H/13

Pedro
Ramad
Bens. em... 7
1 mai em - 5

Cód. 13

n. 1133

Emmanuel Gomez cum facultate Superiorum ... iam commendum velint.

1133

outbro

Mª eugenia entrou em doze de outbro de 1733

a fª do Capam entrou em o dia doze do mesmo mez

[illegible]

i 20575889 [illegible]

Vergilius cum cōmē tarijs ⁊ figuris.

P·VERGILII

Maronis Bucolica/Georgica/Aeneis/cū Seruij cō-mentarijs accuratissime emendatis / in quibus multa/ quae adhuc deerāt/sunt adiecta/⁊ graecae dictiones/ ac versus vbiq; restituti.

Additus est etiam Probi celebris grāmatici in bucolica ⁊ georgica perutilis cōmētariolus recens castigatus. Necnon cōmētarij Donati. Mācinelli. ⁊ Ascēsij.

Insunt praeterea Beroaldi annotationes/⁊ Augustini Dathi in aeneidem praefatio.

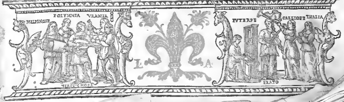
Atq; vt studiosi nihil amplius desiderēt/adiuncta sunt opuscula omnia siue lusus vergiliani tum a Domitio calderino,tum ab Ascensio perspicue declarati.

Res vero totius operis adeo graphice imaginibus exprimūtur vt nō minus geri videantur / q̄ legi possint.

Adhaec ne/dū aliq̄d q̄ris/totū opus laboriose reuoluas/cōpositissimus index e uestigio singula mōstrat.

LVCIVS PAVLVS ROSELLVS PATA[illegible] [illegible]XIMIO IVRISCONSVL[illegible]
TVM IN PRIMIS MAGNO ORATORI, ATQVE EXCELLENTI
POETAE, FOEDERICO NAVSEAE BLANCICAMPIANO .S.

PRæclara quidē res est, summúq; decus eloquentia, sine qua recte veteres illi oratores muta tradi-
derunt esse omnia, ad hanc igitur qui toto animo siue pedestri, siue liberiore gradu nituntur, in
summū euadūt, nullius enim disciplinæ tā nobilis facultas est expers, vt quo propius ad eius fasti
giū liceat accedere, eo magis præstare cæteris mortalibus contingat. Quapropter græci cū om
ne genus doctrinæ se nō excoluisse modo, sed a se profectū esse gloriarentur, iure quidē, nt ab an
tiquissimis scriptoribus est traditū, vniuersum genus humanū in græcos atq; barbarus diuidebant. Romanos
vero etiā (quod spurcius est) vt ad filiū Cato censorius scripsit, magis q̄ alios opicos appellatione fœdabāt. At
virtute veterū nostrorū effectū est, ne perpetuo solis hanc sibi gloriam tribuerint, illi enim magna industria,
summoq; ingenio tantos fecere in omni doctrina atq; elegātia progressus, vt facile sese græcis æquarint. Tē-
porum vero tantæ sunt vicissitudines, tantæ rerum conuersiones, vt iā diu nisi per nos disciplinæ, quas græ-
cia nos docuit, ab obliuione vindicatæ fuissent, vestigium earū nullū plane videremus, ita enim græcorū il
la diuina virtus magnis temporū difficultatibus fracta cecidit, vt rari admodū græci Platonē, Aristotelem,
Homerum, Demosthenē, Galenum, aliosq; huius notæ scriptores in græcia natos esse sciant, nisi ex Roma
nis suos agnoscant, vt iam se intelligant eos esse, quos, iā tum florente græcia nos esse dictitabant, Cū igitur ve
teres nostri Italiam omni Barbarie defecarint, ac omni præstanti disciplina ornarint, pudere nos admodum
debet, si primarios illos, per quos maxime barbari non sumus, ipsa iam Barbarie sinamus occupari. Namq;
(vt alios omittam) turpius esse potest, quā vt Maronem, per quem laudem græcorū videmus attonsam, de-
prauatum circūferri patiamur, illū inquā tantæ laudis virū, vt quo plura plerīq; omnes amplissimis pconiis
in eum contulere, eo sane videantur pauciora, q̄ debuerunt, contulisse, quocirca putidum videri posset, si hūc
præter cæteros lucere prædicarem, cum a quouis artifice id ipsum constantissime teneatur. Quare & si quan
doq; cupiditate ipsa rapior, reuoco me tamē a tanta maiestate celebrāda, præsertim cū vere dixerit ille, eū nul
lius laude crescere, vel minui obtrectatiōe posse. Cæterū, vt hoc nō audeo, ita illud ferre nō possum, vt decus il
lud nostrum ignorantū impunitate, quæ nimium peruagata est, infuscetur, atq; denigretur. Visum est igitur
operæ pretium futurum, si quatenus virtus nostra pstare possit, sublimitatem Maronianā in bono, proprioq;
lumine collocaremus, multi vero ante me sudarunt in hoc puluere, ex quo, tametsi non inglorii recesserūt,
reliquere tamen, vnde nos ēt aliquā victoriā reportaremus, itaq; infixa, quæ reliqua menda erant, omnia refi-
ximus, vt ornatissimus ille cultus, & nitor candidissimus facile omnibus appareat, Cum vero expēderim, q̄ re
condita, q̄q; multiplici doctrina multa essent in iis carminibus abstrusa, quæ ex antiquissimis ritibus decerpta
non omnibus, vel bene doctis, satis esse plana solent, me dol[illegible] ingens occupauit, propterea q̄ Seruius, cui Ma
ronis mentem deus inspirauit, velut alter Driphobus, lacer totus, & græcis omnibus sentētiis nudatus vbiq; le
geretur, quod eo magis indignum est, quod (vt ille adseuerat.) Verg. vt ab eo intelligi non potest, qui sonū la
tinæ vocis ignorat, ita nec ab eo, qui græcā non hauserit extrema facietate doctrinā, quo colligitur intelligē
di Vergilii facultatem sustulisse, qui ex Seruii commētariis græca sustulerunt. Quod inde natum esse conten-
derim, quod priusq̄ Chrysolora extinctam prorsus linguam atticā in Italia exsuscitasset, ad septingentesimum
ferme annum nemo iuuenes Italiæ græcas literas docuerat, quare simplices latini, quod nō intelligebāt, scribe
re omiserant, At reuocata iā copia, partim, collapsa restituēdi munus qui susceperūt, nō vt oportuit, obierūt,
partim, quod deerat probe intelligentes, contempserunt eos, quorum imbecillitati fuit succurrēdū. Ab huma
na vero societate prorsus repellendi sunt qui integris hisce commentariis, velut hostiū spoliis potiti, pios Ser
uii manes insigni torquēt iniuria. Quid est enim per deos immortales immanius r̄ q̄ eos cōmentarios ab illis
legi non pati, quorū caussa potissimū fuerūt elaborati r̄ qua immanitate multis ansam præbuerūt, eū ipsum, si
Diis placet, literatorū honoratū dilacerādi, quod si, vt ipse scripsit, legere nobis per hos inuidos liceret, non hi
contra Seruium scripsissent, nec vt incuriosum illi, alii vero vt fœde lapsum exagitarent, nō oēs deniq; hunc
vnum agmine facto impeterēt, quæ tamen res celeberrimi scriptoris amplitudinem testatur, oēs enim, qui in
aliquo literatorum numero referri se cupiunt, id in primis rati sunt ad rationem suam facere, si cum Seruio cō
gredi nō extimescant, Verum summa hæc est seruianæ virtutis gloria: quod qui illum velut imperitū vexant,
cum eo tamen (ni sint stultissimi) libenter nomen suum commutarent, verum vt a mortuis hæ laruæ semel
repellantur, nostra iam opera, quod reliquum est illorum cōmentariorū, effectum sperauerim, vt lucem aspi-
ciat, nanq; latina prius elegantia reparata, & multis ad interpretis sensum reuocatis, græca omnia summo stu
dio, curaq;, & diligentia restitui, vt ne accentus quidem, aut quoduis minimum signum desideretur, itaq; ex
seruiana doctrina omni discussa nocte. incommoditate nulla studiosi prementur. quominus omnia facile per
cipiant. Sed video, cum q̄ plurimis studeo prodesse. crudelissimam mihi inuidiam quæri. Siquidem quorun
dam est adeo peruersa natura, vt alienæ famæ detraendo. suam bonis commendare putent, quæ sane pernicio
sa opinio sic eos falsos habet, vt maledictis suis nullum modum constituant. Sed me non tamen abducent a

proposita

proposita modestia, nec efficient. quin (diis annuentibus) hac medio critate nostra semper aliquid boni in medium conferamus, quare nos oderint, vsquequaq; lacessant. adlatrent. q̄ miror. qui nostro labore offenduntur. vnde suo liuore delectentur. Corrigant ii nos, meliora ferant, impius essem. si hæc non ferrem æquo animo, possunt & iis, si sint eruditi, plura occurrere. quandoquidem medio posuit Deus omnia campo. sin sunt imperiti. dicacitatem suam malint comprimere. q̄ nostrum studium maledictis retardare. At bene est. plures quidem animos nobis addunt. & ii profecto, quibus me probare contendo. & enim peritissimus quisq; (quos isti ne de facie quidem norunt) fouet labores meos. atq; semper exosculatur. Quo circa e multis vnum elegi. cui præcipue hanc præsentem recognitionem meam dicarem, iudicemq; huic dandum statui, nec meā hāc electionem iure reprehendet, qui cuiusmodi sint, quæ recognouimus intelligit, Nemo certe, nisi indoctior philonide, in Marone vel Iuris scientiam, vel oratoriæ maiestatem, vel poetices diuinitatem desyderat. est & pariter, cuius in illo delegi patrocinium, magnus idem orator, idem excellens Poeta, idem deniq; sapiens iurisconsultus, est idem & latinæ linguæ dux optimus, & græcæ non indoctus, & disertissimus leporum, sed & summus elegantiarum, quippe qui omnem Nauseam ex omni pectore remoueat. quin ipsam humanarum literarum disciplinam sic repurgauit. vt Nausea vel delicatissimis stomacis iam nulla moueatur. hæc est mediussidius propria ipsius virtus, vt reficiat gustus, vnde non minus decenter q̄ ex Africa Scipiones. cum Triūpho nomen reportauit. quid itaris enim ab extincta Nausea. pro victoriæ testimonio Nausea nūc dicitur. Salue Nausea decus nostrum. spero equidem hoc nomine etiam obtrectatoribus demi fastidium. sin pergent. vt solent. indefessa pertinacia nos insectari. animaduertent me tandem omnes ictus patrocinio tuo declinasse. Si quidem simul ac ad nomen tuum respexi. si qua ego angebar cura, omnis ea consedit. nec mirum id quidem est. nam quanti viros omnes facio, cum elegantia venusq; linguæ, tum omni disciplina claros. id totū in te vnum persequor, nihil enim in te nisi expeditum, compositum, summum, per te latina lingua longe fit in dies locupletior. nec fractum quicquam, aut minutum, aut puerile ex te manat, contra vero est per qua validum quicquid agis. & integrum, planeq; maturum, amplificas angusta, rursus contrahis redundantia, vt ad summā perfectionē quicq̄d attingis redigas, quis ingenii? quis eloquentiæ? Sed et quis sapientiæ nostra tēpestate sibi primas ascribit. verum has sibi tribuant qui volunt. priores tamen tibi deferant necesse est. nec mihi mens est. aut ædita. aut quæ mox a te prodibunt opera. & ea quidē in omni artium genere (quod vel nostrates demirantur) recensere. quando longe melius sese. cum legentur. doctissimis quibusq; cōmendabunt. quid? spero me hercule. castigationes hasce tui nominis auctoritate visum iri multo gratiores. quare libenter eas suscipe. vt initias mihi spem eas posse alios quoq; doctissimos viros delectare. quod vt sensero. ad alia. quæ mihi proposui. acrior accedā. At tu mi Nausea, Nauseam vero cū dico, Ambrosia tū vesci mihi videor. es enim ea Nausea. cuius nihil nisi iucundum. atq; suaue degustamus. tu inq̄ mi suauissime fœdence Nausea, si quam Rosellus tuus Rosam tulit, primus decerpe. quam spero tecum non paucorum Nauseam sedaturam. Vale.

VERGILIVS DE SEIPSO AD LECTOREM.

Si me Vergilium Cupis maronem
Integrum legere, & mea uidere
Confectum numeris manu poema,
Nostrum perlege nunc uolumen ipsum
Præstans omnibus, ante quæ priores
Forma reddiderint Venustiore,
Quod factum est opera mei Roselli.

Publij Vergilij Maronis vita, quæ a Donato dicitur edita, Cum tamen, vt Valla notauit, in reciprocationem q̄ sæpissime peccet, nec phrasim eius redoleat.

De noie vita & moribus poetæ.

VErgilius Maro parentibus modicis fuit, & præcipue patre Marone, quem quidam opificem figulum, plures magi cuiusdam viatoris initio mercenarium, mox ob industriam generum tradiderunt: quē cum agricolationi, reiq; rusticæ. & gregibus præfecisset socer, syluis coemundis, & apibus curandis reculam auxit. ¶ Natus est Cn. Pompeio magno, & M. Licinio Crasso primum coss. Iduum octobriū die in pago, qui Andes dicitur, qui est a Mantua non procul, pregnans mater Maia cum somniasset enixam se laureū ramum, quem contacta terra, cōfestim cerneret coaluisse. & excreuisse ilico in speciē maturæ arboris refertæ varijs pomis, & floribus, ac sequēti luce cum marito rus propinquū petēs ex itinere diuertit, atq; in subiecta fossa partu leuata est. ¶ Ferunt infantem vt fuit editus, nec euagisse, & adeo miti vultu fuisse, vt haud dubiam spem prosperioris genituræ iā tum indicaret. Et accessit aliud præsagium. Siquidem virga populea more regionis in puerperijs eodem statim loco depacta, ita breui coaluit, vt multo ante satas populos adæquarit. Quæ arbor Vergilij ex eo dicta, atq; consecrata est summa grauidarū, & fœtarum religione suscipientiū ibi, & soluētium vota. initia ætatis. i. vsq; ad septimū annum Cremonæ egit: &. xvij. anno virilem togam cœpit illis consulibus iterū, quibus natus erat, Euenitq; vt eo ipso die Lucretius poeta decederet, sed Vergilius a Cremona Mediolanū, & inde paulo post. Neapolim transijt, vbi cū literis, & græcis, & latinis vehementissimā operā dedisset, tandē oī cura, oīq; studio indulsit medicinæ, & mathematicis. Quibus rebus cū aū alios eruditior, peritiorq; eēt, se i vrbē ɔtulit, Sta

timq;

[illegible]nisqꝫ magistri stabuli equorum Augusti amicitiā nactus: multos, variosqꝫ morbos incidētes equorum curauit. At Augustus ipse in mercedē singulis diebus panes Vergilio, vt vni ex stabularijs dari iussit. Interea a Crotoniatis pullus equi miræ pulchritudinis Cæsari dono fuit missus, qui omnium iudicio spem portēdebat virtutis & celeritatis immēsæ. Hūc cū aspexisset Maro magistro stabuli dixit natū esse ex morbosa equa: & nec viribus valiturū nec celeritate. Idqꝫ verū fuisse inuentū est, quod cū magister stabuli Augusto recitasset, duplicari ipsi in mercedē panes iussit. ℭ Cū vero ex Hispania Augusto canes duo mitterentur, & parentes eorum dixit Vergilius & animum, celeritatemqꝫ futurā. Quo cognito, mādat iterum augmētari Vergilio panes: Dubitauit Augustus, Octauij ne filius esset, an alterius, Idqꝫ Maronem aperire posse arbitratus est, quia canū, & equi naturā, parentesqꝫ cognorat. Amotis igitur omnibus arbitris, illum in penitiorem partem domus vocat: & solum rogat: an sciat quisnam esset, & quā ad felicitandos homines facultatem haberet, Noui inquit Maro te Cæsarem Augustum, & fere me æquam cum dijs immortalibus potestatem habere, vt quem vis felicē facias. Eo animo sum respondit Cæsar, vt si verum pro rogatu dixeris, beatum, felicemqꝫ te reddam. Vtinā (ait Maro) interroganti tibi vera dicere queam. Tunc Augustus Putant alij me natum Octauio, quidam suspicantur alio me genitum viro, Maro subridēs: facile (inquit) si impune, licenterqꝫ quæ sentio loqui iubes, id dicam. Affirmat Cæsar iureiurando nullum eius dictum ægre laturum, immo non nisi donatū ab eo discessurum. Ad hæc oculos oculis Augusti infigēs Maro facilius ait in cæteris animalibus qualitates parentum mathematicis, & philosophia cognosci possunt, in homine nequaquam possibile est. sed de te coniecturam habeo similem veri, vt quid exercuerit pater tuus scire possim. Attente expectabat Augustus quidnam diceret. At ille, quantū ego rem intelligere possum, pistoris filius es inquit. Obstupuerat Cæsar, & statim quo id pacto fieri potuerit, animo voluebat. Interrumpens Vergilius: audi inquit quo pacto id conijcio. Cum quædā enunciauerim prædixerimqꝫ, quæ intelligi, sciriqꝫ non nisi ab eruditissimis, summisqꝫ viris potuissent, Tu princeps orbis iterum & iterum panes in mercedem dari iussisti, quod quidem aut pistoris, aut nati pistore officium erat. At deinceps inquit Cæsar, nō a pistore, sed a rege magnanimo dona feres. Placuit Cæsari facetia, illūqꝫ plurimi fecit, & Pollioni commendauit. ℭ Corpore & statura fuit grandi, aquilino colore, facie rusticana, valitudine varia: Nam plerūqꝫ ab stomacho, & faucibus, ac dolore capitis laborabat: sanguinem etiam sæpius eiecit, cibi, viniqꝫ minimi. Fama est eum libidinis pronioris in pueros fuisse. sed boni ita eum pueros amasse putauerunt, vt Socrates Alcibiadem, & Plato suos pueros. Verum inter omnes maxime dilexit. Cebetem: & alexādrum, quem secūda bucolicorum ecloga Alexim appellat. donatum sibi ab Asinio pollione, vtrūqꝫ non ineruditum dimisit. Nā Alexandrum grammaticū, Cebetem vero & poetā. Vulgatum est consueuisse eum cum plotia Hieria. sed Asconius pedianus affirmat, ipsum postea in maioribus natu narrare solitū inuitatū quidē se a Varo ad communionem mulieris, verū pertinacissime: cætera sane vita, & ore & animo tam probum fuisse constat, vt neapoli Partheniae appellaretur vulgo, Ac si quando Romæ, quo rarissime commeabat, viseretur, in publico sectantes, demonstrātesqꝫ se subterfugeret in proximum tectum. Bona autem cuiusdam exulantis, offerente Augusto non sustinuit accipere, Possedit prope centies sestertiū ex liberalitatibus amicorum, habuitqꝫ domum Romæ in exquilijs iuxta hortos Mecœnatis q̄q̄ secessu Campaniæ, Siciliæqꝫ plurimum vteretur. Quæcunqꝫ ab Augusto peteret, repulsam nunquā habuit. parentibus quotannis aurum ad abundantem alitum mittebat, quos iam grandis amisit, ex quibus patrem oculis captū, & duos fratres germanos: Silonem impuberem, Flaccū iam adultum, cuius exitum sub nomine Daphnidis deflet. Inter cætera studia: vt supra diximus, medicinæ quoqꝫ: ac maxime mathematicæ operam dedit. Egit & causam vnam omnino, nec amplius q̄ semel. Sermone tardissimum ac pene indocto similem fuisse Melisus tradidit. ℭ Poeticam puer adhuc auspicatus in Balistam ludi magistrum ob infamiam latrociniorū coopertum lapidibus distichon fecit.

Parthenias appellat⁹

Monte sub hoc lapidum tegitur Balista sepultus.
Nocte dieqꝫ tutum carpe viator iter. — Alij Nocte dieqꝫ tuum &c.

ℭ Deinde Cathalecton, & moretum, & priapeiam, & Epigrāmata, & diras, & Culicem cum esset annorum xxv. cuius materia talis est, Pastor fatigatus æstu, cum sub arbore obdormisset: & serpens ad illum proreperet e palude, culex prouolauit, atqꝫ inter duo tempora aculeum fixit pastori. At ille continuo culicem contriuit, & visum serpentem interemit, ac sepulchrum culici statuit, & distichon fecit, parue culex, pecudum custos tibi tale merenti. Funeris officium vitæ pro munere reddit. Scripsit etiam, de qua ambigitur: ætnam, & mox quum res Romanas inchoasset, offensus materia & nominum asperitate, ad Bucolica transijt, maxime vt Asinium pollionem, Alphenum, Varum, & Cornelium Gallum celebraret, quia in distributione agrorum, qui post phillippensem victoriam veteranis triumuirorum iussu transpadum diuidebantur, indemnem se præstitissent. Denique Geor. in honorem Mecœnatis edidit. cum sibi vix dum noto opem tulisset aduersus Claudij veterani militis, vel vt alij putant Arij centurionis violentiam, a quo in altercatione litis agrariæ parum abfuit, quin occideretur. Nouissime aūt æneidē aggressus est, argumētum varium, & multiplex: & quasi amborū Homeri carminū instar, p̄terea noibus, ac reb⁹ græcis, latinisqꝫ cōe, & in quo maxime studebat, Romanæ simul vrbis, & augusti origo contineretur. Cum Georgica scribere, traditur quotidie meditatos mane plurimos versus dictare solitum, ac per totum diem retractando ad paucissimos redigere non absurde carmen se vrsæ more parere dicens, & lambendo demum effingere. Aeneida p̄saica prius orationem formatam, digestamqꝫ in duodecim libros particulatim componere instituit. vt quidam tradunt. Alij eius sententiæ sunt, vt existimēretur, si diutius vixisset, quattuor & viginti libros vsqꝫ ad Augusti tempora scripturum: atqꝫ alia quædam percursurum. Augusti vero gesta diligentissime executurum, quippe qui dum scriberet, ne quid ineptum moliretur, quedam imperfecta reliquit. Alia leuissimis versibus scripsit, quos per iocum protigillis: vel tibicinibus interponi a se dicebat ad sustinendum opus, donec solidæ columnæ aduenirent. Bucolica triēnio Asinij pollionis suasu perfecit. Hic transpadanam prouinciam regebat. cuius fauore cum veteranis augusti militibus Cremonensium, & Mantuanorum agri distribuerent, suos Vergilius nō amisit. Facta enim distributione suos Claudio, seu Arrio datos recuperauit. Hunc Pollionem maxime amauit Maro, & ab eo magna munera tulit. Quippe qui inuitatus ad cœnā, captus pulchritudine, & diligētia Alexandri pollionis pueri eum dono accepit. Huius pollionis filiū. C. Asinium Cornelium, oratorem clarum: & poetā non mediocrē quo [illegible] dilexit Vergilius [illegible] transtulit euphorionē in latinum, & libris quattuor amores suos de Cyteri descripsit. Hic primo in amicitia Cæsaris Augusti fuit & postea in suspitionem cōiurationis contra illum ductus occisus. Verum vsqꝫ adeo hunc Gallum Vergilius amarat, vt quartus Georgicorum a medio vsqꝫ ad finem eius laudem contineret, quem postea, iubente Augusto, in Aristæi fabulam cōmutauit. Georgica septennio Neapoli, Aeneida partim in Sicilia, partim in Campania. xxij annis confecit. Bucolica eo successu edidit: vt in scœna quoqꝫ per cantores crebra pronunciatione recitarentur. Georgica reuerso ab Actiaca victoria Augusto, atqꝫ reficiendarum virium causa Atellæ commoranti per continuum quatriduum legit, suscipiente Mecœnate legendi vicē, quotiens interpellaretur ipse vocis offensione. pronunciauit autē maxima cum suauitate, & lenocinijs miris. Seneca tradidit iulium Montanum solitū dicere, vi ablaturū se quædam vergilio si & vocem posset: & os & hypocrysim, Eosdem enim versus eo pronunciante bene sonare. Sine illo manescere quasi mutos. Aeneidos vix dum cœptæ tanta extitit fama, vt Sextus propertius non dubitarit sic prædicare.

Cedite Romani scriptores, cedite Graij.
Nescio quid maius nascitur Iliade.

ℭ Augustus vero quum iam forte expeditione Cantabrica abesset, & supplicibus, atqꝫ minacibus per iocum litteris efflagitaret vt sibi de æneide, vt ipsius verba sunt, vel prima carminis hypographa, vel quodlibet colon mitteret, negauit se facturum Vergilius. Cui tamen multo post perfecta demum materia, tris omnino libros recitauit: secundum videlicet, quartum, & sextum. Sed hunc præcipue ob Octauiam, quæ cum recitationi interesset, ad illos de filio suo versus, Tu Marcellus eris defecisse fertur atqꝫ ægre refocilāta denā sestertia pro singulo versu Vergi. dari iussit. Recitauit, & pluribus, sed neqꝫ frequenter, & ferme illa, de quibus ambigebat, quo magis iudicium hominum experiretur. Erotem librarium, & libertum eius exacte iam senectutis tradunt referre solitum quondam in recitando eum duos dimidiatos versus complesse ex tempore. Misenum Aeolidem, adiecisse, quo non præstantior alter. item huic, Aere ciere viros, simili calore iactatum subiunxisse, martemque accendere cantu. Statimqꝫ sibi imperasse, vt vtcunque volumini ascriberet. ℭ Bucolica, Georgicaque emendauit. Anno vero. lij. vt vltimam manum æneidi imponeret, statuit in græciā. & asiam secedere, trienioque continuo omnem operam limitationi dare, vt in reliqua vita tantū philosophiæ vacaret. Sed cum aggressus iter athenis occurrisset Augusto ab oriente Romā reuertenti, vna cū

Fœcūditas īgenij vergilij.

Cæsare

Cæsare redire destinauit. At cū Megara vicinū Athenis oppidū visendi gratia peteret, languorē nactus est, quē nō intermissa nauigatio auxit. Ita vt grauior indies, tandē Brundusiū aduentarit, vbi diebus paucis obyt. x. calen. octob. Cn. Plantio. Q. Lucretio consulibus, q cū grauari morbo sese sentiret, scrinia sæpe, & magna instantia petiuit crematurus æneida, quibus negatis: testamento comburi iussit, vt rē inemendatā, imperfectāq;. Verū Tucca & Varrus monuerunt id Augustū nō permissurus. Tunc eidē Varro, ac simul Tuccæ scripta sub ea cōditione legauit, ne quid ederent, quod a se editū nō esset, & versus etiā imperfectos, si qui erant, relinquerent. Voluit etiā eius ossa Neapolī trāsferri. vbi diu & suauissime vixerat, ac extrema valitudine hoc ipse sibi epitaphiū fecit distichō, Trāslata igit iussu Augusti ossa, ꝓut statuerat Neapolī fuere, sepulta q̄ via Puteolana intra lapidē secūdū, suoq; sepulchro id distichon: qd̓ fecerat inscriptū, est, Mātua me genuit, calabri rapuere, tenet nunc, Parthenope. cecini pascua, rura duces. ¶ Heredes fecit ex dimidia parte. Valeriū Proculū fratrē ex alio patre. ex q̄rta Augustū, ex. xy. Mœcenatē. ex reliqua. L. Varium. & Plotium Tuccam. qui eius æneida post obitum. prout petiuerat. iussu Cæsaris emēdarūt. Nō nullius omnino sententia crematu æneis digna visa fuit, de qua re Sulpity Carthaginensis extant huiuscemodi versus.

¶ Iusserat hæc rapidis aboleri carmina flammis,
  Vergilius, Phrygium quæ cecinere ducem.
Tucca vetat. Varusq; simul, tu maxime Cæsar
  Non sinis, & latiæ consulis historiæ.
Infelix gemino cecidit prope Pergamos igni,
  Et pene est alio Troia cremata rogo.

Extant & Augusti de ipsa eadem re versus plures, & clarissimi, quorum initium ita est.

¶ Ergo ne supremis potuit vox improba verbis,
Tam dirum mandare nefas, ergo ibit in ignes?
Magnaq; doctiloqui morietur musa Maronis?

Et paulopost.

Sed legum seruanda fides, suprema voluntas
Quod mandat, fieriq; iubet, parere necesse est.
Frangatur potius legum veneranda potestas.
Quam tot congestos noctesq;, diesq; labores,

Hauserit vna dies, & quæ sequūtur. Nihil igitur auctore Augusto Varrus edidit, Quod & Maro præceperat, sed summatim emendauit, vt qui versus etiam imperfectos, si qui erant, reliquit. Hos multi mox supplere conati, non perinde valuerunt ob difficultatem: q omnia fere apud eum emistichia præter illud, quem tibi iam Troia peperit: sensum videntur habere perfectū. Nisus grammaticus audisse se a senioribus dicebat Varum duorum librorum ordinem commutasse, & qui tum secundus erat in tertium locum transtulisse, etiam primi libri correxisse principium, his dempta versibus.

Ille ego qui quondam gracili modulatus auena
  Carmen, & egressus syluis vicina coegi.
Vt q̄uis auido parerent arua colono.
  Gratum opus agricolis, at nunc horrentia Martis.
Arma: virumq; cano.

¶ Nec Ver. qui columē linguæ latinæ fuit, caruit obtrectatoribus. In bucolicis. n. duas eclogas, sed insulsissime. Paro quidā deridet, & sic deridendo incipit. ¶ Tityre si toga calda tibi est: quo tegmine fagi? Sequētis: Dic mihi Damœta cuiū pecus, an ne latinū? Nō verū Aegonis: nri sic rure loquunt. Alius recitante eo ex Georgicis. Nudus ara, sere nud͛, subiecit, hēbis frigore febrē. Est & aduersus Aeneida liber Carbily pictoris titulo eneidomastyx. M. Vipranius eū a Mœcenate suppositū appellabat nouæ Cacozeliæ repertorē, neq; tumidū, neq; exilē. s; cōibus verbis opus illud cōfecisse. Herēnius vitia eius tantū cōtraxit. Perilius Faustinus furta. Sunt &. Quinti Octauy Auiti volumina: Quibus annotant quos: & vñ versus trāstulerit. Asconius Pedianus libro, quē cōtra obtrectatores Ver. scripsit, pauca admodū ei obiecta ꝓponit, & potissimū q nō recte historiā cōtexuit, & q plera q; ab Homero sumpsit, sed hoc crimē sic defendere assuetū ait. Cur nō illi quoq; eadē furta tentarent. Verū intellecturos facilius esse Herculi clauā, q̄ Homero versum surripere, & tamē destinasse succedere, vt oīa ad satietatē maliuorū decidere. Referrēt. Pedian͛ benignū cultorēq; oīu; bonor, atq; eruditor fuisse, & vsq; adeo inuidia exptē fuisse, vt si q̄d erudite dictū inspiceret alterius, nō minus gauderet, ac si suū fuisset, neminē vituperare, laudare bonos, ea humanitate esse, vt nisi peruersus maxime q̄sq; illū nō diligeret mō, s; et amaret. Nil ꝓpry habere videbat. Eius bibliotheca nō minus alys doctis patebat, sc ipsi. Illudq; Euripidis ātiquū sæpe vsurpabat κοινὰ γὰρ τὰ τῶν φίλων Cōia amicor eē oīa. Quare coæuos oēs poetas ita adiūctos habuit vt cū inter se plurimū inuidia arderent: illū vna oēs colerent. Varus. Tucca, Horatius, Gallus, Propertius, Anser vero, qm̄ Antony partes secutus est, illū nō obseruasse dicit. Cornificius ob puersam naturam illū nō tulit. Gloriæ vero contēptor fuit, vt cū quidā versus quosdā sibi ascriberent, eaq; re docti haberent, non modo ægre non ferebat, immo voluptuosum id erat. Cum. n. distichon, quod laudē, felicitatēq; Augusti continebat, fecisset, Valuisq; non nominato authore infixisset. id erat huiusmodi.

Nocte pluit tota, redeunt spectacula mane.
  Diuisum imperium cum Ioue Cæsar habet.

Distichō in laudē Augusti

Diu queritās Augustus, cuiusnā hi versus essent, eor authorē nō inueniebat, Batillus vero poeta quidā mediocris, tacētibus alys sibi adscripsit. Quāobrē donatus, honoratusq; a Cæsare fuit: quod æquo animo nō ferēs Vergilius ysdē valuis affixit quater hoc principium. Sic vos non vobis, postulabat augustus, vt hi versus complerentur, quod cum frustra aliqui conati essent. Vergilius præposito disticho sic subiunxit.

Hos ego versiculos feci, tulit alter honores
  Sic vos non vobis nidificatis aues.
  Sic vos non vobis vellera fertis oues.
  Sic vos non vobis mellificatis apes.
  Sic vos non vobis fertis aratra boues

¶ Quo cognito aliquādiu Batyllus Romæ fabula fuit, Maro vero exultatior, Cū is aliqñ Ennium in māu haberet. rogaretur q; quidnā faceret. Rñdet se aurū colligere de stercore Enny. Habet enī poeta ille egregias sentētias sub verbis nō multū ornatis. Interroganti Augusto, quo pacto ciuitas feliciter gubernaret. Si prudētiores inq̄t remones; tenuerint, & boni malis ꝓponantur. Itaq; optimi suos habeant honores, nulli tamē aliorū iniusti gēq; fiat. At Mœcenas q̄d inq̄t Vergily satietatē hoi nō affert. Omniū rerū respōdit. aut similitudo, aut multitudo stomachū facit præter intelligere. Itē interrogauit, quo pacto q̄s altā, feliceq; fortunā suā seruare posset. Cui Maro, Si quantū honore, ac diuitys præstātior sit: tāto liberalitate, & iustitia alios superare nitatur. Solitus erat dicere nullā virtutē cōmodiorē hoi esse patientia. ac nullā asperā adeo esse fortunā: quā prudēter patiendo. vir fortis nō vincat. Quā sni amin q̄nto æneides inseruit. Nate dea, quo fata trahūt, retrahūtq; sequamur. Quidquid erit superanda oīs fortūa ferēdo est. ¶ Cū q̄dā eius amicus Cornificy in eū maledicta. & inimicitias ipsi narraret. Quā putas inq̄t esse huiusce rei maleuolētiæ cām. Nā neq; vnq̄ Cornificiū offendi, & eū amo. an inq̄t Hesiodi sniæ nō meministi. vbi ait. Architectū architecto inuidere. Poetā poetæ. De malis inq̄t græcus ille intellexit. Nā boni eruditiores amāt. S; magnā cū mea laude, & gloria vindictā in manu habeo. maiore. n. cura virtuti intēdā, atq; quo elegātior ego fiā. eo magis inuidia rūpet. ¶ Erat Augusto familiaris Filistus q̄dā orator, & poesim mediocriter doctus. cui multiplex. variūq; ingeniū erat, q oīum oīa dicta reprehēdere conabat. nō vt verū dignosceret, quod Socrates facere ꝯsueuit, sed vt eruditior videret. Hic Vergiliū vbi rūq; cōuenire dabatur, maledictis, salibusq; vexabat. Quare ille sæpe tacibundus discedebat. & suffusus pudore tacebat. Vex cū Augusto audiente, elinguē illū diceret. & cām et suā, si linguā haberet, defendere nequiret. Tace inq̄t rabula. nā hæc mea taciturnitas defensorē causar mear Augustū fecit. & Mœcenatē: & ea tuba, cū volo, loquor. q̄ vbiq; diutissime audiet. Tu loq̄riate. nō mō aures hoīu;, s; muros & tapis Augustus vero Filistū graui vultu increpauit. Tūc Maro, si tēpus Cæsar inq̄t tacēdi hic sciret. raro loqueret. Tacēdū. n. sem

 per est.

per est, nisi cũ taciturnitas tibi noceat. aut oratio alijs profit. Nã qui pcedit, & an cõtentionis finis vtilis sit. non nouit. stultis illã annumerãdũ sapientes putãt. ℭ Posteaq; Augustus summa rerũ oĩuz potitus est venit in mẽtẽ, an pduceret tyrãnidẽ deimu ere & omnem potestatem annuis consulibus: & senatui rẽpu. reddere. In q re diuersæ sententiæ consultos habuit Mœcenatem, & Agrippã, Agrippa enim vtile ipsi fore, etiam si honestum non esset, relinquere tyrannidem longa oratione contendit, qđ Mœcenas dehortari magnopere conabatur, quare Augusti animus & hinc ferebatur, & illinc Erant enim diuersæ sententiæ varijs rationibus firmatæ. Rogauit igitur Maronẽ, an conferat priuato hoĩ se in sua repu. tyrannũ facere. Tũ ille. omnibus fermein quit, rempu. occupantibus molesta ipsa tyrãnis fuit ciuibus, quia necesse erat pter odia subditorum, aut eorum iniustitiã magna suspitione, magnoq; timore viuere, sed si ciues iustum aliquẽ scirent. quẽ amarent, plurimum. ciuitate id vtile foret. si in eo vno oĩs ptãs esset. Quare si iustitiã. quod mõ facis dibus. in futurũ nullo horum facta compositione distribues, dominari te, & tibi conducet, & orbi. Beneuolentiam. n. habes. vt deũ te, & adorent, & credant. Eius sniam secutus Cæsar pricipatum tenuit.

Foni uisse ℭ Audiuit a Silone præcepta Epicuri, cuius doctrinæ socium habuit Varũ. quis diuersorum philosophorum opiniones libris suis inseruisse de animo maxime videatur. ipse tamen fuit academicus. Nam Platonis sententias omnibus alijs prætulit.

ℭ Nunc quoniam de authore summatim diximus. de ipso iam carmine dicendũ videtur, quod bifariã tractari solet, hoc est, & añ opus & in ipso opere. Añ opus titulus. cã. intentio. Titulus, in quo q̃ritur, cuius sit, & quare hoc potissimum sibi ad scribendum poeta psumpserit. Intentio, in qua cognoscitur, quid efficere conetur poeta. In ipso opere sane tria spectantur, numerus, ordo explanatio. ℭ Q̃uis igitur multa ψευδογραφή i. falsa inscriptiõe sub alieno nomine sunt prolata, vt Thyestis tragedia huius poetæ, quã Varus edidit p sua. & alia huiusmodi, tamen Bucolica aliquid o Verg. esse minime dubitandum est, præsertim cũ ipse poeta tanq̃ hoc metuens principium huius operis: & in principio æneι. & in alio carmine suum esse testatus sit sic dicens, Ille ego q quõdã gracili modulatus auena, & reliqua. Et carmine, qui lusi pastorum, audaxq; iuuenta. Tityre te patulæ cecini sub tegmine fagi. Bucolica autem & dici, & appellari, vel hoc solum iudicium suffecerat, q hoc eodẽ nomine apud Theocritum censeatur. Verũ ratio quoq; demonstranda, Tria sunt pastorum genera, quæ dignitate in bucolicis habent, quorum qui minimi sunt αἰπόλοι dicuntur a græcis, ydẽ a nobis caprarij. Paulo honoratiores qui ποιμένες. i. opiliones dicuntur, honestissimi & maximi βουκόλοι, quos bubulcos dicimus, Vnde igitur magis decuit pastorali carmini nomen imponi, q ab eo gradu: q apud pastores excellentissimus inuenitur. Nã dupliciter inspici solet de origine carminis, & a voluntate scribentis. Originẽ autẽ bucolici carminis alij ob aliam causam ferunt. Sunt. n. qui a lacedæmonijs pastoribus dianæ primum carmẽ hoc redditum dicãt, cũ eidem deæ propter bellũ, qđ tota græcia illo tpe Persæ inferebant, exhiberi p virgines de more sacra nõ possent Alij ab Oreste circa siciliam vago id genus carminis Dianæ redditum loquuntur per ipsum, atq; pastores, quo tempore de scithia cũ pylade fugerat, surrepto numinis simulachro, & lato in fasce lignor, vnde fascelidẽ Dianam perhibẽt nuncupatã, apud cuius aras oreste a per sacerdotẽ eiusdem numinis Iphigeniam sororem suã a parricidio fuerat expiatus. Alij Apollini Nomio pastorali. s. deo, qua tempestate admeti boues pauerat. Alij libero nympharum. s. & satyrorũ, & id genus numinum princip, quibus placet rusticum carmen. Alij mercurio daphnidis patri pastorum oium princip, & apud Theocritũ: & apud hunc ipsum poetam, Alij in honorem Panos scribi putant peculiariter pastoralis dei. item Sileni: Syluani, atq; Faunor. Quæ cũ oia dicantur, illud erit pbatissimũ, bucolicũ carmen originẽ ducere a priscis tẽporibus, quibus vita pastoralis exercita est. Et nõ veluti aurei seculi spẽm in huiusmodi personarum simplicitate cognosci, & merito Vergilium processurum ad alia carmina non aliunde cœpisse, nisi ab ea vita, q prima in terris fuit. Nam postea rura culta, & ad postremum pro cultis & feracibus terris bella suscepta, quod videtur Vergilius in ipso ordine operũ suor voluisse monstrare, cũ pastores primo, deinde agricolas & ad vltimum bellatores scribat. Restat vt q cã voluntati attulerit poetæ bucolica potissimũ scribẽdi consideremus. Aut. n. dulcedine carminis Theocriti, & admiratione eius illectus est, aut ordinẽ tẽporũ est secutus erga vitam humanam: vt supra diximus. Aut tria modos elocutionum. quos χαρακτῆρας græci vocãt ἰσχνόν, q tenuis ἁδρόν, q validus μέσον. q moderatus intelligitur Credibile erat Vergilium, qui in omni genere pualuerit, Bucolica primum, Georgica secũdũ, Aeneida tertiũ voluisse cõscribere: aut ideo potius primo Bucolica scripsit, vt in huiusmodi carmine, qđ & paulo liberius: & magis validũ q̃ cætera est: facultatem haberet captandæ Cæsaris indulgentiæ. reparãdiq; agri, quem amiserat. Ob hanc causam die tertio iduũ martiarum. C. Cæsare interfecto, cum Augustum Cæsarẽ pene puerũ Veterani milites nõ abnuente senatu sibi ducem constituissent, Exorto ciuili bello, cremonenses enim cæteris eiusdem study aduersarios Augu. Cæsaris adiuuerũt, Vnde factũ est, vt cum victor Augustus in eorum agros veteranos deduci iussisset, non sufficiente agro cremonẽsium, Mantuani quoq; in quibus erat Vergilianus, maximam partem suorum finiũ perdiderũt, eo q vicini cremonensibus fuerant, Sed Vergilius Augusti familiaritate: suoq; carmine fretus. centurioni Ario obsistere ausus est, Ille statim. vt miles ad gladium manũ admouit. Cũq; se in fugã proripuisset poeta. Non prius persequendi finis fuit q̃ se in fluuiũ Vergilius cõiecisset, sed postea a Mœcenate & Pollione ipso Augusto fauẽtibus agros suos recepit. Intentio libri, quã σκοπὸν græci vocant imitatione Theocriti poetæ constituitur, qui syculus, & syracusanus fuit. Est intentio ẽt in laudem Cæsaris, & principum cæterorũ. per quos in sedes suas redijt. Vnde vt & delectationẽ, & vtilitate fimã cenineret õni præcepta cuncta confecit. Quæri solet, cur non plures q̃ decem eclogas conscripserit, quod nequaq̃ mirandum videbitur ei, qui cõsiderauerit ætatẽ scænarum pastoraliũ, q vltra hunc numerum non potest pferri: præsertim cũ ipse poeta circũspectior Theocrito, ipsa res indicat, videatur metuere: ne illa ecloga. q pollioni inscribitur nimis rustica videatur, cũ ipsas præstruat ipse dicens. Sicelides musæ paulo maiora canamus & item similiter in alijs duabus facit. illud tenendum esse prædicimus in bucolicis Vergily, neq; nusq̃ neq; vbiq; aliquid figurate dici, hoc est per allegoriam. Vix enim propter laudem Cæsaris, & amissos agros, hæc Vergilio concedentur, cum Theocritus. quẽ hic noster toto studio imitari conatur, simpliciter omnino conscripserit, Quod autem in carmine tractari solet, est numerus. ordo explanatio. Numerus eclogarũ manifestus est, Nam decez sunt, ex quibus ppriæ bucolicæ septem esse creduntur. Nam tres vltimæ propriæ bucolicæ dici non debent, Pollio. s. Silenus, & Gallus. Prima igitur continet quæstionẽ publicã, & priuatã gratulationem de agro, & dicitur Tityrus: secunda amorem pueri, & dicitur Alexis. Tertia certamen pastorum, & dicitur Palemon. Quarta genethliacum. & dicitur Pollio. Quinta epitaphio. & dicitur Daphnis. Sexta metamorphosim, & dicitur Varrus, & silenus. Septima pharmaceutria. Octaua amores diuersorũ sexuũ & dr Damon. Nona continet conquestionem de amisso agro & dicitur Meris. Decima desideriũ Galli. & dicitur Gallus. Quod ad originem spectat istud scire debemus. in prima tantum, & in vltima ecloga poetam voluisse ordinem seruare. quoniam altera principium constituit. vt in Georgicis ait, Tityre te patulæ cecini sub tegmine fagi. In altera ostendit finem quippe qui, dicat. Extremum hunc arethusa mihi concede laborem. Verum inter ipsas eclogas pastoralẽ: conscriptumq; ordinem nullũ esse certissimum est. Sed sunt qui dicunt initium Bucolici carminis non Tityre. sed prima syracusio dignata est ludere versu. Superest explanatio, ad quam anteq̃ veniamus, illud dixerim, tenue esse bucolicum carmen, & vsq; adeo ab heroico charactere distare. vt versus quoq; huius carminis suas quasdam cesuras habeant, & suis legibus distinguantur. Nam cum tribus probetur metrum. cesura. scansione. moderatione. non erit bucolicus versus. nisi in quo & pes primus partem orationis absoluerit, & tertius trocheus fuerit. etiam cæsura, & quartus pes dactylus magisq; spondeus parti ẽ orationis terminauerit. Quintus & sextus pes ex integris dictionibus fuerit. quod Vergilius a Theocrito sæpe seruatum victus operis difficultate neglexit in solo principio: incertum industria, an casu has cæsuras seruauerit. Nã tityre dactylus partẽ orationis absoluit. tu patu le recu. tertium trocheum, q̃uis de composita dictione conclusit. hans sub. quartum spondeum pro dactylo. cum subiunxit tegmine fagi. Terminatis partibus orationis integrum cõma perfecit. Cuius rei diligentiam licet in Theocriti ferme omnibus versibus admirari. Qui vero supradicta acri iudicio diligenterq; considerarit facile intelliget, quæ in Georgicis intentio, quiq; finis fuerit. nec minus etiam in Aeneide. ℭ Poematis stili genera tria sunt. aut enim actiuum, vel imitatiuum, quod græci δραματικὸν appellant, in quo personæ loquentes introducuntur sine poetæ interlocutione. vt sunt tragœdiæ, & comediæ δρᾶν enim græce ago dicitur quo genere scripta est prima, Tityre. & quo te mœri pedes: aut enarratiuum, quod græci διηγηματικὸν appellant in quo poeta

Genera poematis ipse loquitur sine interpositione personæ. vt tres primi georgicon libri. Item Lucretij carmina. aut commune. vel mixtum. qđ græci μικτὸν appellant. vbi & poeta ipse loquitur, & introductæ personæ, vt Vergily æneis.

ℭ Christophori Landini Florentini de peculiari Publij Vergilij Maronis laude, honesta præfatio.

Cum

CVm eũ poetã interpretãdũ assumpserimus, q vel ex oibus terrarũ regionibus, quarũ habitatores gnoscant, vel ex oibus seculis, quoꝝ memoria ad nostra vsq; tẽpora scriptoꝝ beneficio puenerint, oino primo tamẽ par pene æqualisq; sit, operæ nostræ prætiũ haud mediocre futurũ estimo, si pauc. pluribus q̃ necessitas exigat, ostẽdero ex omni, quæ innumera pene est, scriptorũ copia illũ pter ceteros, grauiter, ornate loquẽdũ, & ad bene, beateq; viuẽdũ plurimũ nobis pferre. Nã cũ & intelligẽtia, q oia diuinas studio, industriaq; adhibita asseq possumus, & oratione, qua quæ didicerimus aliis voceamus, hõ ceteris aialibus differat, nõne in vtraq; re ita pnceps est. P. Maro, vt cũ ab eo discesseris vix nisi lõgo interuallo relicto, secũdũ reperiant latini. Nã quẽ imortalis deus splẽdorẽ. q̃ dignitatẽ orationi affert. Quid obsecro, aut in maximis reb sublimius, aut in mediocrib⁹ tẽperatius, aut ĩ humilibus pssius excogitari hoc poeta põt: Quis in singulis vbis eius elegãtiam Quis ĩ orõnis structura cõpositionẽ? Quis in luminibus vboꝝ, sentẽtiarũq; dignitatẽ Maronis adæquabit? Qd iure vero oẽs pstet ita dicẽdi genus variat, vt rebus tẽporibus, psonisq; inseruiẽs, mõ abũdãs, copiosusq; fluat, mõ breuis cõcisusq; cõstringat: Decet illũ nõnũq̃ siccitas: Decet nescio qd pingue, floridũq;, sæpe ãt suauissimo quodã cõteperamẽto ita huiusmodi in vnũ oia pfundit, atq; cõmiscet, vt mirabili voluptate audiẽtiũ aures demulceat, atq; delectet. Nã qs dicẽdi ornatus excellentior esse põt, q̃ is, in quo nec pcipitata breuitas, nec infinita copia, nec ieiuna siccitas, nec postremo nimiũ luxuriãs lætitia appareat? Hoc gdẽ dicẽdi genus apud quẽ aliũ inuenies, nõ facile reperio. Ego certe apud neminẽ adhuc cognoscere potui. Si igitur tanq̃ magnũ virũ, & omni laude dignũ eũ admiramur, q horũ vno vtat egregie, si veluti eloquẽtiæ deũ illũ veneramur, q hos oẽs, sed in diuersis locis adimplet. quibus laudibus obsecro qbus tãdẽ laudibus psequemur, q vnũ in locum, vnã in rẽ, hæc simul oia suauitate cõiciat. Adde ad hæc, q cũ duo sint dicẽdi genera, quoꝝ alterũ a quieto, & nulla ptur batione cõcitato animo enature, grauiterq; proferat, Alterũ vero, in quo qz nihil ratione, sz oia summa pturbatione agunt, ardẽs, infensum, torrens nominarunt: nonne vtrunq; ita distribuit. P. Maro. vt seruato hominũ ingenio, & natura, vnicuiq; suũ attribuat? Quid. n. grauius, maturiusq; Aenea, Latinoq;, & si quos horũ similes induxit? qd contra ardẽtius, erectius, infensius pyrrho Turno. & dracẽ sed in primis ipsa Iunone troianis semper infensa, fingere potuit? Sed vt ad ea membra, ĩ quæ totũ dictionis corpus diuidimus qñq; deueniã: ita pponũt, atq; inuocãt poetæ. vt his ea oia, qbus pœmiũ perficit, summo artificiũ absoluãt. quapp quo artificio quo diuini ingenij pſilio tãtus vates, & a magnitudine vtilitatis, ac nouitate rerũ attẽtũ: & ab erumnis inuicto aio platis & ab iniustis crudelissimæ Iunonis odijs fauorẽ pciliat q̃ pspicue docilẽ aperte, absoluteq;, re posita, reddit? Iã vero narrationib⁹ suis nec dilucidius q̃ eg̃, nec verisimilius inuenies. In partitionibus aũt: qd quo minus clare, atq; absolute sint decesse pturbabimus? Nã similitudĩes, amplificatiões, exẽpla, digressiões, signa rerũ: argumentatiões, cæteraq; huiusmõi, quæ qdẽ tũ ad pbãdũ, tũ ad refutãdũ plimũ valẽt, tã multa, tam varia, tã vehemẽtia sũt: vt neq; copiosiora neq; efficatiora, aliũde exẽpla sumi possint. Prætereo eius epilogos, ptereo diuersis in generibus varijs referrã affectibus orationẽ. Neq; in eo ero occupatus, vt ostẽdã q̃ vehemẽs ad indignationẽ insurgat, q̃ mitis e cuiusuis pectore misericordiã eliciat. Hoc tñ silentio nõ ptermittã, nã in alijs imitandis, siue græci illi fuerint, siue latini, tã diligẽtẽ rõnẽ adhibuit tãto pſilio, vt illa suis quadraret, curauit, vt nõ aliũde accepisse, sz ipse peperisse, ac a se parta alijs mutasse videat. Hesiodũ in Georgicis græco etiã iudice longe superauit. Nã in Theocrito: si inde donees illã locutionis pprietatẽ, qd græci idioma nũcupãt, amoueas, qd & moribus, & vbis pastoralibus vehemẽter quadrat, qd pterea inuenies, in quo latinus poeta a siculo vinci puteť, Hoc tñ in Verg. admiror, qd in Theocrito & si absit desidero, Nã pastoriæ illius rusticitatis ita naturã exprimit, vt ne Roscius qdẽ Bucolicam personam expressius agat q̃ ille ingenia mores q; refert, quod quidem cum præstiterit, ac per omnes numeros ita absoluerit, vt ei quem sibi imitandum proposuerat, nusq̃ cedat, tamẽ qd poetarũ est eodẽ figmẽto maiora qdã pregit, vt q̃uis a psona pastorali nõ discedat, tamẽ aliũ sensũ longe excellẽtiorẽ sub illo vulgari abscõdit, vt opus duplici argumẽto ornatũ, & illi, q præmptu est, inseruiat, & illũ, q uilatet, pficiat, Quã re, si q sunt, q vitio illi vertãt, q quid pprium poetaꝝ sit ignorare cõuincent. Et pfecto ad maxima quæq; ac diuina natus hic poeta, ita in humilioribus a prima ætate se exercuit, vt iã tũ maiora illa, & mẽte conceperit, & vt res ferebant, aliqua ex parte ita inceperit vt intra bucolices tamẽ fines honorare pstiterit. Verũ maius certamẽ cũ Homero restat, cui cũ græcoꝝ scriptorũ ingẽs numerus in huiusmodi pugna adhæreat, ac ptinacius instet, victoria difficillimã reddit. Verũ cũ laboriosum magis, q̃ periculosum sit collatis signis in aciẽ pdire, nõ faciet tñ honorati Seruij opinio, vt in ea locũ deserã, q̃uis affirmet Maronẽ lõgo interuallo Homerũ secutũ esse, Magisq; me mouet, & Afri domitij, & Quintiliani authoritas, q illũ ita secũdũ ponũt: vt pene illũ pmo æqualẽ reddãt. At dices ij latini sunt, & q authoritate potius q̃ argumẽtis pugnẽt Nã cũ qd sentiãt, explicauerint, nõ multũ laborãt, q̃re ita senserint rationibus pfirmare. Ita longe pluris facio Macrobij iudiciũ, q tũ eloqẽtia excellẽs verũ facile deprehendere põt, tũ qz a græcorũ factione est, seuerius q̃ forte par est iudicium in eum exercet. Sed tamen vide quid sentiat. Is enim innumeris pene locis ex viroq; poetam mediũ adductis decernit, Maronẽ nostrũ varijs in locis modo vinci ab Home. modo victorem ex eo prælio discedere Itaq; quod ab homine aduersæ factionis datur, accipiendum puto, & cum nullam in partem inclinata victoria, receptum apud illum canant, egregie nobiscum actum putabimus Nam qui modo vincitur, modo vincit, hũc ego nõ secundũ, sed parem iudico. verum quid plura? præsertim cum de poetarum vi nulli potius q̃ poetæ. & ei quidem egregio credẽdum omnes acrioris ingenij viros iudicaturos nõ ambigã. Quid ergo agnas Iu. iudicet eius e carmine facile est cognoscere. Ait enim: Cõditor Iliados cantabitur, atq; Maronis, Altisoni dubiã faciẽtia carmina palmã, atq; hæc de Home.. Nã Nicãdrũ, Apolloniũ, Pisandrũ, Euphorionẽ, Euripidẽ, Pindarũ, cæterosq; multos ita imitatus est, vt nusq̃ illis cedat, multis autẽ in locis superet. Verũ vt paucis tantã rẽ perficiã, ego Macrobij sententiã vehemẽter: quoniã verissima est, approbo. Nã tantus pene & platonis, in quo summa eloquentia summæ sapientiæ cõiuncta est, optimus imitator. p. Vergilij eloquentiam naturæ omniũ rerũ optimæ parenti similẽ esse docet: Namq; terrã hic frugibus, arboribusq; lætã videmus, ibi pratis, floribusq; oia ridere. Aliã regionẽ fontibus irrigari: Aliã omnino arescere. Esse & loca. quæ in campos porrigant. Esse & alia, quæ in montes, rupesq; psurgant, eosdẽq; alibi horrẽdis syluis vestiri: alibi nudo saxo inhorrescere. Sic. p. Vergilius stilũ suũ ad oẽs vitæ mores integrum traducit, vt nunc breuis, nũc copiosus sit: nũc siccũ, nũc floridũ sese ostẽdat. Est præterea vbi leni fluat agmine: est & cũ veluti e cõfragosa torrens, rapidusq; pcipitetur. Atq; hæc in dicẽdo. Quod autẽ ad bene, beateq; viuendũ Pertinet, qs nõ videat oia quibus vita humana recte instituatur, pcepta ab hoc poeta ueluti ex adorandis philosophiæ scatebris, pni facile, ac pcipi posse? Nã vt Cyri vitã xenophon, ita a primis incunabulis pducit, vt eius regis exẽplo optimus princeps informari possit? Sic maronis poema omne humanæ vitæ genus exprimit, vt nullus hominũ ordo, nulla ætas: nullus sexus sit, nulla deniq; cõditio, q̃ ab eo sua officia nõ integre addiscat. Qua obsecro ille acrimonia, quo verborũ fulmine, inertiã, ignauiã, luxuriã, incõtinẽtiã, impietatẽ, perfidiã, ac omnia iniustitiæ genera, reliquaq;, vitia insectať, vexat? Quibus cõtra laudibus. qbus præmijs inuictã animi magnitudinẽ, & p patria, pro parẽtibus, pro cognatis, amicisq; consideratã periculorũ susceptionẽ: religionẽ in deũ pietatẽ in maiores, charitatẽ, in oẽs psequit? Nã cũ hoc in pmis sibi pposuisse. p. Vergilius: vt generi humano q̃ plurimũ pdesset, eo potissimũ pſilio in vno Aenea absolutũ omnino, atq; ex omni parte perfectũ virũ finxit, atq; expressit, vt omnes illũ nobis tanq̃ vnicũ exemplar ad vitã degendã pponeremus, ac nescio an melius multo apud hũc q̃ apud philosophos, huiuscemodi oia assequaris. Illi enim quæ vitã beatã præstãt, subtiliter docẽt, potiusq̃ ad illa trahãt. Hic præstãtiũ viroꝝ præclarissima gesta recensendo: nos qz oẽs exẽplo facile mouemur ad illos imitãdos vehemẽter inflammat. Quapropter quæ illic auribus pcipimus hic tãq̃ nitidissimo in speculo, nescio quo pacto nobis intueri, & dũ gerunt, adesse videmur. Quamobrem tanto nos hæc q̃ illa magis monebũt, q̃to oculoꝝ q̃ auriũ sensus acriores esse cognoscimus. Nã qs vnq̃ rempub. melioribus legibus tẽperauit? In quo vnq̃ duce, aut audistis, aut legistis tãtam inesse rei militaris disciplinã. quanta in vno Aenea describitur? at dices nõ oẽs in reip. principes esse, aut exercitibus præponi possumus, longeq; plures priuatim q̃ cum potestate viuimus. Quod qdẽ, vt verũ est, ita ingenue fatebor, Sz nõne & priuatis hoibus quo pacto secũ quo cum suis, quo cũ ciuibus quo cũ peregrinis agẽdũ sit frequẽter admonet? Sed video: dũ singulis insistere cupio, lõgius multo q̃ proemij angustiæ patiãtur progredi: ac rerũ copia ita vrgeri, vt dũ nihil indictũ relinquere nitor, nihil satis p dignitate explicẽ. Verũ vt paucis in finis expediã, ita locũ cõcludã vt vniuersam huius scriptoris poesim laudẽ esse virtutis, atq; oia ad illã referri sine dubitatione affirmẽ. Quæ vero ad summũ bonũ: qd in diuinis rebus cõtẽplandis, cognoscendisq; cõsistere scimus pertinent q̃ omnino diuinæ. xij. æneid. libris mirifico figmento intexuerit, satis pro nostri ingenij viribus in eo libro expressimus, in quo Laurentius medices hæc inuestigãs inducitur, Adde

aa iij

ad hæc q̄ multa, q̄ nā ipsa penitus in obscuro condidit, atq; abstruxit, ille singulis sæpe vsiculis, ⁊ breuissimis qđ poeta ꝯstringit, q̄z docte, vētoꝝ vi, ac naturā explicat, q̄ signate tũ tēpestates, tũ multoꝝ sydeꝝ ortus, obitusq; exp̄mit, q̄ errores lunæ, solisq; labores refert, q̄ ve, vñ pluuiæ, vñ serenitates, vñ cœli aut clemētia, aut inclemētia sit, ondit. De dijs nostroꝝ vi, nāq; deq; reꝝ p̄ncipijs nōne ita scrutat, vt oēs oĩuz philosophoꝝ sectas, ac familias nosse illũ manifestũ sit: adde hæc cognitione historiaꝝ adde vr diligētissimus antiqtatis, & nō mō nostraꝝ reꝝ, s; ⁊ græcaꝝ, ⁊ oĩuz nationũ inuestigator extierit. Prætereo ius ciuile. Omitto ius pōtificũ p̄scoꝝ. Prætermitto id: qđ augurũ est, q̄ q̄dē oĩa si ab eo ieiune: si aride, si inculte scripta eēnt, eēnt tñ p̄p eoꝝ variũ multiplicē, ac maximũ vsuz omni studio cognoscēda, nūc aũt tã incredibili verboꝝ copia, atq; elegātia īsignita, tā admirabili sniarũ grauitate illustrata tot salib' respsa, tāta stili varietate grauiter, ac iocũde cōposita cũ sint, q̄s nō vl noctes itegras (si op' fuerit) ad diuturnas h' poetæ lectiōes addat, cũ sũmæ vtilitati sũma sit adiũcta voluptas hæc ille

¶ Antonius Mancinellus Veliternus Vrso Vrsino heroi clarissimo
Pontificis Thesau. ac Gymnasij Almæ Vrbis Rectori

Vergilij poetaꝝ summi & Bucolica ⁊ Georgica in Romāo Gymnasio tu Rector & p̄nceps q̄ optimus Vrse Heroũ decus eo pacto ab hinc triēnio publice ꝓfitebar vt posteris quoq; impertiēdũ cēserē eoq; studiosius, & accuratius enitebar, quũq; tps admonuit impressoribus q̄cq̄d euigilauerā tradidi. Diceres aũt Nōne ⁊ Seruius is pluribus annis Vergilij summus habētur interpres, & anno ab hinc scdo Lādinus vir ꝑfecto eruditissimus q̄d igit sua eruditione opus. Cũ ēt fieri nō possit, aut nō facile fiat: vt ea vbis miitent, ac extrudant, q̄ impressa sunt metibus, & tādiu retēta. Itaq; Seruij potius, alteriusue sniam oēs pene q̄ tuā ꝓbauerint, sicq; frustra quodāmodo elaboraneris. Ea q̄dē oĩa ita fore nō dubito Præsul dignissime apud eos p̄sertim, q sæpenumero aliud q̄ recte senserint, īniquo aīo approbāt, ⁊ extollũt, ꝓbādaq; arguũt, & inuertũt. Nec ego eo ꝯsilio cometarios edidi, vt hoīes eruditos redarguā. q̄ q̄ aliud alij vr. S; vt Vergilij carmē, & facilius, & aptius habeat. Eo. n. studio, ea opera, vigilijs, diligētia, cura sum vsus, tũ corrigēdis textibus, tũ illis interp̄tādis, vt mea cũ p̄cedētibus ꝯferētes, necessaria potius q̄ superuacanea fuisse oĩa aduertāt. Amiabunt inde, nā q̄ facta sunt cũ labore, vt ille inq̄t, magis diligũt oēs, Et quoniā explodēda eoꝝ sunt vba, q nihil auctoritate doctorũ corroborāt: illius aũt recipiēda snia, q nihil loquit nisi qđ apud exq̄sitissimos legit authores. Visuz est: cũctis oĩbus, & locis, atq; sentētijs p̄scoꝝ testimonia reddere. Ibiq; maxime, vbi alioꝝ interpretationibus, qđ sæpe accidit, minime sum assensus, nō q̄dē ab re, vt patebit, Prætereaq; nihil fere necessario exponedũ, qđ si forte nō vsq; rite expositũ fuerit, dāda venia est. Quis. n. tāto ingenio, tāta doctrina, tātaq; sapiētia præditus esse pōt: vt nusq̄ cespitet. Neq; n. est vlla disciplina, aut ars, q̄ singulari cōsummata sit ingenio. Nec vllus oĩa scire pōt, ⁊ vbiq; diligētia satis vti. Hīc Plato philosophoꝝ summus Architæ respondēs ait, Quæ apud me sunt cōmētaria, de q̄bus scripsisti, nōdũ satis lucubrata sunt, neq; vnq̄ satis erũt, ea tñ emisi, ꝯtra sibitoꝝ, ⁊ plurimoꝝ iudicia doctoꝝ, deniq; ⁊ ꝯtra me, qđ lōge pessimũ haud dubito, Tua tñ: obseruator, speculator: explorator dignissime (id enī episcopis interp̄tat) authoritate potestate dignitate fretus: audētius meas lucubrationes emitto, tibiq; dedico. Cui n. ꝓꝑtias Tibi q̄dē mea oĩa debeo, tibi labores oīs, ⁊ vitā ipsaz. Quis nāq; me numero paucoꝝ ꝯscripsit, Tua nepe mgēs, & maxima charitas. Tua q̄dē liberalitas, & clemētia summa. Tui magnitudo ꝯsilij. Tui animi sapiētia. Vt aũt possint labores mei alijbi quoq; opē sufficere. Vocũ rerũq; indicem secundũ literarũ seriez in fronte apposui. Edam post hæc in Iuuenale in Odas: in carmen Epodon Horatij Venusini paratos iam commentarios. Vbi quid senserim vltra aliorum sentētias, q̄d addiderī, q̄d ve elaborauerim plane videbitur. Vale decus procerum: ⁊ præsidium meũ. Vale ⁊ salue Romæ tertio Idus Octob. M.CCCCXC.

Ex quibus authoribus.

M. Catōe, Varrone, Colume. Plynio: Palladio, Theophrasto: Macr. Nonio Mar. Diomede, Festo, Pōpeio, Donato, Capro, Phoca. Prisciano, Acrone: Porphiryone, Aulo Gel. Probo, Vegetio, Modesto, Vibio sequestri: Lactāno, Homero, Hesiodo, Theocri. Hora. Ouidio: Manilio, Propertio, Plauto, Lucano: Lucretio, Cicerone Sallustio, Eusebio, Apuleio: Tito Liuio, Suetonio, Seneca. Lucio Floro, Iustino, Herodoto, Diodoro, Laertio, Plutarcho, Alcinoo, Appiano, Cornelio tacito, Strabone, Quītiliano. Solino, Dionysio, Ptolemæo, Hyginio, Alexandro Aphrodiseo, Aristotele, Augustino, Cornelio celso: Salone, Serapione: Vitruuio, Ioanne vero Carmelitano in græcis dictionibus, Horum omnium suo loco testimonia patent.

¶ Antonij Mancinelli, Veliterni commentarius in Bucolica Maronis.

Dicēdi genera in carmine, & in soluta oratione. probabilia sunt tria. Huber, Gracile, Mediocre. Huberi dignitas, atq; amplitudo est, Gracili venustas: & subtilitas. Mediocre in ꝯfinio est vtriusq; modi p̄ticeps. Vera aũt, & propria diuersce modi formaꝝ exēpla in latina lingua Marcus Varro esse dicit. Hubertatis Pacuuiũ Gracilitatis Lucilliũ. Mediocritatis Terētiũ. S; ⁊ ipsa genera dicēdi iā antiqtus tradita ab Hom. sunt tria tribus. Magnificus in Vlysse, ⁊ vber est. Subtile in menelao, & cohibitũ. Mixtũ, moderatũq; in Nestore: De q̄bus oĩbus Gelliũ li. vij. legito Eusebius apud Macrobiũ li. v. inq̄t dicēdi genera esse quattuor. Copiosum, in quo cicero dominat. Breue in quo Salu. regnat. Siccũ, qđ Frontoni ascribit. Pingue ⁊ Floridũ, in quo Plynius secũdus luxuriat. S; apud vnũ Maronē hæc q̄ttuor genera reperies, varijs q̄dē locis: illa ēt tria. Nā gracili in Bucolicis vtit. Hubere in æneide. Mediocri in Geor. qđ sane latius cōmētario suo narrabimus. Cæterũ q; teste philosopho lib. ij met. p̄mũ p̄ncipiũ in aliqua sciētia debere esse notissimũ in ea. ab ipsius tituli noīe auspicemur. Bucolica, vt Diomedes inq̄t, dicunt poemata carmīe pastorali cōposita. Bucolicō aũt armētũ boũ. Bucoleo pasco boues. Bucolos vero bubulcus dr. Bubulcus aũt, q bubus arat, siue q boues fundi aratorios pascit, vt Paulus iure ꝯsultus ait. Bucolicusq; a nostris armētarius appellat, vt scribit Donatus Ecloga dici pōt Aegon i. caprarũ. Logos i. sermo. Theocritus, quē Maro imitatus est, vt passiz docebimus plures cōposuit eclogas. Maro decē Bucolicũ carmē. Dio. teste, volumine. v. in Sicilia, Daphnis Mercurij filij & nymphæ, q ēt educatus a Nymphis boũ q̄ multa possedit armēta, a quoꝝ cura Bucolos dictus est, cũ esset ingenio acri. studiũq; plurimũ gubernādis bob' īpēderet, adinuenit, Tradũt insup illũ in Diānæ gratiā venādi studio īpēdisse operā: eāq; fistula, ⁊ cātu Bucolico apprime oblectasse. Bucolici p̄terea vsus sũt quotiēs in q̄rta regiōe Dactilus finiēs p̄tē orōnis iuenit, vt Prob', ⁊ Diomedes scribũt. Illud vnũ adijciā, qđ Ver. ex affectu: quē ad linguā græcā hēbat, ⁊ declinationibus græcis delectabatur, vt ēt Macrobius in Saturnaliũ. v. ait. Et omnia carmina sua græce maluit inscribere: quæ sunt Bucolica, Geor. Aeneis. Fabius idē Quintilianus volumine. xij. sic itaq; tanto est sermo græcus latino iucundior, vt nostri poetæ quotiens dulce carmē esse voluerint, illorum id nominibus exornent. Opus ipsum triennio perfecisse legitur. Annos natus, vt probus asserit xxviij.

¶ Iodocus Badius Ascensius. D. Anselmo de Breuere vtriusq; iuris doctori consultissimo, & amico interprimarios summo. S. D.

Si cũ Lucilio illo emũctæ naris hoīe, ⁊ acerbissimo viroꝝ explosore: satyricoꝝ dico latinoꝝ p̄ncipe. veluti apud Flaccũ legim', vtus Scipiadæ & mitis sapiētia Lælij nugari, soliti, ⁊ discincti ludere. donec decoqueret holus. Si q̄uā illa duo flagrātissima belli fulmina, ⁊ grauissimi aliogn viri ad aīos sub inde recreādos pueriles lusus ēt cũ Lucillio exercere veriti nō sunt, nihil est qđ verear ēt tecũ Anselme suauissime subinde nugari, ⁊ a seuerio sacraꝝ legũ studijs in hāc nostī ānō dico ludicrā, aut futilē, s; solatiosaz, & ꝑamabile harenā amœnũ ingeniũ tuũ deuocare. In q̄ cũ musis, q̄nēt cũ sanctissim is legib' iucũdissimā habeas rōnē. Versamur siq̄dē nūc vti & olīz tecũ in maronianis fontibus nectareo dulcore affatiz scatētibus. Eq̄bus (vt diximus) hauriēe est, fere qđ oĩcri canones. qđq; sacræ p̄tēdũt leges. Nā vt honeste, iusteq; viuamus (id qđ in p̄mis pcipiũt) oportet agnoscamus. q̄ Vt in Ciceronianis officioꝝ institutiōibus est. nō nobis solũ nati sumus, ortusq; nostri partē sibi patria partē amici vēdicāt. qđ an alibi tā magis graphice, q̄ in maronis a nobis iā susceptis Bucolicoꝝ, ⁊ Georgicoꝝ libris depingat, nō immerito addubitē. Quid. n. aliud vt a primordio incipiā) in p̄ma bucolica q̄ vt patriæ, compatriotisq; nostris, q̄nimirum amici esse debēt, consulamus, agitur Tityrus enim ille gregis ductor gratias pro receptis a se agris Augusto principi agens, ad cæteroꝝ agros recipiendos honestissima

sima ingreditur via, qua & insontes, & miseros suos declarat compaganos, simulq; a praesentissimo reipublicae vene[no] dia qui authore Salustio res maximae dilabunt, dehortatur, Vbi dicit En quo discordia ciues perduxit miseros, en qu[ibus] inus agros. Quid in secũda aliud q̃ vt mutuas amicitiae ptes desseamus admonet Quid in tertia ptendit aliud q̃ a stul[tis amo]ribus dehortari ita cõcludens. Et quisquis amores, aut metuet dulces, aut experief amaros. In quarta vero rem facile [ma]ximam peragit Nam patrem patriae, principemq; reipublicae. Octauium Augustum, a quo tota reipublicae salus depẽd[ebat] faci cohortatur, quod eũ facturum praecinit dicens. Ille deum vitam accipiet, diuisq; videbit, Permixtos heroas, & ip[se vide]bitur illis, Pacatumq; reget patrijs virtutibus orbem In quinta autem, quae proxima ad iustitiam, & homine dignissi[ma vir]tus est, gratitudinẽ animis nostris commẽdat, dum pastores illi inter se amicissimi, & defuncti amici, Daphnidis (quẽ [ego] Caesarem intelligo) memores & inter se beneficijs mutuis donis concertãt. Porro in sexta ad sanctissima nos animorũ studia [inci]tat, & ne semper pueri simus, cõmonet, dum rerum exordia, & res longe ante nos gestas. Sileno cantante philosophorũ [docu]menta repetere suadet. Sed in septima nonne ab aemulationis iprudentis veneno nos auertit: dum. Tyrsim ignominiose [red]arguit. At quid in octaua, nonne ab insana procatione, & inauspicato connubio perniciosissimo illo iperitorũ adolescẽtium [ve]neno demonet? Caeterum in nona tam manifeste principẽ ad commiserationem inducit, vt ne tyrannus quidem temperet [a la]chrymis, dum moeris senio, & miserijs confectus. frustra Caesaris laudes dehiscere attentãt. Denique in vltima, dum Gallũ co[n]solari videf, nonne stultos illius amores vituperat: vt ab eis prudẽtissimum quẽq; dehortetur. Quid vero in Georgica tota [no]ne ad sancta & salubria nos exercitia conducit. In cuius quarto dum naturas exequitur. non ne bñ institutam rempublicã [a]bis depingit. Quid etenim in bono principe amabilius q̃ erga subditos clemẽtia at apium regibus denegatur aculeorũ vsu[s]. Quid vtilius patriae q̃ ab hostibus ptoectio (nã sępe duobus regib⁹ icessit magno discordia motu) at ipsi p medias acies insign[i]bus alis, Ingentes animos angusto in pectore vesant. Vsq; adeo obnixi non cedere dum grauis, aut hos, Aut hos versa fugavi[s]ctor dare terga subegit. Quid autem in populo decẽtius q̃ summa in principem obseruantia: summus amor, summa obedien[/]tia, quae sic in apum praedicatur populo. Praeterea regem non sic Aegyptus, & ingens Lydia, nec populi Parthorum, aut Mae[/]dus Hydaspes, Obseruant, rege incolumi mens omnibus vna est, Amisso, rupere fidẽ: constructaq; mella, Diripuere ipsae, & cra[/]tes soluere, fauorum. Ille operum custos, illum admirant, & omnes, Circũstãt fremitu denso, stipantq; frequẽtes, Et saepe attol[/]lunt humeris, & corpora bello, Obiectant, pulchramq; petunt per vulnera mortẽ. Haec illic. Sed quo inquies omnia istec. Nem[/]pe, eo tendũt, vt quod prudẽtiae tuae exploratissimum est. caeteris quoq; persuadeam: Maronem non minus ad mores q̃ ad lite[/]ras cultiores cõtulisse. Vtq; finas hanc opellam nostram tuo nomini nũcupatam, & dicatam fratribus tuis studiosis mediussi[/]diius, & ingenuis adolescẽtibus Leuinum Maurum virum vndecunq; laudatissimũ audientibus, caeteraeq; nitinus adhuc e[ru]ditae pubi dexterius impertiri. summa enim familiaritate omnia elucidasse conatus sum, nõ tam nomini meo q̃ imbecillitat[i] dimoni consulens. Vale. dulce decus. & honestissimae delitiae nostrae. Ex officia nostra literaria in Parrhysiorũ Lutecia. ad. Kal. Maias. M.D.V. Etiam idus ad apriles. Anni ab redemptione humana. M.D.XV.

Iodoci Badij Ascensij in opera Vergiliana quaedam prae/ambula seu praenotamenta scitu digna.

Vergilij vita [illegible]

In exponẽdis (vt ad aeneida Seruius inquit) authoribus haec consideranda sunt. Poetae vita. Titulus operis. Qua[l]itas carminis Scribẽtis intẽtio. Numerus librorũ. Explanatio. Poetae huius, id est Publij Vergilij maronis vitã ipse seruius illic paucis cõsequitur, verũ qr cõstituimus, quae varie dispersa sunt in vnũ fascẽ colligere, ne alijs sit in quirẽdi labor addã ad seruianã narrationem epithoma ex eo libello, quem donatus de vita Vergilij composuisse dicitur. Idq; tale est. Vergilius Maro modicis parentibus, patre videlicet Marone, & matre Maia, in pago mãtuano, qui andes dicitur, Cneo Pompeio magno: ac Marco Licinio crasso primũ cõsulibus Idibus octob. natus. & a virga laurea: quae pregnãti matri visa erat in somnis, vel a virga populea, quae in puerperio eius depacta more patriae statĩ co[n]labuit, illiq; cõsecrata est, Vergilius & a patre Marone maro appellatus, vsq; ad septimũ annum vixit, deinde anno. xvij. senilẽ togam eisdẽ consulibus iterũ, quibus natus erat, sumpsit, quo die lucretius obijt, medicinae. ac mathematicae neapoli praecipue incubuit, quare prius Romã se cõtulit, & magistro stabuli equorũ conciliatus, cum equos varijs aegritudinibus leuasset, non nulliorum et progenitores inspectione deprhendit, morẽ dẽ canibus faciens, ob quam rem cũ augustus illi panes semel atq; ite[rum] multiplicari iussisset, ipseq; de patre suo, de quo dubitabat, certior fieri sperans ipsum consuluisset, quonam patre ipsum natum putaret, postulata venia, si inquit quod sentio, libere enunciare audere dicerẽ te patre pistore genitum, quo responso cũ obstupesceret Augustus, ille pergens, nam inquit, pro subtili iudicio meo panes multiplicari iussisti, quod qdẽ aut pistoris. aut nati pistore officiũ erat, qua facetia delectatus caesar, at deinceps inqt, nõ a pistore, sed a rege magnanimo dona feres, factusq; est exinde indies augusto carior intercessione praesertim asinij pollionis. Alpheni, Varri, Cornelij Galli, & Mecoenatis, qua etiã agros suos recuperauit, quos cum reliquis mantuanis amiserat: quia post philippensem victoriam veteranis militibus triũ virorũ iussu agri trans padum diuisi sunt, vt in argumento primae eclogae latius dicturus sum. Quia vero pollionis praeci[/]pue, qui trãspadanae Italiae praefectus erat opera agros suos ab Arrio, seu Claudio receperat, eiusdem hortatu bucolicum carmen scripsit, in quo & Augusto gratias agit, & pollioni refert honestam eius mentionem faciens. Id autem cum iam viginti octo annorum esset auspicatus, triẽnio post absoluisse, in eoq; Theocritũ secutus, non longo interuallo, sed tamen non praeisse dicitur. Deinde Georgica ad imitationem Hesiodi septẽnio neapoli absoluit in quo opere, quem imitatus est, etiã Macrobio te[/]ste, longe superauit. Demũ hortante Augusto, Aeneida ad imitationem Homeri. xj. annis, vt nunc fere est, composuit, sed prae[/]uentus morte castigare non potuit, Ad finem tamen perduxisse ex eare argutioribus cõprobaf, q̃ Homeri vtrũq; opus praeci[/]puum, odysseam dico, & iliadã, duodecim libris aequiparauerit. Nam senis libris, quod ille vigenisquaternis effecit, virũ siqui[/]dem in sex prioribus aeneidos, vt ille in. xxiiij. odysseae canit, arma vero in sex reliquis: vt ille in. xxiiij. iliados. Nam sicut Home[/]rus in hectore tracto sistit, ne progressus cogeretur ignobilẽ Achillis mortẽ describere, ita Virgilius in Turno occiso opus. clau[/]dit, ne videlicet Aeneae ignobilẽ quoq; submersionem exequi cogatur. Scripsit longe plura opera, quorũ quaedã sunt quasi prae[/]ludia vt ante opusculorum eius declarationem latius dicturus sum, vbi & vitam eius a Donato descriptam inuenies. Caeterũ, quia non nihil quoq; dicere cõstitui. addiderimus quod diximus de nomine eius, de quo Ang. Politianus vir argutissimus ita dis[/]serit capite. lxxvij. centuriae suae. Vergilius dicendum ne sit, an Virgilius, video adhuc inter eruditos ambigi. Caeterũ, vt ego

Virũ vergili⁹ an vergili⁹ legẽdum

Vergiliũ dicam magis per e q̃ Virgilium per i, in causa sunt veterrima aliquot monimenta nostrae obseruationi patrocinantia: quae libens equidem subijciã propter propudiciosos nescio quos, & eruginis plenos, odio omni fastidioq; dignissimos, qui q̃q̃ semper elementarij, vindicare tamen inter indoctos fautores audent sibi censuram literarum. Et paulo post. Inuenies igit vo[/]scinis mensam quãpiam marmoream vetustissimis, penẽq; exolens characteribus intra aedes Christinae virginis, quae pro ara est apostoli Petri, vbi Vergilij legitur, inuenimus aũt sutri nomẽ hoc Vergilius ita notatũ in mensa itẽ lapidea. Quin in pã[n]dectis quoq; his, quae nunc florentiae publicae asseruant libro ipso Iustiniani principis archetypo non aliter q̃ per e notatur id nomen, sicuti etiã in volumine Maroniano literis maioribus perarato, qui Romae in intima vaticana bibliotheca mire vetus ostenditur. Praeterea cõmentarium tyberij donati nunc in manibus habet Landinus homo: & eloquẽs, & eruditus maioribus notatum vetustis characteribus, cuius authoritas haec haud dubium reliquerit, Quod itẽ in codice diui Augustini de ciuitate dei ex publica medicae familiae bibliotheca, neq; non in Columellae ex priuata eiusdẽ gentis literis vtroq; Longobardis exara[/]to, tum in Senecae epistolarum libro peruertere. Identidem nunc iacobo modesto familiari nostro, & studiorum adiutori nunc alijs item nostris auditoribus: vt cunq; aut res ferat, aut exigatur ostendimus. Et paulo post. Quãuis autẽ monumenta ista tan[/]ta seculorum vetustate roborata mihi satis ad praesidium sint tamẽ res ipsa quoq; astipulatur, & ratio. Nam sicuti a vere dictae Vergiliae stellae, sic a Vergilijs ipsis vel item a vere. proprium hoc nomen crediderim inclinatum potius hercule q̃ a virga, qđ quidam nugantur laurea. Nam id cum apud authorem minus idoneum inueniatur, tum refellitur hoc ipso: q multi ante hunc editum poetam eodẽ sunt appellati nomine. Quãdiu igitur aut nõ testimonium grauius, aut non ratio valentior exhibef, vtiq; a vetusta magis consuetudine, q̃ a noua inscitia standum est: vt si haec sartago loquendi venerit in linguas. Etenim magna pars namorũ caligamus ad veri conspectum, Quin vt reliqua exequar Verginius quoq; nomen hunc finitimum non Virgineus in

marmoreo

deo nuper labro pro æde ipsa diuæ Mariæ maioris insculptum Romæ animaduertimus. Hæc & plura vir ille doctissimus authoritati superiorũ dictor nõ paruz derogatur. Sed vt reliqua psequar iuxta libellu. Donati corpe, & statura fuit grandi, colore, facie rusticana, valitudine varia, nã plerũq3 ab stomacho, & faucibus, ac dolore capitis laborabat, sanguinẽ sæpius eiecit, cibi, vini q3 minimi. Fama est eũ libidinis in pueros pronioris fuisse, sed boni ita eu pueros amasse putauere, vt Socrates alcibiadẽ, qui cũ sæpe nõ aliter q̃ cũ filio pernoctasse legit. Cætera aũt vita, & ore, & aio tam probũ fuisse constat, vt neapoli parthenias appellare & vulgo hæc fere ex Donato. Verũ si ex abũdantia cordis os loquit, q̃q Catullus aliter sentiat. Nam castũ inquit esse decet poetã. Ipsum Versiculos nihil necesse est) tñ q3 castissimus in tota poesi sua repertus est, cõcedo potius ijs, qui dixit ipsum casto amore psecutum pueros. Dixi forte pter opinionẽ in tota poesi. Na ex secũda ecloga vt illic dicam, Nemo cõiicerit eũ de impudico amore loqui, q̃q forma magis q̃ animo alexidis captus videat corydõ. Obscænũ autem ma cui priapeæ nomẽ est inditũ Angelus politianus ouidianũ nõ maronianum esse liqdo probat. Sed hæc de vita scriptoribus cũ nemo Donati opusculũ nõ habeat, satis visa sunt. Vtrũ tñ Donati sit q̃ plurimi dubitãt, cu3 eni Politianus dicat, quidã nugant, innuit nõ esse Donati, quippe de quo nõ tã irreuerenter loqueref. valla etia3 adnotans errata illius authoris, præcipue in male posita, & perperam obmissa reciprocatione dubitat an Donati sint. Cæterũ de nomine parum fidei faciũt tabulæ insculptæ ab artificibus minus literatis: & vulgus fere sequẽtibus quod in italia, vt in Gallia sæpe in vernacula e pro r ponit, vt verzilio, & verzine: pro virgilio, & virgine, &c. De laude vero eius in poetica licet satius sit tacere q̃ parum dicere, cum Macrobius attestetur nihil ex cuiusuis authoritate illi accedere posse, tamẽ qui abunde legere volet, ea leget, quæ vir eloquẽs, & grauis Christophorus Landinus egregie locutus est, quæ sub æneida declaraturi sumus, q3 hic nimis exire cẽseremus, si singula notatu digna reponere velimus. ¶ Tituli operum in singulis patebunt suis locis. Vt vero qualitates in singulis facilius explicẽ: meminerimus primo (qd' Mancinellus collegit) dicendi genera, & in carmine, & in soluta oratione pbabilia eẽ tria Huber, gracile, mediocre: Huberi dignitas atq3 amplitudo ẽ. Gracili venustas, & subtilitas. Mediocre in cõfinio est vtriusq3 modi particeps: Vera aũt & ppria huiusmodi formarũ exempla in latina lingua Marcus Varro eẽ dicit hubertatis Pacuuiũ. Gracilitatis Lucilium. Mediocritatis Terẽtiũ, sed ea ipsa genera dicẽdi ia3 antiquitus tradita ab Homero sunt tria tribus, Magnificũ in vlysse & huber est. Subtile in menelao, & cohibitũ est. Mixtũ: moderatũq3 in Nestore. De q̃bus oĩbus. A. Gelliũ libro septio legito, apd Macrobiũ vero libro q̃nto dicẽdi genera q̃ttuor esse leges. Copiosum, in quo Cicero dominat. Breue: in quo Salustius regnat, Siccũ qd' frontoni ascribit. Pingue & floridũ, in quo Plynius secũdus luxuriat. Sed apud vnũ Marone hæc qttuor genera reperies varijs qdẽ locis illa et tria, Nã gracili in bucolicis vtit. Hubere in æneide. Mediocri in Georgicis. hæc ille. addam' & hæc Donati, poematis stili genera tria eẽ. Aut eni actiuũ, vel imitatiuũ est, qd' græci δραματικὸν appellãt in quo psonæ loquẽtes introducunt sine poetæ interlocutione, vt sunt tragœdiæ, & comœdiæ, & mimi, quo genere scripta ẽ ecloga pma. s. Tityre tu patulæ, & Quo te mœri pedes. Aut enarratiuum, qd' græci διηγηματικὸν appellãt, in quo poeta ipse loquitur, sine interruptione personæ, vt tres primi georgicon libri. item Lucretij carmina. Aut commune, vel mixtum, quod græci μικτὸν appellant: & in quo poeta ipse loquitur, & introductæ personæ, vt Vergilij æneis.

¶ Scribẽtis intẽtio: seu potius ppositum, & ratio. (Nã intẽtio a doctis in ea significatiõe, qua vulgo accipit, rarius vsurpat) in varijs operibus varia est verũ in vniuersali triplex cẽt. Prima vt græcos illos, quos imitatus est, imitet. Secũda, vt vitæ humanæ maxime in agro, vbi natus est, vitã, triplicẽ, triplici stilo, triplici q3 poemate cõsequat. Nã prima est rusticis pecoris cura deinde agro3 quo3 cultu indurati mãdẽ ad arma gerẽda idonei cẽsenf. Tertia vero: vt reipublicæ q̃ maxime consulens vitæ munus a deo sibi iniunctũ honeste, & memorabili facinore expleat, seq3 aliq̃ vixisse testet Nã vt ad sextũ, æneid. dicturus est, Serui9 nulla poesis accepta fuit Romanis quæ nõ & bonis moribus, & reipub. prodesset, quibus vergiliana nimirũ q̃ maxime pdest Nam & in hoc seculo virtutibus honesta præmia, & grauia vitijs supplicia cõstituta docet, & in futura. Nam. vj. æneid. diuino plane libro, crimina, quo a catholicis nostris enumerantur ordine, apud inferos puniri docet, vt illic videndũ erit. Numerus vero librorũ in singulis operibus prænotabitur Explanatio quoq3 totius operis etiam opusculor preter q̃ obscæni (quod ouidianũ diximus, & quod licet in multis locis argute compositum vbiq3 tamẽ christianis auribus indignũ est) suis locis hoc ordine sese patebit vt primo loco argumentum. Secũdo ordinẽ, & tertio pleniorẽ explanatiorẽ ponamus. seruiũ vero statim post poetæ verba subiũgemus, eiusq3 verba, queadmodũ ab alijs notata sunt stellis: videlicet vbi lucis eget, & verubus quoties trãsfigenda, aut delenda sunt, integra quidem ponemus, sed regione notata, & suis locis declarata vt sequẽtia testimonio erunt.

¶ Ascensij in Bucolica Vergiliana præambula.

BVcolica inq̃t Seruius dicta sunt a custodia boũ. Nã βουκόλος græce dicitur bubulcus, & βουκόλιον armẽtũ boũ, & βουκολέω pasco boues Donatus autẽ in vita Vergilij ponit tria pastorum genera, quæ dignitatem q̃ quã in bucolicis habẽt, quo3 minimi (inq̃t) sunt αἰπόλοι, q̃ a nostris caprarij dicunt. Paulo honoratiores sunt ποιμένες: quos apud nos ouiliones, seu opiliones dicunt: honestissimi aũt & maximi βουκόλοι dicũtur, qui a nr̃is armẽtarij appellant, a quibus tanq̃ ab excellentissimo pasto3 gradu primũ suum carmen Vergilius Bucolicũ appellauit, & teste Macrobio saturnaliorum libro quinto ex affectu: que ad linguam græca3 habebat Vergi. græco magis vocabulo q̃ latino opera sua inscripsit, Vnde & quintilianus libro duodecimo itaq3 tato est sermo græcus latino iucudior, vt nostri poetæ quotiẽs dulce carmen esse voluerint, illorum id nominibus exornent. Hæc illi, solet præterea bucolicum carmẽ ecgloga dici: quasi αἰγῶν λόγος: hoc est caprarum, seu de rebus caprinis, aut inter caprarũ pastores λόγος, hoc est sermo De huius carminis origine dicit Diodorus siculus, q̃ Daphnis Mercurij filius eius author est vt idem Tortelius recitat. Ad qualitatem Bucolici carminis p̃tinere bus: & Diomedes maxime pertinere censent, vt dactylus pes orationis terminans in quarto loco reperiatur, vt Nos patriæ fines, & dulcia linquimus arua. Intentionẽ3 poetæ Seruius satis explicat. De qualitate autẽ carminis, & triplici stylo latius in præambulis nostris locuti sumus. ¶ Ve3, vt argumentum primæ ecglogæ, a quo totius operis fere dependet intentio, latius explicemus addamus ad seruium Mancinelli verba, quæ hæc sunt post Crassi, Brutiq3 necem philipensi clade acceptam Marcus Antonius in Asiã, Caius Cæsar veteranis agros, & vrbes distributurus in Italiam concessit, vt Liuius libro. cxxv. & appianus libro. v. bellorum ciuilium scribunt. Probus autem illis nõ cõuenit, scribit enim agros diuisos veteranis ab Augusto post bellum actiacum. Ego tamen prioribus crediderim. Hæc ille, in quibus qui per Caium Cæsarem Iulium intellexerit,

Bucolicũ [illegible]

Bucolici origo

Argumẽtũ p̃mæ ecglogæ p Mancinellũ

SERVII Mauri Honorati grammatici in bucolica Maronis commentariorũ Liber.

BVCOLICA vt fuerunt ide dicta sunt a custodia boũ. i. ἀπὸ τοῦ βουκόλων. Præcipua eni sunt aĩalia apud rusticos boues, Huius aũt carminis origo varia est Nã alij dicũt eo tpe, quo Xerxes persarũ rex inuasit græciã, cũ oẽs intra muros laterent. nec possent more solito Dianæ sacra pficere, puenisse ad mõtes Laconas rusticos, & i eius honorẽ hymnos dixisse vnde natũ carmẽ Bucolicum æta posterior eliminauit: Alij dicũt. Orestẽ cũ Diãæ fasceltdis simulachrũ raptũ ex scythia aducherer, ad siciliã tẽpestate delatũ, copleto anno. Dianæ festũ celebrasse hymnis colectis nautis suis, & alij quibus pastoribus cõuocatis, & ex ide pmãsisse apud rusticos cõsuetudinẽ. Alij nõ Dianæ, sed apollini Nomio cõsecratũ carmen hoc volunt. quo tpe. Admeti regis pauit armẽta. Alij rusticis numinibus a pastoribus dicatũ hoc asserũt carmẽ, vt pani faunis, ac satyris, & hic est hui9 carminis titulus. Qualitas ãt hæc est. s. humilis character. Tres eni sunt characteres, humilis, medius, grãdiloquus, quos oẽs in hoc inuenimus poeta. Nã in æneide grãdiloquũ h3: in Georgi. mediũ. in Buco humilem pro qualitate negotiorũ, & psona3, Nã psonæ hic rusticæ sunt simplicitate gaudẽtes s. a q̃bus nil altũ debet requiri. Adhibent aũt hæc ad carmẽ bucolicũ. Debet quarto pede terminare partẽ orationis, qui pes, si sit dactylus, meliorẽ efficit versum vt Nos patriæ fines, & dulcia. primus ẽt pes secũdũ Donatũ dactylus eẽ debet, & terminare partẽ orationis, vt Tityre, quã legẽ Theocritus vehementer obseruat, vergilius non adeo. Ille eni paucis versibus ab istã rõne deuiauit hic eã in paucis secutus est. Terẽtianus cũ de hoc metro doceret plurimus hoc pollet siculæ telluris alũnus: Noster rarus eo pastor Maro Intentio poetæ hæc ẽ, vt imitet Theocritũ syracusanũ meliorẽ Mosco, & cæteris, q̃ bucolica scripserunt, vnde est, prima syracusio dignata est ludere versu, Nostra necq3 erubuit syluas habitare thalia. Et aliq̃b9 locis p allegoriã agit gratias Augusto vel alijs nobilibus quo3 fauore amissu3 agru recepit, in qua re tantum

Bucolicũ vnde

Qualitas carminis

tum dissentit a Theocrito. Ille enī ubiq3 simplex est. Hic necessitate cōpulsus aliqb⁹ locis miscet figuras, quas pene plerūq3 etiā ex Theocriti versibus facit, quonā b illo dictos cōstat simpliciter hoc āt fit poetica urbanitate. sic Iuue. Actoris arūci spoliū: Nā vergil. de hasta dictū figurate ad speculū trāstulit. Et cā scribēdoꝝ Bucolicorū hæc est. Cū post occisū3.iij. Idus Martias in senatu Cæsarē, augustus eius fili⁹ ꝯtra ꝑsecutores patris & Antoniū ciuilia bella mouisset, victoria potitus cremonēsiū agros, q ꝯtra eū senserat, militib⁹ suis dedit, q eū nō sufficerēt etiā Mantuanoꝝ iussu distribuit, nō ꝑ culpā, sed ꝑ vicinitatē. vnde est Mantua ve miseræ nimiū vicina cremonæ. Perdito ergo agro Vergilius Romam venit, & potentiū fauore meruit, vt agrū suū solus reciperet, ad quem recipiedū profectus ab Ario ceturione, qui eū tenebat pene est iterēptus, nisi se ꝑcipitasset in Minciū, vñ ē ἀλληγορικῶς Ipse aries ēt nūc vellera siccat. Postea ab augusto missis triūuiris ipsi integer ager redditus est, & Mātuanis ꝓ parte, hic est, ꝙ in prima ecgloga legimus recepisse agrū postea eū querulantē inuenimus, vt audieras, & fama fuit, sed carmina tm̄. Nostra valent lycida tela inter martia, q̄ttū. Chaonias dicūt aquila veniēte colūbas. Nec numerus hic dubius est, nec ordo librorū Quippe cū vnus sit liber De ecglogis tm̄ multi dubitāt. Quæ licet .x. sint, icertū tñ est quo ordine scriptæ sint. Plerīq3 duas certas volūt ipsius testimonio vltimā: vt extremū hūc, & primā, vt in Georg. Tityre te patulæ cecini sub tegmine fagi. Alij primā illā volūt, ꝓma syracusio dignata est ludere versu. sed ē sciēdū septē ecglogas eē meras rusticas, q̄s Theocritus .x. h3. Hic in tribus a Bucolico carmine. sed cū excusatione discessit, vt in genethliaco Salonini: in pharmaceutria: & in Sileni Theologia: vel vt ex icertis al[i]tioribus rebus possi3 placere, vel q2 tot varietates iplere nō poterat. Poetæ vitā in æneide diximus. Operis explanatio in sequētib⁹ cōprobabit. Sed sciēdū Verg. xxv. annoꝝ scripsisse Bucolica. Vñ ēt ipe in fine Geor. Audaxq3 iuuēta, Tityre te patulæ cecini sub tegmine fagi, & dicit donatus, qđ ēt in poetæ memorauimus vita in scribēdis carminibus naturalē ordinē secutū esse Vergi. Prio eni pastoralis fuit in montibus vita. Post agriculturæ amor, inde bellorū cura successit. Notādū quoq3 Bucolica vel Georgica cū apud græcos in fine habeāt accentū, apđ nos in tertia a fine hēre. Nas vt in vltima sit latinitas, vetat, vt i penultima nō sit: breuitatis efficit ratio. Etiā hoc sciēdū, & psonas huius operis ex maiori p̄te noia de rebus rusticis hēre cōficta. vt Melibœus ὅτι μέλει αὐτῷ τῶν βοῶν .i. q curā3 gerit boū ꝙ Tityrus dr̄ aries maior. Nā laconū lingua Tityrus dicit aries maior, qui gregē anteire ꝯsueuerit, sicut ēt in comœdijs inuenimus. Nā pāphilus ē totus amās. Glicerium, q̄si dulcis mulier, Philomela amabilis. Personæ sicut supra dixi, rusticæ sūt & simplicitate gaudētes. Vñ in his nihil vrbanū, nihil declamatoriū iuenit, sed ex re rustica sunt oīa negocia, cōparatiões, & si qua sint alia. Hinc est, ꝙ annos a fructib⁹ cōputat, vt post aliquot mea regna videns mirabor aristas Hinc ētillæ cōparationes sunt. Nā neq3 me tm̄ venientis sibil⁹ austri Nec ꝑcussa iuuāt fluctu tā litora nec q̄, Saxosas iter decurrūt flumia valles.

rit, longe erraverit. Nam si triēnio Bucolica scripsit Maro. quo tempore Iulius in philippicis. pōpeiū fudit: nōdū scribere incœperat, cū tñ eius mortis: & in daphnidis nomine & expsse meminit dicēs, Ecce dionei ꝓcessit Cæsaris astrū. verū qdē3 est Iuliū quoq3 veteranis agros distribuisse, sed colonos nō exturbasse, vñ in vita eius Suetonius, vbi de præmijs veteranis ab eo exhibitis loqtur, dicit. Assignauit & agros, sed nō cōtinuos ne q̄s possessorū expelleret, &c. Neq3 mancinellus de Iulio intendit, q2 nō Iuli⁹ Cassiū, & Brutū occidit, sed ab illis occisus est. Reprehendit ergo. probū in hoc, qđ dicit post Actiacū bellū factū, in qđ post philippēse gestū erat. sed noueris. Octauiū Augustū ēt. C. Cæsarē dictū, q2 vt author est Trāquillus, in vita Cæsaris ipse Caiū. Octauiū ēt i familiā nomēq3 adoptauit vnde Lucius florus in epitomatis lumantis ipm̄ Cæsare vocat dicens in epi. li. cxxv. Cai⁹ Cæsar, relicto antonio trāsmarinæ prouinciæ ex parte ipery eicessit, reuersus in italiā3 veteranis agros diuisit. seditiones exercit⁹ sui, q̄s correpti a Fuluia Marci antonij vxore milites cōtra iperatorē suū cōcitauerāt cū grādi piculo ihibuit. Lucius antonius consul Marci antonij frater eade Fuluia ꝯsulēte bellū cæsari itulit recepto in ꝑtes suas populis, quorū agri veteranis assignati erant, &c. Addamus ad hæc Suetonij verba ita de bello philippēsi in vita augusti disserentis. partitis post victoriā officijs, quū antonius oriētē ordinandū, ipse (augustus. s.) veterāos in Italiā reducēdos & municipalibus agris collocādos recepisset, neq3 veterāorū, neq3 possessoꝝ gratiā tenuit. Alteris pelli se alteris nō pro merito se tractari q̄rētib⁹. Sed argumētū relictis ambagib⁹ repetam⁹.

Ecgloga &c. Octauius augustus cæsar q (vt Suetonius ingt) nīb l cōueniētius duxit q̄. C. Iulij cæsaris maioris auūculi sui necē vindicare, tuerīq3 acta, iter quinq3 ciuilia bella secū3 in philippis cōtra cassiū & Brutū cæsaris ꝑcussores gessit, eosq3 adiutus ab antonio fudit: postq̄ victoriā excitatam in se Marci antonij odio veteranos (.i. q iā3 multos ānos sub sacramēto, seu iuramēto militauerāt) in Italiā ad distribuēdos illis trāspadanorū agros reduxit in qua distributione nō satis æqua militibus visa, & colonis nimis inīq simas militū, & colonoꝝ odiū icurrit vsq3 adeo, vt hortāte Fuluia Marci antonij triūuiri (.i. q vnus ex tribus erat q rēpub. regebāt) cōiuge. Lucius antonius Marci frater, cū militibus, & colonis illi bellū itulerit, sed capto pusio & lucio ad deditionem coacto, augustus cremonēsiū ꝓpue, q lucio adhæserāt agros militibus suis addixit q cū nō sufficerēt, adiecti sūt nōnulli trāsitu anoꝝ agri, nō ꝑ culpā, sed ꝑ vicinitatē: vñ poeta dicturus est. Mātua ve miseræ nimiū vicina cremonæ. Inter quos Vergilianus ager claudio, aut poti⁹ ario militi addictus fuerat, donec ab asinio polliōe, alpheno. Varro & cornelio Gallo, quibus in bucolicis, vtrīq3 gratias refert. Augusto cōmēdatus suorū recipiendoꝝ authoritatem haberet, qui vt Ario ostēdit, ab eo interēptus fuisset, nisi e in minciū fluentū primum præcipitem dedisset, vnde est, ipse aries etiā nūc vellera siccat sed primam ecglogā iā quasi securus condidit. Ordo versiculorū nostrorū est. prima ecgloga .i. prima pastoꝝ cantilena, qua .s. in q̄ Tityr⁹ laudat authorem sui ocij pro ocij (sicut ad finē Georgi. parthenope. studijs florētem ignobilis ocij) videlicet augustū, canit .i. carmine Bucolico describit Melibœum profugum .i. a patria fugiētem, & querulū3 .i. misere lamētantem de expulsione sui. Vnde duo ꝓposuisse videt in prima ecgloga poeta, & pro agris suis, quos recœperat, gratias agere, & pro reliquorū Mātuanorum recipiendis ꝑ cōmiserationē intercedere. In toto āt opere ꝯstituit Theocritū imitari, & pastoꝝ mores explicare. Cætera Seruius docet.

Incipit Index Bucoli. Georgi. Aenei & Opus.

Publij Vir. Mar. poetaꝝ celeberrimi alphabeticus. Index nouiter excogitatus.

A

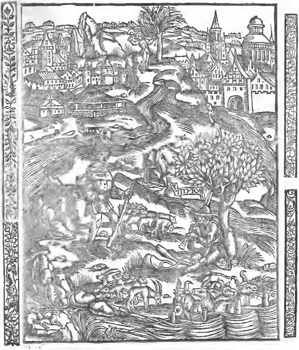
apium

Mecænas

Religio

FINIS

A patria fugiens Meliboeus forte sub umbra.
Tytiron inuenit cantantem carmina amicæ.
Quapropter miratus ei sua damna recenset.
Auctoremq; sui declarat Tytirus oci.

Iodoci Badij Ascensij subsequentis particulæ argumentum, atq; explanatio.

ITYRE tu patulæ. Totius eclogæ argumentum iam declarauimus, huius autem particulæ tale est. Melibœus pastor, qui interpretat curam boum diligens: aut gerens, in persona omnium mantuanorum insontium, & ob vicinitatem dumtaxat profligatorum, videns Tityron quasi cæterorum ductorem (Interpretatur enim aries maior, qui toti gregi præire solet) propter restitutos agros, securum sub tegmine fagi recubantem. Alij (inquit) Tityre, tu quidem eufortunatus es, qui in medio diuitiarum tuarum recubans, tanta animi securitate donaris, vt amicæ cantilenis indulgeas, at nos æque aeni insontes patrijs finibus extrusi, tam diram militum sæuitiam illic tulimus, vt satius sit patriam fugere in luctu, & gemitu, quam illic immorari, dum tu lentus in vmbra, doces syluas resonare amaryllida, formosam amicam tuam, & dicit. Vt autem ordinem facilius colligamus, referemus sub oculos mentis Melibœum Tityri familiarem & amicum, ab agris suis expulsum, per eam regionem fugitantem, in qua Tityrus sub fago amicæ suæ cantilenam meditabatur, atq; interfugiendum ipsum illic offendisse, atq; sic allocutum, Tityre tu patulæ, &c. Verum vt habitum quoq; noscas, induetur veste pastorali ad fugam subducta, trahetq; altera manu capellam, altera pedum tenens, & sarcinulæ nonnihil in collo ferens, gregem autem caprarum ante se minans. ℂ Ordo est, loquente Melibœo, & familiariter, ac amice Tityrum proprio nomine compellante sic. Tityre, o amice videlicet, ac note, tu recubans .i. otiosus, & securus ad luxum, prostratus sub tegmine .i. tegumento, ac defensione calore solis, fagi .i. istius arboris tuæ glandiferæ, hoc est frugibus auorum ntorum gaudens, meditaris .i. attento otio exerces, musam .i. cantilenam syluestrem .i. qualem syluestres, hoc est securi meditari solent, auena .i. fistula ex culmo auenæ, tenui, idest gracili artificiose, ac delicate inflanda .i. totus securus amorib⁹ ntis, in medio possessionum tuarum indulges. Nos .i. ego, & mei, ac nostri similes linquimus fines .i. confinia, & limites, ac vltimos terminos patriæ, idest regionis, quæ nos peperit .i. natalis soli, & per .i. dulcia arua .i. terras proscissas: & aratas, hoc est cultissima (vt dicturus est) noualia, imo inquit quod plus est, nos fugimus patriam, propter afflictionem, quæ nobis a militibus illic infertur, vero tu Tityre, existens lentus, idest prostratus, & flexus ac otiose recubans in vmbra .s. fagi tuæ, doces syluas .i. loca silentia, quod magni otij indicium est: resonare .i. sonitu per echo referre, ac repræsentare, amaryllida .i. carmen de amica tua splendida, quam accepi te nunc deperire, verum longe plus ponderis habet, quod dicit, amaryllida, quam si diceret: carmen de amaryllide Amatore enim dictum est. Nam qui amant amati nomen sæpe repetunt, itaq; referebant syluæ amaryllida: eo quod eius vocem sæpe acceperant. De echo & amarylli legistis iam Mancinellum. Sed tamen aperiemus rem latius. Singula enim vocabula emphasim quandam, ac vim propriæ significationis habent & cum stylus sit exilis, ac gracilis, nihil tamen artis prætermissum quod ad excitandam miserationem faciat, Nam statim in principio vtitur contentione, qui color rhetoricus habens fieri, quoties sententiæ inter se contendunt, ac fere contrariæ sunt, multum elucidationis, atq; ornatus affert, hic autem totum principium in contentione est. Nam & nomina quasi antitheta sunt .i. contraposita inter se quodammodo: Tityrus enim .i. aries præuius videtur, neglecto grege quo quouersum, quo impetus trahat diuagari, at Melibœus .i. diligens boum custos: nihil gregis sui prætermittit, vnde inquit. Etiam hanc vix Tityre duco. Nihil autem magis contendit quam hunc recubantem sub tegmine fagi, cantilenis indulgere, at illum profugum a patria, ignatum, quo se recipiat, sarcinulis, ac misera pecude infeliciter depressum, sub fasce ingemiscere. Est præterea hic (vt Landinus annotauit) expolitio, quia eadem de re sæpius dicit. Est & repetitio, nam nos in principio clausulæ repetit. Est ad hoc interpretatio, quæ sæpe affert magnum augmentum rei. Nam interpretatur fines patriæ esse dulcia arua, quæ res mouet commiserationem. Est quoq; cum dicit, tu recubans meditaris, euocatio etiam pueris nota. Sed vt vim sermonis etiam pueri intelligant, singulas voculas ab origine repetamus, Tityrus igitur licet secundum Probum lingua libyca hircus dicatur, tamen non minus quadrans: nec minus recipienda est Seruiana interpretatio dicens, quia aries maior est, qui gregem anteire consueuerit, id enim eo loco congruit, vbi poeta per allegoriam de se loquens ait. Ipse aries etiam nunc vellera siccat. Quo circa licet apud Theocritum Tityrus mercenarij pastoris nomen sit, vt Mancinellus attulit, sicut & apud autorem nostrum alibi, vbi docet, Tityre coge pecus, & iter, Tityre dum redeo (breuis est via) pasce capellas est hic maximopere respicit ad etymologiam, quam diximus non enim mercenarij, sed eius, qui in propria possessione recubet, significationem habet. Nam vt Seruius dicit, Tityrum pro Verg. accipiemus, non vbiq;, sed vbi ratio exigit, Probus quoq; dicit Tityrum esse Maronem, & Melibœum Cornelium gallum. Cur autem non semper manifeste videtur quibusdam ratio, quia cum se in fine Georgicon in audacinuera dicat Bucolica scripsisse, non conuenit inquiunt eius personæ, quod dicet. Candidior postquam tondenti barba cadebat: & iter, formmate senexque. At si perenderis quo excusetur ea confusio personarum sub vno nomine. dicunt patris & filij, quibus vnum fuit nomen (quia vterq; Maro dicebatur) quodammodo vnam esse personam,

Melibœi habitus.

Ordo

Auena quid sit

Resonare quid sit

Contentio quid sit

Anthitheta quæ dicantur

Expolitio, repetitio, interpretatio, euocatio quid sint

Tityrus quid significet

Tityrus an maro dicatur

Rom cum solone

Publii Vergilii Maronis Mantuani Bucolica. Commentaris Seruii Mauri Honorati, & Probi celeberrimi grammatici necnon Antonii Mancinelli Veliterni & Iodoci Badii Ascensii, dilucide explanata.

ℂ Argumentum Ascensianum in Tityron Vergilii.
Ecloga prima fuit qua laudat Tityrus oci
Autorem profugum, queritur quæ canit Melibœum.
Interlocutores sunt Melibœus & Tityrus. ME.

Tityre, tu patulæ recubans
sub tegmine fagi.
Syluestrem tenui Musam
meditaris auena.
Nos patriæ fines, & dulcia linquimus arua.
Nos patriam fugimus,
tu Tityre lentus in umbra
Formosam resonare doces Amaryllida syluas

Seruij Mauri Honorati grammatici in Buco. Verg. interpretatio.

SERVI.

Tityre tu patulæ. PASTOR inducitur securus, & dare operam cantilenæ sub arbore recubans. Alter, qui cum gregibus ex suis pellatur finibus. Tityrum aspiciens sic alloquitur. Tityrum autem pro Vergilio accipiamus, non vbiq; : sed vbi ratio exigit. Dixit autem sub fago allegorice .i. sub arbore glandifera, quæ fuit victus eis. Antea enim homines glandibus vescebantur. Hinc fagus ἀπὸ τοῦ φαγεῖν .i. comedere. Ergo sub fago iaces .i. tuas retentas possessiones, quibus aleris, vt olim fago alebantur. Patulæ, proprie quod semper patet, dicitur patulum, vt nares, arbor. Patens quod aperitur, & clauditur, vt ostium, & oculi. Musam .i. rusticum carmen. Tenui auena .i. culmo, stipula. Vnde rustici cantare consueuerunt, sic alibi. Stridenti miserum stipula disperdere carmen. Tenui, humilem stylum indicat, quo hic vtitur. Meditaris, per antistichon ab eo est, quod græci μελετᾶν dicunt .l. enim & d. inuicem cedunt, vt sella, pro seda. Fugimus plus est quam relinquimus. Sic Hora. Teucer salamina patremq; cum fugeret. Lentus, ociosus, vt qui nunc lenti consedimus aruis. Resonare do. s. syl. carmen nimium de amaryllide compositum doces syluas resonare, intelligimus autem melius simpliciter, & non allegorice, vt sunt quidam, qui dicunt, tu carmen de Roma condis. Plus enim stuper Melibœus, si ita ille securus est vt tantum de suis amoribus cantet.

Fag⁹ vnde dict⁹ sit

Patulum quid, & quid est patens

Antonij Mancinelli Veliterni in Buco. Verg. comentarij.

MAN.

Tityre, Tityrus mercenarij pastoris nomen a Theocrito sumptum, is enim ecloga tertia inquit, Tityre lasciuas virgultis pasce capellas: & in vlia. Tityrus ast ille miseros cantabat amores Daphnidis. Hircus autem libyca lingua Tityrus appellatur, vt Probus asserit: & Melibœus curam boum diligens. Scribit idem, quod Maro per allegoriam facit, se esse Tityrum, & Melibœum Cornelium gallum, qui admiratur, quod Verg. solus agros retinuerit. Patulæ, apertæ, & late patentis. Patulum bouem Plau. appellabat: cuius cornua diuerse, ac late paterent, vt Festus edocet. Recubas, iaces, quiesces, iaces autem semi supinus: sedes intelligendum: qua quidem voce magnam Tityri securitatem & requiem innuit: Cum iaceret omni spreto timore. Sub tegmine, sub vmbra hinc ait postea. Tu Tityre lentus in vmbra. Fagi, φηγὸς græce latine vorax dicitur, φάγω autem comedo. Hic fagus, vel phagus arbor glandifera, quod olim glandibus vescerentur. Non tamen ob rem hic sub tegmine fagi inquit, nam & in agris Maronis fagus erat, vt patet ecloga nona. Syluestrem musam, rusticum carmen, musa enim cantus dicitur μουσίζω. cantu prædo. Tenui auena, subtili calamo aut fistula: vel stipula, per quod gracile dicendi genus ostendit: Meditaris, meditando canis, exponis: exerces. Nos patriæ fines Nos patriam fugimus, anaphora est .i. relatio, de qua legito nostrum

Tityrus quid significet

Patulus quid dicatur.

Musa quid dicatur

sonā: vnde fictione iuris nō additā: sed cōtinuatā in filio dicimus possessionē. Patri ergo per intercessionē filii restitutus est possessio. Est & alia inquiūt, cur nō semꝑ se per Tityrū significet ratio, ne videlicet histonā osno cōtexere videaᷓ, sꝫ vt suis locis declarabin⁹. Tityrus hic vbi Vergiliū significat, nec eius barba dicit̄ cādidior, nec ipse tūc senex. Tu aūt pronomē nūc recte exprimit, vbi excludit, qꝛ nos paenā fugimus. Patulum quoqꝫ plus est q̄ patēs. vt in regulis dicā. Recubās aūt sibi indulgentē, ac plane securū notat, nā recubans quodāmodo ꝓstratus est, in molli videlicet strato, vnde stratū vñ i euāgelio ꝯ triclinio dicit̄. Am āt primos recubitus. Notum est, qꝛ cubo in cōpositiōe si m assumat fiat tertiæ, si nō, maneat priæ, vt incūbere: recubare.

Recubās quid sit

strū carmē de figuris. Dulcia arua. Oui. lib. j. de pōto sit. Nescio quo natale solū dulcedine cūctos Ducit: & imemores nō sinit eē sui. Nos patriā fugi. Præ dolore idē sæpius repetit. Lētus, securus: & ociosus, authore No. Amaryllida, a tria Theocriti ecloga sumptū nomē: & argumētū: est enī ibi: Cāto ego bláditias, sterilesqꝫ amaryllida syluæ. Recinūt. ἀμάρυγμα autē splēdor dr̄ ἀμαρύσσω luceo: Resonare: p echo. s. ἠχέω enī resono dicitur ἠχή sonus. Oui. lib. iij. metamor. scribit Echo nympham fuisse, restitisseqꝫ ei vocem solum: & ossa: ossaqꝫ lapidis figuram traxisse: vocem manere: qua syluis latet: omnibusqꝫ auditur. nam sonus est: qui viuit in illa.

Sub tegmine. Signanter dicit sub tegmine, & in vmbra, nam non erat in tegmine: hoc est in cōtextu ramorum fagi: sed sub ipso, erat tamen in vmbra. quæ ipsum continebat. Tegmen a tegendo dicitur, in quo vocabulo tutela denotatur. Fagi manifesta est significatio, nam vt Ser. dicit ἀπὸ τοῦ φαγεῖν: id est a comedendo deducitur, vnde & φάγος, hoc est phagos vorax dr̄ græce autē φηγός dr̄ phagus, atqꝫ ita scriberet̄ per ph. Est autem arbor glandifera, glandibus autē prisca ætas vescebat̄: vñ hīc agrorꝫ vberā possessionē significat. Et bene dr̄ sub fago recubare, qꝛ ecloga nona dr̄ in agro Maronis esse his verbis. Vsqꝫ ad aquā & veteris iā fracta cacumina fagi. Oīa carminibus vestrū seruasse Menalcā. Syluestrē musam ōm interpretes dicit rusticū carmen. Tenui aūt auena. i. gracili culmo, aut calamo, vt fistula, vel stipula, per quod inqt Mācinellus gracile dicēdi genus oñdit. Sed mihi etiā aliud significat. Nā syluestre dr̄ a sylua, sylua aūt a silēdo, vnde Horatius in carminibus trissyllabū fecit: dicēdo, syluæ per u, & e diuisa: siue ab hyle, quæ dicitur īformis materia, ac prima rerꝫ cōgeries, vnde ad magnū onū ptinet meditari musam syluestrē. i. cantilenā ad voluptatē ꝓpriā in more auicularꝫ nō captantiū cuiusuis grām, vt potē in syluis sibi canentiū. Nec pondere caret, qꝫ dicit tenui auena. Nam vt Iādinus inqt, tenue distat a subtili. Tenue enī diminutionē rei vt plurimum notat, vnde est, Tenuis vbi argilla. & tenue argentū, venæqꝫ secūdæ, hinc attenuo & extenuo. Nec habet laudē nisi illa diminutio sit ex vsu. Sicut velleraqꝫ, vt foliis depectāt tenuia seres, vellera tenuia ad laudē dixit. Subtile vero acutatē habet. Et ita laudatur subtile īgeniū, tenue vituperaᷓ, hæc ille. Passim apud Ciceronem, tenuē cōditionē, & facultatē, pro modica, & exili inuenies. Est aūt proprie deductum. nec corpulētū aut densus, vñ hic ad delitias Tityri ostēdēdas nō parꝫ facit, qppe qui nō cōtētus est vulgari, ac rudi auena vel ū tenui, ac delicata amicæ cantilenā cecinit. Et si oīa pseq nō vererer, dicerē auenæ quoqꝫ mētionē nō incassum fieri, nam cū graues authores ab auiditate dictā velint, vel qꝫ auide veniat, vñ est, Grādia sæpe qbus mādauimus ordea sulcis, Infelix loliū, & steriles dominātur auenæ. Et alibi, Interqꝫ nitentia culta. Infelix loliū, &c. vel qꝫ auide absum i: pōt nōnihil ad auiditatē canētis facere, sed illud maxīe, qꝫ quibus alii ad necessitatē vtanᷓ, ipse fruatur, Plus vero momenti habet, qꝫ dicit meditaris. Nā licet secundum. Vallensem id verbum significet exercere, & adeo opus magis q̄ ad animū ptineat, tota tñ laborꝫ manus fere ad animum transfert, vnde sunt, quas vulgo meditatiōes vocamus. Nō ergo curis distractus pter opinionē in cantilenā forte, vt fit, prorumpit, sed totus in eis versatus cātatiōibus idulget. Omnia igitur Tityrum respicientia ad securitatē, ac delitias eius pertinēt. In qua re ostenditur pōdus bñficii ab Augusto īpēsi, præsertim cum sine eo miser, & pfugus sit. qui nūc delitus affluit, vnde sicut authore Donato ad pondus spectat bñficii. qꝫ Simo Terētianus dicit. Feci ex seruo, vt esses libertus mihi (in eo enī duplicis bñficii & ablatæ seruitutis, & collatæ libertatis fit mētio) ita hīc quoqꝫ multū elucet magnitudo bñficii cū eo ablato, vt Melibœus miserrimus sit, sicut ingeniorum fons, & pnceps Home. vt Achillis virtutē græci agnoscant, docet qꝫ eo ob irā iniussam a bello cessante græci vincerentur, q eo belligerāte victores fuerāt. Omnia pterea, q̄ Melibœū cōcernūt: pathos habēt, & ad cōmiserationē faciūt. Prīo qꝛ dicit, nos, hoc .n. exclusiuū ē: & q̄uis in pria psona liceat cuiuis vni de se solo pluratiue loq. tñ vīꝫ hēt, qꝫ cū vnus vꝫ Tityrus maneat plures fugiāt, Et que nō moueat, qꝫ dicit se linquere nō solū mediū tractū: sed fines, nec cuiuslibet regiōis, sed patriæ, qppe in qua natus sit, vñ caueat adolescēs, ne patriā ꝓ regiōe pōat, dicēdo regē: aut pncipē multas habere patrias, cū vnā tantū habeat, q̄ dulce aūt sit natale solū Ouidius, aliiqꝫ non pauci satis ostēdūt, cū nemo nō sentiat, verbū tñ Ouidianū de pōto ē. Nescio q̄ natale solū dulcedīe cūctos ducit, & imemores nō sinit eē sui. Mirā aūt vim habet summāqꝫ cōtētionē, quod dicit, & dulcia linquimus arua. Nā si aruus ab arādo dictū ē, vt Var. asserit, eo qꝫ arādo vomer sustulit sulcos, idignissimū ē, qꝫ aruo suo expellat, cū Tityrus sub fago recubet, cui⁹ fruct⁹ spōte nascitur Auxesis aūt ē: cū dicit: Nos patriā fugim⁹: qꝛ plus ē fugē q̄ linq̄re patriā: Nō fugim⁹. n. nisi coacti: & fugati: linquimus aūt spōte: atqꝫ vltro interdū. Sed ad cōtētiōeꝫ ptinet: qꝫ subdit: tu lētus i umbra: q. n. fugit: pceps ruit: cui ꝯtrariū facit lētus: q dicitur: authore Nonio Marcello: securus: & ociosus: sed ꝓprie is ē: cui mēbra sunt laxa & ai resides: & segnes. Oti vero idiciū ē summū: qꝫ docet syluas, nec quālibet rē: sꝫ resonare amaryllida. i. amicā ei⁹ vrbanā: quā iā Romæ delegerat q̄ iterptari pōt splēdida: ac lucēs: vt latius dicā illic. Postq̄ nos amaryllis hēt. Ser. argute dicit meli⁹ eē intelligē simpliciter Tityrō canē carmē cōpositū de amica: q̄ allegoricē carmē de Roma: quod sic tñ accipio: vt p amaryllida amicā: quæ Romæ amare cœperat: itelligā: qꝛ dicturus ē: postq̄ nos amaryllis hēt: &c. verꝫ dicēdū ē notos eē Melibœo quos iā Romæ cœperat amores, atqꝫ ita tāq̄ de eū: q vtrāqꝫ amicā norat dicere. Postq̄ nos: &c. Est āt actīs more græcanicarꝫ dictionū formatus hæc amaryllis: huius amaryllidos: hāc amaryllida: Verꝫ qꝛ iuuētuti hāc operā pcipue nauamus: cui nō parꝫ cōmodi accedet si ex latinorū poetarū doctissimo: latinā linguā didicerit, cōstitui ꝓ locorꝫ captu: atqꝫ opportunitate regulas grāmaticales: cum ex textu tū ex cōmētariis collig̃: atqꝫ adeo i pncipio: vt vbertatē poetæ noscāt: seruorēqꝫ suū explēāt decē collegero: q̄rū pma est: In ꝓpriis noībus ad placitū fingēdis habēdus ē scripturo delectus: vt eorū significatio rei: quā dicturus est ꝯgruat: sicut i hac ecloga Tityri Melibœi. Amaryllidos & galatheæ Apud comicū. Pāphili & Glycerii. Secūda, Proprii nois i æqli expssio: beniuolentiæ idiciū ē i inferiore: ac vilis officii viro: ēt bñficētiæ: in maiore & amplis honoribus pdito: cōtēptus. Cū ergo hic æqlē cōpellet beniuolētiæ ē: qꝫ dicit: Tityre tu: &c. Cœteraq̃ ſuū: lenonē: tortorē. furē adulterū: sacrilegū: sicariū: aut simulē officii nomine: pōnficē summū: aut epm: iperatorē: ac regē: seu aliū nō paruæ dignitatis virū ꝓpo noīe sine dignitatis expressiōe cōpellauerit: iniurius eēsebitur. Tertia. Vocādi casus ꝓ affectiōe nūc pncipio, nūc paulo inferiori loco cōgruūt: at extremū in carmine respuūt: bene ergo dicit, Tityre tu patu⁹læ: &c. Quarta. Quia i vbis pmæ: vel secūdæ psonæ certū intelligit suppositū nō oportet, nec decet ipm exprimi: nisi emphaticos: aut p cōtētionē loq̃ris: sicut hic loqtur: vt docui, Quīta Participia psentis tēporis lꝫ i noīa migrēt: tñ psentis significatiōis notā retinēt: quo circa extēporaneā ꝯnotāt q̄litatē: cū vbalia: q̄ aptitudinē innuūt cōnatur olē: ac ꝑpetuā significēt: vñ sicut timēs: audēs: frigēs, patēs: & similia ꝓ tpe: quo enūtiātur itelligūtur: ꝯ timidus audax frigidus patulus: ꝑpetuā (vt dicūt) passionē idicāt. Sexta. Re ꝓpositiua ꝑticula cū dictiōibus ad velamē, aut clausurā ptinētibus: cōtrariū iportāt: cū reliqs fere ratione. Exēplū ꝓoris: vt reuelo: refero retexo. Secūdorꝫ vt hic recubo, qꝫ ē q̄si corpus iclinatū resupinū facio. Est quoqꝫ vt Vallēsis docet: vbi re q̄dāmō vacat. vt pote vbi dictio ex ea ꝯposita ꝓ simplici vsurpaᷓ, vt redire & reuerti, ꝑ ire & vti. Memineris aūt: qꝫ cubo lr̄as recipiēs i ꝯpositiōe fit tertiæ iflexiōis sine q̄ manet pmæ, vt iā pus retigim⁹ Addere possumus lꝫ in supino cubitū faciat verbale tñ nō esse cubitio sed cubatio, in torꝫ tñ formaᷓ incubitor, & icubator, quorū posteriore vsus est Macrobius in de somno Scipionis. Septima. Sub q̄ñ significat tēdere in locū aut vergere in tp̄s actō qdē ꝯconstruiᷓ. sed q̄ñ quietē, aut imutationem notat, ablatiuo, tūc ornate q̄ñ rem superiorem significat. Qui ergo dicet oculosqꝫ sub astra tenebat. i. astra versus, aut in astra tēdentes, & sub lucē expor tant calathis, & sub nocte cura recursat. i. tpe vergēte ī lucē: & noctē, aut paulo ante lucē, & noctē, bñ hic dicit recubans sub tegmine fagi, qꝛ & quietem, & rem superiorem cōnotat. Octaua, Ablatiuus instrumentalis cū præpositionem, quæ comitem, aut comitātiā importat oīno refugit, quocirca septimus casus appellari solet. Licet ergo latine dixeris: rex cū toto astantiū cœtu respexit me cū dira truculentia, non tñ cū truculentis oculis. vñ hic latine dr̄, tenui meditaris auena: quod nō expones. i. cū tenui, &c. Nona. Verba absoluta ad sensum ptinētis præter cætera passim a poetis & nōnunq̄ ab oratoribus cū actō ꝯstruunᷓ, vt pmo æne. Nanqꝫ haud tibi vultus mortalis, nec vox hoiem sonat. Et apud Hora. lib. j. sermonū. Ingeniū cui sit, cui mēs diuinior: atqꝫ, os magna sonatuꝫ, des nois huius honorē. Sic dicimus sapit hæresim, redolet vetustatem, & hic doces syluas resonare amaryllida. i. referre per echo. vt in expositiōibus

dictum

Fagus q̄ & vnde dictus

Sylua vñ dicta

Tenue quid sit

Meditari qd sit Auena vñ dicta

Nos qd notet.

Aruum vñ dcm̄ Fugere qd sit

Regulæ decē grāmaticales atqꝫ rhetoricæ

Re in cōpone quo modo vacet

ectū est. Dixi pter cætera. Nā & alia absoluta videnť interdū cū accusatiuis cōstrui, vt apud Iuue. Satyra. ij. Qui curios simulant: & bacchanalia viuūt: vbi qdam malūt bacchanalia aduerbium cēsere. aut nomen ꝓ aduerbio positū, vt sit bacchanalia bacchanaliter. Sicut apud flaccū, magna sonatur ꝓ magne: aut magna voce. Veꝝ nullū verbū (vt inquiūt) tā absolutū est qn regat actūm ꝓportionabilis significationis, itaq; passiꝫ reperimus, viuo vitā ærūnosaꝫ: curro cursum institutū. Veꝝ ab ijs, quæ vere trāssumunť, abstinēdū est oratori. nō igiť dices, Pastor Corydon ardebat alexim, vt in sequēntibus diceť. ad principiuꝫ secūdæ eclogæ, qūis passim reperias hoc loquēdi genus, bicillā deperit. i. pdite amat, quēadmodū et Comicus aliqñ locutus reperiuur. veꝝ ne ꝓlixior siꝫ, his in mediū adductis, aliis sup sedeo. Decima. Noīa a græcis deducta genitiuo crescēntes in os mittunt, accusatiuū fere singularē in a: pluralē in as correptā mittūt: in is aūt nō crescētia: aut nō semp crescētia: & genitiuū in is crescētia pro quāto nō crescūt, accusatiuum singularē in im vel in mittūt. vt Amaryllis Amaryllidos: Amaryllida: &c. daphnis, daphnis: daphnin, Id aūt fere vsu venit, vt quæ in actusatiuo singulari, im, habeant pluralē genitiuū in ium & accusatiuum in is mittant ēt latine, vt alibi dicēdum erit. possem lōge plures q̄ dictiones sint regulas colligere, sed is modo ꝯtenti sumus.

Noīa a græcis deducta quō flectantur ASCEn.

O melibœe. deus nobis hæc otia fecit. *Ti.*
Nanq; erit ille mihi semper deus, illius aram
Sæpe tener nostris ab ouilibus imbuet agnus.
Ille meas errare boues, ut cernis, & ipsum.
Ludere, quæ uellem, calamo permisit agresti.
Non equidem inuideo, miror magis, undiq; totis *Me.*
Vsq; adeo turbatur agris, en ipse capellas
Protinus æger ago, hanc etiam uix Tityre duco.
Hic inter densas Corylos modo nanq; gemellos.
Spem gregis, ah silice in nuda connixa reliquit.
Sæpe malum hoc nobis, si mens non læua fuisset.
De cœlo tactas memini prædicere quercus.
Sæpe sinistra caua prædixit ab illice cornix.
Sed tamen, iste deus qui sit, da Tityre nobis.

SERVI. ¶ Nāq; erit ille mihi semp deus. Iteratio excludit adulationis colorēꝫ. Semper & dū viuit, & post mortē. aliq, n. ĩpatores post mortem iter deos referūť. Augustus aūt tēpla viuus meruit. Ho. Præsenti tibi maturos largimur honores: Iurādasq; tuū p nomē ponimꝰ aras. Sic Lucanus de Nerone. Sed mihi iam numen es. Imbuet ibueť ꝓprie ē ichoare, ꝛ initiare. Cur ergo eādē ē sæpe ichoat. Quia sæpe pascua mutāt pastores. vñ toties aras ibuūt: quoties pascua mutāt. Sed ēt apud maiores: imbuere est ꝓfundere, & madefacere. Ergo absolute possumꝰ dicere, sæpe ꝓfundet Errare. pasci. vt Mille meæ siculis errāt in mōtibꝰ agnæ Ludere scribere. vt carmina qui lusi pastorū Calamo, rustico stylo, vt supra, tenui musa. Nō inuideo, ne frequens interrogatio fortasse ex inuidia potius q̄ ex admiratione esse videať. Turbať, turbamur sine differentia culpæ, vel meriti. & inuidiose tempora Augu. latēter carpit. Turbatur autē est impsonale, quod ad omnes ptinet. Nā mantuanorū fuerat cōmunis expulsio. Si turbamur legas, ad paucos videť ptinere. Protenus: Porro tenus. longe a finibus, hic paulo post, At nos hic alij, sitiētes ibimus. Aeger corpore, & animo. Spē gregis, .s. marem ꝛ fœminaꝫ: in vtroq; eniꝫ sexu reparatio gregis ꝯstat. Ah, scilicet in nuda. iō dolet, qr solēt herbas substernere. Connixa ꝑ enixa, Hiatus. n. cā mutauit ꝓpōnē, vt est seclude ꝑ excludite. Læua: stulta: ꝯtra, sensus est ꝓdituros nos qñq; agros res manifesta ꝓdicebat, sed nos itelligere nequimus. De cœlo ta. recte cōpositū auguriū. Nā quercus i tutela Iouis est, sꝫ priscis illis glande vescebātur. Tactas, leuiter fulminatas. Cice. Tactus etiam ille, q hāc vrbē cōdidit Romulus, significat motu imperatoꝛ posse agros cor perire: in quibus fulminatæ sunt arbores. Nam agri eā victus sunt, vt oliꝫ q̄rcus. Tactus: tēporale idicat fore damnū: qualiter patiūtur arbores leuiter fulminatæ. Prædicere, præloqui, qsi manifestū erat auguriū Da: dic. Sic ꝯtra. Accipe nūc danaū. i. audi.

Imbuere qd sit.

Errare qd, ꝛ qd ludere

Protenꝰ qd sit

Læuum quid sit

Dare qd sit

MAN. ¶ O Melibœe, est hoc loco o admirādi aduerbiū, seu magis iteriectio, vtrūq; n. dici pōt, vt Pris. lib. x. docuit Melius: tñ iteriectio diceť, ea. n. sola ai affectus exprimit, vt Donatus ēt scribit Admirabať aūt Tityrus, q ille dixerat. Nos patriā fugimus: tu Tityre lētus in vmbra, &c. est q̄ cū admiratiōe legendū Deus. augu. itelligit. eui teste Sue. eruiuēn ꝓuiciarꝫ quoq; pleræq; tēpla, & aras, ludos q̄q; qnquēnales pene oppidatī ꝯstituerūt: de q̄ & latius ecloga q̄rta. Hæc otia fecit, Polionis n. vari, ꝛ galli ꝯsa, Maroni Aug. agrū reddiderat, vt oñdimꝰ Otia. qeťe, ꝛ securitatē. Est otiū ꝓpe vacatio a labore: cuius ꝯtrū est negotiū Nāq; certe. Semp. ꝛ aū, ꝛ post mortē Imbuet, ꝓfundet. ĩficiet: madefaciet: maculabit. Ouilibꝰ: otiū caulis: ꝛ septis. Ille meas. Augusti in se bñficia memorat. Errare, vagari, ac pasci: q̄ voce ēt sine pastore tutas, eē oñdit. Ludē id significat versibꝰ scribē, sed nō seremis opusculis: q̄lia sunt epigrāmata, & hæc opuscula dicunť: lusus, Calamo agresti, rustica fistula, eu stica. ri hic tractat, Nō eq. i iu. suspitionē tollit. quo se Tityr otio nō dolere, sed potius lætari oñdat. Vsq; adeo, in iāctū. Turbať, turbatio fit. Proten ꝰ eni aduerbiū locale est. i. a lō ge, seu

Otiū qd sit

Ludere quid sit

Protenꝰ quid

¶ O MELIBOEE deus, &c. Tityrus vidēs Melibœū, ꝓfligātā ope de trāqllitate, ac otio suo stupētē, qd miraris inqt Melibœe otia mea, si nescis. deus nobis hæc otia fecit. q. d. mirādū qdē eēt, si humanis opibꝰ parta forēt, sed deus lōge maiora ꝯferre posset. veꝝ qr ꝺ Cæsare Augusto loqtur, eumq; adhuc viuētē deū vocat, q̄si remordēn ꝯscientiæ rñdet, ac dicit: bñ dixi, q deus fecerit, nāq; ille, q fecit erit mihi semp deus, illaq; nonas aras ꝯstituā, & eas sacrificijs ibuā, qð qr ꝯsidētius visus est dicere, aut potius: qr audius potuit Melibœus pcūctatꝰ videri (nā q multa ptrūctaniť: aut secreta reuelare volūt, vñ est illud ꝑ epistolaꝝ Horatij. Percūctatorē fugito, nā garrulus idē est, aut qppiā furari. vt author est in trinūmo Plautꝰ: aut cessitātes, & nimiū curiosi sunt: vt attestaťin heauton. Terētius, aut alterius saluti inuidēt, vt hic inuiť) iō subdit. Non eq dem inuideo: hoc est nō iō id pcūctatus sum, quasi ꝓsperitatī tuæ inuideā Tityre, sed miror magis vbi hāc nactus sis, cum tāta turba vndiq; in totis agris fiat: & tā vehemēs, vt cōpulsus sim fœtus capellæ meæ in silice dereliquisse, eāq; infelicē ducere, sed tñ q̄uis nulla mihi spes salutis sit, aut q̄uis deo autorē te credā otia ista nactū, da. i. fac nos itelligere Tityre, q sit iste deus. Ordo est. O Melibœe. q. d. ne mireris amice, qr deus fecit nobis hæc otia. i. hāc vacationē a curis: & negotijs. Dico fu bandi deus, nāq; ille. s. q fecit nobis hæc otia erit mihi. i. reputabit a me. semp. i. q̄diu viuā, deus, tener idest mollis, & delicatus agnus, ab ouilibus nostris, idest excerptus ex caulis &, ouilibus nostris imbuet, idest sanguine suo ad primā tincturā dādam resperget, sæpe arā illius. i. in honorē illiꝰ extructam. Ille scilicet deus (videlicet Cæsar Augustus, sed sꝫ non expressit) permisit meas boues. i. vaccas: & iuuencas errare. i. dimagari libere, ꝛ secure pascēdo, vt. i. quēadmodū cernis & pmisit ipꝫ. i. me ludē i. facili, & iocoso carmine ꝯseq̄ t. q̄cūq; aut ea q̄ vellē calamo agresti. i. vena rustica, aut fistula iculta, & rudi. Rñdet Melibœus. Eqdē. i. ego qdē (Sic eniꝫ semp a Ver. accipiť) h̃ est certe: ego nō iuideo. s. ꝓsperitati tuæ q. d. nō iō q̄ro, ac si dicat, nō ptrūctor id ex iuidia: sꝫ miror magis: nā tñ bať. i. turbatio fit oibꝰ vndiq;. i. ex oi p totis agris. i. p totos agros, vsq; adeo. i. vsq; ad id, aut intātū, vt. s. possē admirari te tantū otij agitare. En. i. vide eni. q. d. si vis scire, q̄ta sit vis pturbationis, vide qr ipse i. ego existēs æger. i. iniquo & mœsto aīo, multūq; eruciato, ago. i. celeriter ipello, ꝓtenꝰ. i. porrotenus, hoc ē ad extremas vsq; oras, ꝛ q̄logissime effugere possim, capellas. i. capras meas, sed diminutiuo vtiť for te ad modestiā, & o Tityre ego duco. i. leuiter mino ēt vix. i. cū difficultate, hāc. s. capellā (mōstrat eni eā) duco, aūt eā, qr vix igredi pōt: nāq; ꝓ qr ipa ꝯnixa. i. ptu soluta. mō. i. paulo añ reliqt gemellos. i.. binos fœtus vno ptu: appositorie spē gregis. i. masculū, ac fœmellā, vñ spes futuri gregis, aut ppetuādi gregis, dependet, hic iter dēsas corylos. i. arbores nucleum ferētes (quā a loco, vbi abūdare solebat, auellanā vocat) reliqt: quasi nō pos. Ah, dolētis interiectio (& cōgrue interiecta) quasi nō posit rusticus id sine suspirio, ꝛ gemitu meminisse (eū boni pastoris sit pecus fœcūdū: vbi possit mollius souere) in nuda silice. rodēs, aut herbas substerneť soleat. Ego memini i. memoria repeto, q̄rcus tactas de cœlo. i. ꝓstratas, aut afflatas, fulmie ꝓdicere. i. q ꝓdicebāt, sup. sanis nobis hoc malum. i. hanc fugā ꝛ hoc exiliū si mēs nō fuisset læua. i. stulta, ꝛ sibi aduersa, sicut cōtra dexterū ꝓsperū dicimus: vel sic. si. i. vtinam, cū prædiceret mens nō fuisset læua. i. segnis: & ignaua ad attēdēdū & cornix sinistra. i. importuna volucris, ꝛ maluꝫ augurio suo prætedes prædixit nobis hoc malū: ab ilice, . i. arbore illa glādifera caua. Sed tñ. i. q̄uis mihi fugiēdū sit: aut q̄uis non minuendū. i. dic, aut da itelligere nobis Tityre, qui sit iste. i. tuus aut cuius tu meministi deus. O varijs modis acipi solet, vnde sunt plebei versiculi, O stupet, o dubitat, vocat idignať, & optat. Clamat, cōqueriť velut exēplis repiť. Stuporē idicat: hoc ē admirationē, vt o q̄ glorifica luce coruscas. Dubitationeꝫ, vt apud Conicum, o q vocare, & i. æneī. O quāte memorē virgo, vocat, vt Huc ades o melibœe, indignať, vt o boī em scelerū, sed si subiiceať o actūs minorē excādescētiā ꝓnotaret, vt author ē Valla. Optat: vt o mihi tā lōgæ maneat pars vltia vitæ, Spiritus, ꝛ q̄tū sat erit tua dicere facta. Clamat. i. exclamat vt o fortunati, quoꝝ iā mœnia surgūt, & fortunatos nimium

Petcunctator fugiēdꝰ est

Ordo

Imbuere quid sit

Eq dē qd significet

O aduerbii significatum

 bona

bona si sua norint, Agricolas. Conqueritur, vt apud Statium in achilleide, O dolor, o seti mater no in corde dolores. Hic ergo aut admirationem importat, vt Mancinellus sentit, cuius verba sunt. Est hoc loco o admirandi aduerbiũ, seu magis inter-

O interiectio

iectio. Vtrũq3 enim dici põt, vt Pris. lib. xv. docuit. Melius tamen interiectio dicef. Ea enim sola animi affectus exprimit, vt Donatus etiam scribit. Admirabaf aũt Tityrus, q ille dixerat. Nos patriã fugimus, tu Tityre lentus, &c. Est ergo cũ admiratione legẽdum Sic Mãcinellus. Lãdinus aũt sic, O Melibœe, hic sermo familiaris est, & amicus, o vero non vocantis est, sed plane lætãtis, q pter spẽ, amicum mihi tale expectans viderit. Et distingue o Melibœe, vt sit salutãtis, & deide adde deus nobis otia fecit, vel si cõiũgis, vt cõtinua sit oratio. O Melibœe deus nobis hæc otia fecit, erit o hois admirãtis magnitudinẽ bñficij in se a deo collati, hæc ille. Mihi aũt nõ videf responsio Tityri. ꝑ se ferre admirationẽ, nã & ipse in hac ecloga fatebif, se prius expulsum fuisse possessiõibus suis, cũ3 .s. Augustus dixerit, Pascite vt ante boues pueri, &c. Non ergo vero simile est mirari i alio, qõ ipse passus sit. Neq3 vocãtis rõnẽ hẽt nã si sic distingueres videref Tityrus cãtilenis itẽtus non animaduertisse prius Melibœi sed eo viso, dixisse o Melibœe at quõ tũc respondeat ad Melibœi verba dicẽdo, deus nobis

O cõmiserãtis ẽ

hæc otia fecit. Meo aũt iudicio o hic, cõmiserãtis, & placide ad supposẽ Melibœi respõdẽtis ẽ, sicut illic. O decus italiæ virgo, q̃s dicere grates. Quasue referre parẽ. Sensus ergo ẽ. O amice Melibœe, ne mireris tãtopere otia nra, de⁹ nobis hæc otia fecit Deus vñ dicaf alibi dicem⁹, ne hic plixior sim. Notũ ẽ eñ de. Augusto loq vt recitat Serui cui addẽdũ ẽ, qõ affert Mãcinellus q videlicet, vt Suetonius author est, Augusto viuẽti prouinciarũ pleræq3 tẽpla, & aras ludos quoq3 quinquennales pene oppidatim (id est p singula oppida) cõstituerũt, de quo latius ecloga quarta dicẽdũ erit, nota ẽ autẽ historia quæ de ara cœli, & de diua virgine a Sibylla Augusto ostensa cũ infante circumferi cui licet nõ omnia quadrẽt, astipulaf tẽplũ, quod sub

August⁹ loco dei habitus

aræ cœli nomine Romæ adhuc visitur, & nõ futilis, imo grauissimus author Baptista Mantuanus id plane in parthenice maria cõtestans. Nobis secũdũ eos, q dicũt sub Tityri nomi-

ge, seu longe finibus. Protenus enim aduerbiũ locale est, idest porro tenus. protinus p i aduerbiũ est tẽporale idest stati, auctor est Cap. Aeger, p id quoq3 Pathos .i. passio, clades, & affectio augetur. Hic inter ordo est, nã hãq3 hic iter densas corylos cõnixa, ab silice in nuda relĩqt, gemelli o appositio, spẽ gregis .i. marẽ & fœminam, Ab silice in nuda .i. sine folijs, & virgultis cũ affectu ꝑnũciandũ. Corylos, corylos arbor est ꝑ ducẽs nuces. q̃ aucianæ, vel pnestinæ dicunf, quas græci põticas vocãt. Dũ vnaquæq3 natio indit his nucibus nomẽ ex loco, in quo nascunf copiosiores, author ẽ Macrobius li. iii. Sat.

Corylus q̃ arbor sit

Gemellos, dicũf gemini ex vno vtero, & vno die editi, vt Marcellus ait, Philosophus vero li. vij. de histo. aialiũ scribit. In genere certo humano paucos geminos seruari, si alter mas sit, alter fœmina. Connixa, partu soluta. Sæpe malũ, quod dicat Tityrus, nõ fabula est. nã post Iulij Cæsaris mortẽ pdigia fuere q̃ plurima, inter quæ cõtinua fulmina in tẽplis, statuisq3 ceciderũt, vt etiã Appianus li. iiij. ostendit, & nos latissime i cõmẽtario secũdæ odes Hora. quẽ iam paramus, & edemus dictauimus. Si, idest vtinam. est enĩ hoc loco optandi aduerbium, vt lib. æneid. vj. Si nũc se nobis ille aureus arbore ramus Ostẽdat, &c. Læua .i. aduersa, authore Nonio, dicit aũt aduersa mẽte futura mala dignoscere nequisse. De cœlo tactas, quinq3 signorũ genera obseruabãt augures. ex cœlo, ex auibus, ex tripodibus, ex quadrupedib⁹, ex diris, author est Festus. De cœlo tactas .i. fulminatas, quotiẽs enim quercus fulmine tangif, vt plurimũ malũ portẽdit, quod etiã ai aduenit, nã tacta cuiusdã quercu, intra annũ ille sponsam amisit, illa enim alteri nupsit, vnde etiam duo interfecti pluresq3 ẽt carcere affecti sunt. Sæpe sinistra caua ꝑ versus nõ oĩbus textib⁹ inest. plures .n. antiquos vidi, & illũ summi põtificis characterib⁹ magnis, pfecto alienus ẽ. Tñ aduertẽdũ, cornicẽ vidẽ vnicã mali ois eẽ, duas vo omnis boni, qõ qdẽ & legi, & exptus sũ pluries. Ipsa adeo ẽ inauspicatæ garrulitatis, vt Plin. scribit .x. infelicis, q̃si auspiciorũ repugnãtib⁹. Cice. aũt lib. .i. de diuinatiõe scribit, coruũ a dextra, a sinistra cornicẽ facẽrãtũ. Da, dic. idẽ li. v. Da nõ idebita posco. regna meis fat, latio ꝑsidẽ teucros.

Gemini q dicanf

Si qd sit

Quercus omen

Cornix omen

ne pãtre, & filium intelligi, recte plur aliter dixerit, sed vt in regulis dicemus licet cuiq3 de se ipso pluraliter loqui, Hæc, .i. mea Ad primã enim psonam, vt dicemus ptinet. Otia proprie sunt vacatiões a negotio publico vnde studia literarũ, & vacationes poeticæ, ac philosophicæ otia vocaẽ, Verũ ois cessatio ab negotio otiũ dici põt, vt otiũ sit secura, & trãqlla requies, Sunt ergo otia

Otia q̃ dicãtur

sæpe appetẽda, & bona, cessatiões & vacatiões ꝑuatione notãt, oscitatione negligẽtiã, & ignauiã vitiosas. Deceter ãt dicit, fecit. qa magis ad latinũ morem dixeris, fecit tibi otia, aut ptãte otiandi, q̃ dedi. Semp deus, & ante mortẽ, & post mortẽ. sic Ser. & Mãcinellus. Sed videãt an decẽtet. Nã si Romulũ q inter mortales cõuersatus, pro deo habitus nõ ẽ q̃dã tñ, vt Liu. libro prio ost ferũ, affirmabãt e medio patrũ viuũ nõ obeũdo mortẽ ad cœlosti ãstatũ, qõ gnis vex nõ fuerit, tñ creditũ eẽ ab ijs q Augustũ viuẽtẽ deũ ꝑdicabãt, vero siste ẽ, nõ vt Tityrus sensisse, q Augustus aliqñ moreref. Quod tñ si sensisset, temeritatis magnæ fuisset opinari se Augusto supnictuz, cũ Augustus tũc nõdũ vigesimũ quartũ attigerat annũ. Dic ergo semp. .i. q̃diu viuã, aut toto tẽpore vitæ meæ. Arã eti ferũ altare etiã supis dabãt. vt alibi dicef. Tenet agn⁹. Ad laudẽ df. .i. molliculus, & delicatulus. Agnũ aũt deo ꝑdicãt ab agnoscẽdo dictũ, q balatu matrẽ agnoscat. Imbuere est rei primã tincturã dare, ac madefacere, vt Hora. primo episto. Quo semel est ibuta recẽs, seruabit odorẽ, Testa diu, vñ vt qdã sentiũt iuuenes scholastici ab ijs, vñ primas istitutio-

Agnus vnde dicatur

nes, ac ꝑceptiones hñt, ibuti nõ inepte dicunf. Sæpe ergo agnus tenet ibuet illius aras, q2 hostia, ac victima sanguinolẽta aris a sacrificantibus iponebaf, & deinde cremabaf. vnde dicef, quotãnis, bissenos cuiuf a dies altaria fumãt. Ille meas, &c. docet cur ei sacrificaturus sit, ob bñficia videl3 impẽsa, Meas boues fœminino genere dixit, q2 ad vaccas solũ nõ referf. Errare aũt hic ad laudẽ ponif, q2 armẽta, ac pecora dũ pascunf libẽ in cãpo p̃gui, & amplo errãt. .i. vagãf huc illuc, nullis limitib⁹ coercita. Significat ꝑ magnitudinẽ agri restituti. Vt cernis. Bona parenthesis est, q̃ certitudinẽ reddicat. Ipm .i. me, vt in regulis dicã. Ludere df, q̃ ioculare, aut nõ apprime grauẽ carminib⁹ ꝑsequif. vt q epigrãmata, aut elegias, aut tenuia opuscula pdũt, q2

Errare quid sit

id facili vena, & nõ elaborata, sed sepsa q̃si offerẽte minerua efficiũt. Vñ ea opuscula et lusus dici solẽt, & nõnũq̃ nugæ. Nõ ergo dicemus in magnis opibus, graues authores lusisse, sicut nec Liuiũ, aut Salustiũ in historia, nec Ciceronẽ in philip. tusculanis, verrinis de republica, aut alijs magni põderis opibus, sicut Ouid. in de amoribus, vñ in persona eius df. Ille ego, q fuerã tenerorũ lusor amorũ, Ingenio perij Naso poeta meo, & sicut Horatiũ in qbusdã modis, vnde de se dicit, Poscimus, si quid vacui sub vmbra lusimus tecum, Et sicut poetã nostrũ hic, vbi de amica cãtilenã, meditabaf, & in culice, vbi dicit, Lusimus Octaui gracili modulãte thalia. Atq3 vt araneoli tenuẽ formauimus orsum, &c. Magna aũt vis beneficij est in eo, q tantã securitatẽ ptulerat, vt luderet quæ vellet. Eqdẽ: vt dixi apud Maronẽ semp in prima persona df, vñ cõpositũ videf ab ego, & qdẽ. Alij aũtẽ pro simplici ẽt vsurpãt: vt si dicãt: hoc eqdẽ dixisti, aut hoc eqdẽ dixerũt, cũ vergilius diceret, hoc qdẽ dixisti vel dixerũt aut hoc eqdẽ dixi. Vndiq3 totis, vsq3 adeo turbaf agris, &. Pulcherrima auxesis & admirãda calamitatis accumulatio, nullũ eni

Vndiq3 qd notet

Vsq3 adeo qd notet

vocabulum põdere vacat. Nã vndiq3 significat ab oi parte, ne forte ab vna dũtaxat piculũ ingruisse putes. Totus significat singulas partes agrorũ: ne quã quietã censeas. Vsq3 adeo significat intentionem ne leuiter turbari3 indices: Nã sicut quo solet poni pro eo: qõ est ad quid: vel ad qõ: vt quousq3 vel vsquequo: vsq3 ad quid, ita eo solet poni ꝑ id: vt eo miseriarũ deductus sũ, id est ad id: vsq3 adeo ergo est vsq3 ad id: ad qõ scilicet magnũ est. hoc est valde: & intẽtũ. Turbaf aũt: vt in regulis dicã: q2 impersonale generalitatẽ habet: ne ipse solus turbatus habeaf, Denotaf ergo: vt logice loquar: quadruplex vniuersalitas: pria est interẽtius, q2 vndiq3: nõ. n. põt vnus vndiq3 ifestus esse. Secũda locorũ: aut ptiũ integraliũ, q2 totis agris. Tertia qualitatis, q2 vsq3 adeo, q̃si dicat oibus modis. Et quarta eorum qbus turbatio ifert: q2 turbaf: scilicet ab oibus: hoc est oẽs deturbantur

Proten⁹ qd & qd ptinus

agris suis. Quia tñ impsonalia actiue exponi solent: Nebissen cõtẽdit: non legẽdũ turbaf sed turbamur. Capella diminutiuum est a capra. Nã er. ra. rum. vt Valla li. pmo docet mutantur p diminutionẽ in ellus ella ellũ: vt miser misera miserũ misellus misella misellũ liber libellus, capra capella flagrũ flagellũ. Errant ãt q pro sacello vsurpant. Protenus per e scribẽdũ est & significat porro tenus: hoc a longe: aut in longũ: seu longiquum: & est aduerbiũ locale. Protinus aũt per i aduerbiũ est tpale, .i. statim vt author est caper: qui cõsimile discrimẽ ponit inter quatenus & quatinus: sed mihi hoc discrimine videt: vt protenus: & q̃-

Agere qd sit

tenus ꝑ appositionẽ dicanf, protinus & quatinus per compositionẽ. Nam locorũ & tẽporũ aduerbia fere cõmunia sunt. Aeger: & ad animũ & ad corpus referri põt, & per id quoq3 pathos, id est vt dicunt passio, seu affectio, atq3 clades animi augef. Agere est impellere, vnde cogere cõponif, & abigere atq3 abigeus, q furãdi alterius pecus abigit. Melibœus aũt bñ nõ abigit, s3 agit quia suũ pecus. Verũ proprie dixit: se capellas validas, videlicet ager enĩ paulo prius cõnixam .i. partu solutã ducere, qõ benino lenti e est, & vltro sequentis: vnde dicit Seneca. Ducũt volẽtem fata: nolẽtes trahũt. Hic inter, &c. Hic ola quoq3 pathos habẽt. Primo q hic id est in cõspectu nostro: nã res cõspecta plus mouet q̃ audita. Deinde: q iter densas corylos, q̃si lupis exposita. Tũ qui modo .i. paulo ante, vt recens, & pæsentia eius dolorẽ augent. Tũ q a gemellos cõnixa, vt magis doleat, & fœtũ de

relict

relictū eē, ⁊ matrē vexari. Tū q̄z spē gregis, q̄z masculū & fœmellā, & nouissimo quod ei maxime dolet q̄z in silice, vnde interiectionē dolens interserit: dicēs, ab silice in nuda. vbi duplex est dolēdi ratio, ⁊ q̄z in silice: lapide ꝓ duro, vnde. vi. æneī q̄z si dura silex, aut stet marpesia cautes, vbi sicut hic fœminino genere protulit, cū tñ potius ratio exigat masculino enunciari, sicut apud Iuuenalē, silicem: quæ cōterit strū, & in silice nuda. i. sine frondibus, aut virgultis, aut alio stramēto. Corylus est arbor producens nuces, q̄ auellanæ, vel prænestinæ ab alijs dicunt: a græcis pōticæ, vñ vnaquæq̄z natio indit eis nucibus nomē ex loco, in quo nascunt copiosiores, vt author est Macrobius saturnalium iij. Gemellos aūt bene dicit ꝑ diminutionez, q̄ tribus de causis adhiberi solet, aut modestiæ gratia, vt ingeniolū meū, aut blādimēti, vt apud Plautū. corculū, animula, &c. aut necessitate ob rei modū, ac naturaz, vt regulus. & puer bimulus. Hic āt ob hæc oīa diminutiuo vti videri pōt. Pīo modestiæ gratia possessiones suas extenuans, sicut paruas capellas dixit, sed meo iudicio id nō quadrat, nā qui cōmiseratione mereri voluit, rem amissaz nō extenuāt, sed ampliāt, minus eniz dolēdū esset, si periret res imminuta. Secundo blandimenti cā: q̄si dilectione quadam eos ꝓsequeret, ob quod gemellos vocet, sicut pater filiū pusillū, authore Flacco, pullū vocat. Tertio quia bœduli recens natioēs parui sunt, potest ætatis naturam exprimere, sicut q̄ biennio adhuc partua sunt bimula vocamus, & q̄ triennio trimula, & q̄ quadriennio quadrimula, authore vallen̄. Gemini aūt dicuntur ex vno vtero eodē die editi, aut saltē simul gestati, vt Marcell⁹ ait. Philosophus vero libro septimo. de natura, seu historia naturali aīaliū scribit in genere humano paucos gemino seruari, si alter mas sit, alter fœmina. Sæpe malū hoc nobis, &c. Hic Mancinellus: q̄d dicit (inquit) Tityrus fabula nō ē, Nā post Iulij Cæsaris mortē ꝓdigia fuere q̄ plurima, iter q̄ cōtinua fulmina in tēpla, statuasq̄z deciderūt, vt ēt Appianus lib. tertio, ostēdit, quā rē late exeq̄tur Horatius lib. carminū pīo, ode secunda dicēs, Iā satis terris niuis, atq̄z diræ grandinis, misit pater & rubēti dextera, sacras iaculatus arces. Terruit vrbem. ⁊ author noster ad finē pimi Geor. dicens īter cætera. Nō alias cœlo ceciderūt plura sereno, Fulgura &c. Malum āt hic icōmodū, & exturbationē vocat, Tactas quercus malū ꝓdicere bene docet, Ser. sed latius Mancinellus dicēs. Quinq̄z signorū genera obseruabāt augures ex cœlo, ex auibus, ex tripodibus, ex q̄drupedibus, ex diris, author est Festus. Tactas. i. fulminatas, quoties enī quercus fulmine tāgitur, vt plurimū malū portēdit, sed potissimū agricolis ꝓpter glandē, q̄ frugē significat. Si mēs nō læua, &c. Si ingt Mācinellus, idest vtinā. Est enim hoc loco optādi aduerbium vt libro ænei. sexto. Si nūc se nobis ille aureus arbore ramus Ostēdat. Posset tñ conditionalem vim habere, vt sit, satis quidem ꝓmoniti eramus, si mens nō læua fuisset. læua, i. aduersa, authore Nonio, aut forte iners: & nō satis strēnua ad futurū malum attēdendū, sicut ecōtrario dexterū expedite, ac fauste operā nauās vocamus. Sæpe sinistra &c. Nō oībus textibus inest hic versus sed q̄z appositus est, memineris videre cornicē vnicā putatū eē mali ominis, binas vero boni. Ipse aūt est inauspicatæ garrulitatis: vt Plinius scribit, id ē infelicis. Cicero aūt libro pīo de diuinatione scribit coruū a dextra, a sinistra cornicem facere ratum, vnde hic sinistra dicitur: q̄si vera malorū index. Ilex ꝑterea arbor glādifera ē, vñ eiusdē omnis cū quercu habetur, dū fulminat. Da Tityre. i. dic aut da (vt dicūt) nobis intelligere: sicut q̄nto ænei. da (nō īdebita posco, Regna meis fatis) latio cōsidere teucros. Et. iij. eiusdē. Da ꝓpriā thimbræe domū, da mœnia fessis. Nō enī domū ab Apolline petebat, attribui, sed addi, ci: & significari. vñ accipere est iter dū capē ītellectū: atq̄z addiscere: sicut. ij. æne. Accipe nūc danaū insidias, & crimine ab vno disce oēs, vbi ⁊ ponitur expositiue, hoc ē: & disce, ꝑ ad est disce. Sic Salustius. vrbem Romā. sicut ego accepi ab initio condidere Troiani, Qui sit nō qs sit fere textus habent, eēt aūt sibilus si legatur quis sit, quē poeta nimirū vitauit. Sed forte dum manifesta explicatione rex prodesse, ac placere studeo, ꝓlixitate displicebo, Addā tñ pubi imperitæ regulas quasdam præcipue de pronominibus. Quarū pīa ē. Licet modestiæ grā, cuiuis vni de se nūc singulariter, nūc pluraliter, nūc vtroq̄z mō in pīa ꝑsona loq̄ in secunda non licet. vnde hic Tityrus de se dicit pius, ⁊ postea mihi, vt deus nobis hæc otia fecit. Nanq̄z erit ille mihi semper deus. Itē pius nostris, & postea meas, videlicet. Sæpe tener nostris ab ouilibus. Et ille meas, &c. Dixi gratia modestiæ (quas nūc humilitatē vocāt, cū humilitas ꝓprie sit abiectio quædam ab humo dicta) q̄z eī qs de se pluraliter loq̄tur, significat se fretum suorū auxilio, aut subsidio, quocirca principibus conuenit pluratiue loqui modestiæ gratia q̄d animaduertens imperiti potissimū in Gallica lingua, putatū sibi iniuriā fieri, si vnitatis numero cōpellantur: cum nī oīs latinorū ꝯsuetudo in secunda persona p^l^uralē numerū ab vno, quacunq̄z dignitate præditus sit arceat. De qua re Sipōtinus satis præcepit. Verū q̄z diximus nostris plurale, & meas singulare, ne qs titubet sit hæc. Secunda regula. Ego & meus: Tu & tuus, ad singulos pertinent, noster & vester, nostras & vestras ad plures. sed vt dixi: noster & nostras ad singulos retorquentur. Tertia regula. Hic & oīa aduerbia ab eo deducta, vt hic, hinc, huc, hac, horsum ad primam personam ptinēt, iste ⁊ eius aduerbia ad secūdam. Ille ad tertiam personam ptinēt, iste & eius aduerbia ad scdam. Ille ad tertiam distātem, scilicet aut re, aut fictione, & ab eo qui loq̄tur: ⁊ ab eo, ad quē loq̄tur. Vñ hæc otia. i. mea. nemo istic huc venit. i. nemo a te ad me venit. Huc ades. i. ad me: &c. Quarta. Ipse (q̄d olī ipsus dicebat) apud latinos & αὐτός apud græcos, triū ꝑsonarū cēsent: q̄z sine adiectiōe triū ꝑsonarū verbis legitīe supponūtur: Pīæ, vt hic: en ipse capellas. Protenus æger ago. Scdæ, vt. vj. ænei ipsa canas. i. tu. Tertiæ vt paulo īferi⁹ ī hac ecloga. Ipsæ te Tityre pinus. Ipsi te fontes, ipsa hæc arbusta vocabāt. Quīta. Illæ sæpe gloriā nobilitatis ꝑ se fert iste ꝯtēptū ac vilitatē, ipse cū emphasi ꝓncipatū Vt alexāder ille macedo, idest notissimus. Quid petis istis, idest vilibus: & abiectis: Ioue missus ab ipso, idest ab eo, q̄ magnus est, nec ab inferiore. Rex ipse hoc scripsit, q̄d dicunt in propria persona, aut propria manu, Cū autem i dicit, sed tamen iste deus, ⁊c. non ad obiectionē: sed ad secundam personam pertinet: Sexta. Verba īpersonalia, q̄z a proprijs ꝑsonis secluduntur, ad generalitatē transeunt, vt hic turbaī, scilicet ab omnibus. Et in principio sermonū hora. Qui fit mecænas, vt nemo, ⁊c. Septima, q̄ est Agretij, Memini me facere dicere debemus nō memini me fecisse. Nam memini sermo est totus ꝑteriti tēporis q̄ ante factā rem in ꝑsens reuocat, Et si dixeris, Memini me fecisse duo preterita simul iunges. Cice. Memini Pamphilū libitanium mihi narrare solitū. Idē infra, Respōdi metello: vt debui, & memini me dicere. Terētius, ego illā vidi virginē forma bona memini videre. Vergilius. De cœlo tactas memini prædicere quercus. Idē cantādo solitū memini me condere soles. Idē memini aruncos ita ferre senes. Et multis ꝑterea in locis. Neq̄z inuenit vbi & alijs magnis authorib⁹ memini ita positū sit, vt nō addatur aut ab aliquantis sermo: qui ꝑsens tēpus restituat, nisi vno in loco, & quasi hoc mirabile. Is aūt est Vergilij in Georgicis. Nāq̄z sub œbaliæ memini me turribus altis, Coriciū vidisse senē. Quod poetæ pro necessitate metri licuit vsurpare. Hæc Agretius, qui addere potuisset illud Persianum. Nec in præcipiti somniasse parnasso, Memini.

Vrbem quam dicunt Romam, Melibœe putaui. TI.
Stultus ego huic nostræ similem. quo sæpe solemus
Pastores ouium teneros depellere fœtus.
Sic canibus catulos similes, sic matribus hœdos
Noram, sic paruis componere magna solebam.
Verum hæc tantum alias inter caput extulit urbes.
Quantum lenta solent inter uiburna cupressi.
Et quæ tanta fuit Romam tibi caussa uidendi? Me.
Libertas. quæ sera tamen respexit inertem, TI.
Candidior postq̄ tondenti barba cadebat.
Respexit tamen, & longo post tempore uenit.
Postq̄ nos Amaryllis habet, Galathea reliquit.
Nanq̄z (fatebor enim) dum me Galathea tenebat.
Nec spes libertatis erat nec cura peculi.
Quamuis multa meis exiret uictima septis,

¶ Vrbem, quā dicunt Romam Melibœe putaui: &c. Aut rustica simplicitate, aut q̄z in rem suā cōducere putabat, interrogatus de deo Tityrus locum ꝑscribit: cuius præscriptio potest eatenus ad īstitutū eius cōducere, quatenus vult conuincere Augustum eē deū nā sicut, de vrbe Roma nondum visa falsaz opinionē habuerat. credens eam vrbem licet maximam censendam cū cœlum sit, ita de Augusto deceptus erat, credens eum quidem principem, sed mortalem cū inter deos sit collocandus. Dicit ergo. O melibœe, ego stultus & temerarius rerū censor, putaui Romam esse comparabilem Mantuæ saltem vt catuli comparantur canibus, videlicet grandibus, ⁊ hœdi matribus, hoc est capris adultis, verum nulla fere est cōparatio, nam tanto alias vrbes excedit quanto cupressi excedunt viburna q̄ sunt humillia virgulta. ad id Melibœus ignorans quo Tityrus prætendebat, interrumpit sermonem eius noua īterrogatione dicens, Et quæ tanta causa fuit tibi videdi Romam Respōdet Tityrus, q̄ libertas quæ candidior id est mūda ab omni inuidentium liuore, illic concessa est: quam Mantuæ nancisci non poterat. Itaq̄z galatheam relinquens animum ad amaryllida conuerterat. q̄d & Melibœo innotuerat vt sequētia docebunt. hoc dicit. ¶ Ordo ē. O Melibœe, ego

Silex q̄ dicatur
Diminutiua cur fiant
Bimula q̄ dicem⁹
Gemini q̄ dicātur
Augurio rū genera quot sint
Si, q̄d sit
Dare q̄d sit
Accipere quid sit
Regulæ ꝓnoium
Modestia quid ⁊ q̄d humilitas
Pronomina quō ponant,
Ille pronomen q̄n emphasiz habeat
Verba impersonalia generaliter posita quæ sint
ASCEN.
Viburnū q̄d sit

atia. s. rusticus: & rerum ignarus, aut nimium vrbi nostræ studens & idulgens, ac concedens. putaui vrbem quã dicũt Romam, aut potius sic, putaui Romam, quã scilicet fere oẽs mortales dicũt vrbem, cũ potius coelũ dici mereatur, eẽ sup. similẽ huic nostræ sup. vrbi, videlicet. quo. i. ad quã nos pastores solemus depellere. i. lacte abducere, hoc est raptos ab vbere matrum, venales adigere, aut ĩportare teneros foetus ouium. i. agnos. Ego norã. i. nouerã, & arbitrabar (est enĩ ĩperfectũ tpis a noui deductũ) catulos eẽ sup. sic. i. in tali ꝑportione, similes. i. cõparabiles, canibus. s. magnis: & hoedos. i. teneros foetus capræ esse, sup. siles sic. i. in tali ꝑportione, in qua Mãtua Romæ similẽ putaui. matribus. i. capris, seu capellis grandibus & ego solebã cõponere. i. cõferre ad cõparanda sic paruis. i. cũ puis. s. reb⁹, magna. i. res magnas hoc est putaui qdẽ Romã eẽ maiorẽ ciuitate nostra, sed tamẽ cõparabilẽ illi, verũ. sed hæc. s. quã priorẽ dixi, hoc est Roma, extulit. i. extra tulit & leuauit ab extollo, caput sup. suũ inter alias vrbes tãtũ. i. in tantũ quãtũ cupressi. i. arbores illæ altissimæ solẽt, sup. extollere, & efferre caput: inter viburna. i. frutices illos humillimos & maxime depressos, lẽta. i. flexibiles, & tenellos Ad hoc addit Meliboeus, & q̃ tanta. i. tã efficax causa fuit tibi vidẽdi, idest, vt videre cuperes Romã. vbi ex cõsuetudine loquẽtiũ vti⁊, & nõ eni copulatiuã, sed cõtinuatiuã vim habet. Respondet autem Tityrus. Libertas. i. vt liber e in meis possessionibus viuã, fuit sup. causa, quæ scilicet libertas, existens cãdidior. i. fauorabilior: & melior q̃ meruerã, respexit, q̃uis supple sera. i. tarda. respexit tñ. i. miserãter aspexit me inertẽ. i. sine arte: & ĩdustria in patria, vbi nulla libertatis habendæ spes erat inmorantẽ, respexit dico, Postq̃ barba sup. mea, cadebãt tondẽti, id ẽ eam abradenti, videlicet tõsori (hoc ẽ postq̃ pmã barbã mihi abradi fecerã eã tamẽ iunior eã libertatẽ impetrare potuissẽ.) Nisi forte, qđ nũc qdã faciũt nunc quoq; faciebãt, vt. s. ad firmiter exequẽdã rem ĩstitutã, ꝯstituerit nõ prius radere barbã, q̃ agros suos liberos recepit, & de eo⁊ receptione desperãs iam barbã rasent, respexit inquãtñ. i. tãdem, aut q̃tuncunq; sera, tñ respexit, & venit post. i. postea q̃ barbã radere coeperã multo tpe. i. multi tpis ĩtercapedine, ac spatio. At postq̃ amaryllis, idest splẽdida amica nr̃a Romana. i. nitida, & cãdidior libertas, hẽt nos. i. fruit pñia me. i., & potit me, galatea. i. amica nostra Mãtuana, hoc est seruitiũ illud, qđ subibã, dũ patriæ nostræ amore detẽt⁹ Mãtuæ imorabar, reliqt me. q. d. nõ potuit tollerare se a me derelinqui: & ita dereliquit me. Nanq; pro q⁊ (ego eniʒ fatebor. s. qđ verũ est, licet iniquius cẽsear, hoc autem per parẽthesim interserit) hoc est, si percũcteris, cur eã prius, dereliquerim, scies q⁊ dũʒ. i. q̃diu galathea. i. amor patriæ: aut cõmercium cum amica mea Mãtuana: illa rustica tenebat. i. detinebat me, nec spes libertatis, sup. impetrãdæ erat. supple mihi, nec cura peculi pro peculij hoc est alicuius ꝓprij boni mihi accumulandi, sup. erat, Nã q̃uis multa victima pinguis. i. plurimus agnus, aut vitulus dignus, q⁊ victima fieret, pro victia hostibus exiret meis septia. i. depelleretũ ad vrbeʒ ex meis ouilibus: in agro septis. i. sepibus, & cratibus munitis. (Verũ vt duplex sensus, ita duplex põt esse expositio. Nã si sensus est q̃ ex septis suis portauerit, aut egerit in vrbẽ pingues agnos, vnde ꝯdignæ victimæ fieri possent, q̃ satis quadrat cũ sequẽtibus, iam habita est expositio. At si diceret, se de omnibus suis sæpe rẽ sacrã fecisse, vt victor. i. voti ꝯpos fieret, exponet q̃uis multa victima exiret meis septis. i. q̃uis sæpe sacrificiũ facerẽ de omibus meis (& q̃uis caseus pmeretũ. s. coagulatus) nã mactatis agnis e lacte caseos pmere solent) vrbi ingratæ: id est sumptuũ, & laboribus rustico⁊ iniquã mercedẽ, aut nullam pẽdenti, & vltro illudẽti, tñ supple dextra nõ redibat mihi. s. ad vtilitatẽ meã vnq̃ domũ exiẽs. s. grauis. i. onusta ære. i. pecunia ærea. i. pa⁊, aut nihil lucri ex multo labore referebã. Sʒ elegãtiã sermonis declaremus. Vrbẽ, quã dicunt, vt prænotaui, ordo duplex esse põt, aut ego putaui vrbẽ, quam dicũt Romã, aut Romã, quã dicunt vrbem, cũ nõ vrbs, sed coelũ poti⁹ cẽseri debeat, q̃ppe quæ deũ ꝯtineat, sed vbi deus illi, quomodo coelũ cũ diuus ꝯsensu in coelo sedes dei sit. Vrbis aũt appellatione etiam si nomẽ nõ adijceret. Romã tñ accipi receptum est, vt Fabius lib. vj. edocuit. Sane ædificia, & fabricas vrbem vocamus, ciuiũ ꝯcilia: seu ꝯuentũ ciuitatẽ, ita q̃ dicemus vrbẽ crematã, & ciuitatẽ illachrymasse. Seruius aũt ad illud præmitenci. Vrbs antiqua fuit, docet vñ vrbis nomẽ deducatur. Stultus is ꝓprie dr̃, q̃ cuiuis rei plus æquo studet, vñ stulti in amorib⁹, & mercatu dicimur Fatuus aũt q̃ plus æquo fat, appellari põt, q̃uis primæ syllabæ quantitas non ꝯsentiat. Huic nr̃æ videlicet Mãtuæ. Quo. i. ad quã, vt in regulis patebit. Teneros foetus omniũ. i. agnos per pphrasim. i. descriptionẽ. Catuli ẽt leonũ: ac tygriũ sunt, sed catelli dũtaxat canũ. Cõponere. i. cõparare, eo q̃ quæ cõparare volumus, cõponimus, vt cõposito⁊ magis elucescat discretio, de hoc quoq; videbimus in regulis

Depellere qd sit — *Extulit vnde veniat* — *Et pticula continuatiua* — *Rit⁹ modernorũ* — *galathea qd notet* — *Duplex lectionis sensus* — *Vrba q̃ sit Ciuitas q̃ dicatur* — *Stultus q & qui fatuus*

Pinguis & ingratæ premeretur caseus vrbi,
Non unq̃ grauis ære domum mihi dextra redibat

SERVI. Vrbẽ: quam dicunt Romam Meliboee putaui. Tityrus de Cæsare interrogatus, vrbem describit. Vel id, aut rusticana simplicitate est, vt ordine narrationis ignorato plõgas ambages ad ĩterrogata descẽdat, aut q⁊ sine ꝯtinẽte nõ põt esse ꝯtẽtũ, nec psona sine loco. ergo rogatus de Cæsare, locũ in q̃ eũʒ viderat, describit. Est aũt lõgũ hyperbatõ, Vrbẽ, quã dicunt, & Hic illũ vidi. Stultus, rusticus, Nr̃æ, Mãtuæ. Quo ad quã naʒ aduerbiũ positũ ꝑ noĩe, vt gen⁹ vñ latinũ. i. a quo. Ouiũ teneros foe. idest agnos: & pphrasis. depellere. a lacte remouere. Sic canibus catulos, Vult Romã nõ solũ magnitudine, sed ẽt genere differre a cæteris ciuitatibus, & eẽ velut alterũ mũdũ, aut qđdã coelũ, in quo Cæsarẽ deũ vidit. Nã in cõparatiõe catuli ad canẽ, aut hoedi ad capellam, quãtitatis, & nõ generis ponit differẽtiam. Qui dicit vero, leo maior est cane & quãtitatis, & generis facit differentia. Cõcludit igitur romã non solum reliq̃s vrbibus maiorẽ eẽ, sed eẽ aliquã aliam re⁊. s. eẽ sedem deo⁊ hoc probat per viburnũ, & cupressum, nã viburnuʒ breuissimũ est, cupressus maxima. Hoc genus argumẽtatiõis aristoteles & Cice. ponit, Componere: cõparare. Quæ tanta, sed magnũ eniʒ aliqd necessitas venire cõpellit. Hic miratũ hominẽ rusticũ Roma videre potuisset. Libertas, amor libertatis. Aliter autẽ seruus cupit libertateʒ, qui vult carere seruitute, aliter ingẽuus, q̃ vult hẽre liberã vitam, ꝑ suo scilicet arbitrio agere, Vt nũc dicit Vergi. sub psona Tity. se amore libertatis Romã venire cõpulsũ. Latẽter aũt carpit ea tẽpora: in quibus libertas nõ erat nisi Romæ. Vel intelligamus Tityrũ simpliciter vt pastorẽ locutũ. Nã Theocritus eũ vbiq; mercẽnariũ idu cit sic Vergilius. Tityre dum redeo breuis est via pasce capellas, Respexit inertem, Arguit suã inertiã, q̃ nõ prius romam. ierit & nõ sit vsus puer libertate, qua vsus est ꝑuectiori ætate Cãdidior postq̃ tondẽti barba cadebat, cuʒ dicitur candidior barba aut mutatio personæ significatũ, vt q̃dam rusticus senex loquatur nõ Vergilius p allegoriã, Nam Ver. xxviij. anno⁊um scripsit Bucolica vel nõ barba sed dicat cãdidior ẽtea libertas illi fuerat, sʒ nõ talis. Lõgo post tẽpore, aut archaismos est, antiqui. n. ante post, & circũ vtriq; casui iungebant: aut longo post vna pars, vt dicat. venit tempore longo post, sicut multo magis, multo minus, postmodo, Horatius postmodo qđ mihi obsit. Et longo post, vt postposita videatũ præpositio & in vnitatẽ coacta, Peculi, more antiquo nam illi omne patrimoniũ peculium diceb ant a pecore in quo erat omnis substantia. Vnde & pecunia dicta est a peculio, vel ad morsum temporis pertinet nam nunc tantum ser ui peculium dicimus. ergo patrimoniũ suum veluti seruus peculium inuidiose dixit. peculi pro peculij per synæresim dixit. Septis Septa sunt loca in cãpo martio ĩclusa tabulatis, ĩ q̃bus populus Romanus suffragia fert & q⁊ sunt silia ouilibus, duo hæc inuicẽ ponunt, vt hic septa ꝑ ouibus. Contra Luca. Et miseræ maculauit ouilia romæ. i. septa. & Iuuena. Antiquo, quæ proxima surgit ouili, Pinguis meli⁹ ad victimã quã ad caseũ referes. Ingratæ ex laborib⁹ rustico⁊ alitur ciuitas. Cuius autem derident illos & pretia minuunt.

MAN. Vrbem quam dicunt Romã, longo ĩter uallo respõdet Tityrus ad ĩterrogata, nã cum Meliboeus dixisset, Sed tamen iste deus qui sit. da Tityre nobis, expõit prius Vrbis Romæ amplitudinẽ, inde causam, quare vrbem ipsam adierit. Postea vero illic iuuenẽ illũ vidisse, cui anno quoq; bissenos dies se dicit sacrificare. Vrbem, Vrbis appellatione etiam si nomen non adijcereũ. Romã tamen accipi receptuʒ est. vt fabius li. vj. edocuit Huic nostræ, Mãtuaʒ ĩtelligit. Quo, ad quã. Ouiũ teneros foetus. i. agnos per circuitu locutionẽ, quæ perihrasis dicitur. Foetus dicitur quicquid nascitũ ex mulieribus vel pecorib⁹, & a foueo verbo descendit inde ẽt foetura. i. genitura, quæ pro toto anim alium prouentu poni consueuit. Depellere, a lacte disiũgere. Agnĩ autẽ ad quattuor menses a mãmis, vbi nati sunt, nõ disiunguntũ. hoedi eras porcos duos, author est Varro. Lenta viburna. Virgulta sunt, quæ de radice pullulant. Viburna aũt ĩ finita sylua humilia virgulta: vt genistæ, & huiusmodi. Causa, ea est: q̃ nos impingit ad aliqd faciendum. Ratio aũt, q̃ vtimur in faciẽdo. Seruius author in arte. Libertas ordo est. Libertas q̃ sera tñ cãdidior. s. clarior, & lucidior, respexit inertẽ respexit inquam, postq̃ barba tondẽti cadebat, & tamẽ venit lõgo post tẽpore. Cõuenit item & alter ordo sic: videlicet, libertas cãdidior, quæ sera tamẽ respexit inertẽ, postq̃ barba tondenti cadebat, respexit tñ & longo post tempore venit. Est aũt sensus Tityrũ seruus cogitasse adire Romã, & postq̃ resectã barbã, & tamẽ lõgo post cogitasse, & primæ barbæ resectionẽ venisse Inertẽ: segnẽ. desidẽ. Tondẽti. s. mihi, nã passiue hic dicitur, sicut, Georgico. lib. iij. Incanaq; mẽta Cinyphei tondẽt

Aduerbium ꝑ nomine — *Cõponere ꝑ comparare* — *Longo post quæ pars orationis sit* — *Peculiũ qđ & vñ dictum* — *Vrbis appellatiõe quid veniat* — *Cã quæ sit & quæ ratio*

hirci,

hirci, pro tondetur, secundum Priscianum li. viii. dicentem, sunt quaedam in or terminata, quae cum sint actiua pro passiuis quoque solent poni, vt lauo tondeo, pro lauor & tondeor. Galathea. graece per ei diphthongon galatheia scribitur, & cum i ext. nympha fuit, quam Polyphemus adamauit, vt theocri. scribit eclo. vi. & Ouidius meta. hic vero pro Mantua ponitur allegoricos. Amaryllis vero pro roma: sed de allegoria leguntur nostrum carmen. Peculi. i. lucri, & pecunia. Est enim peculium seruorum a pecore dictum, sicut & pecunia nobilium vt Festus ait. Victima ea proprie dicitur quae post victoriam mactatur, Ouid. fast. li. i. victima, quae cecidit dextra victrice vocatur. Hostibus a domitis hostia nomen habet. Festus tamen vult hostiam dictam ab hostire. quod est ferire. Septis. i. ouilibus. Pinguis, hic sit collum. Ingratae vrbi, Cum enim & victimas, & caseum illuc afferret, minimum lucri consequebatur, quod quidem ex magna ingratitudine erat, quo enim pacto huiuscemodi res vrbani haberent, nisi agrestium cura. Aere. i. pecunia: vt puta quadrantibus: vel trientibus. In Cypro primum fuit aeris inuentio, Seruius autem rex primus signauit aes, antea rudi vsos Romae Timaeus tradit, signatum est nota pecudum, vnde & pecunia appellata, author Plin. lib. xxxiii. & lib. xxxiiii.

Galathea quae fuerit

Victima, quid sit & quid hostia

in regulis. Hoedi autem sunt teneri foetus caprarum, sicut agni ouium, grandiores autem hoedi si masculi sunt, hirci appellantur, si foemellae caprae si coleis capti, hoc est castrati, aut emasculati, caprae dicuntur. Agni vero ouium, grandiores arietes, capti autem, aut castrati veruecces appellantur. Muto autem, quem galli pro verueece accipiunt, mentula, hoc est membrum virile apud Hora. in. i. sermonum signat. Foetus autem a fouendo deducitur. vnde foetura pro toto prouentu quoque fouendo, & gignendo speratur, accipi solet. vnde est. Si foetura gregem suppleuerit, aureus esto. Depellere autem est ab lacte disiungere: ex agni quarto mense, ex quo nati sunt a matribus, disiunguntur, hoc di tertio potest secundo: vt sentit Varro. Cupressi: vt notum est, arbores sunt sane altae: quae & cypressi dicuntur, sed y in u vertitur, sicut cyminum, & cuminum. Viburna autem sunt humillimi frutices qui in altum non eriguntur, vt genistae, myricae. Quae tanta causa quia magna videtur fuisse, quae rusticum a mantua Romam vsque pertraxerit, Sane causa ea est, quae nos impingit, atque instigat, seu monet ad aliquid faciendum. Ratio autem qua vtimur in faciendo vt author est Seruius in arte. Videndi Romam, dici posset & Romae videndae forte magis eleganter, sed minus concinne, vt in regulis dicam. Tum (dicit Landinus) idest tandem, sed aliter exposuimus in ord. ne protexendo, Sero dicimus: quod sero. i. tarde operatur. Respicere, proprie ad commiserationem pertinet: sicut respexit in orationem humilium, respexit humilitatem ancillae suae: &c. tractum ex eo, quod quae miserum inspiciunt, si respiciant. i. retro inspiciant, misericordia afficiuntur. Iners dicitur sine arte, contra solers totus in arte, Iners autem fuit Tityrus, qui tantum distulit Romam visere, cum tamen aliunde spes nulla fuerit libertatis obtinendae. Magna tamen est beneficii vis, quod cum ipse iners fuerit, ipsum tamen libertas respexerit: vnde dicitur ab eo candidior, idest purior a liuore, quam meruerit, hoc est beneficentior. Candidum enim dicimus, quod liuorem non habet. i. inuidiae maculam. Nec construemus, vt sit barba candidior, quia cum nondum trigenarius esset, non vero simile est barbam eius canuisse. Eius autem, quod dicetur: Fortunate senex, alia est quam plurimi credant sententia: vt illic dicemus. Multo post tempore, post & ante ratione excessus, aut mensurae recte ablatiuum regunt, vt dicam in regulis. Amaryllis dici potest splendida amica, nam amarygma huius amarygmatos splendor dicitur, & amarysso luceo, seu splendeo, Galathea autem quasi lactis dea. Nam γάλα. i. hoc gala huius galactos graece lac dicitur. thea autem dea. verum graece scribitur γαλάτεια hoc est galateia per ei diphthon sine aspiratione, quod profertur galatia, & ita scribendum hic puto, galatea, quia non deam, sed amicam rusticam hic significat. Sumptum autem est vocabulum ab ea nympha: quam apud Theocritum ecloga. vi. polyphemus dicitur adamasse, verum allegoricos pro mantua ponitur, sicut amaryllis pro Roma, quare mire vocabulis ipsis decernit poeta. Nam siue galathea: siue galatea scribatur, a lacte nomen sumpsit, quod album quidem. sed non splendidum: ac lucidum, itaque amica rustica, & alba, & dulcis esse potest, sed non splendida: vt vrbana: quam amaryllis exprimit. Landinus dicit putari per galatheam lidiam intelligi. Reliquit autem galatheam, quia vt dicit Seneca, Nec regna patiens nec ferre venus potestitaque videns se contemptam, dereliquit eum, per quod innuit mantuanorum inuidiam in Ver. excitaram: quod solus agros suos recepat, a quo se purgauit Meliboeus dicens. Non equidem inuideo. Mire autem dicit, non quod ipse galateam reliquerit, sed quod ab ea derelictus sit: cum tamen subiungat, nam dum me galatea tenebat. & caetera, per quod innuit se eam dereliquisse prius. Peculi pro peculii. quia cum datur i bina, iacitur quoque suprema. quod autem dicit Seruius pecuniam a peculio dictam retractat vir nostra aetate doctissimus Philippus Beroaldus dicens. Marcus Varro Romanorum doctissimus qui vocabulorum etymologias acutissime, ac eruditissime perscrutatus est, tradit pecuniam a pecore nominatam esse, quoniam priscorum diuitiae in pecore consistebant. Sententiam Varronis confirmat Columella libro septimo. Et Ouidius illo versu Hinc etiam locuples, hinc ipsa pecunia dicta est. Plynius autem libro trigesimotertio scribit pecuniam fortitam esse nomen a nota pecudis quoniam antiquitus nummi effigie pecudis signabantur. Hinc plutarchus asserit in Publicola. in vetustissimis nummis signum fuisse ouis, & suis bouisque conspectum. haec ille. Landinus autem Peculium sic diffinit: Labeo esse id, quod seruus domini permissu separatim a dominicis rationibus habet. Sed & domino peculium esse posse ostendit Celsus, & Castrense peculium esse, quod a parentibus, & cognatis militiae acquirit. Rusticos ait audisse Celsus, qui pecuniam sine peculio fragilem esse dictitarent peculium appellantes, quod presidii causa imponitur, vnde Vulpianus peculium ait dictum quasi sit pusilla pecunia, siue pusillum Patrimonium. Ego inquit Landinus puto peculium esse quicquid nostra industria acquiritur. in quacunque fortuna simus seu liberi, seu serui, & id sensisse senes pecuniam sine peculio. i. sine nostro lucro fragilem esse. haec ille. Sane peculium proprie est seruorum a pecore dictum, sicut & pecunia nobilium. vt Festus ait. Et quia serui a seruando dicti sunt: eo quod occidi potuissent in bello, cum seruati sunt, quaecunque acquirunt, dominis acquirunt praeter peculium, quod eis domini permissu proprium est: ideo peculiare vocamus, quod cuique proprium est: nec cum aliis commune, sed tamen illius labore, atque industria partum, & acquisitum. Illud autem quod dicit Seruius: Septa sunt loca in campo martio, & caetera sic idem Beroaldus examinat. Elegantius & verius explanatum fuisset Maronianum carmen a seruio si dixisset: Septa generali vocabulo significari omnia loca munita, & quodam sepimento vallata. inde stabula. ouilia. bubilia. caprilia: & id genus reliqua septa nuncupantur. Inde septa in campo martio loca inclusa tabulatis septa dici meruerunt: de quibus Martialis. In septis mamurra diu, multumque uagatus. Ausonius in panegyrico, Passus non septa: non campum. Et Sueto. venationem in septis datam esse testatur. De his sentire videtur & Plynius sic scribens in. xvi. Trabs in porticibus septorum a Marco Agrippa relicta. Praeterea Marcus Varro in re rustica appellat omnia septa, quae habent inclusa animalia. quae pascuntur, Vnde ab eod. laudantur septa fuluii hirpini: septa Pompeii, idest loca: quibus conclusae ferae pascebantur. Idem inquit intra septa villae habeas aquam. Apud eundem inscriptio est de septis fundi. A sepio: quod significat munio, haec dictio deriuari videtur. Inde septus locus, septa villa, septum tectum nuncupatur. Et apud iuris consultos septa accipiuntur pro obiicibus, & claustris. quibus vtimur ad impetus fluminum coercendos. Praeterea apud Lucanum non est exponendum ouile pro septis, sicut exponit Seruius. Nam ouile erat locus in campo Martio, ita peculiariter nuncupatus, de quo haec Liuius lib. xxvi. Ciuitatis veturiae senioribus datum secreto in ouili cum his colloquendi tempus. Nam si verum esset, id, quod tradit seruius, videlicet Lucanum ouilia pro septis posuisse, nunquam liuius tam licenti translatione vsus foret: vt & ipse ouile pro septis poneret, cum poetae aliter quam historici loquantur. Caeterum lucanus eo modo dixit ouilia, quo, Liuius, quo Strabo, qui in quinto referens idem: quod Lucanus de crudelitate syllae adeo conuenit cum Lucani verbis, vt alter ab altero accepisse videatur. Strabonis verba haec sunt. Sylla alios, qui arma proiecerant ad milia tria, vel vt alii, quatuor in campo Martio ad ouilia coactos iussis militibus iugulauit. In eadem significatione accipiendum est apud Iuuenalem in eo versiculo. Antiquo quae proxima surgit ouili. Haec Beroal. Multa pinguis victima. Quid victima & hostia differat docet Oui. lib. primo fastorum sic. Victima quae cecidit dextra victrice vocatur, Hostibus a domitis hostia nomen habet: Festus tamen vult hostiam dictam ab hostire, quod est ferire. Addit Landinus hostiam a christianis dici eucharistiam idest bonam gratiam, quae ad deum mittitur, dum res diuina fit eo quod hostis noster & aduersarius diabolus ea victus est quomodo autem non sint duo epitheta inepte coherentia in regulis dicam. Grauis aere. i. pecunia minoris pretii, vt pore quadrantibus: aut trientibus. Vt vero recitat Mancinellus in cypro fuit prima aeris inuentio Seruius autem rex primus signauit aes, antea rudi aere vsos Romae Timeus tradit. Signatum est nota pecudum vnde pecunia appellata author est Plynius lib. xxxiii. & xxxiiii. Addit Landinus: primos nummos aereos fuisse, non aureos, nec argenteos, vnde Ouidius de fastis: Aera dabant olim, melius nunc omen in auro est. Victaque concessit priscam moneta nouae. Hic pecuniam debitam aes alienum dicimus, & aerarium locum vbi publica asseruantur. Credo nunc fiscum vocari. Sed ne in immensum crescat opus praeceptiones imperitis demus, vnde primo est. Verbo terniae personae: in quibus suppositum commune liquido cognoscitur, & speciale non exigit, sine supposito non inepte ponuntur. Cuiusmodi sunt verba ad loquelam pertinentia, quorum suppositum generale, homo est, vt hic, vrbem quam dicunt, videlicet homines fere omnes. Secunda. Aduerbia localia a relatiuis pronominibus deducta pro ipsis poni possunt, vt sunt mihi loculi, vnde. i. e qui

Galathea vnde dicta

Beroaldi expositio

Peculium quid sit

Serui vnde dicti sint

Beroaldi expositio Septa quae dicantur

Ouile quid sit

Hostia quid & quid etiam victima

Aerarium quid sit

Regulae grammaticales decem

bus parum deprompsi: vrbē: quo: idest ad quā depellere solemus In agro moriar, vbi. i. in quo ratus sum. Tertia est. Plurima verba, nō repetitis cū quibus componuntur, ꝓpositionibus, datiuū regunt, q̄ eis repetitis accusatiuū, aut ablatiuū regerent vt: infero tibi. i. in te. Appello litori. i. ad litus, & compono tibi. i. tecū dicā aūt māruā nō est cū Roma cōparāda. aut cōponēda potius q̄ ecōtrario. Quarta. Quāuis ꝓ gerūdijs casuum verborū suorū post regentibus. venuste utamur gerūdiuis noībus cū ipsis casibus, a quibus gerūdia regi videntur rectis, tamē si cōcentus: aut cōsuetudo refragetur, gerūdijs vteris, vt cā videndi Romam dulcius q̄ videndæ Romæ sonat. vt bonis auribus constat. Quando vero relatiuū iteruenit, tūc Valla vult necessariā esse ꝑ gerūdium locutionem, qualis est, ludere, q̄ vellem calamo ꝑmisit agresti, vbi ne in prosa quidem dicere liceret, ludēdor eor: quæ vellem potestatē fecit. Quinta: Cōparatiua quoties sine casibus suis ponunt, aut pro absolutis, hoc est positiuis posita censebunt, cū excessu tñ, aut casum generalē subaudiemus. vt libertas cādidior. i. valde cādida, aut cādidior q̄ meruerim, cum fuerim iuuenis. Generales aūt cōparatiuor casus sunt æquo, opinione, fide: soluo, iusto q̄ decet, &c. vt hic iracūdior est sup. paulo q̄ decet, &c. Sexta. Post & ante ꝑter accusatiuos, q̄bus deseruire solent, regunt & ablatiuos excessus: aut mēsuræ, vt veni multo post re, triduo ante regem, ita & hic multo post tēpore venit: Septima, Bina epithets. i. adiectiua sine coniunctione media siquidem integra, & (vt dialectici dicunt) categoreumata sunt, vni substātiuo ex eadem parte nō cohærebunt. sed ꝓnomina & noīa numeralia: signa, & eis similia, q: plena nō sunt, cū plenis recte maritant. Nō ergo dicet, grauis honestus homo, sed grauis, & honestus. Sicut ꝯtra bene diceret, Multi graues viri: q̄nq; prudētes virgines, & hic multa pinguis victima. Octaua Exeo, & egredior si ab, ex cōposita intelligent cū ablatiuo, si ab extra cū accusatiuo construent, vt hic exiret victima septis: & paulopost. Neq; seruitio me exire licebat. Sic. y. æneid. Est vrbe egressis tumulus, templūq; vetustū: Desertæ cereris, Et apud Flaccū in sermonibus. Egressum magna me excepit aricia Roma. Plurima sunt huius rei apud doctos exēpla, cum tñ qui dūtaxat legerint. Verbo cōposito casum q̄nq; locabis. Quē dat cōponens, vt vis exire penates, putem non licere cum ablatiuo dicere, exeo domo, egredior templo: &c. Nona. Omnis dictio plenitudinem, vacuitatem, diuitias, vel inopiam ꝯnotans, regit id, circa quod versatur in genitiuo vel ablatiuo, sed in ablatiuo omnis in genitiuo autem hæ præcipue: diues, inops, pauper, locuples, his: plenus, abundans: & refertus nomē, Bene ergo dicitur grauis ære. Decima. Licet præteritū imperfectum in quarta coniugatione e longam ante bam & bar efflagitet, tamen eo, & queo, & quædam alia, quæ futurū indicatiui in bo, & in bor mittere leguntur, ipsam deponunt, vnde nō moniebam, sed ibam, vt hic redibat, dices, Sic lenibam, polibam, operibar legimus formata. Notum aūt est, q̄ domus more propriorum cum verbo vel participio sine præpositione construi soleat, vnde dicitur hic, redibat domum. Et apud Ouidium etiam pluraliter. Quo ruitis, vestras quisq; redite domos.

Cōparatiua q̄n ꝓ positiuis ponunt

Exeo & egredior cū q̄bus casibus ꝯstruant

Quæ dictiones gtīū vel ablatīū regnant

Mirabar quid mœsta deos Amarylli uocares — Me.
Cui pendere sua patereris in arbore poma.
Tityrus hinc aberat ipsæ te Tityre pinus.
Ipsi te fontes, ipsa hæc arbusta uocabant.
Quid facerem? neq; seruitio me exire licebat. — TI.
Nec tam præsentes alibi cognoscere diuos.
Hic illum uidi iuuenem Melibœe, quot annis
Bis senos cui nostra dies altaria fumant.
Hic mihi responsum primus dedit, ille petenti.
Pascite, ut ante boues pueri, submittite tauros.

SERVI. ¶ Amarylli, vocatiuus a nominatiuo in is. & semper breuiatur Hora. Dulcēq; strepitum pieri temperas. Cui, in cuius honorem. Quid vocares. Verg. personæ conuenit. mœsta. s. tibi Tityrus. Vergil. Seruitio, seruitium est conditionis indicium. Iuuenem, augustum, quem deci euerat senatus, ne quis puerum diceret, ne maiestas tanti imperij minueretur. Bissenos dies: vel principia omnium mensium, vel idus. Fumant: sacrificant. Primus, ante quem nullus fit.

MAN. ¶ Deos, amaryllis inocabat deos pro reditu tityri absentia, ꝑ hanc aūt Roma itelligenda, quā mœsta absente Tityro, Melibœus ait: quo amico gratificet. Poma, arua ipsa, & bona cūcta intelligit. Pendere in sua arbore. i. salua esse. Arbusta oia hæc simpli, ac rustice intelligēda sunt. Arbusta aūt loca dicuntur arboribus vitiferis ꝯsita. Seneca epistola. lxxxvij illud etiā vidi vitem ex arbusto suo annosam trāsferri. & Columella lib. iij. de arbustis sic ait. Arbustum iter quadragenos pedes dispositum esse ꝯuenit. Sic enim & ipsæ arbores, & appositæ vites melius ꝯualescūt: fructumq; meliorē dabūt. Quid facerē, apud galatheam intelligit. i. Mātuani. Tam ꝑsentes, tam ꝓpitios. Alibi q̄. s. Romæ. Diuos per hos non solum Augustum, sed asinium Pollionem, & Varum, aliosq; sibi ꝓpitios, accipit Hic, in vrbe ro. Illum iuuenem. Hic, in vrbe ro. Submittite iugo, scilicet ad arandum.

ASCEN. ¶ Mirabar quid mœsta deos ama. vo. Melibœus intelligēs Tityrum aliquando galatheæ amoribus intētum in agro immoratum, & innuēs se amaryllidis nō mediocrem habuisse notitiam (vnde probus per Melibœū intelligit, vt dixi, Cornelium Gallum) per apostrophen. i. conuersionem sermonis ad absentē, & familiarē eius collocutionem, affatur sic amaryllida. Amarylli ego mirabar ad q̄d mœsta esses, & deos inuocares sed nūc scio: q: Tityri absentiā ægerrime tulisti, ad cuius aduētum seruasti ei mala recētia, & ideo paulo post. Tityrus hic aberat, cū vero abesses tityre (ꝯuertit enī sermonē ad Tityrū) ipsæ te tityre pinus. i. maximi q̄q; ipsi te fontes. i. mediocres, ipsa hæc arbusta. i. minimi ēt vocabant. Rñdet Tityrus. Quid facerē Melibœe q. d. id mihi icertū erat, nā, sciebas me hic q̄dē a vobis desiderari, sed romæ esse ꝯueniebat, nā quādiu Mātuæ essem, nō poteram libertatem agror impetrare. vnde immorari nō expediebat, nec tam faustos intercessores, aut hñ ie q collaratores alibi q̄ Romæ cōperire: vnde illic esse cōueniebat, Nam hic illū vidi iuuenem, qui agrorum recipiēdi ptātem fecit. hoc dicit. Ordo aūt est. O amarylli ego mirabar: q̄d, idest ad q̄d, tu existēs mœsta, vocares. i. inuocares deos: idest auxilium deor (vnde & noster author dicit in Psal. Ad dominum, cum tribularer, clamaui, & exaudiuit me &c.) & mirabar, cui idest ad cuius gratiam: honorē, aut vtilitatē, tu paterereris poma. i. quosuis arbor fructus corticem mollem habētes pendere. i. suspēsa immorari, q̄uis matura essent, in sua. i. ꝓpia & natiua arbore, vt. s. recētia manerēt, sed sup. nūc scio. q: paulo post, Tityrus aberat hinc. i. a nobis, scilicet Mantuanis (& hoc quidem intelligendo per melibœum, qui hoc dicit. virum Mantuanum. Nam si romanū intellexeris, sensus cēt, sed iam scio, q: Tityrus aberat hinc: idest a loco: in quo ambo eramus, hoc est a Roma, verum quia in principio manifeste intelligitur Mātuanus: & nō cogimur alium itelligere, pergamus, vt cœpimus) q̄si. d. ex quo Tityrus paulo post ad te venit: facile perspicere possem, q̄ illius præsentiā desiderabas, & illi mala reseruabas, quo verbo innuit tityrum, idest Vergilium romanis charū esse: Deinde ꝯuerso sermone ad Tityrum dicit o Tityre cū: sup. abesses, ipsæ pinus, idest altissimæ arbores in cacuminibus mōtium nascētes, ipsi fontes in decliuo fere mōtium scatētes, & ipsa arbusta. i. loca arboribus vitiferis ꝯsita, idest omnia genera locorum: ac hominum vocabant te. Respondet Tityrus quasi dicat. Sciebam q̄dem, q̄ ea omnia me vocarēt, sed dubitabam quid facerem, idest facere deberem. Tityre. prescribe, aut sic: quid facerem. i. facere tunc debebam. q. d. nō aliud scio Aut potissimum sic Quid facerem, sup. apud galatheā. quasi dicat non videbam enī pro quia, neq; licebat me exire seruitio. i. iugo duro: quod: Arrius cæteriq; agrorum nostrorum incubatores imponebant sup. quandiu mantuæ agerem, nec sup. licebat. i. permittebatur cognoscere alibi. s. q̄ romæ diuos. i. heroas, ac principes viros more diuorum clementer opez ferentes: tam præsentes. i. tam cito, & tam fauorabiliter auxiliantes. Et ideo sup. contuli me romam. vnde melibœe ego vidi hic i. Romæ illum hoc est nobilissimum, & præclarissimum iuuenem: videlicet Augustum cæsarem cui. i. ad cuius honorez altaria nostra. i. in honorem eius a nobis cōstructa: fumāt quotānis. i. singulis annis bissenos. i. duodenos. i. singulis annis duodecim dies hoc est singulis mēsibus vnū diem, videlicet calendarū, aut iduū serūdum Seruium, Ille, s. ꝑclarissimus iuuenis Augustus dedit hic. i. romæ, primus. i. ante omnes alios, mihi petenti. i. idest flagitāti. responsum. s. iuxta votum videlicet, o pueri pascite boues sup. vestras vt. i. quemadmodum, sup. pauistis ante. i. priusq̄ agri vestri ablati essent, & submittite. i. sursum aut susum ad generationem faciendam mittite: tauros. i. masculos vaccarum: aut submittite. i. domate ad arandum: tauros. i. præstantissimos boues. Mirabar quid mœsta, &c, Egregia: & artificiosa laus & commendatio poetæ. egregia quidem qui ad excellentem musicum ptinet ita amari, vt ob eius absentiam quasi desperatis rebus, deos inuocet. Artificiosa vero. quia licet per amaryllida romam allegorice intelligas, tamen quia verba de amica Tityri sonant non se expresse Romanis omnibus, sed soli amaryllidi suæ tam dilectum significat. Notandum autem est, q̄ tunc quoq; in aduersitatibus deos inuocabant. sua. ablatiui casus est, Itaque non dices sua poma: sed in sua arbore. nec ponitur reciproce, sed pro eo, quod est debita ac propria, videlicet natiua

ASCEN. *Apostrophe q̄ sit* *Ordo* *Vocare q̄d sit* *Arrius agror virgilij incubator* *Quotannis quid dicatur* *Sua, casu abltō ponitur*

natiua. Mācinellus dicit p poma cūcta bona, & a cura itelligi, & pēdere in sua arbore .i. salua esse, s3 nō placet q dura eēt trāssūptio & nimia q̄drās sentena, nā notū, est, φ amatores amatis poma mittere soleant. vñ eclo .iij. Quod potui, puero syluestri ex arbore lecta, aurea mala decē misi, eras altera mittā. Sūt aūt poma oēs fructus arbor, quor cortices duri nō sunt, vt mala pira cerasia. Per poma Lādinus vult allegorice itelligi scā Romanor a vergilio celebrāda, s3 nescio, an id a rustico cōueniat an vergilio sentire. Ipsæ te pinus, scōs Manci. oia simplr: ac rustice itelligēda sunt: plus n̄ miræ eēt, si p pinos sūmi p fontes medij: p arbusta īfimi itelligant. Nā pinus i sūmis locis fere nascit. fontes ad mediū mōtiū sæpe scatēt. Arbusta aūt dicūt loca arboribus vitiferis cōsita. Seneca epistola .lxxxvij. illud ēt vidi vitē ex arbusto suo annosā trāsferri. Et columella li. iij. de arbustis sic ait. Arbustū inter q̄dragenos pedes dispositū eē cōuenit, sic. n. & ipsæ arbores & appositæ vites melius cōualescūt: fructūq3 meliorē dabūt. Ipse aūt, & ille & iste secūdū bonos grāmaticos in fœminino nō habēt vltimā diphthōgatā, s3 diphthōgatæ similē. Præsentes i. qt Mā. .i. ppitios. s3 manifestū, φ psens dr, qd q nō abest, cito opat, aut bonū, aut malū, vñ numina dicunt psentia, q̄ cito auxiliātur, & iuuāt. & venena psentia, q̄ cito necāt q̄si psentes vires, nec aliū de colligēdas habētia. Diui, scōs quosdā id ppriē a deo differunt φ diui cœperint, deus æternus sit. vñ iperatores summos gētilitas diuos, & nos sanctos aliquādo diuos vocamus, itelligit aūt nō solū Augustū, s3 ēt pollionē, Varrū: Gallū, & cæteros heroas fautores suos. Hic illū vidi, &c. hic cōpletū est hyperbaton in anitandē ad interogata respōdet, qs. s. fuerit deus, cui sacrificaturū se dixerat Tityrus, dicit enim, φ Augustus Cæsar, a quo libertatem receperat, vñ hic dicit, φ singulis annis duodecim dies toto illi sacrificiū facturus est: exponēs videlicet illud, illius arā. Sæpe tener nostris ab ouilibus imbuet agnus. Nā si pcūcteris, quoties. Respōdebit φ duodecies singulis annis. vñ dicit quotannis bissenos cui nostra dies altaria fumāt. Illū iuuenē, emphaticos dicit, nā, vt dixi, ille ad nobilitatem ptinet, signt aūt Octauiū Augustū, quē imperij Octauianū vocāt sumētes deriuatiuū p pncipali: hūc aūt in fine pmi Georgi. ēt sic vocat dicēs. Hūc saltē euerso iuuenē succurrere seclo, Nec phibere, &c. Et similr florus dicēs. Pria ciuiliū motuū cā testamēnū Cæsaris fuit, cuius secūdus hæres Marcus Antonius prælatū sibi octauiū furēs inexpiabile ɔtra adoptionē acerrimi iuuenis susceperat bellū, cū intra decē & octo annos tenerū, & obnoxiū, & oportunū iniuriæ iuuenē: videret. Cicero aūt philippica q̄rta ait. Laudo laudo vos Quirites cū gratissimis animis psequimini nomē clarissimi adolescētis, vel pueri potius. Sunt enim facta eius immortalitatis nō ætatis. Idē philippica. v. Quia populo Romano obtulit hūc diuinū adolescentē. Deus. Nō ab re igitur Maro iuuenē appellauit, quāuis nōnunquā puer appellatus sit. ægerrime aūt tulit se puerū appellari. Vnde Suetonius titulo de secta optimatū p eū deserta, dicta, factaq3 quorūdā calūniatus, q̄si alij se puerū: alij ornādū, tollēdūq3 iactassent, vbi aureus interpres Beroaldus. Alij se puerū, &c. vt Marcus Brutus, q in epistolis puerū appellat Augustū, & vix virū his verbis. Et nūc puerū istū extulit, vt tu iudicares precibus esse impetrādā salutē talibus viris. miniēq3 vnius, & vix nūc viri tutos fore, nos haud alia re. Alij ornādū vt Mar. Tul. q in philippicis decernit, Cæsarē ornādū amplissimis honoribus, & formulā decreti ɔficit, atq3 se habere cognitos oēs sensus adolescēns, nihilq3 illi esse rep. charius, nihil senatus authoritate grauius: nihil vera gloria dulcius. Sed cū mox Augustus mutata voluntate ɔiunxisset se cū Mar. Anto. Exclamat Cicero. O me nūquā sapientē, & aliquādo id qd non erā, frustra existimatum, quantum te popule Romane, & me fefellit opinio. Ego rempublicam fefelli cum te iam omnium puerū, & matris tuæ partum aureum esse dixi. hæc ille. Quotannis componitur sicut quotidie, quasi quoq3 anno, & quoq3 d e, non enim dicimus: omni quinquagesimo anno: sed quinquagesimo quoq3 anno iubileus est, sed quia quotidie primā pducit scribi soler geminot, sicut quattuor: quod tamen ennius corripit, Bis senos, idest singulis annis duo decē. Nā numerale est eius formæ, quā distributiuam vocant vnde a semel singuli, a bis bini. a ter terni. a quater quaterni, a quinquies quini ita a sexies seni deducitur Fumant autem altaria postquā sacrificia incensa sunt. In assentationem autem Cæsaris bissenos dicit. Nam Iulius annum in duodecim menses redegit. Primus dedit summæ liberalitatis indicium, q primus atq3 acceptissime q petenti. nam nihil acceptū confert in nolentes accipere, licet aliquando gratum, idest vtile sit. Pascite pueri, At qui dictum est non decere ad vnum pluraliter loqui. id verum est. neq3 hic ad vnum loquitur sed ad Tityrum & bubulcos cuius quos pueros beniuolētiæ gratia vocat, nō ætatis. nā pueri fere dicuntur respectu patrisfamilias: vnde est Suscepit israel puerum suum, &c. Submittite tauros. Duplex expositio aut submittite iugo, scil3 ad arandum hoc est domate, & subiugate tauros idest validiores iuuencos, vt Mācinellus, & Lādinus exponunt, aut vt est prior landini expositio. Submittite idest supmittite, vt sit a susum antiqua præpositione, sic alibi. Quantum vere nouo florens se subijcit alnus idest sursum aut susu3 agit. Ergo submittite tauros, idest date operas vt tauri saliant super vacas ad nouam fœturam comparandā. hæc ille. Quarum expositionum prior mihi videtur, & honestior: & loco conuenientior, honestior quidē, quia honestior est aratio q̄ talia propagatio. Conuenientior autem, quia melibœus infert ergo tua rura manebunt. Vtraq3 tamen sustineri posset vt i sequēti lectione dicturus sum. Præmissis more quē in bucolicis seruare constitui puerilibus regulis. Prima est. Quanta est vltima nominatiui in s litteram finiti, tanta est vltima vocatiui etiā et ablatiui, vt pallas pallados palla. amaryllis amarylli, in vtroq3 casu vltima breuis ē. Aeneas ænea anchises anchisæ. vlyxes vlyxe. pallas pallantis palla, orpheus orpheu in vtroq3 casu longa est, Secunda Omnis dictio commodū, aut incōmodum notans datiuum, cui regit, vt Cui pendere sua, &c. Tertia. Omne verbū cuiuscūq3 significationis regere potest tempus responsibile ad quādiu, aut quādiu in accusatiuo, vel in ablatiuo, sed in accusatiuo potius, si sit ɔtinuū tēpus, sed quādo, & intra, qd in ablatiuo tantum sine præpositione. Exemplum primi, vt quādiu fumabunt altaria. Bis senos dies. q. d. ɔtinuos. Secūdi. vt quando fumabunt. Q uotannis. Tertij. Quanto tempore absoluit Verg. bucolica Triennio. Dixi in accusatiuo potius, si sit tempus continuum, nam licet id Valla & Nestor negent, illis tamen responsum est in expositione nostra in valleñ. vbi cum tota latine loquētium manu Festum, & Seruium sequimur. Nam quod valla in argumentum affert ad probandum non significari tempus cōtinuum, eo φ nota continuitatis adijci soleat, vt primo æne. Hic iam ter centum totos regnabitur annos. Gente sub hectorea. &c. etiam imperiti purgare norunt per illud authoris sui verbum. æquiualens geminis harum, si iūgitur vni dictio pro reliqua tātummodo debet haberi. Interest ergo: an dicas, hunc diem tecum ero, an hodie, nā priori modo totum diem etiam continuum significas, posteriori quā vis diei partem: vnde & elegāter dicetur. Nunquā hodie effugies, veniam quocūq3 vocaris, enūquā omnes hodie moriemur multi. quod & in eunucho leges, q̄si huius diei multæ sint partes. Cū ergo dicit, vj. æneid. Noctes, atq3 dies patet atri ianua ditis. continuum nimirum tempus significatur. Dixi in regula, sed quando, & intra qd tempus, vbi minus periti dicere solent: infra quod, sicut infra paucos dies expugnatum est oppidum, cū dicere debeant intra paucos dies &c. Quarta regula est. Nomina numeralia: quæ distributiua vocātur. licet abusiue citra distributionē posita legātur, pprie tamē distributiue ponentur, idq3 in pluratiuo numero: cū vnum nō sit distributio, q ergo in singulis annis duodecim sunt menses: & singulis mensibus vnum diem Augusto dicare constituit, bene dicit bissenos dies. Valla autem docet peculiare, ac pprium esse dictionibus singulari carentibus, vt citra distributionē cum distributiuis ponantur, vnde binas litteras dedi puero meo ad te, pro eo quod est, duas epistolas etiam alij dici prædicant. verum qui argutius Ciceronem legerunt, dicūt etiam distributionem notandam, quum se binas litteras dedisse dicit. Ea aūt numeralia, si quis forte ignorer. sunt singuli bini. terni. quaterni. quini. seni. septeni. octeni (aut potius octoni) noueni (nā nonus ordinis est) deni. vndeni. duodeni. terdeni. quaterdeni. q̄ndeni. senideni (vel deni quaterni. deni quini. deni seni) deni septeni. deni octeni. deni noueni. viceni. viceni singli, viceni bini viceni terni. vel singuli, & viceni: bini, & viceni, &c. Post enim viginti, & ante centum, hoc est intra viginti, & centum, si intercedat coniunctio, minor numerus præcedit. Non ergo dices, viceni & singuli, sed singuli & viceni. Et licet dicamus viginti, tamen quia hæc numeralia aduerbijs formantur, & vicies, ac tricies, non vigintiës, nec trigintiës dicimus, ideo dicentur viceni, triceni, quadrageni, quinquageni, sexageni, septuageni, octogeni, non octuageni, nonageni, centeni, & milleni, pro masculinis generibus, pro fœmininis autem exibunt in e, & pro neutris in a, Item a nouem fit nouies, vnde & noueni, sed finem facio.

Præsens qd dicatur
Imperatores summi p diuis habebant
Motuum ciuilium prima cā
Quotannis quo componatur
Numeralia quo componantur
Submittere quid sit
Quattuor puerorum regulæ
Improbatio vallæ
Distributiua quæ sint
Numeralia ab aduerbijs formata quæ

Fortunate senex, ergo tua rura manebunt.
Et tibi magna satis quamuis lapis omnia nudus.
Limosoq; palus obducat pascua iunco.
Non insueta graueis tentabunt pabula fœtas,

ME.

ASCEN.

¶ Fortunate senex, &c. Quia Tityrus dixit sibi ab augusto deo dictū. Submittite tauros, qd siue ad arationem siue ad generationē pertinet, stabilem, & diuturnam pmittit Tityro possessionem, Nam Augustus nō iuberet ad arandum domari tauros, si censeret aliquando agros iterum auferendos, nec iuberet agros arari, si putarunt fruges ab alijs possidēdas, quod sibi ptigisse querit Melibœus dicēs. Impius hæc tā culta noualia miles habebit Barbarus has segetes. en q[illegible] ɔseuimus agros

Nec mala uicini pecoris contagia lædent.
Fortunate senex, hic inter flumina nota,
Et fontes sacros frigus captabis opacum.
Hinc tibi, quæ semper uicino ab limite sepes,
Hyblæis apibus florem depasta salicti,
Sæpe leui somnum suadebit inire susurro.
Hinc alta sub rupe canet frondator ad auras.
Nec gemere aeria cessabit turtur ab ulmo.
Ante leues ergo pascentur in æthere cerui. Ti.
Et freta destituent nudos in littore pisces.
Ante pererratis amborum finibus exul.
Aut Ararim parthus bibet aut Germania Tigrim,
Quam nostro illius labatur pectore uultus.

Locus senodat

Ordo.

Nec uberet tauros ad generationem submitti, si alii uitulos ablaturi erant, quia grauis ac stabilem possessionem visa est Meliboeo, cõsequens illatio, qui paucis bacten⁹ et ptis aiadnerterũt, q videlz i seruũ vsq3 fortũat⁹ eēt, ac agros suos possessurus ñ grauis eũ nũc senẽ vt qdã putat, f3 fore q̃si subaudiat ẽt, vt sit fortũate et senex, aut potius future senex, vt sit senex fortunate future quia tua rura manebũt. Et si forte Tityrus dicat parũ est Meliboee, qđ possideo, occurrit Meliboeus. Et tibi magna satis. &c. hoc est satis pascuor habes, & ea tuta a contagione pecoris infecti, & deliciosa quia inter frondes, & fontes. Ad q̃ Tityrus quia ergo in quit tanta est diui Augusti in me beneficentia, tota rerum natura prius mutabitur, q̃ illius obliuiscar. Ordo est. Ergo quia id tibi dictum est ab Augusto: qui potest, quæ dixit perficere. O Tityre fortunate etiam Senex, aut fortunate senex future. Rura, idest arua tua, manebunt tua (bis enim ponitur tua) idest in possessione & ditione tua. & sup. Arua: aut ab eo: quod sequitur, pascua manebunt tibi satis magna, quamuis lapis nudus, idest nulla re tectus omnia obsitus obducat, idest circundet omnia pascua, & quamuis palus idest lacus palustris obducat, idest circundet, aut obsideat omnia pascua tua, iunco limoso: idest herba a iungendo dicta, eo q̃ ime interno dijs iungitur. Pabula, idest nutrimenta herbacea insueta, non tentabunt, idest molestijs non afficient propter innouationem aut non corrumpent tentando foetas. i. oues foecundas, grauis. i. grauidas, & prægnantes. nec contagia. i. contagiones mala. i. nociua & infectiua pecoris vicini, lædent, sup. pecus tuum, aut foetas tuas: senex fortunate, idest O Tityre qui futurus es senex fortunatus, tu captabis, idest frequenter, & delicate captabis. hoc loco ne molestum sit recreabis inter flumina nota, & nutrimentum, nota idest domestica, uel a nobis cognita & fontes sacros ad nadibus, hoc est fontium Nymphis consecratos, aut quos misistis consecrasti, frigus opacum, idest refrigerium, sub tegmine arborum densos, & opaco. Sepes idest munitio ex virgultis salicum inter sese pariter implicatis quæ semper est tibi semper ab limite vicino. a ponens discrimen ac terminum inter te & proximum: depasta florem salicti. a. habens florem salicti. a. natiuum salicum multum salicem ille i. dbue virentium depastam apibus Hyblæis. i. optimis, aut omnium mellis conuenientibus, vt faciunt Hyblæ quæ sunt iuxta Hyblã ciuitatem Siciliæ fuadebit tibi sæpe somnum inire placidissime a pin dissuadebit eo. i. somnum in tere sibi interseu nititur intrare, inire somnum i. gratum dormiendo, & frondator a rusticus mercenarius decerpens frondes canet ad auras. i. alta voce, & propter animi securitatem ventis exposita, sine, idest ex alia parte, sub alta rupe, in qua i. vites conficere sunt. Ante quam nunc ausa in frondibus modificando: vt philomelæ. Proinde quæ canunt, & apes deductis salicum melis a fauos colligunt, non inepte sorte vitetis, frondator, autem in frondibus modificando, canit tibi sub alta rupe ad aureos quod sequitur, nec gemere, &c. Sed longe plus voluptatibus capit sollicitus ex alta turtur canit. Nec tamen palumbes columbæ siluestres quæ rauca voce, qua pro cantu gemitus semper, & postmodo, tua cura. i. quas curas, aut vt amicæ ipsas suauis pullos bones, aut vt ipsæ nisi abducas, cessabunt sup. interea gemere. i. queri. Nisi sæpe canere sub vlmo. i. arbore illa rara frondibus, & ita sæpe vintera, aeria, in alta, & aerem alto explicata, nec turtur cessabit gemere sub ulmo aeria. Ante leues ergo. &c. et ubi i. pisces nudos, inter carentes aqua, vel in littore, si cessent freta. i. maria. Ante, &c. Res hæc admirabilia quæ in aqua non natura contrarium producere. At si in æthere cerui pascerentur, & mare pisces deserat, & in littore deponat, aut Parthus Ararim bibat. Germani Tigrim. i. mutuis sedibus mutatis, & oceanus transeant, mare & terra, &c. Ergo quia tanta non erit, ne voluptatem per Cæsarem augustum consecutus sum, ea qua loca, idest velocitate, & quasi volantes præsentur ante, idest prius in æthere. i. sphæra ignea, aut summo aere, quoniam nobis illius Cæsaris memoriam & munificentissimum nouimus, videlicet augusti, labatur. i. decidat nostro pectore. i. a memoria, & contemplatione nostra, & freta. i. maria fluuientia, destituent. i. abiicient, seu desinent siccitatem reddent, & relinquent pisces nudos. i. non tegi fluitare, nec prius amnes, & pro q̃ mutua, mutua eorum, & exul errabit, terra parthus. Ant. i. prius ab amni e fluuium illum Galliæ longissimo. Et sanguineos dicitur, & no longe a germania oritur aut Germania. i. germani vt fit continens pro contento bibet primum Tigrim fluuium parthiæ, & hoc sinu bis, trinibus amborum fluminum secundū Mancinellū, permutata, mutata sic, & ex re patrina quæ dæt a regione germania. Fortunatus re leei vocabulus fit, fere, etsi bonas significatione accipit, scito sortitur & fortuna vrbis, vt est illud fructus. Et quam habitus dicitur. Tigris in dicitur, ter boos ipsa & fune manu. Sexus & eprius Fortuna, sunt vere apud ut qui ante non in fuit sicut abesse mamo? ferat antiquos etc. Vrog. Rus secundum Varronem dicitur, & in eo rursum omnia fieri, de bat Vir. Georg. mihi gritolas sabat. a et est. Et inbe

Fronda tor qd sit

Vita syl-

Saga qui

Fortuna in signif. satio q fit

SERVI.

Senex non ad ætatẽ vergi. sed ad fortunã futuras presagiũ refert. Lapis, mos, a mõte. n. vsq3 ad lacũ & inde ad arbores quandam est terra donata Vergi Graius, pro grauie. Flumina padum. i. & mintiũ. Nota charas. Sacros, nã omnibus aquis nymphæ præsident. Opacũ, quo æstate refrigeramur. a. limite, terminus agris. Hyblæis apibus, quod sicile op pidum est, nunc megaria dicitur, & est species pro genere. Depasta florem, depasti florem habens vel tenentem. Salicti, Salix virgulti genus, quod salit, & surgit cito. Salictum, vbi sunt multæ salices. Sæpe, vt est rusticum ad dulcia. Frondator, rusticus. h. qui frondes legit, vel pecus frondibus vescit. Est autem triplex frondator, & qui arbores amputat, & frondibus ramorum facit, vel pecorum pastum & qui pecus vitium frondes, & qui vel solis in gredien de cuius nouitate quasi cantauerat, aut cuius quæ in frondibus habitat, & sibi vescitur, vel palumbes quæ in frondibus nidificat. Ad auras ut dic. Raucæ Graecum dicit, vel grauiori, & de cuius ubi Cicero in ea, quæ tamen luna inferior ibi. Iam mare uerberantibus, palmibus pellucidus aquæ exiliunt. Vulgus tenas appellat. Aerum quasi dicuntur iterum, sed nihilominus aeri arborum facit. Gemere, & autem propter tamen dicitur de turture. hic soemicibus protulit. Plautus vero obesos turturem masculinum dixit. Freta maria a feruore dicta. Pererrato, lustrato, vel errore. Exul, e. partibus, & Germanus Ararim. Arar fluuius Galliæ, & mediterranea fluuius. Tigrim, fluuium armeniæ, & ut eius in persicum sinum per hæc autem flumina diuersa significat loca, ut ponat impossibilia.

Limes qd sit
Salix qd & quid sa lictum

Palũbes q sint

Arar & Tigris vbi locorum

MAN.

Senex, quum senex eris, quod aliter Probus inquit. Ergo, quia respondit ille, pascue, et ante boues, & c. Et tibi magna satis, ordo est, & manebunt pascua satis magna tibi (quo ordine) calcu circundet omnia nudus lapis, & palus cum iunco limoso. Horum autem camporum situm lege etiam in eclogam, ubi Certe equidem audieram, &c. Obducat, circundet, ob enim aliquando ponitur pro circum, ut etiam Festus ait, ut quum dicimus urbem obsidere, aliquando pro propter: ut ob meritum, ob superatos hostes, unde obsides pro obsidatis, ob ob seruitium, ut et ob scaturiginem, et ob. Pabula insueta, non tentabunt graues foetas. Non tentabunt. i. non corrumpent, vel non variabunt lanam agnium in tera graui vidarum manentibus, ait. n. Plinius libro octauo de ni utero bus scribens. Ermutatio aquarum, potusque variat. Id autem Plinius acceptisse videtur a varrone in secundo libro de ouibus se ait. Quamdiu admissura siterdem aqua ut oportet, ne nouam mutatio, & lanam facit variam, corrumpit etiam & vterum. Pa. Tentare autem pro corrumpere Plinius etiam libro xxvi. vtitur de falsorum natura inquiens: Caput tentant vim modo. Graue foetas, idest grauidas oues, graue autem adicerit, omnia foeta nectur tam quæ prægnans est, & quæ peperit. Contagia, scabiem intelligit. Contagium verat et eruoni vero legere. Cel lus enim libro. xxij. ait, periculum etiam venenum, & contagia. Seneca quoque epistola. xvij. inquit, Qui est, qui trepidet, qui tangeum quoque metuit eam, Contagio etiam & contages inuenitur, Iuuenalis. De dimbe contagio tabem. Lucre. lib. iij. Quæ contage sua palloribus omnia pingunt. Dicitur autem contagio a contingo, morbus, qui pollit quicquid tagit colluuia autem libro octauo cap. v. scribit oties frequentius q in illum aliud animal inficitur scabie, eiusque illico occurrente dum, ne tota progenies contaminetur, nam cum & alia pecora, sit præcipue oues contagione vexantur. Inter flumina nota: padum & Mintium, nam ut etiam Probus asserit Mintius præterfluit Mantuã, & fluit autem, autore Strabone lib. iiij. a lacu Benaco, qui ex alpibus oritur. Fontes sacros, propter naiadum numina fontibus sacris praesident, Hic tribusque semper, odo est hinc vicino ab limite sepes, quæ semper depasta, depastum habet apibus

Obses vñ dictus

Tetare qd sit

Cotagio quid & vnde

apibus hyblæis salicti florem sæpe leni susurro suadebit tibi inire somnum. Limite, limes in agris nunc terminus viæ trans/uersæ, authore est Festus. Hyblæis apibus: Dorienses Megaram condiderunt: cum prius hybla vocaretur: vt Strabo edocet libro sexto de sicilia loquens, mellis etiam inter Siciliæ vrbes Hyblam nominat. ibi autem mellis optimi copia, propterea hyblæas apes appellauit. Florem salicti. Ceras ex omnium arborum satorumque floribus confingunt apes: excepta Rumice & Cenopode. herbarum hæc genera. author Ply. lib. xi. Est autem salictum salicum locus: & copia. Inire, incipere. Leui susurro: paruo murmure, est autem nomen a sono fictum per ono/matopeiam. Suadebit: hortabitur. Alta sub rupe, idest in alta rupe. Frondator Columella scribit libro septimo a calendis Iu/lijs in calendas Nouembris tota æstate, & deinde autumno bo/ues satiandos fronde. Probaturque maxime inquit vlmea: post fraxinea, & ab hac populea. Vltima sunt ilignea & quernea, & laurea. Ad auras, idest sublimi voce. Gemere. videtur enim tur/turis, & palumbium vox gemitus esse potius quam cantus. Aeria, non aeria turtur. sed vlmo aeria, idest alta. Ante leues ergo. Idem ad Battarum quoque dixerat, Dulcia amara prius fient, & mollia dura. Candida nigra oculi cernent, & dextera læua. Migrabunt casus aliena in corpora rerum: Quam tua de no/stris emigret cura medullis. Gaudia semper enim tua me me/minisse iuuabit. Ergo, cum tot voluptatibus frui possim benefi/cio Cæsaris, ante quam eius obliuiscerer: omnia naturæ contra/ria fierent. Ante pererratis: ordo est, antequam illius vultus no/stro pectore labatur, aut Parthus exul bibet ararim: aut Ger/mania bibet tygrim pererratis amborum finibus, idest muta/tis: vt, scilicet araris Parthiam adeat. Tygris vero Germaniam. Exul Parthus, parthorum imperium orientis erat, vt trogus ait li. xl. Scytharum exules fuerant: quod etiam ipsorum vocabu/lo manifestatur: nam scythico sermone exules Parthi dicun/tur: quare exul ad parthum solummodo: non etiam ad Ger/maniam refertur. Ararim, araris. Ply. teste li. iij. ca. v. fluuius est in Gallia narbonensi, & vt author est Strabo lib. ij. vbi arar amnis Rhodano commiscetur. Lugdunum in colle conditum est. Labitur præterea ex alpibus. Est autem vicina Galliæ Ger/mania, vt ostendemus. Germania, vt scribit Tacitus: Germa/nia omnis a Gallis, Rhetijsque, & pannonijs rheno: & danubio fluminibus, a sarmatis Dacisque mutuo metu: aut montibus se/paratur, Cætera occeanus ambit latus sinus, & insularum im/mensa spacia complectens. Tygrim oritur Tygris in regione Armeniæ maioris fonte conspicuo in planitie, a celeritate autem tygris dicitur. Ita enim appellant Medi sagittam. author. Ply. lib. vi. Est præterea Armeniæ iuncta parthia. Iuue. sat. vi. instan/tem regi Armenio Partoque cometem.

Hybla vbi locorum
Salictum quid sit
Parthi qui & vbi
Araris vbi locorum
Germania vbi locorum
Tygris vbi oriatur
Armenia vbi locorum

ma. de fint agri Vergiliani dicetur manifestius eclo. ix. Obdu/cat inquit Mancinellus. i. circumder, Ob. n. aliquando ponitur pro circum. vt est festus ait, vt quam diximus vrbe obsideri. aliquando pro pp, vt ob merita, ob superatos hostes, vnde obsides. quasi obsides, nam ob fidem præstandam dantur. Non tentabunt, idest non corrumpent, non variabunt lanam agnis in vtero grauidarum manenti/bus. Ait enim Plynius libro octauo de arietibus scribens. Et mutatio aquarum, potusque variat. Id autem Plynius accepis/se vt a Varrone. Is enim libro secundo de ouibus sic ait, quando admissura fit, eadem aqua vti oportet, quod commutatio & lanam facit variam, & vterum corrumpit. Tentare autem pro corrumpere Plynius et li. xxiij. vtitur de salicum natura ingens. Caput tentant vini modo. sic Mancinellus. Verum neque in virgiliano, neque in Plynia/no verbo tentare significat primum, & ex primaria (vt dicunt) im/positione, corrumpere sed ex consequenti. Nam tentare proprie est rem quampiam per petulantiam nunc inuadere, nunc dimitte/re, hoc est frequenter tenere, & frequenter dimittere, sicut fel/les murem, quod qui facit corrumpit nimirum, & ait erit. vn/de & spiritus mali tentare dicuntur: quia resistentibus nobis, & angelis bonis sæpe insultant, & quasi tenent nos, & sæpe re/pelluntur. Grauis hic accusatiuus est, additus, quia fœta dici/tur & prægnans, & enixa, vt ergo prægnantes significent dixit, grauis. Contagia, idest scabies. & infectiones ex contactu or/tæ. Festus negat contagium singulariter dici, quo Aulus Gel/lius libro duodecimo vtitur. Dicens, & venenum, & contagium. Et seneca epistola. xiij. Quid est, quod trepident, quod contagium quoque mei timeant. Sane in vsu est hæc contagio singulariter. Vnde Iuuenalis Satyra ij. Dedit hanc contagio labem, & dabit in plu/res. In plurali autem non legi contagiones. Contra frequentius contagia in plurali quam contagium in singulari. Reperitur etiam con/tages, Lucre. lib. iiij. Quæ contage sua palloribus omnia pin/gunt. Dicitur autem contagio: a contingendo morbus, qui con/tactu polluit, vnde Columella lib. vij. cap. v. scribit. Oues fre/quentius quam vllum aliud animal infestari scabie, esseque illico oc/currendum, ne tota progenies coinquinetur. Flumina nota, vt padum, & mincium secundum Probum, & Seruium, nam min/cius præterfluit Mantuam e lacu benaco, qui ex alpibus ori/tur secundum Strabonem lib. iiij. effluens. Padus autem prin/ceps est fluuiorum Italiæ, in quem mincius influit. Sacros aut fontes dicit, quia nymphis consecrati putabantur. Limes in agris nunc terminus est, nunc viæ transuersæ, authore Festo. diciturque a limo, idest transuerso, vnde, & limen. Hybla est vrbs vetus atticæ regionis, quam vbi dorienses instaurassent, me/garam vocauerunt. Est etiam vrbs siciliæ. vt iam Mancinellus reci/tauit, & in agro vtriusque propter vim thymi, optimi quoque mellis copia est. Et quia res per excellentiam a loco in quo op/timæ, aut plurimæ sunt, denominari solent, ideo hyblæis api/bus dixit. Salictum est, vbi salices crescunt, aut salicum copia sed solent salicum virgæ viuæ adhuc sepibus inseri, quo diutius du/rent. Dicitur autem per syncopam pro eo, quod est salicetum. sicut carectum pro careceto. Leui susurro, idest murmure, & est no/men a sono fictum per onomatopeiam. Frondator est, qui frondes carpit. Nam Columella li. vij scribit. A calendis Iulijs in calen/das Nouembris tota æstate, & deinde autumno boues satiandos fronde. Probaturque maxime inquit vlmea. post fraxinea, & ab hac populea. vltima ilignea, quernea, & laurea. Ante leues ergo, sic & in carmine ad battarum, Dulcia amara prius fient, & mol/lia dura. Candida nigra oculi cernent, & dexter a læua. Migrabunt casus aliena in corpora rerum. Quam tua de nostris emigret cura medullis, &c. Ante pererratis. secundum Mancinellum ordo est, quem possumus, vt tantum Parthus exul dicatur. Parthorum autem imperium orientis erat, vt trogus & Iustinus aiunt lib. xl. Scytharum exules fuerant, quod etiam ipsorum vocabulo ma/nifestatur, nam scythico sermone exules parthi dicuntur, quare exul ad parthum solummodo, non etiam ad Germaniam refertur hæc ille. Secundum Seruium autem vterque exul dicetur, nec est contra decorum, quod is, qui ex vocabulo exul non est, exul tamen fiat. Itaque ordo erit esse potest, Parthus bibet antea ararim, & Germania. i. germanus tygrim existens vterque. s. exul, & hoc finibus prius s. amborum pererratis. i. per errorem derelictis, quod nostro more. Araris, Plinio teste li. iij. cap. v. Fluuius est in Gallia narbonensi, & authore Strabone li. iiij. vbi Arar rhodano commiscetur Lugdunum in colle conditum est. quod & tunc vetus fuit, sed nunc priore vrbe per incendium vna nocte funditus, vt Seneca scribit in epistolis deleta, videtur non in colle, sed in decliuo, ac valle intra rhodanum & ararim, sed araris nunc ab accolis sagona dicitur. Labitur autem lenissimo fluxu ex vogeso monte per fines hæduorum & sequanorum in rhodanum incidens, vbi & nomen amittit. Germania vero (vt tacitus scribit) omnis a gallis, rhetijsque, & pannonijs rheno, & danubio fluminibus, a sarma/tis, Dacisque mutuo metu, aut montibus separatur cætera oceanus ambit. Tygris oritur in Armenia maiore fonte conspicuo in planitie, a celeritate sic dictus, nam Medi tygrim sagittam vocant, vt plynius attestatur li. vi. Armenij autem vicini sunt parthis, vnde Iuuenalis saty. vi. instantem regi Armenio: Parthoque cometem. Sed vt finem faciam, regula prima est. Quoties genitiuus pluralis tertiæ inflexionis in ium exit, accusatiuus in im legitime finitur, tunc potissimum quando & nominatiuus singularis in is terminatur, vt hic grauis fœtas. Secunda, A nominatiuo alio quam in is non formabitur accusatiuus in im, vel in in. itaque ab arar, non dices ararim, sed a nominatiuo araris, vterque enim reperitur. Tibullus. Testis arar, rhodanusque celer, &c. Tertia. Græca, & synecdochica locutio poetis frequentissima, oratori summo ope fugienda est, nam & suus cuique stylus est, Græcam vocat Seruius, quoties accusatiuus per modum synecdoches iungitur verbo, aut participio. vt depasta florem, vbi & depasta passiue ponitur, cum in actiua significatione dicere liceat apes pascuntur florem.

sum.
Tentare quid proprie sit
Contagium, contagio, & contages quid
Mincius vbi locorum
Limes quid sit
Salictum quid
Frondator qui dicatur
Parthi qui & vnde dicti
Araris vbi locorum
Germania vbi locorum
Tygris vbi locorum
Regulæ grammaticales tres

At nos hinc alii sitientes ibimus afros.
Pars Scythiam, & rapidum Cretæ ueniemus Oaxem,
Et penitus toto diuisos orbe Britannos.
En unquam patrios longo post tempore fines,
Pauperis & tuguri congestum cespite culmen,
Post aliquot, mea regna uidens, mirabor aristas?
Impius hæc tam culta noualia miles habebit?

ASCEN.

¶ At nos hinc alij sitientes ibimus afros: &c. Melibœus quo miserationem sui mereatur: securitati & ocio Tityri obijcit exi/lium suum dicens. Manebis tu quidem tityre hic inter flumi/na nota: at nos, idest alij mecum dispergemur profugi in om/nem terram. Sed Tytire: si forte dabitur aliquando saltem re/uisere agros meos: mirabor, quod miles barbarus habebit tam culta noualia, & tantam segetem. Deinde seipsum (vt miseri solent) alloquitur, insere nunc piros, & pone vites ex ordine, hoc est plantas: ac insere arbores, & alius carpet fructus, planta vineam: & barbarus potabit vinum. Quod quia facere recusat. in aliosque

potius

potius omnia relinquere, vale dicit gregi suo dicens. Ite meae: quondam felix pecus, ite capellae, quia post haec non habebo curam vestri: cogor enim profugere. Ad quod Tityrus significans per summam artem modicam sibi eius retinendi facultatem, largam tamen voluntatem: dicit, tametsi non possum efficere, vt non profugias Meliboee tamen poteris requiescere mecum hac nocte rusticis cibis, & thoris accipiendus: hoc dicit. Ordo est. At, idest sed, hoc est. Tu quidem Tityre in possessionibus manens acturus gratias, sed nos ibimus hinc, idest a patria nostra, alij supple ibimus. sub audi ad afros sitientes idest frequenti siti laborantes propter siccitatem terrae (maior tamen esset vis sermonis, si dicatur, alii ibimus sitientes ad afros quia afer, qui calori assuetus est, minus sitit quam externus) pars, idest partim ibimus scythiam, idest ad regionem frigidissimam, & supple partim veniemus oaxen, idest ad illum fluuium cretae, idest illius regionis. rapidum, idest velociter currentem, & veniemus supple partim ad britannos, qui nunc angli dicuntur, diuisos, idest diremptos, & separatos per interpositionem oceani penitus supple a toto orbe: idest globo terrae: oceano circumcincto. En. quasi dicat quod nouum esset: & praeter opinionem, aut spem, ego videns post, idest postea longo tempore: vnquam, idest quouis tempore: fines, idest limites (quasi ingredi non speraret sed a longe forte videre posse) patrios, idest patriae meae vnde vel eiectus sum, & videns post aliquot aristas, idest messes, hoc est annos, quia singulis annis aristae, & messes fiunt. culmen pauperis idest exigui tuguri pro tugurij, idest integumenti contra seuitiam coeli congestum cespite, idest terra cum herbis euulsa: appositione, mea regna quasi dicat licet tugurium sit, tamen est mihi pro regno (quia quilibet quodammodo domi suae regnat, & ideo dicit Iuuenalis Est aliquid sese dominum vnius fecisse lacertae) mirabor, quod supple impius miles habebit haec tam culta noualia, idest arua innouata ad sationem proxime faciendam, & hoc modo non esset interrogatio: quae esset sic exponendo, vt mirabor absolute ponatur, & sit finis sententiae, aut vt subintelligatur ea, vt sit, videns post aliquot aristas mea regna, mirabor, idest admiratione afficiar, aut mirabor, sup. ea regna, videlicet mea, & id quidem libentius dixero propter verbum futurum habebit, nam cum ipse postea reuisurus esset sua regna, iam non habiturus esset ea miles, sed haberet. incipiens ergo nouam sententiam, non expleta prima, sed suppressa per aposiopesin propter moerorem post aliquantulum morae suspirijs datae exclamat, rursum quasi prius oculos lachrymabundos ad arua sua contorserit, dicens. Nunquid sup. dignum est, ac dijs aequum visum, quod impius, idest libertatis patriae violator, & incubator miles, idest stipendiarius, habebit haec, idest mea, monstrat autem ea noualia, idest arua innouata per sationem aut ad futuram sationem, tam culta. Miles barbarus. idest crassi ingenij, & alienigena, vt Gallus, aut Teuto, habebit has segetes, sup. tam cultas, & tantam de se futurae messis spem ostentantes. q. d. Id iniquissimum esse: vnde subdit, en quo. i. ad quam conditionem: & ad quem statum discordia, scilicet ciuilis, perduxit miseros ciues, quorum coloni expelluntur, en queis. idest quibus, hoc est ad quorum vtilitatem conseuimus agros. q. d. ad impiorum commoda. Quo dicto apostrophat. i. seipsum tanquam alium alloquitur, & vtens figurata iussione, quae prohibendi vim habet, dicit Meliboee insere. i. per insitionem produc et strade, piros. i. arbores piriferas. q. d. alius tamen pira carpet (cum tamen postea dicatur, carpent tua poma nepotes) pone vites ordine. i. per ordinem, vt. s. melius solem excipiant, & aequaliter nutriantur, hoc est adhibe omnem curam vineis colendis quia vinum barbarus inde bibet, quod quia facturus non est, & potius discedere vult, dicit. Ite i. discedite a me, ite inquam meae capellae, appositione quondam. i. quae aliquando fuistis pecus felix. s. diligenter curatum, & pastum Ite dicit a me, quia ego proiectus. i. recubans, & prostratus in antro viridi. i. virentibus herbis, aut fructibus circumcincto, non videbo posthac. i. post hoc tempus, & ex hac hora, procul. i. de longe, vos pendere. i. adhaerere, quasi suspensae sitis, de rupe. i. inclinato capite deorsum de rupe dumosa. i. dumis. & vepribus, ac virgultis plena. Ego nulla carmina canam, sup. vobis, vt solebam: & vos capellae non carpens. i. abrodetis me pascente. i. existente pastore vestro, cythisum. i. fruticem illum succiplenum, vnde multum lactis oues effundunt, dictum a cythiso insula, florentem. i. florem: & frondem abundante, nec carpetis, me pascente, quia sub alio pastore id facere possint, salices amaras, scilicet hominibus, sed vobis dulces. Et hoc dicens visus est discedere, vnde subdit Tityrus Tamen i, tametsi tibi abeundum est Meliboee, tamen poteris requiescere mecum hic. i. hoc loco in his septis, aut tugurijs meis sup. viridi fronde. i. in thoro herbaceo, aut frondaceo, poteris & cenare mecum, quia poma mitia. i. matura sunt nobis, & castaneae molles. i. maturae, aut decoctae, aut quae non remordent, dum mordentur sup. sunt nobis, & copia lactis pressi. i. coagulati. hoc est casei recentis, &

Angli qui sint

Gallus ci assilin guis

Cythisus unde dictum est

Barbarus has segetes? en quo discordia ciues
Perduxit miseros? en quis conseuimus agros?
Insere nunc Meliboee piros, pone ordine uites.
Ite meae. quondam felix pecus, ite capellae.
Non ego uos posthac uiridi proiectus in antro
Dumosa pendere procul de rupe uidebo.
Carmina nulla canam, non me pascente capellae
Florentem cythisum, & salices carpetis amaras.
Hic tamen hanc mecum poteris requiescere noctem, TI.
Fronde super uiridi, sunt nobis mitia poma,
Castaneae molles, & pressi copia lactis
Et iam summa procul uillarum culmina fumant.
Maioresque cadunt altis de montibus umbrae.

SERVI.

Sitientes afros, Synecdochicos, ab afris enim Libyam quae aqua indiget, intelligi vult. Scythiam, haec regio septemtrionalis est. Oaxem ra. cretae. i. lutulentum, quod rapiat cretam, Creta alba terra dicitur. Non oaxes mesopotamiae flu. est, qui ex velocitate sua corripiens cretam lutulentus fit. Vel oaxes flu. Scythiae. In creta enim non est, sed aqua cretei coloris est. Oaxem tamen philisthenes ait. apollinis & Anchiales filium, hunc Oaxem in creta oppidum condidisse. quod suo nomine nominauit. vt Varro ait, vt Quos magno anchiale partus adducta dolore. Et geminis capiens tellurem Oaxida palmis, scindere dicta. Diuisos quia olim coniuncta fuit continenti insula Britaniae, est autem in oceano septemtrionali, & a poetis alter orbis appellatur. En vnquam, ecce aliquando. Alias diuisit per interpositionem, vt en erit vnquam, idest vnquamne, hoc est aliquando. Culmen. tectum, quia veteres aedificia culmis tegebant, idest paleis e messibus. Tuguri, a tegendo dictum est. Cespite, herba cum propria terra auulsa. Aristas, vt rusticus per aristas numerat annos. Mea regna, vbi dominatus sum. Impius, vel ira motus dicit impium militem pastor, vel quod agrum suum teneat, vel quia ciuile gesserit bellum: Noualia, noua rura, quae per singulos annos renouantur per semina, vel noualia dicuntur, vbi sylua tollitur. Habebit. in spe ponitur. Quo, ad quam miseriam. Insere, sibimet ipsi imperat, & ad seipsum apostrophat, vel dolendo, vel inuidendo Tityro. Ordine, quia vites fere ponuntur quadrato ordine. Felix quondam, dum tenebam mea praedia. Dolet ergo, quia videt se non habere: quo Tityrus vtitur. Dumosa: idest dumis plena. Pendere, quia pascentes pendent. Carmina, quia non libet priuato agris canere. Cythisum herbam, quae nascitur inter campos & syluas, in cythisi ciuitate. Amaras hominum, nam capris dulces sunt. Mitia, matura, quae morsa non remordent. Molles, maturae, vel malae antiquiores. Pressi mulcti, vel in caseum coacti. Fumant, ad praeparanda coenam vesperi, Maiores. Cum sol cadit maiores sunt vmbrae, quemadmodum cum oritur, quia ex transuerso nos feriens longius iacit vmbras.

Oaxes quid & ubi locorum.

Cespes quid sit

Cythisus quid sit

MAN.

At nos, ab exilio mouet affectus, Est autem figura προλήψις, idest praesumptio. fit enim quum sumitur totum, post partes accipiuntur, vt hic. Est enim ordo. At nos hinc alij ibimus afros sitientes &c, Sitientes afros, ibi enim multum torrida zona occupat, quare maxima mediterraneae libyae para, & regio circa oceanum deserta est. Id Strabo docuit libro decimo septimo. Scythiam, ea regio est ad septemtrionem in orientem porrecta, includitur ab vno latere ponto, ab altero montibus Ripheis a tergo asia, & phasi flu, multum in longitudinem. & latitudinem patet. Iustinus auctor libro secundo & teste Soli. amant praelia, interemptorum cruorem ex vulneribus ipsis bibunt. Rapidum cretae oaxem. Vibius quoque Oaxem cretae fluuium dicit esse: a quo & ciuitas oaxia. Nec absurdum est oaxem cretae fluuium Meliboeum intelligere. Est enim sensus, quod pars ibit in Scythiam, pars in Britanniam. Pars vero in Cretam, hoc est aliqui ad vltimas orbis partes, quidam ad mediterraneas insulas, Nam vt scribit lib. x. Strabo. Creta insula a septentrione aegro perfunditur pelago simul & cretico, ab austro autem Africano alluitur. Britannos, finis erat orbis ora Gallici litoris nisi britannia insula nomen pene orbis alterius mereretur, octingentis & amplius milibus passuum longa porrigitur, illic nullus anguis, auis rara, gens inhospita, & bellicosa, haec & plura Soli. Iacet autem inter septentrionem, & occidentem authore Plynio. lib. iiii, En vnquam, idest vnquamne. Est autem ordo: vnquamne longo tempore post scilicet quam discessi, post inquam aliquot aristas, videns patrios fines, & culmen pauperis tuguri congestum cespite mirabor mea regna.

Scythia ubi locorum

Britannia ubi locorum

Nam

Tugurium cespes & culmen quid

Nã ptes op⁹ ẽ, vt patrios fines videat, deĩn sua regna. Post aliquot aristas.i.segetes, ꝛ sic æstates & ob id annos. Est aũt μετάληψις figura. Tuguri, tugurium a tegendo, quasi tegurium dicitur pastorum casula. Cespite, cespes herba dicitur cum ꝑpria terra emissa. Ouidi.ij.de amoribus. gramineus madidã cespes obumbrat humum. Culmen.i.summum. nam tecta culmis tegebant. inde tecti summitas culmen dicitur. Congestũ.i.compositum. Noualia, hæ nouales, & hæc noualia dicimus Nouale autem, est quod alternis annis seritur, vt Plyni.lib.xvij.&lib.xviij dixerat talis fere est in noualibus, cæsa veteresylua. Varo autem libro primo sic ait. Noualis, vbi satum fuit antequam secunda satione renouetur. Barbarus has seg. per interrogationem quandam, & affectum idlegitur. Barbarus autem.i.sæuus, & immitis, vel quia barbaris etiam nõ solum latinis veteranis agri distributi sunt. Barbari dicebantur antiquitus omnes gentes, exceptis græcis, & latinis, author est Festus. Strabo autem lib.xiij.sic. Sed ego arbitror ab initio confictonomine eos barbaros appellatos, qui difficulter, aspere, ac dure loquerentur, vt blesos, balbosq; dicimus. Omnes itaq;, qui crasse loquuntur, barbari dicuntur. quales sunt nationes omnes præter Græcos, hæc ille. Segetes, seges est frumẽti fructus, authoritate. M. hinc Maro pri. Geor. Hic segetes: illic veniunt felicius vuæ. Dicitur seges a satu.i. semine, vt Var. placet. Discordia bellorum ciuilium.f. Sal. autem in iugurthino inquit. Concordia paruæ res crescũt, discordia maxime dilabuntur. Insere nunc. se ipsum arguit præteritæ curæ, ꝛ diligentiæ. pone ordi. vi. secundo quoq; Geor. de vitibus ait. Indulge ordinibus, nec setius omnis in vnguem, Arboribus positis secto via limite q̃dret, Pecus, de hoc late lib.i.g. Dũosa.i.frondosa, vt Festus ait, Pendere. vt. sumptus est a theocriti.i.ecloga. Ait.enim ibi Thyrsis de Daphnide. Non ego dũosas, frondentesq; amplius oras. Nõ ego dulce nemus montes, saltusq; videbo. Pendere, pendendo pasci Florentez cy. cythisus frutex est, & ouium pabulum, nec ex alio pabulo lactis maior copia, aut melior. Inuentus hic frutex in cythiso insula, inde translatus est in omnes cycladas, mox in vrbes græcas. Plyni. author lib.xiij. Philosophus auté li.iii. de animalibus scribit etiam, ꝙ cythisus lac auget, sed dum floret incommodus est, vrit enim tantisper, atq; extinguit. Hic tamen affectus Tityrus amici clade illum ad requiem apud se allicit. Sunt nobis mi. po. σύλληψις figura est, quæ dici potest cõceptio. Fit autem, quãdo singularis dictio plu. ver. redditur, aut plura dictio plu. verbo adiungitur, vt hoc loco, & ibi. hic alli⁹ arma. Hic currus fuit, de hac alibi latius τὸ πόμα πόματος græce, latine potio, vel poculum. Vnde apte Maro ait poma, ꝙ potu indigeant, dicta esse possint. Castaneæ mol.idest recentes, & nouæ. Ac pressi. Pressi lactis in casei massam redactũ, potest, & mulcti exponi. Fumant, vesperi enim cœnæ parantur. Maioresq; cadunt occidentis solis periphrasis.

Cytisua qd sit

tis ꝛ mollis est nobis hoc est habemus poma, & castaneas & lac pressum quibus poteris mecũ refici, deinde oñdens, se verum amicũ, & sincero aio inuitasse. nec optare vt abeat: dicit, & iã summa culmina.i. sũmitates villarum.i. domuũ in agris cõstructarum, fumãt.i. fumoso colore ꝑp aduẽtũ noctis, obducunt, ꝑcul.i. a lõge aspicientibus. nã ꝗs montes, & villæ vident ꝗsi cœlesti colore, ꝛ fumo tegi: vnde exponens qd sit: ꝙ procul fumant addit. Et maiores vmbræ, hoc est nocturnæ cadunt de altis montibus, hoc est noctescit. Nisi adiecta esset ꝑticula procul, concederem sententiam dicentium, villas fumare: qꝛ cœnæ coquerentur: sed id quo propius essent eo melius viderent, non ergo adderet procul. At nos hinc alij. At particula aduersatiua est, & contentioni quæ fit, vt dixi. vbi sententia inter se contendunt aptissima, sicut hic, quia Tityrus mansurus erat, inter flumina nota, & ad pascua sua. bene dicit, Atnos hinc, &c. & in principio quarti æneid. quia dictum erat in fine tertij, factoq; hic fine quieuit. bene subditur. At regina graui iãdudum saucia cura. Vulnus alit, ꝛ in eodem quarto post cõmemorationem quietis cæterorum animantium subditur. At non infelix animi, &c. Est autem πρόληψις.i. presumptio totius, quod postea per partes ad idem verbum reducibiles diuiditur. Nam totum est nos, verbum ibimus, partes alij, & ps, sed nõ is puer, ꝙ πρόληψις diuersitatem personæ non admittit, nisi euocatõe, vnde non dices, nos ibimus, alij, sup. ibunt, sed nos ibimus, alij sup. nostrum.i. nos partim ibimus ad afros, &c. Omnes fere intelligũt afros hic dici sitiẽtes. Vñ Mancinellus. Sitientes afros, ibi enim multum torridam zonam occupat, quare maxima mediterraneæ libyæ pars, & regio circa oceanum deserta est, id strabo docuit lib. xvij. verum vt dixi: plus ponderis esset, si ipsi sitientes intelligantur, hic ad afros, quæ regio aquarum indiga est, cum Tityrus ad sacros fontes maneat. Scythia regio est ad septentrionem in orientem porrecta includitur ab vno latere ponto, ab altero montibus ripheis, a tergo asia & phasi flumine, multum in longitudinem & latitudinem patet. vt author est Iustinus. lib.ij. Solinus autem dicit eos amare prælia, & cruorem interemptorum ex ipsis vulneribus ebibere. Oaxi. cretæ insulæ flu. est: vt dicit Politianus centuriæ suæ ca. xxxvij. vbi hunc locum Seruianus damnat. Sane quæ nuper de oaxi, creta, brittanis, Tugurio, &c. ex Mancinello attulimus, quia nunc Mancinellum integrum posuimus, consulto dẽpsimus, Barbarus has segetes, satis aperte in augustum dictum videtur: qui Cæsario acta tuebantur, qui gallo milite fretus cæteros superauerat sed ad rusticam est simplicitatem referendum. Fronde super viridi, quia motus non est ablatiuo iunxit præpositionem super, quæ nisi accipiatur fere pro de, nunc tantum ablatiuo deseruit, Sunt nobis, zeugma a supremo, quia repetitur: ꝛ pressi copia lactis, sup. est nobis. dixi quomodo intelligerem culmina villarum fumare procul, non propter cœnam quæ paret, sed propter colorem cœlestinum, qui cadentibus vmbris a

At qd sit

Prolepsis quid sit

Scythia vbi locorum

Oaxia vbi locorum

Villa qd sit

Regulæ grammaticæ

longe distantibus induitur, Villa autem est quæuis domus in agro quasi villis tecta. vnde peccant, qui oppidum dicunt. Sed regularum. Prima est. Quoties dictio collectiua, aut pluralis numeri verbo plu. rectæ conformatur. possunt pro quibus ea supponit, sine repetitione verbi subiungi nos ibimus, alij afros, pars scythiam. Secunda. Licet poetæ licentiose prouinciæ, aut appellatiuo nomini præpositionem auferant, nos tamen eam experimus, nisi fuerit proprium nomen loci minoris, & simplicis figuræ, vnde dicã ad afros, ad scythiam, ad oaxem. Tertia nomina adiectiua, quorum exitus nominatiui neutrum genus refugit, in obliquis sæpe recipiunt, vt pauperis tugurij. in locuplete penu. Quarta in appositione verbum fere sequitur principale suppositum, non quod magis commune est, sed quod ponitur, vt ite meæ quondam felix pecus ite capellæ. Quid meritere boues, animal sine fraude. dolisq;. Quinta. Super, & subter licet olim sine mutatione loci ablatiuis deseruiebant, nunc tantum accusatiuis deseruiunt, non ergo dices, vt hic. Fronde super viridi, nec vt. vj æneid. gemina super arbore sidunt, nec vt alibi. Densa subter testudine, sed super frondem subter testudinem & ita in reliquis.

Argumentum eclogæ secundæ, quæ dicitur Alexis.
Proxima formosum corydon qua lustrat Alexim.
Si nequeat flecti, discedere suadet amori.
Loquitur primum poeta, deinde corydon.

Argumentum.

ASCEN.

PRoxima formosum. Secundæ eclogæ, quæ inscribitur Alexis, argumentũ tale est. Corydon pastor impatienter amans Alexim formosissimum puerum, ipsumq; per alia, & inaccessa q̃ritans, omnia fere, quæ ad conciliãdũ amore facere possent, cõmemorat. quibus cũ nihil ꝑficeret, prope suadet stulto amori modũ imponere. Huius eclogæ scribendæ ratio potuit esse vt Theocriti eclogam tertiã, cui simillima est imitetur, sed illic amaryllis, vt hic Alexis amatur, siue vt pueri a se, licet honeste dilecti, quem Asinio Pollione dono acceperat amicabiliter meminisse posset. Siue, vt Pollioni blandiatur. Nam vt Donatus dicit, eum maxime amauit maro, & ab eo magna munera tulit, quippe qui inuitatus ad cœnam, captus pulchritudine, & diligentia, seu indulgentia Alexandri Pollionis pueri, eũ dono accepit, quam rem videtur Hora. tangere primo epistolarum dicens. Non ancilla tuum iecur vlceret vlla, puer ve, Inter marmoreum venerandi limen amici Ne dominus pueri pulchri, charæ ue puellæ. Munere te paruo beet, aut incommodus angat. Hæc ibi. Quam rem Ver. vsu venisse dicunt, sed neq; illud Ho. Maro. exprimit, neq; hic aliud ad id, quod Dona. asserit magis alludit, q̃ ꝙ dicit eũ delitias amasse domini. Verum cũ in fine dicant, se conon potiri, aliumq; quæsiturum non uidetur semper de Alexã. log, quo dona. fuerat. de hac re autem plenius dicam ibi, Mille meæ siculis &c. Lege et Manci. Ordo versiculorum iste est, proxima, scilicet a prima hoc ẽ secũda ecloga, qua, idest in qua Corydon pastor ille amasius, lustrat, .i. quærit. Alexim puerum illum formosum idest speciosum, ꝛ formæ plenum, suadet, scilicet in fine carminis discedere amor, idest ab amore, si nequeat flecti. Dicit enim Inuenies alium si te hic fastidit Alexis. Et hæc de argumento in generali.

Alexis, seu alexãder qui fuerit

Ordo

ASCEN.

Corydō qui & q Alexis

Ordo

FOrmosum pastor Corydō ardebat &c. Corydon inquit poeta. pastor quidam vehementer amabat Alexim formosum puerum, quē in delitiis suis dominus eius habuerat, vnde nulla eius potiundi spes Corydoni erat, nec tamen minus amauit, vnde assidue veniebat ad solitudinē nemorum, vbi cantilenam de amato puero inaniter repetebat, hoc dicit Seruius, per Corydona Vergilium, & p Alexim Alexandrum Polliōis puer, intelligit, ad qđ dicendum diuinō cogi interpretem: q: si ex cōi pastor acerno psonas deprōptas dixeris nō minus cōsequeret, qđ prēdit poeta amoris. s. impatiētis stultitiā exponere, & remediū dare, verū q:, vt dixit Mancinellus, Apuleius manifeste pdicat p Corydōa Vergiliū. intelligi dicam9 id verū eē, sic tñ vt nō oia ei ḡdret qđ artificiose factū ne hystoriā cōtexisse dicat, nec Augustū p Alexim significasse vllo mō dicēdus ē. Ordo ē. Corydō pastor. s. ouius, ardebat. i. impatiēter amabat, ac deperibat Alexim puerū illū formosum. i. formæ, & speciei plenū: appositione, delitias domini. i. patroni sui, nec supple. Corydon habebat qđ speraret, idest vnde eius potiundi spem haberet: tantum, idest tantummodo, supple hoc spei habere videbat, q assidue veniebat inter densas.

POETA.

FOrmosum pastor Corydon
ardebat Alexim
Delitias domini, nec quid sperraret habebat.
Tantum inter densas umbrosa
cacumina fagos
Assidue ueniebat, ibi hæc incondita solus
Montibus, & syluis, studio iactabat inani.

SERVI.

FOrmosum pastor. Verg. in psona Cory. intelligitur & Cæsar per Alexim. Ardebat ipatienter diligebat. Alexis seruus fuit Asinij Pol. quē in prādio iumisset dūē cū nim æ vidisset pulchritudinis, amore eius ē captus, & dono a dño accepit. Alij puer Cæsaris fuisse dicūt formosuz in opibus, & gloria quem si quia

si quis laudasset rem gratam. Cæsa. faciebat. Nã Ver. in pue/ros dicitur habuisse amorem, nec eũ turpiter diligebat, nũcu pauit cory. ficto nomine, aut a corydali aue, quæ dulce canit. Ale xim: quasi sine responsione. alii a Verg. illum laudatũ, vt gra tificaretur Pol. qui illũ amabat, tenebat autẽ eo tempore traspa danam galliã pollio, & agris diuidundis præerat. Quid spe raret, de eo potiũdo. Tãtum, tantũmodo. Assidue: sæpius. In/ cõdita. incõposita, agrestia, vel insanæ mentis verba, vel incon/ scripta, Sal. At illi, quibus res icognita erat, ruere cũcti ad por/ tas, incõdita tenere. Iactabat, incassum fundebat. Inani præ amore nihil sibi pcurãs, sed in absentẽ iuuenẽ loquebatur.

MAN.

Formosum pastor, &c. Hæc quidẽ ecloga for/ mata est a tertia potissimũ Theocriti. Ibi vero amaryllis, hic alexis amatur, quæquid aũt inde sumpserit Maro, passim patebit. Corydon, id nomen a theo. ecloga. iiij. poeta sumpsit, cui Battus ait. Sic tibi pungat corydõ charissime quod Exoptas, votisq; tuis sic Iuppiter adsit. Hic tamẽ p Ver. sumitur, adamauit enim, vt aiunt. Cebetem & alexandrum, quẽ hic Alexim appellat, donatum sibi ab Asi nio Pollione, vtrunq; eruditum dimisit. Nam alexim gram/ maticum. Cebetem vero & poetam. Apu. oratione prima apo logiæ sic ait. Quanto modestius tandem. P. Ma. qui itidem, vt ego puer amici sui Pollionis bucolico iudicio laudans, & ab/ stinens nominum, sese quidem corydona, puerum vero Ale/ xim vocat. Hæc ille. quare non recte quidem per alexim Augu stus accipitur, vt quidam volunt. Pollio autem orator fuit, & consularis, qui de Dalmatis triumphauit. lxxx. suæ ætatis an no in villa Tusculana obijt. vt Euse. scribit. Alexis. dicitur alexis ab α quod est fine, & λέξις dictio, quasi sine dictione, seu re/ sponsione. Domini. idest Asinij pollionis. Incondita. inculta.

Pollio quis fuerit

densas fagos. appositione, cacumina vmbrosa, idest summi/ tates montiũ aut arborũ, vmbris arborũ tectas, & ipse solus iactabat. i. in cassum fundebat, mani studio. i. stulto conatu, in montibus, & syluis hæc incondita. i. rudia, & incõposita: quæ sequũtur carmina. Formosus dicit a forma, & forma secundũ donatũ a formo seu formo, quod est calidum secundũ eũdem, qui a sanguine: & fere iuniores oẽs, quibus sanguis adhuc cali dus est formosi esse solent potius q̃ pulchri. Corydon, vt dixi, pastoris apud Theocritũ nomen est, hic autẽ pro Vergilio su/ mitur, sic tamen, vt pro quouis impatienter amanti sumi pos/ sit. Alexis dici põt sine dictione: aut responso, vt patuit in Man cinello. Declinat aũt hic Alexis huius alexis vel alexidis. Cice ro ad Atticũ. Nam alexidis manũ amabã, quod tam prope acce/ debat ad similitudinem literæ tuæ. Regula pma est, In appo sitione licet pformitas casuũ sit necessaria: non tamen nume/ rorum, nec generũ, tũc aũt diuersi sunt numeri: quãdo alterũ sin gulari cai et sicut hic Alexim delitias dñi, aut alterũ collectiuũ est, vt felix pecus ite capellæ, aut singularia copulãtur, vt Ho/ merus & Maro poetæ clarissimi: Exemplũ de diuersis generi bus, vt densas vmbrosa cacumina fagos. Secũda. Locutiones græcæ trãslatitiæ, & mere poeticæ sunt oratori fugiẽdæ, Vnde nõ dicas in soluta oratione. Corydon ardebat alexim, sed ar/ dẽter amabat. Tert. a. Quanta est vocalis ante nouissimã lite/ rã, tanta est ante nouissimã syllabã, si nõ mutetur scriptura in nominibus in. n. præter on semper longũ, vt titan pan, ren: splen: lren: syren delphin. Corydon. vltimam nominatiui & pe nultimã genitiui producunt, quã nomen, & omen corripiũt.

Formosus vn dicatur

Regulæ gramati cales

O crudelis Alexi, nihil mea carmina curas.
Nil nostri miserere, mori me denique cogis.
Nunc etiam pecudes umbras, & frigora captant.
Nunc uirides etiam occultant spineta lacertos.
Thestylis & rapido fessis messoribus æstu
Allia, serpyllumque, herbas contundit olentes.
At mecum raucis. tua dum uestigia lustro,
Sole sub ardenti resonant arbusta cicadis.

SERVI. O crudelis, Qui nõ flecteris meo amore, nec te potiundũ præbes, crudelis Cæsar, quẽ mea scripta ad agros reddẽdos nõ flectunt. Mori, præ contẽptu. Frigora modo aprica loca. Thestylis, rusticana mulier, quæ ex diuersis contusis herbis pulmentaria messoribus parat, & est quasi fictilis. quod in fictili bus ponat cibum rusticis. Fessis, labore, vel æstu fatigatis. Al/ lia, serpylliũq;, ad pellendos calores, vt teste etiã Plynio medi/ cina a contrario, vel simili fumatur, vnde calor alio calore po test pelli. Hinc contra amoris ardorem, non solum ad scythiæ frigora, sed ad ardentem æthiopiam dicit se iturum, Serpyl/ lum ἑρπυλλον græce dicitur, sed nos aspirationem in s verti/ mus, & dicimus serpillum sic & ἓξ καὶ ἑπτὰ sex & septem. At mecum, lõgum est hyperbaton, vt sit, dum tua vestigia lu/ stro: mecum arbusta resonant Sed melius scribetur, at comũ/ ctio, vt sit arbusta. re. mecum raucis cicadis.

Serpyllũ vñ dicatur

MAN. O crudelis. o doloris interiectio est hoc loco potius q̃ vocã di aduerbium, quod sequentia indicãt. Nihil mea carmina cu ras. Theocritus in tertia ecloga, Non amarylli audis, nõ vox hæc fertur ad aures, Mœsta tuas. Nil nostri miserẽ, In tertia quoq; Theocriti. At tibi nulla mei virgo extat cura dolons. Mori me deniq; cogis. Theocritus ait in vltima. Postq̃ diffici/ lis nũquã miserat amicũ, Ille meã, miseroq; mori, sed cogit amore. Nũc etiã. p. argutt amoris se furore vexari, nã cũ cæte ri omnes, & animalia bruta quiescant. solus ipse vagat sub so/ le ardenti. Nunc virides etiam lacertos, Theocritus in vltima inqt. Quo nunc ebare dientido flagrãtibus auris, Tẽdis iter virides rapido spineta lacertas, Symichia sub sole tegunt feli/ cibus vmbris. Ac etiã obscœnæ volucres, nunc frigus opacũ Et molles altis captant in mõtibus vmbras. Thestylis, rustica mulier, sed veneficæ nomen in secunda Theocriti ecloga, de qua quidẽ sic ille, Nãq; potes, tu nempe facis peiora venena. Quã circe latio, medea vel ipsa colchis. Allia allium antiqui, & insanientibus dabant crudum, vt scribit Ply. li. xx. & galeni au ctoritate est allium tyriaca rusticorum. Serpyllũ, id putãt a ser pendo dictũ, quod in syluestri euenit, in petris maxime, satiuũ nõ serpit, Medetur capitis doloribus, decoctũ in aceto illinitur tẽ poribus ac fronti cũ rosaceo. Item phreneticis. auctor Ply. li. xx. At mecum. Ordo est, at dum vestigia tua lustro sub sole ar denti arbusta mecũ resonant cicadis raucis. i. pter cicadas, vel cũ cicadis. Cicadis, cicadæ oleas maxie amãt, vt minus vm brosas

Allia rusticorũ tyriaca

ASCEn. O crudelis Alexi, &c. Ab hoc loco in finem vsq; recitat car men amatoriũ ipsius Corydonis: quod in pncipio animũ quo damodo amantis indicat, & insolitũ concentũ parit, nã cũ cæ tera fere carmina pẽthemimerim: hoc est prima tertij pedis ha beant vltimã dictionis, in his fit illud quarto loco, sicut etiã in illo. Formosam resonare doces amaryllida syluas. Est preterea mira vis in sentẽtijs, nam si quis ad mores trahere velit, dicat eos, qui aliquos iuuare possent, cum media pereãt, occidere: quia enim nil nostri miserere. mori me cogis. Probat autẽ se in/ felicissimum, & iniquissimos sortitum amores: cũ cætera om/ nia solatium, aut consolationẽ obtineant, ipse autẽ nullã. Eorum vero, quibus refrigerium, aut beneficiũ impenditur, quadru plex est discretio. Nam in beneficio conferẽdo duo animaduer tere solemus: bonitatem, scilicet eius, vt referre gratiam velit, & prudentiã, vt recognoscat, tametsi enim nil remunerationis liberalis collator expectat, tamen duplex beneficium dedisse videtur, qui grato dedit, horum igitur alij tantum boni sunt, alij tantum recognoscentes, Alij neq; boni, neq; recognoscen tes. Alij & boni, & recognoscentes. Tantum bonæ vidẽtur pe cudes innocuæ, quibus natura refrigeriũ præstat, sed nõ re cognoscunt. Tantum recognoscentes sunt ingrati homines. vt rustici, qui scire possunt quid acceperint, referre tamen recu/ sant. Neq; boni: neq; recognoscentes sunt lacerti, qui beneficio officiunt, si possunt. Et boni, & recognoscentes sunt viri boni, & grati: qui soli beneficio digni sunt, de quorũ numero se esse sa/ tis innuit Corydon. vnde cũ cæteris indignis, videlicet bene ficium pstetur, dolet id sibi denegatum. Per amaritudinẽ ani/ mi exclamans: O crudelis Alexi. Si dicat Alexis, at qui crude lis. Respondeat: quia nihil mea carmina curas: & nihil nostri misereris, ob quam rem me mori cogis, facisq;, vt sim omniũ animãtiũ miserrimus. nã pecudes captant refrigeriũ sub vm bris, lacerti in dumens, messores per expulsionẽ caloris a ca/ lore allij, quod eis a Thestyli coquitur. at ego sine refrigerio te quæritãs ardore consumor, & extrinsecus propter æstũ solis. & intrinsecus ob ardorẽ amoris. Ordo est. O Alexi. i. o puer formose: qui me formositate tua allexisti, sed responso nõ digna ris, & ideo crudelis, tu nihil curas mea carmina. tu nihil. i. in nullo misereris. i. misereris (est enim præsentis indicatiui) no/ stri, deniq;. i. &, vt vno verbo crudelitatẽ tuã explicẽ: tu cogis me mori, cũ cæteris animantibus etiam indignis refrigeriũ, ac solatiũ fiat. nam etiam pecudes, quæ licet bonæ sunt, nõ re/ cognoscunt, tamẽ captãt nũc vmbras, & frigora. i. frigus vm brarum, aut sub vmbris, & spineta. i. spinarum nascentium cõge/ ries, & dumatio, occultant nunc etiã lacertos. i. eius generis serpẽtes, virides. s. in colore: Et thestylis mulier rustica contun dit messoribus. i. segetes metentibus, fessis. i. fatigatis, & tenta tis rapido æstu. s. solis, allia & spyllũ, appositione herbas olẽ/ tes & vim expellendi caloris per calorẽ quẽ generant: haben tes, sed id nimiũ physice dixisset, vñ rustice vocat herbas olẽ/ tes: vt qui nesciat, vnde vis ea expellendi eis sit. At. i. sed (ad/ uersatiua, vt dixi pticula cõtẽtioni apta) arbusta. i. arbores vi tiferæ, aut similes cõsitæ in latebris aruorũ: per quæ discur/ ro, resonant

Nota pulchram distinctionẽ

Tacitæ obiectionis responsio

Ordo

ro, resonant .i. referunt, me .i. meũ, & cicadarũ, dũ ego lustro, idest inquiro tua vestigia .i. signacula pedũ tuoꝝ, sub sole ardenti, idest dũ ego ardore consumor, reliqua animantia refrigerio refocillantur. secũdũ Mancil. Ordo esset. At dũ vestigia tua lustro sub sole ardenti arbusta mecum resonant. cicadis raucis .i. propter cicadas raucas, vel cum cicadis. Ego vero

brosas, loca enim frigidiora aspernãtur, quamobrem in opacis nemoribus esse nequeunt. Arist. id scribit lib. v. de animal. plura etiam Ply. xi. & Stra. lib. vi. Cice. Theo. Itẽ in vltima ait. Hic etiã graciles rapido sub sole cicadæ. Vocibus assiduis crepitabant æstibus aptæ.

longe pleniorẽ ordinẽ puto, vt me cũ diuisis syllabis, & dictionibus legam, & sit locutio, resonant me, qualis in primis, resonare doces amaryllida, & sensus, q̃ inuestigando Alexim, sæpe exclamarit, ita vt arbores in conuallibus referant ipsum, idest vocem eius, atque vera ipsum se incusat dicendo, Ah Corydon, Corydon &c. sed potius priori modo adhæserim, q̃ cum particula hinc cõmuẽ significat æquipolles cõiunctioni copulatiuæ, vt sit resonat mecũ cicadis raucis .i. & cicadas raucas, quæ tũc vehementissime canũt, cũ canicula intensissimũ vrget. Est autẽ manifestissima cõtentio, dũ cæteris requiẽ in vmbris sibi summã cõmonorẽ sub ardẽti sole prædicat. Crudelis dicitur a crudo, q̃ qui crudũ, & male digerentẽ stomachũ hñt, immitẽ aspectũ, & feroci aĩo sunt. Nec est cõn amorẽ, q̃ crudelẽ vocat, nã & deos per ĩpatientiã amãtes crudeles appellãt, vnde illud est. Atq; deos, atq; astra vocãt, crudelia mr̃. Et illud Tibulli, Crudelis diui serpẽs nouus exuit annos. Formæ nõ vllã fata dedere moram, Denique particula, tũc locũ habet: qñ multa vno v̓bo cõcludere volumus, vt hic mori me. denique cogis. Nã, vt Flaccus ait, Mors vltima linea reꝝ est. Thestylis rustica mulier. a testa aũt testhylis adiectiuũ secũda lõga deducit. Cætera fere Mãcinellus declarat, cuius verba sunt. O crudelis, o doloris interiectio est hoc loco potius q̃ vocandi aduerbiũ, quod sequentia indicãt. Nihil mea carmina cu. Theo. in. iij. eclo. Non amarylli audis, nõ vox hæc ferẽ ad aures, Mœsta tuas. Nihil n̄ miserere. In tertia quoque Theo. At tibi nulla mei virgo stat cura doloris. Mori denique cogis. Theocritus ait in vltima. Postq̃ difficilis nũq̃ miserat amicũ. Ille meũ miseroque mori, sed cogit amore. Nũc etiã .p. arguit se amoris furore vexari, nã cũ cæteri ocia, & aĩalia bruta qescãt, solus ipse vagat̃ sub sole ardenti. Nũc virides etiã occultãt. Theocritus in vltima inq̃t Quo nũc chare die tuendo flagrãtibus auris Tẽdis iter viridis rapidos spincta lacertas, Symichia sub sole tegũt felicibus vmbris. Ac etiã obscœnæ uolueres nũc frigus opacũ, Et molles altis captant in montibus umbras. Thestylis, & cæters apud Mancinellum patẽt. Pria regula est, Misereor potius, gtĩ q̃ dtĩ regit, misereor acũ, & miseret, ac miserescit vtrumque, exẽpla nota sunt. Vt primo æneidos. O sola ĩfandos troiæ miserata labores. Et eiusdem. vi. Phœbe graues troiæ sp miserare labores. Et apud Comicũ. Atque inopia te miserescat mei. In secũdo æneí. videt̃ dr̃ o tuĩ. his lachrymis vitã damus, & miserescimus. Scdã est. Sæpe p̄ endiade in eodẽ casu p̄ coniũctionẽ ponimus, quoꝝ ea ablata alter eẽt genitiui casus, vt hic umbras, & frigora, q̃si umbrarũ frigora. aliter tñ Serui⁹ expõit

Regulæ grãmaticales

ASCEn. ¶ Nonne fuit satius tristes amaryllidis iras, & c. Lege amatori ꝓscribit tacite dicens satius ee aut amaryllida supba amasse, aut menalcã deforme, q̃ vtriusque amoris facilis fuisset medela. Dũ enĩ supbe cõtemnit̃ amans, sicut ab amaryllide .i. superba, & resplẽdente ac pomposa muliere in vrbe residente rusticus desperans amari, amori modũ impõit, & dũ nimis facilẽ amorẽ inuenit. sicut in nõ satis pulchris, facile sui copiã facientibus, illico sanatus abit. Vnde Horati. in odis docet gratam esse ĩ puellis ꝓteruitatẽ. Sanus ergo fuisset, aut amaryllida superbã, aut menalcã facilẽ amasse, q̃ alexiz puer superbũ qdẽ, sed tamẽ forte blãdo aspectu allicientẽ. Nã stulti amatores quicqd ab amatis ridet̃, sibi rideri putãt. Alloqtur ergo dilectũ puer, cohortãs eũ ad amorẽ sui, monẽsque, ne ꝓpter formã superbiat, cũ nõ oĩa q̃ cãdida, eadẽ dilecta, nec oĩa, q̃ nigra, cõtinuo aspernata sint, Nã ligustra cadũt & vacinia legũt. volebat aũt nescio qd amarius in alexim dicere per exclamationẽ, incipiẽs. O q̃s addere voluisset puer inaniter supbiẽtẽ, cũ licet formosus, nõ tamẽ dulcis sit, aut quid simile, sed ne amatũ offendat, repssit voce, aliud tãdẽ inferẽs, ac dicẽs. Formose puer nimiũ ne crede colori. Ordo est. Nõne .q. d. maxime, satius, idest melius fuit pati .i. perpeti, & pertollere, tristes .i. veteras, & non fictitias, sed ex cõtemptu seuero procedẽtes, iras, idest ꝓteruitas, atque pro & .i. superba fastidia .i. supbã cõtẽtionẽ, amaryllidis .i. quã me splendida amica vrbana aspernata tãdẽ est. nonne fuit satius pati Menalcã pastorẽ nigrũ, & deformẽ, de cuius fruitione par delectationis esset, vnde & eũ pati are, q̃uis ille, scilicet Menalcas, eẽt sup, niger & q̃uis tu o Alexi esses candidus. O. q. d. puerũ inaniter superbiẽtẽ, sz repressõ sermone tãdẽ subdit, puer formose, ne crede, .i. ne confidas nimiũ colori, q2 ligustra .i. flores ligustri ligni, alba .i. licet albi tamẽ q2 inutiles, & ad nihil conducentes. cadũt .i. decidũt in terrã, nullis eos, aut ea colligẽtibus, & vacinia nigra, idest flores vaciniorũ, qui licet nigri, tamẽ quia vtiles sunt leguntur idest colligunt̃, & ita debet et Menalcas verna vtilis licet deformis a rustico potius amari, q̃ puer superbus forma, & ad nihil vtilis. Seruius ligustrũ, & vacinia flores dicit, quod fortasse nõ omnino aspernandũ est. Nã sicut poma. balsama,

Proterui tas i puellis grata

Nonne fuit satius tristes Amaryllidis iras.
Atq; superba pati fastidia, nonne Menalcam,
Quamuis ille niger, q̃uis tu candidus esses.
O formose puer, nimium ne crede colori.
Alba ligustra cadunt, uacinia nigra leguntur.

SERVI. Nõne fuit satius tristes amaryllidis iras, Dicit ¶ Tristis, vt verã irã ostederet, & nõ istã irã quæ est amãtiũ, de qua Terentius, amantium iræ amoris reintegratio est, de q̃ Horatius. Vrit grata ꝓteruitas. Superba fastidia. Ex fastidio ꝓuenit oĩs supbia, amasse aũt tres dicit̃. Verg. Alexãdrũ, quẽ ei donauit pollio: & Cebetẽ puerũ, & puellã Leriã, quo a Mœcenate accepit. Vnde p Amaryllida Leriã, & p Menalcã Cebetẽ poni volũt. O formose puer. Recte donatus ait, suspẽdẽdũ, o, & deinde dicendũ, formose puer, vt itelligamus aliud p iram dicere voluisse. sed ne Alexim offenderet, in hæc verba amore fuisse cõpulsum. Crede. Cõfide. Alba ligustra cadunt, vacinia nigra leguntur, & rustice, & amatorie ex floribus facit cõparationem. Ligustrũ aũt flos est cãdidissimus, se vilissimus. Vacinia sunt violæ, quas purpurei coloris esse constat.

Tres virgili⁹ amauit

MAN. ¶ Nonne fuit satius, q̃ amaryllida ꝓpter Alexandrum reliquerit, sese arguit. Satius, melius, Superba fast. Fastus inest pulchris, sequiturque superbia formam. Irrisum vultu despicit illa suo. Ouidius in fastis, Menalcã, rustici pueri nomẽ O formose puer opõt hic esse vocandi aduerbium, sed melius doloris interiectio, Crede, cõfide, Ligustra, Ligustrum, arboris genus est. Ait .n. Ply. li. xvi. ca. xxxi. Ligustra tesseris vtilissima. Itẽ, Vacinia Italiæ in aucupijs sata Galliæ vero etiã purpurea tingendi causa ad seruorum vestes. Intelligi potest igitur ligustrum albos flores producere nulli rei idoneos. Vacinia vero nigros, seu purpureos, qui ad tingendas vestes leguntur. Itẽ quoque libro. xiij. inquit, sic. Ligustrum eadem arbor est, quæ in oriente cyperos, suos in Europa vsus habet.

thura, hebenũ p arbore, aut ligno, ita ligustrũ, & vacinia p floribus eaꝝ arborũ posuisse potuit, verũ audiamus virũ perq̃ amœne doctũ beroaldũ, qui ita dicit. Apud Plyniũ legi ligustrũ, & vacinia magis inter arbores q̃ inter flores numerari, q̃ in. xij. scribit Cyperũ appellari in Italia ligustrũ, & in. xxiiij. inq̃t. Ligustrũ eadẽ arbor est, q̃ in oriẽte cyperos, cuius acini contra phthiriasim sunt efficacissimi. Idẽ in. xvi. refert vacinia. Italiæ in aucupijs sata eẽ Galliæ et purpurea tigẽdi cã ad seruoꝝ vestes. hæc ille. Ex q̄bus patet, & ligustrũ, & vacinia flores habere, nã acini non sunt sine floribus: sed ligustri flores albos penitus inutiles, vacinioꝝ nigros ad tincturã vtiles. Lãdinus quoque ex Plynio & Columella docet ligustrũ esse herbã, vt et apud medicos, sz siue arbor sit, siue herba, florẽ albũ habet, q̄ hic decidere intelligit̃. nõ .n. de ligno, aut cortice diceret, q̃ cadunt. Tristis hic accusatiuus est pluralis. Supbia fastidia .i. aspernationẽ ex fastu, q̄ fere formositatis comes est, vnde Ouidius in fastis. Fastus inest pulchris, sequit̃ que superbia formã. Irrisum vultu despicit illa suo. Ne crede colori. Sic Iuuenalis satyra. ij. Fronti nulla fides, q̄s enim nõ vicus abundat. Tristibus obscœnis, Regula est. Ne particula licet apud poetas frequenter cũ imperatiuo construat̃. optatiuum tamen prohibitiue posita apud oratores eflagitat. dicit ergo Maro. Ne crede. ne sæui magna sacerdos, ne quære doceri vbi orator diceret ne credas ne sæuias, ne quæras. Nam Seruius constanter dicit ne sic imperatiuæ formæ nõ cõgruet. cũ tamẽ comicus dicat ne nega, cũ dicet e potuisset, ne neges.

Beroaldi expositio

ASCEn. ¶ Despectus tibi sum. Respondet p anthypophorã tacitæ obiectioni, si enim Alexis dicat. Non sum crudelis Corydon, tamet si te nõ redamo, quia amabilis nõ es: ad hoc Corydõ ostẽdit se quidẽ amabilẽ, & habere omnia, q̃ ad cõciliandũ amorem

Despectus tibi sum, nec qui sim quæris Alexi,
Quam diues pecoris niuei, q̃ lactis abundans.
Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ.

Lac mihi non æstate nouum, non frigore desit.
Canto, quæ solitus, si quando armenta uocabat.
Amphion Dircæus in Actæo Aracyntho.
Nec sum adeo informis nuper me in littore uidi,
Cum placidum uentis staret mare, non ego daphnim,
Iudice te metuam, si nunq̃ fallit imago.

SERVI.

ℭ Quã diues pecoris. Tria sunt, qb⁹ possint amatores cõmẽdari pulchritudo, diuitiæ, cãtilena, a qbus iste se commendat. Niuei pecoris. Alij niuei glactis abundans, legitur secundum homerũ, q dicit, Sed melius est niuei pecoris cãdidæ oues maioris prij sunt vñ in geo. Munere sic niueo lanæ: si credere dignũ est. Errãt cũ securitate pascunt. Mille agnæ, Theocritus ἀλλ' ὢν τοσ τοιοῦτος ἐών, βωτὰ χίλια βόσκω. A sexu, ꝛ ab ætate cõmendat. Lac mihi. Rectius q̃ Theoc. q nõ lac, sed caseũ dixit his verbis τυρὸς δ' οὐ λείπει μ' οὔτ' ἐν θέρει, οὔτ' ἐν ὀπώρῃ, οὐ χειμῶνος ἄκρῳ. Sed caseus: quia seruari potest, omni tẽpore haberi põt. Laudat ergo, q̃ habeat lac nouum. i. colostrũ in neutro genere, nã fœmininum esse nõ põt. Vergilij mastyx sententiã pueriles niale disponit. lac mihi non æstate nouũ: nec frigore desit. idest semp deest. Amphion, Hic fratrem cetũ habuit: & filij fuerunt Iouis ex Anthiopa, sed Zetus rusticus fuit. Amphion vero musicæ deditus. Aracynthus mons est Thebanus. Ergo actæo, idest litorali: vt in quinto æneidos. At procul in sola secretæ troades acta, quis ἀκτή. Primo sint dictæ Athenæ. Vel dicamus, qd ipse velut pastor ignarus dixerit illũ Atheniensem, q sit Thebanus, Nã & Theocritus ad exprimendã simplicitatẽ multã aliter dicit, sic hac ratione potuit dixisse Oaxem Cretæ fluuium, cum sit Mesopotamiæ. nec sum adeo, modeste pulchritudinẽ suã cõmemorat. Me in litore. Negatur hoc p rerũ naturã effici potuisse, sed sequitur Theocritũ q ait de Cyclope καὶ γάρ θην ... [illegible] Sed ille excusat, vel q̃ ingentẽ habet oculum Cyclops, vel q̃ sit filius Neptuni. Sunt tamen, qui putent dictum in litore. i. in aqua ibi a fluctibus relicta, Sed hoc excludit illud, cũ placidum ventis staret mare. Non autem reddit nobis imaginem mare, quia nõ stat, atq̃ etiam si stet, nõ potest reddere. Daphnis, puer fuit Mercurij formosissimus, ꝛ primus pastor. Te iudice si nunq̃. Nec uis meam despicias pulchritudinem.

Aracynthus vbi locorum

PRO.

ℭ Cãto q̃ solitus, si q̃do aementa vocabat, amphion dircæus, amphionẽ ꝛ Zetũ Euripides, & apud nos, Pacuuius, Iouis & Anthiope, Nyctei filia, ait Natos, cãtãdo potuisse armẽta vocare. Testant id Thebæ, quas Apollonius in argonauticis a fratribus antedictis muro esse clausas ait, Sed zetus humeris saxa contulit operi, Amphion cantu vocauit, Siquidem sensus animalium facilius q̃ saxa vincunt, Pannyasis & Alexãder Lyram a Mercurio muneri datam, dicit, quod primus Cynarã liberauit. Dircẽũ autẽ dixit pro thebano a fonte dirce. Actæo aracyntho, amœno monte thebano, quem actæum dixit, non atticum, Sed q̃ ibi actæon a canibus sit laceratus.

MANC.

ℭ Despectus tibi sum, Tertia ecloga Theocritus scribit, Chara amaryllis animo semper gratissima nostro: Cur miserum viridi antans formosa sub antro, Me fugis, & vocitas tu me nõ amplius vnq̃. Nimirum tibi despectus sum, neq̃ perosa es. Nec qui sim. legẽdum est, qui non quis. Quam diues atribus se laudat. diuitiis cãtu forma. his enĩ rebus potest allici amor. Pecoris niuei, color enim albus, vt etiam scribit Columella. li. viii. tum optimus est, tum etiam vtilissimus, q̃ ex eo plurimi fiunt. Lac mihi non æstate nouum. indicat suas oues optimas esse adeo, q̃ nec æstate, nec hyeme corrodantur. Nam, vt inqt Columella lib. viii, id pecus frigoris impatientissimũ est, nec minus æstium vaporis, Lac nouũ. i. recẽs, intelligit. n. illud, de quo Varro li. ii. sic ait a mulgendo, atq̃ ortu optimum est id quod neq̃ longe abest a mulsa, neq̃ a partu continuo est sumptum, Id autẽ dixit ꝑpter Colostrã, quæ mala est: de qua q̃dẽ Columella lib. viii. sic ait, Agnus autẽ, quũ est editus, erigi debet. atq̃ vberibus admoueri, tum eius deductũ os pressis humectare capillis, vt condiscat maternũ trahere alimẽtum, sed priusq̃ hoc fiat, exiguũ emulgẽdũ est, qd pastores colostram vocãt: ea nisi aliq̃tenus emittit, nocet agno. Desit ita legendũ est, nõ desit, p s. sed p f desit. Amphiõ dircæus. Amphion Iouis filius, primus inuenit musicã, primus itẽ cũ cythara cecinit. Primus illã inuenit, vt Alii Orpheus, vt alii Linus Ply. author li. vii. De hoc Ho. ait in arte. Dictus ꝛ amphion Thebanæ conditor vrbis, Saxa mouere sono testudinis, & prece blãda Ducere quo vellet, Soli. vero ait, Thebas condidit Amphion, nõ q̃ lyra saxa duxerit, neq̃. n. par est, ita gestum videri. sed q̃ affatus suauitate homines rupium incolas, & incultis moribus rudes ad obsequium ciuilis pellexerit disciplina, Apud Thebas autem eodem authore, Dirce fons est inde dyrcæus Actæo aracyntho

Amphiõ q fuerit

rem valent diuitias, suauitatem vocis ac comitatem sermõis & formam non despectabilẽ, se tamen nõ amatũ, quia despectum, vnde sicut Sapho docet apud Ouidium vt nigræ puellæ sæpe amatæ sunt, q̃ambiter inspectæ sic formosæ neglectæ, quia despectæ. dicit ergo Corydon Alexi, cũ despicis me: nec quæris qui sim: q̃ diues, q̃ suauiter cãtãs, & q̃ non difformis, qd si ingreres, forte me amares. ℭ Ordo est, O Alexi, ego sum despectus tibi. i. cõtẽptus a te, nec q̃ris. i. inqris, aut attẽdis, q. i. qualis sim, videlicet, q̃. i. q̃tũ, diues pecoris niuei. i. ad æquparãtiã niuis albi: cuius pciosissima est lana, vt ad purpurã vilissima, ꝛ q̃ abũdãs lactis. Quod si nescis. Mille agnæ. i. oues fœmellæ, ad ꝑpagatione aptæ. errant. i. in latis pascuis pascũtur mihi. i. ad vtilitatẽ meã, q: meæ sunt: in montibus siculis. Hic manifeste deprehẽditur non de se omnino loq poetã, sed imitari Theocritũ siculũ. Lac nouũ. i. recẽs mulsum, nõ desit. i. nõ deficit mihi æstate nec frigore. i. hyeme, sed licet rustice significantius dicit æstate, & frigore. q̃ si dicat Iulio, & decẽbri. nam æstas dr̃ ab æstu, æstu aũt & frigore lac in vacis & pecudibus imminuitur, Si ergo in Iulio fuerit tẽperatũ cauma, lac abũdare posset, sicut & in hyeme tepida, licet nõ tãtũ, ac in vere. Ego cãto sup. ea q̃ Amphiõ dircæus. i. Thebanus vates: ꝛ optimus musicus solitus sup. est canere, in aracyntho mõte acarnaniæ actæo. i. litorali, si vocabat q̃si. i. aliq̃n, armẽta. i. maiora aĩalia, qbus armẽ iminẽt, vt sunt boues, tauri, & vacæ. Ply. vt Beroaldus in Seruiũ notauit. dicit li. iiij. Aracynthu esse montẽ acarnaniæ: q̃ est pars epiri. Sed quo Amphion Thebanus dicit in acarnania cecinisse, nisi dicas, vt Seruius rustice locutũ, ꝛ regionẽ ignorasse: aut sequamur Probũ dicẽtẽ sic. A mõte amœno Thebano, quẽ actẽũ dicit: nõ atticũ, q̃ ibi actæon a canibus, sit laceratus. Mihi præcipue placet rustice locutũ, & errasse Corydona, qd ex pluribus cõiecturis assequor, & q: Theocritũ imitatur q errores imperitis non imperite assignat, sicut & Plautus seruis minus grammaticas dat locutiones. In qbus papauerẽ, gutturẽ & similia enunciant, & mihi nõ recte pronomine sui vtẽti: vnde cõuenit, vt amãti quasi amenti detur imperitorũ sermo, sicut comicus seruũ nõ amãtẽ, dõio amante, prudẽtiorẽ facit. Præterea versus ipse durior est, vt qui in quinto pede in reilatæ. videlicet, ꝛ cantilenæ narratione, spondeum habet nec eũ satis artificiose positũ. nã neq̃ dactylũ in quinto habet, neq̃ q̃ntitatis satis cõstat ratio, quæ vult: vt vocalis ante vocalẽ in diuersis dictionibus eiusdẽ versus abijciatur, aut saltẽ abbreuiet, sicut ibi. Et longũ formose vale, vale inqt iola, ꝛ ibi imponere pelio ossam. dicamus ergo in aracyntho mõte acarnaniæ. quẽ tamẽ forte Corydon Thebanũ putauit, si non sinas primisci amphiona dircæũ, quo tẽpore a patre expulsus erat, ad Epirum se contulisse, quod Corydon siculus audisse poterat, quis in promptu nõ sit a quo. Nam sæpe occurrũt loci in poetis, q aut semel tãtũ, aut nusq̃ alibi legunt, q̃ res Plautũ, obscuriorẽ facit. Sed ad ordinẽ redeo. Nec sum adeo. i. vsque adeo informis. i. sine forma, hoc est formositatis experes, vt ob id repelli debeã, ego vidi nuper. i. paulo ante me. i. imaginẽ ꝛ effigiẽ meã in litore, in aqua scilicet pluuiali, illic collecta aut a maris reflexu derelicta, cũ. i. q̃n mare placidũ. i. placatũ, ꝛ immotũ vẽtis staret. i. imotũ maneret. Ego nõ metuã Daphnim pastorẽ siculũ, ꝛ filiũ Apollinis indulgentissimum. i. non verear contendere cum daphni, aut daphnide de formositate te iudice. i. iudicante, si imago nũq̃ fallit. i. si talis sum, qualis mihi in aquis visus sum, q: solẽt pulchriores apparere facies in speculo, aut aqs visæ q̃ sint. Qui sim, durus esset sibilus, si qs sim, legeret: q: cõcursus eiusdẽ literæ. Siculis in mõtibus. Ex hoc loco manifestissime cõuincitur Corydona nõ oĩno significare Vergiliũ: nam vnde eius agni, in siculis montibus erent. dicere tamẽ possumus sic eas errare: vt in prima ecloga dicta est, sepes depasta apibus hyblæis, q̃ etiã siculæ sunt, nã in omnibus fere a siculo Theocrito aliquid sumit. vnde dicturus est, Sicelides musæ ꝛc. beroaldus carpit Seruiũ, q: colostrũ dicit lac nouũ tantũ neutro genere dici his verbis. In tã paucis verbis duplex est error manifestarius, nã & fœminino genere colostram reperiri ostẽdit Columella in. viij his verbis. Exiguũ emulgendũ est quod pastores colostrã vocant: ea nisi aliquatenus emittitur nocet agno. Et Plautus in penulo fœminino genere vsus est. Mea colostra, meus molliculus caseus. Præterea colostrũ non proprie significat lac nouũ sed est spongiosa dẽsitas lactis a partu, ut author est Plynius. ad quod allusit epigrammaticus poeta illo disticho. Surripuit pastor: q̃ nõdũ stãtib⁹ hœdis. De primo matrũ lacte colostra dam⁹. A colostro colostrati dicũtur infantes Cætera, vt hæc, ꝑsequit satis exacte Mãcinellus, cui⁹ vba iã ꝓposui. Addere potes, q̃ pastor mos est, dũ armenta, aut gregẽ vocant, vt se domũ referãt, q̃si recẽ ptim canere, ꝛ dulcius modulari iã peractis laboribus diurnæ custodiæ, Despectus aũt dicit a deorsum & specio verbo antiquo, ꝛ sæpe significat deorsum inspicere cũ cõtemptũ: vt cũ

Ordo.

Armenta quæ dicatur

Vocalis ante vocalẽ abijciatur

Beroaldi expositio

Despect⁹ vñ dicat

Iupiter, hoc est deus despicit sidos, sicut æne. i. Despiciens mare veluolum, &c. quia tamē qui aspicere, ac suspicere in quēpiā volunt, eū contēnunt, & aspernantur, pro eisdem verbis accipi solet. Prima regula est, Quædā verba, & participia passiue significantia regunt datiuū resolubilē in ablatiuū, a quo, vt despectus dilectus, visus tibi. i. a te. Secunda. Vitandus ē creber eiusdē litteræ strepitus, quē s littera præcipuū habet, nō ergo dices, quis sim q̄s is Alexi, sed nec qs sim q̄ris Alexi. Tertia q̄ acceptū pro eo, quod est q̄tum, positiuo quadrat, pro q̄to licet rarius comparatiuo ꝑ valde superlatiuo, sed cum positiuo fere figurata locutio est, aut dubitatiua seu infinita, vt nescio q̄ diues sis. aut interrogatiua, vt q̄ diues es. aut relatiua, vt tā dines q̄ honestus, aut admiratiua, vt o q̄ diues est, q̄ suis cōtētus est. aut similis. Exēplū de comparatiuo, vt q̄ magis illa tremens, tāto magis effera flammis, q̄ magis. i. q̄to magis de superlatiuo. vt vir q̄ ditissimus, aut q̄ maxime diues.

aracyntho, mōs est aracynthus clarus in Acarnania Epiri pte, vt docet Ply. li. iiij. Actæo. ait. i. littorali. Actæ. n. litus dicitur. Lactan. vero lib. iiij. th. scribit, q̄ actæa dicitur regio Attica. vnde Vergi. Et montem Atticum aracynthum, actæum dixit. Pro. ait sic aut. A monte amœno Thebano, quē actæum dixit non attici q̄ ibi actæon a canibus sit laceratus. Nec sum adeo informis Poly. quoque. vij. Theo. eclo. ad gala. sit, nec sum adeo informis fama iam notus in orbe. Nup in obliquo speculans me littore vidi. Quū placidis vētis staret ma. daph. de hoc circa principiū diximus cui, & maro, imo illud epitha. scrib. Daphnis ego in syluis hic vsque ad sydera notus, Formosi pecoris custos, formosior ipse. Ipse, idem in secunda theo. ait. Ille ego sum Daphnis. cui lætis pascere campis, cura boues domitos, & duros ducere tauros Fontibus & liquidis plenas depellere vaccas, Si nūq̄ fallit imago, Id dixit quia vera imago vis apparere potest in aquis. vnde vt etiam Alexāder aphrodiseus in procul. feri. Nummus, & pomum in aqua maiora q̄ sint, videntur, q̄ adiuncta ipsis aqua eorum recipit colorem, aspectumque decipit: vt pote, quæ maiora videantur, & cætera.

O tantum libeat mecum tibi sordida rura.
Atque humiles habitare casas, & figere ceruos,
Hœdorumque gregem uiridi compellere hibisco.
Mecum una in syluis imitabere Pana canendo.
Pan primus calamos cera coniungere plures
Instituit, Pan curat oues, ouiumque magistros.
Nec te pœniteat calamo triuisse labellum,
Hæc eadem ut sciret, quid non faciebat Amyntas.

ASCEN. ¶ O tantum libeat, &c. Bono ordine procedit cantilena corydonis, licet prius incondita cecinisse dictus sit, q̄ per impatientiam amoris nō cohærentia canit. Nam postq̄ ostēderat animū puerū esse crudelissimum qui carmina eius non curaret, & se miserrimum, qui nihil refingere impetraret, nec amaretur, q̄uis sit redamari dignissimus, vt pote diues formosus, & bene canens, idque euenisse satis docuisset, q̄ despectus eēt vsque adeo: vt Alexis non digneī inspicere: quis esset. prudenter inuitat eū ad cōmerciū, ac societatem, vt scilicet ex familiari cōsuetudine ab eo amari mereatur. Maximæ autē ē fiduciæ: qd̄ dicit, o tantū libeat, quasi dicat vnū peto, vt mecū cōuerseris & viui quia tanta est mihi morū comitas, & suauitas: vt nō possis me non redamare. Ordo est O optandi particula. q. d. vtinā sic eēt. o Alexi, vt tātū. i. tātū modo libeat tibi habitare mecū rura sordida tibi. i. ad existimatiōes tuā, cū tamen sordida non sint, sed quōdā a dijs culta, atque casas humiles. i. tuguria humilia & demissa. Et figere. i. transfigere ceruos, venado. s. aut figere i terra. s. ceruos. i. stipites cornutos, ac furcas ad casam cōstruedā, verū prior lectio præstat. q: inuitat puerū delicatū ad rē placidā: q̄ ē venatio, nō ad durā: vt eēt furcarū figēdo, & copellere gregē hœdorū, viridi hibisco. i. ad viride, aut viridē hibiscū (vtroque n. mō dr̄) tu imitabere mecū vna. i. pariter aut cōcorditer pana. i. deū pastorū, canēdo i syluis. id. n. Pan fecisse dicit. Vnde subdit. Pan instituit. i. statuit primus cōiūgere plures calamos. i. fistulas: aut culmos cera. i. glutino cereo, Pan curat oues, magistros ouium. i. pastores. Nec Alexi, pœniteat te. i. piger videat tibi, aut pœnitudine, si feceris, afficiat te, triuisse calamo. i. frequēti inflatione calami, ac fistulæ labellū. i. tenellum labiū tuū nā qd nō faciebat amyntas pastor ille nō satis eruditus in musica, sed ob id studiosus, vt sciret hæc eadem scilicet, ad quæ te inuito, scilicet, vt sciret terrere labellū inflādo calamū, q̄si dicat, nihil nō faciebat: sed omnis faciebat, Quæ expositionis egent habita sunt ex Mancinello.

Regula grāmaticalis ¶ Regula est. Locum in quē, aut ad quē aliquid infertur, tendit, aut dirigitur. Vergi. sæpe in datiuo ponit, vt cæteri authores, repetita præpositiōe in accusatiuo vt compellere hibisco. idest ad hibiscum, it cœlo, clamorque virum. clangorque tubarū. Obuertūt pelago proras: idest in pelagus aut pelagus uersus.

SERVI. ¶ Habitare. Melius humiles casas, q̄ in humilibus casis, q: frequētatiuū est ab habeo quod actiū regit. Ceruos, vel furcæ sunt ad casas sustentādas sic dictæ ad similitudinem cornuum ceruor, vel melius iaculari ceruos. i. vēari. vt ad voluptatē, nō ad laborē inuitet. Hibisco. s. lacte ad hibiscū, vt dicimus. It clamor cœlo: idest ad cœlum Hibisc⁹ est genus herbæ. Imitabere pana canēdo. Exēplo numinis poteris mecū in syluis canere. Pan aūt deus rusticus in naæ similitudinē formatus Vn̄ dicit̄ pan. i. omne. habet enim cornua ad similitudinē solis radior & lunæ cornuū. Rubet eius facies ad ætheris imitationē. In pectore nebridē hēt stellatā, vt stellas imitet̄. Pars inferior hispida ꝑp arbores, & feras. Caprinos hēt pedes, vt ostēdat terræ soliditatē. Fistulā hēt septē calamor ꝑpter harmoniā ex septē sonis, pedū habet ꝑpter annū, quē in se recurrere fingūt poetæ: cū amore deo luctatū esse, & ab eo victū, q: oīa vincit amor. Syringē adamauit Pā. & cū deor cōmiseratione in cannā eēt mutata ad solatiū amoris ex illo fistulā cōposuit. Nec te pœniteat. Nō tibi pax videat̄. Terē. At n. q̄tū hic operis fiat pœnitet. Triuisse, ꝑ terrere vsurpatiue hoc fit. nisi sit defectiua: vbi psens nō est: vt q̄q̄ animus meminisse horret. Labellū. Inanis distinctio, vt viror labra: mulier labia sint. Quid nō faciebat amyntas. q̄si dicat omnia. Ex affectu autē alieno hunc cogere tentat.

ANTO. ¶ O tm̄ libeat. o aduerbiū. Tibi sordida, q̄ tu sordida putas. Hibisco, pastinacæ simile hibiscū, ossibus fractis medet̄. folia eius ex aq̄ pota aluū soluūt. Ply. lib. xx. Pan primus, ab exēplo conat̄ allicere puer ad fistulæ grāz Pā aūt, vt Herodotus li. ij. feri. e Penelope & Mercurio genitus dr̄ a græcis: volebāt aūt ipsum pana vniuersæ substātiæ materialis dominatorē significari, de quo late Macr. li. primo sa. Fistulā vero Pā primus inuenit teste ēr Ply. l. vij. Meminit itē Oui. li. primo meta. Pœniteat. i. pigeat. vel tædeat. Terē. in phor. Nostri nosmet pœnitet. Amyntas, ab vltima Theocrin nomē sumpsit Maro. est. n. ibi, Tres comites gelidas ibam⁹ alēris ad vndas. Eucritus, ide simul mecū formosus amyntas. est mihi, laudat mun⁹, q̄ facili⁹ attrahat puer.

Est mihi disparibus septem compacta cicutis
Fistula, damœtas dono mihi quam dedit olim.
Et dixit moriens, te nunc habet ista secundum.
Dixit Damœtas, inuidit stultus Amyntas.
Præterea duo, nec tuta mihi ualle reperti
Capreoli, sparsis etiam nunc pellibus albo.
Bina die siccant ouis ubera, quos tibi seruo.
Iampridem a me illos abducere Thestilis orat.
Et faciet, quoniam sordent tibi munera nostra.

ASCEN. ¶ EST mihi dis. &c. inuitauit alexis corydon ad secū habēdā in syluis exercitationē. s. ad venationē. & ad amicū cōmerciū: ac studiū cātādi more amphionis, & panos, & nūc inuitat eūdem ad munera accipienda, quæ illi parata habet dicēs, se habere fistulā affabre factam ex testamēto amici morientis, & capreolos ex venatu periculoso acquisitos.

Ordo ¶ Ordo est. Fistula. i. instrumētū musicū, quod inflat̄, siue ex tibijs gruū interdū, aut herba fistulosa: seu concaua: aut ex culmo, aut ligno cauato: aut quouis metallo: cōpacta. i. cōstipata, & cōdensata, septē cicutis. i. internodijs cicutæ, herbæ fistulosæ disparibus. i. diuersæ q̄titatis, & soni, qd̄ ad artē musicā pertinet quā. s. fistulā damœtas pastor ille bonus, & musicæ peritus, ac singularis amic⁹ me⁹ dedit mihi dono. i. vt dicunt donū. & pro peculiari dono. & ipse moriēs. i. cū iā esset ꝑpe exitū vitæ, nec posset ampli⁹ eā possidere, dixit sup. ad me, o corydon, ista sup. fistula, quā nō tenes, sed eā nō nosat, q: ꝑprijs manibus moribūdus porterxerat. habet te nūc secūdū. sup. possessorē. q: qdiu mihi spes vitæ fuit, nullitā amico eā cōcedere volui, damœtas inquā dixit sup. hoc, & amyntas, pastor ille stultus. i. ꝑdite eā amās, inuidit. i. inuidia cōmotus est.

præterea quid ¶ Præterea. i. ꝑter & vltra hāc fistula, duo capreoli

SERVI. ¶ Disparibus. inæqualibus, vt voces inæquales faciant harmoniā. Cicutas, Cicuta est spatiū, qd̄ est inter cānar nodos. Dixit moriens, Cōmendat, q̄ hereditariū sit datū, & q̄ inuidiā meruerit. Nā res optimæ difficulter donant̄ a viuis, & acceptæ facile merentur inuidiā. Tuta cōmēdat a difficultate. sic in primo æneí. Reliquias troia ex ardente receptas. Sparsis: Habet maculas a prima ætate veniētes accessu. n. tēporis mutāt colorē &

re & eorum maculæ esse gratæ mmoris accipiūt. Etiam nunc. ad/ huc quis roget ab ibesthyli. Siccant, fugunt. Abducere, vt abducat, est enim figuratum: vt donat habere .i. vt habeat. Et faciet, Non dixit, & faciam, ne lædat quem amat,

MANC. ¶ Cōpacta Damoetas. pastoris nomē a sexta Theocriti sumptū, est. n. illic, Cōpulerāt pecudes daphnis formosus in vnū: Damoetasq. ābo dulces admitiere cātus Educti. Bina die siccāt, Theocrit⁹ q̄q; ait i. iij. Binos lactiferos q nūc alit v bē foet⁹. Nō tibi suabo posthac, īgrata capellā: Meremis hāc dudū tē/ tauit Erithacis a me, Sumet pulchra, decēsq; comis, & fusa colore, Donaboq; illi: postq̄ tu spernis amores Dura meos, certasq; iuum me ludere amantem.

capreoli .i. capreæ. hoc est capreæ syluestriū foetus iuniores, sparsis pellibus .i. qbus pelles sunt sparsæ, aut habētes pelles sparsas ēt nūc .i. adhuc albo .i. maculis albis, nec nō, & reperti .i. cū difficultate inuēti mihi .i. a me valle nō tuta, s; piculosa, siccāt .i. oīno exugūt, aut sugendo emulgent die .i. quotidie. bina vbera .i. ambas mamas ouis: idest pecudis foete, quos scilicet capreolos: ego sei uo tibi .i. ad cōmodū tuū, vt tibi eos dono de, vbi veneris ad me. Thestylis muliercula rustica, sed venefica & amatorijs intēta orat iāpridē .i. iā a plusculo tēpore, ex quo incipit orare. abducere .i. vt abducat, aut vt possit abducere .i. a me ad se ducere, & faciet .i. abducet. quoniā nostra munera sordent .i. sordida videntur tibi. Artificiose igitur cō/ mendat munera sua, sicut: & phedria terētianus in eunucho

pcipit dicens. Munus nr̄z ornato v̄bis, quoad poteris, qō faciens pmeno eunuchū, hoc est chēream in specie eunuchi commē dat ab arte: sicut hic corydon fistulam dicens fac periculum in musica & cætera. sed ille docet artificem esse cheream. hic fistulam artificiose factam, & ethiopissam commendat a difficultate acquirendi dicens, ex ethiopia est vsq; hæc sicut corydon: nec tuta: mihi valle reperti, vnde & æneid. primo, Reliquias troia ex ardente receptas. Cōmendare āt opus suum proprium est poetæ, quem se Corydon predicauit dicens. Canto quæ solitus, &c. Vnde flaccus carminum. iiij. ad martium. Gaudes carminib⁹ carmina possumus donare, & ptium dicere muneri. Partium ergo fistulæ ex multis accumulat. primo ex artificio, quia septē dispa ribus cōpacta est cicutis, q̄ si septena sphærarum sirenas ægparet. deinde ex possessore: qr damoetas, q etiam in sequenti eclo. optimus musicus ostendit: eam posse dit ad mortem vsq;, ita vt iā mouens eam manu teneret: & diceret te nūc habet ista secundum. Tertio ex inuidia amyntæ, q eā vsq; adeo amauit, ac cōcupiuit, vt priuatus & stultus efficeretur, vnde dicit, inuidit stultus amyntas. Sunt & alia non contennenda fistulam cōmendantia, vt qr dono dedi: quasi nullo pretio vēdere voluisset, nec dare nisi moriens: & qp habet non habet. In capreolis āt non minor est cōmendatio Et qr duo, quod inditium est bonæ, & foecūdæ matris, Et quia capreoli. q cariores sunt q̄ hœduli cicures .i. domestici, Et qr repti .i. summo labore iterum, atq; iterū parti .i. acq sitī, sicut infans matri a partu .n. fit repetio. Et quia in valle non tuta, vbi .s. lupi, & leones timerent. Et a tenetitudine, quia sparsis etiā nunc pellibus albo. Vnde malim dicere, dictum esse etiā nunc adhuc, propter tenetitudinem, q̄q thestylis adhuc abducere oret hoc. n. iampridem explicat. Et a pingui, & bona educatione: quia bina die siccant ouis vbera, hoc est singuli duo: quod importat dictio bina, Et quia thestylis eos orat .i. non imperiose, vt meretrices in re modica solent exigere: sed supplex rogat, non asportare, sed abducere, quia iam ingredi firmiter posset. Et quia orat iampridem .i. iam orat, nec desinit orare, & pridem .i. a plusculo tempore orauit: vbi scias olim de magno quouis tempore solē dici tam de pterito q̄ futuro, & abusiue de pñti, pridem de medioeri secundum rerum durationem: dudum de minimo, & cum verbo et pterit temporis recte construi, sed iam olim, aut olim iam. iampridem: & iamdudum, seruata ratione, e diuerso durationis, cum verbo pñti velle construi, eo qp videt posse addita, vt sit iam apridem: ab olim &c. Cætera: Māc. graphice exequitur: Prima regula. Plurima verba pter datiuum acquirentem regūt secūdū significantem modum, aut finem acquirendi, qui in accusatiuum mediante in aut ad resolui potest. vt do tibi dono .i. in donū: aut ad donū: Sum tibi voluptati: idest ad voluptatē, domus mea patet tibi hospitio. Venio tibi subsidio, do tibi vitio, cedit tibi honori, &c. Secunda. Iampridē: iādudum, & olim iam quia continuatum tempus important. & consistentiam actionis, præsens tempus efflagitant, vt iampridem erat. vnde dicce, veni dudū, & obsecuo te iādudū: vt Valla præcipit. Repio vñ fiat

Huc ades o formose puer tibi lilia plenis
Ecce ferunt Nymphæ calathis tibi candida Nais
Pallentes uiolas, & summa papauera carpens.
Narcissum, & florem iungit bene olentis Anethi.
Tum Casia, atq; alijs intexens suauibus herbis.
Mollia luteola pingit Vacinia caltha.
Ipse ego cana legam tenera lanugine mala.
Castaneasq; nuces, mea quas Amaryllis amabat.
Addam cerea pruna, & honos erit huic quoq; pomo.
Et uos o lauri carpam, & te proxima myrte.
Sic positæ quoniam suaues miscetis odores.

SERVI. ¶ Nymphæ, tātū honoris habet puero, vt dicat ēt numina illi. At vero inter q̄s illis pendat aurū. Cādida, pulchra, vel dea. Dij. n. vmbris ɔtrarij sunt, q sunt nigræ, Vnde, illud, Candidus isuetū miratur limē olympi. Pallētes, Amātiū tinctas colore, Hora: & tinctus viola pallor amātium. Nō igitur præter amātis affectionem eos florea nymphas dicit offerre, q sunt amātib⁹ similes. Sane papauer, narcissus, anethus pueri pulcherrimi in flores suos nouiz versi. Vnde occulte admonet, caueat ne talia vnq̄ ex amore patiatur, Casia herba suauissimi odoris, qō ōndit, cū dicit, alijs suauib⁹ herbis. Quō i Salustio legimus Leonē: atq; alias feras. Mollia, plumei tactus. Pingit cōponit de caltha luteola in ablō, nā aliter nō staret versus. q̄rit aūt ornatū ex coloris diuersitate. Lanugine ma. Dicit cydonia, q sunt tenera lanugine. Ex hoc oblique tāgit, quod apud cretenses infamiæ genus erat iuuenibus nō amatos fuisse. Verecūde igitur rē inhonestā supprimit, quā Theocritus apte cōmemorat. Castaneas nuces, Bene ponit spēm. Nā nuces sunt q̄cunq; hūt corticē duriorē. Cōtra dicūtur poma oīa molliora. Amabat, amare dignata est, ne viles existimes. Nā apud illam in ingēn fuerūt honore. Cera. cerei coloris: vel mollia. Horatius. Cerea telephi laudat brachia. Huic quoq;, si a te amabitur sicut fuerūt i honore castaneæ, qr amabantur ab amaryllide. Lauri, melius in secūda ponūtur declinatione. licet Hora. dixerit, Sub lauru mea. Proxima my, Vel vicina, vel ad odorē proxima. Sic positæ. Nā ex commixtione, excitantur suaues odores.

Narcissus & anethus qui

PRO. ¶ Narcissus, flos Acusilaus refert a narcisso Amarāthi, q fuit Erecbtheis ex insula euboea interemptus ab epope, ex cruore eius

ASCEn. ¶ Huc ades o formose, &c. Rursum alexin allicit, imitatq; ad pcedēdū in agrū, dicens et paratos eē flores suauissimos, atq; herbas maxime odoriferas, quos & q̄s nymphæ illi vltro afferēt. si veneri u, additur q̄ pterea se sertū ex varijs floribus, herbis, & fructibus. Ordo est. o formose puer alexi, ades .i. adsis. aduenias, huc .i. ad me, ecce si mūera nr̄a tibi sordēt, nymphæ .i. deæ hoc est rex naturaliū pductrices, ferūt .s. obuiam, aut afferunt tibi lilia plenis calathis, idest vasculis vimineis: nais idest dea illa candida, idest decēs, & formosa carpēs .i. legens carpēdo .i. sūmis digitis abrūpēdo, violas pallētes, grata amātibus ɔgruas: & summa papauera .i. sūmitatē papauerū, iūgit .i. conserit, in sertū colligit, narcissum florē illū, in quē narcissus puer trāsformatus fingit, & florē anethi herbæ, videlicet, bñ .i. suauiter olēns .i. fragrāns, cū .i. deinde, aut insup ipsa itexēs .s. sertū ipsū, hoc est in medio suffulciēs itertexēdo, casia, herba illa suaui, atq; alijs herbis suauibus, pingit .i. cōponit, aut potius in morē pictoris diuersarū herbarū coloribus diuersis exornat componendo. vacinia .i. flores vaciniorum, mollia .i. plumei tactus, caltha .i. flore illius herbæ: luteola .i. aliq̄tulum lutei coloris, q color est in vnguibus. aut cornu oris merulæ: est. n. ruber cū croceo. aut sic. tū .i. insup nais intexens vaccinia mollia casia, atq; alijs suauibus herbis, pingit sup. ea caltha luteola. Ipse ego .i. egomet legā .i. ex arbore molliter, ne lædant. excerpā mala cana, .i. canescēna, q cotōea a doctis, ab imperitis, (licet alia sint) coctana vocant. tenera lanugine .i. qb⁹ adhæret q̄dā lanugo tenera, & castaneas, q̄s nuces, aut castaneas existētes nuces: amaryllis mea .s. amica, amabat, sup. tūc cū a me amaret, & erat fastidiossima, vñ. Non nisi delicatissima amasse putāda est, ego addā pruna cerea .i. cerei coloris, & honos, idest decor erit quoq; .i. ēt huic pomo .s. pruno, quod pomum est: qr corticē molem habet. Et o laur, (monstrat amatorie lauros, quas alexi iāpridē destinat), ego carpā vos, & o myrte arbor odorifera veneri sacra, proxima .i. quæ pxima lauro es, ego carpā .i. decerpā te, sup. iunc, q̄uis nunc molliter feruē: ac custodiā, qm̄ vos .s. laurus, & myrtus, positæ sic .i. circū mala, & poma iā dicta, miscetis suaues odores. Multa hic. Seruius subtiliter differit, nō pauca Mācinellus, quibus, ne vbiq; longus sim: cōtētus sum. Tā & si quattuor modis dici pōt hæc, & cōsimilis locutio, malum tenerum lanuginem, quod nimis græcum, ac poeticum est, tenerum lanugine, quod historico pmittitur, & teneræ lanuginis. quod maxime grammaticum est, & tenera lanugine qō maxime latinum est, tamen qui oratorie, ac lamne loqui volet, vltimū modum, nisi ɔcentus repugnet, amplectetur, vt alibi latius dicatur.

Ordo.

Luteolus color q sit

Regulæ grāmaticales

eius flores: qui nomen eius acceperunt procreati, a pictore Narcissi floribus Erinyas .i. furias primas esse coronatas aiunt. ❡ Tibi lilia. Conatur pluribus modis illum allicere, cum et nymphæ sibi obsequantur calathis. calathos græca vox est, vt et a Fest. au. l. itini dicunt quasillum. Nais, aquæ nympha ναῖαν .n. est. Pallentes violas. Pli. lib. xxi. ca. vi. et ca. xl. scribit violarum esse plura genera sunt eni purpureæ, luteæ, albæ, Purpureæ crapulam, & grauedines capitis impositis coronis, olfactuque discutiunt, Narcissum, narcissi duo genera. Vnum purpureo flore, alterum herbaceum neruis inimicum, caput grauans, & a narce narcissum dictum, non a fabuloso puero Pli. l. xxi. scri. Narce autem torpedo dicitur, narceo obstupefacio. Papauera, fuisse papauera in honore apud romanosspidicio est Tarquinius superbus, qlegatis a filio missis decurrendo papauera in horto altissima, sanguinarium illud responsum in hac facti ambage reddidit Pli. lib. xix. Casiæ duo genera. alia .n. candida, alia nigra. Candida magis se humi spargit: odorataque est: nigra odore caret. Ambo florent post æquinoctium autumni: & multum denique temporis florent, author est Theophrastus li. vj. de suffruticibus, et herbis. Amplitudo fruticis trium cubitorum inquit Pli. lib. xy. nam casia frutex est intexens. Theocritus item in tertia. Cingam mea tempora sertis. Pallentis violæ, ac multum redolentis anethi, atque rosis aliis: quæ mollia pigit caltha lutheola. Vacinia, flores nigros, seu purpureos: de quibus supra, aut mollia: aut iucunda. Luteola .i. ruffa. est enim luteus color ruffus dilucidior. vnde ei quoque nomen esse factum videtur ob lucem. s. author est Gel. li. y. cap. xxxvj. Et Pli. li. xxj. inquit Luteum video honorem antiquissimum in nuptialibus, flameis totum feminino concessum. Caltha violæ genus est, cuius folia olent, non flores, vt Pli. scribit li. xxj. ca. vj. Cana mala, cotonea intelligit, quæ græci cydonea vocant, ex Creta insula aducta, plura eorum genera Chrysomella incisuris distincta colore ad aurum inclinato. quæ candidiora nostratia cognominata odoris præstantissimi, auc. Pli. libro decimoquinto.

MANC.

Malum cotoneum quod

ASCEN.

Rusticus es Corydon, nec munera curat Alexis.
Nec si muneribus certes, concedat Iolas.
Eheu quid uolui misero mihi? floribus austrum
Perditus, & liquidis immisi fontibus apros.
Quem fugis ah demens? habitarunt dii quoque syluas.
Dardaniusque Paris, Pallas, quas condidit arces.
Ipsa colat, nobis placeant ante omnia syluæ.
Torua leæna lupum sequitur, lupus ipse capellam.
Florentem cythisum sequitur lasciua capella.
Te Corydon, o, Alexi, trahit sua quenque uoluptas

❡ Rusticus es corydon, Graphice admodum vt cætera omnia perdite amantem exprimit Maro, nunc sanæ mentis nunc furentis videtur, nam per interualla quæ recta sunt consilia amplectitur, & rursus deserit, quod & phædria Teren. lepide in se demonstrat. Quasi ego interuallum bonæ mentis nactus corydon, dicit seipsum alloquens. O corydon, tu es rusticus, alexis autem vrbanior, quocirca nihil illi iucundum offerre possis, sordent enim munera tua illi, qui muneribus obtinendus non est, & si ea via obtinendus sit, adhuc nihil proficeris, quia iolas corriualis tuus te multo ditior munere te vinceret: proinde stulte operam das talibus amoribus: quod cognoscens exclamat, heu heu: aut, eheu quid volui mihi misero qui perditus rem surgentem deieci, et lipidam turbaui, sicut qui floribus austrum, & fontibus apros immittit. Deinde irrepente rursus amore. quasi alexi: quem præsentem imaginabatur ob tale dictum aufugerit: exclamat. alexi quem fugis Nunquid quia rusticus sum, me fugis. ah demens, hoc est puer sæmentis puer, qui non recte sapis, si habitantes in syluis ob id solum quod in syluis habitent fugis quia habitarunt dii quoque syluas, dardaniusque paris, pride cum tu rusticus sis (id enim innuit. Et tam manifestum est quia non ita de alexandro polli onis puero loquitur, quin ad alium referri possit. Non .n. quod quidam properam criminantur amores suos in pueros fatetur maro) egoque rusticus sim. sinamus palladam vrbem quam condidit habitare & colamus nos syluas quod fieri decere probat exemplis et inductione quadam non perfecta dicens quia leæna sequitur lupum, lupus capellam capella cytisum. & corydon alexim quia quemque sua voluptas trahit, quæ sententia licet a criticis .i. rigidis censoribus notatur, tamen a corydone non abhorret, qui & amphyona: & pari. & palladam. & cæteros quos noiat quadammodo nouit. vnde non omnino rusticus aut ipitus existimabitur, vt non posset prouerbium, etiam si non intelligat proferre. Ordo est. O corydon, tu es rusticus et ita non places per te, nec alexis curat munera, & ita non captabis eum munere: nec Iolas pastor ille dies, & riualis tuus) vnde non placet pollionem per Iolam intelligere: etiam si per alexim alexandrum pollionis puerum intelligam) concedet, supple te vincere aut potiri optato, si certes .i. contendas muneribus .i. per munera alexim allicere (hoc autem, dicit per apostrophen ad se. deinde in sua hoc est in prima persona dicit. Eheu, vel heu heu dolentis interiectio) quid volui mihi misero .q.d. maximum malum, tales amores inceptare. nam ego perditus immisi floribus .i. rebus tranquillitatem amantibus, vt flores amant austrum .i. ventum turbulentum. & eos decutientem, hoc est tranquillo statui summam commotionem (allegoricos enim loquitur) & immisi fontibus .i. rebus claris: & lympidis, ac pellucidis, seu transparentibus, cuiusmodi sunt fontes. apros .i. porcos sylue stres, & immundos sues. omnia turpantes, & contaminantes. est enim, vt dicit Flaccus in primo lib. episto. Amica luto sus. Et ita constituit respicere, sed mox quasi per hoc puer indignatus aufugeret iterum furens dicit (quem fugis. visus enim est sibi puerum videre) ah demens .i. male et peruersæ mentis alexi, qui syluas fugis, quia quoque .i. etiam dii. non solum homines summi habitarunt .i. incoluerunt syluas, & fauni, & panes, ac satyri. & paris dardanius .i. heros ex alto sangine dardani progenitus. sup. habitauit syluas. ipsa pallas .i. minerua, quæ græce athena dicitur, colat arces, quas condidit, scilicet athenas. q. d. vacet philosophiæ, & syluæ placeant nobis, q. s. pastores sumus, ante omnia .i. ante omnes res Neque vero moleste feres, si te amore captus sequor, quia leæna torua .i. feroci, et immiti aspectu sequitur lupum (Id autem Seruius euenire docet (et ipse lupus sequitur capellam, quia. s. lubentissime vescitur, & capella lasciua .i. petulans, et lubrica, sequitur cythisum herbam. aut fruticem dulcem, et succi plenam, & o alexi corydon, sup. sequitur. hoc est ego sequor te, quia quemque sua voluptas trahit. Annotandum, vbi dicit, habitarunt dii quoque syluas: quia gentilitas deos syluestres posuit, quos semideos vocauit, videlicet faunos, & satyros nemorum. Egipanes desertorum æthiopiæ, qui sunt nudi. leues. caprinos pedes habentes, qualis diuo Antonio occurrisse dicitur. Syluanos syluarum, & panas agrorum, sed confunduntur hæc, vnde author noster. Et vos agrestum præsentia numina

Semidei qui dicantur

SERVI.

❡ Rusticus es corydon. Arguit se stultitiæ, quod eum sic speret placare muneribus, quibus potest habere meliora. Nam superat. delitias domini Iolas, vel ditior amator, vel eius dominus. Eheu quid volui misero mihi. Quomodo eum discedere dicit: quem supra cum eo diximus non fuisse. Nam ait solus montibus, et syluis, sed ratione non caret. Epicurei .n. dicunt, quod et Ci. tractat geminam esse voluptatem, vnam, quæ percipitur, & alteram imaginariam. s. eam, quæ nascitur ex cogitatione. Vnde ita debemus accipere hunc vsum per cogitationem illa imaginaria voluptate, quia, & cernere, & alloqui videbatur absentem. Sed postquam obiurgatione sua in naturalem prudentiam est reuersus, caruit vtique illa imaginaria voluptate, vbi nunc sibi se obfuisse dicit per hanc declinationem. Rusticus es Corydon nec munera curat Alexis nec si muneribus certes concedet Iolas, Floribus. a quo facilius arescunt. Fontibus apros, Qui puros fontes cœnosos efficiunt. Quem fugis ab. de iterum phantasiam, quasi ad præsentem loquitur, et dixisset syluas: hic itert. Habitaret dii quoque syluas. Dardaniusque Paris, & Paris habitaurit syluas: quæ de dearum pulchritudine iudicauit. Pallas quas condidit arces ipsa colat, id dea artium Minerua dicitur, quia de capite iouis nata est. Sed quia dea est artium, et ingenii, ideo ista finguntur. Nihil enim est excellentius ingenio, quippe quo regitur vniuersa, Torua leæna lu. Theocriti sunt isti versus. Et bene se refert ad rusticas comparationes. Pene enim fuerat lapsus dicendo. Pallas: quas co. ar. Leæna autem dictum est, sicut dracæna, et quod ait, Torua leæna lupum sequitur, verum est Nam necesse est, vt veniente lupo, aduentus agnoscatur leonis. Te corydon o alexi Don, o, a, antibacchius est, ideo breuis fit. quia vocalis vocalem sequitur. si Home. ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα πολύτροπον, ὃς μάλα πολλὰ πλάγχθη ἐπεὶ Τροίης ἱερὸν πτολίεθρον ἔπερσε. Trahit sua .q.u. Notatur a criticis, quod hanc sententiam dederit rustico supra bucolici carminis legem, aut possibilitatem.

❡ Pallas, quas condidit arces. Ab hastæ quassatione dicta. i. vibratione, quod sit bellicosa. πάλλειν enim quatere vocant græci. Hæc primum ædificationem inuenisse dicitur.

❡ Rusticus es Corydon. seipsum ignauiæ arguit, cum aduertat meliora alexim ab altero accipere posse iolao, Pollio intelligitur pueri dominus, nam vti puero, & sibi mutauit nomen, ita & Pollioni. Eheu quid vo. pœnitet eum tanti incœpti amoris. floribus austrum, austro .n. flores soluuntur, zephyro fiunt: humidus .n. grauisque auster est. vt probus scribit lib. viii. de animalibus Apros, quibus quidem in luto voluptas grata est Paris, qui regius fuit. Pallas quas condidit arces. hoc ait: quoniam teste Diodoro li. vj. palladem vestium apparatum, et ædificandi artem, exprimendique olei modum, et multa alia inuenisse, volunt. idem quoque Diodorus libro .j. scribit, quod putant aerem ideo nominatum palladem: ac Iouis filiam dici, & virginem fuisse, quoniam & non corrumpitur, et sublimiorem locum teneat, quapropter ex vertice Iouis dicitur nata. Torua leæna lupum: Climax est, latine gradatio dicitur, teste fab. lib. ix. de qua latius in carmine. Torua, terribilis. quod sit torto vultu. Trahit Ter. in pho. ait Vera ita hoc est. quot homines tot sententiæ, suus cuique mos, & Plinius epi. primo. Varia sunt hominum iudicia, variæ voluntates.

PRO.

ANTO.

mina fauni. Oui. Sunt mihi semidei, sunt rustica numina nymphæ, Et fauni, satyriq;, & monticolæ syluani. Quos quoniã cœli nodũ dignamus honore. Quas dedimus certe terras habitare sinamus. Pomponius mela scribit vltra atlantem in succisioniæ montem noctu persæpe visa lumina, & crepitus cymbalorum, ac fistulacum canitus auditos, nec die repertum quenq̃, idcirco pro constanti habitum hos faunos esse, ac satyros, & eius generis animalia, Dardaniusq; paris, dardanus iouis ex electra filius in phrygiam migrauit. vbi autor generis priamidarum fuit, itaq; paris, qui & Alexander dicitur, priami filius, recte dardanius dicitur, Is autem cum adhuc a matre gestaretur, futuri excidij troiæ indicium tulit. Nam visus est matri facem ardentem in ore gestare, vnde tota incenderetur ciuitas, quod visum cum priamo marito suo reuelasset, iussit paruum occidi, sed miseratione seruatus syluis expositus est, vbi pastor œnonem nympham amauit donec fortissimus pugil cum hectore congressus, & ab indignante, q̃ ab eo superatus esset pene occisus, & tandem agnitus, promissam a venere prædam abstulit mycenis helenam menelai coniugem, cuius raptum secutum est troianum excidium. Pallas quas condidit, &c. Cum contentio esset inter pallada, seu mineruam, & neptunum, vter ciuitati iam ab eis constructæ, aut instauratæ nomen daret, eo peruenit, vt vter produceret pulchriorem fœtum & reip. magis vtilem ciuitatem de se nominaret. Neptunus ergo ratus equum maxime commodum: q̃ & paci & bello prodesset percussa terra tridente, equum produxit, minerua equum esse belli indicẽ, vnde viso equo exclamat anchises. iii. æneí. Bello armantur equi, bellum o terra hospita portas: & sciens oliuã esse significatiuam pacis, & summe medicinalem, eam produxit, quam ciues sibi commodiorem rati, voluerunt, vt ab ea: q̃ græce athena dicitur, athenæ denominarentur. Cætera mancinellus explanauit. Prima regula est. Eheu absolute ponitur, hei cum nominatiuo, & frequentius cum accusatiuo, heus, quod est vocandi aduerbium, cum vocatiuo. Primi, vt hic, Eheu quid volui misero mihi. Et eclo. tertia. Eheu q̃ pingui macer est mihi taurus in aruo, Secundi, vt secundo æneí. Hei mihi qualis, &c. Tertij. vt eiusdem sexto. Heu pietas, heu prisca fides, &c. & alibi. Heu stirpem inuisam. Quarti. vt eiusdem primo. Heus iuuenes monstrate, &c. Secunda. Quia relatiuum sine antecedente construi nequit, oportet antecedens post rectum sæpe præconstrui, vt hic, quenq; sua voluptas trahit.

Paris q̃ fuerit

Aspice aratra iugo referunt suspensa iuuenci.
Et sol crescentes decedens duplicat umbras.
Me tamen urit amor, quis enim modus adsit amori?
Ah Corydon, Corydon, quæ te dementia cepit?
Semiputata tibi frondosa uitis in ulmo est.
Quin tu aliquid saltem potius, quorum indiget usus.
Viminibus, mollíq; paras detexere iunco.
Inuenies alium, si te hic fastidit Alexis.

ASCEN.

¶ Aspice aratra, &c. Aut ad se, aut ad puerum loquitur. Si ad se, sensus est, aspice infelix corydon, quo decidisti, cum ardoris tui nullum sit refrigerium, & ita stulte amans te, & tua perdis, proinde hoc vnum est remedium, vt sicut clauus clauo retunditur, ita amore nouo veterem expellas, vnde inuenies alium: si te hic fastidit alexis, quia vt dicit Ouidius: Successore nouo vincitur omnis amans. Si ad puerum sit principium vsq; ad illud, Ah corydon, corydõ, sensus est, si vis scire, quo modo te sequar alexi, & q̃ ardenter amem, aspice, quia cum boues aratorij domum redeunt, ego ardore amoris inflammor. Et hic sensus placet, quia si ad se loqueretur, diceret, Te tamen vrit amor.

Amoris remedia

¶ Ordo est aspice o alexi, q̃ iuuenci, iuniores boues referũt, idest retrahunt domum aratra suspensa iugo, & sol decedens idest occidens duplicat vmbras crescentes, idest aduesperascit & nox humida refrigerium adducit, tamen amor vrit me, enim pro q̃, quis modus, idest quæ moderatio, aut finis adsit amori. q. d. nullus, nisi cum decederis, deinde iterum conuersus ad se dicit, Ah corydon, corydon, quæ, idest qualis, & q̃ vehemens demẽtia cœpit, idest irretiuit te. Vitis semiputata, idest ad dimidium resecta, est tibi, idest tu habes eam in vlmo frondosa, idest plena frondium, cum vitis deberet putari acue electionem frondium, hoc est ergo per stultos amores curas rei tuæ perditum, Quin, idest qui nõ paras potius detexere, idest valde texere, viminibus, & molli iunco saltem aliquid, supple eorum, quorum, hoc est earum rerum, quarum vsus, scilicet tuus indiget, hoc est cur nõ contexeris corbes ad vinum mustum vehendum, aut vuas decerptas. Tu inuenies alium, scilicet alexim, si hic alexis fastidit, idest cum superbia, & fastu aspernatur te. Cætera dicit Mancinellus. Regula prima est. In relatiuis, si sine antecedente ponantur, relatiuum generale, vt hic, aut is, aut ens, &c. intelligetur, vt hic, aliquid, quorum, vbi subauditur eorum. Secunda. Indigeo, & egeo genitiuo & ablatiuo construuntur.

Ordo.

Regulæ grãmaticales

SERVI.

¶ Aratra iugo referunt suspensa iuuenci. Hora. Videre fessos vomerem versum boues collo trahentes languidos. Et hoc vult dicere. Omnia, excepto amore finiuntur. Sol crescentes di. vm. variauit. Nam ait supra. Maioresq; cadũt altis de mõtibus vmbræ. Duplicat autem, auget. Sal. Et marius victus duplicauerat bellum. Me tamen vrit amor, cum iam calor sit solis exhaustus Quæ te dementia cepit, idest cur amoribus vacas, cum multa sint, quæ debes in agro perficere. Semiputata tibi frondosa vitis in vlmo est. Plus est q̃ si imputata diceret. Tolerabilius enim est non incipere aliquid, q̃ incepta deserere. Hinc est illud in primo, Me ne incepto desistere victam. Item in georgicis, Atq; opere in medio defixa reliquit aratra. Sane geminam arguit negligentiam, & q̃ semiputata vitis sit, & q̃ frondosa vlmus. Nã vtrunq; obest, vnde est in Georgicis. his vmbris ingruit vmbra. Et aut simpliciter intelligemus hunc locum, vt suam arguat negligentiam, aut certe illud est. Non mirum me esse dementem, qui habeo vites semiputatas. Nam in sacris dicitur, q̃ corripiatur furore, qui sacrificauerit de vino, quod est de vitibus imputatis. Quin tu, quinimo. hortantis est. Quorum indiget. vsus. quæ vsus rusticus requirit. Sane & eget illa re dicimus, vt eget illo senatu, & eget illius rei, idest indiget. Nam & hoc vtriq; iungitur casui. Detexere. multum texere. Finire. Perficere. Nam de, modo non minuentis est, sed augentis. Inuenies alium, si te hic fastidit Alexis, alium Alexim: alium puerum formosissimum, qui te minime spernat. Et voluit quidam in hoc loco esse allegoriam antiquam in augustum, vt intelligamus alium imperatorem, si te Augustus contemnit, pro agris rogantem: sed melius simpliciter accipimus hunc locum, nam nihil habet, quod possit ad Cæsarẽ trahi, illud vero paulo post pene aperte dicetur in augustum Cæsarem, Quoniam sors omnia versat.

Quin quid sit

MAN.

¶ Tamen, quis sol occideret. Modus, finis, cũ omnia finiantur. Ah. Corydon Finis huiusce eclogæ docet: nullo pacto vacandũ esse amori, cum propter illum assequendum, & dãna, & dedecora plurima eueniant, vnde damnari non potest Maro: cum, talia scripserit. Quin tu aliquid ordo est. Quin, cur non potius paras aliquid detexere viminibus, & molli iunco illorum saltem, quorum indiget vsus, si qui esset hortantis hoc loco, ordo non procederet, legendum & enim esset para: vel pares: quod non est in antiquis. Inuenies alium, Successore nouo vincitur omnis amans.

Argumentum Ascensianum in tertiam Eclogam Maronianam, quæ ab alijs Damœtas, ab alijs Palæmon inscribitur.

Tertiã certantum censore Palæmone litem
Aequalem dirimens, fugere exhortatur amores.

ASCEN.

TErtia certantum censore, &c. Ecloga tertia ex q̃rta & quinta: Theocriti potissimum sumpta, Damœtæ Menalcæ pastorum cãtandi peritissimorum. Primum ex æmulatione conuitia, deinde musicum certamen iuxta amœbei carminis leges. Et nouissimo Palæmonis sententiã in q̃ æq̃lem eis cantandi gloriã adiudicat, & æqualiter eis, alijsq; omnibus amores fugiendos concludit dicens. Et quisquis amores, Aut metuet dulces, aut experietur amaros. ¶ Ordo versiculo: uni nostrorũ est. Tertia, sup. ecloga maronis dirimens, idest decidens, & terminans, Palæmone censore, idest iudice aut iudicante, hoc est secundum iudicium Palæmonis, litem: idest contentionem in arte musica, æqualem, idest æqualis artis, & gloriæ certantum, idest contendentium pastorum Menalcæ & Damœtæ. exhortatur fugere amores, scilicet lubricos, lasciuos nam castum amorem singulariter dicimus.

Ordo

Interlocutores Menalcas Da. & Pa. Me.

Ic mihi Damœta cuium pecus? an Meliboei? Da.
Non, uerum Aegonis, nuper mihi tradidit Aegon. Me.
Infelix o semper ouis pecus, ipse Neæram
Dum fouet, ac ne me sibi præferat illa, ueretur.
Hic alienus ouis custos bis mulget in hora.
Et succus pecori & lac subducitur agnis.

ASCEN.

Ic mihi damœta. Ad futurã contentionẽ, quæ erit de pertinacia cãtandi inducenda, præmittunt pastorum cõuicia ex æmulatione quadã riuali orientia. vnde cũ menalcas illustrami'ias egregis pris sui custos, damœtã mercenariũ egregiũ pecus pascere videret, motus inuidia vel q eũ cũ riuali suo ægone commerciũ habere sciret, vel q illũ in arte cãtãdi æmulũ haberet, vel q pecoris fœcũditatẽ illi inuideret, a conuicio, & exprobratione incipiẽs inq̃t. Dic mihi damœta, cuiũ pecus, an meliboei. hoc est scio, q̃ tuũ nõ est, cum miser & pauper sis, est ne forte meliboei. illius pastoris, quẽ pfugũ prius dixerat Ma. o. q. d. forte ab iniquo milite, iniquus pastor boni pecoris, sed alieni curã suscepisti. Itaq3 eũ: & paupertatis, & furti quodãmodo arguit. Quod intelligẽs damœtas regerit cõuicia in menalcã, eũ amare mordẽs, ac dicens. Nõ est meliboei, sed ægonis riualis tui, vt. s. noris q̃ durã prouinciã agas: qui tã potentẽ, ac diuitẽ virũ æmulũ habes. q. d. si ego mercenarius sum, tu tamẽ infelicior, & miserior es, qui cum domino meo contẽdis. Riualis autẽ (ne qd turbes) est qui cum altero ad eundẽ amorẽ riuum, hoc est ad eandẽ amicã non sine æmulatione contendit, sicut tauri dum ad eundẽ riuũ aquantur concertare solẽt. Ad hoc menalcas. O infelix pecus, quod dũ dominus neæram fouet veritus, ne me sibi præferat illa, mercenarius bis mulget in hora, & ita & succus pecori, & lac subducitur agnis, ad quod damœtas parcius, &c. Ordo est. Loquit menalcas. o damœta, dic mihi cuiũ sup. est hoc pecus. i. hic grex ouiũ, an. i. nõne est meliboei. i. qd meliboeo sui reptũ est. Respõdet damœtas: Non sup. est meliboei verũ. i. s3 est sup. ægonis illius diuitis pastoris corriualis tui, nã ægõ tradidit mihi nuper. i. a plusculis diebus. Ad qd inquit menal. O ouis tu sup. es infelix pecus semper. i. siue a domino amoribus perdito, & negligenter custodietẽ, siue, a mercennario fure pascaris, qz dũ ipse. s. ægon dñs, fouet. i. molliter amplectitur, & educat, neæram, idest amicam nobis cõmunẽ, & veretur ne illa. s. neæra, præferat sibi me, qd. s. faceret, si semel illic pedẽ amoueret, hic. s. damœta (Mõstrat n. eũ, & nõ loquit ad eũ, sed de eo quasi ad aliũ loquat. Nã sicut beniuolentiæ sæpe indiciũ est ad absentẽ per apostrophen loq, ita inuidiæ, nolle ad pñtẽ, s3 potius de præsente ad aliũ loq) extẽs custos ouis alienus. i. mercenarius, ad quẽ nihil de ouibus spectat, mulget bis in hora. i. quasi per singulas horas: & ita & i. simul succus. i. naturalis humor ad viuacitatẽ necessarius subducit. i. subtrahit pecori. s. matribus) quia cum sedula natura

Totius Argumẽti eclogæ declaratio

Riualis q dicatur

Ordo

SERVI.

Ic mihi. ecloga plena est cõtẽtiõis & litigij & pastoralium conuiciorum. Qui enim bucolica scribunt curãt ne similes sint eclo. quod Verg. fecit. Nã prima habet vnius ociũ & alterius q̃relas. Secũda rustici amãtẽ exprimit. Hæc lites & altercationes pmo occũrsu habet, inde q̃rit iudicẽ litis, postremo sequit sentẽtia quæ vniuersa cõponit, sed cũ tres characteres sint. Vnus est exegematicus, in quo tm̃ poeta loquit, vt in tribus libris georgicorum. Alius dramaticus in quo nusq̃ poeta loquit, vt in comedijs ac tragœdijs. Tertius mixtus est, vbi & poeta aliquãdo loqtur, & alios itẽ loquẽtes induicit, vt Sicelides musæ paulo maiora canamus. Cuium pecus. Amarum principiũ ostẽdit. n. eũ esse mercenariũ. Cuiũ, antiquum est quod dixit: vt vitaret homotæleutõ. Nã vt est meus mea meũ, sic erat cuius cuia cuiũ. Terẽ. Quid virgo cuia est. Verũ ægonis, Et hic amare riualis pecus esse dicit, vt oui as illi ptes cũ tã diuite riuali esse demonstret, cũ ille possit ociose amicæ vacare. Mihi meæ fidei credidit. Neærã, amicã cõem ægonis & Menalcæ, Fouet amplectitur. Præferat veret. q. d. iõ non discedit ab ea, q̃ sciat me pferri si ipse discesserit. Bis in hora, quod vix pertorũ die etiã in fœcũdis omnibus potest fieri. Nã in geor. ad laudẽ dictũ est. Quod sui gente die mulsere horisq; diurnis Nocte premũt. quod iã tenebris, & sole cadente Sub lucẽ exportãt calathis. Et succus pe. & lac subdu. ag. quia bis in hora mulget.

¶ Dic mihi Damœta: &c. Sumpta est ecloga maxime a Theocriti quarta, & quinta, in q̃rta Battus & Corydon colloquuntur. est

MANC.

tur, est autē initiū tale. Batto iterrogāte, illo poste a respōdēte. Dic mihi o corydon, cuium pecus. est ne philondæ. Respondet Corydon, non verum ægonis. nuper mihi tradidit ægon: unde Bat us ait, Me custode boui tonderet pascua prati. Respondet Corydon, Nonne boues furtim sero sub vespere mulges. Scribitur fuisse quendam, qui liuore ductus, vt Vergi. deriderei, duo carmina pma sic mutauerit. Dic mihi Damœtas cuium pecus, an ne latinum. Non verum ægonis, nostri sic rure loquuntur. Cuium. id cuius cuia variatur, de quo lege Pris. li. xvij. Pecus, ouium gregem hic intellige, vt Ovi. lib. xiij. met. hoc pecus omne meum est, vbi de ouibus & capris intelligit. Infelix. o, dolentis, admirantisq; interiectio est: Semper. o. i. molle, & debile, ait enim poeta, li. geo. iij. Glacies ne frigida lædat, molle pecus. Fouet, amplexatur. Bis mulget in hora, scribit Var. lib. ij. c. ij. Interea dum nutricantur agni, eorum matres non mulgendas, vel melius sicut nec ibi, in actæo aracintho: vtillic doctissimus.

la natura in id quod exhaustū est quicquid vndecūq; coacervare potest conuertit, sicut in frequēter coeunte in sperma sanguinem ita in lactante pecude succum in lac, atq; ita sæpe mulgendo succus subtrahitur pecori) & lac subducitur, idest clam subtrahitur agnis. s. lactentibus adhuc. Succus inqt Lādinus proprie humor est, quo aialis corpus alitur, ac sustentatur. Terētius: Corpus solidū, & succi plenū. Qui vero corruptus est humor pus dicit. Cætera per Seruiū explicat Mācinellus Regula prima est. Cū ois genitiuus, aut passiue tantū, aut actiue, seu possessiue tantū: aut vtroq; modo significet mei, tui, sui, nostri, & vestri, etia nūc tantū passiue significāt, mis, tis, sis, ols, & nostrū, vestrū, et nunc tātū actiue, seu possessiue. cæteri oēs vtroq; mō significāt. Secūda. Quia mis, tis, sis, ab vsu recesserūt loco eor vtimur in eus, tuus, suus, & loco nostrū, & vestrū, iterdū noster, & vester significatiōe actiua, aut possessiua. itaq; dices. Pecus meū, nō mei, creatio mei, nō mea: qr tu nō creas, sed crearis: amor tui, si amaris, amor tuus, si amas. Tertia qr ois pformitas casuū a dictiōe regēte depēdet, nec ois dictio oēs dictionē i eodē casu regere pōt ptingit iterrogatiuū, & respōsiuū & dictiōes p cōiūctionē copulatiuā, aut disiūctiuā copulatas: aut cōtinue sine cōiūctiōe positos, diuersor casuū esse. Itaq; interrogatus, cuiū pecus, respondere pōt, ægonis & cuius hic fundus. Meus, & fratris: & cōtinuo dicere, mea solius opa id factū est tuā ipsius aiam ptransibit gladius, sed de his apud vallā latius locuti sumus. Quarta. Quia quoties, Et dū, ptim, si aut, ve: vel, an, neq; & similes particulæ geminatæ, aut multiplicatæ vni, aut alteri cōiūctior ponunt, et reliquo: aut reliqs pponi volūt, non dices, Et succus pecori lac & : sed: & lac subducitur agnis, licet vocalis ante vocalem neq; corripiatur, neq; absumatur.

Parcius ista, uiris tamen obiicienda memento. DA.
Nouimus & qui te, transuersa tuentibus hircis.
Et quo, sed faciles Nymphæ risere, sacello.
Tum credo, cum me arbustum uidere Myconis. Me.
Atq; mala uites incidere falce nouellas.
Aut hic ad ueteres fagos cum Daphnidis arcum. DA.
Fregisti, & calamos, quæ tu peruerse Menalca
Et cum uidisti puero donata, dolebas.
Et si non aliqua nocuisses, mortuus esses.

ASCEN. ¶ Parcius ista viris, &c. Respondet ad obiecta damœtas dicēs. O menalca tu deberes ista. s. tua, aut turpia flagitia pcius obijcere viris, vt mihi, & alijs: q vlcisci possemus, tamē memēto ea obijcieda esse tibi: videlz effœminato, & tui similibus, nā feminus te effœminatū esse, nouimus. n. & q te stuprauerat, hircis indignātibus, aut oculis tuis in fine trementibus, & sacello, qr in pastoraliū nymphæ sacello id feceruit sed nymphæ, faciles scilicet per sexum benigne riserunt cum de te vlcisci deberent si i seueræ cuiuspiā deæ, vt palladis, aut mineruæ phanis cōmisisses. Rñdet menalcas nō purgādo sibi obiectum crimē, sz p rusticā vlciscēdi cupiditatē, aliud crimē ille obijciēdo sic, credo q tūc riserūt nymphæ faciles, qñ viderunt me icidere vites nouellas & arbores vitiferas myconis, quod p roniā dicit: qr nō menalcas sed damœtas id fecerat. qd' vtiq; cōstabat erat aūt capitale. Vnde eūder menalcas aut fictūc non riserint qr nō viderūt te nymphæ id facere, sed vis dicere, q me viderint id facere, tūc riserunt qñ fregisti p maliciosam inuidiā & æmulationē arcū daphnidis indulgētissimi pueri, tā innata enim est tibi puerse menalca malitia, vt si nō i aliquo nocuisses, mortuus esses. Ad quod exclamat menalcas. Quid domini, &c. Ordo est, Ista. s. turpia facinora, q in te sunt, & mihi tū obiicis, pcius. i. modestius & tēperātius, sup. sunt, obijciēda viris. i. maribus virilibus & fortibus a viribus, aut virtute dictis cuiusmodi ego sum: & tū memēto ea obiicienda, sup. esse aliqbus qr tibi effœminato nā nos nouimus, sup. oia. i. puer sup. ens, q te sup, stuprauerūt (sed id honestatis gratia subticuit, cū mora sit ēt iter turpes turpia reticē q̄si nota) & hoc hircis, id ē masculis capræ tuētibus trāsuersa. i. trāsuersū, nec ex directo dignātibus vos aspicere: aut potius hirqs. i. angulis oculor tuor, tuētibus trāsuersa. i. intrāsuersū, & libidinose secū agitātibus (Dixi potius: qr si in sacello id factū est, nō poterāt hirci videre), & nouimus quo sacello. i. puo phano ꝯsecrato, seu edicula sacra, quā barbari capellā vocāt. sup. te subegerūt, sz nymphæ. i. deæ aqr, aut mōtiū, faciles. s. ad ignoscēdū, risere. i. risecūt turpitudinē tuā quā grauiter vlcisci debuerūt. Ad qd menalcas. Ego inqt credo tū. i. qr tūc riserut nymphæ, cū. i. qñ: viderūt, me (qd tamē ego nō feci, sed tu) incidere falce mala. i. ad vsuz malum applicata arbustū. i. nouellas arbores ad vites ferēdas ꝯsitas, atq; nouellas vites. i. palmites bonos, & racemiferos, myconis. illius viri diuina vicinitsi, cui tu inuidēs vites eius incidisti Ad qd' damœtas, Aut si sup. tūc nō riserūt: hic sup. riserūt, s. ad veteres phagos, cū. i. qñ tu fregisti sup. ibi. arcū, & calamos daphnidis, illius pueri pulcherrimi, & q. i. quæ res, cū tu o puerse menalca vidisti donata puero. s. daphnidi, dolebas, & si nō nocuisses, aliq sup. pte, aut via, aut re aut rōne, tu esses mortuus. s. ex inuidia. sicut dicet inuidia rūpāt vt ilia codro. Irelegit apud Theocritū, vt dicit Mācinellus, vñ est et illud Iuue. saty. iii. Ebrius, aut petulās q nullū forte cecidit. dat penas: (qr seipsum torquet, vt ibi subdit) nocte patitur lugentis amicū. Pelidæ, &c. Rephendit Seruius, qr succinctius de arbusto loquit a Beroaldo sic dicite. Mutilata hæc est interpretatio. Nā nō ois locus, in quo sunt arbores, noiatur arbustū. Quid si essent quercus, illicesq; q̄ plurimæ. qd si innumerabiles. qd si sylua. an significāter arbustū nūcupabimus. Minime. Et n. arbustū, vt ego accuratius aiaduerti, pprie significat arbores vitibus maritatas, atq; vinifer as: q̄ in ordine redigunt, vt docet Ply. Columella, atq; palladius scribētes qño arbustū sit faciēdū, vnde vitis arbustiua, & vinū mustūq; arbustiuū appellat ex huiusmodi arborib⁹ collectū. Cato quoq; collocat arbustū in octauo loco pdior, & ne quispiā existimet: est intelligere de sylua, subiunxit loco nono ponēdā esse glandiariā syluā. Claudius quadrigarius locū in quo sunt arbores plurimæ, inusitato vocabulo arboretū appellat, qd ipse nimis licenter peperisse ac formasse creditur. Apud palladiū legi arbustum p castaneto positū, quod nō lōge abest a Seruij significatiōe. sic ille de reliqs audistis Mancinellū. ¶ Regula est. Res turpis, & lubrica, aut reticēda aut p metaphorā, honest iq; trāslatiōnē significāda est. reticēda vt hic, & i eunucho Ego eunuchū illū vel fobrius sup. subagitarē, p trāslationē significādā, vt Geor. iij de armētis ante coitū emacerādis, & fatigādis locutus dicit, Hoc faciunt nimio ne luxu obtusior vsus. sit genitali aruo, & sulcos oblimet inertes, sed rapiat sitiens, venerem, interiusq; recondat, vbi de receptaculo seminis honeste loquitur vocans genitale aruum, & sulcos.

SERVI. ¶ Parcius, Melius distinguitur, vt sit. Noli valde hæc obijcere. Et tamen scies viris fortibus obijciendas esse rapinas, nā ipse in. vij. ait, Cōuectare iuuat pdas: & viuere rapto. Possumus tamē dicere pcius ista viris. Et qui te. s. corruperunt, qd verecunde suppssit, licet Theocritus apte turpitudinē pfatus sit. Sacello, in quodā sacro, nā diminutiue, ptulit. Trāsuersa. s. Vestrā turpitudinē indignātibus. Alij hirquis legunt, hi sunt oculor anguli, vt ait Sueto. in vitijs corporalibus: vt sit sensus trāsuersa tuentibus hirquis, idest oculis, in hirquos retortis, quā rē solet libido pficere. vnde Iuue. Oculosq; in fine trementes, & Persius. Patranti. fractus ocello. Faciles, ideo risere: qñ faciles sunt. Sic in Geor. Faciles venerare napæas. i. exorabiles. Tū credo, & rustice, & naturaliter. Nā non ante purgat obiecta. sed alia obijcit, vt irati solēt. Mala: qua male vteris dictū ex affectu vtētis. vt cū dr, inutile ferrū cingitur. Nouellas qd summū est nefas: nā vetulæ cū vtilitate incidunt. Erat aūt capitale alienas arbores cædere. Arbustū qdā locū, in quo arbores sunt accipiūt: vt salictū. Calamos, sagitas. Nā habēt arma pastores, vt Armaq; amycleūq; canē. cressasq; pharetras Peruerse, vel conuerse ad turpitudinē, aut fuit alius Menalcas nobilis: cuius cōparatione hunc puersum dixerit. Sic Sal. sæuus iste Romulus. Aliqua: aliquatenus, aliqua ratione.

MAN. ¶ Fures seruos intelligi, qs. n. sæpius furta cōmittūtur. Lycisca dicit quasi lyci scylax. λύκος. n. lupus dr. σκύλαξ vero catulus. Proripit, pcul rapit. Carecta, carex herba est, quæ nascit in paludib⁹, teste Probo. Est aūt acuta. hinc Maro. li. iij. Geor. Et carice pastus acuta. An mihi. cū nequiret. obiectū aptū crimen repellere purgat, se nā confessionem pcedit defensio, qd et Fabius meminit lib. ix, Reddere reddere debebat

Quid domini facient, audent cum talia fures? — Me.
Non ego te uidi Damonis pessime captum
Excipere insidijs multum latrante Lycisca?
Et cum clamarem, quo nunc se proripit ille?
Tityre coge pecus, tu post carecta latebas.
An mihi cantando uictus non redderet ille, — Da.
Quem mea carminibus meruisset fistula caprum?
Si nescis, meus ille caper fuit, & mihi Damon
Ipse fatebatur, sed reddere posse negabat.

ASCEN. ℭ Quid dñi faciet, &c. Menalcas indignatus: q talia tã petulãter sibi a seruo obijceretur. qd inq̃t faciẽt domini, cũ fures. i. serui, q tere tures sunt, talia audẽt dicere. deinde furem ꝓbat eẽ, q: damonis caprũ furatũ deprehẽderat: quẽ damœtas fatet qde abstulisse, sed ob id se furtũ cõmisisse negat, cũ cũ cãtãdo lucratus fuerit, qð menalcas irrides dicit, cãtado tu illum &c.

Ordo. ℭ Ordo est. Quid dñi faciẽt, cũ i. qñ qdẽ ita est, q fures, idest serui furaces, audẽt talia. s. fingere. & dicere in ingenuos, & similiter tam his, & to. te visus est damœtas ægre ferre: q fure dixerit: vnde illud ꝓbat menalcas dicẽs. Nonne o pessime. s. damœta, vidi ego te excipe insidijs. i. p insidias, & furtiuã abiectionẽ. caprũ damonis, & hoc lycisca. i. cane ex lupo genita. q̃ acris esse solet, & ad custodiã pecoris apta. Latrãte multũ, & cũ clamarẽ, quo ille. s. fur se ꝓripit. i. ꝓcul rapit, & dixi sup. mercenario meo. Tityre coge. i. in vnũ cõpelle pecus, sup. nostrũ dñi. s. illũ psequor: aut ne sf as quoq3 pecudes dispsas excipiat, tu latebas. i. occultabaris, post carecta. i. dẽsam cõgeriẽ caricum. i. herbar asperar in palude crescẽtiũ. Rñdet damœtas cũ indignatione ægre ferẽs, se fuer accusari p re quã iuste sibi vẽdicasset. An ille victus cãtãdo. i. dũ mecũ canebat: nõ redderet. i. nõ debebat reddere caprũ, quẽ mea fistula meruisset carminibus ant. r. pstib us bõis, aut totidẽ, s3 meliorib⁹. q. d. id si vis intrinsecus. at si nescis. alle cap quẽ. s. abstuli: fuit me⁹: & damõ ipe. s. ad quẽ maxie spectabat negotiũ, fatebat mihi. s. q eũ lucratus erã s3 negabat posse reddẽ, q: ei⁹ nõ erat, rẽ n. nõ suã depo fuerat, & amiserat. Nihil hic expõnis eget, qð nõ sit satis aptũ p Seruiũ: aut Mãcinellũ. Regla est. si ꝯiũctio, dũ ꝯdi nõ alis ẽ, subiũctiuũ modũ, dũ cãlis idicatiuũ efflagitat, vt si nescires, dicerẽ tibi. si nescis, dico tibi. Mãcinell⁹ sup apposit⁹ ẽ, ne forte hæc regrat.

Regula q̃n natiuo

SERVI. ℭ Fures, p seruis ponit, q: furta spãliter suor sunt. sic Plau. de suo. Homo es triũ litterar. i. fur. Vidi, manifesti furti arguit Excipe, Dolo cape. vt excipi incautũ, Lycisca. Canis ex lupo & cane nata, vt ẽt pli. dicit. Carecta, loca caricib⁹ plena. Carex. n. herba est acuta, & durissima, & asparago similis, Rẽ autẽ de Verg. nunq̃ lectã allegorice supflue intelligũt. Aiũt adamasse Verg. Vari poetæ vxorẽ, q doctissima fuit: & illũ tragœdia, quã fecerat dono dedisse. Illã vero tanq̃ a se scriptã viro donasse, & virũ p sua edidisse. Caprũ ergo dixit, q: tragœdiæ p̃miũ est cap. sed sunt refutãdæ allegoriæ i bucolico carmine, nisi ex aliq̃ pdictorũ agror necessitate, pueniãt. Me⁹ cap. debitus merito victoriæ reddere posse, ne suo iudicio superatus esse videat.

ASCEN. ℭ Cãtãdo tu illũ Menalcas idignatus, q Damœtas damonẽ vicisse gloriaret, dicit ipsum oĩno imperitũ artis cãtãdi, ex quo nascit damœtæ occasio ꝓuocãdi menalcã ad certamẽ musicũ qð principalr a poeta in hac ecloga pretẽdit. Tria autem prĩa verba sub distinctione quadã legẽda sunt, Nã singula pondus suum hñt. Primo, qa dicit. Catãdo: ac si dicat pugnando fortassis, aut currẽdo, aut opatione alia quauis mechanica illũ supare potuisset, sed nõ cãtando, cũ tu sis cantãdi imperitissimus. alle ꝯ peritissimus. Nã ipenitũ te esse plane cõstat, q nũq̃ nisi vniformi, ac simplici stipula, & id miser carmẽ in triuijs disperdere soleas. Ad quod damœtas, Vis ergo, &c.

Cantando tu illum? aut unq̃ tibi fistula cera — Me.
Iuncta fuit? non tu in triuijs indocte solebas
Stridenti miserum stipula disperdere carmen?
Vis ergo inter nos, quid possit uterq; uicissim — Da.
Experiamur? ego hanc uitulam (ne forte recuses.
Bis uenit ad mulctram, binos alit ubere fœtus)
Depono, tu dic mecum quo pignore certes.

Ordo. Ordo. ẽ tu. i. tu ne, q imperitissimus viristi, sup. illũ. s. damona virũ peritissimũ, cãtãdo. i. in arte musica? vt sup. credã tibi q fistula fuit, tibi. vnq̃ iuncta. i. cõpacta cera. i. p cerã. vt sit varietas, ac discretio vocũ. Nõ. i. nõne tu idocte. i. iperite cantãdi solebas disperdere. i. diffundere pditũ, & i auras vanas cũ nullus auscultare vellet, in triuijs. i. locis vulgaribus quo tres viæ ducũt, & quo plæbei, ac ignar, icõuenire solẽt q m̃ te audire recusarũt: solebas inquã dispdere stipula. i. culmo stridẽti. i. dissone crepãti carmẽ miser, q: licet fortasse cũ alterius authoris esset bonũ fuerat tñ miser q: a te iperito, atq3 iepto dispdebat. (Nã miserũ fere in bonã ptẽ accipimus, hoc est p paupe, aut afflicto qdẽ, sed miseratione digno, vñ illud æneid. ij. Nec si miserũ fortuna sinonẽ finxit &c.) aut sic, carmẽ miser. i. de miserijs cõpositũ, q̃les sunt neniæ. i. lamẽtatiões funebres, & elegiæ. i. carmina de miserijs amantũ aut casus sepultor. quæ epitaphia dicunt. (hæc. n. elegiaco primũ dicebant. Vnde flaccus i arte. Versibus ipariter iunctis q̃rimonia primũ. Post ẽt i clusa est, voti sñia cõpos.) Rñdet damœtas. Ergo hoc est q a tibi p suasum ẽ, q cãtãdi iperit⁹ sim vis, vt sup. expiamur iter nos. i. faciam⁹ piculũ. vicissi3. i. p vices canẽdo iuxta legẽ amœbei carminis, (Id. n. ẽ quoties alterni canũt ea lege, vt scðs totidẽ versus dicat, sed aut maius, aut ꝯtrariũ significantes. Nam ἀμοιβαῖος καὶ ἀμοιβαῖον, vẽ vicissim, &, ἀμοιβαῖος mutuus. Ideo aũt sequẽs plus, aut cõtrarium debet canere, qa difficilius est excogitare, & primum inuenire q̃ imitari, atq3 ita: vt æque sint vtriusq3 partes, ea lex sancita est) quid vterq3 sup. nostrũ possit. s. in carmine, & ne forte dicas, q: mercenarius sũ: q nolis mecũ gratis, & sine spe lucri, si viceris cõtendere ego depono hãc vitulã. i. virẽtẽ, & iuuenẽ vaccã, aut p vitula, aut ꝯtra vitulã tuã, & ne forte recuses, q: dixi vitula3. ipsa venit bis ad mulctrã. i. ad vas, in qð mulget (. s. alterũ scðm quosdã vber) & alit binos. i. singulis diebus duos fœtus. s. suos vbere. s. altero (nã scðm eos, vt idẽ vber bis mulgeat, & tñ binos fœtus alat fidẽ excedit) Alij sũt sensus vẽ q bis mulgeat aut binos fœtus alat, nõ simul, s3 vtrũ velimus, vt. s. scðs sit declaratiuum þoris. Nã si dicat menalcas, q̃libet vitulã. aut iuuencã posse venire bis ad mulctrã, modicũ. s. lactis datura: ad hoc respõdet, q tñ lactis dat, vt si velis binos alat vbere fœtus. Verũ me iudice sensus eor, q dicũ⁺, bis venire ad mulctrã q̃tidie, & alere binos fœtus vbere: nõ altero, s3 vtroq3. s. vbertate, ac fœcũditate mãmillar suar, nõ dãnabit, nã ẽt oues, q: lac ab agnis nõ plane exugitur, ne qð remanet eis noceat, & sterilitatẽ lactis pariat: licet alat agnos, tñ mulgent, qð & vitulæ accedi põt. q: tñ p vaccas q̃ nõdũ fœtũ ꝓduxerat, accipi solet, posuit Seruius ẽt expositionẽ, quã nõ recitauimus, vt sit ego hãc iuuẽcã depono vitulã. i. p vitula: licet melior sit, qd̃ & nobis dicẽdũ est, nisi velimus vitulã cã, q̃ iã enixa est dicere, tu dic, quo pignore certes mecũ. i. qd velis deponere, vt mecũ certes, Deponere est de se, hoc est seorsũ a se, & extra suã potestatẽ ponere in arbitriũ iudi, aut exitus eius: p quo barbari vadiare dicũt. ℭ Regula est. Vbi de vtraq3 parte, aut de pluribus paenbus ꝓpositis æqualiter dubitatur sic, vt etiã ambæ, aut oẽs negari possint, recte vtimur, aut, ve, & vel, sed si inter partes dubitetur, certum tamẽ sit vnã esse concedendã. vtendũ sit ne siue an. Exemplum prioris, vt putas Aristotelem logice aut physice imperitum fuisse. q. d. neutrius imperitus, fuit & hoc loco. Tu illũ cantando, hoc est credã, q in illũ cantãdo vicisti, aut q vnq̃ tibi fistula cera iũcta fuit. q. d. neutrum credam. Exemplum secũdi. vt quia certum est patrem meum viuere, aut mortuũ esse, non dicam nescio, pater meus mortuus sit, aut viuat: sed an viuat, aut sic, nescio viuat, nec ne pater meus.

Miserum q̃d sit

Depone/re qd sit

SERVI. ℭ Tu illũ, iperitus peritũ. In triuijs. Cõsuetudo. n. fuit, vt per triuia, & quadriuia vlularent, & flebile cãtarẽt in honorẽ Dianæ, ad reddẽdã Cereris imitationẽ, quæ raptã Proserpinã in triuijs clamore reqrebat. Eadẽ. n. Diana est, ac Proserpina Vnde nocturnisq3 hecate triuijs vlulata p vrbes. Miser, flebile, q̃le canunt fistulæ, & quale ptinet ad imitationem Cereris. Inter nos vel nostri cõparatione. vel nullo iudice pñte. Nã Palæmon ex iprouiso aduenit. Vicissim. i. amœbeo carmine. Id aũt est quoties, & æquali numero versuũ vtunt, & qui rñdet aut maius, aut ꝯtrariũ dicit. Ego hanc vitulã. Subintelligere qdã volũt, Ego hãc iuuẽcã pono vitulã. Ne forte recuses, sed minime est: Nã & vitula viridiori ætate dicta est, vt virgo. ergo poterat parere. Mulctrã, Hæc mulctra, & hoc mulctrale dicit: Alij mulctram volunt tempus mulgendi. Mulctrale vero vas esse, in qð mulget. Depono. in spõsionẽ colloco, sequestro.

MANC. ℭ Aut vnq̃ tibi fistula cera. Theocritus quoq3 ait in q̃nta. An fuit vlla tib calamis cõpacta canoris Fistula, qua pecudes fierent p gramina lætæ? Nõne tuos cãtus disperdere raucus iertes, Stridenti stipula iã cũ Corydone solebas? Miserũ carmẽ, aut quia ab illo male canebat, vel flebile, vt aiunt, si volueris intelligere illor morẽ: qui in triuijs flebile canerẽt in honorẽ Dianæ, ad cereris imitationẽ. Vis ergo, ordo est. Vis ergo vicissim experiamur iter nos qd possit vterq3. Ego, hãc vitula3. Theocritus quoq3 ait in quinta. Ego hœdũ, si forte velis deponere mecũ. Nil sacrũ, sanctũq3 nihil: nullãq3 minoris, Rẽ faciõ. certabo eqdẽ, dũ victus abibis. Et domitũ donec te ip3 fateare canẽdo. Mulctrã, mulgẽdi vasculũ. Bis. mane & vesperi, q̃q̃ binos ẽt fœtus alat, qð qdẽ maximæ fœcunditatis est.

De grege

De grege non ausim quicq̃ deponere tecum. ME.
Est mihi nanq; domi pater, est iniusta nouerca,
Bisq; die numerant ambo pecus, alter & hœdos.
Verum id, quod multo tute ipse fatebere maius,
(Insanire libet quoniam tibi) pocula ponam
Fagina, cælatum diuini opus Alcimedontis,
Lenta quibus torno facili superaddita uitis,
Diffusos edera uestit pallente corymbos.
In medio duo signa. Conon, &, quis fuit alter.
Descripsit radio totum qui gentibus orbem,
Tempora quæ messor, quæ curuus arator haberet?
Necdum illis labra admoui, sed condita seruo.
Et nobis idem Alcimedon duo pocula fecit, DA.
Et molli circum est ansas amplexus acantho.
Orpheaq; in medio posuit, syluasq; sequentes.
Necdum illis labra admoui, sed condita seruo.
Si ad uitulam spectes, nihil est quod pocula laudes.

ASCEN. ¶ De grege nõ ausim, &c. Menalcas filius (vt dixi) familias: puocatus ad certamẽ musicũ, se qdẽ certare paratũ ostẽdit, sed nõ hre, qđ deponat, i quo, vt i alijs multis, poeta graphice depingit mores hoĩu, ostẽdẽsq̃ qd intersit inter igenuũ liberũq̃, & vilis ac mercenariæ cõditiõis hoĩem. Nã damœtas mercenari⁹ pfessus pec⁹, qđ pascebat, eẽ ægonis, audet de ipso egregiã depõere vitulã, menalcas aũt q̃ filiusfamilias, verit⁹ prẽ, ac formidãs nouercã, nõ audet qcq̃ deponẽre grege pr̃no, sʒ de peculio, pocula videlicet, q̃ ab alcimedõte sibi peculiariter obtinuerat. In quo ostẽdit i filio plus bõi timoris, q̃ i seruo eẽ. Nã vt sine offensiõe pr̃is pocula depõat: ea sũmope cõmẽdat, ⁊ ab artifice, & ab artificio. sed (vt in sequẽtib⁹ dicã) cũ nollet damœtas pocula depõi. ne luẽ timore fugeẽ putet, et cũ timore offensiõis pr̃næ, dicit se vitulã quoq; depositur, q̃si amor laudis plus augeat q̃ pr̃is. Sicut in andria dicit Pãphil⁹. Si poterit fieri: vt ne pr̃ p me stetisse credat, quonin⁹ hæc fierẽt nuptiæ. volo. sʒ si id nõ poterit, id faciã i pcliue, qđ est, p me stetisse: vt credat. ¶ Ordo est. Ego nõ ausim deponere qcq̃. i. q̃uis rẽ, siue magnã, siue puam, de grege. s. paterno. Nãq; p q̃, pater est mihi domi. i. habeo domi patrẽ: ⁊ nouerca iniusta, aut quia oĩs iniusta, aut quia hæc pcipue iniusta est mihi domi & ambo. s. tã pr̃ q̃ nouerca nũerãt die. i. quotidie bis. s. mãe, ⁊ vespi. pecus. i. grege ouiũ. alter, sup. eox. s. nouerca, nũerat ⁊. i. ẽt pter oues hœdos. vex. i. sed qm̃ libet tibi isanire. i. furor̃ poetico rapi. aut insanũ laborẽ mire (vñ videlicet nec lucrũ, nec honorẽ cõsequaris) ego ponã. i. deponã tibi id, qđ tute. i. tu ipse fatebere: sup. esse maius multo. s. q̃ vitulã appositoẽ pocula. i. vasa potoria fagina. i. ex fago cælata. itex p appositionẽ op⁹ q. d. existẽtia opus cælatũ. i. exculptũ diuini. i. pstãtissimi. ⁊ diuino ingenio pditi alcimedontis illius artificis, aut cælatoris. qbus. i. i qbus poculis, aut ad quox decoramẽtũ vitis lẽta flexibilis supaddita torno facili. i. agili: & molliter sculpẽti. vestit. i. coopit, aut amplectit corymbos. i. fructus hederæ diffusos. i. in diuersa dispsos, edera pallẽte. i. circũ errante, aut quia ex Theocrito sumptũ ẽ. apud quẽ legit, labris pallẽs inflectit amplis: hinc edera, dicamus edera pallente. i. sub albida, alba: n. laudat vñ dicetur edera formosior alba. Duo signa. i. duæ imagines exculptæ sũt sup. i medio poculox. s. Conõ. s. samius mathematicus, & (volebat ẽt alterius nomẽ dicẽ. sed p simplicitatẽ: ac rusticitatẽ pastoralẽ oblitus pprij nois, alterius dicẽ apud se) qs fuit alter. ⁊ cũ nõ posset meminisse nomẽ eius circũloqtur dicẽs, ẽ sup. is: q descripsi gẽtibus totũ orbẽ radio. i. virga geometrica, q fuit Anaximãder milesius, & q descripsit radio tpa q̃ messor hret: & q̃ arator curuus. i. incuruatus dũ arat, heret. i. qbus tpibus arãdũ, & qbus metẽdũ eẽt. Necdum. i. nõ adhuc, & ego nõ admoui adhuc illis labra, sed suo cõdita. i. recõdita & abstrusa tanq̃ rẽ pciosissimã. Ad hoc inqt Damœtas. nõ putã ciẽs alcimedontis pocula. Idem alcimedõ, quẽ tu. s. diuinũ dicis, fecit. &. i. ẽt nobis duo pocula, ⁊ amplexus est circũ. i. in circuitu, hoc ẽ circũ dedit ansas. i. si sic dicam⁹ manubria, hoc est qbus pocula manu tenent̃ (Vñ i Sileno dicturus ẽ. Et grauis attrita pẽdebat cãtharus ansa) molli. i. flexibili acãtho. i. herba illa vrbana, aut virgulto extremitates ei⁹ ad qđ nascit ãbire: & circũplecti solita, aut solito (hoc ẽ sculpsit i circuitu acanthũ: cuius sculptura. & difficilior, ⁊ speciosior est: nõ tñ cõueniẽtior poculo) q2 solẽt ad pocula adhiberi q̃ potum aut gñant, vt vites, aut cõsumũt, vt capri, vñ est illud Iuue. Et stantẽ extra pocula caprũ. Quia ergo non potuit cõuenientiorẽ ambitũ dare, dat cõueniẽtiora signa. nã musicis magis quadrat orpheus diuinus vates, q̃ conon, siue rex, siue astrologus itelligat. (Licet nullius rei verus poeta totus expsit) & posuit orphea. i. musicũ illũ diuinũ i medio, & syluas sequẽtes. i. tã graphice cælatas, vt ipsũ seq videant. necdum. i. & non adhuc, & ego nõ admoui illis adhuc labra. aut q2 nõ tanti facio, aut poti⁹, q2 ẽt pciosissima iudico, ⁊ tuis pciosiora vnde & ego

SERVI. ¶ De grege nõ ausiʒ. Supra. n. dixerat illũ pascere aliena. iniusta. Epitheτũ. n. nouercax est. Bis. & dũ vadit ad pascua. ⁊ dũ redit. Alter. male de priuigno qdã intelligũt. Nã alter de duobus tm̃ dr̃. ergo intelligit de nouerca. Nec nos moueat. q2 illa sit fœmina. Nã ⁊ i subauditiõe ponunt̃ ea, q̃ nõ possumus dicere. & scimus, q2 quoties hæc duo genera iunguntur. pponderat mas. fœminino. Insanire libet, qm̃ tibi, vel sub sponsiõe cõtẽdere vel qđ melius ẽ, carmina cõponere. Nã insani dicũtur poetæ q sint diuino cõcui furore. Alcimedontis, laus ab artifice, Cice. Polycleti esse dicebãt. Fagina. dixit, quasi rem maximã. Facilis. supaddita vitis. sic legit Donatus. legitur ẽt facili torno ad excludẽda duo epitheta, q̃ in latinis sunt vitiosa. Corymbos: vuæ sunt ederarũ, Conon dux fuit, cuius nomen dicit. q2 in oĩum ore versatur. nã pbi tacet. q2 nõ põt facile ad rusticu puenire, dicunt tñ pbi q̃ ad rusticũ ptinẽt. Radio. vga ẽ, q̃ geometræ lineas idicãt. fuẽta aũt est geometria quo tpe nilus plus æquo crescẽs terminos possonũ cõfundebat, ad qs i nouãdos adhibiti sunt pbi, q lineis diuiserũt agros. Inde dcã est geometria: q̃uis nõ solũ terræ, sed maris, aeris, ⁊ cœli spatia metiatur. Significat aũt, aut aratum aut Ptolemeũ, aut Eudoxum. illis la. ad. hypallage, vt dare classibus au. i. nõ admoui illa labris. q. d. pp venerationẽ nõdum sum vsus. ide al. iterũ sio tacta ex iteratiõe, & q̃ laudauit mire in vituperationẽ trahit. Et nobis. q. d. cui nõ fecit? Alcimedon. Tu nõ tangis pp ter reuerentiaʒ. ego iõ q2 vilia existimo. Molli acãtho, q2 ille dixerat lẽta vitis. Seq̃ntes. & nõ secuta. sed q̃si q̃ adhuc sequerent̃. ¶ Conõ. Conõ samius mathematicus. Sed q̃uis fuerint mathematici, elegãt rusticũ errãtẽ iduxit, dicẽtẽ. Quis fuit alt. Alter. n. accipit̃ vnus ex duobus in alio sic. Conõ mathematicus

PRO. Conon q fuerit

ægypti⁹ natiõe Ptolomeo ad sidotis libros de astrologia septẽ reliqt. Alter post Cononẽ, quẽ dicat incertũ est. Sed suspicatur Archimede, q2 Cononis discipulus. Quidã eudoxũ Gnidiũ, q de astrologia disputauerit. Quidã Aratum, in quẽ fides videtur nutare, qm̃ prognostica fecerit. Quidã Hesiodum, q2 dixerit: πληϊάδων ἀτλαγενέων ἐπιτελλομενάων quod & hæc tẽpora: quæ messor: quæ curuus arator haberet.

MANC. ¶ Alter & hœdos: nouerca intelligit. est aũt figura alleotheta i. alter posita. seu variatio, vel alloesis. i. pmutatio cõfunditur eius genus. vt ibi. Dulce satis humor. depulsis arbut⁹ hœdis. ad dulce. n. qđ est neutrũ tã mascu. q̃ fœminina reddidit. de hac latius in carmine, Verũ id. Ordo est vex. i. sed qm̃ libet tibi isanire ponã, id qđ tute ipse fatebere multo maius. appositio, pocula fagina. Pocula fagina in dicto Theocriti loco sic est. En hœdum depono meum pinguedine tardum. Agnum ẽt subnecte tuum pro pignore pinguem. Et mecum si nunc audes ptẽdere tẽta, Ply, aũt lib. xvj. c. lv. sic ait. fagis pectines trãsuersi in pulpa. apud antiquos inde & vasis honos. Marcus curius iurauit se ex pda nihil attigisse, pter guttum faginum quo sacrificaret. Opus alcimedontis. ab artifice tribuit illis dignitatẽ. Lenta quibus: ordo est: quibus facili torno superaddita lẽta vitis, vestit corymbos diffusos, ac edera pallente vitis. Theocritus quoq; ait in prima. Et Scyphum multo imbutum tibi nectare binis. Auribus amplexum ligni redolente sapore. Donabo. labris pallẽs inflectit in amplis, Hinc edera. hanc circum frõdes supaddita vitis, Cum croceis ederæ ramo ridente corymbis. Corymbos corymbon rostrum nauis dicitur. corymbos cacumen. ora corymbus, Dñt autẽ corymbi racemi ederæ. vt etiã seri. Ply. lib. xvj. Conon fuit conon Atheniẽsiũ dux, de quo Aemylius Probus, & Iusti. lib. v. Hic vero de astrologo itelligit, ait. n. Probus. q2 conon samius mathematicus de astrologia libros septẽ reliqt. Et quis fuit alter, Anaximãder milesius primus terræ, marisq; circuitus descripsit, & sphærã insuper cõstruxit. Author est Laertius, & Stra. lib. iiij. de hoc igitur itelligẽdum, Radio. vga geometrica. Tpa, quæ messor: de his late in p geor. amplexus Theocritus quoq; in pma. pterea viridi circũ est amplexus acãtho: Pastorale decus Acãtho. est acãthus vrbana herba elato, lõgoq; tolio, crepidines marginum, assurgẽtisq; pulumox thoros vestiẽs. Duo gña eius sunt aculeatus, ⁊ crispus, qđ breuius. Alter leuie. Ply. author li. xij. Est aũt flexibili virgulto, hic legit li. iiij Geor. flexibile vimẽ acãthi. Est etiã arbor. Vñ. ij. geor. est & baccas semp frõdentis acãthi. Orpheaq;. De hoc nos ecloga. iiij. Necdum. Theocritus in. j. Necdum illi labra admoui, sed conditus arca. Intactusq; manet. Tãto te munere dignum, Efficiam tibi si dulcem cãtaueris hymnum.

Edera alba laudabilis

Corymbus qd sit

de & ego seruo ea pdita, vez, si spectes ad vitulã quã.s.depono.nihil est, qđ laudes pocula, q̃tumuis bona: & artificiosa. Tute cõpositũ est ex tu pnoie, & syllaba adiectione te. valetq; idẽ, qđ tumet. sed in lecto nõ reperit tumet, sed tu met, & tibi met passim, solerq; dici tute, vbi tu pmissum est: vt si dicas fratri, cur patri nostro egeno nõ subuenis. rñdere possit. cur tute, id non tacites. Tornus est, quo tornãdo & circũgirãdo abraditur asperitas ligni, & fit leue, ac planũ: vnde in Geor. Et torno rasile buxũ. Est aũt græcũ. nã græce τόρνος dr, & toreia sculptura: & toreuma optuma torno sculptũ, & toreuo orno, & sculpo. Conon dux (inquit Seruius) fuit &c. ad qđ Beroaldus Quis nescit Cononẽ fuisse Atheniẽsium ducẽ. oibus insulis pfuisse. Lacedæmonios pfligasse. Athenas in pristinã libertatẽ restituisse, de quo æmilius, Iusti. Plutar. multa tradiderũt. Sed diligẽtius accuratiusq; psiderãdum fuit, an apud Verg. de hoc conone foret intelligẽdũ, an potius de Conone astrologo. Quocirca verius, & eruditius interptatur Vergilianũ carme. Probus grãmaticus, cuius hæc sunt verba. Conon fanius mathematicus, sed q̃ius plures fuerũt mathematici, elegãter errãtem rusticũ inducit dicere. Quis fuit alter. alter .n. accipitur vnus de duobus. Is aũt Conon de astrologis libros septẽ reliqt. hactenus Probus: huius Cononis mathematici meminit higinus scribẽs ab eo dictum esse Ptolemeo quẽadmodũ ipse viderat crine berenices reginæ iter sydera collocatũ. de qua re scripsit Challimachus carmẽ elegiacum quod Catullus interptatus est, in qbus versibus ita de Conone hoc scriptũ est. idẽ me ille Conon cœlesti numine vidit. Ebere niceo vertice Cæsariẽ De hoc Conone itellexisse Propriũ existimo cum scripsit in. iiij. Me rotat arcbitæ soboles babylonius oropsOron, & a prauo ducta conone domus. Exponamus itaq; apud Vergiliũ de hoc conone astrologo, sicut recte exponit Probus: nõ aũt d conone duce Atheniẽsiũ. vt ppera existimat Ser. hæc Beroaldus. Sim ad Seruiũ addat vna pticula, ego dictis ei⁹ adhererem, si videlz dicatur Conõ, ẽt dux fuit: cuius nomẽ dicit, q2 in ore oium versat, vt sit sensus, q̃ Conõ qdẽ mathematicus: seu astrologus sit hic sculpt⁹, sed eius nomẽ meminerit menalcas, q2 ẽt dux fuit. Qñ aũt dic, necdũ illis labra admoui, videt hypallage esse actiuũ p passiuo. i. necdũ admota sunt labra meis, Lãdinus tñ negat his verbis. Cẽseo nõ hypallage vsu esse, sed voluisse vel venerationẽ, q̃ pocula coleret, demõstrare (nã hmõi rebus solemus ob reuerẽtiam potius labra admouere q̃ illas labio) vel morẽ rusticoz, q adeo solet pocula iplere, vt verit, ne intermouendũ aliqd inde excutiatur os ad illa demittũt, nõ illa ad os attollũt. Nec puto, vt hæc dicat, q2 velit vilitatẽ afferre poculis, sed vt ostẽdat se nõ minus acceptũ alchimedõti fuisse, & quãto plur vlla facultate pluris vitula faciẽda sit, q̃ illis pfert. Hæc Lãdinus. Præterea magna laus est, sculpturæ q̃ syluas sequeres effinxit, vt videlz seq videant, dicũt aũt orphea tã dulciter modulatũ fuisse, vt rigidas quercus ad se traheret, per q̃s Horatius in arte syluestres hoies intelligẽdos docet his verbis. Syluestres hoies sacer, iterpresq; deoz Cædibus, & victu fœdo deterruit orpheus. Dictus ob hoc lenire tigres, rabidosq; leones. ℂ Regula est. Verbũ sum es est, qđo significat hẽre, construitur decẽter cũ datiuo, & id fere in capite locutionis, vt sunt nobis mitia poma. Est mihi disparibus septẽ cõpacta cicutis fistula, est mihi nãq; domi pr, est iniusta nouerca. Sũt nobis bis septẽ pstãti corpore nymphæ. Sũt nobis fortia bello Pectora, &c.

Tute qd sit

Beroaldi expositio

Regula grammaticalis

Nunq̃ hodie effugies, ueniam quocunq; uocaris. Me.
Audiat hæc tantum uel qui uenit, ecce, Palæmon.
Efficiam, posthac ne quenq̃ uoce lacessas.
Quin age. si quid habes, in me mora non erit ulla. Da.
Nec quenq̃ fugio. tantum uicine Palæmon
Sensibus hæc imis (res est non parua) reponas.
Dicite, quandoquidem in molli consedimus herba. P.
Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos.
Nunc frondent syluæ, nunc formosissimus annus.
Incipe Damœta, tu deinde sequere Menalca.
Alternis dicetis, amant alterna Camœnæ.

SERVI.

ℂ Nunq̃ hodie effugies. q. d. q̃ris excusationẽ. ne certes, quia pocula vilia existimas. Veniã. descẽdã. Audiat, intelligit aliqs Tantũ, q2 suspicat eũ victũ nõ cessuz, cũ ante certamẽ tã sit cõtumax. Vel q. quasi regrẽtio est cũ subito venit Palæmon Alij distinguũt, vel q venit. bene aũt dubitat ne eũ ipse iusisse videat, vnde sit suspitio, q̃ adgratiã eius iudicet: hoc ẽt Damœtas sentiẽs dicit, Nec quẽq̃ effugio. i. cõsentio ẽr ad iudicez editiuũ. Is. n. edititi⁹ ẽ, quẽ vna ps elegit, Vicine cõciliat beniuolentiã a vicinitate. Sic Ter. Vel virtus mutua, vel vicinitas, qđ ego in ppinqua pte amicitiæ puto. Frõdet syluæ retulit ad arbores steriles describit aũt tẽpus, quo & delitiæ sunt in agris, & rustici minus laborãt, vt sit duplex ad cantilenam inuitatio Alternis: quia videbatur iratus q̃ Damœtæ prior locus dabatur. Nã in amœbeo carmine difficilior est pars respondentis. quia non p suo arbitrio dicit: sed aut maiorem, aut cõtrariam fert responsionem, Camœnæ musæ a cantu dictæ.

Edititi⁹ qd sit

ℂ Vicine beniuolentiã captat hac voce palæmõ. In Theocriti quinta. Morsona eligunt lacon & comatas cantãtes, comatas ait. Hunc igitur lacon si vis vocitabimus ambo. Quem nũc ipse vides incidere sectile ligaũ Est namq; is morso ante alios iustissimus unus Hic aderit iudex Efficiam posthac. Lacõ comate inquit. Huc ades, huc tandem ipse veni, non ampli⁹ vnq̃. Post hac efficiam audebis contendere cantu. Quin age siqd habes citius iam fare comata. Res est non par. Comatas ait Marsoni. Magna hic res agitur, grauiter contendimus ambo Alternis pro alternatim. Camœnæ musæ a carminibus sunt dictæ vel q̃ canunt antiquorum laudes. vel q̃ sint castæ mentis præsides, vt scribit Festus.

MANC.

Camœnæ vñ dictæ

ASC En.

ℂ Nunq̃ hodie effugies, &c. Artificiose præ se fert menalcas fiduciã quasi vero Damœtas occasionẽ q̃itarer effugiẽdi, & ob id pocula vituparet, vt certamẽ euitet. vnde dicit Tu non effugies i. nõ deuitabis sic: ad qđ me puocasti certamẽ, q2 veniã, i. descẽdã, & cõgrediar tecũ, quocunq; deposito vocaris. q. d. ego ẽt vitulã tãti faciendã, quãti tuã depono, adsit dũtaxat bonus cẽsor, & arbit, et hic, q venit, qcũq; is ẽ, cũ ẽt ppius adesser, & cognosceret, q2 Palæmõ, dicit ecce palæmõ, hoc ẽ vide palæmo, vicinus noster: optimus, & iustissim⁹ vir aduenit. Et ideo q2 iustũ iudiciũ daturus ẽ: efficiã, ne petu'ãtiã tua & pcacitate sermonis queq̃ posthac lacessas. q. d. sic te vincã, vt nõ audeas posthac te iactare musicæ peritũ. aut cũ docto cõcertare posse. Ad qđ Damœtas. Quin age si qd hẽs, hoc est fac q̃ qđ potes expone totas vires, totãq; artẽ tuã, ego te nõ effugiã q2 in me mora nõ erit vlla. Sed o Palæmon vicine recognosce seuero iudicio, & aiaduerte diligẽter ad ea, q̃ dicturi sumus, q̃a res est nõ parua amittere. s. vitulã, famã, & gloriã. Ad qđ Palæmon intelligẽs se, ab vtroq; ad arbitriũ electũ: nõ grauãs illio opa sua dicit, dicite q̃ñ qdẽ &c. neq; vero ppterea q̃ Damœtã priorẽ dicere mõet, grauet menalcas: vt Seruius vr. si nõ adiũcisset alternis dicetis q2 prior ad placitum dicit nã si posterior quoq; ad placitũ diceret, lõge facilius eẽt imitari, q̃ excogitare, vt ergo æqua lege cõtẽdant, alternis. i. amebœis carminibus eos pcertare monet. ℂ Ordo ẽ Tu nunq̃ effugies hodie. i. i nulla pte hodierni diei elaberis: quo minus tecũ certẽ, licet q̃ras occasionẽ effugiẽdi, ego veniã. i. descedã in certamẽ, & pgrediar tecũ, quocũq;. s. deposito, aut quocũq; pditione. aut ad quẽcũq; locũ seu arbitriũ vocaris, i. vocaueris sup. me sed mallẽ dicẽ quocũq;, sup. pmio deponẽdo, vt sit nomẽ, q̃ quocũq; i. ad quẽcũq; locũ, seu arbitriũ, q2 hoc dicẽdo innuit deposuisse vitulã: quã depositam vidisse intelligitur Palæmõ dicturus, & vitula tu dignus & hic (quod non diceret, si alter tantum deposuisset) tantum. i. tantum modo, sup. hoc dicitur, vt aliquis, sup. audiat hæc. idest hanc disputationez nostram, vel idest etiam is. sup. qui venit (videbat enim Palæmonem aduentare, sed eum nondum cognouit, quo cognito cum proprius eẽt dicit) ecce palæmon. idest bonus ille vicinus noster. sup. adest nobis, qui nimirum iuste iudicabit, & ita efficiã, idest perfecte faciam, ne tu lacessas. idest laceratum eas, & p voces post hac. idest post hoc tempus, quemquam, idest quẽcunq; etiam imperitum, voce, idest garrulitate: & dicacitate tua, cum rei paruz habeas. Ad hoc Damœtas, quin idest quinimmo age. idest fac demonstres siquid. idest aliquid, supp. artis habes, vlla mora non erit in me, hoc est præsto sũ, nec fugio quẽquam, sup. censorem, dummodo tamen, iustus, & peritus sit, qualem palæmona cognouit: & ideo conuersus ad eum dicit, tantum, idest duntaxat, id desidero o Palæmon vicine: supple noster, vt supple reponas idest recondas ad bene disquirendum, hæc idest hanc litem nostram. sensibus imis. i. vt profundo examine: & scrutatione diligente priusquam iudices disquiras, & perpendas artem nostrã, quia res est non parua, (immo per liptotem sane magna deponere, scilicet tam bonam vitulam, cum fama, & gloria) hoc audito consedit. idest locuz accepit palæmon, dicens, dicite: idest per artem eloquium, & litem, causamq; protegite dicendo, quandoquidem nos consedimus idest iam locum cœpimus (A consido enim ductum est) quod consedi in præterito habet, sicut consideo (secundum Vallam) in molli herba, & quandoquidem, idest quoniam nunc omnis ager parturit, scilicet segetem: aut herbam: & omnis arbos, idest arbor parturit nunc, scilicet frondes, aut flores, Syluæ, idest arbores syluarum, frondent nunc, annus, supple est

Ordo

nunc

nunc formosissimus, idest nunc maxime varijs ornatus decoribus, tu Damœta incipe, idest exordire certamen, & tu Menalca sequere deinde, idest posterius, vos dicetis .i. artificiose pronunciabitis quæ vultis, alternis sup. carminibus .i. amœbeis: qr camœnæ .i. musæ, quæ cantantibus psunt, amant alterna .s. carmina .i. alternatim dicta, ne vnius ppetua continuatio fastidiu pariat. Atqz ita qr visus est p[ri]us Damœtæ pcedere, q cum priorem cantare iussit, non, vt Seruius dicit, qr facilius oino esset, sed qr maioris dignitatis, maiorisqz voluptatis est posse ad placitum inceptare, q ad alterius arbitriu, aut in similimaius, aut in dissimili contrariu dicere. ℭ Regula est. Vel, tam apud Ciceronē, q apud posteros eius pro etiam accipi solet, authore valla, Et duntaxat apud posteros Vergilium. Quintilianum, & coæuos eoz. Itaqz hic dici posset. Vel qui venit .i. etiam, qui venit.

ℭ Ab Ioue principium Musæ, Iouis omnia plena .D.
Ille colit terras, illi mea carmina curæ.
Et me phœbus amat, Phœbo sua semper apud me M.
Munera sunt, lauri, & suaue rubens hyacinthus.

SERVI. ℭ Ab Ioue principium. Vel ab Ioue, est principium: vel sumamus principium ab Ioue. Ex arato autem est. Ait enim.

ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα, τὸν οὐδέποτ᾽ ἄνδρες ἐῶμεν
ἄρρητον, μεσταὶ δὲ Διὸς πᾶσαι μὲν ἀγυιαί,
πᾶσαι δ᾽ ἀνθρώπων ἀγοραί, μεστὴ δὲ θάλασσα,
καὶ λιμένες, πάντῃ δὲ Διὸς κεχρήμεθα πάντες,

Iouis oia plena, Luc. Iupiter est, qdcuqz vides, qcuqz moueris. Ipse alibi. Spūs intus alit, totaqz ifusa p artus. Mēs agitat molē. ipse .n. est spūs, sine quo nihil mouet. Colit. amat. Colere qd sit. cæterum superior colit, nō colit i ferioré, sic alibi Vnā, post habita coluisse samo .i. amasse. Nec mirū si rusticus a ioue sumpsit pncipiu, quē amare terras pstat: & hēre cātuū curam. Et me phœbus amat. Aut sibi est: qr vnicuiqz deus, quē colit, sūmus videt, vt summe deu sancti custos soractis Apollo, & ita Apollinem ioui æquat, aut dicit Iupiter amat me, & .i. et phœbus amat me. Sua: sibi grata: nā Daphnen Ladonis singūt filiā ab Apolline adamatā, & in laurū versam, & hyacithū ab eodē & a borea adamatū, & cum illū in phœbū magis pnum videret Boreas dum puer disco ludit, discum iactum in eum retorsit, quo vulnere extinctus in florem sui nominis conuersus est.

PRO. ℭ Et me phœbus amat, Apollo in terra sol: sine quo fruges, neqz oriunt, neqz maturescūt. Laur et gratā accipe debemus q Daphnen (vt vult Parthenius in volumine, qd de amātibus cōpositu) Amyclæ filiā dilexit, quā ne p vim stupraret, Iupiter in arborē laurū vertit. ℭ Ab ioue. Ordo est, musæ, idest mō cātu pncipiū sit ab ioue. hoc aūt loco illa, q Macro. lib. q. de som. scribit inserā inqt .n. deū vero, q nō mō imortale aial ac diuinū sit, plenū inclytæ ex illa purissima mente rōnis, sed q virtutes oes: q illā primæ oipotētiā sūmitatis sequunt aut ipse faciat, aut ipse ptineat. Ipsum deniqz ioue veteres vocauerunt, & apud theologos Iupiter est mūdi aīa, hic illud est, ab ioue principiu musæ: Iouis omnia plena, quod de Arato poetæ alij mutuati sunt: qui de syderibus locuturus a cœlo, in quo sydera exordium sumendum esse decerneret: ab ioue incipiendum esse memorauit. Hæc ille, Colit, diligit.

ASCEN. ℭ Ab ioue principiū musæ ingrediēs itaqz vt iussus erat Damœtas musicū certamē. exordit ab Ioue, qui is summus deoz habitus sit, crediderūtqz ét ethnici sine deo adiutore, et fide nullū rite fundari exordiū, dicit aūt sumendū eē exordiuz ab Ioue, pp triplex bñficiū, vniuersale videlicet, qr Iouis oia plena nā vt dicet Geor. iiij. & æneid. vi. creditus ē summus deus eē oia seu aius mūdi (vn̄ i noto opusculo dr. Sidus est aius) sine q qdē aīo nihil aut viuere, aut cōseruari posset, & io qr sine Ioue nihil possumus, bñ dicit, ab Ioue pncipiū musæ. Itē speciale, qr ille colit terras, nā Iupiter planeta oppositus sæuitiæ saturni benignus ē, & terrigenis fautor, deus aūt Iupiter: quē summū putauerūt, oia cōseruat, nec cōseruaret, nisi coleret, & est amaret, vn̄ Seruius recte exponit, colit .i. amat. & singulare qr illi mea carmina curæ: Solemus .n. oēs in bñficia nra ipendere, qbus grata, accepta, & iucunda esse speramus. Argute ergo exorsus ē damœtas vsqz adeo: vt difficillimū sit iuxta legem amœbei carminis ei rñdere, nā summo deo, neqz equales dari qd nō sit idipsum. qd ipse ē: neqz diuū, qd tā plane summū maiū sit, vt ipse sūmū bonū .i. īfinitū: inuenit tn̄ menalcas qd illi rñderet dicēs, Et me phœbus amat, &c. In quo vt sciamus, quo lex seruet .i. aut consimile, sed maius, aut contrariū dicatur æquipollens affert Seruius duas vias, in quaz altera phœbus diceretur summus deus, quia suus cuiqz deus summus est, sicut & phœbus seu Apollo in ænei. summus appellatus cum dr. Summe deum sancti custos soractis Apollo, & ita si pmittatur phœbus eē eiusdem ponderis cū Ioue saltem apud poetā q in tutela phœbi est in sui plus diceret menalcas qr plus eēt a phœbo amari, & eius muneribus ornari, q Ioui duntaxat curæ eē, cū nemo amet q non sit curæ, & curare possumus ét: q aut timemus, aut odio prosequimur. Verūtn̄. quia omnium consensu Iupiter summus habitus est, vsqz ad eo, vt non oracula quidē phœbo addicantur, qr ea ab ioue discere phibet Aeneid. iij. Quæ phœbo pr̄ oipotēs, mihi phœbus Apollo pdixit, &c. Io ponit Seruius secūdā viā saluādæ legis, vt vz dictio & accipiat p ét, & sit sensus non solū Ioui mea carmina curæ sunt, sed et phœbus amat me. Ad qd si quis obiciat: q ptas phœbi .i. inferioris numinis, cū ptāte Iouis nō maior est q solius Iouis, quia si summus deus est, eius ptās infinita est, ad quā nihil accedere pōt debeāqz pcedere, id ethnicis quoqz exploratū fuisse (qd paucissimis pbis cōcedā, pastoribus tn̄, & agricolis negē) adhuc ē larga euadēdi via, qr si nō plus eēt, curæ esse Ioui & Apollini q Ioui soli. tamen plus esset ab Ioue & Apolline amari q Ioui curæ eē, cū plus sit amari q curæ eē: & se amari, q carmina sua curæ eē, Sic ē q dicit Menalcas, sed in tribus vr̄ excedere prīo qr se nō solū Ioui, sed ét phœbo curæ eē innuit dicēs. Et .i. ét phœbus amat me. Deinde, qr plus ē cuiqz se amari q carmina sua, qr sæpe opa amamus pp artificiū quoz artifices odio psequimur, nō solū ergo (inqt menalcas) diligit carmina mea Iupiter, s; ét phœbus amat me. Tertio qr nō vulgariter amat Menalcā & opa eius phœbus, sed sic amat, vt munera sua sic apud eū reposuerit vt illic ea semp parata hēat. Sed hæc hactenus, poterūt alij ét argutiora adducere, vez, vt ordinē cōseruemus addamus vnū vocabulū, videlicet musæ, a qbusdā, de quoz numero est Mācinellus cēseri datiui casus, & singularis numeri, vt sit principiū est musæ ab Ioue .i. musa hēt principiū ab Ioue secūdū alios genitiui casus, vt sit pricipium musæ est ab Ioue sed meo iudicio, cui posterior expositio Seruiana cōsonat, erit vocatiui casus, & numeri pluralis, vt ordo sit. O musæ sumamus principium ab Ioue. vel principiū nostrū sit ab Ioue. Sic .n. quasi facta inuocatione cū maiore reuerētia de Ioue loqtur, ℭ Ordo igit est. O musæ .s. Iouis & Mnemosynes .i. memoriæ filiæ sumamus, sup. pricipiū. aut pricipiū. nostrū sit ab Ioue .i. summo deo patre vestro. nā oia sunt plena Iouis, .i. summi dei) interptat aūt Iupiter iuuās pr̄. vn̄ qr oia psentia numinis suo iuuat, & cōseruat, bñ dr: q Iouis oia plena (vn̄ a nostris dr deus vbiqz eē) ille .s. Iupiter, colit .i. diligit: & fauorabiliter protegit, terras .i. res terrenas: & carmina mea sunt illi. curæ .i. ad curā. Rñdet menalcas. Et .i. ét phœbus, nō solū Iupiter amat: nō solū curæ hēt me, nō solū carminā mea, & phœbo sunt sua .i. ppria munera apud me, q .s. in me ptulit, aut qbus me donauit, aut q ab eo accepisse merui, videl; qz p & (Nā legēdū volūt, lauriqz pp̄ter vocalē sequētē dic ergo) & lauri, & hyacinthus flos ille rubēs .i. purpurei coloris. suaue .i. suauiter, hoc est cū suauitate odoris colā diligit. ℭ Regula puerorum est. Nomē cōparabile neutri generis pōt in tribus gradibus p aduerbio vsurpari, quis legitime a tertia declinatione fiat aduerbiū positiuū in ter, & a secūda in e, vt suaue suauius suauissimū, vnde hic suaue dr, p suauiter, sicut et duriter, ampliter, largiter, & similia sæpe legunt. Dic ergo suaue .i. suauiter, ne duo sint epitheta sine coniunctione media dure cohærentia, cum hyacinthus suaue dici nequeat.

Ordo

Regula grāmaticalis

Malo me Galatea petit lasciua puella.
Et fugit ad salices & se cupit ante uideri.
At mihi sese offert ultro meus ignis Amyntas. Me.
Notior ut iam sit canibus non Delia nostris.

SERVI. ℭ Ante: q lateat. Offert vltro. plus dicit ex lege amœbei carminis. Delia, vel amicam priorem intellige vel Dianam, quæ dea venationis canibus est nota.

MANC. ℭ Malo me galathea petit. Theocritus in .v. Malo me Clearista petit formosa puella. & cātu nostras pmulcet molliter aures. Ac mihi, Theocritus i gnita. Insanire facit Cratides mihi

ASCEN. ℭ Malo me, &c. Auspicat Damœtas carmē de amica, Et lz ad placitū loquat, tn̄ vr̄ hūisse rōnē ordinis: nā vt pmiū .i. honestissimū, atqz saluberrimū ē a deo amari, qd iā docuit, ita pximū, atqz suauissimū ē ab amico, atqz amica diligi: qd nūc pponit dicēs, se a galathea amica appetiri & inuitari pomo amatorio: qd ipsa iniicit fugitura ad salices postq visa fuerit, vt .s. sequatur. Cui rñdet Menalcas in simili plus dicēs & ita legē seruās se videlicet sic amari ab amynta puero vt ille vltro .i. non inuitatus se tā frequēter obuiā ferat. vt Delia, q sūma venatrix est, non sit notior canibus, qz ipse amyntas, q videlicet nō rarius ab eis visus sit. Est pterea cōtētio & cōuetas p pte, quia fugere, & vltro obuiam venire contraria sunt. Est ergo similitudo in re, qr vtriusqz carmen est de amore, sed contrarietas in

quum

modo

Ordo — mõ, qꝛ alter a fugiente inuitatur, alter a se vltro offerente. ¶ Ordo est. Galathea puella lasciua .i. petulãs, & appetẽs viri petit .i. prouocat me, & inuitat ad coitũ malo .i. pomo iniecto, & ipsa postq̃ me petijt pomo .i. iniecit in me pomũ, fugit ad salices, & petit se videri, sup. a me. ante scilicet q̃ fugit, vt sequar. Respondet Menalcas. At .i. sed (est aũt aduersatiua, vt diximus particula ptentioni .i. locutionum contrarietati apta) amyntas puer ille meus ignis .i. qui me amore sui incendit, offert vltro .i. non rogatus, mihi se ita, scilicet frequenter, vt Delia .i. Diana dea venationis, aut notissima amica mea, quam quotidianam habeo: non sit iam notior nostris canibus q̃ amyntas.

ASCEn. — ¶ Parta meæ Veneri, &c. Docuit damœtas se amari ab amica nũc redamare eã, & ita gaudet inuenisse palũbinos pullos, quos illi dono daturus est. Ad qđ Menalcas, q se quoq; amari docuitam simili plus dicit, qꝛ videlicet nõ solum daturus sit puero amato munuscula, sed qđ dederit, & daturus sit, quod

Ordo — nimirũ plus est, & ita legem seruat. ¶ Ordo est munera sunt parta .i. labore inuẽta, & acquisita, Veneri .i. amicæ meæ. quæ scilicet illi dono daturus sum, nanq; pro qꝛ ipse .i. ego notaui locũ, quo .i. ad quem palũbes aeriæ .i. colũbi aeri expositi, hoc est syluestres, aut sublimes, aut si quis color aeri permixto est aeri coloris (nam talis est eis fere color: qualis aeri condensato, qui sub noctem ad mõtes videtur) cõgessere .i. simul gesserunt .s. nidum suũ. Rñdet Menalcas Ego, qđ potui .q.d. nõ solũ, quod fortassis potero, sed quod iã potui, misi puero .s. dilecto, videlicet Amyntæ decẽ mala: quæ vulgo poma dicuntur, aurea .i. aurei coloris, quæ græcis chrysomela dicuntur. lecta .i. collecta leniter, ne læderẽtur, ex arbore syluestri .i. in syluis nascenti (vt .s. ex difficultate, & raritate p̃tiũ pẽdatur) qꝛ rara est in

Regula grammaticalis. — syluis aurea in illa inuenire, p̃terea vt correspõderet illi, & palũbes aerias notasse dixerat se Damœtas, & ego mittã eras altera .s. decem poma. ¶ Regula est. Alter, vter, vterq;, & cõparatiua partitiue tẽta, quæ de duobus enũtiari volũt, nõ refugiũt plura, dũmodo bipartita sint. Vnde hic eras altera mittã qꝛ dena poma .i. bis decem poma significat, quorum decem iam misit,

ASCEn. — ferat, decem missurus est. Consimiliter de omnibus hominibus dicere possum, qꝛ maior pars meliorem deprauat.

¶ O quoties, &c. Proponit Damœtas dicẽs sibi tã dulcia: tãq; aurea verba dicta ab amica sua Galathea: vt digna sint diuorum auribus ideoq;, quasi dy talia nõ haberẽt, p̃catur vẽtos, vt p̃tes aliquã ad eorum aures ferãt. Cui rñdet Menalcas p̃am ararrisione [illegible] innuẽs nihil p̃desse ea verba, in amiũq; esse talibus letari .q.d. illud Ouidianũ, pollicitis diues quilibet esse potest. Vñ de dilecto suo loquẽs dicit, Quid p̃dest amynta, q̃ me non spernis aio (imo vince amas, qđ plus ẽ) q̃ dulcia, ac blãda verba loq;, si dũ tu sectaris apros, ego retia s̃uo .i. si semp disiungimur .q.d. nihil innuens p hoc nihil p̃desse Damœte. q̃ aurea verba locuta sit Galathea, qꝛ eius potiũdæ facultate nõ h̃z, cũ cõfessus sit eã ad salices fugere. Atq; ita, & plus, & cõtrariũ dicit sed de suo amore loquẽs Damœtã taxat. ¶ Ordo ẽ. O ad-

Ordo — mirantis interiectio, quoties .q.d. frequẽtissime: & quæ .i. qualia .q.d. plane aures: atq; diuũ verba: locuta ẽ galathea nobis o vẽti referatis .i. recẽseatis, aut rep̃sentetis aliquã ptẽ ad aures diuũ .i. diuorũ. Ad h̃ menalcas ait, O amynta puer idulgẽtissime: quid p̃dest sup. mihi: q̃ ipse .i. tu nõ spernis me aio .i. q̃ amas me, si ego seruo retia, dum tu sectaris apros .i. si corpore semp distinguimur. quasi dicat nihil, sicut nec Damœtæ prodest, q̃ galathea illi bona loquitur, qñquidem ea locuta fugit.

ASCEn. — ¶ Phyllida mitte &c. Alterius amicæ amores recẽset Damœtas videturq; dicẽ nõ oẽs amicas fugẽ solitas, qꝛ Phyllidis cõsuetudinẽ se h̃re docet bis & bis, phyllida mitte, &c. ea .n. erat Damœtæ & menalcæ, q alio noĩe iolas dicebatur. cõis amica. q̃ vicissi; abutebant, cũ g̃ natalis Damœtæ adesset, i q̃ voluptati, ac genio, reiq; venereæ maxĩe idulgebãt, petit eã ad se dimitti. Ad qđ Menalcas plus in sibi asserẽs dicẽ, se nõ solũ potitur Phyllide, sed iã potitũ eẽ, cũ sũmo eius ɔsensu, imo oblectatiõe vsq; adeo, vt in discessu fieret, diceretq; lõgũ formose vale, vale Iola, q̃ verba plena amoris sunt, & inenarrabili artificio ɔtexta. P̃rio siqdẽ est is modulus pedũ. quẽ in delicatis sentẽtijs Verg obs̃uat. Sicut illius, Formosam resonare doces amaryllida syluas & illic. O crudelis Alexi, &c. & illic, malo me galathea &c. Nã qđ p̃ẽtimemeri fieri solet, heptamemeri facit: videl; ɔcidẽs. vt p̃ma q̃rti pedis sit vlt̃a dictiõis, vt i. iij pede fieri solet: deide qꝛ dixit lõgũ, qđ aduerbiũ ad t̃ps ptinet, siẽ lõge ad locũ fiẽt, ergo t̃ps lõgũ sibi visuri, quo aberit, etiã si

Longum & longe quid — breue sit, Tũ qꝛ dicit formose, tũ qꝛ vale dicit, tũ qꝛ bis ponit vale, vt maiorẽ affectionẽ significet, qꝛ syllabã longã corripit, nõ abijcit. & q̃si p interuallũ p̃nũciatũ ponit, p hoc .n. significatur singultus & fletus, vale dicẽtis puellæ vsq; adeo, vt qui h̃ carmẽ bono iudicio legerit, videat eã cũ fletu ea verba p̃ferre. Et nouissimo, qꝛ nomẽ amati viri nouissimo loco positum vix enũciare põt, ad quã morã significãdã; iterecta est particula inq̃t, quæ diligẽtia cui displicebit, se amusu; fateat̃ op;, sed

Ordo — nos ordines ponamus, q talis est. O Iola mitte mihi .s. ad me phyllida .i. amica; nostrã cõem dignã eius Phyllidis noĩe quæ se suspẽdit ob impatiẽtiam amoris, meus natalis .s. est, hoc est quo natus sum & ita voluptati indulgere debeo. Vnde Iuuenalis quasi p hyperbolẽ dicit. Natali corume die mihi dulcior hæc lux: &c. Et Persius. hunc macrine diem numera meliore lapillo. Qui tibi labentes apponit cãdidus annos. Fũde merum genio, & c. Gentiles ergo, quo nascebantur die voluptati operã da-

Natalia q̃ sint — bãt, plurimi qdẽ, nã sunt q flẽdũ putabãt. X p̃iani aũt diẽ felicis obitus, & ad æternã vitã emigratiõis celebrãt natalitia vocãtes q̃ sint q̃dã nascẽdi i meli⁹ fortunæ cũ .s. qñ ego faciã .sup. sacrificiũ, vitula .i. mactãdo vitulã p̃ frugib⁹ .i. deæ frugũ v; Cereri

quũ obuius extat. Quũq; mouet flatos p cãdida colla capillos. Delia. vel vetus amica vel Diana ipsa venationis dea.

Parta meæ Veneri sunt munera, nanq; notaui. — D.
Ipse locum aeriæ quo congessere palumbes.
Quod potui, puero siluestri ex arbore lecta — ME.
Aurea mala decem misi, cras altera mittam.

SERVI. — ¶ Veneri. amicæ. Aeriæ. aerij coloris. Cõgessere, nidificauere Misi. plus est q̃ dicere se missurum. Aurea, aurei coloris. Frustra autem volunt esse allegoriam de x. eclogis ad Augustum missis Nam non est necessaria hic allegoria.

MAN. — ¶ Veneri .i. amori. Ipse locũ, Theocritus in quinta. Aerias viridi capiã sub frõde palũbẽ. Q ua donabo meã non immemor ipse puellã. Palũbes, colũbi omni t̃pe pariunt. Turtur: & palũbes vere, nec plus q̃ bis. Vita palũbiũ vel ad .xl. ãnos durare existimat philosophus li. xj. de aĩalibus. Aeriæ: sublimes. Aurea mala, Chrysomela intelligit. Chryson enim aurũ ẽ, melõ pomũ, Theocritus ait in tertia. Rosi da mala decẽ duco, eras altera ducam:

Palũbiũ natura

O quoties, & quæ nobis Galathea locuta est. — Da.
Partem aliquam uenti diuum referatis ad aures.
Quid prodest q̃ me ipse animo nõ spernis Amynta. — M.
Si dum tu sectaris apros, ego retia seruo?

SERVI. — ¶ Ad aures diuũ, qꝛ adeo dulcia sunt, vt sint digna deorum auditu. Nõ spernis liptote .i. multũ amas. Referũt multi, q̃ allegorice queratur, q̃ cũ Augustus cõtra Antoniũ expeditiõem sumeret: ipsum nõ duxerit. Retia seruo .i. quo in venatiõe nimius ẽ voluptas, amynta, græca noĩa in as vocatiñ faciũt in a siue crescant vt Palas palantis: siue non crescant: vt Aeneas.

Græca in as quo vocatiñ enũtiãt

Mancinellus hic tacet.

Phyllida mitte mihi, meus est natalis, Iola. — D.
Cum faciam uitula pro frugibus, ipse uenito.
Phyllida amo ante alias, nam me discedere fleuit, — M.
Et longum formose uale, uale inquit Iola.

SERVI. — ¶ Phyllida. amicã cõem. Nã i solis natalis diei sacris licebat voluptati operam dare. In cæteris castitas obseruabatur. Cũ faciã uitula, figurate sic Hora. siue pascat agna, siue malit hædo Dicit hoc sacrificium Ambaruale. q̃ arua ambiat victima, sic amburbiũ sacrificiũ, in quo victima ambit vrbẽ, antiq aũt natalẽ solũ dicebãt. Horatius, Natalis grate numeras. Iuniores natalẽ diẽ dixerũt, Iuuenalis. Natali corume die mihi gratior hæc lux, Iola: vel duo habebat nomia, vt vocaret Iola & Menalcas, vel vt laudaret de noĩaut eũ Iolã ab Iola optimo pastore vt vir fortẽ Achillẽ. Adulterũ Parin noĩamus. Longum, longe: nomen pro aduerbio, vt toruum clamat. Vale inquit, le corripit sequẽs vocalis, vt Te Corydon o Alexi.

Ambaruale, qd & quid amburbium.

MANC. — ¶ Phyllida. eius amicã intelligit, Natalis, erat .n. celebre natale priscis. Hic natalis, & hoc natale dicit. Quum faciam vi. p. f. i. quũ faciã rẽ diuinã, non oue, nõ capra. sed vitula tanq̃ dicat, quũ vitulã p̃ frugibus sacrificauero, quod est, quũ vitula rẽ diuinã fecero. Vitula autem dicta: q̃ potens sit vitæ tolerãdæ & ideo hæc p̃ frugibus fieri facta dicunt, quia frugibus vita humana toleratur, legito Macro. lib. iij. sat. ca ij. Quum faciã vitula, Theocritus in quinta, Quum facies agno nymphas venerat us agrestes, Tum p̃perato, mihi magnam promittere partem. vale inquit: nulla hic synalœpha.

Vitula vñ dicta.

quæ

quæ nuptias exosa castitatē amat, ipse .i. tu venito, q2 tunc amicæ operam dare nō potero (plurimis .n. diebus festis a concubitu etiā legitimo abstinebant, vnde Iuue. sat. vj. ille petit veniā, quoties nō abstinet vxor, Cōcubitu sacris, obseruandisq; diebus. Nouē aūt diebus abstinebant, quæ Isidi sacrificare volebāt, in ambaruualibus quoq; castos esse decuit) Rñdet Menalcas, quē Iolā vocam Ego amo Phyllida ante alias .i. plusq̄ alias, nā ipsa fleuit me discedere .i. q2 ego discederē .q.d. ad signum erat vehemēs amoris in me: & ita redamo eā, & ipsa inqt o formose Iola vale longū .i. p longum tps, hoc est quod longū videbitur mihi etiā si cito redieris, deinde per affectionē, singularēq; amorē repetit dicens: & ter vale Iola. Et ita plus est amicā habuisse, q̄ sperare, te aliqñ habituz, & ita amari ab ea, vt fleat, dū ab ea discedas, vt vix per singultus vale dicere possit. ¶ Regula prima Adiectiua per se posita, eius sunt generis, cuius substātiuū, qd apte intelligit: quod si nullū est, ad neutrū genus trāsire debent. vt hic natalis, subaudi dies. Hic molaris, subaudi dens, aut lapis, hic edilis, subaudi magistratus. Hic septēber, october, nouember, decēber, aprilis, qntilis, & sextilis subaudi mēsis. Hic tyberis, araris: sequana: subaudi fluuius, & hic cōfluēs subaudi geminus, aut multiplex fluuius, &c. hæc cōsonans subaudi lra, hæc pgnans, subaudi fœmella, hæc cōtinens: subaudi terra, hæc pirus, subaudi arbor, hæc babylon, subaudi ciuitas, hæc delos: subaudi insula. Qñ aūt natale dr, pōt subaudiri tps, sed potius absolute & q̄si fixe, vt dicitur pom cēsebit, sicut triste, & dulce in sequētibus. Scđa est. Quicūq; graphice, atq; diserte loq volet, rē depingere conabit, animiq; loquētis verbis eius exprimē: sicut puellæ, a qua descēdit amatus, vt declarabimus, quæ res nō nisi ab optimis qbusq; cōpenditur, cum tñ maximi momēti sit, quo circa quicūq; q̄uis personam rite exprimere volet, seipsum illam esse signat. Format enim natura prius nos intus, ad oēm fortunarum habitum iuuat, aut impellit, ad iram. Aut ad humum mœrore graui deducit, & angit. Post effert animi motus interprete lingua, vt dicit Flaccus in arte.

Regulæ grāmaticales

Triste lupus stabulis, maturis frugibus imbres. — Da.
Arboribus uenti, nobis Amaryllidis iræ.
Dulce satis humor, depulsis arbutus hœdis, — Me.
Lenta salix fœto pecori, mihi solus Amyntas.

SERVI. ¶ Satis, segetibus. Depulsis, a lacte prohibitis.

MANC. ¶ Triste, p tristia, vel tristis res p alcotbetā, de qua supius. Depulsis, a lacte remotis, qd fit, vbi hœdi trimestres sunt facti, vt scribit Varro. Arbut⁹ de hac lege Ply. lib. xv. c. xviij.

ASCEN. ¶ Triste lupus stabulis, &c. Quia Damætas vidit Menalcā paratū i amore narrādo seq, transfert se ad cōtrariū amorem videlicet ad offensionē, & irā. dicēs, q lupus res tristis est stabulis, idest armētis, & capris, & īber frugibus maturis, & vēti arboribus & pcipue florētibus vnde in Alexi dictū est. Floribus austrū pditus & liquidis immisi fontibus apros, & iræ amaryllidis nobis vnde videt idē eē amator amaryllidis, & ī pma & in secūda & in tertia .s. Verg. in prima p Tityrū, in secūda p Corydona: & in hac tertia p Damætā significata, atq; ita quo magis imunē ab amore puerorz Vergiliū cēseas se amore puellæ videlicet Galatheæ Phyllidis, aut Amaryllidis captū dicēs non puerorz sicut Menalcas quē in pricipio eius turpitudinis incusauit quasi iam passus sit. Rñdet igit Menalcas p cōtrarium dicēs dulce satis humor, &c. vbi nō debet legi humor &c. q2 humor primā pducit plus ēt videt dicere q2 præstātius est dulce esse, q̄ triste, eo q bonū, & appetibile pstat malo, & fugibili. Auget ēt, q dicit solus amyntas, vñ dulcor, q nascit ex fruitione amyntæ, maior est q̄ tristitia nata ex iris amaryllidis, eo q nō dicit q solius amaryllidis iræ, sibi tristes sint: plus aūt ponderis hēre videtur, triste, & dulce, q̄ tristis, & dulcis, q2 neutrū genus sēt subiectū saltē vniuersale denotat. est .n. q̄si res tristis, & dulcis, sicut bonū est mihi lex oris tui, plus videt q̄ si dicat bona. Stabula aūt ppie sunt armentorz, & eorz, quæ fere stant pondū ve/scendo, vt sunt eq, boues cerui. Cubilia aūt eorz, quæ turbāt, sed caprilis sunt custodiæ, aut domicilia, seu septa caprarz, bouilia boū, ouilia ouiū, eqlia equorz. ¶ Ordo, est. Lupus, sup. est triste .i. res tristis, & incōmoda stabulis .i. eorz, quæ sunt in stabulis, & iber, sup. est triste .i. res tristis frugibus maturis, & vēti, supple sunt tristes .i. res tristis arboribus, nā rami deijciuntur, & flores, tristis frugibus maturis: & vēti, supple sunt tristes .i. res tristis, arboribus, nā rami deijciūtur, & flores: ac fructus pereunt, & iræ amaryllidis (de qbus dictū est in Alexi de tristis amaryllidis iras). Rñdet menalcas. humor .i. pluuia recens, aut irrigatio est, supple dulce .i. res dulcis, satis .i. segetibus paulo ante satis, aut saltē nōdū maturis, arbutus .i. virgultū arboris vitiferæ est: sup. dulce .i. res dulcis, hœdis .i. fœtibus caprarz, depulsis .s. a lacte materno, & iam ablactatis, & salix lēta .i. flexibilis & ita adhuc tenera, est sup. dulce .i. res dulcis pecori fœto, .i. aut pgnanti, aut iam enixæ, & solus amyntas .i. sup. dulce .i. res dulcis nobis. ¶ Regula est. Adiectiua in neutro genere substātiuata, quæ & plenius, & dulcius quid significare vidētur: tripliciter resolui solent, aut in substātiuum generale: cuiusmodi sunt res & ens, vt dulce, idest res, aut ens dulce, aut per abstractum, vt seruantissimus æqui .i. æquitatis, aut per id, quod est pars, si capiatur partitiue, vt aliquid vini, idest aliqua pars vini.

Stabula quæ & cubile

Ordo

Regula grāmaticalis.

Pollio amat nostrām, q̄uis sit rustica, musam. — D.
Pierides uitulam lectori pascite uestro.
Pollio, & ipse facit noua carmina, pascite taurum. — M.
Iam cornu petat, & pedibus qui spargat arenam.

SERVI. ¶ Pollio blādit Pollioñ p̄rono, quē Hora. historiarz, & tragœdiarz scriptorē ponit. Nā in secūdo carmine de historia dicit periculose plenū opus aleæ tractas. Itē paulo post: Paulū seueræ musa tragediæ desit theatris, Pierides vitulā. pascite eius armēta. q2 legit nostra carmia vel nutrite ei vitulā p pmio. Pollio. Alij per duplex l scribunt vt prima pducatur. Alij autem p simplex. vt Polio. Noua, miranda. Tantum, auget.

MANC. ¶ Pollio. De hoc late in alexi. Pierides, dictæ sunt musæ a Pierio monte, vt scribit Festus. Est autem pierius mons Thessaliæ qui ad macedoniā protendit authore Plynio lib. iiij. in Hesiodi autem theogonia legitur ex ioue & Mnemosyne: musas in pieria natas. Ergo non dictæ sunt a Pieri natabus, vt quidam aiunt. De musis autem plura legito apud Dyodorz lib. i. & li. v. Noua, miranda cum nunq̄ talia facta fuerint. Fuit autem tragœdiæ scriptor, vt meminit Horatius, ode prima secundi libri. Pedibus qui spargat harenam, id tauri pugnaturi faciūt Vnde Maro lib. iij. Geor. ait: Ventosq; lacessit, Ictibus, & sparsa ad pugnam proludit arena.

ASCEN. ¶ Pollio amat. Ab ioue & amica q nobis dilectissimi esse solēt (Nā Iuppiter .i. summus deus ē supra nos. & toto corde amādus amica autem, est quasi id quod nos, t ãpp cōmixtionē, q̄ pp amicitiam) transit ad mores amicorz, & id quomodo prius de amore dei locutus est: nam sicut primum docuit amorē actiuum quo Iuppiter colit, idest amat terras ita hic pmum loquitur de amore Asinij Pollionis actiuo dicēs, Pollio amat nostrā &c. & in sequenti de eiusdem amore passiuo. quo .s. amandus est dicturus. Qui te pollio amat, &c. Sētētiæ notæ sunt. ¶ Ordo est. Pollio, scilicet Asinius vir consulari dignitate, & multa, virtute, ac literatura præditus, a quo inter cessore Vergilius agruz suuz receperat, amat nostrā musaz .i. cātilenā, aut phrasim, ac venā in carmine. q̄uis sit rustica .i. de reb⁹ rusticanis tractās Eriō o Pierides .i. musæ i pierio mōte ab ioue ex Mnemosyne genitæ pascite vrō lectori .i. Pollioni q carmia nobis a vobis īspirat libēter legit vitulā .i. iuuēcā intactā. Rñdet Menalcas plus afferēs. q2 licet nemo totus amusus .i. expers musarz & gratiæ libēter carmina legat: aut eis oblectet, tñ plus est carmina facere q̄ legere. & iō oñdit ei plus pmii debitū, videlicet nō vitulā pascēdaz, s; tauz pinguē. In quo triplex est excessus in sexu: q2 ille fœmellā, hic marē. In ætate, q2 ille vitulā hic taurū, & in habitudine, q2 ille vitulā oino pascēdā, hic destinat illi tauz nō vitulū qdē: q2 dicit pascite, sed iā pīguē. & iustæ ætatis, vt q iā cornupeta: & pedibus qui spargat arenā. ¶ Ordo ē Pollio, & idest ēt ipse facit noua carmina, idest isolito artificio, & ideo o pierides pascite illi tauz, nō quidē pusillū, aut macrū sed q iā petat .i. aggrediatur, aut insiliat quēlibet cornu .s. vtroq;, & q spargat harenā pedibus, dū .s. animosus īgreditur. Proprie aūt dicit, q carmina facit, nā facere pprie dicuntur poetæ: dū rem nouā effingunt, vnde Terentius in plogo andriæ dicit populo, vt placerent, q̄s fecisset fabulas. Quinetiā poetæ nomen sumptuz est a verbo græco, quod est ποιέω seu ποιῶ. hoc est pieo, seu pio, quod significat idē, quod facio, ac creo, vnde in symbolo, nos deū factorē cœli, & terræ vocamus, græci poetam.

ASCEN.

Ordo

Qui te Pollio amat, ueniat quo te quoq; gaudet. — Da.
Mella fluant illi, ferat & rubus asper amomum.
Qui Bauium non odit, amet tua carmina Meui. — Me.
Atq; idem iungat uulpes, & mulceat hircos.

¶ Qui te pollio. &c. Incepit, vt dixi, ab amore actiuo summi amici Pollionis, nunc psequit eiusdem amorē passiuum, quo scilicet a suis amatur, exoptans oibus eum amantibus, aut amaturis: aut pollionis præsentia frui, aut dignitate fungi. duplex enī est horum versuum expositio. prior est Seruii secūdum quem sensus est o Pollio, qui te amat, veniat ad eam dignitatem,

tem, ad quã tu peruenisti, ⁊ mella fluant, &c. Secunda expositio est, vt pro summo beneficio dari optet, vt qui pollionem amat, eius quoqȝ psentia gaudeat, & fruatur, & veniat eo .i. ad eum locum, quo gaudeat eo .i. eius præsentia: optat præterea, vt illi scilicet loco: hoc est illic fluant mella &c. Quæ sententia cur potius placeat, multiplex est ratio. Et qȝ indecorum videtur, vt tantam dignitatem amatori exoptet, quãtã a summa virtute obtinuerit Amicus. Et qȝ posterior versus priori non quadret: si de consulatu itelligatur. Et quia maxime quadrat, si de fruitione præsentiæ Pollionis intelligamus, per hoc enĩ significatur tam dulcis suauis, ac comis esse amicus pollio, vt abunde beatus sit, quicunqȝ eius præsentia gaudeat. Et quia lex minus secuata videretur, si prior velit: amatores pollionis ad cõsulatũ euehi, & posterior bauij amatores solummodo ad meuianorũ carminum amationem compelli, non etiam tam amara potest esse eorum amatio, q̃ suauis esset cõsulatus aditio. Ea autem seruetur, si de præsentia pollionis intelligatur, nam per contrarium tantundem, aut plus respõdeat Menalcas. Tã amara enim possit esse meuij, aut carminũ eius amatio, q̃ dulcis pollionis præsentia, & tam tristis conditio eius, qui ob amorem bauij, ac meuij cogatur vulpes iungere, ⁊ hircos mulgere: q̃ læta eius, qui qȝ pollionem amat in præsentia eius mella fluẽtia: ⁊ amomũ ex rubo legat. Plus præterea est quod dicit. Qui Bauiũ non odit: q̃ si diceret, qui bauiũ amat. Multi enim non amasse poterant, qui tamẽ nõ oderint, vnde quicunqȝ amat bauium: non odit eum, sed non econuerso, qȝ qui eũ non cognoscit, aut ab eo offensus non est, odit eum, & tñ non amat. lex ergo plene seruat si posteriori mõ legat, sed vnũ obest, quia sic potius diceret gaudeat q̃ gaudet, nisi vt veniat eo, quo gaudet te, dum i. præsens est, cõstruamus ergo vtroqȝ mõ posteriori sic, O pollio, is sup. q amat te, veniat sup. eo .i. ad eũ locũ quo .i. i quo gaudet quoqȝ .i. ẽt te .i. i psentiã tui, i qua de te gaudet, & mella fluãt illi supple loco, aut illi p illic, ⁊ rub⁹ asp .i. frutex ille spinosus, & hirsutus ferat amomũ .i. aut arbusculã illã, aut herbã aut florem eius (vt frutex p flore ponat) Secũdũ Seruiũ aũt cõstrueret sic. O pollio is, q te amat veniat quoqȝ .i. ẽt supple. eo .i. ad eũ statũ, quo .i. ad quẽ gaudet te sup. venisse. .i. ad cõsularẽ: & mella fluãt illi, ⁊ rub⁹ asp ferat illi amomũ. Rñdet menalcas. Is q nõ odit bauiũ .s. mareũ pessimũ hoiem, inidũqȝ poetã: amet o meui tua carmina .i. luat eã pœnã, vt cogat tua carmina amare, q̃ tã mala sunt vt durissimus sit cruciat⁹ ei, q id cogat facere. Atqȝ idẽ, q .s. bauiũ nõ odit, ⁊ carmina meuij amat. iũgat .i. ad iugũ coniungere cogat, vulpes .i. aialia illa astuta, ⁊ veloci pede currẽtia vt difficillimũ sit ea cõiũgere, & mulgeat hircos .i. masculos caprar, q nihil lactis, sȝ plurimũ fetoris hñt sicut & meuiana carmina nihil boni succi, sed atræ loliginis .i. inuidentiæ plurimũ hñt. vnde & eũ olẽtẽ dicit Flaccus, q & in pmo sermonũ, eũ iuidũ detractore docet his verbis. Meuius absentẽ neuiũ dũ carperet, heu, tu, (Quidã ait) ignoras te. an tu ignotũ dare nobis. Verba putas. Egomet mi ignosco. meuius inqt. Beroaldus seruiũ notat in eo, quod dicit, amomũ flos est assyrius, vt Lucanus vicinæ messis amomũ. vnde dicit. Miror Seruiũ authoritate Lucani fulcire sniaȝ, tanq̃ a Lucano dicat amomũ florẽ eẽ assyriũ, q more poetico amomũ qdẽ noiat in .x. sȝ qd sit haud quaq̃ apte demõstrat. Debuisset itaqȝ Serui⁹ Plyniũ ɔsulere q, eũ edocuisset amomũ nõ eẽ florẽ, sed arbusculã q in .xii. scribẽs de peregrinis arboribus, amomũ arborẽ eẽ ɔmemorat, ⁊ eius vuaĩ vsu eẽ, forma ẽ vite labrusca, frutice venenoso, palmi altitudine laudat q̃ maxie. parit amomũ punici mali folia. simile colore ruffo Scđa bonitas pallida est: herba cœtũ peius, pessimũ cãdidũ, qđ & vetustate euenit. Hæc Beroaldus. Verũ nõ oẽs amomũ arbusculã dicũt, nã dioscoides herbæ genus eẽ docet, quæ florẽ hẽt albũ, quid ergo phibet herbã p flore capi, psertim cũ dicat qp cubus ferat. Verũ, vt Lãdinus recitat, dioscorides dicit: qȝ i circuitu cuiuslibet arboris nascit ramulos hẽns siccos, & duros virgulis assimiles, vnde hic dici posset, ferat & rubus asp amomũ. ℭ Regula pma ẽ. Odi verbũ defectiuũ ĩ voce vtriusqȝ tpis significationẽ gerit, & pteriti, & psentis tpis, nec reperit apud idoneos psectum, nisi semel apud Ciceronẽ, odias. Nõ ergo dices, odio te, sȝ odi te. Scđa ẽ. Licet arbor noia, q̃ i vm exeũt nõ legittime fœminina sint, fruticũ tñ, ⁊ i vm exeũtia vocis genus seruãt. Exẽplũ de fœmininis, vt hæc buxus hebenus, balsamus, pomus. Exẽplũ de fruticibus, vt hic dum⁹, rub⁹ hi sentes: vepres: h siler, thus, ⁊c. Exẽplũ de vm vt h buxũ, hebenũ, balsamũ pomũ ẽt p arbore, h viburnũ saliũctũre.

Margin notes: SERVI. — MAN. — Amomũ quid & vbi — Beroal/sitio. — Lãdini expositio

ℭ Gaudet, scilicet venisse, peruenerat autẽ ad consulatũ post dalmaticũ triũphũ, deuictis Salonis vrbe Dalmatiæ, vt scribit Horatius. Cui laurus æternos honores dalmatico peperit triũpho. Amomũ, flos est assyriæ. Luca. Vicinæ messis amomũ, Bauiũ, p pœna sic vt qui non odit bauiũ malũ poetam, amet Meuiũ peiorẽ illo, hi Verg. Horatioqȝ inimici fuerunt. Hinc Hora. Male soluta nauis exit alite ferens olentem mæuium. Mulgeat hircos, Faciat quæ contra naturam sunt.

ℭ Quo te, scilicet venisse, puenerat aũt ad consulatum, vt habet etiam sequẽti ecloga, triũphabat quoqȝ de Dalmatis amomũ, amomi vua in vsu est frutice venenoso, palmi altitudine, carpiturqȝ cũ radice, nascit in Armenia, in Media, ⁊ in põto. plura Plynius lib. xij. Dioscor. ait qp amomũ genus est odoratissimæ herbæ, cuius frutex similis est botro, coloris ruffi, circum circa folia iuncta, & copiosa sunt, ex thyrso botrosum semen redditur, florem habet albũ. Qui bauium nõ odit. Asteismos est, idest vrbanitas asterizo iocor. ponatur aũt id quicqd rustica simplicitate caret, & facetã sauis vrbanitate exponitur vt qui bauium non odit, amet tua carmina meui, idest p pœna ei contingat vt diligat meuium peiorẽ poetaȝ. Nã Meuius ⁊ Bauius pessimi fuere poetæ. inimici tam Horatio q̃ Vergilio. Vnde Hora. in epod. mala soluta nauis exit alite ferens olẽtem meuium. Euseb. autẽ scribit. qp Marcus Baui⁹ poeta quẽ Vergilius in Bucolicis notat in Capadocia mortuus est, sȝ de vrbanitate latius Fabius libro sexto.

Margin note: ASCEN.

ℭ Qui legitis flores. Aliud genus carminis tẽtat Damœtas, quo aduersariũ vincat. in quo licet apta ẽ snia, nõnihil tamẽ allegorice est Nam angues later ei herbis naturale est idqȝ docet, quæ de eurydice orphei cõiuge legit fabula. eã .n. cum aristeus insequeret serpens in herbis delitescens morsu necauit dicit ergo damœtas, O pueri: q legitis flores, & fragra, fugite hinc, idest ab amœnis: & iucundis rebus, q a latet anguis in herba, hoc est extremuȝ gaudij luctus occupat, quo verbo possit intelligi menalcam taxare, qui se amoribus potitũ iactauit vnde menalcas reijcit in damœtã grauius malũ dicẽs, o pueri arcete gregẽ a ripis, qȝ ipse aries iam vellera siccat, hoc ẽ damœtas, seu tityrus, qui agrũ suũ recepisse gloriatus est, ab Arrio expulsus nisi pernitius aufugisset, interijsset. Sicut autem grauius & certius est malũ iã acceptũ, q̃ quod q a minat futurum ita plus dicit Menalcas, siue simpliciter: siue p allegoriaȝ intelligatur, q̃ damœtas. Nam prior malum nisi fugeris: imminere docet posterior etiam euenisse.

> Qui legitis flores, & humi nascentia fragra. — Da.
> Frigidus, o pueri fugite hinc, latet anguis in herba
> Parcite oues nimium procedere, non bene ripæ — M.
> Creditur, ipse aries etiam nunc vellera siccat.

Margin note: SERVI.

ℭ Flagra. mora quæ in herbis nascunt. Latet anguis. allegorice pp mãtuanos, q versabant iter armatos milites, qui vt anguis mortẽ iferre pñt. Nõ bene ripæ, ⁊ hoc allegorice. Nã post receptos agros pene ab Arrio cẽturione cæsus ẽ maro, nisi se pcipitasset in fluuiũ. Parcite, phibete, seruate ne procedant.

Margin note: MAN. di expo/

ℭ Ipse aries, placet magis. vt simpliciter accipiat q̃ allegoricos quod indicat ẽt illud Ipse vbi tẽpus erit oẽs in fonte lauabo. Est .n. theocriti in qnta vbi ait. Fœlicẽ sperate diẽ, vitaniqȝ capellæ. Cras ego vos omnes sybaritis fonte lauabo.

ℭ Ordo ẽ O pueri: q legitis flores, ⁊ fragra .i. mora i herbis nascentia, humi .i. i humili loco, ad terrã, fugite hinc .i. ab hoc loco qȝ anguis .i. serpens, frigidus .i. mortifer, aut venenosus, nã venenũ frigidum est, latet in herba Menalcas ad h. O pueri parcite .i. phibete, oues pcedere .i. ne pcedant nimiũ, qȝ nõ creditur bene .i. tute ripæ .i. margini fluuiorũ. Nã ipse aries .i. dux gregis (videlicet damœtas Vergiliũ significãs, q se tityrũ appellauit, quasi arietẽ p uiũ ad intercedẽdũ ad Augustũ p reliquorũ mãtuanorũ agris recipiẽdis) siccat ẽt .i. nedũ minores oues nũc vellera, q res probat ipsum in flumẽ incidisse. Licet ergo Mancinellus malũ simpliciter dictũ cẽseri, eo qđ ex Theocrito, vbi simpliciter dicit sumptũ ẽ plus tñ nerui haberet. si allegoricos intelligeret. Sæpe etenim quæ ab vno simpliciter, ab alio allegoricos dicuntur. Sicut ab Iuuenale. Actoris aruncí spolium, &c.

ℭ Tityre pascẽtes. Hoc quoqȝ carmẽ simpľr legẽdũ scđz Mãcinellũ ẽ, sed multo maior sit eius vis, si sub allegoria legat. vt videlicet Damœtas intelligẽs in se dictũ eẽ. Ipse aries etiã nũc vellera siccat, respõdeat. tã & si semel pcipitẽ se in nimiũ õderit, nõ iamẽ desperare, cũ speret adhuc recuperare nõ solum, suos, sȝ ⁊ oiuȝ Mãtuanorũ agros, eũ eos i fonte purgauerit .i. s innocentiã eor augusto ostẽderit, vnde dicit, tityre pascẽtes, ⁊c. vt per

> Tityre pascentes a flumine reiice capellas. — Da.
> Ipse ubi tempus erit, omnes in fonte lauabo.
> Cogite oues pueri, si lac præceperit æstus. — Me.
> Vt nuper, frustra pressabimus ubera palmis.

Tityre

SERVI. ¶ Tityre.noli o Mătua nunc qꝫq̃ agere de repetendis agris. Nă ego,cũ tps aderit,lauabo oés.i.purgabo apud Cæsarẽ, cũ ex actiaco bello redierit.In fonte,nă cũ suos agros p amicos veluti p riuulos ĩpetrasset:vult reliquos ab ipso Octauiano,veluti a fonte petere.Reyce capellas,pceleumaticus p dactylo,vt genua labát.Cogite,scilicet ad ouilia.Præceperit, præoccupauerit.Nam frigore augetur lac.calore minuitur.

MANC. ¶ Præceperit,præoccupauerit,attraxerit.

vt per capellas mătuanos intelligamus.Ad quod menalcas.id amare rides,q̃ videt solá spe habeant dicit.pueri cogite oues.i.nolite eas ĩ spe dilaratas diuagari, q̃ si a stu prripuerit lac.i.si furor mitrũ igruerit,vt nup frustra pssabimus vbera palmis.i.frustra re pdită recupare cõabimur plus q̃ mali passuz dic̃ grege menalcas.q̃ boni habitur damætas.vñ & ꝫriũ, ꝛ plus dicés lege suat. ¶ Ordo est.O tityre reyce.i.amoue,arce capellas pascẽtes a flumine.i.noli cõmittẽ p despatione, vt mătuani finei gát aduersitatib⁹,ipse.i.ego lauabo.i.purgabo, oés in fonte.i.corã pncipe augusto, vbi.i.qñ tps.i.oportunitas erit.Rñdet menalcas.O pueri,cogite.i.cõpellite in vnũ locũ.s.sub vmbras,q̃ si æstus.i.feruẽs calor solis,pceperit.i.pripuerit,ac ꝯsumpserit lac, vt nup,sup.fecit,nos pssabimus.i.frequenter cõprimemus palmis.s.manuũ nostraꝝ frustra.i.in vanũ.vbera.s.ouiũ.Regulæ sunt. ¶ Prima,iacio q̃ in cõpone a in i mutat,gemino i scribi debet,quoꝝ pus est ꝯsonũ.metri tñ cá nónulli alteꝝ abiecerũt,Scda,quæ ergo in ꝯsonaté desinẽtib:cũ iacio componũtur , licet breuia fuerint,pducunt, vt adyicio,ꝯyicio,subyicio,nisi subicit dicat̃ p vnũ i.Tertia.i ꝯsonũ in pncipio dictionis positum licet per cõpositioné in medio duarum vocalium ponatur,manet tñ simplex:vnde bigus primá corripit . Quarta, quæ in vocalé desinẽtia cum iacio cõponuntur,suam quatitatem seruat, vt proyicio:prima longa, & reyicio prima breui . vnde recte sm artem hic proceleumaticum Seruius cesei,licet aly aliter doceant.Nam Vergilius alibi fere p mani producit.

Ordo

Regulæ grãmaticales

Eheu q̃ pingui macer est mihi taurus in aruo D.
Idem amor exitium est pecori,pecorisq; magistro.
His certe neq; amor caussa est,uix ossibus hærent .M.
Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.

SERVI. ¶ Vix ossibus hærent, vix ossa eorum cohærent. Fascinat,dicit causam maciei,& per transitum ostendit suum pecus esse pulchrum. quod meretur fascinari.

MANC. ¶ Taurus in eruo.In antiqssimis textib⁹ eruo, & aruo legi:in illo sũmi pótificis aruo est p a.plures aũt eruo hũt p e. Est aũt eruũ leguminis spés simile piso:qd amplius q̃ vitia rũcat̃,Sufficiũt singulis boũ iugis modij qnq̃ sati.Martio mẽse satũ noxiũ eẽ bobus aiũt.Itẽ autũno grauædinosũ.Innoxiũ aũt fieri pmo vere satũ.author Ply.li.xviij.meminit idẽ Columella li.ij.vbi aũt ẽt,q̃ eruũ lætat̃ loco macro,nec humido:q̃ luxuria pleruq; corrũpit̃.Per hæc aũt v̾ba optie exponimus pingui eruo.i.læto.Vix ossib⁹ hærẽt.Theocritus q̃q; in q̃rta.Népe volũt prati teneris iá pasci er herbis.Illa adeo macra est vitula: & vix ossib⁹ hæret.Fascinat,laudãdo decipit,vel depravat.Fascinũ,& fas a fando noiatur, vt Fest.ait.Ply.aũt li.vij.cap.ij. scribit in africa eẽ familias q̃sdã effascinãtiũ. quaꝝ laudatiõe ĩtereãt pbata,arescát arbores,emoriant̃ ifantes,eẽ eiusdem gñis in triballys, & illyrys,q visu q̃q; effascinẽt,interimãtq;, q̃s diutius iĩtueant̃,iratis pcipue oculis,qd eoꝝ malũ facilius sentire puberes:notabilib⁹ eẽ q̃ pupillas binas in oculis singulis hẽant,fœminas q̃dẽ oés vbiq; visu nocere,q̃ duplices pupillas hẽant.Cicero quoq; author est.Hæc & plura Plynius.

Ervum

Ecuum quid sit

¶ Eheu q̃ pingui.Rursum carpit menalcã,q̃ se amoribus potitũ dixit.docẽs ipm & pecus eius ob eos depire.ad qd menalcas.Nó amoribus inqt,sed fascino emaceratũ est pecus meũ p hoc innuẽs ipm inuidiá,pp̃ter pulchritudiné meruisse. atq; ita ꝯriũ dicit,q̃ negat amoré:& plus q̃ ꝯcedit fascinũ.Pot & prior verum esse hæc snia,vt damætas de suo amore loquatur,gloriosum cẽsens amoribus elãguere:vt sit per iactãtiã dictũ.q̃ ipse, & pecus amore depiret.ad qd menalcas.his certe:hoc est nescio,qd de tuis dicá,sed meis certe amor causa nó est,sed fascinatio, quæ nó nisi speciosis infert̃,cum etiã inimicissima quæq; amore ꝯcutiant̃. ¶ Ordo est.Eheu(dolentis interiectio)q̃.i.quátũ macer.q.d.macerrimus est mihi taurus in aruo.s.prato,aut eruo.i.legumine illo pingui.i.vbere,& læto,aut pinguẽ facere solito.Idẽ amor est exitiũ.i.generat finẽ vitæ,pecori & magro pecoris.s.mihi.Sed vt dixi,aut de se loqtur gloriás,q̃ amat, aut sub suo noie menalcã taxat . sicut in pncipio menalcas ipm taxauerat vicẽs.Tũ credo cũ me arbustũ videre miconis,&c.Ad hoc aũt rñdet menalcas amoré negás,sed potioré cám emacerationis pecoris sui ꝯcedés. fascinationé.s.quæ nisi nó lætis, & pinguibus p inuidiã inferri solet.nã summa petit liuor,pflant altissima venti.Et q̃ infelix est,cui nó inuidet̃,dicit Martialis.Oĩbus inuideas liuide , nemo tibi. ¶ Ordo igit̃ est,certe amor nó est cá his.i.meis ouib⁹ vt.s.emacerent̃, & tñ vix hærẽt ossib⁹.i.vix hñt ossa cohærentia.Est.n.ablrũs casus nó datiuus,sicut hic.friget manibus.i.hẽt manus frigẽtes.sed nescio qs oculus fascinat.i.inuida,& inimica ispectiõe ificit:ꝛ depravat agnos teneros, q̃ fascinari facilius psũt.vt ex his q̃ Mãcinellus,ꝛ Lãdinus adducũt.p3.

ASCEn.

Ordo

Dic quibus in terris & eris mihi magnus Apollo .D.
Tris pateat cœli spatium non amplius ulnas.
Dic quibus in terris inscripti nomina regum .M.
Nascantur flores, & Phyllida solus habeto.

SERVI. ¶ Eris mihi ma.relicto certamine,pponũt enigmata.Apollo,q̃ in reb⁹ ĩcertis ẽ opus diuinatiõe.Vlnas.Vlna spatiũ est inq̃tũ vtraq; extẽdat̃ manus ἀπὸ τῶν ὠλενῶν.i.brachys.hic.λευκώλενος.ηρα vñ l3 Suetonius.vnũ solũ cubitũ esse velit . Cœli. aly dicũt sepulchrũ intelligi cæly luxuriosi hoĩs,q ab ligurito pimonio tñ solũmõ agri sibi reseruauit,qd ad sepulchrũ sufficeret.Voluit ãt facẽ erroré ex cœli,cælyq; silitudie. Aly dicũt voluisse puteũ sĩgre,q est ĩ Syene ægypti pte.quẽ phi altũ effoderũt, vt pbarẽt locũ illũ eẽ solũ,quẽ sol recto ĩtuitu irradiaret.Nã.viij.Kal.Iulias die,qñ ĩ cẽtro suo ẽ sol,tá imá q̃sũmas putei pte irradiat.S3 neutrũ ꝯuenit rustico.Ergo de q̃ lib3 puteo itelligas,ĩ cuius fundo,q ẽ tñ cœli spatiũ videt,q̃ta ẽ putei latitudo.Dic,cũ obiectũ soluẽ nõ potuerit,ipse aliud obycit:ꝛ captiose,q̃b⁹ ĩ terris dixit.Nã hiacynth⁹ vbiq; nascit̃ . Est ãt rubrũ q̃si liliũ designãs primã hiacynthi lr̃az. Regũ,nõ q̃ regũ,s3 fily regũ.Aly dicũt regũ,p regis.Sic Ter.Nõ possũ ppeti meretricũ ꝯtumelias,cũ vna loq̃ret̃.Nã flos iste hiacynthi,& nõ Aiacis nom̃ retiet.Tñ h:vt reliq̃ ænigmata carẽt apta solõne.Phyllida pl's ẽ hr̃e solũ amicá cõez.Nã eẽ Apolliné ipose ẽ.

Hiacynthus qd

PRO. ¶ Inscripti.Hiacynth⁹.n.ab apollie adamat⁹ pp nimiá pl'chritudiné,ꝛ ab ipo p ignorãtiá occisus disco:ꝯuersus ẽ ĩ florẽ q ĩ se lr̃as hẽt h ya:vt sit vox plorãtis.Quidã ex Aiacis sanguine.

MANC. ¶ Dic qb⁹,omisso canẽdi studio ad ænigmata diuitur,quo decẽti⁹ cãtũ absolueret ne vict⁹ eẽ videret̃:ne uẽl ĩ ĩfinitũ quodámõ canẽ cogeret̃ Cœli spatiũ,ĩ æthiopiæ fine.Syenæ est ĩsula.C. M.passuũ ábitu, vt scribit Ply.li.v.Stra.quoq; li.xvij.docet,q̃ in ipã Syene puteꝰ q̃dã ẽ,q æstiuũ ĩdicat solstitiũ,qm hæc loca circulo tropico sũt subiecta,ꝛ in meridie vmbilicos faciũt sine vmbra

¶ Dic qbus in terris. Quia menalcã rñdẽ paratũ videt.ne ppetuũ eẽt carmẽ,pponit enigma,qd ĩdissolubile putat.cui⁹ si solõnẽ paratá hẽret menalcas, vinceret̃ nimiꝝ damætas.sed cũ eá ignoraret,iuxta pceptũ rhetoricoꝝ,alteꝝ pponit:& id q̃dẽ difficilius adiecto maiore,si dissoluat̃ punio.Rhetoricoꝝ.n. pceptũ est. vt q̃ties ad iterrogata rñdẽ neq̃as,æq̃ difficilia interroges.q̃uo pythias illa terẽtiana in eunucho, quũ nesciret: qd diceret ad id,qd ennuchus rñderet phedriæ iterroganti. Eho tu.n.ego te.ennuch.iterrogat.venistin hodie ad nos ꝛ ipa p illo rñdet.Proponit q̃ damœtas tale enigma.dic qbus ĩ terris spatiũ cœli pateat nõ amplius trib⁹ vlnis:& si id mihi dicẽ poteris.eris mihi.i.reputaberis a me magnus Apollo.q d. pnceps oĩu3 diuinãtiũ.Nã apollo is est,q oracula ex adyt oĩs dabat.futura q; ẽt occultissima denũciabat.Ad qd menalcas. Dic qbus in terris nascant̃ flores hñtes noia regũ ĩscripta,& si id feceris,hẽbis solus phyllida amicá nobis cõez,dixi difficilius,ppoi a menalca,ꝛ maius pmiũ,difficili⁹.n.ẽ scire, vbi tales flores nascant̃:q̃ vbi spatiũ cœli tris vlnas dũtaxat pateat.id.n.fit in oĩb⁹ puteis,pfundis,ꝛ fumarys.i.(vt vulgo dicũt,l3 aliud sint)caminis,quoꝝ orificia sunt dũtaxat triũ vlnarũ:his q in fundo sunt:nã si p extremã altitudiné viderit , nihil officeret orificy angustia,q̃ minus cœli q̃titaté videát. Maius quoq; pmiũ ẽ,quẽuis hr̃e amicá cõez sibi peculiaré,& ppriã,q si a rustico pastore reputet̃ apollo.Nõ.n.apollo eẽ pót, nec magnũ eẽt apollo cẽseri a rustico. ¶ Ordo est.O menalca dic in qbus terris spatiũ cœli pateat tris vlnas, nõ amplius, ꝛ supple,si mihi dixeris,tu eris mihi.i.reputaberis a me magnus apollo.i.vt magnus apollo arcanoꝝ reuelator. Ad h menalcas:dic damæta.in qbus terris nascant̃ flores inscripti.i. hñtes inscripta noia regũ.i.pueroꝝ regioꝝ(sicut in hiacyntho inscriptũ videt̃ nomẽ pueri in ipm v̾si.)Nõ licet aiax, vt Ouid. attestat̃ lib.xiij.meta.in eũdẽ florẽ postea versus sit, tñ nomẽ solius hiacynthi in eo scriptũ videt̃,ꝛ habeto.i.pnutá, vt habeas solus:phyllida.i.amicã cõem nobis. ¶ Regula est. Verba distantiæ,aut mẽsuræ accusatiuum,aut ablatiuum regũt: vt spatium cœli patet tris vlnas:aut tribus vlnis.

ASCEn.

Rhetoricũ præceptum

Regula grãmaticales

vmbra, et sol supra verticem, ibi manentibus habetur, vnde necesse est in puteos, quamquam profundissimos vsque ad aquam radios iaci. itaque de hoc puteo intelligere poteris, & de quocunque alio nam in fundo cuiusque putei manentibus cœlum non videbitur, nisi pro aditus magnitudine vlnas. Olene & o enos vlna dicitur, estque vt aiunt, vtriusque manus extensio, vel magis vnus cubitus tantum. Apollo, cui diuinandi ptas Macro. lib. i. sat. scribit, quod diuersæ virtutes solis nomina dijs dederunt, virtutem igitur solis quæ diuinationi curationique præest, Apollinem vocauerunt, quæ sermonis author est Mercurij nomen accepit. Nomina regum, de hiacyntho flore intelligit, de quo iam diximus, habet enim in folijs hya. quod etiam Ouidius in meta. docet apertius.

Apollo quid sit

ASCEN. ℂ Non nostrum, &c. Hic habetur iudicium Palæmonis, in quo quo: tacit, dehortatur. In primo a lite: aut sententiæ dicendæ, ptitem contendentibus negat dicit defert suam, in quo eos æquales in arte canendi pronunciat, tum ab amoribus dehortatur, & nouissimo ad pueros reuersus ei cessari imperat. Primi aut positi duo membra: nam vt Landinus docet. componere varie accipitur. Aliquando n. est finire, vt hic sunt, & primo æneid. Ante diem clauso componet vesper olympo, quod ideo tractum est, quia dum res componitur artificis labor finitur. Aliquando tranquillum reddere, vt hic sunt quosdam, et i. æne. Sed motos præstat componere fluctus. verum dum fluctus dispersi componuntur, subsequitur tranquillitas. Item comparare, vt prius sic paruis componere magna solebam, et apud Salu. vbi metelli dicta cum factis composuit. Verum composita, & collata facilius comparantur. Aliquando ornare, vt illic. Dulcis compositis spirauit crinibus aura, sed res decenter composita ornatum parit. Item coniungere, & simul ponere: quæ natiua est significatio, a qua reliquæ pene abscedunt. vt componens manibusque manus atque oribus ora. Significat etiam quodammodo fingere ad dissimulandum. vnde est illud. ii. æneid. Composito rupit voce. &c. Hic quod, aut sensus est, non est vestrum, sed vestrum est componere, i. finire, & decidere tantas lites inter vos: hoc est vobis, non est authoritas iudicandi inter vos. sed nobis. Iuxta quæ. Quintus Rhemnius palæmon Vicentinus grammaticus insignis Quintiliano contemporaneus: vt ipse lib. i. institutionum attestatur, tantæ arrogantiæ fuit, vt secundum Suet. in lib. de grammaticis. Marcum Varronem porcum appellaret, secum et natas, & moritura se literas iactaret, nomenque suum in bucolicis non temere positum, sed præsagiente Vergilio, fore quandoque omnium poetarum ac poematum palæmonem iudicem, gloriareturque latrones quosdam sibi pro nominis celebritate pepercisse. Hæc authore Suetonio. Si ergo palæmon, qui multo post venit, iactauit sibi iudicium poetarum hoc loco præsagium adductum, sensus esse potest, quod ipsius solius sit componere. i. finire lites inter poetas. Aut, quod arceret, & dehortaret eos a lite dicens, vestrum non est o pastores componere. i. excitare, & construere, ac parere tantas lites inter vos. i. vos non deberetis ita hostiliter contendere. Secundo, vt dixi, dat suam dicens: vtrumque esse dignum vitula, in qua significatur vterque deposuisse vitulam, & amœbei carminis legem seruasse. Tertio salubriter & eos, & cæteros mortales cohortatur dicens, & quisque. i. quicunque is est, non solum vos, sed omnis mortalis, aut metuet amores dulces. i. voluptuosos: aut experietur amaros, idest aut abstinebit amoribus, dum dulces videbuntur, aut si in eis persistet, experietur amaros, vnde sumitur amplissimum elegiaci argumentum. Amores autem pluraliter lubricos, & lasciuos fere dicimus, amorem etiam castum. Quarto monet pueros cessare ab opere instituto. quod potius simpliciter intelligam quam per allegoriam Nam iandudum cessabant damœtas, & menalcas, non ergo admonito opus erat. Ordo est O pastores, non sup. est vestrum. i. non pertinet ad nos componere. i. finire, & dirimere tantas lites inter vos, sed supple nostrum est: aut sic, non sup. plene est vestrum i. non pertinet ad officium vestrum, quod simul amicabiliter viuere debeatis, componere. i. constituere, & fouere inter vos tantas i. tam hostiles, lites. i. altercationes: controuersias: aut contentiones. Additum enim reperi ad Seruium. Non distinguendum esse, vt sit, non supple est vestrum: sed nostrum, &c. & tu sup. dignus es vitula, & hic sup. dignus est & quisque. i. quicunque sit, siue vos, siue alij, aut metuet i. vitabit: aut formidabit amplecti amores dulces. i. dum dulces videntur, aut experietur: sup. eos amaros pueri i. o ministri mei, claudite iam riuos. i. nolite amplius deriuare aquas in prata quia biberunt sat, idest satis, hoc est satis irrigata sunt, ad quæ irriganda videtur exisse Palæmon: quod mallem dicere, quam allegoriam: cuius meminit Mancinellus.

Componere quid sit

Palæmon quis fuerit

Quisque quid notet

> Non, nostrum inter uos tantas componere lites. **PA.**
> Et uitula tu dignus & hic, & quisquis amores
> Aut metuet dulces aut experietur amaros.
> Claudite iam riuos pueri sat prata biberunt.

SERVI. ℂ Non. s. est vestrum, sed iudici componere lites. Componere finire, vt ante diem clauso componet vesper olympo. Et quisque: et tu, & hic digni estis vitula, & quisquis similis vestri est. Nam supra alter dixerat. Triste lupus stabulis. alter Dulce satis humor ad cuius similitudinem pertinet, aut metuet dulces. Nam menalcas amabat & amabatur, sed timebat, ne aliquando amor ille solueretur: Damœtas amaritudinem amoris expertus fuerat ex amaryllidis iracundia. Metuet dulces: timebit pro dulcibus ne eos amittat. Riuos claudite. Exierat enim vt iuberet pueris, vt prata irrigarent, quod illis cantantibus factum est, vel dixit allegorice: claudite. i. desinite cantare. Nam iam satiati sumus.

MAN. ℂ Non, hic fiat colon, vt dicamus. Non. s. vestrum est, sed nostrum qui iudex sum componere, &c. Et vitula tu dignus in Theocriti quinta, vbi Lacon. & Comatas acerbe certauerunt, alter victus est Aut enim sic Morson, iudex. Laconem Marson iubeo tecenere. quod ipsum numero deuictum mea sic sententia posset. Dotibi lanigerum pignus certaminis agnum. Quem nuper docta meruisti voce comata. In sexta autem vbi Damætas et Daphnis amici cantarunt. Deuicit neuter, neuter superatus abiuit. Aut metuet dulces. vt Menalcas. s. dixerat enim dulce satis humor &c. Aut experietur amaros. vti Damœtas. s. nam dixerunt. Triste lupus stabulis, &c. Riuos. i. ora. Prata. aures. Biberunt, hauserunt, audiuerunt. Est enim allegoria, quam Fabius lib. viii. Inuersionem interpretatur, vt aliud verbis aliud sensu ostendat.

ASCEN. Quarta sybillini. Magna est inter doctores, sanctosque viros controuersia de carminis huius argumento, alijs contendentibus christianum genethliacon. i. natalitium carmen de christi natiuitate posse censeri, alijs id negantibus, cum ante christianum natalem hoc carmen sit compositum, quippe ab eo, qui iam eius obierat quomodo ergo inquiunt de christo loqui potuisset poeta? Nostra autem sententia est, de christo quidem dictum, ac decantatum hoc carmen, sed a nesciente poeta, qui eius temporis felicitatem, quæ sub christi aduentum erat, animaduertens eam Augusto addixit. Verum quia dicit vltima cumæi venit iam carminis ætas, hoc est, quia sybillæ, quæ de christo locuta est, vaticinia repetit: ipse quoque licet ignorans de christo loquitur, prætendens, siue Augustum: siue pollionem, siue Saloninum Pollionis filium, siue Marcellum Augusti adoptiuum filium, siue omnes hos collaudare. Nam multa sunt, quæ Pollionis filio non quadrant, nam sic eum maiorem fore etiam Augusto censeret. Videtur autem non absurdum, si de marcello octauiæ Augusti sororis filio, quem Augustus sibi adoptauit, intelligatur. Nam temporis ratio patitur, et spes, quæ de illo erat suadet, vt de eius natiuitate dictum putem, cuius obitum in. vi. æneid. defleuit egregie poeta noster. In hac ergo quarta ecloga ex sybillino carmine describuntur aurea secula, quæ sub Augusto erant in quibus in signum vniuersalis pacis, templum Iani claudebatur, eaque propediem futura sperabantur, quæ sybilla cumana aliquando fore prædixerat, vt. s. saturnia tempora redirent, in quibus sponte sua tellus omnia ferret, nec animantia inter se sæuirent, verum ea concordia conuenirent, quam etiam allegorice fore prænunerat diuinus vates Esaias cap. xi. in aduentu Christi dicens. Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hœdo accubabit. Vitulus, et leo, & ouis simul morabuntur, & puer paruulus minabit eos. Vitulus, & vrsus pascentur, simul requiescent catuli eorum, & leo quasi bos comedet paleas. Et delectabitur infans ab vbere super foramina aspidis, & in cauerna reguli, qui ablactatus fuerit manum suam mittet. Non nocebunt, et non occident, &c. quæ non dissona sunt his, quæ dicentur. Occidet & serpens, et fallax herba veneni. Et alibi, cum omnibus vndique venient ad pocula damæ, Verum nasutus quispiam nasum ducet, quod sacra prophanis commisceo, verum intelligat pius lector hæc non adducta esse a me, quasi ea poeta legerit: sed quia sybillina carmina se recensere attestatur, quibus catholica sæpe correspondent quod vt ostenderem, Esaiæ verba citaui. Ordo versiculorum nostrorum est. Quarta, supple ecloga, repetens, idest recensens, aut recitans, oracula, idest vaticinia: & diuina responsa orantibus data cantus. i. carminis, sybillini, idest a sybilla cumana olim editi, & modulans, idest sub modulis canens genethliacon, idest carmen natalitium, hoc est de natali, aut Salonini pollionis, aut potius Marcelli octauiæ, vt dixi filij, collaudat, idest simul laudat, is poeta ignorans Iesum, idest saluatorem nostrum: cuius salutiferæ natiuitati ea felicitas temporum nimirum debebatur. Genethliacos dicitur natalitius. Nam γενέθλη. hoc est γονή, trissyllabum dicitur genus, & genethlia celebritas, quæ fit in natali alicuius, et genethlion natalitium. Iesus: quia græce scribitur genethle dissyllabon est secundam producens.

> Argumen. Ascen in genethliacon, idest eclogam quartam quæ Pollio, seu Augustus inscribitur.
> Quarta Sybillini repetens oracula cantus
> Atque genethliacon modulans collaudat Iesum.

Fabulæ ascensianæ

Genethliacus quid

P. Vergilii Maronis Damoetas, siue Palaemon, quae est ecloga quarta, in qua loquitur solus poeta.

Sicelides Musae paulo maiora canamus.
Non omnes arbusta iuuant, humilesque myricae.
Si canimus syluas, syluae sunt consule dignae.
Vltima Cumaei uenit iam carminis aetas.
Magnus ab integro seclorum nascitur ordo.
Iam redit & uirgo, redeunt Saturnia regna.
Iam noua progenies coelo demittitur alto.
Tu modo nascenti puero, quo ferrea primum
Desinet, ac toto surget gens aurea mundo.
Casta faue Lucina, tuus iam regnat Apollo.

SERVI.

Saloninus quis fuerit

Sicelides musae. Asinius pollio ductor germanici exercitus, captis Salonis, vrbe in dalmatia, meruit lauream. deinde cõsulatum: & eodem ãno suscepit filium, quẽ a Salonis captis, Saloninus vocauit. Huic Genethliacon dicit, qui statim natus risit: qđ parentibus omen fuit felicitatis. Ipse aũt inter primordia extinctus est. Sicelides, graecum. Nã latine Siciliensis facit. i. theocritiae, Nã Theocritum qui syracusanus fuit. imitat. Paulo maiora. Nõ multo. nã lz haec ecloga discedat a carmie bucolico. tñ aliqua operi apta inserunt. Myricae. Virgulta humilia sunt. Cumaei. sibillae, quae cumana fuit. Haec secula per metalla diuisit, & dixit qs quoqz seculo imparet. & solẽ vlti uũ posuit. i. decimũ. vnde ait, Tuus iam regnat apol. Dixirẽt finitis seculis oia reuocari. qđ & phi ita colligũt. qđ exacto magno anno oia sydera in ortus suos redeunt, & rursus referunt eodem motu. Si igit idẽ est syderum motus oia: quae fuerũt, habebunt reiteratioñẽ. Nã vniuersa ex astrorũ motu pendẽt. Hinc ver. dicit reuerti aurea secula, & oia iterari. Ab integro denuo. virgo iustitia, quae erigone fuit. Permiscet aũt laudes tã pueri qđ pollionis: & Augusti. Nã felicitas tẽporũ ad imparatoris pertinet laudes. Coelo. vt videantur hoies non mortalibus nasci. sed ex numinibus coelo labi, & hinc colligit fore aurea secula, qđ Augustus impat, qđ talis natus

ASCEN.

Sicelides musae. Cum venia, & honesta pfatione a bucolici carminis humilitate transgredit poeta ad genethliacon describendũ. eiusve, cuius ductu ea, q̃ sub Augusto accepta erat, pfici sperabatur felicitas. qua habita: & pastoribus, & agricolis longe candidior esset cõditio. vñ ad rẽ pastoralẽ nõ nihil facit. Alloquit aũt sicelides. i. musas theocritias inuitans eas ad paulo maiora, q̃ Theocritus. s. cecinerat, aut ipse hactenus cecinit canenda, qr nõ oẽs oblectant rebus tam humilibus, & rebus pastoralibus, nõ tñ dãno inquit argumenta bucolica. qr si canimus syluas. syluae sunt consule dignae. Deinde exorditur carmen dicens. Vltima cumaei venit iam carminis aetas. i. transacta est vltima tempestas, quae ferrea est. quia venit est praeteriit temporis, & redit noua, quae aurea erit propter felicitatem, nasc erat, quae sub Saturno dicta est fuisse, qua tellus oĩa sponte ferebat, & iustitia sũma inter mortales resonabat. vnde tunc dy cũ hoibus cõuersabant, donec exactis, & expulsis caeteris numinibus, astraquoqz. i. iustitia: quae inter colonos diu delituit ad superos vltima pcessit. Nã, vt ingt Ouid. Vltima coelestum terras astrea reliquit. quam nunc author noster dicit redire, & totum ordinẽ rerum renasci. ita vt saturnia quoqz redeant regna. Dicit praeterea nouã progeniem de coelo demitti, quasi vt apud cretenses, thraces, arcades, aegyptios & caeteros populos olim dy regnauerũt, ita iam noua deorũ soboles apud Romanos sit regnatura. Ergo precatur Lucinã. i. lunã, seu dianam, quae in lucẽ venientibus: hoc est nascentibus praeest. vt nascẽti puero, quo ferrea gẽs desinet, & aurea surget toto mũdo faueat, eo quod Apollo eius frater. i. Augustus, q̃ se Apolliñẽ appellari gauisus est: regnaret. Ordo ẽ, o musae sicelides, id est siculae: aut siciliẽses. quae. s. Theocrito siculo bucolica carmĩa dictitastis, canamus paulo maiora. i. altiora, q̃. s. Theocritus cecinit, aut q̃ stylus bucolici carminis exigat, ai busta. i. humilia virgulta, & myricae. i. frutices humiles. i. humiles marĩriae non iuuant. i. delectant omnes. i. quoscũqz. hoc est, nõ omnes delectantur legendo res mere pastorales. Si nos canimus syluas. i. carmina syluestria. i. bucolica, seu pastoralia (vt in prima: Syluestrẽ tenui musã meditaris auena) syluae: sunt dignae consule. s. Pollione (eius enim iussu buccolicum carmẽ scribere incepit. vnde dictum est. Poll. o amat nostram, quamuis sit rusticam musam) Per hoc autem manifeste probat, qđ hanc eclogam in laudem pollionis praecipue non scribat, sed augusti in nitens rem pastoralem Pollione. sed non Augusto dignam Vltima aetas. s. ferrea carminis cumaei. i. oraculi, aut vaticiny. Sybillae cumanae. hoc est: quam sybilla vltimam fere pronunciauit, & deinde ad primam fore regressum. venit. i. transacta est iam. s. a paucis diebus, magnus ordo seculorum. i. innouatio

Tpa saturniqua lia

Locus enodat.

tonus

totius vniuersi nascitur, idest innouatur iam ab integro, idest de toto. Et virgo scilicet astrea significans iustitiam, redit, idest reuertitur, & regna saturnia, idest liberrima, & plane aurea, qualia sub saturno fuisse phibentur: redeunt iam, Et progenies noua, idest noua generatio deorum demittitur, idest deorsum mittitur cœlo alto. Hoc verissime Christi aduentui quadrat, sed poeta non intellexit de christo. sed de cæsarum progenie quantum perspicere possum. Tu o Lucina, idest diana aut luna, seu Iuno dea partus, quæ parientibus, & in lucem venientib⁹, & præest. casta, idest perpetua virgo, faue modo puero nascenti, quo scilicet puero. gēs ferrea, idest dura, & immanis. desinet. supple esse, idest exterminabitur primum, & gens aurea, idest splēdidis, & bonis moribus, multisq; virtutibus prædita, surget: idest orietur. toto mundo: idest per totum mundum.

tus est puer, quo consul est pollio. Quo. s. nascente. nam dicit, faue lucina, cuius ortus sæcula immutabit aureis. s. scires. Lucina. Diana Ho. Sine lucinam probas vocari. Terentius Iunonem Lucinam dixit. vt Iuno Lucina fer opem. Tamen ambæ vnum sunt. Tuus Apollo. Vltimum seculum ostendit, quod Sybilla solis esse memorauit, & tangit augustum: cuius simulachrum factum est cum apollinis omnibus insignibus.

PR

ℭ Cumei. Vel a sibylla, quæ cumana, & post quatuor secula παλιγγενεσίαν futuram cecinit. vel cumæi carminis Hesiodi e patre Dio, qui cumæus fuit. Hesiodus autem libris suis quatuor seculorum facit mentionem.

MA

ℭ Sicelides musæ in antiqs etiā plurib⁹ textib⁹ & in illorq in summi pōtificis bibliotheca maiorib⁹ characterib⁹ script⁹ ē, Sicelides p e nō per i legi, qd qdē græce dixit. Illis em̄ Sicelia, nobis vo Sicilia dr. Celebrat hic asini⁹ Pollio, q fuit orator, & cōsularis, vt docet eusebi⁹, de quo latius ī Alexi. Fuit historiarū, & tragœdiarū scriptorq de Dalmatis triūphauit, vñ Hora ode pria secūdi volumis ad eū scribēs ait. Cui laur⁹ æternos honores, Dalmatico peperit triūpho. Laudat ibidē eundē a pietate, a prudētia, dignitate, & honore, ab eloquentia, & virib⁹, Dicūt alij a Salona Dalmatiæ vt be capta susceptū filiū Saloninū vocasse, q & si parū vixit. hic quoq; a Marone cū patre celebrat: Sed laus ipsa talis ē. q sæpe ad Augustū quoq; referēda ē: vt suo loco docebim⁹. Aduertēdū ꝑterea ī Strabone legi Salone salonæ. ī Plynio Salona salonæ. itaq; nō recte solonæ p o. in pria syllaba dr. Sicelides musæ. q. s. Theocrito Syracusano fauistis, seu o Theocriti cātus, & carmia. Arbusta. i. minima, & humilia. Syluas. i. altiora Humilesq; myricæ. Myrica gen⁹ ē fruticis. quā alij tamaricē vocāt. Author ē Ply. li. xiii. Idē quoq; lib. xxiii. sic ait. Myrica quā tamaricē vocat læne⁹ filis est scopis amerinis: arbitrātur qdā hāc eē tamaricē, vulg⁹ ī felicē eā arborē appellat: qm̄ nihil ferat, nec ferat vnq;. Hæc ille. Sint, & sunt ī antiqs, et ī illo summi pōtificis sint p. i. Cōsule. Polliōe. s. Cumæi carmis. Cumæ ī cāpania sunt antiqtate cūctas siciliæ, & italiæ vrbes āncellit vrbs ipa. Plura legito apud Strabonē li. V. & apud Dionysiū li. vij. ibidē aūt sybillæ sacellū erat, sz ci⁹, q reb⁹ romanis qnquagesima olympade iter fuit, cuiusq; librū ad Corneliū vsq; ad Syllā pōtifices romāi cōsulebāt. Tūc. n. vna cū capitolio igni asumptus ē. Author ē Solinus. Mēmit nē Gelli⁹ li. i. ca. xix. sz lati⁹ Dionysius li. iiij. Vltia ætas ferrea itelligit, vñ ait iferius. Quos ferrea primū, desinet, ac toto surget gēs aurea mūdo. Nā ab itegro seculoꝝ ordo nascebat. prob⁹ ēt scribit, q cūana sybilla post q̄tuor secula nouā gñationē futurā cecinit. Magnus ab itegro secloꝝ nascit ordo. Edictis cūeæ sybillæ hæc poeta sumpsit, q qdē oia de Xpo pdixerat. vñ & gregorius ī moralib⁹ ait, Xpz iudeoꝝ, & gētiliū vocibus pphetā, q p vtrorūq; salute venerat. Bñ qdē ab itegro, qm̄ Xpi aduētu cesserūt vetera pluria, nouaq; alia istituta sunt, cessit & ciuiliū belloꝝ furor Natus ē n. vt Eusebi⁹ scribit āno ipeij Augusti xlij. Vergilius aūt b:ūdusij pierat anno ipeij pdicti xvi. Itaq; Xpz minie vidit Sed i Augusti, Pollionisq; laudē illa, q de Christo sibylla dixerat, trāsferuit. Credebat. n. futura eē, vt reuera fuerūt Iā redit & virgo, iō redit, dixit qm̄ virgo, teste Hesiodo. Iouis, & Themidis filia, teste Arato astrei, & auroræ, q in aureo seclo fuerat, eorūq; paceps ꝑ diligētiam, & æqtatē iustitia appellat, in cœlū fugerat ætate ænea, author Iginius. Saturnia regna. i. aurea secula, q qdē saturno regnāte ī latio fuerāt, quo tpe, fides, iustitia, & ois vtus colebat, & tellus p se dabat oia, nō bella, nō enses erāt. ver erat æternū. Sue. autē scribit fuisse quoddā: vt oē tps prio die natalis vsq; ad exitū eius Augusti scilit Augustū appellaretur & ita in fastos referretur. Redeūt saturnia regna: id dixit maro, qm̄ vt scribit Liuius. Augusti tpe post bellū actiacū clausuz est Iani tēplū: pace terra, mariq; pta. Et vt Lucius florus et scribit. Augustus ipe 9uersus ad pacē. Primū ī oia mala, & ī luxuriā fluēs seculū grauibus, seuerisq; legibus coercuit. Merito ergo redeūt saturnia regna: dixit noua pgenies, id ēt Sibylla dixerat de Christo itelligēs Maro eū de filio polliōis itellexisse voluit. vt amico gratificaret. Nec intelligas de Augusto: qm̄ dicit mō nascēti puero, & postea tu⁹ iā regnat apollo. Per quē Augustū ipz itelligit. Nā vt Sueto. scribit, acclamatū ē Cæsarē eē apollinē. Itē existimetū Apollinis filiū, qm̄ Augustus mēse. x. natus eēt. Lucina, Luna, vt Varro inqt, nascētiū dux est, hinc ab iuuādo, & luce Iuno Lucina dicta est ab latinis. Ipsa em̄ mēsibus actis in lucē pducit infantes. Tuus iā regnat appollo, dixerat em̄ Sibylla, vltima ætate regnaturum Apollinē: qd intelligēdū erat (vt vult Marro) de Augusto. Nā vt oñdimus Apollo dictus ē, & Apollinis filius existimatus.

Xps q... dr nat... fuerit.

ASCEN.

ℭ Teq; adeo dec⁹ hoc b æui, te cōsule inibit, Pollio, hic locus māifeste docet, q pcipue la⁹ ad pollionē nō tēdit. Nā vñ q̄tuor secula tondē boīuz gñeribus significare, ferreū sceleratis hōibus cū dicet, sceleris vestigia nr̄i æneū heroibus. i. optimis viris, sz mortalibus, cū dicit, pmixtos heroas. Argēteū diuis. i. deis ex hoībus asumptis. qz ille deū vitā accipiet: & aureū regnāte mero deoꝝ vez, de quo dictū ē. Iā noua pgenies cœlo demittit alto. Hi sunt, ergo quos p dit hoīz gradus, vt prio loco sunt ferrei: ob quoꝝ scelera ciuilia bella, belloꝝq; mala pagerāt, quos pollione duce, & augusto pricipe dicit sic pliādos, vt sceleris vestigia, irrita ppetua soluāt formidie terras. Scdo sint optimi viri, vt pollio q cū corpore sint mortales animorū tñ virtutibus immortalitatē meruere, heroesq; pñt appellari, Nā pter eā rōnē, quā Beroaldus ex diuo Augustino affert, vt Mancinel. recitat, est & alia, cur heroes dicatur, quia videlicet altero parēte mortali, altero immortali pgeniti sint vt hercules, æneas, achilles, castor, pollux, Phryx⁹, & alii multi, aut quia corpore mortales gestoꝝ claritudine immortalē gloriaz obtinuere quō augustū dicit versaturū inter heroas, polliōnē videlicet, agrippā, mœcenatē & reliquos romanæ militiæ pceres. Tertio sint diui, vt diuus augustus, iam p apolline habitus: quē dicit accepturū vitā deorū, & recturū orbē pacatū, patriis virtutibus, hoc est aut pris Iulii Cæsaris, videlicet militari pitia, aut patriæ. s. Romæ, cuius ppriū esse indicat mundo iperare, & iperio regere dicēs. vi. æneī, Excudēt alii spirantia mollius æra, &c, Tu regere iperio populū romane memēto. Hæc tibi erūt artes, paciq; iponere morē, pcere subiectis, & debellare supbos. Quarto sūt loco sit merus deus a deo. s. a pollione, hoc ē augusto adoptatus. aut quē: cū hæc scriberet ab eo gign dū putabat, quo iā regnāte aurea forēt secula, nō subito qdē oborta. sed cū virtute noui pueri paulatim adolentia, & crescētia, vñ dicit ad puerū. At tibi pria puer, &c. nō ergo plz, vt tātā felicitatē polliōis puero attribuat, vt & ipz pollionē, & diuū Augustū super. sed augusti filio saltem adoptio, quo defuncto attribuet aurei seculi gloriā, nō polliōi, nec pol-

Heroes vt dicti.

Teq; adeo decus hoc æui, te consule inibit.
Pollio, & incipient magni procedere menses.
Te duce, si qua manent sceleris uestigia nostri,
Irrita perpetua soluent formidine terras.
Ille deum uitam accipiet, diuisq; uidebit
Permixtos heroas, & ipse uidebitur illis.
Pacatūq; reget patriis uirtutibus orbem.

ℭ Inibit, exordiū assumet. s. aureū seculū. Magni mēses, hoc dicit, q iulius & Augustus mēses ī honorē cæsaris & Augusti cœperūt vocari, cū ante qntilis, & sextilis dicerent. Et h ēt ad argumētū aurei seculi. Te duce, vel Augusto, vl' polliōe, vl' Salonino. Vestigia, vt nullū sit psentis tpis vitiū: sed pteritorū reliquiæ. Sic alibi. Fert eqs auriga, neq; audit curr⁹ habenas, vt q̄tūc eēnt ex reliqis pteritoꝝ tēpoꝝ eē videant. Vestigia vo scelerū dicit bella ciuilia inter Augustū & antoniū apd Mutinā. itē cōtra Luciū Antoniū fratrē eius Antonij apud pusius cōtra brutū & cassiū in Thessalia, cōtra. M. Anto. in Epiro. Irrita, ad nihilū redacta. ppetua, lōga. Ille deū, ad ficiōe 9stituēdū laudes Augusti &. Salonini. ad vtrūq; em̄ potest referri ille. Patris, vel Cæsaris: si augustus, vel pollionis. si Saloninus.

SERVI.

ℭ Adeo, certe, Pollio, pollioni blādit, cū eo cōsule dicat aureū seculū inicū ire. procedere vltei ius ire. Magni mēses. i. Iulius & augustus, q olī. Quītilis & sextilis appellabātur, de qbus plene legito Macro. li. i. satur. Te duce, polliōe cōsule. Nostri sceleris vult. n. bella ciuilia deoꝝ ira fuisse ob Romanoꝝ scelera, qd ēt Hora. asserit, dicit em̄ ī epo. Sic ē. acerba fata romanos agūt, scelusq; fraternæ necis, &c. ppetua soluēt formidie, qd verū fuit, nā, vt diximus, Post actiacū bellū clausuz ē Iani tēplū pace, terra, mariq; parta. Ille deū vitā accipiet. Cicero li. i. de nā deoꝝ scribit, eā eē deoꝝ vitā, q nihil oībus bonis affluētius cogitari pōt, Nihil. n. agit: nullis occupationib⁹ ē iplicat⁹, nulla ops

MAN.

la opa molis, sua sapiẽtia, & virtute gaudet.ille deũ. Hic locus aperte ostẽdit p Apolline Augustũ intelligi. Ille ergo.i. Apollo q & augustus erat, deũ vitã accipiet, nã vt in Titiro diximus. Augusto viuẽti ẽt tẽpla, ⁊ aræ constitutæ sunt. De Pollionis filio non intelligas, qm̃ de illo inferius ait. At tibi prima puer, nullo munuscula cultu, &c. Heroas. Q ui sunt heroes. Augustinus lib.x. de ci. ostendit his verbis. Nomẽ heroũ ab Iunone dr̃ tractũ qđ græce Iuno Hera appellatur, & ideo nescio qs filius eius secundũ græcorũ fabulas heros fuit nũcupat⁹, hoc vide licet mysticũ significãte fabula. q̄ aer Iunoni deputetur, vbi volũt cũ dæmonibus heroas habitare, quo noie appellant alicuius meriti animas defunctor̃. Idẽ quoq3 li. vij. scribit inter lunæ gyrũ, & nymborum: ac ventor̃ cacumina aerias esse aĩas, sed eas animo non oculis videri, & vocari heroas, & lares, & genios. Trimegistus quoq3 author est heroas habitare iter aeris purissimã partẽ sup̄ nos, ⁊ terrã, vbi nullus est nebulis locus. Patrijs virtutibus.i. militia, qua qdẽ Augustus Iulium patrẽ imitatus est, & ea orbem pacauit, de q̄ re legito Apianũ circa finẽ libri, q illyricus dr̃, legito item florũ in fine.

Heroes vñ dicti

lionis filio, s3 augusto dictũ vt ĩ æne. vj. Hic vir, hic, est tibi quẽ promitti sæpius audis, Augustus Cæsar diuũ genus, aurea cõdet. Sæcula, &c. ordo est. O pollio, hoc decus æui.i. hoc ornamẽtũ aurei seculi, inibit.i. initiũ capiet adeo.i. certe, aut omnino, te cõsule.i. in cõsulatu tuo, nã felicitas tẽpor̃ solebat consulibus addici. vñ Cice. de se. O fortunatã, natã me consule romã, & magni mẽses.s. iulius, & augustus secũdũ cõmẽtatores (sed nũqđ maiores tũc erãt cũ iulius, & augustus appellabãtur qz cũ. Quintilis ⁊ Sextilis? certe mihi nõ satisfit: videor dicat magnos menses processuros, qz in iulio ⁊ augusto menses magni, hoc est dies longi sunt, nã illi non incipiebat tũ primum pcedere, semp.n. a primo tpe fuerãt sua tẽpestate, vñ vr̃ mihi aliud significare: deor̃ videlicet virã cuius mẽses magni sunt: qz nõ subiacẽt vicissitudini: nec rerũ mutabilitati, vult ergo dicere, q cũ puer ille, q aurea secula pducet, in consulatu pollionis natus sit, iã tũc inciperẽt pcedere magni mẽses.s. Iulius & augustus, q tũc qsi ppetui erũt, eo q messis, q̄ in illis colligi solet vbiq3, & semp erit, nã molli paulatim flauescet cãpus arista. Incultisq3 rubẽs pẽdebit sentibus vua, &c.) Magni ergo mẽses.s. Iulius, ⁊ augustus, quor̃ tũc ppetuus erit pronẽtus:

Ordo.

Quæstiõ cũ solutione

incipiẽt pcedere.i. oriri. Et o pollio. si q.i. aliq̄ vestigia sceleris nri: q̄ in ferreo sæculo nati sumus, manẽt.i. reliq̄ sunt: ipsa irrita.i. irruata, & in nihilũ redacta. te duce.i. p auspiciũ: ⁊ ductũ tuũ, soluẽt.i. liberabũt terras.i. terrigenas: perpetua formidine, ita vt nemo formidet, ea aliqñ reditura: qz cum formidine nõ stat plena felicitas. Ille.s. q nũc regnat apollo, hoc est Augustus Cæsar accipiet vitã deũ.i. deor̃.i. trãsformabit in deũ, & videbit heroas.i. principes veros, aut spũs aerios sed potius, vt dixi, semideos, permixtos diuis.i. ijs, q in deos assumpti sunt, ⁊ ipse videbitur illis.i. ab illis, aut inter illos, ⁊ reget orbẽ.s. terrar̃, pacatũ.i. ad pacẽ ⁊ trãquillitatem pductũ virtutibus patrijs.i. militaribus. q̄ & in patre tuo adoptiuo Iulio Cæsare, ⁊ in patria tua roma præcipuæ sunt, ⁊ fuerunt. ℭ Regula est. Quoties geminæ locutiões de supposito, ⁊ verbo fierẽt inter cedẽte, si, qz, dũ, postq̄ aut simili pticula. venustũ est alterã mutare in geminos ablatiuo in designatione sequelæ posito, & septimos casus dictos quor̃ qui ex supposito sit, nominalis, aut pronominalis. qui loco verbi participalis, aut verbalis eẽ solet, vt̃ gr̃a loco huius. dum tu consules, ⁊ populum duces hæc fient: dicere possum consule te & duce: aut te consulente, ⁊ ducente, hæc fient, &c.

Regula grãmaticalis

At tibi prima puer nullo munuscula cultu
Errantes ederas passim cum baccare tellus.
Mistaq3 ridenti colocasia fundet acantho.
Ipse lacte domum referent distenta capellæ
Vbera, nec magnos metuent armenta leones.
Ipsa tibi blandos fundet cunabula flores.
Occidet & serpens, & fallax herba ueneni
Occidet, Assyrium uulgo nascetur amomum.
At simul heroum laudes, & facta parentis
Iam legere, & quæ sit, poteris cognoscere uirtus.
Molli paulatim flauescet campus arista.
Incultisq3 rubens pendebit sentibus uua.
Et duræ quercus sudabunt roscida mella.

SERVI. ℭ At tibi pma puer: paulatĩ in laudibus pcedit cũ ætate. Munuscula, Bene vtit̃ diminutiuo in rebus minoris ætatis Errantes passim, Vñ antiq lyrici dixerunt flexipedes ederas, q hac & illac vagent̃: Optime aũt dat ederas, q̄ indicat futur̃ poetã, vt. Edera crescentẽ ornate poetã. Baccare ṽo pellit̃ fascinũ, vt baccare frontẽ cingite, ne vati noceat mala lingua futuro. per hoc pulchrũ indicat puerũ. Ridẽti achãto, læto, herba est, q̄ in ægypto nascit̃. Lacte, hoc nihil est infantibus aptius. Leones, moderatione vtit̃, nõ negat futuros leones, sed nõ nocituros. Cunabula, lecti, in qbus iacẽt pueri: vel loca, in qbus nascunt̃ γεῖν.n. gignantẽ esse, vel enim, Fallax nõ cicuta, q̄ oibus nota est, sed sardonia: q̄ apiastro similis decipit, vel aconita, vt Nec miseros fallũt aconita legẽtes, Amomũ, herba suauissimi odoris, q̄ tñ in Assyria nascitur, Heroum laudes, & facta parentis. Epexegesis, sed melius est virtutes parentis, quæ erunt heroum laudes, Poteris cognoscere, accessu enim ætatis. quãta sit virtus, & cuius gloriæ cognoscitur.

Amomũ qđ sit

MAN. ℭ At tibi pma puer. iã vertit sermonẽ ad Saloninũ Pollionis filiũ p apostrophẽ laudãs eũ a bõis eius gr̃a futuris. Prædicit aũt multa, ac si vict. rus eẽt. innuit tñ dẽ quũ hæc scripta sunt illũ obijsse. Ergo in pollionis gr̃am id oẽ actũ est. Ederas. p has futuros honores indicat, edera.n. poetæ coronabant̃. Verg.ĩ.vij. eclo. Pastores edera crescentẽ ornate poetã. Et Pli. Scribit poetas coronari edera hũi croceũ semen. Scribit itẽ Alexandrũ ex india redeũtẽ exercitum edera coronasse exẽplo liberi pr̃is. Probus aũt lib. iij. Georg. scribit. q iõ poetis ex edera corona dat̃. qz existimat̃ liber eẽ cũ musis. Cũ baccar̃. baccar, radicis tñ odoratæ est, a qbusdã nardũ rusticũ appellat̃. Odor ei est cynnamomo pximus, Ea auxiliat̃ cõtra serpẽtes, capitis dolores, feruoresq3. odor somnũ gignit, vestibus odoris gr̃a inserit̃. Pli. li. xx. j. ca. vij. e. xlj. Colocasia. in ægypto nobilissima est colocasia. hanc cyamo [illegible] uocant. Ferebat̃ in Italiam, glaucias acria corpis colocasia leniri putauit, & stomachũ iuuari, Pli. li. xxj.

Baccar qđ sit

ℭ At tibi pria puer. Bono ordine ad laudem pueri iam nati: siue is Saloninus, seu potius Marcellus sit progreditur: nã pollione consule, & duce docuit vitia abolitum iri, & diuo augusto imperante totum mundũ pacatũ iri, restat ergo vt noscit eet, qđ amplius ex noui pueri natali sperentur, vñ dicit pcedentĩ, paulatiq3 ad summã felicitatẽ atq3 aurea secula pductũ iri, vt.s. pueri virtutibus acceptũ referamus, si &.n. simul, ac subito obueniret, non virtutis: sed fortunæ cẽseri posset. Erũt igitur ĩquit, tibi o puer diuine, primũ pria munera puerili ætati congrua, vt sunt coronæ ex hedera ad dignitatis ĩdicium: ⁊ baccare contra fascinum, ⁊ ex acãtho, & colocasia ad decus, ac specimẽ, puerique oblectatione, Itẽ lactis copiã ad pueri educationẽ. Deĩde docet aĩalia ferocia: q̄ tñ ad decus ac ornamẽtũ naturæ sunt, nõ interitura, s3 mitiora fore, ita at magnos non metuãt armẽta leones, inimica aũt, & penitus pniciosa iteritura, vñ subdit, Occidet, & serpẽs, & fallax herba veneni. Tum docet q̄das odorifera nunc paucis ĩ locis repta, tũc vulgo oritura, vt amomũ, qđ nũc potissimũ in assyria colligit̃. Et hæc qdem in infantia, & pueritia iam nati pueri. sed simulac.i. immediate postq̄ ad annos pubertatis, & discretionis puenerit, frumẽta, uina: ⁊ mella spõte sua, nullo colẽte, nascẽt. Ordo est. At.i. sed o puer, tellus.i. dea terræ, hoc ẽ ipsa terra. fundet i. germinãdo emittet abũdenter passi3.i. p singulos fere passus nullo cultu.i. nõ colẽdo eã, hoc est spõte sua. pria munuscula.s. ederas errãtes.i. p obliquũ rebus, ad q̄s nascunt̃ adhærẽtes, cum baccare.i. herba illa q̄ fascinũ apta: & fundet colocasia.i. herbas illas maxime odoriferas in ægypto nascẽtes, mista.i. commista acantho.i. fruticulli, aut virgulto ridenti.i. semper florenti: ⁊ amœno. Ipse capellæ referent domum vbera. sup. sua distenta.i. in diuersa extẽsa, seu extẽsa lacte.i. pp copiã lactis (res.n. tenax. vt coriũ, ⁊ pannus, dũ vltra cõsuetam capacitatẽ implet̃, distẽditur) nec armẽta metuẽt magnos leões.i. pascent̃ ac errabũt libere ac tute. Nã licet magni leones tunc quoq3 futuri sunt, nõ tñ nocebũt. Ipsa cunabula.i. cunæ: seu lecti, in qbus reponunt̃ infantes fundẽt.i. abũde pducẽt tibi.i. ad tuũ honorẽ, ac vtilitatẽ, flores blãdos.i. molles in attactu, ⁊ p odorẽ allicietẽs. Et serpens fallax, occidet.i. iteribit. ⁊ herba veneni.i. venenata, vt acõitũ fallax.i. difficulter nũc cognoscibilis: ⁊ nos assidue fallẽs, ac decipiẽs, occidet.i. iteribit (ab ob ⁊ cado, vñ legit̃ scda breui) & amomum.i. virgultũ odoriferũ assirium.i. qđ nunc pcipue i assyria nascit̃, nascet̃ vulgo.i. passim, ita vt ẽt vulgo eius copia fiat ac p ⁊, aut at p sed, sit̃ i. statim. postq̄ tu poteris legere laudes heroum.i. optimor̃ viror̃, & facta.i. inclyta gesta parentis.s. Augusti saltẽ adoptiui, ⁊ hoc loquẽdo de marcello, aut polliõis, loquẽdo de Salonino (qđ tñ mihi nõ placet, vt dixi) & poteris cognoscere legẽdo.s. q̄ sit virtus parẽtis.s. hoc est cũ incipies imitari virtutẽ parẽtis, cãpus.i. capax ager: seu aruũ flauescet.i. fiet flauus paulatĩ arista molli.i. delicata, & matura, ⁊ vua rubẽs.i. matura pẽdebit sup. de, aut in sentib⁹.i. spinis: ⁊ dumentis incultis, ⁊ q̄rcus duræ sudabũt.i. distillabũt, ⁊ effunderẽ i morẽ sudoris mella roscida.i. q̄lia nũc ab apibus colligunt̃ e florib⁹ rore cœlesti aspsis.

Ordo.

ASCEn.

Occido vñ vẽiat

li. xxi. ca. xxix. & li. x. A cithbo. vide i palæmõe. Amomũ vtrum⁹ ibidẽ. Fallax. fallit n. ignaros. Parẽt .i. pollionis, de quo sæpenũero meminit appianus scripsitq; historias: & tragœdias, vt dictũ est. Virtus, virtus ẽ vitiũ fugere igt Horatius, virtus est nihil aliud q̃ in se pfecta, & ad sũmũ pducta nã. Tul. li. j. de legib⁹ virtus ẽ affectio animi cõstãs, cõueniẽsq; laudabiles efficiẽs i qb⁹ inest. Tul. li. iiij. tus. cu. Legito itẽ apuleiũ i li. õ phia. Molli arista, mollẽ appellat, q: nõ dura, s; fragilis ẽ. Flauescet ipledebit: flauus fiet, maturescete segete, hic ait paulatĩ. Est aũt flauus color ex viridi, & russo, & albo cõcretus lege Gel. li. ij. Roscida mella, venit. n. mel ex aere, & maxime sydex exortu. Itaq; cũ pma aurora folia arbor melle roscida inueniunt. Ply. li. xj. de quo latius legito librũ. Geor. q̃rtũ.

ASCEN. ❡ Pauca tñ, &c. Tãetsi q̃ tpe puer hic adolescet, p̃ itaq; virtutẽ cognoscet. atq; innitabit ea, q̃ vsui hũano maxĩe accõmoda sũt vt frumẽta p pane, vina p potu. & mella p obsonijs, spõte nascent: tñ inq̃t adhuc suberũt vestigia priscæ fraudis .i. omino exterminabit ferrei seculi auaritia: & ãmbitio, q: adhuc q̃rent pegrinæ merces nauib⁹, & glia q̃ret bellis, & seditiõibus, s; si aius humanus ijs cõtẽtus eẽt, qb⁹ naturæ satis sit, nõ opus eẽt pter ea q̃ spõte nascent, alia q̃rere, q̃ q̃ alia adhuc q̃rent, ad p̃scã fraude ptinet. Sed tãdẽ vbi i pfectũ vir euaserit, & vitiũ ferrei seculi extinctũ erit. neq; merces aliũde q̃rent, neq; terra subiget, neq; colores adulterinii imbuent, sed ijs q̃ spõte sua nã pducet, q̃ oĩa erũt, qbus nobis op⁹ erit, cõtẽti erimus, atq; ita aurea secula erũt q̃ pcæ, pp̃ai cinsserũt. ❡ Ordo ẽ. Tñ .i. tãetsi

Ordo

& fruges & vina, & mella spõte nascent, tñ pauca vestigia .i. paucæ reliq̃æ & pauca semia, seu exẽplaria, priscæ .i. potis ænti, fraudis .i. fallaciæ, & deceptiõis, seu vitij .s. ãbitiõis, & auaritiæ, suberũt .i. latebũt i qbusdã. q̃ .s. vestigia iubeãt tẽtare ratib⁹ tethys .i. maria .i. q̃ ipellãt nauigare, & merces pegrinas nauib⁹ transue hi, & q̃ iubeãt cigere .i. circũdare oppida .i. mũitiões vrbiũ circũclusas, muris .i. mœnib⁹, & q̃ iubeãt infindere .i. ipigere findẽdo telluri .i. terræ sulcos .i. fissuras aratro factas. Alr typhis .i. vector erit tũc. & altera argo .i. nauis oblonga, q̃ vehat delectos heroas, sicut argo uexit olim argonautas, q erãt heroes .i. herculẽ, castorẽ, pollucẽ, &c. & erũt ẽt altera bella, atq; magnus Achilles mittet iterũ ad troiã, h̃ est aut similia his erũt, aurea cũ suis cãis redibũt. Hic .i. ex hoc tpe. h̃ ẽ post h̃ tps in q̃ hæc fiẽt: vbi .i. postq̃ ætas .s. tua, o diuie, puer, firmata .i. stabilita, iã fecerit te virũ: & i pariẽ ipse vector cædet mari .i. discedet a mari, nõ amplius nauigaturus, nec pinus nautica .i. nauis, ex pino facta, & nautis seruire solita: mutabit .i. ad cõmutationẽ trãsuehet (Ante vsũ; pecuniæ oĩs venditio fiebat comutãdo) merces .s. pegrinas, q: oĩs tellus feret oĩa: nũc aũt vt in Geor. dicetur, suus cuiq; terræ Genius est, & virtus pductiua. & ita ijs, q̃ apd nos abũdãt, q̃rimus ea, q̃ nobis desunt atq; alijs qbus nostra desunt, abũdãt. Humus .i. terra nõ patiet rastros .i. istrumẽta dẽtata, qbus radũt, & vinea nõ patiet falcẽ: q̃ .s. putet. & arator robustus soluet iã tauris iuga .i. nõ amplius vtet tauris ad arationẽ, nec lana discet mẽtiri .i. mendaciter imbibere, varios .s. adulterinos colores: sed ipse aries .i. q̃ius oĩs, sed masculo plus lanæ est q̃ fœmellæ mutabit: ã .i. colorabit mutãdo albũ colorẽ suũ, vellera .i. lanã, aut lanitiũ velleris sui, i pratis .i. pascuis: muricæ .i. purpuræ, rubẽti .i. ruborẽ habẽti, suaue .s. suauiter, aut cũ suauitate odoris quoq;, & mutabit vellera sua luto croceo .i. croco luteo, seu lutei, hoc est subrubri coloris (Lutũ pgñe coloris crocei, aut subrufi, pducit põrẽ quã p cœno corripit, vñ ẽ plebeius iste versicul⁹, Sus i iuñda luto, gaudet meretricula luto) Sãdyx .i. herba vñ fit color sandycin⁹, vestiet .i. ornabit colore. sua spõte .i. sine tinctoris officio agnos pascẽtes .i. ipsas carpẽtes. Parcæ .i. tres deæ fatales .i. originẽ. mediũ, & exitũ oĩu; rex secũdũ gẽtiles disponẽtes. quax pma, q̃ Cloto dicit, baiulat colũ .i. vñ filũ vitæ deducit, & Lachesis, q̃ secũda dicit, trahit, & deducit filũ in fusum suũ, & Atropos vltima occat .i. abrũpit filũ cũ vita. vñ est versiculus ineptus. Cloto colũ gestat, Lachesis trahit, Atropos occat. dictas aũt volũt, p antiphrasim, quia nemini parcũt. Parcæ inq̃ã cõcordes .i. cõsentientes stabili numine .i. firmo, & irreuocabili nutu, ac ptãte fatox dixerũt .i. inferũt dicẽtes, suis fusis instrumẽtis, qbus filũ circũfundit, cõueniẽt, dixerũt inq̃ã: o fusi: sup. currite, idest celeri cursu vestro adducite, talia, idest tam aurea, & tam felicia secla .i. secula.

Pauca tamen suberunt priscæ uestigia fraudis.
Quæ tentare Tethin ratibus, quæ cingere muris
Oppida quæ iubeant telluri infindere sulcos.
Alter erit tum Tiphys, & altera quæ uehat Argo
Delectos heroas erunt etiam altera bella.
Atq; iterum ad Troiam magnus mittetur Achilles.
Hinc ubi iam firmata uirum te fecerit ætas.
Cedet & ipse mari uector, nec nautica pinus
Mutabit merces, omnis feret omnia tellus.
Non rastros patietur humus, non uinea falcem.
Robustus quoq; iam tauris iuga soluet arator.
Nec uarios discet mentiri lana colores.
Ipse sed in pratis aries iam suaue rubenti
Murice, iam croceo mutabit uellera luto.
Sponte sua Sandyx pascentes uestiet agnos.
Talia sæcla suis dixerunt currite fusis
Concordes stabili fatorum numine parcæ.

SERVI. ❡ Suberũt, erũt, sed latẽter. Priscæ, vt sua tpa excuset. Quæ tẽtare thetyn ratib⁹, q̃ cingere muris. a seqnẽtibus oñdit ãt cedẽ n.a: q̃ vitam, q̃si laudi icõgrua. p nauigationẽ nõ auaritiã, p muros bella itelligim⁹. p agriculturã tanti timorẽ. Typhis, p hũc oẽs nautas, p argo oẽ nauẽ, p troiã oẽs vrbẽ, & oẽs viros fortẽ p achillẽ. Vt tñ loc⁹ dict⁹ p. ἀποκατάστασιν .i. p omniũ rex volubilitatẽ ex sydex rõne venientẽ. vt supra dixim⁹. Cædet mari nã si mercimõij cã nauigat, cessabit oĩno, cũ oĩs tellus fert oĩa. Mẽtiri, nõ ficta oñdit colorẽ nõ suũ. Murice, cõcha: vñ tingit purpura. Mutabit vellera, p nãm accipiet alios colores. Luto colore rubicũdo, & ẽ hypallage p croco luteo. Nã crocũ lutei coloris ẽ, vñ lutea pellis. Sãdyx herba, de q̃ ẽ sandycin⁹ color. Cõcordes stabili. Nã qd vna dixerit, quæ sequũt, & fixa sũt statuta fatox. Horati⁹. Qd semel dixit stabilis ęq; rex. termin⁹ huet.

PRO. ❡ Tiphys gubernator nauis argus. Argo aũt a celeritate dicta est. Sic & Home. qui κύνας ἀργοὺς celeres. dixit. inde argutũ q multum, ac celeriter loquuntur, vt arguta hirundo.

MANC. ❡ Oppida, Cæsar li. v. de bello Gallico scrib. q̃ oppidũ Britãni vocant, quum syluas impeditas vallo. atq; fossa muniret. quo incursionis hostiũ vitandæ cã cõuenire cõsueuerat vñ dicatur lege Festũ, nã p castello ponitur. Cigere muris. Hostium metu. Alter erit iã typhis. Finito ãno mundano: seu Platonis, q in se cõtinet. xv. solariũ annox milia, vt physici volunt, oĩa re rerabunt, de quo late Macro. li. ij. de somno. & Tul. i li. de natura deorũ scribit, q̃ scdm mathematicos, magnus annus tũ efficit, quũ Solis & Lunæ, & quinq; errãtium, ad eande iter se cõparationẽ cõfectis omniũ spatijs est facta cõuersio, q̃ q̃ lõga sit magna qd est, eẽ vero certã, & definitam necesse est, &c. Tiphys. is primus fuerit amminicula gubernãdi, vt Ply. scri. fuitq; in argo nauis magister, hinc ait ille, Typhis in æmonia puppe magister erat. argo Iason, Aesonius filius, ac peliæ thessalorũ regis nepos, vt in Colchos iret pro aureo vellere rapiẽdo iuxta pelion nauis ædificauit, magnitudine atq; apparatu lõge maiori q̃ pus fieret, erat. n. añia paruarũ nauicularũ vsus, Iason postea optios eorũ q secũ ire appetebat, elegit numero, q̃ttuor & quinq̃ginta. Nauis argo dicta ẽ ab argo eius archuecto, vt alij scribũt, ab eius velocitate, quã antiq argõ appellãt, Author est Diodo, lj. v. Vector q nauĩ vehitur. Mutabit merces qd' nautæ lucri cã facẽ solẽt, cũ nõ vbiq; eadẽ sint. Mẽtiri. colores, nã cũ alba sit accipiẽdo diuersu; colorẽ mẽtitur illũ, cũ nõ sit natiuus, inficere aũtẽ lanas sordibus Lydi primi inuenere. vt scribit Ply. li. vij. Ipse sed in pratis aries, &c. Quũ poeta hoc loco loqueret de filio Pollionis id: quod ad principẽ summũ spectaret adiecit, ipse sed in pratis, &c. Traditur. n. in lib. hetruscorum. Si hoc animal insolito colore fuerit indutũ, portẽdi imperatori rerũ omniũ cum felicitate, largitatẽ. Et super hoc liber Tarquitij ãscriptus ex ostẽrato thusco, ibi reperit, purpureo a ureo ve colore ouis, aries ve si sparget, principi ordini, & generis summa cum felicitate largitatẽ auget genus, progeniẽ ppagat in clarit ate, lætioreq; efficit, huiusmodi igit statu; imperatori in trãsitu vaticinat. Hæc ex Macro. li. iij. sat. Iã .i. tunc Suaue, pro suauiter Sandyx. ea in olere syluestri a græcis ponitur, decoctæ succus prodest stomacho fatigato venere corpi succurrit. vt ply. tradit li. xx. Talia sæcla suis: hic versus Varij de morte erat, vt scribit mac li. vi. Concordes pcæ. Eæ tres sunt Homero teste, Clotho, Lachesis, Atropos, Clotho fert colũ. Lachesis filat. Atropos scidit. Clotho verbũ circũuoluo significat. Lachesis a Lachos dicitur, quod ẽ sors, nobis. n. sortit vitæ terminũ. Atropos aũt imutabilis, vel sine cõuersiõe, eo q̃ oẽ natũ, vbi in terminũ sibi statutũ venisse cognouerit, demergat in mortẽ. Parcæ vero dictæ sunt a partu lr̃a immutata, q̃si ptæ, vt Varro voluit, Gellio referente li. iij. ca. xvj. Nascẽtib⁹. n. bonũ, & malum hoibus cõferũt, vt Hæsiodus scripsit. Stabili numi'e fatorũ .i. immutabili iussu, volũtate, & lege deorũ. Est. n. fatũ: vt plato dixit: volũtas, & iussio dei. hic Luca. ait. li. v. Sic canit fatũ, seu qd iubet ille canẽdo. Fit fatũ. Crisippus aũt, authore Gel. li. vi. ca. ij. dicit fatũ eẽ sempiternã quãdã, & ideclinabilem rerũ seriẽ. Cic. li. i. de diuinatione sic ait, Fatum autem id appello, quod græci heimarmenẽ. idest ordinẽ, seriẽq; causarũ

Argo

Lãnas q̃ primus infecerit

Sandix q̃d sit

Parcæ vñ dictæ

Fatum q̃d sit

cum

cum causa causas ex se gignat. Ea est ex æternitate fluẽs veritas sempiterna. Fusis versando, .i. pollice fusos fata cõstituunt.

Aggredere o magnos (aderit iam tempus) honores
Cara deum soboles, magnum Iouis incrementum.
Aspice conuexo nutantem pondere mundum.
Terrasq;, tractusq; maris, cœlumq; profundum,
Aspice, uenturo lætentur ut omnia seclo.
O mihi tam longæ maneat pars ultima uitæ.
Spiritus & quantum sat erit tua dicere facta.
Non me carminibus uincet, nec Thracius Orpheus.
Nec Linus, huic mater quamuis, atq; huic pater adsit
Orphei, Calliopea. Lino formosus Apollo.
Pan etiam Arcadia mecum si iudice certet,
Pan etiam Arcadia dicat se iudice uictum.

SERVI. Incrementum, nutrimentum, & est vulgare, quod carmini bucolico seruit. Nutantem, nutat pñtentibus malis. Lætus est bonis futuris. Conuexo, curuo, inclinato. O vtinam, opto frui lõgissima vita, & habere tñ spiritus quantum, possit sufficere ad tuæ virtutis cõmemorationem. Non me.car. non per arrogantiam dicit. sed demonstrat, tantam esse materiam suæ laudis, vt etiã humile ingenium in ea supra omnes possit excellere. Lino, corripitur prima in nomine proprio, longatur, cũ est linum. ex quo fit filum. Pan, Redit ad numina rustica. Nã satis excesserat dicendo, Linum poetam, Orpheum theologũ. Arcadia, q̃ ei fauet, quia ibi colitur.

PRO. Pan etiam, pan Mercurij, & penelopes filius: fistulam carmenq; composuit, simplici iteratione eadem consectatur, vt ibi oceanitides, Ambæ, ambæ auro, pictis, incinctæ pellibus ambæ. Nũ casuum & generum permutatiõe, vt ærea, cui gradibus surgebãt limina, nexæq; ære trabes, foribus cardo stridebat ahenis: Item cui pharetra ex auro, crines nodantur in aurum. Aurea purpuream subnectit fibula vestem, ne sit mirũ hic quoq; iterationem a poeta frequentatam.

MAN. Aggredere, adi, vertit autem hic sermonem ad Augustũ. Magnos honores, diuinos intelligit: Vñ ait Hora. epistola: prima. secundi voluminis ad Augustum, Romulus & liber pater & cum Castore Pollux, Post ingẽtia facta deoꝶ in templa recepti, & infra paulũ. Præsenti tibi maturos largimur honores. Iurãdasq; tuũ per nomẽ ponimus aras. Nil oriturũ alias, nil ortum tale fatẽtes. Si vero de Pollione intelligeres, licet mortuo, vt diximus, tunc magnos honores consulatus expone. Nã si de imperio intelligeres, Augusto interitum portẽderet melius tamẽ de augusto intelligemus. Magnum Iouis incrementum. crescet enim deorum numerus per Augustum, quẽ deum sobolem appellat propter æneam Romulũ, & iulium inter deos relatos. Si tamen de Pollionis filio accipias, Iouis incrementum ait, quia superius de eo dixerat. Iam noua progenies cœlo demittitur alto. Conuexo, conuexũ est ex omni parte declinatum, qualis est natura cœli, quod ex omni parte ad terram versus declinatum est. Festus id scribit. Mundum, Mũdus appellatur cœlum, terra: mare, & aer, vt scribit Festus, tamen hic pro cœlo tantum accipitur, nam cœlum vere mũdus vocatur, vt Macro. lib. j. de som. inquit, mundus est deorũ domus ait Euripides. Nutantem mundum, Id lætitia potius futuri seculi agi crediderim q̃ præsentibus malis. Vñ more suo sequenti carmine, illud idem aperuit dicẽs Aspice venturo lætẽtur vt omnia seclo, &c. quod autẽ omnia simul & tristarent, & lætarentur, vt hic esse nullo pacto conuenire videtur. Lætitia autem mortali etiã inanimata, Idem Maro in Sileno ostendit, ait enim: Tum vero in numerũ faunosq;: ferasq; videres Ludere, tum rigidas motare cacumina quercus, Conuexo põdere: conuexum ponderis intelligit ipsius cœli orbẽ, & machinam Cœlumq; pfundũ. aer a hic accipimus. vñ Ply. lib. ij sic ait: Namq; & hoc cœlũ appellauere maiores, quod alio nomine aera: infra lunã hæc sedes: multoq; inferior: merito igitur de aere cœlum profundũ ait. Venturo seclo id autem iam descripsit. O mihi optat: sibi longiorem vitam, quo Augusti laudes cantare queat. Est autem ordo. O maneat mihi vltima pars vitæ tam longæ, & maneat spiritus tam longus, quantum sat erit dicere tua facta. Dicendo autem Spiritus quid sit vita declarat per epexegesim. Maneat, futura sit pars vltima meta, & terminus Orpheus, Thrax genere filius Oeagri, doctrina, melodiaq; ac poesi excessit oẽs, quoꝶ extat memoria Et enim poema mirandum edidit, & suauitate cãtus feras etiam ad se audiendum alliciebat, author est Diodorus lib. v. Linus, hic primus cytharã inuenit. vt alij dicunt Orpheus, author Ply. Fuit autem Linus teste Hermodoro Platonico Mercurij ex musa Vrania filius & Thebis genitus. verg. autẽ Apollinis filium dicit,

Conuexũ qd sit

Orpheus q fuerit

Aggredere o mag. &c. Secundũ comẽtarios Augustũ affatur, meo tamẽ iudicio puerũ recens natũ augusti fortassis filiũ alloquitur, nam Augustus iam magnos, scilicet diuinos honores adierat. vnde dictum est, tuus iã regnat Apollo, quo circa ne citra necessitatem ad diuersos ex abrupto dirigatur oratio placet ad eundem conferre: vt sit quia in fatis est ea tẽpora pperare: o diuine puer aggredere magnos honores, q2 tempus a pcis prædefinitum iam aderit, ad cuius felicitatem futuram exultant omnia, quæ præsentium malorum põdere pmũtur. Optat igitur poeta sibi tãtũ vitæ dari, vt possit aliquãdo eius inclyta gesta carminibus prosequi, quia si id det, nullo poetæ cedere vellet, non quia plus artis q̃ illi haberet: sed quia copiosius, atq; vberius, longeq; clarius subiectũ, seu argumentũ, nam scripturarum dignitas sæpe ab argumento desumitur. Secundus versus huius lectionis est spondaicus, hoc est spondeum pedem (vt Hora. dicit) stabilem. ex duabus scilicet lõgis constantem in quinto loco habens, cuius ea lex est, vt pcedẽs pes, qui quartus est, dactylus sit, & sentẽtia ipsa põdus, ac grauitate habeat, vt hic magnum Iouis incrementum, & .ij. ænei, Constitit, atq; oculis phrygia agmina circumspexit, Ordo est O cara soboles deum. i. deoꝶ progenies. magnum incrementum, idest secundum Seruium nutrimentum Iouis: aut potius magnum incrementum: idest augmentum Iouis, idest generis, aut progeniei eius, vt sit sensus, q2 progenies Iouis multũ incrementi ex Augusti, aut illius pueri natiuitate acceperit. Ex hoc Iouis, Nam Augustus a Iulio cæsare adoptatus hũc puerum, vt dixi, adoptauit. Iulius autẽ ab Iulo æneæ filio genus, & nomen traxit, vnde est illud ænei. j. Iulius a magno demissum nomen Iulo. Aeneas autem ab Anchise, & Venere pcreatus est, sed Anchises a dardano Iouis ex electra filio processit, venus autem ab Ioue ex Dione genita est, Ad magnã ergo gloriã processit generatio Iouis, dum ad hunc vsq; puerum pducta est, vnde dicit, o cara soboles deum: appositiue magnum incrementum. Iouis, aggredere magnos, idest diuinos honores, tempus, scilicet constitutum a Parcis, aderit iam idest prope diẽ. Aspice mundum nutantem, idest vacillantem pondere scilicet malorum præsentium: aut exultantem lætitia bonorum futurorum. conuexo, idest in humeros eius deuoluto, & aspice terras, & tractus, idest regiones maris, & cœlum profundum idest aerem, qui profundus respectu cœli, aut etiam cœlũ: qđ profundum est, idest procul a fundo, sup. nutãtia cõuexo pondere, & aspice. vt. i. qualiter omnia: sup. hæc pdicta. lætentur. i. exultent seclo futuro, idest de felicitate seculi, qđ imminere vi dẽt. O. i. vtinã, vltima ps vitæ maneat mihi tã lõgæ, & vtinam spũs maneat mihi, tñ sup. vel vtinã spũs. i. mẽs diuina, & spũs poeticus sup. sit mihi tãtus. quãtũ sat. i. satis erit dicere. i. ornate prosequi, tua facta, idest inclyta facinora tua, quæ res, si sup. mihi erit, Non sup. quisquã vincet me carminibus. Aut legamus sine subauditiõe (q2 vt in regulis. dicemus, duæ, aut plures negationes debite positæ nõ plus efficiunt, q̃ vna) non me vincet carminibus nec orpheus vates ille præclarissimus Thracius. i. ex Thracia oriundus, nec Linus. i. alter diuinus vates: sup. vincit me carminibus quãuis mater. s. calliopea musa adsit, idest auxilio sit, huic idest alteri eorum, videlicet orphi. pro orpheo & quãuis pater. s. formosus Apollo adsit huic. s. Lino. Aut sic quãuis mater adsit huic. s. pus dicto, & pater adsit huic scilicet posterius dicto, quod declarat dicẽs quãuis. Calliopea musa mater orphei, adsit orphi. & q̃uis formosus Apollo pater Lini adsit Lino. Si pan deus ille Arcadiæ, & princeps musicorum (q2 vt dictum est. Pan primus calamos cera coniungere plures instituit) certet mecum ẽt Arcadia iudice. idest iudicante, quæ tamẽ deo suo faueret, tam ẽ Pan dicat se uictum. s. a me tua facta canente. etiã Arcadia iudice, quasi dicat, tanta erit gestorum tuorum gloria, vt etiã ab humili poeta descripta omnem poesim exuperent. Multa hic notatu digna sunt, quorum nõ pauca a Mancinello explicantur. Regula pma est, Spondaicus versus dactylũ in quarto loco, & sententiæ põdus aut loquẽtis lãguidũ animum efflagitat. Põdus vt hic, & i illo a Persio adducto. Sic costã longo subducimus apẽnino, Languorẽ vt in pus citato, Cõstitit. &c. Secũda, q3 particula a vergilio fere cõis ponit, vt hic, terrasq;, tractusq;, &c. q2 si pductas positione dixeris propter. tr. in sequentis dictionis pncipio posita, quã m̃ positionem non omnes approbant, adducas illud tertij æneidos. Liminaq; laurusq; dei, totusq; moueri, Mons circũ, &c. Tertia, Cõiũctio enclitica, vt, q3: ve, ne, quoties posteriori parti coniungẽdæ adhæret, posteriori ẽt adhærere vult, Itaq; semper in fine interdũ etiã in medio, nunq̃ in principio poni vult E diuerso, & n nũq̃ in fine, semper in medio, interdũ etiã in pñcipio ponetur vnde dices, tu, puerq; tuus, aut tuq; puer q; tuus, non tuq; puer tuus, nec q3, tu, puerq; tuus. Itẽ tu & puer tuus, aut & tu, & puer tuus, nõ aũt, & tu puer tuus, &c.

ASCEN.

Spõdaicus versus q sit

Ordo.

Duæ negationũ effectus

Regulæ grãmaticales

Quarta, quę est Vallensis. Tres aliquando negationes non plus efficiunt quam duæ, collatione ipsa dictionum id efficiente, vt nunquam mihi nec offuisti, nec profuisti, vbi principalis negatio nō posset in fine poni sic, nec offuisti, nec profuisti mihi nunquam, nā sic dicendū esset vnquā. Et hic nō me vincet, nec Thracius Orpheus, nec linus, &c. bene dicitur, sed si diceretur, nec orpheus, nec linus non vincet me, male diceret. Auferenda enim esset negatio: sic nec orpheus, nec linus vincet me. Quinta Græca in eus apud nos sæpe exeunt in es longum, vnde obliquos nūc ab eus nūc ab es deductos inuenimus, vt odysseus, latine dicit vlysses, vnde in genitiuo vlysseis. sed vlyssi reperitur pro vlyssei per sineresim, quasi ab nominatiuo vlysseis. sic & Achilles achilli, quia græce achilleus dicitur, & hic in datiuo orphi a nominatiuo orphes, aut græcus est datiuus per sineresim, prolatiuo.

eit, Scripsitq; teste eodem hermodoro mundi generationem, solis item & lunæ cursus: animalium q;, & fructuum generationes, atq; in primo sui operis carmine cuncta simul nata dixit. Adsit faueat. Orphi datiuus est græcus, nam latinus est orpheo, de quo etiam Phocas & Priscianus. Pan etiam, de hoc in Alexi. dictum est, q fistulam primus inuenerit. Redit autem ad rustica numina, ne penitus videret bucolici carminis modum excessisse. Arcadia iudice: hoc ait, quoniam hunc deum Arcades colunt de quo multa Macro. lib. 1. sat. est & ibi mons Lycæus, in quo Iouis lycæi delubrum, quem & pana volunt esse. De arcadia autem plene legito Strabo. lib. vii.

Incipe parue puer risu cognoscere matrem.
Matri longa decem tulerunt fastidia menses.
Incipe parue puer, qui non risere parentes.
Nec deus hunc mensa, dea nec dignata cubili est.

ASCEN. ¶ Incipe parue puer. Finis huius eclogæ sane q difficilis est vsq; adeo, vt non sit facile sit bonam sententiam cum grammaticorum ordine excerpere, Nam Seruianam interpretationem quidam explodunt, vt Angelus politianus capite. lxxxix. miscellaneorum: cuius verba sunt in Bucolicis. Vergilianis, hi duo sic versiculi leguntur, Incipe parue puer, cui non risere parentes. Nec deus hunc mensa, dea nec dignata cubili est, quos *Politiani expositio* enarrans Seruius, haud inceleber grammaticus, & veram lectionem, quod eius pace dixerim, contaminat, & fabulam sibi ex parte, commodoq; suo confingit contra omnem veterum authoritatem. Neq; n. cui, sed qui legendum hoc est non casu datiuo, singularique numero. sed plurali nominatiuo quicq; vtrobiq; apud veteres eadem vox, iisdemq; notata literis. sicut in primo Quintiliani de institutione oratoria non oscitans lector inueniet, ex quo etiam nunc versiculus in. vii. Valerii Flacci Argonauticon li. Curaq; cui profuga forsan tenet alta carina, Et annum inquit iste versiculus, cui retinet, non qui, tam: scilicet in vetustissimo codice, de quo reliqui fluxere, q in his quoq; per uulgatoribus, quod autem dicimus, qui legendum non cui, docet idem Quintilianus in. ix. figuram esse declarans hic in numero, sic vt plurali singularis subiugat. Ex illis. n. inquit, Qui non risere hūc non dignata. Quis autem dubitet: quin de Vergilianæ lectionis incolumitate Quintiliano credendum sit potius q Seruio, præsertim, qui manū quoq; vergilii citet, aliquis ciceronis, Quo circa manifestum est, qd diximus mendose locum a Seruio adduci. Fabulam autem sibi eundem ex proposito, commodoq; finxisse, quis non videat, cum nusq obid præcipitatū fuisse vulcanum legamus, qm deformis natus, quiq; ei non Iuno arriserit. Etenim poeta Ho. ob id ait, q matri contra iouem patrem suppetias tulerit, Natus. n. ex Ioue & Iunone secundū Homerū Vulcanus, licet ex Iunone sola fingat Hesiodus in theogonia. sicut ex solo Ioue minerua dicitur. ἀστε/τόρα a Theocrito vocatur in enigmatio, cui, βωμὸς inscriptio. quare parentes ad Iouem, Iunonemq; vix satis etiam propriæ referentur. Sed & illud sane quā frigide. Ser. idem q neq; admissum ad epulas deorum Vulcanum dicit, neq; diuinos honores meruisse: quem Varro etiam inter selectos deos numerat septimum. Tum ne processerit quidem velisto pacto, quod molitur Seruius, qm nō ob id ait præcipitatum, q haud riserit, sed q ipsi haud arrisum. Viderimus, vtrū ne ipse mox credibiliora suspicere, certe iā Seruius verissimis reuincitur. Et qdē sic ego legerim, sic enarrauerim. Parētes Salonini pueri, de quo nunc agitur vt sit parentes vocandi casus hunc, qui non risere, neq; deus mensa dignatus: neq; dea cubili, hoc est nec Genius: nec Iuno vitalibus auris dignum putauere hunc ex illis, qui non risere: vt sit figurate dictum, Quintiliano teste. pro eo quod est hunc, qui non risit: vel qui e numero est eorū qui non risere. Credebatur enim habere quisq; suum deum, suamq; deam, hoc est suum genium, suamq; Iunonem vitæ præsides. Hos igitur indicauit Maro Catexochen. Mēsa enim Genio conuenit vt funde merum Genio. Iunoni lectus. Quod Iunius quoq; Philargyrius docet. hunc ipsum ita interpretās locum. Poetis inquit nobilibus editis in atrio Iunonis lucinæ lectus ponitur Herculis mensura. Sed & apud Varronem lectum est, imitari pueros Educe, & Potine, & Cube diuredendi, potandi, & cubandi, vbi primum a lacte, & cunis transferunt, Qui in Varronis authoritatem Donatus in Phormionē Terentianum adducens, etiam hunc ipsum citauit Maronis versiculum, atq; idem Probum quoq; retulit adnotasse mensa igitur, & lectus argumenta vitalitatis, quod initio ipsis adhiberentur. Cæterū habet homo suam sibi ridē. di proprietatem. Qui vero nō rideat ei qui pōt esse vita vitalis? vt ait Ennius, Deum vero, deāq; ad has referre Varronis, Educam potinā. cubāq; nequeas, q hæ fœminæ omnes, vt Augu. ēt in. vi. lib, de ciui. dei declarauit. Sed nec ad pilūnū ratione pari, & pilūnum coniugales deos: quibus vt ait, Varronem scribere Martia. in. ii. libro de vita patrum, natus, si erat vitalis, simul ab obstetrice fuerat sublatus, & in terra stratus, vt esse rectus auspicaretur, sternere etiam in ædibus lectum consueuerunt. Restat igitur vt quod de Genio & Iunone diximus authoritatum quoq; tibicinibus fulciaē. Plynius itaq; naturalis hystoriæ primo. Cū singuli *Geniū iunonē q; cur antiq dederet* inquit ex semetipsis totidem deos faciant Genios, iunonesq; adoptādo sibi. Seneca epistolar ad Luciliū vndeuigesimo, ita tū ait hoc seponas volo, vt memineris maiores nostros, qui crediderit Stoicos fuisse, singulis enim Geniū & Iunonem dederūt. vn̄ arbitror Iuuena Et per Iunonem (inquit) domini iurate ministro. Hoc enim reprehendit satyricus poeta, q non p Genium sed p Iunonem domini minister iuraret videlicet more muliebri. Quocirca sic illa apud Petronium arbitrum quā illa loquiē. Iunonem meā iratā habeā, si vnq̄ me meminerim virgine fuisse. Nā infans cū paribus inquinata sum, & subinde prodeūtibus

MANC. ¶ Risu mandat ad id, qd factū est: & naturaliter ostendit, q sicut maiores sermone cognoscuntur ita infantes risu se indicant agnoscere: Ergo incipe parentibus arridere, & spe boni, omnis detrahe solicitudinem: vt ipsi tibi arrideant. Matri n. decem menses attulerunt longa fastidia: alii abstulerint legūt, vt sit sensus, Si riseris, abstulerint matri tuæ decē mēses lōga fastidia Nec deus hūc mē. dea nec dig. cubili. sicut Vulcano cōtigit q cū pp deformitatem minime sibi Iuno arrisisset, a Ioue, præcipitatus est in Lēnū insulam, atq; illic nutritus. & cū Ioui fulmina fabricasset nō eēt admissus ad epulas deorum, postea cū rogaret, vt vel Mineruæ coniugiū sortiretur spretus ab ea est. Vn̄ diuinos honores nō meruit, ad quos per cōuiuium numinum, aut per coniunctionē venit dearum: Hinc Iunoni agit Aeolus gratias: q per eius beneficium diuinos honores meruerit, vt Tu das epulis me accumbere diuum
¶ Incipe parue puer. ad Saloninum reuertitur, exhortans illū vt matri arrideat, sic enī lætitia ducta, mater labores omnes & tedia decem mensium obliuisceretur, eritq; etiam omen optimum Scribit Ply. lib. vii. ca. xvi. risisse eodem die, quo genitus esset: vnum accepimus hominem Zoroastem. eidem cerebrum ita palpitasse, vt impositam repelleret manū futuræ præsagio scientiæ. Risu cognoscere matrem, solent enim infantes visa, & cognita matre ridere, ille autem nec cognouit, nec risit vnq̄ quoniam paulopost ortum obiit. Tulerint abstulerint, si riseris, nam vitæ longioris omen esset. Decem menses gignit homo incerto spatio, alius septimo mense, alius octauo, & vsq; ad initia decimi vndecimiq;. Inuēta etiā, quæ & mēsibus. xiii partum tulerit, author Ply li. vii. Gellius itē plurima li. iii c. xvi. Incipe pue puer ordo est. Incipe pue puer risu cognoscē mrē. Incipe parue puer, matri decem menses tulerunt longa fastidia. Cui nō risere parentes. Ordo est. hunc c. n r. p nec deus, est dignatus mensa, nec dea est dignata cubili In oib⁹ fere textibus, cui legitur. Quin. tamen li. ix. vbi de figuris verbor meminit: qui per q non cui per c hoc in loco legendum innuit ait enim sic, Est figura, & in numero, vel quum singulari pluralis subiūgitur, gladio pugnacissima gens Romani, gens enī ex multis. vel ex diuerso. Qui nō risere parentes, nec deus, hunc mensa: dea nec dignata cubili est Ex illis enim, qui non risere, hunc dea non dignata, ordo igitur talis erit, O parentes, hūc ex illis, qui non risere nec deus est dignatus mensa, nec dea est dignata cubili. Quibus verbis innuit Maro illum esse defunctum, cuiq; enim suus deus, & sua dea vitæ præsides dantur hoc est suus Genius, suaq; Iuno. mensa autem Genio conuenit. Iunoni lectus, sed horum neutro ille potius est, ergo obire coactus pueris autem nobilibus editis in atrio Iunonis, lucinæ lectus ponebatur Herculis mensura, & Seneca epistola. ii. lib. xx. scri. maiores nostros singulis & Genium & Iunonem dedisse. *Superstitio antiquorum*

annia

anniam aioribus me pueris applicui, donec ad hanc ætatem perueni. Hinc etiã puto natũ puerbium illud, vt dicunt, posset tau rũ tollere, q vitulũ sustulerit. Cæterũ, si detur modo, nõ iniquã plane a nobis peragi rephensionem, labascereq; iã comentum istud Seruianũ qd ante q; talia pdebamus pro indubitato obtinuerat. Reliqua in mediũ, ne nobis blandiamur, liberã opinationis relinquemus. Hæc ille. E qbus patet, q; difficilis sit hic locus, q q; de Salonino intelligendũ sit, qd vt in superioribus dixi, mihi nõ placet, vel vt obmissis ambagibus sniam nram paucis explicemus. Quia & Augusto: & Pollioni, & puero nato blãditus est poeta, ne matrẽ pteriisse culpet in eius assentationẽ inuitat puer ad arridẽdũ nisi aut infer ad arridẽdũ puero. Nã dupliciter itelligi: q puer risu agnosceret matrem, aut q; ipse rideret, sui q; mater. Præterea quidam legunt tulerint, & tamen grauius vitĩ legunt, tulerunt: dicentes secundam corripi præter naturam, vt significetur subita longi doloris fuga, & correptio. sicut subitus, inquiunt horror significatus est in versiculo. ij. æneid. Obstupui, steteruntq; comæ, & vox faucibus hæsit, in correptione, videlicet mediæ syllabæ illius verbi steterunt. Constructio igitur dupliciter, primo sic. O parue puer. s. Marcelle, aut Salonine incipe cognoscere risu, idest dum rides matrem, & si hoc feceris: decem menses tulerint. idest cito transegerint matri lõga fastidia, aut si hoc facies, decem mẽses tulerunt, idest iam transegerunt celerrime matri lõga fastidia: aut sic. O parue puer incipe cognoscere matrem risu, scilicet tuo, quia decem menses tulerunt, idest attulerunt matri longa fastidia, quæ abierint: si arriseris. incipe inquam puer cognoscere matrem risu. idest illi arridendo, vt tibi rursum arrideat, q; nec deus, scilicet genius dignatus est mensa hunc, cui non risere parentes, nec dea, scilicet Iuno cubili. Secundo modo sic. O parue puer incipe cognoscere matrem risu, scilicet mutuo, dum tu illi, & illa tibi ridet. nam cum in cassum loquatur: mater infanti ridet, quod autem rideat docet, quia decem menses tulerunt, idest cito abstulerunt matri longa fastidia, idest vt dicunt nauseam, & ægritudinem animi omnia fastidientis præ tedio. O parue puer incipe inquam, deinde quasi volens solicitare parentes. vt inducant puerũ ad risum conuerso sermone ad eos dicit, O parentes facite sup. vt rideat, quia nec deus. s. Genius dignatus est hunc, supple eorum, qui risere mensa, nec dea, scilicet Iuno cubili. i. vitalis nõ fuit, quisquis alienus natus est a risu, sicut Marcello contigisse videtur ex eo quod dicet. vi. ænei. Sed frons læta parum, & deiecto lumina vultu, & paulopost. Sed nox atra caput tristi circumuolat vmbra: &c. Quasi ergo Verg. nunc admonere velit octauiam Augusti sororem, vt omen illud, & indicium breuis vitæ, quod frons tristis pertendit, auertat risu, dicit o parentes facite, vt puer rideat, quia quisquis est deorum, q non risere, nec deus hũc mensa, dea nec dignata cubili est. Et hic sensus videtur Quintiliani, cui & Pollitianus assentitur, nec dissentit Mancinellus, vt vidimus. ℂ Regula est. Dignor verbum commune in actiuæ quidem significatione accusatiuum cum ablatiuo regit: in passiua duos ablatiuos, alterum mediante a vel ab, vt deus dignatus est hunc mensa, Item ænei. primo. non equidem tali me dignor honore. Secundi vt ænei. iij, Coniugio Anchisa veneris dignate superbo, scilicet ab Ioue.

Regula gramaticalis ASCEn.

ℂ Argumentum Ascensianum in quintam eclogam quæ Daphnis inscribitur.

Quinta canit cæsum crudeli funere Daphnin.
Mutuaq; ob meritum commendat dona ferentes.

Quinta canit. &c. In quinta ecloga principaliter canit nænia, idest funebre, atq; exegale carmẽ Daphnidis, p quẽ nõ dissõe cæsar itelligit. tãersi. Daphnis apud theocritũ quoq; dñcat a thyrside Sũt aũt q canũt iter se amici Menalcas, & Mopsus sibi inuicẽ cedẽtes, & mutuis honoribus & muneribus donãtes, q̃ res nõ absurde mõet Augustũ, vt p Daphnidis. i. cæsaris funebri carmine pmiũ canẽtibus retribuat. ℂ Ordo versiculorum nostrorum est. Quinta sup. eclo. cãit Daphnĩ. s. pastorem optimum, per quẽ itelligitur Cæsar impator maximus, cæsum. i. occisum vulnere crudeli. i. a crudelibus videlicet, qbus aliqñ pepcerat. i. lato. & cõmẽdat. i. laudat Menalcã. s. & mopsum pastores amicos inter se ferẽtes. s. pferẽtes mutua dona. i. munera: ob meritũ. i. q; sic mereri visi sunt. Ea aũt vr intẽtio poetæ. vt amicitiæ legem: quæ vult, vt sibi mutuo cedant & beneficia conferant, & defunctum defleant explicet, & ad præmium conferendum Augustum honeste commoneat.

Ordo

P. Verg. Maronis Daphnis, quæ est ecloga. V.
Interloquuntur Menalcas & Mopsus amici.

ME.

Cur non Mopse, boni quoniam cõuenimus ambo.
Tu calamos inflare leues, ego dicere uersus.
Hic Corylis mistas inter consedimus ulmos. Mop.
Tu maior, tibi me est æquum parere Menalca
Siue sub incertas Zephyris motantibus umbras.
Siue antro potius succedimus, aspice ut antrum
Syluestris raris sparsit labrusca racemis.

SERVI. Cur nõ mopse boni, duo amici pastores iducūtur, canere ad delectationē, vñ iuicē se laudāt, & iuicē cedūt, Boni, doctí. Ordo est, cur nõ ꝯsedimus īter vlmos mixtas corylis, vt canam⁹, inter qꝫ postposita, mutat accētū. Siue sub icertas, ostēdit se qdē obtēperaturū, & tñ demōstrat, qđ sibi placeat. Nā cōparat vmbrā stabilē antri cū icertis vmbris arbox, vicē suā sniāꝫ eē meliorē. Incertas, & pp mobilitatē vētox, & ēt pp solis cursum.

MANC. Cur nõ Mopse. Thyrsis ætnæus pastor in p̄ma Theocriti ecloga, Daphnis obitū deflet. illum Maro noster hoc ēt loco. vt assolet imitatus est Ambo boni. tu bonus inflare leues calamos Ego bonus dicere. v. labrusca vitis syluestris.

ASCEn. Cur nõ Mopse boni, &c. Inducunt duo pastores vt dixi, inter se amici Menalcas maior, & Mopsus minor decore cedens, & obsequēs maiori, ro . i ecloga actiua est: nā nusq̄ poeta loqt, dicit ergo Menalcas puerum Mopsum opportune laudās apertitacanēdi (nā laudari optāt pueri, laudataq; virtus crescit: & immēsum gloria calcar hēt) o Mopse, qm̄ nos pitim musica ꝯuenimus ambo, cur nõ ꝯsedimus . i. locū cepimus ēt hic inter vlmos mixtas corylis, vt melius concinamus? Ad qđ Mopsus Menalca inqt cū sis maior: tuū est præ. re, & prius locū capere. meū sequi, te quocunq̄ ieris, siue sub vmbras, q̄ tñ incertæ sunt, siue potius sub antrū, qđ tā amœnū est, nā labruscis exornat. ¶ Ordo est. O Mopse (inqt Menalcas) quoniā nos ambo boni . i. docti, & periti, tu sup. bonus, hoc est doctus inflare calamos leues . i. graciles, ego sup. bonus, & doctus dicere . i. ad dicendū versus, cõuenimus . i. simul iā venimus (est enim p̄teriti tēporis) hoc est quoniā ꝯgregati sumus, cur nõ ꝯsedimus . i. iā et locū ad sedēdū cepimus. (Est enim etiā p̄teriti tp̄is ꝯsedimus, siue a confido, siue a consideo, nā in p̄sentia confido esset confidimus: quomodo versus staret, & sententia: & a consideo consedimus, quod metri ratio damnat, cur inquā nõ consedimus, aut consulimus hic inter vlmos mixtas corylis . i. sub vmbrā amœnā, & ita vmbra laudat. Ad qđ mopsus. Tu inqt o menalca es maior . i. senior, & p̄uectior. ꝯ̄o o Menalca æquū ē me parē . i. obedire, & obtēperare tibi. Est aūt moralis sententia. vñ Iuuena. sat. xiij. de p̄scis loquēs inqt: Credebant hoc grāde nefas & morte piādū, Si iuuenis vetulo nõ assurrexerit, & barbato cuicunq;, puer licet ipse videret. Plura domi farra, & maiores glād . acervos, Tā venerabile erat p̄cedere quatuor annis, &c. æquū ergo est me parere . i. vt parēā tibi, siue nos succedimus sub vmbras icertas . i. dubias, & istabiles, & hoc zephyris . i. vētis illis verno tēpore flare solitis, motātib⁹ . i. freqnter mouētibus . s. ramos arbox, quos vmbra sequīt, siue nos succedimus potius . i. cū maiori cōmodo antro . s. ad antrū hoc, aspice . i. vide, vt . i. q̄liter labrusca syluestris . i. vitis inculta in labris . i. extremitatibus agrox spōte nascēs, sparsit . i. sparsum ornauit antrū racemis raris, p quod innuit, & amœnū esse sub antrum concedere, & triste sub vmbras incertas, qꝫ vmbrax titubatio, & frequēs mutatio memoriæ cantūtum officeret, & per absentiā vmbrarum etiā sol ingrueret. ¶ Regula est. multa verba repetita, cum qua componuntur præpositione præpositionis casum regunt, quæ si non repetanī, datiuum regāt vt hic succedimus sub vmbras, & antro, idest sub antrum. De prolepsi, quæ est in principio, nos conuenimus ambo boni, tu inflare calamos, ego dicere versus. alibi dedimus regulam.

Labrusca qd sit

Regula grammaticalis

Montibus in nostris solus tibi certat Amyntas. Me.
Quid, si idem certet Phœbum superare canendo? Mo.
Incipe Mopse prior, si quos aut Phyllidis ignes. Me.
Aut Alconis habes laudes, aut iurgia Codri.
Incipe, pascentes seruabit Tityrus hœdos.
Immo hæc in uiridi nuper quæ cortice fagi Mo.
Carmina descripsi, & modulans alterna notaui.
Experiar, tu deinde iubeto certet Amyntas.
Lenta salix quantum pallenti cedit oliuæ. Me.
Puniceis humilis quantum saliunca rosetis.
Iudicio nostro tantum tibi cedit Amyntas.
Sed tu desine plura puer, successimus antro.

ASCEn. ¶ Montibus in nris. Inter eūdū ad antrū iterꝫ cohortat menalcas mopsuꝫ iuniorē, laudās eū prudēter qꝫ sic, vt nõ sibi omnino placeat, nec securus desideat, dicēs montibus in nris solus tibi certat amyntas, hoc est solū amyntā æmulū habes in his regionibus, q tecū audeat ꝯtēdere de laude cātilenæ. Ad qđ mopsus indignatus puerili auiditate laudis. Quid si idē certet phœbū supare canēdo q. d. nunqd ꝓpterea phœbo timendus sit. Qđ intelligēs menalcas, ne ab instituto diuertat, omissa illius purgatione, iterꝫ cohortat dicēs. Incipe Mopse p̄or, &c. qbus verbis tāgit triplicem materiā, q̄ a poetis solet decantari, Amores . s. Phyllidis, q ab amasijs poetis versu elegiaco, & ppꝫ īfelicē exitū a tragicis describi possunt. Laudes Alconis in peritia sagittandi q lyrici carminis materies est. vñ Flaccus in arte. Musa dedit fidibus diuos, puerosq; deox. Et pugilē victorē & equū in certamine p̄mū Fidibus . n. canunt hymni . i. laudes deox, & victox. Et iurgia Codri, q̄ ad heroicū carmē spectāt, nā fortiter obijt ꝓ rep. q̄les ab heroicis laudari, & decātari solēt. Bene ergo ad q̄muis harū triū materiax decātationē cohortat puex. At ille dicit sibi parata esse lōge alia carmina itelligēs de nece Daphnidis, qbus pp argumētū, atq; subiectū: de quo sunt nobilitatē tm̄ tribuit vt nõ dubitet se illis amyntā supasse, vñ insultās quodā mō dicit, tu deinde iubeto certet amyntas, verꝫ menalcas intelligēs stomachū pueri gloriæ cupidi nõdū sedatū, placat eū dicēs, Lēta salix, &c. ¶ Ordo est. Solus amyntas pastor ille æmulus, de quo dictū est, inuidit stultus amyntas. Et hæc eadē, vt sciret, qd nõ faciebat amyntas? vñ nõ dubiū, qn ꝑ amyntā intelligaī q̄spiā poetæ æmulus, certat tibi cōtēdit tecū de laude cātilenax, ī nris mōtib⁹. Ad fictā respicit. Ad qđ mopsus. Quid sup. diceres, si idē . s. amyntas, sꝫ studio nõ notat eū, certet . i. conet supare phœbū . i. p̄ncipē musicox (qꝫ Ver. de musis loquēs dicit, In medio residēs cōplectit oīa phœb⁹. Vñ Flaccus in arte Ne forte pudori sit tibi musa: lyre solers, cātor apollo. Quinetiā s̄m Ply. heroici carmis authorē, nā ipm oraculo debemus). q. d. si forte certet: nõ tm̄ iō supet eū ita nec me supat, licet mecū cōtēdere audet menalcas aūt prudēter dehortās ab æmulatiōe, & ad cātilenā cohortans dicit. Mopse incipe prior . q. d. subsequar, & te iuuabo: sed icipe p̄or . i. ante me (duo . n. sunt) si tu hēs, aut quos . s. aliquos amores Phyllidis . i. argumētū de amoribus, q̄les erāt phyllidis regiæ Thraciæ, aut si hēes sup. aliquas laudes Alconis illius optimi sagittarij . i. argumentum lyricum de laude alicuius artis aut

Ordo.

Phœbus qui sit

SERVI. ¶ Tibi: vsurpatum. Nam hodie dicitur: certo tecum. Quid si idem offensus comparatione inferioris hoc dixit, vnde quis id aspere acceperat, ille poeta mutegat comparatione: Lēta salix. Phyllis, fuit regina Thracum, quæ Demophoontem Thesei Atheniensis regis filium ex troiano bello redeuntem dilexit, & cum nuptias eius peteret: voluit ille domum proficisci res suas compositurus, ac deinde ad nuptias reuersurus, verū cū diutius tardaret, illa, & amoris ipatiēs, & doloris, quia se spretam putaret, & vitam laqueo finiuit, & in amigdalū, sine folijs conuersa est. Sed cum reuersus Demophoon truncū arboris amplecteretur, velut coniugis aduentum sentiret: folia emisit, quæ ab ipsa phyllida, phylla sunt dicta. quæ ante petala dicebanī. Alconis cretēsis est sagittarius: & cum draco eius puerū cōplexus esset adeo sua arte temperauit ictū sagittæ, vt in dracone transfixo consisteret, neq; ad puerum perueniret. Codrus autem Atheniensium dux cum bellum esset cum laconibus, extaretq; oraculum, illos posse vincere, quorum dux in bello caderet. sumpta humili veste iuxta hostilia castra iurgio hostes ita lacessiuit, vt incognitus necareī. In cortice, vbi enim magis scriberet rusticus, Modulans, secundum rhythmum componēs. Alterna, varia propter musicā, quæ varios habet modos ex pedum dissimilitudine. Significat autē se epicedion, aut epitaphium cantaturum. Epicedion est, quod dicitur

Phyllis q̄ fuerit

Codrus q fuerit

tur cadauere nondum sepulto Epitaphion autem post expletam sepulturam dicitur. Salix hæc vilissima est oliuæ comparatione. Saliunca hærba est, quam ozimeticam vulgo vocát. Iudicio nostro, quasi dicat, quid alij sentiant, videris.

MANC. ¶ Quid si idem: ægre ferens Mopsus sibi comparatum fuisse amyntam. hæc ironicos refert. Phyllidis, de hac lege Nasonis epistolam ad demophoonta. Alconis laudes, de hoc Manilius. vbi de sag. ttalib. v. sic ait, Quinetiam ille pater tali sydere eretus. Esse potest, qui serpentem super ora cubantem, Infelix nati, somnumq́ʒ, animamq́ʒ bibentem. Sustinuit misso petere ac prosternere telo. Ars erat esse patrem. vincit natura periclum, Et pariter iuuenem, somnoq́ʒ, & morte leuauit. Iurgia codri: erant inter Athenienses, & dorienses simultatū veteres offensæ: quas vindicaturi bello dorienses, de euentu prælij oracula consuluerunt, responsumq́ʒ est, superiores fore ni regem Atheniensium cecidissent. Quum ventum esset in prælium militibus ante omnia custodia regis Atheniensis præcipitur. Atheniensibus eodem tempore rex Codrus erat, qui & responso dei, & præceptis hostium cognitis, pmutato regio habitu, pannosus sarmenta colligens castra hostium ingreditur ibi in turba obsistentium a milite, qué falce astu conuulnerauerat. interficit. cognito regis corpe, dorienses sine prælio discedunt, atq́ʒ ita Athenienses virtute ducis pro salute patriæ se offeréns, bello liberátur. post Codrus nemo Athenis regnauit. administratio reip. annuis magistratibus pmissa, Hæc oia ex Iustini lib. ij. de hoc etiá aliq̄ in fine lib. j. tusc. qó. Immo. i. potius ista q̄ illa: q̄ tu obtulisti. Immo hæc, Lycidas in. vij. Theocritaii, Incipe simicida puum qd' carmen in altis, pfeci pdes cátabo mótibus. audi, Modulans, canendo cóponens. Alterna, alternatio vł per vices successio, autho:e Fest. Sappho itē ad phaoné carmina sua alterna vocauit. i. alternis numeris succedentia, alterna ergo hic. i. varia. Verg. iiij. Hæc alternáti potior sria visa est: idest varia cogitanti. Lenta salix: offenderat nimis animum amyntæ comparatione, hinc illum placat comparatione psenti. Puniceis, rubicúdis, quasi phœniceis.

Codrus q fuerit

Extinctum Nymphæ crudeli funere Daphnin
Flebant, uos Coryli testes, & flumina Nymphis.
Cum complexa sui corpus miserabile nati,
Atq́ʒ deos, atq́ʒ astra uocat crudelia mater.
Non ulli pastos illis egere diebus
Frigida Daphni boues ad flumina, nulla neq́ʒ amnem
Libauit quadrupes, nec graminis attigit herbam.
Daphni tuum Pœnos etiam ingemuisse leones
Interitum, montesq́ʒ feri, syluæq́ʒ loquuntur.
Daphnis & Armenias curru subiungere tigres
Instituit, Daphnis thiasos inducere Baccho.
Et folijs lentas intexere mollibus hastas.

SERVI. ¶ Extinctum nymphæ crudeli funere daphnis, hoc loco multi dicút, pastorem quédam simpl'r desleri. Alij allegorice Cæsarem: qui. xxiij. vulneribus a Bruto & Cassio in senatu cæsus est, intelligi volút. Vñ dicit crudeli funere, Alij Quintilium cognatum Verg. de quo Hora. Ergo Quintilium perpetuus sopor vrget. Testes, recte in ieredilibus vtitur testimonio. ná fletum facile psona dearum non recipit. Et bonis vsus est gradibus, fleuerunt nymphæ, qbus naturaliter inest pietas, Hoies ad quos mortis puenit dolor. Pecudes, quæ licet róne carent, nó carent tamé sensu, feræ qui sunt crudeles, sunt itez testimores cóprobanda. Coryli, & flumina testes vsurpatiue dicimus, non enim flumina testes recte dicútur. Sed nec hoc testis hæc testia in eo qd' est hic, & hæc testis dicimus: Vnde p diffónem dicemus, Coryli, & flumina, quæ res erant nubi testes, sic Horatius. Testis metaurum flumen, Propertius, Testis sunt sydera nobis. Astra crudelia, q2 accelerarút Daphnidis mortem. Cóplexa, nam lugétes corpori solent ihærere. Nulla q̄drupes, cómunis generis est. Alibi: Saucius at quadrupes nota intra tecta refugit, mótes. s. hyperbolice, cum aút apotheosim canit, dat omnibus licétiam. Armenias, aperte de Cæsare dicitur, quum primus Romæ sacra liberi patris instituit.

Testis qúo flectatur

MANC. ¶ Extinctum nymphæ. Maro vt diximus Theocritum imitatus est, & ille obitum Daphnidis defiet in prima ecloga, crediderim tamen Cæsarem hic itelligi qui tribus & xx. plagis cófossus est. C. Cassio. Marco: & Decio Bruto principibus cóspirationis, de quo latius dicemus in fine libri primi Georgico. Illud autem me credere Cæsarem intelligi cogit, q: Daphnis inter deos relatú dicit', qd' & Cæsari euenit, de quo legito Tranquillum, Appianus etiam libro secúdo de Cæsare sic ait, tem pla

aut victoris, aut si habes sup. aliqua iurgia codri. i. qualia codrus rex Atheniensium excitauit, vt pro repu. fortiter oppeteret: hoc est, si habes carmina elegiaca, tragica, lyrica, siue heroica, incipe, q: Tityrus mercenarius noster seruabit. i. custodiet agnos pascétes, Aut ideo dicit, si quos aut Phyllidis, &c. q: quilibet ea libéter canit, quæ ipse habet. vnde Amasius poeta fere amores canit. sed præstat prior expositio, vt hæc pro omnibus inimibus argumentis ponantur. Respondet Mopsus: Immo ego experiar. i. faciam experimentum, & periculū an bene condita sint hæc carmina: quæ ego descripsi nuper in viridi cortice fagi, illius arboris, per quam poetam intelligi dat: qui sub fago dictus est recubuisse, & quæ ego modulás idest cantando cóponens ad modulos, & certas mensuras, alterna. i. alternatim: vt ex varietate dephenderetur ꝯcentus, tu o Menalca iubeto deinde. i. postq̄ ea expertus fuero, vt sup. amyntas certet mecū, sup. q. d. nisi est in eis ppter argumenti nobilitaté artis, & suauitatis, vt etiá æmulus ille se victum fateatur, vnde dicit Menalcas placans eum. Quátum salix lénta, idest flexibilis in paludibus nascens (q: dum solida sit, sane loga est) cedit oliuæ. i. vincitur ab oliua pallenti, scilicet cortice iam vetere, & quantum saliunca, herba illa humilis: idest humi nascens nec multum assurgens, cedit roseis, idest fructibus rosiferis, puniceis, idest rubicundis, tantum cedit tibi amyntas, nostro iudicio, idest quantum nos iudicare possumus, quasi dicat videris tamen, quid alij de te iudicent, quod dicit, ne securitas de victoria negligentem reddat. Sed tu puer, desine plura, supple obloqui, nos successimus antro, idest peruenimus sub antrum, vbi cantare delegisti. ¶ Regula est. Verba ad certamen, aut congressum pertinentia apud Vergilium sæpe cum datiuo cóstruuntur: quæ apud alios fere cū ablatiuo, mediante præpositione, cum construi solent. Vt hic certat tibi, pro tecum, & æneí. j. infelix puer, atq́ʒ impar congressus achilli, idest cum Achille. Et eiusdem. iiij. placido ne etias pugnabis amori, idest cum amore, &c.

Regula grámaticalis

ASCEN. ¶ Extinctum nymphæ: &c. Postq̄ ergo consederant, incipit, Mopsus experiri ea carmina: quæ se descripsisse in cortice fagi prædixerat, quibus defles necem Daphnidis, qui habitus est optimus pastor, intelligens haud dubie Cæsarem, quem, innuit optimum Romanorum imperatorem, & dignitatis romanæ custodem, Atq́ʒ ita matrem Daphnidis, quæ nympha erat allegoricos Romam intelligere possumus: quæ orba tánta prole in luctum concedit. Quod vero post mortem daphnidis, dicit pecudes mœrore cantabuisse, & aura sterilitate, copertinet, vt reipub. iacturam per mortem Cæsaris significet: per quam eius salus sperabatur. Nam post eum libera mansit, sed a triumuiris occupata multis ciuilibus bellis attrita est, nec obstat q: dicturus est, & puer ip e fuit, nam vt ilhe dicas: eius potest esse alius sensus. Quæ vocabula expositionis egent, aut in Seruio, aut in Mancinello declarantur, Sciendū autem est, q: mopsus iunior deflet necem Daphnidis: & Menalcas exultat ob diuinitatem eius, quam per emigrationem: ac transitum ad superos adeptus est. ¶ Ordo est Nymphæ. i. deæ fluminum, fontium, mótium, aut syluarum, sed nympha dicitur etiam sponsa, vnde paranymphus dicitur pronubus, quocirca allegoricos intelligendæ sunt matronæ Romanæ flebant, idest deplorabant, & illachrymabant Daphnim pastorem illum optimum, & pulcherrimum Apollinis: & nymphæ filium allegoricos Cæsarem præstantissimum. s. imperatorem extinctum. i. occisum extincto calore vitali vulnere crudeli. i. crudeliter illato ab ijs, videlicet, quibus ipse pepercerat vos Coryli, & flumina estis, sup. testes. i. phibetis testimonium nymphis (hoc est scitis quá mœstitiá nymphæ inter corylos: & ad flumina, hoc est ad loca secreta, ne ab interfectoribus dephenderent exercuerunt (flebant inquá nymphæ, quum, idest quádo, aut iterea, dum mater complexa. i. inter brachia, vt fit cótinés, corpus nati. i. filij sui Daphnidis, miserabile. i. miseratione dignum vocat, atq́ʒ deos, atq́ʒ astra. i. & deos, & astra, vel tam deos q̄ astra crudelia (id aút solent, qui charissimum quépiam amiserunt. vnde æneas post amissam cóiugem æneí. ij. Qué non incusaui amens hominumq́ʒ, deorumq́ʒ) Nó vlli, & conuertit sermonem ad Daphnim, quasi in consolationem eius, sed videntur mihi hæc carmina sic cóndita esse, quasi sint excogitata ad legé amœbei carminis, procedunt enim per clausulas, quá rem significauit eorum author dicens, & modulás alterna notaui. ¶ Ordo igitur est. O Daphni, vlli sup. bucolici: sen armétarij, non egere, idest egerunt: hoc est minauerunt illis diebus quibus, scilicet te nymphæ, materq́ʒ flebant. boues pastos. s. licet pasti essent: ad flumina frigida, idest ad refrigeratiua, & temperatiua pasturæ vnde grauem iacturam facere poterant q: pasti non ad aquabant, & nulla quadrupes, idest pecus neq́ʒ libauit, idest ér modicé degustauit amnes, idest fluuiú circum nanté, nec attigit herbam graminis: idest fromdérout comam.

Ordo Paranimphus qui dicatur

Ordo

man herbæ vulgaria (Hic iterum tres negationes nõ plus efficiunt q̃ duæ faceret, si dictio nullam in fine poneret, diceret eni sic. neq̧ amne libauit, neq̧ herbã attigit q̃dq̃ upeo ulls, nõ nulla) O Daphni: & mõtes feri. i. in quibus versantur feræ allegoricos pcereo, inuiteo, & duriati, & syluæ. i. syluestres. i. agrestes loquuntur. i. perhibent, & attestantur etiam leones pœnos. i. punicos, qui indati, & ferocissimi sunt, idest ipsos sicarios, qui te trucidauerint ingemuisse. i. multum gemuisse, hoc est multo gemitu prosecutos esse, tuum interitum (Si ad Theocritum respexerimus dixerimus oĩa simpliciter dicta. Nã ille eadem de daphnide fere dicit verũ multa est Maronis ars, q̃ Theocritum imitãdo, istitutum suũ persequi nouit) daphnis & armenias, &c. Incipit, vt dixi, quasi nouum carmen, nec superioribus cõtinuatum, vnde & personam mutat in tertia p/sona, nunc loquens, & si vt Seruius docet, hæc sequentia manifeste de Cæsare dicta sunt, nõ video, cur reliqua de eo dicta negem.

Ordo. ℭ Ordo est. Daphnis instituit. i. primus ordinauit (qđ Cæsar Romæ primus fecit) subiũgere curru. i. subiugare ad currum: & idest etiam armenias. i. hircanas tigres, quæ ferocissimæ sunt, & daphnis istituit inducere, aut daphnis inducere, dio inducebat thyasos, idest saltationes cœlestes bacchi: idest quæ fieri solent in honorem bacchi, & instituit intexere hastas lentas, idest molles thyrsos folijs, idest frondibus mollibus. s. vitium, hoc est pampinis, sic enim vocãtur.

Regula grammaticalis. ℭ Regula est. Nomina quartæ declinationis legitime inflectũtur, si mittant genitiuum in us, & datiuum in u, aut genitiuum in uis, & datiuum in ui, ita vt in eis pares sint syllabæ, At nunc genitiuum in us, & datiuum in ui dumtaxat mouemus, licet veteres illum in tres diuisas syllabas, & tunc in u frequentius inflexerint, vnde est apud comicum anuis causa. Et hic curru subiungere pro currui, vt quidam volunt.

pla illi plurima, veluti deo publicis decretis statuta sunt. Crudeli funere daphnim, Theocritus quoque ait in primo. Diro moritur nam funere Daphnis, obierat autem amore, vnde ait ipse. Efferor ad manes crudeli raptus amore, Dixerat, & sæuo consumptus dolore quieuit. Astra cru. hoc ait, quoniam vt Manilius etiam inquit lib. iiij. Fata quoq̧ & vitas hominũ suspendit ab astris, Sic felix, aut triste venit per singula fatum. Non vlli pastos, hoc ait, quoniã Daphnis ipse in prima Theocriti inquit. Ille ego sum daphnis. cui lætus pascere campis. Cura boues, domitos & duros ducere tauros. Fontibus & liquidis plenas depellere vaccas. Ingemuisse leones. Thyrsis quoq̧ ait in pmo Theocriti, hunc lynces fleuerunt morientẽ, & turba luporum. Fleuissent etiam lybici mihi crede leones. Daphnidis interitum multæ gemuere iuuencæ. Armenias tygres, hæc sunt hyrcaniæ sæuum ferarum genus, vt Mela scribit sunt. autem, Solino teste, distinctæ maculis. immanes, & pernicitate mirabili. Lynces autem & tygres bacchi currum trahunt, vt & Stati. scribit, sed videntur baccho assignari, teste Probo, vt per earum colorem in vino varias esse hominum mentes intelligamus, vel vt per eas sæuitia demonstretur, quod quidam poti infinitam excedunt crudelitatẽ.

Tygris vbi nascatur

Thyasos: Thyasos solatia apud nos & chorea dici potest, quæ quidem baccho exhibebãtur: deducitur autẽ a thyo, qđ est sacrifico, excito, festino, in illius enim sacrificio exerceri consueuerat. Lẽtas hastas: thyrsos dicit, erant enim hastæ quædam pampinis inuolutæ, quas bacchantes in chorea deportabant.

Vitis ut arboribus decori est, ut uitibus uuæ.
Vt gregibus tauri, segetes ut pinguibus aruis.
Tu decus omne tuis. postq̃ te fata tulerunt.
Ipsa Pales agros, atq̧ ipse reliquit Apollo.
Grandia sæpe quibus mandauimus ordea sulcis.
Infelix lolium, & steriles dominantur auenæ.
Pro molli uiola, pro purpureo Narcisso.
Carduus, & spinis surgit paliurus acutis.
Spargite humum folijs, inducite fontibus umbras
Pastores, mandat fieri sibi talia Daphnis.
Et tumulum facite, & tumulo superaddite carmen.
Daphnis ego in syluis, hinc usq̧ ad sydera notus.
Formosi pecoris custos, formosior ipse.

ASCEn. ℭ Vitis vt arboribus decori est. Recitat adhuc carmina sua de daphnidis interitu mopsus, sed vt dixi, varias sententias interserit, ita vt per interualla pnuncianda videantur & q̃si alternatim canẽda. Vtens ergo iuxta exigentiã, & decorẽ bucolici carminis cõparatiõe rerũ agrestiũ, dicit, daphni fuisse decus oĩe atq̧ ornamentũ suis: nõ dicẽs, quibus vt ad Cæsarẽ referri posset, pbat aũt & decus, & salutẽ fuisse aruis & pascuis, quæ eius morte a numinibus suis destituta sunt, p quã rẽ ostẽdit q̃ necessari fuerat daphnidis præsentia, innuẽs damnosissimã reip. fuisse Cæsaris necẽ, cocludẽs aũt carmẽ suũ ponit epitaphium inscribẽdũ tumulo daphnidis. in quo manifesta est allegoria, vt sub ordine dicã, qui talis est. Vt idest queadmodũ. vitis est arboribus. s. vlmis præcipue, quibus maritat̃ i Italia, atq̧ adhæret vitis, decori, idest ad decus: & ornamẽtũ, qđ arboribus sterilibus rusticus nullũ iudicat eẽ. nisi vite sustentet, & vt. i. q̃liter vuæ. i. racemi, aut botri, sunt vitib⁹ decori, & vt tauri idest maiores boues, aut q̃ submissarij, sunt gregibus. s. armẽtorũ (vñ grex generaliter est quorũuis aĩaliũ cõgregatio) decori & vt segetes sunt aruis, idest agris aratis, pĩguibus. i. opimis decori, ita sup. o daphni, es tu tuis. s. amicis, & notis: ac subditis eẽ decus. i. ornamẽtũ. probat: q̃ postq̃ fata tulerũt. i. abstulerũt te, idest postq̃ maiores abstulit nobis te, ipsa pales. i. dea pabulorũ, ac pascuorũ, q̃ ea curare maximopere deberet vñ ipsa & ipse hic emphasim habẽt (atq̧ ipse apollo. s. nominis, hoc est pastoralis (q̃ apollo dicitur pauisse armentũ admeti) reliquit agros. Et ideo, quia sine numinibus erãt, loliũ. i. herba illa nociua, q̃ & zizania dicitur infelix. i. infelicitatẽ, ac pauperiẽ inferẽs colonis, & auenæ steriles. i. exiguæ: & modicæ, aut vanæ, & inanes, ac sterilitatẽ iducẽtes, dominantur sæpe sulcis. i. fissuris aratri, hoc est vi sua oppressis melioribus satis oriunt in illis sulcis, quibus mãdauimus. i. credidimus: & cõmisimus, q̃si ad vsurã, vt plus reddãt q̃ acceperint, hordea. i. frumenta illa grãdia. i. magna respectu auenæ (Nõ mirũ sit, si ordea frumentũ dico, q̃ generali appellatiõe oĩa semina, q̃bus fruimur frumẽta vocant, licet galli re ptritico accipiũt (Et carduus. i. tribulus: & herba spinosa, & paliurus. i. frutex ille acutis spinis. s. hñs acutas spinas, aut paliurus surgit: sup. cum acutis spinis suis p molli viola, & p narcisso purpureo. i. coloris, h̃ est loco violæ: & narcissi, seu vbi violæ & narcissi surgẽ deberẽt Spargite, & c. Inceptat iterũ aliud carmẽ inuitãs pastores ad mollem sepulturã daphnidi extruẽdã: quã ad beatitudinẽ defunctorũ ptinere stulta credidit gentilitas, vñ est illud persianũ. Assensere viri nũc nõ cinis ille poetæ, Felix nõ leuior cyppus, nũc imprimit ossa. Laudãt[?] nunc nõ e manibus illis. Nũc non e tumulo, fortunataq̧ fauilla, Nascent violæ. Et illud Iuuena. Dij maiorũ vmbris tenuẽ, & sine põdere, terrã, Spirãtesq̧ crocos, & in vrna ppetuũ ver. Qui præceptorẽ sancti voluere parentis, esse loco. Et Martia. Si tibi terra leuis: mollisq̧ tegaris arena. Tibullus aũt e cõtrario p maledicto imprecat dicens. O tu qui venerẽ docuisti vẽdere primus. Quisq̧s es infelix vrgeat ossa lapis.

Fruměta quæ dicã tur

Ordo. ℭ Ordo igit est. O pastores spargite. i. coopite spargẽdo humũ. i. terrã, folijs. i. frõdibus arborũ, aut folijs florum inducite fontibus vmbras. i. facite lucũ circũ fontes, q̃ daph nis

SERVI. ℭ Vitis, vt locus ex Theocrito. Apollo. s. noĩs. i. pastoralis. Pales, Dea pabulorũ. q. d. nec pabula nascunt: nec pecora. Infelix inutile, & infœcũdum. Sterilis, fm situm Italiæ. Nam in hac alia fructuosæ sunt, hæc aũt ostendunt, terram quoq̧ dolere daphnidis mortẽ. Paliurus herba est aspera & spinosa. Spargite, vt spargit tellus lachrymis. Inducite fontibus vmbras: facite nemora circa fontes, q̃ heroum aĩæ habitãt, vel in fontibus, vel in nemoribus: vt lucis habitamus opacis, riparũq̧ toros: & . p. r. r. Carmen de duobus dixit. Nã & alibi de vno, vt Et rem carmine signo Aeneas hæc de danais victoribus arma, syluis aũt dicit, hinc vsq̧ ad sydera. Formosi pecoris custos, si ad Cæsarẽ referas, est bõi populi optimus imperator.

Paliurus quid

MANC. Pales quæ sit ℭ Pales, vt Naso, & Fest. ait, dicebatur pastorũ dea, cuius festa parilia dicebantur, q̃ pro partu pecoris eidem sacra fiebãt de hac latius. iiij. Georgico. Apollo, apud Amphrysum thessaliæ fluuium Apollo admeti regis armẽta iussus seruiendi cõtumelia. x. annis luere temeritatẽ, qua Cyclopas perdiderat, qui fulmẽ fecerãt, quia indignabat eo percussum æsculapiũ filium, author est Probus, quare autem id dictum fuerit. lib. iiij. Geor. aperiemus. Infelix lolium, & nocens: & infelicitatẽ apportans. Est enim vnum e vitijs, & morbis frugum nocet etiã oculis, hic ait Naso fasto. i. Et careant lolijs oculos vitiãtibus agri. Theophrastus autẽ. lib. viij. scribit, q̃ nullum ex seminibus corruptum mutari in aliud aptum est. præter q̃ triticum, atq̧ hordeũ, quæ mutari in lolium asserunt, Steriles auenæ. i. inanes & vanæ, Verg. lib. i. Geor. Expectata seges vanis elusit auenis. Inueniuntur enim auenæ quædam inanes inueniuntur steriles, quæ quidẽ pro iumentis seruntur. Steriles, itẽ dixit, idest sterilitatẽ causantes. ait nanq̧ in primo Georgi. Vrit enim lini campum seges, vrit auenæ, vtq̧ Ply. inquit lib. xviij. primum omnium frumenti vitium auena est. & hordeum in ea degenerat. Narcisso, de violis, & narcisso superius dictum est. Carduus hic lolio, & caule spinoso lãugines habet, & seuit ne: &

Lolium quid sit

ne, & radice nasci potest. Ply. lib. xxj. Paliurus: Theophrastus lib. i. scribit paliurum fruticem esse, & libro. vi. indicat paliurũ in armis tantum habere aculeos, meminit item latius libro, xij. a quo eq dẽ Plynius accepit, q̃d de paliuro scribit libro. xiij.

nia mandat talia fieri sibi, & facite sup. daphnidi tumulum. i. sepulturam habentem tumorem, tantum enim erigitur terra quantum est, quod imponitur corpus, & superaddite tumulo carmen. i. inscriptionem, ac epitaphium sequens, Ego sup. q hic sepelior, sum daphnis notus in sylvis, idest in locis sylve/

stribus aut in omnium rerum congerie: hinc idest ab hoc loco: vsq; ad sydera, ipse, idest ego. qui sui custos pecoris formosi formosior supple eo, idest boni populi optimus imperator. Et hoc si ad Cæsarem referatur. Ad quod aptum est vocabulum illud in sylvis. Nam sylvæ dicuntur, ab hyle secundum quosdam, accipitur nonnunquam pro horoscopo. vnde allegorico sictus volunt, Cui mater media sese tulit obvia sylva. Itaq; Cæsar diceret se in primordijs rerum notum.

Tale tuum carmen nobis diuine poeta. ME.
Quale sopor fessis in gramine, quale per æstum
Dulcis aquæ saliente sitim restinguere riuo.
Nec calamis solum æquiparas, sed uoce magistrum.
Fortunate puer, tu nunc eris alter ab illo.
Nos tamen hæc quocunq; modo tibi nostra uicissim
Dicemus, Daphninq; tuum tollemus ad astra.
Daphnin ad astra feremus, amauit nos quoq; daphnis
An quicq̃ nobis tali sit munere maius? Mo.
Et puer ipse fuit cantari dignus, & ista
Iampridem Stimicon laudauit carmina nobis.

SERVI. ¶ Quale sopor. i. qualis res est sopor, vt dulce satis humor. Nec calamis solũ, vt allegoria ad Theocritũ, & Verg. respice/re. Hinc est. Tu nũc eris alter ab illo, Quocũq; modo, p vt possumus. Tollemus ad astra, pollicet se dicturũ apotheosim. Tali munere, si amicũ laudaueris. Puer. intellige mõ Daphnim. Nã Cæsar maioris ætatis cæsus est. Iãpridem. q. d. frustra extenuas dicẽdo, quocunq; modo. Nam scio esse optima.

MANC. ¶ Tu nunc eris alter ab illo. De theocrito intelligere non absurdum est, nam reuera Maronis magister fuit hoc in opere, vt etiam passim ostẽdimus. In grãmatica vero Parthenio præceptore in græcis vsus est, authore Macrobio lib. vi. Et puer ipse fuit Thyrsis itẽ ait in prima Thea. O miser infelixq; puer, & in sexto Thea. inquit. Daphnis erat mentum prima lanugine tectus. Candidus isuetum, propter hoc de Cæsare itelligere possumus. Licet multa secundum Theocritum ipsi daphnidi referã/tur, vt ostendimus.

¶ Tale tuum carmen, & cætera. Mænalcas, vt cãdidus, idest immune inuidiæ poeta, laudat mopsi iunioris amici carmẽ quo ipsum ad maiora incẽderet. Et modeste innuit sibi quoq; car/mẽ eẽ, q̃ respõdeat: si sic receperat. Ad qd' audiẽdũ se auidũ ostẽdit mopsus vt mutuam amicitiã facile iter eos agnoscas. Sa/ne p menalcã vr poeta hic intelligi: sic in men. ¶ Ordo est. O mopse diuine poeta. Bene vocat poetã diuinum, q: ois poeta vates, nec põt verus poeta dici, cui nõ sit mẽs diuinior q̃ cæteris Vnde Flaccus in pmo sermonũ de poeta dicit. Ingeniũ cui sit, cui mẽs diuinior atque os Magna sonaturũ, des nominis huius honore. Mẽte aũt diuinã hñt poetæ, aut q: diuinãdi p/tiam, aut quia deo possessa, vnde Ouidius. Est deus in nobis agitante calescimus illo. Et quia sp̃us diuinus in eis p̃domina/tur ita vt deo potius authore q̃ hoĩm ne cãtare putent, dicunt ẽt insani, & furere diuino furore. Aut q: diuini officii imitatricẽ nã sicut deus solus ex nihilo creat, ita poetæ sæpe quasi de nihilo fingũt. Sed ordinẽ psequamur, o diuine poeta, tuũ carmẽ est sup. nobis tale. i. res tã suauis, ac delectabilis, quale. i. q̃suauis, ac delectabilis res est fessis. i. defatigatis: sopor i gramine & quale. i. qualis res est: restinguere, idest sedare sitim p æstũ idest vehemẽtiã sitis ex calore p̃ueniẽtẽ, riuo dulcis aquæ sa/liẽtis, idest emicantis, ac scaturiẽtis. Nec pro quia nõ (naz nec idem est. qd' & nõ, & aũt videt iterdũ p quia capi) q: tu æquiparas magistrũ. i. te æqualem facis magistro. s. bucolici carminis, hoc est theocrito, nõ solũ calamis. i. fistulis tenuibus ex calamis, seu culmis factis, sed sup. ẽt voce, scilicet tua, quæ hu/mana est. hoc ẽ, nõ solũ scis fistula: ac tibijs s; ẽt voce plurimũ vales. O puer fortunate, idest beate: & p̃spera fortuna vse tu eris nũc, idest postbac alter. .. secũdus, & p̃rimus ab illo. s. notissimo magistro: hoc est Theocrito, hoc est p̃rima laus i canẽdo bucolico debebit tibi. & ita eris fortunatus. Quo v̾bo moraliter significatur vnum queq; reponere beatitudinẽ in eo quod maxime diligit: sed qui ad carmẽ nati sunt, vident ipsum maximopere diligere: vnde flaccus in primo primi carminum. Me doctarum hederæ præmia fontium. Dijs miscent superis. Et paulapost. Quod si me lyricis vatibus inseris. Sublimi feriam vertice sydera. Menalcas ergo: ait vt puerũ ad carmẽ icẽderet aut q: reuera beatũ putaret q q̃s musices peritus eẽt, fortunatũ vocat: eo q laudẽ theocriti assecut⁹ sit. Deide modeste extenuẽs cãtilenã suã dicit, Tametsi p̃rime ad laudẽ theocriti accedis, tñ nos dicem⁹ tibi vicissi; hæc nr̃a, sup. carmi a, q̃cũq; mõ. i. qualitercũq; poterim⁹, l; rudit er, ac incõdite, & tollemus. i. extollemus, & trãsferem⁹ daphni tuũ. i quẽ tãtopẽ amas ad astra i. ostẽdemus ipm receptũ eẽ in numero deoz. Feremus inquã daphni ad astra, quia daphnis amauit quoq;. i. ẽt nos. q. nõ solũ te Ad qd' mopsus. An sup. putas o mænalca: q̃ qcq̃. i. quæuis res, aut quoduis munus, aut donũ: sit nobis. i. reputabit a nobis, maius. i. p̃stantius, & acceptius tali munere. s. quali feret daphnis meus in astra, q. d. nihil gratius nobis cõtingere posset: quia ipse. s. daphnis fuit dignus cãtari, &, idest ẽt pueri, idest cum adhuc puer esset nedũ modo in cœlũ trãslatus & stimichõ vir il/le cãtandi peritus laudauit nobis iampridẽ. i. pridẽ laudauit, & adhuc laudaret, si de eis sermo iciderct, ista i tua carmĩa. Quibus verbis (vt prædixi) nõ p̃hibemur p Daphnim Cæsarẽ intelligere licet ille non occiderat puer, q: & accipit hic pro ẽt, vt sit nõ solum p̃rouectior, sed etiam puer fuit dignus cãtari, ad quod suffragatur verbu; præteriti temporis. Si etenĩ; de eo, q puer obierat. loqueret, diceret nõ fuit, sed est, q: iam inter deos habitas. Præterea notandũ, q: iampridẽ, nõ semp v̾bo p̃sentis tẽ/poris iungit, præsertim cũ verbi significatio nõ actu, sed habitu persistit, vt hic iampride; laudauit. Non eni; iã actu laudabat stimichon, & tñ si mentio incideret, laudaret. Præterea ista non dixit ad contemptum, sed ad secundam personam referendo.

Ex quo capiatur

Candidus insuetum miratur limen olympi. Me.
Sub pedibusq; uidet nubes, & sydera Daphnis.
Ergo alacres syluas. & cætera rura uoluptas.
Panaq;, pastoresq; tenet, Dryadasq; puellas.
Nec lupus insidias pecori, nec retia ceruis
Vlla dolum meditantur, amat bonus otia Daphnis.
Ipsi lætitia uoces ad sydera iactant.
Intonsi montes, ipsæ iam carmina rupes.
Ipsa sonant arbusta, deus deus ille Menalca.
Sis bonus o felixq; tuis, en quattuor aras.
Ecce duas tibi Daphni, duoq; altaria Phœbo.
Pocula bina nouo spumantia lacte quotannis.
Craterasq; duos statuam tibi pinguis oliui.
Et multo in primis hilarans conuiuia Baccho.
Ante focum, si frigus erit, si messis, in umbra.
Vina nouum fundam calathis aruisia nectar.
Cantabunt mihi Damœtas? & Lyctius Aegon.
Saltantes Satyros imitabitur Alphesibœus

ASCEN. ¶ Cãdidus insuetũ, m. l. o: Decẽter poeta p̃sonarum decora obseruat, q puerũ mopsum daphnidis interitu mœstũ iducit & mænalcam, quasi virũ prudẽtem de eius apotheosi. i. deifi/catione (Vnde ἀποθεόω deifico, & ἀποθέωσις deificatio) Nam pueri, & rerũ imperiti de sanctoz viroz obitu dolẽt. p̃fecti gaudẽt sciẽtes. q bene cũ eis actũ est: qui feliciter vitã finiuerint, qd' et ethnicis persuasum est. Docet ergo mænalcas daphni. i. Cæsarẽ in sydera trãslatũ. adhuc veterẽ s̃uare clemẽtiã, animiq; cãdorẽ: & cũ ẽt teris bello iterdicat, p qd' innuit clemẽtẽ ipe/ratorẽ trãquillitatẽ reipu. amasse. Sententiæ ex ordine decla/rabunt, q talis est. Daphnis cãdidus. i. deificatus, & nulla inui/dia motus, mirat limẽ olympi insuetum. s. sibi cum in terris, ageret, & uidet nubes & sydera. i. planetas sub pedib⁹ sup. suis i, exaltatus ẽ supra nubes, & sydera errãtia saltẽ, aut si dem⁹ ei p̃sortiũ deorũ supra oia sydera. Ergo. i. & ideo, q: daphnis deificatus, & in cœlũ transtatus ẽ, voluptas. i. lætitia cœlitus, infusa: tenet. i. occupat syluas alacris. i. lætas, & cætera rura. sup. alacria. i. oia loca, in quibus daphnis solitus est conuersari, & q̃ ob eius mortẽ doluerũt, gaudẽt nunc de eius apotheo/si, & voluptas t; pana, idest deũ pastorũ, & pastores, & puel/las. i. nymphas dryadas. i. arboreas, nec lupus meditat pecori isidias, nec nulla retia meditant ceruis dolũ. i. captiões dolosa;. i. ob daphnidis, h̃ est cesaris apotheosim. tãta est in terris lætitia, vt ẽt feræ. i. sæuissimi ciues se pacẽ agãt, q: daphnis bo/nus

Ordo.

Apotheosis qd & vnde

Ordo.

Dryades quæ sint

nus, idest candidus, & pacis amator placidus. s. & benignus, amat ocia. i. intermissionē laboꝝ & cessationē a bellis, & insidys. Ipsi lætitia, &c. Mira arte pcedit, q: ferocia cū prodesse nequeant, docet (qd' satis est) nō nocere. mitia aūt, & mansueta docet hyperbolicos nō solū nō nocē, sed vltro lætari. dicit ergo. Ipsi mōtes itōsi. i. syluosi iactāt voces ad sydera lætitia. i. p lætitia, & gaudio. i. qbuscūq3 in mōtibus, & syluis habita p lætitia, & vocē ad cœlū extollūt, ipsæ rupes. i. aspitates mōtium obruptæ vetustate, aut sæuitia cœli, ac ipsū sonāt. i. referunt iā carmina, & ipsa arbusta. i. arbores vitiferæ sonāt. i. referūt ac canūt mihi o menalca ille. s. quē extictū credebā, h' est daphnis, deus: sup. est, deus ingt est (ad certitudinē bis ponit de⁹) & idō o daphni, sis bonus. i. clemēs, & ppitius, ne iuste punias, & sis felix. i. bnficus, vt bona cōferas tuis. s. deditus. en. q. d. pter opinionem, cū te extictū vulgus crediderit, quattuor aras (pōt pstrui daphni ego statuā. i. pstituā tibi, duas sup. aras h' est nūero pari eo q corpus tuū in terris, & simulachrū apud iferos sit (sed de cœlesti dr, q nūero deus ipare gaudet) & pstituā phœbo. s. apollini duo altaria (duo qdē, q: ēnā apud inferos vsat, vbi apollo dr, q: ἀπολλύω, hoc est apollo dr pdo, & destruo, altaria aūt, q: altū numē hēt cui altare debet) & statuā. i. pstituā tibi. i. ad honorē, aut vtilitatē tuā o daphni quotānis. i. quoq3 anno, h' est singulis annis, bina pocula spumantia nouo lacte, & id qdē corpus, ad qd' aius vocat lacte: vt in æneid. docet, & pstituā duos crateras. i. pocula maiora pigius oliui. i. in quo sit pigue oleū fructus videlz oleæ, aut oliuæ arboris, hoc aūt vitionē ptinet, & ego hilarās. i. lætificās in primis. i. pcipue: qsi iter pmaris officia, puiuia. i. parētationem, aut viscerationē, aut epulationē, quā dabo in die anniuersarij eius, multo baccho. i. vino, fundā calathis. i. corbibus integris aut calicibus vina aruisia. i. chia ex aruisio pmōtorio chiæ isulæ, appositorie: noui nectar. i. quæ aruisia vina sunt nouū. i. isolitum nectar. i. potus deoꝝ, fundā dico, ante focum. i. locū in quo ignis fouet, si erit frigus, & in vmbra si erit messis. i. calor, q̄lis esse solet in messe. Videtur quibusdā respicere ad necem Cæsaris, q: ad tertium calēdas martias in certa est tēpestas, nūc frigida, nūc calida, nō tn̄ sic calido, vt in vmbris agēdū sit, vn̄ ad libitum deliget diem sacrificio. Et ita potius dicā in vmbra sacrificare pstituisse, dum lustrabit agros. Damœtas, & egon lyctius. i. cretēsis pastores illi cātare psis cātabūt mihi. i. ad volūtatē meā, & alphesibœus pastor ille imitabit satyros saltātes. i. saltabit ad cātū damœtæ & ægonis ad morē satyroꝝ, hæc. s. sacrificia iā dicta cū cantu. & saltatione, erūt tibi semp, & . i. pariter: quū. i. qn̄ nos reddem⁹ nymphis. i. deabus locoꝝ, in qbus vsamur numinib⁹, & potissimū nubiū, & pluuiaꝝ directricib⁹, vota solēnia. i. q oībus annis pstare solemus, & . i. piter, quū. i. qn̄ nos lustrabimus. i. lustrādo, & circūeundo pabimus agros. hoc est dū celebrabimus ambaruualia. dū. i. donec, aut q̄diu ap. i. porcus syluestris, amabit iuga mōtis, & dū piscis amabit fluuios, & dū apes pascent thimo. i. herba illa mellifero flore: & dū cicadæ pascent rore. i. q̄diu stabit rex natura honos. i. veneratio, & nomē tuū, & laudes, sup. tuæ manebūt semp. Et agricolæ faciēt quotānis tibi. i. in honorē tuū vota, vt. i. quēadmodū sup. faciunt baccho deo vini, & cereti deæ frugū, & quoq3. i. ēt: nō solum hæc tibi, & ceres dānabis. i. obnoxios facies. votis: idest ad vota persoluēda: postq̄ præstiteris pro quibus impetrandis vouerint.

Hæc tibi semper erunt, & cum solennia uota
Reddemus Nymphis, & cum lustrabimus agros.
Dum iuga montis aper, fluuios dum piscis amabit.
Dumq; thymo pascentur apes, dum rore cicadæ.
Semper honos, nomenq; tuum, laudesq; manebunt.
Vt Baccho, Cereriq;, tibi sic uota quotannis
Agricolæ facient; damnabis tu quoq; uotis.

SERVI. ¶ Candidus. s. deus. Vt cōtra mortuos nigros dicimus. Hor. i. sermonū. Hic niger ē, hunc tu Romāe caueto. Sub pedib⁹. meritū eius ondit, q summos circulos, & cœli secreta pscēdit. Ergo alacres, & oia t3 voluptas, quæ hactenus occupauerat mœror. Tenet. morat, amplectit. Nec retia adeo placet simplicitas daphnidi, vt et dolus, vn̄ ē voluptas pqescat. Intōsi: syluosi icedui. Tuis, Nā pcussoribus nocentibus fuit. Nā augustus filius eius oēs isecta⁹ est, Felix: ppitius, vt Sis felix, nr̄mq3 leues q̄cūq3 laborē, Itē ptra Quæ potui ifelix. En q̄tuor aras. s. duas tibi daphni, & phœbo duas: q sint altaria, nā aræ iferoꝝ: & superoꝝ sunt Altaria tn̄, q ab altitudine dicūt. Ergo Daphnidi aras dat nā q̄uis deus sit, tn̄ est ex mortali. Ve rō q̄re duas aras Phœbo, rn̄ numero deus si supnus sit, ipare gaudeat, Sed cōstat phœbo triplicē eē ptātē s̄m Porphiry librū, apō supos sol dr, in terris liber pr. Apō iferos apollo. Vn̄ tria illius simulachra sumunt insignia, Lyrā, q cœleste harmonia exp̄mit. Gryphē: qd' terrenū idicat nutū. Sagittas qbus cū noceat ifernus notat deus Vn̄ apollo. ἀπὸ τοῦ ἀπολλύειν. Hinc illum Homerū pestilētiæ q̄ salutis dicit authorē & Hora. Cōdito mitis, placidusq3 telo, Supplices audi pueros apollo. Ergo hic ver. p altaria poeta supnū numē, p arē numē iferniū idicat Hilarās ab hilaro. i. lætū facē, Est āt græca dictio ἱλαρός vn̄ est hoc verbum. Calathis calicibus nouū ne. q vina. sūt nouū nectar. i. noua dulcedo. Aruisia ab aruiso chy pmōtorio. Lyctius; Cretēsis. Alphesibœus nomē pastoris. Iō aūt in religionibus saltabāt maiores: q: nullā corporis ptē esse voluerūt, q nō sentiret religionē. Nā cantus ad aiū, saltus ad mobilitatē ptinet corporis. Lustrabimus agros, vt supra, Dū faciā vitula p frugibus. Baccho. Cereri. q duo numina rustici maxime colūt: & cōia sunt mortalibus cūctis Damnabis votis, cum præstiteris, quæ homines te orauerint, reddes illos obnoxios ad vota soluēda. Nam sumus dānati obnoxij anteq̄ reddamus.

Qō cum tolone

Hilaro quid sit

Saltatiō cur fiebat

MANC. ¶ Candidus. i. bonus, ait. n. i. ferius, amat bonus ocia daphnis. Vtq3 ēt Sene. epst. ij. ingt. Oēs cādidatos viros bonos dicimus. Ergo: quia. s. iter deos relatus est Daphnis. Duas tibi daphni, q̄q̄ n. quis cœlū ascēderit, eius tn̄ simulachrū apud iferos esse dr. Propterea ergo duas daphnidi aras posuit, duas ēt Phœbo, pp superū, & iferū hemisperiū. Vn̄ Macr. lib. j. sat. sic ait, In sacris. n. hæc religiosi arcani obseruatio tenet, vt quū sol in supo. i. diurno hemispio est apollo vocitet, quū ifero. i. nocturno Diony. q est liber pr habeat, Vina aruisia. Aruisij pmōtoriū est chiæ isulæ, ex quo vinū, qd' aruisiū vocāt, vt ingt Ply. li. xiiij. ca. x. Chios aūt isula est vna cycladū, teste Solino Homeri sepulchro alijs antecellēs. De chio multa ēt Stra. li. xiiij. vbi dicit, q aruisia locus est asper, & iportuosus stadioꝝ. ccc. qd' vinū fert græcanicoꝝ optimū: Nectar græce significat deoꝝ potionē, vt Fest. ingt, Sūt q dicāt nectar significare immortalitatē, ane. qō priuationē significat: & ctīō. i. occido. Hilarans, lætificās, Calathis, calicibus hoc loco. lyctius ægō. Lyctius est Cretæ vrbs digna qdē, distās a Gnoso stadia cētū viginti, a mari africo stadia octoginta. Stra. mēnith. x. Inde aūt lyctius a uin. possessiuū Satyros, Satyrus aial est, qō teste Soli. d hoībus nihil aliud præfert, q̄ figurā. Bacchus aūt satyros ad psallēdū. i. cātandū, ac ad ai remissionē aptos secū in castris hēbat, de quo lege Dio. li. i. Stra. itē li. x. ait, silēos & satyros liberi ministros eē. Alphesibœus interptat, ingrens, seu iueniēs boues. Alphœo. n. ingro significat. Alphbeō vo iuuēio, Solēnia vota dicit, q in oībus ānis pstari solet, Fest. seri. solēnia itē dcā eo q solebāt fieri i anno. Lustrabimus agros, Lustrare h' circuire significat Nā ambaruualis hostia, vt ait Fest. rei diuiæ cā circū arua ducebat ab his, q p frugibus faciebāt hic & nomē hostiæ acqsitū, ab ambiēdis aruis: Mac. li. ij. sa. de hostiaꝝ gnib⁹ edocet. Dū rore cica, cicadas rore vesci Ply. asserit li. xi. Dānabis tu q. uo. tu quoq3 vt alij dij votis. i. pp vota oblata, & nō soluta hitis optatis, dānabis hoies. i. dāno: & pœna afficies, p qō ei⁹ potētiā nūinis ondit.

Chios vbi locoꝝ

ASCEn. ¶ Quæ tibi, &c. Vt in pncipio diximus, q hic canūt amici sūt: atq3 ita certāt mutuis se donare muneribus, mutuoq3 sese cōmēdant. vn̄ mopsus (vt simul ordinē cōtexam). Quæ iquit o menalca. quæ dona reddā ego tibi pro tali carmine. q. d. nescio. nā neq3 sibilus. i. dulcis spūs cū stridore, ac sonitu quodā flans, austri illius vētī: venientis. i. molliter, ac leniter accidētis: sup. iuuat me tn̄. i. in tn̄: nec litora pcussa fluctu. i. resonātiæ, & dulcia murmura, quæ sunt ad litora, ad quæ fluctus pstringūtur iuuāt, i. delectant me, tā. i. in tn̄ nec flumina, quæ currūt iter valles saxosas iuuāt me tn̄, q̄tum sup. tua carmina. Ad qd' menalcas. Nos ingt donabimus te ante. s. priusq̄3 aliqd muneris in nos ptuleris, hac fragili cicuta. i. fistula exigua, ex cicuta cōpacta, hæc. s. fistula docuit nos. i. i ea modulati sumus, formosum corydō ardebat. alexin. s. scdam eclogam totum aūt illud (vt dicunt grammatici) ponit materialr loco accusatiui

Quæ tibi, quæ tali reddam pro carmine dona? *Mo.*
Nam neq; me tantum uenientis sibilus austri,
Nec percussa iuuant fluctu tam littora, nec quæ
Saxosas inter decurrunt flumina ualles.
Hac te nos fragili donabimus ante cicuta, *Me.*
Hæc nos, formosum Corydon ardebat Alexin.
Hæc eadem docuit, cuium pecus? an Meliboei?
At tu sume pedum, quod, me cum sæpe rogaret, *Me.*
Non tulit Antigenes, & erat tum dignus amari.
Formosum paribus nodis, atq; ære Menalca.

Reddam

SERVI. ¶ Reddam, ille supra solūmodo laudauerat, h, & laudat: & de munere cogitat, Sibilus dicitur res ipsa. Nam sibila ora est pro sibilantia. Donabimus ante, anticipat, & offert, quod ille se facturum promiserat. Pedum, virga est incurua: vnde retinentur pecudū pedes. Antigenes, aut pastor pulcherrimus est, aut corallum dicit, quem legimus a Verg. amatum. Paribus nodis: pari & æquali tumore nodosum. Et honesta est locutio, formosus nodis, ac si dicas pulcher frœnis.

MANC. ¶ Pedū, pastoralē baculū īcuruū dictū, q̄ illo oues a pedib⁹ cōprehendant. Fest. au. Et erat. tū. d. a. Lactā. li. vj. in puerorū corruptores ita scri. Quid. n. pōt esse sanctū his, q ætatem imbecillā, & p̄sidio indigētem libidine sua depopulādam, fœdādam susinuerunt? Non pōt hæc res pro magnitudine sceleris enarrari, nihil amplius istos appellare possum q̄ impios, & parricidas: q̄bus non sufficiat sexus a deo datus, nisi & suum sexum prophane, ac petulanter illudant. hæc ille.

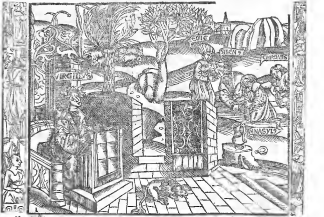
¶ Argumentum Ascensianum in sextam eclogā, quæ Varrus, aut potius Silenus inscribitur.

Sexta canens uarum recitat primordia rerum
Plurima, quæ Phœbo constant, cantante Sileno.

ASCEN. Exta canēs. Vt varietate placeat poeta, nec in singulis carminibus rē ex cōmodo suo finxisse dicatur. in. vj. eclo. cū honorifica p̄fatione ad Varū amicum habita, recitat rerū primordia, fabulosa nōnulla interserēs. Et q̄ pastor peritiā carēs trāscēdit nō in pastore: sed in sua persona cōmemorat, ne tñ a bucolico officio alienū sit, carmē docet a pastoribus sileno extortum, vñ q̄ facilius est recitare, q̄ excogitare carmē de rebus phicis, prudēter silenū id excogitasse docet. Ordo versiculorum nostrorum est. Sexta, supple ecloga canens. i. laudans, & cōmēdans hoc carmine, Varum amicum Vergilio virum, & coadiutorē syronis epicurei recitat plurima primordia. i. principia, & prima exordia rerum. quæ cōstant. i. manifesta sunt sileno, & hoc phœbo cantāte. Nam ea Phœbus cantauerat ad eurotā. vt ad finem eclogæ dicetur.

accusatiui, ac si dicam, xp̄s docuit nos Pater noster, &c. Hæc eadem. s. cicuta, aut fistula docuit nos, cuiū pecus an melibœi, idest tertiā eclogā supra positā. i. hac cicuta modulati sumus duas eclogas iam suprapositas, vñ manifestum est per menalcam Vergiliū intelligi. Vñ aduertēdum est, q̄ nusq̄ poeta in sua persona puerorum amores fateatur, sicut in p̄sona mopsi dicens. At tu o menalca, sume. i. sponte qua tibi debitum cape. pedum. i. baculum, quo pedes ouium a pastoribus cōprehendunt, dum eas ad se trahere volunt, sume inq̄ pedum, formosum. i. ornatum, & honestatum nodis paribus. i. pari distantia distinctis: ac formosum ære: quod ad finem est, & in nodis ipsius, quod sup. pedum antigenes, aut pastor aut cantor ille mollis non tulit. i. abstulit a me: & tulit secum. i. non obtinuit a me, cum rogaret. i. quando aut quis rogaret me sæpe, idest quis peteret sæpe a me, & idest attamen ipse erat tunc dignus amari, idest formosus, & delicatus puer.

Cicuta quid sit

Vergilii Silenus, loquitur Vergilius ipse.

Prima Syracusio dignata est ludere uersu
Nostra, nec erubuit syluas habitare, Thalia
Cum canerē reges, & prælia Cynthius aurem
Vellit, & admonuit, pastorem Tityre, pingues,
Pascere oportet oues, deductum dicere carmen.
Nunc ego, nanq̄ super tibi erunt, qui dicere laudes

ASCEN. Prima syracusio. In huius sextæ eclogæ principio poeta in sua persona loquens, videtur quasi in totum bucolicum carmen exordiri, vnde nōnulli hanc primam eclogam esse volunt. Alloquitur autem varum amicum, & cōtubernalem suū dicens. Nostra thalia. i. florida musa dignata est prima. i. ante omnes alias, hoc est licet sit materia humilis. tamen non aspernata est ludere. i. tenuiter canere versu syracusio. i. theocriti poetæ syracusani, neq̄ erubuit. i. turpe putauit, aut verecundata est habitare syluas. i. imorari in rebus pastoralib⁹. & sylue strib⁹ describēdis, Cum. i. qñ canerem. i. canere vellem reges & p̄lia. i. heroica carmina, quibus reges, & eorum prælia decātari solent. cynthius. i. Apollo vellit aurem, & pro. i. admonuit (q̄ qui admonitos faciunt, aures vellere solēt) admonuit autem dicēs, o Tityre op3. i. decet pastorē pascere pingues oues,

Ritus omnis

ç dicere

& dicere carmen deductum, idest extenuatum, & gracile, quale est bucolicum. Et ideo supp. o Vare, nanque super erunt .i. supra quam satis erunt tibi, qui cupiant dicere .i. diserte consequi tuas laudes & condere .i. condite enunciare, bella tristia non tibi, sed quibus ea intulisti. Nam quae aliis, & praecipue matribus tristia sunt, alios iuuant, & delectant bella, vnde dicit Hora. i. car. i. multos castra iuuant: & lituo tubae. Permixtus sonitus, bellaque matribus Detestata. honestius autem de Varo dicitur: quod multi cupient dicere quam si dixisset, quod multi dicent. Nam per hoc, quod dicit multos cupere, innuit claritudinem gestorum Vari illorum conatus superaturam, quia ergo multi cupient dicere tuas laudes, ego meditabor, idest exercebor nunc agresti arundine .i. stylo gracili, & agrestii musam agrestem .i. carmen bucolicum. Et si dicat Varus. At qui non potius Caesaris arma canis, dicit, non cano iniussa, immo cano iussa ab Augu. & tamen si quis leget quoque .i. etiam haec s. humilia, si quis inquam leget captus amore .s. nostri, aut musae nostrae, cuius ornatu: ac specie capi nemo potest, vt inquit: O Vare nostrae myricae, idest argumenta humilia, & materiae bucolicae sup. canent te. & omne nemus .i. sylua amoena canet te, nec vlla pagina .i. charta, sup. erit gratior .i. acceptior phoebo idest apollini musarum praesidi, quam sup. ea quae praescripsit .i. in fronte, aut titulo scripsit sibi nomen Vari, quasi dicat nihil phoebo iuuat de Varo cecinero, cum rex ab eo gestarum claritate adiuuter.

Vare tuas cupiant, & tristia condere bella.
Agrestem tenui meditabor arundine musam.
Non iniussa cano, si quis tamen haec quoque, si quis
Captus amore leget, te nostrae Vare myricae.
Te nemus omne canet, nec Phoebo gratior ulla est.
Quam sibi quae Vari praescripsit pagina nomen.

SERVI. Prima syracusio, nostra .i. Romana musa non erubuit habitare syluas .i. bucolicam scribere versu syracusio .i. imitando Theocri. poetam syracusanum. nam graece syracusis syracusios dicitur vt a Roma romaeos latine syracusanus, & romanus dicitur. Nostra .i. romana dignata est, dixit quasi ex loco superiori. Thalia graece θαλεια nam latine thalea diceretur. Quum canerem, canere vellem. Reges, & praelia, aeneida, & res gestas regum albanorum intelligit, quae coepta omisit nominum asperitate deterritus vellit, mouit, vt posteseque a cardine vellit. Aurem, quae memoriae consecrata est, vt frons genio, digiti Mineruae. Genua misericordiae. Deductum tenue, translatio a lana, quae deducitur in tenuitatem. Nunc ego. Ordo est Nunc agrestem musam meditabor tenui arundine .i. carmen rusticum scribam Superunt, superabundabunt, qui ambiant tua describere. Hic varus germanos vicerat, vnde & gloriam, & pecuniam fuerat grandem consecutus: per quem Verg. meruerat plurima. Non iniussa, vel ab Apolline, vel augusto, vel Moecenate. Haec quoque quasi d. vilia, per myricas autem, & nemora bucolicam intelligit. Scripsit autem hanc eclogam in laudem Vari. quam magno fauore recitauit, & cum deinde cytheris cantasset, in theatro, quam in fine Lycoridem vocat, stupefactus Cic. cuius esset interrogauit, & cum eum aliquando vidisset ad suam, & illius laudem dixit. magnae spes altera Romae, quod iste postea ad Ascanium transtulit, vt commentatores loquuntur.

MANC. ¶ Prima, nullus .n. e graecis quoque ante Maronem in scribendis Bucolicis Theocritum imitatus erat. Nostra Thalia .i. latina musa. nostra autem inquit, quod Varum poetam quoque alloquitur, Syracusio versu ludere .i. Bucolica scribere, vti prius Theocritus Syracusius scripserat. Syracusae autem gloriosa ciuitas, maximum olim tyrannorum domicilium sub pachini promontorii radicibus: quod in orientem solem aspicit est. Dion. v. edocet Stra. lib. vi. per multa de ea scribit. Thalia vna est nouem musarum, de quibus ample diximus in nostro carmine de floribus, de quibus item latius Diodorus lib. v. Thalia autem capacitas, seu celebritas interpretatur, eo quod in longum ipsis poetarum laus aperta virescat. Canerem reges, & praelia. id simile est illi. Arma virumque ca. coeperat autem prius aeneidem deterritus rei amplitudine, ad bucolica diuertit. Cynthius dicitur Apollo. est .n. cynthius mons sublimis, & asper Delo monte iminens, quae insula in mari aegeo sua vrbem habet in plano positam, & Apollinis templum, atque Latonae. quae ibi Dianam simul & Apollinem peperit. Id Stra. lib. x. scripsit. Per cynthium vero intelligit Augustum. dicit .n. eclo. viii. A te principium. tibi desinet accipe iussis Carmina coepta tuis. In ecloga vero. iiii. Apollinem appellauit. vt ibi ostendimus. Aurem vellit, mos est excutientium, monentiumque aliquem ad res agendas, reminiscendasque, &c. Deductum, tenue significat, & subtile secundum Macro. lib. vi. saty. hinc ait affranius, voce deducta. Pomponius item, vocem deducaa, oportet, vt mulieris videantur verba. Vare, in Horatio. nunc varius, nunc varus legitur. Hic autem varus semp. Fuerunt autem Varius & Tucca: vt scribit Euse. Verg. & Horatii contubernales, & poetae illustres, qui aeneidos libros postea emendarunt: sub lege ea. vt nihil adderent. Hunc Hora. item alibi, & ode vi. laudat vbi dicit agrippae. Scriberis Vario fortis, & hostium victor moeonii carminis aliti. Acro. dicit & porphirio Varium tragoediam scripsisse de Thyeste. item Fabius li. x. de Varo saty. vi. Hor. ad moecenatem sic ait. Nulla etenim mihi te fors obtulit optimus olim Vergilius post hunc Varius dixere quid essem. Agrestem musam, rusticum carmen, hoc est bucolicum. Tenui arundine gracili fistula. Meditabor, meditando canam, Non iniussa, vt iam ostendimus Augusto inquit ecloga. viii. accipe iussis, carmina coepta tuis. Haec quoque. vt. s. aliorum scripta leguntur. Captus amore beniuolentia ductus Myricae. de his late in quarta ecloga. Nemus. a graeco dicitur nemos. hinc nemo, verbum autem nemeo, vel nemo significat distribuo, tribuo, pasco, nemora significant syluas amoenas. vt festus ait. Canet, reboabit. Pagina .i. charta. Paginae autem dicuntur, quod in libris suam quaeque obtinere regionem vt pagi, vel a pangendo quod in illis versus panguntur .i. finguntur. Festus ait. Praescripsit, titulo dissignauit.

Syracusae vbi locorum

Nemus quid & vnde

ASCEN. ¶ Pergite pierides. Per modum inuocationis cohortatur musas, vt pergant .i. pergant, & perficiant, quod praedixit enarrare videlicet, quo pacto silenum inuenerint pastores, & quae carmina ab eo audierint quod dixi cum decoro fingit poeta: & si seruio credimus per Chromin varum, & se per Mnasylum intelligit: per silenum autem syronem epicureum: sub quo simul sectam epicuream didicerant. Ex ordine patebit sententia. Ordo autem talis est. O pierides .i. o musae rerum indagatrices, pergite .i. peragite, aut pergite, & ad optatum finem dirigite, quod dictum velim. inde, quasi incipiant musae, incipit narrare dicens. Chromis & mnasylus satyri illi pueri, idest adhuc in aetate puerili existentes (intelligit autem varum, & se) videre silenum satyrum illum nutritorem bacchi iacentem in antro somno .i. propter somnum inflatum venas .i. habentem venas inflatas, iaccho .i. baccho: hoc est vino: hesterno .i. pridiano, hoc est quod pridie eius diei biberat, vt semper .s. solum iacere inflatum, Serta .i. coronae ex pampinis, quas sibi potaturo imponere solebant, iacebant procul .i. longe ab ipso delapsa capiti .i. de capite tantum idest infimo: & tam longe (quia rarum est procul accipi pro eo quod est prope, si tamen ita accipiendum est, vt Seruius vult, sit ordo, Serta iacebant procul .i. prope delapsa tantum .i. tantummodo capiti) & cantharus .i. poculum potissimum, vt videtur fictile grauis .i. magnae capacitatis, attrita ansa .i. habens ansam attritam pendebat: sup. illic, aut potius. pendebat ansa attrita .i. per ansam attritam ex frequenti vsu, est .n. ansa quo accipitur poculum in manu circulus: & pueri, sup. aggressi .i. adorti, vt terribilem, iniiciunt: sup. ipsi vincula ex ipsis sertis, vnde patet, quod serta remotius iacebant, nam si propius iacuissent, non eis ad vincula conficienda vsi fuissent, cum vt dicetur, timidi essent. Aggressi autem sunt, nam senex .s. silenus, luserat .i. deceperat, & fefellerat saepe ambos .s. pueros, spe carminis, hoc est, promiserat eis saepe carmen, quod reddere recusauerat: aegle nympha splendida, addit se sociam: & superuenit timidis: supple pueris, aegle inquam pulcherrima .i. formosissima naiadum, idest formosissima

Cantharus quid sit

Pergite Pierides Chromis, & Mnasylus in antro
Silenum pueri somno uidere iacentem.
Inflatum hesterno uenas, ut semper, Iaccho.
Serta procul tantum capiti delapsa iacebant.
Et grauis attrita pendebat canthatus ansa.
Aggressi (nam saepe senex spe carminis ambos
Luserat) iniiciunt ipsis ex uincula sertis.
Addit se sociam, timidisque superuenit Aegle.
Aegle Naiadum pulcherrima, iamque uidenti
Sanguineis frontem moris, & tempora pingit.
Ille dolum ridens, quo uincula nectitis? inquit.
Soluite me pueri, satis est, potuisse, uideri.
Carmina, quae uultis cognoscite, carmina uobis.
Huic aliud mercedis erit, simul incipit ipse.

SERVI. ¶ Pergite, scilicet ad ea, quae referenda silenus cantauerat pueris, vult autem referre epicuream sectam, quam Verg. Varusque a Sylone didicerant, quem sub persona Sileni inducit. per Chromin autem, & Mnasylum Varum seque intelligit, quibus iro coniungit puellam, vt ostendat plenam sectam epicuream, quae nihil sine voluptate dicit esse perfectum, Chromis autem: & mnasylus satyri sunt. Inflatum venas, figurate .s. cuius venae essent plenae iaccho, Baccho: procul, modo prope, Nam sequitur tantum capiti delapsa. Attrita. frequenti .s. potu. Ipsis, ex ipsis: vt transtra per & remos. Timidis, timentibus. timidus, semper timet, timens ad tempus, & ex eo, vel timidis, quia pueris naturaliter inest timiditas, Satis est, p. v. quasi semidei, cum volunt, tantum videntur

uidenī, vt fauni, nymphæ, Silenus, vel dic solute me, nā sufficit, q̄ talis vobis visus sum, vt ligari possim. Aliud mercedis, Minaī nymphæ stupri, qđ latenter pp pudorē ꝑxit Verg. ℭ Pergite, incipite, perseuerateq́ꝫ canere. vel agite, vt inqt Festus: Pierides, vide in Palæmone. Silenum, is fuit Diony. pædagogus, ac nutritor, optimorūq́ꝫ institutor studiorū, q plurimū ipsi ad virtutem, ꝛ gloriā, resq́ꝫ bellicas. ꝓfuit Legito. Dio. li. v. Iaccho, Iacchus dicitur bacchus a clamore, & sonitu, nā ipsi sacrificantes clamare solebant. Iaccheo clamo significat. Iaccho resono. iacche clamor. Cantharus græcū nomē poculi genus, ꝛ propriē liberi patris poculum, quem Maro Sileno assignat. Menander pro nauiculi etiam genere posuit. Macro. author. l. v. Ansa circulo, q̄ vas tenet. Attrita. i. leui. Aegle, nimpha fuit solis filia ex neæra, vt Home. scri. li. xij. odyssex. ægle aūt apud nos splēdor dicit. Quo ꝑ qđ Satis est po. vj. sufficit vobis vidisse me: erat. n. semideus, Huic ali. clā venerē innuit.

NC. — ecchus dictus

Tum uero in numerum, Faunosq́ꝫ, ferasq́ꝫ uideres
Ludere, tum rigidas motare cacumina quercus.
Nec tantum Phœbo gaudet Parnasia rupes.
Nec tantū Rhodope miratur, & Ismarus Orphea.
Quantū omnis mundus gaudet cātante Sileno.
Nanq́ꝫ canebat, uti magnum per inane coacta
Semina terrarumq́ꝫ, animæq́ꝫ, mariśq́ꝫ fuissent.
Et liquidi simul ignis, ut his exordia primis
Omnia, & ipse tener mundi concreuerit orbis.
Tum durare solum, & discludere Nerea ponto
Cœperit, & rerum paulatim sumere formas.
Iam q́ꝫ nouum terræ stupeant lucescere solem.
Altius atq́ꝫ cadant summotis nubibus imbres.
Incipiant syluæ cum primum surgere, cumq́ꝫ
Rara per ignotos errent animalia montes.

Hinc

SERVI. ℭ In numerū ludere. Saltare ad modum rithmi: & cantilenæ: Motare cacumina, hoc genus saltationis vult esse in arboribus Rhodope ꝛ Ismarus mōtes sūt: in qb⁹ canebat Orpheus. Nā ita gaudebat mūdus, vt inde dicat, & inuito ꝓcessit vesꝑ olympo. Magnū ꝑ inane co. s. variæ sunt opiniones de ꝑncipijs rerū. Anaxagoras. n. oīa igne ꝑcreari dixit, Thales ex humore, vñ oceanūq́ꝫ patrē rerū. Empedocles ex quattuor elementis. vñ Luc. Ex imbri terra, atq́ꝫ aia nascuntur, & igne. Epicurei vero, quos nunc sequit̄ ponunt duo principia, corpus, ꝛ & inane. Omne. n. qđ est. aut continet, aut continetur. Corpus voluit esse atomos. i. quasdā minutissimas partes quæ τομήν. i. sectionē nō recipiunt: vnde atomi dictæ sunt, quas Lucre. ys corporibus minutiores dixit, q̄ infusis per fenestrā solaribus radijs videmus. Dicit. n. illis nec visum posse accidere. Inane vero dicunt spacium, in quo sunt atomi, ex ys principys qttuor. s. ignē, aerē, aquā, terrā vo'ūt creari, & ex illis cætera. Vt illa duo elementa sint. Hæc vero qttuor symbeta. i. cōposita ex alys duobus. Cōprobāt aūt oīa ex corporibus ꝛ inani constare, q̄ nihil sit in rerū natura: qđ non corpus habeat, ꝛ quia non reci piat sectionē, indicat esse inanitatem. Canebat ergo principia. s. q̄ atomi per inane coactæ fuissent: origo ignis, aeris, aq̄, ꝛ inaris. Animæ aeris, vnde & vēti sunt, Liquidi, puri. i. ætherei. Oīa & ipse tener mū. cōcre. orbis. Ante orbis, ꝛ sic oia, q̄ in orbe sunt, nā mutato ordine ait, primo oia, ꝛ sic orbis, Cōcreuerit, collectus, & informatus sit. Altius, & quemadmodum cadant imbres nubibus in altum leuatis, nubes cum soli sint vicinæ eius calore soluuntur in pluuias. vnde in signis serenitatis ait. At nebulæ magis ima petunt: bonus, aut ordo, vt post solem & pluuias ortæ sint sylua, & animalia.

Rhodo pe ꝛ Isma rus vbi locorum

O. ℭ Nāq́ꝫ canebat vti, Hactenus breuiter nūc vt oīs q̄stio tractetur. Quæritur an poeta, quattuor Solis, ꝛ bis in oibus principia rerū ꝓuenire confirmet. Tunc deinde, an reuolutis sup eadē re sensibus porta ꝓcurrat, an vero diuersa cōfundat. Vt igitur sensum plene intelligamus hoc qđ est ab eo versu. Nāq́ꝫ canebat vti magnū ꝑ inane coacta Semina, Propriū in virgilio est, vt nihil magnum sua auctoritate ꝯfirmet, sed aut a musis conceptum dicat, aut admirabile famæ tribuat. Hoc qdā differentiæ dicunt. Nā si ꝯfirmet, inquiunt: opiniones hoium ad credendū facilius non inducēt. Sed poeta fortius ꝓbat, quū suæ opinioni etiā famā cōsentire ꝓnunciat, vt est illud. Quam iuno fertur terris magis oibus vnā. Et illud, fama est Enceladi. s. f. c. & illud Dædalus (vt fama est) f. m. r. Et illud, Namq́ꝫ ferunt fama. Hippolytū. p. q. a. n Et illud: Quid loquar, aut Scyllā Nisi q. p. f. Quæ nisi famæ authoritas fulciat, fabulosa videtur, &

formosissima naiadū. i. nympharū aquarū, pingit ipsi iamq́ꝫ videnti, aut ad iu se sociam, namq́ꝫ ipsa pingit. s. sileno iam experrecto frontem, ꝛ tempora. i. latera capitis, moris sanguineis. i. sanguinei coloris. Ille s. silenus ridens dolum. i. quia ꝑ dolum, vt pote cum dormiret, ipsum vinxerat: inquit o pueri, quo. i. ad quid, & ad quem finē nectitis vincula. i. arte ligatis me? solute me: satis est potuisse videri. i. q̄ potui a vobis videri, cum non visus essem, si noluissem (semidei enim, vt fauni, ꝛ satyri, & nymphæ non videbantur, nisi dum volebant) Cognoscite. i. accipite a me carmina, q̄ vultis. i. scio q̄ carmi. a vultis dissoluite ergo me, & canam vobis carmina, sup. erunt vobis pueri merces. i. in mercedem, q̄ me solueritis. aliquod mercedis. s. stuprum, aut concubitus: erit huic. s. puellæ æglæ, & simul hoc. s. dicens, ipse incipit, sup. carmen suum, aut canere.

Semidei q̄ vocant

ℭ Regula est. Venustius dictiones partitiuæ ad neutrum genus redactæ, & quasi fixæ tētæ, substantiua sua in genitiuo regunt, q̄ si cum eis in eodem casu regantur. vnde venustius dixeris. Aliud mercedis erit huic, q̄ alia merces.

Regula gramma ticalis

ℭ Tum vero in numerum: ꝛc. Recitat igitur: vt instituerat carmen ipsius sileni, cuius tantam dulcedinem esse docet, vt totus mundus eo gaudeat, in quare satis aperta est allegoria, nā si silenus est nutritor bacchi, bacchus autem pro vino accipit̄, quod amœnitate, ꝛ grata temperie nutritur, non est mirandū si eo cātāte totus mundus gaudeat, cum sub amœna serenitate etiam volucrum fit concentus in agris, vt alibi docet author noster. ℭ Ordo est. Tum vero. i. maxime tunc videres. t. quilibet videre potuisset, & faunos. i. deos illos syluestres a fando dictos, ꝛ feras ludere. i. saltare in. i. secundum numerū. t. modulos carminis, ꝛ videres tū. i. tunc q̄rcus rigidas. i. duras, & difficulter flexiles, motare. i. frequenter mouere, & nutare, cacumina. i. summitates suas. Nec rupes parnasia: q̄ est in parnaso monte phocidis, gaudet. i. exultat tantum. i. in tantū phœbo. i. apolline, nec rhodope, ꝛ ismarus mōs vterq́ꝫ thraciæ miratur tantum. i. in tantum orphea. i. vatem suum clarissimum qui syluas & saxa post se dulcedine cantus sui traxit quantum omnis mundus gaudet sileno cantante. i. dum silenus cantat. Namq́ꝫ pro quia, sup. silenus canebat, vti. i. quemadmodum semina. i. prima elementa, hoc est atomi s̄m Lucretium: ꝛ ante eum democrnū, fuissent coacta. i. concreta, & conglutinata, ꝑ magnum inane. i. spatium capax rerū, priusq̄ essent, semina in quā terrarum, & animæ. i. maris, & aeris. i. aquarū, & simul. i. pariter liqdi. i. elemētaris, & puri ignis, ꝛ canebat, vt. i. quēadmodum oia exordia. i. origines, & principia rerū, sup. ꝯcreuerint. i. confecta, aut composita sint, ex sup. his primis. s. seminibus, atq́ꝫ elementis, ꝛ vt ipse orbis. i. globus mundi tener. i. adhuc fluidus, nec satis solidus concreuerit. i. consolidatus sit, atq́ꝫ coaluerit his primis. s. elementis vocatis sal. tm. Tum. i. deinde, sup. canebat: vt supple orbis mundi cœperit. i. incepit durare. i. durum efficere solum. i. terram, quæ solida est, & discludere nerea. i. aquas fluuiales. ponto. i. ab aquis salsis, ꝛ marinis, ꝛ vt supple orbis mundi cœperit sumere paulatim formas rerum, quæ omnia metamorpho. primo Ouī. graphice describit, nec illic, aut hic dicta multum abhorrēt ab Genesi catholica, nisi q̄ creationē ex nihilo non potuit in animos ethnicorum cadere. itaq́ꝫ chaos, vt atomos aut hylen ab æterno posuerunt. Et canebat, vt sup. terræ. i. genita in terris stupeant solem nouum. i. recens ortum, ac formatum: lucescere. i. lucem suam diffundere altius. i. in regione altiore suū. atq́ꝫ, vt supple hymbres cadant. i. decidant in terras: & hoc nubibus summotis. i. sublatis hoc autem est: aut sursum latis, q̄ vapores trahuntur sursum vnde nubes fiant, & id physice dictum esset, aut clam amotis, ꝛ id s̄m vulgus imperitum, qđ cum neq́ꝫ scientiam, neq́ꝫ experientiam haberet, stupebat quo nubes diffugerint, ignorans, q̄ in pluuias resolutæ essent. cū. i. in quo tempore syluæ incipiant primum surgere. i. oriri ex pluuia. s. & cum animalia rara, quia nondum per propagationem multiplicata, cum s̄m ethnicos prima ex sole, & limo procreata essent occulta virtute cœlesti & s̄m fidem a deo creata essent, errent per montes ignotos. i. in quibus nunq̄ prius fuerant, cum iam tum primum producta essent, Mancinellus tamen vult, vt ordo sit. Et canebat, cum, idest quo tempore syluæ incipiant primum surgere, ꝛ cum primum rara animalia errent per ignotos montes, sed non minus concinna est ꝯstructio, atq́ꝫ sententia, si dicatur, vt prius canebat, vt hymbres cadant ex nubibus summotis. i. sursum latis, tunc cum syluæ incipiant primum surgere, & cum animalia errent primū ꝑ ignotos montes, quia s̄m physicos ex pluuia nascuntur syluæ, hoc est pullulant arbores, & nascuntur gramina, q̄ vt pascantur, errare cœperunt animalia per ignotos montes, aut ēt ipsa, vt dixi, post pluuias ex limo per solē s̄m gentiles tunc primum formata erant. ℭ Regula est. Propior nominū prima potissimū syllaba, cuius q̄ntitas generali regula nō agnoscit, ad placitū fere ponit

ASCEN.

Ordo

Creatio ex nihilo s̄m fidē

re ponit, vt ip̄ius, Silenū puer, prima longa, Et hic, cantante sileno eadē correpta dicit. In æneide aūt sichæus prima cōmuni profert. Dico cuius quantitas, &c. q; si positione aut diphthongo ꝑducatur, nō possit corripi, vt scylla: dædalus.

tur, & insomnia. Hic aūt fama sileni æq; authoritate: q̄ canit, cōfirmat. Oēm igit̄ hāc rer naturæ formā tenui primū, & inanimi mole dispersā refert in q̄ttuor elemēta pereiam. Et ex his oīa esse postea effigiata. Stoici tradunt ξένον χιτιέων, ac speusippus Solœus, & Cleātes Thassius, q̄ principē habuerūt Empedoclē agrigēntinū, q de his ita scribit. τέσσαρα δὲ πάντων ῥιζώματα πρῶτον ἄκουε. ζεὺς ἀργὴς ἥρη τε φερέσβιος ἠδ' ἀϊδωνεύς, νῆστίς θ' ἣ δακρύοις τέγγει κρούνωμα βρότειον γένος, vt accipiamus ζεὺς ἀργὴς. ignē q̄d sit ζέων & candens quod ignis est ꝓprius, de quo Euripides, ὁρᾷς τὸν ὑψοῦ τόνδ' ἄπειρον αἰθέρα. καὶ τὴν περιέχοντα ὑγρὰν ἀγκάλαις τὸν νομίζε ζῆνα Ennius, aspice hoc sublime candēs, quē vocāt oēs Iouē. Argēs aūt. i. λαμπρὸς ἢ ταχὺς. Vn̄ & Home. καὶ κύνας ἀργούς & argus vndiq; lucēs, & vidēs. Hoc idem Verg. executus ait. Et liquidi simul ignis, purum demōstrans, nō liquētem. Et ligdus super æthera lapsæ, æq; purum. Item, quod fieri ferro, liquido ve potest electro, puri coloris. vbi autem ait, liquido distendunt nectare cellas. Nec enim liquenti pro fluenti dixit, Sed puro. in hoc enim commendat o est operis apum. Nec enim laus est mellis, si fluat: sed gloria, si lucidum visatur. ἥρη aūt φερέσβιος terram tradit: q̄ victum ferat. De qua Home. ζεὺς ἀρχὴ σ' ὄρουσα vñ τὴν ἀρχὴν, quidā ἔραν appellarunt ἠδ' ἀϊδωνεύς Ditem patrem glossa significat. Sed accipere debemus aera: quē Euripides in Cadmo χάος appellauit sic οὐρανὸς ὑπὲρ ἡμᾶς καινῶς φορτῶν ἕδος δαιμόνιον τὸ δ' ἐν μέσῳ τοῦ οὐρανοῦ τε καὶ χθονὸς οἱ μὲν ὀνομάζουσι χάος. Quia quibusdam videtur aera, qui ex summa montium, & ima terrarū segnis faciat cū reliquo, q super incubat esse obtusiorem, atq; ita vicem inferiorum obtinere, hoc autem adnotasse Vergilium aiunt in sexto. Tota passim regione vagantur, aeris in campis latis: atq; omnia lustrant, vt post mortem soluto corpore, vmbræ in hac obuersentur caligine, animæ vltimo aeri, & puriori transmutātur. νῆστίς τε aquam significat, q̄. s. sincero habitu cuncta confirmet Nam credit id eundem hominem: quem acceperit, seruare. Cice. autem ἀϊδωνέα pro terra interpretatur ἥρην pro aere versa vice in libro secundo de deo. na. Aer inquit: vt stoici disputant interiectus inter mare, & cœlum Iunonis nomine consecratur, q̄ est, & proximus Iouis, q̄ ei similitudo est ætheris, & cum eo summa coniunctio, effœminarunt autem eum. Iunoniq; tribuerunt, q̄ nihil est eo mollius, Sed Iunonem a iuuando credo nominatam, Hæc de aere. Infra de terra sic. Terrena, autem vis omnis. atq; natura diti patri dicata est, qui dites, vt apud græcos πλούτων, quia & recidunt omnia in terras, & oriuntur ex terris. Idem hoc Homerus significat sic. τριχθὰ δὲ πάντα δέδασται. ἕκαστος ἔμμορε τιμῆς. ἤτοι ἐγὼν ἔλαχον πολιὴν ἅλα ναιέμεν αἰεὶ παλλομένων, ἀΐδης δ' ἔλαχε ζόφον ἠερόεντα. ζεὺς δ' ἔλαχ' οὐρανὸν εὐρὺν ἐν αἰθέρι καὶ νεφέλῃσι. γαῖα δ' ἔτι ξυνὴ πάντων, καὶ μακρὸς ὄλυμπος. Vt ad Iouem æther pertineat, mare ad Neptunum, ditis imperio apud inferos, terram cōmunem omnibus remansisse. In quo animaduertendum est, q̄ Ho. consentiat Empedocli, & Eracleoni, Cice. diuersa opinione. Aristote. quattuor elementa ait, aquam, & terram ponderibus suis deorsum ferri, Ignem & aera tenuitate sua subleuari, & his quattuor elementis quintum, quasi proprium æthera addidit, priuata mole discretum. Idem Aristote. ait, non esse idē ignem, & æthera, diuersitatem q; eorum comprobari ex eo, q̄ ignis omnia consumat, æther omnia conseruet: & nutriat, Anaxagoras his quattuor elementis constitutis rectorem adiungi siue spiritum, siue deum, siue mentem, per hæc quatuor regantur. Hic Anaxagoras abderites fuit Democrito popularis, & discipulus. Quanq̄ alij dionysium Cizicenum, Quidam Aristo. magistrum eius affirment, vir nobilis amicus alexandri apud persas comes, hic animum principium omnium sensuū facit, cuē secutus Plato ī lib. περὶ ψυχῆς, Sic ait, ἀλλ' ἀκούσας μέν ποτε ἐκ βιβλίου τινός, ὡς ἔφη, ἀναξαγόρου ἀναγιγνώσκοντος, καὶ λέγοντος ὡς ἄρα νοῦς ἐστιν ὁ πάντα διακοσμῶν τε καὶ πάντων αἴτιος, ἔδοξέ μοι εὖ ἔχειν, τὸν νοῦν εἶναι πάντων αἴτιον. καὶ ἡγησάμην εἰ τοῦτο οὕτως ἔχοι τόν γε νοῦν κοσμοῦντα πάντα κοσμεῖν. Quod æque Vergilius idem secutus est. Spiritus intus alit, totamq; infusa per artus. Mens agitat molem. Nam q̄ Anaxagoras νοῦν hunc speciem dixit. Et q̄m incidimus in hunc locum, par est presenti quæstioni summatim videamus, quid in his quoq; agat Ver. versus ita se habent: Principio cœlū, ac terras, camposq; liquentes, Lucentemq; globum lunæ, titaniaq; astra, Spiritus intus alit. Qd' ibi anchisen facit disputantē q̄ hic silenū deum non nisi, q̄ poeta Enni. Anchisen augury, ac per hoc diuini q̄ddā habuisse ꝓsumit. sic doctusq; Anchisen venus: quē pulchra dearum, fari donauit diuinū pectus habere. Næuius belli punici lib. ij. sic, postq̄ auē aspexit templo Anchises sacra immensa penatum ordine ponuntur. Immolabat aureā victimam pulchram, Ver. sic & si pietate meremur, Da deinde augurium pr̄, atq; hæc oīa firma. Nisi. n. petysset oīa, nunq̄ ꝯfirmari optasset, dehinc visa stella ait, vestrū hoc augurium, vestroq; in. n. t. e. Idē Ver. in. iij. æne. vbi pmū Italiā. quo auspicari sūt, ac tēplū in arce Mineruæ, ꝯditū ab idomeneo & saletinis. De q̄ re hæc tradit Var. q̄ sit Menippeus. nō a magistro. cuius ætas longe p̄cesserat noiatus, sed a societate ingeny, q̄ is quoq; omnigeno carmine satyras suas expoliuerat, In tertio rer humanar refert, Gētis salētinæ nomē tribus e locis ferē coaluisse, e creta, illyrico, Italia. Idomeneus e creta oppido Lyctio pulsus, ꝑ seditionē bello magnēsiū cū grādi manu ad regē Clinicū venit ad illyricū, ab eo itē accepta manu cū locrēsibus plerisq; ꝓfugis in mari ꝯiūctus, amicitiaq; ꝑ similē cām sociatis locros appulit vacuata co metu vrbe, ibiq; possedit aliquot oppida, & ꝯdidit, Iriq; vria, & castrū Mineruæ nobilissimū. In tres ptes diuisa copia in populos. xij. Salētini dicti, q̄ in salo amicitiā fecerint. Qui ad hāc igit̄ arcē, siue oppidū equos aīaduertisset Anchises, vt augur exclamat, bellū o terra hospita portas. Bello armanf eq, bellū hæc armētanimant Sed tñ ijdē olim curru succedere sueti Quadrupedes: & frœna iugo ꝯcordia ferre. Spes est pacis ait. Apte igit̄ Anchises de rebus diuinis alibi loqtur, vt hic silenus. Quæramus igit̄, an & ibi, sicut hic q̄ttuor p̄ncipia cœlū, ac terras, cāposq; liquētes. Lucentēq; globū lunæ, titaniaq; astra Spiritus intus alit. Nā terrā simpliciter dixit, in cāpis liquētibus mare significat, cæterū cœlū, q̄ dixit, si p igni accipitur vbi aer. sin vero cœlū p aere, vbi ignē reqremus? Aemilius Asp quō huc locū adnotaret. sic ait, hæc mēbra naturæ, sic solet iungere, vt in tria diuidat. Nā & alibi maria: ac terras, cœlūq; ꝓfundū, Et Home. ἐν μὲν γαῖαν ἔτευξ' ἐν δ' οὐρανόν, ἐν δὲ θάλασσαν Sed & Home. ipso hoc loco possumus ꝓbare, q̄ttuor elemētor mētionē fecisse. Nā ἐν μὲν γαῖαν ἔτευξεν. Achilles significat, vt hō terreus, cui arma fiebāt ἐν δ' οὐρανὸν aerē. s. In quo ista fiebāt, ignē extrinsecus adhibemus in ipso Vulcano filr & Ennius in Medea exule in his v̄sibus. Iupiter, tuq; adeo summe sol, q res oīs inspicis, q̄q; tuo lumine mare, terrā, ac cœlū ꝯtines, inspice hoc facinus. priusq̄ fiat, ꝓhibe scelus. Is & hic Iupiter, & sol, p igni, q mare, terrā, & cœlū ꝯtinet, nō dubie cœlū p aere dixerū, ita vt Ver. Dædalus. vt fama est. f. m. r. ꝑpetibus. p. a. s. c. cœlo. Nā dædalū volātē aer sustinuit: agnis ꝑdidit, vt Icarū, & in eodē, Geminæ cum forte colūbæ. Ipsa sub ora viri cœlo venere volātes. Nā & auiū volatus in aere: & Lucr. manifestius, cum ait in hoc cœlo, q̄ of aer. Quāq̄ qd' ad Home. v̄sus ptinet ἠέλιον ἀκάμαντα ignē q̄dā velint significari, q̄m sol nihil aliud esse credatur, q̄ lumen igni p mixtum, hoc & Anaxagoræ Clazomenio visum socrates reprehendit, vt Xenophon in. iiij. ἀπομνημονευμάτων, sic refert, κινδυνεῦσαι δ' ἂν ἔφη καὶ παραφρονῆσαι τὸν ταῦτα μεριμνῶντα, οὐδὲν ἧττον ἢ ἀναξαγόρας παρεφρόνησεν ὁ μέγιστον φρονήσας ἐπὶ τῷ τὰς τῶν θεῶν μηχανὰς ἐξηγεῖσθαι, ἐκεῖνος γὰρ λέγων μὲν τὸ αὐτὸ πῦρ τε καὶ ἥλιον. ἠγνόει ὅτι τὸ μὲν πῦρ οἱ ἄνθρωποι ῥᾳδίως καθορῶσιν εἰς δὲ τὸν ἥλιον οὐ δύνανται ἀντιβλέπειν, καὶ ὑπὸ μὲν τοῦ ἡλίου καταλαμπόμενοι τὰ χρώματα μελάντερα ἔχουσιν, ὑπὸ δὲ τοῦ πυρὸς οὔ, ἠγνόει δὲ ὅτι, καὶ τῶν ἐκ τῆς γῆς φυομένων, ἄνευ μὲν τοῦ ἡλίου αὐγῆς οὐδὲν δύναται καλῶς αὔξεσθαι, ὑπὸ δὲ τοῦ πυρὸς θερμαινόμενα πάντα ἀπόλλυται, φάσκων δὲ τὸν ἥλιον διάπυρον εἶναι, καὶ τοῦτο ἠγνόει, ὅτι λίθος μὲν ἐν πυρὶ ὢν οὔτε λάμπει, οὔτε πολὺν χρόνον ἀντέχει ὁ δὲ ἥλιος τὸν πάντα χρόνον ἁπάντων λαμπρότερος ὢν διαμένει. Igit̄ secundū exēpla apud Ver. cū cœlū p aere positū intelligimus, ignē in eo interpretabimur, q̄ ait, titaniaq; astra. ea. n. esse ignes ꝑ ipsum ꝓbāda in primis, qd' ait, vbi maximus Atlas, Axē humero torquet, stellis ardētibus aptū. Deinde, me p̄ris anchisæ quoties astra ignea surgūt. Itē, nāncq; erāt astror ignes. Itē Gnosiaq; ardētis decedat stella coronæ, Itē Cic. in. ij. de deo. na. sic. Quē cōplexa summa pars cœli, q̄ æther dr̄, & suū retinet ardorē tenuē. & nulla admixtione concretū. & cū aeris extremitate cōiungit In æthere aūt astra voluūtur, q̄ se, & nixu suo cōglobata cōtinēt: & forma ipsa, figuraq; sua momēta sustētāt. Sunt. n. rotūda, qbus formis vt dixisse aī videor, nihil noceri pōt, sunt aūt stellæ nā flāmeæ, q̄ circa terræ, maris, aquar vaporibus alunt̄ ijs, q a sole ex agris tepefactis, & ex aqs excitantur, qbus altæ, renouatæ q̄ stellæ, atq; oīs æther effūdat eadē: & rursus trahāt i idē: nihil vt fer̄ intereat, aut admodū paulū, qd' astror ignes. & ætheris flāma ꝯsumēt. Ex quo nr̄i vetur putāt id. de q̄ Panætiū ad dubitar̄ dicebāt. vt ad extremū oīs mūdus ignesceret, cū humore ꝯsumpto, neq; terra ali posset, nec remāeret aer, cuius ort' aq̄ oī exhausta eē nō posset. Itaq; relinq nihil pter ignē. a q̄ rursus aiante, ac de eo renouatio mūdi fieret, deniq; ornat' orier. Si vero cœlū p igni

Liquidū qd sit

Elemēta quot

Salētini vñ dicti

Panetij vana opinio

mihi his

nobis his versibus itellexerimus, quē eūdē mūdū, & cosmō dictū pbat Var. in cynicis, q̄ inscripsit, voluū, aut seria sic, Mundus dom⁹ est maxia homuli, q̄ qnqȝ altitonæ flāmeæ zonæ cigūt, p quālibus pictus bis sex signis stellis micātibus altus in obliquo æthere lunæ bigas acceptat, ꝛ appellaſ a cœlatura cœlū, græce ab ornatu κοσμὸσ latine a puritie mūdus. Si ergo cœlū p igni acceperimus, superest in eo, qđ ait spūs itus alit, aerē dictū psumamus. Hic est ēt, qui nobis viuēdi spūm cōmeatum largitur, hoc illū & Ennius appellauit in annalibus, Corpore tartareo pgnata paluda virago, quoi per iber, & ignis spūs, & grauis terra. I ē Lucilius in. xxix. satyraꝝ. Hoc quū feceris cū cæteris reus vna tradeſ lupo nō aderit ἀρχαίω hoiem, ꝛ stochis simil' priua bit eū igni, & aq̄ iterdixerit, duo hēt stochia, id maluerit, p̄uabit m̄, ꝛ Ci. in eo li, quo supra, pncipio. n. terra sita in media parte mūdi circūfusa vndiqȝ est, aīali, spirabiliqȝ nā, quoi nomē est, aer, vt Ver. in v̄sibus supioribus. Terrarūqȝ, aiæqȝ, quū signifi/caret aeris. Ergo in his quoqȝ versibus spm p aere accepimus Quattuor elemētoꝝ sca descriptio, ad quā imaginē Var. mūdo ouū cōparauit i logistorico, quē scribit Tubero de origine hūana sic dicēs: Cœlū est testa, itē vitellū. vt terra iter illa duo, humor q̄ si lē nusclausus aeri: i quo calor. In eodē ēt li. Var. interpt ai vitellū appellatū, q: nutriat vitalia. Nā & qđ ait Ver. Ni faciat ma/gia ac. t. c. q. p, Quippe. f. t. f. q. a. nō vt Asp putat mūdū tres ptes diuisit. Nō p aere vēti hic extrīsecus accipiūſ, ad qđ argumē/tum collegimus Enni exēplū de ānalibus tertio. sic. dessis aqlapēnis, obnixa volabat ve torquē per hibēr grauū genus aera lin/gua. Itē cū ait Verg. Quin aspera Iuno Quæ m. n. t. q. m. c. c. q. f. Nec hic triuni tārūmodo elemētorū intelligēda authoritas. Nā Iunonis nomē insigne positū est aeris, & exemplo superiore Ciceronis, quo eam Ioui iunctam, vt aerem æ. heri vicinū declara uit. Itē Homeri versus eūdē referūt intellectū, quū Iupiter castigās ait. ἦ οὐ μέμνῃ ὅτε τ' ἐκρέμω ὑψόθεν, ἐκ δὲ ποδοῖιν ἄκμονας ἧκα δύω, περὶ χερσὶ δὲ δεσμὸν ἴηλα χρύσεον ἄρρηκτον, σὺ δ' ἐν αἰθέρι καὶ νεφέλῃσιν ἐκρέμω. Hæc Iupiter Iunoni dixit cōminat⁹, q̄. n. pt̄ Iunonis videri suspēdia, nisi libiati aeris elemēta, q̄ sūt pedib⁹ dimissa pōdera, nisi terræ mari, q̄ vicēia. Quis aute⁹ lac⁹ nisi igne⁹. Quid. n. si nomē iunōis græce pnūcies sæpius, nō ne iteratū incidit, qnimo dsegt noiē aeris. i. vt scipiar, ἥρα atqȝ idētidē i enoluta fiat aer. Sic ēt ap⁹ Hōe. vbi oparimis disceptāt, Iu. Dianæ adēpsit, q̄ lūa cōfusa aeris dēsitate psuerit pāti obscuritatē, Quāq̄ & eādē lunā, siue Dianā, & eādē Iunonē videri. ibi dicat Ci. in. ij. de Deo ꝝ nā, sic Luna a lucendo noiata, eadē lucina, Itaqȝ vt apd græcos Dianā. eandēqȝ luciferā, sic apud nos Iunonē in pāedo inuocēt, q̄ eadē ꝫ diāna anni vaga dr̄. nō a venādo, sed q̄ in septē vag ist āq̄ vētibus. Diana dcā, q̄ noctu q̄si diem efficeret. Adhibeſ autē ad ptus: q̄ maturescūt, aut septē nōnūq̄, aut plerūqȝ nouē lunæ cursibus, q q: mēsa spatia cōficiūt, mēses noiāti, Var. ēt i logistorico, q̄ꝫ inscripsit Messalla de valitudie, ait antiquos agrestes venādi ptos, quū plurimū in syluis ageret, q̄ veluti Diana duce ad iue/stigādas feras pateret. Deuianā appellasse deā, mox Dianā, qđ intelligerēt eandē eē, quæ diē nascētibus daret: Plane triuā esse mūdi origiñē, & Lucr. ptēſ dicēs: Pricipio maria, ac terras cœlūqȝ ruere. Quoꝝ nām triplex tria corpa texta, ꝛ alio loco, Cis per sonitus arcet terrā, mare, cœlū, Afranius ēt in augure, mō postea q̄ adripui trabes, hūc nūc augurē mare, cœlū, terrā rue/re ac treme dicere. Cōsētit pherecydes, sed diuersa affert elemēta ζῆνα ingt καὶ χθόνα καὶ κρόνον ignē, ac terrā tps significās: & eē æthera, q regat terrā, q̄ regatur tps, in quo vniuersa ps modereſ. Sunt q binis pncipijs mundū. Nā zenophanes colopho nius terrā, & aq̄ pdidit. Quāqȝ ab Homero hæc est tracta opinio. ἀλλ' ὑμεῖς μὲν πάντες ὕδωρ καὶ γαῖα γένοισθε. Consentit in numero Euripides. sed speciem discriminat, terram enim ꝛ aera inducit principia sorori declarauit.

Luna vn/de dicta

¶ Hæc pbus, q in hac re pbe philosophatus vr̄, sed q: ad catholicā veritatē magis q̄drāt q̄ a Christophoro lādino afferunſ, addemus ēt ea pmissis tñ quibusdā notatu nō indignis, Quorū hoc primū. Videres verbū. scđæ psonæ positū eē generaliter: nā nō magis secundā q̄ q̄libet respicit psonam, pinde enī est ac si dicaſ. ois, q adesset, videre posset. Sed occurrit dubiū, q: di/ctū est ad illud, Soluite me pueri satis est potuisse videri, semideos nō videri, nisi dū vellēt quō ergo nūc faunos, cuilibet viden/dos dicat⁹ R̄ndeo tārostudiosaltādi ductos, vt sese occultādi curā negligāt, Notū aūt est in ppositione, q̄ pinet ad formā, aut similitudinem de secutire actō, vt in nūez. i. ad mensurā, & modū numeroꝝ. Nō sine emphasi dicit quercus rigidas motare ca/cumina, q: si rigidæ, vt potē nnosæ ꝛ duræ motāt cacumina, multo magis teneræ, & flexibiles, vel q̄ e acū ætas aptior, est lu/sui, vel q̄ cacumina flexibiliora, Neqȝ putabimus vēro mutari, q: vēti, sileno cātante, nō flāt, eo q̄ vitibus obsunt, sed p hypbo lē ēt q̄rcus rigidas tāto affici gaudio: vt p lætitia tripudiēt Et q: orpheū canētē secutas dicūt syluas, & lauros Eurotæ vidicisse carmina phœbi, infert p excellētiam nec tm̄ phœbo Quasi dicat tñ phœbus est musaꝝ pnceps, tñ nō vsqȝ adeo gaudet per nassia rupes phœbo dicata ipo catāte quantū ois mūdus gaudet cantāte sileno. Preterea si maius dicas, q̄ quercus orphea secutæ sint, q̄ q̄ cacumina motarint, dicet poeta, propterea minus eē. q: in vno, aut altero dūtaxat loco, vt pote i rhodophe aut Ismaro id cōtigit, cū sileno cātāte ois mūdus gaudeat, & præ gaudio exultet, neqȝ opus ē, vt syluæ sequanſ, cū silenus ligatus, nō discedit. Id genus cōplura, ꝛ ad hunc, & ad consimiles locos facile adduci possent. sed his contenti sumus.

Addita

Quæstio cum solu tione

¶ Parnassia rupes, pnassus phocidis mōs biceps, quoꝝ vertex alter baccho: alter phœbo sacer est. Nō tñ est helicō, aut Cithe rū. Nā hi in boetia sunt. Et musis natale solū fuit helicō. delphi sub pnasso sunt. Cyrrha vero & Nysa in helicōe est. Habet tñ duos vertices pnassus. Ouī. Mōs ibi verticibus petit arduus astra duobus, noie pnassus. Et Hero. in vij. li. quē Vraniā appel/lat scribit e pnasso vero gemini vertices abscissi in illos irruēres multos mortales ꝑtriuere. Ac paulo infra. Vnū ex verticibus. Hyāpeū noiant: & in eo Castaliū fontē pōit. Hæc iccirco libētius scripsi: q̄m ego quoqȝ in eo errore diu fui, q̄ Helicō & Citherō essent pnassi vertices. Rhodope, mōs Thraciæ est, quē mygdones icolūt sacris bacchi celeber Ismarus, Thraciæ mōs Mūdus triplex est inuisibilis. Itē visibilis que q̄cūqȝ creata sunt cōtinētur. Et microcosmus i puus mūdus. i. hō, Ergo mūdus. i. oia, q̄ in mūdo visibilia sunt, ꝛ est intellectio. Nāqȝ canebat vti ma p. i. co. opinionē Epicuri satis dilucide pōit Ser. reliquoꝝ aūt phōꝝ de pncipijs opiniōes apud multos leges. Verū distincte dilucide qȝ tē vniuersaꝝ apō Eusebiū de pparatione euāgelica scriptā repies psertim qđ prisci illi phisici quoꝝ volumina nō extāt, senserit. Quibus oibus cōfutatis cōstat verā eē christiāoꝝ opinionē mūdū ex nihilo a deo creatū. Lapides pyrrhæ a rebus physicis ad fabulas delabiſ Maro, ne poetā se eē oblitus videaſ, Idē pncipiuꝫ rebus serijs pōit ingeor. Idē & Iuue. Ex q̄ Deucalioni bistollēn bus æquor Nauigio ascēdit mōtē, sortesq̄ poposcit, paulatimqȝ: aias caluerūt mollia saxa, Et maribus nudas ostēdit Pyrrha puellas. Deucalionis aūt, & pyrrhæ diluuiū narrat Ciu. quo tpe, cū q ex inundatiōe sup fuerūt, mōtan aincolerēt, ferinā: duraq̄ꝫ vitā agētes, neqȝ in plana diluuiū formidātes descedere vellēt, verbis Deucaliōis mares. Pyrrhæ vero hortatu mulieres psuasæ sunt, vt i loca culta descēderēt, & ad mitiorē vitā accederēt, datus est fabulæ locus vt ex lapidibus ab illis iactis reparatū sit hūanuꝫ genus, q: ex ferinis. durisqȝ moribus ad hūanū cultū rediere. Fuit aūt h diluuiū regnāte athenis, vt ait Var. Crinaeo ceropis successore, vt vero Euse. & alie. scribūt nōdū defuncto Cecrope. Dictū aūt est Deucaliōis diluuiū. qm̄ maxime eius regionē oppssit: Ad ægyptū aūt, ꝛ eius vicina nō puenit, Fuit huius modi diluuiū anno mūdi septimo sup: a tria milia sexcentos septuagi. an. ad diluuiū vero vniuersale qđ fuit temporibus Noæ ab Adā. i. a mundi pncipio intercesserūt anni ducēti ꝛ q̄dragi duo supra duo milia. Ait Seuerus, atqȝ idē affirmat Africanus: q scripsit de tēporibus & historijs Hebræoꝝ & Græcoꝝ: ꝛ Persarū, & Macedonū, & Alexādrinoꝝ, itē romanoꝝ qnqȝ libris oīa cōplexus est. Fuit ꝛ aliud diluuiū regnāte Ogyge, q in attica eleusinā pdidit Cuius ēt tpibus apud lacū Tritonidē virgo ap paruit, q̄ græci Athenē, nostri aūt mineruam dicunt. Verum ab hoc diluuio ad mundi primordia intercesserunt quadraginta & septem anni sup: a tria milia ꝛ quadringentos.

CHRI.

Cyrrha ꝛ nisa vbi locorum

Opinio catholica vera

Diluuia quo tpe fuerint

¶ In numerū, ordinē, & rōnē. Faunos, fauni dicti sunt a fando. i. a vaticinādo, vñ ꝛ fatuos dicimus incōsiderate loquētes. Tra ditū vero est in syluestrib⁹ locis fari solitos, vt scribit Varro: erāt latinorū dij. Parnassia, Parnassus mōs est phocidis, vt ait Str. li. ix. q vniuersus dsecratus existit, antra, ꝛ alia loca honore, ꝛ sctitare digna dtinēs. est qȝ in Parnasso rupes q̄dā prupta fundo fani relinquēs vallē, per quā plurimus amnis dispargitur, q̄ rupes Cyrphis vocaſ. Hic itaqȝ biceps Parnassus dr̄. ibi aūt phœ bus musis pesse fertur lyra sonās. Rhodope, Thraciæ mōs, ibi aūt orpheus sonare, cātareqȝ solitus erat, ꝛ ibi sacra liberi pris Orpheo pmū initiāte celebrātur, vt scribit Mela, est aūt mons sublimis post æmum: vt Stra. ait li. vij de Thracia loquēs, Ptole meus li. iij. scribit rhodopē mōtem esse sup: a Nesum fluuiū, atqȝ ebrū Ismarus. Thraciæ mons est. Nāqȝ canebat vti, hoc car/mē: ꝛ sequētia sex Ennij sunt in ctesiphonte, vt docet Macro. li. vi. Nāqȝ. Ordo est. Nāqȝ canebat Silenus, vt semina, ꝛ terrarū, & aiæ & maris, & liqdi simul ignis fuissent coacta. i. collecta per magnū inane. i. locū, ꝛ spatiū vacās. Magnum p ma. co. semi. Lucre li. j. ośndit rerum nām duabus in rebus dsistere in corpore. s. ꝛ inani. i. atomis, ꝛ aere, qđ his versibus ps. Ois vt est igiſ pse natura duabus dsistit rebus, nam corpora sunt: ꝛ inane hæc in quo sita sunt, ꝛ quo diuersa mouentur. Id aūt sumpsisse vi/detur Lucre. a Democrito, qui q̄dem opinatus est illa principia oīum esse atomos, atqȝ inane, Atomos vero esse infinitas, & cō

MAN.

 eretiones

cretiones oīs gignere ignē, aquā, aerē, terrā qppe: et hæc ex atomis qbusdā ɔstare, solē itē, ac lunā ex atomis esse cōpositos. Legito Lacr. Semina, atomos itelligit, vt pacuit. Atæq3.i. aeris, vt his exordia pri. Canebat ite Silenus, vt his pris.s. seminib⁹ oia exordia ɔcreuerint, et vt ɔcreuerit ipse tener orbis mūdi.i. cœli, phs aūt in lib. de cœlo & mūdo inqt cœlū nec graue, nec leue esse. Tū durare solū. Canebat: vt solū.i. terra cœpit durare se, et discludere Nerea.i. aquā pōto.i. in mari, et vt cœpit solū ipsum paulatī3 sumere rerū formas. Nerea, nereus Oceani & Tethyos filius, teste Hesiodo. quē oiu3 antiqssimū dixit Orpheus i argonauticis, sed p aqua ponit hoc loco, neros.n. aqua dr. Discludere nerea pō. fuerat oli3 chaos.i. elemētor ɔfusio, postea quę qdē ex oi materia, de qua facta sunt oia, purissimū, ac lucidissimū fuit, Id tenui sūmitatē, et æther vocatus est. Pars, cui minor puritas ierat, et aliqd leuis pōderis aeris extitit, & in scdā loca delapsus est. Post hæc, qd' liqdū, et corpulentū erat, aquæ fluxū coagulatū est. Qd deinde ipenetrabile, & densatū ex defæcatis abrasum resedit elemētis, hæsit in mio, et terræ nomē accepit, hanc sparsus aer, vndiq3 fulcit, & ɔtinet, nec in recessum, aut accessu3 moueri eā patitur. Legito Macr. li.j. de som. Naso etiā li.j. met. optie scripsit. Iāq3 nouū, & canebat vti terræ iā stupeāt nouū solē lucescere. Imbres.i. aquæ, & pluuiæ ipsæ. a terra autē caligo humida, et ppter vapores fumida exalat, hic nubes, q in sublime egressæ in liquorē soluūtur, id Ply. li.ij. docet. Incipiāt syluæ, & canebat cum pmum syluæ incipiant surgere, & cum pmum rara aialia errent per ignotos mōtes.

Hinc lapides Pyrrhæ iactos, Saturnia regna.
Caucaseasq3 refert uolucres, furtumq3 Promethei.
His adiungit. Hylam nautæ quo fonte relictum
Clamassent, ut littus Hyla Hyla omne sonaret.

ASCEN. ¶ Hinc lapides, &c. Post physicā narrationē poeticā, ac fabulosam itersērit, quæ nō minus ad delectationē, ac voluptate3, q pueri illi potissimū expetebāt faciūt. Neq3 tn̄ nihil ad poetæ istitutū, nā si ipsis dūtaxat phica recitasset nō bucolicā, sed phiam ɔfiteri videret. Præterea fabular fere iterpretatio ex physica depēdet rōne. Fabulas aūt dilucide enarrāt cōmentarij, quocirca satis sit nobis ordinē posuisse, q talis est. Silenus supple refert.i. recitat cātādo hic.i. post dictā rerū genesim lapides pyrrhæ iactos.s. ab ipso tpe diluuij, qd' sub deucalione fuisse phibet. aut lapides iactos pyrrhæ.i. a pyrrha, vt sit datiuus p ablō, sicut apud Hora. Seriberis vario p a vario, &c. refert regna saturnia.i. aurea: qualia erāt tpe saturni, & volucres caucaseas.i. q in caucaseo monte scythiæ iecur pmethei exedūt, & furtū pmethei, q ignē de cœlo furatus dr in ferula. Et ipse adiūgit his hylā.i. fabulā: aut narrationē de hyla puero ab hercule dilecto adiūgit inq̄ quo fonte relictū hylā nautæ clamassent, ita sup. vt oē littus sonaret, & referret p sonu3 echo hyla hyla.i. referēdo eas voces quas nautæ qrēres hylā amiserāt. Corripit autē i posteriore. hyla posterior syllaba pp vocalē sequētē, nō aūt abijcit. In priore vero neq3 corripit, neq3 abijcit aut q3 p iteruallā pnunciandū, aut q3 aspiratio vi3 litteræ obtinet, sicut & illic in primo æneid. Posthabita coluisse samo hic illius arma, Fabulas, vt dixi, commentarij explicant.

Hylæ ḡtias

SERVI. ¶ Hinc lapides. qstio est h̄ loco, nam relictis rebus prudētissimis de mundi origine, subito transit ad fabulas. Sed dicamus aut voluisse exprimere sectam epicurei, quæ rebus serijs, admiscet voluptatem, aut fabulas puerorum pectora, quæ plena essent admirationibus, voluisse mulcere. Nam fabulæ delectationis causa inuentæ sunt. Vnde in Geor. Cætera, q vacuas tenuissent carmia mētes. Saturnia regna. Peruertit ordinem tēporum, et fabularum. Nam quo tpe saturnus regnauit nō fuit diluuium: sed sub Ogyge rege thebano. Secundum autem sub Ducalione & pyrrha. sciēdū autem est per diluuium & per emphytheosi3 significari temporū mutationem. Caucaseas volucres. Ordinē fabulæ puertit, Na3 pmetheus post factos a se homines auxilio Mineruæ ascendit cœlum & ignem ferula de rota solis subripuit, quem hominibus īdicauit. Quapropter irati dij duo mala inmiserunt terris, febres et morbos teste sapho, & Hæsio. Hinc Hora, post ignez æthera domo subductū. Macies & noua febrium scubuit cohors. Prometheu3 autem per Mercuriū in caucaso motne religauerūt ad saxū, adhibita aq̄la, q eius cor exederet, Quod significat: q Prometheus vir prudētissimus fuit, Vñ dr̄ Prometheus ἀπὸ τῆς προμηθείας i. a prudentia. Hic primus assyrijs astrologiā indicauit, q residēs i Caucaso nimia cura inuestigauerat, q mōs vicinus cœlo maiora astra demōstrat clariusq3 ortus eorū. & occasus. De aquila dicit quoniā ἄχος.i. sollicitudo illius cognitionis cor rodebat. Per mercuriū in eū ductus dicitur, q3 prudētia et ratiōis deus est Mercurius. Dephendit rationem fulminum, & hoibus indicauit. Vnde ignē cœlestem furatus dicitur, Nam quadā arte ab eo pmonstrata, supremus ignis eliciebatur, Qui mortalibus donec bene illi vterentur, pfuit. Nā postea malo vsu in pniciem cōuersus est, vt ondit Liu. de Tullio hostilio, qui cū suis oibus exustus est. Numa vero impune vsus est tn̄ in sacris deorum. hic est, q igne rapto ab iratis numinibus morbi dicuntur missi. Hylā. puer fuit comes Herculis, quem amisit in ionia iuxta Nysiam. Et cum repertum fuerit: q extinctus fuisset in fonte, instituta sunt sacra, in quibus eius nomen clamabatur in fontibus. Postremum autem la breue est, q vocalis vocalem sequitur. Nam vocatiuus græcus a masculino veniens in a terminatus longus est, vt Aenea. Hyla. Palla.

Diluuia quo tpe fuerit

MANC. ¶ Hic lapides, ordo est, hic refert lapides pyrrhæ iactos, hic refert regna saturnia, &c. Lapides Pyrrhæ tpe Deucalionis, & pyrrhæ, vt narrat Oui. li.j. met. aūt diluuiū p vniuersam terrā fuisse. quū ipsi duo tm̄mō, q3 optimi restituissent. Themidis oraculo ducti, lapides post tergū iecerūt, Inq3 breui spatio superor numine saxa. Missa viri manibus faciem traxere viror. Et de fœminino reparata est fœmina iactu. Veritas tñ alia est. nā vt Iustinus lib. ij. scri. Amphitionis Athenar regis tēporibus aquarum illuuies maiorē græciæ ptē absumpsit, supfuere, q refugia mōnū cœperūt, aut ad regē Thessaliæ Deucalione ratib⁹ euecti sunt, a quo ppter ea genus humanū ɔditū dr̄. Saturnia regna, saturnus ætate aurea i latio regnauit. vnde ait Maro. li. ix. Aureaq3 vt phibent illo sub rege fuere, secula, sic placida populos in pace regebat, latius tñ supra in. iiij. eclo. Caucaseas volucres. Caucaseus scythiæ mons est dictus, q̄si grau caseus. hoc est niue cādidus. vt Ply. ait li. vj Ibi dicunt aqlam Promethei iecur ideficiēs assidue deuorasse, & eā Herculē occidisse. Diodo. autē lib. j. rei veritatē exponit. videto ergo ibidē, ne ego sim longior. Furtūq3, dicūt Prometheū secula furtū esse ignē e solari curru, & in terras duxisse: & hoi, quem ex luto formauerat: eo spūm inmisisse, Sed re vera, ipse docuit ignē ferula asseruari. vt fert. Ply. li. vij. Promethei, p pmethei, nam ei p vnica syllaba posuit, vt ibi, iā validā illionei, p illionei, estitaq3 sinæresis, de qua in carmine figurarū legito, potes igitur pmethi. & illioni legē, Promethei, pmetheus dici pōt puidēs, vel prudēs. Id.n. pmethes dr: & pmetheo, puideo. Hyla: hylas, vt Strab. docet lib. xij. vnus ex socijs Herculis fuit, q et argonauta erat, & quū aq̄tu3 egrederetur: a nymphis raptum finxerunt. Fuit aūt in Bithynia iuxta prusiadē vrbē, vbi adhuc festa q̄dā celebrātur, in qbus p mōtes vagi, ac saltātes hylā vocāt, q̄si in syluas ad istū ingrendum egrediātur. hylao aūt: & hylacteo resono, ac latro significāt. vt littus, adiūgit ēt.i. quēadmodū. Hæc ille. pmethei aūt fabulā latius Lādinus psequitur vicēs. Ex Titano cœli, & terræ filio natus est Iapetus, et ex iapeto pmetheus: q matrē habuit asiā nymphā. Figūt hunc auxilio Palladis in cœlū sublatum ferulis ignē solarē accepisse, & in statuā: quā de limo finxerat, imisisse. Deos āo ppter hoc iratos p Mercuriu3 in Caucaso religasse, aqlāq3, quæ eius iecur corroderet apposuisse hæc figmenta exprimunt. qd' ille relicto fratri regno in chaldeos pfectus: mathematicā oēm didicit. Deinde in caucasi vertice moratus. syder ortus, occasusq3 fulminū naturā obseruasse. inde ad Assyros reuersus illos astrologiā docuit: & ciuilibus moribus informasse. Sic ex feris mansuetos reddidisse: Eusebius refert nōnullos sentire pmetheu3, & epimetheū, & Atlātem fratrē, & Argum cunctis cernētem, & Iosiūā pmethei fuisse tēporibus Cecropis, alios aūt Cecropem annos quinquaginta, vel nonaginta. Lactan. ait illum pmum simulachrum hoīs fecisse. Ply. scri. primum e silice ignem excudisse, & ferula seruari docuisse.

Prometheus q̄

Caucaseus mōs ɔ hiloco̅r

Et fortunatam, si nunq̄ armenta fuissent.
Pasiphaen niuei solatur amore iuuenci.
Ah uirgo infelix, quæ te dementia cœpit?
Prœtides implerunt falsis mugitibus agros
At non tam turpes pecudum tamen ulla secuta est
Concubitus, quāuis collo timuisset aratrum.
Et sæpe in leui quæsisset cornua fronte.

ASCEN. ¶ Et fortunatā, &c. Prosequitur fabulā Pasiphaes, quā seruius plene explicabit ad principium. vj. æneid. Signāter aūt dicit poeta solatur, q̄si nō fabulā narrare, sed rē ipsam gerere videat.

Ordo ¶ Ordo est. Et sup. Silenus, solatur.i. tā graphice canit, vt solari videatur, sup. de amore niuei iuuēci.i. tauri candidissimi: aut solatur amore, q3 docet nō amplexādū amorem tauri. In amore.n. fit duplex solatiū, aut, dū potiundi datur consilium, aut dum euitādi remediū per detestationē: vt hoc loco. Solet inquā pasyphaen reginā et cretēsem minois cōiugem, et solis filiā, fortunatā.i. beatā, et felice3.i. q fortunata, et fœlix fuisset, si

Pasiphae q̄ fuerit

nunq̄

Ab virgo

Ah uirgo infelix, tu nunc in montibus erras.
Ille latus niueum molli fultus hyacintho
Illic, sub nigra pallentes ruminat herbas.
Aut aliquā in magno sequit̄ grege, claudite Nymphæ
Dictææ, Nymphæ nemorum iam claudite saltus.
Si qua forte ferant oculis sese obuia nostris
Errabunda bouis uestigia, forsitan illum.
Aut herba captum uiridi, aut armenta secutum
Perducant aliquæ stabula ad Cortynia uaccæ.

SERVI. ¶ Solatur, q͛ amat tauꝝ, qđ fortunæ potius q̄ moꝝ videtur esse. Virgo, a viridiori ætate. Nā iā mater fuerat Phædræ, Ariadnæ, & Androgei. Prœtides, pti filiæ, & Sthenobeæ, siue Antiopæ sēm Homeꝝ, q̄ cum se Iunoni ꝓposuissent, illa irata hūc illis errorē īmisit, vt se vaccas putarent. has Melāpus purgauit. Ruminat, Euomit, & iterū cōsumit dicta est dictio a ruma eminente gutturis pte: per q̄ȝ admissus cibus certis reuocatur aīalibus. Pallētes, aridas, vel q͛ vētris colore viriditatē amiserant. Seqtur, aliquā, vnde tibi sit aliqua spes, q͛ nouū amare Gregē de bobus dixit: q armēta vocant̄. Sed greges dicunt̄ de quoꝝlibet aīaliū ꝯgregatione. Cic. in phili. Fudit apothecas, cecidit greges armētoꝝ. Claudite, melius a psona Pasyphaes. Errabūda vestigia: duobus verbis expssit, qđ Homerus εἰλίποδας ἕλικας βοῦς dixit. i. flexis pedib⁹ icedētes. Ad cortynia, nam gnoson, vbi erat maritus, nolebat taurum venire. Sed cortynon: vbi fuerant aliquando solū armenta.

MAN. ¶ Pasyphaen, Pasyphae tetrasyllabū est, nō. n. diphthongon hēt in penultima. Vñ Prop. ait, vobiscū europæ, nec pba pasyphae. fuit autem Minois Cretæ regis vxor, solisq3 filia, Traditq3 Minoē quotānis speciosissimū oīum tauꝝ, Neptūno solitū de more sacrificare: sed quū ei taurus eēt ceteris pstātioralium sacrificauit deteriorē, q̄ ex re iratus Minoi Neptunus: eius tauri amorem pasyphae iniecit. eius arte Dædali supposita decātatū fabulis genuit minotaurum natura duplici. vt q vsq3 ad hūeros taurus, cætera hō eēt. Diod. li. v. id scri. Prœtides ptus Abātis filius: argiuoꝝ rex inimicā felicitati suæ habuit fecūditatē. Tres. n. sustulit filias, & ad tps nuptiaꝝ vsq3 pduxit, sed icōnnēs virginū ligua ifelicitatis edidit cās. eæ. n. ferunt̄ solæ in tēplū Iunonis irasse: & cū se ꝯtulissent deæ, his rebus offensa Iuno, immisit eis furorē, vt se vaccas putarēt, & cupiditatē inuecit syluas petēdi, credētes se formā īduisse vaccaꝝ qđ eo vsq3 passæ sunt, donec a Melāpode sanatæ liberatæ sunt, q dē herbariæ artis pitissimus fuit. De hoc lege Lact. th. iiij. Vitru. quoq3 lib. viij. sic ait, apud fontē Clitoriū Melāpus purgauit Prœti filias, restituitq3 earum mētes in pristinam sanitatem, Claudite. s. vt, scilicet eum facilius inueniam. Nymphæ dictæ. i. Dictei mōtis Cretæ Nymphæ nemoꝝ. i. oryades. Cortynia, erat cortyna illustris Cretæ vrbe, sita in campo, nec multum a Gnoso Minois regia distans. plura Stra. lib. x.

Cortyna vbi locorum

nunq̄ armenta fuissent, Solatur autē condolendo, ac dehortando. Ah virgo. i. puella adhuc in viridi ætate, ac vigore degēs, q̄. i. q̄lis, demētia. i. furor, cœpit. i. inuasit te⁹ q. d. maxie detestabilis. Nā ptides. i. pti filiæ īpleuerūt agros falsis mugitibus. i. boatibus, hoc est credebāt qdē, se vaccas esse, attamē, vlla sup. ptidū, q̄ tres erant, nō est secuta tā turpes ꝯcubitus pecudū. i. iuuēcoꝝ, aut tauroꝝ, vt tu quis ipsa. s. q̄liber illa cuȝ triū imnuisset collo aratrū. i. iugū ad ducēdū aratrū, & q̄uis q̄sisset sæpe cornua in frōte lem. i. polita, & æq̄li, in qua nihil extabat, neq3 asp̄ꝛ erat. Ah o pasyphae ifelix virgo. i. iuuēcula, tu erras. i. vagaris nūc in mōtibus. Ille. s. iuuēcus: aut taurus, quē q̄ris eius amore capta fultus latus niueū. & hñs latus niueū fultum. i. sustētatū hiacyntho. i. flore illo ab hiacyntho denoiato: molli. s. in attactu, ruminat. i. remasticat, se remandit herbas pallētes. i. semicoctas i aluo, sub ilice. i. arbore illa glādifera, nigra. i. vmbris obsita. i. dū tu misera i asperrimis mōtibus vagaris, ille in vmbris recubat cum śēs, & nihil amoris sentiēs, atq3 ita locus hic manifestā ꝯtētionē hēt, aut (si amat, nō te amat) sed seqtur aliquam. s. vaccā, in magno grege. s. armētoꝝ, o nymphæ claudite nymphæ inquit pasiphae dictæ. i. cretēses, claudite saltus, in q̄bus feræ saliunt. hos est au fugia feraꝝ, & pecudū, nemoꝝ. i. q sunt in nemoribus. si forte vestigia bouis errabūda. i. bouis errabūdi, & q̄ bouē errabūdum oñtēt, ferāt se, q̄. i. aliq̄ forte. i. fortuna, vt sit nomē a noīatiuo hæc fors, vñ est forte sua lybicis tēpestas appulit oris: aut terāt forte se, q̄. i. aliq̄ via obuia. i. obuiā facta nris oculis, forsitā aliq̄ vaccæ pducāt illū captuȝ viridi herba, aut secutuȝ. i. sequētē armēta: ad stabula cortina. i. cretēsia, hoc est: si nō oberrauerit in saltus: forsitan se domū recipiet, qđ miseræ amans mulier sūmopere desiderabat, vt eius saltē videndi potestas eēt. ¶ Regula est. Timeo & metuo dtm. cpi. i. ad cuius vtilitatē: & actm ad quē, aut ablm a quo regit, vt hic timuisset collo aratrum. Itaq3 dices cū comico, timeo vitæ tuæ. i. ne ei q̄cq̄ mali eueniat: & timeo hostē: ne. s. malum īferat, & ꝯiunctim: timeo mihi hostem, metuo mihi ab hoste. Addamus & illud plerosq3 textus hoc loco hēre suffultus: vt cum vocali abiciatur, sicut in plerisq3 locis Vergilij, quos tñ, q͛ Seruius talē elisionē nō ꝓbat, mutauit. vt īter se coijsse viros, & decernere ferro, legit cernere. Hic specus horrēdus, & sæui spiracula ditis, legit horrēdū, &c. Et si hic legat̄ fultus: erit loco ꝯsonātis.

Regula grāmaticalis

Tum canit Hesperidum miratam mala puellam.
Tum Phaetontiadas musco circundat amaræ
Corticis, atq3 solo proceras erigit alnos.
Tum canit errantem Parmessi ad flumina Gallum
Aonas in montes ut duxerit una sororum.
Vtq3 uiro Phœbi chorus assurrexerit omnis.
Vt Linus hæc illi diuino carmine pastor
Floribus, atq3 apio crines ornatus amaro
Dixerit, hos tibi dant calamos, en accipe musæ.
Ascræo quos ante seni, quibus ille solebat.
Cantando rigidas deducere montibus ornos.
His tibi Grynei nemoris dicatur origo
Ne quis sit lucus, quo se plus iactet Apollo.

SERVI. ¶ Tū canit hespidū miratā mala puellā. Ma'a dicit, q̄bus acceptis a Venē Hippomenes vicit Atlātā puellā syriā cursu potētē, q̄ multos sponsos supatos occiderat. de q̄ plenius in. iij. æneid. Phaetontiadas, clymenes & solis filiæ, dū fratrē extinctū lugerēt, vel in alnos, vt hic dicit, vel in ppl'os arbores, vt in. x. ponit: ꝯuersæ sunt, sed ibi latius diximus fabulā. Erigit, Mira canētis laus, vt nō rē factā narrare, sed eā facē videat̄. Amaræ, alibi in masculino posuit, vt rapt⁹ de subē cortex. qđ magis seq debemus. Permessi. Helicō Boetiæ mōs est, q̄ somnia nūcupatur, vñ plura cadūt flumina, iter q̄ est pmessus hic Gallū dicūt a musa captū ad reliq̄s ductū, & factū poetā, Assurrexerit, Honoris cā surrexerit, vt assurgit, q b⁹ rex ipse phaneus. i. cedit. Diuino carmine. i. vaticinās Ascræo: Hæsiod. q ascræus fuit, quē musæ raptū de mōte parnaso fecerūt poetā mune calamoꝝ Grineū, nemus in ionia est phœbo sacrū, in q̄ de pitia diuinādi Calchas, Mopsusq3 certarūt, & cū de nume

Phaetontiades q̄ fuerint

Grineū nemus vbi locorum

¶ Tū canit, &c. Prosequtur alias fabulas, & fabulosas metamorphoses, seu trāsformationes, Et pmo fabulā Atlātæ puellæ. Deinde metamorphosin phaetontidū, seu phaetontiadū, hoc est sororum phaetontis est enim a fratre deductū patronimicū, adiecta ꝓpter metra syllaba, Nam, phaetontis deberet dici, vbi nunc dr̄ phaetontias. Sicut amphitriades, ꝓ amphitrionides dicitur hercules. Dicit aūt eas in alnos ꝯ̄sas, cū alij in populos versas prædicēt: sane tam alni q̄ populi ad padū: q & erid. nus dicitur nascūtur, & vnde fabulæ datus est locus. Tum canit errantē parmessi ad flumina gallū, queȝ singulari amore prosecutus est Vergilius, sicut alibi dicet̄. Nouissime ꝓsequuur, & alias fabulas, quas in sequentibus explicabimus, hæ aūt ex cōmentarijs nouissimæ sunt. ¶ Ordo igitur est: Silenus canit: tū. i. post pdictas fabulas, puellam, scilicet atlantā miratam. i. admiratam stupendo, mala. i. poma aurea, hesperidum. i. quæ hesperides in orto atlantis in æthiopia custodiebant, Tum, idest deinde circundat. i. tam graphice canit: vt circūdare videat̄ phaetontiades. i. sorores phaetōtis (actūs est tertiæ declinationis, & iō vltimā corripit) corticis amaræ. s. alni arboris: cuius amarus: aut vt hic dicit̄ amara est cortex (Forte tñ ordo eē posset. circūdat musco corticis amaræ. s. arboris) atq3 erigit. i. erectas canit solo. i. in terra iuxta padū, alnos. i. arbores illas, quæ alunt̄ omnib⁹, ꝓceras. i. directas, & extēsas, hoc est canit, quō phaetontiades i eas mutatæ sunt ꝓpter mœrorē submersi fratris. Videret̄ tñ nimis pphrasi vti: si a pastore excogitata, & dicta recitarent̄, sed sileno bacchi nutritio ars oīs ꝯgrua est. Tū. i. postea canit gallū poetā illū, cui Verg. hñt voluit: errantē ad. i. iuxta flumina. i. fluēta aut fluctus pmessi illius fluuij in boetia ab helicone (vt Seruius docet) ꝓfluētis, & canit, vt. i. q̄liter: vna sororꝝ. i. musaꝝ, quæ iter se sorores sunt, & per excellētiā sorores dicunt̄: q͛ inter se sūmopere ꝯsentiunt, l3 in re diuersa. duxerit. s. gallū in mōtes aonas. i. boeticos, quos aones olī3 habitarāt, & vt. i. q̄liter oīs chorus phœbi. i. totus cœtus musarū assurrexerit. i. assurgēdo reuerētiā, & honorē fecerit, viro. s. gallo. Et vt. i. q̄liter, lin⁹

ASCEN.

Ordo

pastor ornatus crines.i.hñs capillos ornatos floribus.s.hede raceis: atq3 apio amaro.i.cuius succus amarus est, aut cuius acqsitio difficilis, atq3 ita amara est. (Difficilis autē est, qr in ludis nemæis victoribus in pmiū dabātur, q eo coronabātur

Apiū qd & vnde

vñ macer. Est apium dictu3, q apex hoc ferre solebat Victoris vetex fieret. dū more triumphus) dixerit, videl3 ad varu3, en o va. e musæ dāt tibi hos calamos, accipe sup. eos: quos sup. dedet ant añ.i. pius sem ascræo.i.hesiodo, cuius pr ascram ha bitabat, q ipse sic apud Strab.li.ix. dānat. Ascram rus misex

Asera qd sit

penes hic helicona ponebat hiberno diru3, et iste æstu, optabi le nunq. Et cui in ea visæ sunt musæ, qbus visis, & ad fontes sacros pductus statī3 poeta euaserat. vt inuit Persius dicens, nec fonte labra, &c. Et Oui. Ecce deas, &c. hic autē dr, accepis/ se a musis calamos, Accipe ergo calamos, qbus ille.s. hesio/ dus, solebat deducere.i.deorsum ducere cantando de monti/ bus.s.ornos.i. arbores illas, rigidas.i. duras, & difficulter fle xibiles. Origo dicatur tibi his.i.p hos calamos, nemoris gri/ nei.i. qđ in æolia babitauit apollo, hoc est volunt musæ, vt per eos dicaris oriundus ex grineo nemore, ne qs.i. aliquis lucus sit, quo apollo iactet plus q: scil3 de grineo nemore se, iactet. si eius oriundus sis, nā gloria patriæ ex claritudine in ea genito rum sequitur, tatua autē est vati in poetica claritas, vt si gri/ neus sit apollo poetarum summus amator (Vnde dictum est, & me phœbus amat, &c.) & fautor grineum nemus oibus lucis pferat, qs autem e alumnis forte illic natis varus videre/ tur, grineus, eo q illic ab Apolline videret musicam doctus.

ro pomor cuiusdam arboris ptenderent, fletit gloria mopsus. Hæc ait Euphorion, cuius carmina Gallus traduxit. vnde in fine loquens gallus dicit. Ibo & chalcidico, quæ sunt mihi cōdita versu, nā Euphorion ex chalcide Euboiæ insulæ fuit.

MANC.

¶ Hesperidū mala, in æthiopia speciosissimū pomariū Atlāti fuit, in quo nascebātur aurea mala, q hespides custodiebant. Aegle, baretusa, hesperusa, & draco puigil. Lact.ti.y.i de aūr malis trib9 per Venerē habitis Hippomenes Atlātā Cenei fi/ liā cursu supauit. de quo late.x.li.met. Diony.a.scr. hespidū i/ sulas nō frustra fabulatū eē: aurea poma pduxisse, cum pluri mo auro ditissimæ sint, atq3 oiu3 pene metallor gña pariant, eas vicini quoq3 iberi tenuerūt, solinus ēr de Libya scribēs, & de hortis hesperidū, & puigili dracone ait, q flexuoso meatu æstuariū e mari fert adeo sinuosis laterib9 tortuosu3, vt visen/ tibus pcul lapsus anguineos fracta vertigine mētiatur, itaq3, qđ hortos appellauē, circūdat, vñ pomor custode iterpraetes struxerūt iter ad mēdaciū fabulādi. Phaetontiades, phaeton solis Epitherō trissyllabū, ac diuisas hēt, cum apud græcos ae hēat, & a phaeno deriuet, qđ est ondo, & phaenos splēdidus dr. Qui.itē in.j. Phaetō trissyllabū docet esse: fuere aūt phae/ tōtis sorores i arbores versæ flēdo fris obitū, ppe padū Phœ tusa. Lāpetia, seu Lapetia & Lāpetusa, de qbus late Oui.li.ij. met. Musco, musc9 ppe dr lanugo viridior, q locis humidis nascit. Oui.li.j.met. Ad delubra deæ, quor fastigia turpi pal/ lebāt musco. Proceras: altas. Alnos, in qs versæ sunt phaeton/ tiades. Permessi flu. Permessus, & Olmeus ex helicone Boe/ tiæ mōte fluētes in vnuq3 pmixti in Copaidē lacū icurrunt.

Hippomenis fabula

Stra.li.ix.edocet. Gallū.C.Cor.Gal.Forofuliēsis poeta, de quo Verg. hoc loco scribit. Aegyptū Romanā prouinciā primus rexit: & an/ no ætatis suæ.xliiij. ppa se manu iterfecit. Fuit &.C.Asinius Cal.orator. Asinij pollionis filius q oris a Tyberio supplicijs ne/ catus est. Eusebius. author est. Aonas in mō.i.boetios, na Aones barbaræ getes prius Boetiā icoluerunt: vt scrib. Stra.li.ix. sunt aūt plurimi Boetiæ mōtes, quor Cytheron, & Helicon celeberrimi, musisq3 sacri: sunt aūt denolati a Cytherone, & helicone fr atribus, q illic singulari pugnauerūt certamine. vt scri. Lysima. Linus. de hoc legito in pollione. Apio, Ply.li.xix.& lib.xx de Apio multa, vbi et ait, q honos erat ipsi in achaia coronare victores sacri certaminis nemeæ: & in condimētis peculiarē gratiam hēt, si amores aqs potui icoctū pstat. Ascræo seni, asera vicus est Boetiæ, vt Prob. ait, in quo extimat natus Hesio. Cui lib.iiij. de pōto. Intumuit vati nec tñ asera suo. Stra. Itē li.ix. scri. aserā eē in Thespijs iuxta Heliconis ptē, & Hæsiodi patriā: vt Ply.xxiiij docet. Is pinceps oīu3 de agricultur a pcepit, & carmie executus est, quē postea Maro in geor. imitatus est. Ascræo.q.an.se. Tra dūt q Hæsio. dū oy pris oues iuxta Heliconē custodit etia musis ad fontē hippocrenē deductus est & poeta effect9. Vñ & Oui. li.vj.fast.in gr. Ecce deas vidi. nō q's pceptor arādi, Videt at asciæus cū3 sequetur oues. Gryneine. gryneum oppidu3 est myr/ rineor in æolia, qđ & apollinis fanum, & puenustum oraculum, & tēplum cādido lapide sumptuosu3 hēre Stra. docet lib.xiij.

ASCEn.

¶ Quid loqr, &c. Aut verba sint sileni a poeta recitata dicētis, videl3 pueris, Quid loqr, aut syllā nisi, &c. q.d. has fabulas no stris pueri: aut poetæ dicēns. Quid loqr, aut scyllā nisi.i. ad qd dicā, qūo cecinerit fabulā de scylla nisi filia, aut sup. de scylla phorci. q.d. nō dubium, qn vtrāq3 graphice cecinerit, q cōstru ctionē approbat, qđ dicet. Ille canit, &c. Sane subtractio hu9 pticulæ aut difficultatē i pe carmie pit, Si &.n. sic legeret (vt meo iudicio legi d3) Quid aut scyllā nisi, aut q fama sec. est &c. nul/ la eēt ābiguitas: neq3 fabular cōfusio. Lic3 āt is poetar mos sit, vt vni attribuāt qcūq3 a quis eius nois gesta sūt, vt vni satur no. Ioui: mercurio, herculi, veneri, marti, baccho, &c. q mul/ tor sunt, tñ vbicūq3 pōt vitāda est cōfusio. Fabulæ sat explican tur a cōmētatys. ¶ Ordo igit est. Quid.i. ad qd (Nō.n. ponit

Ordo

iterrogatiue, vt sit, qd vult loqr, aut syllā, &c. qr tūc diceret, an scyllā, nō aut vt Valla docet) aut vt.s. silenus norrauerit scyllā, nisi.i. fabulā de sylla nisi megarēsiū regis filia, aut sup. scylla3 sup. allā.s. phorci filiā, q fama secuta est.i. q diffamata est succi cta iguina.i. ptes pudēdas. cādida.s. pp fluctuū spumā mon/ stris latrātib9.s. canib9, q ab ei9 vētre latratū edūt, vexasse.i. molestādo sursu3, deorsumq3 freqnt vexisse (Nā Au. Gellius docet p anneū comutū, q hūc locū rephēdit, qsi minus sit ver bū: q vt tali mōstro cōueniat, eē verbū vehemēs, & graue, cum vexari sit aliem arbitrq) rates dulichias.i. vlyssis, q dulichius fuit, & lacerasse in alto gurgite.s. miris, canib9 marinis, ah (do

Ab quid sit

lētis est) miseros nautas. Aut qd loqr, vt.s. silenus narrauerit artus teri p terei (aut scribat terei: & pnūciet dissyllabū) aut sup. vt narrauit q's dapes, qr ex ipsius filio decocta, & q dona phylomela soror pgnes cōiugis eius parit p parauerit illi saltē occasionali: qr q cām dānū dat, dānū fecisse cēset. Phylomela nūt a tereo stuprata cām dedit, cur pgne ithi3 filiū terei, & suū tereo epulādū pponeret. Sūt āt, q re uera phylomelæ ñ pgnes facinus afferāt, aut qd loqr, vt narrauerit, quo cursu tā phylo mela q pgne & q tereus, ac Itis petiuerit deserta, qr nō cursu pedū, s3 alar, qđ exponit dicēs, & qbus alis ipse.i. tereus sup/ uolitauerit añ.i. pusq debta, aut syluas peteret, sua.i. regia te/ cta, qr p phātasiā videt poeta iouere terea iā in auē vppupa3 (cui p crista adhuc corona est) mutatū: mœstū dereliqsse re/ giā suā, & volitasse diu p tecta, pusq syluas peteret. Innuit aūt nō debē, sed solu3 dicē, qr ille.s. silenus canit oīa, q Eurotas fluuius ille laconiæ: btūs.i. efortunat9, & bñ hñs: audyt quō/ dā a phœbo meditāte.i. exercitāte musa3 sua.& q.s. phœb9 ius

Eurotas vbi locor

sit lauros, q ad eurotā plurimæ sunt, ediscē.i. memoriæ cōmē dare. Ille uīq3 canit, & valles pulsæ.i. verberatæ, & ex ipulsu vo cis sileni,

Quid loquar? aut Scyllam Nisi, quam fama secuta est
Candida succinctam latrantibus inguina monstris.
Dulichias uexasse rates, & gurgite in alto
Ah timidos nautas canibus lacerasse marinis.
Aut ut mutatos Terei narrauerit artus?
Quas illi Philomela dapes, quæ dona pararit?
Quo cursu deserta petiuerit? & quibus ante
Infelix sua tecta superuolitauerit alis?
Omnia, quæ Phœbo quondam meditante beatus
Audiit Eurotas, iussitq3 ediscere lauros,
Ille canit, pulsæ referunt ad sydera ualles.
Cogere donec oues stabulis, numerumq3 referre
Iussit, & inuito processit Vesper olympo.

SERVI.

¶ Quid loqr, aut scyllā nisi quā fama secuta est? dic scyllā nisi qr duæ fuerūt scyllæ. vna phorci filia, quā cū amaret Glaucus deus marinus: Circe qdē, q Glaucū amarat, fontē in quo scyl la se lauabat, venenis ifecit, in quē cū descēdisset: puella me/ dia sui pte in ferā mutata est. hāc postea glaucus fecit deā ma rinā, Altera scylla fuit filia Nisi megarēsiū regis, p quos victis atheniēsibus tūc pugnabat minos pp androgei filij iteritum, quē athenīēses ac megarēses dolo iteremerāt. Hic amat9 est a scylla nisi filia, q vt illi placeret, purpureā comā parēti toton/ dit Nā illā ita habuerat nisus, vt tādiu regno potiret, qdiu ha beret itactā illā aūt Minoi tradidit, sed cū deide ab eo cōtēne ref, dolore in auē est cōuersa. Et nisus ēt extinctus i auē sui nois deor cōmiseratione est cōuersus, q aues flagrāt iter se magna discordia, Nā igit Ver poetar more miscet fabulas, vt sit scyl/ la nisi p phorci, vt alibi. Domitus pollucis habenis.i. Casto/ ris, q equor domitor fuerit. Itē & manib9 pgnæ, cū phylome læ abscissa sit ligua, Aut sit hysterō ptero, vtrāq3 fabulā tāgat. Quid loqr scyllā.nisi, Aut scyllā.q.f. secu. est. Cādida succīctam latrātibus iguina mōstris. Dulichias ve.ra. Dulichiū itacēsis isula est, in q est itachus mōs, q Vlyssis. Vexasse, Tapinosis ē. Nā nō vexauit, sed euertit. Prob9 ait vexasse venire a verbo ve cto vexo vexasse, vt sit poatsse p arbitrio suo euertisse. Teri p terei p sinæresi3 vt furtūq3 pmethi, p pmethei. Tereus tra/ ctam

Dulichiū vbi locor

Cũ rex pãdion9 athenarũ regis filiã prognẽ vxorẽ duxit. Et cum post aliqd' tps ab ea rogaret, vt philomelã sororẽ ad se, vt illã viseret, adduceret, eã vitiauit in itinẽ, & liguã abscidit, ne fa cinus indicaret. Illa tñ rẽ in veste suo cruore descriptã ad sororẽ misit. Progne ppt h' Ityn filiũ tereno intẽrẽpti epulandũ dedit, postea oẽs in aues mutati sunt. Tereus in vppupã, Itys i phasianũ, progne in hirũdinẽ, philomela in lusciniã. Philomela dapes, atq; prognẽ fecit, sz abutit noie, aut illis putat, pp quã fem ẽ. Eurotas, fluuius laconiæ: q a phœbo doct9 suas docet lauros Et inuito p. Ex eo, q' dies inuitus decessit, & ex eo q' nimis auidus audiẽdi vesper est exortus, cãtilenæ nobilitas ostẽditur.

PRO. ¶ Tum, Progne cõem Ityn per mẽbra laceratũ tereo pbuit epulãdum. Cõfessa deinde, qd' fecisset cum sorore effugit. Tereus vindex persequebatur. Sed oẽs demutati sunt in aues. Progne in lusciniã, Philomela in hirundinẽ, Tereus in vppupã. Oĩa quæ phœbo ... ãnis: vt Calimachus ait, in fluuiũ a seruit per laconum fines, fontes aũt agit ex mõte mænalio, ɔfunditur alphæo, rursusq; discedit, ripæ eius Lauro opacãtur. Quas aũt Apollonius edidisse uoces: quom easdem bucolico carmine referret, beatum dixit ob potẽtatum laconum.

cis silent, & referũt sup. voces, aut cãtum eius ad sydera. i. ad cœlos, aut vt p9 optatũ est, ad aures diuũ, donec ipe iussit. s. pueris chromi, & mnasilo cogere. i. cõpellere oues stabulis. i. ad stabula, ac ouilia: & referre numerũ. s. ouiũ illis apparẽtibus: aut heris cõmissũ, & donec vesp pcessit inuito cœlo, q' gestyt adhuc audire cantũ sileni, vñ nõ inmerito dcm est, totus mundus, q' gaudeat, eo cantãte. Nõ absurda esset snia, nec durus ordo: si dicat sic, donec vesp. i. stella vesptina, hoc est hespus, seu vesperus, iussit. i. apparẽdo admonuit, pueros illos cogẽ oues stabulis, & referre numerũ stabulis, & donec ipse pcessit inuito olympo. i. cœlo, Stabulis est hic, vt dicũt octauus casus. hoc est datiuus localis. ¶ Regula est. Quoties hæ particulæ, aut, ve, vel, ne, nec, neq;, & tu, seu, siue, neu, næ ve, & siles aliis. aut pmũ ɔiungẽdorũ ponuntur, volunt etiã ante reliquũ, aut reliq ponũ, vñ videt hic repeti, Aut scyllã Nisi, aut, &c.

MAN. ¶ Scyllã nisi. Pãdioni athenarũ regi. iiij. fuere filij. ægens Lycus: pallas: & nisus. Cũq; attica regio in ptes qtuor esset diuisa. Niso megaræ sorti obuenit, q Niseã ɔdidit. Stra. li. ix. Cõtra hũc demũ minos bella gessit. scelere aũt scyllæ filiæ obtrũcatus est, vt minoe ipsa, quẽ adamabat, potiret, postea in aues ambo ɔuersi sunt, de qbus Oui. li. viij. met. scri. Scyllã Nisi filiã minois cupidine captã, quũ ei Niseã pditiõe tradidisset: ab eo in pfundũ deiectã eẽ. Quã fama secuta est. Ordo est, aut qd loqr Scyllam, quã &c. hic loquit de scylla phorci filia, quã Glaucus marinus deus amauit, pp qd a Cyrce venefica in mõstrũ marinũ ɔuersa est. de q lege Oui. li. xiiij. met. Maro et li. iij. ænei. hãc describẽs ait, pma hois facies, & pulchro pectore vgo, &c. Reuera tñ Scylla scopulus est in freto Siculo. vt scri. Ply. li. iij. Salust. itẽ dixit esse saxũ igẽs hũm anã hñs effigiẽ pte supiori, iferiori vero plures hẽre scopulos sub radicib9 cauernosos, vbi canũ latratus, & vlulatus luporũ vnda refracta repñtat. Scylla aũt dicit a scyllo, qd' est vexo. Inguina sũmæ coxæ ptes dñr. Dulichias vexasse rat. Dulichiũ isula ẽ, vna echinadũ, iacẽs ad acheloi ostiũ. Stra. scri. li. x. ibi aũt vlysses regnauit, eũ Xo socijs spoliauit scylla: vñ Oui. li. iij. aut scylla loco mãsit, quũq; est data copia pmũ, In Cyrces odiũ socijs spoliauit Vlyssem. Mox eadẽ teucras fuerat mersura carinas, Ni prius i scopulũ, q nũc quoq; saxe9 extat, Trãsformata foret, scopulũ quoq; nauita vitat. Terei, lege de hli. vi. meta. Tecta pa. s. vbi Philomela relicta a Tereo fuerat, pptere a dicit tecta añ sua. Eurotas laconiæ flum. Solino teste laurisq; abũdãs, vt h' poeta oñdit. Iste ste Linio lib. iij bel. Ma. vrbes Lacedæmona præter fluit, quod ẽt strabo asserit lib. viij. Numerum q; referre. Dixit etiam in de Palæmõe, Bisq; die nu. ambo pe. al. & hæ. s. recessit, aduenit, apparuit, Inuito olympo, nã cœlũ quoq; sileni cãtu oblectabatur, q nocte adueniẽte deficiebat. Vesp stella est, q diẽ finit, Aeneidos lib. i. Añ diez clauso componet vesper olympo, latius Ply. li. ij. capi. viij. & nos itẽ sequẽti ecloga.

Dulichiũ vbi locorum

Argumẽtum Ascensianũ in Corydona seu Thyrsim, quæ est ecloga, ut nũc ponũtur, septima.

Septima cantantes quos Daphnis cum Melibœo
Audit, inæquales Thyrsim, Corydonaq; censet.

ASCEN. Septima cantãte: &c. In hac. vij. eclo. ex Theocrito fere sumpta, recitat cãtilena pastorũ inæqualiũ arte ptẽdentiũ. nã thyrsis vicit, cũ legẽ amœbei carminis sseq negret, vt suis locis ostendemus. vñ ab alijs thyrsis, ab alijs a victore Corydõ iscribit. Sũt q p thyrsiz poetæ æmulũ intelligãt, sz alij malũt simplr itellige, Nã in pncipio loqtur poeta in psona melibœi, vt illue discemus, verũtñ si nulla esset allegoria, qño itelligeremus daphniz ad micũ fuisse, q siculus nimirum erat? Apiemus ergo mẽtẽ nostrã ante ordinẽ pmi carminis. ¶ Ordo versiculorũ nostrorũ est. Septia sup. ecloga censet. i. indicat thyrsiz, & corydona, quos daphnis audit cũ melibœo cantãtes inæquales. s. in arte cantãdi, q victoria ɔfertur corydoni.

ASCEN.

FOrte sub arguta. Hæc ecloga videt mere Pucolica ex Theocrito sumpta. Nõ nihil tñ, qđ p allegoriá ad rẽ poetæ trahi posset, 9tinet. Ná vt Seruius docet, qdá per Daphnim Augustũ itelligũt, nec absurde. ná is quoq; putabatur, aut Apollo aut Apollinis filius: per Corydona aũt Vergiliũ, q vicerat: q: agros receperat per thyrsim victũ æmulũ poetæ, q meliboeũ: aut Mátuanum quẽuis saltẽ ex agro, sicut in pⁱma dctñ est, q hic iducitur q̃rere caprũ oberráté, q: nõdum agros suos recepat, quos illi recipiẽdos pollicetur Daphnis. i. Augustus. In hoc igitur pncipio meliboeus, qui custos boum dr̃ gregẽ q̃rens dicit se inter q̃rendum offendisse daphnim: qui inuoratus est ipm ad certamẽ musicum, qđ iter Thyrsim & Corydona erat audiẽdũ, pollicitus gregem meliboei eo saluũ vẽtur. qđ q: filia apollinis p diuinádi pitiam facile nosse potuit. Ordo est. Daphnis pastor ille diuinus Apollinis ex nympha filius, per quẽ vr̃ Augustus itelligi, 9sederat. i. qesceẽdi, aut audiẽdi locũ (Sicut apud Oui. & Iuuenalẽ, Cõsedere duces) cœpat, forte. i. a casu (non q: casuale erat ipm 9sedisse, sed tũc 9sedisse, cũ ea meliboeus, qui hæc recitat: tráfiret) sub ilice arguta. i. stridula, & leni vẽto ei ẽpitáte. Et Corydõ & thyrsis pastores illi cõpulerát. i. coegerát greges, sup. suos. in vnum, sup. locũ. Thyrsis sup. compulerat oues, & Corydõ cõpulerat, sup. capellas distẽtas. i. hñtes vbera distẽta lacte, Ambo sup. existẽtes florentes ætatibus. i. per ætatem: & ambo arcades. i. tá periti, vt arcades putent parati pares. i. pari forma, & cantare. i. pponere carmen, & rñdere. aut sic. pares. i. pari forma pti, & cátare, & rñdere. Dũ ego defendo. i. munio quodá integumẽto hic. i. hoc tpe, myrtos teneras. i. recẽter plátatas, a frigore. i. a frigido vẽto, vir. i. pnceps & ductor gregis ipse Caper deerrauerat (Placet ita potius interptari q̃ intelligere per vir masculũ, & pgenitorẽ, tum q: caper dr̃ a capiẽdo, q: coleos nõ hẽt, qbus captus est, tũ q: dicturus est, caper tibi saluus & hædi, vt videlicet per vir ductorẽ pdium itelligamus, quẽ hædi secuti erát, vñ satis fuerat dixisse viro oberrasse, qđ & daphnis i mut dicẽs, caper tibi saluus, & hædi). i. de loco statuto errauerat, atq; ego, dũ. s. caprũ q̃ro, aspicio daphni. Ille. s. daphnis, vbi. i. quotpe: aut qñ videt me 9tra. i. vicissim, aut ex opposito, inqt O meliboee ades. i. aduẽni ocyus. i. cito: & velociter huc. i. ad me, caper sup. est saluus tibi, & hædi sup. sunt salui. Et si tu potes cessare qđ. i. aliquátulum tpis, reqesce sub vmbra. s. ilicis, iuuenci. i. iuniores pecudes, vt capri, aut boues veniant ipsi. i. vt dicunt per se, & sua spõte per prata potum huc. i. ad hunc locum (Ẽni quem mincius fluuius errat, vñ prius diximus ambos arcades fuisse. i. tam peritos: vt arcades cẽseri possent, q: res iuxta Mátuam agitur. Nihil tñ phibet etiam arcades pastores mercenarios illic tunc fuisse, vbi & nunc africos plurimos videmus, atque ethiopas Maior difficultas est quomodo illic daphnis fuisse intelligatur, nisi allegoricos per eum Augustus intelligatur: vt dixi.) Mincius. i. fluuius ille iuxta Mantuam incidens in paludem, prætexit. i. abscondit hic ripas tenera arundine, & examina. i. conuolatus: aut fœturæ simul edoctæ apum, resonáte quercu sacra. s. Ioui, aut ob vetustatem religiosa & concaua (In quercum aũt 9cauam 9gerunt aliqñ apes mella sua, solet ꝑterea res, vt vetustate, ita religione pollere apud ethnicos, vnde est, iuxtaq; veterrima laurus Religione patrum multos seruata per annos, vetustas aũt 9cauitatẽ generat.) Quid facerẽ. i. dubitabam, qd facere deberẽ, q: ego neq; habebam alcippẽ. s. 9iugem, nec phillida. s. amicam: quæ clauderet domi agnos depulsos a lacte. i. monebat hunc qdem redire domum vt clauderem agnos, ne matres ifestarent, hinc vero inuitabar ad audiẽdum certamen cantátium. vnde seqtur. & corydon erat magnum certamen emphaticos. i. causa magni certaminis, aut magnopere certaturus cũ thyrside. Tamen. i. tametsi vrgebat redire domum, tamen posthabui. i. minoris feci & postposui. Aut sic tamen. i. tandem post longiusculam deliberationem, posthabui mea seria. i. res seriosas. i. seorsũ a risu, & anxias, quæ me vrgebant ire domum (qđ potius dixero, q̃ vt cum Mancinello ꝑpter caprum amissũ dictum putẽ, sic. n. nõ haberet fidẽ daphnidi, qui eũ saluum pnũciauit) Igitur cõtinuatiuum est, aut causale, vt sit ideo, q: viderunt me, & daphnim 9iter futuros tanq̃ censores, ipsi cœpere. i. inceperunt ambo, 9tendere alternis versibus, hoc est amœbeis, q: musæ. i. camenæ, & opportunitates canendi volebant eos meminisse. i. ad memoriam reduxisse versus suos alternos. i. alternatim. Aut si sit, volebam legendum. ¶ Ordo est. O musæ, ego volebam. i. optabam eos meminisse alternos, aut volebam meminisse. i. recordari alternos. i. alternatim platos. Corydon supratulit, ac pposuit hos. i. pxime sequentes, & semp priores versus, & thyrsis referebat. s. in responsionem illos, idest subseq̃ntes versus, qui post corydonis ponuntur. Regula est. In zeugmate

Meliboeus vñ dictus

Ordo

Ordo

Regula grámaticalis

Interloquuntur Meliboeus, Daphnis.
Corydon. Thyrsis ME.

MOrte sub arguta cõsederat ilice
Daphnis.
Cõpulerátq; greges Corydõ,
& Thyrsis in unum.
Thyrsis oues, Corydõ distẽtas
lacte capellas.
Ambo florentes ætatibus, Arcades ambo.
Et cantare, pares, & respondere
parati.
Huc mihi dum teneras defendo a frigore myrtos.
Vir gregis ipse caper deerrauerat, atq; ego Daphnim
Aspicio, ille ubi me contra uidet, ocyus inquit.
Huc ades o Meliboee caper tibi saluus & hœdi.
Et si quid cessare potes, requiesce sub umbra.
Huc ipsi potum uenient per prata iuuenci.
Hic uiridis tenera prætexit arundine ripas
Mincius, eq; sacra resonant examina quercu.
Quid facerẽ? neq; ego Alcippen, nec Phyllida hẽbam.
Depulsos a lacte domi quæ clauderet agnos.
Et certamen erat, Corydon cum Thyrside, magnum.
Posthabui tamen illorum mea seria ludo.
Alternis igitur contendere uersibus ambo
Cœpere: alternos musæ meminisse uolebant.
Hos Corydon, illos referebat in ordine Thyrsis

SERVI.

FOrte sub argu. Pene Theocriti ecloga est, ná & ipsas trástulit, & multa ex aliis ad eá cõgessit. Arguta, canora, stridula: alibi breuis, vt argutũ caput Daphnis diuinũ iducit: q: Mercurii filius est, ná qđ dicit, cap tibi saluus, & hædi, q̃ si diuinat. Cõpulerátq; greges, Copellere pꝑe est diuersa: vel diuersoꝝ generꝝ aĩalia eodẽ cogẽ. Arcades. i. q̃ si piti. vt arcades putares: & Mátuani erát. Et cátare pares, & re. pa. q pñt & 9tinuũ carmẽ dicere, hoc. n. est cátare: vt extinctũ daphnin, & amœbeũ referre. vt Ertne, ph. a. Desen. a fri. alii simplr̃ acceperũt dũ myrtos tego, ne frigus exurat. Alii quia tũc æstas erat, dicũt desen. fri & tego 9 frigus futuꝝ, alii dũ defendo. dũ defensaculũ paro in myrtos a fri, i. q̃ situ sine fri. vẽdicát. n. pastores sibi aliq̃ loca pp frigus futuꝝ. Vir. gr. Abusiue: nátm in hoie dicimus virꝝ. sic. Ho & olentis vxores mariti. acyrologia est. Cap. t. s. & h. vel q: in capro spes est hædoꝝ, vñ itelligimus istũ & hædos pdidisse, q̃q̃ nesciret & illũ, vt diuinũ sciuisse potuit tñ scire, s; leuius dánũ cõparatione maioris cõtẽpsisse. Cessare potes, si potes aliqđ tibi ociũ psuadẽ. Alloqtur. n. amátẽ laboris, Ipsi. i. spõte sua, itelligimus aũt istũ pter gregẽ capellaꝝ iuuẽcos habuisse peculiares, vel ipsi referam⁹ ad hædos & caprum, vt per prata iuuẽci. Mĩciũ fluuiũ itelligamus. q Venetiæ est Alcippen. p. amicas itelligamus cátantiũ. i. nõ hẽbá alcippẽ, vt ille nec phil, vt alter, Certamẽ corydon. vt ille certamẽ cũ illo, vt magna 9tẽtio est cũ Cice. Verg. Mea seria necessitatẽ capri ingrẽdi. Ludo, cantilenæ, vt Ludẽ quæ vellẽ ca. pmisit agresti. alternis igit. Queadmodũ supra: & rñdere parati. Volebát, si volebát, sensus est, musæ vtriusq; meminerát, vt aniát alterna camœnæ, alii legũt volebá, & ẽ sensus, Optabá, o musæ alternos. i. oĩa q̃ dixerunt, tenere. Ná in fine dicet Hæc memini. Referebat. amœbei carminis lege.

Vir quis dicatur,

MANC.

¶ Forte sub ar. Verg. imitat⁹ est hoc loco. vt alibi Theocritum ipsum in eclo. vi. vbi Daphnis: & Damœtas amici: polyphemi amorem i galateá vicissim canũt. sed tũ deuicit neuter. neuter supatus abiit. hic Xo Thyrsis vincitur. Incipit aũt theocritus sic. Cõpulerát pecudes daphnis formosus i vnũ, Damœtasq; ambo dulces emittere cátus Edocti, alternasq; patiq; reddẽ voces ambo florẽtes ætate, &c. arguta sonora a frigore. i. frigido vẽto, solẽt. n. martio mẽse potissimũ, & aprilis initio, germina virere, qđ fere áno quoq; meis quibusdá eueis arborib⁹ accidit. Id aũt sic exponẽdũ, qm̃ tũc teneræ sunt myrtus, pp qđ vere id actũ eẽ, accipim⁹, nõ æstu, quo duræ myrt⁹, vñ ait inferius. Solstitiũ pecori defendite, iá venit æstas Torrida, iá læto turgẽti palmite gemmæ. Cõtra, ex opposito, cessare: vacaf ab labore. Reqesce. sub. vm. solet. n. q̃q; martii tpe, & aprilis sol esse

Mincius vbi locoꝝ

eẽ calidior. nã ver ẽ Mincꝰ. flu. ẽ. q pterfluit Mãtuã, de quo ſuperiꝰ ẽt. Viridis cærule⁹, q̃ ẽt arũdines efficiũt foliorũ copia ſacra, Ioui. ſ. examina, hæc. n. martio mẽſe incipiũt alueos exire & arboribus inhærere. Corydon, p corydoni dixit p antiptoſin. Poſthabui: poſtpoſui, ſeria. ſ. grauia, & triſtia, hoc eſt ẽ miſſum caprũ, ſeriũ, triſte, & q̃ſi ſine riſu dr, authore Mar. Ludo. ioco, & cãtilenæ alternis, p alternanim, alternos, viciſſim, & alternatim vtriuſq;, Meminiſſe recordari.

Nymphæ, noſter amor, Libethrides. aut mihi carmen,
Quale meo Codro, concedite, proxima Phœbi
Verſibus ille facit, aut ſi non poſſumus omnes.
Hic arguta ſacra pendebit fiſtula pinu.
Paſtores Edera creſcentem ornate poetam. Thyr.
Arcades, inuidia rumpantur ut ilia Codro.
Aut ſi ultra placitum laudarit, baccare frontem
Cingite, ne uati noceat mala lingua futuro.

SERVI. ¶ Lybethrides, lybethros fons, vbi colũtur muſæ, dixit aũt nymphas, q: ſm Var. eædẽ ſunt nymphæ, & muſæ nec immerito, nã aquæ motus muſicã efficit. Varro tres tñ muſas nũciat. Vnã, quæ ex aquæ naſcit motu, alterã, quæ aeris ictu ꝯficit ſonos. Tertiã: quæ mera tñ voce ꝯſiſtit, multi hic p daphni Auguſtũ, p Cory. Ver. allegorice itelligũt, p thyrſim, q vincit obtrectatorẽ Vergilij: ſiue mœuiũ, ſiue anſerẽ Poetas. ſi nõ. p. o. ſm illud, nõ oia poſſumus oẽs, nã debuit dicere. ſi ego nõ poſſum. ſacra. ſ. mſi deorũ. Creſcẽtẽ nõ iam poetam, ſed naſcẽtẽ, vt modeſte de ſe loqtur, exprimit aũt carmẽ amœbeũ. Nã cũ Cory. petiſſet, vt eſſet codri ſilis: hic ſe adeo Codrum ſuperare dixit, vt in ſe eius inuidiã poſſit mouere. Hedera aũt coronant poetæ, q̃ſi Libero ꝯſecrati, q etiã vt bacchus iſaniunt, Hora. Vt male ſanos aſcripſit ſatyris, fauniſq; poetas, vel vt hedera ſemp viret, ſic carmina æternitatẽ merẽtur. Vltra placitum idest nimis irriſorie vltra q̃ placeo, & mereor: Mala lingua. Faſcinatoria, nocendi ſcilicet ſtudio.

MANC. ¶ Nymphæ, muſas ipſas nymphas appellat, & Stra. li. x. ſer. Thracas fuiſſe boetiæ accolas, q libethridũ nymphaꝝ antrum ꝯſecrauẽt. ſeri. itẽ libethrũ quẽdã fuiſſe Thraciæ locũ, vbi muſæ cultæ ſunt. Libethrides libethra fons eſt i magneſia, regiõ qdẽ thessaliæ adiuncta, vt ſcri. Ply. li. iiij. Theſſaliæ itẽ boetia iuncta eſt. Soli. inqt. Sed ne tranſeamus pſidium poetaꝝ, fons libethrus & ipſe magneſiæ eſt. Nõ. p. o. ſup. carmina facere, p xima verſibus phœbi, vñ Codrus. Hedera. de baccatus in pollione, vbi etiam de bacchare. Mala lingua, de faſcino lege in Palæmone. Vltra placitum, vltra æquum.

Setoſi caput hoc apri tibi Delia paruus. Co.
Et ramoſa Mycon uiuacis cornua cerui.
Si proprium hoc fuerit, leui de marmore tota
Puniceo ſtabis ſuras euincta cothurno.
Sinum lactis, & hæc tibi liba Priape quotannis Th.
Expectare ſat eſt, cuſtos es pauperis horti.
Nunc te marmoreum pro tempore fecimus, at tu
Si fœtura gregem ſuppleuerit, aureus eſto.

SERVI. ¶ Mycon, vel eius filius vl' pſonus. Viuacis. Nã, vt ait Ply. cũ ſe cerui ætate grauatos cernũt, ſpẽtes reqrũt, vt eos flatu ad ſe tractos cũ comederint, reuertantur rurſus in ætatẽ porem. Propriũ, vt talia faciat carmina, q̃lia Codrus, Tota: nã ſolent pleriq; caput tñ, vel thoraca facẽ. Cothurno: i ſingulari vſus eſt, q: hoc genus calciamẽti aptũ eſt vtriq; pedi, ſic ẽt in æneide, dicere cothurno dixit. Sinũ. Sinus genus vaſis: cuius pria pducitur. Cũ vero gremium ſigt, corripitur, eſt ẽt hĩc diuerſa pſonaꝝ. Nã ille ſupra cũ veneratione locutus eſt apud numẽ ſeuerum, hic vero iocatur, q: alloqtur numen qd' iocis gaudet. Priapus aũt deus lampſacenus helleſponti, qui hortos tuet. Liba placẽtas. Pro tpe, p neceſſitate. Si fœ. gre. ſ. ſi tot agnos habuero, quot oues. Fœtura. n. eſt prouẽtus. i. ipſe fœtus.

Sinus qd ſit.

Fœtura quid ſit.

MANC. ¶ Tibi ſup. vouit vel tradit, ac tuo tẽplo affiget. Viuacis cerui: vita ceruis in ꝯfeſſo lõga, vt inqt Ply. li. viij. poſt cẽtũ ãnos aliqbus captis cũ torqbus aureis q̃s Alexã. magnus addiderat adoptis iã cute in magna obeſitate. Ramoſa cornua, cornua mares hñt, indiciaq; ætatis in illis gerũt, ſingulis annis adijciẽtibus ramos, vſq; ad ſexẽnes ab eo tpe ſilia reuiuiſcũt nec põt ætas diſcerni. Ply. li. viij. Si pprũ hoc fuerit, pprũ. i. puatũ mihi, nec ad alios ptinẽs, hoc. ſ. vt carmẽ, q̃le Codrus côponẽ, Ad id aũt Dianã iuocat: q: in bucolicũ carmẽ Dianæ mãte debet tertium conformari proximiori conſtructibili. proximus autẽ eſt, qd' pcedit, aut imediatius ſeqtur, vt caper tibi ſaluus, & hædi. Illic autem. Cõpulerantq; greges. Thyrſis oues, Corydon diſtentas lacte capellas. Prolepſis eſt.

ASCEn. ¶ Nymphæ noſter amor. Quaternis verſibus cõtẽdunt, vt in damœta binis, incipiens itaq; corydon facit quandam ſuo carunculaꝝ ad muſas petẽs ſibi tale carmen donari, quale codro donauerint: aut minans ſe non amplius cantaturum, ſed ad pinum fiſtulam cum arte ſuſpenſurum. Solent enim q iquamo exercitatione emeritos ſe ſignificare volunt, neq; illaꝝ amplius exercere illius arma hoc eſt inſtrumẽta ad tolum, ac poſtem numinis quod illi præeſt pendere vt pueri prætextaꝝ laribus puellæ puppam veneri. pugiles, ceſtus polluci. bellatores ſcutum, & enſem herculi, nautæ remum & contum neptuno, muſici autem fiſtulam, aut lyram muſis. Per hoc autẽ præfert corydon fiduciam codro æquari poſſe, ſi enim dubitaret non ſe ad artis comiſſionẽ aſtringeret. Ad hoc reſpõdet Thyrſis, & contrarium, & plus dicens, atq; ita legem ſeruans. Cõtrarium quidem dicens, quia corydon optauit codro amicoꝝ æquari. hic autem cum ad inuidiam prouocare cõtẽdit. Plus autem quia ſic codrum ſuperare vult, vt præ inuidia diſrumpatur, Significat præterea ſe & dignum hedera, & inuidia, cõtra quam vult baccare cingi.

Ordo. ¶ Ordo eſt. O nymphæ libethrides. i. o muſæ libethrum fontem in magneſia frequentare ſolitæ: appoſitorie noſter amor, idest quæ eſtis vnicum deſideriũ ſola voluptas, & peculiares deliciæ noſtræ, aut concedite mihi carmẽ, ſup. tale, quale ſupple conceditis codro meo, ſcilicet amico. Ille enim facit, ſupple carmina proxima verſibus phœbi. i. accedentia q̃ proxime ad artem apollinis, qui pnceps heroicis carminis eſt (vnde in arte flaccus. Lyræ ſolers: & cantor apollo, &c.) Aut ſi non omnes poſſumus, ſup. tale carmen facere: quia poetæ naſci cenſentur, eſtq; poetica ars, per quam paucis data, mea fiſtula arguta: idest ſonora, aut repræhenſa, & deuicta, pendebit, hic ſup. de pinu ſacra, idest ꝯſecrata matri deũ. Ad quod Thyrſis etiam in hoc plus dicens, q: non minuocat: vt poeta ſit, ſed ſe iam poetam quidem eſſe: verũ ne immodeſte id dicat, adhuc creſcentem reſpondet. O paſtores arcades, qui. ſ. vt alibi dicetur, ſoli periti eſtis cantare, & ita pro merito queũs hedera donare poteſtis, ac ſcitis ornare poetã. ſ. me videlicet Thyrſim, & creſcentem. i. ſurgentem, & nõdum cõſummatũ hedera. ita vt ilia rumpant codro inuidia. i. præ inuidia, quia videbit ſe a me ſuperatum. Aut ſi tanta: ſup. erit mihi in cantilenis gloria, vt inuidiam gloria ſuperauero, & ita ipſe laudarit vltra placitum. i. inuitus cum deſamare non audeat, cingite vati. ſ. mihi frontem bacchare. i. illa herba, quæ valet contra faſcinum, ne lingua mala. i. nociua, & faſcinatoria, noceat mihi vati futuro. hoc eſt, ſi forte me coactus laudauerit cõtra placitũ ſuũ: & tñ liuorem diſſimulauerit, ne lingua eius me faſcinet, cingite frõtẽ bacchare, Hæc potior ſnĩa viſa eſt q̃ vt dicã, cõtra placitũ. i. vltra æquum. ſic. n. nõ plus diceret. ſed minus contra legẽ.

Regula grãmaticalis ¶ Regula eſt, efficiens naturalis ſæpe regitur a verbo in ablatiuo ſine ppoſitione, vt rumpor inuidia rubeo pudore. algeo pauore. taceo pudore, &c.

ASCEn. ¶ Setoſi caput hoc apri, &c. A muſaꝝ inuocatione ad paſtorale numẽ laudãdum trãſit, ad dianã videlicet, quæ q: venatrix canibus: quoꝝ paſtoribus ſumma cura eſt, pficitur, vñ in Damœta. Notior, vt iã ſit canibus nõ delia noſtris. Dicit aũt myconẽ pueꝝ ſuũ dianæ iam nũc afferre caput apri: & cornua cerui, q bus ſe venationi deditũ, & eius deditũ ſignificat, pollicetur q; ei, vt apollinis ſorori, ſi carmina: qualia codrus, hoc eſt, pxis phœbeis facere poſſit, ſtatuã marmoreã facere eum ctã, q: venatrix eſt ſuris cothurno purpureo, ad qd' thyrſis in ſilĩ plus dicens rñdet, ſe iã priapum marmoreũ feciſſe, factuꝝ aũt aureũ, q: ergo plus eſt feciſſe, q̃ factuꝝ eſſe, & plus aureũ q̃ marmoreum. nimiꝝ plus dicit.

Ordo. ¶ Ordo eſt. O delia. i. diana venatrix ãn apollinẽ, ſed ex eadẽ matre, eodẽq; puerperio in delo inſula genita, paruus mycon. i. puer meus humilis (niſi idẽ ſit, q & corydon) ſup. offert, ac dicat tibi, hoc caput apri ſetoſi, idest ſetis multis, qd' feritatis ſignũ eſt, obſin, & hæc cornua ramoſa. i. multis ramis ornata, vſq;. n. ad ſextum annũ dicũt vnũ accreſcere, & iõ hñ dicit. cerui viuacis, aut q: oẽs diu viuunt, aut q: pcipue diu vixerit, vñ munera ſua prudẽter commẽdat, p̃, q: hic dicit, ſe aut pueꝝ ſuũ puum, quo ſignificat ſe velle maiora dare, ſi poſſet, deinde q: caput, & cornua, q̃ a venatoribus aſſeruari ſolent, in laudẽ, & gloriã, tñ q: caput apri quod difficile acqſitu eſt, & potiſſimũ ſetoſi. i. adulti iã, & ferocis. Tum q: viuacis cerui, & nouiſſimo, q: ramoſa, vt annoſum ſignificet ceruũ, & ita fugæ peritum fuiſſe, & aprum ferocitate munitum, a difficultate ergo munera ſua cõmendat. addit aũt. ſi hoc. ſ. facere carmina, q̃lia Codrus (niſi ad artẽ venãdi referas) Nõ. n. ab Diana vr expectanda ars poetica, & ptereã vt ſuperioribus cñdet, nõ minoris facit hẽc, pprũ venandi ſtu

dium. quam faciendi carminis peritiam, fuerit proprium .i. mibi peculiariter datum. vt, scilicet solus tali carmine, aut tali venandi arte excellam, tu stabis .i. erigeris in statua, tota de marmore leui, idest leuigato, & polito euincta suras, idest habens eusctas suras, cothurno, idest alto calciamento geminum tenus fere protenso, puniceo, idest purpurei coloris, eo autem, gaudet venatores. Vnde aenei. primo Venus Venatrici similis dicit. Virginibus tyrijs mos est gestare pharetram, purpureoque alte suras vincire cothurno. ad haec Thyrsis, O priape, idest deus orator (quem forte inuocat, quia hedera. & baccare cingi cupiebat, quae in hortis nascunt.) sat .i. satis est, te expectare quotannis .i. singulis annis a nobis sinum, idest vas mulctrale (sitellam per diminutionem vocant) lactis, & haec liba .i. placentas, quia tu es custos pauperis horti. q. d. si plura possem plura darem. Nos fecimus nunc te marmoreum pro tempore .i. iuxta egestatem nostram in qua sumus hoc tempore, at, idest sed si foetura, idest propagatio: & educatio, suppleuerit .i. aequerit gregem ita vt singulae nires singulam prolem educet, tu esto .i. iubeo. vt tu sis, ex aureus .i. solo auro formatus, Potest et dianam tanque bucolici praesidem inuocare.

ASCEn. ¶ Nerine, &c. post vtrunque numen, et musices, & venationis, quarum pastores studiosi. proxima cura est amicae, quam nunc Corydon inuitat, praecaturque, vt vesperi ad se veniat. Idem fere respondet Thyrsis. sed plus dicit, quia se vehementius amare, vt pote, qui nequeat ad vesperam vsque amorem differe, nec nihil contrarij interserit, quia cum ille de dulcibus, hic de amaris loquitur. Itaque adhuc vtcunque legem seruat. ¶ Ordo est. O galathea Nerine .i. nerei filia (est enim patronymicum in ne) existens mibi dulcior thymo hyblae .i. nato ad hyblam oppidum siciliae vbi propter eius copiam fragrantissimi mellis plurimum est existens etiam candidior cygnis, idest oloribus, cum enim sit quasi lactis dea, per lac significatur albedinem cygnorum superare, & cum sit dea, addere splendorem, & formosior alba hedera, quae geminis in fructu simillima est, Dum primum, idest vbi primum, vel vt primum. tauri pasti repetent, idest iterum petent, et adibunt praesepia, venito suple. ad me, si qua, idest aliqua cura tui corydonis, habet, idest tenet, & occupat te. Ad quod thyrsis. Immo ego videar, idest volo, vt videar tibi, non vrsim amarior herbis sardois: idest quae nascuntur in sardinia, et horridior, idest asperior rusco, idest herba illa horridissima: et vilior, idest abiectior alga proiecta, idest herbis: aut iniecta a procellis ad littus appulsis, & proiectis, si haec lux, idest hic dies, quo Nerinen expecto, quae mibi noctem promisit, non sit, idest non videatur mibi longior toto anno, o iuuenci pasti, idest qui iamdudum satis pasti estis. ite domum, ite inquam, si quis, idest aliquis pudor est vobis: idest si quicque verecundiae vltra pastum pasti, Et ita monet iuuencos, vt domum abeant, quo possit amica potiri, ac frui quam se ille patienter expectare: significauit.

Ordo

consecratum scribunt. Nam vt Diodorus ait, tradidit daphnin Dianae fistula, et cantu bucolico apprime oblectasse. Suras, Sura est posterior pars tibiae. Puniceo rubicundo quasi phoeniceo. Cothurnos cothurni sunt calciamentorum genera venatorum, quibus crura etiam muniuntur, cuius calciamenti effigies est in simulacris liberi, et Dianae Prob. author. sinum lactis, sinum vas est sinuosum. vt scribit Marcel. sinum autem vas vinarium grande, teste Varro. Liba sunt placentae: de faere, & melle: & oleo sacris aptae. dicta vero liba, teste Varrone, quod libarent: priusquam essent cocta. Cato autem cap. lxxv. docet latius, quo pacto libum fieret. Priape, hic deus non solum in vrbium templis, sed in agrestibus quoque locis tanquam vinearum, atque hortorum custos colebatur fructuum fures castigans, et sacra cum risu: et ludo fiebant, fabulantur antiqui Dionysij, ac veneris filium fuisse, asseruntque nonnulli priscos illos, quum vellent boium pudenda occultius notare, priapum dixisse. Diod. author li. v. Foetura .i. genitura ex ouium prouentu.

Nerine Galathea thymo mihi dulcior hyblae. **Co.**
Candidior cycnis, edera formosior alba.
Cum primum pasti repetent praesepia tauri.
Si qua tui Corydonis habet te cura, uenito.
Immo ego Sardois uideat tibi amarior herbis. **Th.**
Horridior rusco, proiecta uilior alga.
Si mihi non haec lux toto iam longior anno est.
Ite domum pasti, si quis pudor, ite iuuenci.

SERVI. ¶ Galathea, Quae mibi talis est, qualis fuit Galathea polyphemo Nerinae, Graecum patronymicum foemininum, quod desinit aut in as, vt pelias, aut in eis, vt atreis, aut in ne, vt nerine, adrastine, Thimo hy. vel odore hyblaei Thymi. vel melle hyblaeo vt a materia rem dicat. Thymus enim apibus, non hominibus dulcis est. Alba, quia est etiam nigra Edera: sed vtraque ex ligno, non ex frondibus dignoscitur. Tui cory. Plenus affectus, illud, si quis amatae tangit honos. Sardois: In Sardinia Sardoa herba nascitur apiastri similis. Haec ora hominum rictus in dolore contrahit, vt velut, ridentes moriantur, Ite domum, iuuenci auidissime pascuntur, & ideo increpat, quod tarde redeant.

MANC. ¶ Nerine, Nerei filia, de quo superius. Thymo etiam supra patuit. Hyblae, vide in Tityro. Edera alba: non propter lignum alba Edera dicitur, & nigra, sed propter folia, & semen: est enim alia fructu tantum candida, alia & folia, arbores autem necat candida, omnemque succum auferendo tanta crassitudine augetur, vt ipsa arbor fiat, brachia sibi maxime ramosa, ac robusta. Ply. lib. xvj. Sardois herbis, herba sardinia: quae in fluuijs prouenit iusto largior, si edulio fuerit vescentibus neruos contrahit, rictu ora deducit, vt qui mortem oppetunt, veluti ridentium facie intereant Soli. author, Rusco: Ruscum herba est sponte nascens, qua in cibis vtuntur pleraeque gentes: Plynius libro vigesimoprimo Alga, marina herba tenuissima.

Ruscum quid sit

ASCEn. ¶ Muscosi fontes, &c. Tandem ad gregem suum respicit Corydon comprecans, ne calore suo aestiuali conficiatur allegoricos thyrsim ei vsque amores taxans, quippe qui se impatientissimum significauit, et totum ardere, a quorum ardore se, et suos defendi precatur Corydon, Contra quod thyrsis respondet contrarium. & plus. Contrarium quidem, quia cum ille de calore locutus sit, hic de frigore loquitur, plus autem, quia cum ille se defendi precetur: hic se defensum gloriatur, ac si munitum, vt ne officere quidem possit. Nondum ergo victus est. ¶ Ordo autem est. O fontes muscosi, idest musco tecti, cum sitis in vmbris. & herba mollior somno, vos inquam & viridis arbutus, quae vos tegit, idest cum viridi arbuto, qua teguntur, defendite .i. arcete, pecori, idest a pecore meo, solstitium, idest calorem solstitialem: & qui est in solstitio aestiuali, quia aestas torrida: idest omnia torrens, aut quae a sole torrentur. venit iam: quia gemmae: idest grossi, & propaginis nodi turgent. idest inflantur & exitum quaerunt, iam in palmite (quod signum futurae aestatis etiam saluator noster dedit) Respondet Thyrsis, hic suple, est focus: idest locus ad ignem fouendum aptus, & tedae. idest ligna picis: ac resinae plena, vnde pingues dicit sunt hic, scilicet ad ignem extruendum apta materies, hic est semper plurimus ignis, & postes sunt hic nigri assidua: idest continua fuligine, idest nigredine pinguis fumi, nos curamus, idest consideramus, aut timemus hic tantum, idest in tantum duntaxat frigora boreae illius venti septentrionalis, de quo in Georgi. & boreae penetrabile frigus adurit, quantum, aut lupus curat numerum, aut flumina torrentia, idest abundantia, et eleuata timoribus aquarum, curant, sup. ripas, quod nihil est.

Ordo

Muscosi fontes, & somno mollior herba. **Co.**
Et quae uos rara uiridis tegit arbutus umbra.
Solstitium pecori defendite, iam uenit aestas
Torrida, iam laeto turgent in palmite gemmae.
Hic focus, & tedae pingues, hic plurimus ignis **Thyr.**
Semper, & assidua postes fuligine nigri.
Hic tantum Boreae curamus frigora, quantum
Aut numerum lupus, aut torrentia flumina ripas.

SERVI. ¶ Muscosi, lanugine viri conspersi. Arbutus, arbor est frondibus raris. Iam ve. Non est, sed aduentat, nam adhuc turgent gemmae, in palmitibus vitis. Pingues Desudantes picem. Aut nume. lu. Quia solum praedas considerat.

MANC. ¶ Muscosi, lanuginosi. Et somno mollior herba .i. iocundior somno. Solstitium. solstitia duo sunt, brumale, & aestiuum. Nono cal. ianua. brumale solstitium est. Aestiuum vero. viij. c. vij. & vj. cal. Iulias, in quo fauonius, & calor author est. Colu. li. vij. ca. ij. plura etiam Ply. li. xviij. cap. xli. Defendite .i. auertite, atque depellite. Nam vt Gel. sen. li. viij. ca. j. Offendere proprie, & latine significat incurrere in aliquid: & incidere. Defendere vero auertere atque depellere. Hic Quinti. Clau. ait a pinis hostes defendebar facillime, Aestas, ea incipit. vij. idus may. Autumnus. vij. idus sextilis, hyems. iiij idus nouembris. Ver. Vij. idus februarij. Varro li. j. de re rusti. author. Id laeto palmite, palmes dictus vt Festus ait, quod in modum palmae virgulas quasi digitos edit, est autem, vt ait, vitis materis mollis: quod per nouella brachia emissus fructus affert propterea laeto palmite poeta dixit. Gemmae, hae oculi vitis dicuntur per metaphoram .i. translationem, quae teste Fabio lib. viij. copiam auget sermonis

Offendo quid sit

get sermonis pmittēdo mutuari, quæ non habet, vnde necessitate rustici dicunt gemmas in vitibus, quid enim dicerent aliud. Tedæ. Teda resinam fert, vnde succo est abundantior flammis, ac luminis sacrorum etiam grata, ply. lib. xvi. Focus. Varro scribit focos dictos, quod foueat ignes, quicquid autem ignem fouet, focus vocatur, seu ara sit, siue qd aliud in que ignis fouet. Sunt qui dicant a græco phos, quod est ignis, seu lux: seu lumen. Postes, a post dicti videntur, quod post fores stant. Pass. Torrentia, Impetuose æstuantia.

Stant & iuniperi, & castaneæ hirsutæ. — Co.
Strata iacent passim sua quæque sub arbore poma.
Omnia nunc rident, at si formosus Alexis
Montibus his abeat, uideas & flumina sicca.
Aret ager, uitio moriens sitit aeris herba. — Th.
Liber pampineas inuidit collibus umbras.
Phyllidis aduentu nostræ nemus omne uirebit
Iuppiter & læto descendet plurimus imbri.

SERVI. ¶ Stant, plenæ sunt, alias horrent, vt stant lumina flāma. hirsutæ ad huc inter suos echinos positæ. Rident, læta sunt, vt mixtaque ridēti colocasia fundet achanto. Hora. ille terrarum mihi præter omnis angulus ridet. Flumina sicca. hyperbolice, quod continuo fluentes aquæ siccentur, Vitio aeris, pestilentia corrupti aeris affligitur. Inuidit vmbras, inuideo tibi illā rem dicimus: vt Te ne inquit miserādæ puer. cū læta veniret, Inuidit fortuna mihi. Vir. nunquam pāpinos in fœ. ge. pfert, sed Varro frequēter. Iupiter, & l. d. p. i. sic alibi. Coniugis in gremiū lætæ descendit. Aer enim in pluuias soluitur.

MANC. ¶ Stāt, plenæ sunt inqt Nonius hoc loco sisenna, cœlū caligine fiat. Iuniperi, iuniperus aūt cætera oīa excalefacit, extēuat cedro similis: accēsa serpētes fugat, semē stomachi, pectoris, lateris doloribus vtile, tusses concoquit, illitū tumores sistit, Ply. li. xxiiij. Iupiter & læto descēdet plurimus imbri. iup. i. aer, is .n. Iupiter est, vt dixit. Ennius, quē græci vocāt aerem. qui ventus est, & nubes imber postea, sic enim Varro docet. descendet autem in terram læto imbri, idest fœcunda pluuia.

Populus Alcidæ gratissima, uitis Iaccho. — Co.
Formosæ myrtus Veneri, sua laurea Phœbo.
Phyllis amat corylos, illas dum Phyllis amabit,
Nec myrtus uincet corylos, nec laurea Phœbi.
Fraxinus in syluis pulcherrima, pinus in hortis. — Thy.
Populus in fluuiis, abies in montibus altis.
Sæpius at si me Lycida formosa reuisas.
Fraxinus in syluis cedet tibi, pinus in hortis.
Hæc memini, & uictum frustra cōtendere Thyrsim. — Me.
Ex illo Corydon Corydon est tempore nobis.

SERVI. ¶ Fraxinus, ita erūt pulchræ hæ arbores i suis locis natæ, vt tu ad me venire sæpius curaueris. Ex illo cory. cory. est tpe nobis, victor nobilis supra oēs quā rē qñ rustic⁹ iplere nō potuit.

PRO. Alcides vñ dictus. ¶ Popul⁹ alcidæ. g. Alcides Hercules ab alcæo auo. siue ἀπὸ τῆς ἀλκῆς. i. fortitudine Pindarus initio Alcidē noiatum post ea Her. dicit ab Hera, quā Iunonē dicimus, quod eius ope ipsius opinionē famāque virtutis sit cōsequutus. In huius tutela popul⁹, Liberi vites, Veneris aūt myrtus. Physici Herculē ps dicūt interptātes, ideoque populū ei adsignari allegorice, vt quia bicolor sit, partes tēporis accipere possimus. i. noctis, atque diei.

MANC. Phœbus vñ dictus. ¶ Populus. de hac lege Ply. lib. xvj. & lib. xxiij est aūt populus in tutela Herculis, q, vt aiunt, ad inferos iens populeia fronde se coronauit. Alcidæ. i. Herculi, fuerat. n. Alcæus Amphitrionis pr̃, vt Euripides ostēdit, a quo Hercules ipse Alcides dicit, Iaccho, de hoc superius patuit. Laurea, laurus ipsa. Phœbo. phœbus dicit lucidus, vel purus: quasi phobios, a phos, & bios. i. lux vitæ, epitheton est Apollinis, vsi legit. Mihi phœbus Apollo prædixit, Est nobis Corydon: ac si diceret dulcis, cantus. vel dulcis cantor. Corydos enim auis dulce canit', vti quant dicitur etiam Corydalos.

ASCEN. ¶ Stant & iuniperi, &c. Corydon hic, vt eundem cēseas, qui se in secunda Alexim adamare confessus est in gratiā Alexidis dicit omnia eius psentia plena esse, atque læta quæ eius absentia, & inania: & arida mœrore fiant. Cōtra Thyrsis dicit oīa tristia, atque arida esse, sed aduentu Phyllidis amicæ suæ læta atque plena fore, in qua re pro parte vincitur, quia licet contrarium dicit, non tamen plus immo minus est quod futurum pmittitur, q quod præsens est, nec tam efficax est ratio mali q̃ boni. ¶ Ordo est. Et. i. simul iuniperi. a. frutices illi, quarum acinis vescuntur ficedulæ, stāt. i. plenæ sunt, vt saccus turgidus, & castaneæ hirsutæ. i. quæ in calicibus hirsutis nascuntur, stāt, sup. (Est autem spondaicus artificij plenus, nā iuxta regulas, prius positam spondeum pcedit dactylus, & pōdus est in sententijs: ac languor quodāmodo in arboribus, quæ pondere fatiscunt. Nec abijcitur vltima vocalis in castaneæ propter aspirationem vim literæ obtinentem) & poma. i. fructus arborū, quæcunque mollem corticem habent iacent strata passim. i. per aliquid interualli, sub arbore quæque sua. idest ppria. s. ipsi arbori, est autem sua nominatiui casus, quia corripitur. Omnia rident: idest lætitiam præ se ferunt, nunc quia. s. alexis adest, At. i. sed si formosus Alexis abeat his mōtibus. i. descedat hinc tu videas. i. quilibet videre possit, & i. ēt flumina sicca, Ad hoc thyrsis ager aret. i. ā aridus & siccus, atque exustus est. & herba moriēs vitio. i. corruptiōe, & infectiōe aeris, sitit. i. desiccat: & siccitate cōficit. Liber. i. bacchus, q quarū inuentor est vitium, amator esse debet, inuidit. i. p inuidiā abstulit collibus (quos tñ amare deberet, qr dicit in Georg. deniqz apertos Bacchus amat colles). i. monticulos, vmbras pampineas. i. pampinos quæ vitium frondes sunt. hoc est etiam vites frondibus propter ariditatem spoliatæ sunt, sed omne nemus virebit aduentu nostræ Phillidis, & iupiter, idest iuuans aer, & rerum naturalium pater, descendet plurimus: idest abūdantissimus, sup. cūm imbri læto, idest omnia lætificante, & vegetante.

ASCEN. ¶ Populus, &c. Ne phillidis amore superbiret Thyrsis docet Corydon se non minoris Phyllida facere: vt q̃ꝗ ei placerent omnibus præferenda censeret, non quia meliora sint, sed quia illi placeant, nam populus inquit arbor est gratissima herculi eo quod virtutis eius significatiua est in frondium colore, quia introrsum virides extrorsum albicant, eis quoque coronatus inferos petisse dicitur. Vitis est gratissima baccho, quia inuenit eam. Myrtus veneri, quia in litore nascitur maris, e mari autem nata venus est. & laurus est gratissima phœbo in qua Daphne eius amica conuersa fingitur. Ea autem arbor in sole nascitur libenter, nec æstu eius folia pallent, aut decidunt, sed quia Phyllis amat corylos, quæ viles quidem sunt arbores ferētes nuculas, quas auellanas vocant, sed dum illas inquit phyllis amabit, nulla eas arbor superabit. Ad quod Thyrsis consimile nec maius proferens plane uincitur, quia non seruat legem carminis amœbei, de quo i Damæta dictum est, quod sequēs, aut cōtrarium, aut plus afferre debet, hic autem simile affert: vt manifestum est, nec plus, immo potius minus: quia plus est, quod Corydon dixit, videlicet corylos viles quidem arbores propterea quod Phyllidi placerent, & Herculi. & Baccho, & apollini maximis nimirum apud gentiles numinibus sacras arbores vicere, q̃ quod Thyrsis dicit, videlicet, quod fraxinus, pinus populus, & abies licidæ amicæ cedant, vnde parum laudis lycidæ acquiritur. Videt ergo effœtus animus eius, ita vt quod caneret, nō haberet, quod intelligens Melibœus, hoc est poeta dicit, hæc memini, & victum frustra contendere Thyrsim. & Corydon est nobis ex illo tēpore, subaudit Seruius victor nobilis, quod per rusticā simplicitatem Melibœus exprimere non potuit, aut vt Mancinellus innuit. Corydon est nobis Corydon, idest dulcis cantor, hoc est vt nomine ita re comprobatus est mihi Corydon esse. Et ideo bis ponit, quasi alludat ad nominis interpretationem, sicut Bernardus dicēs. O Iesu esto mihi iesus, quid est enim Iesus, nisi saluator, &c. Corydon ergo est nobis Corydon, idest dulcis cantor approbatus: ex illo tempore. Quia autem dicit Melibœus, hæc memini, videtur superius legendum, alternos meminisse volebant. vt ibi tactum est, Ordo est. Populus, idest arbor illa gratissima alcidæ. i. Herculi, qui aut ab alcæo auo saltē putatiuo dicitur, aut est ab alce. i. virtute. Vitis est gratissima iaccho: myrtus est gratissima formosæ Veneri, & phœbo est sua. i. propria laurea. s. arbor, aut corona, hoc est laurus arbor est gratissima. sed sup. Phyllis amica mea amat corylos. i. illas arbusculas alioqui viles, sed dum. i. quādiu phyllis amabit illas, nec myrtus, q̃q̃ sit gratissima veneri, vincet corylos, nec laurea, idest laurus phœbi vincet, idest superabit in æstimatione mea corylos. Non dicit de vite, sed p argumētū qd a fortiori vocāt, facile conuincitur, quod nec vitis eas vicerit. Nō enim sic bacchus vitem, vt phœbus laurū amare videt, cū in eā versa sit amarissima puella, Respondet Thyrsis. Fraxinus est pulcherrima in syluis, pinus est pulcherrima. s. arbor in hortis, populus est pulcherrima in fluuijs, & abies, scilicet quam sapinum vocāt, est pulcherrima in altis mōtibus. (Est autem & alia species abietum quæ in paludibus potius nascuntur) At. i. sed o formosa lycida, si tu reuisas me sæpe fraxinus cedat

Ordo. Sapinū quid sit

dat tibi.i. vincatur in pulchritudine, pinus cedet tibi in hortis, dura sane, & inepta comparatio. Vnde addit Melibœus. Ego meminimi.i. memoriæ commendaui hæc, & meminimi Thyrsim victum, idest superatum, contendere.i. certi frustra, qui alicer fateri nolebat, manifeste tamen victus erat, Corydon est nobis, idest reputatus est a me, ex illo, scilicet tempore, idest post illud tempus, seu propter eam victoriam, Corydon, idest dulcis, & aptus cantor.

ASCEn.

Vsã Octaua, &c. In octaua ecloga, quæ aut Damon: aut pharmaceutria inscribitur, recitantur carmina duorum pastorum Damonis, & Alphesibœi. Quorum prior deflet indignum amorem Nisæ, quæ Mopso nupserat, & posterior reuocat Daphnin ab vrbe ad rura, vbi cõiunx degit & id quidem magica arte, vnde pharmaceutriæ nomẽ sumpsit. Quia, vero ars magica Romanis semper displicuit, vetitaq; fuit. vnde in.iiij. æneі. dicit se dido magicas inuitam accingier artes, arguta vtitur fantasia Verg. q hic carmẽ Alphesibœi a musis expetit, q̃si ipse ignoret. Alphesibœus aũt interpretatur q̃sitor, aut inuestigator boũ. vñ ei conuenit, q Daphnin ab vrbe reuocat.i. p allegoriã Augusti gratiã ad agros cũ bobus recipiẽdos implorat, Damon vero is vr̃, quẽ Damætas se vicisse gloriatus est, & Alphesibœus. de quo in Daphnide dictum est, Saltãtes satyros imitabitur Alphesibœus. Est aũt hic mixtũ poematis genus. Nã & poeta loq̃tur, & psonæ introductæ. Loquitur autem ad augustũ, cuius gratiã in principio captat, vt illic videbimus. ¶ Ordo versiculorum meorum est. Octaua sup. ecloga refert .i. recenset, recitat, musam.i. cantilenam musicã, Damonis, & Alphesibœi, illorum pastorum. Quorũ hic.i. prior dictus, hoc est Damon flet.i. cõqueritur Nisam.s. quã procatus erat alteri nuptã, & ille posterior.s. Alphesibœus vocat.s. domũ, hoc est ad agros Daphnin morantem, scilicet in vrbe dictus enim sæpe est, ducite ab vrbe domum mea carmina, ducite Daphnin.

Ordo.

In pharmaceutriam, seu Damona, quæ octaua est ecloga, Ascensianum argumentum.

Musam octaua refert Damonis, & Alphesibœi.
Quorum hic flet Nisam, Daphnim uocat ille morantẽ.

ASCEn.

Astorum musam, &c. In hac ecloga quæ propter carminum differendorum difficilem relationẽ: nõ nihil difficultatis habet, poeta quattuor facit, Primo proponit dicens, Damonis musam dicemus, & Alphesibœi. deinde loco inuocationis captat beniuolẽtiã ab Augusto, cuius egregia facinora innuit se velle describere, vbi exercitatior erit dicens. Tu mihi, &c. Tum pponit carmen Damonis, & nouissimo, vt Alphesibœi musam recitent: musas inuocat, Vt in regula dicã, q multa interiecta sunt post primũ carmẽ, non addit nudum verbum, quod defuerat, sed repetit dicens, Damonis, &c. Facit autem auditorem attẽtũ, beniuolum, & docilem. Attentum quia rem mirã se dicturũ dicit, quia certantes, quorum stupefactæ carmine lynces, &c. Beniuolum, qui rem tam iocosam narraturum, vtpote immemor herbarum, quos est mirata iuuenca. Et docilem, q quæ & quo ordine dicturus est: pponit. ¶ Ordo est. Nos dicemus musam, idest cantilenam Damonis & Alphesibœi pastorum, quos iuuenca est mirata, existens immemor herbarum, & quorum carmine lynces certantes, idest quæ prius certabãt sup. sunt stupefactæ, & ita a certamine desiuerunt (Sunt q sic construnt, quos certantes, idest contendentes, sed in his carminibus non videtur æmulatio, nec contentio. Præterea maioris atq; proprietas est, si lynces certantes dixeris) & quorum carmine, flumina mutata, scilicet in natura, quæ stare, & quiescere nescit (Est aũt mira vis: apertaq; auxesis in sermone. Nam cum iuuenca a iuniore ætate dicatur, & pasturæ auidissima sit, vnde

Ordo.

¶ Damon, uel Pharmaceutria, quæ ẽ ecloga octaua, in qua loquuntur poeta, Damon, & Alphesibœus. Poeta.

Astorum musam Damõis, & Alphesibœi.
Immẽor herbarum, quos ẽ mirata iuuẽca
Certãtes, quorũ stupefactæ carmie lynces.
Et mutata suos requierũt flumina cursus.
Damonis musam dicemus, & Alphesibœi
Tu mihi, seu magni superas iam saxa Timaui.
Siue oram Illyrici legis æquoris, en erit unq̃
Ille dies, mihi cum liceat tua dicere facta?
En erit, ut liceat totum mihi ferre per orbem
Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno?
A te principium, tibi desinet, accipe iussis
Carmina cœpta tuis, atq; hanc sine tempora circum
Inter uictrices Ederam tibi serpere lauros.

SERVI.

Astorum musam. Theo. eclogam φαρμακεύτριαν scribit in qua mulier quibusdã sacris mẽtẽ amatoris, a quo cõtẽnebatur, puertit. Illã. Verg. ad vltimã eius eclogæ ptẽ trãstulit, nã pma pars cõquestionẽ amatoris decepti cõtinet. Musã Cãtilenã amorũ quos inter se cecinerũt. Mirata iu. Quos iuuẽca, q ã aial pascẽdi auidissimũ est, adeo admirata est: vt obliuisceretur herbarum. Stupefactæ ear, lyn, Procedit ad augmenta.

ta. Iuuencæ oblitæ sunt pascuæ. Stupefactæ sunt feræ. Flumina sensu carētia cursus retardarūt. Requierūt. quietē efecerūt. Ergo est quiesco .i. quietē capio, & quiesco seruū, idest quiesce/re facio. Tu mihi: sui a est. vbicūq3 es auguste, Timauus, fluui9 est Venetiæ En erit vnq3 ille dies mihi, quū liceat tua dicē fcā? En erit. Primum en optat. secūdum cōfirmat. Sola sophocleo tua carmina digna cothurno, ac si diceret, q3q3 impar sit inge/niū, q2 tu dignus es stylo Sophocleo. Sophocles .n. tragicus est altisonus. A te principiū, tibi desinet. sic Hora. in epistolis pma dicte mihi sūma dicēde camœna, Iussis. Nā sap:a dixerat, nō iniusta cano. Atq3 hāc sine tpa circū, inter victrices hederas ti bi serpere laurū. Allegoricos dicit debere meū carmen florere inter tuos triumphos, nā triūphantes lauro. poetæ hedera co ronant. serpere. Verecū de dixit .i. humiliter procedere.

MANC.

Pastor musam. Teocri. ecloga scda scribit. simeth ā cū Thestyli Delphidi amatori magicū carmē exercere. Id aūt Maro vltia pte huiusce eclogæ imitat9 est, at hic Daphnidi. ibi delphidi carmia fiūt. ibi itez sæpi9 repetit. Ducite sacra domū mea carmina ducite delphin. hic sæpius Ducite ab vrbe domū mea carmia ducite da/phni. Pharmacheutria præterea dicit venefica. Pharmachia venenatio. medicia pharmache yomæ incanto, phar maebe/yo veneno. icāto. pharmacū venenū. medicia pigmētū. phar macos veneficus. Nō ab re igit p sens eclo. Pharmacheutria, dr, cū in ea carmia & veneficia fiant. Alphesibœi. de hoc late ecloga qnta. Musam cantilenam. Lynces. in æthiopia nascun tur, vt scribit Ply. sunt autem timidæ, & variæ, & maculosæ, iunguntur q3 ēt curui bacchi. de qbus ecloga quinta diximus, Requierunt, quiescere fecerunt: Tu mihi. supple faueas Augu ste, eum siquidem per apostrophen alloquitur, idest per auer/sionem ad secundam personam. Apostropho enim auerto si/gnificat. Magni timaui. Timauus fluuius est, qui per aquileiæ agrum labitur. de quo Ply. libro tertio. & Stra. libro quinto me minerunt, vtq3 Mela scribit, Timauus nouem capitibus exur gens, vno ostio emittitur. Strabo autem inquit septem esse Ti maui fontes, mare mox irrumpentes, lato & profundo sane flu mio, locumq3 ipsam maris fontem, & matrem ab idigenis vo cari. Saxa. idest montes, nam Timauus, vt ait Possidonius e montibus delatus decidit in profundum, quod Strabo refert, & Maro libro primo æneī. inquit Et fontem superare timaui. Vnde, per ora nouem vasto cum murmure montis: It mare præruptum: & pelago premit arua sonāti. Illyrici æquoris: il/lyris adriatici maris latus occupat testibus Mela & Dionysio, Plynius item libro tertio inquit. Quæ pars ad mare adriati/cum spectat appellatur. Dalmatia, & illyricum. Siue oras illyri ci. hoc dicit quoniam Augustus adolescens adhuc per se Dal/maticum bellum gessit, in quo vulnera etiam excepit, idem vt quibusdam Pannonicis. atq3 Gerum iniciis, aut interueniret, aut non longe abesset. Rhauenam: vel Mediolanum, vel Aq/leiam vsq3 ab vrbe progressus est. Author est Suetonius, scri bit ēt Apianus latius in libro, qui illyrius dicitur: Propter hæc igitur ait Maro. Superas iam saxa Timaui is enim per aquile/iæ agrum labitur, quæ regio ab Venetis diuiditur flumine, Natisone, Strabone teste. En erit vnq̄, optat prius. deinde con firmat. Sophocleo. Sophocles tragœdiarum scriptor fuit, te/ste Eusebio. Fuit autem Atheniensis, quem Cicero diuinū poe tam libro primo de diuinatione vocauit, vbi mira quædam de Herculis surrepta aurea patera, & illius visione in somnis meminit, Sophocleo Cothurno. idest sublimiori stylo, & So/phoclis boatu. de hoc latius ecloga septima diximus: ponitur/q3 interdum pro alio dicendi genere apud poetas. Vnde hic, vtuntur cothurno tragœdi. sicut comœdi socco. Tua carmina idest tua gesta continentia. non enim de carminibus ipsius Au gusti intelligit, nam ait: A te principium tibi desinet. Quod ve rum extitit: nam & in Bucolicis. Georgicis, & Aeneide eū ce/lebrauit. Atq3 hanc sine tempore circum inter victrices, &c. sen sus est. concede hæc mea carmina esse inter triumphos. & lau des, dignitatesq3 tuas. Hanc hederam, ad illud retulit. Accipe iussis, Carmina cœpta tuis. ergo hanc hederam hæc carmia, nam vt diximus, hedera poetæ coronabantur, victrices lau. quibus quidem victores, & triumphantes ipsi coronabantur.

Illyricis vbi locoꝝ

Frigida uix cœlo noctis decesserat umbra.
Cum ros in tenera pecori gratissimus herba est.
Incumbens tereti Damon sic cœpit oliuæ.
Nascere, præq3 diem ueniens age Lucifer almum. Da.
Coniugis indigno Nisæ deceptus amore
Dum queror, & diuos, q̄q̄ nil testibus illis
Profeci, extrema moriens tamen alloquor hora.

Incipe

vnde supra dictum est, Nec domum pasti, si quis pudor, ite iu/uenci. mirandum est, q immemor facta herbarum eos mira/ta sit. Plus tñ mirandum, q lynces animalia perniciosa, & fe/rocia tunc, cum certarent stupefactæ sint, multo autem maxi/me, q flumina a fluendo dicta retinuerunt cursus suos, quod quia præter naturam est, dicit ea mutata, hoc est quasi aliā na/turam induisse (flumina ergo mutata, requierunt .i. quiescen/do retinuerunt suos cursus, nos inquam dicemus musas Da/monis, & Alphesibœi. Tu o Auguste, mihi sup. numen, sis aut faueas, aut aspires, vbicunq3 es, seu .i. siue superas iā saxa ma/gni Timaui illius fluuij per aqleiam labentis, siue legis .s. naui gando oram .i. extremitatem æquoris .i. maris æqui, & plani illyrici, idest quod pertenditur ad illyricū vsq3 littus. En, hæc optantis est. erit ille: scilicet optatissimus mihi dies vnq3, cū, idest quo liceat mihi dicere tua facta. en .i. certe erit, vt liceat mihi ferre, idest efferre per totum orbem tua carmina sola di/gna, idest quæ sola digna sunt cothurno sophocleo .i. vt agā/tur in cothurno altissimo, quo sophoclea carmina agi me/ruerunt, cum præstantissima sint. diximus alibi, quia versus pe dibus constant, eorum qualitatem distingui pedum ornamē/tis: vt cothurno socco, & planis .i. non sublatis pedibus prin/cipiū sup. poesis nostræ, aut carminum nostrorum erit, sup/ple, aut exordiū, a te. idest a laude tua, & desinet tibi .i. i laude tu a. (vnde hic videtur constituisse eo ordine, quo præcessit p/cedere, vt .s. iuxta styli, & exercitatiōum qualitate surgat opus nam bucolicum vt dixi primo agrestum officio cōpetit. geor/gicum medio: & heroicum, in quo prælia canuntur iam dura to & malis assueto. desinit autem poesis Vergiliana in laudes Augusti, vt notum est. Sunt tamen qui nisi hoc hic poneretur ad Pollionem referre velint, qui & Dalmatas vicerat, vnde per illyricum redire poterat, & tragœdiam scripsit. vnde dem est. Pollio & ipse facit noua carmina. Sermo autem videt sen/tētis esse, q sola carmina tua, non quæ tu facis, sed quæ de te fiunt, sunt digna sophocleo cothurno, seu stilo. sed Beroaldus cuius verba statim ponam argutius censet, Augustum etiam carmina fecisse. vnde duplex ei corona assignatur laurea pro pter bellicam gloriam, & hederacea ꝓpter poeticam) accipe carmina, sup. cœpta, idest incepta. tuis iussis .i. pp iussa tua, at q3 sine .i. permitte hanc hederam .i. coronam, quæ poetis de/betur, serpere circum tempora .s. capitis tui inter lauros .i. lau reas coronas. victrices .i. victoriæ & triūphi significatrices: Is est accipe carmina, quæ quia cœpta sunt iussis tuis, tua sunt, ita si hedera mihi ob ea debeatur, ea quoq3 tua sit. aut accipe carmina, idest amplectendo rem poeticam permitte, vt nō so lum lauro ob egregie facta, sed etiam hedera ob egregie dicta coroneris, quia tua carmina digna sunt sophocleo cothurno. Beroaldi verba, de quibus dixi, sunt hæc. sola sophocleo, &c. Ego opinor eo versu a Vergilio laudari carmina Cæsaris Au/gusti, qui floruit in poetica, qui vt author est Tranquillus, re/liquit librum hexametris versibus conscriptum: cuius titulus est sicilia, & libellum epigrammatum præterea tragœdiā Aia cem exorsus est magno impetu. volens igitur poeta laudare Augusti poemas, stylumq3 grādiloquum dixit, illius carmina digna eē sophocleo cothurno .i. stylo, & sublimitate. q̄ visus est sophocles in tragœdijs scriptitandis, fuit enim apud græcos haud dubie princeps tragici poematis, quod etiam memorat Plynius in septimo, hinc etiam illud in honorem Augusti a poeta dictum est, Atq3 hanc sine tempora circum, inter victri ces hederas tibi serpere lauros, tanq̄ Augustus hederacea co rona, hoc est poetica. non minus coronari mereatur q̄ laurea Hoc est triumphali. Celebratur a Macro. atq3 tranquillo lo/cus augusti, qui cum interrogaretur quid ageret Aiax tragœ dia quam quod displicuisset, ipse deleuerat. respondit: Aia/cem suum in spongiam incubuisse. Audiui qui dicerent se vi/disse poema sophoclis ab Augusto donatum Romana lingua quod si verum est, poterit commodissime ad id etiam referri carmen Maronianum, hæc ille. ¶ Regula est: quoties aliquā clausulam semiplenā multis declaramus priusquam princi/pale verbum posuerimus, post interposita: quæ a principali verbo determinari deberent eam repetemus: quod in oratio/ne soluta sæpe facimus, addentes particulam inquam: aut di co, aut similem, vnde hic post primum versum, pastorum mu sam, repetit Damonis musam dicemus, & Alphesibœi,

Beroaldi expositio

Regula grāmaticalis.

¶ Frigida, &c. Adhuc sunt verba poetæ describētis, quo tem/pore Damon querelam suam fecerat de Nisa: quam misere amatam amiserat dicentis, quia primo mane sub ipso diluecu/lo quod tēpus summo delectu ei datur: quem spes de re vxo ria fefellerat. quasi impatiens moris & secubitus excubias fe cerit, vnde optat aduentum luciferi, vt querelas suas apud de os deponere rite possit. In quo re est non nihil veteris religio/nis, aut potius superstitionis quasi non nisi præsente sole ra/tæ sint

ASCEN.

tæ sint preces, aut imprecationes. Vnde Dido .iiii. æneid. Sol q terrarum flammis opera omnia lustras Tuq; harum interpres curarum, & conscia Iuno. Accipite hæc, &c. Eadem præterea vt ibidem dictu erat, ante verba iam posita. Testatur moritura deos & conscia fati. Sydera, tum si quod non æquo fœdere amantes. Curæ numen habet, iustumq;, memorq; precatur. Ibi tamen sequitur Nox erat. vnde infelicem habuit exitum.

Ordo

¶ Ordo est, frigida vmbra noctis vix decesserat cœlo, .i. vix erat diluculum, cum, idest quando ros est gratissimus pecori in herba tenera. ea, scilicet nocte exeta, quum sup. Damon pastor, ille cuius amica alteri nupserat, incumbens præ ægritudine. s. animi quia amore languebat. se fulciens incumbendo oliuæ, idest arbori illi tereti. i. oblongæ, & rotundæ cœpit sic sup. queri. & lamentari. O lucifer. i. stella matutina, quæ veneris est. Venus aut dea amoris, nascere, idest orire, & præueniens age. i. impelle diē, dum. i. donec, & iterea, dum ego deceptus indigno amore. r. eius, quæ indigna fuit amari, qr nō reclamauit, videlicet Nisæ coniugis. s. ex affectione, nō quæ erat sed quā coniugem esse volebam (sicut li. ii. æneid. dr de chorebo. Qui gener auxilium Priamo, phrygibusq; ferebat) dum ergo ego deceptus indigno amore Nisæ coniugis queror, idest querelas meas depono, & dum ego diuos (qq nil profeci illis testibus, idest q eos testatus sum, aut q eos testes feci mi, fidei mihi a Nisa datæ) tamē moriēs alloquor extrema hora. Quī quo reguntur ordine dictiones constructas velit, debeat non nihil sub audire, atq; repetere sic, dum moriens alloquor diuos, qq nil profeci illis testibus, idest illorum testimonio. tamē alloquor, sup. illos extrema hora. O mea tibia incipe mecum versus mænalios: idest versus arcadicos, hoc est quales arcades faciunt, qui soli cantare periti, vt autem significet quid sit arcadicos versus dicere subiūgit. Mænalus mons ille in arcadia. habet semper nemus argutum. idest stridulum, & sonorū in eo canentium sonitu crepitans, & pinos loquentes, aut hyperbolicos dicit, sicut in Sileno. Iussitq; ediscere lauros, aut loquentes, idest loquentes, ac loquelas eorum referentes, ideo aūt habet pinos loquentes, quia ille audit semper amores pastorum, & pana, qui primus non est passus calamos, sup. esse inertes. i. sine arte factos hoc est simplices & vnisonos vñ in alexide, Pan pmus calamos cera cōiungere plures, instituit, hæc aūt q̄si pludia sunt, & fere inuocatoria. Quæ lucis egent a, Mancinello præter Seruianam lucernam elucidantur.

ASCEn.

¶ Incipe mænalios. Eundem versum ante singulos versus, q bus vniformis sententia complectitur repetit, vnde qr materias discernit, aut potius, quia in musico instrumento intercapedinem facit intercalaris dicit: dicit ergo: Mopso Nisa dat. quid nō speremus amantes? cuius pp verbi speremus equiuocationem, duplex pōt esse sententia. Altera quæ minus placet mihi quidem est hæc, si mopso turpissimo viro datur. s. nuptū Nisa, pulcherrima puella, quid non speremus amantes. q. d. nihil: & ita omnes bene sperare debemus, cum tm boni forte præter spē Mopso contigerit. Altera est cum Mopso qd' minime verearis (est enim turpissimus) Nisa det, qd non speremus. i. timeamus amantes. q. d. oīa nobis timenda sunt, vñ recte dicit Oui. Res est solliciti plena timoris amor. Nec caret exēplo: q sperare pro timere accipiatur, nam primo æneid. dicitur. At sperate deos memores fandi, atq; nefandi, Est ergo manifestus sensus omnia amantibus timenda esse, cum etiam Mopso

Spera.

Nisa nupserit, qd' priusq̄ fieret tā (si ita dicā) impossibile videbatur: q̄ si gryphes iungantur equis, & cum canibus timidi veniant ad pocula dammæ. Quod autem dicit Mopse nouas, & c. in irrisionem eius dicit, cum non virum, sed effœminatū innuat. vnde postea animū suum aperiens dicit ad Nisam, O digno cōiuncta viro. q. d. ei, qui non virilia agere, sed muliebria pati soleat: vnde nuces eum spargere monet, aut vt Iouis omine nuptiæ secum dentur, & id per ironiam, aut vt fides nuptialis firma & munita sit, vt nucleus i iuglande, aut vt puellæ dum deuirginetur: ploratus non percipiatur, & id quoq; irrisorie, aut quia catamitus est Mopsus, & iam puerilem ineptitudinem vna cum nucibus relicturus est. iuxta illud Persianum Cum sapimus patruos, & nucibus facimus quæcunq; relictis aut simul propter hæc omnia. Nam mopsum puerum turpem esse. nec plane virum ostendit ex contrario. docet. n. se displicere: q virilis esset. hoc est: quia hirsutus, & barbatus innuens ineptum imberbem, & leuem ob id placere: quo errore dignā censet Nisam, quæ per superbiam deos, nedum se cōtempserit. ¶ Ordo ē. O mea tibia incipe mecū dicē, aut canē versus mænalios. i. arcadicos. Nisa, formosissima: videlz mulier: datur sup. nuptū: Mopso, ineptissimo, & turpissimo homini: qd nos amātes nō speremus. i. timeamus? q. d. nihil nō timere debemus, sed oia, cū ēt turpissimus mihi pferat, gryphes. aues illæ aduncis naribus, & leonibus in posteriori pte per q̄ similes & eqs infestissimi iungentur. i. postq̄ Nisa Mopso iūcta est, ego,

Sperare qd sit,

Ordo

Incipe Mænalios mecum mea tibia uersus.
Mænalus, argutumq; nemus, pinosq; loquentes
Semper habet, semper pastorum ille audit amores.
Panaq;, qui primus calamos non passus inertes.

SERVI.

¶ Frigida vix, totam vigilasse noctem ostendit amator, siquidem ortū luciferi primum aspexit, & eū: vt Veneris stellam allocutus est. Tereti, teres est rotundum, & oblongum: vt columna, Præq; o. þueniens. Nil testibus illis, nihil profeci, q illos sum sæpe testatus, Epicurice ergo dixit: qui ait: nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira, Coniugis, non quæ eēt, sed quæ speraretur, sic in. iiii. æneid, Quos ego sum toties iā dedignata maritos, extrema ho. paulo post moriturus. Sic. in. iiii. Incubuitq; toro, dixitq; nouissima verba. Mænalios, arcadicos a mænalo arcadiæ monte, & hic versus dictus itercalaris qr sæpius interponitur vt dies, & mēses intercalares dnr, qm interponuntur in anno. Fecit aūt hunc versum ad imitationez Theocriti in pharmaceutria: vbi est interpositus sæpe v̄sus O turbo maritum meum domum adducito, vt in sequētibus est. Ducite ab vrbe domum mea carmina ducite Daphni. Argutum, garrulum, stridulum Pinosq;: quod iccirco ausus est dicere, qr dicturus est pastor audit amores. Sic in prima ecloga. Formosam resonare doces amaryllida syluas.

Teres qd sit.

MANC

¶ Frigida vix cœlo. Peracta inuocatione. ad narrationez descendit, exponit n. Damonis q̄relas decepti amore Nisæ. Diez almum, sicut. n. luna nocturno tēperamento, ita sol diurno calore omnia moderatur, & nutrit. Lucifer, infima est, quinq; errantium, terræq; proxima stella Veneris: q̄ phosphoros græce. lucifer latine dr. quum antegreditur solem, quum obsequitur aūt hesperos. Tul. in li. de na. deo. edocuit. coniugis īdigno inferioribus clausulis id iungitur, non præcedentibus, Coniugis, quam coniugem optabam. Indigno amo. eius. n. illa me sperneret, īdigna erat amari mihi. Mænalios. arcadicos. Mænalus. n. arcadiæ mōs est, teste Plynio, & Strabone, cuius tāta est altitudo: vt eius cacumen astris videatur insertuz, hic Sta. li. ix. th. ait. Et in medijs frondētez mænalō astris. Incipe mæ. figura est Epimonæ, quæ dici pōt perseuerantia, vel assiduitas, sæpe enī eadem sententia repetitur. appellātur ŋ versus intercalares, idest interpositi. Argutum, sonorum.

Mænalus vbi locorum.

Incipe mænalios mecum mea tibia uersus
Mopso Nisa datur, quid non speremus amantes?
Iungentur iam griphes equis, æuoq; sequenti
Cum canibus timidi uenient ad pocula dammæ.
Mopse nouas incide faces, tibi ducitur uxor.
Sparge marite nuces, tibi deserit hesperus Oetam
Incipe Mænalios mecum mea tibia uersus.
O digno coniuncta uiro, dum despicis omnes.
Dumq; tibi est odio mea fistula, dumq; capellæ.
Hirsutumq; supercilium, prolixaq; barba.
Nec curare deum credis mortalia quenq̄.

SER.

Mopso nisa dat: honesta, turpi. pulchra, deformi. Gryphes: in hyperboreis nascuntur montibus: ima ex parte leones, alia & facie aquilæ similes, equis infesti. Apollini consecrati Cum cani. ti. non solū pulchræ deformibus nubēt: sed etiam q̄uæ nāæ sibi alia iungentur. Cū cani. ti. ve. ad po. Mopsum canibus. Nisam dāmis ad personā alludens cōparat. Dāmas masculini gnis facit, sic alibi. Timidi Dāmæ, ceruiq; fugaces. Hora in fœminino posuit. Et supiecto pauidæ natarūt, æquore damæ. Faces, q̄ solēt pire nubentes puellas. Varro iō dicit faces pire nuptas, q antea nō nisi noctu ducebant a spōsis q̄s iō dicit limez nō tangere, ne sacrilegio inchoarēt, si deposituræ virginitatez calcent rē vestæ numini castissimo cōsecratam. Tibi. i. sub tuo nomine, alij ducit: vt ostendat eam corruptoribus seruitura3 Sparge nuces. Varro spargēda3 nucū cām dicit, vt Iouis omine mīmonium celebret, vt nupta mf ona sit, sic iuno. Nā nuces in tutela sunt Iouis, & iuglandes q̄si Iouis glādes vocant. Nā id vulgare ē, iō spargi nuces, vt a rapiētibus pueris fiat strepitus, ne puellæ virginitatē amittētis vox audiat. Mō tū, rō ait sparge marite nuces vt eū culparet insaniæ. Nam pueri catamiti meritorij, qbus licēter vtebat antiqtas: recedētes a turpi sumo nuces spargebāt. i. ludū puerilitæ, vt significarēt oīa puerilia iā spernere. Vnde illud dixit, tibi ducit vxor. i. sub tuo nomine alijs ducit. s. tuis corruptoribus, & nō tibi. O etā Thessaliæ mōs ē ab occidēte, in quo stellæ videnī occidere, O digna cōiuncta

Gripbes vbi nascātur

coniuncta vi. puellæ insultat, Hirsutumque supercilium, per iculus corpus ostendit fortitudinem suam. Prolixa: demissa. Nec curare deum, superbia tua damnata est turpi marito.

PRO. ¶ Gryphes. feræ quæ habent capita aquilæ. cætera membra leonis cum alis ingentis magnitudinis, in tutela apollinis. Mænalios, pastorales a mænalo monte arcadiæ, quæ regio plurima pascua habet.

MANC. ¶ Gryphes, gryphosis curuatio dicitur, gryphos habens nasum aduncum, inde grypes dicitur latinorum aliqui addito h gryphes dixerunt. sunt autem in scythia alites ferocissimæ, teste solino. ca. xvi. & ultra omnem rabiem sæuientes: meminit etiam de his Mela. li. secundo. Dammæ, damma genus est capræ syluestris, cui fel deesse notatum est, sicuti ceruo, equo, mulo: asino, & vitulo marino, ut scribit philosophus libro. ij. de animalibus, & Ply. li. viij, inquit, quod dammæ mansuescunt raro, cum feræ dici iure non possint. Nouas faces, patrimi, & matrimi pueri tres adhibebantur in nuptijs: unus, qui facem præferret ex spina alba, quia noctu nubebant, duo qui nubentem tenerent. author est Fest. Plutarchus in problematibus scri. quod quinque faces in nuptijs accendebant, quas Cereos appellabant. Incide, ut in nuptijs adhibeas. Nuces, honor nucibus naturæ peculiaris geminno, protectis operimento, puluinati primum calicis, mox lignei putaminis, quod causa eas nuptijs fecit religiosas, tot modis fœtu munito, quod est verisimilius, quam quia cadendo tripudium, sonumve faciant. Ply. li. xv. scri. Tibi deserit hesperus oetam. i. tua gratia occidit hesperus olimque, & nunc quoque maritus primo sponsæ non in luce sed in tenebris iungitur, de quo Plutar. problema extat, hæc omnia tamen ironicos dicta accipiantur. Posse etiam hoc pacto accipe, Tibi deserit hesperus oetam. i. te propter e cœlo fugit hesperus, tanquam id egre ferens, melior tamen sensus prior. Nam noctu nubebant, ut diximus, Oetam, oeta mons est in Thessalia qui ab oriente Thermopylis in occidente usque in sinum ambraciũ extenditur, asperitatis & celsitudinis non mediocris. hæc, & plura Strabo libro nono, O digno, con. vi. ironice loquitur, ut iam diximus. Nec curare deum, Ex epicurei sententia id erat. Is. n. ut Cice. scri. in libro de natura deorum. Ex animis hominum extraxit radicitus religionem, quum dijs immortalibus, & opem, & gratiam sustulit. ita fit ut non modo homines a deis, sed ipsi dei inter se ab alijs alij negligantur. Stoici vero optime dicebant, eorum prudentia mundum administrari. & regi,

Oeta ubi locorum

egis, & damæ timidi. s. naturaliter venient æuo sequenti. i. proxime venturo ad pocula cum canibus. O Mopse incipe nouas faces. i. tædas uxor ducitur tibi. i. a te, aut tibi. i. sub tuo nomine, sed ad alium. o marite. s. turpissime. & turpissima passe, sparge nuces. ostende te velle relinquere pueritiam & turpitudinem puerilem nuces spargendo aut ad bonum omen nuptiarum sparge nuces, quia hesperus. i. stella vespertina deserit tibi, aut in perniciem tuam, quia instat tempus, ut nouæ nuptæ debitum persoluas, quod non poteris, aut ironice ad commodum tuum, quia habiturus es pulcherrimam coniugem. oetam montem illum Thessaliæ, quem ab occidente habebat, qui hæc dicit. Incipe mea tibia mecum versus mænalios. O sup. Nisa, coniuncta viro digno, scilicet te. i. qualem digna es habere, cum turpis, & effœminatus sit, dum. i. quando quidem tu despicis. i. aspernaris, & vilipendis omnes, & dum mea fistula. i. cantilena mea (quæ tamen plurimum valere solet ad conciliandos amores) unde Corydon: Canto quæ solitus si quando armenta vocabat, amphion dircæus, &c. & dum capellæ sup. meæ sunt supp. tibi odio. i. molestiæ, & displicentiæ, per capellas autem vult significare diuitias suas, sicut Corydon per oues dicens despectus tibi sum, nec qui sim quæris Alexi. Quam diues niuei pecoris, quam lactis abundans, & dum odio est tibi hirsutum supercilium. s. meum, & barba prolixa, id est forma mea virilis: quæ tibi cordi esse debebat, unde & Corydon. Nec sum adeo informis &c. A tribus ergo se, ut ille commendat, a musica, seu cantu, a diuitijs, & a forma, quæ tamen illa despexit, at ne id merito fecisse putetur, docet, quod per petulantis fecerit. cum etiam ea, quæ neminem par intacere debeat, videlicet fidem & religionem contempserit, unde subdit nec credis quemquam deum. i. deorum curare mortalia. i. credis, quod deus non aspiciat facta mortalium, & ita non puniat periuria, unde & ob alio dictum est: quia Iupiter periuria ridet amantum. Per hæc autem innuit sibi datam ab ea fidem, quam non seruauerit, in cuius punitionem dij eam Mopso coniunxerint. Est autem Epicureorum sententia, deos non curare mortalia, quam secutus Flaccus dicit in primo sermonum. Namque deos didici securum agere æuum. didicit autem ab Epicuro, cuius sectator erat, unde primo epistolarum, Me pinguem, & nitidum bene curata cute vises. Cum ridere voles epicuri de grege porcum. Epicurus vero iactabat se leuasse mortalium genus duobus maximis malis, religione scilicet in præsenti vita, cum dij non curent mortalia, & timore futuri, cum docuerit animos cum corporibus interire, quorum utrumque maxime erroneum est, unde & hic propter eam falsam fidem dicit Damon, Nisam in eam miseriam incidisse, ut Mopso nuberet.

Ordo.

Epicureorum sententia.

Incipe Mænalios mecum mea tibia uersus.
Sepibus in nostris paruam te roscida mala,
(Dux ego uester eram) uidi cum matre legentem.
Alter ab undecimo tum me iam ceperat annus.
Iam fragiles poteram a terra contingere ramos.
Ut uidi, ut perii, ut me malus abstulit error.
Incipe mænalios mecum mea tibia uersus.
Nunc scio quid sit amor, duris in cotibus illum
Ismarus, aut Rhodope, aut extremi Garamantes,
Nec nostri generis puerum, nec sanguinis edunt.
Incipe Mænalios mecum mea tibia uersus.
Sæuus amor docuit natorum sanguine matrem
Commaculare manus, crudelis tu quoque mater.
Crudelis mater magis, an puer improbus ille?
Improbus ille puer, crudelis tu quoque mater.

SERVI. ¶ Sepibus in nostris paruam te roscida mala. Roscida rore perfusa. Dux ego vester eram, quia præibam, aut capellas alloquitur. Alter ab undecimo. i. secundus, quia alter de duobus dicitur, ergo tertius decimus, nam pubertati se vicinum ostendit, quod de. xij. intelligi non potest. vix sane cum annis recte iungit habitum corporis. Nam pubertas de iure ex utroque colligitur. Ut vi. ut pe. sententia est. Mox vidi, quemadmodum perij. Unum ergo tempus, aliud qualitatis, Malus error: diffinitio amoris. Nunc vel quia iam inueni. vel quasi spretus: grauior. n. amor fit ex desperatione, Hinc Ter. Quanto minus spei est, tanto magis amo, Ismarus aut rhodope, montes Thraciæ asperrimi. Recte autem vituperat amorem ab origine. Item a gestis rebus. ut, Sæuus amor docuit, Garamantes: garamantes populi africæ extremi, quasi sæui, quia consortio humano sint remoti. Nec sanguinis nec generis. i. nihil habentem humanitatis. Nam non negat mortalem. Natorum sanguine matrem, quasi nouam artem insinuauit, & fudit, & quoniam fabula omnibus nota est, præterea situm regit, quod Medea ab Iasone contempta. filios suos interemerit. Moderatione autem optima utitur, nec totum amori imputet, ne defendat parricidam, nec totum matri, ac amorem culpa exinnat, sed & illam, quæ fuit, & illum qui coegit accusant. Improbus ille puer, non est superflua

Garamantes ubi locorum

¶ Incipe, &c. Sepibus docet quando eius amore primum captus sit primus autem amor feruentissimus est, ad quod significandum dicit amasius poeta, Delis me primum cupidis decepit ocellis. Contactum nullis ante cupidinibus. ¶ Ordo igitur ut simul sententias explicem, hic est incipe mea tibia mecum versus mænalios: Ego vidi (eram enim dux. i. conductor vester. s. matris, & filiæ. quod potius dixero, quam ut capellas alloquatur) te paruam. i. cum adhuc puella esses legentem cum matre. mala roscida. i. rore perfusa, in nostris sepibus. i. intra pometria nostra, sepibus munita, annus alter. i. secundus, ab undecimo. i. decimustertius acceperat. i. ceperat me ingredientem, iam tum. i. nunc primum & ego poteram iam contingere ramos fragiles. i. inferiores, qui sole destituti propter interpositionem fragiles sunt, ut. i. postquam vidi te. ut. i. qualiter perij. q. d. misertime, & ut. i. qualiter malus error abstulit me. Aut sic, ut. i. quamtum cito vidi: ut. i. tam cito malus error. i. insanus amor abstulit me. Incipe. &c. Declarat quis sit malus error, quia amor dicens. ego scio nunc, quid sit amor. q. d. deus impientissimus. quia Ismarus & Rhodope montes illi Thraciæ, aut garamantes extremi. i. remotissimi a nobis, ut qui ultra getulos sunt edunt illum. s. amorem existentem puerum: non sit. i. humani generis: nec nostri sanguinis. i. nihil habentem humanitatis. Incipe: &c. ut autem ostendat sæuitiam amoris adducit exemplum Medeæ, quæ per impatientiam amoris filios absumpsit, aut gladio, aut igne, ut Mancinellus recitat. Sæuus igitur amor docuit matrem. s. medeam commaculare manus sanguine natorum. i. ex ea genitorum, o mater. s. Medea. tu quoque. i. etiam tu crudelis, sup. es. q. d. nisi & tu crudelis, & ipsa fuisses, non potuisset te amor ad tantum facinus induxisse, ut filios occideres. est ergo mater et crudelis, sed an mater. s. Medea, quæ facinus pegit, est magis crudelis, an puer. i. amor. s. cupido. cum est perpetuo iuuenta: aut pueritia (nam sæpe amorem: seu cupidinem puerum legimus vocatum, unde de venere, & ipso dicitur iii. æneid. Tuque puer que tuus) est: sup. magis impius. q. d. id quidem nescio, sed scio, quod ille puer. s. cupido, qui persuasit, aut te o Medea ad hoc induxit, extat impius. sed tu o mater. s. Medea tu quoque. i. etiam, tu sup. es crudelis. ¶ Prima regula est. Verba ad loquelas spectantia quando obscuritatem nullam pariunt, venuste omittuntur ut hæc damon sup. dixit, aut cecinit, aut proposuit. Secunda. A substantiuis sapientibus naturam adiectiuorum formari possunt formæ diminutiuæ adiectiuæ terminatæ. ut a mas, masculus: la. lum. ut hic. Mascula thura. Nam mas quodammodo adiectiue ponitur apud Hor. Thyrrenusque ginnatos alosii. vides. Et apud plurimarem

ASCEN.

Ordo.

Regulæ grammaticales

marem strepitum.i.virilē.hinc mascula sappho dicit, z masculus animus dico formæ diminutiuæ,nō tñ sunt sic vera diminutiua,q: significatio deest.At quum hic dico,hic pusillus,nō mas,sed masculus est censendus,iā vero est diminutiuū. Sicut z masculus animus,aut sonus,si nō plane virilē,sz aliquo modo illexeris. Tertia sm diuei sa z origine est sæpe diuersa scriptura,nā tus si a tūdēdo vt Var.vult.dicat:sine h.scribat,sin a thyos θύω qō est odorē facio aut θύω thyo qō est sacrifico,p h scribet thus.Quarta.Vel tā apud posteros q̄ apud Cice.ponitur pro etiam,potissimum vbi emphaticos loquimur, vt carmina vel cœlo possunt deducere lunā.Nā vtrūq; mir,z qō de cœlo quicq̄ deduci potest, & q luna,quæ suū habet cœlū i.orbē,ac spherā.Quinta De præpositio in his,quæ ad locū deorsum spectāt,venuste deorsum terri connotat,vt deducere lunā cœlo.est ipsam deorsum ducere,sed deducere lunam est ipsaz extenuare:& in subtiliores partes carptim distrahere. Sexta vt prius patuit gerundium indo,quando absolute ponitur,venuste passiue significat,vt cantando,dum incantatur.

flua iteratio.nam fit syllogismus ex propositione z assumptione,& conclusione.

MANC

Roscida,roze infusa. Alter ab vndecimo.i.scds. Alter.n.de duobus dr,ergo.xij.nā pubertati se vicinū ostendit, qō recte Ser.enodauit. Vt vidi,vt pij i.qñ vidi,qñ pij,qñ me malus abstulit error,pōt.n.vt p trah aduerbio ēt accipi,vt h loco, de q̄ z Pris.meminit lib.xv.Perij, vt nulla sit sinalœpha.Vt me mal. abstu.er. Simeta ait de delphide.ij.Theo.me morbus flammifer vssit, Me penitus totū, z sensuz malus abstulit ignis. Nunc nescio qd sit amor.Theo.ait in.iij.Noui quid sit amor tandem deus improbus acer:Difficilis duræ . quem lactauere leænæ. Mōtibus hircanis nutriuit,& improba mater.Obsideri sidys qui me,molesq; medulas Vcu , & igniferis figit mea pectora telis.Extremi garamātes, hæ enim sunt vltra Getulos teste. Diony.Edunt:generant. Sæuus amor,ostendit amoris crimina:& sæuitiam.Medea enim Iasonis amore capta illū a colchis in Thessaliā secuta est.Cūq; decēnū Corinthi cū eo fuisset:filiosq; eni peperisset,spreta ob nouā nuptā Creusaz.s.vel Glaucā Creontis filiā,furore ducta domū incendit radice q̄dā a Circe inuenta,ea virtute,vt incensus ignis nequiret extingui,Iason tamen euasit,Glauca,& pater igni absumpti sunt. Quidā tamen scriptores volunt Medeæ filios dona quædam sponsæ attulisse veneno illita,qbus tactis:spōsa , z pater consumpti sunt.Irata autem Medea:q Iason euaserat,eamq; spreuerat,in eius calamitate omnes iugulauit natos,excepto vno, qui fugit.Thessalus scilicet.de qbus omnibus plura Diodo.libro q̄nto,

Medeæ fabula

Incipe mænālios mecum mea tibia uersus.
Nunc & oues ultro fugiat lupus,aurea duræ
Mala ferant quercus,narcisso floreat alnus,
Pinguia corticibus sudent electra myricæ.
Certent & cycnis ululæ,sit Tityrus Orpheus.
Orpheus in syluis,inter delphinas Arion.
Incipe Mænalios mecum mea tibia uersus.
Omnia uel medium fiant mare,uiuite syluæ.
Præceps aerii specula de montis in undas
Deferat,extremum hoc munus morientis habeto.
Desine Mænalios,iam desine tibia uersus.

ASCEn. Nunc,&c. Optat oīa contra naturā immutari p impatiētiā amoris sibi exitiū destināns, vt ex ordine aperietur, q talis est, Lupus fugiat nūc vltro.i.nō fugatus a canib9, aut pastoribus, sed sua spōte oues imbelles fugiat, dico nūc.i.posthac ex quo me Nisa decepit, z mori cupio, z quercus duræ ferāt aurea.i. aurei coloris mala.i.poma,quæ in tenerrima arbore nascunt. Alnus arbor amaror:vt dictū est cortice,z fronde deferēte, floreat narcisso:sup.flore,myricæ.i.arida, & humilis virgulta: humili frutices sudēt.i.sudādo emittāt, & destillēt corticibus sup.suis electra pinguia.i.succina. Et vlulæ aues ab vlulatu dictæ,certēt.s.in cātu,cygnis.i.cū oloribus qbus in oribū dus præcipue, est suauissimus cātus. Tityrus i.bucolicus,z pastoralis,z ob id rudis cātor fit.i.reputet orpheus.i.optimus musicus.sit in quā orpheus in syluis,q̄s.s.ad se traxisse fingit q: vt dicit Hora.in arte. Syluestres hoīes sacer,iterpresq; deor, Cædibus:z victu fœdo deterruit orpheus. Dictus ob id lenire tigres,rabidosq; leones, &c.sit arion.i.q̄lis Ariō lesbius ille cytharædus peritissimus:inter delphinas pisces illos marinos (declinatur hic delphin huius delphinos , vñ fit nominatiuus hic delphinus delphini In accusatiuo habet hūc delphina.vñ pluralis hos delphinas)inter delphinas aūt modulatus dicit tā dulciter Ariō, vt eū saluū in dorso suo ad littus perueherēt. Incipe:&c. Oīa fiāt vel.i.etiā mediū mare, hoc est tā altis aq̄s obruātur, vt quæ sunt in medio mari, vos syluæ viuite.i.valete, & discedite:quasi dicat nolo amplius inter vos cōuersari, z id q̄dē secundū mentē Seruianā:quā Landinus approbat. Sequitur ergo, Ego deferar præceps.i.præcipitabor de specula, idest alta rupe, vnde speculari liceat mōtis aerij.i.in aera multū exaltati, in vndas.i.submergar, habeto .s. Nisa hoc extremū munus.i.donū inuidiosum morientis.s.q: in inuidiā eius mori cōstituit. Desine iā mea tibia mænalios versus, p hūc finē significat carmē hoc amatoriū esse cōpositū, nō ab amatore vero, sed nomine eius, vnde nō intelligemus Damona, se præcipitare destinasse, sed cecinisse carmē nomine eius, q id destinauerit, vnde & Alphesibœus nō suas, sed coniugis alicuius ptes agit in carmine. Sunt tamē: q ad Damonis p̄sonā applicēt:ppterea q dictū est eū dil iaculo cecinisse, qō non oportuisset, si alterius rē ageret. Sunt etiā q intelligāt illud, viuite syluæ in gratiā syluarū dictū, q̄si cū oīa obruēda optet:solas syluas recipiat: sz tutius est ab authoritate nō discedere, nisi rō vrgeat.

Vlulæ vñ dictæ

SERVI. Vlulæ, aues ἀπὸ ὀλολύζειν.i.a fletu denominatæ. Tityrus Vilis fuit rusticus. Ariō Lesbius citharedus optimus q̄cū corynthū tarēto cū multis opib9 peteret. z videret sibi in mari a nautis tēdi insidias, petijt, vt cythara paululū caneret: ad cui9 sonū cū delphini puenissent, excussit se supra vnum, & .imminens vitauit periculuz. Orpheus delphinas. As breuis, quia græcum. sic archadas accensos monitu. Græca enim habentia nominatiuū in es vt arcades, habent as correptum in accusatiuo. Viuite, Valete, vt sit non optantis, sed renunciantis. Extremū.hoc m.morier in inuidiā tuā. Amare.n.dixit munus sic Mezentius, Hæc tibi porto dona prius.

Arion q̄ fuerit

PRO. Arion methymneus cytharedus quū in pyratas incurrisset impetrauit, vt sub eodē habitu quo in scænā pdire adsuesset, canere ei liceret:q quū cātu delphinas eliciusset, & in mare se præcipitauisset, exceptus ab ipsis, perlatus dr in terrā esse.

MAN. Nūc z oues, ptraria fore optat, cū pulcherrimus turpissimo uicta fuerit. Electra, ferūt heliades sorores phethōtis fr̄is iteritū tādiu deplorasse: vt mortuæ oēs i alnos tādē arbores lachrymātes adhuc pverterent, earūq; lachrymas a Celtis ipsis q ea circū habitāt loca sæpenumero emūgi, cū i aureū vertāt electra, z tanq̄ lapidē durescāt, id Dionysius scri. Dicit pterea ppie electrū, teste Ply.lib.xxxiij. vbicūq; q̄nta argēn portio i est auro mixta. De electro ēt li.iij.Geor.lati9 dicet. Electrū sine h scribit, cū psilē aīe græce hēat. Myrice, de his late æclo.iiij. Cygnis. Est cygnus auis vndiq; plumis albis pserta: & dulce canēs latine olor dicitur. Scribit aūt.Ci.li.i.tuscu. q cygni nō sine cā Apollini dicati sunt, sed q ab eo diuinationē hēre videant, q: puidētes qd in morte bōi sit cū cātu: z voluptate moriant. Meminit z Ply.li.x.vlulæ aues sunt nocturnæ ab vlulatu dictæ, de qb9 ēt Ply. Certēt, z cygnis vlulæ. Comatas ait i Theocriti.v. Lucinæ dulci raucos cōtēdere turdos. Nec fas est: rpopas cygnis obstare canoris, Orpheus, de hoc iā dictū est. Ariō, is fuit citharædus q̄ optim9, de quo late Oui.li.ij. Ait aūt, Qō mare nō nouit, q̄ nescit ariona tellus? Carmine currētes ille tenebat aq̄s, Protinus i medias ornatus desilijt vndas, Spargit spulsa cærula pupis aq̄. Inde fide maius tergo delphi'a recuruo. Se memorat oneri supposuisse nouo. Ille sedēs, citharāq; tenēs p̄ciūq; vehēdi: Cātat, z æquoreas carmie mulcet aq̄s, hæc z plura Oui. sz latissime Hero. circa p̄ncipiū p̄mi libri. qō repetit ēt Gel.li.xv.cap. vltimo. Extremū h̄, ordo est, h̄ habeto extremū mun9 morientis.

Electrū quid sit

ASCEN. Hæc Damō. Vos quæ responderit Alphesibœus, dicite pierides, &c. Arguta, vt dixi apheantasis, qua carmē, quod ad magicam artem spectet, non potuisse, aut noluisse memoriæ suæ cōmendare, significat musas: vt ipse i drecitent cohortās. Nā sic & pastorali personæ decorū seruat, cui difficile nimis fuisset, tot carmina ex vna recitande edidicisse, & se quibus Romanis interdictū erat magicis artibus non implicuisse significat. Sunt præterea carmina, quæ alphesibœus cātasse dicitur nō suo nomine (nō eni illi Daphnis coniunxerat, cum vterq; mas esset) sed eius, quæ cum rustica esset, habebat maritum in vrbe morantem. docet ergo eam primo præcipisse, vt

omnia

Hæc Damon,uos quæ responderit Alphesibœus
Dicite Pierides,non omnia possumus omnes.
Effer aquam,& molli cinge hæc altaria uitta
Verbenasq; adole pingues,& mascula thura.
Coniugis ut magicis sanos auertere sacris
Experiar sensus,nihil hic nisi carmina desunt.
Ducite ab urbe domum mea carmia,ducite Daphni,

AL.

Carmina

Carmina uel coelo possunt deducere lunam.
Carminibus Circe socios mutauit Vlyssi.
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.
Ducite ab urbe domum mea carmina, ducite Daphni.

SERVI. ℭ Dicite pierides. Captat attentionē. cū nisi a numinibus, hoc dici posse, negat, cū superiora dixerit, intelligimus aūt hos pastores referre quæ aliquando audierunt in arcadia, vnde dixit. Incipe mænalios. Nō oīa possumus oēs. Sic Ci. Vnum sustinere vix pauci possunt, vtrunq; nemo. Adole icende. κατὰ τὸ εὐφημισμὸν, nā adole ē auge. Sanos. nō amātes, vt isanos amantes dicimus. Auertere, a sanitate mutare, vel auertere, pro ꝯuertere, vt sit mutata ppositio, vel addit, idest ēt arguit autem a maiori, Nā si hoc faciunt carmina, facilius minora facient. Facile enim est, vt ex vrbanus redeat rusticus. Cantādo, dum incantantur. Gerundiuus eni3 modus ab omni verbo similiter creatur. Ergo hic passiue protulit. Cum autem dixit, Cantando tu illum, actiue. Sal. Cum ipse ad imperandum vocaretur. i. vt ei imperaretur. Frigidus nocēs, vt, Frigida saturni, quo sese stella receptet.

MANC. ℭ Dicite pierides, hic versus totus est Furij ex decimo lib. Lucretius itē li. v. aū. Maior erat natu, nō oīa possumus oēs. Macro. author libro sexto. Verbenas: verbena Iouis ab ara vetrebaꝭ, domus purgabaꝭ lustrabaturq;, ferebat āt domestica flore albo in orbis, sacerdotes cū purificatiōibus adhibere ꝯsuerunt, sicq; medicus visitādo infirmū ipsaȝ portauerit, ægroto nesciēte, & dicet ægroto ipsi qualiter eē: si dixerit bene æger sanabiꝭ. si male, morieꝭ. Hæc alij Ply. aūt scribit lib. xxv. cap. ix. Verbenā dici gramē ex ara cū sua terra euulsū, &c. Propterea igiꝭ pingues verbenas dici putarim, nā & aræ pingues dicunꝭ esse. Adole. i. vre teste Nonio. Alibi adolere significat, augere honore, ꝓpitiare, vt lib. j. æneī. Et flāmis adolere penates. Mascula thura, mascula thura aliqui putāt a specie testiū dicta. sunt. n. rotūdiora, ꝛ religiōi tributa, ne sexus alter vsurpareꝭ. author Ply. lib. xij. Sanos. i. nō amātes q enim amāt, nō sani sunt. Hinc illud Maro. lib. iiij. Quū sic vnanimē alloquitur male sana sororē. Magicis sacris, maxime qōstioni: & semp incertæ est inqt. Ply. xxviij. capi. ij. valeāt ne aliqd verba, & incātamēta carminū. Vestales nr̄as hodie credimus, nōdū egressas vrbe mancipia fugitiua retinere vi sola pcationis. Nō pauci ēt serpētes ipos recātari credūt Cato ꝓdidit luxatis mēbris carmē auxiliari, Marcus Varro podagris. Cæsarem dictatorē post vnū ancipitē vehiculi casum ferūt semp vt primū cōsedisset, id qō plerosq; nūc facere scimus carmine ter repetito securitatē itineꝝ aucupari solitū, hinc & fascinationibus adorat ione peculiari occurrimus, ꝛ ipares numeros ad oīa vehemētiores credimus. Idq; in febribus dieꝝ obseruatione itelligiꝭ. Scribit itē Theocri. apud græcos. Catu. apud nos, ꝛ Verg. amatoria icātamēta imitati sunt, Magia pterea icātatio diciꝭ. Mageno magicā exerceo. Circe. solē ferūt duos ꝓcreasse pueros, Aetā, ac Persen Aeta in colcho regnauit, in Taurica Perses. Crudeles ambo, efferiq;. e Perse Hecate orta est, q postea Aetæ nupsit, genuitq; liberos tres, Circē, Medeā, & Aegialū, circe ad oīa generis venenoꝝ curā versa multaꝝ herbaꝝ, radicūq; varias vires, mirabilesq; reperit. Venit demum ad Italiam inq; eo ꝓmontorio, quod nunc quoq; ab illa circæum vocaꝭ: resedit, hæc ex Diom. libro quinto. Quomodo autē Vlyssis socios carminibus verterit in feras, legito Oui. libro. xiiij. metamor. Cice. autem in libro de natura deorum scribit circen solis fuisse filiam ex Perside Oceani filia.

Verbena q̄ sit

Thura mascula q̄ sint

omnia rite ad magicā, seu incātationē disponereꝭ, deinde magica carmina postulat, sperās eis maritū posse ab vrbe reuocari, qbus et luna de cœlo deducereꝭ, & serpētes necarenꝭ: vn̄ argumētaꝭ a fortiori, q2 si carmine difficilius possunt, poterūt ēt Ad quod facilius est. ℭ Ordo est. Damō, sup. cecinit, aut recitauit a pastoribus arcadicis audita hæc. s. iā dicta carmina, vos o Pierides dicite, sup. ea, q alphesibœus respōderit. i. contra recitauerit dicite inquā. i. recēsete, ꝛ narrate nobis: q2 non oēs possumus oia. i. nō oibus datū est oia posse: ꝛ tā pstāte memoria habere, vt oia audita memoreꝭ. Incipitur aūt carmē, q̄si a musis recitātibus verba vxoris ad ancillā fidelē amaryllida, videlicet quā vnicā ad eā rem adhibet dicēs. O sup. amarylli, effer. s. e loco vbi hactenus occulta fuit: aquā. s. ad magica sacra aptā, & cinge hæc altaria molli vitta. i. sertis ex herbis, aut floribus, & adole. i. incende, ꝛ vre, verbenas. i. herbas sacras, pingues. i. oleo vt incēdi possenꝭ, pfusas, ꝛ thura mascula. i. testes mascula. i. testes masculoꝝ habētiū, vt ego experiar. i. experiēdo coner: auertere. s. ab vsu rationis: sanos. i. nō amātes sensus coniugis. i. mariti mei Daphnidis, auertere inquā sacris, magicis. i. incātatorijs. Et q2 videt oia disposita dicit. Nihil sup. deest hic, nisi q carmina desunt (Retulit autē verbū pzeugma ad vicinius suppositū) Et ideo, q2 carmina desunt, q̄si vocās ea dicit. O mea carmina ducite daphnin. maritū. s. meū domū ab vrbe. q. d. id facillimū erit vobis: cū nihil sit facilius q̄ rustico psuadere: aut eū inducere, ab vrbe domū redeat, q aūt id possent carmina, ꝓbat a fortiori dicēs, Carmina possūt deducere. i. deorsum ducere, & ducere dē cœlo, vel. i. ēt lunā (Id aūt credebat antiqua supstitio vnde i Thessalia, vbi plurima veneficia, & incātamēta fieri solebāt quoties lunā laborātē, & ad eclypsim tendentē videbant, ærea tintinabula, ac pelues pulsabāt, vt videlicet crepitu vis verboꝝ ipediretur, ne lunā pertingeret, ad qꝺ alludēs dicit Iuue. satyr. vj. Tot pariter pelues, & tintinabula dicas, pulsari. iā nemo tubas nemo æra fatiget. vna laborāti poterit succurrere lunæ. Vn̄ Tibullus Cātu, ꝛ e curru lunā deducere tentat. Et facer &, si nō æra repulsa sonēt. Leges aūt vetātes, ne qs messem pelliciat aut magicis artibus traducat, aut grandine cōcutiat, docēt nō nihil eis aliquādo factū) Circe venefica illa solis filia, q verbis: & potētibus herbis dicitur socios Vlyssis in varias feras mutasse vt ad principiū septimi æneid. latius dicetur. vnde dicit hic, Circe mutauit carminibus. i. incantamētis socios Vlyssis, nō aūt Vlyssem, q2 abstinuit a poculis eius, q amatoria, seu Philtra continebant. idest potionē magica arte confectā, & ad amoris insaniā impellētē. Anguis frigidus, idest nocēs, ac veneni, qꝺ frigidū est, plenus, aut frigore, idest morte afficiens, rumpitur in pratis cātādo: idest p incantamenta, qꝺ sentiens aures occulit, alterā cauda: alterā terra, ad quā eā applicat, ducite, &c. ℭ Regula est. Gerūdia in do sæpe ponūtur absolute in significatione passiua, vt hic cantando, idest dum incantatur, & in Georgicis, vtrūq; videndo fœmina, idest dum videtur.

Ordo.

Deducere q̄d sit

Regula grammaticalis

Terna tibi hæc primum triplici diuersa colore
Licia circundo, terq; hæc altaria circum.
Effigiem duco, numero deus impare gaudet.
Ducite ab urbe domū mea carmina, ducite Daphnī.
Necte tribus nodis ternos Amarylli colores.
Necte Amarylli modo, & ueneris dic uincula necto.
Ducite ab urbe domū mea carmina, ducite Daphnī.
Limus ut hic durescit, & hæc ut cera liquescit.
Vno, eodemq; igni, sic nostro Daphnis amore.
Sparge molam, & fragiles incende bitumine lauros.
Daphnis me malus urit, ego hanc in daphnide laurum.
Ducite ab urbe domū mea carmina, ducite Daphnī.

ℭ Licia, Nā vt licia stamē iplicāt, ita adolescētis mētē iplicare ꝯtēdit. Effigiē. s. amatoriā: vt Dido effigiē thoro locat. Impare ꝓ ipari. s. geminus superoꝝ, vel hecate, cuius ē triplex ptās. Vn̄ tria virgīs ora Diāe. Hæc āt amaryllis ē q̄ græci συμποτιν dicūt Veneris dic vicula ne. Anapæstꝰ ē trimeter hypcataleucus, qō metrū Veneri ē dicatū. Molas, far. ꝛ salē. Bitumine. l. i. lauros diuio igne ꝯsume. Nā bitumē ex fulmie dr̄ ꝓcreari, Vnde iuxta

Bitumen, quid

ℭ Terna, &c. Tangit modū, quo sacra magica gegerat adhibens illis ternariū numeꝝ, quē ad sacra aptū esse ēt Philosophus in de cœlo & mundo docet, & vt Macr. recitauit, Ply. impares numeros ad oia vehementiores credit. Impariū aūt numeroꝝ primus est ternarius. Nā vnitas non est numerus: sed principiū numeri. Ternarius aūt nobis in sancta trinitate venerabilis est. ℭ Ordo est. Ego circundo primū tibi o Daphni, sup. i. adirretiē dū te, hæc terna licia. s. ad q̄ implicanꝭ stamina diuersa. i. distincta triplici colore, ꝛ ego duco effigiē. i. imaginē ad vnū effictā circū hæc altaria, duco inquā ter, q2 deus ꝓcipue superus gaudet numero impare. Ducite ab vrbe, &c. O amarylli necte ternos colores, q sunt in licijs tribus nodis, necte inquā mō, & dic ego necto vincula Veneris. i. cōcilia dæ veneris, atq; amoris. Ducite, &c. Vt. i. quēadmodū, hic limus. i. terra pinguis: & limosa, durescit, idest fit dura, & vt hæc cera liqscit ꝓliqsit, idest fit liquida vno & eodē igni (Notādu est syllabæ correptio, nā eodē deberet secūdā ꝓducere, quā tamen corripit, sicut & ille, Nō eodē cursu respōdent vltima primis. Veꝝ vt illic subitā reꝝ mutationē syllabæ correptione depictā voluit, ita hic dicere liceret, subitā ignis opationē significatam. sic sup. durescat, aut liqscat, aut potius vtrūq; sciat. Daphnis nostro amore. i. igne nostri amoris: quo. s. ipsum amo (vnde dixi nostro, nō nostri. Sane ad diuersa referūtur hæc in Daphnide. Nā vult eū durescere. i. stabilē fieri in amore sui, & liquescere in amore vrbis, aut mulieris vrbanæ: Vtrūq; sūt fit ab igne amoris. Qui. n. quēuis ardēter amat, nec facile aliū amat vnde

ASCEN.

Ordo.

Dictiōis eodem q̄ntitas

vñ curescit vehementia amoris, & amor elāguet. vñ liq̄scit, ac dissilit virtus eius.) Cū amar. i. sup argē molā. i. confectionē ex farre & sale molito: sine q̄ nullu rite fiebat sacrificiū, & incēde bitumine talia ab bitumine. i. nō fragiles. i. desiccata, q̄ daphnis malus. i. pniciosus, aut malus cū sit sine redamatiōe: aut dic amor daphnis malus. (Indifferēter gr̄ hui⁹ daphnis, & huius daphnidis) Ego sup cōburo hac laur i daphnide. i. sup effigiē daphnidis, de q̄ dcm̄ ē. Terq; hæc altaria circū, Effigiē duco, & ita nō erit archaismos, nec antiptosis, aut si sensus est, ego cōburo in pniciē daphnidis, aut p daphnim, erit casus p casu in daphnide p in daphniden, aut daphnim Ducite, &c.

iuxta Babylōia, q̄ frequētia cadūt flumina, hac re lacus abūdāt adeo vt ex bitumine fabricasse muros semiramis dicat. In Daphnide: arcaismos, p in daphnide, vt itelligamus supra daphnidis effigiē eā laur incendere, pp̄ter nominis similitudinem.

MANC.

Licia, q̄ ea vis i carminibus hēt, inuit ēt Ply. li. xxviii. qui sic ait, iguinib⁹ medent aliq licium telæ detractū alligātes nomine, septenis ne nodis ad singulos nominātes viduā aliq, atq; ita inguina adalligātes licio. Cātado, dū cātat. Nūero de⁹ ipare gaudet, ipares numeros ad oia vehemētiores credim⁹ inqt Ply. lib. xviii. ca. iii. & Macro. li. ii. sat. scribit, q̄ ipar nūerus mas, & par fœmina vocat. Itē arithmetici iparē pris: & parē mris appellatiōe venerāt. Ply. itē li. xii. inqt q̄ masculū genus religiō

Numeri impares effectus

tributū ē. Cera liq̄scit. Simeta i theocriti scōa ait, Vtq; meis pallēs digitis hīc cera liq̄scit, Mindi⁹ ex tēplo sic tīo delphis amore. Molā, erat mola ex sale, & farre molito, vt seri. Varo. Bitumē ē terræ gleba, q̄ a calore liq̄facta afflat, atq; diffundit, rursu; i glaciē fortissimā ab aq̄ rigida imurat, q̄us ē lacuū aq̄, vñ ē sectiōe, & icisiōe op⁹ est. Id postea i sūmo fluitat. Stra. ait li. xvi. Ply. āt li. xxxv. ca. xiii. seri. q̄ bitumē alibi limus, alibi terra. Limus ab iudeæ lacu emergēs, Terra in Syria. Est vero liq̄dū bitumē sicut, & acyntiū gignit, & pingue, liquorisq; oleacei i sicilia, vtūtur q; eo ad lucernar lumia Itē adscabiē iumētor. Vis bitumis, q̄ sulphuris sistit, attrahit: discutit glutinat, ad lepras, p̄ruritusq; corpor efficax. hæc ex Ply. Lauros lauro in suffimēti, & purgatiōib⁹ vtebant. Nō tā fas erat in profanis vsibus pollui laur, vt Ply. li. xv. meminit. Daphnis me malus vrit. Simeta in secunda. Theocriti ait, Comburit me delphis, ego hanc in daphnide laurum,

Lauri purgaueras

ASCEN. Talis. a. d. Talis inqt amor teneat daphnim, q̄lis solet buculā tenere nec sit mihi cura mederi. i. nolim remedium amoris, tunc q: mutuus gratissimus fuerit. q. d. nunc q: sola amo, nec redamor, alter expeto, aut eiuc amore dissolui, aut potiri, q̄d Dido de ænea sic dicit. Quærit eddat eū, vel me soluat amantē. In Ser. vbis eū dicit, Aut nolis magicis artibus subuenire, aut nolis secū cōcūbere. ē sensus est nolis amori daphnidis subuenire p magica artē, nec meo p cōcubitū, q: satietas cōcubitus amorē sedat, est aūt mala reciprocatio, vbi dicit secū cōcūbere p cū eo. Deinde inqt cōficit ex aliud argumētū dicēs has olis, &c. qd̄ sic cōnecti possit supioribus, vt sit, nolis qdē tūc remediū q̄rere amori, qd̄ nūc q̄reāt est, ad id aūt codūcēt exuuiæ eius, q̄ mihi daphnin debēt. i. q̄ tali arte tractabo, vt daph. venire cpellāt, arte vo idicat dicēs. eas, se interra pānima, & herbas q̄s a Mœri pbatas dicit, & ad magicā multū valere piculoso scō cognouit supiectura.

Talis amor Daphnin, qualis, quum fessa iuuencum
Per nemora, atq; altos quærendo bucula lucos.
Propter aquæ riuum uiridi procumbit in ulua
Perdita, nec seræ meminit decedere nocti,
Talis amor teneat, nec sit mihi cura mederi.
Ducite ab urbe domū mea carmina, ducite daphnī.
Has olim exuuias mihi perfidus ille reliquit
Pignora cara sui, quæ nunc ego limine in ipso
Terra tibi mando. debent hæc pignora Daphnim.
Ducite ab urbe domū mea carmina, ducite daphnī.
Has herbas, atq; hæc ponto mihi lecta uenena
Ipse dedit Mœris, nascuntur plurima ponto.
His ego sæpe lupum fieri, & se condere syluis
Mœrim, sæpe animas imis excire sepulchris.
Atq; satas alio uidi traducere messes.
Ducite ab urbe domū mea carmina, ducite daphnī.

Ordo Ordo ē Talis amor teneat daphnis, q̄lis sup. tenet bucculā i iuuencā: cū. i. qū bucula fessa. i. defatigata q̄rēdo iuuēcū. i. taurū amorē p nemora, atq; altos lucos: pcūbit. s. amplius stare, aut currere negens & amore lāguens psternit in viridi vlua. i. herba palustri pp. i. iuxta riuū aq̄, vñ tñ refrigeriū. s. nō amaret, caperet, nec ipsa pdita. s. amoris ipatietia meminit decedere nocti seræ. i. q̄us sero, & tarde aduētāti, vt significet lōgitudo dier, in q̄ vaccæ calescūt aut feræ. i. aliquātulū pgressæ, h̄ est q̄us plīmū nigrescet, & nox tota irrueret. Talis i q̄ amor teneat daphnis, nec cura sit mihi mederi. i. & nolis tūc nō amare, q: rīdei et amori meo (& ita mali intelligere, vt loquat de amore suo, q̄ daphnidis) Ducite &c, ille pfidus p iudīā nō noiat eū, de daphnide tn̄ loq̄t, reliqt mihi olī. i. tpe lōge añ acto, & id ex affectiōe amātis. has exuuias. i. idumēta sua, q̄ erāt (Sic ēt dido de vestib⁹ ab ænea relictis, dulces exuuiæ, dū fata deusq; sinebāt, appositone pignora. i. mōumēta cara sui. i. vt me sui admoneāt, q sup. pignora, o terra. ego mādo. i. credo, & cōmitto tibi nūc in ipo limine. i. ingressu dom⁹, q: hæc pignora debēt mihi daphnis, sup. restituere. i. ita tractabo, vt mihi eū restituāt. Ducite, &c. Ipse mœris emphasi h̄bēt, ip̄e. q. peritissimus i veneficijs, & arte magica, & in cōponēdis philtris dedit mihi has herbas & atq; h̄ venēa. i. venenosas herbas, lecta. i. collectas, pōto. i. i īsula pōtica. plīma, sup. venēa nascūt pōto. Ego vidi Mœri. s. veneficū fieri sæpe his herbis. a. pbas herbas lupū. i. mutare effigiē lupi, & cōdere se. i. abscōdere se ab iciu suboius, & canū sylūis. i. i sylūis, & vidi ipm mœriz exire. i. euocare sæpe his herbis aīas. i. manes imis. i. pfundis sepulchris, & traducere messes satas alio. i. in agrū. Ducite, &c. De mutatiōe i lupū pter ea, q̄ Ma. dixit, addam⁹ & hæc Lādini sic dicētis, Au. i li. de ci. dei refert Marcū Var. scribere de arcadib⁹. q̄ illusione ducti trāsnatāt qd̄dā stagnū, vt ibi i lupos puertāt, & cū simi̇̄lib⁹ feris viuāt. Si vero carne hūana nō vescant. rur susp ost. ix an. remeato eodē stagno reformāt i hoīes, deniq; q̄ndā Lemene prasiū tū gustasse de sacrificio qd̄ arcades immolato pueri o faciūt deo suo lycæo in lupū cōuersum, & x an in humanā effigiē reuersum in olimpia pugilē victoria meruisse, nec pp aliā cām & lycæum panam arcadia vocari existimat Varro, nisi q̄ ea non alia vi, q̄ diuina fieri posse existimat. Addit idē Aug. mulieres fuisse in italia, quæ dantes aliqd in caseo homines in iumenta mutabant. quæ necessaria quæq; portabant, deinde perfuncti opers ad se redibant, nec tñ sensus rationabiles in eis mutabantur. Hæc ille. Quod autem dicit animas imis exire sepulchris, non dissimile est illuq uod legitur. i. Regum. xxviii. de Phytonissa: quæ animam Samuelis exciuit.

Landini expositio

SERVI. Bucula bouis est diminutio. Bos anomalū est, nā bos i bobus pducit primā syllabā in reliq̄s casibus corripit primam. Propter iuxta, pdita, amore sumpta. Nec sit mihi cura me. aut nolis magicis artib⁹ subuenire, aut nolis secū cōcūbere. Perfid⁹ Nūc. s. Perfid⁹. Limie, ipo loco veste sacro. Alio traducē messes magicis sacris. Vñ est xii. tabu. Neue alienā segere pellexeris.

MAN. Propter. i. ppe. Perdita nec seræ, Versus integer est varij de morte, vt edocet Ma. li. sa. vi. Pōto: mēsura pōti a Bosphoro ad meotidos lacū pēdit, vt seri. Pli. vi. Soli. aūt seri. in pōticis oris aconē portū esse q̄ pueritur malor gramiū vsq. adeo celebris est, vt noxias herbas acōita illinc nominemus, Lupū fieri Ply. li. viii. ser. q̄ in italia quoq; credit: lupor visus ē noxius: vocēq; hoi, quē pores cōtēplent, adimere ad p̄ns, hoies aūt i lupos vti: rui susq; restitui sibi talis in esse confidēter existimare debemus, aut credere oia, q̄ fabulosa tot sæculis cōpim⁹. Euāthes iter authores græce nō sptus tradit arcadas scribere ex gente antei cuiusdā sorte familia electū ad stagnū quoddā regiois eius duci, vestituq; in q̄rcu suspēso tranare, atq; abire in deserta, trāsfigurariq; i lupū, & cū cæteris eiusdē gñis pgregari p annos. ix. in quo tpe si hoie se abstinuerit reuerti ad idē stagnū, & cū tranauerit, effigiē recipe ad pristinū habitū, addito ix. annor senio. addit quoq; Fa. eādē recipe veste iter augu ria ad dexterā cōmeatū pciso itinere, si pleno id ore fecerit, nullū oium pstātius, hæc ex illo. Alio traducere, messes, qn ēt inqt Ply. li. xxviii. ca. ii. & legū ipsar in xii tab. verba sunt, qui fruges excātasset, & alibi. Qui malum carmen incantasset.

Hoies an in lupos vertantur

ASCEN. Fer cineres amaryllis foras, &c. Significat pacta magica sacra, atq; deportidos nō sine magica supstitiōe cineres, qd̄ muneris amaryllidis idit, q̄ h̄z Mac. dū cineres auferre conat vidēt eos itep̄ iflāmari, vñ dicit, aspice corripuit, &c. vt tā vniformis sit cōtextus. malit nōnulli oia vxoris verba esse, vt ipa dicat ad amaryllida, aspice amarylli, dū moror. i. differo ferre. i. auferre cineres, vt humeris tuis iponā, ipse cinis spōte sua corripuit

Fer cineres Amarylli foras, riuoq; fluenti.
Transq; caput iace, ne respexeris, his ego Daphnim
Aggrediar, nihil ille deos, nil carmina curat.
Ducite ab urbe domū mea carmina, ducite daphnī.

Nescio

Nescio quid certe est, & Hylax in limine latrat.
Credimus: an qui amant, ipsi sibi somnia fingunt?
Parcite, ab urbe uenit, iam parcite carmina. Daphnis.

SERVI. Ne respexe. Noluit enim se uideri numina, nisi ex nimia necessitate. Vn pro miraculo dicitur. Alma parēs cōfessa deam, sed fecit in periculo filij, Nihil ille.d.c.c. Satis est, q putat carmina magica nihil valere sed debis in.iij. æneī. plura. Corripuit tremulis, h vxori Ciceronis dicūt euenisse, cū post pactū sacrificium libare vellet. In cinere visa est flamma, quod significauit eius maritum eo anno futurum consulem, vt ipse in suo testatur poemate, Bonum sit dubitat, & optat quia ignis etiā malum signum esse potest, quia nocet. In limine: in loco. vbi amati vestes obuerat: ipsi sibi somnia fingūt, omnia de magicis dicta destruit dicens. hæc tantum desiderantibus vera videri: quod per prouerbium est locutus.

Terētiæ portētum

MANC. Nil carmina cu. ostendit per hoc Maro carminibus nō esse pondus. Aspice, verba sunt amaryllidis. Bonum sit, nescio, dubitat, an bonum, an malum cinis accensus portendat. deinde certior ait. Quid certe est, idest aliquid est, nam & hylax in limine latrat, in limine autem, vbi Daphnidis exuuiæ erant, lana batq; illius aduentu Hylax, melius per x q per s scribitur in fine hyalo autem, vel hylacteo latro, vel resono significant. hic & hylactor nomen causis apud. Ou. Credimus.s. aliquid esse. An qui amant, ipsi somnia fingunt.i. vana componunt: ventura putantes quæcunq; desiderant. Qui amant, nulla hic Synalœpha est. Parcite: hoc ait credens illum venturum esse. Parcite autem: desistite.

Hilax quō scribatur

ripuit hæc altaria tremulis flammis, quod eum bonum sit, addubitat quid portendat dicens, nescio an bonum sit. est certe aliquid, quod per h portenditur, & videtur, q aduentum mariti significet, ad hoc accedit, q hylax canis latrat in limine & ita dicit, credimus sup. id bonum, scilicet aduentum mariti portendi, sed dubitamus, an ridiculum dicendum sit: eo q q amant ipsi sibi somnia fingunt, vtcunq; isi est, pc te mea carmina.i. nolite officere marito meo, quia vt spero, ipse venit ab vrbe. Qui vero dixerint ea verba, Aspice, & c. esse amaryllidis, vt et Landinus consentit, erit alius ordo. Est ergo duplex, alter, vt dixi, dando hæc omnia vxori sic, O amarylli fer foras: idest effer cineres, & iace, idest proiice eos riuo fluenti, idest in profluentum trans caput.i. vltra verticem capitis tui, & caue sup. ne respexeris. Ego aggrediar.i. tanq terribilem, & durum hominem inuadam, his.s. sacris amatorijs, & magicis, quia ille nihil curat deos, & nil curat carmina. q.d. videtur omnia contemnere & ideo aggrediar animosus eū. Latenter aūt innuit poeta magicis carminibus nullā esse virtutē, cū ne tristicū quidē mouere possint. Ducite, &c. Dū hæc præcepisset, dña volebat colligere cineres, vt eos ancillæ imponet et efferendos sed nouum videt portentum, vnde dicit. Aspice o amarylli, dū ego moror.i. percunctor, & differo ferre.i. extollere cineres: vt sibi imponam, ipse cinis corripuit.i. celeriter rapuit sua sponte per se, & nullo inflammante altaria tremulis.i. titubātibus & scintillantibus, ac micantibus flammis, nescio an sup sit bonum, aut precor: vt sit bonum sed nescio quid sit, certe est qd.i. aliquid, &.i. insuper pter hoc portentum, hylax, idest canis noster latrat in limine: vbi.s. infoderat exuuias Daphnidis: & per quod venire debeat. Credimus sup. ipsum venire, hoc est vt credā ipsum venire, an ipsi, q amāt, fingunt sibi somnia.i. quæ cupiunt in somnis vident, ostēdit tñ se credere. vñ concludit. Parcite o mea carmina, pcite.i. abstinete, & cauete.s. violenter, & hostiliter adducere Daphnin (quia dixerat, his ego Daphnin aggrediar) nā Daphnis venit.i. redit (in præsenti.s. tpe, quia priorem corripit) ab vrbe. Secundo modo ordo erit, vt cum domina præcepisset efferri cineres, & ancilla paululum cunctata, & postea cineres inflammantes conspicata, redierit ad dominam dicens. Aspice o domina ignis corripuit sua sponte ipsa altaria tremulis flammis, dum ego moror.i. differo ferre.i. efferre ipsum: vt iussisti, nescio, an sit bonum certe.i. quid.i. aliqd. quod sup. portenditur, & insuper hylax latrat in limine. Ad quod domina. Credimus.s. bonum portendi, & Daphnin venire. deinde quasi se leuitatis argueret dicit. An ipsi, qui amant, fingunt sibi somnia, idest, an potius credam hæc quasi somnia mihi contingere? Et innuit, q non, vnde subdit Parcite, ab vrbe venit, &c.

Ordo

Argumentum Ascensianum in Mœrim, quæ est ecloga nona.

Nona refert obiter Mœrim, Lycidamq; canentes.
Deflentesq; sui deperdita rura Menalcæ.

Nona refert obiter, & In hac nona eclo. Lycida & Mœris casu congressi simul in vrbem proficiscuntur, inter eundum autem abrupta, & semiplena quædam carmina enuntiare conātur ita vt nimis graphice beniuolum eius animū depictum videas, volentis videlicet nunc Iulij nunc augusti laudes canere, sed molestiarum oppssi, nec efficere, quod maximopere cuperet valentis. Multa præterea in Menalcæ.i. poetæ nostri commendationem dicuntur, cuius agrorum iniusta occupatio defletur. Nā post recuperatos agros fuerat.n. ab arrio extrusus, & nisi se præcipitem in minium fluuium dedisset interfectus fuisset. Agit ergo id pncipaliter poeta & vt agros suos recipiat, & Augu. rem gratā faciat Iulij Cæs. patris eius putatiui honestam mentionē faciendo. Ordo versiculorum nostrorum est. Nona sup. eclo. refert.i. recitat mœrim, & Lycidam canentes obiter.i. intereundum ad vrbem, & deflentes rura mænalcæ sui.i. quem, & laudabant, & amabant. deperdita.i. amissa per occupationem iniqui militis.

ASCEn. Mœris vnde

Vo te mœri pedes. Mœris (qđ nomẽ a mœrore nõ inepte deductũ putes) mercenarius olim aut potius (vt statim dicã) pater Vergilii, nunc vero postq̃ Vergilius agros semel recuperatos iterum amiserat, extrusus ab arrio milite, eius Arrii mercenarius, & villicus Mãtuã pficiscit ad dñm occupatorẽ, videlicet agrorum afferẽs illi hœdulos, ad quẽ accedẽs, & eo ẽ iter hñs Lycidas itereũdũ multa cõquerunt de iniqua cõditiõe mãtuanorum, variisq; ad leuandas curas iceptãt carmina in laudẽ potissimũ Cæsaris, & Augusti, & i cõmẽdationẽ Marõis q̃ oĩa eo tendũt: ut occupatos agros sibi iterum vẽdicet Maro. & gratiã Augusti mereat intẽ. Posset forsan Mœris dici nõ mercenarius Vergilii, sz vicinus & hœdulos ad aliũ suorum agrorum icubatorẽ ferre: sz q: Lycidas ad illud, veteres migrate coloni, rñdet de vergiliãno agro. Certe eqdẽ audierã, &c. & q: Mœris Vergiliana carmina: q̃si sua eẽset dicẽs, sed carmina tantũ, Nostra valẽt, &c. videt Vergilii mercenarius Aut certe pater, cui, & augurii peritiã attribuit & q se Menalcæ pponit dicens. Nec tuus ẽ Mœris, nec uiueret ipse menalcas, Annosũ ãt se inuet: vbi dicit. Oĩa fert ætas &c. Pri° ergo versu accedens Lycidas inqt. Quo te mœri pedes, sup. ducũt? & q: frustra quærit, qđ vł, possetq; dicẽ Mœris, vides quo me ducat via subiũgit, an quo ducit via in vrbẽ Miraf eñi qđ diligẽs rusticus, & agrorum cultor in vrbẽ pficiscat Ordo igitur est. O Mœri, quo sup. ducũt te pedes. i. quo pficisceris? (Nisi signãter ita dictũ cẽseas, vt significet aius eius alio distractus ita vt nõ ab aiõne, sed a pedũ vsu, & viæ directione in vrbẽ pficiscat) an sup. ducũt en: quo via ducit te: videlicet vrbẽ, vel an ducũt te in vrbẽ, quo. i. ad quã ducit te via Respõdet Mœris ad id. qđ ille mirabaf, qđ videlicet isolens in vrbẽ pficisceretur. O Lycida, nos viui. i. diu viuẽdo, puenimus sup. ad id, qđ nũq̃ veriti sumus (vñ maiorẽ calamitas q: mala pũisa minus lædũt: est ergo pathos ab eo, qđ est præter opinionẽ, Est p̃terea seuera sniã. q: vita diu beata hic cẽnegt: vñ q diu viuũt, in calamitatẽ aliquam necesse est incidant, qđ Iuue. vt M̃ scit. recitat graphice docet, & cherea Terẽtianus in eunucho, qui beatitudine p̃senti mori optat dicẽs. Nũc est tẽpus pfecto interfici, cum ppeti me possim, ne h̃ gaudiũ cõtaminet vita ægritudine aliq̃, Probat ite p hoc se annosũ eẽ, vnde poetæ patrẽ cẽseã (vt videlicet aduena. & forte gallus, aut externus miles, effectus. s. possessor nři agelli) q: mercenarii teas beiorum suas vocãt sed potius nři, q: pr̃ & filius vnius rei possessores sunt diceret, hæc sunt mea. i. hæc arua, hæc dom°, & possessiones, & oĩa, q̃ hĩc sunt sunt mea, vos coloni veteres migrate. i. traducite alio habitatiões vřas, & euacuate nřas. Nos ergo victi. i. violẽter extrusi, qm̃ sors vsat oĩa. i. q: nulla certa hic possessio, nec firma i ex cõditio (vt Offellius rusticus apđ Hor. ii, sermo. sic docet. Nã ppriæ telluris herũ nãq; illum, nec me, nec quemq̃ statuit nos expulit ille, Illũ ãt neqties, aut vafri iscitia iuris. Postremum expellet, certe viuacior hæres. Nũc ager vmbrẽi sub noie, nup ofelli. Dictus erit nulli pprius sed cedet in vsum, Nũc mihi, nũc alii, quo circa viuite fortes. Fortiaq; aduersis oppoite pectora reb°, estq́ dictũ istõ p amaritudinẽ rusticanã, nõ q de respiciẽdo ad augustũ. Nã q sua pdiderũt, cẽsent oĩa pdita, vnde dido cui fides seruata nõ erat inqt, nusq̃ tuta fides (nos ergo victi mittimus nũc existẽtes tristes) cõstruenda. n. sunt ea epitheta victi tristes, diuisim, nisi, forte legẽdũ sit Nũc victi, & tristes, aut nũc victi tristes: qm̃ sors vt sit tristis sors, illi. s. aduenæ. videlicet arrio, q nos migrare fecit. hos hœdos quos. s. in humeris portabat, qđ. i. q̃ res nec bene vertat, sup. se. i. nõ vertatur illi bonũ sed i pniciẽ, quasi optet, vt post eos hœdos, nõ amplius edat. Respõdet Lycida oñdens, vt dixi. Mœrim eẽ mercenariũ, aut potius pr̃em menalcæ, p quẽ poeta itelligẽdus est. Equidẽ. i. ego quidẽ certe audierã Menalcã vestrum. s. herum, aut potius herilẽ filiũ, & ita ppter vtrunq; parẽtem pluraliter loquatur, aut q: Vergilio fuerãt plures mercenarii, seruasse. i. recepisse sibi carminib°. i. p carmina sua: oĩa sup. loca, vt arua, & pascua, ab ea sup. parte, q̃ colles. i. mõticuli incipiũt subducere se. i. dissolui in æquorum, hoc ẽ planos cãpos. & demittere, idest deorsum mittere, & reliquere iugum. i. summitatẽ molli cliuo. i. facili descẽsu, nec saxosa, vsq; ad aquã. s. mincii fluminis, & vsq; ad cacumina. i. summitates fagi veteris (de qua dcm̃ est. Tityre tu patulæ recubãs sub tegmine fagi, vñ dicit iã fracta, q̃si tũc eum sub vmbra iaceret, nõ essent fracta, inuenis p allegoriam nunc possessiones esse fractas, quæ per fagum, vt illic dictũ est recte intelliguntur) iã ergo fracta, s. vt inuasoris potiusq̃ vetustate, Nã qđ dicit veteris, pathos hẽt, sicut ibi. Veteres migrate coloni. dur eñi est diu habita derelinquere. Respõdet Mœris: Audieras. s. Menalcã, hoc est Vergilium ea oĩa seruasse: & fama fuit, Sed o Lycida nřa heri, aut filii mei, & mea (nã & ipse canit) carmina valẽt iter tela martia. i. bellica, & militaria signa tãtũ. i. tãtũ. s. pcise: h̃ ẽ, nõ amplius,

Longæ vitæ incõmoda

Ecloga nona, quæ mœris inscribitur. Interloquuntur. Lycidas & Mœris amici.

Ly. Quo te Mœri pedes, an quo uia ducit in urbem.

Mœ. O Lycida uiui peruenimus, ad uena nostri

Quod nũq̃ ueriti sumus, ut possessor agelli

Diceret, hæc mea sunt, ueteres migrate coloni

Nũc uicti, tristes quoniam sors omnia uersat.

Hos illi, (quod nec bene uertat) mittimus hœdos

Ly. Certe equidem audieram qua se subducere colles

Incipiunt mollisq; iugum demittere cliuo

Vsq; ad aquam, & ueteris iam fracta cacumina fagi

Omnia carminibus uestrum seruasse Menalcã.

Mœ. Audieras, & fama fuit, sed carmina tantum

Nostra ualent Lycida tela inter Martia, quantum

Choanias dicunt aquila ueniente columbas.

SERVI.

Vo Te Mœri pedes. Ex diuersis locis Theocriti aliqua ad hoc carmẽ trãstulit Verg. postq̃ pene ab arrio cẽturione occisus est, pcepit suis, vt tuerẽtur agros, sed ad pñs obseq̃rent Arrio, et go mœris nõ hœdos mantuã ad arriũ portat, Et interrogatus ab alio pastore, quo pgar Deflet suas miserias. Et hic varie pstatur occasio cãtilenæ, Ducit zeugma est a posteriorib°. Viui, diu viuẽdo & oñdit: diuturniorẽ vitã sæpe nocere, cũ sit iter du ca miseriarum. Quod nunq̃ veri. su. q: inopinata grauiora sunt mala, hinc dido. Hũc ego si potuimũ sperare dolorẽ. Et pferre soror potero. Victi potes voti vt victores dicimus voti copotes, q qeq dlibet faciũt, ergo victi, q bus parẽdũ est, Nã victi nõ sunt Mãtuani, q ne bella qdẽ gesserũt. Versat nisi ad rusticanã psonã referas, aspe dici cõtra Augustũ, cuius felicitatẽ sors posset mutare. Illi arrio Nec bene ver. in pniciẽ eius vertat, & malo omne munus accipiat, tractũ est ab Hectore, & Aiace, nã Hector dedit ei gladiũ, quo deinde Aiax se interficit, ab Aiace aũt ipse baltheũ accepit: quo postea circa muros patriæ tractus est. Inde natũ est illud comicũ. Dii bene vertant qđ agas. Nã & bona in peius & mala in melius plerumq; mutant. Subducere. Ex alto in cãpos dissolui. Aqua. s. mincii fluminis. Superiorẽ circũscriptionẽ itelligimus. Aut Vergilii, aut oĩum Mãtuanorum agrorum esse. Fama fuit, beniuolẽtia Aug. fama vulgauerat, sed belli actiaci necessitas impediuit. Menalcẽ, p Verg. ponit, Colũbas, q: miora maioribus cedũt, nec vllarum virtũ sunt licet plura. Chaonias epyroticas. In epyro. n. nemus erat, i quo colũbas dare respõsa dicebãt, quo idcirco fingũt qm̃ Thessala lingua peliades, & colũbæ, & vaticinatrices mulieres dicunt.

PRO.

¶ Chaonias. c. quoniam columbæ in chaonia regione epyri in quercu arbore sedisse dicunt: & humana voce dedisse respõsa & ita bonum auguriũ erat: si coruus dextra, cornix sinistra volaret. vt Cic. diuinarum. Quorum a dextris coruus sinistra cornix facit augurium.

MAN.

Vo te Mœri, argumentũ patet carminibus. Viui puenimus. n. vita lõgior plurima icõmoda vł afferre, vñ Iuuena. de priamo inquit saty. x. Lõga dies igit qđ cõtulit? oĩa vidit Euersa, & flãmis Asiã, ferroq; cadentẽ. Victi. i. superati violentia militũ, Est aũt ordo. Nũc victi nos quoniam sors oĩa versat. tristes. a. animi mittimus illi. i. aduenæ possessori hos hœdos, quod nec bene vertat, idest in bonum cõuertat. Sors omnia versat. Sed pfecto fortuna in oĩ re dominatur inquit Salu. in Cati. & Laberius teste Mo. li. ii. Fortuna immoderata in bono æque, atq; in malo. Qua se subducere colles, describunt hic Maronis agri. Subducere, descedere. Dimittere iugum. i. reliquere summitatẽ. Molli cliuo: facili descẽsu, habebãt. n. Maronis agri iunctos colles, ius erat ei ad illorum summitatẽ. Est & mihi agellus hmõi, nã ad occidentẽ collis est, cuius mihi possessio ad sumũ tm̃mõ est: postea v̈o caput iest alteri° coloni. Vsq; ad aquã, in Tityro dixerat, quis lapis oĩa nudus, Limosoq; palus obducat pascua iũco. Fagi, ppterea nõ abs re, sub regmine fagi recubãs dixit Melibœus. Carminib° seruasse me. hoc loco nõ pastor Menalcas, sed Verg. itelligẽdus p allegoriã, vt scri. Fab. lib. viii. Aquila veniẽte, minora eius auguria maioribus

Descriptio agri virgiliani

maioribus cedūt. Chaonias colūbas. In epyro erāt pmi chaones, a qbus chaonia dicta, vt scri. Ply. li. iiij. Aliter Maro li. iij. refert aūt Herodo. li. ij. Euterpe. s. gemias ex ægypto colūbas euolasse: utrāq; nigrā, vnā qdē in africā, alterā vero in Dodoná Epyri, q̄ fago isidēs, humana voce elocuta sit eo loco Iouis oraculū cōdi debere. Eā vero, quæ ad afros abysset, colūbam iussisse. Afris, vt Amonis oraculū cōderēt. quod oraculū, & ipsi Iouis erat. Refert deniq; Hero. ipse colūbas illas fuisse reuera fœias sacerdotes, & sorores a phēicib⁹ his locis vēditas &c.

amplius, quātus dicūt. s. historiæ, aut augurij pri columbas chaonias. i. epyroticas, valere, sup. veniente aqla. i. dū aqla inuolat in eas, qd' nihil est: aut aquila veniente, idest dū aquila conspicit ab auguribus, qz vero rusticus licet augurij nō imperitus, qz dictum est ipm ēt mage peritū fuisse tñ, qz tali augurio fidem no adhibet, aut qz no suæ, sed augurum authoritati innitit, bene addiderūt. Sensus autē s̄z Manci. est, q̄ minus augurium per maius vincitur. Sed est non inepta: nec extorta allegoria. Nam p chaonias columbas Iouis sacerdotes significantur, per aquilam vero romanorū signa: sed columbæ

Iouis, quæ oracula dabant, idest mitia responsa August. Vnde dictum est. hic mihi responsum primus dedit, &c. Parum valēt contra aquilam, idest militarem violentiam: quod nimirum prætendit.

Quod nisi me quacunq; nouas incidere lites
Ante sinistra caua monuisset ab ilice cornix.
Nec tuus hic Mœris, nec uiueret ipse Menalcas.
Heu cadit in quēq̄ tantū scelus? heu tua nobis — Ly.
Pene simul tecum solatia rapta Menalca.
Quis caneret Nymphas, quis humum florētibus herbis
Spargeret? aut uiridi fontes induceret umbra?
Vel quæ sublegi tacitus tibi carmina nuper,
Cum te ad delitias ferres Amaryllida nostras.
Tityre dum redeo (breuis est uia) pasce capellas.
Et potum pastas age Tityre, & inter agendum
Occursare capro, cornu ferit ille, caueto.
Immo hæc, quæ Varo nec dum perfecta canebat. — Mœ.
Vare tuum nomen, superet modo Mantua nobis.
Mantua uæ miseræ nimium uicina Cremonæ.
Cantantes sublime ferent ad sydera cycni

SERVI.

¶ Quacūq;. s. rōne. Recte āt augurio p̄pitiū dat ei de quo dixerat sæpe lupū fieri. Nouas. i. magna militaria iurgia. Sinistra. Augures. n. designāt lituo spatia, & eis dāt noia. vt p̄ria ps anti ca posterior postica, itē dextra & sinistra. Dicit ergo cornicē de nulla pte venisse. sed ab antica ad sinistrā volasse, Ilex vero, q̄ glādifera at hoc est, cū caua. i. vitiosa est vitiū agrorū significat p militēs clamore, & litibus gaudētes, sicut cornix, q̄ clamore lætat. & alias aues iuadit. Auguriū vero phibuit, vt abstineret a militibus, q retenturi erāt agros. Tecū solatia: nā suis cū solatijs cadit poeta, q nōdū editis carminibus morit. Nōdū. enim aliqd opus scripserat Ver. solatia, latēter tpa augusti carpit, in qbus carmina nō oblectāmenti fuere, sed solatio, qd infelicium ee cōsueuit. Quis humū flo. her. spar. sic dictū: vt Tū phaetōtiadas musco circūdat amaræ corticis, atq; solo pceras erigit alnos. Fōtes iduceret vmbra, tegeret, cooperiret. Vel q̄ suble. ta. ti. car. nu. rustica affectiōe se eminuisse illorum eat minū fingit. q̄ aliqn a Ver. licet inuito Romā eūti abstulerat. Nā sublegi ē furatus sum. vn̄ & sacrilegus dr̄, q sacra legit. i. furat. Delitias no. i. cōez amicā. Tityre dū redeo breuis ē via, pa. ca. Theocriti sunt versus de verbo ad verbū trāslati, sed tñ ver. negotiū ptinentes. Nā allegorice iperat suis, vt rē tueāt, nec tñ audeāt ꝯ Ary pceptū venire. τίτυρ᾽ ἐμὶν τὸ καλὸν πεφιλαμένε, βόσκε τὰς αἶγας, καὶ ποτὶ τὰν κράναν ἄγε τίτυρε, καὶ τὸν ἐνόρχαν τὸν λιβυκὸν κνήκωνα φυλάσσεο μή τυ κορύψῃ. Inter agēdū: dū agis, & honesta locutio ē: si dicam iter cœnādū h̄ sus locut⁹. Nec dū pfecta. nimiæ familiaritatis ē signū qd ei recitabat carmē, nōdū ad limā reductū Dicit aūt carm̄, qd q̄si cœperat i honorem Vari cōponere, & p trāsitū pōst diuersa schedia, Superet mo ma. n. supsit reddat. Et hoc dicit. si nobis Mātua fuerit reddita faciā: vt te celebrēt oēs poetæ Mātua væ mi. ni. vi. cre. benigne ingerit mātuanorum infelicitatem, qbus sola obfuit vicinitas Cremonēsiū. Nā Cassij Bruti, & Antonij copias cremonēses suscepcūt. quos ēt ipsos inire excusat dicēs. Miseræ Cremonæ: q̄ ēt si vellet, nimine tātis copijs posset resistere, Nimiū vici. i. vsq; ad periculū. Vare tuū no. Ordo est. Vare tuū nomē sublime ferent ad sydera cantantes cygni, idest poetæ. Sic Hor. de Pindaro, Multa dyrcæum leuat aura cygnum.

MANC. ¶ Quacūq;, qū ocūq;. Nouas lites, Probus scribit, q̄ vbi maro amicorum beneficio pmeruerat, vt agros suos reciperet, cōcitauit in se veteranos adeo, vt a milone Torōe Primipilari pene sit interfectus, ni fugisset. hinc ait Quod nisi me, &c. Sinistra diximus i Tityro cornicē a sinistra facere ratū, cornū vo a dextra vt refert Cice. pp cornicē igit monitus Maro, ab lite abstinuit. Fontes induceret, idest delectaret, inducere enim quandoq; delectare significat, vt ēt Nonius docet. Viridi vmbra, plantando. s. arbores iuxta. Pōt & per hypallagen legi, vt dicat, q̄ induceret

ASCEN. ¶ Quod nisi me, &c. Multa q̄ hīc īducunt me, vt p Mœrī patrē Ver. itelligā, ruit sumiq; i eorum s̄niam icidā, q̄ qd' i pria dictū est, Fortūate senex ad eūde referūt: eo cūz vtrūq; Maro erat, vter q; tityrus dici posset, vn̄ ēt illic īducit augurij peritus dicēs, Sæpe malum h̄ nobis, si mens nō læua fuiss̄z. De cœlo tactas memini pdicere q̄rcus. Vbi ēt secundum nōnulla exēplaria hētur hic versus, Sæpe sinistra caua pdixit ab ilice cornix, vt. s. eundem agnoscas. Sed vt illum locū pmutarā, q̄ h̄ dicuntur, manifestissime p̄ripsius poetæ conueniunt, nō. n. mercenarij videntur itē dirimere, nec se (vt dicā) dño ppōere, sicut hic facit. Mœris dicitur⁹. Nec tu⁹ h̄ Mœris, nec viueret ipe Menalcas. Præterea lōge alienū, vt a mercenarij officio hēre augurij pitiam, q̄ prīfamilias, vt hoi libero optīe cōpetit. Cæter si qua expositionis egēt, ex ordine patebunt, quē prīusq; posuero Beroaldi in seruiū annotationē pmitta, q̄ talis e. Verg. vtpote oīum disciplinarum particeps, oīs expers erroris legerat in augurum libris cornicē a sinistra pte ratū facere auspiciū ideo sinistra cornicē appellauit, q̄si a sinistra ratū faciēte, naq; vt Cic. scribit in libris de diuinatiōe. Alijs auib⁹ dextra, alijs læua datū ē, vt ratū auspiciū faciāt, & alibi. Cur a dextra inqt coruus, a sinistra cornix faciat ratū. Illud quoq; plautinū i asinaria huic sententiæ cōuenit picus & cornix est a læua. Coruus porro a dextra, quod diligēter videt Maro obseruasse, & tacitū diffinite trāstulisse. Et hoc idē fortassis respexit Horatius sic scribēs in carminibus. Teq; nec sæuus vetet ire picus, nec vaga cornix. Nō ē hoc loco ptereundum id, qd' a Ply. tradit lib. x. videlicet Cornicem eē alitē iauspicatæ garrulitatis, a qbusdā tñ laudatā, hæc oīa a curioso iterprete fuerāt iuestigāda, & ad narrationē vergilianī carminis publicāda. In eadem quoq; ecloga illud frigidiuscule exponit. Quis humū florētibus herbis spargeret, cū poeta, elācitiū illudat ad carmē cōpositū in daphnidis laudationem, vbi iste vsiculus legit. Spargite humū folijs. inducite fontibus vmbras, hæc ille. ¶ Ordo est. Qd' si cornix sinistra, idest a sinistra pte a qua ratum facit augurium volans non monuisset me ante, idest prius ab illice caua in qua scilicet sedebat incidere lites nouas. i. magnas & rusticis insuetas, qz cum militibus, nec hic tuus mœris, hoc est nec ego, nec ipse menalcas. scilicet filius meus dulcissimus musicus viueret. Ad quod Lycidas, heu cadit tantum scelus in quemq;. i. anne fieri pōt, vt quisq̄ tam scelestus viuere possit, q & te & menalcam iterimat? heu o menalca: fuerāt sup. tua solatia. i. carmina solatiosa pene. i. q̄si rapta. i. ablata tecū Quis (si tu raptus esses) caneret nymphas: vt galathea, amaryllida, &c. Quis spargeret herbis humū florētibus, aut qs induceret. i. delectaret, aut cooperiret fontes vmbra, hoc est qs caneret carmina, qbus ea fierent, sicut menalcas cecinit dicēs. Spargite humū folijs iducite fontibus vmbras: &c. q. d. alius nemo id posset, in quo p̄sistit laus poetæ, & iō a lycida, nō a prē dr̄. vel qs sup. caneret carmina, q̄ ego tacitus. i. occultatus, & secretus, cū tu. s. modulās carmina tua notares sublegi. i. suffurat⁹ sum tibi, cū tu ferres te ad amaryllida, appositorem nr̄as delitias. i. cū tu pfectur⁹ ad amaryllida, h̄ ē romā, dicebas ad mercenariū tuū, Tityre pasce capellas, dū redeo, redibo, aūt ppediē, qz breuis est, id aūt dicere solēt heri abeūtes, ne absentia eorum seruos, aut mercenarios negligētes efficiat, & o Tityre age. i. ipelle, sup. capellas, pastas. i. postq̄ pastæ sunt potū. i. ad aq̄s, vt pōt, est. n. supinū a poto, & caueto inter agē i dū ages, ne ea potū occursare. i. obuiā currere capro theocritus dicit, coleare, vt aulus gellius attestatur, s̄z q vertit maronē: secutus caprū ēt dicit. Immo sup. pot⁹ dic: qs caneret ea carmina, q̄ menalcas canebat Varo nec dū pfecta. i. quis nōdū pfecta essent, p qd oñdit magna amicitia inter vtrūq;: cū ēt impfecta ei recitaret carmina. Ea aūt sunt. O vare cygni cātātes. i. poetæ, hic tñ nescio qd veneris, ac gratiæ plus q̄ si poetas diceret, ferēt sublime. i. in altū vt cygni volant, ad sydera tuum, nomē, modo. i. si mō aut dūmō Mātua supet. i. vo sui cōpos fiat, iā mātua inquā nimiū vicina cremonæ væ miseræ, idest nimium miseræ, & miserabiliter afflictæ, vnde videt hic vna esse dictio, væ miseræ: qd & Mancinellus sentit. Si quis duas cēsuerit. Ordo sit o Mantua nimium vicina Cremonæ. ve tibi supp. miseræ: sed concinnior est ordo prior.

Berolaldi expositio

Cornix q̄ auis sit

Ordo

induceret viridem vmbram fontibus. Vel sup. quo caneret carmina, &c. Tityre dum redeo, hæc carmina Menalcas amicam petiturus cecinerat, quæ postea Lycidas ei sublegit. Occursare capro. Theocritus ait in .iii. Tityre lasciuas virgultis pasce capellas, Post age muscosos fontis has Tityre pastas. Interea occursare capro, qui veneratorius, Puniceo lybicis cornu ferit ille caueto. Immo hæc immo potius quis cecinisset hæc carmina, &c. Ve miseræ, idest valde miseræ ob amissos, videlicet agros. Ve autem particula in aliis vocabulis auget, in aliis minuit, hinc vehemens, & ve grande dicimus, & vesanos, & vecordes Gel. au. est li. .v. c. xii. Superet nobis, vita supersit ad nostra cōmoda nō aliena.

ASCEn. ¶ Sic tua, &c. Lycidas illectus fragmēto carminis in laudē Vari decātat, & mœrin nūc recitari ardet desiderio, plura ab eo audiēdi, vñ precatur suppliciter dicēs cum obsecratiōe Sic tua, & cætera. Sic aūt particula precātibus aptissima est, vt apud Haccū in primo carminū. Sic te diua potēs cipri, sic fratres helene lucida sydera, Vētorūq; regat pater. & eclo. se. Sic tibi quū fluctus subter labere sicanos Doris amara suā nō intermisceat vndā.

Sic quid sit

Obsecrat præterea per summā rusticorum spē, & ne ille causetur, se nolle indigna canere, aut tā aurea carmina recēsere dicit, & me fecere poetā, &c. Plus aūt est vatē esse quā poetā, quia oīs vates poeta, sed nō e diuerso: qui. n. sine diuino furore, ac diuinandi dono elegātia carmina facit: poeta vtcūq; dici pōt sicut Comicus dicēs Poeta cū primū, &c. nō tñ vates, vñ fatet̃ se factum poetā, dictūq; vatē, sed nō credere dicētibus tm̃ de se. Quibus inductus mœris conat̃ ad memoriā reuocare carmina: adducitq; fragmētū carminis amatorii: quod summa arte fit, ne ex cōposito oīno poeta rē suā agere videatur.

Ordo. Ordo est. Sic sup. precor vt tua exami a. i. fœturæ apū tuarum fugiāt taxos. i. amarissimas arbores cyrneas. i. corsica, e quibus quō nō necent mel insipidū referāt: & precor, vt vaccæ, sup. tuæ. pastæ, cythiso. i. frutice succoso, & dulci distētēt. i. multū impleāt: vsq; ad distētionē, videlicet vbera, sup. sua, sic sup. vt canes, sed malim, vt compatiua sit particula. incipe, siqd hēs sup. carminis ad manū, quia ne me forte putes indignū, quod carmina tua audiā pierides. i. musæ fecerūt, & .i. etiam me poetā, & carmina sunt mihi. i. & habeo etiam carmina: & pastores dicūt me quoq; vatē. i. diuinū poetā, sed ego nō sup. sum credulus illis. Nā ego neq; videor adhuc dicere digna vario, nec cynna. i. quæ cōparent̃ illis optimis poetis, sed videor strepe anser. i. vt anser poeta. aut potius auis inter argutos .i. canoros olores. i. cygnos, hoc est suauissimos poetas. Respōdet mœris. Quidē. i. certe ego, ago. i. conor, & meditor incipe, & pro. i. o Lycida, ipse. i. ego tacitus. i. tacēs voluo. i. reuoluo, & agito mecū, si valeā meminisse. i. ad memoriā reducere carmē .s. quod incipe paro. neq; est ignobile. i. aut dignū, quod noscat̃, quia insigne: aut satis notū, deinde quasi tādē eius in mētē venerit, incipit carmē poliphemi ad galatheā. O galathea ades. i. accedas huc .i. ad me, nā quis ludus. i. quæ voluptas (itelligit aūt venereā) est in vndis? q. d. nulla, nā hic. i. in terris est ver purpureū. i. tēpestas verna purpureis floribus ornata: nā humus fundit hic circū flumina varios flores, & populus cādida. s. i cortice. immiet hic antro. i. in antrū declinat, vñ & placidū congressum hīc posset in vmbra populea, & rē venereā in antro. & vites lētæ. i. flexibiles. (Dixit alibi, Aspice vt antrū: Syluestris raris sparsit labrusca racemis) itelligit quod labruscas texūt. i. contexte, aut contextu suo efficiūt vmbracula. i. vmbrarum receptacula, Huc inquā ades o galathea: & sine. i. permitte, vt sup. fluctus. i. aut magni, aut rabidi, & furētes aut ideo insani, quia littora percutietes se potius illidūt, nec quicquā cōmodi, aut sibi, aut littoribus faciūt aut insani. i. insensati, nō absurda tñ est humana expositio i. magni quia vehemēs sensibile, aut obiectū corrūpit sensum, & ideo quia pro voluptate dictū est in daphnide. Nec percussa iuuāt fluctu tā littora, nec quæ, Saxosas inter decurrunt flumina valles, ne tēperati fluctus voluptatē pariāt, dicit, sine vt insani fluctus. i. magni: & vehemētes feriāt. i. percutiāt litora: hoc aūt dicit quasi galathea nympha eos impediret, & ita tristitiæ rio addicta sit. Bona est fantasia, quia senex difficulter meminerit eius carminis, aut quia adolescētiæ potius quadrat cū de amoribus fit, ad quos senectus inutilis est, quia Frigidus in venerem senior, aut quia, vt dicet, omnia fert ætas, animum quoq; &c.

ASCEn. ¶ Quid? quæ te. p. Lycidas familiaris ipsius mœris iuuenilis memoria preditus, reducit seni ad memoriā carmē menalcæ, hoc est Vergi. quod dicit mœrim aliquādo sub nocte cecinisse, aspiciēdo videlicet sydera. In qua re mira subtilitas, quasi dicat nō tā solū ex cōposito, sed etiā dōi cū ociosus eēt, solitus eēt decātare carmia, in laudē cæsaris a Verg. perfecta. Reductus ergo ad memoriā repetit carmē de cæsare, nec perficit, & senii, & mœroris præsentis mole confectus. Vñ nō valēs plura meminisse dicit, oīa fert ætas, &c. Vbi dicit Ser. fert. i. aufert. Hora. tñ accepit ferūt pro eo, quod est afferūt, dicēs in arte. Multa ferūt anni veniētes cōmoda secū. Multa recedētes adimūt, &c. verum simplex neq; afferre, neq; auferre per se significat, sed vtrūq; per respectū, vbi gratia ferat rusticus agnū, & sit in medio viæ, donec ad me peruenerit: afferre dicet, & vbi præterierit auferre, semper tñ vniformiter ferret, sic tempus fert oīa quæ in eo fiūt, quia tempora labunt̃ more fluētis aquæ, vita aūt nostra viribus est, quasi in medio cursu nostro cōsistēs, eo vsq; ferūt anni. i. afferūt nobis & animi, & corporis vires: sed præterēūtes auferūt eas: quia ergo mediū vitæ trāgressus est mœris dicit oīa fert

Sic tua Cyrnæas fugiant examina taxos. Ly.
Sic cythiso pastæ distentent ubera uaccæ.
Incipe, siquid habes, & me fecere poetam
Pierides, sunt & mihi carmina, me quoq; dicunt
Vatem pastores, sed non ego credulus illis.
Nam neq; adhuc Vario uideor, nec dicere Cinna
Digna, sed argutos interstrepere anser olores.
Id quidē ago, & tacitus Lycida mecū ipse uoluto. Mœ.
Si ualeam meminisse, neq; est ignobile carmen.
Huc ades o Galathea, quis est nam ludus in undis?
Hic uer purpureum, uarios hic flumina circum
Fundit humus flores, hic candida populus antro
Imminet: & lentæ texunt umbracula uites.
Huc ades, insani feriant sine littora fluctus.

SERVI. ¶ Sic tua cyrnæas fugiāt examina taxos, venenata arbor ē, quæ abūdat in corsica hæc aūt insula græce cyrnus dr̃, vñ fecit hanc derivationē cyrnæas taxos: quibus pastæ apes vel amarissimū faciunt, verecunde suū meritū extenuat. Nō enim ait probant, sed dicunt, nec docti, sed pastores, quibus tñ nō credo, Varo, poeta est de quo Hora. scribens: Vario fortis, & hostiū victor. Cynna & hic poeta, qui scripsit smyrnā, quā dece annis elimauit. Argutos canoros Anser ad ansere quēdā alludit Antonii poetā, qui eius laudes scribebat de quo Cic. in philip. Ex agro phalerno anseres appellant. Ipsi enim agro donarat Antonius. Huc ades, Versus Theocriti, in quibus polyphemus in scopulo sedens Galatheā euocat de fluctibus ad terrā. Cyclops amabat galatheā quæ acim spreto Cyclope amabat. At Cyclops. cū interemit qui deorum miseratione in fontē conuersus est, qui Acilus dr̃ latine. Quis est nā ludus in vndis. Ad maiorē terrarum laudem dicit in mari nullā esse voluptatem. Nam plena laus contrariarum rerum continet vituperationem. Insani magni.

Cyrne quæ & vbi

MAN. ¶ Cyrnæa in lygustico mari est Corsica, quā græci Cyrnō appellauere, sed thusco propiora septētrione in meridiē proiecta. Ply. scribit lib. iii. Plura tñ meminit. Dio. li. vi. Taxos, de taxo legito Ply. lib. xxvi. Cythiso. vide supra. Cynna. Suet. etiam meminit in libello de grammaticis. de Cynna poeta, referēs quoq; hoc illius carmen. Sæcula permaneat nostri doctrina Catonis. Ser. addit illū cōposuisse Smyrnā & Tranq. in dicto libello scribit Crassitiū cōmentario Smyrnæ edito adeo inclaruisse: vt hæc de eo scriberent. Vni crassitio se credere Smyrna probauit. Id quidē ago. vt incipiā. s. dixerat. n. lycidas. incipe, si qd habes. Huc ades o galathea. Fuit hæc marina nympha Nereis doridis filia a Cyclope Polyphemo adamata, de quo late apud Oui. li. xiii. Vñ eam vocās apud illū ait. Iā mō cæruleo nitidū caput exere ponto. Iā galathea veni, nec munera despice nostra. Theocritus autē ecloga. vi. idoē prius descripserat. Appianus autē in libro gillyrius inscribitur ait, e Polyphemo Cyclope, & galathea tres filios extitisse. Celton, illyrium: & gallum, eosq; ex sicilia progressos, celtis, & illyriis, & galathis ab ipsis cognomen assumentibus imperitasse. Insani furentes.

Galathea quæ fuerit

Quid? quæ te pura solum sub nocte canentem Ly.
Audieram? numeros memini, si uerba tenerem.
Daphni quid antiquos signorum suspicis ortus? Mœ.
Ecce Dionæi processit Cæsaris astrum.
Astrum, quo segetes gauderent frugibus, & quo
Duceret apricis in collibus uua colorem.
Insere Daphni piros, carpent tua poma nepotes.
Omnia fert ætas, animum quoq;, sæpe ego longos
Cantando puerum memini me condere soles.
Nunc oblita mihi tot carmina, uox quoq; Mœrin
Iam fugit ipsa, lupi Mœrin uidere priores.
Sed tamen ista satis referet tibi sæpe Menalcas.

SERVI. ¶ Pura, sereno. Numeros. Metra rithmos. Cæsa. a. Cum Augu. Iulio patri ludos celebraret, die medio stella apparuit. Ille confirmauit esse parētis. Vñ hæc scribunt. Dione. lōge repetitū epithetum

thú a mře veneris Dione. Astrú græcè dixit, ná stella debuit dicere. Gauderét fru, sed méfem alludit Iuliú, q dictus est in honore, Cæsaris, quo vuæ: & fruges maturescút. Carpét tua poma nepotes. Ac si diceret, nihil é, qď possis timere. Ná respicit, qď supra iudiciose dixit, Inserě nůc melibœe piros. Fert, aufert. Ná subito tacuit, q: nó totius carminis potuit recordari. Aiuz memoriá Lógos soles, æstiuos dies, vt tris adeo icertos cæca caligine soles. Códere, finire, ꝛ ad occasuz ducere. Lupi mœriz aiút physici voce deseri eú, qué pⁱoᶻ lupus viderit. Vń est puerbiú. Lupᵘˢ est in fabula, quoties venit, de quo loqmur, ꝛ nobis aufert loqndi facultaté. Dionæi. cæ. si vocata venᵘˢ, siue mř Veneris est. Diuú Iuliú figt, cuius capiti in statua stella addita est

SERVI. ❡ Quid cur nó memoras. Numeros. i. rithmos, teste Fabio li. .ix. Est auté rithmus, authore Diome. ꝟsus imago modulata ꝟuás numeꝝ syllabaꝝ. positioné sæpe, sublationéq; cótinens. Si. i. vtiná. Signoꝝ. i. sydeꝝ, ná vt scribit Varro lib. iij. Signa dicuntur eadé & sydera: signa vo, q aliqd significét, vt libra æquinoctiú, sydera q insidunt.

Signa q dicant

Dionæi cæsa. i. venerei, ex Venere .n. ortus est Aeneas, inde Ascanius a quo Iulus, cui regni loco apud albá sacra est ptás attributa, atq; honoꝝ, cuius familia fuit maxia, atq; clarissima oium, author est Diony. li. i. Ex eadé familia Iulius cæsar est: vnde ꝛ Maro ait. Iulius a magno demissum nomen iulo, qď non de Ascanio intelligédú est, sed de iulo Ascanij filio. q magnus fuit quantú ad sacrá ptáté, ꝛ honoré: vt ostédimus. vtq; Cicero in libro de. n. d. scribit. Venus tertia filia fuit Iouis & Diones. Cæsaris astrú. Cæsar in deoꝝ numeꝝ relatus est. Siqdé ludis, quos ei hæres Augustus edebat, stella crinita p septé cótinuos dies fulsit, exoriés circa vndecimá horá, Creditúq; est aiam esse Cæsaris in cœlú recepti & hac de cá simulachro eius in vertice addebať stella author est Trangl. Astrú. de astro sydere, & stella legito Macro. li. j. de som. Gauderét frugibus, allusio est ad iuliú mésez in iulij cæsaris honoré sic appellatum, cum esset. Quitilis, eo aút mése, & fruges maturæ sunt, & vuæ maturescunt. Processit, appuit. Segetes, de his & frugibus in pncipio Geoꝛ. videto. Animum quoq; méte ipsaz, qď in senioribus appet. hic Iuue. ait sat. x. Sz oí mébroꝝ dáno maioꝛ deméntia, q nec noía seruoꝝ, nec vultú agnoscit amici. Orbilio idé beneuétano vt scr. Trangl. euenit. Ná vixit ppe ad cétesimú ætatis anuú, amissa iápridé memoria, qď versus Bibaculi docet Orbilius, vbi ná est iter arú obliuio. Códere abscódere, Lógos so. tardius occidétes: hinc lógos dies accepimᵘˢ. Prioꝛ ea, de lupis videto ecloga pcedéti.

hoc est secú fert, ꝛ ita q: vita me deserit, aufert mihi oīa cómoda iuuétæ, ét aium, in qué tamé nuꝝ est, qúo rps habeat impriú nisi q: organis pellucet, & fm eoꝝ dispositioné, aut pspicit, aut caligat. Vox quoq; mœrim. Ná fugit ipsa. Cótra Cicero de senectute. Defendi legé voconiá magna voce, bonisq; lateribus. Et videns annos meos. ❡ Ordo est. Quid. i. cur, & ad qd sup. nó memoras ea q ego audierá te caněté solú. i. cú tu caneres, ꝛ esses solus, sub nocte pura. i. suda, ꝛ serena cótéplas, videlicet astra, & ita memoꝛ factus astri cæsarei, ego memini núeros. i. modulos cátus si. i. vtiná, aut si tenerě ꝟba su. vt numeros dicerě tibi, hoc audito incipit Mœris idé carmé repetés, memorans videlicet, quid sub nocte solebat caně. Canebat autez O daphni qd. i. ad qd suspicis. i. sursuz ispicis, sicut illic. Attenuati sunt oculi mei suspiciétes in excelso) antiquos ortus signoꝝ. i. ortus signoꝝ antiquoꝝ, aut antiquos. i. solitos ortus signoꝝ, cú fit nouus ortus admirádus, vń addit. Ecce. (qď in re subita, & mirádа poni solet. Astrú id est sydus cæsaris dionei. i. a dione orti. vń venus, cuius sydus clarissimú pcessit orta est.) Astrú inquá, quo segetes. i. herbæ satæ gauderét frugibus. i. iplerent granis (id aút fit i Iulio) ꝛ quo vua. i. botrus: racemus duceret attraheret coloré purpureú. hoc est maturesceret in collibus apricis. i. soli expositis, nihil vmbræ habétibᵘˢ. O daphni isere piros, q: nepotes. i. posteri tui carpét poma tua. i. arboꝝ p te isitaꝝ: volebat plura diceř, sz neqbat oblitus p senio, ꝛ curis. lóge aút plus est, q si nulla caneret: oíaq; repetisse ɔfiteret túc. n. nó videreť tot carmia Vergilius in laudé cæsaris, ꝛ Augusti cecinisse. Vť. n. hꝰ fm ad laudé Augusti ptinere, q agros reddiderat, qbus habitis cú spe ppetuæ posśionis dixerit Maro. Insere daphni piros, sicut ɔtra mœlibeus in pma pfugus p amaritudiné dicit. Insere núc melibœe piros pone ordie vites, &c. Sciat aút lector iperitus ꝟsuú istius ꝛ aliaꝝ eclogaꝝ quosdá vocari cátilenas: q: sunt meta carmia: vt Tityre dú redeo. ꝛ huc ades o galathea. ꝛ daphni qd antiquos. Et Insere daphni &c. qsdá aút ré narrare, q p se ofonis munere funguně, vt sequétes. oía fert ætas, no. n. eos. vt cátilena recitat, sz interceptus obliuióe. docet se nó amplius posse dicés. q: ætas. i. lógæuitas vitæ fert, sup. secú hoc est aufert nobis oía. s. iuuétæ bona, qq; .i. ét aiuz. i. memoriá, & méte ipsaz nedú corpalia. ego memini me pueꝝ. i. cú essem puer ɔdere. i. abscódere cátádo, soles longos. i. diu sꝰ p hemisperiú nřm apparétes, & tarde occidétes, hoc est cátasse, donec sol in logis diebus occideret, & ɔderetꝰ p interpositioné terř, vt Seruius dicit. Códere. i. finire (sicut in. j. ænei. Ante dié clauso cóponet vesper olympo. vtrúq; n. tractú

Condere qd sit

est a fabris, q dú cóponút, aut cádút materiá, paratú opus absoluút vnde & carmina cóponere: ꝛ ɔdere dicuně, q ea absoluút) longos soles: idest dies æstiuos, & id quoq; in gratiam Iulij & Augusti. quasi tunc lætioꝛ cecinerit, quando magni mense illi processere. Nunc tot carmina, sup. sunt oblita mihi. i. a me, aut in damnum meum. Et quo q;: idest etiam ipsa vox fugit: idest deficit: & deserit mœrim, idest me: sed plus ponderis est in proprio nomine. qsi dicat illú nobilé cantorem: & id emphaticos. Lupi videre mœrim priores, idest priusquá ab eo viderentur, & ita (vt eorum dicitur esse natura) fecerunt mœrim raucescere, hoc est credo, q lupi viderint me priores: q: sic raucesco, vt q ab eis pus visi dicuně. Sz tamé. i. quáuis ego amplius nó possim: menalcas referet tibi satis sæpe. ista, scilicet quæ desideras carmina, aut sic, sed tamé ista satis sup. sint, q: menalcas referet sæpe tibi, sup. ea. Patet manifeste, q sub etiá rpis nó semper accusatiuá postulat: vbi, scilicet est statio: & qes, vt hic sub pura nocte. i. ipsa nocte. Addi pót regula. Q uia plíma deponétalia actiue significátia olim cóia fuerút, vń hic passiue dixit. Oblita mihi tot carmia.

Sub quibus casibus iungatur

Caussando o nostros in longum ducis amores. — Ly.
Et nunc omne tibi stratum silet æquor, & omnes
(Aspice) uentosi ceciderunt murmuris auræ.
Hinc adeo media est nobis uia, namq; sepulchrum
Incipit apparere Bianoris, hic ubi densas
Agricolæ stringunt frondes, hic Mœri canamus.
Hic hœdos depone, tamen ueniemus in urbem,
Aut si nox pluuiam ne colligat ante ueremur.
Cantantes licet usq;, minus uia lædere eamus
Cantantes, ut eamus: ego hoc te fasce leuabo.
Desine plura puer, & quod nunc instat agamus. — M.
Carmina tum melius, cum uenerit ipse, canemus,

SERVI. ❡ Causando cás nectédo differs nřa desideria. Tibi i tuá gratiá. hora. Hoc dicit, vt possis canere cúcta siluerút qď ex theocrito súptú é τὰ δ' ἐνὶ γ καλὰ κύματα φαίνεται ἥσυχα χλάροντα [Greek partly illegible] Bianoris, hic Ocnᵘˢ dictᵘˢ est, de quo in. x. Fatidicæ mátᵘˢ, & thusci filius amnis, ɔditoꝛ fuit Mátuæ dictᵘˢ é bianoꝛ: qsi aio, ꝛ corpe fortissimus. [Greek illegible] Strigút amputát, decutiút. vt i geoꝛ. sz iń ꝛ q́rnas fródes túc strigere rps. Tń ét si paululú qesčétes canamᵘˢ. Vsq; iugit. Hoc fasce. Ná ipse hœdos portabo. Fascé. n. onus appellat. sic in Geoꝛ. Iniuso sub fasce viá dú carpit. Desine plura puer, arguit nimij desiderij. Qď istat, vt placemus cétrurioné. Ipse. Ver. cuius reditu sperat libertaté agroꝝ, vel ipse Augustus, q redeat a bello actiaco.

Causando

❡ Causando, puer auidus cátilenæ, quo mœris minus posse videt: eo vrgétius instat, Ea. n. est hominú natura, q: nitimur in vetitú semp, cupimusq; negata. Moleste ergo patiť, q ille senium suum excusat. vnde dicit. O mœri tu ducis in longum. i. protrahis, & differs: nostros amores. i. res quas summe amo causando. i. annectédo causas in excusatione, aut excusando, quia reus dú causas dicit, purget se. Aut sensus esse potest, vt q: puer nó audet dicere eú odiosum, ac molestum esse causationibus suis, dicat verecúde: tu ducis in lógum nostros amores, idest non pateris, vt te núc amem, quia excusationes tuæ displicent: & is quidé sensus argutioꝛ est. Et. i. & tamé quáuis canere recusas, omne æquoꝛ: idest locus æquus, siue in mari. siue in terra, stratú, i. sedatú, ꝛ æquatú, silet tibi. i. in gratiá tuá .i. quia nullus est vétus, certú est æquoꝛ sterni, & ita tá in mari q in terris est amœnitas. Aut. n. padú æquoꝛ vocat respectu mincij, aut ex tráquillitate padi indicat tráqllitatem maris adriatici, qď illinc videre nó pót. neq; de alia vrbe q de mátua loquitur, cú dicat sepulchrú Bianoris appere, ꝛ p. i. oés auræ vétosi murmuris. i. pcellæ, aut cómotióes qs vétus facere solet, cecidere. i. sedatæ sunt. Hic est a deo. i. oino: ꝛ ad id, qď cepetť: vt sit media via nobis. i. nos pegimᵘˢ mediú itineris cú simᵘˢ in media via, ná sepulchrú Bianoris. i. ocni filij fatidicæ. Mátᵘˢ icipit appere, ꝛ agricolæ strigút. i. abstrahút, aut excidút tibi. i. ad solamé cuú, hic fródes désas. i. luxuriátes (vń posset in pma dictú intelligi de rustico. (hic alta de rupe canet fródatoꝛ ad auras) o mœri canamᵘˢ hic depone. hic hœdos. s. qs ad arrú fe res. tń. i. tá etsi requieris modicú, nos veniemᵘˢ in vrbé, sup. tpi ac satis tépestiue aut si nos veremur, ne nox colligat añ. i. pusq pueneri mᵘˢ ad vrbem, pluuiá, quæ vehementer serenitaté seq solet, lz. i. licitú é, vt eamᵘˢ vsq; i. semp cátátes: q: via læder. i. offendet, &

Ordo

ASCEn.

Ordo

det & fatigabit nos nimius.s,quasi tristes incederemus, qz vt est in mimis publ'u, Comes facundus in via pro vehiculo est, vt aute cantus cantates.i. vt tu cates: ego leuabo te hoc fasce.i.portabo hœdos tuos. Ad hoc mœris respondes auditatem pueri, O puer desine plura.sup.expete a me.& agamus.qd' nuc instat i.vrget nos.i.pficiscamur ocyus. Nos canemus melius carmina.tu.i.tunc cu3.i.qu ipse.s.cuius mentioné fecimus, aut nobilissimus musicus, aut caput lætitiæ nostre aut author carminu nostrorum, menalcas.s. venerit, videlicet ab vrbe Romana quo profectus est pro recuperandis iterum agris suis.

Comes iocundus qd sit

ℭ Causando, causas nectédo Bianor is alr Ocnus dictus é, filius aut Matº fatidicæ, q a mris noie Matuá apellauit authore Verg.li.x.dicés, Ille et priys agmé ciet Ocnus ab oris Fatidicæ Mathus, & thusci filius amnis. Qui muros, mrisqz dedit tibi, Mátua nomé. Dicit aut Bianor a bia, qd' é vis seu violetia, & aner uir. Strigut, excidut, authore Nonio. Minº via lædet. Comes facúdus in via pro vehiculo, dicebat Publius. vt Gellius & Macro, scribunt. Desine plura. Lycidá arguit táq leuez, voluptatisqz vanæ cupidú. Puer & diastole figura i vr. Instat, vrget immet, vt.s. nostrorum agrorum possessori hœdos istos mittamus veniæ gra. Ipse menalcas, idest Ver. vt agros recipiat.

MAN.

Mátua vñ dicta

ASCEn.

VLtimá q, &c. In hac vltia ecloga canit maro. amores galli poetæ eximy i Cytherıdé, quaz hic lycori vocat, quá imutataz pmisit Augustus. Is Gallú oderit, qz dedecus Galli cedit: qz tamisef amauit libertiæ cdıtiōis mulieré antoniuz postea secutá De Gallo aút Seruiº, & Mácinelliº ad pncipiú eclogæ fatis dicé gdé é expte i laude Galli i re poetica, qué & musis cui æ, & sibi cordi eé poeta pdicat. ℭ Ordo vsiculoz meorz. Vltia ecloga: q decia é, canit te Galle depeuntẽ.i. amantez vsqz ad depditionem. ab nimiú misere.i. afflictum, & fœde, idest turpiter. lycorim. puellam illam libertá olim voluminy quæ & Cytheris vocata est, sed solent puellis amatis nomina mutari, vnde sunt delia, Corynna, lesbia. &c.

Ordo.

Argumentum Ascensianum in Gallum, quæ est Decima & ultima Ecloga.

Vltima, quæ decima est. canit ecloga depereuntem
Ah misere, & fœde nimium te Galle Lycorim.

Decima & ultima Ecloga, quæ dicitur Gallus, Loquitur poeta, sed nomine pastoris.

ASCEn.

EXtremum hunc, &c. Decantaturus poeta miseros amores Galli amici: & impositurus extremá manum operi suo deprecat culpá ab arethusa nympha siciliensi, per quá eá musam.i. gratiá infusam intelligemus, quá Theocritus siculus in describendis bucolicis carminibus habuit, vnde priua dictum est. Sicelides musæ paulo maiora canamus. Sicelidum autem princeps est arethusa. Inuitat ergo eum ad extremum laborem, idest compositionem amorum, qui nymphæ castæ laboriosi sint. Et ideo ponit obsecrationem dicens. Sic tibi, &c. Ostéditqz gallum dignum esse, cui carmina fiant. Ordo est. O arethusa nympha sicula concede mihi hunc extremum laborem, idest qui tibi extremus labor erit (qz non plura bucolica carmina conficere statuit) pauca carmina sunt dicenda: meo scilicet familiari, & amico gallo, sed sup. talia, quæ legat ipsa lycoris, idest quæ sint in detestationem perfidiæ & inconstantiæ eius, quá Gallus tot carminibus laudauerint, & tñ alium secuta est, qs neget carmina gallo: quasi dicat nemo, cuz sit poeta eximius, & homo suauis, ac beneficus. Sic, cóprecatiua est hæc pticula. Aut sic mihi carmina

Ordo.

POETA

EXtremum hunc Arethusa mihi concede laborem.
Pauca meo Gallo, sed quæ legat ipsa Lycoris.
Carmina sunt dicenda, neget quis carmina Gallo?
Sic tibi cum fluctus subter labere Sicanos.
Doris amara suam non intermisceat undam.
Incipe sollicitos Galli dicamus amores.
Dum tenera attondent simæ uirgulta capellæ.
Non canimus surdis: respondent omnia syluæ.

Extremum

SERVI. EXtremum hunc arethusa. Gallus poeta eximius fuit, q Euphorionem in latinum transtulit. Et de cytheride, q fuerat volumnij liberta, & a se amata scri.li.iiij. Primum inter amicos Augu. enumeratus, primus aegypti praefectus fuit, ac mox in suspitionem tanq qui in augu. coniurasset incidens, interfectus est, hunc adeo dilexit Maro, vt quarto Georgi. a medio ad finem posuerit eius laudes, quas deinde iussu Augu. in fabulam aristaei mutauit. Hunc igitur nunc consolatur cum cytheris illo contempto, antonium in Galliam secuta sit. Non autem iussit Augustus hanc eclogam mutari, quoniam potius ad vituperationem q ad Galli laudem pertinet. Nam Gallus turpi amore impatientia ostenditur, & aperte Antonius carpitur inimicus Augusti, quae contra morem Romanum Cytheris in castra sit secuta. Laborem no mihi, nam ludus est poetarum scribere. sed tibi arethusa, vt nympha virginitate gaudens praestet cantilenas de amore. Vnde rogat dices concede, & verecunde pauca rogat: adiurat vt Sic tibi cum fluctus subter labere sicanos. Per arethusam aut musam siculam bucolicum Theocriti inuocat carmen. Pauca, non ad caeterarum eclogarum comparationem sed quantum ad Galli scripta pertinet. Fluctus subterlabere sicanos, aliqui dicunt ad arethusam nympham siciliae alphaeum de Elide venire per maria, secundum quod alibi dixit, alphaeus fama est huc elidis amnem, &c. aliqui dicunt arethusam in fontem mutatam alphaeum fugere, & de Elide in siciliam venire quod nunc sequitur Doris mater nympharum, quam pro mari posuit, Sollicitos: sollicitudinis, & curarum plenos. Lycorim aut pro Cytheride posuit. Fuerunt autem eodem tempore nobiles meretrices tres, Cytheris, Origo, Arbuscula. Horatius explosa arbuscula dixit. Et alibi, vt quondam marsaeus amator originis ille. Qui patrium mimae donat, fundumque, laremque. Simae. graecum est, idest pressis naribus. Hoc epitheton Theocritus dat praecipue apibus ὡς τεῖν' αἱ σιμαὶ λειμῶνος ὥδε φέρβοισαι κέδρον ἐς ἄλλοιον μαλακοῖσ' ἄνθεσσι μέλισσαι. Respondet, per eccho. mina dictabis, & incipe doris. i. aqua marina amara. i. salsa, non intermiscerat tibi, idest aquis dulcibus suam, idest marinam vita amaram vndam, cum. i. quando subterlabere, idest fluens fugiens alphaeum fluuium subter fluctus sicanos. i. maris sicani, seu siciliensis (Noris puer subterlaber e penultima longa proferre, quia futuri indicatiui est) Incipe igitur. dicamus, idest dicta: vt dicam sollicitos amores galli, idest quos gallus in lycorim: seu citeridam confert, dum, idest donec capellae simae, idest nasum depressum, & incuruum habentes, atrondent tenera virgulta, &, ita erit pastori canendi locus, nos non canimus surdis, quia syluae respondent omnia, quod non facerent, si surdae essent vt visum est pastori, loquitur enim poeta nomine pastoris. alios subinde loqui faciens. vnde mixtum poematis genus est. Respondent autem syluae per ecebo, idest resonantiam, & redundantiam vocis.

Doris quae noter

PRO. ¶ Arethusa, fons in Sicilia, a quo musam videtur cognominare, quoniam Bucolica, carmen siculum, Vel quia amoris causa Alphaeus pisae fluuius per mare defluens in eam conuenit.

MANC. ¶ Extremum hunc, de Gallo poeta satis ecloga. vi. iam diximus secundum Eusebium, Stra. et li. xvii. scri. Cornelio Gallo aegypti prouincia a Caesare Augusto primum commissam fuisse Suetonius quoque meminit, Cornelium Gallum ad praefecturam aegypti ex infima fortuna fuisse ab ipso Augusto prouectum, quem postea res nouas molientem damnandum senatui tradidit, itaque & accusatorum denunciationibus & senatus consultis ad necem compulit, scribit Eusebius. vt ante etiam narrauimus, quod Gallus anno aetatis suae quadragesimotertio propria se manu interfecit addit Seruius hunc scripsisse libros quattuor de Cytheride olim Volumnij liberta, & a se amata, quam alio nomine lycorida appellauit, demum eo contempto Antonium in Galliam secuta est, hic eum maro solari primum carmine voluit, nam sibi iunctus amicitia fuerat, cum vt ante dixi, Caesari commendatus ab illo, agrum recepit. Arethusa, fons est syracusis testibus ply. Solino, & Strabone. li. vi. qui in pelagus fluuium statim emittit, hunc ipsum alphaeum esse traditum est in fabulis qui cum in peloponeso sumat originem, per mare subterranea vsque ad arethusam fluenta producit, deinde ex loco emergens rursus excurrit in pelagus haec & plura Strabo. Naso etiam li. v. meta multa. & Diodo. li. xxj. Arethusa, propter Theocritum hanc nympham inuocat, qui syracusius fuit, vt in eclo. iiij. & vi. narrauimus. Extremum laborem, extremum carmen, per quod innuit toto opere Arethusam profuisse sibi, quod quidem ita est nam vbique Theocri. vt patuit imitatus est. Doris amara haec nympha fuit Oceani filia & thetyos, vt scri. Hesio. quae nereo fratri, iuncta est vxor a quibusdam interpretatur amaritudo quae nereum, hoc est mare a nereos, quod est aqua dicitur, per consequens, hic saepe a poetis doris pro mari ponitur vt etiam hic. Simae, Simos dos graeca est dicitur autem qui a pressas nares habens.

Arethusa vbi locorum

Simus qui dicatur

Quae nemora, aut qui uos saltus habuere puellae
Naides? indigno quum Gallus amore periret?
Nam neque Parnassi uobis iuga, nam neque Pindi
Vlla moram fecere, neque Aoniae Aganippes.
Illum etiam lauri, etiam fleuere myricae.
Pinifer illum etiam sola sub rupe iacentem
Moenalus. & gelidi fleuerunt saxa Lycaei.
Stant & oues circum, nostri nec poenitet illas.
Nec te poeniteat pecoris diuine poeta.
Et formosus oues ad flumina pauit Adonis.

SERVI. ¶ Quae nemora, aut qui vos saltus habuere puellae. Ex ecloga Theocriti. sunt. in qua daphnis suum deflet amorem. Naiades: nymphas simpliciter accipe Nam proprie oreades dixisset Naiades. n. fontium, oreades montium sunt, sed quia easdem diximus nymphas, & musas videri dicere. si musae affuissent. i. si odissent opam poeticae non incidisset in has difficultates amoris. Indigno. Vel meretricio vel magno, Nam Ennius indigna a turres magnas dixit Parnassus & Pindus montes sunt thessaliae Apollini musis sacri. Aoniae agamppae, nominatiui sunt singulares aganippae fons est boetiae, quae aonia dicitur, Sola, deserta Circum. i. circa gallum eius amores stupentes, sensus est, vt non poenitet oues stare circa te: ita te non poeniteat illarum, Nam & adonis ouium fuit pastor, & quod ait nostri miscuit suam personam, vt frequenter consueuit, Nec te poeniteat pecoris, allegorice, idest nec erubescas bucolica scribere.

PRO. ¶ Adonis, vt Hesiodus ait phoenicis, & alphoesibeae Agenoria Thoantis, qui Syriam arabiamque tenuit imperio, vt Antimachus ait. Regnauit cypro: vt & philostephanus libro: quo quaestionis poeticae reddidit causas ex Ioue sine vllius foeminae accubitu procreatum, hunc venandi studiosum fuisse, & ab apro interisse, atque ita plurimus cognitum Pastorem non inuenimus fuisse, sed amatoriam Veneris induxit historiam.

MAN. ¶ Quae nemora, interrogatio est. Saltus campi. Naiades per has musas intelligit: vt sequentia indicent. Indigno. turpi. pindi: pindus thessaliae mons est, vt scribit Soli. ex cuius vertice, teste Strabo. lib. vi. fluit inachus amnis Aoniae. i. boetiae, est. n. genitiuus casus non autem nominatiuus, de Aonia latius, ecloga. vi. Aganippae fons est boetiae, vt Solinus edocet, sic etiam Hippocrenae: quos fontes cadmus litterarum primus repertor duo riuis, & quia adisset loca quoniam equestri exploratione deprehendisset, Incesa

ASCEN. ¶ Quae nemora, aut qui vos saltus habuere puellae. Incipit igitur cantare alloquens primum musas, rogansque vbi fuerint, cum Gallus sic deperiret, quasi vos musarum praesentia amorem cohibuisset. Nam, vt in. ij. aenei. diuinus poeta docet, numina casta cum venere non habent commertium, vnde non potuit ea videre aeneas, donec venus abierat, sed hic amantem concutiunt numina amatoria. vt ex ordine patebit, qui talis est O naiades. i. fontium deae, hoc est musae. quae e fontibus profestis. nam secundum varronem eaedem sunt musae & nymphae. puellae. i. castae, & perpetua virginitate florentes (vnde vt Catulus inquit Castum esse decet Poetam ipsum) quae nemora, & qui saltus habuere. i. tenuerunt vos tanquam rem charam (vnde potius habuere quam tenuere dixit, quamuis deinde sit. Tenui enim nec dimittam) cum. i. quando: Gallus periret amore indigno. s. tali viro. q. d. certum est, quod tunc non respexistis ad Gallum poetam nam neque iuga parnassi montis musis sacri in boetia. neque iuga pindi montis in thessaliae etiam musis sacri, fecere vobis vllam moram. i. non detinuerunt vos, quo minus ad Gallum vobis charissimum veniretis, neque Aganippae, sup. fons aoniae. illius regionis in boetia sup. fecit vobis moram (Attende puer: Seruius dicit nominatiuos singulares: quasi aoniae aonies dicatur. Mancinellus vult genitiuos esse tunc autem diceretur aganipes, nisi latine dicatur in recto, haec aganipa, nos vero construximus: vt alterum sit casus genitiui substantiue tenti. alterum nominatiui, hoc est: neque aganippe fons ille aoniae. s. regionis in boetia: sup. fecit tibi moram. Non autem fit sinaloephe, sicut nec ibi in actaeo aracintho) Etiam lauri. q. d. non solum nymphae, & homines, sed etiam lauri, Et etiam myricae. i. si ad allegoriam respexeris, & summi quique & infimi fleuere. i. fleuerunt illum. s. Gallum & maenalus mons ille arcadiae pinifer, idest in cuius vertice plurimae pinus nascentur, & saxa Lycaei montis etiam in arcadia: gelidi, idest vero horrentis fleuerunt etiam illum. s. Gallum iacentem sub sola. i. deserta rupe, quod desperantis amatoris est vnde de corydone. Ibi haec incondita solus, Montibus, & syluis studio iactabat inani. Et oues stant circum. i. in circuitu vbi gallus amore languens decubabat, nec poenitet. i. pudet, illas. s. oues nostri. i. tui & mei amantium, vt quod Gallo fit, sibi fieri censeat, nisi dicere malis, nec poenitet illas nostri pecoris, sed malo sic: nec poenitet oues nostri. s. pastorum amantium nec te poeniteat o diuine poeta pecoris. s. ouium quas nostri non poenitet. i. non pudeat nos bucolica, & pastoralia tractare, quamuis tu sis diuinus poeta. quia Et i. etiam Adonis puer ille veneri dilectissimus quia formosus, pauit oues ad. i. iuxta, flumina Credo poetam fecisse carmen illud et sic. Illum etiam lauri, illum etiam fleuere myricae, quomodo maior est gratia, quam vt mutatum est nec non, &c. Sed nos a ueteri nihil mutare constituimus.

Ordo

Regula grammatica

Incēsa est licētia poetar, vt pariter vtrūq; vulgarēt.s.q̄ eorum alter altis equi vngiculis sollicitatus foret.alter potatus facūdia animas irrigaret. Aganippæ demū dicit ab agan, qd̄ est valde, & hippos equus, hippocrenæ vero ab hippo, & crene.i.fons. Lycæi arcadiæ mōtis, de quo plura, Pœnitet, pudet, pœniteat, pudeat. Pecori.i.bucolici carminis. Adonis, Theocritus quoq; ait in p̄ma s. Vade age carpe vias: puer est formosus adonis. Et timidos figit lepores, nec parcere nouit, Ille feris trucibus pascit: dū mōtibus agnas, Fuit aūt Cinyræ cypriorū regis filius ex myrrha filia, quē ardētissime venus adamauit, tandē ab apro, vulneratus interijt, de quo latius lib.x.met. fuerat aūt rex: hortorūq; nobiliū possessor. Vnde Plynius.lib.xix. inqt, & qm̄ antiqtas nihil prius mirata est.q̄ & hesperidū hortos, ac regū Adonis, & Alcinoi. de Adoni: & venere multa Macro.lib.primo sat.

ASCEN. ¶Venit & vpilio. Docet ergo (vt dixi) q ad gallū sic p̄ amore decumbērē puenerit, & primo loco ponit Vpilionē, idest ouiū pastorē, deinde subulcos: tū Menalcā, tum numina pastoralia & agrestia, q̄ amasse legunt: Apolline videlicet, q Daphnē puellā adamauit: ar sūt: qr diuinus, & summus rerū occultarum index, significat gallo, lycorim secutā esse Marcū antoniū. Itē syluanū, q cyparissum adamasse legit, & pana syringæ amatorē quē se vidisse dicit: innuēs se in p̄sona pastorali loq. ¶Ordo est Vpilio.i.ouiū pastor venit &.i.etiā cū pecore.s.nā dictū est. stant & oues circū, subulci.i.suū: hoc est porcor custodes, tardi stulti, & stolidi secūdū Seruiū, q vult porcos cito ambulare. aut qr dū pascūtur, tardius eūt, sūnt etiā incessu tardi, & Menalcas pastor ille, venit vuidus.i.pinguis, & intrinsecus pinguin p̄fusus, de glāde hiberna.i.iā matura (nisi forte menalcā velit esse porcor custodē, q glādē collegerit hiberno tpe: atq; iter legendū hūefactus sit. vt sit vuidus, p humido (Omnes.s.isti, vt rustici, & rei ignari, nec diuini rogāt.i.interrogant: vñ iste.s. tā vilis, tā indignus amor, sup. sit tibi: venit sup. ēt appollo. & sup. inquit o Galle, qd.i.ad qd, insanis.i.furis amore?.q.d. id frustra facis, quod scimt, quia diuinus lycoris tua cura.i.q̄ cor tuū vrit, secuta est aliū.s.antoniū in galliā, p niues.s.alpiū: & per horrida castra. Venit, & idest etiā syluanus: sup. cū agresti honore.i.ornatu capitis, quassans.s.ferulas.&.ramalia ferularū, q̄ sunt leuissimi frutices: florētes.i.iā flores eminētes, & lilia grādia, pro modulo.s. capitis. & pan deus arcadiæ venit, sup. ad gallū, quē ipsi.i.nos pastores (.q.d. gallus nō vidit cæcus amore numina, vñ nō eis, s; pastorib⁹ respōdet) vidimus rubētē, baccis.i.acinis, ebuli, illius herbæ sanguineis.i.sanguinei coloris, q color pani totā rerū naturā p̄sentanti pgruit, pp æther is colorē, & rubētē minio.i.illo metalli gñe, qd̄ terra rubra vr, & sacris reb⁹ aptū est. Et.s.pan. qr deus pastor, & ius curā habēs de salute Galli inter pastores iacētis inqt, qs modus.i.qs finis aut q̄ moderatio amoris erit, amor nō curat talia.i. nō mitigat afflictionib⁹ aut lachrymis misere amātiū. Vñ dicit Nec crudelis amor saturat lachrymis, nec gramina saturant riuis nec apes saturant cythiso.i.flore cythisi fruticis dulcissimi, & succiplenī, nec capellæ saturant fronde, p̄cipue cythisi.

Ordo.

Venit & Vpilio, tardi uenere subulci.
Vuidus hyberna uenit de glande Menalcas.
Omnes unde amor iste rogant, tibi uenit Apollo.
Galle quid insanis? inquit, tua cura Lycoris
Perq; niues alium, perq; horrida castra secuta est.
Venit & agresti capitis Syluanus honore.
Florentes ferulas, & grandia lilia quassans.
Pan deus Arcadiæ uenit, quem uidimus ipsi
Sanguineis ebuli bacis, minioq; rubentem.
Et quis erit modus inquit? amor non talia curat.
Nec lachrymis crudelis amor, nec gramina riuis.
Nec cythiso saturantur apes, nec fronde capellæ.

SERVI. ¶Vpilio pp̄ter metrū dixit græce vt ὄυνομα pro ὄνομα sic Vpilio, p opilio, Tardi stulti sic Terē. Tardus est. Nā porci cito ambulāt. Vuidus pinguis, est aūt vuidū id qd̄ intrinsecū hēt humorē. Vñ vua. Humidū, qd̄ extrinsecus, s; p̄funduntr plerūq;. Iste tā turpis, tā impanēs. Tua cura. Irrisorie.q.d: ea p q̄ ita sollicitus es, te reliqt, & aliū est secuta. Recte aūt cū alij interrogāt, ipse Apollo q vaticinij est deus, diuinat. Vidimus ipsi: nā solēt numina plerūq; rusticis se offerre. Dicit aūt ea numina: q̄ & eq̄liter amauerūt ad amatorē venisse. Nā apollo daphnen. Pan Syringa, Syluanus cupressū amauit. Sanguineis, Facie .n. rubēti pingit Pan pp̄ter ætheris similitudinē: Aether autē est Iupiter, Vñ ēt & triūphātes, q oia habēt Iouis insignia, sceptrū & palmatā togā, qua vtebant illi, q palmā merebantur. Vnde ait Iuue. in tunica Iouis. faciē quoq; de rubrica illinūt instar coloris ætherei. Amor nō talia curat. Quasi expertus loqt.

MANC. ¶Vpilio, nō opilio, p omicron in p̄ncipio, sed Vpilio p v legēdū est authoritate etiā p̄isciani, q dicit o breuē in hoc noīe esse cōuersam in v lōgā ex literar affinitate. Seruius vero existimauit Maronē fecisse diphthōgon pp̄ter metrū, vt ounoma pro onoma, sic oupilio pro, opilio, est antē ouiū custos. Vuidus, pinguis. Alium. Antonium significat, vti iā diximus. Agresti honore, cum agresti corona, quod ipse declarat dicens. Florentes ferulas, &c. Syluanus amauit Cyparissum, Pan syringa. Apollo daphnen iccirco hos ad Gallū venisse poeta ait. Ferulas de ferula legito Plynij lib.xiij. & lib.xx. Pan deus, latius supra diximus. Videto etiā Macro.li.j.sat. vbi leges. Pana solem esse. Ebuli, Ebulum, herba est alto caule, in summitate semen habēs vti sambucus. Ebuli fumo fugantur serpentes. vt Plyni.lib.xx. Minio inuenitur in argentarijs metallis minium quondam apud Romanos maxime authoritatis sacræ religionis, vnde Iouis simulachri facies diebus festis minio illini solebat, triūphantiūq; corpora, & sic camillū triūphasse.ply.lib.ix.ca.xxxiij.author est.

Ebulū qd sit

ASCEN. ¶Tristis ac ille tamē, hic ponit respōsio miseri galli reputātis pro magno beneficio a pastoribus se, & amorē suū diffamari. optatq; illor similis esse: qd̄ ab historia depēdet, nā si secūdū Eusebiū sibi mortē cōsciuit, postq̄ augusto suspectus erat, potuit tunc merito optasse pastoralē exercuisse vitā, nā per carmina argutiora ad eā dignitatē peruenit: vnde augusto suspectus est. Si vero pastoralē vitā egisset, facile amores inuenisset cōparabiles modicare: qb⁹ saturatus resipuisset, habuissetq;, vt sentit lycorim amicā suā in summa trāqllitate, quā nūc animo quidē nō pedibus sequit inter tela hostiū, inter q̄ illa diuersari, & summo frigore affici cōquerit. ¶Ordo est. Ille.s.gallus tristis.i.amore lāguēs. inqt.i.r̄ndit, nō vt dixi, deis quos excecatus amore nō vidit, sed pastoribus: & subulcis rogātib⁹, vñ amor iste, quocirca necesse est gallū putasse verba apollinis, & panos fuisse pastor: qb⁹ inqt, attamē.i.q̄uis indignus sit amor meus, nec lachrymis saturat, tamē vos arcades cātabitis hæc vestris mōtibus.i.erūt vobis argumēta carminū, vos inquā arcades soli periti cātare. o q̄ .i. q̄rū molliter qescēt. tū.i. tunc mea ossa (de molli sepultura in daphnide diximus) si vestra fistula dicat olim meos amores (Hic patet cæcitas eius, q diffamari cupit amores fœdos. & miseros. qr vix cinq̃ sua vita fordent, qd̄ si eēt iā respiceret (Atq; vtinā ego fuissem vnus ex vobis.i.pastor, agrestisq; musicus (nō caret hæc optatio futuri mali p̄sagio, nā sicut Iuuenalis de Cicerone dicit, qp facile vitasset gladios marci antonij, si nō disertius locutus fuisset, q cū dicebat, o fortunatā natā me cōsule Romā. nō. n. ad cōsularē dignitatē euectus fuisset: ita & Gallus facile Augusti indignationē, q̄ ad mortē cōpulsus est euitasset, si p elegantiā sermonis, & morū ad magistratū nō fuisset promotus. Gallus aūt optat id vt moribus examat) & vtinā fuissem, aut custos vestri gregis aut

Ordo.

Tristis at ille tamen cantabitis Arcades inquit.
Montibus hæc uestris, soli cantare periti
Arcades, o mihi tum q̄ molliter ossa quiescant,
Vestra meos olim si fistula dicat amores.
Atq; utinam ex uobis unus, uestriq; fuissem.
Aut custos gregis, aut maturæ uinitor uuæ.
Certe siue mihi Phyllis, siue esset Amyntas.
Seu quicūq; furor (quid tum, si fuscus Amyntas.
Et nigræ uiolæ sunt, & uacinia nigra.)
Mecum inter salices lenta sub uite iaceret.
Serta mihi Phyllis legeret, cantaret Amyntas.
Hic gelidi fontes, hic mollia prata Lycori.
Hic nemus, hic ipso tecum consumerer æuo.
Nunc insanus amor, duri me Martis in armis
Tela inter media, atq; aduersos detinet hostes.
Tu procul a patria, nec sit mihi credere tantum.
Alpinas ah dura niues, & frigora Rheni
Me sine sola uides, ah te ne frigora lædant.
Ah tibi ne teneras glacies secet aspera plantas.

SERVI. ¶Tristis at ille, alij tñ superioribus iūgūt. S; melius est, vt sic legamus. Tñ cātabitis. vt sit sensus licet g̃ouro amo cōsumar, tñ erit solatiū, qr meus amor erit vr̄a cātilena quūq;. Ossa qescēt nā se diē eē mortuū. olis futuri tpis ē nō. Aut custos gregis, si diceret.

Rvicēt. Quid mihi cū vrbib⁹, vbi sūt meretrices tā plēbræ q̄ p̄sidæ. Quicūqȝ furor. ois amor ple .⁹ furoris ē. Hic gelidi fōtes, se si vicēt. Quid te iuuat i frigore gallicāo vinorart. Nūc is. n⁹ amor. Hic vsqȝ ad finē amatoris ōndit icōstātia, cui electa displicēt stati. Tela iter media, atqȝ. a.d. h. ex affectu amāt, ibi.n. se putat eē, vbi amica ē. Nec sit mihi credē. p parenthesiz, qp hi v̄sus de galli volumie trāslati sūt. Dura. q̄ amorē spnis, ⁊ gallicana potes frigora ferre. Sola. vt illō. Sola vomie mœrēs vacua.

MANC. ℂO mi tū, Ordo ē. O si olī v̄ra fistula dicat meos amores, q̄ mollit mihi tum ossa quiescent. Vinitor vineæ custos vī. Furor, amor. Tu pcul a p̄tia. Ordo ē, tu pcul a p̄tria sola sine me, ah dura, vides niues alpinas, ⁊ frigora Rheni. Nec sit mihi credē tā tū. Nec possiz credē talia, optat.n. nō fore v̄a. Rheni. Rhenus

Rhenus vbi locoꝝ fluui⁹ ē. q germaniā a gall, ⁊ Pānonijs sepat, vt scrib. Tacitus. Stra. āt li.iiij. scri. qp Rhen⁹ magnas i paludes, lacūqȝ magnū effundit, quē Alpinoꝝ pleriqȝ ptigūt: ⁊ trāsalpinoꝝ nōnulli.

aut vinitor, i. vindemiator maturæ vuæ. Certe siue tūc phyllis puella illo amasia, siue amyntas: ses qcūqȝ, sup. ali⁹ eēt furor. i. amor vehemēs (cū āt hoc dixit, qz amyntas deformis: & niger erat q̄ si aut ꝯscia, aut astātiū quis dixissz, atq galle, posses tā deformē amasse, ad h̄ rn̄der, extenuās deformitate amyntæ, sic Hora. docet in p̄ sermonū, more eē amātiū, & dic, qd tū. i. tūc, hoc est, qd tum postea, vt dicūt vulgares, si amyntas sup. est, nō dic niger, aut deformis, sed fuscus, qz & violæ sūt nigræ, ⁊ vacinia sunt nigra, & tn̄ legunt vti corydone dcm̄ est) si q̄ qcūqȝ alius furor eēt, ipe iaceret mecū iter salices sub lenta vite, qz in Italia ē̄r sal ces vitibus maritant, p̄cipue iuxta mātuā, & Ferrariā ⁊ phyllis legeret mihi s̄ta. i. flores, & herbas ad ꝯficienda s̄ta: amyntas cātaret (erat.n. musicæ studiosus, vn̄ dcm̄ est, nec te pœniteat calamo triuisse labellū, hæc eadē vt sciret, qd nō faciebat amyntas) O lycori, hic sup. sunt fōtes gelidi. i. refrigeratiui, & p̄ta mollia. i. herbosa, hic nem⁹. s. vmbrosuz, sup. ē, ego ꝯsumerer. i. ꝯfici, ꝯsumi: ⁊ mori velīz hic te

cū. Aut ego ꝯsumeter hic tecū, si adesses, ipso æuo. i. toto tpe vitæ meæ, p qd' innuit, se nunq̄ eā deserturū, sic ille Terētianus, hanc nisi mors mihi adimat nemo, sui inuit, se, tā ardēter amaturū, vt ꝯsumeret, qz fort, vt mors, dilectio. Nūc amor isanus. i. isanus faciēs, aut vehemēs, sic isani feriāt sine litora fluctus. detinet me p imaginationē. s. qz vbi est thesaurus tuus. i. res dilecta, illic est & cor tuū, vbi aūt cor, ibi & tu quodāmō es. detinet q̄ me nūc in armis mart, q̄ lōge abhorrēt a mollibus p̄tis, ⁊ iter media tela, hoc est mediū iter tela, q̄ lōge discrepāt a gelidis fontibus atqȝ īter hostes aduersos. i. e regione, vt nos īuadāt positos, aut aduersos i. multū inimicos, q sane discrepāt a nemore amœno. Tu vides sola (quō sola, si iter martia tela: iō sola, qz) sine me, existēs pcul a p̄tia, vides inq̄, ah expers dura, qz q̄ viri robustissimi, ⁊ malo assueti milites pferre p̄nt: pfers, niues. s. alpinas. i. q̄ sunt in alpibus mōtibus Italiā a gallijs & germania dirimētibus, & frigora Rheni, illius fluuij galliā a germania dirimentis, ad q̄ loca tūc Marcus Antonius agebat. vides inq̄ sola, nec sit mihi credere tn̄. i. tātā duritiā de te, hoc est vtinā nō credā, vel nec. i. nō tn̄. i. tm̄mō sit mihi nō credē, hoc est vtcūqȝ agē ꝯstituistiud tn̄ velis, vt nō credā, qz qbus fidē nō adhibemus, nō cruciant aiūz nr̄m, discruciabat aūt gallus, qz credebat vera esse: qd' audierat Lycoris, videlz Marcū Anto. ꝑ alpinas niues, & Rheni frigora secutā. vn̄ exclamat, ah caue, sup. ne frigora lædat ut ah caue sup. ne glacies aspera secet. i. diffindat, dilaceret: aut dirūpat tibi plātas teneras. Id aūt nim a amatorie, vt miserꝫ galli aium agnoscas. vn̄ bn̄ dictum est, q̄ legat ipsa lycoris. Sūt.n. quasi in detestationem pfidiæ lycoridis, sed nō parum taxāt gallum, nec nimius Marcum Anto qui pter morem Romanuz, vt Seruius supra dixit puellas in exercitu habuit.

Ritu eromanpꝫ

Ibo, & Chalcidico quæ sunt mihi condita uersu
Carmina, pastoris Siculi modulabor auena.
Certum est in syluis, inter spelæa ferarum
Malle pati, tenerisqȝ meos incidere amores
Arboribus, crescent illæ, crescetis amores.
Interea mistis lustrabo mænala Nymphis.
Aut acres uenabor apros, non me ulla uetabunt
Frigora, Parthenios canibus circundare saltus.
Iam mihi per rupes uideor, lucosqȝ sonantes
Ire, libet Partho torquere Cydonia cornu
Spicula, tanquam hæc sit nostri medicina furoris
Aut deus ille malis hominum mitescere discat.
Iam neqȝ Hamadryades rursus, nec carmina nobis
Ipsa placent, ipsæ rursus concedite syluæ.
Non illum uestri possunt mutare labores.
Nec si frigoribus medijs, Hebrumqȝ bibamus.
Sythoniasqȝ niues hyemis subeamus aquosæ.
Nec si, quum moriens alta liber aret in ulmo.
Aethiopum uersemus oues sub sydere cancri.
Omnia uincit amor, & nos cedamus amori.

SERVI. *Chalcis vbi locoꝝ* ℂIbo ⁊ chalcidico. In eubœa isula Calchis ē vrbs, de q̄ fuit Euphorio, quē trāstulit Gallus. q̄ ibo. ⁊ Theocrito stilo canaz carmia Euphoriōis. Spelæ, græce p speluncis. Crescēt illæ. iterū displicet ne cū arborib⁹ eius crescāt amores. Parthenios, Parthenius mōs ē i arcadia a v̄ginibus dict⁹, q̄ illic vēari consueuerūt. Hamadryades nymphæ, q̄ cū arborib⁹ oriūt, ⁊ occidunt qualis fuit illa, quā Erisithō occidit. Qui cū arborē icideret, vox idē: ⁊ sanguis erupit, vt Oui. docet. Nec carmina, q̄ dixerat carmia pastoris siculi. Cōcedite syluæ pp illō. iā mihi p rupes videor, lucosqȝ sonātes. Nec si frigorib⁹ s̄tria ē maxis in frigorib⁹ nec maxis i calorib⁹ posit⁹ possum carere amore. Et physice loquit: q ꝯtraria ꝯtrarijs curant, aut similibus. Sic Theocritus ξυρὸν παρ ποταμὸν τετραμμένος, ἐγγύθεν ἄρκτου. ἐν δὲ θέρει βιμάταισι παρ [illegible] Sithonias, Sithō mōs Thraciæ. Versemus pascam⁹, Lib corticis ps interior

PRO. ℂChalcidico versu εὐφορίων. elegiarum scriptor chaldensis fuit, cuius in scribendo sequutus colorem videt Cornelius Gallus. Hamadryades, nymphæ, quæ pariter cuz arboribus & crescere, & decrescere traduntur.

MANC. ℂChalcidico versu, de Euphorioē itelligit, de quo Fab. lib. x. sic. Quid euphorionē trāsibimus, quē nisi pbassz Vergilius idē nūq̄ certe ꝯditoꝝ Chalcidico v̄su carminū fecisset i bucolicis mētionē, Ser. addit gallū trāstulisse euphoriōis opus. Calchis aūt, vt scribit

ASCEN. ℂIbo, ⁊c. Miser amator varia, sed nihil ꝓfutura suis erroribus: quærit remedia: dicit se modulaturū cātilenā ex Euphorione chalcidē. traductā more pastorali ad auenā, ⁊ si dicas quō generosum aium ad pastoralem vitā submittere posset, atqȝ inter pastores versari, rn̄det, qz certum est. i. oīno constiturum potius pati in syluis, ⁊ iter speluncas feraꝫ, q̄ tali amore discruciari. Versando aūt in syluis, vt miser amator: non oblitus amoꝫ, dicit se incisurum eos in teneris corticibus, qd ad summam demētiam ptinet, nam quanto accuratius amores vitātur, tāto magis vrgent, vnde summum remediuz est nullum conari adhibere remediū, atqȝ quo ad fieri pōt obliuisci, vn̄ etiā ipsi displicet ꝯsilium cœptū, qz cū arboribus sic crescerent amores, quocirca q̄si sentor effectus ondit se velle, atqȝ animi, vt eoꝫ obliuiscat, ob qd' dicit, se venationi operam nauaturꝫ, sed ꝯcludit, ne eā qdem adhibiturū remediū furori suo, vn̄ ifert, neqȝ syluas, neqȝ syluaꝫ numina, neqȝ venationē, neqȝ venationis arma sibi, vt nihil ꝓfutura placere. Nihil aut ꝓfuturā docet: qz neqȝ sūmo calore, neqȝ sūmo frigore extingui possit amoris icendiū, cū tn̄ alios ignes, ⁊ ignis, ⁊ frigus expellat, vn̄ exusti solēt se applicare igni, aut rei sūmæ frigidæ.

Thracia niuosa Sūmū aūt frigus est in niuibus thraciæ, & sūmus calor in ardore æthiopæ sub sydē cācri in solstitio. s. æstiuali: ⁊ qz neutrū mederi pōt amori, ifert oia vicit amor, & nos cedamus amori. & ita miser amator victū se fatet, atqȝ herbā dat amori. Sūt q vt quātitatē seruēt: legunt, oīa vicit amor, nos ⁊, sed verior lectio est & nos. Nā Vergilius quoqȝ, lz raro p̄mā tertiæ pedis, si sit vltia dictiōis, q̄uis breuē, ꝓlōga ponit, sicut ibi. desine plura puer, & qd' nūc istat agamus.

Ordo. ℂOrdo est. Ego (inqt Gallus) ibo & modulabor auena pastoris siculi. i. Theocriti. i. modulis carminis bucolici: carmina, q̄ sunt ꝯdita. i. cōposita mihi. i. a me. aut q̄ sunt mihi. i. q̄ habeo ꝯdita. i. ꝯposita v̄su chalcidico. i. euphorionis chalcidēsis, nā certū est. i. decretū est mihi, malle. i. magis velle: & ꝑeligere pati in syluis, iter spelea. i. speluncas, & lustra. i. cubilia, seu latebras feraꝫ, q̄ sop. in tali amore ꝑsistere (hoc est nō solū paterer nobile carmē ita degenerare, vt pastorali auena decātet, verꝫ, ⁊ ipse ego potius i syluis iter feras oberrē, q̄ hūc amoris ignē ꝑpetiar. Innuit ēt gallū eē alti ai) & certū est, me malle icidere amores meos teneris arboribus. i. i corticibus tener arꝫ arboꝫ (Valla docet recte dici. icidē in arboribus, sz nō in ære, cū solū dicat icido in eo. Verꝫ q diligētius asthores legerūt, ēt icidi in ære dem̄ inuenerūt) Illæ. i. arbores teneræ crescēt, ⁊ vos amores crescetis, qd̄ aut, vt demēs amās optat, aut iā sentior effectus verēt, vn̄ ꝯsiliū displicet, qz nihil est icōstātius, ⁊ sui dissimilius amāte. Ego lustrabo iterea. s. dū amores crescēt mænala. i. mōtē illū arcadiæ, mixtis nymphis. i. p nymphas, aut iter nymphas mixtus aut ego mixt⁹ nymphis lustrabo. i. circūibo mænala, aut venabor acres. i. feroces: ⁊ acrit īuadētes apros, ⁊ vlla frigora nō vetabūt me, circūdare. i. obsidē canib⁹: saltus pthenios, q sūt i ptheno mōte arcadiæ ego videor mihi iā ire ꝑ rupes, ⁊ lucos

Incido cū qbus casibus construatur

Vinitor qui sit

fonantes

fonictes.i.in arcadia,i montib9 dictis,ɀlibet.i.voluptas, ɀ libido ē mihi.torq̄re cornu.i.arcu ptho.i.ptibeo,in cui9 extremis angulis cornu ē.sūt aūt ptbi optimi sagitarii.spicula cydonia.i.sagittas creticas p modū spicar facta3.tāq̄ hæc.s.dicta,h est venatio,& ferar sectādar defangatio,sit medicina nři furoris.i.isani amoris,aut tanq̄ ille de9.i.amor,aut cupido discat mitescē.i.mitis fieri,malis.i.icōmodis,& cruciatib9 hoim. Rursus nec amadryades.i.deæ sylnar ɀ p oīs imo ɀ fortior nec sylvæ,nec ipsa carmina placēt iā nobis,ipæ sylvæ,q.s.placuistis,cedite.i.sil'cū nymphis,ɀ fetis vřis cedite, q2 nři.i.hūani(aut de suis solius loqtur laboribus)labores.i.aut mala,aut conat9 nō pñt mutare,illū.s.deū,h ē cupidinē.nec.i.nō ēt si bibamus,hebrū fluuiū illū thraciæ ɀtinuis maib9 mūdātē,medys frigorib9 ,ɀ si subeamus niues sythōias.i.thracias, hyemis.i.tēpestatis aq̄sæ.i.q̄ cadūt cū aqs,aut q̄ gnāt aquā, nec si vsemus.i.pascēdo circūagamus oues æthiopū sub sydē cācri.i.i solstitio æstuali,tūc quū.i.qñ liber.i.cortex moriens aret.i.desiccat in alta vlmo.s.p calore,ɀ æstu.q2 amor vicit oīa,cedamus ergo,&.i.ēt nos amori,& ita se victū fatetur gallus.

vt scribit Stra.li.x.Eubϙæ metropolis erat,i q̄ ēt Aristoteles ɔ̄fatus est,q̄ ad vita functus.Modulabor:canā. Pastoris siculi.Theocriti.Parthenios saltus.Parthenius.Mōs est Arcadiæ teste Ply.li.iiii.Parthenos aūt vgo ē.Parthenia vginitas.Partho cornu:arcu pthico.Cydōia,spicula.Cydonia ciuitas vna est e tribus Cretæ eximiis,vt Stra li x.scri.In ea āt calami spiculis aptissimi.Hamadryades,eæ dicūr eē nymphæ,q̄ cū arboribus nascunt:hama n.aduerbiū vna,vel siml'sigt.Drys vō q̄rcus est Hebrū:fluuius est hebrus sub Rhodope Thraciæ mōte niuoso,Ply.li.iiii.Sithonias niues,Sithō dicta est olī Thracia,vt docet.Gel.li.xiii.c.vi.Sub sydē cācri.xiiii.cal.Iulias.sol exit e geminis,& igredit cācrum,vt scri.Ouid.li.vi.fast. Aethiopum oues.Stra li.xvii.scribit,q Aethiopes magna ex pte pastoralem,acinopem vitam degunt,tu3 ,pter solis tenuitatem:& aeris intēperiem:tum propterea,q longe a nobis se positi sunt.Versemus,pascendo circūagamus.

ASCEN.

Hæc sat erit diuæ uestrum cecinisse poetam.
Dum sedet,& gracili fiscellam texit hibisco
Pierides uos hæc facietis maxima Gallo.
Gallo,cuius amor tantum mihi crescit in horas.
Quantum uere nouo uiridis se subiicit alnus.
Surgamus,solet esse grauis cantantibus umbra.
Iuniperi grauis umbra,nocent & frugibus umbræ.
Ite domum saturæ,uenit hesperus,ite capellæ.

Ordo

Hibiscus quid nosit

Hæc sat erit diuæ,ɀc.Finiturus cātū,alloqtur musas,& dicit se qdē p modulo igenii sui sat cecinisse,pcās,vt musæ cætera deficiāt,deideq̄ si ipse dū pastoralia canit pastor eēt , monet capellas,vt iā saturæ redeāt domū,p qd'innuit se nō plīres eclogas,q̄ a capris dictæ sunt,decātatur . Ordo ē.O diuæ pierides.i.musæ i pierio antro genitæ ɀ pūsari solitæ sūt.i.satis erit,vřm poetā.s.me,loqtur.n.de se poeta,hæc.s.dcā carmina:dū sedet:& texit fiscellā.i.vas vimineū.gcili.i.tenui hibisco.i.vgulto,h est dū de tenui argumēto gracile carmē cōficit vos āt facietis Gallo hæc maxīa.s.q̄ nos possumus, faciet sīg hæc Gallo,cuius amor crescit mihi i horas.i.p singlās horas tm̄.i.intm̄:q̄tū alnus viridis subiicit.i.sui sursu3 iacit,& surgit se nouo vē.i.i pncipio veris,flāte fauōio,seu zephyro.Surgamus,aut suos alloqt,aut musas,vmbra solet eē gvis cātātibus,vmbra iunipi.i.ēt minimi vgulti:aut p̄cipue iunipi ē gvis.s.molesta,aut graues efficiēs,& vmbræ nocet frugibus, ɀ ita nūc ipositurus finē musæ sylvestri detestat vmbras,o capellæ suræ ite domū,ite inq̄,q2 hesp9 vēit.i.aduesparscit.q.d.iā op9 ad extremū pduxim9,satisq3 capell',vñ iā saturæ sī,cecinim9.

Gracili.s.allegorice ośdit,se cōposuisse hūc librū tenui stylo.Quātu3 ve.amo Gallū,sed latēter sic arbores crescunt , & hoc ,pter Cæsarē.Frugibus,quāto magis hoibus.Capellæ, verecunde se capellarum.i.vilium aialium dicit pastore3 . Nā bucolica scribens, bouū se pastorē debuit dicere,sed vitās arrogātiam vltimu3 se, & nō pncipē in scribēdis bucolicis facit.

SERVI.

MANC.

Poetam, Maronem ipsum. Hibisco De hoc & hespero satis supra, per fiscellam vero & hibiscum tenue carmen bucolicum intelligit. Maxima,enim sint numina. Capellæ, se Aepolum potius q̄ opilionem, aut bubulcum vitandæ arrogantiæ causa ostēdit, vt per id se in scribendis bucolicis minimum fateatur.

Anto. Mancinelli cōmentarius in Georgica Maronis.

DVum duæ vitæ traditæ sint hoium,rustica,ɀ vrbana antiqor est multo rustica.Prius.n.rura coluerūt hoies q̄ vrbē hērent:neq3 solū antiqor cultura agri,sed ēt melior,vñ q eā colerēt,piā ɀ vtilē vitā agere credebant.oīu3 rer ex qbus aliqd exqrit,nihil est agricultura melius,nihil vberius,nihil dulcius:nihil hoie libero dignius , Du igit ea ad duas metas,ɀ ad vtilitate3,ɀ ad voluptatē,vtilitas q̄ru fructū.voluptas delectationē.Hic Homerus Laertē lenientē desideriū,qd' capiebat e filio:colētē agrū:& eū stercorātē facit.Agro.n.bñ culto nihil pōt esse,nec vsu vberius,nec specie qdē ornatius.Nec ɔ̄o sine cāolis ppponebāt rusticos Rōanos vrbanis,qm̄ q in oppido sederent q̄ q rura colerēt,desidiosiores putabāt.Romulus itē quo tēperātier oēs viuerēt,& iusta potius q̄ lucrosa eligerēt,tū ad tolerātiā labor meditādā,nullāq3 pecuniā pciosiorē vtute æstimādā.desides qdē,& sordidas,cupiditatūq3 turpiū allectrices artes,tanq̄ corrūpētes,delētesq3 corpus,& aīu3 exercētiu3,fuis,& aduenis tractādas exhibuit.Durauitq3 diutissime pbro habita esse apud Rōanos hæc opa:neq3 ea cuiq̄ Roma orīūdo exercita.Duo vero tm̄ studia religt liberis.Agriculturā,& belli artes.Videbat.n.q hac vita hoies tēperatiores fierēt,atq3 veneris illecebris minus caperentur,Impfectāq3 putās vtrāq3 vitā,alterā ab altera separatā,eosdē militarē simul,& rusticā vitā viuere istituit,vt pace & bello exercitio nō carerēt.Hūc aūt viuēdi morē apud ēt Suenos legi germanor oīu bellicosissimos q cētū pagos hēre dicunt.Ex qbus quotānis singula milia armatorū bellādi cā ex finib9 educūt.Reliq vero,q domi māserint.se atq3 illos alūt,Hi cursus iucē āno post in armis sunt,illi domi remanēt sic,neq3 agricultura,neq3 rō,atq3 vsus belli iterumitt.Sed puati,atq3 sepati agri nihil ē.Numæ quoq3 Pompilio nō minori curæ q̄ Romulo fuisse agriculturā legimus.Cōsiderās.n.vir idē ciuitatē necessaria affluētia abūdare oportere,agrū oē diuisit i eos q pagi vocant.Præfecitq3 pagis singulis singulos magistratus,ispectores,& custodes suæ quosq3 ptis.q n.cu cūcūtes assidue bonosq3,& malos describētes agricultores regi deferebāt Iisq3 laudib9 psequēs diligētes agricolas,& comitate cōplectēs,segnes aūt,& ignauos opprobriis isectās:ad colēdos agros melius queq̄ iuitabat.Itaq3 ita liberati bellis,ɀ vrbāis negociis multū ocii nacti,colōi oēs fiebāt hinc atq3 illc,Pascebatq3 suas ipse senator oues.Vñ & Quint9 Cicinat9 obsessi ɔ̄sulis, ɀ exercitus liberator ab aratro vocatus,ad dictaturā vēit ac cursus fascibus depositis ad eosdē iuuēcos rediit.Itē C Fabrici9 ɀ Curi9 ɔ̄tatus:alter Pyrrho finib9 Italiæ pulso domitis alter Sabinis,accepta q̄ viriti diuidebant, captiui agri septē iugera nō minori industria coluit,q̄ fortiter armis q̄sierat.C.aūt Licini9 Tri.pleb.pmus populū ad accipiēdas leges,ɀ septē iugera torēsia e comitiis eduxerat.Si qs ptereā agrū suū passus fuerat sordescere,eūq3 idiligēter curabat,ac neq3 arauerat,neq3 pugnauerat,siue qs arborē sua3,vineāq3 habuerat derelictui, non is sine pœna fuit,sed erat opus cēsoriū.cēsoresq3 ærariū faciebāt Erat ēt cēsoria castigatio,minus arare q̄ vrere.Demum sine agricultoribus nec cōsistere mortales,nec ali posse manifestum est.

Agriculturæ laudes

Ritus romanorum

De agriculturæ scriptoribus idem Mancinellus.

Sunt qui de agricultura scripsere permulti.Varro quinquaginta nominat,sic etiam Columella volumine Primo.Ply. autem lib.xviii.& Columella lib.i.scribunt,q Hesiodus princeps omnium de agricultura præcepit.Apud Romanos aūt de agricultura pmus Cato instituit.deinde duo sasernæ pater & filius eam diligētius erudierūt,post hos scrofa Tremelius,deinde .M.Terentius,Varro expoliuit,mox Verg laude carminum extulit.Nec minus studiū habuerūt Iulius,Iginius:Cornelius,Iulius Atticus & Iunius Moderatus Columella:Exinde Plinius maior q plurima scripsit.

Agriculturæ scriptores

Quæ sint Agricolis necessaria,Deq3 Maronis Georgicis.

Quicūq3 se in agriculturæ scīa pfectū volet pfiteri, authore Columella sit opz rer naturæ sagacissimus,declinationum mūdi nō ignarus,vt exploratū habeat,qd cuiq3 plagæ ɔ̄ueniat,qd repugnet,syderu3 ortus,ɀ occasus,seu mauis emersu3,& occultatiōes memoria repetat,ne ībribus,vētisq3 imminētibus opa ichoet:laborēq3 frustret.cœli ɀ anni pñtis mores ituēatur q̄ q dē pnoscere sine lumine anni,& sine exqsitissimis disciplinis queq̄ nō posse crediderūt.Hic Maro in geor.suis nō solū poetica agriculturæq3 pcepta q̄ plurima:verūetiā amplā astronomiæ,atq3 phiæ copiā:& pce,ɀ sobrie iusq3 reprehēdendus aspsit,opus itaq3 ipm elegantissimū est:& floridū testimonio quoq3 Fauorini phi.q vt Gel.scri.li.xvi.c.x dicebat.q q̄ Vir.a eligt psecta, expolitaq3,qbusq3 iposuit sensus,atq3 delectus sui suprmā manū oi poeticæ venustatis laude florent.Sed q̄ pcrastinata sunt ab eo,vt post recēserētur,ɀ absolui,qm mors pueneat,nequerunt,nequaq̄ poetæ elegātissimi noīe,atq3 iudicio digna sunt. De

aenei. qdē Fauorinus itellexit, vel potius de illius portione, sed Ouid. alr sensit. ait.n.li.j. de remedio, Tm̄ se nobis elegi debē fa tētur. Quātū Vergilio nobile dz opus. De tristibus ēt li.y.ait. Et tamē ille tuae foelix aeneidos author, &c. Statius quoqz diuina aeneida appellauit. Et Symmachus apud Macro. saturnalioꝝ li.j. inqt Haec est qdē Euangele Maronis glīa, vt nullius laudibus crescat, nullius vituperatione minuatur, Oesqz apud eū in li.v. Verg. nō minus oratore q poetā habēdū pnūtiat, in quo & tāta ornandi disciplina, & tā diligēs obsuatio rhetoricae artis ostēderetur. Notādū quoqz: vt idē Macr. li. sat. vj inqt, Maronē post agriculturae pcepta, vt legētis aiuz, vel auditū nouaret, & singulos georgico horos sūma cū elegātia argumēti interpōne pclusisse. Primū de signis tēpestatū. De laudatione rusticae vitae fm̄. Tertius vero desinit in pestilētia pecoꝝ. Quarti finis est de Orpheo & aristaeo otiosa narratio, Scribit āt opus ad mecoenatē. Georgics dō interpratur terrae opus seu offm̄. Gea n. terra est, ergo opus, seu offm̄, georgia graece latine agricultura dr̄ georgos agricola. georgeo agrū colo. Voluminis āt cuiuslibet argumētū carminibus.vij. patebit.

Georgica qd notet

ℂ De mecoenate.

ℂ Mecoenas Augusti tpe floruit, vir qdē & doctus, & inclytus, cui & charissimus, & fidissimus erat. Sueto.n. de Augusto scrib. Aeger āt in domo mecoenatis cubabat, & paulo iferius. Exagitabat in pmis nonunqȝ Mecoenatē suuz. hinc qtuz Augustus psideret, qtumqz tribueret, Appianus ēt li.v. belloꝝ ciuiliuz ostēdit. scribit.n. q gerēte belluz Augusto in sicilia cōtra sextum Pōpeium: Mecoenatē Romā ire monuit, vt eos q ob magni Pōpeij beniuolētiā elati fuerāt, diligentia cōprimeret. Dr̄ āt duxisse originē ab hetruscis regib⁹: vn̄ Hora. ait: Mecoenas atauis edite regib⁹, & Propertius li.iij. ad mecoenatē: Mecoenas eqs hetrusco de sanguine reguz. Intra fortunā q cupis eē tuā: Hic Acro docet, cum cōtēpsisse senatoriā dignitatē, mānsisseqz semp in eqstri ordine. scripsit autē iter alia libruz, q Prometeus iscribebat: vt Sene. epist. xix. meminit. de quo ēt in epist. cxxv. plura dixit, inter quae illa quoqz cōmemorat. Magni ingenij vir fuerat, si illud egisset via rectiore, si nō vitasset intelligi, si non etiam in oratione, defuerat. Maxima laus illi tribuitur mansuetudinis. pepercit gladio, sanguine abstinuit, nec vlla alia re q posset q licentia offendit. Erat praeterea stylo remisso, molli, & dissoluto, vt etiam Macro. sat. lib.ij. docet. Eius deniqz familiaritate Vergilius vsus est, & Hora. multaqz bona ab ipso recepere. hinc ait lib.ij. Geoꝛ. Tuqz ades, inceptumqz vna decurre laborē. O decus o famae merito pars maxima nostrae mecoenas. Mar. itē. Sint mecoenates, nō deerunt Flacce Marōes. Quātū vero Hora. ēt illi debuerit Odarū cōmētario pšēti āno elaborato ostēdim⁹. Vbi ait. Mecce. atauis edite regib⁹. addaf, & li.iij. car. thyrrēa regū pgēies.

Mecoenas qui fuerit

Argumentum libri primi Geor. per Mancinellum.

Scribit arandus ager, quo sydere, quidue serendum
Alternis annis, quid læta, & pinguia reddat
Arua simul, segetes quo tempore rite serendum.
Diuidit & cœli zonas, & tempora lunæ.
Sydera sæua docet, Diuumq; indicit honorem.
Hinc tempestatum prognostica plura notantur
Cæsaris hinc diram portenta notantia cædem.

ASCEN. ¶ Scribit arã dus, &c. Vt ẽt hæc Mãcinelli carmina, qbus primi libri materiã graphice p ordinẽ exequit̃, pñt intelligãt: volui eo ordinẽ cũ explanationibus e regiõe annectere. Est igitur ordo. Scribit. s. maro i. i. li. georgi. aut primus liber, quo sydere. i. sub cuius syderis ortu, atq; occasu, ager sup. sit arãdus, & qd sit serẽdũ alternis annis, & qd reddat arua pinguia, & sil' qd reddat segetes, sup. lætos, & pingues, & quo tpe serẽdũ ẽ rite. i. iuxta pcepta agriculturæ, aut vt docet, & diuidit. i. distiguit zonas cœli. i. qnq; regiões mũdi, & signa ẽt zodiaci, & diuidit tpa lunæ, & docet tpa sæua. i. noxia, & inimica ac dira: & idicit honorẽ diuũ. i. diuor rusticor hoc ẽ ambaruaLia, & alia rusticor solẽnia. & plura. idest satis multa pgnostica. i. prænotamenta tempestatum notant. hinc, idest post hæc dicta. & portenta, idest signa notantia, diram cædem, idest occisionem cæsaris, scilicet Iulij notantur hic: idest post hæc omnia in fine primi libri.

¶ Iodoci Badij Ascensii in Georgica Vergiliana familiares cõmentarij cum cæterorum elucidatione.

ASCEN. Quid faciat lætas segetes, &c. Qñqdẽ titul⁹ operis p Mãcinellũ: quẽ itegrũ appositurì sumus, not⁹ ẽ: nec õ nũero libror ãbigit, autorisq; vita ex bucolicor pambulis notissima ẽ, multaq; p Ser. graphice, & diserte elucidãt, ne nihil dicã, pauca i fasciculũ collegero. Notũ ẽ ex Hora. de arte, q aut pdesse volũt, aut delectar poetæ aut sil' & iucunda, & idonea dicẽ vitæ, q oia vbiq; maro nr p q̃ ãxie obsuauit: nã vbiq; & pdest, & delectat plimũ: sic tñ, vt i qbusdã plus ad delectationẽ, i qbusdã plus ad vtilitatẽ, i qbusdã q̃si æqs oculis ad vtrãq; respexisse videar. In bucoli. n. tametsi psit & puatæ i ei, nã agros suos recepit, & publicæ Mantuanor, qbus cõmiserationẽ ipetrauit, potius tñ (vt carmẽ institutũ est) delectat hic 9, nã tametsi delectet maxie, cũ oia iucũdissime describat. & fabulamẽta iucũdissima, vt de aristeo iserat, plus tñ pdest. Quia agriculturã cũ scdaz & primã diuinæ ptẽplationi ptribuit gliaz, edocet, vt pote. q nihil vtilius,

Agriculturæ laus

nihil salubrius, nihilq; laudabilius ad phiaz aspirare nõ valẽtibus ptigere posset, Est n. q̃ vtilissima. nẽpe, q ab ea tota vitæ nræ alimẽta depẽdeãt. nihilq; nec in ciuitatib⁹, nec i agris sine ea subsistere possit. Est ptẽrea saluberrima, vt q̃ p honestã exercitationẽ corpus, & aĩu; vegetet, & icolumitate beet, qcirca Aesculapius ille medicinar deus in agro sibi sedẽ delegisse putatus est. Et ad hoc appime laudabilis, nã & egregie laudatũ psci romani putabãt, quẽ bonũ agricolã cẽserẽt, pmoresq; sibi a leguminibus: q̃ optie sæuerãt, titulũ cõparabãt, vñ Cicerones, fabij, lẽtuli, atq; alij multi. Qui adeo saluator nr nisi agricolã laudãdũ censuisset, nõ dixisset. pr meus est agricola. Ego vitis 9a. Ego pastor bonus. Nec Noe Abrahã Loth moyses, Dauid, cæteriq; laudator pceres, aut pasturæ, aut agriculturæ incubuissent, siqd dedecoris, vt alijs multis adiectũ vidissent. Sed ne in re nõa laborẽ: pspicuũ est, Maronẽ in h ope pfuisse plurimũ, In æneide 9o, vt illic dicemus, ex æquo & pfuisse, & delectasse. videt ergo ɔstituisse, vt alibi potius delectaret, alibi pdesset, alibi vtrũq; faceret. Itẽ vt (sic in bucolicis dictũ est) totã rusticor vitã describeret, pastoralẽ videlz, aruãlẽ: & militarẽ. Præterea vt græcor gliaz, in latinũ traduceret, eosq; imitaret. sic hic hesiodũ, quẽ lõge oium consensu supat.

Carminis qualitas q sit

Qualitas carminis est doctrinalis in mediocri stilo 9stata, vñ & triplicẽ stilũ obsuare ɔstituit, vt alibi quoq; diximus. Argumẽtũ opis est agricultura, Atq; vt q̃druplex est ager, sationalis. s. quẽ q2 arar, acuũ vocamus, arborib⁹ ɔsitus, quẽ arbustũ vocamus, pascuus, & floridus ita q̃ttuor libros ɔscripsit, q̃s plibauit in pncipio dicẽs. Quid faciat lætas segetes, quo sydere terrã, Vertẽ. s. ɔueniat, vbi & arũ describit, & pmi lib. argumẽtũ tãgit. Vlmisq; adiũgẽ vites, ɔueniat, vbi arbustũ exprimit, nã arbustũ dr vitib⁹ arboribusq; ɔsitus ager, vñ signãter dicit. vlmisq; adiũgẽ vites. Quæ cura, &c. vbi pascua tãgunt & tertij libri mãz, Atq; apibus. & c. q̃. s. in florido agro versantur: vñ est q̃rti lib. farrago. Proponit ergo more latinor poetarũ, & deide inocat, ibi, Vos o clarissima mũdi lumina, captat beniuolẽtiã mecœnatis statiz in pncipio cõpellãs eum: vt cui opus nũcupet. Sz & augustũ cæsarẽ iuocat ibi. Tuq; adeo: &c. Deide exeqtur ppositũ, ibi. Vere nouo. Est ergo duplex pars: pœmialis, & executiua. Ver q2 oia satis declarant binis cõmẽtarijs satis erit ordinẽ posuisse cũ explanatione familiari.

Ordo

Ordo igitur argumẽti ouidiani est. Verg. sup. aut pmus liber Geor. edocuit. i. expressit: & dilucide docuit, qd. i. q̃ res faciat segetes. i. sm Seruium terras satas, aut segetes. i. herbas seminum sator, lætas. i. pigues, ac vbertate lætitiã ispĩtẽtib⁹ afferentes, & q̃ sydera agricola suet. i. seruare debeat: vt pscidat i. añ sationẽ scindat, & sulcet terram facilẽ. i. paratam, ɔueniẽtem, & cito qd' postulas faciẽtem, aratris. i. vomere, & reliqs istrumentis arandi. & quomõ semina. sup. sint iacienda, idest deijcienda in terra, hoc est q̃uo seminãdũ sit, & edocuit cult⁹: idest culturas, & vt ipitiores dicunt cultiuationes, locor. i. tractuũ, & regionũ, hoc est qs, cult⁹ cuiq; loco ɔueniat: & docuit messes

Modestini iurisconsulti in primũ georgicorũ argumẽtũ.

Quid faciat lætas segetes, quæ sydera seruet
Agricola, ut facilem terram proscindat aratris.
Semina quo iacienda modo cultusq; locorum
Edocuit messes magno cum fœnore reddi.

Publii Vergilii Maronis Georgicorum
Liber primus ad Mecœnatem

Quid faciat lætas segetes, quo sydere terram
Vertere Mecœnas, ulmisq; adiungere uites
Conueniat, quæ cura boum, quis cultus habendo
Sit pecori, atq; apibus quanta experientia parcis.
Hinc canere incipiam; Vos o clarissima mundi

SERVI. Vergilius in æneide secutus est Homer, hũ longo iteruallo i buco. Theocritũ, a quo nõ lõge abest In geor. Hesiodũ, quẽ lõge relĩqt. Hesiodus ex Ascræa ciuitate nat⁹ scripsit ad psen fratrẽ librũ quem appellauit ἔργα καὶ ἡμέραι. i. opa, & dies Hic liber ɔtinet q̃uo, & q̃ tpe agri sunt colendi. Nõ tñ trãstulit titulũ, vt bucolicor trãstulit. Sicẽt æneidẽ appellauit ad imitationẽ Odysseæ, & titulũ p periphrasiz exprimit p̃ versu dicẽs, quo ope, & qb⁹ tpib⁹ ager colendus sit, idicabo. Ingẽti q̃ arte sui igenij vis idicauit lata coarctãdo: & angustiora dilatãdo. Nã Homeri & Theocriti plixitatẽ coarctauit. Breuitatẽ aũt vni⁹ libri Hesiodi in q̃ttuor distinxit libros. Nec id temẽ, nã teste Var. aut aruus est ager. i. sationalis, aut ai borib⁹ ɔserẽdus, aut pascuus pecorib⁹, aut floribus, in q̃ sunt horti apib⁹ ɔgruẽtes. nã & si georgicũ sit ἔργον γῆς. i. terræ opus, q̃ res primis duobus ɔtinet, tñ ad vtilitatez agricolæ ptinet pecus & apes. Libri sunt didascali. Et q2 pceptũ, & doctoris, & discipuli idiget, scribit ad Mecœnatem, vt Hesiodus ad psen, & Lucr. ad memiũ. Lætas, pigues, vt est cinis, Internitio arãdi. Incẽsio stipular, & stercoratio. q̃ lætas, q2 fimus, q p agros sgĩt, lætame vulgo dr. Segetes: terras, vt horrescit strictis seges ensibus. Sydẽ, tpe. Ex syderibus. n. colligũtur tpa. Quattuor pmis versib⁹ q̃ttuor libros odit sequentes. Vlmisq; adiungere vites, Quæ res ptinet ad scdz librum, Quæ cura boũ. q. c. s. Sit. p. Aut in sequẽti epexegesis est, vt h sit, qs cultus hñdo sit pecori, qd' est, q̃ cura boũ, aut p excellẽtiã ait boues, & postea itulit cætera pecora, vt maius aĩal separet a minoribus. Sicut de hoibus: Reliquias danaũ, atq; inmitis achillis. Habendo, vt habeatur, Experientia: vsu, natura, doctrina. Parcis suatricib⁹, frugi, quæ sua mella custodiũt

Ager multiplex

PRO. ¶ Prædiuisiõe, quã græci pdiæresin vocãt, qd quoq; libro p̃cipiat signi. Hic. n. rõne aruor cultib⁹ agrestib⁹ nec iaz ex sydex obsuatiõe relatus se pmittit. Scdo demõstratur, quẽadmodũ vitib⁹ vlmi maritent: & q̃ cũ his oleax cura agi debeat. Tertio armẽtor, pecorũq; rõnẽ. Quarto apũ idicatur. Dicturus qdẽ de aruis ait. Quid faciat lætas segetes q̃ sydẽ terrã. Vertẽ meccœnas. De arborib⁹, vlmisq; adiũgẽ vites Cõueniat. De pecorib⁹ & armẽtis. Quæ cura boũ, q2 cult⁹ hñdo, Sit pecori. De apib⁹. Quãta apibus expientia pcis, Vos o clarissima mũdi. Lumina labẽtẽ cœlo, q̃ ducit; annuz, Liber, & Alma ceres. Hoc loco vult itelligi Lunã, Cererẽ, a creãdo dictã, q2 maturet fruges. Solẽ Liber, q2 libere puaget p aera, neq; ei fulgor alior syder, lumina pstrigat: vel q2 maturet vineas.

MANC. Quid faciat lætas segetes. Quod pricipiũ latine: vel exordiũ dicit græci vident pœmiũ nominasse vt Fabius quarto volumine scribit. Cũ autez principij nulla alia est: q̃ vt auditorẽ, quo sit nobis i cæteris partibus accomodatior pparem⁹. Id uero fieri tribus maxime rebus cõstat, si beniuolum

niuolū attentum, & docilem fecerimus. Nō qn̄ ista p totā actionem sint custodiēda, sed qz initijs pcipue necessaria. Vergili⁹ itaq; beniuolū Mecœnatē reddit a psona eiusdē, cū ei potius q̄ alij opus dedicet, eūq; tm̄ appellet. Attentum vero, & docilē: qz breuiter, & dilucide summā rei, de qua cognoscere debeat indicat, solent enim latini poetæ rem tractādam pponere: inuocare postea, ex in Ꝺo narrare. Proponit Maro dicēs. Quid faciat lætas segetes, & c. inuocat ibi. Vos o clarissima mundi, Lumina, & c. Narrat autem illic. Vere nouo gelidus & c. s; cur poeta ab agrorꝫ cultura incipiat, & postea vitium rōne, non caret. Quoniam apud Romanos, primo, vt necesse erat: arua tm̄ coluere, multoq; serior vitium cultura esse cœpit qđ etiaz Ply. lib. xviij. cōmemorat, Culturas aūtē vitium, & arborum Emolphus atheniensis p̄mus inuenit. authore Ply. lib. vij.

Quæstio cum solutione

messes reddi. s. satoribus cū magno sœnore. i. excremento, & vsura. Ordo textus authoris ē. O mecœnas ego icipiā canere hic. i. ab hoc loco deiceps. i. i hoc toto ope, qd faciat segetes. i. aut terras, aut herbas seminū satorꝫ, lætas. i. pigues: & vbertate aliꝫ ispiciētiū lætificātes, & quo syde. i. q̄ ɔstellatiōe, aut, in cui⁹ syderis ortu ɔueniat. i. cōueniēs, ac decēs sit (Aliqn̄ cōuēire e ɔgredi & citare cōuetū: & id cū actō. aliqn̄ i ɔsensu eē, vt hꝫ cōuenit iter nos. i. i hoc nō dissentimus) vertere. s. arādo terrā, & id qdē i p̄rio lib. & quo sydere cōueniat adiūgere vites, vlmis. i. arboribus illis raris frōdibus: qbus cōuenieter adiūgunt vites, & hoc i scdō li. & q̄ cura, sup. sit boū, & q cultus. i. q̄ cura & q̄ diligētia sit pecori hñdo. i. vt heat, qđ ad tertiū librū ptinet, & q̄ta experientia. i. q̄tus experimentꝫ ex industria nascit apib⁹ pcis q. s. iuētis abstinēt, & i mediū reponūt, q̄ rea ad quartū librum respicit, cætera in sequentibus explicabuntur

De propositione totius operis.

Quid faciat lætas segetes, quo sydere terras, Vertere Mœcenas, id argumētum est p̄mi qdem voluminis, Vlmisq; adiungere vites Conueniat. Argumentū scdi, Quæ cura boū, qs cultus habendo, sit pecori, Tertij argumētū. Atq; apibus q̄ta experientia parcis: Quarti, & vltimi voluminis argumētū. Quid faciat. Ordo est, hinc canere incipiā. Quid faciat lætas segetes & cætera. Caue dicas, vt ille hic. i. post bucolica, quid .n. stultius, Lætas segetes. i. pingues feraces fertiles terras, vel lætas sata. Est .n. seges frumēti fructus, vti Marcel. etiā docet. Dr̄ itē teste Varrone seges qđ aratū, sed nec dū satū est. quāq; absolute p oī terra ponit. Maro. li. iiij. Geor. Nec pecori opportuna seges. Dr̄ āt seges a satu, vt Varroni placet. Quo sydere quo astro, quo tpe, ex syderibus .n. tpa colligūtur, Vn̄ Macr. li. ij. ait, nihil aliud tpa, nisi cursum solis efficere, & Agricolis syder cura necessaria, vt oñdimus. De sydere aūt, astro, & stella qūo differūt. vide Macro. li. j. de som. Vertere, effodere, arare. Vlmis, adiūgunt vites vlmis, qm̄ vlmorum lætus est vmbra: eriā nutriēs q̄cūq; opacat, vt scri. Ply. li. xvj. Cura boū, Cato ca. iiij. de re rustica inqt. Nihil est, qđ magis expediat q̄ boues bñ curare, Vtq; Varro lib. ij. scri. a boue antiq manus ita abstinere voluerūt, vt capite sanxerint, si qs occidisset. Cura, sollicitudo dicta, vt ait Varro. q cor vrat. Qui cultus, q̄ diligētia q̄ cura: vel custodia, Hñdo, vt habeat, Iustinus li. ij. Spatiū ɔsumēdo opi q̄rebat. i. vt ɔsumaret. Pecori ouiū multitudine, vt ibi. Cuiū pecus an melibœi. Expientia. cognitio seu ars. & doctrina, nullo docēte, p vsum repta. Mālius: li. i. Per varios vsus artē expiētia fecit Exēplo mōstrāte viā. Expietia ē cognitio singulariū. ars vo vniuersaliū, vt docz phs li. i. met. q̄ et lib. vij. phi, inquit, ab expientia particulariū accipimus vniuersaliū scientiā. Parcis ɔseruatricibus, & tenacibus.

Experientia qd sit

Vos o clarissima mundi
Lumina, labentem cœlo quæ ducitis annum
Liber, & alma Ceres, uestro si munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutauit arista,
Poculaq; inuentis Acheloia miscuit uuis.
Et uos agrestum præsentia numina Fauni,
Ferte simul, Faunique pedem, Dryadesq; puellæ.
Munera uestra cano. Tuq; o, cui prima frementem
Fudit equum magno tellus percussa tridenti
Neptune. & cultor nemorum, cui pinguia Cææ
Tercentum niuei tondent dumeta iuuenci.

SERVI. Liber, & alma ceres, Stoici dicūt vnū eē deū, & vnā eē deā, & eādē esse ptātē, q̄ p rōne nostrorꝫ officiorꝫ varijs noib⁹ appellat. Ergo cū de solē, liberꝫ, & apollinē vocāt. Eādem lunā, Dianā, Cererē, iunonē, & Proserpinā dicūt, Vn̄ p sole & luna, liberꝫ & Cererē iuocat. Quæ. d. a. quorꝫ cursu tpa ɔputātur. Luna .n. menses, Sol annū facit. Alma, ab alēdo, & Ceres a creādo, Sz si qdē. est .n. cōfirmāns. Chaoniā. epiroticā a loco, vbi abundar, & posuit spēm p gñe, glādibus .n. p̄sci vescebātur. Acheloia, aut eodē mō spēm p gñe posuit, aut qz, vt docet Orpheus, gñaliter aquā veteres acheloū vocarunt. Arista p frumēto posuit, Vn̄ affectate pīguē dixit, cū arista ab ariditate dicat. Præsentia, ppitia, vt nec tā p̄sētes alibi cognoscere diuos, qz p̄nia fauēt. De rebus āt varijs dicturus varia iuocat numina. Ferte simul pedē, aut simul venite, aut date carmini meo facultatē. i. p̄state pedē. i. mercuriū fauorē. Cui p̄ma, Cū Neptunus, atq; Mineruæ de athenarꝫ noie ɔtēderent, placuit dijs, vt eius noie appellaret vrbs: q munus melius mortalibus attulisset. Neptunus pcusso litore, equū aīal bello aptū pduxit. Minerua iacta hasta oleā creauit: q̄ melior iudicata est, qz est isigne pacis, iuocat ergo Neptunū, qz de eqs in tertio dicturus est. Equū a Neptuno pductū, alij Sythiū, alij Syronē, alij Arionē noīant. Iō vero fingunt a Neptuno pductū: qz hoc aīal velox, & mobile est, vt mare Hic ēt pollux & castor: qz eorꝫ stellæ velocissimæ sunt: eqs in tutela hēre dicunt. Et cultor, Aristæum itelligit Apollinis & Cirenes filiū, quē Hesiodus dicit Apollinē pastoralē. Hic vt ait Salu. post laniatuꝫ a canibus actæonē filium, mr̄is instictu, thebis relicta, cææ insulam hoibus vacuā tenuit p̄, postea ex ea cum Dædala in Sardiniā iuit.

Arista vn̄ dicatur

MANC. Vro si munē tellus Chaoniā. p. g. m a. chaonia deā a chaonia regiōe Epiri. in q̄ Dodonæi iouis est oraculū a loco dictuꝫ Dodone eius regiōis: Itaq; colūbas existimarēt ab ea regiōe chaonias dictas. Et in hꝫ oraculo fuisse vocales, & r̄nsa dedisse ɔsulētibus. Tradit ēt q̄rcus arbor subiecta tutelæ iouis, fuisse æq; vocalis, vt Dodone. Et r̄nsa dedisse apud idē oraculū, qđ testatur Verg. dicēs, Atq; habitæ grayis oracula q̄rcus. Vn̄ dixi chaoniā glādē, ipse declarat, quū dic, Chaonijq; p̄rio glādes Appellata āt est regio a Troiāo chaone (chaonia, vt ipse testatur)

Vos o clarissima, & c. Post p̄libationē, ac ppōnē rerꝫ describēdarꝫ iuocat author diuersa numina, Cererē ppter p̄mi libri argumētū, liberꝫ, faunos, dryadas, & cætera numina sylvestria & pallada pp scdi. liberꝫ qdē pp vites & c. pp arbores, qb⁹ maritant: & pallada pp oliuas. Itē neptunū pp tertij, pduxit enim equū, & aristæū ppter q̄rti argumētū, sed & nymphas ppter oia, nā oibus pluuiæ ɔducunt. Cæsarē aūt Augustū p̄cipue p pter messem, q ad p̄muꝫ librū spectat: inuocat p̄terea solēꝫ & lunā, q in gñationibus, & pductionibus rerꝫ potissimū valēt, efficaciusq; q̄ cæ particulares, vn̄ p̄mo loco iuocātur. Ordo itaq; est. O vos clarissima lumina mūdi. s. Sol q & apollo, & Luna, q & Diana, sed p̄mus vult ex authoritate stoicorꝫ liberū eē solē, sicut & apollinē, cererē ēt dianā, ac lunā, iux̄ qđ, & ordo esset, o liber & ceres, appositiōe, clarissima lumina mūdi, q̄ ducitis. i. vicissim adducitis. (Fecit .n. deus duo luminaria magna, alterꝫ vt p̄esset diei, alterꝫ vt nocti) annū labētē. i. decidentē, & depēdentē cœlo. i. a p̄ motore, ac motu p̄mi mobilis (cessante .n. motu nō perciperet tps) Sed melius est s̄m Mācinellū, vt diuisim ɔstruas, & o liber deus vini, & ceres alma. i. altrix nr̄a, qz dea frugū, si. i. siqdē: aut qz tellus, quæ dea terræ, sed ponit quodāmō p terra, mutauit munere. i. būficio, & iuēto vestro, glādē Chaoniā. i. epiroticā. i. quā in sylua chaonia crescēte, hoīes añ inuētuꝫ frumētū vescebātur, arista. i. fruge matura, pigui hoc est adipe frumēti: & miscuit, id est diluit: ac rēperauit pocula acheloia. i. potū aquæ vuis iuentis. i. vino a se iuēto. (Mire & erudite hoc dicit, nā vt tēperātia p̄scorꝫ significet. dicit nō vinum aqs miscuisse, sed aqs vino, vt plus aquæ bibisse significet. de p̄scis aūt loq se docet etiā ex hoc, q acheloum pro aqua ponit, quomō p̄sci græci s̄m Macrobium locuti sunt. debent aūt collectim ɔstrui. i. vt sit ppositio cathegorica de copulato extremo, nō hypothetica copulatiua. nō enim cereris munere iuētuꝫ est vinū, nec bacchi frumētū, bacchi tm̄ & cereris munere iuenta sunt vinū & frumētū reddēdo vtrūq; suū. & ita dices ɔiunctim, si vestro munere tellus mutauit glādem arista, & miscuit pocula vuis: & c. (Et vos o fauni. i. dij syluarꝫ, & pecudum custodes, appositiōe numina p̄ntia. i. ppitia & cito, qđ ɔducit pcurantia, numina inq̄ agrestum p agrestium (per syncopam, Sicut apud Ouidium vltima cœlestum terras astrea reliquit) idest agros colentium, vos inquā fauni, & puellæ, idest nymphæ dryades, idest arborum potissimum quercuum, quarum glande etiam nunc sues vescuntur. ferte pedem, idest conuenire in auxilium meum, quia ego cano vestra munera, idest inuenta mortalibus a vobis collata, scilicet glandes & frondes, quibus pascuntur pecora, Et tu o neptune, cui, idest ad cuius honorem, & iussuꝫ, aut cui. i. a quo tellus percussa magno tridenti, scilicet sceptro, hoc est fuscina tris dentes habente (vt significetur triplex nuptuni potestas, sicut fulmen trisulcum triplicem iouis potestatem, & cerberus triceps plutonis indicat) fudit primus, idest ante equū cuiq̄ alteri, equuꝫ. i. aīal illud humano vsui maxie cōmodarū, & sup. o tu cultor nemorꝫ. s. o tu aristee cui ad cuius vtilitatem tercentum. i. trecenti iuuēci niuei. i. cādidi: ac relucētes, eo q pinguies.

ASCEN.

Ordo.

Propositio physica

Logica ɔstructio

gues, aut mundi, aut reuera albi, vñ triũphales fieri possint victimæ, tõdent .i. pascuntur. & pascẽdo abrodunt, & carpũt dumeta .i. loca dumis, & spinis referta pingua .idest succosa, & oues, ac capras pingues reddentia, Cææ .i. illius insulæ in mari ægeo, supple ferte pedem huc. Vt gratiam incat: cõmendat eorum inuenta, potissimum aristei a pastura, q tondent pinguia dumeta. Ab ætate qz iuuenci. a qualitate, qz niuei, a numero, qz tercẽtum, dicimus autẽ, tercetum sicut ter quinquaginta aut declinabiliter tercẽti. tæ. ta. vtrunqz tñ plur aliter.

tur) chaoniáqz oẽz troiáo a chaõe dixit. Poculaqz inuẽtis acheloia miscuit vuis, Acheolus pastor staphylus, q, iun Oenei capellas in pabulum duceret, notauit vnã præcipue sedẽtẽ a grege lætiorẽ cæteris recipientem se serius in præsepia, cuius rei, vt eãm cognosceret. Sequutus est ea clã, & in remota sibi pe aiad uertit vua edẽtẽ, pomũ ei icognitum, & tulit, regiqz ptulit Oeneo, q expsso humore delectatus. Qñ cũ vetustate cognosceret mitescẽ: Libero pri appositi: accepto a se hospitio, cui rei cultũ cũ demostraret, Liber, vt ppetui nuetorum esset gloria putauit, vt ab æneo œnó appellaret vinũ. a staphyle vua staphyle. Achelous ãt est flumẽ ætoliæ. Ita qtũ ad acheloũ ptinet, aqua itellig poterit, quẽ iõ potissimũ noiauit, q pmus in græcia videt fluxisse, Vua at significauit vinũ Et vos agrestũ pñtia .n. f. cũ de pana, cũ deinnũ eunde faunũ qda iter pñtiũ, q ei in Italia qdã annuũ sacrũ celebrãt, qdã mẽstruũ, existimatur vt faunus fuisse rex ab originum: q ciues suos mitiorem vitaz docuerit ritu ferarum viuẽtes, & pmus loca certis noibus & ædificia qdã, Lucosqz sacrauerit, a quo & fana sunt dicta. ipse autẽ receptus in deorum numerum creditur. Itaqz etiã oraculum eius in albunea Laurẽtinorum sylua est, plures ãt existimãtur esse etiã pñtes: ideirco rusticis psuasum est icolẽtibus eã ptẽ Italiæ, q suo urbana est: sæpe eos in agris conspici: Dryadesqz puellæ, Dryades puellas dicit, qs alij hamadryades vocãt: & eas enim qrcu nasci, & iterire simul: sed diuturnas esse: & de hamadryadas dictas. Quercus .n. græce appellatur δρῦς ἅμα signt simul. Tuqz o cui pma frementẽ. Fũdit. e. m. p. t. n. Campi in thessalia sunt Petrei, in qbus locus petra noie pcussus tridente Neptuni equum, q Scyphios vocatur. Romani ãt Neptunum eqstrem vocant, græci hippicõ Possidona, q existimet pnceps originis equorum. Et iccirco ẽt poetæ tradunt ab eo donatum equum Adrasto Ariona, & iunoni Xãthum & Cyllarõ, quos illa dederit Castori & polluci, sed harum fabularum & opionis huius initium est natura. Nã qz aialium maliquore ostat, & ei pcipue effusa ẽt in studium ostat, & gñationes, est natæ eqstris adeo, vt eqs certum sit plerunqz e vero ocipe, aialium Xo seminis, hoc est liquoris vniuersi deus existimatur Neptunus, & eqtum: eo magis q planicies eis ouemẽs sit, q aqs accidit. Et cultor nemorum: cui pinguia cææ. Tercetũ niuei tõdent dumeta iuuẽci, isula est cæa i ægeo mari, in q sunt vrbes qtuor iulis, Carthea. Loepessa, Coresos, ibi existimatur fuisse pestilẽtia pecorum & armẽtorum grauis ppter ritum Acteonis. Aristeus mõstrãte apolline pre pfessus est in isulã Ceã, & ibi sacrificio fcõ atã ioui tẽmeo ostitutioqz placatis flatibus, & æstu q necabãt, & armẽta, & pecora liberauit eã, ipse ãt post excessum vitæ, iperãte oraculo, ab imorãtibus ea isulã, relatus in numerum deorum appellatus est Nomius, & agotos, q & agresti studio, & cura pecorum, armẽtorũqz medrociter profuerat hoib, traditur hæc historia de Aristæo in corpore Argonautarum a Var. ataciuo, Dumæta & aspra loca, & nociuosa dñr.

Cæa vbi locorum Dumæta quæ sint MANC.

¶ Vos o clarissima mundi lumina, Hæc nñi poetæ iuocatio tota fere sumpta est e Mar. Varrõis plogo pmi voluminis de re rust. vbi. xij. deos agricolarum duces iuocat. pmum tñ Iouẽ & Tellurẽ: q pentes magni dñr. Iupiter .n. pr, Tellus Xo mr. Scdo solẽ & lunã, quorum tpa obsuatur, cum qdã serãtur, & odãtur in tpe. Tertio Cererẽ & liberum, q horum fructus maxĩe necessarij ad victũ, ab ijs .n. cibus & potio venit e fundo. Quarto robigum, &c. Mũdi lumina, Solẽ & luna iuocat, piter .n. fertur orib glebæ & maturẽdis frugibus, vel nocturno tẽperamẽto, vel diurno calore moderãtur, qõ ẽt Mac. lib. sat. v. scribit q et lib. i. dixerat, q poeta sciẽs Romanos veteres ad lunæ cursum, & sequẽtes ad solis anni tpa digessisse, vtriusqz seculi opioni reuerẽtiã suãs tam Lunam q Solem duces anni hac inuocatione designat. Labentem cœ. quæ ducitis annum hic fiet color, non enim sequentibus iũgi debet, labentem autem cœlo annum ait, qñ tantum vt etiam Macro. sat. lib. i. scri: Est annus solis cursensio qlustrãdo zodiacum efficit diebus. ccc. & lxv. & quadrãte, seu sex horis. Annus vero lunaris mensis est, vt idem asserit li. ij. de somno, inter quẽ cœli ambitũ lustrat, nã & a luna mẽsis dñr: qz græco noĩe lunamene vocatur. Var. ẽt ca. xxvij. pmi li. ait, Tẽpora deorum tẽporum esse: vnũ annale, qd sol circuitu suo finit. Alterũ mẽstruũ, qd luna eu cũtens cõphẽdit. Liber & alma ceres scdm Var. inuocationẽ nõ sol & luna, sed ipse Bacchus. & ipsa ceres itell gi dñt, Dixerat . . . vt patuit. Scdo inuocabat solẽ, & lunaz, quorum tpa obsuant, cũ qdã serãt & cõdãt i tpe. Tertio cerere, & liber, q horũ fructus maxĩe necessarij ad victũ. ab ijs .n. cib & potio venit fundo, Ecce Maro quoqz Varr. inuocationem hic imitatus ẽ. q de re: vt dixi, exponi dẽt nõ aliter. Prob. n. quẽ Mac. & Ser. deide velut agmine facto, cæteri fere oẽs secuti sunt, scribit poeta hoc loco voluisse itelligere Lunã Cererẽ a creando dictaz, q matur et fruges. Solẽ liberũ: qz libere puagetur per aera, sed plura scri. Mac. lib. v. sat. Nec refert, q Apollinẽ & liberũ patrẽ vnũ, eundẽqz deũ esse affirmet. Varro .n. vt patuit aptissime indicat. Hic debere nos itelligere liberũ ipm bacchũ & cererẽ ipaz deã: qd ẽt p sequentia iniam ofirmauero. Liber, Plutar. i pble scri. Diõ. liberũ pĩes appellauẽ, vel q bibentib libertas cã sit, vel sic Alexãder dicit, q p Beotiæ libertate pugnauit. Liberat ptereã curis, & in agẽdis securiores facit. Mac. vero li. i. sat. scri. Næuiũ dixisse, liberum solẽ a Romanis appellari, q liber, & vagus ẽ. Hic tñ, vt dixi, de Baccho itelligẽdũ, nõ de sole. Alma ab alendo deã: qz nos alit. Ceres, Varro scri. q terra ceres dñr, q gerit fruges, Tullius ite li. ij. de. n. de. ait, q a gerẽdis frugibus Ceres iãqz geres dicta ẽ. Hæc aũt, vt Ply. li. vij. docuit, frumẽta, cũ ãtea glãde vescerẽtur, inuenit, & molere, & pficere in attica, Italia, & Sicilia. Ob id dea idicata. Sed de Cerere plurima legito iferius ibi. Prima ceres ferro mortales vertere terram, Instituit. Iustinus li. ij. scribit, Sub Erichteo athenarum rege frumenti sationem apud Eleusim a Triptolemo reptã: At Diodo. lib. vi. ait, q ceres pria adinuenit vsum frumenti, qd forte iter alias herbas nascebatur ignotũ cæteris. Docuitqz hoies nascẽdi seruãdiqz, & serẽdi modus Si. siqdẽ ẽ. n. cõfirmatis, nũme muere, & numia i antiqs legitur. Chaoniã. Chaonia pars erat Epiri dicta troiõo a Chaõe, Heleni fratre scdm Maronẽ. Ply. vero li. iiij. sc. q i epiro erãt pmi Chaones, a qbus Chaõia. plura legito i Strabo. li. vij. Chaoniã ergo glãdẽ .i. Epiroticã, ibi .n. glãdiũ copia fuit pp Dodõeã syluã Ioui sacrã, posuit aũt spẽz p gñe. nõ .n. i Epiro tantum glandes fuerant. de glãdibus aũt latius legito Ply. li. xvj. ca. v. Glãdẽ mutauit Arista. Diodo. li. i. scri. hoies a pricipio syluestri, & incondita vita vixisse, qbus herbæ, & arborum fructus vltro victũ ferebant. Deniqz necessitatẽ ipaz rex magistra singulorum pitiã ingẽijs mortaliũ subministrasse. Pingui arista, p id spicã intelligit, & de triticeũ. Pocula. poculũ vas e potio, qd hauritur sæpe tñ vt hic poculũ p potione ipa põitur a poeta. Pocula acheloia, Macro. sat. li. v. scribit: Quũ vellet hoc loco poeta aquã intelligit Acheloũ amnẽ potissimũ noiauit. Antiqssimorũ græcorum more elocutus. apd quos, ppe i aq significatioẽ põebat Achelous. q mos loquẽdi puagatus fuit, vt Acheloũ p qñis aq diceret. Hæc ille. vt ãt Ply. li. iiij. edocet, Acheolus ãnis est e Pido fluens q Acarnaniã ab Etolia dirimit. Sol. ẽt e pido ortũ asserit: addẽs cũ primus græce amnibus pditũ veteri claritate. Miscuit. Ply. li. vij. f. q vinũ aq misceri Staphylus sitheni fil pmus edocuit. Inuẽtis vuis. Bacchus apud græcos pmus docuit vini vsum, vt testis ẽ Capella li. de nuptijs. Euse. sc. vitẽ iuẽtã a Dionysio: sed nõ semeles filio, anno regni Cecropis qnqgesimo, q fuit vltimus. Lactã vero li. ij. c. xiiij. scri. q Noe qñ egressus eẽt ex arca, vt sacræ lræ docet, terrã studiose coluit. Atqz vineã sua manu seuit. Vñ arguuntur qui authorem vini liberum putãt, Ille .n. nõ mõ Liber, sed ẽt saturnũ multis ãtecessit ætatib. Et vos. o, qrõniã poeta de varijs rebus dicturus est varia iuocat numia. Præsentia, ppitia, qrorũ q de psentia fauorẽ. Faunide hos diuinitus i sileo Ferte pedes, fauniqz pe. Epanalepsis figura ẽ .i. cũ maior significato scã repetitio. q qdẽ, & ornat, & exaugẽt orationẽ, epalãbano aũt repeto significat. Mac. sa. li. v. notãs. Ferte pedem, Fauniqz pedẽ, dryadesqz pu. dicit, Vergiliũ id dicẽdi genus a græcis sumpsisse, sicuti alia multa, Testimõio itaqz Ma. male legũr, q dicũt, Ferte si satyriqz pe. Ferte pe. adeste. vẽite. Dryades nymphæ sunt a qrcubus denomiatæ, qz syluas habitare dicebant nãqz qd græce drys. latine qrcus dicitur. Mune. i. officia, ac dona: Tuqz o cui pma, Tractaturus de eqs poeta neptunũ iuocat. scribit .n. Diodo. li. vi. neptunũ equos domuisse, artẽqz eqtãdi ab illo traditã, ex quo hippicos sit appellatus. Lactãtius aũt li. iij. th. scribit, q cum adhuc ignotus eẽt equorum vsus mortalibus, & horum aialiũ natura egeret terra. Neptunus in Thessalia terrã tridente percussit, subitoqz psilierunt duo equi. Scyphios: & Arion, qd ita Lucanus lib. vj. videtur asserere, inqt .n. Primus ab æquorea pcussis cuspide saxis. Thessalicus sonipes bellis feralibus omẽ. Exilit, Oui. li. vj. meta. scri. litem fuisse de terræ noie inter Mineruam & neptunum, itaqz pñr bus dijs duodecim, Ioue medio, Neptunus lõgo tridenti saxum pcussit, qua de re inde equus exilijt. Pallas inde sua cuspide terram percussit, vnde oliua cum bacchis ẽt, pdijt, quæ, vt alij dicunt, qm vtilior visa sit equo, Minerua deorum iudicio ciuitatem suo noie nimcupauit athenas, nam Minerua a græcis athena dñr. Iustinus vero lib. ij. scri. quo post græcum regem athenarum amphithẽon regnauit, q pntis Mineruæ vrbem sacrauit, & nomen ciuitati athenas dedit. Fremẽtem, fremitũ, & hinnũ excutiẽtem. vel cũ furore vociferãtem est enim

Vini inuẽtio quo

Annus quid sit

Alma vn de dicta

Chaonia vbi locorum

Dryades quæ sint

Fremere quid

fremere

fremere magnū sonare, vt No. ait. Frēdere vero est dētē dētibus irascēdo q̄tere. Sta. li. viij. th. sic ait īfrēdēs, Tridēti, est tridens Neptuni sceptrū: seu fuscina. Ver. Nō illi imperium pelagi, &c. Neptune: fuit Neptunus Satur. filius ex Rhea, q primus nauigandi arte inuēta classem istituit, cuiusq; pfectus est a saturno factus, q̄propter traditū est posteris. Neptunū imp̄asse mari, sacraq; ei nauigātibus facta, author est Dio. li. xvj. Iu. legi. filius apollinis fuit, & Cyrenes filiæ Hispei regis Thessaliæ, Sed Verg. lib. iiij. Geor. penei dicit. Is aūt in arcadia late regnauit, primusq; & apium, & mellis vsum, & lactis coagula hoībus tradidit, Ply. etiā li. vij. docuit, q Aristeus atheniēsis oleum trapetis exp̄mere iuenit, Idēq; Mella Dio. quoq; in fine lib. v. cū iustino cōuenit, addēs, q nymphis a matre traditus est nutriēdus: a qbus cū lac coagulare: mel atq; oleum cōficē didicisset, p̄mus ea in vsum hoīum traduxit: Vn̄ a posteris, vt deus cultus post actæonis filij mortē, habitauit in chio īsula, in Libyā ad matrē rediit, postea in īsulā Sardoā p̄fectus eā arboribus cōseuit, moratus est etiā in Sicilia: vbi p deo sūmo honore cultus, hæc & plura Diodo. Cultor nemoris, qr pastor fuit, vn̄ li. iiij. Geor. ait, Pastor aristeus Cææ: Cæa teste Ply li. iiij. īsula est in mari ægeo. q̄ tn̄ Ceos a græcis dicitur. Strab. autē lib. x. plura scribit. Tondent: pascuntur. Dumeta, inculta, sunt enim dumeta loca, vbi dumi nascuntur.

Ipse nemus linquens patrium, saltusq; Lycæi
Pan ouium custos, tua si tibi Mænala curæ.
Adsiso Tegeææ fauens, oleæq; Minerua
Inuentrix, uncique puer monstrator aratri.
Et teneram ab radice ferens Syluane cupressum
Diiq;, deæq; omnes, studium quibus arua tueri.
Quiq; nouas alitis nonnullo semine fruges.
Quiq; satis largum cœlo demittitis imbrem.

SERVI.

¶ Mænala, mons Arcadiæ ἀπὸ τῶν μήλων, idest ab ouibus dict⁹, Tegeææ, vēbū est deriuatū a Tegeæo oppido, & tegeæū tribrachius est: Tegeææ pæō tertius. Mostrator ara. Alij Triptolemū, alij Osyrim, qd' verius est. nā Triptolemus frumenta diuisit, Tacuit aūt de noīe, qr nō vnius in orbe aratri mostrator fuit, sz diuīsi in diuersis locis. Syluane, hic syluarū de⁹ est, q Cyparissum amauit, Et cū ceruā pueri mansuetā Syluanus inscius īteremisset: puer dolore extinctus est: Syluanus aūt in arborē sui noīs cōuertit, & p solatio secū fert, Dijq;. q. d, o. Trāsit ad generalitatē, ne quē p̄tereat. In libris aūt pontificalibus inueniūtur hæc noīa, vbi & noīa deoꝝ, & rōnes ipsoꝝ noīuz cōtinētur. Cōstat enim noīa ex officijs, vt occator deus dr̄ ab occatione, & sator a satione. Nōnullo, aliquo. Snia est, q a nobis iacta semina vīs seminib⁹ alitis, Semia aūt deoꝝ dic̄, cœli tepiē pluuias, & rorē. Satis. i. segetib⁹, vt sata læta, boūq; labores.

Syluanus q fuerit

PRO.

¶ Ipse nemus, &c. Cōtinuo īuocat ea numina, quæ (vt dixi) alicui generi aruoꝝ cōducunt, nunc ergo pana pastoꝝ deū inuocat mineruā oleæ inuentricē: ac syluanū syluaꝝ, ac pecoꝝ custodē, deinde ne p̄termittēdo quodvis numē iratum sibi cōstituat, oīa simul inuocat, qr vero nihil difficile est, qd' nō declaretur in cōmentarijs. Ordinē habeto. O pā tegeæe. i. arcadice ex tegeæ vrbe arcadiæ. si. i. tametsi mænala tua, sup. sint tibi curæ. i. licet mænalum mōtē arcadiæ p̄cipue colas, & inhabites, tn̄, sup. ipse. i. tu linquēs nemus patrium. i. quo natus dicetis, hoc est arcadicum, & p. i. saltus lycæi. s. mōtis in arcadia, adsis. i. auxilio, & p̄sens sis, sup. nobis fauens, & o minerua. i. pallas inuentrix oleæ, sup. adsis fauēs, & o puer. s. triptoleme, aut osyri, aut briges mōstrator. i. inuentor aratri vnci. i. incuruit, & vntū in stiua hītis, sup. adsis fauens, & o syluane ferens cupssum. i. arborē, in quā cyperissus puer a te cōuersus est, ab tenera radice. i. pullulātē ex tenera radice. s. delicatissimi pueri, aut quam adhuc teneras radices hn̄tem euellisti, sup. adsis fauens. Et vos oēs dij, & deæ, quibus est studium. i. cura: & diligentia, tueri. i. p̄tegere arua, & qui alitis fruges nonnullo. s. quodā semine. i. natiuo alimēto: & secreta virtute naturæ fruges nouas. i. pauloante satas, & quæ demittitis. i. deorsuz mittitis cœlo, hoc est cœlitus, satis. i. ad vtilitatē satoꝝ (qr in bucolicis dr̄. Dulce satis humor, &c. est ergo datiuus casus) imbrē largum. i. pluuia fœcunditatē largiētē: ita vt potius dicat, largus a largiēdo q̄ a largitate, nimius enim iber noceret. vnde sunt q itelligāt satis. i. cōpetenter largum: & vt iber demittatur. non solū in sata, sed & in arbores spōte nascentes.

¶ Ipse nemus linquēs patriū, saltusq; lycæi pā. o. c. t. m. c. Adsis o tegeææ. s. pana. iuuū latini iterp̄tātur, cuius religionē Italiæ fertur itulisse Euāder, sed creditur p̄prio argumēta sub eius numine, & vocabulo Iupiter coli. i. mūdus, quoꝝ vnum est, q Pan sigt oē. i. vniuersam natu. Alteꝝ, q hinnuli pellis: qua tegit, varietas maculis intērstellas. Mænalus & Lycæus mōtes sunt arcadiæ. Tegæa eiusdē oppidum cuius noīe est in thuscia ab exulibus arcadiæ vrbs cōdita. Oleæq; minerua iuentrix. Putāt eā qdā, & neptunum cōtētionē de athenis habuisse, vtrius vrbs noīe appellanda esset. Neptunū tridēte pcussisse arcē, & inde p̄siluisse aquā salsi haustus, & hodieq; fontē in ea arce Neptuni appellari. Mineruā ictu cuspidis in idē oleā euocasse, qr vtilior esset hoībus, ei cessisse athenas. Vnciq; puer mōstrator aratri, Quidā putāt Triptolemuz atticum dici, quē in volucri curru tradunt poetæ, fruges terræ reddidisse. Quidā Brisen, q primus iuenisse existimatur arādi vsuz: sed cōstat multis annis ante & fruges in ægypto iuentas eē, & arasse primum Osyrim duobus tauris, quoꝝ noīa nunc sunt sacra sub eis, qui religionis eā codē vocabulo appellari videtur. Apis & Mēphis, quoꝝ alterum Mēphitæ colunt Api, rex hic opolitæ μεμφὶν. Et tenerā ab ra. s. c. syluanū qdā sic ortū ferunt. Crathis pastor in Italia, quom iuxta flumē aliquot pasceret capellas, & vnā eaꝝ icurrere soleret, hoc est libidini suæ in eā fæuire, & obdormisset in ripa fedes, somniq; pōdere caput, quasi deiectum sub̄nutaret, caper qui soleret eā capellā salire, ipetu in eum facto, crebroq; cuz cornibus discusso, abiecit eū in flumē, qd' in facti noīe Crathis est appellatū. Quis aūt ex capella puer esset natus, cuius posterior erat caprina, eumq; dn̄s educaret, augeret, ea re familiaritatē, vt aī aduertit adultū esse æratis, educator timens, ne feritas eius noceret, furtis clam eum tollit in syluā, & ibi destituit: quem qr in sylua p̄mum agrestes cōspexere: vt deū venerati, Syluanum appellarunt.

Pan qd notet

MAN.

¶ Ipse nemus liquēs. Ordo est. adsis. i. veni fauēs. Ipse & tuo pā tegeææ custos ouiū liquēs p̄rius nemus, saltusq; licæi, si p cā: nis tua mænala tibi curæ. s. sint. Est āt lycæus arcadiæ mōs: in quo lycæi Iouis delubrū, auth. Ply. li. iiij. & Str. li. viij. quē Ioue lycæū aliq pana volūt eē, de quo in buc. dcīm est. Mænala, mænalus arcadiæ mōs, de quo late i buc Tegeææ Tegæa vrbs est arcadiæ de q̄ Str. li. viij. ait. At tegæa mediocri adhuc statu p̄manet: Tegeææ aūt est pæō tertius, q cōstat, vt Diomedes scri. ex pyrrhichio, & Trocheo, h' est duabus breuib⁹, & lōga, & breui. Id āt Prop. oñdit quū ait. Ergo musaꝝ & Silenip̄ris imago, fictilis & calami pā tegeææ tui, situtiq; nemæa nemæus facit, sic ēt tegæa tegæus. Oleæq; minerua īuētrix, quē na p̄t oolea Mineruā īuenerit, diximus. Diod. p̄terea li. vj. scri. q Palladi oleaꝝ, oleiq; educēdi iuētionē tribuūt. Nā añ huius deæ ortū erat hæc arbor cū alijs syluestrib⁹ imixta, olei vsus aberat. cū eēt ignota, De pallade plura ēt i bu. Vnciq; puer mōstrator aratri. Ply. li. vij. scri. q bouē & aratrū iuenit Briges Atheniēsis, vt alij dicūt Triptolemus. Tibullus aūt o elegia. vij. dixit. Primus aratra manu solerti fecit osyris, Et tenerā ferro sollicitauit humū. Ceres āt li. iiij. fast. de Triptolemo ait, Iste qdē mortalis erit, sz p̄mus arabit. Et feret, & culta p̄mia tollet hūo. de quo paulo añ ēt diximus alia. Syluane cupssus, fuerat Cypissus puer pulcherrimus, Cææ gētis, dilectus qdē a phœbo, huic ēt ceruus māsuetissimus gratus erat, quē ip̄rudēs iaculo fixerat, vtq; morientē vidit, statuit ipse ēt velle mori, tādē egesto sanguie p imēsos flet⁹ in arborē sui noīs cōuersus ē, author Oui. li. x. meta. Poeta āt h' loco a Syluano dilectū puer īdicat. Erat āt Syluanus nō solū syluaꝝ, sz arboꝝ ēt, & pecoꝝ deus, qd latius h' āno in epodis oñdimus. Tenerā ab radice, plātā itelligit p cypissuz puer a se amatū, & in hāc arborē v̄sū, Studiū, de h' diximus in Alexi. Nōnullo semie. s. aliquo in terra siq dē fœcūda semina reꝝ sunt, & ibi, & igni, hic ait Oui. li. j. meta. Cætera diuersis tellus aīalia formis. Spōte sua peptr, postq̄ vetus humor ab igne, Incaluit solis, cœnūq; vdæq; paludes. Intumuere æstu fœcūdaq; semina reꝝ, Viuaci nutrita solo, ceu matris i aluo, Creuerunt, facieq; aliquam cœpe morādo. Quippe vbi tēperiē sumpsere humorq;, calorq;, Concipiūt & ab his oriuntur cuncta duobus. Lucretius ēt li. i. dixit. Huc accedit vti sine certis ibribus anni. lætificos neq̄at fœtus submittere tellus. Tulliusq; i li. de na. deo. scri. q terra grauidata seminibus oia pit: & fundit ex sese, stirpes amplexa alit, & auget. & Var. vbi duodecim deos agricolaꝝ duces īuocat īqt. Nec nō peroꝝ lymphā, ac bonū euentū, qn̄ sine aq oīs arida, ac misera agricultura: sine successu. ac bono euētu frustratio ē, nō cultura, Fruges, videto i Buco. Satis: segetib⁹. Cœlo. i. ab aeꝛ. Imbrē pluuiā.

Osyris qd inuenerat

Tuq; adeo quem mox, quæ sint habitura deorum
Concilia, incertum est, urbis ne inuisere Cæsar.
Terrarumq; uelis curam, & te maximus orbis
Authorem frugum, tempestatumq; potentē

Accipiat

¶ Tuq; adeo, &c. Inuocat Augu. Cæsarē, quē videlicet deū in bucolicis nūcupauit, dubitare aūt se significat, cū adhuc viuat in quē deoꝝ cœtum ipse volet assumi, vbi decesserit, Assignat aūt ei locū in cœlo conuenientē, qua vbi est Romani imperij sedes inter erigonē. s. hoc est virginē, & brachia scorpij, q̄ dicit se cōtracturū, vt Cæsari Augusto locū relinquant. Argutissime

aūt

aūt a Mācinello locus elucidatur. Ordo igit̄ est. Et tu o Cæsar s. auguste, adeo .i. omnino ita facilē cursuz, qđ iterius multo po- neē, nisi dicas a superioribus: adsis sup. q. d. id facile (cū pñs sis) poteris tu m̄q, quē īcer tū est, quæ ꝯcilia, q cœtus, aut quæ cō uēticula deoꝝ sint habitura: tanq̄ s. decus, & specimē, an vide- licet velis uiuere .i. visitare vrbes .i. ciuitates, & velis curā .i. ꝓ- tectione terraꝝ. s. assumere, hoc est, an velis colū vrbibus ab his qui eas ībabitāt tanq̄ eoꝝ ꝓtector, an ab hoībus in terris, hoc est in agris, degētibus: & maximus orbis .i. totus mūdus aut maxīa ps mūdi accipiat te authorē frugū, & potetē .i. potē tiā, & dñationem hñtem, tēpestatū, quæ agris iguere solent, An tu cingēs tpa. s. capitis tui myrto mīna .i. quæ in tutela ve- neris Iuliæ domus genitricis est, & in litoribus maris nascit̄, venias .i. efficiaris, & euadas deus imēsi maris, & nautæ co- lāt numina tua sola .i. quæ magna sunt, & quæ sine alterius ac cessione, qđ volet, efficient aūt sola .i. solūmodo tua, qr thule

Thulæ quæ sit

i. isula vltia .i. extrema, hoc est ē extremis hoīuz vt q sunt vltra penitus toto diuisos orbe Britānos, seruiat tibi, & Tethys .i. ma- gna maris dea, emat .i. cōparet te sibi generū oībus vndis .i. do te vndaꝝ oīuz quaꝝ dñs effecteris, An ne, sed nōne ponus ad- des te nouū sydus .i. astrū, mēsibus tardis .i. syderibus, qbus tardi mēses cōpetūt. s. erigone, & scorpioni, hoc est an potius impij Romani locū occupatus es in cœlo: in ea. s. pte, qua lo- cus pāditur .i. apitur tibi iter erigonē .i. v̄ginē (Scribitur autez ꝑ n a noīatiuo erigone, Nā p m esset malus versus) & chelas sequētes .i. brachia scorpij sub sequētia, qr ipse scorpius. q. d. vltro, & volēs, ardēs s. ardore, quo mare, cuius domiciliū est, ꝯbit .i. ꝯstringit, & p̄us extēsa ad se trahit iā tibi .i. ad hono- rē & cōmoduz tuū, brachia .i. chelas suas, & reliqt. s. postq̄ ꝯ- xit iā tibi plus cœli .i. de cœlo (aūt ꝯstruatur aū: lꝫ post regat,

Chelæ q̄ sint

sic reliqt tibi cœli .i. de cœlo, regit̄. n. ex vi ꝑtitionis vt dicunt) plus pte iusta. s. ad hoc: vt nouū sydus recipiat. Quicqđ eris .i. qđcūqꝫ numen (Dubitabat. n. an cœli: an maris, an terræ, ne tñ id dubitasse videat̄, ꝓpterea, q nesciat, an velit deus īfero- rū esse subdit) nā nec tartara .i. obscura iferorū sperēt te regē, nec tā dira cupido regnādi ueniat tibi, vt. s. iferis dñari velis, q̄uis græcia. q. d. fabulatrix, & mēdax: miretur .i. laudet cāpos elysios .i. beatorū sedes apud iferos, nec .i. & non q̄uis ꝓserpi- na. s. filia Cereris, & vxor Plutonis effecta repetita. s. a matre cerere, nō curat seq matrē .i. nolit redire ad supos, qđ faceret tñ, īsi beatiorē iferorū locū cēseret (hoc aūt p ꝑenthesim īser- tū est) Quicqđ iquā eris da. s. aspirādo facilē cursuz, & annue .i. faue annuendo, cœptis .i. orsis meis. audacibus .i. supra vi- res, nisi arriseris molientibus & tu miseratus mecū agrestes, ignaros viæ, .i. rationis colēdi, ingredere .i. adsis, vt numē, & assuesce iaz nūc .i. dū adhuc in terris es, vocari votis .i. per vo ta tibi facta: aut votis, idest ad vota nostra perficienda.

Accipiat, cingens materna tempora myrto.
An deus immensi uenias maris, ac tua nautæ.
Numina sola colant, tibi seruiat ultima Thule.
Teq; sibi generum Tethys emat omnibus undis.
An ne nouum tardis sydus te mensibus addas.
Qua locus Erigonem inter, Chelasq; sequentes
Panditur, ipse tibi iam brachia contrahit ardens
Scorpius, & cœli iusta plus parte relinquit.
Quicquid eris (nam te nec sperent tartara regem.
Nec tibi regnandi ueniat tam dira cupido.
Quamuis Elysios miretur Græcia campos.
Nec repetita sequi curet Proserpina matrem.
Da facilem cursum, atq; audacibus annue cœptis.
Ignarosq; uiæ mecum miseratus agrestes
Ingredere, & uotis iam nunc assuesce uocati.

SERVI.

¶ Tuqꝫ adeo: adulat̄ Augusto. quē iter deos īuocat, sed nō to tū dādū est adulationi. sed veritati. Nā nō post mortem vt reli qui iparatores, sed viuens iter deos relatus est. hinc Hora. Præ- senti tibi maturos largimur honores, Iurādasqꝫ tuū p noīē pōnimus aras, Iniuria igit̄ vituperāt Ver. q auiditate adulādi eiū interitū Augusto optauerit, cū respexerit ad id, quod tunc fiebat, possumus et dicere mox ꝓ postea, vt Hora. Mox datu- ros ꝓgeniē vitiosiorē. Vel ferat̄, mox ad vitæ humanæ breui- tatem, vt ipse i. x. Rhebe diu res, si q̄ diu mortalibus vlla est. Maxima aūt laus: q māifestū sit eū futurū deū, sed ēt ī sua ptā- te, qs deus esse velit: Tēpestatū, ita bonaꝝ, vt malarū, vt vnde tā clara repēte tēpestas, vel tēpestarū tēporū: vt vbiqꝫ Sal. Ma terna, qr dedicata ē Veneri, a qua origine ducit Aug. Numina so. co .i. magna q̄si Neptūo, & cæteris dijs marinis sit maior fu turus. Thule isula oceani iter septētrionalē & occidētalē pla- gā vltra Britanniā & Orcadas Tethys emat, ad antiquū mo- rē retulit, quo se maritus, & vxor iuicē emebāt, vt hētur ī iure

Thulæ vbi locorum

Tardis æstiuis. Qua locus eri. ægyptij duodecī ponūt signa. Chaldei. xi. Nā scorpiū & librā p vno accipiūt, Chelæ. n. scor- pij faciūt librā. Idē Chaldæi nolūt æquales eē ptes in oībus si- gnis, & aliud. xx. aliud xxx. hře. Ergo secūdus Chaldæos dicit posse eū hře locū iter scorpiū: & virginē, q erigōe ē. In his signis sūt deoꝝ domicilia. Nā solis leo ē, lunæ cācer. Cæteri planetæ singuli bina hñt suo ordine, vnū a sequētibus, alterū a superiori bus. Nā Mercurius, q post lunā p̄mus est a terra, hēt virginē, & geminos, Venus taurū, & librā. Mars arietē, & scorpiū. Iupi ter pisces, & sagitariū, Saturnus capricornū, & aquariū. Ergo Pudētē pp vicinā virginē: q Mercurij est. Tibi, i tuū honorē & docet Aug. & fortē pp scorpiū domiciliū martis, & iustū pp libram gram Ardēs, qr Martis est domiciliū. Cæterū eius tēpus frigidū ē, Nā nouēbris mēsis. Iusta .p.p secūdū Chaldæos, q dicunt illū duorū signorū spatiū ꝯtinere. Quicqđ eris: Ordo ē, quicqđ eris, da facilē cursū. Reliq̄ dcā sūt p ꝑentesiz. Nec sperēt .t. allego- rice dicē illū nō posse mori Dira cu. ońdit nō dēre illū velle. Proserpīa mrēz. Ceres cū raptā a Plutōe filiā diu q̄sisset, cognouit tā- dē eā eē apud iferos. Itaqꝫ iplorauit auxiliū Iouis, q ait posse illā ab iferis reuerti, si nihil ibi gustasset. At illa guastauerat iā in elysio mali punici grana, q̄ rē Ascalaphus Stygis filius ꝓdidit. Nō potuit g̃ redire. Sꝫ Ver. mō necessitatē tribuit volūtati. Me- ruit tñ a Ioue Ceres, vt ꝓpria eēt sex mēses cū mře: & totidē cū marito, Hæc ē, q lūa toto āno sex mēsibus crescit, & totidē defi- cit, vt crescēs apud supos deficiēs apud inferos eē videat̄, Da facilem cur. Meo poemati. Audacibus. Verecūde extēuat vires suas. Mecū: vel mecū ignaros, vel tu mecū miserat⁹, aut eis merū faue. Iā nūc .i. adhuc viuus nā viu⁹ meruit diuinos honores.
¶ Accipite. c. m. t. myrto: Myrtus est arbuscula Veneris subiecta tutelæ. Cæsar aūt iuli⁹, qr trahit ab Aenea gentē, ideo co ma

PRO.

terna myrtus dicta est a Ver. Tibi seruiat. u. t. t. q. s. g. tethys. e. o. u. Superior sensus declarat ambigi iter deos vtrū Ioui succedē- dēat Cæ. frugū. tēpestatūqꝫ arbiter futurus agrestibus, & oībus vrbibus venerabilis. Seqns aūt ē Neptūo q ei det amphitritē vxorē Neptūni futurā Cæsaris ꝯiugē, tethyn nřez ait dubitare gnatā ex oceano. Insulæ sunt in oceāo septētrionali ꝯtiūcta britan niæ vltimis ptibus Orchades: quaꝝ vltia est thulæ, significat quoqꝫ hāc seruiturā Cæ. ꝓsecuturo honores cœlestes. an ne nouū. t. s. t. m. a. Qua locus. e. i. ch. q. s. pandit̄ i. t. b. c. a. s. & c. i. p. p. r. tardis mēsibus iō, q domiciliū Saturni tradūt astrologi librā, qđ est signum æqtatis, cuius mēsis est hiemis, & sex mēsium, cuius loco futurū Cæ. dicē. Chelas dicē scorpionis brachia Erigonem dicit

Erigone q̄ fuerit

virginē, cui iustitia Astræi filia, q̄ quū morata esset aureo, & argēteo seculo cū hoībus. ferreo seculo se recepit ī cœlū: qr vltra in terris sedē nō habuerit, nec sustinuerit se hoīuz miscere sceleribus. Erigōe aūt Icari tuii filia pastoris attici: q relata ē in nūe rū syderū nō signoꝝ. Sydera. n. extra signiferū circulū sunt, signa tñ. xij. placet eē astrologis. Iusta plus pte reliqt, a scorpiōe qr scorpius duorū signorū spatium teneat, in cuius brachijs duobus posita statera signū libræ: q̄ græci ζυγὸν vocāt, hoc. n. spatium ab eo detineri. & Oui. testat̄, quū ait. Est locus in geminos, vbi brachia cōcauat arcus, Scorpius & cauda flexis vtriqꝫ lacertis Porrigit in spatiū signoꝝ mēbra duoꝝ. Quicqđ eris nā t. c. n. sp. t. r. Nec tibi. r. u. t. d. c. q̄uis elysios. m. g. c. Nec. r. s. c. p. m. Tartaꝝ ait. Ver. apud īferos locū ꝑpetuē īfinitæ altitudinis: quū aūt: tū tartarus ipse Bis patet ī ꝑceps tñ tēditqꝫ sub vmbras. q. a. e. ely sios cāpos dicē apud īferos, ī quos recipiāt̄ pioꝝ aīæ quos alij putāt eē isulas fortunatoꝝ. Nā q negat ꝓserpīaz seq voluisse mřz cōtrā Historiā refert: Cognito. n. eius raptu Ceres, Ioui detulit q̄relā, q ꝓmisit mři filiā abducē. si nullū cibū ore apud īferos cō tigisset. Quū aūt indiciū fecisset Ascalaphus Orphnes & Acherontis filius, eā tria grana mali punici in horto ditis deuorasse: mutatus est in auem bubonē. Iupiter autem permisit sex mensibus cum matre filiam esse: totidem cum viro.

MANC.

¶ Tuqꝫ adeo, Augustū cæsarē inuocat. Nā vt latius in Buco. oñdimus. viuēti ēt diuinos honores impēderūt. Tuqꝫ adeo hyp batō ē tēdit. n. illuc vsqꝫ, Da facilē cursū, qđ āmi i doublice iterptādo cū nesciret huic loco ordinē tradere, dixit legēdū eē. Tuqꝫ adeo es, textus oēs vereres, & poetæ venustatē deprauāo. Erit igit̄ ordo talis, Et tu Cæsar, quē ē adeo icertū, q̄ deoꝝ ꝯcilia mox sint habitura, Siue, & tu Cæsar, quē adeo .i. ꝓfecto icertū est, q̄ &c. Mox .i. deinde, vbi mortales reliqueris. Cōcilia, cōuētus so cietates a concalādo, idest vocando, vt scribit Festus, dicit aūt incertum esse, qui deus fieri velit, an terrarum, & vrbium, an maris, an cœli, cum possit quodcūqꝫ eligere. Vrbis ne inuisere Cæ. vrbis accusatiuus est. nō genitiuus. na Gelli. li. xix. scri. Pro bum Valerium hoc loco vrbis per i scriptum legisse libro manu Vergi. collecto. Verte autem & muta, vt vrbs dicas, insipi- dius nescio

dius nesciõ qd faciens & pinguius. Vli. iij. æneí. vrbes dixit p literã: Cẽtũ vrbes habitãt magnas. hic. n. muta, vt vrbis dicas ni mis exilis vox erit. & exiguis tãto qppe iũcturæ differẽtia est in ɔsonãtia vocũ pximax. Probus idẽ ait authore pdicto diuersis in locis Vergiliũ vrbis & vrbes dixisse. arbitrio, ɔsilioq3 vsum aurũ. Sic turrẽ, & turrim, tres & tris, ꝛc. Inuisere, visitare. Cæsar feri. Suc. Octaui. Caij Cæ. & deinde Augusti cognomẽ assumpsisse. Alterũ testamẽto maioris auunculi. alterũ Numacij plãcis fnia. Maximus vrbis, imẽsus terræ globus. nã dixerat, Terrarũq3 velis curã. Ply. li. ij. inqt. Orbẽ certe dicimus terræ globũ quẽ verticibus includi fatemur & paulo inferius immẽsum terræ globũ appellat. Id qdẽ p placet, sed videt̃ ẽ de cœlo intelligẽdũ pp sequẽtia, Auctorẽ frugũ. i. ducẽ. & cã, quod pp Erigonẽ ait. & librã iñ q̃ Cereri dedicatæ sunt. Manilius li. ij. Spiciferæ est virgo cereris fabricataq3 libra. Tẽpestatũ. i. tpox, tẽpestas. n. authore Varrone, a tẽpore dicit̃, vel ipsa x tẽpestatũ pp Scorpionẽ quod sydus marti dedicatũ est, tẽpestatũ deo, sed hoc modo carminũ trãspositio eẽ videret̃. Illo x, s. an. ne nouum ꝛ an deus immẽst, & ergo potius. Materna myrtho. i. venerea. Augustus. n. a Venere duxit originem, nã filius fuit Acciæ natæ ex Iulia sorore Iulij Cæ. Sueto. referẽte. Deinde Iulij Cæ. filius p adoptionẽ, quo aũt pacto Iulius Cæ. a Venere originẽ traxerit, late apertũ ẽ in Buc. eclo. viij. Materna myrto myrto pẽst venus ingt Ply. li. xv. & Gel. lib. v. ca. vi. ait q oualis corona myrtea erat, eaq3 vtebantur impatores, q ouãtes introibãt vrbẽ. Ouãdi aũt hæc nõ triumphãdi cã erat, quũ aut bella nõ rite indicta neq3 cũ iusto hoste gesta erant, aut hostiũ nomẽ humile, & non idoneũ fuerat vt seruox, piratarumq3, aut deditione repẽte facta incruẽta victoria obuenerat Cui facilitati aptam eẽ veneris fronde crediderũt q non Martius. sed Venereus qdã triũphus foret. hæc ex Gel. Ply. aũt li. xv. edocet authore Massurio, curru quoq3 triũphãtes myrthea corõa vsos. Maro itaq3 pp triũphos Augusti ait, Cingẽs materna tẽpora myrtho. ꝛ pp librã Veneris domiciliũ. Tua numina, tuas potestates, Numẽ, n. authore Festo dicit̃ quasi nutus dei, atq3 ptãs. Varro inqt Numen dictũ eẽ imperium dictũ a nutu. Colãt, venerent̃. Vltima thule, apud Strabo. ꝛ Diony. atq3 Eustathium, q græce diligẽtissime orbis sitũ ɔscripserunt θουλὴ thule legit̃ insula in vltima septẽtriõis parte, thule inq̃ p th & v sequẽte. Strabo aũt sic ait de thule, itẽ obscura est historia pp eius in vltima loca remotionem, hanc siqdẽ ad septẽtriones expositã locãt, Soli. quoq3 de Britannia loquẽs ait. Multæ & aliæ circũ Britãniã insulæ. e qbus thule vltima. Vltra thulẽ accepimus pigrũ, ꝛ ɔcretũ mare. Tethys, Tethys, tethyos, vt Iginius scribit: & alij fuit Oceani ɔiux, nympharũq3 mr̃. Emat, Romano more elocutus est vbi dote adhibita gñi cõparant̃. Iustinus aũt li. iij. refert Lycurgũ inter Lacedæmoniox leges statuisse virgines sine dote nubeẽ. iussisseq3, vt vxores eligerent̃, nõ pecunia, q seuerius matrimõia sua viri coercẽt, cũ nullis frœnis dotis tenerent̃. hinc optime iuuenalis ait, Intolerabilius nihil est q̃ fœmina diues. Tardis mensibus. i. tardis syderibus vt leoni, & erigone, menses. n. a syderibus denominabãt nãles. s. de qbus latius videto ibi. Hoc metuẽs cœli, & c. Aduertendũ tñ hic signa accipi p duodenis cœli partibus æqualibus respectu pmi mobilis, sydera vero ipsas imagines in octaua sphæra. Iulius pterea, & August. tardi mẽses dici possunt. Iulius qdẽ a sydere leonis. Aug. vero a sydere Erigones, sol. n. diutius sub Leone morat̃, atq3 Erigone, q̃ sub quouis alio sydere, sub leone siqdẽ. xxxix. diebus, vel circiter, sub Erigone aũt, xlvj. fere diebus, nã dũ sol octauũ signi leonis gradũ nr̃o æuo ingredit̃, qd' est circa. xxij. diẽ Iulij mẽsis qntilis tũc ingredit̃, leonis sydus, continueq3 sub eodẽ incedit sydere donec. xvij. signi virginis gradũ ptingat, qd' est circa Augusti finẽ, intra qd' spatiũ intercipiunt̃ gradus. xxxix. dies qdẽ totidẽ ɔstituẽres, aut circiter, qm̃ sol die quoq3 p gradũ vnũ fere incedit. Erigones vero sydus sol ingredit̃ p diẽ fere, anteq̃ leõis sydus exierit, hoc est dũ. xv. signis virginis gradũ attigerit, inceditq3 sub eadẽ Erigone, donec secũdũ signi scorpionis gradũ attingat, qd' qdẽ est circa. xvj. mẽsis octobris diẽ: intra qd' spatiũ gradus xlvj. fere intercipiũtur, tot. n. diebus sol Erigonẽ pcurrit. Cũ itaq3 mẽses a syderibus olim denominauerint, vt & chaldæi asserũt, iure tot dies hr̃e deberẽt. quot sub eisdẽ sol incedit: Libra deniq3 vulcania dictis brachijs scorpiõis addita magnis mẽsibus Iulio & Augusto: hoc est syderibus leoni: ꝛ erigonæ inter auctricẽ frugũ erigonẽ, & tẽpestatũ potẽtẽ scorpionẽ, collocata est. gradus fere. xxi. e cœlo occupãs, eos, videlicet, q a septimo signi scorpiõis in. xxij. intercipiunt̃, & inde iusta plus parte cœli scorpius ɔtrahẽdo brachia relinqueret Cæsari, dũ a scdo gradu signi scorpionis in. xxv. eiusdẽ locus Cæsari mortali assignaret̃. Hi gradus, q librã, & erigonẽ, ac scorpionẽ, & librã intercipiũt cũ sua libra, cæsari adiũgant̃. q̃ libra dũ Romani imperij maiestatẽ respicit. teste quoq3 Manilio li. v. hesperiã sua libra tenet: q̃ ɔdita Roma, orbis & iperiũ retinet, ꝛc. Volunt Ver. si cæsar cœlũ appeteret, inter ipsa sydera vbi sedes est Romani imperij, se nouũ sydus adderet, tardis mẽsibus pcedẽtibus. i. tardis syderibus leoni, & erigonæ, vt dictũ est. Hæc de syderibus a pstãtissimo viro, & nr̃i seculi summo astrologo Ioanne Theolopho Norico accepi. Locus. n. erat obscurissimus. Erigonẽ. i. vgĩnẽ, de q̃ late apud Iginiũ. Chelasq3 sequẽtes. scorpius magnitudine sui corporis duox locũ occupat signox. Oui. lib. ij. meta. de scorpio. Porrigit in spatiũ signox mẽbra duox, Eqbus, Iginio teste prior chelæ, reliqua aute scorpio vocat̃. Est aũt libra dimidia pars scorpiõis, vt idẽ ait chelæ aũt a chelos, qd' est vngula dicunt̃. Qua locus erigonẽ inter chelasq3 & c. sub libra. Augustũ cæsarẽ collocari cupit, q libra domiciliũ est Veneris martis, & Italia illi subest signo vt dixĩmus. Et Ma Manilius lib. iiij. de natis sub libræ horoscopo, ait illũ vrbes, & regna tremẽt, nutuq3 regent̃, p librã igit̃ summũ imperatorẽ designare cupit. Scorpius dicit̃ a scorpizo, qd' est spargo, spargit enim brachia. i. chelas. Ardẽs. i. pugnax, acer, trux, terribilis, scorpius enĩ est martis domiciliũ. Mani. lib. ij. Vulcano pugnax mauorti scorpius hæret. & iterũ, Pectora & in chelis, & q̃ dat scorpius acer. & li. iiij. Scorpius armata violẽta cuspide cauda. In bellũ ardẽtes aĩos, & martia castra, Efficit, & multo gaudẽtẽ sanguine ciuẽ. Scorpionũ cauda semp in ictu est, nulloq3 momẽto moueri cessat, ne quãdo desit occasioni, qbusdã gemini sunt aculei, maresq3 sæuissimi. Ply. li. xj. Iusta plus parte, scorpius. n. magnitudine sui corporis duox locũ occupat signox, vt ostẽdim9 adeo aũt sua retrahit brachia. vt relinquat plusquã chelax locus, seu libræ signũ occupat, qd' ꝛ dictũ est supra, Nec sperent, innuit eñ cœlũ ascensurũ. Dira tristis, & infesta, & q̃si deox ira missa. Elysios cãpos. Maro li. vj. scribit Elysios cãpos beatox locũ apud inferos esse. At Strabo li. iij. docet Homerũ eo in loco prox regione, & elysiũ cãpũ finxisse, quo potẽs Menelaũ trãsmissũ x esse dicit. Elysiũ in campũ, terrarũq3 vltima tãdẽ. Dij te trãsmittent, stat flauus vbi Rhadamanthus. Existitq3 viris, vbi vita facillima durãs. Nõ hyemis vis multa niuis, nõ ingruit imber, Sen dura sed semp ꝛ zephiro flumina mittit, Ingẽs oceanus. Aeris. n. salubritas, & suauis zephyri spũs eius regionis peculiaris est: q̃ in occasũ vergẽs nũq̃ tẽperie caret. Tũ vero terræ terminus, vbi poeta infernũ esse fabulatus est. Macro. vero l. i. de som. ait, q in sphæra quæ aplanes dr̃ Elysios cãpos esse puris ais deputatos antiqtas nobis intelligẽdũ reliqt, qd' qdẽ nullæ ẽt fidei ɔuenire videt̃ in cœlo. n. credimus beatox locũ, quẽ nostri theologi padisum appellãt. Proserpina, fuit hæc iouis ꝛ Cereris filia, quã Pluto infernus rex rapuit in cãpo æthnẽsi, q floridus semper est, nã prope est demersus forãmẽ. quo ditẽ patrẽ ad raptũ Proserpinæ exiuisse fama est: vt Soli. scribit, hanc mater ceres totũ p orbẽ q̃sierat. vt li. v. meta plene habet̃ · audiuit tãdem esse apud Plutonẽ. Sed q̃ ieiuna soluerat septem granis punicei pomi, statutum est, vt sex mensibus cum matre, sex vero cum marito maneret, poeta autem hoc loco eius arbitrio redire tribuit. Quicqd, vel terra cum, vel maens, vel cœli numen, Audacibus, arrogantiam vuat Annue, assentire, faue. Viæ rationis, & consuetudinis. Ingredere assis, aduena. Iam nunc, dum viuis.

Augusti origo qualis fuerit

Signa quo modo capiantur

Libra quid sit

Scorpius vnde dictus

Proserpina quæ fuerit

Vere nouo gelidus canis cum montibus humor
Liquitur, & zephyro putris se gleba resoluit.
Depresso incipiat iam tum mihi taurus aratro
Ingemere, & sulco attritus splendescere uomer.
Illa seges demum uotis respondet auari
Agricolæ, bis quæ solem, bis frigora sensit.
Illius immensæ rupenunt horrea messes.

SERVI.

Aprilis maius iunius vñ dicti

℃ Vere nouo, q: anni initiũ mẽsis est martius. Decẽ aũt solũ mẽses fuerũt apud antiquos, ꝛ maenũ voluerũt anni principium pp̃ter Martẽ suæ gẽtis authorẽ. Aprilis dictus q̃si terras aperiens. Maius a maia. Iunius a iunone, q̃q̃ alij a maioribus

maiũ

ASCEN.

℃ Vere nouo gelidus, ꝛc. Hæc est ps executiua, in q̃ author incipit docere agriculturã & pmo quo tẽpore terra pscindẽda sit dicẽs: q vere nouo, deide quoto sulco sit aranda, docẽs: q q̃rto sulco, quẽ faciũdũ dicit sic vt bis solẽ, ꝛ bis frigora sentiat Eũ enĩ maximus sequeret̃ puẽtus. qũo aũt itelligẽdũ sit, qd' dicit bis, q̃ solẽt, & c. sic docet Philippus Beroaldus in Seruiũ post Seruiana v̄ba. Potior apud me est authoritas Plynij, qui Vergilianũ versũ secus q̃ Seruius iterp̃tet̃ in xviij. sic scribẽs. Quarto seri sulco vergilius existimat voluisse, cũ dixit optimã esse segetẽ, q̃ bis solẽ, bis frigora sensisset. Futilis est me hercle Seruij. interpretatio, vt de calore diurno, & frigore nocturno loq̃t̃, cũ poeta de sole æstiuo, & frigoribus hybernis. Et Prob9 grãmaticus mihi videt̃ elegãtius atq3 eruditius enodasse nodũ Maronianũ scribẽs, poetã loq de eo agro, quẽ noualẽ vocamus, q sub exitu hyemis hoc est initio veris pscindit̃, & ita

f æstate,

Beroaldi expositio

æstate q̄ sequit, siccat, deide sub introitu hyemis semēte facta sequēti æstate reddit fructū, & ita bis sentit frigus: semel aū̄ æstatē, deficiēte hyeme initio veris, iterū post semētē, bis solē semel æstate, q̄ cessat. Iterū, q̄ fructū refert. Hæc ille. De q̄ re di ligētius adhuc loquit Mancinellus docēs terrā pscindi, effringi offringi, & lirari. Proscindi qdē inter vernū eqnoctiū, & virgi liarū exortū, z bosthū. Effringi aūt inter solstitium, & caniculā Offringi vero inter caniculā, & æqnoctiū autūnale. Porro ab æqnoctio autūnali lirari vsq3 post brumā. Proscindit dū pmū scindit aratro, Effringit dū ex trāsuerso glebæ effringunt. Offringit (qd' qdā occari vocāt) dū q̄si dētalibus obstātia planan tur. Lirat aūt dū in liras. i. sulcos findit. ℂ Ordo est. Taurus in cipiat mihi. i. cōmuis. arāti. (Sæpe. n. datiuus pnoialis, vt valla docet, nihil certi demōstrat, aut refert, vt si dicas, hic mihi sp dormit) ingemere. i. multū gemere, aratro depsso. i. deorsū3 in terrā pfunde impresso, iā tūc s. vere nouo, cū. i. q̄do humor ge lidus. s. niues dissolutæ liquit. i. liquēdo defluit: sup. de mōtib9 canis. i. niue adhuc in vertice tectis. & gleba putris. i. putrefa cta zephyro. i. fauonio vēto, q vere flat: resoluit. i. apit se (Pos/ set ordo esse sicut iacēt verba vere nouo cū humor. ligtur cānis mōtibus & gleba putris resoluit se zephyro, iā tūc icipiat mihi taurus ingemere aratro depsso, & vomer. q. s. vomit, z ēt vo mis dicit incipiat mihi iā tūc splēdescere. i. splēdēs fieri attritus . i. ppter attritionē, z vsu3 arādi: Illa seges. i. satio frugū respō det demū. i. tādē votis. i. desiderijs (qd' magnū est) agricolæ auari, vt q fœnus multū exigat, alibi videlicet trigesimū, alibi sexagesimū, alibi cētesimū, vocat ēt eū auar in frōte ænei. di cēs Vt quis auido parerēt arua colono. Gratū opus agricolis q̄. s. segetes sensit pusq̄ videlicet sererent, bis. s. vernū: z æstiuū & bis frigora. s. autūnale vsq3 ad brumā. i. q̄ q̄rto sulco scindi tur. Iō auerē spōdet. i. satisfacit, & correspondet votis agrico læ: quia messes immēsæ ruperūt horrea illius hoc aūt plus est q̄ implesset, q2 res arida, & fragilis, dū vltra capacitatem im pletur: rumpitur, vbi tenax, & fortis, vt corium distenditur.

mais, z a iunioribus iunij dictū velint. Nā antea po. ro. in cē turias iunior, z senior diuisus erat. Reliqui a numero deno minant, qntilis, sextilis: september, october, nouēber, & decē ber. Erāt igit decē mēses, sed duo ppter rationē signor anni intercalabant, q postea a iano & Februo denominati sunt. Fe bru s eni Ditis est pater, cui eo mēse sacrificabat. qntilis z sexti lis postea mutati sunt in honorē Iulij Cæsaris, z Augusti, vnde iulius & augustus. Igit vere nouo. i. anni initio. & in pma par te veris. Anni enim quattuor sunt tēpora diuisa in ternos mē ses. Et fit eor tēpor talis discretio: vt primo mense veris nouū dicit ver. Poeta multa hic trāstulit de vltima parte libri qui est œconomicos zenophontis, in qua tractat de agricultura. Sic de Georgi. Mangonis afri, Catonis. Varronis. Ciceronis quo q3 lib. iij. œconomicon, q agriculturā continet, nā primus dat pcepta matrifamilias, quæ domi agere debeat. Secundus pa trifamilias quæ foris. Nō habet aūt hoc opus difficultatē in q̄ stionibus, vt æneis. nisi in paucis locis, sed in hoc vt res posi tas intelligamus, vt hæc prima pcepta significāt: Hoc. n. dicit agrū fertilē. i. pinguē, & herbosu3 bis arādū esse verno tpe, vt herbæ adhuc sine semine euellantur, & humor æstatis calore exsicetur. vel glebar putrescat duricies, z semel in autūno cu3 seminibus. Agrū vero tenuē, & sterilē semel tantū arandū in autūno, ne si vere aret, exiguus eius humor siccetur in æstate. Canis, albis niue. Liquitur. liquor nomeli breuē habet. Verbū vero longā: sicut, humus breuiatur, humanus, q inde est lōga tur. itē itur pducitur iturus breuiatur. zephyro. se. gle. re. Laxā tur fauonio flante, quæ gelu constricta erāt. Ipse alibi: Rura ge lutū claudit hyems. Putris, resolubilis. Depsso. nā ingemet, si aratrū altius premetur, q̄ aratio pingui conuenit terræ. Nā de infœcunda terra dicetur. Tenui sat erit suspendere sulco. Mihi aut vacat. vt Ci. Qui mihi accubantes in conuiuio, vel mihi ru stico amanti terras. Taurus robustus bos. Nā tauri difficile iū guntur. Splendescere. Teritur aratione. sed splendescit. Lu. oc culto decrescit vomer in aruo. Dicimus vomer, & vomis. sed ab vtroq3 huius vomeris facit. Seges, terræ, Demū: neq3: no

Dictiōis liquor q̄titas ꝗ

nissime. Votis. magnā rē dixit. Nā sæpe maiora optamus, q̄3 speramus posse cōtingere. Solē, diez calorē. Frigora. s. nocturna in frigus, in quo duplicē ostēdit arationē vernalē: & autūnalē. Nec ad tēpora æstatis, & hyemis referre possumus, q2 nō sunt in Italia duæ in anno æstates, & hyemes, vt Geometræ dicūt esse in Tabrobana insula indiæ. Ruperunt plus est q̄ impleuerunt.

PRO. ℂ Illa seges demū votis respōdet auari, Agricolæ bis quæ solē bis frigora sensit. de eo agro loquit, quē noualē vocamus, alter nis aūt cessat, Sed sub exitu hyemis semēte facta, sequēti æstate reddit fructū Ergo bis sentit frigus, semel æstate deficiēte hye me, initio veris iterū post semētē, bis solē, semel æstate, qua cessat, iterū qua fructus refert. Ipse aūt substinet humus tei cām p gressu operis: quū pcipiet, vt sub introitu hyemis sterilis ager pscindat. Illū enim, q est fertilis, sub exitu hyemis pscissum ideo putat relinq oportere cessantē, vt siccet æstu. ne si luxurians, Sole natura fertilis efficiat, iter fruges herbæ nascant. Rursu3 eū, qui fertilis est, idcirco sub hyemem proscindendum putat, q humorē cœlestē, hybernum: q3 accipiendo esse fœcundior possit.

MANC. ℂ Vere no. veris pncipio. pmo enim mēse ver nouū dicit. secūdo adultū. terno aūt pceps, sic etiā de æstate, z alijs. dies autem primus veris extat. vij. Idus februarij. æstatis. vij. maij. autūni. vij. Idus sextilis hyemis. iiij. Idus nouēb. auḃor. Varro li. pmo. ca. viij. Vere nouo, Col. li. xij ca. ij. sic ait, sup hoc loco. Nouū, aut veris nō sic pncipiū obseruare rusticus debet, vti astrologus, vt expectet certū diē illū, q veris initiū facere dicit, sed aliqd ēt sumat de parte hyemis, quoniā cōsumpta bruma iā intepescit an nus pmittet q3 clemētior dies opa moliri, possit igit ab idibus ianuarijs, vt pncipē mensem Romani anni obseruet auspicia. i. culturarū officia. Satis autē erit per dimidio s mēses exequi qd' cūq3 negociū, q2 neq3 præfestinatū opus nimiū imature videri possit ante. xv. dies factū, nec rursus post totidē nimiū tarde, hæc ille, canis, niuosis gelidus humor. i. nix. Ligtur, liquefit, dis soluitur. zephyro: zephyrus latine fauonius dicitur. vt Ply. li. ij. ostēdit, vētus est, q ab occasu æqnoctiali flat, & tepidus est. z sic eus. Colu. tñ ait, q2. vij. idus februarij fauonij spirare incipiūt. Ply. itē li. xviij. scribit, q fauonius ver incboat, aperitq3 terras, te nui frigore saluber, Putris. i. humefacta: mollificata: z solubilis. vēti enī3 occidētales mollificāt, & humectāt, vt ēt Ptole. in li. iiij. ptiū scribit. Gleba, terræ globus, nā terra ligata gleba est, soluta vero puluis. Resoluit. arua enī3 hyemali regiōe pclusa, zephyri tpe laxant. Depsso. i. valde psso, qd' pingui puenit terræ. Nā de sterili dicet. Tenui sat erit suspēdere sulco. Vomerē. aratri ferrū qd' vomit terrā, vt ait Var. Illa seges. i. terra, Votis, desiderijs, Respōdet, psentit. Auari, cupidis, Bis q̄ solē: bis frigora sensit. Ply. li. xviij c. xxxiij. sic ait. Quarto seri sulco, Vergi. existimat voluisse, quū dicit optimā ee segetē, q̄ bis solē bis frigora sensisset. spissius solū sicut plerūq3 in Italia. v. sulco seri melius est. in Thuscia vero. ix. pdicta Ply verba. vt. iiij sulco ser at. scd3 Verg. ostē dūt: Probi in hoc loco explanationē nō puēire, quē multi alij secuti sunt, nō aduertētes Ply verba, nec ēt Varronis. scribit enim Varro li. i. ca. xxix. q terrā, quū primū arāt, pscidere appellāt, quū iter effringere vocāt. tertio. cū arāt iacto semie, boneslita re dicunt, ca. vero sequēti ait idē. Var. q2 iter vernū æqnoctiū, z vergiliar exortū, z solstitū boues terram pscīdere dicūt. Et. c. xxxij. seri. iter solstitiu3. & caniculā, cū psciderīs, effringi oportere. i. iterare, vt frangant glebæ. Et c. xxxiij. ait inter caniculā, & æqnoctiū autūni oportere aratro effrīgi. c. xxviij, iqi. ab æqnoctio autūnali icipere oportet serere, vsq3 ad diē. xc. post brumā nisi q̄ necessaria cā coegerit, nō serere. Teophrastus itē lib. iij. de causis plantar ait, Cura noualiū tēpore vtroq3 suscipit, æstate & hyeme. vt terra solē: ac frigora sentiat. His oibus verbis patet, quonam pacto seges bis solem. bis frigora sentiat.

ASCEn. ℂ At prius, &c. Quia q̄rto sulco serēdū docuit, pmus aūt fiat pscindēdo, docet, qd atēdēdū sit pscissuro, æquor. i. cāpum æquū, & planū de quo nullū experimētū habet, dicēs, q2 pspi cere puenit vētos, z cœli varietatē, ne pluuia impeditus opa rā interrumpere cogat. Deinde quis cuiq3 rei cultus adhiben dus, & nouissimo qua regione quæq3 res libentius nascat. Nā neq3 terræ oēs ferre oīa possunt, qd' exēplis hic pbat. Seruius aūt in tmoli mōtis descriptiōe rephēdit a Beroaldo sic. Pli. in quinto refert. Tmolū montē eē nō ciliciæ, vt Seruius opinat: sed lydiæ, q ante tymolus vocabat, & erat vitibus psitus. Stra bo quoq3 & Solinus idē sentiūt, qd' Plynius tmolū in lydia col locātes, de quo sic scribit Oui, Riget aridus alto tmolus i ascē su, cliuoq3 extēsus vtroq3, Sardibus hinc illinc puis finit hype pis, iuxta sardis positū esse tmolū indicāt Ouidij versus. Sar dis aūt vrbē esse in lydia celeberrimā Herodoti, & Plynij testi monio notissimū est. Præterea nō absurdū fortassis foret, illud Vergilianū, a

Beroaldi expositio

Tmolus quid sit

At prius ignotum ferro q̄ scindimus æquor.
Ventos, & uarium cœli prædiscere morem
Cura sit, ac patrios cultusq3, habitusq3 locorum.
Et quid quæq3 ferat regio, & quid quæq3 recuset.
Hic segetes, illic ueniunt felicius uuæ.
Arborei fœtus alibi, atq3 iniussa uirescunt
Gramina, nonne uides croceos ut Tmolus odores,
India mittit ebur, molles sua thura Sabæi?
At Chalybes nudi ferrum, uirosaq3 Pontus
Castorea, Eliadum palmas Epiros equarum

SERVI. ℂ At prius ignotū ferro q̄ scindimus æquor, prius videlicet q̄

nos

nos faciamus ver nactū. Aequor. modo terrā ab æqualitate dictū. Vētos, debes scire cui vento subiaceat ager Cœli Aeris. Lucre. In hoc cœlo: q dicit aer. Noscesergo aeris qualitatem, vtrū gaudeat pluuia an siccitate, an frigore, an calore. Patrios cultus, Quēadmodū cultus sit a maioribus. Habitusq; locorū i. qd melius ferre ɔsueuerit. ergo habitus locorū possibilitates accipe. Veniunt, crescunt vt pulchro veniens in corpore virtus. Fœtus, poma, Iniussa. Nā frumēta iussa nascūtur vñ est illud. Atq; imperat aruis Nonne vides. si vna prouincia nō pōt ferre omnia. quāto minus ager: Tmolus mons Ciciliæ, vbi nascitur croceū præcipue, Nō cōmemorat: vbi res meliores nascūtur. Nā crocū & in africa nascitur, sed nō tale, ac tantū, quale in Cilicia. India nā & si in africa quoq; sint elephātes maiores tamen in India. Hinc Teren. elephātis idicis præfecerat i. maximis: Sabæi, populi iuxta siriā, & Arabiam dicti ab eo, qđ est σέβεσθαι Nā apud eos thus nascit. quo deos placamus. Molles: q: sub aere clementiore sint. Lucanus. Quicquid ad eoos tractus, mūdiq; tepore, Labit, emollit gentes clemētia cœli, Aut q: alexāder ob hiscœmores suos milites illic cōdidit. Tus sine aspiratione di. mus. Nā antiq dicebant thus ἀπὸ τοῦ θύεσθαι qđ displicuit. Tura. n. a tundēdo dici volūt. i. a glebis nisi cū qbus dicit fluens ex arboribus coalescēte. Chalybes populi, apud quos nascit ferrum. vñ chalibes dr ipsa materies, vt vulnificusq; chalybs. Nudi apud quos arbores nō sunt, vł nudi pp cædendi ferri studium. Virosa, Fibri canes sunt pontici, quorum testes apti sunt medicamētis: pp qđ vbi se quæri senserit, eos secāt. De qb⁹ Cic. Redimūt se ea pte corpis, pp q̄ maxie petūt. Iu. Qui se eunu. ipe facit: cupiēs euadē dāno testiculi, Castores a castrādo dici st, virosa, venenata. Nā quis multis morbis sint remedio: tñ pgnātes, illor odore abyciūt ptū: dcā ab eo quod est virus Alij forma a viribus. Eliadū pal. epi. equa Hypallage, Nā dicit epirus creat equas optimas, q̄ apud elidē palmas merēt in iouis olympiaci curuli certamine, pfert aūt græce epiros cum accentu in prima. Nam si esset Epirus latie haberet accentum in penultima. dixit autē equas, q: velociores sunt q̄z eq, q: vt ait Ply. inter currendum emittunt vrinā.

PROB. ℭ Nōne vides croceos, vt tmolus odores. India. m. e. m. s. t. s. at calybes. n. f. v. q̃. p. e. e. p. e. Tmolus lydiæ mōs ē, quē nō id circo noiat vtiq;, q solus crocū ferat, s; q pcipue, pelusiacā lēte dicit, & sicyoniā baccā oliuā, nō q sicyōe tm̄ nascat, aut pelusij solū lētea, & ind:a mittat ebur, sed & africa. S; maiores sūt in india elephant⁹. Sabæi natio est arabiæ, quos molles vitio sermonis q: par viriliter loquant. dicit. Chalybes natio pontica. in qua sunt ferri fodinæ. Ibi aūt a nudis ferrū quæritur pontus fert & castora, sed nō solus, fibri. n. testes hnoie appellāt qđ aial quū ēt in alijs regiōibus q̄ in pōto nascat, nō tñ tāta est vis testiū. quāta ponticor fibror, Eliadū palmas. e. a. Copiosissimaz eē palmis epir significat, nec tñ solū eas ferre, dicit. n. & idumeas. Quæri solet quare equar potius q̄ equor dicat, ipse rōnem cōsilij sui explicat, quum ait in. lib. iij. Seu quis olympiacæ. m. p. p, pascit. e. s. q. fortis ad. a. i. corporis pcipue matrū legat.

Vergilianū, Croceos vt Tmolus odores ad vinū referre, Nā cū molli vieta laudent a priscis, tāq; generosissima, videt poeta appellasse croceos odores, i. vinū Tmoli, qđ odoris & coloris croceisit, quale vinū imprimis laudat a palladio, vtpote saluberrimū, & in hāc sententiā vadit porphirio dicēs: crocem pro vino positū esse a Virgilio: & allegat istud hemistichiū, hoc ideo dixi, vt aliquid argutius, recōditiusq; memorem, non vt Seruij expositionē refellere vellē, q̄ probi, & Solini, atq; Columellæ authoritate corroborat, q scribunt Tmolum esse croco, florentissimum. Sed quia interdū gratæ sunt studiosis argutiores intepretationes, hæc pauca libuit his cōmentarijs intexere sequat vnusq̃sq; qđ velit. Hæc ille. ℭ Vado est. At. i. sed cura sit i. curandum est nobis prius q̄ scindamus æquor. i. cāpū æquū ignotū: i. de quo nullū adhuc fecimus piculum ferro. s. aratri, cura i quā sit prædicere vētos i. aut cui vento subiaceat, aut q vēti pluuiā, q serenitatē allaturi sunt & pro. i. variū morē, cœli. i. aeris, nisi dicas variā influētiā cœlestiū corpor, ac cura sit pdicere cultus patrios. i. q quorūlibet patriæ. i. loco natiuo cōueniāt, & habitus. i. q̄litates locor, Et cura sit pdicē qd quæq; regio ferat, & qd quæq; recuset, sup. ferre, q: segetes veniūt. i. nascunt felici⁹. i. fecūdius & vberius, hīc. i. hoc loco & vuæ veniūt felici⁹ illic. i. illo loco. fœtus arborei veniūt felici⁹ alibi. Atq; gramia virescūt, iussa. i. spōte nullo serēte, aut cogēte, nōne vides vt. i. quēadmodū Tmol⁹ mōs ille lidiæ mittit odores croceos. i. crocū, & vt India mittit ebur, & sabæi molles. s. intepida sp regione versantes mittant sua. i. propria, & peculiaria thura. q: solis ē thurea virga sabæis. At. i. sed chalybes, ppli illi, aut in ponto, aut potius in hyspania nudi, idest nudis mēbris chalybem, hoc est ferrum mulcentes, cum sabæi tenerrime vestiti thura legant, epithetis ergo antithesim facit, sup ample mittunt ferrū, s. chalibē: & pōtus illa insula mittit castorea i. medicamēta ex testiculis castoris facta. Virosa. i. virū plena aut virus quoddā habētia epiros. s. insula mittit, sup. palmas eqrū eliadū. i. eqs qb⁹ signāt eq in elide vicē soliti, & ita palmas mereri. Elis aūt ciuitas est achaiæ vbi iuxta alphæū agitabāt oliz ludi olympici. Elias ergo patronymicū est a pria deductum. Et ita annotandū est patronymicum patrium: non. n. filium, aut nepotem: nec filiam, aut neptē, sed rem in patria genitaz significat, videlicet equas sicut in Bucolico, musæ dictæ sunt sicelides a patria, & alibi helyconides, & castalides: &c.

Fibri q di cantur

MANC. ℭ Ferro vomere Aequor, cāpum ab æqualitate. Ventos: & variū cœli, &c. q̄ sint agricolis necessaria diximus iaz circa pncipiū huius cōmentarij, & q: huic ēt loco cōueniūt, ibidē relegēda admoneo. Ventos. h. d. ne ibribus, vētisq; iminētibus opa ichoet agricola, laborēq; frustret, vt colu. docet: & ply. li. xviij. ca. xlix. inqt in boreā pōto arbores, vitesq; sed hoc flāte, ne arato, fruges ne serito, semen ne iacito. Variū cœli morē, Idē colu. in plogo li. i. aperit inqt. n. cœli, & anni psentis mores itueat agricola. s. neq;. n. sp eundē velut ex pscripto habitū gerūt, nec oibus ānis eode vultu venit æstas, aut hyems, nec pluuiū sp ē ver. aut humidus autūnus: Patrios cultus Varro. li. i. c. v. Agriculturæ inqt quattuor sunt ptes summæ e qb⁹ pma cognitio fundi, ptesq; eius, quales sint scđa q̄ in eo fundo opus sunt, ac debeāt esse culturæ, tertia q̄ in eo est pdio colēdi cā sint facienda, q̄rta quoq; tpe i eo fundo ferri. Habitusq; locor. Varro li. i. c. vj. ferit in terra eē simili vi, ac potestate ptes pmultas, i qb⁹ lapis marinor arena puluis, creta ignis, carbūculus. i. q̄ sole pferuet ita, vt radices satorz cōburat. ptim sunt humidiores, ptī aridiores, ptim mediocres, sunt macræ. sunt pigues Habitus. i. q̄litates, dicitur q; habitus ab hndo aliqd. Et qd quæq; ferat regio. Idē Varro li. i. c. vj. ait: nō eadē oia i eodē agro eē pñt, nā vt alius ē ad vitē appositus, alius ad frumētū: sic de cæteris, alius ad aliā rem. Et. c. xxiij. inqt. Alia loca apposita sunt ad fœnū. alia ad frumētū, alia ad vinū, alia ad oleū. Segetes. i. sata, Hic segetes illic, &c. Ply. li. xvij. c. iiij. inqt. Quippe nō eadē terra arboribus cōuenit, & frugibus plerūq; nec pulla, q̄lē hēt Cāpania, vbiq; optis vitibus, aut q̄ tenues exhalat nebulas. Verg. & q̄ felicē ferat nō iprobat vitibus. Glareosū z oleis solū aptissimū i Venafrano piguissimū in Betica tāta est argumētor, & soli varietas, ac differētia. Capite vero. v, ait idē Fruges alu tophacea alba, pxia est rufa. Et li. xviij. Agri ipsius bōitas inqt. qbus argumētis iudicāda sit, subsignabimus Catōis maxie 𝔛bis. Ebulū, vel brunus sylvestris vel rubus bulbus minutus trifoliū, herba pratēsis, q̄rcus sylvestris: picus, malusq; frumētarij soli notæ: veniūt, crescūt, Arborei fœ. i. poma. De fœnt diximus in Buc. Iniussaq; gra. s. frumēta. n. iussa nascunt. Vñ est, atq; impat aruis. Nonne. v. c. Exēplo, quod dixerat apit, & loca narrat, vbi plus ac melius aliqd pueniat. Croceos odo. Ply. li. xxj. scribit, q pris nobilitas cilicio croco inest, & ibi i Corico mōte, dein Lycio mōte olympo. Mox cēturipio Ciliciæ aliq, Phlegreo hmlocū dedē, optimū vbicunq; quod pinguissimū & breuibus capillis. Tmolus. Stra. li. xiij. docet, q Tmolus satis coactus est: & ambitū mediocrē hñs & in ipsis Lydiæ ptibus terminat, iminetq; sardibus, vbi mōs ipe felix, a quo pactolus fluit. Is vo Tmolus appellabat vt Ply. li. vj. scribit, qđ qdē Oui. quoq; lib. vj. meta. ofidit. Deserene sui nymphæ vineta tymoli. At sūt qdē, q ɔtēdūt h legēdū eē nymphæ vineta Tymoli, qđ pfecto absurdū est, Ply. authoritate. Est aūt vino melle eroco pfertilis. Vñ Soli. ait. de Lydia, & Tmolus eroco florētissimus, India: ea maxia est ad oriētē, exposita, de qua multa, Stra. li. xv. Fauonij vero spiritu saluberrima est, bis i āno æstatē hēt, bis legit fruges, author est Soli. Ebur, Ply. li. viij. seri. Elephantes fert africa, fecūt æthiopes, sed maxios india arma hēt q̄ iuba, cornua appellat. Herodotus melius dētes: hos deciduos casu aliquo defodiūt: hoc solū ebur est q̄q̄ nup ossa ēt in laminas secari cœpe, pœnuria &. n. rara amplitudo iāventiū, pterq̄ ex india repit. Molles sua. t. sa. Docet ply. li. xij. q thure pter arabiā nullis ac ne arabiæ qdē vniuersæ. regio eor thurifera saba appellat, spectāsortus solis æstiui. Mol. sa. Str. li. xvj. docet q sabæi felicē arabiā incolūt, q̄ maxia natio est, apud hos, & thus, & mirrha, & cynnamomū nascit, in ora ēt balsamū hñt pterea palmas odoratas, hoies pp maximā fructuū copiā ociosi: segnesq; viuūt sub rege sunt, & ipse tñ ēt sui i delitijs muliebribus viuūt. Supellectilē ex argēto, & auro multā hñt: vasa, lectos, tripodes, crateras, cū opculis, domosq; sumptuosas, na & portæ & pietes, & tecta, ex ebore, auro. & argēto: lapidibusq; meruſtatis sunt disticta. pp hos igit mores, & tāta rer copiā, poeta molles sabæos ait. i. ociosos. segnes, deliciosos. At Prob⁹ inqt: Molles vitio smōis appellat, q: par viriliter loquāt. Chalybes. Iustinus li. vlt. de Hispania loquēs scribit, q apud amphilocos Galatiæ portionē, pcipue ferri materia, s; aq̄ ipsa ferro violētior, qppe tēperamēto eius acrius reddit ferrū nec vllū apud eos telū pbat: qđ nō aut Byrbili fluuio, aut chalybe tingat. Vñ ēt chalybes

fybes fluuij huius finitimi appellati: ferroqꝫ cæteris pstare dicunt. Nudi labore. f. ac ignis æstu, Potus. mēsura pōti ab Bosphoro ad meotidis lacū ꝑtendit. vt docet Ply. li. vj. Castorea, Ply. li. viij. ite li. xxxij. docet, ꝙ in terris, ꝛ in aq̄ victus est fibris, q̄s castores vocāt, & castorea testes eoꝝ, quos sibiipsi amputat piculo vrgēte, ob hoc se peti gnari, efficacissimi aūt e pōto galatiæ, mox atricæ sternutamēta olfactu mouēt, somnū ꝯcitāt: cū rosaceo pūcto capite medent, ꝛ vertigini, neruoꝝ vitijs, sic & ꝯ comitiales, & sumpti poti vero ꝯ inflāmationes, tormina, venena, aduersus scorpiōes ex vino bibunt, aduersus aconitū ex lacte, aut aq clarītatē visus faciūt cū melle attico iuncti, cohibēt singultus ex aceto. Soli. vo sic ait, p vniuersū pōtū fiber plīmus, quē alio vocabulo dicūt castorē, testiculi eius appetunt in vsū medelaꝝ. Virosa. i. potētia, & multæ vtutis ac viriū, vt ondimus. Virus. n. q̄ꝙ p nāli vtute legit, vt Nonius scri. & Ply. teste virus dr: ꝙ græce pharmacon. i. medicina, dicēt Iuue. ait in sat. Natali cornice. Adeo medicatū itelligit inguen. Virus ptera dr: qd̄ distillat ab iguine equæ, quo tpe agitat amoris furore, vel qd̄ distillat a coeūtibus aialib⁹. Ver. li. iij. Geor. hic demū hyppomanes vo qd̄ noie dicūt, Pastores lētū distillat ab iguine virus, ꝛ Ply. li. xxviij. c. xxj. ait ꝙ virus verrinū, & scroffæ ex coitu exceptū ꝑusq̄ terrā attingeret, ꝯ dolores valet. potes ergo virosa itelligere ēt pp id, nā cū castorea sint testes, recte virosa dici pñt. Eliadū equaꝝ. Elis, vt Ply. scri. li. iiij. vrbs fuit Achaiæ: p agrū vo Eleū, vt scri. Stra. li. viij. Alphæus amnis perlabit, apud quē olympicoꝝ ludoꝝ certamen agebatur gymnicum, atqꝫ equestre teste Herodoto lib. viij. vbi pmiū erat oleagina corona, qua donarent, nō. n. pecuniaꝝ certamē agitabat, sed virtutis. id aūt Hercules instituerat. sed hæc oia latius, p nos habent o de prima Hora. Palmas eliadū equaꝝ. i. equas aliaꝝ victrices apud Elidē. Probus ait, ꝙ poeta copiosissimā esse palmis Epiꝝ significat, qd̄ aliter ondit ipse Maro. li. iij. Geor. dicēs. Quāuis sæpe fuga vsos ille egerit hostis. Et patriā Epiꝝ referat, fortisqꝫ mycenas. Palmas, palma arbor est, de qua multa Ply. sed ꝑpterea ingt Plutar. in certaminib⁹ palma signū esse placuit victoriæ, qm̄ ingeniū huiusmodi ligni est, vt vrgētibus pmentibusqꝫ nō cedat. Plura. scri. Gel. li. iij. c. vj. Epiros, ea vt Ply. li. iiij. docet, est in tertio europæ sinu: atqꝫ acroceraunijs incipiens mōtibus ad magnesiam, macedoniāqꝫ tendit.

> Continuo has leges, æternaqꝫ fœdera certis
> Imposuit natura locis, quo tempore primum
> Deucalion uacuum lapides iactauit in orbem
> Vnde homines nati, durum genus, ergo age terræ
> Pingue solum primis extemplo a mensibus anni
> Fortes inuertant tauri, glebasqꝫ iacentes
> Puluerulenta coquat maturis solibus æstas.
> At si non fuerit tellus fœcunda, sub ipsum
> Arcturum, tenui faterit suspendere sulco.
> Illic officiant lætis ne frugibus herbæ,
> Hic sterilem exiguus ne deserat humor arenam.

ASCEN. ℭ Continuo has leges: Docet varietatem terrarum in producendo naturales esse, ac insitam ab eo tempore, quo Deucalionis diluuium fuerat, vnde vt rigorem doctrinæ mitigaret per digressiunculam non ineptam fabulam inserit, quæ a Landino sic explicatur. Deucalionis diluuiū nō fuit vniuersale, vt diluuiū Noe, Fuit aūt, vt ait Varro, regnante Crinao Cecropis successore, vt Eusebius & Hiero. nōdū defuncto Cecrope. Dictū aūt Deucalionis. qm̄ maxie eius regionē oppressit, ad ægyptū aūt, ꝛ eius vicina nō puenit. Factū est anno mūdi septimo supra tria milia, ꝛ sexcētos: ac septuaginta, cum vniuersale diluuium, quod fuit tempore Noe fuerit anno. xxxij. supra duo milia, ac ducētos. Dictus est autē Deucalion lapides in homines couertisse, quia qui ex diluuio super fuerant, timētes iterum diluuiū se in montibus cōtinebant aspero, & ferino modo viuentes. At ille verbis paulatim emoliuit, ꝛ in planum deducens ad mitiorē, & humanū cultū traduxit. Deucalionis aūt filiū fuisse dicūt hellenē, a quo græci hellenes sunt dicti. Thessaliæ aū riperauit Deucalion Hæc ille. quia vero æternitas docet naturæ leges, ita vt sua cuiqꝫ loco vis semel insita ppetua sit (nā ꝛ porphy. locū generatoꝝ principiū ꝛ genus censet) cohortat vt secundū eā rē terræ arent, pinguea, videlicet & condensæ a pmis mensibus, hoc est ab ianuario, & februario, vt sole ꝛ ventis inutilis humor, q nimiā luxuriē pariat exsiccet, & pingue supfluū absumat, ipsæqꝫ terræ fiant putres, ac puluerulentæ. Macræ vero, ꝛ desiccæ vsqꝫ ad sationis tps nō scindātur ꝑfundius, sꝫ suspēdāt tenui, ꝛ quasi (vt dicūt) supficiali sulco, ne vdū, & pingue, quod modicū habet, & fertilitate necessariū est, penitus exudet. ℭ Ordo ē. Nā iposuit certis. i. suis qbusqꝫ locis, has leges. i. vires legittimas, ꝛ a vtute supiore, q̄ est cœlesti cōcessas, vt. s. aliæ alia ferāt, ꝛ hæc æterna fœdera. i. hæc pacta, hūc ꝯsensū, quo iter se ꝯsentiūt, ita vt aliæ aliarū munus nō vsurpēt, qn ēt p hæc hoies quodāmō fœdera sūt, nā si ferat oia tellus, neqꝫ alij alioꝝ egerēt, lōge maior eēt iter mortales pncipes fastus ita vt optima quæqꝫ haberēt, alijs nō cōicarēt, sed potius aditū negarēt, sed rex penuria ēt cū barbaris: ꝛ ethnicis cōmercia nobis facit. Imposuit ergo hæc fœdera ꝯtinuo. i. iugiter, ꝛ ad ppetuū, aut vt Galli dicūt, incōtinēti, hoc est illico, & e vestigio: ꝛ sine itercapedine tpis eo tpe, quo Deucalion rex thessaliæ, iactauit in orbē. i. in mūdū vacuū. i. vastatū aqs, & hoibus carētē, lapidea. s. post tergus iactos. Vñ. i. e. qbus lapidibus, nati hoies sunt, sup. durū genus, aut vniuersos respicit, q ferreos nūc dicūt secula: Aut Thessalos pcipue, q duri, & imites pdicant. vbi lapithæ: & cētauri & dolopes, & myrmidones, & id genus, hoies duri, & feroces. Ergo. i. qm̄ q dē æternæ, & incōmutabiles sunt leges, nec frustreris, si scōm naturæ exigētiā terrā colueris age (Adhortādi aduerbiū, de q̄ Valla nō recte cēset, ꝙ videlicet tm̄ singulare vbū expostulet & agite tm̄ plurale sed agēdū vtrūqꝫ, nā & hic dr inuertant) fortes. i. robusti tauri, inuertā. i. pscindāt, extēplo. i. illico e vestigio tractū ab auspicibus, q̄ in suo tēplū designabāt ad cōtemplādū. i. inspiciēdū auiū volatū, quo designato dicebāt extēplo eoqꝫ dicto neqs obsit, oēs se prouiderūt) a pmis mēsibus anni. i. a ianuario ꝛ februario solū pingue. i. terrā pinguē opimā q̄ solū dr, q oium sustētaculū est a soliditate (vñ qcqd aliqd sustētat illi solū est vt mare piscibus, & aer auibus) & æstas puluerulēta. i. plena pulueribus, & q̄ p rarefactionē, ꝛ putrefactionē multos pulueres excitauit coquat glebas. i. terras pingues, iacentes. i. aut inertes, nisi sole maturescāt aut graues, ꝛ pōderosas At. i. sed si tellus nō fuerit fœcūda. i. si solū fuerit macrū sat. i. satis, erit suspēdere. i. suspēsam tenere. s. terrā, sub. i. vsqꝫ ipsū arcturū. i. ortū arcturi: seu boons, q oritur. xj. diebus ante æqnoctiū autūnale, hoc est xiij septembris: quo tpe sario fit, tenui. i. modico: & exili sulco. i. nō arabit, donec seminandū erit,

ℭ Cōtinuo has leges, &c. Cōtinuo iugiter, ad ppetuū. Deucalion, Trāsit ad fabulas, vt poetice ponat pncipiū mūdi duꝝ generus, p ipsos lapides, a qb⁹ sumus, nā ꝛ græci ppli dicunt a lapidibus, pingue solū redit ad cāꝫ pmis a mēsib⁹ anni, ꝙ dixit vere nouo. Puluerulēta. Quæ glebas soluit i puluerē. Maturis vehemēter calidis Arcturū, Autūnali tpe: i q̄ orit arctur⁹. Sub qn̄ tps sigt, accusatiuo gaudet, vt hic sub arcturū. i. circa arcturū & sub lucē exportat calathis. Illic in pingui. Hic in sterili.

ℭ Cōtinuo has leges, æternaqꝫ. f. c. i. n. d. q. t. p. d. u. l. i. in orbē. Vñ hoies duꝝ nati genus, Deucaliona putāt pmetheifuisse filiū, & habuisse i mrīmonio sororē patruelē Pyrrhā Epimethei filiā his tpibus, qbus Iouis inundata græcia cataclysmo, pdidit humanū genus, q quū plati essent in mōtē pnasum, cuius tm̄ duo vertices eminebāt: ꝛ ibi esset oraculū Themidos, irrauerūt adorātes, quēadmodū possent restitui hoies, qb⁹ respōsum est iactādas esse parētis magnæ ossa post terga distictis, capitibusqꝫ velatis, interptati aūt quū eēnt, terrā parētē, ossa eius lapides iecerūt post se, ex qb⁹ hoiū genus renatū est, cuius ēt Cui. meminit, quū ait, Inde gen⁹ duꝝ sumus, expiensqꝫ labor. Et documēta damus, q̄ simus origine nati. At si nō fuerit tellus. f. s. i. arctuꝝ. t. f. s. f. s. Arcturus est stella in cauda maioris vrsæ: quā græci elice vocāt, dicta a cauda ꝛ vrsa. Arctos. n. græce: vrsa dicit, cauda vra, cuius ortu hyems incipit. Hic sterilē ex. n. d. h. arenā. Quidā aspirant arenam, q hæreat cui digāmō adiūctū est, qd̄ ēt hauriat, hoc est in se receptū humorē trahit, huius hāc eē nāꝫ testat Verg. dicēs. Collectū humorē bibula deducit arena. Bibula. n. q bibat dr. Aut ibi, flaua cerea. m. s. f. vñ p. l. s. q. leg. aut tenues. f. vitæ. t. q. l. s. fragiles. c. s. q. s. putāt nō minus eē vtilē ad sationē farris agrū ex q̄ ali⁹ fructus sublatus sit. q̄ eum, q vicibus cessat. Lethæo pfusa papauera sōno. letheū somnū dicit, eo ꝙ excutiat memoriā sopitis. Lethe. n. ē obliuio. Papauer aūt qd̄ in segete nascit fac somnū. ℭ Has leges. Lex est rō sūma insita in natura, quæ iubet ea, q̄ faciēda sunt, phibetqꝫ ꝯtraria, Tul. li. i. de legib⁹. Fœdera, fœdus appellatū, q inter fœdera interponebat fides, vt ait Festus. Natura vt aiūt, dicta est ab eo, ꝙ aliqd nasci faciat, gignēdi. n. ꝛ faciēdi potēs est igit natura creatrix oium ēt inuisibiliū rerū, Vñ Lucre. li. j. ait. Deserere incipiā, & reꝝ pmordia pandā. Vñ oēs natura creet res, auctet: alatqꝫ Sed de natura latius in sileno diximus Deucalion, q̄ ꝯstāt a mūdi initio statuta fuisse poetice, & fabulose hoc loco narrant. Sed de Deucalione latius, & plene diximus in sileno. Ergo age terræ. Ad cōm reuertit, docēdo qd faciat lætas segetes, vt p̄dixerat. pigue solū, Palladius li. ij de mense ianuario ait. Pingues ꝛ sicci agri pscindi, & aparari iā pñt, & li. iij. de Februario inqt locis tepidis, aut si clemens tps, & siccū fuerit, colles pingues vel hoc mēse pscinde & li. vj.

Marginal notes: Virus qd sit. — ASCEN. — Deucalion qui fuerit — Ordo. — Age qd sit — Ordo. — SERVI. — PRO. — Arcturus quid sit

nisi

& li. vj. de mēse maij feri Nūc quoq3 pingues agri: ꝛ herbosi ꝓscindant, & li. vij de mēse iunij inqt. Nunc frigidissimis locis ꝗ maioꝛa sunt ꝓtermissa faciemus, agros æque ꝓscindemus Colu. scri. li. vij. c. ij ꝙ idibus ianuarijs. qd' bēt tps inter brumā, ꝛ aduentū Fauonij, siccos, ꝛ pingues agros tēpestiuū est ꝓscindere. Paulo inferius inquit, ꝙ ab æqnoctio verno optime vliginosa, ꝛ pinguia loca ꝓscindunt. At q mēse ianuario vernacta facimus, nūc vltima pte martij sunt iterāda, postea docet,

nisi vno, & eo qdē tenui sulco, ne herbæ. s. spōte in solo pingui sup erescētes officiāt. i. noceāt: lætis. i. pinguibus frugibus, illic. i. pus dicto, hoc est in solo pingui, & ne humor exiguus. i. q in terra sterili, & macra exiguus idest modicus est, deserat, idest penitus destituat, ꝛ derelinquat arenam, idest terrā arenosam & quæ penitus in arenam exiccetur, hic idest in terra minus fœcunda ꝛ macra. Exiguum est: qd' q: modicū, facile exigitur,

ꝙ circa sextū Idus iulias, optime iteraſ ꝓscissum vernactum. Primis a mēsibus anni ianuariū & februariū itelligit, q pmi mēses anni nume Pōpilij fuerunt de quo aperte loquiſ Colu. vt ostēdimus ibi. Vere nouo Gelidus Ply. ēt lib. xviij. c. xxxv. inquit. Tepido ubi locis a bruma ꝓscīdi arua opoꝛtet, ac frigoꝛib⁹ ab æqnoctio verno, & maturius sicca regiōe ꝗ humida maturi⁹ vēsa terra q soluta pigui ꝗ macra, altū, & graue solū ēt hyeme moueri placet, Glebasq3. i. a. Cāꝫ apit q̄re id fieri debeat, vt caloꝛ in puluerē glebas dissoluat, Solis. n. ardoꝛe siccaſ liquoꝛ, & cuncta toꝛrenſ, & soꝛbētur: quod ply. li. ij docet, quū vero ꝓscindūtur arua h vtilitatis hñt, ꝙ inuerso cespite herbarū radices necanſ, qd idē li. xviij. edocuit, Maturis solib⁹. i. ardētib⁹, ē. n. a pomis metaphoꝛa, nā soles maturi dici pñt, quū feruescere cœperit. At si nō fuerit tellus fœcūda. Ply. li. xviij. ca. xxxv. iqt, ꝙ tenue valde, ꝛ aridū solū paulo añ satiōis tps moueri debet Col. vō li. ij. c. iij. docet ꝙ graciles cliui nō sunt in æstate arādi, ſꝫ circa septēbris Kaſ. cū si añ hoc tēpus ꝓscindiſ effœta, & sine succo humus, æstiuo sole uriſ. Sub. i. circa Arcturū. Arcturus vt Ply. scri. libro scdo. capi. xlix. exoꝛiſ. xi. diebus ante æquinoctiū autumni. Est aūt æquinoctium veris. viij. calen. aplis, vt docet Collumel. libro septīo cap. ij. Autumnale, æqnoctiū, viij. Kal' octobris. i. die septēbris vigesima q̄rta oꝛieſ ergo Arcturus die septēbris. xiij. Arcturus aūt stella ē, quæ vrsæ cauda iterpretaſ. est. n. ſ cauda maioris vrsæ locata, quā Bootes ſ zōa hēre di clarius lucētē, auctoꝛe Iginio. Suspēdere, sursuꝫ agē. Illic pingui solo. Hic i solo nō pigui. Sterilē arenā, infœcūdā, ꝛ aridā terraꝫ.

Alternis idem tonsas cessare nouales.
Et segnem patiere situ durescere campum.
Aut ibi flaua seres mutato sydere farra.
Vnde prius lætum siliqua quassante legumen.
Aut tenuis fœtus uiciæ, tristisq3 lupini
Sustuleris fragiles calamos, syluamq3 sonantem.
Vrit enim lini campum seges, urit auenæ.
Vrunt lethæo perfusa papauera somno.
Sed tamen alternis facilis labor, arida tantum
Nec saturare fimo pingui pudeat sola, ne ue
Effœtos cinerem immundum iactare per agros.
Sic quoq3 mutatis requiescunt fœtibus arua.
Nec nulla interea est inaratæ gratia terræ.

SERVI. ¶ Tonsas nouales, Agros messos, Dicimus aūt has nouales & hæc noualia. ꝓprie nouales sunt tūc pmū arua ꝓscissa. Situ durescere, vt redeat in vires prioꝛes. Cicero aūt in dialogis, ꝛ cæteri phi tractāt, nō qd debeat fieri, sed qd potissimum, Sic Verg. cū ponit multa remedia agroꝝ præ oibus ponit intermissionē, vñ hoc frequēter repetit aut ibi, Si angustia agroꝝ nō patiſ intermissionē, ibi frumēta sere, vñ legumina sustulisti, aut si nō est opus frumēto, stercoꝛa agrū: ꝛ sparge cinerē, ꝛ incēde stipulas, Sydē, anno. Lætum, fertile. Legumē, ita diciſ, ꝙ manu legaſ, nec sectionē reqrat. Frumēta vero sunt oīa, q̄ ex se emittūt aristas, nā farra ꝓ frumēto dixit. speciē ponēs ꝓ genere. Tenuis. Nā vicia vix ad triplicē puenit fructū. Cū alia legumina ꝓuētū fertilē habeāt. Tristis, amari, Nā icoctus amarus est. Lini seges. Bñ excerpsit linū, auenas: & papauer nā q̄uis legumina sint, q: manu leganſ, viribus tñ frumēti exæquanſ. Letheo somno. Quia plena sunt obliuionis. Nā Ceres, Ioue admonente, dſ papaueris cibo oꝛbitatis oblita, & re vera papauer gignit sopoꝛē. Alternis facilis laboꝛ. Redit ad ꝓceptū intermissionis, qd dicit esse ꝓcipuū. Pīgui, vel humido. vel fertili. Effœtos, cōtinua fertilitate lassatos, vt mulier diciſ effœta frequēti ptu lassata. Immūdū, Ad dsiā illius, quo vtuntur puellæ. Sic quoq3 mutatis regescūt fœtibus dicit. Regescunt. Non ēt roboꝛantur, vt intermissione arationis, qd repetit dicens, Inaratæ gratia terræ. Nec minus, liptote est. i. multo magis.

PRO. ¶ Nullo se tantum mysia cultu la. & . i. s. m. gargara. Mysia nano est coniuncta barbaris, contingens adriaticum sinum. Sed & altera huius nominis terra iuncta Troadi, aliquando subiecta regi Thelepho: & ante Theutranti.

MANC. ¶ Alternis vicissim, Tōsas nouales: messos agros. De nouali bus videto in Tityro. Segnē, infœcūdū. Situ durescere. vt vires accipiat. Situs aūt ꝓprie dſ lanugo q̄dā humoꝛe ꝓueniēs fit aūt in locis sole carētib⁹ Situ ergo. i. soꝛdib⁹, & squaloꝛe quodā, q̄lis itra opaca dom⁹: q̄ diu nō repurgaſ, eē solet. vñ Mar. Fab. inqt. Excitāda mēs, ꝛ attollēda semp est, q̄ in hmōi seeretis aut lāguescit, & q̄ndā velut in opaco sitū ducit, aut, &c. Potuiſ ēt ꝓ loci q̄litate, vt de situ oꝛbis, &c. Aut ibi flaua seres, mutato sydere farra. Ply. lib. xviij. c. xxxvi. inqt Si fuerit illa terra quā appellauimus tenerā, poterit sublato hoꝛdeo miliū seri, eo cōdito: raphanus. his sublatis: hoꝛdeū, vel triticū. ¶ Alius oꝛdo, vt vbi adoꝛeū fuerit. cesset q̄tuoꝛ mēsib⁹ hibernis, & vernā fabā recipiat, frumētū qdā seri vetāt, nisi in ea, q̄ ꝓxīo anno gcuerit,

ASCEN. ¶ Alternis idem, & c. Præcepta Georgica. i, quæ ad terræ op⁹ & culturā ꝑtinēt, ꝓ terraꝝ diuersitate diuersa sunt habēda, ideoq3 prius docuit alio tēpoꝛe terras opimas, alio macras eē proscīdendas verꝫ, quod nūc affert documētū de terrarū cessatione seu intermissione ad oēm vꝛ pertinere regionem, sic tamē, vt alibi sit fere necessaria, alibi tantum vtilis. Nā in terra pingui, si intermissionem feceris, pinguioꝛē effeceris in qua tamē cautio sit ne nimium luxuriet, in macra vero nisi cessaueris ab satione, operas luseris, nā penitus sterilē reddideris. Quo circa nunc de terris docet q̄uō sint post messem tractandæ dicensq3 aut alternis annis cessabunt, vites, ꝛ succum recuperantes: aut genere frumenti minus exedentis serentur, aut stercoꝛabuntur Et ita triplex inuenitur cultura. ¶ Oꝛdo est. Tu idem,

Oꝛdo. qui scilicet suo tempoꝛe terram vtranq3 arasti patiere. i. pmittes nouales. i, terras innouatas, aut de nouo satas, tonsas. i. messas, cessare, scilicet ab onere ferendi, alternis, sup. annis (Notū ē ꝙ ānalis noualis, natalis, molaris, maxillaris, edilis, gntilis ꝛ alia multa adiectiua sunt in eo genere ꝓferēda, i quo poniſ substātiuū subauditū. vñ si dico hūc natalē itelligo, diē hunc molarem dentē hunc quintilem mensem. hos nouales: agros has nouales terras, hæc noualia arua, ſꝫ neutrū quoq3 p se plenū est, & ideo frequētius eo vtimur sine substātiuo, nō raro tñ dicimus has nouales: q: facile intelligimus terras) Et tu patiere cāpū segnē. i. effetū, & ifœcūdū, q iacet ꝛ nihil exurgere facit (vñ segnis dſ, ꝙ sit seoꝛsum ab igni, q actiuissimus, est) durescere. i. dur fieri. ꝛ obduci situ. i. lanugie, ꝛ limo, vt vires recipiat aut tu seres. i, seminabis (Nō ergo, scribiſ feres)

Modus loquēdi farra flaua. i. q̄ flauescunt dū maturs sunt, sydere. i. anno mutato, aut potius sydere. i. q̄litate tēpoꝛis mutata. nā alio tēpoꝛe farra, alio legumen seritur: seres dico ibi. vñ tu sustuleris. i. collegeris (nā legumē dſ qcqd legitur manibus: vt pisum faba lupinus) prius q: legumina citius colligūtur, legumē lætū. i. pingue ꝛ abūdās siliqua. i. tunica, aut theca leguminū quassante. i. cōcutiēte pondere suo ipsum legumen grande, & maturꝫ, hoc est, si videris ꝓduxisse densum, & amplum legumen poteris tpe suo supinserere farra aut ibi vnde tu sustuleris fœtus tenuis viciæ. i, eius leguminis de gñe letia, ꝛ fœtus. i. ꝓuētum lupini. i illius leguminis tristis. i, amari añ maturitatem appositoꝛe calamos fragiles. s. faciles fractu. & syluā sonātē. s. ariditate iducta. Si q̄ras q̄re nō supinserā linū, ꝛ auenā, vt farra, aut q̄re nā supinserā farra post linū. & auenā, sic post ꝓdicta, aut q̄re nō faciat mētionē de lino ꝛ auena diē ꝙ id. n. ꝓ q:

Quæstio cū solutione seges lini vrit. i. arefacit, ꝛ exsiceat cāpū, ꝛ seges auenæ vrit cāpū: & papauera ꝑfusa sōno letheo. i. obliuioso. i. q̄ sōnū, ꝛ obliuionē iducūt, vrūt cāpū, & id nō eēt vtile eodē anno far supinseri, ſꝫ tñ facilis laboꝛ alternis sup. ānis. i. postq̄ꝫ annū cessauerit, poteris, vñ linū sustuleris ēt farra serere tm. i. tñmō ne pudeat (q: soꝛdidū mun⁹ est) saturare pigui fimo. i stercoꝛe, vsq3 ad saturitatē sola arida. i. terras macras, ex antithesi q̄ oꝛnatū cōpat, ve ꝓ vꝛ ne pudeat iactare cinerē imūdū. i. limosuꝫ, ꝛ pīguē (qd' epitheton adiecit ſꝫ cōmētarios ꝓp cinerē: q̄ puellæ, i expoliēdis capillis vtuſ, aut pon⁹ id dixit imūdū, vt cā fit, cur dixerit, ne pudeat) ꝑ agros effœtos. i. emaceratos, & de qbus ois fœcūditas emulcta est. Arua regescēt quoq3. a. ēt sic. i stercoꝛādo, fœtibus mutatis i. mutādo fœtus, hoc est, si nō idē genus fīumēti, aut leguminis seraſ, continue, nec vlla. i. non nulla, imo (ꝑ liptoten) plurima gratia. i. relatio beneficij est terræ inaratæ i. non aratæ, interea. s. dū cessat, q: se pinguē facit ad futuros ꝓuentus, & herbis pecoꝛa pascit, quod non exprimit ne alterius libri farraginem huc ingerat, & opus ꝯfundat. Seruius autem legit nec minus interea. Sed plures, nec nulla.

quieuerit, Sydere. anno Farra far adoreum veteres appellauere: estq; ex omni genere durissimum: & contra hyemes firmissimum patitur frigidissimos locos & minus subactos primus antiquo Latio cibus. Ply. li. xviii. ca. viii. Flaua flauus color ex viridi ruffo, & albo cõcretus. Ge. li. ii. c. xxxi. Lætum fertile. Siliqua, leguminũ folliculus dr̃ propter rẽ cuiusdã arboris fructus longus latusq; ẽt de qua arbore ply. li. xiii. meminit. Quassante, cõcutiẽte legumẽ ipm maturũ, & siccũ. Viciæ. vicia p. c. scribitur, dr̃ enim a vinciẽdo, q̃ itẽ capreolos habet, vt vitis, qbus dorsum serpit: & scapũ lupini, aliũue calamũ, ad quẽ hæreat, solet vincire. Varro author li. i. c. xxxi. Ply. vo li. xviii. c. xxii. ingt. Et vicia pinguescãt arua nec ipa agricolis opos a. Vno sulco sata nõ ferit, nõ stercorat: nec aliud q̃ deoccat. Viribus pripit succũ, lãguescũtq;: si i arbustis serat. Satõis ætas tria tpa de qbus latius ibidẽ. Tenuis fœtus viciæ, Colu. li. ii. c. xi. de vicia ingt, Idq; genus pcipue nõ amat rores, quũ serit, Itaq; post scdã diei horã vel tertiã spargẽdũ est, quũ iã ois humor sole, vẽtoue detersus est, neq; amplius proyci debet, q̃ qd eodẽ die possit operiri, nã si nox intercessit, quantulocũq; humore, priusq; obruatur, corrumpitur p. p. id igit tenuis fœtus viciæ poeta dixisse vr̃. Tristisq; lupini. i. amari. & tristitiã ferẽtis, ait. n. Ply ab oibus aialibus amaritudine sua tutũ. Vnum hoc seritur nõ arato, vbi fuerit nã xime sabulosa, & sicca atq; ẽt arenosa tellurẽ adeo amat, vt quis fruteto solo cõiectũ, iter foliã vberesq; ad terrã tñ radice perueniat. pinguescere hoc satu arua, vineasq; diximus. Itaq; adeo nõ eget fimo. vt optime vicem repsentet. Primũq; oiũ serit, nouissimũ tollit vtrũq; septẽbri fere mẽse, si depastũ sit in frõde. marari ptinus solũ est opus Ply. li. xviii. vbi lupinus, & lupinũ legitur fragilis, tenet os, & fructa faciles. Syluãq; sonantẽ maturi siq̃dẽ lupini & sicci, adhuc in siliquis retẽti: ventorũ motu resonãt. Vẽit. n. lini hæc ẽt leguminã recte appellari possunt, nã leguntur nõ secãtur, vt frumẽta hinc Ply. lib. xviii. ca. xxviii. ingt Exceptis leguminibus, q̃ vellũtur e terra, nõ subsecãtur. Vnde & legumina appellata, q̃ ita legũtur, Monet autẽ poeta post hæc nõ esse frumẽta serẽda, nã solũ tenue reddũt, Vẽit lini cãpũ seges. Cato. ca. xxxvii. in lib. de re rustica ait, ordeũ, & fœnũ græcũ & eruũ. hæc oĩa segetẽ exigunt & oĩa q̃ velluntur ex eis mala sunt Lupinũ, faba, vicia: & cætera stercus, vñ facias hñt. Ply. aũt li. xix. ca. i. ingt de lino Vrit agrũ deterioremq; facit. sequẽti quoq; capite dixit. Vere satũ, æstate vellit, & hæc quoq; terræ iniuriã facit, q̃ vellitur. s. Et Colu. li. ii. ca. xiii. ingt, Tremelius obesse maxime ait, solo virus ciceris, & lini alterũ, q̃ sit salsæ: alterũ q̃ sit feruidæ naturæ. Vrit auenæ, auena, vt theophrastus li. viii. scribit. terrã vehemẽter extenuat, & multiplici tñ radice, tñ calamo cõditur Est itaq; extenuatiõis cã radicũ multiplicitas, & calamorũ, qbus q̃dẽ soli pingue attrahit. Papauera, legito ply. li. xix. & li. xx. Letheo somno, Lethe apud nos obliuio dr̃, inde letheus obliuiosus. somnus aut rex oĩũ affert obliuionẽ sopitis & ply. scribit: q̃ papaueris satiui albi, calix ipse terit, & bibit somni cã, & e nigro papauere sopor gignit scapo teriso. Alternis facilis labor, Arius labor facilis ẽ, quũ vicissim serũtur dũ modo stercorẽtur. Fimo pingui, q̃ p se pinguis est. & pigues efficit agros. Cato cap. lxi. ingt. Quid est agrũ bñ colere bñ arare qd scdõ: arare, tertio, stercorare. Fimi aũt plures differẽtiæ, de qbus plene legito ply. li. xvii. ca. vi. Itẽ li. xviii. ca. xxxvi. Effœtos agros, Exhaustos, & euacuatos assiduo fœtu. Cinerẽ imũdũ, nõ purgatum q̃li mulieres vtũtur ply. li. xvi. ca. vi. ingr. Trãspadanis cineris vsus adeo placet, vt anponãt fimo iumẽtorũ. Regescũt. nõ tñ pinguescũt, sicut itermissiõe. Nec nulla. i. maxima, & pcipue. Interea ẽt mutatis fœtibus aliquando intermittere arationẽ, q̃ magnũ e prodest aruis, Hinc ply. lib. xviii. ca. xxxiiii. ingt Ver, Alternis cessare arua suadet, hoc est si patiuntur turia spatia: vtilissimũ pculdubio est, quod si neget cõditio: far serendũ, vnde lupinũ, aut vicia, aut faba sublata sint, & q̃ terrã faciãt lætiorem.

ASCEn. ¶ Sæpe ẽt steriles, &c. Docuit q̃dã remedia cõtra sterilitatẽ terræ hoc est: quod pposuit, docuit qd faciat lætas segetes: ex pte q̃ stercoratio intermissio & cinerũ sparsio Nũc alia apponit dicens q̃ pfuit interdũ incẽdisse steriles terras, hoc est radices & herbas cespitum desiccatorũ, quæ manẽt in terra sterili iam desiccata post arationem, cuius exustionis causas varias assignat, summã aũt ply. putat vt herbarum semẽ exurat. ¶ Ordo est. Profuit. i. vtile fuit: & conduxit et. i. præter dictas causas, sæpe incẽdere agros steriles. i. stipulas, & cespitũ ac herbarum, radicumq; reliqas in agris sterilibus post arationẽ sup extantes. Atq; pro i. (exponit enĩ q̃ñ, agri vrant) vrere stipulam leuem. i. desiccatam, aut q̃ in sterili terra gentes flammis crepitantibus, propter materiæ enĩ repugnãtias crepitant flammæ, quarum crepitus non fit sine cõburẽdorũ motu terræ nõ inutili. Quia vero grammaticæ rei curiosis, nihil satis dictum est. Norint multa v̄ba esse sem impsonalia, quæ si præponant impsonalie cẽseant, si infinitiuũ pro supposito habeant psonalia. vt iuuat me legere, impsonale quodam modo est legere, iuuat me psonale. Sic pfuit incẽdere, & vrere impsonale est. incẽdere agros pfuit, & vrere pfuit, psonale) pfuit iquã, siue q̃ terræ cõcipiũt inde occultas vires, & pigua pabula

Ordo.

Regula grammaticalis

Sæpe etiam steriles incendere profuit agros.
Atq; leuem stipulam crepitantibus urere flammis.
Siue inde occultas uires, & pabula terræ
Pinguia concipiunt, siue illis omne per ignem
Excoquitur uitium, atq; exudat inutilis humor.
Seu plures calor ille uias, & cæca relaxat
Spiramenta, nouas ueniat qua succus in herbas.
Seu durat magis, & uenas astringit hiantes.
Nec tenues Pluuiæ, rapidiue potentia solis
Acrior, aut Boreæ penetrabile frigus adurat.

SERVI. ¶ Agros, res in agris scilicet, stipulas, vel quisquilias. i. purgamẽta terrarũ. Nam vbi stipulæ desunt, alimẽta incẽdii aliunde importantur. Atq; le. stipu. cre. vre. flã. ecbasis poetica. Inde ex igne. Occultas, arcana ratione cælatas. Ex opinione. Heracliti, qui ponit omnia ex igne creari. Exudat humor. Noue locutus, Nam non ipse, sed terra exudat: ergo exudat pro exudat. Cæca spi. Breues cauernas, quæ sui tenuitate nõ possunt

sunt videri Tenues Epithetũ aquæ vellẽtes. & penetrabiles, Adurat. Et ad solem, & ad frigus pertinet. Nam hæc vno eundem bũt effectum, nam & frigus est caloris initium, & summus calor frigoris est principium.

MANC. ¶ Incendere agros. Ply. lib. xviij. ca. xliiij. inqt. Sunt q accedũt in aruo, & stipulas magno Ver. præconio. summa autem rõ: vt herbarũ semẽ exurat. stipula proprie culmi vagina. Pabula terræ pabulum a pasco venit. estq; pecudũ cibus herbaceus, fœniceus, paleaceus, & similiũ. Exudat, exit eminit, Cæca spiramẽta. clausa spiracula, Seu plures calor ille vias igne, vt Aristoteles inqt authore Gel. lib. xviij. ca. iiij. ɔcretum resoluit, & gelu ɔstrictũ vt niuẽ sol. Hiãtes, hiare est aliqd sua se spõte, vel extrema aliqua via aperire, vel diffindere, vt tellus æstu: & ligna ariditate: vel nimio calore hiant, hiscere est tãtũ oris, & q des humani, accipiturq; p eo, qd est loq aut os aprire ad loquẽdũ, tenues subtiles, & penetrabiles. facile. n. aqua sua tenuitate penetrat. Rapidi solis: q rapit, ac attrahit ad se cũcta, torrẽs & sorbẽs calore suo, quo liquor siccatur. Acrior, vehemẽtior: fortior Boreæ. flat boreas inter septentrionẽ, & exortũ solstitialem, vt scr. Ply. li. ij. de eius aũt vi legito. Oui. li. vj. vbi. s. apta mihi vis ẽ, &c. Penetrabile, qd facile penetrat, vl ẽt quod penetratur, penetrare autẽ est penitus intrare, vt scribit. Festus.

Multum adeo, rastris glebas qui frangit inertes.
Vimineasq; trahit crates, iuuat arua, neq; illum
Flaua Ceres alto nequicq̃ spectat olympo.
Et qui, proscisso quæ suscitat æquore terga.
Rursus in obliquum uerso prorumpit aratro.
Exercetq; frequens tellurem, atq; imperat aruis.
Humida solstitia, atq; hyemes optate serenas
Agricolæ, hyberno lætissima puluere farra.
Lætus ager. nullo tantum se Mœsia cultu
Iactat, & ipsa suas mirantur Gargara messes.

SERVI. ¶ Rastris, Et hos rastros, & hæc rastra legimus. Dicta aũt, q terrã radũt. Flaua. Propter aristaꝝ maturitatẽ. Ceres nomẽ est qd in polisyllabis in nõatiuo singulari pducit es, cũ in obliqs corripiat. Nec qcq̃, nõ sine cã. Duæ. n. negatiões affirmãt. Male ergo qdã legũt in Terẽ. Pater adest, caue ne te tristẽ sentiat. Si n. hoc est: dicit vide, ne tristẽ esse sentiat, qd nõ pt pcedere. Sz itellige caue, te tristẽ esse sentiat, nã & ne, & caue phibẽtia ẽ. Quæ suscitat. i. terrã quã arauerat, Rursus. s. autũnali tpe q̃, iã cũ seminib᷒ araꝝ, nã nemo bis vno tẽpore arat. Imperat, vt tm̃ ferat, quãtũ ipse velit, icirco supra dixi, illa seges demũ. u. r. a. a. Solstitia duo sunt. Alteꝝ æstiuũ qd est. xviij. Kal. iulij. cũ sol remeare ad inferiores circulos incipit. Alteꝝ hyemale. viij. Kal. ianuarij. Vñ ɔtriũ videt, cũ dicit, hyemes serenas, qm̃ solstitiũ ẽt hyemale est. Sed sciẽdũ annũ olim in duas ptes diuisu: mõ verom q̃n uor ptes Lætus, hyberno sereno, Mysia puincia est. Mœsia vero ciuitas Phrygiæ haud pcul a Troia, de q̃ hic vř loq ppter gargara mõtes phrygiæ. Sẽtẽtia est, q Mœsia q̃uis diligẽtissima sit circa cultũ, nõ tñ plus ei pdest culmis q̃ hyberna serenitas. Mirant gar. Dat sensum rei insensatæ.

PRO. ¶ Gargara, appellatur caput idæ phrygiæ.

MANC. ¶ Adeo, pfecto, certe. Rastris. sunt rastri, vt Varro ait, qbus dẽtalib᷒ penit᷒ eradũt terrã, atq; ecuũt. Rastelli ℟o, qb᷒ i pratis fœni secta abradũt, quo abrasu rastelli dicũtur dicimus preterea hos rastros, & hæc rastra. Inertes, inutiles, desides. Crates, dicũtur crates a crateo qd est teneo: q se inuicẽ teneãt, De cratibus aũt Ply. lib. xviij. c. xxxj. sic ait. Latitudo vomeris cespites versat, semen pfinus iniciũt: cratesq; dentatas super trahũt, nec sarriẽda sũt h mõ sata. Flaua ceres, flaua dř a colore, quẽ hñt matura frumẽta. Neq; neqcq̃: nõ frustra. Olympo. i. cœlo, Aequo terga, sulcoꝝ culmina, Rursus in obliquũ, Ply. lib. xviij. c. xxxij. inqt. Omne actum rectis sulcis, mox & obliquis subigi debet. Atq; imperat actus, tũc aruis imperat, quũ bene colunt. Humida solstitia, atq; hyemes optate serenas. Sẽsus est, q agricolæ optẽt ɔtria. i. hyemẽ serenã, & æstate humidã posuit eniz solstitia æstiua p ipsa æstate. Debẽt itaq; agricolæ optare, orareq;, o Dij: date nobis serenã hyemẽ, æstatẽ veꝝ humidã, ac si diceret pluuia, quæ in hyeme ventura esset, reseruetur in æstatẽ. Ply. aũt lib. xvij. c. ij. ait hyemẽ aquiloniã esse omnibus satis vtilissimam, sed arboribus inutilissimam. ergo qui dixit hyemes serenas optandas, nõ pro aratoribus vota fecit, quoniam cibus earum imber, nec per solstitia imbres vitibus cõducũt, Solstitia ptereã duo sunt, brumale & æstiuum, de qbus legito ecloga. vij. Hiberno puluere, hiberna serenitate, qua qdẽ puluis habet. Macro. li. v. sat. ait, Et vt liqueat Vergiliũ nostrũ vndiq; veteꝝ sibi ornamẽta traxisse, vnde hoc dixerit,

Solstitia qt sint.

pabula. i. nutrimẽta; siue qr oẽ vitium excoquit. i. coquẽdo expellit, & cõsumit illis. s. terris pignẽ, atq; humor inutilis exudat. i. exudãdo ɔsumit, expellit. n. ignis humorez, vñ exudare vř humor, vñ in thermis exudamus, qd verbũ cõponit ab ex, & sudo, sed qr post x non scribit. s. dicimus exudo, & exulto, exero, pexsudo, exsulto, & exsero. Sed qr ille calor, relaxat. i. relaxãdo terras facit (habet. n. ignis ẽt vim relaxatiuã vt patet in asseribus, & bacillis, q ad ignẽ laxati incuruant) verũ videt terrã ɔstringere, qd qdã verũ, si sit tenax & pinguis, plures vias. s. obtrusas prius p inutilẽ humorẽ, & relaxat spiramẽta. i. spiracula cæca. i. occlusa, & occulta (Cæcũ. n. nũc est, qd nõ videt vt aĩal, nũc qd nõ vř, vt hic cæca spiracula, nũc qd nõ pmittat videre. vt Cæcus amor) hoc est secretos, & occultos meatus: per quos spiritus aeris intret, & humor noxius euaporet, qua. s. pte succus veniat in nouas herbas, seu qr ignis durat. i. idurat magis, & astringit. i. claudit venas hyãtes. i. rimas scissuras, aperturas terraꝝ, quæ res pducit ne pluuiæ tenues, & ideo multũ penetratiuæ, ve p vel potẽtia solis, & rapidi acrior. i. vehementior q̃ terræ parum humoris habenti cõducat, aut frigus boreæ. i. illius venti septentrionalis a thracia flantis, penetrabile. i. facile penetrans, habet. n. h significationem actiuam adurat, scilicet tenues venas.

ASCEN. ¶ Multũ adeo rastris, Docet alios colẽdæ terræ modos dicẽs multũ pdesse, q rastris, hoc est magnis dẽtalibus glebas frangũt: aut cratibus suptractis, aut q ex trãsuerso iterũ ducto sulco terram intercipit, & diuidit. Optãda aũt est inqt agricolis serenitas: & siccitas in hiberno tempore, quo circa vult vt agricolæ optẽt, vt hyemales pluuiæ in æstatẽ trãsferant, nõ sic tñ scdm Mancinellũ vt re uera pluuias æstiuales optet, sed q hyemales nimiũ ne precetur, atq; abesse velit, nõ tñ videt, quid in locis calidis & siccis obesse possint añ maturitatẽ frugũ pluuiæ. quocirca posset vtrũq; optare, vt & hyeme serenitas sit: & in æstate saltem incipiẽte, hoc est vsq; ad finẽ maij, mediocris pluuia. Sed huic expositioni obstat, qd dicit, humida solstitia, quod de principio æstatis & fine veris intelligi nõ possunt. vñ si nullo modo humida solstitia recipienda censeas, posset exponi sic agricolæ optate solstitia humida. i. quæ fere humida sunt sup. serẽa & optate hyemes idest tẽpestates pluuiales serenas, tam dicit pdesse vt nullus cultus ei cõparãdus sit, nullaq; res plus ad copiam quæ in Mysia est faciat. Cõmẽtarij fere Mysia legendum putant textus tñ passim mœsia hñt. Prius q̃ ordinez posuero recitabo verba Beroaldi in Seruiũ cõtra id, qd dic de ne pticula quæ sunt: Quãuis hoc exigere videat regula grãmatices qd a Seruio pcipitur, tñ veteres scriptores sæpissime ita locuti sunt, vt hãc pticulã ne cũ verbo caueo copularẽt. hor vade vale caue ne titubes mãdataq; frangãs. Ply. Terrã cariosam caue, ne plaustro, ne ve pecore impellas. Oui. Ne fallar caue, proximus ater erit, itaq; vtroq; modo & recte & latine dicit: cum authoritas veteꝝ p regula sit, & honestissimus sit error magnos duces sequentibus. Item Vergilianus versus ve pore eruditione refertissimus eruditiorẽ exposcebat enarrationẽ. ɔcisus est iterdum Seruius in rebus magnis, copiosus in paruis. Quis. n. eliciet veram, archanãq; Vergiliani carminis sniam ex tali interpretatiõe. Gargara sunt mõtes phrygij Nemo eruditus ignorat, Gargara esse mõtes, vel potius cacumen mõtis Idæ sed curioso cõmẽtatori inqrendũ fuerat curiosius. & perscitandũ diligẽtius, an poeta posuerit gargara p mõte: quæ fertilitatis esse dicit exẽplar, ego apud Macrobium aĩaduerti Maronianum carmẽ explicari accuratissime, & lõge secus q̃ tradat a Seruio, atq; copiosius. Ait eniz Gargara nomen eẽ cacuminis mõtis Idæ, & oppidũ, & virgilium nõ de summo mõte, sed de oppido loq in Georgicis, nam apud Gargara ciuitatem: tãta erat frugum copia, vt qui magnum cuiusq; rerum nũerũ vellet exprimere pro multitudine immensa Gargara nominaret. Ita Alcæus, Aristophanes, & Varro Gargara pro multitudine posuerunt & de his intellexit Oui. illo versu. Gargara quot segetes, quot habet methymna racemos, Non ergo Gargara p monte apud Vergilium accipere debemus, prout accipit Seruius, sed pro oppido; vt sentiunt eruditi, quod positum est, in imis radicibus, Idæ montis, & defluentibus inde humoribus Gargara irrigantur, fiuntq; feracissima. Confirmat Macrobij sententiam ply. scribens in quinto. Gargara esse mõtem & oppidum. Et Strabo. in. xiij inquit. Gargarus in superioribus ideæ partibus locus ostẽditur, a quo Gargara dicũtur æolica ciuitas facessat itaq; mutilata expositio, quam Seruius & Probus tradiderunt, qui ambo nihil dixerunt, nisi gargara esse montem.

Beroaldi expositio.

Ordo. ¶ Ordo est, Is supple, qui frangit rastris. idest dentalibus glebas inertes. i. inutiles, & quasi sine arte, aliquid lucrãdi: aut pducẽdi, & trahit. s. sup glebas. i. terrã ɔcretã, crates vimineas ex viminibus & subdibus factas iuuat, i. adiuuat adeo. i. valide multũ arua, neq; nequicq̃. i. & nõ frustra ceteris flaua. s. vt arista frumenti colorata, spectat supple de, aut ex alto olympo. i.

cœlo illu. s. qd facit, & suppleiu q pspicit. i. pscindit rursus. i. iter arato verso in obliquu. i. trasuersum, ea sup. terga. i. culmina sulcoꝝ q suscitat. i. sursum priuslenat, æquore. i. campo plano & æquo pscisso. i. prius scisso: & sulcato. i. q post sulcu ductu recte ducit alteꝝ ex trasuerso, ꝛ sup. eu, hoc est, neqꝫ frustra spectat, q exercet freques tellure, atqꝫ impat agris. i. sic domat eos, vt sibi audietes. i. quasi qd impiu qꝛu vult referetes faciat. O agricolæ optate solstitia. s. æstiualia secundum Seruium, aut solstitia humida. i. hyemalia, & p. i. hyemes serenas. i. vt serenitas sit tpe hyberno qꝛ farra sup, sunt lætissima puluere. s. per siccitaté pducto hyberno, & ager est lætus hyberno puluere, & Mœsia oppidu, aut Mysia regio, nullo. i. nó vllo, nó iactat se tm. i. tantu vllo cultu, qꝛu sup. serenitate hyberna, & gargara. i. loca decliuia in mysia nó miranꝭ tm suas messes vllo cultu, qꝛ tu serenitate hyberni tpis: hoc est nullo cultu tm puentu hét, quantu serenitate hyberna, & tn est illic maximus puentus, pter it, hyberno lætissima puluere farra, in lib. n. vetustissimoꝝ carminu, q añ oia quæ a latinis scripta sunt, pposimis ferebaꝭ, inuenit hoc rusticu vetus cáticum, hyberno puluere vno luto, grádia farra Camille metes. Lætissima. s. sunt, i. fecúdissima. Lætus ager. i. ferax, ꝛ hyberno puluere. Nullo se tátu mysia cultu iactat, ꝛ ipsa suas miranꝭ gargara messes, Sensus est horu versuu, talis, vt ét Macro. lib. v. sat. ser. Cu ea sit áni tépies vt hyeme serena sit: solstitiu vo imbricu fructus optime puenuꝭ hæc aút adeo agris necessaria sunt: vt sine his nec illi fœcúdissimi Mysiæ agri rusuri sint opimoi fertilitatis, quæ de eis hetur. Ad ditqꝫ mysiæ noiatim gargara qꝛ ea vrbs posita in imis radicibus ideæ mótis defluéntibus ide humoꝛibus irrigeꝭ. possitqꝫ videri solstitiales imbres nó magnope desyderare, hæc Macro. in sat. Ego tn aliter accipio, vt sit sensus, ꝛ Mysiæ agri, nullo cultu tm se iactét, qꝛu. s. hyberno puluere. nec de solstitio ibrico intelligaꝭ naꝫ vt sup oñdimus ibi humida solstitia atqꝫ hyemes optate serenas est sensus talis, optat, vt pluuia q in hyemes ventura eét, reserueꝭ in æstaté. nó qꝛ optet reuera illud, vt æstate pluat. est. n. loquédi modus, vt quu dꝭ alicui obsequere in hꝭ nubi. in alijs vo esto aduersus. Poeta ét repetit illud tm de serena hyeme. hyberno lætissima puluere farra, nec amplius de ibrico solstitio dixit. Gargara, Macro. dicto lib, ait, qꝛ gargara hæc sunt in mysia, q est hellespóti puincia: sed significatio, nois ꝛ locis duplex est ná & cacumé mótis ideæ, & oppidu sub eodé móte hꝭ noie vocaꝭ, ꝛ ciues gargares, cu igiꝭ pstet. iqt idé gargara núc p mótis cacumie, núc p oppido sub eodé móte posito accipiéda, Ver. ñ de summo móte. sꝫ oppido loqꝭ, ꝛ Home. humidum designa subiacété móti agru Vñ hæc gargara táta frugu copia erát, vt vbi magnu cuiusqꝫ rei numeru vellet exprimé p multitudine inmensa gargara narraret, hæc ille. Sed vbi ait qd Homerus humidu designat, subiacété móti agru oñdit: qꝛ hyems serena, vbi nec ia. nec ad Solstitium imbricu referéda agri illius fertilitas, sed vt dixi, ad hybernum puluerem. ad serenam hyemem.

Gargara, vbi locoꝝ sint

ASCEN. ¶ Quid dicá iacto, &c. Prosequiꝭ intentu videlicet, qd faciat lætas segetes dicés cu admiratióe. qd dicá, sup. de illo, hoc est, qꝛtu ille psit aruis, q iacto semine. i. postq iecit semen, insequitur arua cominus. i. de pꝑe, ꝛ statim qsi pfertis manib⁹, ꝛ ruit. i. dissipat cumulos. i. globos harenæ male. i. nó aut sine cómodo pinguis. q. d. plurimu nunqꝫ pdest, ꝛ q deinde iducit satis. i. segetibus, aut semiatis, fluuiuꝫqꝫ p. i. (Est. n. epexegesis. i. expositio prioris p posterius) riuos sequétes. i. decliuétes i agru, & cu ager exustus. s. nimio caloꝛe æstuat. i. feruet, & hꝭ herbis morientibus p nimia. s. siccitate. Ecce. q. d. pter opinioné, ꝛ eu nim me spet, qꝛ. s. illic aq pter fluerét, vbi pauloañ táta siccitas erat vt oia exarescerét, ipe elicit. i. p aq ductus aut canales educit supcilio. i. ex editioꝛe loco, qꝛ alr negret deriuare, mótis cliuosi. i. multos cliuos hñtis vndá. i. aquá exúdáté. Illa. s. aq cadés. i. defluéns, ciet. i. excitat murmur raucu. i. infractu p saxa leuia. i. polita frequéti ipetu, ꝛ téperat scatebris. i. scaturiginib⁹, ꝛ ebullitióibus, ac véis aqꝫ effundétib⁹, arua arétia. s. siccitate. Quid sup. de illo dicá, qꝛtu iuuet arua, q de culmus. i. herba spicá sustetás pcúbat grauidis aristis, ipe depascit. i. pascédo pecora absumit, luxurié. i. vegeté copiá, & supabúdátis segetu. s. pinguiu culmoꝝ ac stipulaꝝ: in tenera herba. i. pusqꝫ sese in spicæ collegerit formá, cu. s. qñ sata æquát. i. coopiút p æqualé altitudiné sulcos. Et qd sup. dicá de illo, q deducit. i. aufert harena bibula. i. p suppositioné harenæ multu aq bibétis, humoꝛé paludis, hꝭ est palustré, q pcipue nocet: deducit inqꝫ pfertiꝫ. i. pcipue si amnis. i. fluuius ex ibꝛe subito genitus (q a circúnatádo dꝭ, circúfluit. n. agros) abúdás. i. supexcrescés exit. s. ripas, ꝛ limites suos mésibus icertis. i. vernis: aut autúnalibus, qbus tépestas incerta est, núc pluuiosa, núc suda, nisi sit sensus, in mésibus certis. i. quibusda, & non oibus, qꝛ si frequens: aut iugis esset inundatio, frustra fieret desiccatio⁹. Si ergo amnis exit: aut in mésibus certis, sed maioꝛ manus, legentium est icerti vna dictione: q dꝛ ab⁹, & tenet oia limo obducto. i. supducto late. i. ampliter, aut in latu, vñ. i. a quo limo, lacunæ. i. receptacula aquaꝝ cauæ. i. excauata, aut capacis, vt caua videanꝭ: sudát. i. distillát humoꝛe tepido. i. pluuia cu qdá tépoꝛe decidéte.

Epexegesis qd sit

> Quid dicam iacto qui semine comminus arua
> Insequitur cumulosqꝫ ruit male pinguis arenæ?
> Deinde satis fluuium inducit, riuosqꝫ sequentes?
> Et cum exustus ager morientibus æstuat herbis?
> Ecce supercilio cliuosi tramitis undam
> Elicit illa cadens raucum per leuia murmur
> Saxa ciet scatebrisqꝫ arentia temperat arua.
> Quid qui ne grauidis procumbat culmus aristis.
> Luxuriem segetum tenera depascit in herba.
> Cum primum sulcos æquant sata? quiqꝫ paludis
> Collectum humorem bibula deducit arena?
> Præsertim incertis si mensibus amnis abundans
> Exit? & obducto late tenet omnia limo.
> Vnde cauæ tepido sudant humore lacunæ?

SERVI. ¶ Cóminus, statiꝫ male pin. nó piguis. i. sterilis. Ruit. i. eruit, & é agétis. Alr aút dicimus, Ruit alto a culmie Troia. Deide satis fluuiu. Post gñales agriculturas, trásit ad spés, ꝛ ad culturas veniétes ex tpe. Ná & irrigare, & siccare nó pueniꝭ, nisi ex magna siccitate: aut nimio humoꝛe. Sequétes, iuges, aut epitheto est riuoꝝ. Morientib⁹. Scdm pythagoricos, q volut, qcqd crescu hꝛe aiaꝫ, vñ est iterfice messes, Ecce. i. ex iprouiso. Supercilio, Altitudie, summitate terraꝝ: Raucu p leuia murmur, vt nó solu vtilitaté, verumetiá voluptaté afferat. Leuia, lubrica, detrita, nitida. Scatebris, Ebullitióibus, qs iacit aq incidés in rimas, Vñ & vasa æstuátia scaturire dñr. Aristis, p spicis posuit. Dicimus aut hic spicus, ꝛ hoc spicu. Cice. i arato. Spicu illustre gerétes i signi corpe vgo, sꝫ. m. g. hét vtruqꝫ numeꝝ, in neutro singulare tm. Luxurié. Recte dicit, vt oñdat ré supflua, & nocituris: nisi amputeꝭ. Cu pmu sul. æ. sa. Cu herbæ adhuc teneræ, añq cogant in culmos. Et é hꝭ Ver. hemistichiu vnu de inuictis.

Spicum: qd sit

MANC. Deducit, detrahit, hoc é siccat, vt Riuos deducere. n. r. n. i siccare. Incertis: i opportunis, sunt aút hi veris, ꝛ autúni, ná ꝛ i hyeme frigus, & i æstate caloꝛes certi sunt. Obducto, supito, supfuso. Tepido noxio, inutili. Lacunæ sunt fossæ, i qb⁹ aq collecta maneꝭ. ¶ Quid dicá iacto. Hesiodus qqꝫ ait, Semia qui terræ cómittis pene sequaꝭ Seruulus, atqꝫ auib⁹ rastro sata læta recódat. cóminꝭ. vicie, illico, ná cóminus pprie sigt qꝛ cu manibus. Eminus vo lóge, qsi e máibus. Cumulos, glæbas. Ruit. dissipat. male piguis: nó piguis. Satis fluuiu iducit. Segetes irrigádæ sunt, vbi nimia siccitas euéit, ná rigua, vt Ply. scri. li. xvij. c. xxv. æstiuis vapoꝛib⁹ vtilia: hyeme inimica, autúno, varia. circa canis ortu rigua maxie psut. Riuosqꝫ seqntes, qꝫ p. i. p epexegesiꝫ seqntes. i. defluétes, vꝭ decurrétes. Exustus caloꝛ nimio æstuat: seruet morietib⁹ herbis, licet arboꝛes, ꝛ herbæ tá róne, q sensu careát, tñ, vt ét. Macr. li. j. de som. ait, qꝛ crescédi tñ mó vsus i his viget, hac sola pte viuẽ dñr: moꝛiuꝭ itaqꝫ: vbi crescédi via deest. supcilio fastigio, sumitate. Cliuosi tra. iclinate: decliuisqꝫ viæ, Trames dꝭ trásuersa via, vꝭ angusta a trásmeádo. Elicit educit, euocat. Læuis: attrita. Ciet, excitat, cómouet. Scatebris, ebullitióibus, q ñut, quu aq in aliqs rimas defluit. Quid videlꝫ de illo dicédu. Grauidis aristis, spicas itelligit. Luxurié segetu. i. vbertaté, supfluitaté ue ꝛ intépestiuá abúdátiá, vt ait Nonius. Ply. ét li. xviij. vitija frugu ait, Inter vitia segetu, ꝛ luxuria é quu onerata fertilitate pcubut, ꝛ paulo iferi⁹ seq ca. sit. Luxuria segetu castigaꝭ dére pecoris, i herba dútaxat, ꝛ depastæ qdé: vꝭ sæpi⁹ nullá iniuria i spica sentiut. Sulcos æquát: cu adhuc herbæ sut teneræ, añq cogát i culmos. Bibula deduc harena. i. diminuit, remouet, siccat paludis humoꝛé collectu, deduciꝭ át humoꝛ, bibula supiecta, aut gra cili, bibulaqꝫ sup humidá, ac ppigué. Sꝫ demét opꝫ é qd n. pt speraꝭ, q talé colit' Bibula, q humoꝛé bibit. Incertis mésib⁹. i. dñi tpe, ac autúni, hyemis. n. certu é frig⁹, æstatj cert⁹ é caloꝛ. Veris vo, ꝛ autúni tpib⁹ núc frig⁹, núc caloꝛ é. Hic Naso h. ij. de arte, dixit de autúno. Quu mó frigoꝛib⁹ pmimur, mó soluiꝭ æstu. Aere nó certo corpa lágoꝛ hét, fiut ét pluuiæ maxiæ, ac fulmia. Vñ Ply. li. ij. c. lij. ait. Vere aút ꝛ autúno crebrioꝛa fulmia, ꝛ Ver. li. iij. Geo. vere mádet vdo terræ. Obducto, pducto, pfecto, circususo, Tepido huoꝛe, Ply. li. xviij. de vitijs frugu ait. Nascuꝭ ꝛ vermiculi in radice, quu seméte ibribus secutꝭ icluserit repétinus caloꝛ humoꝛé, gignunꝭ & in grano, cu spicæ in pluuijs caloꝛ inferuescit. Lacunæ, lacuna vt Fest. ait. est aq collectio, & a lacu derivat.

Lacuna vñ dicta

Nec tñ

Nec tamen, hæc cum sint hoiumq;, boumq; labores
Versando terram experti, nihil improbus anser.
Strymoniæque grues, & amaris intyba fibris
Officiunt, aut umbra nocet, pater ipse colendi
Haud facilem esse uiam uoluit, primusque per artem
Mouit agros curis acuens mortalia corda.
Nec torpere graui passus sua regna ueterno.
Ante Iouem nulli subigebant arua coloni.
Nec signare quidem, aut partiri limite campum
Fas erat, in medium quærebant, ipsaque tellus
Omnia liberius nullo poscente ferebat.
Ille malum uirus serpentibus addidit atris.
Prædarique lupos iussit, pontumque moueri.
Mellaq; decussit folus, ignemq; remouit.
Et passim riuis currentia uina repressit.
Vt uarias usus meditando extunderet artes
Paulatim, & sulcis frumenti quæreret herbam.
Et silicis uenis abstrusum excuderet ignem.

SERVI. ¶ Nec tñ. h. est ordo: nec tñ nihil officiunt. Sn̄s est, q̃ etiã post tot labores nocumẽta inueniunt, nisi ꝓuideris. Improbus, insatiabilis, nulli ꝓbãdus, intyba, male q̃dã accipiũt auem esse itybã amari iecoris. Sũt. n. cicorea, quoꝝ radices multæ segetes ambiũt: ꝛ necat. Fibris aũt abusiue dixit, q̃ radices itiboꝝ hac: atq; illac decurrũt, vt fibræ per iecur. i. Venæ q̃dã, & nerui. Amaris, nocẽtibus. Viã, rõnẽ, & artẽ, colendi. Primusq; p a. excusat quæ videnẽ posse dãnari in Iouẽ, q̃ voluerit illis necessitatibus excitare igenia hoĩuꝫ, quæ ex abũdãtia: & ocio torpescũt. veterno. Pigritia. nã veternũ est morbus intercus. i. hydropisis, quæ hoĩes reddit pigros. In mediũ. i. in cõe. Liberius, supra enim dixit. Atq; impat aruis. Malum, Nam & bonum virus quemadmodum bonum venenum dicitur, aut a viꝫ neq; nũc reperitur, nisi in nominatiuo, actõ, ꝛ vctõ apud priscos etiã in gtõ, Lucre. tetri primordia viri. Remouit occuluit, & nõ penitus sustulit. Excuderet: studiose reperiret.

PRO. ¶ Strimoniæq;, dictæ sunt a strimone thraciæ flumine, vbi maxime per æstum morant. Nec torpere graui passus. s. r. n. veternum grauem somnum volunt intelligi spectãtem ad interituum. quem medici Lethargum vocant.

ASCEN. ¶ Nec tñ hæc, &c. Postq̃ edocuit diligẽtiã agricolis in colẽdo agro seruãdam, subiũgit iniser a coꝝ fata, vt q̃bus officiũt ac nocẽt plurima, vt aues, herbæ, & vmbræ. Veꝝ ne temere oĩa ptigere cẽseas, dicit a Ioue, id istitutũ, vt nõ torpesceret hoĩes simul q̃ cũ agro se colerẽt exercitationib⁹ assiduis. Nã si, vt sb Saturno quõdã oĩs ferat oĩa tellus, ꝛ id q̃dẽ spõte nemo agrũ coleret: dicit ergo Iouẽ Saturni filiũ imutasse tp̃a p̃ris sui, qua occasione p̃stita trãsit ad varia diuersoꝝ inuẽta, agricolis p̃sertim vtilia, sed ne in re manifesta plixioꝛ sim.

Ordo. ¶ Ordo est. Nec pro & nõ, & cũ hæc. i. p̃ius dicta sint labores: & hoĩum: & boũ expti. i. inuẽti, & in expientiam adducti (ponit̃. n. in significatione passiua, cũ sit verbũ cõe experior) versando. i. arãdo, ꝛ colẽdo terram, tñ anser iprobus. i. iprobãdus, & detestãdus, vt q vbi nihil sæuerit, decerpat, & vastet, & grues strymoniæ. i. circa strymonẽ lacum, aut amnẽ in ꝯfinibus Thraciæ, ꝛ Macedoniæ ꝟsati plurimũ solitæ, & ityba. i. herbæ amaris fibris. i. quæ hñt amaras, ꝛ nociuas fibras, q̃bus fruges attrahunt̃. officiũt. i. nocẽt: & ꝯtrarium eius, qđ deberẽt: faciũt (Nã cum offim in bonã p̃tẽ accipiat̃, fere q̃ras q̃uo officere sit nocere. Sed sũt, q offim ab efficiẽdo deductũ velint: alij dicẽtibus huius p̃põnis obesse duplex significatus, alteꝝ. n. qđ est q̃si, ꝓpter, vt ob pietatẽ. i. ꝓpter pietatẽ, & sic offim est: ꝓpter qđ q̃dq; istitutũ: & factũ est, alteꝝ vero q̃si ꝯ vñ obsum, obsto, obdo, oppono, offõ, quasi ꝯ sum, sto: do, & pono, & facio ꝯ id, qđ debeã (aut vmbra nocet: sed ipse pr̃. s. Iupiter, q dr̃ iuuãs pr̃, haud. i. non, voluit, viam. i. modũ, & rõnẽ colẽdi esse facilẽ, imo voluit eẽ difficilẽ, & ipse Iupiter mouit p̃mus agros. i. p̃mus exercuit p labores, acuẽs corda mortalia curis, nec passus sua regna. i. hoĩes sui tp̃is torpe. i. pigrescere, graui. i. nociuo ꝛ molesto, veterno. i. vitio somnolẽtiæ, ꝛ obesitatis ex torpore pcreato. Nulli coloni. i. agricolæ, subigebãt. i. domabãt, vñ dictũ est, atq; imperat aruis: subigit aũt arũ, q ipm ad iussum suũ qua vult, terre facit, ante Iouẽ. i. p̃usq̃ȝ a Iupiter subegisset. Nec fas erat signare q̃dẽ cãpum, aut ptiri cãpũ limite. i. lapide ad dirimendos agros in ꝯfinio posito: sed sup. hoĩes, quærebãt. i. reponebãt in mediũ, ꝛ ipsa tellus ferebat oĩa liberius. i. oĩno libere, ꝛ nõ subacta, hoc est nullo poscẽte. i. exigẽte: spõte videlꝫ sua, ille. s. Iupiter, addidit serpẽtibus atris. i. nociuis virus. i. venenũ suũ: & iussit lupos p̃dari. i. p̃das auferre, & iussit põtum. i. mare moueri. s. p nauigationẽ auaritiæ potissimũ cã inuẽtaꝫ. Et ipse decussit. i. deorsuꝫ, & in terrã excussit, mella, folijs. s. arboꝝ, hoc est frõdibus, in q̃bus copiose p̃us repiebat̃, ꝛ remouit. s. ab vsu mortaliũ, ignẽ, ꝛ repssit. i. coercuit vina currentia passiꝫ riuis. i. p riuos, vt. s. vsus. i. opus: ꝛ vtilitas extũderet. i. extorq̃ret, & violẽter pareret, varias artes: meditãdo. i. exercitãdo, & vt vsus q̃reret paulatiꝫ. i. paulo tenus, & successiue, post. j. s. ceres docuerat herbã frumẽti in sulcis. i. p arationẽ: & cultũ terræ, ꝛ vt excuderet. i. cudẽdo, ꝛ ꝯcutiẽdo eliceret, ignẽ obstrusuꝫ. i. delitẽteꝫ, in sup. venis silicis. i. lapidi illius p̃duri.

MANC. ¶ Nec tñ. hic oñdit author vltra p̃dicta curãdũ ẽẽ, ne aues, & alia obsint aruis. Improbus, nocẽs, sæuus. Strimoniæq; gru. strymõ amnis, vt Soli. docet iter macedoniã, ꝛ thraciã terminũ facit, q ab hæmi iugis irrigat, id quoq; asserit Ply. lib. iiij. ibi aũt grues maxie pæstũ morant̃, vñ ꝛ ꝓbus inqt: ityba huius noĩs variationẽ late in spica docuimus, itybũ aũt, ꝛ cicoreuꝫ ꝑ eo dẽ Ply. vr accipe li. xx. Amaris fibus, sunt. n. itybi radices amaræ gustu, q̃e hẽt plurimas, ac ꝓfusas. Fibris. i. radicibus antiq. n. vt Varro ait, fiorũ dicebãt extremũ. Aut vm. no Ply. li. xvij. c. x. de vmbris arboꝝ nocuis, ꝛ iucũdis ait, iuglãdiũ grauis, & maxie ẽt capiti hũano, oibusq; iuxta satis necat gramina, ꝛ pinus, ficoꝝ leuis, q̃uis sparsa. io q̃ iter vineas ferĩ nõ verãt̃. Vimorũ, & leuis ẽt nutriẽs q̃cũq; opacat ineũda ꝛ platani iuglãdi sigdẽ, pinorũq;, & piceaꝝ: & abietis venenũ est. Primusq; partes mouit agros, de aureo seculo, qđ sub Saturno fuit. Oui. li. j. met. ait. Mox ẽt fruges tellus inarata ferebat. Nec renouatus ager grauidis canebat aristis, de argẽteo ꝟo seculo, qđ sub Ioue fuit: inqt Iupiter antiq ꝯxit tp̃a veris, Semina tũ p̃mũ lõgis cerealia sulcis, Obruta sunt, pssiq; iugo gemuere iuuẽci. Acuẽs accẽdẽs, excitãs. Torpe pigro ẽẽ ꝛ segnia. Oui. n. ait oe p̃ seculo. Mollia securæ pagebãt ocia gẽtes. Veterno. i. somno, nã, vt Festus inqt: veternosus dr̃, q graui p̃mit̃ somno. Prob⁹ ẽt inqt, q̃ veternũ grauẽ somnũ uolũt itelligi spectãtẽ ad iterteũ, medici lethargũ vocãt. Ply. ẽt ait li. viij. de vrsis. Tã graui somno p̃miunt̃, vt ne vulneribus q̃dẽ excitari queãt, tũc mix in modũ veterno pinguescũt. Coloni agroꝝ cultores. Limite. i. tramite. ver. li. xij. Limes agro positus. Nec si. q. iure cõi p̃uati: ac separati agri nihil erat: iure ꝟo gẽtiũ agris terminum positũ, qđ q̃dẽ notat̃ large ex hoc iure gẽtiũ digestis de iustitia ꝛ iure: & in paragrapho aũt gẽtiũ. istitu. de iure natura. gẽ. ꝛ ciui. scribit̃. n. ibi, ex hoc iure gẽtiũ itroducta sunt bella, discretæq; gẽtes, regna ꝯdita, dn̄ia distĩcta, agris terminis positi, ꝛc. In mediũ: in cõe q̃rebãt victũ. s. Mellaq; decussit. Naso li. j. meta. de ætate aurea inqt. Flauaq; de viridi stillabãt ilice mella. Igneq; remouit. Iratus Iupiter, q̃ a Prometheo deceptus eẽt i portiõe hostiaꝝ, mortalib⁹ eripuit ignẽ. ne carnis vsus vtilis boib⁹ videret̃, cũ coq nõ posset. Currentia vina, Oui. ẽt ait flumi a iã lacti, iã flumĩa nectaris ibãt. Vsus opus, vl' vtilitas. Excudẽt, cudẽdo eliceret, ẽ. n. cudẽ a cudẽdo dcm̃, vt Fest. ait

Tunc alnos primum fluuii sensere cauatas.
Nauita tum stellis numeros, & nomina fecit.
Pleiadas, Hyadas, claramq; Lycaonis Arcton.
Tum laqueis captare feras, & fallere uisco
Inuentum, & magnos canibus circundare saltus.
Atque alius latum funda iam uerberat amnem
Alta petens, pelagoque alius trahit humida lina.
Tum ferri rigor, atque argutæ lamina serræ.
Nam primi cuneis scindebat fissile lignum.
Tum uariæ uenere artes, labor omnia uincit
Improbus, & duris urgens in rebus egestas.

ASCEN. ¶ Tũc alnos, &c. Docet igit̃ varia inuẽta p egestatẽ, & primo nauigationẽ: ꝛ ꝓpter eã syderꝝ obseruationem, deinde aucupiũ, ꝛ piscationẽ, tunc arma mechanicoꝝ operꝝ, ꝛ tandẽ oĩa p egestatẽ inuenta concludit. Signanter aũt dicit alnos cauatas tunc primuꝫ excogitatas, quia in paludibus primo nauigatio fuit, & ea lyntribus ex alno, videlꝫ cauatas: ea enim arbor cũ sit fragilissima, aeri exposita, in aq̃s tñ p̃dura est, vt ergo fœcundo ingenio eũ poeta ẽt ordinẽ reꝝ iuentaꝝ tangit, post scaphas aũt, & litbres inuentæ sunt rates, q̃bus se ẽt mari credebant, vñ Hora. j. car. Illi robur, ꝛ æs triplex circa pectus erat, q fragilẽ truci cõmisit pelago ratẽ, p̃mus, tũ naues, quaꝝ quæ prima fuerit dictũ est in Bucolico, ibi. Et altera, q̃ vehat argo.

Ordo. ¶ Ordo aũt est. Fluuij (qr mari non dũ se crediderant mortales) sensere. i. si sensum habuissent sentire potuissent, tunc primũ. s. postq̃ Iupiter reꝝ penuriaꝫ induxerat: alnos cauatas. i.

scaphas, & linthres ex alnis cauatis, vnde postea naues excogitate sunt, senserũt aũt, q̃ naues imisse aq̃s sulcãt eas. Tũ .i. deinde nauita .i. is q̃ nauib⁹ vsus est, p syncopã aũt loq̃tur, q̃ nauitã dicit, fecit stellis numeros .i. ɔstituit, quot stellæ signum facerẽt, ⁊ noĩa .i. quar rex, & potissimũ aĩantiũ noĩbus appellarent, vñ discedit a fictionibus poeticis in re seria, nã poetæ fingũt varia aĩalia in sydera trãslata, poeta aũt hic inuit, ea pmũ fuisse: sed aliq̃ñ noĩa accepisse ppter effigies aĩaliũ quas repsentant (vtit̃ aũt elegãti breuitate, q̃ per id: qđ dicit, id qđ nõ dicit itelligit. Si .n. nauita stellis numeros, ⁊ noĩa fecit, id se eisse ɔstat, vt eax directione nauiget, vnde nauẽ inuentam eẽ significat, sine qua nauita dici nequiret) noĩa inquã fecit, videlicet pleyades .i. vocauit quasdã pleydas, quæ .vij. stellæ i cauda tauri sunt, & a nostris vergiliæ vocant̃, & hyadas, quæ circa cornua tauri ẽt septẽ sunt, & syades pmũ, deide suculæ aliquãdo vocatæ a pluuijs aũt dictæ sunt (Sunt aũt accusatiui græci tertiæ declinatiõis, ac si sit, hæc pleyas huius pleyados & hæc hyas huius hyados in plurali hæ pleyades & hyades) & arctõ .i. vrsã maiorẽ lycaonis .s. filiã clarã, q̃ stellas habet .xxj. aut illustrẽ, & multis v̾sibus memoratã. Tũ .i. deide iuentũ est captare feras laqueis .s. pedicis, ⁊ fallere .s. aues, pcipue visco & iuentũ est circũdare magnos saltus, q̃ tũc pax terræ habitabat̃, canibus .s. venaticis. Atq; alius verberat iã .i. interea dũ venationi studẽt, latũ amnẽ funda .i. iaculo, & rete petẽs alta .i. pfunda: vbi maiores sint pisces, & alius trahit pelago .i. e mari: lina humida .i. rhe/ na, lĩnea humefacta p imissionẽ in aq̃s ad captãdos pisces. Tum .i. deinde post dicta rigor ferri, sup. inuentus est: & id qdem argute dicit, nam ferx fuisse, ⁊ eo vsos fuisse ẽt in nauibus fabricandis verisimile est, sed postea inuentus est rigor ferri .i. modus indurandi ferx: & temperandi more chalybum, & lamina serræ argutæ .i. subtiliter excogitatæ, aut sonoræ, dum quid ea, secatur. Nam pmi sup. mortales scindebant lignum fissile .i. quod faciliter findit̃. cuneis .i. eiusmodi instrumentis, quæ a lato in angustũ, ⁊ acutũ desinunt, & ex ligno duriore ac ferro fiunt. Tum .i. deinde paulatim variæ artes venere .i. excogitatæ sunt, aut venere i vsũ hominis, labor improbus .i. insatiabilis, & modũ nesciens: vicit .i. superat, & domat omnia: nihil est, quod longo labore nõ inueniatur, aut fiat ab homine, inueniẽdi autem causa est egestas, vnde subdit, ⁊ egestas vrgens in rebus duris, idest quas durum est pati, aut quibus dux est carere, vincit oia.

SERVI. ℂ Numeros, currẽdi modos .i. ortus, & occasus, qđ si est q̃si rem phorum pteriuisit. Nam tm̃ de noĩbus dicit, vt pleyades hyades. Nã Hipparch⁹ scribẽs de signis cõmemorãnt, quot in quoq; signo claræ, quot secundæ lucis, quot obscuræ stellæ sint. Pleyades signũ est ante genua tauri, quod ortu suo pmã nauigationis tps ostentat, dictæ ab eo qđ est πλέειν nauigo latine, Vergiliæ dicunt̃ a verni tpis significatione. Hyades vero sunt in fronte tauri, q̃ ortu suo ɔcitant pluuias latine suculæ dicunt̃ ἀπὸ τοῦ ὕειν. Arcton. Elicẽ dicit vrsam maiorẽ, nam minor dr̃ cynosura. Lycaon rex archadiæ habuit filiã Calisto, quã cũ vitiasset. Iupiter Iuno in vrsam cõuertit. Postea Iupiter miseratus in signum cœleste ɔuertit. Fallere visco, non ad feras, sed ad aucupium referas. Et magnos ca. cir. sa. iter ad venationẽ. Male aũt de aucupio respuẽtes totũ referũt ad venationẽ, cũ dicũt fallere visco, p visceratione, constat .n. luparios canibus tinctis veneno necare lupos: qđ non pcedit, ꝯ aliud est h̃ viscũ visci, & aliud h̃ viscus ris. Ergo si de carne loq̃batur, viscere erat dicẽdũ. Fũda genus rhetis: qđ βόλος dr̃ Humida li. Verriculũ intelligit. Rigor: Duritiæ, inde rigidus, durus. Serræ. Perdix sororis Dædali filius eximium, & serrã inueniisse dicitur. Improbus: vel magnus, vel nulli probabilis Duris vrgens in rebus egestas. Persi. magister artis: igenijq; largitor, venter negatas artifex sequi voces.

PRO. ℂ Pleiadas hyadas. e. q;. l. a. pleiades vergiliæ dicunt̃) vt quibusdã liquet) q̃ sint Atlãtis & pleiões filiæ: vel ἀπὸ τοῦ πλέειν dictæ. Idcirco quod eax ortu pma cura fit nauigio, quarũ mẽtionẽ facit Oui. in phaenomenis dicẽs de pseo. pleiades ãn genus septẽ radiata ferunt̃. Sed tm̃ apparent, sup. opaca septima nube Hyades existimant̃ eẽ in cornib⁹ tauri, aut in ore, q̃s imperiti suculas appellãt a rbitrãtes ἀπὸ τοῦ ὑὸς, hyadas dictas. Sed errãt, dictæ sunt .n. ἀπὸ τοῦ ὕειν: hoc est a spargẽdo. Et .n. pluuiũ sydus, hoc nõ temere orit̃, vt nõ imbres sequant̃ Lycaonia arcton. dicit vrsionẽ, & vulgarẽ seqtur historiã. Iupiter .n. Calisto Lycaonis filiã credit̃ mutatus in dianã cõpressisse: quæ grauida mutata in vrsam ira iunonis peperit puerũ Arcada quẽ Iupiter ne venans matrẽ feriret, mutatum in eã. dẽ formã cũ ea inter sydera retulit, sunt aũt ibi duæ vrsæ maior & minor: maior helicæ, minor cynosura vocat̃. Cũ iã glo. atq; arbuta .s. d. f. e u. d. n. arbuta sunt arbusculæ, quæ in syluis frequẽter nascunt̃, quæ pleriq; vnedones vocãt, dodona locum ɔtinentem quercus, quæ ɔtinent̃, erat dicta. est aũt templum dodonei iouis in chaonia pte epiri: quæ hoc noĩe appellatur. Alnos cauatas, pipbrasis est nauiũ. Alnus .n. pinus, & piceæ ad aquax ductus in tubos cauant̃, obrutæ terra plurimis durant annis. Ply. li. xvj. Stellis numeros. Ply. li. ij. c. xlj. seri. esse. lxxij signa, quæ sunt rex, aut aĩantiũ effigies, in quas digessere cœlũ periti, in his q̃dã mille sexcẽtas annotauere stellas insignes videlz effectu, visu ve. Iginus aũt scribit, q̃ Mercurius pmus meses instituit, ⁊ puidit sydex cursus. Euhemerus vero pmam ait venerẽ astra ɔstituisse: & Mercurio demonstrasse, sed Mani. lib. j. ait. Tu pnceps, authorq; sacri cyllenie tãti. Per te iaz cœlũm terris, iã sydera nota. Iosephus aũt seri. q̃ Adã duas colũnas reliqt. Vnam æneã: alterã lateritiã, in q̃bus sydex motus descripserat Lactã. li. ij. c. xiiij. docet ægyptios oliz pmos cursus sydex, ⁊ defectus notasse. Dio. li. iiij. Atlantẽ de sphera pmum iter hoĩes disputasse. Ply. ẽt li. vij. Atlantẽ libiæ filiuz astrologiam inuenisse scribit, vt alij dicũt assyrij. Sphæra in ea milesius Anaximãder inuenit sydex obseruationẽ, in nauigãdo phœnices. Pleiades. Ply. li. ij. c. xlj. scribit eẽ in cauda tauri stellas .vij. q̃s appellauere Vergilias in qt in frõte suculas. ide Varro. Gel. li. quoq; li. xij. c. ix. asserit dicẽs. Sicut cæteræ ptes, & reliq imago tauri ɔfirmata: & q̃si depicta est locis, regiõibusq; eax stellarum, q̃s græci pleiadas, nos vergilias vocamus. Iginus ẽt docet inter tauri finitionẽ: ⁊ arietis caudã stellas esse, quas Vergilias nr̃i, græci aũt pleiadas appellauerũt. Dictas aũt, q̃ ex pleione oceani & Atlãte sint natæ. Hæ numero septem dicuntur, sed nemo amplius q̃ sex videre põt æstimaturq; chorẽ ducẽ stellis, eas stellas: Vergilias nostri dixere, q̃ post ver exoriuntur Ex pdictis ergo pz pleiades nõ eẽ signũ añ genua tauri, vt ille dixit De his aũt latius habet̃ li. iiij. fa. Hyades scrib. Iginus taurũ habere in cornibus stellas i vtrisq; oculis singulas in frõt e medis vnã, ex q̃bus locis cornua nascunt̃, singulas, q̃ .vij. stellæ hyades nũcupãtur. Gel. lib. xij. c. xj. docet, q̃ hyades a nobis pmo syades, deinde suculæ appellatæ hyadesq; ab hyo .i. pluo, naz & quũ oriunt̃, ⁊ quũ occidũt largos ĩbres cient, sed de eisdẽ latius Gel. Claræq; lycaõis arctõ de arcto maiori loquit̃ hæc ãt Iginio teste. Hesi. ait eẽ Calisto noĩe Lycaõis filia, q̃ a ioue in vrsæ speciẽ cõuersa fuit. cum aũt Arcbadẽ puerũ ex ioue genuisset, ipsã cũ filio Iupiter inter sydera collocauit, eãq; Arcton filiũ Arctophylaca nominauit minorem vero arctõ iginius idẽ Cynosuraz eẽ vnã de iouis nutricibus seri. sic ẽt Elicẽ, hinc p bñficio i cœlo collocatas, & vtrasq; arctos dictas, quas nr̃i septẽtriões. dixerũt Oẽs aũt, q pelopõnesum incolũt maiori vtunt̃ arcto. phœnices vero minori, quã studiosius pspiciẽdo diligẽtius nauigare existimant̃ hinc apud Oui. fasto. iij. legit̃ eẽ duas arctos, quax Cynosura petat̃, Sydõas elicẽ graia carina notet. Clarã arctõ. clarã ait. qm̃ maior arctos stellas hẽt .xxj. minor vero stellas hẽt tãtũmõ .vij. Tũ ferri rigor .s. inuẽtus ẽ. Ply. li. vij. ait, q̃ ferrũ Hesiõ in Creta eos inuenisse seri. q vocati sunt dactyli idæi, fabricã ferreã inuenere Cyclopes Lamina ea dr̃ lata portio ferri æris plũbi, stãni, auri, argẽti, bractea v̾o potius auri, argẽti ve, ac oricbalchi, ẽ .n. tenuis, ⁊ sua spõte plicabilis. lamina ãt crassior. Serræ Ply. li. vij. seri. Dædalũ fabricã materiã inuenisse, ⁊ in eã serrã, asciã, ppẽdiculũ terebrã, glutinũ. Normã ãt ⁊ libellã, & tornũ & clauũ theodorũ samiuz, Ouid. in li. viij. meta. oñdit Perdicẽ Dædali ex sorore nepotẽ, circinũ, & serram inuenisse. Dio. do. li. v. seri. q̃ talus adolescẽs filius sororis Dædali, q ab eo erudiebat̃, igenij acumine inuẽit rotã, qua figuli vtunt̃. Deinde repta serpẽtis maxilla. paruulũ cũ secuisset lignũ, imitatus postea dẽtiũ serpẽtis spissitudinẽ, ferrã ferreã fabricauit. Reppit ẽt ⁊ tornũ inuidia motus Dæda. hũc puerũ dolo iterfecit. Labor oĩa vin. hic ẽt Manliusli. i. ait. Oia conãdo docilis solertia vicit, Vrgẽs in rebus egestas. Manil. lib. i. Et labor ingeniũ miseris dedit, & sua quẽq;, Aduigilate sibi iussit fortuna premendo.

ASCEN. ℂ Prima ceres ferro. Redit ad istitutũ suũ vt .s. agriculturæ authorẽ significet dicẽs cererẽ eã inuenisse, tãgẽs paucis ei⁹ difficultatẽ, vt diligẽtẽ reddat agricolã, additurus mox arma, seu instra q̃bus agricolis vtẽdũ ẽ. ℂ Ordo igit̃ ẽ. Ceres instituit .i. statuit, & docuit pma .i. p̃usq̃ alius q̃spiam mortalis .s. hoĩes cũ ipsa p immẽtũ suũ imortalitatẽ meruerit: ⁊ des frugũ habitasit, vertẽ .i. vertẽdo colere terrã, ferro .i. q̃buscũq; armis, ac instrumẽtis ex ferro factis, aut ferro munitis, vt vomere, bidẽte marris fossorijs, ⁊c. tũc sup. cũ glãdes, atq; arbuta .i. fruct⁹ arbutorum

Prima Ceres ferro mortales uerte. & terram
Instituit, cum iam glandes, atq; arbuta sacræ
Deficerent syluæ, & uictum Dodona negaret.
Mox & frumentis labor additus, ut mala culmos
Esset rubigo, segnisq; horreret in aruis
Carduqs, intereunt segetes, subit aspera sylua.

Lappæq;

Lappæq;, tribuliq;, interq; nitentia culta
Infelix lolium & steriles dominantur auenæ.
Quod nisi & assiduis terram insectabere rastris,
Et sonitu terrebis aues, & ruris opaci
Falces premes umbras, uotisq; uocaueris imbrem.
Heu magnum alterius frustra spectabis aceruum.
Concussaq; famem in syluis solabere quercu.

SERVI. ¶ Ceres pma. Oē genus agriculturæ bobus idicauit, nā quia vel Osyris, vel Triptolemū aratrū iuenisse dicāt, ille ni omnē agriculturā docuit, Nā ferro dicēdo, oīa agriculturæ ferramē/ta cōprehēdit. Sacræ, et sacræ emphasis est. Dodona est vrbs epi/ri, iuxta quā nemus est Iouis sacrū, abūdās glādibus, vnde p excel/lētiā illius meminit. Additus, vel datus, si nihilm ali añ habue/rit. Vel additus: qz añ erat, sz non huiōi. Esset: ɔsumeret, vt est mollis flāma medullas, Rubigo genus est vitij, q̄ culmi peunt sz iproprie dr, nā pprie rubigo est, vt ait Var. vitiū obscœnæ libi/dinis, qd vicus vocat. Segnis, ifœcūdus. Aspa sylua. notādū est de herbis syluā dictā. Infelix lo. ifœcūdū, ɔ feliceq; trahit h/inū. Steriles aue. ad discretionē eaz, q̄ serunt. Qd nisi z a. t. Iā ɔcludit, & h dic, ne sæpe sari feris pp illud, z amaris intyba fi/bris, Offiū, nisi aues fugaueris pp illud. Strymoniæq; grues, nisi falce amputaueris ramos, pp illud. Aut vmbra nocet, nisi votis ínuocaueris pluuias, pp illud, humida solstitia, atq; hye/mes orate serenas, sine cā ingētis frumēti alieni aceruos aspi/cies. Per qd ōndit rusticū sua inertia famē nō anni vitio susti/nē. Premes vm. Coarctabis: z iminues. Famē sola. ac si diceret, ne glādibus qdē satiaberis, qz dixerat. Et victū dodona negaret.

Dodona qd z vbi

butoz, z quæq; sylvestres, deficerent. i. deessent syluæ sacræ. i. Ioui ɔsecratæ, cum minime defore putabant, z dodona. s. sylua illa sacra in epyro, negaret. s. mortalibus victū, qz tūc glande vesci solebāt. Laboz. i. difficultas, & calamitas: est additus. s. a ioue, q noluit facilē eē viā colēdi agros, z. i. etiā frumētis, ita sup. vt mala. i. nociua, & pniciosa rubigo, esset. i. ɔsumeret (ab edo es est) culmos. s. frumeti, qd prius lætus veniebat: & vt carduus. i. herba spinosa flore hirsutū ferens de genere tribu/loz in cuius folijs semp aq̄ iuenit, vñ græce dipsacos. i. sitiens dr, segnis. i. ifecūdus, z nihil bōi afferēs: horreret. i. horridus staret in aruis, z sup. postq̄ is horrere cœpit, segetes itereūt, z sylua aspa. s. vepriū, tribuloz, spinaz: lappaz: z similiū, subit. i. p se subsecuta est. Sylua dico, appositiōe lappæ, & tribuli, aut sylua lappæ, & tribuli, vt sint genitiui singulares: z lolium infe/lix. i. zizania ifelicitatē pariēs, & auenæ steriles. i. vētosæ, z ste/rilitatē iducētes, dñant iter culta. s. arua nitētia. i. splendentia frequēti opa agricolæ, ita vt nō vitiū, sed calamitas sit agrico/læ. Dñant aūt vsq; adeo, q nisi tu isectabere terrā assiduis ra/stris. i. nisi assidue raseris, z eradicaueris herbas nociuas & nisi terrebis aues sonitu. s. arcus, aut vocis, & nisi pmes. i. di/minues, & excides falce. i. cultro icuruo vmbras ruris opaci. i. arboribus circūsepti, & nisi vocaueris ībrē: votis. s. dijs factis heu (dolētis iteriectio) tu spectabis frustra. i. sine cōmodo tuo imo cū dolore, cū solus careas magnū aceruū. s. frumēti, alte/rius. s. vicini tui, q eā diligētiā adhibuit, & solabē. i. mitigabis sz nō penit⁹ sedabis, nec placabis famē. s. tuā, z tuoz, q̄rcu cō/cussa. i. agitata ad hñdā glādē in syluis, vbi videlz nascit.

Heu qd sit

MANC. ¶ Prima ceres. Ouid. quoq; li. v. met. ait pma ceres vnco glebā dimouit aratro. Prima dedit fruges, alimentaq; mitia terris. Prima dedit leges, ceteris sunt oīa munus. Diod. aūt li. vj. in pn. scri. q siculi tradūt Siciliā Cereri & Proserpinæ sacrā eē, has simul deas pmum in Sicilia visas, inq; ea p frumētum terræ bonitate ortū, in agro aūt Leōtino, multisq; pterea siciliæ locis ēt spe ipsius Diodori vt inqt, oriebat agreste triticū. Quum aūt raptā filiam pserpinā quæreret: hoies, q eā grate susceperant, fru/mēti vsum edocuit: hæc eadē leges dedit, qbus iuste, pieq; hoies viuere assuescerent, ex quo & legiferā dixerūt, plura Diod. z nos latius ibi, Liber: & alma ce. Sacræ si sacræ, q̄to magis, & altæ. Est q̄ emphasis. i. demōstratio, de q̄ Fab. li. viij. Victū cibū, a viuēdo dr. Dodona. ab excellētia nemoris dodonā posuit. Dodona. n. in Epiro Ioui sacra erat, nā illic tēpiū & oraculuz fuerat ei ɔstitutū, qd latius apuimus eclo. viij. vtq; Ply. li. ij. c. cvij. docet i dodona fons erat gelidus, q imersas faces extiguebat. si ñ extictæ admotæ fuissent, accēdebant. Mox deide. Et frumētis la. ad. labor erat hoibus arādi, serēdi, & similiū. Deide additus est et frumētis labor, videlz rubiginis, carduoz, zc. Labor, calamitas. Esset: carpet, absumeret. Rubigo, id vitiū est rodēs ferz, vel segetes, qsi rodigo. Vñ olīz robigo dicebat Ply. aūt li. xviij. de vitijs frugū ait. Cœleste frugū, vineaz uq; malū nullo minus no/xiū est rubigo, freqntissima hæc i rorido tractu, ɔuallibusq;, ac pflatū nō hñtib⁹, e diuerso caret ea vētosa, z excelsa. Festus aūt ait, q rubigalia dies Festus. vij. Kal. maias, qsi putabāt rubiginē vertē colebant: & Ply. li. xviij. inqt, q rubigalia numa ɔstituit q̄ agebant. vij. Kal. maias, qm tūc fere segetes rubigo occupat. Segnis. Sterilis: & segnitiē pbēs segeti. Carduus, vide in Buc. Subit, succedit, Lappæq;. Ply. xviij. de vitijs frugū ait, lolīū, & tribulū, z carduū, lappāq; nō minus q̄ rubū iter frugū morbos gn iter ipsius terræ pestes numerauerīz. De tribulis aūt latius Ply. li. xx. & li. xxij. Nitētia culta, splēdētia, & arata arua. Loliuz de hoc late diximus eclo. v. Steriles auenæ. de auenis etiā latius eclo. v. Qd nisi, pdictoz epilogū facit. dixerat. n. Multūz adeo rastris, &c. Est aūt sensus, q q̄uis pdicta ab agricola fierēt: nisi sequētia quoq; agerent, frustra pdicta oīa forēt. Terrebis aues ppter illud, nihil iprobus anser, zc. pmes vmbras ppter illud, Aut vmbra nocet. Opaci, vmbrosi, pmes, cohibebis, excides.

Rubigo qd sit

Dicendum, & quæ sint duris agrestibus arma.
Quis sine, nec potuere seri, nec surgere messes.
Vomis, & inflex primum graue robur aratri.

Tardaq;

ASCEN. ¶ Dicēdū & quæ sint. &c. Cōuenietēr postq̄ docuit, quō & q̄ diligētia terra colēda sit, docet qbus armis. i. instrumētis. Nā arma dicunt oīuz artificū istra: vulgo tñ p munimētis pcipue armoz accipi solēt. Quæ āt arma describat, ex ordine patebit

qui

Ordo

qui talis ē. Dicēdū: sup. ē. i. dicere oportet, & i. ēt q̄ arma. i. instrā sint agrestibus. i. in agro degētib⁹ agricolis. s. duris. i. labore idurat is, & malo assuetis. Quis sine. i. sine qbus, messes. i. fruges metēdæ & secādæ nec potuere seri. i. seminari, nec surgere. i. et crescere i altū. Primū, sup. ē vomis. i. q terrā vomit, & graue. i. pōderosū, & forte robur. lignū aratri iflexi. i. icurui, & plaustra. i. vehicula, matris eleusinæ, i. cereris, q̄ apud eleusinā ciuitatē vbi colit̄, vehicula ad auehendas messes instituit voluētia, sup. se, aut voluētia. i. volubilia, tarda, p tarde, sup. sunt rusticis necia: aut qd sit, & tribula. i. istrā triturādi & trabeæ p trabe, q̄ sunt istrā, q̄ rt abūt sine rotis, & rastri. i. dētalia pōdere iniquo. i. aut grādi, aut inæqli, q: fm terræ q̄litatē dētes, & pōdus hñt (Seruius posuit inuit septimos casus, q̄s ablatiuos ex vi demōstratiōis appellat, loco genitiuor pōi vt est tristi iniquo pōdere p iniq pōderis, & lato venabula ferro p lati ferri æne. iiij. verūtamē honestior est per abltū q̄ gtm locutio) ꝑterea. i. ꝑter hoc est, sup. & rusticis hñda supellex ꝟgea & vilis. i. vtēsile ex virgis factū, & iō vile: q: virgæ nō magno veneunt rusticis. Celei. i. q celeus rex eleusin⁹ tpe triptolemi regnās postea vsus est, supellex iquā virgea, videlicet crates arbuteæ i. ex arbuteis virgis cōfertæ: & cōtextæ, & vannus. i. cribrū ad vētilāda, & purgāda frumēta, mystica i. qua et vtebant̄ i mysticis sacris iacchi i. bacchi. Quæ oia. s. dicta istrā, tu memor s. idigētiæ ꝑteritæ repones, i. locabis i repositorio suo, ꝓuisa, multo añ. s. q̄ vtaris, si gloria digna. i. ꝓstans diuini ruris. i. qd' dij aliqñ coluere. aut fertilis, manet. i. expectat, aut delectat. & immorat te. Sed solemus dicere id manere, qd' certo futurum iudicamus ẽr malū, vt in Achile: de stati. Quid maneat ppl'os vbi tāta iniuria ꝑmos. Degrassata duces? Cōtinuo. i. stati duz adhuc tenera ē vlmus, i. arbor illa flexa i syluis. i. adhuc crescēs magna vi. i. violētia domat̄ i. curuatur i buri. i. formā buris, h est icuruamēti aratri, & accipit formā aratri curui. temo ẽ. lignū oblongū, ad qd' rotæ cōnectunt̄, ꝓtētus. i. porro tētus hoc ẽ extēsus i octo pedes, i. ad lōgitudinē octo pedū & aures id ferta aut ligna latiora i morē auriū vtrinqz affixa, vt latiorē sulcū faciant, binæ. i. duæ, aut singulis istris sulcādi duæ, & dētalia. i. ligna, i qb⁹ vomer ifigit̄. duplici dorso. i. angulo cum sint q̄drangularia, aptant̄. i. applicant huic. s. aratro Et tilia leuia. i. lignū tiliæ arboris parū poderosæ, cædit̄ añ i ꝑusq̄ op⁹ sit ea vt cædit̄. i. āputat̄ iugo. i. ad iugū. i. vt ex ea fiat iugū, Est n. dādi casus, & fagus alta. i. pcera cædit iugo: & stiua. i. manicula aratri a stando dicta, cædit̄ sup. q̄ torq̄at. i. torq̄ndo dirigat imos curr⁹ a tergo. i. a pte posteriore, seqt̄. n. aratrū arās. Et fumus exploret. i. pbet, & siccet: ac vires exgrat: robora. i. ligna, fortia suspēsa focis. i. iuxta fumarium, in q̄ loco ignis fouetur.

Ablatiui p gtiis quo ponantur

Stiua vnde dicta

Tardaq; Eleusinæ matris uoluentia plaustra.
Tribulaq;, traheæq;, & iniquo pondere rastri.
Virgea præterea Celei, uilisq; suppellex.
Arbuteæ crates, & mystica uannus iacchi.
Omnia quæ multo ante memor prouisa repones,
Si te digna manet diuini gloria ruris.
Continuo in syluis magna ui flexa domatur
In burim, & curui formam accipit ulmus aratri,
Huic a stirpe pedes temo protentus in octo.
Binæ aures, duplici aptantur dentalia dorso.
Cæditur & tilia ante iugo leuis, altaq; fagus.
Stiuaq;, quæ currus a tergo torqueat imos.
Et suspensa focis explorat robora fumus.

SERVI.

¶ Arma, instrumēta, vt alibi, Cerealiaq; arma. Vomis, & ab eo, qd' ē vomis ris facit sed ratiōis ē vomer. Nā vomis vsus patū ē. Rarū enim ē, vt i ia excūtia ri in obliqs recipiant. vt cinis, puluis. Talis e, & in græcis rō. Nā actin & actis dicūt: delphin & delphis. eleusin & eleusis, sed verius in n desinūt, qd' i obliqs hñt, vt actinos, & eleusinos, delphinos. Graue ro. ꝓp sulcos altius impmēdos. Inflexi aūt p flexi. nā i abūdat. Tardaq; eleusinæ matris. Eleusin ciuitas ē atticæ ꝓuinciæ: nō lōge ab Athenis, in qua cū regnaret Celeus, & Cererē filiā q̄rētē liberalissime hospitio suscepisset illa p mūere ondit ei omne genus agriculturæ filiū ẽr eius Triptolemū recēs natū p nocte igne fouit p diē diuino lacte nutriuit, & eū allatis serpētibus suppositū p totū orbē misit ad vsum frumentorū hoibus indicandū Ergo hoc dicit, plaustra volubilia matris eleusinæ. i. qualia ostendit Ceres apud eleusin. Aut certe qualibus mater deū colit̄. Nam ipsa est, & ceres. Tribula genus vehiculi: quo terunt̄ in area fruges maturæ. Trabeæq;, cpēthesim fecit cā metri sicut natura. Traba aūt genus vehiculi dictū a trahēdo, nam nō habet rotas. iniquo pōdere rastri, p iniq pōderis. i. magni. s. vt sine labore rustici glebas possint ifringer̄. Virgea ꝑterea celei, vilisq; supellex. i. vasa de vimine facta, q̄lia ceres aliqñ mōstrauit, vt qualos, corbes, &c. Sane hæc corbis dicēdū ē fœminino genere fm Tulliū, qui ait. Messoria se corbe cōtexit. Sane supellex, vsurpaciū. nā ar tis est supellectilis. Crūs enim, aut par debet eē nominatiuo, aut maior, vt musæ. doctoris. Si dnabus maiorē inuenerimus cōtra artē id esse manifestū est, vt anceps ꝓceps & pauca alia. Et mystica vannus iacchi i. cribrum cereale. Legitima aūt & vallus secundum Varronem, quod nihilominus

Eleusis q̄ & vbi

Tribula quæ sint

significat. Mystica aūt iacchi ideo ait q liberi patris sacra ad purgationem animæ ptinebāt, & sic homines eius mysterijs purgabant̄. sicut vannis frumēta purgant̄. Hinc est, quod dicitur Osyridis mēbra a Typhone dilaniata Isis cribro superposuisse. Nam idē est Liber pater, in cuius mysterijs vannus est, q: vt diximus: animas purgat. Vnde & liber ab eo, q liber et dictus est quē Orpheus a gygantibus dicit esse discerptū. In burim, in curuaturā. Nā buris est curuamētū aratri Dictū q̄si βοὸς οὐρὰ q sit in similitudinē caudæ bouis, Binæ. Duæ, qbus latior sulcus efficiat̄. Duplici dētalia dorso. dētale est lignū ad qd iducit̄ vomer Duplici aūt dorso dr̄, aut lato. Vt At duplex agit̄ p lumbos spina. Aut reuera duplici, cui⁹ vtrūq; eminet latus, & fere hmōi sunt oēs vomeres in Italia. Iugo. i. ad iugū. Leuia, iō leuis ne boues laborēt. Stiua manica aratri, qua regit̄. Cic. in scauriana, Ab ipsa stiua niceū boies loq̄bant̄ Currus imos: Currus dixit ꝓpter morē ꝓuinciæ suæ, in qua aratra hñt rotas qbus iuuant̄. Suspēsa focis exploret, ꝓbatæ enim soliditatis sunt ligna, si fumo ruinā minime effecerint, totus autem hic locus de aratro Hesiodi est. τῦμος ἀξίλοτομεῖν μεμνημένος ἄῤιον ἔργον δ᾽ ἅλμον μὲν τριπόδην τάμνειν, ὕπερον δὲ τρίπηχυν ἄξονα δ᾽ ἑπτάποδην.

PRO.

¶ Tardaq; Eleusinæ matris voluētia plaustra, Imperiti ea plostra appellāt. Sunt enim vehicula quorum rotæ nō sunt radiatæ, Sed tympana cohærentia axi, & iuncta cantho ferreo. Axis autem cum rota voluitur. Nam rotæ circa eiusdem cardinem adhibetur. hoc vehiculum in sacris Cereris arcanæ, quæ eleusis appellatur, ab oppido eleusine attico, & id ducūt boues. Est præterea oliuæ viridia siliqua folliculus, in quo faba nascitur.

MANC.

¶ Arma, instrumēta, de qbus late Cato in li. de re rustica. c. x, & Var. li. i. ca. xxij. Vomis, vomer plura sunt genera. Culter vocat̄ ꝓdēsaz terrā secās ꝓusq̄ ꝓscidat̄, futurisq; sulcis vestigia ꝓscribēs icisuris: q̄s resupinus in arādo mordeat vomer. Alter gen⁹ est vulgare rostratū vti vectis. Tertiū in solo facili, nec toto porrectū dētali, s; exigua cuspide in rostro latiore. Ply. li. xviij id ser. Graue robor. i. graue lignū. Est itaq; robor p orno p ur legēdū: quotiēs p ligno ponit̄. Robor. n. q̄uis arboris spēs sit: tñ p ligno poni solet, & vt gramē p oi herba, q̄uis ppa spēs sit. Graue, id ait, vt terra altius subigat̄. Tarda, p tarde. Eleusinæ mr̄is. Erat Eleusinū oppidū atticæ, vt Ply. scri. li. iiij. Ibi aūt eleusinæ Cereris tēplū extabat, vt Stra. docet li. ix. Plaustra, ea sunt vehicula, qbus opa defecunt̄, vt frumēta, legumina, itē lapides, asseres, tigna. Cereris aūt eleusinæ plaustra poeta dixit, qm̄ authore Iusti. li. ij. sub Erichtheo athenar rege frumēti satio apud eleusina Triptolemo repata est: vbi & cereris tēplū erat, vt diximus. Tribulaq;, Var. li. j. c. lij. inqt, Tritura sit apud alios iumētis iūctis, & tribulo. Id fit e tabula lapidibus, aut ferro exaspato, qd' iposito auriga: aut pōdere grādi trahit̄ iumētis iūctis. Aut discutit e spica grana, aut ex asserib⁹ dēt atis cū orbiculis. in quo qs sedet. vt agitet q̄ trahat iumēta. Ply. quoq; li. xviij. c. xliij. scri. Messis ipsa alibi tribulis in area. alibi equor gressibus exterit̄. alibi pticis flagellat̄. Trabeæq; traba genus vehiculi dictū a trahēdo, nā nō hēt rotas. p eo aūt, qd' est plurat̄r trabæ, trabeæ dixit e literā addens. Virgea cele. Varro de his, q̄ iumēta ducūt ait. Tragula ab eo qd' trahit̄ p terrā. Stirpea, q̄ vīgis stipat̄. i. colligendo iplicat̄, in q̄ stercus. aliud ve qd vehit̄ Ita poeta vgea, p stirpeā dixisse videt̄. Celeus āt, vt scribit Euseb. Eleusinæ regnauit, quo tpe Triptolemus lōga nauillic accessit, distribuitq; frumēta. Oui. li. iiij. fast. Triptolemi patrē fuisse dic̄. Suppellex. Var. li. j. ca. xxij. ait. istrm, & supellectilē rusticā oēm op; hr̄e scriptā in vrbe, & rure dnm. Villicū ꝯ ea turi oi a certo suo q̄q; loco ad villā eē posita. Arbutæ crates, p vehēdis messibus, aut stercore. Ply. li. xviij c. xxxix. sic ait. Reliq̄ opa noctu na maxie vigilia ꝯstat, q̄les crates siscinas texere, faces icidē, rudicas ꝑpare. lib. ꝟo. xvi. c. vij inqt. Cortex e fago. tilia: abiete, picea, in magno vsu agrestiū: vasa, corbesq;, ac potētiora q̄dā messib⁹ ꝯuehēdis, videmusq; faciūt, atq; ꝑtexta tuguriorū. Vānus, cribrū est, q̄ frumēta, & legumina vētilant̄, vt scri. Marcel. hic dicit est, vānat, cuānat, vānat̄ euānat̄. i. vētilat, & vētilat̄. Mystica vānus. i. occulta, & fine apta fictione ipsor sacror. s. q̄ ꝓpe diuinis viris, sacerdotibusq; tm̄ nō cognita sunt, in qb⁹ vāno vtebant̄ mystica, & occulta rōne, nā Bacchi sacra ad purgationē aiæ ꝑtinere aiunt, sicq; eius mysterijs purgari boies, sicuti vāno frumēta, Mysticos aūt

Robor quid sit

Celeus q̄ fuerit

Vannus quid sit

græce,

græce, latine arcanũ significat. Iacchi: bacchi, sed cur iacchus uideto in sileno. Gloria. ille quidẽ ruris gloriã hẽt, q oia suo tpe in aruo colẽdo exercuerit: multo ante necia sibi parauerit. Diuini, fertilis. Manet, expectat, seu tibi futura est. Buris, buris, vt Nonius scribit, dr̃ pars posterior aratri decuruata, hãc Vergilius burim vocauit. Dr̃ aũt bura quasi bouis vra .i. cauda in cuius similitudinẽ formata est. Vlmus, Ply. li. xvj. scribit, q rigorẽ fortissime seruat vlmus, ob id cardinibus, crassamẽtisq; portar vtilissima qm̃ minime torquet. Vlmus, & fraxinus lẽtæ, sed facile pãdunt, flexibiles tñ, stãtesq; a circũcisura siccatæ fideliores. A stirpe, a radice. Pedes, pedis mesura est digitorum .xvj. Temo. Varro scrib. q dictus est a tenedo. Is n. ptinet iugũ, & plaustrũ. Binæ aures, sic .n. sulci latiores fiũt. Dentalia, dẽtale est aratri ps pma, in qua vomer iducit, quasi dẽs. Duplici dorso, dẽtale .n. qdratũ fit, ideo de duplici dorso ait. Tilia, in tilia mas, & fœmina differũt, nãq; materies maris dura, rufiorq;, ac nodosa, & odoratior, nec semẽ fert, aut florẽ, vt fœmina mãteredinẽ nõ sentit, Ply. li. xvj. Iugũ. Varro scrib. iugũ, & iumẽtũ a iũgẽdo dicta. Stiua docet Var. q stiua a stãdo dr̃, est aũt aratri manicula, dicta qdẽ manicula: q manu bubulci tenet. Currus, id ait, qm̃ vt Ply. li. xviij. c. xxxj. fert. Galliæ aratro duas addiderũt rotulas, q genus vocãt planetar. Exploret, pbet, vl' siccet. vt Nonius qq; ait.

Temo vñ dict⁹

Possum multa tibi ueterum præcepta referre.
Ni refugis, tenuesq; piget cognoscere curas.
Area cum primis ingenti est æquanda Cylindro.
Et uertenda manu, & creta solidanda tenaci.
Ne subeant herbæ, neu puluere uicta fatiscat.
Tum uariæ illudunt pestes, sæpe exiguus mus.
Sub terris posuitq; domos, atq; horrea fecit.
Aut oculis capti fodere cubilia talpæ.
Inuentusq; cauis buso, & quæ plurima terræ.
Monstra ferunt, populatq; ingentem farris aceruum.
Curgulio, atq; inopi metuens formica senectæ.

SERVI. ℂ Tum pmum ingẽ. æqua. cy. Et vertenda ma. & cre. so. tena. hæc p hysteron pteron: nã primũ est, vt terra verrat, deide solidet glarea, post modũ æquet Cylindro .i. lapide tereti in modũ colũnæ, q ab volubilitate nomẽ accepit κυλίνδω est Ꝟto. Neu puluere victa fatiscat, Hypallage est, p ne victa fatiscat i puluerẽ. Variæ illudũt pestes p ludũ nocẽt. Exiguus mus, ita la cuius Cice. meminit in sextiana, & q hic Verg. vilũ aialiũ mẽtionẽ fecit. ideo pmisit, Ni refugis, tenuesq; piget cognoscere curas. Aut oculis capti fo. cu. talpæ. Hoc est oculis debiles. Et mutauit genus, nã hæc talps dr̃, sicut & de damis. fecit, vt cũ canibus timidi venient ad pocula damæ Buffo, rana terrestris nimiæ magnitudinis. Mõstra .i. & alia purgamenta terrarum. Curculio. Varro ait: hoc nomen per antistichon dictum, quasi gurgulio, eo q nihil in eo pene aliud q guttur videt, Inopi metuẽs formica senectæ, q semp alienũ qrit auxiliũ. Nam inopi nõ tm̃ ad formicã ptinet, sed gñale epitherõ est senectuti.

MANC. ℂ Possũ multa tibi, oratorie agit, reficit enim lectoris, auditorisq; aiũ, ac repat noua pollicitãdo, & reddit attẽtũ. Area. vbi frumẽta secta terant, & arescãt area dr̃, vt Var. o scri. Cato aũt ca. xci. sic ait. Areã sic facito. locũ vbi facias ↄfodito, postea amurca ↄspergito bñ, siniroq; cõbibat: postea cõminuito bñ glebas, deinde coæqto, & pauiculis verberato, postea denuo amurca ↄspgito, sinitoq; arescat, si ita feceris, nec formica nocebit: neq; herbæ nascent, plura etiã dic in ca. cxxviij. vbi iubet areã cylidro, aut pauicula coæquãdã. Varro aũt li. j. c. ij. inqt areã esse opz in agro subliniori loco, quã pflare possit vẽtus, potissimũ rotũdã, & medio paululũ ex umidã, vt si pluerit: nõ ↄsistat aqua. amurca solẽt persundere, ea enim herbar est inimica, & formicar, & talpar venenum, ppe areã faciẽda vmbraculaa, quo secedãt boies tpe meridiano. Cũ primus: pro in pmis de quo Gel. videto. Cylindro, cylindrus dr̃ a cyleo, vel a cylizo, qd est voluo: est enim lapis teres in modũ colũnæ. Vertẽda manu .i. tractãda, & subigẽda, dixit enĩ Cato areã sic facito. Locũ vbi facies ↄfodito, postea cãminuito bene glebas. Alio etiã loco dixit ↄfodiatur minute terra, &c. Solidãda roborãda, integrãda. Creta tenaci. Ply. lib. xviij. ca. xlij. scri. areã ad messem creta pparandã. Catonis snĩa amurca temperata. Maiore ex parte æquant tm̃, & fimo bubulo dilutiore illinũt id satis ad pulueris remedium videt. Subeat, succedant. Puluere, qui fit calore, & æstu. Fatiscat, fatiscere est apire, vt scribit Nonius, satis vero abũdanter dicimus, vnde & affatiz. Hiscere aũt apire. Tũ .i. vbi area abiscere cœpit. Illudũt, decipiũt, per lusũ quẽdã. Mus græce mys dr̃. De muribus aũt plurima legito in Ply. lib. vij Itẽ lib. xviij. & li. x. itẽ in Aristotele de aialibus lib. vj. Oculis ca .i. orbati oculis. Talpæ, Arist. li. j de aialibus, talpam oculos oino hẽre negat. hi aũt semp terrã effodiũt, & humum egerũt, & radices subter frugibus comedũt. Ply. quoq; li. xxxi. c. iij. scribit talpas cæcitatis ppetuæ tenebris dãnatas. Buffo, rana terrestris maxima. Populat, destruit, pdatur. Curculio frumeti vermis: vel fabæ. Ply. li. xviij. scribit curculionẽ nõ descendere infra quattuor digitos, nec amplius piclitari, Formica. Ply. li. xviij. c. xlij. scrib. formicã interlunio .i. lunæ coitu qescere, plenilunio etiã noctibus opari meminit etiã li. xix. c. xlvij. Sed li. xi. c. xxix. Dixerat formicis esse reip. rõnem memoriam, curã, & q semina arenosa ↄdunt: ne rursus in fruges exeãt terra, maiora ad itroitum diuidunt, madefacta ibre ↄferũt, ac siccant, opant & noctu plena luna. Silices itinere ear attritos videmus, & in ope semita factã.

ASCEN. ℂ Possum multa. Sunt inqt alia multa agricolis necessaria, & a veteribus tradita: quorum est areæ .i. soli plani, & aridi: vbi frumẽta terunt: & flagellant structura, quã caute docet facere, ne mures, aut talpæ, similesq; beluæ subterraneæ male compactam penetrẽt, & grana furent dicens. Ego possũ referre .i. recẽsere, & narrare tibi .s. auditori, multa pcepta veterum .s. qui de agricultura scripserũt: ni .i. si nõ refugis .i. renuis, & si non piget, sup. te cognoscere tenuis .i. tenuium rerum curas .i. accurationes, & structuras. Area tum pmus, legit Seruius. Mãcinellus, cum pmis, cũ. A. Gellio Area igit est æquãda .i. planãda ingenti, cylindro .i. lapide terete, & volubili (nõ dices cum cylindro) sed cum pmis, sup. rebus .i. iter pcipuas res, & ipsa est vertenda .i. tractãda manu, & solidãda tenaci creta, ne herbæ subeant .i. suborianr, neu .i. neue ipsa victa .i. obsita, aut debilitata puluere, q fieret ex terra macra, & nõ, fatiscat .i. assatiz hiscat: & aperiatur, q variæ pestes .i. monstra pestifera illudunt .i. iponunt, ipsi scilicet agricolæ, hoc est decipiunt ipsum tum .i. tunc: quando area fatiscat rimis, q mus exiguus, qui terrenus sorex dicit, & rostrum acutum habet: posuit sæpe domos sub terris, atq; fecit horrea .i. granaria sub terris (Qui de venustate carminis pcipiunt, negãt monosyllaba fini carminis, nisi sint animalium noia, vt nascetur ridiculus mus, & amica luto sus apud Hora. Flaccum, & hic exiguus mus, & alibi inuẽta sub ilicibus sus) & talpæ capti oculis .i. qui oculos qdem habẽt, sed captos: q eis vti nõ possunt (vnde & vestales: quæ sue potestatis non manent, capi dicuntur, sicut & amãtes. Locutus autem est per masculinum genus, sicut in buco. Cum canibus timidi venient ad pocula damæ) fodere cubilia sub terris: & buffo .i. rana terrestris, & venenosa, inuentus, sup. est in cauis .i. cauernis terræ, & male solidatis areis, plurima monstra, sup. alia, quæ terræ ferũt .i. producunt, & curculio .i. vermis gutturosus frumẽti rapax, populat .i. furatur (vnde etiam actiua voce p̃ænei. Nonnos aut ferro libicos populare penates, Venimus: cum alij fere populor dicãt) ingẽtem aceruũ .i. cumulũ ab aggerẽdo dictum, farris .i. illius frumẽti, & formica metuẽs senectæ inopi .i. pro senecta inope, cum amplius acquirere non valeat, sup. populat ingentem .i. valde magnum, qsi extra gentem .i. genus solitum, aceruum scilicet farris.

Regula pulcherrima

Aceruus vñ dictus

Area qd sit

Cylidrus quid sit

Talpa quid

Contemplator item, cum se nux plurima syluis.
Induet in florem, & ramos curuabit olentes.
Si superant fœtus, pariter frumenta sequentur.
Magnaq; cum magno ueniet tritura calore.
At si luxuria foliorum exuberat umbra.
Nequicquam pingues paleæ teret area culmos.

SERVI. ℂ Cõtẽplator itẽ: pronosticon est anni fertilis, vel infœcũdi: cõtẽplator aũt modi imparatiui est, futur pro p̃nti ↄtẽplare, vt cõtẽplator aquas dulces. Terẽtius, loqtur paucula, pro loquere Nux plu .i. longa, significat aũt amygdalã: sed hoc græcus est. τὰ κάρυα ἀμύγδαλα. Induet in florem, se effundet. in florem

ASCEN. ℂ Cõtẽplator itẽ, &c. Interserit breue pgnosticon: quo futuræ messis vberratẽ pdiscere possumus, dicẽs agrorum fœturas: atq; prouentũ esse similẽ fœtui amygdalino, nã si plurimæ nascant amygdalæ, ita vt fructus multi, frõdes vero paucæ sint signũ est magni pũentus in agro, at si ↄtra magna fuerit frondiũ luxuries, & fructuũ raritas, rarus quoq; frugũ sequet pũentus. ℂ Ordo est. Tu item .i. idẽtidẽ .s. subinde, interdũ, aut etiã ↄtẽplator .i. aspicito, si quum nux plurima .i. lõgissima: hoc est amygdalus induet se i florẽ .i. florebit in syluis, sed speciosius dixit, induet se in florem, q amygdalus videtur tota floribus amiciri (vnde nõ dicam cũ nux plurima .i. frequentissime syluis i corilus iduet se in florẽ, quis ab eis quoq; rusticiq; amygdalos nõ habent, pgnosticõ faciant) & curuabit ramos olentes (hoc quasi ad iuglandes spectar, sed olere cõmune est vñ & bene, & male qd olere dr̃) Si unquam tũc fœtus .i. ipsi fructus amygdalini,

Ordo

mygdalini, supant .i. abundant frumenta, sequentur pariter idest pariter mēsura .i. superabūdanter, & magna tritura .s. frumenti, veniet cum magno calore, idest feruore, feruet enim opus copiosum. frigei exiguum, aut calorē æstatis significat: in qua est tritura, cū flores amygdalini sint in februario plui. At .i. sed e diuerso: si vmbra exuberat .i. valde vber est, luxuria .i. supabundātia inutili folior .i. frōdium, nec .i. & ne, & area teret culmos paleæ nequicq .i. frustra pinguis, q palea fit pinguis, & luxurians. rara tñ habet grana, & ita est contor similitudo cum amygdalo, cuius cum plurimæ sunt frōdes, pauci sunt fructus. Seruius aūt sic intelligit: area teret culmos paleæ .i. folliculi granor, nec quicq .i. nō pinguis.

in florē: & bene eligit arbores, quæ folijs pma vestit. Si supant fœtus, supant, abūdant. Magnaq cū magno veniet, & c. aut æstus nimios futuros significat cū abūdātia frugū, aut certe p calorē festinationē, alibi: feruet opus, Nec qcq piguis, nō pingues .i. sine frugibus, vt alibi in hoc ope, Nec quicq reos exercet noctua cantus .i. nō. Et notādū paleā ꝺ ctā singulari numero ꝯtra artē. Nam q ex pluribus ꝯstāt, numeri sunt tm pluralis ẜm artem, vt cacelli, bigæ, scopæ, licet abutantur poetæ.

MANC. ℭ Cōtēplator, aspice, ꝯspice, nā tēplū, & ꝯtemplari, vt Varro scribit a tueor ðr .i. ꝯspicio, vt apud Ennium in medea. Contēpla & tēplum, & cereris ad leuam aspice. Dicebant aūt ve ꝯtes ꝯtēplo. Nux plu .i. lōga. Est aūt nux græca, & amygdala dicitur videro Macro. lib. sat. iij de nucibus hæc aūt teste Ply. li. xvj. ca. xxxv. est ex arboribus, quæ primæ germinant, & inter nouissimas nudatur cap. vero. xxxij. eiusdem lib. scribit: q ex his quæ hyeme ꝯcipiunt floret prima oium amygdala, mēse ianuario. Fœtus .i. fructus ipsi: Cum magno ve. tri ca .j. tanta frugū copia erit q tritura ipsa ad totius æstatis calorem, & tēpus pducetur. Col. lib. xj. ca. j. ait Tertio cal. august. aquila occidit. his rebus locis tēperatis, & maritimis messis ꝯficitur, & li. ij. ca. xxj. inqt. Sed cū matura fuerit seges, anteq torreatur vaporibus æstiui syderis, qui sunt vastissimi per ortum caniculæ celeriter demetatur. Nam dispendiosa est cūctatio. Apparet aūt canicula. vij. Kal. aug. hic caligo æstuosa author est idem li. xj. c. ij. Tritura, ea est Var. test. quum frumētum teritur. Luxuria. abūdantia. paleæ, hoc vocabulo nō culmi pprie, sed folliculi ipsi granulor cōphendūtur. Vnde Ply. li. xviij. ca. xliiij. inqt si palea detur, & culmus teritur, Dicta autem a palea ẜm Varronem. lib. j. ca. l. pala enim ventilatur, vt frumenta purgentur.

Semina uidi equidem multos medicare ferentes.
Et nitro prius, & nigra perfundere amurca.
Grandior ut fœtus siliquis fallacibus esset.
Et quāuis igni exiguo properata maderent.
Vidi lecta diu, & multo spectata labore
Degenerare tamen, ni uis humana quotannis
Maxima quæq manu legeret, sic omnia fatis
In peius ruere, ac retro sublapsa referri.
Non aliter, q qui aduerso uix flumine lembum
Remigiis subigit, si brachia forte remisit.
Atq illum in præceps prono rapit alueus amni.

ASCEn. ℭ Semina vidi, &c. Hic docet semina medelis iuuāda, qd' ne aspuet agricola, iter itert difficultatē pūctus ampli obtinēdi, nisi id fecerit, cū q auidus sit semp colonus, facile ad id psuaderi posse videt quo neglecto oia in peius ruerent, vt q aduerso vortice nare vellet. ℭ Ordo est. Eqdē .i. ego qdē vidi mul-

Ordo tos ferētes .i. seminatores, vel cū sererēt medicare .i. medicamēto iuuare semia, & pfundē, sup. ea pus .s. q serant, nitro, cuius nā par & sale distat: & amurca .i. fece olei nigra .i. cœnosa, vt grādior fœtus .s. granum grādius esset siliqs .i. tunicis eius fallacibus .i. assidue fallentibus, q grādes paruū granū sæpe continent, & mollescerēt pperata .i. festinata igni, qūis .i. quātūuis exiguo, hoc est, vt facillimæ sint coctiōis ad quā ꝺcā medicatio valet. Ego vidi .s. semina lecta .i. electa diu: & spectata .i. pbata multo labore .i. accuratione: & opa, multa tñ .i. nihilominus degenerare .i. minora, & deteriora fieri, ni .i. nisi vis .i. virtus, aut violētia, humana: q ars quodāmō naturæ impat, legeret quotānis .i. singulis annis an sationē, maxia qqz, sup. semina .i. oia, q pter cætera essent magna. Sic .s. vidi (aut itelligi solēt, aut dic ruere pruebāt, & referri p referebant) oia ruere .i. decidē in peius .i. in deterius: q de bono locutus est, ac vidi oia sublapsa referri retro .i. retrorsum .i. in deteriorē, & post ponēdā ꝯditiōnē, nō aliter q .i. ita, vt sup. is, q subigit .i. sursuz agit & ipellit, vix .i. cū difficultate summa remigijs .i. ministerio remor, aut remigū, lēbū .i. scaphā, hoc est nauiculā flumine aduerso .i. p flumē aduersum, seu oppositū, hoc est ꝯtra flumū: ac ipetum eius, si ipse remisit forte brachia .s. a remigādo, atq .i. statī aut simul rapit illū alueus .i. impetus intra alueuz ꝯtētus amni pno .i. decliui, & iclinato. in pceps .i. pcipitium, & descensum. hoc est sicut ille descendit, nisi continuo brachia rigida contra impetum aquæ remigando tenuerit: ita semina etiam grādia, & electa degenerant, nisi quotānis fiat electio.

SERVI. ℭ Semina vidi eqdē multos medicare, Incipit dicē de medicādis seminib' leguminū, quēadmodū & maiora fiāt, & modico igni soluant. Bñ aūt erit eqdē: vt a pūdicio ichoaret, naz ꝯ dicit, eqdē hæc vidi fieri sed sic qqz legumina degenerarēt, nisi singulis qbusq annis hoc fiat, Inde .n. est. Sic oia fatis in peius ruere: Medicare aūt antiqs dixit, nam maiores medico, & medicor dicebāt, vt pplō, & populor, q ꝟba nō ab vtroq significatione passiuæ sunt declinatiōis, s vt medicare p medicari diceret, metri necēitas fecit. Sane medicor accusatiuuz regit, vt medicor illā rē. Medeor vo illi rei dicim', medeor illā rē figuratū ē. Nigra patiur. Olei sordib'. Sbis, q pcedūt. Nam sordes, q oleū sequunt, feces vocāt, & amurca p c scribit, & p g pnūtiat, vt. C. Catus. Cn gne'. Siliqs fallacib' Quæ fallē ꝑterūq solēt. Interdū .n. leguminū foliculi maiores vident: cum

manes

diumes sint. Properata maderēt, Festinanter coquerent ⁊ cito Spectata. ꝓbata, vt Et rebus spectata iuuentus. Ni vis hu. aut possibilitas, Salu. Sed nostra omnis vis in animo, & corpe sita est, aut certe multitudo, Tñ versus est, q̃si violētia sit in rebus, q̃ cōtra naturā vertuntur in melius. Sic .n. & Donatus sensit dicēs, nisi violētia fiat naturæ: oīa in deterius cadūt. Manu le. hinc quidam volunt dictum legumen. In peius ru. ac. r. subl. r. τὸ αὐτόν. Nam hic idem dixit. Lembum: nauiculam admodum breuem Subigit sursum agit, vt corpora saltu subijciunt in equos. aut certe subigit, est viget, & impellit.

PRO. ¶ Lembum, genus nauigij.

MANC. ¶ Semina vidi equidem. Docet hic poeta, quo pacto fruges validiores fiant. Ply. ē lib. xy. ca. xxvij. scribit, vino semina perfusa minus ægrotare existimauit. vergi. nitro, ⁊ amurca perfundi iubet fabam, sic etiam grandescere promittit. Quidam vero si triduo ante satum vrina, & aqua maceretur, præcipue adolescere putāt. Reliqua semina cupressi folijs rufis si misceantur, nō esse vermiculis obnoxia, nec si interlunio serantur, quin & aruo talpæ contacta semina vberiora eē, &c. Nitro nitri natura: vt Ply. lib. xxxi. c. viij. docet non multum a sale distat, in medicina calefecit, extenuat, mordet, spissat, exulcerat, Amurca, ea dicit, & quæ præcedit oleum. & quæ subsequitur. Ply. lib. xv. c. vi. de oleo quando fit inquit. Et e cortinis in labra fundendū vt feces, & amurca liquentur. Palladius in nono titulo. xvij. deinde cum amurca subsederit, oleum purum xxx. diebus exactis eu vitrea vasa trāsferri. Et quamuis igni exiguo properata maderent. Ordo est. & igni quāuis exiguo properata maderēt .i. ꝓpere, & cito madescerēt, tunc enim madere videntur, quum coquendo mollificata fuerint. Spectata, ꝓbata. Degenerare, de suo gñe exire, hinc degeneres dicunt ignobiles, & suo generi dissimiles. Degenerare dicuntur. qui suorū maiorū virtutibus non respondent, aut vitio. Mam. lib. iiij. Degenerant nati patribus, vitiumqȝ parētis. Vis humana violentia, seu manus prudentia. Fatis, in peius ru. Col. lib. iiij. c. x. inquit. Cōpertum habeo naturali quadam malignitate desciscere interdum, q̃uis diligēter probata semina. Idqȝ nobis poeta ondit dicendo, Vidi lecta diu, ⁊c. quod nō tantum seminibus leguminum, sed in totā agricolationis rōnem dictum esse intelligēdum est. Sic q̃uis maxima quæqȝ lecta fuerint, vidi omnia fatis in peius ruere, &c. Fatis .i. naturali quadam malignitate, vt supra Col. dixi. seu naturali ordine, vel mortali lege. Ait .n. Mam. li. j. Omnia mortali mutantur lege creata. De fato aūt latius in pollione dictum est. Vix cum labore, Lēbum, lēbus nauicula breuis piscatoria, vt scribit Nonius. Remigijs, remorū ordinibus. Remisit, retraxit ad ꝓprium locum reduxit. Atqȝ il. Gel. li. x. c. vlt. in hoc loco exponit: atqȝ pro statim, vbi etiā docet, atqȝ piunctionem esse cōnexiuam, sed plerūqȝ pro aduerbio valere, cum dicimus aliter ego feci: atqȝ tu. Significat enim aliter q̃ tu, &c. In p̃ceps, in ꝓfundum, & locum periculosum. Prono, defluenti. Alueus fluminis fossa dicit.

Nitrum quid sit Amurca q̃ dicat

Lembus quid sit Atqȝ qd sit

Præterea tam sunt Arcturi sydera nobis.
Hædorumqȝ dies seruandi, & lucidus anguis.
Quam quibus in patriam uentosa per æquora uectis
Pontus, & ostriferi fauces tentantur Abydi.
  Libra die, somniqȝ pares ubi fecerit horas.
Et medium luci, atqȝ umbris iam diuidit orbem.
Exercete uiri tauros, serite ordea campis.
Vsqȝ sub extremum brumæ intractabilis imbrem.
Nec non & lini segetem, & cereale papauer
Tempus humo tegere, & iādudum incūbere aratris.
Dum sicca tellure licet, dum nubila pendent.

ASCEN. ¶ Præterea tam sunt, ⁊c. Ostendit non solum terrarū, & seminū diligētem curā agricolis necessariam, sed & astrorū obseruationē, quæ rustico talium rerū imperito lōge difficillima est, quo circa non causa, sed effectus taliū rustico notādos monet dicens. Præterea .i. prer terræ culturā, ⁊ seminū medicamē, sydera .i. tēpora ortus: & occasus. arcturi .i. illius syderis, ⁊ dies hædorū .i. qbus hædi .i. stellæ in manu aurigæ sitæ oriunt, & occidunt, & anguis .i. signū habens figurā anguis vñ dr lucidus .i. resplendens. cum sint angues nō lucidi, sunt curādi nobis .s. qui rem rusticā, & agrariā tractamus, tā .i. intātū, q̃ .i. quantum, sup. sunt seruādi. ijs qbus vectis .i. dum vehuntur in patriam per æquora ventosa pontus .i. mare ponticum, & fauces .i. voraces introitus, & accessus, abydi .i. illius oppidi in hellespōto ostriferi .i. iuxta quod in mari præterfluente nascunt plurima ostrea. tētant .i. experiūtur: dum ingrediuntur. Maximopere. ergo debet rusticus obseruare ortū, ⁊ occasum arcturi, hædorū, & anguis. Itē signi libræ. Quia vbi .i. postq̃ libra fecerit horas die pro diei, ⁊ somni .i. noctis. quādo dormitur pares idest æquales, idest vbi cōstituerit æquinoctiū, & diuidit luci, & vmbris iam mediū diē .i. quando fecerit æquinoctium autūnale, vt in cōmētarijs patebit. A. Gellius legit dies, p diei, quo possit esse accusandi casus, vt sit, vbi libra fecerit dies: & horas noctis pares sed Seruius, & Priscianus legunt die, quomodo legendū puto aurium iudicio inductus: et si authoritas nō moueret (Nā dies pares nescio quid crassioris soni. ac sibili haberet) o viri .i. cordati, ⁊ fortes agricolæ: exercite sup. tūc tauros scilicet aratorios serite hordea cāpis, vsqȝ sub .i. ad extremum imbrē .i. pluuiū, ⁊ hyemē, brumæ .i. breuissimæ tēpestatis dierum ac lucis. Necnō, idest, & ēt tempus, sup. est itegere humo segetē lini, quæ tñ alibi alio tempore seritur. ⁊ papauer cereale .i. candidū quod ceteri, idest pani conficiendo admiscetur, ⁊ tempus est incumbere, idest inniti, ⁊ vehementē operam dare. iandudum .i. iam a paucis diebus aratris .i. arationi: dū .i. donec licet .i. licitum est, tellure, sup. existente sicca: ⁊ dū .i. donec nubila pendent, idest suspensa sunt, & pendent in aere minantia pluuiam imminentem.

SERVI. ¶ Præterea tā sunt arcturi sydera nobis, iā dicit astrologiā ita rusticū, vt nauigātē scire debere. Arcturus aūt stella est i signo bootæ post septētrionē, cuius ortus. ⁊ occasus tēpestates grauissimas facit. vñ sydera .i. tēpestates, vt alibi dr: Scit triste mineruæ sydus. Hædorūqȝ dies seruandi, Aurigæ signū ē haud longe a parte septētrionali, cuius .s. pedes, cū cornu tauri vna stella cōiūgit. Hic in manu sinistra fert hædos in humeris caprā, q̃ aluisse dr Iouē, hoc quoqȝ signū tā ortu q̃ occasu suo efficit tēpestatē. Bn aūt ait dies, q̃ & magnitudie sui multis diebus orit, ⁊ tēpestas aut p̃cedit signū, aut sequit, aut cū eo est. Sane sciēdū oēs astrologos ꝓ rōne climatū dissentire in ortu, syderū, sed ipsa dissentio vltra septē dies nō ꝓcedit, septē eni sunt ipsa quoqȝ climata. Hinc est, q̃ solē ad vnūquodqȝ signū alij .xv. Kal. die dicūt venire. Alij .xiij. & ita vsqȝ ad viij. nec q̃sq̃ ꝓcedit vlterius. Lucidus anguis, Tres sunt angues in cœlo, vnus q in septētrione est. Alter ophiuchi. Tertius australis, in quo sunt crater, & coruus, de quo nūc ꝓprie ait anguis, nam ὕδρα dr græce. Et scimus angues aq̃rū eē. serpētes terrarū hæc aūt signa gñaliter posuit. Nō .n. hæc tria tātū .s. oia p̃cipit obseruāda. Vectis. His: q vehūtur, cuius significatiōis p̃ticipiū latinitas nō hēt, Pōtus ⁊ ostriferi fauces tētant abydi, Sestos & abydos ciuitates sunt Hellesponti, q̃ angusto, & piculoso mari segregant. vñ eligit locū piculosiorē. quē pro omni poneret pelago, sane ſm artē hæc ostrea ostreæ dicimus: nullum .n. hēt latinitas nomen aialis, qd' neutri sit generis, sicut græce τὸ ὄστρεον τὰ ὄστρεα. licet ⁊ Ho. dixerit, ostrea circæis miseno oriunt echini, ⁊ Iuue. grādia: quæ medijs iam noctibus ostrea mordet, quos tñ possumus græce locutos accipe. ita .n. dicūt τὸ ὄστρεον τὰ ὄστρεα. Libra die. Nō est apocope pro diei, sed regularis gtūs. Nā vt sæpe diximus, obliq casus singularis numeri nō debēt esse maiores nrō plurali, qd' verū esse Sal. ꝓbat, qui in ꝓsa ait. dubitauit acie pe. hic est ⁊ illud: curruqȝ abscissa duorū, suspēdit capita. Sōni .i. noctis, nā ab officio tps demōstrat. Dicit aūt æquinoctiū autūnale, qd' fit sole in Libra posito, vernale æquinoctiū sol in ariete efficit. Dicit aūt frumēta serēda esse autūnali tpe, legumina vero vsqȝ ad veris initiū. Ordea. Vsurpatiue, & sciēdū in his tres tm casus vsurpari, hæc ordea, ordea, o ordea, sicut vina, vina, o vina, ⁊ mella, mella, o mella. Vsqȝ sub extremū brumæ .i. nō vsqȝ ad brumæ finē, sed circa, Nam bruma finit. viij. Kal. ianuarij die, & iste nō vsqȝ ad ipm diem dicit esse serēdū. Cereale papauer, Vel qd' est esui sicut frumetum. Vel quo ceres vsa est ad obliuionem doloris. iādudum, q̃primum, & dicit esse serēdum eo tēpore, nō quo iā sunt pluuiæ, sed quo iminēt pluuiæ.

Ordo.

Aequinoctiū autūnale q̃n fiat

PRO. ¶ Hædorumqȝ greges, Adrastea capella, quæ educauit Iouem cum hædis, ob hoc beneficium in syderibus sacrata est, quorū ortum pluuiæ sequuntur. Et lucidus anguis. Draco existimatur puellarum hesperidum pomarij custos, relatus inter sydera inter secare duos septētriones, quæ omnia genera stellarum tempestatum significant, ait ergo tam agrestibus obseruanda eē cœlestia signa, quam nauigantibus. quia vtrisqȝ noceant tempestates. Ostriferum autem dicit abydum, q̃ ibi ostrea generantur copiosissima. Libra die, somniqȝ pares. u. f. h. Aequinoctium autumnale descripsit, somno enim noctem significat, Vernus æquinoctium fit in ariete, Autumnale in Libra. Cereale papauer ait, quia in segete nascitur.

MANC. ¶ Præterea tam sunt. Post multa p̃cepta addit etiā sydera seruāda agricolis. sicut & nautis. Nā, vt scri. Ply. li. ij. de æsta. tēpesta. sydera ꝓpria est quibusqȝ vis, ⁊ ad suā cuiqȝ naturā fertilis. Alia sunt in liquorē soluti humoris fœcūda, alia deretur pruinas aut coacti

aut coacti in niues, aut glaciati in grãdines. alia rotis legit in suo q̃q3 motu nãm suã exercet. & Col. li. xj. c. ij. ait, q̃ vehemus tẽporibus accomodare opa ruris, vt pmiserit status cœli. Arcturi sy. arcturi signa. de quo Ply. li. ij. ca. xxxix. ait. Arcturi vero sydus nõ ferme sine pcellosa grãdine emergit, & Plautus in rudẽte itroducit arctux sic loquẽtẽ. Increpui hybernũ, z fluctus nouj marinos. Nã arcturus signũ sũ oĩuz acerrimũ, vehemẽs: exorĩẽs, quũ occido vehemẽtior. Col. ẽt li. xj. c. ij. ait. viij. Kal. martij arcturus pma nocte orit, frigidus dies aqlone, vel coro iterdũ pluuia. Itẽ ingt ibidẽ. iij. Kal. noueb. arcturus in vespe occidit, vẽtosus dies. Itẽ xv. Kal. octo. arcturus exorit. Fauonius z Africæ iterdũ Eurus, que qdã vulturnũ appellãt. Itẽ. xj. & xij. Kal. iul. arcturus si mane occidit tẽpestatẽ sigt. De arcturo ẽt lati⁹ vide ibi supius. Sub ipm arctux, zc. Hædorumq3 dies: heniochus, quẽ nos latine aurigã dicimus, hẽt in manu duas stellas, q̃ hædi appellant, de qbus pluri a legito apud Igi. Col. ẽt li. xj. c. ij. ait. v. Kal. octo. hædi exoriunt. Fauonius nõnunq̃ auster cũ pluuia. ite pdie nonas octo. hædi oriunt vespe, Ply. q̃q3 li. ij. scri ib. hædox exortus tẽpestates iducẽ. Manilius ẽt. li. j. ingt. Tũ subeũt hædi claudẽtes sydere põtũ. Lucidus anguis, Iginius iter sydera tris anguis noiat. vnus vasto corpore oñdit iter duas arctos collocatus: q dr aurea mala hespidũ custodisse, z draco appellat. Alter angue manibus tenet mediũ corpus eius iplicãte Ophiuchus. i. anguitenẽs, seu serpentarius dictus. Cui angui est oino stellax numerus. xxiij. Ophis aũt sei pẽs dr, & echo teneo. Tertius anguis, hydra dr, in qua coruus isidere, & Crater positus existimat, occupãs lõgitudinẽ triũ signox, Cãcri. Leonis, z Virginis, iter æqnoctialẽ circulũ z hyemalẽ collocat, hẽtq3 in capite tris stellas, in pma capitis curuatura sex, sed eax maximã clarã, in scda curuatura tres. in tertia. iij. in. iiij. duas, in qnta vsq3 ad caudã octo oẽs obscuras. ita fiũt nũero. xxvj. Occidit aũt aqrio & piscibus exortis, oriturq3 cũ cãcro leone & vgine Lucidus anguis. Seruius de hydra hoc loco itelligit. Ego vo de dracõe, de quo ẽt Mac. li. j. ait. Diuidit (videlz vrsa) z cigit stellis ardẽtib⁹ anguis. Draco. n. teste Iginio, hẽt ivtroq3 tpe stellas singulas, i oculis singlas, i hũero vnã, z toto corpe reliq passiz claras x. ita vt oino sit stellax. xvj. Ex illis aũt. x. sex crassiores, vt aiũt, alij in vgine, & libra sũt, sũtq3 ex nã. Saturni z Martis iducẽtes tẽpestatẽ. Oriunt aũt circa mediũ septẽbris, durãtq3 diebus pluribus. Anguifer aũt, q a græcis ophiuchos dr. authore ẽt Col. xj. Kal. iulias mane occidit, tẽpestatẽ sigt. Põtus. de põto sup patuit. Ostriferi, ostrea pisces sunt: q silicea testa icluduni, de quibus late Ply. li. ix. dicunt aũt ab ostracõ, qd' est testa. Fauces dicunt aditus angustox locox. Abydi. Ply. li. v. c. xxiij. scri. abydũ oppidũ eẽ in hellespõto, vbi angustiæ. vij. stad. Soli. ẽt. c. x. ingt. Ille aũt magnus hellespõtus strigit in stadia. vij. qbus ab Europa asiaticã plagã vẽdicat, hic quoq3 vrbes duæ. Abydos asiæ, z sestos Europæ. Libra dies, hoc loco serẽdi tps oñdit. Gel. li. viij. c. xiij. legit hũc vsuz libra dies: somniq3 pares, vbi fecerit horas, p diei, dicebãt. n. antiq. hæc facies huius facies, & facie, z dies huius dies, z dij. M. T. p. P. sexto dies scripsit p diei, verba. n. sunt hæc. Eqtes vero daturos illius dies pœnas. Dij aũt pro diei scripsit Verg. in illo versu, Munera lætitiaq3 dij, qd' impitiores dei legũt, sed Caius Cæs. in li. de analogia. ij. huius diei, z huius dies dicẽdũ putat, hæc Gel. Prisci. aũt li. vij hũc versuz libra die p diei. Pares horas, scri. Igini q̃ maximus circulus in sphæra æqnoctialis est, quo sol quũ peruenerit bis vno anno ɔficit æqnoctiũ, hoc est in ariete, & chelis. i. libra, est aũt æqnoctiũ vernum. viij. Kal. ap. vt Ply. li. xviij. c. xxix. & Col. li. xj. c. ij. scri. autũnale vo. viij Kal. octo. Vtq3 Ply. li. xiij c. xxviij. ingt: æqnoctiox dies raro nõ aliquos tẽpestatũ sigtus hñt. Mediũ diuidit orbẽ. i. totã mũdi machinã, æqnoctij nãq3 tpe. xij. horis sol sup terrã totidẽ sub terra meat. De libra quoq3 Mani. li. iij. ingt, libra diẽ, noctẽq3 pari cũ fœdere ducit, & li. iiij. librãtes noctẽ chelæ cũ tpe lucis. Vmbris. i. noctibus. Ply. n. li. ij. c. x. ait, neq3 aliud eẽ noctẽ q̃ terræ vmbrã. Hordea. Ply. li. viij. ait, pmũ ex oibus frumẽtis serit hordeũ, qd' frugũ oiuz mollissimũ est, seri nõ valet: nisi in sicca, & soluta terra, ac nisi læta. Brumæ, scri Ply. li. xxxviij. brumã finiri. viij. Kal. ianua. fere dicta aũt Var. teste, q̃ breuissima dies est, iõ vo Ply. dicto li. c. xxxvij. sic ait, iter oẽs aũt ɔuenit circa brumã serẽdũ nõ magno argumẽto, qm̃ hiberna semina, quũ añ brumã sata sint. vij. die erũpũt, si post brumã, vix. xl. Lini segetẽ. Col. li. ij. c. x. ingt lini semẽ pinguissimũ locũ, & modice humidũ poscit. Serit a Kal. octo. in ortũ aqlæ, q est. vij idus deceb. Nõnullis placet macro solo, & q̃ q̃ spississimũ semẽ eius cõmitti, quo tenue linũ pueniat: idẽ itẽ si læto solo serat: mẽse feb. x. modios in iugex iaci oportẽ dz. Ply. ẽt li. xix. c. ij. de lino ait. Vere satũ æstate velli. Et li. xviij. c. xxxvij dixerat vere linũ auenã papauer serẽda. Cereale papauer, papaueris sanui tria gña. Sz cãdidi semẽ tostũ in scda mesa cũ melle apud antiquos edebat, hoc z panis rustici crustæ insgebat, effuso ouo ibærẽs, vbi iferiorẽ crustã apio æqyptioq3 cereali saporẽ ɔdiebant. Serit aũt papauer cũ brasica: portulaca, & eruca, z cũ lactuca. Ply. author li. xix. c. lxij. Diximus & plura supius ibi, Vi ũt lethæo pfusa papauera somno. Brasica aũt toto anno serit, qm̃ z toto secat, vtilissimæ tñ ab æqnoctio autũni Pl. li. xj. Prob⁹ aũt du cereale papauer dici, q: cũ segete nascit, Ego tñ cereale dici existimo cãdidũ papauer pp sup dictas cãs, nã cereri. i. pani rustico isgebat. Iãdudũ, q̃ oximũ. Dũ sicca tellure lz. i. dũ non pluit, tũc enim pẽdent nubila, quũ vero pluit, desedere dicunt, nam in ibres vertũtur.

ASCEn.

Vere fabis satio, tunc te quoq3 medica putres
Accipiunt sulci, & milio uenit annua cura.
Candidus auratis aperit cum cornibus annum
Taurus, & aduerso cedens Canis occidit astro.

¶ Vere fabis sa. Dixit sydex quorũdã ortus, z occasus obseruãdos eẽ agricolis. Docuitq3 qd' in ppõne dixit, quo sydẽ terrã vertere ɔueniat, nũc aũt docet, quo sydere, z quo tpe semmãdum sit, & id qdẽ p de leguminibus dicẽs, q̃ fabæ seri volunt in vere maximope in tractu trãspadanæ italiæ, medica ẽt quã Varro z vulgares melcã vocãt eadẽ fere tẽpestate in solo putri, & hyeme decocto: & stercorato: miliũ aũt ad ortũ tauri, quũ. s. apit annũ cornib⁹ auratis. i. stelliferis, vbi scies, cum eẽ tpis aduerbiũ, nõ ppõnẽ, vñ nõ dicit. apit cũ cornibus, id enĩ minus latine fecerit, sz cũ apit cornibus. Etiã sm Seruiũ snia deprauaret, si comitatiuã significet, nõ n. apit cũ cornibus, q: a dorso nõ a capite orit, z id qdem ad. xj. aut. xv. Kal. maias, vt Mãcinellus latius explicat.

Ordo

¶ Ordo aũt est. Satio. i. tps oportunũ sationi est: sup. fabis. i. illi legumini, vere. i. tpe verno: & o medica, legumẽ a medis trãslatũ: sulci putres. i. resoluti per hyemale frigus, z fauonij spiramẽta, ac stercoratione, accipiũt quoq3. i. ẽt tũ. i. tũc. s. in vere, te, h̃ est, tu tũc quoq3 sereris tẽpestiue, z cura annua. i. q̃ singulis annis inouari vult, cũ medica vno satu amplius tricenis annis duret, venit milio. i. illi legumini, modicis, sed plurimis granis fertili venit. dico tunc, sup. quũ. i. qñ taurus cãdidus. s. p quẽ Iupiter europã trãsuexit, & auexit: apit. i. resoluit & pulueruletũ facit, annũ. i. soluz quotãnis tũc resolui solitũ (videt. n. annũ accepisse p tpe, sed p q̃litate tpis, sicut i bucolicis, nũc formosissimus annus, vbi formositas ad agros, & prata spectat, nõ ad tps, qõ formã nõ hẽt. Sicut hic resolo, z aptio anni ad solũ, seu terrã) Nõ. n. apit incohoat taurus annũ, cuius initiũ, aut in martio, aut in ianuario est, nisi dicat, ipm apire annũ suũ, qd' minus placet, na iõ vult miliũ seri sub ortu tauri, q: tũc terra apta est, nã vere nouo putris se gleba resoluit, sz vere adulto apitur. apit dico cornibus auratis. i. q̃ aurata hre fingit, ppter fulgorẽ potissimũ, tñ sol tũc apit, vñ & aprilis sm Oui. ab apiendo dictus est, q: sole tũc apitur annus, & cũ canis cedẽs sub. cũ astro. i. tauro, cuius auersus est icessus, aũt cedẽs. i. locũ dans astro auerso i. ergo nam etiã auersæ icedẽti, occidit. s. cosmice, quãtum ad aspectũ nrm, q occasus agricolis facilior est annotatu q̃ heliacus. i. solaris. pulchre aũt alludit ad nãm tauri, cuius est cornibus

Annus quõ sumatur

¶ Satio, semẽtis, & declinatur sicut natis. Tũ te. q. me pu. acceipiũt sulci, ad ipsaz herbã apostrophẽ facit. Hæc aũt herba a medis trãslata est: in græciã, quo tpe eã iuaserunt, huius plena Venetia est. Et vt dicit Diony. triũ folioz est, semp q3 virens qd' aũt ait, putres sulci nãm ipsius herbæ respicit, nã vno anno frequẽter serit & postea aliquot annis spõte pereat, qd' ẽt sequens indicat versus nã dicẽdo. Et milio venit annua cura, oñdit medicæ curã nõ eẽ annuã. Hæc aũt herba vulgo dr sylla. Cãdidus. a. apit. q. c. a. quo tpe annũ apit cãdidus taurus, q est cũ auratis cornibus, nam apit cũ cornibus nõ pcedit: nõ n. a capite: sed a dorso orit. i. a medio sui vñ icipit appere, nã ea pte, qua latus est orit, nõ a frõte, apit aũt iõ ait, aut q: Aplimẽse sol in tauro est, quo cũcta apiuntur & aliud est apire annũ, & aliud ichoare, nã nullus dubitat Martio mẽse: vt supra diximus, annũ ichoari, & hoc est melius. Aut certe apit annũ dixit. q: & vnũ q̃q3 signũ põt ichoare annum: z finire, vt apit annũ dixerit. s. suũ. Nã a tauro vsq3 ad taux, z a geminis vsq3 ad geminos annus est. Auerso aũt astro, duplex lectio est, nam alij adũso legũt, cũ cane. n. nascit Syrius, q est terris aduersus De quo legimus, ille sitiz, morbosq3 ferẽs mortalib⁹ ægris, nascit autaduerso sit pestifero, z ɔ̃rio mortalib⁹. Si aũt auerso legerimus, cũ sbaudianus, neẽe est, vt, Atq3 Ixionij vẽto rota ɔstitit orbis. i. cũ vẽto, vt sit sensus, Quo tpe ẽt canis cedẽs occidit cũ astro. i. cũ agro, q̃ & ipsa media est, sic taurus, z a puppi orit, cui canẽ ɔstat eẽ ɔiũctũ, & cedẽs canis, nõ recedẽs: sz icedẽs accipimus, & se monẽs. Tpe. n. quo taurus cũ sole est, ẽt canis ad ortũ festinat. Qd' aũt ait occidit, ad aspectuz nrm rettulit. Nã ortus & occasus duo sunt. Vnus ἡλιακος. i. solaris Alẽ κοσμικος. i. mũdanus: Vñ fit, vt ea signa: q̃ cũ sole oriunt, a nobis nõ possint videri: & ea q̃ videmus, q̃ũ ad solis rõnẽ pertinet,

SERVI.

Ortus quotuplex

ptinet videantur occidere, Secũ qđ nunc ait, occidit canis. Nã canis paranatelon est canceri.i.cum eo oritur, Cancer autẽ quo tpe sol in cancero est, post horã.iiij.diei oritur, Nã taurus, & geminibinas horas tenent. Sic ergo fit: vt cum canis nobis occidat, quantum ad solis pertinet cursum, in ortu esse videatur, secundum hanc rationem etiam paulopost dicturus est, nibus terrã aperire: vñ dictum est in Bucolicis. Iam cornu petat, & pedibus, qui spargat harenam, cuz.n.cornibus terra impigitur: quodãmõ aperitur, & cũ aperitur, resoluitur, & apta plurima producit, vt fit in aprili, qui secundum vnam opinionum Ouidij ab aperiendo dictus est, vt patuit.

Ante tibi eoæ atlantides abscondantur, nam eas ait in ortu heliaco positas, vnde & vbi abscondantur, intulit.

MANC. ¶ Vere fabis satio. ply. li.xviij. de leguminũ natura scribit de faba. Serit añ ꝟgiliaꝝ occasuz leguminũ pma antecedat hyemẽ. Ver. p ver eã seri iubet circũpadanæ Italiæ ritu, sed maioꝝ ps malũt fabalia maturæ sationis q̃trimestrẽ fructũ eius, aqs in flore maxime cõcupiscit, quũ vo defloruit, exiguas desiderat, solum in quo sata est, lætificat stercoris vice. Medica. Colu.li.ij.c.xj. ait, q medica agrũ stercorat, & locus, in quo medicã saturus es, pscindi debet circa Kal. octo. ꝛ cũ tota hyeme putrescere sinito. Var.li.j. aliter medicã vocat. ply.li.xviij.c.xxv.seri. medicã medis aduectã fuisse. vnoqz satu amplius q̃ trecenis annis durat, similis est trifolio caulis, folijsqz geniculata. solũ in quo serat elapidatũ, purgatũqz subigit autũno, mox aratũ, & occatũ integit erat e iterũ & tertio qnis diebus interpositis & fimo addito ita pparatũ serit mẽse maio alias pruinis obnoxia. paulo inferius ingt. Verno seri debet putres sul. putres ait, qm vt diximus, tota hyeme fimo addito putrescere debet locus medicæ. Et milio venit annua cura. annua respectu medicæ ait, q̃ semel sata diutius durat, vt diximus ex. Ply. Milio, Collumella li.xij ca.ij.ait.lij, & panici satio pagi debet circa Idus apri. Ply.li.xv.c.vij.seri. q milium, & panicũ, & oĩa æstiua q̃draginta diebus maturant. ca.aũt.xxxix.ait. Extrema aũt panici, milijqz satio est. iustũ est hoc seri maturato hordeo, atqz ẽt in eodẽ aruo. Cãdidus auratis apit quũ cornibus annũ. Taurus. ꝛ auerso cedẽs canis occidit astro. cãdidũ tauꝝ appellat: qm cãdidũ fuisse aiũt, Colu.li.xj. ca.ij.ingt, q xv. Kalẽ. maias sol in taurũ trãsitũ facit, & pridie Kalen. ma. canis se vespere celat. Oui. aũr li.iiij. Fast. seri. q xj. Kal. ma. sol exit arietẽ, ingredit tauꝝ. Macro. seri.li.j. de som. q Ver. hoc loco nõ vult intelligi tauro oriẽte cũ sole: mox in occasum ferri canẽ: q pximus tauro est: Sed occidere eũ dixit, tauro gestãte solẽ, qꝛ tũc icipit nõ videri, sole vicino. Ioãnes vero Tolophus noricus nr̃o æuo summus astrologus anie ꝯsultus sup hoc ẽr loco asserit Ver. voluisse agricolas hr̃e respectũ ad aurea cornua tauri, q̃ suo tpe in signo tauri deciæ sphæræ erãt, & ad canẽ syriũ, in cuius ore stella pmæ magnitudinis sita est, vt serãt legumi a: qñ occidũt heliace, hoc est qñ sole occidẽte ipsa sydera pxĩa soli, se visui nr̃o abscõdũt. Seu certo tpe occasus cosmici .i. qñ cũ ipso sole occidũt, qꝛ tauri imaginẽ añq̃ sol occupare incipiat: canis ipse vespi sole occidete vix apparet, & occidere heliace incipit, qđ nr̃o æuo fit a.ix. gradu tauri in quo dũ sol est taurus cũ pleiadibus cosmice occidere incipit, ꝛ canis heliace, qđ est circa.xx. diẽ aprilis, licet Ver. tpe plusq̃.xx. diebus añ id accidisset, totũqz occasui se taurus ꝯcesserat, hodieqz sole.xix. gradũ signi.x. sphæræ geminoꝝ occupãte: hoc est, circa pmũ mẽsis iunij diẽ, pleiades occasuz cosmicũ iiij. dieꝝ interuallo pficiunt, hyades vo in fronte tauri occidũt cosmice.xxv. gradu vsqz in finẽ tauri qnqz fere dieꝝ iteruallo, vñ quũ taurus icipit occidere cosmice cornua eiusdẽ tẽdũt ad occasuz heliacũ, ꝛ canis ipse cedẽs cũ astro auerso.i. tauro occidit heliace paulatiz, & cosmice.

Canis si/ quo qñ occidat

Siue cadẽs.i. locũ dãs astro auerso.i. argonaui, q̃ sit̃ auersæ p mũdũ voluit. occidẽte.n. cane argo sibi ppinquæ eidẽ cani succedit. Canis, seri. ygi. maiorẽ canẽ hr̃e in lingua stellã vnã, q̃ canis appellat. In capite aũt alterã, quã nõnulli Syriõ appellat. Ply. ait li.xviij. c.xlij. dicit q canis.iiij. Kal. maij occidit, sydus & p se vehemẽs: & cui poccidere caniculã necesse sit. Auratis cornibus: astrologi, taurũ cũ cornibus auratis esse fingũt, habereqz in cornibus ipsis singulas stellas, sed sinistro clarioreз, vtrisqz oculis singulas, in frõte media vnã, ex qbus locis cornua nascunt. singulas. q̃ vij. stellæ hyades nũcupant, de qbus latius supra. Apit annũ, nõ taurus apit, vez sol exĩstẽs ibi cornib⁹. Nã Oui. Fa.li.iiij. ait, Vacca sit, an taurus nõ est cognoscere prõptũ, Pars prior appet posterior a latẽt. Et li.y. met. iqt, p tñ auersi gradieris cornua tauri. Apit tñ annũ itelligẽdũ est: vt seri. Oui.li.iiij. Fast. quũ ait. Nã qꝛ ver aperit tũc oĩa, dẽsaqz cedit Frigoris asperitas, fœtaqz terra patet, Aprilẽ memorant ab aperto tempore dictum.

At si triticeam in messem, robustaqz farra
Exercebis humum, solisqz instabis aristis.
Ante tibi Aeoæ Atlantides abscondantur.
Gnosiaqz ardentis decedat stella coronæ.
Debita q̃ sulcis committas semina, quãqz
Inuitæ properes anni spem credere terræ.
Multi ante occasum Maiæ cœpere, sed illos
Expectata seges uanis elusit auenis.
Si uero uiciamqz seres, uilemqz faselum.
Nec Pelusiacæ curam aspernabere lentis.
Haud obscura cadens mittet tibi signa Bootes.
Incipe, & ad medias sementem extende pruinas

ASCEN. ¶ At si triti.i mes. Docet nũc, quo tpe frumetũ seras, dicẽs: q nõ añ occasuz atlãtidũ, siu ꝟgiliaꝝ, hoc est circiter nonũ Kal. nouẽbris. Monet pterea, vt stella ardẽtis coronæ pus discedat e radijs sol. qđ nũc fieri docet mã.s.xxiij. die oc. Hoc autẽ tps expectãdũ docet poeta ys, q triticũ, aut far serẽt. At q viciã, & faselũ aut lẽtẽ serere volẽt, obseruabunt occasum boote q fit i vẽ.iij.no. martias: quo tpe sunt fere mediæ pruinæ, q̃ hyeme nõ fiũt ꝛ summo ꝟe in rorẽ vertunt, aut hoc dicit, vt fiat satio in tpe sereno, qđ pruinæ denotãt: q̃ in pluuioso nõ fiũt quã rẽ diligẽter exeqtur Mãci.

Ordo. Ordo igit̃ est. At.s. sed, si tu exercebis .i. coles: ꝛ arabis humũ in.i. ad messez triticeã.s. vt inde triticũ metas (qꝛ pcipua intẽtio arãtis nõ est satio, sed messis) ꝛ i farra robusta.i. gradia.i. vt farra metas, & si tu instabis.s. istãte incũbẽs solis aristis, sup metẽdis.i. si nõ petis legumia: sed frumẽta, atlãtides.i. pleiades, & virgiliæ ex pleone, & atlante genitæ, hoc est septẽ stellæ noibus atlantidũ insignitæ, eoæ.i. oriẽtales, aut matutinæ abscondant ita, vt nõ amplius eas videas, ante.i. priusq̃ cõmittas sulcis semina debita.s. q̃si merita pp pparationẽ, & capacitatẽ eoꝝ, hoc est anteq̃ seras, ꝛ añq̃ pperes credere.i. cõmittere fidei, vt plus q̃ accepit reddat terræ inuitæ.i. sationẽ adhuc naturaliter refugiẽti, spẽ anni.i. messis: hoc est semẽ, qꝛ q pce seminat, parce & metet, & q iportune serit. incõmode: & paꝝ metet. & stella.s. pcipue fulgida gnosia.i. cretẽsis. hoc est, q̃ plucet in corona cretensi puellæ, videlz ariadnæ data, vñ dicit coronæ ardẽtis.i. resplẽdẽtis decedat .s. a radijs solis.i. fit vltra mediũ octo. antequã cõmittas sulcis semina debita. & anteq̃ pperes credere terræ inuitæ spes anni. Multi.s. agricolæ cœpe.s. serere ante occasuz maiæ.i. atlãtidũ qꝛ simul occidũt, eaꝝ aũt maia vna est: sed seges expectata.s. triticea, aut adorea elusit.i. ludibrio manifesto affecit, & decepit illos: auenis vanis.i. syluestribus, & paꝝ grani, aut nihil habẽtibus. Vero p sed, si tu seres viciã.i. illud remic legumẽ & faselũ vulgo faseolũ vocãt p diminutionẽ) vilẽ qꝛ paꝝ cõducit, & multũ officit, & ita nõ magni fit facile tamẽ nascit, & si tu non aspnabere curã lẽtis pelusiacæ.i. q̃ in pelusio nili ostio pcipua ꝛ pluria nascit, Bootes.i. stella illa post vrsas maiorẽ (Bootes ãt

SERVI. ¶ Robustaqz farra, Frumẽta, q̃ plus habẽt viriũ, q̃ legumina, quo tempore atlantides nobis occidũt, sunt serẽda. Atlantides aũt licet.vij. fuisse dicant. vj. tñc videnf in cœlo: q̃ nouẽbri mẽse nobis icipiũt nõ videri, hæ aũt vt alij volũt. Iouis: alij liberi nutrices fuerũt, alij ipsas fuisse asserũt hesperides. Gnosiaqz ardẽtis dece. Quum liber pater Ariadnã Minois regis æretæ filiã, vxorem duceret, Vulcanus ei coronã obtulit, quaz ille ad vxoris insigne inter sydera collocauit, & hic stellã poeticaliceꝛ/ ta dicit. Cæterũ.vij. sunt qbus in cœlo corona declarat. Cõmittas, quasi custodibus fidis ante occasuz maiæ. antequam atlantides occidãt, nam maia vna est earum. vilẽ. abundantẽ. Nã omne: quod abũdat, vile est, vt vilibus aut onerat pomis. Nec pelusiacæ curã aspernabere lentis. Pelusium vnum est de .vij. ostijs nili. vbi optima lens nascitur. vnde catexochen locutus est. Cadens, occidens, verno, scilicet tpore, tunc enĩ Bootes occidit, quod autẽ subdidit incipe, & ad medias semẽtem extende pruinas. Omnia complexus est tempora, & vernum .s. quo legumen serit, ꝛ autũnale, quo frumentũ. Et multi volunt ita hanc partem astrologiæ liberasse Verg. vt in omnibus vtrũqz significaret vernale, & autũnale. vñ & supra bina signa memorauit taurum cũ cane, Atlantides cũ corona. Tamẽ quãtum ad necessitatem loci huius pertinet: hæc dixisse sufficiat. Nam maioris prudentiæ est ad subtilem harum rez scientiã prouenire, adeo vt sequentem rationez zonarum metodorus

Pelusiũ quid sit

Bootes qui sit

vt & arctophylax.i. vrsæ custos, qꝛ sequit̃ plaustrũ.i. maiorez vrsaz, & bubulcus, qꝛ boues plaustrũ trahere solẽt, q̃s bubulcus dirigit) bootes ergo cadẽs.i. occidẽs dabit tibi signa, haud .i. nõ obscura. imo clare indicia sationis faciẽdæ dabit, Incipe igit̃, & extende sementẽ, id est sationẽ ad medias pruinas, id est siue autũnali tẽpore triticũ, ꝛ far: siue verno viciã, faseolũ, aut lentẽ seueris, expecta tẽpus serenũ, quale est ad medias pruinas,

nas, idest quū iā pluſculos dies pruinauerit, ꝛ veroſimile eſt to tidē pruinaturū eſſe, ꝛ ita ad omnium ſationē ſpectet, aut extē de ſatione viciæ, faſeli, & lentis ad medias pruinas verni tem poris, idest vſq; ad occaſum bootæ: & tempus ſerenum.

phūs vix quq; expſſerit libris inſeiti stā astronomiæ ꝗ geo metriæ partibus, ſine cuius lineis haud facile zonæ depre hē dim ratio. Idem etiā metrodorus aſſerit fruſtra culpari a ple riſq; Ver. quaſi ignarum aſtrologiæ, cum cum ꝓſtet opis lege ꝓpulſum, vt quædam excerperet, quæ obſcura videtur, iō q; a naturali ordine remota ſunt, vt aūt oia nō diceret, rusticarū pſonarū habuit ꝯſiderationē, & ipſius eſt opis breuitate copulſus.

PRO.

Ariadnis corona q̃ ſit

℄ Ante tibi eoæ atlantides abſcōdaut. &. q. ar d. ſt. c. Debita ꝗ ſulcis. c. ſ. q. ſi in hoc exercebit terra, vt triticū accipiat: prius in quit occidāt vergiliæ, & corona ariadnes, ꝗ ſementē faciās matutini exortus Eoæ ſignificat. Eos enim pcedit auroꝛa. Atlantis aūt filiæ ſunt vergiliæ Ideo eo atlantides vocant. ariadnes aūt coronæ talis hiſtoria tradit. adamatus theſeus ab ariadne, cū eius opere interfecto minotauro Labyrinthi euaſiſſet errorē, & corruptā in inſula dia dormientē reliqſſet, liber eā adamauit, ꝛ eius capiti coronā detracta miſit in cœlū, ꝗ ſidus facta eſt, qd̄ eſt poſt erigonē. Ipſāq; aūt Ariadnē mrimonio ſibi iūctā liberā ap pellauit mortalitate donatā. Gnoſia aūt dicit ab oppido Gnoſſo cretæ. Multi ante occaſū maiæ. c. ſed i. e. ſ. n. e. auenis. Multi ante occaſū Verg. ſementē fecerūt, ſed manē meſſes ſuſtulerūt. Maia aūt vna eſt ex Vergiliis. Si vero viciā. q. ſ. u. q. phaſelū. Nec peluſiacæ. c. a. l. haud. o. c. m. t ſi b. Cicero eſt genus phaſelū vocāt Vicia eſt æquæ leguminis genus, lentis magnitudine, Peluſiacā lēte dicit a peluſio oppido ægypti, a quo fluminis Nili vnū oſtiū Peluſiacū dr̄. Optima lēs in ægypto naſcit. Bootes eſt

Bootes q ſit

ſtella in arctophilacis (vt pleriq; putāt) Baltheo, vt alq iudicāt in humero, dicta a bubus, Nā vtriōnes, quos græci ouas vrſas vocāt, Helicē & Cynoſurā i barbarica ſphera plauſtrū eē, ꝙ ducat a bubus iūctus, ꝗus rei teſtis eſt Getulicus, quū ait de bruā mis. Non aries illū verno ferat ære cornu, Gnoſſia nec geminos pcidūt cornua taurū. Sic a Lycaoniꝰ reſupinat plauſtra bootes.

MANC.

℄ At ſi tri. poſtꝗ ſerēdoꝝ leguminū tpe poeta oñdit. ad frumēta iā redit. Col. aūt li. ii. c. viii. ait placet nr̄o poetæ adoreū, atq; ēt triticū. nō añ ſeminare ꝗ occiderit vgiliæ. Ply. vero li. xviii. c. xxxvii. ſcri. ꝙ Heſi. q pnceps oīuz de agricultura pcepit vnū ipſe ſerēdi tradidit ad vergiliaꝝ occaſuz, Vergi. triticū, & far ad vergiliarum occaſum, ſeri iubet: hordeū inter æquinoctiuz autum ni, ꝛ brumam. viciam vero, faſeolos, & lentē bootæ occidere, inter oēs aūt cōuenit circa brumā ſerēdū nō eē magno argumē to. qm̄ hiberna ſemīa, quū añ brumā ſata ſint ſeptio die erūpāt ſi poſt brumā vix. xl. Sunt q pperēt, atq; ita pnūciēt feſtinatā ſemētē ſæpe decipe ſerotinā ſemp ecōtrario, alibi, vel vere potius ſerēdū ꝗ male i autūno. Col. li. xii. c. ſcdo ait. Vetꝰ ē agricola rū pūerbiū maturā ſationē ſæpe decipe ſolere, ſerā nūꝗ qn mala ſit, itaq; i totū pcipimꝰ vt gſq; natura locꝰ frigidus erit, is p̄ mū ꝯſerat, vt gſq; calidus nouiſſime. Ibidē quoq; ait optimū eē iter Kal. oct. ſemētē ꝯfeciſſe. Var. ēt li. i. c. xxxiiii. iqt vbi gſq; locus frigidiſſimꝰ aquoſiſſimuſq; erit, ibi pmū ſerito i calidiſſimis locis ſemētē poſtremā fieri oportet ꝗ āt agro vel legumina q̄q; vel frumēta ſerēda ſint legito ply. li. xviii. c. xxviii. Robuſtaq; farra. robuſta dixit, qm̄ vt Ply. li. xviii. ca. viii. ſcri. ex oī gñe du riſſimū far, & eē hyemes firmiſſimū, pati locos frigidos, & minꝰ ſubactos, Vel æſtuoſos, ſitiēteſq; pinus ātiq̄ olatio cibꝰ. Atlātides. i. pleiades, ſeu vgiliæ ex pleiōe, & atlāte gēitæ, de qbꝰ late ſupius. Pleiadaſq; hyadas. Abſcōdūt āt vt dicit Col. ſup ſlo co, li. ii. c. viii. altero ꝛ tricēſimo die poſt autūnale æqnoctiū qd̄ fere ꝯficit. ix Kal. octo. pp qō itelligi debet tritici ſatio dierꝫ ſex, ꝛ xl. ab occaſu vergiliaꝝ. q ſit añ diē nonū Kal. nouē. ad brumæ tpa ſic. n. ſeruāt prudētes agricolæ, vt. xv. diebus añꝗ ꝯficiat bru ma, totidēq; poſt eā ꝯfectā, neq; arēt, neq; vitē, aut arborē putēt. Idē quoq; Col. li. xi. c. ii. ou. xiii. ꝛ. xii Kal. no. ſolis exortu vergiliæ incipiūt occidere, tēpeſtatē ſignificāt. xi. Kal no. tauri cauda occidit auſter iterdū pluuia. Itē. v Kal. nou. vgiliæ occidūt, hyemat cū frigore: & gelicidiis. Itē. vii. Id nouē. vgiliæ mane occidūt ſignificāt tēpeſtatē Eoæ atlātides. i. ſplēdētes orietales vl matutinæ, in auroꝛa. n. vident, ſz ex oriēte poſtea ſcorpioe cū ſole occidūt, occaſu coſmico, ſeu mūdāo reſpectu oppoſitiōis ſit

Vergiliæ qñ occidat

. n. qñ ſol orit cū aliquo ſigno, cuius ſigni oppoſitū occidit coſmice. Taurus ꝗ, in quo ſunt pleiades, appoſitus ſcorpioni, in ꝗ ſol exiſtit, in fine autūni occidit ſcorpiōe oriēte cū ſole Hic au Col. ꝙ. xiii, &. xii Kal. no. ſolis exortu vgiliæ incipiūt occidere. Ply. li. xviii. ca xxxviii. ait, ꝙ exortus occaſuſq; binis modis itelligunt, aut n. aduētu ſolis occultant ſtellæ, ꝛ ꝯſpici deſinūt, aut eius de abſceſſu, pferūt ſe in emerſuz. i. exortū, illo mō, quo incipiūt apparere, vel deſinūt, oriēte ſole, n. t occidēte. Matutini, veſpti ni ue cognoiati, Eoæ atlāndes, nō ſit ſynalepha. i. vocalis copreſſio, vel ꝯiūctio. Gnoſia ſtel. co. corōa hæc, vt Iginius ſcribit, exi

Corona ariadne q̃ ſit

ſtimat ariadnæ fuiſſe a libero pře inter ſydera collocata, dr̄. n. cū ariadna libero nuberet hāc ꝓmā mūeri acceſiſſe ab venere, cū oēs dii in eius nuptias dona ꝯferrēt, hāc hūero ſiniſtro ꝓpe ꝯtingere Arctophylax vř, hēt aūt ſtellas nouē in rotūdo diſpoſitas, ſed ex his tres clarius cæteris lucēt, ſtella co. de ſtella ſulgēt intelligit, ait. n. Mani li. i At pte ex alia claro micat orbe corōa Lucē micās varia, nā ſtella vincit vna. Col. li. xi. c. ii. ait. viii. Idus octo. coronæ clara ſtella exorit, poſte ı mgr̄, & tertio & pridie Idus corona tota mane exorit, auſter hibernus, ꝛ nōnūꝗ pluuia, p hos dies frigidis regiōibus frumēta mature ſerūt, pcipue far, adoreū, locis ēt opacis triticū nūc recte ſerit, ſtella ptei ea clarior in corona ex radiis ſolis, ortu eliaco decedit, qñ pleiades occaſuz chronicū perūt. Decedit aūt ſtella corōe e radiis ſolis nr̄o æuo ſole ab. ix. gradu ſcorpii ſigni decimæ ſphæræ pcedēte: qd̄ eſt. xxiii. die oct. donec dicti ſigni ſcorpii limites exceſſerit. Gnoſia. i. ariadnes cretēſis. Ante oc. ma. i. Ver Maia. n. e vgiliis vna, de qbus late Oui. li. iiii. Fa pli. li xviii. c. xlii. ait, ꝙ Ver. pnaꝝ attinēt ad fructus, vt q̃rū exortu æſtas icipiat, occaſu hyems. Ca pitulo quadrageſimo ſexto ait, ꝙ q̃rto Idus nouembr. vergiliæ occidūt. Colu. aūt lib xi. c ii. ſcri. ꝙ xiii ꝛ. xii Kal. no. ſolis exor tu vgiliæ icipiūt occidere, tēpeſtatē ſignificat. Itē poſtea iqt. v. Kal. nouē. vgiliæ occidūt. hyemat cū frigore, ꝛ gelicidiis, ꝛ pau lo inferius ſcribit, ꝙ. vi. Idus noue. Vergiliæ mane occidūt. v. Idus nouē hyemis initiū. Vanis auenis, vide ſupius ibi & ſteri les dn̄ant auenæ, Viciā, Varro. li. i. c. xxxi. ſcri. ſatiōis viciæ tria tēpora eſſe circa occaſuz arcturi, vt decebri mēſe paſcat, ſecūda ſatio mēſe ianuarii eſt Nouiſſima martio ſiccitatē ex oibus, ꝗ ſeruntur, maxime amat. latius vide ſuperius ibi, aut tenuis fœtus viciæ vilēq; faſelū. Col. lib. ii. ca. x ſcribit, ꝙ Kal octo recte faſelus terræ mādabit, vilē aūt faſelū ait poeta, quoniā vt ſcribit ſerapio, faſeoli generāt multā ventoſitatē, & inflant, generant humores flegmaticos craſſos: ſūt mali ſtomacho, habent multum humiditatis, ſunt graues digeſtioni, & teſte Auerroi inducūt ſomnia mala, & faciūt vertiginem. Vileſcit igit hos viris Peluſiacæ lēns. i. ægyptiacæ, ſeu niliacæ a peluſio nili oſtio: hinc & Oui. libro. quinto Faſt. ait, Et percū lentes aduena nile tuæ. De ſeptē nili oſtiis legito. Strabo. libro decimoſeptimo, & Ply. lib. v. ca. xi, Curā lentis Ply. lib. decimoſeptimo ca. decimonono ſcribit, Ex leguminibus autem nouembri ſerunt lens, & in græcia piſa lens amat ſolū tenue magis ꝗ pingue cœlum vtiq; ſiccū, Duo genera eius ægypto, alterum rotūdius, nigriuſq;, alterum ſua figura. Piſum in apricis ſeri debet frigoꝝ impatientiſſimū, Ideo in italia: & auſteriore cœlo nō niſi verno tēpore terra facili, ac ſoluta. Col. quoq; libro ſecūdo capitulo decimo plura

Arctophilax vñ dictus

ſcribit inter ꝗ, ꝙ duas eius ſationes ſeruamus, alterā maturā pmediā ſemētē, ſeriorē alterā mēſe fe. Cadens Bootes, occidit Bootes tertio nonas mar. vt ſcribit Oui. libro quarto Fa. loquit ergo hic poeta de verno tpe, booteo aūt aro ſignificat, Bootes bubulcus dicit, idē vero Arctophilax appellatur: Manilius li. i ait At ergo venit arctophilax, idēq; bootes, ſequit plauſtrum i. maiorē arcton, inde arctophilax dictus, idest vrſæ cuſtos. Ad medias pruinas, idest ſereno, & ſicco tempore, quo quidē pruina

Pruina quid ſit

cadit ex rore gelido, rores aūt neq; gelu, neq; arboribus, neq; ventis, nec niſi ſerena nocte gignunt, vt ſcribit Ply. libro ſecūdo ergo ſereno ꝛ ſicco tēpore optime talia ſerunt, hinc idē libro vigeſimo tertio ait, ꝙ vicia ſiccitatē ex oibus, ꝗ ſerunt, maxime amat, & lens tenue ſolum, cœlūq; vtiq; ſiccū Sed tamē intelligendū eſt, id ēt de tpe autūnali, vt ſereno tpe ſerat qd̄ cūq; ſemē hinc ait inferius, nudus ara, ſere nudus & hyemē aglonia eſſe oibus ſatis vtiliſſimā inqt Ply. libro decio ſeptio, Pruinas pruina vt ſcri. Ply. li. ii. ex rore gelido gignit, ē n. matutio tpe roris gelidi aq̄ ꝯgelata, dcā vero vt Feſt. ait, ꝙ fruges ac vgulta purat.

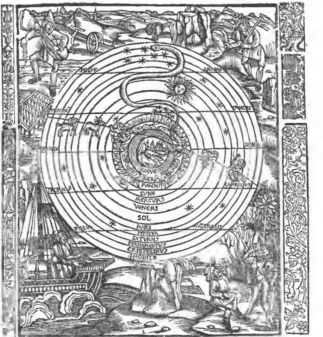
ASCEN.

℄ Idcirco certis, & cætera. Quia poeta oſtendit agricolis ſyderum quorundam ortus: & occaſus obſeruandos, docet ſpheram cœleſtem. xii. ſigna. diuiſam, & terram in quinq; zonas. Quarum (vt inquit Oui. met. i. quæ media eſt, nō eſt habitabilis æſtu. Nix tegit alta duas totidē iter vtrāq; locauit, Temperiemq; dedit mixta cū frigore flamma, &c. Earum ergo duæ habitabiles ſunt, quarum alterā nos habitamus, alteram: qui habitēt, neſcimus. Per habitabilem aūt zodiacus, in quo ſunt xii. pcipue obſeruāda agricolis ſigna, clauditurq; duobus polis quoꝝ alteꝝ, q ab vrſis arcticus dicit ſemp videre poſſumus

Alteꝝ

Idcirco certis dimenſum partibus orbem.
Per duodena regit mundi Sol aureus aſtra.
Quinq; tenent cœlum zonæ, quarum vna coruſco
Semper Sole rubens, & torrida ſemper ab igni.
Quam circum extremæ dextra, læuaq; trahuntur
Cœrulea glacie concretæ, atq; imbribus atris.
Has inter, mediamq;, duæ mortalibus ægris

Munere

Munere concessæ diuum, & uia secta per ambas.
Obliquus qua se signorum uerteret ordo.
Mundus ut ad Scythiam, Ripheasq; arduus arces
Consurgit, premitur Libyæ deuexus in austros.
Hic uertex nobis semper sublimis, at illum
Sub pedibus Styx atra uidet, manesq; profundi.

SERVI. Antipodes vñ di cti sint

¶ Dimensus p orb. Annũ diuisum in q̃tuor tpa. & .xij. signa .xij. mẽses accipimus. Extremæ, bene extremæ addit, ne eas itelligeremus, q̃ circa igneã sunt, q̃s cõstat eẽ tempatas vicinitate solis, & frigoris, quaꝝ vnã nos babitamus, alterã antipodes, ad quos hinc torrẽte zona, hinc frigidis ire ꝓhibemur. Antipodes aũt dicunt, q cõtra nos positi sunt cõtrarijs vestigijs: terrã enim dicũt vndiq; coelo, & aere cingi, p has duas zonas in obliqu ũ vertit signifer circulus, q solis cõtinet cursum, vnde ẽt fit vt duæ zonæ frigidissimæ sint, ad quas nunq̃ accedit, vna fervẽs, a q̃ pene nunq̃ recedit, duæ tempatæ, ad quas vicissim venit. Mundus vt ad scythiã. Nã hic diffinitio est nostri climatis .i. nostræ habitationis, q̃ a septentriõe incipiẽs in australi plaga desinit. Riphæas aũt arces, scythiã dicit, cuius sunt mon-
tes

Alter, q in austrũ abscessit, & antarcticus ꝯ arcticũ positus dicit. nũq̃ nisi in coelũ mutauerim⁹, Is. n. ab antipodib⁹ nr̃is vr̃.

Ordo.

Ordo ẽ. Iccirco. s. vt discernamus tps, sol aureus .i. splẽdidus: & apprime vtilis regit orbẽ mũdi .i. spherã coelestẽ dimẽsum .i. cõmẽsuratũ certis ptibus p astra .i. signa duodẽa .i. duodecim aut q̃ quotãnis ptrãsit vt ꝓ orbe .i. anno conficiendo duodenis egeat. Quinq; zonæ .i. circuli coeld cingẽtes. tenẽt .i. circumcingũt coelũ, quaꝝ. s zonaꝝ, vna videlicet media, & eadẽ maxia est, sup. semp rubens sole corusco .i. rutilãte: & est semp torrida ab igni. s. coelesti, quẽ ex directo supra se habet, q: circũ, ꝓ circũ quã trahunt .i. ducunt. extremæ .i. remotissimæ duæ dextra sup. pte, & læua .i. sinistra (Si coelitus in terrã despexeris capite in oriẽtem ꝓtẽso. dextra fuerit austrina, læua septentrionalis. Siue terris coelũ aspexeris. cõtra) trabunt dico duæ, ꝯcretæ .i. cõgelatæ glacie cærulea .i. marina: aut marini coloris, atq; atris .i. dẽsis, & nubilosis imbribus, duæ sup. aliæ zonæ. ꝯcessæ sup. sunt ægris .i. miseris & laboriosis mortalibus iter has. s. extremas, & mediam: videlicet torridam, cõcessæ dico munere: idest beneficio, & dono diuum, idest diuorum, seu deorum, & via est secta, idest diuisa per pro inter ambas, qua, idest per quam viam, obliquus ordo signorum, idest zodiacus verteret, idest circũageret se: vt mundus, idest orbis coelestis con-

surgit arduus ad scythiam, & arces ripheas, idest sublimitates montiũ ripheorũ, q̃ sunt in scithia, septẽtrionẽ versus, ita sup. p̃mit deuexus. i. deuolutus, & declinis in austros, idest australẽ regionẽ libyæ, idest libyã versus, & id quidẽ respectu nostri, & climatis nostri, nã respectu totius vniuersi auster nõ minus arduus q̃ septẽtrio dicet, hic. s. plus dictus: hoc scythicus, seu septẽtrionalis vertex. i. plus. ad quẽ sphera vertit, est sup. nobis semp sublimis. s. altus, & supra caput, at. i. sed styx atra. i. palus infernalis videt illũ sub pedib⁹. s. nostris, hoc ẽ apparet antipodibus nr̃is, & manes p̃fundi. i. dij inferi, sup. vident. s. semp illũ. tes riphei. Vertex nobis semp subli. hæc pars mundi a nobis semp videt. At illũ sub pedibus styx atra videt, idest axem noctiu, idest australẽ, q̃ a nobis nunq̃ videt sicut boreas. i. septẽtrionalis a nobis semp videt. Et sicut variæ sunt philosophorũ opiniones, ita & hic varie loquit. Nã alij dicũt a nobis ascendetẽ solẽ ire ad antipodas. Alij negat, & volũt illic tenebras eẽ pperuas. Mire aũt ait. q̃si de inferis styx atra videt, manesq̃ p̃fundi. Vt ostẽderet illud, qđ dicũt philosophi recedentes hinc aĩas, & illinc corpora sortiri. Vnde & Lucanus ait, Regit idẽ spũs artus, orbe alio. Qđ verisile est, q̃ dr̃ aĩa. aut igni, aut vẽto, aut aq̃ purgari. Qđ vt fiat, necesse ẽ eas p frigidas plagas igneã trãseũt. Et lʒ hoc alijs Vergilio dictũ per poeticã licentiã velint, nõ sciendũ est eũ poeticæ licentiæ inseruisse philosophiam.

PRO. ¶ Quinq; tenẽt cœlũ Zonæ. q. u. c. Semp. s. r. & t. s. a. i. Quã circũ ex. d. l. q; t. mortalibus. æ. Mune. c. d. & u. s. p. a. Oblĩqs. q. s. s. verteret ordo. Mũdi caloris, & luminis sol causa est. Eius aũt talis est cursus, vt neq; intra solstitialẽ circulũ ad nos accedat, nec vltra brumalẽ p̃cedat. Radij aũt eius, vbi deficiũt. ibi necesse est esse frigus. Quũ tenebris aũt deficiũt eius radij bruma ad septẽtrionalẽ circulũ. ibi aũt frigus est cũ obscuritate. Sol aũt, q̃ brumalẽ, & solstitialẽ circulũ p̃ficit annuũ cursuʒ. totã hãc mediã regionẽ vrit, q̃ latine vocat plaga adusta. Ex ea: q̃ septẽtrionalis est, vbi deficiũt solis radij, & q̃ frigida est, & obscura Frigus in p̃rimã regionẽ puenit, & miscet calori, q̃ ex adusta regiõe in eãdẽ sedẽ fert, & efficit tẽperata regio, in q̃ sumus, q̃ est habitabilis. *Zonæ cœli quot sint* Alteræ duæ inhabitabiles, sed physica rõne nobis sunt incognitæ. Prohibemur. n. trãsire adustæ regionis calorẽ. Sed q̃ meridiẽ brumã ai aduertimus, vltra solẽ magnũ spaciũ cœli vacare scimus. & in 3riã nobis partẽ eius radios ferri, & quẽadmodũ hic, ita illic deficere, vbi defecerũt esse frigus cũ tenebris Et inde aliquã p̃ferri in p̃ximũ locũ: & ex adusta regione, q̃ finit brumali solstitiali circulo in eũdẽ puenire vaporẽ, & vtroq; mixto p inde temperatã efficere regionẽ mediã frigidæ, & adustæ Quinq; ergo sunt zonæ, in regione cœli. Terræ duæ extremæ frigidæ septẽtrionalis, & austrina. vna adusta, duæ tẽperatæ inter frigidam, & adustã cingẽtes eã, & intercidẽtes frigidis, quarũ altera aũt ecumene vocat. Via aũt secta p ambas, dicit signiferũ circulũ q a brumali obliquus, ad solstitialẽ cãcro: æquinoctiale libra & ariete. Obliquus q̃ se signorũ verteret ordo, idcirco dixit, q̃ hic ipse circulus. xij. signa cœlestia voluit. *Clima nostrum quod sit* Clima nostrũ hoc est in climate, zonæ nostræ sicut se hẽt, vt simus ad septẽtrionẽ ab ea parte, q̃ scythia est, & riphei mõtes, q̃ cõtra inclinata est ad africã, Ergo hoc sentit quũ ait. Illic, vt phibẽt, aut intẽpesta silet nox semper & obtẽta densãt nocte tenebræ Quinq; tenẽt cœlũ zonæ, in quas zonas mũdũ esse diuisũ accipimus, q̃s sm̃ clima nostri orbis sic deformabimus. vt leuã manũ cõtra ora nostra ponamus, vt q; vbi sit pollex: ibi sit zona, q̃ appellatur græce ἀρκτικὴ q̃ in se habet arctos. i. vrsas eadẽ latine septentriõalis cognominat, q̃ in ea parte cœli posita sit, q̃ vẽto septẽtriõe adflat. Ea pars semp supra vertic, hoc est nunq̃ in oceanũ demergit, qđ et Home. significauit quũ ait. ἄρκτον θ' ἣν καὶ ἄμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν ἥ τ' αὐτοῦ στρέφεται καί τ' Ὠρίωνα δοκεύει οἴη δ' ἄμμορός ἐστι λοετρῶν Ὠκεανοῖο

Et Ver. Arctos oceani metuẽtes æquore tingi. Nã & zona inhabitabilis est pp nimios rigores, polli c. p̃ximus digitus obseruabit in vicẽ zonæ, q̃ græce appellat θερινὴ a nobis æstiualis, q̃. s. sol cũ in eadẽ zona declinauit, lõgiores dies efficit, & hi. n. solstitiũ facit æstiuũ. s. viij. cal. iul. Hæc zona habitabilis pp tẽperiẽ, & multi solis, & illius vicinitate nonæ, q̃ʒ septẽtrionalẽ nũcupauimus. Medias aũt digitus significabit zonã, q̃ grecæ dr̃ ἰσημερινὴ Latine æquinoctialis, Seu & sol in hãc zonã bis anno venit, & toties librã facit diei, & noctis. s. viij. Kal. octo. Hæc zona inhabitabilis. Nã pp nimios ardores loca subiecta hẽt exusta, Quartus dein digitus significabit zonã, q̃ appellat χειμερινὴ a nobis hyemalis, qđ. s. quũ illã sol trãscẽdit hyemẽ facit: & breuiores dies agit. Nã ibi solstitiũ efficit: qđ est. viij. Kal. ianu. Hãc quoq; zonã inhabitari credibile est, q̃m & ipsa pro tẽperata iter æstiuũ, & isomerinẽ posita est. quẽadmodũ eius supra fecimus mẽtionẽ, æstiualis inter æquinoctialẽ, & septẽtrionalẽ. Et in hac zona si q inhabitãt appellant a nobis antichthões. ὡς τὴν ἐναντίον χθόνα οἰκοῦντες. Digitus minimus hẽt qntã zonã appellatã notiõ, q̃m ex illa pte, quũ adflat vẽtus hũidũ facit aerẽ. & hũorẽ colligẽs corpus notia. dr̃. Hæc plaga australis appellat depssior q vt a nobis videri possit & nõ infra orizõtẽ descẽdit. *Orizon quid sit Zodiacus circulus qui* Orizõ aũt qđ definit sphærã supiorẽ: q & diẽ a nocte discerminat. Hæc quoq; p̃sumẽda inhabitabilis pp rigores quos patiat necesse, est, q̃m lõge segregat, Circulus aũt Zodiacus, q̃ luxos appellat p tres zonas medius fert, p quẽ sol currit, Sic ergo q̃m ad vltimas nõ pueniat frigidas: relinqt mediã zonã, q̃m sæpe onerat ignẽ facit. Huius zonæ mẽtionẽ facit Ver. vij. quũ vellet ex versibus Ilionei latios p̃firmari, neminẽ esse in orbe toto, q ignoraret, q̃to bello asia, & europa cõstrixisset, q̃m qđ ẽ scire possent ẽt, q vltra oceanũ extimo agitarẽt, q q; diuisi plaga æquinoctiali zonã illã, quã ἰσημερινὴν diximus, incolerẽt quã verisimile est in aliqbus inhabitari. Sunt aũt q hic declarãt versus huiusmodi. Quanta p ideos sæuis effusa mycenis Tẽpestas ierit cãpos, qbus arctos vterq;, Europæ atq; Asiæ fatis p̃currerit orbis: Audijt, & si que tellus extrema refuso. summouet oceano, & si quẽ extẽta plagarũ. Quattuor in medio dirimit plaga solis iniqui. Hanc tamẽ vniuersam disputationẽ certũ est Ver trãstulisse ab Eratosthene, cuius liber est hexametris versibus scriptus, q hermes inscribitur, qdã vero orbẽ terrarũ descripserũt in formã literæ ω & in lunamẽtis, q̃ p circuitũ ambiũt litteras, formã referũt oceani, quẽ recte ζώστης τοῦ κόσμου dixerunt ὠκεανὸς aũt. i. oceanus ab ὠκύς dr̃. ἐξ οὗ περ πάντες ποταμοὶ, καὶ πᾶσα θάλασσα, καὶ πᾶσαι κρῆναι, καὶ φρείατα μακρὰ νάουσιν. *Orbis descriptio* In media aũt pte. Linea q̃ deducit atlãticũ oceanũ fert trãsmittere, qđ mare tradit subiectũ esse plagæ æquinoctiali, & sic diuisas esse duas partes orbis, quarũ nõ habitemus eam. quæ sit ab oriente dexterior, atq; esse verisimile, vt aduerso in tã pari tractu, gens alia hoium inhabiret, si tamẽ velimus omnem diligentiaʒ in examinãdis. Homeri carminibus adhibere: hi quoq; formasse descriptionis huius ordinẽ iucture. Clypeus. n. Achillis qnq; orbib⁹ itextus fuit quorũ sic meminit. αἱ δ' ἄρ' ἔτι τρεῖς ἦσαν ἐπεὶ πέντε πτύχας ἤλασε κυλλοποδίων τὰς δύο χαλκείας, δύο δ' ἔνδοθι κασσιτέροιο, τὴν δὲ μίαν χρυσῆν, τῇ ἔσχετο χάλκεον ἔγχος. Nam examinemus calorem metallorum, & conditionem zonarũ & poterimus recte cõparare. κασσιτέροι, idest plumbi albi zonas dixerit septemtrionalem, & australeʒ, vt. s. frigidas: & cana niue cõpletas. æreas autem, quæ refulgent habentes tẽperaturam candoris: & rutili coloris dixerit æstiualem, & hyemalem, auream, autem sine dubio igneã, nam est sic dictum, fert aurea sydera clamor. Et a pindaro ὁ δὲ χρυσὸς αἰθόμενον πῦρ. & Vulcanus, vt ignis deus virtũ suarũ beneficiũ in illa zona voluerit aurũ clypeo supponere.

MANC. ¶ Idcirco, vt tempora discernamus, sol. n. dator est temporum, & horarum, nam syderum cursus, recursusq; vt etiã Ma. li. j. de som. scipio moderat certa diffinitione. Nã spacij certa diffinitio est. Certis per. de qnq; zonis intelligit. Duodena. m. a. s. dixit, q̃ zodiacus circulus, & vnus, & in summo cœlo est, qui vere mũdus vocat: quẽ signis diuisuʒ, vel distinctũ videmus, q̃ cœlo infixa ferunt, Diuidit aũt mũdus p. xij. partes æq̃les, q̃ dicunt, signa. Duodena astra: de ijs ibi supius patuit. Qua locus erigonem *Sol planetarum media* iter. Regit orbẽ p duodena astra. Sol enim vt Pli. li. ij. ca. vj. docet planetarũ medius ferrur amplissimis magnitudine, ac potestate nec tẽporũ modo, terrarũq;, sed syderũ ipsorũ: cœliq; rector, hic lucem rebus ministrat, aufertq; tenebras, hic reliqua sydera, occultat, hic vices temporũ, annumq; semp renascentem ex vsu naturæ temperat: hic cœli tristitiã discutit, atq; etiã nubilũ humani animi serenat. Macrobi. etiam libro primo de somno. inquit. non solum terrã, sed ipsum quoq; cœlum, quod vere mundus vocatur, temperari sole certissimum est, adeo vt extremitates eius, quæ lõgissimæ a via solis recesserunt, omni careant beneficio caloris, & vna frigoris perpetuitate torpescant. Sol præterea vti igi. scri. dies. xxx. vnoquoq; signo vehit. Quinq; zonæ. Tul. de repub. vj. terra in quasi qbusdam redimitam, & circundatam cingulis dixit Verg. quoq; ijsdem, q̃s græco noie zonas vocat, asserit cœlum teneri Strabo item li. ij. scribit q̃ cœlũ qnq; cõstare zonis p̃supponendũ est, qnq; ẽt zonis terrã cõponi in sexto sũt rigore, vt dicit ẽt Ply. li. ij. & æterno p̃sumit gelu, qcqd est subiectũ duab⁹ extremis. vtrinq; circa vertices, hũc, q septentrionẽ vocãt, eumq; q aduersũ illi Austrinus appellat: harũ vtraq; habitationis impatiẽs est, q̃ torpor ille glacialis, nec dioli, nec frugi vitã ministrat. Media zona, & ideo maxima æterno afflatu, cõtinui caloris vsta, nõ sup eã solis orbita est inhabitabilis q̃q; Inter extremas vero, & medias duæ maiores vltimis, media minores, ex vtriusq; vicinitatis intemperie temperant, eæq; ipse inter se nõ puiæ p̃pter incẽdiũ syderis. ita terræ tris p̃tes abstulit cœlũ, De zonis aũt plura. Ma. li. ij. & Stra. li. ij. Zonæ, zonæ græce latine cingulus dr̃. zonion vero cingulũ, zonis eo: & zono cingo. Per ambas Mac. lib. ij. p ambos p inter ambas poetã voluisse intelligere fert. zodiacus enim inter ambas temperatas voluitur. Nam p ambas. Obliqs signorũ ordo. de zodiaco dicit q circulus inter *Zona quæ & unde Obliquus circulus qui sit*

lus intersecat æquoctialẽ, & intersecat ab eodẽ in duas ptes æquales, vna aũt eius medietas declinat in septentrionẽ versus. altera in austrũ. vñ ab Aristotele in libro de generatiõe circulus obliquus appellat. Cõstat aũt solẽ p zodiacũ circulũ cui rẽtẽ neq; rursus vltra cancrũ, nec vltra capricornũ deorsum meare, sed quũ ad tropicoꝝ pfinia venerit mox reuerti, Vnde & solstitia vocant. Macro. ẽt teste li.ij. Signoꝝ hoꝝ noĩa ordo, & numerus his patent versibus. Sunt aries, taurus, gemini, cancer: leo, virgo, Libraq;, scorpius, architenes, caper, amphora, pisces, Mundus, vt ad scy. Ordo est, vt mũdus ꝯsurgit arduus ad scythiã: & arces riphæas ita deuexus premit in austros libyæ, quo pacto aũt mũdus nũc altius, nũc depressus fit: docet Mani. sic. Hic vbi ad occasus nostros sol aspicit ortus. Et cũ luce refert operũ vadimonia terris. Nos in nocte sumus, somnosq; in mẽbra locamus, Põtus vtroq; suis distinguit, & alligat vndis. Altera pars orbis sub aquis iacet inuia nobis: Ignotæq; hoium gẽtes nec transita regna, Cõe ex vno lumẽ, ducẽtia sole, &c. & Mac. li.j. de som. inqt, q; vt erigit mũdus in septẽtrionalẽ plagã, ita vrgit in australẽ, pa. n. hæc terræ, q̃ incolit ab vniuersis hoibus ad septẽtrioalẽ verticẽ surgit, & sphæralis cõuexitas australẽ nobis verticẽ in ima demergit. Cũ vero semp circa terrã ab ortu in occasuz cœli sphæra voluat, vertex hic, q septẽtriones habet quoquo versuz mũdana volubilitate vertat: qm̃ sup nos est, semp a nobis videt, ac semp ostendit arctos oceani metuẽtes æquore tingi. Australis ꝯtra q; demersus nobis p habitationis nostræ positione nec ipse nobis vnq̃ vr: nec sydera sua ostẽdit, Hinc poeta dixit, hic vertex nobis semp sublimis. At illũ sub pedibus, &c. Ad scythiã. Scythia regio est ad septẽtrionẽ, q̃ qdẽ Iustino teste li.ij. adeo editior oibus terris est. vt cũcta flumina ibi nata in meoticũ: deinde in põticũ: & ægyptũ mare decurrãt, Scythia aũt in orietẽ porrecta includit ab vno latere põto, ab altero mõtibus riphæis, a tergo asia, & phasi flumine. Riphæuz vero iugũ regione hẽt assiduis obsessam niuibus, qppe casus ꝯtinuus pruinaꝝ, q dã ibi exprimit pœnaꝝ sile dãnata pars mũdi, & ab rerũ natura in nube æternæ caliginis mersa. Libyæ libya africe regio ægipto cõtermina, vt scri. Ply. lib. v. Strabo vero lib. xvij. ostendit totã africaz libyã appellatã, plura ẽt Soli. ca. xxiiij. Deuexus, decliuis. In austros, Mani. li. iiij. ait. Asper ab axe ruit boreas, fugit eurus ab ortu auster amat mediũ solẽ, zephirusq; pfundũ. De austro aũt multa Ply. li. ij. ca. xix. Vertex polus arcticus. Fabius li. viij. scr q; vertex est cõtorta in se aqua, vel qcqd aliud sitr vertit, inde pp̃ter flexũ capilloꝝ pars summa capitis, ex hoc ẽt mõtibus eminẽtissimum. idẽ quoq; fab. li. j. dixerat: q; vorsus, & vortices dixerũt antiqui, q̃ primo Scipio africanus in elfani scõaz vertisse dicit. Cap aũt ait vertex capitis est. vortex fluminis, vt ait Ply. li. ij. cap. xv. scri. poli ẽt vertices appellant. Styx, Strab. li. x. de arcadia inqt apud phæneũ sane stygis aq̃ stat. sic enĩ vocãt letalis aq̃ stillicidiũ: quã sacrã hoiuz facit opinio. Ply. ẽt li. xxi cap. ij. ait in arcadia ad phæneũ aquã pfluit e saxis styx appellata, quæ illico necat, Hæc ille. Poetæ tñ fabulose describunt inferoꝝ palũ dẽ eẽ, deduciturq; a stygnos: quod est tristicia. Sub pedibus styx atra videt. De habitantibus antarcticum ab hyemali circulo loquit, q nobis antipodes dicunt, vt Igi. scr. Cice. ẽt ĩ li. de som. docet, e quinq; terræ cingulis duos habitabiles, quoꝝ australis ille, in quo qui i sistunt aduersa nobis vrgent vestigia. nihil ad nr̃z genus, Hic aũt alter subiectus aquiloni, tenuit nos pte ꝯtingit Vult aũt Cice. itelligere, vt scri. Ma. li. ij. terrã q̃tuor habitari locis, quum dixit, hosq;, q incolunt terrã nõ mõ iterruptos ita eẽ vt nihil inter ipsos ab alijs ad alios manare possit, sed ptim obliquos, ptim trãsuersos, ptim oẽs aduersos stare nobis. Interruptio ãt oiuz generatuz a se diuersorum, ita qdẽ a Ma. distinguit. Hi quos separat a nobis pusta Sitr ab illis, q iferiorẽ zonæ suæ incolũt ptẽ iteriecta australi gelida separant: Rursus illos a viuentibus per nostri cinguli iferiora iteriectio ardẽtis seqstrat, & illi a nobis extremitatis rigore remouent. Quẽadmodũ aũt cæteri oẽs vestigia sua figere ad nostra credant, ipe Cice. distiguit. & australes qdẽ apte pnũciauit aduersos stare nobis dicẽdo, quoꝝ australis, ille videlicet circulus, in quo isunt aduersa nobis vrgẽt vestigia: & iõ aduersa nobis sunt, q; in pte sphæræ, q̃ ꝯtra nos est. morant. Trãsuersos ṽo stare nobis voluit intelligi inferiorẽ zõæ nr̃æ ptẽ tenẽtes Obliquos ãt eos, vi australis circuli deuexa sortiti sunt. Ply. q̃q; li. ij. ca. lxvj. plura de ãtipodib⁹. Manesq; pfundi, inferos dic. Nã qdã manes deos iferos tradũt.

Signa cœlestia quæ sint

Antipodes q̃ loca icolãt

Maximus hic flexu sinuoso elabitur anguis
Circum, perq; duas in morem fluminis Arctos.
Arctos, Oceani metuentes æquore tingi.
Illic (ut perhibent) aut intempesta silet nox
Semper, & obtenta dẽsantur nocte tenebræ.
Aut redit a nobis aurora, diemq; reducit.
Nos q; ubi primus equis oriens afflauit anhelis.
Illic sera rubens accendit lumina Vesper.
Hinc tempestates dubio prædiscere cœlo
Possumus, hinc messisq; diẽ, tempusq; serendĩ.
Et quando infidum remis impellere marmor
Conueniat, quando armatas deducere classes.
Aut tempestiuam syluis euertere pinum.
Nec frustra signorum obitus speculamur, & ortus.
Temporibusq; parem diuersis quattuor annum.

SERVI. Vrsæ q̃ sint

¶ Maximus an. q; ipse cæteris est maior. Circũ perq; d. circũ. n. est, & p. Nã p vtrãq; labit, maiorẽ cauda tãgens, aliũ cõplectẽs minorẽ, In morẽ fluminis arctos. Hesiodus ποταμῷ ἐοικώς Oceani me. æquore tingi, hoc refertur ad fabulã. Nã hæ duæ pellices iunonis fuisse dicũtur, quas postq̃ iupiter in sydeꝛũ numeꝛ retulit, Iuno rogauit Thetym suam nutricẽ, ne vnq̃ eas pateret occidere. Vñ nũc metuẽtes dixit. s. nutricẽ Iunonis, vt perhibem poetæ Nã in rebus dubijs denegat fidem. Intempesta, inactuosa, alta, densa, crassa, qualis est intempesta. Posse aũt hoc fieri i aliqua pte mũdi, vt pene totũ sibi vẽdicet nox pbat Britãnia, quæ locis diues vix quoddã spacium noctibus cedit. Hinc. idest ratione astrologiæ. & est pcso. Nam hoc dicit nõ sine causa intuemur sydeꝛũ ortus. & occasus. hinc enĩ vniuersa noscuntur, Dubio cœlo. i. ẽt dubio cœlo. Tempestiuã pinũ. opportunã, Nã tẽpore importuno cæsæ arbores cito termites faciũt, ita enim ligni vermes vocant. Tẽporibusq; parem. De rebus contrarijs fecit declamationẽ dicendo parez ex diuersis, reuera enĩ nihil tam cõtrarium inter se q̃ æstas & hyems, & tamen de his annus efficitur.

Termites qui

PRO.

¶ Hic. f. s. e. a. Circũ perq; d. in fl. arctos. o. m. æ. t. qdã draconem, cuius sydus iter duas vrsas, hoc est duos septẽtriones, existimãt esse echidnã, q custodierit Hesperidum mala Quidã cõsecratũ a minerua tradũt, quo sic educatus Erichthonius. Arctos aũtẽ sunt duo septentriones, quos metuere ait æquore tingi,

¶ Maximus hic flex. &c. Apud polũ inqt arcticum est, draco ille sinuosus, q triũ anguium phibet maximus iter ipsas videlicet arctos. s. vrsas sed apud polũ antarcticũ, aut sunt ppetuæ tenebræ, aut potius vicissitudo lucis vt sol eo hic abeat, & illic huc redeat. Ex hoc aũt solis p signa trãsitu licet inqt pdiscẽ tẽpora opportuna varijs negocijs pagendis, vt nõ sine rõne iussisse videat, nos ortus, & occasus syderũ debere inspicere, & varias anni, q alteri anno simillimus ẽ ptes. Nisi oia ad amussim dicta cõperissem. plixior fuissem, at nunc ne sus (vt aiũt) mineruã ordinẽ tñ posuero, q talis est. Maximus anguis. s. draco dictus, labit hic. i. apud polũ arcticũ flexu sinuoso. i. annuloso circũ & p. i. inter duas arctos. i. vrsas, maiorẽ. s. & minorẽ in morẽ. i. silitudinẽ, aut modũ fluminis, qd' nimiꝛ sinuosuz, ac tortuosum est. vñ litora peculiari epitheto dicunt curua, & sinuosa. Arctos inquã (dicit poeta) metuẽtes tingi. i. imbui, & lauari æquore. i. planicie, & æqlitate Oceani. s. maris pp offensaz. s. iunonẽ, vt Serui. docet. Illic. i. apud polũ antarcticũ. & ãtipodas nostros, aut nox intẽpesta. i. tã caliginosa, vt nulli rei faciundæ oportuna sit, silet, semp tenebræ dẽsant nocte obtenta. i. oppacitate tẽta & obstrusa, vt phibẽt, sup. qdã q d id nõ oino affirmo: aut aurora. i. claritas matutinalis redit, sup. illuc a nobis, & reducit quẽ. s. ad nos aduexerat illuc diẽ. i. lucẽ diurnã, & vbi. i. qñ oriẽs. s. sol pmus. i. vt pmũ oriẽs sol, afflauit eqs anhelos. i. pfudit afflatu equoꝝ anhelãtiũ, q qdẽ qttuor sunt pyroys huius pyroẽtis: idest ignitus, eous ab aurora dictus, ethos quasi vres, & phlegon ardens de qbus. Oui. meta. ij. Interea volucres pyrois, eous, & ethon Solis equi, q̃rtusq; phlegon hinitibus auras Flammiferis iplẽt, &c. vesper rubẽs ostẽdit illic. i. apud antipodas sera lumina, idest crepuscula: & vltimã diei lucem Nos possumus pdiscere hic. i. ex hac reꝝ cognitiõe tẽpestates. i. q̃litates futuras tẽpoꝝ. pluuias, & serenitatẽ cœlo. s. existẽte dubio. i. icerto, & nõdũ indicãte, q futura sit tẽpestas, q; sereni tatẽ sæpe subita sequit tẽpestas (vñ æne. v. heu nimiũ cœlo cõfise sereno &c.) & nos possumus pdiscere hic diẽ. i. tps messis q̃ põr est in intẽtione, & tps serẽdi, qd' pus est in executione: nisi ad diuersa retuleris, vt sit dies messis ex fat one pterita & tps sationis futuræ. Et licet pdiscere hic: quãdo cõueniat. i. opportunũ sit ipellere remis. i. diuerberare. marmor. i. mare (vt & q marmoreo fert mõstra sub æquore, &c.) infidũ. i. nulli seruanti fidẽ, hoc est piculosũ, & quãdo ꝯueniat deducere. s. a litore in altũ, vñ q; deducere sæpe est deorsuz ducere potius diducẽ legi classes armatas. i. naues a ligno, aut sonitu dictas, aut ordines armatoꝝ i nauibus existẽtes: aut euertere. s. incidẽdo in syluis pinũ tẽpestiuã idest eo tẽpore cedẽdã, nec. i. & nõ: & nos nõ speculamur frustra, idest sine vtilitate obitus, idest occasus

ASCEN.

Vt sarum fabula

Deducere qd sit

& ortus signorum, & annum parem, idest vniformem, aut quantum ad formam totalem, aut alteri anno, quattuor diuisis temporibus, i. ex quattuor diuersis temporibus constantem, vere, s. æstate, autumno: & hyeme, Sed si ver, & autumnus in tempore conueniunt, differunt tamen, quia illud ornat arbores, & arua floribus, frondibus, herbis, & segetibus, hic spoliat. re tingi, quod nec occidant, nec oriantur. Autumant quidam ex oceano oriri sydera: & in oceanum occidere, quia ibi visus noster deficiat vbi defecerit ortus sol fiat in alio sic. Aut redit aurora d. q. & nosque v. p. e. o. a. a. Illic sera rubens a. v. ait, n. aut æternam esse noctem in austri ma frigida regione, quia ibi deficiunt solis radii, aut in antoecumene, quum occidat nobis, sol incipere ortum aut quum oritur, ibi occasum esse.

MANC. ¶ Maximus hic, vt iuxta polum arcticum: Anguis de dracone dicit, de quo late legi & nos ibi supius. Et lucidus anguis. Per duas arctos Ma. li. ii. docet hic loco pro interpositam esse, neque enim anguis sydereus arctos secat, sed circum eas, & inter eas voluitur, non per eas. Metuentes æquoris tin. Scribit Iginius quod hoc signum, vt plures dixerunt, non occidit, & quod volunt aliqui de ea esse institutum, negant Tethym. Oceani vxorem id recipere, cum reliqua sydera eo perueniant in occasus, quod Thetys Iunonis sit nutrix, cui Calisto succubuerit, vt pellex, quod et latius docet. Ouidi. lib. ii. met. Reuera tamen non occidit, quia cum super nos sit polus arcticus, semper a nobis videtur. Aequore tin. poetice loquitur, dicunt enim occidentia sydera subire æquor, & hoc quia ita apparet, cum sit aliter, Illic sub polo antarctico, qui subest nobis. Intempesta nox dicta est a tempestate, tempestas a tempore, Intempesta nox, quod tempore nil agitur, quod alii concubium appellarunt, quod fere omnes tunc cubaret, alii ab eo, quod sileret silentium noctis. Plautus conticinium vocat vt Varro scribit. Redit ad illos nobis inferiores sole occidente nobis. Aurora est matutinus splendor ante solis ortum: ab eo, quod ab igne solis, vt auro aer aurescit, quod Varro docuit. Equi solis, equi phlegon, pyrois, Eous, & æthon Solis equi lucis dicuntur quattuor horæ, hæc rubet, hæc splendet, tamen hæc calet, illa tepebit. De his omnibus latius videto nostrum carmen de floribus. Illic sub pedibus nostris manentibus. Rubens. v. Ply. li. ii. c. decimooctauo inquit quod Saturno color est candidus, Ioui clarus, Marti igneus, lucifero candens, vesperi refulgens, mercurio radians, & cætera, idem quoque li. ii. c. vii. de venere ait. Præueniens quippe, & ante matutinum exoriens luciferi nomen accipit, vt sol alter, contra ab occasu refulgens nuncupatur vesper, progans lucem vicem ve lunæ reddens. Hinc a boreali polo, vbi sydera sunt plurima. Dubio cœlo, i. incerto aeri, in momento enim turbatur. Messisque dies, Var. li. i. e. l. inquit messis proprio nomine dicitur in his, quæ metuntur, maxime in frumento: quum vero est matura seges est metendum. fieri autem debet, decrescente potiusquam crescente luna, vt idem edocet ca. xxvii. dicti li. & Colu. lib. ii. ca. xxi. sed quum matura fuerit seges, antequam torreatur vaporibus æstiui syderis, qui sunt vastissimi per ortum caniculæ celeriter demetatur, & cætera, plura etiam scribit Palladius de mense Iu. cap. ii. Marmor. i. æquoris ipsum mare enim marmor appellant propter albas spumas, & marmoreas manus propter albedinem, vnde Ouidi. lib. ii. meta. de Nai. ait. Nudaque marmoreis percussit pectora palmis, & Gel. lib. ii. ca. xxvi. super illo Ennii versu: Verrunt extemplo placidæ marmore flauo ait, quod non videbatur ei cæruleum mare, cum marmore flauo conuenire. Sed cum ita sit, vt flauus color viridi & albo mixtus sit pulcherrimus prorsus spumas virentis maris a flauo marmore appellauit, hæc ex illo. Quare certum est mare marmor dici propter albas spumas. Infidum, hinc. Seneca epistola quarta inquit, noli huic tranquillitati confidere, momento mare euertitur, eodem die: vbi luserunt nauigia sorbentur, Armataque classes, scribit Ply. lib. vii. quod classe princeps depugnauit Minos, pugnare autem ex equo Thessali, qui centauri appellati sunt. Inuenere. Tempestiuam pinum, Cato ca. xvii. inquit, rebus materies. vbi solsticium fuerit, ad brumam semper tempestiua est, quæ materies semen habet, quum maturum semen habet, tum tempestiua est, quæ materies semen non habet, quum globet, tum tempestiua est: eo quia semen viride & maturum habet. Ma. etiam li. vi. sat. meminit Temporibusque pare Annus æqualiter in quattuor diuiditur partes: seu tempora, sunt autem Ver, æstas, autumnus, Hyems, atque Ma. inquit lib. vii. deus omnium fabricator calidum fecit, & humectum: sicca est æstas & calida, autumnus siccus & frigidus, hyems humida pariter frigida est. Var. autem li. i. ca. viii. scri. quod ver dies habet nonaginta vnum, æstas nonaginta quinque, autumnus nonaginta vnum, hyems nonaginta nouem. Quando at hæc omnia initium habeant, vide ibi, Vere nouo gelidus, &c.

Classe quomodo pugnauit & qui primi ega

ASCEN. ¶ Frigidus agricolam, &c. Docet quid agere agricolis domi interea, dum per cœli sæuitiam in agro laborare non permittuntur, dicens solere agricolam pluuia impediente e agro seclusum posse domi multa maturare: i. neque serius, neque citius quam decet, sed cum quodam temperamento agere, quæ forent paulopost properanda in ipsa serenitate. Nam & ferrum vomeris obtusum, frequenti, aut longo vsu acuere potest, aut lintres cauare in vsum porcorum, aut pecus signare, & aceruos, aut vallos, & furcas acuere, aut fiscellam texere, ac corbes, aut fruges desiccare, & molere. Ordo, est. si imber frigidus, quia frigere hoc

Ordo.

Frigidus agricolam si quando continet imber.
Multa forent, quæ mox cœlo properanda sereno
Maturare datur, durum procudit arator
Vomeris obtusi dentem, cauat arbore lyntres.
Aut pecori signum, aut numeros impressit aceruis
Exacuunt alii uallos, furcasque bicornes.
Atque Amerina parant lentæ retinacula uiti,

Nunc

Nunc facilis rubea texatur fiscina uirga.
Nunc torrete igni fruges, nunc frangite saxo.
Quippe etiam festis quædam exercere diebus
Fas & iura sinunt, riuos deducere nulla
Religio uetuit, segeti prætendere sepem.
Insidias auibus moliri, incendere uepres.
Balantumq; gregem fluuio mersare salubri.
Sæpe oleo tardi costas agitator aselli
Vilibus aut onerat pomis, lapidemq; reuertens
Incussum, aut atræ massam picis urbe reportat.

SERVI.

¶ Multa forēt, &c. Ordo est: multa daś maturare, q̄ forēt ꝓperāda sereno cœlo .i. i serenitate. Nā male qdā forēt ꝑ'ētis tpis eē volūt. vt sit sensus, multa sunt, q̄ maturare daś mox cœlo sereno ꝓperāda .i. in vsu3 sereni cœli, qđ nō est idoneū, l3 reuera fore tm̄ semp futuri tpis sit, nā foret, ⁊ pteritū, & p̄ñs: ⁊ futurū cōplectit. Salustius, Ni vtus, fidesq3 vr̄a spectata mihi foret .i. esset. Ordo est, multa maturare daś, ⁊ celebrit facere, q̄ si velis cœlo sereno ꝓperāter facere, nō diligēter poteris facere, dū festinas. Procudit, cudēdo extenuat. Vomeris obtusi dētē, Antiq tñ n addebāt, qđ nos ꝑ euphoniā i aliqb⁹ detraxim⁹ vt obtusus i aliqb⁹ n remāsit, vt tōsus. Lintbres, fluuiales naticulas. Aut pecori signū, aut numero i pressit aceruis .i. facit, aut characteres, qbus pecora signanť. aut tesseras qbus frumētor3 numerus designatur. Nam numeros pro lueris posuit, qbus numeri ptinēť. Amerina reti. Virgas, de qbus vites religanť, q̄ virgæ abūdāt circa amerinū oppidū Italiæ, cuius crebrā in rosciana facit Cice. mētionē. Rubea vga, q̄ abūdat circa Rubos Italiæ oppidū Hora. inde rubos fessi puenimus .i. ea virga q̄ apud rubos plurima nascit. Nūc torrete igni, fruges p̄parare, panē quo vtamini in serenitate, nec ea res ipedimēto fit postea. Quippe ēt. Nō mirū est rusticū aliqs res facere debere p pluuias, qūn sint q̄dā q̄ facere possit ēt festis diebus. Fas ⁊ iura sinūt, diuia, humanaq3 iura pmittūt. Nā fas ad religonē, iura ptinēt ad hoies. Riuos deducere nulla religio vetuit .i. siccare. Nā irrigare inducere est, vt Deinde satis fluuiū iducit. Sane secūdū Varronē ꝯ religionē esset, vel si irrigenť agri, vel lauenť aīalia festis diebus. Nymphæ .n. sine piaculo nō possunt moueri. S3 semius necessitati religionē cedere. Vn̄ pite Ver. ait. Balātūq3 gregē fluuio mersare salubri .i. salutifero. Nā dicturus est in tertio, Scabie tētari aīalia, nisi lauenť. De irrigatiōe vero nihil adhuc ptinet ad locū, q2 deducere, vt diximus significat siccare. Costas aselli, aut re vera costas. aut clitellas vt Hora. Hic muli capiti clitellas tpe ponūt, Agitator dberator ab agēdo dictus Vilibus pomis, abūdātib⁹, vt Vilēq3 faselū. Lapidē ictusu3 Mānalē molā cudēdo spatā. Massa3 picis vrbe reportat, aut q oleū, vł poma portauerat ad vrbē. Aut certe iđ reportat q2 pix i agris nascit, ⁊ i vrbē distracta i agrū a plerisq3 reportaś.

Lintbres q̄ sint

¶ ciuus, aut ꝓpter hæc oīa, cōtinet .s. domi, ⁊ intra tectū, agricolā .i. colonū, daś .i. ꝯcediś, sup. ei maturare .i. mature, ⁊ sine festina agitatiōe facere, multa q̄ forēt .i. eēnt ꝓperāda .i. festināter trāsigēda mox .i. paulo post cœlo: sup. existēte sereno, q2 arator .i. is cui arādū paulo post est, ꝓcudit .i. p̄ cudit, & acuit, dētē durū .i. partē anteriorē, q̄ mordet, vt dēs, cui infigit vomeris obtusi .s. opera longa, ⁊ sup. ali⁹, cauat .i. cauādo facit lintbres .i. escaria suū, aut nauiculas vindemiator ⁊ arbore .i. ex arbore vt piro: aut alno, aut im pressit pecori .s. ouiū signū .i. characterē, & notā, aut aceruis numer .s. modior, vt ꝓuētus rōnem facere possit. Alij .s. qbus studiū est vindemiar, exacuūt vallos .i. palos, hoc est stipites, ad quos vites alliganť, aut furcas bicornes .i. bina cornua habētes, ad sustinēdas pticas, atq3 parāt viti lētæ .i. debili, q̄ sese sustinere negret retinacula amerina .i. ligaturas salignas q̄les sunt iuxta ameriā vrbē vmbror pluri mæ, q's aūt alligant vites ad palos, aut ornos. Nūc .i. aliqñ fiscina .i. vas vimineū, quo res ferunť, cuius diminutiuū est fiscella texaś .s. ab rustico (qđ ꝯbū mali3 frequētatiuū cēsere, & idicatiuū, q̄ pmitiuū, & imperatiuū, aut optatiuū, ne modū mutet cū dicit, parāt: & texaś inquā vga rubea, aut rubri coloris, aut q̄lis frequēs est apud rubos vrbē italiæ in cāpania, videl3 qđ libētius dixero cū acrone, q2 amerina retinacula dixerat, vt vtrūq3 epithetū patriū sit. & o agricolæ, torrete .i. desiccate nūc .i. aliqñ fruges igni, ⁊ frāgite nūc .i. aliqñ saxo .i. mollite, liect .n. qppe .i. q2 certe fas .i. pmissio diuina, & iura .s. humana, sinūt .i. pmittūt: exercere q̄dā, ēt festis diebus. Nā nulla religio vetuit .i. phibuit deducere .i. detergere poti⁹ q̄3 ducere in agros aut prata, riuos .s. amniū, aut fontiū, & p̄tēdere .i. ad munimētū ꝯtra bestias tēdere, sepē & moliri auibus insidias, & icedere vepres & mersare .i. frequēter imergere fluuio salubri .i. salutē & icolūmitatē afferēti gregē balantū .s. ouiū, ⁊, agitator .s. ipulsor tardi aselli onerat sæpe costas tardi aselli, qđ .s. venu3 fert, aut pomis vilibus .i. puo cōstantibus. Et iđ nō ē cōmodū ea ꝓ festis inuehere, dū alijs opa3 nauare posset, & ipse reuertēs .s. ex vrbe reportat lapidē incussum .i. cudēdo incisum quo vtunť molēdis frugibus. Aut portat massam atræ picis .s. ad picāda vasa, ⁊ ad alios vsus, de qbus Beroaldus Seruiu3 notās ita dicit. Poeta significare volens vsum picis agricolis esse nciu3, dixit picē eos solitos in vrbe mercari, ⁊ ex vrbe in agrū reportare asello dorsuario, nō aūt exponit Ser. agricolas picē in vrbē deferre venalē: ⁊ reportare nō vēditā. Nā si aduertisset diligentius Seruius consuetudinē priscorum agricolarum: qui pice ad res q̄ plurimas vtebantur, dixisset profecto secus: sententiāq3 mutasset. Nanq3 prisci vtebantur in villa pice potissimum ad vina cōdiēda, vt author est Plynius scribēs in .xiiij. pice, ac resina condire musta vulgare ē, ⁊ ab eodem, ratio tradiś ꝯdiēdi musta aspersu picis vt odor vio ꝯtingat, & saporis acumi a Collumella & palladius picē ad vasa picādo ⁊ q̄ plurimis in rebus vtilissimā eē tradiderūt. Porcius Cato admonet agricolas, vt vasa hēant bñ picata, vñ ipicare: ⁊ oppicare, qđ sigt pice linere verba deriuanť, qbus scriptores rei rusticæ frequenter vtūtur, hæc ⁊ id genus alia in expositione Maroniani versus ab erudito interprete fuerant referēda, cum illi Seruij enarratio nec poeta, nec commentatore digna sit. Hæc ille.

Berosldi expositio

Impicare, & oppicaś qd

Fas qd sit, & qd ius

MANC.

¶ Frigidus agricolā Docebit iā agēda agricolis ibri cadente, Cato ēt .c. xxxix. ait. vbi tēpestates malæ erūt: quu3 opus fieri nō poterit, stercus de sterqlinio egerito, bubile, ouile, corte, & villā bñ purgato, &c. Mox .i. stati: vel deide, nā & postlegi⁹ in antiqs. Maturare, id sigt eū mō studiū adhibē festinum: authore Nonio, ⁊ Gel. li. ix, c. xi. ait, q Publius Nigidus, Maturare i qt est, qđ neq3 citius ē neq3 serius, s3 mediū qddā, & tēpatum. est At iā qđ nō segnius, s3 qđ festinātius fit, id fieri mature dř hæc & plura Gel. & Mac. li. vj. Procudit, cudēdo extenuat. Obtusi seu, hebetis. Lintres, linter genus est dolij rusticani vt ōndit Cato ꝑ'scus, s3 h̄ ꝓ naui accipi pōt. de q̄ festus ait. Nauia lignū cauatū, vt nauis, quo in vindemijs vti solent. Marcellus vō ait lintres naues fluuiales. Ver. li. i. Geor. Cauat arbore lintres. De nauia magis placet, vel de dolio rusticāo, vt patuit. Aut pecori signū Col. li. xj. c. i. loqnēs de ianuario circa finē ipsius ait, His ēt diebus maturi agni, ⁊ reliq fœtus pecudū: nec minus maiora q̄ decupēdia charactere signari debēt. Idē q̄q3 loqns de fine aplis ait. Eodē tpe fœtus fœcūdi pecoris signari oportet Nūeros impressit acer. nūerus est multitudo ex vnitatib⁹ ꝯstituta solēt aūt agricolæ modior nūeros aceruis ipsi frumētor imp̄mē .i. designare: vel māu, vel baculo aliq̄ illos imp̄mēdo. Vallos, palos. Ameria retinacula. Ameria. vt Stra. ait li. qnto vrbs ē i vmbris, retinacula aūt itellige salices. Col. n. li. v. de saliceto sic ait. Ameria salix gelle vgā, & rutilā gerit. Meminit ēt pli. xvi. c. iij. Rubea v. Acro. Hor. li. s̄monū, ide rubos fessi puenim⁹, docet Rubos eē Italiæ vrbē afferēs q̄q3 hūc Ver. locū ego tm̄ de vgulto sanguineo itelligo, pōt ēt de rubo ipso intelligi. Fiscina a ferēdo dicta, ea. n. cōportanť fructus, ac res necīæ Varro testis. Nūc frāgi ꝓuerbiū dū pluit, molēdū eē. Etiā festis. Colu. li. ij. c. vlt. ait. q pōtifices negāt segetē ferijs sepiri debē. Vetāt q̄q3 lanar cā lauari oues, nisi ꝓ medicinā. Ver. q liceat ferijs flumie abluere gregē p̄cepit, & icirco adijcit fluuio mersare salubri. Sūt .n. vina, q̄rū cā pecus vtile sit lauare Ferijs aūt ritus maior ēt illa pmittit. Far. pisere. faces icidē. cādelas ꝯuare, vineā cōductā colē, piscinas, lacus: fossas veteres tergē & purgare, stercora æquare, caseū facē, ⁊c Fas. & iura. fas a fando dř authore Festo: fas ad religionē iura ptinēt ad hoies fas igit, ⁊ iura sinūt .i. oīa, hūanaq3 iura pmittūt nā fas lex diuia est, ius lex humana. Riuos deducē .i. attenuare, vel detergē, teste Macr. li. sat. iij. Nā festis diebus riuos veteres sordidatos detergē l3 nouos fodere nō l3. Et Ply. xviij. ingt humiliorē agrū fossiōe ꝑdi. atq3 siccari vtilissimū est fossas aūt retusis locis aptas relinq. Relig o: est deor cultura, vt Nonius ingt, religio itē metus vel sollicitudo legito aūt plura i Gel. li. iiij. c. ix & i Mac. li. iij. Sepemus de septis, ⁊ sepibus multa Var. li. b. a. c. xiiij. ⁊. xv. Insidias, insidē ē volose aliquē expectaś. vñ & isidiæ noiatæ sūt Ver. li. xi. Et syluis isedit iniqs. Vepres. spinas Fluuio mersare salubri id iā patuit p Columel. S3 Mac. ēt li. iij. id q̄q3 declarat dicēs caueś .n. iure pōtificio. vt qm oues duabus ex causis forēt lauari, vt curetś scabies, aut purgeś lana. Festis diebus purgādæ lanæ gratia oues lauari nō liceat liceat autē si curatiōe scabies abluenda fit, ideo hoc inter cōcessa numerauit. Balantūq3 gregē &c. Costas dorsum. Agitator, ductor agaso aliter. Incussum cudere a cedēdo dictū, vt ait Festus, inde fit incudo incudi vel incussi incusu3 p simplex .s. qđ latius in spica oñdi. Massa3 picis. Col. li. xij, seri. picē rusticos opari, & in vasis, & in vinis cōdiēdis, sed plura ply. li. xiiij, ca. xxiiij.

Matura/re qd sit

Ipsa dies alios alio dedit ordine luna
Felices operum, quintam fuge, pallidus Orcus.
Eumenidesque satæ, tum partu terra nefando
Cœumque, Iapetumque creat, sæuumque Typhoea.
Et coniuratos cœlum rescindere fratres.
Ter sunt conati imponere Pelio Ossam.
Scilicet atque Ossæ frondosum inuoluere Olympum.
Ter pater extructos disiecit fulmine montes.
Septima post decimam felix, & ponere uites.
Et prensos domitare boues, & licia telæ
Addere, nona fugæ melior, contraria furtis.

ASCEN. Ipsa dies. &c. Ex superstitiõe veterũ, quã Hesio. exactius descripsit, docet quosdã dies ex respectu lunæ dãnatos, & potissimũ dũ luna est quinta, alios felices, sed infelicitatẽ poeticis figmẽtis pbat, vt poeticũ, & fictitiũ innuat. Ordo. Ordo est. Ipsa luna, quæ. s. dñatur multis terrenis, dedit alios dies felices operũ. i. in quibus pficit dies. alio. i. diuerso ordine: hoc est fm diuersum ordinẽ, & numeꝝ facit diuersitatẽ felicitatis, ac infelicitatis. Fuge igit quintã sup. lunã: qꝛ sup. orcus. i. inferus ab vrgẽdo dictus quasi vrgẽs pallidus, qꝛ vmbraꝝ dñs, & eumenides. i. furiæ infernales. satæ sup. sunt, tũ, idest tũc. s. luna quinta, & terra creat. i. procreauit (nisi hoc dicit, qꝛ eadẽ est malignitas, qua olim crearat, vt quinta luna, quasi semper procreare videatur) creat inquam partu nefando. i. detestando, cœũ, Iapetum, & Typhoea, sæuũ. i. immitẽ, & impiũ: hoc est gygantes illos, & frẽs. s. Oethũ, & ephialtẽ coniuratos. i. q coniurauerãt rescindere. i. resecare. & scindẽdo dirumpere cœlũ (& qdẽ tpe gygãtes, vide commẽtarios. Modus loquendi Vergilio Subaudi, q, nã Verg. sæpe relatiuũ subticet, vt. Æne. ter, dicit. n. vrbs antiqua fuit, tyrij tenuere coloni, subaudi quã. Est in secessu lõgo, locus, insula portũ. Efficit obiectu lateꝝ. Est locus hesperiam graij cognomine dicunt, subaudi quem, vel quã (Qui scilicet fratres gygantes sunt conati ter impõere pelio, idest illi monti Thessaliæ, ossam. idest alium montem, nõ longe distãtes atq; inuoluere, idest voluendo superingerere ossæ, scilicet pelio iam impositæ, olympum, idest montem illum in confinibus Thessaliæ, frondosum, quia arboribus consitum, sed pater, scilicet Iupiter disiecit, idest prostrauit fulmine, scilicet toties, quoties construxerant: mõtes extructos, idest extra alios in altum accumulatos, vt cœlum pertingerent, innuit ergo mõstra immania quinta luna nasci. Septima, supple luna felix est post decimam, idest proxime ad decimam, quæ felicior adhuc est, aut septima post decimam, idest decima septima est felix, idest opportuna, & idest simul, ponere, idest ad ponendas vites, & domitare boues prensos, idest captos pro eo, quod est prehensos, & addere telæ lycia, Nona, scilicet luna est melior. i. opportunior fugæ, scilicet faciendæ, & est contraria furtis, qꝛ facit eum furto deprehendi, quæ superstitiosa sunt, sed poetaꝝ est etiam rusticis credita interdum inserere, vt Quid tãtũ oceano properent se tingere soles, hiberni, &c.

SERVI. Ipsa dies alios: plenissime de lunæ diebus omnibus expressit Hesio. ἤματα δ᾽ ἐκ Διόθεν πεφυλαγμένος εὖ κατὰ μοῖραν πεφραδέμεν δμώεσσι, τριηκάδα μηνὸς ἀρίστην ἔργα τ᾽ ἐποπτεύειν, καὶ ἁρμαλιὴν διατέασθαι, quam rem breuiter iste prælibat. Felices operum, aptos felicibus operibus. Quintam fuge, dicitur. n. hic numerus Mineruæ esse consecratus, quam sterilem esse constat. Vnde etiam omnia sterilia quinta luna nasci dicuntur, vt orcus, furiæ, gygantes, Pallidus, qꝛ pallidos facit Eumenides, vt sæpe diximus κατ᾽ εὐφημισμόν Eumenides vocantur, Nefando, sacrilego, per cœum autem iapetum & Typhœum omnes gigantes intelliguntur. Fratres. Oethũ, & Ephialtem dicit. Pelio ossam, o longa est: sed fit breuis sequenti vocali o. vt sub ilio alto. Septima post decimam felix. Aut septimam decimam dicit, aut hoc dicit, felix quidem est septima: sed felicior decima, vt primum locum decimæ relinquat. alij quartam decimam accipiunt, vt sit felix etiam septima duplicata, idest cuius numerus post decimam inuenitur, quo die re uera melius uites ponimus. Nona fugæ melior, contraria furtis, non vt quibusdam imperitis videtur. Vergi. aut fugam seruis suadet, aut eis indicat dies, quibus se a rapinis abstineant. Nam & fugam de profectione, & cursu legimus, vt simul arua fuga, simul æquora verrit. Etiam velocem equum fugacem dicimus. Et fuga potest etiam honesta esse, vt si quis hostem, si quis imminentem tyrannum, si quis sæuum iudicem fugiat. Cõtraria autẽ furtis illuc spectat, vt dño sit spes inueniendi, quod amiserit, & seruus rapere aliquid aufugitus formidet.

Pelion, & ossam, montes Thessaliæ.

PRO. MANC. Luna. Ply. li. xviij. c. xlvij. au. q Vergi. etiam in numeros lunæ quædam dirigenda putauit, Democriti secutus ostentationem. Multa etiam Var. de lunaribus diebus li. j. c. xxxvij. Quintam fuge, veteri superstitione creditum est, quicquid. v. luna nasceretur sterile, atq; damnosum fore, infantemq; tunc natum iuuenem moriturum. Hesio. quoq; de diebus sic ait. Sit tibi preterea series seruanda dierum. Ab ioue natæ omnes, sunt ab Ioue tpa nata. Vltima mensis erit, nullo exercenda labore. Hac genio vtendum, illa omnes festa per vrbes. Ducitur illa forum, claudit, neq; iura resoluit. Prima dies sacra est, & quarta, & septima prima. Natus Apollo die radiantia lumina fudit. Luce domum quarta felix ducenda sit vxor. Omine captato sunt omnia pspera rebus Et licet inturuam trabibus componere nauim. Et quintas fuge, nãq; illarum pallidus orcus. Tum diræ eumenidum facies toto orbe vagantes. Castigant. si qua in terris periuria falsum. Affirmant, quæ lis alterna agitata creauit. Sexta dies tristem ostendit mulieribus ortum. Læta viris. multiq; etiam nascuntur inilla. Quis mala meas, fallax animus: fallacia verba. Et qui cõcubia exercent archana per artem, Hac ouibus fœtus licitum castrare, vel hœdos. Et licet infixa perudes circundare mandra. Scindimus octaua forti genitalia tauro. Castramusq; sues, felix est ponere plantas. Nona viros gigni, vel amica forte puellas. Luce viris decima, faustos quoq; credimus ortus Vnaq; post decimam felix incidere vites. Et tempestiuas segeti supponere falcem. Hoc curat bissexta etiam felicior illa. Stamina, & ex alto tenuissima torqt arachne. Ingentem accumulant omnicæ farris aceruum. Et iuuat arguto percurrere pectine telas. Tũc quoq; syluestres licitum castrare iuuencos. Tertia post decimam plantaribus optima surgit. Spargere semen humi, pallet, contraria semper. Quartaq; post decimam, mulierum prospera natu. Sextaq; post decimam plantarum inuida surgit, Septima post decimã cereris terat ordea sacræ. Ingentẽq; licet ferro discindere syluã. Ac varias aptare trabes, quibus ardua tecta Moliri, aut structã possis agitare carinã. Orcus vñ dict9 Orcus. i. Plu. ait. n. Cic. in Verri. vt alter orcus venisse ætnã & non Proserpinã: sed ipsam Cererẽ rapuisse videaf. Sũt q velint orcũ dcm̃ ex eo, q dij iurabant per stygem. Est. n. orcos iusiurandũ, & orcoo ad iusiurandũ voco: Est orcus ẽt apud Ho. li. ij. ilia. Thessaliæ fluuius, q peneũ olei instar supnatat, sed breui spacio portaꝝ abdicat pœnales aq̃s, dirisq; genitas argenteis suis misceri recusat author Ply. li. iiij. c. ix. Eumenides vñ dictæ Eumenides dñr p antiphrasim alecto, Tisiphone. Megæra ab eu, & mane, quod vtrũq; bonum significat, cũ ipse omni bono careãt, sunt q mites interptent. Eaꝝ noĩa in carmine de storibus suz interptatus, fuere aũt Noctis filiæ fm Maronẽ Ti piu. Titanus cœli filius vxorẽ habuit terrã, ex qua plures suscepit filios, cũ qbus aduersus Iouẽ, deosq; reliquos bellũ habuit, eisq; cœlũ conãtes eripere mõtes mõtibus supimposuerũt, deinũ a dijs cæsi, & fulmine interẽpti sunt. Ex eoꝝ postea sanguine. & terra nati sunt gygãtes, q ẽt bellũ mouere Ioui, vt patres fecerãt, atq; eos adeo terruere, vt in ægyptum vsq; formis mutatis fugarẽt, habuereq; pedes anguineos. Sed de gygantiũ historia Macro. li. j. sat. legito. Et Strabo lib. v. de cãpo plegræo meminit. Cœum, is Titanis, terræq; filius Latonæ pater extitit, vt asserit Ouid. lib. vj. Iapetum, in antiqs textibus Lapetũ & lapitum legi. Tiphoe9 q fuerit Typhoea, Typhon, vel Typhoeus trium syllabaꝝ cũ eu diphthongo in fine. & nõ cũ oe diuisa, vel coniũcta, Gigas fuit, de quo seneca in Octauia. nõ tam ferum typhona, neglecto Ioue, irata tellus edidit quondã parẽs, hunc dicit Lac. Ioue puocasse de regno, hic ab irato Ioue fulminatum, & teste. Ouid. li. v. met. Siciliæ suppositus est: Typhos autẽ superbia dr, Typho incendo. Typhoomæ maniter iacto superbia. Fratres. Oethũ & Ephialtem intelligit qui fuere Neptuni filij ex Iaphimedia vxore Aloei filij Titanis & terræ. Hic Aloeidæ dicti Ver. li. vj. æneĩ. Hic & aloeidas geminos immania vidi, Corpora, qui manibus magnum rescindere cœlum, Aggressi, supisq; Iouem detrudere regnis: Hi vt aiunt, nouẽ digitis, mẽse quoq; excrescebant. Dicit autem Home. ideo tam magnum incrementũ fuisse, eo q a terra nutrirent, eosq; non amplius nouẽ annis vixisse: & eorũ designans magnitudinem dicit, nouẽ brachiorũ amplitudinẽ habuisse, longitudinem vero nouẽ passuum, vt aiunt Pelio, Aloeidæ q fuerint Pelion, Ossa & olympus Thessaliæ montes sunt, vt solinus etiam edocet. Conati, in hoc versu bis non fit synalœpha.

Multa adeo melius gelida se nocte dedere.
Aut cum sole nouo terras irroat eous.
Nocte leues stipulæ melius, nocte arida prata

ASCEN. Multa adeo. Docuit quota quæq; luna peragi volũt at nũc docet etiam noctu quædam peragenda, vt sunt collectio stipularum, & sectio fœni in loco arido: de spumatio vini coquitur, Atq; id genus alia, post q̃ dicturus est, q̃ sub calore: & q̃ sub frigore

Tondentur

Tondentur, noctis lentus non deficit humor.
Et quidam seros hyberní ad luminis ignes
Peruigilat, ferroq́ faces inspicat acuto.
Interea longum cantu solata laborem
Arguto coniunx percurrit pectine telas.
Aut dulcis musti Vulcano decoquit humorem.
Et foliis undam tepidi despumat aheni.

SERVI. ¶ Adeo, valde Ter. adolescentē adeo nobilē. Melius se nocte dederūt. Melius nr̄o obsequunt̄ labori, noctenomē est, adeo, vt ei hora iunxerit ꝓpositionē, vt iugulent hoies, surgūt de nocte latrones, nā aduerbiū noctu facit, sicut diu. Sal. diu, noctuq́ laborare festinare: nō deficit, nō deserit, vnde, ⁊ q̄, deserunt exercitū ad hostes trāseuntes, defectores vocant̄. Faces inspicat, incidit ad spici, & aristæ imaginē. Aut dulcia musti vulcano decoq̄t humorē. Hipmetrus vsus est. vñ ⁊ sequens a vocali inchoat. Bñ aūt ait, Decoquit humorem, idest rem supfluā: sicut supra posuit Luxuriē segetum tenera, depascit in herba.

MANC. ¶ Multa, adeo, docebit tā q̄ nocturno tpe quæq̄ diurno, melius fiant, Adeo. i. certe, vel adeo melius. i. longe melius. Heous heoos, Lucifer matutinus orientalis Heous dr̄. Eoos vero autora oriens. Sole no. ꝯm illos loquit̄, q̄ dicebāt solē die quo q̄ nouū fieri. Irrorat, hoc iō dicit, q̄ circa aurorā solet plus rorīs descēdere: solis videlꝫ vicinitate, quo gelu soluit̄. Hinc Ptolemeus in li. iiij. pṁū ait, Stellæ vero matutinales, ex quo apparēt de sub radijs solis vsq̄ ad stationē p̄ia plus desiccāt, a q̄ vsq̄ ad suā occultationē magis infrigidāt. Tondent̄. i. secant̄. Noctis lētus, nō deficit hūor. Cā ē luna, cuius maior vis ē hūectare, vt Ptole. ingt in lib. q̄tuor tractatuū. Decoquit humorē, vsus est hypmeter. Vulcano, igni, Vulcanus. n. vt Diod. li. i. scribit ignis inuētor apd̄ ægyptios, vbi pm̄ regnauit, aheni, vasis, ærei. iterponit̄ āt h iter p̄mas vocales, vt q̄lege. gel. lib. ii. c. iiii.

gore pagenda sunt, quæ vero noctu fieri vult humorē amant. ¶ Ordo est. Adeo. i. valde multa dederūt. i. exhibuerūt se operāti. s. melius, nocte gelida. i. subfrigida, & humida, sup. q̄ in æstu diurno, aut quæ dederūt se melius quū. i. q̄ñ heous. i. lucifer matutinus, irrorat. i. supfundit ī morē roris: sole nouo. i. iā recēs orto, aut nōdū orto sic i es noua dr̄, qua nōdū visi sumus. Stipulæ. i. culmi leues. i. fragiles, ⁊ aridi tōdent̄. i. secant̄ melius nocte, quā s. diurno tpe, ⁊ p̄ta arida tōdent̄ melius nocte, q̄r hūor noctis lētus. i. laxus, ⁊ lætificās, aut lēte decidens, nō deficit. i. nō absumit̄, aut noctis accusandi est casus vt sit, lētus hūor nō deficit. i. deserit noctis. i. ipsas noctes Et q̄dā. s. vindemiator puigilat, ⁊. i. totā noctē vigilat, ⁊ īspicat. i. in formaꝫ spicaꝝ īcidit acuto ferro. i. cultro, faces. i. tædas, ad ignes hos luminis hyberni. i. q̄ hyberno tpe vti ꝯuenit. Est āt duplex sensus: aut īspicat ad ignes. i. vt faciat ignes in hyeme. aut puigilat ad ignes, sꝫ verisiſius est, poetā voluisse ip̄ꝫ tūc īcidē faces, q̄bus vtat̄ in hyeme. Et coniūx, sup. eius solata lōgū laborē cātu. i. q̄ in solatiū laboris sui cantat, pcurrit īterea. s. dū maritꝰ īspicat faces, telas. i. texturā exercet, arguto. i. subtili, aut stridulo pectine. i. eo texendi instrō, per cuius mediū subtegmen trahitur, aut decoquit. i. purgat, & absumit, vulcano. i. igni humorē musti. i. uini noui, dulcis. Licet aūt mustū sit nouū vinū, tñ nō continuo: vt recte dixeris, dulce mustū, ita recte dixeris, dulce nouū vinū (hic aūt versus ē hypmeter. i. abundās i mēsura vnius syllabæ, quē fere dū Maro facit abūdans syllaba p vocalē ī pricipio sequētis positā absumit̄, vt hic hūorē. Et ⁊c.) & p. i. despumat folijs vndā. i. super abundantiā, ⁊ inundationē aheni. s. vasis ænei. tepidi, idest mediocriter feruentis.

At rubicunda Ceres medio succiditur æstu.
Et medio tostas æstu terit area fruges.
Nudus ara, sere nudus, hyems ignaua colono.
Frigoribus parto agricolæ plerunque fruuntur.
Mutuaque inter se læti conuiuia curant.
Inuitat genialis hyems, curasque resoluit.
Ceu pressæ cum iam portum tetigere carinæ.
Puppibus & læti nautæ imposuere coronas.

ASCEN. ¶ At rubicūda, &c. Docuit, quæ noctis humorē postulāt, nūc quæ ⁊ calorē, & serenitatē subiungens quædā, q̄ hyberno tpe opportūe fiāt. Ordo. ¶ Ordo igit̄ est. At. i. sed ceres rubicūda. i. mā, succidit̄. i. secatur, æstu. i. tpe calido, & diurno, q̄d illic fit, vbi stipulas seorsum amputant, nec straminum (vt dicunt) vsum expostulant, ⁊ aera, idest locus ad triturā frugum, vt prius parauit exstructus terit fruges tostas. i. desiccatas calore solis, medio æstus, vt. s. e paleis, & tunicis facilius exuat̄. Ara nudus. i. tēpore: quo a pluuia nudus eē possis, cum nulla sit, q̄r hyems, idest tēpestas fluuiosa: ac hyberna, est ignaua, idest nihil gnauans: idest boni operis faciens, colono, idest agricolæ. Agricolæ enim fruūt̄ plerūq̄. i. plurimū pro. i, re hꝰ segstis cū labore, frigoribus,

frigorib⁹.i.tpe frigoris, sꝫ ĩ tpe hyberno, ꝛ ipsi læti.i.exhilarantes se curãt inter se mutua conuiuia, qꝛ hyems genialis.i.genio hoc est deo naturæ cõcedẽs, ꝛ indulgere cohortãs.inuitat.i. allicit agricolas ad lætitias vindẽdum, & resoluit curas, scilicet eorum, quã cæteris tẽporibus inserẽdis, & colligẽdis frugibus hñt.ceu.i.tanq̃ aut veluti nautæ, supple resoluũt curas, cũ carinæ pressæ.i.cõpressæ stipatæq; mercibus tengere, iam portũ aut pressæ.i.tempestatibus ꝛ ꝓcellis ad scopulos allisæ, quia post pericula dulcissimus est portus, ꝛ ipsi nautæ læti imposuere puppibus coronas tanq̃ scilicet victrices⁹ tẽpestatũ aut potius in signa, q̃ large potaturi sint, qꝛ id facturi vina, craterasq; coronãt. Sed tñ tps est nũc, scilicet in hyeme, stringere.i.decerpere, aut stringẽdo ramos, decutere glãdes quernas.i.quercubus crescẽtes, & baccas, idest fructus in morem baccharũ lauri illius arboris, cuius grana ab ebrietate præseruant, & oleã, & myrtha, idest fructus myrtorũ, cruenta, idest cruoris execratione fœdantia, tempus etiã est tunc ponere gruibus pedicas idest laqueos pedum, & ceruis retia, & sequi.i.sectari, & venari lepores auritos, i. q̃bus magnæ sunt aures ꝓ modulo corporum, tempus etiã est tũ.i.tunc figere, idest transfigere, & iaculari, damas, & stuppea vbera.i.flagella, ꝛ chordæ ex stuppa factæ, balearis.i.hyspanicæ fundæ.i.quas baleares in extremis hyspaniæ oris plurimũ valent, torquẽtur.i.exercent, aut cõplicantur, tunc cum, idest quando nix iacet alta: & cum flumina trudunt glaciẽ, idest cum glacies supernatat aq̃s impetuosis

Sed tamen & quernas glandes tunc stringere tempus,
Et lauri bacchas, oleamq;, cruentaq; myrta.
Tunc gruibus pedicas, & retia ponere ceruis,
Auritosq; sequi lepores tum figere damas,
Stuppea torquentem Balearis uerbera fundæ.
Cum nix alta iacet, glaciem cum flumina trudunt.

¶ Nudus ara, fere nudus, Adeo sereno cœlo, vt amictũ possis cõtemnere. Sane q̃dã post hoc hemistichiũ dicti subsecutus Habebis frigore febris. Hyems ignaua, quæ ignauum reddit colonũ Plerũq;, qꝛ dictum is est aliqua, quæ rusticus ĩ hyeme possit efficere. Genialis hyems. Voluptuosa cenniualis Nam quoties voluptati operam damus, indulgere dicimur genio, vñ & contrariũ habemus in Terẽ. Suũ defraudãs geniũ Pressæ carinæ: onustæ. Imposuẽ coronas, aut reuers coronas, aut spirasfunium accipimus. Sed tñ & quernas glãdes, sunt aliquæ venationes ex vsu magis q̃ ex ratione venientes, vt quernus ꝛ ficulnus, ilignus, columus a corylo, ilice, ficu. q̃rcu. Cruenta, matura enĩ cruoris imuatur colorẽ, Pedicas, laqueos, q̃bus pedes illaqueant. Auritos lepores, Magnas aures hñtes Hora. aliter aũ: Doctũ & auritas fidibus canoris ducẽ q̃rcus, sensum audiendi habentes. Balearis fundæ, hispaniæ a balearibus insulis Hispaniæ, vbi inuenta est funda.

¶ Baleares insulæ continuat hispaniam, vbi sunt optimi funditores.

PRO-
MANC.

¶ Nudus, idest sereno aere, vt palliũ deferas. Nudus ara, id q̃dẽ Hesiodi est. Ait enĩ nudus ara, nudusq; sere, ꝛ mete corpore nudo. Si tẽpestiuos agrorũ ducere cultus. Augeriq; illos magnis successibus optas. Hyems, pluuia, tempestas, vel ipsa bruma Ignaua, inutilis, nõ apta industriæ, nam idustrios gnauos dicimus. Mutua: reciproca nũc hic, nũc ibi inter se, Stringere decerpere secũdũ Noniũ. Lauri bacchas, harũ vim docet Ply.li.xxiij.c.xxviij. Cruentaq; myrta, cruẽta aũt.qꝛ Ply.li.xxiij.c.xxix. Ait q̃ myrtus satiua cãdida minus vtilis est, medicinæq; nigra, semen eius medeĩ sanguinem excreãtibus. Idem cõtra fungos in uino potũ, odorẽ oris cõmendat. &c. Pedicas. Manilius li.v.ait. Currentisq; feras pedicarũ cõpede nectũt. Auritos, auritus a magnis auribus dr̃. alias ab audiẽdi facilitate, vt scribit Festus, Damas. de his videto ecloga.viij. Balearis fundæ, baleares insulæ ĩ hispania a græcis dictæ a fundarũ iactu q̃bus hoĩes maxime vtebantur, author est Diony. Ballo aũt iacio denotat, hĩc balearis remoto. L. unico. Florus autem li.iij de balearibus inq̃t tribus q̃sq; fundis præliatur certos esse, quis miretur ictus: cum hæc sola genti arma sint, id vnũ infantia studium, cibum puer a matre non accipit, nisi quem ipsa monstrante percussit.

¶ Quid tẽpestates autumni, &c. Postq̃ docuit poeta agricolæ nullo tpe cessandũ eẽ, subtiliter infert cãm eius rei: qꝛ nullo tẽpore res agraria tuta est. quolibet enĩ tpe tempestates oriri, & calamitatẽ facere possunt, quo circa ne segnitie torpẽs egestatẽ incurrat monet eũ totis viribus anniti, quã rẽ ex Hesiodo trãstulit: q fratrẽ ad gnauitatẽ cohortaẽ his verbis sic trãslatis Ergo age frater, ades generoso e sanguine pse. Neu fuge frater hos mõitus, opare, laborẽ, Inuideat tibi dira fames, spicaq; recẽti. Alma ceres ornata caput sus dõ a mistret. Sic tibi plena dom⁹ segnẽ crudelis egestas. Opp̃mit, hũc hoĩes odio superiq; sequũtur, Torpẽti similẽ fuco, cui spicula surgũt Horrida, vistẽsumq; fauis cõsumit edendo. Semẽ apũ, piger ipse sedet, vetatq; laborẽ Tu mõ curã opi q̃rũ potes adyce frater Horrea sic rñ pñt tu esses, sic copia rex. Sic pecus augeẽ sic tu mortalib⁹ ꝛ diis. Gratus eris: segnes dios, & inertia corda. Oderunt opilaus est iponẽ curã. Turpe sed hic ꝓhibẽ mãus. ieiũbe labori.

ASCEn-

Quid tempestates autumni, & sydera dicam?
Atq; ubi iam breuiorq; dies, & mollior æstas?
Quæ uigilanda uiris? uel cum ruit imbriferum uer.
Spicea iam campis cum messis inhorruit, & cum
Frumenta in uiridi stipula lactentia turgent.
Sæpe ego, cum flauis messorem induceret aruis
Agricola, & fragili iam stringeret ordea culmo.
Omnia uentorum concurrere prælia uidi.
Quæ grauidam late segetem ab radicibus imis
Sublime expulsam eruerent, ita turbine nigro
Ferret hyems, culmumq; leuem, stipulasq; uolantes
Sæpe etiam immensum cœlo uenit agmen aquarum.

forsitã

Et fœdam

Et fœdam glomerant tempestatem imbribus atris
Collectæ ex alto nubes, ruit arduus æther.
Et pluuia ingenti sata læta boumq; labores
Diluit, implentur fossæ, & caua flumina crescunt
Cum sonitu, feruetq; fretis spirantibus æquor.

SERVI. ¶ Quid tēp. au. Verno & autūnali tpe fiūt tēpestates, qñ nec plena æstas est, nec plena hyēs. Vñ mediū & ꝯfine vtriusq; tēporis ex ꝯtrictiōe ꝯtrariaꝝ reꝝ tēpestates efficit. Sane sciēdū: vltimas pcreatā autūni q̃ veris sigre, qbus sunt ꝓcellæ, qđ de autūno hic idicat versus. Atq; vbi iā breuiorq; dies, & mollior æstas. De vere hic. Spicea iā cāpis, quū messis ihorruit. Dein de au. Ruit. i. ꝓcipitat in finē. Vigilāda viris. Vigilāter ꝓuidēda. Spicea messis, Spicoo de maturis frugibus abusiue dicimus, nā ꝓꝓe est spicus, quū p culmi folliculū. i. extremū tumorē aristæ adhuc renues in modū spiculæ eminēt. Inhorruit, i. tremuscit. Frumēta lactētia, adhuc tenuia, et lactis plena. Sane sciēdū Varronē lib. viii. reꝝ dicē. Lactētē deū eē, q se ifundit segetibus, & eas facit lactescē. Et sciēdū iter lactātē, & lactētē hiteresse, q lactās est, q lac ꝓbet, lactēs cui lac ꝓbet. Stringeret secaret, vt hic vbi dēsas agricolæ strigūt frōdes. Oia vētoꝝ cōcurrētiter se, vt mutati trāsuersa fremūt: Sublime expulsam eruerēt. i. p sublime portarēt: erutā segetē. Turbine nigro, tēpestate noxia. Hor. Hic niger est hunc tu romane caueto. Culmūq; leuē, Culmus ipse calamus. Stipulæ do folia, q̃ ambiūt culmū. Agmē aqꝝ ipetus, vt lem fluit agmine tybris. Est autē hic eebasis poetica ad describēdā tepestates. Collectæ ex alto nubes ab aqlone, q vtiq; de alto flat. i. a septētrione, & tēpestates grauissimas facit. Nā auster humilis est: vt: Mūdus vt ad scythiā: ripheasq; ardu⁹ arces, ꝯsurgit ꝑmit libyæ deuex⁹ i austros. Ruit ardu⁹ ether, Touib⁹ ꝑcrepat, cœliq; ruina. Caua flumia, ꝓfūda, & alta. Luca. Rutubāq; cauū. Spirātib⁹: i motu positi, alibi. q̃ vada ñ spirāt, nec fracta remurmurat vnda.

MANC. ¶ Quid tēpesta. autū. ondit qlibet anni pteriri tēpestates. ꝓpterea cognoscēdas, ne nimis obesse possint. Sydera: q. s. tēpestatē ꝓducūt, vt delphin, sol in ṽgine, capra, argo, cētaurus, hædi, corona, vergiliæ, cassiope, tauri caput, &c. de qbus late apud Colu. li. xi. c. ii. Atq; vbi iāq; breuiorq; dies, de bruma itelligit, est aūt ordo, & qd dicā, vbi. i. qñ dies breuior est, & mollior æstas. i. ipsius brumæ calor remissior: q. s. fuerit i autūno. Vigilāda, vigilādū est brumæ tpe ob paruos dies, lōgasq; noctes. Vñ Colu. ēt li. xi. ca. ii. ait, Optimū est itra Kal. decēb. sementē ꝯfecisse. sed ēt lōgis noctibus ad diurnū tpꝰ aliqd adiciēdū est, nam multa sunt: q̃ in lucubratione recte agunt. Inertisq; agricolæ est expectare diei breuitatē. Vel quū ruit, vl̃ qd dicā, &c. Imbrifeꝛ ver, De vere hudo latius supius dictū est. Quū messis, vel qd dicā, quū &c. Lactātia, lacte plena, dū. n. adhuc inolescūt: lacte esse videntˀ ipsa grana. Flauis aruis, ꝓp flaua frumēta dixit. Vētoꝝ, ventus est fluctus aeris, teste Ply. li. ii, Quæ grauidā. Ordo est: quæ ventoꝝ prælia eruerēt ab imis radicibus segetem late grauidam sublime expulsas, eruendo enim in altum expellant, Hyems, ventoꝝ tēpestas, & violētia nā de pluuia iā dicent: Collectæ ex alto nu. Exhalat a terra humida caligo, alias vero ꝓpter vapores fumida nubesq; liquore egresso i sublime, aut ex aere coacto in liquorē gignuntur, vt scri. Ply. li. ii. ca. xliii. Ex alto id dicit, q ascendūt, vt patuit, in aera nubes, & inde ex alto aquas emittūt. Nec intelligas ab aquilone, nā vt dicit Ply. li. ii. ca. xlix. vēti a septētriōe reliquos compescunt, & nubes abigūt. Ruit, ruere videtur propter imbres, ignes & tonitrua. Fretis spi. æstibus isonantibus.

Venti quid sit

Ipse pater media nimborum in nocte corusca
Fulmina molitur dextra, quo maxima motu
Terra tremit, fugere feræ, & mortalia corda
Per gentes humilis strauit pauor, ille flagranti
Aut Atho, aut Rhodopen, aut alta Ceraunia telo
Deiicit, ingeminant austri, & densissimus imber.
Nunc nemora ingenti uento, nunc littora plangunt,
Hoc metuens, cœli menses, & sydera serua.
Frigida Saturni sese quo stella receptet.
Quos ignes cœli Cyllenius erret in orbes.

SERVI. ¶ Corusca flumina. i. coruscātia, vt Sibila lābebant linguis, vibrātibus ora. Humilis pauor. Qui humiles reddit, vt pallidus morb⁹, Aut athon, aut rhodopē. Per trāsitū scdm Epicureos loquit, q dicūt fulmīa nō iudicio deoꝝ, sed ex nubibus fieri. Nā mōtes quid necesse fuerit fulminari, athō aūt mons est Græciæ, rhodope mōs Traciæ. Aut alta ceraunia. mōtes sunt. Epiri

Atho & rhodope vbi locoꝝ

Forsitā ad studiū torpētia pectora vertes. Dū ptas ondis opes ṽtutis adept⁹ Nome & æternū laudis decus: vtē q̃so. Arte para victū, violare alıēa nephādū ē. Fac supis æquādus eas icumbe labori. Ne pudeat, pudor h̃ multos i honestu egetes. Secū hēr, auget opes fiducia, q̃ melior res. A supis nouit. ꝓh reꝝ isana cupido. Proh ai i sfusa lues iaq; nulla pudoris: Gura, iacet passim lōge post terga relictus. Tu coleris duce te paulatī corruit ille. Dys inuisus hō, cui mēs itēta rapinis, I nuigilat. neq; enī semp felicia durant, hæc & plura notatu dignissima illic. Qma ergo nō semp felicia durāt, nec pulchra messis semp horrea rūpit prudēter infert poeta tēpestatū icertitudinē quæ ciī tpe oriri possunt vt nūq̃ securus, & nūq̃ ociosus sit agricola vtitur autem in principio figurata interrogatiōe dicēs. Quid dicā tēpestates autumni, & veris. q. d. id frustra fecero, cū etiā in æstate: qñ minus sperantur sæpe suborantur, vnde declarat multis versibus, quoꝝ ordo, & explanatio est. Quid. i. ad quid dicā tēpestates autumni. f. quæ fieri solet tpe autumnali, & qd dicā sydera. s. tēpestatē tūc cōcitantia. Atq; qd dicā tepestates sup. eius tps, vbi. i. f quo sup. est iā breuior dies. s. q in autūno, & æstas mollior. i. minor, & exilio, aut æstas. i. calor est mollior. i. delectabilior, q frigus vrgentius, hoc est in bruma, quæ sup. est vigilāda. i. vigilādo trāsigēda q breuissima tēpestas ē: aut quæ est vigilāda. i. vigilāter ꝓspiciēda, q tēpestatib⁹ plena vel quid dicā tēpestatea, & sydera. sup. tpis quū. i. qñ, vel in quo, ver imbrifecū. i. assiduis imbribus madēs (vñ septēber, qsi septimus ab imbri, hoc est martio dr̃) ruit. i. præceps cadit in agro, & qd dicā tēpestates, & sydera quæ fiunt, cū messis spicea iā est iā in spicas formata inhorruit. i. rigida, & aspera facta sit cāpis, i. aruis, & quū frumēta lactātia. i. lactis plena, & dulcia, ac mollis adhuc turgent. i. inflant, & augescūt in stipula t. culmoꝝ stipite adhuc viridi. i. in fine veris & in ꝓncipio æstatis? q. d. id frustra fecero, cū tūc certæ sint tēpestates, & potius dicēdū sit de his, quæ præter opinionē oboriri possunt: vñ subdit. Ego vidi sæpe oia prælia. i. certamīa, & ex diuerso ꝯcursus ventoꝝ cōcurrere. i. cōuolui, cū agricola induceret messorē flauis aruis. i. in arua aristis maturis flauescentia, i. quū iā instaret tps messis, quo minime sperant vēti, & maxime obsunt, q grana excutiunt, & cū ipse iā stringeret. i. vellerer, aut secaret, ordea fragili culmo. i. habentia culmū fragilem pp ariditatē, quæ est maturis frugibus, quæ scilicet prælia vētoꝝ, eruerēt, idest eruebāt, aut eruere possent imis radicibus segēte grauidā, idest oneratam granis, expulsam sublime. i. in altū, magna ergo vis ventoꝝ, qui eruunt radicatā, & grauidā segetē, & vidi q hyema. i. tēpestas pluuiosa ferret, idest aueheret ita culmus leuē, & stipulas volātes, ferret dico turbine. i. agustiōe vētoꝝ nigro. t. nubilo. Inmēsum. i. abūdātissimū, & sine mēsura, agmē. i. ipetus aquaꝝ venit. i. descēdit, aut decidit ēt sæpe cœlo. t. cœlitus, & nubes collectæ glomerāt. i. globi, aut glomeris formā pcipitauit ex alto. s. aeꝛ tēpestatē fœdā. i. imūdā & nocinā. atris imbribus. i. pp atros imbres, æther arduus. s. supior aer in nubē collectus ruit. i. ꝓceps cadit, & diluit. i. madescit, & irrigat igēti pluuia, sata læta i. pīguia: & ꝑ. i. labores boū. i. quæ labore boū: & fertilitate terræ iā parata erāt. Fossæ implent, & flumina caua, q siccitate exhausta crescūt cū sonitu (hñ cū sonitu: q nō instrm: sed cōcomitātia significaꝛ, nō enim sonitu, sed aquis crescunt verū dum crescunt, sonitus fit aquarū præcipitāter defluentiū) crescunt ergo cū sonitu, & æquor. i. mare ante planū, & æquū feruet. i. fit feruidū, & q̃si ebulliēs, vñ fretū dictū volūt cū seuet, cū trāqllū ē æquor. fretis. t. fluctibus feruētibus spirātib⁹. i. ꝓcellas excitātib⁹, aut i motu existētib⁹

¶ Ipse pater. Cōtinue exequitur tēpestatis insolitæ grauitatē monēs agricolā, ne i tali obruaꝛ, signoꝝ, ac planetarū naturas. & ortus, atq; occasus obseruet, nō vt impediat cœli sæuitiam, sed vt frumētū cuius metat, aut ꝓtegat, aut ꝑcibus hauriat. Possē q̃ ab alys dicta sunt repetere, sed breuitati studēs ordinē sic posuero. f ipse scilicet Iupiter, pater q uiuans pater dicitur, & imbriū ac fulminū præcipue potēs creditur. molitur i. cū mole: & pōdere excitat in media nocte nimboꝝ. i tēpestatū, aut in media nocte. i. caligine, & obscuritate, nimboꝝ. i. nubiū ventis cōmixtarū molitur dico fulmina, dextera. s. manu, corusca. i. coruscante, ac rutila, quo motu. t. imperu fulminis & tonitrui maxima terra. i. pars maxima terræ tremit, & feræ t. beluæ siluestres, & indomitæ, fugere. s. priusq̃ terra tremeret, q tēpestatē imminere ꝑsagientes, abdunt se in speluncas suas (vñ nō ab re tēpus mutauit poeta dicēs, tremit, & fugere) & pauor humilis. i. hūiles efficiens (q vt dicit in hecyra Terē. Profecto hoc sic est, vt puto oibus nobis vt res dāt sese, ita magni, atq; hūiles sumus, ergo i tāta calamitate: & fulminatione nimir hūiles sumus) aut pauor strauit p gētes hūilis. i. hūilitas. aut humi versantes cū tonitrua i sublimi fiāt corda mortalia. i. mortaliū aīos. ille. s. Iupiter deiecit. i. deorsum iaciendo fulmina ꝑcutit, telo. i. iaculo fulminis trisulci. flagrant. i. ardēti, aut

ASCEN.

Ordo.

ti, aut arbō mōtē illū macedoniæ aut rhodopē, mōtem illum Thraciæ, aut ceraunia mōtes altissimos epiri, cōtinuo fulmi/ne (q̄ grǽce ceraunos dicit̃) ꝑcussos, alta .i. sublimia austri .i. australes vēti, ingeminãt .s. se, aut multiplicant, & imber dēsissimus ingeminat, sup̃ se, & nemora plãgūt, nūc .i. aliq̄n ingēti vēto, & litora plãgūt, nūc .i. vicissī ingēti vēto. Tu q̄ metuens h̃ .s. ne talis tepestas te ĩparatū obruat, serua mēses cœli .i. xij. signa cōmēsurata, certis licet nō æq̄lib⁹ spatijs, & sydera .i. istuē/tias syder̃ & serua, quo .i. in quã ꝑtē cœli, aut ad quorū cōiun/ctionē, aut aspectū stella saturni frigida .s. ab effectu receptet se, & ĩ quos orbis .i. circulos, & spheras cœli ignis cyllenius .i. Mercurius erret, aut cœlo .i. ꝑ cœlū: qd' cū planeta sit ei ꝓpriũ dicit̃, cũ tamen nihil minus secundũ Plinium planetis erret.

Ceraunia vbi

Epiri, a crebris fulminibus dicti. Plangit resonare facit. Alij le/gunt plangunt, vt sit nemora, & litora plangunt, idest resonat. Hoc metuens cœli menses, & sydera serua, idest .xij. signa, q̄bus menses, cognoscimus. Sydera autem vel tempestates vl̃ planetarum motus. Sciendum autem, vt diximus de planetis, v. duos esse noxios. Martem & Saturnum, duos bonos Iouē & venerem, Mercurius vero talis est, qualis ille cui iungitur Vnde et fingitur minister esse deorum, eorũ obtēperat potesta/ti, hinc est, q̄ dicit, in quos cœli orbes erret cyllenius ignis .i. verũ in septētrionalē, an in australē partē inclinet̃ aut cui pla/netarũ cohæreat, vt qualitatē Mercurij ex illo possis agnosce/re Cyllenius aũt ignis ꝓpter stellã Mercurialē dr̃, q2 in cylleno mōte arcadiæ dicitur natus esse Mercurius, Frigida Saturni quo sese stella receptet, idest nocens, vt frigidus o pueri fugite hic, latet anguis ĩ herba, id aũt hoc dic̃, q2 Saturnus deus pluuiaꝝ est. Vñ ēt pinus senex fingit̃, nã senes nouimus sp̃ eē gelidos, hic ãt in capcorno fac̃ grauissimas pluuias: & ꝑcipue in italia, vñ & Hora. ait, Seu tyrãnus hespiæ capcornus. vñ vt in scorpio grã/dines, itē ĩ alio fulmina, ĩ alio vētos. Vñ ꝑcipit nos scire o3bē, ĩ qd' se signũ recipiat sydus Saturni. Sane pite ait, receptet, vt ex freq̄ntatiuo v̇bo nob̃ ondēt. Saturnũ bis ad vnũq̄dq3 signũ redire, qd' alij plãetæ minime faciũt, solus .n. ē, q̄ & lōgi⁹ a sole discedat & bis ad vnũq̄dq3 signũ recurrat. Quos ignis cyllenī⁹ erret ĩ orbes. Ordo ē. ĩ q̄s orbes cœli erret cyllenī⁹ ignis, & bñ erret. Nam plãetæ vocãt̃. ἀπὸ τῆς πλάνης .i. ab errore. Nã iterdũ ad austrũ, iterdũ ad septētrionē plerũq3 ꝯ mũdũ, nõnũq̄ cũ mũdo ferũt̃.

PRO.

Frigida saturni .q .s. f quos ignis cœli .c. e .i. orbes. Oĩbus stellis, Sol & lumē oĩ, & colorē, ĩfra Solē aũt veneris stella ē trib⁹ hemitonijs seposita, itercedentibus, supior sole, Martis stella est, q̄ pyrios appellat̃ tonio itercedente altior, inde hemitonio su/perior est iouis, q̄ appellat̃ phaetō, Sũma est saturni, quæ q2 ꝓpior est chrystallo, hoc est cœlo in ea deficit color Solis. Rapit .n. eũ ad se pyrios, q̄ stella ardore suo horrorē, ac frigorē Sa. vemēte in Iouē tēpat. Cyllenius ãt Mercurij stella ē, q̄ duobus tonijs ĩfra Sa. est, & vocat̃ stilbō, Ait ergo obseruãdũ esse agrestibus, vt vitare possint tēpestates, occasus stellaꝝ, & quo q̄q3 sit signo.

MANC. Arbos vbi locorum

Nimboꝝ tēpestatũ, s3 cur Ioui fulmina assignent̃ video Ply. li. ij. c. xx. Arbō est arbos Macedōiæ mōs, vt ser. Ply. li. iiij. Solin⁹ ãt ait, q̄ est arbos sublimis adeo, vt vlterior æstimet̃ q̄ vñ ĩbres cadũt, de Rhodope diximus ĩ bu͡c. Ceraunia sũt altissimi Epiri mōtes a crebris fulminib⁹ dicti. Ceraunos .n. fulmē dr̃. Ceraunō fulmino. Austri, hũidus ē auster ꝑcipue italiæ Saluberrimus oĩu3 aq̄lo, noxius auster, noctu auster, iterdiu aq̄lo vehemētior. Ply. li. ij. c. xlix. Plãgũt, resonãt. Hoc metuēs, &c. .i. tēpestas prædi/cta. Cœli menses .i. ꝑmi mobilis signa: vñ mēses s3 Indoꝝ Babyloniorũq3 dogmata ex solis ambitu sunt ĩstituti Hic ēt optime Cic. ĩ li. de na. deo. ait: q̄ lunæ cursus, q2 mēse spacia ꝯficiũt, vt mēses notant̃ Serua, obs̃ua, q̄dã .n. signoꝝ hmōi ignea sũt, ĩpres/siones calidas, cometas, fulmina, & depopulationes ꝓducētia, q̄dã terrea terræmotus, sterilitates, & fertilitates, annonæq3 io/piã, aut copiã, q̄dã aerea vētoꝝ rabiē ac trãq̄llitatē, q̄dã aquea inũdationes aq̄ꝝ & pluuias generãtia. Et sydera .i. octauæ sphe/ræ imagines, ac eaꝝ stellas, a q̄bus imaginibus in æq̄lib⁹ s3 Caldæoꝝ sniaꝫ, mēses tardi, breuesq3 vt sup̃ meminimus determi/nati sũt, q̄ sydera sĩlia opa ꝓducũt cũ fulgoribus, tonitruis, torrētibus, terremotibus, depopulatiōibus vētoꝝ, ac pluuiaꝝ tēpe/statibus, seu trãq̄llitatibus, & aeris serenitate. Frigida Saturni: frigida ait, q̄m nã ipsa frigidus est, & accñtali siccus, ac pp̃ retro/gradationē, quã piter vt & cæteri planetæ, & situs circa stellas hũidas q̄nq3 hũidus efficit̃, grauissimas tēpestates ꝓducēs. Quo se receptet, an signa ignea, terrea ve, &c. an efficiat septētrionalis: meredionalis ue, an ascēdēs, descēdēsue, ĩ ecētrico, vel epicy/clo: an directus, retrogradusue, an circa imaginē octauæ spheræ illã, vel istã: an circa illã, vel hãc de suinã stellã. an in applicati/one corporali, siue aspectuali ad illũ, vel istũ planetã existat, an oriat̃, an occidat cosmice, chronice, seu heliace, an ĩ h̃, vel ĩ illud tēplũ, siue domũ cœli se receptet. Quos ignis ce. cyl. er. in or. obs̃uat, itē, sicut de Saturno, & cæteris erraticis, in q̄s cœli orbes errãt, ignis cyllenius .i. stella Mercurij, q̄ iter cæteros tã ĩ motu diũsus q̄ ēt ĩ ĩpressiōe varius est, q̄m ꝯuertibil's nãæ, cuiuñq3 as/sociat̃ corpe, vel aspectu illius nãm assumit. Quare ꝑcipit Ver. totius astrologiæ ꝑitiã cōplectēs ꝑcipuæ Mercuriũ obs̃uãdũ eē, q̄ q̄dē nĩbosas ꝓcellas, vētoꝝ rabiē, & ꝑcipitates demittit ĩpressiones. Demũ ꝑ mēses cœli signa duodecim ꝑmi mobilis, introi/tusq3 sydus oĩu3 planetaꝝ in ꝑncipia eorũdē, & sitũ. & ꝑ sydera octauæ sphæræ imagines, ac saturni, Mercurijq3 sydus oĩum planetaꝝ ĩfluētias obs̃uare hortat̃, q̄m ex his pfectũ reddit̃ vaticiniũ, ꝓfatas tēpestates, timētib⁹. Hæc eadē a Tolopho supiori accepimus, Ply. aũt li. ij. c. viij. sic ait. Qd' vocãt saturni sydus sũmũ est, idq3 minimũ vr̃, & maximũ ambit circulũ: annoq3. xxx. ad ꝑncipia suæ sedis regredit̃, nãæ est gelidæ, & rigētis. Hæc ille. Et Ptolomeus li. iiij ptiũ de Cyllenio, inquit, q̄ stellæ Mercurij opus est ĩ maiori pte desiccare, & æq̄lit̃ hũectare: in q̄busdã etenim oris desiccat humores, eo q̄ nũq̄ a colore solis nimis elōgat̃ in q̄busdã ꝟo hũectat, eo q̄ eius locus supest lunari spheræ, q̄ terræ ꝓpior existit, & in hoꝝ q̄dē vtroq3 eius alteratio est festina ventorum, & hic author existit, ob hoc, q̄ eius motus circa solem citius habetur.

Saturni circulus oiu3 maximus

ASCEn.

In primis uenerare deos, atq; annua magnæ
Sacra refer Cereri, lætis operatus in herbis,
Extremæ sub casu hyemis, iam uere sereno.
Tunc agni pingues, & tunc mollissima uina,
Tunc somni dulces, densæq; in montibus umbræ.
Cuncta tibi Cererem pubes agrestis adoret,
Cui tu lacte fauos, & miti dilue Baccho,
Terq; nouas circum felix eat hostia fruges,
Omnis quam chorus, & socii comitentur ouantes,
Et Cererem clamore uocent in tecta, neq; ante
Falcem maturis quisquã supponat aristis,
Quam Cereri torta redimitus tempora quercu
Det motus incompositos, & carmina dicat.

In primis venerare deos, q2 ergo metuēda est tēpestas no/ciua, nec opibus hũanis ꝓpelli pōt iplorãda docet deoꝝ auxi/lia, qd' & hesiodus hortat̃, vti trãslatus est his ꝟbis. Thure pio venerare deos, & tp̃e ĩ oĩ. Et mũde, & pure liba, cũ clara nite/scit. Sole dies: aut cũ nox circũfusa tenebris. Abscōdet terras casto torrēda sb igne. Hostia mactet̃, hymnos cane, thura mi/nistra. Vt tibi dij faueãt: diuisaq3 copia reꝝ Hic tibi nascat̃, mul/tis vt egentibus ipse: Subueniasꝫ nō vt viuas germane rapina Hæc ille. Poeta aũt noster docet etiã modũ sacrificãdi, & tps dicēs, venerare in primis .i. ante oĩa deos, atq3 refer .i. iterum offer cereri magnæ .s. agricolis, q2 suus cuiq3 deus magnus ē annua sacra .i. sacrificia, q̄ quotãnis fieri debēt, tu inq̄ opatus .i. iã opans .i. sacrificãs (vnde ꝓpertius. Cynthia iã noctes est opa decē. Hor. vnico gaudēs mulier marito: ꝓdeat iust̃ opa/ta sacris) ĩ herbis lætis, sub casu .i. ĩ ipo casu extremæ hyemis & vere sereno .i. tēpestate verna serena existēte, h̃ ē in fine hye/mis, & ĩ ꝑncipio veris, q2 agni sũt, sup̃ tũc pigues, & vina, sup̃ sunt tũc mollissima .i. suauissima, & decocta, nec tñ pēdula, nec acerba: aut acetosa: sōni sũt tũc dulces, q2 minor sollicitudo ē agricolis, & ꝓfundiorem ã ex tēperie sopor: & vmbræ sunt tũc dēsæ in mōtib⁹, q2 arbores frōdib⁹ opacæ sũt, Cũcta pubes .i. multitudo pubescentiũ, agrestis .i. rustica, adoret tibi .i. ad tuũ iussum aut cōmodũ, aut domi tuæ: Cererē .s. deã frugũ. Cultu dilue .i. misce & tempora fauos .i. mella lacte, & baccho, miti/suam, hoc est mulso, & hostia, felix .i. aut eximia, q2 porcus di/citur eximius, bos itactus ouis lecta, q̄ sacris cōuenit, aut læta & pignis aut ob felicitatē, & fertilitatē hñdã & mactãda eat .i. du/cat: nō trahatur ter q2 ternarius religiōi maxīe accōmodatus est circũ nouas fruges adhuc .s. ĩ agro existētes, quã hostia oĩs chorus .i. multitudo pubescentiũ, & amentiũ, & oēs socij .s. labo/ris aut vicini ouãtes .i. mediocriter læti cōmitẽt̃, & vocēt clamore cererem

Operari quid sit

In primis venerare deos, post hæc cognita, da ꝑcipue ope/rã sacrificijs, quibus tēpestates, & pluuiæ possint repelli, Et mi/re hoc statim subiũxit, q2 occurrebat, qd ꝓdest tēpestates futu/ras vidē, & bñ ait in primis Præcipue, & aũ oĩa. Nã alia negle/cta pñt hēre emēdationē. Tēpestas aduenies, nisi aũ ꝓuideris vniuersa subũit. Annua sacra refer Cereri. Anniuersaria ma/gna, sic in æneide. Annua. q̄ differre nefas Lætis opatus ĩ her/bis, Aut das opaꝫ ꝯniuijs, aut postq̄ opa cũcta cōpleueris. Mo/llissima vina, Carētia asperitate, & defecata. Tibi ĩ honore tuũ, & in tuã gratiã, Cui tu lacte fauos: & miti dilue baccho, cui tu liba de lacte, melle, & vino. Nã supfluũ est, qd' q̄dã dicũt, ꝯ religio/nē dixisse. Ver. licē Cereri de vino sacrificari: pōtificales nãq3 hoc

SERVI.

ĥ nō vetāt libri: qđ aūt ait Plaut⁹ in aulularia, cuius ipsi vtunt exēplo. Cereri nuptias facturi estī, q̄ temeti allatū nihil video Nō est huic loco ꝯtrariū, Nā aliud est sacrificiū, aliud nuptias Cereri celebrare, in q̄bus re vera vinū adhiberi nefas erat, q̄ orci nuptiæ dicebant, q̄s p̄ntia sui pōtifices i gēti solēnitate ce/lebrabāt, Aly huic locū aliť accipiūt, vt miti baccho nō sit septimus casus, sed datiuus, ꝛ duo numina intelligimus Liberi & Cereris. Nā supra quoq; ait. In p̄mis venerare deos, vt sit sensus, cui Cereri, & miti baccho fauos lacte dilue.i.eis sacrifica melle ꝛ vino p̄mixtis. Felix ho.i.fœcunda, & dicit ambaruale sacrificiū, qđ sæpe de porca fœcūda, ꝛ grauida fieri consueue

cererē.i.deā frugū cū frugibus: aut ipsas fruges, in tecta.i. ho/rea sua.i.clamādo, & inuocādo deā mereant colligere fruges i horrea sua: neq; quisq; supponat aristis maturis falcē.i.cul/trū messoriū, q̄ curuus est, ante.i. p̄us q̄ ipse redimitus tpa.i. habens tpa capitis sui redimita querceu iorta.i.i torque cōuo/luta in morē coronæ. aut serti, qđ ꝓpter glāde ex q̄rcu cereri, sacrificantes gestāt, det.s. Cereri motus icōpositos.i. saltatio/nes, q̄bus i sacrificiis vtebant, ne q̄ corpis ꝓ cesser, & immunis sit a re sacra, cōpositos ăt dic, vt nō ad voluptatē, s; ad religionē ptieăt, aut rusticoꝝ notet morē, ꝛ dicat carmina.i. hymnos.

Ambar/uale sacri/ficiū qđ sit

rat. Ois quā chorus, Chorus ꝓꝑe est cœtus, atq; cātus saltatio, Cererē clamore vocēt, iuocēt copiā frumētoꝝ. Torta redimit⁹ tpa q̄rcu.i.hīs in memoria victū porē, a quo Cereri sre vocatus est benignitate. Nā olī hoies glādibus vescebant Det motus icōpositos.i. saltatioē aptā religioni, nec ex vlla arte venitētem, Sa. Saltare elegātius q̄ nece est ꝓbæ. Carmina dicat, Hymnos.

MANC.

Opat⁹.i. sacrificās. In.b.l.i.i sat. Mollissima, dulcissima, iucūdissima, Tibi, ad tuū comodū, Miti baccho, Ma.li.iij.sat.ingt Poeta sciēs Cereri mulso libari, adiecit miti baccho fauos dilue.s. mitescē vinū dicēs, quū mulsū cœpit fieri, ad diē ăt.xij.kal. Ian. herculi, ꝛ Cereri faciebāt sue ꝑgnāte paibus mulso. vtq; Ply.scr.li.xiiij. Aristæ⁹ ꝑmus oīu mel miscuit vino suauitate pcı/pua. Felix ho.i.eximia. Veracius.n.docet eximias dictas hostias, q̄ ad sacrificiū destiātæ eximāt e grege: vł q eximia spē q̄si offerēdæ numinibus eligantur. Ambarualis hostia est, vt Pō. Festus, q̄ rei diuinæ causa circum arua ducitur ab his, qui pro frugibus faciunt, & plura Ma.lib.iij. de hostiarum generibus. Chorus, multitudo in sacris collecta. Cererē, ipsa frumenta. Quā Cereri torta. Catonis præceptum est.ca.quidem.cxxxiij. vbi do/cet priusq̄ messem faces Cereri sacrificandam esse porcam.

Atq; hæc ut certis possimus discere signis.
Aestusq;, pluuiasq;, & agentes frigora uentos.
Ipse pater statuit, quid menstrua luna moneret.
Quo signo caderent austri, quod sæpe uidentes
Agricolæ propius stabulis armenta tenerent.
Continuo uentis surgentibus aut freta ponti
Incipiunt agitata tumescere & aridus altis
Montibus audiri fragor, aut resonantia longe
Littora misceri, & nemorum increbrescere murmur.

SERV.

Mēstrua luna vñ & mene dicit. Caderēt au. desinerēt vēti, hoc etiā loco ꝓgnostica sūt translata de Arato, ꝛ pauca de multis. Vētis surgētibus, flare incipientibus, Vñ est ecōtrario, cū vēti posuere.i. flare desierūt. Aut freta pōti, Litora pelagi, q̄ feruūt a fluctibus, duo aūt dicit naturalia. Futura enī tēpestate, ꝛ añ aduētū fluctus, mouet, & fragor audit e syluis arcana q̄dā ra/tione naturæ Aridus fragor, sonitus, q̄lis solet fieri ex aridis, cū frāgunt arboribus, ergo aridus nimis. Oē enim, qđ aridū est cū frāgi cœpit nimiū efficit sonū. Fragor ēt a fractione re/rū notatus est. Aut resonātia longe, litora misceri. Tò αὐτὸν .i. bis idē dixit. Misceri aūt perturbari, vt miscet agens telia.

MANC.

Atq; hæc vt certis. Mac, li.v. ait q poeta hæc serenitatꝭ tēpestatisq; signa de Arati phœnomenis traxit. Aestusq; ꝑ.i. Mē/strua lūa.q̄ mēse q̄q; suū pficit cursū, vñ ꝛ mēsis a mene.i. lūa dr Cōtinuo vēns, Ply.li.xviij.c.vl.iqt. Mare si i trāq̄llo portu a cursu stabit: & murmur auerit itra se vētū ꝑdic, Si idēdidē hyemē: & ibrē, id q̄q; de mari ait. Sæpe & sileńo itūescit, flatusq; alti⁹ solito iā itra se eē vētos fatet Aut resonātia lōge litora misceri, idē Ply. ait q litoris, r. pæq; si resonabūt trāglla, asperas tēpestatē prædicūt. Et vētoꝝ increbrescere murmur, idē ingt. Eq̄dē ꝛ mōtiū sonitus, nemorūq; mugit⁹ prædicūt.s. ventos.

ASCEn.

reri torta... — Atq; hæc, vt certis, ꝛc. Postq̄ docuit tēpestatē inetuēdaꝫ, & sacrificiis auertēdā, aut sedādā, docet certis signis noscitādā. Nō.n. rustici oēs saturni cursus, cursuumq; sigtiones noscere pñt, quo circa ꝯfugit ad nālia, q̄ in rebus notis fiūt ꝓgnostica, atq; idicia, q̄ ex Arato fere deprompsit.

Ordo.

Ordo aūt est. At vt nos.s.agricolæ, possimus noscere certis signis hæc.s. seq̄ntia: videl; & æstus.i. vehemētes calores, & pluuias: & vētos agē/tes.i. ipellentes frigora, ipse pr̄.s. rex iupiter, statuit.i. ꝯstituit significādū q̄d luna mēstrua.i. mēsium ꝯstitutrix moneret.i.i/dicaret: quo signo austri.i. illi vēti ex meridie flātes, caderēt.i. cessarēt. ꝛ q̄d.i. qđ signū, aut quā rē, agricolæ videntes sæpe, sup. ꝯtingē, tenerēt armēta.i. boues, q̄bus in agri sunt armi ꝓ pius stabulis, a stādo.s. dictis: vñ stāñ ū sunt: sicut cubilia cubā/tū (Prope nomē datiuo iūgit, vt ꝓpe est dñs oībus iuocātibus eū. inde ꝓpius aduerbiū, hic etiā dādi casui iūctum est. Prope ꝑpositio accusatiuo, sicut ꝓxie aduerbiū. Salu. Proxi e hispanīā mauri sunt) Cōtinuo vētis surgētibus.i. dū vēti surgere tetāt, aut de ꝓpinquo surrectura sūt freta.i. vndæ, pōti.i. maris agitata.i. cōmota, icipiūt tumescere.i. iflari. & fragor aridus.i. q̄/lis est in aridis frōdibus icipit audiri in altis mōtibus, aut litora resonātia lōge.i. qđ lōge stātes pcipere pñt, icipiunt, sup. misceri.i. ꝑturbari, & murmur nemoꝝ icipit, sup. icrebrescere i. crebrū fieri, aut esse, quæ oia signa vētoꝝ, ac turbinum sunt a Ply. diligēter annotata, vt Beroaldus in Seruium annotauit

Stabulū vñ dictū sit

cuius verba sunt. Si Ser. curiose, pēsiculateq; annotasset ꝓ/gnostica, tēpestatū, quæ a Ver. referūtur, q̄ exeq̄tur Lucanus q̄ enumerat Plynius. ꝑfecto non dixisset bis idē dici a poeta in expōne carminis Maroniani. Nāq; aliud ex. Haud dubie fra/gor in mōtibus, tumor in mari, aliud sonitus litoꝝ, aliud mu/gitus nemoꝝ. ꝓinde ad expōnem Vergilia, ꝓgnosticoꝝ subiū/gemus verba. Ply. ex li.xviij. q̄ ita apte, ita eleganter enarrant dicta poetæ, vt ab iterprete nullo aptius: elegantiusue possint enarrari, Verba plynij, sunt hæc, est & aquaꝝ significatio. Mare si murmurauerit itra se ventū ꝑdicit, si identidē, ꝛ hyemē, & imbrē litoris, ripæq; si resonabūt trāglla, asperā tēpestates,

Beroaldi expositio

& mox paulo sæpe & silētio mare intumescit, flatusq; altius solitio iā intra se eē vētos fatet. Equidem, & montiū sonitus, ne/morumq; mugitus prædicunt tēpestatem, hæc verba Ply. adeo poetæ carminibus conueniunt: adeo quadrant, vt alter ab al/tero mutuatus eē videat & Luca. Ver. vt arbitror imitatus ta/lia quoq; ipe tepestatū psagia recenset in.v. scribēs, sed mihi nec motus nemoꝝ nec litoris ictus, ꝛ paulo post, Turbida re/stantur ꝯceptos æquora ventos, si murmura ponti ꝯsulimus eori verrent mare Hæc ille.

Iam sibi tum curuis male temperat unda cārinis.
Cum medio celeres reuolant ex æquore mergi.
Clamoremq; ferunt ad littora, cumq; marinæ
In sicco ludunt fulicæ, notasq; paludes
Deserit atq; altam supra uolat ardea nubem.
Sæpe etiam stellas uento impendente uidebis
Præcipites cœlo labi, noctisq; per umbras
Flammarum longos a tergo albescere tractus.
Sæpe leuem paleam, & frondes uolitare caducas.
Aut summa nantes in aqua colludere plumas.
At boreæ de parte trucis cum fulminat, & cum
Eurìq; zephiriq; tonat domus, omnia plenis
Rura natant fossis, atq; omnis nauita ponto
Humida uela legit, nunq̄ imprudentibus imber
Obfuit, aut illum surgentem uallibus imis
Aeriæ fugere grues, aut bucula cœlum
Suspiciens

ASCEn.

Iā sibi cū curib. Docet alia tēpestatū ꝓgnostica dicēs. Vn/da.s. maris: male, idest nō tēperat.i. parcit sibi, q; cōcutit se, & collidit, carinis curuis.i. vētribus nauiū iāitū.i. tūc, quū.i. qñ, mergi: scilicet aues a mergendo dictæ reuolāt celeres ex æquore medio, vbi, scilicet futurā noscūt tēpestatē, & ferūt clamorē ad litora, i. cū clamore volāt ad litora, & cū fulicæ.i. aues illæ marinæ.i. in mari versari solitæ. ludūt in sicco.i. in harena litoris & quū ardea auis nota deserit paludes notas, in q̄bus pi/scari solet, ꝛ volat supra altā nubē. Tu videbis ēt sæpe stellas hoc est impssioēs, & faces stellis siīēs. labi.i. decidere, ꝛ pcur/rer coelo.i.p aerē vēto ipellēte: q stati i terras, ac maria descē/surus ē, ꝛ videbis lōgos tract⁹ flāmaꝝ.i. flāmas i lōgū tractas albescere a tergo p vmbras noctis. q; iterdiu videri negrent, Et tu videbis paleā leue.i. desiccatā: ꝛ frōdes caducas volitare i.p aera ferri, aut videbis pluuias nātes.i. supnatātes colludere, idest in morē ludētium agitare nunc huc, nūc illuc occulta viuetoꝝ in summa aq̄. In q̄bus locutiōibus ex more quālibet rē certā narrātiū ponit scđa ꝑsona ēt singularis numeri ꝓ q̄li/bet, hoc

bet, hoc est pro quibus aut quibuslibet, psite vel psentib⁹, vt est æn. iiij. Migrātis cernas: totaqz ex vrbe ruētes. Cernas inqz, si adsis, z nō magis tu, q̄ quilibet alius. Sed reuertamur ad ordinē. At .i. sed, cū .i. qū fulminat .i. fulmē cadit de pte boreæ illius venti, trucis .i. terribilis, hoc est septētrionali regione: & cū domus euri, q ab oriēte flat, qz p z zephiri, q ab occidēte tonat, tūc, sup. oīa rura narāt .i. agros obruunt, & inūdant fossis .i. agrū receptaculis existētibus plenis, ita q amplius cape nō possent. Noue diceuntur rura natare, cū q̄ natant, ferant p aq̄s aut sup aquā, aut aerē, vñ forte accipit rura p his, q̄ in rure sunt, sic de pado dictū est: q cū stabulis armēta trahit. Aut reciprocus ē i illis sensus, sic i quibusdā alijs: vt sic dicim⁹, flores spgi sup lectū z lectū floribus, ita dicamus aq̄s natare sup rura, & rura natare aqs. Sane legēdū putē, Euriqz, zephiriqz, &c. & nō euriqz, z zephiri, nullius .n. necessitat est addē pticulā, z cū pticulaqz, alibi sæpe lōga legat, vt æneid. iiij. Limina, louisqz dei, totusqz moueri, &c. Atqz tūc oīs nauita .i. nauta legit .i. colligit, dū stringit vela humida ex pluuia .s. q̄ subsecuta est, īber nūq̄ offuit .i. nocuit īprudētibus .i. valde prudētibus, aut prudētiā suā his pgnosticis īpēdēntibus, aut nunq̄ nocuit īprudētibus .i. īcautis: & vt galli dicūt nō paruisatis, hoc est nō pmonitis, qz oēs admonent pluuijs signis, quā expōnē approbat, q sequitur. Nā vt grues aeriæ .i. in altū se tollētes, aut aer ei fere coloris, fugē illū .s. ībrē surgētē .i. oriētē, aut vētuz, imis .i. declinis vallibus, aut bucula .i. vacca, aut iuuēca suspiciēs cœlū .i. sursuz aspiciens, qd ei naturæ nō est, captauit auras naribus patulis .i. semp, z multum patētibus, aut hirūdo auis nota arguta .i. canora, aut stridula pēnis circūuolitauit lacus, & ranæ cecinē in limo q̄relā veterē .i. a multis annis eis ɔsuetā (nisi ad fabulā rettuleris) & formica terēs angustū iter .i. callē, aut viā extulit sæpius tectis penetralibus .i. arcanis, z q̄ ipsa sola penetrāt, oua .s. sua verita .s. ne madefiāt, & īgens .i. valde magnus arquus .s. cœlestis, quam īriz vocant, bibit .i. attrahit materiam nubis, & exercitus, idest grex coruoz decedens e pastu magno agmine .i. turmatiz, aut agminatim, īcrepuit .i. crepitum fecit, & stridorem, alis densis .i. ɔiunctis, qz cominus volant, z q̄si cōnexis alis.

Suspiciens, patulis captauit naribus auras,
Aut arguta lacus circumuolitauit hirundo,
Et ueterem in limo ranæ cecinere querelam,
Sæpius & tectis penetralibus extulit oua
Angustum formica terens iter, & bibit ingens
Arcus, & e pastu decedens agmine magno
Coruorum increpuit densis exercitus alis,

SERVI. ¶ Iā sibi tū: sciās ingt in pelago eē grauissimā tēpestatē, cū mergi ad littora ɔfugiūt. Poetice aūt dit. Sibi tū .u.n.t.u. carinis .i. sibi nō pcit, sz terescit in pnicié suā. Nā in carinā scidēdā cor surgit. Clamorē ferūt .i. si cū clamore reuertunt. Nā plerūqz, pl'a dic signa e qbus vnū nō sufficit, sz oia sunt aiaduertēda vt cū cornix plena pluuiā īproba voce. Et sola .i.s.s.a. Marinæ .s. ad discretionē fluminaliū. Altā .s.a.n. Ardea aūt dicta est q̄si ardua, q̄ cū altius volauerit, tēpestatē sigt Luc. Qd' signū ausa vo. ar. Stellas pcipites, seqtur vulgi opionē, nō .n. oia prudēter a poeta dicēda sunt, q aūt videmus stellas, q̄si cœlo labi sunt ignis ætherei: q̄ fiūt ex igne æthereo, cū vehemētior ventus ad altiora ɔscēdit, & ide q̄si q̄sdā pticulas trahē cœpit, q̄ simulāt casuz stellaz, nā stellæ cadere nō pñt, q̄rnā est, vt stent semp, vñ & stellæ vocant. Et sciēdū est ab illa pte vētū flaturū, in quā aeris ignis ceciderit. Colludē, moueri. Terē. Cōgruuz istū maximū finito ludē .i. moueri. Ver. ludē pēdētes pueros. At boreæ, de pte trucis cū fulminat. Hoc vult dicē vbiqz grauissimas, z īgētes eycit pluuias tēpestas ab his mota vētis. Legit .s. colligit. Nunq̄ īprudētissimus īber offuit. Alij in vacare volūt, alij augētis hēre sictionē, vt sit nunq̄ īber valde prudētib⁹ obfuit q̄ res satis nō sunt idoneæ, Vñ melius est itelligē, nunq̄ īber offuit, nō aū pcursus tā clara sui signa dat, vt īprudētibus ignauis accipiamus, nā hoc dic, nūq̄ nesciēti nocet īber, qz se designat aū vētuz, z scimus leuiora cē mala, q̄ ex opione ɔtingūt. Aeriæ grues, aut aerij coloris, aut in altū volātes. Dic āt grues de vallibus fugē, nō pluuiā de vallib⁹ surgē. Suspiciēs pa. hic locus oīs de Varrone est, ille .n. sic. Tū liceat pelagi volucres: tardeqz paludis, Cernē in expleto studio certare lauādi. Et velut insolitū pēnis īfundē rorē, Aut arguta lacus circūuolitauit hirūdo, Et bos suspiciēs cœlū mirabile visu. Narib⁹ aeriū patulis decerp it odorē. Nec tenuis formica cauis nō euehit oua. Et veterē in limo ranæ. Fabula duplex est. Nā vt Oui. dic, Ceres cū Proserpina q̄ quæreret ad releuādum sitim ad quēdam fontē, tunc eā lycij rustici a potu phibere cœperunt, & conturbantes pedibus fontē, cū ɔtra eam muterēt turpem naribus sonū: illa irata eos cōuertit in ranas, quæ nūc quoqz ad illius soni imitationē coaxant, sed hoc nō est valde aptū, nam illud magis insultatio fuerat q̄ querela, & pœnā sacrilegij iuste ptulerūt. Vnde magis Aesopus sequēdus est, q dicit cū Iupiter reges oībus aīalibus daret, & ranis dedisset colēdū breuissimū lignū: tūc illud aspernatæ sunt, tūc Iupi. iratus hydrū eis dedit, q vescit ranis. Bibit i. arquus, seqtur rursus vulgi opionē. Exercitus multitudo.

Ardea vñ dicta sit

Boreas qua mundi parte spiret

Cereria fabula

PRO. ¶ Et veterem in limo ranæ cecinere querelā, in lycia latona æstu exhaustis vberibus educans Apollinem, z dianam infantes, accessit ad melā fontē. Et cū vellet bibere, phibuit eā Neocles pastor, Quū aūt illa ptinatior eēt phiberūt aq̄. Itaqz deæ numie mutati sunt in ranas. Et q̄ in asia circū dul. p. caystri. Asia corrępta pmalr̄a dr̄, in qua qdā pratū asiū iuxta caystrū appellat.

MANC. ¶ Male sibi tēperat a curuis carinis .i. nō se ɔtinet, sz carinis illidit. Mergi. idē scribit mergi, anatesqz pēnas rostro purgante vētū, cæteræqz aq̄ticæ aues ɔcursant grues in mediterranea festinātes, mergi maria, aut stagna fugiētes. Fulicæ, ait idē, q fulicæ matutino clāgore, ranæ q̄qz vltra solitū vocales tēpestatis signa sunt: Veterē q̄relā: q̄ Latona cū Apolline z Diana unonis irā fugiēs vertit agrestes in ranas in Lyciæ finibus. videto Oui. li. vj. meta. Itē videto æsopi fabellā de ranis z hydris. Ardea: hæc in medijs arenis tristis tēpestatis signū oñdit, autor est idē. Sæpe ēt stellas, Ply. de stellis ait, discurrē .n. vident, vētiqz protinus sequunt, idē. Si volitare pl'ea stellæ videbunt, quo ferunt albescētes: vētos ex his ptibus nūtiat. idē li. ij. c. xxvj. ingt. Fieri vr̄, & discursus stellaz nunq̄ temē, vt nō ex ea pte truces vēti oriant, & ex his tūc pcellæ in mari, terrisqz. Tu vō, cur ita fiat problema legito apud Alex. aphrodiseū. Et frōdes volitare caducas, idē ait, q tēpestatē pdicūt sine aura, quæ sentiant folia ludētia, lanu. ppli, aut spinæ volitās, aq̄sqz plums īnatās. Boreæ trucis, terribilis. de cuius vi legito Ouid. circa finē lib. vi. meta. flat aūt boreas īter septētrionē z exortū solstitialē, vt scri. Ply. li. ij. Ab oriēte vō brumali vulturnus, quē græci Cor appellāt, ab occasu æqnoctiali fauonius, q zephirus a græcis. Imprudētibus .i. īcautis, z īscijs, nā q̄sqz signa futuræ tēpestatis pnidet. Vel imprudētibus, vt apud Cic. li. v. Tusc. q nihil metuāt, nil agāt, nil ɔcupiscāt, nulla īpotētia efferant .i. valida, seu magna potētia. Surgētē, vētuz. Bucula: ait idē, q boues cœlū olfactātes, seqz lābētes ɔ pilū psagia aeris sentiūt. Hirūdo: ait idē, q hirūdo tam iuxt aquā volitās, vt pēna sæpe pcutiat, hyemē nūtiat. Ranæ, Ait idē, q ranæ q̄qz vltra solitū vocales tēpestatis signa sunt. Formicæ: ait idē: q segnit, & ɔ idustriā suā formicæ abscōditæ ɔcursantes, aut pgignētes oua tēpestatē pnūtiāt. Et bibit īgēs arquus, ait idē. Arquus quū sunt duplices pluuias nūtiāt, singuli serenitatē nō pinde certā, bibit aūt humorē, ide emittit: Sed de arquu pl'a idē Ply. li. ij. c. lxi. Coruoz, ait idē Coruiqz singultu quodā latrātes, seqz ɔcutientes si ɔtinuabunt vētos, si vero carptim vocem resorbent, ventosum imbrem: & graculi sero a pabulis recedentes, hyemem.

Prognostica multa

¶ Iam varias, &c. Eandē rem prosequtur, ostendens videlicet alia tēpestatū signa, quæ hoc ordine patebūt: Tu videas, idest videre possis, est autē secūda persona p quauis iā, scilicet imminentē pluuia, quas arcus pluuialis collegerat, volucres pelagi .i. in mari versari solitas, & supple eas, q̄ rimant circū .i. p circuitū asia prata .i. asiana, quæ adiacēt asiæ paludi, quæ in mæonia est nō longe a caystro, & id addit in dulcibus stagnis caystri .s. fluuij in mæonia (Declinat autē hic cayster, aut caystrus: quo Seruius vtit: nā græca in ros apud nos vtrūqz hñt, vt teucer, & teucrus, &c.) tu videas īqz has volucres dictas infundere certatim .i. cū certamine, humeris .i. ī humeros suos, largos rores .i. aspergines, seu aspersiōes aquarū prius haustarū, & videas eas, obiectare nūc .i. aliqñ, fretis .i. mari feruēti, caput .s. suū, & se imergere, & nūc .i. aliqñ currere vndas, & gestire .i. gestu suū desideriū indicare, studio .i. cupiditate: lauandi

Iam uarias pelagi uolucres, & quæ Asia circeum
Dulcibus in stagnis rimantur prata Caystri,
Certatim largos humeris infundere rores.
Nunc caput obiectare fretis, nunc currere in undas,
Et studio incassum uideas gestire lauandi.
Tum cornix plena pluuiam uocat improba uoce.
Et sola in sicca secum spaciatur arena.
Et caput obiectat querulum uenientibus undis.
Nec nocturna quidem carpentes pensa puellæ
Nesciuere hyemem, testa quum ardente uiderent
Scintillare oleum, & putres concrescere fungos.

Iam

SERVI. ¶ Iā varias pelagi volucres: & quæ asia circū. Dulcibus ī stagnis rimanē prata caystri. Hæc est vā lectio: & sensus talis ē. Iā varias volucres pelagi, & eas, q̄ circū asia prata rimanē ī dulcibus stagnis caystri, videas certatī largos humeris īfundere rores. Nā si iā varie legeris, sensus nulla rōne ꝓcedit. Caystr⁹ autē fluuius est Asia vero palus, Vñ fecit asia prata. Et de palude asia longa ē: de ꝓuincia breuis, vt Europa, atq̄ Asia pulsus: Et est Homeric⁹ ꝟsus ἀσίῳ ἐν λειμῶνι καϋστρίου ἀμφὶ ῥέεθρα. Rimanē, pascunē ī pratis cibū per terræ rimas requirētes. Nā rimari tractū est a porcis, q̄ glandes intranē, de rimis terrarū. Studio gestire lauādi, Lætitiā suā habitu corporis significare. Nā vt hoīes lætitiā suā vbis, ita aues corpis gesticulatione exprimūt. In cassum aūt ꝺō, q: plumæ cōpositio aquā minime admittit ad corpus Tūc. c. p. Rauca ꝯ nām suā, & vocat poetice, nō eni vocat, sed denūciat pluuiā. Et notandū cornicē rauca voce, & solā pluuiā ꝑdicere, coruos vero, & plures, & voce tenui, & purissima ꝯ naturā suaꝫ, vt tū liquidas corui ꝑsso ter gutture voces. Testa quū ardētē: pp vtilitatē noluit dicere lucernā, sed nec lychnū queadmodū in heroico carmine, ꝓpēdet lychni dixit: medius eni ī his stilus est libris, sicut diximus supra. Putres cōcrescere fungos, vt dicit Ply. cū aer humidus esse cœperit. fauilla: quæ cū fumo solet egredi ꝓhibita aeris crassitate in lucernis residet, & quasdā velut fungorū imitaē imagines.

nandi. i. vt lauenē, aut lauandi, sup. se, & id incassum. i. frustra, q: frustra laboriose quærit, quod mox gratis, & abundanter offerretur, sed cum iā sclauant volucres, sunt pluuiæ ꝓxīæ: quod libentius dixero q̄ Seruianū cōmētū, & cornix improbaꝛ idest improbanda, aut insatiabilis vocat tum: idest tūc plena voce pluuiā, & spaciatur secū sola, idest sine aliarū auiū comitatu, ī sicca harena, & obiectat caput querulū, quasi dicat garrulum, vndis venientibus, idest surgētibus. Nec nocturna q̄dē, recitat ꝓgnosticū ex inanimis, hoc ē ex igni sumēdū dicēs. Nec puellæ quidē, idest ne ēt puellæ carpentes, idest deducentes pensa nocturna, idest lanā: quā noctu carpūt, pensuꝫ referēdā nesciuere, idest ignorauere, hoc est bene sciuerūt, q: duæ negationes, vt sunt, nec nesciuere, æquipollēt affirmatiōi, hyemē, idest futurā tēpestatē pluuialē ab hyo, qđ est pluo dictam, quū. i. quādo, ipsæ viderunt oleū scintillare. i. scintillas quasi ī iecta aqua emittere: & cum viderent fungos, idest fungorum figuras ex fuligine, concrescere, idest simul nasci.

Rimari quid sit

MANC. ¶ Varias pelagi volucres. Ait idem, q̄ hyemē significant, cum terrestres volucres cōtra aquā clangores dabūt ꝑfundētes sese, maxime cornix. Poeta aūt id tribuit aquaticis ēt auibus. Asia. p. Vibius sequester scri. q̄ Cayster decurrit ꝓximus paludi Asiæ, & Probus igt. Asia ꝓducta pria lr̃a dicit, in q̄ quoddā pratum asiū iuxta caystrū flumē appellaē. Maro lib. vij. æneid. de asia palude, & Cygnis, & caystro ēt meminit, vbi ait. Ceu quōdā niuei ītē sonat amnis, & asia longe pulsa palus. Caystri, cayster fluuius est in Mœonia teste Dionysio, & teste Ply. lib. v. Caystro alluitur ephesus amazonū opus. Lauādi. passiue dicī, nā todeo, & lauo ēt passiue dicunē, de qbus latius sbi ī Buco. Tōdenti barba cadebat, Cornix, de hac iā diciū ē, Fungos, ait Ply. pluuias significari, si in lucernis fungi fuerit: si flexuose volitet flamma vētū, & lumina, quū præ se flāmas elidūt, aut vix accenduntur. Itē quū ī eo pēdētes coaceruanē scintillæ, vel quū tollentibus bollas carbo adhæreseit, aut quū cōtemptus igne a se fauillā discutit, scintillam ve mittit, vel cum cinis in foco concrescit, quum carbo vehementer per lucet, est & aquarum significatio.

Cayster vbi locorum

Nec minus ex imbri soles, & aperta serena
Prospicere, & certis poteris cognoscere signis.
Nam neque tum stellis acies obtusa uidetur.
Nec fratris radiis obnoxia surgere luna.
Tenuia nec lanæ per cœlum uellera ferri.
Non tepidum ad solem pennas in littore pandunt
Dilectæ Thetidi Halcyones, non ore solutos
Immundi meminere sues iactare maniplos.
At nebulæ magis ima petunt, campoque recumbunt
Solis & occasum seruans de culmine summo
Nequicq̄ seros exercet noctua cantus.
Apparet liquido sublimis in aere Nisus.
Et pro purpureo pœnas dat Scylla capillo.
Quacunque illa leuem fugiens secat æthera pennis.
Ecce inimicus atrox magno stridore per auras
Insequitur Nisus, qua se fert Nisus ad auras
Illa leuem fugiens raptim secat æthera pennis.
Tum liquidas corui, presso ter gutture uoces.
Aut quater ingeminant, & sæpe cubilibus altis
Nescio qua præter solitum dulcedine læti,
Inter se foliis strepitant, iuuat imbribus actis
Progeniem paruam, dulcesque reuisere nidos.

ASCEN. ¶ Nec minus. Postq̄ docuit varia īdicia, ac signa futuræ hyemis, seu tēpestatis, docet signa serenitatis dicens, ea nō min⁹ certa esse q̄ sit hyemis. ¶ Ordo āt, ne ꝓlixus sim ē, Nec min⁹, ipest pariformiter poteris ꝓspicere. i. ꝓuidere ex imbri. i. pluuia ꝑuia, hoc est post imbrē soles. i. appritionē solis, & siccitatē, & ꝑ. i. serēa. s. tpa, aut loca cœli, & aeris apta. i. nullis nubibus coopta, & tu poteris nō minus cognoscere. s. iā dicta, signis certis. i. īfallibilibus. Nā neq̄ acies vr̃ tūc stellis obtusa. i. stellæ nō videtur, tūc hēre aciē obtusam: nec luna obnoxia radijs fr̄is. i. phœbi, hoc ē solis: cui obnoxia ē q: ab ea illuminaē. vr̃ surgere ī oriri nū. i. tūc obtusa, nec tenuia vellera lanæ. i. lanuginis, arbor populi, aut spinæ videnē tūc ferri p cœlū. & Halcyōes. s. aues in mari tpe summæ trāqllitatis ædificātes. ob quā rem dicunē dilectæ. Thetidi. i. nymphæ illi ac deæ maris nō pādūt. i. explicāt ī litore pēnas. s. alaꝛ suaꝛ & sues. i. porci immūdi. i. obscœni & cœno gaudētes, ac fœdi nō meminē. i. nō meditanē iactare ore. s. suos maīplos ꝑ maīpulos. i. fasciculos stramētorū q̄ſi maībus cōprehendi solēt solutos. i. dissipatos ore. s. suū (Pōt eniꝫ bis cōstrui) At. i. sed nebulæ petūt magis ima, & ita humiditas aeris vincit solis radijs vñ nascit serenitas, & ipse nebulæ recumbunt cāpo, Et noctua auis ea noctu volare solita sci uās. i. obseruās occasuꝫ solis, añ quē nō euolat, exercet, neqcq̄. i. nō q̄si sit nequaq̄ꝫ cātus seros. i. serotinos cātus. Et Nisus auis illa in quam nisus megarēsiū rex cōuersus fingit, & Halietus dr̃ apparet sublimis. i. altus, & per sublime volans in liquido aere, & scylla. s. filia nisi dat penas, q: ꝓfligat a patre ꝑ capillo purpureo. i. purpurei coloris quem pater ꝯsecratum habebat, Quacūq̄ꝫ. s. parte, illa. s. scylla fugiens. s. p̄re in Nisum secat. i. sulcat: & diuidit aera pēnis. s. alaꝛ, ecce. q. d. derepēte, & ip̄rouiso, Nisus inimicus īsequitur: sup. existēs inimicus sup. cum magno stridore: & q̄ sup. pte Nisus fert se ad auras. i. apte volat, illa. s. scylla fugiēs. s. nisuꝫ leuē. i. celerē, & velocē, secat rapti. i. celeriter æthera. i. sublimē aerē pēnis. s. suis Tū. i. ꝑterea corui īgemināt ter, aut q̄ter gutture rauco voces liqdas. i. pter morē claras, vt facile serenitatis īdiciū agscas, & ipsi læti sæpe ī alijs cubilib⁹. s. arbor, aut rupiū strepitāt ī folijs, iter se, nescio q̄ dulcedie. s. vocis, pter solitū. i. vltra q̄ solet eis vox dulcis esse, nisi sit, Nescio q̄ dulcedine. s. temporis, ipsi læti crepitāt iter se iuuat. i. dlectat, sup. eos reuisere ꝓgeniē paruā. i. pullos, q̄ꝫ ꝑ. i. nidos dulces. Iō āt dulces, q: ꝓgeniē continēt & hoc ibribus actis. i. trāsactis. Mire exp̄mit naturā coruorū: qbus pullorum est obliuio, nisi serenitate cōmoneantur.

Ordo.

Halietus q̄ dicatur

SERVI. ¶ Ex imb. so. serenitates, & versa vice dat pronostica, quibus ꝯgnoscamus, ēt tēpestuoso cœlo futurā serenitatē. Apta, serena Aer. n. densatur nubilo, & rarescit sereno, vt Dēsat erāt, q̄ rara mō, & q̄ dēsa relaxat. Nec fratris radijs obnoxia surgere, luna. Subaudi a superioribus obtusa luna. Nā hoc dicit nec luna videtur obtusa, q̄ est radijs solis obnoxia. Nā vt dicūt physici: ab eo accipit lumē. Tenuia. Proceleumatic⁹ ē ꝑ Dactylo, quā rē quotiēscūq̄ꝫ facit. ver. seruat locū synæresi, vt tenuia, itē vt genua labāt. Dilectæ Thetidi Halcyones, Ceyx filius Luciferi hūit cōiugē Halcyonē, a q̄ cū ꝓhibuus missei ad ꝯsulendū Apollinē super statu regni sui naufragio pyt. Cuius corpus cū ad vxorē Halcyone delatū fuisset: illa se præcipitauit in pelagus, postea Thetidis, & luciferi miseratione cōuersi sunt ābo in aues marinas, quæ Halcyones vocanē, & sciendus, quia cuꝫ de muliere dr̃, hæc Halcyone facit, cū de auibus hic & hæc Halcyone: hi & hæ Halcyones. Istæ āt aues nidos faciūt in mari media hyeme, qbus diebus est tāta trāqllitas: vt penit⁹ nihil ī mari possit moueri. Inde ēt dies Halcyōij vocanē. Nō ore solutos. s. manipulos, qđ seqtur, alij soluto ore accipiūt. i. nimiū patēti. Immūdi sues: Luto gaudētes. Ho. Et amica luto sus. Nebulæ ima pedetentim ad valles. Neq̄q̄ exercet. i. nō, Persius. Neq̄q̄ fundo suspiret nūmus ī imo. Itē Ver. Et sūmo clipei neq̄q̄ vmbōe pependit. Seros eni. c. Noctua āt auis ē lucifuga, q̄ sigt pluuiā, si cecinerit post solis occasuꝫ. De hac talis ē fabula. Nyctimene postq̄ cū p̄re ꝯcubuit, & agnouit facin⁹, ī syluis se abdidit & lucē refugit. Vbi deox volūtate ꝯūsa est ī auē, q̄ tāto scelē oīb⁹ auib⁹ ē admiratiōi. Liqdo aere. Nisus rex megarēsiū ī auē mutat⁹, de q̄ plenī⁹ dcm̄ est ī huc. Tū. l. c. p. t. g. u. Aut q̄ter ige. Ply. lib. j. de natu histo.

Halcyones q̄ dicantur

Ordo.

bis. dic coruos obliuiosos eē, & plerūq3 inuie ad nidos suos redire, sz quādā rōne naturæ ea pfert ad suos nidos, q̄ dimes possint creare, ex qb⁹ relicti eo⁊ pulli aliū iterdū. Hoꝝ obliuionē pbat ēt ex reb⁹, q̄s cū abscōderit, derelinquūt: qd' ēt mustellæ dñr efficere.

PRO. ℂ Dilectæ thetidi alcyones: varia est opio har volucrū originis. Itaq3 i altera sequitur Oui. Nicādrū, i altera theodoꝝ. Putat. n. Ceyx Luciferi filius cū Alcyone Aeoli filia mutatus i has volucres. Idē refert alcyonē Scyronis filiā latronis attici Polyphemonis filij, quā pr̄ ei peipet: vt quæreret maritū arbitrarā pmissum sibi, vt pcuberet cū qb⁹ vellet: ab irato pr̄e deiectā i mare mutatā i hāc volucrē. Idcirco āt dilectas Thetidi dic̄ has aues, q̄ p septē dies, qb⁹ excludūt fœt⁹ i mari trāqllitas ē, vt tuta sit nauigatio.

MANC. ℂ Nec nimis exim futuræ hyemis. hacten⁹ signa docuit, nūc v̄o futuræ serenitatis post ibrē. q̄ oīa idē Ply. latius psequtur. Halcyones, hæ aues paulo maiores pasere sūt, d̄ qbus Ply. li. x. c. xxxvij. Noctua, noctuas nouē voces hr̄e tradit Nigidius, scri. Ply. li. ꝑdi. āt xviij. q̄ noctua i ibre garrula serenitatē oñdit, ac sereno tēpestate Nisus de niso i auē v̄so lati⁹ videto i. vi. eclo. Scylla nisi filia i auē Cyri v̄sa ē, & nisus i halietū, vt p3 li. viij met. apud Oui. Halietus āt est aqlæ genus, de q̄ late Ply. li. x. Ligdas voces dcīt ē supi⁹, q̄ si coruie arptis vocē resorbēt, vētosū ibrē signt. Hic v̄o oñdit Maro, p ligdas, claras q3 voces serenitatē portēdi.

Haud equidem credo, quia sit diuinitus illis
Ingenium, aut rerum fato prudentia maior.
Verum ubi tempestas, & cœli mobilis humor
Mutauere uias, & Iuppiter humidus austris
Denset, erant quæ rara modo, & quæ densa relaxat.
Vertuntur species animorum, & pectora motus
Nunc alios, alios dum nubila uentus agebat.
Concipiunt, hinc ille auium concentus in agris.
Et lætæ pecudes, & ouantes gutture corui.

ℂ Haud equidē credo, &c. Quia dictū est aues & feras tēpestate psagire eāq3 hoibus idicare quæri pōt, quō id fiat, cū hō excellētissimo igēio pdit⁹ debeat eā plus peipiscere, & cæteris aiantibus idicare.

ASCEN. Ad hoc rñdet, verū qdē eē, q̄ nulli animātiū diuinius sit igeniū, q̄ hoi sed q̄ hō libertate arbitrij sui cōtra isluētiā cœlestē se, aut lætitia, aut tristitia, aut alia quauis passione afficere pōt, nec natur ali iclinatiōi sp obtēperat: cæteræ āt animātes a solius naturæ, atq3 cœloꝝ influētiæ habenis cohibitæ,

Q ō cum solutione & rōnis exptes nō pñt nō gestire, & cœlo obtēperare, quocirca imminēte serenitate exultāt, & sæuitia igruēte merent, eo q̄ ante mutationē aeris mutant causæ q̄ sunt syderū influētiæ, quas bestiæ p rōnis discursum ad alia non distractæ facillime peipiscūt hoiesq3 si attēderēt, nō minus sentirēt. ℂ Ordo aūt est.

Ordo. Eqdē, i. ego qdē haud i. nō credo q̄ ingeniū i. pspicacitas, & prudētia igēita, & cōnaturalis sit illis. s. iā dictis beluis diuin⁹ i. diuinæ pfectiōis: aut prudētiæ cōso: minus. aut q̄ maio: prudētiā rerū sit illis. s. beluis, q̄ sup. hoibus, fato i. deorū volūtate, aut necessitudine cœlesti, hoc ē fatū (quō nō regit is ablatiu⁹ ex vi cōparatiua: vñ nō eet sensus fato i. q̄ fatū habeat. Nec q̄ fatū sit. Verūtamē Ser. ita itelligit, vt sit, aut q̄ prudētia maior fato i. q̄ maior ē q̄ fatū, sit illis diuinitus, i. adeo isusa. Est. n.

Prudentia prudētia maior fato i. isluētia cœlesti, q̄ sapiēs dñabit astris, vñ dicturus est poeta. Felix q potuit rerū cognoscere cās. Atq3 metus oīs, & inexorabile fatū, Subiecit pedibus. Itaq3 f3 Ser. legēdū ē. diuinitus, vt sit. Eqdē ego haud credo q̄ ingeniū sit illis diuinitus, hoc ē, q̄ habeāt ingēiū diuinitus isusū, aut q̄, prudētia reꝝ q̄. s. maior fato sit illis, verūtamē, q̄ vt dicturus ē i q̄rto hui⁹ Esse apib⁹ ptē diuinæ mētis & haustus: Ae. hereos dixē deū, nāq3 ire p oēs, terrasq3 tractusq3 maris, & c. Et in. vj. æ. de oib⁹ aiantib⁹, q̄ igne⁹ ē ollis vigo: & cœlestis origo, nō male forsā legerēt q dicēt, q̄ sit diuin⁹ illis igēiū. s. q̄ hoib⁹ sic Flacc⁹ i. i. ser. poetis mētē diuinio: ē q̄ cæteris hoibus cōcedit dicēs ingēiū cui sit, cui mēs diuinio: atq3 os magna sonaturū des nois huius hono: ē: legamus q̄, aut cū Ser. aut sic ꝑus exposuim⁹. Verū i. sed vbi i. q̄ tpe (nā localia & tēporalia aduerbia sēt cōiter ponūt) tēpestas & humo: cœli i. aeris mobilis. i. mutabilis, mutauer̄ vias i. abierūt & alio se receperunt, & Iup. i. aer humidus. dēset aut poti⁹ dēsat (nā dēseo ꝑpe neutrū, aut passiuū est ab intrisecus nata passiōe signt. n. id, qd ē desus fū, aut fio, dēso v̄o actiuū significās dēsū facio. vt hic) dēsat i. dēsa facit austris i. p austros vētos desiccatiuos ea, q̄ erāt mō i. paulo añ rara, & relaxat, q̄ erāt dēsa, tūc sup. species aioꝝ. s. brutoꝝ, diunt, cū q̄litate aeris, & pectora ꝯcipiūt nūc. s. tpe serenitatis futuræ alios motus i. affectus, & alios sup. ꝯcipiebāt, dū vētus agebat nubila i. ipellebat nubes tēpestiferas, hic i. ex hac aioꝝ cū tēpestate imutatiōe, ē i. nascit, ille. s. notissimus, & suauissimus ꝯcētus i. melodia, aut symphonia auiū. s. ꝯcinētiū in agris, qd' bñ addit, vt nō q̄stus gr̄a, aut victus, sed naturali isluētia cātare credas, & hic sup. sunt pecudes lætæ, & corui sunt ouātes i. lætitiam vocalē significātes, gutture. s. suo, qd' raucum puocit.

SERVI. ℂ Haud eqdē cre. Proponit sibi q̄onē acerrimā, & de intima p̄hia, quā in tota facilitate dissoluit. Nā q̄rit, hoies, quos esse prudētiores aiātibus, p se nō sentiāt q̄litatē futurā aeris, sz eā magis ex alijs aiantibus colligāt, & h̄ dic̄ hoies prudētiā hēre nālē, & suo iudicio lætos esse vel tristes, q̄ res in hæc aialia cadere nō possit, q̄ nihil suū hñtes naturā aeris sequunt, & pro eius q̄litate, aut læta vident, aut tristia, nec p̄dicere aeris nāq3 vident, sed eā, vel psperā, vel aduersā3 sequunt, nos v̄o & læti esse iter nubila possumus, & in serenitate solliciti. Sic di. li. i. Nō illis diuinitus ꝯcessū3 igeniū, nec prudētia, q̄ est maior rerū fato, alibi. Metus oīs, & inexorabile fatū. Subiecit pedibus strepitūq3 acherōtis auari i. Iup. hu i. aer: vt Hora. Manet sub ioue frigido venator. Auium cōcentus cōmixtus cātus i. symphonia. Lætæ pecudes. Aeris serenitate gaudentes.

MAN. Ingeniū quid sit Haud eqdē cre. p̄dicta. s. aialia qbusdā signis ostēdere. Apit aūt cās: vñ id pcedere possit. Ingeniū ꝑpe dr̄ naturalis sapiētia teste Nonio. Fato deoꝝ volūtate. Iupiter i. aer. Dēset: dēset legendū ē, sic enī3 antiq textus hñt, sic quoq3 Pris. li. viij. hic legit idem etiam Macr. li. x. sat. Postremi addensent acies. Denso dēsas etiam in eadem significatione, & constructione: reperit. Vertūtur, mutant, Species, qualitates. Nūc i. sereno tpe.

Si vero

Si uero solem ad rapidum, lunasq; sequentes
Ordine respicies, nunq̃ te crastina fallet
Hora, neq; insidiis noctis capiere serenæ.
Luna reuertentes cum primum colligit ignes
Si nigrum obscuro comprenderit aera cornu.
Maximus agricolis, pelagoq; parabitur imber,
At si uirgineum suffuderit ore ruborem.
Ventus erit, uento semper rubet aurea Phœbe.
Sin ortu in quarto, nanq; is certissimus author.
Pura, neq; obtusis per cœlum cornibus ibit,
Totus & ille dies, & qui nascentur ab illo
Exactum ad mensem pluuia, uentisq; carebunt.
Votaq; seruati soluent in littore nautæ
Glauco & Panopeæ, & Inoo Melicertæ.

ASCEñ.

¶ Si vero ad solē. Docet certissima signa ex solis, & lunæ obseruatiōe haberi. Prius tñ de lunæ, q̃ de solis indiciis loquitur dicēs. Vero, p sed situ respicies ad solē rapidū .i. velocē, quod ppetuū est epitheton, vnde, vt Oui. docet, equus illi sacrificat. Ne det celeri victima tarda deo, & ad lunas sequentes .i. futuras, aut succedētes ordine .s. naturali, hora crastina .i. postridiana, tuus p̄dic id feceris, nunq̃ fallet .i. decipiet te, neq; capieris .i. deciperis insidiis serenæ noctis, quæ .s. serenitatē diei pmittere fallēter vr. Si ecū .i. qñ luna . colligit primū ignes reuertēs .i. splēdorē suū .i. si post nouiluniū luna cōprehēderit obscuro cornu aera nigrū .i. nymbosum, tunc sup. maximus imber parabit agricolis .s. in agro, & pelago .i. nautis pelagus frequentantibus At .i. sed si sup. luna suffuderit ore .i. forinsecus expsserit ruborē virgineū .i. qualis in vultu virgineo esse solet cū calorē adhuc plenū habeat, tūc, sup. ventus erit, phœbe .i. luna, aurea .i. rutila, & pulchra, rubet semp vento .s. futuro, qz aer densus, & nubilosus radios eius in rubedinē trahit. Sin .i. sed si, sup. luna . ibit .i. decurret p cœlū pura .i. sine nymbo, aut circulo densi aeris, neq; obtusis cornibus, sed acutis, & hoc ortu quarto .s. post nouiluniū (nā is .s. quartus ortus, est certissimus author .s. serenitatis pnunciandæ quē ægypty etiā summope obseruāt) si inquā sic ibit, & .i. simul totus ille dies & oēs sup. qui nascētur ab illo .i. post illum .s. quarti ortus, vsq; sup. ad mensem exactum .i. consumatum, carebunt ventis, & pluuia, & nautæ seruati .s. a submersione soluēt in litore vota Glauco deo illi marino, & Panopeæ nymphæ illi marinæ, & Melicertæ deo quoq; marino: Inoo .i. Inus filio.

SERVI.

¶ Solē ad ra. Velocē. Et notādū hæc signa magis fida, & subtiliora esse, q̃ ex sole, & luna colligimus. Lunasq; se. C. r. Non ordinē respicias, sed ordine .i. rōnabiliter ordinē sequētes. Luna enim solis circulū sequif, licet ipsa sit interior. Donatus dicit lunas noctis accipiendas, sed male. nō .n. signa: q̃ dicturus est ex nocte: sed ex luna colligimus. Nunq̃ te. cra. fal. H. Hiphole est, nec hora q̃dē te decipiet. Capiere, decipieris, & est aphere sis. Et plerunq; scimus nos decipi serenitate. Maximus agri. p. q; im. i. si non habuerit pura cornua & intra eā nigrū aerem videris, erit vbiq; pluuia: sicut supra. Oīa plenis, Rura natāt fossis, atq; oīs nauita pōto. Si virgineum suffuderit ore ruborē. Si ruborē forinsecus habuerit. Nam siue interiori parte infuderit, diceret. Aurea .i. pulchra, vt At non venus aurea contra. Phœbe aūt venit ab eo, quod est phœbus. Et sciēdum q̃dā ppria nomina fœmininū ex se facere tantum, nō etiam neutrū, vt phœbus phœbe, Iulius Iulia. Tullius Tullia, Non vt appellatiuum, doctus docta doctum. Sin ortu quarto, Aratus tertiā dicit animaduertendam esse lunā, hic quartam, nō illud improbans, s; hoc magis probans. Nā ad hoc ptinet. Nāq; is certissimus author. Exactum ad mēsem. Vsq; ad mēsis vltimā partem, vnde & exacti mēses dicunt, q circa ptū sunt, Ipse in seqntibus. Exactis q̃nde cū mesib⁹ errāt Glauco, & pano. Inoo Melicertæ Glaucus piscator fuit de Anthedōe ciuitate, q cū captos pisces sup herbā posuisset ī litore, & illi recepto spiritu rursus mare petissent sēsit quādā herbæ potētiā: qb⁹ esis cuersus ē in numē marinū. Panopea ē nympha marina, Inoo aūt ē pronymicū a nr̄e Ino. Sane Ino & melicerta fili⁹ postq̃ sunt ī numina cōmutati: græce Palæmō, & Leucothoe sunt appellati, latine portunus, & mr̄ matuta.

Glaucus q̃ fuerit.

PRO.

¶ Glauco, & Panopeæ. & Inoo Melicertæ: panopeā hāc vginē noiat iter Nereidas. Glaucus aūt deus maris est. Is aūt piscator fuit, & gustu cuiusdā herbæ cuersus est in numē. Inoū Melicerten ait Palæmona, quem quidam portunum interpretātur ipsa autem mater præcipitata cum eo in mare, numen pelagi facta est, & appellata mater Matuta, græce Leucothea.

Glaucus q̃ & q̃ palæmon.

MANC.

¶ Solē. rapidū ppetuū solis epitheton, nā vt supra ostēdimus, suo calore oīa fere rapit, & desiccat. Sequēs futuras. Luna reuertētes, quū primū colligit ignes .i. post nouiluniū, hinc Varro dicebat, vt scri. Ply. li. xviij nascēs luna, si cornu superiore obatro surget, pluuias decrescēs dabit, si inferiore ante pleniluniū. Sin medio nigritia illa fuerit, ībrē in plenilunio, si in ortu cornua crassiora fuerint, horridā tēpestatē. Si nigrū ob. dictū est supius, q si nigra apparuerit luna, ībres portēdere credit, sit rubicūda vētos. Aurea phœbe, pulchra luna. Sin ortu quarto dictū est: q qrtā lunā maxime obseruat ægyptus: q si splēdēs exorta puro nitore fulserit, serenitatē portendit, Glauco, & Panopeæ: & Inoo Melicertæ, hic vsus sic diuiditur. Et Glauco, & Panopeæ. & Inoo Melicertæ, Gel. li. xvij. c. xxv. scri. Partheny poetæ græci vsum esse Glauco nerigq; atq; maris Genio Melicertæ, eumq; vsum Verg. æmulatū esse, & fecisse duob⁹ vocabulis venuste imutatis parē. glaucus aūt piscator erat, q herba quadā gustata mare subiyt, atq; inter deos marinos receptus, de quo late habef in fine. libro. xiij. meta. Panopeæ, de hac ma. lib. v. leua tenet Thetis & nilite, panopæaq; virgo. Inoo Melicertæ, Learchus & Melicerta fily fuere Athamātis ex Ino cadmi filia, vt restaf Oui. li. iiij. meta. Learchus saxo illisus a pr̄e obiyt. Ino aūt cū Melicerta fugiēs sese in vndas dedit, ipsaq; cuersa est in deā, quæ Leucothoe dicif, a nobis vero Matuta. Melicerta aūt Palæmon dictus est, latine portunus. Hinc Oui. li. vj. Fast. ait. Leucothoe grai, Matuta vocabere nostris. In portunato ius erit omne tuo. Quē nos portunum, sua lingua Palemona dicet. &c.

Lunæ prognostica

Sol quoq; & exoriens, & cum se condet in undas
Signa dabit, solem certissima signa sequentur.
Et quæ mane refert, & quæ surgentibus astris.
Ille ubi nascentem maculis uariauerit ortum
Conditus in nubem, medioq; refulserit orbe.
Suspecti tibi sint imbres, nanq; urget ab alto
Arboribusq;, satisq; Notus, pecoriq; sinister.
Aut ubi sub lucem densa inter nubila sese
Diuersi rumpent radii, aut ubi pallida surgit
Titoni croceum linquens Aurora cubile.
Heu male tum mites defendit pampinus uuas.
Tā multa in tectis crepitans salit horrida grando.
Hoc etiam emenso cum iam decedet olympo.
Profuerit meminisse magis, nam sæpe uidemus
Ipsius in uultu uarios errare colores.
Cæruleus pluuiam denunciat, igneus euros.
Sin maculæ incipient rutilo im miscerier igni,
Omnia tunc pariter uento, nimbisq; uidebis
Feruere, non illa quisq̃ me nocte per altum
Ire, neq; a terra moneat conuellere funem.

At si

ASCEñ.

¶ Sol quoq; & exoriēs, &c. Nouissimo loco signa, q̃ a sole depbendūtur, recitat nō pter rhetoricorū institutū, q maximi quæq; pōderis ad finē dicēda monēt. Certissima āt, atq; eadē maxie futuræ tēpestatis idicis solis sunt. Quinēt ad id, qd' ptēdit maxie cōducit: q vltio loco solis significationē, recitat: vt .s. natus occasionē ī gratulationē Augusti signa Cæsaris mortē in sole psequat. Dicit ergo solis esse certissima signa: & in ortu, & in occasu, q̃ varys ei⁹ colorib⁹, quor significatiōes ponit expli cantur. ¶ Ordo aūt est. Sol quoq; .i. ēt sol nedū luna, & cæteri planetæ dabit signa .i. indicia tēpestatis, & .i. simul exoriēs .i. qñ exorif, & quū .i. qñ cōdet .i. abscōdet, seu pcipitabit se in vndas .i. quū occidit (nā vulgus credit ipm in vndas maris occidere, & pcipitari) certissima signa sequent solē: & sup. ea q̃ ipse refert .i. repsentat mane .i. tpe matutino: & quæ ipe refert astris surgētibus .i. incipiētibus appere nobis, hoc est tpe vesptino. Ille .s. sol, de quo .s. sermo est, vbi .i. qñ variauerit maculis .i. offuscatiōe nō itegra, sed intercisa, q̃ facit. vt sol minus sit illustris, ortū nascētē .s. primū: & matutinū. Orif .n. vsq; ad meridiē sol existēs cōditus in nubē .s. p pte media, & refulserit medio orbe, tūc, sup. ibres sint tibi suspecti, qz statim futuri sunt, nanq; notus ventus ille pluuiū excitās, latine auster dictus sinister .i. inimicus arboribus, & satis .i. segetibus, & pecori vrget .s. ibres, hoc est impellit eos, ab alto .s. aere, vt pcipitenf. Aut vbi .i. qñ diuersi .i. discolores radij rūpēt sese inē nubila, sub lucē .i. paulo ante lucē, & tpe vergēte ī lucē, aut vbi .i. qñ aurora .i. dea matutini tpis, linquens cubile titoni mariti .s. sui, croceū, idest crocei coloris, surgit pallida .i. pallorē inducēs in auras, heu dolentis est, pampinus .i. frons vitiū, mitis .i. tenera adhuc (Re

Ordo

Notus latine auster dr.

peritur hic aut hec pampinus: sed Vergi. nusq̃ epithetũ ponit quo genus discerni possit. Nos p̃ hoc dubijs supsedẽdũ) defendet .i. proteget a grãdine, male .i. nõ, aut dic pãpinus male .i. nõ defendet. uuuas .i. teneras, aut maturas vuas, q̃z dictũ est. Et iã maturis metuẽdus Iupiter vuis, tũ .i. tũc multa horrida grãdo salit crepitãs in tectis, hic videntur multa epitheta, sz non sunt vitiose posita, nã multa cũ sit numerale, nõ est plenũ epithetũ, sz .n. dicere multi diserti viri, & pauci casti viri crepitans aũt diminutiuũ ostruit ab horrida asteriectio verbo fallit. Sũt, q̃ legãt tã multa, vt sit tã multa vt pãpinus nõ possit vuas defendere. Hoc ẽt, &c. nũc de sole occidẽte loquit̃ dicens. Profuerit .i. vtile fuerit ẽt meminisse .i. annotasse, hoc .s. qd̃ de sole oriẽte dictũ est, cũ decedet iã olympo .i. hemisperio nr̃o emẽso .i. trãscurso .i. cũ sol occiderit, pfuerit, dico magis, q̃z vespertina signa in sole validiora sunt. Nã nos videmus sæpe, varios colores errare .i. spargi, & mutari in eius .s. solis vultu. Cæruleus color solis .i. marinus, denũciat pluuiã, color igneus .i. rutilus, denũciat euros .i. vẽtos oriẽtales. Sin .i. sz si maculæ icipiẽt immiscerier igni rutilo tu videbis, tũ .i. tũc oĩa feruere .i. increbrescere pariter vẽto, & nymbis .i. pluuiosis nubibus. Quisq̃ .i. q̃cũq̃z is fuerit, nõ moneat, q̃z frustra id fecerit. me ire illa nocte, q̃ .s. talia signa apparuerint p altũ .s. mare neq̃z conuellere .i. dirripere, & dissoluere, funẽ .i. retinacula nauiũ: a terra q̃bus terræ affigunt̃ naues.

Solis p/gnostica quæ

At .i. sed si orbis .i. globus .s. solaris erit lucidus .i. illustris, q̃z p̃ & pariter, quũ .i. quãdo, referet .i. reducet diẽ .i. claritate diurnã, & quũ cõdet .i. abscõdet, aut finiet. & cõponet .s. diẽ relatum .i. ad nos reductum, hoc est si in ortu, & .i. occasu, lucidus erit globus solaris, tu terrebere frustra nymbis, & tu cernes syluas moueri, aquilone .s. vento, claro .i. serenitatem inducente.

ASCEN.

¶ Deniq̃z qd, &c. Concludit oĩa ex sole melius cognosci, q̃ ex astris minoribus, & quo id pbet, trãsit nõ inepte ad alias significationes solis, q̃b⁹ mortẽ Iulij cæsaris pnotasse credit⁹ est.

Ordo.

Ordo ẽ. Deniq̃z .i. vt semel dicã, aut vt oĩa cõcludã, & vno verbo explicẽ, sol dabit tibi signa .i. indicabit tibi, qd vesper .i. hesper seu vesperus serus .i. tardus, vehat .i. afferat, aut ingerat seu indicet nobis, & vñ .s. flãs vẽtus agat serenas nubes, & qd auster, seu notus humidus .i. humorẽ in nubẽ colligẽs, cogitet .i. cõgreget. Est enĩz frequẽtatiuũ a cogo, qd̃ significat simul agere, & cõpellere, aut qd cogitet .i. p̃tẽdat, q̃z nimirũ ĩbres: & pluuiã .i. q̃cq̃d p sydera, aut vẽtos p̃dicere potes, ẽt a sole disces, q̃dẽ certius, nã q̃s audeat dicere .i. affirmare solẽ falsũz .i. deceptorũ, & nõ veraciter ĩdicãtẽ & id ĩ significatiõe actiua. Ille .s. (quo magis naturalia, & q̃ naturæ subiecta sunt credas) monet sæpe ẽt tumultus cæcos .i. excæcãtes: aut ignotos priusq̃ oriant̃ instare .i. de p̃ximo aduẽtare, & monet sæpe fraudẽz .i. deceptionẽ instare, & monet bella opta .i. latẽtia, & fraude tecta. vñ posset cõstrui fraudẽ, & bella opta .i. bellorũ optorũ tumescere .i. crescere. Ille .s. sol ẽt miseratus, sup. est, Romã .i. rẽpu. romanã: Cæsare .s. Iulio extincto .i. multis vulneribus īteremto in senatu, quũ .i. q̃ñ .s. sol texit .i. velauit caput nitidũ .i. illustre, & splẽdidũ suũ, ferrugine .i. caligine ferruginei coloris obscura .i. sub nigra, & pulla (Alludit ergo ad vestes lugubres, q̃si sol ob necẽ cæsaris in luctu fuerit, nã ferrugo est purpura Hispanica subnigra & secula ĩpia in q̃bus tã bon⁹ p̃nceps, tã crudeliter occisus erat, timuerũt æternã noctẽ qd̃ reuera in saluatoris nr̃i obitu multo post cõtingit, q̃ .s. sol signa dedit, nihilominus tellus, & æquora .i. aq̃ prius æque põti .i. maris. & canes obscœni .i. obscœne vlulãtes: aut horribilia portẽdẽtes, & volucres iportunæ .i. nõ suo tpe volãtes, nec cõsueta naturæ facientes (dicerẽ quæ si Mancinellus taceret) dabat quoq̃z .i. ẽt nedũ sol, signa .i. pdigia illo tpe .s. q̃ Cæsar occisus fuerat paulo ante, aut paulo post. Quoties vidimus .q. d. frequentissime ætnã .s. mõtẽ Siciliæ ppetuas flãmas euomẽtẽ. vndãtẽ .i. ebullientẽ, ac eructãtẽ flãmarũ globos in morẽ supundãtis aquæ effeuere .i. feruorẽ extẽdere in .i. vsq̃z ad cãpos cyclopũ .i. siculos, in q̃bus cyclopes olim versati dicunt̃, & quoties vidimus ætnã, voluere .i. eructare globos flãmarũ, & saxa liquefacta .i. in calcẽ, ac cinerẽ fere resoluta ex feruore ignis inclusi. Germania .i. ppl's Germaniæ audijt sonitũ armorũ toto cœlo, & alpes mõtes ĩter Italiã, & Galliã tremuerũt insolitis motib⁹. Quoq̃z p & vox ingens .i. valde magna, est exaudita .i. clare audita, & excepta vulgo .i. a vulgo, aut passim, p lucos .i. syluas sacras: & sceduas, & silẽtes .i. q̃bus cũ syluæ sint. silentiũ esse solebat & simulacra pallẽtia miris modis: visa, sup. sũt sub .i. paulo añ obscurã caliginẽ, & obscuritatẽ, seu tenebras noctis, & pecudes locutæ .i. sũt ĩfãdũ, ĩteriectio obstũpẽtis .q. d. q̃ farinõ lz. Amnes sistũt .s. se, aut cursum suũ vñ inũdatio mirãda facta est ipsius tyberis, q̃ stupore visus est sistere cursum suũ, & terræ dehiscunt .i. magnũ hyatum faciunt, & ebur .s. simulacrorũ mœstũ .i. mœstitiã suã idicãs, illachrymat .i. lachrymis, & guttis madet in tẽplis, & æra .i. simulacra ærea sudant .i. sudorẽ emittunt. Eridanus .i. padus rex fluuiorũ .s. Italiæ (Est aũt anapestus in primo

Ferrugo qd sit

Anapestus in p[ri]mo p[e]de [ver]sus

At si cum referetque diem, condetq; relatum.
Lucidus orbis erit, frustra terrebere nimbis.
Et claro syluas cernes aquilone moueri.

SERVI.

¶ Cõditus in nu. i. si orbis eius q̃si cõcauus fuerit, qd' ipse exponit dicẽs. Medioq̃z re. or. Sinister. Noxius. Male defendet, nõ defendet. nã decussio pãpinis ẽt vua vim grãdinis patit̃. p fuerit, me. tha. Iõ magis addit: q̃z a sole veniẽtia vespertina signa meliora sunt Cæruleus plu. denũ. Breuiter collecta cõclõ. Memo. gratior ẽ sensũz fecit interposita suæ psonæ cõmemoratiõe. nã .h. d. nulli se suadere illa nocte nauigare. At sicũ, referetq̃z diẽ, cõdetq̃z re. hoc ad futuræ serenitatis ptinet signũ, nã si de ipso die dicas, de quo p̃misit, stultissimũ est. Claro aquilone, serenifico, q̃z est, & nubilus, sicut fere oẽs venti. Hora. Albus, vt obscuro deterret nubila cœlo, Sæpe notus, neq̃z parturit imbres perpetuos.

¶ Ille vbi nasce. macu. vari. or. ply. de sol' p̃sagijs li. xviij. inq̃t q̃ quũ oriẽte radij nõ illustres emmebũt, q̃uis circũdati nube nõ sint pluuiã portẽdẽt, si añ exortũ nubes globabunt̃, hyemẽ asperã denũciabũt, si nubes solẽ circũcludẽt q̃to minus luminis relinquẽt, tãto turbidior tẽpestas erit. Vrget .s. imbres. ab alto .i. ab aere. Notus. q̃ latine auster dr̃. Sinister, nocẽs, aduersus aut vbi sub lucẽ. ait idẽ, si sol exortu longe radios p nubes porriget, & medius erit inanis, pluuiã significabit, Pallida. ait idẽ, q̃ sol pallidus oriẽs hybernã grãdinẽ nũciat. Tithoni, sui viri. Cæruleus, ait idẽ, si in occasu eius radij in se nubẽ trahẽt asperã in p̃ximũ diẽ significabũt tẽpestatẽ. Igneus euros, ait idẽ, si circa occidẽtẽ cãdẽs erit sol, vẽtũ significat. Lucidus orbis, ait idem q̃ sol purus oriẽs, atq̃z nõ feruẽs serenũ diẽ nũciat. Si & occidit pridie serenus, & orit̃ tãto certior fides serenitatis. Claro aquilone: is enim, teste eodem, serenus est Italiæ, cum africæ nubilus sit: estq̃z saluberrimus omnium aquilo.

MAN. Solis p̃sagia q̃ sint

Denique quid Vesper serus uehat, unde serenas
Ventus agat nubes, quid cogat & humidus Auster.
Sol tibi signa dabit, Solem quis dicere falsum
Audeat, ille etiam cæcos instare tumultus
Sæpe monet, fraudemque, & operta tumescere bella.
Ille etiam extincto miseratus Cæsare Romam.
Cum caput obscura nitidum ferrugine texit.
Impiaque æternam timuerunt secula noctem.
Tempore q̃q̃ illo tellus quoque, & æquora ponti.
Obscœnique canes, importunæque uolucres
Signa dabant, quoties Cyclopũ efferuere in agros
Vidimus undantem ruptis fornacibus Aetnam.
Flammarũq; globos, liquefactaq; uoluere saxa.
Armorum sonitum toto Germania cœlo
Audit, insolitis tremuerunt motibus Alpes.
Vox quoq; per lucos uulgo exaudita silentes
Ingens, & simulacra modis pallentia miris
Visa sub obscurum noctis, pecudesq; locutæ
Infandum, sistunt amnes, terræq; dehiscunt.
Et mœstũ illachrymat tẽplis ebur, æraq; sudant.
Proluit insano contorquens uortice syluas
Fluuiorum rex Eridanus, camposq; per omnes
Cum stabulis armenta tulit, nec tempore eodem
Tristibus aut extis fibræ apparere minaces.
Aut puteis manare cruor cessauit, & altæ
Per noctem resonare lupis ululantibus urbes.

¶ Deniq̃z qd vesper serus vehat, cõclusio est, q̃ hoc cõtinet signa, q̃ possumus ex stellis, vel ex ventis colligere, melius ex sole colligimus. Quid co. hu. au. i. in quã pte se flectat, vtrũ ad serenitatẽ, an ad pluuias, vt diximus supra. Quis dicere. f. i. fallacẽ. Salu. in Catilinã, ambitio multos mortales falsos fieri coegit. Tumultus cõiurationes: & latentes insidias. Ille ẽt extincto nũ cæ. Romã: bonũ epilogi reppent locũ, vt in Augusti gratiã defleat Cæsaris mortẽ, cõstat aũt occiso Cæsare in senatu pridie idus martias, solis fuisse defectũ ab hora sexta vsq̃z ad noctẽ. Quod q̃z multis ptractũ horis. dicit in sequẽtib⁹ Aeternã timuerũt secula noctẽ. Ferrugine te. ferrugo est purpura nigrior Hyspana, alibi & ferrugine clarus hibera, Impia .s. a q̃bus fuerat

SERVI.

fuerat Cæsar occisus. Aequora pon. Nõ sine cã addit ponti, q sũt, & cãpi æquora, vt ac prius ignotũ ferro q̃ scidim⁹ æquor. Importunæq vo.i. alienũ tps euẽtes vt stryges, aut bubones nocte gaudẽtes p vie possem videri. Vidimus vndan. rup. fornacem. Malũ.n. omen: quoties etna mons Siciliæ nõ fumũ, sed flãmarũ erigit globos, & dicit Liuius tãta flãma añ mortẽ Cæsaris ex etna monte defluxit, vt nõ tm̃ vicinæ vrbes, sed ẽt Rhegina ciuitas afflaret. Vndantẽ aũt, vndæ mõ flãmas euomẽtẽ. Liquefacta.s.a igne soluta. Sonitũ to. ger. cœ. Audiit, Bñ Germania, quã vicerat Cæsar: vt eo occiso, in rebellionẽ videret exurgere. Insolitis tre. mo. Aut nouis.i. nunq̃ antea in alpibus tactis, aut magnis, & maioribus solito. Sub ob. no. circa noctis obscurũ: pecudesq lo. in. Aut infanda ptulerũt, aut hoc infandũ fuit q sunt rãni locutæ. Ebur.s. simulacrorum. Aeraqs su. Signa sunt laboris futuri. Insano. Magno: vt qd tm̃ isano inuat idulgere labori, Et sciendũ flumina, cũ supra modũ crescũt, nõ tm̃ ad pñs inferre danũ: sed ẽt ad alia futura significare. Fluuiorũ rex eri. padũ dicit: fluuioꝝ aũt rex p Italiã, aut certe p totũ orbẽ, fm̃ qd dicit Luca. q ait, cũ de isto flumine loqret. Nõ minor hic nilo, si nõ p plana iacẽtis Aegypti, libicas nilus stagnaret arẽas: Nõ mior hic histro, nisi q dũ pmeat orbẽ. Hister, casuros i q̃libet æquora fõtes. Accipit, & scythicas exit ñ sol⁹ i vndas.

Ferrugo quid sit.

Fluuiorũ pgnosticum.

MAN.

prima loco p dactylo) pluit.i. porro luit, & innũdauit syluas, contorquens eas, insano.i. valde magno vortice.i. gyro, & vertigine aquaꝝ, & tulit.i. vexit armenta cũ stabulis.s. eoꝝ, pões cãpos.s. vicinos, nec fibræ.i. extremitates, aut venæ extorũ cessarũt, sup. eodẽ tpe apparere minaces.i. malum portendentes, extis tristibus.i. re tristẽ indicantibus, aut cruor non cessauit manere.i. diffluere puteis, & vrbes non cessauerunt resonare per noctem alte, & hoc lupis vlulantibus, quæ omnia tristissimi euentus prodigia sunt, vt a Mancinello explicatur.

ℭ Vesp. de hoc late supius. Tumescere, crescere. Cæsare cõspiratũ est in Cæsarẽ a. lx. & amplius. C. Cassio, Marcoqs, & decio Bruto principibus cõspiratiõis, itaqs illũ idibus martijs in põpeij curia tribus. &. xx. plagis cõfodecunt. Qd Sue. edocet, vt qs Plutar. ait, perijt cæsar. vj. & .l. ætatis suæ anno post Põ. haud multo amplius, iiij. supstes annis, scri. ẽt Sue. q cæsari futura cædes euidentibus pdigijs enũciata est, paucos ante mẽses, capuæ eni tabula ænea in monumẽto, in quo dicebat, capis cõditor capuæ sepultus, inuen.a est, conscripta literis: verbisqs græcis hac snĩa. Q ñcunqs ossa capis detecta essent, fore, vt iulo pgnatus manu cõsanguineoꝝ necaret, magnisqs mox Italiæ cladib⁹ vindicaret. Et imolantẽ aruspex spurina monuit, caueret piculũ, qd nõ vltra martias idus pferret, pridie aũt easdẽ idus auẽ regaliolũ cũ laureo ramulo Põpeianæ curiæ se inferentẽ, volucres varij generis ex pximo nemore psecutæ ibidem discer pserunt, Ea vero nocte, cui illuxit dies cædis, & ipse sibi visus est p quietẽ, interdũ supra nubes volitare alias: cũ Ioue dexterã iungere. Et calphurnia vxor eius imaginata est, collabi fastigiũ domus, maritũqs in gremio suo confodi, ac subito, cubiculi fores spõte patuere. Ob hæc simul, & infirmã valitudinẽ diu cũctatus: an se cõtineret: & que apud senatũ agere pposuerat, differret. Tãdẽ Decio Bruto adhortãte. v. fere hora pgressus est. Deinde pluribus hostijs cæsis, cũ litare nõ posset, introijt curiã spreta religione, vbi, vt diximus vulneribus cõfossus. xxiij. obijt. cũ caput obscura, Plutar. vbi de pdigijs post extinctũ cæsarẽ meminit, inqt, Solis pterea lumẽ caligine obsessũ: toto nãqs illi⁹ anni spacio pallẽs globus, & sine splendore oriens ibecillẽ, ac tenuẽ a se calorẽ emittebat, q̃re grauis, ac dispartientis ibecillitate caloris obscurus aer semicoctos edebat fructus imaturos, & ipfecto flore illabẽtes, tm̃ aeri frigus inerat. Eusebius v̇o scri. post cæsaris cædẽ, Romæ tres simul soles exortos, q paulatim i eundẽ orbẽ coierũt. Ply. v̇o li. ij. c. xxx. ait Fiunt pdigiosi, & longiores solis defectus: qualis, occiso Dictatore cæsare: & antoniano bello toti⁹ pene anni pallore cõtinuo, Oui. itẽ ait. solis quoqs tristis imago, Lurida sollicitis pbebat lumina terris. Id aũt Oui. añ cæsa. obitũ fuisse dicit. Verg. v̇o, & alij authores, vt Ply. post eiusdẽ obitũ. Appiã. quoqs li. iiij. scri. multa pdigia, signaqs p horrẽda Romæ visa fuisse post cæsaris cæde. Meminit & Hora. ode. ij. Ferrugine, colore nigro. Ipe q̃ꝗ illo, ostẽdit nõ solis tm̃, s ẽt alioꝝ plurima fuisse pdigia, de quibus ample Appi. vt diximus. Obscœniqs canes.i. abominabilia canẽtes. Appia, inqt: canes lupoꝝ vice vlulatus edidere. Importunæqs volucres. miscuit Poeta sicut ẽt Oui. illa quoqs pdigia, quæ añ ẽt cæsaris obitum fuerant, de quibus iam diximus. Plutar. itẽ scri. ante cæsaris dictatoris mortẽ solitarias in foro aues dilapsas, & Sueto. vt patuit de regaliolo aui. Oui. itẽ ait. Tristia mille locis stigius dedit oĩa bubo. Cyclopũ in agros. Cyclopes appellarũt viros quosdã gigãtes: q in sicilia iuxta ætnã morãtes vnicũ lumẽ i frõtis medio hẽbãt, phœbeæ lãpadis instar, cyclops itaqs dici põt circularis ocul⁹. Aetnã: Strab. li. vi. vbi de sicilia meminit, scri. ætnã montẽ a catana abesse. lxxx. stadia p noctem vero lucere cacumine, interdiu aũt fumo, & caligine obsideri, sæpeqs igniũ riui i agrũ catanẽsiũ pxime deferunt. De hac Verg. ait, Cui nomẽ facies dedit ipsa rotũda. Sol. scri. i ætnæ vertice hyat⁹ duos esse, crateres noiatos, p quos eructatus erũpit vapor, nec ante se flãmarũ globi attollunt, q̃ interni strepitus antecedãt. Liquefacta saxa, pumices intelligit. Armoꝝ sonitũ, hæc Oui. fuisse añ cæsaris mortẽ scrib. ait. n. Arma ferũt iter nigras crepitãtia nubes. Terribilesqs tubas, auditaqs cornua cœlo, pmonuisse nefas. Appia. v̇o hæc post illius mortẽ fuisse scri. ait. n. q hoiũ imanes voces, armoꝝ strepitus, equoꝝ cursus, inspectãte nemine audiebant. Ply. aũt li. ij. c. lix. sic ait: armoꝝ crepitus, & tubæ sonitus, auditos e cœlo cymbricis bellis accepim⁹: crebroqs prius, & postea Germania, de hac video i tityro. Alpes, mõtes altissimi sũt, q Italiã a Germãia submouẽt. Ply. li. iij. Vox quoqs p lucos. Oui. quoqs ait, cãtusqs ferunt auditi sanctis, & v̇ba minãtia lucis. Plutar. itẽ inquit. Fulgoresqs cœli, & nocturnos strepitus, p multa loca delatos, añ.s. quã Cæsar obiret: cõuenit enim cũ Oui. Appi, post obitũ cæsaris scribit hoium imanes voces auditas simulachra. Oui. ait Vmbrasqs silentũ, Erra uisse ferũt. motãqs tremoribus vrbẽ Et plu. ait, q Stra. phũs scri. cõplures ignotos apparuisse hoies, & h̃ añ cædẽ fuisse docẽt, tũ Oui. tũ Pluta. Pecudesqs locutæ infandũ. Appi. post Cæsa. obitũ ait, q bos voces cui sit humanã q infans recẽs genit⁹ elocutus est. Eusebi⁹ quoqs post illius cædẽ ait, q inter cætera portẽta, q̃ toto orbe facta sunt, bos in suburbão Romæ ad arãtẽ locutus est, frustra se vrgeri. nõ n. frumẽta, sed hoies breui defuturos. Sistũt amnes, de Tybri Hora. ode. ij. scri. Ebur.i. eburnea simulachra. Ouid. itẽ ait, Mille locis lachrymauit ebur: quod añ mortẽ fuisse scri. Aeraqs sudant Appi. post obitũ ait, q ex simulachris ẽt nõnulla sudorẽ misere, alia sanguinẽ. Fluuiorũ: Anapestus est p dactylo, talis aũt versus acephalus dr̃, nã incipit a syllaba breui, cũ lõga eẽ deberet. Ecõtra pcephalus dr̃, quũ a breui deberet icipẽ, & lõga ponit. Eridanus, padus nulli amniũ claritate inferior, a græcis dr̃ Eridanus augeẽ ad canis ortus, liquatis niuibus. hæc & plura Ply. li. iij. c. xvi. Mela vero scribit q padus se p septẽ ostia effundit quoꝝ vnũ magnũ padũ appellãt: scri. & plura. Rex, h̃ iõ ait, Qm̃ inter sydera relatus & q nulli amniũ claritate iferior est, vt diximus hẽt aũt in cœlo teste. Igi. stellas xij. Fibræ mi. Plutar. ait Ipsi quoqs cæsari immolãti cor nusq̃ comparuisse victimæ quod dirũ sane erat prodigiũ. Oui. quoqs ait Victima nulla litat. magnosqs instare tumultus Fibra monet, cæsũqs caput reperitur in extis. Fibræ antiqui, vt Varro ait, fibram dicebant extremum, vnde in sagis fimbræ & in iecore extremum fibra. ponitur autem nunc p neruis quibusdam, nunc pro extremitatibus, vel iecoris, vel pulmonis, & similium. Extis exta dicta q ea dijs persecentur, quæ maxime extatu eminentqs, autho. Fest. Lupus. App. scri. q lupi etiam per forum discurrere.

Cyclops qd notet

Fibræ q̃ & q̃ exta.

Non alias cœlo ceciderunt plura sereno
Fulgura, nec diri toties arsere cometæ.
Ergo inter sese paribus concurrere telis
Romanas acies iterum uidere Philippi.
Nec fuit indignum superis bis sanguine nostro
Emathiam, & latos Aemi pinguescere campos.
Scilicet & tempus ueniet, cum finibus illis.
Agricola incuruo terram molitus aratro.
Exesa inueniet scabra rubigine pila
Aut grauibus rastris galeas pulsabit inanes.
Grandiaque effossis mirabitur ossa sepulchris.

ℭ Non alias &c. Prosequit̃ institutũ, signa videlicet & pdigia quæ cæsaris necẽ pcesserunt, & mala, quæ subsecuta sunt quæ oĩa innuit solẽ pnotasse. Ordo aũt est. Plura, fulgura.s. tũc nõ cecidere alias.i. alio quouis tpe, cœlo supple existente sereno, quod ad pdigiũ nõ ad naturã ptinet. nec cometæ.i. stellæ crinitæ, & comatæ diri.i. rem dirã vt principis interitũ significãtes: nõ arsere alias toties. Ergo qd psignatũ erat. philippi.s. campi thessaliæ: videre acies romanas cõcurrere iteꝝ, quis semel ante mortẽ cæsaris, cũ ipse cũ Põpeio magno dimicaret, & semel post mortẽ eius, cũ augustus cũ cassio & bruto ei⁹ occisoribus pugnaret, cõcurrere dico inter se.i. inuito, mutuo & intestino, ac ciuili bello, paribus telis, idest armis vsi enimus inuadere possent. loquit̃ aũt de pilis quæ sunt Romanoꝝ tela. Nec fuit indignũ superis.i. ita dignũ duxerunt superi, emathiã i. macedoniã: & latos campos hemi.i. q in cõfinio sunt, pinguescere.i. pingues fieri: nostro.i. romano sanguine.i. cruore illic effuso, Scilicet.i. scire licet (hoc dicendo significat, se non ime

ASCEñ.

Ordo

Scilicet qd notet.

morē, agriculturæ, ꝗ̃uis digressus sit) &c. i. ēt tp̄s veniet, quiꝫ i. qn̄, vel quo tp̄e agricola molit⁹ terrā incuruo aratro. i. arās, ac sulcans terrā, inueniet: pila. i. tela romana, exesa. i. corrosa scabra rubigine, quā. s. vligo & ꝓtactus terræ generat, aut qn̄ ipse pulsabit rastris. i. dētalibus grauibus. i. pōderosis inanes galeas, q̄ consumptis capitibus, cū quibus sepultæ erant, mirabit̄ ossa grandia: q̄ præsupponebat ossa boium in singulos annos futura minora, qd̄ & homerus docuit. vnde Satyricus, Terra malos boies nunc edurat, atq̄ꝫ pusillos, magna ergo ossa respectu eorū, quæ tunc forent, & hoc sepulchris offensis. i. læsis, aut offesis. i. fodiendo apertis,

SERVI.

¶ Non alias cœlo, &c. omen est in eo, & q̄ sereno cœlo, missa sunt fulgura, & q̄ plura missa sunt. Diri cometæ, crinitæ stellæ, & pessimæ quia sunt bonæ, vt diximus in æne. factæ ex Ioue, vel Venere: quam rem pessime Auienus exequit̄, Paribus cō/currere te. Lucanus. Pares aquilas, & pila minantia pilis. Iterum videre philippi. Ciuitas est Thessaliæ in qua primo Cæsar, & Pompeius postea Augustus, & brutus cum Cassio dimicauerunt. Nec fuit indignum superis. quasi exclamatio est ad/ deos. Emathiam, & latos hæmi pinguescere cāpos Emathiam thessaliam dictam ab Emathio rege. Hemus autem mons est Thessaliæ. Incuruo, vna persoratiōnis est, Scabra rubigine. aspera, vnde & scabies dicitur a corporis asperitate, Galeas in/

Philippi vbi locorum

PRO.

anes, concauas. vt galeam ante pedes proiecit inanem, Grandia ossa. aut multa: aut ingentia, quasi antiquorum heroum,

¶ Emathiā, & latos æmi. i. p. c. Hemus mons diuidit thraciā a Macedonia dictus a noīe regis thracum Hemi, cuius soror vxor Rhodope fuisse tradit̄, Emathia dr̄ macedōia, vt ex pleriſq̄ꝫ authorib⁹ liq̄t, ab Emathiōe frē Memnōis Auroræ, & Tithoīs filij.

¶ Plura sereno fulgura. Ply. lib. ij. scribit, q̄ in catilinianis ꝓdigijs. M. Herēnius Decurio, sereno die, fulmine ictus ē. Cometæ di. i. horrēdi, Ply. li. q. mgt, Cometas græci vocāt nostri crinitas horrentes crine sanguineo, & comarū mō in vertice hispidas, fit cādidus cometes argēteo crine ita refulgēs, vt vix cōtueri liceat: de comete aūt Luca. ait. Et terris mutātē regna cometē. Ply. itē ait terrificū magna ex pte sydus esse: atq̄ꝫ nō leuiter piat̄, vt ciuili motu Octa. cōsul. Philippi, philippi ciuitas e in Macedonia: q̄ datos olim dicebat̄, Crenida ante dati nomē appellata. fontes q̄ppe plurimi circa colle vberius scaturiūt aq̄s. Eum locū Philippus vallo sepsit, & a se Philippos nūcupauit. Codira est. n. ciuitas i prupto q̄dā colle. Apō philippos deniū, & Cassius, & brutus pugnātes ꝯ Augustū, & Antoniū victi sibypsis mortē cōsciuere: de q̄b⁹ oībus videto Appianum lib. iiij. Prius autē circa eadē fere loca pugnauerunt Cæsar dictator, & Pom. vn̄ Lucius Florus ait: Sic ꝑcipitantibus fatis prælio sumpta Thessalia ē & Philippicis cāpis vrbis imperij generis humani fata cōmissa sunt, nunq̄ vllo loco tm̄ viriū populi romani, tm̄ dignitatis fortuna vidit. Emathium, Emathia vt Ply. scri. lib. iiij. c. xi. añā dicta, postea Macedonia. author quoq̄ꝫ Soli. q ait ab Emathio prīo rege dictā. Hemi. hemus mons est in Thracia vasto iugo ꝓcumbēs in pontū, author Ply. li. iiij. Thracia aūt, vt ostēdit Ptole. li. iiij. iuncta est Macedoniæ, vnde & Lu. li. vi. ait. Qua iuga deuexus pharsalica porrigit hemus. Pila, Modestus scri. piū fuisse telum in alius ferro triangulo vnciarū. ix. hastile pedum quinq̄ꝫ & semis, quod suo tēpore spiculū dicebatur, ad cuius iactū exercebantur pcipue milites, quod arte, & virtute directum, & scutatos pedites: & loricatos equites sæpe trāsuerberat. Grādia ossa olim fuisse hoīes grandiores & Home. indicat, & Vergi. hinc Iuue. ait saty. xv. Terra malos hoīes nūc educat, atq̄ꝫ pusillos.

MANC.

Hemus vbi locorum

ASCEn.

¶ Dij patrij, &c. Expositis malis, q̄ sol futura indicauit post cæsaris nece, precat̄ deos patrios, vt saltē Augustū in reipu. salutē, atq̄ꝫ romani imperij ꝯseruationē diutius viuere sinat, cū is optim⁹ sit eius gubernator: tametsi sint, q gubernent̄, pessimi.

Ordo

¶ Ordo est. O dij patrij. i. ad patriā ꝑtinētes, aut e patria nostra, indigetes. i. nūc inter deos æternos agētes, & nullius indigentes, vt Ianus, faunus, æneas. Romulus, I ta, &c. & sup. tu O romule, pater, videlicet vrbis, & vesta mater. i. protectrix materna affectione, aut vesta. s. ilia rhea virgo vestalis mater. s. romuli, & p eū romani imperij, quæ seruas. i. custodis, & cōseruas: tyberim tuscū. i. p hetruriā ex apēninis motibus fluentem (Ad tyberim aūt sepulta fuit rhea ilia adhuc viua, vn̄ ab hoꝛatio i ꝑnio cai minū dicit̄: vxorius amnis, q̄ li iliæ maritus sit, verba eius sunt. Vidimus flauū tyberim retortis, Litore hetrusco violēter vndis. Ire deiectū monumēta regis, Templaq̄ꝫ vestæ. Iliæ dū se nimiū querēti, Iactat vltorē vagus & sinistra Labit̄ ripa, ioue nō ꝓbāte, Vxorius amnis) & quæ seruas romana palatia ne ꝓhibete. i. ne ꝓhibeans saltē hūc iuuenē. s. Augustū succurrere. i. opitulari, & ne corruat. succurrēdo auxiliari) tractū enīꝫ est ab infantibus, aut ædificijs casuꝫ minantibus q bus prius q̄ cadant, succurrit ab his: q ruinā ꝓspiciunt) nos luimus satis iampridē. i. iā a pluscului annis, nostro sanguine. i. effusione sanguinis romani a troianis oriundis, ꝑiuria troiæ laomedonteæ, idest ab laomedonte rege denominatæ (Id diligens poeta fere obseruat. vt condignis appellationibus troianos nuncupet. Nā vbi mollitiē exprobrat, phryges, aut phrygias appellat. vt o vere phrygiæ neq̄ꝫ enim phryges. vbi virtutē dardanidas, vt dardanidæ duri, quæ vos a stirpe parētū. Prima tulit tellus, &c. vbi ꝑfidia notat laomedontiadas, vt hic & iij. ænei. Laomedontiadæ bellū ne inferre paratis. Et eiusdē. iiij. Necdū Laomedonteæ sentis ꝑiuria gentis) O cæsar. s. Auguste (qd̄ potius cū Seruio dixero. q̄ vt cū Mancinello de iulio intelligā. Nā ꝑsentis temporis verbum, & aduerbium iampridem indicant continuatā esse actionē: ita vt nūc quoq̄ꝫ inuideat: atq̄ꝫ q̄ratur curare triumphos humanos, nō curauisse solunt. Sensus ergo est. q̄ dij inuidētes hominibus ꝑsētiam cæsaris augusti, quē vt malos iustius puniāt, i cœlo a trāsla ū velit, quasi vero ob augusti præsentiā cohibeant̄ dij a sæuiore vltione) o cæsar igit̄ auguste, regia cœli. i. regnū cœleste Est aūt regia domus, quā reges habitāt, q̄si subaudiat̄ dominus, aut ædes græce dicitur αὐλή i. aulæ) inuidet. i. moleste ꝑmittit: iāpridem nobis te, & queritur. i. conquerit̄ te curare triūphos hominū, cum sis dignus cœlestibus. Quippe. i. vt ꝑote, vbi. i. post q̄ fas. i. licitum. & a dijs approbatū, versum, sup. est, scilicet in nefas hoc est reputatur. ac si sit nefas, atq̄ꝫ nefas versum sit, ita vt fas putetur, & vbi tot bella. s. geruntur per orbem. i. mundū hunc, & tam multæ facies. idest species scelerum, sup. fiunt p orbem, & vllus honos. i. reuerentia, aut cultus non est scilicet ampli⁹ aratro: idest agriculturæ dignus, idest debitus aut nō vllus honos dignus aratro est aratro, & vbi arua squalent, idest squalida fiunt, ac situ vincuntur. colonis, idest agricolis, abductis. s. ab aratro in bellū ciuile, & vbi falces. i. cultri messorij

Trāslatio pulchra

> Dij patrij indigetes, & Romule, Vestaque mater.
> Quæ Thuscum Tyberim, & Romana palatia seruas,
> Hunc saltem euerso iuuenem succurrere seclo
> Ne prohibete, satis iampridem sanguine nostro
> Laomedonteæ luimus periuria Troiæ.
> Iampridem nobis cœli te regia Cæsar
> Inuidet, atque hominū queritur curare triumphos.
> Quippe ubi fas uersum, atque nefas, tot bella p orbem.
> Tam multæ scelerum facies, non ullus aratro
> Dignus honos, squalent abductis arua colonis.
> Et curuæ rigidum falces conflantur in ensem.
> Hinc mouet Euphrates, illinc Germania bellum.
> Vicinæ ruptis inter se legibus urbes
> Arma ferunt, sæuit toto Mars impius orbe.
> Vt cum carceribus se se effudere quadrigæ.
> Addunt in spatia, & frustra retinacula tendens
> Fertur equis auriga, neque audit currus habenas.

SERVI.

¶ Dij patrij indigetes. & romule, vestaq̄ꝫ mr̄. Patrij dij sunt, q ꝑsunt singulis ciuitatibus, vt Minerua athenis, Iuno carthagini. indigetes aūt ꝓpriæ sunt dij ex hoīb⁹ facti: q̄si i dijs agētes. Abusiue aūt oēs dij pn̄t dici idigetes, tāq̄ nullius rei egētes. Vestaq̄ꝫ mr̄. Quæ tuscū tyberim: & romana palatia seruas, poetice. Nā vex nomē numinis. qd̄ vt hi romæ pesset, seruat acrox lege ꝓhibet, qd̄ ausus q̄dā tribunus plebis enūtiare, in cruce leuat⁹ ē. Laomedōteæ, excusat augusti tp̄a, & cū dic̄ sui viri⁹ ñ cōpēsai e dāna reipu, q̄ ex maiox vitijs descedisse ꝯfirmat, Hora. Negligis fuerit is nocitur ā post mō natis. Te si audē cōmittere. Atq̄ꝫ hoium. q. cū cœlestes possis mereri. Vbi fas n. a. n. apud hoīes, seq. s. q lpernūt licita, appetēte sillicita. Abductis co. ad bella. s. vt & latos vastāt cultorib⁹ agros Hic mouet euphrates, illinc Germania bellū. Vndiq̄ꝫ mouet̄ bellū. Euphrates nāq̄ꝫ oriētis est fluui⁹. Germania aūt occidētis ꝓuicia. Arma. s. u. vrbes. Hoc ē & externa, & ciuilia bella desæuiūt. Vt cū car. hoc vult dicere. Res q̄dē publica hēt optimū iperatorē, sꝫ tāta vitia tēpox pteritox, q̄ indies singulos aucta sunt quēadmodū i ꝓcessu equox cursus auget̄. Vt ea optim⁹ rector refrenare nō possit. Sicut & auriga a feruēti cursu equos nō pōt plerūq̄ꝫ reuocare. Addūt se in spatia. i. currēdo plus eoxuꝫ cursus augetur. Currus. i. equi. Sane sciendum translationem hanc esse non comparationem, quæ siponatur in fine viti. sum est.

¶ Dij patrij expositis ob cæsareā cædē ꝓdigijs actis nūc ipsi Augustū romanū iperiū soluere optat. Indigetes. Festus ait indigetes dij, quox noīa vulgari nō licet, & indiges Aeneas appellatus est ab Ascanio post humanū abscessuꝫ. Liui. aūt scribit

MAN.

bit, appellatū Iouē indigetē. Sūt & q dicāt idigetes dici, q ex hoībus ad ɔsecratione veniūt, vt Aeneas, &c. Rōule, Rōul⁹.xvij. nat⁹ anno potit⁹ ē romano regno ānos āt.xxxvij, dnat⁹, gntū qūt. & qnqgesimū vitæ agēs a ciuib⁹ suis iterfect⁹ ē (lз varia dmorte referanṫ) cū iā ipsū n̄ regie. s. tyrānice exerceret, post h̄ Iuli⁹ pcul⁹ i forū pcedēs: Romulū īqt ego ex agro adueniēs vidi abeūtē ex vrbe armatū, q vbi prim⁹ mihi fuit: ītē eū dicē audiui, nūcia romanis Iuli, q me fortit⁹ ab initio vitæ geni⁹ i cœlū duxit: mortali expleto sæculo: suz āt Quirin⁹. Succedēs ex īde i regnū Numa Pōpili⁹ ipm Romulū: vt nāз supantē morta lē tēpli adoratiōe, & anniuersarij sacrificijs. Quirinū vocatū statuit honorari. Hæc ex lib.ij. Dionysij, Vestaqз vrbis Romæ custos, quā virgines seruabāt pperuo igni. cuius extinctionez sup grauia oīa Romani timebāt. iteritū vrbis signū id assumētes q̄cūqз accidit eā, De qbus oībus pl'a Dionysi⁹ li.ij. & Oui. in fastis. Tuscūq̄ tyberim. Strabo. lib.v. scribit, q ex apœnnis mōtibus tyberis effluit, pluribusqз auctus amnibus ptim p ipsam excurrit Hetruriā, deinceps vo ipsaз disterminās, pmuз qdē ab ea diuidit Vmbriā, postea vo Sabinos, & latinos Romæ adiutus vsqз finitimos, legito itē plura in Ply. lib.iij. capi. vj. Romana palatia. Cornelius tacitus scribit, vrbē Romā in palatino monte pmā ædificatā, in eoqз reges pmū, deinde ɔsules, postea iperatores maiori ex parte sedē habuerunt. Et in bello macedonio Liuius ondit in palatio fuisse ædē magnæ mr̄is deū a Iunio Bruto dedicatā. fuit & ibidē ædes victoriæ, eodē teste li.viij. de scdo bello pu. in eodē palatio: vt scri. Sueto. Cæsar Augustus tēplū Apollini dedicauit. Hūc iuuenē, cur Augustū intelligēs iuuenē appellet late iā diximus in Tytiro, hic illū vidi iuuenē melibæe. Iā pdē, multi &.n. romanoz ab anniba, le, Mario & Sylla, a Cæsare & Pom. & alijs aña fuerāt iter ēpti. Luimus purgauimus luo.n. a luce dr̄ vt scri. Var. Laomedonteæ sm̄ fabulas Apollo, & Neptūnus troiana mœnia struxere, fictū est, vt aiūt, qm̄, cū troianoꝶ pecūia in sacro eoꝶ deoꝶ seruaretur ab eis, Laomedō petijt redditurū se iurās, vñ mœnia instaurauit, postea tñ nō reddidit hinc datus est fabulæ locus, q deos decepit, quos vult Maro hic propterea etiā in romanos sæuisse iampridem non, in Augusti gratiam iuliū Cæsa. iā diu a dijs desideratum asserit, Aratro dignus hō, de agriculturæ honore videto in principio. Cōflaui, fabricātur, ɔuertunṫ, Euphrates, hunc maior fundit armenia, vt scri. Soli. Lōgisqз excursibus Babyloniā diuidit: tandē in sinū psicum defertur. Mouere aūt Euphratem bellū aīt, ɔ̄pter Parthos. Ii enim clade Crassiana altius animos erexerāt, ciuilesqз discordias populi romani læti acceperāt, itaqз vt primū effulsit occasio, nō dubitauerūt erumpere. Vltro qdem inuitante Labieno. q missus a bruto, Cassioqз fuerat, vt hostes in auxiliū sollicitaret. vēdidius tñ Antonij legatus, & labieni copias. & omnē Parthicū egtatū inter Orōtem & Euphratē occidit. de quibus plurima lucius Florus. Germania. hoc ideo dicit, q post Cæsa. cædem germani ab Romanis defecerāt, August. tñ, vt Sueto. tradit, eos vltra albin flumen submouit. Legibus, fœderib⁹ Ruptis pp Cæsaris obitū. Carcerib⁹. carceres vocantur vñ mittuntur equi, dictū q coercentur equi, ne deinde exeant, anteq̄ magistratus signum misit: author Varro. Quadrigæ, quattuor simul eq iuncti, quadrigæ vocantur, vt scri. Gell. li.xviij. c.viij. Auriga, aurigæ ɔ̄prie sunt currū regētes Dicitur aūt auriga, q splendorem sibi agat auris. i. fauoribus populi: hoc est, clamoribus. Priscianus de.xij. carminibus. Currus ipsæ quadrigæ, per id aūt innuit Martem, nullo obstāte sæuire, obiuerat enim Cæsar populorum terror, & rector.

messorij, curuæ ɔflanṫ. i. flatu folliū fabroꝶ ɔuertunṫ i rigidū, i. duratū: & difficilē flexibilē, enseз. i. mucronē. & Euphrates. i. accola euphratis, populus. s. maioris armeniæ, & parthiæ, mouet bellum hinc. i. ab vna pte. & Germania. i. populus teutonū rheni accola, mouet bellū illinc. i. ab altera pte, & vrbes vicinæ. i. italicæ: & sociales quasi in medio iperij positæ. ferūt. i. cōferunt arma, hoc est bella gerūt, iter se. i. intestina. & socia lia, legibus. i. fœderibus, qbus inter se cōfœderatæ erant ruptis. i. violans, mars impius. i. ad ipia bella, vt sunt intestina instigans, sæuit. i. sæuitiā suā exercet, toto orbe, & iō, vt p augustū pacē opat poeta, vt diutius apud se maneat. Vñ dictū est in buco. Pacatūqз reget patrijs virtutibus orbē: Vt. i. quemadmodū, quū quadrigæ. i. quaterni equi currū trahere soliti, effudere. i. effusi proripuere se carceribus. i. repagulis, qbus a cursu donec signum dareṫ: arcebanṫ, addunt se in spatia. s. itra metas, constituta, & auriga. i. rector equoꝶ, tendens. i. cōtrahens, & tensa tenēs frustra, q īpar viribus eoꝶ, ferṫ. i. violenter ɔ̄trahiṫ equis. s. suis neqз currus. i. equus currens: aut quadrigæ, audit. s. obtēperanṫ, hoc est contēnūt habenas, quibus haberi, & contineri debeat sane sicut eques pro equo aliquādo reperiṫ ita & hic curr⁹, nisi metaphora sit. Iō autē currulia certamina instituta sunt, vt sint aurigandi cōplures periti, nam e curribus olim demicabant, sicut in bello troiano factuз docet Home. Et hæc in primū Georgicō. succinctius emissa sunt.

Finis. primi libri Georgicon Vergilij cum dilucidissimis eiusdem explanationibus.

Iodoci Badij Ascensij, argumētorum secundi libri Georgicon explanatio.

Hactenus aruoꝶ cultus, &c. Vt ppetuo tenore Pu. Verg. Ma. textū explicare possiз, ɔstitui argumētoꝶ, q ab Ouidio, & Mācinello collecta sunt: ordinē, atqз facilē explanationē pmittē. Argumētū itaqз ouidianuз est tetrastichon. i. qtecnariū, qternis. n. vsibus cōplectiṫ in singulis libris totā mam, qd̄ qties singulis fit carmibus monosticha diῑr, quoties binis, disticha, qtiēs ternis tristicha, quotiēs qternis tetrasticha, qtiēs qnis pētasticha, & ita deinceps. Nā monos dr̄ vnū, seu solū. dyo duo. tris tres. tetras qttuor, pēta qnqз. stichos aūt versus. Ordo aūt est. Ille. s. poeta nobilis videlз maro, hactenus sup. cecinit cultus aruoꝶ. i. agriculturā: & sydera cœli. i. quæ sunt in cœlo, h̄ est sydeꝶ obseruationē, & ɔnosticare canit. s mō in h̄ scdo lib. comas pāpineas. i. frōdes vitiū, & colles virētes. i. hñtes arbores virides: & virētes, & vites a loci descriptas. i. loca vitium descriptaꝶ, in qbus. s. optimæ nascanṫ, nisi legēdum sit locis, & sensus canit vites descriptas. i. per scripta, assignatas locis. s. ḡsqз suis, atqз canit dona lyæi. i. bacchi, h̄ est vinū curas resoluēs, & canit ex ordine, lætos. i. fœcūdos: & vberes & fertiles ramos olea, & pomoꝶ, alij legūt lectos, vt sit canit ramos oleæ lectos. i. litercisos ex ordine pomoꝶ. i. pomiferaꝶ, per insitionem, videlicet. alij læto. i. pulchro ordine.

Auriga q dicanṫ.

Ordo

Antonii Mancinelli in secundum Vergilii Georgicon argumentum.

Roponit, Bacchumqз uocat Maro rite secundo
Arboribus diuersa datur natura creandis.
Panditur insitio, uitis diuersa notatur.
Italiæ laudes, species telluris habentur,
Quo uitis ponenda modo, quo tempore, quid uer
Affecat, hinc uiti qualis sit cultus habendus.

Modestini iurisconsulti in secundū Georgicon argumentum.

Hactenus āruorum cultus, & sydera cœli.
Pampineas canit ille comas, collesqз uirentes.
Descriptasqз locis uites, & dona Lyæi
Atqз oleæ ramos pomorum ex ordine lectos.

Roponit, &c. Ordo est Maro. s. Vergilius proponit, scilicet narranda, secundo, scilicet libro: & Vocat. i. inuocat rite i. dest decenter secundū priscam poetarum consuetudinem, Bacchuз, scilicet vitisatorem, vbi de vitibus præcipue locuturus est: & id quidem primo loco facit, proponit inquam, & inuocat. Natura datur arboribus creandis. i. diuersa describitur natura arborum procreandarum. & id statim prima parte executionis insitio. i. modus inserendi, & insitas faciendi. panditur. s. in secunda parte executionis. Vitis diuersa, idest diuersæ naturæ, & bonitatis notatur, scilicet in tertia parte executiōis. Laudes Italiæ habentur: idest recitantur, scilicet in quarta parte. Et species telluris habētur, scilicet in quinta, & quomodo vitis: sup. sit ponenda idest conserenda, habeṫ, sup. in sexta, scilicet parte, & quo tempore, & id in septima, & quid ver afferat. habetur, sup. & hoc in octaua parte, & scilicet Maro mōstrat, idest ostendit, & docet, videlicet in nona parte, qualis cultus sit habendus, idest adhibendus viti, & monstrat. scilicet in decima parte commoda syluarum, scilicet olearum, & aliarum arborum sponte nascentium: & non tantopere coli exigentium, vt vites. Et agrestes, idest in agris versantes, laudātur, scilicet in vltima parte huius secūdi libri. Et ita singulæ fere materiæ in toto libro per tractantur suo ordine, scilicet, quo iam explicitæ sunt. Restat igitur authoris explanatio: ante cuius textum tetrastichon ouidianum, sicut in omnibus fere codicibus reperitur ponemus.

P. Vergilii Maronis Georgicorum Liber. II.

ASCEN.

Hactenus aruorũ cultus, &c. Postq̃ in pꝛio libro ostẽsum est. qd faciat lætas segetes, quo syde-re terrã, vertere ꝯueniat, nũc docturus vlmis adiungere vites. arbutũq; descripturus: facit cõtinuationẽ sequẽtiũ cũ pcedẽtibus, dicens hactenus descripsi cultus aruoꝝ, & sydera cœli nũc te bacche canã: &c. itaq; ꝓpõit in pncipio. inuocat sibi: huc pr̃ o lenæe, & ꝓsequit ibi. pncipio arborib⁹. In pmo aũt libro agriculturã executus est, qa ea magis necĩa est mortalibus, q̃ vitiũ plãtatio, ꝑorq; inuẽta. Sane ꝑ Mãcinellũ mesozeugma est in pmi versus elocutiõe. De quo qd sentiam, puerulis paucis explicauero. zeugma fit quoties duoꝝ, aut pluriũ cõstructibiliũ tertiũ exp̃ssũ ꝯformat viciniori, aut vicinissimo in debitis accidẽtibus & ad reliquũ, aut reliq̃ reduci põt facta accidẽtiũ ꝯformitate. Quoties aũt tertiũ in pncipio põit dr̃ ꝓzeugma, hoc est anrius zeugma, qd' Seruius vocat zeugma a, supiori, vt si dicã. Fleuit mr̃, & filij ei⁹ quoties in medio mesozeugma: nã meson mediũ dicũt græci, vt mr̃ fleuit: & filij eius quoties võ in fine dr̃ hypozeugma, seu subzeugma, hoc est zeugma ab iferiori. vt mr̃ & filij eius fleuerũt ħ ergo, q: tertiũ ħ est vbũ, in fine ponit: vr̃ potius hypozeugma dicẽdũ. Neq; id qdẽ in accidẽte cõgruitatẽ mutãte ħ est in genere: aut numero. aut psona, aut casu, sed in tpe dũt axat, nã in vbo canam intelligi vbũ cecini, eiusdẽ numeri, & psonæ ꝯdiuet si tpis. Seruius quoq; attestat pleonasmõ cũ dicit sydera cœli q: nõ sunt alibi q̃ i cœlo sydera, aut inqt. abũdat ergo ꝑticula cœli Verũ-tũ nõ difficilis ẽ eius rei purgatio sed nos ordinẽ ꝓsequamur q talis est. Ego inqt Vergi hactenus. i. a ħuc vsq; locũ subaudi cecini cultus aruoꝝ: & sydera cœli. i. occasus & ortus syderũ in cœlo existẽtũ, & q̃lẽ quæq; tẽpestatẽ efficiat. Nũc. i. deinceps. i. ĩ ħ scdo lib. Bacche ego canã te. i. tua, dona ħ ẽ vitẽ, possemus, a vocãdi casu incipe sic. o bacche, ego cecini hactenus cultus, &c. nũc canã te, nec nõ. i. & etiã canã tecũ, virgulta syluestria. i. arbores in syluis nasci solitas, & ꝓlẽ oliuæ. s. arboris, q̃ & olea dr̃, crescẽtis tarde. O pater lenæe. i. torcularis, aut torcularibus præ-

Ordo

zeugma qd sit

ſte, hoc

MAN.

Hactenus aruorum cultus & sydera cœli.
Nunc te Bacche canam, nec nõ syluestria tecum
Virgulta, & prolẽ tarde crescẽtis oliuæ.
Huc pater o Lenæe (tuis hic omnia plena
Muneribus, tibi pampineo grauidus autumno
Floret ager, spumat plenis uindemia labris)
Huc pater o Lenæe ueni, nudataq; musto
Tingue nouo mecum direptis crura cothurnis.

SERVI.

Hactenus aruoꝝ cultus, & sydera cœli. Nunc te Bacche canã. Mire iterauit illũ vsuz, Quid faciat lætas segetes quo sydere terrã. In ħ ãt exequitur culturã agri cõsiti, q oiuz arboꝝ cõtinet genera. Et sciedũ ẽ Verg. vites quoq; arbores vicere, vt nec secius ois in vngue, Arborib⁹ positis: & secto via limite q̃dret. Hactenus, vt multi volũt, vna ps oronis est, & est aduerbiũ significãs huc usq;. Alij duas ptes volũt ꝓnomẽ, & aduerbiũ, vt sit tenus hac. Sic Et crurũ tenus a mẽto palearia pẽdẽt. Sed melius est vnã ptem accipere orõnis hacten⁹. Sydera cœli: Pleonasmos, nec. n. sũt alibi q̃ in cœlo sydera. Bacche inuẽtorẽ ꝑ vitibus posuit, de quibus cat' ꝑ ochẽ in hoc libro loquit. Nã vites pcipue sunt, licet quasi tũ arboꝝ faciat cõmemorationẽ. Nec nõ sil. te. virgul. idest infœcundas arbores, quibus præcipue in Italia vites cohærent

Tarde

Tarde crescẽtis oliuæ, Res enim diu duratura, tardius crescit. Huc pater o lenæe, Pater licet generale sit omnium deorũ, tñ proprie libero semper cohæret. Nam liber pater vocat. Lenæus autem ἀπὸ τοῦ ληνοῦ, idest a lacu. Nã qđ donatus dicit ab eo, q̃ mẽtem leniat, nõ procedit, nec enim põt græcũ nomẽ latinã æthymologiã recipere. Tibi floret ager: in honorẽ tuũ exultat, & lætus est, nã autumnali tẽpore reuera florere nõ põt ager. Pãpineo autumno, pãpinoso, vt nemus frondeũ pro frondosum. Vindemia, cũ vindemiã numero singulari dicimus, vnius anni significamus, cũ plurali, multorũ, vt messem messes, hyemem hyemes, hæc enim semel tantũ annis singulis contingunt, multi tñ volũt vindemiã esse totius orbis generaliter Vindemias singularũ partiũ, vt plus significet singularis q̃ pluralis numerus, sicut plus est cũ dicimus, p terrã pluit q̃ per terras. Tunc enim omne elementũ nõ terras aliquas significamus. Musto numero tñ singulari dicimus, sicut & vinũ, licet Ouí. abusiue dixerit, musta. Sed hoc ille plus fecit, q̃ oe mustis dixit. Cum, vt diximus, de his nominibus, tres casus tantũ vsurpari ꝯsueuerit.

Vinde mia qđ notes

PRO. ℂ Nunc te bacche canam, bacchari est furere: inde & bacchæ dicunt, quæ per furorẽ sacra liberi patris celebrabãt, & ipse bacchus vocat a furore, quẽ incutit cultoribus suis. Idẽ Lenæus dr̃ torcularis a noĩe græco, q̃ ληνὸν appellant torcular. Cothurnẽ sunt calceamentorũ genera venatori apta, qbus crura ẽt muniunt, cuius calceamẽti effigies est in simulacris Liberi & Dianæ.

MANC. ℂ Hactenus aruor. Huius quoq; .ij. voluminis argumẽtũ carminibus patet. Sed cur poeta ab agrorũ cultura sic cœperit postea vinũ, de exordio scribens apul, vbi & vinũ: arborũq; culturas Emophũ atheniẽsem primũ inuenisse ply. referẽte edocti. Hactenus cecini .s.ẽ.ij. Mesozeugma Syderacœ. pleonasmos est in dictiõe cœli .i. supabundãtia, de qua late Fab. lib. ix. Te bacche .i. tua munera, vt vites, de quo latius ibi, Poculaq; inuentis acheloia miscuit uuis Dicit aũt bacchus a furore, quem incutit cultoribus suis, vt Probus asserit. Syluestria virgulta, syluestres arbores, inter quas & genistas, & siler, & salices accipe. De virgultis aũt diximus in Tityro, Tarde cre. oli. Ply. xvij. c. xij. scri. Natura tarde crescere oĩa longo æuo durantia, at quæ occidunt velocia eẽ, vt ficus, malus, picus. Idemq; li. xvij. c. lxi. scribit ad sua tpa durasse in Linterno Africani priores manu satas oliuas, & myrtus eodẽ loco cõspicuæ magnitudinis. Littiæ Lenæus Bacchi nomẽ, lenos .n. torcular dr̃, Lenæus torcularis, vt Prob⁹ ait.

Mustum quid sit

Grauidus autũno, nõ grauidis in ablatiuo, sed grauidus in noĩatiuo legendũ ẽ, sic .n. antiq text⁹ hñt, ẽ ergo diastole figura. Flore .i. lætus est. Labris ahenis. Cothurnis, videte eclo. vij. Musto nouo, & hic pleonasmos ẽ, vel epexegesis, nã vt scri. Nonius. Mustũ, nõ solũ vinũ: verũ nouellũ quicqd est, dr̃. recte Næuius: vtrũ sit melius virginẽ, an viduã ducere, virginẽ, si musta est.

> Principio arboribus uaria est natura creandis.
> Namq; aliæ nullis hominum cogentibus, ipsæ
> Sponte sua ueniunt, camposq;, & flumina late.
> Curua tenent, ut molle siler, lentæq; genistæ.
> Populus, & glauca canentia fronde salicta.
> Pars autem posito surgunt de semine, ut altæ
> Castaneæ, nemorumq; Ioui; quæ maxima frondet
> Aesculus, atq; habitæ Grais oracula quercus.
> Pullulat ab radice aliis densissima sylua.
> Vt cerasis, ulmisq;, etiam Parnasia laurus.
> Parua sub ingenti matris se subiicit umbra.

SERVI. ℂ Principio arboribus. creandarũ arborũ naturaliter sunt tria genera. Aut .n. sua spõte nascunt: aut ex seminibus fortuito iacentibus surgunt: aut ex radicibus pullulant. Nã cætera vsus inuenit, fauente natura. Sponte sua, sponte mõ nomen est, qr iunctũ est ei genus, quo caret semp aduerbiũ. Veniũt, crescũt. Alibi illic veniunt felicius vuæ. Cõposq;, & flumina late, Curua te p transitũ ondit. in quibus locis arbores sponte nascuntur .s. in humidis. Nã terra est mater oĩum rerũ seminũ cunctorũ creatrix. Vt molle siler, arboris genus est. Et notãdum genus neutrũ de arbore, qđ est admodum rarũ. Glauca canentia frõde salicta. Locũ salicũ p ipsis arboribus posuit. Bene aũt ait, & Glauca canẽtia. Nã salix ab vna pte alba est, ab altera viridis Sane enceph aron est, glauca canẽtia. Pars aũt posito surgunt de semine. q̃cũq; rõne piecto vel ab auibus, vel ab hoib⁹, ne incipiãt esse idustriæ. Atq; habitæ grajs oracula q̃rcus. Nãm Dodonæo nemore arbores uãtes visa fuisse dñt. Habitæ aũt grajs, Vel quasi nõ eredẽs dixit, Vel quasi italus, q loca illa nesciret: vel reuera quõdã habitæ, qr illo tpe iã silebãt. pullulat ab radice, mira in singulis est pprietas. Nã vt spõte sua veniunt, surgũt de semine: pullulat ab radicibus, vt cerasis, vlmisq; hæc cerasus, his cerasis facit sane. cerasus ciuitas est põti, quã cũ deleuisset Lucullus, gen⁹ h pomi inde aduexit: & a ciuitate cerasiũ appellauit. Nã arbor cerasus pomũ cerasiũ dr̃ hoc aũt ẽt añ Lucullũ erat in italia, sed durũ, & cornũ appellabat, qđ postea mixto nomine cornocerasium dictum est. parnasia laurus, e parnasso monte Apollini consecrato.

Sponte qđ sit

ASCEN. ℂ Principio arboribus, &c. Hæc est pars executiua, in qua incipit tractare de arboribus fructiferis, vitiferis, & cæteris. Nulla enim est arbor, quæ nihil agricolis conferat. Syluestres .n. & steriles se pbent, hoc est materiã, aut ædificiorũ: aut ignis. Ondit autẽ variã arborũ naturã, vt qua via eas sibi agricola comparet noscat. ℂ Ordo est. Principio .s. canã, aut describã quia varia, &c. Aut principio .i. in primis notandis agricolæ, est varia natura creandis arboribus, idest ad creandas, & pducẽdas arbores, aut arboribus creandis, idest quæ creant. Nam pro qr, aliæ, idest aliquæ veniunt, idest oriuntur, ipsæ, idest p se nullis hominum, idest nullis hominibus. (Elegãtius tamẽ, & significantius dixit q̃ si dixisset, nullis hominibus: nã nullis hominum: qui partitionem denotat: idẽ est, ac si dicat: ne vnus quidẽ homo, quicũq; is sit) cogentibus .i. cõpellentibus per artem, aut laborẽ, & tenent .i. occupant late .i. ampliter cãpos: & flumina curua, idest ripas fluminũ, quæ fere curuæ sunt. vt siler .i. illud genus fruticis, molle .i. tenerum: & flexibile, & genistæ lentæ .i. flexibiles, & teneræ, & populus arbor iuxta ripas spõte nascẽs, & salicta canentia .i. albicantia .s. in cortice, fronde glauca .i. cærulei, ac viridis coloris. Et hæ quidem spõte. Autem pro sed, pars .s. arborum, hoc est arbores partis surgunt idest pullulant, & exoriũtur de semine, vt castaneæ altæ, idest sublimes, & æsculus, quæ frondet ioui, idest in honorẽ, aut tutelam iouis maxima, idest maximis floribus, aut vberrimis, nemorũ .i. inter nemora ioui sacra, & quercus habitæ .i. existimatæ, grajs, idest græcis oracula, idest pro oraculis: & responsis deorum, credunt enim græci in Dodona sylua quercus vocales oracula edidisse. Densissima sylua, idest maxima congeries arborũ nouellarum: pullulat aliqs ab radice, vt cerasis, & vlmis, etiã laurus Parnasia .i. quæ plurima nascitur in parnasso in gratiam phœbi parua .i. quum adhuc parua est, subiicit .i. sursum iacit, & attollit se sub ingenti vmbra matris .i. maioris lauri: e cuius radice pullulat. Sunt ergo triplices naturæ arboribus creandis. Nam aliæ nascuntur sine semine, & radice, aliæ ex semine, aliæ ex radice. addi põt quarta sed mixta earum, quæ ex semine, & ex radice nascuntur, nã fere quæ ex semine, etiam ex radice nascuntur.

Ordo

Querc⁹ vocales vbi locorum.

Cerasus quid & vbi.

MAN. ℂ Atq; habitæ grajs oracl'a q̃rcus, existiat in dodonæi Iouis oraclo q̃rcũ vocalẽ fuisse, ex q̃ lignũ inuectũ argõautis futura pdicẽt vt cerasis: vlmisq;, ẽt parnassia laurus Ex vrbe cerasunte, q̃ ẽ i põto. Lucullus, q oppugnauit Mithridatẽ trãstulit arboris genus, qđ fert cerasia poma. Ipse aũt oppidi noĩe cerason vocauit, pomum cerasium. Parnassia laurus, dr̃ qr subiecta est Apollini tutelæ, cuius oraculum delphicum parnasso mõti phocidos subest.

Gẽistæ q̃ sint

Glaucus color q̃ sit

ℂ Principio canã, videlicet siue a pncipio. Arboribus varia ẽ natura creãdis. Maro in hac re Theophrastũ secut⁹ est, Ille .n. li. ij. i qt. Arborũ sũmatim plãtatarũ gñatiões, aut spõte aut semie, aut radice, aut euulsiõe: aut ramo, aut surculo, aut ipso trũco fectuãtur. Videto aũt paulo inferius ibi videlicet. Hos natura modos. &c. Molle siler. Ply. xxiiij. c. xxxvi. inquit. sileris folia illita frõti capitis dolores sedãt. serpẽtes & hunc fruticẽ refugiũt, baculũq; rustici ob id ex eo gerũt. Genistæ. Ply. li. xix. c. ij. in qt Asia ex genista facit ligna ad retia pcipue in piscãdo durãtia frutice madefacto dece diebus, & li. xxiiij. c. xxiij. ait Genista quoq; vinculi vsũ p̄stat, flores apib⁹ gratissimi. Genista itẽ mixta cũ axũgia genua dolẽtia sanat. Populus, legito Ply. li. xvi. c. xxvi. Glauca, glaucus color viridis cæruleus dr̃: vt in Gel, legit li. ij. c. xxvi. Salicta, Ply. li. xvi. c. lij, scri. de salice, q̃ in Asia magña obser

 uãt nigrã

Esculus arbor quid sit nāt nigrā vtiliorē vitibus, cādidā agricolarū vsibus, tertiā, q̄ breuissima est: quā eliēē vocāt, Castaneæ, de ijs multa Co. li. iiij. & Ply. xv. Aesculus. arbor est glādifera ab edo, nā eius fructu olī hoīes vescebant. Ply. li. xvj. ca. vj. ingt: glāc optima in q̄rcu, atq3 grādissima, mox esculo Oracula quercus, existimat in Dodonæi Iouis oraculo quercum vocalē fuisse, ex q̄ minerua argonautis: futura pdixit. Probus author Stra. vero li. vij. igt. Dodonæū aūt oraculū, quēadmodū & cætera quodamodo derelictū est Videto lauius eclo. ix. Cerasis. cerasi ante victoriā Mytridaneā L. Luculli nō fuere in Italia. Ab vrbis anno sexcentesimo octogesimo, is pmū vexit pōto, septētrione: frigidisq3 gaudet. Ply. li. xv. ca. xxv. Parnassia laurus, Ply. lib. xv. capi. vltimo. scri. q̄ duo genera eius tradit Cato, Delphicā, & Cypriā. Delphicā esse æquali colore viridiorē. Maximis bacchis, atq3 e viridi rubētibus hac victores Delphis coronari, & triūphātes Romæ. Cypriā eē folio breui nigro p margines ībricato crispā. Se subijcit, attollit.

ASCEN. ℭ Hos natura modos, &c. Sunt itaq3 ingt tres modi arbor. naturaliter nascētiū, qb⁹ q̄rtū adiecit ars, q̄ triplex est: nā aut alteri arbori p insitionē ifigit virgultū, aut abscissū terræ cōmittit, eiq3 cōglutinat, p trāsplātationē plataria nouā naturā induunt. Quin et radix, aut trūcus iterdū p plātari terræ cōmittit.

Ordo ℭ Ordo est. Natura dedit pmū .s. pusq̄ ars inuēta esset, q̄ naturā imitat, hos .s. dictos modos arbor. videlicet creandar. oē genus syluar. .i. magnar arbor. in qbus sunt alta silētia, & fruticū .i. humiliū virgultor. q̄ ad mēsurā iustā arbori nō assurgūt, hyeme tñ nō intereūt, & sacror nemor. .i. lucor viret his .s. modis dictis. Alij .s. modi, sunt .i. extāt & repiunt, q̄s ipse vsus .i. experientia repperit sibi .i. ad suū cōmodū, via .i. rōne: & exercitatione, hic .i. quis plātator abscidēs plātas .i. ramos, aut virgulta, vt plātētur, de tenero corpore matrū, deposuit .i. credidit, & cōmisit sulcis .i. scrobibus. hic .i. alius, obruit .i. sepeliuit & cooperuit aruo .i. terra, q̄lis est in aruo stirpes .i. trūcos crassos cū radicibus, & sudes .i. pticas, q̄drifidas .i. in q̄tuor partes fissas, & vallos .i. palos, & stipites robore .i. trūco acuto, quō salices in sepibus nascunt. Et aliæ syluar .i. aliæ expectāt .i. desiderāt vt pcreent arcus .i. curuaturas, seu ramos circūflexo ppaginis .i. vitis, vt pinus, citreæ aliarūq3 ex ppagine

Plātaria q̄ sint nascētiū, & expectāt plātaria .i. plātas cū radicibus, viua .i. virētia, sua terra .i. p sriā ppriā, & natiuā terrā, aut expectāt plātaria viua cū sua terra .i. velūt, vt radices trāsferant vna cū terra: in qua primū natæ sunt, Aliæ .s. arbores, nil .i. nō alicuius, nō egēt alicuius radicis, aut nil .i. nō egēt radicis, & putator .i. amputator, & decisor referēs, summū cacumē .i. virgultū ex vertice arboris, aut .i. nō dubitat .i. veret aut formidat, mādare .i. cōmittere terræ .s. ipm cacumē, vt radices iaciat, & pullulet. Quin .i. q̄netiā .q. d. & qd' plus est, radix oleagina .i. oleæ arboris, trudit .i. pullulat vbertim e ligno sicco, cui .s. inclusa est, & hoc caudicibus .i. codicibus, hoc est trūcis sectis .i. fissis, & diuisis, mirabile .i. q̄ res est mirabilis dictu .i. dū dicit, aut vt dicat. Codicē p trūco accipi notū est ex illo Iuuenalis, residēs in codice pellex: p volumine vō accipit, eo q̄ fiēt codice .i. trunco sunt multi libri .i. interiores cortices, in qbus, vt in mēbranis olim scriptitabāt, ita in codice sunt multa folia ex libro olī cōstātia Reprehēdit aūt hoc loco seruius a Beroaldo his ꝟbis.

Beroaldi expositio Dicunt a seruio hoc in loco ea: q̄ nec vera sunt, nec verisimilia nec ab vllo scriptor memorata, neq3 vergilianis ꝟsibus cōuenientia, nāq3 poeta illis ꝟsibus loqtur de insitione, q̄ leuigat talee trūcus, & aut inter corticē, lignūq3 inseri calamus, aut fisso trunco imprimit medullæ, cuius rei tota disciplina tradita est a Col. in. iij. a Ply in. xvij, a palladio pluribus in locis, & tāta est vis insitiōis, vt etiā satiuæ syluestriū radicibus inserant natura siccioribus, aptissima eni3 est insitis siccitas, vt author est Ply. Inde dictū est a poeta: Trudit si sicco radix oleagina ligno .i. olea inserit, & radices agēs viuiscit et in sicco ligno, qd' est mirabile dictu, Cato precipit inseri oleas luna sicca. Hæc ille. Ex qbus patet, q̄ nō lignū sectū pullulat, sed in ligno sicco secto inclusu3 virgultū, sed ad ordinē redeo. Et nos videmus impune .i. passim sicut quod impune fit, passim fieri solet, vertere: idest transmutare ramos alterius .i. vnius arboris .s. ramos alterius .s. arboris. & nos videmus pirū mutatā .s. in naturā per insitionē ferre mala insita .i. ramor insitor fructus a piris lōge diuersos, & nos videmus sæpe corna lapidosa .i. lapidibus, seu ossibus plena, rubescere prunis .i. terre pruna rubicūdula. Quare .i. quāobrē, q̄ .s. sua est cuiq3 natura, & naturæ seq'tur semina q̄q3 suæ. Agite, adhortādi aduerbiū, o agricolæ, discite generatim .i. p singula genera, pprios cultus .s. arbor .i. quō coli volūt, vt ferāt mites fructus: vñ seqtur, & mollite .i. molles, & mites facite fructus feros .i. syluestres, colēdo .i. p cultū. Capit aūt hoc loco colēdo actiue, apud Quintilianū

Colendo quō capiatur passiue cū dicit. Sed memoria excolēdo, sicut cætera oīa augetur) neu .i. neue terræ iaceat segnes .i. ignauæ, & inutiles nihil frugū, aut bonor fructuū ferrētes (nisi forte malis dicere, neu fructus iaceāt segnes terræ .i. in terra hoc est humi) iuuat .i. adiuuat rē agricolæ, & delectat pserere Ismara montem Thraciæ baccho .i. arbutis, vt vites baccho dicatas ferāt, & iuuat vestire taburnu3 .i. montē illum apuliæ olea cuius ferax est. Iuuat autem, idest delectat, q̄ iucundum est videre lætos fructus, aut iuuat, idest prodest, quia vtile est feraces terras cōserere.

Hos natura modos primum dedit, his genus omne
Syluarum, fruticumq; uiret, nemorumq; sacrorum.
Sunt alii, quos ipse uia sibi repperit usus.
Hic plantas tenero abscindens de corpore matrum
Deposuit sulcis, hic stirpes obruit aruo.
Quadrifidasq; sudes, & acuto robore uallos.
Syluarumq; aliæ pressos propaginis arcus
Expectant, & uiua sua plantaria terra.
Nil radicis egent aliæ summumq; putator
Haud dubitat terræ referens mandare cacumen.
Quin & caudicibus sectis (mirabile dictu)
Truditur e sicco radix oleagina ligno.
Et sæpe alterius ramos impune uidemus
Vertere in alterius, mutatamq; insita mala
Ferre pirum, & prunis lapidosa rubescere corna.
Quare agite o proprios generatim discite cultus
Agricolæ, fructusq; feros mollite colendo.
Neu segnes iaceant terræ, iuuat Ismara Baccho
Cōserere, atq; olea magnum uestire Taburnum.

SERVI. ℭ Hos natura modos pmū dedit, bene pmū, nā vt supra diximus fauor naturæ fuit et ad alios inueniēdos vsus. Cōtra naturā eni3 nil hoīu3 inuētū valeret, Via, rōne. vt Inueni germania viā Hic plātas tenero, Inter plātas & plantaria hoc interest, q̄ plātæ raptæ sunt de arboribus. Plātaria, vero, q̄ ex seminibus nata cū radicibus, e terra ppria trāsferunt, vt Et viua sua plātaria terra sulcis, fossis, vt Ausim vel tenui vitē cōmittere sulco. Hic stirpes obruit aruo, altius depōit validiores cū radicibus plātas. Quadrifidasq3 sudes, ita robustas, vt possint in q̄tuor ptes diuidi Et acuto, p acuti roboris accipimus: & bis idē dixit. Nā & valli, & sudes idē sunt. Syluarūq3 aliæ p pago præcipue vitibus cōgruit, Vñ apparet syluas cū etiā de vitibus dicere, Et viua sua plātaria terra. Et aliæ syluar expectāt plātaria cū sua terra viui .i. naturali, Vt viuoq3 sedilia saxo. Inde est mutata, ignorēt subite ne semina matrē Quin & caudicibus sectis, caudicibus posuit pro codicibus: sicut caulē p colē saurice p sorice dicimus, Fit aūt, qd' nūc dicit de oliua, & myrto, q̄rū sicci stipites secātur vsq3 ad medullā, & terra infossi ex se arbores gignūt, qd' sine dubio mirū est, Trudit vrgēte na p ereatur. E sicco ligno, ex arido. Radix oleagina Deriuatiū ab olea. Impune videmus sine dāno sit loquit de insitione, sane insitas arbores dicimus, insertas vero causas, aut tabulas. Lapidosa corna, dura, alibi Lapidosaq3 corna Dāt rami. Generatim, p singula genera, generali aūt simul omnia γενικῶς καὶ κατ' εἶδος. Segnes terræ, pigræ infœcūdæ. Et docet posse industria et loca asperrima ad fertilitate pduci. Ismara. mōtes Thraciæ. Taburnus, mōs cāpaniæ, Vestire vero īplere sigt.

PRO. ℭ Iuuat Ismara bacho cōserere, atq3 olea magnū vestire taburnū, Thracia vino fertilis, cuius natione qu. ndā appellat Ho. Alter oppidū est ismarus, qd' expugnauit Vlyxes, quum a Troia discederet, & victor vinū accepit a Marone, cuius pr Cupithus tradit, qd' Cyclopi dedit. Eius ꝗtāta vis existimat, vt vnū metrū vini viginti ēt metra sustineat aquæ, Ergo q̄tā efficax est natura in vino thraciæ, præcepit eā conferendā vitem. Taburnus mons est apuliæ regiōis: quæ fertilis est olea.

MANC. ℭ Hos natura modos. Ply. li. xvj. ca. xlvj. inquit Arbores, q̄s naturæ debeamus tribus modis nascunt, Spōte, aut semine: aut ab radice. Cura numerosior existit, sed li. ri⁹ videlibi, pricipio arboribus, &c. Syluar, sylua ab hyle. qd' est materia dicit, vel a xylon, qd' est lignū, est aūt sylua generalius nomē. Fruticum. Frutex est, qui ad iustam magnitudinē arboris nō assurgit, & statura similis est multis herbis, sed nō demoritur, neq3 arescit, vt herba, Nemorum, de nemore videto eclo. vj. Via ratione. Hinc plantas. Ply. li. xvij. ca. vij. ingt auulsisq3 arboribus stolones vixere. quo in genere, & cum parui sunt, auelluntur, partemq3 aliquam e matris quoq3 corpore auferūt, secū, hoc

Sylua qd vñ & dicā

mō plantantur punicæ coryli mali, sorbi. sici. in primisq3 vites. Stirpes. Crassos trūcos cū radicib⁹. Quadrifidasq3 sudes, pticas, vel surculos

vel surculos in quattuor ptes fissas, ait.n. Theophrastus li.j. Oleas quoq;, & ficos in ultifidas demittere solét. Ply. étli.xvij.ca.vij. ait. ex eodé iuétu est surculos abscisse serere: hoc psepis cá factú sambucis, cotoneo, & rubis depactis, Mox & culturæ, vt populis, alnis, salici, q vel fuerso surculo serif. Acuto robore vallos.i.palos acutos, & surculos. Secunt.n. surculi qdrisidi & acuti. Propaginis arcus, Pinus baccha & ppagine serif. Citrea ite grano, & ppagine author Ply.li..xviij.c.vij. Tertæ mádare cacumé, vti de salice dcm est. Caudicibus. caudex vo in arbore. qd sup terra simplex assurgit, i herbis vo caulis appellaf, vt Theophrasti iterpres ondit, Radix oleagina, radix est, qd subter tellurí cohæret, Olea at Theophrasto teste li.ij. plib⁹ modis venire videf, Ná ex trunco, ramo pciso, radice, ligno, vga Impune, sine dáno. Verté, sup.le i alterius.s. ramos. Ismara, ismarus Thraciæ mons isignis oleo, & vino, teste Vibio. Taburnú t. burnus mós est Apuliæ regiois, q fertilis est oleæ, vt Prob⁹ ingt poeta li.xij.æne. meminit ét dicés, Ac veluti igéti sylua, sũmo ve taburno. Qũ duo pucrsis inimica i plia tauri, Frótib⁹ incurrunt.

Caudex qd, & qd caulis

Tuq; ades, in cœptumq; una decurre laborem.
O decus, o famæ merito pars maxima nostræ
Mecœnas, pelagoq; uolans da uela patenti.
Non ego cuncta meis amplecti uersibus opto.
Non mihi si linguæ centum sint, oraq; centum,
Ferrea uox, ades, & primi lege littoris undam.
In manibus terræ, non hic te carmine ficto.
Atq; per ambages, & longa exorsa tenebo.

SERVI.

¶ Tuq; ades, Mecœnas adesto inceptu3 fauorem omnibus libris ipẽdito. Ná vbiq; eú inuocat. O decus, o famæ, .m.p.m.n. Hora. O & præsidium, & dulce decus meũ. Pelagoq; volás da ve.p a simplici generi carminis psta fauoré. Accipiamus patens pelagus carminis facilitaté. Hoc aút carmé facile eé ipse significat dicés. In manibus terræ, hoc est in facili, & in promptu res posita est. Nó ego cuncta meis am, ver.op.i.non su3 vniuersa dicturus: nec eni3 possum, qre, & suam extenuat possibilitatem, & Mecœnatis auribus ex sui carminis breuitate bláditur Alij aliter accipiút. Cóstat mecœnaté fuisse literar̃ pitũ, & plura cóposuisse carmina Ná ét Augu. Cæs. gesta descripsit qd testaf Hora. dicens. Tuq; pedestribus dice ab historijs, plia: Cæsaris mecœnas melius, ductaq; p vias Regũ colla, minaciũ vt hoc nũc dicat. Inceptũq; vna decurre laboré, i. adesto & simul scribamus, Licet.n. q tu scribis eé cóstet ingétia meu3 aũt carmé, & breue sit, & totũ id explicare nó possim, debes tñ fauere minoribus: vt pelagoq; volans da uela patenti, sic ingenita scribe. Et primi lege litoris orani. Fane minora scribéti. Nó ego cuncta meis, Lucretij. versus, sed illi ænea vox aii, non ferrea: Primi lege litoris orá, lege nauticus sermo est, q nũc: & ad nauigandũ, & ad lectionem pót referri, Nam hoc dixit, fauero principio: vel humilitati carminis mei. In manibus terræ .i. in facili, & in próptu est terrar̃ descriptio, quod περίγειον græci, dicút. Non hic te, idest simpliciter vniuersa describam neq; vt in æneí.

Mecœnas litteraz peritus

¶ Tuq; ades. Quem primo volumine duntaxat nũcupauit dicés, quo sydere terras. Vertere mecœnas: & hic inuocat mecœnatem non vt numen, sed vt amicum nummis. Inuocat aute3 quia supra vires videtur arborum naturas exequi, quo circa dixerat prius, generatim discite cultus agricolæ, & ne temere ré tantá conatus culparef, dicit, non ego cuncta meis amplecti versibus opto. Ne tamen breuitati desit vtilitas, dicit se recisurum superflua, hoc modo. Non hic te carmine ficto, Atq; p ambages, & longa exorsa tenebo. Tum icipit docere de arboribus sponte nascentibus, vt in sequenti particula videbim⁹.

ASCEÑ.

¶ Ordo autem in particula est. Tuq;, idest, & tu hoc est etia3 tu non solũ augustus, o mecœnas decus, idest ornamentu3 scilicet meum, & merito.s. tuo pars maxia nostræ famæ ades.i. adsis cũ fauore tuo, & decurre mecũ laborem inceptum.i. adiuua me inceptũ opus ad finem celerius pducere, & tu volás s. mecum, idest celerem operam nauás, da pelago patenti.i.p metaphram materiæ expositæ. vela.i. secundũ processum, & auxilium, sicut naues velis celerius prouehunf, q remis ductaxat. Ego nó opto amplecti.i prosequi meis versibus.i. carminibus cuncta s. ad arbores pertinentia. Non.s. optaré amplecti cuncta, aut nó possem exeq cuncta, si.i. tametsi linguæ sint mihi cétũ, & vox ferrea.i. infrangibilis, & firmissima (Lucre. tamé dixit ærea) ades inquá, & lege orá.i. extremitaté, primi litoris.i. proximá primo litori regionem (perstat in metaphora sumpta a nautis ab eo, vbi dixit, pelagoq3 volans da vela paten. Nam q egregie laborát: dicunt nauare, quasi nauibus, quibus commode, & abunde multa ad portu3 peruehũtur: id agant, nó minoribus vehiculis. lege ergo orá primi litoris mecum i. statim a principio ingredere mecum hoc patés pelagus in tam vastá, atq; amplá de arboribus creandis materiam, q non penitus percurremus, sed generatim capita dicemus. ita vt in primo litore semp versari videamur (Lege in quá orá, in manibus i. sinu, & complexu terræ, hoc est nó pfundá naturalium rerum scrutationem, sed facilem, & apertam tradémus: vnde ego nó tenebo, idest immorabor, & suspensum faciam te hic, i. in hac materia carmine ficto, idest figmentis poeticis exornato,

Ordo

Nauare quid sit

nato: atq; nõ tenebo te hic p ambages .i. verborũ circuitus & inuolucra, hoc est p dubias sentẽtias, & p lõga exorsa .i. exordia & p lõgas insinuatiões, qbus i causa honesta v nnõ decet boré .i. auxiliare mihi tuo ingenio. Patenti pela .i. patẽti & amplæ materiæ. Vela studium, & auxiliũ. Volans, citus, & festinus in antiqs textibus, & volans, & volens legit, vtrunq; cõuenit. Non mihi, si non optai ẽ amplecti cũcta inqt, si centũ: &c Ferrea vox firma, indeficiẽs. Et pmi le. lit. o. nauigs extremitatẽ p'imilitozis .i. p'me, p'obuiua voluminis tuo mihi ingenio, ac studio faue Per ambages, verborũ circuitus. Longa exorsa, longa exordia, vnde statim ad narrationem conuertuur.

in æneid, alıqbus figmẽtis, aut vllis vtar ambagibus. Lõga aũt exorsa dicit p'œmia longe repetita, quæ constat esse vitiosa. ¶ Tuq; ades p'mo volumine Au. Cæ. inuocauit. hic vo mœcenatẽ, cui & totum opus dedicat. Inceptumq; vna decurre la- MAN.

Sponte sua, quæ se tollunt in luminis auras.
Infœcunda quidem, sed læta, & fortia surgunt.
Quippe solo natura subest, tamen hæc quoq; si quis
Inserat, aut scrobibus mandet mutata subactis.
Exuerint syluestrem animum, cultuq; frequenti
In quascunq; uoces artes, haud tarda sequentur.
Necnon & sterilis quæ stirpibus exit ab imis.
Hoc faciet, uacuos si sit digesta per agros:
Nunc altæ frondes, & rami matris opacant.
Crescentiq; adimunt fœtus, uruntq; ferentem.
Nam quæ seminibus iactis se sustulit arbos.
Tarda uenit, seris factura nepotibus umbram.
Pomaq; degenerant succos oblita priores.
Et turpeis auibus predam fert uua racemos.
Scilicet omnibus est labor impendendus, & omnes
Cogendæ in sulcum, ac multa mercede domandæ.
Sed truncis oleæ melius, propagine uites
Respondent, solido Paphiæ de robore myrtus.
Plantis & duræ coryli nascuntur, & ingens
Fraxinus, Herculeæq; arbos umbrosa coronæ.
Chaoniiq; patris glandes, etiam ardua palma
Nascitur, & casus abies uisura marinos.

ASCEN. Aesopi dictum

¶ Spõte sua: &c. Incipit ergo narrare, & p'mo de spõte .i. sine semine, & radice nascẽtibus dicẽs eas robora læta .i. pulchra & p'cera hre, cuius rei cãs interrogat' æsopus. At q vz herbæ, & arbores naturæ pulchriores sint satiuis, respõdit has a matre, illas ab aliena educari. vñ maro. h dic, qppe solo nã subest. Inest enĩ inqt sua cuiq; vis, atq; nãlis potẽtia: quã amittũt, q illinc trãsferunt alio. Verũtñ si trãsferant, miiores siũt: & fructus, si quos ferũt insitiores edẽt, q̃ si dõmita luxuriãtis naæ ferocitate Simile quoq; iudiciũ cẽset de ijs, q ex radicibus pullulãt, vt ex ordie textus patebit q talis est. Ea: sup. q tollũt .i. erigũt se sua spõte, .i. spõtãea nã nullo cogẽte, nec serẽte nec plãtãte sine semine, & radice i auras lumis, .i. in aera, h ẽ in sublime, surgũt qdẽ

Ordo

infœcũda .i. sterili aut fœcũditatẽ ipediẽtia, aut inutes, & inutiles fructus, quãtum ad esũ fere afferẽtia sed surgũt læta .i. in bona habitudine, h est pulchra, & nitida, sicut sunt feræ, aialia læte viuẽtia, & oĩa sui aspectu lætitiã nobis afferẽtia & fortia .i. robusta, hoc est sũt sterilia qdẽ, sed fortia. & pulchra, & ita materiã vtilẽ præstẽt, nõ fructũ, iõ aũt læta, & fortia surgũt: qppe .i. q certe nã .i. nãlis vis pducendi, subest .i. occulte inest solo .i. terræ naturæ, tñ si qs inserat, i. p insitionẽ in aliũ trũcũ trãsferat, aut mãdet .i. cõmittat ea scrobibus .i. fossis sbactis .i. aptis ipsa mutata .i. qñ mutata fuerit, & exuerit tu animũ syluestrẽ, aut ipa exuerint animũ .i. nãz syluestrẽ, iã mutata .s. ad minorẽ nãz, & ipsa sequent haud tarda .i. nõ cũctãtia, nec imorãtia: at repugnãtia: frequẽti cultu .i. p frequẽtẽ cũltũ in quascũq; artes voces .i. vocaueris ea. Necnõ, id est ẽt, sup. arbor sterilis .i. ifœcũda, q exit .i. pullulat ab imis stirpibus .i. radicibus faciet hoc .i. exuet syluestrẽ animũ, & seqtur in quascũq; voces artes, frequẽti cultu, & id qdẽ: si sit digesta .i. domita: & mũsficat a p agros vacuos .i. apcos, & soli expositos, vt a sole coquat. Nã frondes altæ, & rami m'ris opacãt .s. vmbra. nũc .s. in sylue stãte. & adimũt .i. ipediũt, ipsi crescẽti fœtus .i. fructus, & vrũt .i. opp'mũt & macerãt, ferẽtẽ .i. ferre parẽtẽ, & flores emittẽtẽ. Nã arbos quæ sustulit' .i. sursũ tulit, i erexit, & extulit se ex seminib' iactis, vt q̃reus venit .i. crescit tarda factura vmbrã nepotib' seris .i. diu postea venietibus, hoc est diu est anq largos fructus hẽat, & diutius anq̃ alias arbores, aut ex fructu, aut ex radice sua creet, qbus vmbrã faciat, Et poma degenerãt .i. generositatẽ, seu nobilitatẽ, virtutẽq; suã amittũt, oblita priores succos .i. p inũbrationẽ, aut diuturnũ in vno loco sitũ. & p longam ppagationẽ fiunt poma minora, & deteriora, q̃ in prima plantatione, aut insitione fuerãt Et vua .s. neglecta: & syluestris fert auibus prædã. videlicet turpeis racemos, quos homies colligere refugiũt. Scilicet .i. scire licet, cur id fiat, quia labor est impẽdẽdus omnibus .s. arboribus. vnde fructũ bonũ experães, & oẽs .s. arbores, cogendæ, sup. sunt in sulcũ .i. lirã, & ordinẽ interuallo signato per vomerẽ, & domandæ sunt multa mercede .i. fœnore & lucro. qd' domãti eas obuenerit. Sed oleæ .i. arbores oliuæ resp'dẽt melius, scilicet votis nostris truncis .i. melius nascunt e trũcio: & vites respõdent melius: scilicet desiderio nostro: p'opagine .i. per ppaginem .i. palmitẽ propagatẽ (Sane p pago p pgenie p'ma corripit, quã pro vite pducit (Myrtus paphiæ .i. veneri paphiæ .i. cypriæ, dedicatæ, aut q iuxta paphum p'urimæ nascunt. nascunt de solido robore .i. nõ de ramali, aut surculo. & coryli e duræ .i. nõ satis duræ aut & duræ .s. in fructu, sed plures e duræ legũtu .i. extra duriciem positæ, h est fragiles nascun plantis, & fraxinus arbor illa ingens, idest valde magna nascit .s. plãtis & arbos vmbrosa herculeæ coronæ .i. populus, e cuius frondibus hercules sibi coronã cõseruit & glandes patris Chaonij, idest epyrotici, videlicet iouis: hoc est iglãdes nascuntur etiã plantis & palma ardua nascitur ẽt plantis, & abies .i. arbor: vnde fere naues texuntur potissimũ ex ea, q in montibus nascit (nã est palustris etiã mollior) visura casu & marinos .i. pericula, & naufragia in mari, nascit plantis, posset fortassis cõstrui vt sit coryli duræ in fructu videlicet, nascunt e plãtis, & ita de alijs repeterẽt e præpositiõ, sed dura esset postpositio plantis e vbi posset dicere plantis: stante v'su. Quo circa consultius Mancinellum sequeris.

Propago cuius situatio sit

¶ Spõte sua, ad illud qd omiserat redit: & exeqtur qualitatẽ triũ generũ, q supra memorauit, arborũ .s. spõte natarũ pcreatarũ ex semie, & earũ q ĕ radicib' pullulãt. Infœcũda fœtu carẽtia, & p trãsitũ rẽ physice tãgit. Nã semẽ salicis esuz dr ifœcũditatẽ mulieribus gignere. læta, & fortia, q̃si in hoc ipsis arboribus genus sit fœcũditatis. Quippe solo natura subest, q vt supra diximus: naliter rerũ oĩuz mr est terra: vniuersa itra se pinnet se uina. hic est. Quippe solo nã subest, nã .n. dicta ab eo, q nasci aliqd faciat, Mire aũt ait subest .i. inest latẽter nã nõ apparet. Vñ epicurei dicũt nihil eẽ, qd nõ hẽat originẽ sui nã h ẽ gigni de nihilo, de nihil i nihilũ nil posse reuerti, Scrobib' mãder mutatas sbactis. nos scrobes genere dicimus masculino. lz Lucanus dixerit cõtra artẽ Exigua posuit scrobe. Syluestrẽ aium, nalem aspitatẽ, & infœcũditatẽ. Voces artes: fœcũditates ex arte venietes, Hoc faciet .i. erit fœcunda, si fuerit ide trãslata, Vrũtq; ferẽtẽ. q ferre põt, si ei ũbra nõ noceat. Pomaq; degenerãt uñ degenerãt i peius vertũtur, alias in melius, poma aũt arborũ ex semie pcreatarũ dicit, quas cõstat nisi insitæ, aut trãslatæ fuerint, nõ rñdere qualitati seminis sui. fert vua racemos Vuã p vite posuit .i. fructũ p arbore, Sane racem' botryõis ẽ ps, & botryo græcũ ẽ & sic vuã p vite posuit. sic Hor. p vino, nã ait Cæcubũ, & plo domitã caleno, tu bibes vuã Cogẽdæ i sulcũ, i ordinẽ cõponẽdæ, aut certe arãdæ. Multa mercede. Multo labore a seqnte qd pcedit, itellige. Sz trũcis oleæ: Quia supra ait. Trudit e sicco radix. Etiã redit ad eos modos, quos inuenit idustria Dicẽdo ãt melius. oñdit ẽt alias arbores posse ex trũcis pcreari. Sane olea ẽ arbor ipsa. vñ deriuatũ est oleũ. Oliua vero fructus ipse, vñ est oliuũ. Legimus tñ & oliuã de arbore. Vt incumbes tereti damõ sic cœpit oliuæ. solido paphiæ, sic & olea. Paphiæ aũt venereæ a papho isula, in qua venus colit. veneri ãt myrtus est cõsecrata Vel q hæc arbor gaudet litoribus, & venus de mari dr pcreata, vl q vt medico p indicãt libri, hæc arbor apta ẽ mulierũ necessitatibus plurimis. Plãtis, & duræ coryli nascunt, Duras dixit, nõ ad lignũ, sz ad fructũ ipaz referẽs. Alij e duræ legũt q̃si nõ duræ, vt paulo post, Enodes trũci .i. sine nodis, vt mõ e minuẽtis: nõ augẽtis hẽat sigtionẽ. Sãe coryli ppe dicũt Nã auellanæ ab auellão cãpaniæ oppido, vbi abũdãt, nominatæ sunt. Herculeæ, ipe alibi, herculea bicolor cum populus vmbra, Chaõiiq; p'ris: Iouis epyrotici. Ardua palma aut alta, aut ad quã diffic le puenit. Casus abies visura marinos. Est enim abietis species apta nauibus, quam supinum vulgo vocanr.

SERVI.

Natura vñ dicta

Scrobes quõ flectatur

Racem' quid sit

Olea qd & qd oliua

¶ Solido paphiæ de robore myrtus, insula est cypros tota veneri sacrata, in qua est oppidum paphos, a quo paphiã myrtũ appellauit arbusculã, quæ veneris tutelæ est subiecta. Herculeæ, q arbos .u. c. populus, q herculis tutelæ existimet subiecta, testatur

tur in Aeneide Verg. dicens Dixerat herculea bicolor, quum populus vmbra, Velauitq; comas: folijsq; innexa pependit.

MANC. ¶ In fœcũda sterilia, Læta, ampla. Solo natura subest, de natura, & terræ seminibus videto eclo. vi. & li. i. Geor. ibi, sposuit natura locis. & ibi latius. Quiq; nouas alius nõnullo semine fruges. Mutata, Ply. li. xvij. c. viij. ingt ante oia igif in simile trãsferri terrã, aut meliorẽ opz. Præfodere scrobes. ante si fieri posset, tãto donec pingui cespite obducant. Magnũ, ante annũ fieri iubet vt solẽ, pluuiasq; cõbibãt. Arborẽ nec minorẽ bimã, nec maiorẽ trima trãsferri qdã peipiũt. Alij cũ annũ ipleat, plerisq; id demũ cauẽt: vt plaga deputati cacuminis meridiẽ specter. Subactis .i. versatis, excultis, & effossis. Cultuq; frequẽti, Ply. li. xvij. c. glt. ait. atq; in totũ ois cura fertilitatẽ adijcit, fertilitas senectã. Ferẽtẽ. i. fœtus, Tarda venit. nisi. s. digesta fuerit p vacuos agros & poma in peius vertentur, Vua vitis ipsa, nisi e seminario fuerit trãsposita, turpes racemos pducit. Satiões. n. vitiũ duo gña vi scribit. Col. li. iij. c. xiiij. malleoli, vel viuiradicis, qđ vtrũq; ab agricolis vsurpatur, & i punicijs, magis malleoli, neq; . n. seminarijs studẽt, nec vsus hñt faciẽdæ viuiradicis. Trũcis oleæ. de hoc lege Catonẽ titu. xlv. Propagine vi. de hoc videto Col. li. iij. cap. vij. Myrtus Theophrastus li. ij. ingt, q myrtus, & ligno, & ramo pucnit. Ply. li. xvij. c. xvi. scri. q ramo serunt, & punica pali laxato prius meatu. itẽ myrtus. Capite vero. vij. atq; myrti genera oia in cãpania baccis serunt Romæ propagine Tarẽtina. Paphyæ myrtus. paphos cypri vrbs, portum habebat, & tẽpla optime structa Stra. li. xv. auctor est. Ply. vero li. ij. ait, q celebre phanũ hẽt veneri paphos: in cuius quadã areã nõ pluit. Paphiæ ergo venereæ. Eduræ coryli, nõ duræ fragiles. De corylis plura in Tityro, herculeæq; arbos vin. co. i. populus Herculeis tutelæ. subiecta, q vt aiũt ad iferos accedẽs populea frõde se coronauit, Chaoniiq; patris. i. Iouis Dodonæi, vide latius lib. i. Geor. ibi. Chaoniãq; pigui, &c. Palma, de hac videto li. i. Geo. palmas epiros equar. Abies, Ply. li. xvi. c. xvi. scri. abietẽ expetitã nauigijs, sitũq; habere in excelso montiũ. ceu maria fugerit, idẽ Ply. li. xvi. ca. xl. ait, q abies admirationis pcipuæ visa in naui q ex ægypto. Cay pncipis iussu, Obeliscũ in vaticano circo statutũ, quatuorq; truncos lapidis eiusdẽ ad sustinẽdũ eũ abduxit, Qua naue nihil admirabili⁹ visũ in mari certũ ẽ, Lõgitudo spaciũ obtinuit magna ex pte, ostiẽsis portus latere leuo, quæ arboris crassitudo qttuor hominũ vlnas complectẽtiũ implebat.

Inseritur uero ex fœtu nucis arbutus horrida,
Et steriles platani malos gessere ualentes.
Castaneæ fagus, ornusq; incanuit albo
Flore piri, glandemq; sues fregere sub ulmis
Nec modus, inserere, atq; oculos imponere. simplex.
Nam qua se medio trudunt de cortice gemmæ,
Et tenues rumpunt tunicas, angustus in ipso
Fit nodo sinus, huc aliena ex arbore germen
Includunt, udoq; docent inolescere libro.
Aut rursum enodes trunci resecantur, & alte
Finditur in solidum cuneis uia, deinde feraces
Plantæ immittũtur, nec longum tempus, & ingens
Exijt ad cœlum ramis felicibus arbos.
Miraturq; nouas frondes, & non sua poma.

SERVI. Insitio duplex. ¶ Et fœtu arbutus horrida. Versus dactylicus. Nam male quidam horrẽs legũt: Horrida aũt hispida. Et iã trãsit ad isitionẽ q duplex est. Nã aut isitio dr cũ in fisso trũco surculus fœcũdæ arboris sterili iserit, aut oculorũ ipositio, cũ iciso cortice libro alienæ arboris germẽ iserimus. Et steriles platãi malos gessere valẽtes, dic qd in quã arborẽ debeamus iserere: in arbuto nucẽ: in platano maluz, in orno pyrũ, sz castaneæ phagos eget expõne, nõ. n. in castanea fertili ifœcũda phagus iserit, vnde aut hypallage est, vt sit castaneæ phagos p phagi castaneas gessere, aut est mutãda distictio, vt sit. Et steriles platãi malos gessere valẽtes castaneæ, hoc est ifœcũdæ arbores platani fortes ramos castaneæ portauerũt phagos, ornusq; icanuit albo flore piri. Scđm quã distictionẽ phagos licet breuis sit, gos finalitatis tñ rõne pducit, Phagos. n. icipit eẽ noiatiuus casus græcus singularis, nã pluralis nr ẽ actũs, alij neutrũ pbãt & ita accipiũt castaneæ flore phagos icanuit, piri flores ornus incanuit vt sit phagos noiatiuus sit græcus. Nec modus inse. aut nõ est simplex, & fortuita rõ, sed ea, q igẽti labore colligit, aut hoc dicit, nõ est idẽ iserere, qđ & oculos iponere, quarũ rerũ discretionẽ hoc loco memorat, sicut nos diximus supra. Trudũt ppellunt eijciunt. Tunicas. i. libros arboris iteriores: Huc, ex aliena, qz ait ex aliena arbore, & est mutatio. ideo nõ ait, hic includũt, sed huc, Cice. icludunt in carcerẽ cõdẽnati, vtiq; qz illuc fuerãt aliũde deducti. Inolescere, cõcrescere σύμφυσε, aut rursum enodes trũci resecant, Rursum hic nõ habet significationem iterãdi, sed abũdat. Libro, liber dr pars corticis interior. Miraturq; est nouas frondes, & nõ sua poma, ingens phãtasia. Sane mirata estq; legendum, vt stet versus.

ASCEN. ¶ Inserit vero ex fœtu, &c. Postq̃ elocutus est de naturali arborũ procreatione. nũc loquit de artificiali, quã tamẽ natura, & inuenit, & pficit, videlicet de isitione, q tribus modis fit semine, isitu, & inoculatione. Semine quoties arbori pulueruletæ, aut putri incidit: aut iserit semẽ, qđ germinat, germinisq; radices principali trũco cõglutinant, ita ab eisdẽ radicibus postea nutriant. De insitu aũt & inoculatione Ser. disserit. qz vero nõ videtur Seruio approbabile, arborẽ sterilẽ fœcũde iseri, vt phagũ, castaneæ: nec hyppalage locus satis aptus est in medio cristylo, & reseria, malit dictionẽ phagos esse noiatiui casus singularis nũeri, vt sit ordo. Steriles platani gessere malos. i. ramos castaneæ valẽtes. i. tã validos, vt mali. i. arbores natiuæ esse possint, & phagos. i. arbor illa glãdifera, & ornus icanuit. i. albicauit albo flore piri. vel ex Mãcinellus sentit castaneæ syluestri, & pa fertilitatis esse phagos, vt glãde ferat, q suibus vtilior sit, quo mõ ordo erit. Vero p sed: arbutus. i. arbor illa horrida. i. hispida. iserit. i. recipit isitionem ex fœtu. i. surculo, aut fructu nucis. i. nux, aut surculus eius põt p isitionẽ arbuto cõglutinari, & platani arbores dictæ a latitudine foliorũ dictæ gessere malos. i. arbores pomiferas valẽtes. i. vtiles, & fertiles (mi si mauis sui pus expositum imitari) & castaneæ. s. syluestres gessere phagos. i. arbores glãdiferas in vsum porcorũ, aut ad materiam hũidam (materies. n. phagorũ cælatoribus magno vsui est. vñ in buco. Pocula ponã phagina. cælatũ diuini opus alchimedõtis. Præterea posset loq de insitione naturali, si videlicet aut auis glãdẽ phagi in castaneæ speciẽ detulerit, aut ipsa deciderit, vt poeta naturã rerũ exprimat, & nõ solum qđ agricolis cõducat) & ornus arbor illa sterilis icanuit. i. albicauit albo flore piri, & sues fregere glandem sub vlmis (ergo in glãdium vsum facta est insitio, vñ nõ nux, si phagus castaneæ isitã dicit: pfertiz illic, vbi nimia castanearũ copia) nec modus iserere. i. iserẽdi, & isitionẽ faciẽdi est simplex. i. vniformis, & vnus, & modus iponere. i. iponẽdi oculos. i. modus inoculãdi nõ est simplex. Nã q sup. pte gẽmæ. i. grossi noduli, seu germina, e qbus frõdes, & fructus exeũt, trudũt se de cortice medio

Ordo & rũpũt tenues tunicas. i. librũ, seu corticẽ iteriorẽ, eo sup. pte fit angustus sinus. i. ocul⁹. & receptaculũ i ipso, nodo & ipsi isitores icludunt huc. i. in hũc sinũ: seu oculũ, germen. i. surculũ aut virgulã. quæ qz iserit, insita dr, & docẽt. s. germẽ insitum, inolescere. i. crescere, & cõsolidari, lib. i. iteriore cortice. hudo idest humorem, & succũ intrinsecus hñte, & ita vegete, ac vesco. Aut trũci enodes. i. nullũ nodum hñtes, resecant. i. findunturrursum. i. iterũ, & via. i. rima, & aptura, findit. i. findẽdo fit alte. i. pfunde, in solidũ. i. in robur, & lignũ ipm nedũ in corticẽ, ac librũ findit: dico cuneis, q ossei pcipiunt eẽ deinde. i. post apturã, plãtæ feraces imitũt. i. iserunt, nec lõgũ tps sup. itercidit aut elapsũ ẽ, & ingẽs arbos exit ad cœlũ. i. exorta ẽ, felicibus. i. fecũdis, aut fertilibus ramis, & est mirata. s. arbor prior nouas frondes, scilicet arboris insitæ, & poma non sua, idest suæ naturæ conformia.

MAN. Platan⁹ & arbutus q̃ arbores sint ¶ Arbutus horri. versus est dactylicus. Arbut⁹ aũt arbor est fruticosa. pomũ habet simile terrestribus fungis, dr alio noie vnedo argumẽto vnũ tm̃ edẽdi, Plura. Ply. li. xv. c. xxiiij. Valẽtes, i. feraces. Platani. hæc arbor lata folia habet vt vitis, & ficus, Ply. li. xvj ca. lxxvij. legito. castaneæ phagos. s. gessere, solebat. n. castanea sylvestris ex phago iseri, q glãdeo pduceret. Ornus arbor est sterilis albo cortice. Nec modus iserere, atq; oculos iponẽ simplex. Ply li. xvij. c. xiij. docet: q semine qq; iserere nã docuit, qđ qdẽ aues in mollib⁹ arbor lectis gessẽrant & vẽtus forte inuiserat in aliq corticũ rimos. Vñ vidimus ingt cærasum in salice, platanũ in lauro, laurũ in cæraso. Rõ dõt esse duplex & pma inter corticẽ, lignũq; inseredi mox trũcũ inforare mediũ pscri: piq; medullæ calamũ vrũ imprimere, neq; . n. plures capiebat medulla subtilior, poste a truncũ leniter findere cœperũt, cuneoq; tenui fissuras custodiẽte, in rimã decisuz calamũ iserebãt, sed obsuadũ, ne fissura in nodo fiat. Certũq; est ab humeris arborũ oriẽtẽ æstiuũ spectãtibus surculos petẽdos, & e feracib⁹, & e germine nouello, nisi vetustæ arbori iserant, hi. n. robustiores eẽ debẽt, pterea, vt pgnãtes. i. germinatõe turgẽtes & qs pereillo sperauerit anno, iserunt aũt, & fuerit, quũ id agit, vt minor altitudo in latitudinẽ se fundat: Calamus exacutis medullã, ne nudet calamus, ad corticẽ vsq; suũ depu imat, nec cortex explicet in rugas. nõ lachrymãtes calamos iseri non opz nec aridos quidẽ. Id etiam religionis seruãt, vt luna crescẽte calamus vtraq; depu imat manu, validiusq; demũ tardius ferunt,

fortius

fortius durant, nō discat nimiū rima, ne cōpressum necet. Si crassior truncus inferat iter corticē, & lignū, inseritur melius cuneo, optime osseo, ne cortice i ūpat laxato: cæterā libro dēpto, finduntur hæ solæ, & post brumā inserere aptissimus, q proximū terræ, patiatur, nodo: trūciq; ratio eminere calami sex digitorum lōgitudine non amplius debēt. Cato inseri pcepit p.r.a. ac mala p ver tū luna silēte, hoc est sicca. Præterea post meridiē, ac sine vēto austro. Et abūde arbitranf paleato luto rimā custodire duobus digitis ī stro extāte, inserif autem oleaster calamo, & inoculatione. vide ait. cap. xvij. De insitu vero, & inoculatione optime etiā Theophrastus meminit libro primo de causis plantarum. Meminit item optime Columel. libr. iij. capitulo. xxvi. Nem qua se medio Hæ arbores recipiunt talem insitionem, teste Columella, quæ humidum, succosumq; & validum librum habent, sicuti ficus, adde etiam castaneam, & oliuam, &c. Et alte finditur. Fissuram trium digitorum Col. docet.

Præterea genus haud unum nec fortibus ulmis.
Nec salici, lotoq;, nec idæis cyparissis.
Nec pingues unam in faciem nascuntur oliuæ,
Orchites, & radij, & amara Pausia baccha.
Pomaq;, & Alcinoi syluæ, nec surculus idem
Crustumijs, Syrijsq; pirus, grauibusq; Volemis.

ASCEN. ¶ Præterea. postq̄ pnotauit varios inseredi modos: ostēdit varietate eē in singulis arborum speciebus: dum inseranf, q̄ qualis, sit nō exequitur, sed ne imminutus culpeſ, præmunivit sese dicēs. Nō ego cuncta meis amplecti versibus opto: & quare agite o proprios generatim discite cultus, Agricolæ, &c. Nominat

Ordo ergo arbores, q̄ variæ īseri volūt, quas qz commentarij: satis ōscribūt. Ordinē tn̄ cōpegero, q talis est. pterea .i. pter h̄, q̄ sit diuersus inserēdi modus, gēus .s. inserēdarum arborum est haud .i. nō vnū, sed sup. diuersuz nec vlmis fortibus .i. diu durātibus, e qbus rotæ fieri solēt, nec salici nec loto, nec cyparyssis idæis, in idæa p̄mū nascentibus .s. vnū gēus est, nec oliuæ pingues na scunf in vnā faciē .i. spēm, aut formā .s. orchites .i. baccæ oliuæ pingues multū olei hn̄tes. & a testiculis, quorū formā hūt, denoiatæ, & radij .i. oliuæ oblōgæ, & pausia .i. oliua carnosa (q̄z, Ply. positaz vocat, sed au in o passim mutaf) amara baccha .i. hn̄s amarā baccā, & poma, sup: nō nascunf in vnā faciē: & sylvæ alcynoi .i. q̄les coluit alcinous phæacū rex h̄ est arbores pomiferæ nō nascunf in vnā faciē, nec idē surculus .i. germē, aut virgultū est piris crustumijs .i. ab illo oppido in latio denominatis & syrijs a patria sic vocatis: aut qui a subnigra sunt, & volemis, scilicet piris grauibus, idest ponderosis, & volam idest interiorem partem manus implentibus, vnde dicta, piran-

Pausia q̄ sit tur, hoc est non satis est scire diuersos insetendi modos, sed oportet nosse, quæ arbores in vlmum, quæ in salicem, quæ in loton, & q̄ in cyparissum inseri velint, Neq; id quidē satis, nam dato: q̄ vlmo noris oliuā recte inseri: nō cōtinuo q̄ libet, spēm oliuæ inseres, sed noris prius, an orchites, an radios, an posias habere velis & cui arbori conueniat. Itē si pirū habere velis, non satis est insitionem facere: sed pro volemis habēdis opus erit surculo volemi, & ita de reliquis.

SERVI. Lotos q̄ fuerit ¶ Præterea genus haud vnū Docet nūc ēt in singulis arborū speciebus eē aliquā varietatē, Lotoq;, lotos nympha q̄dā fuit, quā cū amatā priapus psequereť. illa deorum miseratiōe in arborē cōuersa est, q̄ vulgo faba syriaca dr̄ Vnā in faciē. In eandē similitudinē. Orchites, Genus oliuæ a græca etymologia sed obscœna .i. a testiculis, q ὀρχης dicif. Radij Radij oliuæ sunt ita a lōginquitate nominati. Amara pausia bacca, Oliua a pauiendo dicta .i. a tundēdo. Alter enim ex se oleū non faciet. Amara autem bacca viridi, vt alibi. Floribus, atq; apio crines ornat amaro. idest viridi, nam de pausia viridi oleum fit, vnde cōtra dicif dulce, quod nō ē viride. Pomaq;, subaudi a superioribus Non vnā nascunf in faciē. Alcinoi syluæ .i. pomiferæ arbores. Nam alcinous rex phæacum fuit, diligēs cultor hortorum. Vnde per eius syluas arbores pomiferas itelligimus, de quo Homerus ait q̄ hēret ὄγχνη ἐπ' ὄγχνῃ γηράσκει, μῆλον δ' ἐπὶ μήλῳ αὐτὰρ ἐπὶ σταφυλῇ σταφυλή, σῦκον δ' ἐπὶ σύκῳ Crustumijs, Crustumia pira sunt ex parte rubentia ab oppido crustumio nominata, Syrijsq; piris, grauibusq; volemis, syrys, idest nigris, Grauibus volemis .i. magnis. Nā & volema ab eo, q̄ volam impleant dicta sunt. Vola autem est medietas palmæ, vel pedis, vnde & inuolare dicimus.

PRO. ¶ Idæis cyparissis Cyparissum dicit cypressum: qdam dicunt a cyparisso, q in insula chia, quū hēret ceruū māsuetū, quē vnice diligebat, & errātē in syluis ignarus iaculo traiecisset media se necauit, quē qz nec cōsilio a morte, nec viribus medicinæ Apollo, q eū imoderate diligebat, reuocare poterat, cōuertit i cupressum arborē luctuosaz. Quidā putāt, vt Asclepiades ait, Boreā fuisse celtarum regē, q filiā Cyparissam amiserat, & nouū arboris huius generis primus in eius tumulo seuerit. Ob eāq; cām esse luctuosaz cupssuz. Idæas aūt cyparissos ideo dicit, q̄ copiosæ sunt in ne

more

more matris magnæ. Orchites, & radii, & amara pausia. Orchites a magnitudine appellatæ, quod similes sint testiculis, qui græce ὄρχεις dicunt. Pausia, oleæ genus est acerbæ, quam posiam vocant. Pomaque & alcinoi syluæ. Alcinoi syluas dicit, quia refert Home. eum habuisse pomarium incredibili superbia. Fuit autem rex phæacum, qui sunt in insula corcyra, & habuit ex Arete fratris sui filia Rhexenoris Nausicaam filiam, quæ Vlyssi inopi in litore opem tulit, & suo patris domum vestitum dedit.

¶ Vini, vini duo genera græci posuere. Morosas, quod sit amplior. Campestre, quod fruticosa sunt, & alia genera, ut Ply. docet lib. xvi. ca. xxx. Nec salici: videto paulo ante ibi. Et glauca canentia fronde salicta lotoque, huic magnitudo est, quæ piro, scissuræ in folio crebriores: alio quin ilicis viderentur istæ plures, eæque maxime fructibus sunt. Nascitur fructus densus in ramis myrti modo, ligno color niger ad tibiarum expenditur. Ply. li. xiii. c. xix. Idæis cyparissis cypissi duo genera, fœmina metam habet in fastigium convolutam mas spargit ex se ramos, in idæis montibus cyparissus pluria est. Ply. xvi. ca. xxxiii. Oliuæ, Oliuarum genera tria dixit. Ver. ingi. Ply. li. xv. c. iii. Orchites: & radios, & posias, posia plurimum carnis habet, orchites olei. Probus autem sic ait, Orchites a magnitudine appellatæ, quod similes sint testiculis. Orchia. n. testiculus dicitur. Pausia, oleæ genus acerbæ, quam posias vocant. In varrone item posea, & pausia legitur. Colu. li. vi. c. vi. scribit decem olearum genera in notitiam suam pervenisse. Sunt autem pausia algiana, liciniana, sergia, Nævia, culminia. Orches: Regiosa, Circites, Murtea, Ex quibus bacca iucundissima est pausia, speciosissima, est regia et virga, quod potius escæ, quam oleo est idonea, pausiæ tamen oleum saporis egregii, dum viride est. Orches quoque & radius melius ad escam quam in liquorem stringitur. Oleum optimum Licina dat, plurimum sergia omis olea, & maior fere ad escam, minor oleo est aptior. Alcinoi syluæ, probus ait, alcinoi syluas dicit, quia refert Homerus, eum habuisse pomarium incredibili superbia, fuit autem Rex phæacum, qui sunt in insula corcyra, Ply. nec sen. li. xix. c. vii. & antiquitas nihil prius mirata est, quam & hesperidum hortos, ac regum adonis, & Alcinoi, Crustumiis, syriisque piris: grauibusque volemus, Ply. li. xv. c. xv. de piris inquit, Cunctis autem crustumia gratissima, proxima phalerno a potu, quoniam tanta vis succi abundat. Lactea hæc vocantur in iis, quæ alii colore nigro donantur syriæ propterea dixit volema Vir. a Catone sumpta: & quæ sementina, & mustea nominat. Crustumiis, Ply. li. iii. de italia loquens ait. Volaterrani cognomine Hetrusci Volsinienses in eadem parte oppidorum veterum nomine retinent agri crustumini. Calatranus, idem et tertio cap. vi. scribit crustumium fuisse in Latio oppidum.

PRO. Cyparissus qui fuerit. Orchites unde dictæ. MAN. Cyparissi genera duo. Alcinous qui fuerit.

Non eadem arboribus pendet uindemia nostris.
Quam Methymnæo carpit de palmite Lesbos.
Sunt thasiæ uites, sunt & Mareotides albæ.
Pinguibus hæ terris habiles, leuioribus illæ.
Et Passo Psithia utilior, tenuisque Lageos
Tentatura pedes olim, uincturaque linguam.
Purpureæ, Preciæque & quo te carmine dicam
Rhetica? ne cællis ideo contende Falernis.
Sunt & Amynææ uites, firmissima uina.
Tmolus & assurgit quibus, & rex ipse Phaneus.
Argitisque minor, cui non certauerit ulla,
Aut tantum fluere, aut totidem durare per annos.
Non ego te mensis, & diis accepta secundis
Transierim Rhodia, & tumidis Bumasthe racemis.
Sed neque quam multæ species, nec nomina quæ sint
Est numerus, neque enim numero comprehendere refert.
Quem qui scire uelit, Libyci uelit æquoris idem
Discere, quam multæ Zephyro turbentur arenæ.
Aut ubi nauigiis uiolentior incidit Eurus
Nosse quot ionii ueniant ad littora fluctus,

SERVI. Lesbos ubi loco sunt

¶ Non eadem arboribus pendet vindemia nostris. i. vites quoque diversæ sunt nostris atque italicis. Et bene pendet dixit. Nulla. n. vitis in italia est, quæ non pendeat. Methymnæo carpit de palmite Lesbos, lesbos, insula est in ægyptio mari, cuius civitas est methymna habens speciosissimum vinum. Thasiæ vites a thaso insula nominatæ. Mareotides albæ ægyptiæ, Mareotia. n. pars est ægypti. Et dicendo albæ, ostendit et esse purpureas, vel alterius coloris. Pinguibus hæ ter. ha. pinguibus Thessaliæ leuioribus in areotides mutuo ordinem positum legimur, cum apte aliquid non commemoratur. Passo psythia utilior. Bene utilior: ut ostendat et de alia uva posse passum fieri. Sed melius de psythia. Passum autem dicitur a patiendo, nam mustum decoquitur, & inde fit passum, hic defrutum dicimus, quod defraudetur, & quasi fraudem patiatur Tenuisque lageos. lageos est: quam latine leporaria dicitur. Tenuis autem penetrabilis, quod cito descendit in venas. Tentatura pedes Teren. Neque pes, neque mens suum satis officium facit. Olim, adverbium est cuiuslibet temporis. Purpureæ: purpurei coloris. Preciæque. Hæ cito maturescunt, unde & preciæ dictæ sunt, quasi precoquæ, quod ante alias coquntur. Quo te carmine dicam, Rhætica. Hanc uvam Cato præcipue laudat in libris, quos scripsit ad filium sed Catullus eam vituperat, & dicit nulli rei esse aptam, miraturque, cur eam laudaverit Cato. Sciens sed utrumque Verg. medium tenuit, dicens, quo te carmine dicam: rhætica. Nec cællis ideo contende phalernis. i. licet sis a Catone laudata, tamen vino te campano præferre non debes. cællis autem apothecis dicit. Nam cællas vinarias dicimus. Et phalernus mons est campaniæ, in quo optima vina nascuntur. Sunt & amineæ vites firmissima vina, Amineum vinum dictum est, quasi sine minio, i. rubore, nam album est. Sane amineæ dici versus probat, quod stare non potest si aminium dixerimus. Tmolus assurgit, duplex est hoc loco expositio. Nam alii volunt sine dubio in subauditione esse posita, quod apte dicere non possumus, vi sit quibus vinis assurgit. i. cedit & Tmolus, & phaneus, quod si apte dicatur, est utrumque vitiosum, nam vinis de græco traxit, nam οἴνους Dant Pleraque autem subaudiri, quod apte dicere non possumus, & ipse alibi docet dicens de Alecto. Nec dextræ erranti Deus abfuit, Quod penitus dicere

¶ Non eadem arboribus, &c. Nunc vitibus quoque varietatem esse ostendit, earumque varias species enumerat dicens. Non eadem. i. illa ipsa vindemia. i. non eadem vitis vindemianda pendet nostris. i. italicis (loquitur. n. de Italicis arboribus, quibus. s. maritantur, vites non eadem dico) quam lesbos. i. vindemiator lesbius carpit. i. carptam aufert de palmite methymnæo. i. iuxta methymnam Lesbi civitatem crescente. vites thasiæ a thaso insula maris ægei olim et vel etria dicta denominatæ sunt sup. sed non eædem cum iis, quæ pendent in nostris arboribus. Et sunt mareotides. s. vvæ, aut vites ægyptiacæ, albæ. s. in colore, & hæ. s. thasiæ vites sunt habiles, idest coaptabiles terris pinguibus, quia in illis plantari volunt, & illæ. s. mareotides sunt habiles: terris leuioribus. i. pulverulentis, & psythia. s. vva utilior passo. s. faciendo (quod quomodo fiat, ex Beroaldo in Servium statim disces) sup. est & lageos. s. vva tenuis. i. subtilis tentatura. i. titubare, & vacillare factura olim pedes. s. potati, & victura. i. connexura, & impeditura linguam. s. eius qui eius vinum subtile. & penetrativum immodice biberit, & sup. sunt purpureæ s. vvæ & preciæ, quæ precoces. i. præter cæteras coctæ, & mites, sic maturæ & o rhetica, quo carmine. s. an laudatorio cum catone, an vituperativo cum catullo, dicam. i. describam te. q. d. id dubito, nec contende, ideo quia. s. laudaris a catone, cællis. s. vinariis, phalernicis in quibus sunt vina phalerna, a phalerno monte campaniæ, italicæ ubi nascuntur, denominata Et sunt vites aminææ a regione potiusquam a colore, sic dictæ, appositione, firmissima vina, quibus. s. vitibus (nam vinis non utimur) Tmolus mons ille lydiæ. Sed nestor Tmolius legit hoc loco, præter aliorum morem, dicitque errorem sermanum secutus ciliciæ montem esse. Est præterea controversia de significatione huius verbi assurgit. Nam Mancinellus ita interpretatur, ut sit iactet se, vel elevatur, & crescit. Altior. n. (inquit) mons ipse videtur vitibus adultis. Ser. autem exponit assurgit. i. cedit, & reverentiam facit. in cuius sententiam libenter eo, non tamen quod ita legi apud Iuuenalem. Si iuvenis vetulo non assurrexerit, &c. quam quod uberior sit sententia, & maior ornatus. Nam laudem aminearum vitium dicit, quod Tmolus & phaneus assurgunt. i. tanquam melioribus reverentiam præbent. Quin si a loco dicuntur aminææ, non accumulantur eis Tmolus, & phaneus. Ornatius autem mirus est in vocabulo rex. Magnæ. n. dignitatis sunt, quibus rex assurgit. i. reverentiam præbet, non quibus altior fit, Itaque haud dubie poetæ mens est vites amineas præstantiores esse iis, quæ in Tmolo, & phaneo crescunt: Ordo igitur est, quibus. s. vitibus Tmolus mons ille lydiæ assurgit. i. assurgendo reverentiam facit. tanquam melioribus, & quibus ipse phaneus, portus. s. chiæ insulæ a rege denominatus in chio autem sunt optima vina, optima autem quæque solent in portum deferri, ut vendantur, per portum ergo omnia vina illius insulæ intelligit. Et est argitis. s. vva candida minor. s. in mole, & extensione: sed quia acinos modicos habet, & pelliculam tenuem, sucum vero subtilem dicit, cui. i. cum qua ulla. s. alia vva non certaverit. i. contenderit, aut fluere tantum. i. in fluxu tanto, hoc est in reddendo tanto vino, aut durare. i. in durando per totidem annos, reddit quod plurimum vini, quod diutissime conservari potest. Et o rhodia. s. vva aut vitis a rhodo insula lyciæ dicta, accepta. i. grata diis. s. in sacrificiis, & secundis mensis, quando. s. bellaria, & dulciora vina exponebantur, ego non transierim. i. silentio præterierim, hoc est prætermisisse velim te, & o bumasthe vva dicta a bovis mamma, tumidis. i. amplis, & inflatis racemis, ego non transierim te. i. sine tui mentione. Quia vero harum mentionem facit, nec culpetur aliarum non meminisse dicit, Sed neque refert. i. interest, aut ad rem facit scire, quam multæ sint species. s. vitium, nec quæ sint nomina. s. earum, Est numerus s. vitium, neque refert comprehendere, sup. eas numero, quem. s. numerum qui velit scire, idem velit discere. i. tamen dem præceperit, ac si velit discere, quam multæ arenæ litoris libyci turbantur zephyro. i. vento illo ab occidente flante, aut idem velit nosse. i. novisse, & scire, seu cognoscere

ASCEN. Phalernum unde dictum. Ordo

gnoscere, quot Ionii fluctus, aut quot fluctus .i. procellæ, Ionii .s. maris, veniant .i. appellant ad litora: vbi .i. quando eurus ventus ille ab oriente flans, incidit violentior .i. valde impetuosus, & violentior solito: incidit dico nauigiis .i. in nauigia, quoniam scire vt difficillimum, ita minime vtile foret, quocirca dehortatur a numero vitium comprehendendo.

cere nõ possumus, cum alecto fœmininum sit, & Salu. q ait. Quia sertorio triplices insidiæ p idoneos saltus positæ erant. Prima: & subaudiendum reliquit insidia: qd' penitus dicere nõ possum⁹ Alii aũt ad superiora referunt, Vt quibus nõ ad vina referatur: sed ad vites vt sit. quibus vitibus cedit Tmolus, & phaneus mõtes vitibus insignes, & est figura, qualis illa in æne. Me puer Ascanius, capitisque iniuria cari, Quem regno Hesperiæ fraudo .s. ascanium, Nõ quẽ caput. Tmolus aũt mons est Ciliciæ, & phaneus mons in promontorio Chii. dictus a phaneo rege, assurgit vero cedit, figurate. Qd' tractum est a sedentibus: qui in honore alicuius surgere consueuerunt. Et rex ipse phaneus: de Lucillo tractum est, q sic ait χ[illegible] ... Argitisque minor, quantum ad spem solam pertinet. Et mensis accepta secundis pomorum .s. Bumasthe, vua in mammæ bouis similitudinem. Quam multæ species. Sed n. Verg. apud diuersos lecta esse innumera vitium genera, quibus Offensus ait: Colligere tanta vitium genera, nec vtile est, nec possibile. Qui n. conatur vniuersa cognoscere, vult et impossibilia scire, vt harenarum, vel fluctuum numerum.

Tmolus & phanæus q & vbi

PRO.

¶ Nõ eadem arboribus pendet vindemia nostris q m. e. d. p. l Lesbos est insula asiæ in sinu ægeo conspicua throadi, & thraciæ a lesbe filio Macharis appellata, in qua est oppidum, qd' appellatur methymna. Ex qua fuit Arion citharœdus, palmitem, significat vitem. Sunt thasiæ vites .s. e. m. a. a thaso dicta insula, vnde thasias, Mareotidas: ægyptiacas intelligimus a palude mareotide, quæ est in ægypto psythiæ genus vitis, & lagæos & preciæ, & purpureæ, argites aũt dicta est a candore. Tmolus assurgit: quibus, & rex ipse phaneus, Tmolum vult intelligi lydiæ mõtem oino fertilem, Phaneum portum vult esse insulæ chiæ, & significari inde chium amineum. Rhodia & bumasthos, genera sunt vuarum. Rhodia, a loco dicta. Bumasthos, quia imitetur papillas vaccæ, Ionius fluctus, dicitur adriatici maris, qd' ionium est ab ione dictum.

MANC.

¶ Arboribus nostris .i. italicis vitibus. Ply. enim li. xiiii. c. ii. ait vites iure apud priscos magnitudine quoque inter arbores numerabantur. Iouis simulachrum in vrbe populonia ex vna conspicimus vite, tot eues incorruptum. Item Massiliæ pyma metaponti templum iunonis viteis columnis stetit: nec est ligno vlli æternior natura. Lesbos. Probus sic ait, lesbos est insula asiæ in sinu Aegeo conspicua Throadi & Thraciæ, in qua est oppidum, quod appellatur Methymna, ex quo fuit arion citharœdus. Thasiæ vites. Ply. li. xiiii. ca. iii. inquit, Dixit Verg. Thasias, & mareondas, & largas, compluresque externas, quæ nõ reperiuntur in italia. Thasos aũt insula erat libera olim Etria dicta, & idem sen. li. iii. ca. xii. Herodotus scri. quod Thasos dicta est a Thaso filio phœnicis, quæ insula est in mari ægeo. Mareotides, docet Probus, quod ægyptiacas intelligimus a mareotide palude, quæ est in ægypto. Idem quoque asserit aero & Porphirio ode. xxxvii. primi volu. iuxta quam paludem vinum optimum esse aiunt. Mareoticum appellatum. Pinguibus terris, Col. li. iii. c. i. scr. Celsum esse te optimum esse solum vitibus. Nec densum nimis nec resolutum solutoque propius, nec exile, nec lætissimum, primum tamen vberi, nec siccum, nec vliginosum, modice tamen roscidum, nec amarum, nec salsum, ne saporem vini corrumpat. Passo psythia vilior, a patientia nomen acinis datur passis, vt scri. Ply. li. xiiii. c. vero. x. ait. psythium passi genus suum saporem nõ vini referens, quo aũt pacto passum fiat late docuit Col. lib. xii. ca. xxxix. passum inquit Nonius, dicitur liquoris genus, qd' ex vua passa cogitur, alibi dixerat: passum est proprie rugosum, vel siccum. vnde & vua dicta passa est, quod sit rugis implicata, hinc Plautus ait, p vua pensilipassa, & Lucilius Rugosi, passique senes Lageos, hanc extremam scribit esse Ply. quæ nõ reperitur in Italia. Lagos aũt lepus dicitur: inde lageos leporaria dici pot. Olim, quandoque cum sit tenuis & penetrabilis. Præciæque. Ply. li. xiiii. ca. xii. inquit, præciæ duo genera magnitudine discernuntur. Dicuntur aũt præciæ, quasi præcoces: qd' ante alias maturescunt. Quo carmine, quibus laudibus. Rhetica, ante Tyberium Cæsarem inquit Ply. li. xiiii. c. ii. Rheticis prior mensa erat. Hæc aũt locis temperatis fœcundæ bonitatis copiam præstat, estque breuis, & cute oium tenuissima conferta acino, degener vino. Rheticæ aũt vites dicuntur a Rhetia regione. Ideo, quod laudanda es, & dicenda. Cellis phalernis, secunda vini nobilitas phalerno agro erat. q ager a ponte campano leua petentibus vrbanam coloniam syllanam nuper capuæ contributam incipit: author Ply. li. xiiii. c. ix. Amineæ vites. Macro. lib. iii. satur nalium de oleis, & vuis sic scribit. Sicut vuarum ista sunt genera aminea .s. ab regione. Nam aminei fuerunt, vbi nunc phalernum est, & Ply. li. xiiii. ca. iii. inquit principatus datur amineis propter firmitatem, senio quoque proficiente vtrique, quinque eius genera prima ex amineis maturescit ocissime, atque putrescit. Idem ca. v. ait. Est & nigra aminea, cui syriace nomen. de amineis aũt et plura Col. li. iii. c. ix. Tmolus, de hoc latius li. i. Geor. Croceos vt Tmolus odores. Assurgit iactat se. vel eleuatur, & crescit altior .n. mons ipse vr. vitibus adultis. Quibus, vitib⁹ .s. vnde Probus ait. Tmolum lydiæ montem amineo fertilem vult intelligi. Rex ipse phane⁹ Prob⁹ ait, quod phaneum portum vult esse insulæ Chiæ & significari inde Chium amineum, rex aũt ait quasi: vt aiunt, a phaneo Rege port⁹ ille appellat⁹ est. Argitisque minor. Prob⁹ ait. argitis dicta est a candore argetus aũt candidus dr. Rhodia vinis a loco dicta est. est .n. Rhodus in Lycia insulæ, teste Mela. & Ply. li. v. Mensis secundis. primæ mensæ carnis erat secundæ vero pomorum, quæ bellaria dicebantur. Vide Macro. li. ii. satur. sic ait. Significant aũt bellaria oe mensæ secundæ genus. Vina quoque dulciora est inuenire in comœdiis antiquiorib⁹ hoc vocabulo, dictaque e liberi bellaria. Diis eius .n. vino illis liberer libabant. Bumasthe. Ply. l. xiiii. ca. ii. ait. Tumet vom mamarum mõ Bumasthi. Componitur aũt ex bu, quod magnum quid enunciat, & masthos, quod est mamma. Est numerus. Ply. li. xiiii. c. iii. inquit genera vuarum atque vitium comprehendi numero posse vnus existimauit Democritus. cuncta sibi græciæ cognita professus. Cæteri innumera. atque infinita esse prodiderunt, Libyci æquoris. Pom. Mela inquit mare, quo africa cingitur a septentrione libycum, a meridie æthiopicum, ab occidente atlanticum dicimus, Zephyro. vide eo lib. primo. Et putreis Zephyro, &c. Ionii fluctus. Solin⁹ scribit, quod græci Thuscum mare Ionium, vel tyrrhenum. Itali inferum vocant, & Stra. li. iii. scri. Ionicum sinum partem esse eius maris, qd' adriaticum dr. Hæc ille Beroaldi aũt descriptio est. Passum fit ex sitea, aut apiana vua in sole: aut oleo feruente vsque ad consumptionem dimidiati ponderis. adusta, & in dolium cum musto iniecta. Defructum vero vinum est musto, vsque ad dimidiam partem decocto a feruendo sic dictum, quod in mellis morem in vasculo conseruari potest authore palladio, cætera in Man. aut Bero. videbis.

Passum quid sit

Præciæ vuæ dictæ

Phaneus portus vbi

Beroaldi expositio

ASCEN.

¶ Nec vero terræ: &c. Docet causam, quare non conducat nec facile sit, omnes vites nosse, quia .s. nõ omnes vbique nascuntur. Et ita, qui omnes vites italiæ norit aliarum regionum adhuc ignoret, neque eas nosse profuerit. Et quo id probet, vtitur quadam inductione aliorum terræ nascentium. Reprehenditur autem Ser. a Beroaldo in expositione illius Velleraque vt so. cuius verba, recitabuntur, ibi vnctos saltere p vtres, quia simul reprehenduntur,

Ordo

Ordo, hic est. Nec vero .i. nõ et omnia terræ possunt ferre omnia, quia salices nascuntur in fluminibus. alni nascuntur in crassis paludibus. orni steriles nascuntur in saxosis montibus. Litora sunt lætissima. idest acceptissima myrthetis .i. myrthis ipsis. denique .i. vt ad institutum redeas: bacchus .i. vitis amat colles, apertos .i. spacios, & soli expositos, taxi arbores in corsica plurimæ nascentes. amant aquilonem, & frigora, aspice orbem .i. globum terræ domitum .i. subactum. & cultum extremis cultoribus .i. vsque in extremum eius extensis (quod in Augusti gratiam dicit, per quem tunc licebat etiam extremos cultores orbis aspicere. videtur .n. commentarii sententia, vt orbis dicatur domitus cum cultoribus: hoc est vt etiam cultores domiti dicantur, vel tamen possit sensus esse, quod orbis sit domitus cultoribus. & tamen adhuc seruet naturam suam, ita vt nec omnes terræ ferre omnia possint quantumcunque domitæ & subactæ sint) & aspice domos eoas .i. orientales, arabum .i. quas arabes ad mare rubrum protentim habitant, & aspice gelonos, populos illos scythiæ pictos more .s. agathyrsorum (de quibus Manci. & sup. videbis, quia patriæ .i. terræ naturæ sunt arboribus diuisæ .i. distinctæ .i. quod sua cuique arbori sit patria. Nam sola india fert hebenum. idest lignum illud

Nec vero terræ ferre omnes omnia possunt.
Fluminibus salices, crassisque paludibus alni,
Nascuntur steriles saxosis montibus orni.
Littora myrtetis lætissima, denique apertos
Bacchus amat colles, Aquilonem, & frigora taxi.
Aspice & extremis domitum cultoribus orbem.
Eoasque domos Arabum, pictosque Gelonos.
Diuisæ arboribus patriæ, sola India nigrum
Fert hebenum, solis est thurea uirga Sabæis.
Quid tibi odorato referam sudantia ligno.
Balsamaque, & bacchas semper frondentis Achanti?
Quid nemora Aethiopum molli canentia lana?
Velleraque ut foliis depectant tenuia Seres?
Aut quos Oceano propior gerit India lucos?
Extremi sinus orbis, ubi aera uincere summum
Arboribus, haud ullæ iactu potuere sagittæ.
Et gens illa quidem sumptis non tarda pharetris.

SERVI.

¶ Nec vero terræ. aut generale est. sicut ait in primo li. Et quid quæque ferat regio. Et ad superiora pertinet: vt talis sit sensus,

Nõ prodest

non pdest nosse cuncta vitium genera, nec enim omnia pereã tur in oibus terris. Crassis paludibus lutosis naturaliter. Litora myrtetis lætissima, Locum posuit pro ipsis arboribus, sicut salictũ pro salicibus. Nã myrtetũ est locus, ipsa arbor autẽ myrtus vocat. Apertos bacchus amat colles, hic est: qđ vites amant mõtium laxiora. Aspice & extremis itinere: & extremũ orbẽ, cum suis cultoribus domitũ. Nã subaudismus cũ, & pertinẽ situm maiestatẽ Romani laudat impij, Eoasq; domos arabũ, arabia: panchaia, & sabæo; gens eadem est, apud quam thus nascit, vt solis est thurea vĩga sabæis. Itẽ, totaq; thurifetis pãchaia pinguis harenis. Plautus, arabico thure. Pictosq; gelonos. i. stigmata habentes, & sunt populi scythiæ, vt pictiq; agathyrsi, Diuisæ arboribus priæ, Regiones, vt italiã quæro patriam. Sola india nigrũ fert hebenum, atq; & in ægypto nascitur, sed indiam omnem plagam æthiopiæ accipimus, sane hæc hebenus & hoc hebenum dr, hic neutro vsus est, Lucanꝰ aũt ait Hebenus mareotica vastos. Nõ opit postes. Hebenus aũt arbor est, quæ cæsa durescit in lapidẽ. Balsamaq; vacat qs vt alibi, dixitq; & plia voce dixenũt. Sane balsamũ est ipsa arbor. Opobalsamũ succus collectus ex arbore. Nã ὀπὸς dicit succus ξύλον lignũ, vñ xylobalsamũ lignũ ipsius arboris. Probatio aũt opobalsami est, vt dicit Ply. si p sole2 feraf, & corcuptũ nõ sit manũ ferẽtis exurit. Et baccas semp frõdẽtis acbãti. Acbãtos arbor est in ægypto semp frõdẽs, vt oliua, laurus: & acbãthus dicta, quasi spinis plena. Nã spinosa est arbor. abũdat hæc etiã arbor in Cyrenaica insula. Velleraq;: vt folia. Apud indos & seres sunt qdã in arboribus vermes, q bõbices appellanf, qui in araneæ morẽ fila tenuissima deducũt. Vnde est sericũ. Nã lanã arboreã nõ possumus accipe, quæ vbiq; pereat. Oceano ppior gerit idia lucos. Hæc. n. hẽt arbores magnas, quæ est iuxta oceanũ. Hic est extremi sinus orbis. Depectãt, decerpãt, sed alij depectat legunt, quod si est seres posuit, pro ser. sicut trabes pro traba sic Lucanus. sub iuga, iam seres, iã babarus isset araxes. Nõ tarda. i. strenuissima, nã est liptotes figura.

Myrtetũ qd sit

Achãtus qd sit

ludnigrum (pro arbore aũt vitta dicitur. Hebenus mareotica &c.) Virga thurea. i. thurifera est solis sabæis populis illis i cõfinibus arabiæ. Quid. i. ad qd referam. i. recẽseam: & narrẽ tibi, & . i. pariter balsama sudãtia ligno odorato. i. odorifero, & i. simul baccas. i. fructus syluestres sparsim nascẽtes, acbãti, illius vĩguli semp frõdẽtis: Quid. i. ad quid dicam tibi nemora æthiopũ canẽtia. i. albicantia molli lana. q non multũ a lino discedit, & qd dicã, vt. i. qliter seres populi illi ad æstiuũ orientẽ ptenti, depectãt. i. decerpãt pectinibus: folijs. i. de frõdibus arbor, tenuia vellera. s. lanæ, vñ fiũt vestes sericæ tenuissimæ bõbicinis nõ dissimiles, aut qd dicã, qs lucos. i. qs arbores idia ppior. i. valde vicina, oceano. s. mari. appositõe sinus extremi orbis gerit. i. pducit, vbi. i. in quo loco, vllæ sagittæ, haud t. nõ potuere vicere. i. superare, & excedere, iactu. i. piectu ex arcu, summũ aera, ad quem. s. arbores pertingunt, & quidez, idest tamen certe, illa gens est nõ tarde, imo apprime strenua pharetris sumptis. s. ad sagittandum, qr optimi sunt sagittarij, & tamen non ita altum iacere possunt telum, vt summitatem arborum in aera extensarum attingere possent. vnde notum est mirã esse celsitudinem eo2, sed quid inquit dicam. i. plixius describam hæc quasi dicat. Id frustra fecero, cum in nostris regionibus non nascãtur. & ita perstat in causa reddenda, cur non possit comprendere vites numero.

Geloni vbi locorũ existãt

PRO. ℭ Eoasq; domos arab. p. q. gelonos sũt scythæ dicti ab Herculis filio Celono & Echidna, vt in. iiij. Herodotus refert. Hebenũ lignũ est nigrũ pciosũ. Balsamũ est liqdũ medicamẽtũ colo2 curationi necium, qđ arboribus distillat in modũ picis. Acbantus est herba spinosa, folia lata hñs, & rugosa. Quid nemora æthiopũ. m. c. l. vell. q. u f. d. t. f. Existimanf bestiolæ qdã: qs bõbycas vocãt. Quidã iudicant ex acũdinum folijs seras, veluti lanam facere, & inde fieri serica, seres aũt natio est in vltia india.

MAN. ℭ Apertos, Bacchus amat colles, Col. li. iij. c. xxi. scri. esse pprietatẽ i vinũ surculis, vt alij meridiano axe pualescãt, qr calidiores, alij septẽtrionẽ desiderẽt, qr ptristanf æstu, & qdẽ tẽperamẽto lætenf oriẽtis, vel occidẽtis: & Celsus, vt refert idez Colu. lib. iij. c. j. cẽsebat solũ viniũ eẽ, nec cãpestre, nec pceps simile m edito cãpo. Cœlũ porro, neq; niuale vinea, nec æstuosũ desiderat calido tñ potius q frigido lætaf ibribus, magisq; serenitatisꝰ offendif, & solo sicco q nimis pluuioso est amicior: pflatu modico, leniq; gaudet. Taxi, de taxo videto Ply. li. xvi. c. xxi. Aspice & extremia, Sicuti p volumine oñdit nõ qlibet regionẽ oĩa producere, eodẽ mõ hic diuersas esse arboribus prias, & hoc qr dixerat. Nec vo terræ ferre oẽs, &c. Et aptos, Bacchus amat colles, &c. Extremis domitũ cultoribus orbẽ. i. cũ extremis cultoribus. In augusti aũt laudẽ id dr, ab Augusto enim, vt scribit Euseb. indi per legatos amicitiã postulatãt. Et Hor. lib. iiij. ode. ix. ait Augusto scribẽs. Te cãtaber nõ ante amabilis, Medusq; indue, te pfugusꝰ scythes miraf. Eoas. Oriẽtales, Arabũ, arabiæ pars. vt Diony. scribit, quæ ad oriẽtem & austrum spectat, rubro alluit mari. Vtq; Solinus ait. arabia sacra iterpretatur partem eius eudæmonem Græci, nostri beatam nominauerunt, non frustra. Nã pter odores, quos ere at plurimos solã thus mittit, in eiusdẽ saltibus Myrrha puenit. Pictosq; gelonos, geloni, vt Solinus scri. populi sunt in scythia. Qui de hostiũ cutibus, & sibi indumenta faciũt, & equis suis tegmina: his ppinqui sunt agathyrsi, q vt illi coloribus se pingere psueuerunt, agathyrsi aũt vt scribit Mella, ora artusq; pingunt, vt quiq; maioribus præstãt, ita magis, vel minus, Cæterum ijsdem notis omnes, & sic vt ablui nequeant, India, vide lib. j. Georgicorum. India mi. ttebur. Hebenum. Ply. lib. xij. cap. ij. scri. q inter indiæ arborum magnitudinẽ. Verg. Hebenũ nusq alibi nasci pfessus. Herodotus eã æthiopiæ intelligere maluit, accendi eam Fabianus negat, vritur tamen odore iucundo. materia nigri splendoris, ac vel sine arte primus iucundi. Sabæis. latius ibi. molles sua thura sabæi. Balsama Ply. li. xij. ca. xxxvi. inquit. Sed omnibus odoribus pferf balsamum: vni terrarum iudeæ concessum, est autẽ arbuscula viti similior q myrto, perpetua coma. semen eius proximum gustu, colore ruffum. nec sine pingui. Ramus i ciditur vitro lapide, osse sine cultellis, ferro lædi vitalia odit: succus e plaga manat, quẽ opobalsamũ vocant: eximiæ suauitatis lignũ xylobalsamum vocatur, & coquitur in vnguentis. Pro succo ipsum substituere officinæ, præcipua autem grana lachrymæ, secunda semini, tertia cortici, minima ligno, &c. Acbanti est acbãtos hic arboris spes alibi herba, videto latius ecl. iij. Aethiopum. æthiopia ægypto cõtermina. insignes arbores non fere habet præter laniferas, p prior tamen huic natura lanæ. maiorq; folliculus granati modo mali. Ply. lib. xiij. cap. xvi. Seres, hi vt Ply. scri. li. vi. c. xvij. regionem inhabitant: q spectat æstiuũ orientẽ, & primi sunt hoium, q nascanf lanificio syluarũ nobiles pfusam aq depectẽtes frõdiũ canitiẽ. Solinus addit, q languinis tenerã subtilitate humore domant ad obsequium, & q hoc illud sericum in vsum publicum dãno seueritatis admissum: & quo ostentare potius corpora, q vestire, primo fœminis, nunc et viris psuasit luxuriæ libido.

Balsamũ qd & vbi

Media fert tristis succos, tardumq; saporem
Felicis mali, quo non præsentius ullum
Pocula si quando sæuæ infecere nouercæ.
Miscueruntq; herbas, & non innoxia uerba.
Auxilium uenit, ac membris agit atra uenena
Ipsa ingens arbos, faciemq; simillima lauro.
Et si non alium late iactaret odorem.
Laurus erat, folia haud ullis labentia uentis,
Flos apprima tenax animas, & olentia Medi
Ora fouent illo, & senibus medicantur anhelis.

SERVI. ℭ Media fert tristes succos. di sine sibylo pferẽda ẽ, græcũ. n. ẽ nomẽ. Et medis puiciaẽ. Tristes ãt amaros, vt tristesq; lupini. Tarduq; saporẽ felicis mali. apđ Medos nascif qdã arbor ferẽs mala: q medica vocãt. Quã p pipbrasis oñdit, eiꝰ supprimẽs nomẽ hãc plerĩq; citrũ volũt: qđ negat Apuleius i libris quos de arboribꝰ scripsit. Et docet lõge aliud eẽ genꝰ arboris. Tardũ ãt saporẽ dicit, vix itelligibilẽ, q illi ad caenẽ media citri referũt. nã pria, & iferior facile suũ oñdit saporẽ, Felicis mali, fz eo q dicũt citrũ fœcũdũ. Nã hæc arbor citrũ oĩ pene tpe plena

Medicum malum qd sit

ℭ Media fert. Describit plixius vnius mali virtutẽ, qđ alij citrũ: alij patrio noie medicũ malũ appellandũ putant, alij rosã lauream, de qua re Mancinelli videbis citationes. Seruius summopere contendit non esse citrum, contra Macrobius sentit, at q cum Plynio medicum malũ appellabit errare nõ poterit, nascitur. n. in media. Eius autem describendi videtur hæc rõ, vt significet multas esse arborũ species, variasq; naturas, qs italia nõ fert, Ideoq; frustra describi. q. d. quid prosit nosse, qr media fert tristes succos, &c. Ordo est. Media. s. regio a medo medeæ filio denomiata, fert succos tristes. i. amaros, & saporẽ tardũ. i. imorantẽ, & hebetantem gustuz mali. i. pomi felicis. i. salubris, quo. s. malo. vllum auxilium non venit præsentius. i. salubrius, & citius, aut melius adiuuans, sæuæ nouercæ infecere qñ. i. aliquãdo. pocula. s. priuignorũ, hoc est liberorũ, & si miscuerunt herbas. s. nõ innoxias, hoc est noxia, & verba non innoxia. imo maxime noxia, & fascinatoria, ac pro &, sup. quo vllum aliud auxilium non agit, i. expellit membris. i. a corporibus sunẽtium nõ agit dico psentius. i. citius, & melius q. i. dictum ponum venena (Dixi poetã interdum res depingere, ac syllabæ mutatione sniam innuere, vt illic, Matri longa decem tulerũt fastidia mẽses. & . iij. æneĩ. Obstupui. steterũtq; comæ, & vox faucibꝰ hæsit: i qbꝰ syllaba media preter nãz correpta vr, subitũ motũ significaf, sicut & hic pẽultia i dictiõe miscuerũt, q cũ longa

ASCEN.

Ordo.

Media pter nam cur corripiatur

lõga sit tñ corripit forte, vt subitã nouercæ ad facinus accéctione depigat, atq; mali dexteritate in medẽdo. Nec audidẽdus erit, q miscuerit, leget, q tãc o, tuss, nõ ifecẽ s; iifecerit) Ipsa arbos. s. medica, q̃ lʒ pomũ fert, ẽ iup igẽs. i. valde magna, & similliã faciẽ. i. hñs faciẽ, lʒ ẽ factura, & effigiẽ corpis, simillimã lauro (vñ rosaʒ laureã qd ĩtelligũt, E hat figurat a locutio faciẽ simillima, q̃ sinecdoche a plerisq; dr. Facies ãt totã corpis descriptionẽ, ac facturã signt vñ. v. æne. qbus aspa quõdã: Vi sã in aris facies.) Et si. s. arbor nõ iactaret. i. a se emitteret late. i. pfẽse aliũ odorẽ q̃. s. laurus, erat, id esset laurus (Erat apud Oui. nõ semel leges p iozet, aut eẽt positũ, & apud Flac. p ser. sat. iij. Decies cẽtena dedisses huic pco, & paucis p̃teto. v. diebus. Nil erat i loculis) folia, sup. haud. i. nõ labẽtia. i. desuẽtia aut decidẽtia vllis vẽt, flos est tenax appma p appme, nomẽ p adũbio. i. valde) q̃si ad pmos gdus tenacitatis. Iũgit autẽ noibus nõ v̄bis. Hẽ tq; mediã lõgã sic pmẽ. Comicus. Apprime vtile in vita) medi. i. ppl̃ mediæ, fouẽt illo. s. flore, alas. i. halitũ anhelitũ, & ora olẽtia. s. grauit, & medicant. i. medent, senib⁹ anhelis. i. aiaz: aut anhelũ ægre trahẽtibus. Et ita hoc pomũ peculiariter describit, ac laudat, vt nãciscat occasiones laudũ italiæ ĩferẽdaz. Cũ. n. appme vtile sit, & in sola media reptũ videt singularis eẽ mediæ glĩa. Si ergo gcũcteris qd simile in italia repetiat. Rñdeat lõge excellẽtiora. Vnde infert. Sed neq; medoz syluæ, &c. vt in sequẽtibus explanabimus.

Quæstio in solutione

plena est pomis, quæ in ea ptiʒ matura, ptiʒ acerba, partiʒ adhuc in flore sunt posita, aut certe felicis salubris: nulla. n. efficacior res est ad venena pellẽda. sæuæ no. aut illæ, q̃ sæuæ sunt aut epithetõ est oiũ nouercaz. Nõ inoxia v̄ba, liptotes figura est. i. nocẽtissima, ⁊ est argumẽtũ, q̃si par putẽt venena miscere, nisi ẽt magicos cãtus addiderit. Mẽbris agit atra venena. Radices, nuces. Lupini curũ. apiũ psum ⁊ futur, nõ ɔ ia acceptũ venenũ. Vñ ẽt añ vllas alias epulas, hæc solebãt mẽsis apponere. Appet ergo nõ eũ de citro log in pñtiatcũ dicit. Mẽbris agit atra venena, iã data. Facieq; simillima lauro. Figura Cic. q ait in Cæsarianis, sʒ simillimũ deo iudico, sane ẽt lʒ pbat citrũ nõ eẽ. Nã citri arbor multũ nõ poi crescere, ⁊ multo hẽt folia maiora q̃ laurus. Si nõ aliũ late, ⁊ ĩfinitũ emittu suũ odorẽ, ⁊ lõge aliũ q̃ laurus. Flos appma tenax. Appma. i. maxie, ⁊ est nomẽ ab aduerbio, sicut & pede terrã crebra ferit, p crebro. Aias δύσπνοιαν. i. pulmonis vitiosum anhelitũ, qd̃ exp̃mit subdẽs senibus medicant anhelis. Olẽtia ora, putẽtia. i. δυσωδίαν oris. Notãdũ sane huic vni tñ arbori icubuisse Verg. ⁊ expssisse, vbi q̃lis sit cuius ptãtis sicut in gto de herba amello, Qd̃ q de arborib⁹, aut herbis scripserũt, in oib⁹ exequunt.

Appria quid

PRO.

¶ Media fert. t. s. t. q. s. felicis mali ps ptboz media est appellata a Medio filio. Medeæ & ægei, vt existimat Varro q quat uor libros de argonautis edidit. Arbor autem: quæ describitur a Vergi. nascitur quidem: & in Italia, Sed non est eiusdem effectus, cuius in media appellatur rhododaphne.

MANC.

¶ Media, vt Stra. ait li. xi. est in ptes duas diuisa. in maiorẽ, & in minorẽ. Maioris metropolis sunt. Ecbatana magna ciuitas, ⁊ medici impij caput, qr ptbi regia vtebant. Nã reges ibi æstatẽ agebãt, frigida. n. est media hyemẽ vo seleuciæ, q̃ secus Tigri est ppe Babylonẽ, altera ps est media atropatia ab Atropato duce nolata, Dr aũt medus medeæ filius regioni nomen iposuisse. Felicis mali. Ply. li. xij. ca. iij. ait. Malus assyria, quã alij vocãt medicã, venenis medet. Foliũ eius est vnedonis itercurrẽtib⁹ spinis. pomũ ipm alias nõ mãdit odore pcellit folioz q̃q;, q trãsit in vestes vna pditus, arcetq; aialiũ noxia. Arbor ipsa oib⁹ oris pomifera est, alijs cadẽtib⁹, alijs maturescẽtib⁹, alijs vo subiacẽtib⁹. Nec alia arbor laudat i medis, ei⁹ ãt grana ptboz pceres inq̃quebãt esculẽtis, cõmedẽdi halit⁹ gr̃a. Macr. vo li. iij. Saturnaliũ capite de nuce pinea sic ait. Qd̃ aũt ait idẽ Cloatius, citreũ & ipm psicũ malũ est sm Verg. felicis mali, quo nõ p̃stãtius vllũ, & reliq̃. Et vt nemo dubitet hæc de citreo dixisse Verg. accipe q̃ Appius in lib. de syluestrib⁹ arborib⁹ dicat, Citrea idẽ malus & psica: altera generat in italia, & in media altera. Et paulo post de citreo loq̃ns ait. Est ãt odoratissimũ, ex q̃ ĩteriectura vestĩ tineas necat: fert ãt venenis ɔ̃riũ, ɔtritũ cũ vino purgatione virium suaz bibẽtes sñat. Generant aũt in pside oĩ tpe mala citrea, alia. n. pcarpunt, alia aũt iteriʒ maturescũt. vides hic & citreũ nominari. ⁊ oĩa signa pomi, q̃ de eo Verg. dixit, lʒ nomẽ citrei ipse nõ dixerit. Hæc Macr. Tristes succos. Solt. c. xli. scri. Pomũ ips, õ quo iã dixim⁹, eẽ sapore aspero, & amaritudinis miræ. Ergo tristes succos. i. amaros, vt ibi: Tristisq; lupini, &c. Tardũq; saporẽ. i. diutius imorãtẽ gustati pp mirã amaritudinẽ. Vñ nõ pcedit, vt ille ait, vix itelligibilem, amaritudo. n. illico sentit. Agit atra venena. i. expellit venena ipm malũ, qd̃ iam late supius patuit. Appma, pro appme. i. valde. Aias. i. halitus.

Malus assyria quænam sit

ASCEN.

¶ Sed neq; medoz, &c. Apte igredit laudes italiæ, ne videlʒ priæ suæ imemor culpet, vbi laudarit alias. Laudat ãt eã plena laude, oñdẽs videlʒ, & mala abesse, q̃ tñ alijs sunt, ⁊ bona fere aliaz adesse. Quarẽ ẽt Ply approbat, vt oñdẽt v̄ba Mãcinelli suis locis ponẽda. Sane si ad singula bona respexeris, inuenies ea in nulli regiõib⁹ vberiora, aut meliora: si ad oĩa sit, nusq̃, cũ nõ desint, qbus ẽr peculiariter vincat. ¶ Ordo est. Sʒ neq; syluæ. s. pomiferæ, medoz: appositione ditissima terra, qr vt Iustinus scri. flumina exhauriebant medis, nõ diuitiæ sub Xerxe rege. Nec Gãges fluuius Indiæ pulcher. i. spectabilis in magnitudie, aut varijs diuitijs ornatus atq; hermus fluuius mœoniæ, turbidus. i. turbulẽtus auro. i. aureis arenis immixt: certẽt. i. merito ɔtẽdãt laudib⁹, ⁊ titulis italiæ, nõ bactra vrbs scythiæ, ⁊ regio vicina: nõ sup. certet: laudib⁹ italiæ neq; indi, sup. certẽt, lʒ est regiões Indiæ, ⁊ tota pãchaia piguis harenis turiferis, sup. nõ certet. Q̃ iã tauri spirãtes. i. efflãtes narib⁹ i. p nares ignẽ, nõ iuertere hæc. s. italiæ loca, sicut in colchide ciuitate scythiæ, & lʒ dẽtib⁹ imanis. i. efferacissimi hydri. i. anguis aq̃tici, satis. i. seminatis, nec seges. i. satio, vir horruit. i. horrida creuit, dẽsis galeis, & hastis, sicut in Colchide ẽt ɔtigit: Sed fruges grauidæ. i. fœcũdæ, & grãdes, fœcũdæ qdeʒ ad altas pcreãdas, grãdes aũt ad vsuʒ seruiũt, & humor bacchi. i. vini. massicus. i. cãpan⁹ a mõte cãpaniæ italicæ denoiatus, ipleuere, sup. hæc loca. s. italiæ, & oleæ sup. lætæ, & armẽta læta. i. pinguia, & icolumia, ac nitida tenẽt hæc loca. Equus bellator. i. belliger ifert hinc. i. ex his locis Italiæ sese. i. semetipm, cãpo. i. in cãpũ, existẽs arduus. i. altus, & erect⁹. Et o Clitũne (amnis in phalisco apud meuaniã defluens) albi gregis s. equoz, aut iuuencoz, & p. i. taurus. s. albus, appositione maxima victima, lʒ est, q̃ ioui a triũphãte offert, pfusi tuo flumine sacro. i. ad sacrificiũ eos a ptãte (qr poti eo fluẽto albescũt) duxere sæpe hic. i. ex his locis italiæ triũphos. i. triũphantes Romanos, ad tẽplũ deũ. i. deoz. s. capitoliũ. Insidebãt. n. eqs albis sacrificaturi iuuẽcũ in actũ, & albũ (Sane si p albos greges iuuẽcos itelligit dicẽdo: ⁊ maxima taurus, victima, oñdit taurũ esse egregiũ. i. seorsuʒ a grege noĩandũ: sicut Achilem dicẽs, Troas reliq̃as danaũ, atq; immitis achilli, & ita expositiue ponit pticula, & si v̄o de eqs loquitur duo dicit) hic. s. in italia ẽ ver. i. tẽperies verna, qr nũ ̃ est intẽsissimũ frigus, aut cauma assiduũ. i. ppetua, atq; æstas. i. calor æstiuus, mẽsibus alienis s. in qbus alibi hyẽs est, pecudes sunt bis grauidæ, hic. s. i italia. vñ in Buc. Lac mihi nõ æstate nouum, non frigore defit, & arbos

Ordo

Clitumnus ubi locorum

Sed neq; Medorum syluæ, ditissima terra,
Nec pulcher Ganges, atq; auro turbidus Hermus,
Laudibus Italiæ certent, non Bactra, neque Indi,
Totaq; thuriferis Panchaia pinguis arenis.
Hæc loca non tauri spirantes naribus ignem
Inuertere, satis immanis dentibus hydri,
Nec galeis, densisque uirum seges horruit hastis.
Sed grauidæ fruges, & Bacchi massicus humor
Impleuere, tenent oleæque, armentaque læta.
Hinc bellator equus campo se se arduus infert,
Hinc albi Clitumne greges, & maxima taurus
Victima, sæpe tuo perfusi flumine sacro
Romanos ad templa deum duxere triumphos.
Hic uer assiduum, atque alienis mensibus æstas.
Bis grauidæ pecudes, bis pomis utilis arbos.

¶ Sed neq; med. Iã icipit laus Italiæ, quã exequtur sm pcepta rhetorica. Nã dicit eã, & hẽre bona oĩa, ⁊ carere malis vniuersis. Gãges. Indiæ fluuius, p quẽ, puincia signt. Hermus, Lydiæ fluuius arenas aureas trahẽs. Laudib⁹. i. figurate. Nã certo tecũ dicimus. Nõ bactra, regio iux assyrios, vñ & ppl̃i bactriani. Pãchaia arabiæ, sup diximus. Hæc loca nõ tauri spirãtes narib⁹ ignẽ, q̃les fuerũt in Colchide ciuitate scythiæ. Nã lʒ hẽt fabula. Iason Colchos pfectus ad tollẽdũ vellus aureum qd̃ dicarat Marti Phryxus, fretus Medeæ auxilio & puigiles draconẽ occidit, & eius dẽtes seuit, iũctis tauris ignẽ flãtib⁹: vñ nati armati sunt, q pmũ fecerũt ipetũ in iasonẽ, frustra postea mutuis vulnerib⁹ se pdiderũt. Has aũt ei pditiones. Oetes rex pposuerat, cui Apollo rñderat: iã diu eũ fuisse regnaturũ, q̃diu illud vellus fuisset in tẽplo. Seges horruit, nõ placuit seges aũt, qr de semine, Grauidæ fruges, Large, abũdantes. Massicus humor. i. vinũ [illegible] anũ a Massico mõte cãpaniæ. Arduus, celsus. Hic albi, [illegible] ũne greges, ⁊ maxia taurus, Victima, Clitũne vocatiuus est, clitũnus aũt fluuius est in Meuania, q̃ ps est vmbriæ ptis Tusciæ: de quo fluuio, dic Ply. in histo. nãli, q aialia, q̃ eũ potauerũt, albos fetus creãt. Maxima victima,

SERVI.

Vellus aureum ubi locorum fuerit

victima, qz triūphātes de albis tauris sacrificabāt. Sæpe tuo p fusi flumine sacro, flumie, fluento. Perfusi aūt tauri q ante triū phantes vsqz ad tēpla ducebant, aut certe pfusi greges ſ intelliga mus. qd ad equos triūphales pōt referri. Duxere triūphos. Sic qui duxerunt, si boues deduxerunt. Hic ver assiduum, atqz alie nis mēsibus æstas. Ver assidua, vernis temperies. Nō ver assiduū pprie esse nō pōt, seu longū. Bis grauidæ pecudes, verū est inde enim est in Buco. Lac mihi nō æstate nouū non frigore desit. Bis pomis vtilis arbos.i. arbor est bis fertilis pomis, idest bis fert quotannis poma.i. bifera est, sicut plurimæ sunt ficus.

PRO. ¶ Nec pulcher.g.a.a.tur.hermus. Laudibus.i.c.n.b.n.i. Toraqz tu.panchaia.p.a. Ganges fluuius est indiæ, Hermus lydiæ, q fert aurum. Bactra oppidum Indorum. Panchaia regio a rege pancheo dicitur. Hunc albi clitumne greges, & maxima taurus, Victima.s.t.p.f.s. Clitumnus est hetruriæ flumen a fronte nauigabilis.

MANC. ¶ Sed neqz medorum, ordit iā Italiæ laudes, ditissima terra. De medorum diuitijs videto Stra.lib.xj. Pulcher Ganges, Stra.lib.xv ait, q a mōtibus ganges descēdit, quūqz in planiciē peruenit, ad orientē cōuersus in mare pgredit vnū ostiū habēs, qq oium in dicorum flumē maximū sit. Pulcher igit Poeta. ait ob eius magnitudinē. Ply. ait li.vj.c.xviij. plura de Gāge describit. Hermus fluuius est i Mœonia, q smyrneos cāpos secat, & phrygiā scindit a Græcia. Hunc quoqz hermū fluctibus aureis æstuasse antiqtas credit, author est Solinus capite.xxvij. Laudibus Italiæ. Ply.li.iij.ca.vj. de Italia inqt. Terra oium terrarum alūna, eadē & parēs, & numine deū electa, quæ cœlū ipsū clarius faceret, sparsa congregaret, imperia ritusqz molliret, & tot populorum discordes: ferasqz linguas sermonis cōmercio cōtraheret ad colloquia, & humanitatē homini daret: breuiterqz vna cūctarum gentiū in toto orbe patria fieret, tāta nobilitas oium locorum, tāta rerum singularum, populorūqz claritas. Vrbs Roma vel sola in ea & digna ēt recta ceruice facies, Est & campaniæ ora, felixqz illa, ac beata amœnitas. Iā vero tota ea vitalis, ac perēnis salubritas cœli tēperies, tā fertiles campi, tam aprici colles, tā innoxij saltus, tā opaca nemora, tā munifica syluarum genera, tot e frugū, & vitiū: oleatūqz fertilitas, tā nobilia pecorū vellera, tā optima tauris colla, tot lacus, tot amniū, fontiūqz vbertas, totā eā pfundēs tot maria, portus remigiūqz terrarum cōmercio patēs vndiqz. Neqz ingenia. ritusqz, ac viros, & lingua, manuqz superatas cōmemoro gētes, hæc & plura ille. Multa ēt Stra.lib.vj. cōmemorat. Bactra. Stra.li.vj. scri. q in scythia fit bactra vrbs, q ēt zariaspa appellata est, Ply.m.li.vj. ca.xvj. ait pcedēdo ad Bactriā oppidū, qd appellāt zariastes. Postea inqt bactri. quorum oppidū zariastes, qd postea bactrū a flumine appellatū est. Indi. scribit Diony. q in plerisqz Indiæ locis aurū eruit: quodqz multi ex eis inde quæstū aucupātur, alij telas lineas cōtexūt: alij tectos elephātū dētes abradūt, alij p fluminū decursu incedētes, pquirūt, berillos, adamātes, iaspides, amethistos, sunt & ibi & arua perpulchra, & læta, quæ & vniuersum semper pannū virēt. Pāchaia, persidis regio, ab rege Pancheo. vt Probus inqt. Hæc loca. Laudat Italiā, q expers est malorum, bonorūqz ferax. Non re. tauri, apud Colchos in pōto id euenisse Iasoni Ouidi. scribit lib.vij. metha. Quod itē Medea Iasoni scribēs apud eundē poetā in heroidibus sic ait. Martis erant tauri plusqz p cornua sæui. Quorum terribilis spiritus ignis erat, Aere pedes solidi, prætentaqz naribus ora. Nigra per afflatus hæc quoqz facta suos, semina præterea populos genitura iuberis, Spargere deuota lata p arua manu. Qui peterēt natis secū tua corpora telis, illa est agricolæ messis iniqua suo. Diodo. aūt li.v. hæc oia latius. Diximus, & nos aliqua eclo.iiij. Massicus humor. Ply. de cāpania loquēs lib.iij.ca.vj. iā iungunt phalerni, Caleni deinde cōsurgūt Massici, Gaurani, Surrētiniqz mōtes, & li.xiiij. ca.ix. de vinis generosis Italiæ inqt. Certāt massica æque & mōte Gaurano, puteolos, baiasqz pspectāna, Clitūni, in phalisco Clitūni amnis aqua pota cādidos boues facit, In Boetia amnis Melas, oues nigras. Ply.li.ij.c.cvj. Hinc albi clitūne gre. Ordo est, o clitūne. hic ex italia albi greges, & taurus maxima victima sæpe tuo sacro flumine pfusi duxere Romanos triūphos ad tēpla deū. Triūphātes enim albis eqs, curru inaurato, capite coronato lauro p vrbē vecti capitoliū ascēdebāt ad tēplū Iouis optimi maximi, vbi mactato albo tauro: domū postea repetebāt, Tēpla deū, erat in capitolina arce celeberrimū iouis optimi maximi tēplū, de quo Tac.lib.xix. meminit. Erat & Iunonis monetæ Mineruæ delubrū. In capitolio demū deorum oium simulachra colebant, vt Seruius lib.ij. inqt, ibi videlicet. Ecce aūt pātribus, &c. Hic ver.as. atqz aliæ.men.æ. hoc aū quoniā ēt Strabo li.vj. scribit. Italia subiacet vniuersi aeris tēperiei. Solinus itē inqt inesse Italiæ locorum salubritatē & cœli tēperiē, quod & Plynius scribit.

Zarialpa quæ & bi

Aquarum multarum effectus.

At rabidæ tygres absunt, & sæua leonum
Semina, nec miseros fallunt aconita legentes
Nec rapit immensos orbes per humum, neqz tanto
Squameus in spiram tractu se colligit anguis.
Adde tot egregias urbes, operum qz laborem.
Tot congesta manu præruptis oppida saxis.
Fluminaqz antiquos subterlabentia muros.
An mare quod supra memorē? quodqz alluit infra?
An ne lacus tantos, te Lari maxime, atqz
Fluctibus, & fremitu assurgens Benace marino?
An memorem portus? Lucrinoqz addita claustra?
Atqz indignatum magnis stridoribus æquor?
Iulia qua ponto longe sonat unda refuso.
Tyrrhenusqz fretis immittitur æstus auernis?

ASCEN. ¶ At rapidæ tygres, &c. Iterū in laudē Italiæ ostendit illi mala, & incōmoda aliarum regionū deesse, & bona abundare dicens, illic nec tygres, nec leones, nec aconita venenata, neqz immanes serpentes esse, sed egregias vrbes, amœna, & vtilia flumina, lacus, & prata, & duplex mare superū, & inferū.i. adrianū, & tyrrhenum. ¶ Ordo est. At.i. sed tygres rapidæ.i. pernicissimæ: & immanissimæ vt sunt in aremenia absunt.s. ab Italia, & sæua.i. serocia semina leonū, vt sunt in africa, absunt .s. ab Italia, nec aconita, scilicet venenata, vt sunt in pōto. fallunt.s. in Italia legentes, idest colligentes miseros.i. ignaros, nec pręndentes malū, & ita miseratione dignos. Nec anguis squameus.i. squamosus rapit per humū.i. terrā, scilicet Italiæ immēsos.i. maximos orbes.i. sinus, & anulos, in quos se colligit: neqz colligit se in spiram.i. collectionē volubilitatis, hoc est, vt iterū dicat in annulos, tāto tractu, quāto alibi videlicet in africa, aut ægypto. adde.s. ad pecudū fœcunditatē, aut ad vacationē incōmodorum tot egregias vrbes: & laborē operū.i. laboriosa, ac laborata opera, & tot oppida cōgesta.i. accumulata, saxis præruptis manu, & ad flumina subter labētia antiquos muros. An memorē quasi dicat nō opus esse (cū nemo sit, qui ignoret), idest recte, mare scilicet adrianū, qd alluit.s. Italiā supra, idest ad partem superiorē, hoc est orientē versus ad Venetias scilicet an mare, qd alluit infra: idest a parte inferiore. hoc est mare tyrrhenū, qd inferū vocāt ad Caietā occidentē versus An ne, scilicet memorē potius tātos lacus, idest stagna aquarum, videlicet o lari maxime.i. amplissime (est aūt in gallia cisalpina ppe comū) sup. memorē te, & te o benace lacus.s. Italiæ assurgēs.i. eleuās fluctibus, & fremitu marino.i. instar, & in formā maris. An memorē portus & claustra.i. obstacula, & obices, addita.s. ab Iulio Cæsare lucrino.s. lacui, & memor æquor.i. mare indignatū.s. iter sibi p clusum esse, indignatū dico magnis stridoribus. qua.s. pte vnda Iulia.i. a Iulio Cæsare occlusa, ad portū Iuliū. sonat lōge, & hoc pōto.i. mari refuso, idest iterum infuso: ruptis obstaculis, vnde horatius in arte. Debemur morti nos: nraqz, siue receptus. Terra Neptunus classes aquilonibus, arcet Regis opus sterilisqz diu palus aptaqz remis: &c.) & qua.s. parte, tyrrhenus æstus.i. feruor maris tyrrheni, immitet fretis auernis.i. in freta auerna, hoc est in feruorē, & inundationē, atqz accessum maris in auernū.i. lacū vicinū bayis: iuxta quem dicit descensus ad inferos.

Mare superū qd, & qd ēt inferum

Larius vbi locorum

SERVI. ¶ At rapidæ tygres absunt, malū armeniæ. Et sæua leonū Semina, malū libyæ. Semina genera, & est Lucretij sermo. Nā qd ait sæua, aut crudeta accipimus, vt reuera sæua semina: vt enim ait Ply. Aialia, q sunt cū acutis vnguib9, frequēter parere nō possunt, vitiant enim intrinsecus se mouētibus pullis. Nec miseros fal.a.l. mira arte vsus est, vt excusaret rē, quā negare non poterat. Nā aconita nascunt in Italia, sed ea nō obesse dicit quia sunt oibus nota. Aconita aūt nata dicunt esse de spumis Cerberi quo tēpore Hercules eū ab inferis traxit. Qd qz in saxis & cotib9 nascit aconitū dr ἀπὸ τῆς ἀκόνης .i. a cote, & dicimus τὸ ἀκόνιτον, τὰ ἀκόνιτα, Neqz tāto squāmeus. Sunt qdem serpētes in italia: sed nō tales, quales in ægypto, aut in Africa. In spirā aūt dicit in collectionē volubilitatis, qd est o sinubus tractū. Adde tot egregias vrbes, laudat italiā a ciuitatib9 qs & plures habet: & maximas, & opportunissime collocatas. Fluminaqz antiquos subter labētia muros. Qd laudat ēt Cic. in rep. Mare, qd supra.i. mare adriaticū. Quodqz alluit infra .i. tyrrhenū. Te lari maxime: Larius est lacus vicinus alpibus q iuxta Catonem originibus p.lx. tendit milia, & larius lari vocatiuus facit, sicut Iulius iuli. Mercurius mercuri. Teqz fluctib9 & fremitu assurgēs benace marino Benacus Lacus est italiæ, q magnitudine sui tēpestates imitat marinas. Assurgēs aūt dictū est casu a, vt sit memorē, & te o Benace assurgēs .i. tumescēs

Aconita vbi nascantur

i fremitu

Lucrinus & auern⁹ vbi locoꝝ

fremitu marino, aut certe antiptosis ē.i.casus pro casu assurgēs, pro assurgētē. An memorē portus, lucrinoq; addita claustra In baiano sinu campaniæ ꝫ puteolanā ciuitatē duo lacus sunt, Auernus & Lucrinus, q oli pp copiā pisciū vectigalia magna pstabant. Sꝫ cū maris ipetu plerūq; irrupē exinde pisces excluderet, & redēptores grauia dāna paterent, supplicauerūt senatui, & pfect⁹. C. Iulius Cæsar ductis brachijs exclusit ptē maris, quæ añ infesta eē psueuerat. Reliqt breue spatium auernū, q & pisciū copia posset itrare, & fluct⁹ nō eēnt molesti: qđ opus Iulij dictū est. Sꝫ hic ambitiose vndā Iuliā appellauit Fremitē ꝑ moles Iulio appositas. Indignatū magnis stridorib⁹ æquor, indignatū a solita exclusū licētia, & īdignatione suā stridorib⁹ pdēs.

PRO.

℃ Nec miseros fallūt acōita legētes, aconita sunt venenoꝝ genera, q fere in petris nascunt scythiæ iuxta meotida paludē. Existimaṫ aūt eē ex spuma cerberi, quā is fudit ptractus ab Hercule in lucē. Aconita aūt græce cautis noīe dicunt. illā n. ἀκόν v appellant. An mare, qđ supra memorē qđq; alluit ifra? Cingit Italiā ab sep ētrione adriaticus sinus, a meride tuscum mare, adriaticū superū appellant: tuscū inferū. An ne lacus tantos te lari.m.t.q;.fl.e.fr.aſſ.benace marino vterq; lacus est in Italia Larius vmbros tangit: & puenit vsq; comū. Benacus est, ex quo mincius flumen orit, quod præterfluit Mantuam.

MANC.

℃ Tygres: de his videto ecloga.v. Leonū. de his legito Ply.li.viij.cap.xv. Aconita, videto ecloga.viij. Pria autē hecate aconitū inuenit. de quo latius Diodo.li.v. Ply. aūt li.xxvij.ca.ij. de aconito plura scribit. Anguis, scribūt in India serpētes in tantam magnitudinē adolescere, vt solidos hauriāt ceruos, taurosq;. Metrodorus circa Rhyndacū amnē in pōto, vt supra volātes: quis alte, pniciterq; aues haustu raptas absorbeāt, autor Ply.li.viij.ca.viij. In spirā: reuolutionē. Sub antiquos muros, ħ sub antiq oppida. Multa siqdē Italiæ oppida ppe mœnia, vel intra labētia flumina hñt. An mare, Italia, vt Ply. scri.li.iij.cap.vj. sita ē iter duo maria iferū, & supeꝝ, infeꝝ a græcis Tuscū & Tyrrhenū vocaṫ, Supeꝝ vo adriaticum appellāt ab adria īclyta vrbe. vt

Larius vbi locoꝝ

Stra. ait, Probus ēt ingt, Cingit Italiā a septētrione Adriaticus sinus ab meridie Tuscū mare, Adriaticu super appellaṫ. Tuscū infeꝝ. Lacus tātos, Larius. vt Strab.li.vj. meminit i Gallia cisalpina ppe Comū vrbē lacus ē, quē adua fluui⁹ auget, ide amnē Padū igrediēs. Est aūt, vt idē scri.li.iiij. larius lōgitudinis fere stadioꝝ.ccc latitudinis.xxx. q amnē eijcit Ticinū sane grādē Benace. Benacus: vt Stra. in fine.li.iiij. ait lacus stadioꝝ.cccc. lōgitudinē hꝫ, latitudinē vo, xxx. de quo Myntius amnis effluit. Est ēt lacus Verbanus lōgitudinis qdē stadioꝝ.cccc. latitudo vo angustior est quā Benaci, emittit fluuiū aduā, oēs autē tres dicti lacus in padū influūt: oriūturq; ex alpibus. Lucrinoq; addita claustra, lucrinus sinus vsq; Baias latitudinē pandit: q ex exteriori pelago aggerē lōgitudinis stadioꝝ octo. latitudinis aūt vni⁹ orbitæ arceṫ. Illū aūt ab Hercule traducēdaꝝ a Gerione boū cāaggregatū fuisse phibet, quē cū pedibus perambulari pp fluctus ingruētes p hyemes supne vix posset, Agrippa exornatum

Lucrinus & auern⁹ vbi locoꝝ

melius costruxit, leuioribus eni lēbis pstat ingressum intra aūt lucrinū sinū Auernus est, q cōprehensaq; Misenū vsq; tellurem manualē efficit insulā a maris spacio inter ipsum: atq; cumas Est autē auernus & fundo, & ostio sinus cōmodus, & magnitudine natura portuum cōmiēs, vsum tñ portus nequaq̄ pbens, qm̄ ante illus lucrinus portus iacet. Supercilia autē ardua, auernū vndiq; circūcludunt, pter ostiū, suo qdē tpe amœnis culta modis ingt Stra. olim aūt agrestibus refert a nemoribus, & proceris arboribus inuia. nam postea auerni lucrū succidit Agrippa locis per pulchris adornatis ædificia, hæc ex Stra Iulia vnda. Iuliū portū intelligit: de quo Sueto. in Augu. sic ait. Donec nauibus exinde ægre fabricatis, ac viginti seruorū millibus manumissis, & ad remū datis portū Iuliū apud Baias inmisso in lucrinū, & auernū mari: lacū efficit, in quo cū hyeme tota copias exercuisset Pōpeiū inter Milas & Naulochū supauit, Aestus, is est maris accessus.i. inqetudo. Vñ & æstuaria, per quæ mare vicissim tū accedit, ꝫ recedit, fretū aūt appellatū, q ibi semp mare feruet: nā fretū est angustū, & qsi feruēs mare ab vndaꝝ feruore noiatū.

ASCEN.

℃ Hæc eadē, &c. Cōtinue laudat Italiā: sꝫ nūc potissimū a venis: & viris dicēs. hæc eadē.s. Italia ostendit: & tñ nō scrutaṫ, riuos argēti.i. argētiferos aut riuos.i. venas argēti, & ōndit venis.i. in venis terræ metalla æris, & fluxit plurima auro: ꝧ scilicet italia extulit.i. sublimauit, & ad gloriam deduxit, acre genus virū.i. virorum.s. marsos, & pubem.i. iuuentutem sabellā.i. sannitū, & l gm ē ppsiū inferioris Italiæ, assuetū malo.i. labori, & duræ vitæ. & volscos illos pplōs Italiæ, ꝟutos.i. q verua: & sudes pustas in pliaferre solebāt, hi sunt ppli, de qbus gñalr locutus ē, hæc.s. italia extulit decios.s. prēꝫ & filiū, q se ambo prorep. deuouerūt, & marios, & camillos pstantissimos Romano: ū duces, & extulit scipiadas.i. scipiōes, duros.i. fortes, & inuincibiles bello.i. ad bellū: & extulit te o maxime Cæsar, s. Auguste, q exñs nūc victor, in extremis oris.i. regionibus asiæ, auertis indū.s. populū, ibellē.i. q facis ipsum ibellem auertēdo arcib⁹ Romanis, ita q in eas moliri nihil audeat, qsi vero illic status sit, ita vt cū horatio dicat Nihil tale oritū, aut oriturū, & qđ in sexto dicturus ē. Nimiū Romana ppago, visa potēs supis, & pg audio, & admiratōe exclamat salutās Italiā his verbis. O tellus.s. italica saturnia, q.s. ab eo, q illic Saturnus aliqñ latuit, latiū appellaṫ, magna parēs frugū, & magna parēs Vir.i. viroꝝ, videlicet pstātiū, salue.i. salua, & incolumis sis, ego igredior.i. exordior tibi.i.i tuā glaꝫ res antiq laudis: & artis, s. agrariā, ħ ē agriculturā, ausus recludē.i. aperire sanctos.i. inuiolabiles fontes videlꝫ musarū, aut abstrusos: locos rei sacræ, & cāo p oppida Rōana, carmē ascræū.i. Geo. q̄ lebe hesiodus ascræus pmus ser. Dixi i regulis buc.car.re. particulā quoties vbo ad velamē, aut clausurā pertinēti cōiungiṫ cōtrariū iportare, vt claudo, & recludo. velo, & reuelo, &c.

Hæc eadem argenti riuos, ærisq; metalla
Ostendit uenis, atq; auro plurima fluxit,
Hæc genus acre uirum, Marsos, pubēq; Sabellam.
Assuetūq; malo Ligurē. Volscosq; uerutos.
Extulit hæc Decios, Marios, magnosq; Camillos
Scipiadas duros bello, & te maxime Cæsar.
Qui nunc extremis Asiæ iam uictor in oris
Imbellem auertis Romanis arcibus Indum.
Salue magna parens frugum Saturnia tellus
Magna uirum, tibi res antiquæ laudis, & artis
Ingredior, sanctos ausus recludere fontes.
Ascræumq; cano Romana per oppida carmen.

SERVI.

℃ Auro pluria fluxit.i. copiosior fuit i rē pciosiorē. Assuetūq; malo ligu.i. labori. volscosq; verutos, Italiæ ppli sunt. Extulit hæc decios. Creauit, Decij ēt duo fuerūt quoꝝ vn⁹ bello latino alť Gallico se p rep. deuouerūt. Marios, in atq multi fuerūt q̄rū vn⁹ fuit septies ꝯsul. Camillos, abusiue plurale numeꝝ p singulari, Nā Camill⁹ vn⁹ fuit, q de Gallis, sblata signa reuocauit. Scipiadas duros bello, scipiadas p Scipiōib⁹ dixit sic Amazōidū p amazonū alibi posuit. Scipiōes ēt duo fuerūt au⁹, & nepos q̄rū vn⁹ leges victæ Carthagini posuit, alť eādē diruit hæc ēt ois plenius i sexto dixim⁹. Imbellē avtis Romāis arcib⁹ idū. Auertēdo reddis ibellē. Romāis ēt arcib⁹. a Romāis vrbib⁹ a Romāo ipio. Magna vir, viroꝝ fortiū, & is ꝯcludit laudās eā a viris, a fertilitate reꝝ a Saturni ipio. Tibi res antiq laudis, & artis, tibi i tuā vtilitatē scribo carmē Geor. Antiqā laudis, vť magnæ. vť q ap antiqs igēti honoř fuit agricultura, Ascræūq; carmē hesiodicū nā hesiod⁹ ascræ⁹ de ciuitate Ascra fuit.

PRO.

℃ Hæc genus acre virū marsos, pubemq; sabellam, Assuetumq; malo ligurem, volscosq; verutos, Sabelli gēs est italiæ. Apuli ijdem appellanṫ, & Dauni, volsci veruti ideo dicunṫ, q dolon bus in prælio soliti sint vti. Ascræūq;.c.r.p o.c. Ascra vicus est boetiæ, in quo existimatur natus Hesiodus, qui scripsit ἔργα καὶ ἡμέρα Quo li. Agri quoq; cultus rationeꝫ stringit, Et ideo dicit ascræum carmen Vergi. per romana oppida canere.

MANC.

℃ Metallū: metallū a metallo dr, qđ ē scrutor, vel inqro. Nā in oī fere mā: vna inuēta vena, nō ꝓcul inueniṫ alia, qđ & Ply. notauit li.xxxiij.c.viij. Auro, aurū austris plurimū gignit, neq; i alia pte terraꝝ tot seculis hæc fertilitas, Italiæq; pcitū ē vertē interdicto patrū, alioqn nulla fœcūdior metalli quoq; erat tellus, &c. Ply.xxxiij.c.v. Marsos, marsi italiæ populi velocitate pedum plurimū ad cursus pstāt, vt Diōy. scribit. Solinus aūt ait. Marsoꝝ gētē serpētibus illesaꝫ eē, ꝫ nihil mirū a circes filio hi genus, ducūt, & aūita potētia deberi sibi sciūt seruitiū venenoꝝ: ꝯq; venena cōtēnūt, Stra, vo li, v. ait q alba marsis finitima est in excelso locata saxo ꝑpe. Fucinus est lacus lōgitudie par pelago, is sūt Marsis, & vicinis maxio oībus vsui fit. Sabellā, Samnitas intelligit: q vt Festus ait: dicti sunt a colle sannio vbi ex sabinis aduētātes ꝯsederūt. Ply, vo li.iij.c.xij. ait q somnitę erāt Italiæ populi, quos sabellos, & Samnita græci dixere. Ea gēs, vt Florus li.i. ait opulēta erat, fallax, rapida: ac furiosa. & in exitiū vrbis ag tara ptinax, feries.n rupto fœdere cladibusq; ipsis acrior erat, hos tñ qnquaginta anni p Fabios, & Papirios patres, eorūq; liberos vrbs Roma subegit. ac domuit. Sunt aūt samnites inter cāpaniā, & Apuliā, vt ōndit Stra.li.v. regionē mōtanā possidētes, & marinō admodū primi. Hæc aūt natio exigua est qdē, cæterū fortitudie cōspicua, ōntata. Romanis eorū. sæpissime virtute: tādē quū libertatē asseq vellēt, descicuerūt, vñ Marsicū exarsit bellū Marsicū aūt iō noiatū, qm̄ a marsis rebellādi susci

Fucinus vbi locoꝝ Samnitij q fuerint

tatum

ratum fuerat initiũ, assuetũq; malo li. Liguria in ipsis apẽninis mõtib⁹ inter Galliã, atq; Hetruriã sita est nihil descriptione di/gnũ hñs: nisi q̃ vicatĩ vitã agunt: terrã arantes asperrimã, fatigãtesq; ligõibus, imo do saxa incidẽtes vt possidõius ingt, ita Stra. li. v. Diodo. etiã li. vi. scri. ligures p̃riã habitãtes asperã, ac omnino sterilẽ plurimo labore ptinuoq; vitã purã agere venationibus cõtinue vacare, captisq; feris fructuũ inopiã sustẽtare, in terra cubare vt plurimũ, hocq; pacto p̃sco more absq; appa/ratu aliquo viuere. Deniq; mulieres viroꝝ viros ferarũ robur, & vires hẽre feroces cẽ. & acuti ingenij, nõ i bello solũ, sed i os vita, ec. Propter supradicta igit mala, & labores ait Maro. Assuetũq; malo igurẽ, nõ aũt malo .i. latrocinijs, vt qdã volũt, pp illud æneι. Vane ligur, &c. nã poeta hic eos laudat, & Dio. vitã purã agere eos scribit. Volscosq; verutos Dio. alicar. ingt Vrbs volscorũ insignis velitræ, magna ipa, e populosa. hæc ille. pp qd est apud Syliũ li. viij. setia & in celebri miserũt valle velitræ .i. frequẽti valle. Nã adhuc vestigia appiæ viæ in eius valle existũ distãtis a mœnib⁹ stadia. xij. vel circa. Celebrat ẽt hodie ptinue vrbs ipa a peregrinis illac trãseũtib⁹, quũ ab vrbe Roma Neapoli petũt, & ecõuerso. Fuit ide Augustus Octauius oriũdus, de quo late apud Trãqllũ, q inter alia sic ait, Velitris antiqtus tacta de cœlo pte muri: respõsũ est eius oppidi ciuẽ qñq; rex po/titurũ sero tñ documẽtis appar uit ostẽtũ illud Augusti potẽtiã portẽdisse. Distat aũt ab vrbe roma viginti milibus passuũ, ab la/uinio do milibus passuũ tribus. Verutos, Verutũ est telũ breue: ẽ angustũ, vt scribit Nonius. Probus vero, ingt Volsci duti io/dicunt. q̃ volõibus in prælio soliti sint vti. Decios: de is, & reliqs late Ply. de viris illustribus Scipiadas, vt. P. Scipionẽ & Cneũ fratres, q in Hispania p Romano impio occubuerũt, & Corneliũ Scipionẽ Publij filiũ, q deuicta Carthagine africanus dictus est. Cuius frater. L. Scipio ob Asiã deuictã, Asiaticus est appellatus, & Cnei Scipiõibus. P. Corneliũ Nasicã filiũ, q in tota vrbe vir optimus iudicatus est. Adde & is Scipionẽ æmylianũ carthaginis exitiũ, de Scipiõibus aũt hæc: e plura plutar. Cæsar. Au/gustũ intelligit. nã vt scri. Lucius Florus, scythæ miserãt legatos Augusto, & sarmatæ amicitiã petẽtes, feres ẽt, habitãtesq; sb ipso sole indictũ gẽmis, & margaritis, elephãtosq; inter munera trahẽtes nihil magis q̃ lõgingtatẽ viæ imputabãt, quã q̃drie/nio impleuerãt, parthi quoq; quasi in victoria permanerent, rapta clade crassiana signa remisere, hæc ille. meminit ẽt Sue. Sa/turnia tel. Saturnus. n. in Italia regnauit, quo tempore aureum seculum fuisse aiũt, cõstruxitq; vrbẽ in monte Capitolino, quã saturniam appellauit, hinc Maro li. viij. ait hãc Ianus pater. hanc Saturnus cõdidit arcẽ. Ianiculum q; illi, huic fuerat, Saturã/nia nomẽ, & Varro scri. Tarpeiũ mõtem Saturnium a saturno appellatũ, & ab eo saturniam terras. Magna virũ, Ordo est. ma/gna parẽs virum repetit enim parẽs. Antiquæ laudis, quanta agricolis laus ẽt: olim circa p̃cipiũ aperuimus. præterea an/tiquorum multis in Italia vinearum cultura laudata fuit, de quo videro Ply. li. xiij. c. vi. Laudabat itẽ Italia ob generosa vina, de qbus idẽ li. xiij. c. ix. Sanctos fontes musarum, scilicet Ascræum carmẽ: Hesiodi ascræi intelligit, qui priceps omniũ de agri/cultura præcepit, & carmine excecutus est, quem postea Maro hic in geor. imitatus est. De ascra autem latius eclo. sexta.

Liguria ubi locorum

Velitræ ubi locorum

Verutus qd sit

Scythæ sarmatarumq; legati ad augustũ

Saturn⁹ ubi regnauerit

Nunc locus aruorum ingeniis, quæ robora cuiq;,
Quis color, & quæ sit rebus natura ferendis.
Difficiles primum terræ, collesq; maligni.
Tenuis ubi argilla, & dumosis calculus aruis.
Palladia gaudent sylua uiuacis oliuæ.
Indicio est tractu surgens oleaster eodem
Plurimus, & strati bacis syluestribus agri.
At quæ pinguis humus, dulciq; uligine læta.
Quiq; frequens herbis, & fertilis ubere campus.
Qualem sæpe caua montis conualle solemus
Despicere, huc summis liquuntur rupibus amnes.
Felicemq; trahunt limum, quiq; editus austro.
Et filicem curuis inuisam pascit aratris
Hic tibi præualidas olim, multoq; fluentes
Sufficiet Baccho uites, hic fertilis uuæ.
Hic laticis, qualem pateris libamus, & auro.
Inflauit cum pinguis ebur Tyrrhenus ad aras.
Lancibus, & pandis fumantia reddimus exta.

Nunc

¶ Nunc locus ar. inge. Facto honesto ad institutam materiã regressu poeta incipit recludere sanctos fontes, hoc est: subti/les ad rẽ agratiã ptinẽtes idagines quales sunt de terrarum ingenijs atq; naturis. quæ nõ sine subtiliore scrutatione depre/hendunt. Ordo igit est, nunc locus, scilicet est ingenijs idest in/genitis naturis & viribus aruoꝝ. s. describẽdis hẽ describẽda sũt i genia aruoꝝ, q̃ vz robora .i. q̃ vires sint cuiq;. s. aruo, & qs color .i. q̃ qlitas q̃ ex colore dep̃hẽdit, & q̃ natura sit rebus ferẽ/dis .i. pducẽdis: tẽ q̃ de fertilibus, videlz aruis q̃ de serẽdis. s. vitib⁹, & pomiferis arborib⁹. q̃ serũt & serũt loq p̃tẽdit p̃mũ. s. cano, aut scire oportet, q̃ terræ difficiles, & colles maligni. s. ad frugũ pductionẽ, vbi .i. i qbus ẽ argilla .i. terra cretacea: tenuis .i. nõ pinguis & vbi est aruis dumosis .i. veprosis calculus lapil/lus frequẽs: q calce offendit gaudet sylua oliuæ viuacis .i. diu durãtis, ante q̃ emoriat: palladia .i. a pallade, seu minerua inuẽ/ta, hoc est vbi terra ad fruges inutilis videt aptissima ẽ seren/dis oleis, vñ oleaster .i. imitator oleæ, hoc est olea syluestris sur/gẽs eodẽ tractu .i. in eadẽ regione cœli, plurimus .i. frequentis/simus, ẽ indicio .i. ad idiciũ: hoc ẽ indicat illic, oleam quoq; fa/ciliter nasci posse, & agri strati .i. conspersi, & oppleti baccis. s. oliuis syluestribus, quæ. s. ab oleastris deciderẽt, sup. sunt indi/cio. At .i. sed humus .i. terra (verbũ ponetur ibi. Sufficiet bac/cho vites, ec.) q̃ erit pinguis, & læta vligine .i. naturali hũore, & cãp⁹, q freq̃ns ẽ herbis .i. multas herbas spõte pducẽs, & ferti

ASCEN.

Oleaster quid

lis

sis hubere.i.fœcūditate sua naturali: qualē nos solemus dspicere.i.despiciētes hoc ē deorsum inspiciētes videre, sæpe i cauis cōualle mōtis (qa sup. amnes liquunt.i.defluūt dulcē. huc. s. ad hmōi cāpū: sup. de summis rupibus.i.mōtibus saxosis, & ruptis.&.f, amnes trahūt huc.i. ad hunc, quē diximus cāpū.i. limū felicē.i.fœcūdū) qq; duæ sunt dictiōes.i.& hic, sup.cāp⁹, q est editus.i.expositus in altiore loco, austro.i. vēto meridionali, & q pascit filicē.i.herbā illā inuisas.i.molestā aratris, qa radices eius obsunt aratris, hic dico cāpus, & hæc humus sufficiet.i.abūde subministrabit tibi olim vites prualidas.i.p cæteris validas, & fluentes multo baccho.i.vino hic.s. cāpus est fertilis vuæ.i bn̄ fert vuā, hic sup. est fertilis laticis.i. liquoris in vua latētis, hoc ē vini, q̄lē.s.liquorē, aut laticē nos libamus .i. offerimus, pateris, & auro p pateris aureis p endiadin. q̄ fit quoties inter dictionē regētē, & rectā ponit p iunctio faciēs ambo substātiua eiusdē casus, q̄ deberēt esse diuersi casus, aut alterū in adiectiuū verti, vt molē, & mōtes p molē mōtiū, &c. Sūt aūt pateræ vasa ampliter patentia, quuz.i.qn̄ tyrrhen⁹.i. lydius, aut tuscus ex tyrrhenis, sculydis oriundus pīguis, aut ex frequēti sacrificio, aut pinguis appet ouz inflat, qa maxillæ inflantibus tubas inflātur, tū ergo inflauit ebur.i.tybias, eburnas, & inflando visus est pinguis, ad.i.iuxta aras, & quū.i.quādo nos reddimus, idest offerimus lācibus pādis.i. in curuum patentibus, exta.i.intestina extantia fumātia, scilicet ab igne, quo cremabantur, aut recens exempta.

Endiadis vn̄ fiat.

Nunc locus aruorū. nūc ingt tēpus est nām agrorū describere. Ingenijs: naturis. Multi culpant in hoc loco Ver. q i vnū coegit quatuor libroz ppōnes, Nā & de aruo: & de psito, & de pascuo, & de florido isto loco cōmemorat, qd' ió non est reprehendēdū, quia nō es late exequit sed carptim, & breuiter trāsit, quæ latius explanat in singulis. Quæ robora cuiq; quæ sit vniuscuiusq; possibilitas, qs color, quæ species, sicut dicim⁹, quo colore ille recitauit.i.specie, licet breuiter etiā sit dicturus de colore terraz. Difficiles pene steriles, & parū creantes, colles maligni. infœcūdi. Tenuis vbi argilla sine humore, qr ē pinguis. Dumosis, spinosis: & vepib⁹ plenis, calculus lapis breuis terræ admixt⁹ dict⁹ calculus, q sine molestia sui breuitate calcet. viuacis oliuæ, diu viuētis. Hinc supra: Tarde crescētis oliuæ. Res.n. diu duratura tarde crescat, necesse ē. Tractu: plaga, regiōe. Dulciq; vligine læta terræ, vligo proprie est naturalis eius humor, ex ea nunq̄ recedēs. Bn̄ aūt dulci addit ad differētiā amaræ. Vliginosus ergo ager est semp humidus. Nā humidus dr̄, qui aliquādo siccat. Felicē limū, Terraz.s. fertilē. Nā fluminū limus ē noxius. Huc, illuc. Felicē cuius inuisam, felicis radices sibi inuicē nexi etiā cū auulsæ fuerint, renascuntur. Olim: quouis tēpore. Pateris, & auro.i. pateris aureis. Endiadin facit. vt molēq; & mōtes in. pinguis tyrrhen⁹. Victimarū.s. carnibus. Inflauit ebur, tibiarū dicit: qbus in antē sacerdotis cani solebat. Lācibus pādis, aut patulis, aut extoz pōderecuruatis. Fumātia reddim⁹ exta, Sacerdotū vsus ē verbo. Reddi.n. dicebāt exta, cū pbata: & elixa aræ supponebāt.

Vligo qd sit.

PRO. Hic laticis.q.parte.l.e.a, Infl.c.p.ebur. Tyrrhenus ad aras pinguis. Tyrrhenus, tuscus tibicē significat: vel q nō sit subtilis musicæ barbara, vel q tumeant buccæ inflantes tibias, quæ significantur ebore dicto.

MANC. Ingenijs.i.naturis, & qualitatibus. Ingenium nāq; dr̄ sua spōte natura, qd' dicetiā Nonius ītellexit. Primū eano.s. Difficiles primū, sensus ē, q terræ difficiles, colles maligni, sterilis terra, vbi ē tenuis argilla, arua calculis plena oliuis gaudent. Tenuis argilla, nō pinguis creta. Ply.lib.xvj.c.v.scribit, argillosam terrā esse, quæ opere difficillima, quæq; rastros, ac vomeres ingentibus glebis oneret. Calculus, lapillus. Dulci vligie: dulci pinguitudie, & naturali humore, nō aūt amara: Atq; piguis hum⁹, sensus ē. q hum⁹ pinguis: & fertilis dulci vligine, & cāpus herbosus, e fertilis vbere, & abūdātia, q̄lis cāpus in mōtis cōualle eē solet, & ager q expositus est austro, & q filicē hz, vitibus cōueniūt, & vina optia pducūt. Mōtis cōualle. Cato agrū iudicat ad radicē mōtiū planicie ī meridiē excurrēte, q̄ ē totius Italie situs. Ply.lib.xvij.ca.v. Filicē inuisaz aratris, id ait, q ex vna radice cōplures exeūt filices, & radices ipsæ lōgæ sunt ī obliquū, qbus qdē sues piguescūt, folia cimicē necāt: serpētē nō recipiūt, ply. li.xxiij.ca.xliij. Præualidas, amplas. sufficiet subministrabit. Baccho, vino. Fertilis.s.ē Laticis, vini pateris, & auro.i.pateris aureis p Endiadin. Libamus ad aras.s.pinguis, & tyrrhen⁹. Tuscus: tibicen significat, vel q nō sit subtilis musicæ, vel q tumeāt buccæ inflātes tibias, q̄ significat ebore dicto. Probus scribit pont⁹ tū pinguis victimarū carne. Ebur tibiā ītelligit, q̄uis tubā, nō tibiā Tyrrheni inuenerint. Vn̄ Vergi. Tyrrhenusq; tubæ mugire pæthera clāgor, & Ply.lib.vij.scribit æneā tubā īuenisse piscū. Tyrrhenū obliquā tibiā Mydā in phrygia, geminas tibias Marsiā. In eadē gente lydios modulos Amphion. cū tibus canere voce Trozenius Dardanus īstituit. Adhibebat aūt tuba non solū in plj, sed in oībus festis dīebus pp laudis. vel gaudij claritatē. Vn̄ in psalterio dr̄, Canite initio mensis tuba, in die insigni solēnitatis vestræ, pceptum enim fuerat iudeis, vt initio nouæ lunæ tuba clangerent. Tibias aūt diu funeribus ferūt adhibitas, mox & sacris gentiū. Tyrrhenus, tyrrhenos Romani Hetruscos appellant, atq; Tuscos, Græci vero eos hoc noīe nominauerunt a tyrrheno Atys filio, q ex lydia colonos hanc in regionē dimisit. cæterum Tusciæ longitudinē maximam a Luna vsq; Ostiaz per litus stadioz milibus duobus, & qngētis scribit Stra, libro.v.& Ply.libro.iij.q Tyrrheni a sacrifico ritu lingua græcorum Tusci sunt nominati. Pandis. curuis.

Iudeorū ritus.

ASCEn. Sin armēta magis studiū. Quia pstituit describere ingenia terraz, & cuius rei quælibet fertilis sit, subinferr naturā etiaz terræ pascuæ atq; herbiferæ: ostendens quo in loco pster: dicens qr iuxta tarētū, & Mātuā: iterūq; per trāsitū nō inutilem plāgit Mātuanoz iacturā, q citra culpā tam felicia prata amiserāt. Sane in qua re Mācinellus disputat, difficultatēq; facit, alij facili pede elabunt, legētes, neq; aut ouiū fœtū, neq; aut ouiū fœtus, sed aut fœtus ouiū. Seruius sūmopere cōtendit Verg. nō vsuz esse eclypsi huius literæ s, quā tn̄ veteres freqntissime vsurpāt. Vbi ergo alij eius literæ assumptionē cēsent, vt in illo. Inter se coijsse viros, & decernere ferro, qūo multi legunt, Seruius indicat legendū, & cernere ferro. Et vbi qbusdā legēdū videt: hic specus horrēdus, & sæui spiracula ditis. Seruius legēdū cēset. hic specus horrēdū, cui lectioni etiā sonoritas suffragat, quæ & huic loco negare legēdū, aut ouiū fœtus legamus ergo. Aut fœtus ouiū. Ordo est, sin.i.sed si studiū sup. est tibi.i. studes, & optas, magis.s. q̄ vineam tueri.s.a fame, & inedia, armēta, & vitulos, aut fœtus ouiū.i. agnos, aut capellas vrētes.s. morsu suo, qr quicqd mordēt, arefit, culta ses, aut vineas, aut arbusta, aut segetē petito, saltus, & lōginq.i.lōginquas regiones tarēti saturi, qd' est iuxta saturā paludē vn̄ & saturæ fieri pōt: & qd' saturas reddit pecudes, & petito cāpū, q̄lem Mātua infelix.i. disfortunata, q̄ citra culpā, agros, & prata amisit. dico pascentē flumine herboso, cygnos.i. olores niueos.i. sane cādidos, & vbi sup. fontes liqdi nō desunt gregibus.s. ad potū, & gramina nō desunt, imo abūdāt per liptotē ad escā, & vbi ros gelidus.i. frigore matutinali ceretus reponet.i. restituet tn̄.s. herbaz, exigua.i. modica, & breui nocte.s. æstiua, h̄ est spatio ēt breuissimæ noctis, tn̄ dico: q̄tū armēta, vt boues, bubuli, vaccæ, tauri, equi, & similia aīalia carpēt.i. abrodēt lōgis diebus.s. æstiuis est ergo antiheron, lōgis diebus & exigua nocte. Reponere aūt est restituere ablatum, tractū a nūmularijs, qbus dū satisfit, reponit, qd' pus posuerant & ita est gratiam, aut debitum referre, vnde iuthurna hæc rapta pro virginitate reponis. Sane sicut ponere est aliquando materiā

Locus enodat⁹

Ordo

Repone/re qd sit

> Sin armenta magis studium, uitulosq; tueri,
> Aut fœtus ouium, aut urentes culta capellas.
> Saltus, & saturi petito longinqua Tarenti.
> Et qualem infelix amisit Mantua campum.
> Pascentem niueos herboso flumine cycnos.
> Non liquidi gregibus fontes, non gramina desunt.
> Et quantum longis carpent armenta diebus,
> Exigua tantum gelidus ros nocte reponet.

SERVI. Aut vrētes culta capellas, Oē.n. qd' momorderit, vrūt, & exsiccant. Vn̄ est, & admorso signata in stirpe cicatrix. Saturi, Aut fœcūdi, aut qd' est iuxta oppidū Saturæ. Tarētū.n.& Saturum vicinæ sunt sibi calabriæ ciuitates. Hora. Me satureiano vectari rura caballo. Liquidi fon. puri. sine pestilentia Et quātum lōgis carpent armen. die. Exigua tātum gelidus ros noctæ reponet. vt in æneī. diximus. Hoc dicit Varro vbertatem fuisse in rosulano agro, postq̄ velinus siccatus est lacus, vt lōgam perticam magnitudo superaret herbarum.

PRO. Saltus, & saturi petito.l.t. Et q̄lem.i,a.m.c. Tarētū oppidū in Italia pdiderūt parthenidæ: h̄ est exules lacedæmonioz, du ce phalāto. In finibus aūt tarētinoz est locus quē saturiū vocant. Vnde etiā paludē saturā: cuius etiā in. vij. mētio est, quū ait Ver. Qua saturæ iacet atra palus.q.q.p.i.q.i.u,a.m.m.c, vrētis Saturi. Saturi q̄ tarēti a saturio loco, vel a satura palude dixit. Quidā dicūt tū ob agri bonitatē, tū ab loco q̄dā saturo, qui est ppe tarētū. satuz cognominatū. Dicit aūt Tarentū Neptuni filiū lacedæmonia ciuitate ex saturia Minois eretensiū regis filia pcreasse filiū. Hūc pfectū, naufragio facto, delphines in italiā euexisse dīt, Cuius hodieq; testimoniū mær Nā in municipio tarētinoz hois effigies in delphino sedētis ē a Saturia vxore eū locū saturia appellasse fertur. Et postea ei loco

Saturiū vbi locorum

Tarētus q fuerit

loco ex suo nomine, nomē tarētū imposuisse. Ideo infelicē Mātuā dič, qz mētuāms qz a romanis descuerāt, agri adēpti sūt

MANC. ¶ Magis studiū sup. ētiqi. Aut ouiū fœ. aut &c. eū sua vocalt præcedēti to'lit in scāsione, quidā vero textus antiqui fœtum hūt. Vrētis culta capel. Video, qz vt Ply. sert. li. viij. c. xlvij. Capus animal est, qua omibus ardētior, cæteriqz morsus arbori exitialis olim lābēdo quoqz sterilē faciūt, eaqz ex cā Mineruæ imolātur Saturni tarēti, a satura palude ei vicina. vel ob agri bonitare, vt Prob⁹ ait, Lōgiqua. &a. est enīz Tarētum calabriæ prima vrbs extrema Italiæ, de quo late. Stra. l. v. Florus seri. Tarētū Calabriæ quōdā & Apuliæ totiusqz Lucaniæ caput positū in ipsis adriatici maris faucibus. Mātua. cāz de amissis Mātuæ aruis late diximus in argumēto Tityri. infra. Mymio, videlicet, q mātuam præterfluit, Exigua tantum. Cæsar vopiscus cum causam apud cēsores ageret, campos Rosiæ dixit itali sumen esse: in qbus perticas pridie relictas gramen operiret, sed non nisi ad pabulum probat Ply. lib. xvij. c. iiij.

materiā quāuis Primum describere: it ar eponere est inter duas qd' semel scriptū est, iterum scribere: quo id emendatius fiat. vnde horatius in arte. scriptor honoratus, si forte repōis achillem, & Iuue. nunquam ne reponam, &c.

Nigra fere, & presso pinguis sub uomere terra.
Et cui putre solum (nāqz hoc imitamur arando)
Optima frumentis, non ullo ex æquore cernes
Plura domum tardis decedere plaustra iuuencis.
Aut unde iratus syluam deuexit arator.
Et nemora euertit multos ignaua per annos.
Antiquasqz domos auium, cum stirpibus imis
Eruit, illæ altum nidis petiere relictis.
At rudis enituit impulso uomere campus.
Nam ieiuna quidem cliuosi glarea ruris.
Vix humiles apibus casias, roremqz ministrat.
Et tophus scaber, & nigris exesa chelydris.
Creta, negant alios æque serpentibus agros
Dulcem ferre cibum, & curuas præbere latebras.
Quæ tenuem exhalat nebulam, fumosqz uolucres.
Et bibit humorem, & cum uult ex se ipsa remittit.
Quæqz suo uiridi semper se gramine uestit.
Nec scabie, & salsa lædit rubigine ferrum.
Illa tibi lætis intexit uitibus ulmos.
Illa ferax oleæ est, illam experiere colendo.
Et facilem pecori, & patientem uomeris unci.
Talem diues arat Capua, & uicina Veseuo
Ora iugo, & uacuis Clanius non æquus Acerris.

ASCEN. ¶ Nigra fere: &c. Ondit q terra vitibus, & q pascuis cōgruat nūc docet: q frumēto cōueniat dicēs qz nigra, & pinguis: sic tñ vt sit putris: nō nimis cōpacta. Itē q bus & bobus cōsita erat is illis, nō solis fcā sit. deide iterū redit ad arbustor. i. arbor vitibus maritādarū terrā. Itē ad eā. in qua oleæ vberius nascātur, vt ex ordie patebit, q talis est. Terra nigra fere. i. pulla, & fusca & pīguis sb vomere pssō. i. pfund⁹ inisso, & cui. s. terræ,

Ordo. est sup. solū. i. sustēraculū glebæ putre. i. resolutū, & nō nimis, cōpactū (nāqz p qz, nos imitamur arādo efficere terrā putrē, sicut nōnulla naturaliter est) hmōi inquā terra est. sup optia. i. cōuenietissima frumētis. i. varijs frugibus, vt tritico, & hordeo, ac farri, tu nō cernes. i. nemo cernet plura plaustra. i. frugū vehicula decedere ex vllo equore. i. ex cāpo æquo, & plano decedētes redire domū. i. i horreū tuū, & hoc iuuēcis. i. bobus iunioribus, & ita fortioribus, & agilioribus ex iuuēta, sed tardis. i. tardatis pōdere, & onere frugū, qs domū auehūt, plura dico, q ex tali terra, hoc est illa terra maximā faciet tibi vsuram frumēti. Aut sup. vtilis est frumēto ille cāpus, vñ arator irat⁹ s. sterilitati arbor, deuexit syluā. i. cūctas arbores, & euertit. i. funditus eruit, nemora ignaua. i. inutilia, & nullū fructū afferentia, per multos annos, & eruit cū imis stirpibus. i. radicibus antiquas domos. i. habitationes auiū. i. arbores excelsas & illæ. s. aues petiere altum. s. aera, relictis nidis. at. i. sed campus rudis. i. sterilis, & macer aut reuera adhuc icultus, enituit. i. icanuit: & albicauit. s. paulo post vomere ipulso. Nam glarea ieiuna. i. terra misera lapillis iuxta, qdez. i. certe ruris cliuosi. i. qualis est in rure cliuoso: vix ministrat apibus casias. i. herbas illas odoriferas, qbus apes vescunt, humiles. i. humi nascētes: paruqz pp sterilitatē illic surgentes, & vix ministrat rorē. s. marinū. Et tophus. i. lapis ille scaber. i. asper, & cauernosus: hoc est terra in qua freques tophus est, & creta. i. terra cretacea exesa. i. consumpta chelydris. i. serpentibus illis nigris. i. nocuis Est aūt cōstructio semiplena, nō enīz videt referēdum ad illud, vix humiles apibus &c. vñ subaudiēdum mihi videt tales sūt, qz q de agricultura scribūt, vt Nicāder & Solinus negāt, alios agros ferre cibū æque. i. æqliter dulcē serpētibus &

Terra serpētibus aptior pbē latebras curuas serpētib⁹. s. hec est talis terra & aptissima latebus, & escis serpētū, nō frangib⁹ ferēdis (Si in textu esset, vt tophus, vbi est: & toph⁹, facile repret ordo, sic videlz negāt alios agros ferre æque dulcē cibū, vt tophus scaber, sup. fert, qd qz nō exprimit, esset locutio minus grāmatica. Sit ergo in subauditione, qd' diximus) Illa. s. terra, quæ exhalat. i. expirat, & emittit tenuē. i. modicā, & exilē nebulam, & fumos volucres. i. faciliter euanescētes, & quæ bibit. i. attrahit humorē, & quæ ipsa. i. per se nullo adiuuāte remittit ex se. s. humorem, dū ipsa vult (nō dices ex seipsa, vna dictione, qz si ipsa esset oblatiui casus, pduceret vbi nunc, qz noīatiui casus corripit) quæqz. i. & quæ (sunt enīz duæ dictiones) vestit se semp suo gramine viridi. i. terra herbifera spōte sua, nec lædit ferrū. s. aratri, scabie, & rubigne salsa. i. ex salsedine nascēti, illa dico intexit vlmos vitibus lætis. i. fœcūdis, & iucūdis aspectu, & illa. s. eadem est ferax oleæ, & tu experiere. i. inuenies colēdo. i. dū coles illam, &. i. simul & facilē. i. parabilē, & benignā, qz multū herbiferā pecori, & patiētem (nomē est) i. toleratiuā, vomeris vnci. i. incurui, & sic adiectiuū est, aut vnci. i. dēns ipsius vomeris, vt substantiuum sit, Capua. i. tractus iuxta Capuā, quæ ciuitas est Italiæ Cāpaniæ caput diues. s. fertilitate agror arat talē. s. agrum,

Capua vbi locor & ora i. regio vicina iugo veseuo. s. mōti in Cāpania, & clani⁹ i. accola clanij, q est fluuius cāpaniæ nō æquus. i. iniurius, acerris. i. ciuitatulis cāpaniæ, vacuis. i. euacuatis ex frequenti inūdatione clanij, quæ si nulla esset, nihil esset illar agro fertilius arat ergo talem. s. terram, in omnibus aūt ponitur continens pro contentis, agri pro colonis, quor est arare.

¶ Aut vñ iratus. s. fœcūditate diuturna. Antiquasqz domos, aut reuera āntiquas, aut caras. Sol. rētū antiqtatis, curæqz maioribus p Italica gēte fuit. Est aūt Ecbasis in ista descriptione,

SERVI. ieiuna glarea. sicca, & sterilis terra. Cassia, & rosmarinus apibus aptæ sunt herbæ. Tophus scaber, Lapis asprimus: vñ & scabies dcā ab asprītate. Nigris chelydris. Nocētibus. Negāt. s. Nicāder & Solin⁹, q de his rebus scripserūt. Dulcē ferre cibū. Ordo est, æque dulcē, hoc est tā dulcē, Quæ tenuē exhalat nebulā. Nūc dicit agrū oīuz rex feracē. Quatuor qppe imitat, gnā agror q solus pot, qd' illi q̄tuor. sicut sequēti adicāt. Fumosqz volu. q̄si fumos. s. ex humore. Quæqz suo semp nāli. s. nō coacto. Nec scabie, & salsa rubigine ferrū ppie est. naz rubigo q̄si scabies ferri est. Talē arat capua, id diues, qz talē arat, Et vicina vesuo. Veseuus mōs est Liguriæ sub alpibus positus. Nā

Veseuus vbi locor Cāpaniæ mons qdā Vesuuius dr, p q̄ multi Veseuū positū volūt Et vacuis clanius nō æquus acerris, Acerræ ciuitas est cāpaniæ haud lōge a Neapoli: quā clanius pterfluit fluui⁹, cui⁹ freques inūdatio eā exhaurit, vñ ait vacuis. i. ifrequētibus.

PRO'. ¶ Talem diues arat capua, & vicina vesuo, Ora iugo, & vacuis Clanius non æquus acerris, Vesuuius mons est in campania, vino fertilis, quem veseuum iugum dicit. Eiusdem cāpaniæ flumen Clanius iuxta acerræ nomine, sed gigātis noie Clanius dictus est: ideo dicit, vt Metrodorus ait. Nō æquus, aut idcirco acerris existimatur, qz eas sæpe inundet, quæ vacuæ iccirco dicuntur, qz pene desertæ sunt.

MANC. ¶ Nigra, pulla terra est optima, & opisanua, quæ temperatæ vbertatis est, molis, facilisqz culturæ: nec madida, nec sitiēs, & post vomerem nigrescens, & quā recentem exquirunt improbe alites vomerem comitātes, coruiqz aratoris vestigia ipsa rodētes, Ply. li. xvij. c. v. Namqz hoc imita. aran. sensus est, qz

Colere quid sit arādo fit solum putre, neqz enim vt inqt Columella lib. ij. c. ij. aliud est colere q̄ soluere & fermentare terram, ideoqz maximos quæstus ager præbet, Plaustra, de his. li. Geor. i. Syluaz deuexit noualem intelligi cæsa ve ere sylua, videto in Tityro de nouali. At rudis, idest sterilis: & macer. Enituit incanuit nō nigruit vti pingui agro euenit. Ieiuna glarea idest sicca, macraqz terra minutissimis lapillis mixta, glareosum oleis solum aptissimuz

Glarea qd sit in Venafrano ply. seri. li. xvij. ca. iiij. Casias, de casia late eclo. ij. Plyn. libro præterea .ij. xxi, cap de cura. & pabulo apium ait, harum ergo causa oporter serere thymum, rosam, violas. lilium, fabam, casiam, &c. Humiles. candidæ enim casiæ magis se humi spargunt, suntqz odoratæ. Roremqz, rorem marinum intelligit, Tophus scaber. Ply libro. xvij, c. iiij. ait qz Tophus scaber natura fricabilis. expetitum quoqz ab autoribus p vitibus, scilicet. Sequenti vero capite, inquit fruges ait tophacea alba, q̄ si

sit inter fontes, reperta est ad definitum fertilis. Chelydris, Calabria chelydris frequentissima est, vt Solinus scri. titulo de Italia Diues capua. Strabo lib. v. scri. Capuam Campaniæ caput esse, Campaniamq; campos omnes felicitate superare. Et Ply. lib. xvij. inquit, q quantum vniuersas terras campus ille campanus antecedit tantum ipsum pars eius, quæ laboriæ vocat, quez phlegeu græci appellant, finiunturq; laboriæ via ab vtroq; latere consulari quæ a puteolis, & quæ a Cumis, Capuam ducit Veseuo iugo, Veseuus, vesulus, & vesuuius dicitur est autem mons in Campania teste solino qui vt scri. Stra. libro. v. amenissimus habitabatur agris, excepto cacumine. Dicunt alij Neapolim ad quartum lapidem proximus esse. De hoc Ply. Iunior quo modo suo tempore arserit late scri. lib. v. epistola vero xvj. & xx. Clanius, campaniæ flumen est clanius iuxta acerr as a nomine gigantis ita dict?. Nō æquus at Acerris id existimat, q eas sæpe inūdet, q vacuæ iccirco dicūt q pene desertæ sunt author ē Prob?

Veseuus vbi locor?

aserta.

℄ Nunc quo quaq; modo. Docuit, quæ terræ quibus rebus cōgruāt, nūc docet, quomodo tales esse noscant dicens, ego dicā idest describā, nūc, idest deinceps, quomō tu possis .i. quilibet possit cognoscere, quamq; .i. quamlibet terrā. Igitur Si tu requiras .i. disquiras, & nosse velis, an .s. terra sit rara, an densa supra morē .i. modum, & mēsuram, hoc est immodice: requirere autem potes, quia altera .s. densa fauet magis cereri .i. frumēto, & altera .s. rara fauet magis Baccho, idest vino, aut vitibus quod exprimit dicens densa .s. fauet magis Cereri, & quæq; rarissima .i. omnis valde rara, supple fauet lyæo, idest baccho, hoc est vino, aut vitibus. Si tu ergo id requiras, tu capies oculis .i. diligens, ante .idest priusquam agas, hoc est primū, & iubebis, puteū demitti, idest deorsū mitti in solido, scilicet loco, hoc est pleno, & nō cauernoso, nec rimoso, demitti dico alte .i. pfunde, & repones rursus omnē humū .i. terrā, & tu æquabis idest planabis pedibus .i. cōculcādo, & suppeditādo summas harenas .i. summitatē terræ iā parū desiccatæ, si .s. harenæ, deerūt .i. deficiēt, ita q nō poterūt fossaz replere: rarū: sup. ē illud vber, & erit aptius pecori .i. pascuis, aut arboribus, quibus pecus vescit, & vitibus almis .i. altricibus, aut baccho sacris, Sin .i. sed si .s. harenæ negabūt posse ire .i. redire in sua loca .i. in fossaz vñ paulo ante effossæ erāt, & terra superabit .i. superextabit, & abūdabit, repletis scrobibus .i. postq scrobes, & fossæ fuerit repletæ, ager .s. ille est spissus .i. dēsus, & expectata an tali agro post arationē glebas cūctātes .i. graues: & q te imorari possent & terga crassa .i. porcas, hoc est terras ab aratro piectas crassas, & dēsas, & pscinde terrā iuuēcis validis .i. robustis. Autē p sed tellus salsa, & quæ amara phibet .i. dicit infelix .i. infausta frugibus (nā ea nec māsuescit .i. māsuefit arādo .i. dū arat, seruat baccho genus .i. ppaginē, q ex vitibus illic satis nemo plātaria seruet, cū immite vinū ferrent, aut non seruat pomis sua noīa q .s. a loco nobili denominari solēt, vt punica persica. picētina (ea dico terra dabit tale specimē .i. experimētū, & indiciū spectabile tu diripe .i. rapiēdo assume: tectis, fumosis: vbi .s. pēdet in futurā vindemiā qlos .i. calathos, & corbes, vimine spisso .i. dense cōserto, & diripe colla plorū .i. vasa viminea, q ad præla, hoc est ligna quibus vuæ præmūtur, extenduntur, & ille malus .i. salsus, & amarus ager, hoc est terra sumpta ex illo agro, & dulces vndæ, a fontibus .s. sumptæ: calcētur .i. stipent calcibus huc, idest in hæc vasa viminea ad plenū .i. donec plena fuerint. Scilicet .i. scire licet, cur id præcipiat, quia omnis aqua eluctabit .i. expellet vi pedū, cū quibus luctari videtur, & grādes guttæ scilicet aquæ ibunt, idest manebūt p vimina: at idest, sed sapor manifestus faciet indiciū: scilicet sui, an dulcis an vero salsus, atq; amarus sit, & amaro, idest amaritie: seu amaritudo

Terra amara frugibus infelix

Nunc, quo quaq; modo possis cognoscere dicam.
Rara sit, an supra morem si densa requiras.
Altera frumentis quoniam fauet, altera Baccho.
Densa magis Cereri, rarissima quæq; Lyæo.
Ante locum capies oculis, alteq; iubebis
In solido puteum demitti, omnemq; repones
Rursus humum, & pedibus summas æquabis arenas
Si deerunt, rarum pecoriq;, & uitibus almis
Aptius uber erit, sin in sua posse negabunt
Ire loca, & scrobibus superabit terra repletis.
Spissus ager, glebas cunctantes, crassaq; terga
Expecta, & ualidis terram proscinde iuuencis.
Salsa autem tellus, & quæ perhibetur amara.
Frugibus infelix (ea nec mansuescit arando.
Nec Baccho genus, aut pomis sua nomina seruat.)
Tale dabit specimē, tu spisso uimine qualos.
Colaq; prælorum fumosis deripe tectis.
Huc ager ille malus, dulcesq; a fontibus undæ
Ad plenum calcentur, aqua eluctabitur omnis
Scilicet, & grandes ibunt per uimina guttæ.
At sapor indicium faciet manifestus, & ora
Tristia tentantum sensu torquebit amaror.

SERVI.

℄ Supra morē, abūdāter, plus æquo, isti autē versus incōparabiles sunt, tātū habent: sine perissologia aliqua, repetitionē. Densa magis Cereri, bene addidit magis. Nō hoc vult ostendere, qd vbi melius nascit. Potest etenim frumētū in rara, & vinū in dēsa, sed nō feliciter nasci. Locū capies, Eliges, vt aut capere, aut captas iā despectare videntur. In solido: nec ager sit cōcauus. Aptius vber erit, aptior vbertas, & fertilitas. Glebas cūctātes, validas, graues, & magnas, vt auidusq; refringit, cūctātē. Expecta, pba. Nec māsuescit arando, Dū arat, vt sibi de arboribus ita exuerint syluestrē aium. Sua nomina, pptiā generositatē, vt & nos aliqd nomeq;, decusq; gessimus, Tale specimē, talē pbationē. Spisso vimine pro spissi viminis. Prælorū, idest corbes, p quos vinū defluit, q & ipsi a colēdo dicti sunt. Præla aūt trabes sunt, quibus vua iā calcata premitur.

Prælum quid sit

Eluctabit

Eluctabit, cū mora egredietur. Amaror, amaritudo, & est sermo Lucr. & vera lectio. Nā multi amaro legūt, vt sit sensu amaro.

MANC. ¶ Lyæo. Lyæus bacchi nomē a lyo, qđ est soluo, eo qđ mentem & mēbra vinum dissoluat, vnde sequit paralysis, vber, fertilitas. Proscinde inuēcis, ad frumēta serēda. s. salsa tellus. Ply. li. xvij. c. iiij. ait, salsæq; terræq; multo melius credunt tutiores a vitijs innascētiū aialiū. Amara Ply. li. xvij. c. v. ait terrā amarā,

amaritudo: si sit, torquebit ora tentantum: idest periculum facientium sensu, idest per sensum. Sunt q legāt, sensu amaro. sz Au. Gellius cōuincit legendum esse amaror. Multa ergo sunt Abstracta huius concreti amarus videlicet amaritas, amaritudo, amarities & amaror amaroris, sicut dulcor dulcoris,

Cōcretū qđ & qđ abstractū

siue macrā. sigs pbare velit demōstrāt eā atræ, degeneresq; herbæ. Specimē documētū. indiciū, signū, experimētū, Qualos. Calathos. Colla plorū. i. torcularium, vasa viminea seu crates illas virgeas, q̄ vinaceis supponunt prælis. i. lignis, quibus calcata vua premitur. Fumosis tectis, solent enim humores in tectis seruari, ne pluuia putrescāt. Eluctabitur, exiuit. Amaror. Gel. li. j. c. xxi. serī hoc loco legendum esse amaror. & non amaro, Atq; poetam id a Lucre. sumpsisse, qui quidem li. iiij. dixit. Quum tuimur misceri absinthia tangit amaror.

Pinguis item quæ sit tellus, hoc deniq; pacto
Discimus, haud unq̄ manibus iactata fatiscit.
Sed picis in morem ad digitos lentescit habendo.
Humida maiores herbas alit, ipsaq; iusto
Lætior, ah nimium ne sit mihi fertilis illa.
Neu se præualidam primis ostentet aristis.
Quæ grauis est, ipso tacitam se pondere prodit.
Quæq; leuis, promptum est oculis prædiscere nigram.
Et quisquis color, at sceleratum exquirere frigus
Difficile est: piceæ tantum, taxiq; nocentes.
Interdum aut hederæ pandunt uestigia nigræ.

SERVI. ¶ Habēdo, dū hētur, lētescit. cohæret iusto Lætior, vltra modū plusq̄ op3. Ah nimium, ne sit mihi fertilis illa. i. ne herbæ plusq̄ op3 crescētes spē adimāt frumētorum. Vñ ait in pmio, Luxuriē segetē tenera depascit in herba. Primis aristis. i. herbis surgētibus, quæ luxuries futuris frugibus nocet, quia culmi tenues terre nō possunt. & qsqs color. Vera lectio est. qsqs color. Nā male qdā: & qs cuiq3 legūt excludētes. at, vt sit. Et qs cuiq3 color, sceleratū exqrere frigus: difficile ē. alij colos legūt, vt excluso os, fiat synalepha, & scādam⁹: & qs cuiq3 colat sceleratū vt sit quēadmodū, iter se coisse viros, & decernē ferro qđ nō pcedit, Tūc. n. r. i. s. mutat cū lōga opus ē syllaba, vt labor, labos, honor, & honos. Hic āt nō solū lōgā nō fac syllabā, sz et excludit s cū supiori vocali, vñ & legēdū ē, & qsqs color, qđ nec obscuritatē affert nec fidē derogat lectiōi, sceleratū: nocēs: oīa exurēs Hederæ pādūt vestigia. Hederæ idicāt frig⁹, nā vestigia idicia dic. Nigræ āt dic ob albaꝝ discretionē, vt hedera formosior alba

MANC. ¶ Fatiscit, dissoluit. aperit, hñdo, dū hētur, humida maiores herbas ait. Ply. li. xvij. c. iiij. inqt, nec sp̄ aquosa est terra, cui pceritas herbaꝝ. quæ grauis est, idē li. xvij. c. iiij. ait Nec grauis, aut leuior iusto deprehenditur pōdere, qđ. n. terræ pōdus iiilus intelligi pōt? Piceæ, Picea mōtes amat: atq; frigora: hæc plurimā resinam fundit. idem li. xvi. c. x. Taxiq; nocētes, est. n. veneno sa arbor: de q̄ late idē li. xvi. Hederæ nigræ, idē li. xvi. c. xlviij. scribit hederā inimicā satis oībus: serpentum frigori gratissimā est aūt candida & nigra, de q̄ etiam latius ecloga septima.

Hedera q̄tuplex

¶ Pinguis itē, &c. Eādē rē psequit, ondens videlicet, qua via possemus terrarū qualitates deprehendere. Vñ ordo est. Item nos discimus deniq3 hoc pacto. i. mō, quæ tellus sit pinguis. Nā ea supple. Iactata manibus, haud. i. nō fatiscit. i. dissoluit, & aperitur. sed lētescit. i. fit lēta, hoc est cohæret ad digitos hñdo. i. dū habetur in morē picis, sicut pix, quæ se tangētibus hæret Et per sensum a contrario dat intelligere, qđ quæ fatescit, & resoluit in puluerē macra sit. Humida alit herbas maiores, quā supple arida, aut maiores. i. sane magnas. & ipsa ē lætior. i. vegetior iusto. i. q̄ iustū est, & q̄ oportet, ah ne illa. s. humida sit mihi nimium fertilis i ferax, aut luxuriās neu. i. neue illa ostendat se præualidā. i. præter ceteras validā: & vberem. in pmis aristis, idest cū primū exurgent spicæ. Cognoscitur ergo humida ex abūdantia herbarū: & segetū. Cōtra arida ex raritate earū. Terra: sup. quæ grauis est, quæq3. i. & q̄ leuis, pdit. i. manifestat se tacitā. i. tacēte, aut licet nihil de ea dicatur, ipso pōdere. i. grauitate, & pōderositate. Prōptū. i. facile est pdiscere. s. plusq̄ aliqs dicat oculis. i. visu, nigrā. s. terras, quæ terra nigra sit, & qsquis. i. qcūq3 sit, supple terræ color. At. i. sed, exqrere, i. exquisite nosse, frigus sceleratū3: idest infestum, & nociuum oculte nocēs more sceleratorū, est difficile, tantum. i. tātūmodo, piceæ scilicet arbores, & taxi etiam arbores, quæ frigora amant nocētes, immo interdū sola vmbra necātes, & hederæ nigræ) qr sunt et albæ. vnde in Buco. Hedera formosior alba) pādunt. i. māifestāt, & palā ondūt interdū vestigia. i. indicia frigoris, quæ sic frigidā terrā eē idicāt, vt vestigia gressum eius, cuius sunt, Et hæc de terrarum ingenijs, & qualitatibus.

ASCEN.

His animaduersis terram multo ante memento
Excoquere, & magnos scrobibus concidere montes.
Ante supinatas aquiloni ostendere glebas.
Quam lætum infodias uitis genus, optima putri
Arua solo, id uenti curant, gelidæq; pruinæ.
Et labefacta mouens robustus iugera fossor
At si quos haud ulla uiros uigilantia fugit
Ante locum similem exquirunt: ubi prima paretur
Arboribus seges, & quo mox digesta feratur,
Mutata ignorent subito ne semina matrem.
Quin etiam cœli regionem in cortice signant
Vt quo quæq; modo steterit, qua parte calores
Austrinos tulerit, quæ terga obuerterit axi.
Restituant: adeo in teneris consuescere multum est.
Collibus, an plano melius sit ponere uites.
Quære prius si pinguis agros metabere campi.
Densa sere, in denso non segnior ubere Bacchus.
Sin tumulis, accliue solum, collesq; supinos.
Indulge ordinibus, nec secius omnis in unguem
Arboribus positis secto uia limite quadret.
Vt sæpe ingenti bello cum longa cohortes
Explicuit legio, & campo stetit agmen aperto.
Directæq; acies, & late fluctuat omnis
Aere renidenti tellus, nec dum horrida miscent
Prælia, sed dubius medius Mars errat in armis.
Omnia sunt paribus numeris dimensa uiarum.
Non animum modo uti pascat prospectus inanem,

¶ His aīaduersis, &c. Postq̄ naturas terrarū edocuit, pscribit quo pacto terra colēda sit potissimū, p viribus serēdis qđ pmissime facit, ne pmi libri ptes in hunc cōgessisse culpetur. Nā in hoc libro eatenus licet agriculturā describere q̄tenus ad vinū aut arborū sationes cōducit. Ordo igit est. his. s. prædictis de terrarū ingenijs aīaduersis. i. cōsideratis, & cognitis. i. postq̄ nostri, quæ sit sua cuiq3 terræ natura, & quorū feliciter ferax sit, memēto quoq3. i. ēt excoquere. s. solibus: terrā, & cōsidē scrobibus. i. in scrobes, hoc est fossas magnos montes. & memēto ondere aqloni, glebas supinatas, i. qua pte terra3 spectabāt in cœlū versas: ante. & prius q̄ infodias. i. plātes, aut obruas in fossam genus vitis lætū. i. fertile. & lætitiā tibi allaturū, arua sunt optima solo putri. i. putrefacto, & resoluto, vēti, & gelidæ pruinæ curāt, id. s. vt solum putrefiat, & ideo inuertēdū, & vētis, ac solibus, pruinisq3 exponēdū, & fossor robustus. i. purus, & fortis mouens iugera. i. terrā quantā iugum. i. par boū singulis diebus arare potest labefacta. i. effosa, & subacta hoc est subigens, & mouēs ea, vt sit sz Seruium hypallage, labefacta p labefaciēs passiuum p actiuo: vt labefacta. i. mollificata priusq̄ moueat, aut inuertat. At. i. sed si vlla vigilantia, haud. i. non fugit, idest præterijt (est enī3 præteriti tēpori, qr primam pducit) quos. i. aliquos viros, idest sequ adhibuerint, omnem diligentiā, ipsi exquirunt an scilicet q̄ transferāt vites, aut arbores, locū simulē. vbi. i. in quo pma seges. i. satio paret arbori bus, & quo. i. ad quē ipsa seges digesta. i. adulta: ferat. i. trāsferat, mox. i. paulopost. s. curabūt, vt loc⁹, vbi pma erit satio aut plātatio arbor sit silis illi, quo mox trāsferat, ne semia. i. plātaria mutata subito ignorēt mres. i. pmā pductricē. Quin etiā. i. isuper, illi vigilātissimi, signāt in cortice. s. arboris trāsferēdæ regionē. i. faciē, & sitū cœli, vt quo qq3. i. qlibet. s. arbor aut vitis steterit. s. i pore solo. & q̄ pte tulerit. i. ppessa sit: calores austrios. i. adustionē vēti australis, & q̄ terga ipsa obuerterit axi. s. septētriōali, eo sup. mō, & ab ea pte, restituāt eā terræ adeo. s. in tātū est multū, cōsuescere. i. cōsuetū eē in teneris. s. annis: & naturis, quia prima quæq3 tenacius hærēt atq3 cōsuetudo ē altera natura qre. i. disqre ēt prius. an melius sit ponere vites

ASCEN.

Ordo.

Iugerū qđ sit

Cōsuetudo qđ sit

Sed

Sed quia non aliter uites dabit omnibus æquas
Terra, neq; in uacuum poterunt se extendere rami.

sup. i collib⁹, an i plāo, q2 dictū ē. Deniq; aptos. Bacchus amat colles. Si tu metabere. i. parabis aut eliges ad paradū: sicut q castra metatur locū capiūt, agros cāpi. i. loci capacis, & pīguis sere dēse, p eo qđ est dēse, & mixtim, q2 Bacchus. i. vitis cū nō segnior vbere. i. fœcūditate cāpi in dēso. s. loco hoc est vitis respōdet vbertati terræ, Sin. i. sed si sup. metabere, solū, i quo seras vineā, accliue. i. assurgēs paulo. collibus. i. mōticulis, seu colles supinos. i. ad cœlū erectos, indulge. i. da operā ordib⁹ i. vt in ordinē digerant, nec secius. i. nō aliter, ois via. i. situs arborū quadret in vnguē. i. pfecte in formā quadrāgularē fiat, arboribus positis. i. dispositis, limite secto. i. diuiso in lineas directas, & quadrāgulas. Vt. i. quēadmodū quū lōga legio explicuit. i. ordinauit sæpe, i ingēti bello cohortes. i. classes suas & agmē. i. q̄ a duce in plurū iā agi pōt multitudo. steterit in cāpo, apto: & acies directæ. s. sunt, & ois tellus fluctuat. i. micat late . i. ampliter, ære renitēti. i. armis æratis obnitētibus a nitore, nō a niteo Ipi sup. sic instructi necdū. i. nō adhuc miscēt plia. i. cōserūt mau: sed mars dubi⁹. i. icertus, an eos i plia iflamabit, an ad cōcordiā redire sinet. errat i medijs armis. i. sic construunt i ordinē vites, vt solēt añ pliū istrui exercitus, q signo dato mox cōserunt. Sit ergo oia dimēsa. i. cōmēsurata, parib⁹ nūeris. i. ordinatiōibus: nō sup. iō vt. i. vt pspectus. i. pulcher de lōge, h̄ est porro aspectus. (Est. n. pulchrū vidē arbores vitiferas i ordinē cōsertas) pascat. i. delectet aīū inanē. i. sese rebus inutilibus oblectātē. sicut pmo æneid. Atq; aīū pictura pascit inani. Sed sup. iō, q2 terra nō dabit aliter. s. q̄ in ordinē digestis oibus. s. arboribus, i vitib⁹, æquas. i. æquales vires, h̄ est æqualia nutrimēta, neq; rami. s. arbor, poterunt se aliter extēdere in vacuum, q2 si confuse, & mixtim serantur, alia aliam impediret, & ita neq; solē similiter exciperent, neq; nutrimētū a terra æquale haberent, neq; ramos impeditos extēderēt radicē i media scrobe op3. Et Co. li. iij. c. iiij. ait. Itē si scrobib⁹, aut sulcis vineā posituri erimus. optimū erit añ ānū scrobes, vel sulcos facē. Magnos mōtis, iubet. Quia cliuosa altiores poscūt scrobes, qđ itē Pli. li. xvij. c. xxi. docet. Maro. supius ait, Aptos, bacchus amat colles Colu. ēt li. iij. c. iiij. ait, Curādū añt est, vt locis arduis, & cliuosis altius vitis deponat, q̄ si humidis, i planis Agiōi, vt eius. s. frigore excoquat. Optia, ordo est, arua putri solo optia sunt. Putri. i. mollificato. & solubili. Id vēt vt arua sint putri solo. Pruinæ, de bis iā dem̄ ē. Labefca. i. pulsa, effosa, subacta Ingera. iugeri mēsura ducētos, i. xl. lōgitudis pedes cōtinet, dimidiūq; i latitudie, de q̄ Fab. li. i. Pli. & oll. xviij. c. iij. ait: q̄ iuger vocabat. qđ vno iugo boū exarari i die potuiss3. Actus i quo boues agerent cū arāt vno ipetu iusto, Hic erat cētū viginti pedū duplicatusq; i lōgitudinē iugerū faciebat, Hæc ex Pli. Varro iugera ait dictū, q iūctū est duob⁹ actib⁹ q̄dratis. At si quoa, &c. h̄ est, siq; sunt vigilātes. Pria seges. i. seminariū vl' arbor. vel vitiū Locū. iles. Theophra. li. iij. de causis plātaꝝ ait, ex sili loco, aut nō deteriori semē accipiēdū. Colu. li. iij. c. i. ait. Optiū3 cē eodē agro, quo vitē depositurus es, vl' certo vicio facē seminariū: at si cāpestres, & vliginosos agros possidebis, pderit quoq; seminariū sili loco facē, & vitē largo cōsuescere humore. Idē colu. li. iij. c. ix. sic ait, sed & qualitas soli plurimū iuuat, vt ex macro. aut mediocri trāsducat in melius: nā qđ assuetū est pigui, nullo mō maciē terræ patit, nisi sæpius stercores, de h̄ lati⁹ idē, li. iij. c. v. Cœli regionē. Cato pcipit meridianā cœli ptē signare i cortice, vt trāslata eisdē, i assuetis statuerēt oris: ne agliōi æmeridiāa opposita solib⁹ finderent, & algerēt meridiāæ agliōib⁹. Hæc i plura Pli. li. xvij. A[illegible] . i. septētrioali cœlo. de q̄ ē es. usi Adeo multū est, tm̄ pdest. Oui. q3q; ait i arte. Fac tibi csuescat, nil assuetudie maius. Et Teophra. li. v. ait q mos solit⁹ plimus valet, sit, n. r[illegible] nā. Collib⁹, an plāo, de solo, i cœlo vitib⁹ oportūo, videto lati⁹ ibi. Dēiq; aptos: bacchus amat colles. Metabē parabis, sic. n. Nōius h̄uc locū apit. Dēsa, p dēse. Colu. li. iij. c. iij. inq̄t. Vlea: q̄ angustissime pserit qđ [illegible] pedū spacio i terposito, pōit iter vij. vl' viij. pedes q̄ rarissime. Vt ēt facile arari possit iter dēos pedes q̄ternos tēui plimū octonos. Nec seci⁹ arborib⁹ positis in vnguē q̄dret ois via secto limite. i. ducto tramite, vel sulco, nec secius: nec alr̄ q̄ vitibus, solēt, n. a. borem iter vites seri, vl' nec seci⁹. i. nō alr̄ arborib⁹. i. vitibus via q̄dret, q̄ acies iter se añ icoeptū prœliū, In vnguē, ad pfectiōes, est. n. metaphora sūpta a marmorarijs, q qdē iūcturas vnguib⁹ pbāt. Legio. i legiōe erāt cēturiæ. lx Māip. xxx. Cohortes. x. vt Cyn. li. vj, notauit. aut Gel. li. xv. c. iij. Legio āt dcā ē, q legūt milite ai dlectu. vt Var. docet. De legiōib⁹ āt i cohortib⁹ videto modestū

His animaduersis. i. agri cultras deschēsa. Terrā multo ante memēto Excoqre, hoc dicit nō eē eo āno ponendas vites, quo fodiūt scrobes, sed post ānū, vt calore, i frigore, i labore iusti possit terra putrefieri. Infodias. Obruas. Et labefacta moues Hyppallage, mouēs i labefaciēs. Añ locū siles ponāt. Dicit trāslatiōe arbor, siles3 terrā eē regrēdā. Arboribus seges. Q̄ de seminario loqtur arbor hū segetē appellauit, Digesta, ordinata, vt Digerit i numer Matrē. Terra. Vt. antiq exigrite matrē. Quæ ter. obuerterit axi. Septētriōi. Nā græce ἄμαξα dr̄. Collibus an plano, at q supra ait, deniq; aptos. Bacchus amat colles. Sed ēt in vallibus pōt eē posset vites supiue idicauit. Vt hic tibi pualidas oli, multoq; fluētes. Sufficiēt bacche vites vnde mō vtrūq; cōplectit, & dic queadmodū in colle vites pōere demō vtrūq; cōplectit, & lōge alia significatio est metor metiebeamus. Metabē, eliges, & lōge alia significatio est metor metiendeamus. Metabē, eliges, & lōge alia significatio est metor metiebeamus.

Metabē, eliges, & lōge alia significatio est metor metiebeamus. Metabē, eliges, & lōge alia significatio est metor metiebeamus. Metabē, eliges, & lōge alia significatio est metor metiebeamus.

taris. vñ Luc. Hesperios audax veniā metator i agros, & alia metior metiris. Illud. n. metatus sum: h̄ mensus sum fac. Dēsa. pro dēse, vt Et pede terrā, Crebra ferit. p crebro. Indulge ordibus, i. da operā, & ordies effice largiores. Nā de plāo aut dēsa ier. In vnguē. Ad pfectionē. i trāslatio a marmorarijs. Qui iūcturas vnguibus pbāt. Ho. ad vnguē factus hō. Arborib⁹ positis, vl vnguibus pbāt. Ho. ad vnguē factus hō. Arborib⁹ positis, vl' ordiatis. Secto, ducto, vñ & sectæ philosophorū dicunt, i. ducto q̄drer. Cōsentiat. Cōgruat. Trāslatio a q̄dris lapidibus q sibi bñ cōueniūt Fluctuat. Splēdet. Numeris: ordinatiōibus. Vt pascat, delectet: vt atq; aīum pictura pascit inani.

His aiaduersis. i. terrarū iā pcepta, vl' cognita. Excoqre. ea lo?. vs & frigor. Multo añ. s. q̄ laetū infodias vitis gēus. Scrobibus, h̄ dic, q̄ñ vitiū surculi, teste ēt Pli. li. xvij. c. xx. serūt & in scrobe, i i sulco lōgiori, sup q̄s tenerrima iget i terra: sed eē vitis

SERVI.

MANC.

Vitiū surculi quō serantur

Ingerum quid sit

Assuetudo quid possit

Forsitan

Forsitan & scrobibus, quæ sint fastigia quæras.
Ausim uel tenui uitem committere sulco.
Altius, ac penitus terræ defigitur arbos.
Aesculus in primis, quæ quantum uertice ad auras
Aetherias, tantum radice in tartara tendit.
Ergo non hyemes illam, non flabra, neq; imbres
Conuellunt, immota manet, multosq; per annos.
Multa uirum uoluens durando secula uincit.
Tum fortes late ramos, & brachia tendens
Huc illuc, media ipsa ingentem sustinet umbram.
Neue tibi ad solem uergant uineta cadentem.
Neue inter uites corylum sere, neue flagella
Summa pete, aut summas defringe ex arbore plātas.
(Tantus amor terræ) neu ferro læde retuso
Semina, neue oleæ syluestres insere truncos.
Nam sæpe incautis pastoribus excidit ignis.
Qui furtim pingui primum sub cortice tectus.
Robora comprendit, frondesq; elapsus in altas
Ingentem cœlo sonitum dedit, inde secutus
Per ramos uictor, perq; alta cacumina regnat.
Et totum inuoluit flammis nemus, & ruit atram
Ad cœlum picea crassus caligine nubem.
Præsertim si tempestas a uertice syluis
Incubuit, glomeratq; ferens incendia uentus
Hoc ubi, non a stirpe ualent, cæsæq; reuerti
Possunt, atq; ima similes reuirescere terra.
Infelix superat folijs oleaster amaris.

ASCEN. ¶ Forsitan & scrobibus, &c. q̄r pmonuit scrobes pfodere, & vites in ordine disponere, docet scrobiũ pfunditate dicens. Tu q̄ras .i. percūcteris forsitan, &c .i. et, quæ sint fastigia .i. altitudines seu pfunditates, scrobibus .s. fodiens, hoc est q̄z pfunde effodi debeat. Ad qd̄ rn̄det, ego ausim cōmittere vitem: & .i. et tenui sulco, sed arbos .i. arbor, cui vitis maritat, defigit .i. deorsuz infigit terræ, altius .i. profundius: & penitus .i. pene intus, & in visceribus terræ: & æsculus .s. arbor i primis .i. inter primas, q̄ est pcipue æsculus infigit alte. quæ .s. æsculus tēdit tm̄ .i. tātũ, radice .i. p radicē in tartara .i. ad inferna, quantũ tēdit vertice .i. sũmitate, & cacumie ad auras æthereas .i. cœlũ versus Ergo q̄r tam firmiter radicata est, hiemes .i. tēpestates nō conuellunt illā .s. æsculũ, nō flabra .i. vēti, neq; ibres .i. pluuiæ, sed manet immota & vincit .i. von, cōpos per māer durādo p multos annos voluens .i. transigens multa secula virũ .i. viroz, aut legamus, multosq; nepotes, & ipsa voluens durādo multa secula virũ .vincit multos nepotes .i. posteriores eorũ, tum .i. deinde postq̄ sic radicata est, ipsa tendens .i. extendēs huc illuc .i. in diuersas ptes ramos fortis, & pro .i. brachia, sup. fortia, ipsa existens media sustinet ingentē vmbrā .s. ramorz suorũ. Neue, &c. Docet quo loco, & quo respectu ad cœlũ vites serendæ sint, dicens, Neue sere Corylũ .i. auellanā inter vites, neue pete sũma .i. extrema flagella .i. ramalia, aut ne defringe plantas .i. surculos, & virgulas inserendas ex sũma arbore .i. ex summitate arbore, tantus .i. tā magnus est amor terræ s. q̄ quo ei viciniora sint oia, eo sint fertiliora, neu .i. neue læde semina .i. virgultũ inserendũ, ferro retuso .i. hebeti, neue insere syluestres truncos oleæ .s. inter vites, & arbusta, nā ignis excidit sæpe pastoribus incautis .i. nō recte cauētibus, nec pspicientibus, q .s. ignis tectus primũ furtim .i. more furti sub pingui cortice, vz oleæ cōprendit .i. inuadit postea, & simul occupat: robora .i. truncũ, & elapsus sursum, & extra lapsus cōponit. n. ab extra, i altas frōdes .s. oleæ, dedit cœlo .i. dat ingentē sonitũ .i. crepitũ & fragorē. co. n. q̄ frōdes virides sunt, crepitant & q̄r pinguis cremari pnt, & ipsa ignis victor secutus inde .i. post cōbustione frōdiũ, regnat p ramos, & p alta cacumina .i. sũmitatē arborũ, & inuoluit .i. īplicat, totũ nemus flāmis, & ipse crassus calligine .i. fuligine picea .i. qualē pix generat ruit .i. pijcit (Capit. n. hic actiue) atrā nubē .s. fumi ad cœlũ, psertim si tēpestas .s. vētorũ, incubit .i. ingruit syluis .i. in syluas, a vertice .i. a septētrione scđz Mancinellũ, aut potius desup: ita vt ignis a sũmitate vi vētoz deijciat in truncos, & idē i vicinas arbores, & si ventus ferēs .i. inflans glomerat incēdia .i. flāmaz globos p cacumina, Vbi .i. i quo loco, aut tpe, hoc sup. euenerit, ipsæ oleæ nō valēt reuirescere a stirpe, & cæsæ .i. āputate, nō pnt reuerti, & reuirescere similes in ima terra, & ita oleaster i. ix .i. īfœcūdus: supat .i. supabūdat folijs amaris .i. hn̄s amara folia, q dnāt extictis oleis.

MANC. ¶ Forsitā & scrobibus, vt ēt supra diximus, scrobes masculini sunt generis. Nam & Cice in Oeconomicis sic dicit, & Plautus ait, Sexagenos scrobes, minor autem est Lucani, & Gracchi authoritas. Nā Luc. ait. Exigua posuit scrobe. Gracchus, abunde fossa scrobis est, qđ exemplũ in Terentio est. Quæ sint fastigia quæras. Fastigiũ, & summæ & infimæ partis possumus dicere, sicut altũ & mare, & cœlum dicimus: Hinc est, cœlũq; profundũ, cũ puteus sit pfundus. Ausim: ausus sim, vel audebo. Sulco, idest fossa. Aesculus in primis arbor est glādifera. quæ licet ab esu habeat deriuationē, tamē p æ scribitur, sicut & cælatũ, quod ē participiũ, licet a cœlo cœlas sit deriū. Flabra. Hoc nomē tantũ pluralē recipit numerũ, ab eo vero, quod flamina flamē possumus accipere, licet sit euitandũ pp̄ter aliā significationē. Naz dicit flamē dialis, flamē Martialis. Neue inter vites corylum sere. Radices enim eius nocēt vitibus. Neue flagella, summa pete, Flagella dicuntur summæ arborũ partes ab eo, quod ventorũ crebros sustinet flatus. Tātus amor terræ .i. sic diligēter a rusticis ager ē colendus. Ferro retuso. Obtuso: quo vites quassanf potius q̄ putantur. Ne ve oleæ syluestres: Non qđ p̄sit, sed vt etiā ipse propter casum incēdij. Incautis pastoribus. Negligētibus, & circa alia occupatis. Ruit atrā nubem, Egerit, & emittit, & ruere facit. Nā mō ruit actiuā hz significationē. A vertice ab aqlōe: vt hic vtex nobis sp sublimis. Ferēs. Flās, vt feret vēto mora neq̄ ferenti. Hoc vbi, subaudi cōtigerit. Infelix, infœcūdus, & sterilis. Superat, si pest, vi qd puer Ascanius, supat ne?

Fastigiũ quid sit

Flagella q̄ dicant

MANC. ¶ Tenui sulco, videto paulo supius ibi. Et magnos scrobibus pcidere mōtis. Penitus, maxie. Flabra, vētor flatus. Multosq; p annos, qdā antiq textus hn̄t, etiā multosq; nepotes, quod magis placet. Erit aũt ordo. & durādo voluēs multa virũ secula vincit multos nepotes, siue, & voluēs multa vir secula, durādo vicit multos nepotes .i. multā, & lōgā posteritatē. Multosq; per annos voluēs multa vicũ secula durādo vincit .i. supat illa secula, nō supaf ab illis. Secula, seculũ spaciũ annor centũ vocat ūt dictũ a sene, q̄ lōgissimũ spaciũ senescēdoz hoium putāt. Var. ē author. Vergāt, inclinēt. Ad solē cadētē, Ply. li. xvij. c. ij. ait, q̄ Vergi. vites ad occasus seri dānauit, alij sic maluere q̄ in exortu, a pluribus meridiē pbari animaduerto, nec arbitror ppetuũ qđ in hoc præcipi posset, ad soli nām, ad hoc ingeniũ, ad cœli cuiusq; mores, dirigēda solertia ē. In africa meridiem vineas spectare, & si viti inutile, colono salubre est. Quoniā ipsa meridianæ subiacet plagæ, qua pp̄ sibi q in occasum. aut septētriones pferet, optime miscebit solũ cœlo. cũ Verg. occasus iprobet, Nec de septētrione reliquit dubitatio vr, at qui in Cisalpina Italia magna ex parte vineis ita positis cōpertũ est: nullas esse feliciores, multũ rationis obtinent vēti, Hæc ex Plynio. Corylũ, de Corylo vide in Tyrro, est autē fructificosa arbor, de q̄ multa Theophrastus li. ij. Flagella sũma, Theo. li. v. de causis plantar scribit, plantas petēdas esse ab radice potissimũ, quod si minus cōsequi possint, a parte iferiore arboris, potius q̄ a supiore accipiunt. enim viuaciora intelliguntur, excepta vite, ac ficu & quicquid humidum sit, quippe humida parte superiore melius germinãt. Colu. li. iij. cap. iij ait, q̄ vitis semina optima habentur a lumbis. secundo ab humeris, tertia summa in vitæ lecta, q̄ celerrime cōprehēdũtur, vt sint fraciora, latius aute eadē habenf li. iij. c. x. Flagella, summæ arbor ptes dicũtur a vētorũ flatu. Retuso, hebeti. Theoprastus li. v. de causis plantarum ait, q̄ ferro q̄ leuissime purgandæ sunt arbores & vites etiam periculũ. Nāq; interitus propter vlcera imminent. Quemadmodum enim radicibus vulneratis cum foditur, arbores deteriorescunt, sic etiā vulnere partis superioris notam eandem his posse afferri credendum est. Quam nequeunt tolerare. Semina arborum: vel vitiũ plāculas. Ruit: emitt, Ab vertice, a septētrione. Tempestas, ventorum furor. Ferens, flans, Hoc vbi, supple euenerit. Infelix, sterilis.

Seculũ qđ & vñ dictum

Nec tibi tam prudens quisq̄ persuadeat author,
Tellurem Borea rigidam spirante mouere.
Rura gelu tum claudit hyems, nec semine iacto
Concretam patitur radicem affigere terræ.
Optima uinetis satio, cum uere rubenti

ASCEN. ¶ Nec tibi, &c. Docet quo vento flante arandæ, aut fodiendæ sint terræ dicens, qu a non borea, sed zephiro, qui veris tempore flat, in cuius laudem parumper digreditur. Ordo ē. Nec quisq̄ author tam prudens .idest q̄tumcūq; prudens habeatur. persuadeat tibi mouere .i. aperire arando, aut fodiendo tellurem .i. terrā rigidā .i. constrictam gelu, & hoc borea .i. vento illo septentrionali spirante .i. cum spiritu, & sibilo

Ordo.

Candida

flante

Candida uenit auis longis inuisa colubris.
Prima uel autumni sub frigora, cum rapidus sol
Nondum hyemem contingit equis, iā præterit æstas.
Ver adeo frondi nemorum, uer utile syluis.
Vere tument terræ, & genitalia semina poscunt.
Tum pater omnipotens fœcundis imbribus æther
Coniugis in gremium lætæ descendit, & omnes
Magnus alit, magno commixtus corpore fœtus
Auia tum resonant auibus uirgulta canoris,
Et uenerem certis repetunt armenta diebus.
Parturit almus ager, zephiriq; tepentibus auris
Laxant arua sinus, superat tener omnibus humor.
Inq; nouos soles audent se gramina tuto
Credere, nec metuit surgentes pampinus austros,
Aut actum cœlo magnis aquilonibus imbrem.
Sed trudit gemmas, & frondes explicat omnes.

state, q; hyems.i. tēpestas hyberna, ac pluuiosa. claudit rū.i. tūc.s. cū boreas flat gelu, nec patit̄.i. nō pmittit, aut sinit affige/ re terræ radicē cōcretā, & hoc semine iacto.i. pōst q iactū sit se/ mē. Optia at satio ē vinetis.i. vitibus vere rubēti.s. floribus, vñ ē par pureū aliibi &c. cū.i. qñ auis cādida.s. ciconia inuisa co lubris lōgis, qb⁹.s. psecut̄ vēit.s. ad nos, vl sub.i. paulo añ pria frigora autūni, cū.i. qñ sol rapid⁹.i. ad se humores attrahēs, aut celeriter spcurrēs nōdū ɔtingit equis suis hyemē.i. lineam, aut signū, vbi exñs hyemē facere solet, & cū iā æstas pterit.i. ī ter cauma, & frigus intēsum. Ver ē adeo.i. valde multum vtile frondi nemorū, ver est adeo vtile syluis, terræ tumēt.i. grau/ dæ sunt vere, & poscut semina genitalia.i. qbus cōceptis gene/ rēt: q; æther.i. aer tepidus, h ē Iup. exñs pr̄ oipotēs descendit ī.i. tūc.s. tpe verno, lætæ.i. lætanti ī gremiū coniugis.s. Iuno.q̄ p terra pōit, vñ & terrenor̄ regnor̄ moderatrix a poetis cēse/ tur, sup. cū Ibrib⁹ fœcūdis.i. fertilib⁹, aut fœcūditatē patiēn/ tis, & ipse.s. iuppiter cuius oīa plena sunt, cōmixtus.s. cum magno corpe.s. totius terræ alit oēs fœtus.s. terræ, & virgul/ ta auia.i. i quus nulla ē via: hoc est ī lustria, resonāt, tū.i. tūc auibus canoris, & armenta repetunt tūc certis diebus (Cæte ris enī in coitu satietas est, hoī pene nulla) venerē.i. rē nālem ad ppagandam prolē. Et ager almus.i. quo alimur, parturit tūc.s. in vere, & arua laxant sinus.i. gremiū, & receptaculū se minū laxant dico.i. aperiunt, & dissoluunt, auris zephiri tēpē/ tibus.i. teporē afferentibus. humor tener.i. molliculus, supe/ rat oībus.s. viuentibus, & gramina audent credere.i. cōmitte re se, tuto.i. sine piculo, nec pāpin⁹.i. frōdes vitiū, metuit sup. tūc austros surgētes, aut ibrē.i. copiā pluuiæ, actū.i. ipulsum, sup. de cœlo, sup. cū magnis aqlonibus, s; trudit.i. ppellit, & effundit ī folia, gēmas.i. vitiū oculos, aut nodulos, & explicat .i. pādit, oēs frondes: quus.s. opus est arboribus fructiferis.

Neetsoi, dicit quo tpe vites sunt ponendæ, & probat tole/ rabilius autūno, melius verno: nā dicturus, ver adeo frondi nemorū. Ver vtile syluis, Cōcreta radice, ā enim qñ gutta q/ dā ex terra, & humore pereat. Quæ postea cadit in radices. Vere rubenti, floribus splendido. Candida auis. Iuuena. Ser/ pēte ciconia pullos pascit. Vere tumēt terræ. Asper: simplr̄ ac cipit, vt terræ ntūs pluralis numeri sit, q̄ dicunt̄ verno tume/ re, & semina poscere. Donatus vero terræ genitiuū vult esse singularem, vt sit sensus mutata distinctione. Vere tument syl

ræ.s. a supioribus, terræ, & genitalia semina regrmnt terrarū, sed melius aspiratū seqmur, vt genitalia semina. q̄ nos iacimus, in/ telligamus. Nō quæ syluæ ex terra suscipiunt, Genitalia aūt dicimus semina, qbus aliqd pereat, & gignit̄ Tument, suspendunt̄. Tū pr̄ oipotens, Interdū p aere Iuno: p æthere Iuppiter accipit̄, aliquoties & p aere, & p æthere Iuppiter. Iuno vo p terra, & aqua ponit̄, sicut hoc loco intelligimus. Nā æther non hȝ pluuias. Vñ Iouē p æthere accipimus, cui attribuunt̄ aer, & æther, quæ duo mixta terræ & humori vniuersa procreant. Dicit enī aūt verno tpe esse pluuias, qbus cuncta nascuntur, vnde ē fœ/ cundis imbribus dixit, qbus terra fœcūdatur, Commix tus corpore, Pro corpori. vt Hæret pede pes. Itē alibi: & magno se cor/ pore miscet. Licet possumus accipere mistus terræ magno suo corpore.i. æther. Certis diebus, Statutis legitimis a natura at/ que naturali quadā rōne dispositis, vt tractat Lucre. q dicit rōne hāc æthereo calore discēdere. Almus ager, ab eo qd' nos alat. zephiri. Fauonij, alibi: zephiro putris se gleba resoluit. Hor. Soluit̄ acris hyems grata vice veris & Fauoni. Nouos soles, vernales dies. Nec metuit surgentes pāpinus austros varia dicit. Nā supra ait. Audēt se gramina cōmitte. Trudit gēmas, ppellit, effundit ī folia. Borea spirāte. Cū solū flatibus glomis deresceat, atq; siccesceat: austrinis ɔ̄labescat, atq; humescat, plantaq; pari rōne humi dior: siccior ve seipsa reddat, hac de cā melius p austrū serit̄, radicat̄, n̄ germinaturq; celerius, cū planta turgēs credit̄ solo tur/ gens credit̄ solo turgenti, cœtūq; adest emolliū, atq; benignū, aqlone aūt aduersa oia veniūt, frigent etenī plantæ, atq; labo rant, & solo gelato, neq; radicē æque demittere, neq; germen edere pñt. hæc ex Theophrasti lib. v. de causis plātar̄. Optia vine æ satio, est, Colu. li. iij. c. iij. ait. Plantaria facito ab oriēte a. x. luna & a. xx. hæc vel melior est vitibus sat o: sed quū seres frigi/ dos ventos vitato: docet ēt ibidē Colu. quo pacto plantaria dēant fieri, & lib. iiij. c. xiiij. ait q vitis vere autūno tēpestiue deponi tur, Vere, melius, si aut pluuius, aut frigidus status cœli ē, vt ager pīguis, aut cāpestris, & vliginosa planicies. Rursus autūno si sicca, si calida est aeris qlitas, si exilis, aut arduus cāpus: si macer præruptus ve collis. Vernæq; positiōis dies fere q̄dragita sūt ab idibus Februarij vsq; in æqnoctiū rursus autūnalis ab idibus octo. in Kal. decē. Satiōis ātē duo gña, malleoli, vel viuiradicis, q̄ vtrūq; ab agricolis vsurpat̄, &c. Pria vel autūni, Theophrast⁹ li. iij. ō causis plātar̄ ait, Turgescit solū quū humectū, atq; tepidū ē, statūq; tpatū aeris obtinet, tūc agile fertile, atq; lætū ɔsistit, qd' duob⁹ fieri tpib⁹ maxīe arbor̄ generi solet vē, ac autūno, q de his tpib⁹ arbores magis serim⁹. S; melī⁹ vē, tūc. n. solū humidū est, & sol tepefaciēs elicit germē, & cœlū placidū, atq; se cūdū ɔstat, ita vt ex his oib⁹ educatio, & germiatio pspe seq possit, tū satio cōmodiorūȝ, vel plurimor̄ tā fructuū q̄ plātarū tpi vno tribuūt, h ille. Rubēti florido. Cādida auis, Ciconiā itelligit, quā e lōgiquo veīre nō dubiū ē, vt̄ & grues illas hyems, has æstas aduenas nec veīre, s; venisse cernim⁹. bonos hīs serpētiū exitio, tāt⁹, vt ī Thessalia capitale fuerit occidisse, eadē legim⁹ pœna, q̄ homicidas. h & pl̄a. Pli. li. x. c. xxiij. Quū rapidus sol, rapit. n. ac trahit ad se cūcta torrēs, & sorbēs calore suo, q̄ liquor siccat, q̄ ēt añ patuit. Aestas, autūni calorē æstatē appellaūt. Tumēt, turgescūt. Et genitalia semia poscūt, sp. n. solo turgēti semina are op; sic. n. optie germiatio agit̄, vt scri. Theophrast⁹ li. iij. ō causis plātar̄. Cōiugis i gremiū. Iuppit̄, vt dicit Enni⁹, is q græci vocāt aerē. q vetus ē, & nubes, & ibēr postea dict⁹, q; mortalis, atq; arbores, herbasq; oēs iuuat. Iuppit̄ itē cœlū dr̄. Var. ren. talia. Iuppit̄.i. aer, ū vēr⁹ ē, & nubes ibēr postea: Descēdit ī gremiū lætæ ɔiugis.i. Iunōis, q̄ & terra, & phs eth. li. viij. scri pidē h dicē. quū ē sicca tell⁹, ipsa certe tū ibrē amat, quū turget æther ibri, quū cœlū tumet affectat, vt telluris ī sinus cadat. Æther. Iuppit̄, quē sūmū deū, mūdiq; aiaȝ voluē. Euripides æthe rē ɔ̄tepīe. Magno corpe.s. terræ. Subest. n. nā terræ, vñ supius ait. Quippe solo nā subest. Nā āt res oēs creat, auget. aliq;, vt Lucretius inqt, Resonat Ouī. rē li. i. fa. ait. Et tepidū volucres cōcētibus aera mulcēt. Ludit & ī pratis, luxuriatq; pecus. zephi ri de his late lib. i. Geor. Et zephiro putris se gleba resoluit. Supat tener oibus humor. Ver vo calidū fecit, & humefactū deus oīuȝ fabricator. Sicca æstas, & calida, autūnus sicc⁹, & frigid⁹. Hyems humida pitēr & frigida, authorē Macr. li. vij. Nouos soles: tūc. n. ē noua tpis ætas. vt ēt Oui. li. i. fast. inqt. Austros, q humidi sūt, & nubila nutriūt, de qb⁹ lati⁹ sup. Imbrē.i. grādinē. ait. n. aglo li. vi. meta. Indurōq̄ niues, & terras grādine pulso. Gēmas, vitiū oculos itelligim⁹ p metaphorā, vt lati⁹ patuit ecloga. vij.

Nō alios, &c. Quo facilius psuadeat vernā tēperiē esse in te bus ineuntibus, & iā primū creādis, aptissimē dicit ēt mūdi to/ tius originē ī verno tpe fuisse, nō q; is ver esset, cū mūdus fie/ ret: sed q; prima tēperies: q̄ iam pducto mundo fuerat, verna erat, primiq; q illuxerint soles vernales. Cōsentit ergo cū fide mūdū esse creatum & aliqñ incepisse, & statim eo creato, ver fuisse hoīesq; vltimo loco creatos, sed poetice dicit ferreos, si cut li. i. de lapidibus iactis loquens. Vñ hoīes nati, durū gēnus, verūtamē ī meo iudicio de his hoib⁹, q tpe pyrrhæ erāt, ñ loq̄t sed de primis, nā loq̄t de his, q statī post pductionē primarū pecudū pgeniti sūt, quos ferreā pgēiē forte appellat, q; pgēi tores erāt ferreor̄, vt pgenies nō solū pgenitos: s; & pgēito/ res

Non alios prima crescentis origine mundi
Illuxisse dies, aliumue habuisse tenorem
Crediderim, uer illud erat, uer magnus agebat
Orbis, & hibernis parcebant flatibus euri.
Cum primum lucem pecudes hausere, uirumq;
Ferrea progenies duris caput extulit aruis.
Immissæq; feræ syluis, & sydera cœlo.
Nec res hunc teneræ possent perferre laborem.

SERVI.

Genitalia quæ dicuntur Almus vnde dictus. MANC.

Ciconia q̄ auis sit

ASCEN.

Si non

Si non tanta quies iret, frigusque, caloremque.
Inter, & exciperet cœli indulgentia terras.

SERVI. ¶ Nõ alios pria. Hoc scdz potẽtiã poeticẽ dixit. Nã falsũ ẽ. Cõstat.n. post factũ mũdũ ex ꝗlitate cursus solis ipa eẽ diuisa tẽporẽ. ductũ. Ver illud erat. Absoluta locuta. qcqd illud fuit. Hyberni. aspis. sæuis. Ferrea ꝓgẽies. Procreata ex lapidib⁹ ad laborẽ. Alibi. Vñ hoies nati, durũ genus. Immissæque feræ syluis. Hũc ordinẽ pp arcadas tenuit. q se ꝓselenos eẽ asserũt.i. añ lunã natos, qd ⁊ Ci. i fũdaniana cõmemorat, ⁊ Statius, q ait, Arcades astris, lunaque priores, Labores vel frigoris, vel caloris. Si non tanta quies iret. Tranquillitas. & est veris diffinitio.
¶ Originẽ mũdi. ply. ser. mũdũ, qd alio noie cœlũ appellari libuit. neque genitũ. neque interitur vnq̃: Nã Theologi scrib. xv. Kal. aprilis mũdũ creatũ fuisse die solis. Poeta ẽr idẽ vr̃ asserere, ait.n. ver illud erat, ⁊c. Orbis dictus ẽ mũdus. qm̃ eius forma in spẽm orbis absoluti globata est. vt Plyn. docet, magnus orbis. magnus ait, qd vt testat ẽt Ply. imẽsus ẽ, & infinitus, ac finito similis. furorque est mẽsurã eius aio quosdã agitasse, atque prodere ausos. pecudes. v. & vj. die volatilia, & aialia cuncta genita sunt, deinde hõ: q illis dominareẽ, in quo qdem Poeta ipse nostræ fidei sequitur opinionẽ. Ferrea ꝓgenies. fabulas seqtur narrantes e lapidibus natos hoies, de quo lat⁹ Ouid. Et sydera cœlo. quarto die facta sunt luminaria duo i firmamento cœli, vt lucerent super terrã. Laborẽ. s. caloris & frigoris. Indulgentia cœli.i. aeris tranquillitas, & tẽperies.

res significet, Inde.n. cæteri ꝓgẽiti dicũt. Ordo ẽ. ego crediderim nõ alios dies.i. soles, q dies faciũt, nõ alios dico, q̃z vernos illuxisse, sup. i pria origie mũdi crescẽtis.i. vt primũ mundus creat⁹ ad aliarũ rerũ ꝓpagationẽ crescere cœpit, vel ego crediderim.i. ausim credẽ, dies i pria origie mũdi crescẽtis, nõ habuisse aliũ tenorẽ.i. ductũ aliũ q̃ vernũ, illud. s. qcqd fuit in pria origie mũdi erat ver, magnus orbis.i pricipiũ magnæ reuolutiõis, toti⁹. s. mũdi, agebat ver.i. tẽpestatẽ vernã, ⁊ euri.i. venti illi orientales frigidi, & ꝯ ry zephiro, seu fauonio in vere flãti: pcebãt.i. abstiebãt, hibernis flatib⁹, tũc. s. quũ.i. qñ pecudes hausere primũ.i. dicunt primitus, lucẽ.i. claritate diei (qz pecudes erãt añ hoies formatæ) & quũ ꝓgenies ferrea.i. dura q̃si robore, aut lapidibus primũ genita, aut potius, vt dixi: ꝓgenies ferrea.i. ferreos ꝓgenitura, virũ.i. virorũ extulit caput duris aruis. s. saxosis, & feræ sunt imissæ syluis.i. i syluas, & sydera sũt missa cœlo (nisi dicas feræ imissæ sydera.i. imittendo effectæ sydera, cælo.i. ad ornatũ cœli, fabulant.n. signa cœlestia feras ferme fuisse, sed prior ꝯstructio melior ẽ.) Nec res teneræ.i. recẽs genitæ, possent pferre hũc.i. talẽ laborẽ vẽtorũ. s. ⁊ frigoris. si tãta qes.i. tẽperies, & ꝯcordia nõ iret.i. intercederet iter frigus, qd. s. i hyeme est, & calorẽ, q ẽ in æstate dominant, ⁊ si idulgẽtia.i. benigna i fluẽtia, & quasi clemẽtia, cœli.i. aeris nõ exciperet. s. ab aduersis, & nociuis, terras.

Ordo

Quod superest, quæcunque premes uirgulta, per agros,
Sparge fimo pingui, & multa memor occule terra.
Aut lapidem bibulum, aut squalentes infode conchas.
Inter enim labentur aquæ, tenuisque subibit
Halitus, atque animos tollent sata, iamque reperti
Qui saxo super, atque ingentis pondere testæ
Vrgerent, hoc effusos munimen ad imbres.
Hoc, ubi hiulca siti findit canis æstifer arua.
Seminibus positis superest deducere terram.
Sæpius ad capita, & duros iactare bidentes.
Aut presso exercere solum sub uomere, & ipsa
Flectere luctantes inter uineta iuuencos.
Tum leues calamos, & rasæ hastilia uirgæ.
Fraxineasque aptare sudes, furcasque bicornes.
Viribus eniti quarum, & contemnere uentos
Assuescant, summasque sequi tabulata per ulmos.
Ac dum prima nouis adolescit frondibus ætas,
Parcendum teneris, & dum se lætus ad auras
Palmes agit laxis per purum immissus habenis.
Ipsa acies falcis nondum tentanda, sed uncis
Carpendæ manibus frondes, interque legendæ.

Inde

ASCEN. Ordo.

¶ Qd superest. Redit ad institutũ suũ docens, quo pacto terræ vitibus aptandæ ferẽdis sint. Ordo aũt est. Quod.i. vt agamus, qd superest.i. agendũ, & docendũ restat. quæcũque virgulta tu pmes.i. pressa plantabis per agros, sparge, sup. ea fimo pingui, & tu memor, aut præcepti mei, aut ifelicitatis aliter plantatorum, occule.i. occulta ⁊ absconde ea, multa terra, & infode.i. simul cũ vitibus in eandẽ fossã fode, aut lapidem bibulum. s: aq, hoc est arenariũ, aut conchas squalentes.i. sordidas, vt. s. per testas fiant spiramenta, enim pro qz, aquæ. s. pluuiæ, aut deriuatæ, labentur inter scilicet conchas: ⁊ tenuis halitus.i. spiritus, subibit.i. clanculum intrabit: ⁊ sata.i. seminaria plãtarum tollent.i. erigent aios.i. vigorem suuz. Et iam reperti, scilicet sunt, qui super vrgerent. idest premerent saxo, atque pondere ingentis testæ, quia hoc. s. aut saxuz, aut testam magnam supponere, est munimẽ.i. protectio. ad.i. contra imbres perfusos.i. nimis impetuosos. hoc. s. etiam munimẽ est contra æstum cum.i. quando canis æstifer. in quo signo sole existente intentissimus solet esse calor findit.i. secat. & diuidit arua hiulca.i. hyantia siti.i præ siccitate. ¶ Seminibus positis, docet quid agendum sit postq̃ seminaria posita sunt dicens, seminibus positis idest postq̃ semina posita sunt, superest.i. reliquum est: deducere. idest deorsum ducere sæpius terram ad capita. s. seminum, & iactare.i. superinijcere bidentes instrumenta vinitorum duos dentes habentia duros, quia ex ferro, aut respectu glebarum, & hoc ad glebas discutiẽdas, & dissoluẽdas, aut exercere solũ.i. terrã sub vomere presso, idest altius immisso, & flectere.i. cum moderatiõe ducere iuuẽcos luctantes.i. petulcos, & qui luctarentur, si non flecterentur inter

Bidẽtes q̃ instrumenta sint

ter vineta, idest loca, in quibus vites nascuntur. Loquitur de
situ Italico, vbi inter ordines vinearum ager frugiferis satis de
relinquitur, vt arari possit. Habent. n. fere in eodé solo vinú: fru/
mentú, & fructus arbor. Tú. i. deinde. s. superest aptare. s. ad vites
sustétádas, calamos leues. i. nitidos ac politos seu leuigatos,
idest decorticatos, pducit n. fima, & p. i. hastilia. i. ptícas, virgæ
rasæ. i. decorticatæ, & sudes fraxineas, vnde pali fiút, et furcas
bicornes. i. bina cornua habentes ad suffulciendas vites, aut
impositas perticas, quarú, scilicet furcarú viribus, idest sustē/
taculis. s. vites assuescant. i. assuetæ fiát. eniti. i. erigi cú quodá
annixu. & contémnere vétos, vnde deicerentur, si nó haberét ful
cimé, & assuescant sequi tabulata (quæ vulgus solaria vocat,
quia solum faciunt quasi p aeré euntibus, sed tabulata dicunt
quia ex tabulis super trabes positis eóficitur, vitiú auté testu/
dines tabulata dicuntur q: pticæ p trabibus & vites cú frondi
bus, ac fructibus tabularú vicem præstant (tabulata igit. i. con
nexiones perticarú in morē tabulatorú per vlmos summ ad. i.
q sunt in summitatibus vlmorú. Ac p dú i, q diu prima ætas
adolescit frondibus nouis. i. q diu frondes, teneræ, ac nouæ: &
nó dú adultæ sunt, parcendú. s. est. i. pcere oportet, teneris fró/
dibus vitiú videlicet, hoc est pápinis, &. t. ená dum palmes læ
tus. i. vegetus agit se ad auras, idest erigitur, & multú adhuc
crescit: immissus per purú: idest liquidú aeré, & hoc habenis
laxis. i. libero excremēto, ipsa acies falcis nondú. s. est tentáda
. s. in putádis vitibus, idest nódú putádæ sunt vites, ferro ipsi/
us falcis. i. cultri incurui, quo vites putari solent, sed frondes
. s. luxuriantes. & superflue pampini carpédæ sunt manibus vn
cis. i. incuruatis, apte videlicet cóstrictis digitulis, & frondes
sunt interlegédæ. i. tollédæ de medio nó temere, sed cú delectu
fide. i. postmodú, vbi adoleuerint vites, vbi. s. frondes, exie/
rint, stringe. i. decerpe stringédo. tú. i. tunc comas. i. pápinos,
q sunt vitium comæ, & tonde. i. reseca, et puta tú. i. túc brachia
. i. palmites. Ná ipsa brachia. s. reformidát ante. i. priusq emise
rint frondes, ferrum. s. falcis, deniq. i. vt semel præcipiá. exer
ce tam, idest tunc. dura imperia. s. amputando (nam durus im
perator est, qui in capita suorum animaduertit) & pro idest, có/
pesce. s. putando ramos fluentes. i. luxuriantes, hoc est, qui, et
fluerent luxuriose, nisi compescerentur.

Inde ubi iam ualidis amplexæ stirpibus ulmos
Exierint, tunc stringe comas, tunc brachia tonde.
Ante reformidant ferrum, tunc denique dura
Exerce imperia, & ramos compesce fluentes.

¶ Qd superest. Nó qd deest, sed qd sequit, Premes, demerges, fodies. Quæcunq virgulta. Siue de plátarijs. siue de arborib⁹, Lapidē bibulú: qui arenarius vocatur. Aut squalentes infode cochas. Coclea: ppter admittéda spiramína infodiunt. Lapis vero arenarius: aut ppter spiramina, aut ppter hauriédú humoré. Si forte tumus fuerit. squalētes: Sordidas. Aīos tollēt, sumēt ex his rebus magnanimitaté. Iamq reperti. s. sunt diligētiores. Effusos ad imbres. i. ad nimias pluuias. Hiulca siti. Prænimijs caloribus scissa. Ad capita. s. vitiú positarú. Et duros iactare bidétes. Hoc ad cóminuédas ptinet glebas. Flecte relu/ ctátes iuuécos, cú qdá moderatióe ducere, ne tenera adhuc virgulta pturbá. Leues calamos. i. nitidos. Et rasæ hastilia virgæ, Præcipit, et cannas, & virgas radi oportere, ne videlicet ex corticibus cubigo aduersa vitibus, perearí possit. Tabulata, sunt rami effusiores, et in plana tendétes, nó ad altiora crescentes. Per purú. i. p aeré. Ipsa acies falcis nódú tétáda, si acies legerimus, hic erit sensus Teneris adhuc vitib⁹ nódú é falcis acies necia. Si aciē, subaudimus virgulta. et sit ipsa virgulta nódú falcis acie tétáda sunt. Stirpibus, solidioribus palmitibus. i. Truncis.

PRO. ¶ Tabulata per vlmos, rami sunt, qui vites sustinét per trás/ lationé, qa rustici quú putát, supra eos ramos stát, hé tabulas

MANC. ¶ Quod superest, quod restat, docédú est sup. vel aduertédú, Fimo, Theophrastus. li. iij. de causis plantarú inquit. q stercus agrú, et solutú, et tepidú reddit, quod alij primus terræ pmixtú plantæ aggregát, alij inter terrá superiorē mediú disponút. Occulte terra, terra inferior alit vité & arborem, & superior custodit, Col. li. iij. c. iq. author. Lapidē, lapides subiciút, vt plantæ per hyemē humore perfrui, et p æstaté possint refrigerari. Eius uero cótra vtrúq tépus ita præparasse oportet, vt lapides humoré cótineát, et æstate radicibus caloré ppulsent, alij sarmenta substernút, alij vas fictile plenú aquæ apponút. Theophrastus edocet li. iij. Colu. et. li. iiij. c. iiij. ait, in imo scrobe lapides
circa pódo qnq ponito: ne vité pmát, Sed iuxta radices sint. Theophrastus aút pdicto li. ait, oportere ét calculos ab amne, aut faucibus torrentis petitos: ná si lapis latus, atq ppetuus sit, arbori est noxæ, si rotúdus, minutusq subiciat, refrigerat, et aquá trásmittit, & locú radicibus puiú pstat, lapides pterea hyeme tepefacere, æstate refrigerare posse affirmát. Squalétis, squalés a squamis dicit splendens, a squalore vero sordidú, Qui saxo sup. Maronis pceptú fuit, vt in scrobibus lapides disponerentur q singuli nó excederét quinq librarú pódus, hi enim videntur & aqs hyemis: et vapores æstatis ppulsare radicibus, author est Col. li. iiij. ca. xv. Munimé. s. est. Hoc. s. munimé est. Hiulcá siti. i. siccitate apertēte ea arua. s. ab hio hiulcus deducit. Catullus ét ait. Quú grauis exaustos æstus hiulcat agros: Cáis æstifer. vij. Kal. augu. canicula apparet, estq caligo æstuosa, vt scri. Colu. li. xij. Et Ply. q. ait caniculæ exortu accédi solis vapores quis ignorat. Ad capita, capita vitiú putata circúfodito, arare incipito. vltra, citraq sulcos ppetuos ducito, ita pcipit Cato, teste Ply. li. xvij. ca. xxj. Colu. aút li. v. ait, q sat plerisq visum est ex Kal. martij vsq in octob. tricesimo quoq die nouella vineta cófodere, oésq herbas, & pcipue gramina exturpare, &c. Aptare superest. Tabulata, cacumina ipsa, et arbor casulas. Parcendú teneris, Ply. lib. xvij. docet nó esse festinandú ad putationé nouellæ vitis, sed primo in circulos materié colligédá. Nec nisi validæ putationé admouédá. Palmes agit, vitis materia mollis. Quippe noudi illa brachia emissus fructú affert. propterea lætus palmes ait poeta. Dicitur autem palmes, vt Festus ait, q in modum palmarú virgulas, quasi digitos edit. Et Col. ait li. iiij. ca. vj. q Malleolus nouellus est palmes innatus priori anni flagello, &c.

ASCEN. ¶ Texendæ sepes, &c. Adhortatur pmunire vineas sepib⁹ ab hyrcorú, caprarúq incursibus, facturus inde trásitú ad sacrificia rusticorú describenda. Ordo est, Spes. i. munitiōe ex virgultis in cratiú moré cóplicatis vineas sepientes, sup. sunt ét texédæ, & omne pecus est tenédú. i. arcendú a vineis pcipue dú. i. donec: seu q diu, frons est tenera, & imprudés. i. inexpta, laborum. i. incómodorú, cuiusmodi sunt hyemes, venti: grádines, morsus infractiones, putationes, &c. Cui. s. frondi vri. i. id genus bouis, syluestres, idest petulci, et indomiti: et capreæ. i. capræ syluestres, seqces. i. psecutrices, aut, q vineas insequunt illudút. i. nocét, et officiút, sup. i. vltra, aut pter idignas. i. nimis magnas. hyemes. i. tépestates pluuiosas: & solé potété. s. in ardore, atq æstu oues pastunt. s. vineas, & iuuécæ auidæ. s. cibi, pascunt. s. vineas, Nec. i. & nó. & frigora cócreta. i. cóstricta pruina cana. i. p pruiná albicáté, aut æstas grauis. i. calor vehementer æstuás incúbés. i. violéter ingruēs, scopulis. i. saxis in mari sitis aréntibus. s. p æ siccitate, & ita vehementi calore fissis, nocuere. s. frondi, aut vitibus tátú. i. in tátú, quátú illi greges. s. caprearú pcipue, et quátú. s. nocuit, venenú détis duri. s. caprearú, q qcqd abrodit simul: exurit: et cicatrix. i. stigma duri détis. signata. i. infixú. in stirpe. i. trunco, & stipite, admorso. i. mordicus abroso. Caper cædit. i. mactat bacchó existés sacer. s. aut execrabilis, aut sacrificabilis: cæditur dico oibus aris: cum in alijs numinibus variæ mactentur hostiæ, ac victimæ ob non aliam causam, idest ob eam causam: quia. s. vité abrodit, & exurit. vnde Ouid. in Fastis. Rode caper vitem, tú bine cum stabis ad aram. In tua quod spergi cornua possit: erit. & ludi veteres, immo vetustissimi quia primi creduntur fuisse ineunt proscænia, idest loca ante scænas, idest vmbracula: p

Texendæ sepes etiam, & pecus omne tenendum.
Præcipue dum frons tenera, imprudénsq laborum.
Cui, super indignas hyemes, solemq potentem,
Syluestres uri assidue, capreæq sequaces
Illudunt, pascuntur oues, auidæq iuuencæ
Frigora nec tantum cana concreta pruina,
Aut grauis incumbens scopulis arentibus æstas.
Quantum illi nocuere greges, duriq uenenum
Dentis, & admorso signata in stirpe cicatrix.
Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris
Cæditur, & ueteres ineút proscenia ludi.
Præmiaq ingétes pagos, & compita, circum
Thesidæ posuere, atq inter pocula læti
Mollibus in pratis unctos saliere per utres

SERVI. ¶ Texédæ, sepes ét, alij hic distiguút, alij separát. Texédæ sepes, ét et pecus omne tenédú, Dú frôdis tenera, vera lectio est frôdis, Lucretius, Frôdiferasq domos auiú. Hodie vero & a frôte et frôde vnus est nóiatiuus frôs, vt frôs frôtis: et frôs frôdis, et sicut & lés a léte, et a léde capitis breuiore pediculo. Indignas aút hyemes sæuas. Solé potété, intolerabilé: grauē. Syluestres vri, Boues agrestes, q in pirenæo nascunt mōte posito iter gallias et hispanias. Sút át exceptis elephátis maiores cæteris aialib⁹ dicti vri ἀπὸ τῶν ὀρῶν. i. a montibus Capreæq

quibus

sequaces

sequaces: psecutrices, vt Maleæq; sequacib⁹ vndis. Incũbẽs scopulis.i. saxa calore penetrãs, admorso, pticipiũ est, ac si diceret a broso, Nõ aliã ob culpã, victimæ numinibus, aut per similitudinẽ, aut per cõtrarietatẽ immolant, per similitudine. vt nigrũ pecus Plutoni. p contrarietatẽ, vt porca, q obest frugibus, Cereri, & caper, q obest vitibus Libero. Itẽ capra Aesculapio, q est deus salutis, cũ capra nũq̃ sine febre sit. Aris at oibus, nõ sine causa dixit. Nã cũ numinibus cæteris varie pro qualitate regionũ sacrificet, vt Veneri Paphiæ tantũ thuribus vñ Haud eqde talime dignor honore. Genetrici võ veneri.i. Romanæ ẽt de victimis Libero vnq; cap immolat. Veteres ineũt pscœnia ludi: Primi ludi Theatrales ex liberalibus nati sunt, Ideo veteres ait. pscœnia aũ sunt pulpita añ scenã, in qbus ludicra exercent. Præmiaq; ingẽtis.i. per quadriuia, q̃ cõpita appellantur ab eo qd' multæ viæ in vnã cõfluãt, & villas, q̃ pagi ἀπὸ τῶν πηγῶν.i. a fontibus, circa quos villæ cõsueuerãt cõdi, vñ & pagani dicti sunt quasi ex vno fonte potãtes. Compita, vñ ludi cõpitalitij, Thesidæ athenienses, qui pmi ludos instituere liberales. Mollibus in pratis vnctos vel oleo. vel lixiuia. pratis aũt iõ, ne læderent cadẽtes. Vtres vero fiebant ad insultatione ẽt mortuorũ corporũ, ne qd eis esset. quod nõ sentiret iniuriã. Salire secũdũ artẽ diẽ Nã antiq salio salui dicebant, nũc ãt & salui. vñ dixẽ Cicero in Milonianа. Cũ hic de rheda re iecta penula dissiluisset, sic ẽt ab eo quod est cano, nõ cecini sed canui dicebant. vnde Salusti. cornua occanuerunt,

PRO. ℭ Non aliã ob.c.b.c.o.a. Cædit & ve. in Proscœnia ludi Præmiaq; in.p.e.c.cir. Thæsidæ.p.a.i.p.l. Mollibus.in.p.v, salire p vtres, post q̃ mortale genus aialiũ cœpit carne vesci, ex his, quæ frugibus nocerẽt: vel aliquos læderẽt fructus, Prima existimatur hostia fuisse sus. Scõa caper ille: quia teerã rostro. protrudẽdo semen erueret, hic, quia vitẽ læserat. itaq; ẽt Oui. in.xv. Testimonium huic opinioni dicẽte Pythagora, Et prima putatur hostia sua meruisse necẽ, qr semina pãdo, Eruerat rostro spemq; intercepera tanni, & caper. m.b.m, ad aras Dicitur, victoris nocuit sua culpa duobus. Præmia aũt posuisse thesiadas, Quum dicit ingentes pagos, & compita circum, Athenienses significat a rege Theseo dictos, itaq; ludis q pmũ victori erat cap, q græce tragos. tragædia cœpit appellari, genus quoddã carminis ab antiqs causa spectaculi institutum.

MANC. ℭ Vri, in sylua hercynia. Germaniæ sunt magnitudine paulo infra elephantes spe, & colore, & figura tauri. magna vis eorum, & velocitas, neq; hoi, neq; feræ: quã conspexerũt pcunt. hos studiose foueis captos interficiũt: cornua studiose cõquisita ab labris argento circuncludunt, atq; in amplissimis epulis p poculo vtuntur. Nec ex li.vi. cõmenta. Cæsaris de bel. Gal. Macro. li.vi. ait. q; Vri gallica vox est, q̃ feri boues significant. Capreæq;, cãpræ in plurimas similitudines transfigurant, sunt capreæ, sunt rupicapreæ, sunt ibices pernicitatis mirandæ, sunt

qbus agebant, aut ludebant fabellæ & thesidæ, idest athenienses a theseo in ciuitatẽ collecti, posuere præmia.i. caprũ. vnde Horatius. Carmine qui tragico vilẽ certauit ob hyrcum, ingentis.i. valde magnos, pagos.i. vicos circa fontẽ in agro existentes (Galli villagia vocãt) & circũ cõpita.i. loca: quo plures cõpetunt.s. quo plures cõueniunt vt sunt triuia, atq; ipsi læti, inter pocula.i. post epulationẽ, & cõpotationẽ salierẽ in pratis, mollibus.i. herbosis per vtres.i. saccos ex corio factos: & vino impletos vnctos.i. pingues. & lubricos: De his aũt lanis disquirit Beroaldus in seruiũ, cuius verba simul cũ his, q̃ de sericis lanis annotauit in hũc locũ recepi. Sunt aũt nulla v̈ba Seruiana. Apud seras sunt in arboribus vermes. q in araneaꝝ morẽ fila tenuissima deducũt, vñ est sericũ. Cõtra q̃, Beroaldus, & historici oẽs dissentire videnf a Seruij snia scribentes quemadmodũ apud seras sunt arbores lanigeræ sine vrtib⁹ quarũ frõdib⁹ caniciæ depectũt aq̃ psusaꝝ ex quo vellere vestimẽta cõficiant, quæ serica nũcupant, ut author est Plý. cuius v̈ba libuit subtexere ex li.vi. seres lanitio syluaꝝ nobiles psusã aqua depectẽtes frondiũ caniciẽ, vnde geminus fœminis nris: labor redordiẽdi fila, rursumq; texẽdi, tã multiplici opere, tã longinquo orbe petit: vt in publico matrona trãslucear. Hoc idẽ solinus in collectaneis tradit. Et profecto Plynianæ, Solini v̈ba ita Vergiliano carmini cõueniũt, vt ab illo mutati ẽe videantur, nãq; poeta sic scribit. Velleraq;, vt folijs depectãt tenuia seres: quo qdẽ v̈su aptissime demõstrat, vellera, & lanitiũ apud seras colligi ex folijs nõ aũt cõfici a bõbicib⁹ vermiculis sicut expõit Serui. Enĩ v̈o bõbices, nõ apud seras, sed in assyria insula Coo peculiariter pueniũt, q qdẽ bõbices v̈miculi sũt, telasq; araneaꝝ mõ texunt ad vestẽ, luxũq; fœminaꝝ q̃ bõbycina appellaf: cuius mẽtio fit apud Iuuenalẽ, q̃rũ Dlitias vel pãniculus bõbycinus vrit. Pria eas vestes texisse in insula, Coo Pãphyla Platis filia dr̃ vt author est Aristoteles i qnto de aialibus, & repeticũ ẽ a Plý, in.xi. vñ vestis Coa noiaf, cuius crebro meminerũt poetæ & in pmis Oui. atq; Propti⁹, Præterea nõ satisfacit mihi Serui⁹ in enarratiõe illius Vergiliani carminis, vnctos salire p vtres, cũ hic locus ab vnico tñ higino (qd' qdẽ legerim) optĩe declaret, adeo vt nihil v̈gilianæ sniæ sit accõmodatius. Scribit eni in lib. de signis, Bacchũ, vinũ, & vitẽ & vuã Icaro tradidisse, vt oñderet hoibus. qũo sereret, & qd' ex ea nasceref. hic cũ seuisset vitẽ hyrcus in vineã se coniciẽs, tenerrima quæq; folia decerpit: ex quo facto Icarus indignabũdus hyrcũ interfecit, & eius pelle vtrẽ cõfecit, quẽ vino plenũ cõiecit in mediũ. Sodalesq; suos circa eũ salire coegit, Alij tradũt Icarũ: cũ a libero patre vinũ accepisset, stãs vtres plenos in plaustrũ iposuisse. Ex hac hygini narratiõe, vt egomet sentio, Maroniana carmẽ aptissime illustraf, & snia efficit manifestaria. Hæc ille, quoꝝ quidem mancinellus huc assumpsit.

Beroaldi expositio

& dammæ, & multaq; alia haud dissimilia, Plý. lib. viij. Incumbens scopulis arentibus.i. saxa & ipsa calore penetrãs. Admorso, caprarum morsus. arboribus exitialia, Oliuã lambendo quoq; sterilem faciunt, eaq; ex cã Mineruæ immolant, auctor Plý. li. viij. ca. xlvij. Caper. Prima hostia fuisse putat sus, secunda caper. illa, qr rictu semina eruerat, hic, qr vitem læserat. Hinc Oui. li. xv. meta. Loquẽte pythagora scri. Et prima putatur hostia sus meruisse necẽ, qr semina pando Eruerit rostro, spẽq; intercepe rit anni, Vite caper morsa bacchi mactatus ad aras Dicitur, victoris nocuit sua culpa duobus. asserit idẽ Var. lib. ij. ca. iij. Omnibus aris, nã cũ alijs dijs p varia regionũ consuetudine vario modo sacrificet, baccho semper, & vbiq; in liberalibus mactatur caper. Veteres Lu. spectaculorum origo. teste Cassiodoro, ab græcis tracta est, nam quum agricultores feriatis diebus sacra diuersis numinibus. per lucos, vicosq; celebrarẽt. Athenienses primũ agreste principiũ in vrbanũ spectaculũ collegerunt. Theatrũ græco vocabulo appellãtes, Vtq; Diomedes ait, hyrcus præmiũ cantus proponebaf. vñ Hora. in arte inqt. Carmine q tragico vilẽ certauit ob hyrcũ. Inde itaq; tragœdia dictũ est carminis genus a trago.i. hyrco, Tespis aũt genere atheniensis primus inuenit tragœdiam, ait enim Hora. in arte, Ignotum tragicæ genus inuenisse camœnæ, dicitur, & plaustris vexisse poemata Tespis, Ineunt: petũt, adeũt, Proscœnia pulpita erãt ante scœnã in qbus ludicra exercebanf. Pagos.i. vicos, & conuenticula rusticorum, secundũ Diomedẽ. dicti autẽ pagi a fontibus πηγή enim fons dicitur Dorice author est. Fest. Compita, sunt triuiorum plateæ vel spatia. Thesidæ, athenienses, Theseus enim, vt Eusebius scri. athenienses prius per regione m dispersos in vnam ciuitatem congregauit, Posuere: scilicet caprum, vt ipse esset præmium. vtres, Icaro patri Erigones: liber pater, & vitem, & vuam tradidit qui cum sæuisset vitem ipsam, & hyrcus in vineam se coniecisset: & quæ ibi tenerrima folia videret, decerpsisset, ex pelle eius vtrem fecit, ac vino plenum perligauit: & in medium proiecit, suosq; sodales circa eum saltare coegit, author est Hyginus.

ASCEn.

Nec non Ausonii Troia gens missa coloni
Versibus incomptis ludunt, risuq; soluto,
Oraq; corticibus sumunt horrenda cauatis.
Et te Bacche uocant per carmina læta, tibiq;
Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu.
Hinc omnis largo pubescit uinea foetu.
Complentur uallesq; cauæ, saltusq; profundi.
Et quocunq; deus circum caput egit honestum.
Ergo rite suum Baccho dicemus honorem.
Carminibus patriis, lancesq;, & liba feremus.
Et ductus cornu stabit sacer hyrcus ad aram.
Pinguiaq; in uerubus torrebimus exta colurnis.

ℭ Nec nõ ausonij, Atheniẽsiũ iq ritũ ausonij quoq; colõi assũpserũt. Quia v̈o p hoc videref sentire, romanos a græcis ortũ ginẽ, & ritũ traxisse. qm ausonij ab ausone Vlyssis: & circes filio dicti sunt, subiunxit: troia gens missa. q.d. tametsi gnãlr, ausonij nominenf. ab ausone: tñ Romãi pcipuã originẽ traxerũt a troianis.

Ordo. Ordo ẽ. Nec nõ.i. ẽt. q. v. nõ solũ athenienses, s3 ẽt coloni ausonij.i. agricolæ italici, potissimũ Romãi (Appositio restringendæ generalitatis gratia) gẽs missa troia.i. ab vrbe troia: post destructionẽ eius, hoc est romani ludunt versibus, incõptis, idest inornatis, & pedestribus exodijs, & risu soluto.i. cachinno rustico, hoc est v̈o, & nõ dissimulato, sumũt horrenda

Persona quid sit. ora.i. personas: p quacum mediũ sonãt verba (Galli appellãt. salux visaiges) corticibus cauatis.i. vt faciei applicentur. factis foraminibus p oculis naribus, & ore. & vocant.i. inuocant te o bacche per carmina læta.i. lætitiã eorũ post vinũ indicantia & suspendunt tibi.i. in honorẽ tuũ ob memoriã icari, & erigones qbus fausti: oscilla.i. facieꝝ simulachra pua mollia.i. pensilia

ℭ Necnon

silia, aut ex molli materia effecta, ex pinu alta. Hinc. i. ex his sacrificijs, aut post hæc sacrificia, oīs vinea pubescit. i. germinat, & floret largo. i. abūdāti, & fertili fœtu, hoc est fit, quales pubescentes puellæ, quæ facile grauidæ fiunt, atq; cōcipiūt, & ita valles cauæ, & saltus ꝓfundi nō solū colles, cōplentur. i. implentur simul, largo s. fœtu vinearū, & sup. oīa loca cōplentur quocunq;. i. quæcunq;, deus. s. bacchus circūegit. i. duxit, & quasi sauit caput honestum. i. pulchrum, Ergo q̄. s. baccho fauente oīa cōplent, dicemus rite. i. ſm ritum, & debitū morē baccho suū. s. ꝓpriū honorē. i. hymnū, & cantitū laudis carminibus patrijs. i. romana lingua, & nos feremus lances. i. vasa sacrificijs apta, & liba. i. molā, & hyrcus ductus (nō tractus sponte adductus stabit) sacer. i. erit placens: & conueniens sacrificio, ad arā s. baccho extructā, & nos torrebimus exta pinguia, vt nō abiectam offerant hostiam in verubus. i. paxillis, colurnis. s. ex corylo factis, corylus autem vitibus obest, vt caper: & ita congruit in sacrificijs bacchi eam amputare, vt fiant verua.

Corylus obest vitibus.

SERVI.

¶ Necnon ausonij troia gēs. i. ēt Romani hos ludos celebrāt, & canunt. Nō hoc est versibus incomptis ludunt, idest carminibus saturnio metro compositis. Quod ad Rhythmū solum vulgares cōponere ꝯsueuerūt. Hora. Libertasq; recurrētes accepta per annos, Lusit amabiliter. Risuq; soluto. i. cachinno. Ora corticibus sumūt, Quia necesse erat ꝓ ratione sacrorū aliqua ludicra, & turpia fieri: qbus posset populo risus moueri, q ea exercebāt, ꝓpter verecūdiæ remediū, hoc adhibuerunt, vt ꝑsonas factas de arborū corticibus sumerēt, ne agnoscerentur. Et te o bacche vocant. Hymnos in tuū honorē canunt. Tibiq; oscilla mollia, pēsilia, vt piletis matres in mollibus. Oscillorum aūt variæ sunt opiniones. Nā alij hāc asserūt fabulam, Icarus atheniensis, pater Erigones, cū acceptū a libero patre vinū mortalibus indicarat. occisus est a rusticis, qui cū plus æquo potassent inebriati, venenū se accepisse crediderāt. Huius canis est reuersus ad Erigonē filiā quæ cū eius comitata vestigia puenisset ad patris cadauer laqueo vitā finiuit. Hæc deorū volūtate inter astra relata est: quā virginē vocāt. Canis

Oscylla quæ sunt

ille est inter sydera collocatus: sed post aliquātū tēpus atheniēsibus morbus immissus est talis, vt eorū virgines quodā furore ad laqueū cōpellerent. Respōditq; oraculū, sedari posse illā pestilētiā, si Erigones, & Icari cadauera reqrerent, q cū diu q̄sita nusq̄ inuenirent, ad oñdendā deuotionē suā Athenieses, vt ēt in alieno ea q̄rere viderent elemēto, suspēderūt de arboribus funē, ad quē se tenētes hoīes hac, atq; illac agitabant, vt ēt q̄si in aere illorū cadauera q̄rere viderent, s3 cū inde plerīq; caderēt, inuentū est, vt formas, vel ꝑsonas ad oris sui similitudinē facerēt, vt eas ꝓ se suspēderēt, & mouerēt: vñ & oscylla dicta sunt ab eo, q in ijs cillerent. i. mouerent ora: nā cillere est mouere. Vnde & furcillæ dictæ sunt, qbus frumēta cillent. Alij dicūt oscylla esse membra virilia de floribus facta, q suspēdebant p intercolūnia, ita vt in ea hoīes acceptis cūis ꝑsonis ipingerent & ea ore cillerēt. i. mouerēt ad risum populo cōmouēdū. Et hoc in orpheo lectū est. Prudētioribus m̄ aliud placet, q dicūt sacra liberi patris ad purgationē animæ ptinere oī, aūt purgatio aut p aquas, aut p ignē fit: aut p aerē, sicut in. vj. ait, aliæ pādunt inanes, Suspensæ ad vētos, alijs sub gurgite vasto, Infectū eluit scelus, aut exurit igni. Vt nūc p oscylla genus purgationis: qd' maximū est, intelligamus, Nam primum aquæ, secundū ignis, tertiū est aeris, Hinc, idest post hæc sacra celebrata. Largo: abundanti, & fertili. Ergo rite suum baccho dice. ho iuste igit liberi sacra celebramus. Honestū: pulchrū Carminibus patrijs, idest romana lingua. Pleraq; enim sacra ꝓ gentiū qualitate. pleraq; secundum suum ritum coluntur. Nam hymni libero apud græcos, græce apud latinos latina voce dicunt, hymni vero matris deū, vbiq; ꝓpriā, idest græcam linguā requirunt. Ductus cornu stabit sacer hyrcus ad arā, stabit placebit. Tūc. n. est aptū sacrificiū, cū animal dedicatum victimæ patiens inuenitur, vnde alibi sic ait, Et statuā ante aras aurata fronte iuuencum. i. placere faciā. Contra Luca. Discussa taurus ab ara: nā improbant aruspices hostiam, quæ admota altaribus reluctat, Sacer aūt execrabilis, vt Auri sacra fames, verubus colurnis. i. de corylo factis, & hoc ꝓpterea q sicut caper est inimicus vitibus, qui libero immolatur: ita etiā eis nocēt coryli. Vñ & supra ait. neue inter vites corylum sere,

¶ Necnon ausonij troia gens missa colo. V. i. l. r. q3. s. Oraq; corticibus. s. h. e. Et te b. vocant. p. l. t. q3. Oscylla ex. a. s. m. p. Hic ritus oscillorū iactationis frequēs in italia ab atticis est traditus. Celebrat aūt ferijs semētinis ex hac causa ab atheniēsibus institutus, Icarus pastor atticus, quū a libero patre accepisset vinum deputandū venale. & præciperet ignorantibus adhuc vsum huius, vt parce biberent. Illi sapore delectati: contumaces fuerūt præcepto, Itaq; quum & corpus eorū solueret, & sermo ebrietate, arbitrati se venenum accepisse interfecerunt Icarum. Canis autem eius sine domino reuersus ad Erigonē filiam, dux fuit quærenti patrem, Illa autem cognita morte icari suspendio se necauit. Canis nō recedēs a corpore dominorū, inedia consumptus est. Quum autem subita pestilentia in attica incidisset: & noui generis virgines, alienata mente, suspēdio se necabāt in syluis, Consultum est oraculum Apollinis de fine tam luctuosi furoris. Responsum est remedium futurum præsens supplicium eorum, qui occiderant Icarum. Quibus conquisitis, & interfectis, sacratisq; inter sydera Icaro filia, & cane plane numinibus sacrificium institutum est, quo oscilla imitarentur suspendia atticarum virginum. Eleam græce dicunt oliuam, ex qua premitur oleum, quod eleon vocatur. Eleos dicitur misericordia, quæ quia contingit eis, quibus pax datur, olea pacis signum est.

PRO. Icari fabula.

¶ Necnō ausonij, ꝓdictos atticorū ritus, vt Cassiodorus & ꝓbus scribūt, Romāi, sicut cætera extrema ad suā tēp. traxerūt ausonij aut Italiæ ppl' pometio agro vicini cāpaniā tenebāt, & cū mare Siculū, ne semel qdē incoluerint, Siculū m̄ pelagus ausoniū appellat. author est Stra. li. v. Festus ꝯ sic, ausoniā appellauit, Auson Vlyxis & calypsus filius, eā primā Italiæ ptē. iqua sunt vrbes beneuētū, & cales. Deinde paulatī, totaq; apennino finit: dicta est ausonia ab eodē duce, a q̄ vrbē ēt Arūcā cōditā ferūt. Ora ꝓ ꝑsonis posuit, vt mac. ēt li. vj. ait. Per carmia læta. i. p hymnos. Oscilla. Hyginius sic ait. Cū in finib' atheniēsiū multæ virgines sine cā suspēdio sine morte ꝯsciscerēt, qd' Erigone moriēs erat pcata, vt eodē læto filiæ atheniēsiū afficerent, quo ipsa foret obitura, nisi icari mortē ꝑsecuti, & eū forēt vlti. Itaq; cū id venisset, petētibus eis apollo dedit responsū, si vellēt euētu liberari, Erigone satisfacerēt, q q̄ ea suspēderat, instituerūt, vt tabula interposita pēdēte funibus se iactarēt, vtq; pēdētes vēto mouerent, qd' sacrificiū solēne instituerūt, itaq; & puatim, & publice faciebāt. Probus aūt scribit. Oscillorū ritū in Italia ab atticis quoq; sumptū esse: q ritus celebrat ferijs semētinis, dictæ vero Feriæ semētinæ, author Varro. a semēte. Refert aūt Probus eādē pene, q̄ Higinius de oscillis. Mollia. i. pēsilia: vt apud Martia, Nec trinæ tēplo molles laudent honores. i. pēsiles, nā summa miracula inqt Ply. lib. xxxvij. ca. xij. Et āt ibi episthlia tātæ molis attolli potuisse, nec de re alia intelligēdū est, sit enim cōparatio ad Amphiteatrū ab ædificio, nō a statuis: vel alij Tibiq; mortuus fuerat Icari bacchi munere, i de Erigone filia suspēderat sicut ēt Atheniēsiū vgines ob erigones imprecationē: s3 habito rhiso postea, vt dictū est: Oscillorū sacra istituta sunt. Poeta dicit baccho Illa fieri solita. vt placaret. s. ac si eiusdē irato numine suspēdia virgines exercuissent, hac ratione baccho oscillorum sacra potissimū tributa existimo, cū ꝓpter Icarū & Erigonē fuerint instituta ad tollēda virginum suspendia. Hic post bacchi sacra, Pubesci, germinat, crescit, flora. Honestum, pulchrum. Carminibus patrijs. i. latina lingua: nam apud græcos ēt græca lingua Libero dicebatur. Lāces, sacrificandi vascula. Libaq;, de ijs eclo. vij. legito. Stabit. non fugiet, per quod aptum sacrificiū notatur. Sacer, execrabilis, In verubus colurnis, in paxillis. verubus autē ait. quoniam quædam exta in olla, quædam in veru coquebantur. Vnde ait Var. Hæc sunt, quorum in sacrificijs exta, in olla non in veru coquuntur.

MAN.

Oscyllorum origo

ASCEN.

¶ Est ēt ille labor, &c. Vt Ser. docet paulatim ad vitiū vituperationē tēdit, vt plenius oleas lauder, q̄ & sine multo labore nascunt, facile cōseruant, & salubre ferūt fructū. Ordo est. Est ēt ille alter labor curādis vitibus. i. ad curādas apte vites: cui. s. labori nunq̄ est satis exhausti. i. pactæ, & ꝯsummatæ, aut impēsæ operæ: nā oē solū cōtinēs. s. vites est scindēdū. i. sulcādum, aut aperiēdū quotānis. i. singulis annis ter, & quater, i. frequēter, & oē nemus. s. tā arborū q̄ vitiū est leuādū fronde. i. stringēdū, & fronde priuandū. vt horti solē excipiāt labor redit agricolis actus. i. pulsus, & reductus in orbē. i. circulum, atq;. i. & aut. atq;. i. pariformiter, vt annus voluit in se p sua vestigia. i. vt a vere p æstatē: autūnū, & hyemē fit semp reditio in ver. Ac iam cum. i. qñ vinea posuit. i. deposuit olim frōdes seras. i. q̄s sero, & tarde deponit, & aquilo. s. vētus frigidus q a septētrione flans decussit syluis honorē. i. ornatū frondiū. iam tū rusticus, acer.

Ordo

Est etiam ille labor curandis uitibus alter.
Cui nunq̄ exhausti satis est, nāq; omne quotannis
Terq; quaterq; solum scindendū, glebaq; uersis
Aeternum frangenda bidentibus, omne leuandum
Fronde nemus, redit agricolis labor actus in orbem.
Atq; in se sua per uestigia uoluitur annus.
Et iam olim, seras posuit cum uinea frondes.
Frigidus & syluis aquilo decussit honorem.
Iam tum acer curas uenientem extendit in annum
Rusticus, & curuo Saturni dente relictam
Persequitur uitem attondens, fingitq; putando.

SERVI. ¶ Est et ille labor, iam paulatim tēdit ad vitiū vituperationē, dicens, & infinitū esse carū laborē, vt cui nunq̄ exhausti satis est & incertū fructū: vt Et iam maturis metuendus iupiter vuis. Et ipsum et fructū pniciosum, vt bacchus, & ad culpam causas dedit. Exhausti, exhaustionis, finitionis, quod qz asper visum est a se: ad figurā trāstulit dicēs, exhausti, vt seruātissimus æq, p æqui: tis. Omne solum continens.s.vites. Aeternū: semper & perpetuo, & absolute locutus est, leuandum. releuandum. spoliandum. Omne autem nemus dicit. & arborum, & vitium. Vnde paulopost dicturus est Bis vitibus ingruit umbra. Redit agricolis labor actus in orbem.i. in anni circuitum labor se inuicē sequitur rusticor. Olim qnq̄z significat autem finale tps autūni, Seras frōdes, sero cadentes. Tarde eni spoliantur vites frōdibus. Frigidus & syluis aqlo decussit honorē. Varonis hic versus est, Acer rusticus, nō gliber sed acer, & diligēs. Curas venientes extēdit, quasi in tpe alieno pmeditat futur laborē Curuo saturni dēte.i. falce, q̄ est in eius tutela, Nā saturnus dicit patri Cœlo falce virilia amputasse, q̄ in mare cadētia Venerē creauerūt: qd' iō fingit, qz nisi humor de cœlo in terras descenderet, nihil crearetur. Alij Saturnum deum esse temporum dicunt quæ sicut falx in se recurrunt. Alij vero dicunt saturnum in progressu nihil nocere: cum retrogradus est, esse periculosum, ideoqz eum habere falcem in tutela. quod & ipsa portenta nihil valet, Retro vero acta, quicquid ei occurrit, secat. Relictam.i. a se pauloante desertam. Fingit componit, vt fingitqz premendo.

cus, acer.i. strēnuus, extendit.i. dilatat curas in annum venientem.i. incipit curare, q̄ anno sequenti pagenda sunt, & psequitur curuo dente saturni.i. falce, quali saturnus v sus dicit vitem relictam.i. paulo a se desertam, vel cuius culturā paulū intermiserat, & attondens.s.eam, hoc est vitem, fingit.i. componit, putando.i. resecando superflua, & coaptando vtilia.

Olim qd significet

MANC. ¶ Satis exhaustū.i. sufficiēs finiti, vel pfecti: vt q̄ bella exhausta canebat.i. finita, & pfecta. Terqz, quaterqz Ply. li. xvij. c. xx. scri. Satis esse vineā ter anno cōfodi, ab æqnoctio verno ad vergiliaz exortū, & canis ortū, & nigrescēte acino. Quā ita determināt veterē semel a vindemia ante brumā, cū alij ablaqueare, & stercorare satis putēt. Iter ab idibus aprilis anq̄ concipiat, hoc est m. vj. idus maij, deinde pusq̄ florere incipiat, & quū defloruit, & variāte se vua. Peritiores affirmāt: si iusto sæpius fodiat, in tātū tenerescere acinos, vt rūpant, q̄ fodiunt, aū ferueētes oras diei fodiēdas pueniunt. Aeternū, semp Frāgēda gleba, id occare appellāt ab occidēdo, q grādes terræ cædit globos, vt Fest. ait. Omne nemus vitiū.s. de quo vide paulo inferius. Bis vitibus igitur vmbra, Labor actus.i. in ipsa vinea bitus, & effectus Annus, solis annū nō solū Kal. Ianu. vsqz ad easdē vocamus, sz et a sequēti post Kal. diē vsqz ad eūdē diē: & a quocūqz cuiuslibet mēsis die vsqz in diē eūdē reditus annus vocat, author Macro. lib. ij. de som. & li. j. sat. inqt, q Atteius capito annū a circuitu tpis putat dictū, qz veteres an p circū ponere solebāt. Honorē, nam venustūt, turpe, & sine frondibus arbor. & sine crine caput. Saturni dētē, falcē saturno putāt attributā, qd' tps oia metat, execet, incidat, nā idē chronos est.i. tps author Macro. li. j. satur. falcis aūt vinitoriæ figura a Colu. li. v. c. xxv. docet ample. Fingit, cōponit, putādo. Theophrastus li. iij. de cāis plātarū ait, q qñ bene vitis puteē, & germē, & fructūm eius affert, & viuere diutius pōt. Tēpus aūt amputādi alijs locis tantūmō diuidūt, alij genera ēt tangūt, iubēt mature illas recidere, q̄ solo sicco, & calido, cū primū sua demittere folia cessauere, q̄ in frigido, atqz pluuio positæ sunt, has pauloante germinationē, qppe quæ i solo sunt sitiēte, humorē suū seruātes, ipse meliorescūt, & fructū vini suauioris pgenerāt, q̄ vero in frigido sunt, emisso humore, nec ipso deteriores, quicq̄ reddunt, & fructus fit incorruptior, mediū: aūt, ac tēperatū obtinētibus agrū, mediū tps statuit. Ply. vero lib. xvij. c. xxj. docet, quo maturius putant aptis diebus, eo plus materiæ fundūt, quo serius, eo fructū vberiorem, quare macras prius cōuenit putare, validas nouissime, plagā oēm obliquā fieri, vt facile decidāt imbres. Recidi aūt semp inter duas gēmas, ne sit vulnus oculis in recisa parte, si macra vitis idoneos palmites nō habeat, ad terrā recidi eam, nouosqz elici vtilissimum.

Annus q dicatur

Primus humum fodito, primus deuecta cremato
Sarmenta, & uallos primus sub tecta referto.
Postremus metito, bis uitibus ingruit umbra.
Bis segetem densis obducunt sentibus herbæ.
Durus uterqz labor, laudato ingentia rura.
Exiguum colito, nec non etiam aspera rusci
Vimina per syluam, & ripis fluuialis arundo
Cæditur, incultiqz exercet cura salicti.
Iam uinctæ uites, iam falcem arbusta reponunt.
Iam canit extremos effœtus uinitor antes.
Sollicitanda tamen tellus, puluisqz mouendus.
Et iam maturis metuendus Iuppiter uuis.

¶ Primus humū. &c. Docet diligētē vinitorē, & q multū vini expetit, debere esse primū in labore, & vltimū in messe. seu vindemis, quare iter pbat difficultatē laboriosaz in vitibus esse. Ordo est. Tu fodito pmus humū.s. vbi vitē plātes, aut stercores, & cremato primus sarmēta.i. amputamēta, hoc ē superfluos & refectos palmites, deuecta.s. a vinea domū. In quo vbo est focū da breuitas. Nā multa simul dicit, nō.n. poteris, primus faemēta domū vehere, & cremare, nisi & pmus putaueris, nā rarissimus qsqz sarmēta iā putata in vineis derelinqt, & referto pmus sub tecta, ne.s. putrescāt vallos.i. palos, qbus vites suffulciunt, hoc est stipites, & metito.i. vindemiato postremus .i. vltimus. Vmbra.s. frondiū, aut pāpinor, ingruit vitib⁹ bis .i. bis exeunt vites frondes (qd' manifestariū est, vnde libentius dixero sic, q̄ bis.i. duar, qz arboris & vitis, sic eni3 de vitibus, ad vallos fixis nō pcederet) & herbæ obducūt.i. cooperiūt bis segetē.i. seminariū, hoc est nouellos vitiū plātas, bis .s. vere, & autūno sentibus.i. herbis spinosis, & nociuis, dēsis.s. dense

ASCEn.

dése nascétibus. vterq; labor. s. q est in mouédis pápinis, & sen tibus, est durus, i. molestus, & grádis, & q̄ laudato igétia rura s. alior, vt igétia rura tibi ad variú vsu3 accómoda, vt eor mul tū pascuis: & multū syluis cæduis, par aūt vineis deputes: vñ subdit colito exiguū. s. rus ad vinū, aut frumétū habedū. Nec nō. i. ét, aut in sup, aspera vimina rusci illius fruticis léti de gñe veprium, quo vites ligant cædunt. s. a rusticis, & arúdo fluuialis cædit. i. amputat a ripis. i. in marginibus fluuior: arū dinibus át faciūt itali sepiméta in hortis suis, & cura salicti inculti. i. salicú incultacū: hoc est spóte nascétiū exercet. s. cultore vitiū iá vites sup, sunt vinctæ. i. ad palos ligatæ. i. ponat tps, quo id verū sit dicere, & quoq; arbusta. i. arbores vitibus maritatæ reponūt. i. reqescere faciūt falcé, q2 nolūt putari amplius, & quo vinitor. i. vineæ curator, effœtus. i. lassus, & viriū expers: canit. i. lau dat canédo, antes. i. ordines vinear extremos. i. ad cósumma tioné pductos, & tñ tellus, est solicitáda. s. rastris, & puluis est mouédus vt. s. eo obducant vuæ. ꝓusq̄ maturæ sint: & Iupiter i. aer, hoc est tempestatis dij, hoc est cœli, seu aeris est metuen dus vuis maturis, quia marcescunt pluuia, vinūq; hebescit.

Vinitor q dicatur

SERVI.

℄ Primus humū fodito. i. ad laboré pmū te eé pueniт. Vltimū ad fructus legédos. Vinū. n. factum de vuis imaturis cito ace scit, & in hoc loco est vitiū vituperatio, quarū fructus aut imma turi i collecti depereunt, aut si earū fuit expectata maturitas, ni hilominus peunt. Ná dicturus est. Etiam maturis metuendus Iupiter vuis. Vallos pmus sub te. re. i. vitiū sustentacula, quæ nonullis locis sub tecta portant, ne imbribus cito peát. Merito Vindemiato, Bis vitibus ingruit vm. s. & ipsius vitis, & arboris q̄ amputáda est, vt dēptis folijs sol admittat: quo possint vuæ maturescere. Bis segeté densis obdu. sen. her, Semel autúnali & semel vernalu pe Durus vterq; labor, & euellédarū herbar & secádarū frondiū. Laudato ingentia rura: Exiguū colito Hoc ét Cato in libris dicit ad filiū de agricultura, quod ideo dictū, est, vel q2 maiores agros incultus rura dicebant. i. syluas, & pa scua. Agrū vero dicebát eū qui colit, vt intelligamus, laudato ingentes syluas, colito agrū minorem, vel quod melius: q2 ait in pmo. Alternis idé tonsas cessare nouales, Et segné patiere si tu durescere cápum, quod fieri non pót, nisi fuerint spatia ma iora terrar: Na & cato, vt diximus, & Cicero in œconomicis ob hoc laudát pdia latifundia, vel quia, vt Donatus dixit ét, non

Rusceum quid sit

Antes q sint

culta pstant aliqd dominis. Rusci ruscū virgultū est vñ vitea ligant, & cómemorat labores, q licet circa alia, tñ p vitibus exer cent Incultiq; exercet cura salicti, quasi cū indignatione ait, cá vitiū cura nos ét spóte nascentiū rerū fatigat, Iá falcem arbusta reponūt. i. iá putatæ sunt, nec falcé reqrūt. Iá canit extremos effœtus vinitor antes, melius est effœt⁹ legere: q effœtos vt qdá volūt. Et antes alij extremos vinearū ordines accipiūt. Alij maceriæ qbus vineta claudunt, quæ maceriæ fiūt de assis, i. de sic cis lapidib⁹: vñ & assæ tibiæ dicunt qbus canit sine chori voce. dicunt aūt antes a lapidib⁹ eminétioribus, q iterponunt ad ma ceriá sustétádá. Nam ppe antes sunt eminétes lapides: vel colūnæ vltimæ, qbus fabrica sustinetur, & appellantur. ἀπὸ τοῦ ἀντιστοιχεῖν ad quá etymologiá ét extremos ordies vinear possumus trahé, q añ stát. Hoc át dic, iá cát rustici labore finito, tñ deesse nō pót, qd circa culturá vitiū exercere adhuc debeat Puluisq; mouédus, genus ipsum culturæ puluerario vocatur: quo imminutæ glebæ vitibus applicatur, Maturis metuédus Iupiter vuuis, Aer more suo cuius varietas laborem plerūq; decipit rusticor, & tacite videt admonere, quod in pmo aperte dixit, In pmis venerare deos: sacrificijs tempestates esse pellendas.

PRO. MANC.

℄ Antes, effœtos ordines enis ad vindemiam factos dicit, & tñ maxime subitos imbres periculosos esse

℄ Sarméta: Sparsa vinea putata. i. putrefacta. Vñ & virgultæ abscissæ sarméta dicunt, sarpere. n. antiq ppurgare pōebát. Fest. author. Sub tecta. ne pluuia marcescát. Vallos, palos. Merito fructus sumito, Bis vitibus ingruit. i. supuenit, bis át ait, qñ post pmá pápinationé iter crescūt pápini, & quátitate, & numero: vñ Ply. li. xvij. c. xxi. ait, Pápinatio verna incōfesso est abidibus, maijs intra dies decé vtiq; añq̄ florere incipiat, de sequéte variát sententiæ, quū defloruerit, aliq pápinádū putát, alij sub ipsa maturitate. bis igit patet nō cōuenire illud, Bis vitibus ingruit vmbra. s. ipsius vitis, & arboris. Bis segeté post pmá náq; purga tioné iterū opus est purgare, atq; euellere herbas, nec pcedere pōt bis. i. autumno, & vere, q2 hyemis initio, vt plurimū seritur aut autumni fine, vterq; labor vitiū & segetū, purgatis densis sentibus, id pp carduos, & tribulos, ac lappas, vñ li. i. inqt. Vt ma la culmos, eét rubigo, segnisq; horreret in aruis, Carduus, intereūt segetes, subit aspera sylua, lappæq;, tribuliq;, &c. Exiguum colito, modū agri in pmis secuandū antiq putauere, qppe ita cēsebát. Satius esse minus serere, melius arare, quæ in sñia &, Vergiliū fuisse videto ait Ply. li. xviij. Colu. ét refert li. v. c. iij. Paridiū quédá duas filias & vineis cōsitū habuisse fundū, cuius tertiá parté nubéti maiori filiæ dedisse in doté: ac nihilominus æque magnos fructus ex duabus ptibus eiusdé fundi pcipere so litū. Minoré deinde filiá nuptu collocasse in dimidia pte reliq agri, nec sic ex pristino reddiru detraxisse, &c. Rusci, ruscū herba é sponte nascens: qua in cibis vtunt pleræq; gétes. Ply. li. xxi. c. xxviij. Maro tñ fruticis genus eé ondere vr, eo demum vites liga bant. Exercet agricolá. s. inculti salicti hoc ideo, q2 vt Ply. li. xvi. c. iij. ait de salice. Nullius qppe tutior redditus minoris ve ipé dij, aut tempestatū securior. Arbusta: arbores vitibus maritatæ, de qbus eclo. ij latius, & Ply. li. xxvij. c. xxiij. ait nobilia vina nō nisi in arbustis gigni, & in ijs quoq; laudatiora summis sicut vberiora imis adeo excelsitate pficit. Iá canit effœtos extremus vinitor antes sic qdam antiq texnis hñt, qdam vero Iam canit extremos effœtos vini. Ant. Canit. laudat canédo. Effœtus las sus, fatigatus, languidus. Antes dicunt extremi ordines vinearū, vt Fest. ait. Antiæ vero muliebres capilli demissi in fronté, Vi nitor vineæ custos & fossor. Puluis. Ply. li. xvij. c. xxi. fert. fossione puluerem excitatū contra solé, nebulasq; vitis pdesse Theo phrastus li. iij causarum docet, q puluueris excitationem pmis temporibus, quū nigrescere vuæ incipiūt. facere debemus dá nari autem quousq; ad maturitatem perueniant, Iupiter, aer, pluuia: qua nimiam arescunt vuæ.

Sarpere quid sit

Contra, non ulla est oleis cultura, neq; illæ
Procuruam expectant falcem, rastrosq; tenaces.
Cum semel hæserunt aruis, aurasq; tulerunt.
Ipsa satis tellus cum dente recluditur unco.
Sufficit humoré, & grauidas cum uomere fruges.
Hoc pinguem, & placitam paci nutritor oliuam.
Poma quoq;, ut primum truncos sensere ualentes.
Et uires habuere suas, ad sydera raptim
Vi propria nituntur, opisq; haud indiga nostræ.
Nec minus interea fœtu nemus omne grauescit,
Sanguineisque inculta rubent auiaria baccis.
Tondentur Cythisi, tædas sylua alta ministrat.
Pascunturque ignes nocturni, & lumina fundunt.
Et dubitant homines serere, atque ipendere curam?

ASCEN.

℄ Contra non ullá. &c. Ingredit laudes olear quæ nullo labo re cōseruant diutius viuūt, largos, & eosdé salubres fructus, afferūt, affert præterea & alia arbor commoda: q̄ ex ordine pa tebūt. is aūt talis est. Cōtra. i. e contrario q2. s. vitibus maxia é nō vlla. i. nulla penitus cultura é oleis: neq; illæ, hoc é oleæ ex pectant. i. desiderant falcem, & rastros tenaces. s. id cū incussi sunt, donec eruerint. ac eradicauerint tenemes, quū. i. postq̄. s. oleæ hæserunt semel aruis. i. radicatæ sunt in terra, & tulerunt auras. i. ipetus véto. Et ipsa tellus, quū. i. qñ recludit. i. aperi tur, dente vnco, i. ligno incuruo, sufficit. i. sufficiéter facit, & mi nistrat satis. i. cōsitis: & plantatis arboribus humoré: & quum recludit. i. sulcat vomere. sufficit grauidas fruges, & ita abū dat particula quum, nec est præpositio sed aduerbium tempo ris Nutritor aūt secundū cōmentarios, & psonale est verbium futuri iperatiui, vocis deponétalis, p quā nūc, actiue dicimus nutrito. si quis aūt impsonaliter construxerit, vt sit nutritor. i. hoies fere nutriūto q. d. impo, & hoies nutriát, oporteret imp sonalit dare actiū, sicut pcipit ab eo, qui dixit Matheū legit, sed eiusmodi locutiones apud idoneos esse negant. Contra aūt q̄ plurima olim in deponétali voce pferebant, quæ nunc actiua sunt, dicamus ergo cū Seruio. Nutritor, i. nutri, aut nutrito, h̄ i. hac re. s. dicta, hoc est p id, aut pp id, quod. dictū est, oliuam pingué, & placidá paci. cuius. s. significatrix est, vt p columbam ét noe patuit. Poma quoq;, &c. ingredit aliar arbor laudé, de cipit aūt poma genere neutro. hoc est fructū p arboribus, sed vt in grāmatica diximus, quæcūq; in vm exeūt, si nō sunt mu lier ppria, neutri sunt generis, vt rhenū. scortū, &c. Ordo est, Poma quoq;. i. etia3 poma, hoc est arbores pomiferæ, vt. i. vbi primū sensere truncos valentes, i. robustos, & habuere suas i. debitas, aut ppias vires: ita vt non indigeant furcarum fulci mentis

Nutritor quo capiatur

SERVI.

℄ Non ulla, i. nulla, alij nonnulla legunt. i. aliqua, non vt in vi tibus nimis. Neq; procuruam expectant falcem, Vt putentur quod tamen ad cui am anniuersariam refert. Nam necesse est, li cet tarde oliuam putari. Rastros: ad fodiendum. s. Negligétiá autem fecunt oleæ, cum iam cœperint esse valentiores. Ná ad huc paruæ nimiam curam requirūt. Aurasq; tulerūt, ferre au ras proprie est assuescere aeris varietati quæ obest rebus tene ris. Ipsa satis tellus, hoc dicit aratum: oliuetum, & oleis pdest & exinde frumenta gignuntur. Sufficit humorem. s. cum sub ministrat arboribus. Grauidas cum vomere fruges, cū3 abū dat,

dat. Nã hoc dicit, subministrat fruges vomere.i.p vomerẽ Ennius Effandet voces pprio cũ pectore sancto.i. pprio pectore. Nã cũ vacat. Vrbanus tamẽ sic accipit. Grauidas cũ vomere .i. statũ post arationẽ, Hoc, hac re. Nutritor aũt p nutri posuit iperatiui passiui futurũ p psenti actiui. Et vires habuere suas qr tenera virgulta solet religari validioribus fustibus, sicut supra a tȝ viribus: Viribus eniti quaȝ, & contemnere ventos. Fœtu nemus omne grauescit, fœtu vtilitate. Nã omnis vtilitas fœtus est. Illuc aũt tẽdit lauatista syluaȝ, vt & pbernã mirũ esse, si & poma, & oliuæ sine cultura pbeant, & crescat vitu peratio vitiũ, in q̃s tãtus ipẽdit labor Auiaria, secreta nemora, q̃ aues frequẽtãt. Baccas aũt sanguineas accipimus poma syluestria. Tõdent cy. ṽgulta a Cytho isula vbi abũdãt noiata.

Auiaria q̃ sint

MANC.

Cõtra: econtrario. Nõ vlla.i.nulla, nec aliquo pacto legẽdũ est nõnulla.i.aliqua, nã ipsemet poeta dicit oleas, vbi exercuerũt, nõ expectare falcẽ, nec ligones, nã satis humoris recipiũt vel quũ vinea effodit, vel cũ arat ager ad segetes, nõ q̃ Verg. id qđ nunc ait de primis annis intelligit, sed vbi excreuerint: vt dixi, nã in primis annis adhibẽda est cura. Vnde Cato.ca. xliiij. sic ait. Si voles, vinea cito crescat, & olea, q̃ seueris semel in mense serito sulcos, & circũ capita oleagina: quot mẽsibus donec trimæ erunt, fodere oportet, eodẽ mõ cæteras arbores pcuratoꝛ.c.xliiij. ait, Oliuetũ dieb⁹ vndecim ante æquinoctiũ vernũ incipito putare ex eo die, dies quadragintaq̃ recte putabis.ꝛ.c. Colu.li.iij ca.xvij. inqt Si in olea vnus ramus aliquãto cæteris lætior est, nisi eũ recideris: arbor tota fiet retorrida, & Ply.li.xvij.c.xvij. scri. q̃ si qs q̃rat qđ tẽpus oleæ serẽdæ sint, agro sicco p semẽtẽ, agro læto p ver. Oliuetũ dieb⁹ quindecim ante æquinoctiũ vernũ incipito putare ex eo die dies quadraginta recte putabis. Stirpes leues facito circũ oleas autũno ablaqueato & stercus adiecito, radices, si sursum abibũt, crassiores fient, & in eo radices vires oleæ abibũt. Vetus oliuetũ ab æquinoctio ãno intra ṽgiliarũ exortũ interradi alternis annis melius inuẽtũ, circum fodi aũt oibus annis a solstitio duũ cubitoꝛ scrobe pedali altitudine: stercorari tertio anno. His igit patet, vbi excreuerint, oliuas reqrere aliquã culturã Poeta tñ nec falce: nec rastris: vbi excreuerint, indigere ait: qđ absurdũ nõ est vidi.n. oliueta oĩno pene neglecta, nihilominus baccis referta. Expectãt: anno quoq; videlz: sicut vitea, Tenaces, superius ait. Et duros iactare bidẽtes. Dẽte vnco, ligone, vel rastris. Quũ vomere, ordo ẽ, ꝛ quũ tellus recludit vomere: sufficit .i. subministrat fruges grauidas. Hoc, hac re. Nutritor, nutrit, ꝛ nutricat, pnurit, ꝛ nutricat oliz dixere, vt pbat Nonius. Poma q̃q; oñdit pomaria fieri debere cũ nulla fere cura indigeãt. Vires suas, dũ.n. tenellæ sunt arbores sudib⁹ ligari solẽt. Interea dũ nr̃a ope nõ indiget. Nec minus, q̃ si nostra ope indigeret, eaq; frueret. Omne nemus fœtu grauescit, ois amœna sylua pducit, vt castaneas, corylos, nuces, mala, cerasia, & hmõi. inculta auiaria, incultæ syluæ: auiũ stationes. Sanguineis baccis, vt arbutis, cornis, sorbis, & similibus. Tondent, metunt p aialibus. De cythyso aũt frutice latius videto in Tayro. Ply. ptereali.xiij. ait, q̃ nec aliud impẽdij est. Tædas, faces, nã tæda arbor, & resinã, ferẽs, flãmis, ac lumine facroꝛ ẽt gra ta Ply.li.xvij pascuntur a tædis scilicet propter resinam. Dubitant cum nulla fere cura sit opus. Serere, videlicet, quæ in nemore, & auiarqs sine aliqua cura tota producunt, item serere cithysum: & tædas cum sine labore, sine cura, sine impendio multum commodi afferant.

mẽtis, ipsa nitunt.i. erigunt, & tẽdũt, ad sydera.i. cœlũ ãsuo, vi.i. vrtute ppria, haud.i. nõ indigna.i. idigẽtia nostræ.i. humanæ opis.i. auxilij: ꝛ ptãtis. Nec minus.i.ꝛ tãtũdẽ omne nemus grauescit.i. grauidũ fit ex se interea.s. dũ viribus tãtũ laboris ipendit: fœtu.i. vtilitate, aut fructu, quẽ ex eis exigimus, siue materies, siue baccæ aciniq; sint, & auiaria.i. auiũ domicilia, inculta.i. neglecta ab hoibus, rubẽt baccis.i. fructib⁹ syluestribus sanguineis.s. colore, dũ maturæ sunt Cithisi.i. frutices illi pecori gratissimi, tondent.s. in vsum pecoris: hoc est metent, alta sylua ministrat tædas.i. faces ex tædis, q̃ arbores resinosæ, & picis plenæ sunt, quo circa in multis locis in morẽ cãdelaȝ vrunt in remediũ tenebraȝ, q; p.i. ignes nocturni pascunt .i. nutriunt in tectis.s. tædis, ignes cñdũ; lumia, atq; ita duplex bonũ est in eis, q; ꝛ calore, & lumine psunt. Et dubitãt &c. duplex sensus, nã alij accipiũt sic, vt pptera, q̃ paratæ sint arbores, nulloq; labore indigẽtes hoies dubitẽt eas serere.i. an serere debeant, cũ spõte nascant, & tũc simpliciter indicat, atq; enunciat, aut vtit figurata interrogatione, vt sit ꝛ.i. attamẽ dubitãt hoies serere.s. hmõi arbores, vt tædas: & cæteras ꝛã vtiles, atq; impẽdere curas, vt.s. conseruent, quasi dicat id nõ decere, sed eas quoq; arbores serendas esse. Licet enĩ syluestres arbores spõte sua veniãt, tñ q; magis, q̃ illa nobis vsui est opere precium fuerit illam serere: qua maxime indigemus. Simi lis est lo: utio vj.æneí. Et dubitamus adhuc virtutem extendere factis: de qua illic videbimus. hic aũt priori modo Ordo est. Et q;.s. hæ arbore a sponte nascunt homines dubitãt serere .s. eas, & impendere cu: as .s. eis. Posteriori sic. Et nonne tamẽ homines dubitãt serere, sup. eas, & impẽdere eis curas, quasi dicat eos qdẽ id facere, cũ tamẽ oẽs vincas curet, sed pperam cũ illis nũq̃ sit satis laboris exhausti, his aũt nũq̃ nimis parũ.

Ordo.

Quid maiora sequar? salices, humilesq; genistæ.
Aut illæ pecori frondem, aut pastoribus umbram
Sufficiunt, sepemq; satis, & pabula melli.
Et iuuat undantem buxo spectare Cytorum.
Naticiæq; picis lucos, iuuat arua uidere
Non rastris hominum? non ulli obnoxia curæ.
Ipsæ Caucaseo steriles in uertice syluæ.

ASCEN.

Quid maiora seqr? Docet nullas fere eẽ arbores, quaȝ nullus sit nobis vsus, vt de salice arbore lẽta, ꝛ fragili genista, virgulto hũili: & buxo frutice: aut arbuscula sterili, & alqs pribus oñdit. Sane in descriptiõe cytori mõtis notat Fuius a beroaldo bis ꝛbis: Dixim⁹ alias Sermũ i reb⁹ his, q̃ ad geographiã ptinẽt, p aȝ fuisse curiosuȝ, cũ in ipsius cõmẽtarijs errores emergãt manifestarij, q̃lis est hic. Nã Cytorus nõ est in macedonia regiõe Europea, sȝ in asiatica regiõe, q̃ paphlagonia nũcupat vt author ẽ Ply. Fuit aũt cytoꝛ ciuitas a cytoro Phryxi filio cõ

Cytorū vbi locorum

dita, & appellata. qđ Mela, straboq; testant. In monte cytoro buxus plurima nascebat. vñ a Catullo, cytorus buxifer cognominat, credidit fortassis iterpres vergilianus Macedoniā, & paphlagoniā eādē eē regionē: ob quādā nois silitudinē, sed pfecto quātū hispanus scythicus, a veneto eridano distingit tm̄ macedonia abest a paphlagonia. cū altera sit, vt diximus europea regio, altera asiatica. Atq; hoc tā turpe erratū cōmentarijs Seruij pinde. ac depravatis ascribere malim, q̄ Seruio, quē mihi psuadere nō possum tā negligēter cōmētarios scriptitasse.

Ordo.

Hæc ille. Ordo aūt est. Quid. i. ad qđ sequar. s. pscribēdo maiora. i. res, in qbus maior, & manifestior est vtilitas, q. d. nō opus eē, cū ēt minima multo vsui fiāt, nā ēt salices, & genistæ humiles. i. breuis staturæ frutices illæ. q. d. q̄ vilissimæ reputāt: sufficiūt. i. ampliter subministrāt aut pecori frōdē. i. pabulū frondeū aut pastoribus vmbras, & sufficiūt satis sepē. i. munimē, & melli. i. mellificātib⁹ apib⁹ pabula. i. nutrimēta, vñ eclo. pria, hiblæis apibus florē depasta salicti, & iuuat. i. delectat. & vtile est spectare cytoꝝ, mōtē illū paphlagōiæ, vndātē abūdātē, aut in morē vndaꝝ se hñtē buxo. In illo gñe arbuscularꝫ, quarꝫ materie ꝫ vtilissima est torno laborātib⁹, & lucos. i. arbores feraces picis naricie. i. q̄lis plurima ē i naricia pria vlissis: vbi plurimæ sunt piceæ arbores, & iuuat videre arua. i. loca, vt arua nobis vtilia, nō obnoxia. i. nihil debētia, nec obligata rastris. i. dētalibus, qbus terra radit, cū hæc loca inculta sint, & nō obnoxia vlli curæ hoiꝫ, q: negligunt, & tñ prosunt plurimū, Ipsæ syluæ steriles i vertice caucaseo. i. ēt arbores in caucaso mōte scythiæ, cuius vertex hyeme inaccessibilis est. cōsitæ. quas. s. syluas euri. i. vēti illi afosi. i. impetuosi. frangūt, & ferūt. i. impellunt. assidue dant fœtus aliæ alios. i. diuersæ diuersos, q̄q; suos, nā dāt lignū vtile nauigijs. s. pinus, & dāt lignū vtile domibus. s. cōstruēdis, vt cedrū, & cupssos. Agricolæ triuere. i. tornauere hinc. i. ex his syluis, aut his, hoc est aliqbus arboribus harꝫ syluarꝫ rotis. i. ad rotas ꝯstruēdas, radios. i. ligna, q̄ sunt, inter axem, & circūferētiā, aut cāthos rotarū, q radij dicti, qꝫ vt radij a globo solis, ita ab axe deducant: & triuere hinc. i. ex alijs arboribus harꝫ syluarꝫ plaustris. i. vehiculis tympana. i. integumēta, ita vehicula obtegētia, vt ēt tympana corijs obtegūtur, & posuere ratibus carinas. i. alnos aut trabes earū īfimas pādas. i. incuruas, & salices sunt fœcūdæ viminibus. i. vimina dāt pro fœtu, ex viminibus ēt varia intexunt vasa agricolis necessaria, vanni, & corbes. vlmi sunt fœcūdæ frōdibus quibus, & terra pinguior fit, vñ & vitibus deligunt. Et myrtus sup. est fœcūda validis hastilibus, & cornus est bona. i. vtilis, bello. i. ad bellū, q: ex ea hastilia fiūt: atq; alia tela, taxi torquētur. i. curuant in arcus itureos. i. in formā arcuū optim oꝫ, q̄les hñt iturei populi syriæ necnō. i. ēt tiliæ leues. s. planæ, & nō asperæ, & buxū rasile. i. qđ faciliter radi pōt torno. i. versatili instrumēto, accipiūt formā. s. vasorum, aut instrumētoꝫ nobis vtiliū nam tiliæ iugis faciēdis congruūt, & buxum pyxidibus lagenis, alijsq; multis, vñ addit, & cauāt acuto ferro. Nec non. i. etiam alnus arbor illa leuis, i. fragilis præ siccitate, si extra solū aut aquis sit, aut sic alnus missa pado. i. a quouis flumine, in cuius ripis fere nascitur innatat leuis, idest agilis, & cita vndam torrentē. i. præcipitanter fluentem, necnō, i. ēt apes condunt. i. abscōdunt, & locāt examina. i. fœtus suos, q dū educūtur examē dicuntur, in corticibus cauis, & aluo ilicis. i. illius arboris glādiferæ, vitiosæ. i. putrefactæ Si ergo vitiosa huic vsui est, quāto magis integra in aliū cedit? Quid æque memorādū. i. quæ dignū, quod memoret, & laudetur, tulerunt dona bacchéia. hoc est a baccho inuētæ vites? quasi dicat nihil. &. i. insuper bacchus, hoc est inuētū bacchi, videlꝫ vinū dedit causas. i. occasionē ad culpā. s. cōmittendā p ebrietatē Ille. s. bacchus p vinū domuit læto. i. morte cētauros. i. populos illos Thessaliæ furentis. s. ebrietate, aut auiditate vini bibēdi, quod olæ fecerāt centauros. dico, vt rhetum, & pholū, & hyleum minante lapithis. i. populis illis vicinis, qbus cum cētauris sæpe certamen erat, vñ centauri pon(cum. s. fortiores sibi visi sunt) poculo illis minitabant magno cratere. i. poculo capaci, quod inter bibendū in manu hēbat. Itaq; vinū difficulter acquirit, piculo se nascit, & cū piculo absumit. Cū oleæ aliæq; multæ arbores spōte fer nascant, nullo labore ꝯseruent: & vsuꝫ sine piculo pstent.

Quas animosi euri assidue franguntq;, feruntq;.
Dant alios aliæ fœtus, dant utile lignum
Nauigijs pinos, domibus cedrosq;, cupressosq;.
Hinc radios triuere rotis, hinc tympana plaustris
Agricolæ, & pandas ratibus posuere carinas.
Viminibus salices fœcundæ, & frondibus ulmi.
At myrtus ualidis hastilibus, & bona bello
Cornus, ithyreos taxi torquentur in arcus.
Nec tiliæ leues, aut torno rasile buxum.
Non formam accipiunt, ferroq; cauantur acuto.
Necnon & torrentem undam leuis innatare alnus
Missa Pado, necnon & apes examina condunt.
Corticibusq; cauis, uitiosæq; ilicis aluo.
Quid memorandum æque Baccheia dona tulerunt?
Bacchus & ad culpam caussas dedit, ille furentes
Centauros læto domuit, Rhœtumq; Pholumq;.
Et magno Hylæum Lapithis cratere minantem.

SERVI.

Aut ille. s. salices, & genistæ. Multi tñ & tiliæ legūt, vt tria dixerit. s. salices, tilias, & genistas, Vndātē buxo spectare cytoꝝ. Cytorus mōs est macedōiæ. in quo abūdat buxus. q̄ mota vēto æstus imitat vndaꝝ, Naritiæq; picis a loco, in quo abūdāt piceæ. Nō vlli obnoxia curæ, Nō debitricia, nihil labori nr̄o debētia, Ipsæ caucaseo, Caucasus mōs est Scythiæ positus p qbuslibet aspmis mōtibus. Steriles aūt dicit cōparatione poniferarū arborꝫ Hinc. de syluis. s. Nā de cupresso. aut de cedro nullus unq̄ efficit rotas, aut radios. Triuere, tornauere, cōposuere torno. Tympana, tecta vehiculoꝫ. Pandas curuas, viminibus salices fœcūdæ legit: & fœcūdæ frōdibus vlmi. Et myrtus validis hastilibus alibi, & pastoralē præfixa cuspide myrtū, & bō a bello cornus apta est. n. ēt cornus hastilibus Ithyreos taxi torquent in arcus, hoc est in silitudinē arcuū ithyreorum, Ithyreos āt dicit pthicos Nec tiliæ leues, ordo est, nec nō hoc, est etiam Missa pado species est p gñe. Vitiosæq; ilicis aluo, Cariosæ: vult autē pbare, etiam putres arbores hēre aliquā vtilitatē. Sane hic pro alueo p synæresim aluo dicit, Quid memorandū æque. i. qđ similiter laudandū, Tulerunt dona liberi: sicut syluæ multa sponte procreant. Alij & quæ legunt, vt sit sensus, quid dicendū: quæ tulerūt. i. attulerunt, ipsa etiā dona baccheia. vt hoc dicat parū est, qꝫ vites tantum laborem requirunt ēt munera eaꝫ causas præstant furoris. Ille furentis Centauros, Atqui in æneide ait, Mars pdere gentem, immanem lapithū valuit. Sed hoc solum Hora. dicens. Ne quis modici transiliat munera liberi, Centaurea monet cū lapithis rixa super mero debellata. Hoc loco de centauris ait, in furorem actos a libero nō lapythas. Magno hyleū lapithis cratere minātē bonū schema, ita. n. pingunt q̄si poculis bella tractātes.

Cauca/sus vbi lo/rum

Et iuuat. v. b. s. cytorū, Cytorus est oppidū pōticū fertile buxo nō solū: Sed præcipue, Naritiæq;. p. l. Naricia est opp. dū locridos piceis freqūes. Ithyrei, natio est scytharum.

PRO.

Maiora, maioris cōmodi, de qbus iam dixit, & sic ait, iam minora quoq; hoibus in multis pdesse, Illæ. salices, & genistæ Pabula melli genista enim, vt Ply. li. xxiij. c. xxxiij. flores habet apibus gratissimos: & in Tityro poeta dixit, Hiblæis apibus florem depasta salicti: Et iuuat, ostendit poeta oblectationes præbere syluestris loca, quanto magis igitur culta. Narrat inde syluestrium arborum commoda, quibus quidem fruuntur homines. Cytorum is mons est in Paphlagonia, teste Ply. li. vi. c. ij. Et Stra. li. xij. scri. Cytorum vrbem fuisse ipsius Paphlagoniæ Asiæ prouinciæ. a Cytoro Phryxi filio addens: qꝫ in amastriano agro plurima, atq; optima Buxus nascitur, præsertim circa cytorum. Buxo, buxi materies honorata est. est enim lenta & solida: & quadam duritia, ac pallore comēdabilis. Buxus, pireneis ac cytoro montibus plurima, ac berecynthio tractu, Ply. lib. xvi. capi. xxix. Naritiæq;, naritia ithacæ tellus optatissima. & ipsa olim Vlyssis patria, vt scribit Dionysi. Ithaca autem insula est in mari Ionio: vt Mela scribit Picis, picea montes amat atq; frigora. feralis arbor, & funebri iudicio ad fores posita: hæc plurimā resinam fundit, interueniēte candida gemma tā simili turi, vt mixta visui discerni nō queat. & inde fraus sæpissime Asiæ, Ply. li. xvi. c. xv. Caucasio vertice. De caucaso vide eclo. v Eius autem vertices hyeme sunt inaccessibiles, vt Stra. ait li. xj. Cedrosq;, Mauris plurima arbor cedri, & mēsaꝫ insania, sunt autem cupresso fœminæ ēt nū syluestri similes folio. odore. candice, vt Ply. lib. xiij. c. xiij scri. Theophra. vero li. iij. edocet, qꝫ cedrus est iunipero nō absimilis sed folio maxime distat eius materies putredinē nullā sentit, frutex odoratus. Idem Ply li. xvi. c. lx. ait, qꝫ Cedrus in creta Africa Syria laudatissima est, & cedri oleo perūcta materies, nec tineā nec cariē sensit. in pipo eadē virtus, quæ cedro. Ephesiæq; dianæ tēpli tectū cōuenit eē cedrinum tūc cedrinis trabibus, Valuas e cupsso. Est & vticæ tēplū Apollinis cedrinis trabibus hñs. Radios corni, lignū nō alio pene q̄ad radios rotarū vtile, aut si qđ cuneādū sit in ligno, clauisue figēdum, ceu ferreis. Ilex item: & oleaster, ac olea, quæ cariem, vetustatemq; non sentiunt, Ply. li. xvj. c. lvj. Tympana dicuntur a tym

Cytorus vbi locor

paniso

panizo, qđ est extẽdo, & vbero, sunt enĩ vasa semisphærica, q̃ semẽ binæ ferunt, in qb⁹ ab vno latere pellis extẽdit, ꝛ vngula pe/ tunt, ꝗs i sacris Cybeles vtebant, hic aũt ꝓ opimētis vehiculoꝝ metaphoricos ponunt Plaustris, vehiculis, de qbus li. i. Geor/ gi. Sꝫ aũt ꝓ pilẽtis ponunt. erat n pilẽtũ ꝯtextũ roris q̃ttuoꝝ, qbus m atronæ olĩ vtebãtur. Verg. pilẽtis mr̃es. i. mollib⁹. Et pãda ratib⁹ posuere carinas, larix in humore pcipua & alnus nigra nõ iprobat inaq̃ & fa gus, P. y. li. xvi. c. lxi. Ratibus. Rates vt ingt Festus, vocant ligna colligata, q̃ p aquã aguntur, quo vocabulo ẽt iterdũ naues significant. Pãdas, curuas Carinas. nã vl tæ carinã vocãt infimam trabẽ. vbi nauis fundat, qđ qdẽ Oui. quoqꝫ vr̃ asserere, ait. n. li. iij. de põto, Dũ mea puppis erat valida fundata carina. Qui mecũ velles currere pmus eras. Ituræos arcus, id nome sine h scribẽdũ est. Probus aũt ait ituræos natione eẽ scytharũ, Stra. vero li. xvij. scri. Mõtanã regionẽ iturei, & arabes hr̃ malefici oẽs, Ply: li. v. c. xxiiij. in pte syriæ, q̃ cœli dicit scribit eẽ itureoꝝ gẽtem. Ab illis igit populis itureos arcus poetã dixisse intelligẽdũ cẽseo. Tiliæ. de tilia vide tolim. Georg. Rasile rasiles calathi dicunt, quasi rasi nihil extãtis, aut redũdãtis plenitudinis. Verg. in h loco ait, rasile buxũ, q̃si rasibile. cor ticibus suberis: &c. Quid memorãdũ, qd vltra dicẽdũ de syluis, ꝛ arboribus Aeque, code mõ sicut examinare alia cõmoda iã enumerata, vel qd memorãdũ æque, qd similiter laudãdũ. Talerũtiosæ in syluis: naqꝫ syluestres vites, ꝛ vuæ in eis sunt Bacchea dona, vites & vuas, Bacchus: ꝛ ad superius vites, qbus nunq̃ satis operæ est damnasse quodamõ visus est, nũc vo earũ fructus quos qdem hoibus furor ingruit. Vel potius nos hortatur facta ecbasi. i. excursu enumerãdo syluarũ cõmoda, vt vites nõ relinquamus: q̃ qꝫ multo labore indigeant, cũ pro earũ fructu potiẽdo cẽtauri ẽt mori nõ dubitarit, Ad culpã: ad scelus eius enim odore ducti doliũ pholo rapere voluerunt. centauros, historia est, vt Diodo. li. v. edocuit, Pholus centaurus, quum domi Herculẽ suscepisset, defossum antea vini doliũ extulit, verũ eius odor igẽs ad ꝓpinquos, cẽtauros delatus ebrios reddit, vna igit Pholi domũ magno ingressi tumultu ad rapinã versi sunt. Pholus itaqꝫ timẽs, quũ se abscõdisset, solus Hercules illis obsti tit, q superior multis coꝝ peremptis, reliquos in fugã vertit, Verũ Pholus, vt cognatos sepeliret, sagitta a quodã euulsa, seipsum vulnerauit, quo vulnere cũ curari negret, obijt ꝛ ab Herculem agnifice sepult⁹ mõti nomẽ dedit. cẽtauros, cẽtao stimulo nobis est, inde cẽtauri, vt puto. Nã vt scri. Stra. li. ix. de Thessalia, cẽtauroꝝ natio dura sane, agrestisqꝫ erat, quos Home. a pithoo suisse expulsos a Pelio mõte scri. q filius Isionis lapitharũ regis erat. Lapithis lapithæ Thessaliæ po. q in pindo, ꝛ Othri mõtibus habuere sedes, vt Ply. li. iiij. c. ix. edocet. Est aũt lapithæ nõ laphitæ dicẽdũ, Græci enim p th nõ p ph. scribere soliti.

Pilentũ qd fuerit

Centaurorũ fabula

O fortunatos nimium, sua si bona norint
Agricolas, quibus ipsa procul discordibus armis
Fundit humo facilem uictum iustissima tellus.
Si non ingentem foribus domus alta superbis
Mane salutantum totis uomit ædibus undam,
Nec uarios inhiant pulchra testudine postes,
Illusasque auro uestes, Ephyreiaque æra.
Alba nec Assyrio fucatur lana ueneno,
Nec casia liquidi corrumpitur usus oliui.
At secura quies, & nescia fallere uita,
Diues opum uariarum, at latis ocia fundis.
Speluncæ, uiuique lacus, at frigida Tempe,
Mugitusque boum, mollesque sub arbore somni.
Non absunt illic saltus, ac lustra ferarum,
Et patiens operum, paruoque assueta iuuentus,
Sacra deum, sanctique patres, extrema per illos
Iustitia excedens terris uestigia fecit.

SERVI.

ℭ O fortunatos nimiũ, sua si bona norint: Agricolas, Non est abruptus trãsitus ad laudẽ vitæ rusticanæ, sed ad superiora ptinet post vituperationẽ ꝙppe vini, ista q̃si ꝓsolatio ẽ: p quã ostidit q ad voluptates rusticis nã ꝑstiterit. Qđ ãt ait fortũatos nimiũ, nõ ad fortunã, sꝫ ad fortũæ ptinet quãtitatẽ. Nã. h. d. quãtũ in se ẽ, maximas eis nã ꝑstitit voluptates, q̃s si nossẽt, eẽnt nõ fortũati: sic nũc sũt, sꝫ nimiũ fortũati. Procul discordib⁹ armis i. lõge a ciuitatib⁹ pleis iurgio. ꝛ rapinis. Iustissima tellus ꝓpe nã si iustus ẽ, q & qđ accipit reddit, terra vt qꝫ iustissima est q̃ maiore fœnore accepta restituit. Si nõ igẽtẽ forib⁹ domus alta superbis. Mane salutãtũ totis vomit ædibus vndã, vt ẽt laudẽ fec it aliæ: nõ solũ vitã laudat rusticẽ: sed ẽt ꝯtrariã. i. vrbanas vitupat. Nã ista: quæ de vrbib⁹ dic opiabilia sunt bõa, nõ ẽt va vt rustica sunt. Multũ. n. iterest iter verũ, & opiatũ m illũ seu, bonũ. Vñ Iuue. pauci dignoscẽ possunt, va bõa Inhiãt. hẽre desiderãt. ꝛ dicim⁹ inhio illã rẽ. Pulchra testudie: i. idica, vñ postes ornant, vl lectuli. Luca. Forib⁹ testudinis indæ. Terga sedẽt fului maculas distincta smaragdo. Illusasqꝫ auro vestes. i. qbus artifex ludens auro aliqua depingit. Male aũt qu dã inclusas legũt, Ephyreiaqꝫ æra corinthia, q̃ laudat ẽt Cice. Nam ephyre est corinthus. Alba nec assyrio fucat lana veneno. Assyrij populi sunt adiacẽtes Syriæ apud quos pmũ vsus inuẽtus ẽ purpuræ. Veneno, colore. Nec casia liqdi corrũpit vsus olii. Casia herba est, qua fit vnguẽtũ. Mire aũt ait vsus olim corrũpit. Nã oleũ generalẽ vsum hẽt qđ cũ in vnguentũ fuerit corruptũ vni rei tñ eẽ aptũ incipit. Nescia fallere vita. Aut qꝛ innocẽtes sunt, aut qꝛ immobilis est status vitæ eorũ. Vrbanorũ enim fortuna, aut insidijs, aut pscriptione variatur. Latis ocia fundis, Fundus dicitur ab eo, q rerũ oĩum sit fundamentum Speluncæ, viuiqꝫ lacus. i. bona naturalia non sicut in vrbibus quæsita. Vnde Iuue. Et speluncas dissimiles veris. Frigida tẽpe, Tẽpe sunt ꝓprie loca amœna Thessaliæ, ab assine cupsitis loci amœnitas. Mollesqꝫ sb arbore somni: μαλακοὶ δ᾽ ὑπνοι ... ὕπνοι. Illic saltus & lustra fera. i. venatiões, q̃ penitus

Assyrij vbi locoꝝ

ASCEN.

ℭ O fortunatos, &c. Quia varios ostendit vinitorũ labores: dubiosqꝫ, nec eos semp faustos fructus: ne eos infelices p hoc cẽsuisse putet, atqꝫ ita irẽ, quã laudare debeat, vituperasse culpetur, cũ exclamatiõe quadã dicit: agricolas eẽ felices, q tot bona spõte nascẽtia hẽrẽt: licet vitibus magnus sit impẽdendus labor, ꝛ q ab vrbanorũ curis lõge grauioribus, minusqꝫ fere salutaribus liberi, a cummunes sunt vñ fasces. & vestiũ, ac ceterarũ rerũ luxus, superfluusqꝫ splẽdor nõ vera sunt bona, sed bona apparentia, vñ ea deesse agricolis ꝓ beneficio deputat. Ordo aũt est O agricolas fortunatos nimiũ, si norint. i. cognouerint sua bona. i. cõmoda, q̃ pcipiscũt ex agricultura. ꝛ rusticana vita (Notũ est o tribus casibus iungi, & expressum maiorem habere vim in significando. Si tñ scrupulosus, & anxius grammaticus verbũ desiderat, hẽat: censeo. aut iudico, vt sit. o q̃ fortũatos cẽseã agricolas: si sua bona norint, sed q nil subaudierit, minus ineptus erit, vt enim vulgares, ita & latine locutiones quædã in affectu sunt, nec perficiunt effectu) qbus. s. agricolis ipsa tellus iustissima, qꝛ plus reddit q̃ accipit sed nũq̃ debet. fundit pcul. i. lõge a discordibus armis, neqꝫ in mari. sed humo victũ facilẽ. i. parabilẽ, & sine difficultate acquisibilẽ Si. i. tametsi, domus alta, qualis est in vrbibus, cũ rusticorũ sit humiles habitare casas, supbis foribus. i. hñs supbas, hoc est magnificas, & supbe ornatas fores, in qbus. s. spolia hostiũ & ferarum, atqꝫ sculpturæ variæ cõspici solẽt. vomit totis ædib⁹ ingentem. i. sane magnã, vndã. i. multitudinem vndatim proruentẽ salutantũ mane. s. pma hora diei (vñ Martialis. Prima salutãtes, atqꝫ altera cõtinent hora &c. de qua consuetudine apud Iuuenalẽ Satyra pma, vbi de sportulis loquit, plenius est videre) nec. i. ꝛ nõ ꝛ si supple nõ inhiant. i. cũ hiatu ferino se cõcupiscere indicãt postes varios. i. ornatos, aut forte lapidios, pulchra testudine. i. quæ sunt in pulchra testudine. testudo autem est circumuolutio, & curuata cameræ, vt dicũt, in morem testudinis deuexa (vulgus voltã appellat) Mira est in oĩbus vrbanis pompis vituperatio, ꝛ a rustica simplicitate laus. Nam epithetis singulis res eleuat. atqꝫ damnat vt postes. quia varij sunt, varietas enĩ ad pompã, & ꝓspectum inanẽ, nõ ad vtilitatem ptinet, fores damnat supbiæ, vndam salutantum molestiæ, qd enĩ miserius, q̃ tot salutãtibus aures accõmodare sub pmã lucẽ, Vestes aũt nõ decẽter ornatas, sed illusas auro dicit æs corinthium ꝓpter vrbis luxũ: & immodestã hominũ appetitionẽ taxat. Nã eiusmodi cõmixtionẽ, eo q nota esset multi pluris q̃ solidũ aurũ, siue argentum faciebãt, solebatqꝫ ex eo conflare signa preciosissima. Sane æs corinthiũ illud erat, qđ post deflagrationem corinthi ex varijs metallis cõmixtũ post incendium cõpertũ est. Præterea, q lana fucat, oliuũ corrumpitur, manifestã habet vituperationẽ, sed ad ordinẽ redeo. Et si nõ inhiant vestes illusas. i. ad illusionẽ intextas auro. i. filis auratis, ꝛ æra ephyreia, i. corinthia varia mixtionẽ ex incẽdio vrbis inita misere placẽtia Nec vsus oliui liqdi. i. puri liquoris corrũpit. s. a rusticis casia. i. admixtiõe vnguẽti ex casia facti vt fit ab vrbanis. At. i. sed quies secura, idest separata a curis, & vita nescia fallere. i. fallẽdi ignara. ꝛ speluncæ. i. antra amœna, & lacus viui. i. fluentes, nec arte, sed nã cõparati, ꝛ tẽpe. i. loca amœna, ꝛ tẽpata, q̃lia sunt tepe in thessalia frigida. s. frigore opaco, de quo in hac H interminia flumina nota. Et fontes sacros frigus captabis opacũ. ꝛ mugitus boũ gratus. s. pastoribus & molles. i. sine anxietate somni sub arbore. i. in vmbris arboꝝ, nõ absunt. s. a rure, imo adsunt abũde, saltus, sup. sunt illic. s. rur. ꝛ lustra. i. latibula. ꝛ diuersoria ferarum sunt illic, &

O qbus casibus iungat

Aes corinthiũ qđ fuerit

Iuuentus.i.multitudo iuuenũ,patiẽs operum.i.operationũ,hoc est laborum,non vt vrbana delitijs assueta,& assueta paruo.s.sumptui,& expẽsis modicis,sup.est illic.& sacra deũ.i.deorũ rusticorũ præcipue sunt illic sancta:& patres sunt illic sancti:& iustitia.s.virgo astræa:excedens terris,idest derelinquens ob scelera hominum terras,& in cœlum facessens,fecit extrema vestigi a per illos,scilicet sanctos patres ruri degentes,

nitus in vrbibus nõ sunt.Bene aũt lustra ferax,q: sunt in vrbibus lustra meretricũ.Paruoq; assueta.i.nõ vrbana,q̃ ẽ segnis & pdiga.Sacra deũ,sanctiq; patres,duo dicit,sacra deorũ sancta apud illos sunt,sancti etiã parentes.Extrema per illos,iustitia excedens terris vestigia fecit,hoc & Aratus dicit iustitiã primo in vrbibus,postea tantum in agris fuisse,vbi eam inducit loquentem,cur abscedat e terris.

℃ Ephyreiaq; æra corinthia.Ephyra,enim prius dicta est postea corinthus , Frigida tempe . Tempe sunt loca nemorosa frigida fontana.

PRO.

MANC.

℃ O fortunatos agricolas.Tullius in Catone maiore Catonẽ ipm illa dicere introducit.Venio nũc ad voluptates agricolarũ qbus ego incredibiliter delector,q̃ nec vlla impediunt senectute,& mihi ad sapientis vitã vident accedere,hñt n.rõnẽ,cum terra,q̃ nunq̃ recusat imperiũ,nec vnq̃ sine vsura reddit,quod accepit,sed alias minore,plerũq; maiore cũ fœnore,& Seneca epistola prima lib.xiij de Scipione maiore inqt.Abluebat corpus laboribus rusticis fessum,exercebat enim ope se,terrãq;,vt mos fuit pscis,ipse subigebat.Hora,quoq; secũda de carminis,Epodon,rusticæ vitæ laudes,& cõmoda enumerat,vti & Maro amplissime,O fortunatos o nunc interiectio est admiratis,de qua latius in Tityro,Sua si bona norint.Enumeratis syluæ cõmodis qbus agricolæ frui possunt,& alij nunc multo plura cõmemorat.Facilẽ victũ,facilẽ cibũ hñt.n.in agro parata oia ad victũ necessaria.Mane salutãtum.prima,secundaq; hora potentes amicos salutabant,quod Martialis li.iiij optime docet,ibi vz.Prima salutantes,atq; altera continet hora.Exercet raucos tertia causidicos.Inhiant,cõcupiscunt,Varios ornatus vn solebat in superbis domibus apparere.Postes.a post dici videntur,q: post fores stant,Priscia.author.Testudine.i.testudineis laminis,qbus etiam lectos,& repositoria vestiebant.Lucanus foribus testudinis indæ.Scribit autem Ply.li.ix.cap.x.q: testudines tantæ magnitudinis indicum mare emittit,vt singularum superficie habitabiles casas integant,atq; inter insulas rubri pcipue maris,ijs nauigent cymbis.Testu dinũq; putamina secare in laminas lectosq;,& repositoria his vestire.C.Arulius Pollio instituit Illusas,depictas.Ephyreiaq; æra.Ephyra ante postea Corinthus appellata est,Colonia colli applicata in isthmo,s.videto Ply.li.iiij.ca.v.vbi de peloponẽso loquit̃ De corintho ẽt stra li.viij.plurima scribit,inter quæ.q: ciuitas ipsa corinthiorũ amplissima vsq; fuit & opulentissima,seu viros innumerabiles ad ciuile regimen peritissimos siue eximias opificũ artes animo ħñs,erãtq; in ea plurima opa ære elaborata Ephyreia,sunt qui dicant i.cãmetri interpositũ,sed eũ ephyreios a græcis dicaf,soluit ei diphthongũ,vt ẽt ibi.Prisineia virgo.Assyrio,persæ iuncta est assyria,in q̃ Babylon est:vt Stra.li.xvi.scri.Veneno colore.intelligit aũt purpureũ liquorẽ in Tyro,vrbe Phœnicia eni3 pars est syriæ:vt scribit.Prole.li.v.Ply.li.v.c.xiij.Fucaf,tingif,coloratur Phucos.n.græce,latine color df.Casia,de hac vide oin Alex,Ocia.voluptates.Fundis,ager:q: videbaf pecudũ,ac pecuniæ esse fundamentum fundus est dictus,aut q: fundat quotannis multa.Varro author.Tẽpe,loca amœna a cœli tẽperamẽto dicta,vt lib.i.theb.inqt Lactan.sunt aũt ppriæ loca in Thessalia quq; miliũ passuũ lõgitudine,& ferme sex latitudine vltra visũ hois attollẽtibus se dextra,leuaq; leuiter cõnexis iugis intus sua luce viridante,allabif Peneus,q inter Ossam & Olympũ nemorosa conualle defluit.Ply.li.iiij.c.ix.Frigida ppter aquas,& vmbras aũt.Molles,iucũdi,saltus,syluæ.qz dicit lustra ferarũ,per quæ venationes intelligit.sacra deum,sanctiq; patres,figura est syllepsis p genera,dicendo enim sacra,& patres sancti,ẽt sacro sancta intelli gimus.sacrum aũt vocatur quicqd destinatum est dijs,Macro,lib.i.satur.Iustitia,videto ecloga quarta.

Postes vñ dicti

...ribus vbi locor

Sacrum qd dicaf.

ASCEn.

℃ Me vero &c.Quia tãtopere rusticam vitam laudauit,ne illa etiam philosophicæ,& contemplatiuæ ptulisse videatur,dicit se quid est pferre rusticanæ vitæ philosophicã,& musarũ diuina inuenta,sed si ad ea feliciter aspirare nequiuerit,nullã esse,in praxi vitam,quam rusticanæ ptulerit,pmas ergo ptes diuinarũ,humanarũq; rerũ cõtẽplationi,hoc est philosophiæ attribuit,pximas agriculturæ.dicens.Verũ p sed musæ,i.deæ rerũ inuentrices.hoc est diuinarũ rerũ cõtẽplationes,dulces ante oia.i.exercitia humana:quarũ ego pcussus.i.affectus ingẽti amore fero sacra,vt.s.sacerdos accipiat me primum.i.primo & præcipuo loco,q: nihil gratius,aut iucundius cõtingat,& mõstrent mihi vias.i.cursus,aut meatus cœli & sydera.i.syderũ virtutẽ,& significationẽ,& varios defectus.i.eclipses solis & labores.i.eclipses,& luminis imminutione lunæ,& mõstrent mihi,vñ tremor.s.accidat terris,& qua vi tumescãt.i.inflentur,& extollantur.maria alta.i.eleuata,& hoc obijcibus.i.obstaculis:vt litoribus,ruptis,ad est dissipatis,& delectio:& residant.i.descendãt vt locũ capiant,rursus in seipsa.i.in ppria receptacula.i.priores q; alueos,& ambitus.Et mõstrent qd.i.ad quid soles hyberni.i.qui illucent tempore hiberno,hoc est hyemali,properent.i.festinent tantum.i.intantum,tingere se Oceano.i.magno mari terram ambienti,& id dicit secundũ opinionem vulgi,credẽtis,solẽ in Oceanum sui lauandi,causa decidere,vel quæ mora obstet nõ noctibus hyemalibus,tardis.i.tarde decedentibus.sed æstiuis tardis.i.tarde venientibus (eadẽ in fine pmi æneid.reperies)Sin.i.sed si,sanguinis frigidus circũ pcordia.i.tarditas ingenij ex sanguine frigido circa cor producta(vñ Iuuena.q: leue imparte mamillæ.Nil salit arcadico iuueni)obstiterit.i.obsistẽdo effecerit,ne.i.vt nõ,vel quominus possim accedere.s.intelligẽdo,has ptes:naturæ.s.rerũ cœlestium,hoc est causã rerũ.Rura.i.res rusticanæ,& amnes rigui.i.irrigatiui placeant mihi in vallibus.i.accedam ad delicias rusticanas.& amem flumina.i.amœnitatẽ fluminũ,& syluas,existens inglorius.i.sine gloria,quæ causas rerũ inuenientibus debef.O optantis est interiectio scribunt qdam oh.O q me sistat.i.constituat.& vt dicunt represẽtet,sup.illuc,vbi.s.sunt campi.s.amœni,& spercbius.s.fluuius thessaliæ,ad quẽ orpheus canticorum sacra peregit,& taygeta(declinaf sic hyc marus,hic taygetus:& plurali hæc taygeta)mõs laconiæ in achaia,bacchata.i.a bacchantibus frequentata.virginibus,Laconis.O q sistat me in gelidis.i.refrigeratiuis vallibus hemi,illius mõtis thraciæ,& protegat me ingenti vmbra ramorum.i.quis dabit,vt naturali locorum dictorum,ac cõsimiliũ pfruar amœnitate?qua si dicat se beatum fore si id contigerit.

O qd sit

Meuero primum dulces ante omnia musæ.
Quarum sacra fero ingenti percussus amore
Accipiant,cœliq; vias,& sydera monstrent.
Defectus solis uarios,lunæq; labores.
Vnde tremor terris,qua ui maria alta tumescant
Obicibus ruptis,rursusq; in seipsa residant.
Quid tantum Oceano properent se tinguere soles
Hyberni,uel quæ tardis mora noctibus obstet.
Sin,has ne possim naturæ accedere partes
Frigidus obstiterit circum præcordia sanguis.
Rura mihi,& rigui placeant in uallibus amnes.
Flumina amem,syluasq; inglorius,o ubi campi.
Sperchiusq;,& uirginibus bacchata Lacænis
Taygeta,o qui me gelidis in uallibus Hæmi
Sistat,& ingenti ramorum protegat umbra.

℃ Me vero primũ dulces añ oia musæ,Accipiant,Diu quæsitum est,vtrum.philosophiæ,an rusticanæ vita esset felicior,Vnde nunc dicit,pmam eẽ philosophiam,post ipsam rusticam vitam.Suam aũt personam p quacunq; ponit sicut paulopost Rura mihi placeant mihi pro culibet posuit,Sic in primo Nõ illa quisq̃ me nocte per altum ire,In.iij Ne mihi tũc molles sub diuo carpere somnos,& hoc est quod dicit Hora in arte poetica.Hoc amet,hoc spernat promissi carminis author.Quarum sa.fe.poeta n.quasi musarũ sacerdos est.Cœliq; vias:aut artes vt alibi,inueni germana viam.Aut certe circulos,qbus sydera continentur.Defectus so.va.Atqui vno modo tantũ sol nobis deficere videtur s.cũ prima luna e regiõe eius obstiterit radijs,& eos nobis fecerit non videri Vnde varios accipimus defectus,non q: varia ratione contingunt(Nã ratio vna est.vt diximus)sed quia,vel varijs temporibus fiunt,vel varie Nam interdum duabus interdum quattuor interdum pluribus deficit digitis , Lunæq; labores:vel errores,q: non recta incedit,vel defectus contingunt lunæ,quoties terræ altitudo,interueniens radijs solis eam illuminari non patitur , A quibus dicitur lumen accipere , Vnde tremor terris , variæ sunt opiniones , nam alij , dicunt , ventum esse in concauis terræ qui motus etiam terram mouet , Salu . Venti per caua terræ citari , Lucanus , Quærentem rumpere ventum . credidit . Alij aquam dicunt genitalem sub terris moueri,& eas simul concutere,vt vasa aq̃ vt dicit.Lucre.Alij σφογγοειδῆ terrã volũt.cuius plerunq; latentes ruinæ supposita vniuersa concutiunt.Qua vi maria alta tume . Obijcibus ruptis.Alij sic accipiunt q: ruptis

SERVI.

obijcibus

obiectibus: idest calpe, & Athlante montibus Hispaniæ & mauritaniæ Oceanus eruperit. Et ista fecerit maria, quod non procedit. si in hoc esset: non diceret tumescant, sed tumuerunt, cum eruperunt. Oceani maria. Vnde æstuaria oceani accipimus, qui per hispanias & galliæ infinitum erupit, contempta lege riparum, ad quas rursus recurrit. Cuius rei opiniones Luca. in primo commemorat dicens. Ventus ab extremo pelagus sicaret reuoluit, Destituatque ferens, an sydere mota secundo, Tethyos vnda vagæ lunaribus æstuat horis, Flammiger an titan vt alentes hauriat vndas. Erigat oceanum fluctusque ad sydera tollat. Quid obiecit causam Oceano properent se tingere soles Hiberni., circulorum hoc efficit ratio, vt etiam in æneid. diximus. Tardis autem noctibus, idest æstiuis noctibus tarde venientibus. Sin has, ne possim, idest partes physicæ philosophiæ ex qua sunt illa, quæ dixit. Frigidus obstiterit. secundum physicos dicit, qui dicunt stultos homines frigidioris esse sanguinis, prudentes vero calidi. Vnde & senes, in quibus friget, & pueri, quibus necdum calet, minus sapiunt. In glorius, comparatione, scilicet philosophiæ, sic in æneide, & mutas agitare inglorius artes, non quod nulla gloria medicina esset, sed quod minor quam diuinitatis, & augurandi quæ ei obtulerat Apollo munera: vt Augurium cytharamque dabat, celeresque sagittas. Sperchius, fluuius Thessaliæ. Taygeta, mons laconum Libero & Bacchis consecratus. Hæmi, mons Thessaliæ, in quo etiam sunt tempe.

Taygeta vbi PRO.

¶ Defectus solis varios, lunæque labores, deficit Sol quum eius orbem subit luna, & obstat radiis. Lunæ autem defectio fit, quod non suo lumine lucet, sed eo, quod a sole accipit, quum in vmbram terræ venit. Aestus autem maris ad lunæ motum, & rationem fiunt, sed lunæ sunt. v. motus diurnus, menstruus, annotinus, altitudinis, hi extremi ad mare pertinent. Terræ autem tremoris tres causæ sunt. Nam aut ventis inclusis exitum quærentibus fundamenta quassantur, vt iis labefactis, superiora contineantur, aut igni, quem inesse terræ æmia docet exustis cum cadunt. qui in eis fetus ipsorum subsistit. Aut quicquid, quod sustinet, delabi in liquorem patiuntur: sed consumptis terris latius construuntur. Quid tantum oceano properent se tingere soles Hiberni: vel quæ tardis mora noctibus obstet: breuem diem facit, quum octaua parte, maior est ea pars circuli, qua subiecta terris est brumalis, & superior eadem minor æquinoctialis circulus. Sin has ne possim naturæ accedere partes, Frigidus obstiterit circum præcordia sanguis. significat sanguine circum præcordia ducto animum Empedoclis sententia. Sperchius. thessaliæ flumen. Taygeta laconices, vbi venantur virgines: Lacænæ, laconenim. lacæna facit. Lacedæmonius. Laconicæ regio est. Lacedemon oppidum spartæ dicitur, vnde spartanæ sunt eadem virgines.

Lacædemô vbi locorû MANC.

¶ Me vero primum dulces ante omnia musæ. Quarum sacra fero, ingenti percussus amore. Sin has: ne possim naturæ accedere partes, &c. præponit rusticæ vitæ philosophicam. Hinc illam optat, ad quam si accedere non possit, rusticam degere vitam exoptat. Est aût ordo. Vero, sed primum ante oia me dulces musæ accipiant, &c. Cœlique vias, motus, rones, cursus. Vltimi cœli motus est, vt dicût astrologi super duas axis extremitates polum. s. arcticum, & antarcticum: ob oriente per occidentem, in orientem iterum rediens, quem motum æquinoctialis circulus per medium diuidit. & etiam alter inferiorum sphærarum motus per obliquum huic oppositus super axes suos distantes a primis. xxiij. gradibus, & xxxiij. minutis, sed primus omnes alias sphæras secum impetu suo rapit intra diem: & noctem circa terram, semel illis tamen contra nitentibus, hunc autem secundum motum diuidit per medium zodiacus, sub quo quilibet septem planetarum sphæram habet propriam, in qua proprio motu differtur contra cœli vltimi motum. Defectus solis varios. Quum in plenilunio luna fuerit in capite, vel cauda draconis sub puncto directe opposito soli in firmamento: tunc terra interponetur soli, & lunæ: vnde quum luna lumen non habeat, nisi a sole a lumine. Estque generalis eclipsis in omni terra, si fuerit in capite, vel cauda draconis directæ, particularis vero eclipsis, si fuerit prope, vel infra metas determinatas eclipsique, semper quod in plenilunio, vel circa contingit eclipsis. Quum autem fuerit luna in capite, vel cauda draconis. vel prope metas supradictas. & in communione cû sole, tunc lunæ corpus interponet inter aspectum nostrum, & corpus solare. vnde obumbrabit nobis claritatem solis, & ita sol patietur eclipsim, nô quod deficiat lumine, sed deficit nobis propter interpositionem lunæ inter aspectum nostrum, & solem. Eclipso antê deficio significat, inde eclipsis, idest defectio. Defectus solis va. Vario enim modo sol eclipsatur, quod contingit propter diuersitatem respectus in diuersis climatibus. Lunæque la. i. defectus. Iuue. saty. vj. de mulieribus. Vna laboranti poterit succurrere lunæ. Vnde tre. ter. Babyloniorum placita motus terræ, hiatusque: & cætera omnia vi syderû existimât fieri ventos in causa esse non dubium reor, inquit Ply. lib. ij. ca. lxxxj. Neque enim vnquam intremiscunt terræ nisi sepito mari, cœloque adeo tranquillo, vt volatus auium nô pêdeat, subtracto omni spiritu, qui vehit, nec vnquam nisi post ventos conditos, scilicet in venas, & cauernas eius, occulto afflatu, neque aliud est in terra tremor quam in nube tonitruum, nec hiatus aliud quam cû fulmê erûpit, incluso spiritu luctâte, & ad libertatê exire nitente. Qua vi. ma. al. t. Oceanus, Soli. teste, quem græci sic nominât celeritate, ab occasu solis irrumpens leuo latere Europâ. radit Africam a dextro, scissisque Calpe, & Abyla montibus, quos dicût columnas Herculis inter Mauros funditur, & Hispanias. Et Ply. lib. ij. inquit. Sed æstus maris accedere & reciprocare maxime mirum est, pluribus, quibus modis accidit. Verum causa in sole, lunaque. Id autem Macro. etiam lib. primo de som. sensit. ait enim, Oceanus quoque in incremento suo hunc numerum tenet. nam primo nascentis lunæ die fit copiosior, solito minuitur paulisper. ij. minoremque videt eum. iij. quam. ij. & ita decrescendo ad diem. vij. peruenit. Rursus. viij. dies manet. vij par. & ix. fit similis vi. x. v. & xi. fit. iiij. par. iij. quoque. xij. & xiij. fit similis. ij. & i. iiij. i. Soli. item ait. dubitatur etiam nunc quibus ex causis intumescat Ocea. nec in obscuro est plura pro ingeniis differentium potius quam pro veritatis fide expressa. Quid tantum ocea. Dierum & noctium inæqualitatis causa obliquitas est signiferi. teste Ply. lib. ij. cum pars æqua mundi subterque terras omnibus fiat momentis, sed quæ recta in exortu suo consurgunt signa lôgiore tractu tenent lucem, quæ vero obliqua, ocyori transeunt spacio. Alij sic in omnibus circulis, qui sunt ab æquinoctiali vsque ad tropicon caneri, & ipso tropico caneri maior est arcus diei quam noctis, idest arcus super horizontem quam sub horizonte. Vnde toto têpore quo sol mouetur a principio arietis per canerum vsque ad finem virginis crescunt dies supra noctes, & tanto plus, quanto magis accedit sol ad canerû, & tâto minus, quanto magis recedit. E conuerso autem de diebus & noctibus, dum sol est in signis australibus in omnibus aliis circulis, quos sol describit inter æquinoctialem, & tropicum capricorni maior est circulus sub horizonte & minor supra, vnde arcus diei est minor quam arcus noctis, & secundum proportionem arcuum decrescunt dies supra noctes, & quanto circuli sunt propinquiores tropico hyemali, tanto magis decrescunt dies, Tardis no. tarde venientibus, intelligit enim per id dies æstiuos, qui longi sunt. Naturæ partes, idest naturalem philosophiam. Sunt enim philosophiæ tres partes, Moralis, & Naturalis, Rationalis. Moralis est, quæ docet morum elimatam perfectionem. Naturalis, quæ de diuinis corporibus disputat. Rationalis vero, quum de incorporeis sermo est, quem mens sola complectitur. Macro. ait. libro secundo. de som. Cum itaque Maro cœli vias, & sydera solis, & lunæ defectus terrarum tremorem, & Oceani æstuaria dierum & noctium longitudinem & breuitatem complectitur, physicæ secreta commemorat, est autem philosophia, vt scri. Alcinous, affectio sapientiæ, quæ soluit, ac reducit ad intelligibilia, conuertitque nos ad ea, quæ sunt secundum varietatem. Sapientia autem est scientia humanarû diuinarumque rerum cognitio. Frigidus san. Empedoclis sententia loquitur: is enim vt scri. Cice. lib. i. Tuscu. Animum esse censebat cordi diffusum sanguinem. Calidus autem sanguis maiorem virtutem habet quam frigidus, vnde & omnes dextræ partes validiores sunt, & debiliores sinistræ, quia has regit calor iecoris, qui est concretus sanguis, hinc caloris domicilium est. Ille vero coniugatione frigidi lienis hebetatur: lege Macrob. lib. vij. & Ply. lib. xj. cap. xlvj. scrib. quod cordi inest præcipuus calor, quoque ibi mens habitat. Tul. etiam in libro de natu. deo. ait, quod omne: quod est calidum & igneum cietur, & alitur motu suo. Quod autem alitur: & crescit motu quodam reuertitur certo, & æquabili: qui quâdiu remanent in nobis, tandiu sensus, & vita remanêt, refrigerato autem, & extincto calore, occidimus ipsi, & extinguimur. Præcordia, extabomini ab inferiore viscerum parte separantur membranis, quæ præcordia appellant, quod cordi prætenduntur. Ply. lib. xj. O vbi campi, optandi aduerbium. Sperchius, Thessaliæ fluuius, vt scribit Strab. libro nono, Solinus autem cap. x. scrib. in sperchio promontorio Orpheum, siue sacrorum, siue cantuum secreta agitasse. Taygeta. Taygetos, vt Stra. docet lib. viij. mons est in Laconicæ: quæ Achaia est: Est aût mons super mare non grandis admodum cæterum excelsus, & erectus, Cui subiicitur sparta, & amyclæ regione mediterranea, vbi Apollinis templum. Liberi quoque patris delubrum. Non ab re igitur Lacænis virginibus bacchata, Maro ait. Lacænis. i. dest Laconicis. Nam teste etiam Probo, Laconica lacænas facit, est aût lacon g. m. lacæna vero. g. f. Hæmi Thraciæ, môs est, cuius excelsitas, sex milia passuum continet, vasto iugo procumbens in pontum, vt Plynius li. iiij. cap. xj. scrib. De eodem lib. i. Fasto ait Oui. Et quicunque tuas accolit heme niues. Est fertilis Thracia inquit Plynius libro. xvij. ca. [illegible] rigore. & æstibus Afri &c. Aegyptios. Sistat: repræsentet. Cicero ad Atticum, Vt te ante Kal. ianuarias vbicunque erimus sistas.

Dies & noctiû inæqlitas quô causetur

Partes philosophiæ quæ

Sperchius eiusque taygetus vbi locorû

ASCEn. ¶Felix q,&c. Sicut prīmū musis vacare optauit: deinde agri/culturæ. ita docet primā felicitateꝗ q̄dē in terris cōtingere pōt in musis, ac philosophia cōsistere, ꝓximā in re rustica, Ordo est. Felix, sup. est q potuit cognoscere cās rerū, quas p musas, & philosophiā depŕhēdimus, atqȝ. q. s. subiecit pedibus oēs metus, & .i. ēt fatū inexorabile .i. necessitatē moriēdi, is ꝑfecto felix est, q vere cū apostolo dicere pōt. Cupio dissolui ꝛ eē cū xpo & q subiecit pedibus strepitū acherōtis .i. fluuij, aut principis infernalis, a uari, qꝛ oim auidi. Nā serius, aut citius sedem ꝑ/peramus in vnā: hoc est oēs descēdimus in mortē, si nō oēs in infernū, oēsqȝ in acherōta, qui sine lætitia dr̄ fluuius, dū mor/tis gustamus amara. sed felix, cuius tā mūda, & purgata est p philosophiā scdm illos: ꝛ scdm nos per grām vita, vt nec inferorū cōcutiat metu. Fortunatus, sup. est .i. beatus. (Nā fortuna re i bonā p̄te accipit̃) & .i. ēt ille q nouit. s. p experiētiā, deos agrestes .i. agrestiū deoꝝ munera, hoc est, q intelligit ꝛ cognoscit q̄/tū boni hēat agricolaꝝ ꝑsimonia, atqȝ cōtinētia, nō. n. oia, q̄ bona sunt, cōtinuo ab oibus intelligunt̃, q ea vidēt. vñ de paupertate Luca. Et munera nōdū. intellecta deū. Qui inquā nouit, pa/na deū pastoꝛ, ꝛ syluanū senē deū. s. syluarū, & nymphas. s. mōtiū fontiū: fluminū, aut syluaꝝ, sorores. s. inter se. Id aūt fortu/natus est, qꝛ fasces ppl̄i .i. quos p pplm in pplm fuerūt magi/stratus aut honores populares, nō sup, flexerūt illū. s. q deos agrestes nouit, ꝛ purpura regū. s. indumētū nō flexit .i. sollicitauit, aut attraxit, ꝛ inclinauit ad se illū .i. animū illius, ꝛ discor/dia. s. ex auaritia, aut ambitiōe nata agitans .i. vexans fratres infidos .i. iniq̄ sua distribuētes, vt q nec p̄tē posuere suis, quæ plurima turba est. aut dacus pp̄ls .i. germanis danubio diuisus descēdēs ab istro cōiurato .i. ab accolis istri, vt dacis getis germanis in romanos cōspirātibus, & cōiurans .i. timor illoꝝ nō flexit sup, Et res romanæ, ꝛ regna ꝑitura. s, inquit. Ser. Barba/roꝝ q̄si romana peritura nō sint: cū dicturus sit Iupiter in p̄io æneí. de romanis, His ergo nec metas rerū, nec tēpora pono. Imperiū sine fine dedi. sed diuus Augustinus, vt ad dictū locū p̄imi æneí. dicemus. Hūc locū atqȝ illū de verbis domini Ser. xxix. argutius capit, dicens ex ꝑsona poetæ dictum esse regna peritura

Ordo.

Fortūare qño capiatur

Daci vbi locoꝝ

Felix qui potuit rerum cognoscere caussas.
Atqȝ metus omnes, & inexorabile fatum
Subiecit pedibus, strepitumqȝ Acherontis auari.
Fortunatus & ille, deos qui nouit agrestes.
Panaqȝ, Syluanumqȝ senem, nymphasqȝ sorores.
Illum non populi fasces, non purpura regum
Flexit, & infidos agitans discordia fratres.
Aut coniurato descendens Dacus ab Istro.
Non res Romanæ, perituraqȝ regna, neqȝ ille
Aut doluit miserans inopem, aut inuidit habenti.
Quos rami fructus, quos ipsa uolentia rura
Sponte tulere sua, carpsit, nec ferrea iura.
Insanumqȝ forum, aut populi tabularia uidit.

SERVI.

¶Felix, q potuit repetitio ē superioris coloris. Nam hoc dicit. & rustici felices sunt, ꝛ qui tribuunt operā philosophiæ. Inexorabile fatum. alibi, fortuna omnipotens, ꝛ ineluctabile fatum. Subiecit: calcauit. Fatum .a. fato veniens. Acherontis auari, omnē mūdū in mortē trahentis. Deos, qui nouit agrestes, qui abstinet a ciuicis malis, ꝛ aut rura habitat, aut cum suis numinibus rura descripsit. Nymphasqȝ sorores, nō panis sorores, aut syluani, sed inter se sorores, vt æneos fratres inter se. s. Non populi fasces, idest honores quia populo præstantur, proprie autem locutus est vt fasces populi regum purpuram diceret, Infidos agitans disco, Discordiam posuit pro auaritia, ab eo, quod præcedit, id quod sequitur, Infidos autem fratres ideo ait, ꝙ auaritiæ causa disentiunt: Aut coniurato descen/dens dacus ab istro, non enim sollicitat coniuratio barbarorum. Ister autem fluuius est scythiæ Non res romanæ peritu/raqȝ regna, Regna s. barbarorum Nam duo dicit. rusticum, nec romanū imperiū mouet .i. ad ambitū cogit, nec barbaroꝝ regna pitura. Nō. n. Romano maledixit iperio, licet hoc alij dictum

Cicero nis pulchrũ dictum

ctum velint ex generalissimã venire, q oĩa imperij magnitudo piculis sub acet. Vñ ẽt Iuue. ait Ad generũ Cereris, sine cæde & sanguine pauci, Descẽdut reges, & sicca morte tyrãni. Neqz ille aut doluit miserãs inopẽ: aut inuidit habẽti, Ci. in tusculanarũ li. v. hoc tractat dicẽs, In quẽ cadit vna mẽtis pturbatio, posse in eũ oẽs cadere, sicut põt oi virtute pollere: cui virtus vna ptigerit. vñ nũc Vergi. noluit dare rustico misericordiã, ne et daret & cæteras animi passiones. q̃s nouimus, & a bonis & a malis venire reb9, a bonis opinatas duas. vnã pñtis tpis. vt gaudiũ. Vnã futuri, vt spẽ. a malis similit duas. Vnã pñtio, vt dolorẽ. Et vnã futuri, vt metũ, q̃s passiones eẽ animi nõ dubiũ est. Nã & ipse ait in. vj. Hinc metuũt: cupiũtqz, dolẽt, gaudẽtqz. Salu. ẽt in catilinæ bello ait. Oẽs hoies, q de rebus dubiis csulant, ab odio: amicitia, ira. atqz misericordia vacuos eẽ decet. Nã aĩus haud facile verũ puidet, vbi illa officiũt. ergo aut scdm tractatũ Ci. hoc dicit: aut qđ absolutius est itelligamus, ideo rusticũ paupertatẽ nõ dolere, q eã malũ eẽ nõ credit: sed munus deorũ. Luca. de paupertate. Et munera nõdũ, intellecta deũ. Est & aliud qđ possum9 accipe. Iõ rusticũ nec bonis, nec malis alienia mo

peritura, & ex persona Iouis, quasi fallacis numinis. Imperiũ sine fine dedi. Nõ absurdũ tñ eet, p snia poetæ dicere, & quẽ rerũ romanæ. i. administrationes rerũ, q̃s romani possidẽt, & regna. s. barbarorũ pitura. i. a romanis subigẽda, & ad romanũ imperiũ trãsferẽda, sup. nõ flexerũt. Alii enĩ laborãt res partas possidere, alii: vt possideãt parere. Nec ille. s. agricola, q nouit deos agrestes: aut doluit miserãs inopẽ. i. miseratus q de ẽ inopẽ, sed nõ cũ dolore. i. animi cruciatu, ita vt paupertatẽ tãq̃ rẽ malã misere metuat, cũ sit paucis cõtẽtus, aut inuidit habenti hoc est mediũ in affectionibus retinuit: ita vt neqz turpiter cruciatur: visis miseriis, neqz inuidet visis aliorũ diuitiis, sed sup. carpsit fructus, quos rami tulere sua sponte, quos ipsa rura tulere volentia. i. nõ coacta, & q: illis cõtẽtus erat nõ doluit miseratus inopẽ, q: paupertatẽ nõ putauit esse malũ: & est altera expositio Seruii, nec vidit rura ferrea. i. dura, & inflexibilia, nec forũ. s. iudiciale, insanũ. i. litigiosum, aut tabularia. i. loca, vbi tabulæ. i. instrumẽta, hoc est literæ publicæ ponuntur, vnde dicit populi. i. q̃ sunt de rebus populi, hoc est de rebus publicis,

Tabularia q̃ sit

ueri, qz eius nõ interest, qppe q ab vrbibus est remotus. Nec ferrea iu. Dura, inexorabilia, imutabilia. Insanũ qz forũ: litigiosũ Populi tabula, vbi actus publici cõtinent. significat aũt tẽplũ Saturni, in quo ærariũ fuerat: & vbi reponebant acta, quæ susceptis liberis faciebant parentes: Iuuenalis. Tollis enim, & titulis actorum spargere gaudes. Argumenta viri.

MANC.

¶ Rex cognoscere causas. Cõmẽtator li. j. Physicorũ ait. Scientiarũ q̃dã est pfecta, & illa est: quæ fit p causam, q̃dã impfecta, & illa est, q̃ est sine causa, Atqz metus oĩs, Cice. lib. iij. officiorũ scri. Magnitudinis animi, & fortitudinis ppriũ esse nil extimescere, oĩa humana despicere: nihil, qđ homini accidere possit, intolerandũ putare, & paulo iferius inqt, fortitudinẽ esse dolorũ, laborũqz contẽptionẽ. Inexorabile fatũ. i. ex fato veniẽns. De fato aũt latius eclo. iiij. videro. Item Maro lib. vj. inqt, Desine fata deũ flecti sperare precando. Acherontis auari strepitũ, hoc est ipsam mortẽ, Qua mediãte aĩæ imortalitas acquiritur, vt Cice. ait. strepitũ aũt dixit ppter aĩarum oĩum illuc tendẽtiũ tumultũ. Vñ poeta lib. vj. de hac eadẽ re ait. æneas miratus enim: motusqz tumultu, Dic ait o virgo, qđ vult concursus ad amnẽ. Quid ve petũt animæ: vel strepitũ dixit. Quoniã ibidẽ de Acheronte inferno fluuio inqt. Nec ripas dat horrẽdas, nec rauca fluenta. Trãsportare prius q̃ sedibus ossa quierint. Acherontis, est acheron fluuius in Calabria in peninsula q̃dã iuxta Consentiã, a quo oppidani Acherõtini. vt Ply. li. iij. scri. Poetæ vero dicũt esse fluuiũ in inferno cœno turbidum, & æstuãtẽ. Stra. aũt li. viij. docet, Quã acheron amnis fines p pyliũ vrbẽ achaiæ alpheũ intrat, acherontiqz propter inferni ppinquitatẽ inditũ est vocabulum, quoniam ea in ora Cereris & Proserpinæ. ac Plutonis templa magno in honore sunt. Auari. nã inqt Oui. Serius aut citius sedem properamus ad vnã, oĩs enim acherõ cymba recipit in altera ripã, nec satiatur vnq̃ nã oẽs auet. Deos agrestes, de is li. i. Georgi. late iã dictũ est quorũ et h aliquos poeta nominat. Nouit ille deos nouit agrestes, q optimus est, hi fortũati hẽri possunt. Sorores inter seipsas. s. Populi fasces, duodecim erãt lictores. i. ministri: q cũ fascibus virgarũ, securim cuiqz csulũ pferrebat. Vtqz csulũ insignia erãt duodecim fasces ita piorũ: ac psidũ sex tñ. Lictor aũt a ligãdo dictus, q quũ magistratus populi Romani virgis quẽpiã verberari iussissent, crura eius, & manus ligari: vincirique a viatore solita sunt, isqz q ex collegio viatorũ officiũ ligãdi hẽret. lictor sit appellat9: ita Valgius dixit de lictore vt refert Gel. li. xvij, c. iij. Tyro aũt Cicerõis libertus lictorẽ vel a licio dictũ scripsit. Licio. n. trãsuerso, q magistratib9 pministrabãt cincti erãt, vt inqt author idẽ Gel. Populi aũt. qñ in quẽ populi suffragia: cõsularibus, habitis comitiis auspiciisqz rite pactis, concurrebãt, is erat cõsul designatus. Purpura regũ, Trabeã itelligit, erat. n. toga ex purpura, & albo Verg. li. vij. de Pico rege, Paruaqz sedebat, succinctus trabea. Flexit, mouit, sollicitauit. Infidos, alter. n. alteri sublegit Discordia, auaritiã itelligit. Cõiurato, active dixit. nõ passiue vt ille: docet. Cõiurato aũt, qñ eius populi oẽs qrodãmõ in Romãos piurauerãt, vt Daci, Sarmatæ. Germãi, pcitare aũt & cspirare fere in malũ accipiunt, quoties i priuz aut in pricipẽ ciuratio fit atqz cspiratio Cõiuratio sp in alteri9 pniciẽ grassari solet. Dacus diuidunt Daci a Germanis Danubio: vt scribit Tacitus, Lucius Florus inqt, q Daci mõtib9 inhærẽt, quoties qz cõcretus gelu Danubius iunxerat ripas, discurrere solebãt, & vicina populari Visũ ẽ Cæsari Augusto gẽtẽ aditu difficillimã sũmouere. Misso igit Lẽtulo vltra vlteriorẽ repulit ripã circa psidia cstituit, sic tũc Dacia nõ victa sũmota: atqz dilata ẽ. Sarmatas q̃qz p eũdẽ Lẽtulũ Danubio phibuit qbus tãta barbaries ẽ. vt pacẽ nõ intelligãt. Germãia q̃qz magis turpit amissa, q̃ gl'ose acqsita Hæc ex floro. Trãquillus do scri. Augustũ Germãos vltra albi sũmouisse ex qb9 sueuos, & Sycãbros dedẽtes se traduxit in Galliã. Istro. Ister. vt Stra. ait li. iiij. oriĩ abiecti enim Germãiæ ptib9, suptores ãt fluminis pres i fõtes vsus, vsqz ad pcipites ei9 decursus, q̃s cataractas noĩant. Danubiũ vocãt, q maxie p Dacorũ agrũ delabunt. Alii do iferiores vsqz in pontũ p Getas, Istrũ vocitãt. Cæterũ idẽ Dacorũ, & Cæterarũ sermo est. Ferrea iura, dura, firma, imobilia. Insanũ. clamosũ Forũ, locus vbi in quo iudicia ferri solẽt, vt scri. Festus. Tabularia, loca vbi tabulæ. i. scripta publica, & literæ ponunt. græci grãmatophilacia appellant.

Acherõ qd notet

Lictor vñ dict9

Dacia vbi locorũ

Sollicitant alii remis freta cæca, ruuntqz
In ferrum, penetrant aulas, & limina regum.
Hic petit excidiis urbem, miserosqz penates.
Vt gemma bibat, & sarrano dormiat ostro.
Condit opes alius, defossoqz incubat auro.
Hic stupet attonitus rostris, hunc plausus hyantem
(Per cuneos geminatur enim, plebisqz. patrumqz.)
Corripuit, gaudent perfusi sanguine fratrum.
Exilioqz domos, & dulcia limina mutant.
Atqz alio patriam quærunt sub sole iacentem.

SERVI.

¶ Cæca freta, subito in tẽpestatem surgentia. Penetrant aulas idest profitentur satellitium. Limina autem dicit interiorẽ familiaritatẽ. Sic Turnus. Stirpem admiscerii phrygiã se limine pelli. Hic petit excidiis vrbẽ, incertũ alienã, an suam. Vt gemma bibit. i. gemineo poculo nõ gẽmato. Sarrano ostro. i. tyria purpura, quæ enim nũc tyros dicitur, olim sarra vocabat a pisce quodã, qui illic abũdat: quẽ lingua sua sar appellãt. Iuuenalis Aut pictæ sarrana ferentem: ex humeris aulæa togæ. Plausus hyantem per cuneos, geminatus enim plebisqz, patrũqz, Corripuit. Ordo est corripuit enim hũc geminatus p cuneos plausus, & plebis: & patrũ Exilio, voluntario, scilicet propter auaritiam Sub alio sole, sub alio climate.

PRO.

¶ Vt gẽma bibat, & sũ. d. o. Tyriam purpurã: vult intelligi Sarranũ

¶ Sollicitãt alii remis fre. Vt plenius rusticorũ quietẽ, & continentiã laudet inuehit in aliorũ cõmotiones, & luxũ dicens. Alii scilicet vrbani rerũ, & honorũ plus q̃ sat est, cupidi, sollicitant remis freta cæca. i. occulta, & latẽtia, & ruunt. i. pcipites currũt in ferrũ, idest in arma, & penetrãt aulas. i. theatra, aut regias & limina regum. i. fiunt aulici, vt fauore regum emergant. hic. quiuis eorũ, petit: idest adoritur vrbem insidiis. i. per insidias affectat gubernacula vrbis, & petit miseros penates. i. domesticos deos, aut optima quæqz miserorum, & penitissime custodita ab eis, vt bibat gemma. i. aut poculo gemmato, aut (qđ plus esset) gemmeo, & vt dormiat ostro sarrano, idest purpura tyria, nã tyros olim sarra dicta est, ea autem purpura pstat cæteris cum sit dibapha. i. bis tincta, scilicet, vt habeat lectum coopertũ purpura tyria: aut tapetis purpureis, alius condit, idest abscondit opes. & incubat auro defosso, idest incubãdo inuoluit se in aurum, quod prius infossum, vt nunc cõspiciat, defodit. vnde hora. sermone primo, congestis vndiqz saccis, indormis inhiãs: & tãq̃ parcere sacris. Cogeris, aut pictis, tanq̃ gaudere tabellis. Hic attonitus, idest stupefactus, & raptus admiratione indigna, stupet rostris. i. magistratibus pro rostris gerẽdis. Plausus corripuit, idest totum ad se rapuit. hũc. i. alium hiantẽ. i. auiditate gloriæ captũ, ita vt more canis sitibundæ, vix os occludere posset, corripuit dico p cuneos. i. populorũ receptacula, enim pro, qz geminatus, quasi dicat nec id mirum: quia geminatus (& est faceta irrisio, sicut illa horatii in tygilliũ Mœstum, ac sollicitum est cantoris morte tigilli. Quippe benignus erat.) plebis, & patrũ qui, scilicet magnus, & multũ appetendus videtur. Alii, sup. gaudent pfusi. i. quãdo pfusi sunt

ASCEN. Ordo

Sacra qd sit

sanguie fratrum, & mutát domos: scilicet paternas: & limina. dulcia .i. quæ merito dulcia sint. exilio .i. pro dulcibus domibus exulát viro, vt .s. diuitias acquirant, aut post effusionem sanguis fraterni vt scelerati voti cōpotes fiát: & q̃rūt patriā iacenté sub alio sole .i. sub alio climate, s. fœcūdius dicit sole. Nā si i diuerso climate eét idé sol .i. idé respectus, & eade, influētis solis, leuior eét minatio loci, q̃ vbi ali⁹ é sol .i. diuersus influxus eius.

ronū ostrū. Tyrus aūt Sarrá appellatá. Homerus docet, qué ét Ennius sequit̃ authorem, quum dicit penos Sarra oriūdos

MAN.

Cæca freta, latétia, mométo .n. vertunt. cū tráq̃lla eé videá/tur Penetrát aulas, varia vrbanorū vota indicar, aliq .n. auaritia ducti nauigát: aliq fastu colūt regia tecta, aliq militiá, &c. Aula aulæ græce latine atriū. Aulos vero tibia. Limina interiora .s. Penates, domos. vt gémma bibat. Martialis ét ait. Gémaní sythicis, vt luceat ignibus aurū. Ab quoties digitos exuit iste,

Aulos qd sit

calix. Iuuena. saty. v. Tráffert ad pocula gémas Ply. Nec hoc fuit satis, tuba gémax potamus. & smaragdis teximus calices. Gémmæ auté pciosi lapides dicunt, vt aiunt quod instar gūmt luceát. Sarrano ostro .i. tyria purpura. Tyrus enim sacra q̃nq; di/cta est, vt Homerus docet, qué ét Ennius sequit̃ authorem, quum dicit, Pœnos sarra oriūdos vt scribit Probus, Tyri aūt nobilitas omnis conchylio. atq; purpura constat. vt Ply. li. v. c. xx. inqt, Strab. aūt lib. xvi. ait, q̃ post sydoné. maxima, atq; antiquissima phœnicū est Tyrus. q̃ tota insula est. cōtineti rn̄ aggere coniungitur. qué Alexáder in obsidione congessit, apud Tyrū pur/purarū piscatus, hinc Tyria purpura optima omniū perhibetur. Distat Tyrus a sidone nō plusq̃ ducétis stadijs. Post Tyrum est antiqua Tyrus triginta distans stadijs, Ostro purpura ex ostreis enim piscibus ét tingitur. de q̃bus li. i. Georgi. Rostris. erát Rostra in foro locus ad palatinas radices. Vnde ad populū loqui plurimū cōsuerát, & a rostris nauiū sic quoq; cognominata, ait enim Liuius, Naues antiatū ptim in naualia subductæ: partim incésæ, rostrisq; earūsq; gestū in foro extructū adornari pla/cuit. Hianté, anhelanté certaminis labore, & palma. Est aūt ordo hunc hiáté corripuit .i. mouit, sollicitauit. & plebis, & patrū plausus enim certe, sed vacat potius per cuneos geminatus .i. sæpe redditus nō enim semel tm̄mō plaudebatur, sed iteratis vicibus, Potes ét exponere hianté .i. honoris cupidū, & referre ad graues viros, q in theatris cum plausu excipiebátur ignaui, eū sibi lis. Cuneos, cōsessus. Gaudent, alij s. Exilio, parricidijs enim exulare coguntur. Sub alio sole, sub alia regione.

ASCEN. Ordo.

Agricola incuruo, &c. docet agricolá nō ociosum eé. nec cessare, sed lōge lætioribus exercitationibus teneri. Quia vbi, sup. seu postq̃ agricola dimouit .i. cū nō in aduersas partes mouit. & discidit terrá aratro incuruo .i. postq̃ arauit, & coluit, vt decet terrá, hinc .i. ex hac re, hoc est ex agricultura, est labor anni .i. toto anno nō distinetur alio labore, q̃ qui in agros fit, aut ad agrū quodāmō pertineat, & sustinet hinc .idest ex hac re. patriá. q2 oés viuunt ex agricultura, fuerūtq; agricolæ sæpe bel/lis gerendis optimi, & sustinet, idest sustentat, & educat hinc paruos nepotes .i. liberoꝝ suoꝝ liberos. & sustinet hinc armé/ta, & iuuécos meritos .i. boues aratorios, q meruerūt ex fru/ctu: qué pepererūt labore suo sustétari, nec reges .i. intermissio. vlla sup, est qn .i. quominus, hoc est vt nō. vt sit nūq̃ est, qn annus exuberet, idest valde vber & fœcūdus sit: aut pomis, aut fœtu pecorū, aut mergite, idest manipulo, culmi .i. calami, ce/realis .i. frumétacei a cerere inuenti, & quin annus oneret sulcos prouētu .i. frugibus abūde prouenientibus, aut vincat .i. superet horrea, qd plus est q̃ si horrea cūpat. Nā vincé horrea dicūtur fruges, cū tot sunt, vt nulla sit spes in horrea posse ingeri. sed in agro reponunt, rūpi aūt cū paulo ampliores q̃ capere possent horrea, sint, ita vt vi ingerátur. Máci. exponit, quin p vt, ac si dicat, nec reges est, sup, agricolæ .i. nunq̃ cessat, qn .i. vt annus an̄ exuberet, &c. nō est legédū exuper. pp syllabá scdá3, q̃ corriperet, sed meo iudicio melior sensus est, vt dicamus agricolæ qdé requié eé, quáuis pus dictū sit, redit agricolis labor actus in orbé, ná & nūc dixit, At secura qes, & nescia fallere vi/ta, saltē in aio, sed nō anno, ita vt intermittéte agricola parū p opas suas, annus nō intermittat puétus. Ná sniæ accipiédæ sunt p locis, qūo aūt agriculturá laudet, si dicat agricolæ nul/lá requié, nisi dicamus nō esse requié in colligendis, q̃sq̃ sit pié dis fructibus, & frugibus Venit hyés, .i. vbi hyés venit .i. iá accessit (est .n. pteriti tpis) bacca sicyonia .i. oliua, q̃ nascitur plu/rima ad sicyonia achaiæ oppiduz teritur .i. premit trapetis .i. molis oliuarijs, & sues .i. porci redeūt læti .i. pigues glāde, quæ scilicet sub quercubus rimati sunt. syluæ dant arbuta .i. fruct⁹ arbutorum. & autūnus ponit varios fœtus is enim pomifer, ac vinifer dicitur, & vindemia mitis .i. bot rus, aut vua vin/demiáda, coquit alte in saxis apricis .i. soli expositis. Interea .s. dū foris nascūt fructus, & fruges, dulces nati pendent circū vbera .s. matrū, & domus, .i. familia, & pcipue coniux casta seruat pudicitiam, vaccæ demittunt .i. deorsum mittunt iá distē/ta, vbera lactea .i. lactis plena. quasi lactosa, sed id q2 isuenus vitauit, & hœdi pingues luctant inter se cornibus aduersis .i. ex aduerso obiectis, in gramine læto .i. pingui. Ipse .s. paterfa/milias, & princeps domus agricola, agitat dies festos, & fusus .i. pstratus, & recubás p herbá .i. pratū herbosū. vbi est .s. in medio ignis ad sacrificium, scilicet cremandum: & vbi socij .s. laboris coronát cratera, idest poculū magnū, ampliter potum o lenæe .i. o Bacche, ipse libans, idest sacrificans, vocat .i. inuocat te. & ponit magistris pecoris, idest primis pastoribus, cer/tamina iaculi velocis, idest sagittarum, hoc est signum, qd sa/gittis certatim deijciant in vlmo: idest alta quauis arbore. Et scilicet socij nudát corpora prædura, scilicet sole, & vento indurata palestra, idest luctatione agresti, idest rudium, & agre/stium, si legendum est palestræ, dic palestræ: idest ad palestrá:

Vincere plus est q̃ supare

Autūnus pomifer nūcupat

Agricola incuruo terram dimouit aratro.
Hinc anni labor, hinc patriam, paruosq; nepotes
Sustinet, hinc armenta boum, meritosq; iuuencos.
Nec requies, quin aut pomis exuberet annus.
Aut fœtu pecorum, aut cerealis mergite culmi
Prouentuq; oneret sulcos, atq; horrea uincat.
Venit hyems, teritur Sicyonia bacca trapetis.
Glande sues læti redeunt, dant arbuta syluæ.
Et uarios ponit fœtus autumnus, & alte
Mitis in apricis coquitur uindemia saxis.
Interea pendent dulces circum oscula nati.
Casta pudicitiam seruat domus, ubera uaccæ
Lactea demittunt, pinguesq; in gramine læto
Inter se aduersis luctantur cornibus hœdi.
Ipse dies agitat festos, fususq; per herbam
Ignis ubi in medio, & socii cratera coronant.
Te libans Lenæe uocat, pecorisq; magistris
Velocis iaculi certamina ponit in ulmo.
Corporaq; agresti nudant prædura palestra.

SERVI.

Hinc anni labor .i. agricultura habet totius anni substantiá Hinc patriá sust. Dona, villa intelligit, non re vera patriá. Meritosi iuuécos. Laboris sui cōsortes. Nec reges .i. nūnquá pōt rusticus omni ex pte destiui. Cerealis mergite culmi. Manipulos spicarū mergites dicimus. Sicyonia bacca, oliua a ciuitate laconiæ sicyone abūdat olea. Trapetis, molis oliuaribus: & declinat trapetū, sicut templū. Terētianus, Quo super insidés trapeto signa gyris téperat. qd metrum aptum est oliuam terentibus. Arbuta poma syluestria. pendent circū oscula nati .i. non solum alijs rebus, sed etiá filiorum aspectu, & frequentia gaudent contra illud. Exilioq; domos. & dulcia limina mutát. Casta pudicitiá seruat domus, nō vt in vrbibus impudica Ipse dies agitat, Hic est suspédendū: & sic inferendum festos. Ná hoc dicit, omnes dies sic habet vt festos putes. Alij dicūt festos dies cum religione cōcelebrat. Agresti palestra, Rustica luctatione. Palestra auté dicta vel ἀπὸ τῆς πάλης .i. a luctatione. vel ἀπὸ τοῦ πάλλειν hoc est a motu vrnæ. Ná ducti sorte luctát.

Trapetū qd sit

Teritur sicyonia bacca trapetis, sicyoniam baccam oliuam dicit. Trapetum torcular est olei.

PRO·

Hinc, ex agricultura est anni labor. hoc est opera totius anni, toto siquidem anno pro segete laborádū est. Vnde, & Oui. li. j. meta. ait. Sternunt segetes, & deplorata colonis. Vota iacét, longiq; perit labor irritus anni. Hinc, ex agricultura, & labore totius anni, Patriá, villá. Arméta boum, meritosq; iuuécos, Varro libro .ij. ca. ait. In bubulo genere ætatis gradus dicuntur quatuor, prima vituloꝝ, secunda iuuencorum, tertia boum nouellorum, quarta vitulorum. Meritos erga agricolá ipsum, iuuencus .n. dicit̃, vt Varro docet, ab iuuando, q2 iá ad agrū colédū iuuare possit. Sustinet auté arméta boū, & iuuécos ex agricultura ferédo eruū: viciá, medicá, & similia. Nec reges .s. est agricolæ. Quin .i. vt annus, aut pomis exuberet. Aut fœtu pecoꝝ, &c. q sensus aliq̃liter ét pueniret, pter x̄ba Theophrasti iā insequétia. Quod aūt quin, p vt aliquādo exponat̃, Gel. ét li. xvj. c. xij. edocet. Sed vt p nō apud Maro. lib. iij. ibi. Hic tibi nequa more fuerint dispédia rāti, Quin vaté insaná aspicias. Cerealis mergite culmi. manipulo tritici calami. Prouentuq; oneret sulcos. Theophra. lib. viij. inqt ad incremētū aūt, alimētisq; plurimū qdé cœli temperies, atq; in totū anni pdino imo, sbribus .n. serenitaté opportune secutis, oia feracia, pmultisq; fœcūda reddunt: quáobré nō pperá puerbio dicit. Annuo, fructificat

MAN.

Iuuécus vñ dicat

est, nõ tellus, vincat, rñpat. Id ẽ li. i. Geor. Ruperũt horrea messes. Sicyonia bacca, oliuã dicit, vt ẽt Probus ait. Sicyon aũt, teste Ply. li. iiij Achaiæ oppidũ fuit, vtq; Stra. li. viij. inqt, maximã agri Corinthij partẽ Sicyonii possessam occupauere, præterq; agrũ Sicyonũ Asopus perfluit. Trapetis, molis olearijs, trapeta aũt a terendo dicta, nisi græcũ est, Id Varro docet. Cato aũt. c. xxiv. Trapetos. ait Var. li. i. c. lv. Trapetas, Autũnus dictus, q̃ tũc maxime augeant hominum opes, coactis agrorũ fructibus, author Festus. Apricis, soli expositis, q̃si apbricis. i. sine frigore, phricæ. n. pbrigoris honor vẽ. Casta pudicitiam, Iuuena. iñ sa. vi. ait, Iamq; eadẽ summis parit: minimisq; libido. Nec melior pedibus silicẽ: quæ cõterit atrũ, Quã quæ lõgorũ vehit ceruice syrorum. Ipse agricola. s. Agitat, sæpe agit, & celebrat, Telibans, legit ẽt in antiquis velibãs. Lenæe, vide to li. ij. Geor. in principio. Magistratis pastoribus, magistrare. n. est moderari, vt docet Festus. i. regere, & gubernare. Palestræ ludus, & locus vẽ, pale lucta, paleo luctor. Palestrio locus, vbi palestra exercetur, palestes luctator, palesma lucta, certamen palestræ autẽ repertor Mercurius fuit, vt serĩ. Dio. lib. i. quod Horatius lib. i. ode. x. etiam asserit.

[Margin: Sycion vbi locor. — Magistrare qd sit]

Hanc olim ueteres uitam coluere Sabini.
Hanc Remus, & frater, sic fortis Hetruria creuit
Scilicet, & rerum facta est pulcherrima Roma.
Septem quæ una sibi muro circũdedit arces.
Ante etiam sceptrum Dictæi regis, & ante
Impia q̃ cæsis gens est epulata iuuencis.
Aureus hanc uitam in terris Saturnus agebat.
Nec dum etiam audierant inflari classica, nec dum
Impositos duris crepitare incudibus enses,
Sed nos immensum spatiis confecimus æquor.
Et iam tempus equum fumantia soluere colla.

ASCEN. ℭ Hanc olim veteres vitã coluere sabini. Laudat agriculturã ab antiquitate, & veterũ authoritate, omniũ enĩ consensu vetustissimi mores approbatissimi sunt, vnde pbauorinus apud Au. Gel. lib. i. capi. x. Viue moribus præteritis, loquere verbis præsentibus. ℭ Ordo est veteres sabini, idest populi illi Italiæ sane antiqui. coluere olim hãc vitam, scilicet rusticanã, & Remus, & frater: scilicet Romulus, coluere hanc vitã præcipue pastorales: & hetruria fortis creuit sic. i. per agriculturam. s. i. scire licet quid agricultura põt, quia z. i. etiã Roma pulcherrima facta est, scilicet sic. i. per agricolas, & pastorales. aut Roma facta est. i. euasit sic. i. per agriculturam pulcherrima rerũ: quia agricolæ multũ decoris, ac roboris attulerunt rebus Romanis, q; pro & Roma circũ dedit sic, &c. aut quæ. s. Roma circũdedit vna sibi. i. ad decus, z ornatum suum septẽ arces. i. colles muro. s. vno: hoc est vnis mœnibus. Saturnus etiaz aureus. i. optimus aurea secula instituens agebat in terris hãc. i. rusticanam vitaz ante sceptrum. i. regnum dictæi. i. cretẽsis regis: scilicet Iouis, hoc ẽ antequã Iupiter, expulso patre, sibi regnuz vsurparet, z antequã gens ipia. i. scelerata, est epulata. i. epulũ publicũ constituit, iuuencis cæsis, idest mactatis, quod impium videtur, cum sint socij laboris: nunc præcipitur, Thure deũ placa, uitulũ sine crescat aratro. Etiã, supple homines, nec dum. i. nõ adhuc, nõ audierant adhuc, classica, idest signa bellica, vt tubas, lituos, & cornua inflari scilicet, cũ hæc vita in honore esset sub Saturno, & nedũ audierãt enses ipositos duris incudibus, scilicet vt cuderentur, crepitare: idest crepitũ, & sonitum dum percutiebantur dare, sed nos cõfecimus æquor immensum spacijs, idest absoluimus immensam materiã: anf nauauimus magnam operaz in æquore, idest re rustica, quæ vt æquor plana est. Et tempus est iam soluere. z. iungo eximere, hoc est tempus est soluendi: eximendi colla equum. i. equorum, fumantia. s. ex diuturno labore, hoc est iam faciẽdus est finis materiæ peractæ, & ad metam perductæ.

SERVI. ℭ Sic fortis Hetruria creuit, iuxta historiã. Nã constat tuscos vsq; ad fretũ Siculũ oĩa possedisse. Ante sceptrũ. i. antequã regnaret Iupiter. q ẽ in dictæo Cretæ mõte nutrit⁹. Impia q; cæsis gẽs ẽ, arati hoc est, qui dicit maiores boues comedẽ nefas putasse. Iuuena. nescierãt primi gladios excudere fabri. iã tpa equũ fumãtia soluere colla, Allegorice hoc dicit. Debem⁹ fatigato ingenio parcere, z finẽ facere carmini, San e nõ ẽ cõparatio, sed translatio, sicut in fine primi libri legimus. Et multi volunt iõ dixisse eũ hoc loco finẽ Georgico se esse factucũ, q; duo sequẽtes libri pastorales sunt, non Georgici, vt etiam i prima huius carminum parte commemorauimus.

PRO. MANC. ℭ Dictæo regi Ioui a Dicte mõte Cretæ, i q̃ educat⁹ creditur. ℭ Hãc vitã, rusticã, z agrestẽ, de qua lati⁹, vbi de laudib⁹ agriculturæ. Sabini veteres, Sabini, vt qdã existimauẽ ab religiõe & deor cultu Sebini appellati. Velinos accolũt lac⁹ rosidis collib⁹. Nã amnis exhaurit illos sulphureis aqs. Infra sabios Latiu; ẽ, ab latere piceni, tergo Vmbria apœninis iugis sabios vtrinq; vallãtibus. Ply. li. iij. c. xiij. Sabinorũ aũt ager egregie oliuetis, & vinetis ꝑditus ẽ. Glãdesq; passim ꝓducit, maxĩe gregib⁹, & armẽtis studet. Est aũt gẽs antiqssima, de q̃ Stra. li. v. Hæc & plra. Hetruria. Ply. li. iij. c. vi. docet, q; primũ Hetruriæ oppidũ Lũa portu nobile. Colonia luna a mari recedẽs: ꝓpiorq; Pisa, Hetruriæ aũt fines ad Tybridis ripã, vt ait Stra. extẽs fũt. Septẽ arces, Roma. n. septẽ amplexa ẽ mõtes, Capitolinũ, Auẽtinũ, Cæliũ, Exqlinũ, Viminalẽ, Quirinalẽ, Palatinũ. Hor autẽ etymologiã Varro scribit: docetq; ẽt, q; dies septimõtiũ noiat⁹ ẽ ab his septẽ mõtib⁹, i qb⁹ sita ẽ. dictæi regis. i. Iouis, cui⁹ tẽplũ erat i dicte mõte Cretæ, q mõs ab Ida ad orientẽ solẽ mille abest stadijs. vt Stra. li. x. ser. In eo mõte Iupiter educatus credit, vt ait Probus, id aũt Maro quoq; li. iiij. Georg. asserit: dicẽs, dictæo cæli regẽ pauere sub antro, Successit deinde Saturno Iupiter argẽteo seculo. Ante. aũ Epanalepsis figura. i. replicatio. Impia gẽs, Varro li. ij. ca. v. ait de bone loquẽs. Hic socius hominũ ĩ rustico ope, & cæteris minister, ab eo antiq manus ita abstinere voluerũt vt capite sanxerint, si qs occidisset, Ply, aũt li. vij. docet, q; sial occidit, primus Hyperbius Martis filius, pmetheus bouẽ. Aureus, Saturnus, q aurea ætate regnauit in Latio, vt supra ẽt patuit latius: agriculturãq; ibidẽ edocuit, de quo Maro li. viij. sic, primus ab æthereis venit saturnus ab oris, Arma Iouis fugiẽs, &c. Tu reliqua illic videto: aliq̃ ẽt diximus eclo. iiij, z eclo. vi. quæ huc quoq; cõueniũt, Classica, tubarũ sonitus inde nominant, q; classes eqtũ ordines vocãt, q maxĩe vtunt tubis pal. author. Tubæ etiã classica appellant, vt hic inflari classica. Ouid. quoq; lib. i. meta. ait de aureo seculo, Nõ tuba directi, non æris cornua flexi: Nõ galeæ, non ensis erat sine militis vsu, Mollia securæ per agebont ocia gentes, confecimus æquor. i. absoluimus immensam materiam. Est enim metaphora. i. trãslatio a currentibus equis ad suum scribendi tenorem. Fabius libro. viij. ostendit esse cum translatione allegoriam, idest inuersionem: vt aliud verbis, aliud sensu ostendat. Erit autem sensus, quæ tractanda fuerant, explicuimus: iam congruum est carmen finire.

[Margin: Sabini vñ dicant — Roma septicolis — Classica q̃ dicant]

ℭ Finis Secundi Georgicorum cum explanationibus eius.

Modestini iurisconsulti in tertium georgicorum argumentum.

Te quoq; Pales, & pastorũ memorãde per orbẽ.
Et pecorum cultus, & gramine pascua læta.
Quis habitent armenta locis, stabulentur & agni.
Omnia diuino monstrauit carmine uates.

Antonii Mancinelli argumentum uoluminis tertii Georgi. Vergilii.

Panditur apta boum, uel equum tibi forma notanda.
Post uitulum curam monstrat, curãq; parentum.
Tradit equis aliam, uim postea pandit amoris.

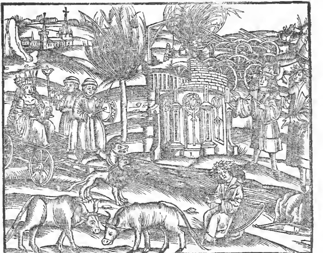
Curat

ASCEN. Te quoq; pales: & c. Vt more institutũ obseruẽ, argumẽta librorum paucis explanabo, priusq̃ rẽ aggrediar Ouidiana aũt argumẽti explanatio huiusmodi est, q; p & vate s. i. diuinus poeta Vergi. monstrauit diuino. i. artificiosissimo carmine: oĩa, z te o pales. s. dea pabulorum, hoc ẽ vos pabula, & te sup. pastorũ. i. iter pastores memorãde. i. digne, q memoreris, & ꝑ diceris p orbẽ, hoc ẽ z e o Apollo deus pastor, & cult⁹ i. custodiã, & curã pecorũ, & pascua læta. i. iocunda aspectu, z fœcunda gramine, & quis. i. qbus locis armẽta. i. maiora animalia, qbus armi extãt, vt boues, equi, & asini, habitẽt. s. stationẽ suã, hoc est vbi pascant, & stabulent, & quis locis stabulent agni, hĩ agni, qui propter teneritudinem stabulis, aut potius caulis, z septis, hoc est ouilibus detinent noctu cũ armenta pparata vagent sub dio, stabulent ergo. i. in stabulis locent. Stabulũ aũt a stãdo dictũ ẽ, vñ stãtibus fere attribuit. eqs, bobus: & nõnũ q̃ omib⁹. Mãci. q singulas pticulas explicat ex ordine argumentũ cõstruit sic. Apta. i. cõueniẽs forma boũ, vel equũ. i. equorũ, pandit. i. referat, & manifestat. s. ãhoc tñ. notanda

[Margin: Armenta q̃ dicant.]

tāda tibi. s. cuius pastorali cura detecto, & sup. poeta mōstrat, post. i. postea ex ordīe curā vitulū. i. vitulo๛, ⁊ curā parētū. s. ip sorū, ⁊ tradit aliā. s. curā eq๛, & pādit postea vi. i. violētia amo ris, ⁊ curat ouis. i. docet curare (Et. n. accusatiui casu e plur alis numeri) & capras simul, ⁊ fit mentio lactis, quoq๛ ꝑ, & lanæ, & fit cura canum, & notaſ cura serpentum: & docebit. s. ad fi/ nem operis te causas, ⁊ signa. i. indicia morbo๛, & luem. i. pestem cōem olim. i. quæ olim contingit, cūctis aialibus.

Curat oues, caprasq๛ simul lactis, quoq๛ lanæ
Mentio, cura canum, serpentum cura notatur.
Morborum quoq๛ te caussas, & signa docebit.
Communemq๛ luem cunctis animalibus olim.

ASCEN.

Te quoq๛ magna pales. In hoc. iii. li. describitur⁹ pascua, & pecora inuocat eorū numina, ⁊ fere si mul inuocat, ⁊ ꝓponit more græcorū. Nā ꝑ meto tonomiā deo๛, deorūq๛ noīa ꝑ reb⁹, qb⁹ ꝓsunt poni solēt, quo circa dicēs te quoq๛, &c. duo fa/ cit, nā inuocat venerabili illa cōpellatione, ac af fatione, simulq๛ ꝓponit, q nō numina. s๛ res qbus præesse pu tabanṫ descripturū aītelligiṫ. ¶ Ordo igiṫ est. O magna) quia suū cuiq๛ numē magnū est) Pales. i. dea pabulorum nos cane mus. i. cū laude tua describemus carmine. te. i. dona, & mune ra tua, hoc ē pabula, & te o pastor. s. Apollo memorāde. i. de/ nōiande, & memoria digne ab āphryso fluuio illo Thessaliæ. i. ꝓpea, ꝙ illic admeti regis gregē pauisse phiberis, vñ nomi os. i. pastorū deus habit⁹ es, ⁊ nos canem⁹ vos o syluæ, ⁊ am nes lycæi. i. Archadici, apud quos. s. Pan ⁊ cæteri pastores plu rimū diuersati sunt, hoc ē in hoc ope pascua: & pecora. i. rē pa storalē ptractabimus Cætera, q̄ vacuas ⁊c. Ne q̄s calūnietur poetā rē vilē, minusq๛ delectabilē descripturū, ꝙ pecoris curā suscipiat, iocūdaq๛ figmēta, ac poeta๛ fabulamēta ꝓtereat, in nuit se hāc rē descripturū, nō ignobilitate q̄dā animi, s๛ sūma gn̄ositate, qppe q facile in falcē messem imittere nolit, nec alio rū inuenta sectari: Nā s๛ hesiodū imiteṫ, eū tñ longe prætereit atq๛ ꝑcellit, quia ergo cætera, quæ vacuas tenuissent carmia mentes, oīa iā vulgata: tentanda inquit est via, qua me quoq๛ possim tollere humo, victorq๛ virū volitare ꝑ ora. i. excogitan da est mihi materia nō ignobilis, aut in re tenui elaborandu๛ est, vt nō tenuis sit gloria, sicut in quarto dicturus est, In tenui labor, at tenuis nō gloria, ⁊c. Ordo autē est. Cætera carmia. i. cæteræ res carmīe describēdæ, quæ tenuissent. i. occupare po tuissent

Ordo.

Amphiri sus vbi locorum

Pu. Vergi Maronis Geor. Liber Tertius.

Te quoq๛ magna Pales, & te me
morande canemus
Pastor ab Amphryso, uos syl
uæ, amnesq๛ Lycæi
Cætera, quæ uacuas tenuissent
O carmina mentes.
Amnia iam uulgata, quis aut
Eurysthea durum. aras?
Aut illaudati nescit Busiridis
Cui non dictus Hylas? puer? & Latonia delos?
Hippodameq๛? humeroq๛ Pelops insignis eburno.
Acer equis? tentanda uia, est qua me quoq๛ possim
Tollere humo, uictorq๛ uirum uolitare per ora.

SERVI.

Te q̄q๛ magna pales, ⁊c. Inuocat deā pabuli dictu rus d̄ aīalib⁹, sic̄ d̄ frumēto, & de vitib⁹ dictu/ rus Cererē inuocauit, ⁊ liber๛. Sane nō ē mirādu๛ vsū eē eū ꝓhemio, sic ē vsus i pzio. Nā nūc aliud q̄dāmōi choatur⁹ ē carmē pastorale. s. post cō/ pletū Geor. deinde ꝙ sī vnū sit, scim⁹ ꝯcessum eē scribētib⁹, vt iteratōe ꝓœmij legētiū reficiāt iterdū laborē. nā ⁊ Liui⁹ freq̄nt inouat ꝑncipia, vt scēsa a gallis vrbe, ⁊ cōpler ꝯsulib⁹, ⁊ Cice. i vrrinis, q frustitaria ꝯciliauit auditor๛ aios ite ratiōe ꝑncipij. vt oēa, q alter๛ iudicāt, & reliq̄. pales āt, vt diximus,

pales q̄ sit

mus, vel deæ pabuli, quã alii vestã, alii matrẽ deum volũt. hãc ãt Virg. gñe fœminino appellat, alii, ĩter q̃s, Varro masculino. vt his palesibus sacra soluunt. xii. Kalẽ. maias die, q̃ palilia vocant: ab amphryso. Amphrisus fluuius ẽ Thessaliæ, circa quẽ spoliatus Apollo diuinitate ob occisos cyclopas admeto regi pauisse armẽta dr̃. Vnde eũ nũc inuocat, qui nomius vocat̃, vel ἀπὸ τῶν νομῶν. i. a pascuis: vel ἀπὸ τῶν νόμων. i. a lege cordaę Syluæ, amnesq; lycæi, κατ' ἐξοχὴν mõtẽ Archadiæ posuit vel q̃ pecorosa est, vel q̃ pan illic est rusticũ numẽ. Cætera q̃ vacuas tenuissent carmina mẽtes. Omnia iã vulgata. i. fabulæ quæ delectatione poterãt occupare mẽtes curis solutas iã descriptæ a multis in oĩum ore versant̃. Quis aut Euristhea durũ, Euristheus fuit rex græciæ. Perseigenius, q Iunonis instinctu ĩperabat Herculi, vt varia mõstra superaret: q̃bus posset perire. Vñ eũ durũ appellauit, q potuit ad cõplendũ odiũ nouercale sufficẽ. Aut illaudati nescit busiridis aras. Busiris rex fuit ægypti, q cũ susceptos hospites ĩmolaret, ab Hercule interẽptus est, cũ ẽt eũ voluisset occidere. Hui⁹ laudem scripsit Isocrates. Vnde illaudati participiũ est pro noĩe, vt sit illaudabilis, nõ q laudatus nõ sit, sed q laudari nõ meruerit, vt ẽ illud ĩ sexto. Dumeta inaccessos, vbi solis filia lucos, p inaccessibiles, non quos nullus accessit, sed ad quos accedere nullus debeat. Cui nõ dictus hylas puer. Cui aũt. i. a quo. Hora. scriberis vario fortis, & hostiũ, p a vario. Hylas aũt socius Herculis fuit, q aquatu pfectus raptus ẽ a nymphis ĩ Mysia. Latonia delos. insula, in q̃ latona enixa ẽ Apollinẽ & Dianã, quã ĩsulã añ vagã Apollo, vt ĩ iii. legimus, Mycone celsa gyaroq; reuinxit, vbi fabulã eius plenius dixim⁹, stabilẽ fecit. Hippodameq;, Græ

tenuissent mẽtes vacuas. i. securas, nec de lodice parãda sollicitas, sed ociosas, & liberas: sunt iã oĩa vulgata. i. ipsæ res sunt vulgo expositæ, & notæ, freq; ẽterq; descriptæ. Nã q nescit. q. d. nemo, aut euristhea regẽ græciæ, hoc est Mycenarum, & Lacedæmoniorum, durũ scilicet in Herculẽ, quem ad tot labores implacatus impulit, aut quis nescit aras scilicet, in q̃bus hospites imolaui. aut arces. i. aulam tyrãnicã busiridis. s. regis ægypti, illaudati. i. illaudabilis, aut nũq̃ iuste laudati. Cui non est dictus. i. narratus, & recitatus carmine, hylas puer. s. Herculi dilectus & cui nõ est dicta delos, scilicet insula illa latonia. i. in qua latona Dianã, & Apollinẽ enixa dicitur, & cui nõ est dicta hyppodamie scilicet puella dicta, quasi equorũ domitrix, aut bellicosa, & cui nõ est dictus pelops, scilicet filius Tantali, a quo peloponesos dicta est, acer. i. strenuus eq. i. bellator domitor cœnaomai ĩ equis, & insp. in signis, idest clarus & famatus humero eburno, quẽ. s. illi restituisse dicunt dii, ex eo a cerere eius pprio, cui inq̃ hæc omnia nõ sunt decã. q. d. nemini, q̃ omnes norunt (Sunt qui hic vitiosum sit, bina epitheta sine coniunctione vni dedisse dicant legendũ, humeroq; pelops ĩ signis eburno, & Acer eq.) q̃ ergo cætera iam nota sunt, & diuulgata, tentãda. i. attẽtanda est via, qua ego possim tollere. i. erigere hũo. i. a re humili, qualis est aliorũ inuẽtis dũtaxat initi quoq; i. etiã me sicut cæteri aliq rerũ inuẽtores se extulerũt: & qua ego victor. i. cõpos voti, possim volitare p ora virũ. i. virorum. s. præstantium, quia a viribus, ac virtute dicunt̃ viri: sed pulchrum est a laudatis laudari. vt hector neuianus ingt, authore etiam Cicerone.

ea quæ ĩ his excũt plerũq; ipm cantu soluũt, vt hipodame: hippodamia. Penelope: penolopeia. Fabula talis ẽ. hipodame fuit œnomai regis ciuitatũ Elidis & Pisæ, hic equos habuit velocissimos, vtpote ventor flatu creatos. Qui procos. filiæ multos necauit, sub hac pditione puocatos ad curule certamẽ, vt aut victus traderet filiã, aut victos necaret, cũ postea Pelopẽ amasset, hippodamia corrupit myrtiliũ aurigã p̃ris primi coitus pactiõe, q factis cereis axib⁹ cũ victore Pelope a puella pmissũ posceret primũ, ab eius marito ẽ pcipitatus in mare, cui nomẽ posuit: nã ab eius noĩe mirtoũ dr̃ pelagus. Humeroq; pe insig e. Tãtalus p̃r Pelopis volẽs deor tẽtare diuinitatẽ, eis suitatis filiũ suũ epulãdũ apposuit, a quo oẽs dii abstinuerũt, excepta Cerere, quæ brachiũ eius cõsũpsit, postea dii, petẽte Tãtalo: cũ voluissent eius filiũ reuocare ab ĩferis, Ceres eburneũ brachiũ restituit, Qd̃ iõ fingit̃, q̃ Ceres ipsa ẽ terra. q̃ corpa vniuersa cõsumit, ossa tñ reseruãs. Acer eq, victor ẽt œnomai. Via, Rõ. Me quoq; i. sicut se alii sustulerunt carminis merito. Victor, effector propositi, & voti, sicut paulo post, illi victor ego.

PRO.

Te quoq; magna pales, etc. m. c. pastor ab. a. vos. s. a. q; l. Pales dea ẽ pastor, q dié sacrũ appellãt pilia trãsposita l: q̃ si suo loco eẽt palilia potius diceret̃, q dies natalis ẽ vrbis romæ, q̃ a pastorib⁹ ẽ cõdita: huius aũt cuius deæ eẽt, ẽt ritus declat. Nã p ignes trãsiliũt, accẽsis stramẽtis more agresti. ibi hũc diẽ colẽtes, lacte litãt, q fructus ex pecore tollit̃. Amphryso, flumẽ ẽ thessaliæ, cui⁹ regionẽ quãdã molossi icolũt. quor rex fuit Admet⁹ pheretis fili⁹: cuius pecora, & armẽta Apollo pauit, iussus seruiẽdi pitumelia. x. annis luere temeritatẽ, q̃ cyclopas pdiderat, q fulmẽ fecerãt, q̃ idignabat eo pcussũ Asclepiũ, is q̃ inuocat eũ cũ Pale. Lycæus mons archadiæ regiõis q̃ pecor pcipue ẽ studiosa. Quis aut Eurystheũ durũ, eurystheus fuit rex, cuius ĩpio. Hercules itolerabilis stipẽdia sustinuit. aut il. n. b. aras Busiris Neptũi fili⁹ rex ægyptior fuit, aduenas ad aras ĩmolare solit⁹: que Hercules iterfecit. Quoi. nõ. d. hylas. p. e. l. d. Hylas Theiodamãtis filius, Dryopũ regis, quor gens subiecta pnasso fuit, q pat e iterfecto herculẽ secut⁹, studio ei⁹ virtutis ardẽs. Q uũ ex comitatu argonautar in mysia hercules recessisset, ad mãt quęredã, remũ quẽ fractũ volebat, reficeẽ, & hylas ad hauriendã aquã ascanii fluminis vrnã extulisset, dũ accedit ad ripã adamat⁹ a nymphis ẽ, pp hunc Hercules comites deseruit, nec secut⁹ Iasonẽ, vt refert Apolloni⁹ ĩ argonautis ei⁹ flumĩs nympha meliæ Eunyce ptus e, & Apollonius refert in argonautis. μεσονύκτιος βληθεῖσι ... Latonia delos, q̃ ibi pepit Apollinẽ, & Dianã ĩ ipsa palmæ, & oleæ arbore.

MANC.

Sato maior in Cicerõe de agricultura loquẽs ait, Nec vo segetib⁹ solũ, & pratis, & vineis, & arbustis res rusticæ lætæ sunt, sz pomariis ẽt, & hortis, tũ pecudũ pastu, & apũ examibus florum oium varietate. Itaq; no iniuria poeta fecisse vr̃, si post segetes, atq; vineta: & arbusta, de pecudũ pastu, & apibus scripsit. Te quoq;, sic Cererẽ, & Bacchũ cecinimus. Pales, vt Naso, & fest⁹ aiũt, dicebat̃ pastor dea, cuius festa parilia dicebant pastor q̃ pro partu pecoris eidẽ sacra fiebãt, q dies, vt Prob. ait, dies natalis ẽ vrbis romæ, q̃ a pastorib⁹ ẽ cõdita, q̃ die, & ignẽ trãsiliebãt, accẽsis stramẽtis more agresti, & lactes libabãt, q fruct⁹ ex pecore tollit̃, õbis ãt late Oui. li. iii. Fast. Pli. aũt li. xviii. c. xxix. scri. Romæ natalẽ fuisse. xi Kal. may. sic ẽt Solin⁹ ait Oui. tñ li. iiii. Fast. xii Kal. may. fuisse scribit. Sunt q alr̃ scribãt, demũ, quo die cõdita fuerit, icertũ putare debemus, cũ ẽt & quo tpe, & a quo numine pdat. qd̃ q̃ delate oñdit Dyo. lib. i. antiqtatũ, vbi maximaz refert varietatẽ. Pastor. Apollinẽ intelligi, qui o autem Admeti regis armenta apud amphrysum Tessaliæ fluuiũ pauerit, videto eclo. v. Mac. vero lib. i. satur. de diuisiõe dierũ ait, Nomion Apollona cognominauerunt, non ex offo pastorali, vt fabula, per quam fingitur Admeti regis pecora pauisse, sed q̃ sol pascit omnia, quæ terra progenerat, vnde non vnius generis, sed oĩum pecorũ pastor canitur. Licæi. arcadiæ montis, in quo delubrum Iouis licæi, quem pana volunt itelligi, vt ẽt ante oñdimus. Stra. aũt lib. viii. scri. in arcadia fertilia fuisse pecori pascua. præsertiz eqs, atq; asinis equarũ suppositoribus. Euristhea durum, Euristheus vt Euse. scri. fuit Mycenarũ: Lacedæmonioruq; rex, q teste. Dyo. li. v. Herculi. xii. labores, seu certamina pfici mandauit, propterea durũ poeta dixit. Illaudati busy. a. legitur etiã arces in antiqs. Macro. lib. sat. vi. exponit illaudati p illaudabilis. i. nunq̃ noiandi, nã laudare significat prisca lingua nominare, appellareq;. Stra. vero li. xvii. scri. q̃ nullus Busiris nec rex fuit, nec tyrãnus in ægypto. Vnde fabula est, qd̃ de ipso dr̃. Idẽ quoq; Dyo. cõfirmat. ait enim li. ii. in Osiridis veluti frugum, ac fructuũ repertoris memoriã apud posteros ĩmortalẽ. boues ruffos, quoniam videnf̃ colore similes Typhoni, qui Osiridẽ necauit imolari permissũ: hominesq; colore Typhonis antiq reges ad sepulchrũ Osiridis sacrificio mactabãt, qua ex causa pauci ruffi ægypti reperiebant: externi plur e, hæc res materiã fabulãdi Græcis dedit, Busiridẽ hospites necasse sed Osiridis sepulchrũ ea crudelitate notandũ est. Liuius tñ. v. scri. q̃ Hercules Busiridem ægyptiorũ regem in ægypto mactatos aduenas Ioui sacrificantẽ merito affecit supplicio Euse. ait q̃ Busiris Neptũi, & lybiæ epaphi filiæ filius apud vicina Nilo loca tyrãnidẽ exercuit, trãseũtes hospites crudeli scelere iterficiẽs Hylas puer videto eclo. vi. Latonia delos, q̃ ibi peperit Dianã & Apollinẽ teplũ hz. Sed ppea in ĩsula dicunt̃ nati (vt scri. Macro. li. i. sat.) q̃ ex mari nobis orri videnf̃. Et hæc ĩsula iõ delos vocat̃, q̃ ortus vocat̃, & q̃ũ ptus luminũ oĩa facit dela. i. apta clarescẽ Præterea delos manifestus dr̃. Deloo, manifesto, declaro. Est aũt delos ĩsula in mari ægeo sita, vrbe hñs in plano sitã, & Apollinis teplũ, atq; Latonæ, q̃ ibi Dianã fili: & Apollinẽ pepit, author Stra. li. x. Hippodameq;. ĩ Pisa peloponẽsi ciuitate (vt Diod. li. v. edocet) Mars ex ægina Aesopi filia genuit Oenomaũ: Is vnicã filiã Hippodamiã appellauit, finẽ vitæ ab oraculo sciscitãti risũ ẽ, tũc ĩ fata illã cessurũ, quũ filia nupsisset. õcreuit igit̃ filiã ppetua virginitate frui. Multis tãdẽ vxorẽ sibi illã postulãtib⁹, certamẽ pposuit, q̃ q victus eẽt iterficeret: victor virginẽ despõderet. Equor ita ĩstruit cursũ a Pisa ad arã Neptũi, q̃ erat apud isthmũ corĩthi. Cursus erat eiusmodi. Oenoma⁹ arietẽ Ioui sacrificabat, q vgĩnẽ postulabat, q̃ruer eqrũ ferebat curru. Oenomaus sacris pactis cursu seqbat, pcedẽte auriga mirtilo assecutũ hasta, q̃ mãu gestabat iterficiebat, h̃ peõ cũ pl'es eqrũ velocitate pemisset, pelops tãta

h fili⁹

li filius visa Hippodamia, corruptoq; myrtylo illius opa victoria vsus ẽ, primus. n. ad arã neptũni puenit, q ex re pelops act9 Oenoma9 existimã. aduenisse rũsi tpe, sibi mortẽ psciuit, pelops aũt sumpta vxore hippodamia Pisæ regnũ tenuit, h ex Dio. Hippodame, vici pt bellicosa, hippodamos. n. bellicosus dr, vel equorum domitor Humeroq; Pelops, ordo ẽ, z pelops acer equis, isignis eburno humero, q pacto aũt id euenerit illi, videto li. vi. meta. Seruius aũt fabulã iterpraŧ. victor, voti cõpos, vir vo, p. o. ait Ply. iunior lib. vi. epi. ad tacitũ, Eq dẽ beatos puto, qb9 deorũ munẽ datũ ẽ, aut facẽ scribẽda, aut scribere legẽda: beatissimos puto. qb9 vtrũq;.

Hippodame quid notet

ASCEN.

¶ Primus ego in pa. &c. Ostendit: qua via speret se victorem fore, z humo efferri posse, si videlicet primus Mãtuã musas trãsferat, eisq; illic ædẽ dicet, qd se facturũ dicit in honorez Augu. Cæsaris, qua occasione describit sacrificij cocepti pompam, z cæsaris triumphalia insignia, cuius etiã egregia facinora se d scripturũ pollicetŧ. Ordo igiŧ ẽ. Ego rediens nõ illinc, vbi fuerit corpore, sed cõtẽplatione, & animi exercitatione, deducã vertice aonio. i. ab helicone monte in Aoniæ, quæ bœotiæ pars est, deducã dico primus mecũ musas in patriã. s. meã, hoc ẽ Mantuã, vbi natus, z quasi sic dicã: paratus sum modo. i. dũmodo vita supersit, & o Mãtua ego referã tibi. i. ad te, z ad honorẽ tuũ primus palmas idumeas. i. gloriã, & laudẽ, q̃le hñt palmis coronati, quarũ idumeæ præstantissimæ habent, hoc est primus merebor nobili palma coronatus in patriã meã redire, Et ego ponã. i. pstituã, templũ. i. ædẽ sacrã cõtẽplationi, dicatã de marmore. s. constructũ, sup. i. cãpo virili, ppter. i. iuxta aquam, vbi. s. locus purgatior, & amœnior esse solet, vbi. i. in quo loco mincius fluuius ille apud Mantuã in padũ inciẽs errat. i. circũfluit, nõ recto tramite errãti similis: tardis flexib9: hoc est ipsum tardãtibus, ruitus tarditas incõmodũ accolaruz vg. i. Nã fluuij pcipites negãt reditũ cũ difficillimũ sit aduerso flumine quicq̃ vehere, z vbi mincius ptexit. i. coopit, z muniit ripas tenera arũdine Cæsar. s. Augu. erit mihi. i. sed votũ meũ in medio s. tẽpli, quasi princeps eius, z tenebit s. tanq̃ rex sibi dicatũ tẽplũ Ego victor. i. voti cõpos, illi. i. in illius honorẽ. aut pspect9 illi. i. ab illo i ostro tyrio. i. purpurea tyria, vt pses ludorũ agitabo ad flumina cẽtũ currus q̃driiugos. i. hñtes q̃tenos eq9, h ẽ exhibebo vni9 diei ludos circẽses, z cũcta græcia. i. pubes græcorum linquẽs alphæũ. s. amnẽ elidis, ad quẽ currules ludi fieri solebãt: z lucos. i. syluas sceduas, molorchi. i. q sũt i Arcadia, a molorcho denoĩati. certet mihi. i. ad votũ meũ cursib9 s. equorum vt apd alphæũ solet: z cæstu. i. munimine manuũ, q pugiles se iuice cædũt crudo. i. ex corio crudo, z plũbi pleno fcõ, quo apd molorchũ certare solebãt archades i ludis nemæis.

Ordo

Primus ego in patriam mecum (modo uita supersit)
Aonio rediens deducam uertice musas.
Primus Idumæas referam tibi Mantua palmas.
Et uiridi in campo templum de marmore ponam
Propter aquam, tardis ingens ubi flexibus errat
Mincius, & tenera prætexit arundine ripas.
In medio mihi Cæsar erit, templumq; tenebit.
Illi uictor ego, & tyrio conspectus in ostro,
Centum quadriiugos agitabo ad flumina currus.
Cuncta mihi Alphæum linquens, lucosq; Molorchi,
Cursibus, & crudo decertet Græcia cestu.

SERVI.

¶ Primus ego in patriam. io primus, q añ illũ nullus Mantuanorum poeta fuit, aut quia nullus inde talis emersit. Modo tantũmodo, Aonio vertice, Bœotio. Aonia ipsa est bœotia. in qua est mons Helicon musis dicatus. Idumæas, palmas abũdãtes: quales sunt, & quãtæ apud Idumẽ ciuitatẽ phœnicis: Luca. & arbusto palmarũ diues idume. In medio mi. cæ. erit tẽplumq; te. i. templum ipsi dabo, & verbo vsus est pontificali. Nã qui templum dicabat postem tenens, dare se dicebat numini, q ab illo necesse fuerat iam teneri, & ab humano iure discedere, quod aũt dicit in medio: eius templum fore significat, Nã ei semper sacr[a]tus numini locus est, cuius simulacrũ in medio cõstituiŧ, alia. n. ad ornatũ tantũ pertinet. Tyrio conspectus in ostro, in habitu pontificis, cuius se officiũ dicit in templi cõsecratione sumpturum. Centũ quadriug. i. vnius diei exhibebo circenses ludos, vt Varro dicit in libris de rebus ppli Ro oli. xxv missis exhibebantur, sed. xxv. dicebatur ærarius eo q ex collatione populi exhibebaŧ, qui desijt esse, postq̃ cõferendæ pecuniæ est cõsuetudo sublata: vnde etiã pmãsit, vt vltimus missus appellaretŧ ærarius. Ergo centum currus secũdum antiquitatem dixit, sicut etiã ad flumina. olĩ. n. in litore fluminis circenses agitabanŧ, in altero latere positis gladijs, vt ab vtraq; pte eẽt ignauiæ pñs periculũ. vnde & circẽses dicti sunt, q exhibebanŧ in circuitu ensibus positis, licet alij a circueundo dicant circenses vocari. Cuncta mi. al. lin. Mihi. i. ad honorẽ meũ Et hoc dicit ex alijs agonibus ad me certatura grecorũ multitudo conueniet per alphæum autem Iouis olympici agonem significat. Nam alphæus fluuius est Elidis, quæ ciuitas iuxta Pisam est, in qua colitur olympicus Iupiter, Lucosq; mi. i. syluaz nemæã, in qua celebratur agon. in honorem archemori cuiusdam pastoris. Molorchus aũt pastor fuit, qui hercu. venientẽ ad occidendum Nemæum leonem suscepit hospitio, Eos autẽ ludos accipimus per alphæum, qui olympiaci dicũtur, per lucos molorchi eos, qui Nemæa vocantur. Crudo, Duro: vt seu crudo pugnam committere cæstu.

Aonia q & vbi locorum

Circẽses vñ dicti

Molorchus qui fuerit

PRO.

¶ Primus ego in patriã. m. m. u. s. Aonio. r. d. u. m. Primus idumæas r. t. m. p. Terrã, quæ nõ bœotis vocaŧ habuerũt añ Hyantes, Leleges, Temices, phœnices, Aones. Vñ adhuc aonia dr. Est aũt in ea helicon mons sacer musis. i cuius vortice musis fons expressus dr vngula pegasi, Quem alij aganippen, alij hippocrene vocãt. Inde ergo se deducturũ musas dicit, quia post mãtuanorum carmina scripserit. Idumæas aũt palmas ab Idumæorum gente. i. iudeorũ, quæ regio est in syria palestina. Locum aũt hũc dixit, nõ q ibi tantũ sint palmæ, sed pcipue. Vbi flexibilis errat mincius, mincius flumẽ Benaco lacu fluẽs, pterit mantuã. Cũcta mihi alphæũ l. l. q; molorchi Cursibus z. c. d. g. cæstu. Eos significat ludos, q in achaia celebranŧ. v. quoq; anno, z appellanŧ olympia: & eos q in arcadia, & dicunŧ nemæus. Alphæus enim flumẽ est achaiæ, iuxta quẽ Elis oppidũ, extra quod olympij Iouis templum, ibi celebrantur quinquennalia certamina gymnica, Lucos molorchi nemææ adicit. Molorchus fuit Herculis hospes, apud quẽ is diuer[s]atus est, quũ proficisceretŧ ad leonem nemæum necandũ, Qui quũ immolaturus esset vnicum arietẽ, quẽ hẽbat, vt herculẽ liberalius acciperet. Impetrauit ab eo Hercu. vt eũ seruaret imolaturus, vel victori tanq; deo, vel victo, & iterfecto leone, quum solutus eẽt, vel odio Iunonis, ne ei cœlestes honores cõtingerent: vel fatigatus, experrectus, mira celeritate dñũ correxit. Sumptaq; picea corona, qua honorantur q in nemæa vincunt, superuenit. Itaq; & molorcho parãti sacrificiũ manibus, vbi & aries imolaturus erat. Inde nemeæa istituta sunt, postea archemorum ambus sunt renouata a septẽ viris, qui thebas petebant, Sed molorchi mentio est apud Callimachum in ætion libris.

Molorchus qui fuerit

ANC.

¶ Aonio vertice, in aonia bœotia parte mons est Helicon phocidis finis ex aglonis ptibus non procul a parnasso distans, q in phocide est. Parnasso æmulus est, & altitudine, & circuitu, vterq; enim niuibus pulsatŧ. & rupes ambor saxea est, hoc aũt in loco est consecrata musis ædes, fonsq; Caballinus, & Liberhridũ spelunca nympharum: author est Stra. li. ix. Vtq; pbus ait, fons ille expressus dr vngula pegasi, quẽ alij aganippen, alij Hippocrenẽ vocãt, Inde ergo se deducturum secum musas ait, q primus in mãtuanorum carmina scripsit. Idumæas pal. i. laudem, & gloriã palma. n. pro victoriæ pmio ponitŧ, ex qua laus redũdat, de qua palma videto li. i. Geor. idumæa aũt pars est syriæ, teste Ply. li. v. c. xiij. Supraq; Idumæã Iudea longe, lateq; funditŧ. Dixit autem idumæas palmas, quoniã ibi copia maxima est, nõ q alibi etiã non fuerit. ptolemeus li. v. scri. idumæam regionẽ totaz esse ab occasu Iordanis fluuij in palestina syriæ puincia. Stra. lib. xvi. scri. in Hierico cãpo palmetũ esse spacio stadiorum centũ & totũ irriguum, & habitationibus plenũ, vbi & regia est, z Balsami viridariũ. Ply. quoq; li. v. ca. xv. scri. Hiericontem palmetis consitam, fontibus irriguam, propterea igitur idumæas palmas Maro ait. Hiericus enim oppidum in Iudea est. Palestinæ quoq; regione, sicuti idumæa. est item iudea ab occasu iordanis fluuij, sicuti & idumæa: vt ostendit Ptolemæus lib. v. & Pli. li. ẽt. v. q supra idumæam, iudea longe, lateq; funditur, ergo ob hiericontis campũ idumæas palmas ait, est enĩ ppinquitas eis. Propter: prope. Mincius, q mantuã præterfluit. Tenebit, seruabit, custodiet. Victor, voti cõpos. Tyrio ostro vide in fine. lib. ij. Geor. Ostro id ait, quoniam prætor præsidebat ludis circensibus habitu triũphali, qd etiam Iuuena. sat. x. innuit. ibi. s. Quid si vidisset prætorem, &c. Quadriiugos, habentes quattuor equos iugo, pollicetur autem currules ludos augusto. Agitabo, sæpe agã alphæum, de alphæo, & olympicis ludis videto lib. i. Geor. ibi Eliadũ palmas epyros equarum. Lucosq; mo. eos ludos intelligit authore probo, qui in arcadia celebrabanŧ: dicebanturq; Nemeæa. Molorchus enim fuit Herculis hospes, quũ proficisceretur ad leonẽ nemeæum necandum. quo quidem necato Nemeæa instituta sunt: postea archemori manibus sunt renouata a septem viris, q thebas petebant. Molorchi autem metnio est apud Callimachum, crudo cæstu. de ludo cæstuum videto poetam lib. v. æne. cæstus autem a cædendo dicitur.

Hiericus vbi locorum

Nemæa quid

ipse

Ipse caput tonsæ foliis ornatus oliuæ
Dona feram, iam nunc solemnes ducere pompas
Ad delubra iuuat, cæsosq; uidere iuuencos.
Vel scæna ut uersis discedat frontibus, utq;
Purpurea intexti tollant aulæa Britanni.
In foribus pugnam ex auro, solidoq; elephanto
Gangaridum faciam, uictorisq; arma Quirini.
Atq; hic undantem bello, magnumq; fluentem
Nilum, ac nauali surgentes ære columnas.
Addam urbes Asiæ domitas, pulsumq; Niphatem.
Fidentemq; fuga Parthum, uersisq; sagittis.
Et duo rapta manu diuerso ex hoste trophæa.
Bisq; triumphatas utroq; ab littore gentes.

SERVI. ¶ Tonsæ oliuæ. Minutis folijs cōpositæ vt tōsisq; ferūt mētilia villis, habitus aūt se coronā tōsilē vicit. Vel scæna vt versis apud maiores theatri grad⁹ tm̄ fuerūt, nā scæna de lignis ad tps fiebat vñ hodieq; ɔsuetudo pmāsit vt cōponāt pegmata a ludox theatraliū editoribus. Scena āt, q̄ fiebat, aut vsilis erat, aut ductilis, vsilis tūc erat, cū subito tota machinis q̄busdam vertebat, & aliā picturæ faciē ostēdebat. Ductilis tūc, cū tractis tabulatis hac, atq; illac spēs picturæ nudabat interior. Vñ pīte vtrūq; tetigit dicēs, versis discedat frōtibus, singula singulis cōplectēs sermonibus, qd̄ Varro, & Suet. cōmentorāt. Purpurea intexti tollāt, hoc s̄m historias est locutus. Nam augustus postq̄ vicit Britanniam, plurimos de captiuis, quos adduxerat, donauit ad officia theatralia. Dedit etiam aulea .i. vela infnita, in quibus depinxerat victorias suas. Et quemadmodum britāni ab eo donati eadē portarēt vela, q̄ reuera portare ɔsueuerāt. Quā rē mira expssit ambiguitate dicēs, itexti tollāt. Nā in velis ipsi erāt picti q̄ ea portabāt. Aulæa aūt dicta sūt ab aula Attali regis, in q̄ p̄mūz inuēta sunt vela ingētia postq̄ is populū Romanū scripsit heredē. Solidoq; elephāto .ex ebore ītegro: nō sectili. Gangaridū faciā, Gāgaridæ populi sunt iter Indos & Assyros, habitātes circa Gangē fluuiū. vñ ēt gāgaridæ dicti sunt. Hos vicit Augustus, vñ ēt. Imbellē auertis, Romanis arcibus Indū. Gāgaridū aūt, p gāgaridarū dixit q: hic gāgarida facit. Q d' aūt ait Victoris arma Quirini. Nō est ɔtrariū, nā vt ēt ī primū æne. diximus, Suet. Tranqllus hoc de augusto cōmemorat quodā tpe tres ptes populi, ɔsentiente senatu, obtulisse ei tria noīa. Quirini, Augusti, Cæsaris. Ille, ne vnū eligendo, alīs offenderet ptes. Prio Quirinus ē dictus, īde Cæsar, post in noīe Augusti pmāsit. Vñ eū Ver. oīb⁹ his noīb⁹ appellat. Nā hic Quirinū Romulū nō possumus accipe, q: gāgarides penitus ignorauit. Vndātē bello nilū. Quasi nō vndas, s; bella portārē pp antony, & Cleopatræ grauissimū pliu. Magnū fluentē, p magne. nomē p aduerbio, vt Toruūq; repēte, clamat. Ac nauali surgētes ære colūnas. augustus victor totius ægypti: q̄ cæsar pro pte supauit: multa de nauali certamine sustulit rostra ærea, qbus cōflatis q̄tuor effecit colūnas, quæ postea a Domitiano in capitolio sunt positæ, quas hodieq; cōspicimus. Vñ ait nauali surgētes ære colūnas, nā rostratas Iulius Cæsar posuit victis pœnis nauali certamine. E qbus vnā in rostris, alterā añ arcū videmus a pte ianuæ. Nyphatē, & fluuius ē & mōs vt Et cimini cū monte lacū, Per eū, aut pp'os iuxta habitātes accipimus, nā nec fluuius vnq̄, nec mōs pōt pelli. Fidentēq; fuga pthū, bñ fidentem, nunc n̄ melius iaculanī sagittas. Rapta manu trophea, Raptim, & sine labore quæsita. Diuerso ex hoste. s. orietis, & occidentis accipimus, vnde & ab vtroq; litore orientis pp gangaridarū, occidentis pp Britannorū triumphum.

Scæna q̄ tuplex

Augusti nomina

Niphates vbi locorum

¶ Ipse caput. &c. Ostēdit mirifice poeta, se super se vehi ac rapi in gloriam, ac laudationē augusti, vt qui quo illi decentius obsequatur, sibi ornatum omnem vendicet p imaginationē, ac fantasiam quandā, quasi ex desiderio obsequēdi ortā. Sed ne cum commentarys, qui plu. sed non superflui sunt, opus immēsum faciaz. Ordo est. Ipse .i. ego Maro, est. n. apud nos trium personarum, sicut αὐτος apud græcos, ornatus caput, idest habens caput ornatum folijs .i. frondibus oliuæ tōsæ .i. decerptæ e frōdibus tonsilibus, feram .i. offeram dona. s. augusto templi ipsius præsidi: iuuat .i. delectat, iam nunc. s. ēt ante cōstitutum templum ducere .i. per fantasiam, & imaginationem ducere. s. sponte accedētes ad delubra .i. tēpla in quibus sunt deorū sacra, pōpas solēnes .i. q̄ies in solēnibus sacrificiis duci cōsueuere, & videre. s. aio, iuuēcos cæsos .i. mactatos: vel i. ēt, aut vicissī iuuat videre, vt .i. quo pacto, aut qualīr scæna .i. vmbraculum ad ludos scænicos exhibendos extructū, discedat. s. a loco priore, frontibus versis. s. in scæna versatili, aut v̄silī, de q̄ Valla & Man. hic: q; p &, vt .i. qualīr Britāni .i. qui nūc angli dicunt intexti. s. in aulæis tollāt .i. ferāt, hoc ē sic acu picti, & intexti aulæis, vt videani ferre aulæa .i. velamēta parietū aularū, quæ si psternant, tapetes dici solent, cū vero pēdēt aulæa purpurea .i. ex purpuraceo filo cōtexta, posset forte dicer, q; britanni tollāt .i. extēdāt: & erigāt cū grandiores sint. Ego faciā in foribus. s. tēpli, hoc ē i vestibulis ex auro, & elephāto .i. dēte elephātino solido .i. nō itegro, sed duro: hoc ē ex ebore inaurato pugnā gangaridū pro gangaridarū .idest qua gangaridæ populi iter Indos, & asyrios ab augusto deuicti sunt: & faciā. s. ex auro, & ebore, arma Quirini .i. augusti, Qui in appellationē populus obtulit victoris. s. Indorū pthorū, & reliquorū fere populorū, atq; sup. faciā hic Nilū fluuiū ægypti, cu⁹ reginā Cleopatrā & M. Antonium deuicit augustus, vndantem ergo .i. abundantem bello, idest rebus bellicis, aut armis, & nauibus, & fluētē magnū .i. magne, & faciā colūnas surgētes .i. æditiores, ex ære nauali .i. rostris nauiū victarū detracto, & addā. s. in sculptura, vrbes Asiæ domitas. s. ab augusto & nymphatē, i. accolā nymphatis fluuij, & montis in Armenia pulsū, & Parthū fidētē fuga .i. in fugiēdo, & sagittis v̄sis. s. iter fugiēdū i hostē. & addā duo trophæa .i. spolia: q̄si opima, rapta manu. s. Cæsaris victoris ex diuerso hoste. s. tā orientali, quā occidētali, & gētes triūphatas .i. in triūphū actas. & de qbus triūphatū est bis. s. sub Cæsare & sub Augu. Ab litore. s. oceani, vtroq; s. tā oriētali, q̄ occidētali, & ita rapti augusti triūphos ɔmemorat.

ASCEN.

Britāni q̄ sint

PRO. ¶ Purpurea. &c. r. a. Britāni plerūq; ludis ipatoris, q̄s primæ gētes deuicit ea habitū, & figurā aulæis itexūt, q̄ sæpius redit, egredit. memori virtutis, quā pplō ostēdat. Britānos aūt p q̄libet gēte dixit. Gāgaridū. f. v. a. q. Ad. u. a. d. p q; nyphatē, & duo rapta manu diuerso ex hoste trophæa. Gāgaridæ dicunt ab indiæ flumine Gāge. Cingit. n. caucaso indiæ flumine: & oceano, victorē Romulū significat, sic. n. pculus Iulius psuasit pplō, quū Romulus nō cōpareret, eū vidisse, ab eoq; ī mādatis accepisse, vti. P. R. Quirinū se appellaret, q: in numer deorū esset receptus. Nyphates mons est armeniæ: q cingit tigri, eufrateq; flūminibus. Est & ps mesopotamiæ. Hæc aūt flumina decurrūt ī psicū sinū. Diuerso ex hoste trophæa, sig⁹ ex oriētali, & occidentali.

Gangaridæ q̄ & vbi

MANC. ¶ Ipse: ego maro ornatus p victoria. s. folijs oliuæ, scribit Herodo. li. viij. olympici certamīs fuisse pmiū ppositū oleaginā coronā. q̄ donarent, nō. n. pecuniar certamē agitabāt, sed virtutis, Ply. Itē li. xv. c. iiij. ait. Oleæ honore romana maiestas magnū pbuit turmas eqtū Idibus iulijs ex ea coronādo. Itē minoribus triūphis ouātes, athenæ quoq; victores olea coronāt. Græci vero oleastro olympiæ. Pōpas. d' pōpa multitudo ipsa ad sacra collecta: & q̄ triūphū sequit, quæ itē ad sonū pgit, vox græca ē. Delubra, tēpla, de qbus Ser. li. ij. æne. & nos lati⁹ ppe finē li. iiij. Geor. Scænæ d' tērorū tabernaculū. Scænoo .n. habito, cōtubernor, pono tētorū. scænoma habitaculū. Scena vmbra: scæna aūt, Cassiodoro teste, ab rusticis pmū inumbratōis cā cōparata fuit, vbi pmus carmina incōdita: erat, hincq; a nōnullis tabernaculū traductū fuit. Verū postq̄ in vrbez deducta fuit scæna, redactū ē nomē ad eā theatri ptē. q̄ ab vno ei⁹ cornu ad alterū, cū coopertura ducebat, fiebat. n. theatrū ī hemicicli formā, Ser. āt sic ait, apud maiores theatri gradus tm̄ fuerūt, nā scæna d' lignis ad tps fiebat a vñ hodieq; ɔsuetudo pmāsit, vt cōponāt pegmata a ludox theatraliū æditorib⁹. Scænā āt q̄ fiebat, aut v̄silis erat, aut ductilis, v̄silis tūc erat quū subito tota machinis q̄busdā vtebat, & aliā picturæ ptē ostēdebat. Ductilis tūc, quū tractis tabulatis hac, atq; illac spēs picturæ nudabat interior: vñ pte vtraq; tetigit dicēs, v̄sis discedat frōtibus, singula singulis cōplectēs sermōib⁹. qd' Var. & Sue. cōmemorāt. Vitruui⁹ āt lib. v. ponit tria scænarū gña aulæa, picta v. lamēta. aulæis victarū gētiū plerūq; habitū, & figurā itexebāt, q̄ sæpius reitegrarēt memoria, vtutis, quā pplō ostēdebāt. Britānos āt p q̄libet gēte dixit: hæc au. Prob. Qd' aūt ait Ser. augustū vicisse Britāniā, adduxisseq; plurimos captiuos, sec⁹ ē. nā Iulius cæsar id egit, vt iā ostēdā. Stra. n. lib. iiij. scri. de diuo Cæsare narrās sic. Duab⁹ autē victorijs ī Britānos, re bñ gesta, cū duos tm̄ militū ordines traiecisset, acceptis obsidib⁹, magnū sei uorū numerū, ītererēq; pdaz reportauit, & tūtpe q̄dā ei⁹ loci pīcipes legatiōib⁹ & obseruātijs augusti cæsaris amicitiā cōparātes ī capitolio dona deis obtulerūt, & vniuersā fere isulā Romanis ppriā, familiarēq; istruxerūt, & ille Pluta. ēt scri. Iulius cæsar ex oīnēti galliæ ī Britāniā bis adnauigasse, maiorēq; hostib⁹ dānā q̄ suis emolumēta ɔtulisse ob regiōis inopiā, at qlē aīo ɔceperat bello finē iposuisse: acceptis āt a rege obsidib⁹, & tributis ipatis ex isula remeasse, & fere oīa eū Stra. cōuenit, itaq;, vt dixi, qd' Ser. Augusto tribuit diui Cæsaris fuit. Britāni, vide tu ī Tityro de Britānia. Solidoq; ele. duro ebore. Ver. li. ij. Geor. hēq;. Et solido grauit sonat vngula cornu, & li. vi. æneī. Solidoq; adamāte colūnæ .i. duro. Itaq; solido elephāto .i. ebore ītegro nō puenit, s; duro exponēdū. Gāgaridū:

Pompa q̄d sit Scæna q̄d & vñ

Aulæa q̄ sint

Britānia a q̄ subacta fuerit

garidũ, gãgaridæ idi dicunť a flumine gãge: cingit.n. Caucaso, idia, ⁊ flumine, & Oceão, pbus author, de gãge ãt videto lib. ij. geor. solinus scrib. ⁊ gãgaridas extimũ i idiæ pplm, cui⁹ Rex ingre eqtes mille, elephãtes septingẽtos peditũ. lx. milia in apparatu bellihs. August⁹ ãt re Xã nũ j cũ idis pugnauit, vt latius li. ij. Geor. oñdimus, sz tñ illi ad eius amicitiã petẽtes legatos cũ muñeribus misere. poeta demũ cũ indis pugnasse inuit. dixit.n. li. ij. Geor. Et te maxie Cæsar, Qui nũc extremis Asiæ iã victor i oris. Imbellẽ auertis Romanis arcibus indũ. Sed itelligas id fuisse, qñ i gethos, ⁊ Armenos bellũ gessit, vbi Tyberius tribun⁹ militũ recepit signa. q̃. M. Crass. ademerãt Parth. tũc.n. potuerũt cũ medis Armẽijs & ghibis ꝯ Augusti exercitũ pugnare gangaridæ. Quirini. i. Augusti, nã Lucius Florus scribit ob igẽtia fcã tractatũ fuisse i senatu, an q̃ pdidisset ipsũ, Romulus vocaret, sed sanctius, & reuerẽtius visuz est nomẽ Augusti. Meminit itẽ Sue. Nilũ, nilus icertis ortꝰ fontib⁹ ẽm q̃sdã i meso longitudinis spacio ambulãs demũ pluribus i locis, & latẽs, & exiẽs. Africã ab æthiopia diuides, medios æthiopes secat, lõgo poste a iteruallo in ægyptũ mare se euomit. Certis tñ dieb⁹ auctu magno p totã spaciat⁹ ægyptũ fœcũd⁹ inatat terræ Hæc ẽ pl̃a Ply. li. v. c. x. Vndantẽ bello, pp bellũ Cleopatræ ⁊ antonij in Augustũ ait, q̃ qdẽ, vt seri. Plutar. in Antonij vita, duxere armatas naues qngẽtas in Augustũ. iidẽ pugnando apud actiũ i Epiro victi sũt, fugiẽresq; Alexãdriã petierũt, vbi postea ab Augusto oppssi: sibi ypsis mortẽ pscuẽ, Magnũ fluentẽ, p valde fluẽtẽ, hz.n. ostia. vij. ⁊ exũdat, vñ dem ẽ, Aere colũnas, id Ser. ipse aperit. Sũt ãt nr̃o æuo in diui ioãnis Lateranẽsis basilica. Vrbes asiæ domitas itelligit, Medos: Parthos: & Armenios. Nyphates mõs i armẽia Massio mõti oriẽtẽ v̄sus imminẽs, vt Sta. li. xi. docuit. Est & fluui⁹. ide Luca. ait Armeniusq; tenẽs voluẽtẽ saxa nyphatẽ. & iuue. sat. vj. Quosdã facit isse nyphatẽ in populos, &c. Pulsumq; nympha, locũ p accolis posuit Parthũ de parthis videto i Tityro fidentẽ fuga. scribit Trogus li. xli. q̃ Parthi cõminus i aciẽ pliari, aut obsessas expugnare vrbes nesciũt, pugnãt itaq; aut pcurrẽtibus eqs, aut terga dantibus, sæpe ẽt fugã simulãt, vt icautiões aduersum vulnera isequẽtes hẽant, plerũq; in ipso ardore certaminis pl̃ia deserũt, ac paulopost pugna ex fuga repetũt. Diuerso ex ho. i. oriẽtali, & occidẽtali: vt ait Prob. meli⁹ tñ meridiãno, & septẽtrionali accipimus, nã vt Lucius Florus oñdit, sub meridiano Musulanos, atq; Getulos accolas syrtiũ Cosso duce cõpescuit, Marmaridas ⁊ Garamanthas Curio subigendas dedit, ad septẽtrionẽ puersus cõpescuit Noricos, Illyricos, Pannonios: Dalmatas, Trbaces, Dacos, sarmatas, Germanos. Trophea. Tropæon græci dicũt: latini vo Trophæũ a Tropi, qd' ẽ conuersio. Tropæo verto, Tropoo in fugã verto. Qui.n. dux hostem fuga cõuerterat, Trophæũ merebaľ, qui aũt plena victoria cõsequereľ triumphum, sæpe aũt arbor, in qua hostiũ spolia affigebanť, tropheum dicebaľ. Vnde Maro. li. xi. æneid. de Aenea, q̃ mezentium occiderat ait. Ingentem quercum decisis vndiq; ramis, Constituit tumulo: fulgẽtiaq; induit arma, Mezentii ducis exuuias, tibi magne trophæum, Bellipotens aptat rorantes sanguine cristas. Telaq; trũca viri. &c. & paulo inferius ait. Indutosq; iubet truncos hostilibus armis Ipsis ferre duces, inimicaq; noia figi, ⁊c. vtroq; ab litore. i. oriẽtali, & occidẽtali, ergo, vt superius expositum est. Quadi at, vult eni Maro oñdere totius orbis partes Augustum subegisse. ide Florus scribit: q̃ augustus ad orientem versus exercitũ iussit in armenios: Medos, Parthos, q posteaoẽs cũ indis & augusti: ⁊ Romanoꝝ ditiõi puerunt, sub occasu aũt cãtabros, & asturẽs, ⁊c. superauit, vtq; scribit Sue. alias nationes male quietas ad obsequiũ redegit.

Gentes ab augusto domitæ

ASCEn.

Stabunt & Parii lapides, spirantia signa.
Assaraci proles, demissæq; ab Ioue gentis
Nomina, Trosq; parens. & Troiæ Cynthius author.
Inuidia infelix furias, amnemq; seuerum
Cocyti metuet, tortosq; Ixionis angues.
Immanemq; rotam, & non exuperabile saxum.

¶ Stabũt ⁊ parij, ⁊c. Eiusdẽ tẽpli, qd' aĩo cõceperat exornationẽ psequiť poeta, nõ q̃ se diuinis carminib⁹. i. lapidib⁹ pstruẽdũ putarit, dicit ergo, ⁊ lapides parij. i. sculpturæ ex marmore cãdido, qd' in paro isula plurimũ nasciť, stabũt. s. ad ornatũ tẽpli in foribus: aut alibi appositoꝝ: signa spirantia. i. q̃si spm hẽant spirare vi. a. vñ in. vi. credo eqdẽ viuos ducẽt d̃ marmore vult⁹, ⁊ ples. i. pgenies assaraci illi⁹ pncipis troiani, vñ Iulius, & Augustus originẽ traxerũt, stabit, sup. ex marmore illo exculpta, q; p. i. noia. i. stẽmata. aut tituli, gẽtis demissæ, i. deductæ ab Ioue. s. p dardanũ, ⁊ electrã (vide mãcinellũ), ⁊ tros parẽs. s. assaraci, ⁊ ab eo dscẽdẽtiũ, ⁊ cynthi⁹. i. apollo: author. i. fabricator troiæ cũ neptũo, sed phœbũ Apollinẽ fingit poeta troianis semp pppitiũ fuisse, vnde ẽt, phœbe graues troiæ semp miseratæ labores: dardana q̃ paridis direxti tela, manusq; neptunũ ãut aduersũ: & sæuũ: vñ est, Neptun⁹ muros, magnoq; emota tridẽti. Fundamẽta quatit, ⁊c. qd' q̃tũ ad apollinem ideo mihi vr̃ finxisse, q̃ in illius templo Achilles occisus est, & q̃ postea Augustus eius personam induerat in eiusdez tutelã se cõmiserat, cui & ædẽ sacrauerat (Inuidia infelix, qa se plus q̃ iniusum cruciat, metuet furias, & amne seuerũ, i. moi placabilẽ cocyti. i. fluuij illius ifernalis a ppetuo luctu denoiati, ⁊ angues ixionis (Manci. isionis scripsit). i. qui depẽdẽt ad rotã ixiõis tortos. i. iplicitos, ⁊ rotã immanẽ, & saxũ. s. sisiphi: aut q̃ s̃ sisiphus voluit, nõ exupabile. i. qd' nunq ad getem deduci põt, hoc est quisquis inuidia pcutietur, ob has Cæsaris laudes. æterna sibi supplicia timere dz, aut tãta erit gloria cæsaris, vt multi rũpẽdi sint p̃ iuidia, qd' apõ ifeios, æterna manent supplicia, de q̃bus in. vi. æneid. latius, ⁊ hic Mãci. abũde.

¶ Inuidia ifelix. q̃ iuidẽtes efficit ifelices. dicit ãt se talia scripturũ, vel facturum, quæ magnitudine sui mereanť inuidiã, ipsam tñ inuidiam nihil ẽẽ nocturã timore pœnæ. Amnẽq; seuerũ, tristem, ꝯ Terẽ. Tristis seueritas inest in vultu, atq; in v̄bis fides. tortos ixionis angues: q̃bus videlicet ixion ẽ relegatus ad rotam postq̃ illicitos iunonis petiuit amplexus. Et non exuperabile saxum quod contra montem sisiphus voluit, ⁊ inexuperabile dixit: nõ quod exuperari nõ potest, sed quod exuperare nõ valent, summũ montis cacumen.

SERVI.

¶ Stabunt & parij lapides spirãtia signa. Assaraci ples demissæq; ab. i. g. N. Trosq;. p. & ⁊. cynthius author, paros isula ẽ cyclas in ægeo mari, i qua mõs est marpesso, vnde marmor excidiť cãdidum, vt ipse Verg. in. vi. marpessiã cautẽ vocat. Assaraci aũt plẽ vult accipi Cæsarẽ, q deducat pgeniẽ ab ænea, q ex anchise pfe est. Capys Assaraci fi. ius. assaracus aũt Trois: Tros i. pse. Erichthonij, Erichthonius ex electra ⁊ Ioue nasciť, vt scyllos tragicus scriptor sentit. Cynthius est apollo a monte insulæ Deli cyntho dictus, id circo Troiæ author dr, q̃ eã muniuerit sub Laomedõte, & Neptunus. Inuidia ifelix, f. a. q. s. cocyti. m. ⁊. q. Ixionis angues. põt videri hic snĩa ambigua, q: & angues aliq̃s interptari põt rotã. Et nõ exupabile saxũ, Ixiõis, sz nec p rotã: & saxũ aliud ẽẽ suppliciũ. Sẽtis.n. illũ a furia, & perithoũ vrgeri epulis regij apparatus, quaꝝ pnus icendanť, & motu ipẽdẽte saxi vrgeri, quũ ait, Quid memorẽ lapithas, ixiona, pithoũq;, Quos sup atra silex, iã iã lapsura cadẽti Imminet adsilis. Sed significatio horũ v̄siũ fere hæc ẽ Quisq̃s iuiderit huic opi, debebit timere post accessus vitæ supplicia, q̃ pati existimẽtur defuncti, & furias. Cocytus ãt palus est iferoꝝ, & styx. Styga si diceret seuerũ itellexerimus eã ob hoc dici, q̃ eius religio teneat deos. per eã. n. iurare credunt, sed cocyti amnẽ dicit, q̃ a luctuosa voce appellaľ. Seuex aũtẽ significat tristẽ, qd' propriũ est mortis. Interea dryadum syluas. s. q. s. i. hoc est scribamus carmen agreste imperatum a Mecœnate.

PRO.

Cæsaris progenies vindicata fuerit

¶ Parij lapides, paros isula ẽ vna Cycladũ ab delo. xxxviij. miliaria distãs, vt docet Ply. li. iiij. c. xij. & Stra. li. x. igt. Paros lapidẽ pducit, quẽ pariũ appellãt: ad marmoreas sculpturas aptissimũ. Spirãtia signa appositio est, dicit aũt statuas Troiæ gẽtis, a q̃ augustus originẽ habuit velle affingere assaraci ples, dardanus Iouis filius Erichthoniũ genuit, huic nat⁹ ẽ tros, a q̃ troia dicta: Tros⁹ assarac⁹, ei Capis: ex quo anchises, exq; eo & venere æneas troianoꝝ clarissimus, author Dio. li. v. ab ænea aũt Iulus. ex quo Iulia gẽs, qd' latius in Buc. patuit. cynthius, i. apollo: de quo late eclo. vi. Troiæ author: ẽm fabulas loquiť. Nos aũt apparuit: ⁊ i fine primi voluminis Geor. Inuidia ifelix, horũ carminũ sensus ẽ, teste ẽt Probo. Quisq; iuiderit huic opi, debebit timere post vitæ excessum supplicia, q̃ pati existimanť defuncti, ⁊ furias. Inuidia aũt tristis ẽ de alienis bonis ẽm Damascenũ. dicebatq; Socrates: vtinã iuidi in oibus ciuitatibus oculos, ⁊ aures hẽrent, vt de oibus pfectibus torquerenť, quot. n. sũt hoium feliciũ gaudia: tot sũt iuidoꝝ genut⁹, ⁊ Hor. epist. ij primi volumĩs ait, iuidus alterius macrescit rebus opimis. Inuidia siculi nõ iuenere tyrãni, Maius tormẽtũ. merito g̃ iuidia ifelix. Ouid. ãt li. ij. met. latissime de iuidia scribit. Seuex amnẽ. i. tristẽ, qd' ppriũ ẽ mortis, itelligitq; 'Argẽ paludẽ. cocyti, cocytus fluui⁹ est ifernus, iterpraturq; luct⁹, & vlulat⁹, Cocyo ⁊ Cocyzo ploro, lamẽtor, lugeo, vñ ⁊ Macro. li. i. de som. ait q̃ cocytũ aliud ẽẽ nõ asseruerũt, q̃ q̃cqd hoies in luctũ, lachrymasq; cõpellit. Ixionis: ixiõ phlegiæ filius iunonẽ attẽtauerat: ea illi nubẽ i sua forma obiecit, cũ qua cõcubens Centauros genuit, quo se iactãs: ab Ioue fulminatus apud iferos torqueť sup rota serpentibus circũfusa ligatus ppetua volutione, vñ tibulus ait, Illic Iunonẽ tentare Ixionis ausi v̄sanť, celeri noxia mẽbra rota, & Oui. li. iiij. met. Voluitur ixiõ, & se sequiturq;, fugitq;, Macro. aũt li. i. de som. scri. q̃ oia, quæ apd iferos ẽẽ credidit fabulosa psuasio, in nobis metipsis, ⁊ i ipsis humãnis corpib⁹ assignare conati sũt, vñ p illos, q̃ radijs rotarum

MANC.

Paros vbi locorum

Ixion q̃ fuerit

rũ districti pẽdẽt, nihil aliud itelligi voluerũt, q̃ qui nihil consilio prudentes, nihil rõne moderãtes, nihil virtutibus explicãtes, se & actus suos oẽs fortunæ permittẽtes, casibus & fortuitis. semp rotant saxum ingens voluere inefficacibus, laboriosisq; conatibus, vitamq; teren .s, & Oui.li.iiij.met. ait, Aut petis, aut vrges ruiturum sisyphe saxum.

Interea Dryadum sylvas, saltusq; sequamur
Intactos, tua Mecœnas haud mollia iussa.
Te sine nil altum mens inchoat, en age segnes
Rumpe moras, uocat ingenti clamore Cithæron.
Taygetiq; canes, domitrixq; Epidaurus equorum.
Ex uox assensu nemorum ingeminata remugit.
Mox tamen ardentes accingar dicere pugnas
Cæsaris, & nomen fama tot ferre per annos.
Tithoni prima quot abest ab origine Cæsar.

SERVI.

¶ Interea dryadũ sylvas. i. donec laudãdi Cæsaris tps adueniat interim georgicã scribamus. Te sine nil: &c. inchoat: ac si diceret, nõ meo igenio, sed tuo fretus imperio ad hoc carmẽ accessi. Vocat ingenti clamore citheron, idest hortantur ad scribendum nos illi montes, q aialibus sunt referti, Citheron aũt ps est parnasi. Taygetiq; canes. i. lacones. Nã Taygeta ciuitas Laconiæ, & hoc ideo, qr dicturus est, Nec tibi cura canũ fuerit postrema. Domitrixq; epidaurus equorum: Epiri ciuitas est equis nobilissima. Ingeminata. i. duplicata per echo, alibi, nõ canimus surdis, respondent omnia syluæ. Mox tamen, idest postquam georgica scripsero. Ardentis dicere pugnas, Cæsaris. Ardentis pugnas legendũ. Nam male quidã ardentis Cæsaris accipiunt: vtis communis sit syllaba. Tithoni. p. q. a. a. o. cæsar, idest facta Cæsaris. tot annis celebrabũtur, quot anni sunt ab eo vsq; ad mundi principium, & modo Tythonum pro sole posuit, idest pro titane. Nam Tythonus Laomedontis frater fuit, quem aurora præstantem dilexit, & rapuit, a quo vsq; ad Cæsarem non valde multum tempus est.

Taygeta q̃ & vbi

Tytonus q̃ fuerit

PRO.

¶ Vocat ingenti. cl. Citheron: Taygetiq;. ca. &c. Citherõ mõs est boetiæ, ibi arcana Liberi patris sacra celebrant tertio quoq; anno, quæ trieterica dicuntur. Existimat aũt e liber esse cũ musis: & ideo ex hedera fronde ei⁹ corona poetis datur, quũ idcirco vocari se eius sacris vult accipi, quod & de vitib⁹ præceperit, taygetos canes dicit laconicos a Taygeto monte Laconices. Epidaurus est peloponnesi, vñ optimi, & gñosissimi eq exeunt. Mox tñ in ardentis ac, & cætera. Pollicet aũt se quoq; Cæsaris Octauij q postea Augustus cognominatus ẽ scripturũ victoriã. Et qdã putãt eũ pmissio fidẽ destituisse ignorantes, nõ qdẽ pegumenos acta eius scripsisse, sz tñ nõ claudicare, quantũ ad fidei ptinet vinculũ. in. viij. n. descripsit i clypeo eius pugnã, & actiacũ bellũ, qd' est gestũ cũ antonio. Tython⁹ aũt fuit Laomedontis filius, fr Priami, existimatur ab aurora adamatus, vxorẽ. n. eam habuisse. Priami aũt filia Creusa Aeneæ vxor mater Ascanij, a quo genere ad Cæsarẽ puenit.

MANC.

¶ Interea: antequam templum de marmore ponã, Dryadum videto libro primo Georgi. Dryadesq; puellæ, Saltus, campos intactos ab latinis. s. poetis. dicit autẽ scribamus carmẽ agreste a Mœcenate imperatum. Haud mol. sed ardua, per Liptoten. Segnes, inutiles: steriles, pigras. Cytheron, saltus est prope thebas in Boetia, vt Soli. & Ply. aii libro qrto. Mela inquit in phocide Delphi, & mons Parnasus in Boetia: Thebe, & Cytheron fabulis, carminibusq; celeberrimus. Probus sic ait, Cytheron mons est Boetiæ, vbi arcana liberi patris sacra celebrantur tertio quoq; anno, quæ trieterica dicunt, existimatur aũt liber esse cũ musis: & iõ ex hederæ fronde ei⁹ corona poetis daf. Oui. itẽ lib. iij. meta. ait Vadit. vbi elect⁹ faciẽda ad sacra cytherõ, Cantibus, & clara bacchãtũ voce sonabat. Stra. lib. ix. scri. q Citheron ppe Thebas finit, penes quẽ asop⁹ currit inferiora ei⁹ alluẽs. Videto itẽ ecloga vi. Cytherõ hũc noiat, qr de bobus scripturus est, vnde Boetia dicta est: in q̃ Cytheron habetur. Taygetiq;. videto in fine secundi lib. georgicorũ. Epidaurus vrbs est Peloponesi inquit Probus vñ optimi. & generosissimi eq exeunt. Ptolemeus etiam libro tertio in Peloponeso ponit epidaurum. Strabo libro octauo videtur scribere epidaurum esse inter Achaiam & pelopõnesum, anteaq; Epitbaurũ vocatam. Mela autem scribit, epidaurum oppidum esse litori appositum. Circa finem vero dicti libri. octaui, Stra. sic ait. Equorum sane gens excellit arcadicum, quemadmodum, & Argolicum, & epidauricum. Erbolorum præterea, & Arcanum solitudo pascendis equis est accommodata, non minus quã Thessalia. Plynius autem libro quarto scribit Epidaurum oppidum Aesculapij delubro celebre esse in Achaia. Solinus etiam capitulo septimo scribit epidaurum eẽ in achaia, atq; decus eẽ Aesculapij sacellum, cui incubantes ægritudinũ remedia capessunt monitis somniorũ. Vox prædictorũ. s. locorum. Mox tamen ardentis, pollicetur cæsaris Octauij, qui postea augustus cognominatus est: scripturum victoriam, quod reuera fecit, in octauo enim libro æneidos descripsit in clypeo eius pugnam, & Actiacũ bellũ, quod est gestum cum antonio, vt etiam Probus ss. Tythoni, Tythonus, vt Diodorus ait lib. quinto filius fuit Laomedontis, & priami frater, qui existimatur ab aurora adamatus, eam vxorem habuisse. Priami autem filia Creusa Aeneæ vxor mater ascanij, a quo secuta gens, quæ ad cæsare, peruenit: quod itẽ docet Probus. A pria origine tythoni i. ab ipso Dardano Iouis filio, a quo ad Augustũ fuerunt anni mille sexcenti, vel circa vt ex Eusebio colligi potest, poeta tamen finitum pro infinito numerum posuit.

Citherõ qd & vbi

Epidaurus vbi locorum

ASCEN.

¶ Interea dryadũ, &c. redit ad institutũ suum, quod est georgicã describere, Non mõ, quæ est in agricultura, sed quæcũq; ea sit, dicens, interea dum hæc moliar, iustoq; apparatu templũ augusto cõstituam, sequamur sylvas dryadum. i. rez agrestem, verũ qr de syluis locutus fuit in scdo lib. bene adiecit, saltusq; sequamur intactos: vt. s. de saltis, & saltibus se locutum significet, quatenus ad rem pecuariã, & ad pabula ptinet, aut vt metaphoricos loq innuat, de mã vz confusa, & a latinis scriptoribus adhuc intacta, Nominat aũt saltus quosdam, cuiusmodi sunt cytheron in boetia pp bouis: taygeta in laconia pp canes, & epidaurum inter achaiam, & peloponnesum pp equos. Notatur aũt Seruius in descriptione epidauri a Beroaldo bis vbis. Quẽadmoduz in Cyrtoi expositiõe errauit Seruius, vel poti⁹ ipsi⁹ adulterata volumina, ita in epidauri enarratione turpis est error, cum ciuitas fuerit non in epyro, sed i peloponneso, vt Ply. Strabo. oẽsq; geographi testant, & fuit in Saronico sinu epidaurũ oppidũ locatũ æsculapij tẽplo celeberrimũ, alio nomine vocat epitaurus verũ opinor, seruiũ militudine nois fuisse deceptum: cũ epidannus iueniat: & epidaurus, de epidauro iam dictũ est, epidãnus autez, huius meminit Plautus in Menechmis, Ciuitas est epiri, quã Romani, vt in. iij. scribit Ply. pp inauspicatũ nomẽ Dyrrachiuz appellauerũt, de cuius conditoribus ita scribit Appianus. Epidãnus rex vrbẽ cõdidit: q̃ ab ipso nomẽ assumpsit. huius ex filia nepos Dyrrachius portũ vrbi adiecit, quod Dyrrachiũ appellatur Epidãni meminit Luca. in. x. ad cãpos Epidãne tuos, q̃ dictio in oibus fei e codicibus deprauata legitur, & pro epidãne passim scriptus est epidaure, qõ nec hystoriæ, nec lucani sñiæ cõuenit. Cũ de Scæua centurione loquat, qui apud Dyrrachiũ, hoc est epidãnum in partibus cæsaris viriliter dimicauerat, & memorabile facinus, qõ historici oẽs cõcelebrãt: audacia prope incredibili patrauerat. Hæc ille. ¶ Ordo aũt est. O mœcenas nos sequamur, iterea. s. dũ cæsari moliar tẽplũ, & põpam triũphalẽ, syluas dryadũ. i. dear arbor, hoc est quas illæ frequẽtant. i. versemur in syluis, vbi sunt pecorũ, & quorũdã pabula vt suum in glãdibus, & boũ in frondibus, & saltus. s. armẽtorũ intactos. i. nõ prius descriptos ab latinis poetis: appositione tua iussa haud mollia. i. nõ futilia, nec paruipẽdẽda, gamẽs. s. nostratul. i. nõ aliquid: nõ inchoat aliqd altũ sine te. i. sine authoritate tua, aut assensu tuo. En age, adhortãdi aduerbium est age, en vero ad nouos conatus pertinet, rumpe moras segnes. i. quæ segnes efficiunt, quia cytheron saltus ille in boetia, vbi boum: ac hederæ copia est: & bacchi cũ musis frõ vocat. s. nos ad se describendũ ingẽti clamore, & canes taygeti. i. laconici, vocãt nos, & epidaurus. s. ciuitas iuxta peloponesum, domitrix equorũ. s. pstantiũ, & aĩosorum (qr aliorũ, aut inutilis, aut facilis est domatio) sup. vocat nos, & vox. i. sonit⁹ dictor, remugit. i. reboat: aut resonat ingeminata. i. duplicata assensu nemorũ, qr nemora resonãdo, & edendo idẽ, qõ acceperũt, vident assentire idẽ velle, atq; itidẽ clamare. Ego tñ accingar. i. disponar, & habilitabor, mox. i. paulopost pacto. s. hoc ope, dicere. i. laudare carminibus meis pugnas cæsaris s. augusti ardẽtis. i. fulminãter factas in pfio matrio ardorez & accingar ferre. i. extollere nomen cæsaris per tot annos, quot Cæsar abest a pria origine tithoni patrui, aut fratris priami. cuius prima origo secũdũ Mancinellũ fuit a dardano, & electra, sed & dardanus, & electra originẽ habuerũt vsq; adeo, vt ad primũ hoiem fm veritatẽ recurrẽdũ eẽt. Quocirca scdz rigorẽ vborũ, qr nõ dicit ab origine, sed a pria origine, significat cæsarẽ fuisse in medio tẽporũ, tñq; eius famã duraturaz, qñ mũdus durauerit, sed duplex põt esse expositio illius genitiui tithoni, actiua. s. qua tithonus cæsarẽ pcreauit. & tñe minor est tẽpestas, aut passiua, qua tithonus pductus ẽ a pmis parẽtibus, qõ qr poeram latuit: accipiamus simplr, aut cæteri cõmentarij tps finitum pro infinito positum.

Beroaldi expositio

Epidãn⁹ vbi locorum

Ordo.

En qd sit.

ASCEN.

Ordo Bouis forma optima qualis esse debeat

¶ Seu quis. &c. Hæc est pars executiua, in qua incipiēs determinare de animalibus nobis præcipue cōducētibus, de equis, scilicet & bobus docet primum, quibus matribus procreari debeant, deinde quo tēpore illæ habiles sint partui. Ordo ē. Seu i. siue quis i. aliquis miratus. i. cū admiratiōe affectās pmia palmæ olympiacæ. i. q olim dabant̃ equis victoribus in achaia iuxta alphæū pascit equos. s. qbus ea præmia mereatur, seu quis pascit. s. iuuēcos fortes. i. idoneos ad aratra legat. i. deligat pcipue corpora matrū, idest prospiciat præcipue, qua matre velit eos procreari. Forma bouis. i. vaccæ toruæ. i. obtortæ frontis & minacis. est sup. optia: cui caput sup. estur, e. i. toruū: aut magnum pro modulo corporis, cui ceruix ē plurima. i. sane lōga, & cui palearia. i. pelles laxæ, pendēt a mēto tenus crurus, idest vsq ad crura, tū. i. deinde, cui. s. est lateri longo. i. in latere prælongo, nullus modus. i. mēsura pportionabilis cæteris membris, & cui. s. sunt oia magna, etiā pes quasi dicat, nedū alia membra: aut qui breuior in multis placere solet, & aures hirtæ, idest hirsutæ, hoc est pilosæ sub cornibus camuris i. incuruis, & intortis, nec idest & nō: e. s. bos insignis, idest notata maculis & albo. i. albo colore mixtis, nō displicebit. s. per litotē multū placebit. mihi, aut. s. bos, aut vacca (loquit̃ enim de matre) detractās. i. refugiens præ toruitate, & pterita, iuga & aspera interdū cornu. i. cornu petens aliquando: & minitās, & propior. i. vicinior, & similior, tauro. s. q̃ vaccæ, hoc est masculo q̃ fœmellæ, faciē. i. facie, aut sm faciē p sinecdochē, hoc est habens faciē similiorē tauro q̃ vaccæ quæq. i. & quæ, & sup. ea nō displicebit mihi, quæ est tota ardua, & quæ gradiēs i. ingrediēs verrit. i. delet, sicut scopis verrit̃ atrium vestigia. s. pedū suoꝝ antecedentiū cauda ima. i. vsq ad terrā demissa.

Seu quis olympiacæ miratus præmia palmæ
Pascit equos, seu quis fortes ad aratra iuuencos.
Corpora præcipue matrum legat, optima toruæ
Forma bouis, cui turpe caput, cui plurima ceruix.
Et crurum tenus a mento palearia pendent
Tum longo nullus lateri modus, omnia magna.
Pes etiam, camuris hirtæ sub cornibus aures
Nec mihi displiceat maculis insignis, & albo.
Aut iuga detractans, interdumq aspera cornu
Et faciem tauro propior, quæq ardua tota.
Et gradiens ima uerrit uestigia cauda.

SERVI. Armēta quæ sint & greges

¶ Seu quis oly. Dictū est de armētis, & gregibus. Armēta autē sunt equoꝝ, & boū, q hæ aialia apta sūt armis, vt scutis bos corio, eq plio. Greges capellaꝝ, & ouiū, sūt ipe paulo post. Hoc satis armētis supat pars altera curæ. Lanigeros agitare greges, hirtasq capellas. Hæc āt armēta. s. & greges sciēdū q plerūq cōfundit authoritas. Olympiacæ mirat⁹ pmia palmæ. i. studiosus curulis certaminis, qd gerit̃ ad pisas i honorem iouis olympiaci. Corpa pcipue matrū legat. i. magis matrū, p q ostendit ēt patrū corpa cē legrēda. Optia toruæ forma bouis, paulo post. Et faciē tauro ppior i. taur. sitis. toruæ āt terribilis, turpe caput. i. magnū, vt turpes pascit sub gurgite phocas. Plurima ceruix, lōga: vt ibi cū se nux plurima syluis, iduet i flores. Crurū tenus, vsq ad crura. Et mō tenus aduerbiū. Nā si eēt pposito, ablatiuo cohereret. Palearia aūt sunt pelles depēdētes ex gutture. Camuris cornibus. i. curuis, vñ & cameræ appellatæ sunt. præcipit autem aures, & magnas & hirsutas esse debere. Nec mihi displiceat, Liptotes figura est. i. valde placeat, vt Munera nec sperno. Faciē, imaginē, & similitudinē totam.

MANC.

¶ Olympiacæ palmæ, olympica certamina in achaia ppe alphæū itelligit, de qbus latius li. i. geor. Eliadū palmas epyros equarū. Plurima. cet. lōgū collū. Palearia, pedea depēdētes sub collo. Camuris, curuie, inde cameræ tecta recurua. Detractās, male tractans. Et faciē tauro p. i. hñs faciē ppiorē, similiorēq tauro. Ply. li. iij in Tauris in aspectu generositas torua frōte, auribus setosis, qbus minora q̃ bobus cornua, tenuioraq. Var. vo li. ij. c. v. de bobus scr. q q gregē armētoꝝ emere vult, obseruare ds, vt sint vaccæ bñ cōpositæ: vt integris mēbris pilosis, oblōgæ, amplæ, nigrātibus cornibus, oculis magnis, & nigris, pilosis auribus, pssis malis, aptis naribus, labris subnigris: ceruicibus crassis, ac lōgis a collo, corpe amplo, demisso: bñ costato, latis humeris, bonis clunibus, caudā pfusā vsq ad calces, vt bēant in feriorē p:ē, frequētibus pilis: subscrispis, cruribus potius minoribus, rectis genibus, & cuius vngues sint leues, & pares, coriū au actu nō asperū: ac durū, colore potissimū nigro, deinde rubeo, tertio heluo, qrto, albo, mollissimus. n. hic vt durissimus primus, neq nō præterea, vt mares fœminis boni sint, quoꝝ & forma est spectanda, &c. Colume. ēt li. vij. c. i. ser. qño Mago Carthaginensis pdidit, q parādi sunt boues nouelli, quadrati, grādes mēbris, cornibus proceris: ac nigrantibus, & robustis, frōte lata, & crispa, hirtis auribus. oculis & labris nigris, naribus resimis, patulisq, ceruice lōga, & torosa, palearibus amplis, & pene ad genua promissis, pectore magno, armis vastis, capaci, & tanq implente vtero, lateribus porrectis lumbis latis, dorso recto, planoq, clunibus rotundis, cruribus cōpactis, arrectisq, sed breuioribus potius q̃ a longis, nec genibus iprobis, vngulis magnis. caudis longissimis, & setosis, pilosisq: corpore denso, breuiq, colore rubeo: vel fusco. tactu corporis mollissimo. Capitulo vero decimo octauo de tauris. Idē ait se censere, probandos tauros maxime mēbris amplissimis, moribus placidis, media ætate. Cætera fere oia eadē in his obseruabimus, quæ in bobus eligendis, Nec. n. alio distat bonus taurus a castrato, nisi q huic torua facies est, vegetior aspectus, breuiora cornua, torosior ceruix, & ita vasta. vt sit maxia portio corpis, vētre paulo strictiore. Idē quoq cap. xix. de forma vaccæ ait, q forma vaccæ quoq pbant̃ altissimæ formæ, longæ, q maximis vteris, frōtibus latissimis, oculis nigris: & patētibus. cornib⁹ venustis, & leuibus, & nigrantibus, pilosis auribus: compressis malis, palearibus & caudis amplissimis. vngulis modicis, & cruribus. Cætera quoq fere eadē quæ in maribus desiderant̃. Ima cauda, huic tñ animali oium. quibus proccrior cauda non statim nato est, cosummatæ vt cæteris mensuræ crescit, donec ad vestigia ima perueniat. Ply.

Actas

Aetas Lucinam, iustosq̄ pati Hymenæos
Desinit ante decem, post quatuor incipit annos.
Cætera nec fœturæ habilis, nec fortis aratris.
Interea superat gregibus dum læta iuuentus.
Solue mares, mitte in Venerem pecuaria primus.
Atq̄ aliam ex alia generando suffice prolem.
Optima quæq̄ dies miseris mortalibus æui
Prima fugit, subeunt morbi, tristisq̄ senectus.
Et labor, & duræ rapit inclementia mortis.
Semper erunt, quarum mutari corpora malis.
Semper enim refice, ac ne post amissa requiras.
Anteueni, & sobolem armento sortire quot annis.

SERVI. ¶ Lucinā, iustosq̄ pa. hy. Histeron pterō, ante enim est hymenæos pati post Lucina psequit. ne histeron pteron, est, desinit ante decē, post q̄tuor incipit annos. añ.n. icipit, sic desinit Cætera ætas.i. quæ est, vel ante q̄rtū, vel post.x. annū, Bene ōndit p hæc quoqʒ tēpora posse q̄dē in armētis, sed inutiliter pueni re fœturā. Superat grǽ. dū. læ. iu. Dū suppetit, & dicū iuuenth eas ætate debere pcūbere, q̄ cito meliora tēpora depereūt. Pecuaria: ab eo qd̄ est pecuare venit, nā pecua vt ait in pōpeiana Cicero ab eo, qd̄ est pecu venit, vt genu genua. Suffice plē, sub ministra, vñ, & suffectos psules dicimus. Optima quæqʒ dies. hæc sententia nō solū ad aialia ptinet, sed generaliter ad oia. Subeunt morbi, tristisqʒ senectus. Naturalē ordinē tenuit di cēs, aduēire morbos, senectutē: mortē. Inclemētia mortis, ine xorabilitas, & duricies. Semp enim refice. Vacat enim, sane dicit anteueniēdū esse, vt anteq̄ pereant, reparent armēta. Sobolē armēto sortire, substitue, subministra, & est verbū iudiciorū. Nā substituti dicunt iudices, q̄ occupatorū funguntur officio.

[margin: Pecuaria vñ dicta] *[margin: Substituti qui dicantur]*

PRO. ¶ Aetas lucinā.i.q.p. hymenæos. Desinit.a.d.p.q.i.a. Ex lucina partus, ex hymenæo ccubitus accipimus. Itaqʒ hoc ait post annū.iiij. & intra.x. ad concipiendum esse vtiles boues, extra finem hunc parū. Spadicea palmæ quoius iam deficit color. colorē dicit. Siculi enim palmā, quā græci phœnica appellāt vocant spadica. spadix color est, quem Leucopyrū vocant: hoc est albus & fuscus, Glaucus autem color viridis.

¶ Aetas lucinam, Docuit, qua facie matres eligendæ sint ad sufficiendam plem, nunc significat, qua ætate ad partū habiles sint, dicens Aetas pati.i. patiēdi, aut idonea ad patiendū, lucinam.i. partum, vt su dea ptus propter, & hymenæos.i. coitus iustos, desinit ante decem annos, & īcipit post quartuor annos, est ergo īter.iiij. & .x. ānos. Cætera.i. reliq̄ ætas (dicimus aūt cætera in fœminino: & cæteꝝ in neutro ēt singulariter, sed cæterus, aut ceter in masculino nō legit) nec est habilis.i. idonea, fœturæ.i. propagationi, nec est fortis.i. per defectū fortitudinis, nō est cueniens aratro.i. adarationem. Interea aūt .i. iter quartum, & decimum annum, dum.i. donec, iuuētus p iuuēta ætate. superat.i. supstes est gregibus.s. boum & equoꝝ, vnde Cicero dixit, gregē armētoꝝ (est enim generale) solue mares.s. in venerem, hoc est ad opus venereū exhibēdum, & mitte primus.s. cū primum congruerit: nō expectās experimētus ab alijs. Pecuaria.i. pecora in venerem.i. opus venereū, & suffice.i. substitue: generādo.i. per generationē pecuariā, plē aliā ex alia, qd̄ vulgo dicunt, vnam ex alia, ita vt per ppagationē sit pseruatio spērum, quæ p indiuidua decedens esse non pōt. Nā optima quæqʒ dies.i. tēpestas ad oīa cuenientissima, fugit i. elabitur miseris mortalibus, etiam cunctis, prima, & morbi subeunt.i. subsequūtur, & senectus tristis subit.i. subsequitur & labor, scilicet subsequitur, & inclemētia, idest rigorosa sæuitia, & duritia, mortis duræ, idest amarissimæ, aut diræ.i. crudelis, rapit.s. de medio, hoc est delet, & extinguit, enim p q̄, semp erūt, sup. matres, & pcipue vaccæ, quaꝝ corpora, tu malis.i. quilibet maulit, aut malit mutari, scilicet in melius, refice.i. reforma in melius: ac repara, qd̄ vetustate degeneracū ē (Quia particula enim nō suo ordine ponitur, dicitur a Seruio vacat e .i. supflua esse, sed quo ordine a nobis posita est, nō vacet, vex si esset. Semper itē refice minor esset in constructione obscuritas) ac anteueni.i. præueni, & sortire, idest eligere quotānis.i. singulis annis armento scilicet reficiendo, sobolem.i. propagationem nouam: ne requiras post. idest postea, amissa.i. genus bonorum armētorum degenerando ad interitū tendisse.

[margin: ASCEN.] *[margin: Grex generale nomen est]*

MANC. ¶ Lucinā: ex Lucina partus, ex Hymenæo cōcubitus accipimus, Itaqʒ hoc ait post annum.iiij. & intra.x. ad concipiēdū vtiles esse boues, Probus. luna aūt, vt varro inqt, nascentium dux est, hinc ab iuuando, & luce Iuno Lucina dicta a latinis ipa.n. mēsibus actis in lucē pducit infantes. Hymenæus, Hymenæus, teste Martiano capella, Veneris & Bacchi filius, dictusqʒ nuptiar deus cuius officiū ē dixit psallere in nuptijs, cātare ad thalamos, & coronare limina sertis, p coitu h ponit. Hyemē vero secūdum græcos, & latinos est q̄dā virginalis pellis, quæ pmo coitu abrumpit, ponit, & p hymenæo, hipsiphyle Ouidiana ad iasonem. Nō ego sum furtim tibi cognita, pnuba Iuno affuit: & feris tēpora vinctus hymē. Dicunt alij hymenæum quendā fuisse Apud athenas, qui inter bella sæuissima virgines liberauit, quā ob cām, nubētes eius numen inuocabāt, q̄si liberatoris virginitatis, Lucinā pu. & hy. hysterō pterō, hoc est vltimū pus, tā snia ordine cōmutat. Sic ēt est ibi. desinit añ.x.&c. de. Val. li.ij. c.v. ait. q̄ tio minores oportet inire q̄ȝ bimas, vt trimæ pariāt eo melius si quadrimæ pleræqʒ pariunt in.x. annos, q̄dam etiā plures. Maxime idoneum tps ad cōcipiendum ab Delph ni exortu vsqʒ ad dies.xl. aut paulo plus, quæ enim ita cōceperūt tēperatissimo anni tēpore pariunt, vaccæ enim mēsibus.x. sunt pgnātes, mas an fœmina sit cōcepta, significat taurus quū init, si q dē si mas in dexteriorē partem abijt: si fœmina, in sinistriorē partem, Pli. vero.li.viij.c.xlv. scri. q̄ suopte anniculæ ad fœcūditatem poscebant, tolerantius tamen bimæ, tauri generationem quadrimi implent, & singulis venas eodē anno tradunt. Cōceptio vnico initu peragit, q̄ si forte perrauerit.xx. post die marē fœmina repetit, pariunt mense.x. q̄cquid ante genitū inutile est. Tauri nō sæpius q̄ bis die ineunt, Robur est tauris in q̄natu, vita fœminis.xv. annis lōgissima: maribus.xx. Fœturæ, genituræ: & puerum. Cætera ætas, h est ante q̄rtū annum, & post decimū, Colu. itē li.vij.c.xix. ait: quū vaccæ excesserūt annos.x. fœtibus inutiles sunt, rursus minores bimis inire nō ops, si ante tñ cceperit: ptum eaꝝ remoueri placet, ac per triduū ne laborēt vbera exp̄mi: postea mulctra pbiberi. Superat, heret, iminet. Dū læ. iu. vel iuuēta.i. dū iuuenes sunt vaccæ, ccipiant, repit.n. senecta, cum morbis plurimis. Solue ma. pmus, quo tēpore vaccæ meūdæ sint iā diximus. Colu. etiā. lib. vij.c.xxij. scri. q̄ mēse Iulio fœminæ maribus plerunqʒ pmittēdæ, vt eo tpe cōceptos primo vere, adultis iā pabulis edāt, nā.x. mēsibus vētrem perferūt, vnūqʒ marē.xv. vaccis sufficere abūde ē. Pecuaria. pecuare pecuaria facit pecu pecus pec⁹ pecudes, pecus hoc pecora. Suffice, subministra, Colu.li.vij.c.xx. de vaccis āit, sed & curandū est oibus annis æque, atqʒ in reliqs gregibus pecoris, vt delectus habeat. Nā & nixæ, & vetustate, quæ gignere desierunt summouēdæ sunt: & vtiqʒ tauro, quæ locū fœcūdaꝝ occupant ablegēdæ, vel aratro domādæ, qm̄ laboris, & opis nōminus q̄ iuuēci pter veet sterilitatē, patiētes sunt. Optima quæqʒ di. Oui. quoqʒ de arte. Cuo pede labit ætas, nec bona tā sequitur q̄ bona prima fuit Inclementia, duritia, & crudelitas. Sortire, elige

[margin: Lucina vñ dicta] *[margin: Hymeneus q̄ fuerit]*

Necnon, & pecori est idem delectus equino.
Tu modo, quos in spem statuis submittere gentis.
Præcipuum iam inde a teneris impende laborem.
Continuo pecoris generosi pullus in aruis
Altius ingreditur, & mollia crura reponit.
Primus & ire uiam, & fluuios tentare minaces
Audet, & ignoto sese committere ponto.
Nec uanos horret strepitus, illi ardua ceruix.
Argutumq̄ caput, breuis aluus, obesaq̄ terga.
Luxuriatq̄ toris, animosum pectus, honesti
Spadices, glauciq̄, color deterrimus albis.
Et giluo, tum si qua sonum procul arma dedere.
Stare loco nescit, micat auribus, & tremit artus.

ASCEN. Landini expositio. ¶ Necnō & pecori, &c. Postq̄ de boū generatiōe locutus est psequit eqnā, de q̄ Lādinus sic. Mira inqt varietas, nā in bubulo pecore a matribus. in eqno a patribus incipit. Sūt aūt hæc tria pecorū genera oibus pcipua. Bos.n. nobis terrā colit, sine cuius opa agricultura oino difficilis esset. Equus & commodenos vehit, & in bello auxilia fegregie & in multis rebus comes est homini, atqʒ in vectura, & veterrimos habemus equos & iumēta. Docilitas maxia est in equos missos iuget dños, desiderij lachrymas mittit, iterfecto Nicōede rege, ci⁹ equus inedia vitā finiuit: refert Philarchus cēt: reterū e galathis occiso i pugnā antiocho potitū equo eius illū ascēdisse, at equū indignatiōe acensuz pcipuē i abrupta isse, ac se eqtemqʒ pdidisse. Bucephalus Alexādri equus neminē ornatu regio insignitū, pterip̄m Alexādrū accipere voluit in expugnatiōe Thebaꝝ vulnerat⁹ Alexādrū in aliū equū trāsire nō ē passus, Equus Cæsaris nullū. nisi ip̄ȝ Cæsarē dorso accipe voluit. Hic anteriores pedes humanos hēbat. Semiramis equū vsqʒ in coitū amauit vt ait iuba. Arist. aūt in li. de aialibus, Equū equāqʒ post hoiez etiā aialib⁹ salaciorē eē dicit. Addit ēt ip̄m, xl. dentes hēre.

Collectum

l primores

Collectumq; premens uoluit sub naribus ignem.
Densa iuba, & dextro iactata recumbit in armo.
At duplex agitur per lumbos spina, cauatq;
Tellurem, & solido grauiter sonat ungula cornu.

moreas quattuor. xxx. mense mutare. Anno vero de post binos vtrinq; supne, & inferne. Ite alio anno. iiij. Ite alio. iiij. Copletis annis. iiij. & mesibus. vi. no enittu, & tuc idoneu tps ad pcreā/ du het, refert pterea equu oibus, & donec viuit coire. Ide fa/ cere fœminā. Dicit pterea ætaté ad. xviij. annu pttendi i equo sed ad lógu ad. xxx. vsq; pduci, in nonnullis etiā ad qnquage/ simu, sed minus viuere, q domi aluni q gregarij. Albertus at cognomēto magnus ai equu biēnio iniri e incipe, sed meliorez e fœtu post triēniu vsq; ad. xx. q est arctus. Sm quē minori có iunctione iungunt Iupiter & Saturnus. Inire aut vsq; ad. xxx. annu, & equā cócipe, quāuis debiliter vsq;. xl. qd fere spaciuz est suæ vitæ. quāuis olim inuētus sit equus. lxx. annoz: ipse at albertus refert vidisse se equu ex maioribus apud mutre, q ad huc robustus excesserit annu sexagesimu. Hæc ille. Ordo ē nec nō. i. etide delectus. i. adeligendu disqsitio, ē pecori, eqno. i. eir ca pecus eqnu: hoc est circa equos. H est eade diligētia hñda ē in parētibus boni eq diligēdis, & quotānis reficiēdis. Tu impē de iā inde vsq; a teneris. s. annis, aut mēbris: laborē pcipuu. i. pcipuā diligētiā, & curā, sup illis eqs, quos tu statuis mō. i. pponis: & prætendis in. i. ad spem gentis, id est generis sicut ibi a de gēte creatos, & cætera. submittere. s. supmittere, hoc est admissarios facere. i. q admittant ad generationē, vt aut a te/ neris annis gnosum eq aium agnoscamus dicit. Pullus gnosi pecoris, igredit continuo. i. mox, vt natus est altius. i. ceruice erecta, i aruis, vbi. s. libere igredit. & repōit crura mollia. i. mol liter more gruū: aut mollis, h ē decēter flexibilia. Et audet ire viā. s. insolitā, & piculosam, pmus. s. ante alios, nec expectat, vt alij piculu faciāt, seu experiāt: & audet tētare fluuios minaces. s. pfunditate, aut pcipiti cursu, & audet cómittere se. ponto. i. mari ignoto. i. p quē pōtu. aut qd mare nō prius transiuerat, Ego in plribus legi pōti atq; ita legēdu putē, q2 p ags satis ē di xisse fluuios tētare minaces, solēt aut eq meticulosi difficulter admittere trāsire pontē. Nec. s. pullus generosi eq, horret. i. cu hor/ rore formidat. strepitus vanos, i. futiles, & inanes, vt arborvē cócussaz, aut siluium Ceruix sup. est illi ardua. i. erecta, & subli/ mis, & caput argutu. i. breue, ac politu, aluus sup. ē breuis, & terga, sup. sunt obesa. i. pinguia, & pigui morata, & pectus aio/ su luxuriat toris. i. abudat pulpis. Honesti. i. pulchri, sup. sunt pulli, aut eq. spadices. i. púnicei, seu phœnicei, h est rubricu splē dore, & glauci. i. cerulei, h ē subuirides cu nigro imixto colore deterrimus ē albis, & giluo. i. q in albo giluas, h est buxeas, ac lb roceas hnt maculas, buxeus aut color est, q in buxo ligno no coloris, aut deterrimus color ē albis. i. pallidulis, & giluo. i. buxeo, & semiluteo. Tu. s. equus nō deterrimus, sed genero/ sus, nescit stare. i. regescere, loco. s. vno, & codē si q arma dede re procul sonum, q2 cótinuo cespitat, micat auribus. i. arrigit. & rursu deprimit aures sicut q digitis micāt. i. diuinādi ludum exercent: nūc eos pmūt, nūc erigūt, & tremit artus. i. hēt artus trementes, ex vehemēti a. s. spūs, atq; aioz, & ipse fremēs voluit sub narib igné. i. calidu fla u, atq; anhelitu collectu. s. ispirādo Iuba sup. ē illi dēsa, & recubit. i. qescit aut reponit iactata i ar/ mo. i. hūero, dextro. i. dextri lateris. At. t. s duplex. i. lata spina. agit. i. ducit p lūbos, & ipse igrediēs pcipue currēdo. cauat tel lurē. i. excit terrā, & vngula. s. eius, cornu solido. i. duro, aut ite gro, nec fisso. i. hñs cornu solidu. sonat grauiter. i. vehemēter.

SERVI. ¶ Est idē pecori delectus eqno. s. vt hēat matres optias. In spē statues submittere. i. quos vis admissarios fieri. Nota dū sane exqsita varietas. Nā vt i bob mres an describit i eqs admissa rios an cómemorat. Altius igredit cu exultatiōe, qdā icedit. Mol lia crura i repōit. Ennius de gruib, Perq; fabā repūt, & mol lia reponūt. Primus & ire viā, insis pire vestigia. Ignoto pōti. Per quē nuq trāsierāt. Argutu, breue. Luxuriatq; toris aiosū pe/ ctus. Nodosū, & eminēs pulpis. Spadices, phœniceatos vo/ cāt. i. pressos amyrteos. Glauci aut sunt felineis oculis. i. qdā splēdore psusis: Deterrimus albis, & giluo, Atq alibi ait, q cādo re niues anteirēt. Sz aliud ē cādidu eē. i. qdā niteti luce psusum aliud albu, qd pallori pstat eē vicinu. Giluus aut est melinus

Giluus color q dicatur

color, Multi ita legūt albis, & giluo, vt nō albu vel giluu, sz al/ bo giluu vituper, qd si singli colores vituperādi sūt, gto magis mixtus vtroq;. i. albogiluus. Tremit artus: figurate, p artub tremit. Voluit sub narib igné, flatu idicat magnaiat ate sua. At duplex agit p lūbos spina. aut reuera duplex, aut lata, vt alibi, duplicé gēmis, auroq; coronā: itē & duplici apiār dētalia dorso.

MANC. ¶ Idē delectus, vt. s. corpa pcipue matru legatitē, vt quotānis soboles armēto eligat, In spe gētis i fœturā, vt sint admissarij. Et mo crure glomerat apte reducit alterno cruru explicatu. Mollia crura, faciles tibias, nō .n. sicpe duræ ve ābulat vti ple risq; euenit. Primus, & ire viā. Var. li. ij. c. vij. Eq boni futuri si/ gna sunt, sicū gregalib i pabulo ptēdit in currēdo alia ve q re quo potior sit, qui flumē traijciēdu est gregi in pmis pgredit: ac nō respectet alios. Argutuq; caput. i. breue, & exiguu Var. li. ij. c. vij. ait. Eqs debere eē clunib, ac vētrib latis. Equos ad amissurā, quos velis hre: legere oportet amplo corpe formo/ sos nulla pte corpis iter se nō pgruētē, caput hēant nō magnū nec mēbra psusa sint, oculis nigris, narib nō angustis, aurib applicat, nō angusta iuba, crebra, fusca, subcrispa, iub tenuib setis iplicita i dexteriorē ptē ceruicis, pect sit latu, & plenu: hu/ meri lati: vēter modicus, lūbi deorsu vsus pssi. scapulæ latæ, spina maxie duplex, si min nō extās, cauda ampla, subcrispa, crura recta, æqlia, introuersa, genua rotūda, nec magna, vngu læ duræ, toto corpe ve habeāt venas, q ai aduerti possūt Hæc ex Var. Col. ēt li. vij sic ait, cu vero natus est pullus pfestī ls in

Eq boni signa q sint

dolē existimare, si hilaris, si intrepidus, si neq; pspectu, nouæq; rei auditu terret, si an gregē pcurrit, si lasciuia, & alacritate in terdu, & cursu certamis æqlis exupat, si fossa sine cūctatiōe trā silit, pōtē flumēq; trascēdit, hæc ei sūt honesti ai documēta: cor poris vo forma pstabit exiguo capite. nigris oculis, narib sp/ tis, breuib auriculis, & arrectis, ceruice molli lataq;, nec lōga dēsa iuba: & p dextrā ptē psusa lato, & musculoz toris nūero so pectore, grādib armis, & rectis, laterib iflexis, vētre sub stricto, testib parib, & exiguis, cauda lōga: & secta. crispaq;, mollib, atq; altis, rectisq; crurib, tereti genu: pueq; neq; in trorsus spectāti, rotūdis clunib fœminib torosis, ac nūei osis duris vngulis, & altis, & pcauis, rotūdisq;, qb corōæ medio cres suppositæ sunt, sic vniuersu3 corpus cōpositu, vt sit gran/ de, sublīe, erectu, ab aspectu quoq; agile, & ex lōgo qtu figura pmittu rotūdu. Breuis aluus, modica, sustricta. Obesaq; terga. grādes lati. & pigues hūeri, obesus. n. vt Fest. ait: piguis dr, qsi ob edēdu fact Luxuriat toris, abūdat pulpis, debet. n. eē latu & plenu, ac torosu. Spadices, phœnice color, seu púnceus, & spadix, idē teste Gel. li. ij. c. xxvi. sigt āt exuberātiā, splēdorēq; rubo ris. Glauciq; cærulei: Glaucus. n. color viridis dr, qd Prob ondit: & Gel. eod loco. Albis nō cādidis. sz albis. i. pallidulis, Gil/ uo, gilu color ē buxe, vt qdā volūt, vulgo giall appellar: alij vo p giluu itelligūt flauu q ex viridi, & ruffo, & albo pcret est Ser. Melinu itelligit. Est āt melin color cādidus, optius i melo isula: i Samo quoq; nascit. au. ē Ply. li. xxxv. c. vi. Au. Gel. āt li. li. xij. Innuit giluu colorē eē mediu iter nigru, & albu. Scribit. n. xria gña eē viti: Nigru. albu, mediu, qd vocāt κιρρὸν giluu. Mi cat aurib, arrigit, ac deprimit aures. Tremit artus, pcutit. Collectu ignē, attractu flatus vini, & potētiā. Fremēs & fremens, & premēs in antiqs legitur. Erit aut ordo. Et premēs ignē collectum voluit sub naribus, premens autem, idest non emittens. sed retinēs interius, hinc sub naribus voluit. Voluit sub naribus. per quod eius vis apparet, est enim magni flatus. solido, duro.

MAN. ¶ Talis amyclei, Adducit exēpla laudatissimoz equoz, quos tñ nō semp pmāsisse docet in eadē præstātia, vt admissarij con uenienter fiant: per quod innuit summā diligētiā adhibēdam in deligendo bono equo admissario, cu3 etiam laudatissimi de generent, nisi cura reficiantur quotānis. ¶ Ordo est. Talis sci

Ordo. licet erat cyllarus, idest equus ille nobilis, domitus habenis pollucis fratris, scilic t Castoris, & filij Iouis ex læda amyclei, .i. apud amyclas laconū ciuitatē orti, sz Seruius vult, fratrē p fratre positu eē, hoc ē pollucē p castore, & tales sup. fuerunt illi, quoz poetæ graij. i. græci meminere. i. mētionē fecere. s. eq mar tis biiuges. i. bini iugū trahentes in curru martis: sunt aut di/ mos, & phobos sm seruiū appellati, & talis. s. fuit currus. s. equus cursarius, aut ponius eq trahētes curru, magni Achil/ lis, & ipse Saturnus pnix. i. celeriter currēs, aduētu piugis. i. cu aduērtit e sentiret piugē opim. s. effudit tales. s. effectus equus iubā. i. comā colli ceruice eqna. i. p ceruicē equinā, in quā suā trāsformauerat

Talis Amyclei domitus Pollucis habenis
Cyllarus, & quorum Graij meminere poetæ.
Martis equi biiuges, & magni currus Achillis.
Talis & ipse iubam ceruice effudit equina
Coniugis aduentu pernix Saturnus, & altum.
Pelion hinnitu fugiens impleuit acuto.
Hunc quoq;, ubi aut morbo grauis, aut iā segnior annis
Deficit, abde domo, nec turpi ignosce senectæ.
Frigidus in Venerem senior, frustraq; laborem
Ingratum trahit, & si quando ad prælia uentum est.
Vt quondam in stipulis magnus sine uiribus ignis

Incassum

Incassum furit, ergo animos, æuumq; notabis
Præcipue, hinc alias artes, prolemq; parentum.
Et quis cuiq; dolor uicto, quæ gloria palmæ.
Nonne uides, cum præcipiti certamine campum
Corripuere, ruuntq; effusi carcere currus?
Cum spes arrectæ iuuenum, exultantiaq; haurit
Corda pauor pulsans, illi instant uerbere torto.
Et proni dant lora, uolat ui feruidus axis.
Iamq; humiles, iamq; elati sublime uidentur
Aera per uacuum ferri, atq; assurgere in auras.
Nec mora, nec requies, at fuluæ nimbus arenæ
Tollitur, humescunt spumis, flatuq; sequentum.
Tantus amor laudum, tantæ est uictoria curæ.

SERVI. ¶ Talis amyclæi &c. atq Castor domitor equor fuit, sed fratrẽ ꝓ fratre posuit poetica licẽtia vt Quas illi philomela dapes ꝓ ꝓgne itẽ reuocato a sanguine teucri, ꝓ dardani aut certe iõ pollucẽ ꝓ castore posuit, q2 ambo licẽter & castores. & polluces vocant, nã & ludi, ɀ tẽplũ eor, ɀ stellæ castor vocant, Martis eq: δειμός ɀ φόβος. Et magni currus achillis, Baliarchus Xãthus. Cõiugis aduẽtu pnix saturnus, Dũ cũ amica Phillyra saturnus coiret. Ops eius vxor aduenit. cuius p̃sentia veritus se in equũ ɀuertit, q̃lẽ potuit numẽ imitari, exinde natus est ebirõ dimidia parte hõ, dimidia equus, sane ops cũ de vxore saturni dicimus o corripit: vt ops opis. cũ vero de nympha dicimus opis lõga, vt opis ad æthereũ pẽnis auferr olympũ. Pernix ãt ad equũ refert. Nã saturni stella tardissima est, Peliõ, mõtẽ Thessaliæ in q̃ Chiron habitauit. Hũc quoq; ls bonũ, & tot signis ꝓbatũ. Vbi aut morbo grauior aut iã segnior annis, deficit. Duo sunt, qb⁹ minuũt corporis vires: senectus, & morbus Vñ mire verũq; cõplexus est. Abde domo, in [illegible]o. Nã si aduerbialit vellet loq, domi diceret Tale est illud [illegible] iiij. Nõ libyæ nõ ãn tyro. Nec turpi ignosce senectæ. Cic. in Catõe maiore: & & vituperat senectutẽ, vñ dupl'r hũc locũ intelligam⁹, aut nec ignosce turpi senectæ, aut nõ turpi senectæ ignosce .i. abde, & ignosce senectæ: q̃ turpis nõ est, q2 ꝑ naturã venit. Si quãdo ad ꝑlia ventũ est. alibi Nocturnaq; bella, Animos, æuũq; notabis, p̃cipue ãn oĩa ætatẽ, & magnanimitatẽ regres, post cætera parẽtes, & studiũ. Et qs cuiq; dolor victo, q̃ glo. pal. Vult ꝓbare moueri eq̃s, vel amissione, vel acq̃sitione victoriæ. Nã eo tẽdit sequẽs iste decursus, vñ est paulo post. Tãtus amor laudũ, tãtæ victoria curæ. Luca. Quãtũ clamore iuuaf. Eleus soni. Ruũt effusi car. cur. vsurpatiue ꝓ carcerib⁹, q ab arcẽdo dicti sũt. Nã carcer ẽ custodia noxior. Iuuenũ, aurigar, vel spectãtiũ, Haurit, ferit, vt Latus haurit apertum Verbere torto, frequenti .s. iteratione. Volat vi feruidus axis, alibi Frœnaq; ferventesq; rotas. Nam tam rotæ q̃ꝫ axis cursu calescunt.

¶ Talis. a. d. pollucis. b. Cyllaros. c. q grauẽ m. p. Mart. c. b. c. m. c. a. amyclæ oppidũ est laconicæ. Vñ refert Homerus in catalogo ducũ, q ad troiã accesserũt. Pollux aũt, & castor lacedæmone nati sunt, q existimant eq̃s accepisse a Iunone muneris noĩe xãtũ, & cyllar, q̃s et Neptunus donauerat. Martis eq dicunt dimos ɀ phobos, Homero authore Achillis, Xãthus, & Aethon, Quidã q̃ttuor putãt, & eis adiũgũt podargũ, & lãpũ, Sed eis, q duos credũt hæc eorum epitheta esse persuasum est. Talis &. i. i. e. es. e. Coniugis. a. p. s. e. a. Pelio hinnitu fugiẽs impleuit acuto. Saturnus phillyrã oceani, & Thetis filiã existimatur adamasse, & cũ ea se mutasset in equã, vt eũ falleret, ille quoq; in equũ trãsfiguratus, cũ ea ɀcubuit, ex qbus natus est Chirõ doctissimus cẽtaurus. Peliõ ẽ thessaliæ mõs, Neptuniq; ipsa ded. ori. gẽtis. Neptunus Cereri quum vim adferre vellet, ea se in eq̃ transfigurauit, nihilominus incepto nõ destitit Neptunus eamq; ita compressit, q genus equor inde proditur esse.

trãsformauerat, ne a ɀiuge cognosceret, rẽ cũ Phyllira habẽs, ɀ ipse Saturnus fugiẽs. s. a facie ɀiugis, impleuit Peli. mõtẽ altũ Thessaliæ, altũ .i. excelsũ; hinnitu acuto .i. sonitu eq, nõ in signũ ferocis animi plato. Abde .i. occulta, ɀ segrega ab eq̃b⁹ ne coeat. quoq; .i. ẽrhũc talẽ (sicut æne. ix. hũc ego te curiale aspicio) hoc est, licet optimũ, dũ iuuẽta, & valitudine p̃staret, abd tñ domo .i. ꝑ ine domi, vbi .i. quãdo ipse deficit .i. deficit a viribus ɀ ipotẽs efficit, aut grauis .i. grauatus morbo, aut segnior .i. tardior, & iacẽtior annis .i. annositate, nec .i. ɀ nõ, nõ ignosce senectæ turpi .i. deformi ẽm Iuuenalẽ, cũ iuuẽta in oĩbus placida sit, aut ignosce .i. indulge senectæ nõ turpi .i. debili (sic eũ exponẽ mihi gratior est, ls enĩ senes nõ turpes in morib⁹, sunt tñ aspectu, q̃ turpitudo i pectore sat est, nã q d ad pectus, q̃ mor. Ii nõ turpis senectus ꝑ naturã mõ ꝑ animi vitiũ euenit) nõ ergo ignosce .i. ne indulgeas senectæ turpi .i. ne sis clemẽtior in senectã turpẽ, ita vt dicas, fuit admissari⁹ iunior: validosq; ꝑcreauit: quocirca, & senior admittet, ea enĩ stulta est elemẽtia. cũ nec equo, nec rebus tuis ꝓsuluerĩs, q2 senior .i. plus q̃ sat est senex, est frigidus .i. segnis, q̃si seorsũ ab igni venereo. in venerẽ .i. ad coitũ, & trahit .i. lõgo tractu vix ꝑagit, frustra laborẽ ingratũ .i. inutilẽ vtrisq; ɀ minus acceptũ fœmellæ calẽti, ɀ si ventũ est) quãdo .i. aliquãdo ad prælia .i. ɀcertamina equor, ipse furit .i. excãdescit incassũ .i. in vanũ, q2 nõ põt rebellare, aut saltẽ expugnare, vt .i. queadmodũ, ignis magnus furit quõdã .i. aliquãdo in stipulis .i. materia leui, sine viribus .i. q2 cũ ipsum cõbustibile nõ sit capax vehemẽtis caloris, nec habeat viꝫ resistẽdi, cito extiguit, & languet ignis, ergo tu notabis .s. in equo admissario hoc est quẽ admittas ad ꝑcreationẽ, p̃cipue aĩos .i. aĩositatẽ, & æuũ .i. ætatẽ, & notabis hinc .i. deinde, ɀ scdo loco, alias artes .s. ad q̃s eos destines, & notabis ꝓlẽ parẽtũ .i. q̃lẽ ꝓlẽ parẽtes eius ꝓgenuerint olĩ, hoc est, & qs cuiq; dolor sup. sit victo .i. dũ victus est, ɀ q̃ gloria palmæ .i. dũ vicit, hoc est q̃ generositate aĩmi sint, an videlicet gaudeãt victores, ɀ doleãt victi, q d in generosis eq̃s accidit q ẽt sessore nobili gaudẽt & aĩos extollũt vñ subdit. Nõne vides. q. d. videre q de potes quũ .s. eq̃ corripuere .i. sim al rapuere cãpũ .i. locũ designatũ in trametas capacẽ ɀ amplũ certam ne .s. curruli p̃cipiti .i. in quo p̃cipites currũt, ɀ quũ .i. quãdo, currus .i. ipsi q̃drigæ ruũt .i. ꝓtrahunt, q̃si ruũt effusi .i. fusim emissi, carcere ꝓ carcerib⁹ .i. loco, vbi prius arcebant, ɀ quum .i. q̃n spes iuuenũ .s. aurigar aut spectãtiũ, arrectæ .i. attẽtæ sunt ad victoriã, & pauor .i. metus, ne vincant, [illegible] aut ꝑsunt, pulsans .i. sollicitãs, haurit .i. inuadit: corda exultãtia .s. de spe victoriæ, sunt ergo spemq; metũq; inter dubij exultãt de victoria sperata pauẽt ob formidatã iacturã: illi .s. iuuenes aurigæ instãt verbere torto .i. flagello ex cordis intortis ɀ ꝓni .i. inclinato capite, q̃si ꝓtrahant equos graphice effingit gestũ, ɀ sitũ aurigarũ agitantiũ equos suos. dãt .i. laxãt, lora .i. habenas, axis feruidus .s. ex subito motu volat .i. tã p̃ceps fert, vt volare videat, vi .i. vehemẽti tractu eq̃r, & ipsi aurigæ videnẽ iã humiles, & iã elati, situ, & aĩo, situ q dẽ q2 volatus auiũ & cursus equor fere in morẽ vndar ascẽdẽdo ɀ descẽdẽdo fit, aĩo aũt, q2 vt dicit Terentius in hecyra, Profecto, hoc sic est, vt puto oĩbus nobis, vt res dãt sese ita magni, atq; humiles sumus, ipsi ergo iã elati: & iã humiles videnẽ ferri: sublime .s. sublimiter, ꝑ aera vacuũ .i. capacẽ, ac si vacuus sit, atq; assurgere .i. erigi in auras, nec mora, nec reqes .s. aurigis, & equis, at .i. sed nimbus .i. globus in morẽ nubis, harenæ flauæ .s. ex harena flaua collectus, tollit .i. erigit a pedib⁹ aĩosorũ equor excitatus, nã generosi eq est terrã ꝓfundius carpere & ipsi eq humescũt .i. humefiũt, & irrigãtur spumis .s. ꝓprij sudoris ɀ flatu .i. anhelitu serpẽtiũ .i. seq̃ntiũ equor, tãt⁹ amor .i. tãta auiditas laudũ est, sup. eq̃s, & victoria est tãtæ curæ, vt .s. sine intermissiõe, & regẽ tã p̃cipites currãt, vt volare videant vñ facile cõcludit equos animorum suorum indicia facere.

¶ Amyclæi pollucis, Pollux ɀ Castor Lacedæmone nati, q existimant equos accepisse a Iunone muneris noĩe Xãthũ & Cyllar, quos ei Neptunus donauerat, Probus Amyclæi, amyclæ oppidũ est Laconicæ regionis achaiæ, teste Ply. li. iiij. fuit aũt patria Castoris & pollucis, Stra. lib. viij. ait, q Taygeto mõti subijcit Sparta & amyclæ. Ply. li. iij. fert. amyclas et fuisse ꝓpe Tarracinã ti serpẽtibus delatas. Martis eq hi iuges, Martis eq traduntẽ dimos, & phobos, Homero authore. vt fert Probus Achillis vero Xãthus, & æthon, qdã q̃ttuor putãt, & eis adijciũt podargũ, & lãpũ, ambor idẽ Probus. Saturnus, cũ Iouẽ filiũ q̃reret in Thracia cũ phyllira Oceani filia in equũ v̄sus dẽ ɀcubuisse, & ex ea Chironẽ cẽtaurũ natũ aenis mediciæ inuẽtorẽ, q a Phyllira Phyllyrides dẽ a poetis: scribũt Arat̃ de aduẽtu vxoris nil scribere. Verg. tñ oñdit vxoris opis aduẽtu in equũ v̄sũ eẽ, dũ cũ illa coiret. Pernix, velox, q2 equus. Altũ peliõ Thessaliæ mõtẽ altissimũ, teste Ply li. iij. in quo, vt fert. Soli. nuptiale cõuiuiũ thetidis: & Pelei celebratũ fuit, Nec turpi ignosce senectæ, ordo est, nec ignosce turpi senectæ, q̃uis enĩ seniores eq̃ sint, cũ modo tñ laborẽ tolerare valẽt. Est aũt sensus, q vbi optimus equus vel morbo vel senecta deficit, remouẽdus est ab admissura, ɀ in domo retinẽdus nec parcẽdũ, oñdit enĩ oĩno fatigãdũ, cũ modo tñ. Turpi senectæ, Iuue. ẽt sat. x ait, Sed q̃ p̃imus, & quãtis lõga senectus, plena malis deformẽ, & tetrũ ante oĩa vultũ, dissimilẽq; sui, deformẽ ꝓ cute pellẽ, Pẽdẽtesq; genas, & tales adspice rugas, &c. Q̃uis aũt senecta sit anĩ, oĩno, qn turpis sit, negari nõ põt: ergo, nec ignosce turpi senectæ dicẽdũ. Frigidus, &c. hic loc⁹ asserit, q d' dixi verẽ, vt .s. ab admissura senior, i domo teneat, ibiq; fatiget cũ mõ. nec penitus ignoscat ei. generat aũt mas ad annos. xxxiij ɀ ad. xl. dura Te traduntur aduncũ mõ in attollẽda ꝑoñ pte corpore. s; ad generãdũ paucis aĩaliũ minor fertilitas: q̃ de cã p interualla admissuræ daut, nec tñ qndecim initus eiusdẽ anni valet tolerare. Equæ gignunt annis oĩbus ad. xl. vsq; esse

Margin notes: SERVI. — Ops q̃ fuerit — MANC. — Martis eq̃ q̃ di cantur — MAN. — Amiclæ vbi locor — Segnis vñ dicit

equũ .lxx. annos produtur, Ply. aut hoc. li. viij. c. xl. Col. vero. lib. vij. cap. xxvi. scri. q̃ putant minorem trimo nõ idoneum admissuræ, posse vero vsq; in .xx. annũ pro generare, fœminã, bimã recte concipere, vt post .iij. annũ enixa fœtum educet, eandẽq; post .x. nõ esse vtilem. Superiori aũt capite dixerat, q̃ nec minus q̃ .xv. annos, nec rursus plures q̃ .xx. vnum debet implere. Frustraq; laborẽ ingratum trahit. Ordo est. & frustra trahit .i. pducit ingratum laborem .i. ingratum coitum, nã calidissimus q̃sq; citius venerẽ pficit & ei gratior illa fit, senes vero tardiores sunt, q2 friget Quondã, quandoq;. Animos, vt sit hilaris equus, & intrepidus, &c. vt supra ostendit Colu. Aeuũ, Colu. li. vj. c. xxvij. scri. q̃ annorũ notæ cũ corpore mutanf, nã cũ bimus: & sex mẽsiũ est, medij dentes superiores, & inferiores cadũt, cũ quartũ agit ij, qui canini appellantur, deiectis, alios affert cũ; sextũ deinde annũ molares superiores cadunt. Sexto anno, quos primos mutauit: exæquat, septimo omnes explentur æqualiter & ex eo cauatos gerit, nec postea quot annorum sit, manifesto comprehendi potest .x. tamen anno tempora cauari accipiunt, & supercilia nonnũq; canescere. & dentes prominere, hæc ille. Alias artes. equorũ enim alij, sunt ad rem militarem idonei, alij ad vecturam, alij ad admissuram, alij ad censuram, alij ad prædã. Itaq; nõ item sunt spectandi, atq; habendi. Hinc peritus bellicosos eligit, atq; alit: ac docet, alios quadrigarios, &c. Plura Var. lib. ij. ca. vij. Prolemq; parentũ, Varro p dicto loco sic ait, de stirpe magni interest. qua sint, q̃ genera sunt multa. itaq; ad hoc nobiles ab regionibus dicunf in Græcia, Thessalici eq: a terra apuli, ab rosea roseani. Quæ gloria palmæ, vt cursu certãs æquales superare conet, &c. Carcere. repagulis. Currus quadrigæ Exultatia, saliẽtia, tremẽtiaq;. haurit, eleuat, ferit. Instãt, imminẽt eq. Verbẽ scutica. Lora, hẽnas. Vi. violẽtia. Nibus. nubes.

Equor nobilitas a vñi gue niat

ASCEN. ¶ Primus erichthonius, &c, Quia generositatẽ animi exquirẽdã docuit in certamine currili, docet incidẽter iuter: q pmi fuerint equoeũ domitores rediturus ad institutũ, qđ est p annos & animos admissarij diligẽter annotandos esse, Erichthonius. autem fm diuũ Augustinũ in li. de ciuitate dei, vt recitat B Lãdinus, fuit infans inuentus in vulcani, mineruæq; templo, serpente implicatus, quod quia illi regnum portendere indicatum est, diligenter enutritus, & dictorum hoc est vulcani, & mineruæ filius habitus, vñ fabulæ locus. Ordo est. Erichthonius vir ille anguinis pedibus ausus, sup. est primus iũgere currus & quattuor equos, .i. dest q̃drigas, aut equos quadriiugos. & ipse victor, idest voti cõpos, aut victor aliorũ in curuli certamine. ausus est primus insistere rotis rapidis, idest raptim procurẽtibus. Lapithæ populi illi Thessaliæ, peletronij .i. peletronio oppido vicini, impositi dorso .s. equo, aut equorũ dedere .s. eqs frœna, & gyros .i. modũ ducẽdi eos i gyros, atq; docuere eqtẽ .i. equũ (aut reuera equitẽ, q2 directorẽ, vt eques dicaf fecisse. qcqd eius imperio equus fecerit) insultare, .i. insultũ facere solo, idest terræ, sub armis, & glomerare, idest in gyrũ, & glomeris formã facere gressus superbos, idest superbi, & elati animi indices, vterq; labor scilicet docendi insultũ, & ingressum, vt insultus sit ætatis iuuenilis, ingressus superbus animi nobilis indicium, q; pro &, magistri scilicet armentorum pcreandorũ exquirunt æquæ, idest æqualiter. iuuenẽ scilicet equum calidũ animis, vnde insultet, & acrẽ cursibus, vt sciat gressus glomerare superbos, exquirunt aũt ad hoc, vt admissariũ faciãt, q̃uis idest q̃tumuis, ille, s. nobilis equus, egerit fuga .i. fugauerit, aut egerit in fugã (potest enim bis cõstrui ablatiuus fuga) & q̃uis referat epyrũ patriã, idest iactet se ortũ in epyro. & q̃uis referat mycenas, fortis, vnde scilicet fortis agamenon fuit, & vbi argolici equi sunt fortes, & generosi: & q̃uis deducant gentem. idest genus suum ipsa origine neptuni: idest de eo, quem primum neptunus pduxit percussa tridẽte terra, aut de pcreato ex coitu neptuni in equũ versi cũ cerere in equã vers, Aut sic, q̃uis, idest licet ille, &c. tamẽ magistri exquirũt æquæ iuuenẽ, & cursibus acrẽ &c. His animaduersis. Prosequitur eãdem rẽ dicens: vbi in equo admissario annotauerunt ætatem, & moreat ipsi magistri inuento boni animi, boneq; ætatis equo. stu

dent

Primus Erichthonius currus, & quattuor ausus
Iungere equos, rapidisq; rotis insistere uictor.
Frœna Peletronii Lapithæ, gyrosq; dedere.
Impositi dorso, atq; equitem docuere sub armis
Insultare solo, & gressus glomerare superbos.
Aequus uterq; labor, æque iuuenemq; magistri
Exquirunt, calidumq; animis, & cursibus acrem.
Quamuis sæpe fuga uersos ille egerit hostes.
Et patriam Epirum referat, fortisq; Mycenas.
Neptuniq; ipsa deducat origine gentem.
His animaduersis, instant sub tempus, & omnes
Impendunt curas denso distendere pingui.
Quem legere ducem, & pecori dixere maritum.
Florentesq; secant herbas, fluuiosq; ministrant.
Farraq;, ne blando nequeant superesse labori.
Inualidiq; patrum referant ieiunia nati.

SERVI. ¶ Primus erichthonius. Vulcãus impetrato a Ioue. Mineruæ coniugio, illa reluctãte effectũ libidinis piecit in terrã i de natus est puer dracõteis pedibus, qui appellatus est. Erichthonius q̃si de terra & lite procreatus. Nã ἔρισ est lis, & χθὼν terra. hic ad tegẽdã pedũ fœditatẽ: iunctis equis vsus est curru, quo tegeret sui corporis turpitudinẽ. Rapidus, velox. Victor ppositi effector. Frœna peletronij, peletroniũ oppidũ est. Thessaliæ, vbi primũ domandorũ equorũ vsus inuentus est. Nã cũ quidam thessalus rex bobus Oestro exagitatis satellites suos ad eos reuocãdos ire iussisset, illiq; cursu non sufficerẽt. ascẽderunt equos, & eorũ velocitate boues secuti eos stimulis ad tecta reuocauerunt. Sed hi visi. aut cum irent velociter, aut cũ eorũ equi circa flumen Peneon potarent, capitibus inclinatis, locũ fabulæ dederunt, vt centauri esse crederentur, qui dicti sunt centauri ἀπὸ τοῦ κεντεῖν τοὺς ταύρους. Alij dicunt cẽtaurorum fabulam esse confictã ad exprimẽdã humanæ vitæ velocitatẽ

Peltroniũ qd & vbi

tæ velocitatẽ, quia equũ constat esse velocissimum, Bene autẽ ait Pelethronij, q sunt & aiij lapithæ, equidẽ, docuere.i. equũ. Nã p equo rectorẽ posuit. Gressus glomerare su. vt cũ disciplina incederet. Quãuis sæpe fuga. Ordo est. Quãuis sæpe victor fuerit, quis nobili gñe pcreatus: tñ a magistris ætas, magnanimitasq; regrẽda, q si nõ fuerint, illa nihil psunt. Neptuniq; ipsa deducat originẽ getẽ.i. si pcreatos ab equo Neptuni, qui editus est tridẽtis pcussione. His animaduersis, Moribus, & ætate dephensis. Instãt sub. tẽ. Coeundi.s. quo eius cura maior adhibet. Dẽso distẽdere pingui, Nõ laxo, qd' qbusdã potionibus agasones p fraudẽ facere psueuerunt. Vnde ait, Denso pingui, idest viribus pleno Sane pingue generis est neutri, & ita in oĩbus idoneis inuenit. Nã nec pinguedo, nec pinguitudo latinũ est. Florentesq; secant herbas: adultas, maturiores quibus robur acquiritur. Ne blando nequeant superesse labori, periphrasis est coitus. Ieiunia, ĩfirmitatẽ ex media venietẽ.

MANC.

¶ Erichthonius: fuit is Vulcani, & Terræ filius: q pmus vsꝰ qdrigis vsus. quo decẽtiꝰ cælaret pedes suos anguineos Probꝰ author, & Ply. li. vij. inqt, q bigas pmũ iuxit phrygũ natio, quadrigas Erichthonius. Eusebius itẽ sic ait, Erichthonius pmus qdrigas iũxit in græcia, et ãt qppe apud alias nationes, id aũt fuit, Danao regnãte Argis. Frœna pelethronij iposuit dorso: & insultat solo, carmina sunt Ennij in Alexãdro. vt docet Macro. li. v. Frœnos aũt, & strata equoꝝ pelethroniũ inuenisse scribũt pugnare ex equo Thessalos, q cẽtauri appellati sunt, hibãtes sb peliũ mõtẽ, vt seri. Ply. li. vij. & Probus ait: pelethroniũ subiectũ esse pelio mõn. Pelethronij lapythæ.i. ex pelethronio oriũdi, Frœna inuenere, habitãt enĩ Lapythæ plura oppida in ipsa Thessalia. Egtẽ.i. equũ portãtẽ hoiem, oẽs. n. antiq scriptores vt hominẽ equo insidẽtẽ, ita & equũ, quũ portaret hoiem egtẽ vocauerũt, & eqtare nõ hominẽ tãtũ, sed equũ quoq; dixerũt author est Macro. li. vi. in fine. Vterq; labor s. docere equũ saltus, & ingressus. potest ẽt p epexegesim legi, vt dicatq;.i. æque magistri exqrunt iuuenẽ equũ. Calidũq; animis, & cursibꝰ acrẽ. Quãuis sensus est, eligẽdũ esse equũ iuuenẽ, calidũq; animis. & cursibus acrẽ, quis sæpe cursu victor alioꝝ fuerit: quis optimã ptriã referat, & optimã stirpẽ. Egerit: fugauerit. Epyrũ, de epyro latius li. j. Georgi. Palmas epyros equaꝝ. Fortisq; mycenas ad agamẽnona, respexit, q græcoꝝ ductor exercitus Troiã delcuit: vnde alibi ait, Agamẽnoniasq; mycenas. Præterea docet Stra. li. viij. q argos a primordio magis ac magis exit. & potẽtia primatũ, subinde Mycenæ ampliora susceperũt incrementa, ppter cõmigrantes in illas pelopidas, nã cũ oẽs ad Atrei filios psisterẽt, Agamemnon natu grãdior regnũ adeptus, duc evirtute, ac pariter fortuna comite regionis paternã possessionẽ amplianit, & mycenæo laconicã adiecit imperiũ. verũ Menelaus laconicæ regimẽ tenuit. At Agamẽnon Mycenæ vsq; Corynthũ, ac Sicyonẽ, & Ioniũ, & agialeoꝝ, sic enĩ ea vocabant ætate, cũ posterius achæi dicti sint, regnũ suscepit. Hæc, & plura Stra. Neptuni origine, Neptunus cereri quũ vim afferre vellet ea se in equã vertit neptunus vero eã ita cõpressit, vnde generosi equi pdiĩ esse dicunt. author Probus, nos aũt latius de Neptuni eqs li. j. Geo. ibi. s. Tuq;, o cui pma frementẽ, &c. His videlicet ætate, & annis equi. Instãt, incũbunt, attendũt. Sub tẽpus, ppe tempus coeũdi, scilicet, cuius initium, teste Varrone lib. ij. cap. vij. ab æqnoctio verno ad solstitiũ, Admittere aũt oportet, cũ tempus anni venerit: bis die, mane, & vespere. Colu. ẽt libro. vij capite. xxv. sic ait. vulgaribus equis: passim maribus, ac fœminis pasci pmittitur, nec admissuræ certa tẽpora secuent generosis circa vernũ æqnoctiũ mares iungentur, vt eodem tempore quo conceperint, ĩ lætis, & herbidis cãpis post anni mensem, paruo cum labore fœtum educent nam mensæ. xij. parũ edunt. Denso pingui, ait ibidem Colu. Eoq; tempore, quo vocatur a fœminis, equus scilicet roborandus est largo cibo, appropinquãte vere, hordeo, eruoq; saginandus, vt veneri superfit, quantoq; fortior inierit, firmiora semina præbeat futuræ stirpi. & Varro libro. ij. capitu. v. de bubus sic ait, propter fœturam, Hoc obseruare soleo ante admissuram. mensem vnum, ne cibo, & potatione se impleant, q existimatur facilius maceram concipere, Contra tauros duobus mensibus ante admissuram, herba, & palea, ac fœno facio pleniores, & a fœminis secerno. Blando labori, idest veneri.

Ipsa autem macie tenuant armenta uolentes.
Atq; ubi concubitus primos, iam nota uoluptas
Sollicitat, frondesq; negant, & fontibus arcet.
Sæpe etiam cursu quatiunt, & sole fatigant.
Cum grauiter tunsis gemit area frugibus, & cum
Surgentem ad zephyrum paleæ iactantur inanes.
Hoc faciunt, nimio ne luxu obtusior usus
Sit genitali aruo, & sulcos oblimet inertes.
Sed rapiat sitiens uenerem, interiusq; recondat.
Rursus cura patrum cadere, & succedere matrum
Incipit, exactis grauidæ cum mensibus errant.
Non illas grauibus quisquam iuga ducere plaustris.
Non saltu superare uiam sit passus, & acri
Carpere prata fuga, fluuiosq; innare rapaces.
Saltibus in uacuis pascant, & plena secundum
Flumina, muscus ubi, & uiridissima gramine ripa.
Speluncæq; tegant, & saxea procubet umbra.
Est lucos Silari circa, ilicibusq; uirentem
Plurimus Alburnum uolitans, cui nomen Asilo
Romanum est, œstron Graii uertere uocantes.
Asper, acerba sonans, quo tota exterrita syluis
Diffugiunt armenta, furit mugitibus æther

ASCEN.

¶ Ipsa aũt macie, &c. Postq̃ de cura patrũ equoꝝ locutus est prosequitur de cura matrũ, additurus, & curã natoꝝ, Ordo autem est. Ipsi, supple magistri armentorum, extenuant, idest tenuia faciunt, macie volentes: idest voluntarie, & scienter, & ex deliberatione, ipsa armẽta, quæ fœtus concipiant. atq; vbi voluptas iã nota: idest antea attẽtata sollicitat, idest prorurat primos concubitus, idest vbi primũ coire cupiunt: ipsi magistri, scilicet negãt frondes, & arcent sup. ea fontibus, & quatiũt idest concitant etiã sæpe cursu, & fatigant sole, idest æstu solari, tũc scilicet, quũ area.i. locus aridus trituræ frugũ aptus, gemit idest more gemẽtiũ premit grauiter.i. moleste frugibus tonsis, quæ tonsæ: & intercisæ iã sunt, non tonsis pro tondendis, hoc est in medio die, cũ fruges tonsæ flagellis, excuti solẽt & quũ paleæ inanes, scilicet frugibus excussis, iactantur.s. ad purgationem frugum ad zephirum, idest ventum dulcem, & calidum surgentem, idest flantem mollius, & sup. magistri faciunt hoc scilicet, quod dictũ est, hoc est extenuant sic equas, ne vsus sit obtusior, idest hebetior q̃ decet aruo genitali, idest folliculo matricis, aut vuluæ nimio luxu, idest propter nimiũ luxum, hoc est superabundantem pinguedinem, & ne luxus.s. oblimet, idest oppleat quasi limo, sulcos, idest receptacula seminum: inertes: idest hebetata, & obtusa facta: sed vt sup. aruũ illud genitale: hoc est vulua. rapiat sitiens, idest appetens, venerem, idest semen, & recondat interius, idest intimis cellulis. Rursus idest iterum post susceptum semen: cura patrum incipit cadere: idest deficere, & cura matrũ incipit succedere, idest post conceptum habenda est cura præcipua de matribus, vt post partum de pullis, Quum. idest quando matres: scilicet errant, idest pascuntur ad libitum existentes grauidæ, idest prægnantes, mẽsibus exactis, idest perfectis, & partui vicinis, qsq̃

Concussus

non sit passus.i.nemo patiatur illas ducere iuga grauib⁹ plaustris, & quisq; non sit passus illas superare viā saltu, & carpere, idest carpim trāsire prata acri fuga.i.cursu veloci, fugiētis simili, & innare fluuios rapaces, idest præcipites omnia immissa secū rapientes, sed sup. magistri pascāt eas in saltibus vacuis, idest campis magnis carētibus obstaculis, & s3, idest prope flumina plena, ne se fatigent inclinando ad hauriendū potū, vbi scilicet est muscus, & vbi est ripa viridissima gramine.i. herba in ea nascēte. & vbi sup. speluncæ tegant, s. equas a sole & vmbra saxea, idest a saxis deriuata procubet: idest lōge extendantur. vt in ea grauidæ recubent Est lucos silari, &c. Docet cur vmbræ diligendæ sint, vt videlicet vespæ: & asiliarcēantur dicens, volitans scilicet vermis, aut asilus (& est masculini generis, cum volueris si fœminini, teutones quoq; muscas volitantes vocant) plurimus idest frequentissimus, est circa lucos Silari illius fluuij) Italiæ, qui veterem campaniam a picentibus diuidit, & circa alburnū Lucaniæ portum, virentē ilicibus, idest vbi sunt plurimæ ilices virentes, cui, scilicet volitāti, est asilo nomē romanū, idest vocabulo romāo, grai idest græci, vertere.s, a sono volatus vocantes œstrū, aut vertere a re, quia furorē, quē œstron vocant, animalibus quæ persequitur, inducit: volitans dico, asper. scilicet aculeo: aut morsu, & sonans acerba.i. acerbe.s. volatu, quo tota armenta exterrita diffugiunt syluis, idest per syluas, æther concussus mugitibus, scilicet taurorum, & boum, aut generaliter omnium armentorum, furit, idest furorem illo℞ resonat, & syluæ, sup. ꝑcussæ fuerunt: & ripa tanagri, illius torrentis, Lucaniæ. sicci: scilicet in æstate, sup. furit, iuno meditata: idest exercens, & inferens pestē, idest furorē, iuuencæ, idest iunior vaccæ. inachiæ.i. inquā Io inachi argiuorum regis filia in adulterio cum Ioue deprēhēsa cōuersa fingitur, exercuit quōdā.i. aliquādo horribiles iras scilicet suas in pellicem, hoc mōstro: idest œstro, quo vaccā illā persequebatur vsq; in ægyptum: Tu arcebis pecori grauido vt equa, vaccæ, & cuilibet alij quoq; i. etiam hunc, scilicet volitantem, hoc est œstrum, aut asilum seu tabanum, & tu pasces armenta sole orto recens, idest recēter, hoc est sub prima luce, & astris ducentibus noctem, idest sub crepusculo, nam ipse volitans instat, idest ingruit acrior medijs feruoribus, idest sub medio æstu solis: qui fere est paulopost meridiem.

Secūdū ꝑ prope

Concussus, syluæq;, & sicci ripa Tanagri.
Hoc quondam monstro horribiles exercuit iras
Inachiæ Iuno pestem meditata iuuencæ.
Hunc quoq; (nam medijs feruoribus acrior instat)
Arcebis grauido pecori, armentaq; pasces
Sole recens orto, aut noctem ducentibus astris.

SERVI.

℃ Nota voluptas. dicendo nota per transitum rem ab alijs diligenter expressam, tetigit. Nam æquæ puellæ cum primum coeunt. simiacræ sunt, & debilitantur: & debiles gignunt. Post primum autem partum. tenues esse debent. Frondesq; negāt contra illud. Florentesq; secant herbas. fluuiosq; ministrant, Quum grauiter tonsis, hoc est die medio, hoc autem ad exprimendum diei tempus est positum. non quod equæ tempore æstatis coeant. Hoc faciunt nimio ne luxu, Nimio pingui. & bene rem turpem aperte a Lucretio tractatam vitauit translationibus, quas omnes ab agricultura traxit: vt luxu propter luxuriem segetum, Genitali aruo, pro muliebri folliculo, quam vuluam vocāt, vt etiam Ply. docet. Nam ante folliculus dicebatur Sulcos oblimet inertes. Claudat meatus. Et hoc similiter per translationem dixit. Naз legimus supra. Et obducto late tenet omnia limo. Exactis grauidæ quum mensibus vicin s partui. Tunc enim diligentius tractandæ sunt, ne abigantur. Nō saltu superare viam sit passus, Quod solet fieri, cum pascunt pedibus impeditis. Saltibus in vacuis, Magnis Et plena. sc. ne inclinetur ad potū. Est lucos silari circa, illicibusq; virētē Plurimus Alburnus volitās. Ordo talis est. Circa lucos silari fluminis Lucaniæ, & alburnū eiusdē mōtē plurimus volitans, ac si diceret est multa musca. Volitās aūt mō nomē est nō participium Oestrū grai vertere vocātes. Vertere ex soni similitudinē onomatopiā fecere, non enim possumus accipere ex latina lingua mutauere. Cū cōstat græcā primā fuisse. Oestrū aūt græcū est latine asilus: vulgo tabanus vocatur. Cui nomē asilo, romanū est, vt cui remulo cognomē erat. Sicci tanagri, Nō multum valentis. Tanager autem fluuius est Lucaniæ, Et hoc dicit armentorū mugitu cūcta resonare. Hoc quondā monst. Argumentatur ab exēplo dicēs, Iunonē œstro se ꝯtra pellicē defendisse. Nota autem est fabula. Io inachi filiā ab ipso quidem Ioue Iunonis

Folliculus q̄d sit

aduentu cōuersam esse in vaccā. Cui iuno inmisit œstrū, quo toto orbe fatigata, tādē aliquando venit ad ægyptum, & ibi in Isim conuersa est. Transit autem per mare augustū, quod Bosphoron ab eo appellatū est. Nūc Hellespontus nominatur. Pestem meditata Iu. vel quam pestem ān excogitauerat, vel medita inferēs & exercens accipiamus. Horat. Horrēdaq; cultis diluuium meditatur agris.i. infert, exercet, nam & in ipsa meditatione exercitium est. Hunc quoq; arcebis.i. etiam hoc malū remoue. Nam medijs feruoribus acrior instat. Tunc est acrior. Et dicendo tempus innuit quemadmodum possit euitari. Arcebis grauido pecori. idest a grauido pecore. Nam arceo a te dicimus, Sole recens orto. statim. Salust. Coriatecens detracta veluti glutino adolescebant.

PRO.

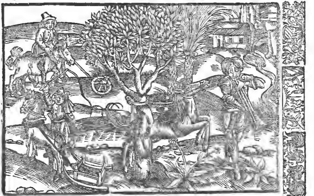
℃ Est lucos silari circa: illicibusq; .v.p.l.al.v.c.n.s. lo.ro.e. œstrum graij.v.v. Silarum flumen est Lucaniæ portus alburnus & eiusdem nominis mons ad sextum a primis tabernis. mentionem facit Lucilius hoc versu. Quatuor hinc ad silari flumen, portumq; alburnum. Asilo genus est tabani adeo acer, vt soleat armenta bucera inquietare, vocatur græce œstros. Meminit autem hystoriæ hoc loco. Vergi. eius. quam Oui. in primo meranior. exposuit plene referens Inachi filiam Io compressam a Ioue. mutatam in vaccam, actam esse per orbem terrarum Oestro: donec ad flumen, Nilum venit, ibi mitigata Iunone, finitus sit eius labor, q̄ Inachiam dicit Vergi. Et sicci ripa tanagri. Tanagrus torrens est Lucaniæ, qui quum pluuiæ sunt, effusior est, & sæuit, quum serenum, siccus est.

MANC.

℃ Iam nota voluptas. de equabus intelligit alias ennixis. Paleis, quid proprie pale a sith. i. Geor. videto Luxu, copia, abundantia. Obtusior.i. hebes. est. n. gradus pro gradu. Vsus vtilitas. Genitali aruo.i. vuluæ, & matrici, ibi.n. cōcipit, ibi educat: & crescit q̄ q̄d cōcipitur. Oblimet, obducat, cooperiat: claudat, limo repleat proprie. Sulcos inertes. vuluæ meatus conceptioni inepros si repleti fuerint nimio luxu. Sitiēs vulua ipsam acrior. Venere equi semen, patrum, admissariorum, vbi enim equas impleuerint, eorum cura habetur minima. Exactis mensibus.i. perfectis, & partui, & vicinis. vnde li. i. Geor. Exactum ad mensem pluuia, ventisq; carebunt. Var. li. ij. capite. vij. ait. Quum conceperint equæ, videndum, ne aut laborent plusculum: aut ne frigidis sint locis, q̄ algor maxime prægnantibus obest, itaq; in stabulis, & humore prohibere oportet humum, clausa habere ostia, ac fenestras, & inter singulas a præsepibus interijcere longiores, qui eas discernant, ne inter se pugnare possint: prægnantē, neq; implere, cibo ntq; esurire oportet alternis annis. qui admittunt diuturniores equos. & meliores pullos fieri dicūt. Grauibus plaustris, innuit anteq̄ partus vicinus fuerit, prægnantes equas etiam fatigari posse leui mō. De plaustris videto lib. i. Geor. Saltibus vacuis, campis magnis, & carentibus saxis. & arboribus deiectis. secundū, ꝑpe ad potū procūbāt. Muscus, vbi lanugo viridior, quæ locis humidis, & sole carentibus fit, muscus dicitur, hic pro herba tenella, seu lanugine, q̄ in aquaꝵ superficie nasci accipit. Lucos silari. Silarus fluuius est. q̄ veterem campaniam diuidit picētibus, cui quidem fluuio propriuni illud inesse, traditur: vt in eius aqua demissa virgulta saxificentur, forma tamen, coloreq; seruato, author est Stra. libro. v. Probus scribit silarum lucaniæ fluuium esse, sic etiam Ptolæmeus li. iij. Alburnū, Alburnus Lucaniæ portus, & eiusdem nominis mons: teste Probo. Ply. li. xi. c. xvi. scri. q̄ nascunt aliq̄ in extremis fauis apes grandiores, quæ cæteras fugant. Oestrus vocatur hoc malū Theodorus autem interpres Aristotelis li. v. de historia animalium ait, q̄ asilus latiusculis quibusdam bestiolis quæ in fluuijs super natant, enascitur, quamobrem magna asilorum copia circa aquas, vbi id genus bestiarum est. Tabani vero ex ligno nascuntur. Festus vero scribit. Oestrum græco vocabulo furorem dici. Præterea Oestro insanis œstreonte stimulor, sunt qui putent asilum a voce dictum ab latinis, Oestrum quoq; voce a græcis. Ego tamen œstrum dictum ab illis puto a furore, & ita vtisse vocantes œstrum latini enim ab voce asilum, illi œstrum a furore vocarunt. Vertitur autem nomen quoties ab proprio in aliud transmutatur. Sic Byrsa, enim sit proprie coriū, ab re ipsa quodq; dicta est, Carthaginis arx. sic & Oestrus cum sit furor ab eodem effectu œstrus dictum est illud animal. Tanagri, tanagrus torrens est Lucaniæ, qui cum pluuiæ sunt, effusior est, & sæuit, quum serenum, siccus est. Idem Probus. Acerba, pro Acerbe. Inachiæ iu. inachus apud argos primus regnauit annis. l. autho. Euse. eius filia Io ab Ioue in vaccam Iunonis aduentu conuersa est, quam postea Iuno dono accepit: tradiditq; seruandum argo pastori suo, quo obtruncato ab mercurio irata Iuno in Io œstrum immisit, quo exterrita illa vsq; in ægyptum fugit ibiq; Ioue agente in humanā rediit figuram, mutatoq; nomine Isis dicta est, & ab ægyptijs pro dea culta. id autē latius Ouid. narrat lib. i. metamor. Hunc quoq; vltra prædicta arcenda, vitandaq;. Pecori armenta, hic nulla est Synalœpha.

Tabani q̄ dicātur

Post partū

Post partum cura in uitulos traducitur omnis.
Continuoq; notas, & nomina gentis inurunt.
Et quos aut pecori malint submittere habendo.
Aut aris seruare sacris. aut scindere terram.
Et campum horrentem fractis inuertere glebis.
Cætera pascuntur uirides armenta per herbas
Tu quos ad studium atq; usum formabis agrestem.
Iam uitulos hortare, uiamq; insiste domandi.
Dum faciles animi iuuenum, dum mobilis ætas.
At primum laxos tenui de uimine ciclos
Ceruici subnecte, dehinc ubi libera colla
Seruitio assuerint, ipsis e torquibus aptos
Iunge pares, & coge gradum conferre iuuencos.
Atq; illis iam sæpe rotæ ducantur inanes
Per terram, & summo uestigia puluere signent.
Post ualido nitens sub pondere faginus axis
Instrepat, & iunctos temo trahat æreus orbes.
Interea pubi indomitæ non gramina tantum.
Nec uescas salicum frondes uluamq; palustrem.
Sed frumenta manu carpes sata nec tibi fœtæ
More patrum niuea implebunt mulctraria uaccæ.
Sed tota in dulces consument ubera natos.

SERVI. ¶ Post partũ cura in vitulos. Modo de equis & bobus accipimus generalr. Notas, caracteres. Pecori submittere: Admissarios facere. Cãpũ boz. Ecbasis poetica. Suffecerat.n.dicere, Aut scindere terrã. Cætera pascunt, p hoc itelligimus illa oĩa, q̃ dixit ai alia domi eẽ seruãda. Tũ q̃s ad studiũ Locus de bobus domãdis. Viãq; insiste domãdi. Institue artẽ domãdi. Circus qd sit. Circus est pncipale. vñ fit circulus, & p syncopã circlus ciclos. Circus est pncipale. vñ fit circulus, & p syncopã circlus sicut piclus a piculo, seclũ a seculo. Coge gradũ cõferre, simul incẽdere. Rotæ ducant inães sine põdere. Trahat æt eus, Fortis. sic in. v. Aerea quẽ obliquũ rota trãsit. Hora. inclusam Danaen turris ahena, pubi idomitæ, hoc ad iuuẽcos tãtũ ptinet. Nã de eqs paulo post dicturus est. Vt Nã añ domadũ, ingeres Nã de eqs paulopost dicturus est. Nec vescas salicũ frondes, & siccas, & teneras. tollent animos. Nec vescas salicũ frondes, & siccas, & teneras. Nã vescum hoc est proprie, Vnde & araneaꝝ telæ vescæ vocantur. Frumenta manu, idest etiam farraginem eis dabis.

MAN. ¶ Post partũ n cura in vitulos. Varro lib.ii.c.v. ait de vitulis, Lactantes cũ matribus ne cubent: atterunt enim, quum erectae rint vituli

ASCEN. ¶ Post partũ cura in vitulos, &c. Postq̃ Docuit in generãdis vitulis p̃mã curã adhibẽdã matribus, & in generãdis pullis equinis patribus, post conceptũ aũt vtroꝝq; matribus, nũc docet post partũ præcipuã curã adhibẽdã natis tã vitulis q̃ pullis, & primo vitulis dicẽs. Omnis cura traducit.i. transfert post partũ a matribus. s. in vitulos, & sup. magistri pecoris, aut diligẽtes custodes, aut pastores, inurunt, continuo.i. vt primũ nati sunt, notas.i. signa, & noĩa gẽtis.i. generis: & inurunt notas.i. notãt, quos. s. vitulos malint submittere.i. supponere pecori habẽdo.i. ad habẽdã prolẽ, & propagationẽ, aut quos malint seruare. s. intactos, aris sacris.i. ad sacrificia aris imponenda, aut, sub qbus malint scindere, aut potius, quos seruant scindere.i. ad scindẽdã, & sulcãdã terrã, & inuertere glebis fractis.i. dissolutis, cãpũ horrẽtẽ.i. asperũ, & herbosum, ac tribulosum. Cætera armenta. s. iuniora pascunt p herbas virides.i. in pratis sine cura domatiõis, sʒ in hortare iã vitulos.i. quũ adhuc vituli sunt sup. eos quos formabis ad studiũ.i. exercitiũ, & vsuʒ agrestẽ.i. agroꝝ colendoꝝ, & insiste.i. institue, viã.i. rõnẽ domãdi. dũ.i. donec, vel q̃diu anni iuuenũ.i. iuuẽcorũ sunt faciles.i. flexibiles, & dociles ad faciẽdũ qđ volumus, & dũ ætas est mobilis, qđ ad oĩa aĩalia et ad hoies spectare põt, Ac (vt habeas viã domandi) subnecte p̃mũ ceruici ciclos.i. circulos laxos.i. solutos, dure premẽtes, de tenui vimine: vt. s. ceruices assuetas hẽret vinculis, dehinc.i. postmodũ. vbi. quãdo colla libera.i. nõ abluctãtia, s. domita, & libera, hoc est vltro se submittẽtia, assuerint.i. assuefacta fuerint iã seruitio (mire dicit seruitiũ, eũ assuetus sis libertatẽ esse, q: nihil seruile, qđ libẽs feceris, iunge iuuẽcos pares.i. consentientes, ac pariter irahentes æq̃lẽ: videlicet viriũ, ac corporũ animoꝝq; quoad eius fieri põt, aptos.i. aptatos ex ipsis torqbus.i. circulis, hoc est ex eo q pares circulos ppessi sint, aut statis, postq̃ circulos deposuerit, & coge iuuẽcos cõferre.i. simul ferre gradũ, vt æq̃ velociter ingrediant, q: secus altero ducẽte, alter cessitaret. Atq; rotæ inanes.i. nõ onustæ ducant illis.i. ab illis, iã. s. vbi domiti sint sæpe p terrã, & signent vestigia summo puluere.i. discãt celerius icedere, nã q põdere pressi sunt, altius figũt vestigia, firmiusq; incedunt, sed lõge tardius, vbi aũt celeritatẽ induerint, firmitudinẽ inducet pondus: atq; onus, quo pment. Post.i. postea vbi, vt dixi, celeres effecti sunt, axis faginus.i. ex fago factus, nitẽs.i. laborãs sub valido pondere, instrepat.i. strepitũ: ac strepitũ validũ faciat: & temo æreus.i. fortis, & ære munitus, trahat orbes iũctos.i. rotas sibi annexas. Interea. s. dũ ista meditaris, carpes pubi.i. iuuẽcis, indomitæ.i. adhuc domãdis. nõ tãtũ.i. nõ solũ gramina.i. herbas vulgo crescẽtes, nec frõdes salicũ vescas.i. minutas, & exiguas, & vluã.i. herbã vluẽ palustrẽ.i. q̃ i paludib9 nascit, sʒ carpes, sup. et frumẽta sata manu

ta manu.i.legumina meliora vel carpes manu legumina sata spõte nascẽtia, hẽ est hordea, & farra, aut farraginẽ, nec vaccæ fœtæ.i.q̃ iã pepererũt, implebũt more patrũ.i.sicut prib⁹ hẽ ẽ ma- trib⁹ nris solebãt, q lactis studiosi erãt mulctra.i.vasa, i q̃ mul- gẽt niuea a cãdore.s.lactis.hẽ ẽ nõ mulgebis mẽs, sʒ psumẽt.i. expẽdẽt, tota vbera.i.totũ lac vberũ suor̃ in dulces natos.i.vi- culos ad aratra destinatos. Carpit Seruius in expositione hu- ius vocabuli vescas a Beroaldo his verbis. Vescũ qd sit, opti- me itelligemus, si eius originẽ, & etymologiã diligẽter pscruta- ti fuerim⁹. Nã vescũ ex ve pticula, & esca copulatũ ẽ vt author ẽ. Gel.i.xv.noctiũ atticar̃, & cũ ve pticula tũ itẽsionẽ significet tũ minutionẽ, ita vescũ vtriusqʒ diuersæ significationis vi3 ca- pit. aliter.n.Lucretius vescũ salẽ dicit ex edendi intẽtione, ali- ter lucili⁹ vescũ appellat cũ edẽdi fastidio, vescũ itaqʒ id signi- ficat, qđ i esca, & cibaris appetit, & id qđ fastidiosũ est in alte- ro: hæc pticula ve intẽdit, in altero minuit. Et ita Verg. appellat vescũ papauer ab edẽdi intẽsione, qđ v3 in cibis adhibeat: & vescas salicũ frõdes, qm.s.escis iuuẽcor̃ sunt accomodatæ. Fe- stus quoqʒ seri.vescũ fastidiosum significare, & edacẽ. Præte- rea, vt aliqd de interioribus literis depmamus, vescus apud p̃scos p pusillo vsurpabat, qđ declarat Oui. i fastis sic scribẽs Ve grãdia farra coloni, quæ male creuerũt, vescaqʒ parua vo- cant, & vesculi male curati, & graciles hoies nũcupat, nãqʒ an- tiq ve syllabã rei paruæ pponebãt, vñ veiouis pro pusillo Io- ue dictus est, quia in alia fignione, vt mox docebimus, accipiat & vegrãdẽ fabã p minuta vocitauerũt, & apud Ausonium ve- grãdes messes legimus p paruis, & a Varro scriptum est in re rustica. Oues fiũt vegrãdes, ac imbecillæ, In hac significatiõe, vt egdẽ arbitror, accipit apud Pli q ser.i.vij. Corpe vescor ẽ sed eximijs viribus. Seruij ãt expõ, vt dicã, qđ sentio, nõ solũ nõ va esse vr̃, sʒ ẽt sibi ipsi discors cũ vescas salicũ frõdes iterp- tat siccas, & teneras, cũ siccũ tenero ɔ̃riũ esse videat. Expona- mus igit vescas frõdes, vel q esca sĩt, & cibaria iuuẽcor̃, vel vt exponit Nonius Marcel. q fastidiosæ sĩt. Cõmẽtatoris officiũ fuerat diligẽti⁹, sciẽtiusqʒ, Vgilianũ carmẽ arbitrari & sup hac dictione vescũ, cũ vetustatẽ redoleat, & eruditionem recondi- tã præ se ferat, copiosius disputare & eruditius Hæc ille.

rint vituli leuãdæ matres pabulo viridi obijciẽdo in p̃sepijs, itẽ his fere in oibus stabulis lapides sternẽdi, vt qd ite ne vn- gulæ putrescãt, ab æqnoctio.n. autumnali vna pascunt cũ mri- bus Semestribus vitulis obyciũt furfures triticeos: & farinas hordeaceã & tenerã herbã, & vt bibãt mane, & vespe curã: hæc ex Varrone, Palladius itẽ de aplĩ ait. Hoc mẽse vituli nasci so- lẽt, quor̃ mr̃es abũdãtia pabuli iuuent, vt sufficere possint tri- buto laboris, & lactis. Notas inurũt. Col.lib.vij c.ij, loquẽs de fine aplis ait, q eadẽ tpe fœtus fœcũdi pecoris signari oportet Sed de ianuario scribens circa eius finẽ inquit, His ẽt diebus maturi agni, & reliq fœtus pecudũ, nec minus maiora qua- drupedia charactere signari debẽt. Palladius quoqʒ de aprili ait, Et serotini fœtus hoc mense signentur, Et quos aut pe- cori: & omnis cura traducitur in illos, quos, & cætera. intel- ligit autem ad admissarios futuros. Cætera pascuntur, Varrone teste lib.ij. pascunt armẽta cõmodissime in nemoribus, vbi v- gulta, & frõs multa hyeme quũ hybernãt, pm mare æstu abi- gunt in mõtes frondosos. Hortare, assuesce. Viã domãdi. Col. li.vij.c.ij.ait: q vitulos oportet, quũ adhuc teneri sunt, ɔsuesce- re manu tractari, ad præsepia religari, vt exiguus in domitu- ra labor eor̃, & minus sit piculi. Verũ neqʒ ante tertium: neqʒ post quintũ annũ iuuẽcos domari placet, cum illa ætas adhuc tenera sit, hæc iã prædura. Viã, rationẽ, ɔsuetudine, insiste, sta- tue, frequẽta, exerce. Iũge pares, custodiẽdũ, ne statura, vel vi- ribus impar cũ valentiore iungat: nã vtraqʒ res inferiori cele- riter affert exitium. verba sunt Columellæ. Ipsis e torquibus aptos, ipsis e torquibus.i.ab ipsis circulis iunge pares, &c. Aptos autem e torquibus ait quia seruitio assueti torquium apti ad domãdum effecti sunt. Acreus, fortis. Pubi indomitæ vitulis indomitis. Non gramina tantũ. Colu. li.vij.ca.iij.scri. q si vbertas regionis viride pabulũ subministrat, nemo dubi- tat, quin id genus cibi cæteris aṗponẽdũ sit. Ab idib⁹ tñ mẽsis aprilis vsqʒ in idus maias, viride pabulũ recte ferat, põt enim in Kal.iulias frigidioribus locis, idẽ p̃stari, a quo tempore in Kal.nouẽbris, tota æstate, & deinde autumno satient frõde, p- batur maxime vlmea, post fraxinea: & ab hac populea, vltimæ sunt iligna, & querna, & laurea, Vescas frõdes.i.minutas. Ve- scũ.n.teste Nonio hũc ẽt locũ afferẽte, minutũ, & obscurũ no- tat, Festus inqt, quod vescus fastidiosus dr̃, & p pusillo vtebã- tur, Frumenta, farraginem, de qua latius iam iam.

Sin ad bella magis, studium, turmasqʒ feroces
Aut alphea rotis prælabi flumina Pisæ.
Et Iouis in luco currus agitare uolantes.
Primus equi labor est, animos, atqʒ arma uidere
Bellantum, lituosqʒ pati, tractuqʒ gementem
Ferre rotam, & stabulo frœnos audire sonantes.
Tum magis, atqʒ magis blandis gaudere magistri
Laudibus, & plausæ sonitum ceruicis amare.
Atqʒ hæc iam primo depulsus ab ubere matris
Audiat, inqʒ uicem det mollibus ora capistris
Inualidus, etiamqʒ tremens, etiam inscius æui.

ASCEn.

Sin ad bella magis, &c. Docuit, quæ cura sit circa boues ge- nerãdos, educandos: & domãdos hũda idqʒ p̃mo loco, eo q agriculturã p̃sertim in Italia maxiẽ cõducãt: magisqʒ agricul- turã, q̃ bella pbet, nũc tñ curã pullor̃ psequit, q bello aptant, vñ dicturus est anchises æneæ, iij. Bello armant eq, bellũ terra hospita portas. sʒ tñ q̃dẽ oli cur, succedẽ sueti. Itaqʒ si nihil ad agriculturã faciũt, cũ i multis locis boũ mun⁹ i arãdo expleãt

Ordo

Ordo ẽ. Sin.i.sed si stu. sup. est tibi ma. ad be. q̃ ad turmas.i.a- cies, ferocis.s.hostiles, aut studiũ est præ.i.celeri cursu p̃uola- re, rotis.s.in currali certamiẽ flumina al.i.al.fluẽtũ p̃ illius ci- uitatis elid.s, Et p.i. agitare currus volãtes.i.celerriẽ decurrẽ- tes i luco Iouis.s. olympi, vbi olympica agunt certamina. Prim⁹ labor.i.p̃ma exercitatio eq, ẽ vidẽ aios.i.gestus q aios bellãtũ indicãt, atqʒ arma bellantũ.i.clangorẽ armor̃, & strepitũ cor- nuum, clamorẽqʒ virorum animose bellantiũ. & pati lituos.i. tubas incuruas, clareqʒ sonãtes, qbus eqtes accẽdi solẽt, & fer- re rotã gementẽ tractu.i.dũ trahitur: & audire in stabulo frœ- nos.s.æreos. sonantes.i.crepitãtes, Tũ idest deinde.s.studiũ est gaudere magis, atqʒ magis, idest in dies aut in horas ma- gis blãdis laudibus magistri.s.equor̃, & amare.i.affectare so- nitũ ceruicis plausæ.i.molliẽ palpatæ. Atqʒ pullus.s.audiat hæc.s.dicta depulsus iã a p̃io vbere mr̃is.i. vt p̃mũ ab vbere matris depellit, & ablactat, & det inuicẽ.s. frœnorũ, quæ du- ra sunt capistris mollibus.i.nõ aspis, ora.s.sua, existẽs iã.i.ad huc inualidus.s.corpore & iãqʒ tremẽs.s.animo ẽt inscius æui. s.moris viuẽdi, vnde nõ habeat fiduciam, quam hñt experti, quia nihil id facere dubitat, quod se bene didicisse confidit.

SERVI.

Aut al.ro. p.flu.pi.qr ut supra diximus circa ea flumina ma- xie agitabat currule certamẽ. Inqʒ vices, frœnor̃.s. ne adhuc tenera ora lædabat. Etiã isci⁹ æui. Nõdũ hñs ab ãnis fiducias,

PRO

Alpheus flu. est achaiæ pisæ oppidũ, quod habuit oenoma- us, Hic vel a.c.m.e.m.capi. Eleus captus stadiũ olympiacũ vbi eq quoqʒ certãt Sythia reg. ẽ septẽtrionalis, Belgæ natio gallor̃

MANC. Turma q̃ dicat

Si ad bella magis, iã ad eqstrã it. Turmas, acies. est.n. tur- ma p̃pe eqrũ, hñs eqtes.xxxij. huic q p̃est, Decurio nominat, vt seri. Modest⁹: p̃labi rotis, i iuxta decurrere, Alphea flumina pisæ, Iouis olympi tẽplũ i agro pisão erat. ab Elide stadijs mi- nus trecẽtis absens, añ illud do lucus agresti vestitus olea surgebat: in q̃ stadiũ erat. vbi currule certamẽ: author ẽ strab. li. viij. Id aũt olympicũ certamẽ, equor̃, & palestræ erat: qđ hercules Ioui pr̃i dedicauerat, eligit sdr optimũ græcie locũ ad statuẽ- da certamina cãpos.s. iuxta Alpheũ flumẽ sitos, hæc ex Diodo. li.v. Diximus & plura in pncipio huius tertij libri. Cũcta mihi al- pheũ liquẽs, &c. Lituos, erat lituus augurũ baculus aduncus, si ne nodo, de q̃ latius i pncipio. Acro vo docet inter Tubã & lituũ discrepare. Lituus.n. eqrũ est, & meuenus: tuba aũt peditum, & directa, Litui acutus sonus est, tubæ grauis, Verg. etiam ait, & lituo pugnas isignis obibat, & hasta. Gel.li.v.seri. Tuba a sonitu lituus appellata est. Frœnos audire. Var. li.ij.ca.vij. admonet

Tuba qd sit

pullos quũ sũt cũ mr̃ib⁹, iterdũ tractãdũ, ne quũ sint disiũcti, exterreant, eadẽqʒ cã ibi frœnos suspẽdẽdũ, vt oculi ɔsuescãt, & videre eor̃ faciẽ, & e motu audire crepitus, quũ iã ad man⁹ accedere ɔsueuerit: iterdũ iterponere his puerũ, bis aut ter pnũ, &c. & si cũ sit trimus. Sũt q dicãt post annũ, & sex mẽses equulũ domari posse, sʒ meli⁹ post trimũ, a q̃ tpe farrago dari solet, hæc.n. purgatio maxie necia eqno pecori, qđ dieb⁹ decẽ facere opʒ, nec pati vllũ cibũ aliũ gustare, ab vndecio die vsqʒ ad decimũ q̃r- tũ dãdo hordeũ q̃tidie, adnciẽdo minutatim: qđ q̃rto die feceris, in eo decẽ dieb⁹ pximis manẽdũ. Ab eo tpe medioent exercen- dũ, & quũ sudauerit. oleo pungendũ, Si frigus erit: i eqli faciẽdus ignis. Depulsus ab vbere mr̃is, docet Varro dcõ loco, eqnũ pullũ nõ pus biẽnio pfecto ab lacte remouẽdũ. Inqʒ vicẽ.s. frœnor̃, ne tenella ora lædant, Inualidus iã iãqʒ tremẽs ẽt inscius æui. Legit etem, inualidus, etiãqʒ tremens, qđ nõ est absurdũ. lʒ ns breuis sit, nã sæpe in hoc ope, & alibi poeta vtit diastole, qđ latius in versilogo oñdimus, Inscius æui, añq̃ vires hẽat,

Lituus quid

ASCEn.

Attribus exactis vbi q̃rta accesserit ætas, &c. Docet q̃ pacto triẽnio equ⁹ sit istruẽdus dicẽs. At.i. sʒ vbi.i. postq̃ q̃rta ætas.i. q̃rtus

At tribus exactis, ubi quarta accesserit ætas,

Carpere mox gyrum incipiat, gradibusq; sonare
Compositis, sinuetq; alterna uolumina crurum.
Sitq; laboranti similis, tum cursibus auras
Prouocet, ac per aperta uolans ceu liber habenis
Aequora, uix summa uestigia ponat arena.
Qualis hyperboreis Aquilo cum densus ab oris
Incubuit, Scythiæq; hyemes, atq; arida differt
Nubila, dum segetes altæ, campiq; natantes
Lenibus horrescunt flabris, summæq; sonorem
Dant syluæ, longiq; urgent ad litora fluctus.
Ille uolat, simul arua fuga, simul æquora uerrens.
Hic uel ad Elæi metas, & maxima campi
Sudabit spatia, & spumas aget ore cruentas.
Belgica uel molli melius feret esseda collo.
Tum demum crassa magnum farragine corpus
Crescere iam domitis sinito, namq; ante domandum
Ingentes tollent animos, prensi q; negabunt
Verbera lenta pati, & duris parere lupatis.

SERVI. ¶ Vbi qrta accesserit ætas .i. qrtus annus. Nā ætatē plerūq; gñaliter dicimus, r p an. xxx. p cētū, p quis tpe. Sitq; laborāti silis, Præparet ad futurū laborē. Qualis hyperboreis, hyperborei montes sūt scythiæ, dci, q supra eos flet boreas. Dicit aūt, equus sic currat, vēt. Arida nubila sine pluuijs differt: dissipat. Horrescūt. cōtremiscūt psi. Scis comitē horridulū trita dōat e lacerna .i. tremētē. Ille volat .s. vēt. verrēs, trahēs. ad elæi metas .i. circi. elæis nāq; ciuitas ē arcadiæ, i q agebat curulæ certamina spēs ē p gñe. Spūas aget ore cruētas, q ē signū eq fortissimi si velut rubras egerit spumas. Belgica essēda. Gallicana vehicula: nā belgæ ciuitas est Galliæ, in qua huiōi vehiculi vsus repertus est. Molli domito: vt & mollia cura reponit. Duris parere lupatis. Frœnis asperrimis, dicta aūt sunt a lupinis dentibus, q inæqles sunt. Vñ & eoz morsus vehementer obest.

PRO. MANC. ¶ Hic vl .a. e. m. e. m. cāpi, hæle cāpus stadiū olympiacū, vbi eq q; certāt. Scytia regio ē septētriōalis. Belgæ natio galloz. ¶ Trib exactis, trāsactis, & ptertis trib ætatib .i. trib annis. q ār tpe Varro id iubeat iamuā vidim. Apta æqra cāpos spa. Hyperboreis oris hitāt, hyperborei sup aqlōis flatū, dci, q

Hyperborei voi locorum

qrtus annus (alij ætas legūt, sed veri textus hñt ætas, nec abre, nā in qrtū vsq; annū esse vr noua ætas, vñ & anniculos, bimulos, trimos, & qdrimos dicimus, nō vltra pcedētes. Anniculi sunt mollius educādi, bimi ablactandi, trimi domandi, & instituēdi, qdrimi vsibus applicādi) accesserit .i. aduētauerit, tribus exactis .i. explens, r trāsactis, sup. equus icipiat mox .i. stati carpe .i. carpiz efficē gyrū .i. gressuz in morē gyri, & sonare .i. sonitū facere gradibus cōpositis .i. arte factis r decētib, r sinuet .i. volutet: in sinū colligat, atq; icuruet alterna volumina .i. inflexiōes cruz, & sit silis laborāti .i. sic igrediat, vt laborās, tū .i. deinde, equus ille puocet .i. lacessat auras cursib, qsi velit cū ipsis ptēdere velocitate, cursus, & volās p æquora apta .i. cāpos patētes ceu .i. tāquā liber habenis, ponat vix vestigia, sup. i sūma arena. vt .s. puolasse videat, qlis sup. peruolat aqlo .i. ventus ille, quū .i. qñ ipse densus .i. nubilosus, r pluuiosus. incubuit .s. mari, ac terris ab oris .i. regionibus. hyperboreis .i. scythicis, sup quas flat boreas (Alij legunt cōdensus, vt sit qlis aqlo codēsus .i. cōdensatus incubuit ab hyperboreis oris: sz qz sequit nō distulit, sz differt: verior mihi lectio vr, cuz densus) vt qualis aqlo volat, cū ipse densus incubuit ab oris hyperboreis, & qlis aqlo differt .i. dissipat, & in diuersas regiones fert hyemes, i. tēpestates scythiæ, atq; nubila arida .i. sine pluuijs, aut exsicantiuā vi pp ptes terrestres admixtas hñtia, tū .i. deinde segetes altæ, & cāpi natātes .i. more natatiū difluētes vētorū inūdatiōe horrescūt .i. cōtremiscūt, lenibus .i. æqlr ingruētib flabris .i. vētis, r syluæ sūmæ .i. supma flagella arboz dāt sonorē .i. sonoritatē, r crepitū, & fluctus longi .i. i longū tractū vrgēt .i. ipellūt, sup. se ad litora, ille .s. ventus aqlo, vez volat, verrē .i. trahēs: aut æquās, & qsi scopis purgās sil arua, r sil æquora .i. (hoc loco) maria, hic .s. equus, q sic vt aqlo supuolat, vel sudabit ad metas, & maxia spacia elæi cāpi .i. in curuli certamie, qd i elide fit, & aget ore .i. excutiet cruētas spūas, qd signū, vez ē magni roboris: atq; a, vel feret .i. trahet. melius q cæteri: aut valde bñ, esseda .i. vehicula belgica .i. galliæ belgicæ, q iter seqnā, & scaldiz ē. collo molli .i. nō rebelli, domito. Sinito .i. pmittito tū demū .i. tūc pmū eqs, sup. domitis, iā corpus .s. eoz magnū cresce farragie .i. nutrimēto ex farre fcō, crassa .i. pingui. dixit iā domitis, nāq; ipsi tolēt añ domandū .i. priusq domiti fuerint, igētes .s. valde magnos aīos, sic farragie crassa crescerēt, & ipsi prēsi, s. ad domādū, negabūt .i. nolēt pati verbera .i. scuticas, & flagella lēta .i. flexibilia, r parere .i. obtēpare, lupatis .i. frœnis a lupinis dētib denoīatis, vocāturq; vulgo morsus aspis, duris .i. aspis, & dure tractātib ora equoz.

Boreas vñ fiet

Esseda q sint

būs aquæ vitæ modū excedāt vitiēdo vltra cētesimū ānū, vt fer. Fest. So. & fcri. q hyperborei icolūt vltra aqlonē, apd qs mūdi cardinea esse credūt. dom sūt nemora. vēl lucī id æ, victū arbores subministrāt, discordiā nesciūt, ægritudie ñ igetant, ad inocētiā oībus æqle votū. Scythiæq; niues ō scithia lare lib. i. Geor. Mild, vt ad scythiā. differt: i diuersas fert ptes, ac pellit. nubila dū, legit itē tū, & quū i antiqs. cāpiq; natātes, exūdāt .n. sata ob vētoz flat. Horrescūt, ptremiscūt. lōgiq; vrgēt legit, lōgæq; vrgēt. Verrēs, trahēs. Hic legit, r hic i antiqs. Elæi metas cāpi. Seneca i thyeste ait: Alphe stadio not olympico. id ātiāni is apiū est. Metas, currēdi t̃mios. Molli collo .i. domito, ac placido. spūas cruētas, fortissimi eq signū ē, si velut rubras egerit spūas belgica esseda meli ferret .i. aptior erit ad belli curr, qlib qdē Belgici pugnacissimi vsi sūt. trāsalpinā Galliā q dārtis i ptes diuisē. aqtāos, belgas celtasq;. Belgas noiabāt oceāo pfines vsq; ad ostia rheni, r nōnullos rheni, & alpiū vicios icolas. E belgis veneti sūt, q aduersus Cæsarē nauali certamie pcēderūt, r supatisūt. vniuersa vo natio, quā hñ ætas. iqt Stra. suo æuo, Gallicā: vl Galliacā vocat, Martis studio, r aīoz ardet ipetu pferēdæ pugnæ, alacritate ipigra, spōq; spectātes i boreā, aut oceāo, ppiores pferēdis pugnis audaciores, e qb sūmos belgas asserūt eē pgēres qndeci diuisos itra rhenū ac Lygeri vgētes i oceanū belgarū fortissimos bellouacos eē dicūt, p illos vessiōes, h ex Str. li. iiij. par, ō hac paulo supi demū ē, ibi .s. Frœnos audire sonātis. lēta, flexibilia mollia, scuticæ .n. r vgæ lētæ iā molles sūt, duris lupatis, duris frœnis a lupis dētib dcis. lup āt r lupatū frœnū dr. Ouiāt iplaci. duros accipit ore lup. r mar. mordēt aurea q lup. eer.

Sed non ulla magis uires industria firmat,
Quam uenerem, & cæci stimulos auertere amoris,
Siue boum, siue est cui gratior usus equorum.
Atq; ideo tauros procul, atq; in sola relegant
Pascua, post montē oppositum, & trans flumina lata.
Aut intus clausos satura ad præsepia seruant.
Carpit enim uires paulatim, uritq; uidendo
Fœmina, nec nemorū patitur meminisse, nec herbæ.
Dulcibus illa quidem illecebris, & sæpe superbos
Cornibus inter se subigit decernere amantes.
Pascitur in magna sylua formosa iuuenca.
Illi alternantes multa ui prælia miscent
Vulneribus crebris, lauit ater corpora sanguis.
Versaq; in obnixos urgentur cornua uasto
Cum gemitu, reboant syluæq;, & magnus olympus.
Nec mos bellantes una stabulare, sed alter
Victus abit, longeq; ignotis exulat oris.
Multa gemens ignominiam, plagasq; superbi

ASCEN. ¶ Sed nō nulla magis, &c. Apta digressiōe vis amoz iterserit docēs vires masculorū pcipue amoribus dissolui, atq; eneruari. ideoq; monet a venere arcēdos, seruato ordie, q in supiorib pcessit, nā, prius de tauris q cæteris logt, cū boues sint præcipuo, agricolis vsui, q & labore r carne, & coris psunt. Ordo est. Sed vlla industria .i. subtilitas aīi iducta, non firmat .i. roborat magis vires, siue .i. vtilior, & acceptior qz sup. boū, qd qz paucis accidit, qsi pter opinionē cōtigat: addubitare vr, ñ vlla, dico idustria q auertē .i. amouē puenīēdo venerē .i. rē veneriā, & stimulos cæci .i. latētis, aut cæcātis amoris, vr qbusdā amorē pcedē, venerēq; seq, sz ñ abre amorē .i. cupidinē veneris ñ pfez, sz filiū dixerūt maiores. nā nā qdē cæci at ad actū sed actū iflāmat, & ita sit vt vm ebrie, fp, ptiq; vsus i sanū amorē, At iō qz .s. tāta ē vis amoris magistri .s. pecorū, relegāt .i. remouēt, aut poti remittūt, & ablegāt tauros pcul .s. a vaccis, atq; i pascua sola .s. a vaccis: vacua a post mōtē oppositū .i. a cōspectu vaccaz, & trās flumia lata, aut huāt tauros clausos intus .s. i stabulis ad psepeia satura .i. plena, & ipsos saturātia. Eni p qz, femia .s. vacca. r quis alia carpit vires .s. masculoz, paulatī .i. lēta vi amoris, & vrit .i. incēdit aīos maritū videndū .i. dū vr .q. d. solo aspectu passiuo .i. dū solūmō aspicit, nec patit .s. masculū, vt taurū meminisse nemoz pp frondes, nec herbæ .s. in pascuis. Illa qdē .i. certe, aut exceptiua ē pticula, vt sit illa qdē illecebris, r c. sailli alternātes, r c. Illa igit .s. fœmella, vt vacca, subigit .i. cōpellit dulcibus illecebris .i. illectiōibus venereis. superbos

Ordo.

phos.s.tauros amātes.i.amore iuuēcæ captos ꝺcernē.i. ꝺcertare īter se cornibus, aut ꝺecernē cornibus.i.ꝺiiudicare, & dignosce ꝑ certamē, vtri illa cedat, ꝺocet aūt, qūo illa subigat, qꝛ nō vi, nec ipso, sꝫ vidēdo.i.ꝺū vr̄ ēt nescia, vñ ꝺicit, Iuuēca formosa pascit̄ in magna sylua, secura.s.amoꝝ, illi.s.tauri amantes alternātes, i.alternatī vī inferētes, multa vi.i.violētia:miscēt ꝓlia crebris vulneribus.i.se crebro vulnerādo, sanguis ater.i.cruor ꝯcretus, aut.i.ificit, ꝛ ībuit corpa, s.tauroꝝ, ꝛ cornua vs̄a.i.obuersa ī alterutrū, cū vasto i.valde amplo gemitu i.ꝓssura, vñ gemitus nasci, solet, vꝛgent.i.ꝓprimunt ī obnixos i.obnitētes, ꝛ oblucīātes tauros.syluæ.s.vicinæ, i reboāt.i.boatū referūt, & mugitū ꝑ sonū echo, ꝛ olympus.s.mōs, aut quis alius vicinus, magnus, sup.reboat. Nec mos.i.ꝯsuetudo, est sup.pastoralē rē tractātibus stabulare.i.stabulis locare bellantes.i.ꝯtendētes ꝺe iuuēca tauros vna.i.sil̄ in eodē, vꝫ stabulo, sꝫ alter.s.tauroꝝ, victus i.is, q victus est, abit.i. ꝺiscedit ꝑ ignominia, & exulat.i.extra solū suū vitā agit in oris ignotis, lōge.s.positis a p̄ria, gemēs multa.i.multū, aut gemēs multa vꝫ ignominiā, & plagas.i.vulnera victoris.s.tauri, a q̄ vict⁹ est, supbi.i.elati, & ferociētis pp victoriā, qꝛ geminat victoria vires (Notant̄ ꝑponit ignominiā plagis, qꝛ eā generosos aīus idignius fert) tū.i.ꝺeinde ipse aspectās, amores, q̄s amisit multus.i.amicā iuuencā, quā amisit:nōdū vltionē cœpit, & aspectās stabula.s.ī qb⁹ victor cū illa ꝯuersat̄:excessit.i.exit q̄si ab excesso, aut pteritū ab excedo excessit.i.abyt regnis auitis.i.ī qbus maiores sui ꝺn̄ati sunt) Mirus artifex poeta, nā, vt Homer.in ꝺeis hoīu̾ vitā edocuit, ita hic in pecore, si.n.pecori ꝺolet ignominiose vinci, viresqꝫ recupat, vt cōtumeliā ꝺeleat:victorqꝫ euadat. turpe eē hoī, si nō idē faceret, qđ & y fecisse legunt̄, q ab Hānibale iter clusi sub iugū missi legunt̄ Romani) Ergo qꝛ s ipaciēter fert ignominiā illatā, exercet vires.s. suas oī cura, & ipse ꝑnix.i.ꝑseuerans, & q̄si ꝑnoctās, iacet iter saxa ꝺura, cubili istrato.i.nō strato nec æq̄to, sꝫ aspo, pastus frondibus hirsutis.i.spinosis & veprosis, ꝛ carice herba illa acuta.i.aspa, & tētat.i.expit sese.i.semetipm, atqꝫ ꝺiscit irasci ī cornua s.sua obnixus.i.obnitēs, & isultās, aut ipetēs trūco arboris, & lacessit.i.ꝺiscidit, ꝛ ꝓuocat, ictib⁹.s.cornuū, vētos.i.auras, & ꝓludit.i.facit ꝓludiū, ꝛ exordiū ad pugnā, harēa sp̄sa.s.pedib⁹:vñ ī Buc.Iā cornu petat, ꝛ pedib⁹ q spgat harenā.post.i.postea, vbi.i.q̄ tpe:robur collectū, sup.ē, ꝛ vīes receptæ.s. exercitio nō idulgētia, q res notatu ꝺigna ē, ipe mouet signa, more videlicet ꝺucis, ac principis militiæ, & ipse ꝑceps.i.ipetuosus fert in hostē oblitū.i.negligēter pp partā victoriā agentē:ꝛ genio indulgentē, vt.i.quēadmodū.(Est.n aduerbiū similitudinis, cuius prima corripit̄) fluctus cum cepit albescere.i.albus fieri, sup in medio ponto.i.mari, trahit signum.i.volubilitatem lōgius, & ex alto.s.mari, hoc est vt fluctus excitatus in medio

Ignominiā generosus animus non fert

Victoris, tum quos amisit multus amores.
Et stabula aspectans regnis excessit auitis.
Ergo omni cura uires exercet, & inter
Dura iacet pernix instrato saxa cubili
Frondibus hirsutis, & carice pastus acuta.
Et tentat sese, atqꝫ irasci in cornua discit
Arboris obnixus trunco, uentosqꝫ lacessit
Ictibus, & sparsa ad pugnam proludit arena.
Post ubi collectum robur, uiresqꝫ receptæ.
Signa mouet, præcepsqꝫ oblitum fertur in hostem,
Fluctus uti medio cœpit cum albescere ponto
Longius, ex altoqꝫ sinum trahit, utqꝫ uolutus
Ad terras immane sonat per saxa, nec ipso
Monte minor procumbit. at ima exæstuat unda
Vorticibus, nigramqꝫ alte subiectat arenam

SERVI.

¶ Cæci latētis. Amoris, cupidinis. Relegāt remouent Transflu.lata.s.ne natatus sit facilis. Vidēdo, ꝺū vr̄.gerūdiū modus a passiuo. In ma.syl. Aly silaleguit, vt sit mōs Lucaniæ, qđ mō nulla necessitas cogit, vt in æne. Ac velut igēti sila summo vel taburno. Vbi vtrūqꝫ ꝓpale est. Reboant syl.resultāt a cimugiūt. reboo aūt græcū v̄bū est, nā apud latinos nullū v̄bū est: qđ aūt o finalē obēat:excepto incboo. Qđ tñ maiores aīi scribāt iñc, aspirationē iterponētes ꝺuabus vocalibus: & ꝺicebāt ichoo. Tria.n.tm̄ hēbāt noia, qbus lr̄as seq̄ret aspiratio, sepulchꝛū, orchus, ꝛ pulcher, ex qbus pulcher tm̄ hodie recipit aspirationē, Exulat, extra solū suū habitat. Aspectans. Cice. ꝺe Catilia, Retorquet oculos ꝓfecto sæpe ad hāc vrbē, quā e suis māib⁹ ereptā luget. Vires ex. ab icultu robur acq̄rit: Pernix, mō ꝑseuerās. Hor. Pernicis vxor appuli, & ē tractū ꝑnix a ꝑnuendo. Carice a.herba ꝺurissima. Oblitū iā securū ex aū acta victoria. Fluctus: vt ī me. Sic paulatī taurus mouet ad ꝓlia. Immane sona, ꝓ ēmatiter. & nomē ꝓ aduerbio posuit.

PRO·MANC.

¶ Carix, herba quæ nascitur in paludibus.

¶ Cæci amo. Vis magna mētibus blādus, atqꝫ aī calor amor est:ingt Seneca in vy. Est itē amor mētis q̄dā passio ab exterioribus illata, & ꝑ sensus corꝑeos itraducta cæcū v̄o amorē finxgūt, vt aduertamus amātes ignorare, q̄ rēdāt, nulla cor eē iudicia, nullas rex ꝺistīctiōes sꝫ sola passiōe ꝺuci. Charinus āt ī mercatore plauti. aōrē h̄ cūcta vitia sectari solēt, sgtcura, ægritudo, nimia elegātia, insomia, erūna:error:ꝛ fuga. Ineptia, stultitia, temeritas, īmodestia, petulātia cupiditas, maliuolētia

desidia,

desidia, in urbe.sepia, cōtumelia:dispēdiū, multiloqus, pauci loquū, Id ō fit,qr, q̄ nihil attingūt ad re,nec sūptus videt. Amo ris ttē, pathos latius eclo.viij.ōndimus.Stimulos auertē, Co lu.li.vij c.xv.scri. Marie curādū eē vno tpe āni:vt tā fœminis q̄ a imissarijs ōsiderātib⁹ coeūdi fiat ptās,qm id pcipue armē tū:si pbibeas,libidinis extimulaē furijs. Vñ ēt veneno indutū ē nomē hippomanes,q̄ eqnæ cupidini similē mortalib⁹ amo rē accē d it. Eq̄s a it pciosos reliq̄ tpe anni remoue ops a fœminis, ne aut cū volēt:meāt aut si id facē pbibent. cupidie sollicita/ ti notiā ābāt. Itaq3 vel i lōginq̄ spacia marē pls ablegart, vel ad psepia cōtieri. v dēdo, vū vr. Illecebris, suasiōib⁹ voluptatib⁹, blādicijs, sji ma ā & bonā ptē s̄e. Tul.de re pub.li.vj.suis te op3 illecebris:ipsa virt⁹ trahat ad verū decus, Idē p. M.cœlio, erāt apud illū illecebræ libidinū multæ, & p mūde, qs ignorat maximā illecebrā eē peccādi ipunitatis spē. Subigit ipellit, cogit. Syl ua, sylua in antiqs sp legi. Decernē:certare. Lauit, a lauo lauis pīis est, lauit aūt inficit, detur pat. Obnixos:ppositos, ānitentes. Reboāt, resultāt p echo.s.magnus olympus, mōs est Thessaliæ, q exellēti vertice tātus attollit, vt tegmina ei⁹ cœlū accolæ vo cent, ara est i cacumine ioui dicata, cuius altarib⁹:si q̄ de extis inferunt, nec diff anf vētosis spiritibus, nec pluuijs diluunt. sz vol uēre altero āno, cuiusmodi relicta fuerit. eiusmodi repiunt. Itæ i cinē scriptæ ad alterā anni cerimoniā pmanēt: ß Solinus ca. viij. Mita, p multū. I gnominiā, est.n.ß noi s nota, atq3 macula, Aspectās, ex patho, & affectiōe.s. Pernix, pseuerās. Carice, her b a palustri, teste Probo. Obnixus, nesibēs, obluctās, Lacessit, puocat, affligit, lacerat. Proluit, imaginē quādā veri ludi, c cer tamis agit. Viresq3 receptæ, legit, & refertæ. signa pugnādt.s. vñ a mari sūpsit metaphorā. nā quū mare i medio albescit, spūas agēs, ac paulati vndas elenat, i de exæstuat marie. Sic taur⁹ paulati signa bellādi mouēs i hostē postea irruit, pcūbit, decidit, dio maris leniter, paulatimq3 p aq̄s depellit, qs p &, vt.i. postq̄ volu⁹, sup. ē ad terras, sonat imane.i.inaniter, & nimis ipe cuose p saxa, neq3 i.& nō pcūbit, nō minor ipso mōte.i. æqlis ipsi mōti, at vnda ima.i. i ima sita, exæstuat.i. ebullit, & effer/ uet vorticib⁹.i.gyris, z scaturiginib⁹, z subiectat.i. erigit, z sur sū iactat alte harenā nigrā, q3 būidā, aut terræ pfūdæ pmixtā

Omne adeo genus in terris hominumq3, ferarumq3.
Et genus æquoreum. pecudes. pictæq3 uolucres,
In furias, ignemq3 ruunt, amor omnibus idem.
Tempore non alio catulorum oblita leæna
Sæuior, errauit campis, nec funera uulgo
Tam multa informes ursi, stragemq3 dedere
Per syluam, tum sæuus aper, tum pessima tygris.
Heu male tum Libyæ solis erratur in agris.
Nonne uides ut tota tremor pertentet equorum
Corpora, si tantum notas odor attulit auras?
Ac neq3 eos iam frena uirum, nec uerbera sæua.
Non scopuli, rupesq3 cauæ, atq3 obiecta retardant
Flumina, correptosq3 unda torquentia montes.

ASCEN. Ordo.

¶ Omne adeo genus i terris, &c. Locutus est de amorib⁹ tau ror, nūc eos oibus aiantibus cōem docet pestē boibus, feris syluestribus, æquoreis, terrestribus, & volucrib⁹. Prius tñ de beluis iducit, cū sit belujna voluptas, deīde de hoibus. Ordo est. Adeo.i. oīno, & vsq3 ad vnū oē genus hominū, & feraz.i. beutorum in terris.i. aial terrestre, & oē genus æquoreum.i. marinū, & pecudes, q̄ ferocitatē nō habent, nec tamē rōnē, & volucres, q̄ in aere versanf. pictæ.i. pulchræ, ruūt.i. pcipites, curr ūt in furias, & ignē.i.in ignē amoris excitātē furorē quen dā, idem amor est oibus.i. oia hæc amāt nō tamē videf oibus idē, vt Manci. vult.i. eo dē mō seuus, & vehemēs: Leæna non errauit cāpis.i. p cāpos alio tempore.s. q̄ quo amat sæuior.i. i/ manior, & ferocior, exiñs oblita catulorū3, in quare maxima vis amoris venerei ostendif, q m aternū expellit, nec vsi i for/ mes.i. turpes, & qui q̄si sine forma in globū nascunt, nō dede re alio tpe vulgo.i. passim tā multa funera, & tātā stragē.i. pro stratiōnē

ratione cadauerum per syluas, ac. s. tempore amorum, tygris animal illud pernicissimum & inimicum, est sup. tunc pessima. i. immanissima, heu dolentis est, male. i. periculose erratur. s. a quis, tunc. s. cum tygres sunt in amore, in aruis solis. i. desertis libyae, vel potius erratur solis. i. ab his, qui soli sunt male in aruis libyae. i. africae. Nonne vides, vt tremor. s. ex amore natus. (Galli vocant, Les fieures blanches) pertentet. i. afficiat, tota corpora equorum, si tantum. i. minimo, odor. s. ab equabus diffusus attulit auras notas. s. equis, quas noscunt, quando ab equis appetente venerem, diffunduntur, ac nonne vides sup. vt neque fraena virorum. i. virorum nedum puerorum, neque saeua verbera, non scopuli, & rupes cauae, atque flumina obiecta. i. interposita, retardant. i. immorantur eos. s. equos quominus accedant ad equas. Idem autem dictum est de tauris trans flumina lata, non tamen vt non videant, quam vt non olfaciant vaccas, nec flumina torquentia. i. voluentia montes. i. saxa, et scopulos correptos vnda. i. quae et rupes, et saxa impetu ferunt, non retardant eos ipse sus. i. porcus sabellicus. i. qui plurimus est in sabinis, ruit. i. praeceps fertur tempore amorum, & exacuit dentes, et prosubigit. i. porro. i. de longe subigit, & effodit terram, et fricat costas. s. suas arbore. i. ad arborem, in quam transuersus currit iratus, atque durat humeros, ad. i. pro vulnera, hinc, atque illinc. i. vtrinque, aut ex diuersis.

Ipse ruit, dentesque Sabellicus exacuit sus.
Et pede prosubigit terram, fricat arbore costas.
Atque hinc, atque illinc humeros ad uulnera durat.

SEQVI. ¶ Amor omnibus idem. i. in vno quoque genere vnus est amor. i. similis, vt puta in lupis vnus est amor. i. similis. Item in equis vnus est amor. i. similis. Aliisque omnibus, pro qualitate generis sui, sicut alibi ait, Sopor suus occupat artus. i. ipsis aptus. Nam in omnibus animalibus non est amor vnus, atque idem, sed in singulis generibus pro qualitate naturae. Oblita catulorum leaena. Causa. s. nimii amoris, leaena autem graecum est, sicut dracaena. Nam nos hic & haec leo dicimus, laea namque vsurpatum est, quia in dexeuntia foeminina ex se non faciunt, vt fullo, latro. Informes vrsi, vel magni vel quia tempore quo nascuntur, carent forma. omnes. n. quandam carnem nasci, quam mater lambendo in membra componit. Solis, desertis. Libyae autem in aruis serpentibus plenis. vt tota tremor pertentet equorum, Corpora, signantis sermonibus vtitur ad vim amoris exaggerandam dicens: & tota corpora, et pertentet. i. penitus teneat, cum dicat lenem odorem equarum. Si tantum notas odor attulit auras. Hypallage est, pro Si aurae notum odorem apportauerint. Fraena virum, virorum fortium. Rupesque cauae: ad illud respicit, quod supra posuit. Et montem oppositum, & trans flumina lata. Sabellicus sus, sabinus, & est species pro genere. Dicit autem suem domesticum: quem cicurem vocant. Nam omnes apros supra ait. Tunc saeuus aper: Hoc. n. vult probare non tantum feras, sed etiam mansueta animalia amore in furorem moueri. Et prosubigit terram. i. fodit, & pedibus impellit alternis, quod pugnaturi sues facere consueuerunt ad acquirendum robur, vnde etiam latera, et costas terentes, durant ea in futura certamina. Hinc, atque illinc. Et ad pedum motum, & ad tritionem costarum.

Leo & draco quomodo flectantur

PRO-MANC. ¶ Sabelli gens est Italiae coniuncta mari: vbi maxima copia aprorum est.

¶ Adeo, certe. Amor omnibus idem. i. eodem modo saeuus, & vehemens. Leaena, magna leaenis libido coitus, & ob hoc maribus ira. Coitum sentit in adulterata leo, totaque vi consurgit in poenam, quam propter catulis foeta dimicat oculorum aciem tradit defigens in terram, ne venabula expauescat Ply. li. viii. c. xv. Vulgo, passim Informes vrsi, eorum coitus hyemis initio ambobus cubantibus, complexisque, pariunt trigesimo die, ac plurimum quinos, hi sunt candida informisque caro paulo muribus maior, sine oculis: sine pilo, vngues tantum prominent, hanc lambendo paulatim figurant, idem li. viii. Tygris, de tygribus videto eclo. v. Heu male tum libyae solis erratur in aruis. i. desertis, hoc autem propter varias feras dixit poeta, Nam, vt scribit Stra. li. xvii. multa libyae loca, quae habitari possent, non habitantur propter feras: mariaque mediterraneae pro & regio circa Oceanum deserta est. multum quoque torrida zona occupat. torquentia, voluentia. Montes, ingentes lapides, propter quod ostendit equorum furorem: cum flumina etiam rapidissima tranent. sabellicus sus, species est pro genere. Sed de sabellis videto latius li. ii. Geor. Pubemque sabellam. Suilli tantum pecoris admissura a Fauonio ad aequinoctium vernum impletur vno coitu. Ply. li. viii. & Var. li. ii. c. iiii. prima. prosubigit, effodit. humeros durat, illo volutatio suibus gratissima, vt scribit Ply. & Colu. li. viii.

ASCEN. ¶ Quid iuuenis magnum: &c. Ostendit idem in hominibus. quod infer ostensum est, nullam. s. esse pestem, quae magis, ac citius in furorem rapiat, quam amorem insanorum, idque exemplo Leandri, quem amor impulit ad amicam Hero tranare sub saeuissima tempestate, & aquarum commotione. Quid iuuenis. sup. egit? q. d. nonne vides, aut nosti quid iuuenis. s. Leander egit, cui durus. i. ad dura impellens amor, versat. i. excitat, & stimulat ignem. s. amoris, magnum in ossibus. i. in medullis, quia vt dicit in quarto, Est mollis flamma medullas? q. d. si nescis, nempe. i. certe, ipse natat. i. tranatat, extinus serus. i. tardus & post intempestam noctem, quia nocte caeca, freta turbata: procellis abruptis, omnia signanter, et ad pathos dicta, & quia serus, quo longam expectationem significat, & etiam desperationem auxilii. & nocte, & caeca. i. caliginosa. & freta a feruore dicta, non aequora, et turbata, non tranquilla: procellis. i. nubibus vento immixtis, et abruptis. quasi perpetuo tenore essent, melius producat, & etiam minus obruat, aut submergant, super quem. s. iuuenem. ingens porta coeli. i. catharacta coeli. i. aeris tonat. i. tonitru minatur submersionem, & aequora. i. maria, quae prius erant aequora illisa scopulis. i. saxis in aqua existentibus, reclamant. i. magnum sonitum contra murmurant, nec parentes miseri possunt reuocare. s. a profectione ad amicam: nec virgo. s. hero moritura. s. quae postmodum mortua est, aut quae deperierat iam tum mori: vt scribit ad eum apud Ouid. super funere crudeliter illato, aut parentibus rebelli, et elementis. Quid, sup. dicam, quae praelia dant lynces variae. i. maculosae, bacchi. i. quae sunt in tutela bacchi: & quae dat acre genus luporum, atque canum. q. d. non opus est: quia etiam non amantes ferae sunt, quid dicam, quae praelia dant cerui imbelles. s. alias: q. d. notum est, quis sint imbelles, tunc tamen praelia gestare. Scilicet. i. scire licet: quia furor equorum est insignis. i. infamis: et notauit ante omnes. s. alios amores, et ipsa venus dedit mentem. i. talem impetum amoris eo tempore, quo quadrigae. i. equi quadriiuges. potniades. s. in potnia Boeotiae ciuitate a glauco educatae, absumpsere. i. deuorauerunt, malis. i. maxillis, & mordicus, membra glauci. s. educatoris, & domitoris earum, id enim fecerunt incitatae a venere. Amor ducit. i. fert, & impellit, illas. s. equas quaslibet, trans gargara. i. quae sunt montes, non solum mysiae et trans ascanium. i. quendam fluuium, non solum ascanium fluuium mysiae, sonantem. s. impetu aquarum ipsae equae superant. i. transcendunt montes: & tranant flumina continuo. i. statim, vbi flamma est subdita. i. subtus data. i. immissa medullis calidis. s. igni amoris. Id autem magis vere. i. tempore verno, quia calor redit ossibus vere. i. tempore verna, illae. s. equae stant omnes in altis rupibus versae ore. i. habentes os versum in zephyrum. i. fauonium, ventum illum dulcem ex occidente tempore vno flantem: & exceptant. i. concipiunt auras leues, i. vento motas, & ipsae saepe grauidae vento sine vllis coniugiis. masculorum seminae, aut commixtione (mirabile dictu. i. quae res est mirabilis dictu) diffugiunt. i. celeriter discurrunt per saxa, per scopulos,

Freta vnde dicta

Ascanius vbi locorum

Quid iuuenis, magnum cui uersat in ossibus ignem
Durus amor? nempe abruptis turbata procellis.
Caeca nocte natat serus freta, quem super ingens
Porta tonat coeli, & scopulis illisa reclamant
Aequora, nec miseri possunt reuocare parentes.
Nec moritura super crudeli funere uirgo.
Quid Lynces Bacchi uariae, & genus acre luporum?
Atque canum? quid quae imbelles dant praelia cerui?
Scilicet ante omnes furor est insignis equarum.
Et mentem Venus ipsa dedit, quo tempore Glauci
Potniades malis membra absumpsere quadrigae.
Illas ducit amor trans Gargara, transque sonantem
Ascanium, superant montes, & flumina tranant.
Continuoque auidis ubi subdita flamma medullis.
Vere magis, quia uere calor redit ossibus, illae
Ore omnes uersae in Zephyrum stant rupibus altis,
Exceptantque leues auras, & saepe sine ullis
Coniugiis uento grauidae (mirabile dictu)
Saxa per & scopulos, & depressas conualles
Diffugiunt, non Eure tuos, neque solis ad ortus,
In Boream, Caurumque, aut unde nigerrimus Auster
Nascitur, & pluuio contristat frigore coelum.
Hinc demum (Hippomanes uero quod nomine dicunt
Pastores) lentum distillat ab inguine uirus.
Hippomanes, quod saepe malae legere nouercae,
Miscueruntque herbas, & non innoxia uerba.

SERVI. ¶ Quid iuuenis, ne forte occurrat, illa animalia carere ratione, dicit etiam homines in amorem commoueri. Fabula talis est. Leander abydenus, et Hero Sestias fuerunt inuicem se amantes, sed Leander ad hero nocturnus ire consueuerat per fretum bellespontium, quod Seston et Abydon ciuitates interfluit, cum igitur iuuenis oppressi tempestate cadauer ad puellam delatum fuisset, illa praecipitauit se e turri. porta tonat coeli, aer nubibus plenus, per quem iter est ad coelum. miseri parentes. i. amor parentum. Imbelles, licet sint imbelles, tamen mouentur ad praelium. furor est insignis equarum, notabilis, et praecipuus. potniades: potnia ciuitas est, de qua fuit glaucus, qui cum sacra veneris sperneret, illa irata equabus eius immisit furorem, quibus vtebatur ad currum, et eum morsibus dilacerauerunt. Ordo autem talis est, quo

Leandri et herus fabula

Potniæ q̃ sit

quo tpe glaucũ mẽbratim aliis absũpserunt Potniades q̃drigæ. Hoc aũt iõ fingit, q eis furorẽ Venus immiserit, q2 dilaniatus ẽ Glauc⁹ effrœnatis nimia cupidine eq̃bus, cũ eas cohiberet a coitu, vt eẽnt velociores. Trans gargara. trãsq; sonãtẽ Ascaniũ, gargara p qbuslibet mõtibus. sic ascaniũ p qbuslibet flumi/nibus posuit, qd̃ & sequẽtia idicãt. Supant mõtes: & flumine tranãt oze, oẽs vsæ i zephyrũ. Hoc ẽt Var. dicit i Hispania vlte riore verno tpe eq̃s nimio ardore cõmotas ↄ̃ frigidiores ven tos ora patefacẽ ad sedãdũ calorẽ, & eas exinde cõcipe, ꝛ edẽ pullos, sꝫ veloces, diutiñ mĩme duraturos. Nã breuis admodũ vitæ sunt. Exceptãt. Frequẽter accipiũt. Caurũ, p corũ, sicut saurex p sõrex: caulis pro colis. Hinc demũ hippomanes, scit lectũ eẽ apud Hesiodũ herbã q̃ndã, q̃ hippomanes vocat: q̃si ἵππων μανία, si. n. eã comederit eq, furorẽ patiunt. Vñ nunc

Hippomanes q̃d sit

adiecit, Vero: qd̃ noie dicũt. nã vult illã herbã abusiue Hippo manea dictã ab equoꝝ furore, & insania, cũ possint eq furere, & alia q̃cũq; rõne. Re vª aũt Hippomanes dicit eẽ virus de/fluẽs ex eq̃rũ inguinib⁹, q̃ rpeferunt amoris furore: & isaniã: vt sit Hippomanes vir⁹ natũ, ἀπὸ τῆς μανίας τῶν ἵππων Lentus virus, viscidũ glutile. Miscuerũtq; herbas. Exprimit

scopulos, & cõualles depssas. i. hũiles, nõ Eure, q2 vẽtus oriẽ/talis est ad tuos ortus, neq; ad ortus solis, sed sup. in boreã. i. ventũ septẽtrionale. & cauri. i. corũ vẽtũ occidentale ab e/ casu solstitiali, aut sup. eo vñ auster nascit nigerrim⁹. i. dens. s/ sinius: & caliginosissimus, ꝛ cõtristat cœlũ. i. aerẽ frigore plu/uio. i. ex pluuia: aut cũ pluuia naro. Demũ. i. vrtãdẽ vehemen tis, ꝛ venenũ amoris dicẽ, vu us lentũ. i. lẽte agẽs (qõ pastores dicũt vero noie hippomães, q2 hippos equus ẽ ꝛ eq̃, mano ãt distillo, sꝫ mano priorẽ pducit, cũ in hippomanes penulti. cor ripiat. vñ nõ a mano, sꝫ a mania. i. furore deducit) distillat hoc i. ex hoc furore libidinis ab inguine. i. pudibundis eq̃. Hippo/manes dicit, qõ nouercæ malæ, vel q̃ malæ sũt, vel q2 oẽs ma le legẽ. i. collegerũt sæpe & miscuerũt (iter penul. cor. preter morẽ) herbas, sup. nõ inoxias, ꝛ vba nõ inoxia (Regula est, vt quoties res sint inanimæ venuste trãsferat adiectiuũ od neu/trũ genus. Itẽ vt tertiũ rñdeat vicimori) . i. nouercæ fecerũt sæ pe ex eo, qõ distillat ab inguine eq̃, cũ sint incoitu amatoriũ virus, atq; aliud ad inficiẽdos priuignos, aut alliciẽdos mari tos. vñ Iuuena. saty. sexta vt dicet Manci. Hippomanes, &c.

Caur⁹ q̃ vẽtus sit

Rẽa grã/maticalis

argumentum maliciæ Nouercarũ, quæ virus herbis: & cantibus herbarum augmentant venena.

PRO.

❡ Quo tpe. s. potniades malis. m. abe. q potnia vrbs est Bœotiæ, vbi Glaucus Sisyphi filius, ꝛ meropes, vt Asclepiades i tra go deumenõ li. i. ait: habuit eq̃s: q̃s adsueuerat humana carne alere, q̃ cupidius i hoste irruerẽt: & preciosius. Ipm aũt quũ ali mẽta defecissent, deuorauerũt in ludis funebribus Peliæ. Quidã aũt has equas Diomedis fuisse, quas Hercules ad Eurystheũ pduxerit. & ab Eurystheo ꝛ Sisypho distractas, eũq; filio suo dedisse. Hippomães, qõ ꝛc. Hippo nũc significarid, qd̃ ex iguinib⁹ õfluit eq̃rũ, q dati amatoriũ, ꝛ furorẽ fac, si ãt itẽpestiuũ ẽãt exceđu modũ. theo. herbã eẽ dicit, qua eq, si gustauerit. efferãt.

MANC.

❡ Quid iuuenis, agit sup. Nocte natat, allusio est ad Leãdrũ, is aũt apđ Oui. ad Hero suã scribẽs sic ait. Nox erat icipiẽs (nãq; ẽm eminisse voluptas.) Quũ foribus ꝑrus egrediebar amãs. Nec mora deposita puer cũ veste tiore. Iactabã ligdo brachia lenta mari. Freta. Hellespõtũ itelligit de q̃ Soli. c. x. ingt ille ãt magn⁹ hellespõtus stringit i stadia septẽ, qb⁹ ab europa Asiaticã plagã videat, hic q̃q; vrbes duæ Abydos asiæ, & Sestos europæ Leãder aũt abydo discedẽs Sestõ, p hellespõtũ ab Hero nauigabat. Hic ait ipsa. Quid referã, q̃ties do vestib⁹ oscula, q̃s tu, hellespõtiacas ponis iturus aq̃s. Porta tonat cœli, ianũ q̃dã solẽ demõ strari voluũt (vt seri. Macr. li. satu. i.) ꝛ iõ geminũ, q̃si vtriusq; ianuæ cœlestis potẽtẽ, q exoriẽs apiat diẽ, occidẽs claudat, ꝛ apđ Oui. li. i. fast. ipe ianus ait, psideo forib⁹ cœli cũ mitib⁹ horis. Et redit offo Iupit ipse meo. Porta itaq; cœli duplex oriẽs & occidẽs, de qbus li. i. Geo. sic ait Maro. & boreæ ↄ̃pe trucis, quũ fulmiat. ꝛc. Euriq; zephyriq; tonat domi⁹ oia plenis, Rura natãt fossis. Illisa. Impulsa Moritura virgo, Hero leãdro seri. au. Si tibi ñ peis, dilectæ pce puellæ. Quæ nũq̃ nisi te sospite, sospes erit.

Porta cœli quo duplex

Lynces bacchi, videto eclo. v. i illo vsu, daphnis & armænias, coeũt aũt lynces auersi: vt cameli, leões, elephãti, tigres, author ẽ Soli. Genus acre lupoꝝ, coeũt lupi toto anno nõ ãplius dieb. xij. vt Solinus & Pli. seri. Atq; canũ, canũ iusta ad pariẽdũ ãnua ætas gerũt i vtero sexagenis dieb⁹, gignũt cæcos, nec vlli pter hoiem memoria maior: Pli. li. viij. Quid ordo ẽ: qd cerui i belles q̃ plia dant, vel q̃s p &. Cerui a ↄceptu separãt se ceruæ, at mares relicti rabie libidinis sæuiũt aĩal est simplex, & oĩum rex mi raculo stupens. Pli. li. viij. Furor equaꝝ. videto paulo supius ibi, stimulos auertere ꝛ, noris: qd ex columella dixerim, Mentẽ vo luptatẽ, & appetitũ libidinis. Potniades, nõ lõge a thebis. in Boetia. s. ẽ & fons Dyrce, ꝛ potnia in qb⁹ obuenẽ, q̃ de potniade gla ꝛ cofabulæ vulgãt, vt illũ potniades discerpserint eq̃. Stra lib. ix. Probus voingt, q potnia vrbs est Bœotiæ, vbi Glauc⁹ Sisyphi filius & meropes, vti Asclæpiades lib. i. ait habuit eq̃s: q̃s assueuerat humana carnæ alere: q̃ cupidius in hostẽ irruerent, ipm aũt cũ alimẽta defecissent, deuorauerũt. In ludis funebribus peliæ. Quadrigæ de ijs videto in fine lib. i. Georgi. Gargara: de ijs itẽ vi deto lib. i. Geor. Mirant gargara messes Ascaniũ. Stra lib. xiij. seri. ascaniũ fluuiũ ex ascanio Mysiæ lacu defluere. Versæ i zephy, i fœtura res icredibilis ẽ ibi hispania, sꝫ ẽ vª, q i Lusitaniã ad Oceanũ q̃dã e vẽto certo tpe cõcipiũt eq̃, vt Ꝟ gal/linæ q̃q; solent, q̃ oua hypenemia appellãt, sꝫ ex ijs, q nati pulli, ñ plus triẽniũ viuũt, Ꝟ var. li. ij. ca. i. Col. q̃q; li. vj. c. xxv. air. No tissimũ ẽ ꝛẽi sacro mõte hispaniæ: q pcurrit i occidẽtẽ iuxta Oceanũ frequenter eq̃s sine coitu ventũ gtulisse, fœtũq; educasse, q tñ inutilis est, q triẽnio priusq̃ adolescat, morte absumit. caurũq;, Fauoni⁹, q ab græcis zephyr⁹ dr̃, ab occasu æqnoctiali flat, corus ṽo, q argestes afr dr̃: ab occasu solstitiali. Ply. li. ij. c. xlix. grãdines septẽtrio iportat, & corus, sicc⁹ ẽ corus pterq̃ desinẽs, aña caur⁹ dict⁹ ẽ, vt aiũt. Auster de Ꝟ supius. Hinc ex furore libidinis, Hippomães seri. Ply. li. viij. eq̃s amoris inasci veneficiũ, Hippomanes appellatũ i frõte, i caricæ magnitudie colore nigro, q statĩ edito ptu deuorat fœta, aut ptũ ad vbera ñ admittit si q̃s preptũ hẽat. dr̃ aũt ab hippon. i. equoꝝ, & mania furia isania. Est itẽ hipponianes virus stillãs ab iguine eq̃ libidinis furore extimulatæ, vt hic ẽt appet. Legẽ nouercæ. Iuue. itẽ saty. sexta. hippomanes carnẽq; loq̃r, coctũq; venenũ, priuignoq; datum.

Hippomanes q̃d sit

❡ Sed

ASCEN. Ordo

℃ Sed fugit, &c. Regredit ab amoribus ad aliarũ rerum, quæ ad rem pastoralem faciunt, descriptionẽ, dicens, sed tẽpus fugit.i.pterit interea, tps ingt irreparabile, quocirca a prudenti bus care, & anxie expẽdẽdũ est, fugit interea dũ nos capti amore.s.suscepti opis (Linus in præfatiõe. Cæterũ aut me amor suscepti negocij fallit, aut, &c.) circũuectamur singula.i.vectamur circa singulas res.hoc.s.dictũ est satis armentis.i. de maioribus animalibus, vt bobus, & equis altera ps curæ.i.negocij suscepti superat.i.superest: & reliqua est, aut restat.s. agitare.sup.verbis, hoc est describere, greges lanigeros, vt oues, & capellas hirtas.i.setosas. aut pilosas, hinc.i.ex harũ pecudũ, cura est, sup. aut nascit: labor, sed vos o coloni fortes.i.perseuerantes in labore, sperate hinc laudẽ, quia quo res facto difficilior est, eo maiore cũ laude perficitur.si modo bona sit.nec sum dubius animi.i.nõ dubito q̃ magnũ.i.q̃tũ difficile sit vincere.i.superare, aut extollere verbis, ea.i.eas res exiguas, & addere hũc honorẽ reb⁹ angustis.i. exiguis, sed dulcis amor.s.suscepti negocij, aut gloriæ speratæ raptat me per ardua deserta.s.a poenis latinis loca parnassi.i.montis illius in phocide musis cõsecrati: hoc est trahit me ad cõtemplãdas res poetico scrutinio, & eiusmodi inuentiones. cuiusmodi se græci in

Loc⁹ emendatus

parnasso adeptas gloriant: dicit at deserta parnassi, eo q nullus latinorum poetarũ hanc partem, qua de agricultura agetur attigerit, nec quisq̃ græcorũ post hesiodũ plene de ea locutus sit: vnde est in parnasso per fictionẽ quandã sint omnes sciẽtiarum thesauri cũ phœbo & musis reconditi, hæc pars: q̃ de agricultura est, deserta videtur, iuuat.i.delectat igit (sequit maro) me ire iugis.i.per iuga parnassi montis, sup. ea parte: qua nulla orbita, id est semita priorum.i. veterum poetarũ, diuertitur.i.traducit castaliã.i.ad fontẽ illũ musis sacrũ, molli.i. trito cliuo q: nullus ingressus est per eiusmodi cliuũ: q̃ circa mollis nõ est, & q: id perq̃ difficile est, rursus inuocat dicens. O palles dea pabulorũ, venerãda.i.digna veneratione, sonãdũ est.i.sonare decet nũc dico.s.in re tenui, & abstrusa, ora magno.i.carmine res paruas extollente: aut pales est nunc veneranda.

Sed fugit interea fugit irreparabile tempus.
Singula dum capti circumuectamur amore.
Hoc satis armentis, superat pars altera curæ.
Lanigeros agitare greges, hirtasq; capellas.
Hinc labor, hinc laudem fortes sperate coloni.
Nec sum animi dubius, uerbis ea uincere, magnum
Quam sit, & angustis hunc addere rebus honorem.
Sed me Parnasi deserta per ardua dulcis
Raptat amor. iuuat ire iugis, qua nulla priorum
Castaliam molli diuertitur orbita cliuo.
Nunc ueneranda Pales, magno nunc ore sonandũ.

SERVI.

℃ Singula dum capit, dũ speciatum singula describimus. Hirtasq; capellas, setosas, vt hisutum q; supercilium. Hic labor ad tuenda imbecilliora animalia. Et angustis hunc addere rebus honorem.i. humilem materiam alto sermone decorare. Sic illud in quarto ẽ. in tenui labor, at tenuis nõ gloria. Sed me parnassi deserta per ardua, per parnassi ardua Heliconem & Cithæronem montes musis dicatos significat, & hoc dicit, scribendi amor rapit me ad opus arduũ, & antea a nullo descriptũ, qđ p periphrasim, & allegoriã poeticam indicat. Iugis: p iuga. Qua nulla pri.i.dispe no ire ad fontẽ castaliũ per eã viã, per quam nullus ante egit orbitã suã. Ordo autẽ est. Qua nulla priorum orbita castaliam diuertitur. Molli.cli.i.facili itinere, & descensione, hic aũt locus totus de Lucre. translatus est. Nũc ve.pa.i.dea pabuli inuocanda nunc maxime.

PRO. Castali⁹ vbi locorũ

℃ Castaliã, Castalius fons est delphis in Apollinis oraculo, q abluit ipsaz arã dei, dictus a castalio delphici Apollinis filio nepotis neptũi. Apollo at dr musigetes: q: musis sacrũ existimetur. vt Luctatius in.i. cõis historiæ ait, q deorũ curã egerat.

MAN.

℃ Fugit irreparabile tempus, Oui. quoq; li. iij. de arte ingt, Ludite eunt anni more fluentis aquæ. Nec quæ præterijt iterum reuocabit vnda. Nec quæ præterijt hora redire põt. Et Seneca ad Luciliũ epistola prima ait. Oĩa mi Lucili aliena sunt: tps tantum nostrum est. Capti amore, ducti voluptate, & oblectatione, Hinc, e gregibus. Labor, subij.s.&c sequitur. Verbis vincere, laudibus extollere: est.n. difficile minima laudibus oñdere maxima, qđ q exequunt, probandi sunt, hic aũt.sequit: de apibus, in tenui labor, at tenuis nõ gloria. Parnassi ardua deserta. Parnassus mons est Phocidis, qui vniuersus cõsecratus existit: estq; in eo rupes quædam prærupta fundosam relinquẽs vallẽ, q̃ rupes Cyrphis vocat, saxea est, & nubibus pulsatur Stra.li.ix. Sed me parnassi.sensus est, q̃uis difficile sit angusta laudibus extollere, attamẽ iuuat eũ ductũ amore gloriæ talia exequi & Parnassum ascẽdere p aliã viã, q̃ alij vates ascẽderint, hoc ẽ scribẽdo, q̃ alij nõ ita tractata fuerãt. Iugis, p iuga.i.cacumina parnassi. Qua via, sup. Orbita.i.iter: vel rursus, ẽ.n. orbita pprie vestigiũ rotæ ab orbe dicta. Diuertit, voluit, tendit, Molli cliuo, facili ascẽsu. Castaliã: castalia fons est in pnasso, ad fines cuius fontis, delphi vrbs locata erat. Strabonis tpe, vt ipse docet lib.ix. Prob. ait, q castalius fons ẽ delphis in apollinis oraculo, q abluit ipsam arã dei. Magno ore, res.n. minime extollendæ sunt.

Orbita qd sit

ASCEN. Ordo.

℃ Incipiens. &c. Incipit ergo quo ordine proposuerat de ouibus loq dicens. Ego incipiens.s.pcipere, aut altius sonare edico (qđ maiorũ est).i. manifeste, & publice præcipio omĩs, ac cusatiuus est.i.oues carpere.i.vt oues carpant in stabulis mollibus.i.tẽperatis a frigore, & stratis. herbã.i.fœnum, dum.i. donec, æstas frondosa.i.frondibus plena, reducit mox.i. paulo post, & edico sternere humũ durã, subter.s.oues multa stipula.i.strammibus, & maniplis pro manipulis.i. fasciculis filicum.i.illarum herbarum, ne glacies frigida lædat pecus molle.i.tenerum, & ferat.i.inferat scabiẽ: & podagras.i. pedũ ægritudines turpes. post.i.deinde, ego digressus hic.i.ab ouiũ pceptione iubeo sufficere.i. abunde subministrare capris, arbuta frondentia.i.frondes arbutorũ, & pbere fluuios recẽtes: & opponere stabula.i.aperturas eorum soli hyberno a ventis.s.hẽant solẽ incumbentẽ, & ventum a tergo, hoc est, vt a septẽtrione a vento munita sint, & meridiei exposita, cõuersa.s. ad medium diẽ.i.ad eum locum, in quo sol nobis videt in meridie, tunc.s. quũ aquarius frigidus olim.s.in ianuario, aut circiter, cadit.i.occidit, vt ad mediũ martij, hoc est circa æquinoctiũ vernale, tunc enim soli in meridie ex directo opponitur septẽtrioni, & irrorat.i.rorẽ inducit anno extremo.i. circa principiũ martij, vbi olim erat, & principiũ anni, p munæq; i locis calidis in torẽ cõmutantur, hæc quoq;.i. etiam hæc pecora, videlicet caprina erãt tuẽda.i. ptegẽda nobis nõ leuiore.i.minore cura q̃.s.oues, nec vsus.i. vtilitas erit minor.s.in capris q̃ in ouibus, q̃uis vellera milesia.s.q fuerũt oues iuxta miletum ioniæ regionis caput, incocta.i.tingẽdo incoctos habẽtia tyrios rubores.i. liquorẽ purpureũ mutentur.s.cum alijs mercibus aut pecunia, sed more antiquo dicit mutent, magno.s.precio, aut aliarũ mercium cumulo, hoc est: q̃uis milesia vellera in summo pcio sint, eo q eorũ lanæ molles ad purpurã aptissime sũt, tñ nõ minor est vsus i capris. qđ pbat sequẽtibus.

Pricipiũ ãni qd sit

Incipiens, stabulis edico in mollibus herbam
Carpere oues, dum mox frondosa reducitur æstas.
Et multa duram stipula, filicumq; maniplis
Sternere subter humum, glacies ne frigida lædat.
Molle pecus, scabiemq; ferat, turpesq; podagras.
Post hinc digressus iubeo frondentia capris
Arbuta sufficere, & fluuios præbere recentes.
Et stabula a uentis hyberno opponere soli
Ad medium conuersa diem, cum frigidus olim
Iam cadit, extremoq; irrorat aquarius anno.
Hæc quoq; non cura nobis leuiore tuenda.
Nec minor usus erit, q̃uis Milesia magno
Vellera mutentur, Tyrios incocta rubores.

SERVI.

℃ Stabulis in mollibus. Clemẽtioribus, & aeris tẽperati: vel pp plagam australem, vel propter suppositas herbas aialibus. Frõdosa reducit æstas.i.donec verũ tẽpus adueniat. Naz vt ẽt in primo diximus, ver & æstas sicut hyems, & autũnus vnus fuerũt: secundũ rõnẽ hemisperij. Turpesq; poda. respexit ad curã, q̃ sine pãnis & medicaminibus sordidis nõ fit. Post hic, cuz hoc feceris, & hic vnũ vacat. sirut, primus ibi ante omnes Fluuios pbere recẽtes.i.aquã statim haustã. Nã si pigrã potauerit, morbũ statim cõtrahunt. Stabula a vẽtis, figurate.s.vẽtos nõ pferẽtia. Hiberno soli.i.cõtra plagã meridianã, p quã sol currit p hyemẽ, qđ explanat dicẽs, ad mediũ cõuersa diẽ. Extremo.a.i.mẽse ianu. qui ẽ penultimus, nã vt ẽt i prio diximus, vt primis exẽplo a mẽsibus annis. mar. mẽse inchoabat annus apud maiores. Ergo extremo ãno dixit, extrema pte anni. Hæc quoq; nõ cura: cũ de capellis loqt figurate neutro vsus ẽ ge. Nã itegrũ erat. Hæc quoq; nõ cura nobis leuiore tuẽda. Sãe pite, qm scit palã eẽ ouiũ vtilitatẽ. cã pterit: & exaggerat meritũ capellarũ, vt dictus in lucẽ pmat rẽ p se minus patẽtẽ. Milesia magno, Vellera mutent, Lanæ pciosissimæ. Nã miletus ciuitas est

Pricipiũ ãni qd sit

Asiæ:

Asiæ, vbi tangunt lanæ. Ipsæ i. iij. Milesia vellera nymphæ: Carpebāt. Cū i vertē. Quid a milesiis lanæ sustulerit. magno āt mutenf: Ingētiq; p̄cio cōparenf. Nā apud maiores oē mercimoniū in pmutatione cōstabat, qđ & Caius Homerico cōfirmat exemplo. Tyrios incocta rubores figurare. i. quæ coquendo Tyrium traxi rubores. i. migrauit in purpurā.

PRO. MAN. ℭ Aquarius hyemem, & pisces finiunt, ab eis Ver incipit, hoc est ariete.

ℭ Stabulis in mollibus. i. minbus, & tēperatis, nō frigidis. Hinc Var. li. ij. c. ij. de ouibus. Primū puidendū, vt totū annū recte pascanf intus & foris, stabula idoneo loco: vt sint ne vētosa. q̄ spectēt magis ad oriētē q̄ ad meridianū tps: vbi stēt solū ops eē eruderatū, & pcliuū, vt euerti facile possit. ac fieri pur, nō. n. solū ea vligo lanā corrūpit ouiū. sed ēt vngulas, ac scabras fieri cogit quū aliquot dies stererūt: subijcere ops virgula alia, quo molli⁹ regescāt, puriores q; sint, libētius. n. ita pascunf, faciēdūq; septa secreta ab alijs, quo enitētes secludere possis, itē quo corpe ægro hæc magis ad villaticos greges aīaduertēda, ꝫ illa q̄ in saltibus pascunf. & a tectis absunt: lōge portāt secū crates, aut retia, qbus cohortes in solitudine faciāt. Frōdosa æstas, nō ver intelligit, sed æstatē ipam, q̄ qdē incipit. vij. idus maij. Ver aūt. vij. idus febru. quo tpe etiā niues: & frigora vigere solent, vñ & Varro dicto li. i. ait, q sibi greges in apulia hybernabāt, qui in rheatinis mōtibus æstiuabāt. Molle, debile: turpesq; podagras, turpes efficiētes. Podagra aūt cōponif a podos. i. pedis, & agra captura, aut pda, agria vo dolor df. Ponif itē podagra q̄nq; p laquea seu pedica, q podas. i. pedes, greuit. i. capit, Frondētia arbuta. capræ potius syluestribus delectanf saltibus: q̄ pratis. studiose enim de agrestibus fruticibus pascunf, atq; in locis cultus virgulta carpunt, itaq; a carpendo capræ nōīatæ, sic varro scribit libro secundo cap. iij. Meminit, & similia fere Colu. li. vij. de capris, Stabula a ventis. s. remota. stabulatur caprinum pecus mollius ad hiberenos exortos. Caprile aūt lapide, aut testa substerni oportet, quo minus sit vliginosum, ac lutulentum foris, quum est pernoctandum substernimus virgultis, ne oblinantur. Var. li. ij. Aquarius decimoseptimo Kal. febrva. sol in aquarium et ansit, & xv. Kal. febru. aquarius incipit oriri, ventus africus tempestatem significat. Nonis febru. mediæ partes aquarij oriuntur ventosa tempestas. xv. Kal. martij sol in pisces transitum facit, hinc occidit aquarius author Colu. lib. xj. ca. ij. Quum frigidus olim, ordo est, quum olim frigidus iam cadit, quum enim occidit, non ita frigidus esse vr. est autem aquarius frigidus. & hyemalis: vt ēt asserit Ptolemeus lib. i. quatuor partium, hinc saturno assignatus, Extremo anno, secundum illorum opinionem locutus est, qui annum a martio incipiebant, hoc enim pacto aquarius. & pisces in extremo anno esse videnf, Olim vero aquarius, & pisces vnum sydus erāt, vt scorpius, & libra, vel aquarium vltimū ait, quia ver a piscibus īcipit in p̄io mobili, de quo ēt Manilius. Hæc quoq; caprina vel pecora. Vsus, vtilitas. Milesia vellera, miletos Ioniæ caput, Cadmi olim domus, sed eius qui primus inuenit prosæ orationis disciplinā. Solinus author. c. xxxvij. Stra. vero li. xiiij. scri. Miletum a Neleo conditā qui genere pilius fuit. Erat autem optima vrbs atq; clarissima, ex qua oriundi fuere, viri memoratu digni. Thales vnus e septem sapientibus, qui primus physiologiæ, ac mathematicæ author fuit inter græcos. Anaximander eius discipulus, & Anaximandri anaximenes, Item Hechateus, qui historiam scripsit. Aeschines orator, qui assumpta nimia erga Pōpeium magnum licentia, missus est in exilium, Magno mutenf, grandi precio mutentur: alijs scilicet mercibus, vt olim fiebat. Milesia vellera, tertium lanæ locum milesiæ oues obtinent, Ply. scri. libro octauo. cap. ix. Tyrios rubores: purpureum liquorem intelligit, de quo videro lib. ij. Geor. Et serrano dormiat ostro.

Densior hinc soboles, hinc largi copia lactis.
Quam magis exhausto spumauerit ubere mulctra
Læta magis pressis manabunt ubera mammis.
Nec minus interea barbas, incanaq; menta
Cinyphii tondent hirci, setasq; comantes
Vsum in castrorum, & miseris uelamina nautis.
Pascuntur uero syluas, & summa Lycæi.
Horrentesq; rubos, & amantes ardua dumos.
Atq; ipsæ memores redeunt in tecta, suosq;
Ducunt, & grauido superant uix ubere limen.
Ergo omni studio glaciem, uentosq; niuales.
Quo minor est illis curæ mortalis egestas.
Auertes, uictumq; feres. & uirgea lætus
Pabula, nec tota claudes fœnilia bruma,

PRO. ℭ Dēsior. h. so. binos. n. pariūt e apellæ plerūq; barbas, sic de q̄drupe lib⁹, nā boū barbā vocam⁹, Incana āt diē nimiū cana, Cinypei hirci, libyes a fluuio Cinype. miseris. n. q frequēter patiūf pitula. In vsū āt castroꝝ io dixi, q de cilicijs: & pñt loricæ tegunf tabulata turriū: ne iactatis facib⁹ ignis possit adhærere: & hñ laudat capellas dicēs ciliciorꝫ vsū, & ī mari, & ī terra pdesse mortalibus, ꝫ est ī duob⁹ elemētis pcessis boīb⁹ pascunf syluas, & pasco, & pascor illā rē diximus. Sūma li. mōtis Arcadiæ, & est spēs p gñe. Suosq; ducūt, Educāt fœtus proprios, & nutriūt. vñ: & educator diximus. Quo minor est illis cu. mior. ege. ordo est, oī studio auertas ab eis ventos, & glaciē, q̄ egestas mortalis. t necessitas mortalitatis mior ē illis curæ, ꝫ ē minus adipatū pñer turā. Nā hoc dicit q̄ro sibi adesse min⁹ possunt, tanto eis a te maior est impendenda diligentia.

ℭ Cinypei tōdēt hirci, setasq; cū. v sū. i. c. e. m. u. n. Cinyps oppidū ē, & flumē africæ regionis garamantuꝫ. Apud eos hirci villosissimi nascunt, quos rōdēt ad cilicia, qbus nautæ vtunf.

MANC. ℭ Dēsior hic soboles. Capræ pariunt, & q̄ternos, sed raro admodū, ferūt. v. mēsibus, vt oues: capræ piguedie sterilescūt, trimæ minus vtil' generāt, & ī senecta nō vltra q̄drieniū incipiūt. vij mēse: & adhuc lactātes cōcipiūt nouēbri mēse, vt martio pariāt, vita longissima plurimū ānis. viij. tradūr, & noctu nō minus cernē q̄ īterdiu, Ply. li. viij. Co. vo li. vij. c. vj. de capris sic ait. Pariāt, si ē gñerosa ples, frequēter ge, nōnūq; trigeminos. Læta vbera mām̄is, hic locus ostēdit vbera recte deduci ab humero ꝫm aliquos: vt tubera a tumeo m litera in b pversa, loca. n. arida ifœcūda sī, appetq; hubera dici iterto ra māmarū: māmas do hūeris eminētias. nec mius īterdū ingt capræ, & sobolē, & copiā lactis pbēt, hirci ēt cōmoda boib⁹ rtribuūt, & ī terra, & ī mari. Cinypei hirci, Cinyps fluui⁹ ē ī libya p vberrima arua decidētes, vt scri. Mela. Poeta vo oñdit illic eē hircos tōsili villo, & Ply. li. viij. ait: q ī Cilicia circaq; Syriā capræ villo

ASCEN. ℭ Dēsior hic. Docet (vt dixi) vtilitatē, quā capræ plus q̄ oues afferūt, dicēs eas, & fœtu, & lacte pstare, & tñ ex pilis eaꝝ ēt īteguměta fieri cōtra pluuiā vtilia, deide q minori cura, atq; custodia pascūf æstate, & minori īpēsa hyeme. Ordo āt est,

Ordo. Dēsior soboles. i. ples, aut fœt⁹ ē sup. hic. i. ex capris: q̄ hios fere pariūt q̄ ex omib⁹, q̄ fef singulos, & copia lactis largi ē hic. s. ex capris maior q̄ ex omib⁹. Erg̃. i. q̄to magis mulctra. i. vas mulctrale, in qđ. s. mulgef, spūauerit vbere exhausto. i. emulcto, extracto. s. oī lacte, sup. tāto magis vbera. s. eaꝝ manabūt. i. diffluabūt lacte, māmis pssis. s. palmis, exprimēdo lac, q̄ rē oues ī pauiūf, vñ ocāꝫ ē ī hu. Et suce⁹ pecoꝝ, & lac subducif agnis. nec min⁹. i. q̄nē iā hirci cinypheirōdēt. i. tōdenf barbas. s. hñt barbas tōsas, & id, quo mō Pr s. iterptaf, aut pastores tōdēt barbas, & icana. i. multū cana mēta, & setas comātes. i. fructificātes, & oblōgas hirci cinyphei. i. libyci, sūt. n. plurimi ī libya ēt tōsili villo, vñ aūt antō cinyps scribēdū cinypei, nā a cynepe fieret cinypei penul. lōg. Nota ē īsana, & friuola cōtrouersia coꝝ q de lana caprine cōtendūt dicētib⁹, alijs lanā, alijs villū, alijs pilū alijs setā dici. Sane lana ē mollior villus ī oib⁹, villus crispās, pil⁹ ī leone, & qbusdā canib⁹, fera dur⁹ admodū: & rigēs pil⁹, vt ī porco. Pilus āt iter setā & lanā medi⁹, vt ī equo, cāe, boie, atq; alijs multis, tōdēt dico ī vsuꝫ castroꝝ: vt. s. fiāt īteguměta cōtra pluuiā, & tōdēt miseris nautis, sup. ī velāmā. i. coopimēta, & īteguměta, corpoꝝ, do p s; capræ. s. & hirci, pascūtur syluas: & summa. i. verticē, & sūmitatē lycæi. s. mōtis Arcadiæ, & pascunf rubos. i. vepres horrēns. i. aspos, & hirsutos, & dumos amātes. i. appetētes ardua. s. loca: hoc ē cap nō carpūt prata, quoꝝ fœnū p̄iosū fit, ꝫ frōdes: q̄ nisi carpſeerī ī nihilū deciderint, itaq; nihil cōstat eaꝝ fere pabula, nec molesta ē custodia, vñ subdit. Atq; ipsæ. s. sine custode, aut pastore, memores. s. capilliū suorū redeunt in tecta, & ducunt. s. secū in tecta, suos. s. fœtus, hoc est hedulos, aut ducunt. i. educanr, & vix superant. i. supertransire pñt, vbere grauido. i. lacte distento, & onusto, limē. i. lignū trāsuersum in introitu. Ergo. q̄ tanto sunt

ASCEN. vsui, tu auertes. s. ab eis oī studio. i. conamine, & diligētia glaciē, & vētos niuales, sup. eo diligētius, q̄ egestas. i. necessitas, & labor mortalis. i. mortaluat: & q̄ aut q mortalib⁹ fere comes est, est illis minor curæ. i q̄rū ad curā: hoc ē minori curæ, si legaf quo minus, &c. facilior esset cōstructio. Sēsus aūt est: q capræ sunt sui cultus negligētes, minusq; pudæ circa miserias mortaliū, eo diligentius nobis curandæ sunt, tu ergo auertes glaciē, & ventos niuales. i. q cū nimbus decidūt, & tu lætus. i. libēs: & bñ volēs feres. s. ī stabula, victū & p. i. pabula virgea. i. virgaꝝ frondes, aut comas ī pabula eaꝝ decerptas, nec claudes fœnilia. i. loca, in qb⁹ fœnū reponif, tota bruma. i. mediæ hyemis tpe, hoc ē nō negabis eis fœnū saltē deuterū. i. secundæ sectiōis, quod Cordū vocant, secaturq; in autumno.

Ver & æstas qñ incipiant. Podagra qd & vñ dcā

Villus pilus & seta qd

villo tōsilij vestiūt. tōdēt: p tōdēt hoc loco Pris. expōit li. viij. tu videto latinos i Ty. ibi, tōdēti barba cadebat, pōt ēt dici tōdent .s. pastores, & sic cinyphei hirci grūs ēēt singl'aris, Barbas .i. pilos dicūt. metū do pilorū locū, incana, valde cana. Vsū i castrorū, var. li. ij. c. lv. sic ait, Suscipit cossinius, vt fructū ouis e lana ad vestimētū, Sic capra pilos administrat ad vsum nauticū, & ad bellica tormēta, & fabrilia vasa. Neq3, nō q̄dā natiōes harū pellibus sūt vestitæ: vt i Getulia, & sardinia. Post igit, q magnis villis sunt i magna pte Phrygiæ, vñ cilicia: &c. eius gñis fieri solet. Pascunt syluas, videto paulo supius, ibi frōdētia arbuta Lycæi, pro quocūq3 monte posuit Lycæū Arcadiæ mōtē, nā ibi est ouiū, & caprarū copia. Dumos, spinas. Suosq3 ducūt, vel ducūt pascēdo, vel ducunt, p educāt .i. nutriunt, ac lactant, qd q̄uis sit oīno: vbera plēa domū referūt, Col. li. vij. c. vi. scri. q capella pcipue probat simillima hirco: si ēt est huberis maximi, & lactis abundantissimi. Glacié. Co. li. viij. de capris inqt, huic pecudi nocet æstus, sed magis frigus, & pcipue fœtæ .i. grauidæ, q̄ in gelicidio hyemis cōceptū fecit. De caprili vero superius videto ibi: stabula a ventis. Mortalis egestas, ordo est in hoc carmine. Quo egestas mortalis est minor curæ illi .i. minori curæ, hoc est, q̄to minus curāt humanā indigentiā, necessitatē, auxiliū, tanto magis eas curare debemus. Virgea pabula, arbusculis .n. frutetisq3 maxie gaudent capræ, ea sunt arbutus, cythisusq3 agrestis, nec minus ilignis: q̄rnisq3 frutices, q in altitudinē non psiliūt, Co. li. viij. Fœmina bruma idē eodē lib. c. vero. iij ait de ouibus, q penuriæ hyemis succurrit obiectis itra tectū p psepia cibis. Alunt aūt cōmodissime repositis vlmeis, vel ex fraxio frōdibus, vel autūnali fœno, qd cordū vocat: nā id mollius, & ob id iocūdius est q̄ maturū. Cythiso quoq3, & satiua vitia pulcherrīa pascunt, hæc ille de ouibus hyeme cibandis: qd q̄dē ēt de capris intelligendū est: ait etiam Varro li. ij. c. iij. Nec multo aliter tuendū esse hoc pecus in pastu, atq3 ouiū.

ASCEn.

¶ At vero zephyris, &c. docuit quo pacto tpe hiberno educandæ sint capræ: sed & oues fere eadē postulāt nutrimēta, nunc docet, quō tpibus reliqs pascendæ sint, facturus de varietate pascendi: & de diuersitate cœli nō iniucūdā, nec ineptā digressionē.

Ordo.

¶ Ordo est. At vero .i. sed certe cū æstas læta .s. q̄ est in fine aprilis & i maio, sup. est, aut aduenit: tu mittes vtrūq3 gregē .s. tā ouium q̄ caprarum i saltus, atq3 in pascua, & hoc zephyris vocātibus, .i. destinātibus te, & gregem. Carpamus .i. carpere cogamus rura frigida .s. nocturno frigore: cū primo sydere .i. cū primū apparet sydus luciferi .i. stellæ lucē ferētis, & solē tpe matutino pcedentis vespertino aūt sequentis, dū .i. q̄diu mane .i. tps matutinum: est nouū, & dū .i. q̄diu gramina canent .s. pruina, & dū ros est gratissimus pecori in tenera herba, & id secundū morē patriæ suæ pcipit poeta, inde vbi .i. postq̄ quarta hora .s. post ortū solis, collegerit sitī .i. siccitatē, cœli .i. aeris: & cicadæ q̄rulæ rūpēt .i. diffidēt, cātu .s. suo, arbusta .i. arbores vicinas: de qb9 i secūda eclo. Sole sub ardenti resonāt arbusta cicadis) hyperbolæ aūt est in hoc, qd dicit arbusta cantu rūpi, quasi vero tanto ipetu emittant crepitus suos, vt arbores diffindant, q̄ imitatus est Iuue. sat. i. dicens. Frontonis platani, cōuulsaq3 marmora clamant. Semp, & assiduo ruptæ lectore colūnæ) cū ergo caūma instabit, iubeto potare .i. ad potū agere greges ad puteos, aut alta .i. profunda stagna. ad vndā currentē .i. defluētē canalib9 .i. tubis cauatis, ilignis .i. ex ilice factis ad .i. sed iubeto, sup. gregē exqrere vmbrosam vallē medijs æstibus .i. dū medij sunt æstus sicubi .i. si alicubi magna quercus Iouis .i. Ioui sacra, tēdat antiquo robore .i. ex trunco longæuo, & grādi. ramos ingētes .i. valde amplos, & extensos, aut si nemus .i. arboretū nigrū .i. caliginosū vmbra sacra .i. rali, qualis solet esse in lucis sacris. accubet .i. vicinum iaceat, crebris ilicibus .i. illis arboribus cōdense positis, a quibus nascit vmbra ex aduerso .s. solis. & tu iubebis dare rursus .i. iterū. tū .i. tūc, dū se sub vmbrā receperit, aq̄s .i. potū aq̄rū, & pascere rursus ad occasū solis, quū vesp. .i. hespus, seu vespus stella vesp'ia, frigidus .i. frigus nocturnū afferēs tēperat .s. ab æstu aera: & lum i rosida .i. humore nocturno pfūdēs terrā, reficit iā saltus & quū litora resonāt .i. referūt cātātē halcyonem auiculā illā, quæ i mari i summa trāquillitate nidificare solet, & dumi referūt acanthida auiculā illā dumis gaudentes, hoc est cantum eius, quem repetit æstu diurno sedato.

Hyperbo le qd sit

At uero zephyris cum læta uocantibus æstas
In saltus utrumq3 gregem, atq3 in pascua mittes,
Luciferi primo, cum sydere frigida rura
Carpamus, dum mane nouum, dū gramina canent.
Et ros in tenera pecori gratissimus herba.
Inde ubi quarta sitim cœli collegerit hora.
Et cantu querulæ rumpent arbusta cicadæ.
Ad puteos, aut alta greges ad stagna iubeto
Currentem ilignis potare canalibus undam.
Aestibus ac mediis umbrosam exquirere uallem.
Sicubi magna Iouis antiquo robore quercus
Ingentes tendat ramos, aut sicubi nigrum
Ilicibus crebris sacra nemus accubet umbra.
Tum tenues dare rursus aquas, & pascere rursus
Solis ad occasum, cum frigidus aera Vesper
Temperat, & saltus reficit iam roscida luna.
Littoraq3 Halcyonen resonant, & Acanthida dumi.

SERI.

¶ Cū læta æstas, subaudi aduenerit. Dicit āt ver: quo flare zephyrus icipit, vt zephyro putris se gleba resol. Carpamus: carpere cogamus animalia. Et māe pa. p. o. secūdū morē suæ puinciæ: nā i aliqbus locis morbū pbunt, nisi iā siccato rore pascant. Dū gra. nocturnis, & matutinis lucētes roribus herbæ, Et cātu q̄rulæ rūpēt. ar. ci. q̄rulæ canoræ. Hora .s. sub cātu q̄rulæ despice tibiæ. Aut certe q̄rulæ pp illā fabulam dicit, q Titonus maritus auroræ post optatā logissimā vitā i cicada dē conuersus. Rūpēt, nimio: .s. clamore Iuue. Assiduo ruptæ lectore columnæ. Persius, Findor vt arcadiæ pecuaria rudere dicas. Ilignis canalibus, ex ilice factis. Sane & canalis melius generis fœminini q̄ masculini pferimus. Sic vbi magna Iouis antiquo robore q̄rcus, q̄ ē Ioui pſecrata. Nigrū, qd dicit ioui q̄rcus, & ilicibus crebris sacra vmbra: Nō re vera cōsecratos lucos dicit nos petere dēre: sed ita dēsos, vt sūt illi, quos religio defendit. vnde apparet q̄rcū Iouis, & sacrā vmbrā generalia esse nō spālia epitheta. Nā: vt diximus, & ois q̄rcus Ioui ē cōsecrata: & oīs lucus Dianæ. Tenues aq̄s. Epithetō aq̄rū alibi, ac i aq̄s, tenuis dilapsus abibit. Tēperat. Refrigerat æstatis calorē. Reficit, recreat, Luna nox. Litora Alcyonē .i. quo tpe resonant p litora alcyō auis, cuius fabulā i p'io memorauimus. Per dumos vero achātis, q̄ alij luscinā esse volunt, alij vero carduellū, q̄ spinis, & carduis pascitur, vt inde etiam apud græcos, Achantis dicta sit ab acanthis .i. spinis, quibus pascitur.

PRO.

¶ Litoraq3 alcyonem resonant, & a. du. Alcyone fuit filia Aeoli vxor Ceycis, quo in naufragio amisso mutata est in aues alcyonias, quorū partus dum excluditur. vij. diebus mare quietū est. Achantis ea est, quæ græce acāthis dicta est, latine carduellus a carduo. Dumi, vocantur aspera loca, & inculta collicosa, alij lusciniam.

MAN.

¶ At vero: ordo est. At vero quū æstas læta .s. est, vel aduenit zephyris vocantibus mittes in saltus, &c. Læta æstas nō de vere, sed de ipsa æstate loquit, Co. n. li. xj. c. ij, sic ait, Nonis maij vergiliæ exoriunt, mane fauonius. vij. Idus maij æstatis initiū fauonius, aut corus interdū, & pluuiæ. vi. idus vergiliæ totæ apparent, fauonius: aut corus iterdū pluuiæ. Ecce hic apparet: quō æstatē zephyri vocant. Præterea Var. ēt lib. ij. c. ij. id apertissime ondit de æstate: nō de vere intelligēdū, ait .n. de ouibus: q æstate cū pria luce exeūt pastū, pptere, q tūc herba rosida meridiana, q̄ est aridior iocūditate pstat, sole exorto puro ppellūt, vt reintegrantes rursus ad pastū alacriores faciāt: Circiter meridianos æstus dū deferuescāt, sub vmbriferas rupes, & arbores patulas subiciūt, qd refrigerato aere vespertino, rursus pascāt ad solis occasum. Ita pascere pecua oportet, vt aduerso sole agat, caput .n. oīs molle maxie est. Ab occasu puo iteruallo iterposito ad bibēdū appellūt, & rursus pascūt, quoad cōtenebrauit, iterū .n. tū iucūditas in herba reintegrata est: hæc ab vergiliarū exortu ad æquinoctiū autūnale maxie obseruant, Reliquæ pastiones hyberno, ac verno tpe hoc mutant, qd pruina iā exhalata propellūt in pabulū, & pascūt diē totū: ac meridiano tpe semel agere potū satis hūt. His igit patet de æstate itelligi. nō de vere q̄ oīa Var. Ma. apposuit hoc loco. Co. ēt li. viij c. iij. de æstate intelligit. Vtrūq3 gregē, ouiū, & capraru. Luciferi, de hoc iā supra, Canent, pp pruinā .s. Ros de rore, vt superius, Sitim cœli .i. aeris æstus. Cicadæ, vide i Alexi. Ilignis canalib9. Co. l. viij. c. iij ait: nulla eē iā blāda pabula, aut ēt pascua, quorū gfa nō exolescat vsu cōtinuo, nisi pecudū fastigio occurrerit pbito sale, qd veluti ad pabuli cōdimentū p æstatē canalibus ligneis ipositū, quū e pastu redeunt, oues lābūt, atq3 eo sapore cupidinē bibēdi, pascēdiq3 cōcipiūt. Rosida lūa. humida: intelligitq3 de vespina luna, q̄ oīa, vt iā ōndit. Var. quoq3 edocuit. Alcyonē, vide li. i. Geor. ibi dilectæ thetidi alcyones. Acanthida: sic legēdū est nō aliter, nā Theocritus in quodam carmine eclo, quæ inscribitur, Thausia: acanthides ait. Est aūt acanthis auis vario colore, & stridula, quæ inter spinas viuit, legatur igitur carmen sic, litoraq3 alcyonem resonant, & acanthida dumi.

Achantis q̄ sit

¶ Quid

Quid tibi pastores Libyæ, quid pascua uersu
Prosequar? & raris habitata mapalia tectis?
Sæpe diem, noctemq;, & totum ex ordine mensem
Pascitur, itq; pecus longa in deserta sine ullis
Hospitiis, tantum campi iacet, omnia secum
Armentarius apher agit, tectumq;, laremq;.
Armaq;, amyclæumq; canem, Cressamq; pharetram.
  Non secus, ac patriis acer Romanus in armis
Iniusto sub fasce uiam cum carpit, & hosti
Ante expectatum positis stat in agmine castris.

SERVI. ¶ Quid tibi pastores libyæ, dicit p̄ q̄litate puinciaꝝ diuersa esse gña pastionũ. Sine ullis hospitiis, sine ullis stabulis. Armētari⁹ afer agit, abusiue armētariũ posuit. nã nũc de gregib⁹ loquit̃. Tectũq;, larēq;. Tētoria miliũ more, ac si casam dicēt. Amyclæūq;, canē laconicũ, & est spēs p gñe. Amyclæ aũt est ciuitas laconiæ, vñ est, Talis amyclæi domit⁹ pollucis habenis Cyllarus. Patriis armis, acer romanus gñalr sibi ꝯcessis, ac si diceret, martiis, iniusto sub fasce, sub magno onere, vt Ego te fasce leuabo. Magnũ aũt onus dicit p arma, alimēta, vestiũ. Añ expectatũ .i. dicto citius añ q̃ eius expectet̃ aduētus, & est vna pars orōnis, & est aduerbiũ. Stat, obstat. Nã apheresis est.

Amiclæ vbi locoꝝ

PRO. ¶ Mapalia loca deserta punica. Quid tibi pastores libyæ. q. p. u. t. & r. habitata mapalia. t. Numidæ mapalia vocãt tecta sua quæ subductis nauibus suis post Amissum regem Persea inuersa p domicilio habere cœperũt. Amyclæũq; canem, laconicum: Cressam, cretensem, q: ibi optimi sagittarii sunt.

MANC. ¶ Quid tibi, ostēdit s̃m varias regiones vario mõ, & tpe pasci, Pastores libyæ numidas, seu nomadas, intelligit, scribit. n. Solinus, q numidæ incolæ q̃diu errarũt pabulationibus vagabũdi Nomades dicti sunt: & Ply. li. vi. ca. iii. sic ait, numidæ vo nomades a pmutãdis pabulionib⁹, mapalia sua, hoc est domos plaustris circũferētes, nomas aũt numidia d̃r. & pastor, nomeus, nomeo pasco, nome pabulũ, pastura. Nomao aũt cũ scda litera omega d uido moueo: raris habitata mapalia tectis. Mapalia, casæ punicæ appellant̃, vt ingt Festus de his vero Salustius in iug. sic, Cæterũ adhuc ædificia Numidaꝝ agrestiũ q̃ mapalia illi vocãt, oblõga, incuruis laterib⁹ tecta, q̃si nauiũ carinæ sunt. Raris tectis, scribit. Stra. li. xvii. q maxia mediterraneæ Libyæ pars, & regio circa Oceanũ deserta est. Paruis p̄terea bitationib⁹: & sparsis, & ex magna pte pastoralib⁹ distincta est. Ora aũt, q̃ ex aduerso nobis est, tota bene habitat̃, Armētarius, sunt enĩ ibi, & armēta, & greges, ppterea armētarius ait, tectũq;, mapalia. i. domos in plaustris itelligi, vt ex Plinii v̄bis supiorib⁹ h̃r. Larēq;, larē hic itelligo ignē, qm̃ tectũ dixit, Col li. xi. de vilico ingt, ꝯsuescat rusticus circa larē dñi focũ familiarē semp epulari. Lar ẽt quãdoq; p domo. Oui. li. i. trist. Quæ nr̃o frustra iũcta fuere lari, ponit & p deo ipso familiari, q domi in ipso foco colebat̃, nã focus deoꝝ penatiũ ara est, vt ẽt Porphyrius tradit: hæc tñ latius h̃nt̃ur ode scda Amyclæũ laconicũ, de amyclis supius patuit, Cressa, in Creta. n. optimi calami p sagittis sunt apud Cydoniã vrbē, de q̃ in fine Buc. Iniusto sub fasce, sub ingēti onere. Vegetius n. li. i. sit, q pōdus q̃q; baiulare vsq; ad lx. libras, & iter facere gradu militari frequētissime cogēdi sunt iuniores, qb⁹ in arduis expeditionib⁹ necessitas, immet annonã pariter arma portãdi, quã rē antiq̃s milites factitasse, Vergilio ipo teste, cognosci p̃t ex h̃ loco vbi dē ait. Et hosti legit̃, & hostē in antiquis.

Mapalia vbi locoꝝ

ASCEN. ¶ Quid tibi pa. &c. Quia q̃litatē aeris obseruãdã pastorib⁹ significauit, docet diuersa gña pastionũ in diuersis eē regionib⁹, lõgeq; aliter in libya æstu assiduo fere ꝑcussa, aliter q; in scythia ppetuo frigore horrētē pecora eē pascēda. Sigĩt tñ, id nõ apprime necariũ eē cognitu, cũ Italici pastores, qb⁹ tēpatior est regio ad illoꝝ morē nõ pascãt, dicit q̃, qd .i. ad qd, psequar tibi v̄su .i. decantē, aut describã carmie pastores, & pascua libyæ, & mapalia, q̃ & magalia, s; magalia pmã pducit, mapalia corripit vtrũq; aũt singulari caret .i. casas, & humilia domicilia libyæ habitata raris tectis. q. d. id inutilr faciã, quũ pastorib⁹ Italicis nõ cõducat id nosse. Per trãsitũ tñ tãgit dicēs. pec⁹ pascit̃. s. in lybya sæpe diē, & noctē, & totũ mēsē ex ordie, & it .i. errat pascēdo in lõga deserta sine ullis hospitiis .i. septis, aut caulis, seu ouilib⁹. capilibusue, tãtũ cãpi .i. tã amplus, & capax cãpus iacet .i. requiescit a satione, & pascuis expom̃t. s. illic, vt sic diuagari pmittat̃ pecus armētarius .i. custos armēti, afer .i. ex africa: vt libycus: agit .i. añ se ipellit oĩa .i. oēs res suas, & tectũ, & larē .i. rē familiarē, & arma .i. instrumēta sua, & canē amycleũ .i. laconicũ, & pharetrã cressã .i. cretēsem, cydoniis sagittis refertã: nõ secus .i. nõ aliter. ac .i. q̃ Romanus. s. miles, acer .i. strenuus i armis patriis .i. martiis, sup. agit secũ oĩa. cũ .i. quãdo carpit viã sub fasce iniusto .i. iniquo, hoc est nimis pōderoso, & stat hosti .i. inimicē, & malũ hostũ añ expectatũ .i. añ expectationē, hoc est priusq̃ expectatus fuerit. stat dico castris positis in agmine. Seruius vult vnã eē ptē orōnis: s; certe sicut ablatiui impsonaliũ pticipioꝝ in vsu sunt, quũ d̃r. Et dicto citius tumida æquora placat, haud auspicato aduenit, &c. insperato accidit, ita q̃ raro ter sit accusatiuũ hic vsurpare v̄r Verg. cũ ppositione vt sit añ expectatũ .i. priusq̃ expectet̃. Et ita per transitum suos laudat poeta.

At non qua Scythiæ gentes, Mæoticaq; unda.
Turbidus & torquens flauentes Ister arenas.
Quaq; redit medium Rhodope porrecta sub axem.
Illic clausa tenent stabulis armenta, neq; ullæ
Aut herbæ campo apparent, aut arbore frondes.
Sed iacet aggeribus niueis informis, & alto

Terra

ASCEN. ¶ At nõ q̃ scythiæ gēns, & docet diuersũ esse pastionis genus apud scythas: lõgeq; aliã aeri q̃litatē, & pastoribus viuendi formã q̃ in libya. Ordo est. At .i. sed nõ. s. sicut pecus in longa deserta sine ullis hospitiis, sicut in africa (depēdet enĩ ordo a superioribus (sup. in ea parte mundi, q̃ s sunt gentes scythiæ. & vnda mæotica .i. mœotis palus scythiæ sup. est, & q̃ ister fluuius ille q̃ suis locis danubius d̃r turbidus. & torquens .i. voluēs harenas flauētes .i. flaui coloris, & q̃ rhodope mons, aut rupes thraciæ redit .i. rursus tēdit, porrecta .i. extēta in medium

Ordo, Rhodope vbi locoꝝ

Terra gelu late, septemq; assurgit in ulnas.
Semper hyems, semper spirantes frigora cauri.
Tum sol pallentes haud unq̃ discutit umbras.
Nec cum inuectus equis altum petit æthera, nec cum
Præcipitem Oceani rubro lauit æquore currum.
Concrescunt subitæ currenti in flumine crustæ.
Vndaq; iam tergo ferratos sustinet orbes
Puppibus illa prius patulis, nunc hospita plaustris.
Aeraq; dissiliunt uulgo, uestesq; rigescunt
Indutæ, cæduntq; securibus humida uina.
Et totæ solidam in glaciem uertere lacunæ.
Stiriaq; impexis induruit horrida barbis.

um axē.i.in mediā regionē septētrionia. Non dico sic ut pecua, q: pastores tenent illic armenta clausa stabulis: neq; aut vllæ, herbæ apparēt, sup. in cāpo, aut vllæ frōdes, sup. apparēt i arbore sed terra iacet informis.i. sine ornatu, & varietate formarū, aggerib⁹ niueis.i. niue aggestis cumulis, & alto gelu late.i. ampliter, & in lōgū ambitū: & assurgit.i. crescit.s. gelu, aut glacies, seu nix in septē vlnas, hyems: sup. est illic semp, & cauri spirātes.i. eflantes, aut flādo pducētes frigora, semp sup. sunt illic. Tū.i. ptērea, sol.i. radius solaris haud.i. non discutit.i. amouet: vmbras pallētes.i. pallorē inducētes q: inter diu nō est caligo mera, sed pallida lux ex niue: & nube mixtim pducta, nec i. neq; tūc sup. discutit vmbras, quū.i. qñ ipse.s. sol petit altū æthera.i. ortū, inuectus.s. in hemisphæriū nostrū eqs.s. suis nec sup. tūc quū lauit.i. tingit (s̄m opinionē vulgi, & est pñtis tpis a lauo lauis lauere) currū pcipitē.i. pcipitanter currentē lauit dico equore oceani rubro.i. qđ rubrū mare, seu æthiopicū appellāt, qđ austrū versus effunditur. sed crustæ.i. fragmēta glaciei, cōcrescunt.i. cōgelant subitæ, in flumine currēti, idq; ut qđ am sentiūt in fundo, vbi minor est aquarū motus, & vnda sustinet iam tergo.i. in supficie sua, orbes.s. rotarū, hoc est currus & cāthos feratos.i. ferro cōtra aspitatē: & quo firmius currāt, munitos, illa.s. vnda, sup. fuit prius hospita.i. trāsnabilis, puppibus patulis.i. amplis & semper patētibus, & nūc, sup. est hospita.i. trāsmeabilis, aut supmeabilis plaustris.i. vehiculis: aut curribus, & æra.i. instrumēta ærea dissiliūt.i. disrūpunt subita vi frigoris, ita ut i diuersa dissiliāt fragmēta vulgo.i. passim, & in plūribus locis, & vestes indutæ.i. quas hoīes induti sunt rigescūt.s. cōgelatæ: & ipsi cædūt.i. secāt securibus vina humida.i. aquosa, aut vapida: aut vina humida cædūt.i. locū dant. qđ parū eēt: q: vbiq; crederēt, sed nō vbiq; cædunt securibus vina, & lacunæ.i. receptiōes aquarū totæ.i. ad fundū vsq; vertē sup. se in solidā glaciē.i. ut vnus sit globus glaciei nihil fluidæ aq̃ pmixtū hñs: & stiria.i. glacies ex stillis nasi, aut halit⁹ pcreta, idurnit.i. pgelata ē: horrida.i. aspa: barbis.s. scythar, īpexis.i. horridis, & īcultis. Id āt potiꝰ placet, q̃ ut de stirys tector̄ ītelligas.

Locus notādus

SERVI.

Atnō qua scythiæ gētes, subaudi talis est pastio. Mæoticaq; vnda. Mæotis palus est scythiæ frigore cōgelascēs. Ister fluuius est Scythiæ, q & danubius noīatur. Quaq; redit medius rhodope porrecta sub axē, Qua rhodope mōs Thraciæ porrectus in oriētalē plagā, in septētrionalē reflectit, nā ideo ait, redit sub axē. nā axis est septētrio: q græce ἄμαξα dr. Informis niueis, suffusione carēs varietate formarū, nullisq; agnoscēda limitibus, Septēq; assurgit in vlnas Crescit in septē vlnas. Vlna āut s̄m alios vtriusq; manus extēsio est s̄m. alios cubit⁹ qđ magis verū est, q: græce ὠλένη dr cubitus. vñ est λευκώλενος ἥρη Pallētes haud vnq̃ i. nūq̃ nubes dissoluit. Nā pallētes vmbras nō ex nocte, sed ex nubibus factas appellat. Cōcrescūt subitæ currēti in flumine crustæ, a quæ currētes repēte cōgelascūt, & notādū q: cū crustā dicimus fœminino gñe lapidis aut ligni, aut gelu partē significamus Cū vero crustū dicimus edulū aliqđ significamus, partē panis, vel placētæ. ipse in. vij. Ordē fatalis crusti. Hora. Dāt crustula blādi doctores. Iuue. Nos colaphū icutimus lābēn crustula suo. Hospita, facilis vñ & hospitalis hō dr hospiti sermēe apte. Aeraq; dissiliūt, crepāt Vulgo, passim, nā tā nimio frigore q̃ calore æra rūpunt. Persius, Findit isantes statuas. Vestesq; rigescūt, durant, ut frāgi potius q̃ scindi posse videant Cædūtq; securibus humida vina, & vina naturaliter calida illic gellant. Intelligimus aūt peregrina, naz illic nō nascunt vina pp nimiū frigus, & cōtinuū: sicut ipse paulo post docet dicēs, Fermēto, atq; acidis imitātur vitea sorbis Sane volūt physici vinū nō gelari. Vñ hoc loco, aut hypbole est aut q: dixi humida aquæ mixta intelligimus, Ita n. gelare dicunt, Et totæ solidā in glaciē vertere lacunæ, fossæ ad siccādos agros paratæ, cū alibi tm̄ incrustent. illic vsq; imū gelant Striaq; impexis indurnit, Stiria.i. gutta. vñ fit diminutiuū, ut dicamus stilla, vñ fit stillat, & stillicidiū. Sensus aūt duplex est: nā hoc dicit impexis barbis pecudū pendens gutta durat. Aut certe de tectis & arboribus gutta horrida indurnit in modum barbatum.

Vlna qđ sit

Crusta qd & qđ crustum

Rhodope mons Thraciæ. Medium axem septentrionem dicit.

PRO. MAN.

Atnō.s. perus ī lōga in deserta, Scythiæ gētes, hic Nomades alios pastores, q in scythia sunt ītelligit, de qbus Stra. li. vij. sic ait Nomades eteni tētorijs vtunt cētonū, instar pilo cōtextis, in plaustris vitā degētes. circūq; tētoria pecora comitant, a qbus victū captāt, & aluns lacte, caseo, carne Pascua vero sectant, loca semp herbosa pmutātea: hibernis qdē tpibus Mæoticis versant in paludibus æstiuis vero p cāpestria vagant, &c. Mæotica vnda, Mæotis scythiæ lacus, q tanaim recipit, ut Strab. docet li. xij. Pli. quoq; li. vij lacū dicit, idē vero Stra. li. vij. Mæotidis paludis ostiū ingt, Ister de hoc videto. li. ij. Geo. ibi Descēdens Dacus ab istro, Rhodope, Thraciæ mōs tēdēs in septētrionē, vbi axis est, de quo supra Stra. li. vij. Mysos thraces, & getas et nomadas vocatos innit.i. pastores. Informis terra, sine forma ppa, niue.n. tecta est, Gelu, Stra. dicto li. de Mæotica regiōe: ait q̃ æreæ scīdunt hydriæ, q̃ do iter illas sunt, pgelant: & pisces in glacie destinati ligonib⁹ effodiunt, alueus palustris deambulat. Meminit itē plura de glacie Mæotid: s li. ij. Septē vlnas, in septē brachia: de vlna latius eclo. iij. Semp hyems, de Scythica regiōe multa, q̃ huc et pueniūt, dicta sunt lib. j. Geor. ibi mūdus ut ad Scythiā. Cauri, in hoc lib. iā de eis diximus. Altū æthera .i. nec quū sol ad cācrū, nec quū tēdit ad capricornū, nā tūc descēdit rubro æquore, qđ rubrū mare: siue æthiopicū appellāt ad austrū versus effundit ex ea maxime parte, qua vasta qdā solitudo, & inhabitabilis terræ plaga pspicit: ardētibus semp caloribus exusta, author Dio. videto itē Pli. li. vj. c. xxvij. & Soli. c. xlvij. Ferrato or. Stra. li. ij. scri. q̃ in ore paludis mæoticæ tāta glaciei vis est, ut quo in loco missus a Mitridate ipe ator equestri pugna barbaros ī glacie hyeme superauerat, illos eosdē nauali pflio soluto per æstatem gelu vicerit. Hospita.i. habilis. Aereaq; dissiliunt, diximus iam iam, q̃ æreæ scinduntur hydriæ, q̃ intra illas sunt pgelant. Vulgo passim. Rigescūt indurescūt ex gelu. Vina, Macro. li. vij. scri. q̃ vina aut nūq̃, aut raro pgelascūt, q: vinū semina quædam in se caloris habet. An aliapiam causa est, quam quia ignoro, scire cupio, inquit. Lacunæ, lacuna vt Festus ait, est aquæ collectio, & ab lacu deriuatur. Impexis barbis, de brutis melius intelligendum. Stiria, gutta, stilla, interrogatus autem palemon grammaticus, quid inter stillam, & guttam interesset: gutta inquit stat, & stilla eadit Eusebius scribit.

Meotis vbi locorū Rhodope vbi locorum

Interea toto non secius aere ningit.
Intereunt pecudes, stant circumfusa pruinis
Corpora magna boum, confertoq; agmine cerui
Torpent mole noua, & summis uix cornibus extant.
Hos non immissis canibus, non cassibus ullis.
Puniceæue agitant pauidos formidine pennæ.
Sed frustra oppositum trudentes pectore montem.
Cominus obtruncant ferro, grauiterq; rudentes
Cædunt, & magno læti clamore reportant.
Ipsi in defossis specubus secura sub alta
Ocia agunt terra, congestaq; robora totas
Aduoluere focis ulmos, igniq; dedere.
Hic noctem ludo ducunt, & pocula læti
Fermento, atq; acidis imitantur uitea sorbis.

ASCEN.

Interea, &c. Prosequit institutū, docens qualem vitam degant scythæ, cæteriq; frigidæ zonæ in septētrione vicini: ostēdens adhuc vim frigoris, & dicēs. Interea, s. dū sic cōgelascūt aquæ ningit.i. nix cadit, nō secius.i. nō minus aut segnius, cū tamē in summo frigore alibi non ningat toto aere, ita ut totus niue caliginosus sit, pecudes intereūt.i. emoriunt frigore. s. & media, & magna corpora boū, stāt.i. rigescunt circūfusa pruinis, & cerui torpēt.i. pigritant, & cōstringūt frigore, noua mole. s. nō corporis. sed niuiū, & glaciei, & hoc agmine conferto, quia agminatim pasci, & vagari cupiunt cerui. & extant.i. eminent, & extra niues apparēt vix summis cornibus, & ipsi scythæ non agitant.i. vetantur. & persequunt. hos. s. ceruos pauidos.i. naturaliter timidos canibus immissis, & nō agitant hos vllis cassibus.i. retibus ue pro vel, formidine pennæ puniceæ .s. rubri coloris, quā funibus tensis affigunt, ut cerui territi in neutram partē declinantes, recte in casses incidāt, sed ipsi obtruncāt ferro cominus.i. de prope quasi conserta manu, supple ceruos trudentes.i. impellentes pectore. frustra, q: propellere nequeunt montē.i. niuis cumulū oppositum, & cædunt.i.

occidunt

Talis hyperboreo septem subiecta trioni
Gens effrœna uirum Riphæo tunditur euro.
Et pecudum fuluis uelantur corpora setis.

SERVI. Pruina quid sit

¶ Nō secius, nō segnius q̄ inchoauerat. Pruinis, abusiue p̄ niuibus. Nā pruina est matutini tp̄is frigus. Cōfertoq; agmine cerui, p̄fūcto, Cerui.n. ɔgregatiōe gratulant. Mole.no. nimia magnitudine. Cassibus retibus: hic est, q̄ incassū ꝺr sine cā, q̄si sine cassibus, sine q̄bus inutilis venatio est. Grauiter q; ru/dētes. Cedūt, rumore suo corripuit, vt in .vi. Et fera sub nocte ruderū. Persius p̄ducit. Findor vt Arcadiæ pecuaria rudē di/eas. Ipsi in defossis specubus secura sub alta, Artis fuerat, spe/cib⁹ vt fluctib⁹, q̄ quarta declīatio in ɔāuio, ꝛ ablto plalibus v in ivnt, vt manu, manib⁹, sed q̄ pinguius sonat, ꝛ melius spe/cubus dicimus. Vnū tñ nomē est, qđ aliter nō dicimus, vt tri/bub⁹. Hic noctē ludo ducūt quasi ppetuitatē noctis sub terris locati ludos cōcelebrāt. Fermēto. atq; acidis potiōis genus est qđ ceruisia nūcupat, ꝛ cōsequēs est: vt vinū nā calidū in p̄uin/cia frigida nō possit creari. Septē subiecta trioni. Tmesis p̄ se/ptētriōi. Gēs effrœna, Sæua: ꝛ rectorē recusās. Riphæo euro

occidunt ceruos a rudētes grauiter, ꝛ ipsi læti reportāt eos sup/ple cū magno clamore: & ipsi.s.q̄ hæc faciūt scythæ, agūt ocia secura sub alta terra in specubus.i. antris, & speluncis defossis. & aduoluere fossis robora.i. trūcos arbor, cōgesta.i. accumu/latos: & dedere igni tota.i. integras vlmos.i. arbores illas, & ipsi ducūt hic.i. in h̄mōi specubus añ ignē, noctē.i. tp̄s caliginosū ludo.i. ludēdo & ipsi læti imitant pocula viterea.i. potum: quē vitis p̄fert, hoc est vina, frumēto, atq; sorbis.i. fructibus illis acidis.i. h̄ñtibus succū acidū saporē vini vt cūq; imitantē. Gēs effrœna.i. genus syluestre, ꝛ sine frœno honeste cōuersationis vagās: virū.i. virorū: subiecta septētrioni, hyꝑboreo.i. sup quē boreas flat, tundit talis.i. ex hīs talis vitæ tūdit.i. ferit & cōcutit, euro.i. vento riphæo.i. scythico a riphæis mōtibus flante, & sup. ipsi (aut q̄ collectiuum est nomen, gens dedit il/li plurale) velantur corpora.i. habent corpora non decenter ve/stita, sed velata, & tecta, setis.i. duris pillis fuluis.i. fului colo/ris, quales sunt ceruorum sed dicit pecudum, de ouibus intel/ligens, quarū lanæ subruffæ illic sunt, ex niuium aquis corru/pto candore, possemus tamen & ceruum pecudem dicere, cū pecus sit quicquid animalium humana caret effigie.

Scythieo vēto. Riphæi āt mōtes sunt Scythiæ, vt iā diximus, ā ὁρμή dicitur ἀπὸ τοῦ ἐρωτειν. Pecudū fuluis velantur corpora se/ppetuo ventorū flatu noiati. Nam ῥιπή græce impetus, & ὁρμή tis, rhenonibus, nam vt dicit Sal. in hist. vestes de pellibus rhenones vocantur. Riphæos mōtes q̄dam ¶ Riphæo tundit euro, Euro significat vento, non vtiq; eo: q̄ ab ortu flat, sed eo, quē aglonē vocamus.

PRO. ¶ Riphæo tundit euro, Euro significat vento, non vtiq; eo: q̄ ab ortu flat, sed eo, quē aglonē vocamus. Riphæos mōtes q̄dam interp̄tant lupini colorē, quidam ibiscum. Scythiū q̄dam interp̄tant putauerūt alpes sed proprie sunt riphæi mōtes Scythiæ. Scythiū q̄dam interp̄tant lupini colorē, quidam ibiscum. Ningit: est in scythia riphæū iugū regio assiduis obsessa niuib⁹

MANC. ¶ Interea dū cōgelascūt aquæ. Nō secius, nō aliter, nō segnius. Ningit: est in scythia riphæū iugū regio assiduis obsessa niuib⁹ Sol. pruina, q̄ppe casus ɔtinuat niuiū q̄ddā ibi caput sibi pruinæ, Sol. Torpēt, stupet, frigēt, rigēt, pigri sūt, mole niuiū ɔge/rie ac pōdere. Noua, nix.n. ɔtinue decidit. Cassib⁹, pedicis, laq̄is, retib⁹. pūnicæ rubræ est āt venātiū mos pēnas, tēsis funib⁹ af/figere: q̄ cerui pauētes i casses decidāt. Vñ Oui. li. xv. me. ait. Nec formidatis ceruo icludite pēnis Mōte nimis cumulū. Inde fos/sis specub⁹, Scythæ iterius bitātiū iq̄t Sol. asp̄ior rit⁹ ē: specus icolūt, pocula de inimicor capitib⁹ moliunt, amāt p̄lia, uūero

Fermētū vñ dictū

cædiū honor crescit. Hic noctē legit, ꝛ hic noctē. Fermēto, fermētū a feruore dici volūt: q̄ plus vna hora nō pōt ɔtineri, crescē/do.n, excidit. Ply. li. xviii, ait, q̄ milij p̄cipuus ad fermēta vsus e musto subacti, i annuū tp̄s n̄c fermētū fit ex ip̄a taria, q̄ subi/git p̄us q̄ addat sal ad pultis modū decocta: ꝛ relicta, donec acescat, dicūt aliq, q̄ pp̄ acorē cū sorbis ēt acidis mixtū fermētū vi/ni quēdā saporē reddit. Idē Ply. li. xiiii. scri. q̄ fit vinū fictitiū e piris, malorūq; oibus g̃nib⁹, e cornis, mespilis, sorbis moris, sic cis. nucleis, pineis, &c. li. xv. ait, q̄ sorbis inest vini sapor, q̄busdā do spēs, acri, odore, ꝛ suauitate iucūda. Hyꝑboreo de hyꝑbo/reis videto superius septē subiecta trioni, Tmesis figura ē. caue temesis dicas, cū e post, sed latius videto i nr̄o carmie figura/rū, Riphæo euro.i. vēto, nō vtiq; eo q̄ ab ortu flat, sed eo quē aglonē vocam⁹, Probus de riphæo iugo iā dixim⁹. fului setis, fului⁹ color, vt de ruffo, atq; viridi mixtus, in q̄t Gel. li. ii. c. xxvi. in aliis plus viridia in aliis plus ruffi hēre, sic poeta fuluā aglā/dixit, & fuluū aurū, & arena fuluā: & fuluū leonē. scythiæ aūt, vt Iusti. li. ii. docet, pellibus tñ ferinis. ac murinis vtuntur.

Si tibi lanicium curæ, primum aspera sylua.
Lappæq;, tribuliq; absint, fuge pabula læta.
Continuoq; greges uillis lege mollibus albos.
Illum autem (quāuis aries sit candidus ipse)
Nigra subest udo tantum cui lingua palato
Reiice, ne maculis infuscet uellera pullis

ASCEN. Ordo

¶ Si tibi, & cætera. Redit ad institutū a pastoribus ad rē eorū trāsiens, ōndēs, q̄uō & plurimā, & sane albā lanā hēre possint pastores. si veler a cōseruētur, ne vep̄bus distrahant. & si agno rū ḡnatio a mere cādido ariete fiat, deinde docet, q̄uō copia la/ctis cōparabit, & q̄d ex eo faciēt pastores. ¶ Ordo est, si lani/ciū.i. lana, aut vtilitas, & exercitiū lanarū est tibi curæ, p̄mū syl/ua aspa.i. uentosa, & spinosa, vt vepres, spinæ, & lapæ, ꝛ tribu/li.i. herbæ aspæ absint.s, a pascuis oviū, & fuge pabula læta.i.

Nascentum

Nascentum, plenoqꝫ alium circumspice campo.
Munere sic niueo lanæ (si credere dignum est)
Pan deus Arcadiæ captam te Luna fefellit.
In nemora alta uocans, nec tu aspernata uocantem.
At cui lactis amor, cythisum, lotosqꝫ frequentes.
Ipse manu salsasqꝫ ferat præsepibus herbas.
Hinc & amant fluuios magis, & magis ubera tendunt.
Et salis occultum referunt in lacte saporem.
Multi iam excretos prohibent a matribus hædos.
Primaqꝫ ferratis præfigunt ora capistris.
Quod surgente die mulsere, horisqꝫ diurnis.
Nocte premunt, quod iam tenebris, & sole cadente.
Sub lucem exportant calathis, adit oppida pastor.
Aut parco sale contingunt, hyemiqꝫ reponunt.

nimis pinguia, aut pingues facientia, & lege continuo .i. statim a pma ætate eorũ, aut a pma custodia tua, greges albos villis .i. velleribus, aut globulis lanarũ mollibus, aũt pro sed reijce .i. repelle illum, scilicet arietem admissarium, cui tantum .i. tantummodo lingua subest .i. occulte est nigra sub palato hudo, qũuis ipse aries .i. exterior facies eius tota sit, cãdidus .i. cũ cãdore albicãs, reijce dico: ne infuscet .i. fusca faciat, & denigret, vellera nascentum .s. agnorũ masculis pullis .i. subnigris & circũspice .i. circũspiciẽdo delige aliũ .s. arietem, in cãpo pleno vbi .s. ex oi pte eum inspicere potes, aut ex pleno grege in campo existente. Vt aũt sciamus, quantum pecus album eligendum sit, docet: quia etiam luna eius capta desiderio pani consensit: aut vt sciamus, q̃ diligẽter inspiciendũ sit, ne maculis subsit, docet qr etiam luna, quæ ob arietẽ album sui copiã fecerat, a Pane decepta est. vnde dicit. O luna, Pan deus arcadiæ fefellit te captã munere lanæ .i. ariete lanigero niueo .i. valde cãdido, fefellit dico sic .i. p hoc, q̃ suberat macula nigra palato vocãs te, in alta nemora, vbi .s. tui copiam facies, arietem candidũ in mercedẽ receptura. nec tu aspnarae s. vocantẽ .i. etiam secuta es, si dignũ est credere, qd prudẽter addit: qr poeticũ est figmẽtũ, nec cũ decoro lunæ At .i. sed ille, cui amor .i. cupiditas lactis .s. habẽdi est, ferat psepibus .i. ad psepia, cythisum, fruticẽ illum dulcẽ, & succosum, & lotos .i. frõdes loti frequẽtes .i. frequẽter adhibitas, & herbas salsas .i. sale aspsas, qr .s. oues & cæteræ pecudes amãt magis hinc .i. ex sale, aut salsis herbis fluuios .i. si eqũenus potãt, vñ plus lactis habent: actendũt .i. distendũt magis vbera, & referũt in lacte occultũ saporẽ salis, qr lac est sapidius. Multi phibent .i. arcẽt, hœdos excretos .i. masculos & validiores, vt trimestres, a matribus .i. ablactãt eos, & pfigunt pma ora .i. extrema labra capistris ferratis .i. ferro, vt clauis muniuis: vnde sugere volentes matrem lædant, & sup. mulsi .i. aut pastores pmunt .i. coagulant & in formam casei cõstringũt, quẽ a forma nõnullũ formaginem appellãt vñ est gallicum vocabulũ, pmũt ergo nocte .i. ante lucẽ illud .s. lac (vñ in buc. & pssi copia lactis) qd mulsere .i. mulgendo extraxere, die .i. luce aut sole surgẽte, & horis diurnis .s. ad meridiẽ, sic vbi ter mulgeãt, & exportãt sub .i. ante lucẽ calathis .i. vasculis vimineis, in qbus formã casei accepit illud .s. lactis, qd mulsere, sup. iam tenebris .sup. existẽtibus, aut ingruentibus, & sole cadente, pastor adit oppida .s. vt vendat, vnde in buco. & ingratæ premeretur caseus vrbi, &c. aut sup. pastores contingunt .i. respergũt lac pressum sale parco .i. conseruatiuo, aut modico, & reponũt .i. reseruant repositũ, hyemi .i. ad hyemem, aut hibernum tpa in quo non oẽs copiã lactis habent, vnde per excellentiam dicit ille. Lac mihi non æstate nouum: non frigore defit.

Pan q̃ fuerat

Formago vñ dicta

SERVI.

ℭ Si tibi lanicium primũ, & hæc lana diximus. & hoc lenicium, sicut fuga, & effugium. Quod autem dicit oues lanæ cã non debere pinguescere, physicum est. Omne enim pingue animal caret pilis, qd hirsutũ efficit macies. Lappæqꝫ absint, a quibus rebus lana decerpitur. Villis lege molli. al. lana alba præciosior est, quippe susceptura alium quemlibet colorem. Qd autem colorem hic per transitum tangit, in alijs plenius legit, maritum pecoris, & cornu, & vngulis, & palato album esse debere. Alioquin lz aries sit cãdidis lanis, cõstat ex eo pullos ẽt nigros creari. Aries sit cãdidus, ipse hñ addidit ipse quasi aut oĩs gregis. aut qr aña p capitali dãno dari cõsueuerat. Nã apud maiores homicidij pœnã noxius arietis dãno luebat, qd in regũ legibus legit. Pullis nigris. Vdo palato semper humido alibi, vdæ vocis iter. Reijce, rei, aut quasi monosyllabũ pducit licẽter, aut vt supra diximus, qr cum facit reiecit i p duplici habetur, & rei efficit longam, ideo & in alijs modis præsumit sibi pductionem. Munere sic niueo, mutat fabulam, nam non Pan, sed Endimion amasse dicitur lunã. quis spretus pauit pecora cãdidissima, & sic eam in suos illexit amplexus. Cuius rei mystici volunt quandã secretã eẽ rõnẽ. Si credere dignũ est, iuñ de luna, sacrilegium. Salsasqꝫ ferat psepibus herbas, vt & multũ potãtes reddãt plurimũ lactis, & ipm lac nõ sit fatuum, sed hẽat salis occultũ saporẽ .i. vix intelligibilẽ, & nõ statim apparentem. Excretos, validiores Ferratis capistris .i. duris. Nocte pmunt. cogũt in caseos, Calathis. vasis æreis: in qbus lac, vel recẽs caseus in orbẽ distrahit. Aut pco sale cõtingũt, aut modico sale,

Lana alba alijs p̃ciosior est

Excretus qd dicat

aut reuera pco .s. seruatorio, qr in qd mittit, seruat. Nã & homo frugi parcus vocat, aut certe parco dixit p parce, vt sit nomen p aduerbio Nec tibi cura canũ fuerit postrema. Liptotes figura p magna tibi cura sit canũ. Postrema, vilis, veloces spartæ catulos: acremqꝫ molossum & in illis velocitas. in his sũt fortitudo laudat. Sparta sũt laconiæ est ciuitas. Molosia ps epiri. Pasce sero pingui, aq̃ lactis, quæ pingues efficit canes. Nocturnũ furem, noctis oportunitatẽ captãtem. Fur aũt a furuo dictus est .s. nigro, nã noctis vtit tpe. Hor. Quã pene vidimus furuæ regna pserpinæ, aut certe a græco venit nã fur φώρ vocat. Hiberos ab actores Fere enim hispani omnes acerrimi abactores sunt, Onagros agrestes asinos, & est laus canũ. Sæpe volutabris syluestribus Volutabra loca sunt, in qbus se apri volutãt. Syluestribus aũt ideo qr circa casas esse & in ciuitatibus possunt.

PRO.

ℭ Munere sic niueo. c.t.l.f. In nemora al. uo. n. tu. Pan Mercurij filius, quũ lunam concupisset, & hẽret optimum pecus poscẽte ea partẽ pecoris pro concubitu, dicitur pollicitus, & duas partes fecisse gregum, quarum alteram candidiorẽ. sed lanæ crassioris, lunam deceptam candore deterius pecus abduxisse, vt poeta significat.

MAN.

ℭ Lanicium lana ipsa, vt effugiũ p fuga. Aspera sylua, Col. ẽt li. vij. c. iij. ait, sequeris aũt noualia, nõ solum herbidas sed quæ olerũ, quæ vidua sunt spinis, nã quottidie minuit lana, quæ quãto plixior in pecore cõcrescit, tanto magis obnoxia est rubis, quibus velut amis iuncta a pascentiũ tergoribus auellit: molle vero pecus ẽt velamẽ, quo ptegit, amittit: atqꝫ id nõ puo sumptu repara. Facit itẽ, vt ait Var. scabras oues. Tribulisqꝫ, de his vide li. i. Geor. Pabula læta: pecora .n. quũ pinguia sũt plimũ assumũt nutrimẽti, hinc plures pilos hñt & crassiores, quũ gracilia tenues ab exiguo nutrimẽto, sicdẽ plus supfluit est au. Alexãder Aphrodiseus. Greges albos, color .n. albus, vt scri. Co. li. vij tũ oprius est, tũ ẽt vtilissimus, q̃ ex eo plũmi fiũt. Greges albos. Var. li. ij. c. ij. ait q̃ ouẽ eẽ oportet corpe amplo, q̃ lana multa sit, & molli, villis alnis & dẽsis toto corpe maxie circũ ceruicẽ, & coliũ vẽtrẽ quoqꝫ, vt hẽant pilosũ, itaqꝫ, q̃ id no hẽrẽt, maiores nři Apica appellãt, eẽ oportet crurib⁹ hũ ib⁹, candis obseruare vt sint in italia plixis, in syria breuib⁹, vt agnos pcreẽt formosos. Nigra subest: idẽ Var. ibidẽ ait, q̃ arietes sint fronte lata vestiti hñ intortis cornib⁹, pnis ad rostrũ grauib⁹ oculis lana optis, crurib⁹ amplis, pectore: & scapulis, & clũib⁹ latis, cauda lata, & lõga. Aiaduertẽdũ quoqꝫ lingua ne nigra, aut varia sit, q̃ fere, q̃ eã hñt, nigros, aut varios pcreãt agnos. Lanæ Pã Mercurij filius cũ lunã cõcupisceret & hẽrei optimũ pecus, poscẽte ea ptẽ pecoris p pcubitu dr pollicitus, & duas ptes fecisse, gregis q̃rũ alterã cãdidiorẽ, sed lanæ crassioris. Lunã dceptã cãdore deteri⁹ pecus abduxisse Poeta sigr Pro. au. Cũ itaqꝫ lũa albũ pecus elegerit oñdit poeta multo pstãtius albũ laniciũ eẽ oibus alijs. Pot ẽt illud accipi, q̃ lũa cãdore lanæ ducta arietẽ albũ elegerit, deceptaqꝫ fuerit, cũ illi nigra lingua inesset, q̃ totũ postea gregẽ maculauit, De pane ãr latius i buc. & li. i. Geor. Cythisũ, latius i buc. Var. ẽt li. ij c. ij ait, q̃ maxie cythisus, & medica pigues faciũt facillie, & gñant lac. Lotosqꝫ freqũtes, de loto herba itelligit q̃ faba græca appellat a nris, vt Pli. docet li. xxiij c. ij. Excretos hœdos, fere ad q̃ttuor mẽses a mãma nõ disiũgunt agni: hœdi tres, porci duos. Var. li. ij phibet ne lac exhauriat ab eis. Vñ Col. li. vij. c. iij. ait q̃ teneri agni dũ adhuc herbæ sunt exptes lanio tradẽdi, qm̃ & paruo sumptu deuehunt, & his sũmotis fructus lactis a mrĩbus nõ minor pcipit. Qd surgẽte die mulgẽt, vere ad caseũ faciẽdũ mane, alijs tpibus meridianis horis tametsi pp loca: & pabulũ disparile nõ vsqꝫ quaqꝫ idẽ fit. Var. li. ij. nocte premũt quo pacto caseus fiẽdus est, & saliẽdus legito latius Col. li. vij. c. viij. Sub lucẽ, añ lucem. Calathis. in fiscellas: aut calathos, vel formas trãsfert caseus, qr maxie refert pris quoqꝫ tpe serũ pcolari, & a cõcreta materia separari. Idem Col. author est. Parco sale .i. medioceri, nec nimio, scribit .n. Col. q̃ nimio sale caseus salsus fit, & vitio ascribit. Potest dici etiam parco sale idest satuatorio, nam. vt scrib. Macrob. libr. satu. vij. natura siccus, & calidus est, & fluxum corporis calore contrahit, humorem vero siccitate vel coercet, vel exorbet. Et Varro. præterea scribit li. ij. q̃ qui aspergi solent sales: melior est fossilis q̃ marinus.

Ouiũ forma q̃lis eẽ debeat

Panos fabula

Nec tibi cura canum fuerit postrema, sed una
Veloces Spartæ catulos, acremq; Molossum
Pasce sero pingui, nunq̄ custodibus illis
Nocturnum stabulis furem, incursusq; luporum,
Aut impacatos a tergo horrebis Iberos.
Sæpe etiam cursu timidos agitabis onagros
Et canibus leporem, canibus uenabere damas.
Sæpe uolutabris pulsos syluestribus apros
Latratu turbabis agens, montesq; per altos
Ingentem clamore premes ad retia ceruum.

ASCEn. ¶ Nec tibi cu. ca. &c. Post boū, equoꝝ, ouiū, & capraꝝ descriptionē: trāsit ad canes, quos dicit curādos, & diligēt nutriēdos, sunt .n. pastorib⁹ magno vsui. Ordo. Ordo est. Nec cura canū fuerit tibi. s. pastori, postrema. i. minima, & vltio loco habēda. sꝫ pasce vna .i. simul veloces catulos spartæ. i. Laconiæ, & molossū. i. canē Epiroticū, acrē. i. strēnuū ad venatū: & custodiā pecoris, pasce sero. i. liqre, a caseo, aut lacte defluēte pigui. i. q̄ pigues fiūt canes, tu nūq̄ horrebis. i. cū horrore expauebis. illis custodib⁹. i. custodiēnb⁹ pecus tuū, nō horrebis dico stabulis. i. pecori tuo in stabulis existēti (Serum qd sit. Est aūt datiui casus, nā sicut timeo & metuo tibi aduersitatē dicimus, ita & horreo) furē nocturnū. i. noctu adonētē, & incursus lupoꝝ, q noctе grassant, aut nūq̄ horrebis a tergo. i. p insidias gregē, quē minaueris insequēties Iberos illos populos hyspaniæ, impacatos. i. impacabiles, q: abigei, & fures nūq̄ pacati sunt, lꝫ dissimulēt, q̄diu qd' furent habeas. Tu ēt agitabis canib⁹ cursu. i. sequēdo cū eis onagros. i. asinos syluestres, timidos. s. ex nā, & tu venabere canib⁹ leporē: & damas, & tu agēs. i. psequēs apros. i. porcos syluestres pulsos ex volutabris. i. locis cœnosis, in qbus obuolui solēt syluestrib⁹. (Onager q̄ dicat.) turbabis, sup. eos, ne infestēt segetē aut pecus tuū latratu. s. canū, & premes. i. cōpelles clamore. s. tuo cū latratu canū ad retia. s. tensa, p altos mōtes ceruū ingētē. i. valde magnum, & ita constat canes perq̄ vtiles nō negligenter curandos esse.

¶ Nec tibi cura canū fuerit postrema. Liptotes figura p. magna tibi cura sit canū. Posita, hæc est particula cū superiore. (SERVI.)
¶ Iberi, hyspani a flumine Ibero.
¶ Cura canū, canes, vel in primis mercari, tuerique debꝫ agricola, q & Villas, & fructus, familiamq;, & pecora custodit, nā q̄s hoīum clarius, aut tāta vociferatiōe bestiā, vel furē pdicat q̄ canis latratus: q̄s famulus amātior dn̄i, q̄s fidelior comes, q̄s custos incorruptior, q̄s excubitor inueniri pt vigilātior: q̄s deniq; vltor, aut vindex cōstātior: hæc ex Col. li. vij. Spartæ catulos. Var. quoq; lacones, & epiroticos, de sparta vide superius, & de Molossis epiri populis. Pasce sero pigui, Col. li. vij. scribit. Canes hordeacea farina cū sero cōmode pasci sine farreo, vel triticeo pane, admixto isliquore coctæ fabæ: sꝫ tepido. nā feruēs rabiē excitat. Impacatos iberos, abigeos itelligit, & peroꝝ fures, posuit .n. iberos ob similes mores. Vn̄ cantabros, & vicina illis gētes latrocinia exercētes cæsar Augustus oppssit & qui romanorum sociorum pdones erant, postea pro romanis rei militari seruierunt. Coniaci videlicet, & qui iberi amnis fontes incolunt. Labitur autem iberus a cantabris, e meridie ortum habens per magnum camporum spatium, Stra. author lib. iij. de Hyspania, vbi etiā scribit q eandem, & iberiam, & Hispaniam nominant. Onagros asinos syluestres. Onos enim asinus & asina dicitur. Agros autem agrestis imitis feroꝫ, onagri in phrygia, & lyconia præcipui, pullis eorum, ceu præstantibus sapore Africa gloriatur, quos falsiones appellant. Pli. lib. octauo. Volutabris, lacunis cænosis, vbi se volutant. Agens, persequens. (PRO. MANC. — Cātabri q̄ sint — Onagri vn̄ dicti)

Disce & odoratam stabulis accendere cedrum.
Galbaneoq; agitare graues nidore chelydros.
Sæpe sub immotis præsepibus, aut mala tactu
Vipera delituit, coelumq; exterrita fugit.
Aut tecto assuetus coluber succedere, & umbræ
Pestis acerba boum, pecoriq; aspergere uirus.
Fouit humum, cape saxa manu, cape robora pastor.
Tollentemq; minas, & sybilla colla tumentem
Deiice, iamq; fuga timidum caput abdidit alte
Cum medii nexus, extremæq; agmina caudæ
Soluuntur, tardosq; trahit sinus ultimus orbes,
Est etiam ille malus Calabris in saltibus anguis.
Squamea conuoluens sublato pectore terga.
Atq; notis longam maculosus grandibus aluum.
Qui dum amnes ulli rumpuntur fontibus, & dum
Vere madent udo terræ, pluuialibus austris.
Stagna colit, ripisq; habitans, hic piscibus atram
Improbus

ASCEn. ¶ Disce & odoratā: &c. Post vtiliū aīaliū educationē, & custodiā cōgrue docet nocētiū depulsionē, & pcipue serpētū: q pecoribus sæpe molesti sunt. Ordo. ¶ Ordo est, disce accēdere stabulis cedrū illā arborē, cuius et scobe. i. minutissimis particulis, q̄ a scobina, seu lima: aut serra decidūt, serpētes fugant, odoratā .i. odoriferā, & magnos odores a se emittētē, cuius succo illita a carie cōseruant, disce agitare. i. pfligare, chelydros. i. serpētes tā in terris quā in aq̄s v̄sari solitos: graues. i. molestos agitare dico nidore. i. graui, & fumoso odore, galbaneo. i. galbani fruticis in syria in amano mōte plurimū nascētis, nā aut vipera serpēs venenatissimus vi pariēs mala. i. nociua tactu. i. cōtagio. delituit. i. occulta latuit sæpe sub psepib⁹ imotis. i. sub quibus finius, & imūdiciæ diu iacuerūt imotæ, & ipsa exterrita. s. a cōspectu boiū: aut lucis fugit cœlū. i. aerē pspicuū, aut coluber. i. serpēs oblōgus assuetus succedere. i. locū capere sub tecto, & vmbra: appositorie, existēs pestis boium acerba. & sup. assuetus aspergere pecori virus, fouit humū. i. incubat terrā, quā amplexus est, o pastor, q talē offendis cape saxa manu: cape robora. i. ligna dura: & deiice. i. deorsū iaciēdo saxū, aut deprimendo caput eius iactu tuo occide, sup. ipsam viperā, aut ipsū colubrū tollētē. i. erigentē iras. i. collū, & caput iratū, & tumētē colla. i. habētē colla sibila. i. sibilātia tumētia. iamq;. i. & iā quū. i. quādo ipse abdidit alte. i. profunde fuga. i. fugæ locor (Galbanū vbi nascatur)

Improbus ingluuiem, ranisque loquacibus explet.
Postq̄ exhausta palus, terræque ardore dehiscunt.
Exilit in siccum, & flammantia lumina torquens.
Sæuit agris, asperque siti: atque exterritus æstu.
Nec mihi tum molles sub dio carpere somnos.
Neu dorso nemoris libeat iacuisse per herbas.
Cum positis nouus exuuiis, nitidusq; iuuenta
Voluitur, aut catulos tectis, aut oua relinquens
Arduus ad solem, & linguis micat ore trisulcis.

aut dū fugiēs tetat caput timidū.i.cui pcipue timet, & cū medij nexus.i.reuolutiones, & collectiões i ānulos, & agmia.i.circuli qui iuicē agūtur extremæ caudæ soluūtur.i.qñ caput abdit, & media mēbra dissoluūt ab extremo, & explicādo sic membra sua fingit se serpēs mortuū, & vltim⁹ sinus.i.vltim⁹ ānulus, aut spira trahit is extremos orbes, ita vt nō videatse ampli⁹ moueri⁹, tūc supple deiice caput. qð fuga abdidit, q: capite saluo, cætera membra facile cōglutinauerit. Est ét ille anguis.i.notissimus, & cui⁹ iā meminit, s. chelydr⁹, malus.i.nociu⁹ in saltibus calabris.i.calabriæ regiõis Italiæ, vbi plurimus é, cōuolués.i. cōplicās terga squamea.i.squamosa, pectore sublato.i. erecto atq; maculosus aluū longā.i. hñs aluū lōgā: seu ventrē longū maculosā, seu maculosus grādinibus notis.i.maculis, q.s. anguis dū.s.q̄diu vlli amnes i ūpunt.i. defluūt fontibus.i. p fontes: & dū terræ madēt vere hudo.i.irriguo & austris.i.uētis. illis pluuialib⁹.i.q̄diu riuos: & aq̄ offendit in cāpis, & pratis, colit.i.habitat, & frequētat stagna.i.aq̄s stagnātes, aut stātes: & ipse īp rob⁹ i.isanabilis, habitās.s. hi ripis explet atrā igluuiem.i.voracitatē gulæ: s. ac capacitatē fœdā piscib⁹, & ranis loquacib⁹.i.q̄rulis, vt prius dcm̄ é, s; postq̄ palus exhausta.s. calore solis, & terræ dehiscūt.i.findūt, & fatiscūt ardore, ipe exilit.i.extra paludes, & lacus ac stagna salit i siccū & ipe torquēs.i.inuoluēs lumia flāmātia.i.oculos ignitos, sæuit.i. sæuitiā, & ferocitatē suā exercet agris, existēs asper.i.irritatus. & isestus siti.i.pp sitim, atq; exterritus æstu.i.vehemēti ardore, ne libeat.i.noli libeat.i.libido sit mihi: aut cuicūq; alteri carpere molles somnos.i.securā dormitionē, sub dio.i.sub ioue.i.sub aere aut cœlo: neue iacuisse in dorso.i.in margine nemoris, in vmbra.s.p herbas. Manet.ñ vult: nec refragor sic cōstrui, ne libeat mihi iā iacuisse dorso.i.sup dorsū, vt resupinus iaceā p herbas nemoris: ne libeat ing̃ iacuisse, cū.i.tūc, quū.i.qñ ipse chelydrus.s.nou⁹.i.inouatus, & h exuuijs.i.vetere pelle positis.i. deposita. vñ elegiac⁹. Crudeles diui serpens nou⁹ exuit ānos. Formæ nō vllā fata dedere morā, & quū ipse nitidus iuuenta.i.pellicula nitida, & noua, qualē habuit in iuuēta voluit ardu⁹ ad solē.i.soli expositus, & micat.i.sine ordine gvicem mouetur aut nū micātiū ludū exercet, ore, linguis trisulcis.i.in tris sulcos fissis, hoc est nunc exerit, nunc inferit linguas, sicut micantes, nūc erigūt, nūc deprimūt digitos, micat dico relinquēs tectis catulos.i. fœtus suos, aut oua.s.sua, vñ fœtus edat, seruius legit nō graues nidore, sed grauí: verū sic duo sint epitheta grauí, & galbaneo, itaq; alij legūt graues, & h de serpētibus.

Ingluui/ es qd sit

Ingluuies qd sit

SERVI.

¶ Disce & odoratā, p odoriferā: & loqt de spentū remedijs, q igressi tecta, aialib⁹ nocēt. Agitare pseq, grauido spētibus. s.noxio. Galbaneoq;, Galbanū é mulus aptū medicaminib⁹. Chelydros, chelydri dei sunt q̄si chersidri, q: & aq̄s, & in terris morent: nā χέρσος dicit terra ὕδωρ aūt aq̄, mala tactu vipera: q ét tactu nocet, é pniciosa, dū tāgit. Vipera aūt spēs est serpētis q vi pit. Ná corrosis eius lateribus exeūt pulli cū mris interitu. Lucanus, Viperq coeūt abrupto corpe nodi, cœlū ex terra fugit.i.tectis gaudet, vt sunt ἀγαθοὶ δαίμονες, quos latinæ genios vocāt. Fouit humū, amplexa terra é, in q̄ posset latere, Timidū caput, cui timet. Nā, vt Ply. dié, serpētis caput étsi cū duobus euaserit digitis. nihilominus viuit. Extremæ agmina caudæ motus, & h dicit cæde spenté, donec caudæ volubilitas cōquiescat cōuolués sublata pectore terga.i.erect⁹, qð ad expressionē serpētis generis posuit. Alij.n.repūt toto corpore. Alij erigunt corporis pte, Lucanus, Et pternus q cauda sulcare parias, Hudo vere madét terræ. Alibi cū ruit imber, ū ver. Improb⁹, isatiabilis. Ingluuié: vētris capacitate, ranis loq̄cibus, clamosis, & loq̄cibus, iđ q: ex hoībus factæ sunt, vt dicit Oui. Asperq; si. Salustius, qð genus siti magis q̄ aliare accēdit. N i hi, p cuicūq;, vt non illa q̄squā me nocte p altā, Ire. Nitidusq; iuuenta: pelle enim deposita redit ad priorē ætatem. Catulos: abusiue dixit. Ná catuli proprie canum sunt.

Vipera quid sit

¶ Galbani, medicamentum genus. Calabriæ, regio, in qua Brundusium est oppidum.

PRO.

¶ Cedrū, ð cedro videto li.ij. Geor. Præterea ply. li.xxiiij. seri. q cedri scobæ spētes fugari certū é, uē baccis tritis cū oleo, si qui pungāt. Galbaneo nidore, dat Galbanū syriai amano mō te fincex, si vrat, fugar nidore spētes fugiūt & punctos galbano spētes oleo: & spōdilio mixto tactu necat. Ply li.xij. & lib. xxiiij. Col. aūt li. vij. ca. iiij. ait, q mulíebriū capilloz, aut ceruinoz cornuū sæpi⁹ vstoz odor nō patit stabulis serpentes psistere. Nidore, odore Chelydras, serpen. Chelydris autem Calabria frequētissima est: vt scribit Soli. Vipera serpentium, Vipera sola terra dicitur condi, cæteræ arborum, aut saxorum cauis, in coitu viperæ mas caput inserit in os. quod illa abrodit voluptatis dulcedine, author Plyn. lib. octauo Aristo. vero in li. de animalibus ait: qð serpentes vini incontinentes sunt, perinde Viperas, aliqui vino cum fictilibus ad sepes disposito venantur, ebriæ enim capiuntur. Iamq; fu. Ordo est, & iam.i.nunc q uum iá medij nexus.i.motus ipetus, & reuolutiões extremæ caudæ soluūt: extēdunt, & vltimus sinus.i.curuat ura trahit tardos.i.pigros orbes.i.spheras. & i euolutiões. Fuga.i.fugæ loco alte abdidit timidū cap. demū, sensus est, q pcussus spēs, quādo dissoluit nodos. & lōgat, trahitq; ægre vlti as curuatura s loco fugæ caput abscōdit pp qð innuit Maro, vt caput ipiu opprimere debeam⁹. Calabris. Calabria Italiæ ps é i qua Brūdusiū, hidr⁹ uñ, iū saléntini cāpi. vt mela scribit, græci teste Ply. tertio. Mesapiá a duce appellaué, & añ Peucetiá a peuceno Oenotri ffe. Anguis, de Chelydro ítelligit, vt dixim⁹. Vē hudo, h declaratū est. li.i. Geor. ibi, Præserti icertis si mēsib⁹ amnis abūdās exit &c. Atrá, obscurá, seu nigrá, vt Nonius ait. Ingluuié, gulá, Improb⁹.i. sæu⁹. au thore

MANC.

Galbanū qd sit

Vipera qd sit

Calabria vbi locoz

thore & Nonio, ne mihi legit, & nec mihi in antiq. Sub dio, Asconi⁹ supli.iij. Verriaꝝ ait, sub dio.i. sb cœlo Cœlũ græcitũ dis dicunt ysigitur pater errare illos, qui sub diuo dicunt eum ii, Moles, incundos, Nec dorso, ne libeat ingt resupinum iacuisse per herbas nemo nisi eam e dorso nemo ꝛ legas. Micat, Micare hoc est loco per vices sine ordine mouere, vt docet Nonius, alibi vero fulgere, vt micat ignibus æther. Quandoqꝫ etiam est sortiri digitis. M. Tul. lib. iij. offi. dignũ esse ducũt, q cuꝫ in tenebris mices, &c. Linguis trisulcis, lingua non omnibus eodem modo tenuissima serpentibus, & trisulca. Ply. li. xi.

Morborum quoqꝫ te caussas, & signa docebo.
Turpis oues tentat scabies, ubi frigidus imber.
Altius ad uiuum persedit & horrida cano
Bruma gelu, uel cum tonsis illotus adhæsit
Sudor, & hirsuti secuerunt corpore uepres.
Dulcibus idcirco fluuiis pecus omne magistri
Perfundunt, udisqꝫ aries in gurgite uillis
Mersatur, missusqꝫ secundo defluit amni.
Aut tonsum tristi contingunt corpus amurca.
Et spumas miscent argenti, & sulfura uiua.
Idæasqꝫ pices, & pingues unguine ceras.
Scyllamqꝫ. Helleborosqꝫ graues, nigrumqꝫ Bitumen.
Non tamen ulla magis præsens fortuna laborũ est.
Quam si quis ferro potuit rescindere summum
Vlceris os. alitur uitium, uiuitqꝫ tegendo.
Dum medicas adhibere manus ad uulnera pastor
Abnegat, & meliora deos sedet omnia poscens,

ASCEN.

¶ Morboꝝ qꝫ, ꝛc. Nũc morbos pecoꝝ, eorũqꝫ remedia docꝫ ꝛ ꝓrio ouiũ dices. Ego docebo te.s. quẽuis pastorẽ, cas, & signa i. idicia morboꝝ.i habituũ nãlẽ icolumitatẽ deprauãtiũ, Scabies turpis.i. turpes efficiẽs, tẽtat.i. afficit ꝛ molestat, atqꝫ isic oues vbi.i. qñ: vel postqꝫ imber frigidus ꝑsedit.i. ꝑfecte sedit a ꝑsido i. locũ cœpit, aut a ꝑside o.i. affixus mãsit ad viuũ.i. vsqꝫ ad iteriora. vꝫ ad medullas vsqꝫ penetrãs, ꝛ cũ horrida bruma.i. hyems horrẽs, h̃ẽ frigẽ faciẽs, gelu cão.i. pruis albicãte, vl' quũ su dor illot⁹.i. nõ ablut⁹ aut lauãdo nõ detersus, adhæsit ossib⁹ & cũ vepres hirsuti.i. dẽrati secuerũt dilacerauerunt corpa.s. ouiũ mgri.i. pti, pastores idcirco.i. ꝑp hãc cõtagionẽ, q̃ nascit ex sudore idererso, ꝑfundũt oẽ pec⁹ fluuijs dulcib⁹, ꝛ aries mersat.i frequẽter imergit ab eis, villis hudis.i. hñs villos hudos saltẽ, dũ remittit, & ipe aries missus.s. in fluuiũ defluit.i. deorsũ fluit amni scdo.i. descẽdẽte, & nõ ꝯ impetũ eius: qꝛ id aries põdere lanaꝝ ꝑssus negret. Aut.s. magri ꝯtigũt.i. molliter inũgũt, & fricãt corp⁹.s. ouis tõsuꝫ amurca.i. olei fece, tristi.i. dolorẽ afferẽte aut amara, & miscẽt spumas argẽti.s. viui, ꝛ sulphura viua (Ser. attestat legẽdũ eẽ, viuaqꝫ sulphura, nõ ꝛ sulphura viua (& pices idæas.i. q̃les plimæ nascunt i idæ aut distillãt ex arboribꝰ i ida phrygia nascẽtibus, & miscẽt cæras pigues vnguine.i. viscositate qdã sũt q de butyro loq cẽseãt & miscet scyllã. i. herbã illã & elleboros ẽi herbas i antycira plimũ nascẽtes, ꝛ bitumẽ.i. illud gẽus visci nigrũ. qꝛ id ꝯ scabiẽ sic elleborus niger valet, dr aũt ẽt hellebor. seu helbor gñe neutro. Tum vlla fortũ a laboꝝ.i. vlla medicatio fortuita nõ ẽ magis pñs.i. efficacior hoc est citius, & melius curãs scabiẽ, q̃ si q̃s potuit rescidẽ i. resecare, & apire sũmũ os vlceris.i. putredis clausæ, ꝛ itrinsecus iflatæ. Nã vitiũ.i. corruptio alit.i. fouet, & augmtat. ꝛ viuit.i. vegetat & erescit tegẽdo.i. dũ tegit, dũ.s. pastor abnegat adhibẽ manus medicas.i. medicatrices: ad vulnera.i. vlcera ouiũ aut sedet.i. cessat, ꝛ ocio idulget poscens deos oĩa meliora.s. q̃ hẽat, nec q̃cq̃ operãs: verũ dij coopant, nõ opant nobis oĩa

Locus restitutus

Deorum operatio qualis

SERVI.

¶ Morboꝝ quoqꝫ te cãs, & signa doce. Tria dicit, signa, morboꝝ, cãs, remedia, sed nõ seruat ordinẽ legitimũ. Nã post remedia, morboꝝ signa cõmemorat. Turpis scabies, q̃ aspeꝝ, & turpe efficit corp⁹. Alti⁹ ad uiuũ, ꝑ medullas, ꝛ ossa penetrat. Illot⁹ adhæsit, Sudor lot⁹, vl' laut⁹ dicim⁹, id ẽ, lautũ eo Nã illud ab Hor. satis liceter dictũ ẽ, Ast vbi me fessuꝫ sol acrior ire lauatũ, admonuit. Dulcib⁹, fluuijs, salsa.n. aq̃ magis prurigiginẽ gñat. Hudisqꝫ aries in gurgite villis. Mersat. Dicit ducem gregis. quẽ et Var. ita cõmemorat. Huic ãt aliquã ptẽ lanæ pastores solẽt reliq̃re. Vñ ait hudis villis, nã oues semp rõsæ lauãtur. Scdo defluit amni, cũ aq̃.s. Tristi amurca, amaris olei fordibus, hoc ãt remediũ est contra scabiẽ, & læsuꝫ vepb⁹ corp⁹ Viuaqꝫ sulphura, Dactylicus v̄sus. Idæasqꝫ pices, Liqdas q̃ i ida phrygio mõte nascũt. Scyllaqꝫ, helleborosqꝫ graues gña herbaꝝ sũt. præsens fortũa. Efficax vulis, ꝓfutura. Et dic icidẽdũ esse vuln⁹, si medicaminib⁹ emolliri minime potuerit. Sũmũ vlceris os, Ergo tũc secãdũ est, cũ os habuerit. Viuitqꝫ tegẽdo, dũ tegitur. Meliora deos oĩa poscẽs, maiores.n. expugnãres religionẽ totũ i experientia collocabãt. Salust. Nõ votis: neqꝫ supplicijs muliebribus deorum auxilia comparantur, vigilando: laborandoqꝫ prospere omnia cedunt, vbi secordiæ te te atqꝫ ignauiæ tradideris, nequicquam deos implores, irati infestiqꝫ sunt.

¶ Scylla, bulgi genus vñ inficit acetũ, qd' scyllites dr. Hellebor genus medicamẽti venenati, qd' interdũ mortiferũ est.

PRO. MAN.

Morbus qd sit

Scabies vñ proueniat

¶ Morboꝝ quoqꝫ, aduertẽdũ, q̃ cuiusqꝫ morbi sint cã, q̃qꝫ signa carũ caꝝ sit, & q̃ quoqꝫ morbũ cura rõ seq dẽat, igt Var. li.ij.c. i. morboꝝ: Morb⁹ ẽ hit⁹ cuiusqꝫ corpis ꝯ nãꝫ, q vsũ ei⁹ fac deteriorẽ, Gel. li.iiij.c.ij. Ci. do li.iiij. Tus. ait. ꝙ morbũ appellãt toti⁹ corpis corruptionẽ. Aegrotationẽ, morbũ cũ imbecillitate. Vitiũ quũ ptes corpis iter se dissidẽt: ex q̃ prauitas mẽbroꝝ, distortio, deformitas. Scabies. Oues freq̃ntius q̃ vllũ aliud aial ifestant scabie, q̃ fere nascit ex his causis, q̃s poeta refert, ꝑcipue tñ exiguitas cibi maciẽ, macies ãt scabiẽ facit, hæc vbi cœpit irrepẽ, sic intelligit. Vitiosũ locũ pecudes, aut morsu scalpũt, aut cornu aut vngula tũdũt, aut arbori affricãt, parietibusue detergẽt. Huic prio quoqꝫ tpe occurrendũ, ne tota ꝓgenies inficiatur cum ꝑcipue oues contagione vexẽt. Col li. vij. cap. v. Scabies: est scabies durior cutis rubicunda, ex qua pustulæ oriunt. Quædã humidiores. q̃dã sicciores. Exit ex q̃busdã sanies, quo asꝑior est, quoqꝫ prurit magis, eo diffi cillius tollit, author est Celsus li. v. Dulcibus fluuijs. Col. æstiuũ sudorẽ mari, vel flumine abluẽdũ cẽset. Villis lanas itelligit quæ in summa pte arietis tõsi relinq solẽt Scdo amni, ꝯ sũs.n. fluminis, nõ adu̇sus defluit Amurca, scabiẽ tollit, si ad fecẽ & amurcã succũqꝫ. decocti lupini misceas portiõe æqua detritũ, albũ helleboꝝ. Eidẽ remedio est, amurca duab⁹ ptib⁹ decocta. Itẽ. vetus hoĩs vrina testis cãdẽtib⁹ infusta. Prodest ẽt sulphuris triti, & picis liqdæ modus æqlis igne lẽte coctus, author Col. li. vij, Tristi: amara, De amurca latius sup. Spumas argẽti, spuma distat a scoria, q̃ pt a spuma fece distare aliꝫ purgãt se materiæ: alteꝝ purgatæ vitiũ ẽ, spumæ, vis ẽ, siccar, mollire, refrigerare, tẽperar, purgare, explere, vlceꝝ tumores, lenire. Ply. li. xxxiij. c. iiij. Sulphura viua, sulphuris gñra sunt q̃tuor, viuo solo ex oĩb⁹ gñrib⁹ medici vtunt Viuũ effodit, trãslucetqꝫ, & viret, ply. li. xxxv. Dioscorides vero ait, ꝙ viuũ sulphur tale est, q̃le a terra ꝓducit, sulphur aũt extinctũ seu mortuũ est, qd' artificiose parat, ꝛ in calamis ferreis fundit. Quando viuũ sulphur miscet cũ terebinthea, curat scabiẽ: ꝛ ægritudinẽ, cũ q̃ eleuat cutis. Idæasqꝫ pices, Circa idã in Troade plurimæ sunt, vi seri. Ply. Picis aũt duo gña spissum, liqdũqꝫ. Spissarũ vtilissima medicinæ est brutia, qm pinguissima, & resinosissima: vtraqꝫ ꝓbat vtilitatẽ, sed magis rutila, q̃ ceteræ Picis nã est, calefacit, explet ad scabiẽ pecoꝝ pcipuũ remediũ idẽ li. xxiiij. Vnguine, viscositate quadã. Cæras. Cær ain medio est æqualiter calefaciẽtiũ, & infrigidãtiũ, & humectãtiũ, ꝛ siccantiũ, author Galieno. Scyllaqꝫ, scyllarũ in medicina alba est, q̃ masculus, fœminæ nigræ, scylla, q̃ cãdidissima fuerit, vtilissima erit. discutit furfures capitis, & vlcera in manãtia: illita ex oleo cocta. Pythagoras scyllã in limine quoqꝫ ianuæ suspẽsaꝫ maloꝝ medicamẽtoꝝ introitũ pellere tradit Ply li. xx. c. xxix. Elleborosqꝫ graues. Ellebori duo ꝓma gña: cãdidũ, & nigrũ, Nigro eq, boues, sues: necant itaqꝫ cauẽt id, cũ cãdido vescant, Albũ nõ facile colligit: caput.n. aggrauat maxie, nisi ꝓsumat alliũ: ꝛ subinde vinum sorbeat, celeriterqꝫ fodiat. Nigrũ purgat p inferna, cãdidũ vomitiõe, causasqꝫ morboꝝ extrahit, quõdã terribile postea tam ꝓmiscuũ, vt pleriqꝫ studioꝝ gfa ad ꝓuidẽda acrius, quæ cõmẽtabant, sæpius sumptitauerit. Italia verarrũ vocat. Nigrũ scabiẽ quadrupedũ cũ iure & cæra, vel pice sanat, Ply li. xxv. c. xij. Graues, aggrauãt.n. maxie caput. Põt ẽt expõi noxios, ꝑp eoꝝ nã: & vires. Nigrũ bitumẽ, de hoc latissime vide ecloga. viij. Magis ꝑsens.i. ꝑstãtior. Ferro rescidere, resecãdũ est hulcus & medicamẽtis curãdũ. Hulceris os, hulcus traxit aspirationẽ ab græco, Illi enim helcos dicunt, est autẽ hulcus tecta, & clausa malignitas. Vulnus vero hiatus patẽs Marcellus author. Tegẽdo, dum tegit, Deos oĩa poscẽs, dei faciẽtes adiuuãt, ingt Var. li. j. de re rustica. Salu. in Catilinario ait. Nõ votis, neqꝫ supplicijs muliebribus auxilia deoꝝ parãt, vigilando, agendo, bene cõsulendo, prospera omnia cedunt. Vbi secordiæ, atqꝫ ignauiæ te tradideris implores, irati infestiqꝫ sunt.

Ellebori quot sunt

Quin etiam ima dolor balantum lapsus ad ossa

Cum

ASCEN.

Or. [illegible]

¶ Quinetiã, ꝛc. Docet oues, nõ soluꝫ scabie, sꝫ & febre nõ nũq̃ tẽtari. daiqꝫ signũ ꝯceptæ infirmitatis in oue. facturus trãsitũ ad, grauẽ pestilẽtiã q̃ oli fere pecora absumpsit in italia. Cado

est. Quinetiā. i. insup eū dolor lapsus ad ima ossa. i. ad medul/ las vsq; furit. i. debacchat, & sæuit, & febris arida. i. lēta tabe cōsumēs & desiccās ossa: depascit. i. absumit. artꝰ. i. mēbra pe/ coris, tunc sup pfuit. i. vtile fuit, auertere. i. depellere: aut poti us expellere. æstus. s. febriū, icensos. s. in sanguine, & medulla & ferire. i. pcutere, & apire pcutiēdo, venā saliētem. i. scatētē sanguine iter ima. i. plātā pedis, q̄ more bisaltæ. i. populi illi in macedonia scythiæ vicini, & gelonus. s. populus, acer. s. ad p̄/ lia, solēt. s. ferire venā, vt sanguinē hauriāt, quū. s. bisalta, aut gelonus fugit in rhodopē, montē illū thraciæ atq; i deserta ge taꝝ, illoꝝ pploꝝ in thraciæ finibus, & potat lac cōcretū cū san guine equino, quo. s. anhelitu fortiorē hēat. Quā pcul, &c. Do cet quō latētē morbū in pecude dephendas, dicens, cōpesce. i. cōprime. aut reseca, ferro. i. cultro, aut cauterio culpā. s. ptagij futuri, nisi auerteris, sup eius pecudis, quā tu videris, sæpius pcul. i. de lōge, hō est extremā in grege incedētē, aut succedere sæpiꝰ molli vmbra. i. sub molē vmbrā, aut quā videris carpē/ tē ignauius. i. segnius summas herbas, ꝛ seq. s. gregē extremā i. vltimā, ꝛ decedere solā, nocti, feræ. i. tardæ aduentāti. cōpe sce dico culpā tuā ptinuo, priusq̄ dira ptagia. i. infectiōes ex cō tactu nascētes: serpāt. i. lente diffundātur: per vulgus incautū. i. per cæteꝝ corpus gregis tui ea vere secreta nocumēta nesciē tis. Non enim vitāt oues scabiē. aut morbum latētem. sicut lu/ pum fugiunt, quem natura docet inimicum.

Cum furit, atq; artus depascitur arida febris
Profuit incensos æstus auertere, & inter
Ima ferire pedis salientem sanguine uenam.
Bisaltæ quo more solent, acerq; Gelonus
Cum fugit in Rhodopen, atq; in deserta Getarum.
Et lac concretum cum sanguine potat equino.
Quam procul aut molli succedere sæpius umbræ
Videris, aut summas carpentem ignauius herbas.
Extremamq; sequi, aut medio procumbere campo
Pascentem, & seræ solam decedere nocti.
Continuo culpam ferro compesce, prius quam
Dira per incautum serpant contagia uulgus.

SERVI. Artus depascit. Et pasco, & pascor illā rē dicimus. Arida fe bris: q̄ arida efficit corpora, tū sciēdū febrē lʒ a feruore dicta sit esse & frigidā Vñ mō ad diastolē ait aridā. Incēsos æstus. fe brē. Saliētē sanguine venā. i. mobilē. Dicit āt illā venā feriēdā esse, q̄ sup vngulā animalis ē tā lata q̄ mobilis. Bisaltæ, populi scythaꝝ, q fugiētes equoꝝ sanguine alunt, lacte pmixto. Cū fu git, vel reuera fugit, vel pgit celeriter. Carpētē ignauiꝰ herbas negligētius ꝛ sine auiditate, Culpā ferro cōpesce, atq hīc mor bū culpæ nō ē, sed hō dicit occidēdo eā tuā culpā ɔpesce. i. vita crimē, in quod potes incidere. Si enī vni parcis, fuerit totus grex eius cōtagione corruptus. Incautum vulgus, quod se morbosi pecoris contagione abstinere non nouit.

PRO. MAN. Bisaltæ, genus est thracum. Geloni, scythæ, ꝛ vtriq; a regibus dicti. Iapidia, regio dicta est hystriæ.

Febris, dr febris a feruitate morbi, vel mali, vt scrib. Nonius. Est āt febris genus morbi f toto corpe, de cuius gñibus late cel sus li. iij. Incēsos æstus, febris feruores. Ima ferire pedis, febricitantibus ouibus de talo, vel iter duas vngulas sanguinē mitti opꝫ. Nos ēt sub oculis, ꝛ de auribus sanguinē detrahimus. verba sunt. Col. li. vij. Bisaltæ, libera gēs bisaltæ i macedonia, vt scr. pli. li. iij. c. xi. Gelonus. de gelonis videto li. ij. Geor. ibi, pictosq; gelonos. Rhodopē, de hoc monte iā superius. Atq; legit, ꝛ aut. Deserta getaꝝ. Getas græci Thraces opinati sunt. qui quidem vtrunq; istri latus incolebāt, gætę ad pontum in orientē vergunt interq; mare ponticum ab istro ad Tyram flumē Gætaꝝ solitudo peritacet plana tota & aquaꝝ indiga, Strabo libro. vij. Conta/ gia. videto in Tityro. Ferro, quo. s. imā pedis venā ferias.

ASCEñ. Nō t. c. a. &c. Docet, vt dixi, gñalē pestilentiā q̄ olim in Ita/ lia: & ēt Gallia fuisse phibet imitatus, vt mancinellus dicit Lu cre. in vj. Ordo ē. Nec turbo. s. vētoꝝ ex diuerso flatiū cōmo tio, agēs hyemē. i. tempestatē, aut calamitatē grādinis, æquo/ re. i. in æquore. s. mari, aut p æquor. i. cāpos æquos: ruit tā cre ber. i. crebris grandinibus, quā. i. q̄tū multæ pestes pecudum sup, sunt. Nec morbi corripiūt. i. raptim inuadunt singula cor/ pora, sed iuadunt repēte tota æstiua. i. oīa pecora æstuātia in æstiuis locis, hoc ē vmbrosis, i qbus ab æstu ptegunt vmbris agūtq; æstatē (Posuit ergo locū p locatis) & corripiunt: spē. s. gregis, hō ē agnos: & hœdos: & gregē. s. parētes & cūctā gētē. i. totā spēꝫ. aut totā ppagationē, ab origie. i. a pmis vsq; ad sū mis. Siqs sup. viderit (Est n. zeugma a b iferiore in tpe) aut vi disset tū. i. tūc, cū hō pestis īciperet. alpes aerias. i. valde altas, hoc ē sūmos mōtes Italiā a Gallis, & Germāia dirimētes: & castella norica. i. Illyrica i tumulis. i. colliculis sita, ꝛ viderit aut vidisset tūc arua timaui. s. fluuij iapidis. i. q i iapidia regiōe ve netiæ, vidisset dico tūc, ꝛ videat quoq;. i. ēt nūc, tāto. i. tā lōgo tpe post. i. quis tm̄ tpis iteriapsū sit, vt pecꝰ istaurari potuissꝫ: ꝛ videat regna pastoꝝ (q ēt tuguria: ꝛ septa regna vocāt vt post aliq̄t mea regna vidēs mirabor aristas) & saltus. i. cāpos: i q/ bus salire possent pecudes vacātes. i. vastos, ꝛ vacuos mō lō/ ge, & late, is sup. sciat, q dctū ē. s. q morbi nō singula, sꝫ vniū/ sa sæpe corripiūt corpa, vñ seqt, Tēpestas. s. pestilētialis mise/ rāda. i. pessimal ferēs rē dignā miseratiōe, coorta. i. sit orta ē quō dā. i. supiorib tpibus, hō. i. i dictis regiōibus, morbo. i. ifectiōe, ꝛ corruptiōe, cœli. i. aeris: ꝛ ipa pestis icādūit. i. efferbuit toto æstu. i. icēdio febriū, ꝛ morboꝝ, autūni. i. q̄le solet eē i autūno, vt iuuena. attestat, & dedit neci. i. necauit oē genus pecudū. i. aialiū cicuꝝ pcipue. i. domesticoꝝ, & oē genus feraꝝ. i. filuestri uꝫ, q̄ fera sūt vt plurimi, ꝛ corrupit lacꝰ. i. casēua tabo. i. corru/ pto succo. Nec via. i. aditus mort. i. ad mortē, vl q̄ mors igrue/ bat, ꝛ grassabat, erat simplex. i. vniformis aut nālis, ꝛ sine ma/ lo extrīsecꝰ aduenientis: sꝫ vbi sitis ignea. i. ardētissima: hō ē tabes aut siccitas penetratissima ex calore gñata acta. i. ipulsa oībus venis. i. per oēs venas, aut ad oēs venas, abduxerat. s. a ppo & nāli situ, hō ē ɔtraxerat miseros artus. i. mēbra miseꝝ aialiū, li quoꝝ fluidus. i. supfluus, ꝛ corruptꝰ abūdat rursus, ꝛ trahebat oīa ossa collapsa i se minutati. i. p minutas pticulas morbo. i. p violētiā morbi, hō ē ex corruptiōe aeris, sanguis, ꝛ succus bonꝰ desiccabat: ꝛ i tabē ɔhebat, sed annitēte nā (q̄ q̄tū pōt ad cōser uationē i diuiduoꝝ nitit) & conāte deperditū succū istaurare, eum nimium sit inualida, nō solidū succū, sꝫ ventoꝝ, ꝛ supfluū liquorē colligit. vnde post oīa ossa resoluta collabuntur.

Iapidia vbi loco/ rum

Naturæ pticula/ ris cona/ tus q̄lis

Non tam creber agens hyemem ruit æquore turbo.
Quam multæ pecudum pestes, nec singula morbi
Corpora corripiunt, sed tota æstiua repente.
Spemq; gregemq; simul, cunctamq; ab origine gentem.
Tum sciat aerias Alpes, & Norica siquis
Castella in tumulis, & Iapidis arua Timaui.
Nunc quoq; post tanto uideat, desertaq; regna
Pastorum, & longe saltus, lateq; uacantes.
Hic quondam morbo cœli miseranda cohorta est
Tēpestas, totoq; autumni incāduit æstu.
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarū.
Corrupitq; lacus, infecit pabula tabo.
Nec uia mortis erat simplex, sed ubi ignea uenis
Omnibus acta sitis miseros abduxerat artus.
Rursus abūdabat fluidus liquor, omniaq; in se
Ossa minutatim morbo collapsa trahebat.

Tota æstiua loca posuit, p aīalibus. Aestiua āt sūt loca vm/ brosa, i qbus p æstatē pecora vitāt sol' calorē. Statiꝰ. Vmbrosi patuē æstiua licæi. Spēq; gregēq;. i. agnos pīt cū mrībꝰ aerias alpes sēsus hō ē, si q sciebat ista loca q̄lia tūc fuerūt cū pecoribꝰ erāt referta nūc q̄q; ea vacātia vidēat, lꝫ pꝛimū a pestilētia fluxe ritt pꝰs. Aerias alpes. i. galliā, Et dicēdo aerias vbū expssit o ver bo, nā galloꝝ ligua altī mōtes alpes vocāt. Norica siqs, noricū ps illyrici. Et iapidis. i. Venetia, Nā Iapidia ps ē Venetiæ ab Ia pido oppido ocā. Salu. pmā mō Iapidiā igressus Huiꝰ ē fluuiꝰ Timauꝰ, vñ male qdā Iapygis legūt. cū Iapygia sit apulia. Hic q. m. Describit pestilēns Venetiæ, Galliæ, Illyrici, Nā quonda tpe cū nylꝰ plꝰ æq̄ excreuissꝫ. ꝛ diu pmāsissꝫ i cāpis. ꝛ oq̄ fluminis & color puinciæ diuisa ꝛ plima i limo aīalia sit creata, q̄ recedē te i alueos suos Nilo, & itegra, ꝛ q̄ semiplē afuerāt putrefacta sūt, exide corrupto aere nata pestilētia ē, q̄ auster flās prio ex ægypto ad atticā puīciā pepulit, mox i de f tractū Venetiæ, ꝛ Il lyrici vsq;eōq; versus vniuīsa vastauit. Hāc āt pestilētiā ordie, q̄ diximꝰ plenissime Lucr. executꝰ ē. Miserāda tēpestas, pessi/ ma ī ferēs rē dignā miseratiōe. Totoq;. au. tpe. in æ. Exarsit p'i ma pte autūni: q̄ sp q̄uē efficit pestilētiā. Vt āt, autūnꝰ abūdet morbis fac ɔ sine frigoris, ꝛ caloris, q lꝫ ēt vernū tps hēat, ca/ ret tñ morbo, q tūc corpa pcedēti durata sūt frigore, q̄ autūnꝰ corrūpit laxiora iuemēs post æstatis calorē. Corrupitq;. l. i. p t. ordinē secutꝰ ē, quē & Luc. tenuit. & Salu. i. aerē i de aquā, post pabula eē corrupta. Nec via morꝫ erat simplex, nec moriebāt ex vsu. i. sm nālē ordinē. nō tm̄ fuga aīæ. sed ēt corpis resolutiōe. Est āt Salu. q ait, Nec simplici qdē morte moriebāt. Ossbꝰ acta fi

Alpes q̄ dicant

tis, Feruid⁹ calor ab eo. q̄d pcedit, id q̄d seq̄. Fluuid⁹ liquor hūor fordid⁹. Ossa, ossa ēt & p hyperbolē totū hoīe significat.

MANC. ¶ Hyemē, grādinē itelligit. Turbo, vt vetus q repētinis flabris psilit, atq̄ vniuersa ptur bat vortex ille ē, quū torq̄t humus arida, & ab ifimo exigit ad sūmū, author Apuleius i li. de mūdo Meīnit, & ply. l. ij. c. l. Aestiua, loca dr̄ vmbrosa, vbi & pecora, & milites solis ardorē vitāt. Suetoīus i Augusto: reliq̄s i hyberna, & æstiua circa finitima oppida dimittē assuerat. Reliqs āt cohortes sup. Spēq̄ agnos, & agnas, & fœturā ipas. Tū ptereā. tū sciat. hui⁹ pestilentiæ color tot⁹, & liniamēta fere oīa tracta sūt ē de scriptiōe pestilētiæ, q̄ ē lib. vi. Lucretȳ descripsit ēt manili⁹ lib. j. sed Oui. l. vi. metamor latissie Alpes, mōtes. sūt altissimi qui italiā ab Germania submouēt, teste Ply. li. iij. Norica castella, Norici icolæ sūt alpiū, q̄ndā Taurisci appellati, his ptermini rhœti, & videlici oēs i multas ciuitates diuisi id ē li. iij. Iapidis timaui, Iapides ppl'. & timatu⁹ āmis i venetia regiōe Italiæ sūt vt scribit id ē li. iij. De Timauo āt latius ecloga octaua. Strabo ptereā li. vij. scribit, q̄ iapides i albio mōte siti sūt, q alpib⁹ posterior est, excelso admodū. Hinc q̄dā ad pānonios, istrūq̄ prinētes, hinc āt ad adriaticū mare, pugnaces q̄dē, cæter ab Augusto Cæsare tandē expugnati ad vnū ē Iapides i liburnos ē nauigatio. Post tāto tpe. s. ē āt sensus, q̄ tāta pestilētia fuit, vt q videret illa loca, nūc q̄q̄ deserta aspiceret, quāuis iādiu id fuerit, &c. Morbo cæli, aeris corruptiōe, q̄ postea aut in aquas cadit, aut fruges persedit in ipsas Aut alios hoīes pastus: pecudūq̄ cibatus. aut etiam suspensa manet vis aere in ipso. & quū spirantes mixtas hinc dicimus auras, illa quoq̄ in corpus pariter sorbire necesse est, Lucre. li. vi. tēpesta pestilētia. Incanduit, ferbuit. Autumni æstu, tunc eni magis corpora languore afficiunt aere nō certo, vt etiam Oui. in arte ostendit. Tabo. corruptione.

Alpes vbi locorum

Sæpe in honore deum medio stās hostia ad aram.
Lanea dum niuea circūndatur infula uitta,
Inter cunctantes cecidit moribunda ministros,
Aut si quam ferro mactauerat ante sacerdos.
Inde neq̄ impositis ardent altaria fibris.
Nec responsa potest consultus reddere Vates.
At uix suppositi tinguntur sanguine cultri.
Summaq̄ ieiuna sanie infuscatur arena.
Hinc lætis uituli uulgo moriuntur in herbis.
Et dulces animas plena præsepia reddunt.
Hinc canibus blandis rabies uenit, & quatit ægros
Tussis anhela sues. ac faucibus angit obesis.
Labitur infelix studiorum, atq̄ immemor herbæ.
Victor equus, fontesq̄ auertitur & pede terram.
Crebra ferit, demissæ aures, incertus ibidem.
Sudor, & ille quidem morituris frigidus aret
Pellis, & ad tactum tractanti dura resistit.
Hæc ante exitium primis dant signa diebus
Sin in processu cœpit crudescere morbus.
Tum uero ardentes oculi, atq̄ attractus ab alto.
Spiritus interdum gemitu grauis. imaq̄ longo
Ilia singultu tendunt. it naribus ater.
Sanguis, & obsessas fauces premit aspera lingua.

SERVI ¶ In honore deū. i. sacrificiȳs, vt haud eq̄dē tali me dignor honore. Lanea ifula nō vitta, nā nō stat vsus si lanea vitta dixeris. mactauerat añ sacerdos. ei⁹. s. mortē puenies. neq̄ ipositis ardēt altaria fibris, q̄ vt dicit Ply. morbosa caro nō coq̄t. nec rñsa pt p̄sult⁹ redder vates. Colligi. n. nisi ex sana victia futura nō pñt suppositi sic, & i. vi. Supponūt alȳ cultros. dicēdo āt suppositi feriēdi gen⁹ oñdit. Nā iterdū iferior pte iterdū desup feriebāt. Sūmaq̄ ieiuna sanie ifuscat harena, signatis vsus ē vbis, nimirūq̄ libratis. vulgo, vbiq̄, passī, & cateruati. Lætis āt herbis, iō ne eos fame pisse putarem⁹, Canib⁹ blādis, ēt blādis canib⁹ ex pestilētia rabies nasc. s. q̄tit ægros tussis. ppter nā tussis p̄mouet corpa, Faucib⁹ obesis tumētib⁹. Angit hū āgit, nā angīa dr̄ porcor morb⁹: q occupat fauces. Plaut⁹ vellē me i angīnā vti, vt huic aniculæ fauces p̄occuparē. Crebra ferit, Crebra. nomē p aduerbio Incert⁹ sudor, irrōnabilis, sine labore, eni⁹ cā nō appet. moritur⁹ frigid⁹ aret, frigid⁹ sudor mortis futuræ signū ē. & moritur⁹ frigid⁹: Pleōasmos ē pellis durat resistit. Rigida ē, nec cohæret digitis. cœpit crudescē morb⁹, Validior fieri, vt delecta crudescit pugna camilla. & iā dat signa morbi validioris, obsessas, causas. aspa lingua. s. ex nimia siccitate.

Angina. quid sit.

MAN. ¶ Lanea ifula. fascia i modū diadēatis: a q̄ vittæ ab vtraq̄ pte pēdēt, de hac li. iij. ō pōto legit. Ambiat vt fului asifula lōga cōas. Aut siq̄ legit itē, at siquā. neq̄ ardēt, pp corruptionē id erat Fibris. videto li. i. Geor ieiuna sane, sanguie corrupto, & desiccato, Hic, ex ignea siti, & fluido hūore, ac pestilitate. vulgo: passim Lætis herbis, innuit nō p penuria cibarius id fuisse. Angit strāgulat, vñ & faucū dolor Angina vocat. vt sciri, fest⁹ eo āt morbo sues maxie cruciant, vt aiūt. Aduertit, refugit Crebra p crebro. Crudescere, magis crudus, ac durus fieri.

Angina quid sit

Profuit inserto latices infundere cornu
Lenæos, ea uisa salus morientibus una,
Mox erat hoc ipsum exitio, furiisq̄ refecti.
Ardebant, ipsiq̄ suos iam morte sub ægra.

¶ Sæpe i honore mediū medio, & cætera. pseq̄t q̄d istruit d oēs, quā miserāda fuerit lues, āc dicēs. hostia. i. pec⁹ mactāda stās in medio honore deū. i. deor ad arā. s. h̄ ē pata, vt i honorē deor mactet, dū infula lanea. i. fascia i modū diadematis. a q̄ vittæ vtrinq̄ depēdēt (Diadema āt erat pāniculus iterdum line⁹, sup quē coronæ iponebāt) his āt, q̄ sacrificari debebāt, iponebant vittæ (vñ æne, ij. Sinō ad victimā expostulat⁹ dicit mihi sacra pari, Et salsæ fruges, & circū tpa vittæ) circūdatur vitta. i. velamīe capitis vtrinq̄ depēdēte niuea. i. cādidissīa cecidit sæpe moribūda. i. moriens iter mīstros. s. sacrificulos cūctātes, i. imorātes. & segni⁹ ferietes. aut si sacerdos. v3 sacrificul⁹ mactauerat ferro q̄. i. aliquā hostiā, añ. i. priusq̄ moribūda caderet h̄ ē si festinādo puenerat mortē: neq̄. i. ñ altaria ñ ardēt. īde, i. ex tali hostia fibris. s. extor ipositis. s. ad cremādū h̄ ē exta illa corruptissima nolebāt iflāmari, aut icēdi, nec vates. s. aruspex p̄sult⁹, iterrogat⁹ p̄siliū pt redder rñsa ide. i. ex ispectiōe taliū extor, ac cultri suppositi. s. vt i eos q̄si spōte iret victia, tigunt. i. ibuūt vix sāguie. q̄ tot⁹ lēta tabe absūpt⁹ fuerat, & harena sūma. i. supficialis, ifuscat. i. fit fusca sanie. i. corrupto sāguie ieiūa. i. macilēto, & modico hic. i. ex hac tāta corruptiōe, aut postq̄ h̄ portēta i sacrificādo visa sūt, vituli. i. iuuēci, moriūt vulgo. i. passim i herbis lætis. i. pīguib⁹: & reddūt aīas. i. vitas dulcis: ad p̄sepia plēa. s. pabulor, hic. i. ex hac corruptiōe, aut ignea siti rabies venit canib⁹ blādis. i. dño suo blādiri solit, & tussis ābela. i. ābelitū trahēs nisē q̄tit. i. p̄cutit, & tremē facit sues. i. porcos ægros. i. morbo affectos, ac āgit. i. strāgulat, faucib⁹ obesis. i. aut pīguib⁹, ne iedia putent mori, aut sic iflatis, vt pigues putēt. Equ⁹ victor. i. vicē solit⁹ i curruli certamie: labit ifelix studior. i. certaminū, q̄ ñ āpli⁹ exercebit, sic ō felix aī muēis, aut equ⁹ victor labit ifelix existēs imemor studior, atq̄ herbæ s3 p or p̄structio l3 rarior, magis tñ q̄drat pte xtui, si. n. dixeris: equ⁹ ifelix, victor, iā duo sūt epithera sine cōiūctiōe. Si sic equ⁹ victor labit ifelix, imemor studior atq̄ herbæ, ite xtor idē sūt. At si sic, equ⁹ victor labit ifelix, atq̄ imemor studior herbæ, iā deerit cōiūctio genitiuis, nec satis ē. q̄ pticipii existēs subaudiri pt, vt sit labit ifelix, existēs imemor studior, atq̄ herbæ, Quia q̄ alibi p̄siliū logt, & ifelix eū gtō p̄struit maiorq̄ ē sigatia dicēdo, ifelix studior: q̄ imemor studior. Nā p ore mōsigitur ifelicit studuisse alios cq̄s uicet, cū iā a fœdissimo morbo vicat. & ipe equ⁹ aduertit. i. aspnat, & idignat aspicē fōtes, i. aq̄s Lympidas & puras, & ferit. i. p̄cutit pede terrā crebra i. crebro: aures. s. eq lāguētis. demissæ sūt, q̄ valid⁹ erigere solebat, & sudor ē ibidē. i. interea, dū aures demittit incertus. i. cuius cā latet, cū nō eueniat ex calore, aut agitatione, seu labore, & ille. s. sudor icertus, q̄dē, ē sup. eq̄s morituris frigidus, pellis aret & resistit tractāti, existēs dura. i. rigida, & aspa ad tactū. i. dū q̄s attigit ea, q̄d signū ē exhausti succi: vñ nō cutē, sed pellē dixit nā hñt, vt iuue, de sene dixit, deformē p cute pellē. vñ & psius Cute pdiius &c. Cōtra de se horatius in epistolis. Me pinguē, & nitidū bñ curata cute vises. quū ridere voles epicuri de grege porcū, & c. s. eq moriutri dāt hæc signa primis diebus añ exitiū. i. mortē, & vitæ exitiū hoc ē vbi primū incipiunt languere sin. i. s3 si morbus cœpit crudescere. i. crudior, & sæuior fieri in successu. i. cōtinuatione. tū vō. i. pcipue. & ad ver, tūc sup. sūt oculi ardētes. atq̄ spūs grauis. i. molestus. attractus, sup ē aliqñ ab gemitu alto. i. ab alto pectore sūpto. & ilia ima. i. intestina iteriora tendūt. i. tētātur singultu longo. i. longe tracto, aut eq tēdūt. i. trahūt ilia lōgo singultu. sāguis ater. s. corruptus, it idest defluit naribus, & lingua aspera, idest ex nimia siccitate rigens premit, idest tentat fauces obsessas. idest conclusas: & obstructas.

ASCEñ Ordo.

Locus enodat⁹.

Auerti quid

¶ Profuit inserto. Exaggerat pestis, quā narrat sæuitiā cū nullo medicamīe se dari potuerit, q̄do, & ea, q̄ ꝯ pestes valere cōsueuerāt ꝯ eā inualida fuerit. Ordo ē profuit. s. alias, h̄ ē i alus bois, & pestilētis, aut ponus i pricipio huius pestilētiæ ifundere. s. in pecus lāguēs. cornu iserto. i. ori imisso, h̄ ē p cornu isertū, latices lenæos. i. Bacchicos hic ē vinū, q̄d latex dr̄ q̄ in

ASCEñ.

vinis

vuis latet, & lenæũ, qz a baccho ĩuẽtũ, ꝛ ea salus ẽ visa vna .i. sola morientib⁹ .i. mortalibus, aut ꝯ mortẽ hĩ ipz .s. infundere vinũ erat exitio .i. ad exitũ .i. mortẽ, & .s. eq refecti .i. recreati, & validiores appetentes, fui ns .i. p furorẽ, q vires afferrevt, sz nõ diu duraturas, ardebãt .i. incẽdebant maiorib⁹ furijs, ꝛ ipi laniabãt dẽtibus nudis .i. denudatis .id. n. solẽt eq mordere volẽtes suos .i. pprios artus discissos .i. dilaniatos, iam sub morte ægra .i. ægros faciẽte, aut extrema, cũ nõ ãpli⁹ possint. dij. sup. cõcedãt pijs .i. bonis, ꝛ deoꝝ cultoribus meliora .s. oĩa: aut euẽta, ꝛ ĩferãt, sup. hostib⁹ .s. regiõis, ꝛ pñiæ pietatis, illũ errorẽ .i. furorẽ, quẽ tũ eq ppessi sũt. Hõesta ẽ parẽthesis affectiõis plena, & p aposiopisĩz vbũ subticẽs, vt in pathicis locutiõibus solet. Aũt p sz, ecce qsi de repẽte, ꝛ ex ĩprouiso taur⁹ ꝯcidit .i. mortuus cecidit fumãs .i. cũ fumaret, ꝛ ĩ pẽse laboraret sub duro vomere, & vomit ore cruorẽ mixtũ spumis, & ciet .i. excitat: & ex imo pectore trahit extremos gemitus, arator it .i. abit, ꝛ discedit tristis, abiũgẽs .i. sepãs. & ab iugo dissoluẽs, iuuecũ .s. alterũ, mœrẽtẽ .i. dolẽtẽ, & mœstũ morte frña .i. cõiugal' sui, q̃ qsi fr̃e ĩ labore vsus fuerat, atqz arator relĩqt. ꝙ si legẽdũ ẽ, vt fere text⁹ hñt reliqt, ordo ẽ. atqz .i. postq̃ iuuẽcus .s. reliqt aratra defixa ĩ medio ope, vmbræ altoꝝ nemoꝝ nõ pñt mouere aĩm eius, & mollia prata nõ pñt mouer̃ aĩm eius, ꝛ ãnis .i. riuus, q volutus p saxa petit cãpũ: existẽs purior .i. defecatior electro .i. illo gñe metalli purissimo: at .i. sz latera eius ima .i. ĩferiora soluunt̃ .i. labascũt, & stupor .i. hebetudo, vrget .i. obsidet, ocl'os ĩertes .i. pax vidẽtes p stupore. & õrigine ex molestato cerebro pcreata: ceruix .s. ei⁹, q sic stupet fluit .i. circũfert̃ ꝛ voluit̃ ĩmorẽ fluminis ad terrã, põder̃ .s. corpis, aut capitis: deuexo .i. deuoluto qd labor sup. iuuat? qd bñfacta iuuãt .i. psunt, qd iuuat ĩuertisse terras graues .i. pigues, vomere .i. ea pte aratri ab eo, ꝙ terrã vomit dicta. q d nihil Atqz .i. sz qũo, sũ .id euẽit. q .d. id mirari lz nã munera bacchi .i. vina, massica .i. in massico mõte cãpaniæ crescere solita q̃ fortia sunt: & hoĩ nocer̃ sueta, nõ nocuere .illis .s. iuuẽcis aratorijs, & epulæ repostæ .i. abũdãtes, ꝛ variæ. aut sæpe sũptæ, aut recoctæ, nõ nocuere illis: qz pascunt̃ frõdibus. & victu simplicis herbæ, fõtes liqdi sũt illis pocula .i. potus, atqz flumĩa exercita .i. purificata, & vegetata: nec torpẽtia cursu .i. repẽtino fluxu: nec cura abrũpit sõnos salubres sicut hoĩbus solet, dicũt, .s. seniores, aut q res priscas repetũt: bõ esqsitas .i. õsideratas, nec iuẽtas eẽ ĩ illis rgiõib⁹, ad sacra iunõis, nõ alio tpe q̃ .s. hoc q̃ cũctæ pierãt, ꝛ dicũt currus eẽ ductos ad donaria .i. sacraria. h̃ ẽ repositoria reꝝ, q̃ dijs donant̃, alta .sc3 in capitolio cõstituta vris .i. bobus syluestribus imparibus .i. indomitis., ꝛ ob id ĩpariter trahentibus aut reuera imparibus, qz ne vri qdez pes tũc repiri poterãt. (Alludit qdem poeta ad historiã Cleobis & Bitonis, sz nõ continuo loquitur de eis, nã nõ fuerãt illis regionibus, hoc eĩ italia, & cõfinio eius, potuit aũt fieri, vt cõsili mõ Romæ sacrificarent Iunoni, cumqz boues deessent vris vterent̃ (Ergo qz .s. deerãt boues aratorij. agricolæ sup. rimant̃ .i. sulcãt ægre .i. cũ difficultate: terram rastris .i. rastellis ligonibus, ꝛ marris dentatis, ꝛ infodiunt fruges ipsis vnguibus, & trahunt p altos mõtes plaustra .i. vehicula stridẽtia, ceruice contenta .i. cõtracta propter pressuraz.

(Dii meliora piis, erroremq; hostibus illum)
Discissos nudis laniabant dentibus artus,
Ecce autem duro fumans sub uomere taurus
Concidit, & mixtum spumis uomit ore cruorem.
Extremosq; ciet gemitus, it tristis arator
Mœrentem abiungens fraterna morte iuuencum.
Atq; opere in medio defixa relinquit aratra.
Non umbræ altorum nemorum, non gramina possunt
Grata mouere animum, non qui per saxa uolutus
Purior electro campum petit amnis, at ima
Soluuntur latera, atq; oculos stupor urget inertes.
Ad terramq; fluit deuexo pondere ceruix.
Quid labor, aut benefacta iuuant. qd uomere terras
Inuertisse graues, at qui non Massica Bacchi
Munera, non illis epulæ nocuere repostæ
Frondibus & uictu pascuntur simplicis herbæ
Pocula sunt fontes liquidi, atq; exercita cursu
Flumina, nec somnos abrumpit cura salubres.
Tempore non alio dicunt regionibus illis
Quæsitas ad sacra boues Iunonis, & uris
Imparibus, ductos alta ad donaria currus.
Ergo ægre rastris terram rimantur, & ipsis
Vnguibus infodiunt fruges, montesq; per altos
Contenta ceruice trahunt stridentia plaustra.

SERVI

¶ Profuit ĩserto latices. Nõ sp ꝓfuit: sed aliqñ nã hoc solũz ẽ, qd aut morbo liberat, aut cõmouet ĩ furore. Mox erat hĩ pñ, Quod saluti eẽ putabat. Et hoc ẽ, quod paulopost dicturus ẽ. Quæsitæqz nocẽt artes. Furijsqz tef. Quia lãguẽtia corpa ĩ vires quodammõ excitat furor. & facit ea ĩ exitũ ꝯualescere. dij meliora pijs, Per parẽthesim ĩ execratione hostiũ hãc torquet insaniã. Fumãs sub vomere taurus, p hoc oñdit et fortes tauros repẽte morbo cõcidere, Nemo .n. pestilẽtez ad aratra ducit iuuẽcũ. Extremosqz ciet gemit⁹, Vltimũ hĩ gemit, cãe ꝛ c. et mõ dat signa, sicut ĩ tertio de ãdromache Lachrymasqz ciebat. Cũ ciere ꝓprie sit alteri aliqd ꝯmouere. It tristis, erra. more iuuẽci, tristẽ dicit agricolã. Fraterna morte, cõsortis interitu, Et ex affectu dem̃ est rustici mouere aĩmũ. In sui desideriũ illicet̃ purior electro cãpũ petit ãnis, Nã sicut electrũ defœcati⁹ ẽ metallis oib⁹: ita & currẽs aq̃ cæteris purior. Ad terrãqz fluit deuexo põdere ceruix. Lu. Lassũqz caput se ferre recusat. Quid labor aut bñfcã iuuãt, qd vomere terras. Inuertisse grues, Si neutrũ mortez repellit, nec corpis exercitũ, nec mẽtis religio. Nã si gñalis ẽ sñia s3 Epicureos ꝯ religionẽ ẽ. Si ãt ad bouẽ tm̃ refert̃, hoc dicit, qd ei ꝓdest labore suo aluisse mortales? Atqz nõ massica Bacchi munera. Vina pciosa a Massico monte Cãpániæ. Et p trãsitũ tãgit illa, vñ dicũt physici morbos venire ex cibi ꝛ potus nimietate, vel mutatione ex nimija vigilije, & multa sollicitudine: dicit et sine his nasci ægritudinẽ. Nã in aĩalibus, cum nihil horũ sit, tñ ægritudines pati cernimus Epulæ & re. aut abũdantes, aut variæ. Simplicis herbæ, ꝓpter varietatem epularũ dixit simplicis herbæ Nec somnos abrũpit cura. Ex cura .n. nimia vigiliæ ꝓcreant̃. Vris imparibus, Bobus agrestibus, & ipsis inæqualibus. Nã vri agrestes boues sunt: vt diximus supra. Et hic poetice dixit. Cæterũ veritas hæc est, cũ mos esset sacerdotẽ Argiuã iunctis bobus ire ad tẽpla Iunonis. & solẽni die boues nõ inuenirent̃, pestilẽtia .n. quæ p atticã, vt dixius, transierat vniuersa cõsumpserat, duo sacerdotis filij Cleobis, ꝛ bitõ mr̃em subeũtes iugo ad tẽpla duxere. Tũc Iuno ꝓbans eoꝝ religionẽ obtulit matri id, quod vellet poscere filijs. Illa pia responsione ait, vt quod sciret vtile dea mortalibus, ipsa pstaret, altero itaqz die sacerdotis filij iuuenes repti sunt mortui Ex quo probatum est, nihil esse morte prestãtius, quod Hiero. apud græcos plenissime commemorat in prima historia Donaria autẽ proprie sunt loca. in quibus dona reponuntur deorũ, abusiue aũt tẽpla. Nam ita & puluinaria pro tẽplis ponim⁹: cũz sint ꝓprie lectuli: q sterni in qbusdã tẽplis ꝯsueuerãt, Aegre. Difficult̃. Terrã rimant̃, ĩ rimas agũt. Vnguib⁹ infodiut Hyperbolice p manib⁹.

Cieri qd sit

Electrum quid sit.

MAN.

¶ Profuit, alias .s. tũc vero exitio erat. Inserto ori ĩmisso. Lenæos latices, vinũ De lenæo videto li. ii. geor. Dii me. totũ carmẽ parẽthesim hẽt. Abiũgẽs, separã., reliqt, legit̃. ꝛ reliqt, Electro. Oĩ auro ĩest argẽtũ vario põdẽ: alibi dena, alibi nona, alibi octaua pte, vbicũqz qnta argẽti portio ẽ Electrũ vocat̃. Electri nã ẽ lucernaꝝ lumĩa clari⁹ argẽto splẽdere, qd̃ & natiuũ, & venena dephẽdit, nãqz discurrũt ĩ calicib⁹ arquus cœlestibus silẽs cũ igneo stridore. Pli. li. xxxiii. c. v. vide pl'a ĩ Buco. Inertes, ĩmobiles Quid labor, aut bñfactã iuuãt. Oui. amoꝝ li. iij. ĩqt. Sz oẽ sacrũ mors iportuna ꝓfanat. Oĩbus obscuras ĩnjcit illa man⁹. Viue tñ morere pius: cole sacra colẽtẽ. Mors grauis a tẽplis ĩ caua busta trahet. Atq nõ massica. bacchi mũera. Certe ĩqt nõ potẽtia vina illis nõ epulæ repostæ .i. sæpi⁹ appositæ ac pid copiosæ. & variæ nocuere, vt iqdẽ oĩb⁹ accider̃ solet, nã clari fontes, & flumĩa viua potũ pbebãt, frõdes, & herbæ simplices pabulũ ministrabãt. Est itaqz metaphora ab edacib⁹, & ebrijs sũpta ĩ pestilẽtia .n. maxĩe obest edẽdi lux⁹: hĩ iubẽt medici eo tpe ĩ eadẽ mẽsa diuersa cibaria eẽ nõ debere. nec edẽda eẽ Nã nõ æq̃l' digerũt hic gñant̃ hũores mali ægritudĩes facietes: & pnecãtes, vt et Auicẽ. tradit. Sene. et ĩ epl'is ĩqt. ꝙ vbi sũt diuersa cibaria, ĩgnãt ñ alũt, p e hisqz tpe, vt medici aiũt, vĩa potẽtia lõge obsũt, dulcia itẽ. & artificialia, sõnos salubres. tẽpat⁹ .n. sõn⁹, & q non ex crapula & ebrietate vẽit ĩstaurat spũs ĩ vigilija resolutos mẽbra labor̃ fessa reparat, calorẽ stõacho ꝯministrat, mẽtẽ purgat, dẽiqz totũ corp⁹ ad agẽdã oĩa renouat. Immoderat⁹ vero somnus corpus desiccat & infrigidat, ac supfluitatib⁹ replet flegmaticis Superfluæqz vigiliæ calorẽ incendũt, corpus desiccant. Nec abrũpit, vti etiã hoĩbus accidit, adhuc enim perstat in metaphora Quæsitas ad sacra boues Hero. v. folio. pri. vol. sic ait. Cũ dies festus Iunõis apud argiuos eẽt, oporteretqz oĩno mr̃em horuz Cleobis videlicet & Bitõis) ad tẽplũ ferri, bobus iũctis usqz boues ex agro eius ad horã pstõ nõ eẽnt, tũc iuuenes exclusi tpe iugũ subeũtes, plaustrũ ptraxerũt q̃ mr̃ vehebat̃, & qnqz ac. xl. p stadia ferẽtes, ad tẽplũ puenerũt. Quib⁹ p hæc fecissẽt. & ab oĩ

cœtu

coetu cõspecti fuissēt, optimus obtigit vitæ exitus, pquē deus īdicauit, satius eē hoī mori q̃ viuere. Nã cũ circũstātes Argiui laudibus tollerēt, viri qdē ɔsiliũ filiox, fœmiæ do eo mrem, q̧ talib⁹ filys pdita eēt. Mr gaudio pfusa, iũ liberox fato, tũ fama, oñ simulachrũ pcata ē deã, vt Cleobi & Bitõi filys suis daret id, q̧ optimũ eēt hoī cõtingere, post hāc pcationē, vbi sacrificauerũt, epulatiq̧ sē gesceētes i ipso delubro, nõ surrāplius excitati, sz hoc vitæ exitu pfũcti quox effigies tãq̃ virox.q optimi extitissēt, argiui factas apud Delfos collocauerũt, hæc ille Ci. vero li.i. Tus. sic ait, Primũ argiæ sacerdotis Cleobis, & bitõ fily pdicant. Nota fabula ē: cũ.n. illā ad solēne, ɔ statutũ sacrificiũ curru vehi ius eēt. satis lōge ab oppido ad Fanũ morarenturq̧ iumēta, tũc iuuenes y quos mō noiaui, veste posita, corpa oleo pũxerũt, ad iugũ accesserũt, ita aducta i fanũ, cũ curr⁹ eēt ductus a filys: pcata a dea ḋr, vt illis pmiũ daret de pietate, qd' maximũ hoī dari posset a deo, post epulatos cũ mre adolescētes sōno se ōdisse: mãe inuētos eē mortuos, hc Ci. & vrīs i parib⁹, id poeticũ ē Nã & Hero. ɔ Ci. oñderũt alr euenisse. de Vris ā latius li.y.geor. Donaria. tēpla intelligit multa.n, illic dys donant. Rimantur. in rimos: & sulcos agunt hoies ipsi. Aegre. duriter, difficulter.

Non lupus insidias explorat ouilia circum.
Nec gregibus nocturnus obambulat, acrior illum
Cura domat, timidi Damæ, ceruique fugaces
Nunc interq̧ canes, & circum tecta uagantur.
Iam maris immensi prolem, & genus oẽ natantum.
Littore in extremo, ceu naufraga corpora fluctus
Proluit. insolitæ fugiunt in flumina phocæ.
Interit & curuis frustra defensa latebris
Vipera, & attoniti squamis astantibus hydri.
Ipsis est aer auibus non æquus, & illæ
Præcipites alta uitam sub nube relinquunt.
Præterea nec iam mutari pabula refert.
Quæsitæq̧ nocent artes, cessere magistri
Phillyrides Chiron, Amythaoniusq̧ Melampus.
Sæuit & in lucem stygiis emissa tenebris
Pallida Thisiphone, morbos agit ante, metumq̧.
Inq̧ dies auidum surgens caput altius effert.
Balatu pecorum, & crebris mugitibus amnes,
Arentesq̧ sonant ripæ, collesq̧ supini.
Iamq̧ cateruatim dat stragem atq̧ aggerat ipsis
In stabulis, turpi dilapsa cadauera tabo.
Donec humo tegere, ac foueis abscondere discunt.
Nam neque erat coriis usus, nec uiscera quisq̃.
Aut undis abolere potest, aut uincere flamma.
Nec tondere quidem morbo, illuuieq̧ peresa
Vellera, nec telas possunt attingere putres.
Verum etiam inuisos si quis tentarat amictus.
Ardentes papulæ, atq̧ immundus olentia sudor
Membra sequebatur, nec longo deinde moranti
Tempore contractos artus sacer ignis edebat.

SERVI. ¶Nec gre. no. q̧ ait nocturn⁹ figurate rē tpis ad psonã trãstulit. Obãbulat, īsidiat. Cura. s. pestilēnæ timidi damæ, mutauit gen⁹, vt vitaret ὁμοιοτέλευτον. Nam Ho ī fœminino gñe posuit dicēdo, ɔ supiecto pauidæ natarũt, æquore damæ. dicēdo damas: ɔ ceruos errare cũ canib⁹, duo oñdit, ɔ hostiorũ, ɔ illos ferocitatis oblitos. Fugiũt q̧si timētes marinã pestilēnã ipsis ē aer auidus, nõ æqu⁹, Suis quodāmõ, q̃ alarũ velocitate supgredi aerē poterãt pestilētē. philly. chi medicinæ inuētor, Saturni & phillyres fili⁹. Amythaoniusq̧ Melãp⁹, amythaõis filius καθαρτής. i. purgator nã prœtides ipse purgauit lustratiõib⁹, q̧si iuēnit, ɔ. h. d. ɔualescēte morbo, nec medicinã pdesse, nec religionē posse. arētesq̧ sonãt ripæ. vult pestilētiã ēt elemēta sētire, Sic æneı.iij. Arebãt herbæ, & victũ seges ægra negabat: nã segetē p terra posuit Nã neq̧ erat corys vsus q̧ppe morbo putrefactis. Nec viscera q̧sq̃. nec lauari: nec coq̧ poterãt. Caro.n. corrupta morbo quēdã hz mucorē, q̧nõ pt ablui, q̃m oē corp⁹ possidet, itē igni supposita, aut putrescit, aut durescit, nã ñ coq̧t. papulæ carbũculi, Immũd⁹ sudor, morb⁹ pedicularis φθειρίασις Sacer ignis, quē græci. ἱερὰν νόσον vocãt,

phillyrides qui fuerit

MANC. ¶Explorat, exq̧rit, pmeditat. Proluit, aspgit, lauat. Obãbulat, circũambulat, Fugiũt in flumina, tãq̃ h salubriora essent. Phocæ, Vituli marini, q̧s vocãt phocas: ac dormiũt i terra, more q̧ pecudũ in eadē pariũt: nunq̃ geminis plres educãt matrimis fœtũ, nõ añ duodecimũ diē deducũt in mare, ipsis in sono mugitus, vñ nomē vituli acceperũt, nullũq̧ aial p̄mit grauiore sōno, pēnis, q̧bus in mari viunt, humi q̧q̧ vice pedũ serpũt Ply. li. ix. Hydri: serpētes aq̃tici: hydras. ii. hydrosq̧, & hydros aq̃ dr. Mutari pabula, Col. li. vij. c. v. sic ait, Q̄ð si ægrotat vniuersus pecus ē remediũ pñs, & sũmũ pabula mutare. & aq̧tiones, ɔ totius regiõis aliũ q̃re statũ cœli. Cutē vsq̧, si ex calore, ɔ æstu ɔcepta pestis suasit, vt opaca rura. si suasit frigore, vt eligant aprica, Cesse magri. nõ ē i medico sp relcuet vt æger, Interdũ docta plus vz arte malũ. Oui. li. i. dō põto, Philyrides chirõ. herbariũ, ɔ medicamētariã a chyrõe Saturni ɔ phillyræ filio iuēnã scr. Ply. li. vij. ɔ medicinã ab Aegyptys, aly p arabũ Babylõis, ɔ Apolinis filiũ Melãpus, is teste Ho. li. xv. Odyssẽæ. Fuit amithaõis fili⁹. pfia argo, q vt ait mãtis fuit. i. vates. Vtq̧ Lactãti⁹ scri. li. iij. the.

Hydri q̧ sint

Chirõ q̧ fuerit

ASCEN. ¶Nõ lupus īsidias. Docuit pecudũ. i. cicuriũ, seu domesticox aīaliũ per dirã pestē absumptionē, nũc docet ferax q̧q̧ tã terrestriũ q̃ marinax, atq̧ aeriax miserabilē stragē, atq̧ luē. Ordo aũt est. Lupus nõ explorat. i. nõ facit explorãdo īsidias circũ ouilia, nec obãbulat. i. circũ ambulat gregibus. i. in pnicies gregũ, nocturnus. i. ipe nocturno, vt solet dũ vz. q̧ acrior cura. s. īstãtis mortis domat illũ, damæ timidi, ɔ cerui fugaces. i. assidue fugiētes, & q̧bus tota salus est in fuga nũc (pro tũc) in hac, quã narro tēpestate, ɔ iter canes, & circũ tecta fluctus ploluit. i. pluoluit ad litora, aut aspergit super natantē iã prolem immēsi maris, & pro. i. oē genus natantũ. i. natare solitorũ, ɔpluit dica in litore extremo, ceu corpora naufraga. i. post naufragium proiecta ad litora, phocæ insolitæ. s. magnitudinis: aut raro visæ, sunt aũt vituli marini. fugiunt in flumina, & vipera. i. serpēs illa nociua: defensa frustra. i. nequiq̃ latebris curuis, vnde extrahi, & in q̧bus occidi nõ poterat, interit. s. pestilētia: & hydri. i. serpētes aq̃tici attoniti. i. stupefacti, squamis astãtibus. i. erectis, & auxil ãtibus q̧de ɔ externa: si qua vim inferrēt, sed nõ ɔ pestē itus insecus grassantē. Aer ē nõ equus. i. iniquus, & pestilēs ipsis auibus, q̧bus tñ ppriũ est solũ. ɔ illæ auēs pcipites. i. pcipitãter i terrã decidētes relinquũt vitã. i. aīam, sed aia interit cũ vita, vñ recte vitã dixit, nõ q̧ derelicta maneret, sed q̧ quã illic hēbant in terris, non hērēt sub alta nube. i. regiõe nubiũ. Præterea. i. pter hæc mala, nec refert. i. ge ɔ ad rē facit, aut rei. i. cõmodũ fert, pabula iã mutari, ɔ artes quæsitæ nocent. i. officiũt magistri. i. peritissimi medici, h̄ est inuēta eox, cessere. i. victi sũt a morbo, & succubuerũt, chiron. s. cētaurus ille iustissimus phyllirides. i. phyllire ex neptuno fili⁹ & melãpus purgator ille prætidũ cũ furore agitarent, amythaonis. i. amythaonis fili⁹: sup. cessit. Tisiphone. i. furia illa ifernalis, & pœnã, & cædē iferēs pallida. s. ab effectu: aut q̧ in vmbris versata, sæuit. i. crudescit, ɔ sæua, atq̧ immanis fit, ɔ ipsa emissa tenebris stygys. i. tristitiæ infernalis: in lucē. i. ad regionē nostrã agit. s. añ se morbos, ɔ metũ. i. mortē: q̃ ex metu, vel cũ metu cõspicit, & ipsa surgēs. i. sursum agēs se, et feri. i. extollit, caput. s. suũ auidũ. s. cædis, & sanguinis, in dies altius (bñ addit altius q̧ in dies, & in horas particulã excessiuam expostulãt) hoc est in dies singulos maior est vis diræ pestis a tisiphone excitata. amnes, & ripæ arentes. s. æstu aeris corrupti, & colles supini. i. editiores, hoc est oĩa loca, in q̧bus pecora pasci solebãt, sonãt. i. resonãt balatu pecox, hoc est ouium, & crebris mugitibus. s. taurox morientiũ, & s. tisiphone dat iam stragē. i. cumulũ prostratox, ac morientiũ, cateruatim. p cateruas, nõ p singula capita, atq̧ aggerat. i. accumulet in ipsis stabulis, q̧ efferri nequeunt præ multitudine, ipsa cadauera delapsa. i. quæ occiderãt, turpi tabo, dõec. s. hoĩes discunt tegere. s. cadauera humo. i. ihumare, & abscõdē foueis, discunt aũt experiēdo, q̧ multa i sectio, ɔ nulla vtilitas ex pseruatione cadauerũ pueniret. Nã neq̧ vsus. i. vtilitas, erat corys. i. pellibus: e q̧bus coria parant, nec q̧sq̧ pōtrat aut abolē. i. purgare viscera. i. carnes vndis, aut vincere. i. excoquere, flãma. i. igni. Nec. s. pastores pñt q̧dē. i. saltē tondere, vellera peresa morbo, & iluuie. i. sanie: & corruptione illuente. s. intrinsec⁹ ibuente, nec possunt attingere, i. p laborẽ puenire ad hoc, vt ex eis hēant telas ēt putres, verũ ciã. i. sup, si q̧s tētarat. i. conatus fuerat facere, amictus iuisos. s. a natura, hoc est quos natura inuidit, & neg uit mortalibus, pabulæ. i. carbũculi, & pastulæ ardētes. s. sacro igni, atq̧ sudor, īmũdus. i. corrupt⁹, sequebat. i. persequebat, cõficiebat, membra olentia. s. grauiter, hoc est fœtida, & ignis sacer. i. execrabilis, ɔ pestilētialiter edebat. i. absumebat, deinde tempore nõ lõgo. i. nõ lõgus, aut diu moranti, s. statim subsequēti. hoc est paulo post artus contractos. s. ab illis amictibus, hoc est, q̧ talibus vestiebantur, ēt isti ciebant. Et hæc de his, q̃ in tertiũ Georgi. adducta volumus.

Ordo

In dies, & in horas quid exigent

Illuuies q̧d sit

Prœti

Furiæ q̃ & vnde dictæ

Prœti abstinfilij argiuorꝫ Regis isanas filias Melãpus curauit, herbariæ artis pitissimus lati⁹ aũt ecl.vi. Thisiphõe. τίσιο pœna vltio punitio φόνῳ: aũt ac φόνοσ cædes, vel mors fert. Alecto incessãs dici põt. Megæra vo a μεγαίρω, qđ ẽ odi, ac inuideo. Ex tres furiæ dicunt. Metũ.i.mortẽ. Inq̃ dies.i.q̃tidie magis. Stragẽ corpoꝝ pstrationẽ, & ruinã, Cateruati, multiplr cõgregati. Tabo, corrupto humore, ꝛ sanguine. Abolẽ, purgare ita corrupta erãt. Illuuie, sq̃lore: imũdicia. sorde. Vellera. Var.li.y.c.vi.scri. q̃ lanã dẽptã ouib⁹.s. & ꝯglobatã, alij vellera, alij vellumia appellãt, ex quoꝝ vocabulo ait. ąs aduerti iꝫ prius lanæ vulsurã q̃ tõsurã inuentã. Quñẽt vellũt, añ triduo ieiunas hñt, q̃ lãguidæ minus ægre radices lanæ retinerẽt. Olino tõsores in Italiã primũ venisse ex sicili a dicũt, Olĩ tõsores nõ fuisse assignificat antiquoꝝ statuæ, q̃ pleræqꝫ hñt capillũ: ꝛ barbã magnã, h̃ ex Varrõe. Attingẽ telas, puenire ad telas, putres, solubiles, vt illõ. Et zephyro putris se gleba resoluit. Vñ ꝛ Penelope, vt Ho. scr. qđ (it erdiu texebat noctu dissoluẽ solita ẽ. Inuisos, odiosos malis sequẽtib⁹. ardẽtes pabulæ. pabulaꝝ duo gñaſt. altera ẽ, i q̃ p minimas pustulas cutis exasꝑat: ꝛ rubet: leuiterqꝫ rodit, mediũ hꝫ pausillo leui⁹, tarde serpit, idqꝫ vitiũ maxie rotũdũ icipit, eadẽqꝫ rõne i orbẽ ꝑcedit, altera aũt ẽ, quã agriã.i. ferã græci appellãt, i q̃ silr qdẽ, sꝫ magis cutis exasꝑat, exulceratqꝫ, ac vehemẽti⁹, ꝛ rodit, ꝛ rubet, iterdũ ẽt pilos remittit. h̃ Celsus li.v. vbi ẽt curatiões docet. Ꝓctos, correctos, cõgnatos. Sacer ignis.i. execrãdus, nã, vt inqt Celsus li.v. Sacer q̃qꝫ ignis malis vlcerib⁹ annũerari ꝺꝫ. Eius duæ spẽs ſt. alter subrubicũdũ, aut mixtũ rubore: atqꝫ pallore exasꝑatũqꝫ p pustulas ꝯtinuas. q̃rũ nulla altera maior, ẽ sꝫ pluriæ pexiguæ in ys ſp fere pus, ꝛ sæpe rubor cũ calore ẽ, serpitqꝫ id nõnũq̃ sanescẽte, eo qđ prio vitiatũ ẽ, nonnũq̃ ẽt exulceratio, vbi ruptis pustulis vlcus ꝯtinuat, hũorqꝫ exit: q esse iter saniẽ & pus videri põt: fit maxie i pectore, aut laterib⁹: aut eminẽtibus ptibus ꝑcipue in pleĩs, alter aũt est i sũmæ cutis exulceratiõe, sꝫ sine altitudine latũ, subliuidũ. inæq̃lr tñ mediũqꝫ sanescit extremis ꝑcedẽtibus, ac sæpe id, qđ iã sanũ videbat uerũ exulcerat, at circa ꝓxia cutis. q̃ vitiũ receptura est, tumid or. ꝛ durior est, colorẽqꝫ hꝫ ex rubro subnigrũ. Hæc Celsus. Igni aũt sacro, vt Ply. docet li. xxx. medent ỹmes terreni ex aceto illiti. Grillus ꝯtrit⁹ i mãib⁹, adeps ãseris, vipæ caput asseruatũ: ꝛ ꝯbustũ, deide ex aceto iꝑositũ, ꝛc. Plꝫa idẽ Cel. medicamta ibidẽ edocuit. col. vo. li. vij. cã. v. sic aũt. ẽ ẽrisanabilis sacer ignis: q̃ pustulã vocãt pastores, eã nisi cõpescuit itra pmã pecudẽ, q̃ tali morbo correpta ẽ, vniũsũ gregẽ ꝯtagiõe ꝓsternit, ꝛc.

Ignis sacer q̃ sit

Finit liber. III. Georgi. cum explanationibus eius.

ASCEn. Ordo

Rotin⁹ ae. mel. Tetrastichi ouidiani Ordo ẽ. Vates sup. seu poeta Verg, indicat.i. notificat h̃ q̃rto lib. ꝓtinus.i. statiꝫ, aut ꝓtinus.i. ampliter, regna.i. apũ (quæ regẽ hñt, & ita aulã, & regna) aluearia mellis aerei.i. ex aere collecti, redolẽtia i suauit fragrãtia, ꝛ apes hyblæas.i. opiis mella faciẽtes, q̃les ſt hyblææ i sicilia, ꝛ tecta cerea.i. fauos aluoꝝ ꝑ alueoꝝ h̃ est q̃ ſt in alueis, seu aluearibus eaꝝ, qꝫ ꝑ & flores, q albi.s. nascunt, q̃ apud hyblã, vbi copia thymi nascit, ꝛ idicat, q̃ exaia sint legẽda.i. colligenda, vt hẽant mella, aut reparãda, ꝛ idicat fauos humentis.i. melle fluẽtes dona cælestia.i. bñficio cœli, aut rore cœlesti collecta. Quæ sedes apib⁹ & cætera heptastichoꝝ carminũ Mãci. vbertius exordie, q̃ toto libro ꝯtinent, explicãtũ, ordo ẽ. poeta reponit.i doctius, ac emẽdatius scri. hoc quarto libro, quæ sedes, ve ꝑ vel, quæ statio sit parãda apibus ꝛ docet quoqꝫ.i. ẽt signa languentũ.i. languẽtũ apium.s. & salutẽ medicam.i. ẽx medicina cõparandam, ꝛ modum nascẽdi, vt.s. sine concubitu ore legant natos, & multa noĩa nympharum, inter quas aristæi matr nominatꝫ, & pandit luctum aristæi ob demortuas.s. apes, & fauorem matris, quæ ꝓfiliũ dederat adortũ di ꝓtei, abs quo reparationẽ didicit. Tum, idest deinde pãdit patriam,

Modestini iurisconsulti in quartũ Georg. argumẽtũ.

Rotinus aerii mellis redolentia regna.
Hyblæas & apes, aluorũ & cærea tecta.
Quiqꝫ albi flores, examina quæqꝫ legẽda
Indicat, humẽtesqꝫ fauos, cœlestia dona.

AN. Man. argumẽtũ uoluminis quarti.

Væ sedes apibus, statio ue paranda reponit
Languentum quoqꝫ signa docet, medicamqꝫ salutem.
Nascẽdiqꝫ modum, nympharum nomina multa
Pandit Aristæi luctum, matrisqꝫ fauorem.
Tum uatis Protei patriam, mores, speciesqꝫ.
Orpheus Eurydicem stygia ut reuocarat ab unda.
Examenqꝫ apium tandem reparare docemur.

P. Vergilii Maronis Georgicor. Liber IIII.

Rotinus aerii mellis, cœlestia dona
Exequar, hanc etiam Mecœnas aspice partem.
Admiranda tibi leuium specta cula rerum.
Magnanimosque duces, totiusque ex ordine gentis.
Mores, & studia, & populos, & prælia dicam.
In tenui labor, at tenuis non gloria, si quem
Numina leua sinunt, auditque uocatus Apollo.

SERVI. Rotin⁹ ae. mel. cel. do. Exeqr, rhetorice, dicturus, de reb⁹ minimis magna pmittit, vt & leuē mām subleuet, & atteñ faciat auditorē. Sane pite, qm̄ scit breue esse opus h̄ de apibus, & intra paucos vsus posse psumi, vsus est trāslationib⁹, ad dilatādā mām dicēs, apes hēre reges ptoria, vrbes, & pplos. Sane sciedū, vt supra dixim⁹, vltimā ptē hui⁹ libri ee mutatā, nā Galli laudes habuit loc⁹ ille: q nūc orphei cōtinet fabulā, q̄ isserta ē, postq̄ irato Augu. occisus ē Gallus. Protin⁹ deiceps, exide ēt floridum agrū exeqr, sic sn cæteros execut⁹. Et aerij mellis dicit, qr mel ex rore colligit, q vtiq; ex aere defluit, vñ ē, & cœlestia dona. i. munus deor: antea. n. mel inueniebat i folijs, vt Mellaq; decussit folijs. Hāc ēt, sic suptores. Admirāda tibi, Audies ex reb⁹ leuibus digna stupore eē in apib⁹ pceres, & tāta certamina. Mores, qr castæ sūt, vt illū adeo placuisse apib⁹ mirabē morē. Et studia, vt tātus amor flor, & generādi glia mellis, Et pplos. vt binæ regū facies, ita corpa plebis. Et p. ol. vt erūpūt portis. pcurrit æthēi alto. In te. la. at ten. nō gloria, Cōpēsatio ē laboris, q magnā dat gloriā, si fuerit mā exilis ornata, Numina le. Prospa, vt alibi. itonuit leuū. Auditq; vo. Apollo. Aut q̄si poeta Apollinē inuocat, aut q̄si pastorale deū, nā Apollo Nomi⁹ df.

PRO. Rotinus aerij mellis, cœlestia dona Exequar, Quidā dicūt, mel i aere nasci. Quidā apes colligere, quo tpe in Ida Iupiter nutriebat tum primum ex aere fluxisse, eoq; ipsum alitum.

MANC. Rotinus aerij mellis: &c. Aristæus: de quo latius i priori lib. Geor. habetur, primus & apiū, & mellis vsū, & lactis coagula bobus tradidit, vt Iustinus. li. iij. scri. Diod. quoq; i fine libri qnti cū Iustino pueniti dicit. n. q nymphis a matre tradit⁹ ē nutried⁹, a qbus cū lac coagulare mel atq; oleū pficere didicisset, prim⁹ ea in vsum hoium traduxit, vñ a posteris, vt deus cultus est, Qñ vero & in qua regione primū natæ sint apes, videto Col. li. x. capite ij. Est aūt apis res præcipui quæstus, quū fauet, vt testat Ply. li. xxi. Protinus aerei mellis, de ptenus, & pinus vi detolatius i Tityro Protinus. i. statim cōtinuo, vel deiceps, ptereā. vtrūq; n. puenit. nā Cap. scri. ptinus p i aduerbiū esse tpale. i. statim & Prif. li. xv. scri. esse aduerbiū ordinatiuū, deinde, pterea, cōtinuo. Aerei mel. Venit mel ex aere & maxime syderū exortu. Itaq; cū pria aurora folia arborū melle rosida inueniunt, at si q matutio sub dio fuere. vnctas liquore vestes capillisq; cōcreuisse sentiūt, siue ille ē cœli sudor, siue qdā syderū saliua, siue purgātis se aeris succus, siue aq̄ est, & pur⁹, ac liquidus: ac suæ nāæ q̄si defluit, Ply. li. xi. Hāc aspi. ptē attentū hic Mecœnatē reddit, rogādo, vt hæc quoq; aspiciat. Admirāda tibi, attētū iterū reddit pmittes se de rebus mirādis vba facturū, exponēsq; ēt numero res: de qbus dicturus ē. Duces, apiū reges, Mores, istituta: & cōes oium psensus. Studia, occupatiōes, labores. Pplos. pgente. In tenui labor, est. n. difficile minima exornare, atq; extollē, & p maxia leue est. Sūt. n. referta bōis plibus Numina leua sinūt. i. aduersa, nā deos quosdā, vt pdessent, celebrabāt: quosdā vt ne obessent, placabāt.

Principio, sedes apibus, statioque petenda.
Quo neque sit uentis aditus, (nam pabula uenti
Ferre domū prohibent) neque oues hædique petulci
Floribus insultent, aut errans bucula campo
Decutiat rorem, & surgentes atterat herbas.
Absint & picti squalentia terga lacerti

Pinguibus

triam, scilicet carpathon protei vatis, idest diuinatoris, & futura vaticinantis, & mores, idest instituta eius: & species in quas scilicet se transmutauerat: & pandit vt idest qualiter orpheus reuocarat. Euridicen coniugem suam, ab vnda stigia: idest infernali, quod fecit threicia fretus cythara, & nos docemur tandem, reparare, idest instaurare examen, idest fœtus apium. s. extinctarum,

ASCEN. Ordo. Rotin⁹ aerij mellis. Admirabili artificio rē tenue extollit poeta, sic. n. de apibus tractat, vt res dinas, & heroicas aptissime iscrat. dinas qde, vt vbi dictur⁹ ē, Esse apib⁹ ptē diuinæ mētis, & haust⁹, Aethereos heroicas qde: qr admiranda tibi leuiū spectacula rerum, magnanimosq; duces, &c. Ordo ē, O mecœnas, ego exeqr. i. in executiōe cœpti opis pscribā, ptin⁹s. i. stati, vt dixi, & q̄si porro tenus. i. amplier dona cœlestia. i. būficio cœli, aut i aere collecta mellis aerij. i. qd' rore, & florib⁹ i aere, vt dixit, de apibus colligit, aspice. s. fateter, ēt hāc ptē, sicut sup. i eis q̄s aspexisti, qr stati i pricipio primi libri mecœnatē nūcupauit. Aspice inquā qr ego dicā tibi spectacula rerū leuiū, vt pote apiū: q iter aialia nobis cōmoda mima hñt corpuscula, admirāda. i. digna admiratiōe, qr admirabere morē, q nec cōcubitu idulgēt. itē q regeicolumi mēs oibus vna ē, atq; alia multa, & duces magnanimos, q aias i vulnere linquūt, & mores, & studia totius getis. i. gñis apū, ve; q̄ more humano instituta, & exercitamēta hñt, & dicā populos. i. vulgus apū, & plia, q̄. s. ab eis cōmittunt, qr illis ira modū supra ē. Labor, sup. erit mihi. s. i tenui. i. i re exili, & modica, at. i. s; glia, nō sup. erit tenuis i. exilis, & modica, si numia leua. i. gloriæ hūanæ inimica, sinūt quē. i. aliquē gloriose dicē, hoc ē, si numia inimica iferorū, nō obstiterint, & si apollo, q deus supus ē, & poetis beniuolus esse solet vocatus i auxiliū meū audit. i. exaudit. s. me, hoc ē si aspirat cœptis meis h̄ de mēte Auli gelij, vt Beroaldus i sermuz annotauit sic scribēs Romani antiqtus, deos q̄sdā, vt prodessent, colebāt: quosdā vō ne obessent, placabāt. Cū Iouē igit & diouē a iuuādo noia eēnt, veiouē appellauerūt, dēpta atq; detracta iuuādi facultate: vt author est Gellius i . v. simulachrum. n. veiouis sagittas t;, q̄ sūt ve; paratæ ad nocēdū, quapp eū deū plerīq; Apollinē esse dixerūt, pterea vgilium quoq; miuns multæ antigtatis hoiem sine ostētatiōis odio pitū: numina leua i depcari in his vsibus In tenui labor, at tenuis nō gloria, si quē: Numia leua sinūt, auditq; vocatus Apollo, Significat. n. q̄ rādā vim eē hmōi deor i lædēdo magisq̄ i iuuādo potentes. Et ita sm Gel. authorē, q pg̃ scite, & adamussim vgilianā maiestatē pēsitauit. exponemus pot⁹, Numia lædētia, q̄ iuuātia. Et qm̄ i Gelij mētionē icidimus, admonēdi sūt illi⁹ scriptor sectatores, vt locū emēdēt i eo capite, i quo de veioue differit deprauatū, cū i oibus passī; codicibus Gellianis h̄ vba legant, In his dijs, quos placari op;, vti mala a nobis: vel a frugibus natis amoueant, arungus hr, & robigus. Mēdū ē maximū in nouissimis tribus vbis, qd' nisi emēdent. difficultates pariet inextricabiles, nos vō marte nro ita correxim⁹ Auerūcus hr, & robigus, & ita corrigēdū eē cēsemus fulti authoritate eruditissimorū, nāq; auerūcus deus ē, q malorū auertendor cā colebat ab auerūcādo noiatus, vt docet. M. varro i libris de lingua latina, auerūcare aūt vocabulo antiquo significat auertē, atq; depellere, quā dictionē vsurpat Liuius sic scribēs in. vij. placuit ad auerūcādā deū irā victimas cædi, & in. x. pdigior auerūcādor cā supplicatiōes in biduū senatus decernit. Cice. Ad atticū i epistolis sic scri. Certe p igit inīqs, dij auerruncent. Cato quoq; i re rustica, viduertate, igi, vastitudinēq; calamitates, itēperiesq; phibesis, defendas, auerūcesq;. Et Fest pacuuianū dictū, amētiā auerūcassent i uāiterptat. i. auertissēt. Auerūcū itaq; deū romani colebāt & ab eo pcabant, vt picula auerūcaret, h̄ est auerteret, amoliret, atq; ppulsaret: legat ergo apud Gelliū: Auerūcus, nō aūt arungus. Cū arūgus nihil significet: & dictio sit illiterata, Arucus apud Ply. accipit p villo, q a capellarū mēto depēdet. Sed h̄, & id genus sexceta alia, q̄ apud scriptores i latina lingua r. pimē. prim obscura, partim deprauata, tractant, ac enodant a nobis vberiori volumie, q quotidie cudimus, & adhuc sub incude est qd' edet in tpe in q̄ oi studio, ac vigilātia otēdimus, laboramus, enitimur p virili parte de latinæ linguæ sectatoribus bene mereri. Hæc ille.

Beroaldi expositio

Aruncus qd

ASCEN. ¶ Pricipio se &c. Hæc ē pria ps executiōis i h̄ opere in qua, vt a Manci. pnotatū est, poeta de sedibus, seu stationibus apū disserit dicēs. Principio. i. p prio pcepto sedes, & statio. i. hitatio (s; exeūtibus iunior ib⁹ vt statio: ea. n. est, vbi naues ad tēpus stāt: residētibus aūt senioribus sedes ē) est perēda. i. diligenda apibus, datiu⁹ est vtilitatis, nō passiōis, h̄ nō est ab apib⁹ (nō. n. illis pcipit) sed ab agricolis p apibus. Quo. i. ad quā sedē, & statiōnē, aduerbiū p noie. neq; sit aditus. i. afflat⁹, vētis: nā venti phibent. i. ipediunt ferre domū pabula, vt thymū, & et

mella

mella) neq; oues, ve p vel hœdi petulci .i. petulantes, & lasciui, cuncta lacessentes insultent .i. frequenter insiliat floribus, & ita .s. decutiant roré, aut neq; sup. bucula .i. iuuéca, aut iunior bos, errans .i. pascens vagádo, cápo .i. per campum, decutiat .i. cócutiendo deiciat roré, & atterat herbas surgentes, e qbus .s. pabulo, atq; fauos colligerent apes. Et lacerti picti, terga sq̃lentia .i. lubrica, & immunda, & hoc est habentes terga dicta .i. maculis distincta, absint a stabulis .i. aluearibus, in qbus statiõnem habét, dictũ est apes, pinguibus .i. plenis, & melle distẽtis, & meropes volucres illæ & aliæ volucres, q .s. apes deuorant, & pgne hoc est hirundo, in quá versa putaẽ signata pect⁹ .i. pectus hñs signatũ, manibus cruentis .s. sanguine filij, quem patri epulãdũ dederat, sup. absint a pinguibus stabulis. Nam huiusmodi vastant omnia late, & ferunt ore ipsas volantes .s. apes appositoẽ escá, vel in escá dulcẽ immitibus nidis .i. in qbus pulli sunt ex rapina pascendi. posset etiá ordo esse, ferunt nidis .i. nidos. Itẽ sic, & ipsæ aues volãtes ferũt ipsas .s. apes, quia volando captando apes, sed in idem redit.

Pinguibus a stabulis, meropesq;, aliæq; uolucres.
Et manibus Progne pectus signata cruentis.
Omnia nam late uastant, ipsasq; uolantes
Ore ferunt, dulcem nidis immitibus escam.

SERVI. ¶ Principio sedes, dicit vbi aluearia ponéda sint, in q̃ re satis perite, & ea, quæ abesse debeãt .s. ne noceãt apibus, & q̃ debeãt adesse Verg. optime cõmemorat. Sane sciendũ, qm supra ait, Magnanimosq; duces ideo intulit mo sedes, stationq; q̃ translatioẽ diligenter reseruat. Hædiq; petulci. Lasciui, & exultãtes, & petulci dicti ab appetẽdo, vnde & meretrices petulcas vocamus. Picti terga lacerti, picta terga hñtes, pinguibus a stabulis, plenis sicut & inanes res tenues noiamus e contrario. Meropesq;, aliæq; volucres, dicẽdo aliæ volucres: oñdit meropes esse aues: sunt aũt virides, & vocanẽ apiastræ, q apes comedũt. Et manib⁹ pgne, nomẽ posuit p noie. Nã phylomela in hyrundinẽ versa est, pro qua pgnẽ, vel quasi sorores posuit, vel quasi eam, quæ fuerat illius sceleris ca. Nã ipse nuserat Tereum ad ducendam sororem. Dulcem nidis immitibus escam .i. crudelibus pullis, qui apum morte nutriuntur.

CONS. ¶ Iacobus autẽ Cõstantius phanẽsis oñdit pgnes & philomelæ fabulã variari collectaneorũ suorũ cap. xxiij his vbis. Excuberã olim adolescẽtulus tetrastichon epitaphiũ in octauiũ cleophilũ vatẽ fanẽsem, cũ q̃ io ipsas peryssẽ grãs: & musas dixerit adeo lapillos, illicibiles, dulces sonoros v̄sus cõponebat. In eo pgnẽ posuimus p luscinia. Qd statĩ vt exiuit ĩ publicũ a duob⁹, q in romana academia pẽrebant, fuit cũ derisu authoris tanq̃ ptritæ fabulæ pacũ cõsciy danatũ. Qua pp. vt ei, q supest (nã alter humanis decessit) oñdã ĩ sciniã, atq; hoc exẽplo doceã alios, q cũq; sunt nã ppẽsi ad cauillãdũ, ĩ alienis reb⁹, nõ esse desubito iudiciũ pferẽdũ, pducẽ authores statuo, a qb⁹ ɔsiliũ cœpi, cũ pgnẽ p luscinia scri. Zenobi⁹ ĩ puerbioɤ epithomanib⁹, vbi adagiũ hɔ exponit ἀηδόνα ... i. mutatas. Cui suffragaẽ illud, qd ĩ aristophanis ranas cõmẽtario legim⁹, ityn aedõis filiũ lugubri ei⁹ cãtilena deflerit: & ne qs græce lr̃aturæ ignar⁹ ɔfingĩ ab a nobis fortasse existimet, afferã & Marci varronis ĩ de lingua latina testimonium, qui sic scrib. Lusciniola: q luctuose canere existimatur: atq; esse ex atticæ progne in luctu facta auis. Quin & probus virgilianus interpres in hyrundinem inquit, philomela fertur ab alys non progne versa. Agnoscat igitur errorem suum meorum carminum vellicator, & discat domi interdum nostræ meliora nasci q̃ suæ.

PRO. ¶ Petulci, lasciuiẽtes hædi. Aut errãs bucula .c. vaccã dicit. Meropesq; .a. q. u. Meropes dicunẽ aues: q̃s ĩ Italia vocãt, barbaros, q̃ iam vox, q multiplex capit pitioné voces meropes appellant græce a merismo. quẽ græci vocãt, nos pitioné vocis: quas idẽ ... dicunẽ glossematicos. Et mãibus pgne .p. s. c. Hirũdo quõdã pgne Pãdionis filia. q̃ cũ filiũ suũ Itym ɔiugi p epulis apposuisset, pp qd ĩn auẽ mutata est: vt dixit. Et manibus pgne .p. s. c. in hirundinẽ Philomela ferẽ ab alys non progne versa.

Meropes aues quæ & vnde dictæ

MANC. ¶ Sedes apibus, sedes apibus collocãda est ɔ̃ brumalẽ meridiẽ pcul a tumultu, & cœtu boũ, ac pecudũ, nec calido loco, nec frigido, nã vtraq; infestant, hæc aũt ima parte fit vallis. sic .n. facilius apes ascendũt, quũ prodeũt pabulatũ, cũ onere aũt per procliuia nõ ægre deuolãt. Colu. li. x. cap. v. Hædiq; petulci, hoc epitheto primus lucretius est. dixit .n. lib. ij. Præterea teneri tremulis in vocibus hædi, Corniferas norũt matres, agniq; petulci. Macro. li. vi. Petulci lasciui. Insultent, insiliant. Bucula a bone diminutiuũ est. Surgentes, crescẽtes. Squalentia, splẽdida. Pinguibus, pinguia pp mel ait. Meropesq; hæ aues cunabula in terra faciunt, corpis grauitate phibitæ sublime petere, genitores suos recõditos pascẽtes, pallido intus colore pennarum, supne cyaneo, priori subrutilo. Nidificãt in specu sex pedũ defossa altitudine. Pli. lib. x. c. xxxix. alr̃ gauli dicunẽ, vt aiũt, vulgo ẽt ieuoli. Progne, in hyrundinẽ philomela fertur ab alys non progne versa. Id autẽ Varro etiã asseru, dr̃ enim Lusciola: q luctuose canere existimatur, atq; esse ex Attica progne in luctu facta auis, latius tñ de Progne videto lib. vi. meta. Pectus signata, occiderat enim Itym filium, Hinc au etiã Ouidius. Neq; adhuc de pectore cædis: Excessere notæ, signataq; sanguine pluma est.

ASCEN. Ordo ¶ At liqdi fontes. Postq̃ descripsit, q̃ abesse debeãt apibus, atq; aluearys, nũc quæ adesse velit, describit dicẽs. At .i. sed fontes liqdi .i. puri, & lympidi, & stagna virentia musco .i. in qb⁹ crescit muscus viridis, & riuus tenuis .i. exilis, ne murmure .s. aq̃ ĩpetuosæ decurrentis offendantur apes, fugiens .i. recurrẽs per gramia adsint .s. ad aluearia, & sedẽ, stationẽq; apiũ: & palma .i. arbor illa longissimis frõdibus, aut oleaster .i. olea syluestris ingens .i. ingentes ramos expandens, obũbret vestibulũ .i. pacuũ stabulũ, hoc ẽ primũ introitũ stationis: vt cũ .i. qñ reges .i. primores apũ regali more viuentes. noui .s. ad nouã pubẽ regẽdã electi ducẽt .i. educẽt suo .i. oportuno, & debito vere, pria examina .i. primos fœtus apũ, & iuuẽtus .i. multitudo iuniorũ apũ emissa .i. educta tũc primũ, ludet fauis .s. a se collectis: ripa vicina inuitet .i. alliciat, decedere colori ad frigus opacũ in ripis, & vt arbos .s. palma, aut oleaster obuia .i. obiecta decedere volentibus: teneat .i. imoreẽ. hospitys .i. sedibus frondẽtibus nup captis frondentibus .i. ramorũ frondẽtium, hoc est, vt propter amœnitatem riparum alliciant exire aluearys, sed propter amœnitatẽ arboris redeant, nec sedes mutent. Seu .i. siue humor .i. aquæ vicina: stabit .i. stagnabit iners .i. torpens, seu pfluat, cõyce salices transuersas .i. in transuersum, & saxa grãdia in medium .s. eius, hoc est humoris, seu aquæ, vt .s. apes possint consistere .i. regescere crebris pontibus .i. lignis, aut lapidibus iniectis, qbus, vt hoĩes põtibus vtanẽ, & possint pãdere .i. explicare alas ad solẽ æstiuũ, si forte Eurus ventus ille impetuosus, sparserit .i. dispersierit .s. apes morãtes .i. tardius redeuntes, dũ eniz incũbentẽ pluuiã percipiscunt, nõ solent abire a stabulis longius saltẽ, & si forte abiuerint præcipites redire .s. q̃ autẽ imoratæ fuerint, ne aliæ humidis imerganẽ, dũ aquã peruolare cupiãt, monet pontes cõstituere: & si eurus pceps .i. præcipitanter flãs, & ingruẽs: immerserit neptuno .i. aqs, qbus neptunus præest. Casiæ .i. herbæ illæ odoriferæ virides: floreant sup. circũ hæc .s. dicta loca, ac stabula apũ & serpilla olẽtia late, & copia .i. abũdãtia: & vbertas, thymbræ ĩ phrygia abũdãtis, aq̃ apollo thymbræus dictus est, spirantis .i. fragrantis grauiter, idest potenter, floreat circum hæc, & violaria .i. violarũ frutices: aut copia earũ, aut

At liquidi fontes: & stagna uirentia musco
Adsint, & tenuis fugiens per gramina riuus.
Palmaque uestibulum, aut ingẽs oleaster obumbret.
Vt cum prima noui ducent examina reges
Vere suo, ludetque fauis emissa iuuentus.
Vicina inuitet decedere ripa colori.
Obuiaque hospitiis teneat frondentibus arbos.
In medium, seu stabit iners, seu profluet humor
Transuersas salices, & grandia conice saxa.
Pontibus ut crebris possint consistere, & alas
Pandere ad æstiuum solem, si forte morantes
Sparserit, aut præceps Neptunno immerserit eurus.
Hæc circum casiæ uirides, & olentia late
Serpilla, & grauiter spirantis copia thymbræ
Floreat, irriguumque bibant uiolaria fontem,

SERVI. ¶ Et tenuis fugiẽs. Suspẽdẽdũ ẽ tenuis, ne icipiãt eẽ duo epitheta: qd apud latios cõstare ẽ vitiosũ, de suo, sibi grato & aptissimo, Vicina in. de. ri. ca. vt æst⁹ possint aq̃rũ vicinitate vitare. In mediũ. Ordo ẽ in mediũ trãsuersas salices, & grã. cõ. sa. põtibus, vt crebris, Velut põt b⁹, nõ nõ st põres. Si forte morantes, tarde remeãtes ex pascuis. Neptũo ĩmerserit. Deũ p aqua posuit. Grauiẽ spi. co. thym. gen⁹ ẽ herbæ abũdãn ĩ phrygia. Grauiẽ ãt nõ, hñ, & multũ sigat, alr̃ male, vt. Aut vbi odor coeni grauis, ite grue olẽno auerni. Violaria loca, vbi nascũẽ violæ.

MANC. ¶ Ati. f. var. ẽt li. iij c. xvi. docet, ppe apiariũ dẽre eẽ loca, vbi pabulũ sit freq̃ns, & aq̃ pura. Si pabulũ nãle deest, serẽda sẽ nosa, serpillũ. apiastrũ. papauer, faba, lẽs, pisũ, ocymũ, med ca maxie cythisũ, q valẽtib⁹ vtilissimũ ẽ, eteni ab æqnoctio vno florẽ icipit. & pmanet ad altei ũ æqnoctiũ autũni, sz vt hɔ aptissimũ ad sanitatẽ apiũ: sic ad mellificiũ thymũ. musco, viridi la

loca

nugine

hugine, Vere suo, sibi ꝯuenieti. Fauis, Fau⁹ ē, quē sigũt multi cauatũ e cæra cũ singula caua sēa latera hēant singulis pedes vedit nā. Varro li. iij. Iuuētus, apiũ ꝓgēies, Hospitijs. sedibus,

loca: ĩ qbus nascunt, bibãt circũ hæc, fontē irriguũ. i. irrigãtē, & ē hēant ẽr herbas odoriferas i ꝓsinio ad pastũ, ꝛ mellificiũ.

Satureia qd sit

aquã ligdã, vñ bibãt eē opꝫ, eãq; ꝓpinquã quæ ꝑterfluat, aut in aliquē locũ influat, ita ne altitudine ascendat duos, aut tres digitos, in aqua iaceant testæ, aut lapilli, ita vt extēt paulũ, vbi assidere, ꝛ bibē possint, in quo diligēter hñda cura: vt aq̃ sit pura, qđ ad mellificiũ bonũ vehemēter ꝓdest. Var. li. iij. In mediũ obest i mediũ cõjce salices, &c. Morātis, dũ pabulant. s. Ne pruno ages ipsis casiæ, de his videro i alexi. Sic ẽt de serpillo. Thymbræ hæc alio vocabulo satureia dr̃, serit mense feb. Ply. li. xix. Colu. vo li. x. ea. iiij. sic ait: aut ẽt thymbræ, vel nostratis Cunelæ, quã satureiã rustici vocant. in Ply. aũt lib. xx. Cunila semp legit.

Ipsa autem seu corticibus tibi suta cauatis.
Seu lento fuerint aluearia uimine texta
Angustos habeant aditus, nam frigore mella
Cogit hyems, eademq; calor liquefacta remittit.
Vtraq; uis apibus pariter metuenda, neq; illæ
Nequicq̃ in tectis certatim tenuia cæra
Spiramenta linunt, fucoq;, & floribus oras
Explent, collectumq; hæc ipsa ad munera gluten.
Et uisco, & Phrygiæ seruant pice lentius Idæ.
Sæpe etiam effosis (si uera est fama) latebris.
Sub terra fodere larem, penitusq; repertæ.
Pumicibusq; cauis, exesæq; arboris antro.
Tu tamen e leui rimosa cubilia limo.
Vngue fouens circum, & raras super inijce frondes.
Neu propius tectis taxum sine, ne ue rubentes
Vre foco cancros, altæ neu crede paludi.
Aut ubi odor cœni grauis, aut ubi concaua pulsu
Saxa sonant, uocisq; offensa resultat imago.

ASCEN. Ordo.

¶ Ipsa aũt, seu corticibus, &c. Docet aluearia cõficere ostēdēs ex qua re, ꝛ q̃ forma fieri deãt. Ordo ē. Aũt, ꝓ sed ipsa aluearia (si nõ scribēdũ est aluearia. qđ ab aluo formaṫ, sicẽ ab aluco aluearia dicimus est ꝯtcio vocaliũ in vnã syllabã, & ꝓnũciandũ q̃si aluearia). i. domicilia apũ: seu fuerit tibi suta. i. cõsuta, & cõsuẽdo formata, sup. ex corticibus cauatis, extractis. s. lignis. seu fuerint texta. i. cõtexta vimine lēto. i. flexili, sicẽ ex culmis frumētaceis ẽt fiũt ex quacũq; ergo mã formata fuerint, hēant augustos. i. cõstrictos, aditus. i. accessus. Nã hyems cogit. i. ꝯstringit, ꝛ ꝯhiʼ mella frigore, qđ. s. p latos aditus intraret, & calor. s. æstu⁹, remittit. i. defluē facit eadē. s. mella liqfacta. i. resoluta, ꝛ vtraq; vis. i. violētia, aut abũdãtia iã frigoris q̃ caloris ē metuēda pariformiter, apibus ne s illis officiat Neq; illæ. s. apes neqcq̃. i. frustra, ħ ē nõ ab re, sꝫ summa rõne linũt i. obstruũt cæra, certatim. i. cũ magno conamine, sicẽ fit, vbi ꝓ laude certaṫ, in tectis. i. aluearibus, aut aluearijs suis spiramēta. i. rimas, p q̃ spũs. i. ventus iret. tenuia. i. quãtũuis tenues, & modicas, ꝛ explēt. i. opplent, oras. i. extremas fissuras, fuco i. herba illa rubea, & floribus. i. cæra ex florib⁹ collecta, aut rē uera foliolis floꝝ, ꝛ ipsæ seruãt glutē. i. genus cõglutinationis collectũ. s. ex floribus ꝛ herbis, ad ħ ipsa mũera. i. officia, ħ est ad obstruēdas rimas, lẽtius. i. viscosi⁹, &. i. siṫ viscoso: & pice idæ phrygiæ. i. q̃ colligiṫ ex arborib⁹ piceis in ida phrygia abũdãtib⁹. Apes ẽt fodē sæpe (si fama est vã, qꝛ nõ est visiṫe apes fodisse) sub terra larē. i. foramē, aut domũ, ꝛ hoc latebris. i. cauernis terræ. effosis. i. fodiẽdo aptis, & repatæ. s. sũt, sup. i. pumicibus. i. lapidibus illis spõgiosis, penitus. i. valde, & penetrātis, cauis. i. cauatis, & ĩ antro arboris exesæ. s. a carie, aut vetustate. hoc ē apes sũmũ qdē studiũ adhibēt ad obstruēdas rimas aluearioꝝ, tñ ꝛ. i. ẽt tu vnge cubilia rimosa. i. hiantia, ꝛ rimas, ac fissuras hñtia limo leui. i. molli, ꝛ faciṫ leuigabili, fouēs circũ. i. i circuitu: ꝛ supinjce raras frõdes, ne. s. desiccatus limus dissoluaṫ, neu sine. i. ꝛ nõ pmittas, taxũ arborē illã i corsica frequētē, ꝛ mella dprauãtē ꝓpius. i. vicini⁹, q̃ satis sit, aut valde vicinæ, tectis. s. aluearijũ, neue vre. i. vel ne vras foco. i. igni, aut i foco. i. loco, vbi ignis foueṫ cãcros. i. pisciculos illos rubētes s. oñ cocti sṫ, ħ aũt vetat. ne graui odore neceñt apes: neu crede. i. cõmitte. s. apes paludi altæ. i. ꝓfundæ, ne. s. imergãt puolãtes, cũ nõ possint saxa eminētia inijci, aut ne graui odore exhalãte suffoceñt, aut ne crede apes, sup. illi loco, vbi ē odor grauis cœni. i. luti: aut vbi sonẽt pulsu. i. ex ipulsu aquarũ, saxa cõcaua. i. ex concauata pulsu. i. p ipetũ, & ipulsum aqrũ, & vbi imago vocis. i. echo referēs eãdē vocē. quã acceperat, resultat. i. repercutiṫ, offensa s ab obstaculo loci ꝯcaui, qꝛ vt graui odore, ita vehementi sono obtunduntur apes.

SERVI. ¶ Vtraq; vis apibus pariter metuenda. i. tã caloris q̃ frigoris, Qđ lꝫ vtrunq; æquali mõ metuendũ sit, tñ dissimiliter nocet, nã calore liquefacta defluunt mella, que si fuerint frigore cõdurata: cõstrictas apes interimunt. Spiramenta. Exitus aliḃ. Sæui spiracula ditis. Fucoq;. gen⁹ ē herbæ, vñ tingunṫ vestes, Fucũ autē & flores ꝓ cæra posuit, quã ex his colligunt rebus. Hæc ipsæ ad munera, ad officia coangustandarũ cauernarũ, Et visco ꝛ phrygiæ, ordo est, seruãt glutē: qđ est lētius, ꝛ visco ꝛ phrygiæ idæ pice. Seruãt autē mire ait. nã apes pilas q̃sdam aluearibus faciũt, de qbus postea cærea tecta cõponũt. Si vã ē fama. si credēdũ ē: apes posse terrã effodere. Et leui rimosa cubilia limo, alij ꝛ leni legũt. Vnus tñ sensus ē, Nã. h. d. qđ illæ nimio labore pficiũt, tu leui iũge rimosa cubilia, circũfouens limo ẽt raras frondes supinjce. Q đ iõ fit, ne vł limus erepet, vel cauernæ, aut sole penetrenṫ, aut frigore. taxũ sine, venena tã arborē, ipse in Buccolicis. Sic tua cyrneas fugiant examina taxos. Mel. n. exinde pessimũ gignit. Rubētes cãcros, Odore n. ipso peunt. Rubētes aũt quũ vrunṫ, nõ q p nãm sint huꝰ coloris. Altæ neu crede paludi, ne facile mergãt, vocisq; offēsa, resonare echo repcussa, quã apes vehemēter horrē mã festũ ē.

MANC. ¶ Ipsa aũt. aluearia sunt optĩa cortice. scđa ferula, tertia vimine, Ply. li. xxi. ait, ꝙ alij faciũt aluos ex viminibus, alij e ligno, ac corticibus, alij ex arbore caua, alij fictiles, alij ẽt ex ferulis q̃dratas, longas pedes circiter tres, latas pedē: hæc oĩa vocãt a mellis alimonia aluos. Aluearia, hoc alueare ꝛ hoc aluearĩũ: ħ aluus: & hic alueus, sic thymus ꝛ thymũ, Cythisus & cythisum legimus in Var. Colu. & Ply. sic ẽt satureiã in singulari, & satureia in pl'ali repimus. Angustos adit⁹. Colu. docet li. x. aditũ fore capacē vnius apis tñ mõ, sed plures esse dēte, quo facilius apes intrent, exeantq;. Certatim. cũ certamine. Tenuia spiramēta, rimulas. Linunt: inungunt, Circũlini aluearia fimo bubulo vtilissimũ ingt Ply. li. xxi Fucosq;, est fucus rubea herba, q̃ vestes tingũtur, phycos. n. color dr̃. Et flo. flores quoq; latiores aditibus circũstruũt apes, vt Ply. scri. Oras, fissuras, Glutē cõfectionē quãdã, ea aũt, vt Ply. li. xi. c. vij. oñdit. Propolis dr̃, aut. n. sic ꝓpolis crassioris iã materiæ additis floribus, nõdũ tñ cæra, sꝫ fauorũ stabilimētũ, q̃ oēs frigoris, aut iniuriæ aditus obstruunṫ, odore ẽt nõ graui, vt q̃ pleriq; ꝓ galbano vtanṫ. Meminit & Var. lib. iij. Munera, officia. Picæ idææ: de hac supius. Sub terra fodere larē, circa Thermodoontē fluuiũ duo apiũ gña, aliæ i arborib⁹ mellificant, aliæ sub terris triplici cærarum ordine vberrimi ꝓuētus, Ply. li. xi. c. xvij. Penitus cauis, valde cauis. Pumicibus: lapidibus. Antro, cauerna. Limo, fimo bubulo ingt, Ply. Cãcros, grauis: ꝛ tetri odoris. nõ sola virētis, sꝫ ꝛ q̃libet res ꝓhibeanṫ, sicuti cãcri nidor, quũ ē ignibus adust⁹: aut odor palustris cœni, nec minus vitenṫ cauæ rupes, aut valles argutæ: q̃s græci Echo vocãt, Colu. li. x. c. v. Cãcros, cancrũ odore si qs iuxta coquaṫ, apes exanimanṫ, Ply. li. xi. Altæ paludi: aq. n. nõ d3 ascẽdē duos: aut tres digitos, vt iam ostẽdimus latius. Offensa, repcussa, Vocis imago, echo intelligitur, imago vero quasi imitago dr̃. Resultant, inimica apibus echo est resultanti sono, qui pauidas alterno pulset ictu inimica ꝛ nebula. Ply. li. xi.

Propolis quid sit

Quod superest, ubi pulsam hyemē sol aureus egit
Sub terras, cœlumq; æstiua luce reclusit.
Illæ continuo saltus, syluasq; peragrant.
Purpureosq; metunt flores, & flumina libant
Summa leues, hinc nescio qua dulcedine lætæ
Progeniem, nidosq; fouent, hinc arte recentes
Excudunt cæras, & mella tenacia fingunt.
Hinc ubi iam emissum caueis ad sydera cœli.

Nare

ASCEN. Ordo

¶ Quod superest. docet reliqua ad apes ptinētia, quomõ videlicet educãt fœtus, ꝛ quo medicamēto retinendæ sint, ne diffugiant. Ordo est respiciēs ad id. principio sedes apibus, &c. vt sit illud quidē in principio faciedũ est, sed vt qđ superest. i. quod reliquũ est, aut qđ restat, precipiã, vbi. i. postq̃. sol aureus. i. rutilus egit sub terras. i. exegit cõspectu suo hyemē. i. frigus, & pluuias hyemis: pulsam. i. expctã, & reclusit. i. aperuit luce æstiuali, illæ. s. apes pagrãt. i. puolãt cõtinuo saltus, & syluas, & metũt. i. exugũt flores purpureos. i. purpurei coloris, aut pulchros: vt purpura est, & ipsæ leues. i. agiles, ꝛ veloces, libãt. i. degustãt aut attingũt flumina summa. i. summitatē fluminũ, & ipsæ lætæ nescio qua dulcedine. i. delectatione naturali, fouent

li, fouent hinc.i.ex floribus, ꝛ fluuiis ꝓgeniē.i.fœtũ, ꝛ nidos.i.fauos, & excudũt hinc arte.i.artificiose, recētes ceras, & fi/gũt.i.affigunt, aut fingũt.i.cōponũt mella tenacia hinc.i. deinde, vbi suspexeris.i.superspiciendo, hoc est sursum inspiciēdo videris agmē.i.examē apiũ agminatim volātiũ, emissum ca/ueis.s.alueis ad sydera cœli.i.i altũ aera videris dico nare.i.remigio alaꝝ, hoc ē volare, qꝛ sic aere vtit volucris, vt natans aqs, ꝑ æstatē liqdā.i.ver tepidũ, & serenũ, & mirabere nu/bē obscurā trahi vento.i.si tunc vbi emissæ sunt apes oborta fuerit tēpestas nubilosa aut mirabere nubē obscurā trahi vento, cũ nō sit nubes, sed examē apiũ emissarũ. vt aũt scias, quo cōsidāt, cōtēplator.i.respice, & attende qꝛ ipsæ petũt dulcis aquas, & tecta frondea.s.arbores.i.vmbrosas, aspge tu huc.i.ad hāc rē, quā sꝑ ōre petũt: sapores iussos.s.a rei rusticæ ꝑce/ptoribus, vcꝫ melisphilla.i. apiastrus qđ apis foliũ interpreta tur trita.i.cōtusa, vt saporē mellis: quē cōtinētæ dāt, ꝛ gramē ignobile.i.vile quo ad alios vsus, & vulgo nascēs, cerinthæ, il lius herbæ, & cie.i. excita tinnitus.i.crepitus peluiũ, & q̃te.i.𝔠cute circũ.i.ꝑcircuitũ cymbala.i.instra sonora matris.s.deũ: hoc est cybeles. seu cybelis, ipsæ.s.apes excitæ aut cōsitæ. cōsi dēt.i.se iē sīt capient sedibus medicatis.i.dictis herbis illitis, & ipsæ.i.sponte sua nō coactæ cōdent.i.recipient se suo more .s.naturali in intima cunabula.i.penitissimas cellas suas. Et ua docet, quō reuocari pñt, quoties serenitate euocantur.

Apiastrũ quid sit

Nare per æstatem liquidam suspexeris agmen.
Obscuramqꝫ trahi uento mirabere nubem.
Contemplator, aquas dulces, & frondea semper
Tecta petunt, huc tu iussos asperge sapores
Trita melisphylla, & Cerynthæ ignobile gramen.
Tinnitusqꝫ cie, & matris quate cymbala circum.
Ipsæ consident medicatis sedibus, ipsæ
Intima more suo sese in cunabula condent.

¶ Pulsam hyemē, secũdũ physicos, qui dicunt tempore, quo hyems est, æstatē esse sub terris ꝛ versa vice, cũ hic æstas illic hyemē. Quod ēt Luc. exequit & trahit in argumētum putealē aquā: quæ æstate frigidissima est, hyeme vero calidissima. Metunt flores, secant. vñ & messores dicti sunt. Sane meto nietis pteritũ facit messui. Hinc, ex floribus.s.ex quibus primo mel, mox pullos efficiunt. Nescio q̃ dulcedine: quadã arcana rōne naturæ. Mella tenacia figũt, qꝛ cũ inuersi sint faui, mel tamen inde nō fundit. Vnde ait tenacia, q̃ in resupinatis fauis cohæ/rent. Caueis: aluearibus. Aestatē liquidā, ꝑ ver serenũ. Contē plator: ꝑ intuere, nā tps futurū pro pñti posuit ab iperatiuo mō, aqs dulcis, ꝑp hoc ait supra, Et tenuis fugiens ꝑ gramina riuus. Trita melisphylla, Varro hāc herbā apiastrũ dicit li.iij. li.i.opis rustici. Cerinthæ ignobile, Vile, vbiqꝫ nascēs. Martis cymbala, q̃ in eius tutela sunt, ideo ꝙ similia sunt hemyciclis cœli, qbus cingit terra, q̃ est mater deorũ, More suo naturali, rōne cuius cā nō reddit. Quis n. nouit, cur æris sono redeāt in alueo ria, sꝫ ipse paulo post dicat. Crepitantiaqꝫ æra secutæ. Dictæ o cœli regem pauere sub antro. Sed . hoc poeticum est.

MAN.

¶ Quod superest, qđ restat docebimus. Vbi pulsam hyemem. Alexāder aphrodiseus problematũ sectione sexta sic ait. Cur putealis aquam hyeme calida est, in æstate autē frigida. Rñdēdũ, qđ 𝔠trariũ sꝑ fugit. vtpote sibi infestũ 𝔠triũ, cũ ergo calidũ ꝛ frigidũ inuicēter se 𝔠tria, atqꝫ corruptoria sint. nō dubiũ: qn ꝑ æstatē calor aerē ambiat calidꝫ, inqꝫ terræ sinus, atqꝫ penetralia fuget frigus, & ob id aquā frigefaciat. Per hyemē vo frigore dominātē in aere, calor in terræ penitissime diffugiēs, aquā calefa/cit. nā id nā sanxit, vt 𝔠tria i eodē loco, ac ꝑidē ipsi sīt nō manerēt, hæc ille, tñ eadē fere Lucre. quoqꝫ dixit, quũ ait, Frigidior cur in puteis æstate sit humor. Arescit, qꝛ terra calore, ꝛc. Ille 𝔠tinuo. hyeme apes 𝔠dunt añ fabas florētes nō excūt ad opa, & labores, nullasqꝫ equũ ꝯ cœlũ licuit ocio pit dies, primũ itaqꝫ fauos 𝔠stituũt. cærā fingũt: hoc est domos, cellasqꝫ faciũt: deide sobolē: postea mella. Ply. li. xi. Et flumina libāt: sine q̃ ingt Colu. lib. x. neqꝫ faui, neqꝫ mella, neqꝫ pulli denīqꝫ figurari q̃unt. Est igit opus, vt aq̃ sit apibus vicina, Hinc e floribus, & aqs. Dulcedine dulcis. n. ē soboles oibus fere. Cæra :Ce sus ait, vt ingt Colu. lib. x. ex floribus ceras fieri, ex matutino rore mella, q̃tāto meliorē q̃litatē capiũt, quāto iucũdiore sit mā cæra 𝔠fecta. Caueis, ab alueis. Aestatē liqdā, ver serenũ. ait. n. inferius. Ergo vbi ver nactæ sudũ. Agmē: examē. Quippe talis est apũ nā, vt pariter q̃qꝫ plebs generet cũ regibus: q vbi euolādi vires adepti sũt: ꝑsortia dedignant vetustiorꝫ: multoqꝫ magis īpia Itaqꝫ duces ꝑcedũt sua iuuētute, q̃ vno aut altero die i ipso domicilij vestibulo glomerata cōsistēs egressu suo ꝑprie desideriũ sedis ostdũt & c. Col. li. x. Cōtēplator, īspice, aduerte. Melisphylla. Ply. li. xx. sic ait, Apiastrũ Hyginus qđ ē mellisphillō appellat. Hæc ille, iterꝑtaſ aũt, vt aiũt alij, melissos. i. apis, Phillō foliũ, herba. n. est cui⁹ folia mel sapiũt. idē vo. Ply. li. xx. scri. mellisphillo, siue melitetna, si pungant alue aria, nō fugiēt apes, nullo. n. magis gaudēt flore. Copia isti⁹ examina facillime 𝔠tinent. Itē ꝑnissimũ e ... ictus eaꝝ vesparũqꝫ, ꝛ araneoꝝ, itē scorpionũ, ꝛc. Cerinthæ, herba est folio cādido i curuo cubitalis, capite 𝔠cauo, mellis succũ hñte, flo eius auidissimæ sũt apes, atqꝫ ēt sinapis. Ply. lib. xxi. cap. xxiij. Tinnitusqꝫ ciere, Var. lib. iij. scri. qñ noua examina velant a ciendo inter apes puluere, & circũtinnēdo ære ꝑterritas, quo voluerit, ꝑducet Mellarius, & ply. lib. xi. ingt de apibus. Gaudēt plausu atqꝫ tinnitu æris, eoqꝫ 𝔠uocant. Martis cymbala, instra erāt, qbus vtebant in sacris Cybeles deoꝝ mřis. Medicatis se/dibus, solēt. n. mellarij locũ aliquē oblinire apiastro, cæterisqꝫ rebus, qbus delectant apes, vt ibi cōsidant, vbi cōsiderint affe/runt aluũ ꝑpe easdē, illitam intus & prope apposita fumo leui circundato cogunt eas intrare. Var. ingt lib. iij.

Apiastrũ qđ sit

PRO.

¶ Castæ virides, ꝛ olētia late Serpilla, casia herbæ genus id, qđ herbæ est odoratæ. Serpilla, item herbæ, genus, quod a serpē/do serpillum cognominatur: Trita mellisphylla, est herba, quam pleriqꝫ vocant milliloton. Cærinthe est flos luteus cuiusdam herbæ, quæ copiosissima est in Euboea: in qua oppositũ est impositũ Tarentum lacedæmonij condiderunt, duce phalanto, qui sunt dicti partheniadæ nati cum oppugnaretur Messene non legitimo matrimonio.

Si autem ad pugnam exierint (nam sæpe duobus
Regibus incessit magno discordia motu)
Continuoq; animos uulgi, & trepidantia bello
Corda, licet longe præsciscere, nāq; morantes
Martius ille æris rauci canor increpat, & uox
Auditur, fractos sonitus imitata tubarum.
Tum trepidæ inter se coeunt, pennisq; coruscant.
Spiculaq; exacuunt rostris, aptantq; lacertos.
Et circa regem, atq; ipsa ad prætoria densæ
Miscentur, magnisq; uocant clamoribus hostem.
Ergo ubi uer nactæ sudum, camposq; patentes
Irrumpunt portis concurritur, æthere in alto
Fit sonitus, magnum mixtæ glomerantur in orbem.
Præcipitesq; cadunt, non densior aere grando,
Nec de concussa tantum pluit ilice glandis.
Ipsi per medias acies, insignibus alis.
Ingentes animos angusto in pectore uersant.
Vsq; adeo obnixi non cedere, dum grauis, aut hos,
Aut hos, uersa fuga uictor dare terga coegit.
Hi motus animorum, atq; hæc certamina tanta
Pulueris exigui iactu compressa quiescent.

SERVI. ¶ Incessit: ingruit: inuasit. Alibi incessit muros, ignes ad tecta volare, & incessit regibus figuratū est. Nā icessit reges dicim⁹. Trepidātia bello, Alacritate pugnādi, nō timore. Alibi exultā/tiaq; haurit corda pauor pulsans. Morātes, tarde icedētes. Fractos, collisos. Trepidæ coeūt, Festinant inter se in alueariibus. Pennisq; coruscāt, quēadmodū scuta milites cōmouēt. Vocāt hostē, puocāt. Ver nactæ sudū. Serenū post pluuias, vt p sudū rutilare vidēt. Cāposq; patētes. Aerē pur, & liqdū, nō nobis clausū, & ita aer cāpus est apū, vt mare nauiū, hominū solū. Ipse in quinto dicit. Subtrahiturq; solum. Glomerant in orbē, more bellātū. Non densior aere grando, in alijs enī bellis victi tātum pereunt, in certamine vero apum ēt victrices. Nā dictū rus est, Animasq; in vulnere ponūt. Tātum glādis, erit nomi/natiuus hæc glās. Ingētes aīos angusto in pectore versant. Sta/tius Maior in exiguo regnabat corpore virtus. Hom. μικρὸς μὲν ἔνι δέμας ἀλλὰ μαχητής. Pulueris exigui iactu, qr cū puluerem viderit: sperāt tēpestatē futurā, q̄ eis plurimū nocet.

MAN. ¶ Incessit inuasit. Aptantq; lacertos, perstat in metaphoris, Circa regē, Mira apū circa regē obedientia, quū pcedit, totū examē circa eū conglobatur, cingit, ptegit, cerni non patitur. Plynius libro undecimo. Prætoria. dicta qbi resideat prætor ad dirimendū. Nactæ, inuenerūt. Ver sudū. i. siccū, quasi sine vdo, vt ait Festus. Pulueris exigui iactu. Var li. iij. sic ait. Quæ crebri⁹ iter se pugnabūt, aspergi eas oportet aqua mulsa, quo facto nō mō nō desinūt pugna, sed ēt pfereiūt se ligētes, &c.

ASCEN. ¶ Si autē ad pugnā. Quia docuit apes euocari aliqñ serenita/te, docet cōsequēter eas ērā ad pugnā excitari, & excitatas mo/dica re, vt puta iactu pulueris posse sedari. Ordo est. Sin. i. sed si, sup. apes exierint ad pugnā (nā ne id mireris) discordia icef/sit. i. irrepsit sæpe duobus regibus. s. apū magno motu. i. cum tumultu populi. s. præsciscere, & pdiscere cōtinuo aīos vulgi. i. re/liquarū apū, q̄ respectu regū vulgus. i. vilis populus sunt: & corda trepidātia bello: lōge. s. anteq̄ incipiant plia. Nāq; ille. s. no/tissimus, & inclytus canor. i. clāgor. Martius. i. bellicus, æreis. i. litui, aut tubæ æreæ. rauci. i. rauce sonātis, hoc est murmur, & strepitus apū bellicū clāgorē imitās increpat. i. carpit, & expro/brat cū strepitu quodā morātes. s. intra cellas, aut aluearia sua nō statim pruētes. (Est aūt accusatiuus pluralis numeri, expo/nit, qs sit canor dicēs) & p. i. vox imitata. i. imitās, & effingens sonitus tubarū fractos. s. raucitate canētis cū stupore audit. s. inter apes, tum ipsæ apes coeūt. i. cōgrediunt, & cōuētū faciūt inter se, existētes trepidæ. i. festinæ cū tremore, sicut in bello tu/multuario hoīes solēt, & coruscāt. i. micāt pennis. i. vibrātibus alis, & exacuūt rostris spicula. i. aculeos suos, & aptāt suos lacer/tos ad isultus faciēdos, & recipiēdos, & miscent circa regē de/nse, & ad ipsa ptoria. s. vbi ptor. s. pnceps belli, & iudex locū hēt, hoc est summa cura custodiūt regē, & ductorē suū, in q̄ re, vt di/xi, poeta p apes docet, qd hoībus faciēdū est, qō q̄ peculiari q̄/dā laude galli hactenus obseruāt. & vocāt. i. puocāt magnis cla/moribus hostē: aut singulari est p plurali, qr plus significat aut multo significātius hostē. i. regē caput belli, & discordiæ. q. d. vt ad sui regis custodiā feruent, ita in aduersarij pnicie ardēt. Er/go, qr. s. nōnunq̄ ad pugnā exire solent, vbi ipsæ apes. s. nactæ sup sunt. i. obtinuerunt, ver sudum. s. seorsum ab vdo, hoc est clarū, & serenū, & cāpos patētes, vbi. s. æquo marte pugnent hoc ē oāta oportunitate tpis, & loci, ipsæ erūpūt. i. vi se emittūt portis (allusio ad ciuitates) & cōcurrit. i. cōcursus fit. s. ab vtro/q; exercitu, in alto æthere, & sonit⁹. s. pugnātiū fit, & ipsæ mix/tæ glomerant. i. cōuoluunt in magnū orbē. i. glomus, & cadūt pcipites. s. mutuis vulneribus stereptæ, & amissis potissimum spiculis. grādo nō cadit, aut nō pluit dēsior aere, q̄. s. apes, nec tātū. i. tā multū glandis pluit de ilice cōcussa, q̄tū. s. apiū cadit ex tali conflictu (& est apta silitudo, nā corpuscula apum gran/dinis, & glādis fere istar sunt). Ipsi. s. reges, & primi ductores versant in angusto corpore ingētes aīos (pulchrū antitheō) obnixi. i. obnitētes, & cōstituētes, vsq; adeo. i. oīno, nō cedere dū. i. donec victor grauis. i. molestus: & grauiter vrgēs subegit hos, aut hos. hoc est, aut vnos, aut alteros: dare terga versa. i. obuersa fuga. i. p fugā, hi. s. imensi motus aīoz, atq; hæc tanta certamina. s. apū, qescent. i. sedabūt cōpressa iactu. i. p iniectio/nē exigui pulueris. ere dūtenis, aut grādinē, aut imbrē decide/re: & est iterū antitheton tanta. i. tam magna certamina, & exi/gui pulueris, &c. Antitheō aūt vt sæpe admonui, dr̄ q̄ positū hoc est cōtrariorū positio, q̄ plurimū splēdoris hz. vñ ab inani/bus causidicis plus iusto affectari solet, dicēte Persio ped⁹ qd Crimina rasis, librat in antithetis, doctas posuisse figuras, Laudat. Sane ex hmōi coloribus, qbus hic sparsim vtit poeta: li/quet in mediocri dicendi charactere ēr exornationius esse lo/cum, dūmodo non sint affectatæ, nec penitus ipertinētes, sed ad cōtinuam trāslationē pertinētes. Quales sunt, qbus in hoc potissimū. iiij. li. vtitur Maro noster. Nā nisi metaphorico lo/quat, nō posset exhibere, qd in fronte receperat, admirāda tibi læuiū spectacula rez. Opus enim erat in apibus aīalū vtiliū fa/cile minimis res regales immo plus q̄ heroicas fingere, vñ dicturus est, esse apibus partē diuinæ mentis, & haustus, Æthereos dixere. Vñ nūc reges apū describēs, reges hominū graphice depingit, nō minus arguta iuentione q̄ homerus, q in deoz factis humana pscribit. Artificiosius enī est in minimis animaliū summos hominū describere q̄ in deis homines. Oīa itaq; belli inter reges gerēdi officia pscribit. Nā animosi duces nō sinūt se castris, aut mœnibus icludi, sed stati in hostē pdeūt, qd qr nō fecerūt troiani. eis vitio daturus est in nono, vocaturus eos nō phryges, sed phrygias, mulierculaz. n. ē icludi vñ nunc dicit. Sin aūt ad pugnā exierint, & discordia magno motu, quæras quomō magno motu, cū tātilla sint illis corpuscula? Nēpe animoz qr regibus incessit. Illud aūt icessit vt ptitis tpis. Nā dr̄ icesso incessis, cū dandi casu, vt incessit mihi cupido &c. Aīos vulgi. Id quoq; ducto/rū optimoz est. Vñ ante plia cōmutenda fere cōtionē hre inducunt: vt multū aīos pnoscant. Trepidātia: aut martio furore percus/sa, aut spēq; metuq; iter dubia. lōge præsciscere, qr lōge dicit, certū est nō esse inchoatiuū verbū, nō. n. lōga est inchoatio, sed p pri/cipali ponit dicere ēt potuisset pdiscere. Martius. i. bellicus, aut qualis mars suos accēdere solet. Multū aūt ad bellū posse clāgo/re tubarū idicat illud, qd in sexto æneī. de miseno docet. Ære ciere viros martēq; accēdere cātu. Qr vero apes nō vtunt tubis, apte dicit, vox audit fractos sonitus imitata tubarū. Vbi mirā vim depingēdi ēt q pingi nō pōt sonitus hz vocabulū fractos, nā subraucū, & bellicū sonātis tubæ sonitū, aut militis clamorē tremulū, & subaridū idicat. Cor uscāt pennis: vt milites armis. Na/tura āt hoc oīb⁹ animalibus dedit, vt qbus maxime valēt, minētur, anq̄ pliū cōmittāt. Sic. n. canes dētes, feles vngues, Tauri & arietes cornua ostētant, vt milites hastas suas vibrāt, qr vero apes pennis, q̄ alarū sunt tibi tinnes, plurimū pñt, nā fractis illis & penitus sublatis sint. Nō ab re eas explicāt, spiculaq; exacuūt rostris, &c. Et circa regē, quippe cuius cura ipsis pcipua est, qr rege incolumi mēs oībus vna ē. amisso rupere fidē, tota itaq; resp. sal⁹ in regis salute psistit. Ad ipsa ptoria. i. tabernacula, & tētoria regis. Nā ptoriū est qcunq; in castris ius dicit, siue rex: siue iperator, siue dux, siue cōsul aliq̄ sit. Vocāt. ergo fiducia præ se ferūt qd militib⁹ faciēdū ēt, eo qm multi pñt qr posse videntur. Apte ēt dicit hostē, nō hostes, aut qr plus sæpe p singularē significam⁹. aut qr ad totū exercitū hostilē respicit, aut potissimū, qr ad alterius factionis regē sicut. n. in sui cuiq; regis icolumitate salus est ita in alterius regis nece victoria. Ergo vbi ver nactæ sudū. Iō serenitatē expectāt, qr vētus officit volatui, nec psilio, sed nā & si/mulis ad plia ipellunt. Sudū aūt dr̄ seorsū ab hudo, aut sine hudo, vñ & Plautus. Quin tu in paludē is, exsiccasq; arūdinē. q p/tegamus, villā: dū sudū ē. Irrūpūt portis: alludit ad portas castroz, vñ nullus mihi tā inepte fuerit sciolus, vt dicat iepte dictas portas de alueoz rimulis. Nā summo artificio res minimas, vt maximas effert. Alludit ēt ad militū bellicosoz animos: q nō ex/pectāt, donec educant, sed prumpūt. Ipsi qppe, q magni, qr reges. Ipī. n. emphasim hz. Obnixi. i. obnitētes. Possemus plura ēt

m in seqnētē

in sequẽtem partem, imo in totũ opus afferre: sed breuitati studẽtes interdũ monuisse cõtẽti sumus multo plura, q̃ a cõmentarys afferant, esse ab diligente interprete afferenda. Nos autẽ ideo breuiores sumus: qđ culpamur a nõnullis nimis aperti, & faciles esse, atq; utinam id solum sit in nostris uitiis. Multa autem argute dicuntur a commẽtatoribus reliquis, e quibus non oscitabundus lector plura discere poterit, ut ex illo Seruiano, quod dicturus est, ad aliud uela trahã, & terris festinẽ aduertere prorã, ubi illam (inquit) allegoriam respicit, quã est usus in principio. Ades, & primi lege litoris oram. Itẽ, Pelagoq; uolãs da uela patenti: &c. Traxumus quod modo diximus allusiones, & metaphoras conuenienter esse continuas.

ASCEN.

¶ Verum ubi ductores acie reuocaueris ambos. deterior qui uisus, &c. Docet duorum regũ prestãtiorẽ esse eligendum, & signa, quibus is dignosci posset, deteriorẽ autẽ occidendũ ne prodigus obsit dicens. Verum, idest sed ubi. i. postq̃ tu reuocaueris acie. i. a pugna per tactum scilicet pulueris: primos ductores. i. principes belli, hoc est reges, dede neci. i. occide eũ, qui uisus supple fuerit, aut qui uidebitur, deterior, idest minus bonus, ne ipse prodigus. i. dissipator rerum, & exercitus sui obsit. i. noceat reipub. suæ: & rei tuæ priuatæ & sine. i. permitte, ut sup. melior. i. præstantior eorum, regnet in aula uacua. s. ab hoste: qui iam occisus fuerit. Bene aũt dicitur in aula, quæ proprie regia dicitur, licet pro atrio uulgo accipiatur. Alter. s. regum, hoc est præstantior, erit ardens, idest coruscans, & resplendens maculis squalentibus, idest splendentibus more squamarũ in piscibus, auro, idest colore fuluo (dico inquit alter: nam duo sunt genera scilicet regum) hic scilicet, de quo loquitur, uidelicet insignis, idest insignitus, & decorantis ore, idest facie. Est autem diastole, idest positio breuis pro longa iambus pro spondeo in quarto pede melior insignis &c. clarus squamis cutilis, idest micantibus in mores auri, ille alter, scilicet deterior horridus desidia, idest segnitie, & etiã ignaua torpens, & trahẽs: supple erit inglorius, aluum latam, idest obesam, & oblongã. Ut, idest quemadmodum binæ, supple sunt facies, idest facturæ, & formæ corporum regum, ita supple bina sunt corpora plebis, idest uulgi: hoc est reliquarũ apum, nanq; aliæ, idest aliquæ horrent existentes turpes, ceu idest, ueluti quum uiator aridus, scilicet desiccatiõe, aut siti, uenit ab alto puluere, idest postq̃ permeauit terram puluerulentã, & spuit ore sicco, idest per puluerem saliuæ concretum exiccato, terram idest puluerem cum saliua: ut dixi, concretum, aliæ scilicet apes elucent, idest coruscant fulgore, ardẽtes, idest resplendẽtes auro, idest fulgore auri fulgorẽ imitãte: & corpora supple earũ lita, sup. sunt, paribus guttis. i. maculis quasi guttatim sparsis, hæc scilicet posterior soboles est potior, idest potius eligẽda, tu premes idest coges hinc, idest ex hac posteriore sobole, certo tempore: idest dispositione cœli, mella dulcia, nec tãtum dulcia: quãtum & idest pariter liquida, idest defæcata, & domitura durũ saporẽ bacchi, idest acre uinũ faciendo mulsum, hoc est, quæ quidẽ dulcia erunt, sed tamẽ magis liquida, & ad mulsum conficiendum utilia. At quũ incerta uolant, tangit tertiũ euolãdi modũ nã nõ solum euolãt, dũ educunt, aut dum ad pugnã exercitant, sed etiã ad ludũ inanẽ, quem prohibere monet dicẽs. At: idest sed, quũ, idest quãdo examina, scilicet apũ uolãt incerta, idest uagabunda sine certa ratione euolatus: & ludunt cœlo idest in aere, & cõtẽnunt fauos, & relinquũt tecta sua, scilicet frigida, ut pote ab operatione cessantes, nam seruet opus, redolentq; thymo fragrantia mella, tu prohibebis animos, scilicet apũ instabiles, idest uagos: & inconstantes, nec ad rem intentos, sup. ab ludo inani: nec magnus labor, idest & non magna difficultas est prohibere, pro eo quod est prohibẽdi, tu eripe. i. deme regibus alas, & supple prohibueris, qr quisq̃ scilicet de plebe, nõ audebit ire iter altum. i. euolare per aera: aut uellere signa castris, idest egredi ad pugnam illis: scilicet regibus cunctantibus, idest immorantibus in tectis.

Verum ubi, ductores acie reuocaueris ambos
Deterior qui uisus, eum, ne prodigus obsit,
Dede neci, melior uacua sine regnet in aula.
Alter erit maculis auro squalentibus ardens.
(Nam duo sunt gña) hic melior insignis, & ore.
Et rutulis clarus squamis, ille horridus alter
Desidia, latamq; trahens inglorius aluum.
Ut binæ regum facies, ita corpora gentis,
Nanq; aliæ turpes horrent, ceu puluere ab alto
Cum uenit & terram sicco spuit ore uiator
Aridus, elucent aliæ, & fulgore coruscant
Ardentes auro, & paribus lita corpora guttis
Hæc potior soboles, hinc cœli tempore certo
Dulcia mella premes, nec tantũ dulcia, quantum.
Et liquida, & durum Bacchi domitura saporem.
At quum incerta uolant, cœloq; examina ludunt.
Contemnuntq; fauos, & frigida tecta relinquunt.
Instabilis animos ludo prohibebis inani.
Nec magnus prohibere labor, tu regibus alas
Eripe, non illis quisq̃ cunctantibus, altum
Ire iter, aut castris audebit uellere signa.

¶ Verũ. u. d. a. Deterior qui uisus, peior a malo dr, deterior a meliore Ne obsit prodigus nõ mella conficiens, Sed mella cõsumẽs: ideo regem solũ pcipit occidẽdũ, qr eo amisso suus dissipat exercitus. Nã ut binæ regũ facies, ita corpa plebis. Squalentibus: splẽdẽtibus, qđ a squamis uenit, ut Squamis, auroq; trilicem, nam a squalore sordidũ significat, ut Squalentẽ barbã. Terrã sicco spuit ore, aut in terrã: aut re uera terrã pp puluerẽ. Paribus lita corpora guttis, similibus. i. aureis habentes distincta corpora. Nã lita, illita, distincta. Potior soboles, ad mella scilicet procreanda. Cœli tempore certo. Et cũ oriuntur pleiades, & cũ occidũt, idest uerno tempore, & autumno. Dulcia mella, nõ est superfluum epitheton. Nã ideo dicit dulcia, quia etiam sunt amara. ut corsicana, sicut in bucolicis diximus. Liquida defæcata sine sordibus, nam quæ fluunt mala sunt. Durum bacchi domitura saporem, apta mulso. bene autem dr sapores, qr maiores uina asperrima mellis dulcedine tẽperabãt. Frigida tecta, melle uacua, inoperosa, cõtra feruet opus. Ter. Nimirũ hi hominea friget. Instabiles animos, dissuadẽs, inanẽ uagandi licentiam. Quisq̃, subaudi multũ, aut qsq̃ de exercitu. Aliũ iter, aut ludẽdo in altũ uolare, aut ĩ bella procedere.

MAN.

¶ Prodigus, cõsumptor, pdigere enim est cõsumere, ut docet festus. Vacua, altero. s. rege. Aula, ea atriũ dicitur. aulizo aũt i aula habito. Alter erit maculis. Aristoteles libro quinto sic ait. Ducũ apũ duo sunt genera. Alterũ fuluũ, quod præstãtius est, alterum nigrũ, magisq; uariũ, Magnitudo eis dupla q̃ cæteris nec unus in quoq; examine dux, sed plures. Ply. li. xi. sic, apiũ rex, non uermiculus nascit, ut aliæ sed statim penniger. Reges plures inchoant, nec desunt postea ex iis soboles, quũ adulta eẽ cœpit, cõcordi suffragio teterrimos necat, ne distrahant agmina. Duo aũt gñã eor, melior niger, uariusq; oĩbus, forma semp ægregia, & duplo q̃ cæteris maior, pẽnæ breuioris, crura recta ingressus celsior, in frõte macula quodã diademate cãdicãs, multũ etiã nitore a uulgo differũt, illudq; cõstat imperatorẽ aculeo nõ uti, si q̃s alã ei detrũcet, nõ fugiet examẽ. Quũ pcessere se q̃q; pximã cupit eẽ, & in officio cõspici gaudet, fessũ humeris subleuãt, ualidius fatigatũ ex toto portãt, ubicũq; ille cõsedit, ibi cũctarũ castra sunt, tũc oĩa faciũt puata, ac publica una depẽdẽtes in domib⁹ teplisue. Sedẽ in ore ĩfant Platõis, tũc ẽt suauitatẽ illã pdulcis eloq; portẽdẽtes. semp duce phenso totũ tenet agmẽ, amisso dilabit & migrãtq; ad alios, eẽ utiq; sine rege nõ possunt. Inuitæ aũt interimũt eos: quũ plures fuere, potiusq; nascẽtũ domos dirimũt. hæc Ply. Squalẽtib⁹, splẽdẽtib⁹. Ardẽs, lucẽ. Melior ĩsignis ore, Diastole ẽ. Ore, aspectu, & forma. Facies: est facies tota corpis forma: dicã facies a factura corpis, ut ait Nonius. Aliæ turpes horrẽt spes: sunt & rusticæ syluestresq; horridæ aspectu. multo iracũdiores, s; opere, ac labore pstãtes. urbanar duo gñã, optiæ breues, uariæq; & in rotũdinẽ cõpactiles. Deteriores lõgæ, & qbus silitudo uespar. Etiã deterrimæ ex iis pilosæ. in põto sunt qdã albæ, q̃ bis in mẽse mella faciũt. ply. li. xi. Lita. i. illita ac distincta sunt. Potior, melior. Mella pmes mellis cõficiẽdi tpa duo sunt Ver atq; Autumnus sed uernũ suauius cãdidiusq; o pstãtius autumnali est, author Aristo. li. ix. de aialib⁹ sicuti aũt duo cõficiẽdi tpa ita eximẽdi, Colu. aũt li. x. scribit q̃ pacto solstitio usq; ad ortũ caniculæ, q fere dies. xxx. sunt parit frumẽtis. & fauũ demetunt. a canicula fere post diẽ. l. arcturus orit. Post arcturi exortũ circa æquinoctiũ libræ fauor scda est exẽptio. Var. do li. iii. scri. eẽ tria tpa eximẽdor fauor, de qb⁹ ĩferius dicã, ibi s. duo tpa messis. Liqda: pura. Ducũ bacchi domitura saporẽ, Aristæus prius omniũ mel miscuit uino suauitate pcipua. Fit aũt mulsũ e musto cũ qnq; cõgiis austeri musti cõgio mellis, & salis cyatho suffernefactis. Ply. li. xiiii. Ludo inani. i. ab ludo phibebis inani. tũc. n. nõ mellificãdi grã exeũt. Vellere signa, a militib⁹ sumpta metaphora, illi. n. digressuri euellũt signa. Quisq̃ i. aliq̃ apũ. Nam ut scribit Ply. Siquis alam regis detrũcet, nõ fugiet examen. Quisq̃ præterea & masculino & fœminino generi iugit Terentius in Eunucho, quandoquidem illarum, neq; te quisq̃ nouit, ubi notandum quisq̃ pro muliere dictum.

Facies q. uocat

¶ Inuitent

Inuitent croceis halantes floribus horti.
Et custos furum, atq; auium cum falce saligna
Hellespontiaci seruet tutela Priapi.
Ipse thymum, pinosq; fe ens de montibus altis.
Tecta ferat late circum, cui talia curæ
Ipse labore manum duro terat, ipse feraces
Figat humo plantas, & amicos irriget imbres.
Atq; equidem extremo ni iam sub fine laborum
Vela traham, & terris festinem aduertere proram
Forsitan & pingues hortos quæ cura colendi
Ornaret, canerem, biferiq; rosaria Pæsti.
Quoq; modo potis gauderent intyba riuis.
Et uirides apio ripæ, tortusq; per herbam
Cresceret in uentrem cucumis, nec sera comantem
Narcissum, aut flexi tacuissem uimen achanti.
Pallentesq; hederas, & amantes littora myrtos.

ASCEN. ¶ Inuitent cro. &c. Admonuit subitos tumultus, atq; inanis lusus apum prohibendos: nunc monet ad mellificationē eliciē/dos, & croceis floribus inuitādos, facturus digressiunculā de hortoꝝ cultu, subiuncturusq; cuiusdā senis fœcundā in ea re diligētiā. ¶ Ordo est, Horti halantes .i. fragrantes, & spiran/tes floribus croceis .i. aut reuera crocei, aut crocei coloris, in/uitēt .i. alliciant, & attrahāt apes ad se. & custos fuꝝ, atq; auiū .s. importunaꝝ: cū falce saligna .i. q pingi solet cum arundine, aut falce ex salice facta, hoc est priapus, quia falx Saturno de/tur, appositorie tutela .q.d. q custos est, & tutela priapi hellespō/tiaci, idest ex hellespont oriundi, & illic summopere culti. ser/uet .s. hortos, aut tales sint: vt seruari mereant. ipse .s. diligens rusticus ferens .s. ad aluearia, de altis montibus thymū .i. her/bā illam apibus gratissimā, & præcipue in montibus natā, q2 dulcior est: & pinos .s. ad cæras conficiendas & thymū ad mel/la, & is .s. cui talia .s. mella & cæræ sunt curæ, ferat late circum tecta .s. thymū & pinos, hoc ē frondes pinoꝝ, ipse .s. rustic⁹ apū curator, terat manus duro labore, & ipse figat .i. affigat humo plantas feraces: & irriget .i. superfundat, imbres amicos .s. sa/lubres. Atq; eqdē .i. ego certe, ni .i. nisi ego traherē iā vela .i. sim iuxta nauigationis institutæ portū, hoc est sub extremo fine la/borū: & nisi festinē aduerterē terris .i. ad terrā, prorā .i. posterio/rem nauis partē. qd' faciūt: q in stationē nō diu mansuri sunt, vt æneī. vi. Obuertunt pelago proras, ego forsitan canerem & .i. simul: quæ cura colendi .i. in colēdo, ornaret hortos pingues .i. fœcundos, & rosaria .i. rosaꝝ copiā, aut plantaria, pæsti .i. il⁹ oppidi in calabria, biferi, idest bis quotannis fructus ferētis, quoq; (due sunt voces) .i. & quo mō intyba gauderent .i. læta essent riuis potis .i. absumptis, & inbibitis, & quo mō ripæ viri/des gauderēt apio .i. herba illa viridi, & cucumis, herba illa tor/tus .i. implicata per herbā, cresceret in ventrē .i. latū ventrē ac/ciperet, nec tacuissē .i. & ē cecinissē: narcissum .i. herbam illam eiusdē nois florē ferētē, comātē .i. frōdētē, aut florētē sero, id est tarde, & vimē achanti, illius fruticis spinosi, flexi .i. flexibilis aut reuera flexi in hort', & hederas pallentes .i. albas, aut palle/re facientes, & myrtos amantis litora .i. felicit' nascētes in lito/ribus, quare in veneris, quæ nata in mari est, dicunt' tutela. — Ordo.

SERVI. ¶ Inuitent croceis halantes floribus horti. Tā odoris optimi, q coloris, non enim dicit illic solū crocū esse debere. Hellespō/tiaci seruet tutela priapi. Nō dicit priapum illic esse debere: sed pcipit tales esse hortos, vt mereantur eum habere custodē. Hic autē priapus fuit de Lampsaco ciuitate Hellespōti, de q pul/sus propter virilis mēbri magnitudinē, post in numeꝝ deoꝝ receptus, meruit numē esse hortoꝝ. De hoc Ho. Nā fures dex/tra coercet, Obscœnoq; ruber porrectus ab inguine palus. Ast importunas volucres in vertice harundo. Terret fixa. dicitur autē præesse hortis ppter eoꝝ fœcunditatē, nā cum alia ter/ra semel creet aliqd, horti nunq sine fructu sunt. Ipse .s. diligēs rusticus, & cultor agroꝝ. Irriget, ifundat. Imbres, aquas. Iu/uena. Intenuis plantas facili diffunditur haustu. Vela trahā, protraherē. Et terris festinem aduertere proras, illā allegoriā respicit, qua est vsus in primo. Ades, & primi lege litoris orā. Itē pelagoq; volans da vela patēti. Festinē, pro festinarē. Pin/guis hortos. fœcundos. Biferiq; rosaria pæsti, pæstū oppidū ē Calabriæ, in quo vno anno bis nascitur rosa. Crescer et in vētrē cucumis, i curuaturā, id ē ut sic q2 p herbā. Nā rectus cresceret si penderet: Sane hic cucumis huius cucumis declinat, sicut agilis ē idoneos. Nā neoterici huius cucumeris dixerūt: sicut puluis pulueris. Nec sero comantē narcissum, sero florē habentem.

— Priapus q fuerit

PRO. ¶ Et custos furum, atq; auium falce saligna. Hellespōtiaci seruet tutela Priapi. in hellesponto est lampsacum oppidum, i quo priapus formosissimus, dicit' esse: quem ciues eius colunt, vt deum, is autem in horto ponitur, vt auibus formidini sit. Itemq; noctu furib is, quod interdiu custos videtur stare.

MAN. ¶ Hellespōtiaci priapi, fabulant' antiq filium Dionysij, ac veneris priapū fuisse, ducti vero satis simili cōiectura, q q vino sdul/geant, sunt natura in venerē prōptiores, nō solū ātm vrbiū templis, sed in agrestibus quoq; loc et anq vineaꝝ, atq; hortoꝝ cu/stos colitur, fructuū fures castigans, huic deo sacra rū udo & risu fiebant. Diodo. lib. v. Priap⁹ itē portus, & vrbs ad mare hel/lespōti sita, nomē habēs a priapo, q apd eos colebat'. Hic ab iunioribus in deū habitus ē. Nā Hesiodus priapū nō nouit. Str. li. xiij. Falce saligna, Ply. li. xix. ca. vij. sic ait, hortosq; & foros tantū contra inuidētiū fascinationes dicari videmus in remedio satyri/nica signa, hæc ille. Cur. āt falx saturno detur li. ij. Geo ondimus, & Colu. li. xij. de cultu hortoꝝ sic ait Sed truncum forte dolatū. Arboris antiq numē venerare Thyphalli, Terribilis mēbri medio: q semp i horto, Inguinibus puero pdōi falce minet', Diodo. au/tē ferē li. v. q hunc deū qdā Thyphallū, alij thyphonē noiant, df autē præesse hortis, vt ait Ser. pp eoꝝ fœcunditatē. Horti enim nunq sine fructu sunt. Thymū hortis maxime, aluearia & apes cōueniūt, res pcipui qstus, quū fauit. hāc ego cā oportet ferē thy

— Priapus q facræ

mū, apiastrū, rosā, violas, liliū, cythisū, fabā, papauer, casiā, mellilotū, melisphyllū: cerinthē, sinapi: arbores. itē q̄ prime seri cō uenit q̄ & euolātū examia iuuēt, neq̧ lōgius abire patianť, ⁊ genistas circūseri aluearys gratissimū. Ply. li. xxi. c. xxiiij. Thymū, thymi duo gn̄a Cādidū radice lignosa i collibus nascēs, qd̄ & p̄ferť, alter nigrius, florisq̧ nigri pcordys medeť ex aceto cū melle, q̄ potio vaľ, ⁊ i alienatiōe mētis, ac melācolicis. Ply. li. xxi. Var. aūt li. iij. seri. Thymū aptissimū eē ad mellificiū pp hoc siculum mel ingē fert palmā: qd̄ i thymū bonū, & freq̄ns ē. ⁊ Colu. li. x. ait. q̄ saporis p̄cipui mella reddit thymus, Thymo deinde p̄xia Thymbra, serpillūq̧, & origanū, Pinosq̧ ferēs, Ceras n. ex oīuz arboꝝ: satorūq̧ florib⁹ cōfingūt apes, excepta Rumice, ⁊ Clinopede: herbaꝝ hæc gn̄a. Ply. li. xi. Atq̧ egdē, excusat, si cur de hortis nō scribat. Vela trahā. a. nautis ducta metaphora, q̄ portui vicini, aut litori vela cōtrahūt. Aduertere, appropinq̄re. Biferi pesti, in Lucania pe stū oppidū ab græcis posidōia appellatū a Doriēsib⁹ cōditū, vt ply. li. iij. & soli. aiūt. Stra. itē li. v. sic ait. Hoc vo tpe sinus ipe pestanus nūcupať, verū vrbs ipa posidōia pestū vocať, medio in sinu locata, vtq̧ aly dicūt, tāta ibi cœli i dulgētia viget, q̄ bis in anno fructus quosdā & rosas ipas p̄ducit, qd̄ qdē hic quoq̧ Maro oñdit. Intyba, de his li. i. Geo. Apio, de hoc ecl. vi. Tortus cucumis, Crescūt cucumes, q̄ cogūť forma in Italia virides, ⁊ q̄ minimi p̄uicys maxi: ⁊ citrini aut nigri. si vas cū aq̄ subyciať a. iiij. digitoꝝ iteruallo descēdūt, aū postep̄ dīe at ñ oleū eodē mō sit I hamos curuātur: quū magnitudinē excessere pepones vocanť, prouenīūt ⁊ mali cotonei effigie, qaos Melopepones vocant. nō pēdēt ŋ humi rotūdanť, Ply. li. xix. vtq̧ ēt ex li. xx. colligi pōt. Cucumeres torti dicunť pepones melones Narcissum, vide latius in Alexi. Sera p̄ sero, ac diu. Acbāti, videto in Palemone, Hederas, diximus eclo. vij.

Pestū vbi locorū

Pepones q̄ fuerīt

Nanq; sub Oebaliæ memini me turribus altis,
Qua niger humectat flauentia culta Galesus.
Corycium uidisse senem, cui pauca relicti
Iugera ruris erant, nec fertilis illa iuuencis.
Nec pecori opportuna seges, nec commoda Baccho.
Hic ratum tamen in dumis holus, albaq; circum
Lilia, uerbenasq; premens, uescumq; papauer.
Regum æquabat opes animis, seraq; reuertens
Nocte domum, dapibus mensas onerabat inéptis.
Primus uere rosam, atq; autumno carpere poma.
Et cum tristis hyems etiam nunc frigore saxa
Rumperet, & glacie cursus frœnaret aquarum.
Ille comam mollis iam tum tondebat Achanti.
Aestatem increpitans seram, Zephirosq; morantes.

ASCEN. Nanq̧ sub œbaliæ, &c. Vt paucis nos inuitet ad hortorum culturā, oñdit quātū valeat p senē quēdā: q in Italia sterilē locū alioqn cultu diligētitā fertilē fecerat, vt ex eo sibi victū cōparet variosq̧ ornatus hēret, vñ dicit. Canerē qdē p̄dicta, nāq̧ p q̄ ego memini. i. memoria repeto, me vidisse (Agretius dicit hūc locū eē mirabilē, rarūq̧ inuētū, vbi meminit apud doneos cū vero ōpterititpis cōstruať. cū totus sermo de p̄terito sit). i. q̄ viderim aliqñ, sub altis turrib⁹ œbaliæ. i. tarētinæ vrbis calabriæ ab œbalys hoc est lacoñib⁹ extructæ, in ea. s. pte. qua Calesus fluuius ille calabriæ niger. i. cæruleus: aut p̄fundus: humectat. i. irrigat, culta. s. arua, flauētia. s. ex flaua cerere, hoc est segete: vidisse dico senem corycium. i. cilicē, hoc est ex corico ciliciæ oppido piratā tarētinæ cū alys colonū effectum, cui. s. seni erāt pauca iugera ruris relicti. i. deserti, ⁊ pp fertilitatē a nemine occupati, nec culti. Illa seges. i. terra, nō erat opportūa. i. accōmoda, & grata iuuencis. i. armētis, nō pecori. s. gregario, nec erat cōmoda baccho, i. vitibus, tñ ille p̄mēs. i. vi cōferēs in dumis holus rarū. i. plātatile. ⁊ p̄mēs albalilia, ⁊ verbenas. i. herbas qbus in sacris vti solebāt, circū. i. p circuitū boleꝝ, & papauer vescū. i. imminutū, & parue escæ accōmodū, aut quo vesci, posset æquabat aīs: q̄ re ipsa nō potuit, opes. i. diuitias: & facultates regū. i. ditissimoꝝ, ⁊ ipse reuertēs. i. rediēs ex illo agro sterili domū, nocte sera. i. sup̄m a luce: postq̄ totā diē culturæ iPertinuerat, onerabat mēsas. s. suas dapibus. i. escis, inéptis. i. nō emptis, sed ex agro suo collectis, q̄ forte moretū, aut aliud placētæ genus ex holeribus & herbis cōfecerat. Ipse carpere. i. carpebat (Figura histo. ys apta, que infinitiuū p̄ indicatiuo, ponimus) p̄mus rosaz vere. i. tpe verno. atq̧ carpebat p̄mus, poma autūno. i. tpe autūnali: ⁊ cū hyems tristis rūperet ēt nūc i. ipso pūcto tpis saxa frigor. i. gelu asp̄rimo, ⁊ frœnaret cursus aq̄rū. i. cōstringerēt aq̄s currere solitas, glacie, ille tōdebat. i. metabat, iā tū comā. i. recētem frōde, aut summitatē, achāti mollis. i. teneræ ⁊ eo anno natæ. increpitās. i. cū crepitu exprobrās æstatē seram, idest tarde aduētantē: & zephyros ventos illos pulcros vernā tēpestatē afflare solitos, ⁊ fauonios latine dictos morantis. i. tardātes venire, & flare sua tempestate.

Meminí quomō cōstruať

SERVI. Oebaliæ turribus altis Oebalía ipsa est laconía, vñ de Castore ⁊ polluce ait Stati. Oebalidæ fratres, Galesus, fluui⁹ Calabriæ, q̄ iuxta ciuitatē labiť Tarētinā in qua se hortos optios vidisse cōmemorat. Oebaliæ aūt turres ait: q̄s cōdiderāt hi, q̄ de œbalia venerāt. Nā vt ēti tertiū æneidos diximus, Lacones diu bello attriti ab Atheniēsib⁹, & iopiā timētes viroꝝ, p̄cceperūt, vt virgies cū q̄buscūq̧ cōcuberēt, quo facto cū post victoriā iuuenes de incertis parētib⁹ nati erubescerēt originē suā nā ⁊ parthemiatæ. i. de virginib⁹ nati appellabāť, duce pallāto viz. ab Hercule n augys p̄fecti venerūt ad oppidum Calabriæ, qd̄ Taras Neptūni fili⁹ cōdiderat, & id auctū bitauerūt. Corycium vidisse senē, cilicē, Coryeos. n. ciuitas ē ciliciæ, in qua antrū illud famosū pene ab oīb⁹ celebratū. Et h̄ p trāsitū tāgit histoꝛ ā memoratā a Sueto. Pōpeius. n. victis pyraꝝ cilicib⁹, ptī ibidē, ptī in græcia, parti i Calabria agros dedit. vñ, Luca. an meli⁹ hęc pyratæ magnæ coloi. Male aūt qdā corycium p̄priū eē asserunt eū sū appellatiuū eius, q̄ more corycio hortos ex coluit: qd̄ ēt Ply. testimōio cōprobať hordo est, memini ipope vidisse corycium senē. Dicimus aūt memini videre. Terē. Memini videre, quo ægor sum pāphilo, si se illā in somnis. Relicti, deserti: atq̧ cōtēpti. Quis. n. agrū nō spneret nulli rei aptū, nō vitib⁹, aut frumētis: vel pascuis? Rarū holus. i. plātatile. Vescūq̧ papauer. Quo vescimur Nā ē aliud lethæū, q̄ nō vtimur. Nā vescas saliceū frōdes alr dictū est. Regū æq̄bat opes aīs nō ptāte, q̄ regū more cibis nō cōparatis vtebať. Frigore saxa, Vnus. n. est, vt diximus. effectus caloris: & frigoris. Clacie cursus frœnaret aq̄ꝝ, mira varietas. Nā supra ait, cōcrescūt subitæ currēti flumie crustæ. Aestatē increpitās serā, tarde venientē, cū ille eius iā capet fluctus.

PRO. Oebalia, arx ab Oebalo dr̄ in lacedæmōe hocip̄z oppidū, qd̄ p̄terfluit. Galesus flumē, Pōpeius quū oppugnaret piratas remigib⁹ eoꝝ p̄misit agros, si vicisset eoꝝ adiutorio. quoꝝ p̄ditiōe victor tarētinoꝝ agros veteranis diuisit. Et q̄cq̄d deterrimū fuit remigib⁹ dedit, Cilices aūt tūc exercuerūt piraticā. Est āt in Cilicia p̄mōtoriū corycium, cilicē intelligi vult, hoc ē remigē pirataꝝ.

Corycius vbi locoꝝ

MAN. Oebaliæ turribus. Tarēti intelligit, qd̄ oppidū lacedæmony edificauerūt, duce phalāto, Appollinis oraculo, vt latius Strab. li. vi. edocuit. Oebalus aūt arguli filius laconiæ rex suo noie p̄uinciā dixit, vt seri. di. Cretēsis in Troiana historia. Calesus, is vt Liuius li. v. secūdo bel. punico dixit, Calabriæ flumē est Tarēto p̄ximus p q̄nq̧ passuuz milia. Niger, cæruleus. Corycium senē. Cilicē intelligi vult, vt prob⁹ inquit, hoc est remigē pyrataꝝ, Pōpeius. n. quuz oppugnaret pyratas, remigib⁹ coꝝ p̄misit agros si vicisset eoꝝ auxilio: quoꝝ p̄ditiōe victor Tarētinoꝝ agros diuisit, ē autē corycos, Mela teste oppiduz in cilicia, supra qd̄ spec⁹ est noīe Corycius, supra q̄ dici possit eximius. Seges. i. terra. Baccho, vitib⁹. Raꝝ holus, q̄ raꝝ trāsponiť. Est autē holus vnaq̧q̧ herba. qua vescimur, vtq̧ ait Varro, ab hola hollera dicta, ibi. n. dequoquebanť. Verbenas: videto in pharmaceutria eclo. vescunq̧ papauer, De papauere latius in Alexi eclo. latissime tñ li. i. Geor. ibi Et cereale papauer. Vescuz, id minutuz signi, teste Nonio, pōt tñ hic ēt, quo vescimur exponi, vescebantur enim papauere, vt superius ostendimus. Opes animis, ait Seneca in animo, non in patrimonio putemus esse diuitias. Animus est, qui diuites facit. Carpere, carpebat. Etiam nunc, hoc est adhuc dictur, item etiam num. Seram, tardius venientem, cum ipse in hyeme rosas carperet, & huiusmodi. Zephyrosq̧ morantis h. iij. Georgi. diximus, zephyros in æstatis principio flare, ibi videlicet, at vero zephyris, quum læta vocantibus æstas.

Holus qd̄ sit

Ergo apibus fœtis idem, atq; examine multo
Primus abundare & spumantia cogere pressis
Mella fauis, illi tiliæ, atq; uberrima pinus.
Quotq; in flore nouo pomis se fertilis arbor
Induerat, totidem autumno matura tenebat.
Ille etiam seras in uersum distulit ulmos.

ASCEN. Ergo apibus, &c. Ne p̄ter institutuz diuagat⁹ culpeť, applicat, quæ de sene corycio elocutus est ad p̄positā materiā dicēs Ergo quia. s. diligens fuerat hortorum cultor, idē. s. senex corycius, abundare. i. abundabat primus apib⁹ fœt⁹s. i. enixis partum, atq̧ multo examine. i. fœtu educendo, ⁊ ipse cogere. i. cogebat, hoc est constipata primus fauis pressis mella spumantia. s. ex pressura, aut ex impetu, & vehementi casu, pōdus eniz aquaruz, & p̄ceps casus spumā procreat, tiliæ supple fuerant illi. atq̧ pinus vberrima, sup. fuerat illi quotq̧. i. & quot pomis arbos.

Eduramq;

Eduramq; pirum, & spinos iam pruna ferentes.
Iamq; ministrantem platanum potantibus umbrā.
Verum hæc ipse equidem spatijs disclusus iniquis
Prætereo, atq; alijs post commemoranda relinquo.

SERVI. ℭ Ergo apib⁹, ne sine eā hortos descripsisse videret, Illi tiliæ, atq; vberrima pinus, illi. s. vberrima. Nā p nāq; & tiliæ & pinus steriles eē dicūt. Seras vlmos, Maiores, qd̄ nimiæ difficultatis ē. In vsuq; i ordinē vt triplici pubes, quā dardana vsu, impellūt. Distulit: trāstulit, nā pmutauit ppōnē. Edurā pirū, edurā nimium durā validā. Et spinos iā pruna ferētes, prunorū arborū spinus vocat gene. masc. Nā fētes has spias dicim⁹ Spatijs exclusus iniqs Angustis, vt Spatioq; subit sergestus iniquo, & dicit se carminis breuitate ɔstrictū hortos plenius nō posse describere. Alijs post cōmemorāda relinquo. Gargiliū Martialē significat.

mis arbos. i. arbor fertilis induerat. i. ornauerat, & vestierat se in flore nouo. i. quot flores pduxerat arbor, ipse senex tenebat totidē. s. poma matura in autumno. & ita nullus flos prius deciderat. Ille. s. idē senex, distulit. i. transtulit, & disposuit ēt vlmos seras. i. grādes, & diutinas, in versum. i. ordinē, & lineā, ab qua directe vertat, & pirū edurā, i. valde durā, & spinos ferētes iā pruna, hoc est ēt fœcūdos, nā Seruius vult gñe masculino dici arborē spinū putat tñ voluisse dicere voce masculina sub vo. s. nō a, & distulit ēt platanū arborē ablatis ramalibus dictā ministrantē potātibus. s. sub ea vmbrā. Nā is præcipuus eius arboris vsus. verū. i. sed ipse. i. ego qdē. i. certe exclusus. s. ab hmōi rerū executiōe, iniqs. i. nīæ qlib⁹, hoc est nimis breuib⁹, & angustis spatijs. i. mei, aut vitæ, aut carmis, aut alijs negocijs vrgētib⁹, ptereo hæc atq; relinquo ɔmemorāda. i. recēsenda post. s. hui⁹ opis editionē, aut ɔsummationē, alijs. s. poetis, & scriptorib⁹

MAN ℭ Fœtis, ac si diceret enixis, Abūdare, abūdabat. Cogere, cogebat. Illi tiliæ. s. erāt vberrimæ, fœmina enim semē fert, ac florē, teste Ply. Sed de Tilia latius li. i. Georg. ibi cæditur & tilia an iugo leuis, Colu. aūt li. x. c. iiij. scrib. Tilias eē apibus nocētes. Ver. vero aliter sensisse vr, cū hic opposuerit cū ipsa pinu, cui⁹ q de floribus, vt cæterarū pomiferarū arborū vescātur apes, & paulo inferius ait, Et pinguē tiliā. s. pascuntur. Et Ply. li. x. capite. xiij. scri. q sorbet uel optimū, & minime fronde infectū e quercus, tiliæ arundinū folijs. Seras, diutinas, grādes, ingētes. In versum, in ordinē. Distulit, trāstulit. Edurā, hoc loco robustā, & p id grādem. Iam pruna ferētes, per id agelli optimū ingenium ondit, cū in eo trāspositi ingentes truci, non solū plantulæ optimæ puturent, ac crescerēt. Iniquis, angustis. breuibus, hoc est carminis breuitate cōpulsus, &c. Atq; alijs post cōmemorāda relinquo id aūt Colu. executus est postea, vt ait ipse li. xi. Hortorū quoq; te cultus siluine docebo, atq; ea, quæ quondā spacijs exclusus iniquis, cū caneret lætas segetes, & munera Bacchi, & te magna pales, nec nō cœlestia mella: Vergi. nobis post se memorāda reliquit, Floruit aūt Colu. senecæ tēpore, ipse nāq; li. iij. ca. iij. de vineis sic ait: his certe tēporibus & Nomētana regio celeberrima fama est illustris, & præcipue, quā possidet Seneca vir excellentis ingenij, atq; doctrinæ cuius in prædijs vinearum iugera, &c.

Nunc age naturas apibus, quas Iuppiter ipse
Addidit, expediam, pro qua mercede canoros
Curetum sonitus, crepitantiaq; æra secutæ
Dictæo cœli regem pauere sub antro.
Solæ communes natos, consortia tecta
Vrbis habent, magnisq; agitant sub legibus æuum.
Et patriam solæ, & certos nouere penates.
Venturæq; hyemis memores, æstate laborem
Experiuntur, & in medium quæsita reponunt.
Namq; aliæ uictu inuigilant, & fœdere pacto
Exercent agris, pars intra septa domorum
Narcissi lachrymam, & lentum de cortice gluten.
Prima fauis ponunt fundamina, deinde tenaces
Suspendunt ceras, aliæ spem gentis adultos
Educunt fœtus, aliæ purissima mella
Stipant, & liquido distendunt nectare cellas.
Sunt quibus ad portas cecidit custodia sorti.
Inq; uicem speculantur aquas, & nubila cœli.
Aut onera accipiunt uenientum, aut agmine facto
Ignauum fucos pecus a præsepibus arcent,
Feruet opus, redolentq; thymo fragrantia mella.

ASCEN. ℭ Nunc age, &c. Ingreditur ergo ad describēdas naturas apū, & mores sane mirabiles dicēs: nunc age, adhortandi est ad auditorē spectans, aut ēt primā psonam respiciens, expediā. i. pandens aperiā naturas, quas Iupiter ipse. s. q maximus est, & præcipue pōt, addidit. s. ad priores naturas, & pro qua mercede. i. qd mercedis accepturæ ipse secutæ canoros sonitus curetū: illorū populorū cretæ, qui Iouē in dictæo mōte alendū susceperant, & secutæ æra crepitantia. i. cū crepitu sonantia dū a curetibus pulsabant, ne Saturnus vagitū Iouis perciperet (habuerūt ergo iā tūc apes naturā sequēdi crepitū peluiū, sed addidit Iupiter, vt solæ cōes natos haberēt, & vt sine concubitu ederēt fœt⁹) q ergo ipse secutæ æra crepitātia, pauere regē cœli videlicet Iouē, sub antro dictæo. i. qui in dictæ mōte cretēsi abscōditus erat. Incipit ergo narrare naturas superadditas, & mores apū dicens. Solæ scilicet apes habēt natos cōmunes etiā a multis partos, & genitos, & habēt tecta vrbis. i. habitationis consortia. i. cōmunia, & ad cōmunē sortē pertinētia, & agitāt æuū sub magnis legibus, q sub legibus naturæ, & ipsæ solæ. s. inter animantia rationis expertia nouere patriā, ita vt ad eam redeant, & certos penates. i. lares, apud quos nascuntur ipse memores. i. pudæ venturæ hyemis, experiunt laborē æstate (nō dicit hic q solæ id faciant, nā & formicis ea natura est) & reponūt qsita. i. parta, & accumulata in mediū. i. in cōmune sicut cōmuniter laborāt. Nanq; aliæ. i. aliquæ inuigilāt victu (datiuus est). i. victui habēdo, & exercentur agris. i. per agros in aegrēdo victu, fœdere pacto. s. inter eas. vt nō sibi solis, sed oībus victū quærerent: pars. i. aliæ ponunt intra septa domorū. i. aluearorū lachrymā. i. rorē, aut tenuē succū (sed lachrymā signāter dicit q is flos ex puero lachrymāte prouenit) narcissi illius floris, in quē puer flens cōuersus fingit, & glutē. i. glutinū, & viscū, lētū. i. fluidū, aut liquidū de cortice. s. sumptū vt durius sit, appositoie pma fundamina. i. quæ res sint pma fundamēta, fauis, quos primū cōstruūt, deinde suspendūt ceras tenaces. i. pinguiores, & firmius adhærentes, aliæ educunt fœtus adultos, appositoie spem gregis. i. in quibus est spes de conseruando grege, aliæ stipāt. i. cōdesant, mella purissima, & distendūt. i. sic farciunt, vt distendi cogant, cellas. i. fauorū receptacula, nectare. i. melle. liqdo. i. puro. & pellucente. Sunt sup. aliæ, qb⁹ custodia ad portus. i. excubitus cecidit sorti. i. in sorte. i. in sortem, & speculantur inuicem. i. vicissim, aqs, vt. s. inde pgnostica capiant, & nubila cœli, ne. s. operariæ exeant, imminēte imbre. Aut accipiūt onera venientū, q nō eædē stipāt & colligūt mella, aut ipse facto agmine. i. manu cōserta, arcēt, i. amouent, & abigunt, a præsepibus. i. aluearibus suis, fucos (appositoie) pecus ignauū. i. nullius grauitatis, hoc est industriæ, & laboris, nihil agens, & aliena cōsumēs. Sunt n. fuci vespæ, ignobiles nō mellificātes, sed melle vescētes. Opus. i. exercitatio omniū earū, feruet. i. cū feruore fit, & mella fragrantia. i. redolētia, & molliter spirantia, redolent thymo, idest trahunt odorem thymi, vnde collecta sunt: & apes pastæ.

Gluten quid sit

SERVIJ. ℭ Natura apibus, quas Iupiter ipse, Addidit naturas p moribus posuit. Aut dedit significat, aut re vera addidit. Necesse. n. est eas etiā añ habuisse aliquos mores pprios, Pro q mercede Ordo est. Expediā naturas apū, quæ canoros curetū sonitus, crepitātiaq; æra secutæ. Dictæo cœli regē pauere sub antro. p qua mercede. i. grana, vel labore. Solæ cōis na. Nā, vt ēt dona. dicit, tragicū est, & vltra carmē Geor. si accipiamus p qua mercede exclamationē esset, vt sit p q̃ta hoc mercede fecerūt, vt. s. Iouē alerēt, quē Ops Saturni vxor curetibus. corybantibus, & idæis dactilis custodiēdū dediti mōte cretæ Dictæo, ne eū Saturnus cōsumeret, vt filios oēs solebat. Qd' iō fingit, q Saturnus, & vt diximus tēpor deus est, quæ in se reuoluit in æternū tunc itaq; apes æris sonū secutæ Iouē melle aluisse dicūt: p quare eis postea pstitit Iupiter: vt haberēt liberos sine vllo ɔcubitu Solæ cōmunis natos Plato in libris quos περὶ πολιτείας. i. de repu. scripsit dicit ā maiori reipu. nihil esse ppōnēdū. Omnes ptereа, & vxores. & liberos: ita nos tanq̄ cōmunes hr̃e debere vt charitas sit, nō libido cōfusa. Quod pceptū nullū aīal dicit pter apes seruare potuisse. Magnis agitant sub legibus. i. æternis nunq̄ mutabilibus, ijsdē. n. legibus semp vtunt, nec cellas, vt hoies, sæpe cōmutāt. Nouere penates. Charissimos habēt, vt hic iter flumina nota. i. chara. Et in medium. quæsita reponunt. Quæsita, & parta in cōe cōseruant, ipse alibi in medium quærebant, Et victu inuigilant, prouictui. Fœdere: pacto. s. vt vicissim in aluearibus, vel in agris laborent. Narcissi lachrymā, humorem. Quod autem narcissi lachrymā, allusit ad fabulā, q vt diximus de puero, qui conuersus est in florē. Prima fauis ponunt fundamina. Græce πρόπολιν vocant duriore cæra, quæ vix ferro potest frangi, q colligunt de gummi arborū, & de rasis

lapidibus, vnde paulopost dicet. Sæpe etiam duris errãdo in cotibus alas. Attriuere. Tenaces cæras, Mella retinẽtes. Adultos educunt fœtus, quos educado adultos faciunt Cecidit custodia sorti, Ex sorte Nam aduerbium est, quod traxit a militia. Legimus enim, Partibus æquabat iustis, aut sorte trahebat.

MAN. ¶ Pro qua mercede, q: Iupiter eis tales naturas addiderat. Curetum, Curetes, vt Strab. docet lib. x. dicti sunt quasi curatores, q enim infantem Iouem curarunt, pulsantes cymbala, & similia, ne pariens mater Rhea, eiusq; vagitus a Saturno audiret, qui quidẽ natos filios illico deuorabat, hæc ex illo. Curetũ autẽ sonitus apes secutæ mellis mira Iouis ora inserebãt: quo illi gratias referẽt naturæ eis ab ipso traditæ, Macro. vero libro. i. sat. de Saturno inquit, hũc aiũt filios suos solitũ deuorare, eosq; rursus euomere, per quod similiter significat, eũ tps esse, a quo vicibus cuncta gignatur, absumãturq;: & eo denuo renascant. Eũdẽ a filio pulsum, quid aliud est, q̃ senescẽtia, ab eis, quæ post sunt nata depelli. Dictæo antro. Dictæ, vt Strabo. scri libro. x. in Creta mons est: vbi Iouis Dictæi tẽplum, Sole, ex cunctis animalibus. s. Communis natos, nihil enim nouere, nisi cõmune, vt ẽt Ply. scri. Cõsortia tecta, eiusdem sortis sunt enim cõmunia oĩbus, Tamẽ vt ait Ply. Regias iperatoribus futuris in vna parte aluei extruunt, amplas: magnificas, separatas, tuburculo eminentes, Certos penates, i. quidẽ, quod ait Ply. libro. xxj. poeta hic asserit, Nã hostilia victus alluẽpado, huius inquilini pabulo circa deficiẽte, imponũt nauibus aluearia, noctibus ad. v. millia pass suũ cõtrario amne subeunt, egressæ luce apes, pastæq; ad naues quotidie remeãt, mutantesq; locũ, donec põdere ipso pressis nauibus plena aluearia intelligant, euectisq; eximunt mella. Et in Hispanis mulis prouehunt simili de causa. Nanq; aliæ victum quum agite ad opera processit, aliæ flores aggerunt pedibus, aliæ aquã ore, guttasq; lanugine totius corporis, aliæ intus operantur, P. li. xj. Narcissi lachrymã, colligunt ẽt lachrymas arborũ, quæ glutinũ pariũt, vt Ply. docet. Glutẽ, ppolim intelligit, de qua ibi superius, collectũq; hæc ipsa ad munera glutẽ, Cæras, ex omniũ arborũ, satorũq; floribus cõfingũt cæras, vt scri. Ply. Aristo. vero li. v. de aĩalibus dicit eas costruere fauos e floribus. Cærã e lachryma arborũ fingere Mella ex rore aeris sydeꝝ exortu potissimũ. Educunt, nutriunt, hic enim vetus sensus est poetæ: nã apes gallinarũ modo incubãt, vt latius infra dicemus Stipãt: cõponũt: dẽsant. Liqdo, mũdo, puro. distẽdũt, implẽt. Nectare, melle hoc loco. Sed ꝓprie d', videto. eclo. v. Sorti, aduerbiũ est hoc loco. Nomina. n. p diuersos casus loco aduerbioꝝ ponunt. p nominatiuũ, vt fors ꝓ forte, recẽs ꝓ recẽter. p gtũ militiæ, p in militia potũ, vt vespi, ruri: sorti, Pris. li. xv. ꝓ sortẽ. Custodia, more. n. castroꝝ interdiu statiõnẽ ad portas suãt. Aq̃ ad ait, q̃n ꝑdiuinãt vẽtos, imbresq;, & tũc se cõtinẽt tectis, vt ait Ply: Accipiũt, quæ. n. flores cõparãt ab alijs, exonerant, nouasimeq; a fessis, & iã emeritæ ab incohoatis, ꝓmos in opa expetũt, tardãtes sine clemẽtia puniũt: sed in fœtu eo adiuuãt: eas, multũ ad calorẽ cõferẽtẽ turba. Fucos. Sunt fuci sine aculeo maiores apibus. Quũ mella cœperint maturescere, abigũt eos. Multæ singulos aggressæ trucidãt. Nec id genus, nisi vere cõspicit. Fucus adẽptis alis in aluẽũ reiectis, ipse cæteris adimit. Nigri sũt fuci, & lata aluo fures maximi iter apes, ita appellan, q: furti deuorãt mella. Ply. li. xj. Ignauũ pecus, animal imune, sine doctrina inutile non aptũ industriæ, nã industrios gnauos dicimus, Præsepibus aluearibus, ꝓsepia enim nõ tm̃ quibus iumẽta, cæteraq; animalia pabulantur, sed omnia loca clausa, & tuta, dicta præsepia, authorest Marcellus. Feruet, feruet, fi equenatur.

ASCEN. ¶ Ac ve len. &c. Facit digressiunculã, adducẽdo similitudinem sumptã a cyclopibus q ministri vulcani cũ eo in antro vulcani dicũr Ioui arma, & fulmina fabricare, qd' dicit poeta nõ maiori cũ festinatione, nec molimine, ac ordine faciũt, atq; si parua licet cõponere magnis, hoc est reddẽdo singula singulis, apes ꝓ viribus sua mellificio intẽdũt. Nã sicut cyclopũ alius flãdo massam calefacit, alius ferit. Imo plures feriũt in numerũ. i. scdm ꝓportionẽ musicã, quã pythagoras ex ictibus iuenisse d', alius extingunt, & suo q̃sq; muneri itẽtissimus est, ita & apũ suũ quæq; munus sũma cũ diligẽtia, sũmoq; conamine nõ sine ordine deplet. ¶ Ordo verboꝝ talis est. Ac veluti. i. queadmodũ: quũ

Ordo .i. qñ cyclopes. i. populi illi oli in Sicilia: vnũ oculũ hñe repti, ꝓperant. i. properãter fabricãt, massis lentis. i. mitigatis, & mulcẽdo lætificatis, fulmina. s. Iouis, alij. i. quidã eorũ accipiunt, & reddũt auras. i. flatus, & reflatus follibus taurinis. i. corio taurino munitis, & circũseptis, Alij tingũt. i. extinguũt æra. i. q̃uis metalla stridẽtia. i. quæ stridorẽ emittunt & crepitũ, dũ extingunt lacu. i. aqua cœnosa aut reuera lacu cũ nãlis sit huiõi fabricatio æra, mons ille Siciliæ ꝑpetuo ardore æstuans (vñ ꝑp sulphur: & cæterã mam Iouis illic fabricare dicitur) gemit. i. fatiscit, aut resonat quasi gemitũ referẽs, illi. i. cyclopes: tollũt. i. erigũt inter sese in numeꝝ. i. scdm ordinẽ, & cõcentũ musicũ: q ex ꝓportiõe, & apta vicissitudine resultat brachia. s. sua: magna vi. i. molimine igenti, & versant ferrũ. s. qd' cudũt, forcipe. i. istrumẽta (quã tenellã qdã vocãt. ab eo aut qd' forũ. i. calidũ capiat nomẽ sumpsit) quo calida capi pñt nõ aliter. i. ꝑsimiliter (si licet cõponere. i. cõferre, & cõpare parua, q̃ræ sũt apes

Tenellã quid sit magnis, q̃ sunt cyclopes. Cõtra in Buco. Sic paruis cõponere magna solebã) amor habẽdi. s. mel, aut mellis, & fauorũ, innatus. i. cõnãlis, & ita nõ vitiosus: vt est sæpe i hoĩbus vrget. i. impellit, & istigat, apes cecropias. i. atticas, quæ in hymeto mõte atticæ regionis, vbi optimi mellis copia est, natæ dñr, aut cecropias quasi palladias, & dædalias. i. subtiles, & operosas in contexẽdis fauis, vrget dico quãq;, idest quãlibet apiũ: suo. i. ꝓprio munere, qd'. s. ei sorti cecidit. Oppida. i. aluearia opata in q̃bus sunt varia domicilia, sũt curæ. i. ad curã deputata grãdæuis. i. ꝓuectioribus apibus, & munire. s. ꝯtra frigus calorẽ. & fures fauos, & fingere. i. cõponere tecta dædala. i. subtilia, q̃si a dædalo fabricata essent, at. i. sed minores. i. iuniores fessæ. s. ex onere, & labore, referunt. s. alis suis, se hoc est seipsas cũ melle suo, referũt aũt domũ, multa nocte. i. cũ iam plurima pars noctis trãsacta sit cõputando noctẽ respectu aliarum volucrũ, quæ ante vesperũ cõsidunt ad cõcubitũ, referũt dico se plene crura. i. habẽtes crura plena. i. onusta, aut onerata, thymo. i. melle thymo collecto, aut flore eius. &. s. apes pascũt. i. depopulant passim. i. in plurimis passibus, & locis, &. i. et arbuta. i. frõdes, aut flores: arbutoꝝ: & salices glaucas. i. glauci hoc

Glauc° color qd sit est viridis: ac cærulei coloris, hoc ẽ flores salicũ: vnde in Buc. hyblæis apibus florẽ depasta salicti, & pascũtur casiã herbam illã odoriferã: aut florẽ eius, & crocũ rubẽtẽ. s. suo florũ, & tiliã. s. arborẽ, pinguẽ. s. in fronde viscosa, & hiacynthos. s. flores ferrugineos. i. cæruleos. ac subnigri admixto rubro coloris.

Ac ueluti lentis cyclopes fulmina massis
Cum properant, alii taurinis follibus auras
Accipiunt, redduntq;, alii stridentia tingunt
Aera lacu, gemit impositis incudibus Aethna.
Illi inter sese magna ui brachia tollunt
In numerum, uersantq; tenaci forcipe ferrum.
Non aliter (si parua licet componere magnis)
Cecropias innatus apes amor urget habendi.
Munere quanq; suo, grandæuis oppida curæ
Et munire fauos, & dædala fingere tecta.
At fessæ multa referunt se nocte minores.
Crura thymo plenæ, pascuntur & arbuta passim
Et glaucas salices. casiamq;, crocumq; rubentem
Et pinguem tiliam, & ferrugineos hiacynthos.
Omnibus una quies operum, labor omnibus unus.
Mane ruunt portis, nusq̃ mora, rursus easdem
Vesper ubi e pastu tandem decedere campis
Admonuit, tum tecta petunt, tum corpora curant
Fit sonitus, mussantq; oras & limina circum.
Post ubi iam thalamis se composuere, siletur
In noctem, fessosq; sopor suus occupat artus.
Nec uero a stabulis pluuia impendente recedunt
Longius, aut credunt cœlo aduentãtibus euris,
Sed circum tutæ sub mœnibus urbis aquantur,
Excursusq; breues tentant, & sæpe lapillos
Vt cymbæ instabiles fluctu iactantem saburram
Tollunt, his sese per inania nubila librant.

SERVI. ¶ Ac ve. lẽ. Cõparatio ad festinationẽ ptinẽs solã, Cecropias. Atheniẽses a rege Cecrope Atticæ regionis: vbi optima mella nascunt, Innatus isitus Vrget pmit. Grãdæuis oppida curæ. Sicut senes muros tuẽtur: necĩ bella ꝑrumpũt, Dædala te. ingeniosa: vt Dædala circe. Crocũq; rubẽtẽ: Sal. in historijs aitã quis crocũ gignit, gñe neutro scdm artẽ vsus e, hic poetice masculino referens se ad puer, q in hũc florẽ d' eẽ ꝯuersus. Ferrugineos hiacynthos. Ferrugie. i. nigri coloris. Tũc corpa curãt. i. se reficiũt, vt Fessiq;, & eq̃s corpa curãt. Sane curare corpus si de hoĩbus dicim°, & cibo & lauacro itelligim°, aut alterutro. Si de apibus tm̃ cibo accipimus. Sopor suus, ipsis aptus. Aut credũt cœlo. s. suos volatus. Sub mœnibus vrbis aquant, aq̃ hauriũt ex vicino. Instabiles, fluctuantes.

Curare corpus qd sit

¶ Cyclopes, Brontes. Steropes, & pyragmõ, cyclopes isignes

nere,

MAN.

fuere, hos artificiosos fuisse cõstat, quos Vulcano ignis deo at tributos. sub eo Iouis cõficere fulmina volunt, de quibus latius Maro ipse. li. viij. meminit, Brõtesq; steropesq;, & Nudus mẽ bra pyragmõ. Brõtes auttonitr⁹ dici põt, na brotes tonitrum signat. Steropes vero fulgur interp̃tari valet, Astrope eni co-ruscatio dr̃, pyragmõ dr̃ q̃si ignita icus, pyr naq; ignis est, Ac-mõ icus. videto et de Cyclopibus li. i. Ge. circa finẽ. Follib⁹, in strumẽta sunt folles ex corio. quibus excitãdo igni vtuntur fabri ferary. Redduntq;, quũ enĩ folles eleuanẽ, aerẽ cõcipiũt: quũ vero p̃mũt, emittunt eũdem. Aetna, de hoc mõte videto li. i. Geor. circa finẽ. Diodorus scri. li. vj. q̃ asserũt nõnulli meatus esse subterraneos ab ætna ad æolias insulas, sub æolys ãt cy-clopes esse, Vulcani ministros poetæ fabulanẽ. In numerũ, i or dinẽ, & ronẽ. Forcipe, Forceps dr̃, q̃ forũ. t. cadẽs capiat ferr̃ forum. n. calidũ signat, inde formus, & fornax Marcellus scri. Cecropias apes cecrops ædificador vrbis Athenar̃ initiũ de-dit, vt Str. docet li. ix. Licet nõ oes id asserunt. Euthronius aũt scripsit, apes Ericthony ipibus in monte hymeto primũ natas vt inq̃t Colu. li. x. c. ij. Et Ply. li. xi. scri. in Hymeto atticæ monte mel optimũ eẽ, vt in Hybla Siciliæ. Dædala, ingeniosa. Dæda lus eni igeniosus dr̃, dædalo orno, vario Fingere: cõponẽ. Mi nores, iuniores. Nã adolescẽtiores ad opera exeũt, seniores in tus operanẽ, aliæ. n. struũt, aliæ suggerũt, aliæ cibũ cõparant, ex eo, quod allatũ est. Neq; enĩ separati vescunẽ, ne inequalitas operis: aut cibi fiat, & tpis: Ply. li. xj. Crura thymo plenæ: q̃ flo res cõportãt, prioribus pedibus fœmina onerãt, pp id nã sca-bra pedes priores rostro, totoq; honustæ remeãt sarcinis pan datæ, Ply. Glaucas salices, glaucus color viridis, cæruleus dr̃: vt Gellius. ondit li. ij. ca. xx. Tiliã, de hac latius paulo supius, & ẽt li. ij. Georg. Hiacynthos, de hiacyntho videto ecloga. iij. Ferrugineos, ferrugineũ colorẽ ferri similẽ esse volũt. Verũtamen ferrugineus color cæruleus est. Marcellus author ẽt hunc locũ afferẽs. Mane ruũt, Noctu quies in matutinũ, donec vna excitet oẽs gemino, aut triplici bombo, vt bucino aliquo. Tũc vniuersæ puolãt, si oies mitis futurus ẽ, Ply. Vesp. videto li. j. Geor. Fit soni tus, Quũ inesparcit, i alueos strepũt minus, ac minus donec vna circũuolet, eodẽ, quo excitauit bõbo, seu getẽ capere iperãs, & hoc castror̃ more, tũc repẽte oẽs p̃ticescũt, Ply. vrbis. i. Apiary. Lapillos. tollũt, Gerulæ scdos flat⁹ captãt, Si coorit̃ pcella ap phẽs is pediculo lapillis se librãt, q̃dã i humeros ipõi tradũt iuxta vero terrã volãt, Ply. Cymbæ: naniculæ. Saburrã arenã, gra uẽ terra, z ou⁹, q̃ naues stabiles fiũt. Vñ Ply. li. xvj. c. lxvj. scr. cxx. modios lenẽ, p saburra fuisse naui, q̃ Obelisc⁹ i vaticano circo statut⁹ ex ægypto Cay p̃cipis iussu adduct⁹ ẽ. De abiete ãt hui⁹ nauis dixim⁹ li. ij. Geo. circa p̃ncipiũ, vbi ẽ scripiũ. c. lv. p. c. lxj.

Folles qd sit

Vna ques oper. i. ab operatione est oibus. i. oẽs simul quiescunt, labor est oibus vnus. i. eodẽ tpe. Ipsæ ruunt. i. celerit̃ excurrũt mane portis (Alludit semp ad dões grauos) nusq̃. i. in nulla parte est mora rursus vbi. i. postq̃ vesper. i. stella vespertina ad monuit easdẽ. s. apes decedere tandẽ. i. post multã morã, cãpio e pastu. tũ. i, tũc. petũt. i, repetũt tecta. i. domos suas, z curãt. i. moliter tractãt, ac reficiũt corpora. s. sua, sonitus fit: z mussar. i. obstrepũt circũ oras, & limina. s. regni sui. q̃si hostẽ terrẽtes, post. i. postea: vbi ipe cõposuere se thalamis. i. cubilibus, silet. i. ab oibus, in noctẽ. i. ad p̃ticiniũ noctis pficiẽdũ, z suus. i. ppri⁹ & cõueniẽs sopor. i. psundior sõnus, aut dormitio occupat. i. sopit a-tus fessos. s. ex labore diurno. Nec vero. i, & certe rece-dunt lõgius a stabulis. i. aluearibus suis, pluuia ipendẽte. i. im minẽte, q̃ q̃si in nubibus pẽdeat, aut nõ credũt i. nõ cõmittũt, sup. se, aut nõ credũt. i, cõfidũt cœlo. i. sereno aeri (vñ ad Pali-nurũ in fine q̃nti. heu nimiũ cœlo cõfise sereno) & hec euris. i. ventis illis pluuiã afflare solitis aduẽtãtibus. i. ingruẽtibus, sed ipse aquant. i. potanẽ tutæ. i. ptectæ a pluuia, & vẽto: circũ. i. in circuitu: sub mœnibus vrbis tutæ. i. defendẽtis, z tutanẽ eas a pluuia, & vento. (Nã tutũ cõiter dr̃ & qd̃ defendu, vt locus, & qd̃ defensum est, vt homo) & tentãt. i, attẽtant, z cũ anxietate faciũt excursus breues, z tollũt. i. asportãt sæpe lapillos. qbus. s. cõtra ipetũ vẽtor̃ feranẽ. vt cymbæ. i. naniculæ istabiles. i, mobiles: & vento agitabiles, & fluctuãtes, hoc est minima na-uigia tollũt saburrã. i, arenã, z grauẽ terrã fluctu iactãte. i. huc illuc ipellẽte eas, vñ subuerterenẽ, nisi põdere saburræ stabili-renẽ, & apes, sup. librãt. i. eqs alis firmãt, z stabiliũt sese his. s. lapillis, p nubila inania. i, p aerẽ nubilosum, & ventosum.

Totum quid sit

Saburra qd sit

Illum adeo placuisse apibus mirabere morem.
Quod nec cõcubitu indulgent, nec corpora segnes
In uenerem soluunt. aut fœtus nixibus edunt.
Verum ipsæ foliis natos, & suauibus herbis
Ore legunt ipsæ regem. paruosq; quirites
Sufficiunt, aulasq;, & cæra regna refigunt.
Sæpe etiam duris errando in cotibus, alas
Attriuere, ultroq; animam sub fasce dedere.
Tantus amor florum, & generandi gloria mellis.
Ergo ipsas quis angusta terminus æui
Excipiat (neq; enim plus septima, dicit̃ æstas)

At genus

Illũ adeo, &c. psequit̃ reliq̃ apũ natũ, q̃ pxime ad hũana insti tuta accedẽte ẽ imo i multis excellẽtẽ, vt in eo q̃ sine p̃cubitu p creãt, & regẽ imolata fide sp obseruãt. Ordo ẽ. Tu mirabere. i. mirari poteris, z q̃libet ali⁹ illũ morẽ, quẽ dicturus est: placuis se adeo: idest omnino apibus videlicet, q̃ nec indulgent, id est incũbũt cõcubitu. i. coitui (Nota est regula, qua præcipit̃ datiuũ nõ debere maiorẽ esse gtõ, vñ a gtõ anuis & senacuis legi-timus datiuus est anui, z senatui a gtõ aũt anus, z senat⁹, anu & senatu, vñ hic cõcubitu in dãdi casu positũ volunt, quã for-mationẽ seruitus legitimã cẽset. negãs obliquos singulares in quarta excedere posse noiatiuũ pluralẽ. Verũ in multis locis, vbi dem in informatũ iterptes dicunt posse ablatiuus censeri, vt si hoc loco subaudiaẽ natis, q̃ nec indulgẽt natis cõcubitu. i. per p̃cubitũ, z illic curruq; volãs dat lora secundo, vt subau-diaẽ eqs, sic z volãs secũdo curru dat eqs lora, & pce-metu p

ASCEñ.

 abstiñe

abstine a metu, verū ēt in hoc quarto manifeste datiuū in ve/perim⁹ (nec ipse apes segnes .i. torpētes, & pigritātes (nō ocia si tollas periere cupidinis artes, seu arcus) soluūt corpa in vene/rē .i. luxuriā, & coitū: & q baud .i. nō edunt .i. in lucē pducunt fœtus .s. suos, nixibus .i. ptubus, & corpoꝝ molimine veꝝ ipse legunt .i. colligunt ore natos, idest semen natoꝝ, vnde vescant & incubādo forment apes e folijs, & herbis suauibus tā gustu q̄ odoratu. Ipse .s. apes (dicit autē per emphasim q.d. nō alie/no labore adiutæ, nec aliena authoritate fretæ, sed vt dicunt p se, & pprijs viribus) sufficiunt .i. sufficiēter faciūt, & cōstituūt ne pereant. regē, q non nascit vermiculus, sed statim penniger & puos quirites .i. ciues: quales erāt Quirites .i. Romani sub Quirino .i. Romulo, q sibi regē cōstituerunt, & refigunt .i. dili/gentius figunt aulas .i. regias suas: & regna cærea .i. in cæra cō stituta, & qbus mœnia sunt fere cærea, hoc est ex cær a fcā: aut ea munita. Apes atterere etiā sæpe alas in duris cotibus .i. sa xis, & rupibus, & dedere vltro .i. non ab externo, sed vi ppria impulsæ, aiam .i. vitā sub fasce .i. onere mellis: & pabuli, quod afferunt, tātus .i. tā magnus (vt .s. moriant vltro, aut acclama/tio est) amor florū, est sup. apibus, & tāta gloria .i. cupido glo/riæ mellis generādi .i. quā obtinere sperāt in generādo melle. Loquit, vt dixi fere ex affectiōe hoium, qui gloriæ cupidissimi sunt. Ergo .i. q: in tantū student pli pereandæ, & regno augē/go, & durando: quis termin⁹ angusti .i. breuis, & puo spatio cō tenti æui, excipiat .i. cōprehēdat, ipsas .s. apes .n. p q:, q: septi ma æstas ducit .i. degit apib⁹, neq; plus .i. & nō amplius, at ge nus .i. pgenies, & ppagatio, manet imortale .i. ppetuū: & aui auoꝝ numerant .s. inter apes simul supstites, quod in hoibus qbus longissima est vita raro cōtingit. Præterea ægyptus, & in gens lydia, nec populi pthoꝝ, aut medus, ve p vel hydaspes, .i. indus, vt sit fluui⁹ p accolis (Legit in vetusto codice hydaspes ve: nā medus nō est hydaspes, nisi q: ex india ad medos ptin/git, si tñ velimus poetā sentire hydaspē esse mediæ quoq; flu/uiū legat sine pticula ve, vt nō sit hypmeiber sic) aut hydaspes medus .i. ad medos vsq; ptingēs nō obseruāt .i. venerant, & cu stodiūt sic regē, vt .s. apes. Nā rege icolumi .i. q̄diu rex est inco/lumis, & sanus mēs est oibus vna .i. simul viuēdi, rēpub. augē di, & regi obsequēdi, sed rupere fidē .i. fœdus & cōcordiā, rege sup. amisso, & diripuere mella cōstructa .s. sub rege, & ipsæ, q̄ .s. collegerāt: soluere .i. dissipauere crates .i. cōtextus fauorū. Il/le .s. rex, sup. ē custos .i. cōsecuator non opa, sed authoritate, & venerant illū .s. regē, & oēs circūstant illū .i. ad illius obsequiū satellitiū pbēt, dēso fremitu .s. indignatæ, si quisq̄ vim inferat, aut diligētius se obsequat: & ipse frequētes .i. cōdensæ stipant .i. arte sepiūt regē: & ipse attollūt .i. erigūt, & portāt sæpe regem hūeris, & obiectant .i. frequēter obyciūt bello .i. piculis bellicis corpa .s. sua p rege, & petūt pulchrā .i. gloriosāq; mortē p vulne ra, suscepta .s. p rege, quā laude Seruius celtiberis ccedit, nec quisq̄ gallis iuste abstulerit. Siqs aūt hæc oia penitioribus ocu lis inspicere velit dixerit (qm̄ res romana ad monarchiā iam tunc redacta erat: ipseq; maro. Augusto volenti rerum ad mi nistrationē derelinquere, persuaserat nihil melius: q̄ vt respu. ab vno regat, dūmō is princeps bōus sit) poetā iuuare Roma nos ad augusti obseruationē, cū ēt apes docēat optimum esse resp. statū, vbi vnus sit rex, hoc est monarchia: seu solus pnceps.

Locus enodatus

Atgenus immortale manet, multosq; per annos
Stat fortuna domus, & aui numerantur auorum,
Præterea regem non sic Aegyptus, & ingens
Lydia, nec populi Parthorū, aut Medus Hydaspes
Obseruant, rege incolumi mens oibus una est.
Amisso rupere fidem, constructaq; me la
Diripere ipsæ, & crates soluere fauorum,
Ille operum custos, illum admirantur, & omnes
Circūstant fremitu denso. stipantq; frequentes
Et sæpe attollunt humeris, & corpora bello
Obiectāt, pulchrāq; petūt per uulnera mortem.

SERVI.

ℭ Concubitu indulgent, pro concubitui datiuus est. Nā indul/geo illi dicimus. Nec corpora segnes in venerem soluunt .i. in libidinē nō resoluunt. Persi. Ille in venerem putris est. nixibus, partibus. Vnde & enixa dicimus: regna refigunt .i. figunt. Sub fasce. sub onere, vt iniusto sub fasce viā .d.c. Tantus amor flo/rum, supra de equis, Tantus amor laudum, tantæ est victoria curæ. At genus imortale manet .s. p successionē. Domus fami/lia: vt Da ppriā tymbræe domū, nec populi pthoꝝ, aut medus hydaspes. Fluuius mediæ. De his aūt gentibus Salu. dicit, 'ad/eo illis ingenita est sanctitas regis nominis, quas gentes tamē apes dicit amore circa regē supare. Ver. regē obseruāt. Vene/rant, alias obseruare est callide aduertere, Terē. Obserues fili/um qd agat, quid cū illo cōsilij captet. Constructaq; mella di/ripuere ipsæ, quin etiam ipsæ animam colligendo mellis pēde re consueuerunt vt, Vitroq; animā sub fasce dederūt. Stipātq; frequētes, quasi quodam satellitio ambiūt. Attollūt humeris, ætate .s. fessum, Pulchramq; petunt per vulnera mortem, Glo riosam mortem, quippe quæ pro rege suscipitur. Traxit autē hoc de celtiberorum more, qui vt in Salu. legimus, se regibus deuouent, & post eos vitam refutant.

Obserua regē qd sit

PRO.

ℭ Præterea .r.n.s. ægyptus, & .i. Lydia. mediæ natiōes in Asia. Aut medus Hydaspes, flumen Iudeæ: Sed Verg. mediæ dixit flumen hydaspē, quod medi duce Alexandro per eum regem Indorum, & ipsā indiam subegerint.

MAN.

ℭ Nixibus, partubus conatibus Ipsæ natos, apes gallinarū modo icubāt, id quod exclusum est primum, vermiculus vide tur cādidus: iacēs trāsuersus, adhærēsq;. ita vt pascere videa tur, Rex statim mellei coloris, vt electo flore ex oī copia factus neq; vermiculis, sed statim pēniger. Quirites, ac si diceret, ci/ues, & nobiles apud Regē, ē.n. ab vrbibus sumpta metaphora sufficiūt suggerūt, subministrāt. Aulasq;, & cærea regna refi/gunt, nō p figunt expoāt, sed iterū figūt, ait.n. Ply. li. xi. c. x. Ruē tes cæras fulciūt pilaꝝ istar iterius a solo fornicat. vt sit adi ad sarciēdū. Attriuere, colligēdo i de rorē. Fasce, onere: septia æstas. Arist. li. v. de histo. aīaliū scri, vitā apiū ānos sex. Nonul las ēt septē posse cōplere. Regē, nō sic ægypt⁹ ægyptij coluē, & mitē vitā degūt. Nā rege cōstituto multitudinē trifariā diuiserūt & alios qdē milites, alios agricolas, alios sacerdotes vocaue/runt & alios sacroꝝ curatores alios eoꝝ, q̄ ad hoiem ptinent. alios, q̄ ad bellū, alios q̄ ad pacē: & terrā, & artes spectāt, ex q/bus regi puentus afferebātur. Sacerdotes philosophiā, & astronomiā exercebātur cū regibus diuersabant. Stra li. xvij. Lydia, cū phrygia, & Caria, & Misia iūgitur. Quapropter earū regionū loca difficulter distingui possunt, cum inter sese coeant, Lydia autē, & Mæonia eadē est. Sardis vrbs quidē magna Lydorum caput fuit, Stra. lib. xiij. Parthorum, de parthis videto in Tityro. Medus Media, teste Ply. lib. vj. ab ortu Parthiæ iūgit, tu vero latius videto li. ij. Geor. Hydaspes is fluuius est amplissimus, & ad nauigādi vsum aptissimus in India, vt scribūt Diony. & Stra. li. xv. & ptolemæus li. vij. poeta tamē Medū appellat, & id pp eius amplitudinē. Obseruāt, custodiūt: hinc ait, rege in columi mēs oibus vna. Et superius ait. Et circa regē densæ miscent, &c. Ply. itē li. xi. inqt. Mira apū circa regē obediētia, quū pcedit: totū agmē circa eū cōglobat, cingit, ptegit, cerni nō patit. Asconius vero li. ij. verrinarū exponit, obseruāt hoc loco p venerant, sed cōuenit etiā custodiūt, vt patuit. Crates: vn̄ dicant Crates vide/to li. j. Geor. nā hic cōuenit. Attollūt hūeris, fessum regē humeris subleuāt, validius fatigatū ex toto portāt, sequæq; pximā il/li cupit esse, & in officio cōspici gaudet. Ply. pulchrā mortē, vt illud. pulchrūq; mori succurrit in armis Ply. autē scribit q aculeum apibus natura dedit ventri insertū ad vnū ictū. hoc infixo quidā eas statim emori putant, aliqui nō nisi in tantum adacto, vt intestinum sæpe assequatur, sed fucos postea esse, nec mella: nec fauos facere velut castratis viribus.

Apū rex qd sit

Media vbi locoꝝ

ASCEN.

Op. pi thagori cæ.

ℭ His quidā signis, &c. Q: quæ de apibus dixit, beluinā natu ram supcedere videnī, maioraq; q̄ vt apibus cōueniāt, cum sint rōnis exptes, ex secta pythagoriea innuit, eundē esse spiri/tū in apibus, atq; hoibus, cū spūs imortalis de corpe in corp⁹ migret, & ex hoie in pecus, atq; ediuerso, pter ea oīs aīos: vbi cūq; sint eē pticipes diuinæ mētis, accipeq; īfusionē eius, qui in oibus est dei, cum tñ iter philosophos magna sit quæstio an deus sit in vniuerso. ipsum inanimās, an extrinsecus ipsum gu bernās: nā vt de fide loquar manifestū est simplicissimum esse deū, & aīā cūcta creata, oīa tñ, cū vbiq; sit, cōseruare, sed poe/ta censet oium vitā depēdere a deo, ab ipso originē habere: & ad ipsum redere, nullāq; aiam interire, quod q̄tū ad fidē spe/ctat, erroneū est. Nam spiritus pecoꝝ cū ipsis extinguitur.

His quidam signis, atq; hæc exempla secuti,
Esse apibus partem diuinæ mentis, & haustus
Aethereos dixere deum namq; ire per omnes
Terrasq;, tractusq; maris, cœlūq; profundum
Hinc pecudes, armenta, uiros, genus oē ferarum
Quemq; sibi tenuis nascentem arcessere uitas.
Scilicet huc reddi deinde ac resoluta referri
Omnia, nec morti esse locum, sed uiua uolare
Syderis in numerum, atq; alto succedere cœlo.

ℭ His

Si qñ

SERVI. His quidā signis, atq; hæc exēpla secuti eē api. ptē diuinæ mē tis. Sane locū hunc plenius est exeqututus in sexto, quē hoc loco breuiter colligit̄ ꝓbe͡r ēt apes ptē hr̄e diuinitatis. Nāq; oīa aīa lia ex quattuor elemētis, & diuino spū ꝯstare manifestū ē. tra hunt. n. a terra carnē, ab aqua humorē, ab aere anhelitum, ab igne feruorē, a diuino spū ingeniū: qd̄ q; est in apibus: sicut ēt i hoibus, nāq; metuūt, cupiuntq;, dolentq;: gaudētq;. Quæ ꝓ bātur ex his: q̄ faciūt dimicāt. n. colligūt flores, puidēt pluuias Fateamur necesse est ēt apes ptē hr̄e diuinitatis. Vt aūt hoc exē plis. i. rebus fictibus cōprobaret Lucretiū secutus est, q̄ dicit ea q̄ p se ꝓbare nō possumus: a fictibus cōprobāda, Verūq; docet eē corpa' ēt nō q̄ eū tenere vel cernere possimus, sz q̄ eius fictis aquæ affectus ē, quā corpalē esse manifestū ē. Haustus æthe reos, diuinos spūs, Deū nanq; ire p oēs: Terrasq;, tractusq; maris: ipse in sexto Cœlū, ac terras, cāposq; liquētes, Spūs i tus alit. Lucanus iuppiter ē qdcūq; vides, quocūq; moueris. Hinc. i. ex deo, ex diuino. n. spū sumūt oia cū nasci cœperit vi tā, Cæter corpus ex quattuor elemētis ē, vt dixius supra: Sez huc reddi sine dubio ēt cūcta dissolui icipiunt, & redire rursus i originē suā necesse ē. Nec esse locū morti. i. pditiōi. Nil. n. ē qd̄ pire funditus possit: cū sit τὸ πᾶν. i. oē, i qd̄ redeūt vniuersa re soluta. Res aūt hæc, q̄ mors vocatur, nō est mors q̄ppe q̄ nihil pire facit, sz resolutio. vñ mors a plerisq; iteritus dicta ē, quasi iteruenies, & mixtar rez ꝯnexionē resoluēs. Lucre. Naz cōti nuo hoc mors est illius, qd' fuit ante connexio.

Fatua Lucretij opinio.

Mors qd fit.

Ordo est. Quidā. s. philosophi, aut rerū indagatores, his si gnis. i. pp hæc signa, aut inducti, sup. his signis pdictis. & secu ti. i. cōsiderātes hæc exēpla. i. argumētis in approbationē r de clarationē rei dixere ptē. i. pticipationē, diuinæ mētis. i. magnæ aiæ mūdi: r haust⁹ æthereos. i. spūs ex æthere haustos, r sum ptos eē apibus, nāq; sup. dixere deū ire. i. extēdi p oēs terras, & tractus maris: & cœlū pfundū i. aerē, q pcul ē a fundo, & dixere pecudes. i. aialia gregaria, & armēt., & viros. i. hoies, r oē genus ferar, queq;. i. quēlibet horū (masculinū. n. ppondeᵣat) nascētē. i. dū nascit arcessere. i. accire r attrahere sibi, hinc i. ex deo, aut spiritu diuino p oia diffuso aias tenuis. i. spūs Vi tales, & subtiles, qbus ēt sm organi dispōnē in disgrendo vti possit (sm mētē vez pythagoræ, q̄ nimirū erronea ē, sz poetā in terptari nō ē errore approbare. cū & ipse varias sectas secu tus, nūc hoc, nūc illud sequat) Sez. i. scire lz qūo id dixerint, q dixere oia reddi deide huc. i. in deū, & pncipia sua (q vnūqd q; ꝯpositū pbat ex eo in qd̄ resoluit: si q aīus ois cœlos petit, inde sūpt⁹ vr̄) & oia resoluta, nō dicit mortua, aut inter ēpta, sz resoluta p aiæ a corpe sepationē referri huc. s. in deū, r nihe ra. nec locū eē morti. i. interitui, aut annihilatiōi spm, sed oia. s. vitalia volare viua, aut, sz oia viua. i. pncipia viuēdi, hoc est oīs spūs vitales volare in nūez syderis. i. inter cōparia sydera aut i ordinē syderū, atq; succedere alto cœlo. i. ad altū cœluz, ppter differētiā profundi cœli iā nūc p aere positi, cū tñ alti & pfundi respectu diuersar vna sit appellatio, vñ elatum dicitur altum, & procul a fundo profundum.

Ordo.

Altū ad qd dicat.

MAN. Haustus æthereos diuinos spūs, Deum nanq; ire per oēs. Deus etiam Fabius inqd libro. vij. spūs est oībus ptibus im mixtus. At Tullius lib. i. Tuscula. ait Certe & deum ipsum, r diuinum ipsum animuz corpore liberatum, cogitatione complecti non possumus. Lactan. vero libro. i. sic. Deus est mens quædam soluta, libera, & segregata ab omni cōcretiōe mortali, oīa sen tiens, & omnia mouens. Videto etiam plura eclo. iij. ibi. Ab Ioue principium musæ, Iouis omnia plena, cœlumq; profunduz idest aera, quod latius declaratum est eclo. iij. vbi est hoc idem carmē. Hinc pecudes, Deus, qui pria cā est, & vocat (vt Ma cro. ait li. j. de somnio) vnus oium, quæq; sunt, quæq; esse vidētur pnceps, r origo est. Hic pecudes, ordo ē. Dixere hic. i. adeo pecudes, armēta. viros: rc. arcessere sibi tenues vitas. Tenues vitas. i. spūs, r aias. Hippocrates. n. Macrobio teste. li. j, de som nio dixit aiaz spiritū esse tenuē p corpus oē dispetsuz. Epicurius vero spēz ex igne, r aere, & spū mixtā. s. huc reddi: deinde aiæ de cœlo in terras meare, & de terris, in cœlū remeare creduntur, vt etiā Macro, inqt, & Manilius lib. iiij. an dubiū ē habita re deū sub pectore nr̄o: In cœlumq; redire aias, cœloq; venire. Nec morti esse locum, sunt q discessuz ai a corpe putāt eē mor tez, vnūq; illud erat insitū priscis illis: quos cascos appellat Ennius esse in morte sensum. Neq; excessu vitæ sic deleri hoiez, vt funditus interiret. Ipsam. n. mortem quādā quasi migrationez, cōmutationēq; vitæ ee debāt. Quæ in claris viris, r fœminis, dux in cœluz solet esse in cœteris humi retineref, r pmaneret tñ. Ex hac opiniōe Romulus in cœlo cū dijs agit æuuz r hercules & hmōi. Cicero author li. i. Tuscu. syderis in nūerū, i ordinez, r rōnē, vel inter sydera. Dicitur aūt sydus authore Macrobio, id quod in aliquod signum stellarum plurium compositione formatur, vt aries, taurus, perseus: vel corona.

Si quando sedem augustam, seruātaq; mella
Thesauris relines, prius haustus sparsus aquarum
Ore foue, fumosq; manu prætende sequaces
Bis grauidos cogunt fœtus, duo tempora messis
Taygete simul os terris ostendit honestum
Pleias & Oceani spretos pede reppulit amnes.
Aut eadem sydus fugiens, ubi piscis aquosi
Tristior hybernas cœlo descendit in undas
Illis ira modum supra est, læsæq; uenenum
Morsibus inspirant, & spicula cæca relinquunt
Affixa in uenis, animasq; in uulnere ponunt.

ASCEN. Si quādo, &c. Ostensa apum natura reddit poeta ad earuz curā, r custodiam, quæ huius operis pncipalis est institutio di cens, si tu relines. i. eximes: quādo. i. aliquando, thesauris. id est expositorijs, hoc est aluearibus sedē augustā. i. quasi augu rio cōsecratā regalē, aut augustā, & mella seruata. s. ab apib⁹, tu sparsus. i. spargens, aut sparsus haustus. i. hn̄s haustus aq rū sparsos. s thesauros. ore. s. in spargēdo haustus acceptos, r ptende, idest ante te extende manu fumos sequaces. i. psecuto res apum, vñ. s. apes enecantur, aut qui se cōtinuo subsequun tur: sensus ergo est, priusq̄z eximes mella, insperges ore hau stus aquar, vt apes verētes pluuiā se cōtineāt intra aluearia, deinde ptende fumos, quibus aliquæ necētur, vt illis suffoca tis mella diripias nō eni ablato melle supuiuere oēs pmittunt nā hyeme inedia inter eunt. Apes aūt cogūt. i. congregant, ac stipant bis. s. quotannis, hoc est in vere: r autūno. fœtus graui dos. i. mella ponderosa, r abundātia, r duo supple sunt tēpora messis. i. colligēdi, aut exprimendi mellis, vez simul. i. cōtinuo, postq̄ taygete pleyas i. vna de pleyadibus ex pleyone & atlāte genita, & in stellam versa ostendit terris os honestum, idest pulchrum, nec pudibundum, vt consororis, quæ mortali nu pta se abscondit, aut honestum, idest pulchrum propter læti tiam, vnde Statius in achilleide, o quantum gaudia formæ adjciūt. læti enim videntur pulchriores tristibus, vnde statim sequitur. Tristior hybernas: &c. hoc est ad nonas maias, quā do vergiliæ oriuntur & quum ipsa reppulit pede. i. est cōcul ca uit amnes oceani, idest maris fluctus, e quibus oriri vide tur: spretos cum scilicet ortum magis diligat Aut sup. tunc tem pus messis est, vbi eadem, scilicet taygete fugiens sydus pi scis aquosi, idest aquas, dum oritur inducentis, descendit exi stens tristior, descendit dico cœlo in vndas hybernas, idest quas a vulgo eo tempore occupare putatur. Docet quare oc cidebant, aut iterum redit ad naturam earum describendaz dicens. Ira est illis supra modum, & ipsæ læsæ, idest offensæ, aut læsa ab apibus inimicis, inspirant morsibus venenum, idest vim inflandi, & relinquunt, spicula, idest aculeos, cæ ca, idest breuia & exilia, quæ latere possunt affixa in venis, sci licet inimicarum, & ponunt animas. i vitas in vulnere, quia exempto aculeo sæpe necantur, & ita debe it apes languidæ reddi fumo sequaci.

SERVI. Si quando sedem augustam, idest aluearia. Et ꝓprie augu stū est tectū augurio cōsecratū, Abusiue Augustuz nobile, qua si maiestatis plenum. Thesauris, idest repositionibus ac si di ceret apothecis, Haustus, sparsus aquarū ꝓ spargēs, partici piū est Pro participio, Ore foue, ipsos haustus. s, & dicit spar gendo aquam imitabere pluuiam. Fumos pretende sequaces Fumū etiam profer. s. cum his rebus territæ, hinc discesserint impune possis mella colligere alij legunt. Ore faue. Vt sit tace. etiam ipse in quinto Ore fauete omnes. Hor. Fauete linguis. Sequaces fumos. Quippe apum persecutores, vt maleæq; se quacibus vndis. Bis grauidos cogunt fœtus. i. gemina est fœ cunditas mellis. Duo tempora messis, Fructus Iuue. Veram deprendere messem, si liber. Taygetæ simul os, Taygete vna ex pleyadibus septem. Vt aūt etiam supra diximus. Bis mel præc pit colligendum orientibus pleiadibus. i. verno tem pore, r cum occidūt autumnali. s. z tempore. Oceani spreto pe de reppulit amnes Home. est, [illegible]. Amnes aūt hn̄ ait. Quia in morē fluminis fluentia reditura prorūpūt. aut eadem sydus, australem piscez significat, Quia a quarij vndaz ore suscepit. vnde: & aquosi addidit, Tunc. n. piscis hic orit: quo tempore pleiades occidūt. Nam ideo ait fugiens Tristior vel ꝓpter occasum, vel ꝓpter ꝓpinquam iam hyemis sputa tem. Illis ira modū supra est Excedūt in irascēdo modū, naz cū suo irascūtur interitu. Spicula cæca, Breuia, q̄ latere pñt in vulnere ponūt. nō i suo, sz a se illato. Et amphibologicos dictum est, vt

Taygetæ quæ sit.

est, vt alibi, cũ turni iniuria matrẽ admonuit, q̃ iferebat. s. nõ quã patiebat. Itẽ Salu. iniuria validior. s. quã iferebãt validiores.

PRO. ¶ Taygete, Vergiliarũ ostendit ſi ãus ſynedochicos vna ex his hoc nomine appellatur. Et qua totum austrum significat p pleiades, quoniam cum hac iuppiter concubuit in monte, qui ex eiusmo taygetus dicitur.

MAN. ¶ Angustã, Seruius legit, augusta p u, in antiqs vero angusta legi p n. s. vtrũq; tñ cõuenit, tũc. n. angusta est, quũ melle repleta fuerit. vñ Col. scribit li. x. semipleni tamen differẽdi sũt, s. et liquore copleti, & suppositis cæris tãq̃ opculis obliti demetanẽ, qo et li. xy. c. y latius repit, De augusto aũt loco videto Festũ. Relines, eximes, rades, nã duob⁹ ferramẽtis in eximẽdo melle opus ẽ, altero. n. faui succidunẽ, altero eraduntẽ: de quor figura legito Col. li. x. c. xv. Thesauris repositorys. Thesaurizo. n. sigt colloco, repono. Prius haustus. Ordo ẽ, pus ore foue. i. cõtine haustus aquar, sparsus, p spargens i aluecs. s. atq; apes, sic. n. fugiẽt pluuias putãtes, fugiẽt, & fumis sequẽtibus. Bis grauidos cogũt fœtus, ingt bis cogũt, . i. pũt, cõficiũt mella apes, bis ẽi eximunẽ. De hoc aũt latius supra videto. ubi. s, Mella pmes. Messis. i. vindemiæ, & mellatiõis. Taygete pleias. i. ex pleione. & Athlãte genita ẽ n. vna ex septẽ Pleiadũ, de qbus late li. j. Geor. ibi pleiadasq; hyadas, exoriunẽ aũt vergiliæ nonis mayo mane, vt scribit Col. li. xy. vbi dixit, Tertio Kal. iunias vẽtosa tẽpestas, aut his diebus oportere castrare alueos, si sunt pleni, atq; opculati faui alıter differẽda mellatio. Honestũ, pulchrũ. Pede repulit, quũ eni oriunẽ pleiades, vñr e mari exire, cũ ali sit. Aut eadẽ, ordo ẽ, aut vbi eadẽ Taygete, fugiẽs sydus aquosi piscis, &c. Vergiliæ aũt icipiũt occidere solis exortu xiy. & xy. Kal. nouẽbris: vt scribit Colu. li. xy. Sydus aquosi piscis. De pisce: q noti⁹ dr, itelligit, is eni iter hyemalẽ, & antarcticũ circulũ media regiõe collocatus, spectare ad exortũ vr itet capricornũ, & aqriũ, ore excipiẽs aquã, q̃ pfundit ab aqrio. Exorit ãt cũ piscibus, auctor ẽ Hygin⁹ Varro vero. li. iy. sic ait. Eximẽdor fauor pmũ putãt eẽ tps Verg. exortũ. 2m æstate exacta, añq̃ totus exorit arcturus. Tertiũ post vergilianũ occasum. &c. Spicula relinquũt, hoc latius dictum est iamiam sibi. s. pulchramq; petunt per vulnera mortem.

ASCEN. ¶ Sin durã, &c. Docet in adimẽdo melle dispõnẽ, atq; prudẽtiã adhibendã, & apibus succurrẽdũ esse dicẽs. Sin. i. sed si tu metues durã. i. lõgã hyemẽ, & tu pces futuro. i. quo in futurũ opus erit, & miserabere aios. s. apũ, cõuulsos. i. labefactos, & cõcussos timore famis, & mediæ, qs dubitet. q. d. merito nullus, aut suffire. i. subfumigare pita futes thymo, q; p vel (forte legendũ ẽ, cæra sue &c.) recidere. i. resecare cæras inanes. i. uacuas. ne illis uisis animi apũ cõtundanẽ timore famis ostendit, cur suffire iusserit dicens. nã stellio. i. lacerta stellatis maculis, ignotus. i. ignobilis, aut reuera latẽs, & nõ pceptus ab apibus cũ adoriat ab inferiore pte, adedit. i. absumpsit fauos, & cubilia sup. sunt ꝯgesta. i. ex cõgerie herbarũ, aut foliorũ cõstructa vez in aluearibus. blaptis illis vermibus pẽnatis a nocẽdo dictis, lucifugis. i. lucẽ fugiẽtibus & in tenebris alueariũ. vbi sæpe gignunẽ diuersitãtibus & fucus. i. vespa, aut apes ignaua sedens. idest. residens & cessitans: imunis. i. nõ particeps opis, & sine munere laboris, ad pabula aliena. i. alieno labore, ut pote apũ cõgesta, & pta, aut crabro ẽt vespæ genus: asp. i. rigid⁹ & imanis hostis, imiscuit se. s. apibus armis. i. aculeis, ipatibus. i. lõge maioribus q̃ apes hẽant, aut genus tineæ. i. vermis ois exedentis, & ob id dirũ. i. execrabile, qr imme: sup. adedit fauos aut sedens: sup. est immunis ad aliena pabula, aut aranea (respicit ad arachnẽ puellã lydã. vñ fœminino vtit gñe, cũ vermiculus araneus dicat gñe masculino. Inde araneolus diminutiuũ: quo vtit in culice. Atq; vt araneoli tenuẽ formauit⁹ orsum) aranea igit. i. arachne puella lyda in araneũ versa, inuisa mineruæ. i. palladi pp æmulationẽ in arte texẽdi, suspendit in foribus. i. p portis, & introitibus. atq; egressibus casses laxos. i. rhetia laxa, q̃ laxa suspendunẽ, vt fortius ĩplicent, nã tensa obstant, sed non irretiunt tã faciliter. quo. i. quanto magis apes fuerint exhaustæ. i. euacuatæ. recisis fauis, ac cæris animalibus. & ab aialibus nociuis exesis, hoc. i. tanto acrius icumbẽt. i. aiment oẽs sarcire. i. istaurare, & repare. seu reficere, ruinas. i. iacturã, & dãna, gñis lapsi. i. ad interitũ decidẽtis, & cõplebũt foros. i. loca, p q̃ inferunt mella sua, sicut nautæ p foros inserunt mercimonia, hoc est cellas vsq; ad foros, & texent. i. conficient denuo horrea. i. receptacula mellis fauos, videlicet: floribus. i. ex foliolis florum vt dictum est.

Sin duram metues hyemem, parcesq; futuro.
Contusosq; animos, & res miserabere fractas.
Aut suffire thymo cærasq; recidere inanes
Quis dubitet? nam sæpe fauos ignotus adedit
Stellio, & lucifugis congesta cubilia blattis
Immunisq; sedens aliena ad pabula fucus.
Aut asper crabro imparibus se immiscuit armis
Aut dirum tineæ genus, aut inuisa Mineruæ
In foribus laxos suspendit aranea casses
Quo magis exhaustæ fuerint, hoc acrius omnes
Incumbent generis lapsi sarcire ruinas
Complebuntq; foros. & floribus horrea texent.

SERVI. ¶ Res miserabere fractas. i. afflictas. Sufficere thymo, subfumigare. vt exinde inimica illis animalia fugiant. Cerasq; recidere inanes, Sine melle. Et sane hoc dicit, si nihil habuerint in aluearibus, vel te tollẽte, vel exedentibus prauis animalibus apibus minutatim incisam cæram ministra. stelliones vero, & cætera thymi fumo ab eis repelle. Ignotus Stellio, ignobilis, vel ex improuiso veniens. Adedit consumpsit. Lucifugis blattis p noctem vagantibus. Immunisq; a labore. s. ventri tantum indulgens. Imparibus ar. inequali consilio: Nam apes laborant iste consumit. alibi, Et quærere conscius arma. i. consilium, inuisam mi. la. in. f. s. a. c. Araneam inuisam Mineruæ, ideo dicit q ab ea in hoc aial puella lyda cõmutata est, cum deam lanificio puocasset inferior. Sane Verg. quidem confundit. Tamẽ sciendum maiores animal ipsum masculi gene. appellasse hic araneus. Retia vero, quæ faciunt, fœminino genere.

PRO. ¶ Inuisam mineruæ. L. i. f. s. aranea Mars deuicta Thracia dicitur Mineruæ donasse regiam puellam, ex captiuis noie Aragnez q̃ subtilitate operis lanificy negauit cedere Mineruæ, ob id in araneam conuersa est, & græce [illegible] vocantur.

MAN. ¶ Sin duram metues hyemẽ. est in eximendis fauis necessaria dispẽsatio, qm inopia cibi desperãt, moriunturq;. aut effugiunt. cõtra copia, ignauiam affert. Qui sunt diligentiores externa vindemia duodecimam partem apibus relinquunt æstiua autem mellatione decimam partem Thasin dionisio relinqui placet, si pleni fuerint aluei, si minus p rata portione, aut inanes omnino non attingi. In mellatione vero, quæ fine vindemiæ, & Vergiliarum occasu idibus nouembris fere includitur, telinq ex ea duas partes apibus rõ persuadet. & semper eas partes fauorum, quæ habeant Erythacem, quam aly Sandaracã, aly cerithum vocãt, hic erit apum: dum operãtur, cibus, qui sæpe inuenit in fauorum inanitibus repositus, & ipse amari saporis, s; plenus humoris cibus: gignitur autem rore verno, & arborum succo gũmi mõ. Hæc oia Ply. lib. xj. in Varrone aũt lib. iy. Rythacẽ legit. Aut suffire thymo, Col. li. x admonet vsq; autũm. æqnoctiũ. x. quoq; die aluos aperiẽdas esse, & fumigandas quod cum sit molestũ, examinibus saluberrimũ tñ esse conuenit. Suffitas. deinde æstuantis apes refrigerare oportet: conspersis vacuis ptibus aluorum, & recẽtissimi rigoris, aqua infusa, Præterea: vt tineæ, si apparuerint, euertanẽ, papilionesq; enecanẽ, q plerũq; inter aluos morantes apibus exitio sunt. Nã & cæras erodũt, & stercore suo vermes pgenerant quos aluorum tineas appellamus. Ergo vergiliar occasu primo statim cõueniet apire aluos, & purgare qcqd immundi ẽ: diligẽtiusq; curare, qm per tpa hyemis nõ expedit mouere, aut tepefacere vasa. hæc Colu. Varro. ẽt li. iy. sic ait, verno tpe, & æstiuo fere ter i mẽse mellari⁹ inspicere d; fumigãs leniter, & a spurcitys purgare aluũ, & vermiculos eycere, cærasq; recidere inanes, q; p vel exponendũ est, pp aut pcedẽs, Hyginus scripsit, aristomachũ existimasse succurrẽdum laborãtibus hoc mõ: primũ, vt oẽs vitiosi faui tollanẽ, & cibus ex integro recẽs ponaẽ, deinde, vt fumigẽtur, Col. li. x. Vbi ẽt dicit vacuas cærar ptes cõputrescere, & vitys paulatim serpẽtibus corrupto melle ipsas quoq; interire. Ignotus, vñ. n. venerit, nõ apparet. Vel potius ignotus, qr in aluis latet, & sic mellario ignotus est, ergo ignotus. i. latens. Stellio, lacertæ genus a colore dictus, est. n corpe picto, lucẽtibus guttis i modũ stellar, teste ẽt Oui. ait. n li. v. meta Latebrasq; petit, aptũq; colori, nomẽ hẽt varys stellatis corpa guttis. stellio, apes plurimorũ aialiũ iniurys obnoxiæ, ipugnant eas nãe eiusdẽ degenere vespæ, atq; crabrones, populanẽ hirundines, & qdã aliæ aues: insidiantur aquãtibus ranæ, papilio ẽt cæras depascit, & relinqt excremẽta, q bus teredines gignuntur. Nascunẽ & in ipo ligno teredines, q̃ cæras pcipue appetũt. Filis ẽt araneus quacũq; icesserit olar maxie lanugines obtexit, Ply. li. xj. Lucifugis, Blaptas ĩ alueary s gigni aptũ ẽ, q̃ & ipsæ pẽnatæ sunt ingt. Aristo. li. v. de aialibus. Dicũtur aũt a blapto, qd ẽ noceo: nec solũ ĩ alueary t gignunẽ, s; ẽt extra, vñ Hora. sat. iy li. y. ait. cui stragula vestis. Blaptar, ac tinear epulæ putrescat i arca. Et Ply. li. xx. ca. liy. de cunilagine herba sic ait. Manipulo quoq; ei⁹ adiecto ẽt a tota domo blaptas ꝯuenire ad eã tradũt. idẽ q̃q; li. xj, c. xxv. y. ait, q tenebrarum alũnæ blaptæ vitã, lucẽq; fugiunt in balneis maxie humido vapore pgnatæ, Immunis: expers, sine labore & officio

Erythace quæ sit

Stellio qd sit.

& officis spatibus armis. Crabones maiori aculeo vtunt, vtq; scribit ply. li. xj. ict⁹ eorū haud temere sine febri est. Autores sūt ter nouenis punctis iterfici boēs. Tineæ paulo supius dictū ē. Aranea inuisa Mineruæ, Arachne.n. opti a lanificij studio miner/uæ nō cedēs. cū ea certauit posita tela. I rara ide illius telā dilacerauit, eiusdēq; frōtē terq; quaterq; radio pcussit, suspēdit se do/lore mota puella. Pallas vero eā tūc miserata leuauit, & in vermē araneū vertit, hinc stamē emittit, & exercet antiq̄s telas. hæc aūt lanius li. vj. meta. Oui. hʒ, Araneæ vero telas obesse apibus iā dictū ē. Casses, retia, telas Exhaustæ. ad illud potissimū ret tulit cærasq; recidere inanes, nā si cæræ fuerint recisæ, icūbet, vt resartiantur. Rettulit itē ad apiū pniciem dicēs, quo magis fuerint exhaustæ, & ɔsumptæ, ab prædictis magis conabunt sarcire generis ruinas. Foros, cellas. Horrea, fauos.

Si uero (quoniam casus apibus quoq; nostros
Vitā tulit) tristi languebunt corpora morbo.
Quod iam non dubiis poteris cognoscere signis.
Continuo est ægris alius color, horrida uultum.
Deformat macies, tum corpora luce carentum
Exportant tectis, & tristia funera ducunt.
Aut illæ pedibus connexæ ad limina pendent.
Aut intus clausis cunctantur in ædibus omnes.
Ignauæq; fame, & contracto frigore pigræ.
Tum sonus auditur grauior, tractimq; susurrant.
Frigidus ut quondam syluis immurmurat auster.
Vt mare sollicitum stridet refluentibus undis.
Aestuat ut clausis rapidus fornacibus ignis
Hic iam Galbaneos suadebo incendere odores
Mellaq; arundineis inferre canalibus ultro
Hortantem, & fessas ad pabula nota uocantem.
Proderit & tunsum gallæ admiscere saporem.
Arentesq; rosas. aut igni pinguia multo
Defruta, uel psythia passos de uite racemos.
Cecropiumq; thymum, & graueolentia centaurea.
Est etiam flos in pratis, cui nomen amello.
Fecere agricolæ, facilis quærentibus herba.
Nam q; uno ingentem tollit de cespite syluam.
Aureus ipse, sed in foliis, quæ plurima circum
Funduntur, uiolæ sublucet purpura nigræ.
Sæpe deum nexis ornatæ torquibus aræ.
Asper in ore sapor, tonsis in uallibus illum
Pastores curua legunt prope flumina Mellæ.
Huius odorato radices incoque Baccho.
Pabulaq; in foribus plenis appone canistris

ASCEN. ℭ Si vero, &c docet apū morbos, morborūq; signa, & reme dia. Mire aūt dicit i pncipio. Quoniā casus apibus quoq; nros Vita tulit. Quasi vero morbi infirmitates, cæteræq; miseriæ no mini debitæ, & nō cæteris aīatib⁹. Sʒ, vt i tertio lib. vbi de pe/stilētia locutus est. innuit, hoīes fere sibi sunt cā morbor: nam varijs, & vltra modū sese ingurgitāt cibis, pecudes āt, & bo/ues simplici cibo. & salubri aleræ potu tēperanti⁹ victitāt. Quia igitur apes, neq; cibo nimio, neq; potu, neq; ocio, aut corpore morbū ɔbunt, vnr merito a morbis imunes fore pserit, cū tā charæ sint ioui, vt illis hoc dederit, q̄ sine cōcubitu pcreēt. vi ta ergo tulit apibus quoq; casus nros. i. nobis ad imoderatū, & variū victū ɔdebitos. Est aūt i pncipio, vt signauim⁹ duplex parēthesis: nā illis sublatis, sniā manet integra sic. Si vero tristi láguebūt corpa morbo, hic iāʒ galbaneos suadebo icendēc odo res, vt cū ordine repetā. Sane ex hoc loco pʒ, odores nō semp i plurali significare spēs aromaticas odoriferas, nā galbaneos odores ponit p his, q galbano insenso fiūt. Et rñ idē, ac si dicat galbanū odoriferū inferre canalibus. Quia canalis pmā corr/ pit: scribēdū ē vnico, n. Ordo āt ē, Si vero tristi láguebūt cor/pora morbo, hi iā galbaneos suadebo icēdere odores. cætera at q̄ sip penthesiʒ iserta sunt, q̄ ēt ɔsti uēdo iterserere possum⁹ sic Vero pʒ, si corpa. s. apū languebūt tristi. i. lætali morbo, q̄m vita. s. lōgior, q̄ tn̄ apibus respectu hoīuʒ pcȝ breuis ē, tulit. i. attulit quoq;. i. ēt apibus nros. i. hūanos casus. i. miserias: & aduersitates p morbos aduētāles, qō. s. corpa apū láguere tri sti morbo, iu poteris cognoscere signis nō dubijs i certis, naʒ color alius q̄. s. fuerat sanis ē ɔtinuo ægris macies horrida. i. aspa rugosa, & horrorē generans, deformat. i. deformē facit vultū. i. os, aut faciē apū, tū. i. ptcrea aut post mortē reliq̄ apes exportāt tectis corpa carētū luce. i. vita functar & ducūt tristia funera (sp alludit ad hūanos ritus) aut illæ. s. morbosæ, & lan guidæ, pendēt ad limia. i. ad itroitus, ɔnexæ. i. cōplicatæ. & cō depēderes pedib⁹, aut iter se aut potius ad limia, q̄ si nō ɔne ctērent sese deciderēt præ láguore, aut ipe oēs cūctātur. i. im/morant intus i ædibus clausis, hoc est nō egrediunt ad opus: & ignauæ sunt sup. i. sine idustria, & labore fame. i. pp famē, q̄ na scit ex iedia, & pigræ. i. torpētes frigore ɔtracto ex desidia. s. & láguore, tū. i. ad hoc sonus grauior. i. tristior, & fractior audit, & susurrāt tracti. i. p lōgos tractus, vt láguidi solent, q suspiria ex imo pectore trahūt (nō dicā gtractum. i. ɔtinue, nec iugiter, aut sine itermissiōe cū verior, & ɔueniētior sit pprius significa tus) vt. i. quēadmodū auster frigidus imurmurat. i. lōge, & tra ctim resonans murmur facit i sylius, & ut mare solicitū. i. ex so lido. i. integro citatū, & cōmotuʒ stridet. i. stridorē pcul statibus affert: vndis refluētibus, & vt ignis rapidus. i. vehemes æstuat i. feruet cuʒ sonitu obscuro, & concauo fornacibus clausis. i. oc/clusis & opertis, nā clarior sonus edit ab aptis, hic. i. mō cū ta lia morbor̄ signa videris, ego suadebo incēdere odores galba neos. i. incēdendo galbanū dispgere odores eius, aut odores posuit pro odoramētis, & rebus odoriferis, sicut media mittit odores, & ego suadebo te hortālē vltro. i. spōte apes fessas, & vocālē eas ad pabula nota. i. q̄lia ipsæ sibi cōparare solēt, ifer re. s. in aluearia canalibus arundineis. i. fistulis ex arūdine fa/ctis mella. s. in pabulis, q̄ sunt pabula nota, ea aūt adhibētur ad instaurādas vires, tuʒ corpor, tuʒ animor, odores aūt ad recreādos spūs. Proderit. i. vtile erit, & i. etiā admiscere sapo rē gallæ tōsuʒ. i. cōtusaʒ gallā, vt magis sapida sit, & rosas arē tes desiccatas. s. in sole, aut defruta. s. vina pinguis: multo igni s decocta, & recocta: vel racemos de vite psythia passos. i. vuā passaʒ q̄ est ex vite Psythia: q̄ suauis est. & saporeʒ melius re/ferens, & thymuʒ cecropiuʒ. i. atticuʒ: & centaurea herbas ca lidas & siccas, olentia graue. i. & grauiter multuʒ. Est ēt flos in pratis, cui amello agricolæ fecere nomē, licere t dicere, cui agri colæ fecere nomen amelluʒ, amelli, & forte amellus herba. s. q̄ euʒ flores fert. est facilis. i. faciliter repibilis q̄rēntibus. Nāq; tol lit. i. erigit, & extollit, & exerescere facit ingentes sylua. s. folior, & cauliuʒ de vno cespite. i. de radice in vno cespite cōtenta, ipe s. flos est aureus. i. aurei coloris: sed purpura. i. purpureus co/lor violæ nigræ, hoc est ferrugineæ, sublucet. i. parum lucet, q̄ fuscus est in folijs, q̄ fundunt plurima circum. i. p circuitum, aræ deuʒ. i. deor, sæpe, sup. sunt ornatæ torquibus. i. circulis intortis, nexis. i. complicatis ex huiusmodi floribus. & folijs

Ordo

Defruta que sint.

Ferrugi neus co/lor qui.

SERVI. ℭ Quoniā casus apibus quoq; nros. vita tulit, Vitæ lōgitudo morbor̄ creatrix, sicut in Buco. O lycida viui puenimus. cōti/nuo est ægris alius color. s. pallidus, q̄ dixit supra, Ardentes auro. & pibus lita corpa guttis, Tristia funera ducunt cū exe/quijs. s. pōpa, & ducere pprie funerɛ ē. Persi. Nerio iā tertia du citur vxor. Aut illæ pedibus cōnexæ ad limia pedent. Hic mul ti dictas apes eē volūt. q̄ se pedibus inuicē tentēt, ls erebior sit illa opinio, q̄ sine pedibus spēo eē dnr, vt Trūca pedū pro. tra ctim, sine intermissiōe, iugiter, Frigidus vt quōdā sylius imur murat auster, vt mare sollicitū stridet, tres cōpatiōes singulis iplere versiculis de Homero. trāslatæ sunt, quas ille binis ver sibus posuit. Hic iā galbaneos suadebo incēdere odores. i. cū iā hic pcesserit morb⁹ galbanus incēdēda est, nō vt supra thy/mus, mel ēt in aluearia, medicatū tn̄ est inferēdū, nō vt supra ceræ inanes. Tūsū gal. s. multi pilas e pilis accipiūt, est ēt flos in pratis, cui nomē amello, plene hāc herbā, vt ēt supra arbo/rē felicia mali, exeqtur, nā dicit, vbi crescit, q̄lis sit, q̄d possit. Au reus. i. flos. s. Violæ sublucet purpura nigræ: inire aūt sublucet vt ostēdat purpurei coloris folia quodā virore eē pfusa. Tōsis i val. nō sylnosis. vn̄ ēt ɔ, nō sit mōtes. Prope flumina mellæ: mella fluui⁹ Galliæ ē, iuxta quē herba hæc plurima nascit, vn̄ & amel la dr, sicut populi hītātes iuxta lemānū lacū Alemāni dnr, vn̄ lucan⁹, deseruere cauo tētoria fixa lemano.

Mella flu uius vbi locorum.

MAN. ℭ Est ægris ali⁹ color, mim⁹ valētudi signa, si sūt pilosæ & horri/dæ, vt puluerulētæ: nisi opificij eas vrget tps. tūc. n. pp laborē aspant, & marcescūt. Verro li. iij. tracti, ɔtinue quōdā, q̄nq; Hic tūc Galbaneos odores: galban⁹ odore comitialib⁹ subuenit, & stomachi defectu Ply. li. xxiiij. lati⁹ tn̄ circa finē li. iij. Geor. vide Colu, do. li. x. sic ait, nec nō ēt ille morb⁹ maxie ē ɔspicu⁹, q̄ hor ridas, ɔtractasq; carpit, quū frequēter aliæ mortuar̄ corpa do/micilijs suis efferūt, aliæ itra tecta, vt publico luctu mœsto silē tio torpēt, id cū accidit arūdinis īfusi canalib⁹ offerūt sibi ma xime decocti mellis, & tū galla vel arida rosa detritū galbanuʒ ēt vt ei⁹ odore medicēt incēdi ɔuenit, passoq; & defruto vetere fessas abstine, optie tn̄ facit amelli radix, cui⁹ ē frutex lute⁹ pur pureus flos ea cū vetere amineo vino decocta exp̄mit, & it aliq̄ tas eius succus daf, hæc ille. Defruta, defrutuʒ dr, si mustū ex

duabus

sapor ē, ısp̄ i ore, pastores legūt. i. colligūt illū. s. florē i vallib⁹ tōsis. i. apricis. & nō sylnosis ꝙ ppe flumina curua. i. plurora curua defluētia, Melle illi⁹ fluēti i Gallia, tu icoq̄ baccho. i. vi/ no odorato. i. forti, ꝙ odorē magnū exhalāte: q̄le ē vet⁹ amineū de q̄ pus, sūt & amineæ vites: firmissima vina, radices hui⁹. s. floris aut herbæ ꝙ appōe. s. apib⁹ pabula. i. nutrimēra ex ali̇̄deo cāde plenis cālistris. i. fiscellis, aut calathis vasis. s. vimineis.

duabus ptibus ad tertiā ptē redigať deferuere faciēdo, ad me diā vero ptē decoctū sapa vocať: vti Marcell⁹ scribit. Ply. lib. xiiij. oppositū scribit, Sapā āq̄ appellat musto vsq̄ ad tertiā ptē mēsuræ decocto, defrutū vero ad dimidiā ptē. li. ēt. xxiiij. in q̄t vino cognata res sapa ē, musto decocto, donec tertia pars su/ psit, ex albo hoc meli⁹. galæ saporē tūsum i. tonsæ gallæ galla rū aūt sapor stipticus e valde. Galleno teste. vniuersaliť q̄dē ad ministrādæ sunt ad stipticādū, retinēdū, & desiccādū & satis infrigidāt, fortificāt mēbra fluxa, oēsq̄ ægritudines ꝓhibēt: q̄ fiūt ex humorū dissolutione, earūq̄ ēt fluxus ꝓhibeť. Psythia/ passos. de his late videto li. ij. Geor. Cecropiū thymū, atticu, ē. n. optimū i hymeto mōte, ē āt spēs ꝓ gñe. Centaurea, herba hæc maior, & minor ē, ambæ tñ calidæ, & siccæ ꝯplexiōis i sc̄do gradu. maior totū vētrē purgat minoris elixatura bibita colerā & humores pingues deponit, author Diascorides, Plyn. ēt mult a libr. xxx. Amello pauloante de ei⁹ flore, & frutice dixius vio læ sublucet purpura nigræ, purpuræ florē illū tingēdis expetitū vestibus i medijs hn̄t faucib⁹: liquoris id minimū ē i cādida ve na. vñ pctiosus ille bibiť nigrāti a rosæ colore sublucēt. Ply. li. ix. c. xxxv. Tōsis, falce messis vel nō sylnosis, ide & ij. intōsi mōtes dixi. Flumi a mellæ pōponi⁹, mellā describit fluuiū esse in tracia, & in Aegeū igredi Alibi ēt ait i pāphilia ē mellas nauigabilis fluuius ē itē alter Sicilia: ē ꝙ pluribus in locis. Oui dixit in metha. Migdon usq̄ melas. Mellam vero galliæ fluuiū dicunt.

Defrutū q̄d dicať ꝙ q̄d sapa

SCEN. ¶ Sed siquidem Proles, &c. Docet reparandarum apium, vbi penitus extinctæ fuerin modum. Nam notum est non omnia animalia per prorogationem gigni, cum multa gignantur per putrefactionem, hoc est ex materia putrefacta per virtutē cœ lestem, & præcipue solis. quem ideo patrem rerum appellauit Homerus: vt autem doceat latam fabulam ingreditur repe/ tendo, videlicet quomodo Aristæus, amissis apibus matrem adijt, qua authore, & cohortante prothea deum marinū ꝙ va tem adijt & in vincula coniecit, abs quo tandem didicerat cāꝫ apum interemptarum esse, quæ ipsius petulantia euridice or phei cōiunx, & nympharum napæarum, hoc est florum in cho reis ducendis socia a serpente interempta ad inferos descen derat cum vero ad placandas nymphas iussu matris sacrifi/ caret: simul apes recuperauit, vt suo loco dicetur. Ordo est. Sꝫ si omnis proles. i. tota progenies apum defecerit. i. destituerit, aut deliquerit, quem. i. aliquem: subito. i. in prouiso, & subito interitu: nec habebit. s. aliquas apes, aut aliud quoduis, vnde genus nouæ stirpis ꝙ. i. ꝓgeniei, aut prolis reuocetur. s. ab in/ teritu tempus, sup. est pendere. i. manifestare, ꝙ. i. simul inuē/ ta magistri at cadij s. Aristæi, qui arcadia regnauit, memoran da. i. digna memoratu. aut tempus est pandere: & memorāda sunt. i. ad memoriam reducēda, quoq̄. i., quomodo cruor in/ sincerus. i. immundus, & corruptus tulerit, i. produxerit sæpe apes iuuencis cæsis. i. occisis, & in pelle derelictis, & iō sup. in qt poeta, ego expediam. i. expedite enarrabo, omnem famā . i. q̄cq̄d de ea re fama ad nos attulit, altius. i. longius, aut ꝓ/ fundius repetens. i., recensens a primo origine. Na zoia regio (vt dicitur ibi ois in hac) ab ea, sup. parte, qua gens fortuna/ ta. i. largas fortunas, ac diuitias habens canopi oppidi Pellei. i. ab Alexandro pelleo conditi in sinu Macedonico ꝑm Solinū aut Pellei. i. vicini Alexandriæ pellei, vcꝫ. Alexādri regiæ, acco lit nilum fluuium illū ægypti stagnantem. i. inundantem, & in campos fluentem (vbi ad ipsa stagna, & fertilitatem parit, vñ fortunatam gentem dixit) flumine effuso. i. in agros, & vehi/ tur circum sua rura phaselis. i. scaphis pictis. i. ornatis, aut pi catis, sed etiā testaceis vtūtur illic scaphis, qua aq̄. i. qua. s. pte amnis. s. nilus vrget vicina Persidis regiōis pharetratæ. i. cui⁹ incolæ pharetris. & sagittis multū valēt, nilus vrget, ꝙ fœcun dat ægyptū viridē. s. segete, aut herbis post inundationē harēa nigra

Ordo. Canopus vbi locoꝝ

Sed si quem proles subito defecerit omnis.
Nec genus unde nouæ stirpis reuocetur habebit.
Tempus & archadii memoranda inuenta magistri.
Pandere quoq̄ modo cæsis iam sæpe iuuencis
Insincerus apes tulerit cruor, altius omnem.
Expediam, prima repetens ab origine famam.
Nam qua Pelei gens fortunata Canopi.
Accolit effuso stagnantem flumine Nilum
Et circum pictis uehitur sua rura phaselis.
Quaq̄ pharetratæ uicinia Persidis urget
Et uiridem Aegyptum nigra fœcundat arena.
Et diuersa ruens septem discurrit in ora
Vsq̄ coloratis amnis deuexus ab undis.
Omnis in hac certam regio iacit arte salutem.

¶ Sed si quem proles subito defecerit omnis miro vsus est or/ dine. Nā primo ait, quēadmodū aīalia apibus inimica pellen da sint deinde q̄bus medicaminib⁹ morbo possint carere. nūc dicit penitus amissæ, qua possint rōne reparari. Tp̄s & arca/ dij memorādā inuēta magistri. Aristæi. Cæsis iuuēcis, occisis verberib⁹, Bono aūt sermone vsus est. Nā cædi inte dū occi/ di, interdū verberari significat. Insincærus cruor, vitiat⁹, cor/ ruptus, nā iō verberanť, vt ex putrefacto cruore vermes creē tur: vñ apes fiūt, Altius oēꝫ. Expediā pria repetens ab origine famā. Cōtra. i. æneī. Sed Sūma sequar fastigia reꝝ. Sane scien/ dū Ply. dicere de bobus apes, de eq̄s crabrones. de mulis fu/ cos, de asinis vespas ꝑcreari Nā q̄ pel. ca. Canop⁹ ciuitas est iuxta alexādriā, quā alexāder a se dictā cōdidit, istar clamydis suæ, q fuit de ciuitate Macedoniæ, q̄ pella noiať canop⁹ āt dicā ē q̄si Canob⁹ a canobo Menelai gubernatore illic sepulto. Pi/ ctis ph. Breuib⁹ nauiculis, qb⁹ vtunť cū stagnauerit. Nil⁹. Ni/ gra fœcū, hare. nouū eni sup limū trahit q efficit fœcūditatē vñ & nilus dictus est, quasi νεὰν ιλὺν trahens. i. nouū limū.

SERVI. Cedi. q̄d sit.

Nam

nigra. i. limo nigro, quem illic relingt, & ruens diuersa, idest in diuersas partes, aut ruens, idest defluens discurrit in septé ora idest ostia diuersa, amnis dico deuexus: idest defluens & deorsum ductus vsq; ab vndis coloratis. i. nigris, qui color, fortis est. Ab ea dico parte omnis regio iacit, idest constituit, & ponit in hac arte, quam. s. dicturus est, certam salutem. s. reparádarum apum. Eam autem artem ex sacrificio pro placandis nymphis instituto inuentam suo loco author docebit.

Nam ante a nilus latine mello dicebatur. Omnis in hac certas regio iacit arte salutem. Ponit apum reparandarum salutem. Cice. iacta sunt fundamenta defensionis meæ.

PRO. ¶ Nam, qua pel. g. f. c. Pella est oppidú Macedoniæ patria Alexandri. Omnes autem Alexandrias Alexander constituit. Ergo canopi pellei dicti sunt. Canopus est autem oppidus in ægypto iuxta alexandriam a gubernatore dictum Menelai. Fortunatam autem dixit genté propter agri fertilitatem.

MAN. ¶ Sed siquidem proles subito de. docebit iam reparandarum apium modum. Peracti autem solstitij vsq; ad ortum caniculæ tempore progenerari apes posse iuuenco perempto Democritus & Mago, nec minus Vergi. prodiderint Mago quide ventribus etiam bubulis idem fieri affirmat, Colu. li. x. Arcadij magistri aristæi. is enim in arcadia late regnauit, primusq; & apum, & mellis vsum hoibus tradidit, vt latius in principio huius voluminis patuit: & in principio primi, Pellæi. canopus centum ac. xx. stadijs distat ab alexádria pedestri itinere vadétib⁹, dicta de noie Canobi, q Menelai classem gubernabat, & ibi mortuus est, in ea vero erat Serapidis templum, & cultu, & religióe excellens, e septem pterea Nili ostijs pcipue canopico ostio vtebant ægyptij tanq̃ emporio occlusis alexandriæ portub⁹: Stra. idem scribi li. xxij. Est autem canopus in quadá nili insula teste Solino quam vrbem aiunt ab alexádro Pellæo ædificatam, i. macedonico, pella enim vrbs macedoniæ est, teste Mella, quam maxime illustrem alumni effecerunt, philippus græciæ domitor. alexander etiam asiæ. Fortunata, dixit propter agri fertilitatem, vt ait probus, Mella etiam scribit ægyptum miræ fertilitatis esse, & hominum, aliorumq; animalium per fœcundam genitricem. Dicit etiam fortunatam Canopi gentem, pp̃ter ipsum nilum in quo sita est vrbs, & canopicum ostium, quo ægyptij tanq̃ emporio vtebant. Stagnantem, videro lib. iij. Geor. phaselis nauí. Nonius autem ait, q phaselus proprie est nauigium campanum Strabo. li. xxij. scri. q a septem nili ostijs partes quædá obruptæ in totam insulam diuisæ multos riuulos, insulasq; fecerunt, vt tota insula sit nauigabilis. fossis in fossas diuisis, quæ tanta facilitate nauigantur, vt nonnullæ testaceas habeant. Illa aút insula delta nominatur, quam mare, duoq; nili fluenta efficiunt delta. vero dicitur propter Δ figuræ similitudinem habet quoniam triangulum. pharetratæ psidis, post carmaniam Persia est, carmania autem indi ostio vltima. Venantur persæ pilis & sagittas ab equis mittentes, & funda vtentes, Strab. li. xv. Viridé ægyp. propter sata, & vineta, & gramina ob nili fœcunditatem hinc ait nigra harena. i. nigro limo, & lib. ij. Geor. dixi⁹ optimam esse nigrã terram. Coloratis indis. i. nigris. Nilus auté originem, vt iuba rex potuit exgrere, in móte inferioris Mauritaniæ, non procul oceano habet author ply. li. x. c. x. Deuexus, declinatus, pronus, Demissus.

CHRI. expositio ¶ Arcadij, optimum principium, in quo summam captat attentionem. Dicit enim se dicturum non fabulas, nec pcepta vulgaria. sed memoranda, nec indocti hois, sed magistri, & arcadij, vt sit laus a natione. Ná arcades præualuerunt in oi pecore colendo. arcadij. s. aristæi, qui vt meminit Iustinus in arcadia regnauit, primusq; lactis cogulandi author fuit, mellisq; repperit, & vt ait ply. pmus mel vino miscuit, mulsumq; inuenit. Diod. autem ait aristæum primum Bacco contra Saturnum profecturo, tanq̃ deo sacrificasse. altius omnem demonstrauerat se incepta narraturum. Nunc si narraturum pollicet, vt altius exp[o]nat. q d. ita a pncipio repetá, vt res facile intelligi possit. Canopi pellæi, non a pellæo rege conditi, sed canopi ægyptiaci, in qua ægypto rex pellæus. i. alexander sibi regnú constituit, ædificata alexádria cognominata a pella vrbe Macedoniæ suæ patriæ. vñ & Iuuena. Vnus pellæo iuueni vix sufficit orbis, Canopú aút vrbs ægypti, quasi canobú a canobo auriga Menelai illic sepulto.

Exiguus primum, atq; ipsos contractus ad usus
Eligitur locus, hunc angustiq; imbrice tecti.
Parietibusq; premunt arctis, & quattuor addunt.
Quattuor a uentis obliqua luce fenestras
Tum uitulus bima curuans iam cornua fronte
Quæritur, huic geminæ nares, & spiritus oris.
Multa reluctanti obstruitur, plagisq; perempto
Tunsa per integram soluuntur uiscera pellem.
Sic positum in clauso linquunt, & ramea costis
Subiiciunt fragmenta, thymum, casiasq; uirentes.
Hoc geritur zephiris primum impellentibus undas
Ante nouis rubeant q̃ prata coloribus, ante
Garrula q̃ tignis nidum suspendat hirundo.
Interea teneris tepefactus in ossibus humor
Aestuat, & uisenda modis animalia miris.
Trunca pedum primo mox & stridentia pennis
Miscentur tenuem q; magis, magis aera carpunt.
Donec ut æstiuis effusis nubibus imber
Erupere, aut ut neruo pulsante sagittæ
Prima leues ineunt si quando prælia Parthi.

¶ Exigu⁹ pmú, &c. Exegtur quá plib auit máz dicés Loc⁹ exiguus. i. modicus, & angustus, atq; cótractus. i. pstrictus i ipsos vsus. i. ad hanc ipsoz vtilitatem, vt. s. i eo bos putrescat, eligitur pmus ab his. s. q apes reparare prætendunt & ipsi premunt. i. obstrigunt, hunc. s. locuz ibrice. i. itegumèto cótra ibres tecti angusti & parietibus arctis. i. angustis. s. tectum tepidum tenétibus (Est aút pceleumaticus i prio loco posítus) & addút quattuor fenestras, luce obliqua. i. ex obliquo fusa, & iter media nó directe aspecta, a quattuor ventis. s. pcipalibus, q forte frigus non tepozem generent: si ex directo irent. Tum. i. deinde, postq̃ locus sic cóstitutus est: vitulus curuans iam cornua i fróte bima. i. bienni, hoc est ipe vitulus bimus, & ita tener, & sanguinis, ac succi plenus quæritur. s. ab his q apes reparare volunt. Nares gemiæ. i. ambæ, & pares obstruuntur, sup. huic. s. vitulo. & spús. i anhelitus oris obstruit huic reluctanti multa. i. multú, & viscera. i. carnes oés, tósa. i. percussa, & contusa: soluunt. i. laxant, huic. s. vitulo pempto plagis. i fustiga)óe, soluú tur dico p pellé itegrá. i. solidá ne spús, aut succus, aut sanguis exhalet, & ipsi, q hæc fecerunt, liquút. s vitulú positú sic i clauso. i. occluso loco, & subijciút costis. s. vituli, ne pellis putrescat fragméta ramea. i. ramorum, & thymum: & casias recentes. i. stati carptas, hoc. s. quod dem est geritur, i. fit, zephiris ipellétibus pmum vndas. i. i pncipio veris, anteq̃ prata rubeát coloribus nouis. i. nouorum florú: & anteq̃ hirundo garrula suspendat nidum tignis. i. ad tigna domorú interea. s. duz zephyri stant, & hirundo nidificat, humor. s. vituli tepefactus i ossibus teneris, & ætate, & fustigatione: æstuat. i. efferuet, & alia visenda. i quæ post ea visuntur, miscentur miris modis, existentia prio trunca pedum. i. pedibus carentia, vnde apes quidam dictas volunt (Est autem inusitata grammatica, trunca pedum) & stridentia mox, idest paulopost pennis, & carpút idest inspirant magis, & magis tenué aurá scilicet vitalé, donec erupere. idest vi euoluare ex corio vitulino, vt imber, supple erumpit, effusus nubibus æstiuis, quæ subitæ & impetuosæ fere sunt, cum aer purior eas continere non valeat, & velut sagittæ, supple erumpunt: aut potius emittuntur, seu eiaculantur, neruo, idest arcu neruis munito: pulsante, idest impellente, si parthi, idest populi illi leues, scilicet in fuga confidentes. ineunt, idest inceptant, quando, idest aliquando prima prælia, i. præludia præliorú, tunc enim sagittis: quibus multum valent, obnituntur. **Cramatica inusitata.**

SERVI. ¶ Ipsos cótractus ad vsus, eligit, ad sustinédú tantú. & coarctádú bouis cadauer. Angustiq; imbrice tecti. lz, & hic ibrex, lectú sit, meli⁹ tñ sz plautú hæc imbrex dicimus: náq; ait. Fregisti ibrices meas, dú te dignã sectaris simiá. Obliqua luce fenestras, q ex obliquo lumé infundút, vt in horreis cernimus. Multa. r. p multú, nomé p aduerbio. Ramea. s. de ramis fracta. ita nos fragmēta. dicimus aút hic ram⁹ & hoc ramale. persi. vt ramalé vetus. Casiasq;. r. stati carptas. Teneris te. t. o. h. Vtpote bimi, vituli, in quo plurimú fructus est sanguinis. Modis. n. a m. & qd ex cadauere nascútur aialia, h q apes ex vermibus pcreat. Trunca pedú prio. i. sine pedibus. prio, & bene addit prio. Ná postea iam penas q̃ pedes accipiunt. Pénis miscentur. inter se pennarum leuitate conueniunt.

MAN. Imbrices q vicant. ¶ Imbrice, imbrices tegulæ dicunt, q ibres captát. zephiris, hi flare icipiút. xij. Id⁹ febru. prio. s. die vls veri lan⁹ li. j. Georgi. Hirúdo, de hac Oui. i fine li. ij. fa ꝯ o. aut Fallimur an veris prænúcia venit hirúdo, & philosoph⁹ li. j. æthi. ait, q ver. nec vna facit hirundo nec vnus dies. Colu. vero. lib. xij. c. ij. sic ait. x. Kal. mar. leo desinit occidere, venti septentrionales, q votantur ornithiæ p dies. xxx. esse solent, tum & hirundo aduenit,

¶ Quis

Quis deus hāc musæ, qs nobis extudit artem?
Vnde noua ingressus hominum experientia cœpit?
Pastor Aristeus fugiens Peneia Tempe.
Amissis (ut famam) apibus, morboq; fameq;.
Tristis ad extremi sacrum caput astitit amnis
Multa querens, atq; hac affatus uoce parentem.
Mater Cyrene, mater, quæ gurgitis huius.
Ima tenes, quid me præclara stirpe deorum
(Si modo, quē perhibes, pater est Tymbræus Apollo)
Inuisum fatis genuisti? aut quo tibi nostri
Pulsus amor? quid me cœlum sperare iubebas?
En etiam hunc ipsum uitæ mortalis honorem.
Quem mihi uix frugum, & pecudum custodia solers.
Omnia tentanti extuderat te matre relinquo.
Quin age, & ipsa manu felices erue syluas
Fer stabulis inimicum ignem atq; interfice messes.
Vre sata, & ualidam in uites molire bipennem.
Tanta meæ si te cœperunt tædia laudis.

ASCEN. ¶ Quis deus hāc musæ, &c. Aptē egredit̄ fabulā Aristei, cū.n. supra obū anas vires videat inuētū, vt ex vitulo putrefacto generent̄ apes, merito cōfugit ad diuinas. Quærit ergo a musis, oīum gnaris, & inuētricibus, qs deus eā arte p̄mus extuderit Ad qd̄ q̄si musa r̄nderit, īcipit narrare, quo pacto aristeꝰ apes semel oēs amiserat, q̄relasq; apud matrē nymphas deposue/rat cuiꝰ tādē cōsilio p̄thea deū marinū & vatē aggressus hāc artē tandem didicit, sed fabulā multis exornat, vt nympharū descriptiōe, & orphei fabula, nūc ergo Aristæi lamēta declarabimus, hoc ordine.

Ordo. O, musæ dicite. sup. qs deus qs inquā deꝰ extudit. i. cum labore, & molimine, q̄si sæpe optundēdo caput suū, repperit nobis. i. ad vtilitatē nostrā, cū deo nullū sit ex ea cōmoduz hāc artē. s. reparandaꝶ apū ex vitulo, vñ. i. a quo, noua expientia hoīuz, cœpit. i. accepit ingressus. i. exordia, & pricipia. R̄ndet aristeꝰ Apollinis ille. & Cyrenes nymphæ filiꝰ: pastor fugiēs, hoc ē celeriter q̄si ex odio deserens, tēpe amœnissima loca thessaliæ, peneia. i. circū q̄ peneus auus illi maternus circūfluit (vbi annotādū, q̄ nihil dulce, & amœnuz sit agricolis sua amittētibꝰ, cuz Aristæus tēpe ēt peneia fugeret) fugiēs dico apibus amissis. i. postq̄ apes suas amiserat, & morbo, & fame (mō gntæ est) vt fama est, quod addit, q̄ fabulā Orphei recitaturus est, astitit tristis ad sacrū caput amnis. s. penei, extremi. i. summi, vcz iuxta pinduz mōtez, vbi ortuz h̄z, astitit dico: querens. i. conquerens multa. i. multuz, atq; affatus. i. alloquens: parentem scz matrez: hac uoce. i. hac oratiōe. O cyrene mater, mater (dicit) quæ tenes. i. habitas ima. i. profunda huius gurgitis, scz penei fluminis, quid idest ad qd genuisti me inuisum fatis. i. dīs dissauētibus sup. de p̄clara stirpe deorū, si modo. i. dico me genituz de præclara stirpe deoruz: dummodo Apollo thymbræus. idest a copia tymbre i phrygia, ubi præcipue colit̄ dictus. quem perhibes, idest attestaris: & asseris mihi patrem, est mihi pater: aut si deorū progenies sum nec fatis inuisus: quo idest ad quē locum, amor nostri. i. qui fit de nobis pulsus, sup. est tibi idest a te, quid. i. ad quid iubebas me sperare cœlum. idest q̄ reciperer in deorum numerum, en indignātis est demōstratio, ego relinquo. i. a mitto: q2 aliter nō relinq̄/ret, te matre. i. cum tamen tu mihi mater sis, q2 de matre nihil ambigitur, cum pater sæpe incertus sit, etiam hunc ipsuz honorem mortalis vitæ. i. quem inter mortales merui, quē, scilicet solers. i. diligens, & solidæ. i. plenæ artis, custodia. i. accuratio, frugum: & pecuduz, vix idest cuz summa difficultate extuderat. i. pepererat, & parauerat (venit vt opinor ab extūdo extudi. Nā excudo secundaz producit, vt æneid. xj. Excudent alij spirātia mollius æra. Et a cudo præteritum antiquum est cusi, aut vt nunc dicimus, cudi priore lōga esset, ergo cōtranatur ā: sic excuderat: legatur quō fere textus habent, scz nec immutare ausus sum) extuderat igitur mihi, tentāti. i. attētanti, & disquirenti oīa. Quin age amara adhortatio eius, q eū minora detestetur, ad maiora cohortatur, si tāta tædia meæ laudis cœpecunt te, vt. s. peenuttas meis laboribus parta interimi: & i. etiam, tu quæ cum mater sis, mihi fauere debes, erue manu syluas, idest arbores, felices, idest fertiles, fer. i. infer stabulis ignem inimicum, idest sacrum, quo pecus inficiatur, aut nocētē: q̄ stabula ↄburant, atq; iterfice. i. emori p̄cura messes. i. segetē maturā, vñ messis fieret. Vre. i. ↄbure. sata. s. nouella, & molire. i. cū molimie infer validā nō putatoriā, scz incisoriā, bipennē. i. cultrū duas pinnas habētē, i. uites. s. meas, h̄ ē si felicitas mea, & glia pta tibi dolori est, abole omnia, quæ habeo

Bipēnis vñ dicꝰ.

SERVI. ¶ Extudit, studiose reppit. ingressus, exordia, nā ē accusatiuꝰ pluralis. Noua, nullo docēte: ars p vsum repta, Pastor ari. aristæus filius fuit Apollinis, & Cyrenes filiæ Penei fluminis Thessaliæ, q cū Euridicē nymphā vxorē Orphei vitiare voluisset: & illa fugiēs a serpēte fuisset occisa, nympharū iracundia cunctis aīalibus pditis funditus, & cūctis apibus matris implorauit auxiliuz. Tempe, sunt in Thessalia loca amœnissima. Extremi a. summi, vnde nascitur, & sic dicimus, Proh. supreme pater. Mater. c. m. inuidiosum est nomine parentes vocare vñ paulo post. Et crudelē nomine dicit. Sic in. xij. in desperatione ait. Rursusq; implorās nomine turnuz. Gurgitis h. i. Penei fluminis Quid me. i. f. g. natus ex dijs inuisus est fatis, sic in. i. æneid. nos tua p̄genies cœli quibus annuis arcē. Itē, Quis te nate dea p tanta picula casus insequitur. Vitæ mo. h. hū honorem ait, q2 arare hū, animalia pascere, apes etiam habere honor erat. nā ingenti honore fuit rusticitas, alibi. Nō vllus aratro dignus honos. Custodia so. diligens, & perita industria. Te. m. r. ac si diceret sub ea perdo vsum laboris, sub qua augere debueram. Felices si. fertiles. Fer infer. interfice. m. secundum Pythagorā, qui animam habere dicit cuncta crescentia, vnde & alibi. Arct ager vitio moriens. Tanta meæ si te cœperunt tædia laudis. Tædium est angor mentis, & animi, non corporis valitudo.

PRO. ¶ Pastor Aristæus fugiens peneia tēpe. Peneus est Thessaliæ flumen, quod in pindo mōte eiusdem terræ oritur. Tempe autem sunt loca frigida, opaca, frondosa: copiosa fontibus, vel fluminibus, hoc commune omnium eiusmodi locorum est. Et idcirco additum peneia tempe: quia poterant & alia intelligi, dr̄ quidē, & in eis locis precipue, vbi peneus orit̄, vt in. s. me/ta. Oui. refert dicēa est nemꝰ æmoniæ p̄rupta. qd̄ vndiq; claudit, sylua, vocāt tēpe, p q̄ Peneꝰ ab imo, effusus pindo spumosis voluit̄ vndis, insula carpato dicta, q̄ existiat obiecta peneo.

MAN. ¶ Extudit inuenit. Aristæus, latissime de hoc circa principiuz primi lib. Geor. Ingressus initia. Peneia tē. videto lib. iꝰ Geor. Extremi summi. Amnis penei, qui fluuius ē in Thessalia i pindo mōte ortum h̄ēs: Thymbræus Apol, thymbra cāpus erat antiquo ilio p̄ximus, & Thymbræus: qui per eum fluit in scamādrum emittēs ab apollinis tymbræi tēplū quinquaginta stadijs distabat, scri. Stra. lib. xiij. solers in omni re prudē est, vt scri. Fest. Omnia tentanti, de his late diximus lib. j. Georg. ibi, & cultor nemorum, &c. Excuderat pauerat.

Thymbra vbi locorum.

CHRI. ¶ Quis deus: captat attētionē ōndēs magnitudinē rei cū sine musaꝶ fauore exp̄mi nō possit. thymbræus, thymbra: vt ait dioscoridꝰ, herba ē, q̄ nascit̄ locis saxosis, & aspis, folia hēt similia thymo, sz molliora, & maiora, & stiptica, & virida hēt spicā plenā floribus, quoꝶ color tēdit ad citrinitatē. & viriditatē: & adē herba dr̄ saturea a satyris: q luxuriosi, salacesq; sunt, qm̄ eos q illa vtūtur, in venerē p̄nos reddat, hinc dr̄ apollo Thymbræus. Est aūt oro pathetica, & ab aīo p̄turbato p̄ficiscēs, vñ hēt p̄ncipium vix ab iurgio abstinēs, & q̄relis refertū. qd me. c. s. i. nā iniuria sūma ē, vt cui cœlū p̄mittat̄, is idē hūanū honorē tueri nō possit & eū qdē honorē, quē ipse sūma cū idustria. & labore arādo, pascēdoq; sibi acqsierit, Et. n. locꝰ p̄ter spē, vñ sūmū citat̄ pathos. q q iubēte mr̄e cœlū sparet, is ab hūano honore deciderit, qd̄ eo ē infeliciꝰ accidit, q2 deceptꝰ eē vr̄ a mr̄e, i q̄ si spē oēs reposuerat sure rep̄hēdi nō poterat, & ita deceptꝰ, vt dū maiora p̄mittat, ea q̄ suo sudore peperat: eripiat̄ur, oīa. t. i quo, & corpis extremꝰ labor, & vt aiūt, sūma idustria appet. T. m. ex duobꝰ vbis duplex resultat argumētatio Te. s. dea, ex quo ondit qd possit mr̄, & hic dolet, q̄ ossm̄ mr̄ndū deserat. Qui. a. ↄcessio ē color rhetoricꝰ, qd̄ fit, cū id ↄcedimꝰ, qd̄ fieri nullo pacto vellemꝰ, q̄ tpe sp alīq qd addimꝰ, quo a faciēdo deterreamꝰ, vt I seq̄re Italiā vētis: pete regna p vndas. Nā deterret ip̄z ab agēdo, qd̄ ↄcedit̄ p̄posito metu tēpestatis. Sic hic p̄posita calamitate i filiū, q̄ nō ē visitꝰ, vt mr̄ vllo pacto euenire cupiat. Erue. s. vt aīus i p̄ceps ex turbatiōe ferebat̄, ita, & q̄ aīum exp̄mit oratio. p̄cipitet̄, necesse ē hic abrupta: & accisa, & magna ex pte sine copulis fluctuat.

Thymbra quid & vbi.

At mater sonitum thalamo sub fluminis alti
Sensit, eam circum Milesia uellera nymphæ.
Carpebant, hyaliq; saturo fucata colore.
Drymoq;, Xantoq;, Ligeaq;. Phyllodoceq;.
Cæsariem effusæ nitidam per candida colla.

ASCEN. ¶ At mater, &c. Priusq̄ matris r̄nsum describat, graphice describit eiꝰ exercitatiōez, quo studio tenebat̄, iter q̄s nymphas diuersabat̄, & q̄uo ad secūdo q̄stus Aristæi vna nympharuꝫ excitata, caput extulerit. Mirū ē vbiq; poetæ artificiū, mirumq; decoꝶ: Nā q2 sabellis detētas dixit, ad sexū p̄tinet muliebrē q calthis gaudet, lanificio intentas esse. ad cōditionē nympharum honestarū. quæ non indulgebāt ocio sicut nec lucretia illa Romana,

Niseq;,

Nisęeq́, Spioq́. Thaliaq́ Cymodoceq́.
Cidippe, & flaua Lycorias, altera uirgo.
Altera tum primos Lucinæ experta labores.
Clioq́, & Beroe soror, Oceanitides ambæ.
Ambæ auro, pictis incinctæ pellibus ambæ.
Atq́ Ephyre, atq́ Opis, atq́ Asia & Deiopeia.
Etq́ tandem positis uelox Arethusa sagittis,
Inter quas curam Clymene narrabat inanem
Vulcani, Martisq́ dolos, & dulcia furta.
At chao densos diuum numerabat amores.
Carmine quo captæ dum fusis mollia pensa
Deuoluunt, iterum maternas impulit aures
Luctus Aristæi, uitreisq́ sedilibus omnes
Obstupuere, sed ante alias Arethusa sorores
Prospiciens, summa flauum caput extulit unda.
Et procul. O gemitu non frustra exterrita tanto
Cyrene soror, ipse tibi tua maxima cura
Tristis Aristæus Penei genitoris ad undam
Stat lachrymans, & te crudelem nomine dicit,

SERVI. ¶ At mater sonitũ thalamo sub fluminis alti, Sensit. Cur non ẽt vocẽ audiuit. s. q2 i ima fluminis pte erat lanificijs occupata. Milesia, vellera p̃ciosa. Cice. in verrin. Nã q̃d a milesiis lanæ publicæ abstulit. Hyali saturo fucata colore. Hyali. p hyalino colore. Vitreo, viridi nymphis apto. Saturo aũt largo, abũdãti, aut certe tarẽtino ab oppido Satureio, iuxta tarẽtũ. enĩ sunt baphia, in q̃bus tingit̃ lana. Drymoq́, xanthoq́, &c. hæ sunt, vt multi volũt, de q̃bus ait Iuno. Sunt mihi bis septẽ p̃stãti corpe nymphæ. Sȝ magis poetice cõficta noĩa accipiamus, sane mira varietate h̃ vsus ẽ, nã ne cõtinuatio nominus posset creare fastidiũ, in aliis habitũ, in aliis cõmemorat virginitatẽ, in aliis pulchritudinẽ. Auro ambæ pictis incinctæ pellibus ambæ. i. nebridas habẽtes: sȝ hic venatricũ est habitus, quẽ iõ nymphis dat, q2 multas ex eis legimus ex venatricib⁹ factas, vt Et tãdẽ velox positis arethusa sagittis. Notãda autẽ est figura honestissime facta ex repetitiõe sermõis, vt Oceanitides ambæ auro pictis: incinctæ pellibus ambæ. Curã, inanẽ. Diffinitio ẽ amoris. Vulcani, martisq́ s̃m Donatũ h̃ ẽ distinguẽdũ, & sic inferẽdũ, vt dolos ad Vlcanũ: furta dulcia. i. adulteriũ referamus ad Martẽ. Scimus. n. q̃ sole idicãte Mars cũ Venere p artẽ vulcani ẽ religatus cathenis. Atq́ chao densos diuũ nũerabat amores, a chao narrabat crebros amores deorũ. Sũma flauũ caput extulit vnda: mire p transitũ vitatẽ tetigit Nãq́ arethusæ fons dulcis aq̃ fluẽta inter medios fluat fluct⁹

MAN. Cyrene soror. pp similitudinẽ ptãtis, ait soror. Nã Cyrene Thessaliæ, Arethusa vero dea ẽ elydis. Tua maxĩa cura quẽ tu plurimũ diligis. Penei genitoris, aut tui genitoris, aut honoris est vt Tybri pater.

Hyalos quid sit. ¶ Milesia vellera, de his videto lib. iii. Georgico. Carpebant, diuellebãt, nebãt, vnde ait inferius. Dum fusis mollia pensa, diuoluũt. Hyali. i. vitri, cuius color cũ aq̃ cõuenit, hyalos vitrũ dr̃, hyalinos vitreus, hyalurgos vitriarius, hyalurgiũ officina vitriaria Fucata, depicta, tincta colorata, phycos. n. color dr̃, Drymoq́ figura ẽ hoc v̄su, Polysynthetõ. i. multiplr̃ cõiũctũ, huic pria ẽ dialytõ, vel asyntheto. i. sine cõiũctiõibus. Nisee, spioq́ thaliaq́, cymodoceq́, hoc mõ legẽdũ est carmen.

Cymodoce vñ dicta sit. Eustathius enĩ exponit spio, & spæõ. i. speluncis dictã pp maris cauernas, & q̃ græca scriptura ẽ speio, cũ ei diphtõgo, q̃ in alogã vrrũ ẽ idẽ carmẽ i fine libri q̃nti æneĩ. legit̃ ẽt nisææ Cymodoce, eo dicta ẽ q̃ vndas maris cũ vẽtorũ spiritu q̃escere faciat. Lucinæ labores. i. ptus, de lucina latius lib. iii. Geor. oceanitides ambæ. i. oceani filiæ, nec legẽdũ ẽ ocianides q̃ ocean⁹ antepenultimã, & penultimã corripit, variabit̃ aũt singulariter oceanitia. Ambæ: epanalepsis ẽ. i. repetitio, q̃ q̃dẽ multũ venustatis hȝ, & grauitatis. Pellib⁹ nebridibus. s. in damarũ & hinnulorũ. Nebros. n. hinnulus dr̃ positis sagittis, fuerat. n. vgo venatrix. Dianæ comes, de q̃ late Oui. li. v. meta. Velox, retulit id ad fugã ipsius, fugit. n. alpheũ. Curã vulcani inanẽ, frustra. n. curiosus erat i venerẽ, illa nãq́ cũ marte sæpissime cõcurrebat. Põt etiã itelligi inanẽ curã, amorẽ ipm, Martis dolos. i. q̃s mars a Vulcano recepit, æreis. n. cathenis retibus & laq̃is ab illo cũ venere eodẽ lecto circũdat⁹ fuit, diis cũctis inde aspiciẽtib⁹, vt. li. iiii. meta Ouidi⁹ edocet: Atq́ chao. i. a mũdi initio, & elemẽtorũ segregatiõe, nã vt fest⁹ ait. Chaos appellauit. Hæsio. cõfusã quãdã ab initio vnitatẽ hyãtẽ, patẽtẽq́ i pfundũ, Vitreis, vitreo colore, qui aquæ similis est.

laromana. cum honestissimis matronis apud Romanos, decantata, q̃ vero de ornatu vario nymphas affert, ad carminis quoq́ ornatũ, & varietatẽ faciũt, sȝ & aspiratẽ noiuȝ reperat epithetis, ipa aũt noĩa ẽt aptũ significatũ hñt, nã, vt sipõtin⁹ docet drymos dr̃ sylua, vñ drymo nympha aq̃rũ q̃si p syluas fluẽs. Xantho aũt a colore, nã xanthũ subrubeũ interpretat̃, cuius coloris est aq̃ iter syluarũ frõdes defluẽs. Liges ãt a cãtus suauitate dr̃, nã ligyros suauis dr̃ suauitas aũt talis est in nymphis. vñ in Bucolicis. Nec pcussa iuuant fluctu tã littora. nec q̃, Saxosas inter decurrũt flumina valles. Phyllodoce a folijs capiẽdis, nã phyllõ foliũ dr̃, & dechome capio. Nisee a natando, nã neo cuius futurũ est νήσω hoc ẽ neso sigt̃ nato. Spio ἀπὸ τῶν σπηλαίων. i. a specub⁹ pp maris cauernas, aut rũpendis fluctibus: nã spome sigt̃ idẽ: q̃d rũpo, Thalia dr̃ virẽs, & læta, aq̃s eñ oĩa virẽt, thallo aũt vireo, & lætor sigt̃, sȝ l abijcit̃ in thalia. Cymodoce a recipiẽdis, & sedãdis vndis. Nã cymia dr̃ vnda, & vt dixi, dechome recipio. Cydippe excellentia. & gloria equorũ. Nã cydos gloria, & hippos equus dr̃. Lycorias, a destruẽdis. mõtibus, nã lycoo dr̃ destruo: & oros mõs, clio gl̃ia interptat̃. Beroe a voracitate: nã boro dr̃ cibus & vorago, & boros edax. aq̃ ãt plurima exedũt. Ephyre ẽt corithi antiquũ est nomẽ ephydatios ãt aq̃ticus dicit̃. Opis. & Asia nympharũ noĩa primã pducũt, vt hic, Opis aũt dr̃ cura, & opizo obseruo, curo, vereor. Asia ãt limus, & cœnũ Deiopeia a cõtetiõe vocis, Nã deis dr̃ pugna, & cõtẽtio, & opos vox. Arethusa a cõplacẽdo, nã aresco dr̃ cõplaceo, vñ dr̃, añ alias arethusa sorores pspiciẽs. Clymene a celeritate, nã clyo celebro sigt̃, vñ hñ dr̃. inter quas clymene curã narrabat inanẽ, Vulcani, &c. Sed ne longius diuager Ordo est, At. i. sed mr̃. s. cyrene sensit sonitũ. s. lamẽtationũ Aristæi, sed nõ vocẽ, q2 vox dr̃ p vt articulata est, sonus aũt q2 genus soni vocis, & nõ vocis q̃e q̃d sonat, hȝ g̃ sonũ eũ audiuit, q & vox erat, n̄ audiuit eũ, vt nõ voces, nõ ãt vt vocẽ, iõ q2 erat sub thalamo alti fluminis. Nymphæ. s. aq̃rũ. seu fluminũ: q̃ paulo post enũerabunt̃ carpebãt circa eã scȝ Cyrenẽ, vellera milesia. i. tã p̃ciosa, ac sunt milesia. fucata, i. ibuta, & tincta colore saturno. i. abũdãte, & saturẽte, aut tarẽtino, q2 tarẽtinũ oppidũ est satureiũ vbi & lanæ bonæ sunt & baphia. i. tincturæ loca, a colore dicit hyali. i. vitri hoc est aq̃rũ colori correspondẽti, quo nymphæ aq̃rũ gaudẽt, nymphæ dico drymo: & xantho, & ligea, & phillodoce effusæ cæsariem nitidã. i. habẽtes cæsariẽ. i. comã vẽtis: q̃bus cedat diffusã, nitidã p colla cãdida, q̃ha sunt fere in locis frigidioribus. Itẽ nisææ, & spio, & thalia, & cymodoce, & cydippe: & lycorias flaua. i. flaui coloris. altera. s. cydippe exñs virgo. i. adhuc itacta. (Nã hoc loco virgo accipitur nõ a viridiore ætatæ tm̃, sic enĩ lycorias virgo diceret̃, sicut pasiphæ in Buco. Ah virgo ifelix q̃ te demẽtia cœpit, sȝ ẽt nõ dũ expta virũ) altera ergo. i. lycorias expta tũ. i. tũc, hoc ẽ paulo añ illud tps, pmos labores lucinæ. i. q̃bus p̃est lucina, hoc est ptus. Ite clio & beroe soror ei⁹ exñtes ambæ oceanitides p ocianides. i. oceani filiæ, & ambæ incinctæ auro, & ambæ incinctæ pellibus pictis. s. hinnulorũ q̃ nebrides vocãtur. Atq́ ephyre: & opis, & asia, & deiopeia, & arethusa velox. s. in cursu, dũ alphæus fugit, sagittis, q̃bus. s. i venãdo vsa fuerat, posita. i. depositis, aut repositis tandẽ. i. postlõgũ exercitiũ. iter q̃s. s. nymphas clymene, narrabat curã. i. solicitudinẽ de venere vxore custodiẽda, vulcani, inanẽ. i. frustra susceptã, & dolos. i. furtiuos amores cõcubitus martis. s. cũ Venere, & p. i. dulcia furta, & numerabat densos. i. frequentes amores diuũ, a chao. i. a mundi initio, vel a p̃io deorum, quo carmine. i. cuius carminis delectatione. duȝ ipsæ scȝ nymphæ captæ deuoluunt fusis mollia. i. molis lanæ pensa (duȝ enim deuoluunt: minus attẽtæ sunt q̃ dum nẽt) luct⁹. id est lamẽtatio Aristei impulit. i. percussit iteruȝ aures maternas, scȝ tanquã magis sollicitas, & omnes, scȝ aliæ: & ipsa sil̃ obstupuere in sedilibus vitreis, idest vitrei coloris, in quib⁹ sedebant in aquis, scilicet arethusa, quæ velox, & complacẽs dicitur, prospiciens ante alias sorores, idest nymphas, extulit caput flauum. i. flauis capillis decoratum, vnde summis, & procul. i. longe priusquam rediret, cum esset adhuc sub medio reditu, sup. inquit. O Cyrene soror: nõ exterrita frustra tante gemitu, q2 ipse Aristeus tristis exñtes tibi tua maxima cura stat lachrymãs ad vndam penei, scilicet fluminis genitoris, scilicet tui, & aui sui: & dicit te nomine, idest nominatim, crudelem, idest immitem. quod signum amentiæ est per impatientiam ortæ, sicut pius Aeneas amissa coniuge inquit æneĩ. ii. Quem non incusaui amens hominumq́, deorumq́, Aut q̃d in euersa vidi crudelius vrbe, quasi dicat nullum, & nihil. Incusare tamen deos per impatientiam non est hominis sapiẽtis etiam secundum stoicos, & præcipue epitethum. Et ideo poeta inducit eos, qui deos incusant vehementer commotos Aristæum iuuenem per amissionem rerum a se inuentarum & Aeneam per amissionem coniugis.

Drymos quid sit.

Nominũ multarũ nympharũ ethimologia

Ordo.

Baphia q̃ dicant̃.

Virgo q̃ dicatur.

Saturejũ vbi locorũ

Cymodoce vñ dicta sit.

¶ Hic

ASCEN.

Ordo.

¶ Hic percussa, &c. Docet quõ susceptus sit in thalamos maternos aristæus, vtq3 exposita q̃rela, ea q3 inani intellecta post epulationem oceano libabant. Ordo est. Mater sup. Aristæi, vez Cyrene pcussa mentem noua, idest magna, aut insolita cũ filio illatenus prospera fuissent omnia: formidine, idest habẽs mentem attonitam, & percussam nouo metu, ait. s. ad arethusam talia nunciantí, age adhortãdi est, duc, duc inquit ad nos supple Aristæum, quia fas est illi, cum sit de sanguine diuum, tangere limina diuum, idest deorum, aut domai um, & sũl. id/est cum hæc diceret. iubet flumina alta, idest profunda discedere late, ab ea, sup. parte, qua iuuenis. s. Aristæus inferret gressus. i. ingrederetur, at. i. sed vnda. s. flumina circunstetit illũ. s. Aristeũ curuata in faciem. i. similitudinẽ, aut formã mõtis (q̃d reuera Mosi, z cæteris israelitis contigit i exitu israel de egypto) & accepit iuuenem sinu. i. receptorio, vasto. i. valde amplo, & capaci & misit sub amnem: z ipse ibat iam mirãs i. admirans domum: z humida regna genitricis, & lacus clausos speluncis. i. abditis penetralibus terræ. & lucos. i sylua sin cæduas. & diuz fluminũ, ac arborũ semina, atq3 elementa, sonantes. s. suo vento subterraneo, vz: & ibat stupefactus ingenti motu aquaz, & spectabat omnia flumina labentia sub magna terra, diuersa i. distincta etiã sub terra locis, & phasim Asiæ fluuium, qui in colchidẽ defert, z lycũ fluuium inter asiã z bithyniã, & spectabat caput: vnde enipheus fluuius ille thessaliæ altus. i. pfundus, erupit. i. extulit se primum, z spectabat sup. locũ, vñ thyberinus. s. fluuius Italiæ erupit, sup. aut habeat caput. i. ortum, z vñ fluentia aniena. i. anienis flumia. italiæ vt tyberim incidẽtis. habeant, sup. caput, z vnde Hypanis fluuius indiæ apud scythas ortus, & in pontũ defluẽs sonãs saxorum. i. saxose. i. vt sonant flumina inter saxa decurrentia, & caycus mysus. i. qui p mysiã labit, sup. habeant caput, atq3 ortũ, & vnde Eridanus i. padus de quo pri⁹, fluuiorũ rex eridanus, auratus gemina cornua. i. hñs geminas ripas cornib⁹ psimiles, auratas. i. pciosos, aut pter greges: aut potius pter vrbes. vultu taurino. s. fluxu medio taurinũ mugitũ imitãte, alludit aũt ad fabulã acheloi, cui pp fertilitatẽ cornu copiæ ablatũ ab Hercule fingit, q. d. veriorẽ esse cãs i pado, seu Eridano cui gemina cornua, & ea q̃dẽ aurata assignent, vnde subdit, quo. s. eridano nõ alius ãnis influit violentior in mare purpureum. i. ferrugineũ, aut ceruleũ p culta pinguia. i. arua, & rura pinguia: & culta, vt & naturæ benignitatẽ: & agricolaz industriã, & diligentiam laudet. postq̃ peruentum est. s. ab Aristæo, & comitibus in tecta thalami. s. Cyrenes pẽdentia s. pẽsilia, aut suspensa pumice s in saxo cauernoso, & age corroso: & cyrene cognouit fletus gnati. i. filij sui inanes. i. facile remediabiles, germanæ. i. sorores dant ordine. s. ministratorio manibus. s. lauandis fontes liquidos. i. lympidos z dulces salsi enim crassiores sunt, & ferunt mãtilia villis tõsia. i. quoz villi erãt tõsi, ys aũt tergebant manus aqua. i. quędã ex eis onerant mẽsas epulis: & reponũt. i. iter ponũt, postq̃ exausta fuerant, pocula plena, & aræ adolescũt. i. augent, & incẽduntur ignibus. i. odoribus: quos ignis excitat pãchæis. i. ex ture pã/

chaico

Cornu copia vñ.

Hic percussa noua mentem formidine mater.
Ducage, duc ad nos, fas illi limina diuum
Tangere ait, simul alta iubet discedere late
Flumina, qua iuuenis gressus inferret. at illum
Curuata in montis faciem circunstetit unda.
Accepitq; sinu uasto, misitq; sub amnem.
Iamq; domum mirans genitricis, & humida regna.
Speluncisq; lacus clausos, lucosq; sonantes.
Ibat, & ingenti motu stupefactus aquarum.
Omnia sub magna labentia flumina terra
Spectabat diuersa locis, Phasimq;, Lycumq;,
Et caput unde altus primum se erumpit Enipheus
Vnde pater Tyberinus, & unde Aniena fluenta.
Saxosumq; sonans Hypanis, Mysusq; Caicus.
Et gemina auratus taurino cornua uultu
Eridanus. quo non alius per pinguia culta.
In mare purpureum uiolentior influit amnis
Postq̃ est in thalami pendentia pumice tecta.
Peruentum, & nati fletus cognouit inanes
Cyrene: manibus liquidos dant ordine fontes
Germanæ, tonsisq; ferunt mantilia uillis
Pars epulis onerant mensas & plena reponunt.
Pocula. Panchæis adolescunt ignibus aræ
Et mater, cape Mæonii carchesia Bacchi.
Oceano libemus ait, simul ipsa precatur.
Oceanumq; patrem rerum. nymphasq; sorores.
Centum quæ syluas, centum quæ flumina seruant.
Ter liquido ardentem perfudit nectare uestam.
Ter flamma ad summum tecti subiecta relu xit.
Omine quo firmans animum sic incipit ipsa.

¶ Noua formidie, magna, vt pollio & ipse facit noua carmia Fas illi limina diuũ Tãgere, vtroq3. n. parente deo natus erat. Speluncisq3 lacus clausos, lucosq3 sonãtes, mirãs p oia subaudiemus. Lacus aũt dicit fontiũ, & fluuiorũ receptacula, hæc aũt nõ sunt per poeticã licẽtiã dicta, s3 ex ægyptys tracta sũt sacris. Nã certis dieb⁹ nili dea pueri de sacris parẽtibus nati a sacerdotib⁹ nymphis dabant, q cũ adoleuissent reddititi narrabant lucos eẽ sub terris, & immẽsam aquã oia cõtinẽtem. Ex qua cũcta pereãtur, vñ z illud sm Thaleta. Oceanũq3 patrẽ re. phasis fluuius Colchidis. Lycũ: fluuius Asiæ, Enipheus. Thessaliæ fluuius. Pater ty. Tyberis z Anio Italiæ sũt fluuij.

SERVI.

Flumina nõnulla. vbi locorum

Saxosum

Saxosus.s.& saxosuz legẽdũ est, nõ saxosus, ne sint duo epithe-ta, qđ apud latinos vitiosuz est. Hypanis, põti fluuiꝰ. Mysusq; caicus. q p mysiaz labit, Eridanus: fluuius Italiæ, q & padus vocat purpureũ aũt nigrũ ex altitudine accipimus, nã padus nõ in rubrũ mare, sꝫ iuxta Rauẽnã in adrianeũ cadit, & pur-pureũ græcũ est epithetõ, mare rubrũ ẽt dixit Home. εἰς ἅλα πορφυρέην: vñ apparet victorinũ hoc loco errasse: q purpu-reũ mare rubrũ esse dixit, qđ est iuxta Indiã. Nati fletus cogno-uit manes, hñ inanes fletus his.n. mouebat, rebꝰ q̃rũ erat faci-lis repatio, dãt ordine fontes. rite sm ordinẽ epulaꝝ. Mãtilia q-bus manꝰ terguntur. Cæterũ Plautus huius singulare. Mãtellũ posuit in captiuis. Nec sycophãtys, nec fucis vllũ mãtellũ obũ-ciã Lucil. aũt mãtella dicit mappas meruũq;. q̃ græci μάνδυλα vocãt. Plena reponũt, Pocula, iterãt, sæpe offerunt. Panchæis ignibꝰ, thure, arabicis odoribꝰ. Adolescũt aræ, p incẽduntur

dij, qđ bonũ est, & libemꝰ.i. sacrificemꝰ oceano.s. deo maris, & simul.i. cũ hoc dicẽt ipsa pcai oceanũ patrẽ reꝝ.s. oiuz, q̃ auge-scũt, qz ex humore pereant sm thaletẽ, & nymphas sorores in-ter se: aut ẽt cyrenes, sꝫ potius inter se, qz si Cyrenes, nõ tacua-set vni tot sorores fuisse, cẽrũ dico nymphas, q̃ seruãt.i. habi-tãt, aut pseruãt syluas, vt sunt dryades, & cẽtũ, q̃ fruãt flumi-a vt sunt naiades, seu nereides, & ipsa pfuditter, qz numero deꝰ impare gaudet: vestã.i. ignẽ ardẽtẽ.s. victimã nectare.i. vino, liqdo.i. purissimo, & flãma.s. vino aucta subiecta.i. sursum ia-cta, & exiliẽs, reluxit ter ad summũ tectũ, qđ signũ erat litatio-nis: & accepti sacrificij, quo omine.i. indicio suscepti sacrificij. & pñris numinis, vt æneid.ij. in flãmia, q̃ ascanij lambere visa co-mas, ipsa.s. dea perita eius rei, firmãs.i. corroborãs. & cõfor-tãs aĩum: incipit sic.i. vt sequit, sup. fari, aut sermonẽ suum.

Carchesia q̃d vocãt

κατ' εὐφημισμὸν ponit, & adolescũt hic vim habet frequẽtatiõis, & pãchæis adolescũt.i. pãchæis odoribꝰ incẽduntur aræ. Mæo-nij bacchi, lidi vini. Carchesia aũt poculoꝝ sunt gña. Oceano libemus aĩt q̃si nympha oceano sacrificat. Oceanũq; p̃rẽ reꝝ qꝛ ex eo oia gignunt: & originẽ ducũt sꝫ Thaletẽ, vt sup dixim', Cẽtũ.q.s. aut ducẽtas nymphas afferit, aut finitus est numerus p infi-

PRo.

to. Ter liqdo ardẽtẽ pfudit nectare vestẽ.i. in igne vinũ purissimũ fudit, post qđ, qz magis flãma pualuit, bonũ omen ostendit.

¶ Taurino cornua vultu, Eridanus, siue padus. Et iõ Taurino vultu, qꝛ eiꝰ sonus, vt tauri mugitꝰ, & ripæ flexuosæ sint vt cornu

MAN.

¶ Phasimq;, phasis Asiæ fluuius.c.ac.xx. põtibꝰ trãsit, q p pflexiones asper, ac violẽtus in cholchidẽ defert, auctus demũ ex, &

Fluuius nõ nulla vbi locoꝝ

in mari. stra.li.xi. Diony.scri. Phasis oriri ex mõte armeno: labiq; ex altissimis collibꝰ. Caucasi, cui Colchi adhærẽt, ide in Euxi-nũ desicẽti. Lycũq;, Lycus fluuiꝰ postea Rhyndacus dictus ẽ, orit i stagno artinia iuxta Miletopoli, recipit magestõ, & plerosq; alios Asiã, Bithyniãq; disterminãs, Ply.li.v.ca.xxxij Mela scri.i Antiochia syriæ pte lycũ amnẽ eẽ. Enipheus, ẽ is Thessalæ flu-uius, q in epidanũ alabit, epidãnus dõi Peneũ. Str.li.ix. edocuit. altus aũt eniphus poeta ait, qz ex Otry mõte defluit, vt i aĩt. Tyberinꝰ tyberis antea tybris appellatus: & pꝰus albula e media fere lõgitudine apẽnini pfluit, tenuis pmo. ide.ij.&.xl. fluuijs au-ctus, pcipuis aũt nare, & aniene, q & ipse nauigabilis I Tyrrhenũ dilabit æquor, Ply.li.iij. Aniena fluẽta, anio, ex alba decurrens pter latinã Marsoꝝ vrbẽ, & ppi quũ illi cãpũ Tybur postea itrat, Stra.li.v. descẽdit aũt p Tybur, Hypanis: & Megaros aũt ve-hũt, diuissima oiz fluminæ ea.n.a mõte Heniodo pmũ exorta, i oceanũ tãdẽ dilabunt. Soli q̃q; de idia scri. Nypani nobilissimũ flumẽ: q Alexãdri magni iter terminauit, sicuti aræ i ripa eius positæ pbãt: Mysusq; caicus supra ptẽ Troadis in Mediterra-neo ẽ, q vocat Teutrania, quã Misi antiqtus tenuere: ibi Caicus amnis orit, ply.li.v. Eridanus, Padus nulli amniũ celeritate in-

Padus vñ dicat

ferior a græcis dicit Eridanus, vt scri. Ply li.iij.& testr Mela ab imis radicibꝰ Vesuli mõtis exortus, paruis se pmũ fontibus col-ligit, mox ita auget alijs amnibus, vt se p septẽ ostia effundat, vnũ de ijs magnũ padũ appellãt, ide tãcitus pfilit. vt discussis flu-ctibus diu q̃lẽ emisit, vndã agat: suũq; ẽri mari alueũ seruet, donec eũ ex aduerso litore istriæ eodẽ ipetu pfluẽs ister amnis ac-cipiat. Auratꝰ cornua, gemias ripas itelligit, q̃ cũ tortæ sine fluuioꝝ cornua appellant, auratas aũt dicit Poeta, qm vt Ply. refert Padus amnis ẽ Italiæ ditissimus, & cãpos vbertate fœcũdat, vel potius auratus ait, qm iter sydera relatus ferk, hẽtq; stellas. xij. scri. Hygi. Taurino vultu. id ẽ ait, qm Eridanus sonus: vt tauri mugitus sit, & ripæ flexuosæ, vt cornua, Probꝰ. Purpureũ ma. padus, vt Ply. scri. i mare adriaticũ fluit: i qđ triginta flumina defert, purpureũ aũt cæruleũ intelligimus, vñ paulo supius poeta dixit: violæ sub lucẽ purpura nigræ, qđ ibi latius aptũ ẽ. Arist. aũt pticula. xvj. pblematũ scri. pflãte aqlone mare pfectius, atq; trãslucidus fieri q̃ austro. pticula võ. xvij. scri. austro spirãte cæruleũ mare fieri, demũ puepureus color niger ẽ, rubor quodã ad-mixto. De purpureis ãt coloribꝰ q̃õ varij sunt sm solis tẽperiẽ in diuersis locis, videto latissime Victruuiũ in penultimo, & vlti. ea.li.vij. pumice, saxo vndis corroso: pãchæis, ignibꝰ.i. tureis, tus.n.i pãchaia nascit. Verg.li.ij. Geor. Totaq; turiferis pãchaia pĩguis arenis, & supius eodẽ li. dixerat, Solis ẽ tur ea vĩga sabæis, p qđ itelligit pãchaiã in sabæa regiõe eẽ, pbus võ psidis regio-nẽ scri. eẽ ab rege pãcheo dictã, Adolescũt, augent, honorant, incẽdunt. Carchesia, ẽ Carchesiũ poculũ græcis: tãtũmõ notũ, pro-

Carchesiũ q̃d sit

cerũ & circa mediã partẽ cõpressum ansatũ mediocriter ansis a summo ad infimũ ptingẽtibus, Mac.li.v. Mæonij bacchi, vini lidij, De lydia aũt dictũ ẽ paulo supius. Oceanũq; patrẽ reꝝ. Dio.li.j. ait qꝛ humiditatẽ oceanũ pisci vocitarũt, & græcoꝝ nõnulli oceanũ generatorẽ deoꝝ, & matrẽ Tethyꝫ pꝰus etiã dixerat, qꝛ in humidis caloꝛe adhibito fit gñatio. Nectare: optimo vino: de ne-ctare vero latius supius est. Ardẽtẽ vesta, ignẽ ipsuz, vñ ait Oui.li vj. Fasto. Nec tu aliud vestã q̃ viuã intellige flãmã, Cice. aũt in lib. de na. deo. scri. vestæ nomẽ a græcis esse. Ea.n. est, q̃ ab illis Hestia dr, vis aũt eius ad aras, & focos ptinet, itaq; in ea dea, qꝛ est reꝝ custos intimaꝝ, ois & pcatio, & sacrificatio extrema est. Dixerat ãt paulo supius in oibꝰ vtꝫ habere maximã pma, & extre-ma, & qꝛ pncipẽ in sacrificãdo Ianũ esse voluerũt, qđ ab ineũdo nomẽ est dictũ, de Vesta etiã plura diximus in fine li.j Georgi.

> Est in carpathio Neptũni gurgite Vates
> Cæruleus Proteus, magnum qui piscibus æquor.
> Et iuncto bipedum curru metitur equorum.
> Hic nunc Aemathiæ portus, patriamq; reuisit
> Pallenen, hunc & nymphæ ueneramur, & ipse
> Grandæuus Nereus, nouit nãq; omnia Vates
> Quæ sint, quæ fuerint, quæ mox uentura trahantur.
> Quippe ita Neptũno uisum est, immania cuius
> Armenta, & turpes pascit sub gurgite phocas.
> Hic tibi nate prius uinclis capiendus ut omnem
> Expediat morbi caussam, euentusq; secundet.
> Nam sine ui non ulla dabit p̃cepta, neq; illum
> Orando flectes, uim durã, & uincula capto
> Tende, doli demum circum hæc frangentur inanes.
> Ipsa ego te medios cum sol accenderit æstus.
> Cum sitiunt herbæ, & pecori iam gratior umbra est.
> In secreta senis ducam, quo fessus ab undis
> Se recipit, facile ut somno aggrediare iacentem.
> Verum ubi correptum manibus, uinclisq; tenebis.
> Tum uariæ illudent species, atq; ora ferarum.
> Fiet enim subito sus horridus atraq; tigris,
> Squamosusq; draco, & fulua ceruice leæna.

Aut acrem

ASCEN.

¶ Est in carpathio, &c. in hac parte habetur oro cyrenes ad fi-lium in qua docet eum, quo pacto, amissarum apum recupera-tionẽ a proteo ediscat: & primo vbi eum inueniat dicens, pro-teus diua ille marinus, & vates cæruleus.i. marinus, est in gur-gite carpathio.i. maris carpathij neptuni.i. in quo neptuni pe-cus custodiat q.s. pteus metit.i. tranat magnum æquor pisci-bus.i. vectus a piscibus, & curru equoꝝ bipedũ.s. marinoꝝ im-in anteriori pte, in qua eqs similes sunt pedes habẽtiuꝫ: cuꝫ in posteriori piscibus similes pedes nõ habeãt, iuncto.s. ad iugũ; hic.s. vates cæruleus reuisit nũc portus æmathiæ.i. Thessaliæ, aut macedoniæ, patriã.i. natale solum ipsius.s. ptei, hũc vene-ramur, &.i. ẽt nos nymphæ, & ipse nereus deus aquaꝝ oceani & thetyos filius, grãdæuus.i. sm orphea antiqssimus diuoꝝ, sup. venerat hũc, nãq; ipse vates nouit oia. q̃ sint.s. in præsen-tia, q̃ fuerint.s. pterita, & q̃ trahant ventura mox.i. paulo post Quippe: qꝛ certe ita visum est.i. ita placuit Neptuno.i. magno deo nro.q.d. nescio, cur eum Neptunus ptulerit, sed qꝛ ita vi-sum est deo censendum est equũ esse (q̃ sententia sane q̃ theolo-gica est, licet falsis dijs attributa, vñ li.ij. ænei. Decidit, & pe-leus iustissimus vnus. Qui fuit in teucris, & seruãtissimus eq, Dijs alitr visum. Et in principio tertij postq̃ res asiæ, priamiq; euertere gẽtẽ. Immeritã visum supis', Sane q̃stionẽ habet q̃uo diuinãdi authoritatem neptuno attribuat, cum Celeno dicat æneid.iij. Quæ phœbo pr oipotens: mihi phœbus apollo, præ-dixit, vobis furiarũ ego maxima pando, per q̃ oẽm diuinam peritiam ab Ioue: abs quo fata pendent pendere, & ne Apollinẽ qdẽ, nisi prius ab Ioue acceperit, diuinare demõstrat, q̃uo ergo neptuno eadẽ sit potestas? Verũ sciemus hæc tria numi-na, iouẽ, dico neptunũ & plutonẽ triplicẽ apud gentiles theolo-gos habere ptãtẽ, q̃ in Ioue fulmie: trisulco, in neptuno tridẽte in plutone cerbero tricipiti significat, idq; p plutõe Iouẽ infer-

o num: &

num, & stygiū dictū legimus. Quapropter nympha, quæ sub ditione neptuni est, neptunū vt summū deoꝝ venerata, etiā eam potestate ei attribuit, quæ Iouis est, quasi vero, vt Iupiter pro neptuno, ita neptunus ꝓ Ioue poni possit, cū deus sit, vnus nomina vero diuersa, sed sub eo nomine colatur, sub quo eius potestati subijcimur, aut numine egemus, verū plus q̄ ꝯstitueras diu agor) Est ergo ita visum neptuno, q nymphis cū oceano ꝓ summo numīe est, cuius. s. neptuni ille pascit sub gurgite. s. carpathio. armēta imania. i. ita magna, vt tanq̄ mala terrori sint & phocas. i. vitulos marinos: turpes. i. torpētes somno, aut magnas hic. s. vates, o nate est capiēdus tibi. i. debet capi a te vinclis. i. in vincula, prius. s. q̄ quequā ab eo petas, vt ipse expediat. i. expedire dicat omnē cām morbi (Quāto prudētius hæc admonuit q̄ nūc plerīq; facimus, q remediū morboꝝ petimus, nolētes cām abolere, scimus. n. q̄ quecq̄ patimur, peccata nr̄a meruerūt, & tamē q̄s p̄camur finē maloꝝ, nō facimus finē peccādi. Quia ergo nympha nō potuit dare maloꝝ remediū, nisi cessaret cā, ꝓpter quā inducta fuerāt, prudēter admonet filiū, vt cām. n. disquirat, ea aūt fuit mors eurydices, quā violare voluerat, vt suo loco dicet) & vt secūdet. i. secūdos faciat, aut annūciet, euētus. i. quæ postea eueniāt. i. remedia, dicimus ergo ēt euētus, quāuis Valla euēta dicēdū doceat, ad bonū aūt omē ptinet, qd' dicit, secūdet, nō enī3 certi sumus, dū p̄camur, vtrū3 dij secūdēt, at ita sperādū est. Nā sine vi, &c. cā3 reddit, cur vinclis prius capiēdus sit, q̄ videl3 ipse nō dabit vlla p̄cepta sine vi. i. violētia, neq3 tu flectes illū orādo. i. p orationē, & p̄ceps, tēde ergo illi capto durā vī. i. violētiā sine remissiōe: & vincla. s. sine relaxatiōe, doli. i. illusiones eius manes. i. frustra incepti p eū frāgent. i. frustra bunt demū. i. tādē, circū hæc. i. dū hæc fiēt: aut circū hæc vincula. Ipsa. i. egomet ducā te in secreta. i. arcanos thalamos. senis. s. ptei, tūc qñ sol accēderit medios æstꝰ. i. in meridie: cū herbæ sitiūt. i. desiccant calore, q in nobis sitim gñrat, & cū vmbra est iā gratior. s. q̄ herbæ pecori in secreta dicit, quo. i. ad q̄ ipse senex fessus ab vndis: aut recipit se tanq in tutiora, aut amœniora loca ab vndis, vt tu aggrediare. i. inuadas, facile. i. faciliter ipsu3 iacētē. s. oppressu3 sōno. i. sopore. verū. i. s3, vbi. i. qñ tenebis ipsu3 correptū. i. celeriter, & q̄si simul totū raptū, manibꝰ & vinclis ꝓ vinculis, tū. i. tūc variæ species. i. reꝝ apparitiones, & imagines, atq3 ora. i. facies, & formæ feraꝝ eludēt. s. te. n. ꝓ q̄ ipse fiet subito sus horridus rigētibꝰ. s. setis: & spumās, vt aper, hoc est sus sylueſter, & fiet tygris atra. i. infesta. & inimica. & draco squamosus. i. squamis multis tectus, & leæna ceruice fulua. i. rutila, aut dabit acrē sonitū. i. crepitū flāmæ. i. ignis ardētis similitudinē induet, atq3 excidet. i. cito elabit sic vinclis, aut abibit delapsus. s. e vinculis in aq̄s tenues. i. trāsparētes. s3 o nate. i. fili, quāto magis ille vtet se in oīs formas, tāto magis, ꝯtēde. i. ꝯhe, & ꝯstrīge vīcla tenacia. i. ipm assidue & semp tenētia, donec ipse erit. i. videbit talis corpe mutato. i. reducto in p̄stinā figurā: qlē videris ipsu3, cū tegeret lumia. i. sopiret oculos sōno icepto, cū. s. ipsu3 p̄mū adoriebaris

Aut acrem flammæ sonitum dabit, atq3 ita uinclis
Excidet, aut in aquas tenues dilapsus abibit.
Sed quanto ille magis formas se uertet in omnes,
Tanto nate magis contende tenacia uincla.
Donec talis erit mutato corpore qualem
Videris, incepto tegeret cum lumina somno.

SRVI.

¶ Est in Carpathio neptuni gurgite vates: Cæruleus ꝓteus. Carpathos insula est ꝯtra ægyptū, a q̄ vicinū pelagus Carpathiū appellatū est. hic aliqñ regnauit Proteus relicta pallene ciuitate Thessaliæ, ad quā tñ postea reuersus est qd' ostēdit hoc loco dicēs Patriāq3 reuisit. Pallenen. Magnū, q piscibꝰ æquor, iūcto bipedū curru metitur equoꝝ, equi enim marini prima parte equi sunt: postrema resoluuntur in pisces. Quæ sint, quæ fuerint, quæ mox vētura trahātur. vt Home. δσ ἤδη τά τ' ἐόντα τά τ' ἐσσόμενα πρό τ' ἐόντα. Quippe ita Neptuno visu3 est, vbi deest ratio, sic loquitur, nam ita & in tertio dixit, Sic visum superis cum præmisisset interitū. Turpes ph. magnae, vt cui turpe caput phocæ autē3 sunt marini boues. Expediat morbi causam, euentusq3 secūdet, duo enim ista requiruntur. in oraculis causa mali, & remediū. Nam sine vi non dabit præ. ne eū speraret posse precibus flecti. Doli circū hæc demum frangent inanes. circa vincula nouissime desinent doli. i. formarū varietates, cuius figmēti physicā volūt esse ratiōnē. Nāq3 homo habet in se libidinem: stultitiā ferocitatem: dolum, quæ cum inuicem in vno vigent, pars illa, quæ vicina est diuinitatis. i. prudentiæ non apparet, quæ tūc potest suas vires tenere: cū fuerint illa religata. i. cum quis caruerit omnibus vitijs. Vnde sacerdotem hunc dicit tunc posse vaticinari, & suscipere diuinitatē, cū religata fuerit ignea cupiditas, stulticiæ asperitas, lapsusq3 aquarū mobilitati similis: Medios quum. s. a. æ, fere. numina tunc videntur Luca. media cum phœbus in arce est. Aut cœlum nox atra tenet. Tunc ipse sacerdos accessum, dominumq3 timet deprendere luci. In secreta se. d. Fere omnes dij marini senes sunt: albent eoꝝ capita spumis aquaꝝ. Atra. ty. i. sæua Tanto nate. m. Alij legunt, Tantu3 nate magis.

Carpathos qd & vbi

Phocæ q̄ sint

PRO.

¶ Hic nūc Emathiæ portus, patriāq3 reuisit, Pallenen. Emathia of macedonia ab emathiōe fratre Mēnonis, vbi est vrbs pallene, s3 ꝓteus in ægypto natus est. Et ꝓpter crudelitate Busyridis dicit Pallenen petijsse, & ita redijsse in ægyptum.

MAN.

¶ Carpathio gur. est Carpatus insula excelsa. CC. stadia habēs, suisq3 vrbibus. iiij. pollēs, & nomē celebre ꝯsecuta est. a q̄ pelago quoq3 nomē est inditū. Stra. li. x. de sporadibus, & Ply. li. v. ca. xxxij. scri. vnā esse de insulis Rhodioꝝ, idem Stra. li. ij. ait. Carpathiū mare esse vsq3 rhodū, Cretā, ac Cypriū ꝓteus: Diodo. li. ij. sic ait defuncto rege post. v. genus, cū Aegyptus rege careret ex dignioribus qdā in regē assumptus est, quē ægypty Cæte a græci proteum appellāt, q ibi ac o rpe extitit. hunc artiū peritū fuisse tradūt, & in varias sese formas vertere solitū vt nunc animal, aliqñ arbor, aut ignis, aut qd' aliud videret, q̄ eadē, & sacerdotes de illo scribūt, hāc cognitionē diuino ex astrologoꝝ, ac sacerdotū vsu rex est assecutus, ꝯsuetudo aūt regibꝰ tradita græcis cām huiōi trāsmutatiōis fingēdi pbuit. Nā ægyptus mos erat regibꝰ, aut leonis, aut draconis p̄orē ptē in capite ferre, insignia p̄ncipatus, qñq3 vero arborē, aliqñ ignē, qñq3 redolentia supra caput vnguēta, hæc nō ad decorē spectabāt, siq3 ornatū, tū stuporē, & superstitione quādā aspiciētibus iniciebant, hæc ille, teste vero Hæsio. in Theogonia oceani, & thethyos filius fuit, suitq3 vates maximus. De quo quidē, & Theocri. ait Os protheos phocas Kai theos on enemie, hoc ē vti ꝓteus phocas etiā deus existēs pauit Bipedū equoꝝ marini equi p̄ma parte equoꝝ effigiē habēt: postrema pisciū, qua figura etiā in antiq̄s marmoribꝰ cernunt vt aiūt, Biped aūt ait, qm vt scri. ply. pennæ q̄ pedū vicæ datæ sunt piscibus, nullis sup q̄tuor, q̄busdā binæ q̄busdā ternæ, aliq̄bꝰ nullæ, &c. Aemathiæ portus, de hac videto in fi. li. j. Geo. pallenē, pallene Arcadiæ oppidū, teste ply. hic vero intelligit maro De pallene vrbe Thraciæ, quā habitauit, vt apud Lycophronē apparet. proteus anteq̄ in ægyptū trāsiret. Dicta aūt est pallene a pallene filia Syronis, vt apud Eusta. habet. Nereus. Oceani & Tethyos filius, teste. Hesio. quē diu3 antiq̄ssimū dixit Orpheus argonautica. Neros aūt sē q̄ d'. Immania armē. humoris cā, vt scri. ply. li. ix. sunt in mari aialia maiora ēt terrestribus: plurima aūtē, & maxima in medio mari, ex q̄bus balenæ quaternū iugerū, pistres ducenū cubitoꝝ. phocas, vitulos marinos intelligit, qui in tera pariūt perudum more, & unq̄ geminis plures educāt māmis fœtu3, in ipsis in sono mugitus, vnde nomen vituli acceperunt. Nullum animal premitur grauiore somno, pennis, quibus in mari vtuntur: hunc quoq3 vice pedum serpunt autem pilis vti pistris, & balena.

Carpathus q̄ & vbi sit

Pallene q̄ & vbi

CHRI.

¶ Proteus, deus marinus, Oceāi & Thetidis filius fuit, & Vates, q ab agamenone vi coactus s3 Home. futura p̄dixit. Sūt q dicāt ex pallene fuisse, & apud ægyptios regnasse, & ad eū post excidiū troianū tēpestate cōpulsū, deuenisse Agamēnona, s3 Herodo. scri. pari3 rapta Helena tēpestate in Aegyptū apud canopicū Nili ostiū delatū: & ab Otone ostij custode ad ꝓteū deductū eē ta ꝓteus cognita rapina Helenā, resq3 suas illā Menelao restituēdā retinuit, ac triduo pari3 abire iussit Mene. deide expugnata troia: Helenaq3 in ea vrbe nō inuēta in ægy. venit, atq3 illā a ꝓt. recipit. Turpes phocas, phocæ vituli marini dr̄, spirāt, vt balenæ, & delphini, ac in terra dormiūt & ꝓfundū accipiūt somnū, p̄sertim cū multa esca crapulent, nō sq̄ma, s3 corio bubulo tegūtur, pariūt in litore, & lac præbet, teste Aristo. Qua ꝓpter ambiguū hoc animal esse. i. aq̄ticū, & terrestre, idē philosophus asserit.

Phocæ q̄ dicatur

¶ Hæc ait & liquidum ambrosiæ diffundit odorem, Quo to.

ASCEN.

&c. Postq̄ mater Cyrene filium edocuit, quo mō proteo adoriri. i. per insidias inuadere, & comprehendere debeat: reddidit eum aptum, qui eum & videat. & capiat. Nam, vt vetus erat superstitio, semidei, non semper: sed dūtaxat, qñ volebāt, videbant a mortalibus, vnde in Buco. Silenus. Soluite me pueri, satis est potuisse videri. Reddit autem ipsum aptum ambrosia herba odorifera, & suaui ad modū, qua dij refecti creduntur. sed cōtiatione diuini cibi credebantur immortales in deoꝝ cōsortiū

Hæc ait, & liquidum ambrosiæ diffudit odorem.
Quo totum nati corpus perduxit, at illi
Dulcis cōpositis spirauit crinibus aura.
Atq3 habilis mēbris uenit uigor, est specus ingens
Exesi latere in montis, quo plurima uento
Cogitur, inq3 sinus scindit sese unda reductos.

Deprensis olim statio tutissima nautis.
Intus se uasti Proteus tegit obice saxi.
Hic iuuenē in latebris auersum a lumine nympha
Collocat, ipsa procul nebulis obscura recessit.
Iā rapidus torrens sitientes Syrius Indos
Ardebat coelo, & medium sol igneus orbem
Hauserat, arebant herbæ, & caua flumina siccis
Faucibus ad limū radii tepefacta coquebant.
Cum proteus cōsueta petēs e fluctibus antra
Ibat, eū uasti circum gens humida ponti
Exultans rorē late dispersit amarum.
Sternunt se somno diuersæ in littore Phocæ.
Ipse (uelut stabuli custos in montibus olim.
Vesper ubi e pastu uitulos ad tecta reducit.
Auditiq; lupos acuunt balatibus agni)
Consedit scopulo medius, numerumq; recēset.
Cuius Anstæo, quoniam est oblata facultas,
Vix defessa senē passus componere membra.
Cum clamore ruit magno, manicisq; iacentem
Occupat, ille suæ contra non immemor artis
Omnia transformat sese in miracula rerum.
Ignemq; horribilemq; feram, fluuiumq; liquentem.

SERVI. ¶ Hæc ait, & liquidū Ambrosiæ diffundit odorē, ideo vnxit eū: quo possit vidēdi numinis capax esse: Habilis .i. vegetabilis. Specus, in sin. nume. hoc specua, in plurali hi specus dicimus. Deprēsis, nautis tegit, Tegere ꝯsueuit, nā tūc illic nō erat. Obice: obiectiōe, & melius hic obex q̄ hæc obex dicitur. Auersum .i. paululū obliquū a lumine. Et sciēdū proteū tēporalē accipere diuinitatē, alioqn potuit & Aristæū cognoscere latitātē. Iā rapi hic distinguēdū ꝑpter duo epitheta. Syrius aūt est stella in ore canis, ꝑ quā nimios æstus accipimus. Sitientis: in populos subsolanos. Caua flu. alta. Luca. Deseruere cauo tentoria fixa lemanno. Vix defes. se. pas. cō. mē. auiditatē exprimit tenere cupientis. Vnde eū ꝯtra matris præceptū cito in proteus impetū fecisse dicit, ꝑ qđ incōtinētes boīum aīos docet poeta.

PRO. ¶ Quum proteus consueta petens e fluctibus antra, ibat Proteus deus maris solitus se in omnis figuras conuertere.

MAN. Ambrosia q̄ sit. ¶ Ambrosiæ, ambrosia species est artemisiæ, simplici caule, folya minima, flores copiose erumpūt, quū vua maturescit, odore nō iniucūdo. Pli. li. xxv. Ex hac aūt dii pasti sunt crediti. Vñ ait Oui. li. i. de ponto, Nectar, & ambrosiam, latices, epulasq; deoꝝ, Det mihi formosa grata iuuenta manu, idest autē est ambrosios, qđ diuinus: & immortalis: perduxit, perunxit, affecit. Dulcis aura .i. ventus, sic enim Nonius quoq; hunc locū exponit. Vigor, fortitudo, firmitas. Deprensis, a tēpestate oppressis. Olim quandoq;, Obice, oppositiōe, obiectione, obices pessuli seræ inquit Festus. Rapidus syrius: Canis maior habet in lingua stellā vnā, quæ canis appellat. In capite aūt alterā, quā Isis suo noīe statuisse existimatur & Syrion appellasse propter flammæ candorē, q̄ huiꝰ sit, vt præter cæteras lucere videatur. Scribit ita Hyginus Sirias autem luceo, & sicco significat.

Syrius vñ dictus. Inde Syrius stella, quia autē de natura maris est, homines nimio solis ardore fatigat. Pli. ser. li. xvii. c. xii. l. Aūt partam orientē syrio ipso die nō apparere: donec occidat Rapidus, suo .n. ardore cuncta rapiendo desiccat. Hac etiam ratione superius diximus, rapidū solē appellari: quod hic locus aptissime indicat, ita esse, Rorem marinū .s. qui amarus est. Pli. li. xx. c. xlix. sic ait Libanotis locis putridis, & macris. acrosidis seritur, radicem habet bolusatri nihil a thure differentem. Vsus est eius post annū in stomacho saluberrimus, quidam eam nomine alio rosmarinū appellat, hæc ille.

Rosmarinus q̄ sit. Ipse velut, ordo est, ipse ꝯsedit scopulo medius, numerūq; recēset, cætera ꝑ parēthesis claudūt, Olim, q̄nq;, Auditi legūtur audiuꝰ. Acuūt, īstigāt, Recēset retractat, recognoscit, Facultas, copia, oportūitas. Māicis vīculis.

fortiū assumi, vñ æolus æne. i. Tu das epulis accūbere diuū, Sane oīa, q̄ hic habent figmēta ꝓfundissimæ æthnicoꝝ theologiæ q̄drāt. Nā q̄ diuinꝰ ille Home. ꝑtea dicit coactū ab agamenone, illi nec aliter futura ꝓdixisse, significat, q̄ vates nō sui cōpotes, sꝫ a diuino spiritu coacti vaticināt, vt de balaā latissime sacræ attestant literæ, & de Sibylla Maro noster æne. vi. Qui & regū historia saulē inuitū inter ꝓphetas raptū attestat.

Somnia ascēsiana. Per ꝓtea aūt q̄ ad moralē sensū referūt, fere vitatē itelligūt q̄ oēs ꝓbi in suis opinionibꝰ pgrūt varijs eludētē figuris. vñ tot sunt in oī sciētia opiniōes inter se q̄ maxie discrepātes, cū tñ vitas vitati semp q̄dret, sꝫ ea diuisitas aut discrepātia ē in igressu dūtaxat, q: ꝑseuerauerit, & vinculis manibusq; .i. toto conamine veris sciētijs cōprehēdēdis studuerit, tādē eas in ꝓpria forma cōprehēdet, nā nihil ē ipsa vitate fortius, vt in sanctis literis legimꝰ ipsa tādē semp ꝓualet, atq; oīa mōstra erroꝝ, & mēdacioꝝ depinit, de q̄ Cice. O magna vis vitatis, q̄ ꝯ oiuꝫ, īgenia, calliditatē, solertiā ꝯtraq; fictas hoīuꝫ īsidias se p se ipsa defendit.

Veritatis effectus q̄ sit. De Proteo aūt iꝫ multa iā vidimꝰ, addā ex lādino hæc, ꝓteus deus marinus Oceani & tethyos filius fuit, & vates, q̄ ab agamēnone vi coactꝰ ꝫ Home. futura ꝓdixit. Sūt q̄ dicāt ex pallene fuisse, & apud ægyptios regnasse, & ad eū post excidiū troianū tēpestate cōpulsuꝫ deueīsse agamēnona. Sꝫ herodotꝰ scribit pariꝫ rapta helena, tēpestate in egyptū apd canopicū nīli ostiū delatū, & ab othone ostij custode ad ꝓteū deductū eē, at ꝓtea cognita rapīa helenā menelao restituēdā cū rebꝰ eiꝰ retinuisse ac triduo pariꝫ abire iussisse, Menelaū deīde expugnata troia, helenaq; ī ea vrbe nō iuēta, in ægyptū venisse: atq; illā a ꝓteo recepisse, hæc ille, q̄ multū ab his, q̄ Home. & Vergi. tradūt discrepāt sicut & alia mlta iter græcos historiographos, vñ nō abre ab iuuenā. dictū ē. Et q̄cq̄d græcia mēdax Audet ī historia: Idē Lādi. ꝓtea senē dicit, q: nihil antiquius vitate, ad eū euctū aristæū a mře: p quā rōnē itelligit rō .n. ingt: & nō appetitus optīa dux ē ad veri īgsitionē, eūdē in antro latere, q: vitas in obscuro latet. In varias formas mutari, q: decipimur specie recti, donec in formā humanā .i. ad vez rōnis iudiciū p lōgā īngsitionē q̄situ redire cogimur: sꝫ satis, sup q; philosophati sumꝰ Nemo ē tā īfoecūdi igeij, q̄ ī re tā fertili nihil frugis boæ īuenerit.

Ordo. Ordo igit ē. Sup. Cyrene mř aristæi, ait hæc .s. q̄ dicta sunt, & diffundit odorē ambrosiæ .i. ambrosiā ipsaꝫ odoriferā, liqdū .i. fluētē & mūdū, quo .s. odore ipsa ꝑduxit .i. imbuit (tractū ab ijs q̄ inaurāt. Vñ Persius saty. ij. Auro sacras q̄ ouato ꝑducis facies) totū corpus nati .i. filij, videlꝫ aristæi: atq; .i. sꝫ dulcis aura .i. fragor ꝑ aurā diffusus, aut vētus spirauit illi .s. aristæo sic ꝑfuso, & hoc crinibꝰ cōpositis (vt .n. deoꝝ ꝓgnatū g̃ne significaret filiū, nec a ꝓteo respueret, aut vt mortalis ꝑciperet, imbuit capillos eius eo odore, quo deoꝝ imbui solēt, vnde venus æne. ij. volēs se dū abiret significare deā, ambrosiæ odorē capillis suis dedit, vñ dicit ibidē. Ambrosiæq; comæ diuinū vertice odorē, Spirauere (Atq; vigor habilis .i. vegetus. & agilis membris deoq; cōueniēs (Nā incessu, & agitatiōe corpis ē diui apparere solet, vñ æne. i. Et vā incessu patuit dea) venit .i. accessit p imbutionē ambrosiæ mēbris .s. aristæi specus .i. antrū ingēs est in latere mōtis exesi .s. vetustate, aut impetu aquaꝝ (De antro āt chironis dicit statius in achilleide. Pars exhausta manu parē sua ruperat ætas) quo .i. ad qđ specus aut quez specuꝫ (vtrūq; enīꝫ dr) plurima vnda cogit .i. impellitur, vēto, & ipsa scindit sese .i. seipsam in sinus reductos .i. refluos, ita vt vltra fluere nequeat vnda, vñ addit, q̄ sup. vnda est, aut appositorie vnda dico existens statio .i. locus, vbi ad tēpus stāt naues, tutissima .s. a periculo ꝓcellarū, & ventoꝝ, nautis deprēsis .i. in ipsa tēpestate in mari offensis, & ita oppressis olim .i. quouis tēpore. Deprēdere, dixit ꝓ dephendere, sicut prēdere, ꝓ phēdere. Est aūt dephendere aliquē offendere in ipso facto, vt q̄ adulterū in ipso facto inuenit, deprendit ipsum, seu deprehendit ipsum, vnde Hora. primo sermonū. Deprendi miserū est fabio vel iudice vincā. Rescimus aūt post factū. Quia ergo nautæ in ipso facto audaciæ .s. q̄ audēt coelo turbido mari īgredi, a tēpestatibꝰ opprimuntur aptissime dicunt deprēdi. Proteus tegit se intus .i. in ipso antro medio obice .i. obiectiōe vasti .i. valde ampli saxi. Nympha .s. cyrene, collocat hic .i. hoc loco dicte iuuenē .s. aristæum in latebris auersum a lumine .i. ab ea parte, qua saxum obiectum erat lumini, & ipsa resistit procul nebulis existens obscura, hoc est sepsit se, & filiū nebulis, ne a proteo videant, sicut æne. i. Venus æneam, cū achate nebulis obduxit.

Syrius .i. stella ardēs in ore canis, rapidus .i. raptim æstuās, ardebat .i. ardēter splēdebat coelo .i. p cœlū torrēs .i. inurēs. indos .i. populos indiæ sitiētis .s. ex æstu, & ariditate, cū sint subsolani: & sol igneus .i. ardēs, & rutilās, vt ignis, hauserat .i. expleuerat mediū orbē .i. dimidiū cursus sui diurni, hoc est iā trāsactus erat meridies, quo sol est in medio coeli, herbæ arebāt .i. desiccabantur, & radij .s. solares coquebāt .i. more coꝝ, quæ coquunt ebulliebāt, flumina caua .i. ꝓfunda exhaustis aqs caua apparētia: & tepefacta ad limū .i. vsq; ad fundū, & faucibus siccis .i. aqua destitutis: eū dico. quū .i. q̄ñ ꝓteus ibat e fluctibus petēs antra ꝯsueta, gēs humida .i. genus aialiū, hoc est piscium humidoꝝ ponti vasti .i. amplī .i. in pōto vi sui solitū exultās dispsit late circū eū rorē amarū .i. marinū, q̄ amarus est. Phocæ .i. vituli marini, in q̄bꝰ ꝓfundissimꝰ est sopor, sternūt se sōno .i. ꝑ sōnū, q̄ opprimūt, ī littore, q: tā ī terris q̄ in aqs degūt, ipse .s. ꝓteus ꝯsedit .i. locū sedēdi cœpit medius .s. inter pecora sua scopulo .i. lapide extāte ī aqo

& recēset.i.enumerat:& ad censuȝ redigit, aut renouat, numerū.s.pecorū sibi cōmissorū: velut custos stabuli.i.q curā hēt numerādorū pecorū, sup.recēset numerū eorū olim.i.quouis tpe in mōtib⁹.i.in ijs locis, vbi pecus ꝑ totā æstatē in mōtib⁹ ꝯtineri solet:nuc vi co recēset:vbi.i.qñ vesꝑ reducit e pastu ad tecta.i.stabula vitulos,& vbi agni auditi.s.a lupis, acuunt.i.acriori fame irritant lupos.balatib us.s.suis, hoc est sic sedet ꝓteus ad numerādos vitulos marinos:& reliquū pecus sibi neptuno cōmissuȝ, vt pastores in mōtibus sedēt ad numerādos vitulos, ⁊ agnos suos, Cuius s.prei, qm̄ facultas.i.facultas capiedi, & oportunitas e oblata aristæo, ipse sup.aristeus vix passus senē cōponere membra defessa, ruit sup.in eū clamore magno(i n q̄ re seruat decorū ætatis iuuenea.n.audiores sunt in ꝑncipio rerū gerendarū, & ideo prius dixit aristæū iuuenē dicēs. Hic iuuenē in latebris, ⁊c.)& occupat manicis.i.manū vinculis.iacentē.s.protea, Ille.s.proteus nō immemor, immo q̄ maxime memor suæ artis, qua.s.elabi solebat ꝯtra.i.ex aduerso obnitendo transformat.i.transfigurat sese, in omnia miracula rerum.i.in oēs formas mirandas, ⁊ horrēdas, de quibus prius dictū est, sup.& in ignē, ⁊ ferā horribilē, & in fluuiū liquēe.i.fluidū, nō q̄ talis esset, sȝ q̄ talis apparebat.

Verum ubi nulla fugam repit pellacia, uictus
In sese redit, atq; hominis tandem ore locutus.
Nam quis te iuuenum confidentissime nostra
Iussit adire domos, quid ue hinc petis? inquit, at ille
Scis Proteu, scis ipse, neq; est te fallere cuiquam.
Sed tu desine uelle, deum præcepta secuti
Venimus huc, lapsis quæsitum oracula rebus.
Tantum effatus, ad hæc uates ui deniq; multa
Ardentes oculos intorsit lumine glauco.
Et grauiter frendens sic fatis ora resoluit.
Non te nullius exercent numinis iræ,
Magna lues cōmissa, nbi has miserabilis Orpheus
Haud quaquam ob meritum pœnas(ni fata resistat)
Suscitat & rapta grauiter pro coniuge sæuit.
Illa quidem dum te fugeret ꝑ flumina ꝑceps.
Immanem ante pedes hydrū moritura puella
Seruantem ripas alta non uidit in herba.
At chorus æqualis Dryadum clamore supremos
Implerunt montes, flerunt Rhodopeiæ arces.
Altaq; Panchæa.& Rhesi Mauortia tellus.
Atq; Getæ, atq; Hebrus atq; Actias Orithyia
Ipse caua solans ægrum testudine amorem.
Te dulcis coniunx, te solo in littore secum.
Te ueniente die, te decedente canebat.

ASCEN.

ℭ Verū vbi nulla fugā, &c. Osidit, quō ꝓte⁹ ꝯstātia, ⁊ ꝑtinaci oppressiōe aristæi victus in formā hūanā redijt, & edocuit, cur dāpassi sint apes eius interijsse, qđ euenisse dicit ob mortē eurydices cōiugis orphei, quā dū aristæus opprimere volēs ꝓsequeref a serpēte, morsaȝ, & extinctā ad inferos descēdisse, ⁊ ab orpheo frustra docet repetitā: quā relate exeqꝫ poeta, nā i eā finē opisi q̄ galli laudes ꝯtinebant, ꝯuertit. Repit est hic pñtis, nā in ꝑterito solet p duplici scribi, & pmā ꝓducere. Cōfidēs, ⁊ cōfidētia in malā ptē accipi solet, fiducia in bonā. cōfidimus aūt alijs, fidimus in nobis. Ordo est. Verū.i.sȝ vbi.i.postq̄ nulla fallacia.s.ptei: repit.i.inuenit, & obtinet, fugā.i.fugiēdi facultatē ipse aristæus victus redit in sese.i.seipsuȝ, atqȝ ipse locutus i. loquēs tādē ore hois.i.hūano, inqt, o ꝯfidētissime, & maximā cōfidētiā hñs, ita vt nullis monstris deterrearis, quo minus inceptū pagas, nā qs ꝑ'qñā iussit, te adire nostras domos. qd ve petis hic.i.in nr̄is domibus(At.i.sed ille.s.Aristæus, sup.inqt, aut rñdit, o ꝓteu, tu scis ipse inquā.i.tu ꝑ te nullo docēte, cū sis vates, ⁊ tā ꝑsentiū q̄ futurorū scius, scis.s.qd petā, neqꝫ cuiq̄ est, sup.permissum, aut datum fallere te, aut neqꝫ est.i.cōtingit te fallere quicq̄ i.in quouis, aut cuiq̄.i.cuiuis est fallere te, sed tu desine velle.s causam aduentus mei ex me cognoscere, cum .s.omnia per te noscas, Aut tu desine velle, sup.fallere me tot monstris, & elusionibus, hoc est sicut nec falli potes a quoq̄, ita nec fallere debes quēq̄.(Sed quercus si omnia nouit proteus, quo mō nō nouit aduentū aristæi, & se in vincula ab eo conijciendū. aut quo mō deus vinci potuit? Verū scies, qđ prius diximus ꝓtea diuinandi potestatē a se nō habere, vnde dem est. Quippe ita neptūno visum, nec semp diuinādi furore rapi: sed tūc tm̄, cū ira ꝑcitus, eo q̄ vinculis detētus, supra se rapiebat, quo circa, vt propheticum furorē cōcipiat, cōsulit mater, q̄ eius mores nouit: ipm in vincula cōtrahere, & adoriri(Potuit aūt aristæus.& q: iuuenis, & ille senex, ⁊ q: deorū quoqꝫ stirpe creatus, & q: vt dictū est, postq̄ ambrosia ꝑfusus erat, habilis mēbris venit, vigor) nos secuti pcepta deū.i.deorū, ⁊ potissimū mr̄is venimus.i.accessimus huc.i. in hunc locuȝ, vbi nunc sumus quæsitū.i.ad inquirēdū rebus lapsis.i.deꝑditis, oracula s.deorū cō̄lia, & responsa. per q̄ remediū obtineamus. Tm̄.i.dūtaxat hoc effatus, sup.est aristæus(aptū est aūt diuinationibus verbū effatus) vates.s.proteus intorsit deniqꝫ.i.tādē ad hæc s.effata, ⁊ verba aristæi, q:.s audiuerat deos id velle, itorsit dicōmulta vi.i.violētia oculos, ardentis ex cōmotione ai, lumine glauco.i.cærulco: & frēdēs grauiter.i.cū ingenti tumultu resoluit

Cōfidere qd sit ⁊ qd fidere

Quæstō cū solutione

ℭ Verum vbi nulla.f.re.fallacia, victus in sese redit, atqꝫ hominis ore humana.s.voce. Nam quis te iuuenum cōfidentissime quisnam, hodie enim nam particula postponū, antea ꝑponebat. Terē.in Phor. Nā q̄ est anus a fratre egressa meo: Scis proteu, vocatiuus græcus vt orpheu. Neqꝫ est te fallere cuiq̄, alij quicq̄ legunt, hoc autem dicit cū omnia noueris, desine aduētus mei cām velle cognoscere. Deū præcepta secuti ꝑpter matrē. Grauiter frendēs, cū ingēti tumultu. Nō te nullius exercēt numina

RVI. Nā q̄uo lu[illegible] pon[illegible]

Tisiphōe vñ dicā sit

nūtiis iræ, nō hūilis: sed magni. Magna luis commissa tibi. i. magnoꝝ scelerū est ista ꝓsolutio. Et alij ita distinguūt, vt sit a te cōmissa alij. Tibi has. n. o. nō humile autē num e dicit Tisiphonē. i. mortis vlricē, nā ideo Tisiphone dicta est quasi cui cura sit τίσιν φόνου. i. mortis vltio. Haud quaq̄ ob meritū. i. nō tales quales meceris, nā eius vxoris causa mortis fuisti. inferret āt digna supplicia, nisi fata ꝓhiberēt, qbus fauētibus ira numinū maior a nō possit. Moritura puella, merito nō vidit, qppe moritura. Seruātē. i. tenētē: vt tātas seruabat filia sedes. At chorus æqlis dryadū. Et eurydice ergo dryas, & bono cōpēdio eius ꝑ termisit interitū. Supremos īplet ūt mōtes summos. vt prob supme mp. Flerūt rhodopeiæ arces. Rhodope mōs ē thraciæ, sicut Pāgæa Rhœsi, mauortia tellus, quā postea Rhœsus tenuit: & est ꝓlepsis ex ꝑsona poetæ. Quo. n. tpe Orpheus fuit, Rhœsus necdū regnabat i Thracia. Hebrus fluuius Thraciæ gelidissimus Attias orythya. atheniēsis nympha, quā boreas in suū matrimoniū rapuit, ipse orpheus Caua. t. Periphrasis cytharæ, cuius vsus repertus est, hoc mō cū regrediēs. Nilus in suos meatus: varia in terris reliquisset aīalia: relicta ē testudo est: q̄ cū putrefacta esset, & nerui eius remāsissent extēti, intra coriū ꝑcussa a mercurio sonitū dedit, ex cuius imitatione cythara est cōposita. Aegrū amorē, Mœstū: deceptū Solo in litora deserto. in quo sine vxore morabatur.

PRO.

¶ Altaq; pangea: & rhœsi mauortia tellus. Pāgeus mons est, & Rhodope thraciæ. Rhœsi tellus thracia, q̄ prius dicta est Aria ab areo rege patre Thracis, & Edoniæ: a quo thracia dicta est: & q̄dā gens est edine, Latine aūt iterpretatur ansa. matria, sine mauortia. Mauors autem dicitur magna vertens deus,

MAN.

¶ Nā qs ꝑ quisnā. Est cuiq; ꝑ daf cuiq;. Velle. s. fallere. Glauco cæruleo viridi, vt latius lib. iij. Geor. ꝓbauimus, Frendēs dētibus, insonās fatis oraculis, sunt eni; fata, q̄ dij fantur de qbus latius supra. Luis p i nō p e in antiquis legif. Luis ergo. i. purgas, vt ibi. Post mihi nō simili pœna cōmissa lueris. Luo enim a luce df, vt scribit Varro, haud quaquā ob meritū non secundū meritum, maiores enim meritus esses, Sæuit. ordo est, & pro rapta cōiuge sæuit grauiter ꝑ sæuiret ni fata resistāt. Pāgæa, pāgæus thraciæ mons est, teste Ply lib. iiij cōponitur autem a pan, qd est totū, & gæa terra. Rhœsi tellus Thraciæ partē possedit Rhœsus, vbi mars omnium deus, vt Mela scrib. Getæ de is supius. Hebrus video ecl x. Attias orythya. i. atheniēsis, nā vt Eusebius scribit Erichthonij Vulcani filij filiā Orythiam Boreas Aristæi filius Thrax rapuit. quē fabula vētū fingit, latius etiā Ouid. li. vj meta. seri infi. s. Hebrus & vs, atq; & breues ꝓlōgis more suo p diastolem. Atthias, atthis regio, in qua erant athenæ secundum thabet aspiratum inde athias patronymicū. i. atheniēsis. Testudine. i. chelis. Te dulcis coniunx, & pa nalepsis est. i. replicatio, seu anaphora. i. relatio, vel repetitio.

Pāgæus qd sit

resoluit ora fatis. s. dicēdis. i. oraculis ꝓnunciandis. i. icepit effari oracula diuū, tu luis. i. ꝓsoluendo purgas magna cōmissa (sic Manci. alij lues legūt, vt sit magna lues est cōmissa tibi) orpheus miserabilis. i. dignus miseratione suscitat. i. excitat, & ꝓcurat tibi cōmmorita vt vna pœna sedata, altera exoriaf (hoc enim est suscitare pœnas) has pœnas. s. q̄s dedisti: & dobis, ni. i. nisi fata resistāt. i. aliter disponant, haud quaq̄. i. nullo pacto ob. i. ꝑm meritū: q2 maiores lōge meruisti, & sæuit grauiter ꝓ coniuge. s. eurydice rapta. s. ab inferis: postq̄ ipse retrospexerat (Ego malim dicere cū restrictionē, ni fata resistāt, respicere ad verbū suscitat, sicut dixi, qd' orpheus eas pœnas semp excitaret, nisi fata resistāt, q̄ sicut mācinellus vult vt sit ordo sæuit ꝓ sæuiret, nisi fata resistāt, q̄ sicut Māci. vult vt sit ordo sæuit ꝓ sæuire, nisi fata resistāt, q2 reuera sæuit: s3 si fata obsistant, nec q̄cq̄: & frustra, q2 nocere nō posset. potius placari cogeretur) Ostēdit cur sæuiat ꝓ coniuge rapta dicēs. Ille. s. coniūx orphei eurydice, qdē. i. certe dū fugeret. i. ꝑcipitāter sine ꝯsideratione ꝑ flumina te insequentē vt. s. opprimas eā, ipsa puella. i. adhuc iuuēcula coniunx orphei moritura. i. ꝓperās ad mortē, q̄uis nesciret, nō vidit in alta herba ante pedes. s. suos, cū oculos in te retorqueat, hydrū. i. serpentē aquatilem immanem. i. valde magnū, & sæuū ꝓuātē. i. defendētē, ne qs accedat ripas. i. margines fluminū. At. i. sed chorus dryadū, nympharum arborū, æqlis. i. coæuus, hoc est nymphæ coæuæ eurydices, iplerunt clamorē. i. vlulatu ob mortē eurydices, mōtes sup̄mos. i. altissimos arces. i. sumitates. rhodopeiæ. i. rhodopes mōtis thraciæ flerūt, & pāgea alta. i. mons thraciæ flerūt (declinaf autem hic pāgeus, & pluraliter hæc pāgea, sicut ismarus, taygetus, dindimus, gargarus, & alia multa) &, tellus, mauortia. i. in q̄ mars potissimū dīatur: & quā postea rhœsus habitauit, & tenuit in thracia, vbi mars gradiuus df (qd' vocabulū neq; græcū, neq; latinū est. Est ergo, vt seruius dicit prolepsis ex ꝑsona poetæ, nā quo tēpore nymphæ eurydices mortē fleuerūt, rhœsus nōdū natus erat, q postea ad bellū troianū venisse df, nō aūt est eiusmodi vitiosa: sicut si ex ꝑsona loquentiū esset) tellus ergo mauortia, vnde. s. mars oriūdus df rhœsi illius regis, q postea eā partē thraciæ tenuit, sup. fleuit. Atq; getæ. i. vicini thraciæ populi, atq; hebrus fluuius thraciæ, & orythia nympha illa attias. i. attica, seu atheniēsis in thraciā a borea rapta, sup. fleuerūt. (Est aūt patronymicū a patria deductū attias, sicut medea colchis df: & troianæ mulieres iliades Mācinellus sentit scribēdū athis, qd' iortellius negat) Ipse. s. orpheus, solās. amorē ægrū. i. misere affligentē, testudine caua. i. cheli, sīue cythara in morē testudinis facta, aut ex testudinis imitatione inuēta, o dulcis ꝯiux. s. eurydice canebat te, canebat in quā te in litore. i. vbi ipse solus, q2 sine te erat, & ita canebat, secū, canebat dieo te die veniēte, & cāebat te die decedēte. i. occidēte sole.

Gradiuus qd' vocabulū sit

¶ Nam. Quis. i. quisnam: & est anastrophe, in qua præpositio postponitur. vt Transtra per remos. Confidentissime, magna enim est confidentia audere accedere ad Proteū. i. ad difficultatem veri inueniendi. Scis proteu, sola enim veritas seipsam nouit, nec a quocunq; decipitur. Ardentes oculos lumine glauco ardentes: splendentes, ingenij enim acumen indicat splēdor in oculis, idem notat color glaucus in pupillis, hinc est, q pallas. q dea sapientiæ habetur γλαυκῶπις cognominetur, est autem glaucus color quem latini veteres cesium dixerunt, vnde cesiam glaucopiam appellarunt, dicitur autem cesia, teste Nigi. de colore cœli quasi cœli. Orpheus, fabula nota est, Orpheum vxorē habuisse Euri. quæ dum Ari fugeret per loca herbis: floribusq; ornata, latentem serpentem calcauit, cuius venenato morsu extincta ad inferos descendit, est autem Eurydice humana anima, quæ dicitur Eurydice. i. latum iudicium habens, propterea, q rationalis est, hæc nubit Orpheo cum corpori coniungitur, & amatur ab Aristæo. i. ab optimo, illi autem corporis voluptatibus inferunt ad enim sunt flores herbæ, quæ terræ sunt pulchritudo optimum, quod est per illa fugit, atq; a serpente. i. a peccato, quod inter illas voluptates latet, interimif, & ad inferos demergif, s3 ꝯcedif Orpheo, vt illā sono citharæ. i. actionū cōpositiōe, quo maxia harmonia est, vñ ꝟtus exortā ab inferis reuocet. i. a vitijs liberet: s3 ea lege, ne respiciat. i. ne i vitia relabaf, nā relapso habitū fac

CHRI.

Glauc⁹ color q dicaf

Tænarias etiam fauces alta ostia Ditis.
Et caligantem nigra formidine lucum
Ingressus manesque adijt, regēque tremēdū.
Nesciaque humanis p̄cibus māsuescere corda.
At canto cōmotæ erebi de sedibus imis
Vmbræ ibant tenues, simulachraque luce carentū.
Quā multa in syluis auiū se millia cōdunt.
Vesp ubi. aut hybernus agit de mōtibus imber
Matres, atque uiri, defunctaque corpora uita
Magnanimū heroū, pueri, innuptæque puellæ.
Impositique rogis iuuenes ante ora parentū.
Quos circum limus niger & deformis arūdo
Cocyti, tardaque palus, inamabilis unda
Alligat, & nouies Styx interfusa coercet.
Quin ipsæ stupuere domus. atque intima Læti
Tartara, cæruleosque amplexæ crinibus angues
Eumenides tenuit inhians tria Cerberus ora,

Atq;

¶ Tænarias, &c. Prosequif materiā inceptā ostendens quemodo orpheus ad inferos descēdēs coniugem recupauerat ea lege, vt nō retrospiceret, quā retrospiciendo iā amiserat, quā rē satis modulate Boetius quoq; cōcinit in de ꝯsolatione philosophica, nec difficilis excogitatu est allegoria, si animaduerteris enus quid in sanctis literis sit retrospicere & qd canis reuersus ad vomitū: & qd vxor loth cū retrospiceret in salis statuā versa, & id genus alia. Nā si euridicen animam rōnalem dixerimus orpheo. i. carni nuptā, & ab aristæo. i. rōne cū in herbis. s. delitijs ageret insecutam, & a serpente. i. peccatis occisā, & enodulis, ac lachrymis mariti ꝯsitēns, & ꝑtitū. s. ad supos. i. in gratiæ statum reductā, ea lege, vt nō retrospiciat. i. recidat in peccatum, q2 tunc essent nouissima peiora prioribus, forte minus christiani videremur ijs q neget ethnicos intellexisse animā nostrā ēt carni nuptā abea in vitia allici, & ab rōne retrahi: & quæ dixi alia Sed ordinē prosequamur qui talis est: Orpheus igressus etiā fauces tænarias. i. tænari ꝓmōtorij in Laconia vñ descēsus dicif ad iferos, appositione, ostia. i. ianuas, alta. i. ꝓfundas, ditis. i. plutonis, & lucum. i. syluam īcæduam, hoc ē, quæ nunq̄ cæditur nec amputatur: caligātem. i. tenebricantem formidie nigra. i. nigredine formidolosa. adijt, & manes. i. animas apud inferos manētes, vnde secundum veterū theologiam ad nos manāt, & regē tremēdū, qppe quē nulli⁹ miserescit:

ASCEN.

Allegoriæ ascēsianæ

o iij videlicet

videlicet plutonem, & corda nescia mansuescere humanis precibus. At .i. sed quis .s. nequeant flecti precibus vmbrae tenues, quia non corpora, sed simulachra corporum defunctorum, hoc est animae commotae cantu .s. orphico, ibant de imis sedibus erebi .i. caliginis infernalis, & simulachra .i. effigies, sup. bonum carentium luce .i. vita, ibant, sup. tam multa quam multa milia auium .s. condunt se in syluis, vbi vesper, aut imber hybernus .i. longus, & continuus agit .i. impellit eas de montibus in syluas, simulachra dico, videlicet matres .i. foeminae, atque viri, & corpora magnanimum pro magnanimorum heroum .i. principum virorum, defuncta vita .i. munere vitae. & pueri, & puellae innuptae. & iuuenes impositi rogis .i. ignibus, & pyris incensis ante ora parentum .i. omne genus hominum cuiuscunque aetatis, sexus, aut conditionis fuerint, circum quos limus niger, & arundo deformis cocyti .i. illius paludis, infernalis & palus inabilis .i. per quam nare nemo potest: vnda tarda .i. propter tardationem vndae quam iurorat, & emergit natare conantes, frequentior tamen, & vt puto verior lectio est inamabilis .i. non amabilis, quia nullam causam, cur ametur, habet, est enim tristis & obscoena alligat .i. detinet, & styx .i. palus illa tristitiae infernalis interfusa nouies .i. per nouem circulos (quae res sexto aeneidos ad vnguem pertractanda est) coercet .i. constringit, ne exeant: quin .i. quinimmo ipsae domus .s. infernales stupuere .s. ob cantum orphei. atque tartara .i. tenebrarum loca: intima .i. profundissima, laeti .i. mortis: sup. obstupuere, & eumenides .i. furiae infernales implexae crinibus angues caeruleos .i. habentes angues caeruleos implicitos in capillis, sup. stupuere, & cerberus canis ille infernalis triceps significans, vt dixi, triplicem plutonis potestatem, coelestium terrestrium, & infernorum, tenuit .i. continuit a latratu tria ora, atque rota orbis Ixionei .i. circumuolutionis, aut circumferentiae, quam apud inferos voluit Ixion, vt dicitur .vi. aenei. constitit vento .i. stetit cum vento, non opus est intelligere, cum quia ponitur in verbo constitit. Idem enim est, consto tibi & sto tecum, hoc est omnia poenae, & omnia tormenta inferorum cessauerunt ad cantum orphei, ita vt nec aditum nec egressum prohiberet cerberus eurydicae, vt in sequentibus latius dicam.

¶ Iamque pedem refe. &c. Docet Proteus, quomodo Orpheus threicia fretus cythara, fidibusque canoris: coniugem eduxerat ex inferorum carcere: & quomodo eam iterum amisit contra legem datam per impatientiam amoris, retro despiciendo dicens. Iamque .i. & iam orpheus, sup. ante eurydicen, sed potius orpheus, referens pedem .s. ab inferis, euaserat omnes casus .i. difficultates quia & canem placauerat & cum plutone & cum proserpina plutonis coniuge, ad quem de foemina magis spectabat, pactus fuerat & Euridice coniunx .s. eius reddita .s. ei veniebat ad auras superas sequens .s. maritum, pone .i. prope, sed post eum namque proserpina, quae est inferorum regina cereris filia, quam pluto rapuerat, dederat hanc legem, vt .s. post maritum rediret, nec ab eo respiceretur, veniebat dico iam ad auras superas, quum subita dementia coepit .i. inuasit, ac diei iam amantem incautum, atque ideo incautum, quia amantem, sunt enim amantes caeci, & amentes fere. dementia dico ignoscenda .i. vt dicunt condonanda. & remittenda quidem .i. certe, quia non per prauitatem, sed per vim amoris legem transgressus est. si manes scirent ignoscere .i. veniam dare, dementia autem erat, quia restitit .i. immoratus est, & ipse immemor (heu condolentis est) & victus animi .i. habens animum victum (genus apud Vergi. fere ponitur vbi in patiente est intrinseca actio. vt praestans animi, qui sibi animum praestat, victus animi: qui animum suum sibi vicit, maturus aeui, qui sibi aeuum maturat: infelix animi, quia animum sibi infelicem facit) victus ergo animi, quia ipsum per impatientiam amoris vicit, respexit suam .s. amantissimam coniugem eurydicen, iam sub ipsa luce .i. vbi iam lucem intrasset cum coniuge, si eam non respexisset, nam non debebat retrospicere, donec ad lucem peruenissent (in qua quid aliud innuit, quam quia vanum est ante lucem surgere) Sane secundum Seruium duplex est distinctio, nam alii legunt, Eurydicenque suam iam quasi, quae prius non fuisset eius, sed inferorum, quam lectionem videtur approbare ipsa Eurydice, vbi dicit, Iamque vale, feror ingenti circundata nocte, inualidasque tibi tendens, heu non tua palmas. q. d. iam tua eram, sed modo sum tua. Alii ponunt particulam iam cum sequentibus: videlicet iam luce sub ipsa. Ibi .i. in ea re, aut in eo loco, vbi coniugem respexit omnis labor: effusus: sup. est .i. frustratus, & perditus, & foedera .i. pacta immitis tyranni .s. plutonis rupta .i. irrita facta sunt, & fragor .s. vocum acclamantium auditus est ter in stagnis auernis .i. infernalibus, quia gaudebant manes Eurydicen redire, vt iterum orphea audirent (Gaudent autem reuera ex sola inuidia, multos damnari, cum tamen non verum gaudium, sed incrementum dolorum inde habeant) Illa .s. eurydice sentiens se trahi ad inferna inquit, o Orpheu, quis perdidit me miseram & quis te, id est quam tantus .s. furor: q. d. non amantis, sed amentia, & furentis id esse, en crudelia fata vocant me iterum retro .i. retrorsum & somnus .s. mortis, condit .i. sopit lumina natantia .i. oculos stygio humore, sopitos, aut madentes. Iamque .i. & iam: aut posthac vale, quod discedentis est, ego feror .i. auferor abs te circundata

Atque Ixionei uento rota constitit orbis.

¶ Taenarias, et fauces Taenarus. Laconiae promontorium est circa finem Maleae, vbi inferorum dicitur esse descensus. Manesque adyt regemque tremendum. Haec omnia ad laudem pertinet citharae, quod fretus ista superauit. Nesciaque humanis precibus mansuescere corda. Ad exitum summae rei respexit, non ad principium, nam primo meruit Euridicem. Erebi de sedibus imis. De interioribus tenebris inferorum. Implexae, inuolutae, implicitae ἐμπλεκόμεναι. Ixionei vento rota, deest cum & dicit cum vento suo rota constitit .i. cum causa volubilitatis quieuit.

¶ Taenarias et fauces. Taenarus est laconiae litus, in quo specus est, per quem Hercules existimatur descendisse ad inferos, et Orpheus.

¶ Taenarias et fauces. Taenarus in laconia promontorium aduersum africae, ripa erecta est, sacram Neptuni aedem constructam continens in luco, propinquaque spelunca est, per quam cerberum ab inferis supius reductum ab Hercu. fabulae canunt. Soli. & sert. & Strab. lib. viii. Fauces, angustos aditus Erebi: dicunt erebum esse terrae profundissimum, & absconditum locum, seu inferorum profunditatem atque recessum, erebeno autem graece, latine obscurum significat. Cocyti, vide to li. i. Georgi. Styx, latius supra. Tartara iam diximus Eumenides de his lib. i. Georgi. Cerberus, is dicitur quasi ereboros .i. carnem edens. nam creas caro est, boros dens, de hoc Seneca in Hercule furente ait, post haec auari ditis apparet domus, hic saeuus vmbras territat stygius canis, qui terna vasto capita concutiens sono, regnum tuetur sordidum tabo caput lambunt colubrae, viperis horrent iubae. Longusque torta sibilat cauda draco par irae formae &c. Inhians, intentus, concupiscens. Tenuit, clausit, vi illud intentique ora tenebant, pro claudebant, pro nec est aliter exponendum, quod & hic locus indicat. Ixionei orbis, vide to lib. iii. Geor. Vento quoquidem moueri solebat, cum vento ergo restitit

Erebus quid sit

¶ Taenarus, in laconica regione promontorium est circa finem malei montis, in quo quidam hiatus est, & ex eo agente spiritu murmura audiuntur: inferorum dixere fauces. Constitit, restitit, non mota est, itaque pedem, maxima commiseratio, quia veluti nauis, quae multas euaserit tempestates, in portu gierit, & e pathos ab eo quod est prae spe.

Taenarus vbi locorum

Iamque pedem referens, casus euaserat omnes.
Redditaque Eurydice superas ueniebat ad auras.
Pone sequens (namque hanc dederat Proserpina legem)
Cum subita incautum dementia cepit amantem
Ignoscenda quidem, scirent si ignoscere manes.
Restitit Eurydicemque suam iam luce sub ipsa
Immemor, heu uictusque animi respexit, ibi omnis
Effusus labor, atque immitis rupta tyranni
Foedera, terque fragor stagnis auditus auernis.
Illa, quis & me inquit, miseram, & te perdidit Orpheu?
Quis tantus furor? en iterum crudelia retro
Fata uocant, conditque natantia lumina somnus.
Iamque uale, feror ingenti circundata nocte.
Inualidasque tibi tendens, heu non tua, palmas.
Dixit, & ex oculis subito, ceu fumus in auras
Commixtus tenues fugit diuersa, neque illum
Prensantem nequicquam umbras, & multa uolentem
Dicere praeterea uidit, nec portitor Orci
Amplius obiectam passus transire paludem.
Quid faceret? quo se rapta bis coniuge ferret?
Quo fletu manes, qua numina uoce, moueret?
Illa quidem Stygia nabat iam frigida Cymba.

¶ Cum subita incautum dementia coepit amantem, Epitheton amantis est. Ignoscenda quidem scirent si ignoscere manes, participium sine verbi origine, non enim facit ignoscor, sicut nec triumphor, regnor. Eurydicenque suam iam alii legunt iam luce sub ipsa. Victusque animi. sic hoc loco dixit. vt do praestans animi iuuenis, Respexit, ibi, omnis Effusus labor, atque immitis rupta tyranni, foedera, &c. Nam respiciendo commisit in legem sibi datam, Terque fragor auditus auernis quasi exultarent vmbrae reditu Eurydices. Luca. dicit in orpheo strepitum factum, redeunte eurydice, ob hoc, quia gaudent a luce relictam eurydicen iterum sperantes orphea manes. Iterum crudelia retro fata vocant Oui. Bis rapit vixitque semel. Natantia .i. in morte reducta. Inualidas .p. in vmbrae tenuitatem redactas. Heu non tua quia supra dixit, eurydicemque suam. Iam .s. d. per diuersum. Praeterea, postea, vt

ftea, vt q̃ſ̃ numẽ iunonis adorat pteres. Nec portitor orci iam plius obiectã paſſus tranſire paludem, myſticũ, eſt dicitur. n. bis eandem vmbram euocari non licere.

MAN. proſerpina q̃ ſit

℄ Ponc poſt. Sub ipſa luce, ꝓpe ſupas auras. Proſerpina hãc plutoni tribuerũt, quoniã terrena vis oĩs, atq; nã. Diti pr̃i de/dicata eſt, q dictus eſt apud græcos Plutõ, q̃ & recidãt oĩa in terras, & oriant e terris, pſerpina aũt eſt ea, q̃ græce pſephone noiaẽ, quã frugũ ſemẽ eſſe volũt abſcõditãq; q̃rĩ a mr̃e fingũt, vt ait Cice. in li. de na. deo. Varro tñ ingt, qd Epicharmus En/nij lunã pſerpinã quoq; appellat, q ſolere ẽẽ ſub terris, nã hæc vt ſerpẽs mõ in dextrã mõ in ſiniſtrã ptẽ late moueẽ. Serpere ve/ro & pſerpere idẽ dicebat. de hac ẽt plura li. i. geor. Auernis ſta/gnis, ĩ auerno maiores nr̃i Homerica defunctor̃ vaticinia fuiſ/ſe fabulis edidere. Hãc. n. locor̃ ptẽ plutoni dicatã opinabanẽ, placatiſq; ꝑius p ſacrificia dys manibus, illuc intrabãt, aderãt .n. q talibus exponẽdis ductores eſſent locor̃ fructus pcipien/tes. Fõs vero ibi fluuialib⁹ ſcatẽs aq̃s excurrit in mare, ab eius vſu abſtinebãt oẽs ſtygias opinãtes eſſe aq̃s, eo in loco cõſtru/ctũ erat oraculũ, ex aquarũq; feruore vicinar̃ phlegetõtẽ eẽ cõ/iectura factitabãt, & ex acherũſia, hæc & plura Stra. li. v. vide/to ẽt li. iij. geor. Præterea poſtea. Portitor orci. i. charõ. Ver. li. vj. æne. portitor has horrẽdus aq̃s, & flumina ſuat, Terribili ſq̃lore charõ: &c. poſteã ingt Ipſe ratẽ cõto ſubigit, veliſq; mini/ſtrat, & ferrugineã ſubuectat corpa cymba. Orci: videto li. j. Ge.

data ingẽti nocte. i. caligine, tẽdẽs tibi. i. ad te. heu nõ tua. i. nõ amplius tui iuris, aut in ptãte tua: palmas. i. manus inualidas .i. in vmbraeũ tenuitatẽ redactas, & ob id reſiſtere nequeũtes dixit. ſ. eurydice, & fugit ſubito ex oculis in auras, ceu fumus te/nuis cõmixtus. ſ. aeri fugit in diuerſa. i. diuerſas partes aeris. ita vt nihil fumi amplius appareat, neq; vidit pterea. i. pter ea (vt dicũt) vicẽ, hoc eſt poſtea, illũ. ſ. orphea prẽſantẽ. i. captãtẽ ſ; nõ capietẽ, prẽſantẽ ergo. i. frequẽter prẽdere conãtẽ, neqd q̃. i. fruſtra vmbras. i. diugẽ, q iã in vmbras diffuſa erat. & vo/letẽ dicere multa, nec portitor orci. i. inferni. ſ. charõ, paſſus eſt ſup. orphea trãſire amplius paludẽ. ſ. ſtygẽ obiectã. i. iterpoſi/tã, & regionẽ viuor̃, ac mortuor̃ ſeparãtẽ. Qd' Seruius dicat my/ſticũ eſſe. i. arcanũ ſumptũ ex ſupſtitione potius, q̃ ex religione pſca, q̃ dr̃ bis cãdẽ vmbrã euocari nõ licere, Quaſi nõ Eurydi/cẽ, ſ; vmbrã eius euocarit orpheus carminib⁹, & incãtationib⁹ ſacris. Sãe euocãdar̃ vmbrã mẽtio fit ẽt in libris regnor̃, vbi iuſſu Saulis euocata eſt vmbra ſamuelis, de q̃ qd theologi nr̃i cẽſeãt apud eos. & pſertĩ; diuũ Auguſtinũ videdũ eſt. Quid fa/ceret (apoſioreſi; orphei recitat) hoc eſt, qd putat eũ tũc facere de/buiſſe, vel dubitat tũc orpheus qd faceret, & quo ferret ſe cõiu/ge bis erepta. i. vi amiſſa ſemel a ſpẽte, & ſemel ab inferis, quo fletu moueret. i. q̃ miſeratiõe afficeret manes. i. inferos: & q̃ vo/ce moueret numina. ſ. ſupera, qdẽ. i. certe illa. ſ. ꝓpter quã hæc dicebat nabat iã frigida. i. mortua, & exãgũis: cymba ſtygia. i. q̃ traducebaẽ p ſtygẽ paludẽ, de q̃. vj. æne. plenius dicẽdũ erit.

Antiquor̃ ſupſtitio

CHRI.

℄ Reddita q̃ſi reddita demẽtia, nã vis amoris demẽtia eſt, in cautum, nihil tã ꝓpriũ amanti, vñ pueris eqparanẽ, & perpea Prop. Quicunq; ille fuit puer, q pinxit amorẽ, Nõne putas miras hunc habuiſſe manus? Is primũ vidit ſine ſenſu viuere aman/tes. Et leuibus curis magna perire bona. Ignoſcẽda, nã ſi cognoſceremus: q̃ miſere cupiãt amãtes viſere iẽ amatã, & q̃; vehe/mens ſit h̃ pturbatio in hac re iudicaremus illis huiuſcemodi erratũ condonandũ. Sed manes pp illor̃ crudelitatẽ nullã noue/runt humanitatẽ. Immitia, vnde nulla eſſet cõmiſeratio ſpanda. Illa quis & me inquit miſerã, & te p. orõ vehementer pathe/tica, Nã & ſuum vehementer exp̃mit dolorem. Demonſtrat. n. eo. deueniſſe amãtes: vt culpa illius qui nihil minus q̃ h̃ voluiſſe. inſeliciſſimo, ac æterno diſſidio ſeparenẽ. heu nõ tua, q. d. qd' vtrunq; miſerrimum accidit.

Septem illum totos phibent ex ordine menſes
Rupe ſub aeria, deſerti ad Strymonis undam
Fleuiſſe & gelidis hæc euoluiſſe ſub antris.
Mulcentem tigres, & agentem carmine quercus.
Qualis populea mœrens philomela ſub umbra
Amiſſos queritur fœtus quos durus arator
Obſeruans nido implumes detraxit, at illa
Flet noctem, ramoq; ſedens miſerabile carmen
Integrat & mœſtis late loca queſtubus implet.
Nulla uenus nulliq; animum flexere hymenæi.
Solus Hyboreas glacies, Tanaimq; niualem.
Aruaq; Riphæis nunq̃ uiduata pruinis
Luſtrabat, raptam Eurydicem. atq; irrita Ditis
Dona querens, ſpretæ Ciconum quo munere matres
Inter ſacra deum, nocturnaq; orgia Bacchi.
Diſcerptum latos iuuenem ſparſere pagros.
Tum quoq; marmorea caput a ceruice reuulſum
Gurgite cum medio portans Oeagrius Hebrus
Volueret, Eurydicen uox ipſa, & frigida lingua
Ah miſeram Eurydicem anima fugiente uocabat,
Eurydicen toto referebant flumine ripæ.

ASCEN.

Ordo.

℄ Septẽ illũ. Docet q̃ deinceps egit orpheus, vt iuſtã in ſe cẽſe/ret aſi aduerſionẽ ariſtæus, q tot malorũ caput erat. Ordo eſt. Perhibẽt. ſ. poetæ, aut hiſtoriographi. illũ. ſ. orpheã fleuiſſe ſe/ptẽ mẽſes totos. i. integros ex ordine. i. ſine intermiſſione ſub rupe aeria. i. alta ad. i. iuxta vndã. i. fluentũ, aut lacum ſtrimo/nis illius fluuij thraciæ deſerti. ſ. ab hominibus: cũ latas palu/des faciat, quas grues habitant, vnde dictũ eſt. Strimoniæq; grues: & cætera, perhibent eũ euoluiſſe hæc. ſ. quæ de eurydi/ce dicta ſunt, ſub gelidis antris eũ dico mulcẽtẽ carmine. i. dul/cedine cantus tygres. i. ferociſſima aĩalia, & q̃rcus. i. rigidiſſi/mas arbores, quã fabulã Horatius in arte ſic explicat. Sylue/ſtres homines ſacer, interpreſq; deor̃, Cædibus, & victu fœ/do deterruit orpheus Dictus ob hoc lenire tygres, rabidoſq; leones. Perhibent dico fleuiſſe talẽ, qualis philomela auis illa dulciter querula (vĩ licet ſpecies p genere. i. ea pro qualibet aue ponaẽ tamen videẽ qdã delectus eſſe cum ea ob iniuriã illatam potiſſimũ q̃raẽ) mœrens. i. triſtata ſub vmbra populea. i. popu/lorum arborum, iuxta quas. ſ. nidum fecerat queritur. i. voce q̃/rula deflet fœtus. i. pullos amiſſos, quos arator durus. i. immi/tis obſeruans. ſ. matrẽ, quo cibũ afferret detraxit nido implu/mes. ſ. priuſq̃ volare ſcirent. at. i. ſed illa. ſ. philomela flet noctẽ .ſ. totã & ſedens ramo, vnde nidus ablatus eſt: integrat. i. ſæpe repetit: & ex integro canit carmẽ miſerabile, & implet loca vici/na, late q̃ſtubus. i. querelis, mœſtis. i. mœſtitiã indicantibus: & nulla venus. i. appetitus coeundi, & nulli hymenæi. i. nouæ nuptiæ, flexere animum. ſ. philomelæ & etiam orphei. & orphe/us ſolus luſtrabat. i. circuibat ſolus glacies hyphoreas i. quæ fere ſunt circa montes hyperboreos, ſup quos. ſ. boreas flat, & tanaim fluuium europã ab aſia dirimentẽ niualem. i. niuibus tectum. & arua nunq̃ viduata. i. priuata, pruinis. i. gelu cõcreto riphæis. i. in riphæis montibus exiſtentibus, q̃rens. i. conque/rens Eurydicen raptam, atq; dona ditis, qui donauerat. vt in lucẽ rediret, ſi nõ reſpexerit eã irrita. i. fruſtrata p reſpectionẽ, quo munere. i. quo officio q̃rendi, cum orpheus vituperaretur matres ciconũ populorũ thraciæ ſpretæ. ſ. ab orpheo, q neg/ãs animũ ad nouos amores applicare fœminas deteſtatus, fingitur ad amores puerorum ſe tranſtuliſſe, ſparſere iuuenẽ .ſ. orpheum adhuc iuuenẽ. & ita amabilẽ, p agros diſcerptum late inter ſacra deũ. i. deor̃, & orgia. i. feſta & cõcitatis celebra/ri ſolita bacchi nocturni. i. noctu coli ſoliti, quũ. i. quando he/brus æagrius. i. ex æagro pr̃e orphei naſcẽs, aut ab orphæo æa/grio dictus æagrius, portans caput. ſ. orphei reuulſum. ſ. per mulieres a ceruice marmorea. i. cãdido, & tereti volueret ipſũ medio gurgite. i. flumine hebri, vox ipſa, & lingua frigida. i. mo/ribũda vocabat q̃q; i ẽt tñ. i. tũc. Eurydicẽ, vocabat dico, ani/ma fugiente ſub vmbras. ſ. p indignationẽ, eo q violenta eſſet mors: ripæ referebant. i. reſonabant toto flumine Eurydicen. i. nomen eius ab eo moriente ſæpe repetitum.

SERVI.

℄ Ex ordine. ſine intermiſſione. Deſerti ſtri. aſperi, & inculti. Stry/mon aũt eſt fluuius Thraciæ, circa quẽ ad extinguẽdũ amoris calorẽ morabaẽ. Hæc euoluiſſe talia q̃lia cõmemorat. Philome/la p q̃uis aue, nã ſpeciẽ p genere poſuit. Flet no. iugi. nocte. cõ/tinuo flent. Tanai; niualẽ fluuiũ ſcythiæ. Nunq̃ v. p. ſemp niui/bus plena. Spretæ. c. q m. in. nuptiali ſ. cicones aũt ſunt thra/ces mulieres: q̃ ab orpheo ſpretæ diſcerpſere eũ p liberi ſacra ſimulata. Marmorea caput a cer. r. i. pulchra ſane alludit ad id qd' dicit. Qui. q; eũ caput eius delatũ ad ripas ſerpens morde/re voluiſſet, ẽ cõuerſus i lapidẽ. Oeagri⁹ hebrus, Oeagri⁹ fluui⁹ eſt pr̃ orphei, de quo hebrus ſuis ſcit vñ eũ appellauit œagrius.

Cicones q̃ ſint

PRO.

℄ Spretæ ciconũ, quo munere mr̃es, Cicones natio Thracũ, q̃ oppidũ ẽ Iſmaros. Et faciles venerar̃ napæas, napeæ nymphæ

CHRI.

℄ Oeagrius, refert Dio. ſicu. bacchũ inſidias. Lycurgi thracẽ ſuiſ regis admonitũ charopis viri thracis vitaſſe, ac paulo poſt victor lycurgũ regno ſpoliaſſe, Illudq; beneficij memor thero/pi tradidiſſe: qui moriẽs Oeagrum filium a quo & fluui. deno/minatus eſt heredẽ reliquit. Ex Oegro aũt natus eſt Orpheus

Oeagrus q fuerit

dicũ Oeagrũ fuiſſe pronepotẽ atlantis ex alcione vna ex filia/bus atlantis, de Orpheo plura ĩ alio loco diximus, eadem hic q ſuit, & eiuſdem nominis poeta in arcadia, & alius erotonias q eũ Piſiſtrato athenienſium tyranno vixit. Sunt q ẽt ſex orpheos nominẽt, huc autem quez preno habemus, ſcribũt Lybiã, & ægy

...ptum peragrasse & Trimegisti Mercurij doctrinā imbibisse. Quanquā, teste Cicero. Aristo. docet Orpheum poetam nunquā fuisse, & hoc orphicum carmen Pythagorei ferunt cuiusdam fuisse Cereonis.

MAN. ¶ Strimonis lib. j. Georgi. diximus. Mulcētē ti. p id sua eloquētia feros hoīes, & rapaces reuocasse in māsuetudinē, & humanitatē, orphea intelligimus. Et agē. c. q̄rcus, p id obstinatæ opiniōis hoīes intelligimus, q nō nisi p eloquētiæ vires quīta sua ptinacia remouerī. Philomela, luscimola hoc loco, alibi hirūdo, vt latius supra ondimus. philon aūt amās dr̄. Mela vero mala, poma, seu oues, miserabile carmē integrat, Ply. li. x. scri. q luscinys dieb⁹ ac noctib⁹ ɔtinuis qndecim garrulus sine intermissu cātus, dēsante se frōdiū germine, in q̄ vna lau e pfecta musicæ sciētia modulatus edit sonus. & nūc ɔtinuo spū trahit in lōgū, nunc variet inflexo, nūc distinguit ɔcluso, copulat itorto. pmit, reuocat, Plura tū ibidē leges nurāda qdē, hymenæi nulla ɔiugia, vide li. iij. Geor. Hyperboreas li. iij. Geor. latius videas. Tanaiz, tanais fluuius europā ab asia disiūgit, atq̄z ambor fines vtrinq̄z pʒ labēs, in boreā v̄sus p sauromatas in scythiā vsq̄z, atq̄z in mœotidē paludē ptēdit. ortū aūt ex indiæ mōnb⁹. Diony. scri. & Stra. li. vij. & li. ix. Riphæi, Vide li. j. Geor. Ciconū mēs circa hæbrū thraciæ fluuiū Cicones habitāt, teste Mela. hor mulieres, teste quoq̄z Oui. li. xj. me. Orpheū, eo q̄ fœmineū amorē in pueror venerē trāstulisset, & ppterea eas sperneret furiali elaniarūt. post vo lyrā, & caput eius in hebrū iecerūt. Orgia bacchi, i Rhodope thraciæ mōte orpheus sonare, cantareq̄z solitus erat, & ibi facra liberi pris Orpheo pmū initiāte celebrabant, vt scri. Mela. Orgia bacchi Stra. li. x. sic ait plurimū igit græcorū torū cerimoniale negociū, qd̄ orgia vocāt, bacchanaleq̄z, & colicū: & sacror mysteria libero patri attribuerūt, & Apollini: & Hecatæ, & musis, & Cereri, ppter hæc Strabonis v̄ba optime Ser. dixisse vr̄ li. iiij. æneī. vbi ait, orgia apud græcos sacra oīa dr̄, sicut apud latinos cerimoniæ. Sʒ iā abusiue sacra liberi pris orgia vocant, ptere a orge ira dr̄, orgao pcito, ɔcupio orgiazo orgia celebro, orgizomei irascor. Oeagri⁹ hebr⁹: œagros vir, siue fluui⁹ orphei pr̄, vt ipse i argonauticis ait Dio. sicli. v. asserit orpheū œagri filiū, & doctriā, & melodia, ac poesi excessisse oēs, quor extet memoria, de hebro supi⁹ patuit. Ser. āt, ait ex œagro fluuio natū q̄ hebrū.

Hæc Proteus, & se iactu dedit æquor in altum.
Quaq̄z dedit, spumantē undam sub uertice torsit.
At non Cyrene, nanq̄z ultro affata timentem.
Nate licet tristes animo deponere curas.
Hæc omnis morbi caussa, hinc miserabile nymphæ
Cum quibus illa choros lucis agitabat in altis.
Exitium misere apibus, tu munera supplex
Tende petens pacem, & faciles uenerare Napæas
Nanq̄z dabunt ueniam uotis, irasq̄z remittent.
Sed modus orandi qui sit prius ordine dicam.
Quattuor eximios præstanti corpore tauros.
Qui tibi nunc uiridis depascunt summa Lycæi
Delige, & intacta totidem ceruice iuuencas.
Quattuor his aras alta ad delubra dearum
Constitue, & sacrum iugulis demitte cruorem.
Corporaq̄z ipsa boum frondoso desere luco.
Post ubi nona suos aurora ostenderit ortus.
Inferias Orphei Lethæa papauera mittes.
Et nigram mactabis ouem, lucumq̄z reuises.
Placatam Eurydicen uitula uenerabere cæsa.
Haud mora, continuo matris præcepta facessit.
Ad delubra uenit, monstratas excitat aras.
Quattuor eximios præstanti corpore tauros
Ducit, & intacta totidem ceruice iuuencas.
Post ubi nona suos aurora induxerat ortus.
Inferias Orphei mittit, lucumq̄z reuisit.
Hic uero subitum ac dictu mirabile monstrum
Aspiciunt, liquefacta boum per uiscera, toto
Stridere apes utero, & ruptis efferuere costis.
Immensasq̄z trahi nubes, iamq̄z arbore summa
Confluere, & lentis uuam demittere ramis.

ASCEN. ¶ Hæc proteus, &c. Enarratis, q̄ cōpulsus enarrare a diuino spiritu, pteus sese in vndas deiecit, tanq̄ q iuuene ɔfidentez, a quo iniuriā passus erat, ignoratione remedij punire vellet cuz eām malor edocuisset, quocirca artificiose pstructū est a poeta vt cyrene cepta nebulis adesset, oiaq̄z intelligeret, q̄ intelligēs nymphas placādas. & sciēs. quo sacrificio apū instaurādarū modū inuenit, qr ex vitulis mactatis: & in nouū diē derelictis subortæ sunt. Ordo est. Hæc pteus, sup. dixit, q̄q̄z. i. & q̄. & dedit se iactu. i. ipetu magno in altū æquor, & torsit sub v̄tice, aut capitis, qr se peipue dedit, aut sub v̄tice. i. reuolutione aquar vndā spumātē, sup. in ea parte: q̄ dedit se in altū. At. i. sʒ cyrene nō. s. dedit se in altū. hoc est nō aufugit, lʒ esset nympha aq̄tilis derelinquēs filiū incōsultū, & dubiū, sicut pteus (& ita malim dicere, q̄ q nō timuit) nāq̄z ipsa est affata vltro (qd̄ lōge abest, vt aufugeret) timētē. s. aristæū o nate lʒ. i. licitū e deponere aio curas tristis. i. q̄ te tristē reddūt, h. s. quā pteus dixit: est ois cā morbi, & nymphæ, cū qbus illa. s. eurydice, agitabat choros. i. choreas, & festiuitates. in altis lucis. i. syluis sacris, & secdus misere. i. imiserūt (media lōga, est. n. v̄bū pteriti pfecti ppis) hic. i. ex hac causa apibus. s. tuis exitiū. i. internectionē, miserabile. i. miseratione dignā, tu sup. lex petēs pacē. s. a nymphis, & eurydicē, tēde i. ptēde offer, munera. i. sacrificia, & venerare. s. muneribus: napæas. i. flor u: & v̄gultor nymphas, faciles. i. cito exorabiles. & qd̄ pceris faciētes, nāq̄z dabūt veniā, votis. i. ppter vota, sʒ ego dicā prius, q̄ oraueris. s. eas, q sit modus orādi. delige. i. de multis elige: q̄ttuor tauros eximios. i. ex alijs exēptos (sʒ pprie porci dicunt eximij sm Donatū, & tauri intacti vt bidētes lectæ, pstāti corpore. i. hñtes pstās corpus, & delige totidē iuuēcas, ceruice intacta. s. a iugo. i. q̄ nunq̄ iugum traxerunt, q̄ depascunt. i. carpunt tibi nunc summa. i. summitatē lycæi. s. mōtis arcadiæ viridis. i. herbosi, p qd̄ ondit vernā esse tēpestatē, qua apes ita instaurādas prius docuit, & ɔstitui ijs. s. dictis q̄ttuor aras ad. i. iuxta alta delubra. i. tēpla dear. (In quibus. s. eār simulachra, vt qdā dicunt, decorticata sunt) & demitte. i. extrahe deorsū, iugulis. i. ex anteriori parte colli, cruorē sacrum. s. deabus, & desere ipsa corpora bou. s. cū pellibus. in luco frōdoso: vt. s. locus sit tepidus: & tectus, qualē supra descripsit, & post. i. postea, vbi aurora nona. i. noni diei (is. n. etiā tūc obseruabat in funebribus rebus, & sacrificijs) ostēderit suos ortus. i. illuxerit, tu mittes orphei, p orpheo inferias. i. sacrificia quæ manibus apud inferos competunt. s. papauera lethæa. i. obliuionē inducentia. Seruius dicit agrestia cum sint etiam vesca. i. qbus vescimur) posset orphi legi in datiuo a noīatiuo orphes itez orphei in genitiuo, vt sit diphthōgus græca sicut eus in nominatiuo, & ordo est mittes lethæa papauera, appositiue inferias orphei (& tu mactabis ouē nigrā inferis. s. gratā, & tu reuises lucum, vbi boues derelicti erunt, & tu venerabere eurydicem placatam. i. quam tibi polliceor sic placandam, vitula cæsa. i. mactata Haud mora significat matrem abijsse, aut conticuisse illis dictis, haud. i. nō mora, sup. fit, & aristæus facessit. i. factū it, ɔtinuo i. ilico & e uestigio, pcepta matris, & venit. i. accedit ad delubra, & excitat. i. innouat aras mōstratas. s. a matre, & ducit. s. ad eas, quattuor tauros eximios pstāti corpe, & totidē. i. et quattuor iuuēcas ceruice intacta. & post vbi aurora nona induxerat suos ort⁹ mittit orphi. i. orpheo iferias. i. sacrificia iferis apta, & reuisit lucū, in q̄ eo. s. dereliq̄rat boues, v̄o p sed aristæus. s. & q aderāt. vt sacrificulus, aspiciūt hic. i. i hoc loco: & tpe. s. nona die, mōstrū subitū. i. subito exortū, & mirabile dictu. i. nouū or: videlicet apes stridere p viscera boū, liquefacta. i. resoluta, & putrefacta toto vtero, & efferuere. i. feruētē euolare costis ruptis (efferuere & stridere tertiæ sunt hic inflexionis, ab efferuo & strido) & nubes, immēsas. i. valde magnas hoc est examina apium in morē nubis volantium, trahi, dest contrahi

(margin: Philomela q̄ sit; Tanais vbi locorū; Orgia q̄ dicantur; Unde; Eximij q̄ dicantur; Efferuere & stridere cuius flexionis)

SERVI. ¶ Hæc proteus, Subaudi dixit. At. n, e. deest territa est, qd̄ ex sequētibus dat intelligi. Pacē, p. pacē bñficiū, & beniuolētiā. Faciles. n. exorabiles nymphas, & ad ignoscēdū paratas. Sane sciēdū easdē eē Napæas: q̄ & dryades sūt. Nā supra ait: At chorus æqlis dryadū. intacta cer. i. idomita. & dicit ita aīalū sacrificiū eē faciēdū, vt nō tm̄ occidāt hostiæ, sʒ cædāt. Orphi. dtūs græcus ē. Lethæa papauera. i. agrestia. Placatā. e. v. v. c. hypallage p veneratā placabis. Præcepta facessit. s. fac, & ē frequētatiuū p pncipali, aut certe iō facessit, qr. pl̄res hostias imolauit. Hic s. a. d. m. res. n. hæc ex iprouiso venit. vt apes ex bobus erūperēt, nā pcept a cyrenes tm̄ ad placādū numina ptinebāt. Notādū sane, q ex hoc euētu illa ars inuēta est, quā supra memorauit, & melior facta p industriā. Stridere. a. u, & ru. ef. c. hæc v̄ba eðæ sunt ɔiugationis: & tertiæ, nunc tm̄ tertiæ. Lentis. u. d. in smodū vuæ. i. botrionis defluere qd̄ græci βοτρυδόν dñt.

(margin: Napeæ siue dryades)

MAN. ¶ Sub v̄tice est vertex contorta in se aqua, vel qcqd aliud sibi vertitur, unde ppter fluxum capillorū pars summa capitis ex hoc inquam in montibus eminētissimū, recte dixeris hæc oīa vertices pprie tamen, vnde initium, & Fab. lib. octauo q̄ eras libro primo scri. Vorsus, & vortices dixerunt antiqui, quæ primo

(margin: Vertex qd̄ sit)

contrahi, & cõfluere, idest confluxum facere, iam supple in arborem summam, & demittere ramis lentis, idest pondere vibrantibus. i. dependere in ramis lentis, vuam. i. examen apum in morem racemorum condependentium.

mo Scipio aphricanus in c lsam scdam vertice vr. & Caper inquit, Vertex capitis est, vortex fluminis. At non cyrene: sup. intmitt, refert enim ad illud. Nãq; vltro affata timẽ. Faciles, mites placabiles. Napæas nymphæ sunt propriẽ, q̃ virgultis. & floribus delectant. vt Orcades, q̃ mõtibus, Lactã. lib. iij. Delubra. Varro li. viij. rerũ diuinarũ. Delubrum ait alios æstimare, in quo pter ædẽ sit area assumpta deum causa, vt est in circo flaminio Iouis statoris, alios, in quo loco dei simulachrũ dedicatum sit, & adiecit, sicut locũ, in quo figerẽt cãdelam, cãdelabrũ appellatũ ita in quo deũ ponerẽt noiatum delubrũ. His a Varro. pscriptis possumus intelligere id potissimũ ab eo pbatũ, qđ ex sua psuetudine in vltio posuit, vt a dei dedicato simulacbro delubrũ cœperit nũcupari. hæc Macrobi⁹ lib. iij. saturnali. Orphei, meli⁹ orphi legem⁹ vti Bucco. Orphei calliopeia, De q̃ ibi latius. Lethæa pa. iã su. ofi dim⁹. Vuã, Iuue. ẽt ait examẽq; apũ lõga psederit vua.

Hæc super aruorum cultu, pecorumq; canebam.
Et super arboribus, Cæsar dum magnus ad altum
Fulminat Euphratem bello, uictorq; uolentes
Per populos dat iura, uiamq; affectat olympo.
Illo Vergilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, studiis florentem ignobilis oci.
Carmina qui lusi pastorum, audaxq; iuuenta
Tityre tu patulæ cecini sub tegmine fagi.

SERVI. Hæc su. ar. p aruorũ cultũ pmũ librũ signat, per pecora & tertiũ, & quartũ, q2 & apes pecora sunt, p arbores scdm, & hoc dicit. Hæc ego 1. Georgica scripsi, dũ Cæsar in oriente pugnaret: Fulminat, fortiter facit, victor. n. P. p. d. i. Vnũ virtutis est, alterũ iustitiæ. Nã vincere, virtutis, Volẽtibus, nõ iuuit sperare: iustitiæ est. Viãq; af. o. Præpat sibi diuinos honores. Dulcis. a P. i. neapolis, q̃ primo ex corpe vnius syrenis illic sepultæ pthenope ẽ appellata. Studijs florẽtẽ ignobilis oci. i. artis poeticæ, quã ocium ignobile appellauit, ne qđ de se videret arroganter dicere. Carmina q lusi: Quunetiã Bucco. scripsi. Audaxq; iuuẽta. Aetate iuuenili, nã vt diximus supra xxviij. ãnorũ erat cũ Bucco. scripsit, & bñ breuiter a se scriptarũ rerum executus est titulos.

Parthẽo/pe vñ dcã

MAN. Hæc su ar. cul. Peroratio est, cumulũ qdã, cõclusionem aliq vocãt, q dã enumeratione, breuiter. n. repetit totã simul cãm: atq; in arum decurrẽdo p capita. De hac ẽt Fab. lib. vj. latius scribit. Ad altũ eupbratẽ, armeniã maiorẽ itelligit, in qua eupbrates orit, vt Stra. scri. li. xj. atq; xvj. Cæsar ãt Augustus, vt Florus scri. ad oriẽtẽ versus exercitũ misit in armenios Medosq; p tos, q postea oẽs eũ i dia ẽt Augusti, & Romanorũ ditiõi paruerunt, Volẽtes po. augustus virtutis, moderationisq; fama, indos ẽt, atq; scythas pellexit ad amicitiã suã, populiq; Romãi vltro p legatos petẽdã, vt scri Sueto. Florus ẽt a Eusebi⁹, q̃ oia latius supra patuerit. Viãq; affectat olympo. Oui. quoq; li. i. Fasto. ait. Sic petit cœlũ p labores. s. & virtutẽ, viriorũq; fugã. affectareq; iquit Festus, est pronuz aiuz ad faciendũ aliqđ habere, affectat ergo viã. i. pparat. Olympo. i. ad diuinos honores. Illo Ver. Vergilius Maro i. pago, q dicebat andes haud pcul a Mãtua natus Põpeio & Crasso psulib⁹. Cremõæ studijs erudit⁹ sumpta toga, Mediolanũ transgressus est, post breue tps Romã pregit, vt scribit Eusebi. aliq do scribũt Vergiliũ ab Mediolano Neapolim iuisse, qđ & ipsemet hoc loco indicat: vbi añ alios, & græce & latine eruditior factus. se i vrbẽ cõtulit. Ondit aũt hic Georgica Neapoli, æneida vero partim i Sicilia: partim in Cãpania. xi. annis cõfecisse. Bucolica aũt triẽnio pfecisse aiũt, annos natum, vt Probus asserit xxviij. unde inqt inferius Audaxq; iuuẽta, &c. Parthenope ab tumulo Syrenis appellata est, vt scri. Ply. li. iij. hãc Augustus postea Neapolim ee maluit, vt Solinus ait, Neapolis vero idẽ est qđ noua ciuitas. vt ẽt

ASCEN. Hæc. su. ar. & c. Perorans poeta opeꝝ a se tunc oppositorũ meminit, veritus forte (qđ plerisq; aliqs cõtigit) aut sua alijs, aut aliena sibi asribi posse, simulq; cũ summa modestia studium suũ augusti studio cõparat: dicẽs ociũ suũ. i. exercitiũ poeticum, qđ in ocio, & quiete, atq; in vmbris fit ignobile, nõ quidem simplr, sed respectu bellicæ gloriæ, q̃ romanis sũma visa est, vbi cũ Romæ forũ vasto specu biaret, nec alio quaq; quo plurimũ roma. populus posset oppleri posse vates canerẽt ferũt (inqt Liuius ad principium septimi libri decadis primæ) tum Marcum curtium iuuenẽ bello egregium castigasse dubitãtes an vllũ maius romanis bonũ q̃ arma, virtusq; esset, Silẽtioq; facto tẽpla deorũ imortaliũ, quæ foro immẽt, capitoliũq; intuẽtem, & manus nunc in cœlum, nunc in patentes terræ biatus ad deos manes porrigẽtẽ se deuouisse, equo deinde q̃ poterat maxime exornato isidentẽ, armatum se in specũ immisisse. hæc ille, quo circa & maro noster. li. vj. Tu regere iperio pplm romane memẽto. Hæ tibi erunt artes, paciq; iponere morẽ, Parcere subiectis, & debellare superbos. Et q2 summã gl'iam in armis cõstituit, prius arma q̃ virũ plibat dicẽs. Arma: virumq; cano, cum tñ virũ prius exequat, vbi & arma descripturus in septimo iquit. Maius opus moueo, &c. Respectu ergo bellorũ ab augusto gestorũ ocium literariũ ignobile cẽset, sicut & medicinæ peritũ ingloriũ appellat dicẽs æneid. duodecimo. Scire ptãtis herbaꝝ, vsumq; medẽdi Maluit, & mutas agitare inglorius artes. Q2 igit studiũ poetaꝝ trãquillitatẽ amat, id ociũ vocat, q2 vero in laudẽ augusti cẽset gloriosius esse bñ agere q̃ bñ scribere: q2 qui bñ agunt, dum ẽt viuũt nobiles fiunt, qui vero bene scribũt plerunq; post obitum duntaxat noscitant cũ viuentes studio dediti lateant, aut iuidia obruant. Sed de hac re satis.

Ordo.

Ordo igit est. Ego vergilius, sup. canebã hæc. s. quæ præmissa sunt, sup. i. de cultu aruorũ, vt in primo libro, & pecorum, vt in tertio, & super arboribus, vt in scdo (& qđ nõ opus est dicere nunc de apibus, quæ ẽt pecora sunt) canebã inqt, sup. tũc dum Cæsar. s. Augustus magnus. s. pter cæteros. fulminat bello. i. vt fulmẽ psternit obstãtes, ad eupbratẽ. s. fluuiũ armeniæ maioris altum. i. pfundũ, & ipse victor. i. deuicti põpos dat iura p populos volẽtes. i. vltro se legibus eius submittẽtes, & affectat viã. i. iter hoc loco, olympo. i. cœlo hoc est ad diuinos honores (Est autẽ datiuus localis, quẽ nõnulli octauũ vocãt casũ resolubilis in accusatiuũ mediante ad velin, vt, affectat olympo. i. ad olympuz (olympũ ãt p cœlo vsurpari alibi dictuz est) Parthenope. i. neapolis, hoc est ciuitas noua, dicta pthenope a syrene illic sepulta, dulcis. i. amœna, & grata pp studiũ, alebat illo tpe quo s. Cæsar ad eupbratẽ fulmiaret, me. s. Verg. authorẽ hui⁹ operis, florẽtẽ studijs oci p ocij, hoc est vacationis ignobilis. s. dũ sit, aut respectu gloriæ bellicæ, quã Cæsar meret. q. s. Verg. lusi. i. graciliter: & facili stilo scripsi. carmina pastorũ. i. bucolica & q audax iuuẽta. i. iuuenili ætate, q̃ minus pĩculi sentiẽs & minus mali expta audacior esse solet: cecini te o tityre, recubãtes sup. sub tegmie fagi patulæ vt in pmo bucolico carmie patuit.

Strabo docet in li. v. Var. tñ scribit: q ab ea græca voce Neapolis noua polis ab antiqueñsis vocitata est. Stra. li. v. ait, q Neapolis dicta est. i. noua ciuitas, quã postea & Chalcidẽses icoluerunt, & ex pithecusis, athenisq; veniẽtes: vbi pthenopes vnius e syrenibus sepulchrũ ostendit, Neapoli ãt quinquẽnalis sacer ille musicus, & gymnicus cõplures p dies celebrabat Agõ. Habz & Neapolis calidarũ aquaꝝ scatebras, & apparatissima balnea nulla ex pte Baianis iferiora. Plurimi vero e Roma Neapoli secessus faciẽtes, victũ græcanico ritu pducebãt, aut gerẽs, & ocq grana, pserti q eruditioni dabãt operã, aut remissionis vitæ desiderio maxie: quos senectus affligebat, vel aduersa valitudo, hæc & plura Stra. Ignobilis oci: i. sary laboris, & studij. i. poetices. hinc ẽt Oui. li. iij. de ponto ait de Dionysio, Ille Syracusia mõ formidatus in vrbe, Vix humili durã repulit arte famẽ. docuit. n. corithi. Idẽ quoq; li. iiij. de tristi. inqt. Sæpe pater dixit studiũ. qd inutile tẽtas. Mœonides nullas ipse reliqt opes. Lusi, scripsi, de quo latius tibi in Tityro, Ludere, q̃ vellẽ. Carmina pastorũ, Bucolica itelligit qđ per epexegesim sequẽti carmine suo more apertius innuit. Audaxq; iuuẽta. Home i odyssea inqt. Tu tñ intato. metuẽs nihil oib⁹ audẽs i reb⁹ melior. Tuen⁹ itẽ li. x. æneid. ad suos. Audẽtis fortuna iuuat. Et socrates in Gorgia Platonis cẽset. A iam recte istitutã tria potissimũ hñe debere. sciaz pmo deide opinionẽ prudẽtis. s. atq; beniuoli tertio audaciã. Vtq; victorinus ait audax est q s. psp̃ rio temere aliqd aggredit. audax itẽ ẽ ille, q p iustis rõnibus fortiter aliqd icipit, itaq; & ad malũ, & ad bonũ audax referri põt. Temerarius vero semp ad malũ. Vtq; Festus innuit, audacia ab aude agẽdo est dicta. Audaxq; iuuenta, id ex calore pcedit, calidus. n. sanguis maiorẽ virtutẽ hz q̃ frigidus vt in senibus apparet, de quo latius lib. iij. Georgico. cecinit. & cecini & cecinit in antiquis legimus, vtrunq; conuenit.

Neapolis vñ dcã,

Audax q dicat

P. Vergilii Maronis poetarum clarissimi Bucolicorum, & Georgicorum cum Seruii Mauri honorati, Probi grammatici, Antonii Mancinelli, Veliterni Et docti Badii Ascensii commentariis.

FINIS.

¶ Alto loco, clarissimis natalibus, & summa generositate nato, optima indole, & pstantissimo ingenio pdito, laudatis ad hoc moribus, & cultioribus litteris cũ primis ornato, adulescẽti indulgentissimo, Lodouico de Flandria domino suo inter primos honorãdo, Iodocus Badius Ascensius, cum omni ueneratione salutem.

Auspicaturo mihi familiarẽ hãc ĩ maronianã Aeneida interpretationẽ occurrit prima excellẽs tua Lodouice generosissime pstantia, cui nostras quãtulæ sunt, lucubratiũculas, & nũcupẽ, & dedicẽ. Facturus.n. mihi uidebar opæ pcium, sicut iuratus sum, cuiusq; maioribus plurima debeo, & grati aĩ significationẽ, & modestã ad heroicas uirtutes cohortationẽ fecero. Sic &.n.rẽ tua laudatissima indole, summaq; generositate dignã, & subditis tuis utilissimã pcurauero, Meminisse igiẽ ĩ primis, adolescẽs summo loco nate, tuorũ te uelim natalĩũ, maiorũq; tuorũ claritudinis, nõ qui ad inanẽ glatiõnẽ, sed q͂ad sanctã illorũ imitationẽ te cohorter, Eam siquidem obrẽ, prisci illi Romani, quorũ nunq̃ satis laudata cẽsenẽ ĩstituta, maiorũ suorũ stẽmata domi suæ habuerũt, ut p eorũ imagines gestorũ quoq; insigniũ cõmonerẽtur. Nõ ut inaniter gloriarenẽ, ut tñ nõ pauci solẽt, in quos est illa nobilis Satyrici ĩclamatio.

Iuuenalis Sat. vij

Stemmata quid faciunt, quid prodest pontice longo
Sanguine cẽseri, pictosq; ostendere uultus
Maiorũ: & stantes in curribus æmilianos?
Et curios iam dimidios: nasumq; minorem
Coruini: & Galbã auriculis nasoq; carentem?
Quis fructus generis tabula iactare capaci
Famosos equitũ cum dictatore magistro?
Si coram Lepidis male uiuitur, effigies quo
Tot bellatorum: si luditur alea pernox?
Ante Numantinos si dormire incipis ortus
Luciferi, quo signa duces & castra mouebant? Et quæ sequuntur.

Quãuis autẽ nõ sint fore tibi, adolescẽs generosissime, ut Romanis illis erãt, expssi cæra uultus qui singulis, authore Plynio, disponebanẽ armariis, ut essent imagines, quæ comitarenẽ gentilitia funera. extãt tamen clarissima, quæ te amoneant parentũ tuorũ monumẽta. In primis siquidẽ, ut te ex primaria Flãdrorũ comitũ domo progenitũ noscas, de Flãdria familiæ tuæ peculiare cognomẽtũ obtines, illiusq; uerus hæres, atq; successor cõprobaris, q primus Flãdriæ comitatũ accepit Nã Balduinũ, qui ex nobilissima Frãcorũ regis filia, & laudatissima Anglorũ regis derelicta. non ab re Iudith appellata, spectabili, atq; legitimo matrimonio genus tuũ propagauit Galli forestariũ appellitant. q forestã eis sit quæ nobis uuosta, atq; uuostina, cuius tu hodie quoq; ppetua successione cõspiceris dominus Ea autem fuit maiorũ tuorũ claritas, ut cum primo genitus alibi sibi constituerit comitatus domum. ista tamẽ nobilitatis uocatẽ altera. quod nomẽ ei loco, ubi sunt gẽtis cunabula nostræ, hactenus permãsit Nihil igiẽ est natalibus tuis, dulce decus nostrũ, clarius, nihilq; uel proximis parẽtibus tuis (sit solius principis maiestas, plata) in tota Flandria, aut nobilius, aut honestius, Habuisti siquidem patrẽ dominũ Lodouicũ de Flandria. equitẽ auratũ, in primis strẽnuũ, & inclytissimo principi nostro Archiduci non ignobili consanguinitate cõiunctum, cuius præclata in bellicis rebus facinora te nimirũ ad horrẽtia martis inuitant arma. Habes & matrẽ incõparabili probitate, dulcis loci, & dulcium morũ generosissimã dominã, ratũ dico, & excellens oĩs honestatis columẽ, ac specimen. Quæ cũ esset præter cæteras matronas speciosa, & supra multas diues, maritũq; illum, patrẽ tuum spectabilissimũ, ah in primo ætatis flore, superis inuidẽtibus mundo tantũ decus amisisset, nõ tamẽ, & si a nobilissimo quoq; expeteretẽ. ad secũdas traduci uoluit nuptias, sed cælibem inter uestales, sãctasq; moniales elegit uitã degere ubi tibi clarissima pfulget luce, clarumq; nõ tam ad arma, q̃ ad uirtũ ostentat iter. adhibito uidelicet laudatissimo præceptore fratre Petro etiã cognomento Ludimagistro, ex insigni illa fratrũ diui Hieronymi apud Candauos domo, in quã oĩs probitatis & ueræ eruditionis opes pleno effudit copia cornu. Itaq; ut utriusq; parentum tuorũ q̃ simillimus efficiare simulq; cũ armis uirtutẽ colas, teq; primum litteris, deinde claris facinoribus exornes (Ea enim sola & Alexãdro magno, & Caio Iulio Cæsari perpetuo dictatori, & incõparabili imperatori fuit ad gloriam, immortalitatemq; uia) non inutilem, neq; impertinentem cẽsuerimus æneidos Vergilianæ lectionem. In ea siquidem si patrem imitabere, habebis clarissima Aeneæ facinora, atq; inclyta bella, in quibus tam egregiam dominus pater tuus Lodouicus meruit laudem, Sed ut est apud Horatium, nihil est ex omni parte beatum, Abstulit clarũ cita mors Achillem. Quin adeo ut uti Homerus author est, Thetidem ab Ioue offerẽte, aut longæuæ, sed ignobilis, aut pclaræ. sed breuis admodum uitæ conditionem, gloriosum licet breuem uitam Achilli suo exorasse, ita & patri tuo uerosimile est, honestissimã genitricẽ eius dominam Lodouicam domino de Gruuthusa germanam, ab optimo maximo deo nostro non lõgam, sed præclaram amplissimis suis meritis impetrasse uitam. Sin matrem potius, quam imiteris inspicies, quæ (ut diximus) cordatissima est uirago, & plusq̃ heroica prædita uirtute habebis uirum heroica uirtute consummatum, in cuius descriptione oẽs numen gloriosæ, & sanctæ uitæ designantur, omneq; officium, & qui tecum, & qui cum aliis uiuas præscribitur. Nam ueluti Zenophonta dicunt, ita Cyrum descripsisse, non ut qualis ille fuerit, sed q̃lem esse decuit, decernat, ita Maronem arbitror Aeneam nobis, licet talis adamussim fuerit, tãq̃ speculum, atq; exẽplar perfecti uiri proposuisse Quocirca, si cum bonis institutis etiam litteras cultiores, ut facis, adipisci uoles, nullus est ad eam rem hoc poetarum togatorum facile principe magis idoneus. De cuius laude, atq; utilitate quoniam in rem nostram id uidetur, placet eruditissimi uiri Philippi Beroaldi adducere, quæ hæc sunt uerba, Quemadmodum apud græcos ab Homero omnis eloquentiæ fontes omnis eruditionis riui, omnis poeticæ fluẽta, perinde ac ab oceano defluxerunt. ita apud latinos alter ingeniorum fons, alter eloquentiæ torrens, Vergilius Maro auspicatissimum poeticæ dedit exordium, eidemq; absolutissime summum imposuit fastigium Qui Homerum in poematis scribendis archetypon, hoc est exemplar habens illum adeo scite effinxit, adeo facunde repræsentauit, adeo prudenter æmulatus est, ut a celeberrimis scriptoribus Mantuanus Homerus haud immerito nuncupetur Et enim Ma

ronis factum

tonis factum poema omni est eruditione, omni facundia, omni disciplina omni deniq; poetica arte refertissimum instructissimum, ornatissimum. Quin ipsemet de operis sui multiplici, uariaq; doctrina ita scribit Augusto. De Aenea quidem meo, si me hercule iam dignum auribus haberem tuis. libēter mitterem, sed tanta inchoata res est, ut pene uitio mentis tantum opus ingressus mihi uidear, cum praesertim (ut scis) alia quoq; studia ad id opus, multoq; potiora impertiar Nec profecto his Vergilij uerbis copia rerū dissonat, facundia uero multiplex. & multiformis in eo est, ac dicendi genus omne complectitur, nec minus orator q̄ poeta habendus esse censetur. Haec ille. Hunc autē poetam familiariter exponere constitui, ut quibus praeceptorum deest copia, habeant ex nobis facilem ad eum uiam, eaq; ingressi ad pleniorem eruditionem, ipsi, si quidem industrij, gnaui, atq; solertes sunt per se, suaq; studia pertingant. In qua re si non omnium expectationi satisfecerim, usq; adeo, ut merito uerear non defore, qui in me dicant Horatianum illud in arte, Parturient montes, nascetur ridiculus mus, Boni tamen aequi consulent. animaduertens operis immensitatem, si omnibus, quibus etiam a nobis elucidari potuisset, annotamentis excreuisset, sciensq; iudicio fortasse nō inepto multa a nobis praetermissa, ne bonis praeceptoribus interpretandi prouinciam praeriperem neue studiosis discipulis meliorum excogitandi diligentiam demerem Audio enim iampridem a quibusdam male, q nimis sim familiaris, causantibus uidelicet fructum eruditionis praereptum, cum quae cum labore discantur, & tenacius haereant, & dulciora sint. Quibus dū talia audio, respondere soleo, habentibus praeceptorem nō deesse nudos textus, quos cum labore addiscant, si meos missos faciant, non habentibus uero, nostros q̄ plurimū prodesse, ipsisq; praeceptoribus, aut nostorum carpendi (ut hodie sumus inuiduli) aut meliorum excogitandi, aut saltem audendi facultatam minime praereptam. Vtcunq; autem alij cēsebunt, tua Lodouice indulgentissime. humanitas, lucernulam, ac lucubratiunculam hanc tuo faustissimo nomini dicatam, in partem accipiat bonam rogamus. Haec summa est, & uoti, praefationis. Vale. Ex officina nostra litteraria in nobilissimo Parthisiorum gymnasio. Ad decimum Calendas Februarij. anno iuxta Romanam supputationem. Milesimo q̄ngētesimo primo. Et nunc iterū (neq; enim coepti poenitet) ad Calendas Nouēbris. M.D.VII.

SERVI.

¶ Seruij Mauri honorati grammatici in. P. Vergilij Maronis aeneidem commentariorum Liber. j.

IN exponendis authoribus haec cōsiderāda sunt, poetae uita. Titulus operis. Qualitas carminis, Scribētis intētio, Numerus librorum, Explanatio. Vergilij uita est haec. Ortus fuit patre Vergilio. Matre uero maia, fuit ciuis Mantuanus: q̄ ciuitas est Venetiae. Diuersis in locis literis operam dedit: Nam & cremonae, & mediolani, & Neapoli studuit. adeo autem uerecūdissimus fuit, ut ex moribus cognomē acciperet. Nā dictus est parthenias omni uita probatus, Vno tamen morbo laborabat. Nā impatiēs libidinis fuit, primū a Ver. hoc distichon factū est in balistam latronem. Monte sub hoc lapidū tegitur balista sepultus. Nocte dieq; tutū carpe uiator iter. Scripsit etiā octo libros hos, Cirinam. Aetnam. Culicē. Priapeias, Catalecton: Epigrāmata, Copā, Diras. Postea ortis ciuilibus bellis inter Antonium & Augustum, Augu. uictor cremonensium agros: qui pro Anto. senserant: dedit militibus suis, qui cū non sufficerent: his addidit agros mantuanos, sublatos non propter ciuium culpam, sed propter uicinitatem cremonēsiū, Vnde ipse in Buco. Mantua ue miserae nimium uicina cremonae. Amissis ergo agris Romā uenit: & usus patrocinio Pollionis & Mecoenatis solus agrum, quem amiserat, recipere meruit, tunc ei proposuit Pollio, ut carmen bucolicum scriberet, qđ eum constat triēnio scripsisse, & emēdasse, Itē proposuit Mecoenas Geor. quae scripsit, & emendauit septē annis. Postea ab Augusto aeneidē propositam scripsit annis. xj. sed non emendauit, nec edidit, unde eam moriēs praecepit incendi, Augustus uero, ne tantum opus periret, Tuccam & Varrum hac lege iussit emendare, ut superflua demerent, nil adderent tñ, unde & semiplenos inuenimus eius uersiculos, ut hic currus fuit, & aliquos detractos, ut in principio, Nam ab armis non incoepit, Sed sic.

Ille ego qui quondam gracili modulatus auena
Carmen, & egressus syluis uicina coegi.
Vt quis auido parerent arua colono.
Gratum opus agricolis, at nunc horrentia Martis
Arma uirumq; cano.

Et in secundo constat hos uersus esse detractos.

Aut ignibus aegra dedere.
Iamq; adeo super unus eram, cum limina Vestae
Seruantem, & tacitam secreta in sede latentem
Tyndarida aspicio, dant clara incendia lucem

Errāti

ASCEN.

¶ Iodoci Badij Ascensij in. P. Ver. Maronis. Aeneida perq̄ familiarea commentary.

Titul⁹ vsi summat

QVandoquidem poetae uita notior est tū ex Donati, tum ex Serui, tum ex Mancinelli, tum ex nostris in Bucolica commentarijs, q̄ ut iterum notificetur, ne quem crambe totiens apposita enecet expositis supersedero. Verū tamesi titulus quoq; manifestarius, tamē quia rudi adhuc pubi nihil satis expositū, sciet literaturae tirūculus, titulū. i. subscriptionē solere sumi a nobiliori, & principaliori, unde hic ab aenea deductus est, eo q in rebus gerendis primas nimirū partes obtinet, poetaeq; intentioni maxie conducit, cum q̄ gloriosissimum efficere: ut iā dicemus. Formari autem solēt nomina librorum, ut patronymica foeminina, eo q liber pater uidetur qui res praeclaras, quae in eo describūtur, patrauit, uerum q: libro, & uiro unum esset nomen, licet uaria flexio, si aeneas inscriberetur, sicut ilias, nō formauit ipsum a nominatiuo latino aeneas, unde patronymicū masculinum aeneades, ut aeneadae duri: &c. a quo per ablationē de syllabae fieret, haec aeneas huius aeneados, sed a nominatiuo graeco aeneus. unde fit hic aenides, contrahendo. s. diphtongū ei in i lōgum, ut haec satis aetudae. &c. a quo rursus per ablationem de syllabae, & resolutionem ei diphtongi in ei diuisas syllabas, fit haec aeneis nomē libri huius, cuius accusatiuum hanc aeneida, qui putant esse pluralem dicunt in libris aeneidos. &c. Sicut ergo a theseus fit haec theseis. & ab achilleus (sic enim graece dr) haec achilleis, ita ab aeneus haec aeneis. Qualitas carminis est heroica exametra, & ob id grādiloq̄.

Intētio authoris q̄lis sit

Intētio authoris, quā potissimum praenotare intēdo & quae caeteris fere dat est nimirum, ut & reipublicae, & sibi q̄ plurimū per huius operis editionem psit, quā & feliciter, & abunde cōsecutus est. Nā cōstituisse uidet simul & iocunda & idonea dicere uitae. Quia enim nouit nihil reipublicae esse utilius, q̄ & clemētem, & prudētem, & fortem, & tēperatū, & iustū, & caeteris uirtutibus pditū hr principem, talem in aenea Augusto imitandum depinxit forte, ut Zenophon de cyro fecisse perhibetur, non semper qualis fuit: sed qualem fuisse decuit perscribens. Iniciēs per hoc Augusto magnam eius imitandi necessitatem, tū ab eo, qui summe pius, iustus: fortis, tēperatus, &c. fuisse perhibetur, originē traxerit, turpe q; sit a maiorū honestis institutis, & uirtutibus degenerare. Quinadeo q: (ut ad sextum huius dicturus est. Seruius) nouit nullum opus Romanis acceptius, quod bonis moribus, & reipublicae incolumitati nihil cōferret, in ipso sexto, & sontibus poenas: & iustis praemia tam sancte constituit, ut Paulo nostro non indigna, quae scribit pleraq; censeri mereātur. Sibi quoq; nec parum profuit, qui tantum in rempublicā contulit, quiq; honesto studio immortalem gloriam meruit.

Spāles scribēdi causae q̄

Et haec communis est omnibus bona, & bene scribētibus intētio. Sed & speciales, atq; peculiares uidētur authori nostro fuisse plurimae. Quarum una est, ut sicut in buco. humile genus

scribendi

scribendi primæ agrestiũ ætati, quæ pastoralis est, cõpetẽs attingit, & in georgicis mediocre mediæ illorũ ætati hoc est agricolariæ congruum cõsecutus est, ita hic sublime genus cõsummatæ, sed nõ decrepitæ ætati, hoc est bellicæ virtuti debitum cõsequatur. Altera: vt sicut in buco. theocritum, & in georgicis Hesiodum æquiparauerit, ita hic principem poetarũ, & fontẽ ingeniorum Homerum æquipararet, seq; fœcunditate ingenij, illi præstare demonstret. Nam qđ ille vigenisquaternis libris, hoc poeta noster senis effecit: in sex sigdẽ prioribus libris odysseam, hoc est viruz expressit, in reliqs sex iliada, hoc est arma cõsecutus. Sicut ergo Homero ppositum videtur: vt & vitam cõtemplatiuam: quæ in Vlysse significata est, & actiuam quæ in bello troiano prudẽter gesto expressa est, explicet, ita & poetæ nostro, vt vtramq; vitam sed in vno (qđ gloriosius est) homine nobis depingat. Quocirca, vt Homerus in Hectore tracto substitit, calamumq; repressit, ne pgressus eius ignobilẽ interitum cogeret meminisse, ita Maro noster in turno deuicto psti tit, ne Aeneæ quoq; submersionem tristem deflere cogeret, q & en in quẽuis summopere laudare ptendit: in sũmo eius laude calamũ sistet vt ille in hectore tracto, & hic in turno deuicto. Errãt ergo misere, qui poetã vltro pgressurũ somniãt, ni morte præuẽtus fuisset: cũ iam operis finem, sed nõ castigationes attigerit. Tertia est, vt in viro totam vitam humanã depingat, infantiã, quæ periculis subiecta est in primo, vbi naufragia, & vẽtorum pcellæ. Pueritiam: quæ præceptorum seruitis, multisq; infirmitatũ flagellis subiacet in secundo, vbi excidiũ troiæ declarat. Adolescẽtiam, cuius Salomone teste via incertissima est, in tertio, vbi errorum æneæ narrat cõpendium. Iuuentaz, quæ perditis sæpe amorib⁹ obruit vt misera Dido in quarto: Virilitatem, quæ gloriæ studet, vt q in quinto in ãniuersario anchisæ celebrãt ludos. Senectam, quæ mortis admonet: vt q in sexto descẽdit ad iferos, totũq; iferorũ contemplat statum vñ redijsse nõ inepte fingitur animo sigdem nõdum a corpore separato, sed per cõtẽplationem abstracto descẽdit. De qua re pulchre disputat Philelphus primo epistolarum ad cyriacum, addere possum⁹, q oẽs fere libros termi at exitu vitæ. Est enim mors vltima linea rerum, vt primũ morte priami, & Hectoris vbi iducit Dido, multa sup priamo rogitãs, sup hectore multa, Secũdum mortẽ creusæ, Tertiũ anchisæ. Quartũ didonis. Quintum palinuri. Sextum caietæ. Quinetiam totũ opus mortẽ turni claudit, in qua summa erat æneæ gloria iam consummata. Neq; vero minus est in sex reliquis libris artificij, vbi videlicet deorum hominũq; grauissimæ, & plurimæ habẽtur cõcione, varia bellorũ euenta, miserãdæ strages, rex antiquissimarũ cõmemorationes. Obsessorum trepidationes secutorũ necem: & multa id genus alia cũ artificiose, tũ difficilia dicta, vsq; adeo, vt arma psecutur⁹ dixerit, maius opus moueo, &c.

Errant, passimq; oculos per cuncta ferenti.
Illa sibi infestos euersa ob Pergama Teucros.
Et Danaum pœnam, & deserti coniugis iras
Permetuens, Troiæ, & patriæ cõmunis erynnis
Abdiderat sese, atq; aris inuisa sedebat.
Exarsere ignes animo, subit ira cadentem
Vlcisci patriam. & sceleratas sumere pœnas.
Scilicet hæc Spartam incolumis, patriasq; Mycenas
Aspiciet, partoq; ibit regina triumpho?
Coniugiumq;, domumq;, patres, natosq; uidebit
Iliadum turba, & Phrygiis comitata ministris?
Occiderit ferro Priamus, Troia arserit igni?
Dardaniũ totiens sudarit sanguine litus?
Non ita, nãq; & si nullũ memorabile nomẽ
Fœminea in pœna est, nec habet uictoria laudem
Extinxisse nefas, tamen & sumpsisse merentis
Laudabor pœnas, animumq; explesse iuuabit
Vltricis flammæ, & cineres satiasse meorum.
Talia iactabã & furiata mente ferebar,
Cum mihi se non ante alias. &c.

Periit aũt Tarẽti in Apuliæ ciuitate. Nam dũ Metapontum cupit videre valitudinẽ ex solis ardore contraxit. Sepultus est autẽ neapoli, in cuius tumulo ab ipso cõpositũ est tale distichõ Mãtua me genuit: calabri rapuere, tenet nũc, Parthenope, cecini pascua, rura duces. Titulus est æneis deriuatũ nomen ab Aenea vt a Theseo Theseis, sic Iuue. Vexatus totiẽs rauci Theseide codri. Qualitas carminis patet, nã est metrũ heroicũ, & actus mixtus, vbi & poeta loquit, & alios iducit loquẽtes, est autem heroicum, qđ cõstat ex diuinis: humanisq; personis cõtinẽs vera cũ fictis, Nam Aeneã ad Italiã venisse manifestum est, Venerẽ vero locutã cũ Ioue, missum ve Mercuriũ constat esse cõpositũ. Est autem stilus grãdiloquus, q constat alto sermone: magnisq; sentẽtijs, Scimus enim tria esse genera dicendi, humile, medium, grãdiloquũ. Intẽtio Ver. hæc est Homerũ imitari, & augu. laudare a parẽtibus, Nam q; est filius actiæ, q nata ẽ de iulia sorore Cæsaris, Iulius aũt ab iulo filio æneæ originem ducit, vt confirmat ipse Vergi. dicẽs, a magno demissũ nomẽ iulo, De numero librorum hic nulla quæstio est, licet in alijs fueniatur authoribus. Nam Plautum alij dicunt scripsisse fabulas .xxj. alij .xl. alij centum. Ordo quoq; manifestus est, licet quidam superflue dicãt secundum primum esse, tertium secũdum, & primum tertiũ. Ideo q; primum ilium concidit, post errauit æneas, inde ad Didonis regna peruenit, nescientes hanc esse artem poeticam, vt a medijs incipientes per narrationes primam reddamus, & nõnunq̃ futura pœccupemus, vt per vaticinationem. Quod & Hora. sic pcipit in arte poetica dicẽs, vt iã nunc dicat, iam nunc debẽtia dici, Pleraq; differat: & psens intẽpus omittat. Vñ cõstat perite fecisse Verg. sola superest explanatio, quæ in sequẽti expositione probabitur. hæc q̃tũ ad æneidẽ pertinẽt dixisse sufficiat. Nã in buco. & Georgicis alia rõ est, licet eadem sit obseruatio. Sciẽdum præterea, q sicut nũc dictum thema proponimus: ita veteres icipiebãt carmẽ a titulo carminis sui, vt pote. Arma virũq; ca. Lucanus. Bella p æma. Stat. Fraternas acies, alternaq; re.

Titul⁹ operis q sit

Intẽtio authoris q fuerit

Ascẽsij argumẽtũ totius operis

Primus habet libycã, &c. Vt iuxta morẽ insuperioribus obseruatum argumẽta explicẽ totius operis hæc sũma ẽ, Aeneas anchisæ & veneris filius, gener Priami, q; maritus creusæ, q priami filia erat, & pater iuli Ascanij, vñ domus illa romæ capta troia, & ilio incenso idã tenuit, vbi collectã manu ad exiliuz parata antãdrum petijt, Ibiq; fabricatis nauibus in thraciã cõcessit, inde pdigijs actus in delum peruenit, vñ dijs monentibus in cretã p errorem patris anchisæ appulsus est, atq; inde peste fatigatus ex responso penatũ venit ad strophadas insulas, vbi harpyis vexatus est, inde maritima græciæ ptervectus, in epiruz pfectus heleni, qui priami filius, & vates erat hospitio susceptus ẽ. Ab epiro venit in calabriã: illincq; aduentu diomedis territus nauigauit ad Scyllã, & charybdim: quæ ætnæ vicinæ sũt, atq; circuita magna siciliæ parte drepanũ venit, vbi secũdum poetaz perdidit patrẽ, inde venit ad elyssam, q dido dr, inde ab Ioue per Mercuriũ reuocatus in Italiã, prius tñ ad sicilia; repulsus patri ãniuersarium celebrauit, quo peracto in Italiam ad cumas appulsus, duce sibylla ad inferos descẽdit patrẽ visurus: a quo genus suũ dicit, inde ad Italiã a dijs pmissam recta pugnẽs per ceruam ab iulo occisam, Iuno discordiã excitauit cuz latino, cui & Turnus lauiniæ procus, & a matre apiata nomẽ maritus destinatus suppenas tulit, qua propter æneas ad Euandrum, qui tunc eas oras, vbi nũc roma, est tenuit cõcessit. Vñ a pallãte filio adiutus ad vrbẽ nouã, quã in Italia cdiderat, & in qua Ascanius cum cætera pube obsidebatur festinat cum

Quæ contineant duodecim Aeneidos libri,
Monostichis sequentibus explicatur.

Primus habet Libycam ueniãt ut Troes in urbem.
Edocet excidium Troiæ, cladẽq; secundus.
Tertius a Troia uectos cãt æquore Teucros
Quartus item miseræ duo uulnera narrat Elissæ.
Manibus ad tumulũ quinto celebrant honores.
Aeneam memorat uisentẽ tartara sextus.
In Phrygas Italiam bello iam septimus armat.
Dat simul Aeneæ socius octauus, & arma.
Daunius expugnat nono noua mœnia Troiæ.
Exponit decimus Tuscorum in littore pugnas.
Vndecimo Rutuli superantur morte Camillæ.
Vltimus imponit bello Turni nece finem.

Quæ

Quæ primo æneidos libro contineant.
Aeneas primo Libyes appellitur oris.
Vir magnus bello, nulli pietate secundus.

Modestini iurisconsulti carmen

Aeneas odiis Iunonis pressus iniq
Italiam quærēs Siculis errauit in undis.
Iactatus tandē Libyæ peruenit ad oras.
Ignatusq; loci fido comitatus achate
Indicio matris regnum cognouit Elissæ.
Quinetiam nebula septus peruenit ad urbem.
Arreptosq; undis socios cum classe recepit.
Hospitioq; usus Didonis cuncta benigno.
Excidium Troiæ iussus narrare parabat.

cum iam eas Turnus inuasisset, vi tamē repulsus erat. Postea cum Mezētio & comitibus eius bella gessit, quibus superatis rutulos etiam Camilla deuicit, & tandem Turno occiso victō pos, secundum Maronē Lauiniam Latini filiā obtinuit vxorē. Et hic est ordo rerum gestarum, aut quæ pro gestis a poeta recitant, verum alius longe ordo a poeta obseruat. Nā vt dicunt versiculi, primus liber habet: vt. i. qualiter troes veniāt in vrbē libycam, vez, Carthaginem, qđ contigit, septimo anno. Secūdus edocet excidiū, & cladem Troia, narrāte. s. Aenea: & audiente Didōe, Tertius. s. li. canit teucros. i. troiāos vectos æquore a Troia. Quartus narrat itē. i. similiter duo vulnera. s. amoris, ꝛ gladij, quo se occidit, elisæ. i. didonis miseræ honores, scilicet funebres, ꝛ ānuersarij celebrant in quinto. s. li. manibus. s. anchisæ, ad tumulum sup. eius in sicilia. Sextus memorat. i. recitat Aeneā visentem tartara. i. inferna. Septimus armat iaz bello. s. suscepto, italiā. i. italos in. i. cōtra phrygas. i. Troianos Octauus dat Aeneæ simul socios. s. arcadas, ꝛ arma. s. a vulcano fabricata. Daunius. i. dauni filius Turnus expugnat nono sup. lib. noua mœnia troiæ, hoc est mœnia nouæ troiæ, quā in primo aduentu cōdiderat Aeneas. Decimus exponit pugnas thuscorū. i. etheuscorum, vt Mezētij & sociorum in litore. i. ad litus. Rutuli, qui populi Turni erāt: superant vndecimo sup. libro, morte Camillæ virginis bellatricis, vltimus. s. liber ponit finē bello nece. i. per necē Turni. In primo libro, vt recitant versiculi satis patet, & expositi, Aeneas septimo errorū suorū anno sperās ex Sicilia in Italiā peruenire, iunone inuidēte, ventis ad libyā repulsus est, vbi refectis socijs, dispersit, qui cū terrā glorietenuerāt: cui mater media sese tulit obuia sylua, edocuitq; elyssā ea regna tenere, nouasq; sedes illic locasse, verū iterea dū Aeneas hæc a matre incognita disquirit, Dido quæ nouā classem appulsam audierat, verita hostes esse, eā expugnare iusserat, vnū Ilioneus vir inter primos facundus, qstum venerat, qui Aeneas septus a matre nebula nō visus adesset, q tādez apparens benigno suscipit hospitio, ꝛ ab elyssa rogatus troianū excidiū narrare parat, quod in secundo exequitur. vt illic videbimus

Ille ego, qui quondā gracili modulatus auena
Carmen, & egressus syluis uicina coegi.
Vt quāuis auido parerent arua colono.
Gratum opus agricolis, at nunc horrentia Martis

DATh. TROIA capta (vt plane historicorū grauissimus testatur Liuius,) cū in cæteros sæuitum Troianos eēt, duo seruati sunt, Anthenor, & Anchisæ ac veneris filius: ad Simoēta fluuiū, natus æneas, ac de Anthenore quidez opportuniore loco agēdum erit. æneas aūt dux bello clarus, atq; insignis Hæros cū multa sæpius cum hoste congressus fecisset egregie ad extremum domo profugus (vt idem prodit Liuius) seruatus Italiæ (vt dicit Homerus) sumptis dijs penatibus, quos sibi Hector per quietem commēdauerat. assumpto & patre sene: ac paruulo filio ascanio, comitāte vxore Creusa, Matre dea monstrāte viam, cuz nauibus xx. mare ingressus est, Italiā fato, Lauinaq; littora petiturus. Traiecit primū in Thraciā, vbi Polydori monitu, cuius tumulū reperisset, aufugit auarū litus, condita prius ciuitate, quam de suo nomine vocauit Aeneam. Eā ipsam etiam historici memorant, & Thessaloniæ propinquā fuisse perhibēt. Rursum nauibus conscendēs in Cretam venit, vbi cū aliquā diu cōstitisset, non satis recte oracula interpretatus, pestilētia inde pulsus est. Cognitās dei de Italiā: in Chaoniā trāsmisit, futuraq; ab heleno vate istructus. Siciliā petijt apud Drepanū (vt Maroni placet) patrē anchisen perdidit. Porro cū Sicilia soluisset, aduersa tēpestate, in africam delatus est, inq; ea regione a Didone regina honorifice exceptus est: & si fabulis credimus) ēt ardenter amatus. Increpitus iā Deorū iussu aphricā relinquit, atq; iterum Siciliā repetiuit. Ibi tum ludis & ānuersario in honorē patris celebrato, Acesta posita ciuitate, & suorum ibidē parte relicta dū italiā pergit, Palinurū gubernatorē classis amisit. Exinde baiia appulit, & Cumea Sibylla duce ad inferos descēdit, ad Elysios cāpos, vsq; penetrauit Cognita anchise referēte: suæ posteritatis serie, ad supos rediēs psoluit Miseno iferias. Mox Caieram venit, & nutrice amissa eius nominis vrbez cōdidit. Postremo ad ostia Tyberis puenit, Itaq; ad destinatū locū, se venisse ratus, finē vlterius nauigādi fecit. Lauiniā Latini Regis filiā, antea Turno pactā iuxta oraculi vocē, accepit vxorē. Quā ob cām a Turno bello lacessitus est adiutus potissimum Euādri arcadis auxilio, ac diu pfligatus maximarū rerū, & amolissimi, ac florētissimi regni dedit initiū: Ac postmodū excedēs rebus humanis in numerū Deorū (vt fabulant) trāslatus est, & deus habitus. De quo Liuius hæc memoriæ pdidit. Huic secūdum cū Latinis pliurn vltimuz operū mortaliū fuit.
Eiusq;

ASCEN. ILle ego qui quondā &c. Proponit (inquit Donatus) diuidit, & sese cōmendat poeta. Proponit quidez qz dicit, se horrentia martis arma, viz desciptu rum, in qua re etiam diuidit, qz arma sex posterioribus, & virū sex prioribus libris descriptu rus est sed alio ordine pponit. alio psequit, eo forte, qd vsu venire solet, vt quæ prima sunt in intētione: vltima situ in executione, sed arma fuisse prima a poeta itenta, ex multis cōgere licet, tū qz in buco. dixit. Cum canerē reges: ꝛ prœlia, &c. qz iā tūc pposuerit reges, ꝛ plia describere, tū qz armorum opus maius vocabit in septimo, vbi dicturus est. Maius opus moueo, tum qz in armis æneæ a vulcano fabrefactis cæsaris gesta pcussurus est, qđ facturus nō erat, si vt qdā volunt augusti quoq; gesta pscribere cōstituisset, ad quæ quidā arma alludere Poetam dubiū nō est, dicēte donato, arma. i. scutū, & reliqua: quæ æneæ fabricauit vulcanus. Verumtamē p arma res bellicas, quæ in armis gerūtur potius itellexero, nec tamē accedo ad eorū errorē, qui exponunt arma, vieūq;. i. armatus virum, cum res distinctæ sint, nam & virū, & arma eius seorsum describit. Cōmendat autē sese inqt donatus, qz neq; ludicra, nec turpia, sed spectacula elegerit. Ex hac aūt sui, atq; a se scribēdorum cōmendatione reddit auditorē, seu mauis lectorem beniuolū, & attentum ex pondere rerum, acclamaturus enim est, Tantæ molis erat romanam condere gentem. Docilem autem ex i ex diuisione. Principium authore seruio fecerat poeta, quale nos suscepimus. Ille ego, qui quondā. In quo poeta tria principalia opera sua triplici stilo nobis depingit, nā bucolica, quæ gracili stilo descripsit: gracilibus verbis cōmemorat, Georgica quæ mediocri, mediocribus, ꝛ æneida, quā sublimi, sublimibus vsq; adeo, vt sint: qui spumosuz, & cortice pinguit censeāt: vt apud persium plenius executi sumus, Nihil. n. videt gracilius q̄ Ille ego, qui quōdam gracili modulatus auena Carmē oia enim sunt aperta, & ptrita Nihil mediocri stilo cōsonantius, q̄ ꝛ egressus syluis vicina coegi. Vt quāuis auido parerent arua colono. Gratū opus agricolis, nā & schemate mediocris stili, hoc est figuratis, ꝛ trāslatitijs locutionibus vtitur. Nihil vero sublimius q̄, at nunc horrētia martis Arma, virumq; cano, qđ tñ non inflatum, sed solidum, ac firmū est, vt ramale vetus vegrandi subere coctum. Hoc aūt modo auspicatum reor poetam, vt (sicut in finē georgi. diximus) operū suorum se authorem ostēderet, ꝛ alienorum minime cupidū, simulq; vt triplici stilo tria opera suscepisse significet vtq; ab humili exordio in sublimē desinat exituz, iuxta quod legimus apud Horatium in de arte poetica, qz Homerus, & quis cōsultus poeta Non fumū ex fulgore, sed ex fumo dare lucez cogitat, qz tamē hoc exordiū humilius visum est. Tuccæ & Varro, q̄ vt tāti maiestati carminis congruat, depserunt vsq; ad, arma virumq; cano: qđ nos tamē, & explanare, & in ordinem redigere cōstituimus

tuimus. Ille ego. Vtrumq; pronomē emphasim hꝫ. Nā ille (vt in Buccolicis docuimus) ad nobilitatē, & gloriā ptinet: vt Alexander ille magnus, Plato philosophus ille diuinus. Ille ego igitur idem est, ac si dicat, iam notissimus poeta, quasi qui obtinuerit, quod in Georgi. iij. sic dixit. Tentanda via est, qua me quoq; possim, Tollere humo: victorq; virum volitare per ora. Ego autem confirmat, & excludit, quasi dicat non alius, sed ille idē Sicut, Ipse ego cana legam tenera lanugine mala. Ille ego, qui quondam modulatus, & egressus coegi, euocatio est. Quondam sicut olim trium est temporum, Gracili auena, quia pastorale hoc est bucolicum carmen, vt latius declaratum est ibi, Siluestrem tenui musam me. aue. Carmen a canendo dicitur, nō q; vocis lenocinio cani velit, sed quia modulis constet, & egressus syluis. Alij distinguūt syluis vicina, vt sit, & egressus carmē hoc est carminis gracili auena modulandi materiam, coegi vicina syluis, idest arua, sed in idem redditnā & latinitas, & sententia vtroq; modo constat. Latinitas quidem, quia egredior ablatiuo frequenter iūgitur, vt in. ij. huius. Est vrbe egressis tumulus. Sententia vero quia syluas ingredi significauit: cum dixit, Syluestrē tenui musam me. aue. Vñ Georgica descripturus egressus syluis vī. Secūdo ēt modo stat latinitas, & sententia, nā arua sunt vicina syluis. Vnde flaccus sermonū secūdo. Hoc erat in votis, modus agri non ita magnus, Hortus vbi, & tecto vicinus iugis aquæ fons. Et paulū syluæ sup his foret, &c. Sylua ab hyle scribitur per y, a silendo per i, q̄uis alij exponunt, vt sit quātumuis, alij quamuis pro q̄q̄, & ita duplicem faciunt ordinem priores sic, vt arua parerent colono, quamuis, idest quātumuis auido, hoc est etiam auidissimo. Posteriores, vero sic, vt quamuis arua parerent colono auido, tamen opus esset gratum agricolis: sed priores magis condependentem contextuꝫ faciunt. At aduersatiua est particula, minus apta, quibus res a prioribus contrarias incipimus, vt illud in fine tertij huius, factoq; hic fine quieuit: sequitur in principio. iiij. At regina graui iamdudum saucia cura, Vulnus alit venis, &c. Cætera cum sequentibus declarabimus. ¶ Ordo autem huius est, Ille ego: idest iam notissimus poeta. Publij. Vergilij. Maronis, qui modulatus, idest ad modulos confeci vs quondā, scilicet, vt in fine Georgi. dicit in iuuenta carmen, scilicet bucolicum. auena, idest calamo, seu culmo ex auena: gracili, idest tenui stilo, & carmine congruenti, & egressus syluis: idest rebus syluestribus, hoc est carmine pastorali, coegi, idest in præcepta redegi vicina syluis, idest Georgi. hoc est aruorum quadruplicum argumenta, appositione opus gratum agricolis, vt arua parerent, idest obedirent ex præceptis meis: colono, idest agricolæ quāuis, idest quātumuis auido, idest cupido, hoc est etiā auidissimo, aut sic, & egressus coegi vicina syluis, Vt, idest vtpote: qui ferrent, q; quamuis arua parerent, idest obedirent colono auido: idest rerum cupido, hoc est imperijs rusticoruꝫ, de quibus in Georgi, late dictum est, tamen opus esset, supple aut foret gratum agricolis, idest agricolæ tam auidi sunt, vt omnia ad nutum cedere velint, sed, vt dixi, prior sententia magis placet, Quinetiam constructio quadrantior esset sic. Ille ego: qui modulatus: supple sum quondam, gracili auena, carmen, coegi &, idest etiam vicina syluis, gratum opus agricolis, egressus, scilicet syluis, ideo vt arua parerent: &c. At cano nunc arma, &c.

Quāuis quotet

Ordo

Eumq; situm super Numicum flumen, Iouē indigetem appellarunt. Cumq; ab ænea Troianorum duce, res romanis profectura esset, & ea quidem vrbs, quæ totius orbis assequeretur imperium: non sine causa commentus est, & elegantissimus vates, æneam progenitorem eorum, qui vrbem Romaꝫ condituri essent profectum soluisse asia delatum in africam ad Didonis regna peruenisse, tandem attigisse Europam, vt per eiusmodi lustrationem totius mundi partium, terrarum omnium, atque vniuersi orbis auspicaretur imperium. Hoc igitur præclaro carmine, argumentum ingens cœpit Vergilius Maro. & adiecit latio eximium decus, Videlicet Poeta magnus, omniumque præclarissimus, atq; optimus, vt Aurelius Augustinus ait. & Homerum imitatus, qui Achillem cecinerat, hic Aeneæ errorem primum, tum bellum cantauit: quod cum turno gessit Aeneas, Reliquum est, vt præstantissimus præceptor, & optimus auunculus partes suas prosequatur. Dixi.

¶ Hæc hactenus recensuit Petrus Fundius. Cum primam Aeneidos lectionem legit Augustinus Dathus.

Satis superq; præclari carminis argumentum exposuit Petrus Fundius Sororis filius: sed in litteris mihi, atq; eruditione genitus, prosequar ipse egregij poematis explicationem non reiectis quatuor versiculis, quos Tucca detraxit, & Varus, cum sint, mea quidem sententia, cognitione dignissimi. Ille ego qui, &c. ¶ Hos versus Vergilius Maro ediderat Aeneidos initium, sed eos postea detraxere Varus, & Tucca, Vergilij, & Horatij (vt Cæsariensis Eusebius inquit) contubernales, atq; illustres Poetæ, quibus ab Augusto Cæsare emendanda Aeneis tradita est ea lege, vt nihil prorsus adderent. Exile enim, & fere ieiunitatis plenum videbatur initium tam alti, tamque præclari operis. Nihil namq; est, inter Latinorum Poetarum carmina, neq; maius Aeneide: nec præstabilius. Sed in bis quattuor versibus illud artificiosum, ac præclarum videri debet. Nam quemadmodum tria carmina, bucolicum: georgicum, æneidaq; commemorat. ita & eleganter, ac perdocte triplicem dicendi figuram seruauit, & priorem quidem versum, attenuate ac dimisse, & gracili quodam: tertiumq; figura, & subtili, atq; venusto charactere dicendi inceptauit. Ille ego, qui vero ad rura: culturamq; agrorum versus pertinerent. eos ita composuit, vt humili non tamen infima verborum dignitate, & moderato quodam. atq; amœno dicendi genere personarent, quod diligenti & studioso homini (si legat accuratius) plane erit manifestum Et egressus syluis &c. Tum grauis, valida, & vberem quondam dignitatem. atque amplitudinem continens figura contexitur, cum tuba terribili sonitu: & clangore vehementer intonat. At nunc horrentia Martis arma: Virumq; cano. Quibus verbis quid sublimius, quid magnificentius, dici poterat. Bene itaq; qui in Vergilium commentarios ediderunt, humili oratione Bucolica, grauissima Aeneidem, media vero Georgica, fuisse conscripta a Poeta insigni, ac Mantuano vate, testati sunt. Quattuor vero his versibus, profitetur Vergilius pastorale carmen cecinisse, tum tradidisse de agricolatione præcepta. Iam vero futurum sese aduentum Aeneæ in Italiam, diuturnumq; errorem, resq; eius ducis belli gestas. Gracili auena. Est humili stilo. Eadem enim, quæ a Cicerone extenuata figura, quæ a Donato, & Seruio tenuis nominatur, ab A. Gellio, gracilis dicta est, quem græci dicendi characterem ἰσχνόν vocant. Modulatus, modulari & canere ad musicos, ac poetas pertinet, Musici enim quondam Vates, ac sapientes ijdem iudicari consueuerunt, idq; ipsum pulcherrime Fabius Quintilianus ostendit, atq; eiu numero Orpheum ante alios, Linumq; ascribit, vtrunq; (vt est in fabulis) Dijs genitum quorum alterum, q; rudes, atq; agrestes animas Threicia fretus cithara: fidibusq; canoris, & disciplinæ poeticæ modulis demulceret, non feras modo, sed saxa quoq;, & syluas duxisse perhibent, quæ res vel musicæ peritiæ, vel poeticæ disciplinæ potestatem, vimq; demonstrat. Recte igitur Virgi. quasi quidam Latinorum Homerus, carmen se modulatum dicit, quod est, versibus cecinisse. Arua sunt terra, quam ad percipiendas fruges excolimus. Terra igitur (vt. M. cato in primus, & Cicero testes sunt) nunquā sine vsura reddit: quod accepit, sed plerūq; maiore cum fœnore, videlicet si ager ipse diligenter fuerit excultus, interdum vero minore, quum fuerit a colonis neglectus. Parent igitur, atq; obtemperant arua colono, quum multo plus afferunt agri q̄ acceperunt, sed tum parent auido colono, quando mensuram longe cumulatissimam reddunt, magnamq;, atq; auidissimam agricolæ ipsius cupiditatem explent. Itaq; Vergilius de colendis agris dicit, se eiusmodi artem, atque præcepta tradidisse, quæ, si colonus seruet, quātumlibet auidus sit, facillime erit sui voti compos, ac fauente Georgico carmine, multas congeret in horreum fruges. Quamuis, Non q̄q̄ in hoc loco, sed quantumuis significat, sicut & quamlibet. Posset & quamuis exponi pro q̄q̄, sed id præter eruditissimos nemo prorsus intelligat, pulcherrimaq; ea est loquendi figura. Horrentia martis arma. Erudite Vergilius bellum his verbis expressit, qui veteres Martem præesse testantur. Nam quemadmodum Mars ipse ferus existimatur, ita & quibus præesse, opera horrentia sunt, quæ vtiq; bella putamus. Quare. &. M. Cicero. vj. de Rep. libro, quum cœlestes orbes, globosq; describit: Martem his verbis commemorat: Tum Rutilus, horribilisq; terris. quē Martium dicitis. Noster igitur Orator Martem horribilem, sapiens Vates horrentia arma martis, non absurde posuit. Martem ferunt inter septem illa errantia sydera tertium orbem, globumq; esse sortitum, & biennij curriculo Zodiacum circum per

Modulatus quid sit

Arua quid dicantur

Quāuis quid significet

errare

terrare, plurimum autem obesse, nisi eius infestiorem vim: Iouis ac Veneris, qui salutares planetæ sunt: commercium, ac vicinitas moderetur. Stella est (vt Astrologi tradunt) quæ plurimum habet caliditatis: ac siccitatis, atq; ob eam rem, prælijs: contentionibusq; dicitur præesse. Nam vterq; tum calor, tum etiam siccitas, magnam ad inflammandos hominum animos vim habere physicis rationibus declaratu.

Octauii Augusti in Vergilii
Aeneidem Versus

Ergo ne supremis potuit uox improba uerbis
Tam dirum mandare nefas. ergo ibit in ignes
Magnaq; docti loqui morietur musa Maronis.
Ah scelus indignum, soluetur littera diues
Et poterunt spectare oculi, nec parcere honori
Flamma suo, ductumq; operi seruauit amorem.
Pulcher Apollo ueta, musæ prohibete latinæ
Liber & alma ceres succurrite uester in armis
Vester miles erat. d ocilis per rura colonis.
Nam docuit quid uer ageret, quid cogeret æstas
Quid pater Autumnus quid bruma nouissima ferret.
Arbuta formauit sociauit uitibus ulmos
Curauit pecudes, apibus sua castra dicauit.
Hæc dedit, ut pereant? ipsum si dicere fas est.
Sed legum est seruanda fides, suprema uoluntas
Quod mandat fieriq; iubet parere necesse est.
Frangatur potius legum ueneranda potestas
Quam tot congestos noctesq; diesq; labores
Hauserit una dies, supremaq; uerba parentis
Amittāt uigilasse suum, si forte superbum
Errauitq; in morte piger, si lingua locuta est
Nescio quid titubante animo, non sponte, sed altis
Expugnata malis odio languoris iniqui.
Si mens cæca fuit iterum sentire ruinas
Troia suas. iterum cogetur reddere uoces.
Ardebit miseræ post uulnera, uulnus elisæ,
Tam factum soluetur opus, tot bella, tot enses,
In cineres dabit hora nocens & perfidus error.
Huc huc pierides date flumina cuncta sorores
Expirent ignes, uiuat Maro doctus ubiq;
Ingratusq; sui, studiorumq; inuidus orbi
Et factus post fata nocens, quod iusserat ille
Sit uetuisse meum, satis est post tempora uitæ
Immo sit æternus tota resonante Camœna
Carmen, & in populo diui sub numine nomen
Laudetur, uigeat, placeat, relegatur, ametur.

Ille ego qui quondam gracili modulatus auena
Carmen: & egressus syluis uicina coegi.
Vt quis auido parerent arua colono
Gratū opus agricolis, At nunc horrentia Martis

ARMA, VIRVM QVE CANO. Ordo, vt dixi: dependet a superiori carmine, at nunc horrentia Martis, arma, virumque cano: quare contra non est in Donati sententias, qui dicit arma .i. scutum, & reliqua, quae Aeneae fabricauit Vulcanus, Nam martis, non Vulcani arma, dicit, intelligens non arma ipsa, sed bella in aeneis martio furore gesta. Horrentia autem dicit ab effectu, quia horrore inducunt. vnde Flaccus primo carminum. Multos castra iuuant: & lituo tubae, permixtus sonitus, bellaque matribus detestata. Signanter autem Martis arma dicit, quasi a viris martys .i. bellicosis gesta, ne ab ys gesta putentur, ad quos dicet. O vere phrygiae, neque enim phryges, & tympana vos, buxusque iuuant berecynthia matris ideae &c. quasi vero iam tunc marta gentem illorum fouerit, cuius author futurus erat, dicente Liuio in prefatione. Si cui populo licere oportet consecrare origines suas, & ad deos referre authores. ea belli gloria est populo Romano: vt cum suum, conditorisque sui patrem martem potissimum ferat, tam & hoc gentes humanae patiantur aequo animo, quam imperium patiuntur. Virumque vir dicitur secundum Cice. a virtute, verum, vt grammatici dicunt, vir notat aetatem, vir sexum & proprietate, hic vero non aetatem notat, nec (vt Donatus dicit) sexum: sed excellentiam, quae ad proprietatem pertinet. Ergo inquit Donatus virum: qui talia arma, & tam pulchra, & habere, & gerere potuerit qui Romani imperij author esse meruerit, qui Iunonis inimicitias & reliquorum deorum factiones superauerit, qui tot aduersa mari perpessus tolerando transmiserit. Haec donatus. Diximus cur proponendo arma praemiserit. vera est etiam altera ratio, nam cum de viro prosequi constituerit, durum fuisset (etsi per metrum potuisset) virum: & arma cano Troiae, qui primus ab oris. Nam relatiua ad vicinius antecedentem referri solent. Cano inquit Seruius, est polysemus sermo .i. multa significans. Nam gr. πολυσήμαντος καὶ πολυσήμος .a. polysematos & polysemos, latine vero plura, seu multa significans. Cano tamen vnum per se, quod notum est, significat, sed ex consequenti plura, nam quae insignia virorum facinora decantari solent, & decantando laudari, accipitur pro laudo, sed carmine, & ita pro eo: quod est describo carmine: sicut quae dicimus ex arte, quotiens autem artem adhibemus, fere laudamus. (Nam in vituperando vno, nisi alterum laudemus, parum fructus consequamur) non dicere accipitur pro eo, quod est laudare. vnde Flaccus prima dicte mihi, summa dicende camoena. Hinc exijt ille vulgaris versiculus. Laudo cano: describo cano, dic & cano canto. Troiae, qui primus ab oris, &c. Quia nihil sententiosius est donato. non possum eius verba praeterire dicit autem hoc loco sic. Altera cum propositione diuisio, vt ostendat, quod Aeneas fatali ratione compulsus: & quod extra fatum perpessus sit. Fati enim fuit, vt relicta Troia Italiam peteret. Ergo crimine desertae patriae absoluitur. Non potuit defendi, quae fato interitura erat. Sed neque poena fuit, quod sit Asia pulsus, sed gloria. Nam minori detrimento affectus, maius est emolumentum consecutus, scilicet vt Romanum imperium conderet. non ergo malo fatorum patriam perdidit, sed ne ab ea detineatur. Aeneas, qui Romano imperio constituendo dignus author parabatur. Lauina littora, cum alij ante Aeneam in Italiam venerint, ille tamen primus venit ad eam partem, vbi deinde fuerunt litora lauina. Haec donatus, per quae soluitur quaestio, quam Seruius proponit, quomodo .s. Aeneas dicatur primus venisse in Italiam, cum quidem ante eum (vt dicet venus) Anthenor potuit medijs elapsus achiuis, Illiricos penetrare sinus, atque intima tutus, Regna liburnorum, & fontem superare timaui &c. vbi patauium ciuitas praeclarissima, vt ibi consequenter dicit, locauit, quia ille quidem venit primus in Italiam, sed non in eam partem, vbi lauina sunt litora, vt .s. que ponatur expositiue, vt sit, venit Italiam, que pro idest lauina litora, aut potius non copulatiue: sed copulatiuum, vt sit, venit primus in Italiam, & in lauina litora post excidium Troianum. Sicut Christus primus venit in lymbum patrum & spoliauit, non tamen primus venit in lymbum. Aut si anthenor quoque in Italiam profugus venit, non tamen fato, quia fata non censuerunt Troianum imperium per Anthenora, sed per Aeneam auspicandum. Itaque non deorum fauore profugus factus est Anthenor, vt aeneas, Aldus manutius asserit, lauinia legendum, Idque in bibliotheca summi pontificis copertum. Venit praeteriti est temporis. Littora poetico more appellatiuo propositionem detraxit: Malui ille, & artificiose versum difficilem, in quo: & consonantes vocalis absumitur, & monosyllaba nan ponitur: confecit, vt rei molem depingat, sicut Flaccus. o & praesidium, & dulce decus meum. Altum mare dicitur profundum. quia superficies aquae profundae multum erigitur a fundo, sed propterea altum dicitur mare in medio, quia corpus sphericum in medio sui altius est, tota aqua naliter est altior terra. Vi superum, ergo non ob demerita, nec impericiem, vt dicit Donatus, sed in gloriam, quia ex leuiore damno maius emolumentum consecutus est, nisi enim Troia decidisset, nunquam roma exorta fuisset, Vis inquit donatus est, cum fit aliquid contra leges .i. contra fatum, vt autem ostendat nihil tale de superis meruisse aeneam, addit. Saeuae memorem iunonis obiram. Ergo non propter culpam aeneae fecerunt superi, sed vt obsequerentur iunoni omnium reginae, purgatur igitur aeneas, & deformatur Iuno aduersaria. Saeuae .i. crudelis, quae persequitur innocentem vel qui deorum omnium: atque ipsius etiam cultor sit. Onerat autem eum. quod inimicitias nulla Aeneae culpa susceptas diutissime, teneret, cum ne id quidem, etiam si iustae sint inimicitiae: facere probis conueniat. Haec latius in quinto sic. Iunonis grauis ira, nec exaturabile pectus. Quam nec longa dies, pietas nec mitigat

ARMA, uirumque cano, troiae qui primus ab oris
Italiam, fato profugus, lauinaque uenit
Littora, multum ille & terris iactatus, & alto
Vi superum, saeuae memorem Iunonis ob iram.
Multa quoque & bello passus, dum conderet urbem.
Inferretque deos Latio: genus unde latinum.
Albanique patres, atque altae moenia Romae.

ARma. Omnes fatentur aliud fuisse principium huius operis vt in vita eius demonstratum est. Arma .i. bellum per Metonymiam, quoniam illis in bello vtimur, vt toga pro pace. Cice. Cedant arma togae .i. cedant bella paci. Arma, virumque, figura vsurpata est vt non eo ordine respondeamus, quo proposuimus. Nam primo virum .i. errores Aeneae, deinde arma .i. bella narrat. Hac autem figura etiam in prosa vtimur. s. hysteron proteron. Cice. in verrinis, Nam sine vllo sumptu nostro corijs tunicis, frumentoque suppeditato, maximos exercitus nostros vestiuit, aluit, armauit. Virum non dicit quem. sed ex circumstantijs ostendit, eum esse Aeneas. Cano sermo polysemus, Nam alias laudo, alias diuino, alias canto, vt hic, Nam canuntur carmina Troiae, haec regio in asia est, & in ea illius ciuitas. poetae tamen plerumque & regionem, & prouinciam pro vrbe ponunt, Iuue. Flammis Asiam: ferroque cadentem. primus, atque paulo post Anthenorem prius venisse ostendet, sed cum illi venerunt, Venetia, vbi Anthenor vrbem condidit, Italiae pars non erat, sed Galliae, cum italia rubiconem fluuium nondum transiret: quod propter Lucanus Gallica certus, limes ab ausonijs disterminat arua colonis. Vel excludit anthenorem, cum addiderit lauina littora. sed prima expositio melior est. Italiam. Ars exigit, vt ciuitatum nobis propositionem non ponamus. Reliquis autem addamus sed plerumque vsurpant scriptores contra. Nam & Cice. Eo die Verres ad messanam venturus erat, dixit, & hic Maro, Italiam & non ad Italiam & alibi Vergi. syluis te tyrrene feras pro in syluis. vt ergo illic detraxit loco propositionem sic hic prouinciae, & est figura. Italia europae pars ab Italo siciliae rege, qui iuxta tyberi sedes posuit, dicta est. Verg. Siculi, gentesque sicanae. & alibi, & gentes venere sicanae. Fato, ad id quod fugit, & ad id quod addit in Italiam venit & vtrumque fato ne aut, eris campatriam deseruisse, aut imperandi cupidus aetein Italiam venisse videatur. Profugos eos esse certum est, qui procul a sedibus suis vagantur, quasi porro fugatos. Falsum vero est, quod multi dicunt, profugos esse qui necessitate exclusi de suis sedibus adhuc vagantur. Exules vero qui iam sibi sedes inuenerunt. Nam & Lucanus profugos appellat. qui iam sibi sedes inuenerunt. vt profugique a gente vetusta. Gallorum celtae miscentes nomen hiberis, & Salu. adhuc vagantes exules nominat, Lauinia tria habuit nomina haec vrbs. Prius .n. Lauinum dictum a Lauino Latini fratre, Deinde laurentum a lauro a Latino inuenta, dum mortuo fratre vrbem augeret. postremo Lauinium a Lauinia latini filia ergo lauina litora, & non lauinia. Littora, atque lauinum octo milibus distat a mari. sed littus terra est quaecumque mari vicina. Ipse .n. in .iiij. Cui littus arandum, ille vacat sed positum, vt iter vero sua namque primus ad omnia refert, sic alibi, Nunc dextra ingeminat ictus, nunc ille sinistra est autem Archaismos Terris, vt in Thracia monstruoso sanguine tumulo polydori. in Creta pestilentia, apud strophadas harpis. Alto modo pro mari propter varias tempestates ceterum superiorem & inferiorem altitudinem significat, nam mensurae nomen est altitudo. Iactatus, Iactari in mari dicitur. defatigari vero in terris. Vi super .i. violentia, Nam & Home. deos Troianos a iunone concitatos scribit: Defendit ergo troianos, quod non suo merito, sed iunonis impulsu persecuti eos sint dij. Saeuae putant multi epitheton esse temporale, cum a iuuando dicta sit: quia saeua est in troianos, Sed saeuus pro magno ponitur. Enni. induta fuit saeua stola .i. magna, & ipse de Aenea, quem pium semper inducit, insignis saeuus in armis .i. magnus. Memorem, inuenies saepe pro actiuis passiua posita, vt pictis bellant Amazones armis, aut contra. vt populatque ingentem farris aceruum. Haec varietas vel potius contrarietas reperitur in alijs

gtibus

gatti

gat vlla, Hæc donatus, q fictionẽ poetæ argutissime declarat. Sed cũ fingẽdi cũ multiplex esse potuerit, hæc mihi nũc potissimũ videt. Quia secutus Homerũ poeta, Iouem deoꝝ, ⁊ Iunonẽ deaꝝ summã ponit. In iunonis quidẽ ptate sunt regna, honoꝛ aũt, vt Homerus iquit ab Ioue est. quia ergo in oĩ sexu vir ꝑpollet, nihilq; est ꝓximius viro q̃ eiusdẽ sexus femella, idõ Romani imperij Ioue assertorẽ asseruit. Carthaginis aũt Romæ in primis æmulæ Iunonẽ, quæ vt Carthago tandẽ deleta est: tandem succubuisse fingit. In gloriã aũt pugnãtiũ effictũ est, deos his aut illis, aut deoꝛ alios alijs fauisse, quia & gloriosum est eos, qui a dijs tutãtur vicisse, & minus cõtumeliosũ ab eo, cui potentius numen fauet, victũ esse. Cæteꝝ quia, vt Homerus, ex deoꝝ descriptione: hoĩum vitã describit. innuit, mulierũ cõsilio probos multa passos: sed tñ vicisse tãdẽ, Dũ cõderet vrbẽ. Donatus, Exaggerat inquit: q̃ Aeneã bello appetisset, cũ cõderet vi deos impio publico ꝓfuturos inferret, quod si Iuno obtinuisset, nec latinũ genus, nec albani ꝓcipes, nec romanũ imperiũ fuisset futurũ, nec cæsar imperij culmen habiturus. Indoluit enim cũ moliri iam tecta videret, iã fidere terræ, & bellum per furiã excitauit. Per allecto .s. vt dicetur in vij. Propositione aũt ista nõ solum, quæ dicturus sit, ostendit, sed multiformi rõne diuersionis vtit, & cõmendat carmen, Aeneam a culpa liberat: Iunonẽ: multa, variaq; iudicia obruit. Caput carminis ab inuocatione musæ aggredit, cui nisi lectoꝛis istruẽdi cã thema præmisisset, laboꝛis gratiã pdidisset: cũ q̃d lecturus esset nesciret. q̃ si cuncta nõ impleuit, morti imaturæ attribuẽdũ est. Nã quæ tang ꝗ dicẽdo, Albaniq; patres, atq; altæ mœnia Romæ, nõ scripsit. Hæc argutissimus Donatus, quoꝛ eire fragant alij, q̃ sentit, eũ albanos patres, atq; mœnia Romæ aliter q̃ scripserit. descripturũ, nã i hac ꝓpositione nõ dicit poeta descripturũ mœnia Romæ, sed virũ genus vñ latinũ, albaniq; patres, atq; altæ mœnia Romæ. Taxat ẽt Beroaldus Seruiũ in descriptione latij, & in eo, qđ dicit, q̃ victi victoꝛ nomẽ accipiũt, verũ in hoc scđo, q̃ Seruius qđ poeta sentiret, potius q̃ qđ historiæ fides haberet, explanare cõtur, minus a Beroaldo reprehẽdit, sciẽtis, q̃ Vergilius censuit, eos latinos pĩus dictos q̃ Aeneas in Italiã veniret, q̃ eos latinos ꝓdici pmisit. Verba Beroaldi sunt. A Seruio dissentit Pli. scri. in .iij. na. hy. lib. latiũ antiquũ Tyberi vsq; Circeios fuisse seruatum deinde vsq; ad lirim fluuiũ ꝓcessisse, qđ etiã refert Solinus in collectaneis. Serui. Genus vñ latinũ. Nouimus q̃ victi victoꝛ nomẽ accipiũt, ⁊c. Melius & verius locũ Vergilianũ declarãt verba Liuij ita scribẽtis. Aeneas aduersus tãti belli terroꝛẽ, vt animos aboꝛiginũ sibi cõciliaret: ne sub eodẽ iure solũ, sed ẽt nomine oẽs essent, latinos vtrãq; gentẽ appellauit, hoc idẽ a Strabone in quinto refert, ⁊ iustinus quoq; in .xxx. sic inquit. Quid latinos populos, qui ab Aenea cõditi videnť. Ex his manifestissime apparet, cur poeta dixerit, Genus vñ latinũ, nõ inficioꝛ tñ, a Vergilio latinos populos appellari, añq; ꝗ nũcuparentur ante aduẽtũ Aeneæ, cuius rei velilie versus argumẽto sit, Nec vetus indigenas nomẽ mutare latinos, qđ si veꝛ id est qđ Liuius, Iustinus, ac Strabo memoꝛãt: appet nõ latinos ante Aeneã fuisse nũcupatos: sed aboꝛigines, ac laurẽtes, quos postea Aeneas latinos nũcupauerit, ꝑterea apud scriptores idoneos nõ memini legisse, q̃ victores victis noĩa imutarẽt id q̃sq; secũ poterit pensitare, ⁊ seq qđ ꝓbabilius iudicabit, Hæc ille. Ordo autẽ est. At .i. sed ego cano .i. carmine heroico describo, & id in laudẽ, arma martia .i. q̃lia mars tractat, aut martis idest belli per metonymiam, qua deus pro re, cui, præest poni solet, horrentia .i. horroꝛẽ incutientia, ⁊ virũ .s. Aeneã talia tractare solitũ, q ꝓfugus fato .i. ꝓpter culpã, aut crimẽ, sz deo ita volente (qui cõstituerat p destructionẽ Troiæ tandẽ Romam extruere, quia destructio vnius fere generatio est alterius) venit primus fato .i. per fatũ, hoc est deoꝛ ꝑordinationẽ, ab oris .i. regionib⁹ Troiæ illius ꝓuinciæ, aut ciuitatis in phrygia, nã ꝓ ilio aliqñ accipit, vt q a Troiæ nesciat vrbẽ, sup. ad aut in Italiã .i. regionẽ illã ꝑclarã in europa. & ꝓ .i. aut, vt dixi, copulans venit primus in Italiã, & litora lauina .i. nũc sic denolata, & postea lauinia, Multũ ille ⁊c. sm Seruiũ ille vacat, & reuera sine eo posset plena eẽ cõstructio, sed metri cã interponit, ⁊ q̃, vt dixi pondus ⁊ difficultatẽ rei oñdit durior scansio carminis, ille igit .s. nobilis & præclarus vir quẽ cano, iactatus sup. ẽ, multum .i. abũde, ⁊ .i. simul, terris iterum subtraxit ꝑpositionẽ .i. ĩ terris: vt in thracia, Creta. Sicilia. Africa ⁊ tãdem .i. italia, ⁊ .s. Mari .i. ꝓfundo, vt dicet ibi. Vix e cõspectu siculæ telluris ĩ altũ, Vela dabãt læti, ⁊c. vi .i. violẽtia superũ ꝓ superoꝛ .s. deoꝛ, q tñ bona cõferre debeãt, cũ ĩfei i noceãt. sed videnť superi illi adrisum Aeneã fuisse. q de iunonis factiõe erãt, aut reuera, et fauẽtes æneæ supi puniserũt eũ iactari, vt ex aduersitate maiorẽ gloriã nãciscat, vtq; clarioꝛ sit Romana gẽs, de qua dicit Tãtæ molis erat Romanã cõdere gẽtẽ, ⁊ ob irã memoꝛẽ Iunonis sæuæ .i. imitis, & iplacabilis, ꝓ Iunonis memoris, aut ob iraꝝ memoꝛẽ

Maro homeri imitatoꝛ.

Iupiter cur romani imperij assertoꝛ dicat. carthaginis aũt iuno

Donati expositio

Marõis assertio

Beroaldi expositio

Latium vbi locoꝝ

Latinoꝝ nomẽ ante aduẽtũ Aeneæ

Ordo.

Troia ꝓ ilio ponit.

Supi bona cõferũt inferi e q̃ mala

ꝓtib⁹ cõtonis, vt sit nomẽ ꝓ aduerbio: vt est: hoc tũc ignipotẽs cœlo. d. ab. a. ꝓ huc, sic in pncipio, vt. Et q̃ vectus abas .i. q̃ vehebat. ⁊ in nomine, hic memorẽ, nõ q̃ meminerit: sed q̃ in memoria erat. Hæc nos imitamur, sed noua ad illoꝛ exẽpla non formamus. Quoq; ⁊: duas cõiũctiones sepatas natura aĩr non cõiũgimus, nisi metri necessitate, ei go vna vacat. sic alibi, dixitq;, & ꝑlia voce dimisit, Bello, qđ cõtra Turnũ gessit. Dũ cõderet vrbẽ, aut Troiã itelligit: quã veniẽs in litore cõdidit, de q̃ Liuius in pmo ⁊ Cato in originib⁹ meminit. Aut lauro lauinũ, ⁊ tũc est, dũ .i. donec. q. d. dõec turnus occũberet, ⁊ tps cõdedæ ciuitatis veniret, vel Romã itelligit, ⁊ est dũ .i. dũmõ, Latiũ duplex est. Vnũ a tyberi vsq; ad fundos aliud inde vsq; ad vulturnũ fluuiũ, dictũ q̃ in eo Saturnus Ioue fugiẽs latuerit. Latio .i. latiũ, datiuus est ꝓ actõ cũ ꝑpositione, sic alibi. It clamoꝛ cœlo ꝓ ad cœlũ. Hoc frequẽter ipe facit. Genus vn. la. Atqui ꝑus latiũ, ⁊ latini fuerãt. Ergo a loco, & nõ a ꝑsona erit. Vñ .i. a quo latio, vel dicas sm Catonẽ in origi. Venisse ante Aeneã ad populos aboꝛigenes, deinde aduẽtu Aeneæ phryges, aboꝛigenesq; vno nomie latinos esse dictos. vel rectius victis latinis debebat nomẽ iponi eoꝛ, q vicerãt, ⁊ appellari phryges, sz dono Aeneæ remãsit nomẽ ꝑscũ tã latinis q̃ phrygibus, ergo dat Aeneæ, qđ in ipso fuit, vt periret, Hinc in pcatiõe Iunonis dixit nec cũ se sub leges pacis iniquæ, nã iniqua ꝓpterea lex fuit: q̃ victoribus nomẽ est adeptũ, & victis reseruatũ: ⁊ in lib. xij. rogat Iuno, ne peat nomẽ latinũ. Albani. Alba ab Ascanio cõdita siue Creusæ ille fuerit. siue lauiniæ filius Nã de hoc ẽt. Liui. dubitat. Hac a Tullio hostilio euersa, oẽs nobiles familiæ Romã migrarũt: Semp aũt seruat Verg. vt pmo latinoꝛ, deinde albanoꝛ: postremo Romanoꝛ meminerit, Sic in .v. ꝑscos docuit celebrare latinos, Albani docuere suos, nũc maxima poꝛro, accepit Roma. Itẽ in .vij. Mos erat hesperio in latio, quẽ ꝓtinus vrbes, Albanæ coluere sacrũ, Nũc maxima reꝝ, Roma colit. Altæ vł ꝓpter gloriã, vel ædificia, vel q̃ i mõtib⁹ est collocata.

Meminoꝛ

Latium quotuplex

Albæ origo

Arma, virũq; cano, duo ꝓponit Verg. quorum vtrũq; ⁊ Titus Liuius hystoria cõplexus est .j. li. ab vrbe cõdita. Nã de Aeneæ ipsius ꝑuagatione atq; in Italia aduẽtu, deq; eius reb⁹ gestis nõ solũ poetæ fabulant: sz ẽt loquunt historici, Vu uim Aeneã itelligi duo argumẽta sunt, sed in pmis carminis pnotatio. Etenĩ op⁹ vniuersũ Aeneis inscripta est, qđ ab Aenea nomẽ isectit. Nã queadmodũ odyssea. ilias q̃ de ilio, Thebais q̃ de Thebis. Achilleis q̃ de Achille Theseis. q̃ de Theseo, Metamorphosis, q̃ de trãsformationibus scripta sit, nũcupat, ita ⁊ Aeneis, q̃ in ea ducis Aeneæ gesta edisserant, hoc noie appellata est. Quin ẽt adhibitæ circũstãtiæ æneã manifestãt. Quid enĩ refert, vel Aeneã ꝓponere, vel eũ vir, q ex troiano solo, fatoꝛ voluntate, primus ad Italiæ partẽ, Lauina litora venit, cũ is certe Aeneas fuerit? Cano, Cãtare poetas nemo dubitat eoꝛ, q ⁊ disciplinæ Musicæ rõnẽ, & eruditissimoꝛ veterũ scripta cognouerũt. Nã (vt ẽt Aug. Aurelius tradit, ⁊ nemo ignorat) oi poẽtia canẽdi musis tributa ẽ. Hæ vero poeticæ ꝑsunt, vt apud Platonẽ in phædro oñdit Socrates. Musas aũt esse cãtũ, ẽt rustici nouerũt, vt ait Macro. q̃re easdẽ, ⁊ camœnas q̃si a canẽdo ausi sunt appellare, Et theologi nouẽ musas octo Spheraꝝ musicos cãtus, & vnã maximã ꝯcẽtiã q̃ cũ fit, ex oĩbus eẽ voluerũt. Quo circa ⁊ canere cœlũ cõprobãt. ob eãq; cãz ẽt sonos musicos sacrificijs adhibeat. Scite igit Aurelius Augustinus ꝑmo libroꝛ, quos de musica arte cõposuit, musicã finit bñ modulãdi scietia, id aũt est bñ ꝯcinẽdi. Nã canere, & modulari ad poetas ꝑtinẽt: vt supra is patefactũ est. Hinc Verg. Gracili modulatus auena Carmẽ, Modulari vero ⁊ canere vtrũq; cãtare significat. At cãtãt poetæ, ⁊ musicũ studiũ est plerũq; poeticũ, Hic illud apud Terentiũ in Heautõtimorumeno. Tũ q̃ maliuolus vet⁹ poeta dictar, repẽte ad studiũ se applicasse hũc musicũ. Rursuz i Hecyra. Ita poetã restitui in locũ ꝓpe iã remotũ iniuria aduersarioꝛ a studio, atq; a labore, ⁊ ab arte musica. Et iteꝝ eodẽ in loco. Nolite sinere p vos artẽ musicã recidere ad paucos, De poetico nãq; studio loquebat, Demũ in phormione eadẽ sñia rectissime ꝯfirmat, qui dicit calliopius in medio oĩbus palmã esse positã, q attrectãt musicã. Itaq; ne in hac explanatione diutius imoꝛer, poetaꝛ officiũ est canere, aut modulari opus vero carmẽ, vel poema. Hic homerus poetaꝝ facile ꝑnceps ad musicã ꝯuersus q̃ cãtui præesset, Iliada scripturus, in hũc modũ prefatus est, μῆνιν ἄειδε θεὰ πηληϊάδεω ἀχιλῆος. quẽ Verg. i plerisq; imitatus mgr. Arma virũq; cano, & alio in loco, Cecini pascua rura, duces: qđ est cãtaui in ꝑmis tria carmina, Pastorale, rusticũ ⁊ heroicũ de Aenea, Canere vero cãtare itelligi opoꝛtere, idẽ poeta manifestat, q in Buc. de Hesiodo ita locutus est, Hos tibi dãt calamos, en accipe, musæ: Ascreo quos ante seni: q̃bus ille solebat, Cãtãdo rigidas deducere mõtibus ornos. vñ Boetius Seuerinus, Vir sciẽtia & doctrina oluz pene ꝑstãtissimus, & canendi

DATH.

Aeneis cur inscripta sit.

Canere poetas. certũ est.

Musica.

Modulari qd ⁊ qd canere

Canere ꝓprie poetarum.

& canēdi, & modulādi, & cātādi deniq3 exēpla suppeditat te stificans ea oīa esse poetarū: ac vatum munera. De phia enī quā loquētē inducit, & versibus sæpe ludētē. ita ait, Hæc cum phia dignitate vultus & oris grauitate seruata, leniter suauiterq3 cecinisset. Et rursum. iam cantū illa finierat, cū me audiē di auidum, stupētēq3, arrectis adhuc auribus, carminis dulcedo defixerat. Ac paulopost. Canēdi ēr iucūditate refouisti. Cūq3 phia quæ secū alloqueret, versus allatura eēt, sic sibi ingr Ita modulata ē. Deniq3 & alio in loco hæc vba subiecit. Quare necesse erit humanū genus, vti paulo ante cantabas. Et alia sed infinitum sit eiusmodi exempla colligere. Hæc aūt idcirco attulimus ad eorum sentētiā refellendā qui imperiti barū rerū ac prorsus ignari, illepide atq3 imperite, canere apud poetas volunt esse describere, nec verbi ipsius, aut elegātiā complecti aio possunt. Troiæ qui primus ab oris. Italiam fato profugus. Lauinaq3 venit Litora. Primū dicit Aeneā in Italiam, venisse, q̄ in re pleriq3 viri etiam eruditissimi dubitare cōsueuerūt, q̄ nō multo post idē poeta ꝓfectū anthenorē in eā Italiæ partem, quæ iampridē Venetia dicebatur, & Patauiū vrbē nobilissimam cōdidisse phibeat, idq3 multis ēt annis añ, q̄ Italiā attigisset Aeneas Nā & ipsi quoq3 historiarū scriptores pmū venisse anthenorē, cū multitudīe henetū, tū Aeneā non obscure declarāt Quæ res dubitationē plane difficillimā vr afferre, Vez respōdēt nōnulli, τbi qdē nō illiterati: afferūtq3 no[n]nullā eē errorem eiusmodi pepisse. fuisse quōdā nō tā latos ipsius italiæ fines, sz lōge angustiores, nec nisi ad rubicōez vsq3 flumē pduci, ac tereti memoria vsq3 ad alpea fuisse ꝓtractos testē pducūt ī mediū Lucanū Cordubēsē. Poetā neq3 q̄ ignobilē, q hac de re ita locut⁹ ē, Sz Gallica cert⁹ limes ab Ausonijs disterminat arua colōis. Hæc ego snīaz nec satis pbo nec plāe reqcio. Hēt. n. authores viros certe ꝓbatissimos, Aly nō totā italiā ꝯmemorarī volūt. sed et⁹ ptē quāpiā vbi italia τ laurentes agri modico atq3 angusto freto ab Sicilia diuidunt. Quare & idē versui ab erudito poeta accessio fcā ē, Lauinaq3 venit litora Etenī nō ad lauīa littora Anthenor, sed in intimū maris adriatici finū venisse dr Hæc vō snīa τ poetæ vbis cōuenit & ab historicorū veritate neq3 q̄ abhorret, Sed lōge acutius, ac multo verius sensef, q nup exorti sunt, & poetā Vergiliū causisse ꝓfitent, vt vlla esset ꝓsumtā ꝓlēdido poemate dubitatio, qn facile dissolui qat. Venit itaq3 anthenor ī eas terras, q̄ mō italia nūcupat, venit ēt multo añq̄ aduētaret æneas. At pmius venit Aeneas i italiā fato, nūq̄ qd fatū frustra adhibuit sapiētissim⁹: vates, Sz pleriq3 nō tā ipsi ꝑspicaces, q̄ alioz explanatiōe cōtēti, Neq3 fatū aiaduertūt, neq3 qd sit fatū ipm plane ītelligūt. Qui si hij historiis lectitas sentētiā pfecto snīa, atq3 errore desisterēt, Nā anthenorē qdē ip3 cū multitudine Henetū Venisse ait, ī itimū maris adriatici finū, ac tenuisse terras, q̄ iter mare alpesq3 sitæ erāt pulsis Euganeis. Aeneā vō a filii clade domo ꝓfugū, sed ad maiora rex initia ducētib⁹ fatis, pmo in Macedoniā venisse, de īde i siciliā q̄rētē sedes delatū postremo laurētē agrū tenuisse narrat. Mira ħ historici poetæq3 cōcordia Fato cātat vates pmū i italiā ænea venisse, eūdē scriptor historiaz nobilissimus orbē perrare tradit ducētibus fatis, Vterq3 vō nō icallide ꝓfugū Aeneā vocāt. Neq3. n. suæ sponte erat nec suo arbitrio ducebaf, τ qd creditu difficile q̄busdā videri solet, nesciebat Aeneas. troianiq3, vbi fas eēt regna resurgere troiæ. Vago cursu ducebanf, multosq3 p annos, errabāt acti fatis maria oīa circū. Nū igit deoz iussu æque dicef venisse anthenor Patauiū cōditurus, atq3 Aeneas, q erat toti⁹ orbis cōstituturus iperiū? Neq3. n. fuit ulla vnq̄ respu aut bonis artib⁹ ditior, aut pstabilior ipery magnitudine, ac Rōana ciuitas tm̄ alias inter caput extulit vrbes, quātū lēta solēt īter viburna cupssi. Bene igit Aeneā ad tantæ tāq3 augustæ vrbis pmordia fata ducebāt, & ne de fato pluribus mō pbarr videamur, fatū cū Platōe dei iussionē, ac volūtatē interptamur. Quare τ cū apud Didonē æneas ipso pmo Vergily cōmento diuersaref. iussus est amoribus cedere. ac fatis obsequi. Itaq3 τ quarto eiusdē carminis libro a Ioue missus Mercurius æneam his versibus affatur. Tu nūc Carthaginis altæ, Fundamēta locas, pulchrāq3, vxorius vrbē Extruis heu regni, rerūq3 oblite tuaz, Ipse deū tibi me claro demittit olympo, Regnator cœlum & terras qui numine torqt, Ipse hæc ferre iubet celeres mādata p auras. Quid struis, aut qua spe libycis teris ocia terris? Si te nulla mouet tātarū gloria rez, Nec sup ipse tua moliris laude laborē Ascaniū surgētē, τ spes hæredis Iuli, Respice, cui regnū Italiæ, Rōanaq3 tellus. Debent. Quæ cū accepisset æneas ardebat abire fuga, dulcesq3 relinquere terras. Attonitus tāto monitu, impioq3 deorū Et rursum de eodē Aenea paulopost. Ille Iouis monitis immota tenebat lumia, & obnixus curaz sub corde pmebat. Itaq3 postrema hæc snīa: vt elegātia subtilitateq3 superiores illas, ita τ veritate longissime āntecedit. Vt lupus, sæuæ memorē Iunōis ob iram, Contra epicureoz & Stoicoz snīaz, versum hūc posuit Vergilius. Quoz epicurei deos oīno ociosos cōstituebāt, negabātq3 vllā ꝓsus hūc humanaz rez ꝓcurationē, atq3 ita nec grāz in eos ad bñ faciēdū: nec irā ad nocendū cadere, alteri vō grāz dys suorū talibus tribuebāt, sed iram a diuinitate penitus cēsebāt alienā esse, q̄ non diuinæ maiestatis. sz terrenæ fragilitatis sit cōcitari, pturbari, insanire. q̄ oīa in solo, atq3 æstu iratæ mentis inesse credunf. Sed sapiēs fortasse vates vt falsos, & cōmentitios deos a veræ diuinitatis maiestate seiūgeret. ēt diuoz reginā, & maximā oīu3 (vt stulti veteres putabāt) deā irasci, pturbari, τ ægritudinū agitari fluctibus ꝓsitef. Et ne iram qspiā intelligeret. q̄ ēt solet in deos cadere, sæuam, τ immitem Iunonem vocitauit. cū tamen nihil magis a diuinitatis natura abhorreat, q̄ sæuitia, atq3 crudelitas. q̄ si qui sæuam Iunonem magnam interpretanf, q̄ fortasse boni viri fuerint. sed ꝓfecto nō satis eruditi Dum conderet vrbē. Quam vrbem intelligi poeta velit. magna apud nonnullos disceptatio est. Multi enim non tam exponendum rerum q̄ ostentandi ingeny gratia vnam, eandemq3 cuiuspiā libri partem in varias distrahunt snīas, qd contingit ys, qui vrbem hoc in loco, vel Lauiniū, vel longam Albam, vel romam intelligi posse arbitrantur. Sed nos optimis subnixi rōnibus Romanam dumtaxat vrbem interpretamur Primum. n. si ad magna quædā rerum initia, & ad augustissimæ vrbis primordia. Aeneam Troianorum ducem fata ducebant qua ratione, vel Lauinium, vel longam albam suspicabimur. cum vtriusq3 & angusti fines extiterint & per breue tempus durarit imperium? Eiusmodi igitur imperia dy mortales moliebantur. Has vrbes Iupiter sæpe pollicebatur? Sed longe erat Carthago maior, ac præstabilior, aptiorq3, in quarum Didone regnaret Aeneas. Heccine erat tantarum gloria rex: hoc pclarum Italæ regnum Ridicule igitur in hoc loco alterutram noiatarum vrbium cōmemorant Quod si hanc rōnem ob ingeny tarditatem perspicere nequeunt, audiant poetā ipsum: q pspicue. ac dilucide Romanā vrbē explicaut: afferens Aeneā ducē, ac cæteros Troianos Græcoz reliquias iactatos æquore toto. & per varias maris ipsius oras vagari. Tantæ molis erat Romanā condere gentē. Illud quoq3 spectādū est, q̄ vrbē ēt vulgata consuetudine, nisi illud adiectiuū fuerit. Romam significari credimus, ob eius magnitudine, atq3 pstatiā vt oratores. Demosthenē, & Ciceronē, Poetas Homerum, & Vergilium. Genus vnde latinum. Liuius author optimus nusq̄ latinos cōmemorat, neq3 id nois in sua historia meminit, donec ab Aenea ipso aboriginibus, Troianisq3 impositū est. Gēs enī, cui latinus ipe titabat: Aborigenes vocabanf. quos vero Aeneas duxerat. Troiani. Sed postq̄ Mezētius Hetruscoz rex, Turno Rutulisq3, iam diffisus rebus socia, arma iunxit. Aeneas ea tempestate aduersus tanti belli terrorē vt aios aboriginū sibi conciliaret, ne sub eodē iure solū, sed ēt noīe oēs essent, latinos vtrāq3 gētē appellauit. Qua qdē re effectū est, vt aborigenes Troianis studio: ac fide erga regē Aeneā, nequaq̄ cederēt. Bene igit a Mātuano vate tradif Latinū genus ab Aenea deductū. Albani q̄ patres Ascanius, cui cognomētū et iulo erat: quēq3 Iulia gens authorē nois sui nūcupat: incertū sit Creusa, an Lauinia genitus sed pculdubio ænea natus, post patris obitū Lauinio vrbe relicta. nouā aliā sub Albano mōte cōdidit: q̄ a situ: vt sit Lōnne, por

memorē. i. vltricē, τ iplacabilē, q̄ ignoscere nūq̄ volūt: Iunōis sæue. i. vt dixi crudelis, aut magnæ, q̄ statī de se dicet. Ast ego q̄ diuū incendo Regina. iouisq3, Et soror, & coniux. ille sup. passus sup. cēq3. i. ēt multa. i. multū bello. i. p bellū ī Italia gestū, dū cōderet. i. extrueret, vrbē i. oppidū. i. Italia, nō tñ sno, tpe Romā quā Romul⁹ multo post cōdidit, sz Troiā: aut lauro latinū, verūtamē q̄ romā peipue spectabat, & ei⁹ fundamēta iecit in filio suo, vult Datius de roma ītelligēdū, τ dū inferret latio. i. ī latiū. (Est aūt dtīs localis frequens apud hūc authorē, quē nōnulli octauū vocāt) deos, vñ. i. vt Seruius sentit a q̄, lano sz cū id ī laudē viri, quē canere pstituit, nō cedat. dicim⁹ a q̄ viro, gen⁹ latinū. i. q̄ nūc latini vocant sup. denoiationez, aut ꝯfirmationē nois traxerūt, na vtrāq3 gētē. s. aboriginū, & troianoz latinos appellauit, aut si aborigines pus quoq3 appellati fuerāt lat ni: vt semp ita appellenf, cēsuit, τ ita ei⁹ nois authorē extitit: & vñ. s. orti sunt pres. i. pncipes τ reges albāi. i. q in Alba ciuitate ab alba sue denoīata regnarūt, τ Romuli, ac Remi multorūq3 alioz Romanoz pres, ac pgenitores fuerūt, Nā auus Romuli Numitor albanoz rex erat, τ cū alba ab romanis dirueref. plurimi pp origine in ciuitatē recepti sunt, τ vñ, sup. originē traxerūt mœnia altæ Romæ, nō q̄ ab ænea extructa fuerāt. sed q̄ q ea extruxerūt, ab eo originē traxerūt Verū nimium ꝓlixus fierem, si singula exeq velim, qbus suus erit postea locus. De albanis tñ, ne nihil dicā, dicit Stra. li. v. sic, albani romanis initio in vnū cōspirabāt, cū τ latini, τ eiusdem linguæ simul eēnt, vterq3 vō p se suū obtinebat īperium Nec minus tñ cōnubia, sacraq3 cōia erāt & reliqua iura ciuilia. posterior deī de tpe, cōflato inter eos bello, alba diruta est tēplo dūtaxat excepto Albāi vō Rōana ciuitate dōati sūt, &c.

Quæstio seruiana

Italiæ antiquus terminus

Alba vñ dicta

Cur addidit fato vergilius

Noua solutio

Fatū qd sit.

Epicureoz τ stoicoz sniæ an dy rez hūanaz curam habeant

Vrbs ab ænea cōdita q̄ fuerit

Aborigines qui

Ascanius iuliæ gētis author vbi regnauerit

rectæ in dorso vrbis, longa Alba appellarit, Liquido ex his constat albanos patres ab ænea profectos. Altæ mœnia Romæ. Cōpertū est mihi apud historiarū scriptores, non latinos solū, sed et græcos quoq; veritatis nobilitate prestāt. Rōanā vrbē, authorem habuisse Remū ac Romulū fratres, sed eorū quoq; genus (si altius initis repetant) ab ænea sumpsit exordiū. Ita. n. origo antiquorū & q̄si genealogia cōtexit. æneas nāq; genuit Ascaniū: q (vt diximus paulo ante) longā Albā cōdidit, & in ea regnauit. Ascanius genuit æneā Syluiū, æneas Syluius Latinū Syluiū. Latinus genuit Albā. Alba genuit athe. athis genuit Capē, Capis capetū capetus genuit Tyberinū. Tyberinus genuit agrippā. agrippa genuit Romulū Syluiū. Hic vo fulmie ictus. Auētino regnum p manus tradidit. huic deinceps Proca successit in regnū. q Numitorē, atq; amuliū procreauit. Numitor Rheā Syluiāq; genuit. ex q a Marte compressa (vt plerīq; fabulant) geminus partus æditus est. natiq; Remus & Romulus: q Romanæ vrbis incunabula q̄dam: primordiaq; iecerūt. Nō absurde igit dictū, & mœnia, initiaq; Romani populi ab ænea fluxisse Mœnia. Plerīq; hāc particulā, vñ ducta sit. ignorāt. Vulgus aūt grāmaticorū mœnia appellari dicit veluti munimia, q totius vrbis munimēta sint, vel turba imperitorū bominū ita arbitrant. nescientes mœniū extitisse. q mœnia primus excogitarit. ac mœnia post ab ipso inuētore Mœnio sumpsisse nomē. Romæ. Sunt q ambigāt. quā ob rē Roma appellata ē. & q̄rētes. vñ nomē id ductū sit. in cōtrarias opiniōes distrabunt. Quidā arbitrant primū eā Romæ appellanonē ab Euādro iditā. q cū oppidū ibi offendisset. qd extructū ante Valētiā dixerat latia iuuētus: ne potis nois significationē mutaret, Romā græce Valētiā appellauit, Nos āt Græcorū volumina perscrutātes aiaduertimus ῥώμη robur significare. Nup vero apud Isocratē, virū apud Græcos magna gloria excellētē, id nomen repimus, vbi de robore, & corporis viribus locutus est. Eadē aūt apud Græcos dictio. fœminino gñe ω lrā. & dasea: q crassi spūs nota est, pscripta mō robur, mō Romā vrbē significat. Qd si græcos imitemur, prima eius pticulæ syllaba aspiratonē admittat, cū n usq; in vetustissimis codicibus Romā aut audieris, aut legeris, fuere nōnulli, in qbus & Heraclides author ēt celeberrimus, q Rhomā a nobilissima quadā muliere, & captiua originē traxisse velit. Dicūt. n. Troia capta, Achiuorū quosdā p Tyberī amnē in ea loca vētitasse, vbi aūt Roma sita ē, Suasu aūt rhomæ, q vna inter captiuas plurimū corporis forma, & vultus decore: ac venustate pstabat, sedes inibi locauisse, atq; mœnia instruxisse noui oppidi, qd ab illius noie rhomā appellarint. Alij vo, quorū in primis fuit Agathocles. eādē vrbē a noie rhomes vocitatā ferunt, sī fuit rhome Ascanij (vt ipsi phibet) filia & neptis æneæ quā ob pclara virtutū muliebriū merita dignā existimauerūt, cuius appellationē rhomana ciuitas sortiret. Sz hæc forsitan cæteris oibus quasi similia veri, ac pbabilia videri possint, Sz nos Liuiū i plerisq; authorē secuti romā a cōditoris noie appellatā credimus. Nā romulus ipse post fratris interitū, ac cædē turpissimā, solus potitus impio, vrbē pfecit: & de suo nomine Romā vocauit.

Romuli genealogia

Mœnia vñ dicta

Roma vnde dicta sit.

Rhome q̄ fuerit

ASCEn.

Musa mihi causas memora, quo numine læso.
Quid ue dolens regina deum, tot uoluere casus
Insignem pietate uirum, tot adire labores
Impulerit, tantæ ne animis cœlestibus iræ?

Poeta.

℄ Musa mihi cās memora, &c. Poetæ heroici, q res supra, hūanas vires se ptractare significāt, inuocāt græci qdē simul & pponūt latini vo proponūt: & deide inuocāt. vñ Homerus in iliade μῆνιν ἄειδε θεά &c. Iram pande mihi dea, & in odyssea ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα. vt Horatius trāstulit: dic mihi musa virū captæ post tēpora troiæ, q mores hoiz multorū vidit, & vrbes, vt aūt Philelphus sic. Callere dic musa virū, q mœnia sacræ, Diruta post troiæ, multūq;, diuq; pererrās, Et mētes hoium multorū vidit & vrbes. Poeta ergo pⁱus pposuit, vt qd lecturi sumus, noscamus, deide quasi minime potēs ea exeq inuocat dicens. Musa mihi cās memora, q̄si dicat, scio qdē virum insignē pietate, & armis multa passum ob iram Iunonis. at ignoro cās, irarū, & ita illud: quo numine læso, non accipiā gñaliter de quocūq; numine: q pmisit Iunonē eē læsam, sed in iunonē, cū varia sint numina. i. ptātes, qbus ad nutū facit: dubitat, qd i ea lesum sit, q virū bonū ad tot mala īpulerit: de qua re Donatus sic. Musa ab inuocatione musæ, qd erat scripturus, incœpit: quā, cū dea sit, nihil latere oportet, Interrogat ergo, vt cū nullā in ænea culpā inueniat, ɔfirmet iunonis sæuitiam. Hec Donatus. Nihil musas latere innuit author dicēs ænei. vij. Et meministis. n. diuæ, & memorare potestis. Dictæ enīz sunt musæ vel a verbo μῶ, quod est quæro, sunt enīz rerū indagatrices, vel a μυέω, qd est instruo, & in sacris initio, iuxta qd dictuz est Georgicorū secundo, Me vero primum dulces ante oīa musæ. Quarū sacra fero, ingenti percussus amore. Accipiant, cœliq; vias, & sydera mōstrēt. Quot aūt sint: & qūo dictæ, aperuimus in opusculo de musarū inuētis. Quid ue dolēs Regina deū. Magna laus æneæ. cuius virtus: ac gloria a fatis illi pdest mars, Reginæ deū dolori esse potuit, cū ergo id humanū captū excedat, bene musam consulit. Tot voluere casus, Seruius hypallagē censet. i. actiuū p passiuo. vt sit dictū p eo, qd est insigne pietate virum voluta tot casibus, sed longe maior laus est æneæ quē nō casus voluerūt, sed q casus voluit, fuit. n. in oibus victor q infracto aio, itaq; casus voluit, q pusillanimos, & incōstantes voluere solent. Donatus. Insignē pietate virū. i. deorū cultorē: & spectatæ vitæ, qd ergo delinquēn fecisset, cū ita insectet innoxiū. Ergo collige. Nā cū irascēdi cā nō sit, & nō possit satiari tātis tormētis, & grauissimis casibus: pbarillam esse sæuā. His dictis instruit hoies ad bonā viuēdi rōnē. Bonū. n. virū iustus dolor mouerat, & tn̄ nō erat in vltiōe immoderatus, nec iustas iras diutius retinebat. Vñ Salustius. Et iniuria accepta ignoscere q̄ pseq mallebāt. Tantæ ne animis cœlestibus iræ admirat hoc poeta, cū dij lenes esse soleāt, & misericordes, q reprehēdatur in eis, qd in hoibus displicet. Hæc Donatus. ℄ Ordo est. O musa. i. dea rerū occultarū & inuētrix, & doctrix, aut hystoriarū perita, videlicet clio, aut heroici carmis pses, vt calliope, mēora. i. recēse, & ad memoriā reduc, mihi causas. s. cur inultū ille, & terris iactatus, & alto, quo numie. i. q̄ pte diuinitatis, aut q̄ ptāte iunonis (nā vt dixi. si exponeretur, quo numie. i. quo deo, iā q̄reret, qd ipse p dixerat: dictū. n. est: q sæuæ memorē iunonis ob irā, sed cū multæ sint iunōis ptātes, est. n. regnorū & partus pses, deorūq; regina, & sororr: & cōiux iouis, q̄rit in quo sit offensa) læsa. i. offensa, ab ænea. s. ve p vel: si in nullo læsa est ab eo, qd regina deū. i. deorū iuno dolēs. i. ægreferēs (nā inuidia nō semp ob iniuria, aut lesiōe nascit̄ vt q ad iustū regnū adeo exaltat, multis inuidiosus, at nulli iniurius est) impulerit. i. coegerit virū insignē. i. illustrē, & pter cæteros

Donati expositio

Musæ vñ dictæ

Donati expositio

Donati expositio

Ordo.

Inuidia vñ nascat

℄ Musa, pponunt. inuocāt. ac tertio loco narrāt poetæ. Plerūq; tn̄ duas res faciunt, & ipsam pponē miscēt inuocationi: qd in vtroq; ope Homerus facit. Nāq; hoc melius est vt in odyssea, ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα πολύτροπον ὃς μάλα πολλὰ πλάγχθη ἐπεὶ Τροίης ἱερὸν πτολίεθρον ἔπερσε. Et in iliade. μῆνιν ἄειδε θεὰ Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος. Luca. in pueritit. Nā pponit. deinde narrat postremo inuocat. Nō est tn̄ inuocādū, nisi qppiā supra hūanas vires regramus, Hinc Hora. in arte poetica. Nec deus intersit, nisi dignus vīdice nodus, Inciderit. vt hic. nā nō poterat p se irā iunōis nosse Itē in nono, nisi adderet iuno, vires, animūq; ministrat, qs crederet, turnū euasisse de castris? Quo numie læso, quo, in quo. i. in q̄ re: vel quo numine. i. q̄ ptāte, nā multa hēt numina iuno. Est enīz curetis, q vtitur curru, & hasta, vt hic illius arma: Hic currus fuit. pest parientibus, hinc Terē. Iuno Lucina fer opē, est regia deorū vt q diuū incedo regina ergo dubitat, q numē in ea læserit. Alij separāt vt nō dubitet odio iunonis, sed qd aliud numē. i. deū læserit. tot volue. ca. hypallage est. i. pmutatio. i. voluta tot casibus, itelligūt. n. Xba p ɔriā, vt alibi dare classibus austros. i. dare austris classes. Insignē pietate. nā pñtez, priosq; deos abscēdio liberauit. Ondit igitur merito inuocasse musam, nā si pius, cur odio deorū laborat. Tātæ. nō de qualitate: sed de quātitate q̄rit. Nimia. n. ira est, quæ non hēt pietatis rōnē. Stoice aūt loquitur, nā Epicurei dicūt, deos humana nō curare, & est exclamatio admirantis. Animis cœlestibus, q omnibus pturbationibus, carcere ɔsueuerunt. nā apud inferos est ira, cum assint furiæ. ℄ Musa mihi cās memora. Mos est poetis cū bonis, votisq; & pcationibus deorū, destrūq; carmina exordiri, sed plerūq; musas inuocare, q̄. vt iam supra ex Platonis sententia ostēsum est. Poeticæ præsunt, quippe quæ poetarū, ac vatū incœptis ɔspirare dicant, & plerunq; quidem musam vnam inuocant, aliquādo autē Musarū chorū cōprecant. Vnā alloqtur, Homerus. Vnā rursus in Odissea. Surculus itē Statius i Achilleide. Magnanimū Aeacidem. formidatamq; tonanti, Progeniem, & vetitā patrio succedere cœlo, Diua refer. Syllius quoq; Italicus vnā inuocat: Da musa decus memorare laborū. Antiquæ hesperiæ, quātos q; ad bella creārit, Et quot Roma viros sacri quū pfida pacti, Cēs Cadmea sup regno certamina mouit Plures alloquit in Thebaide Statius. Fraternas acies, alternaq; regna pfanis. Decertata odijs, sontesq; euoluere Thebas, Pierius mēti calor incidit, vñ iubens irā deæ. Hesiodū imitatus est, cuius operis primordiū nō illepide, qspiā de nr̄is in latinū cōuertit. Huc ex pierio resonātes vertice musæ. Ferte pedē, & cātu vestrū celebrate parētē, Nōnūq̄ deū & deā poetæ inuocāt, q̄le est illud in Geor. Vos o clarissima mūdi, Lumina labentē cœlo, q ducitis annū, Liber & alma Ceres. Adhibet & alios post deos: deasq;, quos orabat, vt psentes, ac ppiciij forēt. Interdū nullius dei ppitiū nomē adijcit, sed oēs simul inuocant, q̄le est apud Ouidiū i Metamor. li. Dij cœptis, aspirate meis. Vna dea nō nūq̄ ɔtēti sunt. cuius ope vtant. Id. T. Lucretio cōtingit

SERVI

Iunōis numine q̄ fuerit

DATH.

Modus inuocādi

tingit ita exordiẽti, æneadũ genitrix hoīum, diuũq; voluptas, Alma venus. Sed illud in his ĩuocationib⁹ aptissimũ videri dẽt, si q̃ ei rei, de q̃ agẽdũ sit, p̃fuerint, a poetis dij, deæq; inuocabunt. Recte igit̃ agricolationes pcepta canẽti rustica numina inuocant, & inferorum res q̃spiã agat, cõmodissime ei Dis pr̃ & Dij manes adsunt, q̃le apud Claudianũ poetã insignẽ inuenire licet. Dij q̃bus in nũerum vacui famulant̃ auerni. Vulgus iners opibus, quorum donat̃ auaris. Quicq̃d in orbe perit, quos styx liuẽtibus ambit, Interfusa vadis, & quos spumantia torquẽs. Aequora gurgitibus Phlegeton p̃lustrat anhelis, Vos mihi sacrarũ penetralia pãdite rerũ. Hoc apud Vergiliũ nõ infrequẽs est. Sed illud peropportunũ, quo in sexto Aeneidos libro vsus est dicẽs. Dij q̃bus iperiũ est aĩarum, vmbræq; silẽtes. Et chaos, & Phlegetõ loca nocte silẽtia late. Sit mihi fas audita loq, sit numine vr̃o, Pãdere res alta terra, & caligine mersas. Magni.n.refert, quẽ deũ, quãq; deã poeta inuocet, Calliopẽ mõ p̃cat vates, cuius munere, atq; ope vtẽdũ esset. Nouẽ.n.musæ sunt: & suo quæq; offõ fungit̃, Insignẽ pietate virũ. Piũ hominẽ, quæ q; sit pietas virtus, pleriq; ignorãt, atq; ob eã ignorationẽ æneæ pietatem perperã, indocta, atq; imperita grãmaticorum cohors interpretat̃. Sæpe æneã Vergilius cõmemorans insignẽ pietatẽ virũ fuisse testat̃. M. Cicero in Rhetoricis libris pietatẽ a religione seiunxit, ac finiuit eã v̄tutẽ esse, p quã sanguine coniũctis, patriæq; beniuolis offm̃, & diligẽs tribuit̃ cultura, Hãc ego diffinitionẽ cõsiderãs, vereor ne bilibri sint, q inchoati, ac rudes a Cicerone puero adhuc, atq; adolescẽtulo exciderũt, q̃d ad. Q. Fratrẽ scribit. Neq;.n.ea pietatis rõ, vt pietate in sanguine cõiũctos vtẽdũ sit, sed (vt veteres existimabãt) in deos imortales (vt nos rectius arbitramur) in p̃ncipẽ vnũ, atq; oĩpotẽtẽ deũ. Nimis cũ Cicero familiaribus negotijs ipediebat̃. Sed cũ post acrius philosophari cœpit, nõ incõsiderate pietatẽ diffiniuit, sed eius noĩe rectissime vsus est. Nã in libris, quos scripsit de natura deorũ, p̃sæpe pietatẽ ad deorum cultũ rettulit, ac disserẽs ɔtra eos, q oĩno nullã hr̃e cẽserẽt rerum hũanarum p̃curationẽ deos, ɔtinuo hoc ingt. Si vera s̃nia est, quæ potest esse pietas, quæ sanctitas quæ religio. Et rursum. In specie fictæ simulationis, sicut reliquæ virtutes. ita pietas inesse non potest, cum qua simul sanctitatem, & religionẽ tolli necesse est, Et in alio loco idẽ: cultus Deorum est optimus, idemq; castissimus, atq; sanctissimus, plenissimusq; pietatis, vt eos semp pura, integra, incorrupta, & mente, & voce veneremur. Sed q̃d multa. Inest in pietate ingens quidã: ac præcipuus amor, cũ quadam velut veneratione, ac cultu, quæ cum dijs immortalibus potissimum debeantur: erit pietas (si quis proprie, & sana mente loqui velit) ad diuinum cultum referenda pietatẽ vero habendã in deos immortales, cum alij testes sunt. tum in primis Aurelius Augustinus in libro, q̃d ἐγχειρίδιον appellauit, eandẽ dicit apud latinos esse pietatẽ, quã apud græcos θεοσέβειαν, quẽ bonũ cultũ merito interpretat̃. Et q iob librum trãstulere: vbi apud græcos in eo volumine θεοσέβειαν repererunt, & σοφίαν conuerterunt pietatem, & sapientiã. Nã ad hominẽ dictum est. Ecce pietas est sapientia. εὐσέβεια autem quid sit, probe ostendit Hermes: vir admirabili scientia præditus, diffiniẽs his verbis ἡ γὰρ εὐσέβεια inqt γνῶσίς ἐστι τοῦ θεοῦ, Pietas est dei cognitio. De eadẽ vero in alio loco μία φυλακὴ εὐσέβεια εὐσεβοῦς γὰρ ἀνθρώπου οὔτε δαίμων κακὸς οὔτε εἱμαρμένη κρατεῖ. Et paulopost τὸ γὰρ ἀγαθὸν καὶ μόνον ἐν ἀνθρώποις ἐστὶν ἀγαθὸν εὐσέβεια. Vbiq; viri eruditissimi, & qui vtramq; linguam callent εὐσέβειαν pietatem interpretantur, quod si εὐσέβεια ad diuinũ cultum, & dei cognitionẽ pertinet, eodẽ spectabit & pietas. Quo circa bene Cicero ac multo etiã rectius, q in Rhetoricis libris in sexto de Republica, pijs omnibus retinendus est animus in custodia corporis, nec iniussu eius. a quo ille est vobis datus: ex hominũ vita migrandũ est, ne munus humanũ assignatũ a deo effugisse videamini. Ostendit pios esse, qui & dei legibus parent, & religionis iura nõ violant. Nã (vt in Tusculanis quæstionibus dictum est) vetat dominans ille in nobis deus, iniussu hinc nos suo demigrare. Vnde & in eodẽ libro de Republica hortatur Paulus Aemilius Scipionẽ filiũ ad iustitiã colendam, ac pietatẽ, q̃ cũ ea cũ magna in parentibus, & propinquis, tum in patria maxima sit, Dicit pietatẽ potissimũ esse erga patriã seruandã, q nihil est illi principi deo: qui omnem mundum regit, quod quidem in terris fiat acceptius. q̃ cõcilia, cœtusq; hominum iure sociati. quæ ciuitates appellant̃, Est igitur hæc causa. quare pietas erga patriã maxĩa est, & ad diuinũ cultũ nihilominus referri debet. Ne igitur plura de pietate dicam: præcipua est in deo, magna in patria, non mediocris in parentibus, non adeo in bene conuenientibus propinquis manifesta, nonnulla deinceps in amicis, de quo etiam Cicero ad C N. Lẽtulum, Ego omni officio, ac potius pietate erga te cæteris satisfacio omnibus. Sed ea pietas nõ satis proprie dicta est. quã Platonici et iustitiæ partem esse voluerũt, de qua etiã religio nata est. His igitur ita explicatis, ostendendũ censeo, quamobrẽ pius sit appellatus Aeneas: ac putant pleriq; dici ob eã causã, insignẽ pietate virũ, q patrẽ miro semp amore coluerit, pstiteritq; obsequẽtiũ liberorum officio, freti fortitan Vergilij ipsius verbis in plerisq; locis, quibus patrem Anchisen pius alloquitur æneas. Ergo age care pater ceruici imponere nostræ. Ipse subibo humeris, nec me labor iste grauabit. Quo res cunq; cadent, vnum ac commune periculũ, Vna salus ambobus erit. Atq; itẽ. Latos humeros, subiectaq; colla. Veste super fuluiq; insternor pelle leonis, Succedoq; oneri. Et alio in loco, Amphrisiam vatẽ p̃cat idem æneas Vnũ oro (qñ hic inferni ianua regis. D r̃, & tenebrosa palus: Acheronte refuso) Ire ad cõspectũ cari genitoris, & ora, Cõtingat doceas iter, & sacra ostia pãdas. Illũ ergo p flammas & mile seq̃ntia tela. Eripui his hũeris, medioq; ex hoste recepi. Sed & mortuo quoq; iusta semp æneas pr̃ officia psoluit Hinc est illud in quĩto eiusdẽ carminis libro. Dardanidæ magni genus alto a sanguine diuũ, Annuus exactis completur mensibus orbis. Ex quo reliquias, diuiniq; ossa parentis, Condidimus terra, mœstasq; sacrauimus aras. Iamq; dies (ni fallor) adest, quẽ semp acerbũ, Semp honoratũ (sic dij voluistis) habebo. His igitur fortasse argumẽtis freti piũ æneã pleriq; in patrẽ, & suos omnis fuisse arbitrant̃, nulla religionis mẽtiõe habita, quã diligẽtissime semp æneas seruauit. Qui multũ & fatigatus terris, & mari iactatus est. dũ cõderet vrbẽ. Inferretq; deos latio. Quã rẽ molestissime ferẽs iuno apud æolũ q̃sta hæc dicit. Gens inimica mihi Tyrrhenũ nauigat æquor. Iliũ in italiã portãs, victosq; penates. Et patria decedẽs æneas ante oĩa pietatis, ac religiõis memor patrẽ hortat̃, Tu genitor cape sacra manu, p̃mosq; penates. Ac ne sacra violaret. ne ve aliq̃d ɔtra religionis iura, ac sanctiões põtificiorum rituũ efficere videret̃, subiũxit, Me bello ex tãto digressũ, & cæde recẽti. Attrectare nefas. donec me flumine viuo abluero. Quare & cũ Cumas venissent. & alij sese Troianorum ad varia accingũt munera, tñ Troianæ pubis, p dẽsa ferarum Tecta rapit syluas. inuẽtaq; flumina mõstrat. qb⁹ se abluere æneas posset. q cerimoniarum semp, ac sacrorum rituũ vnius oium extitit diligẽtissimus. vt merito ab insigni poeta pius pieiũq; nuncupatus sit, Nã quæ sit pietatis virtus, satis multis verbis patefactum est. Tãtæ ne aĩs cœlestibus iræ. Admirari sese ostẽdit poeta iunonis insectationes. atq; inimicitias. q̃s aduersus æneã, hoiem piissimũ exercere videret̃. Negãt Epicurei atq; stoici sit cadere in deũ irã, qđ fœdũ sit diuinitatis Maiestati pollui iræ ardoribus, atq; vllis pturbationũ fluctibus cõmoueri. Et q̃q̃ de fictis, atq; cõmẽtitijs Deis sermonẽ poeta intulit. operepciũ tñ erit clarissimorum hoiũ, ac sapiẽtũ hac de re nosse s̃nias, nostrã aũt explanationẽ oĩnẽ nõ ad falsorum deorum vanitatẽ. sed ad veri, ac summi dei veritatẽ referri volumus. Irasci deũ & rõ ipsa suadet. & scripturarum testimonia cõprobãt. Sz cũ irasci deũ dicimus. id ita intelligẽdũ est. vt nulla passus pturbatione ɔcitet̃. Hoc aũt verbũ (vt eruditissime Aurelius augustinus disserit) vidictæ vsurpauit effectus, nõ illius turbulẽtus affectus. Nõ & si q̃dã operũ similitudo in deo ad puniẽda hoiũ scelera inesse videat̃. nulla tñ affectionũ humanarum infirmitas cadere in deũ põt. Lactãtius aũt Firmianus. cuius incertũ est. vtra fuerit, aut eruditio maior, aut facũdia dulcior: pulcherrime hũc locũ disseruit. cũ in alijs libris. tũ in his maxime: q̃s de ira dei ad Donatũ scripsit Nã cũ de grã paucula esset locutus, tandẽ de ira dei in hunc modũ argumẽtatus est. Cõplures sunt inqt, facinorosi, & nefarij: q oĩs libidinib⁹ polluãt. cædib⁹ vexẽt. fraudẽt. rapiãt, peierẽt, nec ɔsanguineis, nec parẽtib⁹ parcãt, leges, & ĩ deũ ipm negligãt. Ex qb⁹ ifert hr̃e irã i deo nrã. Neq;.n. fas est eũ. cũ talia fieri videat. nõ moueri, & isurgere ad vltionẽ sceleratorum. & pestiferos, nocẽtesq; delere, vt bonis oibus ɔsulat. Quidã v̄o cũ itelligerẽt plerosq; affectus nõ cadere in deũ. vt libidinẽ. timorẽ. auaritiã. mœrorẽ. inuidiã oĩ passus affectu vacare crediderunt. Sz cũ affectus duplices sint. alteri vitiorum. vt q̃s mõ nominauim⁹. alteri v̄tutis. vt ira aduersus iprobos. charitas erga integros. miseratio in afflictos. p̄ores a deo lõgissime ab horrẽt posteriores vero diuina potestas. p pprios iustos, v̄os hẽt. hisq; ipsis diuina iustitia plurimũ illustrat̃. Sapiẽs igitur vates nõ admirat̃. si cadit ira in deos imortalis sed q tãtæ essent animis cœlestib⁹ iræ. Ac paucis v̄bis explicata a nobis q̃stio est. q̃ forsitan librorum volumina postulare videret̃

Musæ quot sint Pietas q̃ sit

Eusebia qd sit

Pij q & q̃ pietas

æneas pius dictum sit

Deus an & qd irascat

Vrbs antiqua fuit, &c. Hæc est pars executiua, in qua velut musa narrãte, recitant pmũ diuersæ causæ iraꝝ. Nõ.n. (vt quidã cẽsent) potuit, quis vnã satis efficacẽ cõminisci ad tantas iras iunonia in æneã, sicut e ꝯtrario Homero satis visa est vna eãrũ Achillis in agamemnona. raptus videlicet bryseidos i dulcẽtissimæ: atq; amãtissimæ puellæ. Nihil.n. mortalis animos tã cõcitat q̃ amorũ occupatio, vel aliæ fuerũt Iunoni irascẽdi causæ, sed si ꝓpius inspiciant, ad hanc vnam redeunt, quã postea sic Iuno dictura est, Vincor ab ænea, & quam hic sic dicet, Me ne incepto desistere victã, nec posse italia teucrorũ auertere regẽ? Quippe, vetor fatis, vna ergo fuit irascẽdi causa, ꝙ fatis iniustibus ab ænea vincebatur. Suscepti sũt furoris, atq; odij causæ duæ fuerunt, altera ꝙ Paris iudiciũ ꝑ venere ꝯtra Iunonẽ & Palada dederat: altera ꝙ Hebe Iunonis filia repudiata erat: postq̃ Ganymedes puer Troianus & Trois regis filius ab Ioue raptus in eius locum suffectus erat in quarum secunda duplex est iniuria, quia & hebæ prælatus est in officio pincernæ, & iunoni, quia raptus est ad stuprũ. Ex tũc ergo iuno semp conata erat gentẽ troianã penitus delere, egerrime ferens, ꝙ in fatis esset, eam aliquãdo rerum potituram, ad qđ impediendũ in bello ꝯtra troianos a græcis gesto, summa fuit græcorum adiutrix: si forte totã gentẽ delere posset. Carthaginẽ etiam summopere fouit, vt quam Italiæ, vbi imperium tandem constituẽdum a Troianis in fatis erat, maximo incommodo futurã præuiderat. Verum cum reliquias Troiani generis superesse videret, nec eas fatis obsistentibus submergere posset, orauit, vt saltem dispergantur, quia quod inuiti videremus, si penitus abolere nequimus, differre conamur. Itaq; cũ iã post longos errores accederent ad portum Italiæ, a ventorum deo tempestate exorta, iterum in carthaginem redire compulsis, sperans aut regnũ suũ illic cõstituere, aut Romanũ, qđ futurũ norat, impedire. Sed cum inde auocaretur æneas, & iterũ suborta tempestate in siciliã redierat, curauit Iuno, vt classes comburerentur, quibus in Italiã traijcerentur: sed tantũ abfuit, vt voti compos per id facta sit, vt et suis votis per id obstiterit, nam matres, & inualidi ꝓpterea duntaxat in sicilia manserãt, verumtamen cũ in Italiam venisse videret: & vrbẽ iã condere acriori dolore mota causas belli per allecto furiam infernalem inuenit, turnumq; : & Amatã latini coniuge in æneam concitauit, tãdem tamen fatis victa: concessit, quod significat, vt dixi, carthaginem aliquando a romanis delendam, verũ cur Iuno regnorum dea dicatur. quidã volunt: quod inferiorem significat aerem, ac faciem terræ. Iupiter autem eam partem, vbi tonitrua fiunt, & nubes, vnde in Geor. coniugis in gremium late descẽdit, quãdo imber in terrã decidit, sup terrã aũt oĩa geruntur regna. Sed hæc ſm suũ cuiq; captũ exposita sint, deligat sibi qsq; quã seq velit sniam. Sed audiamus Donatũ. Post inuocationẽ in adiumentum carminis, & in fauorem suscepti sui operis positam, causas enumerat quibus lector in initio auertat, & Iunonẽ sæuam, & deos malo studio Iunonis motos, & æneam non sua culpa hæc esse passum. Vrbs antiqua primam odiorum Iunonis causas, qua æneam insectatur, dicit qm̃ ab eo gens ortura erat, quæ imperium, quod ipsa carthagini seruari cupiebat, prærreptura esset. volebat ergo si posset illũ extingui. Igitur hæc sola causa cum satis erat ad odia excitanda, verum aliæ quoq; enumerantur, vt cum sint procul a culpa æneæ. & ipse purgetur, & iunonis factum iniquissimũ cognoscat. Laudatur multipliciter carthago, vt ostendat illa Romanũ imperium opprimere potuisse, maxime annitẽte iunone. Antiqua nõ magna, vt multi dicunt, sed prolapsis temporibus, vt annositate corroborata, imperium Romanum nascens longeui viribus premeret. Coloni, vt pter incolas etiã aucta sit colonis. Italiam contra laus est a situ. Diues a fortuna studijsq; a natura, & moribus, ergo omnis erat occasio iunonis fauor, locorum proximitas, substãtia rei familiaris, bellatorum numerus, fiducia naturalis, & innatum studium dimicandi, Posthabita coluisse samo. Tanta obstinatione contra romanorum imperium nitebatur ꝓ carthaginis opibus, vt omnibus terris, & ipsi loco genitali illam præposuerit, & insignia sui numinis, & quicquid potuit, in ea collocauerit. Tyrias olim: quæ verteret arces, verteret eam habet significationem, vt nihil post excidium supersit, vnde alibi. Quæ te genitor sententia vertit? idest penitus ita imutauerit, vt nihil in illo pietatis relictum sit, Item omnis humo vertitur neptunia Troia, &c. Id metuens vt firmet primam fuisse principalem causam, incepit dicere alias. Timet ergo, ne Troiani ab excidio liberati. vel vires aduersus græcos reparent, vel in Italia consistens carthagini officiant. Artificiose deinde aliam causam addit, iudicium Paridis, & vnam iniuriam facit duplicem s. ꝙ offensa sit in eo iudicio, ꝙ minori sit postposita, & ꝙ sit spreta forma sua, quia in pomo scriptum erat. Pulchriori detur, Hoc maxime vexat mulieres, hanc igitur partem facit

Vergilius

Ascan.

Odij iunonis in æneã causæ.

Iuno cur regnorum dea dicta sit

Donati expositio

Laus carthagis qualis

Vrbs antiqua fuit, tyrii tenuere coloni
Carthago, Italiam contra, Tyberinaq; longe
Hostia, diues opum, studiisq; asperrima belli.
Quam iuno fertur terris magis omnibus unam
Posthabita coluisse Samo, hic illius arma.
Hic currus fuit, hoc regnum dea gentibus esse,
Si qua fata sinant, iam tum tenditq; fouetq;.
Progeniem sed enim troiano a sanguine duci
Audierat, Tyrias olim quæ uerteret arces.
Hinc populum late regem, belloq; superbum
Venturum excidio Lybiæ, sic uoluere parcas.
Id metuens ueterisq; memor Saturnia belli.
Prima qđ ad Troiam pro caris gesserat Argis.
Nec dum etiam caussæ irarum. sæuiq; dolores
Exciderant animo, manet alta mente repostum
Iudicium Paridis, spretæq; iniuria formæ.
Et genus inuisum, & rapti Ganymedis honores.
Hic accensa super, iactatos æquore toto
Troas relliquias Danaum, atq; immitis Achilli
Arcebat longe Latio, multosq; per annos
Errabant acti fatis maria omnia circum.
Tantæ molis erat Romanam condere gentem.

SERVI.

Vrbs, ab orbe, q: antiquitus in orbẽ fiebãt vrbes, vel ab vruo parte aratri, nã sulco aratri designabãtur. Antiqua. s. nã ante. lxx. annos vrbis Romæ condita erat: quã Scipio deleuit: nã q̃ nũc est, a Romanis ꝯdita fuit. Ergo antiqua cõparatiõe eius q̃ nũc est: & Roma antiquior. Tyrij te deest, quã, sic alibi, Est locus. Italiã graij cognomine dicũt. i. quã dicũt. Coloni cultores aduenæ sunt & hos de tyro ꝯstat venisse: q carthaginẽ ꝯdiderunt italia ꝯ, qm̃ tria habet latera. s. maris superi, inferi, & alpiũ: vt discerneret addidit, tyberinaq; Hostia Lõge, valde Sal. Longe alia mihi mẽs est. Diues op. absolute antiq dicebãt diuites: nũc iũgũt cuiuis rei, vt diues æquũ, diues pictai vestis & auri iũgẽtes cũ genitiuo casu: Studijs belli, qđ mirũ sculũ est cũ ociosa sit semp opulẽtia, Studijs, & nõ studio. Ter enĩ rebellauit ꝯ Rõanos, Vultiuno istis regna sortiri. Fert, dicit, & artificiose in reb fabulosis denegat suã fidẽ poeta. Posthabita, nõ neglecta, sed habita in scdis ptibus amoris, amabat enim Samũ genitale solũ sed magis carthaginẽ. Hic, ꝓ illic, & est figura crebro in vsu, Arma, nã armatã alibi inducit, vt fero accincta vocat, Currus, aut vere currus quo ipsa in cœlo vtit, vel thẽsa, q̃ dicit ἀπὸ τοῦ θεοῦ. i. a re diuina, & est q̃ deorum simulachra portantur. Fuit. quotiens sunt diuersorum numerorum nomina, verbum respondet viciniori: ergo si esset hic illius currus, hic arma, dixisset, fuerunt, & non fuit, si sint nomina diuersorum generũ adiectiuum respondet vicino: vt vir mulierq; magna & non magnus, nisi transeat ad pluralem, nam tunc erit masculinũ, vt vir mulierq; magni. Qua, vacat metri causa, vt gentium locorum, & tandem iã tum, idest ab ipso ædificationis principio. Tenditq; fouetq;. idest tendit & fouet, vt regnũ esse possit. Duci. i. ductum iri: vt sit præsens tempus pro futuro. Audierat, a Ioue, vel a fatis, nã nõ oẽs dij futura sciũt. Qua propter & Apollo, q̃q̃ vates est, a Ioue accepit. vt Quæ phœbo pr omnipotẽs, mihi phœbus Apollo, ꝓdixit, & perite audierat dixit nã apud Enni. iupiter Romanis ꝓmittit excidiũ Carthaginis. Tyrias, carthaginẽses a tyrijs ꝯditas. Olim, in futurũ: sed & præsens, & præteritum significat. Superbum. nobilem. Excidio, ad excidium, nota figura, Lybiæ regionem pro vrbe. Dicta autem est libya: quia inde flat libis ventus, vel vt ait. Varro quasi λείπουσα τοῦ ὑετοῦ. i. egens pluuiis: Hinc Salust. Cœlo, terra, penuria aquarum. Voluere, a filo dixit. Vna.n. loquitur, Altera scribit. Tertia fila deducit. Dicunt enim parcæ per antiphrasim, idest contrarium sermonem: quia nemini parcant. Sic lucus, enim non luceat, Bellũ ꝙ nulla res bella in eo sit. Id metuẽs, de futuro timor est. Odium de præsenti. Metuebat ergo Carthagini. Odium autem habebat propter causas sequentes. & est de vtroq; exemplũ. Conueniũt, qbus aut odium crudele tyranni, Aut metus acer erat. Veteris bel. quantum ad Vergi. pertinet antiqui. Si ad Iunonem referas diuturni. Tunc autem ad personam referendum est: cum ipsa loquitur, ꝙ si nulla persona sit: ad poetam referetur. Nunc ergo veteris, ex persona poetæ intelligendum est, sicut ipse alibi Mirantur dona æneæ, mirantur iulum, flagrantesq; dei vultus Partem ad

Vrbs vnde dicta sit.

Coloni qui

Verbũ modo viciniori mandeat

Libya vnde dicta

Parcæ vnde dictæ

Antonomasia quid

te.n. ad se retulit: partē ad tyrios. qui deum esse nesciebant. Saturnia: antonomasia est: non epitheton, quæ fit quotiens pro proprio nomine ponitur, qđ pōt esse cum proprio nomine potest & epithetō dici. Prima, atqui Hercules prior contra Troianos pugnauit, vnde modo prima princeps accipiendū est. Nam plerunq; poeta significationem nominum dat participijs. Vel ecōtra. vt voluentibus annis, significat enim volubilibus Hac licētia, & in nomine vsus est, vt pma pro pricipe poneret, Ad Troiam, & ad: & apud accusatiuæ sunt præpositiões. sed apud semper in loco significat, & ad in loco, & ad locū, vt, Ad quem tum iuno supplex his vocibus vsa est, Cice. in verrinis, Decessisco ad senatorem quendam relictos. Item ad Marcum Leccam te habitare velle dixisti. Caris argis, illic enim cæcoli omnibus notum est. Argos autem in numero singulari neutri generis est. Vt hora. Aptum dicet equis Argos, in plurali, vero: masculini, vt hi argi. Cæterum deriuatio nominis argiuos facit, non argos. Causæ irarum: nunc de pteritis loquitur. Manet alta mente repostum. iudicium paridis, in quo pro venere Alexāder contra iunonem, Mineruāq; iudicauit. Alta mēte secreta recondita, Repostum autem syncopa est. Vnam enim e medio literam, vel syllabam tollit. sed cum omnes sermões aut integri sint. aut pathos habeant hi qui pathos habent, ita vt lecti sunt. debent poni, quod etiā Maro facit, Nam repostus: & porgite de Ennio transtulit, integris autē & ipsis vtimur, & eorum exēplo alijs. Spretæq; iniuria for. epexegesis est, hoc. n. fuit iudicium paridis: vtq; particula vacet sicut alio loco, dixitq; & prælia voce diremit: Licet nonnulli separent dicētes, aliud esse, Nusq̄ enim cōiunctio ponit̃ nisi inter duas res, & spretæ formæ referunt ad Antigonē Laomedontis filiam, quam a iunone propter formæ arrogantiam in ciconiā cōstat esse cōuersam, Et genus inuisum: propter Dardanum Electræ pellicis filium, Electra pellex fuit iouis, ex qua Dardanus natus ē a quo Troiani ducūt originem. Rapti, stuprati, vt est. Rapta garamantide nympha. Item & raptas sine more sabinas. Ganymedis honores. Trois regis Troianorum filij. Honores aūt dixit, vel propter ministerium poculo2, ad quod receptus est, remota Hebe iunonis filia, quæ ioui bibere ministrabat, vł ob hoc, q inter sydera collocatus aquarij nomē accepit. His accēsa sup, iactatos æquore toto, sup his. aut de his. aut sup metus carthaginis. his q̄q; accēsa, Reliqas: vt ster vsus geminauit l, nā in psa reliqas dicimus, Atq; imitis Achilli. bene scđm Home, segregauit ducē a populo. Sic æneas in secūdo post oium casum, Priami separauit interitum vt forsitan & Priami fuerit quæ fata requiras. immitem autem dixit etiam circa extinctū Hectorem crudelem, Achilli propter ὁμοιοτέλευτον detraxit. s literam. quæ plerunq; pro sibilo habetur, non solum necessitatis, sed etiam euphoniæ causa, vt salu. a principio vrbis ad bellum Persi. macedonicum. Detrahitur autem s terræ declinationis genitiuo. Acti fatis, si odio iunonis: quomodo acti fatis? sed hoc ipsum iunonis odium fatale est, Laborat enim Vergi. nil Troianorum meritis: sed omnia fatis ascribere. Est & alter sensus. Nam fatum voluntatem legimus: vt Fatis iunonis iniquæ, vt hic intelligamus, agebantur fatis iunonis: idest volūtate. Maria omnia circū, In fine accentū ponimus cōtra morem latinoru3, sed corruptio hoc facit. Nanq; præpositio postposita corrupta est sine dubio. Tātæ molis erat. difficultatis. Romanam condere gentem latenter ostendit hinc, odium iunonis æneam pertulisse, q romanæ gentis author extabat. ¶ Tyrij tenuere coloni. Alij sunt colani, quos meminit supra, singulari numero. Vt q̄ui̇s auido parerent arua colono. Alij qui modo positi sunt Carthaginem tenuisse. Ac secundum posteriorem hanc significantiam, sæpe apud Historicos lectū est in ciuitates colonias deductas, & ad locum quempiam colonias missas, qui vero coloni mittendi essent, q nomina dabāt in eam vrbem, atq; in id oppidum, quo migrandum erat, Tyberina. a Tyberi inflexum nomē. Tyberis autem nō a Græco sermōe venit, vt qdam arbitrati sunt. i. ἀπὸ τῆς ὕβρεως quæ iniuriam significat, propter regem Tyberium, q in eis locis latrocinaretur, ac præter euntibus iniuriam inferret, Sed a Rege ipso potius nomē deduxit, qui (vt ait Liuius) in traiecto Albulæ amnis submersus, celebre ad posteros nomē flumini dedit. Hic vero fluuius primo Albula, mox Tyberis appellatus, Hetruscis Latinisq; finis. Ostia. Ostis fluminu3 exitus, atq; ora appellari neminem later, cui antiquitas nota est & qui Vergi. in hoc loco accuratius inspicit, & ob hāc nominis huius significantiam, quam vrbem Ancus Martius Rex. iiij, Romanorū in ore Tyberis cōdidit, merito iure Ostiam appellauit. Diues opum studijsq; asperrima belli. Duo de carthagine dicit Vergilius q opulenta, q bellicosa esset. Nam plerunq; eæ ciuitates: quæ opibus præpollent, ad gerenda bella, ppēsiores sunt. Sunt enim opes quæ vel ampliores diuitias significāt vel potentiam belli non minus incitabula q̄ subsidia. Nā hæc est magna

Electra quæ fuerit

Quæstio cum solutione

Coloni qui

DATHS

Opes quid

Vergilius, cū dicit, manet alta mēte repostū, iudiciū paridis, spretæq; iniuria formæ: Vt nō tm̃ irascat, q victa est, quātū, q forma sua sit spreta. Manet, ergo ad omnia pertinet. Repositū autem ad iudiciū Paridis. Iudiciū. s. corruptū libidinis primo Paridis. vt cōiunctū sit, nō hominis nomē, scilicet quasi abiecti venalis. vulgaris, & inhonesti. Falluntur autē q referunt, iniuria formæ, ad antigonem. Vnde addit. Et genus inuisum, vt principalē causam gentis æstus reduceret, Ganymedis. Qui turpiter amatus est a Ioue, Est aūt fœdū hoc loco aliqd intelligere de zodiaco, in quo Ganymedes dicitur collocatus. ne infames inter sancta sydera sint collocati & sentiamus id, quod poeta nō dixit. Ostendit omnes has cās esse alienas ab ænea, Atq; vt posterius dictas ostenderet incidentes, ait. His ac, sit. i. sup illas quæ fuit ob excidium carthaginis, iactatos æquore, hæc omnis ad exprimēdam Iunonis iniquitatē pertinent, vt ostēdat excidiū carthaginis solā causam fuisse. ne ipsa miseretur. nec desereret intentionem suā quæ cognoscēs non posse expugnare fata. cupiebat saltē illos arcere, quos ad plenū superare non poterat. Non miserabat igit̃ vt iactatos toto æquore & eos q ex infinito numero ad paucos redacti essent, quos e manibus sæuissimorum hostiū fortuna seruauerat. insidijs, assiduis obtereret. Reliquias Danaū. Magna crudelitas: quæ nullis cladibus satiari poterat. Laus autem æneæ magna, q de solis reliquijs Troianorum sperium Romanum concedere potuerit. Ergo ni fata obstitissent patriā integris opibus defendisset. cū in aliena terra imperiū condiderit. Acti fatis. i. ipsi: q fatis agebant, in Italia errabant Iunonis inimicitijs. Tātæ molis. Nō fiūt sine magno labore magna. Laudat āt æneas, q nullo labore nulla diuturnitate erroris desistebat ab incepto. Hæc Donatus. qbus nihil disertius. Addere potes, q colōus is dicitur, q a quouis impio mittit̃ ad occupāda arua, aut oppida, expulsis hostibus, vacātia, ne. s. ab inimicis occupent̃, aut vt qui lic reliq sūt, i fide pmaneāt vt aūt ordinē, & ɔstructionē textus facilit̃ capiat puer. meminerit tria, pmū, q hæc vba tāq̄ a musa dicta. cās, quas poeta exq̄sierat, recitat. Scđ3, q2 moris est Vergiliani pus q̄ ad quæsitū respōdeat, locū i quo res, sup qua quærit̃, facta sit, describē. Sicut in Buc. vrbē quā dicūt romā, &c. & i h̄ prio Est in secessu lōgo locus, &c. Tertiū, q poeta sæpe relatiuū subticet, vt h̄ vrbs āntiq̄ fuit, tyrij tenuē, subaudit quā & i dicto loco. Est in secessu, subaudi quē, &c. Ordo aūt est. Fuit vrbs ātiqua. i. lōgi iusculo tpe corroborata, & ditata, pusq̄ rōanū ipiū ortū erat. s. carthago. (Cōstructio sumēda ē iterdū ex cōsuetudine loq̄ndi, nā vt h3 grāmaticor̃ regulas dicam vrbs antiqua fuit carthago, aut carthago fuit antiqua vrbs oino nō placet, aufert. n. & verbis dignitatē & sententiæ pōdus) Fuit q̄ vrbs antiq̄. s. carthago, aut vrbs ātiq̄. s. carthago fuit supioribus tpib⁹ tpe poetæ deleta fuerat illa & ātiq̄ carthago subaudi quā colōi. i. aduenæ cultores ṗter icolas tyrij. i. a tyro missi seu ɔfecti tenuere. i. possederūt, & ita laus est eius a multitudine inhabitantiū, contra italiā. i. ex aduerso italiæ. laus a situ. quā si vero iuno elegerit eam, eo q cum sit ɔtra Italiam sita. et plurimum officere posset, q2 affines ɔ affines pugnare semp incōmodum fuit: & longe. i. longo tractu: vt sine multa mōra hostia obsidere posset, cum procul esset romanus, ɔ ostia i. receptacula fluuio2, q̄ quasi ora & ostia marium sunt, quibus. s. aquas ingurgitant, tyberina. i. per quæ tyberis in mare defluit, tyberis aūt romam perfluit, vnde carthago plurimū romæ obesse potuit, obsidēdo ostia tyberina, diues opum. i. fortunar̃, la⁹ a fortunis & asperrima, laus, sna, q̄si dicat̃, acerrima studijs belli. laus ab arte exercitio (Hæc tota laus in gl̃iam romanor̃ cedit, q talem ciuitatē delere potuerūt, sicut in gloriam, æneæ turnus vbiq; fortis, & valēs inducit̃ vt i laude achillis hector ab Homero de qua re sic dicit Hora. Ser. li. pmi, saty. vij. Hoc etenim sunt omnes iure molesti. Quo fortes: qbus aduersum bellū icidit iter Hectora ṗamidē animosu3, atq; iter Achilles, ira fuit capitalis, vt vltima diuideret mors, Nō aliā ob cā3, nisi q virtus i vtroq3: Summa fuit, duo si discordia vexet inertes: Aut si disparibus bellū incidat, vt diomedi, Cū lyceo glauco. discedat pigrior vltro, Muneribus missis, &c.) Quā vnā. s. vrbē victa Iuno fert̃. i. dr̃ coluisse magis oib⁹ terris (Nō tñ eā solā coluit, sed magis oībus alijs terris eā vnā coluit, vn̄ potius dixero Quā vnā Iuno fert̃ coluisse vł sic quā iuno fert̃ coluisse vnam magis oibus terris) & hoc etiā Samo. i. patria iunonis h̄ est, in qua nata dicitur, posthabita. i. secundo loco habita, & minus culta: arma. i. insignia, illius. s. Iunonis, aut reuera arma, qbus cum sit regnor̃ dea. ēt vtitur, vnde in secūdo huius Hic iuno scæas sæuissima portas. Prima tenet, sociūq; furēs, a nauibus agmen. Ferro accincta vocat, sup. fuerunt, (Est. n. zeugma ab inferiore) hic. i. in hac, de qua loquor vrbe, aut, hic pro illic, & currus illius fuit hic, currus autē, quo aut bellatrix vtitur: aut simulachrum eius vehitur. Et ipsa dea. i. cum sit dea quasi authoritate diuina, vnde in vocabulo pondus est

Ganymedis locus

Ordo

Laus carthaginis & eius cā

tendit.i.prætendit animo, & fouet.i.adiuuat ope, & adiumento, iam tum.i.a tunc, hoc est a primordijs verbis: & a prima ædificatione, hoc.i.hanc vrbem esse gentibus i.omnibus regnum.i.caput monarchiæ, & principatus totius mundi: si fata sinant, idest permittant, qua.i.quauis via, aut ratione. Non vacat meo iudicio, licet Seruius id velit particula, qua, summam vim habet.q.d. nihil prætermittat Iuno. si qua, idest quacunq; via, aut aliqua via fata sinant: vnde ipsa in.vij. Flectere si nequeo superos, acheronta mouebo. Est autem ablatiui, aut septimi casus, vt & metrum indicat, & fœminini generis, non dices ergo si qua.idest, aliqua fata, sed si fata sinent, qua.i.aliqua via, aut ratione, sicut in Buco. Et si non aliqua nocuisses, mortuus esses Præterea quæ Seruius vacare docet, vt gerunum. & locorū tandē, non sic vacant, quin aliquid ad vim sniæ adijciant, vt licet satis fuerit dicere, nusq; est tamen & attentius dictum videtur: nusq̃; gentium, sicut vbiq; locorum, q̃ vbiq;, & quousq; tandem catilina, q̃ quousq; catilina. Potius dicerem pticulam.n.vacare, cum dicit, sed.n. nisi vna sit pars orationis posita, pro eo, qđ est, sed certe, aut nisi perficiat sic, sed sup. nouit fata non sinere: audierat enim progeniem duci, vbi nullo mō dicerem duci positum pro eo qđ est ductum iri, non tam ꝗ fatis omnia psentia sunt, vnde quæ nobis futura sunt, ipsa iam tunc ducunt, q̃ ꝗ multo magis vrgeat Iunonem ꝗ audierat progeniem duci.i.iam ortam produci vsq; ad eū, qui tyrias olim arces verteret, vt.s. in æneā grauius excandescat, vita ne ts, sit, a quo ꝓgenies ducat. Sed.n. certe audierat .s.ex fatoꝝ reuelatione (Ridiculum aūt est qđ Seruius dicit ꝗ apud Ennium Iupiter romanis ꝓmittit excidiū carthaginis: non.n.id audierat, sed forte auditura erat, sed Ennius id vaticinio tali ꝓmĭciat, quo Maro multa. post fcm.s.) ꝓgenie duci.i. deduci, & ꝓtrahi a sanguine Troiano, quæ verteret.i.funditus deleret, olim.i.quoniſ tpe futuro, arces tyrias idest carthaginenses, quas tyrij coloni tunc tenebant, ꝛ audierat populum regem, idest regentem late, idest ample, & superbum, idest nobilem, aut elatum bello, idest gloria bellica, aut re militari, venturum hinc, idest ex hac Troianorum progenie excidio, idest in excidium, & euersionem.libyæ, idest carthaginis, quæ caput erat libyæ (Alij sic construunt: Audierat populum venturum hinc late. & audierat regem superbum bello venturum hic: &c.) ꝛ audierat parcas, idest deas fatales (quæ q̃ nemini parcūt, aut a partu dictæ sunt. de q̄bus in buco, late dictū est) voluere, scilicet fila, aut stamina sua. sic, idest ad talem exitum rerum. Et ipsa saturnia.s.iuno saturni filia, metuens id: scilicet excidium carthaginis per genus troianū imminere, ꝛ memor belli veteris, idest iam diu gesti, quod ipsa gesserat pma, idest præcipua, aut principalis, ad idest iuxta troiā. pro argis, idest argiuis, idest græcis charis, idest dilectis: eo ꝗ troianis inimicaretur. Necdū, idest & nō adhuc, ꝛ causæ irarū, idest ob quas primū troianis irasci ceperat, ꝛ sæui dolores, quos tunc cum primum læderetur, passa erat, non exciderant etiā adhuc animo scilicet iunonis, hoc est: cū ira renouabat causas irarum, vnde iudiciū paridis quod pro venere contra iunonem, ꝛ pallada, seu mineruam dederat ob mercedem helenes a venere ꝓmissæ, manet repostum, idest repositū, ꝛ reseruatū: alta, idest profunda mente: scilicet iunonis. (Tracta metaphora a vasis, ac alijs repositorijs altis, e quibus reposita no tam facile excidunt, vt quæ in superficie rei minus profundæ locantur) & iniuria formæ, idest pulchritudinis spretæ, idest contemptæ a paride, qui venerem formosissimam iudicauit, sup. manet reposita, ꝛc. Donatus in Teren. formam non a morphe greco, sed a formo vocabulo latino quod calidum significat deducit. eo ꝗ sanguis calidus formositatem parit. Fabula de iudicio paridis notissima est, dicunt enim bellonam, ac martem, ꝗ a nuptijs thetidis exclusi essent per mercuriū pomū misisse, in quo scriptum erat, detur pulchriori. aut pulcherrimæ, cum ergo tres summæ deæ, iuno, pallas, ꝛ venus de eare contenderent, & q̄ liber pomum vendicaret, tandem ad parin, qui in ida pastor tunc erat retulerunt, qui proposito a singulis præmio: a iunone regno, a pallade sapientia, ꝛ a venere pulcherrima puella, veneri concessit, ꝛ pomum adiudicauit, hinc ergo iratæ deæ, q̄ fabula significatur parin plus veneri, idest luxuriæ q̃ regnorū gloriæ, ac sapientiæ, studuisse, quo etiā ca regnum troianum, excidium tulit. Et genus, scilicet troianum, inuisum iunoni videlicet propter Dardanum iouis ex electra iunonis pellice filiū, sed iunoni maxime inuisi erant pellicum filij, vnde.& Herculē persecuta est, & phryxum, & hellem, sup. manet repositum, & honores scilicet, quos habuit prælatus hebæ. ganymedis pueri troiani, rapti, scilicet ab ioue ad stuprum, sup. manēt reposti pro repositi per syncopam: & hæc quasi per parenthesim dicta sunt, & ipsa iuno accensa super his, idest de his rebus: aut accēsa, his scilicet dictis iam causis, sup. idest vltra illa prius dictā de excidio carthaginis, arcebat, idest destinabat: ꝛ amouebat

Qua quō capiat

Duci quō capiat

Seruij error

Forma vñ dicat

Fabula de paridis iudicio

gna Carthaginis laus, quoniam illa ciuitas plurimum laudat quæ iure sociatam ciuium multitudinem continet, abundantem agris, & sufficienter pecunijs affluentem, non ad studia bellorum, sed ad tuendam pacem, atq; (vt Aristoteles ait) ad bene viuendum. Aptissime igitur, & callidissime Carthaginē vituperat olim futuram infestissimam Romano nomini. Samo. Hæc fuit & insula, ꝛ ciuitas in ea, ex qua fuit Pythagoras oriundus quamq; postea reliquit, cum Polycratis tyrannide teneretur. Hanc Italiæ partem extitisse falso nonnulli arguntantur. Nam quia philosophiæ genus, quod primus instituit Pythagoras, Italicum appellatum est, Italum, Pythagorā, & Samū, vñ natus est, Italiæ partē esse arbitrati sunt. Nescientes ideo Italicum dici: ꝗ eius author Pythagoras plurimum in Italia philosophatus est, Hic illius arma, hic currus fuit, Nō poterat audere Iuno, vt ait Lactantius aut Carthaginem defendere, nisi quia illic arma eius: ꝛ currus fuit, aut Romanis nocere, nisi quia progeniem Troiano a sanguine duci audierat. Tyrias olim, quæ verteret arces. Has sibi iuno causas prætexebat. Quapropter tam infesto animo æneam ac reliquos Troianos insectaretur, Si qua fata sinant. Fata tria esse secundum veterum figmenta omnibus exploratum est: sed quid fatum sit. ex intimis philosophiæ penetralibus petendū est. Nā tria esse fata propterea dicunt, quia tria sunt tēpora, quæ omnia fato subiacent Nec solum Poetæ fata prædicant, quibus, omnis hominum vita gubernetur, sed & multi quoq;, & hi q̄dem illustres Philosophi in quibus Democritus, Heraclitus, Empedocles, Aristoteles censuerunt omnia fato ita fieri, vt id fatum vim necessitatis afferret, vt pro eorū sentētia fides mulieribus adhibenda sit dicentibus, vt ait Socrates, fatum a nemine omnino vitari posse. Fatum est autem, vt dicebat plato. dei iussio, quod ꝛ Statius confitemare visus est, Fata appellās, quæ Dij Fantur. Stoici. Fatum vocant, quod ex omni æternitate semper verum fuerit. At Chrysippus Stoicus acutissimo vir ingenio Fatum estingt, sempiterna quædam, & indeclinabilis series rerum: & cathena voluens semetipsam, sese, ꝛ implicans per æternos consequentiæ ordines, ex quibus apta, connexaq; est. Tandē Boetius Seuerinus optimus harum rerum iudex. Fatum a prouidentia, secernit. & diuersa esse finitionibus monstrat. Nam prouidentia est quædam diuina ratio in summo omniū principe constituta quæ cuncta disponit. fatū vero inhærens rebus mobilibus dispositio est, per quam prouidentia suis quæq; nectit ordinibus. Quo circa prouidentia omnia simul, q̄q̄ diuersa sunt, atq; infinita complectitur. Fatum vero singula quæq; in motum digerit, locis, formis, ac temporibus distributa. Omnis hæc igitur temporalis ordinis explicatio diuinæ mentis velut quodam adunata prospectu ꝓuidentia est: eadem vero adunatio digesta, atq; explicata temporibus, fatum vocatur. Exemplo est artifex, qui fingendæ rei formam mente perspiciens: mouet operis effectum. Verum quod simpliciter ac præsenti quodam conspectu fuerat intuitus, id per temporales ordines ducit. & qui doctor multa allaturus est, & per temporum ordines expositurus, ea ipsa secum vno veluti intuitu, ac simplici prospectu cernit. Modus igitur regendarum rerum quum intelligentia diuina conspicitur: prouidentia nuncupatur, cum vero ad ea refertur, quæ ipsa mouet, ac disponit, fatū est a veteribus appellatū. Ex his non incōmode elici potest: eos falsos non esse, qui fatum diuinam voluntatem significare perhibent. Sed hac de re alio in loco opportunius differetur. Fata ea sunt, quæ quoniam ineuitabilia, atq; ineluctabilia cēsentur: nulla arte, nullo ingenio poterant euitari & hæc ipsa quoq; iuno Regina Deorum iouisq; ꝛ soror, ꝛ coniunx metuere videbatur. Idq; Poeta co fecit: vt vim fatorum, necessitatemq; ostēderet. Belloq;: Plerię enim ignorant: vnde nomen quodpiam ductum sit, continuo ad Antiphrasim confugiunt. & per contrarium dici volūt, qualia sunt hæc vocabula. Manes. Officium, Lucus, Ociū, Parcæ Bellū. sed de cæteris alias. Nūc de Bello Bellū (vt alij sentiunt) eo appellatū est κατ' ἀντίφρασιν ꝗ bellū, idest bonum nullo modo sit. Nos aūt omittamus ꝗ bella. quædā mala nō sunt. Bellū certe a belluis dictū arbitramur. quarum bella propria sunt. & non nisi ob ferinos flagitiosorum hominū mores ad homines translata. Hominū nāq; genus suopte ingenio iustitiæ psidio, & linguæ: ac verbor contentione contentū esse debet, Hanc vero nominis huius deductionē facillime ꝓbet. qui veterū scripta studiosius legerit. Sed Ciceronis imprimis præsto est authoritas. qui in pmo de officijs libro nostrā sniā pluribus firmat. Nā cū sint ingt. duo genera decertādi. Vnū per disceptationē. alterum per vim. cūq; illud proprium sit hominis. hoc belluæ cū. confugiēdū est ad posterius. si vti non licet superiore. Quibus verbis ondit: suū esse belluarū. vt bella gerant. quæ hōes suscipere non nisi inuitos decet. Bello superbū populū Romanū futurum dicit, in cuius ditionē, nō Carthago

solūt

Samo
Quæ sit

Bellū dictum

solum: sed maxima totius orbis pars redigenda erat. Libyæ. Libyam eandem vocat & Africam. Vnde & idem ventus Africus & Libs nuncupatur. Libyam autem Carthaginem vocat, ꝙ regionum nomina sæpe apud poetas pro ciuitatibus vsurpantur. Aut potius Libyæ dixit, vt non solum Carthaginis, atq; vnius vrbis cladem, sed etiam totius regionis vastationem cõplecteret. Sic voluere Parcas fata tria sunt. q̃s Parcas veteres appellabant, q̃bus nõ modo hoĩes, sed etiam Dij (vt dicebant veteres) Parere cogant. Hæc enim instituta ac leges indeclinabiles sunt: q̃bus etiam Iuno: & qđ amplius est. Iupiter pareat. cũ tamen in solẽnipcatione optimus, maximus nominet. De his idem poeta in buco. Talia secla suis dixerunt currite fusis, Cõcordes stabili fatorum numine Parcæ. Sunt aũt earum noĩa Clotho. Lachesis. Atropos. Prima significat p̃teritum tp̃s, qđ fuso inuolutum est. Scđa p̃sens, quod inuentis adhuc digitis ptinetur. Tertia futurũ quod in lana, & colo superest. Has pleriq; parcas κατὰ ἀντίφρασιν dictas opinãtur, ꝙ nemini oĩno parcant. Nos libenter antiphrasim in ducendis noĩbus aspernamur. Quod si vim Parci perspexerimus, & vnde parcus originem traxerit. repente & parcæ ipsæ. i. fata in p̃mptu erunt. C. Bassus libro de Origine verborũ & vocabulorũ dicit, ꝙ Parcus cõposito vocabulo est, quasi par arcæ. ꝙ arcæ parcus homo merito cõparari debeat. Quẽadmodum enim in arca omnia recõdunt. eiusq; custodia seruantur. & cõtinent. ita homo tenax, paruoq; cõtentus oĩa custodita, & recõdita habet, veluti in arca, & sic parcus quasi par arcæ nominatus est, alia pecunia: & arceo nomen ipsius cõfabricantur. ꝙ pecunias cõtineri, atq; impendi arceat. quasi pecuniarcus, Sed vtrũq; cõmentũ molestũ est, atq; odiosum. ac bñ, & cõ/

bat lõge latio, idest ab Italia troes, idest Troianos (proprium pro absoluto: sicut & teucri, & dardani dicuntur. Est autem accusatiuus pluralis tertiæ decli. a nominatiuo troes, cum singularis est tros trois, sicut minos is, & heros is) iactatos toto æquore. i. per diuersa maria, appositorie, reliquias. i. residuos, & derelictos danaum pro danaorũ. i. græcorũ, atq; achilli pro achillis, inmitis. i. sæui, qui in troilum & hectora sæuit, separat aũt ducem a populo & exercitu, nam & achilles danaus dicit generaliter, sumpto vocabulo, geminatur quoq; l in dictione reliquias metri causa: & aufert s litera in achilli p̃centus gratia, ne is syllaba sibilum pariat: q̃dam a noĩatiuo achilleus deductum volunt Danaum vero per syncopam dixit pro danaorũ. Dicuntur autem græci a Verg. his tere nominibus. danai. pelasgi. argi. argiui. achiui Troiani. autem troes. teucri. dardanidæ, phryges laomedõtiadæ: & sup. troes acti. i. impulsi fatis: quæ nõ dabant alias sedes q̃ vnde iuno arcebat. vnde dicturus est in hoc p̃mo æneas, Per varios casus per tot discrimina rerũ, Tendimus in latium. sedes vbi fata q̃etas oñdunt, illic fas regna resurgere Troiæ, acti ergo fatis. errabant p multos annos. q: per septem circũ omnia maria. vnde acclamat poeta. Tantæ. i. tam magnæ molis. i. difficultatis, & tanti molẽminis erat. condere, idest constituere gentem romanam. vnde quã tam difficilem habeant ortus, innuit poeta Romanorum præstantiam. quia vt dicit donatus, Non fiunt sine magno labore magna. Quæ autẽ difficulter fiũt difficulter quoq; destruũtur. Est quoq; laus æneæ, vt in donato vidimus, Sane nõ placet, quod Dathus dicit, nescisse Aeneam quo ageretur, cum manifeste dicat, se Italiam quærere patriam.

mode. Fauorinus p̃hs harum rerũ cẽsor nõ icallidus. vt est apud. A. Gelliũ. Parcus inq̃t, neq; ab arca, neq; ab arceo. sed ab eo qđ est paruũ, & parum denoiatus est. idq; & Simplicius arbitrabaẽ, & verius. Qđ si parcus: vt ad p̃positũ redeamus, a paruo dr̃, quid erit verius, quid aptius, q̃ fata ipsa parcas appellare, quæ vt duræ, inexorabiles, ac tenaces sunt, ita parce, & ferme exiliter, tenuiterq; vitam, cui præsunt, hominibus partiuntur? Nasci aũt & mori stoici fatis tribuunt, media vitæ tẽpora fortunæ, sed nimis parce, ac duriter sese Parcæ, & fata gerunt, de q̃bus præclare Tragicus poeta. Dum fata sinunt, Viuite læti, Properat cursu vita citato, voluerisq; die, Rota præcipitis vertitur anni. Duræ peragunt pensa sorores. Nec sua retro fila reuoluunt. At gens hominum fertur rapidis obuia fatis incerta sui, Stygias vltro quærimus vndas, parcæ parcissime nobis vitã tribuũt: atq; angustis temporis momẽtis duraturam. Quid enim tam circũcisum, vt scribit Plynius, qđ tam breue, vt hominis vita lõgissima? Et noster Hieronymus: Tẽpus inquit, breue est, etiam si noningẽtis annis viueremus, vt antiqui hoĩes, tamen breue putandum esset, quod haberet aliq̃ finem, & esse cessaret. Hæc aduersus Iouinianum. Sed & ad Paulum senem quũ scribit, humanæ vitæ ostendit angustias, asserens eam in breue tẽpus cõtractam. Quotiens enim quisq̃, aut cẽtenariam trãsgreditur ætatem, aut nõ ad eam sic p̃uenit: vt p̃uenisse pœniteat? Atq; & Hippocrates in Aphorismis, humanæ vitæ breuitatem deplorat, sicut & poeta, qui dicit. Tẽpora labuntur. tacitisq; senescimus annis. Et currit freno non temorãte dies. Quã igitur parum est, vel vitæ, vel mortalis lucis, quod parcæ hominibus tribuunt? Vt intelligamus a parsimonia earum, atq; duritia ita appellatas. Nec solum hoĩum vitam angustis finibus terminari volunt, sed & nihil oĩno in terris nimis diuturnũ esse patiuntur, Quam ob rem & futuram Carthaginẽ, Vbi Iunonis arma, & currus fuit. Iuno ipsa præuiderat. Quod idẽ excidiũ omnibus, & magnificis tectis, & altis vrbibus sæpe haud longo expleto annorum curriculo euenire consueuit. Quibus oĩbus patet, & stabile atq; ineluctabile esse fatorum numen, & parcas nequaq̃ per contrarium ita appellatas esse. Illud tñ prætereundum non est, postq̃ fit de fato mentio, fato pium hominẽ neutiq̃ subiacere. Nã vt ait Hermes, vir insignis disciplinæ. et qui pie se religiose vixerit, neq; fatum nocere põt, neq; Dæmõ malus. ipsius autẽ hæc verba sunt. εὐσεβὴς γὰρ ἄνθρωπος οὔτε δαίμων κακὸς οὔτε εἱμαρμένη. Nã Emarmenẽ, græci fatũ vocant. Id metuẽs ludit poeta gentiliũ Deos Deasq;, eoq; indicat vanitatem quũ oñdit humanis eos morbis laborare, & modo ira excandescere, mõ dolore frangi, sæpe etiam metu expauescere. Id aũt vt ego arbitror nõ fecit incaute Vergilius, qui vtiq; falsos Deos non ignorabat. sed verũ, ac mundi principẽ nesciebat. Nam solent ipsi quoq; Poetæ. cum de dijs loquunt: eam asserere Deorum naturã. quæ nullis perturbationibus conciteur & perfruatur perpetuis voluptatibus. Huius rei testis locuples est Terentius, qui in Andria hæc dicentẽ Pamphilum inducit. Ego vitam Deorũ propterea sempiternã esse arbitror, ꝙ voluptates eorum propriæ sunt. i. perpetuæ: & quibus nulla intercedit ægritudo. Nec dum etiã causæ irarũ: sæuiq; dolores. Exciderant animo. Pergit Vergi. dilucide aperire, quænã esset ea ira qua Iuno afficiebatur. Aequiuoce enĩ ira dicta est: quæ in deũ cadit, & quæ hominẽ inflãmat, & in illa quidẽ nulla est p̃turbationis turbulẽtia tẽpestas: hæc vero magnis incẽdijs, summisq; ardoribus agitatur, Quod aũt ira Iunonis sit perinde, vt quæ manat ab humanis morbis, nosse pulcherrimum est. In iræ namq; affectione, quæadmodum & in reliquis eiusmodi perturbationibus tria, vt philosophi tradunt, spectanda sunt, quorũ est vnum. quod materiã attingit, vt feruor, atq; inflammatio sanguinis iuxta cor, quod tangit Vergilius in eo loco. His accensa super Et paulopost. Talia flammato secũ dea corde volutans Alterum est: quod efficientis vim habet, vt quod, flocci pendi se quisquam arbitretur. Idcirco enĩ q̃s irasci solet: si se despici, & cõtemni ducat. Id tangit poeta in eo præcipue loco: vbi querens Iuno inducta est. Ego, quæ diuum incedo regina, Iouisq; & soror, & coniunx, vna cum gente tot annos, Bella gero, & quisq̃ numen Iunonis adoret. Præterea: aut supplex aris imponat honorẽ. Tertium est, quod finis habet rationem, vt appetitus vindictæ, vel (vt dicit. M. Tullius) quæ eadem est diffinitio, vlciscendi libido. Hoc non obscurum est de Iunone: quæ vltionẽ pcat, & supplex Aeolũ alloquit̃ vẽtorũ Regem: oratq;: vt de Troianis dignũ sumat supplicium dicẽs, Gens inimica mihi Tyrrhenũ nauigat æquor. Iliũ in italiã portãs, victosq; penates, Incute vim ventis, submersasq; obrue puppes, Aut age diuersas, & disiice corpora põto. Ex his igit̃ tribus, quæ posita sunt. iræ terminus, & diffinitio in hũc modũ colligitur. Ira est sanguinis feruor ab opinione cõtemptus manãs in vlciscẽdi libidinem. quæ haud ambigue Iunoni cõueniat. Neq; enĩ, vel q̃d ira esset, vel quæuis alia ex animi pertubationibus Vergilius ignorauit. Ania manet alta mẽte repostũ. Qui animũ, & mẽtẽ idẽ eẽ arbitrãtur, manifesto fallũtur errore. Animus altera pars est, qua homo ipse cõstat, sed mens animi pars purior, atq; sincerior. In hac enĩ insitæ sunt, & quasi cõsignatæ rerũ notiões, quas Græci ἐννοίας vocãt: & platonici: vt inter animũ, ac mentẽ discrimẽ esse demõstrarẽt, Dicebãt fabulosis plerũq; vtẽdũ eẽ, cũ vel de anima vel de aereis, atq; æthereis potestatibus, vel de reliquis Dijs loquunt̃, q̃dẽ fabulosa quæq; omittenda eẽ iudicabant, quotiẽs de summo: ac principe oĩum deorũ: aut de mẽte ipsa originales rerũ species, q̃ sunt. ἰδέαι cõtinẽte, sermo habẽdus esset, & mẽtẽ Deo potissimũ tribuãt, quã νοῦν, vocãt, adeo sincerã, ac simplicẽ: incor upt q; mentẽ arbitrabant̃. Et Aristo. in p̃ lib. politicorũ de aio, ac mẽte locutus est, & aium q̃dẽ ad corpus, mẽtẽ ad appetitũ cõparauit dicens, Aium in corpus dñicum hẽre imperiũ mẽtem vero in appetitũ regium, ac ciuile, sed multi, ac p̃cipue poetæ duo hæc sæpe cõfundũt. Iudiciũ paridis. Quattuor sunt, q̃ hẽre iudicẽ bonum cõueniat, si & veras s̃nias, & rectas ferre velit, iudicãdi authoritatẽ, Legũ ac iuris sciãm, Peritiã rerũ humanarũ, Voluntatis, ac mẽtis integritatẽ, q̃ cũ pleraq; paridẽ Troianũ deficerẽt, idoneus, ac iustus iudex esse nõ poterat, atq; iõ nec dignus, q de Dearum cõtrouersia iudicaret. Nã dũ amoribus potius, ac libidinibus obseq̃tur, q̃ sniæ ac, iudicij veritati studet. Helenã rapiẽs, magnũ atq; etiam extremũ patriæ induxit p̃iculum. Spretæq; iniuria formæ. Et genus inuisum. Quãti æstimãda est dea, cuius forma

mortalium

mortalium cuiq;: & ei quem nõ satis ad sniam ferẽdã apto iudicãda cõmittit? Qualis rursum dea putãda est, quæ ifensa tãto odio Troianos insectaret? Et verius qdem deus, cui ingenita clemẽtia, atq; insita est, etiã scelerosam, atq; pditissimam ciuitatẽ seruet, si vel .x. soli in ea iusti viri reperiant, ne iustũ, atq; ipsum pari suplicio ꝓsequat. Iuno aũt, vt fictũ numẽ ostẽderet, ob pau coꝝ bonum noxas totius Troianæ gẽtis, ac nationis moliebat interitũ. Et rapti Ganymedis honores. Iupiter regiũ puer, quẽ vel Ganymedẽ, vel Catbamitũ vocant, ad stuprũ rapuit. Paꝝ eniꝫ videbat (vt ait Lactãtius) si in expugnãda fœminaꝝ pudicitia maculosus esset, ac turpis, nisi etiã sexui suo faceret iniuriã. Illud aũt est veꝝ adulteriũ, qđ fit ɔtra naturam. Hic vero Ganymedes est: qui (vt idẽ Vergilius testat) raptus ab Alite sacra, miscet amatori pocula grata suo. Sed ꝑmus Homerus Ganymedem ait, adiit raptum ꝑpter formã, vt ioui bibere ministraret. Qđ tamẽ fictum ab Homero dicit. M. Tullius, quod neq; ambrosia Dii: aut nectare nec iuuẽture pocula ministrãte: lætent. Sed id securi tam molestũ iunoni fuisse, vt sæuas ꝑpter eam cãm in Troianũ genus iram ɔceperit, Quæ eadẽ (vt qdam tradũt) quo tẽpore cũ Carthaginẽsibus bellũ gerebat, Varroni Cõsuli irata est, qꝫ formosum pueꝝ in mẽsa iouis ad exuuias tenẽdas collocauerat: & ob hanc cãm Romanũ nomen apud Cãnas pene fuisse deletum. Pueꝝ enim illũ iuno, quasi alteꝝ Ganymedẽ verebat. Troas reliquias Danaũ. Reliqas Græcoꝝ dicit, vt paucitatem Troianoꝝ, qui supererãt demõstraret. Nam cõstat (vt etiã Liuii testat historia) Troia capta in cæteros sæuitũ esse Troianos: duobus Aeneæ. Anthenoriq;, & vetusti iure hospitii, & qꝛ pacis reddẽdæq; Helenæ semper authores fuerãt, omne ius belli Achiuos abstinuisse, quare & minor erat eoꝝ numerus, qui supererãt Troianoꝝ, & Anthenor abesset, Immitis Achilli. Plerũq; iracundiam sæuitia comitat, & qui vehemẽtius ira concitant: eos esse imites, & crudeles constat. At iracũdum Achillem extitisse etiam Flaccus ostendit, qui de eo inquit. Impiger iracũdus inexorabilis, acer. Bñ igitur cum in alio loco de iunonis mẽtio incidisset, sæua, & irata iuno a Verg. cõprobat. Quippe quæ Troianis, irata, sæuitiã cohibere nõ poterat. Achilli: pro Achillis vsurpatũ est, nec mirũ apud latinos bifariam terminari huius nois patrium casum. Cum apud græcos idem ipse trifariã exeat: & latini īflectũt. Achillis vel Achilli: græci vero ἀχιλλέος cõiter ἀχιλλῆος sm ionicos, ἀχιλλέως per ω sm Atticos: quod idem, & reliqua nomina apud græcos patiuntur, quæ in ευς per diphthongũ exeunt. Maria omnia circum. Tot maria errauit Aeneas, tam varias oras adiit. vt eius errorem prope immensum. T. Liuius appellare sit ausus.

Nectare neq; ambrosia vtuntur dii

Cur achilli p achillis dicat

Vix e conspectu siculæ telluris in altum
Poeta
Vela dabant læti, & spumas salis ære ruebant.
Cum iuno æternum seruans sub pectore uulnus
Hæc secum, Me ne incepto desistere uictam.
Nec posse italia teucrorum auertere regem?
Quippe uetor fatis, Pallas ne exurere classem
Argiuum, atq; ipsos potuit submergere ponto,
Vnius ob noxam, & furias aiacis oilei?
Ipsa iouis rapidum iaculata e nubibus ignem,
Disiecitq; rates, euertitq; æquora uentis.
Illum expirantem transfixo pectore flammas
Turbine corripuit, scopuloq; infixit acuto.
Ast ego, quæ diuum incedo regina, iouisq;
Et soror, & coniux, una cum gente tot annos
Bella gero, & quisq̃ numen iunonis adoret
Præterea? aut supplex aris imponat honorem?

ASCEN.

¶ Vix e conspectu, &c. Ostēsis irarum causis docet quomodo, Iuno in Troianos sæuit, & quid in eos molita est, dicens q; cū iam septimum agerent troiani in erroribus annū: & ex sicilia (que proxima Italiæ est, vsq; adeo vt continens aliqñ fuisse phibeatur) vbi æneas patrem sæpeliuerat, classem ad italiam appellerent: & cū vix in altū vela darēt læti, cū Iuno æternū: & c. hæc secū sup, ait Quæ oratio muliebrem aīum perq; graphice exprimit. nihil enim mulieri molestius q̃ȝ inceptis ī p̄ auis cogi desistere, & cū .d omnibus doleat, multo magis iunoni dolere ponit. quæ diuum regina, & soror & coniux iouis. præsertim cum pallas minus offensa plura potuerit. Naȝ offensa tm̃ fuit ab aiace q per impatientiam amoris cassandram filiā priami. & vatem in templo palladis oppressit, Sunt tñ q non oppssam, sed solummodo a templo abstractam dicant, iuxta illud secundi huius, Ecce trahebatur passis priameia Virgo Crinibus a templo cassandra, aditisq; mineruæ, Ad cœlum tēdēs ardētia lumina frustra. Ob hanc ergo iniuriā pollutī, aut, violati tēpli irata dea ad radices caphai eminentis in euboia insula altissimi, disiecit: atq; prostrauit, obruitq; plurimas græcorum naues: vñ diomedes, xi. huius, Scit triste mineruæ, Sidus, & Euboicæ cautes. vltorq; caphareus, vbi tñ ad vtrāq; opiōnē alludit, Nā plurimi dicūt no pp violationē tēpli mineruæ. s; propter necē palamedis filij naupli regis euboiæ, quē p inuidia & factionem vlysses (vt ad principiū secūdi huius dicet) occidi curauerat, illic græcos naufr agia passos, nācū post troianū excidiū argiuorum classis ad euboiā appulsa eēt, intelligeretq; n amplius eā tēpestate laborare, volēs vlcisci mortē filij, facē i caphai comōte, cuius radices asperrimis cautibus, & scopulis oppletæ erāt, accēdi iussit, qua visa græci sperantes portū: aut stationem illic tutā eē, oēs eo ptēderūt vēlis, & velis, atq; ita plurimi naufragiū fecerūt. vñ q2 tēpestate ,ꝑus exorta id cōtigit, iō deæ ascribit. & q2 p fraudem naupli ē naupl̄o. ve poeta opiniones ꝑposito suo cōducentes tangit. hñ aūt hic dicitur aiacis oilei, q2 erat & aiax thelamonius seu thelamonis filius q maior eo, q eēt fortior, & pstatior dictus est sed furore raptus pp perdita achillis arma seipm interemit, & in florē iacithū sm̃ Oui. lib. xiij. trāsformatus ē hic aūt oilei filius minor appellatus, p mixodmodū fuit i cursu, & vibrādæ hastæ ptissimus, vt attestat Home. iliados, ij. verum ne in immēsum crescat opus, audiamus argutissimū donatū, cuius verba sunt. Vix e cōspectu, A septimo anno incipit narrationē, vt priora reseruet ad conuiuiū Didonis. Vix læti. vtrūq; tēpore dixit Nā læti erant: q eēnt ,ꝑpinqui Italiæ, Sed morte Anchisæ cōtristati vix erāt læti. Cū Iuno eternū ser. s. p. u, aduertens Iuno troianos de ,ꝑximitate italiæ laborare recrudescebat vulnus, & exclusa ab inuentione nocēdi, & a loco & a tempore, sic suos dolores intimis sensibus numerat Me ne componit summa arte, quales habere debuerit cogitationes carēs inuētionē ad nocendū, & inducto quolitatis statu, p exempla aliena inuēta cōsilia enumerat. & cōparat psona suam cū psona mineruæ, & troianorum, & græcorū, & minuit iniarum causas, Me ne, emphasim hēt ,ꝑnomen, & magnū dicēdi pōdus quod infra apuit, cū dicit. Ast ego, quæ diuū incedo Regina iouisq;, & soror, & cōiunx. Inceptis desistere, victam, incepta sunt animorum destinatiōes. Sol, Nā talia incepta no consultorē vertissent rex pestē factura. Dolet igit intentionē suam sine effectu defecisse, nec supesse nocēdi cōsiliū, vel tps, & quia bonorum est incepta deserere: si aut præce flectantur aut spōte ignoscāt, ostendit vtrāq; occasionē pdidisse & incidisse in ludibrium: Vt scilicet superata discederet. Regē. i. si perdere non potuit: debuit seperare Teucrorum regē. Italia. i. ab italia. Sic alibi bellū ingens geret italia ergo si non poterat pdere saltē disiungere ab Italia, & si non oēs perimēt, saltē id obtineret iuxta vnū æneam, cuius stirpi deberi sciebat iperium Romanum. Quippe vetor fatis: ergo magis debuit vetari Minerua fatis Græcorum. Pallas ne, q nō eēt tāti meriti, aut potestatis Exurere classem. Cōparatio pœnarum. Minerua potuit naues græcorum & ipsos exurere, vrere est aliqd dedere icēdio exurere est penitus abolere icēdio cōfirmat aūt poeta soli æneæ deberi imperiū, cū de ipso solo labo: et iuno illū expirantē, illa ,ꝑp vnum plurimos pdidit ego plurimis offensa, vnū ab Italia arcere nō possum, & qd auget dolorē, ostēdit, Mineruā minorem deos Iouis fulmine vti potuisse, & in pœna delicti defendit authorem Si ergo iuste grauissimū ptulit supplicium multo magis eius socij. Defendit aūt culpam in amorem reijciens, & vtitur venia li statu. Factū. n. quod manifestū est, non purgatur, nisi dicat, nō erat suæ mentis, nec sui consilij ma sed furore amoris trahebat. Nā q qd sit p pathos, nō ascribit homini, disiecitq; rates. Ne si alicui cōtigisset euadere haberet nauigandi subsidiū Euertitq; æquora ventis, alieno est vsa imperio nam Iouis fulmen arripuit eneptunni imperium. habuit enim potestatem in vētos. q alieno subiecti sunt impio. Illū, emphasim ,ꝑnomē habet, q si temerariū, incōsideratū: sacrilegū ,ꝑphanū q i tēplo deæ virginis añ aras in cōspectum numinis regiā sacerdotē intactā violauit. Pectore, quo vulnus oino lætale eēt. Turbie corripuit, nā aliter infigi nō poterat, & oñdit vim iræ i tāto ipulsu. Voluit infigi scopulo, ne ad litus deuectus saltem sepulturam aegreret.

Ira palladis causa sæui in troianos

Naupli regis in dicta

Aiaces quot fuerint

Donati expositio

Incepta q dicāt

Venialis status quis

SERVI.

¶ Vix, hoc loco mox significat, E conspectu, vt adhuc e sicilia possent videri. Læti, vel alacres & veloces vt ē lætus eois curtus equs Itē & virges lætus, pabula festinus. Et cū oi intentione. Vel reuera læti, qq; incongruū sit post Anchisæ mortē Sed & interitus senū minus dolet, & magis lætos intelligendū est vt sit iunoni causa maioris iracūdiæ. Sic enis & in septimo irascitur vbi lætū ænea siculo prospexit ab vsq; Pachyno, Salis, maris secundum Home, Salē aūt quo vtimur singulari numero tm̃ dicimus, cum iocos significamus, pluralē tm̃ ponimus numerum secundū Lucanū, q ait. Nō solū lusere sales. Aliqñ autē & vrbanitatē p singularē numerum significamus, vt Terē. Qui hēt salē, qd in te est i. q res in te est, masculini. n. generis est. nōneutri, & neutra triptota sūt. nec ab hoc accusatiuo noiatiuus eē pōt hoc sale. Cū Iuno æter. ser. sub. pe. vul. De pterito dolorē dixit, de futuro, metum, ad vtrūq; vulnus retulit. Hæc secū subaudi locuta. deest. n. & hoc fictū est, vt supius diximus. vñ. enim hoc sciret poeta? hñ autem impatientiam doloris ostendit, detrahendo ei solatia. vt in quarto solam inducit Didonē En quid ago rursus ne procos irrisa priores. Me ne, ne nō vacat significat enim ergo. & est coniunctio rationalis, Incepto desistere tolerabilius est enim non inchoare q̃ incepta deserere. Nec posse ita. teu. auer. regem. Sic in vij. vincor ab ænea, & detraxit more suo prouinciæ præpositionē, nō enim dixit de Italia, sed italia. Quippe vetor fa. retera inquit, fata me prohibēt ergo Iuno ignorat vim fatorum, sed hoc non possumus dicere quia supius lectū est. Si qua fata sinant. Et progeniem troiano a sanguine duci: Audierat. hoc ergo est. oēs res hominum. aut ex nr̄a voluntate descendūt. vt puta sedere, surgere, aut ex fati necessitate vt puta nasci, mori, aut ex deorum voluntate: vt puta nauigare, vel honoribus frui. Nūc de nauigatione agitur, & bene inuidiose, quasi etiam huius rei potestatem ei possint fata detrahere. Est & alter latens sensus, vt speret reginā contra exulis fata posse aliquid. si Minerua nomen inferius valuit cōtra fata victorum. Pallas ne, minerua ἀπὸ τὸν παλλεῖν τ δόρυ. i. ab hastæ cōcussionem, vel q pallantem gigantem occiderit. Classem od inuidiā posuit, vt p vna naui classem dicat, Sic venus, nauibus infandum amissis: cū Orontis sola perijsset. Aut reuera vnā nauē significat. vt hora. Me vel extremos numidarū in agros: Classe releget. Classis enim dicta est ἀπὸ τῶν κάλων. i. a lignis, vñ & calones dicimus cum militibus ligna portāt, & καλοφόροι. Potuit, ad illud refert, qd supra dixit, Nec posse. Vnius ob noxā i istis sermōib9 vnius, illius, ipsius natural ter media pducit syllaba, sed cū opus est corripit: hac excusatiōe. q quotiēs vocalē lōgā vocalis sequit, ei vires detrahit: vt est, insulæ Ionio in magno, Et sub ilio alto. & ob hoc mutat accentū, in latino. n. sermone cū penultima corripit, antepenultima habet accentū. vt hoc loco. vnius ob noxā, & contra nauibus infandū amissa vnius ob iram, pdimur. Noxam, pro noxia, & hoc interest inter noxam & noxiā, q noxia culpa est. s. peccatum, noxa autē pœna. Et furias aiacis oilei, amorē vt in Buco Seu quicunq; furor Oili, non vacat, Naȝ & duo aiaces fuerint, & ambo furuerunt sed ira Telamonius, hic amore, & est græca figura, vt si dicamus æneas Anchisæ: & subaudiamus filius. Hac autē figura vtimur circa patres: & circa maritos

Salis significata

Pallas vñ dicta

Classis vñ dicta

Noxa a noxia in quo differat

acqreret. Ast ego, q̃ diuũ incedo regina Iouisq́z, Et soror & cõiunx. Declarat, qđ illud sit, Ast ego. s. q̃ in oĩ gnere rerũ Minerua supo. Sũ n. regina. Sũ soror, & cõiux Iouis. Vñ õberẽ ab eo, q̃ tr cit, & in minio oĩa ĩpetrare. Vna cũ gete tot annos cũ Minerua ı vno ictu poruerit. Præterea. s. i medio posuit, & bis ẽ repetẽda: hæc Donat⁹, qbus addam⁹, q̃ i Seruiũ sic dicit Beroald⁹: Apõ eruditos, & idoneos scriptores noxa p culpa reperiꝰ frequenter. q̃z, p pœa, qđ miscõ apsissime oñdu scribes de vbo.

Beroaldi expositio Noxa qd sit

Noxæ applone oẽ delictũ cõmĩeri, inde noxales actiões nominãt a noxa. Est maleficio, & peccato suor. Quĩ. i. declamationib⁹ inqt, manifestissima q̃q́z noxa. i. delicto. Ovi. Inuidiã noxæ detrahit ulla meæ. i. culpæ. Liu. Ob quã mea noxã. i. delictũ & ita passĩs apud eruditos noxa accipit. vñ Ver. pprie locutus est, vni⁹ ob noxã. i. culpã, nec ex ponẽdũ ẽ, p vt expõit, Serui⁹ noxã p noxia, qn ẽt noxa significat danũ & piculũ, ac detrimẽtũ, i q̃ significatiõe sæpissime apõ pscos repit. Ouidi. Nocte nocẽt potæ. sine noxa luce bibũt, Col, nebulas ac pruinã sine noxa pfert, & alibi, oẽm iniuriã sine noxa patit: Sueto. sine ulla sua noxa adessent idus Martiæ, noxia vo sepius adiectiuũ est q̃z substãtiuũ & significat nocẽtẽ, cuius rei plena sunt oĩa, & noxy fontes nũcupãtur. Curiosus psecto lector ex freqũti antiqrũ lectiõe cõperiet: id verissimũ eẽ, qđ a nobis tradit, & dñam illã Seruij, vt pote futilẽ, ac prãcidã eẽ repudiãdã, Bille, ℂ Ordo est Troes sup. seu æneadæ: hoc ẽ æneas cũ socijs, læti. s. pp vicinitatẽ Italiæ, quã septẽnio q̃siuerãt, & imemores anchisæ forsan, q̃ in discessu lætius accepti fuerãt ab aceste siculorum rege, q ẽt abeũtib⁹ vina dederat vñ statı dicet, Vina bonus, q̃ dei de cadis onerarat acestes, Littore trinacrio, dederatq́z abeũtibus heros. Diuidit. Nõ indecore ergo post opipar epuliũ: qđ acestẽ dedisse vero silẽ est, lætos dicit poeta igeniosissimus, hoc inuẽs, q: fere extremũ gaudij luctus occupat. ipsi ergo læti, & vicinitate Italiæ, & baccho exhilarati, dabãt vix e cõspectu siculæ telluris vela i altũ. s. mare. i. vix vex sunt dicere, q ab siciliæ portu statibus nõ amplius videri possent, verũtñ sunt.

Ordo.

Donati constructio

Donat⁹ argute ꝯstruit, vix cũ noie læti: vt sint nõ plane læti, sz vix læti, at ego (q: vbiq́z troiani italiã læti aspiciebãt, vt in terno, Italiã læto socij clamore salutãt, neq́z ab re, cum vnũquodq́z naliter in locũ natiuũ, ac vñ oriignẽ traxit. redeat) malij dicẽ plane lætos, pp ter cãs dictas, ꝛ ruebãt. i. pruebãt scão, ꝛ pleno cursu, spumas salis. i. maris salsi: q̃s pcipiti sulcatione faciebãt, ære. i. rostris ærat, hoc ẽ ære munitis, iã tũc sup. nõ. i. qñ: Iuno suans sub pectore vulnus. i. fomitẽ iracũdiæ, quo vulnerabat, æternũ. i. iplacabilẽ, aut sup. aut meditata est hæc, q̃ sequunt, secũ. i. in aio suo. Mene. i. nunqđ æquũ: aut decẽs, aut tolerabile est, me. s. q̃ vt dic, diuũ icedo regina, &c. (Quia secũ: & icẽsa furore loqtur dea, apta vñt eclipsi) desistẽ incepto, qđ tristius: & turpius est q̃ nõ icepisse, icepit aũt genus troianũ extinguẽ, ꝛ carthaginẽ ad monarchiã sublimare: victũ, qđ tristius est q̃ si spõte mutato ꝯsilio desistat, siẽ factura est, tãdẽ vt pollicetur Iupit dicẽs paulo iferius. Quin aspa iuno, q̃ mare nunc, terrasq́z metu, cœlũq́z fatigat. Cõsilia in melius referet, mecũq́z fouebit. Romanos rex dños: gẽtẽq́z togatas, nec posse, qđ tristius est q̃ nolle, auertere italia, qđ idignius est, q̃ si vetai ocẽdere solũ, vtute aũt ẽ ppõnis, ꝯstruitur cum ablõ, aut subaudit ab, vt vult Donatus: vt sit ab italia. q. d. nõ a toto mundo, sed ab italia dũtaxat, q̃ nihil ad eũ ptineat: regem teucror, nõ dicit Dardanidar, qppe qui ide oriignẽ traxerũt: ne sit eis iustũ i edeundi desiderium, vocat aũt æneã regẽ in gñãz iuliæ domus, q: gloriosũz est ab hoste laudari, vñ Dido ad finem huius pmi, Ipse hostis teucros isigni laude ferebat.

ritos tantum, vt Verg. Deiphobe glauci. i. filia. Itẽ hectoris andromachæ. i. vxor ipsa, hñ, dulcis est. n. ppria manu q̃sita vidicta. vñ plus dolet Iuno alienis viribus se vti, vt Aeoli, vt iferor, sicut ipsa, Flectere si nequeo supos, acherõta mouebo, Rapidũ, velocem, vt est. Cũ rapidus sol nõdum hyeme contingit egos, iã pterit æstas. Itẽ, rapidi ve potẽtia solis. Iaculata, in libris etruscor lectũ est, iactus fulminũ manubias dici, & certa esse numina possidẽtia fulminũ iactus: vt Iouẽ: Vulcanũ. ꝛ Mineruã, Vñ cauendum est, ne alijs hæc numinibus demus. Et nubibus, sm physicos, qui dicunt collisione nubium fulmẽ creari. Rates, abusiue naues, Nam pprie rates sunt ꝯnexæ inuicẽ trabes. Illũ, amborẽ. s. crimmis. Expirantẽ flãmas, nõ aiaz dicit flãmas, sed cũ aia fulminis flãmas euomẽtẽ: vt supius, Pleõ nomini addidit opũ. i. diues opũ. Sic huic vbo cũ plenũ sit, expirat, addit flãmas iecit, vt alio loco. Cõsixi expirat animãs Turbine, volubilitate vẽtor, Scopulo, saxo eminẽti. scopulus ãt a speculãdo dictus est: aut a tegmẽto nauiũ ἀπὸ τοῦ σκεπάζειν. Cõgerũt aũt ista circa capharẽũ mõtem euboiæ. At ergo. nũc cõparat singula, & ne leue esset, qđ dixerat, ego, addidit deor regina. Sic Salu. nos aũt, hoc est ppls roma. Incedo, icedere ppe est nobiliũ psonar Iouis & soror & ꝯiunx: physici iouẽ ætherẽ. i. ignẽ velũt itelligũt iunonẽ vero aerẽ, Et q̃ñ tenuitate hæc elemẽta paria sunt, dixerũt esse germana. Sed q̃ñ iuno, hoc est aer, subiectus est igni. i. ioui, iure supposito elemẽto mariti traditũ nomẽ est, Iouẽ aũt a iuuãdo dixerunt. Nulla. n. res sic fouet oĩa, quẽadmodum calor. Tot annos. Licẽter in istis locutionibus & accusatiuo vtimur, ꝛ ablatiuo. Dicimus. n. & tota nocte legi, & totam noctez legi, Honestior autem locutio est per accusatiuum. Et q̃s q̃, nõ troianorũ, sed oĩuz generaliter. Præterea, postea: vt pterea vidit nec portitor orci. Amplius obiectam passus transire paludem.

Manubiæ quæ

Fulmẽ quo creetur

Rates quæ sint

Scopulus vnde dictus

incedere quor est.

Iupiter vnde dictus

ℂ Vix e ꝯspectu Siculæ telluris in altuz. Vela dabãt læti, Alia in narrãdis rebus Hystoricor, alia Poetar lex est, & Hystoricis qdẽ mos est, vt a rex initio ordiantur, & ꝯtinuã narrationẽ ad finẽ vsq́z pducant. Poetica aũt disciplina, & lex est eiusmodi, vt a rex medio initiũ sumat, & ad ipm post initiũ reuertatur. Id suauit Verg. diligẽter, cũ ad pncipium ac ianuã narrationis venisset. Qui cũ p versu polliceret pducturũ se de troianis litoribus Aeneã. Troiæ qui pmus ab oris, Italiã fato profugus, Lauinaq́z venit litora, Narrationẽ postea exorsus Aeneæ ipsius classẽ nõ de Sicilia pducit, Vix e cõspectu Siculæ telluris in altum, Vela dabãt læti: Homer imitatus est, q Vlyssis errorẽ nõ a Troiano litore describit, sed facit p naugatem ex insula Calypsonis, & ex psona sua pducit ad Phæacas. illic vero in ꝯuiuio Alcinoi Regis narrat ipse, quẽadmodũ de troia ad Calipsonẽ vsq́z puenerit. Post Phæacas vero rursus vlyssis nauigationem ad Itacem vsq́z ex psona ppria Poeta describit. Et Verg. Aeneã de Sicilia pducit, cuius nauigationem describẽdo (vt etiã ait Macrobius) pducit ad Libyã, vbi in Didonis ꝯuiuio ipse narrat æneas vsq́z ad Siciliã de Troia nauigationem suã. Et addit vno versu. qđ iam copiose poeta descripserat. Hic me digressum vris Deus appulit oris, Post africã quoq́z rursus Poeta ex psona sua iter classis vsq́z ad ipsam descripsit italiã. Interea mediũ æneas iã classe petebat, Certa uer. Sed hæc hodie (si ita certũ est vobis) satis Hẽs optĩe Andreocci pr. quæ in pma æneidos lectione a nobis exposita sũt q̃q́z tuo iussu scriptis quoq́z mãdata. Vbi si qđ erratum psperis, feceris humaniter, si p tuo arbitrio emẽdare volueris. vale ac tibi psuade, tuã plurimũ apud me authoritatẽ valẽ.

DATH⁹.

Imitatio homerica

Quippe. i. q: certe, aut ironia est, cũ pallas ꝯ fatum maiora fecerit, nã i fatis erat, græcos victores i patriã reuersuros, qđ pau ci sunius datũ ẽ sed satisfactũ ẽ fatis, q̃ a ꝑtheo, cassandra, & calchãte de troiano excidio pdita fuerãt. Innuit ergo se fatis non astringi: q̃ si fata obstet nã frustra tẽderet, atq́z fouet et impium carthaginẽse. si sciret fata obstare, nec vici posse. Cũ q̃ dictum sit, Si qua fata sinãt, iã tum tẽditq́z fouetq́z, certũ est, q sicut fata obstare, sed sperauit ea ꝯtrarij fatis vicere posse. Nã vt maiora numina minoribus piudicãt, ita sm ethnicos fata fatis. Probat ergo, se posse fata vincere, nã si pallas inferior dea maiora cõtrafata (Vt videt) potuit qs negabit Iunonẽ supiorẽ in minora posse (dicit ergo) Pallas ne. q. d. nonne ver est, q pallas potuit exurere. i. funditus vrere classem. i. cõfluxũ nauiũ argiuũ: p arguor atq́z submergere, ipsos. s. argiuos ponto. i. mari euboico iuxta capharea mõte, ob. i. pp noxã. i. culpa, ꝛ p. i. furias. i. insanos amores, pp quos cassandrã vitiauit, aut a tẽplo mineruæ abstraxit, vnius. s. hois videlicet aiacis oilei sup. filij, aut ob noxã & furias vnius. i. solius aiacis oilei. q. d. maxĩe cũ ergo offensa a multis nõ possim vnũ auertere ab Italia. iusta ẽ ergo Iunõis querela, cũ ipsa maior sit, & minus petat, minus. n. est auertere q̃z submergere: & exurere, & manus auertere teucros ab Italia, q̃ ad eos nihil ptinet q̃ argiuos ab argis (Scribit aũt oilei, & ꝑseri ẽ oili, est. n. ei dipthõgus græca pro qua græci. i. pferũt. Et si qs dicat, submergere, aut obruere classez nõ ptinere ad Iunonẽ quæ nõ maris. sed aeris inferioris aut terrarũ dea ẽ Respõdet q pallas nõ suis, sed Iouis, ꝛ neptuni iuncta est opibus. Nã vt physice i. naturaliter loquamur. pallas significat æthera. i. supremũ ꝛ purissimũ aerẽ, vñ e cerebro Iouis nata fingit, & dea sapiẽtiæ Iupiter aut aerẽ mediũ: in quo fulmina, ꝛ tonitrua exercẽtur, Iuno: vt dixi iferiorẽ aerẽ, & iõ q: fulmina potissimum in media regiõe fiunt: & raro ad supma ascẽdũt, iõ numen ita dicit vsa fulmĩe iouis: q: vero generant in terris sulphuranis, ꝛ pignibus, qualis ẽ æthna, & vbi vulcanus Iouis fulmĩa fabricare fingit, iõ faber iouis fingit, ꝛ q: vẽti nõ ascẽdũt vltra mediam regionẽ. vnde q: nõ attingũt verticẽ olympi mõtis in thessalia, vbi cineres holocaustor vẽtis nõ aguñt, nã aur. ũ totũ imoti manẽt, sed in media regiõe aeris, postq̃ ex terra exhalauerũt potissimũ exercentur, iõ dicet æolus ad iunone, Nimborũq́z facis: tẽpestatũq́z potẽtẽ dicit ergo in argumẽtũ rei) Ipsa. s. pallas nõ implorãs alia numina: quor interesset, sed vt dicũt ipsamet, ꝛ in propria psona qđ vindictæ cupidis dulcissimũ est. Iaculata. i. iaculãs, aut deyciẽs e nubibus rapidũ ignẽ iouis. i. fulmẽ ad iouẽ pertinẽs, q ꝛ frater, & cõiunx. desiecit. i. pstrauit: aut dispersitq́z. i. simul rates. i. naues (hoc loco) q́z pro & euertit. i. ab imo sursum

Fata fatis preiudicant.

Pallas physice quid significet

sum vertit: aequora.i.maria plus aequa.i.tranquilla, [illegible]
inimicitiae, aut ira patrat aiacem videlicet, expirantem.i. animam efflantem, & hoc pectore transfixo (Ideo autem prius corripuit eum turbine, vt turbatum, & exanimatum faceret, quia fulmina secundum Ply. non prosternunt, nisi metu exanimatos) & infixit.i. illisit scopulo acuto (Scopulus est saxum in aquis eminens) Ast.i. sed ego, quae incedo regina diuum.i. diuorum, & soror & coniunx iouis, gero bella tot annos.i. perpetuo eos persequendo, vbi minerua vno impetu de suis aduersariis vltionem sumpserit, cum vna gente.s. troiana, vbi pallas multis graecorum gentem disiecerit, &.i. & putas, quod quisquam.i. quis mortalium: adorat.i. adorabit, praeterea.i. postea, post hac, aut amplius, numen.i. diuinam potentiam iunonis, quia ad nutum aliud gerere putabit.q.d. minime: quia vbi putabit iunonem (hoc est me, loquitur.n. iuno) non posse in quarum rem velit, quis ei diuinam potentiam concedat, aut quis supplex.i. supplicans, & sic humilias, imponit, pro imponet (quidam legunt adoret, & imponat) praeterea.i. posthac, aut praeter hac vicem, aris.i. iunonis (hoc est meis inquit iuno) honorem.s. deis debitum, quasi dicat, nullus, quia credat nil posse, si hoc non potero. & ita vilis, & abiecta habebor apud omnes mortales.

Nota e[...] fulmin[...]

Talia flammato secum dea corde uolutans
Nimborum in patriam, loca foeta furentibus austris
Aeoliam uenit, hic uasto rex aeolus antro
Luctantes uentos tempestatesque sonoras
Imperio premit, ac uinclis, & carcere frenat.
Illi indignantes magno cum murmure montis
Circum claustra fremunt, celsa sedet Aeolus arce
Sceptra tenens, mollitque animos, & temperat iras.
Ni faciat, maria, ac terras, coelumque profundum
Quippe ferant rapidi secum, uerrantque per auras.
Sed pater omnipotens speluncis abdidit atris
Hoc metuens, molemque, & montes insuper altos
Imposuit, regemque dedit, qui foedere certo
Et premere & laxas sciret dare iussus habenas.
Ad quem tum Iuno supplex his uocibus usa est.

SERVI[VS]

Talia flammato. Quod superius intermiserat, nunc reddit. Nam dixerat superius, haec secum, & modo ait, Volutans.i. cogitans Nimborum. *Nimbi q[ui]* Nimbi nunc ventos significat, plerumque nubes, & pluuias, quae partes locus fuerit, intelligendum est. proprie enim dicuntur, nimbi repentinae & praecipites pluuiae. Nam pluuias vocamus lenes & iuges. Loca foeta, Nunc plena, vt alio loco, Foeta armis, Sciendum est autem dici foetam, & grauidam: & partu liberatam, vt fecerat & viridi foeta *foeta q[uid] sit* mauortis in antro, Enixam autem eam fuisse, lac, quod pueris praebeat. ostendit, Item foetam in illo loco grauidam ostendit, Non insueta graues tentabunt pabula foetas, Ergo quia foeta medius sermo est, Bene hoc loco epitheto discernit dicens, grauis foetas, vt bonum facinus, & malum facinus dicimus, & bonum venenum. & malum venenum. Austris, figura est celebrata apud Ver. vt est species pro genere. Legerat apud ennium, furentibus ventis. Sed quasi asperum fugit, Et posuit austris pro ventis: Aeoliam venit. Nouem insulae quae sunt post freti Siciliae appellantur aeoliae ab aeolo Rege hippotae filio licet habeat propria nomina vnde *Aeoliae vbi locorum & q[ui] aeolus fuerit.* Verg. ait, Aeoliam liparam, Poetae quidem fingunt, hunc esse regem ventorum, Sed vt Varro dixit. rex fuit insularum, ex quarum nebulis & fumo vulcaniae insulae praedicens futura flabra ventorum, ab imperitis visus est ventos sua potestate retinere. Hic, illic, vt supius, hic eum rus fuit Vasto antro Physica ratione hoc fingit poeta. Nam le, n. est, vt loca concaua plena sint ventis, Luctantes, elaborantes egredi Sonoras grauisonas, & est tempestatis epitheton. Ordo autem, Aeolus luctantes, ventos, & tempestates sonoras vasto antro premit. Ac vinclis & carcere frenat, Translatio est per poeticam licentiam facta. Carcere, carcer est vnde quis prohibentur exire, dictus quasi arcer ab arcendo. Locum autem, in quo seruantur noxii, carcerem dicimus numero, *Carcer quid sit* tantum singulari. Vnde vero erumpunt quadrigae carceres dicimus numero tantum plurali. Licet plerumque vsurpet poeta. vt est, Ruuntque effusi carcere currus. Illi indignantes, Hic ostendit quod sit luctantes. Magno cum murmure montis, non circum montis claustra. sed cum magno montis murmure fremebant, Sic fremebant, vt etiam antra possent sonare. Celsa arce secundum quod superius diximus. Venti, n. inclusi praebendunt ex alto. Sedet non ociatur, sed curat, apud antiquos.n. sedere considerat significabat. vt alio loco ait Turnus, secreta valle sedebat, Mollitque aios.i. ventos ἀπὸ τῶν ἀνέμων Vt alibi, *Sedere quid sit* Quantum ignes, animaeque valent, Et Hora. impellunt animae lintea Thraciae. Molit autem id dixit. vt per transitum ostenderet vitia naturae nulla ratione mutari.

ASCE[NSIVS]

Talia flammato, &c. Bene inquit flammato, quia plus est inflammatum esse quam accensum: plus.n. accenditur, aut incendit rogus, aut pyra quam inflammatur, quia non potest flammas emittere, quod incensum non est, vnde in .iiii. aeneid. his dictis incensum animum inflammauit amore, plus ergo propter iniurias illatas incensa, aut accensa erat iuno: vnde dictum est, his accensa super, nunc autem: vbi animaduertit eam permittendam, quod sibi oraret, si incepto cogeretur desistere, inflammata dicitur. Sed haec, & alia multa ingeniose explicat Donatus, cuius verba sunt. flammato, supius *Donat. exposit.* dixit accensa. sed plus est flammato. p. Vt ostendat quantum accreuerat ira ex comparatione Mineruae, nocendi autem consilium de Minerua exemplo coepit, praesertim cum troianos videret nauigantes. Nimborum in patriam habet rationem personae non reginae, sed iratae, quae occasionem noluit amittere loci & temporis. Nam si rationem reginae haberet, mitteret aliquem, qui aeolo iuberet. sed quia mandata, nisi ipsa adesset, poterant, aut negligentius agi, aut differri, & sic praeteriret nocendi occasio, omisit personam reginae, & sic monet poeta per nosipsos agendum, quod rectius curari volumus, & inferiori personae exhibendum honorem, si illa indigemus. Nam gratiae sibi a potiore esse delatum, Caetera significat ventos cauis terrae oriri. Supplex, non quia supplicatis verbis sit locuta, sed quia venit, haec Donatus. per nos autem negocia nostra rectius fieri, quam per alios docet graphice apud Aulum Gel. ex opusculo .xxix. li. ii. vbi habet Apologus de cassita auicula, quae pullos non transferre dos docuit, donec ipse dominus messis minatus erat falcem in segetem suam mittere, vt illic quis videre potest huc autem deducas verba Beroaldi in Seruium, quae huiusmodi sunt. Geographi omnes scribunt *Beroal. exposit.* insulas aeolias esse numero septem, non nouem, quarum nomina haec sunt. Lipara, hiera, strongyle, didyme, ericusa, phenicusa: & nouissima euonymos. Stra.in.vi. P.l.in.iii. Solinus Mella de aeolyis: quae alyis nominibus vulcaniae, liparae, ephestiadae nuncupantur scribentes numero tantummodo septem esse dixerunt, quibus, vt pote orbis situm describentibus credere malim quam Seruio grammatici partes vsurpanti. haec Beroaldus. Ordo est. Dea, i. iuno voluitas.i. *Aeoliae insulae vbi, Ordo* agitans, & versans secum talia.i. tales iniurias, & contumelias corde flammato.i. indignis flagrante, venit.i. profecta est in aeolia patriam i. quae est patria nimborum.i. ventorum cum nubibus ortorum, aut commixtorum, appositione loca foeta.i. referta, aut foecunda austris.i. quibusuis ventis synodosis. furentibus.i. indignantibus: quia inclusi essent, aut furentibus cum erumpunt, foecunda inquam ventis.i. non ventorum physica ratione, sed secundum poeticam fictione et ventis ipsis, qui finguntur in terris inclusi ab aeolo contineri. (Elegit enim doctissimus poeta vocabulum naturae conueniens. Nam foeta dicuntur loca ventis, quae foetus continent ventorum, licet non dum mereantur dici venti, sicut mulier foeta, quae embrionem concepit, licet necdum homo sit.) Aeolus rex.s. ventorum premit hic.i. in hac dicta regione, videlicet aeolia, antro vasto.i. valde amplo & capaci ventos luctantes.i. erumpere nitentes, & tempestates sonoras.i. quae cum sonitu emittuntur. aut quae et illic sonorae sunt, vnde dictum est in .iiii. Geor. aquas esse sub terris, lucosque sonantes. premit dico, imperio.i. maiestate imperiali. (Creditur aeolus ventis imperare, quia cum syluaccederet, quae in promontorio erat. eos mari, *Aeolus cur ve[ntorum] rex cre[ditur]* immisisse visus sit, quos illic renata sylua rursus exclusit, aut quia insulas ventosas, & vix aliud possideret, dictus est ventorum rex in derisionem. vnde Neptunus statim dicit. Illa se iactet in aula, Aeolus, & clauso ventorum carcere regnet) frenat ventos vinclis, & carcere, inde ergo furere dicuntur vnde suo du, Illi.s. venti, indignates.i. indigne ferentes.s. claudi, & vinciri fremunt circum claustra, cum magno murmure montis.i. quod nascitur non a monte, sed ex relatione, aut repercussione montis, aut a ventis in ipso monte, sub quo includuntur, Aeolus.s. rex sedet in celsa arce, tenens sceptra.i. insignia regalia: & mollit.i. mitigat. & mollificat animos.s. ventorum, & temperat.i. moderatur iras (hoc ergo officium est boni regis curam gerentem gubernationis: quippe.i. quia certe, ni.i. nisi sup. aeolus faciat.s. quod dictum est.i. nisi temperet iras ventorum, ipsi rapidi, ferant.i. per pellant secum, & verrant.i. trahant per auras, maria, ac terras, & coelum profundum.s. aere, hoc est omnia elementa, ad quae peruenire possunt: nam igne elementarem non attingunt, Sed pater omnipotens.i. Iupiter summus deus qui ad caeteros dicit, Coelicolae mea membra dei: ipse.n. caput est, abdidit.i. occlusit.s. ventos, speluncis atris.i. caliginosis, metuens hoc.i. quod omnia secum traheret, si ad libitum emitterent & imposuit insuper molem, & altos montes.i. molem altorum montium (Licet hoc poeticum sit certum est in patrem omnipotentem deum ipsum verum, & maria & ventos suis, limitibus continere qui aliter vniuersam terram obrueret) & omnipotens pater Iupiter.s. dedit.s. ventis regem, videlicet aeolum qui sciret, &.i. simul premere.i. arctius constringere ventos.s. foedere i. pacto, certo.i. a deo constituto & sciret dare iussus.i. quando a deo, aut Iunone hoc est a superiore numine mandatum haberet. habenas laxas, idest liberam eruptionem, metaphora assumpta ab equis, qui laxis habenis excurrunt Ad quem, scilicet regem, aut deum ventorum. iuno supplex.i. supplicissimus, etiam non ipsam venire decebat, sed quemuis ad aeolum mittere, aut fingens se supplicem, vt copiosius impetraret supplex, quae exegisset imperiose, vsa est tum.s. vbi ad eum venerat. aut cum aeolum in tali imperio videret, his vocibus, idest hac oratione sequente.

tōne mutari. Sed mitigari aliq̃tenus poss. Maria ac terras, cœlumq; pfundus, atq; q̃tuor elemēta sunt, terra, mare, aer, æther sed hoc loco rite præmisit æthere, q: ven nō turbāt supiora, vt ait Lucanus, pacē summa tenēt, sed aut terras, aut maria, aut aerem. Nā cœlum hoc loco p aere posuit, Vt Lucre. in hoc cœlo qui dr aer. Ferat .i. auferāt, & est apheresis. Rapidi veloces, vt supra. Verrātq;, Verrere est trahere a rete, qd' verticulum dr. Est āt pncipalitas verbi verro verris pteritum versi. Vñ fit pticipium versus Hinc alibi, Et versa puluis iscribitur hasta .i. tracta Hoc metues. Timēs ergo Iupiter, Timet nō sibi, sed elemētis ne turbent eruptione ventor, vt si dicas, Bellor tpe virum fortem timere nō sibi, sed liberis suis. Molēq;, & mōtes .i. molē mōtis, Et est figura, Vt vna res in duas diuidatur metri cā, iterposita piunctione: vt alibi: pateris libamus, & auro .i. pateris aureis. Fœdere. Nō lege, aliis pace quæ sit iter dimicantes, fœdus āt dctm, vel a fœcialibus .i. sacerdotibus, per quos fiunt fœdera, vel a porca fœde lacerata .i. lapidibus cæsa, vt ipse alibi, Et cæsa iungebāt fœdera porca. Et pmere, & laxas scirct dare iussus habenas, Permāsit in trāslatione. Iussus āt ob hoc posuit. q: suo nihil facit impio. Nam tolle hoc, & maior est oibus dijs. si ad eius voluntatem possint elementa pfundi, vt ipse æolus mihi iussa capessere fas est. Simul & ventor ofiditur vis. Quibus parum fuerat mōtem supponi, nisi & regem acciperent, qui ipse quoq; alieno parceret impio. Ad quem, p apud quem. vt sup.

Verrere quid si

> Aeole (namq; tibi diuum pater atq; hominum rex
> Et mulcere dedit fluctus, & tollere uento.)
> Gens inimica mihi tyrrhenum nauigat æquor,
> Illum in Italiam portans, uictosq; penates
> Incute uim uentis submersasq; obrue puppes.
> Aut age diuersas, & disiice corpora ponto.
> Sunt mihi bis septem præstanti corpore nymphæ,
> Quarum, quæ forma pulcherrima, Deiopeiam
> Connubio iungam stabili, propriamq; dicabo.
> Omnes ut tecum meritis pro talibus annos
> Exigat, & pulchra faciat te prole parentem.

ASCEn. Orationis iunonis artificium

¶ Aeole, nāq; &c. Plena artificijs est hæc oratio nihil .n. prætermittit Iuno, qd' ad eam rem, quam exorare vult, facere posset Cū .n. posset imperare, rogat, & in beniuolētiæ signum propo nomine compellat, nec se dominā æoli, sz amica gerit, captās per hoc beniuolētiā eius: quæ pria his, qui aliqd impetrare, volunt, captāda, cuz oportunitate: qua captasse innuit in supiori versiculo. vbi dictuz ē, ad quē tuz Iuno quasi tūc. cū oprimū erat, deinde, vt Seruius docet, ondit qd' petit: fieri posse, atq; in eius, a quo petit, esse potestate dicēs, tibi diuū pater, atq; hominū rex, & mulcere dedit fluctus: & tollere vēto, ondit iustuz eē, quia cōtra gentem inimicā, contra quā iustā petat vltionē, ostendit modum, quo fieri posset, dicens, submerſasq; obrue puppes &c, præmittēs quæ potissimū velit: & descendēs ad ea, quæ prioribus negatis, velit: quasi dicat, si submergere nō dat, saltē puppes age diuersas, & disijce corpora ponto. Et postrema addit præmiū, seu remunerationē dicēs. Sūt mihi bis septē præstanti corpore nymphæ. Quarū, quæ forma pulcherrima. Deiopeiā, &c. hæc aūt in oibus petitionibus rite obseruāda docet Seruius, Multa etiā arguta addit Donatus, cuius v'ba sunt. Aeole, oīa in hac ofone sociata sunt summo artificio. Incipit a noie, quod nec iunonē humilē facit, & Aeolo gratum est. Oñdit enim illi beniuolētiā, cū nouit nomē: & ipse lætat se potiori nōtū: pindeq; acceptū, atq; charū. ergo captat beniuolētiā Iuno, facit itē attentū. Cū idē conjciat æolus, oīm, iunoni eē necessariū, cuz subtiliter intellexisset, hēre in vētos plenissimā ptātem, Diuū pater, ne arrogan. ē taceret Iunonē, si dixisset, maritus, & frater, vt supra, cū locuta ē secū, q̃ hic satꝰ fuit, id itelligi posse q̃ dici, ne aūt plixior eēt futura oro, ipa occulte sibi pponit, q̃ excusatiōis cā potuisset æolus opponē. & illo rfidit, ne vlterius accedi possit, & negaret æolus, vētos eē i ptāte sua: pueniit oñdēs, plenā illū a Ioue in eos hēre ptātē. Gēs inimica hic nō noiauit æneā, ne rñderet æolus, nō audeo in nepotē Iouis a q̃ imperiū sumpsi: Spāleigit subtraxit gñale posuit, Inimica, nō dicit se gēti inimicā: sed gētē sibi, q̃si itemeres ponorē, pnocent, q̃ res ēt æolo idignationem moueat, vt Iunoni auxiliaret. Mihi .q. d. reginæ & iouis sorori, & piugi, qd' ne arrogans videretur, subtraxit. Tyrrhenum, qd' & facilius peitatur, q: italiæ viciniꝰ est. Iliū .q. d. oēs opes suas, si amisisset, nō eēt facultas recupandi. Ne āt excusaret æolus: deor cāz addidit. Victosq; penates. Nā q̃uis dij sint: tñ q: victi, ptēnui. Incute vis vētis, Expssit pathos, pp qd' nō explicat ī ē ordine. Dixit g, q̃ cupiebat. sed pp pturbationē sine ordine, g ei āt icute, v. v. sub. q; o. p. & disijce corpora pōto, qd' necē erat fieri nauibus submersis. Deinde ponere, aut age diuersas, vt si nō posset puenire pmū, pueniat sm, qm sparsi nec geq audere, nec ad'italiā puenire poterāt. Sunt m. addit munus, vt expleetur ardor cupiditatis eius. Et ex obliq̃ pulsat veneris nimꝰ impudē, q̃ dedit mulierē, q̃ nō erat in ptāte sua, vñ Iuno hic dicit. Sunt m nec Helena eē ppria vxor, nec ide creari legitima pōt soboles. g acute dixit sunt. m Ft pnubio iungā sta. pro. q; d. o, vt. t. m. p. t. a. Ex. & p. f. t. p. quar rex nulla fuit i Helena. nō. n. erat veneris, ergo nō potuit dari e stabile, nec legitie collocare. Faciat te ple. p. nā ex legitio, & stabili pnubio hæc ples erat sperāda. Extollit ēt munus pmū i numero bis septe, deide a q̃litate. pstāti corpore, oēs pulchræ sunt, qd' difficile est, ipsa aūt oluz pulcherria, m Paride āt nō erāt talia, q: ex adulterio nō pōt dici pr, nec legitia est ples: ergo nō pulchra. Nā pulchritudinē hāc nō i corpe ponit, sz in honestate natalium, sic alibi. Nascet pulchra Troianꝰ origine Cæsar. Oñdit āt poeta, debē nos dare ea, quæ magna sunt apud nos, vt voto potiamur. hæc ille. ¶ Ordo est. Aeole gēs inimica mihi nauigat, æquor tyrrhenū .i. mare supū, denoiatū a tyrrheno lydor, q: cū ibi vrbiā venerūt, & ilhe sedes posuerūt duce porās iliū .i. nouā troiā, aut gētē supbā, & luxuriosaz, q̃les erāt iliēses, aut iliū, q; p .i. penates victos, Vñ Hector q. huiua Sacra, suosq; tibi cōmēdat troia penates, hos cape fator comites, Bñ āt addit victos, ne dirū videat æolo p penates deos tēpestatē excitare: Incute igit vēt. s. suis, q sub ipio tuo sunt, vi .i. ipius, aut vires, vt his fræti violētiꝰ exeāt, nā vis subditor fere in pncipe est, incute inq: nāq; pater diuū .i. diuor Iupiter, & rex .i. dñs, & rector hoium. (Apte

Tonati expositio

Tyrrhenū mare facilius nocitatur

Cauillus in venerē

Ordo. Thyrrhenū mare Vñ dictus

Aeole (nāq; tibi diuum pater, atq; hominū rex. Et mulcere dedit, &c.) Rhetoricum est in omni petitione hoc obseruare, vt possit præstari qd' petitur .i. vt sit possibilitas, & sit res iusta, vt habeat modum petitio, vt sequatur remuneratio. Et sciendus sm hunc ordinē omnes petitiones formare Vergi. vt i hoc loco possibilitas est, & mulcere dedit fluctus, & tollere vento, iusta petitio est: Gens inimica mihi, Omne enim, quod otra inimicos petimus, iustum est. Modus est petitionis, & disiice corpora pōto. Remuneratio. Sunt mihi bis septē. Ordo est. æole icute vis vētis, & est figura parēthesis, inter parethesin & eclypsim hoc interest q: parethesis est, quotiēs remota de medio sntētia, iteger sermo pdurat, Plenū nāq; ē æole, icute vi vētis, Ite, Aeneas rapidū ad naues pmittit achatē. Eclypsis aūt est, quoties remotis interpositis, deest aliquid, vt, Quos ego, deest enim affligam, Diuum pater atq; hominū rex, piphrasis ē .i. circūlocutio Et mulcē dedit, Alterū ex altero pedet, q̃ eni qui mulcere valet, valet & erigere. Gēs, potes ad natiōnē Troianor & familiā Aeneæ referre. Nā vtrūq; significat. Tyrrhenū vel q: Tyrrheniā .i. Tusciam alluit, vel a nautis Tyrrhenis, q in hoc mare se præcipites dederunt. Hic enim bacchū in littore dormiētē in nauem sustulerunt. Mox illi expergefacto, & quo nauigarent interrogāti, rñderunt quo vellet. At ille, naxū rēdire inqt, verū cū alio vela tēderēt, iratus tygrides sibi sacras eor visibus obiecit, qbus perterrefacti sese in mare præcipitarunt. Aequor .i. per æquor græca locutio, sic alibi. Terram, mare, sydera iuro .i. per sydera. Cuz aūt Tyrrhenus dixit: oñdit iam illos italiæ vicinos esse. Ilium inuidiose quasi ipsas vrbes aspexerit, cū Troianos aspicit. Victos. ergo quos ptēnas. Incute, inijce, & ventis erit datiua casus: vel icute .i. fac vento .i. cū ventis. Submersasq; .o. p. ordo est cōfusus. Ante enim est, vt obruātur fluctibus deide mergātur. Corpora, nō viror solum, sed nauiū, alibi de nauibus, Et toto descendit corpore pestis. Est āt ex arte, vt minora cupiēs maiora poscat. Ergo cum sciat nō posse obstare fatis, vult arcere ab italia. Bis septē, iure hēt nymphas in potestate iuno. Aer enī est, de quo nubes creātur Vñ, atq; in nubē cogitur aer, & ex nubibus aquæ, q̃ nymphæ sunt. Pollicetur aūt nymphas æolo, q: ventor rex est, q aquæ motu creantur. Bñ ergo illi iungitur origo ventor, Notāt autem critici Ver. qui marito iungit vxorem, qd' excusat regum licentia, nam ait Salu. Denas alij, alij plures hñt. Sed reges eo amplius. Præstanti. c. laudat cæteras, vt maior appareat in deiopeia pulchritudo, cuz super laudatas, sic alibi laudat turnum victū ad gloriā victoris Aeneæ. Har autē noia geor. iiij. inueniuntur Cōnubio iū. connubiū est ius legitimi matrimonij ergo cōnubio, vt ab alijs separet, quæ a regibus sine lege habētur ipsi enim inter plures vni dant præcipuum nomē vxoris, in cōnubio nu syllabā corripuit per sistolem, cum i nubo, vnde nascitur pducatur. alibi vero legē secutus dixit, Pyrrhin pnubia seruas. Item cuiq; loci leges dedimus, pnubia nostra, repulit. Sciendū tamen, q: in cōpositione: vel deriuatiōe pricipalitatis interdū natura corrumpit. ergo per cōnubium legitimā oñdit, cum ait, stabili. diuturnā cōcordiā: & quæ diuortio, careat, pmittit, Propriā, Remouet adulterij suspitionē. Dicabo, obsequētē futurā demōstrat. Nā dicatus deo sacerdos, illi obsequens

SERVI. Rhetorū pcepta in oi petitione

Parēthesis ab eclypsi qd differat,

Tyrrhenum mare vnde dictum

Iuno cur nymphas in ptāte habeat.

Reges plures vxores habent.

Cōnubiū quid sit

Cōpōne quid corrumpat

obsequēs est. Meritis: p̄stitis sic alibi. Nec te regina negabo, p̄merita. Alterum.n. est ex altero. Meritum.n. ex p̄stantis bñ/ficio manat. Pulchra, positus est per figurā septimus casus p gtō.i. pulchræ prolis. Nec dixit ppter canacē & machareum turpissimos inter se fratres. Nam illi alterius æoli filii fuerunt.

(Apte Iouē deorum patrē, & hoiuz regē dicit) dedit tibi.i. fecit tibi ptātē, aut ꝯcessit tibi, &.i. simul mulcē.i. sedare fl. cū'.s. turbatos, & cōmotos, & tollē.i. excitare, & commouere pus trāgl/los, vēto.i. impetorum, q̄cunque, nāq3 potes, & iussū est, q2 ges inimica, & obrue.i. obuolue ags, & arenis, & sepeli, puppes submersas.i. plus inter sas ago, aut (si id nō daf pp fata, q2 oris prudent

Orator quæ silere debeat.

tacet, q2 orator nō d3 dicē ea q sibi obesse possent) age.i. ipelle puppes diuisas.i.f diuisas ptes me videlz collecta manu Italiā tua dāt, q2 sperit Iuno si pauci Italiā inuasissent, expulsum iri, & disiice.i. in diuersa iace, & ipelle corpora.s. tā nautiū q boium (& ignominiose corpora, q̄si mera corpora, cum in nauibus nihil, pter simulachra: sit diuinitatis, nec in boibus boni as (pōto.i. p potū, q in suauitione quodāmō est. Et si līs recetis, Bissepte.i. xiiii. nymphæ (q̄s gdā ad finē quarti Geor. noiatas volunt) p̄stāti corpore.i. hñtes corpus p̄stās: hoc dicit, q2 nouit iudicium paridis veneri fauisse pp p̄stātiā puellæ a venere pmissæ) sunt mihi.s. ego hēo eas, quar vnā sup.s. Deiopeiā, q̄ pulcherrima, sup. est formositate: aut forma corporis Est autē pulcherrima noiatiuus casus, & forma ablatiuus, iungā.i. ꝯiungā tibi stabili.i. firmo, & idissolubili cōnubio, nō ad tps, quale fuit Paridis cum Helena, & dicabo.i. sacrabo tibi ppriā, cum Helena Menelai fuerit, & etiam Deiphobo Paridis seu Alexādri fratri nupserit: vt ipsa exigat.i. ex agat, hoc est cōplere, & ad extremum vsq3 vitæ agat tecum: oēs annos.s. vitæ pro talibus meritis, quæ.s. de me metueris, & vt faciat te parentē pulchra prole. qd dulcissimum est in matrimonio bonum. Sane q2 Iuno est aer in quo nubes generātur, & nymphæ sunt quasi nimbi, aut nubes in flumina, aut maria resolutæ, ideo physice iuno nymphaȝ dña fingitur.

Aeolus.

Aeolus hæc contra, tuus o regina quid optes
Explorare labor, mihi iussa capessere fas est.
Tu mihi quodcunq3 hoc regni, tu sceptra, Iouemq3
Concilias, tu das epulis accumbere diuum.
Nimborumq3 facis, tempestatumq3 potentem.

Poeta

Hæc ubi dicta, cauum conuersa cuspide montem
Impulit in latus, ac uenti uelut agmine facto.
Qua data porta ruunt, & terras turbine perflant.
Incubuere mari, totumq3 a sedibus imis
Vna Eurusq3, Notusq3 ruunt, creberq3 procellis
Africus, & uastos uoluunt ad littora fluctus,
Insequitur clamorq3 uirum, stridorq3 rudentum.
Eripiunt subito nubes, cœlumq3, diemq3
Teucrorum ex oculis ponto nox incubat atra.
Intonuere poli, & crebris micat ignibus æther.
Præsentemq3 uiris intentāt omnia mortem
Extemplo Aeneæ soluuntur frigore membra.
Ingemit, & duplices tendens ad sydera palmas,
Talia uoce refert. O terq3, quaterq3 beati.
Quis ante ora patrum Troiæ sub mœnibus altis
Contigit oppetere. O danaum fortissime gentis
Tydide, mene iliacis occumbere campis
Non potuisse? tuaq3 animam hanc effundere dextra?
Sæuus ubi æacidæ telo iacet Hector, ubi ingens
Sarpedon, ubi tot simois correpta sub undis
Scuta uirum, galeasq3, & fortia corpora uoluit.

SER.

¶ Tu mihi quodcūq3, physice exp̄mit motuz aeris.i. iunonis vētos creare. Quodcūq3. Vel vt vitet arrogātiā sua extenuat Vel latēter tocaf poeta. Quis.n. posset ventos rē inanē tenē. Iouez cōcilias. Hysterō ꝓtheron in sensu. Nā non Iupiter sibi, s3 ipse Ioui, quia superior est, cōciliatur Cōciliamur aūt nouis. Reconciliamur antiqs. Epulis, tu me deū facis. nā & dearū cōnubio, & deorum cōuiuio dy efficiunf. Vñ in Buco. Nec deus hunc mēsa dea nec dignata cubili est In latus. q.d. in rem, quæ facile cedat ictui, Sic alibi, in latus inq3 feri curuā cōpagibus aluū. Agmine impetu. vt illi agmine facto, Laocoonta petūt. vel multitudine vt vocat agmina sæua sororū, qn & exercitū incedētē agmē vocamus. Porta ois exitus est, qua importari, vel exportari aliqd pōt, Eurus: quatuor cardinales vētos pōit, nūc tres, paulopost quartū, qui aqlo est. Procella, hæc vis ventorum est cū pluuia, q̄ oia ꝓcellat. Insequitur.s. p̄cedentē vētorū sonū, quē ei clamorē possumus appellare. Stridor, qui ꝓprie in funibus dicitur, Teucrorū ex.o. quia nūq3 totū cœlum nubibus oppletur, Sed qua vēti flant. Diem ad videntiū oculos retulit, nō naturā. Nox dicitur, q2 oculis nocem. Incubat, q2 alienum tempus inuasit incubare enī3 est p vim aliena detinere. Poli, Extremæ partes. cœli, Aeter, p aere posuit, in quo nubes, & fulmina creanf. Poeta aūt sæpe ista duo ꝯfundit. Interat, minanf Extēplo statim. Nā tēplū est locus, quē augures in aere signāt. quo facto illico captant auguria. Aeneæ τὸ ταρεττον vt vltimus Aeneæ territū ponat. Frigore, i. timore. & est mutua translatio cōtra Teren. vxorē tuā pauitare aiunt.i. frigescere, vtrūq3.n. in vnū exitum cadit: vt de calore, & frigore vrere dicimus, Vt aut boreæ penetrabile frigus adurat, Ingemit, non pp mortē, sed propter mortis genus. Nā s̄m Homerū, graue est pire naufragio.

Cōciliari qd & qd reconci/liari

Nox vñ dicatur.

Incubare quid sit

¶ Aeolus hæc3, Ponit rñsiones æoli, quā donatus argutissime declarat: dicēs: quō ꝯ dicta Iunonis rñderit, nam mutuis bñficiys certant, cum.n. iuno dixerit eolū3 tenere regnum ventorum, & accepisse ab ioue, fatetur seīd æolus ab iunone obtinuisse, & cū illa p̄miuz p meritis ꝓmitteret, hic se obnoxiū fatetur vt cui nihil pmij debeaf, cū debitū dūtaxat psoluat, hūt at ambo rōnē loci, & tpis: nā cum modicum maris esset trāsfretandum: ne lōga oratione oportunitatē nocēdi pderet, breuiter pposuit iuno, sed breuius rñdet æolus. Sed hæc oia a Donato cōplenius audies, cuius verba sunt. Aeolus hæc.c. nō ꝯtra voluntatē iunonis: sed ꝯ verba, nō enim ad pmia rñdet, ne videatur moueri libidine, vt patis. Reddit beniuola, cum dicit discernendo officia, Tuum est iubere. Meuz cōplere iussa, Fas est, licebit facere, etiā si illicita iusseris. Rñdet cōtra, velut si dicat, etiā si victi nō sint penates, licebit facere. Nam cum q potestate hēt, iubet, illicita fiunt licita iferiori. Vel dixit cōtra, q2 iuno dixit, illum hēre imperium a ioue, hic rñdet habere ab ipsa iunone, & vt videatur memor bñficiorū addit tu sceptra. Iouemq3, Tu mihi quodcūq3, vult esse iunonis, quæ iuno illū a ioue accepisse memorauit, Das ep. superius bñficiuz humanitatis accumulatur, si ꝯuiuium cum potiore misceatur. Tertio si cum potioribus plurimis, q̄tro si inferior p̄sona nō sedeat vt fieri solet: sed accūbat, posuit in fine hoc, qd deis desiderantissimum est. Personarum igitur in vtraq3 oratiōe rōnē habuit s. iunonis, æoli, troianorum, penatiū, victorum, Veneris, Helenæ, Paridis, & Deiopeiæ. Itē loci ꝓpter mobilitatē tyrrheni maris, & ꝓximitate Italiæ. Itē tpis, nam & iuno breuiter orauit, & æolus breuius rñdit, ne lōgitudine tps nocēdi subtraheref. hæc vbi: post vtriusq3 orationē, cœpit æolus iussa cōplere. Emisit plurimos, ac ꝯrios vētos, vt cōfligentibus iter se fluctibus, regendis nauibus ꝯsilium nō suppeteret, & deficiēte industria, facilius mergeretur, & mersis nauibus, corpora deduceretur, & vt cōplerētur iussa iunonis, accessit ad violētiā maris, aliorum quoq3 elemētorum ꝑturbatio, nā nox eripuit cœlum, ac lucē. vt esset eadē facies maris, & terræ, ne cōtra mala cōsilium suscipi possent: neue scirēt gubernatores: i quā ptē mitterētur. Miscebātur tonitrua, & fulgura, vt multiplici metu Troiani desperātes nihil aliud q mortē expectarēt ¶ Ordo ē. Aeolus, sup. rñdit ꝯ hæc.s. ꝑus dicta a iunone, aut æolus rñdit hæc ꝯtra.i. ecōtrario, vel ex aduerso, regina (bene s̄m Seruium dicit: nō o iuno, sed o regina, q2 minores cōpellant maiores suos noie dignitatis, & maiores iteriorem noie ꝓprio. Vnde pus iuno, Aeole, nāq3, &c. Q ñ autē cōtra fit, indignationis signuz est. vñ de Aristeus in.iiij. Geor. Cyrene mr cyrene, q2 matri successus ꝓprium nomē expssit tulit, & matris suppressit, qd patet, q2 arethusa paulopost dicit ad eam, & te crudelem noie dicit) tuus labor.i. tuæ partes. tuū officiū, sup. est explorare.i. indagare: & inquirere, quid optes.i. optare, & iubere debeas, & fas est mihi, imo nefas est, nō capessere.i. suscipere, & captum ire iussa.s. tua, Nā tu mihi sup. das, & cōfers, aut cōcilias: hō quodcūq3.i. qcquid regni, sup. est cū sup. confers sceptra.i. insignia regalia, q3 pro &, tu cōcilias.i. cōfœderas mihi iouē, pro eo qd est me Ioui: nā minores cōciliant maioribus. tu das accumbere (quod plus est q̄ assidere, aut astare, nam accūbūt p̄ncipes mēsarū) epulis diuum.i. diuorū, & facis me potente.i. cōpotē nimborū.i. nubiū ventis imistarū, & tēpestatū, quas.s. aut excitat: aut sedat æolus, potens hic in nomē migrat, & ita gtm regit. Vbi.i. vt primū, hæc.s. pauca verba, dicta sup. fuerūt ipe, æolus ipulit in latus mōtē cauū.s. ab ore antri, & disiecit i latus alterū mōtē cauū: q2 dictū est, molēq3, & mōtes insup altos imposuit aut ipulit.i. impellēdo infregit latus, & aperuit, mōtē cauū, i cui'.s. cauernis erāt vēti, ac vēti: ruūt.i. erūpūt: sup. ea qua porta, sup. est data.i. exitus est dat', hō est, q̄cūq3 pmittebanf exire (qua ē ablatiuus casus, pōitur q3 p aduerbio p locū data porta noiatiuus casus recto ṽbo ē subintellecta) & perflant

ASCEN.

Donati. expositio.

Bñficiorum cumulus.

Ordo.

Maiores quo mio/res cōpel let vel eqs

Accūbere qd sit

flant terras turbine.i.gyro ex diuersis ventis orto, & omnia conturbante, incubuere mari scilicet venti, idest alienum elemētum occupauere. Vnde incubatores dicunt tyrāni, ꝛ eurus, & notus, & africus.s. ventis creber procellis.i. crebras procellas excitare solitus, ruunt.i. cueruunt, vna.i. simul: & q̄si dicas vna vice, aut vna manu, totū.s. mare, ꝛ voluunt ad litora fluctus vastos.i. valde magnos. Et clamor virum.i. viroꝝ, ꝛ stridor.i. strepitus aut fragor, rudentum.i. chordaꝝ, aut funium, q̄bus vela ad malos ligabantur, insequtur.s. ipetum ventoꝝ, nā re insequtur dicit, nam nō pcedit stridor rudentum, nec multo post sequtur, sed quasi in ipso impetu vētoꝝ. Nubes eripiunt subito ex oculis teucroꝝ.i. troianoꝝ a teucro oriundorum, & cœlum & diē.i. claritatē diurnā, nox atra.i. caligo: qualis nocti esse solet, icubat pōto.i. occupat mare, poli.i. cardines cœlorū, itonuere.i. multū tonuere æther.i. aer superior: micat.i. resplēdet & coruscat, aut nunc videtur, nūc abscōditur sicut digiti micātiū crebris ignibus.i. fulgoribus & coruscationibus, & oīa.s. elementa ignis, aer. & aqua, cū terra desit, aut oīa, q̄ sunt, intentant.i. minantur, aut prætendunt viris.s. Troianis mortem præsentem.i. instantem, & vrgentem.

¶ Extēplo Aeneæ soluūtur frigore mēbra, &c. Mirādam oñdit vim tēpestatis: quæ etiā Aeneā metu cōcussit, sed s̄m Ser. seruat Toppon.i. ipm decoꝝ, nam enim vltimum territū ponit, q̄ de cæteris dictū est: Insequtur clamorq̄ virū, &c. Ve᷑ Donatus interp̄tatur frigore, nō timore sed nāli frigore, verba eius sunt. Extēplo Aeneæ, exp̄mit quale ꝛ animi, & corporis sense rit pathos. Frigore, non p timore posuit, nam derogaret eius virtuti, ergo frigus dixit, pprie qđ oriebatur, nō ex casu eiudē tristissimæ mortis, sed ex tot aduersis: q̄ corporis calorē extinxerūt, q̄ cruciabatur aius viri fortis. q malluisset gloriosius i cāpo occūbere, q̄ ignobiliter i fluctibus iterire. O terq̄ q.i. multipharıam. Quis ante o. de polyte ex ys, quæ in.ij. dicūtur, itelligemus, q cæde Pyrrhi in p̄spectu p̄ris occubuit. Altis. q.d. integra adhuc ciuitate, ipse.n. Aeneas nō Troiam altam, sed cāpos, vbi Troia fuit, reliquit, & in fluctibus periclitaturus est.

¶ Tydide vocatiuus græcus, nam cum patronymica mas. primæ declinationis sint apud latinos, esset o tydida. Hanc, cum dolore profert. q.d. quæ ad laborem nata est. Effundere, Secūdum eos qui eam sanguinem dicūt esse. Vt alibi ipse, purpuream vomit ille animam. Alibi sequtur eos, qui animam spiritū ponunt, vt, atq̄ i vētos vita recessit. Sæuus, magnus. Optime aūt delegit eū quibus periret, ipse enim & fortis est, ꝛ deorum ples. Sarpedon, si sarpedontis facit, habebit circūflexū in vltima. Si sarpedonis habebit accētū in penultima: sed sarpedōtis vsitatius est. Nā dononis declinatio sarpedonis, vt mēnonis, syndonis. Cū uo aūt in dōtis a nō circūflexo est, vt demophoō demophoōtis Sarpedon filius fuit Iouis & Laodamiæ, cæsus a patroclo. Simois integrū ad nos transit, vnde suo accētu est pferendū. Nā si latinū esset, in antepenultima haberet accētum, q̄ secūda a fine breuis est, Sub vndis.s. voluit. legit, & sub vndas, ꝛ tūc erit correpta sub vndis. Fortia corpora, i. viroꝝ fortium. Nam in cadauere nulla est fortitudo.

O danaū fortissime gētis. Ex illo ad aliud rapt⁹ est, existimās, se infœlicē, qui & hūc exitū vitæ sortiat, & ignobili morte periturus. Me ne iliacis: ex his se ifœlicem existimās, cui hūc exitū vitæ nō habuerit, sed vir fortis in pelago eēt moriturus: Nō potuit aūt explē rōnē, iteruenīēte fluctu. Esset aūt vitiū poetæ, si finitus q̄relis fluctus interuenisset. Semp ergo imperfectas reliquit q̄relas, vt, hæc vbi Dardanio Aeneæ miranda videntur. Et alibi, Talia fundebat lachrymans. Beroaldus aūt dicit vtrūq̄, nā Donatus id etiā dicit sic. Eruditis auribus nō satisfacit Seruij iterp̄tatio, pinde ac vulgaris, & frigidiuscula. Elegātius, ꝛ eruditius Vergilianū interpretatus est Macro. q in p̄mo in somnū Scipionis, cum septenariū numerum esse pfectissimū docuisset, deq̄ eius vitæ ptate multa disseruisset, ita subiunxit, vn̄ Ver. nullius disciplinæ expers, & per oīa beatos exp̄mere volens ait. O terq̄ quaterq̄ beati. hactenus Macrobius, cuius sniæ adstipulatur Tibullus illo versu, O mihi fœlice terq̄, quaterq̄ diem, qui q̄dem versiculus nō secus a Tibullo pnūciatus est, q̄ a Verg. o terq̄, q̄terq̄ beati, qđ æmulatus est, vt opinor Silius sic scribēs, Fœlix o terq̄, q̄terq̄ frater, Nō me pterit Strabonē enarrātem illud Home. eū terq̄ dic ꝛ coniunit scribere, q talis suplat. o ab oībus vsurpatur. vn̄ Home. ait, ter beati Danai, ter exorabiles, & terq̄, q̄terq̄ beati. ¶ Hæc ille. Ordo est: mēbra Aeneæ, vt genitiui casus, pōt sñ & datiui casus eē, vt si dicatur. Mēbra soluūtus Aeneæ: sed s̄m donati mētem, melius dicetur genitiui casus, vt nō ab Aenea: ne in Aeneæ vituperiū: sed a natura solui itelligatur, soluūtur extēplo.i. illico, ꝛ subito, ppter periculum, vt Seruius vult. Frigore.i. horrore, ppter metū, nā q̄ metu pcordia laborant, eoq̄ totus sanguis succurrit: frigēt naturaliter timētes, nec est ptra decoꝝ Aeneæ, q timens inducat, q̄ etiam Iuno timuisse legitur, nec timuit Aeneas mortem, sed genus mortis tam ignobile, nihil aūt timere nō fortis: sed temerarij esset, potuit ergo timere Aeneas, qui etiā gubernādæ nauis ptius picula intellexit. vn̄ sibi mortem ignobilē istare veritus, beatos dicit, qui gloriose apud Troiam occiderunt. Qui tñ cum donato frigus Aeneæ fuisse dicet: q̄ in aquis versanti, & inter nubes, ac imbres, nihil a me q̄dē dānabit, q̄ tñ addidit extemplo, qđ potius ad timorē, q̄ ad frigus nāle ptinet, cōcederem Seruio, soluunt ergo frigore.i. horrore, q & a frigore, & a timore nascit. Ingemit.i. in aio gemit, nō pp mortē, sed mortis genus & tendens ad sydera palmas duplices.i. complicatas. & compressas, refert voce.i. eloquit, (nam animo prius voluisse significat verbū ingemit) talia.s. qualia sequunt, O terq̄, quaterq̄.i. perfecte & cōsummate, q̄ pfectio septenario numero significat beati, qs.i. quibus. cōtigit.i. cū difficultate a dijs cōcessum est (sicut de polyte in scdo dicet secundū Donatū q mortuus est ante ora parentū sed intra mœnia, nō sub mœnibus) oppetere.s. terrā mordicus, nā ne cadētes vocē viro indignā emitterēt, oppetierūt ore terrā: eāq̄ momorderūt, vn̄ est, & humū semel ore momordit, & hoc est oppetēdo terram occidere, & necari añ ora parētū, q̄si dulce sit filijs p p̄ria, & parētibus, aū eoꝝ cōspectū mori: Vn̄ hora. dulce & decoꝝ est p p̄ria mori, idq̄ lacenæ mulieres plurimæ oñderūt. sub mœnibus Troiæ, altis.i. adhuc stātibus, ꝛ ab occidētib⁹ defensis, O tydide p tytide.i. o Diomedes, vel diomede, fortissime gētis Danaū pro danaoꝝ.i. græcoꝝ (habuerat.n. cū ænea cōgressus diomedes. Vn̄ dicturus est de ænea lib. xj. stetimus tela aspera cōtra. Cōtulimusq̄ manus, experto credite, quātus. In clypeū assurgat, quo turbine torq̄at hastā. Si duo ptere a tales idea tulisset, Terra viros, vltro inachias venisset ad vrbes, Dardanus, &c. Laudant ergo se mutuo, vt vtrūq̄ gloriosum sit, neutrū succubuisse) mene.i. ita ne dijs visum est aut ita ne decuit, me nō potuisse occūbere.i. obire mortē occūbēdo: sup. in cāpis iliacis.i. troianis, & me nō potuisse effundere tua. q.d. viri fortissimi dextra, hāc.i. meā animā.s. sanguinē meū: q sedes aiæ.i. vitæ est, Gloriosum vr̄ a viro forti occidi. Vnde in xj. q̄si inuideat ei ignobilitā nobilē mortē, dicit dea ad arūtē. Tu ne ēt telis morere dianæ, cāpis dicit iliacis. vbi.i. i q̄bus. Hector sæuus.i. terribilis, aut magnanimus eū viueret nisi hyperbolicos dixerit ēt mortuū terribilē aspectū fuisse, iacet.s. pstratus, telo.i. hasta, q̄ eminus adortus est eū, æacidæ.i. Achillis nepotis, æaci, vbi s. iacet ingēs.i. valde magnus sarpedō vir ille Troianus, cæsus a patroclo socio Achillis. & vbi.i. sub q̄bus mœnibus, symois fluuius ille troianus (decliat aūt huius simoētis, huic simoēti, ꝛ hunc simoēta) voluit sub vndis tot scuta viroꝝ pviroꝝ s. fortiū, correpta.i. simul rapta cū corporibus: q̄ nō pieceruīt scuta, vn̄ addit, & galeas.i. integmēta capitū, cassides.s. & fortia corpora.i. fortiū viroꝝ, q occisi cū armis ab hostibus in simoēta: vt a suis viderēt, piecti erāt, ꝛ ita neq̄ armis, neq̄ locū deseruerāt, sed oppetierāt p patria, quoꝝ similē se optat æneas, vir q̄dē vt a Vergilio vbiq̄ inducit, plus q̄ heroica virtutem præditus, Q̄ui vr̄ voluisse plura dixisse, sed fluctibus impeditus sermonem non absoluit Vnde ait poeta quæ sequuntur.

¶ Talia iactāti: &c. Etsi s̄m pricipiū approbat secuta m sniā s̄ pra. us.s. timore frixisse ænea, nāo vr̄ iactasse talia, h̄ est q̄si iutilis futuisse, q timore capt⁹ eēt, sicut se amētia captū pp amissaȝ cōiugē attestat in. q sic. Quē nō icusaui amēs hoīumq̄, deorū q̄. Stridēs aq̄lone. hic q̄rti vēti p̄ncipalis sit mentio. nā supra alioꝝ triū meminit. Procella aūt vr̄ vnda vētis imixta: a pcellē-

do

Talia iactanti, stridens aquilone procella
Velum aduersa ferit, fluctusq̄ ad sydera tollit.
Franguntur remi, tum prora auertit, & undis
Dat latus, insequitur cumulo p̄ruptus aquæ mons.

Hi summo in fluctu pendent, his unda dehiscens
Terram inter fluctus aperit, furit aestus arenis.
Tris notus abreptas in saxa latentia torquet.
Saxa uocant itali, mediis quae in fluctibus aras.
Dorsum immane mari summo, tris eurus ab alto
In breuia & syrtes urget miserabile uisu.
Illiditq; uadis, atq; aggere cingit arenae
Vnam, quae lycios, fidumq; uehebat Orontem.
Ipsius ante oculos ingens a uertice pontus
In puppim ferit, excutitur, pronusq; magister
Voluitur in caput, ast illam ter fluctus ibidem
Torquet agens circum, & rapidus uorat aequore uortex.
Apparent rari nantes in gurgite uasto.
Arma uirum, tabulaeq;, & troia gaza per undas.
Iam ualidam Ilionei nauem, iam fortis Achatae
Et qua uectus Abas. & qua grandaeuus Alethes
Vicit hyems, laxis laterum compagibus omnes
Accipiunt inimicum imbrem, rimisq; fatiscunt.

SERVI. ¶ Iactanti, inaniter loquenti. Sic alibi. voces dum iactat inanes Aqlone, ab aqlone. Aduersa contraria. Est.n. in italiã nauigãti ↄtrarius aqlo. Remi, vel gubernacula, vel reuera remi, qz atriq; remis velisq; nauigabãt. Auertit, p auertit. vt Etiam nox humida coelo, pcipitat, p pcipitat. ea aũt verba inuicẽ ponũtur, q̃ actiua, & passiua esse possunt, vt auertor, pcipito & pcipitor. Dat latus, inclinat. Cumulo, altitudine. Praeruptus. i altũ eleuatus Debiscẽs: valde biscẽs. De.n. auget. Vt deamo te syte. Aperit ostẽdit, Salu. Caput aperire solitus.i. nudare, z ostendere, Arenis.i. ab arenis, i. ab imo: vel cũ arenis, vt in tẽpestate solet. Tris quotiẽs genitiuus in ium facit, accusatiuus in is exit: vt puppium puppis. Si vero in vm in es. vt patrũ patres. Latentia pp tẽpestatẽ. Haec saxa inter africam & sardiniã sunt, & itali aras appellant, q ibi afri z Romani foedus inierunt. Quae acae a Siscun a ppitiae dicunt. Est aũt ordo, q̃ saxa in mediis fluctibus itali aras vocãt. Dorsum, eminẽs, altũ sm Home. Summo, vel in summo. In breuia, & Syrtes. in breuia syrtium, vt molemq;, & montes insup altos Breuia vadosa, p q̃ possumus vadere, Syrtiũ aũt sinus duo sunt, pares nã impares magnitudine: vt ait Salu. Lycios, hi sub pandaro troianis auxilio fuerunt, sed eo mortuo aeneam secuti sunt. Vnde in secũdo ait. Corn tũ affluxisse nouor. Fidũ.i. z fidelem. Ante oculos: ad maiorẽ dolorem. Vnde alibi. Quaeq; ipse miserrima vidi. Ingẽs. põtus, magna p spõti: & est synecdoche. A vertice, a puppi, q̃ vertex nauis est. Vel ab aqlone, q flat a mundi vertice.i. septẽtriõe. Vñ in Geor. Hic vertex nobis semp sublimis. In puppim fe. magr hic Leucaspis vocabat, ipse in sexto. Leucaspin & liciae ductorẽ classis orõtẽ. Ter, saepius, crebros.n. fluctus facit aqlo, Salu. Crebritate fluctuũ, vt aqlo solet. Apparẽt vident, vt apparet liqdo sublimis i aere uisus. Parere aũt obedire, vt paret amor dictis. Rari. vel pp maris magnitudinem, vel quia vna perierat nauis. Nãtes ab eo, qd est no nas, vt nare per aestatem liquidam, habetq; primã longã, inde nato natas, z corripit primam. Arma instra sunt cuiuscũq; artis. Gurgite oẽm congeriem aquarũ significat: ergo tapinosis est.i. humilitas in sermone, sed auget epitheto cum dicat, vasto. Troia possessiuũ est. Trois Troia Troium.i. Troiana. & habet primam longam. Troia primitiuũ duar syllabar est. Gaza, psicus sermo est, z significat diuitias.i. omne qd possidemus. Frustra ergo q̃ritur, q̃uo aurũ natare potuerit. Ilionei: p illionei. Antiprosis est. vt haeret pedes pes, p pedi, & posuit datiuum graecũ p genitiuo latino, Sic orphi calliopeia. Vectus.i. qua vehebatur, nã nos psenti passiuo participio caremus. Hyems hybernũ tps significat, sed ẽt ponit p vi ventor vt hic, imbrẽ oẽs humorẽ dicimus, Lucreti Exigui terra, atq; aquae nascunt, & ibri. Fatiscũt, affatĩ.i. abũdãter, vñ affatim, z hiscũt aperiunt.

Casa qd

Imber qd sit

do dicta Tum prora auertit alii legũt: prorã, vt sit pcella auertit prorã nauis z dat latus. q si prora legẽdũ est erit prora auertit p auertitur. aut auertit sup. se. Sed diligenter Seruiũ z Donatũ p spicientes vocabula facile intelligẽt. Donati vba sunt. Iactanti, adhuc loquẽti interuenit vis fluctus, Nec prius fit explicare Foelices, q in Troia perierũt, Se infoelicez, q in fluctibus sit periturus h summo in. s. fluctibus vario motu venientibus aliae erigebant tumore fluctuũ aliae deprimebat, Ab alto. peritus locor Eucũ dixit ducere in syrtes ab alto.i. pelago. Aliter.n non posset cũ flatus habeat ab orientis ptibus in qbus, sunt syrtes eo naufragia cogere, vnde potuit reuocare Sex igitur naues alienatae sunt a caeteris vna turbata premitur vbi erat aeneas. Nũc casus octauae describit, Apparẽt.r.n. vt cõpleatur id submersasq; obruep. Perijt ergo amicus z fidus, z i eius cõspectu excusat Orõtes q nõ iprudẽtia: sz vi tẽpestatis perijt. In puppi ferit, hos spãliter, cũ eor noibus põit, q in is potiores, nauigabãt z vno casu ferebant. Oẽs accipiũt inimicũ ibrez.i. vna omnis cã, ac sikis fortũa fuit.

Donati expositio

¶ Ordo aũt ẽ, Aeneas sup.iactãti.i. dũ aeneas iactaret.i. inaniter, ac neq; effutiret talia q̃lia.s. pmissa sunt, pcella.z. vnda, & ipetus aqrũ stridẽs aqlone.i. vẽto illo ferit aduersa.i. ex aduerso, vt sit nomẽ p aduerbio, aut ferit existẽs aduersa.i. ex aduerso & opposito veniẽs, distinguenda aũt sunt epitheta. ita vt alterũ añ verbũ, z alterum post ponat q vitiosum est duo epitheta sine cõiunctione media vni ab vna pte adiicere, z tollit.i. erigit z subleuat fluctus ad sydera, hyperbolicos.i. q̃ altissime põt, remi qbus.s. aduersantibus vẽti astrictis velis incũbebãt, frãgunt.s. a scopulis, tuz.i. deinde, pra.i. prior ps nauis a prorũpẽdis aqs dicta: auertit sup. se, aut auertit pro auertitur & dat latus, s. nauis, vndis.i. i vndas, mõs aquae.i. globus aquarũ pruptus.s. vi vẽtor ab aliis agsiter eisus, insequit cumulo.i. impulsu magno, hi.s. aliq eor pẽdẽt.i. suspẽdunt in summo fluctu.i. maxie exaltato, z vnda debiscẽs.i. magnũ hiatũ faciẽs his.i. aliis. aut aperit.i. apire facit, his.s. aliis terrã inter fluctus, aestus.i. ebullitio. z feruor aquarũ furit, i. cõcitat i morẽ furẽtis, harenis.i. iter arenas: notus i. vẽtus ille viget.i. torquet, & ipellit, tris sup. naues arreptas s. a se aut abreptas ab aliqs in saxa latentia.i. occulta, quae saxa sup. existentia i mediis fluctibus, itali vocãt aras.s. ppicias, appositione, immãe.i. valde magnũ z terribile dorsum.i. eminẽtem scopulũ. sup. in mari summo. Eurus.i. alius ventus ab oriẽte flans, viget.i. ipellit tris.s. alias naues alto.s. pelago, in breuia z syrtes.i. i breuia vada syrtiũ q̃ breuia dicunt, q breui spacio sũ pfunda: illic harenosa. illic scopulosa sunt, miserabile visu.i. q̃ res est miserabilis.i. miseratiõe digna visu.r. dum vr, & Eucus illidit vadis.s. breuibus illis. atq; cingit aggere, harenae cõcitae.s. q deest est: furit aestus harenis, vnã sup. nauẽ, septimã videlicet. q̃ vehebat lycios socios.s. pãdari oli, & orõtẽ fidũ.s. aeneae, añ oculos ipsius.s. aeneae. & ingẽs pontus.i. valde magna ps põn z est totũ p pte, ferit.i. icutit i puppiz.i. posteriorẽ ptẽ nauis, a uertice.i. ab aqlõe, q a, vertice flat. Magr.i. director nauis.s. Leucaspis excutit.s. naui. & voluit pnus.i. pceps in caput, ast.i. sed fluctus.i. ipetus vndar. torquet.i. impigit illã.s. nauẽ leucaspis ter.i. frequenter agẽs.i. ipellẽs, z versans circũ.i. p circuitũ, z vortex.i. gyrus vertigo, aut, reuolutio aquar. rapidus.i. oia secũ rapiẽs, z attrahẽs, vorat.i. ingurgitat illã. Nãtes.i. natãtes i gurgite.i. ipetu aqrũ vasto.i. valde amplo apparẽt.i. eminẽt, z vident rari: id rari q i vasto gurgite, nã multũ & paucũ, magnũ & paruũ sm plꝫ p respectũ ad aliqd dicunt. Arma.i. istra, vir p viror, z tabulae, super q̃s sedebãt, aut qbus nauis coopta fuerat, & gaza troia.i. troiana, hoc ẽ opes aut diuitiae Troianae, & vestes, z consilia(Est ãt trissyllabũ z adiectiuũ trous troia troiũ. cũ troia substantiuũ bissyllabũ sit, estq; in substãtiuo i duplex cõsonã.i adiectiuo vocale, z tñ pria pducit, q ẽt troes pmã pducit) sup. apparẽt, aut agũt p vndas: hyems.i. tẽpestas pluuiosa, vicit.i. supauit. & a cursu suo eiecit, iã validã nauẽ iliõi p ilionei(aut seribẽdũ ẽ iliõei, vt sit diphthõgus graeca) illius oratoris, q ad finẽ primi orationem ad Didonẽ habebit, & vicit iam nauem, achatae illius viri fortis, qd forte ad dñiam fidi dr, vt dicet ibi, defessi aeneadae, &c. z sup. vicit eam nauem, qua abas vir ille Troianus(scribit vno b, q porem corripit, z facit huius abãtis) vectus, sup. illuc usq; fuerat, aut qua vectus, p qua vehebat sm Seruium. Ego tñ quoties salua snia pprius põt hñi sermo, nollem figuratum dici) & supple eam, qua alethes vir ille grandaeuus.i grandis aeui, hoc est senex, sup. vectus erat, p uehebat, aut illuc usq; vectus erat(cum iam oppressa eos nõ amplius veheret, qd.n. gestat, pprie nõ vehit, licet sustineat, tũc aũt illisa scopulis sisti potuit, oẽs.s. naues accipiunt.i. admittũt ad se, z capiunt, imbrẽ inimicũ.i. aquã marinam insilientẽ, ideo aũt dicit inimicum, quia non desuper incũbentẽ, sed a latere adorientẽ, nam vt Seruius per Lucretium pbat, oĩs humor imber dici pot, ve cũtanie est, cur in illo lucretiano imber ponat rõ, vt attendẽti faciliter apparere põt, sicut & hic. Nam in morem imbris, q aquã dulcẽ habeat, colligit, aqua guttatim intrabat, z ita erat spẽs imbris: sed inimici, q iber coelestis q ab eis colligit: amicus est, & cõmodus) oẽs ergo accipiũt imbrem inimicũ.i. incommodũ & molestũ, & hoc compagibus.i. iuncturis compactis. laterũ, laxis.i dissolutis, ita vt p rimas aqua influeret, z fatiscũt.i. affatim, hoc est abũde hiscũt.i. hiant, & aperiunt, rimas.i. p rimas, & ita nisi paulopost sedata fuisset tempestas, oẽs submersae fuissent, qua propter sequit. Interea &c.

Ordo.

Multũ paucũ, magnũ paruũ q̃uo sum mantur.

Interea magno misceri murmure pontum,
Emissamq; hyemē sensit Neptunus, & imis
Stagna refusa uadis, grauiter commotus, & alto
Prospiciens, summa placidum caput extulit unda.
Disiectam æneæ toto uidet æquore classem,
Fluctibus oppressos troas, cœliq; ruina,
Nec latuere doli fratrem iunonis, & iræ.
Eurum ad se zephyrumq; uocat, dehinc talia fatur.
Tanta ne uos generis tenuit fiducia uestri?
Iam cœlum, terramq; meo sine numine uenti
Miscere, & tantas audetis tollere moles?
Quos ego, sed motos pstat componere fluctus.
Post mihi non simili pœna commissa luetis.
Maturate fugam, regiq; hæc dicite uestro.
Non illi imperium pelagi, sæuumq; tridentem.
Sed mihi sorte datum, tenet ille immania saxa.
Vestras Eure domos, illa se iactet in aula
Aeolus, & clauso uentorum carcere, regnet.

ASCEN. ¶ Interea magno. m. m. p. e. q3. h. sensit neptunus &c. In figmē tis poeticis, qbus plurimū delectat Maro, & tātudē pdest (nā prudentis pncipis offm̄ ad vnguē depingit) aut ad hystoriā alludit, aut rē physicā, hystoriā qdē hic respicit, q̄ æneā i Italiā venisse dicit, nec ab ea horret, q̄ in syrtes icidisse dicit, verū physica nō docet, qūo neptunus vētos fugauerit. post pluuias. n. se dari solēt, quo circa vis aquarū, q̄ p neptunū intelligit vētos sedat, atq; ita neptunus mare placatū reddidit, s3 q̄ q̄ ad sniaz ptinēt, donatus erudite exeqtur, q̄ vero ad sermone Seruius sane q̄ diserte, satis videor instituto meo fecisse, si post donati vba: & Beroaldi in Seruiū annotationē, ordinē cū facili explanatiōe subiūxero.

Donati expositio. Donati itaq; vba sunt. Interea. Neptuno datur occasio. ne penitus iunōis iussa iplerent. Nec la. Fratrē sororis studia nō latebāt. Ergo vocatus vētis orōnē būit patheticā vtpote cōmoti aī. Abscissaz. i. nec ptinuā, nec cōpositā. Fuit breuis, q2 subuenientis in hoc casu nō erat multa loqui. Tanta ne. hoc genus inuectionis nō habet pncipiū, & crimē exaggerat, ostendes illos nō tātū suā, sed hereditariā sectari temeritatē, q̄d vitiū, q2 nāle est, nō pōt emēdari. Sūt. n. vēti a gygātibus, q bellū dījs inferre ausi sunt, sed pœnas reddidere. Ondu igit eorū esse crimē, q̄d emiserāt, esse ēt originale sanguinis, Gñis.

Vēti a gygātibus originē trahāt. Nō maculat filios pētia scelera, polluūt tñ si illa sectant, Iā cœlū, obscurat, breuisq; orō, q2 iratus erat, & ad succurrēdū pperabat. Deniq; trāsit ab aliorū elemētorū iniuria, a qbus erat alienū, & venit ad ppriā. Meo. q. d. me cōtēpto. Venti, abiecte pnūciādū, vt pūiciū fit, nō nomē. Tātas moles, mira pbatiō criminis. vt nō solū asserat verbis, sed ipsis aspectibus subdat. Quos e. duo pnōia cū pōdere maximo. Quos. s. sceleratos & ex pessimis ortos, & q sūes intelligi possunt, Ego. s. imperator loci, & de potioribus dījs, Nō vlciscit, sed nō dimittit eos sine metu futuræ pœnæ, ne se inualidū demōstraret. Sed motos. p. addit cāz dilatæ pœnæ Post mihi, si qd deīceps ausi fueritis, re nō verbis puniā. Maturate. celerius remeate. Regi, ingcit & regi pūicia, deformās regni ipsius ptātē, & psonā, asserēs nō hre regnū s3 saxa: nō aulā, s3 eē custodē carceris.

Beroaldi expositio. Beroaldi annotatio est. Insula: mediusfidius hæc est expositio tāq̄ maturitas significet trāqllitatē, & maturē trāqllū facere: magis itaq; Macrobio credēdū est, q in. vj. saturnaliū illud Vergilianū declarās sic scribit. Maturū est, q̄d neq; citius, neq; serius, s3 mediū q̄ddā, & teperatū est, & paulo post, sic ergo & Vergilius inducit Neptunū discessuz vētis impāntē, vt & tā cito discedāt: & tñ sladi mediocritatē in regressu teneāt, tanq̄ mature. i. teperate abeūtes apud Gelliū caput est, & elegātissimū, quo qd mature, & maturate significet, abūde mōstrat. Cuius verba mutuatus est Macro.

Ordo. Ordo aūt ē. Neptunus deus maris sensit. i. pcepit, iterea. s. dū vēti ita sæuiebāt, & naues disijciebāt pontū. i. mare (ē aūt græcū vocabulū) misceri. i. turbari, & pfundi, sup. cū magno murmure. i. sonoritate. & sensit hyemē. i. tēpestatē nimbosam emissaz. s. ex antris, & cauernis terræ, & sensit stagna. i. stantes aq̄s, h̄ est, q̄ prius steterāt (nā i pcipijs, & pfundissimis antris maris aquæ interclusæ neq; fluūt, neq; refluūt, cū' ēt i fluuijs maioribus fiat cōmotio ad fundū, vbi glacies tpe hyberno pgelari solet refusa. i. emissa sicut prius fuerāt infusa', vadis imis. i. pcipitijs breuiū vadorū, q̄ in illis locis sunt, q sup. cōmotus grauit aut multū, aut potius, vt virū graue decet, q cōmouet dū bonis iniuriā inferri videt. Vñ dicet, tū pietate graue, ac meritis, &c. Et pspiciēs. i. porro aspiciēs. alto. i. aut ex alto mari: aut in altū aut p altū mare extulit caput suū placidū (Quæres, qūo placidū. si grauit cōmotus erat,

Quæstio cū solutiōe. Sed vt dixi grauiter expōi pōt p eo q̄d ē cū grauitate decēti, aut cōmotus fuit in vētos & placidus respectu æneæ, aut potissimū placidus, q2 dū cōmotus ventis obstat eis, placidū reddit mare vñ i Buc. Cū placidū vētis staret mare, placidū ergo q2 mare placatur, q̄uis a placeo nō a placo deducat) extulit dico, sūma vnda, & videt classez æneæ (hoc dr̄ ex psona poete, q nouit classez æneæ fuisse, aut ēt, q2 Neptuno notus erat æneas, q e mari oriūdus erat, nā venus e mari genita fingit. Vñ ipse ad eā ad finē qnti. Fas omne est, cytherea meis te fidē regnis, Vñ genus ducis meruī quoq; sæpe furores. Cōpsi, & rabiē tātā cœliq; marisq; q̄d illic nō dicēt, hoc est: q̄d illic nō iduceret dicē: nisi h̄ poeta vellet, eū nosse classez esse æneæ) disiectā. i. dispsaz iactu pcellarū, toto æquore. i. p totū mare, q̄d post sedationē vētorū æquorū fiebat, & videt troas oppssos fluctib⁹. s. marinis, & ruīa cœli. i. pcipitatiōe ibriū de cœlo. i. aere Nec doli & iræ iunōis latuere. i. celatæ sunt frēz iunōis. s. Neptunū, & sup. ipse cognoscēs dolos, & iras iunōis, vocat ad se (q̄d signū pncipātis est) eurū & zephyrū. vētos. s. iter se pīrios: & ita mare plurimū turbātes, & fatur dehic. s. postq̄ aderāt, talia. s. vba, q̄lia sequunt (dehic h̄ monosyllabū pfert. Et ōm mētē Dōati, q̄ mihi placet, nō pstrueret: sic vt veti sit vocādi casus Ne p an, o veti, s3 sic) ne p an fiducia vestri gñis. i. q fiditis in genus vestrū pniciosuz tenuit vos tāta. i. tā magna, vt. s. h̄ audeatis. Vñ subdit. Audetis sup. ne vos vēti. i. q nihil nisi vēti estis & humilib⁹ natalib⁹ orti audetis iā sine meo numine. i. nutu. i. volūtate, aut mea authoritate nō annuēte, miscē. i. turbare iā cœlū, & terrā: & audetis tollere. i. excitare, & erigere tātas. i. tā magnas moles. s. globos aq̄rū fluctuū, q2 dē̄ est ingēs a vertice pōtus, in puppiz ferit. Vos dico vēti, quos ego sup. sic puniā, vt exeplo oīb⁹ sitis, aut qd silē itelligēdū relīqt p aposiopesiz. i. reticēciā ōm Ciceronē, aut ebticētiā ōm celsus. aut iterruptionē ōm quosdā, authore Quītiliano: q̄ iratis pueniētissima est (potissimū dū aut se reprimūt, ne qd indignū viro pbo impcent, aut tpe comminādi decesse vr̄, vt h̄, nā sequit) s3 motos pstat cōpōere fluctus, q̄d verbū Serui. docte interptat, s3 pstat. i. melius est cōponere. i. q̄ coponā fluctus motos. i. excitatos, & disruptos, vos aūt luetis. i. purgabitis, pœna. i. pœnā dādo: seu pluēdo: post. i. posthac: aut postq̄ pposuero fluctus: mihi nō sili. i. nō sicut nūc irato, s3 pato sio pmissa. i. crīa supra. In h̄ aūt vbo docet poeta: viz prudētē nō statī vlcisci: doec ad trāqllitatē redierit. Vñ psultū aūt Augusto, vt quoties ira pcitus excādesceret, nihil aut dicat, aut faciat prius q̄ xxiiij. lrās græcas ex ordie pnūciauerit, & ita cā est snīa: & cæteris q̄drans, aut si h̄ nō erit datiui casus, sed ablatiui, vt sit, luetis mihi nō sili pena q̄lī nūc afficimini, q̄ videlicet in verbis minosis, psistit: sed

Pulchrū documētum.

SERV. ¶ Imis, pptere a nō cognouit, nisi post factā tēpestatē. Stagna, aquæ stātes sunt, sed hic p ipso fundo, q̄d nisi magna tēpestate nō mouet. Ergo stagna, & imis vadis refusa, aliud pēdet ex alto, q2 imobilis aq̄ in imo maris trīmō ē. Alto pspiciēs, e mari caput tollēs pspicit. Vel alto. i. ipsi mari pspicit. i. psulit. Placidū. s. Troiāis, quis vētis sit iratus. Vno aūt epitheto suo more habitū futuræ orōnis significat, Ruina, tonitribus, quorū sonus filis est ruinæ Iunonis, aut doli iunonis, aut frēz Iunonē. Eurū ad se, p hos reliquos itelligit. Generis, q2 ex Astreo vno ex titanibus, q aduersus deos arma sumpserūt, & aurora nati sunt vēti. Fiducia: p pfidēna. Nā fiducia i bōis. Cōfidētia i malis dr̄. Iā cœlū, cū de cœlo & terris qrit, & nō de sola aq̄. Qm̄ h̄ tria numina licet heant spia diuisa, iñ totius regni vident hre ptātē. Nā & ipsa tria elemēta physica q̄dā rōne iungunt, vñ & ipsorū numinū sceptra significāt. Iouis. n. fulmē trisidū ē. Neptunus tridēte vtit, & Pluto tricipiti Cerbero. Quos ego, mēs turbata vbū relīqt. s. puniā, sic supra, Mene icepto desistere victā, Terē. Quē qdē ego si sensero. Sed motos, prudentis. n. est potius innocētibus succurrere. q̄ nocētes punire. Præstat, melius est. Est aūt plenū & tū accusatiuo, tū septimo iungit, vt pstat illū. & pstat illo Nō sili pœna, nō ea, q̄ Troianos affecistis, vel mihi nō sili. i. nō tā vehemēter irato. Luetis, soluens, nā apd̄ pscos oēs pœnæ pecuniariæ erāt. Maturate: cū maturitate. i. trāqllitate discedite. Perniciosū. n. eēt Troiāis, si accelerarēt. Dicim⁹. n. matura iracūdiā tuā. Sæuū, magnū, vel sæuū in vētos. Sorte, ac si diceret potuisse ēt cœlū teneī. Aeolū aūt bñficio carceris regnū tenere. Immania, aspera. Manū. n. bonū antiq dicebāt Hic mane. Quid eniz melius, & p antiphrasiz manes inferi q2 nō sint boni. Eure, irascēns ē pprio vti noīe, sic Terē. Ego in pistrinū te Daue dedā, vel h̄ eurū solū irascit, q2 prim⁹ egressus est: q̄d aūt dixit, vestrā domū, de Plauti pseudulo est, Nisi carcerē esse egeritis vestrā domū. Aula pirrisiorē nā nihil tā pīriū est aulæ q̄ carcer. Clauso, q2 nō ipsius, sed iubētis est emittere vētos. Carcere regnet, ex affectu possidēns carcerē regnū dixit: sic alibi dr̄. Post aliq̄t mea regna vidēs mirabor aristas.

SERV. Stagna quid.

Pœna apud pscos maria.

acriore

acriore, q̄ cū effectu erit, q: suppliciis affligemini. Maturate. s. nūc. i. facite cū maturitate & tēpamēto ita, vt neq̄ citius neq̄ serius q̄ vtile, dispsion aurib⁹ fiat fugā, & dicite h. s. q̄ dicō vro regi. q. d. tm̄ abest, vt vos tinteā, vt ne regē q̄dē vr̄z vear, dicite ergo regi vr̄o: īmpiū pelagi z tridētē sæuū. i. magnificū (hēt. n. neptunus p sceptro fuscinā tridēte q̄ significat triplex eius ptās) Qz vo dēs: z pes masculini sunt gnīs ēt in ea substātiua sūt, vt tripes, tridēs, bidēs, nisi intelligat ouis. esse datū mihi sorte. i. p sorte, q̄ io ui cœlū aut ignis cū superiore aere, iunoni aer inferior. Neptuno mare, z Plutoni inferna obuenerunt, ille. s. rex vester, tenet saxa immania. i. vasta, & valde ampla, nec cuiq̄ bonū afferentia, aut cedēn ita: eure vestras domos, h̄ est tenet saxa, apposito/ ne, vestras domos Aeolus ergo rex vester, iactet se in illa aula. i. regia. s. saxorū (& ironicos) & regnet carcere ventorū clauso . i. postq̄ occluserit carcerē ventox. q. d. ea illic tyrannide potius q̄ regnū h̄re: nec indignos, qui nobilis rege subiciantur, sed in ventos, itaq̄ neptunus ægre ferens in suo regno quicq̄ pter auctoritatē suā gestū, contumeliis afficit ventos.

Sic ait, & dicto citius tumida æquora placat.
Collectasq̄ fugat nubes, solemq̄ reducit.
Cymothoe simul, & Triton adnixus acuto
Detrudunt naues scopulo, leuat ipse tridenti.
Et uastas aperit syrtes, & temperat æquor.
Atq̄ rotis summas leuibus perlabitur undas.
Ac ueluti magno in populo cum sæpe coorta est
Seditio, sæuitq̄ animis ignobile uulgus.
Iamq̄ faces & saxa uolant, furor arma ministrat,
Tum pietate grauem, ac meritis, si forte uirum quem
Conspexere, silent, arrectisq̄ auribus astant.
Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.
Sic cunctus pelagi cecidit fragor æquora postq̄
Prospiciens genitor, cœloq̄ inuectus aperto
Flectit equos, curruq̄ uolans dat lora secundo.

SERVI. ¶ Dicto citius. i. citius q̄ dici posset. Placat, physice, nā neptunus mare ē, q̄ dixit cōmotū nūc īducit placatū. Collectas, aut q̄s colligit, & deīde fugat, aut aū a vētis collectas fugat. z dissoluit Cymothoe, puenīēs nomē nymphæ κῦμα. n. fluctus est, z θέειν currere, q̄si fluctus currēs. Aelemēta. n. antiq̄ deos esse voluere. Tritō deus marinus. Neptuni & salaciæ a salsa aqua dictæ nymphæ filius. *[margin: Triton q̄ fuerit]* Annixus antiquū est. Iuniores annisus, & nisus dicūt, sed & alia vsus ē antiq̄tatē induxit. illi. n. parsi, nos pepci, illi succepi, nos suscepi, vt Susceptq̄ ignem. s. Leuat, leues: & nauigabiles facit. Accōmodat aūt tēpori ōfonē, nā hic q: piclitātibus subueniēdū erat, breuiter loq̄tur. i. v. āt vbi nullū est piculū: lanius placat mare. Neptunus. Perlabitur vnd. labit̄ p vndas, Antiq. n. ppositionē noī, subtracto vbo addebāt, vt p curro for, Ac veluti hic ppl̄m cōmotū cōparat tempestati. Cice. aūt pplō tempestatē, vt p Milōe Eg dē cæteras tempestates, z pcellas nullius dūtaxat fluctibus cōmoni. Magno, q: vbi frequēs est, ibi crebra seditio, Ignobile, stultū: vt nobilē animū prudētē dicimus, Vū paulopost, arrectis auribus, sumpsit trāslationē a brutis. Sic Terē. Arrige aures Pāphile. Vulgus neutri gnīs est. Inuenit̄ ēt masculini, vt spargere voces, in vulgū ambiguas. Regula est vt sit masculini. Nā nomē in vs secūdæ declinationis masculini generis est, sed vsurpatū est ad formā noīs græci pelagus, qō in scōa declinatione neutrū est.

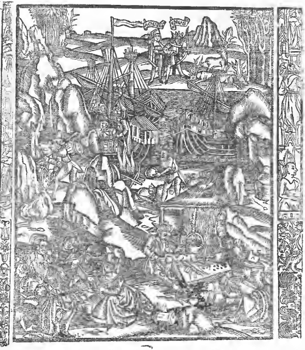
ASCEN. ¶ Sic ait, & c. Docet q̄tū potuit Neptuni grauis locuti auctitas vocēs, id cæteros pēterat̄ posse, dūmō decētē grauitatē teneāt. sed pus q̄ ordinē ponā pluitta Donati vba, q̄ h̄ sunt Dicto citius, effect⁹ statis appet obiurgatiōis, z dilatæ pœnæ, vt dicto citius placidū fiat mare, z oium alemētox renouet iniuriā, ac veluti, hac cōpatiōe dat occasio: vt ondat citius meriti, z grauitatis oēt eē, q in ciuitate sua pnceps est. Nācū vētū est ad furorē, si vir pstātē meritis audiūt, ei⁹ dictis acqescūt. Seditio ppl̄s furēs motu grauitate viri qescit, sic mare auctitate rectoris qeuit. Cœlo apto, q: dixerat. eripiūt subito cœlū. Liberauit igit̄ a tēpestate troianos. Neptunus, sed euētus aliud attulit. Nā illos in lybiē terrā inimicæ Iunonis detulit. Ergo in casus deteriorē deuecti sunt Hæc ille, Ordo est. Neptunus sup. ait sic. vt pmissus est z placat. i. sedat æquora tumida. i. inflata & pcellosa: citius dicō. i. q̄ dici posset, & fugat nubes collectas. s. a vētis, vt tēpestatē citet, & īducit solē. i. solis aspectū amotis. s. nubibus. Cymothoe. i. nympha significās fluxū currētē, z tritō de⁹ ille marinus, annixus. i. annitēs sil̄ detrudūt scopulo, sup quē. s. sedebāt, naues. s. troianox, ipse p emphasiz. q. d. z oē⁹ & rex leuat. i. erigit. s. naues, tridēti. i. tridēte, sceptro, z apit syrtes vastas. i. capaces, z valde amplas, z tēpat. i. tēpatū, z trāq̄llū reddit. æquor, atq̄ plabit̄. i. mollit̄ pcurrit summas vndas. i. summitatē vndax rotis leuibus. i. more rex leuiū celerit̄ motis, Ac p. z veluti. i. quēadmodū quū. i. qū seditio est coorta sæpe. i. . i. qd̄ sæpe fieri solet in magno pplō. Et vulgus ignobile, q̄si sine nomie, z incognitū, sæuit. i. sæuitiā, z ferocitatē suā ōndit aīs. i. volūtatibus, aut aiositatibus, & faces volāt. i. z saxa volātiā. i. pcipitāter iaciunt̄ furor. i. vehemēs aīox motus mīstrat arma. i. id sibi q̄sq̄ assumebat, qd̄ furor accipere suadebat, & ita, furorē oīa arma ppria visa sunt p tū. i. tūc, si. s. ppl̄i ōspexere forte, quē. i. aliquē, aut quēuis vir grauē pietate. i. religiōe, z obsuētia in deū, ac meritis. si dico ōspexere talē vir, ipsi silēt z astāt auribus arrectis. s. ad audiēdū. Ille. s. vir grauis regit dictis. i. ordinatiōe aīos. s. vulgi, & mulcet pectora sic. i. codē mō, cūctus fragor. i. vehemēs crepitus gñatus ex fractiōe vndax pelagi. i. maris cecidit. i. sedatus est, z resedit, postq̄ genitor. s. Neptunus. (quē patrē vocat, aut venerationis cā, aut q̄a oīuz pr̄ a physicis dr̄, sic i geor. iiij. dixit. Oceanūq̄: patrē rex, z pcipue i mari pr̄ vocat̄) ōspiciens. i. pcul ispiciēs, æq̄ra. i. maria z iuectus. i. q̄ iuehebat, cœlo apto, amotis. s. nubibus: flectit eq̄s. s. marinos, & volās. i. celer tunc pcurrēs curru sero. i. scōo flumine: & pspere, & cōmode currēte: dat. s. eq̄s lora. i. habenas ex corio f̄m seruiū, q vult curru eē datiui casus, ordo eēt z volās dat lora scōo curru. i. f̄m eū troiāis, obseq̄nē: vt sit metaphora a pedisseq̄s: aut. vt dixi, cōmodo, q: h̄z fluct⁹ currēt. *[margin: Donati expositio; Ord.; Oceanus rex oīum pater]*

[margin: Regēdi modus apud antiquos] Furor arma ministrat. Sic alibi: Rimanti telū ira facit. Grauē, venerabilē: vt ō leuē contemnendū. Dat aūt ei iustitiā, & peritiā dicēdi. Genitor, venerationis est: vt Tybri pr̄. Cœloq̄ inuectus apto: iuectus p maria cœlo iā existente apto. i. sereno, Curru, nō est p currui, p apocopē. Sed ars antiqua volebat, q noiatiuus pluralis regat genitiuū singularem, vt hæ musæ, huius musæ, hi docti, huius docti, & dtīus singularis regat ablatiuo singulari, vt huius docti, huic docto. Ergo hic currus, huius currus facit & huic curru. Hinc est, Curruq̄ abscisa duox, suspēdit capita, Secūdo, Troianis obsequēti. Tractus sermo a sequentibus seruis. i. pedissequis. Hinc secūda fortuna, quia f̄m nos. i. prope nos sit.

Defessi æneadæ quæ proxima littora cursu
Contendunt petere, & libyæ uertuntur ad oras.
Est in secessu longo locus, insula portum
Efficit obiectu laterum quibus omnis ab alto
Frangitur, inq̄ sinus scindit sese unda reductos.
Hinc atq̄ hinc uastæ rupes, geminiq̄ minantur
In cœlu scopuli, quorum sub uertice late
Aequora tuta silent, tum syluis scena coruscis
Desuper, horrentiq̄ atrum nemus imminet umbra.
Fronte sub aduersa scopulis pendentibus antrum.
Intus aquæ dulces, uiuoq̄ sedilia saxo
Nympharum domus, hic fessas non uincula naues
Vlla tenent, unco non alligat anchora morsu.
Huc septem æneas collectis nauibus omni
Ex numero subit, ac magno telluris amore
Egressi optata potiuntur troes arena.

ASCEN. ¶ Defessi æneadæ. & c. Describit portum, in quem sese receperunt Troiāi, potissimū, qui æneæ tunc coiūcti erāt, Nā cæteri ita dispersi erāt vt nesciret æneas, viuerent necne, sic z illi de ipso dubitant. Fecit aūt aptā digressionē i descriptione portus seu stationis, vt vero sile sit, naues æneæ potuisse illic abscōdi dum naues Ilionæi, ac sociorum a tyriis igne peterent. Sane ac curatius animorandū est, quæ naues cū ænea receptæ fuerant. Donatus dicit, septē quas Vergi. receptas dicit. fuisse vnā, in qua ipse æneas erat, & tres de saxis z tres de syrtibus ereptas de q̄bus vz dictū est. Tris notus arreptas in saxa latētia torq̄t, tris eurus ab alto in breuia z syrtes vrget. Sed incidit q̄stio de Achate, q hic æneæ comes dat, z tn̄ nō erat i illis nauibus, nā dictū est, iā validā Ilionei nauē, iā fortis Achatæ. vicit hyemis, &c. vn̄ aut dicendū est, nō eas septē fuisse quas Donatus commemorat aut duos eē Achatas, alterum qui fortē appellat, alterū quē fidū vt fint epitheta discretiua: nam vt ille fortis Achates fuisse in comitatu Ilonei gyæ, cloanti, caici, z orontio. Sed audiamus Donatū cuius verba sunt. Defessi, licet fessi nitebātur proximā terrā attingere, ne interea aliquis casus emergeret. Contendunt. ostendit cursus difficultatem, quā fessi cōplere nitebantur, maxime, quia in aqua difficilior gressus est properantibus cursum. Est in secessu, loci hæc descriptio nego *[margin: Questio cū solutione; Donati expositio; Portus fictī descriptio]*

Et sale

cio necessaria est. Placiditas enim fuerat pelagi procurāda, ꝑpter corrupias naues. Hanc præbebat obiectus laterum. Secretum vero proficiebat, quia cauendum erat propter regiones incognitas. Hoc dabat longitudo secessus, Nympharum domus, aquarum copiam præstat. Sunt & defensacula aduersus solem, antrum, & nemus, Tantaq; erat oportunitas loci: vt naues anchoris non essent retinendæ, Ab alto, a mari, minra igitur breuitas: quæ contineat omnia necessaria. Cumq; aūt locus contineatur quatuor partibus, ponit duo latera, & ingressum. Quartam deinde partem posuit Fronte subaduersa. Semper autem loca sic poeta describit, vt ingrediens: sic facit Salu. Quæ omnia mutabūtur, si vt recedens scribat. Addit autem descriptioni duos altos scopulos, vt sit. Vnde latus ꝓspectus in pelagus appareat, ad inquirēdas naues ab ænea separatas. Opacitas autem, vt minus ab externis conspiciatur facit Septē. Vnam q̄ ipse erat, tres de saxis, tres de syrtibus erep‑tæ. Optata, quia contrariá in perturbatione pelagi viderát, cū nauigia ad imū vsq; deprimerent. Tabentes sale a contrario Sal enim conseruat. Sed inuētus est casus, vt tabescat sale, qđ' ferri ari couenit. Aqua.n. maris quamuis salsa adiuuat corruptionem. Achates ignem fieri curabat, vt madidas fruges torreret

Et sale tabentes artus in littore ponunt.
Ac primum silicis scintillam excudit achates.
Suscepitq; ignem foliis atq; arida circum
Nutrimenta dedit, rapuitq; in fomite flammam.
Tunc cererem corruptam undis cerealiaq; arma
Expediunt fessi rerum, frugesq; receptas
Et torrere parant flammis, & frangere saxo.

¶ Aeneade: nūc Troiani aliquádo Romani, vt Aeneade inferrū ꝓ libertate ruebāt. Cursu, vel datiui est ꝓ cursui, vt sit ꝑ ximna cursui, vel cōtēdūt cū cursu. Vertunt, ab Italia, est.n. topothesia.i. ficta loci descriptio. Hic.n. locus in africa nusq̄ est, sed apud aliā Carthaginē, q̄ est in Hispania. Ergo similitudo nois fa cit rē ꝯgruā. Topographia aūt est vera loci descriptio. Secessu sinu secreto. Locus subaudi, quē. Cū aūt ꝓnomē in medio duorū nominū. quor vnū ꝓpriū sit, id ꝓnomē sequitur genus ꝓprij nominis, sic Salu. Est Locus in carcere, qđ tullianū appellat. Si aūt vtrūq; nomē appellatiuū fit, licenter cui volumus, respōdemus. Inq; sinus, diuiduse vnda in sinus reductos.i. replicabiles.

SERVI. Topothesia qd & qd topographia

Relatiui in medio positi nā

biles. Gemini, pares: similes aliquādo duo. Minant, eminent. Sub vertice, circa radices, quæ ad rectā lineā suspiciūt verticē Syluis coruscis .i. syluarū co casus .n. septimus est p gr6. Coruscis .i. crispātib'. Iuuena. Lōga coruscat, saraco veniēte abies. Scena inūbratio dcā απὸ τῆς σκηνῆς, antiq̄tus eni theatralis scena parietes nō hēbat, sed de frondibus vmbracula quærebāt. Postea tabulata composuerunt in modum parietis. Horrenti, modo ad odium refertur, modo ad venerationē, vt hic sic Lucanus Arboribus suus horror inest. Antrum tropus est, per antrum nigrum. per nigrum vmbrosum, p vmbrosū frondibus densum. Viuo naturali vt viuo ptervehor hostia saxo. Nympharū domus, aut verum dicit, vt sit hystoria aut ptinet ad laudem loci, vt talis sit: vt nymphacū, domus credi possit, Hic, p illic. Ancora a græco est, & cum ibi non aspiretur nō aspiramus Cū i cæteris, poti' aspirationē remoueamus vbi adest q̄ addamus, vbi non est. Morsu, sic alibi. Tū dente tenaci. Anchora fundabat naues. Amore nam omnes in tēpestate amāt terram. Vnde paulopost Optata potiuntur troes harena, Posuit aūt tellurē, quæ dea terræ est p ipsa terra, q̄ est ælemētum vt Vulcanum pro igne. Arena, si ab ariditate: nō aspirat, si ab hærēdo aspirat, ut Varro. Melior tū p̄ma sentētia. Sale, aspergine. Silicis hīc ponit speciem, q2 in certis lapidibus inuenit, ignis. Excudit. feriendo elicit. Nam cudere est ferire. Inde incus, q2 illic aliq̄d cudamus. Achates, allusit ad nomen, Lapidis enī species est Achates, Facit illum æneæ comitē, q2, vt refert ply. Hic lapis si anulo geratur, gratiosior ille videt. Suscepit pro suscepit R apuit in fomite. pene Sole cophanes est, Nā verbo mutationem significāti dat ablatiuū. Sed fuit antiqua circa oēs præpositiones licētia. Vt est cōditus in nubem. Cōtra vo Nota conduntur in aluo. Item fœta sedens super arma, Cicero. Quod ille in capite ab hostiū duce acceperat. aut rapuit, rapti fecit in fomite. Cerealia vt vilia fugiat, ad generalia transit Rē ergo vilē auget hōestate sermōis, sic alibi, ne lucernā diceret, scripsit. Testa cū ardente videret. s, o. Iudice āt euphonia dicimus cerealea, & cerealia, cæsareua, & cæsarius, & typhoea & typhoia. Fessi rerum penuria fatigati. Dicimus fessus animo vt ter fessus in valle resedit. Itē corpore, quod magis est ppriū Itē rebus fortunæ, Fruges, errāt, q frumenta a frugibus discernunt. Cice. Olet, & frugum minutarū de leguminibus intelligens, ergo frumenta, & fruges vocantur. Fruges aūt sunt a frumine: quæ pars est eminens gutturis sub mēto, Receptas liberatas, vt Medioq3 ex hoste recepti. Et torrere. p. s. & . fr. s. non est histeron protheron. Nam hodie videmus an siccari fruges deinde . frangi saxo: Nam apud priscos molaz vsus non erat, fruges ante torrebant, & eas in pilas, missas pinsebāt, & hoc erat genus molēdi, vñ pinsores dicti sunt, q nūc pistores vocātur Pisere id teste psio vr̄, vt O Iane a tergo, quē nulla ciconia pinsit. Aeneā autē, & i hoc loco, & vbiq3, & maxie i sexto a viliribus officijs segregat, vbi ait. At pius Aeneas arcē, qbus alt' Apollo præsidet, nisi pia sit causa, vt ad humādū socium. Nā tunc pius Aeneas opera inter talia primus, hortatur socios.

Ancora ā vbi emat

Tellus quid Harena vnde

Pistores qui

reret, vt sic siccatæ frangi possent. Nō ergo est præpostera ordinatio. Neq3 dixit coquere, sed torrere. Nam meminerat dixisse. Oēs accipiūt inimicum imbrē. Ordo est æneadæ .i. Troiani sub ænea principe italiā petētes, & ab eo denominati: defessi .i. multū fessi, & defatigati ex longa ptra vētos, & procellas reluctatione cōtendūt petere cursu .i. per cursum (quo vbo ostēditur quam sperata sit terra, nauis deprehensis, vt ēt defecisse cur rere faciant naues sane mallē cursu ablatiui q̄ datiui casus cēsere, atq3 i a nō dicas, quæ p̄xima cursu) ea sup. litto ra, quæ sup. erāt p̄xima .i. vicinissima, q2 nullo discrimine habito, quæ prima occurrerēt, cōstituerant petere & vertuntur ad oras .i. extremas regiones lybiæ. s. ad ea3 parte vbi carthago. Locus est in lōgo secessu .i. tractu, ad quem licet secedere .i. seorsu3 ab alijs incedere, sup. quem, aut de quo, insula, q̄ illic intersita iacet efficit portū .i. speciē portus obiectu .i. ex obiectiōe, seu oppositione laterū .i. q2 duo latera hēt oportune opposita, qbus, s. lateribus: oīs vnda .i. impetus aquaz frangitur .i. separat, ab alto .i. p fundo: seu mēdio maris (. hic .n. p fundū est) & scindit .i. diuidit se in sinus .i. angulos littorū reductos, .i. replicabiles, q2 nō p grediunt aquæ p pter latera, & q2, vastæ .i. valde amplæ rupes, q3 pro .i. scopuli gemini .i. duo saxa equaliter eminētia in aquis minantur .i. minas, hoc est eminētia sua extendūt in cœlū .i. cœlū versus, aut si hyperbole est, in cœlū vsq3, hinc & hinc .i. ab vtraq3 pte aut gemini scopuli minant in cœlū .i. q2 tam alte p̄tēdunt, vidētur minari se casuros in suspicietēs, nā his q altissimos scopulos suspiciunt: vidētur summitates corruituræ, & casum minari, sub quoz. s. scopuloz vertice .i. summitate reflexa & p minēte. hoc est in radice, & pede scopuloz, vbi ab impetu aquaz ptium exhaustæ sunt q vertex supincūbere videat his, q ad radicē sunt, sub vertice ergo scopuloz, silēt æquora tuta. s. ab incursu vētoz, & procellaz, q2 venti accedere nequeāt, & oīs aquaz impetus priusq̄ eo pueniant frangit, tum .i. insuper, aut præterea: scena .i. vmbraculū aut inumbratio coruscis syluis .i. hñs syluas coruscas .i. crispātes immet .i. incūbit desup, e nemus atrum vmbris horrēti .i. cōtremēti leni agitatione ventoz, aut horrēti .i. placida, vt sentit Seru. appositore, antrū .i. q̄ antrū nemus est, & q̄si antrū immmet, sub fronte aduersa .i. opposita, & hoc scopulis pēdētibus. s. in morē antri. Intus .i. in medio scopuloz, sunt sup, aquæ dulces, & sedilia saxo viuo .i. nāli appositorie domus nymphaz .i. quam nymphæ habitāt, aut tā amena, vt digna sit a nymphis habitari. Vlla vincula nō tenēt hic .i. hoc loco naues fessas, q2 sponte tenent, & vlla anchora .i. istis3 vncis detibus, q̄ in terra nō saxo sa naues fessas, aut fluctu agitatas nautæ alligāt, non alligat, sup. eas morsu vnco .i. dēte icuruo: q terrā, dū extrahit. erodit & quodāmō mordet. æneas subit huc .i. ad hūc locū, aut portū septē nauibus collectis ex omni numero, & troes egressi magno amore telluris .i. terræ, potiunt harena optata .i. quam in piculo tāto optauerāt, & ponūt .i. reponūt i littore artus. s. suos tabentes sale .i. aspgine aquæ salsæ, ac Achates vn ille, fidus (alludit tñ ad lapidē) excudit p̄mū .i. vbi p̄miū in terrā descēderat scintillā silicis .i. pticulā ignis q̄ erat i silice. aut ī venis silicis

Ordo.

& suscepit .i. lēte cœpit, aut sursum cœpit (vis .n. ignis sp ascendit) ignē folijs. s. desiccatis: atq3 dedit circū arida nutrimēts .i. cōbustilia sicca, & rapuit flāmā .i. rapidā fecit flāmā, in fomite .i. quæ, vt dr, radicali, & originaliter erat i fomite aut rapuit i fomite hoc est in illo, quo ignis fouebat. flāmā ad se (& neutro modo est solecophanes nam rapuit in fomitē, sed eā, quæ erat in fomite, rapuit ad se) tum .i. deinde æneadæ. s. (non æneas) quia vile est ministeriū (fessi rerū. s. multitudine aut aduersitate. aut rerū pro rebus, sicut felix animi) expediunt .i. expedite efferunt. cererem .i. frumentum: aut panem, corruptam vndis, & aema .i. instrumenta, cerealia .i. quibus ceres .i. frumentū tractatur, aut quibus ceres .i. panis sit, & parant torrere .i. desiccare flammis. s. achate exceptis, & frangere saxo .i. pinsere, aut molere quodammodo, non tamen proprie, quia molæ vsum non habebant.

Aeneas scopulum interea conscendit, & omnem
Prospectum late pelago petit, Antea si quē
Iactatum uento uideat, phrygiasq3 biremes.
Aut capyn, aut celsis in puppibus arma caici.
Nauim in conspectu nullam tris litore ceruos
Prospicit errantes, hos tota armenta sequuntur
A tergo, & longum per ualles pascitur agmen.
Constitit hic, arcumq3 manu, celeresq3 sagittas
Corripuit, fidus quæ tela gerebat Achates.
Ductoresq3 ipsos primum capita alta ferentes
Cornibus arboreis sternit tum uulgus, & omnem
Miscet agens telis nemora inter frondea turbam.
Nec prius absistit, q̄ septem ingentia uictor
Corpora fundat humi & numerum cū nauibus æquet
Hinc portum petit & socios partitur in omnes.
Vina bonus quæ deinde cadis onerarat acestes
Littore

¶ Aeneas scopulū, &c. Postq̄ cæterorum ministeria descripsit tractat officium ducis. s. æneæ, qui de salute sociorū: quos in sūmo piculo dereliquerat, sollicitus vtriusq3, ne aut submersi sint aut in manus hostiū inciderint scopulū conscendit, vñ cū naues p spicere nō posset, videret tñ ceruos, cōuertit se ad eos capiēdos, vt socijs receptis epulū daret, corūq3 aīos, & corpora reficeret: De q̄ re audiamus Donatū, cuius hæc hs. sunt reliqui igit seipsos curabāt. Aeneas aūt anxius de salute socioz labori nō pepcit, sed altitudinē scopuli ascēdit, nō ergo tm̄ ad p spectū descripta altitudo scopuli, q̄tū ad laudē æneæ. Qui aut nō p spexit vim pelagi, aut de refectione corporis nō curauit, & vt salutē socioz pcuraret: nullo victus labore, tātā altitudinē3 ascēdit. Prospicit: bis accipe, vt nauē nullā p spicit, sed eū p spicit ceruos. Gerebat, vel tūc p sens, vel portabat æneæ tela, q̄ Achates intētus igni excitādo reliquerat. Nō vidit naues, sed euētus ostēdit ceruos, q̄ res nō ad venādi voluptatē, sed ad victus necessitatē recepta est. Septē ergo maiores strauit, in qb' alimoniæ maior esset copia, Multos deinde paruulos interemit. Reprehēdunt aūt temerarij q poeta dixit. A tergo sequuntur. Error est interpretantiū. Nā tres ceruos errātes in litore sequebant arměta. alij p valles a tergo pascebant. Ita ergo legit, Prospicit tres ceruos, & hos sequunt tota armēta. A tergo vero totū agmē pascit. Ergo illi errabāt, hi pascebāt. Neq3. n. oē s

ASCEn.

Donati expositio

pascebant. Sz alij erāt subiecti oculis ei⁹, alij fuerāt post ipsz Si/ milis āt vsus ē. Thestilis ꝛ rapido fessis messorib⁹. ꝗ. h ē, ꝛ the stylis, itē puppibus ꝛ lætı nautæ i. ē. puppibus, ipsi q̄qz nūeri, gregū diuersitatē significāt. De errātib⁹. n. pluralit̄ dixit, de pa scētib⁹ v̄o ait a tergo & lōgū p valles pascit̄ agmē. Ergo i lito/ re positos pluralit̄ dixit. In uallibus v̄o pascit̄ agmē. Huc acce/ dit, q̄ q pascit̄ nō errat, & q errat, nō pascit̄. Hic poꝛ. pe. pacta ceruoꝝ strage, q̄ Troiāis satis sit, remeat ad naues. Bonus bo/ nus ciuis, & bonus largitoꝛ. Cadis, prætermisso cadoꝝ nūero. Ōndit vini copia Onerarat, ōndit nō quātū voluerit largitoꝛ datū, sz quātū Troiani ferre potuerūt. Abeūtibus, q. d. pter id qd̄ manētibus dederat. Dictis nō poterat in maxio mœroꝛe cibū cape. Ergo adhibēda cōsolatio erat. Veꝝ a psona aliena a mœroꝛe, sed hæc in solitudine nō repiebat. Hāc igit̄ subit æne as, q ai pstātia mœroꝛē vicere poterat. Hic ita se gerit, vt ne/ qz se satis tristē ōnderet, ne a cōsolōne illos deijceret, neqz oio doloꝛibus imunē. Ne in sua cā oino alienus videret. Mulcet, Nā grauissime isflictus mœroꝛ penitus remoueri nō poterat. Sūpto at cibo & vino more humani igenij sperat aioꝝ ventura relaxatio. Si aūt hæc cōsolatio ab alieno fit, posset rñderi Terē tianū illud. Tu si hic sis, aliter sentias. Cū aūt a socio maloꝝ pōt attēte audiri, Hæc ille. Quibus addamus q̄ in seruij de ple risqz ꝛ heroe iterptatione annotauit Beroaldus dicēs. Ishæc morosa nimiū seruij disticho Terentiana v̄ba obscurat, & ex aptis facit opta, ex nitidis soꝛdida: ex manifestis ambigua, nā modus loquēdi est apud eruditos, vt ita dicāt pleriqz oēs pro vna parte oꝛonis, qd̄ diligēter aiaduertit Donatus apud Te/ rētiū, & curiosis auribus demōstrauit, scribēs: q pleriqz oēs p vna pte oꝛonis dixerūt veteres, vt plus satis, allegatqz illud neuianū, pleriqz oēs subigūt sub suū iudiciū, hoc locutiōis ge nus vsurpāt locupletissimi scriptoꝛes, iter q̄s haud dubie nu/ merat Gellius, q ita scriptū religt in h v̄sus istos ex Geoꝛ. Ple riqz oēs sic legūt, & alibi, pleraqz oia, veterū literaꝝ q̄stia, & Macro. vultis ne diē seq̄ntē, quē pleriqz oēs abaco, ꝛ latrūcu lis ɔterūt. Itē nimis ɔcisus ē Seruij i explatiōe heroū, nec abso lutā expssit rē in nō pua significatiōe, audiat itaqz copiosissime docēs, q sint heroes Augustin⁹ li. x. de ciuitate dei bis v̄bis. No mē heroū a iunone dicit̄ tractū, q græce Iuno hera appellat̄, a dō nescio q̄s filius eius ɓm græcoꝝ fabulas heros fuit nūcupa tus, h videlz mysticū significāte fabula, qd̄ aer Iunoni deputet̄

Pasco⁹ ab erro in quo dif/ ferat

Beroaldi expositio

Litore trinacrio, dederatqꝫ abeuntibus heros
Diuidit, & dictis mœrentia pectora mulcet.

SERVI.

℄ Lotē petit, inquātū pōt pelago, i pelagus: Antea. Oꝛdo est, ascēdit scopulū regsiturus aīa, Capyn Caycū si quē videat: sic Teren. Qd̄ pleriqz oēs faciūt adolescentuli. Oꝛdo est q̄d oēs fa ciūt adolescētuli, vt aim ad aliqd̄ studiū adiūgāt, pleriqz eqs, alere. Vel quē vacat vt alibi. Rhæbe diu res, si qua diu mortali bus vlla est. Nemo. n. dicit si q vlla. Biremes, Naues q̄ duplicē hūt oꝛdinē remoꝝ. Puppibus arma, milites. n. nauigātes pup/ pibus arma religabāt Sic alibi. Pacem orare manu, pfige pup pibus arma. Errātes, pascētes, Sic i Buc. Mille meæ siculis er/ rāt i mōtib⁹ agnæ Ceruos. hi dicūt παρὰ τῶν κεράτων. i. a coꝛ nibus. Nā & latina noia aliqñ a græcis fūt, sz quib⁹ i puincia cō sulari iquā venit cerui nō fuit tñ aut finxit more poetico, vl q: heroicis tpibus vbiqz oia nascebat̄, vt ipse, Ois feret oia tel/ lus. Tota armenta differt ab oi. Tatū est vnius coꝛpis plenitu/ do: vt totū auditoꝛiū. i. itegrū auditoꝛiū. oē o vniuersis dicim⁹ vt omne auditoꝛiū. i. vniuersa auditoꝛia. Ergo h tota. i. oia. alu/ bi ɔ vt oēmqz reētip Troiā Agmē, ppe est oꝛdinata multitudo vt est ambulātis exercit⁹. Nō g̃stans d̄ nisi vsurpatiue. Vñ lōn/ gū vt incedēs illud ōnderet. Corripuit aut de pharetra, aut ab Achate itelligimus. n. eū eē subsecutū vt in illo loco. Nā ia pmis sus achatea, affoꝛet. Gerebat, aut tūc, aut q̄ gerere consuerat. Coꝛnibus aut, sit p coꝛnuū, aut intellige eo, vt Atqz ixiōi vēto rota constitit. i. cū vēto, ꝛ hoc melius. Vulgus, nā ductoꝛes iam iterēpti erāt. Miscet, pturbat circūagit isequr. Frōdea, p frōdo sa, Frōdeū. n. totū est de frōdib⁹ v totus frōdeus, Frōdosum, frōdib⁹ oꝛnatū. Septē, finitū numerū. Nā necessitatis erat hæc venatio, nō voluptatis. Victoꝛ, pposi cōpos, vt atqz totis isi/ stere victoꝛ. Humi, p humū aduerbialiter vt psit humi nnēs. Cū nauibus cacephato i fmōe. Nā post cū sequit̄ na. Hic, p in de. Partū ꝛ ptit inuenit̄ i eade significatiōe. Salu. Prouīcias in/ ter se pttuerāt vt pūto pūtoꝛ, fabrico fabricoꝛ, sunt q̄ v̄ba i acti ua, & passiua voce, actionē significātia, Sunt itidē q̄ in actiua voce passionē significent, vt vapulo. Rursus, q in passiua actio/ nez. vt loquoꝛ. Trinacrio, siculo, Trinacia. n. d̄ sicilia pp tria ἀκρωτήρια. i. pmōtoꝛia: lilybæū, pachynū, ꝛ pelorū latie āt triq̄ tra d̄. Heros, vir foꝛtis: Semide⁹, pl⁹ ab hoīe hñs vt ait Hesio.

Bireme quæ sint

Cerui vñ vñ dicti

Partio & ptioꝛ

vbi volūt cū demonib⁹ heroas bitare: q̄ nomie appellāt alicuius meriti aīas defunctoꝝ. Idē in. vij. iter lunæ gyrū, ꝛ nymboꝝ ac vētoꝝ cacumina aerias eē aīas, sz eas aio, nō oculis videri ꝛ vocari heroas, ꝛ lares, ꝛ genios. ex his ligdo patet, q sint heroes: & vñ nomē soꝛtiant̄ Trimegistus q̄qz authoꝛ est: heroas bitare inter aeris purissimā ptē supra nos, ꝛ terrā, vbi nullus est nebu lis locus. Mime ptereūdū est id, qd̄ Martianus capella tradit in nuptijs philologiæ, heroas videlz ab hera, q̄ terra d̄ eē nūcu patos, ista curioso iterpti fuerāt vestigāda: & enarrāda, nisi foꝛte. Ser. existimauit satis, supqz eē id qd̄ tractabat mutilatū tra/ dere, atqz ɔcisuz, cū boni tñ grāmatici officiū sit: etymologias v̄boꝝ, significataqz vberius explicare. Hæc ille. Oꝛdo āt est æneas ɔscēdit iterea. s. dū æneadæ fruges pabāt, & cerealib⁹ reb⁹ intēdebāt, ꝛ petit. i. dirigit late. i. i latū aut p latū oēs pspectū. i. totā v cutē pspiciedi, pelago. i. i pelagus (vt sit datiūs ad locū, vt et Ser. sentit, q antea vult eē accusatiui casus a noiatiuo anteus, Erat. n. Anteus et vnus ex Troianis, sunt tñ q velit eē aduerbiū, sic postea. q̄ qz cōposita sunt ex pnoibus: retinēt gñtatē, hoc est vltimā corripiūt, nā noia dū aduerbia fiūt, gñtatē huāt vt antea hodie trāsuersa, crebra, &c. Vel sic petit oēz pspectū, si videat quē ia/ ctatū antea pelago. i. p pelagus. vēto. i. a vēto, sz pioꝛ ɔstructio mihi ɔfoꝛmioꝛ, vr̄. sic ꝛ seq̄ntiū hæc iō petit, si videat. s. vt foꝛte vi/ deat, aut vt exp̄iat̄, si videat quē. i. aliquē iactatū antea. i. pauloāte vēto. i. a vēto, ꝛ si videat biremes. s. p. naues q̄ duoꝝ remigū oꝛdie ipellunt̄, phrygias. i. Troianas: aut Troianoꝝ, aut capyn, aut arma. i. insignia Cayci illius Troiani, in celsis. i. sublimibus. puppib⁹. i. posterioꝛib⁹ ptib⁹ nauiū, in q̄b⁹ directoꝛes: q̄s pi onos nūc vocāt, psidūt, suntqz altioꝛes cæteris, vt i. iij. dicit̄. Stās cel sa in puppi (Ser. aūt cēset pticulā quē vacare, & antea nomē eē, sic. Si videat antea iactatū pelago: ꝛ biremes phrygias iactatas pelago. Aut capyn: aut arma Cayci in celsis puppibus. s. fixa) Nullā. i. nō vllā. Aeneas, sup. nō pspicit vllā naue i pspectu, sz sup. pspicit tris ceruos errātes. i. libere pascētes errātiū more, nūc pcedēdo, nūc retro cedēdo, nūc in trāsuersuz diuertēdo in litoꝛe (Elegāter omisit pticulā sz, nā nō dices: Nullā nauē pspicit sz tris ceruos pspicit, veꝝ sic, nullā nauē pspicit. s. tris ceruos. Aut sic naue nō pspicit: tris ceruos pspicit) tota armēta. s. ceruoꝝ reliquoꝝ (qz gaudēt gregatim pasci, & errāte vsqz adeo, vt authoꝛe diuo Aug. dū flumia trāseūt onera coꝛnuū seq̄ntiū pcedētes vicissim suppoꝛtēt, sequunt̄ ergo a tergo. i. directo tramite, ita vt nō a latere, nā seq nō possent, lz nō pcise a tergo. vidun⁹ tñ donatū aliī sentire, q nō vult a tergo dicant̄ seq, sz agmē pasci a tergo p valles (Queres aūt q̄ñ illic ceruos dicat poeta, cū ɓm Herodotū ceruis & apris ois lybia careat, cū ibeat leones, elephātes ꝛ vrsos, serpētes, ꝛ asinos coꝛnua habētes. Ad hoc aūt respōde, vt Seruius, aut in superioꝛi libya ceruos nō eē, in citerioꝛe v̄o in q̄ Carthago est, nō deesse) ꝛ lōgū agmē. s. ceruoꝝ pascit̄ p valles, a tergo. s. triū ductoꝝ. nā ductoꝛ ꝛ agmē coꝛrelatiua sunt, nā ag mē ab agēdo d̄: agit̄. n. sz a duce, hoc est ab eo: cui ducēdi aīus esse debet, lz agat, duces quoqz ꝑuij iere sunt, actoꝛes aūt seq̄n tes. Queri posset, q̄ñ dicat̄ seq, & pasci: sz notū est, qz pascētes incedūt, vñ & pasci, & iseq ydē possent dici. Aeneas ɔstitit. i. firmauit, & repressit incessum: hic. i. vbi vidit ceruos, & coꝛripuit manu arcū: & sagittas celeres. i. q̄s celerit̄ emittere peritus erat, & Achates solebat, q̄ tela. i. q̄s sagittas. (Elegāter eni seq̄nti, nō pcedēti ɔfoꝛmiat̄ relatiuū) Achates fidus. s. comes q nusq̄ æneā dereliqt (vñ intelligēdū est, q postq̄ ignē excuderat, relictis alijs ad humilioꝛa ministeria deputatis æneā secutus sit, ad qd̄ innuēdū, ad dñū est pmū, vt. s. in pmo igressu excuderit ignē, ꝛ postea æneā secutus sit, sic et post refectionē coꝛpoꝛis æneæ, comes ibit in discurrēdis locis, qz vero dicit, eū celeres sagittas gestare solitū, posset idē intelligi hic fidus, q supra foꝛtis dictus est. vt etiā nauis pus dispersa, sz postea collecta intelligat̄ inter eas, de q̄bus dictū est. Huc septē æneas collectis nauibus omni ex numero subit) & sternit. i. psternit pmū ipsos ductoꝛes, ferētes capita alta, coꝛnibus arboꝛeis. i. ramosis, tū i. deinde miscet. i. mixtis psequtur, aut reuera miscet, vt ad acies alludat, q̄ cæso ductoꝛe misceri, ꝛ ɔfundi solēt, nec in suo oꝛdine psistere: miscet ergo. i. ɔfundit vulgus. s. ceruoꝝ, & oēm turbā. i. turbatā multitudinē, agēs. i. psequēs. s. eā telis. i. sagittis inter nemoꝛa frōdea p eo qd̄ est frōdosa. i. iter syluas, aut arboꝛeta, nec absistit. s. a psecutiōe pus q̄ ipse victoꝛ. i. voti compos fundat, pro fuderit hu mi. i. per humū septē ingentia. i. valde magna, coꝛpoꝛa. s. ceruoꝝ. ꝛ æquet. i. æquauerit, aut æquaret. i. æqualē fecerit numerū. s. ceruoꝝ pstratoꝝ, cū nauibus, q̄s septē collectas supra meminit poeta. Hic. i. ab hoc loco: aut, fcō, ipse Aeneas. s. petit poꝛtū vbi videlicet socij erāt & ptit. s. ceruos in oēs socios, ꝛ diuidit deinde vina, q̄ acestes. s. siciliæ rex, bonus i. beneficus oneraerat cadis. i. p cados hoc est vasa vinaria, q̄bus oneraueā naues, qz q̄ntum oneris poterāt poꝛtare, tñ vini dederat, & q̄ ipse heros. i. prin ceps magnificus & heroica virtute pditus, dederat. i. donauerat abeūtibus i. discedētibus litoꝛe trinacrio. i. siciliēsi, ꝛ hoc mō litoꝛe trinacrio regit̄ a dictione abeūtibus virtute ppositiōis, aut si oꝛdo est, dederat litoꝛe trinacrio, more poetico subtraxit ap

Ordo

Antea p aduerbio sumi pōt

pellatiuo ꝓpositionem. Sicut.ibi, litore ahena locāt alij, & ipse mulcent, idest mitigat, & solaſ pectora.s. socioꝝ mœrētia.i. mœsta ob casuꝫ cōsocioꝝ dictis.i. ſmōe ſequēti de quare ſic de alijs multis ſubtiliſſime locutus est Donatus, vt iam vidimus.

O socii (neq; enim ignari sumus ante malorum)
O passi grauiora, dabit deus his quoq; finem.
Vos & scyllæam rabiem, penitusq; sonanteis
Accestis scopulos, uos & cyclopea saxa
Experti, reuocate animos, mœstumq; timorem
Mittite, forsan & hæc olim meminisse iuuabit.
Per uarios casus, per tot discrimina rerum
Tendimus in latium, sedes ubi fata quietas
Ostendunt, illic fas regna resurgere troiæ.
Durate, & uosmet rebus seruate secundis.

ASCEN. Donati expositio

¶ O socij (Neq; .n.) Oratio hæc ꝯsolatoria in gñe deliberatiuo cōstituta grauitatis & prudentiæ viꝝ talē. qlis æneas ē decētis plena est. Nihil .n. prætermittit, qđ a prudēti, & eloquēti viro dici debeat, vt ex Donato discē possumus. Cuius ṽba sunt. O socij .s. laboꝝ. Mira arte loquit. Norat .n. odiosuꝫ illud eē laborantibus, vtpote cuius cā vniuersi trahebant ptot, & tā diuturnas calamitates. Pōit ergo ꝓmiū, o socij laboꝝ .q. d. q nil sine me passi estis, ergo debetis audire, quæ dicam. Ignari. Mira ꝯsolatio nā cū odiosa sit ifortunioꝝ dura cōmemoratio, exulcerās eoꝝ corda q passi sunt, adiungit poeta cōmemorationi, cōparationē: vt dicta ipa potius medicinæ sint q̄ exulcerationi. Nā enumeratio pteritoꝝ maloꝝ. ac grauioꝝ ondit ferēda eē pñtia. Addit & sustinēdi ꝯsuetudinē nutrisse patiētiā, Grauiora vt icōmodoꝝ nouitas grauius puertu, sic ferēdi ꝯsuetudo gē qđ acciderit facilius tolerat. Dabit de .s. vltro ondit, si qreret qñ ħ mala iueniēt finē, & post cōpatione grauat pterita: ⁊ leuat pñtia & a gñali ad spālē rōnē venit. Scyllæā, in mari siculo est locus horrēdis saxis obsessus. Nō āt mulier vsq; ad pube hñāt corpis, inferius ṽo canib⁹ armata. Accestis, Ondit fortunæ suffragio ex intima saxoꝝ pte liberatos, forsan & hæc delectabu nos, cū ad ꝓspera venerimus, ēt ħ iter mala enumerate. Oli tria tpa sigt pteritū, pñs, & futurū. Durate, qñ p mala ad bōa trāseundū est spe bonoꝝ tolerāda sunt aduersa, præsertī vbi spōdet p breuissimū tps ociū sempiternū. Fata, q̄ parēduꝫ est nā illis obsisti nō pōt. Illic fas, & euadēdi, ⁊ puēiēdi spē pollicet, & asserit Italiā solā eē q̄ digna sit i qua Troiæ impiū resurgat. Hæc ille. Ordo ē. O socij .s. erroꝝ, ⁊ laboꝝ, p quā appellatiōe sibi illos ꝯciliat, vt q se illis parē existimet, ordo āt sic cōserēdus ē. o socij reuocate aīos, &c. nā cætera p parēthesim inserta sunt .q. d. vt socij estis in aduersitate, volo socij sitis in magnanimitate, tolerādo aduersa, neq; .n. sumus .i. nō certe nos nō sumus ignari .i. imemores ꝫ Seruiū vt sit acyrologia .i. iproprietas ſmōis, sed meo iudicio sic dr̄, vt Dido dicet. Nō ignara mali miseris succurrere disco. Ignarus .n. ē maloꝝ, q nūq̄ ea passus ē, nō sumus ergo ignari .i. nescij, añ maloꝝ, vna ē ꝑticula .i. maloꝝ pteritoꝝ, ⁊ q̄ añ hac passi sumus. O passi grauiora .s. mala quoꝝ deus finē dedit, qr aliter nō dicerent passi, sed adhuc pati, vñ subisert, deus dabit ħ q; .i. ēt his .s. malis min⁹ grauib⁹, finem .i. exitū, & terminū, ac desitionē. q aūt ꝑuiora passi sint, ꝓbat dicēs, vos ⁊ .i. silr ac cestis .ꝓ accessistis rabiē Scyllææ .i. q̄ iter Scyllā & charybdi est i mari siculo: cuius dextrū,

Olim nā quæ

Ignarus qui sit

SERVI. Ignarus q & imemor.

¶ O socij reuocate aīos, dixit aūt socios, vt se illis æqret. Ignari imemores, Acyrologia ē. Ignarus .n. ē q ignorat. Immemor q oblit⁹ ē. Añ maloꝝ ὑ̓́φεν ē. vt cœli subter labētia signa, añ. ti. hic ad solā ptinet cōiūctionē, & plenitudinē ṽsus, O passi grauiora artificiose demōstrat pterita grauiora, vt pñtia facili⁹ tolerēt. His sicut & grauioribus. Scyllæā, exēpla ꝓ negocij q̄litate ponēda sunt. Ergo i marinis piculis pōit tēpestatis exēpla, Penitus valde, Accestis .ꝓ accessistis, aut valdē sonātes, aut valde accessistis, qr nō passi sunt ħ, ſꝫ his fuerūt vicini. Cyclopea, aut q̄ Cyclops in Vlyssem iecit, aut siciliā, i q̄ Cyclopes fuere, Vel ætnā itelligit. Nā ipse in .iij. ait. nocte illā tecti syluis, imania mōstra ꝑ ferrimus. Mœstū, q mœstos facit, vt mors pallida. Mittite omittite ē apheresis, vt tēnite ꝓ ꝯtēnite. Forsan fortasse fortassis, ⁊ fors idē signt Oli i futuꝝ. Meminisse & accusatiuū ⁊ gtiuū regit. Nā obliuiscor qđ illi⁹ ꝯtriū ē idē facit, Iuuabit, anomalō verbū est, tamē cū prima coniugatio, aut in aui vt amaui, aut, in vi solutam, vt sonui, hoc facit in vui, vt iuui. Per varios. casus Argumētum a cōpēsatione, Quietas, Nā habuerūt sedes in Thracia, & in Creta: sed nō qetas. Fas illic. Ergo alibi nefas Occurrit aūt cogitatiōibus socioꝝ, ne fatigati malis q̄scūq; regrerēt sedes, Hoc idem facit in .v. icēsis nauibus. Durate dut i esto te. Vosmet παρέλκον. Hæc .n. pticulæ met: piā, pte, vt egomet: quispiā, suopte, ornatus causa ponunt. Aduerbia aūt sunt Nā quicqđ ab illis sept ē partibus recesserit, fit aduerbium.

scylla lat⁹, leuū implacata charybdis, obsidet. & scopulos sonātes penit⁹ .i. valde: & q̄si peneitus, & ħ est cur scyllæā rabiē dixit. qr sonitu aquaꝝ imitant scopuli latratū canū rabiosoꝝ vos & .i. silr expti estis, saxa cyclopeia .i. a cyclopib⁹ i sicilia obsessa. O socij igit, qr nō ignari añ maloꝝ ⁊ grauioꝝ passi (Est āt oro intricata q̄si a turbato aīo ꝓlata qlis erit in scđo huius vbi socios ad arma cohortabit, atq; summū artificiū est, vbi ab impitis minus artis censet) reuocate animos, qbus .s. grauiora tulistis, vt & hæc ferans, ⁊ mittite .i. depōite: & reijcite ac omittite, timorē mœstū: q vos mœstos facit, aut mœstū .i. detestabilē, cū sit timor, ꝑ probādus, qlis erat: dū in piculo fuerāt vñ dictū est. Extēplo Aeneæ soluunt frigore mēbra, iuuabit .s. aīos .i. delectabit, ⁊ iucūdū erit, forsan olī .i. tpe futuro vbi oibus piculis defuncti erimus. meminisse .i. aut memorare .i. recitare aut recordari, & .i. ēt hæc .s. pñtia mala, qr iuuat euasisse mala, plus, q̄ non incidisse, vnde in .iij. Iuuat euasisse tot vrbes. Argolicas mediosq; viā tenuisse p hostes. Nos tēdimus in latiū .i. in pñiaꝫ nobis fatalē. vñ originē traximus, & vbi Saturnus latuisse ꝓhibet, p varios casus, & tot discrimina .i. picula reꝝ, Fas est .i. a fatis ꝑmissuꝫ, regna troiæ resurgere .i. reparari ⁊ renasci illic .s. in latio nō in creta, nō in delo, nō in sicilia, vbi fata .i. deoꝝ præordinatiōes, ⁊ volūtates: nobis præfata .i. vaticinio significatæ, ondit .i. idicant vaticinio multoꝝ, vt in .iij. dicet. sedes, qetas .i. immutādas, qles nō erāt in creta, de qbus in .iij. Mutādæ sedes, non hæc tibi: litora suasit Delius, ⁊c. Durate .i. ꝑdurate, aut durate aīos vestros ꝯ mala ⁊ sitis duri ad tolerādos labores, donec obtinueritis sedes qetas iuxta oracula penatū, q vobis dixerunt, vt recitabit in tertio huius Dardanidæ duri, quæ vos a stirpe parētū: Prima tulit tellus, eadē vos vbere læto Accipiet reduces antiquā exquirite matrē) & seruate vosmet .i. vosipsos, rebus secundis .i. ꝓsperis. post aduersas quæ nsic vos præmisit: ⁊ est snia sane moralis, & cuius facile esset ad allegoriā transferre, vt p latiū patriam cœlestem intelligat. ad quam per casus varios, per tot discrimina rerum tendimus, ⁊ sedes vbi fata quietas, ostendunt.

Talia uoce refert, curisq; ingentibus æger
Spem uultu simulat, premit altum corde dolorem.
Illi se prædæ accingunt, dapibusq; futuris.
Tergora diripiunt costis, & uiscera nudant.
Pars in frusta secant, ueribusq; trementia figunt,
Littore ahena locant alii, flāmasq; ministrant.
Tum uictu reuocant uires, fusiq; per herbam
Implentur ueteris bacchi, pinguisq; ferinæ,
Postq̄ exempta fames epulis, mensæque remotæ,
Amissos longo socios sermone requirunt.
Spemque. metumque inter dubii, seu uiuere credant
Siue extrema pati, nec iam exaudire uocatos.
Præcipue pius æneas, nunc acris Oronti,
Nunc Amyci casum gemit, & crudelia secum
Fata lyci, fortemque gyan, fortemque cloanthum.

Poeta

ASCEN. Donati expositio

¶ Talia voce refert. Post ꝯsolationē ṽbalē addit solaciū epularū, & vini, q̄ & aīus, & corpus refici solet Seru⁹ cēset pleonasmō esse .i. supfluitatē illius particulæ voce, sat enī fuerat dixisse, talia refert. Verūtn̄ mihi nequaq̄ supfluū videt, ſꝫ diserenduū vt sit referi qđ ē voce, ſꝫ lōge alr referebat, & reuoluebat casus suoꝝ aīo, vt ex ordine patebit, quē prius q̄ posuero, donati ṽba subijciā, quæ sunt. Curisq; ingē. æger, psuasor erat. vt metū dissimularet, cū spē psuaderet et ētaret. & regis erat afferre ꝯsolatonē: vtrūq; ergo pstitit, neq; oportebat illū in sua cā sine cura esse. Illi ondit, qđ potuerit ꝯsolatio. Nō nisi mœror sublat⁹ fuisset refectionē aliquā nō q̄sisset. Tergora diripiūt: diuidit ꝑ officia ꝓcuratio epulaꝝ, neq; deliciosæ dapes, aut irritamēta gulæ erāt ꝯparāda, q naufragio, & inedia laborauerāt. Tergora, eodē tpe alij detrahebāt coria. Alij añq̄ tota corpa apparerēt resecabāt partes, & vt plenā ꝓperationē ostendat addit Verubusq; tremētia fi. Hoc est, qbus adhuc aliqđ spiritus teneret, Ahena, aquā imponebant igni, vt elixā facerēt carnē, Hæc coquēdis visceribus celeritatē pstant. Deniq; epulis paratis, vire a labore & fame pditas reuocāt. Fusiq; p. adeo aduersarioꝝ obliti erāt, vt fusi p herbā plus cibi ingererēt, q̄ refectio postulabat. Hoc aūt pstitit psuasio cōsulti regis. Feri a, p se suauis caro est hæc, ſꝫ addit pinguedo, vt suauior aīos appetētiū r

Voce,

ritet. Vino aūt accesserāt gr̄a a tpe, q̄litate & q̄titate. Nā z vet⁹ z optimū, & abūdās fuerat. Hic dixit īplēt veteris bacchi. Postq̄ exēpta Fame, & lassitudine oppressos nullus cura tagebat Refectis vero, venit in mētē recordatio socioꝝ: quoꝝ cū de morte incerti essent, erāt inter spē vitæ, & metū mortis. Aeneæ āt maior ponit̄ ētus, q nec cibū sumpsit, nec dissimulore apditis potuit, nec eoꝝ curā posuit, q nec sup esse poterat. Secū, Nā apud alios, spē vultu simulat. Ordo est. Aeneas, sup. refert. i. recitat, & exprimit talia voce. i. sermōe vocali, cū alia loge referret sermone mētali, z ipse æger. i. saucius, & dolore affectus ingētib⁹. i. valde magnis curis. i. sollicitudinib⁹, corde eius vi ētibus, simulat. i. fingit (nō n ois simulatio vitiosa est, vn̄ z saluator finxit se logius ire), & p similitudinē indicat, & præ se fert vultu. i. dispositioe faciei, q̄ volūtas pdi solet, spē. s. melioris euētus. aut i ex recupandar, & pmit corde. i. in pectore, altū. i. pfundū dolorē Illi. s. socij eius sic ɔsolati. accigūt. i. appant se pdæ. i. ad pdā parādā, & diripiūt. i. raptī distrahūt, costis. s. ceruoꝝ ab ænea occisoꝝ: futuris dapibus. i. ad futuras dapes aut appositore, q̄ erāt futuræ dapes, tergora. i. pelles, aut cutes tergoꝝ, z p. i. nudāt viscera. i. carne siteriores, videt̄ tn̄ lanioꝝ partes expssisse poeta nā tergora. i. qbus terga tegunt̄, diripiunt. i. vno tractu abstrahūt, s3 pelles, qbus viscera. i. itestina obtegunt̄, nō ta facilr abstrahūt, vn̄ nudāt dixit. Pars. s. socioꝝ. i. partī3 socij se cāt. i. icidūt carnes. in frustra. i. pticulas, z figūt verub⁹ (alij verib⁹ legūt s3 plures verub⁹) frustra sup. tremētia. s. adhuc palpitātia: z spū vitali mota. Alij locāt. s. ad lauāda carnes. abena sup. vasa. i. lebetes, aut cacabos ex ære factos litore: p i litore, z ministrāt. i. subijciūt flāmas, q̄s. s. ex cōbustibilibus excitāt, tū. i. deinde, pacto. s. offo coquēdi: ipsi reuocāt. i. reparāt, & in loca pstina alliciūt vires. s. suas victu. i. cibo, z fusi. i. pstrati p herbā: q2 sedilia no habebāt, nec toros extructos. iplent̄ bacchi. i. vini veteris qđ pstātius ab oib⁹ cēseri solet z ferinæ. s. carnis hoc est carnis ceruinæ, pigues. s. q2 septē ingētia corpora fuderat humi (Sicut plenus grō, & ablrō iūgit̄, & verba a pleo cōposita: vt hic iplent̄ veteris bacchi) Postq̄ fames est exēpta. i. fugata & pempta epulis. i. epulādo, & mēsæ. i. ferculoꝝ: aut obsonioꝝ duo genera: q̄ mēsis. i. cū mēsuris appenebāt, aut in q̄drīs, aut lācibus (vn̄ de q̄drīs dicet̄ in tertio A mbesas subigat malis absumere mēsa, z i. vq. En ēt mēsas ɔsumimus igt Iulus. Nā q̄drā ex crusto panis facere solebāt. Nō ergo logr̄ i hs locis de tabulis, sup q̄s cenat) & postq̄ igit̄ mēsæ. i. q̄dræ, aut laces: cibis onustæ remotæ sup. erāt ipsi requirunt lōgo smoe socios amissos, existētes dubij iter spē & metu, seu eredāt viuere. s. spabāt, siue pati extrēa sup. fata. i. mortē, qđ metuebāt, nec. i. & nō, z credāt eos vocatos. s. a socijs ad tumulos, nō exaudire. i. audire, vt sciret defunctos: esse aut sic, nec exaudire. i. nō exaudiebāt iā vocatos ad tumulū. s. vt sit infinitiuus modus p indicatiuo, vel potius, sic. s. siue credāt eos extrēa pati, nec vocatos. i. licet vocēt̄, exaudire iā. i. amplius, aut deinceps cū mortui sint. Præcipue. i. pter cæteros & plus q̄ cæteri æneas pius aut æneas pcipue pius, s3 melius, æneas: q2 pius gemit pcipue nūc casu3 orōti, p orōtis, acris. i. strēnui, q cū lenea spe submersus erat, z amyci. i. illius troiāi ēt acris, z nūc gemit secū. i. aīo suo, q2 spē vultu simulat, crudelia. i. fm ita, & sæua fata. i. mortē lyci. s. aut illius viri, aut ppli lycij, q2 dixit supra submersaz esse vnā, q̄ lycios, fidūq3 vehebat orōtē, z gemit grā vir illū fortē, & cloāthū fortē. i. casus eoꝝ, q tamen nō erant submersi, vt patebit in. v. vbi nauium directores erunt.

Ordo.

Simulatio nō ois vitiosa est

Plenus cū qbus casibus iungat

¶ Voce: pleonasmos ē. Fit āt q̄tiēs adduñ supflua vt alibi vocēq3 his auri b⁹ hausi. Ter. Hic oculis egomet vidi. Curis, cura dcā q cor vrat. Aeger, & tristis, z male valēs sigt̄. Aegror⁹ ēt ægritās, male valēs tātū, Spe, lætitiā. Signit āt ab eo, qđ pcedit id qđ segt̄, hac figura crebro vtit̄ poeta. Lætitia. n. spē segt̄, z i vultu videtur. Spes vero non vt̄. Cōtra aliqn̄ signit id qđ pcedit ab eo, qđ segt̄ vt meritæq3 expectet pmia palmæ. Palma. n. p vtute posuit, q pmiū meret̄: z palma p⁹ accipit, Prædæ ad pdā Accigūt, studiose separāt, sic alibi, accigūt opi. Accīctos. n. idustrios dicimus⁹. Hora. Alt⁹ ac nos pcīcti. Cōtra negligētes discīctos vocam⁹, vt discīctos mulciber afros. Dapib⁹, āb' ioie de ceruis dixit, dapib⁹. Tergora, terg⁹ tergoris coriū, tergū tergi dorsū, Viscera, nō itestina tm̄, s3 ois caro sub tergore ē. Vn̄ i albano latinis visceratio dabat̄. i. caro. Ntūs ē h visc⁹: Lucre. Viscusq3 igni, sāguēq3 creari, Sāguē āt dixit, vn̄ sit sāguis i gto. Nā n nō sanguis sit hui⁹ sanguis. Verub⁹, Ex ijs ē, q in singlarin declinabilia sūt, vt cornu, z genu. Tremētia. palpitātia. Abena qb⁹ lauabāt carnes, nō elixabat. Nā heroicis tpib⁹, nō vescebātur elixis. Antiq abenū sic aspirabāt. Victu cibo inde puictor. Hora. Nā q2 sis ibi. Mecœnas puictor. Fusi: discūbētes. Alias āt fugati, z occisi: Veteris hac huic ꝯbo z gtīn dam⁹, c ic. Squaloris plen⁹, ac pulueris z Terē. Plenus timoꝝ sum & ablatiuū. Iuue. Lectica mathonis plena ipso. Fermæ. feræ dicunt̄, vel q̄ oi corpore ferant̄, vel q̄ nali vtūtur libertate, z p desiderio suo ferunt̄. Exēpta. i. fugata, vt sufficiētia, nō āt affluētia q̄sita fuit mēsæ due. n. apponebant̄ vna carnis, altera pomoꝝ. Amissos nō reuera, s3 quos putabāt amissos. Vocatos, vel subaudi deos vt sit ɔquestio, illos pcibus nō flecti. Vel itelligit nō solū pijsse, s3 nec sepulturā habere, ad quā vocent̄. Vn̄ e manesq3 vocabat. hectoreū ad tumulu3, & ē figura ab eo, qđ pcedit id qđ sequit̄: q2 post facta sepulchra: manes vocāt̄, Præcipue, q2 pius. Orōti, p orōt̄, vt imit̄ Achillis. Secū q2 alt̄ apō socios stabat.

SERVI.

Accīcti q̄ sunt industria

Feræ vn̄ dictæ

Et iam finis erat, cum Iuppiter æthere summo
Despiciens mare ueliuolum, terrasque iacentes.
Littoraque, & latos populos, sic uertice coeli
Constitit, & libyæ defixit lumina regnis.
Atque illum tales iactantem pectore curas
Tristior, & lachrymis oculos suffusa nitenteis

Venus

Alloquitur Venus. O qui res hoïumque, deûque
Aeternis regis imperiis, & fulmine terres.
Quid meus æneas in te committere tantum?
Quid troes potuere? quibus tot funera passis.
Cunctus ob italiam terrarum clauditur orbis.
Certe hinc romanos olim uoluentibus annis
Hinc fore, ductores reuocato sanguine teucri.
Qui mare, qui terras omni ditione tenerent
Pollicitus, quæ te genitor sententia uertit?
Hoc equidem occasum troiæ, tristisque ruinas
Solabar, fatis contraria fata rependens.
Nunc eadem fortuna uiros tot casibus actos
Insequitur, quem das finem rex magne laborum?

SERVI. ¶Finis: vel fabularum, uel Sequitur. n. p nocte plurima vol Nõ. n. semper uitũ, vel occasum ponit. Sed vel intellectui relinquit, vt hic vel negocij tps significat. Est aũt poetice pulchritudinis nõ omnia exprimere. Ho. ne. aũt ista cotenens tempora oĩa describit, Cum Iupiter Oeconomiã sm mathesim tradunt aut nam Iuue i latitudine sua cum venere posito, significat fœlicitas p mulierẽ ventura, & Aeneas a Didone in partẽ regni receptus est, p venerẽ vero tristiorẽ exitũ vxoris illicẽ futurũ norat, Mercurius vero. a Ioue ad occasus. i. ad ima terrarũ defluẽs significat amicitiã futurã, sed nõ diuturnã. Addũt et mathematici Venerẽ i virgine posita misericordẽ nasci fœminã, hic Maro i habitu virginis uenatricis venerẽ illi occurretẽ fac, q & misericordẽ regiã iuenit, & illa in venatiõe adiuncta est Aether e summo. Nã oib' elemẽtis supius ẽ. despiciẽs deorsuz aspiciẽs. Dispiciẽs aũt diligẽter ingres. Sic deduco deorsuz duco, Diduco vero diuido. Veliuolũ, qđ velis volaẽ. Ais qđ velis volet. Ennius naues veliuolas. Est aũt reciproca translatio nauiũ, & auiũ. Vñ e & velorũ pãdimus alas, ⁊ de apib' Nare p æstatẽ liqdã, Nã nare nauiũ. volar' auiũ Trãslatio ergo, aut reciproca est, aut partis vnius. Iacetes, vel in logum expositas. vel stabiles. Hoc. n. terræ est, cum reliq̃ elemẽta mobilia sint, vñ & bruta dr. Vel inferius positas. Nam elemẽtorũ infimũ est terra, Sic. i. vt ista cõspiceret. Et libyæ, œconomia. i. dispositio carminis vituperabile. n. fuerat, si ex abrupto trãsitũ faceret, vt in nono. Atq; ea diuersa penitus diũ parte gerunt. Sed excusat vno sermone. Atq; ea. i. eodẽ tẽpore. Nũc vero hũ trãsit, qz inducit iouẽ, & de rebus hũanis cogitatem, ⁊ africã intuẽtẽ. Vñ honestus color est, vt venus timens, ne Iupiter Romana fata Carthagini pcedat, cũ adeat. Nã fœlix euetus est locis, quæ Iupiter pspicit, vñ in. q. aspice nos hoc tñ, Contra alibi. Atq; oculos oculorũ reiecit aruis Tales de reb' hũanis. iactãtẽ. pect. cur. loquitur stoice. hi. q. dicũt deos hũana curare. Alis sm Epicureos q negãt deos curare humana, Vñ illud. Nec curare deuz credis mortalia q. seq̃. Tristior, cõparatiuũ p positiuo. Qñ eni tristis est venus, vt nunc tristior dicat. Oculos suffusa, oculos suffusos hñs, dicẽdo aũt nitentes, expssit nimiã in lachrymis pulchritudinẽ: sicut in Eurialo, Lachrymæq; decoræ. Impijs, ⁊ fulmine, errãt q pmũ ad deos, sm ad hoĩes referũt, sed maioris ptãtis est, idẽ posse circa deos, qđ circa hoĩes. Terres, nã fulminũ alia terrẽt alia afflant, vt Fulminis afflauit vẽtis, alia puniũt, vt vel pr̃ oipotẽs ad. gat me fulmine ad vmbras, alia psagiũt: vt de cœlo tactas memini. p. q. Quid meus subaudi filius, vt aiacis oilei: Inre, cõtrarie, alias p vt, benignũ: accipit in teucrus aũt Quid argumentũ ab ipossibili: ⁊ plus valet nõ posse q̃ nolle. Troes cuius nrũs est tros. Oia aũt græca monosyllaba i latinũ trãseũtia fit tertiæ declinatiõis, græceq; ⁊ latie declinant, vt Tros trois, & troos: pã panis, ⁊ panos. Cũctus ob italiã ne ad italiã puenirẽt: nusq̃ psistere pmittunt. Nã et in africa hospitio phibent harenæ. Certe hinc. r. & si hoc nusq̃ legimus, tñ per silẽtiũ itelligimus, vt de iunone supius audierat. Voluẽtibus. i. volubilibus. Voluẽs. n. voluit, volubilis voluit. Anni ãt voluunt, vt atq; in se sua p vestigia voluit annus, Dicẽdo aũt reuocato: ostẽdit italiã: vñ Dardanus fuit, Teucri p dardano posuit. ille. n. vẽit de italia, Teucer de creta. Mutãt n. poetæ noia ppinq̃, vt domũ pollucis habẽs. i. Castoris, Itẽ

Despice re qd, & qd dispi cere Ded' co & diduco in quo differat

ASCEn. ¶Et iam finis erat, postq̃ mortales, qđ poterant effecerant, neq; erat reuocandorũ sociorũ. vlla spes reliq̃ apte inducit diuinũ auxiliũ, qđ suos in necẽssitatibus nõ destituit, verũ ... argute docet, re physicam eẽ, ⁊ ex visceribus astrologiæ fictionẽ hãc exceptã, nã cũ Iupiter venerẽ beniuole aspicit, significat ei, q eos in horoscopo hẽt bonũ p mulierẽ euẽturũ. Dõani aũt verba sunt. Finis epularũ, vel tabularũ. vel lucis. Despiciẽs Iupiter, ex alto actus hoĩus cõsiderabat. Venus aũt arepta occasiõe eũ alloquitur. Tristior, q añ Lachrimis, ille est maximus dolor q añ vocis exorsũ lachrymis pcedẽtibus nunciat. Tales, res plena subtili arte: vbi psonarũ nõ solũ, sed ⁊ rerũ habet rõ. Loquitur venus ad Iouẽ, si puata filia ad prẽz. si publica inferior dea apud summũ deorũ Vicit aũt qđ publicũ fuit. Cõcitat subtilẽ inuidiã, q Iupiter cuius sit iuste cũ are qd dij. qd hoĩes agãt, omĩ eru verũ i Aeneã iudiciũ, & inoxiũ tot tormẽtis dissimulãs vexari sinat, pponit ergo publica psona, & subnectit puata. apud eniz prẽz nõ potuit cõqri de dijs, sed apud deorũ regẽ. Dijs at applicauit æternis. r. im. Et hoĩes fulmĩe. t. Aeternis. q nõ sunt prẽtnẽda veluti ea q̃ ad tps sunt. q. d. nõ vrniunt dij ɔ fata. Quid. frẽta innocentia Troianorũ, q̃rit nomen delicti, quo non inuẽto constet eos immeritus pati Aeneas, speciale ponit, atq; inde transit ad genus, In te. regem. d. & h, qui omnia, habes in potestate Auum suum promissorem noui imperij, quem omnes dij suspiciunt, & homines fulminẽ territi venerantur, Meus. s. filius tuus nepos. Tantum, bis repete, qd tm̃ æneas ⁊ qd tantum troes: Tantum: tam immane. Cunctus, ad id redigitur: vt nec alibi stare, nec in italiam venire possit: Ergo restat, vt in fluctibus semper exagitetur. Pollicitus. cõuenit ex veteris promissi, immo pollicitationis fide. Turpe eni est decedere de fide, turpissimũ cuius mutare sentẽtiam. Quid ergo tanto deu, pfertim vbi filiæ, nepotisq; vertat incommodum. Genitor, ponit post publicã personã prẽz, vt appareat neutrã illarũ ducere psidia traduci, Vertit, cũ vas vertit, oẽ qđ habet effunditur, Ergo ostendit, q Iupiter inimica persuasione ita sit versus, vt nihil pietatis sit in eo relictũ. Quã integram filiæ præstare debuit. Genitor, multum valet hæc persona in promissis: q non liberis solum, verum & posteris sunt profutura. Quæ sententia. q. d. quis te potior est q te possit vertere. Hoc quidem, dissimulandum est dannum, si quod amissum est. alterius cõmodi ratione pensatur, vnde compensatio dicitur veluti si in altera lãce danno posito, in altera commodum par, vel maius ponatur. Occasum troiæ, ostendit rem maximam peryse, Casus enim paruæ rei est, vel personæ inferioris, Occasus diuiæ rei: vel personæ superioris Nam solem lunamq; occidere, & viros præclaros occidisse dicimus. Rependens. comparans, ⁊ exæquans mala fata bonis. Nũc eadem, nõ solũ nõ veniũt bona, sed manẽt mala. Quẽ das. f. qz iupiter potest postulata cõplere & potuit efficere, ne aliqñ acciderent, põt & sic intelligi. Quẽ das finẽ. i. qñ Troiani veniẽt in Italiã, aut quãdo carebũt his malis. Ordo aũt est Et iã erat finis. s. sermonis longi, quo socios amissos reqsiuerãt ac diei, qz nõ est verisimile, vna luce potuisse eos iam tẽpestatẽ passos in terram descẽdisse igne excudisse, frugem desicasse. Aeneã tot ceruos fudisse. socios cõsolatam esse. vina dedisse, esculenta a socijs parata esse. cenatus & conquestum esse. Aeneam loca explorasse ad Didonem venisse. q tũc datura ius ad forum conscenderat, quod mane fieri solet. Vnde persius His mane edictuz post prandia calliroẽ do, Et vt Martialis dicit, hora tertia diei. Nam exercet raucos tertia causidicos Ipso ergo die, quo appulsi erãt in ea nympharum domo, idest amænissimo loco, quẽ prius descripsit poeta mãserant vbi nunc cenati erant cum finis esset sermonis ⁊ diei postridie autem æneas loca disquirebat, vnde dicetur. Vt primum lux alma data est exire locosq;. Explorare nouos. Nũ est ergo dubium, diẽ fuisse exactũ. cũ vesperi cenare soleãt. ⁊ eum manifeste dicat: Aeneã: exorta luce explorasse nouos locos. finis igit erat tã lõgi sermõis q̃ diei, cũ. i. qñ Iupiter. despiciẽs. i. deorsum ispiciẽs de æthere summo mare veliuolũ. i. in quo vela volãt. aut qđ velis puolat, aut uoluit, ⁊ terras iacẽtes. i. humiles, & pstratas, & litora: & populos latos. i. late habitãtes, cõstitit sic. i. in tali affectiõe: q̃ dicet sup. in vertice cœli, & defixit lumina. i. oculos deorsuz miecit regnis. i. ad regna libyæ: illius s. ptis, in qua æneas tũc erat. Atq; p & venus (. s. illi occurrẽs inẽta oportunitate) tristior. s. q̃ decuit: aut valde tristis (quod & Valla sentit Na vt cũ Lãdino sm Priscianũ, sub tristẽ, ⁊ parũ tristẽ. dicas, nõ placet, nõ. n. parũ tristis censeri põt lachrymis oculos suffusa nitentes). & suffusa oculos nitentes. i. habẽs oculos nitẽtes suffusos. i. parũ supfusos, lachrymis alloqtur illũ. s. iouẽ, iactãtem pectore. i. vsãtẽ, tales. i. hũanarũ rerũ, curas. Alloquit aũt sic. O. s. Iupiter, hoc est iuuãs pater, ⁊ rex magne, q regis æternis impijs, cũ mortalia facta pereãt, vñ in Geor. pturaq; regna, res hominũ, & deũq;. p deorũ, alij legũt deorũ: vt sit hypmeter vsus, q hic vitiosus non esset, qz syllaba

Donati expositio

Cõpẽsatio qd sit Casus qd & qd occasus

Ordo

Et mãibus

abundans

abũdãs absumi, ꝑ p vocalẽ seqñtẽ, & q terre a res hoius. & deorũ subiuit. s. tuo trisulco, qđ & supi timent, vñ venus ad cupidinem i hoc pzio. solus. Nate pris sũmi, q tela typhoea tẽnis, qđ æneas meus. s. filius, & tuus nepos, potuit sup. cõmittere. i. cõmereri, & peccare tm̃. i. tam magnũ scelus, in te. i. cõtra te, & qđ troes potue cõmittẽ i te. q. d. nihil. Plus aũt est nõ potuisse cõmittẽ q̃ cõmisisse, troes dico qbus passio tot funera. i. mortes, suoꝝ, nã vero sile est, neminẽ supstiẽ eẽ, q neminẽ suoꝝ in bel-

Et manib⁹ pgne. p. s. e. ꝑ philomelæ. Ditiõe, ptãte. i. pace, legibus, bello. Pollicit⁹, pollicemur spõte, pmittim⁹ rogati. Quæ snia verecũde agit, nec. n. cõueniebat: vt apte cõtra vxorẽ ageret apud maritũ. Sic ẽt respondet Iupiter, Nec me snia vertit: Hoc hac re. Respõdẽs recõpẽsans: Trãslatio a pecunia: q̃ añ pendebat. Eade, qualis sña, vt longitudo temporis nihil Troianis pdesse videatur, Finem, non regnorũ, sed laborum finẽ.

Pollicetor a pmitto in quo differat

lo troiano amiserit, cũctus orbis terrarũ, qui nusq̃ cõsistere a Iunone pmittunt, id ergo studiose i Iunonẽ dicit, sed tacite dictură, expsse, si cõiunx nõ eẽt, claudit scilicet ab introitu, ob italiã, idest, vt arceant ab italia. Certe tu pollicitus, sup. es eũ troiã perire permisimus. Romanos fore, idest futuros eẽ, hinc, hinc dico idest ex hoc ænea: aut ex his troianis, annis voluentibus, scilicet vices recum, aut voluentibus. scilicet se, aut volubilibus, olim: idest aliquando, sed tempore futuro. a sanguine teucri reuocato, cuius verbi duplex est expositio. nã Secundus q vult teucrũ pro dardano poni, ita exponit. a sanguine, teucri, pro dardani reuocato. i. iterũ in italiã vocato, nam dardanus ex italia oriundus erat, non teucer, vnde dictum est, Dardanidæ duri antiquas exquirite matrẽ, Ego vero, qui quod propriẽ dictũ tueri possum, nihil per acyrologiã accipiã dixero a sanguine teucri reuocato i. reiecto. a, postq̃ sanguinẽ teucri reuocauerat, & reiecerat, dardani aũt sublimauerat, & ad impiũ orbis pdestinauerat, nã troiani partim a teucro cretesi, partĩ a dardano italo originẽ traxerũt, & visus est iupiter aliqñ teucros in impiũ vocasse nunc vero assumptis dardanidis reuocare. i. reijcere, sicut reuocamus, & recãtamus, quod pperã, aut vocauimus, aut cantauimus (tu lector delige vtrã voles sniam. Nam sunt, qui non legant reuocato a sanguine, sed reuocato sanguine teucri) qui. s. Romani sint, ductores ex troianis oriundi, tenerent. i. possiderent mare, & qui tenerẽt. i. possiderẽt terras, omni ditione. i. potestate, vt pace, bello, & legibus, o genitor q̃ snia vertit. i. a proposito vi abduxit te. id in iunonẽ latẽter dicit: sed vide q̃ subtiliter igrediat venus. Prius enim, vt ondat eum quæ promiserit, aut pollicitus sit, posse exeq, dixit. o qui res hominũ q; deũq; &c. nũc vo, vt ondat eum debere id velle, pro suis psertim ingt, q̃ te genitor snia vertit, vt turpe sit regẽ hominũ & deorũ a proposito ac pmisso verti, & impiũ patrẽ a filia & auũ a nepote abduci. Equidẽ. i. ego quidẽ q̃ de te opinionẽ bonã habebam solabar. i. pro solatio tolerabã occasum i. excidiũ troiæ, hoc. i. ex hac re. i. hac pollicitatione, qr pollicitus eras ex occasu troiæ Romã oriri. q. d. si quis mihi obijciebat, q pmiserã troiam meã occidere, quæ res mihi tristitiæ eẽ debebat ego solabar: hoc. idest hac re, q sciui te pollicitum eẽ troianos aliqñ in italia rerum potituros, rependens: idest recompensans fata cõtraria fatis: idest modeste tolerans fata, quæ erant de excidio troiæ. ob fata de institutione Romæ. Nunc. q. d. multum abest: vt pro aduersis læta obtineant troiani, quia eadem fortuna. s. per secutrix & inimica insequitur nunc. i. hactenus viros actos tot casibus, idest ruinis, erũnis: & aduersitatibus, o rex magne, qui & potes, & velle debes, quẽ finẽ laborum das. q. d. vt regna promissa omittã (qđ alibi dictura est) quem finem laborum das. q. d. nullũ. cũ indies magis laborẽt

Dardanus vñ

Antenor potuit mediis elapsus achiuis
Illyricos penetrare sinus, atq; intima tutus
Regna lyburnorum, & fontem superare Timaui.
Vnde per ora nouem uasto cum murmure montis
It mare proruptum, & pelago pmit arua sonanti.
Hic tamen ille urbem pataui sedesque locauit
Teucrorum, & genti nomen dedit, armaque fixit
Troia, nunc placida compostus pace quiescit.
Nos tua progenies, cœli quibus annuis arcem,
Nauibus (infandum) amissis unius ob iram
Prodimur, atque italis longe disiungimur oris.
Hic pietatis honos? sic nos in sceptra reponis?

ASCEN. ℂ Antenor potuit, &c. Quia antenori concessit, Iupiter, vt in italiam lætus pueniret, sedesq; locaret, videt id & æneæ debere concedere. Non autem placet mihi. quod seruius dicit, vtrũq; proditorem fuisse, idq; authoritate Liuiana. nã liuius id, non asserit, cuius verba in principio operis sunt Iam primum omnium satis constat, troia capta, in cæteros sæuitum eẽ troianos duobus æneæ, antenoriq;: & uetustiure hospitij. & qr pacis reddendæq; helenæ semper authores fuerunt, omne ius belli achiuos abstinuisse. Casibus deinde varijs antenorẽ cum multitudine henetum, qui seditione e paphlagonia pulsi, & sedes, & ducem, rege philemene ad troiam amisso, quærebant, venisse in intimum maris adriatici sinum: euganeisq; qui inter mare, alpesq; incolebant, pulsis, henetos, troianosq; eas tenuisse & in quem primum egressi sunt locum, troia vocatur. pagoq; inde troiano nomen est, gens vniuersa veneti appellati. Æneã ab silĩ clade domo pfugũ, sed ad maiora rerum initia ducẽtibus fatis, pmũ i macedoniã venisse. ĩde in siciliaz qrẽtẽ sedes dlatũ. A sicilia classe laurẽtẽ agrũ tenuisse, Troia, & hinc loco nomẽ ẽ. Hæc ille, q nullam pditionẽi Aeneæ, aut, anthenore asserit, vñ licet succinctius, castius mẽ tractat Donatus cuius vba sunt. Antenor p cõparatione a miore maius exaggerat mœrorẽ antenor ergo alienus a necessitudine tua, hõ, & humilis, & depssus manus hostium potuit effugere. Illiricos penetrare, voluit demõstrare difficultatem perueniẽdi, & ad hostiles partes penetrandi, quæ oĩa facit dictis posterius annexis. Penetrare enim ẽ penitus intrare & sinus sunt recessus terrarum penitus remotarũ qbus clausis, non potuisset euadere si pericula extitissent & miro vbo vsa est transire, quod ẽ sine molestia, vel impedimento quomis puenire. Et qr fontẽ supare, difficultatẽ non demõstrat: addit. Vñ p ora nouẽ & cætera, & commemorat tãtæ illũ fontem vrtutis esse. vt p nouem illius ora tantus trãsitet. Vasto cũ. m. m. it. m. pz. vt fons solo vocabulo, reuera sui abũdãtia in terris pelagi faciem ostenderet. Repeter ergo potuit hostes euadere, potuit penetrare. si ille potuit. superare. s. t. Hic. s. in regionibus, & per oẽs difficultates. Ergo vnũ aduerbiũ, & pnomẽ graue põdus doloris adiecit, ille minoris dignitatis, cui tm̃ felicitatis adeptus est vt tutus trãsierit, tutus peruenerit, tutus vrbem sius condiderit, tutus nomine Troiano vocitari indigenas fecerit, tutus arma Troiana idest victa in eorum parietibus fixerit, quos non constat victores fuisse. Nos transit ad compatationem, Tua progenies, interptatio est. Tua, q deos, & homines inptãte habes. Apud quem priuilegium primi gradus hẽre debemus. Dum spe pmissorum ducimur. naues amisimus, & promissam italiã tenere non possumus. Vnius ob id optime ad finem orationis reseruauit. ne si inter initia dixisset offensus iupiter sororis & cõiugis iniuria alienaret, nec enĩ nomen iunonis posuit, vt sine offensa ad iniuriaꝝ numerum pueniret. Hæc ille. Beroaldus ꝯo in Seruiũ dic̃ sic. Admiror Seruiũ in tã manifestariũ errorẽ incidisse, idq; scripsisse, qđ a nullo historico ꝑ traditũ sit, cum oẽs idonei scriptores psono ore ꝯscribãt, i paphlagõia regiõe asiatica

Donati expositio

Penetrare qd sit

Beroaldi expositio

SERVI. ℂ Antenor, cur hunc solum noiat cum a Troia capys campaniam. Helenus macedoniam, alij sardiniam fm Salu. occuparit, qr si pditionis argueret, poneret similis persona, antenor enim & æneas teste Liuio, priam pdidisse dicunt qđ Verg. tãgit ibi. Se quoq; pncipibus pmixtũ. a. a. Hora. tñ excusans ait ardẽtes, sine fraude. i. sine pditione. Nemo aũt excusat nisi rẽ plenã suspitiene. Sisenna tñ dicit solũ antenorẽ pdidisse. Qđ arguit qr legatos Helenã repetẽtes hospitio accepit & Vlyssez sub medici habitu cognitũ nõ pdidit, & si sic est, augemus exẽplum. Si pditor regnat, cur nõ pius. Illyricos penetrare sinus antenor nõ illyricũ nec liburniã tenuit, sed henetiã. Sz inde venit quidam Henetus, a quo denominata est henetia deinde venetia, Tutus, cum liburni sint rhætij videlicet sæuissimi populi ab amazonibus originem teste Horatio ducẽtes. Hos supauit Drusus. Dictum est ergo ad argumentum q tutus etiam inter sæuos fuerit. Fõtem ty. circũlocutione vtunt sæpe poetæ vt dicant arcem butroti pro butroto, sic hic Fõtem ty. pro tymauo. & paulopost Vrbem pataui p patauio. Nouem, multi septem dicunt. q si incerta fides est, et it numerus terminatus p indeterminato. Cũ murmure mõtis. Nã tanta vi exit in mare, vt vicinus mõs resonet. Mare historiã tãgit nã fluuiũ hũc ab incolis mare vocari ait Var. Proruptum. i. effusum fluens. & melius est q̃z præruptum. Bene aũt diffiniuit, q largus fons sit solutum mare. Pelago, aquarum abundantia. Premit, populatur: Hic, in difficili loco. Patauium: vel a padi vicinitate, quasi padauium, vel a græco πετέσθαι. i. volare, qr capto augurio sit conditum, vel q vrbem ibi condiderit, vbi autem telo petiuerit, Sedesq; locauit, ex votis suis mouet inuidiam, q id sit concessum Antenori, quod ipsa desiderat & gẽti nomen dedit, qđ victori æneæ non conceditur, prohibente iunone, z quam obliq̃ loqtur respectu mariti. Hi aũt pmis tpib⁹ a duce antenoridæ dicti sunt, Arma fixit, Nã finita militia, siue gladiatura tẽplis arma suspẽdebãt. Hora. Veiani⁹ armis Herculis ad postẽ fixis. Cõpostus, cõpositus p syncopẽ. Nostanq̃

Venetia vñ dicta

Patauium vñ dictũ

tanq̃ vls de troianis loquitur. Tua progenies, epexegesis est, Vt: at ego: q̃ diuũ i. re. Annuis, q: nutu pmittit. Infãdũ, p ĩfade, vt miser septena quotãnis, z corpũ repere clamat. Figura hæc q̃ nomẽ p aduibio poit, poetica ẽ, Oratores nõ vtunt Infãdũ tñ bic pt eẽ interiectio voletis. Prodimur, porro damur, aliis multa figñ. Ergo vt qd, pdimur hic sign ficet explanare, addit, Disiũgimur italis oris. Hic. i. talis, vt hunc te euryale aspicio. Honos, sm aũt est honor, arbor, lepor, & est o breuis: poetæ aũt mutãt in o lõgã. Salu. ẽt pene vbiq; labos posuit. Melius est seruire regulæ. Sic, hoc est p naufragia. In sceptra. r. ad im peria reseruatas. aut antiq̃ licẽtia est cõmũ ppõnum,

asiatica fuisse populos henetos noiatos, a qbus i italia oriũdi sint cognomines eoz veneti, hoc Liui⁹ i. i. Ply. i. vi. Corneli⁹ ne pos: z Qu. curtius memoriæ pdiderũt. Strabo vero opiaf, venetos italicos a venetis galliæ ppl'e coloniã fuisse õductos. isto rũ oium, vt arbitror merito Seruij est explosa snia. Ordo aũt est. Antenor vir ille Troianus elapsus. i. liberati liberat⁹, & ereptus, medijs achiuis. i. græcis, hoc ẽ e medio inimicoz potuit penetrare. i. penit⁹ itrare, sinus illyricos. i. illiricæ oræ angustias, atq; potuit tut⁹. s. ab isidijs hostiũ, z odijs iunonis penetrare intima regna liburnoz. i. illoz ppłoz ad mare Ionicũ. Sinus aũt ionicus adriatici maris ps est cuius a dextera ps illiry a sa eit. cui liburnia vicia est, z potuit supare fõtẽ timaui. i. timauũ

Ordo.

Sinus ionicus quis

flumiũ Venetiæ, aut fontẽ. i. ĩpetũ aquarũ q̃ effundunf, vnde mare pt uptũ: aut pruptũ it. i. psluit, p nouẽ ora. i. magna ostia, cũ magno murmure montis. s. vicini, & premit. i. concutit, arua. s. vicina pelago. i. abundantia aquarum, quasi pelagus. idest mare constituentiũ, sonante. i. cum murmure, & sonitu erumpenti, tñ. i. tametsi tantus sit impetus aquarũ, ille. s. antenor respectu æneæ humilis, & abiectus, Locauit hic. i. hoc loco, quẽ dico (inquit venus) tam difficili, vrbẽ patauii. i. patauiũ, quæ nunc a pado padua vulgo dicif, & sedes teucrorũ. i. troianorũ a teucro oriundorũ, z dedit genti nomẽ. s. suũ qa antenoridas primus vocauit. Sicut æneas ingt in. iii. æneadasq; meo nomẽ de nomine fingo, & fixit ai matroia, qua victricia, in signũ pacifice possessionis, nos progenies tua qbus annuis. i. nutu cõcedis, arcẽ. i. sublimitatẽ cœli, pdimur. i. porro damur: aut in manus hostiũ, videlicet carthagineñ, tradimur, ob irã, nõ ob culpã, vnius: nõ dicit cuius, intelligit tamẽ iunone: & hoc nauibus amissis, infandum. i. q̃ res infanda, z detestanda, ac indigna, vt dicif, est, nõ erat tamẽ, nisi vna amissa, vt Seruius recte exponit, atq; disiungimur lõge (qd enĩ nris fit liberis, id nobis fieri censemus (ostẽdit quod voluit significare, cũ dixit pdimur, atq; igit, p. i. nos disiungimur lõge: oris. i. regionibus extremis. Italis p italicis, aut italiæ. Et sup. hic. hmõi. i. bonos pietati. i. q̃ debef pietati. i. pio cultui deoz, i quo æneæ pcipua laus ẽ, reponis. i. restituis, ne fic. i. pexiliũ, & phibitionẽ, nos i sceptra. i. regna amissa, vt i noua recipiamur. q. d. non æque id fieri: z hoc dicto quasi dolore, z impatientia victa obmutuit venus. Vnde sequitur.

Nomia i. r. & s. exeũtia q̃ sint

Iupiter

Olli subridens hominum, sator, atq; deorum.
Vultu quo cœlum, tempestatesq; serenat.
Oscula libauit natæ, dehinc talia fatur,
Parce metu cytherea manent immota tuorum
Fata tibi, cernes urbem, & promissa Lauini
Mœnia, sublimemq; feres ad sydera cœli
Magnanimum æneam, neq; me sententia uertit,
Hic (tibi fabor enim, quando hæc te cura remordet.
Longius, & uoluens fatorum arcana mouebo)
Bellum ingens geret italia, populosq; feroces
Contendet, moresq; uiris, & mœnia ponet.
Tertia dum latio regnantem uiderit æstas.
Ternaq; transierint rutulis hyberna subactis.

SERVI.

Olli Sereno Osculũ in quo a suauio differat

¶ Olli, modo tũc pnomẽ enĩ nõ ponif cũ noie. sed p noie aĩa olli p illi est, vt olli dura qes o. & s. u. somnus. Subridẽs lætus erat, & qualis solet eẽ cũ facit serenum Dãt enĩ poetæ elemẽtor habitũ numinibus, vt supra de neptuno dictũ ẽ. Serenat, caret pma psona, vt fulmino, pluo, & similia, nisi loquaf, q pẽt tale aliqd, ve si iupiter dicat ego sereno: Libauit, leniter tetigit Est aũt osculũ religionis, suauiũ voluptatis. Terẽ. O Thais, meũ suauiũ. Parce metu: Cũ arguimur i causis, prio nos purgari op3, z sic ad actionẽ descẽdẽ, Ergo añ obiecta purgat iupiter, deinde pmittit. Parce metu, dimitte metũ, vt parce ỏbis, Cytherea, q̃ græce ei dipthongũ hñt. Latine in e pductũ conuertunf. Ergo κυθέρεια cytherea μηδεία. Medea. Quæ aũt dicit, iupiter ad absolutionẽ añdictorũ ptinẽt, ergo qm dixerat: tristior, nũc dicit. Parce metu. Immota, q: dixerat. Quæ te snia vertit. Et stoice p trãsitũ ponit nõ mutari fata. Nã fati immobilis ratio est. Tuorũ. Troianoz, vel Romanorum. Tibi nõ propter te. Sed vacat. vel tibi. quasi quæ tua sunt Vrbẽ: aut mœnia Lauini: aut romam, Quia cũ proprietatem detrahimus, quod magnum est intelligimus, Vt si dicã Lego oratorem, intelligo cicerone. Et ne sit longa expectatio, adgcit, z. p. l. m. Sublimem ad sydera cœli, pp illud cœli. q. a. a. Aeneas enĩ scd3 quosdã in numicum flumẽ cecidit, Qui. aũt in cœlũ raptũ asserit, estq; Iupiter indiges dictus. Hic ordo est. hic geret ingẽa b. m. i. Fabor enĩ, excusat quæstionẽ futurã, Et q̃si dolẽti: Veneri vera dicit. Sed aliter loquef cæteris dys psentibus in decimo. Abnuerã bello italiam cõcurrere teucris. Remordet, sollicitat Teren. par pari referto, qd' illã remordeat. Arcana, secreta, Vñ arca z arx quasi res secretæ. Italiam italia. Sic nõ aĩi tyro despectus iarbas. i. in tyro. Nã si aduerbialiter dixisset, potuisset tyri. Cõtũdet incõgrue cõsolabaf bella pdicens, nisi victoriã peneret. Leges, & mœnia. Hysterõ pterõ, Primo enĩ ciuitas, deinde mores ponuntur, Mores, leges, Tertia rhætorice, ne breue esset: si triẽnium diceret, tẽpora diuisit in speciẽ.

Aeneæ interitus

¶ Olli subridens hominum sator, atq; deorum. Ponit responsionem iouis ostendens ex circunstantia vultus eius, qualis futura sit. q: vultu sereno: & hilari beniuola solet reddi responsio, de qua re, vt de cæteris argute differit Donatus dicẽs. Olli sub. vt venus lachrymis ante loqueretur significauit dolorẽ internũ, z qd dictura esset. Sic Iupiter stati3 debuit hilaritate vultus, & osculo, & prima pte orationis demere angorẽ filiæ, nec oportuit eam circuitione deferri. Subrisit, risu vtif, vt eam exhilararet, sed subrisit: vt maiestatem seruaret ex modestia, Nam fatori hominum, & deorum turpis erat plenus risus subrisit, vt partem daret Troianorum casibus, parte reseruaret illis: quæ erat pmissurus. Vult quo cœlum, tali qualem habet cum clementia tranquillat. Oscula, signum optimũ tum beneuolentiam suam osculo publicat. Dehinc, ostendit signa ista non frustra fuisse præmissa: quæ veneris metus leuarent. Parce, Si solu3 hoc dixisset abunde suffecerat ad demulcendum animum, Reddit enĩ securam, & se nihil immutatus esse demonstrat, Dat autem hunc poeta personam regis nõ patris. De futuris enĩ nõ nisi deus loquif: Ergo cytherea. dixit, & non filia: & tuorũ, & nõ nostrorũ. Manẽt tibi fata. hoc sat erat sed vt satiaret, qd asserebat, addidit imota, Deide enumerat specialiter qd generaliter clauserat, Respõdet et q̃rimonys Veneris. Nã cũ illa dixisset. Cunctus ob italiam terrarũ clauditur orbis. Hic Cernes vrbem. Et ad id cœli, q. a. a. ponit Magnanimum Aeneã sublime feres ad sydera cœli. Vt aũt apertiore faceret generalitatẽ, addit fatorũ dispositionem. Tagit autẽ gesta ab ænea ad cæsarem & tempora cæsaris quæ scribenda cũ proposuisset morte puentus nõ ipleuit, breui igit orõne securã facit venerem, lõgo deinde ordine futura explicat. Nõ enĩ ociose audisset Venus q̃ pertinerent ad gaudiũ, nisi pus amotus esset metus. Sic Terẽ. Vbi inuentã pãphilũ, vt metũ, i quo nunc est, adimã, atq; expleã aĩum gaudio. Fabor, n. arcana fatorũ, q̃ nulli fas est nosse: cõmendat sensibus filiæ z se illicite facere demonstrat, vt cognoscat illa beneuolu3 studium patris. Tibi. q: filia es: q: sollicita quia nolo te vexari angoribus, Tu docta tuorum fata lætaberis. Bellum pponit curam belli, sed bona ventura promittit Mortem autem Aeneæ. quod ei at tristẽ, subticet. Hæc ille, Ordo aũt est. Sator. i. productor z genitor hominũ, atq; deorum. s. Iupiter, qui solus & deos. z hoies progenuisse dicif, cum cæteri aut deos tantũ aut homines tñ progenuisse fingaf, libauit. i. modice tangendo pbuit, natæ. i. filiæ. videlicet Veneri, oscula subridens, idest modice, sed blãde arridens olli. idest illi, aut secundum Seruium, ordo est. sator hominum, atq; deorum subridens olli, idest illi, tũc & illo tempore libauit natæ oscula, nam certe olli natæ vtrũq; exprimendo non dicemus, z fatur dehinc. i. postq; oscula libauerat talia qualia sequunf. q autem dictũ est, dedisse oscula, non Veneri, sed natæ pendet a persona poetæ. nam iupiter vt argutissime docuit Donatus hic personam regis fatorum non patris gerit. vnde fatur talia. O cytherea, idest o Venus sic a citheris dicta. parce. i. abstine, & supsede metu. i. a timore. Sunt tamẽ q putent metu pro metui esse sed si noui ingenium poetæ, nõ diceret parce metui: etiam si versus pateretur. fata tuorũ, s. Troianoz vt Aeneæ filij tui & Ascanij cæterorũq; tibi charoz: manent tibi. i. ad tuũ cõmodũ, aut placitũ, imota. i. inmutata. sẽ q̃ue erãt cõstituta, tu cernes vrbem. s. pmissam a fatis, hoc est Romã. & mœnia lauinij. plauinij: q̃ priora codũf, sed posteriora intẽdunf q̃ aũt pma sunt i itẽtiõe, pponi solẽt vt diximus ibi, arma, virũq; cano, q̃uis vltia sint i executiõe. & tu feres magnanimũ æneam filium tuum sublimem. i. excelsum, & gloriosum, ad sydera cœli: q: fiet deus indiges, neq; snia vertit me. qd' in psup/ posuit

ASCEN. Donati expositio

Ordo.

posuit venus quærens, quæ te genitor sni̅a vertit. Hic. s. de quo loquor æneas (fabor. n. tibi. hoc est, qr volo tibi secreta pādere, & te nihil celare, qm̄. i. qm̄quidem hæc cura. s. de ænea, & eius futuro regno remordet. i. sollicitat te: ꝛ ego voluens. i. reuoluens, ꝛ repetens longius. i. per lōgum rex gerendarꝫ tractum mouebo. i. excitabo, aut monebo arcana. i. abscōdita, & secreta fatoꝝ. hoc est dicam tibi: quid fata de ipso Aenea cōstituerant) hic inquā geret Italia. i. in italia, bellum ingens. i. valde magnum: & q̄si extra gānus bellorum solitoꝝ, & ɔtundet quasi maleo conteret, & pessundabit populos feroces. i. acres, ne paruni gloriæ sit imbelles vicisse: & inmites, ne impium sit humanos suppeditasse, ꝛ ponet viris. i. ys, quibus ob virtutem parcet, mores, idest leges, & instituta, ꝛ mœnia. i. vrbes nouas, vnde Horatius in arte, fuit hæc sapientia quondam oppida moliri, leges incidere ligno. Ponet dico mœnia, aut potius tu feres eum in cœlum, dum tertia æstas viderit ipsum regnātem latio, idest in latio, hoc est in italia, aut dominātē3 latio. i. Italiæ, ꝛ dū terna. i. tria hyberna. s. tēpora transierint, rutulis subactis. i. postq̄ rutulos subegerit: hoc est post triēnium transferetur in cœlum, sed maluit, vt argute Seruius docet, in duas partes distinguere annum q̄ triēnium solum dicere. Fides quoqꝫ historica, vt idem recitat, longe alia est. Nec dicit eum tunc moriturum. sed Ascanium illi successurum, quod tamē sine eius decessu fieri non posset. Vnde addit. At puer Ascanius, &c. vt in sequētibus declarabimus.

ASCEN.

¶ At puer ascanius &c. Prosequtur, qđ incœpat Iupiter historiam tāgēs vsqꝫ ad augusti tēpora. Vnde dixerat, altius ꝛ voluens fatoꝝ arcana, ꝛc. Quod qr facit, nō videt mihi instituisse res augusti perseq, licet Donatus id velit, cuius verba sunt At puer, ostēdit, quod optabile est Aeneæ, nō externum, sed filium successuꝝ, eo feliciorem, vt nō triēnio, vt ipse, sed triginta annos sit regnaturus. Hic iā tercētum post triēnium aeneæ xxx. Ascanius, &. ccc. Hectoreæ gēti datur. Regina, quæ ḡuis geminos pariat, ad vnum Romulū imperiū peruētuꝝ ostendit: & parricidiuꝫ occultat, & romanos a romo appellatū iri, qui tanta sint felicitate regnaturi, vt nulli alternoꝝ regum tēpoꝝ terminis claudant. Aspera iu. apte ponit qđ venus, vnius ob iram dixit: ergo tanta felicitate pollicet, vt acerrima inimica, posito odio, amica futura sit. Cum domus assa. extremus cumulus lætitiæ, vt qui ad tēpus victores erant ys, quos vicerant, seruituri essent, qđ est plus q̄ꝫ antenorem inter victores populos ɔsedisse, & per medios achiuos ꝓlapsum esse. Verū hæc qr in honorē Cæsaris scribebat. aperuit qđ in posterioribus fuisset scripturus, nisi mors ꝑuenisset. Nam post mortem Turni, sequebant. xxx. ac. ccc. annoꝝ gesta, ac deinceps vsqꝫ ad Cæsaris tēpora facta. Et cæsarē ita amplificatuꝝ Romanum imperiū, vt nihil relinq̄ret, qđ non a se subactum fatet. Hæc ille.

Ordo

Ordo est. At. i. sed Ascanius puer. i. adhuc impubis, cui Iulo addit nūc cognomē. i. qđ trāsit in cognomē. i. cognationis nomē. nam domus Iulia inde dicta est. Sane norit lector in externis nominibus i in ꝑncipio dictionis cū vocali sequenti diuisas facere syllabas vt iulus, trissyllabum, Iason: Iosephus, Iasius, Iesus (Isbus quoqꝫ sed eius est alia ratio) Iacobus, Iacinthus, Iolas, Io: &c. In latinis solere ɔiungi, vt ianus, iulius iustinus: iuturna, iouinianus. Notum etiā est & pueris latine dici, cui nūc cognomē iulo, & iulus ꝛ iuli, sed ad ordinem redeo. Puer ergo Ascanius a fluuio sic denominat⁹, cui iulo addit cognomen nūc, qr erat ilus, dum res ilia. i. iliensis, hoc est Troiana. stetit regno. i. in dignitate, & maiestate regali. Sunt qui putēt ordinē esse, at puer Ascanius, cui cognomē, sup. est Iulo nūc, nam sup. ilus erat, dum res ilia stent regno, addit. s. pater per successionem, sed tūc verbo explebit, deerit suppositū, melior est ergo ɔstructio sic, puer Ascanius explebit ita (vt cætera quasi per parentesim dicta habeant) Puer igitur Ascanius qui ꝛ ilus, ꝛ iulus agnoītus est explebit iperio. i. regnūdo triginta magnos orbes. s. solares. hoc est triginta annos mēsibus voluēdis. i. volubilibus: aut q voluent ꝛ trāsferet regnū a sede lauini ꝓ lauinij (de q̄ re sic hēt Liuius i ꝑ, Ambigā hiccine). s. lauinæ filius (fuerit. Ascanius). s. q postmortez Aeneæ rex potitus est (an maior q̄ hic creusa mre. ilio icolumi natus, comesqꝫ īde ꝑnæ, quē iuliū eūdem iulia gens authorē nois, sui nūcupat. Is ascanius vbicūqꝫ, & q̄cūqꝫ mre genitus (certe natū ænea ɔstat) abūdāte lauinij multitudine, florētem iaꝫ (vt tū res erant) atqꝫ opulētam vrbē matri, seu nouercæ reliq̄t, nouā ipse aliā sub albano mōte ɔdidit, quæ ab situ porrectæ in dorso vrbis, lōga alba appellata īter Lauiniū & albam lōgam coloniā deductā, triginta fere īter fuere anni, tm̄ tamen opes creuerant maxime fusis ethruscis, vt ne morte quidem æneæ: nec deinde īter muliebrē tutelam, rudimētūqꝫ ꝑmum puerilis regni mouere arma, aut mezētius ethruscīqꝫ, aut vlli alij accolæ ausi sint. Pax ita ɔuenerat, vt ethruscis, latinisqꝫ fluuius albula, quē nūc tyberiꝫ vocāt. finis eēt, Hæc Liuius: q dubitabat, vter ascanius, an creusæ, an lauiniæ, filius regnauerit, cui⁹ dubij rō si nō alia hæc vna potuit fuisse, q: si lauiniæ filiū regnare affirmaret, iā maniš gloriaret domus iulia ab iulo, hereditario iure in regnū successisse. si i creusæ icubatorē illū: atqꝫ iniquū fuisse. Veꝝ poeta nr̄ q i laudē iuliæ domus hāc opaꝫ assūpsit. icūctāt creusæ filiū asserit lauiniū q̄si moderatorē fuisse, qđ q iure obtinē nō posset, dereliq̄t, albāqꝫ ɔdidit. eoqꝫ cū ꝑstaret viribus impiū trāstulit, verūtn̄ successio regū albanoꝝ videt ab ascāio lauiniæ deducta, nā is siluius dict⁹ ē eo q post mortē p̄ris mr̄ de eo grauida in syluas ascaniū creusæ enixa fuisset. Vn̄ sexto hius, Silui⁹, albanū nomē, tua posthuma ꝓles: hic q̄qꝫ Ascāio nat⁹ est fili⁹ Siluius, a q̄ cæteri reges albam oēs siluij sūt dicti. q̄ circa si ɔcedēdū est) qđ hic dicitur

Iīn ꝑncipio dictionis polita q̄ñ diuisas syllabas faciat

Albula qui sit

(At puer ascanius, cui nunc cognomen iulo)
Additur ilus erat, dum res stetit ilia regno.
Triginta magnos uoluendis mensibus orbes
Imperio explebit, regnumqꝫ a sede lauini
Transferet, & longam multa ui muniet albam.
Hic iam tercentum totos regnabitur annos
Gente sub hectorea, donec regina sacerdos
Marte grauis geminam partu dabit ilia prolem,
Inde lupæ fuluo nutricis tegmine lætus
Romulus excipiet gentem, & mauortia condet
Mœnia, romanosqꝫ suo de nomine dicet.
His ego nec metas rerum, nec tempora pono.
Imperium sine fine dedi, quin aspera iuno.
Quæ mare nunc terrasqꝫ metu, cœlumqꝫ fatigat.
Consilia in melius referet, mecumqꝫ fouebit
Romanos rerum dominos, gentemqꝫ togatam.
Sic placitum, ueniet lustris labentibus ætas
Cum domus assaraci phthiam, clarasqꝫ mycenas
Seruitio premet, ac uictis dominabitur argis.

SERVI.

¶ At puer. Prudenter exitum Aeneæ ostendit: ꝛ tacuit, dicendo filium postea regnatuꝝ. Cui nunc co. ait Cato æneam cum patre ad italiam venisse: ꝛ ꝓpter inuasos agros contra Latinum ꝛ Turnum pugnasse, & eo bello periisse Latinum. Turnum aūt auxilio mezētij bellum renouasse, in quo æneas, turnusqꝫ pariter rapti sunt. Migrasseqꝫ in Ascanium & Mezentium, eosqꝫ singulari certamine ɔcurrisse, victoqꝫ Mezentio, Ascanium esse cœptum iulum vocari a prima barbæ lanugine, quæ victoriæ tēpore illi nascebatur. Nā Ascanius ab ascanio phrygiæ flumine dictus est. Deīde ilus ab ilo rege, ab hac historia ita discedit poeta, vt sese ostēdat poeticæ, & non per ignorātiam discedere, sic ꝛ cum dicit de Anchise, Quo magis italia mecum lætere reperta. Nam amphibole ostēdit, Anchisem ad italiam venisse. Eodem pacto etiam fingit. Aeneas venisse carthaginem, cum septuaginta annos ante vrbem cōdita sit, ꝛ inter excidium Troiæ, & ortum Romæ. ccc. xl. anni intersint. Cognomen, magis ꝓprie dixisset agnomen. Sed ad familiam, quæ inde Iulia dicta est, respexit. Dicimus aūt nomē est mihi Cicero. Teren. Eunuchus nomen est huic fabulæ, ꝛ Ciceronis, Salust. Cui nomen obliuionis cōdiderant. & Ciceroni, vt cui Romulo cognomen erat, ꝛ Ciceronē, vt æneadasqꝫ meo nomē de nomine fingo. Recti⁹ m̄ vtimur datiuis, Magnos orbes sunt anni, lunaris. xxx. dierum. Solaris. xij. mensium, Et magnus qui ꝯm Ciceronem in Hortensio. xij. milia annorum & quingentos quinquaginta quattuor continet. Sed hoc loco dicit magnum cōparatione lunaris, vt alibi. Interea magnus sol circūuoluit annuꝫ. Annus dicitur quasi annus. i. annulus, quia in se redeat. Vt atqꝫ in se sua per vestigia voluit annus. Vel ab ἀνανεόω idest ab renouo. Voluendis, volubilibus. A sede lauini, vitans eniꝫ nouercalem inuidiam, deserto lauino albam longam condidit ab alba porca, & situ lōgo dictā. Vi, Nunc virtute, alias multa significat Hic iam tercentum, vsqꝫ ad ortum vrbis Romæ. Nā ipsa quadringētos regnauit. Hic dixit. Donec regina sacerdos, Ipsa aūt ad regnum hostilij peruenit, a quo est diruta, Totos sine itermissiōe. Sacerdos amulius & numitor fratres fuerunt, sed Amulius fratrem regno pepulit, filium interfecit, filiam vero iliā Vestæ sacerdotem fecit. Ex hac Mars geminos romulū ꝛ Remum suscepit. Amulius eos cū matre in tyberim deijci iussit, & ilia fluminis vxor facta est. Hinc Hora. Vxorius amnis, dixit, Pueros Faustulus pastor sustulit, & accæ Laurentiæ nutriēdos dedit. Sed cum hæc meretrix esset, fingitur a lupa nutriri. Quia illæ lupæ vocantur, & loca illarū lupanaria. Vel qr lupa Marti consecrata est, vnde

Iulus vñ dicat & vñ ascanius & ilus

Annus vñ dicat

est. vnde Martius a stabulis rapuit lupus, Hi Cæso amulio regnum auo restituerunt. ac Romam condiderunt a Romo qui deinde blādimenti causa, Romulus dictus est, nominatā. Viderat prior Remus sex vultures. Romus autem posterior, sed duodecim. Quæ res bellū creauit, & Remus extinctus est. Regina regis filia, sic de pasiphae, Magnus reginæ.f.n.m.a. Grauis Grauida, vt nō insueta grauis.t.p.f. Fuluo tegmine vtebaī pelle lupæ more pastorū cur aut nutricis pelle vtebaī. Vel ad imitationē iouis, qui amaltheæ capræ nutricis suæ pelle vtebatur Vel excusaī falsitate fabulæ. Excipiet gentem. cæso remo cuius cæde cū pestilētia exorta esset fuit oraculū, placandos eē suos manes. Ergo agēs aliqd Romulo semp sella curulis vacua cū reliquis insignibus regis iuxta apponebaī, vt pariter imperare videretur. Romanos, non romam. Vrbis.n. illius verū nomen nemo vel in sacris enunciat. vñ tri. ple. vt ait Varro. id ausus nomīare in crucē sublatus est, Hoc nec Hyginus de situ vrbis loquēs exprimit Metas, ad terras metas, Ad tps aūt ānos retulit, Nā fine lauinio & albæ dato Romanis æternitate tribuit. Qui mutus est. Plenū aūt esset, qn etiā. Aspera iuno. tolerabilius maritus vxorē criminaī, q̄ alius. Metu. nam supra, ad metuens Terras, cœlūq3 fatigat, Sic alibi. Assumptæ ī teucros vires cœli. q.m. Cōsilia q2 bello punico scdo Romanis placata fauere cœpit, Gētemq3 togatam, bene q2 omnis sexus, & cōditio toga vtebaī. Nam illas fœminas habuisse cycladum, & recinū vsus ōndit. Recinus ex eo dicif, q2 post terga reycif, vulgo mauorte appellaī. Placutu3, vel fatis vel mihi Lustris, quinquēnarys. Numerat autem ab olympiadibus, q2 nundum erat roma, & consules Lustrū aūt dictū est q2 post qnquēniū vnaquæq3 vrbs lustrabantr. Domus, Familia Troiana. Assaracus .n, capim capis Anchisen: & ille Aeneam genuit. Vnde romani ex quibus Mumius Achaiam vicit: Phthiā, Achillis est patria, Claras mycenas. propter Agamenonem, cuius fuit patria.

Romā in sacris nominare nefas

Toga romanis peculiaris

Recinus vnde

Lustrum vñ, dictu3

cif ascaniū creusæ albā ɔdidisse illicq3 regnasse. dicēdū ēt erit post mortem illius. Ascanium minorē lauiniæ v3 filiū, cu3 tota ple vsq3 ad romulū vrbis ɔditorē regnasse. Sed opiniones varias recitat Lādinus, cuius vba sunt. Refert Liuius albā lōgā nomē sumpsisse ab alba porca, cuius oīe cōdita est. & a situ vrbis, qm in mōtis iugo in lōgitudinē porrecta sit, & cōdita esse ab Ascanio Aeneæ filio. Sed vtrū ab eo, quē ex Creusa in phrygia. an ab alio, que ex lauinia i italia genuerat, ambigit. Trūa prosequif, Is ascanius quacūq3 sit mře natus, abūdāte Lauinij multitudine albā cōdidit. atq3 inter Lauiniū, & Albam triginta interfuere anni. Siluius deīde regnat. Ascanij filius, casu a quodā i sylуis natus. is Aeneā Siluiū creat. ide' latinū Siluiū quo aliquot coloniæ deductæ p̄sci latini sunt appellati. Mansit deinceps Siluius oībus cognomē. alba ex latino ortus. & ex alba Atis, ex ate Capis ex Capi Capetus, ex Capeto Tyberinus q i traiectu albulæ submersus nomē suū flumini reliqt. Ex tyberino oriī agrippa & ex agrippa Romulus q fulmie ictus pyt ex quo est auētinus, a quo mōs auētinus, q2 in illo sepultus est nomē sumpsit. Auētini filius Procas ē, q numitorē creat & amuliū Amulius Numitorē. cui regnū legatū erat qm grādior esset natu. pellit, filiūq3 interimit. & Filiā vestalē virgine facit q̄ grauida facta, martē siue q2 ita crederet. siue vt q2 deus author culpe honestior eēt. pfes3 nūnpat eius ptu natus est Romulus & Remus, Hæc Liui. Diony. aūt halycarnaseus refert. ascanium Creusæ filiū q añā Eurylēō vocabaī albā ɔdidisse Erat æneæ, & alter filius. s3 ex Lauinia. h Sylуius vocabaī, qm mř illa inertuēs pugnūilliū clāculū in sylуis aledū curauerat, tradēs illū tyrrheno pastori, quē latīo sciebat fuisse acceptū. Mortuo aūt ascanio certabāt de regno h syluius & iulus ascanij filius S3 populus latēdit emit. Siluiūq3 regnare iussit. iulo aūt regni loco sacrā quādā potestatē attribuit honore pictulis ipy vacātē. Quem idē Diōy. seri. ī domo iulior ad suā vsq3 ætate durasse, i q̄ Cæsar mirifice floruit. Regnauit āt siluius vñ trigita ānis Aeneas

Lādini expositio

Siluiorū3 stema q̄s

filius: xxxi. Latinus. li: Alb. xl. Capis. xxviij. Post hūc ponit Diōysius regnasse Capetū annos. xiij. Tyberinū octo. agrippā triginta tres Post hūc loco romuli pōit alladiū tyrānica violetia virū q deos cōtēnēs fulminū & tonitruū imitationibus se deū credi cupiebat, ventm imbribus & fulminibus in eius domū cadentibus & lani, iuxta quem habitabat in eius domum exundante, cum tota domo absorptus est. Auentinus regnauit annos trigintaseptem. Procas vigintitres. Amulius q fratri regnu3 eripuit duos & quadraginta regnauit annos, Eusebius ait ascaniū albam condidisse anno mūdi vicesimoseptimo supra quattuor milia. regnasse annos. xxxviij. Deinde filium posthumu3. xxix. Aeneam Siluium. xxxi. Latinum. l. albā. xxxix. Atim siue ægyptus. xxiiij. Capi. xxxviij. Capetum. xiij. Tyberium viij. Agrippam. xl. aremulū, quem alibi remulum vel romulum. xxxix. Auentinū. xxxvij, Procam. xxiij. Amulium. xliiij, Hæc ille. Nos ad ordinem redimus: qui talis est. transferet ergo ascanius Iulus regnum a sede Lauini (quamuis Dyonisius dicat non regnum, sed sacram potestatem filium obtinuisse) & muniet multa vi. i. potestate, aut munimine, albā longā, quæ alba a porca alba est: & longa a situ, vt vidimus in Liuio. Regnabitur (impersonaliter loquitur prudenter, ne iulo aut regnum mēdaciter addicat. aut tur puer auferat, regnabitur ergo siue a creusæ, siue a lauinæ stirpe) hic .i. albæ ter centū annos totos .i. integros sub gente hectorea .i. troiana & animosa, atq3 bellicosa vti erat hector, donec sacerdos .i. rhea, virgo vestalis, regina, q2 regis .s. numitoris filia vnica: interfecto videlicet fratre lauso, grauis .i. prægnans. & grauida effecta a marte De qua re Liuius sic. Procas numitorem, atq3 amulium procreat numitori, qui stirpis maximus erat, regnū vetustum syluiæ gentis legat. plus tamē vis potuit q̄ voluntas patris aut verecundia ætatis pulso fratre amulius regnat, adeit scelus, stirpē fratris virilem interimit fratris filiæ rheæ syluiæ per speciē honoris cum vestalem eam legisset, perpetua, virginitate spem partus adimit, sed debebat (vt opinior) fatis tantæ origo vrbis, maximiq3 secundum deorum opes imperij principiū. vt cōpressa vestalis cū geminū ptū ædidisset: seu ita rata seu, q2 deus author culpæ honestior erat, marte3 incertæ stirpis patrem nuncupat. Sed nec dij, nec homines, aut ipsam, aut stirpem a crudelitate regia vindicant. Sacerdos vincta in custodiam datur pueros in profluentē aquam mitti iubet: Hæc ille, qui prosequitur quomodo gemelli in litore dimisit, a lupa nutriti, donec a famulo reperti, & laurentiæ educandi traditi sint. vbi addit. Sunt qui laurentiam vulgato corpore lupam vocatam inter pastores putent, ita locum fabulæ, atq3 miraculo dantm, &c. Sane priusq ad ordinem redeam pnotabo triēniū ipy æneæ diligenter excogitatum a poeta: nam ternarius numerus, qui pmus impar, & ex primo pari atq3 vnitate constat perfectissimus habetur denarius autem consummatissimus, vt supra quem non sit, nisi priores reperant, itaq3 ternariū æneæ denarys binis, multiplicat, quor priorē dat lauinio, posteriorem albæ, vt tertium per quē infinitum imperiu3 innuit. romæ recipiat Tris igif, annos regnare promittit æneam: decies ter ascanium, q2 triginta annos & decies triginta, hoc est tercentum annos albanū duraturum regnum & si consimili proportione procedatur decies ter centum .i. tria milia annorum, qbus infinitum significantr imperium romanos regnaturos, qui numerus nondū completus est, cum iam imperiu3 in germanos translatum videamus. Verū certiora de preteritis q̄ de futuris inducunt poetæ vaticinia. Nam mētitus est Iupiter dicens imperiū sine fine dedi, de qua re diuus Augustinus de uerbis dñi ser. xxix. ita loquif, Hñt mutationes regna. Veniet ille de quo dictū est. Et regni eius nō erit finis. Qui hoc regnis terrenis promiserunt nō veritate ducti, sed adulatione mentiti sunt. Poeta illorum quidā induxit iouem: & ait de Romanis. His ego nō metas rerū, nec tēpora pono Imperiū sine fine dedi. Nō plane ita rñdet veritas. Regnū hoc, qd sine fine dedisti in terra est. an in cœlo: Vtiq3 in terra. Et si esset in cœlo. cœlū & terra trāsient Trāsiēt q̄ fecit ipse deus. quāto citius qd ɔdidit romulus. Forte si velimus hinc exagitare vergiliū, & insultare q̄re hoc dixerit in pte tolleret nos, & diceret nobis. Et ego scio. Sed qd facerem, q romanis verba vendebā nisi hac adulatione aliqd pmitterē qd falsu3 erat? Et tñ in hoc cautus fui, quando dixi imperium sine fine, iouē ipsorū induxi, qui hoc diceret nō ex psona mea dixerim falsa, sed ioui imposui falsitatis psonam. Sicut deus falsus erat, ita vates mendax erat. Na3 vultis nosse q2 ista nouerā, alio loco qn nō iouē lapidem induxi loquentē: sed ex psona mea locutus sum dixi. Nō res romanæ perituraq3 regna. Videte quia regna videre, q2 dixi peritura regna, Dixit peritura regna nō tacuit peritura. veritatē nō tacuit. semp mansura adulatione pmisit. Nō ergo deficiamus fratres finis erit terrenis omnibus regnis Nunc si finis est, deus videt, &c. Hæc ille. Nos ad ordinem reuertimur, qui talis est Regnabitur hic in alba longa, sub gente hectorea, idest troiana, tercentum, idest tercentos annos totos, i. continuo, & sine interruptione, nam romæ fuerūt sæpe interregna. regnabitur dico tantisper, donec sacerdos regina idest regis filia videlicet ilia numitoris filia, & virgo vestalis quam monialem nostri vocant ea autem vestæ, quæ dea ignis purioris, hoc est flammæ est, dicatæ perpetuam virginitatem cōseruabant, aut pollutæ defodiebanī viuæ, grauis. idest grauida effecta marti idest deo bellorum, quia bellicosam genuit prolem, aut forte, quia a viro belligero compressa, dabit partu, scilicet vno, prolem geminam, scilicet, Romum, & Remum fratres gemellos (Tam, Donatus q̄3 Seruius pronuncia romum, a quo roma deducitur, blandimenti autem causa Romulum vocatum vult Seruius, verumtamen blandimenta solent esse temporanea, & loco congruentia, non perpetua) Inde, idest post partum illiæ, romulus alter e gemellis · lætus, quia martius iam tum animus in eo erat, vt se facile martis filium probaret, tegmine fuluo, id est rutilo: quasi leonino, lupæ nutricis, scilicet suæ, a qua primum nutritus erat (sed argu

tissime

Albanorum regū tpa

Ordo

Nulla potētia longa est

Vestalium mulcta

tissime rem aperit poeta, nam quota quæq; lupa fulua est. At meretrices, vt author est in Terentium Donatus, fuluo induecentur amictu, auaritia notatæ, ppter fuluum auri colorem (excipiet .i. extra alios capiet, vt extra sortem fraternam, aut extra pericula, & latronum insultus, cum & eorum plurimi latrones fuerint, & condet mœnia mauortia .s. romana, quæ se matrem iactent habere authorem, ut Liuius in præfatione attestatur, & dicet .i. nūcupabit romanos de suo nomine, quod in consolationem æneæ dicitur, cui id negatum erat, cum tñ dictum sit: q Anthenor genti nomen dedit. Ego inquit Iupiter, habet autem emphasim pronomen .q.d. fatorum conditor, & qui res hominum, & deorum æternis imperiis rego, nec pono .i. constituo his romanis, metas, idest terminos rerum, quia erit aliqñ iulius imperium oceano: famam qui terminet astris, & si dicas oceanum saltem esse terminum imperii, dicemus romanos etiā mari dñatos. sed si tunc extremū oceanum terminū voces, dicā illū, a natura, nō a fatis positū q si maior esset mūdus, maius fuisset sm Iouis pmissionem romanorum imperium, nec dicit, se nō ponere metas imperii, sed metas rerum, quia semper res plures acquirere poterant romani, cum quotidie, nouæ producant, & si non aliud, saltem gloriam augere poterant) Ego igitur nec pono his metas rerum, nec tēpora: quibus eas possideant, sicut Albanis iam terminum statui, sed dedi .s. eum fata poderem, imperium sine fine (ita enim tūc erat in spe, sicq; visum poetæ, qui si aliter sensisset non id etiam ex persona Iouis dixisset) nā poeta non minus iouē q se falsidicum negasset (vidimus tñ qd Augustinus sentiat) qn .i. quenam, Iuno aspera .i. inaccessibilis troianis: & ita implacabilis) tractū a spinis, & rupibus asperis, quæ inaccessibiles sunt, qui vero aditū negant, placari nolūt, incusat ergo Iunonē, vt venus dictura in gnto. Quam nec lōga dies. pietas nec mitigat vlla) quæ fatigat mare metu .q.d. inani, cū fata mouere nequeant mare, & terras .i. regiones oēs hominibus concessas, & cœlum .i. aerem, aut reuera cœlū, quia etiā supos sollicitat, aut cœlū ppter æolū dixit, nā vēti in aere dñantur: referet .i. reducet consilia .s. sua, in melius .i. in meliorē sniam, quia tādem placabit, & fouebit mecū romanos dños rerum .s. oium, & gētem togatā .i. latinā, potissimū romanā, quæ in togis tpe pacis versari solet. ℂ Sic placitū. Cōfirmat Iupiter fata veneri pmissa dicens, ea deorum placito stabilita, addit troianos nō solū in latio regnaturos. sed etiā græcis dñaturos, qd' respicit ad illud. hoc egdem occasum troiæ, tristisq; ruinas, solabar fatis ɔtraria fata rependens. Nā vbi venus dixerat, se solatā de occasu regni troiani per hoc, q nouerat romanū ortum, & ita rependens fata ɔtraria fatis, nō q inter fata sit repugnātia: sed quia respectu diuersorum pmittunt ɔtraria, nā vinci & vincere, regnare & seruitio pmi, quodāmodo ɔtraria sunt. In fatis aūt erat troianos, in troia vinci, sed rursus in Italia regnare. cū ergo ɔtenta fuerit videre romanum imperium, addit Iupiter etiā in græcos vltionē, vt par pari referre videant troiani, quo nihil dulcius veneri ɔtingere posset, dicit ergo. Sic placitū: sup. est deorum cōcilio: ætas .i. æuū qodā; veniet, lustris labētibus .i. lapsu, & successu temporum, quæ lustris .i. qnquēnariis cōputabunt, cū .n. qñ, aut qua ætate seu q æuo. domus assaraci .i. æneia ab assaraco deducta, præmet seruitio, scilicet subiugabit phthiam, idest patriam achillis euersoris troiæ, & mycenas patriam Agamenonis. claras, scilicet tanta prole: & dominabitur argis victis: idest dominium exercebit in Argos, idest argiuos: seu græcos victos, & subactos: qui nunc victores sunt. Vnde in secundo huius, ferus omnia Iupiter argos: transtulit.

Nascetur pulchra troianus origine cæsar.
Imperium oceano, famam qui terminet astris
Iulius, a magno demissum nomen iulo.
Hunc tu olim cœlo spoliis orientis onustum
Accipies secura, uocabitur hic quoq; uotis.
Aspera tum positis mitescent sæcula bellis.
Cana fides, & uesta, remo cum fratre quirinus
Iura dabunt, diræ ferro, & compagibus arctis
Claudentur belli portæ, furor impius intus
Sæua sedens super arma, & centum uinctus ahenis
Post tergum nodis, fremet horridus ore cruento.

ASCEN.

ℂ Nascetur pulchra Troianus origine cæsar Pergit Iupiter perueniens ad id, quod maxime dictum voluit poeta, non enim vt sæpe iam diximus, cōstituerat aliud dici q̄ dixerit, sed suis locis iulii & Augusti laudes inserit, vt hic in vaticinio Iouis, in sexto in pphetia Anchisæ, & in octauo in clypeo vulcani, itaq; non recipitur a melioribus snia donati sentientis, constituisse res albanas, & romanas vsq; ad Augustum perscribere. Donati aūt verba hæc sunt. Pulchra, optima, & honesta, vt nō corporis sit, sed originis. Iulius Cæsar trahens nomen demissum, in, tñ aūt domiturum omnes gentes, vt existentibus triūphis eius. pax dehinc. & fides perpetua pmanet et. Iura dabunt .i. leges Romuli perdurabunt. Et deinq; cessura omnia mala felicitate Cæsaris dixit, furorem .s. bellandi necessitatem. Hæc ille. Beroaldus aūt in Seruiū dicit sic. Celeberrimi scriptores, & potissimum tranquillus, ac Plutarchus scribunt, cæsarem matri Aureliæ olim dixisse. mater: aut pontificem, aut exulem filium hodie videbis, eadem laudatur, q nuz semp obseruauerit, & singulari pudicitia fuerit pdita, atq; vixerit, floruerit q; viuente, atq; florēte filio Cæsare. ptera nō ipse iulius Cæsar dictator apud romanos primus hoc noie decorat⁹ est, sed Scipio Africanus, vt author est Plynius, cuius verba hæc sunt ex lib. vii. Auspicatius enecta parēte gignunt, sicut Scipio africanus prior natus, pmusq; cæsar a cæso mrīs vtero dictus. Solin⁹ idē scribēs Plynii verba corroborat. Hoc in loco memorādum est, id qd' a spartiano de Cæsarum nomine refert, q in Elio Vero impatore tradidit cū, q pimus cæsar appellatus sit, hoc nomē esse forsitum ab elephato: q lingua maurorum cæsar dicit, in prelio cæso. vel quia mortua matre, cæso ventre sit natus, vel cū magnis crinibus sit vtero parētis effusis, vel q oculos cesios habuerit: &c. Quæ vero in eūdē de declinatione huius nois cōpago, & de noibus Augusto oblatis annotauit, hæc sunt. Sententiam Seruii refellit Manilius in p astronomicon scribens. Interdū æquali laterum cōpagine ductus. Itē in codē, aeriā in nebulā clara cōpagine versus. Et Ouid. in primo meta. Atq; ita disparibus calamis cōpagine ceræ. & Seneca in .xiiii. epistolarum ad Lucilium, cuius hæc verba sunt, siue flāmarū violentia cōpaginē, soli rupit siue vetustas. Inde cōpaginatio, & cōpaginatis deriuant. qua dictione vtit sæpius Hieronymus, Augustinus, & Iosephi iterpres ruffinus. ℂ Itē cū talia in cōmētariis. Seruii lego, in eā sniam pedibus vado, vt existimē, eos fuisse adulteratos, & in plurimis locis corruptos, mutilatos, inersos, etenim Suetonius nusq̄ hī refert. Cæterum sic scribit in augusto, ifanti cognomē thurino iditum fuisse, postea Caii cæsaris, dei de Augusti cognoiē assumpsisse. alterum testamēto maioris auunculi alterum Numatii placīsnia, cū qbusdā censentibus. Romulū appellari oportere, qsi & ipm conditorē vrbis pualuisse, vt Augustus potius vocaret. Thurinus aūt vocatus fuerat, a pago thurino, nulla mētio, nullum verbum a Suetonio sit, q Quirinus fuerit, nominatus, nisi fortassis credere velimus in aliq a tiāquillo scriptis opusculis, huiusce rei habiiā eē mētionem. qd existimare ridiculum est, nāq; in commentariis Seruii et plynius sæpissimæ allegatur, sed pperā, de his rebus quarum nulla penitus apud plynium sit mētio, quēadmodum

Donati expositio

Beroaldi expositio

Cæsar

Cōpago quō flectatur

Augusti cæsaris nomina

ℂ Nascet. Cōtra illud. Certe hic ro. Et omnis intētio poetæ ad Augusti laude rēdit, vt i sexti catalogo, & in clypeo apparet Iupiter aūt & obiecta purgat, & aliquid pollicetur, Pulchra, Allusit ad Venerē Cæsar. C. Iulius Cæsar, Et cæsar dicitur, q cæso matris vētre natus est. Vel q auus eius māu, sua i africa elephātē. qui punica ligua Cæsar appellat, cecidit. Imperiū ocea. ad laudē dixit. Vel historia est. Nā & Britānos, q in oceāo sunt vicit. Et cū post mortē ludi funebres ab Augusto adoptiuo filio celebrarent. stella medio die visa est. Vñ. Ecce Dionei pcessit cæsaris astrū, Iulius a magno: Sicut Alexander & pōpeius Cœlo, in cœlū, Spoliis orientis Victo pharnace Mithridatis filio. Hic in oriēte est. Nam ægyptus in qua vicit Ptolomeū meridiana est regio. Honustū oneratus ē quocūq; pōdē pssus ab onere. Honust⁹ aūt is e, cui on⁹ honori ē ab honore dict⁹ Accipies Nā post mortē Cæsar meruit arā Fastigiū, Flaminē. Hic quoq; vel sicut Romulus vl' in ea sic æneas, Quoq; .n. ad silitudinē ponit, vt quoq; littoribus nostris æneia nutrix. Aeternā moriens .n.c.d. Votis ad vota, vel in votis Tunc cæsare cōsecrato. regnante Augusto Templū autem hoc ter est clausum. Primū regnante Numa. deinde post bellū punicū secundū. Tertiū post bella actiaca ab Augusto gesta. Quo tamen tepore flagrauerunt bella ciuilia, Vnde ait, furor impius intus, Aperiēdi autem, vel claudendi rō fuit hæc. Romulo cōtra sabinos pugnāte, cū iam vincerent Romani, calidā aquā ex eo loco scaturisse dicūt qua Sabini fugati sunt. Hinc ergo mos deductus, ut pugnaturi tēplū aperirient in eo loco constitutū ad spē pristini auxilii, Alii dicunt Romulum & Tatiū hoc templum icto iā fœdere, ædificasse, propter eaq; Ianū duas habere facies, quasi ostēdat duorum regum coitionem. Vel q ad bellum ituri debēt de pace cogitare vel quod melius est, q ad prælium ituri oportēt reuersionem Cana fides, vel q in canis hominibus inuenit, vel q manu albo pāno inuoluta illi sacrificatur, vt ostendatur fidē debere esse secretam, Hora. & albo rara fides colitur velata pāno, vesta aūt religione significat. Quia nullum sacrificiū fit sine igne. Vñ ipsa, & ianus oibus sacrificiis i vocant, Vesta aūt dī vel a ἀπὸ τῆς ἑστίας addito digāma, vt ænetus. vener⁹, q varys sit

SERVI.

Honusti significatum

Iani templū quoties clausum

Vesta q̄ & vnde

this sit vestita rebus. Est. n. terra, quam ignem habere non dubium est. Remo cum fratre, multi intelligũt id quod diximus vsum esse vnde est, Viden vt geminæ stent vertice cristæ. Sed esset, aut iteratio supradictorũ, aut ordo præposterus. si post Cæsarem Romulum repetit. Constat præterea Iani templum patuisse sub Romulo. Alij volunt per hos romanos intelligi: sed si Quirinus Augustus est, pro remo erit agrippa, qui sororem Augusti duxit vxorem, & cum eo pariter bella tractauit, vnde est. Parte alia ventis: & dijs Agrippa secundis. Nã per adulationẽ tria nomina Octauiano obtulit populus Roma. Quirinum, Cæsarem, Augustum. Ille autem ne vno accepto: partem, quæ aliud offerret: læderet: omnibus diuerso tẽpore vsus est, vt ait Sueto. & Vergi. in Geor. cũ de gangaridis populis iuxta gãgem ab Augusto victis intelligeret, dixit, Victorisq; arma quirini, Nam Remum pro Agrippa ponens, poetico vsus est more, vt nomen ex vicino sumeret. Dicit ergo cũ cœperit Iulius Cæsar cœlum tenere, pacatis omnibus bellis, iura dabant. Augustus & Agrippa. Romulus autem Quirinus dictus est, q̃ hasta vtebat, quæ lingua sabina curis dicit, & est telum lõgum, vnde est securis, quasi semicuris, vel quia græce κοίρανος rex dr. Cõstat aũt græcos fuisse romanos, vel ꝓpter generis nobilitaté. Mars. n. cum sæuit gradiuus, cum tranqllus Quirinus dicitur. Vnde duo habet tẽpla. alterũ in vrbe, qđ Quirini est. aliud extra vrbem in appia via ꝓpe portam quasi bellatoris & gradiui. Diræ, cũ apertæ sunt. Cõpagibus, cõpages: & ambages antiqtus est in nõiatiuo. Vñ genitiuus ambagis & cõpagis. Nam cõpago & ambago vsurpatur. Vsitatũ est ambaginis, & cõpaginis. Furor ipius, Propter bella ciuilia cõtra Brutum & Cassium in philippis, & contra Sext. Põpeium in Sicilia. Super arma, Secũdum antiquã licentiam. Hodie tãtum in & sub, cõmunes sunt. subter vero & super accusatiuæ sunt, Sic clam & post, prius cõmunes naturam mutauerunt, Nodis, non cẽtũ nodis, sed cathenis, quas circũlocutione significauit. Nam cathenæ plures nodi sunt.

dum de lycisca scribens Seruius ait. Lycisce sunt, vt etiã Plynius dicit, canes nati ex lupis & canibus. hoc nusq̃ apud Plynium reperitur: nusq̃ in Plynio lectum est, qui quidem refert, canes in gallia e lupis cõcipi, sicut apud indos e tigribus, sed appellari lyciscas minime tradit Idem Crocutas nuncupat ex cane lupoq; conceptos, quinetiam dicit Seruius a Plynio in na. mentionem fieri de lauandis cadaueribus, & conclamandis, cum apud Plynium nullum super hoc verbum sit scribentem de his, qui dicti sunt reuixisse. libuit hæc duo exẽpli causa ponere, cum sæpissime, vt diximus. Plynium falso citet Seruius, qui Ouidij quoq; allegat metamorphosim, referens fabulam phyllidis, cuius rei nulla penitus mentio in eo opere facta reperit, ex his itaq; ego cõiecto: aut mutilatos fuisse Seruij cõmentarios, aut non fideliter exscriptos, non enim ausim affirmare tãtum alioquin virum tam pueriliter delirasse, nisi fortassis idem Seruio crimini damus, quod Senecæ dat Quintilianus, videlicet, q̃ his, quibus inquirenda quædam mandabat, deceptus fuerit, nos ad ꝓpositum institutum redeamus Hæc ille. Cæterum, vt perpetuo tenore ordinem ponam, addamus & Landini verba de portis belli clausis, quæ hæc sunt. Scribit piso in annalibus ædificatum templum a Numa Põpilio inter romanum, boariũq; forum, Iano gemino fuisse, & ab eo institutum vt eius porta clausa, pacem aperta: bellum significaret, clausa est ter, primo suo tẽpore secundo in primo bello punico a Luctatio finito. Tertio sub Augusto finitis bellis ciuilibus Ianus vt refert Macr. siue sol. siue mũdus putet, ab eũdo dr, q̃a mũdus semp est in motu. Appellantq; Ianus. Itẽ pr geminus Item Iunonius q̃ Kalẽdarum est ꝑnceps: q̃ Iunoni dicatæ sunt, Vnde illi, vt ait var. duodecim aræ ꝓ duodecĩ mẽsibus dicatæ erãt. Dicit consiuius a cõserẽdo. s. ꝓ pagine gñis humani. item Quirinus, q̃ belli sit potens. Dicitur Patulcius & Clausius: q̃ bello valuæ eius pateãt: & pace claudant. Volebãt romani in bello sabino, qđ raptis virginibus gestũ ẽ, portã, q̃ erat in radicibus collis viminalis. deinde ab euẽtu ianualem vocatã claudere. Sed cum ter clausissent, & toties sua spõ-

> Ianus q̃bus nõibus ꝓpelletur

te pateret, armati ingressum custodiebant mox cum audirent ab alia parte suos a Tatio fugatos: fuga arrepta custodiam deseruerunt, Erãt irrupturi sabini, cum exẽplo p hãc portã magna vis torrẽtũ featẽtibus vndis erupit, & multas catervas hostium feruẽtibus vstas: aut vasta vorag̃ine deuoratas ferunt Hinc mos mansit Iani ianuã i bello ad auxiliũ patere. Hæc ille. Cæterum Sueto. de Iano ab Augusto clauso dicit sic. Ianum Quirinũ semel, atq; iterũ a ꝯdita vrbe añ memoriam suam clausum in multo bre uiore temporis spacio terra, mariq; pace parta ter clausit. Hæc ille, vbi Beroaldus. Numa secũdus romanoꝝ rex Iani templum ad infimum argiletum extruxit qui index pacis foret, & belli, vt apertus in armis clausus in pace ciuitatem, esse significaret. Semel ab ipso numa clausus fuit, iterum post primum punicum perfectum bellum. tertio post bellũ actiacũ ab imperatore Cæsare Augusto pace mari, terraq; parta, qđ nostræ ingt Liuius ætati dij dederunt, vt videremus, ad qđ allusit Ver. in illo versu. Claudent belli portæ. Sed diligẽter ai aduerte tranquillum scripsisse Ianum ter clausum fuisse ab Augusto pp historiam, quam viri alioquin eruditi parum diligenter obseruauerunt. Scito igitur Augustum Cæsarem ab oriẽte post Antonium Cleopatramq; deuictos, cum victoria redeuntem tum p̃mum clausisse Iani portas, quo die p̃mum Augustus consalutatus est. Mox ꝓfecturus in hispanias cum exerceret aduersus cantabros apuit belli portas, quas iterũ claustro cohibuit in honorẽ eãtabricæ victoriæ. Deide cum ab oriẽte in occidẽrẽ. a septẽtrione in meridiem: ac p totum oceani circulũ cunctæ gẽtes vna pace cõpositæ forẽt, iani portas tertio augustus clausit, & ita clausus est ianus quinquies. Semel a numa põpilio, iterum tito mãl o consule, & ter p Augustum Cæsarem multo breuiore tpe q̃ bis clausum fuisset a superioribus. historia tradit explicate ab horosio libro sexto historiarum cuius authoritate subnixi cẽsemus, legendum eẽ ter clausit, sicut emendati codices habent, & quadrat historiæ, cuius incuriosi legunt tertio clausit, existimantes nihil aliud eẽ subintelligẽdũ q̃ q̃ tertio loco Augustus clauserit Ianũ, in sacris veteris romani inuocabant ianum Quirinum ianum patulcium. & clausiũ, Quirinum autem cognominabant quasi bellorum potentem ab hasta, quam sabini curim vocant: patulcium & clausiũ, q̃ bello portæ eius patent. pace claudunt. Hæc ille. Cur autem bello aperiantur aperuit Landinus, quia videlicet ab eo auxilium sperabant. Hic autem consimili ratione, dictus est Romulus qua & ianus Quirinus. sed si singula ꝓsequar longe plura q̃ constitueram fiam. ¶ Ordo igitur est. Cæsar. s. Troianus, pulchra origine. i. per pulchram originem. aut quia a pulchra venere secũm Seruium deducta. aut honestã. q̃ legitimam vt sentit Donatus sicut abs. & pulchra faciat te prole parentẽ, nascet. s. lustris laberibus, & tpis successu: q. i. tãq̃ is q. aut. i. vt is sit, q̃ terminet. i. claudat, imperiũ. s. romanũ, oceano. i. orbe terrarũ quem mare oceanũ ambit & qui terminet, famã astris. Vnde in Buc. Daphnis ego in syluis, hinc vsq; ad sydera notus q̃ etiam inter sydera, vnde dictum est, Ecce Dionei processit Cæsaris astrum Cæsar dico Iulius. appositorie nomen. aut qđ nomen demissum: sup. est. i. deductum ab iulo. s. Ascanio magno. s. sine pari, sicut & Alexander, & põpeius magni dicti sunt: vt Cæsari etiam ab origine ofidatur deberi, quod põpeio cõcessus est vt secura. i. sine cura. aut seorsum a cura (nam dictum est, quando hæc te cura remordet) accipies. s. in cœtũ deoꝝ. olim. i. tẽpore futuro. cœlo. i. in cœlum: & in numerum cœlestium. hunc. s. iulium Cæsarem, honestum. i. honeste oneratum. spolijs orientis idest quæ ex oriente, victo pharnace mithridatis filio retulit. & hic. s. iulius Cæsar vocabitur quoq;. i. etiam nedum æneas votis. i. ad vota suscipienda vel in votis faciendis. Secula aspera. i. dura: & tristia ꝓpter bella tũ ciuilia tũ externa mitescẽt. i. fient mitia. tum, idest deinde regnante, scilicet iam Augusto, & hoc bellis. s. omnibus de quibus iam per Beroaldum mẽtio facta est. positis. i. depositis, aut sedatis, & pacatis, fides cana: idest antiqua, & candida idest simplex & sine fuco, ac liuore, & vesta. i. casta religio. & Quirinus. i. virtus bellica per Quirinum significata, aut Romulus ipse primus rex, & senatus, legũq; creator, cũ remo fratre. idest cũ authoritate fratena licet interemptus erat, sic Seruius recitat. (Aut allegoricos intelligimus, vt sicut per intestinã æmulationẽ, & fraternũ odiũ Romulus fratrem occidens, semina belli vsq; ad ea tẽpora dedit, ita reconciliatis iã eorum anibus gentes cunctæ in gratiam pacis coeant. vnde sequit) dabunt iura. i. leges, & instituta. diræ portæ belli. idest templi iani, quæ aperte bellum significabant. claudentur ferro, idest ferreis repagulis, & compagibus arctis, idest arctæ cõpingentibus (vbi dicit diræ portæ claudẽtur ferro propter repetitionem literæ. quam caninam, & irritatiuam vocant, etiã in vocabulis ipsis est qdam terror: ac diritas depicta, sicut in illis enniani, postq̃ discordia terre, Belli ferratos postes, portasq; refregit, in quibus, vt inquit flaccus. Inuenies etiam disiecti mẽbra poetæ (furor. s. bellicus: impius, q̃ intestinus: aut impietatem ꝑcreans, vt tẽploꝝ profanationẽ, deuirginationes, stupra, homicidia, rapinas, & id genus alia, sedens intus. i. in ipso templo iani ꝯclusus, sup arma sæua. i. bellica, quæ cũ eo ꝯcludent. & ipse vinctus post tergum. i. habens manus post tergum vinctas, centũ sup. cathenis, nod is ahenis. i. æreis: hoc est duris, q̃ æs non tam facile frangitur, aut rubigine absumitur, vt ferrum, licet ferrum durius sit, fremet cruento ore: horridus, idest existens horridus, & cruentus atq; ægre ferens tandiu includi. Nam, vt recenatur Beroaldus: ter clausit Augustus templum Iani: & reuera tertio longa pace orbem moderante, sub cuius imperio venit author pacis in mundum, q̃ tunc exijt edictum a Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis, vt Lucas nos docet.

> Ianus quoties clausus fuerit

> Ordo

> Sub augusto natus est Christus

Hæc ait, & Maia genitum demittit ab alto,
Vt terræ, utq; nouæ pateant Carthaginis arces,
Hospitio teucris ne fati nescia Dido
Finibus arceret, uolat ille per aera magnum
Remigio alarum, ac Lybiæ citus astitit oris.
Et iam iussa facit, ponuntq; ferocia Pœni
Corda, uolente deo, in primis Regina, quietum
Accipit in Teucros animum, mentemq; benignam.

ASCEN. Donati expositio

¶ Hæc ait. Post ꝯsolationē veneris misit Iupiter Mercurium deoꝝ nūtium ad ꝯciliādos aīos mortalium, & ꝑcipue Didonis cū Troianis, de quo sic ait. Donatus. Hæc ait. & .m. Exposita futuroꝝ ꝓmissione, puidere securitas debuit, ne naufi agi in terris alienis, & in qbus inimica regnabat Iuno. aliquam violēiam paterenẗ. Procuratur aūt Troianis securitas per duos, quoꝝ alter auus, alter affinis est. Nā Maia Mercurij mr̄: Troianoꝝ generi nectebaẗ. Debuit ergo ad effectus implēdos talis mitti persona, quæ pceptoꝝ authoritate duplici rōne deducta, celerius maturaret alaꝝ iuuāte ſbſidio. Nouæ, qꝛ nouitas regni cuncta hēt suspecta. vt ipsa. Res dura, ꝛ regni nouitas m.t.c.m. Vel lege, vt terræ Carthaginis, & nouitas ædificioꝝ pateat teucris. solus aūt Iupiter, ministro Mercurio, potuit ꝓstare, vt inimicos suos Carthago susciperet, sed oīa cū celeritate erant agēda, quā breui ſmone est amplexus. Terras aūt dixit: ne in regionibus Carthaginis aut in litorib⁹ a gēnb⁹ vexarenẗ. Nouas ar. Etiā sic accipimus, ne carthaginem icogniti veniētes aduersa paterenẗ. Remigio alaꝝ, aliter. n. volare nō potuisset. Et iā iussa. Fructū executionis iplere posuit. Ponunt ferocia corda. Natura feroꝝ in lenitatē mutaẗ. Volēte deo, naꝫ nisi dei. i. Iouis. vel Mercurij iussus itercessisset: natura feroꝝ īmutari nō potuit, & qꝛ reginæ ptes in ſcdo loco posuit. correxit dicendo

SERVI.

¶ Maiæ: Mercuriū per circūlocutioneꝫ. Cic. in lib. de natura deoꝝ plures ponit Mercurios, Sed in deoꝝ rōne fabulæ sequēdæ sunt. Nā veritas ignoraẗ. Simul etiā allusit poeta qꝛ per caduceatores. i. internūtios pax fieri solet. Vt terræ, ꝑpter illud, hospitio ꝓhibemur harenæ. Pateant ꝑpter illud, Cūctus ob Italiā terrarum claudiẗ orbis. Hospitio, ad hospitium. Fati, nō sui. Si enim exitum suum sciret, magis vetareẗ, sed fati. i. volūtatis Iouis, vt fatis iunonis iniquæ. Vel fati Troianorum, qui non sponte, sed necessitate africam tenuerant. Ergo, vt discat Dido, Troianos ad Italiam tendere. Sed quare se Aeneæ iungit? verum illud fuit furoris non consilij. Nā nec sacerdotibus

hæc

hæc dicentibus credidit. Vnde est. Quid vota furentem. Quid delubra iuuant? Citus, Nā velox est in cursu. Mercurius. Pœ/ni, Quasi phœni per antisticon. Deo, Mercurio, vel Ioue.

sit vicēdo in p̄mis. Nam ipsa fuit lenienda, quæ vel ictura eos posset, vel violentiam cōprimere. Et q̄m fieri nō poterat: vt eo/dē tēporis pūcto ferocitatē poneret, & amaret, librauit ṽba, & nō dixit amāt, s; ponūt corda ferocia. ℂ Ordo est. Iupiter sup.

ali. Hæc quæ.s.dicta sunt, & demittit.i.deorsum mittit, ab alto.s.cœlo, genitū maiæ. aut maia.i.mercuriū maiæ, vt terræ Car/thaginis, & vt nouæ arces Carthaginis pateāt teucris hospitio, idest in hospitiū, cū tñ nouæ arces soleāt paucis patere, cū nul/lis inuisæ sint, vnde Dido postea reddēs ratione, q̄re tulisset classem Troianā exurere, dicet. Res dura, & regni nouitas me ta/lia cogūt, Moliri, & late fines custode tueri, ne Dido nescia fati, idest quæ nesciuit q̄ fato in Italiam profugere cōstituerit. & ve/rita se ab ea expelli, aut nescia, fatale esse æneā regna troiana reparaturū aliquādo: arceret, idest prohiberet, Troianos, finibus idest limitibus regni sui. Ille scilicet Mercurius maiæ filius volat p aera magnū.s.respectu terræ, centuplo enim maior est remi/gio: idest fretus auxilio: vt naues ferūtur in aquis remigio alarum, ac ipse citus, idest festinus: astitit oris, idest regionibus ex/tremia, libyæ, in ea scilicet parte, in qua Carthago erat. Et facit iā iussa i.mandata Iouis, hoc est conciliat teucris animos pœ/norū & pœni.i.populi punici hoc est carthaginēses, ponūt.i.deponūt, deo.s.Ioue, aut Mercurio, volēte.i.inspirāte, & psuadēte, corda ferocia.i.alioqn ferocia, vnde ferus Hānibal dictus est, & reuera natio illa ferox est, & regina in p̄mis.i.inter primos, aut præcipue accipit.s.ab inspiratione mercurij, aīum qetū.i.pacatū, in.i.erga teucros, & mētē.i.affectionē benignā, idest clementē.

At pius Aeneas per noctem plurima uoluens.
Vt primum lux alma data est, exire, locosq;
Explorasse nouos, quas uento accesserit oras.
Qui teneant (nam inculta uidet) homines ne, feræ ne,
Quærere constituit, sociisq; exacta referre.
Classem in conuexo nemorum sub rupe cauata
Arboribus clausam circum, atq; horrentibus umbris
Occulit, ipse uno graditur comitatus achate,
Bina manu lato crispans hastilia ferro.
Cui mater media sese tulit obuia sylua.
Virginis os, habitumq; gerens, & uirginis arma
Spartanæ, uel qualis equos threissa fatigat
Harpalice, uolucremq; fuga præuertitur Hebrum.
Nanq; humeris de more habilem suspenderat arcum
Venatrix, dederatq; comas diffundere uentis.
Nuda genu, nodoq; sinus collecta fluenteis.
Ac prior Heus inquit iuuenes, monstrate mearum
Vidistis si quam hic errantem forte sororum,
Succinctam pharetra, & maculosæ tegmine lyncis.
Aut spumantis apri cursum clamore prementem?

SERVI. ℂ Per noctē. decet enī p cūctis regē sollicitū eē. Hic Home/rus ī τῷ B. iliados. οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄν|δρα ᾧ λαοί τ' ἐπιτετράφαται, καὶ τόσσα μέμηλε. Alma, q̄ alat. Sic & alma ceres. Nā dicunt ph̄ici oīa p diē crescere. Nā q̄d alibi dic̄. Exigua tñ gelidus ros nocte reponit, p mira/culo dixit. vt ēt Plī. sensit. Locos. i plurali masc. & neutri gn̄ris

Locus q̄ɵ sic dicatur

est. in singulari masculini tñ. sic ēt locus locos, & loca facit. Ac/cesserat, p pcesimo detracta: nonnulli dāt ṽbo, & est hysterologia vi hic accesserit oras. Cū aūt mutat̄, figura est. vt Cumarū alla/bit oris, p oras. Qui teneāt, iure dubitat. Nā cernit inculta. Exa/cta, exq̄sita, est aūt locus sūptus ab Home. is. n. ita ait. ἐξόμε|νος δ' ὁρμαίνε κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμόν ὤ μοι ἐγὼ τέων|αὖτε βροτῶν ἐς γαῖαν ἱκάνω ἤ ῥ' οἵ γ' ὑβρισταί τε καὶ ἄγριοι,|οὐδὲ δίκαιοι ἦε φιλόξεινοι καί σφιν νόος ἐστὶ θεουδής. ἀλ|λ' ἄγ' ἐγὼ ἰὼν πειρήσομαι ἠδὲ ἴδωμαι. In cōuexo. p oeco/nomia. vt nō teneat̄, veluti classis Ilionei. Cōuexo, pcauo. Vn̄ cōuexū dicimus cœlū & intellige loco, vt castroꝝ & cāpi media.s. hospitio. Rupe cauata, speluncha p periphrasim, Arboribus atq; vmbris.i. vmbris arborū. Achate: multi multa dicūt, q̄re comes sit achates, melius tñ est, v sit a græca ætymologia, ἄχος .n. cura est, q̄ semp comes est regū. Bina, si ad vtrūq; referas, bñ dictū est. Si ad æneā bina.i. duo sicuti duplices palmas. La/to ferro.i lati ferri. Sylua ὕλη dicūt.i. ælemētoꝝ cōgeriē, vn̄ oīa creant̄. Multi volūt æneā in horoscopo virginē habuisse. Bene igit̄ sylua ṽginis in media habitu venerē facit occurrere, q̄ ve/nere in ṽgine cōstituta, misericordes pcreant̄ fœminæ, & viri

Poeta

p illas fœlicitatē cōsequunt̄. Os habitū, faciē, & amictū. Sparta/næ, nā sparta hēt venatrices virgines. Threissa. Thracia, & est solutio. nā thressa facit sicut cressa. vt cressa genus pholoe. Sūt aūt ab eo, q̄d thres, & cres. Sed threissa, q̄ p et diphthongū scribit̄, habet dissolutionē. Cressa vero q̄ scribit̄ p e nō hēt dis/solutionē: Harpalice. Hæc collecta multitudine p̄tez suū a getis captiū celerius liberauit q̄ de fœmina posset eredi, vn̄ fluuiū di/cit cū celeritate trāsisse. Præuertit̄. trāsit, & præuertit dicit̄. Ar/cū vt credat̄ venatrix. Habilē, aptū sexui. Vnusq̄sq; enī hēt ar/cū p viribus suis. Diffundere, vt diffunderet, & est græca figu/ra, sic est. magnū dat ferre talētū, inde da bibere, vsus obtinuit q̄d facere nō debemus, vt duo ṽba iūgant̄, nisi in poemate. Si

ASCEN. ℂ At pius æneas, &c. vt poeta inq̄t. Turpe duci totā somno p ducere noctē, licet ergo dea mater, deusq; auus p filio, & nepo/te solliciti essent, nō tamē sibi prudus heros defuit, q̄ppe q nō/uit, q̄ dormitātibus dij auxiliatores nō sint, ipse noctu puidit, q̄d postridie faciēdū esset, atq; ita p̄ma luce egredit̄ explora/turus regionē, illicq; matrē obuiā habuit in media sylua, quæ fictio astrologica ratione nō vacat, nā innuit venerē fuisse æneæ in medio horoscopi, & dominā cœli in natiuitate eius. Vn̄ vene/ris filius existimatus est. Ad q̄d accedit, q̄d dicit̄ obuenisse in media sylua, nā syluā ab hyle, quæ est reꝝ omniū cōgeries: & p̄/ma materia deductā plurimi attestant̄. Per sylua igit̄ significat̄ nobis diuersitas īfluētiaꝝ, in q̄ difficile est illū aureū ramū, de quo in sexto metro fiet, inuenire. Quæ ergo a poetis finguntur

Quæstio

altioris sapiētiæ medullas cōtinēt. Sed quæres si ideo veneris filius sit æneas, q̄ eā in horoscopo dn̄ām habuerit. nō fine ma/tre fuerat æneas. q̄ enī alta sit, nō pdit̄, ibi dicā sic æneā esse ve/neris filiū. vt Romulū martis. q̄ enī nō cōstabat de patre eius & præ se ferret virtutē martiā, inq̄; assereret se a viro bellico/so, idest martio oppressā, creditus est martis filius. sic q̄ an/chises æneā ex ignota, aut illegitima matre genuit idq; vene/ris incitatione, isq; genitus p venerē gratiā in oculis multorū hūerit, dict̄ est filius veneris. vt fortūæ filiū dicūt, cui fortuna fauet. Sz ne in imensū crescat op̄, audiam̄ donatū sic dissētētē.

Donati expositio

ℂ At pius æneas. interposita narratione fuerāt ṽba Veneris & Iouis in luctu Troianoꝝ, nūc ad narrationē redit eo, vnde digressus fuerat.s. Et iā finis erat. Exacta proposuerat plura in masculino, & fœminino. Hæc aūt, vt cōplecteret̄: posuit neu/trū. Classē in cōuexo. exiturus cū solo achate. nec oīno iermis fuit: vt temerarius, nec oīno armatus, vt timidus, cū solis igi/tur inq̄t hastilibus, & vno socio. in solitudinē enī iturus debe/bat esse expeditus ppter reqsitionē celerē, & maturū reditū. Ad oīa circunspectus socios omni cautela occultat. Cui rei in/seruit descriptio portus. Classem in cōuexo nemorū. Q uāta er/go diligētia fuit: q nō antea pfectus ē q̄ socioꝝ saluti consuluis/set. Et cū vno ad incertū pgit. Adit̄ ad laudē a loco, tēpore, & p/sona. Nā cū sese fœmina ad fallēdū cōposita sola in sylua obtu/lisset, motus libidine nō est, q̄uis ṽginitas pulchritudo: & vesti/tus accēderet. Accedebat ad castitatē cōgeries calamitatū, quæ ēt libidinosos coercet. vnde Terē. Nulla adeo ex re istud fit nisi ex nimio ocio: Debuit venus offerre loquēdi fiduciā, ne ipso/rū videret̄: q̄ cū virgine, cū sola tūc esse putaret̄, misceret col/loquū, sed & ad fallēdū quoq; ptinebat, vt nō solū specie, sed ēt sermone simpradētes traduceret. vt ad interrogādi necessitatē venire potuisset. Mōstraret, Iterrogatio est breuissima, q̄ tamē necessaria ad fallēdū cōtinet, Dixit, & signa vestitus, & habitū expressit. Breuius aūt respōdet æneas, nec tñ a ppositis ober/rat. ℂ Ordo est. At.i. sed æneas pius, voluēs.i. agitās, & repu/tās secū plurima.i. plurimas res, p noctē, cōstituit quærere.i. in/dagare, explorare, aut ingrere, vt p̄mū, i. vbi p̄mū aut cū pri/mū lux alma, i. q̄ cūctos p laborem alit data.i. a dijs cōcessa est

Ordo.

tempore.s. matutino, exire.i. ad exeūdū, & explorare.i. ad ex/plorādū locos nouos.i. quos recēter accesserint (hinc patere, pōt, Locos tertiæ ēt dici, licet prius dixerit, Loca fœta furenti bus austris) cōstituit dico q̄rere, q̄s oras.i. regiones accesserit, (nō spōte q̄ stultū fuisset petē locos ignotos) sed vento.i. vivē toꝝ impellētiū, & q teneāt.i. possideāt sup. eas oras, ne p an, hoīes, ne p an feræ.i. beluæ syluestres q̄d iō q̄rere cōstituit. naz videt inculta.i. locos incultos, nō.n. ita dudū Dido in eā regio nē venerat, & ita cōstituit referre.i. recitare, & vt dicūt, repor/tare socijs.s. suis exacta.i. exq̄sita, aut repta & occulit.i. occulta uit (scius fraudis humanæ) classes sup. suā i cōuexo nemoꝝ, sub rupe cauata, clausas circū.i. p circuitū. h̄ est occlusas, aut se ptam arboribus, atq; vmbris horrētibus, aut vt p̄us dixi placidis: aut horrorē ppf solitudinē īducētibus, ipse, comitat̄ vno i. solo achate, viro illo fido, sed ad lapillū, vt p̄us dictū ē. respi cit, gradit̄.i. ingredit̄ crispans.i. vibrās (distinctiz aūt cōstruent̄ epitheta, alterū an̄ ṽbū, & alteꝝ post ipz, ne ab vna p̄te duo sint

Lycurgi institutū

fine cōiunctiōe media) manu sup. sua videl3 altera, bina hasti/
lia.i.iacula, lato ferro idest hñtia latū ferrū, vt hñt venabula.i.
cuspides venatoriæ, Cui.s.æneæ mr̄.s. venus obuia.i.obuiā ve
niēs, tulit se.i.ingressa est media sylua.i.p mediā syluā, gerēs.
i.pferēs, os.i.aspectū, & pudorē aut habitū virginis, & ar/
ma, i.instrumēta venatoria virginis spartanæ.i.lacōicæ. Nam
ex instituto, & præcepto lycurgi mulieres spartanæ cogebantur
virilibus officijs exerceri, Vñ & parthenos mōs in laconia di/
ctus est, qa in eo virgines venari soleāt, παρθένος enim virgo est
vñ Propertius. Multa tuæ spartæ miramur iura palestræ. Sed
mage virginei tot bona gymnasij, de hoc mōte latius i Geor'.
ibi parthenios canibus circundare saltus παρθενιών locus vbi
habitāt virgines Virginis ergo spartanæ.i.lacenæ venatricis

Lyncis

nus collecta vt oculus suffusa nitētes. Heus vocātis est aduer
bium. alis interiectio dolentis. vt Heus etiā mēsas cōsumimus ait
Iulus. Errātē, inuestigātē. Succinctā. instructa. vel sim alios in
cingulo habente pharetrā, & pelle. Lyncis tūt rex Scythiæ Lyn.
Hic triptolemū vt hominibus frumenta monstraret a Cerere
missuz suscepit hospitio, ac mox, vt gloriā tātā in se migraret,
occidere tentauit. At Ceres irata illum in lyncē ferā variæ pel/
lis cōuertit, vt ipse variæ mentis extiterat. Cursū clamore p/
mentē. Plerunq3 duo diuersa in vnum exitū cadunt, vt hic. Vi
distis, etiam ad vocem refertur, quod ex æneæ rñsione patet,
Orsus, nūc incœpit alias finiuit, vt sic Iupiter orsus, & prope
posuit. Hic vero vsurpatum est. præteritū enī participium est.

vel supple existēs talis, qualis harpalicæ, filia, vt qdā volunt: horæ certis regis thraciæ, vñ subdit threissa.i.thressa, hoc est ex
thracia fatigata equos, vñ.s. prēz a getis liberatura eos insequebat, & præuertit.i.antecedit, fuga.i.cursu, aut præuertit hebrū.i.
fluuium illū thraciæ rapidissimū. vñ addit volucrē fuga.i.q̄si volātē præcipiti cursu defluit enim ex mōtibus, niuibusq3 auctus
celerrime fert. Ideo aūt erat similis harpalicæ aut spartanæ virgini, nā̄q3 p qr, suspēderat humeris arcū habilē.i.aptū virgini
vñ addit: de more, idest, vt illis moris erat, existēs venatrix, id est tanquā venatrix, & dederat vētis diffundere.i.dedit dispergere
comā, aut dederat comā diffundere.i. vt coma diffunderet, ventis.i.per vētos, hoc est exposuit comam ventis diffundendam,
existens nuda genu, idest habēs genu nudū, & collecta sinus fluētis.i.hñs sinus fluētes collectos, nodo.i. in nodū ac, ipsa prior,
inqt, heus (quod reuocādi est aduerbiū) iuuenes, quod beniuole viro a muliere dr̄, cū iam æneas puectior eēt, monstrate.i. in
dicate, si vidistis forte quā.i. aliquā. mearū sororū.i.filiā studio uenātarū, aut reuera soror (id aūt percunctat venus, vt nō agnosce/
re(sīna volūt effingere morē vginū, ac cæterorū meticulosorū, q vñ in nemore deprehēdūt, et si nullā hēant societatē, aut cōmit/
tū pcūctant an ne viderint comites vt minor sit inuadēdi audacia) vidistis ne q aliquā mearū sororū, q̄si illic multas hēat errā/
tē hic.i.in hoc nemore discurrētē post feras, & succinctā pharetra, & tegmine.i.pelle lyncis.i.illius feræ maculosæ.i. varijs macu
lis inspersæ, quā ferebāt, q eā detraxerāt, aut pmētē.i.retinētē, & immorātē clamore.s.valido, cursū ap.i.porci syluestris, spumā
tis.i.spumā emittētis exagitatione, & ira percitiq.d.se tales hēre in vicino sorores, quæ & lyncem & aprum inuadere audeāt.

ASCEN. Donati expositio

¶ Sic venus. Ostēdit quā estimationē de venere nō agnita habue
rit æneas, qdq3 ille respōderit, vt Donatus explanat his ver/
bis. O quā te memorē, Cōpleto respōso explicat setiem estima
tionis, quā de ea habuit. O dea, etsi hoc pnūciatū, sit, sequatur
certe, an phœbi soror. Quæcūq3, siue Diana, siue nympha. Hic
aūt æneæ dat scientia religionū nō enim posset aliqd diuinū in
telligere in hominis forma nisi qr pollebat oī scientia sacrorum
Hæc ille. Ordo est. Venus sup, locuta est sic, & filius veneris.s.
æneas orsus est.i.incœpit loq cōtra.i.vicissim: aut respōdēdo
Nulla tuarū sororū, supple est audita, aut visa mihi.i.a me de/
bebat dicere venerēne eā. aut dea, aut virgo, aut domina, nam
ineptū est nulla dignitatis cōpellatione quēuis dignitate præ/
ditū cōpellare, sed excusat ignorantiā suam:qr videlz nescit,
qualem cōpellet dicēs: O quasi addere vellet dea, aut virgo. s3
dubitās ait, quā.i.qualē sm̄ nōnullos, memorē.i.cōpellere alij
dicūt q̄si idest quātū ego, memorē.i tui memoriā celebrē, sed in
uertunt filū, & cōtextū verborū dicamus ergo simpliciter, o vir
go quā memorē.i, cōpellēte, hoc est, an deam an mortalē. qua
si dicat videris qdem virgo, vt de illo nō dubitē, sed nescio an
mortalē an immortalē cēseā, nāq3 vultus est supple tibi, haud
idest nō mortalis .i.qualis mortali cōpetat nec vox sonat.i.re/
præsentat hominē, idest humanū smonē (quo cognito l3 more
venatricis incesserit, cōcludit deam eē. dicēs) o certe dea sed l3
nesciā, an soror phœbi.i.diana, quæ venatrix ē. an vna sangui
nis.i.de sanguine nympharū, tu sis fœlix.i.auxiliatrix, aut re/
uera fœlix.i.beata (vt duo optet, & illi bñ esse, & sibi) (sis ergo,
fœlix, & leues nr̄3 laborem.s. indagandæ regionis huius, quæ
cunq3, supple es, seu phœbi soror, seu alia dea, leues dicit nr̄m
laborem, & pro.i.doceas, sub quo cœlo.i.in quo climate, & in
quibus oris.i.regionibus orbis, quia nō de parte, sed de vni/
uerso, vt maior sit cōmiseratio dubitare se significat, & si reue/
ra dubitat, excusatur: qr cæca caligine illuc appulsus, cū tñ sy/
derū peritus esset. nos iactemur tādē, idest post tot naufragia
& errores nostros, nos enī3 erramus ignari hominū, & locorū
q3 (Hypermeter est versus, in quo syllaba abundās sequēti vo
cali absumitur) acti, idest impulsi huc vento, & vastis fluctib9
idest procellis, multa hostia, idest plurimū3 sacrificij, cadet tibi
idest in honorem tuum, ante aras: nostra dextra, idest cū3 a no
bis mactabitur, & aris tibi extructis imponetur & ita nihil du/
bitat æneas, eam esse deam. quam peritiam habere potuit se/
cundum Donatū, vt vidimus, eo q heros dea matre genitus.

Ordo.

Donati expositio

¶ Tum venus &c. vt quæ vellet cōuenientius indicaret filio,
noluit se deā fateri, itaq3 illi pmū occurrit, vt argute docet Do
natus his verbis. Haud eqdem, Cogebat nō ad interrogata re
spondere, qr & ipsa ignorantes cupiebat instruere, sed primo,
non pmus sed nouissimis occurrit. Nam si oblationē sacrificij,
in extremo positam tacendo acceptasset, confirmasset se deam,
qd' cōfutare festinat. Talem nam si honorificentiā mereor, talis
erit, quæ homini præstāda. nō deo exhibenda sit. Virginibus:
Tyrijs qr venus suspicari poterat, qb9 signis illi deā se putabat
Idcirco illa conatur auertere. Habitus enī3, quo me deā suspi/
cantur. nō meus est, inqt, sed omniū Tyriarū virginū, quæ in
his regionibus sunt ergo patrios mos pharetrā & cothurnos
præbet, Hoc aūt facile poterat illa psuadere, quia æneas se re/
giones, ac hominesignorare dixerat. Punica.r.v. breuis, & cō
cinna

Poeta Aenea

Sic Venus, at Veneris contra sic filius orsus.
Nulla tuarum audita mihi, neq3 uisa sororum.
O quam te memorem uirgo? nāq3 haud tibi uultus
Mortalis, nec uox hominem sonat, o dea certe.
An Phœbi soror, an nympharum sanguinis una.
Sis felix, nostrumq3 leues quæcunque laborem.
Et quo sub cœlo tandem, quibus orbis in oris
Iactemur, doceas, ignari hominumque, locorumque
Erramus uento huc uastis, & fluctibus acti.
Multa tibi ante aras nostra cadet hostia dextra.

Poeta Venus

Tunc uenus. Haud equidē tali me dignor honore,
Virginibus Tyriis mos est gestare pharetram.
Purpureoque alte suras uincire cothurno.
Punica regna uides. Tyrios, & Agenoris urbem.
Sed fines Libyci, genus intractabile bello.
Imperium Dido tyria regit urbe profecta
Germanum fugiens, longa est iniuria, longæ
Ambages, sed summa sequar fastigia rerum.
Huic coniunx Sichæus erat, ditissimus agri
Phœnicum, & magno miseræ dilectus amore.
Cui pater intactam dederat, primisq3 iugarat
Ominibus, sed regna Tyri germanus habebat
Pygmalion, scelere ante alios imanior omneis.
Quos inter medius uenit furor, ille Sichæum
Impius ante aras, atq3 auri cæcus amore
Clam ferro incautū superat, securus amorum
Germanæ, factumq3 diu cælauit, & ægram
Multa malus simulans, uana spe lusit amantem.
Ipsa sed in somnis inhumati uenit imago
Coniugis, ora modis attollens pallida miris.
Crudeleis aras, traiectaq3 pectora ferro
Nudauit. cæcūq3 domus scelus omne retexit.
Tum celerare fugam, patriaq3 excedere suadet.
Auxiliumq3 uiæ, ueteres tellure recludit
Thesauros, ignotum argenti pondus, & auri.

SERVI.

¶ O quā te. nō dubitat eē deā. s3 q̄ dea sit. Sūptū aūt est ex ho
mero, q ita ait. γουνοῦμαί σε ἄνασσα θεός νύ τις ἦ βροτός ἐσσι, εἰ μέν τις θεός ἐσσι τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν ἀρτέμιδί σε ἔγωγε διὸς κούρῃ μεγάλοιο εἶδός τε μέγεθός τε φυήν τ' ἄγχιστα ἐίσκω. Nec vox hominē sonat, græca figura est. O dea
cōclō syllogismi, q cōstat ex ppōne, assumptiōe, & cōclōne. Na si
nec

Syllogismus ex quibus cōstet

nec vox. nec vultus mortalis est, restat vt dea sit. An phœbi soror. a loco, & ab habitu putat esse Dianā nā venatrix est. Sanguinis. i. gñeris, Fœlix. ppitia, Nā z q dat & q recipit fœlicitatē, fœlix dr. Sic in Buco. Sis bonus: o fœlixq3 tuis vñ & ꝯ Iuno in septio dicit. Quæ potuit īfœlix. i. aduersa Troianis. Leues. leuē facias. Quæcunq3. seu Diana, seu nympha. Quo sub cœlo, sub qua pte cœli. Vel scd̄m Epicuū, qui plures posuit mundos. Tande, vocat ad ornatū eni ponunt. Tadē. Quidē, puta. eni. dū, gentiū, locoꝝ, terrarū. Locorūq3, hypermetrus vsus, vna. n. syllaba abūdat. q q̄tiens fit: dz sequēs a vocali incipe, vt ꝟ. Sic ēt. Oīa Mercurio silis, vocēq3, colorēq3, z crines flauos: nisi in fine fiat synæresis. i. vocaliū collisio vt Nec cura peculi, ꝓ peculij, Hostia, sacrificiū, qd̄ fit: cū itur in hostes. Victima aūt, quod fit post victoriā. Tamē licēter hæc ꝯfundit auctoritas.

¶ Honore. i. sacrificio: & aut vult ꝓbare se nō esse numē, sꝫ hominē, aut q. paphiæ veneri: q in cypro colit. thure tm̄, & floribus sacrificat. Dignor, dignā iudico, vt Cōiugio anchisa veneris dignitate superbo. i. digne habite: purpureo pulchro, aut rosei coloris. Cothurno, calcei spēs est venatoru, quo ēt sura vincit, z aptus vtriq3 pedi, vñ singulari vsus est. Punica regna vides. attētū facit. Agenoris, quā fecerūt agenoridæ, Agenor rex phœnicū fuit, sic illud Euboicis. c. al. oris. i. cumis, q̄s ædificarunt ij, q de chalcide euboiæ venerūt. Libyci: dubie dicta aperit, Nā & Tyrij alibi esse potuerūt. Intractabile, isupabile, asperū, sæuū. Germanū fugiens, hoc stupuit Aeneas. Vñ suæ auditati ꝑscribit venus dicēs, lōga ē iniuria. lō. am. Iniuria. i. cā ab eo, qd̄ seqtur id, ꝙ pcedit. Ambages: circuitus. Fastigia: primordia. scit. n. historiā3 Carthaginis lōgā. Sic Salu. de Carthaginē, silere melius puto ꝙ parū dicere. Huic cōiux. cū noia a versibus abhorrēria inuenit poeta, aut ea mutat, aut aliqd, inde mutilat, nā hic Sicarbas dictus est. Belus Didonis pater dictus est Methres: Carthago a cartha, vt lectū est in historia, pœnorum. Sichæus ꝑmā natura corripit, sed hic ectasim facit licentia, quæ. n. ꝑꝑijs nominibus est. in qbus licet in q̄uis parte syllabæ mutate naturā, idē euenit ēt in appellatiuis: si a ꝑꝑijs sunt, vt Sicanio prætenta sinu. quæ a Sicano rege est, Miseræ, damni est, Oībus, Augurijs secūdū Romanos, q nihil sine augurijs agebāt. Lucanus cōtētisq3 auspice bruto Tyri, aduerbiū. Añ alios, quos inter medius ve. fu. quasi dicat Atreo z Tyeste, vel Etheocle. & polinice. Sichæum, hic secūdū naturā est. Ante aras. probat cur impius, q̄ añ aras. Securus, Cōtemnēs, vt securi pelagi, atq3 mei, idest contēptores, aut securus erat, de amore germanæ erga maritū ob quē post mortē Sichæi in terē pturam se putabat Nā nisi z ipsa pirēt, auro ille potiri nō poterat. Amores in plurali numero ad voluptatē, in singulari ad religionē pertinēt. Aegrā, mœstā. Multa malus simulās, sꝫ q̄uo hoc cū alibi sit qs fallere possit amātē Sed oñditur nimia illius malitia q ēt amātē fefellerit Vana spe, dicebat. n. illū reuersurū Insomnijs, si ab insomnio est, erit synæresis, vt peculi. Si a somno erit in somnis. i. dū somno capet. Crudeles. Epithetō de cā est nā aræ piæ sunt Retexit oñdit aptuit vl' n. i cōpone sigt ꝯriū sui ꝑmitiui vt refero retego recludo. Suadet, fm nā3 duæ sunt syllabæ. Multi vō trisyllabū putāt, qd̄ si iueniat, dissolutio est vt dicimus æna, & ahena. Hoc aūt solū hmōi ṽbū in latio iuenit. Ignotu, aut qd' ignorabat Dido, vel tm̄ q̄tū nullus vnq̄ nouit.

Agenor q fuerit

ri, & ipsa idē volebat. Respōdet aūt eo ordine quo interrogat. Ille eni3 quo sub cœlo. &. q. o. in. o. hæc: punica regna vides, z designato loco dicit, personas Tyrios inqt & addit supioris cōditoris nomē. Fines lybici, illic eni3 occurrēre pelago africæ terminī claudunt Insupabile, meminerat. n. ex psona sua dixisse. Studijsq3 asperrima belli. Nec est hic repetitio eiusdē rei. quoniā & dici necesse fuit, & ex alterius psona dictum est. Impium d. mira breuitas sed quæ multa cōplectat. Preteritū. n. & præsens ponit & quæ vocaret, z qd ageret, quæ illic impabat. Cōpendij vō cā fuit, ne interrogando, respōdēdoq3 lōgū fieret, qd̄ mature debuit fieri. Germanū fugiēs, potuit enim quæri, qua cā impulsam fuerit, vt relicta, patria mulier qd̄ difficile est. longinqua sectaret. Lōga est: in hoc addit, q: incredibile fuerat, tā tā interuenisse cām, quæ cogeret germanā dura sectari reliquē rem eū quē amare debebat. Sed summa se. Artificiosa narratio. Nā multa prætermissura3 se simulat vt spe breuitatis attētius audiret. Huic cōiux, amoris inter cōiuges honestas insert causas Amabat inqt hosem secuta iudiciū patris: & diuinē. & probū intactā, multū eni3 differt inter affectū ṽginis, & eius q̄ scdo nupsit, ꝑmis, nullis alijs, sed solis. Sed regna Tyri, ex quo intelligitur habuisse spē faciēdi z factū defendēdi, q: rex immanior scelere: nō eni3 est intelligendū, qd' furor medius inter Sichæu & Pigmalionē venit. Nā sic defendi posset Pigmalionis factū, si nō voluntate. sed furore peccauit. z furens fuisset, Sichæus. ergo pares. Quapropter ita pronunciādū, vt Sichæus fuerit innoxius, pigmaliō vō oībus alijs sceleratior, quos in facinus impulit furor. Ergo alij si in crimina inciderūt, furor causa fuit. aut insania: aut animi dolor, z possunt hēre veniam facti, Pigmaliō aliorū cōparatiōe sceleratior oñdit, q: volūtate, nō casu aut necessitate scelus admisit, Cæcus amore, vnā causam ponit a vitio naturæ profectā. Sed cui alia crimina adnectunt. Nam Salu. ait. Auaritia fidē, probitatē, cæterasq3 bonas artes subuertit. Pro ijs superbiā crudelitatē, deos negligere, z omnia venalia habere edocuit,, Auaritiæ ergo crudelitas comes, perfidiaq3 cōiūcta. Nō. n. pōt voto potiri nisi ad id p scelus venerit. habemus exēpla apud poetā hic Pigmaliōis, i tertio polymnestoris. In sexto, q auro prias ꝓdiderat. Nihil autē in pma narrationis pte frustra positū est, Ditissimus a. imitat pessima natura opulētiā. Et magno. m. d. a. hic grauat factum, vt charissimū sororis virū necarit. Cui pater, vt ꝯ iudiciū pris fecerit. Clam, grauat, factū: Nullus. n cla facit nisi illicitum eē sciat. vel clā Ne si pallam innocēs defendi posset. Ergo clā vt latei et author. Quis eni3 crederet sororis virū innoxiū, amabilē nullis interuenientibus inimicitijs ab eo cæsu3. Añ aras, occidit ꝓpter solā auaritiā, cū rex nulla inopia vrgeret, occidit innoxiū incautū sororis virū. Ergo virtute oratoria vnū admissu3 quātis criminū generibus aggrauat poeta, & partes cōmunis loci igressus q̄late discussit, nō omissa breuitate quæ æneæ necia erat, pp tot calamitates festināti, Ille de quo nihil tale sperabatur. ille quē nulla vrgebat, inopia. qui germanā vō puare non debebat qui affine seruare debuit. Qui ꝯ naæ religionē facit et Cōtra iudiciū pris rupto humanitatis, & affinitatis vinculo. Añ aras vt sceleri sacrilegiū adderet, Añ aras. i. dijs spectātib⁹ quos humana cæde funestare nō debuit. Auri cæcus a cupiditate eni3 impeditus non ꝯsiderauit vbi. qd, cur, z in quē facēt.

Auaritiæ na

Ordo.

Factū cælauit. Duplici de cā. Prīa ne manifesta cæde ad authorem aliqua via iret: Secūda, ne re patefacta potiundi auri occasione puaret. Ipsa sed in. quoniā neq3 suspitio in Pygmalionē dici pp affinitatē poterat, nec testis extabat. posita est imago: Inhumati, vñ auget crudelitas, q cæsum sepultura puauerit. Palenis, vt id illū cæsum intelligat, additur. Crudeles ara, hoc p ṽba Traiecta, hoc p visum nudat. Cæcūq3. d. strictiꝫ pōt quæ supra diffusius dicta fuerāt. Suadet aūt fugā, quoniā neq3 vlcisci valet, neq3 apud sceleratū tuta eē pōt Auxiliūq3, v. ꝓposita fuga, addit facilitatē in tāta thesauroꝝ copia, hæc ille. Si qua nos adiecta voluemus, in ordine ponētur, q talis est. Venus sup. inqt, aut respōdit, tum. i. nūc quū talia audiret. eqdē. i. ego qdē, haud. i. nō dignor. i. dignā cēseo, aut facio (nō negat nīsi se dignā eē, sed dicit, se nō dignā reputare ꝓ nūc, pcipue cū a filio sacrificet. itaq3 obscuris vera iuoluit, nō. n. mētitur: nec falsum dicit) me tali honore. i. sacrificio dijs, & deabus debito, nō tn̄ vt dixi, se deā negat, sed an putetur dea (noluit. n. agnosci. ne filius agnita matre ocius immoret, nec socijs, vt, ilioneo, & cæteris corā Didone agentibus subueniat) docet ideo nō debere deā cēseri, ꝙ in venatricis habitu cōspicit, dicēs. Mos est virginibus tyrijs. i. a tyro ꝓfectis. aut reuera Tyrijs, gestare pharetrā. i. thecā sagittar, z vincire alte suras. i. posteriora tibiarū sub poplitib⁹ hoc est accipiēdo a pte torū crura genuū tenus, cothurno. i. altissimo calceamēto vtriq3 pedi apto quali ꝯ vepres venatores, ac venatrices vtunt, puepureo. i. puepurei coloris, q: ad ornatū adhibet. q. d. nō me deā putes, ꝙ hoc habitu icedo, nā mos virginū in hac patria est, sed vt ad interrogata tua respōdeā. tu vides regna punica punica. i. pœnoꝝ, q̄ sunt in africa, erāt. n. nō ꝓcul a carthagine, & tu vides tyrios. i. populos a Tyro ꝓfecto, q: dictū ē. Vrbs antiqua fuit (Tyrij tenuere coloni) Carthago. & vrbē agenoris. i. quā fecerūt agenoridæ. i. ab agēore rege phœnicū deducti populi (Cuius genus sic deducit Landinus, Ex ioue inqt natus est epaphus ex epapho bellus ꝑscus, ex belo agenor. ex agenore phœnix ex phœnice belus scd̄s: q z methres est appellatus, ex quo Pigmalion, & Dido seu elissa: z Anna. Dido aūt eā vrbē cōdidit fm poetā quā nūc videre poterat. Ad claritatē ergo vrbis vocat eā agenoris vrbē: nō ꝙ agenor eā cōdiderit, aut in eis locia regnauerit, sed q: Dido, quæ ab eo descendit cū ijs populis, quorum maiores aliq̄ sub agenore fuerant: ea3 cōdidit Eiusdē (inqt idē Landinus) phœnicis filius fuit philistenes: ex quo natus Sicarbas (quē poeta sichæū vocat) q patri in sacerdotio successit & elyssam, quæ Dido a Marone appellatur vxorem accepit. Est ab eodē belo ꝑsco. z alia successio fuerūt. n. ei filij Danaus z ægyptus. Aegiptus linceū genuit, q pulso, siue cæso patruo suo Danao argis regnauit relictq3 abātē filiū (q̄uis sint, q hunc a ꝑsco belo genitū scribāt, abas genuit iasium, & Iasius amphionē, q orcomenū, & pili regnauit itē Talaonē, ex quo natus ē adrastus. Ex eodē belo agenor est. huius filius fuit cylix, ex cylice pygmaliō orit, q cylicū mā cyprū occupauit, z paphum genuit, q oppidū de suo noie nuncupatū, & in eo veneris tēplū cōdidit cynatāq3 filiū reliqt, q ex myrrha filia, ab ea tn̄ deceptus adonē3 genuit) Sed fines. i. extremitates aut horæ hui⁹ regionis sup, sunt, libyci. i. a libycis populis habitatæ appositorie, gen⁹ sup. po

Ordo.

puli itractabile.i.durũ, & asperũ, qđ a nullo tractari debeat (qđ addit venus, ne mẽtẽ induceat æneas pgrediendi, & vt potius apud Didonẽ maneat: donec abeũdi facultas eẽt, nã idcirco: vt in hoc pmo videbimus, diutiũ affluit honore) bello.i.p bellũ. Dido pfecta.i. quæ descendit, & migrauit vrbe tyria.i.a tyrio, tenuit impiũ.i. regnũ huius regionis pfecta aũt fugiens.i. quia fugit germanũ.i. frẽ.s. Pygmalionẽ, iniuria.s. q̃ ei illata est, est lõga.i. lõgo sermone recitada (Opus aũt erat aliqđ dicere, qz statim occurrebat qđ, cur soror germanũ fugerat. nã id nõ faceret, nisi aut ĩpsa, aut ipsũ, nec tñ expediuit ppe multa dicere, vñ addit) ambages.i. inuolucra rez, z ṽboz, q aperiri deberẽt ys, q velint rẽ a pmordio itelligere, sunt lõgæ: sz ego seqr.i. tenebo, sũma fastigia.i. capita rez.s. gestaz, cui, z quomõ fugerat. Coniũx erat huic.s. Didoni sichæus noie (vocabat tñ sicarbas. Seruius aũt dicit mutatũ esse vocabulũ ppter asperitatẽ, sz difficile est videre, qd asperitatis sit in eo, qđ reiicit plus q̃ in qđ assumpsit.

Seruij error

Quocirca libet mihi aliã rõnẽ cõminisci. Nã si sicarbã dixisset, plene cõuinci potuisset de ignoratiõe tpis, nã elyssã sicarbæ cõiugẽ lõge post ea tpa natã ɔstat. qđ si qs poetæ obyceret: dicere posset, z aliã fuisse. q̃ pma carthaginis fũdameta iecerat, z sichæo nupserat. Nisi potius dixerimus ẽt poetã in tota historia de Didone, dormitasse: excusatũ tñ, qz opus castigare morte præuetus nõ potuit) sichæus inquã ditissimus phœnicũ.i. inter phœnices agri.i. agroz possẽsione. (Si gramatici petat duos gros a superlatiuo, alterũ ṽtute ppria: hoc est virtute gradus, alterũ ṽtute vocabuli rectos possint bi dari: nã phœnicũ regit ṽtute gradus, agri ṽtute vocabuli, dicimus enĩ diuitẽ agri, nõ phœnicũ in hoc qdẽ sensu) erat vt dixi, coniũx huic & dilectus miseræ.s. amati, qz amãs semp misere cruciat. z põt eẽ nomẽ, z aduerbiũ, sz potius cẽsuero cũ Seruio nomẽ, vt miserã dicat qz dilecto priuge vidua tã indigne. dilectus ergo miseræ Didoni, hoc est miseratiõe dignæ, & est datiuus resolubilis in ablatiuũ.i.a misera Didone magno amore, qz pmo (pmus aũt qsqz amor maxius eẽ solet. vñ ipsa i.iiij. Ille meos pmus, q me sibi iũxit amores, Abstulit. ille habeat secũ, seruetqz sepulchro) Cui.s. sichæo, pr.s. metbres, aut belus secũdus, dederat sup. eã nuptui, intactã.i. virginẽ inuiolatã, & iugarat.i. ɔiugauerat, pmis ominib⁹.i. auspicijs, vel augurijs. Sed pigmalion germanus eius, immanior.i. sæuior, z inhumanior: scelere.i. ppter scelus cõmissũ ante oĩs alios.s. fratres, inter quos venit furor medius.i. q̃ p furorẽ mediante inter se fuerũt sæui: cuiusmodi fuerũt atreus & thyestes, etheocles & polinices, quoz posterioz sæuitiã statius describit. sed pygmaliõ nõ furore pcitus, sz auri cæcus amore rẽ patrauit, hic ergo pygmalion habebat, vñ Dido sic coniugẽ suũ sichæũ amabat, aut dũ ei a patre coniũgeret, regna tyri, qz masculus: z maximus natu ille.s. pygmalion, existẽs impius, qz violator tẽpli, & affinitatis deoz authoritate contractæ, & cæcus amore auri superat.i. adorit, z vincit ferro.i. sicca, aut mucrone, clã.i. ex insidijs. & incautũ ante aras.s. deoz, oĩbus modis purgat sichæũ ab ignauia, z imbecillitate, ne forte æneæ viro forti displiceat Dido, si pusimbelli nupta fuisset. Si.n. æneas dixerit, quõ superauit vir vnũ tã faciliter, rñdet qz clã, & ferro. q.d. si puisus fuisset, aut armatũ iuasisset. vbi inermẽ adortus est: nõ ita supasset eũ. At si nũc dixerit, nõ pdidi esse viri solũ.i. sine custode, & inermẽ incedere purgat hoc, qz añ aras, rebus.n. diuinis intentũ nõ decuit armari. vñ in scdo huius Tu genitor cape sacra manu, patriosqz penates, Me bello ex tãto digressũ, z cæde recẽti: Attrectare nephas, donec me flumine viuo Abluero) supat inquã securus amorũ.i. nihil curãs de amoribus germanæ, hoc est nulla pietate motus in germanã, lz sciret eã misere coiugẽ depdere, aut, securus.i. certus amoz germanæ.i. sororis suæ, & ita sperãs eã p impanitẽtiã amoris ẽt obiturã, qđ sperabat, vt solus rex potiret, qđ tñ nõ obtinuit, vñ dicet, portant auari, pygmalionis opes pelago, nõ q̃ eius erãt, sz q̃s suas esse sperabat, ac iã tũ ducebat, z ipse germanus.s. pygmaliõ, cælauit.i. occultũ: & ignotũ tenuit factũ.i. parricidiũ (nã fratricidiũ nõ dicimus) z ipse malus.i. iniquus simulãs.i. fingẽs multa.i. multas cãs de abũtia sichæi. lusit.i. illusit, amãte.s. Didonẽ, ægrã.s. aio.i. misere percitẽ vana spe, qz dicebat eũ ppediẽ affore, q̃rẽs occasiõem obtinẽdi thesauri, quẽ vi auferre nõ audebat, aut nolebat, sperãs se id ppediẽ sine tumultu inuẽta opportunitate facturũ. Sed ipsa imago cõiugis.s. sichæi occisi, inhumati: nõ humati, qz honore sepulturæ, & exeqis funebribus nõdũ affecti, aut multũ humati.i. humo tecti, ne cadauer eius inueniret, sed cũ Donato dixerim, nõdũ humati saltẽ rite, venit in somnis.i. apparuit p insomnia, aut dũ somno tenebat attollẽs, vt.s. videant, ora pallida.s. pallore mortis: miris modis.i. mirabiliter, & nudauit.i. apperuit, & signis indicauit, aras crudeles.i. añ q̃s crudeliter occisus est, vel quas ob id crudeliter pmiserãt, aut ia nõ vlciscebant, & pectora.s. sua: traiecta ferro, & retexit.i. reuelauit, z aperuit seu oñdit scelus cæcũ.i. occultũ, domus.s. eius, hoc est, qđ domi eius patratũ erat, omne.i. totũ, hoc est signis qbusdã significauit Didõi, quõ a frẽ eius pygmalione añ aras occisus erat, z vbi sepultus: & suadet tũ.i. deinde. celerare.i. celeriter facere fugã: & excedere patria.i. licet pfia, q̃ chara oĩbus est. Nã nõ q̃uis regio, sed ea dũtaxat, in q̃ natus est, sua cuiqz patria est, & recludit.i. aperit, & recludere docet, tellure.i.e terra, auxiliũ viæ.i. viaticũ.s. veteres thesauros, appositione. põdus auri, & argenti ignotũ, aut.i. qđ Dido ignorauerat illic esse, aut ipsum dũ viueret possedisse, aut tã magnũ, vt nullus vnqz tñ nouerit, sicut re sine pari inauditã dicim⁹.

His commota fugam Dido, sociosq; parabat.
Conueniunt, quibus aut odium crudele Tyranni,
Aut metus acer erat, naueis, quæ forte paratæ.
Corripiunt, onerantq; auro, portantur auari
Pygmalionis opes pelago, dux fœmina facti.
Deuenere locos, ubi nunc ingentia cernes
Mœnia, surgentemq; nouæ Carthaginis arcem.
Mercatiq; solum, facti de nomine Byrsam.
Taurino quantum possent circundare tergo.
Sed uos qui tandem? quibus aut uenistis ab oris?
Quo ue tenetis iter? Quærenti talibus ille
Suspirans, imoque trahens a pectore uocem.

ASCEN.

Donati expositio

℄ His cõmota fugã Dido, zc. Pergit Venus docẽs paucis quomodo Dido in eã regionẽ venerat, ciuitatisqz fundamẽta illic iecerat, vt graphice declarat Donatus his verbis. Odiũ eoz, q nõnullis viribus potuissent resistẽ. Metus, eoz, q aliqđ crudelitatis expectarẽt. Ergo alij fauebãt Didõi. ne ille occupato auro fieret fortior. Alij ppter metũ, qbus ferebat occasio, vt carerẽt sæuissimi hoĩs dñatione. Paratæ, Si enĩ aliqđ innouassent in nauigijs, dabat apta suspitio. Onerãt auro aurũ oẽ, & argẽtũ iusserat tolli sichæus, Sed isti, qz maior naiũ copia ad oẽ tollẽdũ opus fuisset, id tulerũt, qđ naues capere possent. Ergo auro id qdẽ pciosius est, & nõ argẽto. Onerãt: vt plus ẽt q̃ naues ferre possent, ipositũ eẽ videat. Q uãta ergo fuit thesaurorũ copia cũ relicto argẽto, ne totũ qdẽ aurũ naues ferre possent Auari pygmalionis, oẽ illuc tẽdit, vt pbet, qđ dictum est. Sed quomõ pygmaliõis. Quia illas suas futuras aio pceperat pp qđ sibi ereptas inique ferret. Dux fœmina, ad insultationẽ pygmalionis dictũ: vt ea duce pdiderit, q̃ assecuturũ se putabat. Deuenere Locos. ordina sic deuenere Locos: Mercatiqz solũ. v.n.m.e.m. Nã ædificiũ institui nõ potuit, nisi pus empto solo. Taurino quãtũ, alij dicũt pecuniã tunc ex corio bubulo fuisse, & pecuniã dictã, q ex pecore originẽ duceret, tñqz fuisse in præcio loc, quãtũ bouis coriũ ɔficere potuisset. alij fraudẽ emptoris ponũt, qtũ mercatus sit, quãcũ corio bouis possit circũdari, at vẽditor nihil tale suspicãs arbitratus est tm̃ de disse q̃tũ integrũ coriũ posset occupare. Emptores vero in tenuẽ corrigiã illud secãtes plus q̃ deberẽt occupãtes, sz fabulosa sunt oĩa, nã si attẽdaĩ magnitudo vrbis: & quãta a Vergi. describit nõ poterat nisi latioribus locis ɔdi, licet poeta hoc credibile faciat, dicẽdo facti õ noie byrsaz, qđ z lingua græca vñ fuit Dido: z punica.i. ipsius regiõis, in q̃ res gesta, coriũ significat. Sz vos, mira breuitas iterrogãtis: nec fraude caret. Nã conat ostẽdere, se nẽ eẽ deã, sz nõ fallit æneã. Nã cũ magna animi laceratione respõdet Hæc ille.

Byrsa vñ dicta

Ordo

℄ Ordo est. Dido cõmota his.i. ostẽtis, ac visis nocturnis parabat fugã.i. opportunitatẽ fugiẽdi, & socios.i. comites fugæ, aut reuera socios, q in Tyrã nõ fugere volebãt. ẽt sua nõ solius Didonis cã, nã sequit: conueniũt.s. socij. qb⁹ erat aut odiũ Tyrãni crudele.i. an crudele Tyrãnũ (Si qs tñ ppe, & sine hypallage iterpretari volet, sensus erit.

poeta

SERVI.

℄ Quib⁹ aut, Oderãt læsi, metuebãt lædẽdi, nõ q̃ volũtate, sz odio, z metu abibãt, pp h̃ i q̃rto dixit. Quos ego sidonia vix vrbe reuelli Crudele.i. crudelis Tyrãni p hypallagẽ: Nã i Tyranũ iustũ ẽ odiũ, pygmaliõis.i. q̃s suas putabat. Hic i.iiij. Vlta virũ Nã q̃ maior potuit eẽ pœna q̃ aurũ pp qđ deliq̃rat pdere alr̃ falsũ ẽ vltra vir. Paratas: nã phœnices a rege pecuniã accipiebãt: vt de pegrinis frumẽta coemerẽt. Naues igiĩ ad h̃ paratas accipit Dido quã cũ a frẽ missi isẽqrent, illa aurũ i mare deiecit qđ illi videtes reuersi sũt, Surgẽtẽ, erigẽtẽ se vt surgẽtẽ i cornua ceruũ Nouæ, Carthago ligua pœnoz noua ẽ ciuitas. vt docet Liui. Mercatiqz solũ. pellebat ex libya ab Iarba Dido itaqz callide emit tãtũ soli, q̃tũ posset bubulo corio teneri. Vez coriũ in tenuissimas corrigias tetẽdit, occupauit stadia. xxij. h̃ breuit̃ tãgit cũ dic̃, nõ tegere, sz circũdare. Facti de n. de cãæ q̃litate. Tãdẽ, vacat, Et ẽ nãlis iterrogatio, q estis, vñ, z q̃, sic i. viij. lz mutato ordie. Q uo tẽditis, & q gen⁹: vñ domo, trahẽs. a p.v. Subaudi dixit, nã q̃ties lõge rñdet, parẽthesis ẽ, q̃ties nusq̃. eclypsis

Carthago vnde dicta

Odiũ

Odiũ fuisse crudele.i.acre, & crudeliter cruciãs: q2 inuidia: & liuor torqt eos, in qbus est) aut metus acer.i.vehemẽs, & vehementer affliges, vt cõsimili rõne dictũ sit, odiũ crudele, q2 acre, vt dixi, hoc est oẽs cõueniebãt, & q eũ oderũt, pter iniuriã iã sibi illatã, & q acriter metuebãt, ne cõsimilẽ inferat, q2 vt dicit Horatius, Tũc tua res agit, paries quũ pximus ardet. Et ipsi corripiũt.i.simul rapiũt naues, q paratæ, sup. erat forte.i.a fortuna, & onerãt sup. eas auro, hoc est tãtũ auri ingesserũt: quãtũ naues ferre possent opes pygmalionis auari.i.& qs pygmaliõ iã suas putabat, portanĩ pelago.i.transuehunĩ pelagus, fœmina.s.Dido, sup. est dux.i.ductrix, & pnceps, facti.s.iã insignis, q2 pulchrũ est vlcisci auarũ, & scœlestũ hominẽ, id aũt dicit ad insultationẽ pygmalionis, & in execratione auaritiæ eius, & in laudẽ Didonis, quã æneæ cõciliare, iãdudũ Venus eius reipita, parat. Ipsi ergo natibus aurũ auehentes, deuenere Locos, id est venerũt ad Locos, seu Loca. vbi.i.in qbus: tu cernes, nũc.i.statim mœnia ingẽtia .i. valde magna, & arcẽ.i.ppugnacula, & castella, q in ciuitatibus esse solẽt, alludit ad arcẽ capitolinã, Carthaginis nouæ.i.cuius paulo ante fundamẽta primũ erãt iacta. surgẽtẽ.i.erigẽtẽ.s.opera extruentiũ eã, deuenere dico Locos, & mercati sunt solũ.i. terrã aut fundũ solidũ, in quo arcẽ, & mœnia extruerẽt, appositione byrsã.i.coriũ (scđm Donatũ) de nomĩe facti.i.a facto denominatã: nã mercati sunt solũ tãtũ: quãtũ possent circũdare tergo p tergore.i.corio tergi, taurino.i.a tauro detracto, Sz sup. dicite tãdẽ, vos q sup. estis. aut a qbus oris venistis. ve p vel, quo tenetis iter.i.quo tẽditis, Ille.s.æneas, suspirãs: & trahẽs vocẽ a pectore imo, vt faciũt, q cũ mœrore loquunĩ, sup. respõdit talibus, q̃renti.s.veneri, quã tñ nõ agnoscebat, respõdit aũt quæ sequunĩ, sz Vbũ respõdit, aut dixit p eclypsim honestã omittiĩ, honesta aũt est, quoties qđ subaudiĩ, facile est itellectu, q̃lia sunt generalia Vba: vt sum gero, facio, vt nũc fama minores, Italiã dixisse, fama, sup. est, naues, quæ forte paratæ, subaudi erãt Talia platiũ, subaudi. gerebanĩ. Piscaris, an venaris, an studes, an simul oĩa, subaudi facis. Itẽ Vba ad loquelã spectãtia: nũc ponunĩ sine suppositis, vt vrbẽ quã dicũt romã melibœe putaui, Extremã vt pbibẽt, ita aiunt, & c. nũc supposita sine ipsis, vt sic venus: & hic quærẽti talibus, vbi talibus põt regi & a pticipio quærẽti, & a verba r̃ndit subintellecto, & quærẽti põt esse septimi casus in designatiõe sequelæ positi, vt sit quærenti, sup. venere.i.dum Venus quæreret, sicut talia iactanti.i. dum æneas talia iactaret, & datiui vt regatur a verbo subintellecto.

O dea, si prima repetens ab origine pergam.
Et uacet annales nostrorum audire laborum.
Ante diem clauso componet uesper olympo.
Nos troia antiqua (uestras si forte per aures.
Troiæ nomen iit) diuersa per æquora uectos
Forte sua Libycis tempestas appulit oris.
Sum pius Aeneas, raptos qui ex hoste penates
Classe ueho mecum, fama super æthera notus.
Italiam quæro patriam, & genus ab Ioue summo.
Bis denis phrygium conscendi nauibus æquor
Matre Dea monstrante uiam, data fata secutus.
Vix septem conuulsæ undis. Euroq; supersunt.
Ipse ignotus, egens, Libyæ deserta peragro
Europa, atq; Asia pulsu, s Nec plura querentem
Passa Venus, medio sic inter fata dolore est.

SERVI.

Annales q & qbus historia

O dea. ita pseuerat i opĩone sua, ita tñ vt illius orõni q̃doq3 cõcedat. Si vestras forte per aur. tr. no. yt. vel illud est. qđ superius dixit: an nympharũ sanguinis .ii. Quæ nõ oĩa sciũt. & moriũĩ secũdũ Aristote. vt fauni & panes. Ab origine: a raptu Helenæ. Pergã, pseuerẽ.i. vniuersa dicã. Annales. Historia est eorũ tempor, q vidimus: aut videre potuim⁹ dicta ἀπὸ τοῦ ἱστορεῖν .i. videre. Annales sunt eor annor. & tẽpor q nostra ætas nõ vidit, Sed cõfunduntĩ: vt hic, vbi annales p historia ponuntur. Clauso, scđm poetas, q dicũt nocte claudi, die aperiri cœlum vnde etiam: porta tonat cœli. Componet finiet: vesper pprie est stella, cum autem vesperi dicimus aduerbiũ temporis est: & est sciẽdũ q oĩa noĩa q de græcis in os exeuntibus ad nos trãseunt, apud nos in vs tñ exeũt, vt delos delus, aut in er vt agros ager, aut in vtrãq3 vt euandros euander euandrus. Antiqua, nobili, vt Terra antiqua.i. nobilis: nec enĩ poterat esse noua. Forte sua casu suo.i. quo solẽt: est aũt nomẽ a nõiãuo fors. Terẽ. Fors fiat. Libycis, hoc iã audierat. Oris datiuus est p accusatiuo: vt supra. Pius, nõ arrogãtia, sed indiciũ est, nõ enim sciẽtibus, sed nesciẽtibus de se loqtur, vel vt heroes loqtur, qbus q̃ mẽtiri turpe erat, tã vera reiicere. Deniq; Vlysses quoq3 in homero ait suam famã vsq3 ad cœlũ venisse, Hoste, optima elocutio, plusq̃ significat de plurali ad singularẽ trãsire. Hora. Et hinc multa cane apros in obstãtis plagas trudit, Patriam, distinguit ab Italia, nã puincia, nõ patria est, sed ciuitas licet Salustius scribat, Hispaniã antiquã sibi patriã esse. sed illic ad laudẽ ptinet, nõ ad veritatẽ. Tria ergo q̃rit, puinciã.s. Italiã patriã corytũ Tusciæ ciuitatẽ Vñ Dardanus fuit. Genus.s. q2 ex Ioue & Electra Dardanus natus, troianæ gẽtis author, Phrygiũ, bellespõtũ. Cõscẽdi, bene dictũ. q2 terra. vt aũt physici inferius est elemẽtũ aqua, Nã cõtinẽs supra cõtẽtũ est, Matre dea, tãgit historiã, quã poetice scribẽs, nõ põt apte ponere. Propterea Luca. nõ meruit esse in numero poetar q2 hystoriã, & nõ poema vĩ cõponere. Nã Varro in scđo rer diuinar ait, ex eo, quo a Troia est pfectus æneas, Veneris p diẽ stellã semp vidisse, donec in laurentũ agrũ veniret, vbi nõ est amplius visa, q̃re cognouit terras esse fatales. Ergo hoc loco Matre dea mõstrãte viã, & alibi. Nusquã abero. Et iamq3 iugis summæ surgebat lucifer idæ Data fata, a Ioue. Conuulsæ, aut supsunt vndis, euroq3 conuulsæ aut conuulsæ vndis: & euro q2 supra est, laxis laterum compagibus. Ignotus, deest q̃si. Nam diuerrium

Lucanus an inter poetas numerãdus sit

AS CEN.

O dea, &c. hæc est respõsio æneæ miseratione excitãtis, & ad singula interrogata veneris breuiter, sz nõ eo ordine, quo interrogauerat, respõdẽtis, qđ aũt dicit. Sum pius æneas, argute defendiĩ ab arrogãtia p Seruiũ: nã qđ de pietate dicit, indiciũ inqt est, vñ scimus æneã tã insignĩ pietate fuisse, vt vulgo pius agnominareĩ. Itaq3 dicẽdo, sum pius æneas, nõ arrogat sibi, sed indicat, qs sit h est dicit, se eũ eẽ: q vulgo pius æneas apppellaĩ. de fama aũt: q dicit se super æthera notũ, dicere possumus cũ Seruio, q cũ heros esset, debebat vera fateri, cũ & Vlyxes apud Homerũ dicat, famã suã ad cœlũ vsq3 venisse aut de pietate intelligẽdũ esse quã, & in deos qui sup æthera sunt: & hoĩes exercuisset. Aut reueta dicere interdũ esse collaudare. Nã si rex ignotus inciderit in manus populi, q ipsi regi parcerẽt: cũ priuato obessent, decenter se rege fateretĩ. Cum ergo æneas audisset qđ dixerat venus, Sz fines libyci, genus intractabile bello. ne forte ignotus intercipiaĩ, potuit dignitatẽ suã oñdere, psertim corã ea, a q bñficiũ acceperat, vt significaret, se nõ indignũ esse, cui virgo respõderit tã beniuole. Sed de his audiendus est Donatus dicẽs sic. O dea, Duo dicit impedire, Vnũ, q2 nõ vacat, Alterũ, q2 breuitas tẽporis narrationẽ expleri nõ patiĩ, pperat redire ad suos, a qbus in locis desertis noctu separari nõ debuit. Beniuolã aũt facit, & honorificã, cũ deã appellat. Et attẽtã, cũ multitudinẽ calamitatũ suarũ pponit, & nõ tñ oẽs se dicturũ: Respõdet ad oĩa, sz nõ ordine. Primo enĩ. respõdet scđæ. Quibus aut venistis ab oris. Et quãuis narratione totius diei nõ posse expleri calamitates dixerit, tñ breuitate mirãda labores oĩu3 cõclusit annor. Nã dicẽdo, nos Troia antiqua, pmã tẽporis partẽ posuit. Dũ aũt diuersa p æ. u. tãgit mediã, & forte sua libycis, ponit postremã, & simul oñdit, q violẽtia fluctuũ illuc appulerit, & q2 cũ dea putabat se loqui, cõmẽdat psonã suã dicẽdo, Raptos. q. e. h. p. c. u. m. fama mediæ posuit, nec dixit, q fama, na & multi mala fama noti sunt, sed q fama intelligat, ponit cũ illũ religiõe in deos, fama sup æthera nor⁹, dicit. Cũ. n. laboribus meis esse3 notus toti orbi, fama nominis mei sine fine decurrẽs ad cœlũ venit, Italiam quæro ad id, Quo de tenetis iter: & ornatur genus addit quod non quæsitum fuerat. Et genus a Ioue summo. Matre dea libenter auditur, qđ gratias agat matri, quasi absenti data fata, ergo non voluntario a patria discesserat, Sic præterita strictim tãgit, & in præsenti immoratur. vt maiorem moueat misericordiam. Bis. d. ostendit magnũ numerũ. Sunt aũt, si volẽtis aĩu3 excutere volumus, separati3 singula cogitãda. Vix, oñdit quãta difficultate euasit. Ignotus, summa in humanis miseria in alienis terris nullius habere notitiã. Augeĩ aũt, si sit egẽs. Nã si nõ egeret, nõ eẽt ei cuiusq̃ noticia necessaria, ad hæc duo mala, ignotus, & egẽs addit tertiũ solitudo, vt nihil ad victũ suppeteret, nec iueniret, q daret. Europa atq3 asia, tacuit de Africa, q2 in ipsa erat. Venus autẽ sermonẽ interrupit, vel q2 norat cũcta, vel q2 nõ libẽter audiebat, vel q2 maturãdũ quoniã ante noctẽ vis monstrãda erat: Hæc ille. Beroald⁹ aũt dicit in Seruiũ sic. Et si Seruio in hac re Isidorus l. b. i. etymologiar suffragaĩ: tñ apd me plis ẽ authoritas Cicerõis & Gellij: q vt opinor, & Seruio & Isidoro doctiores, extiterũt erenĩ Gellius in. v. illos arguens, q de historia & annalibus idẽ qđ Seruius tradiderũt, inqt, annales oĩno id eẽ, qđ historiæ sint, historias nõ oĩno id esse, qđ annales sint tãquã alterũ speciale nomẽ sit: alterũ generale, itaq3 historia erit rer gestar expositio. Annales vero libri sunt id qđ factũ quoq3 anno gestum vel sit continẽtes, historia quo consilio, qua rõne res gestæ sint demonstrat hẽr affectus auditorẽ commouet. Annales aũt nudi sunt: nihil habẽt incitamẽti. nec cõmouere quicq̃ possunt, simplicitér

Donati expositio

Beroaldi expositio Annales ab historia i quo differant

pliciter sine vllis ornamentis, sine fuco, sine affectib⁹ res gestas cōnnectēs, de quibus annalibus ita scribit Cicero lib. ij. de ora. Erat Historia annalium confectio res omnes singulorum annorum mandabat literis pontifex maximus. efferebatq3 in album. & proponebat tabulas domi potestas vt esset populo cognoscendi hinc q3 annales maximi cognominantur. Vergilius itaq3 omnium rerum peritissimus ex persona aeneae tanq3 pontificis dixit in primo Et vacet annales nostrorum audire laborum

rium dicit. Fama super aethera notus. Subtrahit enim alias hāc dictionem, vt medias inter exultat amazon, nam volsca fuit, Europa atq3 asia, aut orbem in tres partes diuisit, & absolutum est. Aut si Europam tantum, & Asiam intelligimus, inuidiose loquitur, vt Venus, Cunctus ob.i.t.c.o. quasi dicat per Troiam asia careo: per italiam. Europa. Passa ve. vel propter suum, vel propter filij dolorem.

riam cum pontifex annales conficiat. & aeneas a poeta perinde ac pontifex inducatur. merito annales appellat, historiā rerum suarum. & hic Maronianus versus a Macrobio cum diligētia lectus est, & eruditissime expositus, enucleatusq3, a, Seruio autem parum curiose examinatus pēsitatusq3. ¶ Ordo autē ē. O dea (fatet.n. adhuc deā, licet illa dissimulauerat, non enim plane negauerat se deā) si ego repetēs a prima origine, pergā.i. peragā.i. ad finē vsq3 dirigā filū, & cōtextū historiae, quā interrogas, & si vacet, idest vacās velis audire, annales.i. recitationē quasi ex annalibus.i. libris quo rannis scriptā laborū nostrorum, hoc est, si & mihi dicēdi, & tibi audiēdi ociū sit: vesper.i. stella vespertina, q cū veneris sit, veneris grata nūcupat, cōponet.i. clauder, & finiet ante.i. prius q peregero sermonē icæptū diē.i. lucē diurnā, & hoc olympo, i. cœlo clauso, qr noctu s3 poetas clauditur. aut si de monte intelligat, & hoc olympo clauso.i. obtruso, ita vt viderinō possit, postq3 rebus nox abstulit atra colorē. Tēpestas appulit sua forte, idest fortuna, & casu inopinato, bene vnit verbo actiuo cū accusatiuo, errāt.n. qui dicūt nauis illius, aut ille appulit heri, aut applicuit: cū dicēdū sit nauis appulsa, aut applicita est, quā hic, aut ille applicuit. appulit ergo nos vectos per diuersa æquora, sup. a troia antiqua.i. nobili: aut si de illo loquit troia antiqua, qua dictū est, surgentēq3 nouae carthaginis arces quasi dicat non mirū, si surgat, qr noua sed in scdo dicit, Vrbs antiqua ruit multos dominata p annos, aut rō antiquā dicit, vt notā significet (de qua re tm ex more se dubitare significās, propterea q ea loca inculta essent, vñ exiuerat exploratur⁹ loca ea, Qui teneāt (nā inculta videt) hoīes ne feræ ne (addit ergo: si forte nomē troiæ: it p vestras aures.i. si quid vnq̄ de troia audiuistis in istis locis loquit. Nec est cōtra pceptū grāmaticū, q pluraliter loquit dicēs nō tuas, sed vestras: nā licet ad vnā loquit. tm de pluribus loquit, hoc est de omnibus tyrijs, qui ea loca iam tenebāt, Sicut prius ad Eurū, vestras Eure domos, nō enim de solius Euri, sed de animū vētorū domibus loquēs vestras dixit, Quod aūt dicit, forte sua, ex persona sua dicit æneas, qui nesciuit factiōe iunonis id factū, aut si reuera cū heros esset, id scire poterat, tamē dissimulādū erat, cū iam in regione Iunoni charissima eēt, qd vero addit libycis oris, ex eo pēdet, qd dixerat venus, Sed fines libyci, nā nisi id iā ab ea didicisset, incōgrue dixisset, cū sicut prius visum ē, ipse cū achate exiuerit exploraturus: quas vēto accesserit oras. vñ ipse pauloante hūc locū ad veneri ē: Et quo sub cœlo, tādē & qbus orbis in oris iactemur doceas, ignari hominūq3 locorūq3, Erramus. Est g̃, ac si dicat, appulit nos, vt audio oris libycis t, ad oras libycas. ē.n. datiu⁹ ad locū: & p h respōsum ē ad illud, qb⁹ aut venistis ab oris. Nūc respōdēs ad id, S3 vos q, dic. Sū pius æneas, q veho mecū classe penates.i. deos domesticos, & q̄ ipenes nos natos, vt sunt dij p̄p̄ ciuitatis troiæ, raptos.i. ereptos, ab hoste.i. e mānu, aut occupatiōe hostiū.i. grecorum existēs notus fama.s. huius pietatis, super æthera.q.d. ēt in cōsilijs deorum aut hyperbole ē. Ad id aūt: qd q̄sitū ē, quo ve tenetis iter, respōdet. Ego q̄ro Italiā p̄riā.i. vñ originē traxi, Seruius vult nō appositionē eē, vt italiā intelligamus eē p̄riā æneæ, s3 distinguēdū eē, quoties.n. multa, & diuersa copulare volumus, satis ē cōiunctionē ad vltimū ponere, vt Ioānes, Petrus: & Iacob⁹ in trāsfiguratione dñica fuerūt, dicet ergo ego q̄ro italiā.s. pnussant a dijs: & patriā.s. corytū, & gen⁹ a Ioue summo, sup. q̄ro hoc ē q̄ro cunabula gentiliū meorum: q ab ioue deducti sunt, nā dicet i tertio de Italia, antiquā exquirite m̄rē, & corytū terrasq3 requit, Ausonias, & hinc Dardanus ort⁹ iasiusq3 pater, aut ego existēs genus.i. pgenies deducta a ioue summo, cōscēdi, æquor phrygiū.s. hellespōtū, bis denis.i. vigintinauib⁹ secutus.i. sequēs fata data.i. cōcessa mihi a dijs, vt fati sit ereptū eē, & nō pditiōis, & h matre dea.s. venē (cū dea iā ignota loquit & ita gratū se ōndit matri, qd illi acceptū ē) mōstrāte viā. Septē sup. naues ex illis. xx. nec integræ, sed cōuulsæ vndis, & Euro.i. pcellis: supsunt.i. reliqæ mihi sunt, vix.i. qd cū summa difficultate mihi cōtingit, aut vix supsunt, qr nō totæ, cū remi fracti sint, & mali. Ipse.i. ego, ignotus in his locis: qui sim fama sup æthera notus. peragro deserta libyæ: quæ.s. dicta eē libyæ egens.i. qui ego (vnde Dido dictura ē in exprobatione eius. Nusq̄ tuta fides, ejectū, & litore egentē. Excepi, & regni demens in parte locaui. Amissam classem, sociosq3 a morte reduxi) & sup. pulsus europa.s. ad quam tēdere parabat. & asia.s. a qua profugus fato venerat, in africam vēro pulsus, volebat aūt plura dicere, nec.i. & non, & venus nō passa q̄rētem.i. q̄ri, aut conqueri volētem plura, intertata est sic, vt.s. sequit, medio q3 nōdum absoluto sermone, dixisset enim casus suos, quos iam in mari passus erat, qui quia dicti sunt, incongrue repeterentur, vnde subtiliter inducit venerem intertupisse sermonem eius.

ASCEN.

¶ Quisqs es haud credo, &c Nunc qua gr̄a venerat, exequit venus, docet.n. socios fere cū classe saluos eē recipiēdos monetq3. Didonē accedat. Qd vo dicit. Quisqs es, nō derogat fide æneæ, sed auget fidē dicendis. Nā sensus est, id qd dictura sum, nō iō dicā, qr dicis te piū æneā: fama sup æthera notū, s3 qr augurijs ptā certissime nosco te dijs acceptū, q post tātā tēpestatē icolumis classe3 recipies, sed ne dicta dicā, audiamus

Donati expositio

Donatū, cuius v̄ba sunt, Quisqs es, adhuc veluti cu3 ignoto loquitur, haud eqdē op3, te dijs charum esse, qui carthaginē veneris, hæc verba diu3 spōdebāt effectū, d qbus pq̄stus erat. Nā & notinā sut, & celebritatē & humanitatē pollicet. Perge, hortat, ne redeat ad suos, vt pposuerat, sed eat carthaginē. Nāq3 tibi, demit sollicitudinē de socijs, salutē illorum augurio nūciens Ni frustra.a.v.d.p. ordina sic, ni uani fuere parētes, idest maiores nostri, & frustra nos docuerūt. Bissenos numero nauiū coæquantur quas æneas putabat oppressas, Aetherea, quos, vt cygni post perturbationē illatā ab aquilla liberati, suo ordine, læti volātes terram captā petūt: sic tui a tempestate erepti tuti sunt. Et qua.t.u. ne ille diceret, non noui, iter. Ordo autem est,

Ordo

Quisquis.i. qcunq3 es, hoc est ēr, si nō is ille pius æneas, quem te prædicas: & te eē satis credo tm̄ ex solo augurio, & rerū euētu edocta, ego credo, q sup. sub aud.i, nō inuisus, immo charus cœlestibus.i. dijs supis. carpis auras vitalis.i. qbus respirādo viuit nil.n. aliud est vita nr̄a q̄ aeria spiraculū q adueneris.i. pptereā q aduenisti vrbē. Tyriā.s. carthaginē i. h solu3, q dij voluerūt, appulsu3 ad vrbē tyriā vbi aduētus tuus gratus & acceptus erit, sigr, te nō inuisu3 supis, qr si tibi supi iuiderent, nō tm̄ boni sub specie icōmodi ōtulissent: & its cohortaē eū subtilit: vt ad Didonē eat, vñ subdit, Perger.i. pfice iter tuū mō i. solūmodo q.d nihil aliō cures, nā si mō pueneris ad hāc vrbē, oīa tibi pspere cedent, pge ergo, atq; pfer te hic.i. ab hac sylua, ad limina reginæ, nā ego nūcio.i. pdico, & significo socios.s. tuos reduces.i reductos, & saluos, &, classem.s. quam amissam eēses, receptā.s. ex periculis ad tutiora loca, vnde receptui canunt, qui ex plio in castra cōuocant, & nunnio classem tuam

Quisquis es haud credo inuisus cœlestibus auras
Vitales carpis, Tyriam qui adueneris urbem.
Perge modo, atq; hinc te Reginæ ad limina perfer.
Nanq; tibi reduces socios, classemq; relatam
Nuntio, & in tutum uersis aquilonibus actam.
Ni frustra augurium uani docuere parentes.
Aspice bis senos lætanteis agmine cycnos.
Aetherea quos lapsa plaga iouis ales aperto
Turbabat cœlo, nunc terras ordine longo:
Aut capere aut captas iam despectare uidentur.
Vt reduces illi ludunt stridentibus alis.
Et cœtu cinxere polum, cantusq; dedere.
Haud aliter, puppesq; tuæ, pubesq; tuorum.
Aut portum tenet, aut pleno subit hostia uelo.
Perge modo, & qua te ducit uia dirige gressum.

SERVI.

¶ Quisquis es, audierat Sum.p.æ. sed, quisqs es. q.d. etiam si hæc in te nō sint, sic infra. Quisqs es amissos. h.i.o.g. Hoc est, quæcūq3 rōne ōtra nos pugnaueris. Haud inuisus, li protē figura per priuā significās est.i. carus. Cœlestibus, s̄m Pythagoram, & Platone qui affirmant viuos supis, mortuos vero inferis caros esse. Vnde de Pallāte, Nil iā cœlestibus vllis, debentem. Cōtra vero, vos o mihi manes este boni. qu. su. a. u. Vitales: qbus viuimus. Nam reciproc⁹ spūs vita est. Hinc Iupiter, quo ōstant omnia, dr̄. Ζεύς ἀπὸ τοῦ ζῆν.i. a vita. Tyriam a colonis. Adueneris ū Hysterologia. Perge modo. q.d. hæc tibi sola sit cura, Nam naues liberatæ sunt. Reduces hi sunt, qui picula euadūt sic ifra vt reduces illi ludunt.s post piculus illatū ab aquila, Versis, Nā qui italiā tēdentibus aduci si erāt, nauigantibus

Opinio platonis diabolica

navigãtib⁹ fuerũt i Africã sũt pspери. Ni frustra, vt cõfirmaret æneæ errorẽ, ne dũmãdo dea crederet, Esset vani pẽtes.i.vanũ augurũ p hyppallagen. vel vani parẽtes, q̃ re falsas, & vanas docent, & sic o͞rdit multos decipe augũria. Alij dicũt ad nimiũ affectũ pẽtũ ptinere, quo ẽt vana docent filios. Cygnos: bos nautibus, aquilã tẽpestati cõparat in augurijs aũt nõ solũ aues ꝯsiderant, sed volatus in præpetibus. & cantus i oscinibus, q̃r non oẽs: nec oibus dant auguria. Colũbæ nõ nisi regibus, q̃r nunq̃ singulæ volant: vt reges nunq̃ soli sunt. Vñ in sexto posuit regis augurũ. Cygni dãt solũ nautis, vt apparet in ornythogonia. Cygnus i augurijs nautis gratissimus ales. Hunc optant semp, q̃r nũquã mergit vndis. Lætantes: post periculũ. Agmine, ĩpetu.s.volandi. Iouis ales, aquila, quæ or dimicãti illi ꝯ gygantes fulmina ministrasse, hoc fingit: q̃r naturã nimij est caloris, adeo, vt oua, q̃bus incubat, possit coquere, nisi admoueat gagaton lapidem frigidissimũ, hinc Luca. Fœta tepefacta sub alite saxa. Capere, eligere. Stridentibus a. signũ augurij est, Cœni. aues cõlalõgioris, teste Ply. aut recto ordine volant, vt sequens pondus capitis cauda præcedentis sustentet. vnde sæpe prima laborans: relicto loco. efficit postrema, aut in cœtu se omnes inuicẽ sustinent. Hoc volatu literas quasdã imitantur, Lucanus. Et turbata perit dispersis litera pẽnis. Cant⁹, allusit ad nautas. Puppes, naues p sinecdochẽ. Ostia, pro portu posuit, sed proprie exitus fluuiorũ sunt.

Antiquorũ delira menta q̃ fuerunt

sem tuã actã.i.ĩpulsam aquilonibus.i.ventis ꝯtra africũ, & ex aduersa africæ flatibus in tutũ.i.locũ, vbi tuta sit. ni.i. nisi parentes.s.me (Inq̃t venus sub spẽ virginis venatricis) vani.i. mendaces, & futiles, docuere frustra.i.nequicq̃, cum vanũ augurũ.i.artẽ augurandi. Et ne id ꝯfidẽtius sine rõne dixisse putetur, addit: aspice.q.d. si tu et augurij imperitus es, poteris ꝯspicere, an quæ dixerim, vera sint, aspice.n. bissenos.i.duodecim (Tot n. naues fuerant, quas amissas æneas verebat, cum sal/næ essent, Nã dixit, se viginti habuisse, quar vnã ꝯperire vidit ante oculos suos. & septẽ ipse in portũ perduxit, vñ restabãt. xij.) cygnos.i.holores, qui q̃r nõ submergunt, & in aquis versant: nautis pro augurio sunt, lætantes agmine.i.cetu: aut conuolatu agminatim ꝑcedente, cũ prius turbati, dispersi auolarent, quos.s.cygnos. ales iouis.i. aquila lapsa.i.q̃ decẽdit plaga.i. regione, aut ora ætherea.i.cœlesti, aut aeris turbabat. scilicet pauloante, aut dũ naues tuæ paterent, cœlo apto.i. sereno apparẽti. qui supple (Aut ẽ græca locutio, qua vitiniou vamus, qd̃ alterius est, vt apud comicos, scis me qd velim, p eo qd' est scis qd ego velim: ita aspice bissenos cygnos, aut capere, aut captas iam despectare videnĩ, pro eo qd' est, aspice bisseni cygni, &c.) videnĩ nunc aut capere.i.deligere ad considerãdũ terras longo ordine. Nã plusculo interuallo, aut despectare.i.frequẽter aspicere, captas.i.electas.s.terras, vt.i. quẽadmodũ illi.s. cygni reduces.i.reducti, aut reuersi a persecutiõe aquilæ. ludunt.i.lætiã suã indicant, alis stridentibus, & cin/

xere polum.s.cœlũ, cetu.i,cõuolatu, & dedẽrunt cantus.s.in signum, [..]num, haud aliter.i.eodẽ mõ, & puppes tuæ & pubes.i.iuuentus pubescens tuor.s.amicor, aut tz (zeugma ab inferiore: qd' sic pficitur, & puppes, aut tenẽt portũ, aut subeũt ostia plena velo, aut pubes tz) portũ, aut subit ostia.i.apturã, e ĩgressus portus pleno.i.passo: & extẽso velo, qd' nõ extendit totũ vẽtis, quęs gequã piculi timet, ꝯcludit ergo dicẽs. Perge.i.pfice iter tuũ mõ.i.solũmõ, & si dicat æneas, quo pgã, cũ nesciã viã? addit, & dirĩge gressum ea, qua via te ducit.i.sequere viã, quæ ducet in vrbẽ, sicut tractum ẽ in Buco. Quo te mœri pedes? an quo via ducit. &c.

Dixit, & auertens rosea ceruice refulsit.
Ambrosiæq; comæ diuinum uertice odorem
Spirauere, pedes uestis defluxit ad imos.
Et uera incessu patuit dea, Ille, ubi matrem
Agnouit, tali fugientem est uoce secutus.
Quid natum toties crudelis tu quoq; falsis
Ludis imaginibus? cur dextræ iungere dextram
Non datur, ac ueras audire, & reddere uoces?
Talibus incusat, gressumq; ad mœnia tendit.
At Venus obscuro gradientes aere sepsit.
Et multo nebulæ circum dea fudit amictu.
Cernere ne quis eos, neu quis contingere posset.
Moliri ue moram, aut ueniendi poscere caussas.
Ipsa Paphum sublimis abit, sedesq; reuisit
Læta suas, ubi templum illi, centumq; sabæo
Thure calent aræ, sertisq; recentibus halant.

SERVI.

¶ Auertens se, idest cum auerteretur, vt Tum prora auertit. Rosea, pulchra. Ambrosiæ, aut diuinæ: aut ambrosia oblitæ.i. herba inmortali. α.n. sine. βροτός. mortalis. Spirauere, Exhalauere: Deflexit, q̃r dixerat, Sinus collecta fluentis. Vera, optime, de qua dubitabatur. Fugientem, celeriter discedentes. Toties. aut κατὰ τὸ σιωπώμενον intelligimus, sæpe eũ esse delusum, Vel secundũ poetam, qui ait in secundo, Cum mihi se nõ ante oculis tã clara videnda, Multi tamen dicunt sæpe in hoc loco, vt in habitu, in interrogatiõe, in responsione, & in augurijs. Tu quoq;, sicut Iuno, & cæteri dij nobis inimici. Cur dextram: Maiorũ sunt hæc salutatio: cuius rei causam dicit Varro. Callimachum secutus, asserens omnem eorum honorem dextrarum constituisse virtute: Ob quam rem hac se venerabãtur corporis parte. Veras audire, & reddere voces, sunt multæ reciprocæ locutiones, vt hic. Multæq; vnius partis vtriq; sufficientes, vt tenemur amicitijs, superfluũq; est dicere mutuis. Nã amicitijs vtrunq; significat, vt Fronto testatur. Aliæ sunt, quarum vna pars plena est, at conuersæ hñt aliquid superfluum. Salust. in tugurio mulieris ancillæ, nam si dicis ancillæ mulieris, superfluum est mulieris, quia ancilla sexum: & conditionẽ ponit. Incusat, superioris est. vt in Teren. pr ad filium. Quid me incusas clitipho? accusare est vel parem, vel inferiorem, vt in eodẽ loco vxor. Quã ob causas accuset nescio, & hoc ꝓprietatis est licz vsus ista male corrũpat. Proprietate aũt Teren. oibus ꝓponit comicis: licet in cæteris sit inferior. Obscuro aere: nebula, cui⁹ diffinitio ẽ & sũptũ ẽ ab homero, καὶ τότ' ὀδυσσεὺς ὦρτο πόλιν δ' ἴμεν· αὐτὰρ ἀθήνη πολλὴν ἠέρα χεῦε φίλα φρονέουσ' ὀδυσῆι, μή τις φαιήκων μεγαθύμων ἀντιβολήσας κερτομέοι τ' ἐπέεσσι καὶ ἐξερέοιτ' ὅτις εἴη.

Antiquorum salutatio qualis fuerũ

Circum

ASCEn.

Donati expositio

¶ Dixit: & auertens. Docet qũo venus abiens agnita est, qd' oportunũ fuit, vt dictis fidẽ hẽat æneas, vtiq; ab ea nebulis septus. sit, cuius rei assignat quatuor causas Donat⁹, cuius vba sunt. Et vera icessu.q.d. cõpletis, q̃ volui, dimisi lætũ, & instructum: & plurimis signis se manifestauit, & splẽdore, & odore, & defluxu vestis Ambrosiæq;.co. sic eius comæ se effuderãt, vt putarent ambrosia, qua mulieres in vnguẽtis adiniiect psusæ, Voce, q̃ñ gradiẽdo. vel currẽdo nõ potuit. Quid, incusatio non contumeliosa, sed ex affectu, & religione procedes. Ergo mater nomẽ tuũ confiteri noluisti, & quasi aliena locuta mecũ maternis verbis miserias meas non leuasti, nec semel hoc fecisti, sed sæpe. Cõstabat enim iter ipsos multa, & varia fuisse colloq̃a, in quibus ille vultu, habitu, & colloquio matris falsus ẽ. Debuit aũt incusatio ad abeũtẽ nõ esse longior, q̃ vt ad celeriter fugientis aures peruenire posset. Obscuro aere. Nõ satis fuit verbis instruxisse filiũ: l3 sciter oĩa eadẽ eõ posuisse Mercuriũ, sed quatuor de causis texit, ne viderent, ne tangerent, ne interrogationibus varijs detinerent, vel veniẽdi cãs quærẽtes eos, qui ante noctẽ venire debebãt, detineret. Beroaldi autẽ i seruiũ verba sunt hæc. Quis nõ videt falsam, ac penit⁹ inanẽ esse differentiã, quã Seruius nobis persuadere cõtẽdit, nemo ferre eruditorũ in latina lingua ita loquit, nemo hãc differentiã obseruat, quinimo sæpissime secus legit. Cæsar in primo cõmẽtario, omniũ ordinũ adhibitis, ad id cõsiliũ centurionib⁹ vehemẽter eos icusauit. Certe cæsar militib⁹ suis maior ẽ, nõ minor: & tamẽ ꝯtra Seruij disciplinã dicit, se illos incusasse, & ꝑfecto latinissime locutus est, incusare.n. significat reprehẽdere, vel culpare sine aliquo discrimine: hinc. Corne, tacitus inquit, intẽperiẽ cœli icusantes, & apud diomedẽ legit, icusante cicerone Catilina cõuictus est, qd̃ quidẽ exemplũ de maiore ĩ minorem dici nemo inficiatur, cũ cõsul Cicero fuerit, & Catilina priuatus. Accusare vero ab autoribus idoneis vsurpant nusq̃ obseruata fetutinulla: & rãcida Seruij obseruatiõe, qua de re exẽpla deo ponere supersedeo. q̃r talibus scatẽt scriptorũ cũcta volumina. ¶ Ordo ẽ, dixit.s, venus.i.finiuit sermonẽ suũ, & auertẽs sup.se, refulsit.i.resplẽduit: ceruice rosea.i. pulchra aspectu, qualis ẽ, rosa, & comæ ambrosiæ.i. ambrosia ibutæ, spirauere.i.emiserũt, & diffuderunt, aut exhalauerunt q̃si spirando, diuinum.i.diuinitatis, aut qualẽ dij, & deæ diffũdere solẽt odorẽ vestis.s.eius de qua dictũ ẽ, nodoq; sinus collecta fluẽtis, defluxit ad imos pedes, & patuit icessu.i. icedẽdo vera dea, cũ prius de ea aliquantulũ dubitasset (hæc aũt sunt signa diuinitatis, de quibus etiam in quinto dicit, diuini signa decoris, Ardentesq; notate oculos, quis spritus illi quis vultus, vocisue sonus eunti (ille.s.æneas, vbi agnouit matrem, s. esse. non solum quãuis deam, secutus est, sup, eam fugientẽ, tali voce, idest sermone. nam pedibus nõ potuit eam assequi. Quid o mater, tu quoq;, idest ẽt tu crudelis.i.inimica (naz ex ĩpatiẽtia oĩa crudelia vocamus. Vñ in Buco. Atq; deos, atq; astra vocat crudelia mater. Itẽ o crudelis Alexi. item amasius poeta: crudeles diui serpens nouos exuit annos, Formæ nõ vllas fata dedere morã) ludis.i.illudis, natũ.i.filiũ.s. me toties,

Berolaldi [illegible]

Ordo

falsis.i.fictitiis, & aliud q̃ sit simulātib⁹, imaginib⁹.i.specieb⁹, cur nō daf.i.negaf, & nō ↄcedif nobi, iūgere dextræ, sup. meæ, dextrā, sup. meā (cū ēt osculū dare filio licere videaf) ꝛ audire, ꝛ reddere voces veras.i.nō sub aliena ꝑsona occultatas hoc ē m̄ris, & filij, vt a m̄re & a filio, æneas icusat sup. mati ē talib⁹.s. dictis, ꝛ tēdit.i. dirigit gressū ad mœnia.s. Carthaginēsia, aut carthaginiēsia (vtrūq; enī reperif) At.i. s; venus sepsit.i. circūdedit gdiētes.s. æneā cū achate (Est āt accusatiui casus ꝑfalis numeri) aere obscuro.i. dēso, & opaco, & dea.i. ipsa, q̃ potuit, cū sit dea, circūfudit: sup. eos multo amictu.i. tegmēto nebulæ: ne qs possit cernere eos, neu.i. neue qs posset ↄtigere eos, ve, ꝑ vł, moliri.i. cū molimine, ꝛ molestia facere morā.i. detinere eos, & exqrere causas veniēdi. Ipsa.s. venus. hoc facto

Circū dea fudit, .i. circūfudit. Timesis est, cū secto v̄bo aliqd interponim⁹, vt sæpē subiecta tioni, s; i cōpositiōe recte, in simplicibus nimis est asperū. antiqtas iñ fecit, Vt saxo cere cōminuit brū. Aut.u. ex c. ne sæpe narrādo crebrū patiaf dolore. Paphū cyp est ciuitas sublimis, Diuio icessu. Læta, veneris ꝓpriū epithetō ide homerus φιλομειδὴς ἀφροδίτη. Sabæo, arabico Tres sunt arabiæ, inferior. Petrodes, ꝛ Eudæmon, i q̃ sunt sabæi, apud quos nascit thus dci a v̄bo græco σέβω.i. colo, q̄ dij eorū thure venerēt. Thure. c. a. s. q. r. h. ꝓpter qđ dixit, haud eqdē. t. m. d. h. Recētib⁹, laus loci, q semp flore vestit. Sertis. sertū in neutro simplr ponif, si aūt sertā dicimus: intelligimus coronā si sertos, addo flores, vt piscinalis locus, & piscinale.

Sertum quid sit

abit sublimis.s. sublata, vel ꝑ altū volās in signū lætitiæ ꝓ bene actis reb⁹, paphū.i. ad ciuitatē illā cypri, ꝛ ipsa læta reuisit suas sedes.i. vbi ꝑcipue gerit: ac colif (Sed ingeniose alludit poeta ad historiā, nā venus dicif fuisse regina cypri, q̃ corpus diuulgabat, & quæ illic sepulta est sedes autē pro sepulchro accipi solet. vt in sexto Sedibus hunc refer ante suis) vbi templum, supple est illi, scilicet veneri, & vbi centum aræ calent illi, thure sabæo, idest, quod in saba nascitur. nā soli est thurea virga sabæis, & halant, idest spirant, ꝛ fragrant sertis, scilicet florum recentibus, idest recenter appositis a puellis, quæ eas frequēter innouāt.

ASCEN. Donati expositio

Corripuere viā in. &c. Docet ingressū æneæ, nihil aūt in sententijs dubiū occurrit, qđ nō a donato expliceē, cuius v̄ba sūt. Miraf, pōit generalr, q oēs viæ, ꝛ portæ feruebāt, ꝛ strepitus agētiū ꝑsonabāt Instāt, itur iā ꝑ sp̄es, laudanf aūt q nō inuti ageb āt. Pars ducere, ꝑmo curabāt q̃ aduersus hostes fuerant necessaria: Locū tecto ꝑuata ædificia curabant. Iura, disponit leges, & honores curiales. Portus, & hoc ad salutis subsidiū. Alta theatri: postea q̃ ad salutē, & honorē ꝑtinēt: ꝑspicit voluptatib⁹ ꝓpter scenas, qđ non fit nisi i ociosa ciuitate, qđ æneæ erat necessariū. Colūnas: vt nō solū theatri gesta. verū aspectus operis iuuaret. Ponit apū cōparatiōnē, Quæ ꝛ idustria, & labore, & æqtate operis, & ↄcordia excellētes sunt, & q̃ fucos aīal nō solū inerm: verūetiā vorax a sedibus pellāt. O fortunati, nō inuidet alienæ felicitati, s; ꝓseqtur laude. q. d. quādo ego ad hāc felicitatē ꝑueniā, an vrbe, an vmbra nihil refert.

Ordo.

Ordo aūt est. Aeneas, sup. & achates corripuere idest rapuere simul viā.i. iter suū, aut corripuere.i. carpsere raptim viā.s. mōstratā interea dū venus paphū abiret, ea sup. q̃ semita.i. semie ita.i. dimidiata via (nā in syluis erāt & vrbs adhuc noua erat: quocirca nōdū ampliæ ꝛ, tritæ viæ ad eā e syluis ducebāt) mōstrat.i. idicat eūdū eē iuxta monitū m̄ris, ꝛ ipsi ascēdebāt iā collē, qui.s. collis existēs plurimus.i. lōgissimus, imminet vrbi.i. tēdit. aut v̄git in vrbē, aut q imminet in vrbē plurimus.i. ꝓ plurima parte. Et aspectat desup.i. ab alto, & æditiore loco, arces aduersas.i. ex aduerso sitas. Aeneas miratur molē .i. magnitudinē nouæ vrbis, qđ omē erat futuræ difficultatis in ea a romanis expugnāda, appositiōe, quōdā.i. aliquādo.s. ante aduētū Didonis magali a.i. humiles casas, q̃ & mapalia dicunf, ꝛ miraf portas, & strep tū.s. ingrediētiū, ꝛ strata.i. pauimēta viaꝝ.s. publicaꝝ q̃ lata erāt. Tyrij.i. populi illi a tyro cū Didone ꝑfecti, ardētes.i. festināte s, instāter incūbūt opi, pars sup. instat, aut instāt, ducere.i. ꝑducere, & extēdere muros.s. ↄtra insultū hostiū. & moliri.i. cū molimine, ꝛ mole magna extruere: arcē.i. munitionē ꝑcipuā vrbis, & subuoluere.i. sursū hoc est sursū voluere saxa, manib⁹.s. suis, cū nōdū arma oīa ad hoc idonea haberēt. Pars sup. istāt (nisi dicamus īfinitiuos ꝓ impfectis id catiui, vt ducere ꝓ ducebat, ꝛ moliri ꝓ moliebatur, ꝛ subuoluere ꝓ subuoluebat, & optare ꝓ optabat, & ↄcludere ꝓ ↄcludebat: &c.) optare.i. deligere, aut eligere, tecto.i. ad tectū extruēdū locū, & ↄcludere.s. ambitū vrbis, sulco.s. aratro circū ducto (nā q̃ ꝑmū vrbē extruebāt, circūarabant: sulcūq; ꝑ circuitū faciebāt ꝓ ꝑmis fossis, nisi vbi portā extruēdā cēsebāt. illic enī aratrū portabāt, vñ portā a portando dictā volūt. Varro m̄ ab iportādis reb⁹. Et e diuerso, q ciuitate fundit⁹ destruere volebāt, eāq; euertebāt: tādē aratrū imiserūt, Vñ in .iij. Thraces arāt, vbi troia fuit. Quinetiā Seruius vrbē ab vrbo parte aratri dictā vult) Et sup. pars, aut alij legūt.i. eligūt iura.i. iuridicos viros, penes quos leges ꝛ iura eēnt in noua ciuitate, & magistratus.i. vt dicūt nūc officiarios.i. q aliquo magistratu fungerēt, ꝛ senatū sactū.i. inuiolabilē (Alludit aūt ad Romanū statū) Alij effodiūt hic.i. hoc loco, q inter mare, & ciuitatē erat, portus.i. effodiēdo aptāt portus, & alij locāt.i. iaciūt hic.i. alio loco, alta fundamēta theatri.s. ꝓ ludis ꝛ spectaculis exhibēdis: & alij excidūt rupibus.s. vicinis, in colle iā dicto, colūnas immanes.i. valde magnas, ita vt imanes videāt, appositiōe. alta decora.i. ornamenta scenis futuris.i. ad extruendas scenas i amphiteatro. Scenæ aūt sunt vmbracula, e qbus ꝓdibāt acturi fabulas. Tales sup. instāt: aut talis fuit eoꝝ labor qualis labor exercet sub sole apes in noua æstate.i. in fine veris aut in ꝑncipio æstatis, ꝑ rura florea.i. florida, cū.i. quādo ipsæ apes educūt adultos.i. maturos: & ꝑuectioris ætatis fœtus. gentis, idest generis sui, idest quando examina e fœtura sua educunt, aut cum, idest quando ipsæ apes stipant, idest condēsant mella liquentia, idest defecata, ꝛ pura (vt in quarto. Geor. expositum

Porta vñ dicta

Vrbs vñ nomen traxit

Corripuere uiam interea, qua semita monstrat.
Iamq; ascendebant collem, qui plurimus urbi
Imminet, aduersasq; aspectat desuper arces.
Miratur molem Aeneas, magalia quondam.
Miratur portas, strepitumque, & strata uiarum.
Instant ardentes Tyrii, pars ducere muros,
Molirique arcem, & manibus subuoluere saxa.
Pars optare locum tecto, & concludere sulco.
Iura, magistratusq; legunt, sanctumq; senatum.
Hic portus alii effodiunt, hic alta theatris
Fundamenta locant alii, imanesque columnas.
Rupibus excidunt, scenis decora alta futuris.
Qualis apes æstate noua per florea rura
Exercet sub sole labor, cum gentis adultos
Educunt fœtus, aut cum liquentia mella
Stipant, & dulci distendunt nectare cellas,
Aut onera accipiunt uenientum, aut agmine facto
Ignauum fucos pecus a præsepibus arcent.
Feruet opus, redolentq; thymo fragrantia mella.
O fortunati, quorum iam mœnia surgunt
Aeneas ait, & fastigia suspicit urbis
Infert se septus nebula (mirabile dictu)
Per medios, miscetq; uiris, neque cernitur ulli.

SERVI.

Vis .i. officiū eūdi. Nō enī via corripif. Plurimus.i. lōgus, Vt cū se nux plurima syluis. Aspectat, dat sensū reinsensatæ. Molē, ad ipsū refert Magalia, ad poetā, nā hoc nō norat æneas. Est aūt antistichon pro magaria, Magar enim lingua punica villam significat. Ardentes, multū festināntes, vel ingeniosi. Vnde ↄtrarium dicimus segnem, quasi sine igni. Vnde catus ingeniosus ἀπὸ τοῦ καίομαι ducere, ædificare. Moliri. Molibus factis, extollere, Optare, eligere, vt tuus o regina quid optes, Sulco, fossa, Ciuitas enim, non demus circundatur sulco, sic Ausoni vel tenui vitem comm ttere sulcō. Iura magistratusq; legunt, eligūt, Portus effodiunt, idest, cothona faciūt Alta. hinc futura magnitudo ōndif. Apes. Tertiæ declinatiōis genitiuus in vm, ꝛ iū, exit. Sed tū n̄ro arbitrio cū nominatiuus singularis sit i n & s. ut amās amātiū: ꝛ amāiū dicimus: si aūt fuerit in er & in vr. vt pater, ꝛ murmur, tātū in vm. Cætera nomina authoritate firmamus, vt apis apiū, vel apum. Noua q̃ etiā adulta, & præceps inuenitur, Flores, pro Florida. Rura a græco ꝑ aphæresin. ab .a. ἄρουρα. Exercet, fatigat Sub sole, i sole, vt infra sub ingēti tēplo Gentis fœtus, ad laudē apiū ptiet, vt latius patet in Georg. Liquētia, defecata, ꝛ pura. Nā; ouis mella meliora sunt, Stipant dēsant, trāslatio est a nauibus, in qbus stupa interponif vasis quā stipā; dicūt. Distēdūt, implet vt Dēso. d. p. Nectare, melle, ꝑ ꝑmanitatis similitudinē abusio facta ē. Cælla, ꝓ fauoꝝ cauernis. Traxit a reponēdi similitudine vel a cælādo, vñ cællā appellarūt. Ignauū, sine idustria. Nam gnauū industriū appellamus. Fucos scđ; Ply. Apū multa sunt genera. Apes cū oriunf de bobus. Fuci, de eqms. Cabrones de mulis. Vespæ de asinis. Fucus scđ; Marcū Aemiliū maior est ape. Pecus omne aial est qđ humana lingua: & effigie caret. Hora. Omne cū ꝓtheus pecus egit. a. u. m. Præsepibus, aluearijs. Feruet cū celebrat. Cōtra friget cū cessat dicimus. Fragrātia:

Magar quid sit

Cat⁹ vñ dictus

Cothon qd sit

Gnauus, & quis ignauus

tia odore, q: fracta re maior est p r. Pœnorũ ergo labor operi apum, custodia litorum expulsioni fucorum comparantur: & est sumpta hæc comparatio ab homero, vbi ita ait.
ἤΰτε ἔθνεα εἶσι μελισσάων ἀδινάων πέτρης ἐκ γλαφυρῆς αἰεὶ νέον ἐρχομενάων βοτρυδὸν δὲ πέτονται ἐπ᾽ ἄνθεσιν εἰαρινοῖσιν αἱ μέν τ᾽ ἔνθα ἅλις πεποτήαται αἱ δέ τε ἔνθα, O fortũati q iã factũ: qd' ipe desiderat, Suspic: miraĩ vt dspic ptẽnit, vl' alta aspic. p me figura ẽ, nã planũ fuerat, medys se fert.

expositum est) & distendunt, idest vsq3 ad distentionẽ farciunt cællas.s. fauoz, nectar dulci, idest melle purissimo. Vsimul tñ nectareũ fieri posse videt: aut quũ accipiũt onera venienti.s. apũ euolare solitarũ, nã nõ eade colligũt, & stipat mella, aut extruũt fauos, aut quũ ipsi arcẽt.i. phibẽt, & depellũt fucos.i. apes degeneres, appositoie pecus ignauũ.i. sine grauitate.i. operositate solerti, a psepibus.s. suis.i. pabuli sui receptaculis & hoc agmine facto, q: nõ possent singulæ singulis obsistere: cũ lõge mĩo res sint q̃ fuci, tũ sup. opus.i. exercitatio apũ, aut i e

nera opus.i.id qd' operant: feruet.i. cũ feruore fit, & mella fragrãtia.i. odorifera, redolet.i. suauiter respirãt, thymo, vñ collecta sunt salte fundamia, fauoz. Cũ ergo hæc videret æneas ait, o fortunati, sup. sunt, quoz mœnia surgũt iã.i. in psentia, & suspicit .i. sursum aspicit. fastigia.i. sublimitatẽ, vrbis scilicet Carthaginis, & infert se p medios existẽs sceptus.i. circũdatus nebula, & miscet se viris, neq3.i. & tñ nõ cernit vlli.i. ab vllo, qd' q: mirãdũ est, pmisit p parẽthesi3, mirabile dictu.i. q̃ res est mirabilis di ctu hoc est dũ dicit, quocũ ca prudẽs poeta id veneris ope factũ pdixit, cũ humana id fieri posse haud credibile videatur

Lucus in urbe fuit media lætissimus umbra,
Quo primum iactati undis, & turbine Pœni
Effodere loco signum, quod regia Iuno
Monstrarat, caput acris equi, sic nam fore bello
Egregiam, & facilem uictu per secula gentem.
Hic templum Iunoni ingens Sidonia Dido
Condebat, donis opulentum, & numine diuæ.
Aerea cui gradibus surgebant limina, nexæque
Aere trabes, foribus cardo stridebat ahenis.
Hoc primum in luco noua res oblata timorem
Leniit, hic primum Aeneas sperare salutem
Ausus, & afflictis melius confidere rebus.
Nanque sub ingenti lustrat dum singula templo
Reginam opperiens, dum quæ fortuna sit urbi,
Artificumque manus inter se, operumque laborem
Miratur, uidet Iliacas ex ordine pugnas.
Bellaque iam fama totum uulgata per orbem.
Atridas, Priamumq; , & sæuum ambobus Achillem.
Constitit, & lachrymãs. Quis iã locus (inquit) Achate.
Quæ regio in terris nostri non plena laboris?
En Priamus, sunt hic etiam sua præmia laudi.
Sunt lachrymæ rerum, & mentem mortalia tangunt.
Solue metus, feret hæc aliquam tibi fama salutem.

Luc⁹. vbicũq3 lucũ põit Verg. sequit ɔsecratio. ca.vj. Nulli ceit adoni⁹ lu. b o. df. luc⁹ q nõ luceat, & nõ q ibi sint lumĩa cã religionis. Vmbra, vel septimus casus est vel scðm Probũ genitiuus: Sicut Salust. Frugum pabuli lætus ager. Quo primum quo simul. Nam secundo ad africam non venerunt. Effodere, historiam per transitum tangit. Dido per insulam quandam, Iunonis transiens accepit oraculum: & sacerdotem secum abduxit, parum illi credens Carthaginem promittenti. Quo cũ vetuisset sacerdos, effoso loco caput bouis inuenit, hoc displicuit, quia bos semper subiugatus est, alio loco effoso caput equi inuenit, quod placuit. Nam quamuis subiugetur, tamen bellicosum animal est, ita vt q: ɔcordes iugũ sbeũt. sit spes pacis, illic igit tẽplũ Iunõis fecit. q̃ fertilis pp bouis omẽ: & bellicosa pp equũ futura erat mõstrarat, mõstro õderat. Facilẽ victu p bouẽ. h tẽplũ sidõia. Tyria, dõis. & numẽ diuæ, aut numẽ p simulachro qd' aureũ velit fuisse, vl' õndit plenũ fuisse psentia numinis tẽplũ, ærea, vl' qd æs magis i. vsu hẽtent veteres vl' q religiõi magis eẽt aptũ. Nã flamẽ dialis æreis cultris tõdebat. vl' signt secula ærea, q̃ h ipe vt ait Hesio. fuerũt. Foribus Fores sũt. q̃ foras apiunt, vt erãt oli. Valuæ vt ait. Varro, q̃ reuoluunt, & se velãt. Ianua ẽ pmus dom⁹ ingressus, qm Ião oẽ pncipiũ ɔsecratũ ẽ. Cætera itra ianuã osũa vocant gnãliter, siue valuæ sint, siue fores, vsus tñ corrũpit. Cardo, quasi cor ianuæ, quo mouet. Stridebat. a. ad sua retulit tpa. Nã post pditũ a tarpeia capitoliũ, ærei cardines instituti sunt, vt stridore apra osũa idicarent. Primũ, nam & alia secuta sunt, quæ detraxerũt formidinẽ. Timorẽ, cur post visa3 matrem timuit. Quia nõ penitus putarat matrẽ, cuius nulla vba secuta. S3 dic verius: q venus nil de afro: moribus. vñ nũc formidat, dixerat Tñ in Vergilio aliqñ validiora sunt obiecta purgans, vt hic, Ausus q: inter icerta satis audacter salus sperat. Afflictis, de afflictis nõ erat3 põt esse septimus casus. Sub tẽplo. r. in tẽplo, vt exercet sub sole labor. Expectans, vel ex properatione artificum venturam concipiebat, vel videndæ reginæ occasionem requirens. Fortuna, felicitas. Inter se, idest habebat artifices cõparationes

Oraculũ de carthaginis ɔditione

Quæstio cum solutione

Lucus in vrbe fuit. Describit vrbem: & auspicium eius poeta, de quo subtilissime, vt de cæteris rebus disquirit Donatus, qui quia vocabula non semper exponit, ac hystorias protritas non repetit: imperitis frigidius videtur, cum nihil sit o e diligentius, aut feruentius in argutiis sententiarũ disquirendis, verba eius sunt, Quo primum, vt supra per cygnos demonstrata fuerat felicitas, sic nunc per pœnos, qui tempestate vexati huc incolumes venerant, & fundamenta fodientes caput equi inuenerant, signum habuerunt, vt in bellicis copiis essent futuri copiosi. Hic. oportuit enim deam in eo loco habere honestissimam sedem, in quo virtutem suæ maiestatis ostenderat. Et cum nondum perfectum esset, tanta reuerentia colebatur, vt & donis copiosum esset, & dea ipsa præsens esse crederetur. Hoc primum propositionis genus est. Dicturus est enim quid viderit. Vnde aliquid sperarit. Vnde sit lenitus metus. Nam totus eradi non potuit. Noua, vel contra spem, cu3 paulo ante vidisset omnia deserta, vel noua quia videbat troiana certamina depicta. Namq3, reddit rationem quid sit, quod leniebat metum, & spem inopinam promittebat. Reginam op. non leuibus picturis tenebatur, sed quod necessarium erat, reginã optebat. Ergo ad sui excusationẽ hoc dixit. Circũspectabat etiã, veluti & ipse nouã vrbẽ cõditurus, vt aduerteret, quãto id labore constaret. Artificum. q. in ita omnes pariter vna gratia, & vna subtilitate certabant, vt intuens nullã alqs pferre potuisset. Descripta autẽ magnitudine, & fortitudine, trãsit ad ornatũ picturæ. Sæuũq3. cõparationis spẽs, vt sit sæuior fuit Achilles Agamemnone & Menelao. Constitit, mente dolebat de aduersis suis, imperiiq3 Troiani calamitatibus, & suorũ interitu factas esse fabulas, quas loquerẽtur. & oblectationis cã pingerent, Sic tñ ita dolenda, vt ptes etiam consultationis inferrent. Feret hæc aliquã. t. f. f. Nã calamitas citat cõmiserationẽ. Et nõ tñ demonstrantis est, verum etiã dolentis. q. d. ecce ad quã infelicitatẽ pductus ẽ Priamus. Exponit id suos dolores, quos ex psona potẽtissimi regis, senis, & soceri sustinebat. Sũt h. e. s. p. l. & hæc ppositio. Dicturus ẽ. n. q̃ laudãda, & q̃ dolẽda. Morta ia, quæcũq3 aduersa mortalibus acciderit. Ordo est, Lucus. i. sylua incædua. i. quæ pp religione3 nunq̃ cæditur, aut amputatur a luce dicta, aut q: minime lucet, cu3 sit densissima sylua: fuit i media vrbe lætissimus. i. amænissimus vmbra, idest propter vmbram, bene dicit in media vrbe fuisse lucum, cum enim propter insultum hostiu3 primum mœnia extruxerint, nondum eruerant syluas, quæ erant in medio vrbis, quo scilicet luco pœni. idest populi punici, iactati vndis, & turbine: sicut nunc æneadæ fodere signum loco, idest ad locu3 capiendum: nisi malis dicere, quo loco effodere signum, scilicet consistendi, quod scilicet signum Iuno regia, q: regina deorum: aut quia regnorum distributrix monstrarat, scilicet ipsis cum oracula consulerent, aut monstrarat pro monstro dederat illud signum, videlicet caput acris equi, nam: sup. signum erat gentem fore, idest futuram esse sic, idest per tale portentum, si illic vrbẽ extruerẽt, vbi tale signũ inuenirẽt, egregiam .i. excellẽtẽ bello, idest arte bellica & re militari, & facilem, victu, idest pro victu habendo: per secula: idest aut in æternum aut per plurima tempora, sed melius per plurima tẽpora. nã tandẽ victi sunt, & carthago deleta, ideo autem vtrumq3 portendebat equus, quia vt dicetur in tertio. Bello armantur eq; vnde significabat caput equi egregiam fore bello. Sed tamen ydem olim curru succedere sueti: vnde significabat, facile3 victu per secula gentem. Dido sydonis, idest a sydone vrbe tyri oriunda, condebat, idest extruebat hic, idest hoc loco: vbi inuentum est caput acris equi. Iunoni, idest in honorem Iunõis præmonstratricis aut indicis, ingens, idest valde magnũ templum, decẽter, didonẽ rebus diuinis int nta dicit, cum cæteri humanis, videlicet vrbi extruẽdæ distinerent, condebat dico tẽplum, opulentũ donis, idest quod donis opulentum effici, & opulẽtũ numine diuæ. scilicet Iunonis, quæ sua præsentia illud decorabat, q: dictum est, hic illius arma, hic currus fuit, Cui. s. tẽplo limina ærea. i. ex ære fabricata, surgebant, idest in altum

As Enr. Donati expositio

En demõstrãtis dolẽtis

Ordo

Dido vñ oriunda sit.

altum extruebant, gradibus, idest per gradus, & trabes, suple erāt ɔnexæ, ære, idest clauis æreis, quæ a rubigine minus læduntur q̄ ferreæ. (Est aūt ꝟsus hypmeter, seu hypmetr⁹. s3 q̄ syllaba abūdās absumit a vocali sequēte sequitur. n. ære trabes &c.) Cardo. i. q̄si cor ianuæ quo mouetur, stridebat. i. crepitabat ac stridorē dabat. foribus. i. valuis abenis. i. æreis. Res noua oblata in hoc luco leniit. i. mitigauit imminuēdo, p̄mū. i. p̄mo loco, timorē. s. æneæ, q nō tā sibi q̄ suis timuit, vñ timor p loco, & rebus ēt fortibus daf, vt diximus ibi. Extēplo æneæ soluūtur frigore mēbra. Aeneas ausus est hic. i. hoc loco sperare p̄mū. i. vt dicūt p̄mitus salutē (Bene dicit sperare nō optare, nā semp optare possumus, & debemus salutē, s3 tūc tantū speramus, cū causā3 habemus. cur id faciamus) & ausus est, ɔfidere rebus afflictis. i. aduersitate ɔtussis, melius. s. q̄ prius, aut satis bene,

Timor quo sit/ matur

comparationem. Ex ordine, omnia ergo pugna picta erat, sed ea tantum dicit, quæ Achilles, vel Diomedes gesserat: vt excusef æneas: si est a fortibus victus, Totū or, qz cui opa iulit, asia passa est: africa pixit. Atridas, vsus patū est. Nā philistenis filij Agamemnō & Menelaus. Ambob⁹. s. atridis, quos p vna parte capit, & Priamo. Plena la. melius genitiuo iūgif. Terē. Plenus riniarū sum. En pria. laus picturæ, p quā nō imago, sed ipse ostēditur. Sua præmia, omnis æneæ sollicitudo de moribus afrorū fuerat: quam nunc deponit propter picturam. Nā qui pingūt, virtutem diligunt: & miserentur. Sua, idest congrua. vt struerem qz suis al. d. Laudi, virtuti, vt primam meriti, q laude coronā, Mortalia, aduersa, qb⁹ mortales subiacēt Feret, afferet.

Agamennō & menelaus q fuerint

Nāqz p qz: dū ipse lustrat. i. circūspicit singula. i. singulas res sub tēplo. s. Iunonis, ingēti. i. valde magno, opperiēs. i. expectās, reginā. s. didonē: quā eo vēturā ex indicijs certis noscebat (Seruius legit. Reginā expectās, Donatus opperiēs, & puto Seruiū mutilatū, & vtrūqz posuerat: videlicet opperiēs. i. expectās, expositoriū tātū māsisse. Vult itē sub tēplo. i. in tēplo exponēdū eē, s3 cū ingēs fuerit tēpli, videf æneas sub tēplo fuisse, ita vt altiores se cōtēplaret, nō tñ id oino manifer, quāuis deducturus est poeta, Atqz aiuz pictura pascit inani, qz ppter aduētū reginæ illic imorari debebat, & qz ēt ciuitatē ɔditurus erat, nō indecēter formā eius vrbis inspiciebat, nō aūt videf ingressus tēplū, qa rei sacræ ab eo factæ nō meminit poeta: quocirca nō in tēplo: s3 sub tēplo, vt foris stetisse puter, suspectās tēplū) & dū ipse miraf q̄ fortuna. i. q̄lis fœlicitas, & psperitas pficiēdi: sit vrbi. s. nouæ, hoc est Carthagini. & manus artificū: & labores operū inter se. i. certo ordine, aut iusta, & æquali pportione operātiū, ita vt inter se ɔsentirēt: & opera iustis pportionibus dispartirenf, dū ergo hæc miraf. videt pugnas iliacas. i. q̄ apud iliū gestæ erāt, ex ordine. s. quo gestæ erāt. & videt bella vulgata iā fama. i. p famā p totū orbē. qd' ex eo argumētabaf, qz si ad eū vsqz locū, q tā incultus erat, diuulgata iā fuerāt, vero simile erat, ad alia loca diuersis ppl'is habitata puenisse bellorū famā, & videt atridas. i. Agamemnona, & Menelaon: Atrei filios saltē putatiuos, vt tā a græcis q̄ latinis pdicanf. licet Seruius philistenis filios dicat, & videt Priamū, & Achillē sæuū, ambobus. i. respectu ambor. Donatus. n. vult cōparationē eē: vt sæuū ambobus. i. sæuiorē ambobus, ne id ɔtra naturā s̄monis. Nā qz id magnū, & paruū cōparatiue dicunf, res nō dicif mihi. i. respectu mei magna, nisi sit maior me. Si ergo Achilles est sæuus ambobus. s. Atridis. i. respectu ambor, ipse est sæuior ambobus. Seruius aūt vult q sæuior sit ambobus. s. Atridis & Priamo, vt atridæ sint p vna parte & Priamus p altera. Nā reuera fuit sæuus: & atridis & priamo, & id siue sæuū magni animi, siue ferocis dicas. Atridis q dē, qz ira pcitus ppter raptā Briseida vtrisqz ɔtumelias dixit, nec prece, nec minis, nec donis potuit in Troianos ante mortē patrocli excitari: vt Homerus in pncipio iliados docet. Priamo aūt, qz Hectora, troilūqz interemerat). Cū ergo videret sic Achillē ferocē & ab Atridis hic orari vt in bellū pdeat, hic a p̄amo, vt corpus exāgue Hectoris saltē vēdat ɔstitit. i. firmauit gressum, & lachrymās, inquit, o Achate, q̄ regio, sup. est in terris, nō plena. i. q̄ nō sit plena nostri laboris. q. d. nulla. En. cōmiserātis est, hoc est ex cōmiseratione ostēdētis: Priamus sup. hic in sua dignitate depigif, sua. i. iusta p̄mia sunt ēt hic. i. vbi feri habitāt ppli, laudi. s. meritæ p virtutē: hoc est virtuti. q. d. qd Valerius i q̄rto, q magno vbiqz pcio virt⁹ æstimaf. Nā & priamus sic depict⁹ erat, vt ob virtutē cōmiserti videāt pæne, & lachrymæ rer. i. de rebus miseris sunt. i. ɔspiciunf in pictura hac, hoc est res miseræ Priami lachrymis afficiunf, & mortalia. i. miserabiles casus mortaliū, tāgūt. i. afficiūt mētē, i. p̄cordia eor: q hæc pinxerūt, aut pingere fecerūt qz deflēt miserabilē fortunā Priami: sic enim depictus erat: aut q eū aspiciebāt lachrymis maderēt, q̄si fortunā eius deflētes. Solue. i. dissolue metus, quos. s. de ferocitate pænorū habes, & loqtur ad Achatē, aut forte ad se, hæc fama, quæ. s. de priami laude est, feret. i. afferet tibi, hoc facit, cum post⁹ dicā æneā ad se loqui q ad Achatē nā sibi potius q̄ Achatæ ex ea re salutē spērabat, feret ergo tibi o Aenea aliquam salutē, qz si virtus Troianorū hic in prætio est, & nota, cum & tua nota sit, miserebunf. & tui.

Donati expositio

Poeta

ASCEn.

¶ Sic ait. Atqz animū pictura pascit inani. Multa gemēs. Pius Aeneas, quæ ab alijs vtpote externis vidit lachrymis donata nō potuit siccis oculis, cū ad se pertinerent, inspicere. Itaqz pascebat animū, qz & alios cōmiserātes cōspiciebat, & largo humectat flumine vultu: qz nō potuit fortunā suā, & suorū sine lachrymis inspicere. Quod Donatus sic explicat. Multa gemēs. a. p. p. i. propositio. Mōstrat: quæ res i pictura animū reficiat, & quæ dolorē afferat. Vtrūqz tamē animū cōsiderantis, ducebat ad lachrymas. Namqz videbat, ostendit vñ lætitiam traheret. s. hac fugerent graij, & vnde dolor. s. hac phryges. Prius q̄. p. a. g. t. x. q. b. Voluit ostēdere, celerem exitū & finem eius, tētoria, vt ostendat plures fuisse mactatos. Nō enī solus in tentorijs fuisset infœlix, quia puer. & impar ei ɔgressus est, quem iuuenis superare non potuisset. Est aūt descriptio eius, qui supinus ferebatur. Peplū, genus vestis pertinens ad ritū sacrorum Mineruæ. Alij stratum modicū dicunt. Oculos auersa. t. quod faciunt irati, ne videant, quod oderunt. Achillis autem actio nō solum dolorem considerantis, sed etiam crudelitatē agentis exprimit, & auaritiā. Nō enī odiū vltra mortē procedere debet. Ter, augetur crudelitas, q nō semel, & q circa eos muros, quos dēfenderat. Gemuit ergo primo fortunā tāti viri. Deinde, q de eo triumphus actus est, & quod peius erat, sub ipsis mœnibus vt ciuitas defensorem suum in ea calamitate cerneret. Trahebaf ergo extinctus aū eos muros, quos tāta fortitudine defenderat & toties circū ducebaf, ne qs ab ea cognitione subtraheref, tātaqz fuit imanitas, vt pñi orbitatē sup venderet. (Est aūt p dolore in pnūciādo extollēdū Hectoris nomē, & Achillis deprimēdū. Quis enī mortuum vēdidit, nisi impius, Quis in regno positus ideoqz diues aurū desiderat, nisi auarus, ergo impius & auarus Achilles, Tū vo ex h̄ oñdit aliquot stimi doloribus pgressus hūc maiorē eē. Nā dixerat. Cōstitit, & lachrymās. Itē, multa gemēs, Itē agnoscit lachrymans. Hic aūt addit, ingētē. g. d. p. ab imo, multiplici acerbitate pcussus, Vidit enī spolia erepta do forti, & ciui optio. Amici ēt corpus En p̄amus, in eius nomine latissimū dedit intelligēdi tractū, scilicet q fuerit grauioris ætatis, potestans regiæ, & diu fœlix. Dolebat in eo socerū suū, & tot perditorum patrē, atqz auum eo redactum, vt in summa orbitate hostem rogare cogeretur sine regijs insignibus. Nam qui rogatum venerat, omnibus

Donati expositio

Peplum qd sit

Nota q̄d priamo dicuntur

Sic ait, atqz animum pictura pascit inani.
Multa gemēs, largoqz humectat flumine uultum.
Namqz uidebat uti bellantes pergama circum
Hac fugerent Graii, præmeret Troiana iuuentus.
Hac Phryges, instaret curru cristatus Achilles.
Nec procul hinc Rhesi niueis tentoria uelis
Agnoscit lachrymans, primo quæ prodita somno
Tydides multa uastabat cæde cruentus,
Ardentesqz auertit equos in castra, priūs, q̄
Pabula gustassent Troiæ, Xanthūqz bibissent.
Parte alia fugiens amissis Troilus armis
Infelix puer, atqz impar congressus Achilli,
Fertur equis, curruqz hæret resupinus inani
Lora tenens tamen, huic ceruixqz, comæqz trahuntur
Per terram, & uersa puluis inscribitur hasta.
Interea ad templum non æquæ Palladis ibant
Crinibus Iliades passis, peplumqz ferebant
Suppliciter tristes, & tunsæ pectora palmis.
Diua solo fixos oculos auersa tenebat.
Ter circum Iliacos raptauerat Hectora muros.
Exanimūqz auro corpus uendebat Achilles.
Tum uero ingentem gemitum dat pectore ab imo.
Vt spolia, ut currus, utqz ipsum corpus amici.
Tendentēqz manus Priamum conspexit inermes.
Se quoqz principibus per mixtum agnouit Achiuis.
Eoasqz acies, & nigri Mennonis arma.
Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis
Penthesilea furens, mediisqz in millibus ardet.
Aurea subnectens exertæ cingula mammæ
Bellatrix, audetqz uiris concurrere Virgo.

inferiorem

SERVI.

Inani, epithethon picturæ. vel quia caret corpore, quod imitatur, vel quia nullius est vtilitatis. Humectat, tapinosis est, nam largo flumine est flure. i. fluxu ipso. Pergama. Abusiue. Non enim circa pergama, sed circa Troiam pugnabat. Troiana iuuentus, diffinitio Hectoris, vt Catull⁹, acerque coras, argiua iuuentus. Nam Home. pene vbique exercitum Achilli & Hectori cedentem scribit phryges, dat troianis nomen pro qualitate rei, cum enim timides indu

Troianorum, & phrygum epitheta

cit: phryges appellat, vt hic & alibi. O vere phrygiæ, neque enim phryges. Cum generosos dardanidas dicit: vt dardanidæ magni genus. a. a. s. d. Laomedontiadas, perfidos, vt Laomedonteæ sentis periuria gentis. Troas: hectoreosque fortes, Cristatus. Nam Home. in eius cristis quiddam terribile scribit fuisse. Rhesus, rex Thraciæ in auxilium venit Troianis, & clausis iam

Rhesus quis fuerit

portis in litore tetendit, prodenteque Dolone Troiano speculatore misso ab vlyxe: & Diomede, interfectus est, Nam & ipsi speculatum venerant. abducti que sunt eius equi, quibus pendebant fata Troiana. Primo som. prima parte noctis, vt libra die somni. q. p. u. f. h. Tydides Diomedes: celat autem vlyxem propter Aeneam, vt iam diximus, aut quia secundum Homerum occidente Diomede cadauera Vlyxes trahebat. Ardentes, candidos. & veloces, vt pedibus ignea planitis, idest velox, troilus, Achilles Troili amore captus palumbes, quibus ille delectabatur ei obiecit: quas cum vellet tenere, captus ab Achille, in eius amplexibus perijt. Sed velum indignum mutauit poeta. Fugiens: fu

Troili interitus qualis fuerit

gere volens. Ac impar, quasi dicat, etiam si puer non esset Achilli, congredior tibi, & pugno tibi antiqui dixerunt hodie tecum dicimus. Curru, Curribus falcatis vsos antiquos Liui. & Salu. docent. Inani, sine rectore. Tamen: quamquam mortuus. Versa, tracta ab eo quod est verro. Inscribitur, dilaceratur. Plau. Corpus tuum virgis inscribam. Hasta, qua ab ea transfixus trahebat. Non æquæ, iniquæ, Liptote est. vt & vacuis clanius non æquus acerris. Passis, ab eo quod est pando. Non autem facit pansus, quia

Passus vnde veniat

p'erumque. n. quod in præsenti fuit, non est in participio præteriti: De qua re indicat euphonia. A tundo tunsus est & tusus. Quamuis autem reliqua mutent. Nactus tamen & passus nunquam incipiunt. Peplum, Palla picta fœminea Mineruæ consecrata Plau. Nunquam ad ciuitatem venio, nisi cum infertur peplum. Hodie tamen abutuntur hoc nomine. Suppliciter, bene additum, quia & per iracundiam: & per grauitatem etiam tristes sumus. Auersa, irata, nec enim poterat conuertere se simulacrum sic. Talia dicentem iamdudum auersa tuetur, quomodo auersa, nisi iratam intelligas? Ter, ad sensum referas. Nam in pictura tertium tractum inspicere non possumus. Sic illud, Mulcere alterno &. c. f. l. Raptauerat. Frequentatiuo ostendit, quod numero dixerat.

Peplum quid sit

Exanimum exanis, & exanimus dicitur: & significat mortuum Exanimus vero timidum. Vendebat summo artificio vtitur. Nam quod pingi potuit, vendebat dixit quod non potuit in præterito dixit, raptauerat & non raptabat. Tum vero. Lachrymauerat superius. Nunc viso Hectore grauiter gemuit. Currum quo tractus est. Amici. plus est quam hectoris. Inermes, aut sine sceptro, aut supplices vt dextras tendamus inermes. Nam cum victi se dedunt, inermes supplicant, aut tunc inermis, quia contra pyrrhum processit armatus. Constat autem priamum tentorium Achyllis ingressum, quem dormientem inuenerat excitasse. vt pro filij corpore precaretur, cum eum posset occidere. Homerus hoc propter Achyllis turpitudinem supprimit. Se quoque, aut latenter proditionem tangit, aut fortitudinem, qua inter bostium tela versabatur. Sic Salu. Catilina longe a suis inter hostium cadauera repertus est. Eoas prima naturaliter longa est. Potest

Tithonus quis fuerit

tamen corripi, quia sequitur vocalis, vt primo surgebat eoo. Memnonis, Tithonus priami frater raptus ab aurora. Memnonem, quem ex illa genuit. Troianis misit auxilium. Nigri, quia ex æthyopia Arma quæ sibi vulcanus fabricauit, vt ipse. Te potuit lachrymis tythonia flectere coniunx. Amazonidum pro amazonum, vt scipiadas duros bello. i. Scipiones. Home. hæc omnia tacuit. quæ sunt facta post mortem Hectoris. Amazones dictæ sunt: vel quia simul viuant sine viris, quasi ἀμιξίους, vel quia vnam mammam exustam habent quasi ἀνευμάζου. Has autem iam non esse constat. Sed extinctas partim ab Hercule, partim ab Achille. Peltis, scutis breuissimis in modum lunæ iam mediæ. Currens per transitum tangit, quia sororem in venatione con-

Pelta quid sit

fixit, simulans se ceruam videre. Cum furor belli eius intelligatur. Aurea, Amphibologia, vel ipsa, vel cingula. Exertæ, nudatæ, quia adusta erat. Virgo ætatem: & sexum ostendit.

inferiorem se monstrare debebat. se quoque, honorificum fuerat, confertos hostes non timuisse. Ordo est. Sic ait scilicet æneas

Ordo

pascit, idest fouet: & vt dicunt, consolatur animum, pictura inani .i. quæ non res, sed similitudines rerum exhibet, gemens multa. i. multum: vt sit nomen pro aduerbio. aut multa. i. multas res, & humectat vultum, idest faciem suam, largo flumine, scilicet lachrymarum more fluminis decurrentium. Namque videbat vti .i. quemadmodum graij, bellantes circum pergama: idest mœnia troiana fugerent hac, idest per hanc partem, aut viam, & ita non solum victoriæ, sed & fugæ græcorum depictæ erant, vt iustos pœnorum in teucros animos iudicabat, supple cum iuuentus troiana, idest multitudo iuuenum, aut Hector premeret, .i. opprimeret, scilicet græcos fugientes, & videbat vti phryges, idest troiani, hac sup. fugerent, supple, cum achilles cristatus. i. cristas in galea ferens, instaret, idest instanter persequeretur Troianos fugientes curru scilicet quo vehebatur, nam tunc viri fortes de curru pugnabant: & prælia bantur, quocirca vt aurigandi periti essent, institutum sunt ludi curules. Nec idest & non & ipse lachrymans propter miserum casum, quem Seruius narrat, agnoscit, non procul hinc. i. ab hoc loco: vbi Priamus cum Atridis & Achille depictus erat, tentoria Rhæsi illius regis Thraciæ, niueis velis, idest, quæ ipse per simplicitatem fecerat ex niueis, idest valde albis velis, cum his, quibus clam incedendum est, & nocte, nigra magis oportuna sint, quam tentoria ergo niueis velis cum his, quæ in eis erant, Tydides autem euphoniæ gratia Tytides, hoc est Diomedes tydei filius, cruentus. i. sanguinolentus, vastabat. i. prosternebat, & vasta faciebat loca, in quibus antea fixa erant, prodita, idest indicata proditiose ab Vlyxe: primo somno. i. prima

Abigei qui dicantur

parte noctis, aut sicut de troiæ captione dicet, tempus erat cum prima quies mortalibus ægris, incipit, & dono diuum gratissimum serpit. Tunc. n. profundior est sopor, & facilior adorientibus via, & auertit. i. violenter abegit. (Abigunt. n. clam: vnde sunt abigei fures pecoris, aut armenti, auertunt autem raptores. Vnde statius dicet illioneus. Non nos aut libycos ferro populare penates. Venimus: aut raptas ad litora vertere prædas) equos ardentes. i. candore relucentes, vt Seruius dicit, aut feroces, aut indignantes a domino auerti, & ita ira tecum dixi in castra. s. sua, prius quam gustassent pabula, Troiæ aut bibissent xanthum flumen illum, quia troiam preterfluit. Troilus filius ille Priami idulgentissimus, fugiens alia parte. s. picturæ amissis armis. i. non fugiturus, si adhuc arma habuisset, existens puer infœlix. i. infortunatus, atque per quia, congressus Achilli. i. cum Achille. impar. i. cum esset impar, quia imbecillior, & inermis. Et si verum est quod Seruius dicit, quia amplexibus Achillis perijt, res obscœna tangitur honeste a poeta, cum dicit, at impar congressus. Nota est etiam grammaticorum regula, quod verba ad pugnam, aut certamen spectantia apud hunc

Regula grammaticorum

poetam sæpe rerum datiuo ponuntur. & apud alios in ablatiuo mediante cum vt montibus in nostris solus tibi certat amyntas. Placido ne est pugnabis amori vbi alij dicerent, certat tecum, & pugnabis cum amore) fertur i. auehitur equis, & hæret. i. pendet resupinus. i. erecto pectore quasi retrorsum casurus, curru existente inani, cum ipse fere ex curru penderet, aut hæret curru per currum, inani. i. sine rectore: cum ipse fere exciderit, tenens tamen. i. quamuis mortuus secundum Seruium (Vnde duplex est sensus. aut vt dicamus ipsum Troilum sic ab equis tractum, cum mortuus esset, & ab Achille occisus, & lora tenere mortuum: quæ tenebat moriens. sicut in aquis submersi quicquid viui arripuerint, vix mortui dimittunt. aut dicamus morientem ita ferri, quod mihi quidem magis placet, quia dicit eum fugere. Vnde dicam) autem tamen. i. tametsi ita præceps ferretur, lora. i. habenas ex corio factas, ceruix, & comæ trahebantur huic per terram, quia auersus, & resupinus inclinato capite ad terram vsque trahebatur, & puluis inscribitur. i. sulcatur, & dilaceratur, hasta. s. quo traiectus erat: nam dictum est, quod fugit amissis armis: versa. i. tracta & ducta in longum, a verror, non a vertor. Sane malunt poetæ syllabæ quantitate licentiose abuti, puluis enim vltimam corripere debet: quam hic producit, quam suum naturalem constructionis mutare. nam dicere potuisset. Per terram versa, puluisque inscribitur hasta, sed non tam venuste. Sæpe autem etiam in Georgicis figuris vtitur in correptione, aut productione syllabarum) iliades. i. mulieres, ac virgines, & potius virgines: quia ad templum Palladis, sunt autem filiæ ilij dictæ sicut in sanctis literis filiæ syon dicuntur, passis crinibus

poetarum licentia

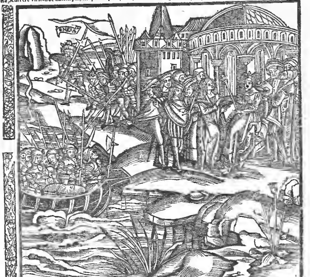
.i. habentes crines passos a pandor aut pateo. i. dispersos, ibant interea dum. s. ita Troilus vinceretur, ad templum Palladis, idest mineruæ non equæ, idest iniquæ, in Troianos: vt ipsis visum est quia religiose ab eis colebatur, & tamen græcis fauebat, vnde addit ibant inquam tristes, idest mœstæ, suppliciter, idest non ex ira, aut indignatione: sed ex animi submissione, & tunsæ pectora. i. habentes pectora tunsa. i. percussa, palmis scilicet suis, & ferebant peplum. i. vestem, aut pallam palladi dicatam, & propterea deo autem iniqua erat, diua. i. dea Pallas, quia auersa, idest indignata: & irata in Troianos, ita vt eas aspicere dedignaretur, tenebat oculos fixos solo, hoc est despiciebat terram: nec aspexit supplicantes iliadas. Et supple, cum hæc fierent, Achilles raptauerat quod (in picturis fuisse Seruius negat, nam ter rapi: semel depingi non potuit, raptauerat ergo paulo ante) ter Hectora: idest corpus hectoris: circum muros iliacos. i. ilij oppidi precipui in Troia, & vendebat auro corpus exanimum. i. demortuum ipsius Hectoris. Ex qua pictura spem capit de tyrijs æneas, nam cum tantam turpitudinem Achillis depinxerint, notum erat, quod non plus græcis quam troianis faueret, cum de troianis nihil turpe, sed multa miseratione digna depicta videret, cuiusmodi sunt Rhæsi per insidias mors Troili raptus, Hectoris tractus & eius corporis venditio, & priami hæc omnia cernentis, & aurum offerentis misera contemplatio. Vnde sequitur Tum vero. i. præcipue tunc.

Aeneas

Aeneas, supple dat ingẽtẽ gemitũ ab imo pectore, vt. s. postq̃ ↄspexit spolia: aut q̃bus Hector pauloante alios spoliauerat, legit n. dũ exuuias regi deti aberet, ab Achille dolo interceptus, cu sint q̃ Achillẽ ab Hectore occisum dicat, aut q̃bus Hector spoliabat ab Achille, q̃si paria faciet, nã pauloante redierat Hector eius spoliis indutus. Vñ dr in scdo. Hei mihi q̃lis erat, ꝛ quãtu mutat ab illo Hectore, q̃ redit exuuias indutus Achillis, & vi cõspexit currũ, ꝛ corpus amici. s. Hectoris, nã pp affinitate (duxerat. n. sororem eius Creusaz, pp paria studia, & pare virtutẽ i bello erat Aeneas Hectori pcipua amicitia deuinctus) ꝛ vt cõspexit Priamu tendentẽ, ꝛ. i. prendente, ꝛ pbẽte manus inermes, dũ. s. aurũ p corpore hectoris daret. Et Aeneas agnouit q̃q;. i. esse pmixtum: i. implicitum, principibus. s. viris achiuis, idest græcis, q̃bus cuz congredi solebat, ꝛ agnoscit acies eoas. i. orientales a tithono, & aurora cum Menone missas, & arma. s. a Vulcano fabricata Menonis nigri, q̃r ex æthiopia: vbi nigri gñãt hoies, Penthesilea regina illa amazonidũ, furẽs. s. martio furore. & fœminea ira, ducit. s. in alia pte picturæ, agmina amazonidũ. i. illarũ mulierũ. De q̃bus Landinus dicit sic, Hoc genus mulierũ apud Thermodontẽ fluuiũ fuisse testat Diodorus, q̃ simul cũ viris bellicas artes tractabãt, itaq; quædã ex his regia ptãte potita, robore aũt insignis: exercitũ mulierũ instruxit: & multas gẽtes debellauit. Qua fortũa elata, se e Marte genita dixit, legẽq; tulit, vt viri muliebria, mulieres virilia exercerẽt. Ipsosq; viros vt i belles redderet, cruribus brachysq; inutiles reddidit. Mulieribus aũt dextrã mãmillã, vt i pugna expeditiores essent, iuri iussit. a, qua re amazones appellatæ sunt sunt. Vrbẽ quoq; Themiscyrã iuxta Thermodõtis ostia cõdidecũt, Fuitq; florẽtissimũ illaꝝ iperiũ, donec tandẽ Hercules ab Euristheo missus, & vt Baltheũ illarũ reginæ referret iussus, illas collatis signis supauit, Hippolytẽq; reginã captiuã abduxit. Quo cõflictu ita extenuatæ earũ vires sunt, vt a victis deinde populis vexatæ pene ad nihilũ redierint. Paucis tñ annis post victoriã Herculis, pẽthesilea, quæ eaꝝ reliquiæ erat regia ↄsanguinea cæde polluta: exulãs p troianis pugnans, ab Achille interfecta est. Hæc Diodo. Herodotus aũt scribit, victas amazonas nauibus a græcis ipositas, Verũ illas cũ altũ tenuissent, viros a q̃bus ducebant, interfecisse, ꝛ in scythia nauigãdo ad fontes vsq; meondes delatas, pmus ad scythas liberos, deinde ad mãgones puenisse, cũ q̃bus post prælia coiere, & cũ maritis tanaim trãsiere, atq; ĩde natos fuisse sauromatas: quoꝝ mulieres ex instituto parentũ bellica exercet, Amazones aũt a scythis dictæ sunt corpatæ. i. viricidæ. Nã eorũ lingua corvirũ, & pata interficere significat. Longũ aũt esset scribere, q̃ a Strabone dicunt. Qui aũt gesta Alexandri scribunt illũ cũ Talestria amazonũ regina ↄcubuisse volunt. Hæc ille. Ducit dico agmina amazonidũ. i. amazonibus progenitaꝝ: peltis. i. scutis breuibus, lunatis, aut lunia depictis, aut in formam lunæ concisis, & ipsa ardet. i. ardẽter irruit, aut fulminat, i medys militibus. s. grecoꝝ subnectens bellatrix. i. cuz esset bellatrix, mãmæ exertæ. i. intercisæ. ab ex & sero fit exero: vñ frequentatiuũ exerto. sed i deponit, q̃r x p̃cedit, cingula aurea. i. baltheũ pulchrũ, aut reuera aureũ, & audet virgo. i. cũ sit iuuencula: ꝛ fœmina ↄcurrere viris. hoc autem pinxisse putari pñt tyrii in gratulationẽ reginæ suæ, de qua dictum est, Dux fœmina facti.

Amazones quæ fuerant

Pẽthesileæ interitus

ASCEñ. ¶ Hæc dum dardanio æneæ ꝛc. Dictum est, q̃ reginam opperibat, atq; expectabat æneas, quã venturam certis indicys norat, aut quia solium, eius ornari, aut mundũ muliebrem afferri videat, nũc igit describit aduẽtus reginæ, quæ ad tẽplũ venerat ius datura, cuius dicendi ↄueniẽs vt hora, q̃r dictũ est,

Hæc dum dardanio Aeneæ miranda uidentur.
Dum stupet, obtutuq; hæret defixus in uno.
Regina ad templum forma pulcherrima Dido

Incessit, magna iuuenum stipante caterua.
Qualis in Eurotæ ripis, aut per iuga Cynthi
Exercet Diana choros, quam mille secutæ
Hinc atq; hinc glomerant Oreades, illa pharetram
Fert humero, gradiensq; deas supereminet omnes.
Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.
Talis erat Dido, talem se læta ferebat
Per medios, instans operi, regnisq; futuris.
Tum foribus diuæ, media testudine templi
Septa armis, solioq; alte subnixa resedit.
Iura dabat, legesq; uiris, operumq; laborem
Partibus æquabat iustis, aut sorte trahebat.
Cum subito Aeneas concursu accedere magno
Antea, Sergestumq; uidet, fortemq; Cloanthum.
Teucrorumq; alios, ater quos æquore turbo
Dispulerat, penitusq; alias aduexerat oras
Obstupuit simul ipse, simul perculsus Achates.
Lætitiaq;, metuq;, auidi coniungere dextras
Ardebant, sed res animos incognita turbat.
Dissimulant, & nube caua speculantur amicti,
Quæ fortuna uiris classem quo littore linquant.
Quid ueniant, cunctis nam lecti nauibus ibant
Orantes ueniam, & templum clamore petebant.

SERVI.

Eurotas vbi loco/ sum

Solium quid sit

¶ Obtutu. i. aspectu. In vno, in vnoq̃q;. i. singula admirant. Stipāte caterua, ad h̃. n. sequēs ptinet cōparatio. Nā cōparationes pabolæ, & exēpla nō sp vsq;q̃q; ɔgruūt, s; mō p oīa, mō p aliq̄ ptē. Eurotæ: in laconia fluuius est. Cynthi: mons in delo in q̄ nata est Diana. Exercet. d. c. Euagatio est poetica, nam ad cōparationē nō ptinet. Mille, finitus nūerus p infinito. Nā; de nymphar nūero nō ɔstat. Oreades nymphæ montiū sunt, vt Dryades syluar. Quæ vo cū syluis nascunt: hamadryades. naiades fontiū, vel napeæ, Nereides maris. Tacitū, maior taciturnitas est affectus. Terē. Vt mecū tacita gaudeā. Pertētant, vehemēter tētāt: alibi leuiter, vt blāda vicissi; gaudia ptētant mētē. Multa. n. p locis itelligunt vt ipotēs: Satis, Minus: & h totū homericū, q ita ait, οἵη δ᾽ ἄρτεμις εἶσι κατ᾽ οὔρεα ἰοχέαιρα ἢ κατὰ τηΰγετον περιμήκετον ἢ ἐρύμανθον τερπομένη κάπροισι καὶ ὠκείῃσ᾽ ἐλάφοισι· τῇ δέ θ᾽ ἅμα νύμφαι κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο ἀγρονόμοι παίζουσι, γέγηθε δέ τε φρένα Λητώ· πασάων δ᾽ ὑπὲρ ἥ γε κάρη ἔχει ἠδὲ μέτωπα, ῥεῖά τ᾽ ἀριγνώτη πέλεται, καλαὶ δέ τε πᾶσαι· ὣς ἥ γ᾽ ἀμφιπόλοισι μετέπρεπε παρθένος ἀδμής. Regnisq; futuris. Renatiræ Carthagini. Tu. q. d. pcipue. Magno. n. studio, & labore fores tēpli fiebāt, q̄s qbusdā hystorijs isignibāt, vt in. vj. in foribus lætū androgeo. Et i geor. In forib⁹ pugnā ex auro. Aliq legunt, forib⁹ diuæ media testitudie tēpli, vt vnū itelligas tectū tēpli: ⁊ forea. Et sic sub medio tecto sūt forea, s; primū melius. Testud. ne, camera incurua. Hoc h̃n eo; q de rōne tēplor̃ seribāt, fit vt cœli imago reddat, qd̕ ɔnexū est. Armis. s. satellitū; Solio. Soliū est armariū vno ligno factū, in quo reges tutelæ cā sedebāt, dein q̄si solidū abusiue sella regia dr̃. Alte. q. d. in tribunali. Iura, gn̄ale est. Leges, spēs est. ad Didonis aūt pertinet laudē. Trahebat, educebat. Cōcursu. s. afror̃, qd̕ formidat æneas icertus, q̄ mēte veniāt. Penitus, lōge a regina remotos, q̄ res ēt isolētes custodes litor̃ facit. Lætitia pp socios liberatos. Metu pp ɔcursu;, ardebāt, cupiebāt, ⁊ regit accusatiuū & ablīm. Res icog. q affectiōe eēnt pœni. Dissimulamus autē nota, Simulamus ignota. Salu. Cuiuslibet rei simulator, ⁊ dissimulator. Lecti, ne penit⁹ oēa itelligerem⁹. Si ēt lectis nauib⁹ legat. Hyppallage erit. Veniā, pacē, pacē pp icediū nauiū, & ppie est v̄bū pōtificale. Vñ tu mō posce deos veniā, & paulo post, pacēq; p aras, exq̄rūt. Dicta āt vēia ad eliciēdū misicordiā. Nā si qd̕ īs inocēs petat. meretr beniuolētiā numinū.

Dubitationes cū solutionibus

Donati expositio

Oꝛare qd & qd clamare

Ordo.

Quæstio cum solutione.

Aeneā abysse a suis: vt p̄mū lux alma data est, eūdo, aūt & loquēdo cū venere, & ingrediēdo ciuitatē: tēplumq; cōspiciēdo forte tres horas absumpserāt. Et si qs dicat, nō verisimile, non plus spacij fuisse inter naues Aeneæ, & vrbē, cū nihil de ea viderāt. dicere possumus ad hoc dictū eē, colle fuisse medīū, qui plurimus vrbi, iminet: quē Aeneae supare debuit, p̄usq; vrbē videret Et si qs dicat aliquāto plus moræ fuisse, p̄usq; Dido, aduenerit, id nō magnopere inficias iero dūmō sat tps q̄ eo, q̄ postea facta sunt, fieret, pcedat. Sed audiamus Donatū cuius v̄ba sunt. Hæc dū, nō sola hæc fuerāt picta. Sed aduētus reginæ interrupit, ne reliqua ɔsiderare posset. Est aūt vna res quæ driptio posita breuissime dicta. Nā vt est summi oratoris, res breues late differere, ita & latitudinē coercere Regina ad templū, & q: regina. i. pcuratrix negocij publici, & q: ad tēplū accedebat, met ex excusatione, q: publice mulier iuuenis se viris, admisceret. Religio ergo, & necessitas ipulit. Vt tēpli opa i spiceret. ad maturādū artifices cogeret. Latonæ, tacitū, Occasiōe cōparatiōis expssit poeta, quō læti sint parētes successib⁹ filior̃. Instās, vna cura testabat religionē pficiēdi tepli. Altera tēperātis iustinā ōndebat. Lætā: ex successu rer. Tū foribus d. m. t. r. Septa ar. Nisi ordinato sensu q̄ra itellectus nō poterit cōprehēdi Erit satis icertū qd poeta descripserit. nesciret, qppe, vbi sederit. Dido: & vbi armis septa sit. Ordinamus ergo. sic Tū foribus diuæ septa armis media testudine tēpli, solioq; altæ subnixa resedit Quō est iudicior̃ oīu; consuetudo Ducunt iudices vsq; ad fores secretarij ibidēq; offiñ remanet Illi vo igressi soliū ascēdūt, & sedēt, Oēs igit q pgredictē comitabant reginā inermes erāt, & armati aū fores remāserūt. Illa igressa vbi ad mediā testudinē. i. ad mediā arā puenit, ascēdit soliū, ⁊ alte sedit. Iura dabat, meritū regiæ. Nō. n. tot viri fœminæ paruissēt nisi q: egregiæ i ea virtutes eēnt, sed spaliter pōit. Iura dabat legesq; viris, Qd̕ nō ē exponēdū, iperat, sed cōstituebat iura. Præcipua ḡlatis cū sriberet leges: & iura, q: acqescebāt viri iussis fœminæ. Cū aūt a publicis cōsultis ad opa; vēiebat ostēdebat æqtatē suā, & i cōsulēdo prudētia. Partibus æquabat iustis, aut sorte trahebat, quæ æstimatiōe iustitiæ æquari, poterāt distribuebat. Quæ aūt nā sua ad plenū æquari nō poterat sortis iudicio dabat, vt q grauius onus subiret fortunā suā nō reginā accusaret Antea sergestū. Est ad ipletū mr̃ de salute sociorū dixerat. Dissimulāt, ɔsiliū prudētiæ, vt euētū rei spectarēt. Quæ fortuna, quā euaserāt, & quā eēnt accepturi. Cūcti, non absolute. Nā cū venissent lecti, nō oēs venerāt: sed cūcti: q venerāt. Orātes veniā: & tēplū clamore petebāt, nō puenit. Nam orare est pcib⁹ petere. Clamare ē iuerecūdo strepitu vocē maiorē emittē. Cōycīebāt igit clamorib⁹, magna illos vrgeri necessitate. Hos effundebāt antea q̄ didonē orare possent. Ergo iusta cā, ⁊ nō seditiōe clamabāt. Nā cū nullus nūciaret Didōi, q̄ itus erat, nō poterat nisi clamore rēpetpe Dido. S; postq̄ ii⁹ fuere: s̄uatū est decor̃ in v̄bis cū facta sit copia Didōis. Ordo est. Dū hæc. s. q̄ depicta dixit. Videns æneæ Dardāio. i. magnanimo, ⁊ dardano filij, mirāda. i. admiratiōe digna: dū stupet, ⁊ hæret defixus i vno obtutu. i. aspectu (qd̕ illi idecor̃ non fuit, q: nouit se nō videri ab ætijs. vñ dicet. Dissimulāt, & nube caua speculanf amicti) Dido regia pulcherrima forma. i. p formā, ē. n. pulcherrima nō fatuū casus, ⁊ forma abltī) incessit ad tēplū, ⁊ h̃ magna caterua. i. magno cœtu, iuuenū stipāte. i. pdēse comitāte. Qualis Diana exercet choros. i. choreas in ripis eurotæ, fluuij illi⁹ i laconia, aut p iuga. i. pres illas sub v̄tice cynthi. i. illi⁹ mōtis in delo, vbi nata, & vñ cynthia dicta ē, q̄. s. Dianā venatricū deā, mille oreades. i. mōtiū nymphæ, secutæ. i. īse q̄ntes glomerant. i. i morē glomeris circūeūt hic atq; hic. i. vtriq;. Illa. s. dea, fert humero pharetrā. i. sagittar̃, qbus i feras vtit thecā, ⁊ gradiēs. i. icedēs, supemiet oēs deas. sup. reliq̄s gaudia. i. lætitiæ irrisecæ, pietāt. i. afficiūt tītillatu q̄dā pect⁹ tacitū. i. itia pcordia. Latonæ. i. illi⁹ deæ m̄ris Apollis, sen phœbi, ⁊ Dianæ. Talis erat Dido (poss; ordo icipi sic. dido erat talis q̄lis Diana exercet ⁊c. tacitū āt pect⁹ dicūt taces aut occultū, q: itim ū) ⁊ ipsa læta ferebat istās opi, se talē. ⁊. lōge supeminētē, p medios, aut istās opi p medios, q̄si oīu; maib⁹ opans, & istās regnis futuris. i. regijs domib⁹, aut ciuitati cæteris oli ōnaturæ. Tū. i. deide post q̄ ptrāsitū cohortata ē ad op⁹ pficiēdū, ips septa. i. circūdata armis. s. satellitū, resedit. i. locū sedēdi cœpit, i sup. forib⁹ i. vestibulis diuæ. i. tēpli Iunonis, .n. media testudine. i. pueritate tēpli, h̃ est camera icurua, q̄ erat i medio tēpli. S; qō est q̄ñ dicaf ɔsedisse i forib⁹, & i medio tēpli, ver multiplex ē ɔstructio: Nā Donatus sic distīguit, cū ipsa septa armis i forib⁹ diuæ. i. armaf stātib⁹ i forib⁹ diuæ (nō. n. armati igrediunt tēpla, aut fora, vbi iura dāt, s; foris istāt) resedit in media testudie tēpli, subnixa alte solio, Serui. āt vult duplicē eē ɔstructionē, p̄orē sic, instat opi: istat regnis futuris, cū. i. pcipue istat forib⁹ diuæ. q. d. cū opi, & regnis futuris, tū forib⁹ diuæ instabaf (s; q̄ño media testudine tēpli resedit, si nō dū essent fores pfectæ) posteriorē sic, foribus diuæ. i. media testudine tēpli, vt vnū itelligas tectū tēpli, ⁊ fores: sed p̄mū inqt Serui. ē melius, vbi diceret. Valla, p̄us est melius, aut p̄or ɔstructio melior. ver vt ad finem respicias: iudicio meo bona ē snīa donati. Posset tñ sic dici, vt itra tēplū, vbi pōpuli ɔtēplabant, vbi testudinatū fiebat: vt cœlū repñtaret: eēnt fores diuæ: h̃ est sacelli, aut aditi diuæ, & vt Dido p foribus diuæ i media testudine tēpli resederit, & quasi des aūiore in ɔspectu eius ius dixerit stātibus in tēplo, cū satell. res in vestibulis starēt, ⁊ forte circum soliū: formidolosæ. n. sunt mulieres, ⁊ pcipue in

mediā

medũ erat Didoni q̃ Iarbã, quẽ defraudauerat, & in cuius ditiõe noua regna moliret, & frat̃ ẽ Pigmaliõez, a ppl'ĩ meo stãtiã veteri poterat. Dicamus g̃ sic. Tũ .i. deinde regina septa armis .s. satellitũ statũ circũ ipsaz, resedit alte, vt ab oĩbus cõspici posset in solio .i. sede regia, sic dicta, q: ex solido .i. integro ligno: aut lapide fieret, ne qs isidias moliret, eãq: tyrãni iuẽ ẽr, resedit dico in media testudine tẽpli, in foribus diuæ. Aut nouissimo loco dici põt, poetaz voluisse suasse ordinẽ quo igressa est. Nã p̃mo ingressa est fores diuæ .i. terminis tẽpli, se do puenit ad mediã testudinẽ tẽpli, & tertio illic resedit alte in solio, ita vt solũ itelligaĩ in tẽplo fuisse, & tẽplũ penitus q̃ fores, q̃ q: foris sunt, dicunt. Et dabat .i. pnũciabat, & dicebat iura, & leges viris .s. cũ ipsa eẽt mulier, qđ summope in eius laudẽ vergebat: & æquabat .i. æqualr̃ diuidebat labores operũ .s. publicoꝶ iustis ptib⁹ .i. pporiõib⁹ q̃s quẽq: iustũ erat acceptare, & gerere, aut si ptibus diuidedi, dubiũ erat, cũ viri, & merita eoꝶ æq̃lia cẽseri possent, & labores inæq̃les trahebat sorte .i. faciebat eos p sorte ptes laboꝶ acceptare, ne eis iniuria fit, dabat inq̃ leges, & iura tũ: qñ .i. qñ æneas videt Antea: virũ il ũ (vñ Ser. pus exposuit illud. Antea si quẽ iactũ vẽto videat: de hoc viro nõ icepte) & serestũ, & cloanthũ, & alios teucroꝶ .i. alios teucros: ergo & hi teucri erat q̃s ater .i. caliginosꝰ, turbo .i. motus, & pturbatus, seu pturbatio vẽtoꝶ. Dispulerat .i. in diuersas ptes pepulerat toto æquore, & q̃s turbo aduexerat (tñ, vt videre est, reduxerat, aut ipsi se) penitus alias oras .i. regiões, ipse .s. æneas pnceps, obstupuit (q: eos quos sic dispgi viderat. videre potuit. quocirca lz supius matrẽ appellauit fugiẽtẽ, nõ sciuit tñ certo matrẽ eẽ, q: dictũ est. Et vera incessu patuit dea, nõ tñ patuit oĩno venus, sz æneas suspicabat Venerẽ, qđ q: nõ certo sciebat adhuc timuisse dr̃, nec in ea qõne fortiora sunt obiecta purgatis, qđ tñ illic Ser. sentit, & hic obstupuit æneas: q si matrẽ oĩno credidisset, q̃ se augurij peritã significauerat, & socios reduces nũciauerat, mõ nõ stupuisset, qđ pus futuꝶ certo sciuisset. Attẽdẽdus est ergo sĩus poetæ, nec temere cẽsendus) simul .i. parit, & Achates comes eius ostupuit, simul .i. vno ipetu, q: tãto miraculo fuit res vt sil' ostuperẽt, sz dr̃ Achates pculsus .i. attonitus, aut pculsus stupore, qđ æneæ nõ cõpetit, q vir prudes, & aduersa sine animi pculsiõe tolerare potuit. & læta cõspicere. Nã nõ mĩn⁹ exanimasse leguĩ læta q̃ aduersa: sz illa pcipue mulieres, hæc viros. obstupuit ergo Achates pculsus & lætitia, pp eoꝶ liberationẽ, ac salutẽ, & metu, pp ɔcursum, q aliqd mali præse ferebat, ipsi aũt ambo auidi .i. cupidi ɔiũgere dextras ardebãt .i. vehemẽter cupiebãt, sic tñ vt affectioni, seu passioni dñarenĩ, vñ sequiĩ, sz res icognita .i. q: nesciebãt, qd sibi ille ɔcursus vellet: & cur sic ɔcurrerẽt, turbat aĩos .s. æneæ, & Achatæ, & iõ dissimulãt .i. simulãt: se nõ vidisse socios, & ipsi amicti nube caua .i. aere circũsepto speculanĩ .i. q̃si e specula .i. altiore loco, vñ tute ɔspicere possint, ɔspiciũt, q̃ fortuna, sup. sit viris .s. sic ɔcurrẽtib⁹: quo litore linquãt, ɔ liquerãt classez: aut linquãt .i. liq̃sse velint, qd .i. ad qd veniãt, ɔuenieb ãt, aut se venisse velint, nã cũcti ibãt lecti .i. delecti, aut ex ordine nauib⁹ .s. suis subaudiĩ de more poetico, orãtes .i. ɔplorãtes veniã .i. grãm, & misericordiã, vt liceat in aliena terra tãtisper ɔsistere, dũ classem reficiãt, ac dñm q̃rãt, & petebat tẽplũ .s. Iunonis a Didone ɔstructũ clamore .s. magno. Posset itelligi ɔ omitãtiuã notãs, vt sit petebãt tẽplũ cũ clamore .i. simul clamabãt, sz magis ɔpa est significãtia & vehemẽtior, si casus istrumẽtalis itelligaĩ. vt sit petebãt tẽplũ clamore, q: clamorem ɔmittebãt, q tẽplum concuteret vehemẽtia aeris pcussi prius adessent, nam x̃bum a x̃berãdo dictum volunt: q: ex aere percusso ictu linguæ generaĩ. Itaq: & pedibus, & clamore petebãt tẽplum. de qua re satis subtilit̃ disserit Donatus, vt visũ est.

ASCEn. Donati expositio

¶ Postq̃ introgressi, &c. In hac pte habeĩ oratio Ilionei sane diserta, & elegãs, vt Donatus itelligẽtibus adamussim ɔbat q̃ Ilioneo competit, q: pbor bann patri eius Mercurius: q deus facũdiæ est (vñ Hora. Mercuri facunde nepos atlãtis, & cætera) in bello Troiano fuisse ab Homero dr̃. Verba Dõati sunt. O regina, magna oĩno arte scribit. Primo ɔncipia summa breuitate subiũgit: q̃ tñ plurima necessaria cõtinẽt, primo ɔsonaz Didonis laudat, Subtilẽ obiurgationẽ nõ omittit, & ipsa obiurgatione beniuolã reddit, inhumanitatẽ, & superbiã reijcit in alios. Ipsam iustã dicit: ne eã lædat, a qua auxiliũ postulat. Veniebat igiĩ incognitus ad incognitã, vñ ignarus oĩuz cõiectura rimaĩ q̃do aliqua laude illam sibi beniuolã faciat. Suspitione autem debuit duci, cum hoĩes impij essent, ipsam queq:, q̃ imperaret ijsdem moribus esse. sed de illis aperte dixit. Partem vero huius meliore rõne argumẽtãdi correxit, tñ illam oblĩq̃ tangit ex aliena .i. ex suoꝶ rephsiõe cõfusaz. Collectis igiĩ ɔtrarijs oĩbus cõponiĩ duobus versibus plena laudatio. O regina a difficultate laus. Difficile est .n. fœminã regnare, nouam cui condere, alia magna laus, q: fœmina faciat qđ difficulter viris euenire solet, duo ergo miracula. Primum regnat mulier. Secundũ cõdit vrbem, Addit tertium, vt regat homines, quibus natura parẽdi studium denegauit. Et sic ostendit plenam afroꝶ feritatẽ. Mali aũt hoĩes nõ paribus, sed ɔtrarijs superãtur: humanitate .s. regẽtis: & volũtate. Quas in Didone fuisse colligit Ilioneus, qui vituperãdo incolas inhumanitatis, laudat eam quam ostẽdit humanitate cõplere id, ad qđ alij impositis frenis impelluĩ. Troes te miseri. collecta ratione principioꝶ, q̃bus mores incolaꝶ vituperat. & reginam laudat. purgat Troianos, ne violẽtiã iuste passi esse videanĩ. Ergo q̃ cito, & q̃ euidenter expressit personam, & fortunam. Miseri ɔ hoc ostẽdit, miseros nihil audere posse. vel potuisse ɔtra Didonem. Ventis vecti ergo non sponte venerant, prohibere, simul breuitate summam petitionis ponit iustã, & sine præstantis detrimento q̃bus vel durissimus flectatur, Posita autẽ sunt tria, ne incenderenĩ naues. volũtatẽ, & necessitatẽ abeundi, & casu venisse. Pio generi. reus erit. qui pio nocebit, & maior nostra est pietas q: illã natura sanguinis ducti, non ɔstricti lege seruamus. Propius res aspice nostras, tertia petitio gñalis. vt quicqd ad cõmodũ nostrũ spectat, præstes. Quã rem honestius non ponendo: ɔ species amplexus est. Est locus, & locoꝶ, & hominũ, Carthaginis plena deformatio. sed aperta, Dicit ergo. Tendebamus in italiam, fertilem terram, & potentẽ fortibus viris, & bonis. Itaq: non venissemus ad solitudines has, & ad feros homines, nisi tẽpestate coacti. Ergo nõ est studiũ in nobis violentiæ inferẽdæ. Descriptio aũt naufragij mouet misericordiã, & oĩa violentiæ. quæ obijci possent, purgarit: retorquet inuidiã in calumniantes vsu antiqua tegoria. Dicit .n. non nos fecimus, sed tu in innoxios violenti fuerunt, Pauci, & misericordiã captat, & suspitionẽ violentiæ remouet. Quod genus, sub querelis, & accusatiõe tyrioꝶ suã tenet laudẽ, nã q alienos mores grauiter reprehẽdit: ab ijs se alienum demõstrat, adeo autem

Postq̃ introgessi, & coram data copia fandi.
Maximus Ilioneus placido sic pectore cœpit.

Ilionéus

O Regina nouam cui condere Iuppiter urbem.
Iustitiaq: dedit gentes frenare superbas.
Troes te miseri uentis maria omnia uecti
Oramus prohibe infandos a nauibus ignes.
Parce pio generi, & propius res aspice nostras.
Non nos aut ferro Lybicos populare penates
Venimus, aut raptas ad littora uertere prædas
Non ea uis animo, nec tanta superbia uictis.
Est locus, Hesperiam Grai cognomine dicunt.
Terra antiqua potens armis atq: ubere glebæ.
Oenotrii coluere uiri, nunc fama minores
Italiam dixisse ducis de nomine gentem.
Huc cursus fuit.
Cum subito assurgens fluctu nimbosus Orion.
Inuada cæca tulit penitusq: procacibus austris.
Perq: undas superante salo, perq: inuia saxa
Dispulit, huc pauci uestris adnauimus oris.
Quod genus hoc hoium quæ ue hũc tam barbara morẽ
Permittit patria? hospitio prohibemur arenæ.
Bella cient, primaq: uetant consistere terra.
Si genus humanum, & mortalia temnitis arma.
At sperate Deos memores fandi, atque nefandi.

SERVI.

¶ Maxius. reb⁹ oib⁹. Nã nihil addit. Dat aũt ei eloq̃ntiã q: Ho. Mercuriũ fauẽtẽ i pugna pbor bãti pñ iducit. Placido. p. more suo, vno ſmone habitũ futuræ orõnis exp̃mit. O regina exorãtie id ei dat, qđ ipetrare desiderat, Nã eã ɔ laudẽ beniuolã reddit, Iustitia, ɔsiderauit sexũ, Nec .n. ṽtutem dicere poterat. Frenare. Sic ẽ Et numidæ infreni cingũt, Miserine ad populationẽ venisse crederet more latrocinãdi, q tũc vigebat, Maria p maria. Vecti. vt oñdat nõ spõte venisse Pio generi, rhetoricũ ẽ vt q̃ues ɔ̃tes ɔsonæ sint, ad alias ɔfugiaĩ. Propi⁹, vicini⁹. vt tãq̃ vicini ɔsideremur, nõ vt velut Paris, q iuit rapere Helenã sic .n. ṽitas historiæ ẽ. ɔptereaq: a marito recipi meruit. Vñ Ver. alibi: Me duce Dardani⁹ spartã expugnauit adulĩ, Populare, pplo & populor antiq dixerũt, vt ppl'atq: igẽtẽ farris aceruũ nũc deponẽti vtimur, Nõ ea vis .i. possibilitas, argumentũ ab ipossibili. Est loc⁹ hespe. ɔparatiõe orbis toti⁹ Italia loc⁹ ẽ, hesperiæ duæ sũt. Vna hispania, Altera Italia. cũ aũt simplr̃ dr̃, hespera Italia ẽ, si addiĩ vltia, ẽ hispania, q̃ in occidẽtis fine ẽ. Hor. Qui nũc hesperia sospes ab vltia. Et ẽ dcã hæc ab hespero stella occidẽtali.

Notamodũ [illegible] di beniuolentiã

la occidētali. Italia vero d̄r hespia ab hespo fratre Atlantis: q̄ pulsus a germano italiā tenuit, eiq; nomē pstinæ regionis ipo suit, ait Hyginius. & est carmē Enniant̄. i.e. n. ita q. r. Est locus hespiaz quā mortales phibebāt. Antiq. nobilis. vbere: vbertate. Laudat fertilitatē, & potētiā italiæ, ne africā petisse videātur: Oenotry, colu. occest, quā, Oenotria aūt vel a vino optio: qd' in italia nascit, dicta est, vel vt placet Varroni, ab Oeno rege sabinoz Fama, subītelligēdū est, est Minores, maiores, ⁊ minores cū de gñe dicimus singulari carēt, Italiā, Italus rex Siciliæ, vbi regnauit Turnus venit, ⁊ a suo noīe appellauit. vñ est fines sup vsq; sicanos, Oriō. Oenopius filys carens a Ioue neptūno & Mercurio, q̄s hospitio acceprat, petyt, vt sibi filios pcederēt. Illi vrina itra coriū bouis sibi imolari iusserūt vt ob rutū terra, cōpletis nīnis mēsibus solueret. Inuētusq; puer q ab vrina οὐρεῖν ē appellatus, ⁊ dorica ligua fcā est, vt ou diph thōgō in o ɔ̄uteret. Et q̄uis o nālit sit lōga, ⁊ iuenit aliqñ breuis vt hic q: detrahit v. & o breuis remanet. Oriō igit venator factus, dū vellet cū Diana ɔcūbē, eius sagittis fuit Hora. s; ɔ̄ Lucanū imisso scorpiōe pyt. Verisimilius est scorpiōe iterēptū quo oriēte occidit. & q: sua magnitudine plibus diebus orit, ppterea q; ēt apud ptos īcerta eius tēpestas est. Dictus ē, cū fluctu assurgēs, vt excusef nō ptusa tēpestas. Frustraq; aū- q: nō: cur cōmemoret Oriō. cū a Iunone sit mota tēpestas. Nam Ilioneus ista nō nouit, q̄ poeta q nūsaz cognouit ⁊ ɔstat numina, nisi mutata occasiōe, nocēnō posse, qd' Verg. vbiq; obseruat. Cæca. icognita, latētia. Procacib⁹, pseuerātibus. pcax petax est. Procare. n. petere: vñ pct. supante. s. eleuato ⁊ ī vndas ōnisio. Salo. est. n. salū sali. Inuia, aspa, & imania, vñ & Dido q̄ vis imanibus. a. o. Nā nō suos, sed nām litoris culpat. Q d' genus. rhetorice mores vitupaturus, nō ad Didonē loqtur, s; ad tertiā se ɔfert psonam. Hospitio. p. a. Vt alibi, Litusq; rogamus. Occupāq est. n. possessio, litoris, vñ ondūnt crudeles, q ēt a cōibus phibēt. Pria. i. in litore, vt tuq; o cui pma ferētē. F. e. r. Mortalia. a. Mortalē possibilitatē. Arma. etiā ɔsilia signt. Spare, abusiue timere. Mēores. nā si nō stati puniūt, sēt nō mēores, Hora. Raro āncedētē scelestū deseruit pede pœna claudo

Italus q̄ … q … vnde

Procax quis sit

tem displicēt mores, vt mores nō inueniat. Oēs. n. feres im anitate vicerūt tyry. Quæ vel b. cuius regionis est tā sæua barbaries q̄ est tuæ. Nome ergo, q eos appellaret, nō fuerit. Exēplū nō reperit: qd' erat grauius, petulssent. n. defendit a similitudine alterius gētis, Hospitio barene, q̄ ergo faceret, s̄ humano more rector peteremus hospitiū. Bella. c. no pantur, sed i ferūt: nec leuiter phibēt, sed bellatiū more vtunt armis. Pria terra, vel q̄ pma naufragos cœpat post naufragiuz, & capiat misericordiā. Vel pma. i. litus, q̄ terra pma est e mari egressis: vt societ illud hospitio phibemur harenæ. Cū aūt de Tyrys cōquerit de Didone: q̄ illos regit. Deide, relicta hac subtilitate, apte Didonē taxat, vñ dicit, Tēnitis, & spate, & nō tēnunt, & sperāt. Ordo est. Postq̄ sup. troianissi, de q̄bus is dem̄ est, Anteus. s. Sergestus, Cloathus, ⁊ reliq ītrogressi. s. sunt ad Didonē: vñ pater, Aeneā adhuc foris stetisse, sed ingressus est post eos, vt finē rei videret, & copia. i. facultas fandi. i. loquēdi, corā. i. pñtia reginæ, data. i. cōcessa. est, Ilioneus maxius orator inter eos, nō maior tñ in cæteris falte æ̃nea, cœpit, sup. orare sic, pectore placido. i. sūmisso, & humili, q̄le est placidis. O regina, cui iupiter dedit. i. cōcessit. q. d. qd' nobis pmissuz ab eo speramus dūtaxat, ɔdere vrbē, & frenare iustitia gētes superbas nō. n. potuit de eis iuste conq̄ri, nisi eas iniustas criminaret, nec a Didone salutē, ⁊ maloz remediū sparc, nisi eā iustaz pdicaret, prudēter q̄ virūq; dicit, ⁊ eos iniustos, q naufragos tā ihumaniter tractarēt, & eā iustā: q̄ eos iustitia frenaret nos troes miseri vecti. i. trāsuecti, aut vecti, sup. poia maria, vt nō ex istituto, aut deliberato aio illuc venisse, sed violēter appulsos eē itelligat oramus te, phibe ignes īfandos. i. detestabiles & nefarios, a nauibus. s. nr̄is: pai ce generi, sup. nr̄o pio. i. quī ēt a genere pq sumus, ⁊ aspice res nr̄as ppius. i. circūspectius & cū maiore attētione, ac cōmiseratione: q̄ ex p cordys pcedit vñ misericordia dicta est. Aspice inq̄ res nr̄as. i. istitutu, & oceptū nr̄m, q: nos nō venimus (pteritū est tpis p̄ma lōga, & secūda breui, cū ɔ̄ in pñti sit) aut populare. i. ad populādū, aut populatū, hoc est ad spoliādū pop. latis, hoc est p singulos. populos penates. i. deos domesticos, ⁊ thesauros, libycos. i. libycoz populoz, hoc est suppellectile, ⁊ thesauros eoz terro. i. vio

Ordo

lētia armoz, ac grassatione, aut ɔ̄tere. i. vt auectamus pdas. s. pecoris, & armētoz, rapta. s. a dn̄is suis, ad litora. s. maris, e q̄bus ipellant in naues, vt auebant. Ea vis. i. violētia, nō sup. est aio, sup. nr̄o nec tāta supbia est victis. i. nobis, q victi, ⁊ pfugi sumus vez vt scias q̄d prēdamus, aut quo pfecti simus. Est locus sup. quē, aut quā gray dicūt hesperiā, cognoie. i. p cognomētuz ab hespero duce, aut ēt a stella Veneris (q̄si iuste inuit eā patriā ad Veneris pgeniē ptinere) Est inq̄ locus in hesperia, q est terra antiq. i. nobilis, cū noua esse nō possit, nam ois terra antiq̄ est, vñ addit poiēs armis atq; vbere. i. fecūditate glebæ. i. terræ pinguis. (hēt ergo ea, q̄ caput acris eq in Carthagine, fore portēdit vt visuz est) Oenotry. i. viri ab Oenotro rege q ex arcadia in italiā venit (vñ Lādinus. Ex arcadia decē & septē ætatibus aū Troiā obsessam nauigauit Oenotrius Lycaonis filius: q quintus erat ab Aegeo & phoroneo, q̄ pmi in pelopōnesso regnarūt, & venit cū suis in italiā, nō satisfacerēt sibi in græcia porticne, Nā cū essent Lycaoni viginti duo filij in totidē ptes diuisa erat arcadia, venit & cū eo Peucetius vnus ex fratribus, sed peucetius sedes supra mōtes, apigios ɔstituit, ab eoq; peuceti sunt noiati. Oenotrius aūt cū maiori exercitu in sinū, qui ex accolis ausonius auson dicebat, enauigās, oram multā occupauit: eāq; Oenotriā vocauit, & pplos oenotrios, vt appet ī sophoclis tragedia Triptolemo. Si aūt aborigīnibus populis græca origo fuit: sicuti Catoni ⁊ Sēpronio placet, Oenotri pgeniē fuisse arbitrabor, Hæc ait Dionysius Halycarnaseus: q Oenotrū pgeniē sic ponit. Aegeus & phoroneus pmi in pelopōnesso regnarūt, Phoronea filia fuit niobe. hæc ex ioue Pelasgū pepit. Aegeo aūt filius fuit Lycaon, ⁊ Lycaoni deyanira, ex ea vero ⁊ pelasgo alter Lycaō, q Oenotriū genuit, Sola aūt Oenotria, vt ait Strab. Italia oliz appellata est: hæc ille. Licet ergo græci vinū dicāt œnon, melius ifi ab œnotro œnotriā dictā putabimus) œnotry igit viri ab œnotro, pducti coluere, sup. hāc terrā, nūc fama sup. est minores. i. posteriores dixisse. i. denoīasse, gētem italiā. i. italicā: aut denoīasse italiā, & gētem. s. italicā, ab italo, de noie ducis. s. itali, cursus fuit sup. nobis istitutus, huc. i. ad hāc regionē: hoc est ad italiā) nō igit fuit Didoni iusta q̄rela, cū Troiani illinc abiret, q: id pdi gerāt) fuit inq̄ cursus nobis huc. i. in hāc: quā memoraui, regionē, sup. cū cū. i. q̄ñ orion. i. sydus orionis, nibosus. i. nubilosus, & nubes colligēs, assurgēs fluctu subito. i. ex iprouiso nobis oborto, iulit nos in vada cæca. i. quæ videri nō poterāt. (Id aūt dicit nescius, qd a iunone actū esset, vt sentit Seru. aut q: nō ɔgrueret, ēt si sciret id in tēplo iunonis dicere, de orione quoq; sic dicit Lādinus. De orione iā audistis Seruiuz. Aly tñ dicūt cum Dianæ se comitē in venatione dedisset, ⁊ euz eē̄m ferā superare auderet terra eū scorpio imisso interemit. Diana in sydus cæleste trāstulit, & canē suum sy. Seru. alibi ait hūc œnopionis filiuz habitum, virū imensæ staturæ: & venatorem. Vez cum œnopionis filiā violare vellet ab eo luminibus puatū, q inde ab oraculo accepit, si lumina recupare vellet, p mare ita ad oriētē tēderet, vt sinus oculoz soli semp opponeret, sic ergo duce sene ad cyclopas accessit, & ab vno eoz humeris ipositus, iussa oraculi pegit, ⁊ lumina recupauit. Theodotus aūt, cū œnopionis sicilæ regis fuisse filiū, ⁊ a venere per getē admonitū, vt eius q̄ sibi pma obuiā fieret mulieris ɔcubitū peteret: Sin rexissetq; ex antro, ac sororē Candiopeiā: q & ipsa venatrix esset, obuiā factā cōpressisse: ex ipsaq; Hypologū genuisse. Hic idē mox ob hoc exultatus, iubēte oraculo, vt in oriente tēderet cū cādiopeia & filio in thraciā enauigauit, Ibiq; subactis incolis: Neptuni filius habitus est. Higi. aūt de ɔfiguratione sydez attullū ab inūdatione aquaz græce Orionē dici, q̄ eius tpe hyems habeat ortum, ⁊ mare, ac terras tēpestatibus turbet. Latini eū iugulā dicūt, q̄ sit, vt gladius armatoz fulgore stellaz terribilis, qui si fulget serenitatē. si obscurat tēpestatē portēdit. Hesiodus filiū. Neptuni filiū ait, a quo accepit. vt mare ita vt terrā pambulare posset. Hūc œnopius ob viciatā filiā Meropē excecauit, ille in lemnū pfectus & a vulcano caballo accepto ad ortus solis prexit. ac ab eo lumen recepit, voluit vlcisci œnopiū, sed cū ille a ciuibus suis occultaret, in Cretā pfectus est, vez cū nullā se ferā relicturū minaret, tellus idignata scorpiū extulit, q eū iteremit: sed a ioue ob v̄tutē suā in astra relatus est. Hēt aūt h as stellas, in capite tres: sed media est cæteris sp'ēdidior. in singulis humeris singulas claras, in dextro cubito obscurā vnā, in eadē manu vnā: in zona tres, in gladio: quē manu iz tres, ī singulis genib⁹ singulas. Hæc ille, Cū igit oriō nymbosus. i. sydus oriōis nymbos excitās, assurgēs subito fluctu tulit nos i vada cæca. ⁊ dispulit nos austris penit⁹. i. oino pcacib⁹. i. ptinacib⁹, ⁊ īprobe pseuerātib⁹, q;. i. sil'p vndas & p̄ solo. i. mari supante. i. se erigēte, e p saxa inia. i. iter q̄ nulli pz via. Q d'. i. q̄lecūq̄ h̄ genus hoium: ve p vel q̄ pria tā barbara pmittit hūc morē. s. naufragos psequndi, nos phibemur hospitio harenæ. i. nō pmittimur ī harenas q̄ oib⁹ cōis eē dz, hēre stationē, & modicū hospitari, sup. q ppli, cient. i. excitār, ⁊ puocāt bella, Ob ɔsimilē. n. rē ōr, Troia prius deleta, q: s Herculi appulso cū argo nautis aquā recētem negassent, & verāt cōsistere terra pma. i. pxima mari, Si vos tēnitis. i. ɔ̄tēnitis: & vilipenditis genus humanū. i. etiā si neminem mortaliū formidens, & si tēnitis arma mortalia. i. a mortalibus illata, quæ fragilia sunt, at. i. saltem sperate. i. timete, sicut etiā a Iuuenale ponitur. aut renera q: duo dicit quoz alter sperādum est bonis, alter timēdū malis, & in talibus melioris fidemus: potius dixit sperate q̄ timete. nā boni debēt sperare deos memores esse fandi. i. liciti, & digni, ve

Oenot⁹ q̄ ⁊ vnde

… tri pgentes quæ

quo pacto dicant, & mali timere deos memores esse nefandi. sed qui potius voluit, vt Dido pro fando .i. licito, premia speret, quam pro nefando .i. illicito punitionem dixit, sperate deos memores esse fandi atque nefandi, vt sit dare conceptionem nedum in accentibus, sed et in rebus signis, id est, minatur deos vltores, quia vt sequitur, rex erat æneas nobis, qui scilicet deorum sanguine cretus, & eorum obseruantissimus semper est habitus.

Rex erat Aeneas nobis, quo iustior alter
Nec pietate fuit, nec bello maior, & armis.
Quem si fata uirum seruant, si uescitur aura
Aetherea, nec adhuc crudelibus occubat umbris,
Non metus, officio nec te certasse priorem
Pœniteat, sunt & Siculis regionibus urbes
Armaque, Troianoque a sanguine clarus Acestes.
Quassatam uentis liceat subducere classem.
Et syluis aptare trabes, & stringere remos.
Si datur Italiam socijs, & rege recepto
Tendere, ut Italiam læti, Latiumque petamus.
Sin absumpta salus, & te pater optime Teucrum
Pontus habet Libyæ, nec spes iam restat Iuli.
At freta Sicaniæ saltem, sedesque paratas
Vnde huc aduecti, regemque petamus Acestem.
Talibus Ilioneus, cuncti simul ore fremebant
Dardanidæ.

ASCEn. ¶ Rex erat Aeneas nobis, &c. Docet, vt dixi, Ilioneus, cur minatus sit deos vltores fore, quia scilicet regem tam pium habuerant, vt eorum vltionem pro eo sumpturi sint, si sublatus fuerit, & tam potentem, vt si superuixerit, ipse vltionem facere possit de iniurijs, & premia referre pro beneficio, quod idem & Acestem posse clam innuit.

Donati expositio. Sed Donatum audiamus disserentem sic. Rex erat. In hoc virtutem animi laudat, scilicet iustitiam, & pietatem: & corporis scilicet fortitudinem, quæ est in exercitatione bellandi. Vult enim pro beneficijs consimilem vicem promittere: quod est a iustitia, & pietate, & pro iniuria vltionem, quod est a fortitudine. Quem si fata. vi. quam pulchre variando. Idem est, si viuit, tripliciter profert. Magna autem arte parua petit, & magnam remunerationem promittit, & audientem terret, nam cum demonstramus posse multum prodesse intelligitur asserere posse, & multum nocere, si res exigat. Hoc modo si æneas viuit, nihil nobis est metuendum. sin contra habemus Acestem regem magnum, & opulentum viris, armis, diuitijs. His quoque proponit spem, & ingerit metum. Quassatam ventis, ingerit summam petitionis, non onerosam dantibus scilicet vt liceat in syluis resarcire conuulsas naues, vt possit, si viuit æneas in Italiam tendere. Sin autem non viuit, in siciliam. Si te pater, ex apostrophe captat commiserationem Didonis.

Ordo. ¶ Ordo est. Rex erat nobis æneas scilicet nomine, nec .i. & non quo alter non fuit scilicet dum hic viueret, iustior pietate .i. quantum ad pietatem in superos, & parentes quæ forte iustitia distributiua: quæ suum cuique ius adiudicat, alter maior fuerit, nec alter fuit maior bello .i. rebus bellicis, vt consilio, & prudentia, & armis .i. exercitio bellandi.

Aduerte ad logicam expositionem. Si quis tamen Hectorem meliorem dicat armis fuisse quam æneam: possent omnia copulatiue legi, vt in propositione cathegorica de copulato extremo, non copulatiua: nam, si inueniendus sit maior iustitia, vnus ipse æneas dicturus est in secundo. Occidit & pelleus iustissimus vnus: Qui fuit in teucris, & seruantissimus æqui, & maior bello, & armis, vnus idem in eodem ad Hectorem. O lux Dardaniæ spes o fidissima teucrum, &c. vbi Hector, Si pergama dextra, defendi possent, etiam hac defensa fuissent, tamen non est dandus, qui maior fuerit, simul, & iustitia, & bello, & armis, hoc est, qui in his tribus Aeneam superet, Que virum si fata seruant supple nobis, aut impio illi promisso, si vescitur aura æthera .i. si viuit adhuc respirando in æthere, hoc est regione nostra, nec occubat .i. iacet obuolutus vmbris crudelibus .i. ipsum crudeliter & ipse detinentibus, cum nobis tam necessarius sit, an crudelibus .i. inexorabilibus legendum autem est occubat, non occupat, nam occupo accusatiuum efflagitaret cum sit actiuum verbum, occubo autem absolutum est: & primæ coniugationis. quod tertiæ fieret, si susciperet in literas, vt occumbere) non metus supple sit nobis. nec peniteat .i. parum videatur, aut doleat, te certasse .i. prouocasse nos prior, quod nos plus quam aliquid meremur, officio scilicet pietatis, aut beneficentiæ, hoc est beneficio, sed humanitatem, & beneficentiam exhibere profligatis enim in religiosis beneficium dicatur, potest in regibus officium vocari, cum illis id proprium sit munus. Et si Dido fortasse dicat, si ita est, vt predicas, rex vester periit, quis quæ beneficium rependat, aut vim repellat, dicit Ilioneus Sunt, & .i. etiam siculis regionibus vrbes .i. etiam siculæ regiones habent vrbes nobis fautrices, & arma sunt supple etiam siculis regionibus, & Acestes clarus a Troiano sanguine: vt sic per vrbes: & arma ostendit posse auxiliari, ita per necessitatem sanguinis vocatur velle debere, liceat igitur subducere .i. sursum ducere, & in litus siccum trabere classem quassatam ventis, & aptare trabes scilicet classi idoneas syluis scilicet desertis, & a nemine adhuc occupatis si quidem id Ilioneus iam percepit, vt potuit, & liceat stringere remos .i. stringendo ramalia: aut minores arbores facere remos, stringere autem est defrondare, & corticem detrahere vt si dat tendere italiam, per italiam, rege recepto: & socijs, supple recepti, nos petamus læti, quia socijs, & rege recepto, & classe instaurata (Semper autem ad bonum omen læti petebant italiam, vt vix e conspectu siculæ telluris in altum, vela dabant læti, & in tertio, Italiam læto socij clamore salutant. Et in sexto Anchises ad Aeneam. Quo magis italia mecum lætere reperta) italiam & per latium .i. potissimum eam partem, vbi latium est .i. regio, in qua saturnus latuit, Sin .i. sed si salus est absumpta .i. ablata ablato eo, a quo salus nostra dependet, & pontus libyæ .i. mare libycum habet te, o optime pater teucrum, pro teucrorum, hoc est te o ænea, qui ob pietatem & paternam affectionem in tuos pater potius quam rex merebaris dici (vnde alludit poeta ad statum Romanum, qui sua tempestate erat nam gaudebant dici principes .i. primi patrum, aut patres patriæ non reges, non domini, qui primi erant in rep. vt consules, ac imperatores summique apostrophen autem .i. conuersionem sermonis ad absentem captat commiserationem, vt Donatus edocuit) nec spes iuli .i. de iulo restat reliqua, aut superstes: hoc est, si etiam iulus extinctus est, cui regnum debebatur (vnde est Et spem surgentis iuli. Quem regno hesperio frando) At .i. certe petamus salrem (si non aliud dat, tractumque est a se dedentibus. qui cum aliud petere non auderent, salutem petunt, sed per syncopam corruptum vocabulum in aduerbium migrauit) freta .i. maria sicaniæ .i. siciliæ, & Acestem regem siciliæ, qui & nobis rex futurus est. Ilioneus supple orabat (nam vt ipse fremuisse dicatur: non placet, eo quod promissum est, placido sic pectore cœpit) Ilioneus igitur orabat, & dixit talibus supple verbis, & cuncti Dardanidæ .i. Troiani a Dardano oriundi, & eius imitatores, hoc est fortes, & magnanimi fremebant simul ore, id est significanter scilicet talem vim inferri, cum nihil mali pretenderent, nihilque tulerint. Sane Ilioneus hic quadrasyllabum est desinens in eus diphthongo.

Poeta

SERVI. ¶ Rex erat æneas, pietas, pars iustitiæ, sed naturalis. Nunc ergo dicit, qua precessit iustas .i. pietate. Bene autem eum laudat & pietatem quam a Didone impetrare intendit, & virtutem, qua vult timeri. Bello, & ar. non est iteratio Nam bellum, & consilium habet. Arma tantum in actu sunt. Non metus. vult eam non timere, ne hæc inaniter præstet. Pœniteat, non parum videatur, prima beneficia prestitisse, cum possis maiora recipere. Troiano a sanguine, cum Laomedon promissam murorum mercedem Neptuno & Apollini denegasset, Neptunus iratus cetos Troiam immisit, quo eam vastaret. Apollo autem consultus & ipse iratus perperam respondit obijciendas bestiæ nobiles puellas. Quod cum fieret, timens Hippotes quidam nobilis filiæ segestæ cum Laomedontis regis Hesiona, iam orta seditione esset monstro exposita, imposuit eam naui, ac misit, quo fors ferret, Hæc ad siciliam delata a crimiso fluuio, quem crimisum Vergilius licentia poetica vocat conuersum in vrsum vel in canem compressa edidit Acesten, qui ex matris nomine Segestam, vrbem condidit. Subducere est in terram trahere. Deducere autem in mare mittere vt deducunt, naues socij. Aptare, aptas legere, Stringere autem defrondare, vt agricolæ stringunt frondes, aut fractos colligare Socijs, & rege recepto syllepsis per numeros, vt hic illius arma, Hic currus fuit. Salus, æneas: qui salus nostra est. Spes, recte propter ætatem. Sedesque paratas, per Acestis cognationem, Regem qui nobis est futurus rex, aut qui rex est. Ore, nam & armis fit fremitus. Ore ergo consentiebant.

Acestes qui & vnde

Strigere quid sit

Tum breuiter Dido uultum demissa profatur.
Soluite corde metum Teucri, secludite curas.
Res dura, & regni nouitas me talia cogunt
Moliri, & late fines custode tueri.
Quis genus Aeneadum? quis Troiæ nesciat urbem?
Virtutesque, uirosque & tanti, incendia belli?
Non obtusa adeo gestamus pectora Pœni.
Nec tam auersus equos Tyria sol iungit ab urbe.
Seu uos Hesperiam magnam, Saturniaque arua.
Siue Erycis fines, regemque optatis Acesten.

ASCEn. Donati expositio. ¶ Tum breuiter Dido, &c. Hic habetur placida responsio Didonis, de qua Donatus sic. Breuiter potest intelligi propter personam locuturæ mulieris, & sermonem facturæ ad viros incognitos, Vultum d. non solum propter verecundiam muliebrem, verum etiam propter obiecta, & eo magis erubescebat, quod non barbara fuit, Artificiose autem non negat, quæ manifesta sunt, sed purgat, Soluite paucis securos reddit, vt cætera libentius audiant Regni nouitatem, quæ & duram, & nouitatem regni vnum putant. Nam rem duram interitum mariti, & metum fratris intelligit, ne regnum adhuc infirmum inuaderet: sed nec expressit: ne narrando quod teucros latebat: vulnus antiquum refricaret, & scelus domus detegeret. Consulit et poeta negocio suo, ne quod per Venerem narrauerat, iterum ponat. Cogunt, exprimit, quod fecisset esse a sua natura aliena vt custodia virorum non ad inferendam iniuriam, quod conquerit Ilioneus, sed ad propulsandam posita videatur. Quis genus æneæ. ostendit beniuolentiam,

Auxilio

Auxilio tutos dimittam, opibusque iuuabo.
Vultis & his mecum pariter considere regnis?
Vrbem quam statuo uestra est subducite naues.
Tros, Tyriusque mihi nullo discrimine agetur.
Atque utinam rex ipse Noto compulsus eodem
Afforet aeneas, equidem per littora certos
Dimittam, & Libyae lustrare extrema iubebo.
Si quibus eiectus syluis, aut urbibus errat.

SERVI. [illegible]

¶ Breuiter, at qui nõ breuiter, sed lõgũ & breue, magnum & puum p̃ectũ nihil hñt, sed p cõparationẽ ĩtelligunt. Ergo breuiter minus quã Ilioneus. Notãdũ aũt regũ eẽ breuiloquẽtiã fœminaꝝ verecũdiã, Quapp vtrũq; dat Didoni, Soluite: sicut sup iouis oĩo obiecta purgat, & pentapmimt, Cũ perũt, aut pimittunt a validissimis est icboãdũ, vi hic, & arguit a necio. Secludite, iteratio ad augmẽtum beneuolẽtiæ. Secludite, p recludite, qđ fit, aut pp hiatũ, aut pp suauitatẽ. vt Ab silice in nuda pnixa religt, p enixa. Res du. vicinos barbaros: & fratrẽ formidat. Regni nouitas, q̃ sẽp hẽt timorem, moliri, & non facere, vt terroris sit, & nõ crudelitatis. Aeneadũ, satis ppere: sed in ope inemẽdato nõ mirãdũ. Troiæ vr. aut iliũ, qđ in troia puincia est, aut Troiæ vt vrbẽ patauii. Incẽdia. b. i. m. sp. n. diluuio, & incẽdio cõparat bellũ, vt In segetes veluti cũ flãma furẽtibus au. Incidit. a. r. m. s. t. Non obtusa adeo, aut adeo. i. multũ. Ter. Adolescẽtẽ adeo nobilẽ, vel in tm̃, vt dicia. Obtusa: nõ stulta, sed crudelia. Nectã auersus equos ty. s. iũ. ab. vr. fabula est. Atreũ & Tyestẽ germanos cũ in dissensione sibi nocere nõ possent in simulatã grãm redisse, hac occasione Tyestes cũ fratris vxore pcubuit, Atreus vero illi filios epulãdos apposuit quæ sol: ne pollueret, effugit, sed veritas est, Atreũ apud Mycenẽses primum eclypsim solis inenisse: cui inuidẽs frater ex vrbe discessit tpe, quo eius pbata sunt dicta. Hesperiã in. μεγάλη enim ἑλλάς appellata est, in qua tarento vsq; cu mas oẽs vrbes condiderunt græci. Eryx. Veneris, & Butæ filius fuit, qui occisus ab Hercule mõti ex sepultura nomen dedit: in quo matri fecerat tẽplũ, qđ æneæ ascribit poeta, in hoc mõte dr̃ etiam Anchises sepultus. licet Cato in italiã venisse scribat. Vrbem pro vrbs p antiptosin: vt multi volũt: Melius tñ vultis bis repetẽdũ, vt vultis cõsidere mecum, & vultis Vrbem quam statuo. vt eruet ille argos a. q. miy. Ipsumq; æaci. subaudis ille, nam alter Mycenas expugnauit, alter vicit Pyrrũ. Aget, reget. Noto, aut simpliciter pro vento, aut vere noto qui de syrtibus Carthaginẽ ĩpellit. Afforet. adueniat tẽporis. futuri. Equidem. sẽp apud Verg. ego quidem, Alibi etiã tantum, Persi. Non equidem hoc dubites amborũ fœdere. c. c. d. Certos, vel veloces, vel fideles Vtrũq; n. hoc loco significat. Itẽ firmos. Salu. Apud latera certos locauerat. Itẽ deliberatum iudicij: Eiectus, naufragus. vt eiectum & litore egentem.

lentiã, vt credatur vera dixisse, vt turbatos grue honorificentiæ rõne cõponeret. Nouimus ingt virtutes vestras, & aduersam Troiæ fortunã, q̃ cũ dicit humanitatis spẽ præbet: facile. n. ijs succurrit, quorũ aduersa nota sint. Nõ obtusa adeo, non sunt corda nr̃a ab humanitate aliena: nec sic viuimus: vt solis ægras a nobis auertat cursus suo pp facinus, qđ videat, Seu vos, hic psequitur sũma bñficioꝝ suoꝝ, & ppositis rñdet, vt quocũq; ire voluerint: auxilio psequat. Vultis, ecce plena beneuolẽtia, vt in societatẽ regni eos vocet qui oĩa desperarint. Vr̃a est, auget studiũ beneuolẽtiæ, offerens plenã facultatem possidẽdæ vrbis. Lege aũt, ne sit error. Qua statui vrbẽ vestra est. Tros ty. Mire tẽperauit dicẽs: Troianos cũ incolis vno futuros affectu, vt honorifica iuxta hospites, nõ illos postponeret: ne ve rursus ocyciẽs suos: q tyro illã secuti erãt, iter populos inimicitias excitaret. Atq; vtinã, q̃ viderat Troianos anxios de rege, optat aduẽtũ, & offert inqsitionis auxiliũ: vt & sociaret oblati bñficij grãm, addit. Libyæ. l. ex iu. & in hoc loco ostedit Verg. nõ solum Carthaginẽ, sed multas alias ciuitates eẽ sub Didone. Ordo est. Tũ. i. deinde postq̃ p orauerat Ilioneus Dido demissa vultũ. i. hñs vultum demissum. i. deorsũ missũ in signũ pudicitiæ matronalis pfat, breuiter. i. sine cũctatione, vt q̃ decreuerat oĩno eia succurrere, nec obstat q plusculasũt v̄ba, q nõ iõ breuiter. dr̃ pfata, q paucis. sed q ineũctanter, & sine mora, & si iõ breuiter dicat, q breuibus: adhuc nihil mẽtiret poeta, q vt Mar. dicit, Nõ sũt lõga, qbus nihil est, qđ demere possis. O teucri soluite. i. dissoluite, & amouete: corde sup. vr̃o metum, secludite. i. seorsum claudite, q̃si ad alia negocia vtiles: aut excludite & secludite a corde vr̃o, curas. i. sollicitudines de saluãdis nauibus. Res dura. s. fratris odiũ, & auaritia, aut metus, quẽ de eo habeo, sz nõ exp̃ssit, q dedecuit eos id scire, aut illã dicere, & p̃us p Venerẽ declaratũ est æneæ, & nouitas regni: q̃ in terra aliena sũmope suspecta est, maxĩe cũ dolose solũ emptũ sit ab Iarba, q se et litus dedisse dicet in. iiij. sic. Fœmina, quæ nr̃is errãs in finibus vrbem: Exigua p̃cio posuit, cui litus arãdum, Cuiq; loci leges dedimus, pnubia nr̃a, reppulit. Quia ergo etiã si æneas nõ venisset, decreuerat conubium Iarbæ repellere, q dicet de ænea, solus hic inflexit sensus, aĩumq; labãtem, Impulit, & historia hẽt, ipsam, ne Iarbæ nuberet, se in ignẽ deiecisse, hñt inimũ regno suo, adhuc nouo ideoq; oẽs aduẽtãtes suspectos habuit. res g̃ dura pp fratrem, & nouitas regni pp Iarbã, & cæteros p̃ncipes vicinos: qbus inuidiæ sit nouum regnũ, cogũt me moliri. i. cũ mole q̃si inuitam facere: talia. s. q̃lia pquesti estis vobis fieri: & tueri. i. ptegere, & pseruare: fines. i. limites regni mei, lata. i. p latũ, & ampliter, custode. s. Plurimo, Plus ãt est q̃ si diceret custodib⁹, Quis nesciat genus æneadũ pro æneadaꝝ. q. d. nemo: approbans, qđ æneas dixerat. Sũ pius æneas, fama sup æthera notus, sane cũ de Aenea icerta esset. laudẽ retulit ad æneadas. (Corripit aũt sc̃da in noie æneades q̃ in æneas pducit) & qs nesciat vrbẽ Troiæ. s. puinciæ, h̃ est iliũ, aut vrbẽ Troiæ. i. Troiã, sic vrbẽ Patauii, p eo qđ est Patauiũ dixit. q. d. ẽt nemo, aut qs nesciat v̄tutes, & viros. s. Troiæ. h̃ est v̄tutes viroꝝ, aut viros studiosos, & v̄tute p̃ditos, aut incẽdia. i. pflagrationem tãti belli. q. d. nemo, & si qui sint tales, non tñ nos, q nos pœni non gestamus pectora adeo obtusa. i. hebẽtia, & ignaua, vt. s. q̃ oĩbus manifestissima sunt, ignoremus, nec sol iũgit eq̃s suos tã auersus. i. p idignationẽ in aliã ptẽ versus, ab vrbe Tyria. i. Carthagine, vt. s. tã frigido pectore simus, vt hæc nõ pcipiamus: & itã potius in eam sniam Lãdini dicentis, placet fabula Atrei, quam. s. Seruius narrat, vt sit. sol nõ auertit se ab vrbe nostra, ppter scelus, & inhumanitatem nostram, sicut auersus dicit a Mycenis, Sed physici ostendunt regiones frigidiores efficatiores homines pducere consueuisse. hæc ille. vnde & Seruius alibi dicit, in regionibus calidis homines astutiores, sed timidiores, q pericula noscunt, nasci, vt in africa, vbi vafri, & versipelles sunt, meo autem iudicio, q forte fabulam atrei ignorasse Didonem verosimilius est q̃ ad eã respexisse, dicerẽ: ex deuerbio, id eã ptulisse, nã q sol, vbi vicin⁹ est, beniuola sua irradiatiõe sãguinẽ circa pcordia calefacit: q ingeniũ bonũ s̃m Empedoclẽ facit, vñ dictũ est in Geor. Frigidus obstiterit circũ pcordia sanguis, iõ ex deuerbio dicebat, solẽ lõge ab illius pr̃a aduersũ, q obtuso eẽt ingenio, q̃si frigidus obstiterit ei quoq; sanguis, Idẽ ergo bis dicit, nõ obtusa adeo gestamus pectora pœni. & nec tã auersus, Legẽdũ est aũt auersus: nõ aduersus: sicut diua solo fixos oculos auersa tenebat, vñ & Statius. Quid nota recõdis. Scimus aũt, nec si auersus fama mycenis, Vertit iter, Seu. i. siue vos optatis hesperiã magnã. i. italiã, Italia. n. hesperia magna dicta est, ad dr̃ias hispaniæ. & s̃z Seruiũ μεγάλη ἑλλάς. i. magna græcia, & arua Saturnia. i. in qbus Saturnus latuit, hoc est latiũ, siue fines erycis. i. siciliã, vbi Eryx fr̃ æneæ & Veneris filius in Eryce mõte sepultus est, q mõs nõ lõge a drepano est (De genere Erycis dicit sic Lãdinus. Neptunus Amycũ genuit ex muliere nympha. Hic a poluce arte pugili superatus cæsusq; est, relicto filio, q butes vocatus est, Fuit aũt hebriacæ, q̃ post Bithyniã ẽ. Butes aũt post morte pr̃is ab argonautis domo pulsus, drepanũ in siciliã venit, Vbi a Lycaste nobili meretrice, q formosus corpore eẽt, adamatus, ex ea Erycẽ genuit. Verũ cũ Lycaste pp pulchritudinẽ venus appellaret. Veneris filiũ Erycẽ dixerũt, & Hic diuitijs pr̃is, & virib⁹ pr̃is insolẽtior factus, ab Hercule ex hispania reuertẽte occisus, & in mõte ppinquo, q ab eo Eryx dr̃, sepultus est. Dio. aũt sic ait: Buten regẽ siciliæ fuisse, & ex venere Erycẽ sustulisse, q ob genus mẽũ in maxima gloria habitus est. Vrbẽq; in alto loco a se denominatã cõdidit: atq; in arce tẽplũ mr̃i posuit, Cuius famã, nõ vt alia plerasq; vetustas minuit, sed in dies auxit. Vñ & æneas in Italiã veniẽs vehemẽter honorauit, Idẽ fecerũt Carthaginẽses magna parte isulæ potiti, Multo aũt magis Romani. Nã. xvij. ex fidelissimis vrbibus huic tẽplo aurũ pẽdere iusserũt, & milites, q illud custodirẽt, posuerũt.) Siue ergo optatis fines Erycis & regẽ Acestẽ, ego dimittã vos tutos, auxilio. s. nr̃o, & iuuabo opibus. i. facultatibus meis: & si vultis psidere aut psistere pariter. i. pariformiter mecũ. i. quo iure ego psisto, his regnis. s. meis & vultis vrbẽ, quã statuo, ea. s. sup. est vr̃a, subducite. i. sursũ in terrã trahite naues (nã lz aq̃ altior sit terra p̃cipue in medio, cũ sit sphericæ figuræ, tñ ad litus inferior est) troes. i. Troianus & Tyrius, aget. i. reget mihi. i. a me, nullo discrimine. i. nulla differẽtia, q eadẽ beniuolẽtia vtrusq; prosequar, dicit aũt aget, q dux vnde dictum est, dux fœmina facti. Atq; vtinam ipse Aeneas: rex scilicet vester, afforet, idest adesset nobis, compulsus eodem noto, idest vento illo nymboso, quos vos compulsi estis, equidem, idest ego quidẽ, hoc est ego certe dimittam certos: idest fideles, qui fideliter munus expleant: aut veloces: quid certe, idest incunctanter faciant: vt certi: idest deliberati, per litora. i. quæ

Ordo

Signum castitatis potissimum

Eryx q & vnde

Aqua in medio altior ad litus vero inferior

rant eũ per litora, & iubebo lustrare. i. circũeundo idagare, extrema libyæ: si ipse eiectus. s. mari errat, qbus i. aliqbus syluis, aut vrbibus. Ex hoc infert Donatus, Vergilium sentire nõ solũ Carthaginẽ, sed etiã alias multas ciuitates esse sub Didone, verũtñ ex his, quæ p Venerẽ narrata sunt, verosimilius est, eã solã tũc tenuisse, nã dictũ est, deuenere locos, vbi nũc igentia cernes: Mœnia, surgẽtẽq; nouæ Carthaginis arces. Nã si pma arx adhuc surgebat, nõ videt aliã cõdidisse, nec cũ illuc nõ ita dudũ aduenerit, potuisse alias occupasse, aut cõmercio quouis obtinuisse, quas si obtinuerit, nõ diceret, Res dura, & regni nouitas me talia cogunt, moliri, Nec Iarbas diceret in quarto. Cui litus arandum dedimus, si & vrbes dedisset, cum beneficium illi exprobret, Dicemus ergo eum potuisse dimittere certos. i. itineris peritos, & fidos per vrbes alienas ipsum disquisiture s.

AS CEN. Donati expositio

Ordo

¶ His aium arrecti dictis, &c. Docet quæ reliq cõsecuta sunt. & quo ænea s appuit, De qua re Donatus sic. His afum, Cuz iã oĩa tuta esse exploraissent, statuũt se offerre, ne illa ingrẽdi negociũ assumat. Nate dea. Quia iferior nõ pprio noie appellat, sed honorifico. Et quis prior loqtur, nihil iubet, aut cõsulit. Sic. n. æneæ prudẽtia inferior fuisset, & ille arrogãs, sed iterrogat tanq; prudẽtiorẽ. Oĩa tuta vides, ne plixitate morã offerret, & per q̃ breuiter oĩa trãsit. Scidit se nubes. nõ ipsi ex nube pgressi sunt. sed nubes discessit, vt oñdatur rez natura cõmodis æneæ iseruire, Ergo tadiu fuit tectus, q̃diu opus fuit. Deinde discessit nubes. Claraq; dicit æneam splẽdore suo lucẽ diei fecisse meliorẽ. Cõstituit, vt dictũ est, sed pulchrior q̃ fuit. Nam hoc curauit mr pp Iunonia auspicia. Cõparat auro & argẽto: quæ cũ p se splẽdeãt. arte tñ meliora fiunt. Cõparat deo, q2 nepos Iouis est & veneris filius, & Cæsaris pinde affinis, quem oĩ occasione poeta laudat. Viroz aũt forma, & splẽdor corporis iũgunt fortitudini. Pulchritudo. n. sola plurimoz obfuit famæ. Nãq; ipsa decoram. c. ad pulchritudinẽ ptinet. Humeros ad fortitudinẽ. ¶ Ordo aũt est. ipsi. s. & a. simul fortis Achates & pr æneas (q̃re cur puatũ regi pposuerit. Sed scies moris esse sũmis poetis vir, quẽ egregiũ significare volunt, post gregẽ ponere, vt teliqas danaũ atq; immitis Achilli, Ite paulo añ, socios, & rege recepto, Hic quoq; & illud dici pot: qđ q̃uis in rebus pijs, & religiosis, honorificisq; æneas pmus fuerit habitus, vñ in sexto, Opa inter talia pmus, tñ in alijs, quæ digni tati eius nõ cõsulũt, sed necessitatis, aut affectionis dũtaxat humanæ sunt, cæteri pcedebãt. Erat ergo hoc loco ipatiẽtior moræ,

Poeta

His animum arrecti dictis, & fortis Achates.
Et pater Aeneas iamdudum erumpere nubem
Ardebant. prior Aeneam compellat Achates

Achates

Nate Dea, quæ nunc animo sententia surgit?
Omnia tuta uides, classem, sociosque receptos.
Vnus abest, medio in fluctu quem uidimus ipsi
Submersum, dictis respondent cætera matris.

poeta

Vix ea fatus erat, cum circumfusa repente
Scindit se nubes & in æthera purgat apertum.
Restitit Aeneas, claraque in luce refulsit.
Os, humerosque Deo similis, nanque ipsa decoram
Cæsariem nato genitrix, lumenque iuuentæ
Purpureum, & lætos oculis afflarat honores.
Quale manus addunt ebori decus, aut ubi flauo
Argentum, Pariusue lapis circundatur auro.

SERVI

¶ Iãdudũ, olĩ; aliqñ. cito. vt iãdudũ sumite pœnas Surgit, oriť, & est trãslatio corporis ad aium vt alibi, Stat cõferre manũ. Vidimus. añ doloris fuerat. Nũc est cõsolationis, q2 cæteri erepti sunt. Rñdẽt. cõsentiũt, nã ille dixerat Nãq; tibi reduces socios. Nubes, nec etiã dr nubis, quis trabs dicať, & trabes. stirps & stirpes, pcipes, & pceps, & plebs & plebes. Sunt enĩ ponenda

ponẽda quæ legimus. Nã nõ sunt artis. sed vsurpationis, qua poetæ metrica vtunt, augendo, vel minuẽdo notariuũ. Inde est suppell. x & supellectilis. Claraqȝ i luce refulsit. Laus pulchritudinis, cũ ne lucis qdẽ claritas derogauit, Ipsa: aut genitrix, aut pulchritudinis dea. Decorã, vt oñdat etnalẽ pulchritudinẽ fuisse in ænea. Ergo ꝑs æneæ reliquit. Pars fauoris nris tribuit, ꝗ sequẽs idẽat copatio, vt Hora. Fortes creant fortibus. Nã artificiose: nec eruditiõe, nec natalibus derogat, Iuuẽtæ: iuuẽius multitudo, iuuenũ. Iuuẽta dea, vt libertas. Iuuẽtas ætas, sed hæc ꝯfunduntᷓ a poetis. Purpureũ, pulchrũ, & floridũ. Hora. Purpureus ales oloribus. Lætos: nõ terribiles, vt solẽt eẽ in viris fortib⁹. Manus, vel artificis: vel ars ipsa, Ebur a barro. i. elephãto. Hora. Quid tibi vis mulier nigris dignissima barris, nõ seruat aũt naturã nois, nec obliq casus, nec deriuatio, eboris. n. eburnus fac, nõ eburis, sic murmuris. Parius cãdidissimus est lapis lygdius noĩe, & nascit in paro insula.

Parius lapis & vnde

morae, & ardẽtior Achates ꝗ æneas, & quocirca potuit eũ poneré ponere poeta. sed no semp seruat ordo dignitatis in notandis ꝑsonis. Ꝑꝫ aũt hic manifeste eũ de esse, (quẽ pius, fidũ, fortẽ dixit) arrectiatum. i. hñtes amz arrectũ, his dictis. s. Didonis, ardebat. i. ardẽter cupiebat, iãdudum. i. iãz, & paulo ante, ab eo. s. momẽto, quo primuz audiebat, soluite corde metũ teucri, &c. erũpere nubem. i. rupedo nube emergere ex eo. Achates, qr ardentior, cõpellat. i. alloqtur pot. i. ꝗ æneas loqret, cõpellat aũt his vbis. O nate dea. q. d. qd adhuc hæsitas, cuz natus sis dea: & ea quæ tibi cuiusuis mulierꝫ aios ꝯciliare pot (Est ergo poeta diligẽtissimus, nõ ignorer legẽdus, nam multorꝫ quæ ab ignaris cẽsent pter rõnem, quasi ex hinc poetæ dicta, maxime sunt apud ꝑuos significatæ. vt hic ꝗsi dicere velit. Achates. Meminisse debes, qr natus es ea dea, quæ mulierꝫ aios cũ benigne istum ꝯciliare põt, cũ igit iãdudũ benignos videas Didone, cũ matrem veridicã ꝓspicias, ad qd subeũ. Oĩa tuta vides, quæ nũc aio snia surgit. q. d. si nõ alia gnubi. cette dũ iu pra nube erũpẽdum nobis est. Cæterꝫ qr maiorem nouit in ænea, ꝗ in se prudẽtiam, noluit fidus comes, & idẽ vir haud iordo igenio sniã suã igerere, sed modeste mĩ significare, illius sniam efflagitãdo. Sicut Mopsus puer ille in Buco. dicẽs, tu maior, tibi me est æquũ parere menalca. Siue sub icertas zephyris motãtibus vmbras, siue antro potius succedimus. S ad ordinez redeamus) quæ snia surgit. i. oritᷓ nũc aio. i. qd nobis nuc faciẽdum cẽses, tu vides oĩa tuta: vides classem, sup. receptã, & socios receptos. s. ex periculo in locũ tutum, vñ narrã est receptui canere (sigt ergo recipe multa, nũc se iterꝫ in tutũ reducere, nũc quam cætera demus, aliqd peculiariter excipere, hoc est qd dicũt reseruare, vt excepta puge quam mihi recepi, oĩa amicis cõicãm. Nũc pollicei, vt sicut nũc dicere recepi. i. pollicitus sum, ꝗ sicuti alibi dicere potuissem, in hũc locũ seruauerim. Nũc & id ꝗ dez ꝑncipaliᷓ significat: ne cape, vt recepi debitũ, & accepi donu, sed qr re ꝑticula sæpe vacat, iõ recipio pro capio nõnũqȝ ponitur vt recepi liãs tuas, vbi semel mĩ accepern, libẽtius dixero accepi: sed & mihi receptum canẽdum est, ne i imesuz ꝑgrediar) vn⁹ s. orõteas eius gubernator leucaspis cũ cæteris lycys (sed vnus hic dr deesse: & submersus añ ipsorꝫ oculos ad cõrũdem ꝯsultationẽ iminuẽdo rem, cũ vnus, videlicet ꝑnceps pro multis cõputet. sicut ꝯtra ad augendũ dolorẽ dictũ est a venere. Nauib⁹ ifandũ amissis) abest. i. desideraᷓ, quem nos ipsi vidimus submersum in medio fluctu, hoc nũc ad ꝯsolatiõnẽ quoqȝ ꝑtinet. q. d. is tñ submersus est, quẽ subm ei sum certo scimus, cũ id viderimus, cætera rñdent dictis matris, quã nũc intẽm fuisse, ꝓbata fide eius icunctãter cẽset, dixerat aũt venus, Nãqȝ tibi reduces socios, classemqȝ relatã, Nũcio, & in tu ũ versis aqlonib⁹ actã. Achates vix fatus erat ea cũ nubes circũfusa scindit. i. diuidit se repẽte. i. subito, & purgat se. i. euanescit in æthera apiũ. s. aerem clarũ, ita vt nihil nebulæ restaret, sed æneas restitit. s. assumpta nube, & refulsit. i. resplẽduit in clara luce, similis deo os. i. ꝑn vultum, qd ad decorem ꝑtinet: & humeros, qd id fortitudinẽ, & robur, est aũt nota figura, similis os. i. hñs os sile, &c. Nãqȝ genitrix ipsa: aut quæ magna est, aut quæ põt, id ꝑcipue põt vt sit excellẽtia, aut ipsa. i. vt dicũt in ꝓpria ꝑsona, & per se, ita vt alteri id muneris nõ cõmiserit: ipsa ergo genitrix. s. venus, afflarat nato. i. filio suo æneæ, Cæsariem. i. comam, aut vẽtis exposita, aut ꝗlẽ tõsores icidẽdo facere solẽt, & afflarat lumẽ purpureũ. i. floridu, & subridẽs, vt flores ridere dicũtur: iuuẽtæ. i. ꝗlis in iuuẽta eẽ solet: & honores. i. ornatus lætos. i. letificãtes eũ, ꝗ ispexerit, aut qui ex lætitia ꝓuenire solet. vñ Sta. in Achilleide. O ꝗtũ gaudia formæ, adijciunt, dicimus aũt honestũ pro pulchro, & pulchrũ pro honesto, vt, Aut pulchrum est digito monstrari, & honorẽ pro pulchritudine, & ecõuerso, vñ Tere. honesta facie dicit puellã pro formosa, ac pulchra, afflat atqȝ tale decus ꝗle decus addunt manus. s. artificis, ebori. aut sup. argẽto, & lapidi pario. i. marmori cãdidissimo, vbi. i. qñ. sup. aut ebur, aut argentum, aut lapis parius. i. in paro insula natus circũdaᷓ auro flauo. i. inauratur: aut obducitur auro, quod flauum est, ac fuluum.

Recipe re gd sit

Aeneas

Tunc sic reginam alloquitur, cunctisque repente
Improuisus ait, Coram quem quæritis, adsum
Troius Aeneas, Lybicis ereptus ab undis.
O sola infandos Troiæ miserata labores.
Quæ nos relliquias Danaum, terræque, marisque.
Omnibus exhaustos iam casibus, omnium egenos
Vrbe, domo socias, Grates persoluere dignas
Non opis est nostræ Dido nec quicquid ubique est
Gentis Dardaniæ, magnum quæ sparsa per orbem.
Dii tibi, si qua pios respectent numina, si quid
Vsqꝫ iustitiæ est, & mens sibi conscia recti,
Præmia digna ferant, quæ te tam læta tulerunt
Secula? qui tanti talem genuere parentes?
In freta dum fluuii current, dum montibus umbræ
Lustrabunt, conuexa polus dum sydera pascet.
Semper honos, nomenque tuum, laudesque manebunt
Quæ me cunque uocant terræ. Sic fatus amicum
Ilionea petit dextra, læuaque Segrestum.
Post alios fortemque Gyan, fortemque Cloãtum.

Poeta

¶ Sic, sua gratia, & matris auxilio præpotens. Corã. q. q. a. distinguendum, nã si vnũ esset, diceret adest. O sola, ꝑꝑ Polymnestorẽ, ꝗ fidẽ violauit. Miserata, idẽ est misereor, & miseror, sed alterũ genitiuum regit, alterũ accusatiuum: Relliquias. d. vel Troianos dicit simpliciter, vel se qr auxilio Neptuni euasit. Achillem, Terræ, propter creteẽsem pestẽ, Maris, propter, Orontis casum. Egenos: honestius genitiuo ꝗ ablatiuo iungiᷓ egeo. Vrbe, domo. i. publico, & ꝑuato hospitio recip s. Opis, possibilitas. Vbiqꝫ est multi n. post excidiũ Troiæ, orbis diuersa tenuerũt. Helenus epyrũ. Antenor Venetiam. Alijs Sardiniã, secundũ Salu. Alij syrtibus vicina loca scdm Luca. portusqȝ getos oñdit libyæ pherigio placuisse magistro. Siqua siquidẽ. Hora, si qua tũ impiæ nõ tãgenda rates transiliunt vada. Nec. n.

congruit

¶ Tunc sic reginam alloqtur, cunctisqȝ repente: Improuisus ait, &c. Hic habetur oratio artificiosa æneæ ad Didonẽ, qua illius aium, quod venus maxime optabat sibi æneas fortius deuinxit, cum ea & honesta esset, & decẽter ꝓlata, & a viro, cui venus oẽs claritates ac gratias afflauerat. Primum aũt significat se oĩa audisse: ne repetenda sint, & ita vult reginam leuare ab onere sui ingrendi, deinde gratias agit Didoni, eamqȝ sũmopere laudat. Tum socijs dextram pbet, de quare disserit Donatus sic, debuit loq prior, vt & se indicaret, & agere gratias, & vt oñderet se fuisse. Coram, vno versu oit ꝗs rñder, vt ꝓperaret ad gratias agẽdas. O sola infandos: sũma arte loquitur, & hẽt rõnem loci tẽporis, & ꝑsonæ loquebaᷓ. Carthagine vrbe inimica ꝓpter iunonẽ: & in tẽplo ipsius apud eam, quæ sũmam teneret imperij, & eo tpe, quo post naufragium terras cupiebat. Ergo nihil decimonis faciẽte ꝯquestus est. Gratias agit nullũ culpãs. Sola. laudat factũ, quod fit sine exẽplo, & occulte miratur inuẽiam ibi reqem: vñ periculũ fuisset remediũ, cãa aduentus: qr Ilioneus dixerat, ꝓterit. Quæ nos. s. reliqas Danaũ. reliqas terræ, reliqas maris. Demũ qr mĩnim perierãt, & vrbes ceciderat. Terræ casib⁹ exhaustos dicit, ꝓꝑ pestẽ Cretẽsem, qua multi pierant, Maris, qr naufragio orõtes pierat. Vrbe, domo, currit per amplificationem extollẽs ꝑstitum in maius, vt nõ solũ in hospicium suscepti sint, sed etiã in societatis fœdera vocati. Casibus exhaustos, ostẽdit inopiam non esse originalẽ, quasi abiectæ ꝑsonæ: sed fortunæ violẽtia ꝓuenisse. Docet quæ sunt curãda in laudibus, nam iparem se in reciprocis bñficijs, vt debuit demostrat. inuenit tñ in hoc occasionem a laudis officio nõ alienam, qua multitudinem quoqȝ Troianorum laudaret, qui p orbem sparsi exigui in numero Carthagine erant. Dij tibi, qm beneficijs tuis singularibus, & in æternum ꝓferendis humana vox rẽdere nõ põt. Dij pro nobis, quæ meteris, exoluant. Quæ te tam læta tul. Secula q. d. cur tu sola talis, & non alij sises his seculis nati sunt, vt supra, O sola isandos, & occulte innuit seculorũ esse, vt aut boni, aut mali nascantur. Quærit igitur secula, quibus, Dido talis potuit nasci per totũ orbẽ iactati Troiani solam beniuolam & liberalem illã inuenerint, Qui tanti, qui an ascendi ratio per parentes prouenit. Horum est felicitas, si præcipuos suscipiant heros. Quæruntur secula quæruntur parentes. Dido sola in toto orbe iustissima memoratur, v. quod summum est, ẽt totũ

ASCEN.

Donati expositio

Sæculorꝫ est hoies bonos vl humana offer

suum

suū sit, nec habeat parem. Dy .&c. ne omnem reciprocā vicē refe rēdæ grāe omittat, deos rogat, vt qd' ipse nō pōt, illi p̄ præstēt. qd' aūt ipse pōt, nō tacebit. In freta, Ostendit omniū rez̄ fine futu rū, cū illius honos nō stabit. Simile illud: Dū domus æneæ ca- pitolium mobile saxū. Accolet, imperiumq; pater Romanus ha bebit. Me. Subtiliter se nec cessaturū dixit, nec est pollicitus abs turum, ne Didonē læderet, vrbis societatē offerētē. Amicum, qd' pbant amici absentis causaz defendendo. Hæc ille. ¶ Or- do aūt est. Aeneas alloquitur tunc, postquā, s. dissoluta nube re stiterat, sic. i. in antedicto decore, os, humerosq; deo similis re ginā. s. Didonē: & ipse iprouisus cūctis .i. a nemine præuisus ait repēte. Ego æneas Troius .i. Troianus, quē quæritis adsum corā .i. i cōspectu vrō, erept⁹ ab vndis libycis .i. maris libyci. O Dido sola miserata .i. q̄ sola miserata es ifādos .i. tā magnos, vt enūciari nō possint, aut tā idigne illatos, vt enūciari idigni sint labores .i. casus & miserias, Troiæ .i. Troiāoz, quæ socias vrbe .s. cōi, & domo .s. regia, & priuata, s; plus ē sociare q̄ hospitio suscipe, nā eos & ciuitate, & regni fute dōat sociādo .s. i societa tē regni eos accipiēdo, socias q̄ vrbe & domo .i. socios facis in vrbe, & domo, nos reliquias Danaū, p Danaoz .i. græcoz .i. nos, q relicti sumus a Danais: & græcis. exhaustos .i. efferos, aut attēuatos. oīb⁹ casibus .i. oīs generis, casibus .i. erumnis, & aduer sitatibus terræ, & maris, & egenos oīuz .s. rez̄, o Dido inquā, q̄ hæc facis, ego ingenue fateor .s. q̄ psoluere grates .i. referre gra tias dignas .i. æquales meritis tuis, nō est opis .i. facultatis, nostræ .i. nostrū, q hic sumus, nec sup. eius gētis Dardaniæ, quicquid gētis Dardaniæ vbiq; .i. in quocunq; loco est, vt sit vbiq; p vbicunq; aut quicquid gētis Dardaniæ est vbiq; .i. iā fere in omni re gione, q̄ gēs Dardaniæ .i. Troiana, est sparsa p magnū orbē, hoc est etiā si oēs Troiani adessemus, & annueremur dignas refer re gratias: id nō possemus, quāto minus igit nos, q̄ rā pauci sumus respectu vbiq; dispersoz, Vez̄ q: nos re ferre nō possumus. Dy ferāt tibi præmia digna, si q̄ numina .i. si q dy respectāt .i. misericorditer: & id frequēter respiciūt, pios .s. eos, q erga pios pij sunt, & si qd .i. aliqd, iustitiæ est vsquā .i. in aliquo loco, & mēs est sibi cōscia recti .i. æqtatis & iustitiæ, aut recta acti. Est aūt diuer sus intellectus. Nā aly sic intelligūt Dy ferat tibi digna pmia, si q in nos iusti sunt, nā videt iniustos cēsere deos, q pios ita psecu ti sunt, vn̄ Iunonē pcipue iniquā cēset. aly rectius intelligūt, vt ad vitādā arrogātiā additū sit. Nā q: dixit, si q̄ pios respectāt nu mina, posset videri cōsidētius se, & suos pios dixisse, nisi adderet, si qd vsquā iustitiæ est, p qd' videt hoc dicere, videmur quidē no bis pij, s; vir quæ iustitiæ est apud mortales: qd' in cōspectu deoz sanē piū, ac iustū cēseat: mēs tn̄ nobis cōscia recti est. Seruius aūt illud ad Didonē retorquet, vt p præmio illi sit, q: mēs sibi cōscia recti sit. Postquā itaq; gratias egit æneas, pgredit in laudē Di donis, addēs: q̄ .i. q̄lia secula, tā læta tulerūt .i. pduxerūt te, q tāti .i. tā magni parētes, q tātū pduxerūt mūdo: pgenuerūt te ta lē .i. tot virtutibus præditā, pcipue iustitia, & misericordia .q.d. fuerūt nimirū maximi meriti parētes, q talē meruerūt pduce re plē. Et ideo dū .i. donec fluuij, cui rēt .i. defluent in freta .i. in maria, & dū vmbræ lustrabūt .i. lustrationē, hoc est circuitū faciēt aut lustra feris faciēt in mōtibus, q: vt sol circūfert, ita & vmbræ lustrāt .i. circūueluunt, & dū polus pascet .i. sustinebit sydera cōuexa .i. in cœlo conuexo existentia (quamuis sint, q construant, sic dū, vmbræ lustrabūt .i. circuibunt in montibus conuexa .s. mōtiū) hoc est donec cœloz, & elementoz permanebit natura, honos .i. honor, & nomē tuū, & laudes tuæ manebūt semper .s. in memoria, quæcunq; terræ vocent: idest vocauerint me, idest vbicunq; fuero, sic te prædicabo, vt illic perpetua sit tui memo ria, nō autem sensus est, q̄ semp maneat memoria apud æneam, quia sic se scit per superstitem fore iactanti⁹ diceret. Ipse æne as fatus sic petit dextra ilionea amicum, scilicet virum, q iā facit de æneā cōmēdauerat, & rebus troianis cōsuluerat, & petit leua, idest tangit sinistra manu serestum, scilicet amicum, & post, idest postea sic p. petit alios, & fortem gyā & fortē, cloanthum.

Ordo

Nota duplice sunt

ASCEN. ¶ Obstupuit p̄rio, &c. Hic ponit honorifica rñsio Didonis, p̄- misso futuri, & iā pene icepti amoris idicio. Nā q̄ primū aspe ctu viri obstupuit, significat eā ad pulchritudinē ei⁹ intēdisse aīuz, qd' amātiū est. De hac re disserit Donat⁹ sic. Obstupuit, visa eius forma, & cū casuz ei⁹ vehemēter miraret: quō libera ri potuerit, & ad ipsaz nulli visus puē. re. Quis te nate dea: &c his dubis oñdit, aliquā sui gñis nouitā hēre: & quāuis hoc apd' æneā possit esse mirabile, aut indigne illū pati, vt dea genitus, tēpestate ad regiōes sæuas delat⁹ sit: Per tāta, p. mirā picula i eo, quē potētia numinis tueri debuit Atq; eqdē, Expōit quō hæc scierit, q̄re. s. cū videatis: vos nō esse icognitos, & more eē fam hæ meæ. vt venietes excipiat, vt teucer a pse susceptus ē: Me qq; Quā nūc videns felicē, aliqñ fortūa depssit, vt nō pu deat calamitatum, quæ sunt æquo animo ferendæ, hæc ille.

Donati expositio

¶ Ordo ē. Dido sidonia .i. ex sidone pfecta, obstupuit p̄rio .i. primū, seu p̄rio loco, aspectu viri .s. æneæ, cui ven⁹ diuinos af flarat honores, & deīde tāto casu viri, & locuta ē sic ore, q: pri us obstupēdo multa secū locuta fuerat mēte (nō est q̄ pleonas mos, nec vacat p̄ticula ore, vt sentit seruius) O nate dea .s. ve nere, qd' ex teucro didicerat, q̄s .i. q̄lis casus .i. aduersitas, inse quitur .i. instanter psequit, te p tanta picula .q.d. cū sis nat⁹ dea: dēt es ab eis casib⁹ eripi nisi forte maioris numinis vis obsta ret, iuxta qd' (lzid nesciat Dido, sed vitas Vitani q̄drat) poeta vt sæuæ memorē Iunonis ob irā, addit q̄, q̄ .i. q̄lis, vis .i. viole tia, applicat .i. appellit te oris in manibus .i. sæuis, cuiusmodi sūt libycæ, vbi syrtes, & breuia sūt. Tu ne sup. es (qd' nō iterro gatiue, s; admiratiue nūc dic) ille .s. nobilissim⁹ æneas, quē al ma venus genuit anchisæ Dardanio .i. magnanimo, & a dar dano orto, ad .i. iuxta vndam symeontis illius fluuij phrygii .i. Troiani, Atq; equidem, idest ego certe, memini, idest memo ria teneo, teucrum venire .i. vt teucer filius thelamonis vene rit (vt Agreti⁹ docet, memini verbū præsentis tpis efflagitat, vt memini dicere. memini videre, memini venire: non dixisse, venisse, nisi rarius) sidona .i. in eam vrbe; tyri, cuius erat Di do, expulsum. finibus patrijs .i. patriæ suæ, aqua per patrē: q̄ sine fratre redierat, exclusus est: & petentem noua regna, au xilio Beli .s. patris mei, nam Belus genitor meus, vastabat .i. vastam, & desolatam faciebat, tunc cyprū insulam illam vene ri sacrā, opimam .i. pinguem, & ipse victor tenebat, sup. eas di tione sua: concessit aūt teucro, casus .i. euersio vrbis troianæ ē cognitus mihi ex illo tempore .i. post illud tēpus, & nomē tuū, sup. est

Ordo

Memini significatum

Obstupuit primo aspectu Sidonia Dido.
Casu deinde uiri tanto, & sic ore locuta est.
Quis, te nate Dea per tanta pericula casus
Insequitur? quæ uis imm anibus applicat oris?
Tu ne ille Aeneas, quem Dardanio Anchisæ
Almâ Venus Phrygii genuit Simoentis ad undam?
Atq; equidem Teucrum memini Sidona uenire
Finibus expulsum patriis, noua regna petentem
Auxilio Beli, genitor tum Belus opimam
Vastabat Cyprum, & uictor ditione tenebat.
Tempore iam ex illo casus mihi cognitus urbis
Troianæ, nomenq; tuum, regesq; Pelasgi.
Ipse hostis Teucros insigni laude ferebat.
Seq; ortum anti qua Teucrorum a stirpe uolebat.
Quare agite o tectis iuuenes succedite nostris.
Me quoq; post multos similis fortuna labores
Iactatam, hac demum uoluit consistere terra.
Non ignara mali, miseris succurrere disco.

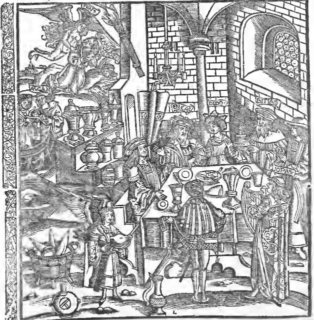
SERVI.

¶ Obstupuit, qd' signū ē futuri amoris. Aspectu: pulchritudi ne. Casu, miseratiōe, Ore. pleonasmos ē. Quis: q̄lis. & ē admi rātis, & nō interrogātis, vt q̄s glob⁹ o ciues, nō .n. iterrogat, q nūciat. Norat aūt hæc Dido ex teucro, vt postea dicet. Quæ. q̄ lis. Immanib⁹. sic Salusti⁹. Mare sæuū, & iportuosū. Adplicat, nūc p d p̄ria syllaba scribit. Antiquitus aūt pposītio vltimam literā in vicinā mutabat. Secūdū vero euphoniā per a tñ, præ positio .n. in cōpositione, aut suā vim retinet, vt duco, aut mu tat vltimā, vt sufficio, aut perdit, vt coeo, Anchisæ, bñ addidit anchisæ, nā cum multis concubuit Venus, fuit aūt pastor An chises. & cū eo amato cōcubuit Ven⁹, vñ æneas circa Simoim fluuium natus est. Deæ .n. vel nymphæ enitunt iuxta flumina, vel nemora, quod cū iactaret Anchises: afflat⁹ fulmine: oculis q; priuatus est. Sidone, hercules in cholcos pficiscēs perdito

Hyla:

Hyla, post peragratam missam nauibus troiam venit: a cuius portu cum ipsum Laomedon prohiberet, occisus est, & eius filia Hesiona Telamoni, qui primus ascenderat murum, tradita est. Inde natus teucer, nam Aiax ex alia fuit, Hercules autem Priamum redemptum a vicinis hostibus in regno collocauit. Vnde Priamus dictus est: quae πριαμος emo significat. Quae autem de liberata Hesiona dicuntur: fabulosa sunt. Teucer autem sine fratre, qui per furorem propter perdita Achillis arma se interemerat, salamina reuei sua, a patre pulsus, Sidona venit, ex quo haec cūcta Dido cognouit. Aiax autē achillis patruelis fuit, quia Telamon & Peleus fratres fuerunt. Vastabat Cyprum: quam subactam Teucro concessit. Casus ruinae, & non fortunae. Ipse hostis, magna laus, quae ab hoste venit, Teucrorum a stir. propter genus materni. Volebat, plus est, q̄ si mater no gaudens paternum refutaret genus. Tectis: ad conuiuium vocat, non ignara, quare non disco, quia non sum ignara. Bis enim intelligimus, non.

sup. est mihi cognitum, & reges pelasgi, vt diomedes, & alij, cum quibus congressus es, sup. sunt cogniti mihi, ipse scilicet teucer hostis, idest cum esset hostis, ferebat, idest extollebat teucros insigni laude, hostis autem erat ex parte patris, sed ex matris parte natu amicabat eum ad beneuolentiam, nam mater eius soror Priami fuit, quae forte effecit, vt teucer vocaretur a teucro illo antiquo. qui ex Creta Troiam venerat, ipse ergo teucer hostis quantum ad genus paternum, quedam gestis exterioribus praeferre congruit, cum in graecia natus sit, ferebat teucros, vnde per matrem oriundus erat, laude insigni, idest rara: & excellenti, & volebat, idest libenter ferebat: & tolerabat, se ortum, idest oriundum a stirpe antiqua teucrorum quare agite. adhortandi aduerbium, o iuuenes, succedite nostris tectis: idest intretis tecta nostra. Similis. i. aduersa: fortuna voluit quoque, idest etiam me iactatam per multos labores (posset legi per multos similis labores, nec essent duo epitheta, quia multum non est plenum epitheti, licet enim dicere, multi boni viri id consuluerunt) consistere demum hac terra, ego nō disco ignara. i. vt faciunt ignari mali. i. incōmodi, aut aduersitatis succurrere miseris. i. didici per meipsam succurrere miseris, quia id quisque facile miseratur in alio, quod se passum difficulter meminit nō ergo disco ignara: quia neque ignara est, neque didicit. Mandiri ergo videt tanq̄ ignara, aut veluti ignara, vt sit, nō disco tanq̄ ignara essem, aut veluti ignara discē debere.

Sic memorat simul aeneam in regia ducit
Tecta, simul diuum templis indicit honorem.
Nec minus interea sociis ad littora mittit

Vigiunti

ASCEN. ¶ Sic memorat. Post orationem Didonis docet magnificentiam eius in Troianos, & apparatum conuiuij aeneae, & socijs exhibiti, vnde Donatus sic. Et quoniam non presentibus solum consulendum erat mittit ad absentes munera, Laudat a magnitudine, & rari, &

Donati expositio

ri, & a nūero, q̃ viginti. Si.n. boues dixisset, iminuisset gratiam Pingues, & ergo pingues erāt, & ducenta ostēdit capita. Munera lætitiamq; dei, vinū qd sufficeret oibus. Ad lit. s. ad illos: quos reliq̃rat æneas, & ad illos quos ilioneus. Ad domus, ostēdit q̃ eū hospitio recipimus domus, p eor meritis est cōponeda. Ergo cū accipiēdus eēt æneas tātus vir domū regali luxu psplendidam, tamē additis multis repētinis ornauit. Ergo legendus Domus splēdida regali luxu: & interiecta mora dicamus, instruitur interior: q̃ iterū in exteriorē partē troianos induxerat. interior melius solito ornabat. Medijs tectis, nā cū multa turba eēt accipiēda, alibi tot triclinia sterni nō poterāt. Oīa conuiuia vehemēter splēdebāt, sed fuit in appa tu diuersitas, ppter distātiā psonarū Nā hospites cū regina recepti sunt, i. ostro supbo. Tyrij vero tanq̃ minoris dignitatis in vestibus pictis vt in ceteri videbis. Argētū.n. adiecit mēsis, vt ostēderet escariū argenteū, ne putaret in ea specie eē, q̃ loge eēt ad usum mēsarū, Est multiplex argēti laudatio. Nā fuit magnū insignitū auro, & miro artificio, vt ars cum ipsius pcio certaret, Sculptura autē gesta maiorū cōtinebat, quor cōtēplatione meruit lōgissimus tps conseruari.

Ordo

¶ Ordo est. Dido sup. memorat. i. recitat sic. i. hoc mō, vt pmissum est, & ducit simul ænea in tecta regia, & indicit simul honorē, i. festiuitatē tēplis, diuū, p diuor, hoc est iubet ob lætū aduētū, & salutē troianor diē festū agere, & ferias. seu vacationes facere, nec minus. i. & tñ ēt ipsa mittit interea socijs. s. æneæ ad littora. i. quos in littore dereliq̃rat æneas. eis enim, succurrēdū fuit, ne sui puer cor immemor factus culpet, q ob cor salutē exuerat, viginti tauros, & cētū terga suū. i. porcor magnor horrētia. i. horrorē et inducētia aut aspera sale, & centū agnos pingues cū matribus, a qbus nutriri adhuc diutius poterāt nā decreuerat æneā plusculos dies apud se detinere, donec classem reficeret, nōdū.n. de coniugio eius cogitauit. sit eut post recitationē de bello troiano, & mittit munera, & lætitiā dei. s. bacchi: hoc est vinū, qd lætificat cor hois, aut die pro diei, festi. s. vt & illi q in litore erāt lætos cōuiuas ageret. aut vt Aulus Gellius legit, dij p diei, eadē de cā, ea aūt munera sunt vina, sine quibus læti esse nequæ ant nisi accepie ab ænea, cos

Viginti tauros, magnorum horrentia centum
Terga suum, pingues centum cum matribus agnos.
Munera, lætitiamq; Dei.
At domus interior regali splendida luxu
Instruitur, medijsq; parant conuiuia tectis.
Arte laboratæ uestes, ostroq; superbo.
Ingens argentum mensis, cælataque in auro
Fortia facta patrum, series longissima rerum.
Per tot ducta uiros, antiqua ab origine gentis.

SERVI. Feriæ quotuplices sunt. Supplicū quid, & qd sacrū

¶ Incidit ho. iussit fieri supplicationes, & hñ indicit, q troiani inopinato venerāt. Feriæ aūt legitimæ sunt, aut indictæ, In diei vo dicunt, q pristica paupertas ex collatione sacrificabat de bonis dānatorū: Vñ supplicia dicunt supplicatiōes q sunt & de bonis supplicia passorū. Salu. in supplicijs deor magnifici, hinc sacrū: & venerabilē, & execrādū dicimus: q sacræ res de bonis execrandorū fiebant, Dei. i. vinum. vel legas die. i. diei, vt supradicta sufficiant multorū dierū vsui. Intelligamus & ali q̃ missa ē ad vsum diei, Luxu abundantia, hic alibi luxuria, Dat aūt semp poeta abundantiam exteris gētibus. Romanis vero frugalitatē, q duobus tñ cibis vtebant, & in atrijs edebāt sedentes. Iuuena. Quia fercula septē, Secreto cœnauit auus. & Verg. Perpetuis soliti dapibus cōsidere mēsis, Laboratæ, labore pfectæ, vt laboratasq; pmunt ad pectora ceras, & est sermo in cōpediū coactus, vt Rapuitq; in fomite flāmā. i. raptis fecit. Ingēs argentū. vel subaudi exponunt, vel mēsas argētas intellige. Cælata, sculpta. Cælū.n. ferrū est, quo operant argētarij, & pducit. In deriuatione aūt mutat diphthongus, Series, ordo cōnexus. Per tot ducta vi: A Belo primo assyriorum rege vt ab antiquo durantia cynnama belo. vsq; ad bellū patrem, Didonis, nec caret rōne hoc nomē. Nam oēs in illis partibus solē colunt. qui ipsorum lingua bel dr vnde est helios, ergo addita digamo, & in fine facta detractione, Belum dicunt.

adhuc vini sat hre: qi vina bonus, q̃ deinde cadis onerarat acestes. Misisse aūt videt ad vtrosq; tā ad septē naues cū ænea appulsas q̃ ad alias, vñ viginti tauros misit. licet vna nauiū perierit, At. i. sed: domus interior, i. aula, seu regia. splēdida. luxu, idest abūdāti ornatu regali, i. regiā maiestatē decēte, instruit, & parāt cōuiuia in medijs tectis. i. aut intra tecta, vt sub dio in area inter tecta cōuixisse intelligātur, vñ dicturus est æneas suadētq; cadētia sydera somnos, qd nō apte intra tecta dixerit. pōt aūt ordo eē, vt sit ministri tyrij parāt tecta medijs cōuiuia, vt vo depingeret celeritatē opantiū, subticuit vba in sequētibus locutionib9 q̃ sic supplebunt: vestes laboratæ arte. i. artificiose factæ vt sit laus ab artificio & ostro supbo. i. purpura magnifica, vt sit laus a materia & colore, sup. extēdunt, & argētū ingēs sup. exponit mēsis. & fortia fcā patrū cælata in auro, & series lōgissima rer. s. gestarū: ducta p tot viros ab origine antiq̃ gētis. sup. exponunt mēsis: & h mō vbo parāt, deerit suppositū, & multis suppositis sequētibus vbū aut ordo sit nihil subaudiēdo talis, Vestes laboratæ arte, & supbo ostro: parāt. i. ornāt cōuiuia in medijs, tectis & ingēs argentū. i. ingētia vasa ex argento facta. & fortia facta patrū. i. maiorum a Belo primo vsq; ad Belum Didonis patrē, cælata in auro. i. vasis, aut toreumatis aureis. appositoq; series rerū lōgissima ducta ab origine antiquæ gētis, per tot viros, parant conuiuia mensis, idest exhibent apparatum conuiualem quantum ad mensas. Vt aulea parietes ornabant.

ASCEN.

¶ Aeneas, &c. Vt paternæ psonæ decorum quoq; describat. & nili, quē præcipue laudare ob Iulium cæsarē constituit: honorificā mētionē facit poeta. & docet quā circa illū habuerit æneas curam, Vtq; regalibus donis magnificæ munificentiæ didōis responderit.

Donati expositio

Verba Donati de hac re sunt. Præmittit. non quia esset secuturus, nec intelligit prapidum mittit. Sed præmittit. i. añ prandium mittit, vt maturius videret filium. & vt afferentur munera. q̃ Didoni dare volēs inter epulādū cōmodissime, pabantur Maior.n. erat futura cōuiuij voluptas, & præsentia Ascanij, & oblatione muneru. Ois in, a. Nā reliq curæ iam femotæ erāt, Munera, hæc cōmunū gratius factura erāt & poterāt ostēdere grā vt his fuisset felicitas, Erepta de magnis, & plurimis, credēdū est meliora rapuisse Argiuæ. h. Hāc adeo formosam fuisse dicūt vt eius forma redacto maxio pitissimor pictorū in vnū numero, ppositis ēt formosissimar mulier nudis corpibus, pingi nequiuerit ergo q̃cūq; erat formosa, ab ea appellabat helena. Sed Verg. argiuæ dixit, vt de illa sola intelligeretur Extulerat, nā cū esset regis vxor, & locupletissima, & iret ad troiā has vt peipuas secū abstulit, non redituā se sperās ppter admissū adulteriū, ppea addidit incōcessos hymenæos. Ledæ mirabile. Vt tā pulchra nisi a mre donari nō potuissent, & cū donarent, miratos eē, q videret. Adduxit autē: vt his vteretur, quoties adultero formosior videri volebat. Ergo supabat formā q̃ pingi nō potuit: pulchriorēq; reddebant. Maxia solēt.n. religiosi parētes: q̃ hñt optia filijs deferre maioribus, Baccatū, neq; hæc dissimilia eē debebāt, q̃ optimus pr, & ditissimus maxie ille dederat Hæc celerās, laudat hois diligētiam

Helenæ pulchritudo q̃ns.

Ordo

Ordo est. Aeneas præmittit. s. anteq̃ cena cum apparatu suo totaliter extructa esset. aut priusq̃ Dido socijs ad litora misit viginti tauros, &c. & id potius placet, q̃ vt cum Seruio dicam: misit prærapidum, & non præmisit, quia ipse secutus nō est. Nā licet ipse secutus nō est, alij tamen, qui dona Didonis attulerūt subsecuti sunt, præmittitur ergo antequam, Dido suos mitteret, rapidū achatē ad naues, s. quas ipse in litore dereliq̃rat,

præmittit

Aeneas (neq; enim patrius consistere mentem
Passus amor) rapidum ad naues præmittit Achatem,
Ascanio ferat hæc, ipsumq; ad mœnia ducat,
Omnis in Ascanio cari stat cura parentis.
Munera præterea Iliacis erepta ruinis
Ferre iubet, pallam signis, auroq; rigentem.
Et circumtextum croceo uelamen achanto.
Ornatus Argiuæ Helenæ, quos illa Mycenis
Pergama cum peteret, inconcessosq; hymenæos
Extulerat. matris Ledæ mirabile donum.
Præterea sceptrum, Ilione quod gesserat olim
Maxima natarum Priami, colloque monile
Baccatum, & duplicem gemmis, auroq; coronam.
Hæc celerans iter ad naues tendebat Achates.

SERVI.

¶ Rapidum præmittit, non præmittit, nam ipse non sequitur sed prærapidū mittit, quod ex affectu patris potius q̃ ex achatæ velocitate intellige, Dixit prapidum. vt Teren. Per pol. nā pol iurātis est, eui pposito separata nunq̃ cohæret, Ferat, offeratet nuntiet. Stat, est, alibi horret. vt stant lumina flāma, & stabat acuta silex, Plenum esse. Iam puluere cœlum, Stare videt Item positum esse, Stant manibus aræ, Item placet. Stat conferre manus. Erepta. r. cōmendat a difficultate, vt nec tuta in valle reperti. Ites ex persona, Ornatus argiuæ helenæ, sic hoc priami gestamen erat. Commendatur & a longitudine, vt Teren. ex Aethiopia est vsq; hæc. Erepta, conatur defendere, nō esse ab ænea proditam patriam, quam cum Antenore pdidisse manifestum est. Si ornatus helenæ, ex incendio abstulit, nō

Stare q̃d sit

pmium

p̄miū ꝑditionis accepit. Signis, auroq́ꝫ. signis aureis. Rigētē iflexibilē. ꝑꝑ aurū sigt tunicæ palliū. qḋ ꝫ Varro palla dicta est ab irrigatione, & mobilitate, q̄ est circa finem huiꝰ vestiū ἀπὸ τοῦ πάλλειν. Velamē: cycladē, Achāto. Virgultū flexuosum hei ba acāthum vulgo dictū, Cuius imitatione vestis ornaī. Argiuæ: a vicinitate, sic ei mycenis. Naꝫ spartana fuit. Est aūt omen futuræ infelicitatis, cum Dido adulteræ suscipit munera. Inconcessos fato: & legibus, Hymenæos. Est hymenæus deus nuptiarū. vel q̄dam iuuenis fuit, qui die nuptiaruꝫ oppssus est ruina. Vñ expiationis cānoiatur in nuptijs, sed falsuꝫ est. Nā vitari debuit nomē extincti. Ergo hymenæus vir fuit atheniēsis, q inter bella fœminaꝫ virgines liberauit. ꝑpterea nomē eius in nuptijs inocaī, q̄si liberatoris v̄ginitatis, sic Talassio apud romanos. Nā cū plebeius in raptu sabinaꝝ virginē pulchrā duceret, ne ei auferreī ab alijs Talassionis eā ducis ēē simulauit, cuius noīe fuit puellæ tuta v̄ginitas. Ledæ. vł qḋ ipsa filiæ, vel qḋ ei iupiter dedit. Sceptrū ilione. Munera, offert apta ꝑsonæ. sicut latino in septimo. Maxia, antiquꝰ ēt fœminæ regnabāt. ꝑsertiꝫ p̄ genitæ. vñ ait maxima. Hæc vxor Polymnestoris fuit. Monile, qḋ & segmētū dī. Iuue. Segmenta' & lōgos habitus, licet segmētatas vestes dicamus, vt ipse, & segmētatis dormisset puula cunis, Baccatū. ornatū margaritis. Dī aūt h̄ margaritū, & hæc margarita, & hæc margaris: vt hæc nais. Sūt q separāt gēmas & margaritas. Cic. Nullam gēmā, aut margaritā. Et gēmas dīt vnius coloris. Margaritas v̄o albas. vel gēmas itegras. Margaritas ꝑtusas. Duplicē vel latā, vł duplicē gēmis, & auro, Hæc celerās celerit̄ facē cupiēa

Hymenæus q fuerit

Talassio qui fuerit

Gēmæ a margaritis & quo differant

præmittit dico, licet paulopost abituros eos sciebat ministros Didonis. n. pro quia amor patrius i paternus non eīt passus mentem. s. æneæ, consistere, idest quiescere, & tranquillā esse. tractum a mari. cui sæpe fluctuatio mentis comparatur. præmittit dico, sup. vt (quæ particula honeste reticeri solet) ferat, idest afferat, aut nūciet, & dicat, Ascanio. s. filio suo Iulo, hæc s. quæ dicta & facta sunt, quasi vero ipsum iā tunc ad imperiū destinatum ꝯfiliorū suorū comiteꝫ effecerit, & vt ducat ipsuꝫ ad mœnia. s. carthaginēsia. Nam sup. ois cura parentis chari. i. redamati a filio, stat. i. consistit in ascanio. præterea ipse iubet ferre. i. afferre munera. i. ꝑciosam suppellectilē, vñ munera faciat, erepta ruinis iliacis, cū iam in manus hostiū ventura essent, id aūt dicit. ne a suis iniuste abstulisse, aut a græcis ob ꝑditionem ea accepisse videreī. munera dico, videlicet pallam. i. chlamidem muliebrē, rigētem. i. vix plicabilē. signis aureis, & velamen. i. cycladem achanto croceo. i. flexuosum in morem achāti, & crocei coloris. circū textum. i. qḋ circū textū erat in fimbrijs pallæ. appositoꝝ ornatus helenæ argiuæ. potius diceret spartanæ. sꝫ argi spartis vicini sunt, q̄s. s. ornatus, illa. i. helena, extulerat mycenis, ꝑ amyclis, cū. i. qñ ipsa peteret ꝑgama. i. troiā, & hymeneos. i. thalamos matrimoniales icōcessos. i. negatos a dijs, & legibꝰ: q̄ꝛ alteri nupserat. extulerat dico per aliā appōnē, donū mirabile. i. admiratione dignū. matris ledæ. i. qḋ a leda matre aliqḋ dono acceperat, & id vere charissimā, & ꝑciosissimā, relictis cæteris, extulerat eā pallā. præterea. i. insup: sup. ferre iubet sceptrū. i. regalē v̄gā qḋ. s. sceptrū ilione maxima nataꝝ priami, q s. inter filias se regiā gereret gesserat, olim s. cū troia vigeret, & vt ferat monile. baccatū. i. baccis, hoc est

Argi spartis vicini.

vnionibus, siue margaritis ornatū, collo. i. qḋ ilione collo gesserat: & vt ferat coronam duplicem gemmis & auro. i. quæ ex duobus ꝯstabat ex auro. s. & gēmis. i. lapillis preciosis. Achates celerans, idest celeriter peragens hæc, tendebat iter ad naues.

At Cytherea nouas artes, noua pectora uersat
Consilia, ut faciem mutatus, & ora Cupido
Pro dulci Ascanio ueniat, donisq́ꝫ furentem
Incendat Reginam, atq́ꝫ ossibus implicet ignem.
Quippe domū timet ambiguam, Tyriosq́ꝫ bilingues.
Vrit atrox Iuno, & sub noctem cura recursat.
Ergo his aligerum dictis affatur amorem.
Nate meæ uires, mea magna potentia solus.
Nate patris summi, qui tela Typhoea temnis,
Ad te confugio, & supplex tua numina posco.
Frater ut Aeneas pelago tuus omnia circum
Littora iactetur odiis Iunonis iniquæ.
Nota tibi, & nostro doluisti sæpe dolore.
Hunc Phœnissa tenet Dido, blandisq́ꝫ moratur
Vocibus, & uereor quo se Iunonia uertant
Hospitia, haud tanto cessabit cardine rerum.
Quocirca capere ante dolis, & cingere flamma
Reginam meditor, ne quo se numine mutet,
Sed magno Aeneæ mecum teneatur amore.

SERVI. ℭ Cytherea, ab insula q̄ tm̄ in plurali declinaī, vt sunt alta cythera. Artes, mediū vocabulū est. Nā & bonas artes, & malas dicimus. Faciē & ora, Periso'ogia est. Furētē, incēdat, & furere faciat. Ambiguā. i. quaꝫ habitat mutabilis fœmina, vt suspectas habuisse domos carthaginis altæ, Bilingues. Fallaces, ad mētē, & nō ad linguam retulit. Sub noctē, Circa noctē: & cum t̄ps significat accusatiuo seruit, vt Aut vbi sub luce desa inter nubila sese. d. r. r. Amorem latini deū cupidinē appellāt, eo q̄ facit amorē, sed hic imitaī græcos, q eodē noīe vtrūq́ꝫ vocant Distinxit tm̄ epitheto. Pingiī puer, q̄ꝛ turpitudinis est stulta cupiditas, vt inter q̄s curā Climenæ narrabat inanē itē q̄ꝛ imperfectus ē in amātibus sermo: vt incipit affari, mediaq́ꝫ in voce resistit. Itē alatus, q̄ꝛ nihil amātibus leuius vel mutabilius vt ipsa ōndit Dido. Sagittæ danī, vel q̄ꝛ ipse incertæ, velocesq́ꝫ sint. Et hoc rō in reliqs numinibꝰ ꝑ p̄ iatū q̄litate format. Meæ vir. Quia venerea voluptas exerceri sine amorē nō p̄ot. vł s̄m Symōidē, q dī: cupidinē ex sola venere natū. Alij tm̄ ex ipsa, & Marte. Alij ex Vulcāo. Alij Chai & primæ rerū naturæ filiū dicūt. P̄ris sūmi. i. Iouis. Typhœa: Multi Typhea legūt vt Cerealia. & cereales, Nō aūt dicit, q̄bus Typhœus vsus ē. Sꝫ q̄bꝰ Iupiter i Typhœū. a spolijs, & v̄tute, vt Scipio africanus. Hoc āt agit facile, eū posse cōtenere iunonē. q cōtenit Ioue Numina, possibilitatē, vn̄ aūt deus pluria hēt numia. Frater, cōciliatio a q̄litate ꝑsonæ, iactetur q̄ꝛ: vacatq́ꝫ, O dijs, iniqua cā petitionis ōndiī, odiū ē iniā corrupta. Odi v̄o v̄bū ꝑducit: sic liquor, eligē

Sub qd denotet

Cupido qui & cuius filius

nostro

ℭ At cytherea nouas artes, &c. Interea ingrediūt ꝑ Ascanio omissus accelerat Achates, Venus veritane Dido a iunone sollicitata, q̄cq̄ mali æneæ moliaī, vult eā capere amore æneæ quocirca cupidinē deū amoris: qui se in mille formas transmutare nouit. qui & filius veneris est, rogat, vt pro Ascanio ad Didonē ductus illi occultū inspiret amorē, qḋ & factū est. Vñ diceī alibi. Ardet amans Dido. Donatus dicit hoc loco sic. At cytherea. i. dū hæc gererenī, Necessaria metuētis veneris deliberatio, cuius æstus augebat ꝯsideratio loci, t̄pis, & ꝑsonæ. Erāt ab achate ꝑficienda iussa. Et piculosum credere nepoteꝫ eidem piculo, in quo erat æneas, ne tota simul ꝑgenies interiret. Nam quia troiani essent humane suscepti, metuebaī fallax natura Tyrioꝝ, & stimulus iunonis, ne ipsa opportunitatem loci, & occasionē t̄pis nacta, terra opprimeret: quos mari extinguere nō poterat. Artes ergo nouæ. i. ꝯsilia elaborata exquirunī, vt Ascanius nō pgeret, & tñ achates iussa faceret, tali ergo oē, & ꝑfert æneæ amorē sibi ꝯcilians Didonē, nā nec q̄ꝫ æneas iratæ resistere potuisset exigua substātia. Neq́ꝫ ꝯpulsis nauibus, & in hyeme effugere. Nate: breuiter oīa ꝯsilia sua exprimit, & q̄uo fieri posset, ōndit, & honestum facile, & necessariū demōstrat. Meæ vi. vēdicat sibi necessitudo parētū q̄cquid liberi possunt. Et docet iter filios & parētes tale debere esse volēdi, & nolēdi studiū, vt in multis licet corporibus voluntas vna, & necessitudinis vinculū indistictum, itegrūq́ꝫ ꝑdurer. Tela. ty. facile ōndit esse qḋ peti, qḋ n̄ potuit iouis fulmē ꝯtēnere, facilius poterit fœminæ mentem possidere, ergo ita dixit, ne ille excusaret ꝑpter iunonē. Fecit ergo beniuolū filiuꝫ dicēdo, nate. nē, q̄ potior esset ioue, & q esset potētia sua. Ad te. q. d. nō est alter, qui tm̄, aut debeat, aut possit. Supplex, admonuit pietatis vt filiū: rogauit vt deū, q̄d igiī accessit oneris rū est rogatꝰ ab ea, q̄ authoritate parētis iubere poterat. Frater vt. e. fecit beniuolū, & attentū. Nūc facit docilē subiūcta narratione totius negocij: dixit frater tuus, vt appareat opaꝫ nō in extraneo exponēdam, sed in fratre esse necīam. Ergo honestū, & piū. vt frater ꝑ fratre laboret, ꝑsertiꝫ in eā salutia. Adiūgit labores: vt moueat cōmiserationē, & ōndit iniuste peti & deformat ꝑsonā aduersariæ quæ ꝑsequaī inoxiū. Nota ti. hoc ad laudē cupidinis ptinet. maximū. n. crimē esset eius, si fratris piculū nesciret. Doluisti. Si pteritis doluit. d3 cauere, ne rursus dolēda succedāt. Dido tenet. ōndit facilitatē petitionis nā si iā æneæ affecta ē, nō opus ē initio amoris, in quo magna est difficultas, sed augmēto, desideraī aūt augmētuꝫ, q̄ꝛ timeī iuno: a qua amor talis posset abrūpi. ergo opus erat tali amore, qui nō posset abrūpi a iunone. Cardine, hic fidē facit, cum fores clauduntī, & tribuit firmitatē. Ergo dixit Tāto cessabit. e. r. Erat. n. in ptāte absoluere amorem, quē volūtatē susceperat, sed diuinitus ipactꝰ nō posset humano arbitrio sūmoueri, asserit ergo nec̄imn remediū, quo ois illa factio succūbat. Mecū tāto amore amet: q̄ro mater amat filiū, cuius amor nullius violē ia numinis valet abrūpi. Cape ante. ōndit melius eē v̄tura ꝑpulsare, q̄ ꝑs, q venerit. remedia q̄rere. Fuerit p. oē dit icōmutationē formæ, ætatis cōmutatione nō fore difficilem.

ASCEN.

Donat. expos. i. o

Cardo quid denotet

Ordo

Maxia cu. nolebat mittē ascaniū, ne duos sollicitudie frāgeret: vel is mitteret, q exoriēte tumultu sibi p ætatē caueṙ nō possz. Ordo est. At .i. s3 Cytherea .i. venus vsat .i. agitat, pectoṙ .s. suo artes nouas .i. q̄le s: pro ænea nōdū exercuerat, z noua ɔsilia, vt videlz, cupido mutatus faciē .i. totius corpis facturā, z ora .i. eā ptē. q vulgo facies dr, hūs mutata .i. similitudinē ascanij trāsfigurata, aut transformata, veniat p ascanio dulci .i. loco ascanij, q æneæ dulcis est, & vt incēdat donis reginā furentem .i. alioqui captā vehemēti amore dictū .n. est obstupuit p aspectu, sidonia Dido. vult aūt incēdi donis, q̄ Achates allaturus est, & vt implicet ignē .s. amoris ossibus .i. medullis: qz dr i q̄rto Est mollis flāmma medullas, interea & tacitū viuit sub pectore vulnus.

Nostro voluisti sæpe dolore, aut eo, quo & ego, aut voluisti, qz me dolere vidisti Quo .i. in quā ptem: iunonia, carthaginēsia vbi colitur iuno, aut hoc, vereor q̄ æneæ carthago in hospitiū patuit, vt est, timeo Danaos, & dona ferentes. Tātum, aut ne in tm̄ q̄dē .i. breui occasione cessabit, aut nō poterit in tāta rex opportunitate cessare, vt sit notum pverbium, res in cardine est .i. articulo. Quo, vel vacat, vel pronomen est. Supprimit aūt recte nomē Iunonis, ne illius frequēti cōmemoratione cupidinē terreat: Vel sit aduerbium, quo .i. in aliquā ptem. Mecū .i. cum officio venereo, nec pōt intelligi, quēadmodum ego. Nā aliter a matre, aliter a Didone amatur Aeneas.

Bilingues q fiat

Quippe, .i. qz certe ipa timet domū ambiguā .i. cuius est ambigua fides, qz a fœmina regiṫ, sed vt in q̄rto dicet, variū & mutabile semp fœmina & tyrios bilingues .i. fallaces aliud mēte, aliud ore: cōtinētes, sunt .n. biligues .i. aliud h & aliud illic dicētes, fraudulēti q̄si serpētinis liguis, q̄ trisulcæ sunt approp̄iantes. Iuno atrox .s. in troianos, vrit .i. incēdit cū is: & cura .s. veneris recursat .i. reddit celeriter in aīuz veneris, sub noctē .i. paulo añ noctē, id .n. ex more facit cura: vt quo tpe alij se quiescant sollicitum se cruciēt. Ergo q̄ri d e a pe cā ɔstituerat. ipsa alloquitur amorē aligez .i. alas gerētē, & velocē, bis dictis .i. vbis sequētib⁹. vñ nomē est hic deñ, z nō pricipiū, o nate .s. cupido fili, meæ vires, & mea magna potētia, qz sine amore par faceret venus & o nate, q solus tēnis .i. ɔtēnis, tela pris sūmi .i. iouis typhoea aut typhoia .i. q̄ iupiter in typhoea gigātē iniecerat, h est fulmina, q̄ cupido, cū ipse ignis sit, nō timet, aliī .n. nō læduṫ talib⁹ telis (Sane a nr̄o typheus deducitōz typhœus, qō fortassis, z hic scribēdū est, aut id mutauit poeta pp frequētiā vocaliū, z diphthōgū resoluit: aut more latino, q oe scribūt, z e pferūt, vt sit typhœus in pncipali, z typheus in deriuatiuo, aut more græco, q. oi. scribūt, z i pferūt, vt sit typhoius trisyllabū in pmitiuo, z tetrasyllabū in deriuatiuo, pscianus, sentit typhoea p typhoeia positū, in multis tm̄ nō vitauit poeta, hmōi vocaliū ɔcursuz: vñ tegeææ & eæxqz insula cu ces, zc. Præterea si possessiuū in pmitiuū resoluas: erit licēnosa locutio, qz duo gti diuersa significātes, vni sine ɔiūctione dabunṫ, vt sit tela typhoei pris sūmi, nō .n. typheus pr̄ summus est, s3 dici pōt tela typhei, qz passus est, & tela iouis, q ea intulit, vñ melius q possessiuū locutus est, lz nō frequēs sit tale loc͂ aēdi genus, q̄le eēt: lego cōmētarios vgilianos seruij .i. q̄s huius edidit in Vergiliū) ego .s. dea: & mr̄ tua ɔfugio ad te, & posco supplex, cū iperare possez, tua numina .i. opes numinis tuor. Nota sunt sup. tibi: aut nota sup. res est tibi, h est, tu nosti, aut nota recito tibi. vt .i. q̄liter æneas fr̄ tuus iacteṫ pelago circū oia litora, odijs .i. pp odia, iunonis iniq̄ (Scdz hūc legiṫ, iacternqz, q̄ nō alia de cā, adderetur qz, q̄ vt syllaba ė pduceṫ, nā ea licētia: q̄ i pncipio tertij pedis q̄ties fit vltia dictiōis recētiores crebro vtunṫ, maiores penus vsi sunt, q nō oino vacare velit, posset & sic ɔstruē, qz p et, & nota sup. sant, aut res est nota tibi, vt fr̄ tuus æneas, zc. z .i. sil⁹ voluisti sæpe nr̄o dolore .i. q̄ nos .i. ego, & filius meus dolumus, h est ɔdoluisti nobis, & pp nos: Dido phœnissa .q.d. de gñe pœnoz, q versipelles sunt: & id callide facit, cū .n. a specie, & psona ipsa accusare nō possumus, ad genus recurrimus: sicut z in purgatiōe dixerat Ilioneus, Parce pio gñi, Dido q phœnissa .i. ex phœnicia pfecta, tz .i. q̄si in ptāte hēt, nūc hūc .s. fratrē tuū æneā, z morat .i. detinet, blādis vocib⁹, qbus parū fidei adhibēdū est. Nā tūc pcipue blādiunṫ mulieres, dū decipe volūt, & vereor q̄ .i. in quē exitū ɔ̄tāt se hospitia Iunonia .i. carthaginēsia, qbus iuno psidet, ipsa .n. haud .i. nō cessabit tm̄ .i. in tm̄, aut tātisp, dū æneas illic abitū pabit, cardie .i. ab istōne pncipali rex .i. nō desinet iuno agē, qd istituit ētā illo tpe, & ita legēdū est: vt Seruius tm̄, nō tāto, vel legēdo tāto, ordo erit. ipsa iuno (q̄ iā pp odiū nō noiat, aut qz dixerat: odijs iunonis iniq̄, z quo se iunonia ɔ̄tāt hospitia, frustra repetet et) haud .i. nō cessabit, tāto cardine rex .i. cū res ad tm̄ cardinē pduxerit .i. cū iā caput totius odij sui in ciuitatē suā ipulerit, q̄si forcē in muscipulā illexerit. Donatus tm̄ ad Didonē referre videṫ, vt paruit, vt sit Dido nō cessabit amare tāto cardine .i. tāta firmitate, z fide rex, q̄ q̄si in cardine voluunṫ, quo circa .i. qz vereor, quo se iunonia ɔ̄tāt, hospitia, ego meditor .i. ɔcipio aīo, cape reginā .s. didonē dolis .i. arte cupidinea, & cigere .i. irretire flāma .s. amoris, añ .i. priusq̄ a iunone, sup. in odiū Aeneæ vertaṫ: & in eius pniciē q̄ faciat, ne mutet se quo .i. q̄uis numine, potissimū tm̄ de iunonis vereṫ, sed teneaṫ mecū .i. vti ego, magno amore æneæ .i. indissolubili amore amet æneā, vt ego: quæ eius mr̄ sū, ita vt iunonis ispiratio nō tm̄ possit, quātū vis cæci amoris, & p hāc fictionē docet poeta: nullū eē tm̄ mortaliū animis furorē: ac venerei amoris, Vex Seruius vult, vt sit mecū, nō meo amore, nec q̄ ego amo, sed ita eo: h est veneris cōmercio. Nā nō idē amor in amica: & in mr̄e est, sed nihil tā lasciuos amores pciliat q̄ venus.

ASCEn

Donati expositio

Ordo

❡ Quo facere id possis, nostrā nūc accipe mētē Eādē rē pseq̄t Venus, cuius orōnis est hæc prosecutio, in qua docet viā qua cupido, qd petit, peragere posset, vtitur ergo omni artificio ad psuadēdū, nam oñdit honestū esse, vt pro fratre ɔ iunonem iniquam, & vtile, vt scilicet fratris saluti ɔsulat, & facilē qz viam docet, & ne forte cupido se iouis vltionē timere excusset, pmissum est: q solus tela patris summi contenere potest, Rogat ergo, vt pro Ascanio, que ipsa tātisp in locis sibi sacris molliter futura est, ad d. donē deduci velit, z ode eā deduct⁹ arte sua illā in æneā inflāmare. Donatus sic Hūc ego, ne dicit et cupido, quid fiet de Ascanio, sibo. Sopitū, nam illa ætas multum: pfundeqz dormit, ergo erit sat tēporis ad capiēdos mulieris aīos. Designat etiā tps, & locū amoribus aptū. Noctem eniz erat spaciū breue, sed erat pperādum, ne longi temporis opera esset necessaria, qz Ascanius longiori somno teneri non potuit. Ordo est. Accipe .i. intellige, sicut da .i. dic, nostrā mētē .i. ɔceptū nostrū, qua .s. via, & ratione (nō dices qua mēte, naz qua plensi est: itelligitur tm̄, via, aut ratione, sicut: si qua fata sinant. &c. (tu possis facere id .s. qd me velle dixi, Puer regius .i. filius regis, cui regnū hesperiæ debeṫ, parat ire ad vrbē Sidoniā (hic scda corripiṫ: q̄ fere pducit, vt Teucrū memini sidona venire, z sidonia dido) .i. carthaginē a didone sidonia cōditā accitu .i. aduocatu, z citatione genitoris .i. pris Aeneæ chari .i. qui illi charus ė, puer dico regius, appositiue, mea maxia cura, qz scit illi regnū, vt dixi, a fatis pmissuz (vñ iupiter, At puer Ascani⁹, &c.) parat ire ad vrbez sidoniā, ferens .i. afferens secū dona restantia .i. q̄ reliqua sunt, pelago .i. post iacturā factā in pelago qz dictū est. Arma virū tabulæqz, z troia gaza p vndas z flāmis troiæ .i. post icēdiū troiæ hac is erepta ruinis ego recōdā .i. abscōdā & reponā hūc .s. puerū regiū sopitū .i. irrigatū, & imersuz somno .s. pfundo, recondā dico in sede sacrata, s. veneri. aut super alta cythera, insulam vicinam Lacedæmoni contra spartam: in qua Veneri templum a Phœnicibus cōditum dicunt aut super idalium, nemus illud in cypro, vbi ēt templum habuit venus. sed antiquissimum in ascalone vrbe Syriæ, ne qua, idest ne aliqua ratione possit scire: idest percipere

Quo facere id possis, nostram nunc accipe mentem.
Regius accitu cari genitoris ad urbem
Sidoniam puer ire parat, mea maxima cura,
Dona ferens pelago, & flammis restantia Troiæ.
Hunc ego sopitum somno super alta Cythera,
Aut super Idalium sacrata sede recondam.
Ne qua scire dolos, mediusue occurrere possit.
Tu faciem illius noctem non amplius unam
Falle dolo, & notos pueri puer indue uultus.
Vt cum te gremio accipiet lætissima Dido,
Regales inter mensas, laticemqꝫ Lyæum.
Cum dabit amplexus, atqꝫ oscula dulcia figet.
Occultum inspires ignem, fallasqꝫ ueneno.

SERVI.

Idalium quid & vbi

Latex qd sit

❡ Quo facē .i. q̄uō. Accipe: audi. vt eō, Da .i. dic. vt da Tityre nobis, da ñ idebita posco. Mētē, dispōnē. ɔsiliū. Accitu, Euocatiōe, & ė q̄rtæ declinatiōis. Vrbē sido. quā tenent sidonij. Mea maxia cu. & æneas cura ė, s3 Ascani⁹ maxiā, cui regnū Italiæ, romanaqz tellus debenṫ: & vbi ascani⁹ maxia cura: Veneris introduciṫ, vt veneris iustissima cura. Itē, hūc tegē z diræ valeā subducere pugnæ, Sopitū sōno, vnū q̄dē ė sopor, z somn⁹, sed mō sopitū irrigatū itelligim⁹. Idaliū, cypriū nem⁹ ė, i quo oppidū breue z paulo post, Idaliæ lucos, itē idaliūqz nem⁹. Sacrata sede, vel tēpli, vel oppidi. Ne q̄, q̄ vacet. Medi⁹, ipoꝛtun⁹: incōgru⁹. Et faciē illi⁹, Faciē, p vultu posuit. Null⁹ .n. pt accipe faciē alteri⁹, sed vultū q p mētis q̄litate formaṫ. Nō āpli⁹ .v. Artis ė nō oia dicē, nec .n. dictur⁹ ė discessum cupidinis, neqꝫ accessum, Ascanij Pueri puer: argūt a facili, Regales, nā i illam tēperātia facilis amori ė adit⁹. Hic Terē. Sine cerere: z baccho friget venus, Latex, aqua est propꝛie, quæ intra venas lateat. s3 hic pro vino, quod latet intra vinā, At lyæum p lyæum dixit. Occultum, diffinitio amoris est, ignis occultus,

cipere dolos.i.fraudē nostrā, vel ꝑ vel possit occurrere medius.i.importunus. Est aūt duplex sensus, aut enim ideo nō vult puerū scire dolos, ne imitet: q: vt dicit Iuuenalis, nec tu pueri contempseris annos. Sed tibi peccaturo obsistat paruulus infans, aut melius ideo ne puer nesciat celare, si sciret, & ita occurreret, forsan medius, ita vt visis geminis ascanijs Dido fraudem depræhēderet. Tu mutatus faciem.i. vultum illius.s.pueri Ascanij, hoc est bīs per transmutationem vultum, & similitudinem faciei illius vnam noctem: idest per spacium vnius noctis (Omnia enim verba accusatiuum & ablatiuum temporis regunt, sed accusatiuū præcipue, cum respōderi potest ad quādiu: aut quādudum & cum sit tempus continuū. vtcūq; Valla reclamet) nō amplius. scilicet ꝗ per vnam noctem: & ponitur absolute. falle.s. didonem, dolo idest deceptione, & tu puer. bīt enim Cupido & Bacchus perpetuā iuuentam. indue vultus pueri, scilicet Ascanij, notos tibi q: cum esset fratris filius, potuit eum sane nosse. Vt cum idest quando Dido lætissima, propter dona, & aduentum tanti hospitis, & pulchritudinem pueri. accipiet te gremio, idest in gremium suum (id autem est inter fœmora, sicut sinus inter brachia, Vnde iocūda est poetæ fictio, q: illic nascitur fere mulieribus cupido) accipiet dico te gremio inter mensas regales: idest regali luxu splēdidas, & opiparas, quæ certissimum cupidini aditū parare solent: & inter laticem, idest liquorem latentē in vino, lyæum pro lyæum, idest bacchicum, hoc est inter vina. & cū sup. dederit amplexus, & figet.i. firmiter imprimet oscula dulcia idest suauia, tu inspires, sup. tunc amorem occultum, & fallas veneno.i. incēdio amoris, quod per venas, vt venenum diffluit. vnde est in quarti principio: Vulnus alit venis, & cæco carpitur igni.

Gremiū vbi sit

Paret Amor dictis caræ genitricis, & alas
Exuit, & gressu gaudens incedit Iuli.
At Venus Ascanio placidam per membra quietem
Irrigat, & fotum gremio Dea tollit in altos
Idaliæ lucos, ubi mollis Amaracus illum
Floribus, & dulci aspirans complectitur umbra.
Iamq; ibat dicto parens, & dona Cupido
Regia portabat Tyriis, duce lætus Achate.
Cum uenit, aulæis iam se regina superbis
Aurea composuit sponda, mediamq; locauit.

SERVI.

¶ Paret Amor. vt supra pro cupidine amorem posuit. Et alas exuit, Laus magna Ascanij per transitum. Si cupido alis tātū depositis ascanius fuit. placidā, Epithetō eius est, vel ad discretionē eius quietis: quæ in somnijs perturbat. Fotum: sublatū, a fouendo. Amaracus, hic puer regius vnguentarius fuit, qui casu lapsus, dum ferret vnguenta maiorem confusione odorē creauit. Vnde optima vnguēta amaracina dicūtur. Hic postea in herbam Sampsucum conuersus est. Quā nunc amaracum dixit. Iamq; ibat: Cum vix venus ista dixisset. Sane: nec festinātibus personis, neq; minoribus est respōdēdi facultas, vt hoc loco cupidini, vt Mercurio supra, idē in quarto, vt in septimo furiæ, Cū venit, aut pro cum veniret, aut cū sit aduerbium temporis pro dum, Nec enim potest cōiunctiui modi particula iungi indicatiuo, Sane sciendū: cum, & dum, malo errore, a romanis esse cōfusa. Aulæis, velis pictis quæ ideo aulæa dicta sunt ꝙ primum in aula Attali regis asiæ, qui populum romanum scripsit hæredem, inuenta sunt. Ideo etiam in domibus tendebantur aulæa, vt imitatio tentoriorum fieret. Sub quibus bellantes semper habitauere maiores: vnde in thalamis hoc fieri hodie conspicimus: Varro tamen dicit vela solere suspendi ad excipiendum puluerem. Quia vsus cameræ ignorabatur. Horatius Interea suspensa graues aulæa ruinas, in patinas fecere. t.p.a. Quantum non. a.c.ex.a. Cum vero a nomine græco desinente in η fiat deriuatio conuertitur in æa, vt αὐλή aulæa αἰθήρ æthærea, Superbis nobilibus. Aurea, si Dido pulchra, spōnda est septimus casus. Fitq; synæresis. & est spondæus. Sponda, stipadia antiqui nō habebant, sed stratis tribus lectis epulabantur. Vnde triclinium sterni dicit. Cice. Strui triclinia, & in foro sterni iubebat. Errant ergo: qui tricliniū dicūt ipsaq; basilicam, vel cœnationem. Mediaq; qui maioris locus est. Salu. Igitur discubuere, sertorius inferior: in medio, super eum. T. fabi hispaniensis senator. Ex proscriptis in summo antonius. Et infra scriba sertorij versius, & alter scriba. Mecœnas: in imo. Medius inter Tarquinium & Deatium Perpenna.

Cū & dum ꝯfuse ponuntur

ASCEn.

¶ Paret amor dictis. Nullo dato responso: nisi fortassis solo nutu cupido matris præcepta obijt.i. quare docentur filij parentum præceptis obtēperare debere, vsq; adeo, vt parentes solo nutu certiores fiant, vt quod iusserint, facturi sint. docet ergo quomodo se cupido in vultum Ascanij trāsformauit. de qua re Donatus sic. Paret, non respondet. quid. n. ꝑsonæ matris, vel maxime in tali causa responderet. & tempus facta nō fabulas exigebat. Ergo se officiosum matri præstat. Gaudēs. vel vt filiū exprimeret ad patrem euntē. vel q: plena voluntate iussa, matris implebat. At venus natura puerorum tangit, qui securius, & diu dormiunt. si etiā accedant alia oblectamēta. vt secessus. flores, & odores, & mollicies, opacitasq; vmbrarum. Duce achate. ergo hunc fallebat. & lætus portabat dona. Quia non frangebatur onere munerum: nec tedio viarū. Cū venit, executus est iussa mature. quia præuenit conuiuium: & venit cū iam discumberent in aptissimo tempore. Mediam, is locus potior apud veteres fuit. Nā Salusti. ita sertorij conuiuiū describit vt ipsum q: potior fuit collocasset in medio, Beroaldus aūt in Seruiū quantū ad diffinitionē triclinij dicit sic. Etiā uit ergo. Quintilianus, qui in vndecimo tricliniū pro cœnatione & conclaui posuit, sic scribēs. Vix eo limen egresso tricliniū illud supra conuiuas corruit, his verbis haud dubie, Quintilianus triclinium appellarid, qd' Cice. conclaue nominauit in secundo de oratore, vbi idē qd' Quintilianus exemplū referēs inquit, hoc interim spacio conclaue illud', vbi epularetur Scopas concidisse. In eodē quoq; exemplo enarrando Valerius maximus ita scribit, eo momento temporis triclinium. in quo Scopas epulabatur, collapsum est. vbi tricliniū ꝓ cœnatione apertissime ponitur: ꝙ si vera est opinio Seruij, errauit etiam vitruuius architectus, qui in sexto docet, quemadmodū triclinia partim æstiua partim hyberna sint ædificanda, & in quam cœli partem vertenda. In expositione itaq; triclinij Seruio in parte suffragor, namq; in eo, ꝙ ait tricliniū sterni solitū fuisse quoniā antiqui tribus stratis lectis epulabātur, horum assentior. Vnde & apud Pli. legimus triclinia Romæ fuisse argentea, quæ proculdubio pro ipsis lectis discubitorijs, ac tricliniaribus accipiuntur, Nā & Liuius idem ferens, ait, lectos æratos ab exercitu asiatico romā adductos. ꝙ aūt inficiatur Seruius nusquam tricliniū pro cœnatione reperiri: in hoc ab eo apertissime dissentio, & vt dissentiā: monuit me vetustissimorum scriptorum authoritas, quos testes citaui, quibus magis ꝑfecto credendum est ꝗ seruio. Tricliniū itaq; vt breuiter concludam: ipsos lectos discubitorios significat, & ipsam cœnationē, & in vtraq; significatione eleganter, & erudite vsurpabimus hæc ille. ¶ Ordo est. Amor.i. cupido deus amoris, paret.i. obtemperat. & obedit dictis.i. mādatis, q: mī dixerat, supplex tua numina posco, potius dictis ꝗ; iussis dicit poeta, genitricis charæ, vel quæ illi præcipue chara est, vel q: sua cuiq; genitrix chara esse debet, vt sit generale epitheton, Vñ vis quoq; est in vocabulo genitrix, vt ideo merito chara sit, q: genitrix &

Donati expositio

Beroaldi expositio

Ordo

exuit alas, pingitur enim alatus, & ipse gaudens, idest lætus incedit, idest ingreditur, cū volare soleat: gressu, idest incessu Iuli .i. quo Iulus ingredi solet, nā dijs peculiaris est incessus: Vñ ipus, & vera incessu patuit dea. At.i. sed venus irrigat.i. infundit ꝓ vapores, Ascanio, idest in ascanium quietem placidam, idest non vehementem, quæ illi officiet, sed qua recreentur membra.s. singula, & dea, idest cum esset dea tollit, idest in sublime fert, sup. ipsum fotum, idest molliter complexum, gremio.s. suo, in altos lucos Idaliæ, scilicet syluæ, vbi amaracus: idest herba, in quam amaracus puer conuersus est, mollis.s. attactu, & aspirans floribus, & dulci vmbra: idest suauiter fragranti, complectitur illum.s. puerum ascanium. Cupido ibat iam parens, idest obediens: dicto.i. mandato, aut æneæ, aut veneris, & ipse lætus portabat dona regia, aut regalia, aut ad regem pertinētia: tyrijs.i. ad tyrios & hoc achate duce, idest ducente: aut lætus achate duce. Cum.i. quando, venit, idest aduenit, aut cum, idest quando venit.i. adest cum muneribus, regina aurea, idest pulcherrima, aut auro vestita (Vix enim patitur versus, vt cōstruatur aurea sponda: nom ablatiuus prime in a productum desinit, quod hic corripitur, nisi forte synæresis fiat (composuit iam se superbis.i. magnificis, & præciosis aulæis, idest ornamentis parietum in aula attali primum inuentis, quæ vulgo tapeta dicunt, cum ea sint, quæ substernunt scabellis, aut sedibus: & locauit se mediā spōda.i. in triclinio, tū eēt dñā conuiuij, is.n. locus regi ꝓpriuj debet. Quia vero nō dixit, mediā, spōdaq; locauit, sed spōda, mediāq; locauit, & q: alibi sæpe synæresim facit poeta, vt æreis, & ferreis: disyllaba ponēdo, ego auderē ꝯstruere sic: regina cōposuit.i. cōposuerat iā se aurea spōda.i. sup spōdā aureā (q: discūbebāt sup lectos discubituros. vñ tricliniū dictū, de quo Horatius i ꝓmo sermonū. Sæpe tribus videas lectis cœnare quaternos) sup. in aulæis superbis, idest nobilibus, aut magnifice ornatis, & locauit se mediam.s. in aurea illa sponda, & toro triclinio.

Iam pater æneas, & iam Troiana iuuentus

¶ Iam pater æneas, Describit conuiuiū, apparatūq; eius splēdidissimū, de quo Donatus sic. Iā pr æneas. Discernit ipse & troiani

iami sedib⁹ purpureis. Dāt, ðscribit familiæ ordinē. Canistris, mos apud veteres ferē fuisse, vt patis nō argenteis, sed vimineta vasculis inserretur, Longo ordine, vbi fuerant quinquaginta, ad quarū curā pertinebat ꝓcuratio cellarij, & deoꝝ penatū cultus, illas sine dubio vicissitudo longo ordine tangebat, Centū aliæ, eleganter: atq; breuiter diuitias expressit, laudauitq;. Voluit.n. demonstrare ducentos: & sexū ætatē discernere,

Numer⁹ in rege qd sit

Numerus aūt non est res magna in rege: sed paritas ætatis, quæ ostēdit, quanta illi seruorū esset multitudo, ex qua ducenti pari ætate eligi potuerint digni, qui curarent supradicta. Necnon: supra ostrum ii orani, qui magis essent honorandi, sederunt. Tyrij vero in vestibus pictis, Mirantur, per hoc ostenditur regina, q̄ꝙ̄ ditissima viri vxor fuisset, talia nunq̄ habuisse, cum hæc ipsa, & sui Tyrij miretur. Alius intellectus est, Mirantur dona æneæ. i. mirantur talia æneam vel habere, vel donare potuisse. Mirantur ergo substantiā animi largientis. Ardescitq; tuendo, contrarium posuit. Nam consideration intēta fastidium incurrere debuit. Falsi, magna res, vt etiam pater deceptus sit. Insideat quantus. Tanto libentius imprudens cōplectebatur Quantum, nesciebat, qualē deum amplecteretur.

Beroaldi expositio

Infœlix, Quia benignū animū exhibebat, quē deberet inimicū exhibere, cū ex eo pararetur sibi mors, Abolere prius.n. debebat amouere amorē pristini viri: & paulatim quia cū vehemēter hæreret, nō poterat vno impulsu dimoueri, icirco aūt Didonē castā, diuitē, pulchrā, deceptā inducit p cupidinem, vt nō solū didonis: verūetiā æneæ existimationē ostēderet. Ne illū ignobilis fœminæ, pecti pudoris sponte amasse, aut ꝓuocata muneribus videat, Aut ille malis submersus innumeris de amoribus illicitis cogitasse. Beroaldus aūt notat Seruiū in eo ꝙ penū aridius describit sic. Conueniebat erudito grammatico diffinire, qd sit penus: deinde differentiā peni, & cellarij demonstrare.

Penus qd sit Penariū quid

n. vero ex verbis. Seruij nemo intelligit, quid significet penus, qd' ꝓfecto interpretatione dignissimum est, cū in eo no pauci per inscitiā a veritate deerrauerint, qua quidē in re eandē castigationē meret Seruius, qua apud Gellium quispiā insolens, ac ostentator grāmaticus taxat, q de varijs generibus penoris, varijsq; declinationibus insolenter differēs, a phauorino interrogatus, quid esset penus, mussitabat, atq; hallucinabatur, quo circa cum seruius, quid penus sit, non dixerit, nec satis erudite a cellario distinxerit. existimaui me facturum opere pretium, si illa: quæ de penu legi, quæ didici, q̄ vigilando deprehendi. quæ a Seruio non traduntur, in mediū afferrem, & his commetarijs intexerem ad adiuuandam studiosorum scholasticorum eruditionem Est itaq; penus, vt Cice. in secūdo de natur. deorū elegantissime docet: omne quo vescuntur homines, Cui suffragatur Festus scribens, penora dici res necessarias ad victum quotidianum. Penarium vero vt inquit Varro, appellarunt locum, in quo penus seruabatur Ciceronis ac Festi authoritatem corroborant verba Scæuolæ, iurisconsulti: qui ad demonstrandā penum ita scripsit penus est inquit. quod esculentum, aut poculentum est. Cæterum vnde ipsum penoris nomen deducatur, commodissime declarat Phauorinus apud Gellium his verbis, Quæ longe vsionis, gratia contrahuntur, & reconduntur, ex eo ꝙ non in promptu sint, sed intus, & penitus habeantur penus dicta sunt, & apud iurisconsultos titulus est de penu legata, vbi quæ appellatione penus intelligantur, copiosissime disputatur. Præterea officium fuerat diligentis commentatoris illud, quod a grāmaticis, ac literatorib⁹ quæri solet de Vergiliano versu nō tacere, vtrum scilicet legendum sit, quibus ordine longo Cura penum struere, vel longam penum: vtrunq; enim legi solitum est, huc adde, ꝙ cellarium vix vnquam in ea significatione, quam tradit Seruius, reperitur, videtur enim cellarium illa figura dici: qua panarium, granarium, penarium, vt pro cella ac repositorio potius accipiatur, q̄ pro ipsis rebus reconditis, quemadmodum inquit Var. panarium dicitur: vbi panis seruatur. granarium, vbi granum reconditur, & penarium vbi penora custodiuntur, hoc ita esse docet donatus scribens.

Cellariū qd dicat

Cellarium dici a ponendis, celandisq; rebus esculentis, & poculentis, Quin. & iurisconsultus digestis de legatis apertissime ostendit. Cellarium ipm esse locū, non res, cuius vba hæc sunt. Itē cellarium iunctum eidem dictæ ab herede meo ei cōcedi volo, apud Collumellā titulus est. quemadmodū villica tractare debeat penora, siue cellaris, quæ quidē inscriptio, si non est subdititia indicat, cellaria idem esse, quod pen⁹, & fere congruit cum significant Seruij, Cellarius vero masculino genere dicitur is: qui præest cellario, & penoribus recondēdis, de quo videtur intellexisse Plautus inquiens, Sū promus cōdus,

Ordo Sup qb⁹ casibus iungat

procurator peni de hoc Martialis, hunc cellarius experitur artes, & Columella in. xij. quibus inquit studiū fuit pistoria, & coci nō minus cellarij diligētiā suis ꝑceptis instituere, & alibi: vt cibus inqt, & potio sine fraude a cellarijs prebeat. Ordo ē. Pr̄ æneas, & iuuētus troiana cōueniūt. i. simul veniūt iā ad cōuiuiū. s. didonis, & discūbit ab omnibus ipsis sup ostro. i. purpurā strato. s. sup tapeta (nā sup nunc accusatiuo iungitur apud hūc authorē, tū ēt ablatiuo, vt frōde sup viridi, & gemina sub arbore sidūt)

Conueniunt, stratoq; super discumbitur ostro.
Dant famuli manibus lymphas, Cereremq; canistris
Expediunt, tonsisq; ferunt mantilia uillis.
Quinquaginta intus famulæ, quibus ordine longo
Cura penum struere, & flammis adolere penates.
Centū aliæ, totidēq; pares ætate ministri.
Qui dapibus mensas onerant, & pocula ponunt.
Necnon & Tyrii per limina læta frequentes
Conuenere, toris iussi discumbere pictis.
Mirantur dona Aeneæ, mirantur Iulum
Flagrantesq; dei uultus, simulataque uerba.
Pallamq;, & pictum croceo uelamen achanto.
Præcipue infelix pesti deuota futuræ
Expleri mentem nequit, ardescitque tuendo
Phœnissa, & puero pariter, donisque mouetur.
Ille ubi complexu Aeneæ, colloq; pependit.
Et magnum falsi impleuit genitoris amorem.
Reginam petit, hæc oculis, hæc pectore toto
Hæret, & interdum gremio fouet inscia Dido
Insidat quantum miseræ Deus, at memor ille
Matris Acidaliæ, paulatim abolere Sichæum
Incipit, & uiuo tentat præuertere amore
Iampridem resides animos, desuetaq; corda.

SERVI.

Pater, Religiosus, q; pr oīum deoꝝ epithetō est, vt ostēdit Vergilius, Vbiq; Ostro, vn̄ tingit purpura, & ꝓ purpura posuit. Dant famuli, Huius character ἰσχνόν. dr̄. Tosis minutis vel villosis, Maiores.n. mappas habuere villosas. Mantilia a manibus aū lotis dicta, vt Torale a toro. Nā Hora. ꝑ apocopē dixit, ne turpe Toral. Ordine, dispositione, na Cice. in œconomicis. Quid vbi ponēdū sit: Nec.n. debēt vniuersa confundi,

Penū qd

Penū differt a cellario Cellariū paucoꝝ dieꝝ est, Vnde & in cellā iportatū frumētū dicit̄. Penū vero longi tēporis. penus in masculino, & fœminino inuenit̄. quartæ declinationis, In neutro tertiæ, veluti pecus pecoris, Horatius. Porter frumēta, penusq;. Et plautus in masculino dixit. Nisi mihi annuus penus datur, Et Lucilius in fœminino, vt & vxori legata penus. Persius autē ostendit quartæ esse declinationis. Vt in locuplete penu defensis pinguibus vmbris. Struere componere, vnde structores epularum dicuntur, Adolere, colere, sed adolere proprie est augere: i sacris autē adolere per bonum omen dicitur. Nam in aris non adoletur quicq̄, sed crematur, Pares, non in numero, sed in ætatis parilitate est admiratio. Dapibus, hæc regū sunt. epulæ priuatorū, Ponunt. secundum antiquum loquitur morem. Iulum. ad conuiuas refert. Dei. ad poetam. Simulata. Composita in ascanij similitudinem, Infelix, propter casum futurum. Tuendo, dū intuetur. Omnis autē gerundij

Peteř qd

modus ab actiuo, siue a passiuo sit, similiter ꝓfertur. vt cantādo tu illum. i. dū cantas, Et frigidus in pratis cantando rumpitur anguis. i. dum incantatur. Vbi postq̄. interdum, quando, interdum in quo loco. Magnum, arduum, Difficile est enim imitari filij affectum. Petit, petere est, non solum adire, verum etiam insidiari, & sic nunc intellige. Fouet, sustinet. Insideat, legitur etiam insidat. Matris, id est eius præceptorum. Acidaliæ venus inquit curas ἄχος. n. cura, vel ab acidalio fonte, qui est in orcomeno boeotiæ vrbe, in quo se gratiæ lauāt, quæ Veneri sacræ sunt, ipsius.n. & liberi filiæ sunt. & iure. Nam gratiæ fere per horum numinum munera conciliantur. Sunt autem nudæ, quia gratiæ sine fuco esse debent: adeo ꝯnexæ, quia insolubiles esse oportet. Hora. Segnesq; nodum resoluere gratiæ. ꝙ vero vna auersa pingitur, due autem nos respicientes, est quia profecta a nobis gratia, duplex solet reuerti, Vnde illud. Necte certasse priorem, pœniteat. Abolere. ordo est naturalis, vt primo vellamus hærentia, deinde inferamus noua. Sic Teren. Vt metum, in quo nunc est, adimamq;, atq; expleam animum gaudio Viuo, aut viui hominis, aut vehementi. Præuertere, preocupare propter Iunonē. Resides, pigros ad amādum. iurauerat enim nulli esse nupturam. Contra vero qui instant, industrios dicimus,

Famuli

Famuli dant manibus lymphas .i. aquas lympidas, & puras, & expediūt .i. expedite ministrāt, canistris .i. accipiēdo e canistris cererem .i. panē per metonymiā, & ferūt .i. afferunt, mantilia, quibus manus tergerentur, villis tonsis .i. qbus villi erāt tonsi, vt proprius tergerēt, famulæ .i. ancillæ, aut ministræ erant intus, quinquaginta .s. numero, quibus erat cura struere .i. istruere, & disponere longo ordine. penū .i. vt dicūt victualia: & annuā prouisionē, & adolere .i. colere penates .i. intimos lares flammis .i. ignibus (Si proprie accipiuntur penates, sensus est, quod illis officium erat flammis, hoc est ignibus facris incensis colere, & venerari deos domesticos, sed si per metonymiā penates accipiuntur pro rebus domesticis, quibus præsunt, sensus est eas flammis purgare penates: ne aut a carie, aut tineis aliisue vermibus consumant, ita vt & eduliorum, ne corrūpantur, & vestium, ac similiū rerum: ne absumantur, curam habeant. Verum quia de præsenti ministerio loquitur, sensus verus est, quinquaginta illas famulas disposuisse: vt ex cellariis, ac penu edulia debite promant, & vt penates .i. ædes flammis illustrentur, vt noctem funalia vincant) Centum aliæ, sup. famulæ, & totidem ministri .i. famuli pares ætate, sup. qui .i. ideo vt, onerent mensas, dapibus .i. cibariis regalibus, & ponant .i. propinent, pocula .i. potum, aut ponant, idest disponant pocula .s. vasa potoria. Necnon, idest, insuper & .i. etiam tyrii frequentes conuenere per limina læta .i. lætitiam indicantia, & splendida, iussi discumbere toris .i. lectis pictis, nō erant ergo tanti precii, nec tantæ dignitatis, quanti, & quantæ tori, in quibus discumbebant troiani, de quibus dictum est. Stratoque super discumbitur ostro: ipsi tyrii, mirantur dona æneæ, & mirantur Iulum .i. cupidinem, quem putabant esse iulum, & id dicit ex persona tyriorum, & mirantur vultus flagrantis .i. ardentis, ac resplendentis dei (potest autem flagrantis dici accusatiui casus, vt coniungatur cum vultus, & genitiui cum dei: sed hoc ex persona sua dicit poeta: qui norat indumentum muliebre Didoni datum: & velamen pictum acantho croceo .i. figuram quidem acanthi habens, sed colorem, vnde erat auri. Præcipue .i. principaliter phœnissa .i. phœnicum regis filia dido infelix, quia deuota .i. destinata, & addicta (Sæpe enim malo addicti deuoti dicuntur, vt morti, aut exitio, sed etiam pro bono, vt pro reip. salute deuoti dicuntur, vt decii pater, & filius. Et quia xpo deuoti sumus, vt pro eius fide mori velimus, ideo non inepte xpiani nominis professores deuoti dicti sunt, quasi martyrio .i. cōfessione ad mortem addicti) pesti futuræ .i. pestifero amori, qui medullas eius exedit, & ad mortem eam impulit, nequit explere mentem .i. habere mentem expletam, hoc est satiatam, & ardescit .i. ardore incenditur tuendo .i. inspiciendo: & id actiue, & mouetur .i. excitatur ad amandum pariter puero .i. eo quem puerum esse putabat, donis. ille .s. cupido in forma: & specie ascanii pueri, vbi .i. quando pependit, sup. in collo, & complexu æneæ, & impleuit .i. plenis indiciis significauit amorē falsi .i. simulati genitoris: nō .n. erat genitor: sed frater, petit .i. oritur, & per insidias visus aggreditur reginam: ad hæc .s. regina, hæret .i. affixa est & conglutinata illi oculis, & toto pectore, & ipsa dido inscia .i. haud sciens: quod cupido esset, fouet interdum gremio, hoc est sentit illius vim amoris: quod honesta fictione poeta (vt dixi) inuoluit Quantus, quam magnus puta deus amoris insideat, aut insidiat miseræ .s. didoni .q.d. non dubium, quin maximus, cum ad hoc eo venerit, at .i. sed ille .s. deus amoris .s. cupido memor matris acidaliæ .i. veneris. hoc est mandatorum eius, incipit abolere .i. delere: & in desuetudinem ferre, sichæum .i. memoriam, ac amores sichæi prioris coniugis. & tentat, idest conatur præuertere, idest præoccupare, aut a desidia: & ignauia auertere, amore viuo aut de viuente, aut vehementi, quia dicetur in quarto. Est mollis flamma medullas. Interea & tacitum viuit sub pectore vulnus, animos resides, idest segnes, & iacentes, nulloque amore excitatos iampridem, idest iam a plusculo tempore, scilicet amore Sichæi: & corda desueta .s. ab officio amoris, hoc est incipit amouere amorem defuncti, qui eam segnem faciebat, & inserere amorem æneæ viuentis, qui eam agilē faciat, & acriter instiget, nec torpere sinat.

Deuotus q dicat

Postquam prima quies epulis, mensæque remotæ.
Crateras magnos statuunt, & uina coronant.
Fit strepitus tectis, uocemque per ampla uolutant
Atria, dependent lychni laquearibus aureis
Incensi, & noctem flammis funalia uincunt.
Hic regina grauem gemmis, auroque poposcit.
Impleuitque mero pateram, quam Belus, & omnes
A Belo soliti, tum facta silentia tectis.

Dido. Iuppiter (hospitibus nam te dare iura loquuntur)
Hunc lætum Tyriisque diem, Troiaque profectis
Esse uelis, nostrosque huius meminisse minores.
Adsit lætitiæ Bacchus dator, & bona Iuno.
Et uos o cœtum Tyrii celebrate fauentes.

Poeta. Dixit. & in mensa laticum libauit honorem.
Primaque libato summo tenus attigit ore.
Tum Bitiæ dedit increpitans, ille impiger hausit
Spumantem pateram, & pleno se proluit auro.
Post alii proceres, cithara crinitus Iopas,
Personat aurata, docuit, quæ maximus Atlas.
Hic canit errantem lunam, solisque labores.
Vnde hominum genus, & pecudes, unde imber, & ignes.
Arcturum, pluuiasque Hyadas, geminosque Triones.
Quid tantum Oceano properent se tingere soles
Hiberni, uel quæ tardis mora noctibus obstet.

ASCEN. Donati expositio

¶ Postquam prima quies epulis. Ostendit morem exterarum gentium, & cætera, quæ in conuiuio dicta, & facta sunt, de quibus Donatus disserit sic. Postquam prima q. conuiuii prolixi mos discribitur. Nam cōfectis epulis, studiū bibendi prosequuntur. Funalia, Faces ex funibus procreatæ. Grauē, laudat a pōdere, & a materia. Deinde, quod maiores Didonis vsi sint, & durāte merito trāsierit ad Didonē. Facta .s. rē diuinā actura silētiū idixit. Iupiter, rogat iouē: & eius virtutes narrat vt ostendat pleno voto traianos excepisse. Cum initā societatē testimonio hospitalis iouis confirmet. Cum aūt ipsa esset sidonia, quasi mortis suæ psagio, Tyriorum solū, & troianorū meminit, & merito diei meminit, quo cōfirmabat societatem p sacra, & cōuiuiū. Triste aūt fuit tenebras noiare, vel noctē: vel maxie, qa continuationē diei nocti cōiunxerat, nondū nā erat ad requiē. Nostrosque huius, & sic factum, vt et nunc duret de actibus Didonis fabula, Bacchus. vinum, sine quo lætitia in conuiuiis esse nō pōt. Nam si alibi, est, Bacchus & ad culpam causas dedit, id non vini vitiū est, sed hois vino vti nescientis. Bona iunonē norat illam inimicam troianis, ergo vt fit bona, & beniuola tyriis, ne esset aliqua incolar aduersus peregrinos emulatio. In mēsa: in conuiuiis .n. cū huiusmodi honorificētia numinib⁹ exhibetur pro ara mēsa succedit. Prima, vel quia libabat, vel qa potior oib⁹ fuit, vt pote regina: Sūmo ten⁹, summis labris, vt religionis, & nō vini cupida demonstraret. Increpitans: clara voce exhortans. huc aūt eligit qa sciebat eū vini amatorem. Vn sequit, ille ipiger hausit Et pleno .s. p. & paterā ingt vacuā fecit: & cū auide biberet. & tm infunderet, quātū fauces transmittere non posset, perfudit ena se. Post itellige ritum executi sunt, post acta conuiuia, post consecrationē fœderum. Ludorum autē fit descriptio, quibus reges p voluptatem ad pducēdam potationē vtuntur. Ludi aūt didonis nihil turpe factu, nihil obscœnū dictu habuerunt. Nam citharæ artem inter honestas numerari constat, per hanc Orpheus plurimum potuit. Hanc grauis, & prudens amat. Hanc diligunt musæ, quibus tradentibus in vsum hominum venit. Hæc in agonibus .i. in sacris certaminibus coronatur, Ars ergo honesta, Conuiuium quoque non dissimile. ¶ Ordo est. Postquam prima quies supple facta erat epulis, & mēsæ scilicet priores, hoc est lances, aut quadræ priores erant: sup. remotæ, ipsi conuiuæ sup statuunt, scilicet ante se. crateras idest vasa potoria magnos .i. valde capacia, & coronant vina idest coronam imponunt poculis iam vini plenis. Sit strepitus .i. vehemens sonitus pedū. sit tectis .i. per tecta ab his qui ministrādo cursitabant, & vina afferebāt, & ipsi volutāt: idest iactāt, vocē .s. lætitiæ significatricē: vt sit i epiphania domini, qū reges bibūt. per atria ampla, idest magna, & sunt quas vulgo salas vocāt, lychni, idest lucernæ ardentes, aut lāpades, incensi pendent laquearibus aureis, quod plus ē qū si aurata diceret, & est hic synæresis, qualē dix imus. Hic. Aurea

Citharæ Vsus inter honestos cōputat

SERVI. ¶ Postquam prima quies. Propter regalem affluentiam. Contra supra. postquam exempta .s. Mensæ, sub externa persona morem ponit romanorum; apud quos duæ mensæ erant, altera epularum, altera pomorum. Crateras, est hic crater grecum nomen. Latine hæc cratera dicitur. persius, sinbi crateras. Vinaque pro poculis per synecdochen. Coronant, aut implent vsque ad marginem, aut quia antiqui pocula coronabant. vnde est, & magnum cratera coronat, induit. Tectis, idest ad tecta. Legitur etiam, Fit strepitus tectis, Atria Romani duabus tantum epulis in atrio vescebantur. Vnde per contrarium Iuuenalis. Quis fercula septem, secreto cœnauit auus. & ibi pecunias habebant. Vnde qui honoratiores serui erant huic minū custodibus adhibebātur. Hinc qui Dardanio Anchisæ armiger

rea composuit sponda, laquearia autẽ sunt connexiones trabium in cameris cenatorijs sæpe inaurari solitæ, lychni igitur incensi dependent a laquearibus aureis: & funalia, idest funes, seu chordæ ceratæ, & incẽsæ: vincunt flammis, idest lumine suo, noctem, idest tenebras, & caliginem noctis depellunt, Regina, scilicet Dido poposcit, hic, idest hoc tẽpore, quo sic omnes indulgebant genio suo, abundãtius potando pateram, idest vas potorium patulum, vulgo tarsia dicitur, grauẽ gemmis & auro: q: gemmæ, erant auro inclusæ) quem morẽ romanos accepisse dicit Iuuenalis sic. Nam viro vt multi gemmas ad pocula transfert, A digitis) & impleuit mero, idest puro vino, quam scilicet pateram, Belus scilicet magnus ille assyriorum rex: & omnes. s. descendentes a Belo, videlicet vsq; ad patrem Didonis, qui etiam Belus dictus est, soliti supple sunt implere sic, tum, idest deinde silentia, facta supple sunt tectis (nisi sint, nominatiui casus indignatione sequelæ pro ablatiua posita quo modo sæpe ab ecclesiasticis posita leguntur) vt sit facta silentia pro factis silentijs: aut dicamus vt sup. facta sunt silentia tectis. i. per tecta, dido dixit o iupiter, nam. i. quandoquidem, loquuntur. s. omnes mortales diuinarum rerum periti, te dare. i. q; tu das hospitibus. i. recipientibus, & receptis hospitio iura. s. hospitalitatis, Vnde Lycaona perfidum in lupum vertit, quia ergo tu das iura hospitibus, idest quibus hospites inter se amicitiam colant, & fidem seruent, & se mutuo accipiant, precamur. s. vt velis hunc. i. præsentem diem esse lætũ . i. hilarem, & felicem: bonisq; omnis. atq; candido lapillo notandum, tyrijs. s. meis, quasi recipientibus hospitio. & profectis troia, idest troianis (sed forte religiosum visum est dicere troianis, quasi iupiter cum illis regnum auferre promiserit: in illos iratus sit, vnde maluit dicere profectis troia. q. d. si locũ illum odio prosequeris, iam hi antori sunt, & si hos prosecutus esses odio non essent troia profecti, sed illic, cum tã multis militibus extincti, & velis nostros minores. i. posteros nostros meminisse. s. ob magnum bonum, quod ex hac hospitalitate ciuitati obuenturum spero, huius. s. diei, adsit bacchus dator lætitiæ. i. vini, quod lætificat cor hominis, & adsit iuno. i. placata: & benigna, & vos o tyrij celebrate cœtum. i. conuiuium, & cõuentum, ac comionem amicitiæ. i. cum fauore, seclusa inuidia, quasi in partem regni recipiantur troiani, dixit tãquam dido. & libauit. i. obtulit & dicauit in mensa: ne putetur derelicto cõuiuio ad sacellum, aut templum abscessisse, honores laticum . i. vinum quod principatum inter lances omnes obtinet: & ipsa attigit prima tanq̃ sacerdos, & regina, sicut tunc ijdem summi pontifices, & reges multi erant, attigit dico: libato. i. postq̃ libauerat (vt sit ablatiuus ab impersonali in designatione sequelæ positus, nisi dicamus attingo etiam datiuo posse construi) tenus summo ore. i. ad summa vsq; labella, tum. i. deinde ipsa increpitans. i. cum increpatione arguens moram, aut segnitiem illius & id tamen læto: vt sit, animo dedit bitiæ principi. s. familiæ suæ præcipuo vini amatori, sup. pateram, ille. s. bitias sic admonitus, hausit. i. auide accepit existens impiger. i. strenuus, & celer, hausit dico pateram spumantem. s. ex vino infuso ad plenum vsq;, & proluit. i. porro inuoluit se, hoc est totam faciẽ suã, auro pleno. s. vini, sed vinũ ebibit, & ita paterã auream super faciem suam inuertit, depingit ergo morem auide bibentis, & alij proceres, idest primores & principes ciuitatis (Ergo & bitias vnus ex proceribus erat) post, idest postea ex ordine, supple idem fecerunt. i. ebiberunt pateram illam, Iopas, citharœdus ille, crinitus, aut longis crinibus, aut multis, personat cithara aurata. s. ea, quæ atlas astrologus ille maximus docuit. s. postq̃ inuenerat astrorũ cursum, & rursus iudicia certa construxerat, hoc est, cecinit res graues, & non ludicras, vti tali conuiuio conueniebat: hic igitur canit, lunam errantem. i. oblique incedentem, & subinde eclipsantem, & nos varietate sua illudentem, & labores. i. defectus, & eclypsis solis & canit: vnde genus hominum, supple primum processit, de quo quid gentiles senserint, in sileno visum est, quid fides habeat in genesi, videndum est. vnde supple sint pecudes, & vñ imber, & vnde ignes. i. fulgura, & coruscatiões, cæteræq; impressiones igneæ, aut ignitæ. & canit arcturũ sydus illud pluuias excitans, & hyadas, supple stellas pluuias. i. pluuiosas, & excitatiuas pluuiæ, & triones. i. boues plaustra trahentes geminos. i. duos: qui in septemtrione sunt, vbi & axis, & canit qd . i. ad qd soles hyberni. i. hyberno tempore lucentes, properent . i. festinent, tãtum. i. in tantum, tingere se oceano. i. magno mari totum orbem circumfluente, in quod sol incidere rusticis videtur, id cũ facere arbitrantibus: vt se in vndis ab æstu diurno reuelet, hoc est igitur, cur tam cito occidat sol: pe hyberno, & quæ mora. s. quæ causa tantæ moræ obstet noctibus tardis . i. æstiuis tarde venientibus, cum dies tm̃ perdurent, aut si de noctibus hybernis loquitur, die noctibus tardis. i. tarde decedentibus, cum vix tertiam partem temporis soli concedat.

Dicta feli ces lapil lo signa antur

Ingeminãt

armiger ante fuit. Fidusq; ad limina custos, ibi, & culina, vnde atrium. Quia esset atrũ ex fumo. Lychni: Græco vbo vnt, ne vile aliquid afferret, a lychno aũt lucerna dicta est, Vñ lu. corripitur. Horatius. Non quo fraudatis mundus nata lucernis, Si enim a luce, non staret versus. Laquearibus, lacus pñcipale. Lucilius, Resultant ædesq; lacusq;. Per diminutionẽ lacunar facit, Horatius. Nec mea retudet in æde lacunar. Inde per aliam diminutionem lacunarium, & per antisthecon laquearium. Funalia a funibus, qui intra cæram sunt. Hos ante vsum papyri cæra circundatos habebant. Vnde funera dicta quia funes incensi illa præcedebant. Belus primus assiriorũ rex, quem constat Saturnum, quem & solẽ dicunt, iunoneq; coluisse. Quæ numina postea apud afros culta sunt, vnde lingua punica bel dicitur deus, apud assyrios bel, quadam sacrorum ratione, & saturnus, & sol hospitibus in exemplo iouis, qui a lycaone susceptus ipsum, quia hospitem mactarat, in lupum conuertit. Profectis, noluit profugis dicere. Velis, ex hetrusca disciplina, qui dicunt volens, propitiusq; sis. Adsit: alij adsis legunt, vñ bacchus, aut per antiptosiz est, aut antiquus est vocatiuus, vt socer arma latinus habeto, Bene autem addidit dator lætitiæ. Quia est & dator furoris. Bona, vel propitia, & non irata Troianis, vel bona, idest cœlestis. Est enim & inferne, vt iunoni infernæ dictus sacer. In mensa, tangit morem romanorum, qui p.. tiecas, sacratasq; mensas habebant in quibus libabant, vt heus etiam mensas consumimus inquit iulus. Summo tenus, & verecundiam reginæ, & morem romanum tangit, Nam apud antiquos nostros. Fœminæ nõ vtebantur vino: nisi sacrorũ causa certis diebus. Deniq; fœmina, quæ sub Romulo vinum bibit, occisa est a marito. Matennius autem maritus absolutus est, sic Granius Lucianus cœnæ suæ. Bitiæ per transitum pœnorũ ducum nomina introducit, nã Bitias classis punicæ fuit præfectus, ait Liuius, Iopas vero rex afrorũ, vnus de procis Didonis, vt est in punica historia. Increpitãs, inclamans vt æstatem increpitãs, aut familiariter arguens segnitiẽ tarde capientis paterã, vt eẽt auidus in bibendo. Hausit, nõ accepit, vt intelligas, bibit, cum sequatur. Et pleno se proluit auro. alias vidit, Vt hausit cœlum: mentemq; recepit, Alibi audiuit: vocemq; his auribus hausi alibi vulnerat, Et latus haurit apertum, & multa alia pro loco significat. Proceres, ergo & bitias vnus erat de proceribus hoc aũt nomen nominatiuum in vsu non habet. Sicut nec ditio q̃uis in cõpositione dicitur conditio. Proceres aũt, teste Varrone, principes ciuitatis iccirco dicuntur, quia eminent in ea, sicut in edificijs mutili quidam, hoc est capita trabium, quæ procertes nominãtur. Crinitus, quia imitabatur Apollinis formam, cuius etiam artis erat imitator. Personat aurea. docuit, Non quem docuit. Nam non potuit docere hunc: qui tempore Didonis nõ fuit, sed quæ docuit Herculem. Vnde dicitur cœlum ab athlante susceptum sustinuisse propter cœli scientiam traditam. Constat enim Herculem fuisse phũm: Et est ratio, cur monstra illa vicisse dicatur, Sane athlas græcuz est, sicut & Nilus, quem Nilum Ennius melotem vocat. athlantem vero Telamonem. Recte aũt in primo reginæ adhuc castæ inducit carmen philosophicum. Inter nymphas vero Vulcani: martisq; dolos, & dulcia furta Errantem. q: obliquo incedit cursu, non recto, vt sol, ne incidat in centrum terræ, & frequenter patiatur eclypsim. Solisq; labores. Planetæ septem sunt, ex quibus quinq; feruntur contra mundum. Sed & cum mũdo quãdo sunt retrogradi. Sol vero, & luna semper contra mundũ: ideo dixit labores solis nitentis cõtra volubilitatem sphæræ. Nam q; Home. eum appellat ἀκάμαντα non dixit nõ laborantem, sed labores nõ sentientem. Hominum genus, si fabulose a prometheo, vel Deucalione, & pyrrha, Si physice varia est opinio. Alij eni de humore, alij igne, alij de atomis, alij de quattuor elemẽtis hoies natos dicũt. Imber. De nubibus, quæ secũdũ Lucre. nascunt de terræ anhelitu. A quo sunt nebulæ. q̃ altius eleuatæ, & aut solis calore resolutæ, aut vi ventorũ compressæ, mittũt. pluuias, ignes. s. ex nubiũ collisione. Nã oium rerum collisio ignẽ creat, Arcturũ, Stella est post caudã maioris vrsæ, posita in signo bootæ, & dicit arcturos, idest ἄρκτου οὐραῖον. i. vrsæ cauda, Hyadas, stellæ sunt i frõte tauri, quarũ ortus pluuias iducit. vñ hyades ἀπὸ τοῦ ὕειν quod pluere est dici creduntur. Latinæ suculæ a succo. Alij dicũt dictas ab y littera, vel ab ὗς, idest a sue, in cuius formatæ sunt faciem. Fuerunt vel atlantis filiæ, vel liberi nutrices. Geminosque triones, Septentriones sunt boues aratorij, Recte ergo dixit, quia a nonnullis appellantur plaustra. Quod ratio hoc facit hemisphærij, quia hyeme breuiore sol vtitur circulo. Tingere: demergere. Soles. i. dies, vt Tris adeo erramus cæca. s. soles. Tardis, æstiuis, tarde venientibus, Vel enim, disiunctiuus est. Nec patitur bis eandem rem dici. Ergo dicit, quæ causa est lõgorũ dierum, sed & hæc ratio hemisphærij est.

Belus q fuerit

Ingeminant

Ingeminant plausum Tyrii, Troesq; sequuntur.
Nec non & uario noctem sermone trahebat
Infelix Dido, longumq; bibebat amorem.
Multa super Priamo rogitans, super Hectore multa.
Nunc quibus Auroræ uenisset filius armis.
Nunc quales Diomedis equi, nunc quantus Achilles.

Dido

Immo age, & a prima dic hospes origine nobis
Insidias inquit Danaum, casusq; tuorum.
Erroresq; tuos nam te iam septima portat
Omnibus errantem terris, & fluctibus æstas.

SERVI.

¶Ingeminant, nó .n. pegrini audere ét: nisi inecepissent ciues, Bibebat, allusit ad puniuum, Super. pro de. Quibus, qr vulcani vsus fuerat armis. Diomedis eq, qs Rhæso sustulit Quales, an sic feroces, vt ij, a qbus habuerút originé, Diomedes enim rex thracú habuit equos, q humanis carnibus vescebátur. hos Hercules occiso crudeli Tyráno abduxisse phibetur, a quibus hi originé ducunt. Imo age, cum specialia cito finiri possent, contulit se ad generalitatem, A prima, scilicet raptu Helenæ, sed hoc æneas excusat. Dicitq; ser uinam Troiæ breuiter esse dictum: Insidias, ne troiam virtute superati videant, Casus, vt euentu nó fati necessitate troia ruisse videtur. Erroresq; tuos eodem ordine respondet æneas. Nam primo dicit ruinam troiæ, postea suos errores, septima estas, septem annos itellige, septé aút annos dido cognouit ex teucero.

ASCEn.

¶Ingeminát tyry. &c. Factur no finé huius libri aperit ingressum sequéti, fac t eni didoné multa sup priamo: & hectore rogitáté, vt ex ordine patebit, Sed Donatus pmittédus est dices sic. Ingeminát, Troiani .n. nesciétes reginæ psuetudine, nihil debuerút priores efficere, ne in aliquo displiceret, sed seq eos q ex more faciebát. Nó fuit temerariú, V niuersi itere a occupati fuerat, cátádo plaudédo, bibédo. Regina aút, q æneæ pspectu satiari nó poterat, maioré tpis mora desiderabat, Et alys potátibus vinú, ipsa amoré. Et sup sine qrebat, q vel a Teucro audierat, vel picta viderat, sed morá, vt dixi, qrebat, Immo age, breuis p positio, sed q nó breué narrationé esset habitura, Respódet ergo primis duabus ppositionibus in secundo li. q sunt. Insidiæ danaú, casusq; tuorum, in tertio erroribus suis qq & qdá de suis ét ibi. hæc ille. ¶Ordo est. Tyry igeminant, hoc est multiplicát, plausum. i. applausum, & vocé cogratulatium, & lætáiú vna cú manuú iactatione. & troes, qbus vere cúdia, & pudor cógruebat, eo q externi, & aduenæ essent, sequuntur, idest insequunt, tyrios, hoc est post tyrios plaudunt quoq; troiani, Necnó, idest etiá, dido ifelix, pter futurá infelicitaté, trahebat. i. ptrahebat nocté. ita vt priusq æneas narrare inciperet, suaderét iá cadetia sydera somnos, & bibebat. i. ibibebat, quasi pesté, & cótagioné, vnde paulo ante, pesti deuota futuræ, Sed iucúdissime alludit ad bibentes: quasi dicat cæteri quidem vna bibebát. at Dido infelix, bibebat amorem lógú. i. diu duraturum, qr ad extremú vsq; vitæ, ita vt per ipaná amoris, cú se desertá videret, sibi vita adimet, bibebat, dico lógú amoré, rogitás, idest iterrogás multa super. i. de priamo & rogitás, idest irei rogás multa sup hectore, idest de gestis, & facinoribus clarissimis hectoris, &, supple rogitás, aut rogat núc. i. aliquando, qbus armis, qr rumor erat armis a Vulcano fabricatis, vt dictum est, in pictura illic, & nigri memnonis arma, qr ergo pingei e fecerat arma ménonis, bene iterrogabat, qbus armis filius auroræ. s. ménon filius Tithoni, & auroræ, venisset, sup. troiá, aut rogitans núc. i. aliqñ, quales sup. fuerint eq diomedis, aut quos rhæso abstulit, vt dictú est: aut eq diomedis bistonij. i. thracú regis, vnde illi originé traxerunt, quos Diomedes rex ætholiæ tydei & theophilæ fili⁹, abstulit rhæso thracú regi, priusq; pabula gustassent troiæ, xáthúq; bibissent, & rogitans nunc quátus, sup. fuerat achilles, imo age (inqt) o hospes dic nobis a prima origine, isidias danaú, pro danaorum. i. græcorum, & casus. i. miserá ruiná, & excidiú tuorum, Bñ significat poeta mulieré amatricé log, ná de achille nouissimo loco meminit, & rogitat q fortis, & aiosus fuerit, sed qntus vt molé corporis, nó robur ai in eo mirari significaret, & nó dicit gloriosam victoriaz, aut triúphos danaú: sed isidias, nec dánat ignauiá, aut inertiá troianorum, sed dolet casus eorum, q no vtute minores, sed dolo & isidys circúuéti ceciderút, & dic tuos errores, qs in iij li. enarraturus est, ná septia æstas portat. i. adducit nobis tecú, ipsa iá primú aduentatuá igit: h est cú aduétu suo te errante oibus terris, & fluctibus, qd' ptim ex teucero didicerat, partim ex ipso ænea qui dixerat, oibus exhaustos iá casibus, &c. sed quomodo nó nisi septima sit æstas, dicebimus in qnto huius.

ADILON

Funera Dardaniæ narrat fletusq; secundo.

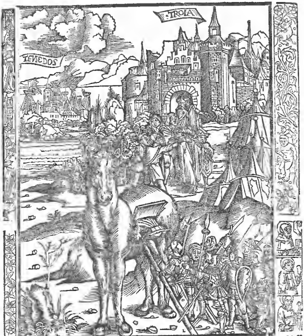
¶Modestini iurisconsulti in secundum Aeneidos librum Argumentum

Conticuere omnes, tunc sic fortissimus heros
Fata recensebat Troiæ, casusq; suorum
Fallaces Graios, simulataq; dona Mineruæ.
Laocóntis pœnam, & laxanté claustra Sinonem.
Somnum quo monitus acceperat Hectoris atrum.
Iam flammas cœli, Troum, pátriæq; ruinas.
Et regis Priami fatum miserabile semper.
Impositumq; patrem collo dextraq; prehensum
Ascanium, frustra tergú comitante Creusa.
Ereptam hanc fato, socios in monte repertos.

ASCEn.

Conticuere oés Sicut homerus induxit vlyxé ad alcinoú phæacú regé appulsum, & ab eo benigne susceptú hospitio, eidéq; casus, & errores suos iterú cœnádú narráté, ita maro noster æneá hic inducit simile facienté, quá ré excogitarunt diligétes poetæ, vt oportune, quæ vellet breuiter dicta, percurrát. Ná vt ad húc poetá respicis, nó est institutú eius excidiú troiæ ad vngué pscribere, sed Romanæ vrbis originé cú cæsar, vt dcm est laude, altius repetere. Quia igit qd' flaccus in de arte inquit. Ordinis hæc virtus est, & venus. Vt iá nunc debétia dici. Pleraq; differat, & pñs in tps omittat Ideo cógrue poeta ad húc locú recepit narrationé de excidio troiæ. Nam ingruéte nocte, nó potuit plixius narrari. Et rex tra nisi reginam nimis affectá ad audiédas res troianas pmisisset poeta, videretur recitatio lógior q q cóuiuio cógrueret, nam qua grauitate ab ænea prolatam decuit, multa cum horarum spacio opus esset. Cæterum vt argumentorum quoq; explanationem præmittam monostichi. Ordo est, Poeta narrat secundo libro funera. idest stragem dardaniæ, pro dardanidar, aut funera. i. excidiú, sed id abusiue dardaniæ. i. troiæ, q dardanus olim tenuit, & nobilem fecit, & fletus dardaniæ, idest quos, aut dardanidæ capiti faciebát, aut quos de dardania vastata fieri deceat, æneasq; facturus est, dicturus, O lux dardaniæ. Et o patria, o diuum domus Ilium, & inclyta troiæ, mœnia: & cætera Maioris argumétí ordo est. Omnes scilicet tam tyrij q phryges conticuere, idest simul tacuerunt, & heros fortissimus, scilicet æneas recensebat, idest enarrabat eis quadá césura gestorum, fatali. fatale excidium troiæ, & casus. i. aduersitatem, aut cædem suorum. s. amicorum necessariorum, & familiarium, ac subditorum, & recésebat graios. i. græcos fallaces, qui dolo, & nó vi troiani expugnauerát, & dona mineruæ simulata. i. equum, qué mineruæ se vouisse simulabant, & tam magnú fecerant vt itro mitti, nisi ruptis portis: nó posset, & pœná laocoóntis. s. sacerdotis a serpéte cum filijs interépti. (Sed scribendum, aut legédum est laocoóntis, vt bis fiat, sineresis. i. cótractio duarum vocalium in vnam syllabá, licet postea dicturus sit poeta, Laocoó ta petunt, sed hi versus poetæ nó sunt (& recésebat sinonem, perfidium illum hoiem ad hoc subornatum, vt claustra equi laxaret, & armatos, qui in eo erant, emitteret: & recésebat atrum. i. funestum, & tristem, somnum. i. isomnium, quo acceperat monitus, idest á mmonitiones Hectoris, Nam heu fuge nate dea teq; his ait eripe flammis, & iam recensebat: scilicet flammas: cœli, vnde dicet de cœlo lapsa per vmbras, Stella facem ducens multa cum luce cucurrit, & ruinas troum, & patriæ. s. troiæ: & patrem. s. Anchisem, impositum collo, & Ascanium filium prehensum, idest arreptum, vt sequeretur patrem, dextra. i. per dextram, vnde dicetur, Dextræ se paruus Iulus, implicuit, sequiturq; patrem non passibus æquis, & hoc creusa. s. coniuge eius, hoc est æneæ: qui hæc recensebat, comitante, idest insequente, tergum, scilicet æneæ, qr dicetur, pone subit coniunx, frustra, quia erepta erat, vsir recensebat hæc. s. Creusam, ereptaz fato. aut morte, aut dijs ita volentibus, vt nolum coniugium pararet æneæ, & socios repertos in monte, scilicet in ida, vnde dicturus est, & sublato montem genitore petiui.

sineresis qd sit

P.V.Maronis Aeneidos. Lib.II.

Onticuere omnes, intētiq; ora tenebant,
Inde toro pater Aeneas sic orsus ab alto.
Infandū regina iubes renouare dolorem.
Troianas ut opes, & lamētabile regnum.
Eruerint Danai, quæq; ipse miserrima uidi.
Et quorum pars magna fui, quis talia fando
Myrmidonum, Dolopumue, aut duri miles Vlyxi

ASCEN.

Onticuere omnes. Opportune quidē post strepitum, & cytharæ crepitum indicat silentium factum, in quo vtriusq; & reginæ, & æneæ demōstrat dignationē & authoritatē. Nā vt reginæ rogitanti, multa sup Priamo, &c. morē gererēt, & vt æneā dignū quē audirent se censere significarent. Conticuere, verū priusq̄ verbor poetæ ordinem posuero. pmittam verba Donati, quæ hec sunt, Conticuere, q2 dixerat Fit strepitus tectis, & cytha.e.i psonat aurata, & ingeminant plausum tyrij. Conticuere, partim pp eius honorificentiā, partim q2 mens hominis cupida est audiendi nouas res, & regina indixerat silentiū. Intenti, desiderio inducebantur audiendi. Incipiam, in hoc principio narrationis loci, tēporis, & personarum memor est æneas, Ergo proposita retinet, sed ostēdit esse prolixa, & multa, nec tempori nec loco, nec personis congrua: sed quia cupiebat id regina, cuius voluntas pro ratione esset, recurrit ad breuitates, vt neq; ipse multa dura narrando in dolores incurreret, nec Didonem multū vigilare cogeret. hoc loco docet, q̄ quis ōis narratio breuis esse debeat, tamen illa breuissima, cum propria mala narrant, nisi necessitas cogat, Ergo cōtra erit, cū narrant bona, Nā prospera referre iuuant, & exigūt audiētē. Infandū: quoniā gratissima erāt in cōuiuio lætissimo narranda, & nō aliena mala, sed sua narrabat, Troianas, q.d. magnas. Danai, abiecte legendum quasi imbelles. Pars magna, q2 pdidit regnū. Vidit miserādā Priami & Polytæ mortē. Amisit vxorē, & denīq; patrē. Certe neq; Dido deberet audir, q̄ mala sua fleret, Quis ta. dris me narrare, q̄ ei hostis si audiret, nō abstineret a lachrymis. Ibi.n. fuit vnus ex græcis Achemenides, quē fletur dicit. Nox h.c. pcipitat sonos, Nō pcipitat pro pcipitat: sed lege, Nox humida cœlo pcipitat somnos

Donati expositio

Ois narratio breuis esse debet

Temperet a lachrymis? & iam nox humida coelo
Praecipitat, suadentq; cadentia sydera somnos.
Sed si tantus amor casus cognoscere nostros.
Et breuiter Troiae supremum audire laborem.
Quamq̃ animus meminisse horret, luctuq; refugit,

.XVI.

Conticuere, pro conticuerunt, neq; est dualis numeri, quia apud latinos non inuenit. Omnes, poterant .n. nonnulli, sed omnino omnes tacuere. Intentiq; ora te. Aut intuebant ora loquentis, aut imobiles vultus hebant, vt Tenuitq; inhians tria cerberus ora .i. imobilia habuit, aut tenebant .i. hebant per figuram .i. hora intenta hebant Tere. Nam illi andriae nomen erat, teneo, & hic circo addidit, qui potest quis tace, & non aduerte. Inde, oeide, r est apheresis. Alto, summus .n. sp est pontificalis locus, & aeneas vbiq; quasi sacratus inducit. Torus autem a tortis herbis est dictus. Infandum, dolor .n. & pudor est viro forti victum se dicere. Iubes, vis. aliter .n. hoc verbum aeneae personam non recipit. Troianas o. sic Hor. Aut pinguis phrygiae, aut mygdonias opes lamentabile, magnum quasi dignum multa lamentatione, vt hi multum fletu ad superos. Danai, argiui a danao rege, nam graeci proprie sunt Thessali a graeco rege. Pars, maxima, propter amissam coniugem: & hoc se commendat vt infra, aut quid in euersa vidi. c. u. Fando dum dico, alibi dicitur, vt Fando aliquid si forte. t. per. ad u. Myrmidonum, isti achillis sunt socij, Dolopes. Pyrrhi, qui eum de scyro secuti sunt. Myrmidones autem dicti sunt a formicis, quae appellant μύρμηκες. Nam Aeacus cum ob pestem populum amisisset, orauit iouem patrem, vt tot sibi socij adessent, quot in arbore fici formicas vidisset, & statim formicae sunt in homines versae. Hoc fabulae. Erathosthenes autem ait Myrmidonas a myrmidone rege dictos. Durt, Crudeles, Verg. enim pro negocio & qualitate epitheta ponit, cum Homerus eadem etiam in contrarijs obseruet. Quod autem Asinius pollio de Achaemenide socio vlyxis dictum refert: caret ratione, Myrmidones vero, & dolopas praesentes esse acceptos ab Heleno, sed vt tanquam de ipsis aeneam intelligamus dixisse, neq; eos, quidem posse calamitates troiae sine lachrymis referre. Sed si sic intelligamus, frangitur dicti dignitas. Praecipitat, pro praecipitatur. Cadentia, Epithetum sydere est, quae semper cadunt, & oriuntur: aut maiorem noctis partem vult esse transactam. Casus co. casuum cognoscendorum, & est graeca figura. Et breuiter praeseribit, quia Dido dixerat, Prima dic hos. ori .n. quamquam melius praesenti tempori iungitur, vt quisquam scio. Horret meminisse, propter defectiuum verbum non potuit dicere meminere. Haec autem odi noui, coepi, & memini ad omnia tempora, quae inueniuntur, & suo, & aliorum funguntur officio. Teren. memini videre quo aequior sum Pamphilo, vbi praeteritum praesens significat. Item, memini me turribus altis, Corycium vidisse senem. Hoc quando quis fit in integris verbis, vt iuuat euasisse tot vrbes. Ergo magis in corruptis. Refugit. propter metum praeteritum, non pro praesenti.

Tonus vnde dictus

Graeci q

Myrmidones q & vnde dolopes

Memini verbi natura q

nos, suadentq; cadentia sydera. Nox. h. c. p. s. volunt dicere. Iam media nox absumpta est. Siquidem aura humida iam coepit. & sydera in occasum labuntur. haec .n. non sunt nisi maxima parte noctis transacta. haec ille. ¶ Ordo est, Omnes. s. tam tyrij quam phryges, qui plausum, strepitum, & cytharae crepitum prius fecerant, conticuere .i. simul tacuerunt, & ipsi intenti .i. auidi ad audiendum res nouas, tenebant .i. continebant ora ne. s. quicquam ferret, aut sternutationis emitteret, vnde plus est, quod tenebant ora, quam quod conticuerunt, & bene hec ratione temporis poeta, quia continuo tenebant ora, quamdiu. s. ille loquebatur. Inde .i. deinde aeneas pater s. ab honore, & principatu, vnde pro maiestate eius libentius conticuerunt, & ora tenebant, orsus est .i. ex ordine loqui coepit, ab alto toro. s. in quo discubebat, nam & altior ei locus quam caeteris congruebat, sic .i. in hunc modum subsequentem. O regina, tu iubes .i. vis, aut modestiae gratia, qui reginam appellat, et iubere dicit, renouare .i. vt renouem, & quasi refricem vlcus vetus (non enim dixit iubes mihi, aut me, ne per hoc superbum, aut arrogantem iuberet regina quam maiori iuberet, Et ita honestius saepe multa subaudiunt quam exprimant) dolorem infandum .i. quasi ineffabile, aut qui dignus est, quem vir fortis enunciet. s. vt .i. qualiter danai .i. argiui, & graeci eruerint .i. euerterint eruendo thesauros obstrusos, opes .i. diuitias & facultates troianas, & regnum lamentabile .i. lamentatione dignum, tum diu virtute defensum, tandem dolo captum sit, & iubes renouare miserrima, quae ipse .i. ego vidi (vnde quaeq; duae sunt partes) & quorum ego fui magna pars, propter socerum, priamum: & coniugem amissam, quis myrmidonum .i. durissimorum hostium, quales sunt myrmidones populi thessaliae, & socij inmitis achilli: vel pro vel quis dolopum, idest sociorum pyrrhi filij achillis truculentissimi: quippe qui priamum. & liberos eius interemit, aut quis miles .i. stipendiarius, duri vlyxi pro vlyxis, aut vlyxi pro vlyxei (nam quia graece dicitur odisseus, latine declinatur aliquando vlyxeus, aut vlysseus, vnde vlyssei genitiuo) vel potius vlyxi quam vlyxis dixit, vt vitaret frequentiam literae quae sibilum pareret quis inquam hostium temperet .i. abstinere possit, & temperaret se a lachrymis, fando talia .i. dum talia quis fatur, vt fando sit gerundium ab impersonali, quasi dicat nullus, & si hostis non possit non flere, quanto minus ipse, qui eorum pars magna fui. Et .i. insuper, aut praeterea nox humida praecipitat, supple se, aut praecipitat pro praecipitatur, aut absolute, praecipitat, idest praeceps ruit coelo sicut in bucolicis dictum est. Maioresq; cadunt altis de montibus vmbrae (Sed si nox est vmbra terrae, videtur potius ascendere: quam descendere nisi vt donatus sentit summam noctem significet quae coelo praeceps ruit, cum et superna regio aeris caligine vincatur, et tunc quoq; sydera praecipue cadunt, quasi medium orbem transgressa sunt, quae nocte primum orta fuerant. Et si cui idcirco videatur, quod vltra mediam noctem excitatio perdurauerit, dicatq; poeta significare principium noctis dicendo, & iam nox humida coelo, praecipitat. quod o. iam primum cadere, & suadentq; cadentia sydera somnos. s. cum solent aut circiter eius ortum orta: vt hesperus, & caetera in primo crepusculo tantum apparentia dicit, vt primissum est, id decorum seruatum, quia id dido summopere efflagitabat, regibusq; voluptati est, a vulgo dissentiri etiam moribus. vt videlicet noctu agant quod vulgus interdiu, at non principium noctis fuisse, docet, quod primissum est in fine primi, & noctem funalia vincunt, Iam enim tunc lychnis, & funalibus caliginem diutius expulerant, dicamus ergo. ideo additum esse epithetum, quod est humida, vt significet, non primam partem noctis. quae adhuc aestu diurno aridior est: sed plena nox, quae humida, & sydera cadentia iam .i. quae iam plus quam medium orbem peregerunt, suadent somnos, supple inire. Sed si tantus amor supple est tibi, idest tantum desyderium cognoscere pro cognoscendi, casus nostros, & audire breuiter (q. d. nam vt ab origine dicam tempus non patitur) supremum laborem .i. excidium troiae, ego incipiam supple dicere: quamquam animus scilicet meus horret meminisse .i. recordari, & refugit .i. vitauit, aut recusauit, s. ab eo tempore quo id petitum est. (Est enim refugit praeteriti temporis, quia nec mediam perducit) refugit ergo, idest significauit se refugere, aut ante hac saepe refugit, luctu, idest lugendo, aut propter luctum, quia sine luctu meminisse nequeam, hoc autem dicto. Incipit dicens, Fracti bello, vt in sequentibus patebit vnde verbum incipiam huc acciri debet.

Sub audiuntur multa quae non exprimuntur

Nox quid sit

Reges noctu agunt quod vulgus interdiu

Incipiam. Fracti bello, fatisq; repulsi
Ductores Danaum tot iam labentibus annis.
Instar montis equum diuina Palladis arte
Aedificant, sectaq; intexunt abiete costas.
Votum pro reditu simulant, ea fama uagatur.
Huc delecta uirum sortiti corpora furtim
Includunt caeco lateri, penitusq; cauernas
Ingentes, uterumq; armato milite complent.
Est in conspectu Tenedos notissima fama
Insula, diues opum, Priami dum regna manebant.
Nunc tantum sinus, & statio male fida carinis.
Huc se prouecti deserto in littore condunt.
Nos abiisse rati, & uento petiisse Mycenas.
Ergo omnis longo soluit se Teucria luctu.
Panduntur portae, iuuat ire, & Dorica castra
Desertosq; uidere locos, littusq; relictum,

¶ Fracti, &c. Hoc si ordinem rerum gestarum attenderimus, est totius aeneidos .i. huius operis initium. Nam prius capta est troia quam aeneas profugit, & septem annos errauit, verum (vt dixi) ea poetis virtus est, vt ab vltimis (sicut Home. a .x. anno belli troiani, & poeta nunc a septimo anno erroris aeneae. aut a medijs, sicut in comoedijs videre est) inchoantes ad prima redeant: quod dicta velintq; opportunissime. quia igitur per transitum voluit poeta describere troiae excidium, & per compendium colligere aeneae errores, id aptissime hoc loco facit. vbi vt Ser. bene annotauit. duo intendit, & troiae excidium, & aeneae errores ab infamia purgare, nam si fatale fuit troiam decidere, & fata semper viam inueniunt. Et nihil inuitis fas quemq; fidere diuis, quia viro det, quod victa est, Et si aeneas dijs authoribus, multorumq; monitis profugit: non illi dedecori esse poterit, quod data fata secutus, matre dea monstrante viam: Italiam fato profugus lauinia venit: litora. Incipit ergo hystoriam: non belli troiani, sed captionis troianae: de quare praemittemus verba Donati, quae huiusmodi sunt, Fracti bello. Subtilis narratio hominis victi, & eius qui patriae adesse nequiuerit. Cuius auxilium Dido omnia metuens videri debeat necessarium. Quod in spem certam venire non potuit, nisi aeneas prius personam suam iusta defensione purgaret, quod ab occasione temporis, & personae

ASCENS.

Donati expositio

næ sumit. Nō nos strenui, sed imbelles vicerūt Argumentum ergo a persona. Fracti bello, nullus bello frangit, nisi imbellis, & nisi fortis sit, q resistit. At ipsi tot iā labentibus annis, tandiu restitimus, q̄ꝫ diu iā ita impium stare consenserūt, Instar .m.e. Fracti bello, se ad insidias couerterunt, Palladis: quo possent ab insidiarū suspitiōe abduci Equū, Maximæ īsidiæ, nā qđ ab scōdere nō potuerūt, spe religiōis cōtexerūt. Delecta: nō ergo plebea, & est ad excusatiōnē troianoꝝ. Elegerunt ex ducibus, plurimos, & quoniā periculosa nō possunt sponte appeti, sors dedit pluribus fortibus: quos equus caperet, ostendit aūt poeta paucorū periculo puidēdū omnibus, neqꝫ debere homines refugere mortē pro salute patriæ. Cauernas: loca: q̄ pter vterū caua erāt, vt circa armos, & collū, & ilia. Est in cō. locus est: q hostiles insidias facile celaret, in cōspectu erat: sed insula, quo nō facilis esset trāsitus, & mare interiectum occultabat īsidias Malefida. ergo credēdū illos enauigasse, Nos abysse, cū eius reliquissent: & malefida esset statio, nō mirū si crediderunt abysse. Ergo ois: moralitas plena monstrat. Vbi enim creditum est bellū amotū, solutus est ei longi tēporis luctus. Ordo est. Ductores .i. pncipes belli, & q cæteris pficiebātur, vt Agamēnon: Menelaus. Diomedes, Nestor Vlyxes: Pyrrhus, & cōsimiles, danaū .i. argiuorū. & cæteroꝝ: fracti .i. labefacti. & effœti, ita vt amplius nō possent, bello, .i. virtute bellica: quā in troianis oñderāt, & repulsi fatis .i. q: pficere nō poterāt. quæ facta oportuit ante troiæ excidiū (de quibus Seruium videto) & hoc tot anis quia decē, labētibus .i. celeriter trāsactis, aut tacite ptransitis: quare adhuc intecta, ipsi ædificāt .i. cōstruunt. (Nā si proprie accipiatur ædificare est ædes facere, sicut equitare equū. cui insidetur, agere, & tñ dicimus ædificare naues, & machinas. & equitare mulos, & asinos, imo Hora. dicit equitare in harūdine lōga, sed pueri harūdinē equū vocāt) equū .i. statuā eq, diuīa arte .i. maxīo artificio palladis, aut q: Pallas tūc troianis inimica illa factū voluit: aut q: docuit īstar. .i. in statū: aut staturā, & magnitudinē mōtis, hoc est tā magnū vt mole sua mōtē æquipararet, & itexūt costas .s. eq, abiete .i. illa arbore de genere sapinoꝝ, q̄ in mōtibus libēter nascit, secta .i. fissa, findit, n. faciliter: & simulāt, supple p equū votū .s. voto pmissum, pro reditu. & ita votū erit participium, aut si nomē est, simulant votū. idest q equus ille habeat rationem voti pro reditu, quis sicut si non dicet, simulabant, se nō posse redire donec Pallas placetur, ea fama vagatur. scilicet per vrbem: hoc est vulgo dicunt, illum equum Palladi votum, & ita si Simoni id affirmanti fides habita est. nō sunt propterea leues & improuidi dicendi Troiani: & ipsi sortiti. (Nā tantū timebāt oēs periculum illud obire: vt nec pcio, nec pce, nec minis, nec alia quauis ratiōe quisq̄ ad hoc induci potuerit, præterq̄ sorte, in qua cū æqua sit oībus, & summis, & infimis cōditio, omnes se sacramēto astringunt, priusq̄ sortes traheant, id se facturos, qđ sortes significauerint, nec potuerūt īperio ad hoc astringi, nā vbi in manus hostiū puenissent iuui potuissent rē īdicādo sibi salutē cōparasse: Est ergo laus obsessoꝝ q nō nisi sortiti poterāt includi) sortiti .i. quærū .s. mittēdo sortes, qb⁹ sciāt, q id piculū obire debeāt, corpora virū .p viroꝝ, delecta .i. de toto nūero lecta, huc .i. ad hoc munus, q: delegerāt plurimos, ne pauci pditionē sortiū refellerent, & deide sortiti sūt ea corpora pus delecta, & sortiti cludūt ea furtim .i. p insidias lateri .s. eq cæco .i. tenebroso, ita vt in eo nihil videat, & cōplēt cauernas penitus .i. valde īgētes, aut cōplēt penitus .i. pene itus, cauernas .i. latebras īgētes, & vterū .i. aluū totā milite armato .i. multis militib⁹ armatis, Insula tenedos .s. aut tenedos, appositoríe īsula notissima fama .i. p famā, est ī cōspectu .i. pspectu troiæ, diues opū .i. diuitiarū plēa, dū regna Priami manebāt nūc āt supple est tm̄ .i. dūtaxat, aut tm̄ mō: sinus .i. angulus maris, & statio .i. receptaculū, vbi naues ad tps stāt, malefida .i. nō satis tuta carinis .i. nauibus, aut vētrib⁹ earum, quæ illic illiduntur, Supple ductores danaū, aut oēs danai, puecti .i. porro vecti p naues, scilicet (nam vt pfecti legatur, vix patit, versus) huc .i. ibāe, quā dixi īsulā, ipsi codūt .i. abscōdūt se in littore deserto, q: cū regio eēt vastata, nulli eā colebāt. nos supple sumus rati .idest arbitrabamur, supple eos abysse: scilicet penitus, & in patriam suā redysse, vñ sequitur, & pro .i. perysse: mycænas, patriam, scilicet agamemnonis, vento, scilicet impulsore. Ergo q: scilicet id rati sumus ois teucria .i. regio teucroꝝ, hoc est tota troia: soluit, idest liberat: & expedit se luctu longo, idest tristitia decennali. Portæ panduntur, idest referantur, quæ tempore belli clausæ erant, iuuat, idest delectat: scilicet plurimos, ire, idest egredi, & videre castra dorica. idest doriuꝫ, hoc est græcorum. hoc est, quæ dori illic dereliquerant aut si castra abstulerāt (Sunt autem castra, in quibus milites degunt in tentoryꝫ, interdum vallo munita loca) q: pro: idest locos desertos, idest quos græci deseruerant, & littus relictum a græcis.

Morte p patria oppetere debemus

Ordo

Edificare proprie quid sit

Incipiā, Fracti bello, Duplex in hoc libro intētio est. Ne vel troiæ, q victa est, vel æneæ turpe videat, q confugit. Fatis, q̄ tria fuerū secundū Plau. vii a troili, Pallady cōseruatio, Laomedōtis sepulchrū integrū: quod in Scæa porta fuit, vt in bacchidibus lectū est. Secūdū alios plura vt qđ de Aeaci gēte aliqs iteresset, vñ Pyrrh⁹ adhuc puer vocatus ad bellū est vnde neoptolemus dictus ē, vt Rhœsi eq tolleret, vt herculis itere ssent sagittæ, quas nisi philoctetes, cū ipse morte puēius non potuisset afferre. Ductores, Sonātius est, q̄ dux. sic alibi regnatorē asiæ pro rege. Labētibus .i. celeribus, nā cursu velocior est lapsus. Instar, īdeclinabile, licet Probus istaris dixerit: & caret pposītiōe vt p egre, quis serenus lyricus ad istar dixerit. instar ad similitudinē, vnde non restaurata, sed instaurata dicuntur ædificia ad antiquā similitudinē facta, vt ergo īstauremus Polydoro funus. Equū. secūdū Hygi, machinamētum fuit bellicum Vñ aut hæc in nostros fabricata est machina muros. Aly portā quā illis aperuit Antenor. equū pictū habuisse, vel ante noris domū, quo posset agnosci: vel equestri plio victa ē troia. Aut abscōderūt se post motē hippiū: vel fuit: qđ ver. sequitur. Palladis arte, aut igeniose, dolose, q̄si dicat consilio iratæ deæ Aedificāt. Trāslatio a nauibus. Cice. Nauē tibi ædificatum eē messanæ. Intexūt: vt Bis denas Italo texamus robore naues. Abiete: ponit Abietē, nam fulminata īteritū oñæ significat, & troia p fœminā peryt. Acer vero in tutela stuporis est, & viso equo stupuere troiani, vt Pars stupet innuptæ .d, ex. mi. Pinus, in tutela e matris deū, sed & fraudis, q: eius poma cadētia per fraudē interimūt, & hic equus plenus insidiaꝝ ē, abiete, solutio spōdei nūc in pceleumaticū: alīs in dactylum. vt arma virū, tabulæqꝫ, & troia gaza p vndas. alīs in anapestū, vt fluuioꝝ rex erydanus. Vergi. tñ in hac solutione semp seruat sibi excusatione synalœphæ, qđ aly cōtemnūt. Fama, excusat. ne reus sit cōscietiæ. Sortiti, cōtraria sūt, sortiri & eligere, sed elegerunt plures, ac deinde de illis sortiti sūt, quos icluderēt Cæco, obscuro & in quo nō videt. Cæcū aūt hoiem dicimus nō videntem. Ingētis. epitheto leuauit tapinosim, Vterū, vterus est mulierus, quē modo dixit, q: dicturus erat fœta armis, Aluus ē quo aefluūt sordes. Sal. simulans aluū purgare. Vēter vero. q videtur Iuuenalis, Mōtani quoqꝫ vēter adest, abdomine tardus. Tenedos, tenes qdā īfamatus q cū nouerca cōcubuisset īsulam vacuā cultoribus tenuit, īde tenedos dicta. Hic dixit notissima fama. Cice. in verrinis, Tenē ipm cuius ex noīe tenedos noīatus. Statio in qua ad tēpus stant naues. Portus autē vbi hyemāt. Malefida aut minus fida propter periculum nauium, quā plagiam dicunt, aut fida græcis male .i. in nfam pernicies. Luca. ne syrtibus. Sic male deserunt, sed hæc significatio raro iuenitur. Male fidus: minus fidus, Male eniꝫ minuit: non negat. Ois teucria: subaudi gēs & ab soluta ē locutio. Dorica ca. mala est cōpositio ab ea syllaba incipe, q̄ supior finit⁹ ē smo. Nā plerūqꝫ cacephaton facit, vt hic. Dori a doro sunt Neptunni filio

SERV. Fata troiana q̄ fuerunt

Instar qd notet

Equus troianus qd fuerit

Abies fulminata qd significet

Pinus in cuius tutela sit

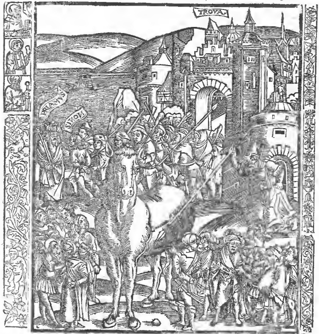
tenedos vñ dicta Statio qd, & qd portus Dory vñ dicti

Hic dolopum ma. &c. Cōtinuat narratiōeꝫ suā docetqꝫ q divi derint egressi iā patefactis portis Troiani. vnde Donatus dicit sic. At capis, sñia tymetæ suspitiose eracta est. Capis. autē sñia nō nunc melior, sed post factum cognita est: Scinditur, nā cū totū suspitionibus ageretur, nihil potuit recte firmari. Primus, vbi nō erat Laocoon inter ambigētes, sed descēdit ab arce exeitus cōtrarietate senētiaruꝫ, & cupiebat puenire ne qd in pnicie reip. decerneret. Ardens, vel igenio vigilās aut vehemēter p statu publico cōmotus. Et pcul. nisi adderet vba docere aduētaret, distulisset. O miseri: inuectio ardētis animi, nō cōtumeliosa in ciues, sed p statu publico necia. Miseri, qui ea quærūt quibus efficiant miseri. Auectos, qui p tot annos bellum gesserunt Aut vlla. q. d. creditis id tutum, quod reliquerint hostes aut aliud quidpiā, quod beniuolentiæ simulatione offerāt Danaum, quasi callidoꝝ, & versutorū. Vlyxes, quasi si nō essent dolosi, ab hoc magistro addiscere potuerunt. Hoc oportebat ostendere, si in cōtraria iam raptos auertere a ppo sito

ASCEN. Donati expositio

Hic Dolopum manus, hic sæuus tendebat Achilles.
Classibus hic locus, hic acies certare solebant.
Pars stupet innuptæ, donum exitiale Mineruæ.
Et molem mirantur equi, primusqꝫ Tymœthes
Duci intra muros hortatur, & arce locari.
Siue dolo, seu iam Troiæ sic fata ferebant.
At Capys, & quorum melior sententia menti.
Aut pelago Danaum insidias, suspectaqꝫ dona
Præcipitare iubent, subiectisqꝫ urere flammis
Aut terebrare cauas uteri, & tentare latebras.
Scinditur incertum studia in contraria uulgus.
Primus ibi ante omnes magna comitante caterua.

Laocoon

Laocoon ardens summa decurrit ab arce.
Laocoon Et procul. O miseri, quæ tanta insania cives?
Creditis avectos hostes? aut ulla putatis
Dona carere dolis Danaum? sic notus Ulyxes.
Aut hoc inclusi ligno occultantur Achivi.
Aut hæc in nostros fabricata est machina muros.
Inspectura domos, ventura q; desuper urbi.
Aut aliquis latet error, equo ne credite Teucri.
Quicquid id est, timeo Danaos, & dona ferentes.
Sic fatus, validis ingentem viribus hastam
Aeneas In latus, inq; feri curvam compagibus alvum
Contorsit, stetit illa tremens, uteroq; recusso.
Insonuere cavæ, gemitumq; dedere cavernæ.
Et si fata deum, si mens non læva fuisset.
Impulerat ferro Argolicas fœdare latebras.
Troiaq; nunc staret, Priamiq; arx alta maneres.

sito volebat, ergo notissima fraude unius universam gentium vituperat. E quo, q2 originem ducit a fraudulentis hostibus, qui tunc maxime timendi sunt, cum benivolentiam simulant. Sic fatus, non verbis solum, sed re voluit affirmare sniam. Fata deoꝝ voluntatem accipere debemus. q. d. nisi dii avertissent intentionem nostrã, statim insidias, has cognovissemus: Nunc sicuti stetisti ante has insidias. Ordo aũt est, Manus. i. exercitus dolopum. i. socioꝝ pyrrhi, sup. tẽdebat hic, idest hoc loco. Achilles sævus. i. imanis, qui troilum tam imaniter occidit, & Hectora tam crudeliter traxit tendebat. i. tentoria habebat, hic. i. alio loco, hic locus, sup. erat classibus. i. ordinibus equitum in classes, quas Livius quinq; enumerat distributoꝝ, hoc est hic exercebant equites, & acies. s. præliantium. solebant certare hic, aut ipsi solebant certare hic acie, idest phõ in acie instructo, in oĩbus aũt subaudiendum videt, dum Troiam obsidebant, aut quid simile, q2 aliter potius diceret, tetenderat q̃ tẽdebat, tum enim non tendebat, cum iam mortuus esset Achilles. Pars. s. Troianoꝝ egressoꝝ, stupet. i. cum stupore aspicit, donum exitiale. i. equum tã magnum, quem ad exitiũ Troiæ simulabant græci, se velle dare minervæ innuptæ: perpetuæ. s. virgini, quæ nunq̃ nupsit. Significat enim puriorem ignem, cuius nõ est comixtio, nec pollutio, ideoq; ex cerebro Iovis. i. ætheris nata dicit, & pro. s. mirant molem equi (mo-

Fatus qd sit
Ordo

ris est Vergiliani præcedentia sequentibus declarare) & Tymœtheo ille vir Troianus, hortaĩ primus sup. equum duci intra muros: & locari, supple in arce .i. summo tẽplo Palladis, quod in illo erat, hortabaĩ dico, siue dolo, quia conscius fraudis, & doli græcoꝝ, siue q: fata Troiæ .i. quæ erant de excidio Troiæ tunc venturo, ferebant .i. cõstituebant sic .i. vt id hortaretur etiam bonus ciuis, in perniciem suã, & suoꝝ. At .i. sed Capys & alij, quoꝝ menti, sup. erat sñia, melior .i. quæ postea melior cõprobata est: cum tñ ignoraretur, iubent, aut præcipitare pelago .i. in pelagus, hoc est submergere insidias danaum, & pro .i. dona suspecta .i. quæ suspecta erant de dolo. q2 a dolosis, & fraudulẽtis hostibus, offerenda, q3 pro vel (potuisset tamen posuisse ve, vnde opinor poetam accepisse, q3 pro & vt sit diuisio bimẽbris, vt videlicet alij iusserint oino delere, ꝛ id aqua, & igni, vt prius cremetur, ꝛ cineres cum reliquijs in pelagus ꝓcipitent, alij non delere, sed apire voluerũt ad experiẽdũ siqd in eo doli esset) q3 igr pro vel, vt sentit seruius, aut ꝑ ꝛ iubẽt vrere .f. dona suspecta flãmis sbiectis, q2 vis ignis ascẽdit, aut si oino delere nolint, iubẽt terebrare .i. pforare, ꝛ tentare .i. expiri penitus: cauas latebras vteri .i. alui egnæ, Vulgus incertũ .i. istabile aut potius dubiũ, & anceps in sententijs, q2 ignaꝝ ꝛ imperitũ, scinditur .i. diuidiĩ, in ꝯria studia, Laocoon: sacerdos ille Neptuni, ardens .f. zelo patriæ ꝯtenaẽdæ: decurrit .i. deorsum currit ab arce summa, ibi .i. eo tẽpore, dũ3 nonnulli cẽserent equum in arce locãduꝫ esse, decurrit dico ꝑmus ante ois .i. corã oibus, & hoc magna catetua .f. populi comitãte .f. eũ, q videlꝫ idem sentiebãt, aut cãm decursus eius videre volebant. Et ꝓcul .i. cum adhuc ꝓcul esset .sup. dixit, o miseri ciues, quæ tãta insania, sup. est vobis. sed impcipitãter agẽrit honesta est eclypsis. Creditis, hostes auectos: aut putatis vlla dona danaum carere dolis .i. fraudibus, & insidijs .q.d. sic id facitis: delirãtis oẽs Vlyxes est notus sic .i. vt audeatis eius dona, ruptis muris vestris imittere in arcem .q.d. Ex sola calliditate, & fraude illius viri satis nosse deberetis, equum non esse accipiẽdum, q2 aut achiui occultanĩ occlusi in hoc ligno, idest ligneo equo ꝛ nõ dicit voto, aut dono, ne id irreligiose facere cẽseaĩ, aut hæc machina fabricata est in nostros muros, idest ad pniciẽ nostroꝝ muroꝝ, hoc est, vt muri nostri rũpanĩ,

SERVI.

¶ Tendebat: tentoria habebat, vt, & latis tendebat in aruis. Sæuus ꝓpter Hectorem tractum. Classi. ad equites debemus magis referre, vt ordine classes. Vñ & classica dicũtur. Acies legitur: ꝛ acie. Innuptæ, quæ nunq nubit. Exitiale, quãtum ad Troianos. Tymœthes. ait Euphorion Priamus ex Arisba filium vatem suscepit, qui cũ dixisset quadam die nasci puerum: per quẽ Troia euerteret, peperunt simul Tymœthæ vxor, & Hecuba, ac Priamus filium, vxorẽq3 Tymœthæ iussit occidi. Ergo siue dolo, quia iustam cãm ꝓditionis habuisse videtur. Alij dolo volũt, quo omnes decepti sunt. Fata ferebãt, vt etiã ciues cõtra patriam sentirent. Capys, nõ pater Anchisæ. Bene aũt nec se, nec patrem huic ꝯsilio admiscet: quo patria euersa est. q̃q̃ Aeneas tanq̃ obtrectator Priami non assit, vt ait Homerus, Anchises vlti o ꝓpter cæcitatem, vt ait Theocri. Subiectisq3, q3 pro vel: vt saxum ingens voluunt alij radijsq3 rotarum. q3 pro vel posuit, tanq̃ fortẽ ãtius. Incertum, instabile vulgus, melius masculini generis est q̃ neutrum, q2 in us excuntia neutra in ris faciunt: vt funus funeris. Excepto pelagus, quod in hoc creauit errorem. Ante .o. aut perissologia est, primus, & ante omnis aut ante ois, videntibus oibus. Laocoon omnia in on exeuntia tertiæ sunt declinationis. Insania, insanor est contra se sentire. Sic notus Vlyxes, q2 vt ait Home. voluntate verberatus, ꝛ sub habitu medici Troiã ingressus, explorauit vniuersa. In ligno, quasi dissuasor, & non in simulachro, in suadendo enim, & dissuadendo nõ sensus solum, sed verba attenduntur. Error: dolus, vt Inextricabilis error. Feri: quadrupedis, eo q toto corpore se ferat. Aluum. Plautus in masculino posuit, quo nõ vtimur. Per cessus autem est inter ventrem, & latus. Recusso, pro cõcusso. Cauæ. e figura græca est, vt viuere vitam. Fata participium .i. quæ dij loquuntur. Stati. & vocem fata sequuntur. Læua, contraria, nam de humanis rebus id significat, de diuinis vero ꝓsperis, vt intonuit læuũ: quia sinistra numinum intuẽtibus dextra sunt. Fœdare lacerare, nam fœdum tam apud hunc q̃ apud Salust. non turpe, sed crudele significat, vt Sanguine fœdantem quos .i. f. a. Salust. Fœdi ocul. Stares, apostrophe est, nam si staret legeris: maneres sequitur, propier ὁμοιοτέλευτον.

Tymœthes qui fuerit

Ferus vñ dicatur

Fœdare quid sit

& postea euertãtur, inspectura .i. vt inspiciat per eos, qui in ea latent, domos .f. nostras: & vẽtur a desuper .i. per grassationem, aut durã dominationẽ, vrbi .i. nostræ, aut aliquis error .i. dolus, supp. alius latet .i. in hoc equo: & ideo o teucri: ne credite .i. ne confidatis equo, quicqd .i. siue equus, siue machina, siue donum cẽseri debeat, ego timeo .i. formido danaos .i. græcos, & idest etiã dona ferentes .i. nõ solum dum nos hostiliter oppugnabãt: sed etiam nunc, cum dona se offerre simulãt. Laocoon fatus .i. locutus sic, ꝯtorsit validis viribus ingẽtem hastam in latus, & in aluum curuam cõpagibus feri .f. equi quadrupedis. Illa .f. hasta, stetit tremens .i. micans, aut vacillans, & cauæ .i. loca caua insonuere, & cauernæ dedere gemitum, aut sic cauernæ cauæ insonuere, & dedere gemitum .f. vtero recusso .f. ab armatis, qui intus ꝯtinebant: postq̃ vterus foris concussus fuerat. Et si fata deum nõ fuissent læua .i. sinistra, ꝛ inimica troianis, & si mens .f. eius, qui sonitũ ꝑceperat, nõ fuisset læua, ipsa ipulerat .i. impulisset laocoonta, fœdare .i. fœde dilacerare: ferro .f. hastæ, aut etiam bipẽni iam audito sonum armoꝝ, lãtebras argolicas .i. in quibus argolici latitabant. & o Troia, si sup. hoc fecisset, tu stares .i. incolumis, & alta ars Priami maneret, sup. adhuc: aut, ꝛ tu o alta ars Priami maneres .f. adhuc. Contra quod dicturus est Pãthus, Fuimus troes: fuit ilium.

Ecce manus iuuenem interea post terga reuinctum
Pastores, magno ad regem clamore trahebant
Dardanidæ, qui se ignotum uenientibus ultro.
Hoc ipsum ut strueret, Troiãq; aperiret Achiuis.
Obtulerat, fidens animi, atq; in utrunq; paratus.
Seu uersare dolos, seu certe occumbere morti.
Vndiq; uisendi studio Troiana iuuentus
Circumfusa ruit, certantq; illudere capto.
Accipe nunc danaum insidias, & crimine ab uno
Disce omnes,
Nanq; ut conspectu in medio turbatus inermis
Constitit, atq; oculis Phrygia agmina circunspexit
Heu quæ nunc tellus inquit quæ me æquora possunt
Accipere? aut quid iam misero mihi deniq; restat?
Cui neq; apud Danaos usq̃ locus, & super ipsi
Dardanidæ infensi pœnas cum sanguine poscunt.

ASCEN.

¶ Ecce manus, &c. Ad hanc vulgi dubitationem, ꝛ incertam sniam accessit fraus Sinonis, qui vnus e græcis ad hoc subornatus in manus pastoꝝ .f. Troianoꝝ, qui cũ pecore in agros vacuos se receperant inciderat. vt Troiam du: ſus cohortaretur ad suscipiẽdum equũ illum illæsum, patefactis portis, ad qđ etiam Troianos induxit non tñ tam facile induxisset, nisi ꝛ deꝝ inimica portẽta adiecissent, nã Laocoon sacerdos, qui hastã in equũ intorserat, cũ liberis suis ante aras absumptus est, ereditũq3 est, id in vltionẽ læsi doni deũ intulisse. Miro ergo artificio oĩa ptractat poeta. Nã Troianos pncipes vsq3 ad pœnitẽtiam clementes inducit, extra tñ insipientiam: & improuidentiam, quæ virtus summopere in Iulio Cæsare, & in augusto, quos in hoc ꝑcipue a genere eoꝝ laudare ptendit, a Plynio, ꝛ Suetonio, alijsq3 multis cõmendaĩ. Simulq3 semp adhoc tendit, vt ondat Troiam fato deletã, vt ex reliquijs Roma constitueretĩ olim. Nam nihil potuissent mortalium fraudes in prudẽtiã troianoꝝ, nisi deoꝝ inimica portẽta accessissent, dijs autem iubẽtibus, aut certis indicijs volũtatem suã significãtibus: pijanimi nõ quære id velint, aut iubeant, inquirunt, sed quod velle intelligunt, facessunt, sed audiamus Donatuꝫ. Ecce semper ponit ecce Verg. vbi significat aliquod malum repẽtinum Dum igiĩ illa disputant, aliud interuenit, qđ ab equi tentatu auerteret. Primus aũt aduẽtus efficit vt res in ꝑsentia omutaretur, simulata deinde oratio penitus religione nos astrinxit, ne Mineruæ dona sedaremus. accedente maxime violatoris morte. Ecce, rem ĩprouisam exoriri ondit, quæ magis monet, ꝑsertim cum assint signa nocẽtis. Qui se: ꝯsilium sinonis fuit ꝑuenire, ne equi fraudes auerterenĩ. Hoc ipm, paratus et mortem subire: nam nõ fit facinus magnum sine magno periculo. Vndiq3 .u. expressit hoium morẽ, qs enim nõ cupiat hoste suũ captũ videre accipere, destruxit grecoꝝ psonã oi occasione, ꝛ defendit suã. Nã totã rẽ in deoꝝ aduersum studiũ reuocat, vt ondat græcos, tũ insidijs, tũ deoꝝ iniusto fauore victoriã obtinuisse

Vulgus imperitũ

Clementia iulij & augusti q̃lis

Donati expositio

SERVI.

¶ Trahebãt, cum festinatione adducebant. Et pertinet ad desiderium dicẽtium, & Sinonis simulationẽ. Quis: pro quibus, vel qui in mõ, strueret, ꝯsit mat et periuria, & doloꝝ semina, & respexit ad superiora. Fidẽs animi, sic, O ꝑstans animi iuuenis ꝛ est nomẽ, ꝛ desinit esse pticipiũ: q2 gtõ casui cohæret, ꝛ põt recipere cõparationẽ. Participium aũt actõ cohæret, & nõ recipit cõparationem, In ad. Versare dolo .i. euertere, & subaudi Troianos: aut dolos versare .i. exercere. Visendi viso frequentatiuum verbum est: vt verso: & facesso, licet rar sit. Nam in to exit frequẽtatiuũ, Circũ .f. r. i. ruit, & circũfusa est per hypallagen.

Viso q̃ verbum sit

gem. Capto, nam illudo tibi, vt hic, & te, vt verbis virtutes illude superbis. Crimine. i. causa: vt crimen amor vestrū, & est sequens pro antecedēti. Si enim itelligas simpliciter, de negocio ad psonam vitiosum trāsitum facis. Alij legunt, danaum insidias, & crimen. Turbatus, quasi turbatus, vt exultat amazō Heu, vna syllaba est. Aliquādo fiunt duæ metri causa, vt Eheu q̄ pingui macer est mihi taurus in aruo, sicut præhendit, & secūdum Ply. multa sunt alia. Tellus. æ. bene conciliat miserationem de cōmunibus duobus exclusis elementis. Tellus, nomina in vs, quæ producunt penultimam genitiui habēt volōgam, vt senectus, iuuetus, salus, virtus, seruitus, incus, ibus, rus, mus, pus, si i genitiuo no vl'ris est. Nā palus, q̄ est in dis, breuis nōnunq̄ inuenit. Hora. sterilisq; diu palus, aptaq; remis. Aequora: ab æqualitate, & modo cāpos, modo maria, q̄ æqualia sunt significant. Deniq; vel vacat, vel nouissime significat. Ipsi, qbus suā pstiturus salutē. Infensi, ifensus est plusq̄ inimicus. Pœnas cum sanguine. Tormēta, & mortem.

Nota in ns quō p ducātur

Aequora vñ dicta

Intensus qō dicatur

tinuisse. Ordo est. Ecce. q. d. ex improuiso, cum peteres sic dubitarent cum plebe, an equus inducedus sit, qui pro portis stetisse videt, nam & priamus ipm inspiciebat, id non facturus decore, si tam distaret a portis, vt quisq; insidias moliri pesset pastores dardanidæ. (Quæres quō pastores hic dicant dardanidæ, cum gloriosi, & inclyti soleant dardanidæ dici, vel dicemus etiam plæbeios dardanidas vocatos, si modo dardani virtutem imitati sint, dicemus etiā interēptis pastoribus rusticis, vrbanos pastor munus obijsse, qui tunc pecus intra ciuitatis muros inclusum eduxerant. Nā & nobilissimi quiq; pastores habiti sunt. vt Alexāder, seu paris, vñ Statius. Soluerat œbalio classes de litore pastor, Dardanus incautas blāde populatus amyclas, & Anchises, qui pastor cum Venere ad symoenta coiuit, dum Aeneam genuit) Pastores igitur dardanidæ, aut vrbani, aut qui dardani virtutem dum patriā ptegēdo imitati fuerāt, trahebāt iterea. s. dum hæc fierēt sup. cum magno clamore, iuuenē. s. Sinonē reuinctū. i. iterū atq; iter vinctū ne forte elaberet, non ergo vacat re, sed significat diligentiam

Qō cum solōne

rusticor, qui securi nō sunt, etiam si semel vinctus fuerit hostis: manus. i. hñtem manus vinctas post terga: qui fidens animi. i. hñs aium pfidentem, atq; paratus in vtrūq;. i. ad vtrāq; fortunam, seu versare. i. euertere dolo. i. per dolum. s. Troiam, aut legendo, dolos versare. i. versute pertractare, & exequi, dolos. s. cœptos, seu occūbere. i. submittere se morti, certe. i. indubitanter obtulerat vltro. i. spōte, & nō exquisitus, nec per insidias captus, venientibus. i. quos ad se capiendū venire puiderat, obtulerat dico se ignotū. i. quem nō nouerant esse græcū, aut qui bene latuisset, vel aufugisset, si voluisset, sed obtulerat se vltro, vt strueret hoc ipm. i. vt caperet: & captus aperiret achiuis. i. græcis Troiam. s. per imissionē equi. Iuuētus troiana. i. multitudo iuuenū troianor, ruit. i. celeriter accurrit, vndiq;. i. ex omni pte, circūfusa. i. per circuitum cōfuse dispersa, studio visendi. i. vt videret eū, & certant. i. certatim ptēdūt (. s. iuuenes Troiani, mutat aūt numer, q̄ iuuētus collectiuum est) illudere. s. illusionem, & ptumeliam facere, capto. s. Sinoni iuueni, ad hoc aūt iuuenē potius q̄ viruum subornarunt græci, q̄ sciebant ætati iuuenili citius ignoscere, atq; indulgere solere mortales q̄ viri, ver pueri iprobi sunt per ætatem (Accipe. i. intellige nunc insidias danaum. i. danaor, hoc est græcor: & pro. i. disce oēs insidias danaum ab vno crimine. i. audi hoc crimen diligētius q̄ eo itellecto noris etiam cætera a græcis per insidias acta. Nam, vt. i. postq̄ ipse turbatus, & inermis stetit in medio cōspectu. s. Priami, & cæteror pncipum ei astātium, atq; postq̄ circūspexit oculis, hoc est circungerēdo, & obuertēdo ægerrime oculos aspexit (nō ergo vacat oculis, q̄ & mēte rem circūspicere, & nō semp oculor motu inspicimus. Fecit aūt spōdaicum versum poeta, vt significaret aium lāguidum, & merore grauem (Circūspexit ergo oculis agmina phrygia. i. phrygum agminatim circūstantius, & inquit: heu (optādi aduerbium in malum, sicut o, & si in bonum) quæ tellus, idest terra, & quæ æquora. i. maria possent accipere. i. imergere, & deuorare me. q. d. vtinam, aut terra, aut mare me ingurgitet, aut si sup neutrum dat, quid restat deniq; mihi misero. q. d. nihil nisi miserrima quæq;, vel sic, aut si id optare nō debeā, qd restat deniq; mihi misero. q. d. (minus optādum) cui. s. mihi misero, neq; locus est vsq̄ saltem tutus, aut vbi viuere pmittar apud danaos, insup ipsi dardanidæ. s. apud q̄s spem meam reposuerā, infensi. i. quos nunq̄ offendi, aut infensi. i. infesti: quasi multum offensi, poscunt pœnas cum sanguine, quod nunc vulgo dicitur, confiscationem vitæ, & rerum, hoc est summum, & extremum supplicium.

Quo gemitu conuersi animi, cōpressus & omnis
Impetus, hortamur fari, quo sanguine cretus.
Aeneas
Quidue ferat, memoret, quæ sit fiducia capto.
Ille hæc deposita tandem formidine fatur.
Cuncta equidē tibi rex (fuerit quæcunq;) fatebor
Sinon
Vera inquit, neq; me Argolica de gente negabo.
Hoc primum, nec si miserum fortuna Sinonem
Finxit, uanum etiā, mendacēq; improba finget.
Fando aliquid, si forte tuas peruenit ad aures
Belidæ nomen Palamedis, & inclyta fama
Gloria, quem falsa sub proditione Pelasgi
Insontem, infando indicio, quia bella uetabat
Demisere neci, nunc cassum lumine lugent.
Illi me comitem, & consanguinitate propinquum,
Pauper in arma pater primis huc misit ab annis.
Dum stabat regno incolumis, regnumq; uigebat
Consilijs: & nos aliquod nomenq;, decusq;
Gessimus, inuidia postq̄ Pellacis Vlyssi
(Haud ignota loquor) superis concessit ab oris.
Adflictus uitam in tenebris, luctuq; trahebam.
Et casum insontis mecum indignabar amici.
Nec tacui demens, & me fors si qua tulisset.
Si patrios unq̄ remeassem uictor ad Argos
Promisi ultorem, & uerbis odia aspera moui.
Hinc mihi prima mali labes, hinc semper Vlysses
Criminibus terrere nouis, hinc spargere uoces
In uulgum ambiguas, & quærere conscius arma.
Nec requieuit enim. donec Calchante ministro.
Sed quid ego hæc aūt nequicq̄ ingrata reuoluo?
Quid ue moror? si oēs uno ordine habetis Achiuos
Idq; audire sat est, iandudum sumite pœnas.

Quo gemitu conuersi animi, &c. Dat troianis (vt dixi) vbiq; pietatem, & clementiam, quasi illam ab origine traxerit domus Iulia, quæ vsq; ad pœnitentiam clemens pdicatur, dat aūt græcis artificiosam perfidiam, vt minus sit dedecus circūuentis, & maius circūuenientibus Sed Donatum audiamus ita differentem. Quo gemitu, bonitatem Troianor ostendit, q pro supplicio vltimo, quod sperabat, solo gemitu eius pro pœna contenti sunt. Hortamur fari, vim propositionis habet, & tria proponit, ad quæ Sinonem respondere cōueniret. Cūcta promittit omnia vera dicturum, qui nulla in parte fuerat veritatem detracturus. Tibi rex: assumit fiduciā pfitendi apud eum, qui & cognoscendi facultatem haberet. Cōmendat autē se, q vera pollicetur, & q regem appellat, captat beniuolentiam. Fatebor, aliud est q̄ referam. Referimus cum dicimus aliquid simplex, & potest proferri sine tormentor metu. Fatemur autem cum prodimus id, quod sit contrarium confitenti, & possit tormentis exprimi e pectore negantis. & repetebis: fatebor cuncta, & fatebor quodcunq; erit, Argolica, de gēte: ad id, quo sanguine cretus. Græcus sum. Ac si dicat hostis sum. Nec si. m. f. S. E. v. e. e. m. q. i. f. Potuit eripere mihi fortuna priorem felicitatem. at non poterit me mendacem fingere. Hoc argumento persuasit, vt Troiani crederent reliqua, & ne videat incredibile. q ipse solus ex omnibus græcis remāserit ad hāc partem dicit ex alto principium, & narrat rem omnibus notā & magna ex parte veram, qua exposita, subiungit falsa, Palamedis, eadem dicit, quæ Seruius de Palamede. Et nos aliqd', de præterita eius florenti fortuna: & de presenti misera sibi cōparat beniuolentia. Commendat etiam Palamedis memoriā dicendo, quia bella vetabat: vt amico viuenti præstarent, qd' defuncto non poterant. Superis. c. a. o. non dixit mortuus est, ne eius memoria digna post hominum finem viuere minoraretur, Vitam in te. vt illi, qui cupiunt mori, & non viuere. Idq; aut; sat est, vbi ad cardinem venit, in quo mendaciorum constitit affectus, negauit se dicturum, ne vltro omnia referendo daret suspitionem falsitatis. ait igitur, cum sciat se periturum melius esse, ne secreta Græcorum prodat, Neq; enim propter vnum hominem, debeo omnes prodere. quid ve moror, cur differo pœnas meas post relationis beneficium continuo moriturus, Vlyxes enim omne malum videbitur intulisse, q me quolibet pacto quærebat occidere. Hæc ille, cætera ex ordine patebunt, qui talis est, Quo, scilicet Sinonis gemitu, animi, scilicet troianorum conuersi, sup. sunt ad commiserationem, scilicet & omnis impetus, idest molestatio: illusio, & insul-

ASCEn'.

Donati expositio Fateri & referre quō differant

Ordo

lus cōpressus, sup. est) nos. s. primores, & proceres (In ope enim pro psonā suā cōnisceet, q hæc oia loqtur Aeneas. in illasiōe aūt tm̄ iuuetutis troianæ meminit) hortamur fari. i. dam⁹ animū, vt fcē, quo sanguine cretus sit, ve p vel, qd ferat. i. afferat, & memoret: q fiducia sit capto. i. cū captus sit, qd fiduciæ habeat, q spē suā apud troianos reposuisse videat (eosq; icuset crudelitatis, q pœnas cū sanguine poscāt, Ille fat formidīe deposita. i. q se simulabat reponere, tādē. i. post aliquātulū moræ, q si nō posset aliūr esumpsisse, cū tñ victū sit, q erat in vtrūq; paratus, seu versare dolos. seu certe occūbere morti, Fat igit, r inquit. o rex. Ego dē, i. ergo qdē, fatebor tibi cūcta. s. q dicā va qdcūq; fuerit, siue p me q me, neq; (qd pmū q est) negabo me de gēte argolica. i. græca, s; h pmiū: sup. scire, & credere te velim nec. i. r nō, & si. i. qq fortuna finxit. i. effecit sinonē, hoc est me, q ad te loquor, misez. i. miq sorte, & cōditiōe affectū, & ita misera nōe dignū: tñ ipsa īproba. i. qtūuis īproba, q bōis mala, & malis bona retribuit, nunq finget. i. efficiet ēt, vanūq; p. i. mēdacē, q in res suas. i. quas pferre pōt hēr fortuna iperiū: sed nō ē in aios nros, aiq; vires, quo circa nemo cogit esse vitiosus, nemo vanus, nemo mēdax, & si mori cogāt multi, r ægestatē ferre plurimi Incipit ergo fari, r rē deregere: r a veris icipit, eaq; qsi ignorātibus recitat, cū certissime sciat Troianos ea scire: vt p ea iducant ad eredēda, q postea illaturus ē falsa, moris. n. est quotiēs audimus vera nūciare ab eo, q nescit nos ea scire, bonā opinionē de fide illius in his q nescimus hēamus. dicit igit. Si fando aliqd. i. cum de aliqua re loqremur. q. d. puto, q cū troiani sitis, parū audistis de h hoīe, s; si fando aliqd. i. de aliq re, nomē r īclyta gloria (hoc nimirū subtiliter addit, qsi se illi virobū adhuc optare significaret, q pacē psuadere nisus sit, quā cū acceptare nolēt græci, ad hoc dedecus oēs puenerit, vt re ifecta turpiter redire cogeret) palamedis belidæ. i. de genere beli, q septimus ab eo fuit: puenit sorte ad vestras aures. q. d. tūc potestis scire, an vera dicā: quē. s. palamedē pelasgi. i. græci, demisere. i. demiserūt neci. i. ad necē depresserūt isontē. i. l; eēt isons, sed sub pditione falsa. i. dissimulata dicebāt. n. eū pditorē, idicio. i. testimonio pditōis eius infando. i. detestādo, q; s. vetabat bella, hoc est io, q; dehortabat a bello, & cohortabat ad pacē, Vlyxes accusauit eū pditionis, sicq; dānatus est, quē lugēt nūc cassūz. i. priuatū lumine. i. aura vitali, aut sup. a regione, aut visu, q nō viuētibus est: r p ōsequēs vita. Pater. s. eneus. q. d, non odio troianoz, sed pauptate coactus, misit me huc. i. ad hāc ciuitatē debellādā. in arma gerēda annis primis ne aūt ipse pprio odio venisse putet. misit inquā me comitē illi ppinquū cōsanguinitate, p qd cōciliat sibi Troianos. qbus nomē Palamedis gratū nō dubitabat, cū Vlyxi inuidiosum esset enisit aūt tūc, dū pater aut Palamedes stabat incolumis regno s. græcoz, nō suo, & dū regnū. s. græcoz, vigebat ōsilys. i. p consilia bonoz. prudētiū virorū, r nos. s. græca iuuetus gessimus aliqd nomē, & decus: quasi id oē amissum nūc doleat. Postq; apse, sup. palamedes cocessit. s. ad regionē mortuoz ad inferos ab oris. i. regionibus superis iuidia. r. p iuidiā, vlyxis pellacis. i. quos libet, vt vult inpnicie, & fraudē, & in assensūz tā nefandi facioris pellicietis, haud. i. nō loquor ignota. q. d ne putetis me forsan mētiri, aut ex inuidia q vlyxē loq (qd dicit pp ea, q postea ab vlyxe passus est. aut q; significauit is se cōsanguineū palamedis) ego loquor nō ignota, q; oēs græci id nūc scimus: & possem id p oēs græcos attestari (non aūt dicit id troianos scire. q; fcisti a prius dubitasset, fando aliqd si forte tuas puenit ad aures, Belidæ nomen palamedis) Ego afflictus. s. casu amici cōsanguinei, & ductoris. trahebā vitā in tenebris, & indignabar. i. ægre ferebā, mecū, i. in aio meo, nā publice nō audebat casum, i. mortē amici isontis. i, inocētis. Nec ego demēs s. factus postea demēs ex ipatiētia, aut dolore: tacui. i. nō semp tacui, qsuis primū mecū dūtaxat idignabar, & pmisi i. minatus sum sicut minari est aliqū sup hē pmittere, me vltorē. s. fore, si qua. i. aliqua fors. i. fortuna, aut casus tulisset. s. occasionē, & opportunitatē, & si ego victor. i. voti cōpos cū reliqs, remeassem vsq i. quouis tpe futuro ad argos patrios, i. quæ mihi pria est (Declinat aūt hoc argos, & pluraliter hi argi argoz (moui. s. in vlyxē, aspa odia. s. ptra me verbis. i. cōtumelys, aut minis. Prima labes. i. occasio mali est supple, aut puenit mihi, hinc. i. ex hac re, aut post hāc rē. nouis. i. magnis. aut inauditis, criminibus. i. criminationibus, & spargere. i. spargebat. aut cœpit spargere hic voces ambiguas. i. dubias, q; nōduz audebat manifeste mortē minari. q. d. quasi ēt ipse Sinon in pcio fuerit pp virtutē, & fidem suā apud græcos. Et spargebat voces ambiguas, nō in pceres, q factionē eius noscitabant, sed in vulgus. i. vilē populū (aut latine locutus est, apud quos noia secundæ

Modus assiduus inter homines

Argos quō flectatur

Hoc Ithacus velit, & magno mercentur Atridæ.

C Sanguine, parentibus, nam græcum esse constabat. Memoret, q. s. f. e. aut dicat: quæ tāta sit captiuo fiducia, vt audeat dicere, insuper ipsi: aut memoret, idest meminerit in captiuo veriloquium fiduciam esse vitæ Vnde respondet, fatebor vera. Aly memorem legunt, idest hortabamur ad loquendum memorem, idest qui suæ fictionis meminerat. Quodcunq;, quicunq; casus sequatur me, Primum, maximum apud me verū dicere. Si non auctolicus, quidam fur fuit, qui se varias formabat in species. Habuit autem filium Sisiphum, vnde natus est Sinon, & Auctoliaz vnde Vlixes. consobrini ergo sunt. nec immerito illi dat, & fallaciam, r proditionis officium, ne multum discedat a fabula, nam secundum Euphorionem Vlyxes hoc fecit, Fingit, composuit Est autem omnis eius oratio dyasyrtice, nam r negocium exprimit, r Troianorum insultat stultitiæ, vt hic finxit. Vanum: fallacem, r vanum etiam qui sine vtilitate mentitur. Mendax, qui tātum ad decipiendū. Vanus apud idoneos stultus inuenitur, Iuuena, sic libitum vano. qui nos distinxit olbom. Fando aliquid, artificiose pmittit vera, vt subiungat falsa. verum enim de palamede dicit de se autem falsum Ex hac historia partim dicit: partim supprimit, partim negligētibus relinquit, Palamedes enim, vt ait Apollonius septimus a Belo, cum delectum per græciam ageret, simulantem insaniam. Vlixem duxit inuitum, serebat ille salem iunctis diuersæ naturæ animalibus, at Palamedes obiecit illi filiū. sustulit aratrum Vlyxes, ne eum læderet, hoc argumento illum nō insanū ostendit, r ad bellum ductus, habuit iustam causam doloris, emissus deinde in Thraciaz vlyxes, nihil aduexit frumenti. Increpitus tantiq; palamedi respōdit: non sua negligentia id euenisse neq; illum si illuc proficiscatur, quicq aduectur, profectus palamedes plurimum frumenti aduexit: Vlyxes inuidia motus adulterinaz priami nomine epistolam scripsit, in qua agebat palamedi proditionis gratiam, & commemorabat secretum auri pondus esse transmissum, deditq; captiuo ferendā, eoq; zelo epistola ad regem est portata, corruptisq; seruis aurum in tentoriuz iuexit, Citatus est palamedes, epistola in cōspectu principum lecta. Simulabat reo adesse vlyxes, suadebatq; vt aurum in tentorio. si esset. inquireretur. Reperto autem auro palamedes lapidibus obrutus est Hic prudens fuit nam & tabulam lusoriam ad comprimendas ociosi exercitus seditiones, teste Varrone, inuenit: secundum quosdam inuenit literas. Certum autem constat inuenisse eum. X. i. e. cum. h. Gloria propter delectum & frumenta. Falsa. p. falso crimine, proditionis & rem notam per transitum dicit, Sciendum sane factum hoc & troianos scisse, sed Sinon callide quasi ignorantibus quæ vera sunt, dicit, vt fidem sequentibus faciat, Infando, propter aurum clam suppositum. Vetabat, hoc falsum sed ad commendationem Sinonis. Cassum priuatum. vacuum. Pauper, hæc fuerat causa militandi. Teren. Cum hinc egens, profugiet aliquo militatum, regnum, naz vnus de regibus fuit Nos, pro ego ad euitandum iactantiam dixit, Nomen, gloriā. Inuidia, propter aduectum frumentum. Pellacis, per blanditias decipientis, Pellicere enim blandiendo elicere. Mecum, intellige a principio tacuisse, Postea impatientia doloris, erupisse. Si qua: quia est bona & mala. Promisi, per contrarium, idest minatus sum. Minamur, mala, promittimus bona, contra Hora. Atqui vultus erat multa, & præclara minantis. Prima. Nam secuta sunt oracula, & Calchantis ascita factio. Labes ruina a lapsu Criminibus, causis, vt supra spargere voces Cice. Spargere venena dicicerunt. Ambiguas, ne si aperte ageret, accusatio videretur. Conscius: aut peracti sceleris, aut dolorum, vt in. y. Oblitusue sui est ithacus. Arma fraudes Sunt enim arma instra cuiuslibet rei. Ergo insidiātis arma fraudes sunt. Enim aut vacat: aut pendet sensus ex posterioribus. Donec calchante ministro, arte vtitur semiplena dicendo, vt cogat interrogare auidos audire troianos, & intelligitur. Destinat aræ, per aposiopisim. Ingrata, nec vobis placitura, nec mihi grani concilatura. Oēs. q. d. etiam eos: q vobis pdesse, disponunt. Vno ordine. vno reatu ex antiqua tractum scientia, q; in ordine dicebant causæ pp multitudinē. vel tumultū cum erat annus litiū. Iuuenalis Expectādus erit, qui lites incohet annus. Iādudū, q primū, Hoc ithacus, callide vius impetrat oñdens mortē suā hostibus eorum gratā. Mercent. q; sacroz est, vt victima fugiēs vbicūq; inuenta fuerit, occidat: ne piaculū cōmittat, Ithacus pro ithacensis, principale pro deriuatiuo.

SERVI.

Sinō qui fuerit

Vanus a mēdace i q̄ differat

Palamedes q, & ipsius versutiæ frumētū & mors

Pellicere qd sit Minari qd sit

In usu neutra nō sunt, præter pelagus græcū vocabulum. nam & aly vulgū dixerūt. aut more plautino impitus dat sermonē ei, q a primis annis armis iseruierat sicut plautini seruum barbarē papatierē gutturē pnunciāt Aly dicunt poetā in vulgus ptulisse. r s literam absumpsisse. quō nt absumit, q modus apud Enniū, Lucretiū: Lucillū, cæterosq; vetustiores nimiū frequēs est, s; Seruius r aly grāmatici id in poetā corrigētes, immutauerūt, sic vt vbi scriptū (inquiunt) erat hic specus horrēdus, scripserūt horrēdum, &

dū, ⁊ vbi erat inter se cōtēdisse viros, ⁊ decernere ferro, scripserūt cernere. Sed hæc ꝯtrouersia grāmaticoꝝ nihil de sniā poetæ immutat, & ipse ꝯscius .s. mali facti, qrere .i. qrebat, aut qrere cœpit, arma .s. sibi solita, hoc est fraudes: qbus me quoqꝫ deleret .n. reqeuit, donec cōpasitā rupit vocē, & me destinat aræ (qd' hic nō dicit, frustraqꝫ se dictuꝝ innuit. vt nō videaꝑ id velle dicere, aut iō venisse, vt id dicat, sed vt audiores redderet troiaños sciēdi cū dicere nollet, qd' ēt effecit) calchātē vate illo diuino, quo plurima gesserāt græci, nā & Achillē, vt Statius docet ꝑ eū in aula Lycomedis regis scyri iuenerūt inter puellas latitātē, ministro .i. illi ad hoc qd' volebat obseqnte: volebat addere, destinauit me aræ, sed qsi id frustra diceret, renuit dicere. Sꝫ qd ego aūt reuoluo .i. cōmemoro, hæc .s. mala mea: ⁊ infortunia, neqcq̄ .i. in nullo, aut nullo mō ingrata, hoc est ipsis, q ea libēter audiunt, cū mala nra soleamus libēter recitare his, quos speramus nobis ꝯdolituros, ve ꝑ. vel. qd .i. ad qd moroꝛ .i. demoroꝛ, ⁊ differo pœnas & mortē meā, si habens .i. reputatis oēs achiuos .i. græcos vno ordine .i. æqli affectiōe: hoc est capitali odio, ⁊ si sat .i. satis est vobis, audire id .s. qd' dixi, nec aliud cōmiserātes facturi estis, sumite iādudū .i. quāprimū, aut ab eo tēpore, quo iāprimū audiuistis me græcū eē, pœnas .i. supplicia de me. Itachus .i. itacensis vlyxes, sæuissimus hostis vester, velit hoc .s. vt sumatis de me pœnas, & atridæ, qilli suffragant mercent .i. emant, magno .s. ꝑcio, aut iō, ne vt Seruius sentit: piaculū sit victimā postq̄ aufugerat, sup viuere ꝯ morē sacroꝝ. Erat aūt Sinon destinatus aræ, vt dicet, aut iō ne q̄ victurus est Sinō, troianis dicat, victurus .n. est quo ꝑ su'ceptionē eq minerua placeꝑ, & troia incolumis maneret, & ꝑ eius violationē ꝑiret, ne ergo equū beniuole suscipiāt cognita ꝑ Sinonē re vi, optarēt atridæ, vt quāprimū de eo sumerēt troiani vltionē. Et lꝫ troiani nō itlligāt, cur id dicat, itelligūt tn̄ eū signe sibi ꝯmodā fore Sinōis vitā, cū ei⁹ mortē tātope cupiāt hostes. Hoc āt dicto subticuit, q̄si q se ꝯdebat frustra plura locutuꝝ.

Poeta. Tum uero ardemus scitari, & quærere caussas
Ignari scelerum tantorum, artisqꝫ Pelasgæ.
Prosequitur pauitans, & ficto pectore fatur.
Sinon. Sæpe fugam Danai Troia cupiere relicta
Moliri, & longo fessi discedere bello.
Fecissentqꝫ utinam, sæpe illos aspera ponti
Interclusit hyems, & terruit Auster euntes.
Præcipue cum iam hic trabibus cōtextus acernis
Staret equus, toto sonuerunt æthere nimbi.
Suspensi Eurypylum scitatum oracula Phœbi
Mittimus, isqꝫ adytis hæc tristia dicta reportat.
Sanguine placastis uentos, & Virgine cæsa.
Cum primum Iliacas Danai uenistis ad oras,
Sanguine quærendi reditus, animaqꝫ litandum
Argolica. Vulgi quæ uox ut uenit ad aures,
Obstupuere animi, gelidusqꝫ per ima cucurrit
Ossa tremor cui fata parent, quem poscat Apollo.
Hic Ithacus uatem magno Calchanta tumultu
Protrahit in medios, quæ sint ea numina diuum
Flagitat, & mihi iam multi crudele canebant
Artificis scelus, & taciti uentura uidebant.

SERVI. ¶ Ardemus festinamus. Causas, propter quas eius inferimus a græcis expectaꝑ. Pelasgæ: quia artis medicum est. Pauitans q̄si pauēs. Ficto .p. fictis verbis. Nōnunq̄ fingiꝑ pectus. Sæpe .s. hoc secundū Homerū est. Fessi fauorē conciliat, cum dicit illos fessos virtute troianoꝝ, ponti, recte, nā hyems etiā tēporis est. Euntes, ire cupiētes, vt Cum canerem reges. Habetur enīꝫ itaturisse aliquid ꝑ inchoatione. Præcipue: contra illud, ne dicerēt numina esse placata. æthere, pro aere. Suspensi, solliciti, vt nostroqꝫ in limine pendens, quia nec tēpestas post donam mutabaꝑ, aut ad nimbos refertur, distinctione mutata. Scitantem, pro sciscitaturum, alij scitatum legunt. Oracula templa, de quibus dantur oracula. Adytū, est locus templi secretioꝛ, ad quē nulli est aditus, nisi sacerdoti. Sanguine .p.ꝫ. ⁊ .u. cæsa. Cū primū, Hic distinguēdū, qꝛ ⁊ semel ad troiā vētū est, ⁊ anteq̄ ad eā venire de iphigenia est sacrificatū. Cū enīꝫ græci ad Aulidē venissent, Agamēnon Dianæ ceruū ignarus occidit, Dea vero irata flatum ventoꝛum remouit. Cū igiꝑ nec nauigare possent & pestilentiā sustinerent, oracula consulta deam Agamēnonio sanguine placādā dixerūt ergo ab vlysse per nuptiarū simulatiōnē adducta Iphigenia cū in eo eēt, vt immolareꝑ, numinis miseratione subrepta est, & ceruа supposita. ipsa in tauricā regionē ad regē Thoantē translata, sacerdosqꝫ Dianæ victimæ facta, cum deū secundū morē sanguine humano placaret: agnouit Orestē fratrem. qui carendi furoris causa cum amico Pylade colchos petierat, ⁊ cum his, occiso Thoante simulachrum sustulit absconditum sace lignorum: Vnde & Fascelis dicitur non tantum a face, cum qua pingitur, ꝑpter quod & lucifera, dicitur, & aristam detulit, sed cum postea romanis crudelitas displiceret. q̄q̄ serui immolarentur, ad laconas ex diana trāslata, vbi sacrificij cōsuetudo adolescentuloꝛū verberibus seruaꝑ, qui appellanꝑ Bomonicæ. quia aris suppositi contendebant q plura possent verbera sustinere, Orestis ossa ab aritia Romam trāslata sunt: & cōdita ante tēplū Saturni, qd' est ante cliuum capitolinū iuxta cōcordiæ tēplū. Virgine cæsa nō vere, sed vt videbatur, ⁊ sciendū in sacris simulata ꝑ veris accipi. Vnde cū de aīalibus, q̄ difficile inueniunꝑ, est sacrificādū, de pane

[Margin: Aditum qd sit] [Margin: Iphigeniæ fabula] [Margin: Bonomicæ qd sit]

ASCEN. ¶ Tū vero ardemus, &c. Notū est poetæ verbū Nitimur in vetitum semper, cupimusqꝫ negata, quo circa cū se Sinon significaret nolle dicere, aut non optare id, quod cœperat perdicere, cum se frustra dicturū vereaꝑ, ardebant troiani fraudis & doli ignari rē oēm ꝑaudire, ⁊ qd' innuit: sed nō dr̄ admonebāt Simonē, vt ꝑgeret, sed priusq̄ nos ꝑgamus, Donati verba recitemus, q̄ hæc sunt. Tū ꝯo, hoc ꝯsiliū nr̄am cupiditatē audiendi accēdit. Ignari, nā nr̄a simplici natura pendentes græcos illū vera dicere putabamus. Sed illi oēs sunt dolosi, vn̄ sociauit illud. & crimine ab vno disce oēs. Pauitās, aut pauorē simulās aut pauitās, ne lingua titubāte in cursu insidiaꝝ defectio nasceret, quā iā videbat in tuto esse. Sæpe fugā, cū hoc falsum esset, parat causam, qua sit credibile .s. bello fessi, fecissentqꝫ vtinā, recte optare simulat. Nā & troianos placabat, & sibi cōmiserationē captabat Sæpe illos .a. nō ꝯsiliū facto, sed euentus voluntati defuit. Sanguine: verū dicit de Iphigenia. Falsum addit de præcepto Apollinis, miscet ergo vera, vt credantur falsa Argolica, ne credatur potuisse litari alienigena. Nec quærenda erat virgo, cū exercitus fœmina careret. Vulgi q̄ vox, cū enīꝫ generalitatē ꝑposuisset, qꝛ res incerta erat, vnusqsqꝫ timebat sibi, excusat aūt calchātē, q falsa dixerit. Nā ōndit viꝫ esse passum. Remouet a se odiū qꝛ græci assensere de eo, non quoniā odissent, sed vt ipsi interitu, q incertus erat, liberenꝑ. Ordo ē. Nos ardemus .i. ardenter cupimus tū vero .i. maxime tūc, q̄si cum prius negligēter, ⁊ simulāter, tū ad verū ardemus scitari .i. sciscitari, & qrere .i. inqrere cās .s. ob quas itachus velit, ⁊ atridæ magno mercenꝑ mortē eius. Nos inq̄ ardemus id scitari: ⁊ inqrere existētes ignari tātoꝝ scelerū .i. q nesciuimus tn̄ scelus posse i quēq̄ cadere, vt tātū mali sub tali specie ꝑtēderet, ⁊ ignari artis pelasgæ .i. græcanicæ: cuius est mētiri, ⁊ fallere, ipse ergo ad monitus, aut vidēs eos id ꝑcipe, ꝑseqtur pauitās .i. pauitāti similis, cremēs .s. ac palpitās, ⁊ fatur pectore ficto .i. simulato, qꝛ videbaꝑ pectore anxio, & mœroris pleno, ⁊ ab itimo pectore loq, cū oia fingeret, nō dicā ficto pectore ꝑ fictis verbis nā verba nō erāt ficta, sed vera licet falsum cōtinerent, pectus aut simulatū aliud ꝑtendēs q̄ erat. Fatur ergo sic. danai .i. græci cupiere sæpe moliri .i. cū mole: & difficultate attētare fugam .i. turpē adultū, & ita moliri, qꝛ sᵱbis aīs, & generosis turpe est fugā facere, & hoc troia relicta, & ipsi fessi longo bello cupiere discedere lōgo bello, aut troia, ⁊ vtinā fecissent. q. d. tunc .n. nec ipsis tātū dedecoris, nec mihi tātū mali obuenisset, sed hyēs .i. tēpestas, aspera .i. incōmoda, & ꝑcellosa, pōti .i. maris inclusit .i. coercuit ab ingressu maris, illos .s. danaos, & auster .i. ventus ipetuosus terruit eos eūtes .i. ire volētes, aut iā ire icipiētes. Præcipue iā cū hic equus ꝯtextus trabibus acernis .i. ex acere arbore assumptis, staret .i. erectus esset, tūc .n. nimbi .i. nubes vētosæ sonuerūt toto æthere .i. aere supiore aliquāto, q̄ res sæuā tēpestatē futurā idicāt, Callide aūt induerit mentionē eq: vt Priamus, interrogaret, cur extructus esset. Nos suspensi .i. dubij, & solliciti, mittimus eurypilū vatē illū, & augurē Herculis, ⁊ casiopes filiū, q troiā venit, Homero teste, inferioꝛ, tn̄ calchāte fuisse dr̄. scitatū .i. inqsitū, oracula phœbi .i. respōsa. Apollinis. & is reportat adytis .i. oraculis, ⁊ secretis locis dei, q̄ nemini ꝑter q̄ sacerdoti adire licet, hæc dicta .i. respōsa, tristia .s. tunc omnibus græcis, ⁊ postea ꝑcipue sinoni) Refert aūt verba, in forma quoꝝ historiā tāgit Seruius. Iuuenalis ⁊ Hoꝛatius reuera cæsam attestanꝑ iphigeniā) O danai vos placastis dēs, q eos excitarūt, aū dea .s. Diana sanguine .i. effusione sanguinis .s. iphigeniæ, & virgine .s. iphigenia cæsa .i. occisa, aut reuera, aut simulatione q̄dā occisa .s. loco eius ceruа, reditus sunt q̄rēdi .i. acqrēdi vobis sanguine. & litādū est .i. oportet litare .i. optatū a dījs ipetrare, aīa argolica .i. oblatiōe aīæ, aut vitæ alicuius græci, hoc est sicut nō potuistis præ sæuitia tēpestatū classem appellere troiā. donec virginē Dianæ mactans, ita nec redibitis priusq̄ hominē græcū obtuleritis, q̄ vox .i. quæ snīa oraculi, vt .i. postq̄ꝫ peruenit .i. increpuit, ⁊ al-

[Margin: Achillis latebræ penes lycomedē] [Margin: Dōati expositio] [Margin: Eurypilus q fuerit]

lata est ad aures vulgi (qz ꝑceres paꝝ verebantur, cum, quæ/ mis aīa satis foret) animi. s. vulgi obstupuere, & sanguis gelidus. i. timore frigefactus, aut potius mēbra gelida, & pallida relinquēs, cucurrit per ossa ima. i. iteriora circū ꝓcordia: verebant enī, cui fata parét. i. destinent aut ꝑparent mortem, & quē Apollo poscat, hic. i. hoc loco, aut hoc tpe, sed potius hoc tpe, nisi locus pro tpe accipiat. Ithacus. i. itacēsis Vlysses protrahit calchāta vaté. i. diuinatorem, & secretoꝝ diuinoꝝ interpreté, ac futuroꝝ ꝓphetá, ꝑtrahit dico in medio sup. cum magno tumultu, ne videlz aliqd isusurrare, sed oīa palá agere videat: q̄ circūstantia rei fidé facit qz oēs intelligūt id eū astu fecisse, quē astutia cæteros anteire noscūt, & flagitat. i. cū flagitatiōe, & murmure valido rogat, q̄ sint ea nūina. i. oracula, aut volūtaa diuū. i. qd, aut quē sibi diꝑ talia oracula poscát, & multi canebát. i. apte anūciabát, scel⁹ mihi crudele. i. factioné artificis. s. Vlyssis, hoc est multi addicebát mihi morté ex fictione Vlyssis, qz cognoscebát, vbi ad vlyssem reo relata eét. cū ille mihi inimicissimus esset, q ego io esse: q morti addiceret, & sup. multi taciti. i. tacētes videbát vētura. i. quæ euenirét, & ita hīc Seruiū repetēdū est vocabulū multi. Ego tñ potius sic exposuero, vt canere nō sit vocale, sed mētale, hoc est ꝑdicere aīo. tracta metaphora a vaticinys: quæ carmine edunt. Vñ Hora. in arte, dictæ ꝑ carmina sortes, & cantor Apollo, vt sit ordo multi canebát. i. vaticinabant aīo suo mihi iam crudele scelus. i. facinus, artificis. s. vlyssis: & pro. i. ipsi taciti. i. mihi dicētes, videbát. i. ꝯsiderabant: vētura. i. quæ euenirét. Sed pusq̄ reliqua ꝯstruamus, ꝑmittá quæ de calchāte collegit Lādinus, ea aūt hæc sunt. Hic vates fuit testoris filius sic dictus) vt græci grāmatici volūt ἀπὸ τὸ καλχῶ. id auté est πορφύρ. πορφύρειν aūt est μεριμνᾶν. i. accurate excogitare, qm̄ hic accurate futura excogitaret. Hic apud Troiá ex numero passeꝝ a serpente voratoꝝ, quot annoꝝ obsidio troiæ futura esset ꝑdixit. Post vero troianū bellum aūt illu, cū Amphiloco Amphiarai filio terrestri itinere colophoné: quæ vrbs cariæ est, ꝑuenisse, & eū apud phanum claryi Apollinis, qd' ante eam vrbé est in Mopsū augurē ꝑstantissimum incidisset, præ mœrore mortuū esse, Hesiodus scribit, Calchātem Mopso ꝓposuisse, vt diceret: quot ficus ea, quæ adderat caprificus ferret, ac Mopsū dixisse, decies mille vnaqz amplius: ac eū vera de numero dixisset. Cōtinuo calchāté e vita migrasse. Phærecides aūt scribit, prægnáte sue oblata, calchāté interrogasse, Mopsū, quot illa porculos in vtero gereret, & Mopsū respōdisse tres, atqz ex illis vná fœminá. & cū vā dixisset illū præ dolore mortuū. Sunt q dicūt calchāté suē ꝓposuisse, & Mopsū Caprificū: ac mopsum vera dixisse, Calchāté vō minime, & præ mœrore mortuū, & Sophocles in quodá loco scribit cū Helena reposceret, tūc calchāti fata morté decreuerūt. cū ꝑstátiorē augurē offendisset. Sed h calchātis morté trāffert in Ciliciá Refert ꝑterea Strabo, q in agro sannio, q nō ꝓcul a pōte est. Circa tumulū quē Drion vocát, Basilicæ duæ monstrant Vna qdé calchātis i summo vertice, cui petētes oracula nigrantē sacrificát arieté, & strata in pelle dormiunt. Altera podalyry in infima montis radice posita.

Calchas q & vnde dict⁹

Bis quinos silet ille dies. Prosequit reliqua de se acta Sinó. de qbus Donatus sic. Fugi non culpa in criminis, sed innocés crudelissimá morté. Ne ca gauderet inimicus, & nequis quærat: quomodo potuerit fugere. addit vincula rupi. Limosoqz la. limus & enim & lacus suffragabátur, ne possent in seqntes intrare. Posuit & noctem, nam & tenebræ adiuuabant in vluahumiditatem maximam simulat vt eum in loco eét, ad quē nulli eét aditus. tamen in eo quæreret latebras. Vluam dicunt res quam vulgus budam vocant, sed nihil interest, quæ species sit herbæ modo illum occultare posset, Vela darent. vt ostendat suos plus q troianos timuisse. Nec mihi, ponit consultationé quá in lacu habuit. Hinc enim nisi nauigarent, erat periculū vitæ. si nauigassent, priuabatur antiqua. i. magna patria, vl' antiqua. i. cuius affectū diuturnitas temporis accumulauerat & filijs paréte. & singula singulis dedit, patriá dixit antiquam natos dulcis, expectatum patré, in quibus rebus occurrūt peiora q græci illos essent occisuri ꝓpter suá fugá piádas, quod erat necessarium, Hæc autem omnia dicta sunt, vt faceret vi/similia, quæ fingebat. Per superos quos nō latet veritas, Per si qua est, qua. r. sciebat apud se nō esse fidem. vnde arbitrabatur apud nullos esse. Et cum persona sua esset odiosa, quia hostis, mouet misericordiam a suis calamitatibus, Priamus autem. vt omnia vera eliceret, deposita regia auctoritate vt amicus cum hoste locutus est. Ordo est. ille. s. Calchas silet dico, bisqnos. i. decé, & ipse tectus. i. secretus, recusat. i. renuit ꝓdere s. ꝓdendū ꝓnunciare, aut indicare, queq̄. i. quēuis vnū sua voce (id aūt calide fecit, ne si statim ꝓnunciasset factio vlyssis apparuisset, sed diu recusando significauit, se nullū morti addicturū, nisi ꝓmonitus sit adys. Aut egit ex cōscientia cū nollet Sinoné, que donū & insotie sciebat, licet eum Vlysses odio ꝓsequeretur, addicere morti: & ita esse intelligendū manifestat sequēs versus, vbi dicit, nō sua sponte, sed actus magnis clamoribus Itaci rupisse vocé. Callide ergo hoc recuat a sinone in cōmendationem, sui, cum etiá Calchas tam diu veritus sit eū ꝓdere. licet Vlysses maximopere efflagitaret) aut oppōere, i. obycere morti, & ipse actus. i. ipulsis, tādé. i. post lōgā dilationé & multa Vlyssis expectatione vix. i. cū difficultate: actus tñ, magnis clamoribus. i. flagitationibus Itaci. i. Itacesi'. vlyssis rupit vocem, qui enī cū pudore: aut remordente cōsciétia loquunt, raucescunt ita vt vocé rumpere videant: & effractā efferre, aut dicamus cū Seruio: rupit. i. erupit vocé silentium rūpendo, composito. i. ex industria, aut pacto, aut factione præcōposita, & destinat, idest deuouet, & adiudicat me aræ, idest sacrificio faciédo dianæ, oés. s. græci assensere. i. assensū ꝓbuerunt, & tulere, idest libéter passi sunt. sup. ea q qsqz timebat. s. in se posse conuerti cōuersa sup. eé, in exitium vnius miseri. s. mei, q miser sum. nō ergo lætabant ōmo lo sinonis, sed de liberatione ꝓpria. Et iá dies infanda. i. detestáda, quo ꝑ ꝑditioné, & factione liari sperauerát: sacra parari. i. parabant mihi. i. in pniciē meá, aut de me, nisi sint sacra. i. pparatoria ad sacrificiū parabantur mihi, &, i. simul fruges salsæ. i. mola ex farina, & sale facta, & vittæ. i. tenuia serta, sup. parabant, mihi circū tépora. i.

ASCEN. Dōati expositio

Vlua qd sit

Ordo

Mola q̄uo fiebat

Bisquinos silet ille dies, tectusq; recusat
Prodere uoce sua quenq̄, aut opponere morti
Vix tandem magnis Ithaci clamoribus actus
Composito rumpit uocem, & me destinat aræ.
Assensere omnes, & quæ sibi quisq; timebat.
Vnius in miseri exitium conuersa tulere.
Iamq; dies infanda aderat, mihi sacra parari.
Et salsæ fruges. & circum tempora uittæ.
Eripui (fateor) leto me, & uincula rupi.
Limosoq; lacu per noctem obscurus in ulua
Delitui, dum uela darent, si forte dedissent.
Nec mihi iam patriam antiquam spes ulla uidendi.
Nec dulces natos exoptatumq; parentem.
Quos illi fors ad pœnas ob nostra reposcent
Effugia, & culpam hanc miserorum morte piabūt.
Quod te per superos, & conscia numina ueri.
Per si qua est. quæ restat adhuc mortalibus usq̄
Intemerata fides, oro, miserere laborum
Tantorum, miserere animi non digna ferentis.

Bisquinos dies, bisquinis ét diebus silet dicimus, Tectus, aut multitudini se subtrahens, aut tegēs cōsiliū suum, vix tandē aut iunge, & vacat tandē, aut separa, & est exaggeratio a synonymis, vt abyt, excessit. Cōposito ex pacto. Rupit vo. erupit in vocé, dictum per cōtrarium Nā rumpere silentium: est loqui, vt quid me alta silētia cogis, rumpere. Rumpere enī voce, est tacere. Et quæ. s. q t. Assensere, ergo nō quia mihi essent iusi. Parari, infinitus modus pro indicatiuo, & est figura ꝓpria historicoꝝ, vt Salu. Egi arma iaculari. vt poetarum est. Nuda genu & totum clamat. Nam quod aīt Cice, Bellicū canit, nō est figura, Nam est soni nomen. Salsæ. s. Salu. Et far, quod, d. cit mola salsa, qua & frons victimæ: & foci aspergebantur: & cultri. Fit auté ex horna fruge, & homo sale. Hora. Et horna fruge. Vittæ quibus victimæ coronantur. Læto nō sacrificio inuidiose locutus est. Vincula rupi, atqui solutæ sunt hostiæ, cum piaculū sit aliqd in sacrificio esse ligatum. Vnde vnum exuta pedé: vinclisq; in veste recinctis. Ergo vincla religionis intellige, vt & vi clis innaret' ob lœlia ruptis. s. fœderis, Sz dices, vnde iste ligatus fuerit, non enim troiani ligauerunt, cum vltro se obtulerit Vnde intelligendum est, a græcis magis ligatum. Quia & consuetudo illa, quam supra diximus, erat in ipso tempore sacrificiorum. Antea enim ligabantur. Iuuenalis, Sed procul extensum petulans quatit hostia funem, Limosoqz lacu, vtitur circunstantys, quibus fuga verisimilis fiet. Sæpe auté sub alio/

SERVI.

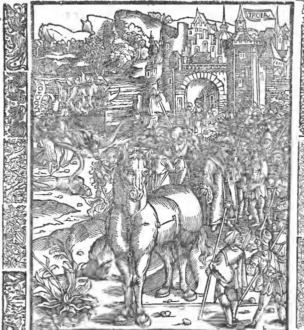
Rūpere silentium qd sit & qd rūpere vocē

Mola

Qō cum solone

rũ pſonis poeta cauſas exeqtur nobiliũ, vt hic Mary, infra ſit Pompey. vt iacet ingẽs litore truncus. Per no.o.rẽ tẽporis ad pſonã traſferre, vt matutinus venit, ⁊ eſt honeſta locutio. Si forte dediſſent. nec negat, nec affirmat eos nauigaſſe, ne aut eis det ſecuritatẽ, aut ne falſum ſit, qđ dixerat, nõ poſſe nauigare Græcos, niſi homine imolato. vt illorũ, ſit quicquid elegerint. Et artis eſt in anguſtys argumẽtoꝝ vti ĩcertis ſermonibus, An tiquã ſcbarã, Cõmemorat aũt liberos, & parẽtes, vt oſtẽdat nõ ſe deſeruiſſe, vt vilẽ, ſed mortis fugiſſe terrore, Fors ⁊ pœ. forte, ⁊ pœnas. Aly iungũt forte, & vt ſit forſan. Elicit miſericordiã oſtẽdẽs nõ habere cauſam redeundi poſt mortẽ ſuorũ. Effugia, nã fuga & effugiũ dicimus, ſicut lana ⁊ lanitiũ, vt ſi ti bila.cu. Piabunt, expiabũt ⁊ μέσον eſt. Nã plerũqȝ ĩpiare ſigt. Per ſiq, diaſirtice irridet, Nõ digna, idigno luctu affecta ra, ideſt ambitũ capitis inter auriculas: ⁊ verticẽ. Ego fateor.i. licet piaculũ videaꝛ, niſi factioſe ptra me pceſſum ſit, tñ verũ dicã, ego eripui me læto.i. exitio, ⁊ morti nõ dicit ſacrificio qſi nõ verũ ſit ſacrificiũ qđ ex factione inſtitutũ eſt, & rupi vincula, ⁊ ego obſcurus delitui p noctẽ obſcurã, aut qꝛ rebus nox abſtulit atra colorẽ: oĩaqȝ noctu fuſca videnꝛ, ego quoqȝ obſcurus.i. ſuffuſcus, ⁊ in obſcuro verſatus delitui p noctẽ, in lacu limoſo.i. cœnoſo, in vlua.i. herba illa paluſtri, ad quã nemo acceſſit, qꝛ fundus limoſus erat del tui iugt.i. multũ latui aut deorſum latui tãtiſper, ſup. dũ darẽt, vela, ſi forte dediſſent vela, qđ addit, qꝛ dubitabat, an nondũ placato numine, vela dare poſſent. Nec vlla ſpes eſt mihi iã videndi patriã antiquã.i. charã nec dulces natos.i. liberos & parẽtẽ exoptatũ, quẽ ſupſtitẽ eſſe veriſimile fecit poeta, dũ iuuenẽ dicebat: Quos.ſ. patre, & liberos meos, illi.ſ. infenſi danai repoſcẽt.i. exigẽt ad pœnas .i. ad ſupplicia, qꝛ forte mactabũt patrẽ, aut liberos loco mei, ob noſtra effugia.i. qꝛ nos effugimus, & piabũt.i. purgabũt hãc .i. meã culpã, q̃ tñ culpa nõ eſt morte miſeroꝝ.i. innocẽtũ, ⁊ miſeratione dignoꝝ, ꝙ.i. quocirca, aut ꝑpter qđ. ego oro te.ſ. o rex qui ẽt liberos habes, & ſentire potes, quæ ſit affectio in eos, per ſuperos, ideſt per deos cœleſtes obſecro. & per numina pſcia veri.i. per deos auctores, & cõſcios veritatis, quã nũc ꝓfiteor, qꝛ authores veritatis deberẽt veridicũ tueri. & oro te, per ſup. ſidem intemeratam, ideſt adhuc integram, & inuiolatam, ſi quis ideſt aliqua fides eſt, quæ reſtat mortalibus, adhuc .ſ. vſqȝ.i. in quouis loco, intemerata, deſt obſecro, ⁊ obteſtor per omnia hæc miſerere animi.ſ. mei ferentis, ideſt patientis, non digna.i. indigna. q.d. ſi nonis q̃ fidelem, ⁊ integrum habeam in troianos animum, poſtq̃ tantum fraudis mihi a græcis illatũ eſt dares vtiqȝ dextram, meiqȝ miſereris, & quia de factis nihil adducere potuit, oratorie ad animum, ideſt voluntatem confugit. Donatus autẽ intelligit, ſi qua fides, ideſt credulitas, vſqȝ, quam ſciebat ſibi non adhiberi. ego tamẽ mallem de fidelitate intelligere.

Donati expoſitio

ASCEN.

Donati expositio

Hia lachrymis vitā damus. Ostēdit, vt dixi, sūmā clemētiā in troianis principibus fuisse: q̄si ea ex ea traxerit domus Iulia. quo proditor ille in gratiā susceptus, vtq; maxime interrogari optabat. interrogatus sit a Priamo de eq causa, de qua re Donatus sic. Noster eris, apta beniuolentia cū recipiat cū p ciue, Mihi. s. regi q possem tormētis ingrere veritatē: & simpliciter quæro. Mihi, q te seruaui, & in meorū numerum recepi. Quo molem. Breuissima propositio. sed pfecta. Quæsitū ē, cur equus eēt factus. Cur tātæ magnitudis. Quo authore. vtrū religionis: an belli cā. Ille dolis. q. d. nā sua, & arte pelasga, & mādatis suor. & ondit nullū græcū carere dolis. Vos. e. iurauit, sed subtiliter. nā troiāos fallit, & nō pdit arcana suorū, adhibuit iusiurādū, q nō videbat verisimile illū suorū secreta sine tormētis prodere. Testatus est igit, nō ppter narratiōis veritatē. sed propter licentiā quasi pditionis. Fas mihi graiorū q̄si iā ipse græcus nō eēt. vel illi eius socij nō fuissem. Et liceat eos odisse: qui ciues mei eē voluerūt, Teneor patriæ, plus est voluntate, quā legibus retineri, alterū est ex studio puræ mētis. alterū ex necessitate. Tu mō p tu troia cōseruatori tuo fidem serua. Rependā, quasi dicat. tātū recipiat quātū dederat. i. vt saluē mereretur salutis author. Hæc ille.

Ordo

Ordo ē. Nos damus his. i. huiusmodi sic simulatis lachrymis veniā. i. salutē, & miserescim9 i. misericordiā facimus. vltro. i. insuper ab vltra, aut ingenua, clemētia aut ipse Priamus iubet vltro, i. nō reqsitus a quoq̄ nostrū, cū ius oēs cōsentiremus. iubet dico Priamus. manicas. i. ligaturas manuū & vincula arcta. i. cōstricta, & arcte ligata, leuari. i. dissolui, viro. s. ei q viriliter locutus erat. & fat ita dictis, amicis. i. beniuolis, Quisqs. i. qcūq; es obliuiscere iā graios, tu eris hinc. i. ex hoc tēpore noster. i. in cliētela nostra, & edissere. i. discute eloquere mihi rogāti. i. interrogāti hæc, q sequent vera. i. veraciter. vt sit aduerbiū p noie, aut, sint duo accusatiui diuisim cōstruēdi, nō eniz voluit dicere: q ea q̄ interrogaret essent vera. sed q ad ea vere, aut vera respōderet. sensus ergo est, edissere hæc vera. i. veraciter, aut edisserēdo hæc, dic eā vera. hæc dico videlz quo. i. ad qd. & ad quē finē, sup. Danai statuere, i. cōstruxerūt hāc molē. i. ingētē magnitudinez equi immanis. i. tā magni, vt imanis. i. inimicus, & ferox videat, sicut in qnto dicet. imania cete. imane aūt est, quod nō est magnū. i. bonū, qualia vident, q vi, aut mole sua oia opprimere possunt, quis author, sup. est imanis eq. ve p vel qd. petūt, i. prēdūt p eū, q religio. i. religiosa oblatio aut q machina belli. est, sup. in eo equo. hoc est, an religionis, an belli cā factus sit. dixerat. s. Priamus, ille s. sinō instructus. i. institutus: atqz armatus: dolis & arte pelasga. i. fraudolosa pelasgis propria. sustulit, idest sursum tulit, & extendit: atqz erexit ad sydera palmas exutas i. exēptas vincl'is, i. manicis & sup. ait, o ignes æterni. i. lumia cœlestia. hoc est sydera & vos aræ: & enses nefandi, i. cultri nefarie mihi destinati: quos fugi. i. vitaui, & vittæ deū. i. deorū, quas gessi hostia. i. destinatus sacrificiū, vt essez hostia. ego testor. i. obtestor vestrū numē nō violabile. i. ptātea vestra diuinas, quas peierando violare nefas est, ego obtestor, q fas est mihi resoluere. i. apire, & reuelare iura graiorū. i. græcorū sacrata. s. sacramēto iuramēn, ideo autem fas dixit, q nefas moliti erāt, aut ideo fas, q in hostiū ptātē venerat, & ab eis libertate ac ciuitate donatus omni græcorū iuri vale dixerat, fas sup. est odisse viros, q. s. factiose mihi mortē parauerūt, & fas est ferre sub auras. i. pmulgare, & oibus patefacere. si qua. i. aliq̄ tegūt i. occulūt nec teneor vllis legibus ptriæ, q neqz spes, neqz volūtas est eā repetēdi. mō. i. dūmmō, tu Troia. quā. s. mihi nūc, p patria elegi. hoc est tu gēs troiana, maneas pmissis, i. nō recedas a pmissa mihi salute & tu troia seruata. s. ab excidio p ea. q dicturus sum, serues fidem. i. fidelitatē mihi, si feram. i. afferā: aut dicā vera. & rependā. i. reponā pro salute mihi impensa. magna. s. beneficia. incipit ergo narrare: vt credebatur secreta græcorū dicen.

Nota ad verbium p noie

Frans græcis peculiaris

Donati expositio

Omnis spes danaū. Iterum a veris incipit, vt a Seruio diligēter annotatū est, de hac aūt re disserit, Donatus sic. Ois spes. respōdet vltimæ parti, vt fallēdi propitior pateret occasio. & pmo vnius criminis inuidiā pluribus criminibus maculat in vlysse, & ondit Mineruā grauiter irata sacrilegis, Inuētor sce. q nunqz inuenit, quod pbari potuisset. Fatale ag, sacrato a. tēplo, in singulis singula sunt gña sacrilegij, Fatale, in quo staret fatū græcor. Dixerat eniz, palladis auxilijs. Auellere, vt cū sacrilegio esset crimē violentiæ. Palladiū, cū pōdere, pnunciādū, in ipso eni noie magnitudo numinis exprimit. Qd vero de Mamurio dicūt qdā, nusq in Palladio legit, sed in ancili cœlitus delapso, de quo suo loco dicemus. Cæsis ed sacrilegiū accedit homicidiū, cū illi humanitatis cā, & numinis veneratiōe: ne leui qdē iniuria cōtingi debebāt auget homicidium ex merito psonarū, q custodes, neqz essent electi custodes, nisi pbatæ vitæ. Vide autē exaggeratiōnē criminis aggressi sunt tēplū sacratum, qd ingredi quoqz sine veneratione nefas esset. Custodes cæsi, & vsqz ad ipm simulacrū gradatis ventū. Vi/

Error multorum

sum

His lachrymis uitam damus, & miserescimus ultro.
Ipse uiro primus manicas, atq; arcta leuari — Aeneas
Vincla iubet Priamus, dictisq; ita fatur amicis.
Quisquis es amissos hinc iam obliuiscere Graios.
Noster eris, mihiq; hæc edissere uera roganti.
Quo molem hanc immanis equi statuere? quis author? — Priamus
Quid ue petunt? quæ religio? aut quæ machina belli?
Dixerat, ille dolis instructus, & arte pelasga, — Aeneas
Sustulit exutas uinclis ad sydera palmas.
Vos æterni ignes, & non uiolabile uestrum — Sinon
Testor numen ait, uos aræ, ensesq; nefandi,
Quos fugi, uittæq; deum, quas hostia gessi.
Fas mihi graiorum sacrata resoluere iura.
Fas odisse uiros, atq; omnia ferre sub auras.
Si qua tegunt, teneor patriæ nec legibus ullis.
Tu modo promissis maneas, seruataq; serues.
Troia fidem, si uera feram, si magna rependam.
Omnis spes Danaum, & cœpti fiducia belli
Palladis auxiliis semper stetit, impius ex quo
Tydides, sed enim scelerumq; inuentor Vlysses.
Fatale aggressi sacrato auellere templo
Palladium, cæsis summæ custodibus arcis.
Corripuere sacram effigiem, manibusq; cruentis
Virgineas ausi diuæ contingere uittas.
Ex illo fluere, ac retro sublapsa referri
Spes Danaum, fractæ uires, auersa Deæ mens.
Nec dubiis ea signa dedit Tritonia monstris.
Vix positum castris simulacrum, arsere coruscæ
Luminibus flammæ arrectis, salsusq; per artus
Sudor iit, terq; ipsa solo (mirabile dictu)
Emicuit, parmamq; ferens, hastamq; trementem.
Extemplo tentanda fuga canit æquora Calchas,
Nec posse Argolicis excindi Pergama telis.
Omina ni repetant Argis numenq; reducant.
Quod pelago, & curuis secum aduexere carinis.

SERVI.

Miserescimus vltro. aut p se plenū est. aut cohæret sequentibus, q nō pōt pmis. Dicimus enim, miseror illā rē. & illius rei miseror nō aūt illi. Vltro, nō spōte. nā iā rogauerat. sed insup, ab vltra q plusq̄ rogauerat, præstiterūt, Mānicas. a. a. aut epexegesia est, arctas mānicas, aut vtrūqz habuit. Quisqs es. lz hostis sis: & sunt, vt hēmus in Liuio. vba impatoris trāsfugā recipiētis in fidē. Quisqs es, noster eris. ñē vigilas ne deū gens, vba sunt, qbus pōtifex maxius vtit in puluinaribus. q variā scientiā suo inserit carmini. Hinc iā aut ex hoc tpe. aut ex hac ōrone aut ex eo, q te dicis vlyssis factiōe laborasse, Edissere ve. hoc distinguēdū, vera enim audire desiderat. Quo qua cā, quæ in coniecturali statu sæpe quærit, cui respōdet: ne recipiatur portis. Quis author respōdet. Calchas auellere iussit. Quid ve, p. vt placet Minerua, Ignes aut ararū, quas fugit Vt sit execratio, propter posteriora. Vos aræ. Aut solē, & lunā significat Execratio aūt est aduersorū depcatio. iusiurandū vero optare psperā Testor: modo iuro, alibi testificor, vt Testor in occasu vestro, Vestrū numē. sydera eniz scdm philosophos dicunt ælemēta, & hēre pprias ptātes. Enses, inuidiose, aut pluralē transtulit, Terē. Nō ppetuam meretricem cum contumelias. Vittæ, vel q habent in honorē deorū. aut q hñt ipsa simulachra, vt virgineas ausi diuæ cōtingere vittas. Gessi. pene gessi. Fas pete veniā a dijs, ne videat pditor. Tacuit aūt hæc a nōnā audiret noster eris. Si. n. volūtate pditor eēt, occurr. batillud Cice. Nemo vnq̄ sapiēs proditori credēdū putauit, Sacrata. r, iu. ne scidat in sacramēti pœnā. Sunt enim tria militiæ gña. Plerunqz enim euocati dicūtur & nō sunt milites sed pro milite. Salu. Neu qs miles: siue p milite, itē ipse ab ijs oēs euocatos, & cēturiones, plerunqz tumultuarie, hoc est: q ad vnū militēt bellū, plerunqz sacramēto rogati: q post electionē in rempubl. iurāt. & hi sunt qui habēt plenam militiam, nam quinqz & viginti annis tenentur, hæc tria genera tangit Vergi, sacramentum hoc loco, Tumultuari vt simul omne tumultu, coniurat trepido latium. Euocationis, Mittitur & magni venulus, Diomedis ad vrbem, Odisse viros

Militiæ genera quot

se viros, & hoc via sit rite: nam & ad graecos, & ad troianos pōt referri. Si qua tegunt, pp ea, quae latēt in equo. Legibus vllis. s. graecorū, ppter illud, noster eris. Si troianorū, qz graecus. Troia, nā qd rex pmittit, videt respu, promittere.

¶ Ois spes danaū, a veris icipit more suo, nā fauit graecis minerua, a qb ereptū erat palladiū. Sed .n. histerō pterō, sed .n. ex q ipius Tytides. Nā & histerologia vnius est simonis, vt trāstra p & remos. Impius pp vulnerata numina, Inuētor sce. pp Palamedē occisuz sua factione. Auellere, iuitū ondit esse sublatū. Helenus apud arisbā captus a graecis, indicauit ad vim fata Troiana, in qbus erat Palladiū, Vn vr a Pyrrho regna meruisse, qq psiterit pyrrho, vt rediret p terrā pdicens graecorū naufragiū. Tunc Diomedes, & Vlysses seu cuniculis, seu cloacis ascēderūt arcē: & occisis custodib, sustulerūt simulacrū. Dat aūt his h negociū, qz fuerūt cultores Mineruae. Hoc deide habēs Diomedes vt Verg. tāgit: & Varro describit, credens sibi nō eē aptū pp sua picula, trāseūti Aeneae offerre conatus est, sed cū se ille velato capite sacrificās puertisset, nautes qdā accepit, vn nō iulio, sed nautio familia sacra mineruae habuit Vn in .v. vnū Tritonia pallas: quē docuit. Alij dicūt hoc simulacrū a Troianis eē abscōditū itra extructū parietē, postq troiā pitura agnouerūt, & deide in bello Mitridatico a fimbria quodā romano idicatū, romā auectū eē. Et cū rūsuz eē ibi iperiū futurz, vbi & palladiū. adhibito mamurio fabro, multa silia facta sunt: sed verū agnoscit hastae, oculorūqz mobilitate. vn & arsere coruscae: luminib flāmae, sed ab vno tm sacerdote agnoscit, Luca. Troianā: soli cui fas vidisse mineruā. Dicūt alij vnū simulacrū coelo lapsuz apud athenas, alij duo volūt, h de q dicimus, & illud Atheniēse. Sacrā eē. qsi coelo lapsaz. Ex illo facto, vel tpe. Fluere mediū est, vn hic hēt retro. Alibi h, Salu. Rebus sup votū fluētib. Auersa pp illud, manibusqz cru. Tritonia, qsi tribilis ἀπὸ τοῦ τρεῖν .i. timē, vel h Luca. Et se dilecta Tritonida dixit ab vnda. Est āt antonomasia, qz pprium est Mineruae. Vix mox. Salsus: ne forte alit, nisi in simulacro itelligeretur, & significāt sudor laborem futurum. Emicuit, quasi quae inulta cōsistebat. Argis aduerbium in loco. Repetāt: ex more romano, qui si male expugnassent, redibant, vt rursus captarent auguria. Reducāt, recōciliēt.

sum nefariorū oculis, & pollutis humano sanguine manibus factū, neqz solū corpus, sed vultus: & virginales vittas, quas in capite gestabat, incestare sunt ausi. Ex illo fluere, Nam supra dixerat, Palladis auxilijs semp stetit. cū irata esset coepit fluere. Aduersa: dictorū sceleratorū cōmissoribus irata est. Vix positū, signa sunt, qbus ondit irā. Primū flāmae in oculis animatis. Sudor, scdm signū. Nō pōt ex simulacri. Parmā. s. h. q. t. manifestū signum se hostē psiteri dea. s. h Donatus. Ordo est. Ois spes Danaū, & ois fiducia belli coepti .i. qd Danai inceperāt, stetit .i. locata, & reposita est sp, sup. in auxilijs palladis .i. mineruae. s. q dea sapiētiae est, q tm postbabita, Paris p venere sniam ptulerat, per qd vr significari, g etiam nō essent iferiores graecis opibus, aut viribus, sed prudētia, & astutia, qua graeci pstabat. Vn ois eorū spes in auxilijs palladis stetit, s; spes danaū fluere, sup. coepit aut fluebat & referri, sup. coepit, aut referebat, sublapsa .i. clā lapsa retro .i. retrorsuz hoc est nulluz habuit successuz, nullāqz psperitatē, ex illo sup. tpe .i. post illud tps, ex quo Titides .i. Diomedes Tydei filius (legit tm ēt tydides) Impius .i. violator numinis, sed enīz .i. sed ēt ex quo Vlysses inuētor scelerū .i. sceleratissimorū facinorū, & nullius bonae artis egressi .i. attētātes auertere tēplo sacrato .i. deae psecrato, palladiū .i. simulacrū palladis, fatale .i. de quo in fatis erat, nō posse troiā capi tātisper dū illō hēret, aggressi dicit custodibus summae arcis, in q tēplū h erat, caesis .i. trucidatis, ipsi corripuere s. pollutis & sanguinolētis manibus, qd nefas erat (vn aeneas de sacris Troianis: & dijs penatibus dictus est. Me bello ex tāto digressuz, & caede recēti. Attrectare nefas, donec me flumine viuo abluero) effigiē sacrā .i. simulacrū diuae, hoc est palladiū corripuere dico ausi pringere .i. pcontaminare manibus cruētis (quas ēt si ipollutae ēēnt: qz viriles nefas erat attrectare virgineas vittas, vn exaggerat scelus) vittas virgineas .i. virginales diuae .i. qs diua virgo pallas. s. in capite, q honestissima ei corporis ps est, gerebat, ex illo inquā tpe coepit res danaū retro ferri, & vires sup. danaū fractae sunt, sup. & mēs .i. fauor, & beniuolētia deae est auersa. s. a danais. cū ei succēsa, & indignata eēt: nec tritonia .i. Pallas a tritone africae palude, apud quā vt in de ciuitate dei diuus Aug. scribit, regnāte ogygio apparuit, Herodo. aūt scri. tritone fluuiū eē in africa, ex quo sit tritonis palus, ex qua dicunt Neptunum Mineruam suscepisse: sed cum pater filiae aliquando succensuisset, se Ioui adoptandam dedisse, Cui virgines singulis annis sacra facientes in suas acies diuiduntur, lapidibus, fustibusqz inter se decertantes, & si qua in pugna occubuerit: ea pseudoparthenos, idest nō vera virgo nōiantur. Cretenses tm in creta tritonē fluuiū esse dicunt, & apud illius fontem ex Ioue natā affirmant, ibiqz eius templum ondunt, Diodorus aūt siculus Mineruā in tritone flumine natā ab Ammone coniuge rheae aduersus illam custodes positam filio quem ex amalthea susceperat, ipsamqz ppetuam virginitatem seruasse: & ppter animi solertiam multas artes inuenisse: & in bello plurimum valuisse. Aegyptij vero Mineruā aetheram esse interpretantur, & iouis filiam: ac virginem volūt, qz aether naturam semp habet incorruptam. Nec igitur tritonia .i. pallas dedit ea signa. s. indignationis, & auersionis suae, monstris, idest portentis, aut demonstrationibus, seu indicijs, dubijs, idest incertis, immo certis, & manifestis, quia non dubium certum est, quod autem non dubijs monstris ea signa dederit probat, quia simulacrum, supple erat (nisi dicamus nominatiuos in designatione sequelae pro ablatiuis positos) vix positum castris: scilicet graecorum ablatum per Vlyssem, & Diomedem ab ilio, & supple aut dum flammae, scilicet oculorum diuae: coruscae, idest coruscantes, & micantes, & quasi scintillātes, qd signū ferocientis animi etiā in belluis est, arsere .i. ardoris indicia emisere, luminibus, idest oculis arrectis, scilicet ad firmiter inspiciendū, & sudor salsus, idest amarus: yt, idest defluit, per artus, scilicet simulacri, quasi ex indignatione laboraret, & ipsa, scilicet dea non solum eius simulacrum emicuit, idest resplendens apparuit ter solo: idest per terram mirabile dictu: idest quae res mirabilis est dictu idest dum, dicitur emicuit dico ferens parmā, idest scutū breue, & hastā trementem: quia vibratā, & quassam ab irata, & minitante dea: Calchas, scilicet princeps augurij, vidēs indignationem deae canit, idest vaticinatur extemplo, idest statim, vestigio, aequora esse tentanda fuga, idest fugiendum esse graecis per aequora, nec, idest & non, & canit, pergama idest moenia Troiana non posse excindi: idest disrumpi telis, idest armis inuasiuis praecipue quae de longe iaciuntur, argolicis idest graecis, ni, idest nisi repetant, idest iterum petant argis: idest apud argos, omnia aut omina, scilicet auspicia, & alia ad bellum facientia, & nisi reducant, idest reconcilient, secundum Seruium, aut nisi reducant, scilicet in locum suum numen .i. simulacrum diuae quod aduexere secum pelago, & curuis carinis, epitheton est carinarū, idest alueorum nauium. sed videtur abūdare &, nam ordo esse potest, quod, aduexerant secum carinis curuis pelago, idest per pelagus, sed si volumus intelligere, quod etiam verum est pelagus etiam vexisse, nam nisi aquae ferrent nauem, non possit nauis ferre, aut vehere, quae in ea sunt: quod ergo aduexerunt secum pelago, & curuis caris, idest adminiculo, & auxilio aquarum: & nauium. Et ita dat intelligere graecos etiam aduexisse secum simulacrum aliquod ex argis, quo numinis praesentiam in auxilium belli haberent. nam si intelligendum esset de Palladio quod ex Ilio iam sustulerant non diceret aduexisse: Troiam, sed auexisse, praeterea cum haec dicerentur nondum aduexerant palladium in tenedon. Sed priusquam pergamus, addemus: quae in Seruium annotauit Beroaldus, & quae addidit Landinus, Beroaldi verba sunt. Nemo scriptor idoneus quod equidem sciam, tradidit hoc animo omnes consono ore referunt, peltam de coelo lapsam in numae manus decidisse, ad cuius similitudinem, & formam vndecim alias peltas hoc est breuiora scuta Mamurius inter opifices solertissimus fecit tanta arte, vt vera pelta vix dignosceretur: hoc scribit Plutarchus in numa. hoc Ouidius in fastis, hoc Dionysius halycarnaseus in secundo. haec fuerunt illa celebratissima Ancylia, quae per vrbem a tripidiantibus salijs ad honorem Martis circum gestabantur, atqz id Seruius ipse confinxit, ipse peperit: ipse solus excogitauit, nulla fretus authoritate, quod de palladijs a Murmurio factis fabulatur. Landini, autem verba sunt. Quo tempore Ilius Trois filius Ilium condidit, quod fuit anno fere septimo supra tria milia & octogintos post mundum initum a unt. Breue scutum de coelo lapsum in templum quod in arce condebant idqz palladium esse vocatum, & elegisse sibi locum in media aede, cui adhuc superinductae tegulae non erant id signum ligneum fuisse multi tradiderunt, hoc igitur allectos per illecebras Theano custode Antenorē accepisse volūt, & graecis tradidisse. Calistratus tam de samothracia scribens, & satyrus, vt refert Dyoni. dicūt erysantē pallātis filiā cū nuberet Dardano attulisse palladis munera. Haec aūt fecisse palladiū, & magnorū deorum simulachra. Deinde Dardanū diluuiū fugientē arcadia pfectū tulisse in samothraciā ibiqz illi tēplū struxisse. Mox cū maiorē patre populi trāsuexisset, in asiā sacrificia & cerimonias samothracibus reliqsse, Palladia vero, & deorū imagines secū aduexisse & ex oraculo accepisse vrbē illā duraturā, in q h pmanerēt, ac ppterea vrbē condidisse, & a se denoīasse & in ea collocasse, Condito deinde ab eius posteris ilio esse trāslata. Postea vero capta vrbe inferiore. Sic a rūm arcis factū sustulisse ex adytis sacra, & qd superat palladiū. Nā alterū Vlysses: & Diomedes furtiz vrbē igressi abstulerāt. Aretinus eode. Dyonisio teste scribit palladiū

ladiũ a Ioue Dardano datũ, & locatũ in loco i accessibili, Sz fabricatũ aliud ad eius similitudinẽ, z positũ palã, & hoc eripuisse græcos, illud accepisse æneã. Alii scribũt palladiũ abscõsũz ab iliõẽsib' i cauernis, ne hostes eripent, & post multas ætates ab fimbria q̃store, cũ Iliũ expugnasset, ablatũ ac Romã puectũ, Seruabat ãt i tẽplo vestæ, qđ erat iter capitoliũ z palatiũ, q̃ inceso. L. Celli' Metel. illõ liberauit, ipse ignis ardore cæcus euasit. Syluius ãt fert. cũ Diomedes in vrbe quã in apulia ꝯdebat palladiũ collocare vellet: mõitũ cẽ a vca nocturna gete, vt i latiũ vbi va erat numis sedes, illõ ꝯportaret. Detulit Dio. z palladiũ tradid. t

ASCEN,

Donati expositio

¶ Et nũc. ꝙ prias. Figit se reuelare arcana græcoꝝ ẽt q̃ ꝯ Troianos sũt vt ꝓb et qđ ꝑsumpsit. Cũcta eqdẽ tibi rex (fuerit qđ cũqz) faboꝛ: vera, nam talibus insidiis periuriqz arte Sinõis Credita res. De qua Dona. sic Arma. q. d. hoc ꝯtra troiãos, vt reliqua faciat verisimilia. Capti. q. d. Nõ poterat offici. Troianis, cur ita creduli fuissent. Quia iurauit: & qz lachrymas veras credidimus ẽẽ. Ergo nõ vtute. Nõ numero hoiuz. Nõ diuturnitate belli, sed isidiis victi sumus. Ordo est. Et ꝙ nũc petiere vento mycenas prias (id falsũz ẽ, qz adhuc in tenedo latebãt, sed dixerat æneas. Nos abysse rati. z vẽto petysse mycenas) sup id ideo fecerunt, qz parant arma, & deos comites, quia numen: quod secum aduexerant, eo ꝙ esset læsum, erat reducendum, vt reconciliet sicut dictũ est, & ipsi aderunt improuisi (qđ etiam euenit ẽm poetam: id aũt callide dicit perfidus Sinõ, & vt reuelare puteẽ arcana græcoꝝ, z si forte in custodia tetus fuisset, donec piculũ fecissent troiani: vt ꝓ hoc euadere potuisset, qz ꝓmonuisset ẽt si milites in eq̃ occultatos dep̃hẽdissent, qz dicẽ potuisset, id se necesse: cũ verisile sit iclusos in equo

Et nunc, ꝙ patrias uento petiere Myecnas.
Arma, Deosq; parant comites, pelagoq; remenso
Improuisi aderunt, ita digerit omnia Calchas.
Hanc pro Palladio monin, pro lumine læso
Effigiem statuere, nefas, quæ triste piaret.
Hanc tamen immensam Calchas attollere molem
Roboribus textis, cœloq; educere iussit.
Neu recipi portis, aut duci in mœnia possit.
Neu populum antiqua sub religione tueri.
Nam si uestra manus uiolasset dona Mineruæ.
Tum magnum exitium (quod dii prius omen in ipsum
Conuertant) Priami imperio, Phrygibusq; futurum.

Sin

Sin manibus uestris uestram ascēdisset in urbem.
Vltro Asiam magno Pelopeia ad mœnia bello
Venturam, & nostros ea fata manere nepotes.
Talibus insidiis, periuriq; arte Sinonis
Credita res, captiq; dolis, lachrymisq; coactis.
Quos neq; Tydides, nec Laryssæus Achilles,
Non anni domuere decem, non mille carinæ.
Hic aliud maius miseris, multoq; tremendum
Obiicitur magis, atq; improuida pectora turbat.
Laocoon ductus Neptunno sorte sacerdos
Solenneis taurum ingentem mactabat ad aras.
Ecce autem gemini a Tenedo tranquilla per alta.
(Horresco referens) immensis orbibus angues
Incumbunt pelago, pariterq; ad littora tendunt.
Pectora quorum inter fluctus arrecta, iubæq;
Sanguineæ superant undas, pars cætera pontum
Pone legit, sinuatq; immensa uolumine terga.
Fit sonitus spumante salo, iamq; arua tenebant.
Ardentesq; oculos suffecti sanguine, & igni
Sibila lambebant linguis uibrantibus ora.
Diffugimus uisu exangues, illi agmine certo
Laocoonta petunt, & primum parua duorum
Corpora natorum serpens amplexus uterq;
Implicat, & miseros morsu depascitur artus,
Post ipsum auxilio subeuntem, ac tela ferentem
Corripiunt, spirisque ligāt ingentibus, & iam
Bis medium amplexi, bis collo squamea circum
Terga dati, superant capite, & ceruicibus altis.
Ille simul manibus tendit diuellere nodos.
Perfusus sanie uittas, atroq; ueneno.
Clamores simul horrendos ad sydera tollit.
Quales mugitus, fugit cum saucius, aras
Taurus, & incertam excussit ceruice securim.
At gemini lapsu delubra ad summa dracones
Effugiunt, sæuæq; petunt Tritonidis arcem,
Sub pedibusq; deæ, clypeiq; sub orbe teguntur.

Aeneae

SERVI. ¶ Arma, Artificiose iniicit de futuro metū: vt p̄sētē firmet securitatē. Improuisi aderunt, sicut factū est. Digerit. i. interpretatur numinis cōmotionē. Antiquare. fauore pristino. Nam si vestram. occurrebat. n. excurendu equū si intro ferri nō posset Asiā, asiaticos. Pelopeia, argiua, a Pelope. Nros ne. q̄si Troianus loquitur, dyasirtice tn̄, Periuri, in verbo. r. remouet. Peiero enim dicimus. Credita. r. aut fide habita, aut ei cōmissa res. p. Dolis. fuit ergo turpius græcia vicisse dolis, q̄ Troianis vinci. Coactis, Sic Terē. Vna mehercle falsa lachrymula, quā oculos terendo misere vix vi expsserit, Larissæus Achilles, a vicinitate, Nā phthius fuit, Vtraq; tn̄ in thessalia est. Hic, tūc. Maius. m. m. Nā apud antiquos ab iisdē incipere vitiosum nō erat, vt & sale salsa sonabāt, e casus Cassandra canebat. Laocoō. Vt ait Euphorion post aduentū Græcor sacerdos Neptuni lapidib⁹ occisus est, q̄ sacrificiis non p̄dixit eor aduentū. Postea discedentibus græcis, cū vellēt sacrificare. Neptuno, Laocoō Tymbræi Apollinis sacerdos sorte ductus est, vt solet fieri, cū cert⁹ deest. Hic piaculū cōmisit ante simulachrū numinis cū vxore coeundo, & ob hoc immissis Draconibus cū filiis interēptus est. Sed poeta hanc rē interpretatur ad Troianor excusationem. Solēnes aras, anniuersario sacrificio religiosas. dicimus sacrificiū solēne, & aras solenes. vt apricū, & horrem, & locū. Persi, Apricos meminisse senes Hora. Cur apricū oderit cāpū. Ingentē: vt alto loco, iā cornu petat, in sacrificiis. n. certis numinib⁹ certæ ætatis aīalia mactant. Gemini: duo, vt similes. Angues. Angues aquaæ sunt, serpentes terrar, Dracones tēplor, vt hoc loco apparet. Sed nō obseruatur semp. Iubæ, cristæ. aut barbæ. Sanguineæ, sanguinei coloris, legit, trāsit, vt litora epiri legimus. Sinuat. in sinū curuat. Suffecti: p infecti: vt cōiux a pro cōiuga. Sibila, sibilantia, & pricipiū est. Nā nomē sibilus dr. Vibrantibus, mobilibus, Nullū eni animal tāta celeritate linguā mouet, vt triplicē hēre videat. Spiris, nodis, vñ & bases colūnar spiras dicūt. Spira, p̄prie volubilitas funiū. Squamea. p squamosa

Larissa & phthia vbi locorum

in equo iurasse, aut p̄misisse, se eā purgaturos, vt cōfidentius negociū pagat) Calchas digerit. i. iterpratur sic oia. s. numie cōmotionē, z portēta, z ita legit Ser. & ē p̄ritis tpis a digero digeris, alii tn̄ legūt degerit a dego, qd' cōpositū ē a de z ago, vt preriti tpis: & exponat. p eo, qd' est p̄fecte egit, & diiudicauit faciē da oīa sic, & ipsi mōiti. s. a Calchāte statuere. i. erexerūt, vñ statuæ dictæ q̄ statuunt & stāt, hāc effigiē. s. eq. p palladio, & numine læso, q̄ piaret. i. purgaret nefas triste. i. p quo tristes effecti sunt, tn̄ calchas iussit attollere hāc molē inmēsā. i. sane magnā, ita vt mēsurā receptaculi portarū excederet textis. i. contextis roborib⁹, & iussit educere hāc molē cœlo. i. i cœlū vsq; neu. i. vel ne possit recipi portis. i. p portas, aut possit duci in mœnia, neu. i. vel iō ne posset tueri. i. ptegere pplm. s. troianū, religiōe antiq. i. pristino fauore, quē p religiōe olī repēdebat dea: h est iō facere iussit tā magnā, vt qr mēia duci salutis portis nō posset, recusaretis eā recipe, q̄ recepta dea potius vobis enore antiquo faueret q̄ græcis, a qb⁹ recēter, & grauiter offēsa est. Nā si manus vra violasset doā Mineruæ (.q.d. vt fecisset nisi aduenissez) tūc sup. degerit, aut cecinit magnū exitiū futurū, ipio priami, & phrygibus. i. pplo Troiāo. qd' omē. s. excidii dii prius. i. potius cōuertāt in ipm. s. calchāta μάντι κακῶν vatē maloz (sed loquitur dyasirtice, nā posset sic ōminiētē Simonis cōstrui, qd'. s. excidiū dii cōuertāt pri⁹ in ipm omē. i. dii sacrāt qd' ominor. i. excidiū eueniat Troiais) sin. i. sz si. sup. effigies e qui, ascēdisset i vrbē vestris māib⁹. i. auxilio manuū vestrar, sup. cecinit, asiā. i. asiaticā gētē, h ē troianā, vēturā vltro. i. isup, aut sine obsistētia magno bello. i. vtute bellica auxiliante Pallade, ad mœnia Pelopeia. i. argiua, legēdū aūtē Pelopeia aut si pelopea non nisi tetrasyllabū erit, & ea fata manere nros nepotes. i. futura eē ēt nris nepotib⁹ (Cæter, vt duplicia sūt fata. s. bōa victoribus: & mala victis, ita duplice nepotes. i. mio rer si ergo se nūc troianū cōputar, sensus ē ea fata, q̄ de victorib⁹ Troianis eēnt, manere & nros nepotes. i. posteros troianos, vt sp victores sint, sin se adhuc græcū cēser, vt ē natiōe qdem, sensus ē, fata bōa troianor manere. i. igruere. i pperuū i nros nepotes. i. i posteros græcos, vt sp vincant a Troianis, nā manere sæpe mala dicunt, vt Statius in achilleide. Quid maneat pplos, vbi tanta iniuria pro degrassata duces (Res. s. de introducendo equo, est credita talibus insidiis, & arte Sinonis piuri: & ii. supple capti sunt doli. & lachrymis coactis. i. vi expressis (alii coacti legunt) quos neq; tydides, nec Achilles larisseus. i. thessalus: sed ex phthia, non ex larissa oriundus, (ponit autē tytidem sicut & prius, o Danaum fortissime gētis, tytide, eo q cōgressum cum eo habuerat) & anni decē, & mille carinæ, idest naues (tot enim ab Homero quoq; enumerantur, licet posset dici numerus certus pro incerto) nō domuere. i. domuerūt. Id quoq; imaginē hz laudū Iulii. Euz si qdē, nec Romana, nec externa virtus, nec Pōpeius magn⁹, nec Cato, cæteriq; cōiurati bello domare potuerūt, quē fraus piurator extinxit. Hic aliud maius miseris multoq; tremēdū. Ne ideo or videat vni homini in tanta re fidē habuīs, & vt nō iprouidi, sz pii deorū cultores censeant Troiani, addit poeta deæ portentū, quod accessit ēt ideo, vt fato deletā Troiā (vt sæpe dictum est) cōprober. Vnde Donatus dicit sic. Hic aliud maius, nā vehementer dolos poterat pfirmare hoc monstrū. Sorte, in qua fuerat arbitriū diuinū. Ergo debuit, nisi fuisset futur exitiū publicū. seruare sacerdotē diuina voluntate ductū, non arbitrio humano, mactantē taurū ingentē. i. excellentē hostiā. Ecce autez, per hoc significabatur hostes vēturos a tenedo. Ecce: semper ponit, vbi res horrenda, & repentina significat. Festinatio aūt: & oculi ardentes, & linguæ mobilitas demonstrabāt aliquid illos laturos interitum. Agmine, agmen dr actus serpētū. Cursus n. & iter pedū est: quibus carent serpētes. Laocoōta. exprimit deor impietas. Sacerdos. n. in ipso sacrificio petitur, sed primo in eius cōspectu: filii crudelissime iterficiunt, paruuli, z insontes, Cætera serpētū descriptio crudelitatē designat, Qualis mu allusit ad taurū. quia sacrificabat taurus. Tollit, his accipe, tollit Laocoō, tollit taurus. Aere, nō inertia sua decepti sunt a Simone, sz iniquo deor studio, p̄sertim Mineruæ. Petitus est Laocoon, q equū vulnerauerat, & dracones ad simulachrū deæ refugerant. Ordo est, aliud. s. portentū, aut faciemus, maius, & tremendū. i. in tremore, z timore excipiendū e magis multo q̄ illud prius: obiicit, hic. i. h tpe, hoc ē paulo post miseris. s. Troianis, e turbat. i. cōmouet pectora iprouida. s. deor insidias, nā, vt ait Statius, Quis diuū fraudibus obstet, Laocoō ductus sorte. i. p sortē nūcupatus Neptuno sacerdos, nā q ante eū erat: obierat, elegerāt ergo quodāmō (si liceat prophana sanctis cōpare) sic sacerdotē, vt apostoli eo apostolū in sorte vz, sed sors cecidit, diis ita volētibus. (Vñ nō hoies, sed dii euertisse Troiā dicunt in pricipio tertii hemus: vbi dr. Postq̄ res asiæ: Priamiq; euertere gentē. Immeritā visuz supis) sup eū, q simulachrū pcussurus erat, vt seqns portētū in eo daret,

Donati expositio

Ecce qd portēdat

Ordo

Laocoon

Laocoon ꝗ ductus sorte Neptuno sacerdos: mactabat. s. sacrificabat mactando: quod aptũ est sacrificijs verbũ deductum a magis, & augeo, quasi magis aucto, taurũ ingẽtem ad aras solennes, nihil ergo in sacrificio prætermissum, ne ob id penas dedisse putetur, aũt pro sed: ecce quasi ex improuiso, gemini angues, immẽsis orbibus. i. habẽtes orbes, & giros: seu annulos valde magnos: supp. venientes a tenedo, ꝑ alta. s. maria: tranquilla. vt dij eis facilẽ tranationẽ præstare putẽtur, incũbũt. i. se toto conamine ingerunt pelago. i. mari, ⁊ tendunt pariter. i. pari modo, ad litora, vbi s. Neptuno, q deus maris, est, sacrificabat quorum pectora arrecta iter fluctus, ⁊ iubæ. i. cristæ sanguineæ. i. sanguinei coloris, aut diræ, aut sanguinolẽtæ, supant. i. excedũt vndas. ita vt extra vndas eminerẽt, cætera pars legit. i. molliter tranat, ponte. i. ꝯtinuo sed a tergo potũ. i. mare, ⁊ sinuat. i. in sinus, & annulos, seu spiras colligit. volumine. i. inuolutiõe, terga immẽsa. i. valde magna, & modũ, seu mẽsurã iustã excedẽtia. Sonitus. s. aquarum fit. s. ex celeri annatatu anguiũ: ⁊ hoc dicit salo. i. mari spumãte. i. spumas faciẽte, aut emittẽte, ⁊ sup. angues, tenebãt iã arua. i. terrã aridã, & arabilẽ, ⁊ ipsi suffecti. i. subinfecti, oculos ardẽtes. i. habẽtes oculos ardẽtes suffectos sanguine, & igni. i. ptim colore igneo, ptim sanguineo, lãbebant linguis vibrãtibus. i. micãtibus, & in varias pres iactis ora sibila ꝓ eo, qd' est sibilãtia, aut lãbebãt. i. lãbẽdo edebãt, sibila, ⁊ hoc linguis vibrãtibus. i. ferientibus ora. Nos. s. id videntes. diffugimus. i. in diuersas pres fugimus: exãgues. i. mortui, aut morientes, sed melius exãgues, qꝛ sanguis ad præcordia timẽtiũ cõuolutus, reddit eorum facies exãgues. i. sine sanguine visu. i. solo aspectu, illi. s. serpẽtes petũt. i. hostiliter aggrediunt. agmine. i. ipetu certo. i. deliberato, vt significẽt, se nõ ad aliũ ꝗ ad eũ, & eius liberos missos. Laocoõta. s. sacerdotẽ, quẽ nõ pacto sacrificio nefas, ⁊ piaculũ fugere, & vterqꝫ serpẽs amplexus pmũ parua corpora natorum. s. Laocoõtis, implicat sup. ea. i. inuoluit: & depascit. i. pascẽdo absumit, morsu. i. mordicus miseros artus. s. eorum ⁊ corripiũt. i. ista rapiũt: & inuadũt, post. i. postea. ipsũ. s. Laocoõta ꝗ̃ si caput culpæ, subeũtẽ auxilio. s. natis, & ferẽtẽ tela, quibus. s. angues feriat, aut depellat. & ligãt. i. circũplicãt, & inuoluũt ipsũ. ingẽtibus spiris. i. annulis, seu nodis, & ipsi iã amplexi ipsũ medium. & dati terga squamea, idest squamosa hoc est habẽtes terga squamosa dati. collo. s. eius, circũ, idest per circuitũ, superãt. i. eminẽt, aut eminẽt, capite, & ceruicibus altis. i. in altum erectis. ille. s. sacerdos perfusus vittas i. hñs vittas perfusas sanie, idest corrupto sanguine, & atro, idest tetro, ⁊ inimico veneno, tẽdit. i. conat simul diuellere manibus. s. suis, nodos, idest spiras, ⁊ complicationes anguium & tollit. idest iactat simul clamores horrẽdos ad sydera, idest ad cœlum sup, tales. qualis. i. quales mugitus, sup. tollit taurus, cũ ipse saucius. i. vulneratus a volẽte eũ mactare. fugit arã, & extussit ceruice securim incertã. i. dubie intussam, nec quã volebat partẽ ferientẽ. At, idest sed dracones gemini. i. duo aut pares effugiunt lapsu. i. celeri motu. ad summa delubra. i. tẽpla Palladis, & pro, i. petunt, arcẽ Tritonidis. i. Palladis ex Tritone: genitæ: scdm vnã opinionũ prius dictarum. ⁊ tegunt sub pedibus deæ, ⁊ sub orbe. i. vmbone clypei ipsius, quẽ tenet sic, vt ad pedes vsqꝫ demittatur: qꝛ ergo ad deã, quasi ad protectricẽ fugerunt, significauerunt se ab eo quasi in vltionem Laocoontis violatoris equi missos, vt sequentia indicabunt.

Pallas vñ origi/nẽ traxit.

squamosa Atro, vt pallida mors, tristisqꝫ senectus. Qualis mugitus. i. tollit, Facta aũt cõparatio est pp sacerdotis psonã. Incertã: dubie illisam, quæ nõ hẽret mortis effectuꝫ. Lapsu, labi ꝓprie serpẽtum est. Delubra, delubrũ dr, qd' vno tecto plura amplectit numina, qꝛ vno tectu diluit, vt capitoliuꝫ, in quo est Iupiter. Iuno. ⁊ Minerua. Alij dicũt delubrũ esse locũ ante tẽplũ, vbi aqua currit a diluẽda. Est aũt sinecdoche. i. a partẽ totũ, Sæuæ, fortis, aut nobilis. Sub pedibus maioris simulachri qd' ab oibus videt nam qd' colit, ⁊ breue est, & latet, sicut palladiũ fuerat, Clypeiqꝫ sub o, vt maxima psm spirã collecta sit añ pedes. Colla. vero tũ capitibus erectis post Clypeũ. i. iter scutũ, & simulachrũ hẽbant: vt est in tẽplo vrbis Romæ.

quid sit. Delubrũ

ASCEN. ¶ Tum vero, &c. Plus ingt pauoris ex portẽto illo ꝗ̃ ex simonis arte stuporis obuenerat Troianis, q putãtes Laocoõta meritas dedisse pœnas: vno ore cõclamãt, simulachrũ iuxta sniaꝫ sinõis, & tymetæ in vrbẽ iducẽdũ, qd' & factũ docet poeta vñ D õa dicit sic Tũ võ, tu magis, nã supra dixerat: horresco referẽs. Et scelus, nã ex hac cõiectura argumẽtũ ducebãt. Ducẽdũ ad sedes, eadẽ oiuꝫ ex cæde Laocoõtis fuit snia: & cõcordi voce clamabãt. Diuidimus muros, plena describit Troianorum dementia. Nã quo tpe bellũ nec positũ fuerat, nec sopitũ, muros diuidebant. Oẽs, Ne quis a nefario ope abesset. Pedibus. q. r. Quærebat celeritas, vt ꝗ̃ pmuꝫ inmitteret interitus. Nos delubra tãta amẽtia fuit, vt quo exitiũ immebat, lætis frõdibus tẽpla nõ coronaremus solũ sed tegeremus, Deorum, q vna nobiscuꝫ pituri erãt. Hæc ille. Ordo aũt ẽ, Pauor nouus. i. magnus, ⁊ isolitus insinuat. i. se iplicat. ⁊ ꝗ̃si p sinus. illabit cũctis, tũ võ. i. ꝑ/pue tũc, aut tũc ad verũ. p pectora tremefacta. i. tremore concussa, & ferũt. i. dicũt. s. oẽs Laocoõta merẽtẽ. i. q meruit expẽdisse. i. psoluisse aut expiasse per mortem scelus. i. impietatem commissam in concutiendo equo, q. i. vt pote qui læserit. i. violauerit aut lædere voluerit. cuspide. i. hasta, robur sacrũ. i. rem fortẽ. & sacram, qꝛ deæ destinatã, & q intorserit. i. violẽter impulerit, hastam scelerarã. i. qua ipse scelestus abusus est, tergo. i. i tergũ eq, ⁊ cõclamãt simulachrũ ducẽdũ, sup. eẽ, ad sedes. s. tẽpli: ad quas destinatũ erat, ⁊ numina diuæ. s. palladis. orãda. i. supplicatiõibus. ⁊ orõnib⁹ placãda, sup. eẽ. Nos igit. hoc est Troiani, ꝗ̃uis ipse Aeneas. nõ iterfuerit, diuidimus muros, ⁊ pãdimus mœnia vrbis. i. patẽtẽ viã. ⁊ trãsitũ p ea facim⁹, oẽs accingũt, sup, se. i. disponũt, ⁊ pparãt se opi. i. ad opus, hꝰ est ad equũ iducẽdũ, ⁊ subijciũt. i. substernũt pedibus. s. eq lapsus rotarũ. i. rotulas, p quas faciliter labat. i. moliter ꝓmoueat, ⁊ ipsi itẽdũt. i. alligãt colo. s. eq ad ꝓtrahẽdũ vitula stupes. i. funes ex stuppa, & canabe ꝯtortos, & machina fatalis. i. exitialis aut in qua suprema fata Troianorum cõsistebãt, scãdit muros. s. Troianos hoc est altiora igredit, existẽs, fœta. i. pgnana: & grauida (alludit ad equã) armis. i. armatis viris pueri. s. impuberes ⁊ puellæ inuptæ. i. adhuc intactæ, canũt circũ. i. p circuitũ, sacra. i. hymnos deæ sacratos, & gaudent cõtigere funẽ, s. quo, machina fatalis trahebat, mãu. s. sua (Est ergo pathos ad miserationẽ excitãdã, vt in animũ cadat q misera sit mortaliũ conditio, q ẽt dũ pietatẽ colũt, ipsa in aff igunt) illa. s. machina: subit. i. paulatim ifert, & ꝑ. i. illabit mediæ vrbi. i. in mediã vrbẽ minãs. i. scdm seruiũ eminẽs: aut ex motu caput cõcutiens, & ita ꝗ̃si minans, quã rẽ ne gens sine dolore cõmunisci exclamat Aeneas. O pria. s. dulcis, ⁊ nobilis, o iliũ domus diuũ. i. deorum, & o mœnia Dardanidũ, p Dardanidarum, iclyta. i. gloriosa, ⁊ nobilis, bello. i. ṽtute bellica, ipse, sup. equus: substitit. i. subsistere coactus est, ꝗ̃ter in ipso limine. i. in ꝑ egressu portæ, ⁊ arma dedere ꝗ̃ter sonitũ vtero (cũ. n. equus obstaculũ inueniens, & subsistere

Donati expositio

Ordo

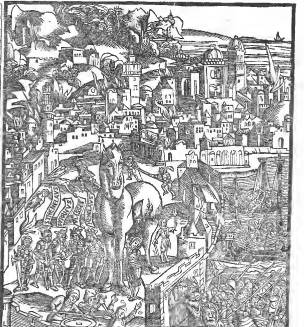
Tum uero tremefacta nouus per pectora cunctis
Insinuat pauor, & scelus expendisse merentem
Laocoonta ferunt, sacrum qui cuspide robur
Læserit, & tergo sceleratam intorserit hastam.
Ducendum ad sedes simulachrum, orandaqꝫ diuæ
Numina conclamant.
Diuidimus muros, & mœnia pandimus urbis.
Accingunt omnes operi, pedibusqꝫ rotarum
Subiiciunt lapsus, & stupea uincula collo
Intendunt, scandit fatalis machina muros
Fœta armis, circum pueri, innuptæqꝫ puellæ
Sacra canunt, funemqꝫ manu contingere gaudent.
Illa subit, mediæqꝫ minans illabitur urbi.
O patria, o diuum domus Ilium, & indyta bello
Mœnia Dardanidum, quater ipso in limine portæ
Substitit, atqꝫ utero sonitum quater arma dedere.
Instamus tamen immemores, cæciqꝫ furore.
Et monstrum infelix sacrata sistimus arce.
Tunc etiam fatis aperit Cassandra futuris.
Ora, dei iussu non unquam credita Teucris.
Nos delubra deum miseri. quibus ultimus esset
Ille dies, festa uelamus fronde per urbem.

SERVI. ¶ Nouus, magnus, vt Pollio. & i. s. n. c. Insinuat, ꝓ insinuatur Scelus: suppliciũ, añcedẽs p consequẽti. Expendisse, tractum a pecunia Nam apud antiquos oẽs pœnæ pecuniariæ erant. Sedes, per hoc ostendit domũ Mineruæ: Orãda, placãda Muros, suppositos portæ scææ. Mœnia. p. patefacta porta, vel diruta interiora vrbis sunt nudata. Accigunt operi. præparãt se ad opus. Intendunt: Ligãt: vt intendunt qꝫ locum fertis: Sacra. c. Hymnos dicũt. Minãs: Eminens, vel minitans. O patria: exclamatio, qd' tãta fuerit vis cõsecrationis, vt ẽt post ꝓphanationem hostes ab ingressu vetarẽt. Nam sepulchro Laomedõtis supra portã scæã collocato, tuta erãt fata Troiana. Inclyta bello. Quiamyfiam totam superauerat. Quater, Sæpius. Immemores, iprouidi, aut nõ memores oraculorum. Tũc etiã. Nam sæpe alias ⁊ Helena veniente pdixerat. Dei, Apollinis, q sub spe coitus diuinitatem dedit, deinde deceptus fidem vera dicẽti sustulit, Festa. Quæ festos indicat dies, vt laurus, oliuæ hædera. Velamus, vt Victori velatũ auro, victisqꝫ iuuẽcum.

Pœnæ apud antiquos pecuniariæ

subsistere coactus pcuteret, arma dederũt sonitũ: sed postea aiaduertẽdũ est sonitũ armoꝝ fuisse, rũ tũc forte a trahẽtib⁹ equum putatus sit sonitus ferrametoꝝ machinæ) nos tñ immemores. s. salutis nr̃æ, aut fraudis græcoꝝ: & cæci furore, au. imisso a dijs. aut a gaudio ob fugã græcoꝝ: istamus. i. istãter laboramus, itroducẽtes equũ, ⁊ sistimus. i. ꝯstituimus, mõstrũ ifelix. i. ifelicitatẽ ⁊ exitium nobis afferẽs, sede sacrata. i. in tẽplo. Cassandra filia priami, ⁊ vates, aperit ora tũc, cũ sæpe prius idẽ fecisset, ora fatis futuris. i. loquẽdo de fatis futuris, hoc est de excidio Troiæ, aperit dico ora nõ credita vnq̃ teucris. i. Troianis, iussu. i. volũtate dei s. Apollinis, qui qd̃ ꝓmiserat donũ vaticinãdi illi ꝯtulit, sed q̄ʒ ab ea stupro cõpromisso fraudatus erat, credulitatẽ, ⁊ fidẽ abstulit vaticinio eius: vt lʒ vera diceret, ei nõ crederet. Nos miseri, vt pote qbus ille dies erãt vltimus, velamus delubra deũ. i. tẽpla deoꝝ, frõde festa p vrbẽ. i. idicto festo p vrbẽ suspẽsa: h̃ est diẽ festũ agimus: q̃ nobis vltimus erat, quo qd aliud catholico viro depingit ab ethnico, q̃ q̃ extremũ gaudij luctus occupat, ⁊ q̃ ducũt in bonis dies suos, ⁊ in pũcto ad iferna descẽdunt.

Cassandræ fabula

Vertitur interea cœlum, & ruit Oceano nox
Inuoluens umbra magna, terramq;, polumq;.
Myrmidonumq; dolos, fusi per mœnia Teucri
Conticuere, sopor fessos complectitur artus.
Et iam Argiua phalanx instructis nauibus ibat
A Tenedo, tacitæ per amica silentia lunæ.
Littora nota petens, flammas cum regia puppis
Extulerat, fatisq; Deum defensus iniquis
Inclusos utero Danaos, & pinea furtim
Laxat claustra Sinon, illos patefactus ad auras

¶ Vertit, ⁊c. Post introductũ equũ, docet excidium Troiæ, de quo Donatus sic. Vertit versare aliqua fundit, qd̃ in ea erat. Ergo v̄sato cœlo, qd̃ pbebat lucẽ: tenebræ ex eo eciderũt. Inuoluũt, nã q̃ inuoluta sunt, nõ videnẽ. Fusi. p. m. t. c. & labore trahẽdi eq, & tpe nocturno iciderũt in somnũ. Ibat, improprie dixit, de nauigatiõe, sed adiũxit nauibus. Tacitæ p amica. s. l. nullũ est scriptoris vitiũ, q̃ nũc dicat silentia lunæ, ⁊ supra meminerit tenebraꝝ, nã elegerũt eã noctẽ, q̃ prius tenebrosa occultaret isidias, prim aduenĩẽte luna illustris esset, vt sine errore venirent Ergo & notitia littoris, ⁊ luna suffragabat: Flãmas, quo signo aduẽtũ Græcoꝝ cognoscẽs. Si nõ rẽ ageret. Reddit vsus est bono v̄bo, nã q̄ occultãdos tenebris acceperat, reddit aeri. Vlysses, ⁊ ipse dux itelligitur. Inuadũt, ordo est. Cædunt

ASCEN. Donati expositio

Reddit, equus, lætiq; cauo se robore promunt
Thersandrus Sthdenusq; duces, & dirus Vlysses
Demissum lapsi per funem, Athamasq;, Thoasq;.
Pelidesq; Neoptolemus, primusq; Machaon.
Et Menelaus, & ipse doli fabricator Epeus.
Inuadunt urbem somno, uinoq; sepultam.
Cæduntur uigiles, portisq; patentibus omnes
Accipiunt socios, atq; agmina conscia iungunt.

SERVI. Phalanx quid sit

¶ Vertit, in aliã spẽm cõmutat. Alias semp vertit cœlũ. Ruit, nascit de oceano, id ruit, q2 altius est mare q̃ terra. Vmbra. s. terræ, & est diffinitio noctis. Myrmidonũq;, a gñalibus ad specialia venire vitiosũ est, nisi redeat ad gñm, vt hic, p mœnia p domos. vt Et mœnia pãdimus vrbis. Phalãx, lĩgua Macedonica legio est, & est a pte totũ. i. synecdoche. Ibat veniebat. Lunæ, septia luna capta est Troia, cuius simulacrũ apud argos est ɔstitutũ. Hic ẽ, q dic, oblati p lunã, & alibi p cæcã noctẽ. Tacitæ lunæ, aut noctis, aut physice, q2 cũ septẽ sint circuli, & sũmi. s. Saturni vehementer sonẽt, & reliq ſm ordinẽ, luna q̃ vltia est, minus sonat. Hoc idẽ videmus in chordis cytharæ. Fatis iniqs: volũtate numinũ nobis iniq̃. Reddit, q̃si debitor, vt redditus his terris. Et Hora. Nauis q̃ tibi redditũ debes. Verg. finibus atticis Reddas. Thersandrus, polynicis & Argiæ fi. Stelenus, capanei, & euadnes filius. Vlysses, Laertis & Anticliæ, Neoptolemus, sic vocatus, q2 ad bellũ ductus est puer, dictus pus Pyrrhus a q̃litate capillor, Achillis, & Deidamiæ filius, Pelei & Thetidis nepos ex pte: ex mre vo Lycomedis regis scyriæ isulæ. Primusq; machaon, aut pnceps, aut numero suo, Nã p numeros distixit. Vrbẽ. i. ciues. Cædunt vigiles, nõ actus, sz officij nomẽ est. Vigiles. n. ca pilolij significat. Nam paulopost. Vix primi plia tentãt: Portarũ vigiles. Cõscia, ɔiurata.

Pyrrhus q̃ fuerit

Ordo

vi. po. q p. o. Accipiũt. s. a. a. c. iu. & deide inadũt vrbẽ. s. u. q. s. Ne sit vitiu: vt pmũ inuadat vrbẽ, & postea recipiãt socios per porta, Prio. n. patefactus est equus, deide vigiles occisi. & postremo p vrbẽ ipai si sũt: & potuerũt ciues latere, q duplici malo ceni affecti, vino, & psundo somno. Ordo est. Cœlu. s. lucidu lumine solis, vertit. i. obuertit: occidẽte sole, itera. s. dum hæc fieret, dũ oẽs festiuitati idulgerẽt, & læti diẽ agerẽt vñ factũ est, vt fatigati, & vino exhilarati, pfundius dormirẽt, & nox ruit. i. terras obruit, aut (q2 aq marie altior est terra) pcipitat oceano i. a mari oceano pcipue oriẽta'i, iuoluẽs terra: & polũ: sed pus terrã, vñ ẽt pore posuit, magna vmbra. i. caligine sua, q̃ est noctis, & iuoluẽs. i. occultãs ẽt, dolos myrmidonũ. i. thessalor, & reliquor græcor, teucri fusi i. pstrati, & recubãtes sopiti p mœnia. i. passiz p ciuitatẽ, ɔticuerũt. i. oẽs simul tacuerũt: & sopor. i. pfundus somnus, cõplectit artus fessos. i. fatigatos ex labore iducẽdi eq, & forte choreæ ducendæ, & delubror exornãdor ramis. Et iã phalanx i. acies, vt sit spẽs p genere, argiua. i. argiuor ibat. i. veniebat Troiã a tenedo isula illa, in q̃ occultabant: nauib' istructis. s. more militari, p silentia amica. i. fauorabilia: lunæ tacitæ. i. silẽtis, & cælãtis, cũ minime luceret, q̃si in fauorẽ græcor lumina sua occultaret, s atiz p politianũ latius apiemus, ibat dico petẽs litora nota, vbi decennũ fere iã steterat, cũ i. q̃si puppis regia. i. in q̃ rex erat, extulerat flãmas, in signũ aduẽtus (id. n. signũ dederãt sinoni, vt stili breuitate innuit poeta) & quũ sinõ defensus fatis. i. volũtatibus, & pdestinationib' Deũ. i. deor, iniqs (. s. grũ ad iudicium hoium, q2 videbant pps morte: & ipio salutẽ ferre) laxat. t. dissoluit Danaos iclusos vtero. s. eq, & laxat furti. i. secrete, claustra pinea. i. clausuras eq ex pinu factas (Erãt q̃ in equo abies acer, & pinus, de qbus Serui. pus argutæ: disseruit (equus pa tefactus. i. apertus reddit. i. edit q̃si ptu) dem est. n. de machina, q ẽẽt fœta armis (illos ad auras. i. in lucẽ, & ipsi læti. s. q2 tãto piculo eriperent, pmũt. i. pferũt se robore. i. robusta mole eq, cauo. i. dcaua. Thersandrus, & Sthelenus duces, & Vlysses dirus (q se tali piculo nõ cõmisisset, nisi sortitus, vñ prudẽter p̃/us dem est, huc delecta vir sortiti corpora, &c.) lapsi. i. descedẽtes p funẽ demissuz. i. deorsuz missuz, & athamas, & thoas: & pelides. i. pelei nepos Pyrrhus: Neoptolemus i. nouus miles dictus, & machaon pmus. s. in ordine suor, & Menelaus, & ipse epeus fabricator. i. opisex: & effector doli. i. eq dolosi, nã dolũ. i. fraudẽ magis Vlysses excogitasse videt. iuadũt vrbẽ. s. Troiã: sepultaz i. sopitã & obrutã (vñ videt accipere vrbẽ pro ciuitate, nã oppidũ, & vrbs neq; dormit, neq; bibit (somno: & vino, vigiles. s. ab officio, nõ ab opere, q2 non vigilãtes, sed vigilare debẽtes, & vigiliæ deputati cædunt. i. occidunt ab ijs, q ex equo descenderãt & ipsi, q eos occiderãt, accipiũt oẽs socios portis bipatentibus. i. vtrinq; & intus, & foris patentibus tam ingrediẽtibus q egredientibus, & iũgunt agmina socia. i. iã sociata, & ita collecta manu adoriunt oẽs, & regiã inuadũt, vt postea dicet. Donatus (vt vidimus) vult ordinẽ esse. Cædunt vigiles, & accipiunt portis bipatẽtibus oẽs socios, & iungũt socia agmina, & inuadunt vrbẽ somno, vinoq; sepultam, q ordo necessario tenebit. si intelligamus oẽs, iam collecta manu, inuasisse vrbẽ. Sed si poeta vult dicere eos, q in equo erãt, inuasisse pmum, & vrbẽ cucurrisse per oẽs vicos explorãtes, an quos offenderẽt: potent ordo, quez possumus teneri. verosimile tñ est pmũ ad portas accessisse, & suos accepisse, & deinde vrbe inuasisse. Beroaldus in Seruiũ vbi dicit, q phalãx est lingua macedonũ legio dicit sic. Diligẽs & curiosus cõmẽtator in enarratione phalãgis copiosius enarrare debuerat, & eruditius cũ phalãx ab oibus dicat, a paucissimis qd sit, intelligat, nãq; phalangẽ psci scriptores. vt mihi magistra lectiõe cõpertũ est. appellarũt nõ ppriæ legionẽ, vt autumat Seruius, sz cuneũ militarẽ q̃si. s. pes pedi. clypeus clypeo: vir viro in acie cõserebant, & hoc peculiare fuit Macedonũ istitutũ. vt author est Liuius, & meminit Curtius. cuius hæc sunt vba. Macedones phalãgẽ vocãt peditũ stabile agmẽ. Vir viro, armis arma ɔserta sũt. idẽ tradita cæsare, q in. i. cõmẽtario refert: heluetios fecisse phalãgẽ, hoc est clypeor ɔnexionẽ. q̃ ẽt testudo nũcupat a doctis. idẽ Cæsar paulopost inqt: milites nři e loco supiori pilis missis facile hostiũ phalãgẽ pfregerũt, vbi pculdubio accipit phalãx p armor ɔnexiõe: atq; testudie. hic p metaphorã a satyrico poeta dictũ est. Iũctoq; vmbone phalãges. & phalãgarij appellati sunt milites q erãt in phalãge, q̃les habuit ad imitationẽ Alexãdri magni, Alexãder syrus Romanus Imperator, vt author est Lampridius. Phalãgia vero sunt ex gñe araneæ: vt alibi docuimus ex authoritate Plynij, Celsi, & Aristotelis. Hoc in loco potissimũ referẽdũ est illud, qd' a Plinio tradit. li. vij. phalãgas ẽt significare fustes, qb' afri pliũ ɔ ægyptios pmi fecerũt. Nonius scribit phalãgas dici fustes teretes: q na ub' subijciunt. Angelus aũt Politianus dicit in eũdẽ sic. Verg. æne. ij. Tacitæ inqt p amica silẽtia lunæ. Seruius igit, scrẽdũ aũt est ait. vij. luna captã esse Troiã: cuius simulacrũ apud argos est ɔstitutũ, hic est q dicit. Oblati p lunã. & alibi. Per cæcã noctẽ tacitæ lunæ, aut more poetico noctẽ significat, aut physica rõne dixit: nã circuli septẽ sũt. Saturni. Iouis. Martis. Solis. Veneris. Mercurij Lunæ Et pmus, hoc est Saturni vehemẽter sonat. reliq ſm ordinẽ minus. Sicut audimus in cythara cuius vltia chorda min' sonat hactenus Seruius. libẽter igit ab eo q̃sierĩz cur amica luna latere, ac fallere conãtib', aut nũ lunã q̃q; silẽtẽ apud. M. Catonẽ. & itẽ Pliniũ ad eãdẽ referat armoniã planetar, qd' aũt cytharæ vltimã chordã sonare ait minus, hoc ita deniq; pcedet, si vltimã nõ iã p ima, sz p summa capiat, q̃ græce hypate vocat, vñ grauior excitat sonus. Sicuti ab extima altera, & tenuissima, quã eqdẽ libẽtius vltima dixeriz, acuta vox pfert, q plus sonare ob id vr, q2 psum tẽdit, vt in lib. de musica. ij. scribere ait Theophrastuz Porphirius in cõmẽtarijs illis, quos in armonica Ptolemei scriptos reliqt. Sicuti grauis ob id inqt minus audit, q2 circa diffũdit. Qd' aũt & apud Macro. legimus, & itẽ apud alios Saturni orbẽ, cuius ɔuersio sit ɔcitatior, edere acutissimũ sonũ, minime hoc arbitror a Platone vel in tymeo, vel in repu. pbabitur, qui tardissimũ scribit eẽ Saturni orbẽ q̃q; h soi tasse ad longiore sui cursus ambitũ referet. sed Aristo certe in lib. ij. de cœlo tardiores ob id ait esse supiores orbes, q impetu stelliferi octaui orbis magis retardent: vt q̃ vel Alexãdri, vel Simplicij: vel itẽ iunior de eo opionẽ ptermittã, si verã plaue Macr obij snĩaz vis colligere, ad cursũz referas diurnũ, q sine dubio celerrimus in supmis, & ɔcitatissimus iuenit, sed nos hac ablegata comẽntia, vt arbitror, Seruij, minimeq; necia subtilitate, potius accipimus tacitæ lunæ silẽtia, lunã ipsaz, quã vocat silẽtẽ, h est minime tum q̃ dẽ lucetẽ, vt latere isidiæ magis possent, pulchra nimiũ, & elegãti trãslatione ab auribus ad oculos, nã sicuti silẽtio nihil audit, ita nihil tenebris cernit, Plynius igit lib. nalis historiæ sextodecimo. Diem inqt coitus lunæ: ab alijs silentio lunæ, ab alijs iteri luniũ appellari. Tum idem lib. duodeuigesimo, & hoc ait silẽte luna seri iubẽt. M. Cato etiã in lib. de re rustica. Nũc stercus euehi luna silẽti, nũc itẽm silere luna, ficos: oleas, malos, piros, iseri. Postremo etiaz prata pmo vere iubet eadem luna silente stercorari. ridiculum aũt fuerit: aut hæc Catoniana, Plinianaq; referre ad syderum musicã, aut in vetustissima, vsuq; iceptissima locutione desiderare istiusmodi ambages, equidem lunã hic silentem, vt dixi pro minime tum lucente acceperim, fuerat tps græcis obseruandum. Neq; ita tamen interpræteror, vt ad viuum resecẽ, atq; ipsum deniq; lunæ coitum plane intelligã, cum nox tota tenebricosa, nam hoc vtiq; refellitur, quoniã poeta mox ait. Oblati per lunam. Nondum igitur luna lucebat, cuz illi a Tenedo sub vesperam nauigabant, sed lucere tum cæpit: cum iam vrbẽ occupauerant, Nõ igit, aut sera fuerit, aut pnox luna tũ, nec lunæ qdẽ oino coitus, sed tps arbitror potius q̃diu illa non luceret. Etenĩ plura sæpe q̃ videat nox apud poetas aliqua cõpletitur. Ov

Beroaldi expositio Phalanx quid

Phalãgia quid sit
Politiani expositio
Circuli quot sint

Tacita luna quid

tur. Ob hoc igitur illud in nostro rustico. Quidq; silcus moneat, quidq; intermenstrua phebe. Nec absurde tñ præter epitheti rõnẽ, tẽporariam lunæ acceperis amica silentia: q̃m in auspicijs quoq; silentiũ vocari Cicero scribit, qđ oi vitio caret, iam apud Acronem q̃ pulchrum. q̃ ingeniosum. q enarrãs Horatij locũ libro carminũ. iij. Dũ capitoliũ scãdet cũ tacita virgine põtifex. Tacitã virginẽ intellexit, quasi clarã sacerdotij nobilitate, & vt hoc ineptis psuadet. authoritate ẽt abutit Maronis, q dixerit. Tacitæ p amica silẽtia lunæ. Cæterũ tacita luna sit hic ẽt p clara accipiẽda, vel non, & apud Dionysiũ saltẽ romanæ historiæ authorẽ, & apud Plutarchũ, aliosq; permultos. Acro legerat, ignorari prorsus ab hoibus, qb⁹ deniq;, vel sacris, vel simulachris. Vestales virgines tuendis pforẽt, vt ob hoc ipsum, q pstabat silentiũ, tacita vocet virgo, Troianã soli cui fas vidisse Mineruã.

Tempus erat, quo prima quies mortalibus ægris
Incipit, & dono diuum gratissima serpit.
In somnis ecce ante oculos mœstissimus Hector
Visus adesse mihi, largosq; effundere fletus.
Raptatus bigis, ut quondam, aterq; cruento
Puluere, perq; pedes traiectus lora tumenteis.
Hei mihi qualis erat, quantum mutatus ab illo
Hectore, qui redit exuuias indutus Achillis
Vel Danaum Phrygios iaculatus puppibus ignes.
Squalentem barbam, & concretos sanguine crines.
Vulneraq; illa gerens, quæ circum plurima muros
Accepit patrios, ultro flens ipse uidebar
Compellare uirum, & mœstas exprōmere uoces.
O lux Dardaniæ, spes o fidissima Teucrum.
Quæ tantæ tenuere moræ? quibus Hector ab oris
Expectate uenis? ut te post multa tuorum
Funera, post uarios hominumq;, urbisq; labores
Defessi aspicimus? quæ causa indigna serenos
Fœdauit uultus? aut cur hæc uulnera cerno?
Ille nihil, nec me quærentem uana moratur.
Sed grauiter gemitus imo de pectore ducens.
Heu fuge nate Dea, teq; his ait, eripe flammis.

Hostis

ASCEn.

¶ Tempus erat. &c. Docet quomodo ab Hectore excitatus sit, & ad fugam faciendam admonitus, in qua re ingeniosus poeta miro vtitur artificio: nam sic Aeneam a proditione purgat: vt & fugam, illi gloriosam faciat, Purgatur quidem a proditione, q cũ cæteris eadem fraude deceptus, somno indulgebat, & si queratur cur nõ etiam cum cæteris perierit: respondet quia ab Hectore admonitus exurrexit, & virtute q̃ plurimum potuit. præcipue ducente Deo. per tela per hostes euasit. Fugam autem inclytam facit. quia solus ad hoc a dijs electus est, vt deos, & sacra per fugam seruet, vnde dicet Hector. sacra suosq; tibi commendat troia penates, Hos cape fatorũ comites. his mœnia quære, magna, &c. Donatus autem dicit sic. Prima quies, excusatur Aeneas, si somnum ea hora capiebat: qua omnia animantia reficit somnus, cuius mira tantum ponderis habent, & tanta vi mentes opprimunt. vt omni cura submota, altius soporentur, & cum munus deorum sit somnus ad refectionem nobis datum. crimen non est, si concesso tempore dormiatur. Visus adesse. ostendit poeta nõ veras, sed verisimiles imagines videri, cuz dormientibus afferuntur. Ex mœrore autem, & squalore imaginis: etiam si nihil verbis nuntiasset, coniectura colligeretur, funesta portendere videbar, & hic ostendit imagines non esse veras, O lux errorẽ describit dormientis, vt quod optime norat, q̃si nesciusi terrogaret. Heu fuge, viro forti fugam suadet: quam non suaderet, si superesset aliquid: cui posset subueniri. Mox subnectit causam, quæ omnem vim desperationis continet. Heu fuge, incipit recte a doloris signo, Dolebat. n. q q debebat hortari ad auxilium, fugam suaderet viro forti. Et q sic steriet attota res vt nihil superesset, qđ auxilio fulciri posset. Hostis ha. m. secũda desperatio. Muros, qbus se tutari potuissent. Ruit al. a. c. t.

Donati expositio

tertia

tertia desperatio .i. conciderit iam, cui potestas subuenerat, Sat patriæ.p.q.d., vt damo venisse interitum denotaret. Si pgama d. q. d. contra tantam vim nihil valere humanam virtutem, & pbat, q̃ si possent defendi, defensa fuissent, hac.s. mea. Sacra. q. d. non est ergo flagitiũ, q̃ fugiat: cum patria suos deos fuga liberados velit. Nimium et religiosum probare voluit. cũ ipsis religionibus conseruandis sit aptissimus, aut et dijs potiorez. Nullus enim commẽdatur inferiori. De his dijs meminit in theme mate, inferretq; deos latio. Omni ergo culpa vacat fugiturus & fugam suadet imago viri fortis, & patria concedit fugam, & deorum, sacrorumq; societas. Fatorum eo. adiuuabũt tua fata cũ tui comites fuerint. Quid enim potuit æneas, si dij ipsi nõ potuerunt. Magna, qr magni sunt dij, & pponit spem futuri temporis: vt sit toleratio præsentis calamitatis. Per errato ponto, vt ostenderet, se vã insinuare ẽ dixit pspera. & his laboriosa addit.

Ordo

Ordo tempus erat .s. cũ vrbe inuaderẽt græci, quo prima ges .i. geta dormitio incipit mortalibus ægris .i. imbecillibus, q cõtinuas vigilias pferre nõ possunt, sed alterna rege refocillãdi sunt, & serpit .i. molliter diffunditur p mẽbra, dono .i. beneficio diuum .i. deorũ, existens gratissima .i. cõmodissima, & acceptissima, & ecce .q.d. ex insperato, & ipromisso, vtpote in somnis .i. dũ dormirẽ, & somnũ caperẽ Hector mœstissimus visus ẽ adesse mihi añ oculos, & effundere largos fletus, raptatus .i. frequẽter tractus bigis .i. curru biiugis eqs ducto, vt quõdã .i. vt Dudã: aut paulo añ, raptus fuerat (In ea, n, specie apparent q nosci cupiũt, in qua notissimi sunt. Sed et ad rẽ physicã alludit. qr terribilia, ac dira aspectu in somnis occurrere solẽt, & terrore quodã exercere, quos prius exterruerat) raptatus ergo bigis vt quõdã: & ater puluere cruento .i. pfusus puluere intermixto atro cruore, & traiectus lora .i. hñs lora traiecta, p pedes tumẽtes .i. inflatos pp lora. Hei mihi: dolẽtis est, q̃lis erat .s. Hector tũc, & quantũ mutatus ab illo, Hectore .i. a specie illius Hectoris, vnus .i. erat q redijt indutus exuuijs .i. manubias, aut superiora indumenta, quæ tunicæ armorũ: hoc est insigniũ vulgo dicunt Achillis (nõ tñ qbus Achillẽ, sed qbus patroclum exuerat, quod tacet poeta ex præcepto rhetorico, quo præcipimur ea, q̃ ad laudẽ sunt dicere supprimentes, quæ laudem nostraz imminuant. Hoc aũt teste homero habet hystoria, cum græci ingentia spolia diuiderent, & agamẽnoni chryseis filia sacerdotis, apollinis obueniret. & Achilli briseis, venit ad agamẽnona in sacerdotali habitu pater filiam Deo authore repetens. quas negatam primum postea immissa pestilẽtia coactus ẽ restituere quidem agamemnõ, ed brise da Achilli præcipuo eius violentiæ authori abstulit sibi, quo facto indignatus, abstinuit bello, eoq; cessante græci passim fusi sunt, nec ausi sunt cum Troianis cõcurrere. pcipue cum Hectore, donec patroclus socius, & amicus Achillis. q cum eo sub chirone eruditus fuerat, impetratis armis Achillis: Hector iam pridẽ notissimus Troianam pubem fugaret quasi iam Achilles iterum in bellum redierit,

Patrocli mors

quo viso Hector eo animo, quo in Achillem sæpe concurrerat insilit. & victum spoliat, spolijsq; quasi æmulissimi hostis indutus ingred. tur in ciuitatẽ, vbi nimio aplausu ab oĩbus exceptus est, eo autem facto summopere indignatus Achilles, nõ potuit noctem illam quiescere: appetens vindictæ, sed grauiter cõquestus postridie in arma prosilit, vñ Iuuena. patitur noctem lugentis amicum pelidæ, Legendum autem videtur mihi quidem, q exuuias redijt indutus Achillis. nam legẽdo, qui redit exuuias: ponitur tempus pro tempore: & legendo qui exuuias redijt indutus producit vltimã in verbo redijt syncope gratia (vt qui redijt iaculatus .i. postquã iaculatus erat ignes phrygios .i. Troianos puppibus .i. in puppes: Danaũ .i. græcorũ præcipue pthesilai. qui primus in litus phrygiũ descendit, & interfectus est ab Hectore, eiusq; nauis incensa: & si tũc Hector in cæteras perrexisset totam classem exussisset) gerens barbam squalerẽ .i. situ obsitam, & immundam, & crines .i. capillos concretos sanguine & gerens illa vulnera, quæ accepit pro acceperat, plurima circum muros patrios .i. patriæ suæ Troiæ videlicet: ipse .i. ego flens, videbar (ergo visio non res gesta) vltro, idest prius q̃ me alloqueret. cõpellare, .i. alloqui cum quadã dignitate. virum .i. quẽ viuentem putabam, vñ illud ad somniantem refertur & expromere. i. proferre ex pectore voces mœstas .i. mœstitiæ indices, o lux Dardaniæ .i. Troiæ a Dardano nobilitatæ, o fidissima spes Teucrum .i. teucrorũ hoc ẽ a Teucro ortorũ. q̃ tantæ moræ tenuere, sup. te, o Hector expectate .i. diu desiderate, & expectate, ab qbus oris, i, regiõibus venis, vt nos defessi aspicimus te post multa funera tuorũ, & post varios labores hominũ & vrbis, q̃ cã idigna .s. viro forti, & bono, fœdauit .i. deturpauit: vultus serenos .i. aliq serenos, aut cur cerno hæc vulnera (Loquit ergo q̃si somnians & immemor eorũ, q̃ fuerat. nã nõnũq̃ mortui occurrũt somniãtibus, q̃si viuerẽt, qd' ergo prius dixit, vulneraq; illa gerens, &c. nũc q̃rit, vñ sint ea vulnera, nõ ẽ cõtrariũ, nã prius dixit, hectora talẽ occurrisse, qualẽ añ somnũ, & post somnũ nouerat, nũc vo, recitat, qualẽ fantasiã somniãs de eo habuerat, oblitus, s. mortis, & vulneꝝ eius (Ille .s. Hector, nihil sup. rñdit ad hæc nec moratur me q̃rẽtẽ vana. hoc est q̃ nõ somniãs norã: sed ipse ducẽt grauiter gemitus de imo pectore (qr vt dicet in sexto, eadẽ affectio manet de functis, q̃ fuerat viuis, vñ dicit q̃ grã curruũ, Armorũq; fuit viuis: q̃ cura nitẽtis Pascere equos. eadẽ sequit tellure repostos sit, heu o nate Dea fuge, & eripe te his flãmis, hostis hẽt muros, Troia ruit .i. pceps cadit ab alto culmie, sat patriæ datũ sup, est

Lucrr...ncs q fuerit

Supstitio antiqua

Priamo .q.d. noli solicitus eẽ, vt Priamo patriaz salues, qr parũ victurus est, ea. n. nocte interimedus erat, occurrit ergo ei qd' dicere potuisset æneas, atq. vbi nec fugiã & socer deserã: priamũq; pstituã: a .i. qd' Hector, sat patriæ datũ & Priamo q iam iã moriturus est noli ergo solicitus eẽ, qr fata vetãt, nolũtq; patriã defendi, Quia tñ hoc ordie dixisset poeta, Satq; datũ patriæ & Priamo ẽ, ordo vñ melior, vt sit Sat datum .i. indultũ ẽ a nobis patriæ, & Priamo. Nã si pgama .i. mœnia Troiana possẽt defendi dextra .i. virtute bellica viri fortis, fuissent defensa et hac, .i. mea, nõ solũ tua, & ita pticipẽ gliæ facit æneã, qd' æneas quasi ab alio platũ cum arrogãtiã recitat. nõ dicã tamẽ, hac .i. tua quia hic hæc hoc ad primam personam spectant. etiam melior est sententia, ppter cõiunctionẽ etiam. qr ergo defendi non possunt. nolentibus fatis, nec est te præstantior alter, Troia commendat tibi .i. fidei tuæ, sua sacra, & suos penates .i. Deos domesticos, & peculiares, cape hos comites fatorũ .i. adiutores rerũ per fata tibi receptarũ & quæres his .s. penatibus magna mœnia, quæ in Italia cõstitues, quæ tu statues deniq; .i. tandẽ (p qd' innuit lõgos eius errores) ponto .i. mari peerrato: qr v cũ est in in i omnia circã errates, &c. De penatibus autem dicit Landinus sic. Suos: recte suos, Nã illos ex samothracia in phrygiam trã portauit Dardanus, & vt addã aliquid ad ea, quæ in superioribus dixi de penatibus. refert

Dio.

Hostis, habet muros, ruit alto a culmine Troia.
Sat patriæ, Priamoq; datum, si pergama dextra
Defendi possent, etiam hac defensa fuissent.
Sacra, suosq; tibi commendat Troia penates.
Hos cape fatorum comites, his mœnia quære.
Magna, pererrato statues quæ deniq; ponto.

SERVI.

Tempus erat, describit noctis initiũ, Alibi totã noctez, vt in quarto. Nox erat, & placidũ carpebãt cũcta quietez, Corpora per terras. Descriptiões aũt p rerũ qualitate vel extenduntur, vel corripiunt: illo enim loco, pressio ad inuidiã Didonis ptinet vt vigiliarum, Sunt aũt noctis ptes sm Varro, Vespera, cõticiniũ. intẽpestas, galliciniũ, lucifer. Diei. mane, ortus meridies occasus. De crepusculo vero, qd' est dubia lux. Nam creperum dubiũ significat quærit, & licet vtriq; tẽpori possit iungi, vsus iã obtinuit, vt matutino iungatur. licet Luca. dixerit. lõgos reprẽsso nitere crepuscula phœbo. Mane vero a mano est. Nam manũ veteres bonũ dixerũt, serpit: Latẽter membris infundit

Noctis partes q̃ & qd crepusculũ

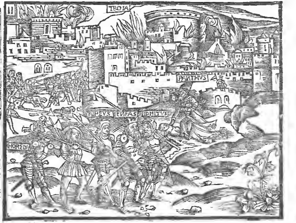
In somnis, p somnos, aut, p in somnijs p synæresim, Ecce, ponitur hæc dictio cũ aliqd repẽtinũ significat. Ecce manus iuuenẽ in. p. r. r. Visus, nam insomnia videnĩ, & nõ sunt. Qd' paulo post dicit, Effert penetralibus ignẽ, cõfirmantis est, nam illud fuisse verũ cõtendit. Raptatus frequentatiuo vtit, vt supra, Ter circum iliacos. r. h. m. Bigis, hic autem locus v, nam q̃ de pluribus constãt pluraliter pferunt, vt bigæ, mappæ Hora. tñ dixit. Nec sordida mappa. Item Statius. Roscifera placidũ tẽuauerat aera biga. Traiectus .l. Traiectã lora hñs, Homeri versus Ennij Exuuias. Cælat mortẽ Patrocli ad laudis argumentũ. Phrygios ignes: quibus ptesilai nauis incensa est. Barba, in singulari numero hominũ est, in plurali brutorũ. Vñ dubitatur de quibus dixerit, Stiriaq; impexis idurum horrida barbis. Plurima sit Home. in extinctũ Hectorẽ oẽs tela iacere more maiorũ, Vñ est, & bis sex thoraca petitũ p. fixissimiq; locis. pp duodeci populos tusciæ. Duodecim enim lucomones qui lingua etrusca reges sunt, tusci habebãt, vñ est, Gẽs illi triplex, populi sub gẽte quaterni. Vltro: Nã ratio postulabat vt loqueret, q venerat. Spes si spes semp est, fida, sed in Hectore fidissima. Expectare, p expectatus, antiptosis est. Fœdauit, Cruentauit vt, Sanguine fœdantem, & mansit in translatione Nam supra dixerat. Olim ideo & serenos. & Salusti, De nubibus fœdantem lumen. Ille nihil. s. ad interrogata. Vana, falsa. Gemitus: nec enim paruus dolor est viro forti, fugam suadere sunt autem omnes hic partes suasoriæ Fugæ. ppositio est. His er. s. Vtile, Stat. p. honestum, nam nemo pot contra fata. Hac. s. tua, vt & participem gloriæ faciat æneam, & ipse vitet superbiam. Sacra, suosq; tibi commẽdat Troia pe. Necessarium sacrilegiũ, n. nõ liberare cõmẽdatos deos. Fatorũ comites, possibile, qr occurrebat. Hostis habet muros: & ideo dat comites deos, Pererrato, hoc verbo ostendit erroris longinquitatem.

Manevñ dictum

Bigæ quo flectantur

Dio. Penates, qui in græcam linguã trãsferũt, alios patrios, alios genethlios, alios ctesios, alios mychios, q̃si arcanos, alios ercios, fortasse, q̃ in occulto conclusi essent, appellasse. De figura aũt, & form deo℞ refert Timeus historicus, lituos ferreos, & æneos, & Troianũ vas quoddã fictile esse ea, quæ in occultis, & reconditis lauini iacẽt sacra. Diony. aũt scribit, se remiæ vidisse templũ apparine tenebrosum, neq̃ nimis magnũ in quo sitæ sunt deo℞ Troiano℞ simulachra, quæ inscriptionẽ habebant, dy Penates. Sunt aũt duo adolescẽtes, q̃ sedeãt pila tenentes, militari habitu. Refert idẽ Diony. constructa iã alba trãslatos fuisse lauinio albã, deos ipsos, quos æneas ex Troia aduectos illic collocarat. Verũ sequenti nocte, q̃uis clauso tẽplo ad suas lauinias sedes redisse, atq̃ sedo albã reportatos, sedo quoq̃ lauiniũ redisse. Quapropter illos illic relinq placuit, missis alba sexcetis cũ duce Egesto, q̃ lauiny bitãtes sacra curarẽt. Beroal. aũt in Seruiũ dicit sic, Autoritatẽ seruy erudito℞ refellit autoritas, nãq̃ barba q̃drupede in singulari numero apud idoneos reperit, hora. in p̃mo sermonũ, Vtq̃ lupi barbã variæ cũ dẽte colubræ, &c.

Penates q̃ dicant

Aeneas.

Sic ait, & manibus uittas, Vestamq; potentem.
Aeternumq; adytis effert penetralibus ignem.
Diuerso interea miscentur moenia luctu.
Et magis, atq; magis (q̃q̃ secreta parentis
Anchisæ domus, arboribusq; obtecta recessit)
Clarescunt sonitus. armorumq; ingruit horror.
Excutior somno, & summi fastigia tecti
Ascensu supero, atq; arrectis auribus asto.
In segetem ueluti cum flamma furentibus austris
Incidit, aut rapidus montano flumine torrens
Sternit agros, sternit sata læta, bouumq; labores.
Præcipitesq; trahit syluas, stupet inscius alto
Accipiens sonitum saxi de uertice pastor.
Tum uero manifesta fides, Danaumq; patescunt
Insidiæ, iam Deiphobi, dedit ampla ruinam
Vulcano superante domus, iam proximus ardet
Vcalegon, Sigea igni freta lata relucent.
Exoritur clamorq; uirum, clangorq; tubarum.
Arma amens capio, nec sat rationis in armis.
Sed glomerare manum bello, & concurrere in arcem
Cum socijs ardent animi, furor, iraq; mentem
Præcipitant, pulchrumq; mori succurrit in armis.

Vestã: deamq̃ quæ ignis, q̃ terra ẽ, Diuerso, p̃ æconemis, q̃ õm õstret,

Sic ait, &c. Docet, q̃ reliqua subsecuta sint, & q̃uo excussus somno in arma ruit, vñ Dona. Excutior, nõ dicit expgiscor qd' esset, aut ex sacietate somni, aut animi trãquillitate. Quos, ergo dormientis abrupta est. Et summi fa. t. as. supero. vt posset vel vidẽdo p flãmas, vel audiẽdo cuncta percipere. Iã deiphobi, narratis, quæ audier at: ponit: quæ videbat: Exorit. c. q. u. eo pertinet, quia dixit. Tũ vero manifesta fides. d. q. p. is. q̃tus aũt fuit affectus æneæ, qui nec somnio hectoris admonitus, neq̃ mãifesta captiuitate vrbis deterritus, arma cæpit? Amẽs omnibus aduersis, mẽte turbata, non in fugã, sed in arma cõuertitur: & quærit manũ socio℞, quibus arcem amissis iã mœnibus defendat. Furor itaq̃ optime posuit, quicqd. n. p̃cipitãter vrgetur, non quo animus voluit, sed in eam partem cadit, in quam ruinæ pondus adduxit, Pulchrumq;. m. nõ erat spes victoriæ, sed armatus q̃ inermis pulchrã mortem ignominiosæ vitæ p̃ponebat. Ordo est. Hector ait sic, & effert manib⁹ .s. suis vittas. i. redimicula crinitũ Deæ, & vestã. s. Deã potentem. q̃. p. i. effert æternum ignem, q̃ vesta est purus, & inextinguibilis ignis, adytis. i. sacrarijs sine aditu, & accessu, penetralibus. i. penitus intrabilibus a sacerdote summo, aut q̃ adytas p̃us nũc penetralia fiebãt. Mœnia. m. i. d. l. & sonitus clarescũt. i. clarius audiri incipiũt magis, & magis, & horror. i. horribilis p̃cussio armo℞: ingruit. i. increpat aurib⁹ meis, magis atq̃ magis, q̃uis domus anchisæ parẽtis. i. p̃ris mei, recessit. i. lõge posita sit secreta. i. in secreto loco, & obtecta arborib⁹ q̃ res effecit, vt nõ tã cito obrueret, sz h̃ret se armãdi, & patrẽ exportãdi cũ filio & cõiuge spatiũ, excutior. i. violẽter deturbor sõno, quã rẽ res incõmoda seq solet, & supo ascẽsu fastigia. i. culmina sũmi tecti, atq̃ asto aurib⁹ arrectis, vt melius. s. audiã, qd' asseris tractũ est, & sup. accipie sonitũ veluti cũ flãma incidit in segetẽ .s. maturã austris. i. vẽtis illis violẽtis, furẽtib⁹. i. magnũ ip̃etũ. vt furiosi solẽt faciẽtib⁹, aut cũ torrẽs rapidus. i. oĩa secũ ra

ASCEn. Donati expositio

Ordo

piens

piens flumine mōtano.i.amne de mōte ꝓcipitāter defluente, sternit agros, & sternit sata.i.lætas herbas hūtia:& agricolā ob ipē amplæ messis lætificātia, & labores boū.i.fructus mul ti cultus, ꝛ laboris, & trahit syluas ꝓcipites.i.ꝓcipitater cū i/ petu detractas, ipse inscius.i.nescius cāe, q꜠ nec igne nouit immis sū, nec amne ita auctū, cū pluuia vehemēs sæpe in vicino fiat atq; apud nos nulla, ipse g inscius, vñ talis sonitus gñet, stupet accipiēs sonitū de vtice saxi.i.rupis, aut scopuli. Fides.i.fide/ litas Danaū.i.græcoꝝ, q̄ nulla est, h̄ est ꝑfidia coꝝ est manife/ sta.s.mihi, tū vo.i.ꝓcipue tūc, cū iā ꝑiculū videtei, sed in aiūz itegrū nō potuit ꝑus tm̄ fraudis cadere, ꝛ p.i.insidiæ danaum patefcūt.i.ꝑ se patefiūt, tūc ꝓcipue, domus Deiphobi, filij pa/ mi, cui helena nupserat, & ita domus eius fere ꝓma petita est. ampla.i.magnifica, dedit iā ruinā, Vulcano.i.igni superāte.i. vicēte, & inoluēte eā, & vcalegō ꝓximus, .i. domus vcalegōis q̄ ꝓxima erat, ardet iā.s.cū domus deiphobi cecideret, freta. i.maria sigæa.i.in q̄ sigæū ꝓmōtoriū declinat relucēt lata .i.la te aut relucēdo apparēt lata igni.i.ꝑ ignē, & clamor viꝝ, ꝛ clā/ gor tubaꝝ exorit.& ego amēs.i.sine mēte & prudētia, q̄ sperā armis posse qcq̄ cōmodi afferre, capio arma, nec sat rōnis in armis sup.erat mihi h̄ ē ex amētia q̄dā cæpi arma, nec cū iā ar/ matus essem: adhuc furorē deposuerā sed ai ardet.i. ardenter cupiūt glomerare.i.cōferere manū bello.& cōcurrere in arcē.s, vbi res sacræ erāt, cū socijs.aut dōesticis aut q̄s illuc cōcurris/ se nō dubitabat aut ꝯcurrē e vicio videbat furor ꝛ ira ꝓcipitāt i.ꝓcipitāter obruūt mētē.i.exardesco furor martio ꝛ succurrit i.in mētē venit, pulchrū, sup.eē mori in armis.i. in ipa pugna & bellico actu, Dona, tū legit q̄si sit inermis hic ordine, ꝛ suc/ currit: inermis mori.i.ēt iermes mori pulchꝛ eē, malē tū lege in armis dimissis dictiōib⁹ iuxta qd̓ dcm̄ ē i pꝛio hui⁹ O terq; q̄ter q; beati qs añ ora patrū troiæ sub mēib⁹ altis. Cōtigit oppetē.

¶ Ecce aūt telis, ꝛc. Describit occursuz sacerdotis ex arce de/ currētis, abs quo & sacra recipit, & vrbē captā verius didicit. De q̄re differit Dōatus sic, Ecce āt, aduētu pāthei, spē ꝯceptā arcis defendēdæ amittit. At ille, nō metu hostili deterrit⁹ erat. vt nō ferret secū qcqd deoꝝ in arce colebat. Portabat .n. sacra & deos victos, vt ōnderet humanū auxiliū aduersus eā vi nō fuisse necius, cui ipsi q̄q; dij resistere ꝓ se nō potuerāt. Amens, a iuris exclusus ad iuita fugiēs ōndebat plenā amentiā. Quo res sūma, iterrogatio breuis ꝓ rōne ipius sumpta, Quæsita et ꝓ ꝑsona fugiētis, & ꝓ eius, q̄ls aduersa maturet, tū scire cupie/ bat. Sūma reꝝ ē bonoꝝ, & maloꝝ, Cōcma diffinitio, q̄ celerius exꝓmi possint aduersa, vl̓ ꝓspera Quā.p.ar.arx e scōa defen sio vt euictis muris ipa succed it. Recte g q̄suū, quā ꝓndimus arcē. Intelligebat .n. ex fuga pāthei arcē captā, neq; aliā pterea eē. Vix ea fa. ꝓdicāda artificiosa subtilitas poetæ i respōdendo, Hisdē .n. vbis, & eadē breuitate instruxit inscium, & q̄ sūma eet reꝝ ꝓdocuit. Ille .n. Quo.r, sum.l.p. h̄ venit summa dies, ꝛ ine/ luctabile. Qd̓ luctādo supari, nō pōt. Inges glā teucroꝝ. Per ȳt qcqd apud nos floruit dardāiæ.i.ꝑ ȳr qcqd apud nos erat: fe rus, nāi aduersis ēt deos male tractamus. Ferus, q̄ oibus ad græcos traductis nihil nobis reliq fec̄, Argos, nō ad argos.i, græcos, s; i eā vrbē Dominātur, nō pugnāt, s; ardere vrbe se/ curi de victoria dominant. Fūdit. Nam q̄uis iā fudisset, iñ exꝑ/ turbatiōe ai adhuc equū fundē armatos putabat, Insultans, refert g̃ras nā neruētu eius troiā cei tabāt illuder capto. Por tis bip. ōndit vnā portā, q̄ ingrediētib⁹, atq; regrediētibus in muris ꝑparata fuerat, Altera, q̄ dirutis muris fuerat patefa/ cta, vt eq̄ moles imniēsa posset iduci: Per has portas dixerat poeta imissos hostes, vt oēs accipiūt soci.a.a.c.m. Veꝝ pāth⁹ eadē rōne adhuc imitt dic̄, obsceder eā pōt, cur æneas, & pā/ thus fugere nō posset. Ordo ē. Aūt ꝑ s; ecce, q.v. pter spē, dū ad arcē defendēda accederē, pāthus sacerdos ille (qd̓ nomen vltimā ꝓduc diphtōgo græca) elapsus telis achiuū .i.græcoꝝ, pāthus dico otriades .i.otrij filius: sacerdos arcis, ꝛ phœbi .i. tēpli phœbi. qd erat in arce. ecce, inquā ipe .i. ipsemet, nō ꝑ mi nistros, trahit māu nepotē paruū, ꝛ sacra, ꝛ deos victos, meri to, ridet h̄ diuus Augustius, nā si dij: quō victi, verū tñ gētiles, posuerūt superiora & iferiora numia, deosq; ēt simulacra vo cabāt, q̄ q꜠ trāsferēda erāt victa, dic poeta, & paruū nepotez, Seruius dixit septimā esse syllepsim .i. ꝯceptionez, quæ reuera in accidētibus nō est, sed in sensu, nō trahebat sacra, nec deos sed ferebat deos manu, qua puum nepotē post se trahebat, & ipse amens .i. sine mēte pplexus, & attonitus, redit ad limina s.mea, per qd̓ ōndit, æneas oium ꝯsensu vir optimus habit⁹: cū ad eū, & mortui, ꝛ viui sacra troiana referrēt, & sup. inquā (sed vt rem ꝓcipite depigeret poeta, verbū reticet: etiā in iter rogatione) o pāthu, quo loco .i. quo statu, aut reuera, quo loco est, sup. res sūma .i. sacra, & diuina. q. d. quo fugis, dimissa re diuina, quā arcez ꝓrēdimus, si hāc deserimus q d hāc potius tutādam. Vix fatus erā ea .s. pauca verba, cū sup pāthus red/ dit .i. rñdet talia gemitu .i. gemēdo, aut cū gemitu, Sūma .i. no uissima,

demōstret ænea ꝓditorē fuisse, sed lōgīqtate domus, ꝛ tardi⁹ bella cognouisse, & facilius euitasse discrimē. Magis .a.m. au/ gmētū quasi maxīe. sic minus atq; minus .i. minime: & vt vt, .i. vtcūq; Anchisæ, nā vbicūq; dū viuit Anchises, sibi vniuersa cōcedit religiose ergo arboribus .q.o. laus domus, Recessit .a frequētia se remouit, est aūt pulchra trāslatio quoties rei mo/ bilis ad imobilē, vel ꝯ trasfert̄ offim. Ingruit, inuadit vt ingruit æneas Italis. Excutior somno. vt appareat terroris eē, & nō sa tietatis. Arrectis auri. Trāslatio a brutis, sic Terē Arrige au/ rea Pāphile. Flumine, fluxit, Et humectat flumine vultū Tor/ rens fluuius, q꜠ æstate siccat a torrēdo dictus Cōtra græci atque quo crescit χειμάῤῥουν appellāt: sicut equoctiū ἰσημέριον Insci us, nō ignarus, nā videt, sed q nō valde sit causarum peritus: quasi simplex. Saxi mōtis, conti a in sexto. Prēsantemq; vncis manibus capita aspera montis, idest saxi. Manifesta fides nō somnij: sed fraudis græcorum. Vñ Danaumq; .p.i. Deiphobi, qui post morte Paridis Hele duxit vxorē. Vcalegon rē domus ad hominem transtulit Sygæa. duo sunt Troiæ promontoria, Rhœteum & Sygæum, qd dictum est. quia Hercules hospitio ꝓhibitus simulauit discessum, ꝛ hinc contra Troiam venit cū silentio, quod σιγῄ dicitur Relucent magnitudinem incendij, denotat, Lata, quia illic ponti angustiæ se dilatant. Clangor, græcum est illi .n. κλαγγὴ Tāgit autem morem, quia vrbes ple rumq; la sono tubarum diruuntur, sicut albam, Hostilius Tu llius iussit euerti. Amens q꜠ nec somnio, nec reb⁹ aspectis credi di. Furor, ira .q.m. pōt specialiter accipi, q꜠ furore, atq; ira ꝓ/ ceps ferebatur, vel generaliter. Nam furor ꝛ ira mētes huma/ nas ꝓcipitant, vnde non mirum, si arma ecepi.

Ecce autem telis Panthus elapsus Achiuum.
Panthus Otriades arcis, Phœbiq; sacerdos.
Sacra manu, uictosq; deos, paruumq; nepotem
Ipse trahit, cursuq; amens ad littora tendit.
Quo res summa loco Panthu? quā prēdimus arcem?
Vix ea fatus eram, gemitu cum talia reddit.
Venit summma dies, & ineluctabile tempus
Dardaniæ fuimus Troes, fuit ilium, & ingens
Gloria Teucrorum, ferus omnia Iuppiter Argos
Transtulit incensa Danai dominantur in urbe.
Arduus armatos medius in moenibus astans
Fundit equus, uictorq; Sinon incendia miscet
Insultans portis alii bipatentibus adsunt.
Millia quot magnis nunq̄ uenere Mycenis
Obsedere alii telis angusta uiatum
Oppositi, stat ferri acies mucrone corusco
Stricta, parata neci, uix primi prælia tentant
Portarum uigiles, & cæco Marte resistunt.
Talibus Otriadæ dictis, & numine diuum.
In flammas & in arma feror, quo tristis Erinnys.
Quo fremitus uocat, & sublatus ad æthera clamor.
Addunt se socios Ripheus, & maximus armis.
Iphitus, oblati per lunam Hypanisq;, Dymasq;.
Et lateri adglomerant nostro, iuuenisq; Chorebus
Mygdonides, illis qui ad Troiam forte diebus
Venerat, insano Cassandræ incensus amore,
Et gener auxilium priamo, Phrygibus q; ferebat.
Infelix, qui non sponsæ præcepta furentis.
Audierat.
Quos ubi confertos audere in prælia uidi.
Incipio super his iuuenes fortissima frustra
Pectora, si uobis audentem extrema cupido
Certa sequi, quæ sit rebus fortuna uidetis.
Excessere omnes adytis, arisq; relictis
Di, quibus imperium hoc steterat, succurritis urbi
Incensæ, moriamur, & in media arma ruamus.
Vna salus uictis nullam sperare salutem.
Sic animis iuuenum furor additus inde lupi ceu
Raptores atra in nebula, quos improba uentris
Exegit cæcos rabies, catuliq; relicti

Marginal notes: Dōati ex/ positio — ASCEn. — Q̄d illus maledici/ mus — Ordo — Torrens q̄ dicat — Troiæ ꝓ mōtoria quæ — Aeneas. — Pāthus — Aeneas

Faucibus expectant siccis, per tela, per hostes
Vadimus, haud dubiã in mortem, mediæq; tenemus
Vrbis iter, nox atra caua circumuolat umbra.

SERVI. ¶ Arcis.p.q.s. aut qr subrogatus esset, aut ex more romano. In capitolio.n.oium deoꝝ simulachra colebant. Sacra victosq; deos, hoc est pp qd' supra ait, Sacra suosq; t.c.t.p. victos, qui egebãt sacerdotis auxilio. Et simul excusat æneæ discessus. Ipse trabit, septima syllepsis, nã quis ad nepotẽ solũ spectet, tñ ad oia superiora refert. Cursu, & cursuz legit. Ad limina, Aeneæ & religio laudat, & virtus. Quo res sũma loco, admirantis est, nõ iterrogãtis. Pathu, vocatiuus est. Res sũma, reipu. Quã prendimus arcẽ, cũ tu hãc relinquas, nõ enĩ plures erãt arces. Vñ admirãtis, & notãda simul oronis breuitas, quæ in periculis pgruit dardaniæ, aut a Dardano iouis, & Electræ filio, aut sm̃ Salust. a Mida dardanioꝝ rege, qui phrygiã tenuit. Ferus summæ necessitatis est, cũ etiam sacerdos pruitiam decs iacit. Ferus ergo, qui equus oibus esse solet, vt Rex Iuppiter oibus idẽ: Astans, pstans: prthesis est. Miscet.s. cædibus, Bipatẽtibus, duæ enim sunt. Milia, subaudi tot, Est enim ἀνακόλουθον Dixit enim quot cũ nõ pmiserit tot: Angusta viaꝝ: Vicos, Stricta, Nuda. Cæco, vel nocturno, vel epitethon est martis: cuius exitus icertus est. Numine.s. tali q.d. ingerente mala desideria. Et innys, ĩpatientia ai hic. Alibi significat furiam. Adglomerãt, adglomerant Mygdonides, patronymicuz est. Nam si sctis esset, Mygdonius diceret. Hunc Euphorion stultũ inducit. Vñ Vergi. alludit dolus an virtus: qs in hoste requirat, cũ sit turpissima dolo q̃sita victoria. Gener nõ qui eẽt, sed qui cupiebat esse. sic & alibi. Quos ego sum totiẽs iam dedignata maritos, furẽtis, vaticinãtis. Incipio sup his.i. his icipio sup, qr iã audebãt. Est aũt ordo. O iuuenes, fortissima pectora, frustra succurritis vrbi incẽsæ, qr excesserunt adytis dii oẽs, &c. vñ si vobis certa cupido est me seq, audẽtem extrema, moriamur, & in media arma ruamus. Obscuritatẽ aũt facit synthesis.i. hyperbati lõga ɔfusio, & falsa lectio. Nã multi audẽdi legũt: multi audẽti, sed audẽtem legendũ est, Excessere, qrañ expugnationẽ euocabanẽ ab hostibus pp euitanda sacrilegia. Vna sa.u.n.spe.s. Plerũq; enĩ desperatione augeẽ robur. Stati. Est vbi dat vires nimius timor, & captiuitatĩ remediũ est mors. Ergo aut desparatione vicãt, aut vitet morte captiuitas. Salus nũc remediũ. Lupi ad ferocitatẽ ptinet, nebula ad noctẽ, catuli ad liberos referanẽ. Exegit: exclusit de latebris. Terẽ. Spectãdæ, an exigẽdæ vobis sint. Caua, nã oẽ ɔcauũ obscurũ est.

Choreb9 qui

uissima, aut vltima dies.i. tẽpestas dardaniæ.i. regni troiani, venit.i. trãsacta est, & tps.s. fatale, ineluctabile, nulla lucta superabile venit, nos troes fuimus, actũ est de nobis, qr non amplius futuri sumus, & Iliũ.i. pcipua vrbs in troia fuit, & igẽs gloria teucroꝝ fuit, Iupiter ferus.s. in troianos, q etiã ,pgeniẽ sua nõ defendit, trãstulit oia.i. oẽs res.s. iperium, ac regnũ argis.i. argos, Danai dñant in vrbe incẽsa, equus.s. palladi destinatus, astans in medijs mœnibus, fundit.i. abunde emittit armatos, & sinon.s. pfidus ille, cui vita data est, victor.i. voti cõpos, miscet incẽdia, q dixerat: seruataq; serues, troia fides, nec satis est, qr miscet.i. mixtiz facit sine discrimine icẽdia, sed id facit isultans.s. i nos victos, q̃ res idignissima est, adsunt dico. Alij adsunt portis bipatẽtibus.i. vtrinq; patẽtibus.i. p portas bipatẽtes receptis: sup. ad tot milia, quot milia nunq̃ venere magnis mycenis, qd' dicit, qr ita visum est, aut qr nunq̃ tot appuerũt bellaturi, quot nũc vrbẽ depopulaturi, aut vt æneã a ɔgressu deterreret, alij oppositi.s. ijs, q ad defensionez forte occurrere tẽtarent, obsedere talis, qbus eminus iuadere possent, & quærũ nox eẽt, euitari negrent, vñ demẽtiæ esset moliri in eos ɔgressuz, obsedere dico.i. obsederũt. (Est n. pteriti pfecti tpis, & ita obsedere, nõ obsidere legẽdũ) angusta.i. angustias viaꝝ, acies ferri stat.i. horret, stricta.i. nudata & parata nece.i. ad necãdũ, aut ad necẽ ĩferẽdam, & vix pmi vigiles portaꝝ.s. aliaꝝ, nõ eaꝝ, per q̃s igressi erãt græci (de illis enim dictũ est. Cædunẽ vigiles, nec tñ intelligã ,ppter hũc locũ illud dictũ esse de vigilibus arcis, vt Seruius illic) Vix tẽtant pbia, & resistũt marte.i. bello cæco.i. nocturno, aut furore martio, qui excæcat, cũ demẽtiæ sit tã paucos cũ tot ɔcurrere. Talib9 otriade, &c. Docet æneas, quõ dictis pãthi, q̃si numine quodã accẽsus, in flãmas, & in arma ruit, vtq; socios troianos, quos offenderat, cohortatus est. In qua cohortatiõe miro mõ artifex poeta aium furore raptũ ,psus depingit, ita vt nõ series, sed furor in vbis ɔspiceẽ, neq; ea vboꝝ iplicitas, & ɔfusio vitio, sz sũmæ laudi dãda est poetæ, Solẽt.n. pitissimi talem cuiq; sermonẽ dare, q̃lis ipe q loqtur est, vñ flaccus in de arte. Format enĩ natura pus nos ĩtus ad oẽm: Fortunaꝝ habitũ iuuat, aut ipellit ad irã, Aut ad humũ mœrore graui deducit & angit, Post effert ai motus interpte lingua. Quia ergo æneas aiuz furore percitũ, & nõ sat tõnis in armis habuit, hñ dat illi sermo iplicitus, & itricatus, de quo Donatus dicit sic. Numine diuinã sic suz accẽsus verbis Pãthi, q̃si deoꝝ numine sint afflatus. Clamor ergo ibi maior erat cædes, vñ mors facilior. Addunt se so.ne narratio multoꝝ noiuz ex similitudine fiat odiosa, mirifice distinguit sterpõne verboꝝ, sed ordina. A.s.so. & la.ag. n. oblati per lunã Riphi. Epi. hypa. dy. chorebus. per lunã. Nã

Donati expositio

pncipium huius noctis luna caruit. Sequẽtia habuerũt, iuuenes, ordo est iuuenes, fortissima pectora. Quæ.s.r.f.u. Ex. oẽs adytar. qs.t. Dij.q.i. hoc ste. fru suc.u. Si vobis audẽdi ex.c.c. Moriamur & in.m.ar.r. Vna sa.u.n.s.s.q̃ iuuenes fortes estis, & prõpti, sed auxiliũ vrm incẽsæ vrbi: qd ,pderit, sed vna est salus victis, si salutẽ, quã tueri nõ possent, desperãdo ɔtẽnant, Inde lupi e. mira cõparatio, Lupus.n. iprobus, & sæuus est, & in pdã imẽtus psertiz cũ catulos hẽt, cui qdẽ aptissimæ tenebræ sint ad cõplẽdas isidias, sic & nos auxilio vnico noctis in hostes ferebamur. Oblati.p.l. Nã luna iã exorta erat, sed quõ paulo. ĩfra, nox atra caua circũuolat vmbra, itellige debere ɔuenire in lupoꝝ cõparatione ẽt noctis similitudinẽ, sed hic accipiamus pseuerare lunã, sed fumo ex icẽdio ,pueniẽte obscuratiũ eius lumẽ esse. ¶ Ordo est. Ego (inqt æneas) feror.i. ĩpetu trahor in flãmas, & arma.s. vrbis incẽsæ, & hostiũ incẽdẽtiũ, talibus dictis otriadæ.s. pãthi otry filij & numine diuiũ sup. tali, h̃ est inijciẽte mala desideria, vel tanq̃ numine, eo quo erinys tristis.i. ipatiẽtia ai, & fremitus, & clamor sublatus.i. sursum latus, ad æthera, vocat.s. me. Ripheus & ephitus (alijtñ iphitus legũt) maximus armis.i. aut reb9 bellicis, aut cũ armatus eẽt, oblati p lunã, quæ tũc exorta erat, sed paꝝ lucebat pp fumũ, & puluerẽ: ac vmbras muroꝝ adhuc extãtiũ: addũt se socios, & ẽt hypanis, & dymas, & adglomerãt, sup. se.i. associant nro lateri, & chorebus iuuenis mygdonides.i. mygdonis filius, q venerat illis diebus.i. paulo añ forte ad Troiã, incẽsus isano.i. valde magno amore. Cassandræ, filiæ Priami, & vatis & gener.i. vt gener esset, aut tanq̃ gener, qr gener esse cupiebat, ferebat auxiliũ Priamo, & phrygibus.s. relig3, sed more suo separat ducẽ ab exercitu, & regẽ a populo, exitensis felix, qui.i. vtpote, qui nõ audierat (audierat qdẽ, sed nõ crediderat vera esse) .i. nõ pfecerat obediẽdo, perpta, sponsæ scilicet Cassandræ: furentis, idest vaticinãtis, nam vaticinantes, eo qr spiritus in eis prædominaretur, furore rapiebantur, furore autem diuino percita præcepit vt in patriam rediret, eo qr Troia propediem peritura esset, sed non credidit, qr vt dictum est, apollo fidẽ vaticinio Cassandræ abstulerat, quos.s. viros dictos, vbi ego vidi cõfertos.i. instructos in plia: audere.i. audentes esse, incipio his.s. verbis sequẽtibus, sup.i. insup, & vltra audentiã eoꝝ, O iuuenes, appositorie fortissima pectora, vos succurritis frustra vrbi incensæ, qr oẽs dij, q̃bus iperiũ hoc steterat.i. authores, & conseruatores iperij nri, excessere adytis.i. sacrarijs arcanis, & aris relictis.s. a se: & numine suo (.q.d. non opus est eos euocare, qr spõte sua exierũt, id aũt nouerat ab hectore, & pantho. Moris aũt erat, vt docet Liuius, ijs, q vrbez aliquam expugnare volebant, deos in quoꝝ tutela ea vrbs esset, prius euocare hmõi carmine. Si deus, si dea est, cui populus, ciuitasq; N. est in tutela, teq; maxie ille, qui vrbis huius, populiq; tutelã recepisti precor, veneror, veniãq; a vobis peto, vt uos populũ, ciuitatẽ. N. deseratis. loca tẽpla sacra, vrbẽq; eorũ reliquatis, atq; ab ijs abeatis, eiq; populo, ciuitatiq; metũ, formidinẽ, Obliuionẽ iniciatis, pditeq;. N. ad me: nosq; veniatis: nostraq; vobis loca, tẽpla, sacra, vrbs acceptior, probatiorq; sit, Mihiq; po. N. militibusq; meis ppositi sitis, vt sciamus, intelligamusq;. Si ita feceritis, voueo vobis tẽplũ, ludosq; factutũ hoc aũt carmen conditũ erat in uocatione deoꝝ carthaginẽs. a romanis, vñ pro. N. potest poni carthagineñ. & roma.) excessere ergo oẽs dij adytis, & aris relictis: sed si certa cupido audẽdi (sic Donat9 legit) extrema.s. picula mortis, aut si certa.i. oino deliberata cupido .i. cupiditas est vobis seq, me audẽtẽ extrema.i. sũma picula, nihilominus videtis, quæ fortuna sit rebus (.q.d. pessima, qr dij excessere adytis, sed si vobis ea cupido ẽ, mox amur, & ruamus in media arma.s. hostiũ.i. irruamus in hostes armatos morituri, vna salus est victis, hoc est id solũ nobis saluti esse poterit, nullã sperare salutẽ.i. si vt desperantes de salute, & certi de morte audacissime irruamus in hostes. Furor inquit æneas, additus est, sic.i. per talẽ cohortationẽ meã, ais iuuenũ, qui cohortandi sunt, & nos vadimus inde.i. deinde in mortẽ, haud.i. non dubiã.i. certã p tela: per hostes, & tenemus iter mediæ vrbis: vbi plurimos hostes offendere sperabamus, & nox atra.s. fumo, & nubibus, circũuolat, vmbra caua, aut domoꝝ cauataꝝ icendio, cum soli muri, aut parietes lapidei extrarent. aut quæ semp caua est, cũ corpus non hẽat: licet a corpore producatur. vadimus inquam inde ceu tanq̃ essemus, aut sicut vadunt lupi raptores, idest prædatores in atra nebula, quos cæcos.i. excæcatos furore, rabies vẽtris, idest fames improba.i. inducens ad

Ordo

Euocãdi deoꝝ forma q̃ fuerit.

Vmbra cur caua dicatur

 dira, &

dira, & improbanda facinora, exegit. i. extra lustra, & latebras suas expulitque, pro quos catuli relicti expectant siccis. i. sitibundis aut esurientibus faucibus, idest quos catuli famelici expectant, & est aptissima comparatio,

Quis cladem illius noctis, quis funera fando
Explicet? aut possit lachrymis æquare labores?
Vrbs antiqua ruit multos dominata per annos.
Plurima perque uias sternuntur inertia passim
Corpora, perque domos, & religiosa deorum
Limina nec soli pœnas dant sanguine Teucri.
Quondam etiam uictis redit in præcordia uirtus,
Victoresque cadunt Danai crudelis ubique
Luctus, ubique pauor, & plurima mortis imago.
Primus se Danaum magna comitante caterua
Androgeos offert nobis, socia agmina credens
Inscius atque ultro uerbis compellat amicis.
Festinate uiri, nam quæ tam sera moratur
Segnicies? alii rapiunt incensa feruntque
Pergama uos, celsis nunc primum a nauibus itis.

ASCEn. ¶ Quis cladē: &c. Recitat cladē, & stragē, quā & ipsi iuuenes sic incēderāt: & græci victores, vt videbimus ex ordine, sed prætermittamus Donatū: q̄ ita differit. Quis cladem, il. no. vt supra. Quis talia. f. m. d. u. aut. d. m. u. Vrbs anti. dolet, q̄ sit patria, Donati expositio: Antiquā nobilē, & maximi meriti veteres posuerūt. Cōparat ergo ips, q̄ felicitas tot annoz vnius noctis spacio absumpta est, ergo cū pdita gemeret, vehemēter mouebat tā lōgū spatiū vna nocte absumptū, Adiecit miserāda quoz alia significabāt īdignitatē rex, Alia crudelitatem hostiū. Alia sacrilegia in deos, indignitatē, q̄ cæsi opplerent vias, q̄ pprias domos: q̄ p tēpla, qd̄ ptinet ad sacrilegiū. Ergo eo pcessei ūt troianoz mala, vt q̄ hostiaz sanguine deos placare psueuerat. i. suo cruore eoz tepla fœdarēt. Nec. f. excusant troiani, hoc tñ ad victoriā nō poterat esse, sed erat ad solatiū. Alii rapiu. obseruat militarē disciplinā, quæ est, vt p̄mū victoria, gloriaqz obtineatur. Deide in pdā eat. Aut igit̄ androgeos iā bellū pcecimus nos, qui pdam egimus de hostibus victis. Recētibus, qz nup erāt detracta mactatis: hæc ille. Ordo Ordo est. Quis explicet. i. explicare, & psequi posset, fando. i. loquēdo: hoc est verbis cladē, & funera illius noctis. q. d. nullus quātauis eloquentia pditus, aut

dixit:

Aeneas

Dixit, & extemplo (neq; enim responsa dabantur
Fida satis) sensit medios delapsus in hostes.
Obstupuit, retroq; pedem cum uoce repressit.
Improuisum a^[s]pris ueluti qui sentibus anguem
Pressit humi nitens, trepidusq; repente refugit
Attollentem iras, & cærula colla tumentem.
Haud secus Androgeos uisu tremefactus abibat.
Irruimus, densis & circunfundimur armis.
Ignarosq; loci passim, & formidine captos
Sternimus, a^[s]pirat primo fortuna labori.
Atq; hic exultans successu, animisq; Coræbus.

Chorebus

O socii, qua prima inquit fortuna salutis
Monstrat iter, quaq; ostendit se dextra, sequamur,
Mutemus clypeos, Danaumq; insignia nobis
Aptemus, dolus, an uirtus, quis in hoste requirat?

Aeneas

Arma dabunt ipsi, Sic fatus deinde comantem
Androgei galeam, clypeiq; insigne decorum
Induitur, lateriq; argiuum accommodat ensem.
Hoc Ripheus, hoc ipse Dymas, omnisq; iuuentus
Læta facit, spoliis se quisq; recentibus armat.

SERVI.

¶ Quis et græcorum, vt q̄s talia fando. Lachrymis æ. l. i. lachrymas laboribus, per hypallagen. Antiqua, vel nobilis, vel quia duobus milibus, & octingentis annis regnasse dr̃. Inertia, aut nō repugnantia, vt inertia pecora, vel inerna, dū occidunt, vt Imbellē auertis romanis arcibus indū. i. auertendo reddis imbellē. Religiosa: gradatim ascendit, religio aūt metricā geminat. l. Redit in. p. u. nō obstat, q̄ Hora. ōdicat, nec vera virtus: cū semel excidit, curat reponi deterioribus, nā sniæ mutantur pro negociorū, & tēporū qualitate. Victores: gnaliter dictum. Plurima, mor. vel diffinitio mortis est, vel varietas mortis ondditur. Androgeos, ⁊ græca, & attica declinatio, vn̄ est in toribus letū androgeo. n. Facit. αὐδρογεω τοῦ ἀνδρογεω Viri increpitantis, Serā, quæ seros facit, Pergama ἐμφατικῶς vt Iliū in italiam portans. Iis, venitis. ꝯ Teren nisi ego ad mercatū venio. i. eo. Fida, vt ostendat symbolū. quo vtebanf i bello. Medios, manifestos, vt medioq; ex hoste recepi. Asp'is, p asperis per syncresim. Abibat, recte iperfecto vsus ⁊ nō abyt, Ignaros, bis circunstantys facit credibile plures a paucis cæsos. Aspirat, fauet, vt aspirant auræ innoctē. Vn̄ aura fauor est, vt gaudens popularibus auris. Successu, felicitate, Q d' ē stultitiæ. Humi, p humū, aduerbiū est. Nitēs, icedēs Clypeos, maiora scuta. Insignia, arma oia. Arma, distingue, vt sit iterrogātis. Comātē, aut cristatā, qa de caudis aialibus hēbant cristas, vt. Cristaq; hirsutus equina: aut comas hn̄tē, sta. Nōego in terga comantes abantiadas. Insigne, ornamentū, & decorū adiectiuū est, ne sint duo epithera, qd' apud latinos vitiosū ē. Fecit tn̄ Vergilius paucis versibus: q tn̄ emendati sunt, vt Lenta q̄b⁹ torno facili supaddita vitis. Nā p̄us erat facili-. Induit, multa sunt i scuto lora, q̄bus manū iserebāt, vt Clypeoq; sinistrā, isertabā aptās. Hoc pe. multi distiguūt, vt sit B ipe Aneas.

Ite & venire q̄d significēt
Aura q̄d sit

aut q̄s posset æquare. i. ad æquitatem, vt meriti sunt, psequi, labores i. miserias, & ærūnas illius noctis, lachrymis. i. plorādo, & lachrymando. q. d. q̄ etiam nullus, q̄ vrbs antiqua. i. nobilis: & dominata per multos annos, q̄ s̄m Seruium per bis mille, & octingentos annos, fuerat eī paulo ante eā tepestatē capta ab argonautis, ruit. s. in excidiū & desolatione, & plurima corpora inertia. i. inertiū nulla virtutē bellicā hn̄tiū, vt senū fœmellarū: & impuberū sternunt passim. i. quasi p singulos passus, per vias. s. publicas, hoc est p plateas, q̄ incēsis domibus coacti sunt effugere, & p domos: quas prædaturi intrauerāt, priusq̄ incenderent, & p limina deorū, religiosa. s. pbr̄ygibus olim sed nunc a græcis pphanata, Solent. n. dū vrbs capiē et nūc, ibelles ad tēpla cōfugere. nec soli teucri dat pœnas. i. plectunf sanguine. i. effundendo sanguinem, q̄ virtus redit quondā. i. aliq̄n, aut subinde, in præcordia. i. ad sedes aiorū ēt victis, aut virtus redit ēt victis quondā. i. aliq̄n prius, hoc est vicissim vincūt: & vincunf troiani, ⁊ Danai. i. græci, victores. i. q erāt de exercitu victorū, l3 nō ydē sit. & semel vincē, & vici poterāt: s3 q̄ victoria adiudicaf ys, q sūmo loco voti cōpotes sunt, & locū tutanf, l3 p̄les ex suis amiserit, græci eḡ victores, si ad totā aleā belli respexeris, cadūt. s. p q̄sdā ex suis, luct⁹ crudelis: sup. fit vbiq;. & pauor, & plurima imago mortis, sup. ē vbiq;. Androgeos prim⁹ Danaū. i. danaorū, h̄ ē græcorū offert se nobis. magna caterua. i. magno agmine, Danaū (pōt enī; bis p̄strui) comitāte. i. insequente eū, credens: supple nos ee, aut agmina nostra eē, agmina socia. i. sociorū existens inscius, i. ignarus rerū, vel atq; ipse inscius cōpellat. i. alloquitur nos vltro. i. insuper, verbis amicis. i. quibus alloquatur amicos. O viri festinate. i. festināter accedite ad diripiēdā vrbē, namque segnities. i. pigricies, & desidia, tam sera i. tā tarda, moraf. i. detinet vos, aly. s. græci socii nostri, rapiūt, & ferunt. i. asportant pergama. i. res troianorū incensa i. quorū vrbs incensa est, vos iis. i. venitis nunc primū a celsis nauibus, dixit. s. androgeos (vel androgeus, sed vt syllabā producat, maluit androgeos dicere) & ipse delapsus in medios hostes, sensit extēplo. i. illico. n. pro q̄ neq;, idest non fida satis. i. q̄bus cōfidere posset r̄nsa dabantur ei, & iō obstupuit, ⁊ repressit. i. traxit retro. i. retrorsum præmendo pedē cū voce, velut. i. queadmodum is, qui nitēs. i. figens pedē humi. i. per terram, pressit anguem sentibus asp'is, pro asperis, cū nitti. i. habentes sentes asperos, hoc ē spinas asperas, ⁊ acutas, & qui trepidus. i. festinus cū tremore refugit repente. i. e vestigio, sup. anguem attollentem. i. attollendo caput præ se ferentem: & colligentē iras, & tumentes. i. hn̄tem tumentia colla cœrulei coloris, haud. i. non secus, i. aliter, ergo eodē modo, androgeos tremefactus visu. i. dum nos videret hostes abibat. i. abire parabat, s3 nos irruimus scilicet in eum, & circunfundimur densis armis, scilicet cateruæ eū comitantis, ⁊ nos sternimus eos passim ignaros loci, ⁊ captos formidine, fortuna aspirat. i. fauet, ⁊ annuit, atq; arridet primo labori, atq; id q̄dem fortuna solet in eos, quos perdere vult, atq; Chorœbus. s. iuuenis captus amore, exultās hic. i. hoc loco, ⁊ tempore. i. in hoc facto successu, ⁊ animis scilicet ex successu cæptis, inquit o socij, sequamur: supple ea, qua prima fortuna monstrat. iter salutis, & qua dextra. i. virtus nostra bellica ostendit se, ea enim duo ad victoriam necessaria sunt, fortuna & virtus, Mutemus clypeos. i. scuta nostra: & aptemus nobis insignia, idest arma certis indicys insignita, & nobilitata, Danaum, idest græcorum iam interfectorum, aut qui reiectis clypeis aufugerant, & si quis dicat, id nō esse virtutis, sed doli, r̃ndet, q̄s requirat. i. discutiat in hoste i. in facto: qd' fit ꝯ hostē dolus, supple sit, an virtus. q. d. nullus (. Et id dicit, vt iuuenis, & cæcus amore, vn̄ male merenf de poeta, qui hanc sniam de mente eius dictam censent, q̄ vt prius dixi, sniæ dandæ sunt secundū affectionem loquentium, non ipsius poetæ, qui loquentes inducit) ipsi. s. Danai dabunt arma. s. p̄tra se: aut quibus eos inuademus, & ipse fatus. i. locutus sic, induitur galeam androgeo (secūdū atticam linguam genitiuus ē, vt attestatur Ser. ēt in. vj. ad illud in foribus letū androgeo) latine androgei, comantē. i. cristis, aut coma ornatā, & iduit isigne. i. ornamentum decorū clypei. i. clypeum decore insignitū, & accōmodat lateri ensem arguiu3. i. græcanicū, ripheus facit hoc. i. consimile, & ipse supple facio hoc, secūdū quosdā, sed vr̃ indecorū. vnde l3 dicturus est, vadimus immixti Danais haud numine nostro, & l3 mario furore se percitū diceret necfat rōnis in armis, tn̄ nosī dicerē, eo dolo tn̄ virum vti voluisse, Vn̄ nō distinguā, sed construā sic: & ipse dymas facit hoc, & ois iuuentus (per qd' se fanis excludit) læta. i. exultans successu, facit hoc. i. accōmodat sibi arma græcorum: hoc est quisq; armat se spolys recentibus. i. armis, quibus recenter hostem spoliauerat.

Rit⁹ antiquorū

Taxatio poetæ

Vadimus immisti Danais, haud numine nostro.
Multaq; per cæcam congressi prælia noctem
Conserimus, multos Danaum dimittimus Orco
Diffugiunt alii ad naueis, & littora cursu
Fida petunt, pars ingentem formidine turpi
Scandunt rursus equum, & nota conduntur in aluo.
(Heu nihil inuitis fas quenquam fidere diuis)
Ecce trahebatur passis Priameia Virgo
Crinibus a templo Cassandra, ad ytisq; Mineruæ.

ASCEn.

¶ Vadimus immixti. Narrat reliquas fortunæ aleā, docetq;, nihil inuitis fas quēq̄ fidere diuis, & quæsitas artes, atq; astutiam obfuisse iuuenibus, qui & a suis, & ab hostibus, q̄ sua arma agnoscebant, obruebantur. Vnde Donatus. Diffugiūt. a. nā qui non penitus turbati erant fugiebant ad litora: qui aūt erant amentes, timore scandebant rursus equū. Heu nihil fauebat nobis noster dolus, sed inefficax redditur, qui quicquā humana industria aduersus dei voluntatē molitur: qd' ostenditur in Cassandra, sed singula notentur verba, Ecce. i. dum bene, ac prospere nostra certamina procederent, repēte apparuit, quod multiplici indignitate, & scelere nostros actus turbaret. Trahebatur per publicum quæ paterno merito, se suo, ne cum honestis quidem officys multorum decuit offerri. Cri

Donati expositio

nibus scilicet: quod fuit virginalis verecundiæ factum inimicum, trahebatur virgo virorum plurimorum manibus, trahebatur sacerdos manibus impiorum, trahebatur a templo & ab ipsius deæ penetralibus rapta, & manibus post terga constricti, & quamuis hæc perferret: tendebat ad cœlū oculos, cum non posset manus, quod faciebat frustra, quærebat. n. in cœlo vltores deos, quibus aduersantibus imperium ceciderat, & eos, quorū cum domus esset iliū, templis suis prodesse noluerunt, aut non potuerunt. Collige ergo in Cassandrā crimina, q regalis, q virgo, q passis crinib9, quos habuit ad ornatū, q publicū, q petulcā, q a plurimis. In deos Vo, q a tem

Ad cœlum tendens ardentia lumina frustra.
Lumina, nam teneras arcebant uincula palmas.
Non tulit hanc speciem furiata mente Corœbus.
Et sese medium iniecit moriturus in agmen.
Consequimur cuncti, & densis incurrimus armis.
Hic primum ex alto delubri culmine telis.
Nostrorum obruimur, oriturq; miserrima cædes.
Armorum facie, & Graiarum errore iubarum.

Tum

plo, q sacerdos, q s cospectibus deæ Horū alterū affinitatis eā, alterū religionis, quia antistes esset deorū mouere debebat æneim No tulit & Corœbus, & reliqui illi morituro succurrunt. Hinc error armorum, qui ante iuuabat, nocere cœpit, nā a suis putati græci telis a lapidibus: & similibus cædebant. Tum. d. compendiū adhibet, vt non tm̄ ereptā virginem diceret, verūetiā multos hostes ob eam rem occisos, & connexuit præcipuorum nomina, & aliorū numerū generaliter posuit. Illi etiā alia calamitas, vt ab hostibus cognosceremur, q acrius etiā q hostes mouebantur, quia se deceptos viderāt. hæc ille. ¶ Ordo est. Nos vadimus immixti. i. multum, & quasi in medio

Ordo

Tum Danai gemitu, atq; ereptæ Virginis ira.
Vndiq; collecti inuadunt, acerrimus Aiax.
Et gemini Atridæ, Dolopūq; exercitus omnis.
Aduersi rupto ceu quondam turbine uenti
Confligunt. Zephirusq;, Notusq;, & lætus Eois
Eurus equis, stridunt syluæ, sæuitq; tridenti.
Spumeus, atq; imo Nereus ciet æquora fundo.
Illi etiam, si quos obscura nocte per umbram

Fudimus

Fudimus insidiis, totaq; agitauimus urbe.
Apparent, primi clypeos, mentitaq; tela
Agnoscunt, atq; ora sono discordia signant.

SERVI.

¶ Immissi, in vacat. Numine. n. vel deos contra, q2 in scutis græcorũ. Neptunus: troianorũ minerua erat depicta, fida. s. sibi. Turpi, epitheton est timoris. Sal. Carbo turpi formidine italiã, atq3 exercitũ deseruit. In al. nõdũ erat, sed cũ venerit, idcirco in aluo, & nõ in aluũ dixit, vt est ꝓdu⁹ in nubẽ. Heu. n. i. s. q. Sequit̃ n. Cassandræ, captiuitas sacerdotio fidens, & armorũ patefactio. Priameia, ꝓnomicũ: sed spẽs possessiui, Priamus võ tm̃ ꝓnomicũ, sicut priamides. Frustra. scdm̃ Epicurũ. Furiata, furiosus, a quo furor nunq̃ recedit. Furiatus. q fuerit excã. Periturus, melius, vt ad effectũ eius referaf, sicut de Tarcõte. Et medios fert moriturus in hostes. quãuis vicerit culmine. tecto, qd ante culmis regebaf. Miserrima, q2 inter ciues. Gemini: duo, & excusaf, q2 fr̃es, nã ꝓprie gemini sunt codẽ partu nati. Exercitus. o. excusatio victi. Aduersi. i. e contrario flãtes. cõis corripuit eã, q̃ longa est, q2 sequit̃ vocalis. Hoc raro fit: q2 nec ꝓpriũ, vt diana, nec cõpositũ, vt sudibusue præustis. Stridunt. s. excursus poetæ, q vltra tres versus ꝓcedere nõ d3, nisi sit vitiosus. Spumeus: spumosus. Obscura. n, p. u. i. p vmbrã obscuræ noctis. Fudimus fugauimus, alibi interemimus. Mentita, quæ nos græcos cõmentiebant̃, & sensuz rei inanimatæ dedit. Signãt designãt, aut p vocẽ, aut p symbolũ, q̃ vtebaf exercitus.

Furiosus q, & q furiatus

dio eorum missi, Danais idest græcis, numine. i. voluntate, & nutu deorum, haud idest non nostro. idest nobis ꝓpitio, aut fauorabili, s3 inimico, aut numẽ p comodo posuit, q͛ numina offerre solet, nos ꝯgressi p cæca. i. tenebrosa3. & nos excæcantẽ noctẽ. i. caligine fumi, & vmbrarũ, ꝯserimus. i. conferendo manus cõficimus, multa prælia, & demittimus. i. deorsũ mittimus. orco. i. ad orcũ. i. infernũ oĩa vagente: multos danaũ. i. danaorũ. hoc est ex danais. q2 plures restabãt. vñ potius, multos Danaũ q̃ multos danaos dixit. Alij. i. partim, qui. s. nõ occidebant, diffugiũt ad naues, & petũt cursu litora fida. i. in qb⁹ plus q̃ in armis ꝯfidebant, & pars. i. ptim scãdũt rursum. i. denuo equũ ingentẽ (qd mirũ est, q2 dictũ est, q͛ q in eo erãt, demissi essent p funẽ, quocirca nõ vr̃, quõ cõscendere poterant, sed ill⁹ dicti nõ immemor adiecit ingentẽ, vt sit l3 difficilis esset assensu, q2 ingẽs, tñ ascẽdebãt) turpi formidine. i. ꝓpea, q͛ turpi formidine essent capti, nec scirent, quo se reciperet, aut diffugere possent, & ꝯdunt. i. abscondunt in aluo nota. i. in q̃ pri⁹ fuerãt occulti. Heu dolentis est iteriectio, nihil. i. nõ aliqd, fas nõ est quẽq̃ fidere. s. sibi, aut fortunis suis, aliqd diuis. i. dijs, aut numinibus inuitis. i. nolentibus, aut refragantibus. Ecce. q. d. id exẽplo nr̃o oñdã, nã dum sic diffugerent, græci recollecti sunt p piaculũ Cassandræ, ecce. n. q̃si ex insperato, virgo priameia. i. filia priami cassandra, trahebat a tẽplo, & adytis. i. penitioribus locis, quæ q2 regis filia, & vates in suprema saltem necessitate adire permittebaf: crinibus. i. capillis. passis. i. diffusis, hoc est, aut p crines passos, qd͛ impiũ est, cũ hñs crines passos: eo q͛ sic ad tẽplũ ꝯfugerat, iuxta qd dictũ est in p̃mo.

Nota ꝯdi ctionem

Interea ad tẽplũ nõ æquæ palladis ibant, Crinibus iliades passis, peplũq; ferebant, aut q2 reluctãdo illi crines passi erant, trahebaf dico, tendẽs. i. extendẽs, & dirigens frustra (q2 dij nõ miserebant̃: vñ in eodẽ p̃mo, Diua solo fixos oculos auersa tenebat. Frustra ergo inuocabat deor̃ auxiliũ, q2 eam cũ troia perire volebant, saltẽ morte corpali) lumina ardentia. i. resplendẽtia, aut micantia ob irã, & indignitatẽ facti. ad cœlos, vbi. s. dij, quor̃ auxiliũ iplorabat, erant, lumina inqt, nã vincula. i. manicæ: aut ligæ, arcebant. i. ꝯstringebant, & ipediebant, ne extenderent, palmas. i. manus teneras, q2 puellares. Corœbus. s. procus, aut sponsus eius, mente furiata. i. furore capta, nõ tulit. i. nõ perpessus est, hanc spẽm. i. hoc eã triste spectaculũ, aut spẽm. i. decorẽ virginis tã miserabiliter tractæ, & ipse periturus. i. certus moriendi iniecit se i mediũ agmen. i. cœtũ hostiũ, nos cuncti. i. oẽs simul cõsequimur. s. corœbũ, & incurrimus densis armis. i. in densa arma hostiũ, vt sit octauus casus datiuus localis, aut p densa arma nostra, vt sit septimus casus instr̃alis videl3. sed prior expositio præstat. Nos obruimur hic. i. loco: vbi incurreramus primũ ex alto culmie. i. pinnaculo delubri. i. tẽpli, vnde trahebaf virgo telis nostror̃. s. amicor̃, hoc est ꝯtroianorũ, & cædes. i. occisio, & prostratio: ac strages miserrima. i. miseratione dignissima, orif facie. i. imagine, & spẽ, hoc est p apparentiã armor̃, quæ nos indicabant græcos esse (erant. n. induti arma græcor̃, vt præmissum est) & pro. i. errore iubarũ. i. cristarũ graiarũ i. græcor̃, hoc est, quæ in clypeis græcor̃ erant. Tum. i. insup, aut deinde, Danai collecti vndiq3. i. ex oĩ parte, gemitu, & ira virginis ereptæ. i. quã corœbus eripuerat, aut potius ereptæ ex tẽplo, quæ gemebat, & cõnciabaf (q2 enim gemitus erat in virgine, & ipsius virginis, d3 & ira eius dici, vt p iram irotæ v̄ba. i. cõuicia intelligamus) ipsi inquã collecti vndiq3 inuadũt, sup. nos, videl3 aiax acerrimus, & atridæ gemini. i. duo q fr̃es non tñ gemelli erant. s. agamenon, & menelaus, & oĩs exercitus dolopũ. i. loco rũ pyrrhi, inuadunt dicit, ceu. i. veluti venti aduersi. i. ex aduerso cõcitati, vt3 zephirus, & notus, & eurus. i. ventus ille orientalis: lætus equis eois. i. orĩetalib⁹, qbus adueh i fingif, ꝯfligunt quondã. i. quouis tpe, turbine. i. impetu aut globo ventor̃, rupto. i. dissoluto, syluæ strident. s. post dissolutionẽ, & nereus. i. deus aquar̃, spumeus. i. spumosus, & spumis aspersus, sæuit tridenti, idest fuscina sceptro neptuni, atq3 ciet. i. cõcitat, & cõmouet æquora. i. aquas maris prius æquas, imo fundo. i. ab ipso fundo, q imus est. Illi ẽt, quos nos fudimus. i. disiunximus, & dirupimus, si quos fudimus insidijs p vmbrã noctẽ obscura, & agitauimus tota vrbe. apparent primi. s. inter nos inuadẽtes (q2 aly hæsitabãt, an hostes essent, eo q͛ a suis quoq3 obruebant̃), & sup. agnoscunt clypeos. s. suos, aut mentitos (ergo mẽdaciũ ẽt in facto est, qd͛ & Augustinus asserit. Vñ in Bucoli. Nec varios discet mentiri lana colores) & tela mentita. i. quæ nos græcos esse. mentiebant̃ (vt Seruius interpretaf, & ita sensũ m rei inanimatæ dedit, & accepit actiue: vt nunc fere capif, aut quæ nos mentiti eramus. hoc est mendaciter assumpseremus, & id passiue: qd q2 rarũ est, ꝯcedamus Seruio) & signant. i. designant, aut notant per simbolũ. i. p cõem (vt dicũt) clamorẽ græcis oĩbus, & solis notũ, q2 vigilibus, & conflicturis cõsignari solet, aut signant ex clamore bellantiũ ora discordia sono. i. idiomate, aut loquela, aut mõ clamandi: qui qbuslibet nationibus ꝓprius est. Legendũ, Obruimur nostrorũ, ne syllabam mendosam ponamus, & licet Seruius innuat ibi Et lætus coĩs: dipthongon corripi, crediderim tamen scribendum esse heois, nam græce ἠώς dicitur matutinus, & orientalis & primam corripit, cum coĩs eadem producat, tam apud græcos q̃ nostros.

Menda ciũ qd sit

Ilicet obruimur numero, primusq; Corœbus
Penelei dextra diuæ armipotentis ad aram
Procumbit, cadit & Ripheus iustissimus unus
Qui fuit in Teucris, & seruantissimus æqui.
Dis aliter uisum, pereunt Hypanisq;, Dimasq;.
Confixi a sociis, nec te tua plurima Panthu
Labentem pietas, nec Apollinis infula texit.
Iliaci cineres, & flamma extrema meorum
Testor, in occasu uestro nec tela, nec ullas
Vitauisse uices Danaum, & si fata fuissent
Vt caderem, meruisse manu, diuellimur inde
Iphitus, & Pelias mecum, quorum Iphitus æuo
Iam grauior, Pelias & uulnere tardus Vlyssis.
Protinus ad sedes Priami clamore uocati.
Hic uero ingentem pugnam, ceu cætera nusquam
Bella forent, nulli tota morerentur in urbe.
Sic Martem indomitũ, Danaosq; ad tecta ruentes
Cernimus, obsessumq; acta testudine limen.
Hærent parietibus scalæ, postesq; sub ipsos.

Nituntur

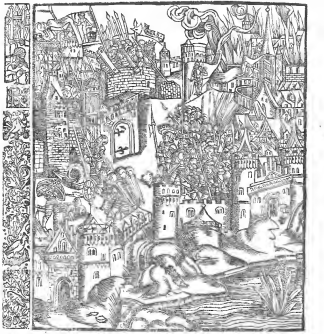
ASCEN.

¶ Ilicet obruimur nũero. Docet magnitudinẽ stragis, q̃ subsecuta ẽ, & q in eo ꝯflictu pierãt, purgatq3 se, q͛ cũ alijs ñ occubuerit, fans ipm alio recipiẽtib⁹. i. ad maiora reseruantib⁹. Vñ donat⁹ dic sic. Ilicet, vbicũq3 ponif ilicet, extrema oĩa occidẽ, vel occidisse significaf. Corœb⁹ deniq3 prim⁹ isidiar̃ author, prim⁹ iterficit, & añ ꝑsi⁹ mineruæ arã occubuit, pp cui⁹ sacerdotẽ ꝯfendẽdã eramus collecti. Iustissim⁹ vn⁹, pieruñ Innoxij: & scelerates ius vincẽdi datũ ẽ. Visu3, vbi ponif l3, nõ iustũ iudiciũ, s3 prauæ volũtatis studiũ, & libido significaf. Cõfixi. a. s. augef cõmiseratio, Interfici n. durũ ẽ, sed durius a suis interfici, exaggeraf, qd dixerat, Heu nihil inuitis. s. q. s. d. Nec te tua. p. p. Seruauit. in fine deos tñ fuisse a troianis alienos, vt etia3 panthus occũberet, vir pius, grauis, religiosus, cũ ipsis isignibus sacerdotis. Ilicet q2 videbat vel crimini, vel esse posse dedecori, tot: tãtisq3 cadẽtib⁹ euasisse: iurãdi religionẽ vltro añ obiectũ, qd metuebat, opposuit, h3. n maiorẽ fidẽ, qd͛ anteq̃ exigat, offerf. H3 & bonæ ꝯstãtiæ firmũ testimoniũ, nõ exortatis oblata purgatio. Et si fata fuissent, vt caderẽ. q. d. si fata pmisissent iterũ meũ. Meruisse. m. i. ita sine aliquo respectũ me strenue pugnasse, vt meruerim ab hostib⁹ interimi. Diuellimur, iam, necessitate adacti spesumur abire: oñdit autẽ meruisse manu mori, cũ prius cũ paucis, nũc võ solus pugnaret. Clamore, nõ spẽliter ab aliq̃, s3 clamore pugnãtiũ, q̃ idicabaf eẽ opus auxilio ad defẽdẽdã regiã. apd quã acrius pugnabaf pp gloriã, & pdã. His se. ad excusationẽ q̃re pulchra destrueret. Scalæ, nõ solũ q2 in p̃ali declinanf, s3 q2 p̃res eẽnt. Hæc ille. ¶ Ordo ẽ. Il3

Visus est qd notet

Ordo

i. per ue

Nituntur gradibus, clypeosq; ac tela sinistris
Protecti obiiciunt, prensant fastigia dextris,
Dardanidæ contra, turres, ac tecta domorum
Culmina conuellunt, his se, quando ultima cernunt,
Extrema iam in morte parant defendere telis.
Auratasq; trabes, ueterum decora alta parentum
Deuoluunt, alii strictis mucronibus imas
Obsedere fores, has seruant agmine denso.

i. pcipue ille, obruimur numero. i. multitudie igruētiū, aut numero. i. nō singuli, sz multi sit, sz prior snia est cōueniētior, & honorabilior, vt nō virtute, sed numero iferiores cēseant troiāi, & corœbus iuuenis ille pcūbit. i. grauiter cadit, ad arā diuæ armipotētis. i. palladis, i cui⁹ manu bella sūt, & victoriæ procūbit dico ictus, sup dextera peneleı illi⁹ græci, cui⁹ nois expssio fidē rei facit, q̄si certe loquat poeta, & ripheus iustissimus vn⁹. i. pcipu⁹, aut vn⁹ iustissimorū, qd' metri cā dicē n̄ potuit, vt multi sint iustissimi. i. i æqū, & eodē sūmo gdu iustitiæ. aut vn⁹. i. sol⁹ iustissim⁹, q fuit i teucris, & seruātissim⁹. i. obseruātissim⁹ æq. i. æqtatis & iustitiæ, & id sup sm̄ iudiciū hoīu, sz dis alr visū sup. ē, qz cadit. i. succūbit, & terrā oppetit, q̄si X o dy iu. tū pmisisset occubuisse, si eis talis visus fuisset (qd̄ adē i laudē æneæ vgit, q qz a dys iust⁹ approbat⁹ ē, ēt seruat⁹ ē. Vñ ven⁹ i prio, haud credo iuis⁹ cœlestib⁹ auras, vitales carpis. ver cū fide n̄ psonat, qz de⁹ pmittit ēt iustissimos tpalr affligi, reponēs eis coronā æternā, sz nos h̄ poetā iterptamur, n̄ diui nalr fas) & hypanis & dymas pereūt ɔfixi a socys. s. ō culmie, tela

iacētib⁹, nec o pāthu (more græco vocatiuo s abstulit) tua pietas. & religios⁹, & pi⁹ cult⁹ i deos, plīma. i. q tibi plīm⁹ fuit, & i fula apollinis. i. q̄ caput tuū, q sacerdos apollinis eras, redimebat, texit. i. ptexit, & defēdit te, qz ēt pysti obrut⁹ telis suor, aut nror, logt. n. æneas: q vn⁹ ex troiāis ē, & qz forsitā occurrebat, nūc tacito aīs dubitatio, q̄uō igr̄ æneas euaserit, addit, o cieres illiaci. i. troiā, & o flāma extrēa meorū. i. q̄ extrēo loco meos ab sūpsisti, qz cū extrēis pugnauerat æneas, ego testor. i. ptestor, aut deos, aut vos, q q̄ dico testificari potestis: me nec vitauisse tela nec

SERVI.

Vn⁹, pcipu⁹. Aeq, æqtatis. Dys al. u. magna idignatio, sz ni bil ad sacrilegū æneæ dat̄ testor. testificor. & de tvos. Vices pugnas: q: p vicissitudies pugnabat̄, vt docet Salu. Itē pœnas. Hora. vicesq; supbæ. Te maneāt ips. Meruisse m. i. fortr̄ dimicasse, hi. n. merent̄ occidi. Eñ aūt fatis iputat: q euaserit. cū tā tenax, tā debilis occisis iuuenib⁹ secū euaserāt. Ingētē p. qz i domo regia maior spes p̄dæ erat. Acta, applicata. Postesq;. s. i. Si circa portas, in postibus, si circa fenestras, sub postes. Ad tela, ɔtra tela. Tecta: participium est: vel eandem rē bis dixit. His, pp quæ pugnaba ur: Luca. in pugnam fregere rates. Decora, ab eo, qd' est decus. Obsedere, modo p p̄sidio tenebāt.

la nec vllas vices .i. pugnas aut ict⁹, q vicissi vant, Danaū .i. græcoꝝ .i. q̄s vices a Danais expectabā. Sȝ ē testor vos, qȝ itulerī me ī oīa tela, ⁊ obiuerī oēs vices ictuū, ⁊ si fata .i. deoꝝ volūtates, tulissēt .i. ita ordi asset, aut voluissēt, vt caderē .i. pirē, aut occiderer, te stor me meruisse māu .i. tātā stragē dedisse māu mea. vt dȝ visi eēnt mihi pia fecisse, si pcuti me q̄qȝ iussissēt. q.d. æquū videri, vt q gladio ferit, gladio peat. Sēsus ḡ ē tāetsi euasi, nō id iō effectū est, q̄ pterfugerīs, aut græcos nō offēderīs, sȝ qȝ fata noluerit, me rū cferire. Nos diuellim⁹ inde .i. ex ea pugna Iphitus (Sīt q supra legūt Epbitus, sȝ alius eē p̄r) & pelias: sup diuellun⁹ mecū Sūt tñ, q ꝯceptionē casuū eē velint, vt sit Iphitus & pelias mecū diuellimur, ꝑ eo qd ē, ego, ⁊ Iphitus, ⁊ pelias diuellimur inde. Sȝ rarū id genus ꝯceptiōis Nā Hora. in arte dixit. Tu qd ego, & pp̄ls mecū desiderat audi no, qd desideram⁹, atq̄ ita mallē q̄si ꝯeumatice ꝯstruere, vt sit nos diuellimur inde, & Iphitus, ⁊ pelias mecū, sup. diuellūt) quoꝝ Iphit⁹: sup. erat iā grauior æuo .i. ætate: hoc ē senior & pelias erat tardus .i. tardus effectus, ipeditus vulnere vlyxi .i. ab vlyxe illato. q.d., siq adhuc mihi comites supfuissent, gbuscū bellassem, nō fuissem digressus, nec digressi sumus in fugā, sȝ vocati ꝓtinus clamore ad sedes pamī .i. ad re giā, Vero ꝓ sed nos cernimus hic, aut nos cernimus, vero .i. pcipue, ⁊ q̄si ad verū hic .i. in regia Priami, pugnā ingentē .i. valde magnā, ceu .i. veluti cætera bella nusquā .i. nō vsq̄, nō forēt .i. eēnt vsquā .i. acsi nūq̄ alibi bella fierēt a cæteris, ⁊ nulli morerent in tota vrbe, pter q̄ ad sedes Priami. Cernimus .n. sic martē indomitū .i. iperū belli ab indomitis fieri. & danaos ruētes ad tecta & cernim⁹ limē .i. ingressuȝ regiæ, obsessuȝ .s. a græcis, testudie .i. phalāge, hoc ē ex scutis ꝓtectiōe ꝯ tela, & lapides acta .i. facta in morē testudinis, q̄ species muri circūuexi, aut circūuolui in morē testudis, q̄ testā desup hēt circūlatā, scalæ (qȝ plures erāt) hærēt .i. affixæ sunt parietibus: & nitunt .s. ascēdētes. gradibus .i. ꝑ gradus, aut gradatī, sup .i. tedētes ab iferiore pte ad ipsos postes, & ipsi ꝓtecti obijciūt sinistris .i. ꝑ sinistras man⁹, clypeos, ad tela .i. ꝯ tela: & ꝓnsant .i. prēdere se equēter tētat, fastigia .i. culmina, aut sūmitatē muroꝝ dextris .s. manib⁹. Dardanidæ .i. troiani ꝯ .i. repugnātes & ꝯ græcoꝝ conatus moliētes, ꝓuellūt .i. abstrahūt, vt deijciāt turres .i. materiā turriū, ⁊ culmina .i. sūmitates domoꝝ, aut turriū tecta .i. coopta tegulis, aut lapidib⁹ (ē ergo h̄c ꝓtceipiū) ⁊ parāt se defendere his .i. hmōi, pp q̄ pugnabāt telis, qȝ ea ꝓijciebāt in hostes, q̄ hostes possidere affectabant

Instaurati animi regis succurrere tectis,
Auxilioq; leuare uiros, uimq; addere uictis.
Limen erat, cæcæq; fores, & peruius usus
Tectorum inter se Priami, postesq; relicti
A tergo, infelix qua se, dum regna manebant,
Sæpius Andromache ferre incomitata solebat
Ad soceros, & auo puerum Astyanacta trahebat.
Euado ad summi fastigia culminis, unde
Tela manu miseri iactabant irrita Teucri.
Turrim in præcipiti stantem, summisq; sub astra
Eductam tectis, unde omnis Troia uideri,
Et Danaum solitæ naues, & Achaica castra,
Aggressi ferro circum, qua summa labantes
Iuncturas tabulata dabant, conuellimus altis,
Sedibus, impulimusq; ea lapsa repente ruinam
Cum sonitu trahit, & Danaum super agmina late
Incidit, ast alii subeunt, nec saxa, nec ullum
Telorum interea cessat genus.
Vestibulum ante ipsum, primoq; in limine Pyrrhus
Exultat telis, & luce coruscus ahena.
Qualis ubi in lucem coluber mala gramina pastus,
Frigida sub terra tumidum quem bruma tegebat.
Nunc positis nouus exuuiis, nitidusq; iuuenta,
Lubrica conuoluit sublato pectore terga
Arduus ad solem, & linguis micat ora trisulcis.
Vna ingens Periphas, & equorum agitator Achillis
Armiger Automedon, una omnis Scyria pubes
Succedunt tecto, & flammas ad culmina iactant.
Ipse inter primos correpta dura bipenni
Limina perrumpit, postesq; a cardine uellit
Aeratos, iamq; excisa trabe, firma cauauit
Robora, & ingentem lato dedit ore fenestram.
Apparet domus intus, & atria longa patescunt.
Apparent Priami, & ueterum penetralia regum,
Armatosq; uident stantes in limine primo.

q̄n .i. q̄ñqdē. cernūt vltia .i. excidiū, aut exitū .i. iā in morte extre ma .i. q̄ ꝓxime iminēte. & deuoluūt .i. deorsuȝ voluūt in hostes ascēdētes, trabes auratas .i. auro tectas & obiectas, apposito rie, alta .i. sublimia: & supba decora .i. ornamēta, parētū veteꝝ .i. maioꝝ, & ꝓcoꝝ regū troianoꝝ. Alij obsedere .s. custodiētes imas fores: ne rupꝫ illis irruerēt Danai mucrōib⁹ .i. ēsib⁹ acuȝ strictis .i. euaginatȝ, ⁊ denudatȝ, ⁊ ipsi hūt .i. custodiūt has .s. fo res, agmine denso .i. dense constructo aduersus irrupturos.

ASCEN.

℃ Instaurati, &c. recitat æneas, q̄ño ēt ꝓ soceris est rege pa/ nio pugnauerit, vtq̄ pyrrhus regiā expugnauerit, interea dū ex alia pte irruētibus obstaret. & in eos turrīȝ deijceret, de q̄ re qȝ in negocijs plusq̄ in v̄bis ꝯsistit Donatus pauca dicit, q̄ hæc sunt. ꝑmoq; in limine pyrrhus, Feroceē naȝ huius ōndit, ⁊ q ple ne victoriæ fiduciā cerneret. Qualis, vbi descripturus hoste na ferū ætate isolētē, successu supbū, ⁊ ipse æneas hostilē aīū i adu sariū gerēs huic aīalulū cōparādū putauit. Sæuiebat, vt ꝓpēs q vomit venena, q nescit aliq̄do misereri, q captat tēpora: qb⁹ ꝓcedat, aut lateat. Hac igit̄ cōparatione pyrrhū deformat. Nā vt serpēs nō v̄tute, sȝ veneno ꝯfidit, ita huic nō arma sȝ isidiæ ad victoriā ꝓfuerūt, nec vnq̄ in plus visus est nisi cū alienis do lis ꝓcurata est victoria. Dura limia, q̄ facile supari nō possent. Pōt tñ videri dixisse, durā bipenē .i. idoneā, q̄ frāgere potuerit firmitatē æratoꝝ postiū allusit āt de ostio ad fenestrā. Sȝ debuit dicere cauernā factā in ostio p q̄ nō igrederet: sed videret ite/ riora Ergo videbant itus armati. Intercepta āt spe clausa aīi domus: nūc ꝓtinus patuit. Sic ille.

Donati expositio

Ordo

Ordo ē Aī, sup. nri, sūt sup. istaurati .i. in statū ꝓstinū reducti, succurrē .i. ad succurrēduȝ tectis regis .i. regiæ, aut aulæ Priami, ⁊ leuare .s. ab onere, & ꝓsura viros .i. viriliter obsistētes, auxilio .s. nr̄o: & addere viȝ i v̄tutē, aut vires, victis .i. his, qui vicebant, aut qui al ogn vi cti erāt. Limē .i. introitus p posticū .i. posteriores fores, q̄s ho/ stes ignorabāt. Vñ addit, ⁊ fores cæcæ .i. occultæ, & ab hostib⁹ nō visæ, nec notæ, ⁊ vsus puius .i. trāsit⁹, p que via media erat, q̄ vsui cædebar, tectoꝝ .i. domoꝝ Priami inter se. vt ab altera in alterā trāsire liceret, & erāt postes .s. domoꝝ, hoc est alia ædifi/ cia, relicti a tergo .i. segregata a regia, & domicilio ipsius re/ gis, aut postes relicti .i. cōmunes: & nō dum occupati, in quos singulis ius esset, cū iter p eos haberēt saltē ꝑmittēre rege id fi/ lio: & nurui, sup. q̄ .i. p quā viam, andromache. quæ erat vxor Hectoris infelix. aut ꝓpter euentū hoc est ꝓpter mortē Hecto ris, aut quia nō potuit exorare, qd orabat. Grasse enim videt vt pater filiū intra mœnia contineret, & ne id Hector resciret, ibat incomitata, vnde dicit solebat incomitata ferre se sæpius ad soceros: scilicet suos se, & trahebat, idest trahēdo (cū paruus adhuc, & imbecillis esset, nec tātū sequi posset, erat enim lōgis/ sima) ducebat auo .i. ad auum eius Priamū, astyanacta pueꝝ .i. filiū suū & Hectoris adhuc puerū (declinat aūt hic astyanax huius ctos huic cti. hunc cta, &c.) trahebat dico puerū, ⁊ sole/ bat ferre se, dū regna Priami manebāt. Ego euado .s. e telis ho stiū p hoc pacuū aditū, ad fastigia .i. sublimitatē summi culmi/ nis .i. tecti, aut pcipue arcis. Vñ, id est de quo: miseri teucri ia/ ctabāt tela irrita .i. nihil ꝓfutura, cū arx defendi negret, hos ag gressi ferro .i. instrumētis ferreis, circū .i. p circuitū, sup. ea pte q̄ summa tabulata .i. ꝯnexiones tabulaꝝ (solaria vulgus appel lat) dabant iuncturas labātes, aut vetustate, aut lapsum depē dentes, aut vt Seruius dicit, faciles ad resolutionē, conuelli/ mus .i. simul diuellimus: altis sedibus .i. iuncturis suis, quæ in alto erant, turrim stantem in præcipiti, idest præcipitio: & loco alto, vñ q̄s præceps dari posset, nec hēret qd offēderet ꝑ ter humū, & eductā sub astra .i. ad astra, .i. aut terre vsq; ad, astra, vt suspicietib⁹ ab humo videri solebat, summus tectis .i. culmie, qd in sūmo erat, ꝯuellim⁹ dico, ⁊ ipulim⁹ sup. i hostes ea .s. turris lapsa .i. dissoluta a sedib⁹ suis, trahit repēte ruinā. .i. casum

Tabulata quæ

SERVI.

℃ Instaurata ai regis succurrere tectis Auxilioq; le. ui. Leua re, iuuare. Vim: v̄tutē. Victis. Qui vincebant: ve Qua vect⁹ ab. Limē ꝑ posticū ingressus est. Nā fores añriores obsessæ erāt, Est āt posticū neutrī gñis. Horat. Atria seruātē postico falle cliētē. Nā antica & postica in fœminino gñe augurale est, Cæ/ cæ, nō oibus notæ. Vsus, est vbū iuriscōsultorū, via act⁹, vsus Dum donec: trahebat, qȝ puer, vt paruū qȝ nepotem Ipsa tra hit. Euado, id est vado: ⁊ e vacat, vt emortuus. Iactabant, q̄si spargebāt nihil ꝓfutura Præcipiti, alto, vñ qs pceps dari pōt Castra, vbi exercitus sit, ibi castra dicunt. Vñ ⁊ nos castra mo uemus, Sūma extrema: vt sup̄mū summū dicimus Labātes, faciles ad resolōnē, & est ordo. turri ꝯuellim⁹, ipulimusq; Te loꝝ. g. telū .n. dicitur ἀπὸ τοῦ τηλόθεν q qd lōge iaci pōt, q̄g legim⁹ de gladio. at nō h̄ telū mea, qd vidextera versat, ⁊ sequit: cō/ surgit

Telus qd & vñ

ī. casu cū sonitu. s. vehemēti, & scidit late sup agmina Danaū. aū. i. sz aig s. Danai subeunt. i. sub intrāt locū, & nun⁹ oppsior nec saxa sup. cessant interea, nec vllū gen⁹ telorū, sup. aliorū, cessat interea. s. vū sic alij subiret. Pyrrhus filius Achillis exultat rebus, & coruscus. i. resplēdēs luce ahena. i. fulgore armorū æreorū, ante ipsum vestibulū. i. introitū regiæ, & p. i. ipso limine. s. regiæ. exultat, sup. exultēs talis q̄lis coluber, vbi. i. postq̄ ipse pastus mala. i. venenosa alijs gramina, qz venenū gñantia exultat, sup in lucē. i. ad lucē, & solē egressus, quē sup. colubrū bruma frigida. i. hyems tegebat, sub terra, exultēte tumidum i. inflatum veneno, scilicet & sup. q nouus nunc. i. innouatus: exuuijs. i. vetere pelle positis. i. deposita inflatus enim veneno: & deinde p arctū foramē cōstringēs se pellē deponit: & q nitidus iuuēta. i. cute iuuētæ apta cōuoluit arduus. i. erectus ad, solē, terga lubrica, idest pingui lubrico psusa (quale in anguilis, & serpētibus est, q propterea contineri vix possunt (vñ & via lubrica dr, in qua p pingue humore superfusum p difficulter cōsistat) & hoc pectore sublato. i. sursum lato, & erecto, & micat. i. more micātium crebrum & incertū motum facit, ore s. suo linguis trisulcis, non reuera in tris ptes sulcatis, & fissis, sed potius ita celeriter motis, vt trisulcæ videant (Est aūt micare digitis celerrime motis a diuersis diuiare numerū erectorū ab vtrisqz aut oībus, si plures sunt, qd cū fit, nunc singuli, nūc bini, nūc plures i vna manu erecti cōspiciunt, vñ similitudinē līguæ p rictū colubri celerrime motæ, sumpsit) Periphas græcus ille ingēs. i. valde magnus, & automedon, armiger. i. minister arma gerēs in vsū dñi, agitator, i. auriga, q olī agitator erat equorū Achillis, qbus. s. currus, de q̄ ipe depugnabat, trahi solebat & oīs pubes scyria. i. quæ ex scyro insula cū pyrrho venerat Erat. n. Pyrrhus filius Deidamiæ filiæ lycomedis regis sciri, qua vt stati⁹ i' Achilleide docet, Achiles cōpresserat: nocte in bachanalib⁹ sub spē puellæ lycomedi credit⁹ a thetide mre, oīs q pubes. i. iuuēt⁹ scyria qz ipē pyrrhus iā pubescēs erat, succedūt vna. i. pariē, qd' in vitupiū pyrrhi dr, q vt pater nō nisi in pus ab alijs victos insultū fecerat, tecto. i. ad tectū, & iactant flāmas, ad culmina. i. summitatē tectorū. Ipse s. sæuus hostis sic exultās prorūpit iter pmos. i. cū pmis, limina. i. obstacula i prio ingressu, dura qz ex ligno veteri, & diu īdurato. & s bipenni correpta. i. celeriter, aut vtraqz manu rapta, qz p & vellit. i. dimouit postes æratos. i. ære munitos, fores sustinēres, a cardine. i. ab angulo. vbi est quasi cor ianuæ. & cauauit. i. pforauit iā robora firma. s. pus, aut fortia: & hoc trabe excisa. s. bipēni, & dedit ingentē fenestrā. i. apturā in medio forū i similitudinē fenestræ ore. i. hiatu, lato. i. hnte latū os, & hiatū. Domus. s. regia apparet intus, & atria lōga patescunt, & penetralia Priami & veterū regū. i. quæ soli Priamo, & cæteris regibus Troianis penetrare olī licebat, apparēt. i. cōspiciunt, & patere incipiunt hostibus, & vidēt armatos stātes in pmo limine, & cum eos solos videret, instat vi patria Pyrrhus, &c, vt in sequentibus videbimus.

Micare qd sit

At domus interior gemitu, miseroqz tumultu
Miscetur, penitusqz cauæ plangoribus ædes
Fœmineis ululant, ferit aurea sydera clamor.
Tum pauidæ tectis matres ingentibus errant.
Amplexæqz tenent postes, atqz oscula figunt.
Instat ui patria Pyrrhus, nec claustra, nec ipsi
Custodes sufferre ualent, labat ariete crebro
Ianua, & emoti procumbunt cardine postes.
Fit uia ui, rumpunt aditus, primosqz trucidant
Immissi Danai, & late loca milite complent.
Non sic aggeribus ruptis cum spumeus amnis
Exit, oppositasqz euicit gurgite moles.
Fertur in arua furens cumulo, camposqz per omnes
Cum stabulis armenta trahit, uidi ipse furentem
Cæde Neoptolemum, geminosqz in limine Atridas.
Vidi Hecubam, centumqz nurus, Priamumqz per aras
Sanguine fœdantem quos ipse sacrauerat ignes.
Quinquaginta illi thalami, spes illa nepotum.
Barbarico postes auro, spolijsqz superbi
Procubuere, tenent Danai qua deficit ignis.

ASCEn.

¶ At domus interior. Ad excitādā cōmiserationē recēset muliebrē vlulatu, quē tūc vo lisse est factū, cū tcā tali fenestra hostes cōspicerent. vñ Donatus. Plāgebāt fœminæ, & summo vlulatibus pdebāt hostib⁹ suā formidinē: qua augebat illis spes, ergo instat vi patria p. Quis. n. nō puocaret audiēdo talia. descriptio aūt regiæ auget nobilitatē, & amplitudinē felicitatēqz Priami. Veterū regū, vt oñderet regnū Priamo a maioribus suis puenisse. Quātus aūt dolor, vt vna nocte pderit qd per infinitos reges multis ēt seculis seruatū fuerat. Nec ipsi custodes, vigiles, de qbus dixerat, imas obsedere fores & possumus ēt custodes ipsos postes intelligere, qm custodes a custodiēdo appellant, cū igit oia deficerēt. Fit via vi, vis ingrt ianuā patefecit, vis adytū ad interiora tenēda reclusit. Vidi. h. & reliq. Respōdet ad id, q̄qz ipse miserrima vidi, fuit ḡ cædis eorū hoius spectator, q̄s venerat defensurus. Qua deficit ignis, oīa ignis occupauerat, sz cū cōsumptis reb⁹ ignis extiguat, Danai occupabāt ea loca, i qb⁹ nō dixit: nō fuit ignis: sz iā deficiebat. Supbi, ornatu altis, & ma, Ordo ē At, id ē sz domus⁹ interior, vbi. s. fœminæ, & īfantes erāt, miscet. i. cōfūdit gemitu, & misero tumultu, & ædes cauæ. i. tecta camerata. vlulāt. i. vlulatū dāt penit⁹ i. pene ītus i penetralib⁹, plāgorib⁹ fœmineis. i. fœmininis, & muliebrib⁹ clamor ferit sydera aurea micāria Ser. dicē stultos. q ad sydera i laqarib⁹ depicta referūt, sz nō penit⁹ absurdū ē, nā i cameris solet cœlū depingi sup̄ dicē, verum mallem ad sydera cœlestia referre, vt clamor sblat⁹ ad æthera, ad bostesqz puēisse dicat, tū. i. deinde mres pauidæ, nō solū pauētes sz naliter pauidæ, errāt. i. discurrūt palātes. i. errātes. igētib⁹ tectis. i. p ingentia tecta, & amplexæ postes, tenent, supp eos atqz figunt oscula, vti rei caræ quam derelinquere coguntur mulieres solēt. Pyrrhus instat vi. i. violēta, patria. i. paterna, qua pater eius Achilles in tali successu instare solebat, nec claustra, nec ipsi custodes valēt sufferre. i. sustinere viz & impetum eius. ianua labat. i. pcumbit. ariete. i. machina bellica, cornuta frōte in morē arietis facta, crebro. i. frequēter impulsa, & postes pcūbūt emoti cardine. i. ex loco in quo fixi erāt, via. i. transitus, aut accessus fit vi. i. violētia multis Troianis. & ipsi Danai immissi rūpūt, i. rumpēdo obstacula faciūt aditus. i. accessus & trucidāt pmos. i. quos pmos offendunt obstātes & complent loca late milite, idest agminatim irrumpunt Amnis spumeus, idest spumosus non fertur sic, idest tam violenter in arua furens cumulo, idest impetu multo aquarum, cum, idest qñ trahit armēta. i. pecora magna, cū stabulis p oēs cāpos. & h cū. i. postq̄ exijt. s. alueū suū, aggerib⁹, id ē reb⁹ aggestis rupt idest

Donati expositio

Custodes vñ dicti

Ordo.

Pyrrhus vñ dictus

surgit in ensem. Dicit adt a lōgitudine, vñ & mustellā dicimus Vestibulū, vestibulū dr pma ianuæ ps, dictū aut, vel q ianuā, vestiat. vt videmus camerā duabus sustētatā columnis, vel qm Vestæ cōsecratum est. Vñ nubentes puellæ limē nō tangūt ne numini dicatum locū calcantes faci legium committāt. Luca. Trāstataqz verat cōtinget e planta. Singula enī domus sacrata sunt dijs, vt Culmina dijs penatibus, Maceries quæ ambit domum herceo Ioui Pyrrhus pyrrhus dictus a colore comæ qui latinæ byrrus dr, a colore, quo tingebat. Gramina pa. legimus, & sylua pastus arūdinea, nā illud est pascunt dō sylua sed sciēdū est q̄ lz hoc in vsu sit, i arū tñ est apud antiquos. Pastos aūt pro q pascebat, qz vt supra diximus in hoc latinitas, defecit. Bruma. . hyema dicta q̄si βραχυ ἡμέρα. i. breuis dies est aūt, vt hic indicat locus: ge. fœ. numeri singularis. Lubrica ter. Lubricū dicitur, & quod labatur dū tenetur. vt piscis, serpens, & locus, in quo laditur vt sese opposuit salio p lubrica surgens. Periphas, nec vltima accētū hēt, ne fœmininū sit: nec prima, qz vltia lōga est, ḡ media hēbit accentū. Armiger, autumedō Pyrrhi. Nā Achillis auriga fuit Scyria. p. scyros vna est ex Cycladibus, in qua Licomedes pater Deidamiæ regnauit. Succedūt tecto, p sub tectū cedūt, & ē figura, qz mutat⁹ est easus. Bipēni, h nomē suauit, antiqtatē. Nā veteres pēnas dicebāt, & nō pinnas. vellit, nō deijcit, nā seqt, paulopost Labat ariete crebro. sz mouet, vt cynthius aurē vellit, & admonuit. Ingētē lato dedit ore fenestrā Epitheto auget tapinosiz, vt solet Armatosqz vidēt stātes Vt sup. Strictis mucrōibus imas obsedere fores.

SERVI.

Aedes qd notent

Pauidus q dicat

Gemini q dicātur

¶ At domus interior. De albāo excidio locus est. Tumultus q̄si timor mult⁹ dr. Misero hñ additū, qz est ēt terribilis. Miscetur ptubat Cauæ ædes, tecta camerata in singulari tēplū tñ significat, in plurali tēplū & domū Ferunt philosophos, q dicūt vocē corpus esse. Aurea sy. Multi stulte ad laquearia referūt Pauidæ, p pauētes. Pauidus, n. q semp timet: pauēs q ex causa Amplexæ. q. t. p. Ex Apollonio, q inducit Medeā patrē salutasse, dū domū relinqt. Vi patria h testimoniū gñis sui, vt ē Hercule Salue va Iouis ples. Non sic, grauius vastata est Troia q̄ agri fluuiorū eruptiōe vastent. Cumulo augmēto. Vidi, vt Quæqz ipse miserrima vidi. Gemios, duos Nā eodē partu nati ppriæ gemini sunt. Vidi Hecubā cētū, aut nūerus p nūero, est aut qz barbari nō singulas, sed plures hēbant vxores. Aut nurus. i. fœminas. Luca. culius gessere decoros, vix nurib⁹ rapuere mares. Quos ipse sacrauerat ignes. Lateter oñdit: nil p desse religionē Quinquagita thala. illi celebrati ab, Home. & hī de thalamis dūz expsit numerū. Pōt. n. vn⁹ thalam⁹ plures habē pīuges Barbarico, aut milito, aut dē barbaries, Barbarorum

roꝝ.n.est copia, Spolijsq; superbi, Hic enim erat antiquoꝝ mos vt ait in septimo. Captiui pendēt currus, curuæq; secures.

.i. dissipati, & cū euicit gurgite.i. īpetu aquaꝝ, moles oppositas i. obices, nō dico sic terꝭ, vt græci terebant in aulā Priami. Ipe i. ego vidi neoptolemū.i. nouū milité Pyrrhū furēté cæde.i. occisione, quā exultās victoria, & iprobus annis faciebat, vñ signāter Neoptolemū h dic, & vidi geminos atridas.s. agamēnonē, & menelaū sup. furētes cæde.i. in limine.i. in pmo ingressu obuios.s. quosq; trucidātes. Vidi ēt hecubā Priami cōiugē, & cētū.i. plurimas nurus.i. cōiuges filioꝝ eius, & vidi Priamū fœdātē.i. imbuētē sanguine.s. sacrificioꝝ, per aras.i. sup ipsas aras ignes quos ipse sacrauerat Quinquaginta thalami.i. cameræ nuptiales, in qbus nurus erāt, erat supple illi (quē numerū ēt Homerus celebrat) & tāta.i. tā magna spes nepotū erat: sup. illi. aut ordo est. qnquaginta thalami, appositoꝝ spes tata nepotū. pcubuere, illi.s. in damnū, & dolorē illius, & postes supbi.i. supbe extructi, & magnifice decorati, auro barbarico.i. a barbaris ablato, & spolijs.s. Barbarorum illis affixis, procubuere, idest probuerunt. Danai tenent, idest occupant sup. ab ea parte, qua ignis defecit idest deest: aut propter obstaculum amplius cremare nequit.

Forsitan & Priami fuerint quæ fata requiras
Vrbis ubi captæ casum, conuulsaq; uidit
Limina tectorum, & medium in penetralibus hostem,
Arma diu senior desueta trementibus æuo
Circundat nequicquā humeris, & inutile ferrum
Cingitur ac densos fertur moriturus in hostes.
Aedibus in medijs nudo p sub ætheris axe
Ingens ara fuit iuxtaq; ueterrima laurus
Incumbens aræ, atq; umbra complexa penates.
Hic Hecuba, & natæ nequicquā altaria circum
Præcipites. Atra ceu tempestate columbæ
Condēsæ, & diuum amplexæ simulacra tenebant.
Ipsum autem sumptis Priamum iuuenilibus armis
Vt uidit. Quæ mens tam dira miserrime coniunx
Impulit his cingi telis? aut quo ruis? inquit.
Non tali auxilio, nec defensoribus istis
Tempus eget, non si ipse meus nunc afforet Hector.
Huc tandem concede, hæc ara tuebitur omnes
Aut moriere simul. Sic ore effata recepit
Ad sese, & sacra longæuum in sede locauit

Ecce

ASCEN.

Donati expositio

Forsitan, &c. Post excidium multorum Troianorum & captionem regiæ Priami: affectabat, vt vero simile est, Dido audire exitum Priami, quem nunc recitaturus est, vnde Donatus dicit sic Forsitan & Priami: bono compendio vtitur, vt vltro suggerat quod interrogari poterat. Debebat.n. eo tempore quod omnibus quietem destinauerat, vti breuitate, Exponit igitur quomodo sanguine aras fœdauerat. Vrbis.u. ca. cum iam nihil esset reliqui de vrbe, Regiaque sua, nullaque omnino spes restaret, statuit sapiens & forti animo rex quacunque morte captiuitatem fugere Arma capit, non vt pereret victoriam, sed vt in armis positus viriliter occumberet penitus autem & hominem & arma inutilia, quoniam ipse senex iam diu arma non sumpserat. Vnde illa rubigine contabuerant & inutilia reddita erant, His armis, aut hic rem mortis quærit, non amentia, sed sapientia, vt morte captiuitatem fugiat, ergo sapientissimus poeta decorum in hoc rege seruauit. Dedit & conuenientem naturam mulieri, & reginæ, & vxori. Recepit. quam imbellis esset, ex eo apparet, q mulier annus, eū ab incepto, reuocauit. Ecce autem. el. Voluit mori Priamus vetuit, vxor: at casus attulit sibi, qđ cupiebat. Ordo est. Tu regina.i. requirere possis, forsitan, &.i. etiam quæ fuerint fata Priami, & incipit narrare dicēs. Vbi, idest postq priamus sup. vidit casum.i. ruinam, & excidiū vrbis.s. Troiæ captæ.s. a græcis, & vidit limina tectorum cōuulsa, idest a sedibus suis smul auulsa: & vidit hostem mediū pro in medijs, penetralibus, hp se senior circundat ne quicq̄.i. frustra, & ad nihil commodi humeris

meris trementibus, æuo .i. præ senio, nõ præ timore, arma de fueta .i. desita diu, & cingit ferrum inutile .i. quo nunc ꝓspere vti nequeat: & fertur moriturus in densos hostes. Ingens ara fuit in medijs ædibus, & sub nudo axe ætheris .i. sub dio, i ꝓam/ bulacro regiæ, sicut i claustris religiosoꝝ ꝯspicimus aream circũse pta portico, & laurus veterrima .i. vetustissima (ab antiquo, nã veter dicebat, vñ abusiue veteri in ablatiuo fit) erat iuxta .i. ꝓ/ pe arã icũbens aræ .i. inflexa supra arã, & ꝯplexa penates ũbra .s. sua. Hecuba, & natæ .i. filiæ, & nurus sup. erãt hic nequicq̃ .i. fru stra circũ altaria: ꝯdẽsæ .i. cõpressæ, qđ timoris iudiciũ e. & ipsæ amplexæ .i. amplectẽtes tenebãt, sb e ãplexu suo tenebãt simula chrũ diuũ .s. penatũ, ceu .i. veluti colũbæ, sup. conuolãt ꝑcipites sup. i aut sub tẽpestate atra .i. nymbosa, & ipsis inimica. Aũt ꝑ sȝ vt .i. postq̃. Hecuba sup. vidit Priamũ iã senẽ armis iuuenilib⁹ sumptis .i. postq̃ sumpserat arma iuuenilia, inqt, o miserrime cõ iunx .i. marite, q̃ mẽs tã dira .i. saluti tuæ tã aduersa, aut tã tu/ riata, nã diræ ẽt furiæ sunt. i pulit te cingi, his .i. iuuenilib⁹, & ti/ bi futilib⁹ telis: aut quo ruis .i. ꝑceps abis, Tps .s. pñs .i. status reꝝ pñtiũ, nõ eget tali auxilio. quale .s. tu afferre potes nec istis .i. muulibus, & decrepitis cuiusmodi tu es defensorib⁹: sȝ sup. lõge ꝑstatiore, & ꝑstãtiorib⁹: nõ si ipse. Hector meus .s. fili⁹ affo ret .i. adesset, sup. egeret tali ꝑsidio, q̃le ipse ꝑstare possit: cũ ses sit. Cõcede tãdẽ .i. post diuturnã amẽtiã tuã huc .i. ad me, hæc ara tuebit .i. ꝓteget oẽs: sup. nos, aut moriere sił .i. nobiscũ, ipa ef/ fata .i. elocuta sic, ore .i. ẽt gestu oris, & nõ solis indicijs, vt ve/ cordes mulieres, q̃ i tali casu eloq nesciũt: solẽt (aut vacat ore) recepit ad sese, & locauit lõgæuũ .s. lõgæui maritũ, i sede sacra ta, in qua .s. summus põtifex sedere solebat. Alludit ad ꝑmo/ res, Romæ q̃ cũ vrbs a gallis caperet, i signibus suis ꝓ forib⁹ sedebãt Aũt ꝑ sed ecce .q. d. ꝑter spẽ & cõmodũ polytes vnus natoꝝ .i. filioꝝ ꝑami, elapsus de cæde Pyrrhi .i. quã .i. pyrrhus fa ciebat i alios, & i hũc facere parabat, fugit ꝑ tela, ꝑ hostes, lon gis porticib⁹ .i. ꝑ porticus lõgas. & ipse saucius .i. vulnerat⁹ lu/ strat .i. oculis circũspicit, atria vacua .i. i qbus iã nullus remãse rat ad que se reciperet. Pyrrhus ardẽs isequit illũ vulnere .i. te lo q̃ vuln⁹ faciat infesto .i. vim illaturo: & tenet manu iã iãq; .i. in ꝓximo ẽ, vt teneat, & vix qcq̃ iter est & ꝑmit hasta .s. infesta, vt .i. postq̃ sup. Polytes euasit tãdẽ an oculos, & ora parẽtũ .s. Pria mi & Hecubæ cõcidit: & fudit vitã cũ multo sanguine, i quo se des aiæ, atq; vitæ a nõnullis credit. Hic priamus. &c. Docet fi/ nẽ & exitũ vitæ ꝑami alludes subinde ad res Romanas, vnde

Donati expositio

Dona. Hic pri. voluit fortũa, vt mors polytæ cẽtri cõspectu suo vt inde mors sua oriret. Dij .s. ꝑsites, ad quoꝝ se suffragium cõ/ tulerat, & si est in cœlo aliqua pietas q̃ nefaria cõmissa vindi/ cet Qui nati. Nõ culpat pyrrhũ, q̃ occiderit, sed q̃ cædẽ i cõ/ spectũ paternũ reseruauerit, nã stulte reprehẽderet, qđ iure, belli licebat At nõ ille, conat priuare eũ oi gloria & nobili gñe q̃ nõ sit filius Achillis qđ ꝓbat q̃ in se nõ seruauerit iura q̃ serua uerat Achilles. Reddidit corpus qđ iniuste retinuisset. Sola .n.

Hosti qd debeat

aia debet hosti. Corpus aũt qm in nullius est p̃ire diuittit se/ pulturæ. Reddidit q̃ qm ꝯ humanitatis iura id tenebat. Sic fa tus est, desideriũ manifestũ moris q̃ post cotumeliã et armis iuuenẽ senex ꝓuocet. Telũ ibelle, cõfirmat qđ dixit inutile fer/ rũ. Sine ictu, ꝓbat, humeris tremẽtibus æuo, ꝑpẽdit stulte di/ cũt nõ posse pẽdere, qđ repellit, hæc ille. Ordo est, Priamus hi

Ordo

.i. hoc tpe q̃q̃ tenet iã in media morte .i. q̃tuncũq; certã mortẽ cõspiciat: tñ nõ abstinuit .s. a cõuicijs, nec ꝑpecit voci .s. cõtume/ hosæ & exprobrãti, & iræ vñ illa ꝓcessit at .i. sed exclamat (aut det potius pticula at Priamo, hæc .n. nescio quid minantis aptũ exclamar ergo) at dij (si qua pietas est cœlo q̃ curet talia) ꝑsol/

Nota catholicam sniam

uãt tibi grates dignas & reddãt pmia debita tibi ꝓ scelere, & ꝓ talibus ausis, q̃ fecisti me .s. regẽ, & lõgæuũ, & parẽtẽ cer ne/ re corã .i. in cõspectu meo, lætũ .i. mortẽ nati .i. filij mei, & fœda sti .i. cõtaminasti, funere, sup. nati, vultus patrios .i. paternos. At ille Achilles .s. quo mentiris te satũ .i. ꝓgenitum, qr eius mo res nõ obtines (q̃ snia quoq; christiana est, negat .n. christus fi lios Abrahæ, q̃ eius opa nõ faciũt) nõ fuit talis i hoste Priamo .i. in tractãdo me, q̃ hostis erã, sed erubuit .i. cũ rubore excepit iura. & fidẽ supplicis .i. supplicaturi: & supplr venientis ꝓ redi/ mẽdo corpore Hectoris, videns .n. Achilles in ꝑamo, qđ saul in dauide, qr cũ dormiẽtẽ interficere potuisset, nec tñ qcq̃ mo/ lestiæ itulerit qr supplex venerat, erubuit iura, q̃bus poni ho stẽ quouis mõ adoriri, & fidẽ, qua noluit. qr supplex venerat, erubuit aũt ꝓpterea, qr indecoꝝ ẽ sic dormiuisse Achillẽ, vt im ꝓuido adesset, iprouisus hostis: & reddidit corpus Hectoreũ exangue .i. mortuum, hic non dicit priamus, q̃ vẽdiderit, qr si id diceret, iã ꝓbaret patrẽ nõ minus turpẽ q̃ filiũ, cuius ꝯriũ astruere vult, & remisit me in mea regna: q̃ ꝯba sonat ẽt, q̃si ꝑ pudorẽ, pyrrhũ a cæde coercere vellet, nisi facinus iniquum subsequeret. Priamus ergo senior fatus, sup. est sic, & cõiecit te lũ imbelle, qr sine ictu .i. impetu forti, qđ .s. telũ repulsum .i. rep/ cussum ꝓtinus .i. statim: ære rauco .i. parũ sonãtibus armis, aut vmbone

Ecce autem elapsus Pyrrhi de cæde Polytes,
Vnus natorum Priami, per tela, per hostes.
Porticibus longis fugit, & uacua atria lustrat
Saucius, illum ardens infesto uulnere Pyrrhus
Insequitur, iam iamq; manu tenet, & premit hastã.
Vt tandem ante oculos euasit, & ora parentum
Concidit, ac multo uitam cum sanguine fudit.
Hic Priamus, quãquam in media iam morte tenetur,
Non tamen abstinuit, nec uoci, iræq; pepercit.
At tibi pro scelere exclamat, pro talibus ausis
Dii, si qua est cœlo pietas, quæ talia curet
Persoluant grates dignas, & præmia reddant

Priamus

Debita, qui nati coram me cernere lætum
Fecisti, & patrios fœdasti funere uultus.
At non ille, satum quo te mentiris, Achilles
Talis in hoste fuit Priamo, sed iura, fidemq;
Supplicis erubuit, corpusq; exangue sepulchro
Reddidit Hectoreum, meq; in mea regna remisit.
Sic fatus senior, telumq; imbelle sine ictu
Coniecit, rauco quod protinus ære repulsum.

Aeneas

Et summo clypei nequicq̃ umbone pependit.
Cui Pyrrhus: Referes ergo hæc, & nuntius ibis
Pelidæ genitori, illi mea tristia facta,
Degeneremq; Neoptolemum narrare memento.
Nunc morere. Hæc dicens, altaria ad ipsa trementem
Traxit, & in multo lapsantem sanguine nati.
Implicuitq; comam læua, dextraq; coruscum
Extulit, ac lateri capulo tenus abdidit ensem.
Hæc finis Priami fatorum, hic exitus illum
Sorte tulit, Troiam incensam, & prolapsa uidentem
Pergama, tot quondam populis, terrisq; superbum
Regnatorem Asiæ, iacet ingens littore truncus.
Auulsumq; humeris caput, & sine nomine corpus.

SERVI.

Forsitã & ꝓ. bono vsus est ordine, vt ꝑmo reip. dei de regis, postremo priuati .i. sua narraret fata. De morte ai ꝑami varia tradũt. Alij .n. dicũt q̃ a pyrrho i domo captus, sed ide i sigæũ tractus ad tumulũ Achillis cæsus ẽ. Nã in rhœteo sepultus est aiax, Tũc eius caput cõto affixũ Pyrrhus circũtulit. Alij iuxta arã hercæi Iouis extinctũ tradũt, hinc Luca. hercæas mõstra

De morte priami

tor aut nõ respicis aras. Hãc opinionẽ ꝓsequit poeta, sȝ & illã ꝓ/ libat. vt suo loco dicet, Mediu ho. hypallage .i. i medijs ædib⁹, Nã si medijs legeris, ñ stat vsus: nisi elisos. vt iter se coijsse vi/ ros & decernere ferro. Recte aũt ñ armat Priamũ, nisi i extre/ mis periculis. Æuo, nõ timore Circũdat, nõ .n. apte cohæret, sȝ oneri sũt, Inutile ꝑ inutilis. Nã terꝝ ẽ de his, q̃ a priũctis sumũt epithera: vt venenũ, sub axe, sb dio, qđ i pluuiũ dr. Axis aũt est plaustrũ septẽtriõnale, aut ps septẽtriõis, aut ꝑtis q̃ mũd⁹ mo uet, vt docet Luca. Veterrima vsurpatũ ẽ, Ergo hic tñ vetȝ, si nece sit. Neq; q̃, aut ẽȝ Epicureos, aut pp vi bellicã Altaria Su/ ponsſ aliæ ireloꝝ ara, ἀπὸ τῆς ἄρας dr .i. a pse pib⁹ vñ ꝯ im/

Altare ab ara i quo differat

ꝑcatio κατάρα dr Dira, mõ ꝓꝑe. Dira .n. ẽ deoꝝ ira. Ei go q̃ mẽs dira .i. i furiae ex deoꝝ ira, Ruis, aut festinas aut icedis senſ/ lił Ore, abũdat: Vulnẽ, hõuȝ schema, vuln⁹ ꝓ telo. Cũ sãguine ex opione eoꝝ, q sãguiẽȝ sede vitæ volũt alibi seqt ẽcs, q ipm sãguiẽȝ vitã volũt. Vt purpuream vomit ille aiam. Hic, nũc, Me/ dia mãifesta. Si q̃ ẽ epicurice: vel desꝑat qr eo põ arã respic cædẽ Curet: vlciscat. Grates mediũ ẽ, vt pmiũ. Cernẽ de spectacu/ lo: nõ de morte q̃ iit Funẽ, cadauẽ, Fun⁹ .n. ẽ iã ardes cadauer, qđ dũ portat ex eqas dicim⁹, Crematũ reliqas, & bustũ. Cõdi tũ iã sepultũ. In hoste, aut archaismos ꝓ i hostẽ, aut i hoste, cũ hostẽ gereret: cũ ipe hostis eẽt. Iura fideq;, qr (qđ Home mu/ tat: & cælat pp turpitudinẽ Achillis) dr Priam⁹ duce Mercurio igressus achillis tẽtoriũ, eũ excitatũ rogasse, quẽ dormiẽtẽ pos set occidẽ. ut a vo qđ a rege rogab it. Remisit, qr comitat⁹ vsq; ad troiã ẽ. Ne qdq; nõ Referes. arcaismos loc⁹ cũ amaritudie vt En agros, & q̃ bello Troiãc petisti, hesperiã. Asmos aũt ẽ vr/ banitas sine iracũdia, vt atq; idẽ iũgat vulpes, & mulgeat hyr cos. Altaria vñ spabat auxiliũ. Coruscũ, si ornatũ genus. caput Regis acc pis. sensus est. Sublato capite gladium in vagina recodit, q̃ lateri semp cohæret. coruscũ gladio. Priami iñtũ accipe,

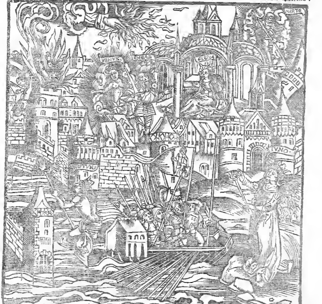
In nis terminatorum varia

accipe, & p silentiu caput postea ee sublatu. Finis, oia noia ina/ nis simplicia a vbo nō venientia in nis syllabā terminata mascu ana sunt in anis pp canis. Simplicia pp bipēnis, a vbo nō ve/ nientia pp finis dictū est. Ergo teste Iuue ad terrā tremulo descē dūt clunie puellæ. Hora. nō tectæ. q pulchræ clunes, Sorte fata li necessitate. Troiā incēsaz, pp iliū. Pergama, q Troiæ arces sunt. Sz κατ᾽ ἐξοχὴν oēs arces pgam dicunt, vt cū poetam dici mus intelligimus Vergiliū Asiæ, quia imperauerat phrygiæ, ? mygdoniæ. Litore. s. Pōpey tāgit hystoriā, qd' dixit litore, tan/ git id qd' in Pacuuy tragœdia continet. Non recte sensit. Do/ natus. litus esse locū ante aram litādo dictū. Nā lito primam breuem habet, litus vero longā. Sine nomine: sine agnitione.

vmbone æreo par sonāte. eo q sine viribus ipulsuz eēt pepē/ dit neqꝫ. i. frustra inhæsū est in su mmo vmbone. i. cui natura clypei, hoc est māsit qdē hæres in supficie vmbonis, ? ita pepē dit, sed nō penetrauit totū clypeū, & idō repulsuz ēst, nō tñ reie/ ctū, qz māsit hærēs. Cui Pyrrhus sup. rūdit, Ergo qz dicis pses meū nō taliaio, sed lōge generosiorē fuisse, tu referes. i. recita/ bis, hæc. s. facinora mea, ? ibis nuntius genitori meo, pelidæ. idest pelei, filio, memento narrare illi mea facta tristia turpia, ob q ille tristetur: & me Neoptolemū. i. nouum militem dege nerē. i. ab eius vtute, & generositate degenerātē, morere (ipe/ rādi vbū) nūc. s. vt nūcius eas, ? ipse dices hæc traxit Priamū tremērē. s. æuo ad ipsa altaria, q ꝯstructa ab ipso erāt in bono rē deoꝝ: tremētē dico: & lapsante. i. titubātē, aut iā, iāqꝫ labarē

Neoptolemus vnde

in multo sanguine nati. s. polytæ, & īplicuit comā leua. i. īuoluit leuā manū suā coma Priami, & extulit. i. extraxit vno ictu ī altū dextra. s. manu ensez coruscū. i. refulgētē, & abdidit lateri. i. in latere Priami: tenus capulo. i. vsqꝫ ad capulū. i. manubriū, q ca/ pit, hæc sup. erat finis. i. exitus fatoꝝ Priami, hic. i. huiusmodi, tā infelix exitus, tulit illū sorte. i. p sortē. i. hūc exitū ille sortitus ē nō. n. p meritis eū habuit, illū dico vidērē Troiā icēsaz, ? pgama. i. arces Troianas, plapsa illū dico regnatorē Asiæ supbū. i. cla/ rū, ? glorificatū, quōdā populis, & terris, q sup iacet nūc ingēs trūcus in litore, qz Troia delata: nō nisi litus mansit visuz est (sz ad Pompeiū alludit, vt Seruius recitat) ? caput auulsum. i. amputatū humeris, ? corpus sine noie. i. ignobile, dicit sine nomine aut ad sui cognitionē mortales inuitat, vt cognoscant, qz ablato capite etiam regis corpus sit sine nomine. non. n. agnoscitur

At me tum primum sæuus circumstetit horror.
Obstupui, subiit cari genitoris imago.
Vt regem æquæuum crudeli uulnere uidi
Vitam exhalantem, subiit deserta Creusa.
Et direpta domus, & parui casus Iuli.

¶ At me tum primum sæuus, ?c. Hunc locum nō interpretat Seruius, nisi in principio: & nusq Dona. qz ab eis, q resecandū hoc opus acceperant, hæc pars abscissa, vtpote: quæ rē ignobi lem, & indignam, tam Troianis cæteris q ænea cōtineat. Tro ianis qdē, qz turpe erat, q deseruere oēs defessi, ? corpora sal tu ad

ASCEn.

tu, ad terrã misere, aut ignibus ægra dedere, &c. ænea vero, q in fœminã se successum dicit, qđ in conspectu Didonis ineptu visum: & indecorum prudenter ablatum est quia tamen fut/ sus incertũ. ponam & eius ordinem, qui talis est. At. i. sæuus. i. vehemens, & dirus horror circũsteterit. i. circũdedit me, non tñ inuasit quia victus non erat, vñ signanter dicit, circũstetit: qsi ne horror quidem inuadere audet eum. circumstetit tñ, tum. i. tunc primum & obstupui, non quia mihi timerem, sed ga imago chari genitoris. i. patris Anchisæ, subijt. i. in mẽtem ve/ nit mihi, vt. i. postq vel cum primum vidi regem æquæuum. coæuum, seu æqualis æui videlicet Priamum coæuum Anchi/ sæ. exhalantem. i. violenter efflantem animi. i. spiritum vitalem, Creusa. s. coniunx deserta. i. derelicta domi. subijt. i. mentẽ ve/ nit, qñ s. hecuba vidit, & domus direpta subijt, & casus parui Iuli. subijt. qui astyanacti coæuus erat, Respicio, & lustro, quæ copia sit circũ me, an. s. sufficere posset ad resistendum hosti/ bus, omnes. s. socij, defessi. i. ad extremum fatigati: & fessi de/ seruere me, & misere. i. miserunt corpora saltu ad terrã, idest pcipitauerunt se, aut dedere corpora ægra. i. saucia, aut tedio vitæ affecta ignibus. i. pcipitauerunt se in ignes. Iamq. i. & iã & ego supereram. i. restabam iam adeo. i. omnino vnus. i. so/ lus, quum. i. qñ ego aspicio tyndarida, idest tyndari filiam: fal tem putatiuam, videlicet Helenam, quæ Iouis filia dicitur ex leda tyndari coniuge, seruãtem, limina vestæ. i. templi in quo vesta colebatur, & latentem tacitam, aut tacentem, aut occul/ tam in sede secreta. i. abstrusa, quia tñ si secreta in sede erat, & tacita, qñ possẽt, quomodo ego aspexerit, addit incendia cla ra. i. penetralia clarificantia dant sup. mihi erranti. i. vaganti per diuersa loca, & ferenti oculos passim per cuncta, sup. loca, lucem. i. claritatem, illa, scilicet tyndaris, hoc est, Helena, pertme tuens. i. multum metuens: teucros infestos sibi ob pergama. i. mœnia Troiana, euersa, & pertmetuens pœnas Danaum. i. quas Danai ab ea exigere possent, & iras coniugis deserti. i. de relicti, cum parum, seu paridem sequeretur, & pertmetuens erynnis. i. furores, & furias Troiæ communis, idest totius pa triæ, non suæ, sed Troianorum, abdiderat: idest occultauerat sese, atq; sedebat inuisa. i. non visa: sed occultata, aris. i. iuxta aras vestæ, & est dictio aris ablatiuus localis: inuisa autẽ vide tur accipi pro inuisibili, quia visa erat ab ænea, sed sedebat, vt non videretur. sicut Dites inaccessos. vbi solis filia lucos, &c. Ignes. i. incendia irarum exarsere animo. s. meo: ira subit. i. in cessit mihi, vlcisci patriam cadentem, & sumere pœnas scelera tas, aut cũ dedecore, Scilicet. i. scire licet. q. d. dixi. n. mecum. s. hæc. s. quæ caput, & origo mali est, aspiciet incolumis: spartã. s. regionẽ, & Mycenas patrias, quæ in patris eius erãt, & ibit regina. i. quasi regina triumpho parto. i. acqsito de Troianis, & videbit coniugium. i. coniugem suum, suscepta in pristinuz coniugium q̃ cum ea Menelaus cõtraxerat, & videbit domũ. s. vnde egressa est, & patres. i. parentes, aut proceres, & na/ tos. s. eorum. aut si q̃ nos habuit suos. comitata turba. i. multi/ tudine iliadum. i. virginum Troianarum, & ministris phry/ gijs. i. Troianis, postq̃ sup. Priamus occiderit. i. succubuerit, & occisus sit ferro, idest ense ferreo, & Troia arserit igni, & litus Dardanium sudarit. i. irrigatum sit toties sanguine. s. phrygio hæc autem omnia cum indignatione querit, vnde addit, q̃si respondens sibi. Non ita, sup. fiet, namq; & si idest q̃q̃, nullum nomen memorabile, idest memoria dignum, est in pœna fœ/ mina, idest quam de fœmina sumam, nec victoria. s. in fœmi/ nam. habet laudem, & q̃q̃ nefas est extinxisse, scilicet fœmi/ nam, tamen ego laudabor sumpsisse, & idest etiam pœnas, idest merentis de ea, quæ bene meruit, hoc est, quamuis non deceat, me eam occidere, tamen non decet eam viuere. & iu/ uabit, idest delectabit explesse, idest expleuisse animum flam/ mæ vltricis, idest vltionis ex incendio irarum sumptæ, & sa/ tiasse: idest ad satietatem contentos fecisse cineres, meorum, idest manes interfectorum Troianorum, qui erant appetẽtes vindictæ. Hæc vt dixi indecora visa sunt, sed purgantur, quia amens factus erat, vnde sequitur. Talia, &c. De hac quoq; re cum manifestaria sit, Donatus (nisi commentarij eius mutila/ ti sint) perpauca dicit: ea autem hæc sunt. Neptunus cum deos inimicos Troianis enumerasset, ponit Iouẽ. Ipse pater, quasi qui nos contra alios, cum maioris sit potestatis, defendere de buit: ergo hoc destituti auxilio cum simus, cedendum est no/ bis. Eripe nate fugam, quia sciebat non facile posse suaderi fu gam æneæ, idcirco dixerat, tu ne qua parẽtis, iussa time, neu preceptis parere recusa. Quapropter cedendum erat, cũ qui potest omnia, & fauere debebat contrarius esset. Nusquã abe/ ro. Nam sine suo auxilio, cum esset flammis, telisq; hostilibus circundatus, & quomodo fugere potuisset? Ordo autem & explanatio textus est. Ego iactabam, idest inaniter mecum di/ cebam talia, scilicet friuola, & indecora verba, & pro quia fere bat, idest concitabar, aut protrahebat, mente furiata: idest tẽ poraneo

Helena Iouis fi/lia

Donati expositio

Respicio, & quæ sit me circum copia lustro.
Deseruere omnes defessi, & corpora saltu
Ad terram misere, aut ignibus ægra dedere
Iamq; adeo super unus eram, cum limina Vestæ
Seruantem, & tacitam secreta in sede latentem
Tyndarida aspicio, dant clara incẽdia lucem
Erranti, passimq; oculos per cuncta ferenti.
Illa sibi infestos euersa ob Pergama teucros,
Et pœnas Danaum, & deserti coniugis iras.
Permetuens, Troiæ, & patriæ communis erinnys.
Abdiderat sese atq; aris inuisa sedebat.
Exarsere ignes animo, subit ira, cadentem
Vlcisci patriam, & sceleratas sumere pœnas.
Scilicet hæc spartã incolumis, patriasq; Mycenas
Aspiciet? partoq; ibit regina triumpho?
Coniugiũq;, domumq;, patres, natosq; uidebit
Iliadum turba, & phrygijs comitata ministris?
Occiderit ferro Priamus? Troia arserit igni?
Dardanium toties sudarit sanguine littus?
Non ita, nanq; & si nullum memorabile nomen
Fœminea in pœna est, nec habet uictoria laudem.
Extinxisse nefas tamen, & sumpsisse merentis
Laudabor pœnas, animũq; explesse iuuabit
Vltricis flammæ, & cineres satiasse meorum.
Talia iactabam, & furiata mente ferebar.
Cum mihi se, non ante oculis tam clara uidendam
Obtulit, & pura per noctem in luce refulsit
Alma parens, confessa deam. qualisq; uideri
Cœlicolis, & quanta solet, dextraq; prehensum
Continuit, roseoq; hæc insuper addidit ore.
Nate, quis indomitas tantus furor excitat iras?
Quid furis? aut quo nam nostri tibi cura recessit?
Non prius aspicies ubi fessum ætate parentem
Liqueris Anchisen? superet coniux ne Creusa?
Ascaniusq; puer? quos omnes undiq; Graiæ
Circum errant acies, & ni mea cura resistat.
Iam flammæ tulerint, inimicusq; hauserit ensis.
Non tibi Tyndaridis facies inuisa Lacænæ.
Culpatus ue Paris, uerum inclementia diuum
Has euertit opes, sternitq; a culmine Troiam.
Aspice (nanq; omnem quæ nunc obducta tuenti
Mortales hebetat uisus tibi, & humida circum
Caligat, nubem eripiam, tu ne qua parentis
Iussa time, neu præceptis parere recusa)
Hic, ubi disiectas moles, auulsaq; saxis
Saxa uides, mistoq; undantem puluere fumum,
Neptũnus muros, magnoq; emota tridenti
Fundamẽta quatit, totãq;, a, sedibus urbem
Eruit, hic Iuno Scæas sæuissima portas
Prima tenet, sociumq; furens a nauibus agmen
Ferro accincta uocat.
Iam summas arces Tritonia (respice) Pallas
Insedit. nimbo effulgens, & Gorgone sæua.
Ipse pater Danais animos, uiresq; secundas
Sufficit, ipse deos in Dardana suscitat arma.
Eripe, nate fugam, finemq; impone labori.
Nusq̃ abero & tutum patrio te limine sistam

Aeneas

Venus

¶ Sæuus, quia est & bonus: vel lætusq; per artus, horror ijt, Ex halantem, secundum eos, qui vitam ventum volunt. Direpta, pro diripienda. Copias improprie dixit. Nam pro exercitu in plurali dicimus copias, Copia vero aliarum rerum est. Dex/ tra q̃ ictũ Helenæ minabatur. Sunt enim hic subtracti versus, in qui bus

Tyndari das q̄ dicti sint

bus voluit Helenā occidere. Primo, q2 turpe erat viro forti in fœminā rapi. Deinde cōtrariū est qd' sit in domo Priami, cū in .vj. dicat, illā fuisse in domo Deiphobi. Nō tibi Tyndaridis, declarat hæc v̄ba versus illos esse sublatos. Insuper, sup qd' continuerat. Indomitas, magnas. Quid fu. Furor enim est virum fortem ruere in mulierē. Nostri, genitiuus pluralis est facit aūt se vnam de familia æneæ. Puer, filius, Hor. dicā & Alcydē, pueros q3 ledæ. Hauserit. percusserit. vt Latus haurit apertū. Aut vorauerit. Tyndaridis, ita de Helena dicit, vt de Hercule amphitrioniades: nam de Læda & Ioue fuit Helena & Pollux, de Tyndaro & Clytemnestra castor, qui solus mortalis fuit, Sed pollux secum partitus est immortalitatem. de Helenæ aūt immortalitate apparet, nā fratres cum argonautis profecti sunt quorum filij cum Thebanis dimicauerunt, deinde nepotes cū Troianis. Ergo non durasset Helena per tot secula: nisi immortalis fuisset. Non est error prius a Theseo raptam ægypto & p teo commendata est. Lacæna a laconia prouincia, & est minor deriuatio principalitate, quod rarū est. Aspice, & de Homero tractum: qui inducit Mineruam præstantē ista Diomedi. Nubem. Ordo est. omnem tibi nubē eripiā, quæ humida circum caligat, & hebetat mortales visus, dicitur nebula orta de terris obesse nostris visibus, vnde aquila q2 supra nebulas plus videt. Vel quia ignorantes vsum venereum dicunt videre numina. Ergo merito illa videt æneas post veneris discessuz. Obducta, superinducta. Ne, prohibentis est, & imperatiuo iungit Neptunus. aiunt Neptunum cum Apolline Troiæ fabricatum esse muros, Verum constat Laomedontem his dijs certam vouisse pecuniam ad sacra facienda, quam deinde transtulit ad fabricam murorum, vnde dij fecisse muros, & offensi esse dicun/tur. Facit autem eos opera sua euertere. Nam Iuno portarum Dea est, portam enim luminis nascētibus præbet, Minerua ar/ces condidit, vt Pallas quas condidit arces, ipsa colat, Neptu/no autem fundamenta sunt consecrata, cuius arbitrio mouē/tur, Vnde ἐνοσίγαιος dicitur, idest terraz mouens aquæ con/cussione, vt terræmotus, continent opiniones. Tridēti, dictiones in ens: si nomina sint: in e faciunt ablatiuū, Si participia in e & i. Quod si participium efficitur nomen in e tātum vt amāte, Vergilius ergo affectauit nouitatē, cū deberet dicere tridente. Sic quæ ex appellatiuis facientibus in i efficiuntur propria exeunt in e, vt liberali: felix, Iuuenalis, Furens, irascens. tritonia Pallas, duo antonomasia, sine nomine pprio Nimbo nubē diuina Alij limbo legunt, quæ est pars vestis extrema, quæ instita dicit. Hora. Quarum subsuta talos tegit instita veste. Pr qui omnibus idem esse cōstituit, vt rex Iupiter omnibus idē. Ergo honesta causa fugiendi est. Aeneæ Secundas, Nam & in Troianis fuerunt, sed non pspere. Eripe, raptim fac. Nusquaz abero, necessarium erat illi numinis auxilium, si tenēt Danai, qua deficit ignis. Limine, idest in limine.

Iunonis mineruæ & paladis allegoria.

Limbus quid sit

poraneo furore capta, supple cū, quū .i. quādo, alma parēs .s. Venus, obtulit se mihi videdā oculis: quæ sup nō obtulerat se videda oculis, existens tā claro ante .i. prius, aut sic cū mater nō ante .i. nō prius tā clara .i. clarior q̄ vnq̄ prius fuerat, obtulit se videndā mihi oculis .s. corporalibus cū aīo, aut visu eaz sæpe viderit: & refulsit in pura luce p noctē, pfessa, sup. se Deā & existens sup. talis, & tāta, qualis & quāta solet videri cœlicolis .i. ab ipsis cœlestibus cœlū habitantibus, & continuit me prehēsum dextra .i. per dextrā meā, qua parabā irruere in Helenam & addidit insuper, hæc .s. verba, ore roseo .i. fragranti & pulchro in more rosæ: nate .i. o fili, qs tātus furor excitat iras indomitas .i. nullo frœno cohibitas, vt ēt in mulierē sæuias: q in viros plus esse soles, quid furis .i. furore raperis, & insanis aut quonā .i. in quas ptē cura nostri .i. quā de me & meis habere debes, recessit tibi .i. a te: ita vt quā Paridi p meritis eius tradidi interficere tētes, & q2 sciuit Venus ænea nō alia ratione citius auelli posse q̄ pietate in patrē, cōiugem, & liberos: addidit. Non aspicias .i. debeas ne aspicere, prius .i. potius, vbi .i. in quo loco, & quo statu liqueris .i. dereliqueris Anchisem, parentē fessum ætate. q. d. id q̄dē dēas, ne .i. an sup. an, putas, q Creusa .s. coniunx tua superet .i. voti cōpos fiat, aut superet ingruētes forte hostes, q3 p & Ascanius .s. filius tuus, puer .s. adhuc, circū q̄s oēs acies Graiæ .i. græcanicæ errāt .i. diuagāt q̄rentes p̄dā in abstrusis locis post expugnatā regiā, vel quos omnes .s. Anchisem: Creusam & Ascaniū Graiæ acies circūerrāt & iā .i. nisi, mea cura resistat flammæ, tulerint .i. abstulerint & absumpserint iā, sup. eos oēs, & ensis inimicus: idest ab inimicis illatus, hauserit .i. occiderit, eos, facies .i. pulchritudo faciei Tyndaridis .i. Helenæ lacenæ .i. laconicæ, aut, spartanæ, inuisa .i. odiosa tibi, eo q ob eā Troiā euersaz putas, & paris culpatus .i. q dicit in culpa esse verū inclemētia .i. sæuitia diuū .i. deoz euertit has opes .i. diuitias, & facultates nr̄as, loqtur q̄si vna ex Troianis. sicut in pmo. Nos tua pgenies cœli, quibus annuis arcē: &c. (Est aūt euertit præsentis tēporis, sicut prosternit) & prosternit Troiā a culmine .s. iperij. Aspice. q. d. videre potes, an vera dicā, nō tn̄ vidit numina, nisi amota Venere, per quod significatur mentem rei Venereæ obnoxiā diuinis contemplādis inutilē esse. Aspice ergo, nāq3 ego eripiaz tibi omnē nubem, idest offuscationem, & pturbationē mentis quæ obducta .i. in obstaculum superducta, tibi tuēti .i. intueri volenti, hebetat .i. obtundit mortales visus, & caligat circum idest per circuitum: existens humida: aut circū humida, idest virtutē visiuam: qua in humido radicali est aspice ergo scilicet postquā abiero, vnde addit tu nequa, idest nō aliqua, nō time aliqua iussa parentis. hoc est mea dicit Venus, quæ parēs sum neu recusa, idest renue, parere, idest obedire præceptis parētis, præcepta autem sunt, eripe nate fugam, finemq3 impone labori, quæ quia inhonesta videntur ponit primū necessitatē fugiendi dicens. Vbi, idest postquam tu vides, hic: idest in hac

æneæ pie tas qua

Necessita te hone/sta fuga

ciuitate moles disiectas, & saxa auulsa saxis, ita vt ne lapis quidē sup lapidē remāsurus sit, & vides fumū vndātē .i. abūde exurgentē puluere mixto .i. admixto ei, & vbi vides q sup. Neptunus, quatit .i. pcutit euertēdo muros .s. Troianos, & fundamenta .s. muroz, & reliquoz ædificioz. emota .i. e loco suo mota, magno tridēn .s. sceptro suo tris dētes habēti, videlicet fuscina, & eruit totā vrbē a sedibus .i. compagibus, & iuncturis, aut sitibus, & positionibus suis, & vbi vides: q Iuno sæuissima .i. in Troiā immitissima, & ferocissima tenet hic .i. in hac parte, pma .i. tanq̄ pnceps: & author expugnationis sicut in pmo dictū est. vererisq3 memor Saturnia belli, Prima qd' ad Troiā p caris gesserat argis) portas scæas .i. ad scæū pmōtoriū vergēres, & ipsa furēs vocat agmen sociū .i. associabile, aut vt post associet (& p hoc significat adhuc multo plures superuēturos græcos: ne q̄ resistendi spes æneæ esset) vocat dico existēs accincta ferro .i. armis ferreis (Sunt .n. Iunoni arma, de quibus in pmo, hic illius arma, hic currus fuit, pstruēda aūt sunt diuisim epitheta, ne vitiose vni ab vna, p te dent, p hoc vō, q ferro accincta vr̄, se inimicā declarat) Respice, Pallas tritonia: a tritone lacu africæ sic dicta, i sedit .i. occupauit. iā arces summas .i. in q̄bus res summæ erāt, & summa spes resistēdi .i. q̄ illis occupatis, nulla restabat insedit (dicit) fulgēs nimbo .i. nube diuina circū radiāte, aut limbo .i. chlamyde militari, & Gorgone sæua .i. capite Gorgonis .s. medusæ, qd' i ægide .i. scuto suo hēt, Ipse pr̄ .s. Iupit, q p excellētiā pr̄ oiuz dr̄ & q peculiarit mihi pr̄. & tibi auus est, sufficit .i. abūde ministrat: & subinfert Danais .i. græcis aīos, & vires scdās .i. faustas & efficaces, seq̄nte effectu conatū, & ipse suscitat deos .s. reliquos. in .i. ꝯ arma, Dardana .i. vires, aut resistētiā Troianā, aut ptra insignia troiana: vbi q̄ hæc oīa vides, o nate, eripe .i. rapti, aut te eripiēdo fac celeriter fugam, & impone labori .i. conatui tuo inutili, finem, & ne fugiendo q̄ resistēdo plus periculi obire vereaf. addit Venus. Nusquā abero (vn̄ in pmo, matre Dea monstrāte viam, vbi (Seruiū respicito) & sistam .i. statuam: stare faciam te tutum. supple in limine patrio, idest domus paternæ.

Pallas vn̄ dicta

Dixerat, & spissis noctis se condidit umbris.
Apparent diræ facies, inimicaq3 troiæ
Numina magna deum.
Tum uero omne mihi uisum considere in ignes
Ilium & ex imo uerti Neptunia Troia.
Ac ueluti summis antiquam in montibus ornum
Cum ferro accisam, crebrisq3 bipennibus instant
Eruere agricolæ certatim, illa usq3 minatur.
Et tremefacta comā concusso uertice nutat.
Vulneribus donec paulatim euicta supremum.
Congemuit, traxitq3 iugis auulsa ruinam.
Descendo. ac ducente Deo flammam inter, & hostes
Expedior

¶ Dixerat, & spissis no. &c. Post abscessuz Veneris, vidit Aeneas numina magna Deum, in qua re Seruius prius moralem annotauit sententiam: quis videlicet ignorantes vsūz venereum dicuntur videre numina, nunc naturalem, quia secundum Mathesim iniqui radij Veneris temperant onæterēos, idest exitiosos. Visis ergo numinibus iratis descendit ad domum paternam: Vnde Donatus dicit sic Flammam inter: & hostes, & expedior debuit hoc præstare Venus, & quia mater, & quia dixerat, Nusquam abero. Me si cœlicolæ. aperta coniectura: me inuisum superis. Satis vna scelus est patriam vidisse, & dolor immensus, q adhuc post eius interitum viuimus, & adhuc de viuēdo cogitamus. Corpus, non dixit viuuz hoīem: sed corpus .s. eius, q nō viuēdi: sed moriendi cupidus esset. Ipse ma. m. responderoībus, quæ possunt obijci. Ordo est. Dixerat .s. alma parēs Venus, & ꝯdidit .i. occultauit, & inuol uit

ASCEn.

Dōati expositio

luit se spissis, idest densis vmbris noctis facies diræ, idest terribiles ex deorum ira, & magna numina Deû .p. deorum, inimica Troiæ, apparent sup. mihi post abscessum matris. Tû vo .i. pcipue, tûc: aut tûc pmû ad verû oê .i. totû, ilium .i. illud opidû Troianû visum est mihi .s. a me psidere .i. resolui decidêdo in ignes .i. in carbones ignitos, & Troia Neptunia .s. a Neptuno fabricata visa est, sup. vti eximo .s. fundo. funditus euerti, ac sup. trabes sic ruinâ veluti quû .i. qñ agricolæ instât certatim .i. cû certamie eruere in summis môtibus ornû .i. arborem sic dictâ, antiquâ, & ergo bene radicatâ, sed accisam .i. in exterioribus excisam ferro, & crebris bipênibus hoc est crebris bipênibus ferreis, aut ferro crebarum bipênium, illa .s. ornus minat .s. ruinâ, qr eminet vsqz .i. côtinuo & nutat .i. vacillat, & agitat huc illuc tremefacta, comâ .i. hñs comâ tremefactâ, vtice pcusso .i. ex ictu ad radicê facto nutat dico, donec ipsa euicta .i. supata paulatim vulneribus .i. crebris ictibus ferri, côgemuit supremû .i. dedit supremû gemitû, sicut aialia expirât, & ipsa auulsa iugis traxit ruinâ & suâ & aliarum arborum secû. Ego igit vidês sic Troiâ psidere descêdo .s. ex loco piculoso. ac expedior .i. expeditus ingredior inter flammâs & hostes, & hoc deo .s. Venere sm Seruiû (sm quê tñ nô liceret dicê côiunctim deo Venere. lz enim in deo intelligat venere. sic in hoie mulier tamê raro côiungûtur deus venus, & homo mulier, vñ quædam subaudire licet potius qz exprimiê. Ad Seruiû addêdum dicit Landinus ex Macrobio, qr simulachrum illud barbatû, vestem tamê muliebrem habebat, & sceptrum virile qr eandem marem, ac fœminâ putarent. Aristophanes quoqz poeta illam aphroditon in masculino genere appellat: & Leuinus ait. Venerê igit almû adorâs, siue fœmina. siue mas ê, ita vti alma nocticula. Philochorus eandê putat esse lunâ, illiqz sacrificare viros veste muliebri, & mulieres virili, qr & mas existimet & fœmina. Varro aût affirmat sub regibus apd rômanos nullû veneris, neqz græcû: neqz latinû nomê fuisse. Hæc ille.) deo igitur, videlicet venere ducente. Tela dant locû, & flâmæ recedût (qr ergo dignus deo vindice nodus, incidit inter ê & deus iuxta pceptû Horatianû. Nec deus itersit, nisi dignus vindice nodus Inciderit. Nodus aût difficultatis est, qr nô est visimile nisi pditor eêt p hostes, & flâmas euasisse, nisi deo ducête) Ast .i. sed, vbi .i. postqz puêtû: sup. est a me, & matre .s. ad limina sedis .i. habitatiôis patriæ .i. pris mei Anchisæ, qz .p. .i. domos antiquas, quod in earû laudê dr qsi marmoreæ fuerint, quæ diu durare poterât, genitor .s. Anchises, quê ego petebâ .i. optabâ pmû tollere .i. exportare in altos môtes abnegat .i. renuit pducere .i. amplius ducere vitâ, hoc est diutius supuiuere, troia excisa .i. postqz troia excisa eêt, & abnegat pati exiliû, & ait vos, o vos, qbus sanguis æui .s. florentis, est integer .i. nô minutus, & qbus vires stât solidæ .i. plenæ suo .i. pprio, & conueniête robore, vos inquâ agitate fugâ, Si celicolæ .i. dij supi voluissent me ducê, .s. vt ego diutius ducâ vitâ .i. me supuiuere ipsi seruassent mihi has sedes .i. hâc habitationê. Nos vidimus satis, supqz .i. plus qz satis, vna excidia .i. vnâ exterminationê, seu vnû exterminium vrbis (vbi animaduertes, qr lz excidiû rite dicat, tñ qr plurimæ res simul exciderût .i. extra existêtiâ ceciderût, & in nihilû redactæ sunt, pluraliter tñ dixit, vna excidia cû tñ vnus, na. nû. tûc tñ plurale eê debeat, cû substâtiuo singulari caret. Viderat ât pmiâ expugnatiôez vrbis troianæ in laomedontê ab hercule factâ, & qr iâ sedâ vidit côiûctim legêdû) & supauimus .i. supstites mâsimus vrbi captæ. q. d. lz iâ sedâ excidiû viderimus, tñ nô supimus vrbi captæ, cû ét excidê malimus, dixerat ât id raptus vehemêti zelo: vt q destinauerat mori, quocirca, si forte dicat pius Aeneas, nô ita pr. Nâ nô discedâ abs te pius qz côclamauero, & funebre officiû pstitero, addit, vos affati corpus positû .i. sitû suis sedibus sic, o sic .i. cû tali aio, & zelo discedite. Et si tû dicat, qûo ponet corpus tuû pr, ante te interficies? Rñdet ipse .i. ego met iuemâ mortê mâu .i. mea .s. sic irruâ in hostes, vt me interficiât, aut meipsum interficiâ, qd nô placet, qr alludit ad factû Priami q mâu sua mortê iuenit, pterea sequit, miserebitur hostis, cuius sensus est ét si tâ inualida sit manus, vt neminem offendere valeâ, tñ hostis vidês me appetere mortê, miserebit, & interficiet me forte imeritû, & si nô miseratione ductus tñ petet exuuias .i. spolia mea, qz in tropheû ducet, quo verbo Anchises sibi et nomê, & glâm asserit: Seruius tñ accipit quasi p obiectionê dicat dices forte, qr hostis exuuias petet, & sic nudus in ignota: solusqz relinquar harena: ad h rñdet iactura sepulchri est facilis .i. debet faciliter tolerari, verû h tenore côtinuari pôt. Satis est vidisse excidiû vrbis semel, & supuixisse, qr amplius supuiuere nolo. quocirca affamini ex qbus verbis corpus meû positû .i. pstratû sic .i. cû tali affectiôe & aio, nec dubitetis qûo psternetur, qr ipse manu mortê inueniâ, & si fortasse imbecilior sit qz q hostê puocare possit, miserebit hostis, & si nihil miseratiôis ex hoste sperâdû, tñ exuuias petet, s. dicat. ergo spoliatus derelinquar insepultus, Verû id parui faciâ, qr iactura .i. amissio in necessitate (hic iactura ppe est amissio merciû, qz p saluâda vita in mare proijciunt, qmadmodû p saluâdo decoro vitæ, & inclyto nomie sepultura amittit) iactura ergo .i. nccia, aut expediens amissio sepulchri est facilis .i. debet facile tolerari, vñ Seneca. Nihil refert humi ne, an sublimi putresces, qr sût mori fuerit decorû. pbat qr ego demoror .i. detineo, & extêdo iâpridê .i. iam a plusculo tpe annos .s. statutos mihi, existês inuisus diuis, qr cû venere dearû pulcherrima pcuberat, & inutilis .s. hoibus quo ad opa qbus adhuc vtilis eêt psilio demoror dicê iâpridê, qr ex eo tpe .i. post illud tps, ex quo .i. post qd, pr hoium, atqz rex diuum .s. Iupiter, afflauit .i. leuiter côtigit me ventis fulminis .i. leui côtactu ita vt neqz excæcaret: neqz mutilaret me morê tñ faceret non eê gloriandû, nec iactandum de veneris cômercio. Excæcatum aût non fuisse probat illud, quod statim dicetur genitorqz p vmbram prospiciens, nate exclamat. fuge nate, & postqz, sup. ptigit me igni fulminis non tamen prostrauit, nec penetrauit.

de proditione suspectus

Iactura quid sit

Expedior, dant tela locum, flammæqz recedunt.
Ast ubi iam patriæ peruentum ad limina sedis.
Antiquasqz domos, genitor, quem tollere in altos
Optabam primum montes, primumqz petebam.
Abnegat excisa uitam producere Troia.
Exiliumqz pati, Vos o quibus integer æui
Sanguis ait, solidæqz suo stant robore uires.
Vos agitate fugam.
Me si cœlicolæ uoluissent ducere uitam.
Has mihi seruassent sedes, satis una, superqz
Vidimus excidia, & captæ superauimus urbi.
Sic o sic positum affati discedite corpus.
Ipse manu mortem inueniam, miserebitur hostis.
Exuuiasqz petet, facilis iactura sepulchri est.
Iampridem inuisus diuis, & inutilis annos
Demoror, ex quo me diuum pater, atqz hominum rex
Fulminis afflauit uentis, & contigit igni.

Aeneas

Anchise.

SERVI.

Apparent diræ fa. sedm Mathesim post abscessum Veneris dira dicunt appa iusse cuius numina psentes radij interuenientes anætericos rêperât. Tñ ver. nâ aña, & ab Hectore aud erat & p se viderat euerti Troiâ, sz nô omnê ferro, & hi. Tâtologia est. Minat, aut eminet, aut mouet. Ruinâ. aliarum arborum, Deo secûdû eos, q dicût vtriusqz sexus pticipationem hêre numina. Caluus Pollêtêqz deû venerê, itê Vergi. Nec dextræ errâtis deus abfuit: cû aût Iuno, aut alecto fuerit. Est ét in Cypro barbatæ veneris simulachrû. Antiquas, caras aliud pêdet ex alio Nihil enim interest carû dicas. an charitatis câm, Domos aût ambitiose dixit. Primû pcipuû. Vos o. obliqua oro est Nâ apte qdê hoc agit, vt relinquat, latêter vero aliud, p qd nimia Aeneæ ostêditur pietas, qui nec iustis causis mouetur, vt patrê relinquat. Integer æui. sanguinis, plenâ ætatê significat ex sanguine., qui nô est integer, nisi iuuenibus. Nâ dicût physici minui sanguinê per ætatê: vnde in senibus tremor est, suo robore .i. proprio: sine alterius auxilio, quo eget Anchises. Cœlicolæ, ad quos nostra pertinet vita, vt haud credo inuisus cœlestibus auras, Vitalis carpis. & nos iuuenê exanimû, & nil iâ cœlestibus vllis. Debêtê, & igneus est ollis vigor, & cœlestis origo. Aia. n. cœli pars est, vmbra inferorû, iô ergo nô posuit gñale deorum nomê, & addidit cœlestibus: ne crederent inferni dij, q datores vitæ nô sunt. Satis supqz, ad augmêtû, supqz addidit. Est aût Tmesis. Sane sciendû ê, eê aliqua quæ augmêtû nô recipiût, ne minus significêt, vt satis perfectus. Nâ quærit vtrû pfectior possit facê, ne incipiat pfectus, minus significare. Vna excidia, sub Laomedonte vnû excidiû viderat, sed emphaticos dixit excidia. Sic o. sic positû affati. d. c. sensus talis est, præstate vos mihi funebre solatiû, i. affamini me. vt dici mortuis solet. Vale vale, vale, vñ, Et magna supremû voce ciemus, mortem aût ego manu hostis inueniâ, Nâ h ordo est, Ego inueniâ mortê manu hostis. Ille miserebitur, & petet exuuias. Miserebit vero dixit affectu eius, q cupiebat interimi. vt hostis quasi miseratus occideret. Sic in octauo mater Euryali. Aut tu summe pater diuum miserere, tuoqz, inuisum h detrude caput sub tartara telo, Exuuiasqz petet, quasi obiectio. sz expoliatû linqt cadauer, & responsio. Facilis iactura sepulchri, aut sedm Epicureos, q dicût nil superesse post mortê: aut facilis sepulturæ iactura est, quam pôt ruina præstare. Annos demoror, quasi festinâtes diu viuêdo, detineo. Fulminis affla. vê. & con. i. Tria sunt fulminû gña: est quod afflat: qd incêdit, quod scindit. De hoc autê sileat, fulminatus est Anchises, qr se cû venere concubuisse iactabat.

Numini vtriusque sexus participationem hñt

Talis

Talia perstabat memorans, fixusq; manebat.
Nos contra effusi lachrymisq;, coniunxq; Creusa
Ascaniusq;, omnisq; domus, ne uertere secum
Cuncta pater, fatoq; urgenti incumbere uellet.
Abnegat, inceptoq;, & sedibus hæret in iisdem.
Rursus in arma feror, mortemq; miserrimus opto.
Nam quod consilium, aut quæ iam fortuna dabatur?
Mene efferre pedem genitor te posse relicto
Sperasti? tantumq; nefas patrio excidit ore?
Si nihil ex tanta superis placet urbe relinqui.
Et sedet hoc animo, perituræq; addere Troiæ
Teq;, tuosq; iuuat, patet isti ianua leto.
Iamq; aderit multo Priami de sanguine Pyrrhus.
Natum ante ora patris, patrem qui obtruncat ad aras.
Hoc erat alma parens, quod me per tela, per ignes
Eripis, ut mediis hostem in penetralibus, utq;
Ascanium, patremq; meum, iuxtaq; Creusam
Alterum in alterius mactatos sanguine cernam?
Arma uiri ferte arma, uocat lux ultima uictos.
Reddite me Danais, sinite instaurata reuisam
Prælia, nunquam omnes hodie moriemur multi.
Hinc ferro accingor rursus, clypeoq; sinistram
Insertabam aptans, meq; extra tecta ferebam.
Ecce autem complexa pedes in limine coniunx
Hærebat, paruumq; patri tendebat Iulum
Si periturus abis, & nos rape in omnia tecum.
Sin aliquam expertus sumptis spem ponis in armis.
Hanc primum tutare domum, cui paruus Iulus
Cui pater, & coniunx quondam tua dicta relinquor.

SERVI.

Numera lium quantitas quia

Dilema quid sit

¶ Nos contra, propositiones, vel aduerbia in a exeuntia modo producunt vltimam literam, excepto puta, & ita, & quia, quod apud Ennium & Pacuuium breuia sunt, hinc est, quod et numerorum noia indeclinabilia producunt, vt triginta magnos voluendis mensibus orbes. Alia vero, quæ declinantur, breuia sunt secundum rationem nominum in a exeuntium. Omnisq; domus. modo familia: vel domicilium. Interdum i euerta domus. Mortem op. contra fatorum vim. & maria auxilium. Me ne: probatæ pietatis filium, nam pronomia habent vim suam, non nunquam & emphasin, vt cantando tu illum posse: plus est quam velle: Excidit, bene excusat patrem dicendo, excidit, & non potest, quia non procedit nomen. Natum ante o. p. his rebus terret eum, qui non potest mortem timere. Obtruncat, obtruncare consueuit. Arma viri. s. a notant hoc critici, quia sæpius armari aliquos dicit, cum exarmatos nusquam ondat, quod nesciunt non oia a poeta. vt supra diximus, dici debere, nam, & die describit nocte non promissa. Superflue enim dicuntur ea, quæ necesse est fieri. Quis enim domum ingressus non arma deponat. Reddite me da. quibus me sustulit mater, Tendebat offerebat. Si peritu: Argumentum dilema .i. complexio, quæ aduersarium ab vtraq; parte concludit Cui pa. & interrogat, & epitheto commendat ætatem. Quondam, aut aliquando, & quasi nunc non sit, quod relinquit, vel quondam .i. semper Sic in Geor. vt quondam in stipulis magnus sine viribus ignis, & est sensus, quam semper coniugem nominasti, Habent enim quæ vi nominari, quia non nisi nobilis.

ASCEN.

Donati expositio

Ordo

Sedere quid sit

Iam perstatis

¶ Talia perstabat, &c. Docet, quomodo ab instituto reuocari nequerat Anchises, vtq; ipse id videns rursus in arma irruerit, dicturus in sequentibus, quomodo viso ostento ignis, in fugam concesserit eadem Anchises, de hac autem re dicit Donatus sic Fixus, immobilis sententia. Nos contra, quia fuga esset salus petenda, & sine ipsa fuga non erat. orabamus, ne vniuersam domum, dum negat se fugiturum, perderet, Ergo oia ex illius voluntate pendebant. Me ne, inuidiosa dictio, sed quæ plena esset pietatis, & ex affectu religioso profecta, Habet autem grauissimum pondus ex pronominibus me: & te, me. s. filium tuum, cuius pietatem officia: religionemq; optime comprobasti. Te, qui sis pater meus, & probe nosti, quid patres liberis, ac patribus liberi debeant. Te qui senectute, & morbo grauis sis: & quem ita relinquere sit scelus hoc tempore, & hoc loco, vbi hostes sint & flamma, Potuisti ergo loqui, quæ me faceret parricidam. Si nihil, artificiosa oratio. nam esset cum interitus oium, & exemplo ondit affuturum, qui filium, nepotemq; in suo conspectu interimat, cum iam ea crudelitate vsus in polite sit, qui nunquam patrem intercepturus sit, nisi prius cæso filio. Hoc erat alma parens, ondit materna beneficia conuerti in perniciem. Cernam ad oia pertinet, & propterea non semel accipiendum est. Arma viri ferte conabatur flectere patrem in suam sniam cum filii periculum cerneret, Vocat lux. u. vt intelligat: non sumi arma ad salutem, sed ad mortem, nec inde aliud sperari quam aliquam vltionem. Hic ferro accin. quoniam nec his quidem dictis motus erat. Patri, non dixit mihi, sed patri, vt si maritum non flecteret, saltem patrium affectum moueret. Quondam tua, nam si discedam, non potero esse deinceps tua. Ordo est: Pater Anchises. sup. memorans .i. enuncians talia: qualia premissa sunt, perstabat .i. perseuerabat (& ita non lege perstabat) & pater .i. manebat fixus inhærens, & firmus in proposito suo. Nos, & creusa coniunx, & ascanius, sup. filius, & ois domus .i. tota familia, effusi .i. effundentes lachrymis: contra sup. instamus, aut facimus, aut precamur, ne pater, vellet vertere .i. euertere, & destruere cuncta secum & incumbere fato vrgenti .i. ipsum ad propinquam mortem impellenti, sed sup. ipse abnegat .i. renuit, sup. dictis, aut precibus nostris acquiescere Sed pulchra breuitas est: & negocio aptissima) & hæret incepto, & iisdem sedibus .i. firmis sententiis: & placitis (Nam sedere est placere, vnde paulo inferius: & sedet hoc animo, &c. Ego feror .i. trahor, & excitor rursus in arma, & ego miserrimus opto mortem, Nam quod consilium dabatur. q. d. nullum, aut quæ fortuna, sup. dabatur. q. d. etiam nulla, hoc est, neq; consilio neq; casu, aut audaci facto posse euadere sperabam, cum nolem patre moriente superuiuere vnde addit. O genitor sperasti ne me posse .i. quod ego possem efferre pedem. s. e domo ista te relicto .i. postquam te reliquerim, aut & te relinquam, excidit ne tantum nefas ore patrio .i. paterno, vt id de me sentias; Si nihil .i. non aliquid, si non placet superis aliquid relinqui ex tanta vrbe: & si hoc. s. nihil relinqui sedet aio .i. firmiter decretum est tibi, & placet, & si iuuat .i. delectat te addere troiæ perituræ te, & tuos, ianua .i. aditus, & modus, patet isti. s. tam ignobili, quod tu affectas, læto .i. mortis generi, quo deleamur, & e vita, & e memoria viuentium vnde affectant lætum dixit, pater ergo isti læto .i. ad istud lætum. Nam pyrrhus aderit iam .i. statim, sup. veniens de multo sanguine priami .i. de multi sanguinis priami effusione, qui obtruncat .i. obtruncare consueuit: & cuius peculiare facinus est obtruncare. aut qui iam nunc obtruncat, natum. s. politem ante ora patris. s. priami & patrem. s. priamum ad aras. s. Iouis hercei. O alma parens, erat hoc .i. prodit ne hoc sibi, quod eripis me per tela per ignes: vt. s. cernam hostem. s. qui iam aderit, in mediis penetralibus. s. domus patris, & vt cernam ascanium. s. filium meum: & patrem. s. anchisen: mactatos alterum: sup. mactatum in sanguine alterius (Est. n. prolepsis) quod per &, hoc est et iuxta Creusam. s. coniugem meam, matrem Ascanii, & nuncupatam. O viri ferte inquit .i. afferte arma, vltima lux .i. vltimum tempus vitæ, non. n. tunc lux erat vocat .i. expetit ad mortem victos. s. nos, & est video fatis vrgentibus nos ad mortem impelli. Reddite me danais, quibus. s. mater me eripuit. sinite (quia ipsum retinere volebant) .i. permittite, vt sup. reuisam .i. iterum visam eam, aut iterum videam, prælia instaurata .i. in pristinum statum conserta, nunquam oes .i. non oes (sed plus est nunquam: quam non moriemur hodie multi. hoc autem de se dicit. q. d. non interficiar) prius quam interfecero complures, hic .i. hoc tempore rebus sic se habentibus, ego accingor rursus ferro, insertaba sinistram sup. manum clypeo aptans. s. eam loris: & retinaculis clypei, & ferebam me extra tecta, aut per sed ecce. q. d. præter spem: coniunx. s. Creusa, complexa .i. complectens pedes. s. meos, prostrata videlicet. hærebat in limine, & tendebat .i. porrigebat patri. s. mihi iulum. s. filium paruum, & sup. vociferauit: si tu abis periturus .i. eo aio: vt pereas, cape, & .i. etiam, nos tecum in oia, hoc est in mortem, sin .i. sed si tu expertus .i. peritus armorum. ponis .i. collocas aliquam spem. s. salutis. in armis sumptis .i. per arma sumpta obtinendæ, tutare primum hanc .i. nostram domum: cui. s. domui iulus, scilicet paruus, ergo qui se seruare nesciat, sup. relinquit, & cui pater sup. relinquit, & cui ego dicta quondam tua coniunx, dum: scilicet me tum viuere constituisti, relinquor, scilicet a te abeunte in mortem certam, aut aliena defensurus.

Talia uociferans gemitu tectum omne replebat.
Cum subitum, dictuq; oritur mirabile monstrum.
Namq; manus inter, mœstorumq; ora parentum.
Ecce leuis summo de uertice uisus Iuli
Fundere lumen apex, tactuq; innoxia molli
Lambere flamma comas, & circum tempora pasci.

ASCEN.

Donati expositio

¶ Talia vociferans, &c. Memorat quomodo viso monstro circum capillos iuli, anchises diuinarum rerum peritus. id boni exitus indicium agnoscens, & se, suosq; in exilium a fatis vocari, paratus sit sequi. De ea autem face: quæ in seruium dicat Beroaldus, videbimus post ordinem: ante quem ponemus hæc Donati verba. Vociferans: non solum verba. verumetiam gemitum ostendens. Cum sibi talis est locus iste, qualis est, Talis iactanti stridens aquilone procella. Item hæc cum dardanio æneæ miranda videntur &c. Item Talia fundebat lachrymans, longosq; ciebat, incassum fletus, nam incerta, & insperata innectus.

non expectans verbo℞ finem, Mirabile. nã fiebãt multa cõtra natura, vt flãma, quæ tangebat ea nõ vreret. Pater Anchises, apud quẽ cœlestiũ rerũ scia erat. Vix ea fatus erat, ostẽdit, ex hoc magnũ anchisæ meritũ. Sequor, & qua .d. ad. p̃uũ est ducere, sz seq̃ sed ordinario sensu corrigit, vt sit, qua me ducitis sequor vestrũ h aũ. q2 vestrũ est augurium. vestrũ est tueri, qd agimus. Cedo .s. potioribus, Ordo est. Creusa sup. vociferãs talia, q̃lia iã recitaui, replebat oe tectũ .i. totã domus gemitu, sup tunc, quũ .i. qñ mõstrũ subitũ, & mirabile dictu .i. dũ dr̃, aut vt dicat oritr̃ .i. ostẽdit, nãq3 p q2 ecce leuis apex .i. globulus in summitate pilei visus est fundẽ de summo vertice iuli, lumẽ .i. radios quosdã, aut globulos ignis inter manus & ora mœsto℞ parentũ: dũ .s. mater filiũ patri portẽderet, & flãma innoxia .i. nõ nocẽs, nec inurens, molli tactu .i. q2 mol iter tãgebat: sup. visa est lãbere comas & pasci .i. fouere & nutriri circũ tpa .s. capitis iuli, nos pauidi .i. pauetes, trepidare sup. cœpimus, aut trepidare p trepidabamus: metu .i. præ timore, & excutere, sup. cœpimus, aut excutiebamus crinẽ flagrãtẽ .i. ardẽtẽ, h est ignẽ capiti inhærẽtẽ, & restinguere .i. abolere, fontibus .i. aquis mũdis: ignes san-

Nos pauidi trepidare metu, crinemq; flagrantem
Excutere, & sanctos restinguere fontibus ignes.
At pater Anchises oculos ad sydera lætus
Extulit, & cœlo palmas cum uoce tetendit.

Iuppiter omnipotens precibus si flecteris ullis,
Aspice nos, hoc tantum, & si pietate meremur,
Da deinde auxilium pater, atq; hæc omnia firma.
Vix ea fatus erat senior, subitoq; fragore
Intonuit læuum, & de cœlo lapsa per umbras
Stella facem ducens multa cum luce cucurrit.
Illam summa super labentem culmina tecti
Cernimus, Idea claram se condere sylua,
Signantemq; uias, tum longo limite sulcus
Dat lucem, & late circum loca sulphure fumant.

Anchises
Aeneas

ctos .i. quos postea sanctos vidimus fuisse at .i. sed anchises pater .s. meus rerũ diuinarũ peritus lætus .s. ex tali portẽto, extulit oculos ad sydera, & tetẽdit cœlo .i. ad cœlũ, palmas cũ voce .i. cũ orone sequẽte. O iupiter oipotẽs .s. pater, aut deus, si tu flecteris vllis p̃cibꝰ, aspice nos & si nos meremur, h tm̃ .i. iã magnũ bonũ, qd nobis portẽdis, pietate .i. p pietatẽ nr̃a3: o pr̃ vo deide .i. & isup, vltra meritũ auxiliũ. & firma .i. ꝯfirma, & stabili hoc oia .i. portẽta visa. sup. p aliud portẽtũ Senior .s. Anchises, Vix erat fatus ea, sup. vba iã dcã, & leuũ .i. p̃s leua, quo ad suspiciẽtẽ in cœlũ q̃ tñ dijs dextera est, aut leuũ .i. p̃s septẽtriõalis, q̃ p̃spera pdicat, itonuit fragore subito .i. repẽte orto, vt miraculose, nõ naturalitr euenisse cognoscat & stella .i. simitudo stellæ ducẽs facẽ .s. cœlestẽ, lapsa .i. labẽs de cœlo .i. summo aere, p vmbras .s. nocturnas, cucurrit .i. celeriter tracta est p cœlu3, cũ multa luce, nos cernimus, illã .s. stellã, aut facẽ labẽtẽ .i. decidẽtẽ, sup summa culmina tecti .s. domus nr̃æ, cõdere se clarã .i. lucidã, sup. in sylua idea .i. idæ sylux Troianæ: & signãtẽ vias .s. p q̃s nobis fugiẽdũ erat, tũ .i. p̃terea, aut deinde, postq̃ maiorilla fax auolauerat: sulcus .i. oblõgus tractus, dat lõgo limite lucẽ .i. claritatẽ, & loca sumãt circũ .i. p circuitu late .i. in latũ, sulphure .i. odore sulphureo, q hz Ser, mortẽ Anchisæ portendebat, vero p sed, genitor .s. pater meus anchises victus .i. reuocatꝰ ab instituto p deo℞ portenta, tollit se in auras, & affatur deos, & adorat sydus sanctũ .i. a dijs missũ, aut rei bõæ significatiuũ, aut sup. ingt: Iam iã nulla mora est, sup. in me, o nate ego

Hic uero uictus genitor se tollit ad auras.
Affaturq; Deos, & sanctum sidus adorat.
Iam iam nulla mora est, sequor, & qua ducitis, adsum.
Di patrii seruate domum, seruate nepotem.
Vestrum hoc augurium, uestroq; in numine Troia est.
Cedo equidem, nec nate tibi comes ire recuso.

Anchises

SERVI.

Inter, mutauit accẽtũ, cu3 sit postposita significat aũt aliq̃ñ p. Fuit inter manus parẽtũ .i. inter cõplexus. Nõ enĩ portatu3 dicemus eo tpe, q post septẽ annos, & venatus est & pugnauit. Mõstrũ, mediũ est a mõstrãdo dictũ, & refert ad præsentẽ eius significatio. Prodigiũ aũt est, qd in lõgũ tps p dicit significatione Apex ppriæ dr̃ in sũmo flaminis pileo vi galanata .i. cuius extremitati modica lana est, qd p̃mũ cõstat apud Albã, Ascaniũ cõstituisse, modo p summitate pillei intelligimus. Tangit aũt latenter historiã, hocq3 de igne ad Seruiũ tullũ ptinet, nã cũ otriculanam vrbẽ cepisset Tarquinius priscus e serua, dñatne est Seruius Tullus, cui dormiẽti flamma caput corripuit: quã cũ vellet restinguere Tanaq̃l regis vxor augurio℞ perita, phibuit flammã a puerũ cũ somno deserui, vñ intellexit eum clarũ fore. Lucez. pite dixit, & nõ vt in .vij. Tum fumida lumine tuluo, nam & illic splendor cum fumo est, qui semper causa lachrymarum est. In Ascanio aũt solus ostendit splendor. Pasci: cre-

Apex qd sit

Sulphure odore sulphureo portẽtum

ferẽ,

scere. vt sacrū tibi pascere crinē. ponit aūt historice infinita p indicatiuis. Sanctos, nō quos tūc sciebā sanctos, sed postea ꝓbarūt. Oculos: ꝯtra opinionē Theocriti, q̄ cæcatū fuisse commemorat. Si flecteris, aut ſm Stoicos, q fati asserūt necessitatē, aut ſm Epicureos, q dicūt deos nō curare humana Aspice, nā intuētes dy iuuāt. Vn̄ est. Atq; oculos rutilo[rum]. r. a. z Diua solo fixos. o. a. t. Oia fir, nā, nō sufficit Romano more vnū vidisse auguriū, nisi firmet ex illi, nā ex dissimilibus posterioribus dissoluunt pora. vn̄ est. Quantū chaonias aqla veniēte colūbas. Nā ea illis plus pōt. Leuū. ꝓsperū est, qz cœleste. sinistrū aūt quātū ad auguria a sinēdo est, qd̄ nos agere aliqd sinat, Multa cū luce, ſm theologicā rōnē, quæ asseru flāmarum tractus nimbū eē descēdētis numinis, alibi ſm physicā, vt vento īmpendēte videbis, Flammarū longos a tergo albescere tractus. Face: lumē, qd̄ vtiq; ex facibus nascit. Idæa. s. p qd̄ significatur troianos apud Aeneā cōgregatos petituros idā, Cum lu. ostdit claros. scintillæ relictæ significāt in varys locis remāsuros de locis lōgus limes, errorē p sulcū lōgū maris æquor, arādū præsignificat. Sulphure. s. diuini ignis odor est. Ex fumo mora Anchisæ ostditur Cedo eqdē. q. d. & si moriturus sim: Victus, a suo ꝓposito discedēs. Se tol. augurū ꝟbū, q viso augurio surgebāt e tēplo. Vestroq; in nu, in vobis habeo Troiā, Comes, tantū ad solatium itineris, nam moriturus erat.

Beroaldi expositio ego sequor, sup, te, cui talia portēdunt, & adsū. sup. ea q̄ ducis o patry dy seruate domū. i. familia vestrā. z seruate nepotē. i. Aeneā: aut ascaniū, hoc auguriū est vestrū. i. a vobis sigu̅, z troia est in vestro numine. i. p̄ectioe, & ꝑtāte, eqdē. i. ego qdē cedo. s. a ꝓposito meo, reuocatus in sn̄ias filij. nec o nate egore euso. i. & ego nō renuo ire comes t. hi. i tecū, & in cōmitatu tuo Beroaldi in Seruiū, quæ dixi verba, sunt hæc. Facessat ꝑculrā futilis & inanis interpratio. naz Verg. de face cœlesti sensit. Et quo aptius sensus poetici versus intelligat, adscribemus ꝟba Ply. ad hāc rē ꝑtinentia, q ita scribit in scðo, Emicāt & faces nō nisi cū decidunt visæ: qualis germanico cæsare gladiatorū spectaculū edēte, ꝑter ora populi, meridiano trāscurrit. duo gña ea[rum] lāpades vocāt, planæ faces, alterū bolidas, quale mutinē sibus malis visum est, distār q̄ faces vestigia lōga faciūt ꝑore ardēte pte. Hactenus Ply, cuius ꝟbis haud dubie declarat, qd sibi velit Maronianus ꝟsus Stella facē ducēs multa cū luce cucurrit, & in eodē loco pa[rum] diligēter, parūq; curiose introspexisse videt Seruius virgilianā maiestatē, qn̄ a poeta dr, Intonuit leuū, est. n. id totū ex arcana augurū disciplina trāslatū, z a nobis diligēti⁹ exponēdū ad iuuādā studioso[rum] eruditionē. Ethrusci cœlū in. xvi. ptes diuiserūt ex qbus octo ab exortu sinistras totidē ecōtrario appellauere dextras, hic oīa fulmina leua existimant eē ꝓspa: qm̄ leua pte mūdi ortus est, vt author est Ply. z vt scribit Cicero in scðo de diuinatiōe optimū auspiciū hēbaLeuum qd in cœlo & qd sinistrum

tur apud Romanos, si sinistrū fuerat, ve[ro] cū romāi sinistra meliora existimarēt, græcis z barbaris dextra videbant auspicatiora, vn̄ apud Home[rum] Aiax sic loquit, ꝓspa Iupiter bis dextris fulgorib⁹ edit. Verg. itaq; oīs antiqtatis ꝯsultissimus ex ritu romani augury dixit, intonuisse leuū, h̄ est sinistrū, qd̄ felicitatē portēdere credebat: & imitatus vr eē Enniū sic scribētē, cū intonuit leuū bene tēpestate serena. Nō omittendum est a latinis omnia, quæ bona sint, sinistra nuncupari, etiam si dextra sint.

Aeneas

Dixerat ille, & iam per mœnia clarior ignis
Auditur, propiusq; æstus incendia uoluunt.
Ergo age care pater ceruici imponere nostræ.
Ipse subibo humeris, nec me labor iste grauabit.
Quo res cumq; cadent, unum, & commune periclum
Vna salus ambobus erit, mihi solus Iulus
Sit comes, & longe seruet uestigia coniunx.
Vos famuli, quæ dicam, animis aduertite uestris.
Est urbe egressis tumulus, templumq; uetustum
Desertæ Cereris, iuxtaq; antiqua cupressus.
Religione patrum multos seruata per annos.
Hanc ex diuerso sedem ueniemus in unam.
Tu genitor cape sacra manu, patriosq; penates.
Me bello e tanto digressum, & cæde recenti
Attrectare nefas, donec me flumine uiuo
Abluero.
Hæc fatus, latos humeros, subiectaq; colla
Veste super, fuluiq; insternor pelle leonis.
Succedoq; oneri, dextræ se paruus Iulus
Implicuit, sequiturq; patrem non passibus æquis.
Pone subit coniunx, ferimur per opaca locorum.
Et me, quem dudum non ulla iniecta mouebant
Tela, neq; aduerso glomerati ex agmine Graii.
Nunc omnes terrent auræ, sonus excitat omnis
Suspensum, & pariter, comitiq;, oneriq; timentem.

SERVI. ¶ Etiā. s. dū negat, dū ostendunt auspicia. Ergo qz assensisti, z incendia appropinquāt. Age aduerbiū hortātis est adeo, vt sæpe plurali iungat, vt age facite hoc. Ceruic in singulari numero collū, in plurali superbiā significat. Longe valde. nā sequit, Pone subit coniunx. Vrbe ablatiuū dat, sic Hora. egressum magna me excepit aricia Roma, Salu. accusatiuū dat raro egressa suos fines. Tumulus, nūc terra tumēs, alias sepulchrū. Egredior cū quibus rebus iungatur Recte aūt turbans dat plura præcepta, scit enim esse timoris comitē obliuionē. Cereris, optime ponitur huius deæ tēplū ante vrbē, nā est dea rusticorū, Librate aūt Cereris tēplū, & vetustū dixit. Nam illic, vt putabāt hostes nō erat viris aditus, & Aeneas sciebat eē profanatū, nec prædæ spe dixi hostes poterāt. Desertæ. an a sacerdote, qui. vj. inducit extinctus. vt Cererisq; sacrū poli. an ꝓpter decēnalē obsidionē, an a filia desertæ vt Nec repetita seq. c. p. m. Religiōe. timore. sic Terē. Nā mihi nihil eē religio est dicere. i. timor. z est reciprocū. vn̄ Verg. Multosq; metu seruata p an. Cōnexa enī sunt timor, z religio. Sta[t]. Primus in orbe deos fecit timor. Cade. Nō dat sed hortat. Religio p̄ timore nam

¶ Dixerat ille. In hac pte recitat æneas, vt pietatis officio erga p[at]re[m] functus sit, eūq; in humeris extulerit, & Ascaniū p manū attraxerit. sequente qdez, sed nō ꝓsequēte cōiuge, quæ dys ita volētibus in via sublata est, ostdit ētē sūmā religione deos obseruasse, quippe quos ne attrectare qdem audebat, sed patri pio, & impolluto efferēdos cōmittebat. De qua re dicit Donatus sic. Ergo a. Nam cū impetrassem paternū assensum: qd̄ difficillimum fuit, arripui subitā occasionē, z oībus difficultatibus, quas obycere potuisset anchises, occurrit. Nam se illum senem, & impeditum laturuz pollicetur, z oīa cōmunia ipsius futura ostendit, qz nusq̄ȝ illum deseret, & ne quærat, quid de filio, & de vxore faciat: iuuabo inquit filium auxilio dextræ, & vxor vestigia mea sectabitur. quod vero ait solus Iulus sit co. Et lōge. s, v. c. Fuit ꝯsilium, vt tutior fieret fuga, nā si plures fuissent cōgregati, nō facile latuissent. Implicuit, exp̄mit causam, & factū nā puer patris fugiētis æquare passus nō poterat. Exprimit ēt laborē suū, q̄ in tāta celeritate patrē ferret, filiū traheret. Ordo est. Ille. s. pater anchises, dixerat. i. finiuerat sermonē, z ignis. i. crepitus: & fragor ab igne ꝓcedēs, audit iam clarior, qz vicinior erat, z incēdia voluūt. i. aduoluūt, ꝓpius. i. vicinius ad nos, æstus. i. calores ex incendys ꝓuenientes, aut æstus voluūt incēdia ꝓpius, qz ex æstu fiūt incēdia, ꝓparant. n. materiā ad incēdia, & incēdia augēt æstus. Ergo age adhortādi est aduerbiū o chare pater imponere. i. sine vt imponaris (est. n. impatiui modi ꝟbi passiui) ceruici nr̄e. i. in ceruicē nr̄az ipse. i. ego subito humeris. i. p humeros meos, nec iste. i. quem tibi impēdā, labor grauabit me, i. molestus fuerit mihi, Quocūq; (est n. Tmesis. i. intercisio). i. in quācūq; ptem, aut euentuz res cadent, vnū, & cōmune piclū, p[ro] piculū, z vna salus erit, ambobus. s. nobis paruus iulus sit comes mihi. i. comitet me cōprehensus dextera: & coniunx seruet vestigia longe, ne cumulo prodantur oēs, vos famuli aduertite animis vr̄is. sup. ea, quæ dicā. tumulus, i. colliculus qdam est egressis. i. offendatur ab ys, q egressi sunt vrbe. s. nr̄a, h̄ ē troia, & tēplū vetustuz Cereris desertæ. i. neglectæ: cū agricolæ decēnio pulsi fuerint. & cupssus antiqua, seruata. i. obseruata, z venerata, multa religiōe patrū. i. maio[rum] nostro[rum] est iuxta. s. hūc tumulū, z h̄ tēplū. Nos veniemus ex diuerso. i. diuersis ptibus in hāc vnā sedez, idest conueniemus in hūc vnum locū. tu genitor cape. i. accipe sacra quæ æneæ pancus cōtulerat ante cædē factā p eū manu. s. tua, quasi ea æneas alio q̄ manu porrigeret, aut potius ostēderet solum, & cape penates p̄trios manu, qz nefas est me digressum ex tāto bello, & recenti cæde. i. occasione multorum attrectare. i. contingere, sup. ea, z eos donec ego abluero, idest piauero, me flumine viuo. i. semper fluenti, Ego fatus. i. elocutus hæc. s. ꝑdicta, insternor latos hūeros. i. lati humeri insternuntur mihi. (Nec est arrogātia, q̄ sibi latos humeros det: qz significat se eos dilatasse ex trāsuerso eos porrigēdo) z insternor colla subiecta. i. q̄ patri subieci, sup. i. desup veste, & pelle fului leōis z succedo oneri. i. suscipio patrē in hūeros sup pellē & vestē illā, Iulus. s. filius puus, implicuit. i. inseruit se dextræ. s. meæ, id autē pueri erat timidi naturaliter, z p noctē ituri, & sequit patrē passibus nō æqs. i. inæqualibus: qz lōge breuioribus. sed pluribus & crebrioribus, aliter patrē dimisisset coniux

ASCEN. Donati expositio Ordo Age qd sit Nota pulchrā expositionē

 subit

subit pone.i.a tergo, sed satis ꝓpemodum ferimur.i.trahimur i/ petu horrorum.i.opaca.i.opacitate locorū, & oēs auræ terrent tu cute, quē vlla tela iniecta dudū, neq3 graij.i.græci glomera ti.i.in forma glomeris circū me collecti ex agmine aduerso nō mouebant dudū (Mira ex ꝯtrarijs declamatio, q2 plus tela, & graijs nō mouebar, & nūc auræ, qbus nihil imbellius terrent. Per qd significat id deos fecisse, vt Creusam auferat) & ois sonus excitat.s.ad fugā, aut ad horrorē me inspetuz.i.ꝑ plexū: & timētē pariter comiti.s.iulo, & oneri.s.pri (Notū ē, q timeo tibi est timeo ꝓ te, ne qd tibi mali eueniat) Beroaldus ī Seruiū di/

nā ipse aut sibi nefas eē tāgere, cū sit cæde pollutus. sciēti græcos ex pollutione palladij piaculum cōmisisse. Viuo semp flumi.i.naturali, vt viuoq3 sedilia saxo. Est aute augurale vel humi Latos, aut more heroum se laudat, aut sternendo latos tacit.. Succedo oneri. figura est. Implicuit, puerilem expressit timorē Pone. aduerbium, & habet accentum in vltima. Opaca. Nam dixerat arboribusq3 obrecta.r.& est op.l. velut strata viarum Et me. naturalia plus timet vir fortis, & nō bellica arma. Vñ sequit, Comitiq3, oneriq3 timētē. Excitat consternat subito.

Beroaldi expositio

cētē, q ceruix ī nūero singulari dī collū, &c. dic sic, Miror ī errata tā māifesta. tā turpis lapsū eē Seruiū: aliogn eruditū, vix.n.talia refellēda sunt, cū seipsa refellat, ac sibiꝑsis sint repugnātia, & cōtra vītatē reluciant, nāq3 vetustissimi illi scriptores pluralit ceruices appellabāt ꝑ pte colli, nusq ceruice pinus at Hortesius credit dixisse ceruice singulari nūero vt authores sūt Quintilianus, & Varro, si ṽa fuerit Seruij snīa ī solecismū icidisse dicent pstes scriptores, q ceruices sæpissime ceruicē nota sæpe vsurparūt. ī sollecismū icidit Cicero scribēs ī vatiniū iflato collo. tumidis ceruicib9 itulisti. & alibi fregeris ī carcē ceruices vbi sine cōtrouersia ceruices ꝑ mēbro hois accipiunt. errauit ēt Cato. cuius ṽba hæc sūt, si caput aut ceruices dolēt e lotio calido lauito. errauit Celsus, dicēs, Cucurbiculæ ceruicib9 admouēdæ: aliō ī loco. In ceruicib9 blandulæ positæ qd multa: veteres pluralitm ceruices dixerūt. vt testis ē. Quītilian9 ī. viij. ꝓterea exēplū Cicerōis. qd ꝓ se allegat Serui9 ꝯtra ipsum fac. nā scribit cicero

Ceruix quo flectatur

Verrē multorū fregisse ceruices. cū iuberet eos decollari. nō aūt supbiā, vt Ser. opīat. Quinimo ceruix in singulari ꝓ supbia sæpe ponit, vñ dī hō duræ ceruicis, & a btō Hieronymo ī iterpratiōe istrumēti veteris dictū ē. Ppls iste duræ ceruicis ē. huc adde q ceruix nō sigt collū. sed ptē colli posteriorē. quæ exterior est. vt docet Aristoteles in pmo de aīalib9, vt author ē Ply. ī. xi. nīlis vertebratisq3 orbicularibz ossib9 flexibilis ad circūspectū articulorū nodis iūgit. & vt refert Celsus in. viij. septē vtebræ ī ceruice sunt. gnetiā ceruix nō solū dicitur de aīalibus. sed etiam de rebus alijs Pompo. mella. Sedet in ceruice peninsula cyzicum.

ASCEn.

C Iāq3 ꝓpinquabā. Docet ereptā eē fatis volētibus Creusam vtq3 illā qsiuerit ꝑ oia inacessa troiæ, in qua re duo facit. purgat, n. se, ne cōiugē deseruisse culpet, & cōciliat sibi animū didonis. quæ iandudū vulnus alit venis: & cæco carpit igni. Ereptā aūt fingit a corybātibus.i. mistis deū Cybelis sacerdotibus ab ea ad hoc missis, vt ipsa postea manifestabit. occurrēs in vmbris Aeneæ. Donatus dicit sic, male amicū, amicū, nō pōt dicī

Donati expositio Ordo

q2 nō seruauit vniuersos. Nec rursus inimicū, q2 pstitit inimicū. Ipse vrbē, ońdit affectū puri mfimonij. Ordo est. Ego propinquabā iāq3 portis (vñ pathos est q2 in portu, hoc est in loco salutis iacturā fecerit. idē de Orpheo dictū Geor. iiij.) & videbar euasisse omnē viā.s. ꝑiculosam, iā dico cū.i. qñ creber sonitus.i. strepitus pedū, visus est adesse subito, & genitor.i. pater ꝓspiciēs

Iamq3 propinquabam portis, omnemq3 uidebar
Euasisse uiam, subito cum creber ad aures
Visus adesse pedum sonitus, genitorq3 per umbram
Prospiciens. Nate exclamat, fuge nate, propinquant.
Ardentes clypeos, atq3 æra micantia cerno.
Hic mihi nescio quod trepido male numen amicum
Confusam eripuit mentem, namq3 auia cursu
Dum sequor, & nota excedo regione uiarum.
Heu misero coniunx fato ne erepta creusa.

Substitit

Substitit, errauit ne uia, seu lassa resedit.
Incertum, nec post oculis est reddita nostris.
Nec prius amissam respexi, animumq; reflexi.
Quam tumulum antiquæ Cereris, sedemq; sacratam
Venimus, hic demum collectis omnibus una
Defuit, & comites, natumq;, uirumq; fefellit.
Quem non incusaui amens hominumq;, deorumq;?
Aut quid in euersa uidi crudelius urbe?
Ascanium, Anchisemq; patrem, Teucrosq; penates
Commendo sociis, & curua ualle recondo.
Ipse urbem repeto, & cingor fulgentibus armis.
Stat casus renouare omnes, omnemq; reuerti
Per Troiam, & rursus caput obiectare periclis.
Principio muros, obscuraq; limina portæ
Qua gressum extuleram, repeto, & uestigia retro
Obseruata sequor per noctem, & lumine lustro.
Horror ubiq; animos simul ipsa silentia terrent.
Inde domum si forte pedem, si forte tulisset
Me refero, irruerant Danai, & tectum omne tenebant.
Ilicet ignis edax summa ad fastigia uento
Voluitur, exuperant flammæ, furit æstus ad auras.

SERVI. ¶ Creber ad au. hysterologia. Nate, singula pnũciãda sunt q perturbatis nõ vaf urgis odo. Propinquãt, nõ dicit, q ppter sequentẽ de corribãtibus œconomiã. Cerno, q altius intuens Aeneæ dant, Male amicũ. Nã non cũ mea vtilitate fatierũt vxori illã ministrã deorũ matris adducentes. Mẽtẽ memoriã, vt paulo post. Nec prius amissã respexi. Fato ne erepta. Ordo est. Fato erepta Creusa substitit ne, errauit ne viam, non enim dubitat, fato ne esset sublata, cũ audierit. non hæc sine numine, diuũ eueniũt. Reddita. nã postea vmbrã vidit, nõ ipsam. Narrã, q maxime illã per ætatẽ debebat desiderare. Deorũq;, hypermeter versus. Vid. ere. bene se his versibus cõmẽdat futurus maritus. Valle re. ostẽditur iam nimia multitudo. Stat placet Obscura aut p obscurã noctẽ, aut posticũ intellige. Retro. obseruat. seq, relego mea vestigia. Lumine lustro, oculos circũfero. Ipsa, quæ nõ debet pcipue inter hostes, sed vt dixi naturalibus tantũ cedit. Si forte, iteratio auget dubitationẽ. Irruerãt, quos Venus cohibuerat. Ilicet. cõfestim, & ilico: sed metri necessitate variat. Vẽto, Qui auget flammas. Fastigia modo se summitate alibi ue imo, vt forsitan e scrobibus, q̃ sint fastigia quæres

prospiciẽs. i. porro aspiciẽs p vmbras exclamatã, o nate fuge. fuge inquã nate, ppinquant, sup, hostes (nõ n. in tali tumultu dicimus q, cũ nõ alij q hostes puta ndi sint, non in erant) & ego cerno (vel Anchisæ verbũ, vel æneæ post anchisæ admonitionem, sed Seruius adiudicat æneæ, qd & mihi placet, q2 a his visis erepta est illi mẽs) ego igit æneas cerno clypeos ardentes. s. corybantũ & æra micantia. i. resplendentia, qualia assumpserant, non vt noceant, sed vt terrorem incutiant. Hic. i. hoc loco autẽ ge, nescio qd numen. i. q deus male. i. non satis amicu. i. fauorabile, eripuit mihi trepido mentem confusam. i. attonitã & multis perplexam. Nam dum sequor cursu. i. currẽdo. auia i. loca inaccessa vbi non erat via, saltem trita, & cũctis patens & dum excedo. i. a̋eo insequentes. regione viarum nota. i. ppterea q regionem norã, & currere poterã, vbi alij vix inuenissent viã. heu dolentis interiectio, incertũ sup. est mihi, ne p an Creusa cõiunx erepta est mihi misero. i. eã miseræ amanti, fato. i. voluntate deorum, ne p an, substitit. i. mansit stãs an errauit via. i. p viã illi cognitã, seu resedit. i. remãsit sedẽs lassa. i. defatigata, incertuz inquã est, nec est reddita post. i. post. illa, aut postea nostris oculis, nisi, s. in vmbris, vt dicet, in qbus eã proprie nõ vidit: nec cõtingere potuit, sed audiuit dũtaxat. Vn ipsa nõ est reddita, q2 nõ in propria psona, sꝫ in vmbris occurrit Vñ nõ est ɔtrariũ qd sequit. Nec respexi. i. retrospiciẽdo animaduerti pus, & pcepi, amissam. s. q amissa eẽt, nec reflexi. s. ab instituto currẽdi ad tumulũ, vt patrẽ & filiũ saluũ animũ. s. ereptuz a numine male amico. vt dictum est, prius dicit q̃ nos venimus, sup. ad tumulũ antiquæ cereris & sedem sacratã, hoc est ad tẽplum. Ipsa vna. i. sola (vt deorum voluntate id factum censeatur) defuit hic. i. hoc loco, oĩbus sup, alijs collectis. demum. s. tandem, q2 ex diuerso conuenerant: & ipsa vna fefellit comites & natũ & virũ, q2 si affuisset oẽs simul aufugissemus, q̃ nũc sui ingrẽdæ morã nobis fecit. Ego amẽs. i. factus sine mente aut p impatiẽtiã amissæ cõiugis, aut q2 erepta fuerat, quem hominũ & quẽ deoꝝ nõ incusaui. i. criminatus sum. q. d. nullũ nõ icusaui ergo incusaui oẽs hoies: & oẽs deos, q2 ɔiugẽ amiserã, aut qd vidi crudelius. i. mihi tristius in vrbe euersa. q. d. ẽt nihil quo dicto ɔciliat sibi summopere astãtes vidẽtis, cũ se tãto ope cõiugẽ amasse significet, Ego comẽdo socijs ascaniũ. s. filium meũ, & anchisen, & teucros. i. troianos penates, & recõdo sup. eos i valle curua, ne ab hostibus inuadãt, Ipse. i. ego solus. repeto vrbẽ, & cingor armis fulgẽtibus, qd amẽtis erat nisi aut mori affectasset, qd nõ placet, aut aspici, & agnosci a coniuge, Stat. i. placet, & decretũ ẽ mihi renouare oẽs casus q̃s pus obiuerã, & reuertip oẽm troiã, & obiectare. i. freqnter obycẽ rursus caput piclis, p piculis. Ego repeto pncipio. i. i pmus muros & limina portæ obscuræ. i. occultæ, & secretæ, nec oĩbus notæ. aut caliginosæ qua. i. p quã extulerã gressuz. i. egressus fueram & sequor retro. i. retrorsum, vestigia obseruata. i. obseruando vestigia mea: q̃ fecerã egred. ẽdo, & lustro. i. circũspicio p noctẽ, lumĩe. s. oculoꝝ, horror, supple est vbiq;, vel horror, & ipsa silẽtia terret simul vbiq; aĩos, supple meos. Ego refero me inde. i. ab eo loco domũ, supple meã, si supple Creusa, si dico forte tulisset pedẽ, supple domũ. i. forte eo redisset & sup. cũ illuc venerã danai irruerãt: quos venus pus cohibuerat, aut q2 tũc pmũ extrema loca puagati erãt, & tenebãt omne tectum, Ben emutat tpe, q2 prius irruerãt, sed adhuc tenebãt. Ilicet. i. illico: aut cõfestim ignis edax. i. cõsumptiuus voluit ad summa fastigia. i. culmina domus, flammæ exuperant. i. euincunt domum, æstus. i. flagor furit, idest vehementer crepitat, & exilit ad auras, per quod significatur magnifica domus.

Nota expositionẽ pulcherrimam

Color rhetoric⁹

Procedo ad Priami sedes, arcemq; reuiso.
Et iam porticibus uacuis Iunonis asylo
Custodes lecti Phoenix, & dirus Vlysses
Prædam adseruabant, huc undiq; Troia gaza
Incensis erepta adytis, mensæq; deorum.
Crateresq; auro solidi, captiuaq; uestis
Congeritur, pueri, & pauidæ longo ordine matres
Stãt circum, & tacitis implent mugitibus aures.
Ausus quin etiam uoces iactare per umbram.
Impleui clamore uias, mœstusq; Creusam
Nequicq̃ ingeminans iterumq;, iterumq; uocaui.
Quærenti, & tectis urbis sine fine furenti.
Infelix simulacrum, atq; ipsius umbra Creusæ
Visa mihi ante oculos, & nota maior imago.
Obstupui, steteruntq; comæ, & uox faucibus hæsit.
Tunc sic affari, & curas his demere dictis.

Creusa. Quid tantum insano iuuat indulgere dolori
O dulcis coniunx? non hæc sine numine diuum
Eueniunt, nec te comitem hinc asportare Creusam
Fas haud ille sinit superi regnator olympi.

ASCEN. ¶ Procedo. &c. Eandẽ rẽ psequit æneas, vt s. Creusam coniugem suã per a'ia loca disq̃sierit, narrãs subinde, q̃ illic viderit, & vt vmbrã Creusæ tandẽ offenderit, de qua re dicit Donatus sic. Dardanis laus cõmunis a gñe. Veneris nu. Laus p pria ipsius Sum ego liberata ab hominum infirmorum seruitute, & et deæ collocata ex qua se ortos oẽs dij gloriant, & habitabo in locis originalibus. Magna ergo consolatio, qui vxorem nec captiuam, nec occisam inuenit. sed detentam voluntate eius deæ. qua nulla est potior. Nati cõis, nam & illo poterit leuare vxoris amissionem, & ẽt admonet propter nouercæ suspitionem, vt magis indulgeat filio, Ac propterea hoc nouissimũ collocauit. vt magis pectori infixum relinqueret, non tamen apertius hoc dixit, ne si aliter sentire videretur, recessuri animũ læderet. Ordo est. Ego procedo ad sedes, idest regiam Priami, & reuiso arcem qua prius eam viserat: & iam phœnix, & dirus vlysses lecti, idest electi custodes, scilicet prædarum, asseruabãt prædã, sup. in porticibus vacuis, & asylo, idest loco immunitatem præstanti, a quo neminem abstrahere licebat. Iunonis. idest q erat in tutela iunonis. porticus autem sunt quos nonnulli ambitus vocãt, gaza troia, idest troiana, (Est enim trissyllabum Troia) hoc est thesaurus Troianus, aut opes Troianæ, erepta adytis idest locis sacrarijs, quæ nulli præterq̃ summo sacerdoti adire olim licebat, nunc incensis, gaza dico, videlicet mensæ deorum, vt tripodes, & crateres, idest pocula sacrificatoria solido auro, idest facta ex solido auro, & vestis captiua, idest exuuiæ, & spolia opima dijs consecrata, congeritur huc, idest in hunc locum: hoc est in porticum & asylum Iunonis, vndiq;. i. ex omni parte pueri & matres pauidæ stant circũ. i. in circuitu

Donati expositio

Ordo

Asylũ qd sit

Longo

longo

tu, lōgo ordine, & īplent aures. s. meas, aut auras, sed melius aures, q2 mugitibus. i. ploratibus, & vlulatibus tacitis. i. summissis, quod q2 fieri vix potuit, alij deleuerunt & tacitis. &c. Quin etiam. i. insuper ego ausus supp. existens iactare voces. i. clamare per vmbram, temeritatis enim fuisset: si visus clamasset, impleui vias clamore, & ego mœstus ingeminans iterum atq; iterum vocaui, nequicquam. i. frustra, Creusam. s. repetendo illud vocabulum. Simulacrum infelix. i. infeliciter mihi raptū: & vmbra ipsius Creusæ, visa est mihi, quærenti, sup. eam, & furenti sine fine. i. modo, aut mensura, sup. in tectis vrbis visa inquā est añ oculos vmbra eius, & imago eius maior nota. i. q̄ ea esset, quam notā, hoc est maior erat imago eius. q̄ ea ipsa cuius imago erat. Ego, sup. obstupui, & comæ. i. capilli steterūt & vox hæsit. i. adhæsit faucibus. (Corripit hic & alibi in verbo steterunt mediā, vt subitum horrorem depingeret: sicut diximus in Bucolicis illic. Matri longa decem tulerunt fastidia mēses, & in Georgicis illic. Miscueruntq; herbas, & non innoxia verba.) Tunc supple Creusa, aut imago eius, affari sup. cœpit: aut affabatur sic, & demere, supp. cœpit: aut demebat curas his dictis. O dulcis coniunx. i. marite, quid. i. ad quid, iuuat. i. delectat, te, indulgere. i. indulgēter operam dare, labori insano. i. aut magno, aut frustra suscepto? Hæc non eueniunt sine numine. i. nutu, & voluntate diuum, nec fas est te asportare. i. abducere hinc Creusam comitem. i. sociam itineris tui, aut ille. s. magnus regnator olympi, videlicet Iupiter, qui fata condit: sup. non sinit. i. permittit (Alij haud legunt, vt sit, haud ille sinit, verum alibi quoq; positum leges, aut secundo loco, vbi congrueret nec, vt repetatur negatio prima posita) Longa exilia, supp. restant tibi: & vastum. i. amplum æquor. i. campus æquus maris, est arandum. i. sulcandum, sed nauibus, non aratro tibi tu venies ad terram hesperiam. i. Italicam, vbi tybris lydius. i. tuscanus, aut tyrrhenus, cuius accolæ a lydia, profecti sunt, fluit leni agmine. i. fluxu aquarum, quod in bonum, & cōmodum accolarum vergit, q2 vbi impetus vehemens est, vt in rhodano vix possunt naues retrahi: addit & alia laus q2 fluit inter opima. i. pinguia arua, non ignauorum, sed virorum pro virorum, quæ tertia laus est, Res lætæ, & regnum: & coniunx regia est parata tibi, illic. i. ad tybrim in Italia: pelle. i. depelle igitur lachrymas, Creusæ dilectæ. i. quas effundis ob amorem mei, q̄ sum tibi dilecta, ego non aspiciam superbas sedes myrmidonum. i. illorum Thessalorum sociorum Achillis, ve pro vel dolopum sociorum. s. pyrrhi, & ego dardanis. i. dardani neptis, & ab illo īclyto viro iouis filio oriunda, & nurus diuæ Veneris, non ibo seruitum matribus grayis. i. non abducar captiua, sed magna genitrix deum me detinet his oris. i. regionibus, Iāq; vale, & serua amorem cōmunis nati. s. Iuli Ascanij, quem cōmendat affectione materna, sed in gratiam Iuliæ domus: quasi dijs volentibus regnum etiam in Italia, vbi & aliam coniugem, & alios liberos habiturus est æneas, Ascanio debeatur.

Myrmidones q

Longa tibi exilia, & vastum maris æquor arandum.
Ad terram Hesperiam uenies, ubi Lydius arua
Inter opima uirum leni fluit agmine Tybris.
Illic res lætæ, regnumq;, & regia coniunx
Parta tibi, lachrymas dilectæ pelle Creusæ.
Non ego Myrmidonum sedes, Dolopum ue superbas
Aspiciam, aut Grais seruitum matribus ibo
Dardanis. & diuæ Veneris nurus.
Sed me magna deum genitrix his detinet oris.
Iamq; uale, & nati serua communis amorem.

SERVI.

Asylum vñ dictū

(Priami, patris eius, Arcem, ne vel illuc confugisset. Vacuis: magnis, nam illic erāt omnia. Asylo, tēplo, vnde nullus posset extrahi dictum asylum quasi asyx. Hoc non erat oibus tēplis, nisi quibus consecrationis lege id esset cōcessum, Primo aūt apud Athenienses statutum est ab Herculis filijs, quos insequebantur ij, qui erāt a patre oppressi, sicut docet in. vij. Sta. Fama est defensos acie post busta paterni, Numinis Herculeos sedē fundasse nepotes. Hos Romulus imitatus est. Vñ est, Quē Romulus acer asylum Rettulit, & nō statuit. Phœnix, Achillis magister. Huc pro illuc. Gaza. cēsus lingua persica. & caret. p. n. Captiua. ve. i. captiuorū. Lōgo or. lōga multitudine, sic in. vij. vñ oēs lōgo or. p. Nā ordine lingit, Voces iacta. nā in tenebris visus nō valebat, sed contraria erāt latere cupiēti. Tectis, p tecta antiptosis. est. Infelix mihi, & nō sibi p simulacrū, aut apotheosim ostēdit. simulachra. n. deorum sunt, vmbræ inferorū. sic Vly. Apud Homerum vmbrā Herculis cernit. Maior, q2 vmbra maior est in corpore. Quid t, cōsolatio est, sequitur & diuinatio, quæ animis a corpore liberatis datur. Insano magno, vt insani feriant sine litora fluctus, Numine di. fati necessitate. Nam vt ait Sta. sunt quæ dij fant, vel quæ indubitanter eueniūt, Nec te hinc comitē as. et. caret scās sioe. Vñ multi demūt hinc, multi as. Si aūt via fide seruata scā derefit cōuersio. vt euenit, nec te hinc comitē, & scādit psynalœphā, aliter nec eclypsim, nec synalœphā, nec hiatū recipit, Arādū, hoc dixit, q2 legimus, subtrahitur q; solū. Hesperiā, v. Ita: q2 & hispani a hesperia dr, q sequētia Italiā ostendit. Lidius ethruscus, nā Lydus & Tyrrhenus duo fratres fuerūt. q cum ambos prouincia nō ferret, sortibus cōmiserunt, vt alter cum parte populi ad nouas sedes quærendas exiret. Euenit ergo Tyrrheno, qui de suo nomine thuscos Tyrrhenos vocauit. Lydia aūt dicta, in qua frater remāsit. Vñ nunc Lydius dixit. Thusci aūt dicti sunt propter frequentiā sacrificiorum, ab eo quod est θυειν, Ibi enim a tage est aruspicina reperta. Hinc Lucanus. Sed cōditor artis, Finxerit ista tages. Lachrymas. q2 captiua non sum, non aūt q2 habeas vxorem paratam. Seruitum. vt seruiam. Modus gerundiuus est. Dardanis. laus a maioribus. Nurus: laus a cognatione. His: in quibus colitur, Iamq; vale, recedentis significatio est. Vñ de mortuis dicitur, vt salue maxime palla, æternūq; vale. Serua. propter futuram nouercam.

Phœnix q fuerit

Vale qd notet

ASC. En.

Donati expositio

(Hæc vbi dicta, &c. Cōcludit hoc loco hūc secūdum, in quo insidias dixit danaum. casusq; suorum. & præcipue Priami, & nunc Creusæ mortem, quia vt dixi, in singulis sex prioribus libris ad finem operis mortē alicuius memorat. Donati q singula poetæ dicta diligēter pēsitat verba sunt hæc. Hæc vbi dicta ingratū facinus fuisset. nisi demōstrasset & plura se fuisse dicturum & ad illius dicta respōsurū: ac diutius. i. retenturum, nisi ipsa decessisset, Ter conatus. demonstrat propter volentem amplecti. qō corporale non fuerat. Conatus, ibi. n. ponitur conatus vbi effectus, nō sequitur, Ingētē nume. preter eos, quos dimiserat: inuenit aduenisse multos alios. Hoc aūt dictū ne solus patriā deseruisse videatur. Lucifer idæ. noua descriptiōe vsus est diei nascentis. Nā añ ipm exoritur lucifer. hunc sequitur luxus: q diem plenum cōfirmat. ergo nō tm̄ nuncius venientis diei est, sed fidus, certusq; productor. Danaiq; obsessa tenebāt limina po. hoc signū erat illos potitos esse victoria, & lux cōtraria salutis suæ, & suorum erat Ergo spoliatus omni spe. Cessi veluti necessitate coactus per Lacoontis exitium, per diligentianifis quæ mihi deos potius q̄ græcos inimicos ostendit, p incendium ex filij me vertice p hortationem patris, & religiosas voces vxoris Cessi potioribus neq; debui, nisi, qui toties repugnātibus dijs frustra certaui. Ordo est. Vbi, idest postq̄ sup. Creusa dedit hæc dicta, ipsa deseruit q2 ablata a ministris deæ, sup. me lachrymātē, & volētem dicere multa, & recessit, idest euanuit. in auras tenues. i. vix palpabiles, ego sup. sum conatus ibi. i. eo tempore quo ēe fugeret ter dare collo: sup. eius brachia circū. i. peirmitū circū plectēdo ea. sed imago cōprensa frustra, q2 cōtineri neqbat effugit ter manus, sup. meas existēs par. i. similis. & cōparabilis vētis leuib9 & simillima. somno. i. deo somniorum: aut fantasmati. volucri. i. cito. & aduolāti. Et ego reuiso. i. reuideo visos socios, s. quos

Ordo

Hæc ubi dicta dedit, lachrymantem, & multa uolētem. Aeneas
Dicere, deseruit, tenuesq; recessit in auras.
Ter conatus ibi collo dare brachia circum.
Ter frustra comprensa manus effugit imago.
Par leuibus uentis, uolucriq; simillima somno.
Sic demum socios consumpta nocte reuiso.
Atq; hic ingentem comitum affluxisse nouorum
Inuenio admirans numerum, matresq; uirosq;.
Collectam exilio pubem, miserabile uulgus.
Vndiq; conuenere animis, opibusq; parati.
In quascunq; uelim pelago deducere terras.
Iamq; iugis summæ surgebat Lucifer Idæ.
Ducebatq; diem, Danaiq; obsessa tenebāt
Limina portarum, nec spes opis ulla dabatur.
Cessi, & sublato montem genitore petiui.

SERVI.

(Effugit imago: teneri. n. nō pōt imago. Nam qō in. vi. dixit Da dextrā mi[hi]. Auxiliū significat Somno, sic & Cice. similimū deo iudicō. Nā somni debuit dicere. Demū nouissime. Ad mirās, cū inuenissem admiratus sum. Exilio, ad exiliū, nā donatus cōtra metrū sensit dicēs ex ilio, nā ilium habet primam longam. Vulgus magnum est. quod addidit vulgus. Idæ. nam sic Troianis videtur, sic alibi, Tibi deserit hesperus oetā: Inde. n. velotiri, vel occidere syder a dicimus: vnde videri aut incipiūt

Ort9 & occasus syderū q̄ fiat

aut

aut desinat. Ducebatq; diem, quia lucis est pduius. Cessi. deestigitur, Montem. scilicet idam, ut apparet in nono.

quos i mote ida derelîqrá, i valle recóditos. seu ut historiá habere volút. post habitá Troiá, habitauit in idæ mótibus, ubi Scepsin urbe habuerat. donec crescete multitudine græcis fo Recitatio historiæ midolosus factus, aufugere conatus est. ut aut̃ fatalē fugā ostéderet Vergilius, nō ui humana. sed dijs iubētibus eā factā docet reuiso inquā demū. i. tādē aut nouissime post lōgā expectatione. sic. i. certior factus, quia cōiugē amissā, et ab dea abreptā recupare nō possem. & iā nocte cōsumpta. i. pacta Atq; ego inuenio h. i. hoc loco, ubi meos dereliqrā. aut h. i. mō, ingēte. i. valde magnū numer̃ comitū nouor̃. i. recētiu affluisse. i. ex oī pte in morē fluctuū aduenisse inuenio inquā admirās. s. postq̃ inuenera, ut tot salui euasisse poterāt ingētē dico numerū appositione mres. i. matrōas, et viros. s. eor̃ maritos & pube collecta exilio. i. ad exiliū obeūdū meeū vulgus miserabile. i. miseratione dignū, qō psolut, q̃ nō rapuit, aut imbelle, & inerme, & ita purgat Aeneas. si q's obyciat quia si ingētē numerū inuenerat debuisset collecta manu redysse ad defendedā priā. ad qō dicit multos qdē fuisse. s; miserabile vulgus. nec q aio belládi, aut defendēdæ priæ cōuenerāt. sed collectā exilio pubē. Ipsi sup. cōuenere vndiq;. i. ex oī pte parati ais: & opibus. i. facultatibus suis, sup. seq in quascūq; terras ego velim deducere: sup. ipsos. pelago. i. p pelagus. Iā q;. i. et iā lucifer. i. stella matutina lucē ferēs surgebat. i. oriebat̃. iugis. i. sup verticē. idæ summæ. i. mōtis syluosi in phrygia. ubi, ut dixi, Aeneas has sedes habuisse phibet̃. & ducebat. i. ferebat diē. danai. i. græci tenebāt limina portarū obsessa. ne. s. q aufugerit, collecta manu, ingrediātur ciuitatē vindicaturi. p hoc aūt purgat̃ ēt Aeneas, quia significat̃ fecisse piculū, et explorasse, qd nā græci agerēt sed cōpertū habuisse, quia nec ulla spes opis. i. auxilij ptra græcos, aut opis recuperādæ, dabat̃. et iō subdit, cessi. i. locū dedi fatis, & tor monitis, de qbus docte locutus est Donatus. & petiuimōte. s. idā, quo difficilis sit græcis ascēsus, & hī genitore. i. prē meo Anchisa. sublato. i. sursum lato. i. et in humeris meis rursus portato, aut potius a ministris cū tā ministri adessēt. nec ulla vis urgeret. ab alijs sursum lato.

Qō cum solutione

Et hæc in secundum huius dicta sufficiant.

ADILON.

Tertius a Troia uectos canit æquore Teucros.

Modestini iurisconsulti in tertium æneidos librum Argumentum.

Post

Ost euersa phrygū regna, &c. Iuxta morē in superioribus obseruatū. anteq̃ ad insequētis libri explanationē progrediamur, pmittemus argumētorū ordinē, atq; elucidationē. Ordo itaq; monostichi illius solius versus materiā totius tertij

ASCEN.

 cōplectētis

complectentis est huiusmodi. Tertius, supple liber æneidos canit teucros, idest Troianos vectos æquore, idest pelago, cum & per terras, sed vehiculis ambi possent, vectos, dicit a troia, cuius, scilicet euersionem in secundo recitauit æneas. Reliquorum autem versuum, qui distinctius argumentum exprimunt ordo & explanatio talis est. Aeneas supple enarrat post regna phrygum, idest Troianorum euersa, idest penitus destructa, & e fundamentis versa. quia dictum est, Neptunus muros, magnoq; emota tridenti, Fundamenta quatit. enarrat dico, vt. i. qualiter (quæ particula ab imperitis ablata inserenda est, quia aliter versus non staret. nec sententia cohæreret. quæ prius positam indicat copulatiua coniunctio, cum dicitur vtq; sit, &c.) fuga supple sit cœpta, idest incœpta. moueri, idest per motum fieri. hoc est qualiter fugere cœperit. de quo Seruium ad principium tertij videbimus. q; pro & enarrat, supple. vt, idest qualiter ipse, supple sit deuectus primo in Thracen, idest in Thraciam (declinatur autem hæc thrace thraces, & hæc thracia thraciæ & dicit signanter deuectus. quia prius antandrum petijt quam thraciam. sed non est in eam deuectus nauibus, sicut in thraciam)

Thrace quomodo flectatur

Post euersa Phrygum regna, fuga cœpta moueri,

Vtque sit in Thracem primo deuectus, ibique

Mœnia condiderit, Polydori cæde piata.

Regis & hospitium, ut Phœbi responsa canebant

Cœptum iter in Cretem, rursus noua fata reperta.

Naufragus ut fuerit Strophadas compulsus ad undas.

Inde fugam, atq; iterum enarrat præcepta Celæno.

Liquerit utq; Helenum perceptis ordine fatis.

Supplicem Achæmenidē Polyphemo urgente recepit.

Amissumq; patrem Drepani, atq; hic deinde quieuit.

q; pro. & vt supple ipse condiderit ibi, idest in thracia mœnia, scilicet ænei oppidi, & hoc cæde, idest occisione polydori, illius filij Priami, quem polymnestor thraciæ rex occiderat auri cæcus amore: piata, idest purgata, exequijs celebratis. Vnde dicetur. Ergo instauramus polydoro funus, &c. & enarrat hospitium: scilicet polymnestoris regis, de quo dicent, Omnibus idem animus scelerata excedere terra, Linquere pollutum hospitium. &c. & supple enarrat, vt, idest qualiter responsa phœbi canebant, idest vaticinabant, & indicabant, quo fugere deberent, canendo, Dardanidæ duri, quæ vos a stirpe parentum, Prima tulit tellus. eadem vos vbere læto, Accipiet reduces: antiquam exquirite matrem, & sup. enarrat. iter cœptū in cretē aut vt iter cœptū est in cretē, cœptum autem erat ex ore anchisæ. qui ei aduertens teucrū ex creta oriundū, putauit illuc redeundum esse, cum oracula italiam significarent, dicendo, dardanidæ duri, &c. Illinc enim Dardanus ortus. Iterum autem græce declinauit creten a nominatiuo crete. qui latinis creta est. & enarrat, supple noua facta, idest incommoda fatalia. hoc est miserandam luem: ac pestilentiam esse repertam rursus in creta, scilicet, aut enarrat. vt noua fata reperta sint rursus in creta, & vt, idest qualiter ipse fuerit compulsus. naufragio, idest tempestate naufragium faciente ad vndas strophadum, illarum insularum, in quibus harpyas offendit) sunt qui legant strophadas pro strophadicas. nisi sit duro apposito. quia strophades non sunt, vnde legatur ergo potius strophadum (& enarrat fugam iterum inde, idest a strophadum vndis factam, atq; enarrat præcepta celenus, quæ, est vna harpyarum. dicta, Quæ phœbo pater omnipotens, mihi phœbus Apollo prædixit. vobis furiarum ego maxima pando, &c. Declinatur autem hæc celæno huius celænus, sicut sappho sapphus. quæ apud Ouidi. an nisi legisses authoris nomina sapphus: & clio clius. Vnde Ouidi, Non mihi sunt visæ clio. cliusq; sorores: &c. & ideo legendum est præcepta celænus. non celæno. non enim celæno enarrat hæc omnia, sed æneas, & enarrat, vt, idest qualiter ipse æneas liquerit Helenum filium Priami in epiro regnantem & hoc fatis, idest rebus fataliter venturis perceptis, idest primo acceptis, & intellectis, narrante. scilicet heleno vate. ordine, idest per ordinem: & supple narrat, vt recepit achemenidem comitem infelicis Vlyssi quem ab Vlysse iuxta antra Polyphemi derelictus erat, supplicem, idest suppliciter orantem, recepit dico, idest in locum tutum, hoc est in nauem suam suscepit. polyphemo cyclope, scilicet vrgente, idest impellente eos ad fugam, ideo enim suscepit eum. q; cauendum significauit a polyphemo, dicturus est Aeneas Nos procul inde fugam trepidi celerare recepto: Supplice sic merito, &c. q; pro, & narrat patrem, scilicet Anchisen, amissum, idest defunctum, mortuum drepani, idest in illo oppido siciliæ, vnde dicturus est, Hinc drepani me portus, & illætabilis ora Accipit, &c. atq; quieuit deinde hic, idest in hac re, scilicet in morte patris. Vnde dicet poeta, factoq; hic fine quieuit.

SACEn. Donati expositio

Postquam res asiæ. Enarraturus errores suos. quos Dido secundo loco petierat, ne prolixiuscula narratione de excidio troiæ satiati, longam de erroribus recitationem auditores fastidirent. excitat eorum animos magnifica proponendo, facit itaq; magnificum exordium, in quo, vt Dona. argutissime declarat, quattuor egregia decidisse, aut euersa esse paucis conqueritur. & totidem mala futura esse, vt ex eodem dicere possumus, cuius verba sunt. Narraturus errores suos, optime incepit ab recedendi de troia necessitate. Non tamen omittit excusationem suam, qua vult esse firmatum, non tam græcis, sed dijs aduersantibus ob nullam culpam perisse imperium troiæ. Postquam res asiæ, ponit quatuor aduersa præterita quibus affligebatur, & totidem futura, vt spes acerba futurorum augeret mala præterita. Præteres sunt interitus iliensis imperij Euersio familiæ Priami, quod maxime dolet propter vxorem quæ filia priami fuit, Cum vero dicit visum superis, ostendit non meritis troianorum, sed deorum intolerabili prauitate euenisse: vt regnum funditus interiret. Superbum, nobile, vt non leuis res videretur: cuius interitum dolebat. Omnes, esset enim solatium, si aliquid semiustum, & semidirutum relinqueretur. Fumat, ostendit omnia fuisse consumpta Nam omnibus incendio absumptis, solum fumum respirat terra. Ergo repete sic, postquam res asiæ, postquam visum superis postquam cecidit superbum ilium. Postquam omnis humo. f. n. t. Atq; habes quatuor præterita, futura autem sunt alia quatuor, & quod auellerentur a primo solo, quod quærerent desertas terras, & quod essent incerti, quo irent, & vbi possent sistere. Nam hoc ipsum incertum pœna est cum laborum finis nusquam appareat. Vix, Nam fugitiui maturum tempus expectare non possunt, & quia definita loca non habuimus, nauigauimus quo fata ducebant. Litora, nam patria perierat: & committo terram locū stabilem, & certum. & sequor incerta maris. Et campos non sine summo dolore videt latitudinem camporum, in qua mœnia diruta iacebant, & tria: posuit, quæ per naturam sui non potuerunt perire: litus, portum campum. Cum socijs nato q; penatibus, & magnis dijs Tacuit patrem, quia iam eum

P. Verg. Maronis Aeneidos Liber. III.

Postquam res Asiæ, Priamiq; euertere gentem

Immeritam uisum superis, ceciditq; superbum

Ilium, & omnis humo fumat Neptunia Troia.

Diuersa exilia, & desertas quærere terras

Auguriis agimur diuum, classemq; sub ipsa

Antandro, & Phrygiæ molimur montibus Idæ.

Incerti quo fata ferant, ubi sistere detur.

Contrahimusq; uiros, uix prima inceperat æstas.

Et pater Anchises dare fatis uela iubebat.

Littora cum patriæ lachrymans, portusq; relinquo.

Et campos ubi Troia fuit, feror exul in altum

Cum socijs, natoq;, penatibus, & magnis dijs.

SERVI. Aeneæ fuga quæ fuerit

Postquam res Asiæ. Secundum interrogationem Didonis post insidias græcorum, & casus suorum proprios errores narrat, quos pertulit antequam ad Africam perueniret. Fuga sua hæc est, linquens Ilium idam tendit, inde Antandrum vrbem, iuxta quam eō dius nauigijs Thraciam tenuit, vbi Aeneum condidit, Hinc in Delum prodigijs territus venit. a Delo autem errore patris circa auguria venit in Cretam, atq; inde peste fatigatus ex responso penatum venit ad strophadas, inde prætervectus maritima græciæ in Epirum, profectus Heleni hospitio

hospitio suscipitur. Ab Epiro venit in Calabriam, illinc aduen tu Diomedis territus, nauigauit ad scyllam, & Charybdim, quæ æthnæ vicinæ sunt, atq; circuita magna Siciliæ parte, drepanum venit: vbi secundum poetam perdidit patrem: inde venit ad Didonem. Postquam, hac dictione sequentia dictis connectuntur, vt postquam altos tengit fluctus, sic enim dictis sequentia copulantur. Res, imperia, vt res Agamemnonias. Asiæ quasi dicat tertiæ partis orbis. Nam Phrygia in Asia est, & Ilium in phrygia minore. Priamiq;, non est iteratio, nam potuit alterum esse sine altero, vt vel tota phrygia euerteretur, vel solum ilium. Immeritam, nam Laomedontis: paridisq; culpa tota gens perire non debuit. Superis, laus Ilij, quod non nisi dij subuertere potuerint, Quotiens autem non apparet ratio sic visum interponitur, Horatius, Sic visum veneri cum amorem ostenderet non esse pulchritudinis, & accusatio in deos habet aliquam venerationem, aliter sacrilegii esset. Superbum, nobile. Vergilius in neutro ponit. Horatius in fœminino, non semel Ilios vexata. Est autem ciuitas. Troia vero prouincia, in qua est Ilium, sed ponitur pro vrbe, vt. Et campos vbi Troia fuit. Humo, ab humo, & significat solum quoq; patriæ arsisse, quomodo autem dixit fumat, & cecidit, quia aut poetice tempus pro tempore posuit, vt meminisse horret, luctuq; refugit: aut certe naturam rerum expressit, nam ruina in breui fit. Fumus vero longo permanet tempore. Nam quod ait Probus, circumflectendam syllabam, vt sit fumat, pro fumauit, non procedit, quia pone tantum in vltima habet accentum, vt significet retro. Diuersa exilia, non refertur ad id, quod gens Troiana sit sparsa per diuersa orbes, Sed ad diuersa loca, quæ actus augurijs adijt æneas. Desertas, a dardano intellige, nam vbiq; fertiles demonstrantur, Augurijs, vt fuit flāma in capite ascanij: stella currens, & creusæ verba, quæ dixit, ad terram hesperiam venies. sub ipsa autem andro. iuxta antandrum est autem ciuitas phrygiæ dictā antandros: vel q̄ de andro insula eam condiderunt coloni, q̄si ἀντὶ ἄνδρου Vel q̄ graeci venientes per ibra iā cepere polydorum, pro cuius præcio hanc a Priamo vrbem acceperunt quæ ex facto nomen accepit: q̄uis huic opinioni non assentiat Vir. Fertur tamen q̄ post acceptum præcium græci occisum post dirutam Troiam, & in mare præcipitatum, cuius viso cadauere mater, dum capillos abducit, flendo in canem conuersa est. hoc fingitur, q̄ nimio dolore græcis maurer conuiciabatur, phrygiæ idæ. ad discretionem cretensis. Molimur paramus & bene petit loca, in quibus & lateret, & nauigia præpararet. Incerti, quo fata se. quia nihil incertius est nauigatione, q̄uis locum certum nobis proponamus, Contrahimus, congregamus ex diuersis populis, qui auxilio venerant, Vix, mox, vt vix e conspectu siculæ telluris in al. Ve. da Prima, aut vernum tempus, aut quia est etiam adulta, & præceps. Anchises, seruat præpositio. Cum socijs, duo diuina posuit, & duo humana. Nō meminit patris. quia secundum Vergiliū, non venit in Italiā. Penatibus & m. d. Var. eosdem dicit penates, & magnos deos. Nam in basi scribebatur. magni dij. Vel honoris causa dixit Nam dij magni sunt Iupiter. Minerua, & Mercurius, qui Romæ colebantur. Penates autem apud laurolauinum: Vnde apparet non esse vnum.

Ilium vbi locoꝝ

Pone dictiōis accētus vbi

Antandros vbi & vñ dcā

Hecubæ fabulam

Magni dij q̄ fuerint

Ordo

eum nominauerat. ¶ Ordo est. Postq; visum: supple. est, scilicet bonum. hoc est placuit superis euertere res asiæ, idest imperium, quod Troiani in asia habuerant. & postq; visum est superis euertere gentem, idest progeniem, & domū Priami immeritam, idest quæ non meruisse videbatur hominibus, quia pia, & religiosa fuerat, aut vere immeritam sed ideo euersam, vt romana ex ea oriatur) vnde, Venus in primo ad Iouem, Certe hinc romanos olim voluentibus annis, hinc fore ductores reuocato sanguine teucri, Qui mare, qui terras omni ditione tenerent, Pollicitus, quæ te genitor sententia vertit, hoc equidem occasum Troiæ tristisq; ruinas, Solabar fatis contraria fata rependens, Quia ergo romana gens exoriri tam gloriosa non poterat, nisi Troiana occumberet, non enim præstantiorem potuit habere originem nec poterant duæ simul esse monarchiæ. & summa rerum imperia, visum est superis æquum: Priami euertere gentem immeritam, vt romana exurgeret. Nec propterea iniusti fuerunt, qui excidium tanta gloria extulerunt, cum etiam secundum poetæ sententiam, mori malum non sit saltem culpæ, vnde illud est, Vsq; adeo ne mori miserum est, Nec si catholice loqui volumus, iniustus est deus, qui iustos interdum temporaliter affligi sinit. verum quia non potuit alia via commodius origens romana, q̄ immeritæ gentis euersione, & egregij pietate viri innumeris laboribus, acclamatum est in primo, tantæ molis erat romanam condere gentem) & postq; Ilium: idest præcipuum oppidum in troia, superbum, idest magnifice & superbe extructum, aut gloriosum, seu inclytum, cecidit: idest corruit in cineres: & omnis troia neptunnia, idest a neptunno fabricata (fumat, vt quidam volunt, pro fumauit, sed melius est, vt sit, fumat), scilicet adhuc: quia post casum perdurauit fumus, cum primum fuga ex ida moliretur Aeneas, fumat autem non ad auras e fumarijs, sed humo, idest in terra aut potius de terra: vnde fumus oriebatur (quia si in terra vellet dicere: diceret humi, sed significantius dixit humo, vt sit pro aduerbio de loco, quo significatur natura fumi, cuius est ascendere, & vltima ruina troiæ, cuius fumus ab humo exurgebat) postq; inquit hæc contigerunt: nos agimur, idest impellimur. augurijs diuum, idest portentis deorum (vt quæ per crinem flagrantem Iuli, & per stellam, quæ facem ducebat, portendebātur, item per monita hectoris & creusæ, quæ illi a dijs acceperant. Præterea per oracula deorum non recte intellecta: per responsa heleni, per harpyiarum minas, & per alia multa, quæ quidem licet tunc, quum fugere inciperet, futura erant, nunc tamen quum ea narrat, præterita sunt, nam nisi ad futura respiceret, non diceret: diuersa exilia cum neq; dij, neq; homines hactenus diuersa exilia pronunciauerint) agimur at dicit, ne vltro patriam deseruisse culpetur. agimur, ergo quærere diuersa exilia, idest in quibus exules, & extorres degamus, & terras desertas, idest quas postea deseruimus: vt thraciam, cretam: siciliam, &c, (nec placet, vt de italia a dardano deserta cum Seruio intelligam, tunc enim non diuersa exilia, sed solam Italiam intelligeret se iussum petere: verum cum fugam obirent troiani, incerti erant, quo fata ferant. Nam hector dixerat quidem fugiendum, sed non quo dicens solum, pererrato statues quæ denique ponto, Creusa vero dixerat etiam locum, sed dubie, quia lydium tybrim a colonis nominauit, cum lydia longe sit ab italia, Cassandra vero Anchisæ expresse significauerat Italiaq; petendam. Vnde dicet in hoc tertio. Sola mihi tales casus Cassandra canebat Et sæpe italiam sæpe itala regna vocare. Sed quis ad hesperiæ venturos litora teucros, Crederet? aut quem tunc vates Cassandra moueret? Dij præterea penates. paulo ante dixerant. Est locus hesperiam, &c. Quæ verba Ilioneus in primo repetijt, sed quæ hic dicentur gesta sunt ante ea, quæ in primo dicta sunt, loquitur ergo nunc Aeneas de ea scientia quam habebat cum fugam inciperet, per quam cum nesciret, quo fata ferant, vbi sistere detur. coactus est diuersa exilia. & terras desertas quærere) & nos molimur, idest cum mole, & difficultate paramus, classem, idest collectionem nauium: sub ipsa antandro vrbe illa phrygiæ, declinatur autem, hæc antandros. Nam in vtrumq; neutra sunt. & sub montibus Idæ phrygiæ: quia etiam Ida in creta est, sed classem parabat inter antandrum & Idā montem, molimur. dico existentes incerti, quo fata ferant, idest ducebant nos, & ideo molestum, & difficile erat parare classem: cū etiam incerti essent, vbi detur sistere, idest subducere classem, & finire errores, & nos contrahimus, idest congregamus viros, quorum in primo meminit, Ilionenm. Cloanthum, sergestum, gyan. leucaspim, achaten, atq; alios, Prima æstas, idest verna temperies vix inceperat, &. idest iam: vel & tamen iam) habet enim elegantiam hoc loco particula, &) Anchises pater (Seruat decorum patri q̄ sui vixerat gubernacula tribuens) iubebat dare vela fatis, idest secundum fata, aut vt fata indicabant, quum, idest quando ego lachrymans (ergo inuitus decessit) relinquo litora patriæ, & portus patriæ & relinquo campos, scilicet arabiles (quia iam ignis omnia exederat) vbi Troia fuit, Et ego feror exul in altum, scilicet mare. cum socijs, cum nato, cum penatibus, & magnis dijs. De quibus Seruium vidimus.

Antandros q̄o flectatur

ASCEn.

Terra procul vastis colitur Mauortia campis.
Thraces arant, acri quondam regnáta Lycurgo.
Hospitium antiquum Troiæ, sociiq; penates.
Dum fortuna fuit, feror huc, & littore curuo
Mœnia prima loco, fatis ingressus iniquis.
Aeneadasq; meo nomen de nomine fingo.

¶ Terra procul vastis colitur mauortia campis. Thraces arant, &cæ. Docet quomodo coactus sit diuersa quærere exilia, quia videlicet non permittebatur consistere, nec in Thracia, vbi primas sedes, & ænum oppidum locauit, nec in creta, nec in Sicilia, Recitat ergo primo, quomodo in Thraciam delatus, illic oppidum ædificauerit & abire coactus sit propter scelus commissum in polydorum Priami, De quare dicit sic Donatus: Terra procul. optime ignoranti Didoni terram exponit, in qua situs loci, & incolarum

Donati expositio

persona

persona, & oportunitas, cum propter propinquitatem, laborē lōgioris itineris leuaret, & ꝓpter fertilitate indigenis posset opitulari. Quoniā aūt thraces amiserat Lycurgū regē, videbatur, qđ nullus aduersarius venientes ꝓhibere posset. Firmabat aūt pterea religio fœderis diuturnitate tpis roborata. Feror, nā nō suo ꝯsilio venit. Fatis iniqs, hoc exitus rei ex nomine inita docuerūt. Sacra, pmo inuocabā auxiliū maternū. Deinde in alioꝝ deoꝝ, q auspicio nouoꝝ fundamentoꝝ essent necessarij. ❡ Ordo est.

Ordo

Terra mauortia .i. bellicosa, & patria mauortis, feminatis, q thracū lingua gradiuus dr. s. thracia colit ꝓcul .i. late, aut longiuscule a Troia, cāpis vastis, idest valde amplis, thraces arāt (ergo thraciā significauit) regnata .i. ea, quæ regno gubernata sunt, quōdā .i. olim, sup. ab Lycurgo thracū rege, acri .i. strenuo, & bellicoso: & ita regnata erit accusatiui casus plur. alia numeri, neutri generis, aut sic pone, Terra mauortia regnata quōdā acri Lycurgo colit, qđ vulgo dicit, cultiuatur hoc est subigitur, & aptatur sationi ab agricolis, ꝓcul in vastis cāpis supple quā terrā (Moris enim Vergiliani est, reticere relatiuū in descriptione locoꝝ, sicut vrbs antiqua fuit, Tyrij tenuere coloni, Est in secessu longo locus, &c. Est locus Hesperiā Graij cognomine dicunt, &c.) Thraces arāt dictio aūt regnata videt potius fœminina, & nominatiui casus, qr cætera nominatiui casus sunt. dic ergo, terra inquā regnata acri Lycurgo, apposito ne hospitiū antiquū Troiæ, idest Troianoꝝ: qui iure hospitalis olim a thracibus accipiebāt (vti moris erat apud veteres, apud quos pauciores qm̄ nunc sunt. erāt caupona .i. diuersoria mercenaria) & penates socij .i. ꝯfœderati, & amici dū fortuna scilicet prospera fuit) quo verbo mortalium fidem taxat) ego feror: scilicet augurijs actus omnium, aut vi vētorum, huc, idest in hanc terram, hoc est in thraciā: & loco prima mœnia, scilicet mei oppidi, in litore curuo: idest quod semper curuum est, loco dicit: idest statuo ingressus, idest auspicatus, aut incipiens, fatis iniquis. idest malignis, & mihi nō fauentibus: vt ille mansā, aut iniquis .i. mihi nō ꝯcessis, cū alio vocaret, & ego fingo nomen æneadas, idest voco populos illius ciuitatis æneadas de meo nomine, Ego ferebā .i. offerebā matri, scilicet Veneri, Dioneæ idest ex Dione Nymphagenitæ, & diuis auspicibus, idest autoribus & ꝓsidibus, operū cœptoꝝ: idest inchoatoꝝ sacra, idest sacrificia illis apta, & mactabā supero, idest cœlesti: aut supremo regi cœlicolū, ꝓ cœlicolarū, hoc est Ioui in litore, taurum nitentem, idest candidum, cum vitulus illi mactandus sit, verum quia nitentem dicit, potest significari intactus,

Vitulus Ioui mactandus

& vitulus licet mas sit. nec peccatū esse in sacrificio, nec ideo pulsum æneā, sed qr vocabat in Italia, Itaqꝫ nusquā ꝑsistere ꝑmittebatur: qđ tandē cognouit. Vnde ipse in primo, Per tot discrimina rerꝫ, tendimus in latium, sedes vbi fata quietas, ostēduat: illic fas regna resurgere Troiæ. Tumulus .i. sepulchrū in coliculo erat. forte, .i. casu, iuxta .i. prope eum locum, vbi mactabā, erat .n. casuale illic pe se mactasse, vbi sepulcrū erat, quo .i. in quo s. tumulo, hoc est coliculo summo .i. in cuius vertice, sup. erāt vgulta cornea .i. corni arboris, & myrtus horrida .i. aspera densis hastilib⁹ .i. vgultis, vñ facile hastilia fierent, Ego accessi .s. tumulū, & conatus conuellere ab humo .i. funditus. syluā viridē .i. densa illa hastilia virētia, vt tegerē aras: ramis frondētibus. ego video mostrū .i. portētū, aut ꝓdigiū horrēdū, & mirabile dictu, .i. dū dicit. Nā guttæ atro sanguine .i. atri sanguinis: aut ab atro sanguine distillātes. liquūt .i. defluūt huic sup. arbori, q arbor vellit .i. euellit, ꝓma solo .i. terra, in q̄ sustētabat, & ꝓ radicib⁹ ruptꝫ, & sup. guttæ maculāt .i. cōtamināt, terrā, tabo .i. sanguine atro, & corrupto, horror frigidus .i. me frigere faciens qtit. & tremere facit mihi mebra, & sanguis .s. meus, gelidus .i. qsi ꝯgelatus, coit .i. ꝯcrescit, & ꝯstringit, formidine .i. ꝓ timore. Ego insequor .i. insequēter conor rursus cōuellere, & .i. ēt vimē .i. vgultū, letū .i. tenue, & flexibile. alterius .s. arboris, & tētare .i. tētādo scrutari, causas latētes .i. ignotas mihi penitus .i. oīno, & alter sanguis sequit de cortice alterius .s. vgulti, aut viminis, ego mouēs .i. agitās multa .i. multas res aīo, venerabar nymphas agrestes, præcipue amadryades .i. nymphas arboꝝ, q̄ cū arborib⁹ nascunt: & intereūt (io q venerabar eas, ne forte quis illaꝝ ab arboribus cōuicta esset) & venerabar prm gradiuū .i. martē, q ꝓsidet aruis geticis .i. getaꝝ populoꝝ bellicosoꝝ, qr vt alibi dicet. Mortē ꝯtēnunt, laudato vulnere getæ. Et io dr mars illis ꝓsidere, & toti thraciæ. quocirca ne forte succenseat æneæ, qr se eo ꝯtulerit, venerabar inquit gradiuum patrem, & nymphas, sup. vt secundarent .i. ꝓspera facerent, visus, idest visiones, & leuarent, idest meliorem partem conuerterent omen, idest portentum illud, quod non faustum videbatur.

ASCEn. Donati expositio

❡ Tertia, &c. docet quō agnouit polydoꝝ illic sepultū, postq̄ a polymnestore rege thraciæ per fido occisus fuerat: vtqꝫ illic exequias pegeru, & terrā reliqueru, vnde Donatus dicit sic. Geminus, moralit ꝓmo geminus: dei de voces auditæ sunt. Quid

miserꝫ

Sacra Dionææ matri, diuisqꝫ ferebam
Auspicibus cœptorum operum, superoqꝫ nitentem
Cœlicolum regi mactabam in littore taurum.
Forte fuit iuxta tumulus, quo cornea summo
Virgulta, & densis hastilibus horrida myrtus.
Accessi, uiridemqꝫ ab humo conuellere syluam
Conatus, ramis tegerem ut frondentibus aras.
Horrendum, & dictu uideo mirabile monstrum,
Nam, quæ prima solo ruptis radicibus arbos
Vellitur, huic atro liquuntur sanguine guttæ.
Et terram tabo maculant, mihi frigidus horror
Membra quatit, gelidusqꝫ coit formidine sanguis.
Rursus & alterius lentum conuellere uimen
Insequor, & caussas penitus tentare latentes.
Alter & alterius sequitur de cortice sanguis.
Multa mouens animo nymphas uenerabar agrestes.
Gradiuumqꝫ patrem, Geticis qui præsidet aruis.
Rite secundarent uisus, omenqꝫ leuarent.

❡ Procul porro ab oculis, & pōt satis lōge significare, & non valde, vt in. v. Est ꝓcul in pelago saxū, qđ nō erat lōge: Sed & hic eadē pōt ee significatio, Breuis est .n. hellespōtiti āfitus, Vastia, vastatis, vel magnis. Acri sæuo, vel ei ucro. Hic dū bacchū cōtēnēs vites amputare parat, sibi crura amputauit, Sed ꝯstat abstemiū fuisse, & hi sunt acrioris naturæ, vt de demosthene legit. Antiquū, vetustū: vel car, Iliōe .n. Priami filia polymnestori nupserat, & illi Priamus Polydoꝝ paruū filiū dederat educādū, Dū fortuna .s. bona. Nā si absolute ponit, intelligit feꝫ, inde fortunatos .i. felices, Curuo, ꝑpetuū est litoꝝ epitheto: Nā qđ dixit in. vj. Recto fert litore, significat eū ita nauigasse, vt non relinqueret litus. Prima, nā in creta alia locauit, intelligit aūt ænū. Sal. Aenū, marmoreaqꝫ, & viā militare: qꝫ Hom. dicat, inde auxilia ad Troiā venisse, euphorion, & callimachus a socio Vlyxis dictū voluīt illic sepulto, quo tpe missus fuerat ad frumēta portāda. Iniqs, qđ scit futurū, ꝓoccupat æneadas Verg. æneti dicit, Dionæ. a matre Veneris, bñ āt dispēsat, vt si sequātur aduersa, Dioneā Venerē dicat. Si ꝓspera erit nauigatio illā e mari ortā dicat. Nō tñ semp obseruat. Auspicib⁹, Ioui, qr aeris deus est, & Apollini pp auguria. Libero cā libertatis. Sin vo alij dij inuocent, ad ꝓuatā ꝑtinet cām. Vñ de didōe. Iunoni añ alios, cui vincla .i. c. Nā qūis ea publica sunt'aret, erat tñ ꝓpria Didōis. Sic æneas sacrificat veneri, vt placeat matri. Liberū dixit, vt sit signū liberæ ciuitati. Nā apud maiores, aut stipēdiariæ erāt, aut ꝯfœderatæ, aut liberæ. Sꝫ in liberis ciuitatib⁹ simulacrū erat marsiæ: q in tutela liberi ꝑtiē, Mactabā, ꝯ rōnem Taurū mactat Ioui, Vñ putāt, hic subsecutū ꝓdigiū. Ioui .n. iuuencus vbiqꝫ mactat, vt statuā ante aras aurata frōte iuuēcū. Itē, iā cornu petat. & .p. q. s bat. & iuue. Qui vexat nascētē robora cornu. Nā in victimis ætas est considerāda. Tumulus, & colle & sepulchrū fuisse significat. Cornea. & myrtea. Nā hæ aptæ hastilibus sunt: vt & bona bello cornus, itē & pastorale ꝑfixit cuspide myrtū. Cornus aūt de arbore dr vt ficus., Nas de aiali indeclinabile est cornu, Luca. aūt vsurpauit genitiuum. Vt cornus tibi cura sinistri. Et cice. in arato huius generis dixit, ipse aūt accessit ad myrtū, q inter verbenas est, & marti, cui sacrificabat sacra. Syluam, bene variat, modo syluam, modo virgulta, modo vimina dicēs. Monstrum, recte. Nam statim apparuit, qd id esset, & hoc proprie, qūis alias abutatur. Liquūtur, in verbo prima syllaba longa est, sic alibi. Canis eñ montibus huōꝝ, liquit, Liquor aūt nomē primā breuē habet. Quatit, eā pēdet ex eā. Timor .n. sanguinē gellat, qui coactus gignit frigus lētum molle, & flexuosus. Vnde & vietos curuos dicimus per senectutem. Multa mouēs, Quæ illa sint: indicat ex sequētibus: Nā putabat esse hamadryadas, q cū arboribus nascuntur, & intereunt, qđ demōstrat Ouidi. cū Erisicthon arborē incīdit, vnde sanguis primo, deinde vlulatus exijt, & Stati. nec amplexæ dimittūt robora nimphæ. Gradiuū pi πυθεύγιον ὅεγα .i. exilientem in ꝑlia. Geticis. Thracijs, Getæ .n. populi sunt mysiæ: quæ cum lata sit: multas continet gentes, Rite, recte, Secundarent, prosperoa facerent, Visus. ꝓ visa posuit. Nā visus est, quo videmus. Visa sunt, quæ videmus. Similis sunt nuncius, & nūciū, auditus & auditū Leuarēt, bonū ac leue facerēt.

SERVI. Procul qd notet Lycurg⁹ q fuerit,

Gradus ciuitatū apud maiores

Cornus qd sit

Visus vi sa nūcius nunciū quō differant

Tertia sed postquam maiore hastilia nixu
Agredior, genibusqꝫ aduersæ obluctor arenæ.
Eloquar, an sileam? gemitus lachrymabilis imo

Auditur

Auditur tumulo, & uox reddita fertur ad aures.
Quid miserum Aenea laceras? iam parce sepulto.
Parce pias, celerare manus, non me tibi Troia
Externum tulit, haud cruor hic de stipite manat.
Heu fuge crudeles terras, fuge littus auarum.
Nam Polydorus ego, hic confixum ferrea texit
Telorum seges, & iaculis increuit acutis.
Tum uero ancipiti mentem formidine pressus
Obstupui, steteruntque comae, & uox faucibus haesit.
Hunc Polydorum auri quondam cũ pondere magno
Infelix Priamus furtim mandarat alendum
Threicio regi, cum iam diffideret armis
Dardaniae, cingique urbem obsidione uideret.
Ille ut opes fractae Teucrum, & fortuna recessit,
Res Agamemnonias, uictriciaque arma secutus
Fas omne abrumpit, Polydorũ obtruncat, & auro
Vi potitur, quid non mortalia pectora cogis
Auri sacra fames? postquam pauor ossa reliquit
Delectos populi ad proceres, primumque parentem
Monstra Deum refero, & quae sit sententia posco.
Omnibus idem animus scelerata excedere terra.
Linqui pollutum hospitium, & dare classibus austros.
Ergo instauramus Polydoro funus, & ingens
Aggeritur tumulo tellus, stant manibus arae
Caeruleis moestae uittis, atraque cupresso.
Et circum Iliades crinem de more solutae.
Inferimus tepido spumantia cymbia lacte.
Sanguinis & sacri pateras, animamque sepulchro
Condimus, & magna supremum uoce ciemus.

Polydorus

SERVI. ¶ Eloqr, an silea, admiraculũ, posita parenthesis, Gemit9 lacbri mabilis, ptec & irascẽs, Reddita pdata, Reddit qgd ad nos p aliqr trãsit: & h possum9 itelligẽ: q ad eũ vox missa p tumulũ. e Sepulto iacẽti, vt Inuadũt vrbẽ sono, vioqz sepulta qsi sine pulsu: nã sepult9 ñ erat, cũ sepultura nõ eẽ rite fca. Pias ẽt q lædit excusat æneã. Qd pietaq magnũ testimoniũ. e Scelerare, polluẽ Plautin9 sme hodie ñ i vsu. No externũ, na cũna erat e cognat9. Na polydor9 ego: vl' distingue, vl' sũ vl itellige sũ. Inereuit reuirũt. Tractũ ex historia, Nã roml9 captato augurio hastã ex auẽtio colle i palatiũ iecit, q fixa frodũ, e arbore fẽc, Vituperabile. n. e poetã al qd finge, qd pẽt9 discedat a vitate deniqz obiicit. Verg. q i nymphaon naues mutasst3, e q p aurũ ramũ descesũ ad iferos, & q Didoi comã secuerit, Sz h purgat exẽplo Euripidis, q ẽc Alceste h dixit eũ suoire fatũ mariti. Infelix vl' q iã ẽẽ coepat, vl' cui ẽt pulsa nocuerũt. Mãdarat, cõmẽdarat. vl' emãdarat. Aphereis e, Threicio, a loco auget crudelitatẽ, Ex q Diomedes Lycurg9 e Tere9 sũt. Threicio, p thracio: vt supra Threissa, Nã solutio ẽ ionicæ linguæ. Cũ. n. sit θρᾷξ iões dicũt θρῇξ, & ei9 solutio facit threici9, vl' Treissa. Cigi vrbẽ. viderer appari obsidionẽ. Nã post obsessã vrbẽ ñ potuisset. Fortũa .s. melior. Victricia, h alia itrix fœminia sũt, e tñ i pluralineutrũ hñt. Fas oẽ, e affinitatis, e hospitalitatis. Obtrũcat, Cædit Proprie trũ sigt caput amputare. Potit: Ex his h bis ẽ q, miscẽt p̃iugationẽ Nã tertiæ licet sit facit tñ potiri. Sic e fio p fire facit fieri. Sacra, execrabil', tractũ ex mor Gallor. Nã cũ massilẽses peste laborabãt. vn9 se ex paupib9 offerebat alẽdũ ano itegro publicis e purioribus cibis, postea vbenis, vestibusqz sacris ornat9 circũducebat p vrbẽ cũ execrationib9, vti eũ iciderẽt oia mala ciuitatis, & sic pcipiebat: Hoc ãt i petrõio lectũ ẽ. Latẽter ãt iẽtat æneas exsili' tudie calamitat, troiãos Didõi cõmẽdare, nã & ei9 marito cã auri fr' itulit necẽ. Idẽ plusqz si dicẽt sitis Scelera. t. i. scelaratorz, vt captiuaqz vestis i. captiuorz. Classib9. a. h ypallage ẽ Fun9 mõ sepulchr, qd hastas auellẽdo diruerat. Nã fun9 pprie icẽsũ ẽ cadauer. Stãt. positæ sũt. Mães aiæ sũt, q egressæ corpib9 nõdũ alia itrãt corpa. Sũt ãt mariæ, e dicũt pãtiphrasis nã manũ bonũ. vñ e mãe dictũ, vt Eumẽidas, pcas. bellũ, lucũ Alij mães dicũt a manãdo. Nã aiab9 plena sunt loca iter lunarẽ circulũ, & vñ terrã fluũt, Alij mães deos iferñales putãt. Atra nigra, funesta, q i feris cõsecrata, q cæsa nõ reuirescit. Romæ ãt ramũ cupressi ãn domũ funestã ponebãt, ne qsqz põtifex p ignorãtiã igressus pollueref. Hoc nec pter inuisã cupssus. Vlla breuiẽ dõm seqnt. Atra, q atratos hoĩes significet De more. s. gẽtis. Vel de more plãgẽtiũ. Tepido. statĩ mulso. Cymbia pocu la in

Scelerare qd sit

Obiecta in virgilium

Threici9 vnde

Manes q & vñ

nu. Ae. artificiosa res, Si. n. æneas loqref, diceret fẽci, e absoluta qlitate sese defenderet, q nesci9 fecerat. sz poeta eũ iducit defẽsorẽ, q accusator eẽ debuit. I dqz acerbitate lati9 extẽdit, e ex vno crie multa posse exoriri euidẽter osidit, sz istruit, & no arguit, pmũ crime ẽ sepulchr violẽtũ, e h tõne loci: tpis: e psonarũ. Addit iniseriã, q sublcuatõe. e nõ oppssiõe dicta ẽ ænea ex noie pprio appet notũ nõ notolog. Pias, man9, cur pcc si ia parata res fuerat. Quia e ignorãs fecerat, merebat veniã. No ãt meref, qd deide eet factur9. Sic sit mihi pcẽs te erit soluta. Nõ m. n. t. peccares. n. i hoĩem, in miser. in defunctũ, in ciuẽ, i tuũ. Ergo no tulit me istu Troia externũ. i. nõ solũ ciue, sz affinẽ. Fr. n. creusæ erat. De stipite manat, psonar, e tpis posuerat pteo nũc ponit loci. Crudeles te. õm õstrat h eẽ viuũ terræ parẽt, vt p h dẽ a eodẽ vitio laborare significaret. Ergo e ab alijs poterat eadẽ iniuriã expectare: atqz et no decebat, et si tutus pmãsisset priũ iter ipsos vsari, Fuge, fuge, ex duplicatione vbi necessitatẽ ostẽdit fugiẽdi. Tũ vo, q supra dixerat, Mihi frigidus horror, Mẽbra qtit. Nã ad illũ horrorẽ, q fuit ex sanguie, accedẽs vox lamẽtabilis Polydori mẽtẽ in hebetudinẽ duei tu. Et vox in silẽtiũ trãsit. hũc ea rõne misit pamus, vt eũ se in sũm iis piculis cerneret. saltẽ posteritas sua i h filio remaneret: e auri vi3 magnã dedit, vt eet, q viueret, & ex se nãz Polymnestoris dectãs tutũ filiũ apud veterẽ amicũ credidit. infelix q, q dũ filiũ i tuto collocare putat, eũ pdidit. Ergo priamu nec icautus, nec imprudẽs, neci filij ca i diliges fuisse demõstrat, Dederat. n. vicino, affini, amico veteri. dederat cũ diuitijs, dederat regi. Ille s. q speraret hũan9: cuius fidei cõmissus fuerat: q dĩe e: q ex pluri mis delectus, q susceperat inocẽtẽ amici filiũ. notaf h psona. s. auara. Itẽ locus. Nã mare iterpositũ erat iter se, e troiã: uẽ tps. s. i q pierat igiũ, vt no timeret vltionẽ. Ostdit pterea poeta i rebus aduersis, ne amicis gdẽ fidẽdũ. Dãnat auaritiã tanqz q ad oia scelera ipellat. Primũqz. p. Qui iudicare de mõstris posset & ad pceres, q qd fcõ opus eẽt debuit oĩuz diffiniri sñia. idẽ solet decerni, qd maiori pti placet, sz hic tã manifestũ scelus fuit vt oẽs fugiẽdũ cẽserẽt idẽ, vbi p scelus fuerat soluta amicitia, q fœdere deuicta erat. Nõ g vtile illic morari. Nec religiosuz cũ sanguine pueri pollutus eẽt locus. Condimus, erant placandi manea læsi, pser tiz illius, q eius, & affinia, & regis filius erat, & q recte mouerat Troiaos, vt sceleratã terrã linqret. Docet ãt poeta q possint curare, q male sint gesta eẽ curãda. ¶ Ordo ẽ. Sz postqz ego aggredior maiorẽ nixu. i. conatu auellẽdi, tertia hastilia. i. tertiũ vigultũ, nisi forte plura sit auellerit, atqz ita pro pter dixerit tertia hastilia, & ego obluctor. i. icũbo genib9 harenæ. i. terræ: q i litore harenoso eẽ solet, aduersæ. i. mihi de sup i cũbẽti oppositæ (Eloqr. a. s. h pparẽthesim dicit, addubitãs an dicẽ deat rẽ, q fide admirabilior sit. credulitatẽqz vix mereat) gemit9 lacbrymabil'. i. qsi ab lacbrymitãte edit9, audit, sup. a me de tumulo imo. i. pfundo, & vox reddita. i. data fcõ iã transitu fert ad aures. s. meas, vox ãt fuit h. O ænea, q d laceras miser miseratiõe, & no tali laceratiõe dignũ: pce iã sepulto. i. iacẽti, e pstrato, pce. i. caue scelerare manus tuas pias. i. insontes, & ignorãter i me peccãtes. Troia tulit me tibi nõ externũ, aut p sĩ pteoĩ: troia nõ tulit. i. pduxit me externũ tibi, sed sup. affinẽ. aut cruor hic: sup. nõ manat. i. distillat de stipite, sicut videris opinari venerãdo hamadryadas (sunt q legãt haud, sz vt dixi posita sẽl' negatõe an pticula vel, & aut itelligi repetit: vt nõ sũ, q tua furari velĩ, aut destruẽ) heu nolẽtis est, fuge terras crudeles. i. i qbus ipiũ facinus cõmissũ ẽ, fuge littus auar. i. i q aua rus rex ipiũ tenet. Nã (sup. sinestra) ego sup. sum Polydorus filius ille priami: quẽ nosti depositũ eẽ, & creditũ polymnestori, q circa nõ plura dixit æneæ rẽ cognoscẽti, sed æneas reliq dicturus ẽ tyrijs ignorãtib9. ferrea seges tellor. s. qb9 pfossus erãt texit. i. sepeliuit, & occultauit me h, & icreuit. i. reuiuit, acut, iaculis. i. i hastilia ista acuta, q auellis, ego pssus mẽtẽ. i. hñs mẽtẽ oppssã, tũ vo. i. pcipue tũc: aut qsi tũc ad verũ. formidie ãcipiti. i. me ancipitẽ, & dubiũ, qd facerẽ, reddẽte, obstupui e comæ. i. capilli, steterũt. i. obriguerũt (Itẽ mediã corripit, sicut h soceri ẽ) e vox hæsit. i. ihæsit faucib9, ita vt elognescirẽ, q vo nõ oia, vt dixi nota erãt Didõi, & cæteris audiẽtib9 explicat' ea dicẽs. Priam9 ifelix. s. pp casuz, q post euenit, mãdarat quõdã cũ magno põdẽ auri: hũc Polydor alẽdũ, furtim. i. secreta, regi threicio. i. thracio. s. Polymnestori, tũc sup. cũ ip se diffideret. i. male cõsideret, armis. i. potẽtia Dardaniæ. i. troiæ. i. qñ icẽperat despare de salute Troianor, ac ẽt troiæ, e cũ vidẽt vrbẽ cigi obsidiõe. qd signũ erat, q iã i feriores eẽnt: ateqz i pes Troiãi qppe q nõ poterat hostẽ ppellẽ: iõ ãt alẽdũ dederat vt aliqs supesset suæ gnationis, q troianis olim recollectis pẽt. Ille. s. rex thracius polymnestor, vt. i. postqz res teucrũ. i. teucror, fractæ sup. erãt. & fortuna recessit, sup. ab eis, secutus. i. insequẽs. res agamẽnonias. i. ptes agamẽnonis ipatoris exercitus græcor, & arma victricia. i. victor græcor: qs victores fere pdecturis colligebat, abrũpit oẽ fas. s. deor, e hoiuz iure hospitalitatis vio lando

Qd cum solutione

Auaritiæ natura

Ordo

Particula qñ repetatur

ld do obtruncat Polydorū.i.caput eius āputat, & potiš vi.i.violenta auro i.depositio cū polydoro, sacra.i.execrabilis fames .i.cupido, & auiditas auri, qd.i.ad qd nō cogis.q.d.ad nihil nō cogis, sed ad oē nefas cogis, mortalia pectora, qd̄ recte in grā tiā Didonis dicit æneas, q audierat a mre, licet id Dido cū sci re nesciebat: pygmalionis auaritia, & scelus in sicheū eius cōiugē. Postq̄ pauor.i.stupor reliqt ossa, ego refero.i.in psultatione porto monstra.i.portēta deū (q curarunt, vt ad Polydori tumulū vastilia auellerē, & eius voce haurirē) ad delectos ptres.i.pmores, & pncipes ppl'. & pmū.i.pcipue ad parētē.s.Anchisen, refero inqt, & p.i.posco, qū nā sit.i.qd sentiāt faciēdū sētē.i.vniformis aīus erat oībus, excedere.i.vt excederem⁹. terra scelerata.i.scelere tāto polluta, & hospitiū pollutū ling. sup.debere, aut linqre hospitiū pollutū .i. violatū, & fœdatū tali scelere, & dare austros classibus.hypallage.i.classes austris.i.vētis. Ergo qr abire decreuimus, instauramus.i.instar pōris facimus, Polydoro funus.i.sepulchrū, aut totū officiū funebre: qd̄ ptermissū erat, facimus, & ingēs tellus.i.magna moles terræ, aggerit.i.accumulat, & apportat, ab oībus.s. vnde p impsonale loquit, tumulo.i.ad tumulū extruēdū, aræ stat.i.erectæ, aut positæ, sunt, mœstæ.i.lugubres. qr manibus.i.animis, q a corpore manarūt, sz nōdū in sedes debitas receptæ sunt secūdū æthnicos, aut q a lunari globo in corpora manāt (sed verū qz a fide, q infundēdo creatas, & creando infusas pdicās, statim, vt exutæ sunt corporibus in loca merita recipi affirmat, q tn̄ varia leguntur) aut manibus.i.dys inferis, vittis.i.sertis appositis, cæruleis, aut marinis, & in litore lectis, aut subnigris, & cupsso atra.i.funesta, & Iliades.i.mulieres Troianæ, sup.stāt circū.i.in circuitu: solutæ crinē.i.habētes crinē passū, & solutū, de more .s.priæ. aut exeqar, Nos iferimus.s.in tumulū cymbia.i.pocula in more nauiū, hoc est cymbar facta, spumātia.i.abūde repleta, lacte tepido.i.recēs mulso, & pateras sanguinis sacri.i.ex sacrificio collecti, & pdimus.i.psepellimus aiam.s.Polydori, q lacte, & sanguine qbus maxie viuit, corpi cōuenire ab æthnicis credebat: & ciemus.i.clamamus magna voce, supremū.i.vltimo loco, aut supremū.i.vltimū vale, vn pacto omni officio exeqali dicit pclamatū esse. qd aūt clamabat, iā docuit Seruius.

la i modū cymbæ. Sacri de victimis sūpti. Bn̄ ait lacte, & sanguine aīa ad sepulchrū elicit. Lacte.n. corp⁹ nutrit post aīe piūctionē: & aīa sine sanguie nūq̄ ē. Na illo effuso recedit, Et qr in sepultorū aīæ vagæ sunt, & hic nō iuerat legitie sepult⁹ rite reddita legitia sepultura, reddit aīa ad qete sepulchri, quā stoici mediū seqntes tādiu aīaz durare dicūt, q̄diu durat & corpus. Vn̄ ægyptij pdita cadauera diutius seruat, vt multū duret aīa, & corpi sit obnoxia, ne cito ad alia trāseat, Romani pō cōburebat corpa, vt stati i suā nām rediret aīa. Ergo h̄ obnoxiā facit aīaz corpi: qd̄ aīea horrebat, q̄si p vim extorta, Plato ppetuā dicit aīam, & ad diuersa corpa stati trāsire p meritis vitæ pōris, Pythagoras vō non μετεμψύχωσιν. Sed παλιγγενεσίαν.i. redire, sz post tps dicit. Supmū, adūbiū, vt toruū, clamat. Ciem⁹. dicebāt.n. Vale nos te oēs ordie, q̄ nā pmiserit, cūcti seqmur.

Deus creādo ai as in fundit & infundēdo creat

Antiquorum Vale

ASGEN. ℂ Inde vbi prima. Docet igit qūo derelicta thracia in Delo pfecti sunt vbi illic suscepti hospitio honorifico ab Anio rege oracula consuluerunt, de quare dicit Donatus sic. Deducūt quas, miseri subduxerant. Occurrit magna beniuolētia, vt rex & sacerdos non expectauerit peregrinos ad se venire, sz vltro occurreru. Veterem amicū. q.d. illū talem tunc habuit amicū, qlē habebat, stāte Troiano p felicitate, neqz secutus est fortunā vt

Donati expositio

Inde ubi prima fides pelago, placataqz uenti
Dant maria, & lenis crepitans uocat auster in altum.
Deducunt socii naues, & littora complent.
Prouehimur portu, terræqz, urbesqz recedunt.
Sacra mari colitur medio, gratissima tellus

Nereidum

Nereidum matri, & Neptunnio Aegæo.
Quam pius Arcitenens oras, & littora circum
Errantem Mycone celsa, Gyaroq; reuinxit.
Immotamq; coli dedit, & contemnere uentos.
Huc feror, hæc fessos tuto placidissima portu
Accipit, egressi ueneramur Apollinis urbem.
Rex Anius, rex idem hominum, Phœbiq; sacerdos.
Vittis, & sacra redimitus tempora lauro
Occurrit, ueterem Anchisen agnoscit amicum.
Iungimus hospitio dextras, & tecta subimus.
Templa Dei saxo uenerabar structa uetusto.

Aeneas

Da propriam Tymbræe domum, da mœnia fessis.
Et genus, & mansuram urbem, serua altera Troiæ
Pergama, relliquias Danaum, atq; immitis Achilli.
Quem sequimur, quo ue ire iubes, ubi ponere sedes.
Da pater augurium, atq; animis illabere nostris.

SERVI.

¶ Lenis crepitās, duo epitheta posuit vitiose. Fecit aūt hoc ꝓ pter in decē ꝟsibus, Auster, ꝓ omni vēto. Recedūt, nā videt̄ na/ uigātibus: q̄ nō ipse a terris: sʒ ab ipsi a terri ē recedāt. Mari, or dina, in medio mari ægeo. Nereidū mrī .i. doridi. Fabula est: Iupiter vitiata Latona ēt asteriē sororē vitiare voluit, illa aūt rogās a dijs, vt in auē vteret, coturnix est. Sʒ cū mare trāsfretaret, afflatione in saxū ꝯuersa sub aqs mersa est, inde supplicāte Ioui Latona supnatauit, ac p̄mo Neptuno, & doridi ꝯsecrata ē. Deinde cū Iuno Latonā, imisso Phytone, insectaret, litori adhæsit, sororēqʒ, excluso serpēte, intra mare recepit, In hac insula ipsa Dianā, ac Apollinē peperit, Sʒ Diana iā nata ꝓ obstetrice se matri Phœbū parienti pbuit. Vñ q̄uis v̄go, a parientibus inuocat. Apollo: vt p̄mū natus ē, Phytone sagittis interēpto, matrē est vltus. Et terrā in q̄ duo numina sint nata errare nō sunt passi isti dij, sʒ duab⁹ insulis religauerūt. Veritas est, q̄ cū insula terræ motu laboraret, ꝯsuluerūt oraculū Apollinis, cuius respōsuʒ fuit, ne mortuos ibi sepelirēt, & sacra, q̄dā facerēt, postea e gyaro, myconeqʒ, vicinis insulis venerūt: q̄ eā habitarūt. Dicūt Dianā p̄mo natā: q2 nox p̄mo fuit. Dicta est insula p̄ ortygia, q2 græce ὄρτυξ dicit̄ coturnix, & q2 postea emergēs appuit, delos, Nā δῆλον manifestū dicūt. Vl' q2 Apollinis oracula, q̄ alibi obscura sunt, illic māifesta dāt. Delos & ciuitas & isula. Vñ interdū recipit ꝓpositionē. Pius, q2 vltus est mrm. Coli. a vicinis. Vētos ꝓpter terræ motū. Sacerdos. nā apud maiores rex erat sacerdos, & pōtifex. Sic hodie iperatores pōtifices dicim⁹. Amicū ꝓ silētiū itelligim⁹. Hospitio .i. iure hospitalitat'. Nā ad hospitiū nō pōt itelligi, cū iam esset amicus. Propriā, ꝑpetuā. Sic ꝓpriāq; dicabo. Nā quā ꝯdiderat, nō fuerat ꝓpria.

Tibræus vñ dictus

Tymbræe, ab agro Troiæ vicino: q tymbra plenus fuit, in quo eius est, & nemus: & tēplū, in quo Achilles a Paride fuit interfectus θύμβρη græce. vñ ι ē diphthōgō, vt Ἀλφειὸς dircæus. Domū, familiā. Māsurā duo petit, vrbē, & ꝑpetuitatē, & h̄ vel ꝓpter Troiā, vel ꝓpter eā quā in Thracia ꝯdidit. Pater venerationis est. Vñ & dijs dat̄. Quid ve pater Nepcune paras. Et mōtibus, vt pater apēninus, & fluuijs vt tymbre pater. Augurīū, ꝓ oraculo posuit. Illabere, nā quis obscura sint, mī semp vera sunt Apollinis oracula. Ergo postulat illud oraculū intelligere.

vt polymnestor, & tātū habuit amicū, quātus fuit, nō quātus veniebat. Sacra, vt ōnderet vittas, & laurū nō esse signa letitiæ q̄ tristitiæ Troianoꝝ nō ꝯueniebat, s; sacerdotū, Magna āt exēpla posuit malæ bonæqʒ amicitiæ Polymnestor: & Aniū, q̄ nos ad bonū hortent̄, & a malo reuocet. Propria nā incerti hacten⁹ vagabant̄, vt incerti: quo fata ferāt, vbi sistere dēt. Est aūt pcatio breuis, & q̄ oīa ꝯtineat. Nā petit, & mouet cōmiserationē. Da .i. ōnde Da pr̄ augurīū. P̄mo aio, īfūde ais nr̄is, apta, & ꝑspicua oracula, Vsus est aūt iperatiuo da, & illabere, q̄d est deprecātis ex fiducia in apolline: q Troianis fauebat. ¶ Ordo est Inde .i. deide, postq̄ officiū funebre pegimus vbi .i. qdo, p̄ma fides .i. credulitas, & ꝯfidēdi rō, sup. est tacta pelago .i. vbi p̄mū potuimus satis ꝯfidere pelago, & vēti dāt .i. ꝯcedūt, & pmittūt gescēdo, maria placata .i. trāqlla, & auster .i. quis vētus, lenis .i. tenuis, & leniter vētis, vocat: sup. nos, in altū, sup. mare crepitās .i. crepitādo, aut cū crepitu, & ita diuisiʒ ꝯstruēdo epitheta: nō erit vitiosuʒ vni bina dedisse, q2 ex diuersis ptibus, socij (q2 vile ministerīū est: nō dicit se id fecisse) deducūt .i. deorsum ducūt ab litore, quo eas sub duxerāt, naues, & cōplēt litora. aut portū: si de nauib⁹ loquit̄, aut re uera litora, si de socijs eūtib⁹, & redeūtib⁹, & sarcinulas suas ingerētib⁹, intelligēdū ē: nos ꝓuehimur .i. porro auehimur portu, & terræ, & vrbes recedūt .i. videnf abeūtibus recedere cū ipsi, recedāt, nā id vectis accidit: & ita male merebit̄ de poeta, q hypallage dixērit, tellus sacra. s. delos: existēs gratissima mrī nei eidū .i. doridi Nymphaꝝ matri, & neptunio, sup. pr̄i .i. nereo, aut ipsi neptuno ꝓm Seruiū: colit̄ sup. in medio mari ægeo, quā: sup. tellure, seu terrā, errātē .i. vagātē, fluctuātē circū oras, & litora, arcitenēs. s. Apollo pius. s. in matrē, cuius iniurias vltus est reuinxit .i. colligauit mycone .i. cū illa insula celsa .i. sublimi, & cū sup. gyaro illa quoqʒ insula in mari ægeo, & dedit .i. ꝯcessit eā coli immotā .i. qetā habitari, & ꝯtēnere .i. vilipēdere. & nihil curare vētos vñ prius agitabat (Q2 dicit mycone celsa, necesse est, vt sit ablatiui casus, & declinet̄ hæc mycone mycones, sicut crete cretes, regit aūt vtriqʒ instrumēti, vt sit reuinxit p illas duas insulas, q̄s ita affixit, vt mouere negret, aut intelligit̄ ꝓpositio cū significās comunitiā, vt sit, reuinxit .i. colligauit eā cū mycone, & gyaro .i. colligauit eas simul) Ego feror huc .i. in hāc terrā: videlʒ Delō: hæc existes placidissima accipit nos fessos placido portu, nos egressi veneramur vrbē Apollinis. s. genitoris (de q̄ ꝑ Lādinū ad finē huius pticulæ plura dicent̄) Ani⁹ rex, & idē rex hoīuʒ, & sacerdos phœbi, redimitus tpa .i. habēs tpa redimita .i. cincta cū ornatu, vittis, q2 sacerdos & lauro sacra, q2 rex, occurrit sup. nobis, & agnoscit Anchisen veterē amicū, sup. suū nos iūgimus dextras hospitalitatis, & subim⁹ .i. intramus, tecta. s. regia, hoc est regia ipsaʒ, & ego venerabar tēpla Dei. s. Apollinis, structa sup. i: aut ex saxo vetusto, sup. dico. O tymbræe. s. Apollo, q2 a tymbra herba, q̄ circa eius tēplū in phrygia abūdat. sic dictus est, da .i. dic, & significa: aut assigna, & ōnde nobis domū .i. habitationē: & sedē ꝓpriā .i. nobis debitā, & in q̄ ꝑmanere possimus: da fessis. s. nobis aut nr̄is, mœnia. s. qb⁹ ab hostib⁹: & aduersarijs tutari possemus, da gēn⁹ .i. ꝓpaginonē gn̄is, & vrbē māsurā .i. ꝑduraturā, vt troia perijt, Sua. s. indicādo māsurā vrbē: altera pgama Troiæ .i. Sua nos, q sumus altera pgama .i. mœnia, hoc ē tutamina Troiæ, q̄ nisi nos extaremus: penitus perijt, vñ dicit appositiōe altera pgama troiæ. s. nos reliqas Danaū ꝓ Danaoꝝ, Atqʒ Achilli inmitis .i. sæui, & crudelis. Opt. s. Apollo: da augurīū .i. oraculū, atqʒ illabē nr̄is ais .i. significa nobis. illabēdo nr̄is ais, ita vt & itelligere. & credē valeam⁹ quē sequimur (nō dic̄ seqmur, aut seqmur, vt se passiuū significet, q̄ iusseris seq, ita vt nō secuti ue: sʒ iā seq cē

Auaritiæ exēpla

Reges sacerdotes

sear, ob quā rē ꝓ futuro interdū ꝑteritū ponim⁹: vt si hūc aīuʒ habueritis, vicistis) ve ꝓ vel quo iubes ire, & vbi iubes ponere sedes, q.d. nihil cūctabimur, vbi iusseris. De delo aūt, & tēpo Apollinis genitoris collegit Lādinus hæc. Tellus. Delō insulā intelligit, de q̄ Ply. ipsa q̄qʒ clarissima Cycladū media, & tēplo Apollinis. & mercatu celebrata, q̄ diu fluctuata ꝑdit, sola motū terræ nō sensit. Ad. M. Varronis ætatē mutianus ꝓdidit bis ꝯcussaʒ. Hāc Aristoteles ita appellatā putat, q̄m repēte apparuerit enata. Egiarbosthenes cynthiā, alij ortygiā: asteriā, lagiā, mydiā, cynetū, pyrpilē, igne ibi p̄mū repto. Herodo. āt ita scribit. Ferūt āt delij post discessuʒ Dectis Xerxis p̄fecti Delō se mouisse p̄mo aut postremo vsqʒ in mea tpa. Stra. ait, i ægeo mari magis Delos emīnet, & circūstātes illi Cyclades, & ipsi icūbētes sporades .i. sparsæ. Delos vrbē hēt, & Apollinis latonæqʒ tēplū, & Cynthus mōs sublimis, & asp icūbit vrbi. Pyndar⁹ q̄qʒ illā oli errabūdā fuisse, Sʒ aduētāte ptu Latonæ, q̄tuor terrestrib⁹ e rūcis colūnæ durā i petra solido ex adamāte ꝯnnuerūt Saxo vecusto. Credūt aliq dictū, q2 isula saxū sit, i q̄d asteria iā coturnix ꝟsa ē. Cloatius āt veri⁹ referēte Macro. scribit i Delo arā eē Apollinis genitoris, i q̄ nullū aīal sacrificat̄, quā pythagorā veluti iuiolatā adorauisse ferūt, Hāc igit̄ Verg. eē ab ænea adoratā, demōstrat si q de nullo acto sacrificio p̄ces icboat, & vt genitoris arā demōstraret: dixit. Da pr̄. at mox cū taurū mactat apud aliā arā intelligimus. Vñ hic p̄rem, q̄ ipsi ꝓpriū ē ibi Apollinē noiat, Cato de liberis educādis ita ait. Nutrix hæc oīa faciebat i ꝟbenis, & tubis sine hostia, vt Deli ē ara Apollinis genitoris. Q̄d ait, saxo vetusto, dicit Epaphus delphis quōdā euenisse, vt tēplū antea religiosuʒ, & itactū spoliatū, icēsumqʒ sit: & addit multas circa corynthū vrbes, insulasqʒ ꝓximas terræ motu haustas, Delō neqʒ āteā nec postea h̄ incōmodo vexatā, sʒ sp eodē manere saxo: Thucidides aūt in tertio hystoriaꝝ scribit, nō mir ergo, si ꝑsidio religiōis tutā isulā sp ōnderit, & reuerētia locoꝝ sibi accessisse dicit ꝯtinua saxi eiusdē. s. insulæ firmitate. Anius Apollinis filius fuit, q habuit andrū filiū. Arcitenens. Ex neuio, q in secundo libro belli puni, ait, Deinde polles sagittis inclutus arcitenēs & ab Homero est, a quo Apollo dicitur ἑκηβόλος.

Delos q̄ & vbi

Genitoris ara q̄

Vix ea fatus eram, tremere omnia uisa repente.
Liminaq;, laurusq; Dei, totusq; moueri
Mons circum, & mugire adytis cortina reclusis.

ASCEN.

¶ Vix ea fatus erat. Docet q̄d subsecutū est oraculū. Vtqʒ illo ædiss..g Anchises, eo q̄ geminæ essent Troianis origines, coBhortatus

Submissi

hortatus est in cretā, vnde teucer oriūdus pcedere, cū tñ deus admoneret potius in italiā pficiscendū, vñ Dardanus ortus, dicēdo, Dardanidæ duri, verū is quoq; error fatalis erat, nā Cassandra eū sæpe pdixerat, vñ ipsuz agnoscēs Anchises postea dicturus est. Sola mihi tales casus Cassandra canebat, Nunc repeto hæc generi portēdere debita nostro. De hac autē re dicit Donatus sic. Vix ea fatus erā, metio eaꝫ rex præsentiā dei ondit. Summissi, pauore nimio vestigijs firmis stare nō potuimus. sed ad terrā demissi sumus. Quæ vos. a. st. p. nihil breuius: aut eminētius hoc respōso. Nā & in fine vbor ꝯsulētia, ꝑlatū est, & incertos securos reddidit Ostendit enim Troianos apud iliū peregrinos fuisse. Nūc originalibus terris a suis parentibus reddi, ꝙ beneficiū, & nō iniuria est, ꝑsertim cū vrbē ꝑpetuā ꝑmittat, & troianos maxima incrementa sumpturos, Mixtoq;, in. e. t. læti oēs erāt, sꝫ q̄rebāt nomē loci. Nā utiq; memoria ignorabat' Sꝫ anchises oīum vetustissimus rē agressus est, fuit aūt pulchrū, ac religiosuꝫ his terris reddi, q̄ parentes ab origine retulerūt, & ne timerēt, ne a melioribꝰ ad deteriora ꝑgerēt, addidit vbere læto. Vbere allusit ad id qđ terram lætā appellauit. Reduces, ne timeāt, se futuros oneri his terris: q̄ nō aduenas, sed suos reciperēt, Creta. io. m. dixit & nomē, & ad quē Deū ipsa maxime ptineret: q cū magnus sit, magnum possit incolis pstare fauorē. Medio. p. vt vndiq; fluctibus clausa aduersus hostes esset tuta. Iacet, ꝑ hoc eius immēsam magnitudinē ostēdit, Mons Idæus, ponit signa spālia, Centū. u. Exponit qđ dixit, iacet, & ondit magnitudine, & vbertate pei puū regnū, vt ꝛ intimet, qđ dixit, gētis m. n. ponit teucrū. Maximus, vbi deest nomē ꝯsanguinitatis dicimus maiores, ꝛ patres. Ergo maximus est pr̄ ipsoꝝ maioꝝ. Hinc mr̄ cybele, ab obseruatione sacroꝝ arguit eos esse maiores suos. Diuū: q iussa. se. Nā nō amplius sunt incerti, quo fata ferāt. Placemus. u. nō q; tūc essem a speri, sed vt deinceps illis ꝓsperis vtant. Facit aūt rē facilē a breuitate nauigationis. Iupiter: Temerariū. n. est pollicere aliqd de futuro, cuius sumus incerti, nisi Deus faueat. Ordo est. Ego vix erā fatus ea, q̄ añ dicta sunt sup. cū oīa visa sunt repēte tremere, & limina. s. templi, & laurus Dei. s. apollinis. i. q̄ in tutela, & honore eius est, eo ꝙ daphne puella ab eo adamata in eā ꝯuersa fingit, vñ est in buco. Phœbo sua semp apud me Munera sunt lauri, & q̄ iuxta tēplū eius stabat, & totus mons visus est moueri circū. i. in circuitu, & cortina locus secretior corio tectus vñ oraculū exit, sup. visa est, mugire. i. mugitū edere, aditis. i. secretioribus, penetralibus, q̄ adire nō licet, reclusis. i. aptis, & patefactis, Nos summissi. i. humiliati petimus terrā vt ab adytis pfecte vocē acciperemus, vtq; oraculis bona nūciarent, & vox fert ad aures. i. audimus vocē dicētē. O Darnidæ duri. i. fortes, & pdurātes, & infrāgibiles aduersitate, eadē tellus q̄ tulit. i. extulit vos pma a stirpe. i. radice & origine parētū, accipiet vos reduces. i. redeūtes, accipiet dico læto vbere. i. fœcunditate. & vbertate exhilarāte inuētes alludit aūt ad matrē, q̄ vbera porrigit, vñ subdit exqrite matrē. i. terrā q̄ vos pma tulit (loquit aūt, vt dixi de italia vbi Dardanus ortus, sed nō intellexerūt tūc id troiani) domus. i. familia æneæ ab Iulo tñ denominata, videlicet domus iulia dominabit hic. i. apud antiquā matrē, vestrā, cūctis oris. i. regionibus. Et nati natoꝝ, & q nascent ab illis. s. natis natoꝝ. i. oēs in finitū succedētes, sup. dñabūt hic cūctis oris. Hæc phœbus, sup. effatꝰ est, & ingens læticia exorta est tumultu. i. strepitu, & murmure vehemēti, mixto. i. admixto, & cūcti. s. Dardanidæ q̄rūt. i. pcūctant, q̄ sint ea mœnia, quo. i. ad q̄ phœbus. s. Apollo vocet eos errātes, ve ꝑ vel quo iubeat, sup eos reuerti. Tū. i. tūc genitor. s. anchises voluēs. i. repetēs, aioq; agitās, aut cōplectēs monumēta. i. testimonia, ꝛ dicta, q̄ nos admonere possent, veteꝝ viroꝝ. i. maioꝝ nostroꝝ, vñ originē traximus ait o ꝓceres audite, & discite vestras spes. i. vñ regem vicinā sperare potestis. Creta existes insula magni Iouis. i. in qua magnus iupiter natus dicit iacet in medio ponto. i. mari, vbi. i. in qua insula, est sup. mons idæus, sicut est in troia, & vbi, sup. sunt cunabula (donatus legit incunabula, quomodo is absumat). i. cunaꝝ receptacula, hoc est pmæ origines nostræ gētis. i. generis, & originis, & vbi sup. cretēses, aut populi habuāt centum magnas vrbes, appositorie vberrima regna, vnde, id est de qua insula: maximus pater, id est primus author generis nostri. s. teucrus, est aduectus pmū in oras rheteas. i. phrigias, vbi est rheteū ꝓmontoriū, fallit aūt in ea re anchises, q; ante teucrū venerat Dardanus, & ita licet verū sit, eū pmū e creta in phrygiā venisse, nō tñ erat oino maximus pr̄: quo circa cū nollet incertū penitus affirmare honestā subiūxit statiꝫ parēthesim dicēs, si. i. siqdē ego recordor rite. i. vt decet audita. i. ea q̄ a maioribus meis audiuerim: & ipse teucer, optauit, id est elegit locum regno, id est ad regiam extruendam, quia Ilium, id est oppidum præcipuum troiæ, ꝛ arces pergameæ, id est troianæ nōdum steterant, erectæ erant, quia sup. indigenæ habitabant tunc

Submissi petimus terram, & uox fertur ad aures.
Dardanidæ duri, quæ uos a stirpe parentum
Prima tulit tellus, eadem uos ubere læto
Accipiet reduces, antiquam exquirite matrem.
Hic domus Aeneæ cunctis dominabitur oris.
Et nati natorum, & qui nascentur ab illis.
Hæc phœbus, mixtoq; ingens exorta tumultu
Lætitia, & cuncti quæ sint ea mœnia quærunt.
Quo Phœbus uocet errantes iubeatue reuerti.
Tum genitor ueterum uoluens monumenta uirorum
Audite o proceres ait, & spes discite uestras
Creta Iouis magni medio iacet insula ponto
Mons Idæus ubi, & gentis cunabula nostræ.
Centum urbes habitant magnas, uberrima regna.
Maximus unde pater (si rite audita recordor)
Teucrus Rheteas primum est aduectus in oras.
Optauitq; locum regno, nondum Ilium, & arces
Pergameæ steterant, habitabant uallibus imis.
Hinc mater cultrix Cybele, Corybantiaq; æra.
Idæumq; nemus, hinc fida silentia sacris.
Et iuncti currum dominæ subiere leones.
Ergo agite, & diuum ducunt qua iussa sequamur.
Placemus uentos, & Gnosia regna petamus.
Nec longo distant cursu (modo Iuppiter adsit)
Tertia lux classem Cretæis sistet in oris.

Visa stoicæ, ꝛ academicæ, q dicūt, q̄ sūt ꝯ naꝫ nō fieri: sꝫ fieri videri, vñ magica oīs exclusa est. vt ait Ply. Liminaq;, q; breuis ꝓ lōga posita est. Defendit aūt: vel q; monosyllaba ad artē nō ptinēt, vel pticula q;, q̄ sui substātiā nō hēt mēbrū, putat supioris orōnis. Vñ liminaq;, vna erit dictio, ꝛ q; finalitat gr̄a ꝓducit, & corripi pōt, Mōs cynthius. Cortia, locus, vñ oraculū exit Vel q; Apollinis tripos corio pythonis tectus ē. Vel q; ibi sint certa rñsa: q̄si certina. vel qđ ē verius, q; illic cor vatis tenet. Nā cauerna ī tēplo fuit, ad quā phœbas rapta vaticinabaꝰ. Sūmissi, inclinati, ꝓ q̄litate n. numinū orātes interdū summa, interdū ima respiciebāt. Cū ptātes, aliæ cœlestes sint, aliæ terrenæ, aliæ pmixtæ. Terrā nūc petūt, q; Apollo, & Sol, & Liber pr̄ est. q inferos pent, Hora. Te vidit insons cerberus, Petūt terrā Vñ ad eos respōsa puenidūt, ꝛ q; Apollo est inferis notus. Dardanidæ, obscura sunt, sed tñ vera. Nā Dardanus ab Italia venit. Nā si cretā significaret, Teucridæ diceret, Duri: vel pp futuꝝ laborē. Vel eoꝝ arguit isipiētiā. A stirpe. in genere. f. genus significat, vt heu stirpē inuisaꝫ, in masculino arborē vt Sed Stirpē teucri nullo discrimine sacrū. Hora. ꝯtra regulā dixit, stirpesq; raptas, ꝛ pecus, ꝛ domos. Prima. t. italia vñ Dardanus venit, Nā teucer postea de Creta. Matrē: terrā, tractū de historia Bruti. Nā cū filij Tarqnij ab Apolline accepissent q pmus matrē oscularet, eū iperio potiturū, Brutus e naui egressus, fingēs casuꝫ, terrā osculatꝰ ē, Domꝰ ad illō. Da ꝓpriā tymbreæ domū. Et nati na. ad illō, ꝛ māsurā vrbē. Hic ꝯsus ex Ho. ē, quē ille ex Orpheo sustulit, & Orpheus ex oraculo apollinis hyphorei. Mire hoc ōdit poeta dicēdo, Hæc phœbꝰ. Tumultu, q; dixit, exqrite. Vestras, vt senex loqt: aut q; scit, se eē moriturū. Creta, Dardanꝰ Iouis filiꝰ & electræ ꝓfectꝰ de corytho vrbe thusciæ, pmus venit ad Troiā, & illic parua ædificia collocauit. Post cuius obitū Teucer venit, & arces. & mœnia ꝯstituit. Errat ergo Anchises arguēs ab Ida, q mōs ēt in creta est. Creta iouis, ibi natus fingit, q; cretēses, teste Salustio, pmo religionē inuenerūt, dicūt aūt Saturnū cū a Themide accepissꝫ se a filio pulsuꝫ iri regno, vorare oēs filios quos de Rhea vxore gigneret. Sed nati Iouis pulchritudie delectatꝰ, clā illū sustulit ꝛ nymphis in mōte dictæo cōmēdauit, q ab apibꝰ nutritꝰ ē, & adhibiti curetes, & corybātes. q tynnitu æris ꝓhiberēt audiri pueri vagitū. Vñ ipsi sūt iusis deū ministri. Fingit hꝰ, q; saturnꝰ æternitatꝫ: & seculoꝝ deꝰ. Secula annoꝝ i se reuoluūt. Vñ græce χρόνος q̄si χρόνος. i. tps dicit. Medio pōto, vel hꝫ Salu. pocula ꝯtinēti. Vel si pateret latinitas in medio pōtoꝝ. Cosmographi. n. dubitāt, in q̄ mari creta sit. Nā ptiꝫ lybicū, pti Ioniū, ptiꝫ ægyptiū, pti achaicū respiē. Cunabula, origies. Nā i cunabul iacēt īfantes. Latēt dat gloriā troiāis dicēs, se a dijs originē ducere. Vñ est, a ioue pncipiū gñis, vbi & de dardāo, ꝛ de teucro itelligit. Habitabāt, subintellige cretēses, vel habitabāt, ꝓ habitabātur, vt isinuat pator, ꝓ isinuat. Cretēses pmo habuerūt cētū ciuitates.

Donati expositio

Modus loquēdi

Ordo

Phœbus

Aeneas

Anchises

SERVI.

Cortina quid sit

Stirps quid sit

Bruti historia

Dardanꝰ qui ꝛ vñ

vitates.i.de vigintiquatuor:i.de duas.s.gnoso,& hierapidnas: Vberrima rura.decepit quandius et vbere glebae. Maximus.fallit nã prior datdanus venit, Si rite dubitatione excusat errorem. Rhaeteas, elin cloga mutauit, nã ῥυτεῖον est graece Sic μηδεία αἰνείας Medea, & aeneas. Optauit,elegit. Habitabant,bi sunt,g cũ dardão venerat. Mater cultrix, cybele, motis phrygiae, a q dea est. Alij dicũt cybelũ fuisse primã eius sacerdotẽ.vñ nomẽ ip̃a sumpsit alij cultrix cybeles legũt, vt sit quasi cybeleia. Alij cybelem ἀπὸ τοῦ κύβεσθαι τὴν κεφαλὴν.i.a capitis rõne, qd̃ ppriũ est eius sacerdotũ Corybãtia:corybãtes ministri cybelae daemões i.δαίμονες.i.totũ sciẽtes.Fida.s.Hic igt iuẽtũ e, quare sacris fidele silẽtiũ.Dñae dñas deas dicũt, vt dñaz ditis thalamo deducẽ adorti.Fabula est ex schoeno vrbe Atblãta suit adeo ppotẽs cursu, vt sp̃osos puocaret, victosq3 occidẽt, Hippomanes aũt venerẽ:vt sibi adesset,rogauit. A qua cũ accepisset de hortis hespidũ tria mala aurea puocauit puellã, & singula coepit iacere.atilla cupiditat elegẽdorũ malorũ retẽta supata ẽ. At Hippomanes cũ illa in luco matris deũ pcubuit vñ irata dea eos, in leões puertit.& suo curru subiugauit, pceptitq3, vt nũq̃ inter se coirẽt.Nã Ply.ait leonẽ cũ pardali, & pardũ cũ leaena cõcũbere.ideo aũt vebi mater deũ curru dicit̃ q2 terra est, q̃ i aere, pẽdet.Sustinẽ frons q2 mũdus rotatur &, volubilis est. Leões.

tũc ĩmis vallibus.i.cauernis, & locis humilibus in cõuallibus. Hinc.i.ex hac dicta insula sup est mr̃.s.deũ cybele(declinat cybele cybeles.aut cybelles cybellis aliq̃ñ) cultrix.i.exornatrix i e gionte nfae hinc, sup.adducta sunt aera corybãtia.i.quae a corybãtib9 pulsant, de gbus in.iij. Geor.dictũ est, & nemus idem sup.denoiatũ est, & forte p̃sitũ est hinc.i.ad silitudinẽ idei nemoris in creta, & fida silẽtia, sup.coepta sunt, hinc.i.ex more, huius regiõis, sacris.i.sacrificijs, aut rebus sacris agẽdis, q vt Diodorus siculus refert, nefas erat apire.aut notificare nõ initiatis eiusmodi sacris, & leões iũcti.i.subiugati, sũre hinc.i. ex imitatiõe huius gẽtis, currũ dominae.i.deae domitricis .s. cybeles, q est hinc tractus est mos, vt currus cybeles a leõibus traheret. Ergo agite(adhortãdi aduerbiũ)& sequamur, qua iussa diuũ.i.deorũ(vt opinabat̃)dicũt. Placemus vẽtos.i.deos ventorum sacrificio facto, & petamus regna gnosia.i. cretensia: a cnoso seu gnoso oppido pcipuo i creta:nec sup.ea regna distãt lõgo cursu.i.spacio, ad qd̃ pei currẽdum opus sit longo cursu, quia tertia lux idest tertius dies, sistet, idest exponet nos oris. idest regionibus cretæis, idest cretensibus(sed a crete nomina tiuo graeco deduxit)modo: idest dumodo: aut si modo, Iuppiter adsit.idest nobis auxilio sit, & faueat.

sibi subijciuntur.quia materna pietas omnia potest superare, Corybantes sui ministri, cum gladijs fingũtur.q2 omnes pro terra sua debent pugnare, turrita corona ostendit oppida supposita terris. Gnosia, a gnoso oppido cretae. Iupiter, aer.q.modo sic serenum Hora. Manet sob Ioue frigida venator, vel Iupiter, qui praeest insulae, quam petunt Cretes, Quia κρήτη.

ASCEN. Donati expositio

¶ Sic fatus, Docet sacrificio pacto in cretã profectos, & illic pestilentia rursus pulsos. vñ dicit Donatus sic. Merito puenientes Neptuno pp ingruentẽ nauigationẽ, Apollini pp acceptũ oraculũ. Fama vo. oportunitatẽ puenientẽ oblata ondit. Fauebat ergo troianis locus, qz p̃m anchisen: fata creta portẽdebat, atẽm tpis, qz regnũ vacabat. Erãtqz domus paratæ, ne essent cum magno labore ædificãdæ, Volamus, ondit ex pspa nauigatione q̃. ũ valuerit obseq a sacrificiorũ. Sparsasqz p. post spãlia trãsit ad generalitatẽ. Nã cũ dixisset noĩa aliquarũ insularũ addit crebris legimus. f. e. t. qz nec cognitionẽ hrẽ æneas oĩuz vocabulorũ potuit, & odiosuz fuit relationẽ ipsaz facere longiorẽ,

Legere qd sit

Legere aũt ẽ nauticũ vbũ, cũ colligunt funes, cũ pelagi plixa trãsmittũt Et ptinet ad oẽs isulas, & ad freta ptinet. Clamor, vel morẽ nautarũ expssit, vel eorũ gaudiũ q suffragãtibus ventis pspa sperabãt. Vario. c. nã varia officia sunt, & oĩa cũcerta mĩe & labore. Tãdẽ nõ plixe nauigatiõis fuit. sed cupiditatis nauigãtiũ. Nã cupiẽti oĩa tarda sunt, etsi summope pperentur

Cupientiosa tarda

Auidus, nõ auarus sed q̃si orũ cupidus. Focos: vt haberẽt cuz laribus nouis affectus Arcemqz q̃ pcipue amauit in troia hæc reparare cupiebat. Sicco, nã vdũ ẽr est litus. Cõnubijs. aruisqz Quæ res ondebat magnã fiduciã manẽdi. Iura domosqz. Leges viuẽdi, & domos, aut ipsarũ domorũ iura. i. dños a legibus deputãs. Subito. c. t. m. securis, ac dispositis oĩbus subita pestilẽtia coorta est ex aeris corruptiõe nõ hoĩbus solũ, sed & arboribus, & satis vijctus causa. Supra. n. dixerat, Aruis opata iuuẽtus Lãguore aũt corporis lætũ effugere nõ poterãt. Linqbãt ex pucipali malo hæc puenie bant: aut moriebant hoĩes, aut corporibus tabe dissolutis trahebãt miserabilẽ vitã. Exurere sy. Ergo q spẽ euadẽdi hẽbãt, fame pituri videbant, cum syrius exurẽdo oĩa sterilia redderet. Rursus, pater q prudẽtia alios pibãt pimus sensit aliqd fcm ptra pcepta Apollinis. hæc ille. Ordo ẽ. Supple anchises, fatus sic. mactauit aris. i. ad aras honores meritos. i. puenientes: aut debitos dijs: qbus aras extruxerat, appositõe. taurũ neptũno, f. mactauit, & mactauit tibi o apollo ẽt taurũ, & mactauit hyemi. i. deo tẽpestatũ pecudem nigrã qz ĩfaustus est deus & mactauit zephiris felicibus, aloã sup. pecudẽ, fama volat. i. velocit circũfert, idomenea ducẽ. s. cretẽ. h est pncipẽ terræ siue is rex siue dux dõus (Nã dux sæpe officij, nõ dignitatis nomẽ est, vt de achate, duce lætus achate. de didõe dux fœmĩa facti, &c. Declinat aũt h idomeneus, vñ pter pnmiliũ noĩnz morẽ penultimã accusatiui pducit (Pulsuz s. qz filiũ imolare voluit, cessisse. i. excessisse regnis paternis vñ pelli nõ debuit: nisi ob detestabile facinus & litora cretæ deserta s. a duce, & illo, & alio cũ filius iunior eẽt q̃ q pesset, vñ pius nõ imerito dixit: desertas qrere terras. & domos. s. cretẽses vacare. i. vacuas eẽ, hoste. i. inimico, & sedes relictas. s. a duce pfugo, astare. i. paratas eẽ. Et sõ nos linqmus portus ortygiæ. i. deli. a coturnice dictæ, & volamus. i. celerrime nauigamus, pelago. s. p pelagus, & legimus. i. ordĩe suo p trãsimus nauigando aut potius linqmus, naxõ insulã illã, bacchatã. i. bacchis, h est sacerdotibus bacchi habitatã, aut baccho sacrã, aut bacchico mũere. i. vitibus amatã, & ita scribit p ch. nam a bacis. s. fructibus syluestribus aut vnĩoibus dicatam diceremus iugis. i. ĩ collibus, aut mõtibus suis, & donysaz viridẽ a colore marmoris, qd & lacædemoniũ dr, & olearõ, & parõ niueã pp marmor cãdidissimũ, & cycladas, sup. als. i. isulas in circuitu in morẽ cycladis vestis iacentes & vt Plyn. asserit, circa delõ in orbẽ sitas sparsas p æquor. s. ægeũ, & legimus. i. pnauigamus suo ordine æquora cõcita. i. cõmota (vt sit hyppallage p eo, qd est terras cõcitas æquoribus) aut cõsita. i. cõtermĩa crebris terris: clamor nauticus. i. celeuma nautarũ exorit vario certamĩe, qz cũ scdo, vterent vẽto, certatĩz incũbebãt veloci nauigatiõi, vñ pmissuz est. Pelagoqz volamus. Socij hortant: vt sup. petamus cretã, & pauos. i. maiores nros Ventus surgẽs. i. flãs a puppi. i. a posteriore pte nauis, & ita a tergo, psequit nos eũtes. i. pficiscẽtes, & nos allabimur (Præsentis est tps ab allabor allaberis) tãdem: post. s. lõga desideria, l3 parũ eẽt moræ oris. i. regiõibus antiqs. i. charis nobis, aut vñ antiquã originẽ traximus, curetũ. i. illorũ populorũ in creta, q pmi cultores eius fuerũt Ergo ego auidus molior. i. cũ mole extruo, muros vrbis optatæ. i. desideratæ, & voco pgameã. s. vrbẽ, & hortor gẽtẽ lætã cognomĩe. s. vrbis, amare focos. i. dijs laribus sacrificia celebrare, aut nouas domos libẽter incolere, & attollere arcẽ tectis. i. ædificare domos aut reuera arcẽ, & iã puppes sup. erant fere subductæ. i. sursuz ductæ i litore sicco, & iuuẽtus: sup. erat fere opata. i. sacrificia expleuerat. (Nã facẽ & opari q̃si p se ponũtur, rẽ sacrã cõnotãt vt cũ faciã vitula p frugibus ipse venito, & hærbis opata iuuẽtus) opata ergo cõnubijs. i. pp cõnubia, & aruis nouis. i. ppter arua noua, iampmũ arata ab eis, & ego dabã eis iura. s. ciuitatis, & domos s. puatas, iaz dicit, quũ i q̃ñ, lues. i. infectio, tabida. i. tabi plena, & miserãda. i. miserãdos nos faciẽs. venit. i. suborta est subito, & h tractu, i. regiõe, aut climate illo cœli. i. aerto

facere qd sit

Sic fatus meritos aris mactauit honores.
Taurum Neptunno, taurum tibi pulcher Apollo.
Nigram Hyemi pecudem, Zephyrisq; felicibus albam.
Fama uolat pulsum regnis cessisse paternis
Idomenea ducem, desertaq; littora Cretæ.
Hoste uacare domos, sedesq; astare relictas.
Linquimus Ortygiæ portus, pelagoq; uolamus.
Bacchatamq; iugis naxon, uiridemq; Donysam
Olearon, niueamq; Paron, sparsasq; per æquor
Cycladas, & crebris legimus freta concita terris.
Nauticus exoritur uario certamine clamor.
Hortantur socii, Cretam, proauosq; petamus.
Prosequitur surgens a puppi uentus euntes.
Et tandem antiquis Curetum allabimur oris.
Ergo auidus muros optatæ molior urbis
Pergameamq; uoco, lætam cognomine gentem.
Hortor amare focos, arcemq; attollere tectis.
Iamq; fere sicco subductæ littore puppes.
Connubiis, aruisq; nouis operata iuuentus.
Iura, domosq; dabam, subito cum tabida membris
Corrupto cœli tractu, miserandaq; uenit
Arboribusq;, satisq; lues, & letifer annus.
Linquebant dulces animas, aut ægra trahebant
Corpora, tum steriles exurere Sirius agros.
Arebant herbæ, & uictum seges ægra negabat.
Rursus ad oraculum Ortygiæ, Phœbumq; remenso
Hortatur pater ire mari, ueniamq; precari.
Quam fessis finem rebus ferat, unde laborum
Tentare auxilium iubeat, quo uertere cursus.

SERV. Hostia qualis.

¶ Taurũ. hostiæ enim immolant, aut p qualitate numinis, vt Nigra pecus hyemi, & zephiris felicibus alba. aut per contrariũ vt porcus cereri, qz nocet frugibus. Caper baccho, qz nocet vitibus Neptũno ppter futurã nauigationẽ. Apollini ppter oraculũ. Nigrã hyemi, bono vsus est ordine, vt prius auertat mala deinde cõciliet bona. Idomenea, idomeneus Troia rediẽs, vouit in tẽpestate se sacrificaturũ de re, quæ prius occurrisset, cũ ergo filius illi occurrisset, & illũ aut immolasset, aut immolare voluit, a ciuibus pulsus pelago salentinum calabriæ pmontoriũ tenuit, & ciuitatẽ cõdidit, vt & salentinos obsedit milite cãpos Lyctius idomeneus, Hæc rõ troianos impulit, nã aliter ad hostis regnũ ire nõ potuerũt. Idomenea, qnqz sunt Græcæ linguæ æolica, Ionica, dorica, attica, cõmunis. vñ fit in eodem nomine variatio. Bacchatãqz iugis na. aut vitibus cositã, aut celebratã bacchis, aut vbi bacchus ex Indis egit triũphũ. na, vt supra diximus, ipsi psecrata est, quæ & dia dr. Viridẽqz do a colore marmoris lacedæmonij. Olearõ. Nõ adijcit epithetõ causa varietatis. Niueã, pp marmor cãdidũ. vt parius ve lapis circũdat auro. Sparsasqz p æquor cycladas, sed & hæ, quas dixit, cycladas sunt. Sparsas qz nullo ordine cõtinẽtur, nõ autẽ dictæ sunt cyclades, qz in circuitu sint, sed qz lõgo ordine eas, circuire necesse est, vel ppter promõtoria, vel qz naturale est, vt cõcitatiora sint maria vicinitate terrarũ, quæ anhelitũ ex se emittunt, vñ in qnto nauigaturus. Erycis sacrificat. Legimus prætermimus, tractũ a nautis, q tunc legẽdo. i. colligẽdo aspera loca prætereũt. Hortant. celeuma est, & hic vtit metro celeumatico. i. anapæstico trimetro hypercatalectico. celeuma e q̃si præceptum. vñ Salu. Impediebãt iussa nautarũ. Surgẽs flãs ptra nõ flans ponẽs dr: vt cũ venti posuere, omnisqz repẽte resedit flatus. Curetũ, curetes sunt pmi cultores cretæ. Pergamea. v. zeugma a superioribus. hoc est vrbẽ. Gentẽ: sociorũ multitudinẽ lætam aũt ppter pgama restituta. Amare fo. sacrificia celebrare. Arcẽqz periphrasis. i. domos ædificare. Nã arx est ciuitate munitius locus. Opata, pfecit sacrificia pp cõnubia, & nouas sedes. Quis cõiunx dici, neqz ager coli sine sacrificijs poterat. Opari, sacrificare, vt, Lætis opatus in hærbis. Corrupto. c. t. Ordo h est pestilẽtiæ. vt docet Lucretius, prio aeris corruptio post aquarũ, & terrarũ, mox aĩaliũ apolline aut offenso creat pestilẽtia. Hoc õndit Home. cũ eũ armatuz sagittis describit, vñ Apollo dr ἀπὸ τοῦ ἀπολλύειν. Si õ cytharã tenet, mitis est. Horatius. Condito mitis, placidusqz telo Supplices audi pueros Apollo. Linquebãt, nã aĩa sẽcũdũ eos q dicũt illam immortalem

Idomeneus q fuerit

Cyclades vñ dictæ

Operari qd sit

lem: relinquitur, & non relinquit, & ad diuersa corpora trāsit, vt & cū frigida mors aīa seduxerit artus. Sic enim nos relīqt, quorū nihil præter corpus est. Vnde palinurus. Nunc me fluctus hʒ, hoc est corpus, qd' solum mecum est, Syrius, stella in ore canis, quæ oritur circa. viij. Kal. Iulij, que orta plerūqʒ pestilentiā toto anno facit. plerūqʒ paucis diebus: interdū innoxia nascitur. Creat pestilentiam, si in hanc rem & cæterorum consentiat astrorum cursus. Seges, terra.

aeris vicini, corrupto, vēit dico mēbris. i. hoīuʒ, & aīalib⁹, & satis: & annus letifer. i. mortifer: hoc ē morte p peste affectus, venit. Corpa linquebāt aīas dulces. s. sanis, hoc est vita sua, aut ipsa ægra. i. saucia, & īfirma, trahebāt, sup. eas. vʒ aīas, hoc ē anhelitū, & spm vitalē, tū. i. insup, syrius. i. sydus illud ardēs ī ore cāis exurere, sup. cœpit aut exurebat. agros steriles, i. qs exuredo steriles. i. affectu, nō q de se steriles erant, ita dictuʒ ē, Cetū vrbes habitāt magnas, vberrima regna, herbæ arebāt. i. arida fiebāt, hʒ ē desiccabant, & seges. i. terra, ægra. i. languida pp ītēpiē cœli, aut reuera seges frumēti, q manis erat, negabat, sup. nobis victū, pr hortat ire rursus ad oraculū ortygie. i. dēli, & ad phœbū. i. apollinē, hʒ ē ad oraculū apolīs ī ortygia, seu delo dari solutū, & hʒ mari remēso. i. renauigato, & pcari veīa. i. hac gra, vt dicat quē finē ferat. i. dicat, aut cōstituat, fessis. s. nobis, & vñ, i. a q re, aut a q gñe piaculi, aut sacrificij iubeat tētare. i. attētādo obtinē auxiliū, & q iubeat verte cursus, sup. nros, Nā ex isortunio sēsit n ī creta psidē dū fuisse, cūoy placati in malū nō ipellant.

Nox erat, & terris animalia somnus habebat.
Effigies sacræ diuum, Phrygiiqʒ penates.
Quos mecum a Troia, mediisqʒ ex ignibus urbis
Extuleram, uisi ante oculos astare iacentis
In somnis, multo manifesto lumine, qua se
Plena per insertas fundebat luna fenestras.
Tum sic affari, & curas his demere dictis
Quod tibi delato Ortygiam dicturus Apollo est.
Hic canit, & tua nos en ultro ad limina mittit.
Nos te Dardania incensa, tuaqʒ arma secuti.
Nos tumidum sub te permensi classibus æquor.
Idem uenturos tollemus in astra nepotes.
Imperiūqʒ urbi dabimus, tu mœnia magnis
Magna para, longumqʒ fugæ ne linque laborem.
Mutandæ sedes, non hæc tibi littora suasit.
Delius, aut Cretæ iussit considere Apollo.
Est locus, Hesperiam Graii cognomine dicunt.
Terra antiqua, potens armis, atqʒ ubere glebæ,
Oenotrii coluere uiri, nunc fama minores
Italiam dixisse ducis de nomine gentem.
Hæ nobis propriæ sedes, hinc Dardanus ortus.
Iasiusqʒ pater, genus a quo principe nostrum.
Surge age, & hæc lætus longæuo dicta parenti.
Haud dubitanda refer, Corytum terrasqʒ require
Ausonias, Dictæa negat tibi Iuppiter arua.
Talibus attonitus uisis, ac uoce deorum.
Nec sopor illud erat, sed coram agnoscere uultus.
Velatasqʒ comas, præsentiaqʒ ora uidebar,
Tum gelidus toto manabat corpore sudor.
Corripio e stratis corpus, tendoqʒ supinas
Ad cœlum cum uoce manus, & munera libo
Intemerata focis, perfecto lætus honore
Anchisen facio certum, remqʒ ordine pando.
Agnouit prolem ambiguam, geminosqʒ parentes.
Seqʒ nouo ueterum deceptum errore locorum.
Tum memorat. Nate Iliacis exercite fatis.
Sola mihi tales casus Cassandra canebat.
Nūc repeto hæc generi portendere debita nostro.
Et sæpe Hesperiam, sæpe Itala regna uocare.
Sed quis ad Hesperiæ uenturos littora Teucros
Crederet? aut quem tum uates Cassandra moueret?
Cedamus Phœbo, & moniti meliora sequamur.

Penates phrigij

Anchi ses

SERVI. ¶ Visi astare, nō astabant, sed videbant. In sōnis. i. vigilātis, vt vna sit ps, Vel in sōnis, p in sōnijs p apocopen, vt pecculi p pecculij. Multo lumi. cū nymbo suo. Insertas: aut clatratas, aut nō seratas, vt sit p inseratas, vt asprosqʒ molares, pro aspros. Ortygiā. i. ad ortygiā. En, demōstrantis est, vt fidē faciat, ne sōniū videat. Dardania, ōriatiuū ab authore. Tua arma. q. d. tuas partes. Nepotes significat. C. cæsarē, q primus inter deos relatus est, & cuius sydus apparuit, vt ecce Dionæi processit cæsaris astrū, Oenotrij, vel a rege, vel a vino: nam vitē serere italis ōndit Saturnus. Propriæ ppetuæ. Dardanus, & Iasius fratres

¶ Nox erat. Docet, qūo in sequēti nocte posteaq anchises decreuerat rursu, in delon mittere, dij penates cohortati sunt in Italia pficisci, docētes eā esse terra, eaqʒ matre, quā phœbus significauerat. De qua re dicit Donatus sic. Nox erat. virtutes animi sui, & meritū: & grām deorū comendat, & ōndit, q cæteris dormiētib⁹: ipse acriter rebus publicis inuigilabat. Qua se ple. voluit demonstrare, qūo in nocte videre potuit. i. per radios lunæ tūc sic, ne vlterius recurrentibus curis frangeret. Qd' tibi dela. ne geminet labor redeundo, apollo facit, vt hæc referentibus nobis hic audias, quæ apud eū esses auditurus. Magnus ergo numinis fauor: nō rogat, & fauet. Nō nauigas, neqʒ domo egrederis, & dei iussa famulātib⁹ dijs ad tuas aures veniūt. Nos te, ad hoiem errore iā a pfe ibutū debuit niti psona, cuius authoritate, ac meritis ēt īcredibilia credi possint. Dij ergo penates huiuscemodi erāt, q pterita memorādo futura melior a pollicerent. Artis ē igit excludere aī sollicitudinē primā, & liberato angorib⁹ aīo alteri⁹ nauigatiōis labores ingñe, ac mostrarit, nō eas sedes ōndisse Apollinē describit, nec eū mōstrasse locū. Hinc Dardanus ort⁹, ōndit cū Apollo dixit. Quæ vos a stirpe parentū, Prima tulit tellus, nō de creta: & de teucro, sed de italia, & dardano eē intelligedū, Lōgæuo, uo, occulte corripit ipm senē de origine suorū nō debuisse falli. Iuppiter, q cretæ peculiaris amator e. Surge. ondit p somniū, hoc vidisse, quis aliq exponant in somnis. i. vigilātis. Hæc ille. Ordo ē. Nox erat, & somnus hēbat. i. occupabat aīalia: cum sup. effigies sacræ diuū, & pēates phrygij. i. troiani, quos ego extulerā mecū troia ex medijs ignibus vrbis, visi sup. sunt astare añ oculos, sup. meos, iacentis. i. cubātis, insonis. i. ex sonis, & vigilijs, & hoc. sup. cū multo lumine manifesto. i. mihi visibiliter apparentes, sup. ea, qua luna plena fundebat. i. effundebat, aut impargebat lumē suū. p fenestras insertas. i. nō seratas, sʒ apertas, aut nō psertas. i. cōclusas, sed reseratas parū (na Landinus vult hypallagē esse, vt sint fenestræ insertæ, p luna inserta) Tū. i. deinde postqʒ mihi manifesto lumine visi erāt, affari sup. cœperūt, aut affabant, & demere. i. demebāt curas his dictis. Apollo canit hic, qd' dicturus est tibi delato. i. postq delatus fueris ortygiā. i. i delon & en. i. ecce mittit nos inq, qbus fidē habere debes, qr nos secuti sumus te, & tua arma. i. tuā protectionē. aut dexteritatē in bello, & hoc Dardania. i. regione: quā Dardanus incoluit, incensa, nos pmēsi. i. pfecte mensi sumus classibus. i. pnauigauimus sub te. i. sub ductu tuo: æquor tumidū. pcellosum, & nos idē tollemus. i. extollemus in astra pp cæsarē id dicit, ō quo in bucco. illic. Ecce Dionei pcessit cæsaris astrū, dictū est nepotes vēturos. i. posteros tuos, & dabimus vrbi. s. quā nobis statues imperiū, qd' cæsar perpetuum vsurpauit, tu para (nō dicit extrue, sed para. i. præpara, qr nō ipse, sed posteri eius id fecerūt) dijs: qui in capitolio romæ colebantur, magna mœnia scilicet romæ, septe colles cōplectētis: & ne linque: pro ne derelinquas longū. i. diuturnuʒ laborē fugæ. Sedes. i. māsiones: aut habitationes sunt mutandæ. Delius Apollo, nō suasit tibi hæc litora, aut. i. vel non iussit considere cretæ. i. in creta. Est locus, sup. quē: aut quā, sed more suo subticet relatiuū in descriptione loci. graij dixūt. i. appellant hesperiā cognomine, locus dico existēs terra antiqua. i. q diu regnauit & ita nobilis potens armis, atqʒ vbere. i. fertilitate glebæ. i. terræ pinguis. Viri œnotrij ō quib⁹ in prio in ōrone Iunonei dictū ē, coluere, sup. eā, fama, sup. est, nūc minores. i. posteros. dixisse. i. appellasse Italiā de nōe ducis, qui. s. italus vocabat. Hæ sedes. s. hesperia, aut italia sup. sunt ppriæ nobis, aut nobis propriæ, Dardanus est ortus hinc. i. ex his regionibus Italiæ, Et iasius pater, est ortus hinc. i. ex Italia, a quo principe. i. a quorū priore, & principe, viro Dardano, vʒ, est nrm. s. troianorū genus. Age, adhortādi aduerbiū surge, & tu lætus refer. i. recēse, & enūcia hæc dicta. i. q tibi diximus parēti longæuo. s. Anchisæ haud. i. nō dubitanda. i. certissima, & verissima, require corytuʒ ciuitatē Italiæ. vñ Dardanus venit, & terras ausonias. i. Italicas, in eā regionē: quā ausonij olim coluerūt, Iuppiter negat tibi arua dictæa, id est cretensia, a parte totū. talibus attonitus. Docet qūo peracto sacrificio, patrē de reb⁹ visis,

ASCEN.

Donati expositio

Ordo

visis, & auditis certiorē fecerit, hisq; auditis illis errorē agnouerit. vn̄ Donat⁹ sic. Attonit⁹ 2 duo erāt miranda, & deos vide, & optata loquētes audire. Nec sopor n. n. pleo sono viderat, aut audiuerat. Nā nec plene vigilabat, nec plene dormiebat. Gelidus sudor, 2 h̄ ɔfirmat deos vidisse æneā. Corripio e stratis: ondit ,ppe vigilātē. Nā potuisset expgefact⁹ sū, si dormisset, exprimit aūt festinātē. Munera atq; sunt vinū, 2 thus. Certū, q2 primæ iterptatōis vitio reddebat icert⁹. Ondit aūt poeta, diuinas admonitiōes referēdas nō ee, nisi p2io pr̄i sacroz, 2 pcis obseqa sunt, vt ,psperē, q̄ bona sūt, q̄ aūt mala vitent̄ melius. Decept⁹ aūt fuerat Anchises, q2 memoria Dardani antiqor erat q̄ teucri, & ppea obscurior. Apollo aūt cū dixisset antiquā, ondit fuisse recētiorē. Notat. n. 2 p̄mā ēē 2 secūdā. Fatis iliacis, .n. pprio fato laborabat. Excusat igit, 2 laborē irritæ nauigatōis ad cretā fatis adnectit, vt inuidiā, q̄ afficiebat, q2 illi frustra laborassent purget excusatiōe, cū fem̄ negari nō possit. Sola mihi, vni .n. Cassandræ credēdū nō fuit. Desde nō videbat visilē tā lōginqs sedes eē petēdas. Hæc ille.

Donati expositio

Ordo

Ordo ē. Ego igt æneas attonit⁹. i. stupefact⁹, q̄si tonitru pcussus, talib⁹ visis. s. deoz vultib⁹, aut visis, ,p visionib⁹, & voce deoz sup. tali audita. s. Nec illō erat sopor. i. pfūda dormitio, h̄ ē nō videbā p isōnia, s3 videbar. s. mihi (Ergo vt Donat⁹ dic, nec plene ēt vigilabat, q2 nō asserit se vidisse, s3 visū eē, q2 viderit) agnoscē corā. i. in ɔspectu meo vult⁹. s. deoz & comas velatas. s. vittis, aut velo, & ora pñtia, tū. i. isup, aut postea, gelidus sudor, q̄ violētia indicabat, & stuporē, manabat toto corpe sup. meo. i. d̄ toto corpore meo, ego corripio. i. celerit, & violēter (qd' signū futuri icōmodi ptepestatē 2 erui⁹ indicat) rapio, corpus e stratis. s. lectis, & tēdo manus supinas. i. sursū erectas ad cœlū. s. cū voce. i. pce sequēti, & libo. i. offero munera. s. ibus, & vinū itemerata. i. rite scā, focis. i. aris deoz penatiū: ego læt⁹ honore. i. honorifico sacrificio pfecto. facio. Anchisen. s. pr̄es certū (Orator b̄m quosdā diceret certiorē, q2 elegātius id d̄r, vez metricā coact⁹ certū dixit poeta. Sūt tñ, q̄ penit⁹ vī vocabuloz ispicietes, dicat, modestiæ, & honorificētiæ tn̄ gr̄a iuetū eē, vt certiorē, & certū facere, dicant oratores, nā certiorē facio eū, q̄ non penitus ignorabat i ē, certū: q penitus, ne ergo turpe sit, qcq̄ oīno ignorasse, dicūt certiorē fieri, hic vō, q2 res nō humanitus: s3 diuinitus reuelata penitus anchisen latet, recte dicit facio certū, sed nolum⁹ in istis argutiores videri) q3 ,p, & pādo. i. facio, rē ordine. i. q̄ ordine dcā, & scā sint oīa, eodē recito pr̄i. P̄r, sup. Anchises, agnouit plē s gentē troianā, ambiguā. i. icertā, q̄ parētē. Dardano ne, an teucro dicat orta (Seruius tñ maluit geminā: 2 duplicē, q̄ icertā dici) 2 se deceptū nouo. i. insolito errore veterz locoz, & est antithesis, aut nouo. s. magno errore, tū. i. deide, memorat. i. qd memoria tenebat elogr dicēs, o nate exercite. i. fatigate fatis Iliacis. i. troianis debitis sola Cassandra. s. filia priami 2 vates, de qua in scdō huius dcm̄ est, canebat mihi tales casus. i. euētus miseros, aut s. diu erremus. Italiā q̄rētes, ego repeto. i. memoria repetēs agnosco, fata portēdere. i. q2 fata portēdebāt hæc debita nr̄o gn̄i. i. q2 hæc fatalr̄ portēta sūt nr̄o gn̄i (vt ēt errores, ne ob culpā putenī fatales, censeant, hoc finxit poeta) & repeto fata portēdere genus nr̄m vocare. i. vocaturū, aut vocare dēre, hoc ē exoptare sæpe hesperiā, & sæpe regna itala. i. italica, sed q̄s crederet teucros (id potius dixit q̄ dardanos, cū ēt dardani sint, vt

fratres fuerūt Electræ filij, sed Dardanus de Ioue, Iasius de Corytho, a quo mons, & vrbs nomē accepit. Postea dardan⁹ d̄r iasiū occidisse. A quo Dardano. Nr̄m, ergo deos penates q̄ si troianos intelligas. Pot & ad ritū referri, nā labeo in lib. de aialibus ait. eē q̄dā sacra q̄bus humanæ aīæ vertunt i deos, q̄ dicunt aiales, q2 de aialibus fiāt, & sunt dij penates & viales. Haud dubitāda, q2 aut dubitaret de ɔsilio anchisæ, aut ne pp somniū nō crederet. Dictæa, est mons Cretæ dictus a dicē nympha, in q̄ nutritus d̄r Iupiter, Iupiter q2 ipsis cretensibus præest. Visis, deorū vultibus. Attonitus, stupefactus ,ppie is attonitus d̄r, cui casus vicini fulminis, 2 sonitus tonitruū dāt stuporē. Velatas, vittatas, vt victori velatū auro, vittisq; iuuēcū. Nā dij, q erāt apud laurū lauinū, nō hēbant caput velatū. Corripio, ne satietate videai reliqsse somnū. Quotiēs autē ex abrupto somnus aufugerit, omen isfœlix significat. nā hic tēpestas seqtur, 2 i scdō, Excutior sōno, 2 seqtur exidiū vrbis, nec sine rōne, nā si somnus munus deoz est, vt dono diuū gratissima serpit. Nō sine infelicitate munus deoz discedit. Tēdoq3. s. honesta locutio, cū vno sermone rn̄demus duobus, vt iterea fessos ventus cū sole reliqt. Intemerata, rite scā: vt si leniter vinū isundēdū sit, 2 mola myctēda, sic fiāt: vt rō sacrificij exigit, alr̄ temerata sunt sacra, vn̄ Helenus. Ne q̄ iter sanctos ignes i honore deoz. Hostilis facies occurrat, 2 oīa turbat. Focis, & āris. q2 penatib⁹ sacrificabāt, Ambiguā: 2 duplicē, 2 nō icertā. Geminos, duos. Nouo aut p ɔprietatē sermonū, dclamauit aut nouū. i. magnū. Exercite, defatigate, exercitatus aūt pit⁹. Casus cas. e. h̄ cōposito ātiqs placuit, q̄ iā vitiosa ē, vt Anchisen agnouit amicū. Portēdē ōberi. Crederet, pp lōgitudinē spacij.

Dardan⁹ & iasius q̄ fuerit

Dictæa q̄d sit

Attonit⁹ q̄ dicatur

errorem

erroꝛẽ suum purgaret, cum tñ oracula dardanidæ duri, &c. dixerint (venturos ad litora hesperiæ.i.Italiæ, vnde tñ discent.q.d. nemo, aut quem Cassandra moueret.i.incitaret ad credulitatem, tum.i.tunc cum obsidione premebatur vrbs nostra: ex impatientia forsitã rapta credebatur, vnde ẽt addita est particula tunc in secũdo, vbi dictũ est. tunc ẽt fatis aperit. Cassandra futuris Ora dei iussu non vnq̃ credita teucris. Cedamus phœbo.i.monitis phœbeis, quæ Italiã significabant, cũ dicerent, Dardanidæ duri, & quæ ẽt a cassandra pandebantur. & nunc a diis penatibus significata sunt Nã dixerant. Qđ tibi delato ortygiã dicturus Apollo est, Hic canit, &c. & nos monitis sequamur meliora.s.hic q̃ nacti sumus: vnde dira peste propellimur.

Sic ait, & cuncti dictis paremus ouantes.
Hanc quoq; deserimus sedem, paucisq; relictis
Vela damus, uastũq; caua trabe currimus æquor.
Postq̃ altum tenuere rates, nec iam amplius ullæ
Apparent terræ, cœlum undiq;, & undiq; pontus.
Tum mihi cæruleus supra caput astitit imber.
Noctẽ, hyemẽq; ferens, & inhorruit umbra tenebris.
Continuo uenti uoluunt mare, magnaq; surgunt
Aequora, dispersi iactamur gurgite uasto.
Inuoluere diem nimbi, & nox humida cœlum
Abstulit, ingeminant abruptis nubibus ignes.
Excutimur cursu, & cæcis erramus in undis.
Ipse diem, noctemq; negat discernere cœlo,
Nec meminisse uiæ media Palinurus in unda.
Tris adeo incertos cæca caligine soles
Erramus pelago, totidem sine sydere noctes.
Quarto terra die primum se attollere tandem
Visa aperire procul montes, ac uoluere fumum.
Vela cadunt, remis insurgimus, haud mora nautæ
Adnixi torquent spumas, & cærula uerrunt.
Seruatum ex undis Strophadum me littora primum
Accipiunt, Strophades Graio stant nomine dictæ
Insulæ Ionio in magno, quas dira Celæno
Harpyiæq; colunt aliæ, Phineia postq̃
Clausa domus, mensasq; metu liquere priores.
Tristius haud illis monstrum, nec sæuior ulla
Pestis, & ira deum stygiis sese extulit undis.
Virginei uolucrum uultus, fœdissima uentris
Proluuies, uncæq; manus, & pallida semper
Ora fame.

SERVI. ¶ Hãc q̃q;: vt troiã, & thraciã, & eius dolore dixit. Caua trabe, periphrasis.i.naue. Supra caput, pnitiosus. Noctẽ hye pluuiam cũ obscuritate. Vasto, epitheto auxit rapinosiz. Nox.h.nube caliginosa. Cæcis.incertis, q2 sydera nõ apprehẽdẽt. ipse.i.nauigã dipertius. Emphasis hoc significat.incertos soles, hñ icertos, q: q̃uis sit obscuritas: tñ noctis est manifesta discretio. frustra ergo quærunt, quõ tres dies cognoscẽ potuerũt. Cæca caligine: cacephaton est, Attollere, nã cum appropinquamus, surgere vr terra: & fumũ emittere. Seruatũ ex vn.ac si diceret ex periculis in grauiora pericula incidisse, Strophadũ me litora primum, Excipiunt, strophades graio stant noẽ dictæ, &c. Phineus rex arcadiæ liberis nouercã superduxit. eosq; illius instinctu excæcauit. Ob quã rẽ irati dii ei oculos sustulerũt, & imiserũt harpyas, quæ illi usu cibũ abriperent, hic Iasonẽ cum argonautis vellus aureũ petẽtẽ suscepit hospitio, & ductorẽ dedit. hoc bñficio argonautæ zetũ & calaim boreæ filios & Orythiæ alatos iuuenes ad pellẽdas harpyas miserunt, ille ex Arcadia armatos iuuenes fugiẽtes ad insulas plotas puenerũt Et cũ vltra tẽdere vellẽt, ab iride admoniti, vt a Iouis canibus abstinerẽt, conuerterunt suos volatus. hæc cõuersio.i.strophe nomen insulis dedit, quod Apollonius late exequit. Dicũtur canes Iouis, quia furiæ habentur, Vnde epulas dicuntur abripere, qđ est furiarum. vt & manibus prohibet cõtingere mẽsas. Vnde & auari fingunt furias pati. nã furias esse idem paulopost testat dicẽs, vobis furiarũ ego maxima pãdo Furias autẽ canes dici & Lucanus testat: vt Stygiasq; canes in luce supna, Destituã, & in sexto Vergi. Visæq; canes vlulare per vmbrã, aduẽtante dea. Sane apud inferos furiæ dicunt, & canes, apud superos diræ, & manes, vt ipse in xq. ondit, In medio vero harpyæ dicunt, Vñ duplex in his effigies inuenit. Has Vergilius tres dicit Aello, Ocypeten & Celeno. Apollonius duas, quẽ Vergi.in xii, sequit, vt sunt geminæ pestes. Ionio i magno, Nã sinus ionius magnus est: ab ionia ad siciliã Huius partes sunt adriaticum, acchaicum, & epiroticum, i magno ergo, in quo & alia maria

Phineí hí storia

Strophe vnde

Furiæ canes & harpyæ quæ

¶ Sic ait, &c. Docet vt agnito errore creta discesserũt, vtq; sub orta tẽpestate durissima in Strophadas isulas depulsi sint, vbi harpyas offenderũt sæuissima mõstra, de quibus oĩbus dicit Donatus, sic. Dicto, vel apollinis, vel anchisæ. Ouantes: & pp ereptũ laborẽ iterũ in delũ enauigandi, & pp magnã spẽ ppositã. Est aũt hæc descriptio nauigatõis, in qua eadẽ res sæpius dr diuersa, & splẽdida cõpositione verbor. Tẽpestas aũt egregiæ descripta est, cũ vno pulsu oĩa simul ælementa turbantur. In hoc z imitiũ posuit, vt Cæruleus supra caput.a.i. Et augmẽtũ, vt noctẽ hyememq; ferens. Et quæ solent pseq; ex huiuscemodi rebus, ut inhorruit vmbra tenebris, & ptinuo voluunt fluctus mare, & reliq̃, q̃ maximã ondũt violẽtiã: vt q̃uis multũ laborarẽt: tñ a cursu detorti: quo volebãt, non pueniret. Ipse maximũ hz intellectũ.i.q peritissimus esset gubernator, q nauigandi arte pollebat, q viã in fluctibus obsecuatione syderũ norat. Descriptis aũt oĩbus, quæ orta tẽpestas, & cuncta pfecerat. vt finẽ ondat, addit. Vela cadunt, verum ptria vident, qr cuz dixerit diẽ, noctẽq; negat discernere cœlo, deinde addat, tris adeo icertos cæca caligine soles. Quõ.n. hæc scire poruit, si nulla erat distinctio noctis & diei? Sed rñde voluisse poetam obscuritatẽ aeris nimis fatiare. Nã q fieri potuit, sic accidere tenebras. vt inter ipsas, & verã noctẽ nihil interesset: vel intellige dierũ, & noctiũ numerũ distinxisse crebris coruscatiõib?, quæ vel stellas, vel solẽ ondere potuerunt. Seruatũ ex vndis, nõ pseuerauit mala fortuna, Sed nec in totũ pspera prouenit. Nã in littus fertile venerũt: qđ fuisset felicissimũ, nisi harpyis esset occupatũ. Tristius haud, non põt ab inferis tristius qcq̃ excitari q̃ sint harpyiæ, Virginei.i. nõ esset hoc mõstruosũ, si cætera essent similia. Proluuies, nihil intestinis morari patiuntur, sed statiz effundũt. Ergo nõ solũ nõ satiabant, sed semp famescebant, Indeq; erat pallor, sic ille. & plura, q̃ Serui? curat, vtpote de harpyis, q̃ inuulnerabiles essent: q2 styge natæ: vñ appet donati comẽtarios mutilos esse. Ordo ẽ. Anchises sup. ait sic: & nos cũcti paremus ouãtes.i.mediocri lætitia exultãtes deo (sic.n.legit Donatus) aut dictis.i.monitis ei?: aut deorũ, & deserimus quoq;.i.ẽt (q2 prius thraciã deseruerãt) hãc sedẽ.s.ciuitatẽ in creta iã extructã, & damus vela, sup. ventis, & hoc paucis, relictis, q.s.ciuitatẽ pgameã incolerẽt, & currim? vastũ æquor.i.mare, trabe caua.i.naui. Postq̃ rates.i. naues tenuere altũ.i.pfundũ mare, vt ẽ in medio, nec vllæ terræ apparent iã amplius, & sup. cœlũ appet vndiq;, & põtus appet vndiq;.i.ab oĩ loco, nõ ab oi pte, tũ.i.deinde, aut paulopost, îber cæruleus.i.nubes cærulei coloris dẽsa, & subnigra terẽs noctẽ i.caliginẽ nocturnã, & hyemẽ.i.tẽpestatẽ pluuiosaz, qualis hyberno tpe esse soler, astitit mihi supra caput. hñ mihi ad id, s.cũ pui dus eẽt heros aĩaduertẽti, & vnda inhorruit.i.facta est horrida tenebris.i.pp tenebras, Venti voluũt cõtinuo.i.ppetuo motu mare, & æquora magna.i.integræ conuolutiones aquarũ, surgũt.i.oriunt, & erigunt, & nos dispersi iactamur vasto gurgite.i.ipetu, & igurgitatiõe, aut inuolutiõe aquar maris. Nymbi.i.nubes pluuiosæ: inuoluere.i. iplicauerũt. & inuolutũ tenuerũt, diẽ,i.claritatẽ diurnã, aut solẽ: & nox humida.i.caligo pluuiosa abstulit.s.ab oculis nrĩs, cœlũ.i.aspectũ cœli. ignes.i.coruscationes, & fulgura, ingeminãt.i.multiplicant, sup.se nubibus abruptis, ex quarũ ruptura pduci volunt tonitrua, Nos excutimur cursu.s.instituto?, erramus in vndis cæcis.i.tenebrosis, in q̃bus nulli patebat certa via. ipse palinurus, nautarũ vz peritissim?: negat sup.se posse, discernere cœlo.i.per inspectionẽ cœli, quãuis aliquo indicio, aut duratiõe adhuc nosset, discernere diẽ, & noctẽ, nec sup. nouit meminisse viæ in media vnda. Nos erramus, sup.in pelago.i. mari, tris soles.i.tñ tpis, quãtũ tres soles sup hemisperiũ nrm apparere solẽt, adeo.i.omnino incertos.i.dubios, an luceret. nec ne s. est an dies, an nox eẽt, sz postea nouerũt tris abysse dies, incertos dicit, cæca caligine.i.pp caliginẽ & erramus totidẽ.i.ẽt tris noctes: sine sydere.i.apparitione cuiusuis syderis. Terris visa est atollere se tandẽ õrto die, & aperire.i.denudare, & õndere procul montes: ac voluere fumũ: Vnde in Buc. & iam summa procul villarũ culmina fumãt. Vela cadũt, postq̃.s.strictis erãt. nos insurgimus.i.incũbimus, & innitimur remis, vt ad terrã appellamur, haud.i.nõ sup. fit mora, & nautæ annixi.a.annitẽtes, torquẽt spumas, ex celeri cursu excitas, & verrũt cærula, vrũt sũt caudis: hoc est gubernaculis nauiũ, litora strophadũ .i.illar insular, quæ duæ sunt nõ lõge ab asteria, excipiũt me p̃mum.i.pmo tpe, & ante alias terras seruatũ ex vndis.i.a submersione, strophades inqt stãt dictæ, noẽ.i.vocabulo graio.i.

ASCEN.

Donati expositio

Quæstio cũ solutione

Ordo

græco, nā στρoφὴ revolutio, seu reuersio, vt sentit Serui⁹ & στροφάς hoc est strophas, stropbados cōuersio, & verti/go .i. vbi strophas: qđ est verto. Rēt dicit existētes insulæ in ma/gno sinu Ionij maris (Insulæ vltimā corripit nō abijcit, corri/pit aūt pp vocalē sequētē, nā ionio q̄drisyllabū ē) quas sup in/sulas celæno dira.i.execrabilis, & fera pestis, & aliæ harpyæ, q̃ & ipsa harpya ab ἁρπάζω, qđ ē rapio, postq̃ dom⁹ phineia.i.phi/nei regis arcadiæ ē clausa, sup. harpyis p zetū & calaim, vt Ser. recitat, & postq̃ ipæ liq̃re metu nō q̃ spōte: priores mēsas.s.regis phinei, q̃s prius polluerāt, mōstrū tristius.i.diri⁹, & execrabilib⁹ illis.i.q̃ ille, h ē q̃ harpiæ sint, haud.i.nō extulit se vndis stygijs i.īfernalis illi⁹ lacus, nec vlla sæuior pestis, nec vlla ira deū.i.dira, nā Seruius supra dixit, q dira sit deorū ira, aut ira.i.furia, quæ pestis a deo irato pducta sæuior: sup. illis, si extulit se vndis stygijs. Vult⁹ volucrū.s.harpyiarū sūt virginei.i.q̃les vgines hñt, sȝ pluuies vētris.i.lata aluus, aut sordiū effuso ē fœdissima illis, & man⁹.i.vngues, sup. sūt vncæ.i.curui, & ora sunt semp pallida fame.idest vorascitate, quam quia nimiam habent: pallent auiditate, non inedia. Vnde molestissime tulerunt vaccas suas a troia/nis cæsas esse.

maria sunt. Stygys. non dicit has apud miseros natas, sed pe/iores esse omnibus inde procreatis. Proluuies, sordium effu/sio. Vncæq. m. pro vnguib⁹ posuit.i. κατὰ ὄνυχας Fame, quā nō inopia, sed auaritia inferebat.

Nota hec nē diphthō gon

ASCEN.

¶Huc vbi, &c. Docet, q̄do ab harpyis īfestati fuerāt: & q̄do illas primū armis depellere, & tādē neq̃ flectere pauerant, de quo dicit Donatus sic. Ecce læta boū. Oīa cōuenerāt, qbus illa inuadere cupemus. Diuersitas gñis abūdantia pinguedo ex copia herbarū. Et diuos, vt qđ fiebat illicitū esset nobis cōe cū dijs. Tū li.e. tacuit de aparatu epularū, quē descripsit ī prio de ceruis, ibi.n. nulla necessitas exigebat breuitatē: hic aūt qz pposuerat, Et breuiter troiæ.s.a.l. & p noctis tps, in quo audi/tores q̄rebāt getē erat pperādū. Extruimus, in prio dixit: fusi qz p herbā, qz lassitudine, & fame naufragy vrgebant. hoc dic, Extruimusq.i. qz in magna copia herbarū nō fuit magnū cō/geries cespitū struere, qbus discūbi posset. & nō magna pperā/di ad epulas necessitas vrgebat. At subito, res oīno abomina/bilis, insulius iprouisus. Sonitus alarū, vñ metus, ɔctus fœ/dus, odor teter fugiēdas faciebat. Rursū antrū, & rami vola/tū harpyiarū ipedire poterāt. Ibi igit securiores dapes, & sa/crificiū restaurarūt. Sȝ frustra, nā p insperatas cœli ptes, & oc/cultas latebras venerūt, & cibū rapuerūt, & q̄cq̄d reliquerāt, ore polluerūt. Ergo deficiēte industria fuit necessitas, vt ad vī recurreremus. Cū dira gente, excusat crimē violētiæ, quā/ ce/læno faciēs p eā sua plenissime exeqtur. Iussi verbū est nō pri/cipiū, Disponūt enses, Breuissima fuit narratio, in qua solum videt: & bellū esse gerendū, & ppea arma capiūt. At illi q̄q nō iusserat, industria sua capta arma occultarūt. Sapiētibus enim locutus fuerat. Hæc ille.

Ordo

¶Ordo est. vbi.i. postq̄ nos delati.s. necessitate, huc.i. in has harpyiarū insulas, intrauimus port⁹: ecce q̄si de repēte, & ex insperato. nos videmus armēta boum læta.i. pinguia errare.i. errādo pasci, passim.i. vbi libebat, qz ipune & p singulos passus, & pecus caprigenū) vt sit caprige/nus na. nū. p caprigenarū.i. a capris genitorū: hoc est caprorū, & caprarū, sed plurimi cēsent singulare esse: sicut & alienige/nū, & aduenū olim dicebant, nec est mot Landin⁹, vocabulū si/ctū a vergilio, cū apud actiū in philoctete legat. Caprigenum erita vngulis (sed illic gtūs vt) videmus dico errare p herbas i per pascua, nullo custode.i. custodiente, aut nullo existēte cu/stode. Nos irruimus.s. in gregē, & armēta ferro.i. telis ferreis, aut ferratis, & vocamus diuos, & ipm Iouē in prædā.i. præda/tionē: & partē.i. participationē prædæ, aut in prædā & ptē. p eo. qđ est in partē prædæ. Moris.n. erat Romanis exituris ad prædam vt Ioui prædatori partē vouerent, vt Liuius docet, & Seruius recitat tunc.i. deinde, obtēta præda: nosq.i. simul extruimus toros.i. lectos discubitorios forte ex torus herbis epulacū opimis dapibus. At harpyiæ assunt subitæ, lapsu hor/rifico.i. labentes horrifice de montibus, aut adsunt de mōtib⁹ cū horrifico lapsu, & quatiūt alas, sup. cū magnis clangorib⁹, & diripiūt.i. in diuersū trahētes rapiunt. dapes.s. nras, & fœ/dant oia immūdo ɔtactu, tū.i. deinde, sup. audit vox dira in/tra tetrū odorē, & ita quinq sensus nos offendebāt: visum, qz erat eis immundus attactus, auditū, qz vox dira. olfactū: qa teter odor, gustū, qz oia fœdāt: vt ampli⁹ nō gustemus, tactus qz contactu fœdāt. Nos clausi circū.i. per circuitū arboribus, atq vmbris horrētibus, aut dēsis, quæ alijs horrorē incutiāt, aut ex horridis, hoc est hirsutis: & spinosis ramis prodeunti/bus: instruimus rursum mensas in secessu longo.i. loco secre/to, in quē secedere.i. seorsum a cōspectu aliorum cedere potui/mus, sub rupe cauata, ita vt nō pateret aditus, nisi per introi/tum, quē arboribus, & ramis obstruxerunt, & nos reponimus aris ignē.i. rursus libamus: & sacrificamus dijs, quos in ptes prædæ inuocaueramus: & turba.s. harpyiarū volās.s. cū tur/bine, & ipetu rursum.i. iterū ex diuerso.i. diuersis ptibus. cœ/li.i. seris, latebris cæcis.i. obscuris, circūuolat.i. aut vola cir/cūplectitur, pedibus.i. vnguibus vncis.i. incuruis, aut volat p circuitū, & sup. pollunt dapes ore. Ego edico .i. ipero socijs tūc, vt sup. capessant arma, & edico.i. significo eis bellū gerendū, sup. esse cū gente dira.i. genere alontiū feroci, & crudeli, & sup. socij faciunt haud.i. nō secus.i. aliter, ac.i. q̄ ego iussi secundum donatū. alij dicunt q̄ iussi, sup. erant, qz pro &, hoc est, & insu/per, vltra id, qđ iusseram, ipsi disponunt, per herbam enses te/ctos.i. abstrusos: vt adoriantur, & condunt.i. abscondunt her/bis, scuta

Caprige/nū gd

Hac ubi delati portus intrauimus, ecce
Læta boum passim campis armenta uidemus.
Caprigenūq; pecus nullo custode per herbam.
Irruimus ferro: & diuos, ipsumq; uocamus
In partē, prædamq; Iouem, tum littore curuo
Extruimusq; thoros, dapibus epulamur opimis.
At subitæ horrifico lapsu de montibus adsunt
Harpyæ, & magnis quatiunt clangoribus alas.
Diripiuntq; dapes, contactuque omnia foedant
Immundo, tum uox tetrum dira inter odorem.
Rursum in secessū longo sub rupe cauata.
Arboribus clausi circum, atque horrentibus umbris.
Instruimus mensas, arisque reponimus ignem.
Rursum ex diuerso cœli, cæcisque latebris
Turba sonans, prædam pedibus circūuolat uncis,
Polluit ore dapes, sociis tunc arma capessant
Edico, & dira bellum cum gente gerendum.
Haud secus, ac iussi faciunt, tectosque per herbam
Disponunt enses, & scuta latentia condunt.
Ergo ubi delapsæ sonitum per curua dedere
Littora, dat signum specula Misenus ab alta
Aere cauo, inuadunt socii, & noua prælia tentant,
Obscœnas pelagi ferro fœdare uolucres.
Sed neque uim plumis ullam, nec uulnera tergo
Accipiunt, celerique fuga sub sydera lapsæ,
Semesam prædam, & uestigia fœda relinquunt.

SERVI.

¶Delati, necessitate: Nā voluntate nō deferimur, sȝ venimus. Læta pinguia. Caprigenūq; satis noue, & affectate dixit. p her. per cāpos in herbis. Ipm, deorū regē aut pdatorē.i. cui de præ/da debet aliqd. Nā Romani bella gesturi de pte pdæ aliqd nu/minibus pollicebant, vñ Romæ tēplū fuit iouis pdatoris, nō q psit pdæ, sed qa ex pda aliqd ei debet: In ptē, pdeq;.i. ptem pdæ, Dapibus, dapes deorū: epulæ hominum sunt, ergo recte vtrūq; posuit, nā sacrificio, & cōuiuio indulgebāt. Harpyie. vi. græca diphthōgus ē, nā latinæ vnō hēmus. Clāgoribus.i. cum clangoribus, ut Atq; ixioni vēto rota pstitit orbis.i. cū vento. Aliter acyrologia est, si clāgorē dixit strepitū alarū, Tū præte/rea, & deest erat. Rursuȝ ad id solū, q instituimus mēsas Nā ante in spelūcis nō fuerāt. Interdū aūt sic ponit hæc pticula, vt iteratū aliqd significet. vt Veni ad te mane, Rursus vento, in/terdū sine iteratiōe vt fui: rursum ventā. Nō.n. iō dicis rursus, qa ceprio venisti, sȝ qz illic fuisti. Reponimus ignē, fit autē ite/ratio hæc scdm rōnē sacrorū, Nā displicuisse pria ex prodigijs indicat. Sūt aūt hæc aīales hostiæ, q tm imolant: vbi sangui/nē tm in arā fundi significat, vt Sanguinis, & sacri pateras, ali/bi plē corpis, vt extaq; salsos, Porriciā in fluctus, alibi itegrā victimā, vt Et solida iponit taurorū viscera flāmis, Ex diuerso cœli, ex secreto mōtis, & subaudi I loco. Turba, at tres sunt, sȝ p emphasim retulit ad sæuitiā earū: & turbā ppea dicit, & allu/sit ad furias, de qbus alibi, Vocat agmina sæua sororū. Præ/dā, aut circū pdā volat vncis pedibus, aut intra volā amplec/titur pdā, vñ & inuolare dicimus itra volā tenere, vñ & pira qdā volema dicunt. Tectos p herbā. Disponunt, & tectos faciunt: sic & scuta cōdendo latere faciunt. Misenus, opti e tybicen dixit: nā Aeoli filius est, vt misenū æolidē. Et sonus ois ex vento est. Noua, mira, vt Pollio & ipse facit noua carmina. Nouū.n. nō est, cuius constat exēplū, Nā Herculea in stimphalo monte vi/cit

Dapes. q̄ & q̄ epulæ

Aiales hostiæ q̄

Misenus qui

est Stimphalidas. vel ĩõ noua: q: vulnerari nõ poterãt. Obscœnas eas aues dicũt, q cãtu aduersa portẽdũt. Pelagi, q: dicũtur ponti, & terræ filiæ. Vn insulas colũt, ptẽ maris, & pte terræ retinentes. Alij dicũt. Neptuni filias, q pf pelagi: est na fm Thalete milesiũ oĩa fuĩt ex humore. Inde, Oceanũq; pfem rerũ. Ergo quoties parẽtes desĩnt, redimus ad illũ tanq̃ ad genus, alij o cat harpyias filias taumantis, & electræ, Vim plumis, nã le est, vt eludat ictus plumarũ leuitas. Nam nõ probat donati sna, q fuerint inuulnerabiles q: sint nata de styge.

bis, scuta latẽtia.i.occulta, z q̃ occultando latere faciebãt. Ergo vbi harpyæ, sup.delapsæ.i.deorsũ lapsæ de rupe dedere sonitũ p curua litora, Misenus tubicẽ ille ptissimus, vt i vi.dicet, ære ciere viros, cãtuq; accẽdẽ marte, dat signũ.s.belli cũ aut meũdi bellicauo ære.i.tuba, aut lituo, ab alta specula.i. loco æditiore, vñ speculabat oportunitatẽ iuadẽdi, socij inuadunt.s.harpyias, & tentat noua.i.isolita plia.s. fœdare ferro .i.trucidare: aut dilacerare obscœnas volucres pelagi.i.circa pelagus vsari solitas, sz neq; accipiũt vllã vi plumis: neq; accipiut vulnera tergo. Donatus eãm assignãs dicit inuulnerabiles fuisse, q: natæ sunt de styge, z imbutæ aq̃s stygis: dicũt.n.stygis aq̃s ea virtute hẽre, qd i Achilleide Statiana thetis docet, quæ filiũ sutuin Achille inuulnerabilẽ reddidit, præterq̃ in plantis, quibus eũ tenuit dum intingeret, Seruius tñ dicit donati sniam non approbari) & ipse lapsæ.i.labentes suo sz dera.i.in sublime, fuga celeri.i.celeriter aufugiẽdo, relinquũt prædam semesam.i.semiuoratã, z vestigia.i.indicia vnguium suorũ, fœda.i.obscœna, & turpia.

Donati Expositio

ASCEN.

Vna in præcelsa consedit rupe Celæno
Infelix uates, rupitq; hanc pectore uocem.
Bellum etiam pro cæde boum, stratisq; iuuencis
Laomedontiadæ, bellum ne inferre paratis?
Et patrio insontes Harpyias pellere regno?
Accipite ergo animis, atq; hæc mea figite dicta.
Quæ Phœbo pater omnipotẽs, mihi Phoebus Apollo
Prædixit,

Celeno

℄Vna &c. Recitat, q̃ subsecuta sũt reliq̃, vaticiniũ vez dirũ celerius harpyiæ, z furiæ, ac vatis futurã famẽ renũciãtis, vt primũ i Italiã puenerint. De quo dicit Donat⁹ sic, pcelsa rupe q: viderat parari vehemẽtia belli, Bellũ, iuectio, quã nõ oportuit hẽre pricipia, fuit.n.irascẽtis. Fuit breuis iuectio, sz oĩa cõtinet, nã asserit psonã suã inoxiã deformauit aduersam appellãdo Laomedontiadas. Dixit eãm inuẽcos stratos, z pposuit inasionis crimẽ. Dixit eriã augmẽtũ, vt post violẽtiã in armẽta addit, q: de expugnatiõe sua cogitauerint. Dixit isontes, Dixit factũ, nõ tñ factũ fuit, sed p facto ẽ qd face cogitarunt.

Donati expositio

Nã inuadere greges, Armare inuẽtutẽ eo tẽdit, vt eripẽt alie/ nũ ipsũ nõ male q̃situ, sed relictũ a parẽtib⁹, vltio aũt ẽ, q̃ diu expectẽt, q̃d metuãt Figite. i. q̃ isixa vox vulneret. Dat aũt orõ ni aut authoritatẽ, cũ veluti ex pcepto iouis illa dicẽ cõmõstret. Apollinis iussu, & sibi aliquã tribuit ptãtẽ, cũ dicit furiarum maxia. Nã p hoc digna vr̃, pp quã tristia nũciarent. Italiã, b posuit, aut ex his faceret fidẽ sequẽtib⁹. Sed nõ añ datã, oñdit, q̃ necessitati famis nõ licito remedio, s3 sacrilegio eẽnt subuẽ turi, Nã mẽsas dicit: q̃ ex frumẽto cõfectæ dijs penatibus con secrant, & ne hoc genus pœnæ ab vltiõe harpyiarũ discretus videat, addit nr̃æq3 iniuria cædis. Cecidẽ, q̃ spe psporũ fue/ rãt i sublime pducti. Siue deæ. q. d. nõ erat respiciẽdũ, an deæ essent, an mõstruosæ volucres, dũmõ fierẽt ea, q̃bus imminẽtia mala remoueri possent. ¶ Ordo ẽ. Vna. s. harpyiarũ, celæno s. noie cõsedit in rupe pcelsa. i. valde alta: existẽs vates ifelix. i. nũcia ifelicitatis, ⁊ rupit. i. violẽter expssit, pectore. s. suo hãc vocẽ. i. hãc orõnẽ: O Laomẽdõtiadæ i. psidi a psido rege deno minati, & istituti, parãs ne iferre bellũ, bellũ dicit p cæde boũ s. q̃ occidistis boues nr̃os, & p iuuẽcis stratis. i. q̃ pstrauistis iuuẽcos nr̃os. q. d. vbi veniã pcari deberẽt: ⁊ dãnũ reponere, i iuriã maiorẽ inferũt, & paratis, ne pellere harpyias insontes i. q̃ vobis, p̃ iuusq̃ boues nr̃os auferretis nihil nocuim⁹, regno p̃rio. i. p̃r̃no, hoc est p̃r̃is nr̃i. Neptuni v̄e3. Ergo q̃ hoc præten dãs accipite, & figite hæc mea dicta aĩs, sup. vestris: hoc est i telligite, & intellecta memoriæ cõmẽdate, vt cũ aduenerit: me mineritis. Ego existẽs maxĩa furiarũ. i. ditarũ, pãdo. i. manife sto vobis, sup. ea: q̃ p̃r oipotẽs i. summus deoꝝ Iupiter pdixit phœbo (Ergo nec phœb⁹ futura scit: nisi a deo pdidicerit) & q̃ apollo phœbus. i. purus, & ipollutus (q̃d epitheton, q̃ per excellẽtiã Apollini cõpetit, p se pillo ponit) incipit aũt a nouis, vt fidẽ hẽat ignotis, Vos petitis. Ita iã cursu. i. festina, l3 sæpe i pedita nauigatiõe, & vẽtis vocatis. i. inocatis i auxiliũ vestrũ, vos ibitis italiã. i. puenietis q̃dẽ i Italiã, & licebit. i. licitũ erit i trare portus, sup. Italicos, sed vos, nõ cingetis añ. i. pri⁹ vrbẽ datã. i. cõcessam vobis a dijs, nõ cingetis dico mœnibus pri⁹ q̃ dira fames, ⁊ iniuria cædis nr̃æ. i. i boues, ⁊ iuuẽcos nr̃os il/ latæ subigat. i. cõpellat vos, absumere malis. i. mãdibulis. hoc ẽ comesse. aut deuorare dẽtib⁹, mẽsas. i. q̃dras panis, a men/ sãdo dictas, q̃ sup illas ponit obsoniũ ambesas. i. circũrosas, Id aũt eueniet i. vij. vt paulopost pricipiũ illic narrabit. Dixit s. Celæno, ⁊ ipsa ablata pennis. s. alarũ suarũ refugit in syluas:

Prædixit, uobis furiarum ego maxima pando.
Italiam cursu petitis, uentisq; uocatis.
Ibitis Italiam, portusq; intrare licebit.
Sed non ante datam cingetis mœnibus urbem.
Quam uos dira fames, nostræq; iniuria cædis
Ambesas subigat malis ab sumere mensas.
Dixit, & in syluam pennis ablata refugit.
At socijs subita gelidus formidine sanguis
Diriguit, cecidere animi, nec iam amplius armis.
Sed uotis, precibusq; iubent exposcere pacem.
Siue deæ, seu sint diræ, obscœnæq; uolucres.

Aeneas

SERVI. ¶ Infelix. i. nuncia ifelicitatis, Home. μαντι κακῶν. Rupit vo. cũ idignatiõe loq̃, vt q̃d me alta silẽtia cogãt, Rũpe, Lao/ medõtiadæ, nati ex rege, q̃ deos fefellit. Patrio. i. neptuno. Ac cipite vt futurã famẽ iã nũc timere possitis. Quæ phœbo p̃r. addit authoritatẽ, ⁊ sil' oñdit: q̃ dicit Apollinẽ a Ioue accipere. Phœbus. purus: ⁊ ipollutus, ⁊ solius Apollinis epitheũ ẽ. Fu/ riarũ maxĩa. iõ sunt furiæ, ⁊ idẽ epitheton hñt, nã ⁊ d̃ Tisipho ne ait: furiarũ maxĩa: accubat: ⁊ manibus. p. e, m. q̃d ⁊ istæ fa ciũt inferẽtes. Troianis famẽ, ⁊ pnũciantes. Ital. a3 petitis, ex his: q̃ nouit fidẽ dicẽdis accõmodat. Quã vos dira fam. hoc oraculũ, teste Varrone in scdo diuinaꝝ, a Dodoneo Ioue acce pũt. Quapp colorate tãgit, cũ dicit, Quæ phœbo p̃r oipotẽs. Nr̃æq3, mẽtit, fatalis. n. est troianis fames. Ambesas: vndiq3 esas. i. corrõdas. Maiores. n. has hẽbãt i honore deoꝝ paniceas. Refugit, nõ metu: nã minãtibus nõ cõgruit, s3 ne possit placa/ ri. Armis. s. vsi sunt, nec põt esse zeugma, Vt illic. Troiugena i/ terpres diuũ q̃ numina phœbi. Qui tripodas, ⁊c. s3 plerunq3 aliq̃d subintelligit, vt illud, Disce puer virtutẽ ex me, verũq3 laborẽ, Fortunã ex alijs, Subaudi opta, nã fortuna nõ discitur. Votis, pcibusq3. Nã duobus placant numina, votis, ⁊ pcibus. vñ est Iunonis magnæ primũ pce numẽ adora. Itẽ Iunoni ca/ ne vota libens Iubẽt, volũt, vt infandũ regina iubes renoua/ re dolorẽ, Deæ, q̃ diuinant. Volucres, q̃ i illis ventris cerne/ bant pluuiẽ, & ẽt si aues, erãt placandæ pp pessima omina.

Phœbus q̃d notet

ne plura ab ea repeterent, aut vt se iratã significaret. At. i. s3 sanguis gelidus dirigruit. i. rigidus, & deretus factus est socijs, su/ bita formidine. i. pp subitã, & ispatã formidinẽ, animi. s. socioꝝ. cecidẽ. i. labefacti sũt, nec iã ãplius, sup. vsi sunt, aut cõtederũt, armis: sed iubent. i. volũt exposcere pacẽ. i. veniã votis, & pcibus, siue sint deæ, seu sint diræ, & obscœnæ volucres. i. quæcũq3 essent, quæ futura præsciebant, & prædicebant.

ASCEn. ¶ At p̃r, &c. Seruato decreto, vbi socij retũ ipsi diris illis vo/ ta, & preces destinabãt, Anchises magnis numinib⁹ meritos indicit honores, sciẽs, q̃ q̃ Iupiter pmiserat, minora numina i pedire nõ possent. Peracto autẽ sacrificio, mox nauẽ pscende rũt, & p varias greciæ isulas ptervecti apud leucatẽ montem i pmontorio epiri, ludos celebrabãt, de q̃ re dicit Donatus in hunc modũ. At p̃r Anchises, hic semp dat ptea psilioꝝ, ⁊ sciẽ/ tiã sacroꝝ, sic in flãmã ascanij, sic in piaculo polydori. ergo & hic omisso errore alioꝝ, nõ rogat harpyiã, quã pstat esse mon struosam, & alioꝝ iussionis ptulisse psilẽ. sed magna numina. Ipsa. n. placanda fuerãt, a q̃bus diri nũcij esset origo. Obscœ nas: aliq̃ purãt obscœnũ ex ob & cœnũ, & dici a græco verbo χοινῶ. i. sordidũ reddo: vñ nos dicim⁹ igno. ergo p œ diphthõ gon scribẽdũ eẽt. Alij volũt ex ob & cano, ⁊ tũc careret diphthõ go, Varro tñ ait ex ob, ⁊ scæna, & sic hẽret diphthõgon. æ. Alij dicũt obscœnos dici ab oscis, q̃ essent ppẽ in alijs morib⁹. Me ritos, p magnitudine petitiõis cõ ecãtẽtes, vel meritos fm in teriorẽ sacroꝝ sciẽtiã. Dij p̃hibete, poterãt hæc eẽ vera, & ñ vera, hocq3 cognoscebat Anchises, q̃d ex v̄bis eius appet, Nã cũ di cit: Dij prohibete igr minas: ne oriret fauor diuinus. Auertite ea, vt si vere eẽt casus eiusmodi, q̃ potuisset existere auerteret. Ergo singula singulis dedit, supra dixit p̃hibete, hic auertite, vt p̃hiberet nasci, q̃d nõ erat. Auerteret aũt, q̃d credebat in/ gruere. Formidatus, nõ fugerũt. q̃ fessi idigebant refectione, & fuit occasio, vt ludos celebrarent i honorẽ eius diei: cui tñ debebãt. Ergo nõ luxus fuit cã ludorũ egẽtibus, & pegrinanti bus, sed gratulatio seruatæ salutis. Hæc ille. Ordo est. At. i. s3 Anchises pater. s. meus, sed honorificẽtius dicit p̃r absolute q̃ s. dicat pater meus. q̃ honoris grã vr̃ totius classis p̃r, ac pso nis, vñ sp oia ad cũ referunt, vocat. i. inocat ab litore, i quo s. erãt magna numina, nõ ergo harpyias, q̃d idecoꝝ fuisset, & h̃ palmis. i. manib⁹, passis. i. extẽsis, & solutis, ⁊ idicit honores: Meritos. i. cõgruos, & expiatorios: aut q̃ mereant expiationẽ, & sup. dicit, aut vocat dicẽs, Dij p̃hibete minas. i. ne eueniant, quæ minat dira Celæno. O dij auertite talẽ casũ. i. tã dirã fa/ mẽ, & vos placidi seruate pios. i. religiosos, & vr̃i cultores, h̃ est Troianos, tũ. i. deinde, post sacrificia, & pces, iubet, dirige

Ordo

Mensæ vñ dictæ

Donati expositio

Obscœnum vñ veniat

Ordo

Et pater Anchises passis de littore palmis.
Numina magna uocat, meritosq; indicit honores.
Di prohibete minas, Dii talem auertite casum.
Et placidi seruate pios, tum littore funem
Diripere, excussosq; iubet laxare rudentes.
Tendunt uela Noti. fugimus spumantibus undis.
Qua cursum, uentusq;, gubernatorq; uocabant.
Iám medio apparet fluctu nemorosa Zacynthos.
Dulichiumq;, Sameq;, & Neritos ardua saxis.
Effugimus Ithacæ scopulos, Laertia regna.
Et terram altricem sæui execramur Vlyssis.
Mox & Leucatæ nymbosa cacumina montis.
Et formidatus nautis aperitur Apollo.
Hunc petimus fessi, & paruæ succedimus urbi.
Anchora de prora iacitur, stant littore puppes.
Ergo insperata tandem tellure potiti.
Lustramurq; Ioui, uotisq; incendimus aras,
Actiaq; Iliacis celebramus littora ludis.
Exercent patrias oleo labente palæstras
Nudati socii, iuuat euasisse tot urbes
Argolicas, mediosq; fugam tenuisse per hostes.

SERVI. ¶ Passis: solutis, Magna. Ioue, Mineruã: ⁊ Mercuriũ fm sa/ mothracas. Meritos cõgi nos. i. expiatorios. Vñ seqtur, Dij p hibete minas. Casum, hñ ẽt si cõtigat casum eẽ credi, nõ ditio/ nẽ. Pios: pp facta ab eis sacrificia. Vocabãt, poterãt ⁊ l singula riponi, sed honestius ipsi est locutio, zacynthos isulæ græciæ sunt, Same cephaleniæ ẽ. Nã famosi aĩa ẽ. Laertia regna, irri sorie cũ pmiserit scopulos, vt imania saxa, Vt aa cure domos.

Same, fanes, &

funẽ

Leucae

Leucas ubi locorum Nicopolis vel locorum

Leucas est mons altissimus in promontorio Epiri iuxta ambraciam: quam Augustus nicopolim appellauit, victis illic Antonio, & Cleopatra, & templum Apollini in promontorio actiaco condidit, & ludos instituit actiacos, poeta autem in honorem augusti, ea, quae fecit, dat eius origini. dicit. n. Aeneam ibi ludos celebrasse, & alibi inducit illum promittentem templum Apollini, quod fecit augustus, vt Tum phoebo, & triuiae solido de marmore templum, Constituam, Formidatus, Vel quia ibi loca saxosa erant: vel vt quidam putant, quia moris erat, aliquem de nautis ei immolare, Fessi ppb quod formidatum petimus. Paruae. n. ambraciae, potius, ablatiuus ei dat: scilicet figuratae et genus. Tenere autem in actio dixit. Praia pone commoda. Lustramurque Ioui, purgamur, vt Ioui sacrificemus: vel expiamur. Piaculum. n. commissum fuerat in thracia immolato tauro, nam quamuis multa essent secuta sacrificia, tamen intelligebant iratum numen non cessantibus malis Piaculo autem commisso celebrabantur ludi. Nam cum iracundia nimis deum Romam laboraret, & eam nec sacris, nec ludis placare possent, quidam senex statutis ludis circensibus saltauit, quae sola fuit ea placatoria. Vnde prouerbium est, ad ciam scena, saltat senex. Actia, propter Augustum dicit, quia vt dixi, illis ludos statuit agonales, Prias: palestra maxime apud Athenienses celebratur. Sed Troiani per Dardanum, & teucrum et ab atheniensibus originem traxerunt, propterea & Minerua colunt. Hic dixit, Neu populum antiquum sub re. t. Antiqua. i. ab atheniensibus tradita. Fugam. i. feliciter euasisse. Tenere est implere, vt Ni teneant cursus. i. impleant, & potest intelligi secundum communem sensum ab co lustratos. i. expiatos sacrificasse: & ludos celebrasse, quia hostiles terras prospera nauigatione transissent.

Senem saltare quid noret

funem. i. retinacula nauium, super ab litore, relaxare. i. explicare ventis rudentes. i. funes velorum, & antennarum excussos. i. extensos noti i. venti illi, tendunt, & implent vela, nos fugimus. i. celeriter auchimur, vndis spumantibus. s. ex sulcatione celeri. fugimus dicit ea, quae ventus, & gubernator vocabant cursum, Zacynthos illa graeciae insula nemorosa. i. syluae, appet iam super. s. in medio fluctu, & dulichium, & same, & neri os ardua saxis, quae sunt insulae graeciae, e quibus Vlysses socios in bellum Troianum adduxerat, super. apparent, nos effugimus scopulos ithacae regionis illius appositione ad conceptum, Nam appositio tribus de causis fieri solet, tollendae vel aequiuocationis gratia, aut specificationis, aut proprietatis attribuendae, ea autem nunc laude, nunc vituperii hic) regna laertia. i. in quibus regnabat laertes pater vlyxis: & execramur i. vt vulgo dicimus maledicimus, & detestamur cum imprecatione malorum, terram altricem. i. nutricem, aut alumnam saeui vlyssis: Mox etiam cacumina. i. summitates nymbosa. i. in quibus iugiter sint nymbi. a. nubes: & ventis leucatae montis cadentis, saxi (e quibus, quae se praecipitem in mare dederit, fertur liberari a nimio amore, vnde Sapho Ouidiana. Cur nunc non ignibus equis, vreris: ambraciae terra petenda tibi est, Phoebus ab excelso quantum patet aspicit aequor, Actium populi, leucadiumque vocant. Hic se deucalion pyrrhae succensus amore, misit & illaeso corpore pressit aquas. Nec mora iussus amor tetigit lenissima pyrrhae pectora deucalion igne leuatus erat declinatur autem leucas leucatis: & leucates, seu leucata leucatae) cacumina inquam leucatae, super. aperiunt. i. apparent mox, per zeugma ab inferiore, & Apollo formidatus. i. templum apollinis formidatum nautis, quia periculosum est eo propter scopulos accedere, aut templum Apollinis formidati nautis,

Zacynthos vbi locorum

Appositio cur fiat

Leucas vbi locorum

quia ei a nautis illic sacrificium fiebat, aperit. i. clare videtur, nos fessi. i. defatigati, petimus hunc. i. templum huius apollinis et formidati, & succedimus paruae vrbi. i. in paruam vrbem. s. Ambraciam. anchora iacitur de prora, puppes stant litore. i. ad litus: quia obuertunt pelago proras quia in terram non tuta aduenerunt, & nos potiti tandem tellure insperata. i. quam non sperabamus potiri, lustramur. i. expiamur Ioui. i. in honorem Iouis: & incendimus aras votis: & celebramus litora actiaca ludis iliacis. i. troicis, quos illic augustus postea celebrauit, in cuius gratia hoc finxit poeta. Socij nudati exercent palestras patrias. i. quales in patria exercere solebant, & hoc oleo labentes. i. eos lubricos facientes, aut defluentes, vngebant. n. prius quam palestram inirent, & contra ventos, & vt lubrici elaberentur nec comprehenderentur, iuuat. i. delectat eos euasisse tot vrbes argolicas. i. graecas, & tenuisse fugam per medios hostes, scilicet graecos.

Interea magnum sol circumuoluitur annum.
Et glacialis hyems Aquilonibus asperat undas.
Aere cauo clypeum, magni gestamen Abantis
Postibus aduersis figo, & rem carmine signo.
Aeneas haec de Danais uictoribus arma.
Linquere tum portus iubeo, & considere transtris.
Certatim socii feriunt mare, & aequora uerrunt.
Protinus aerias Phaeacum abscondimus arces.
Littoraque Epiri legimus, portuque subimus

Chaoniae

¶ Interea. m. &c. docet quomodo ab ambrachia in butrotum peruenerunt, illicque Helenum filium Priami regnantem cum andromache hectoris olim coniuge inuenerunt. vnde dicit Donatus sic: magnum deest per. Aeneas hic. Breuis titulus vberem continet latitudinem. Aeneas posuit, Aeneas scripsit. Nam fuit memorabile ad illa cum loca venire potuisse, tutumque fuisse: vbi erat periculum manifestum, habuisse arma sublata victoribus, & in ipsorum sedibus ostentationis causa posuisse, addidisse quoque epigramma, quod & suam gloriam testaretur. Et illorum, qui victores recesserant: ludibria, fecit fortunae beneficio, vt apud victores arma ipsis erepta publice locaret, Praeterea inde Helenum, mira res a persona, quod frater paridis victus regnaret inter victores alieno, vt troianus in graecia, a numero non per vnam vrbem, sed per plures, a fortuna: vt regnaret post pyrrhum

ASCEN.

Donati expositio

ibi

rhi ɔiugio, ac sceptro. ergo icredibile vxorē Pyrrhi euersoris troiæ hoīes ex p̄aini gn̄e hēre, & cū pyrrhus vita cessisset, ādromachē iterū patrio marito cessisse. q̄ obstupuit æneas potius q̄ miratus sit, Mōstris. Mōstrū fuit, vt q̄ tpe manibus parētaret æneas, appereret, vt & ipse mortu⁹ putari posset, Calor ossa.r. Nā turbata mēte recedit calor. est āt sapiēs ɔsiliū poetæ tractātis psonā mulieris soluētis iferias mortuo, ⁊ illi⁹ amore retinētis ex ɔfusiōe aūt mētis, q̄ ꝑfecte vidē nō potuit icidit errorē, ne eēt mortu⁹, Prior vidit mulier, prior loq̄t Aeneæ, vecundia itemerata reseruat. Ordo ē. Sol circūuoluit iterea.s. dū ludis itēterāt socy sup. p magnū annū, h̄ ē p circulū, ac orbē anni solaris, ⁊ hyems.i. tēpestas, glacialis.i. glaciem ɔgelans, exaspat vndas, aqlonib⁹.i. vētis illis frigidissimis. Ego.s. abiturus: figo clypeū cauo ære, aut q̄ erat ex cauo ære, eo q̄ icuru⁹ eēt, aut cū clāgore tubæ ex cauo ære factæ, clypeū dico gestamē magni abātis græci, n̄ āt troiāi, de q̄ dcm̄ est ꝓ. Er q̄ vectus abas, qd̄ ex titulo patebit, figo ingi postibus aduersis.i. ꝓ nos positis, & signo rē carmie.i. titulo vni⁹ vsus q̄ sic perficit. Ego æneas fixi, aut ɔsecraui istic h̄ arma rapta d̄ danais victorib⁹ troiæ. Aut æneas fixi h̄, ⁊ ɔsecraui h̄ arma rapta d̄ danais victorib⁹.i. q̄ se victores gloriant, s̄ victū ē, victoresq̄z cedūt danai, vict⁹ ēt vr̄ cū androgeo. ego iubeo iā.i. deide liquē port⁹, ⁊ ɔside trāstris.i. p trāstra vt remis icūbāt, vñ seq̄t, socy feriūt mare certati.i. cū certamie, ⁊ vrūt.i. iuertūt æq̄ra rēis.s. suis, nos abscōdim⁹ ꝑteredo.s. ptin⁹ arces aerias.i. altas, phæacū.i. corcyrā isulā iñt epir ⁊ calabriā vbi Alcino⁹ rex pheacū, q̄ Vlysse hospitio susceperat, regnabat ⁊ legimi⁹.i. ex ordine prenigam⁹ litora epiri, ⁊ subim⁹.i. subitram⁹ regionē illā portu chaonio.i. p portū chaoniū, aliq̄ legūt, portusq̄z subimus chaonios, ⁊ ita absumit̄ s lr̄a cū vocali, q̄ more absumi solet, q̄ absūptio frequētissima ē apd̄ enniū, Luciliū, lucretiū, ⁊ cæteros antiq̄s, nec rarā vr̄ fuisse apd̄ Verg. s̄z mutata a grāmaticis, aut poetis illis: q̄ opus castigādū suceperāt, ⁊ ascēdim⁹ celsā vrbē Butroti.i. butrotū ipm̄, q̄ vrbs celsa ē (Ordo tñ eē pt, subim⁹, ⁊ ascēdim⁹ vrbē butroti, portu chaonio, q̄ ē ī chaonia pte epiri, q̄ olī molossia dcā ē) Fama rer̄ incredibilis.i. difficilis creditu, q̄ rez icredibiliū occupat aures.i. icrepuit aurib⁹ nr̄is h̄.i. cū eēmus ī h̄ portu, vez, helenū Priamidē.i. p̄ami filiū regnare p vrbes grās.i. græcas ɔiugio.i. p ɔiugiū pyrrhi æacidæ.i. pnepotis æaci, q̄ æac⁹ gēuit Peleū, pele⁹ Achillē, achilles pyrrhū: ⁊ potitū, sup. eē sceptris.i. regalib⁹ ditionib⁹ ī diuersis vrbib⁹, q̄ p sceptra significant̄, ⁊ andromachē, hectoris oli ɔiugē cessisse.i. iure aduenisse, ⁊ ɔcessā eē, marito patrio.i. q̄ erat de p̄ria potis marita: aut d̄ p̄ria mea (vt ad Aeneā referat̄) ista āt visa sūt icredibilia, ⁊ iō obstupui, ⁊ pect⁹ sup. meū incēsum ē miro amore.i. ɔsiderio & affectu, cōpellare ꝓ cōpellādi.i. alloquēdi virū.s. Helenū, & cognoscē ꝓ cognoscēdi tātos casus.i. fortunata rex euēta. ego ꝓgredior, portu.i. de portu, liquēs classes & litora.i. classes ad litora apulsas andromache, libabat.i. sacrificabat ad placādū forte.tē.s, cū aduenirē, q̄ fortuitū erat, nō q̄ libabat. s̄z q̄ tūc libabat dapes solēnes.i. iferias ⁊ ānuersarias, & dōa tristia.i. funebria, ⁊ ad luctū ptinētia, grata itaq̄z, s̄z nō iocūda libabat dico cineri vez Hectoris, nō vō, q̄ illic sepult⁹ nō erat, s̄z simulatio rea āt simulata i sacris, q̄ vā hēri n̄ pōt, p vā hētur, & vocabat manes.i. vmbras Hectoris vagantes s̄m supstitionē ethnicor̄ pp illegitimā sepulturā, aut violētā mortē, q̄ nōdū tpa vitæ ī quo ī corpe tanq̄ ī carcere cōmunerī dēbāt, expleuerāt.i. iuxta tumulū Hectoreū, quē ipsa sacrauerat.i. cū sacrificatione extruxerat, inanē.i. sine corpe, sup, de cespite viridi. vt virore aīa oblectaret̄, & ipsa sacrauerat geminas aras hectoris.s. marito, & ast yanacti filio, lachrymans.i. deflens cām, q̄.s. duo charissima pignora amiserat, Quæ sup. (nā relatiuū sæpe ī h̄ poeta subaudit̄) vt.i. postq̄ cōspexit me ventē, ⁊ vidit arma troia.i. troiana trisyllabū ē troia, a troius troia, troiū (circū.t. in circuitu, ipsa exterrita magnis monstris, q̄ mirabile erat, q̄ tūc arma.i. isignia Troianor̄ cōspiceret: cū iferis sacrificaret, & iferias celebraret Troianis: Vñ nesciuit, an viuus, an defunctus eēt Aeneas, q̄ ea ferebat, Nā defunctus potuisset in simulachro paruisse, vt illis creditū ē. diriguit.i. obstupescens q̄si rigida, & imobilis fcā ē, in medio visu.i. vt me ad mediū sanctatis ispexerat, tm̄ adhuc visura quantū viderat, nisi diriguisset, calor reliquit ossa, & descēdit ad p̄cordia ipsa, labit̄.i. concidit amens, & fatur tandē vix.i. cum difficultate, longo tpe subaudi post. Quid antē dixit, sequentia ostendent.

Ordo

Alcinous vbi regnauit

Erronea opinio

Chaonio, & celsam Butroti ascendimus urbem.
Hic incredibilis rerum fama occupat aures.
Priamidem Helenum Graias regnare per urbes
Coniugio Aeacidæ Pyrri, sceptrisq̄ potitum.
Et patrio Andromachem iterum cessisse marito.
Obstupui, miroq̄ incensum pectus amore
Compellare uirum, & casus cognoscere tantos.
Progredior portu, classes, & littora linquens.
Solemnes tum forte dapes, & tristia dona
Ante urbem in luco falsi Simoentis ad undam
Libabat cineri Andromache, manesq̄ uocabat
Hectoreum ad tumulū, uiridi quem cespite manē.
Et geminas causam lachrymis sacrauerat aras.
Vt me conspexit uenientem, & Troia circum
Arma amens uidit, magnis exterrita monstris
Diriguit uisu in medio, calor ossa reliquit.
Labitur, & longo uix tandem tempore fatur.

ℭ Magnū sol. Erat ānus trigīta dier.s. lunaris. Vñ īueniť ī aliq̄bus vita noningētor ann.s. lunariū. Postea rept⁹ ē ānus solaris gē.xij. mēsiū, post quē ānū eē magnū voluerūt oīb⁹ planetis ī eūdē recurrētibus locū, q̄ s̄m Cice. hortēsiū ptinet.xij. milia nōingētos q̄nq̄gīta q̄tuor ānos, s̄z de h̄ varia ē opinio ⁊ mētoris: & Eudoxi ⁊ Ptolomei. Qm̄ idē Cic. ī li. de na. deo. eū putat eē triū miliū annor̄. Hic ḡ dixit, Magnū: vt excluderet lūarē, & solis, vt excluderet magnū Abātis, h̄ūc cū Androgeo occisū itelligam⁹. victorib⁹, irrisio ē, vt victoresq̄z cadūt danai. Arma, s̄. habaudi ɔsecrauit. phæacū. Corcyrā dicit isulā inter Epir & calabriā, vbi regnauit Alcinous. Abscōdim⁹. Nautic⁹ sermo, ⁊ mira ē vsus celeritate, vt aū abscōdūa q̄ visā dicat. q̄ cursū, q̄ fugit nullū sibi locū ꝓpōit, s̄z seq̄t vētū. ⁊ gubernatorē, q̄ vēto obtpat. Chaōio, vr̄ sibe ēūi muro. Nā si chaonios legeris, difficilis ē scāsio, nō elisos. Vrbē butroti. Vt fōrē iniuati. Est h̄ vrbs ī Epiro. cui⁹ ps ē chaonia aū molossia appellata. Incredibilis fama.i. rez icredibiliū. p̄rio ma. aliq̄ ibebana sunt, s̄z aut posuit ꝓuictā ꝓ p̄ria, vt Italiā q̄ro p̄riā, ⁊ sal. Hispaniā sibi p̄riā eē. Vt s̄m ius loq̄t. Nā vxor domiciliū viri seq̄t. nā ⁊ cessisse de iure vbū ē. Cedit n. h̄ditas dr̄. Fuit āt mos regū l̄ria: vxorē n̄ h̄ntū: vt aliq̄ capeuiā ꝓ l̄ria hērēt. Sic ⁊ pyrrhus hāc hūit, & ex ea molossū sustulit. deide cū Hermionē Menelai & Helenæ filiā iā Oresti desposatā ducē vxorē veller, ī tēplo Delphici Apollinis occisus ē. s̄z moriēs ꝑcepit, vt andromache Heleno daret̄ pp supdem̄ bñficiū. Molossia āt h̄ deide ab heleno chaonia dcā ē Chaōe fr̄e suo, quē ipe iprudēs ī venatiōe iteremit. Liquēs, finu⁹ ē vsus pticipio: qd̄ raro fit apd̄ latios. Apd̄ græcos vō ē vitiosissimū. Solēnes, ītias ānuersarias. Tristia dōa, tale ē illd̄, quē sp acerbū, sp honoratū, sic dy voluistis hēbo. In luco, nūc pōit sine religiōe: Nā ī ipsis habitāt mæes pior̄, q̄ larea viales sūt: sic ī sexto dr̄. Nulli certa domus, lucis hītamus opacis. falsi simulati. Ad tumulū, ad cœnotaphiū. viridi, herboso, Gemias: vnā marito, alterā filio, aut gemias, q̄ iferi pī gaudēt nūero. mōstris, reb⁹ ispatis. diriguit.u.i.m. dū me certi, obstupuit. Calor ossa re, extimui, vt Soluūť frigore mēbra.

SERVI.

Annī quo ruplices sint

Corcyra vbi locor̄

Chōia vñ dcā

ℭ Vera, &c. In hac parte habet̄ sermo andromaches ad Aeneā aduētātē. ⁊ æneæ ad illā. de q̄ dicit Don. sic. vāne te facies armat⁹: & q̄ die, in q̄ nō solēt videri mortui, apparuit, existiauit viuū. ex occasione aūt loci, & parētatiōis cā, putabat mortuū, Lachrymasq̄z effudit, hæc oīa ꝓuenerūt ex mariti recordatione, Nec debuit de alio q̄ de marito in tanto dolore q̄rere pauca, vel q̄ plura turbatus non posset, vel q̄ ipsa ex dolore nō fuisset plura auditura. Heu. & ipse incipit a gemitu pp hectoris recordationē. Hectoris an. cū laude hæc duo nota extollēda sunt. Pyrrhi n cū depressione, quoniā hostis erat, & p̄ris Achillis, q̄ hectorē occiderat, memoria fuerat odiosa. Deiecit vul. Mora pudoris: q̄m factū negare nō poterat, sūmissæ voci ɔpurgatiōe defendit. O felix, Ex cōparatiōe ostēdit miserrimā ē felicē cōparationē sui. q̄ pudorē amiserit, q̄ mors in illa exclusit violētiā pudoris. Et cū illā solā felicē dicit. nō se solā ostendit ī cā turpi. Virgo ergo pyt salua castitate. Ad tumulū, & nō

ASCEn. Donati expositio

Verane te facies, uerus mihi nuncius affers
Nate Dea? uiuisne? aut si lux alma recessit.
Hector ubi est? dixit: lachrymasq̄ effudit: & omnem
Impleuit clamore locum: uix pauca furenti
Subiicio, & raris turbatus uocibus hisco.
Viuo equidem, uitamq̄ extrema per omnia duco.
Ne dubita, nam uera uides.
Heu quis te casus deiectam coniuge tanto
Excepit? aut quæ digna satis fortuna reuisit?
Hectoris Andromache Pirrhin connubia seruas?
Deiecit uultum, & demissa uoce locuta est.
O felix una ante alias Priameia uirgo.

Andromache

Aeneas

Hostilem ad tumulum Troiæ sub mœnibus altis
Iussa mori, quæ sortitus non pertulit ullos
Nec uictoris heri tetigit captiua cubile.
Nos patria incensa diuersa per æquora uectæ.
Stirpis Achilleæ fastus, iuuenemque superbum
Seruitio enixæ tulimus, qui deinde secutus
Ledæam Hermionem, Lacædemoniosque hymenæos.
Me famulam, famuloque Heleno trāsmisit habendam.
Ast illum ereptæ magno inflammatus amore
Coniugis, & scelerum furiis agitatus Orestes
Excipit incautum, patriasque obtruncat ad aras.
Morte Neoptolemi, regnorum reddita cessit
Pars Heleno, qui Chaonios cognomine campos.
Chaoniamque omnem Troiano a Chaone dixit.
Pergamaque, Iliacamque iugis hanc addidit arcem.
Sed tibi qui cursum uenti, quæ fata dedere?
Aut quis te ignarum nostris Deus adpulit oris?
Quid puer Ascanius? superatne, & uescitur aura?
Quem tibi iam Troia.
Ecquænam puero est amissæ cura parentis?
Ecquid in antiquam uirtutem, animosque uiriles.
Et pater Aeneas, & auunculus excitat Hector?

SERVI. ¶ Viuisne, Ex affectu muliebri loqṫ, ꝛ ob hī feriā sacrificās, & ī luco, vbi manes habitār, addubitaṫ vr. Hector vbi ē, ad æneæ ptinet gloriā, q ab Hectore nusq̄ discessisse videaṫ. Singiṫ in sacris videnṫ vmbræ, cur nō magis cor, qbus sacrificaṫ furēt, ī cōloqbū vol. Hi se orbio, nec loq possū. Viuo ac si dicat, si vita siebeṫ viuere. Excipit, signāte loqṫ: q delecta dixerat, excipiū n q cadūt. Digna, Cognata, ꝑsoñ puenies. Andromache sī Andromache seqntib⁹ iāge, sī Andromacha supiorib⁹. Seruas tenes, vt ꝛ nūc fuat honos sedē tu⁹, ossaq̄ nomē. Demissa hāin. O felix v̄ginitatē laudat, & mortē, vi se fuita Pyrrhi ꝯiuge fuisse oñdat, Priameia Polixēa. hāc Achilles circa troiani mœnia ꝯspiciēs adamauit. Et ꝯditiōe pacis ī matrimoniū postulauit. Sed dolo eā ꝓmiserūt troiāi Quapp cū ad fœdus Achilles ī teplū Apollinis Tymbræi venisset. Paris post simulacrū delites, sagitta vulnerauit, ita moriēs achilles iussit, vt polixēa diruta troia ad suū sepulchrū imolareṫ, qđ Pyrrhus ꝑfecit. Hostilē ad tumulū, uā magnū mort solatiū ē ꝑmissus hostis iterit⁹ Heri. ꝑar erat, nisi victoris adderet fastū. Attigit, & nō ascēdit. Nec geniale lectū dixit, ꝗ cubile. Fastus. Q̄ superbiā sigt qrtæ declinatiōis ē, qū vō librorū i q ē cōputatio dier, est scdæ, Ergo abusus est Luc. cū dix. Nec meus eudoxi vinceṫ fastib⁹ ann⁹. Enixæ tul. ꝑtulimus. donec ī fastio eniteremur. Vnū ꝓli ad excusādū pudore. Ledæā, Ledæ neptē. Lacedemonios, Cū ī gētē felic. ac si diceret īfelices. Maritus, vt Paridi, ꝛ Deiphobo. Trāsmisit, Heri voluntate: & nō coniugi. vn ꝛ hīndā dixit Scelerū. Matricidiū. Excipit dolo, ītercipit Patrias, Achilles. Nā Pyrrh⁹ ī patriā reuersus q: pr̄ ī teplo Apollis tymbræi cæsus erat ī īsultationē dei ī teplo illius delphico aras pr̄is īstituit, ꝛ illi sacrificare cœpit, alii pr̄ias. i. apollineas a pr̄is achaiæ ciuitate vbi apollo colit. Nec q̄ras, cur dixerit delphicas. q: epitheta in alieno negocio plerūq̄ alia ponūt, vt ī q̄rto. Grineus apollo. ꝛ lyciæ sortes, cū a Delo accepit oracula. Cessit, ꝑ pugnū. Pergama, ꝛ nō pgameā. Qui. u. admiratiue, q̄si tā ꝓperi. Quis de⁹: Qui pstitit nobis, vt te videre possem⁹. Tale ē illud æneæ ad Didonē adulatoriū, Hic me digressū vestris de⁹ appulit oris. Ignarū, aliō disponētē. Superatne, viuit. Sāc monet dictū, ꝛ cæteri exēplo, vt pauca ī Ver. Alii dicūt, Superat. i. superstes ē, Sꝫ superstes p̄nte sigt. Ci. a murentiana, Suis vtriusq̄ superstitibus i. p̄ntibus. Quē tibi iā Troia, hemistichion, nec sensu plenū, ꝛ sūt duo talia, vt h̄: Et ꝯcessē deū quē q dā ita ꝯpleuit, eo cessē deū ꝑlugis noua mœnia teucris, Amissæ parētis, sed vn̄ sciebat h̄ Andromache, Respōdet vel ab Helēo diuinātē, vel Aenea quærente per Troiam, Sed vtrunq̄ inualidū: Ergo parētis. i. patriæ. Tullius. Si sibi patria, quæ communis omnium parens est.

& nō cubile, Vn̄ nulla voluptas potuit ꝑuenire ad mortuū. Captiua cubile, nouissima poīt, q: maxīe ꝑmebat ea Heri, vt q̄ inimic⁹ fuerat, cet oīs. Cubile, nō ad honestate. sed ad ludibriū ē iuita ꝑducta. Nos pr̄ia, ꝯclusa ꝯparatiōis ī te: q se pur gauit. redit ad se. ꝛ oppōn sua his, q euenerat Cassādræ, illa incolume pr̄ia ꝛ religt. Nos īcēsa, illi⁹ tum⁹ solū p̄riū tꝫ. Nos p diuersa maria tum⁹ n actæ. ꝑtulim⁹ natū ex Achille. q nulla miseratiōe mouebaṫ, Supb⁹: ex victoria ꝑuīū ā uiuis poderosū fuisse ex eo oñdit, q tulim⁹ enixe. Qui deide. Oñdit necessitate Pyrrho, necessitate ēt Helēo fuisse ꝯiūcta: Hæc ille. Ordo ē. O nate dea. s. vene: qd̄ ī laude ei⁹ v̄git, q: a notis talis ꝑdicaṫ, vt pus ab Achate, ꝛ alibi et a sibylla: me ꝑ omnia facies. i. spes & ꝓfectatio, v̄a, sup. affert te, ꝛ an tu existes v̄us. i. n̄ ficti⁹: nec simulat⁹ neq̄ īduta corpe tuo vmbra. sꝫ reuera cui⁹ effigiē ꝓ te fers, Aeneas affers. i. ꝓ̄stās mihi te. i. teipꝫ, nō vmbra: nec similitudinē corporis tui. Dubitabat. n. an ipse q̄q ab īferis veiret petitur⁹ funeris obsequꝫ, si ubi īsepult⁹ remāserit, aut si lux alma. i. vitalis, q̄ alit viuētes, recessit, sup. a te. h̄ e. aut si n̄ v̄us nūci⁹ tui es sꝫ vmbra ab īferis descēdes dic sup. (sꝫ id q: ipi os sū omisit) vbi ē hector. s. marit⁹ me⁹. cui hæc sacrificia libo, ꝛ cur tecū n̄ ꝯparet. Dixit sup. Andromache. i. ꝯclusit orōnē suā, aut sermōeꝫ suū ꝛ effudit lachrymas, q̄ cā erat, cur nō plā diceṫ, ꝛ impleuit clamore. i. eiulatu oēꝫ locū. i. oēꝫ ꝑte loci, aut totū locū. Ego subiicio. i. subseq̄nt adiicio, vix. i. cū difficultate, pauca, sup. verba: ꝛ ego turbat⁹. s. ꝯmiseratiōe, ꝛ affectiōe ī Andromachen. quā lachrymas vidi, hisco. i. os apio, ꝛ loq: vocib⁹ raris. i. p īteruālla ꝓlatis Equidē. i. ego certe viuo. ꝛ duco vitā ꝑ oīa extrema. i. ad extrema fata tēdetia, h̄ ē ī extremis miseriis, vltra q̄s mortalitas p̄t eas sufferre nequeṫ, ꝛ vt extrema ꝓ positiuo h̄ ē absolute poī, nā si suplatiuū eēt poti⁹ diceṫ, ꝑ extrema q̄q ne dubita, ꝑ ne dubites. Nā vides v̄a. i. res v̄as, vt verū vultū ꝛ uerū, h̄ ē viuū hominē, nō siīato corpe, Heu doletis ē, q̄s. i. q̄lis casus excipit te delectā. i. ad iteriorē ꝯditionē iactā de ꝯiuge. i. de marito tāto q̄t⁹. s. erat Hector. q. d. idignissim⁹ ē cū ꝯiūcta fuer is mrimōio ei q soceꝫ tuū iteremit, ꝛ cui⁹ pr̄ maritū tuū iterfeć. Aut q. i. q̄lis fortūa satis digni. s. vtute ꝛ meritis tuis reuisit. i. iterū visitat seu visitauit te, cū iteꝫ sis p̄rio ꝯiūcta marito vꝫ helēo. Pyrrhi. i. pirrhi ne, & ne ꝑ antū Andromache Hectoris sup. ꝯiū x feruas ꝯnubia Pyrrhi. i. ei⁹, cui⁹ pr̄ Hectorē occidit. q. d. idignissimū ē ī pa deiecit vultū & locuta ē voce demissa. i. deorsū missa h̄ ē summissa, & una, O felix, sup. ē v̄go Priameia. i. p̄ami filia polixea vna. i. ꝑcipua, aut sola an alīs. s. v̄ginies, iussa. s. a pyrrho mori sb altis mœnib⁹ troiæ, ad tumulū hostilē. i. achillis hostis. Quo dicto, formā & pudicitiā suā ꝯmēdat Andromache. Forma q̄dē (q: ea capt⁹ ē Pyrrh⁹, & nō Polyxēæ q̄ tn̄ pr̄ ei⁹ captus erat, pudicitiā v̄o, q: maluerit, vt illa occisa fuisset q illi placēs nupsisset. q. s. v̄go nō ptunt. i. nō ꝑpessa est, vllos sortit⁹. i. vllas sortitiōes. i. q̄nūq̄ in sortē venit, mō vni, mō alteri, sic ego p̄rio hectori: deīde pyrrho: & rursus helēo, nec. i. & q̄ nō tetigit captiua. i. existēs ꝑua ꝛ captiua cubile. i. thalamū heri victoris ꝛ ita supbi, nos vectæ. i. ego vecta (de se. n. ꝑlalit. loqṫ) ꝑ diuersa æq̄ra, ꝛ h̄ pr̄ia. s. mā in mei: h̄ ē troia icēsa. i. cremata igni tulim⁹. i. ꝑpessæ sum⁹, enixæ. i. enitēdo: & cū mlto labore fast⁹. i. supbiā, stirpis achilleæ, i. Pyrrhi. q̄ꝫ ꝑ. i. iuuenē supbū: vꝫ Pyrrhū, q secut⁹ deīde. s. postq̄ me sortit⁹ erat, Hermionē Ledæā. i. ledæ neptē (nā Menelai & Helēæ: q̄ est filia Ledæ, filia fuit. q̄ Oresti patrueli nupsit, sꝫ postea occiso Agamēnone, & fugato Oreste a Pyr. rapta ē. q̄ interēpto, & Oreste a furor purgato, priori marito restituta ē) & hymēæos. i. thalamos aut nuptias per metōymiā. Lacedæmōios. q. d. & īfelices. q̄les erāt Clytēnestræ & helēæ, trāsmisit me famulā hn̄dā famulo Helēo. i. vt captiuā nuberē captiuo, ꝛ ita, q: dn̄s potuit nos ad libitū ꝯiungē At. i. sꝫ Orestes, īflamat⁹. i. ad emissionē flāmæ vsq̄ īcēs⁹ magno amor ꝑ̄oris ꝯiugis. i. quā ipse ꝑor, h̄ ē an̄ Pyrrhū sortitus erat: h̄ ē ipsi⁹ hermiōes. seu hermyōe (vtrūq̄. n. legit sic Helene & helēa, Ledæ & leda) ꝛ agitat⁹ furiis sceler ꝯmissor. s. imfrē quā occiderat, excipit. i. adorit, aut itercipit illū. s. Pyr. icautū. i. sibi n̄ pcauētē, cū a futēte nihil tale vēreṫ, ꝛ obtrūcat ad aras pr̄ias. i. pr̄nas, h̄ ē Achilleas, q̄s vꝫ Achilli pr̄i suo ꝯsecrauerat Pars regnor cessit. i. iure obuenit Heleno, reddita morte. i. per mortē Neoptolemi. s. pyrrhi: q: genuerat filiū, q post mortem pr̄i moriēs m̄ri religt portionē regni. Vn̄ ꝑ ꝑugnū igt Seruius. cessit, cessit inquā Helēo, vꝫ marito meo, q. s. helen⁹ dixit. i. denoiauit cāpos cognoīe chaōios. i. q nūc chaōii appellant, & dixit: oēꝫ. s. regionē hāc, chaoniā a chaōe Troiāo. s. vo frē suo h̄ ē ipsi⁹ Helē. ꝛ addidit iugis. i. collicul his, pgama. i. mœnia troiana. i. eodē noīe appellata: ꝛ hāc arcē iliacā. i. quā iliū appellauit, sꝫ q vēti, & q̄ fata dedē tibi cursū aut q̄s de⁹ q̄ iuat, q bon⁹ appulit te ignar. i. ignorātē, q h̄ eēm⁹, his oris. i. ad has oras. Quid sup. agitat fac) q̄nale. n. vbū hōestā eclypsiꝫ fac. q: facile itellr ꝛ potissimū ī iterrogatiōib⁹. ꝛ ī etepaniōib⁹ q̄ breues eē dēbēt) supat ne. i. supuiuit ne, ꝛ sup at ætar ī becillis īcōmoda: ꝛ nocumēta, ꝛ. p. i. vescit aura. s. vitali (quē tibi, ꝛc. q̄dā h̄ hemistichiō sic ꝯpleuit. Q̄ō cum sołōne ... eēt ipfecto sēsu d relicto, sꝫ ī ea re sūmū ē artificiū, vt mulier ꝑpedita dolor sēsū absoluē nō potuisse significeṫ. ꝓ̄cea vlt curā pēti. i. p̄riæ dici, n̄ mr̄is creusæ, nā vn̄ igt sciebat h̄ Andromach, Nec mi vt inualidū, q audiuerit ab his, q æneā viderāt eā q̄ritātē, q ī scdo dixit. ipleui clamor vias, mœstusq̄ creusā. Neq̄ q̄ igeminās iterū. ꝫ

Polyxene achillis mora

Hermione quæ fuerit

Q̄ō cum sołōne

Berosaldi expositio

ASCEn.

Donati Expositio

Cortina qd sit

Ordo

Talia fundebat lachrymans, longosqꝫ ciebat
Incassum fletus, cum sese a moenibus heros
Priamides multis Helenus comitantibus affert.
Agnoscitqꝫ suos, lætusqꝫ ad limina ducit.
Et multum lachrymas uerba inter singula fundit.
Procedo, & paruam Troiam, simulataqꝫ magnis
Pergama, & arentem Xanthi cognomine riuum
Agnosco, Scææqꝫ amplector limina portæ.
Nec non & Teucri socia simul urbe fruuntur.
Illos porticibus rex accipiebat in amplis.
Aulai in medio libabant pocula Bacchi.
Impositis auro dapibus, paterasqꝫ tenebant.
Iamqꝫ dies, alterqꝫ dies processit, & auræ
Vela uocant tumidoqꝫ inflatur carbasus austro.
His uatem aggredior dictis, ac talia quæso.
Troiugena interpres diuum, qui numina Phœbi,
Qui Tripodas, Clarii lauros, qui sydera sentis,
Et uolucrum linguas, & præpetis omina pennæ,
Fare age, namqꝫ omnem cursum mihi prospera dixit
Religio & cuncti suaserunt numine diui
Italiam petere, & terras tentare repostas.
Sola nouum, dictuqꝫ nefas Harpyia Celæno
Prodigium canit, & tristes denunciat iras.
Obscœnamqꝫ famem) quæ prima pericula uito?
Quid ue sequens tantos possim superare labores.

SERVI Scæa vñ dca

Carbas⁹ qd sit

Diuina cōiectū ratio

Clari⁹ qd & vbi

Oscīa& ppetes q & vñ

℄ Agnosco, aut cognitie agnosco, aut certe, qa repat. troia, vt hic incredibilis rez fama. ... a pugnis scæis. i. malis ... ab urbe igressis, scæuo. i. sinistro, ... sinistro, ... suplimunio. Teucri, p teucridæ. Accipiebat pascebat ... pit nemo meli⁹, nec plur⁹. Aulai, p aulæ. ... scriptum a resoluta diphtongo. Carbasus, lini genus, ... qꝫ abusiue velo ponit, ... singulari ebæc Carbasus, ... carbasa. Troiugena, ac si diceret gnose, vt alibi, ...

Hic Helenus cæsis primum de more iuuencis,

Exorát pacem diuum, uittasq; resoluit
Sacrati capitis, meq; ad tua limina Phoebe
Ipse manu multo suspensum numine ducit.
Helenus Atq; hæc deinde canit diuino ex ore sacerdos.
Nate dea (nam te maioribus ire per altum
Auspiciis manifesta fides, sic fata deum rex
Sortitur, uoluitq; uices, is uertitur ordo)
Pauca tibi e multis, quo tutior hospita lustres
Aequora, & Ausonio possis considere portu.
Expediam dictis, prohibent nam cætera Parcæ
Scire Helenum, fariq; uetat Saturnia Iuno.
Principio Italiam, quam tu iam rere propinquam.
Vicinosq; ignare paras inuadere portus.
Longa procul longis uia diuidit inuia terris.
Ante & Trinacria lentandus remus in unda.
Et salis Ausonii lustrandum nauibus æquor.
Infernîq; lacus, Ææq; insula Circes.
Quam tuta possis urbem componere terra.
Signa tibi dicam, tu condita mente teneto.
Cum tibi sollicito secreti ad fluminis undam
Littoreis ingens inuenta sub ilicibus sus.
Triginta capitum fœtus enixa iacebit
Alba solo recubans, albi circum ubera nati.
Is locus urbis erit, requies ea certa laborum.
Nec tu mensarum morsus horresce futuros.
Fata uiam inuenient, aderitq; uocatus Apollo.

SERVI. ¶ De more .s. sacrificantiũ: aut vt ẽ mos sacrificantiũ. regrit aũt eē tpe cōsulēdi. vñ i sexto, Tñ ẽgo poscẽ fata, tps ait, aut est certe qđ melius de sacrificantiũ more. ante nefas expiat, qđ ab harpyia pdictũ est, & sic venit ad vaticinationẽ. Sequẽs ẽ olo ens declarat tamẽ hic esse expiatã .s. Aderitq; vocatus Apollo Nã nisi i hoc loco intellexeris, nusq̃ inuocãdum est Apollinis nu mẽ i nono cã. Dubitationẽ aũt in hoc loco, exorat facit. Nã ora re est petere. Exorare impetrare. Ergo i petrat pacẽ: aut ad in quirẽdũ tpe, aut ad mitigãdũ famis piculũ. Resoluit, in sacrio par

Orare qd, & qd exorare

nõ significatũ, & id sola, & canit pdigiũ nefas .i. nefandũ, & detestabile, dictu .i. dũ dr, aut vt dicat. Et denũciat nubi iras de .i. deorũ, tristis .i. icõmodas nobis, qđ p .i. famẽ obscœnã .i. inde corã, aut quæ quos torquet, obscœnos facit.

¶ Hic elenus: &c. Recitat responsum, & vaticiniũ Heleni multa monentis, de quo dicit Donatus sic. Manu, qđ est aptũ signũ beneuolentiæ. Suspensum, aut numinis veneratione turbatum vt inde suspẽsum, ne cõtraria q̃ oportet audiret. Diuino, quia diuina canit. Nã cũ sit cõiũctio rōnalis, nõ debet prima constitui, ergo lege, Nate dea, nã te maiore p al. Auspicijs .m. t. nã sic fata deũ rex sortit. Pauca, multa instructionis causa fuerant referẽda, sed ne id fieret, dũ pbibet me scire, & Iuno aliqua referre nõ patit, in dicaz q̃ possunt eẽ in mea potestate. Deinde narrat qđ q̃uis Italia pxima sit, tamen longo circuitu ambienda est Sicilia. Signa tibi dicam. Commendat quod fuerat dicturus, vt ostenderet id magnũ esse, & verum deinde dat signa fluminis, dat porcæ, dat numerũ fœtus dat colorem, quod si est præter naturã porcam edere .xxx. multa persæpe, quæ bonum aut malum portẽderẽt. euenerunt præter naturam vt ignis ex capite ascanij, & innoxius, vt in polydori sepulchro sanguis ex viminibus: vt vox humana ex pecudibus. Nec tu .m. ostendit futuram: finem, sed non nocituram. hæc ille. Ordo est, Helenus exorat .i. orando, & implorando impetrat, hic, idest hoc tẽpore, quo prædicta petebam, pacem, idest reconciliationem, aut fauorem. quæ esse solet inter eos, qui inter se pacem habẽt diuum, idest diuorum, & hoc iuuencis cæsis primum de more scilicet sacrificantium ad obtinenda oracula, aut diuinandi beneficium, & resoluit .i. laxat vittas capitis sacrati .s. sui, qui sacerdos, & vates erat, ideo aũt resoluit, vt animum quoq; solutum externis curis significaret aut vt futuro furori accõmodaret & ipse ducit manu, supple sua, me suspẽsum, idest sollicitum, & attentum numine multo, ita vt etiam diuino numine afflatum se significet Aeneas, aut legendum est suspẽsus: vt sit, helenus suspẽsus multo numine ducit me manu o phœbe ad tua limina, idest ad ingessum templi tui. Atq; ipse sacerdos, scilicet helenus, qui idem sacerdos, & rex canit: deinde hæc: scilicet q̃ sequuntur: ex ore diuino scilicet Apollinis, hoc est, vt ab Apolline acceperat. O nate dea (nã fides, idest psuasio. sup, est manifesta, te ire per altum, supple mare, idest nauigare, aut pal tum, idest per limitem superioris fortunæ, vt dei unus fenimma ioribus, idest præceptis auspicijs, idest prouidentijs deorum, auspicio significans, aut auspicijs, pro auspicib⁹ sicut seruitijs pro seruis legimus, auspices aũt sunt, qui dextræ præsunt rebus incohandis. Rex deum, idest deorum Iupiter, sortitur, idest

ASCEn. Donati expositio

Auspices q̃ sunt

idest p sortes indicat, aut distribuit sic fata.i.res fataliter, hoc est deorum prouidentia, futuras, & voluit sic vices, scilicet rerum, & hic ordo, idest hæc ordinatio, & series rerum, quia tibi talia addicuntur. vertitur, idest agitur & versatur, nate inquã dea ego expediã, idest expedite dicam tibi pauca ex multis dictis, idest eorum, quæ mihi dicta sunt, quo.idest ad hoc, vt tu lustres.idest circumeas tutior, pro eo, quod est securior: aut reuera tutior, quia præcauéda docet incomoda, æquora hospita, idest externa (ex hoc autem videtur per altum exponendũ esse, idest per mare) & vt possis considere, idest sedem capere tutior. supple in portu ausonio.i.Italico, expediam inquit paucis dictis, nam parcæ, idest deæ fatales prohibent, supple te scire cætera, vt q̃ de morte Anchisæ & etiã ipsius Aeneæ. postea euenerant, q̃ pro & Iuno Saturnia, idest saturni filia, vt sit possessiuũ pro patronymico, aut Saturnia, idest de natura Saturni, inimica humano generi, vetat Helenum fari cætera, idest ne ego dicam cætera, Principio, i.in primis dico tibi, q̃ via inuia, idest immeabilis. diuidit tibi. idest a te, aut ab ingressu tuo procul, quia longis terris, idest per longas terras, in quas pus appelleris (dimi. ?it dicit Italiam, quam tu rere. idest reris, hoc est arbitraris iam propinquam: & portus supple. quos o ignare, idest imperite rerum futurarũ tu paras, idest prætendis inuadere, idest intrare vicinos, idest e proximo, quia vicini sunt sed nõ inuades, q̃ remus est lentandus, idest lenta nauigatione laxã duo in vnda trinacria, idest mari siculo, & æquor, idest æqua vnda. salis. idest maris Ausonij, idest Italici est lustrãdũ idest circumeundum nauibus, idest circumnauigandum, & lacus inferni, scilicet auernus, per quem ad inferos descendit vt dicetur in sexto, & insula circes filiæ solis ææææ: idest sic denominatæ ab aspernantium voce eorum, quos in feras vertit: supple est lustranda tibi ante, idest prius q̃ possis componere vrbem in terra tuta, idest vnde sic pellatis, vt a Thracia auocetis, vt a creta: Ego dicam tibi signa, scilicet terræ tutæ. in qua vrbem condas, tu teneto ea condita: idest reposita: supple in mentem supple tuam, aut teneto mente ea condita, idest secreta. Cum, idest quando sus ingens, idest porca valde magna inuẽta tibi. i.a te sollicito.i.sollicite indagãti, i quã terra deuẽeris, inuẽta dié ad vndã fluminis secreti.i.ad qd̃ tu secret⁹ aduẽies, videlz tyberis, iacebit enixa fœtus.i.fœturã. xxx. capitu, hoc est. xxx. suillo[rum] significãs t[em]p[or]a triginta ãno[rum], q̃ Ascãius regnaturus est existẽs alba: q̃ color albũ pnotat ab Ascanio cõdedã, & recubãs solo.i.i terra, & nati, i.filij, aut porcelli albi iacebũt, sup. circũ vbera.s.matris. is locus.s.i quo tũc eris, aut i quo hæc inuẽtes (& ita cõgrue legẽ. Quo tibi sollicito: vt sit, is locus erit locus, sup. tutus vrbis, quo iuẽta tibi, &c. sed textus quos vidi, cũ hñt, nõ quo) erit, sup. locus vrbis. s. cõdedæ i terra tuta, ea requies erit, sup. re ges certa labo[rum], postq̃ s, nõ restabũt labores nauigãdi, aut migrãdi, sed m̃ bellãdi. qd̃ dictura est Sybilla his v̱bis, O tãdé magnis pelagi defuncte periclis Sed terris grauiora manẽt. Id ãt noluit helenus dicere: ne nollet Italiã petere vbi tot bella gerenda p̃stiret, id t̃n se scire innuit p hoc, qd̃ dicet de sibylla fata ingrẽdã, q̃ ea tũc dicet: cum ad Italiã puentum. erit. Nec tu horresce morsus mensa[rum].i.quibus te fames ambesas subigat malis absumere mensas. vt Celæno dixit futuros, idest licet futuri sint quia non sunt multum nocituri, nec diu duraturi. mensas autem vocat quadras, aut orbes panis incisorios, idest super quas, aut quos obsonia incidunt. fata inuenient viam, idest rationem, aut medium mitigandi. aut sedandi. sup. eam famem, Apollo vocatus s.in auxilium aderit.i. auxilio erit, q̃ & Aug. sauisse d̃r, in cuius grãm h̃ recitat.

ASCEn. Donati expositio

¶ Has autem terras. Docet quæ reliqua admonuit Helenus de profectione, seu fuga facienda, de qua dicit Donatus in hũc modũ. Malis. vt Aeneã absterreat: qui per multas vrbes græcas transierit, & et ipse. qui captiuus fuisset hostium personam deformare debebat. Hæc loca: huius loci, descriptionem cum omni cautela prosequitur. Dicit enim veterum sequi opinionem, facitq̃ verisimile, quia vetustate temporis multi situs locorum mutati sunt. Leua tibi, aduertẽdum est, q̃ tendentibus ad Italiam dicetur leuum latus, & dextrum cæterum redeuntibus sinistrum sit, quod fuerat dextr[um]. Ter gurgite vasto. Sorbet. vtrunq̃ perniciosum nauigantibus aut cum sorbet nauigia, aut cum eructat, & excutit. Scyllam hanc, vt monstrum more poetarum describit. s. pube tenus, idest vsq̃ ad inguina facie humana est, pro pedibus eũt habere sæuorum animalium genus luporum fœditare armatum. Eligit autem animalium naturam, quæ insanabilia sunt, Cæterum locus est in mari saxa habens latentia. cuius natura sit, vt de lõginquis partibus nauigia trahat, & contineat asperitate saxorum, & retenta cõminuat. Præstat meras, propositis vtriusq̃ lateris malis. indicat eundum qua charybdis est malum leuius, & labores subire lõgioris cursus q̃ compendio nauigare per scyllam, Semel, quia iterum videre eum pieris, non potes. Ordo est. Autem p sed: effuge

Scyllæ forma q̃ fuerit

par é corpis, & aie cã.nã q̃ nõ possunt circa aiam fieri, sũt circa corpus. vt soluere, vel ligare, quo possit aia. qd̃ p se nõ pot ex cognatiõe sentire. Vñ e, vnũ exuta pedẽ vinclis in veste recincta. Ergo hic cũcta corpis resoluit, ne q̃ p le aio religatẽ ad numẽ accederet. Suspẽtuz, sollicitũ, & attentũ, siue suspensus ipse plenus numinis. Deĩde, pactis sacris: Nate, ordo est, nate dea, tibi expediã dictis, phibẽt nã cæteros parcæ, scire Helenũ, fariq̃ vetat Saturnia Iuno. Cia nq̃ vates nouit, sed nõ ꝑmittit dicere fatis. Et ẽ ex his, q̃ nouit, multa phibet dicere Iuno, Maioribus, cœlestib⁹ pp syderis cursuz, cuius fuit explanatio p Cieusaz. Per altũ, p limité supiorẽs fortũæ, Sorti disponit, ordinat. Allusit ãt ad id, qd̃ sortib⁹ Apollo dat rũsa. Voluit. diffinitio fati. ait enim Tul. q̃ est cõnexio re[rum] p æternitaté, se inuicẽ tenens, q̃ suo ordie, & lege varia, ita t̃n vt ipsa varietas hẽat æternitatẽ. paucis duo dicit, & q̃o tute possit nauigare, & qb⁹ signis Italiã cognoscat. Prohibẽt Lege, cætera te scire phibẽt fata: Helenũ vero phibet Iuno dicere ea ẽt, q̃ audire poteras, & q̃ vacat. Male aũt legũt, phibẽt scire Helenũ, cũ sit i Lucão: venit ætas oĩs i vnã ꝯgerie, miserũq̃ ꝑmittit tot secula pect⁹, & alibi, nec tãtũ pder vati. Quã ũ scire licet. Ergo nõ phibẽt scire helenũ: Quo enĩ vetaret Iuno dicere, qd̃ nesciret, sũt ãt mores p̃tis ad augẽdũ inopinatũ dolorẽ. Tẽpestas, ab Aeolo iniussa amor Didonis, i quo gaudiũ eẽt, sed qd̃ ãn pmissuz est, vtile credit, & si sciret de africa se excitatux, nõ facile assentiret Didonis amoribus. At Iuno cupiebat illũ remãere, quo regnũ Italiæ libycos auerteret oras. Et ipse ré inopinaté ꝯquerit, nec vates Helenus cũ multa horrẽda caneret, Hos mihi pdixit luctus. Ignare, p ignarus. Lõga nõ situ, sed necessitate fatali, & tardiore nauigatione. Via iinia Aeneæ. s. Lẽtãdus, aut lẽte tibi nauigãdũ ẽ. Nã totã circuit siciliã, Ant lẽtãdus. i. flectẽdus. lẽtũ. n. flexibile est. Lacus lucrinus, & auernus, iter quos speluca ẽ ad iferos tendens, vñ eos ifernos dixit. Circes. nũc mõs circeus est, olĩ, vt ait Varro. isula fuit nõ dũ siccatis paludib⁹, qbus diuidebat a ꝯtinẽti. Aeææ, sic dicta ab aspnantiũ voce ppter cõmutationes corpo[rum] illic celebratas. Tutã, ppter thraciæ, & cretæ discrimia. Signa, deest ego, & puertit ordiné. ante enim de vrbe ꝯdẽda q̃ de nauigatiõe dic̃ Fluminis, Tyberis. Litoreis, litus ẽ qd̃ iuxta aquã est, hic igit̃ p ripa posuit. Sus ãliter lõga est. Is ĩ gtõ breuis sit, vt hos, pes, res, spes, hãc sue alij dicũt, vt Ver. in italia iuẽtã fuisse, alij secũ iportasse Troia nos nauigantiũ more, & oraculo cognouisse, vbi vrbs eẽt ꝯdẽda. Dicit aũt in cãpaniã fugisse, & iuẽta in lauro laminio, a q̃ ascani⁹ ide nomẽ albæ iposuit. Trigita, pdigiale ẽ h̃, & ppter qd̃ significat. xxx. annos regnaturus Ascani⁹ Viã. rõne. & no dic̃ quã q̃ eẽt pturã ẽ fames: vt hæc est illa fames, hæc nos suprema manebat Exitys positura modũ. Vocatus nunc vocatus, q̃ vt dixi, i ꝯplatorium sceit sacrificium.

Fatum quid sit

Aeæa vñ dicta

Has autem terras, Italiq; hanc littoris oram.
Proxima quæ nostri perfunditur æquoris æstu.
Effuge cuncta malis habitantur mœnia Grais.
Hic & Narrii posuerunt mœnia Locri.
Et Salentinos obsedit milite campos
Lyctius Idomeneus, hic illa ducis Meliboei
Parua Philoctetæ subnixa Petilia muro.
Quin ubi transmissæ steterint trans æquora classes.
Et positis aris iam uota in littore solues.
Purpureo uelare comas adopertus amictu.
Ne qua inter sanctos ignes in honore deorum
Hostilis facies occurrat. & omnia turbet.
Hunc socii morem sacrorum, hunc ipse teneto.
Hac casti maneant in relligione nepotes.
Ast ubi digressum Siculæ te admouerit oræ
Ventus, & angusti rarescent claustra Pelori.
Leua tibi tellus. & longo leua petantur
Aequora circuitu, dextrum fuge littus, & undas.
Hæc loca ui quondam, & uasta conuulsa ruina.
(Tantum æui longinqua ualet mutare uetustas)
Dissiluisse ferunt, cum protinus utraq; tellus
Vna foret, uenit medio ui pontus, & undis
Hesperium Siculo latus abscidit, aruaq;, & urbes
Littore diductas angusto interluit æstu.
Dextrum Scylla latus, leuum implacata Charybdis
Obsidet, atq; imo barathri ter gurgite uastos

Sorbet

Sorbet in abruptum fluctus, rursusq; sub auras
Erigit alternos, & sydera uerberat unda.
At Scyllam cæcis cohibet spelunca latebris
Ora exertantem, & naues in saxa trahentem.
Prima hominis facies, & pulchro pectore uirgo
Pube tenus, postrema immani corpore Pistrix.
Delphinum caudas utero commissa luporum.
Præstat Trinacrii metas lustrare Pachyni
Cessantem, longos & circumflectere cursus,
Quam semel informem uasto uidisse sub antro
Scyllam, & cæruleis canibus resonantia saxa.

SERVI.

Narycii qui & unde dicti, & qui etiam ozolei.

¶Has åt terras, q̃si oñdẽtia ẽ, nõ.n. ab epiro lõge abest cala/bria. Nři æqris, epirotici, q̃ calabrię lit⁹ alluit. Naricij locri socij Aiacis oilei fuerũt Epizephirij & Ozolei, Sz post tẽpestatẽ mõtis Caphareï epizephirij tenuerũt Brutios, ꝛ nũc dic̃, ozolei ṽo pẽtapolis, vel libyã. Vñ ẽ Libyco vebitates litore locros, legit̃ & de ozoleis, ꝙ delati Teneiã, vlteri⁹ accesserit, & ciuitatẽ ꝯdiderit, & q̃ nũc ozalis dr̃: Naricij ãt sũt dicti a loco ꝓuiciæ suæ, Ozoloi vero a putore paludis vicinæ, Salẽtinos obsedit milite cãpos, Salẽtinũ ꝓmõtoriũ Italiæ ẽ, nã vt ait Sal. Oĩs Italia coacta i angustias scĩdit̃ i duo ꝓmõtoria: Brutiũ, & Salẽtinũ. Lyctí⁹ ido. a lyctio cretæ vrbe, de q̃ supra diximus. Meliboei, philoctetæ a meliboea ciuitate Thessaliæ, de q̃ fuit, ꝛ est ꝓmelibẽsis. Subnixa, cĩcta muro modico, vt crinẽqz madẽtẽ, subnix⁹. Petilia ãt dcã vel a πέτεσθαι. i. volare, qz augurio ꝯdita ẽ, vel qz post relictũ aliũ, q̃ ducebat̃ a græcis eã petiuit ciuitatẽ. Philoctetes fuit peãtis filius, Herculis, comes, quẽ cũ Hercules in œta boiez exueret, petiuit. ne alicui sui corpis reliqas idicaret, iurareqz coegit, & suas sagittas hydræ felle tĩctas dedit. Et cũ tñ/suz fuisset, Herculis sagittis op⁹ eẽ ad expugnadã Troiã, iuẽtus ẽ philoctetes: ꝛ de Hercule iterrogat⁹, negauit se scire deinde cũ cogeret̃, ꝯfessus ẽ mortuũ Sepulchrũqz, ne iusiurãdũ frãgeret nõ voce, sz pede oñdit. Post hæc cũ duceret̃ ad bellũ casu i eũ pedẽ, q̃ sepulchrũ oñdit, sagitta cecidit, vulnereqz imedicabili affectus, ẽ ac demũ cũ vulneris fetor a græcis ferri nõ posset. i lẽno relict⁹, ꝛ pudore, ne i pĩas rediret ipedit⁹, i calabriã vẽit, & petiliã ꝯdidit. Purpureũ velare comas ado. a. sub audi cura aut memẽto, aut certe, qđ meli⁹ ẽ, velare iperatiu⁹ ẽt nõ isinit⁹ Oĩa turbet, sacrificij ordinẽ rũpat, qđ ẽ piaculũ. Sigt aũt Dio/medẽ, qz cũ multis casib⁹ affligeret̃, palladiũ ex oraculo troiãis iussus ẽ reddere. iuenit ãt æneã sacrificãtẽ q cũ sacrificiũ nollet rũpe. palladiũ suscepit nautes. Vñ nautioꝝ familia sacra Mineruæ ꝯsuabat. Sane sacrificãtes oib⁹ dijs solitisũt caput velare: ne se iter religionẽ vagis aliqd offerret obuiub⁹: excepto solũ Saturno, ne nĩmis imitatio esse videret̃, Casti, pij: vt nullis fsa casto scleratũ isistere limẽ. Angusti, qz ꝯtinẽti. i. a colũna vsqz ad pharõ trib⁹ milib⁹ distãt. Rarescẽt, qz veniẽtib⁹, de Iõio i calabriã pp curuaturã litoꝝ, clausæ videt̃ ãgustiæ, q̃ paulatĩ ꝓpinquãtib⁹ apiri videt̃. Pelori, ꝓmõtoriũ Siciliæ fm Sal. dictũ a gubernatore Hãnibalis illic sepulto, q fuerat occisus p ignorãtiã regis, cũ se ei⁹ dolo crederet eẽ dceptũ q̃ p legam⁹ ãn peloꝝ dctũ, Leua tibi, veniẽtis ꝑsonã respexit. Nã si de Ionio nauigãtes fre/tũ petãt, dextrũ teneãt lit⁹ necesse ẽ al's sinistrũ. Circuitu, totã .n. pene Sicilia circuitur⁹ ẽ, Hæc loca, ẽt Sal. Siciliã Italiæ fuisse ꝯiũctã dic̃, sz mediũ spatiũ aut hũilitate fuisse obtuptũ, aut pp angustiã scissuz, vt ãt ñ curuũ sit facit nã mollior Italiæ, i quã aspitas ꝛ altitudo siciliæ æstũ refũdit. Quõdã tria hẽt tpa sicut oli, Dissiluisse, hic appet hñ dcm, Vnctos saluere p vtres, nã vt dissilui sic saltu. Ca ꝓ milõe, cũ ħ orbeda relecta pẽula dissiluisset. ꝓtin⁹ ꝯtinue ꝛ uñõ adũbiũ loci ẽ, alibi tpis, vt ꝓtin⁹ aereas phæacũ abscõdim⁹ arces. Foret, ab ifinito: sed mõ ptñ signisicat tps, qđ rar ẽ. sæpi⁹ .n. futuꝝ sigt. Medio, i mediũ vt it clamor cœlo. Hespiũ. s. hypallage, nã minora a maiorib⁹ sepant̃, Abscidit, metricã sci syllabã corripuit. Interluit, Iterlabit̃. dextrũ de Ionio veniẽtib⁹. Scylla .n. i italia est. Charybdis i sicilia. Scylla Forci ꝛ creteidos nymphæ filia fuit, hãc amabat glauc⁹: quẽ Circe diligebat, sed qm i scyllã ꝓnior erat, irata circe fõtẽ i q illa lauabat̃, venenis ifecit, I quẽ cũ illa descẽdisset: pube tenus i varias mutata est formas. Horrẽs itaqz suã deformitatẽ se i mare ꝑcipitauit. Ho. dicit hãc imortale mõstrũ fuisse. Sal. dic̃, saxũ eẽ sile formæ celebratæ ꝓcul visentib⁹ Cães ṽo & lupi ex ea nati i deirco fingunt̃, qz ipa loca plẽa sũt mõstris maris & saxoꝝ aspitas illic imitat̃ canũ latrat⁹, Legim⁹ ẽt, nũc nẽora ingẽti vẽto. nũc litora plãgũt, q̃ ꝛ latrare nõ icõgrue dicit̃. Carybdis ãt fœmia fuit voracissima, q̃ qz boues Herculis rapuit a Ioue fulminata est: & i mare ꝑcipitata vbi seruat nãm, nam sorbet vniuersa & fm Salu. ea circa tauromimitanũ egerit litus

Philoctetes qui fuerit

Cur sacrificãtes caput velẽt. Pelorum vñ dictũ

Saluere ꝛ dissiluere quõ

Scyllæ fabula

effuge, s. euita has terras, & hanc oram, idest extremã regionem litoris Itali, pro Italici. quæ. s. ora existens proxima, sup. nostris perfunditur æstu, idest feruore aut freto nostri. i. chaonij, æquoris, idest maris, effuge dicit, qz cuncta moenia, idest cunctæ hæ vrbes habitatur, malis, idest ferocioris, ꝛ inimicis adhuc nomini troiano: grajs, idest græcis. Nam supple, & .i. simul, dcti illi po, puli locij aiacis oilei, narilij, idest a naritia ꝓfecti, posuerunt moenia, hic, idest in hac proxima ora Italica, & ido neneus lyctius. i. a lyctio cretæ oppido pulsu .. obsedit, idest muniuit, milite, idest vi militari, campos salentinos, qui sunt iuxta promontorium Salentinum, & sup. hic est illa petilia, scilicet vrbs nonssima, philoctetæ ducis sic dicti, Meliboei, idest a meliboea ciuitate thessaliæ profecti: petilia dicit parua sup. vrbs, subnixa, idest cĩcta muro, scilicet modico. Quin. i. quinimo, aut insuper, vbi. i. postq classes. i. naues tuæ steterit trãsmissæ trãs æquora. i. iam appulsæ fuerint ad litus Italicũ, ꝛ qn sup. tu solues vota in litore ꝛ hoc aris positis, i. extructis in litore, velare. i. fac: vt veleris (est enim imparatiuus modus ṽbi passiui) comas i. vt hẽas comas velatas: existes adeptus amictu. i. coopertmẽto purpureo, ne qua facies hostilis. i. inimica, occurrat in honore. i. in ipo sacrificio deoꝝ inter ignis sanctos. i. qbus sacrificiũ cremari debeat, ne dsco occurrat, ꝛ turbet oia nõ enim velatio impedire posset, quominus occurrat, sed ne occurrẽs ꝑturbet, qz si nõ videret caput, non norit hostea, hoc est troianos esse: qui sacrificẽt: & ita non turberet eos. Quia ṽo ad alterum solum valet ipsa velatio, videlicet ad hoc, ne turbet, ideo malit Valla p ꝑticipium id dicere, q̃ p duo verba, sed licet duo sint verba, non tñ est copulatiua, sed de copulato extremo proposito, nec exponẽdum est, ne hostilis facies occurrat, & ne hostilis facies oia turbet, qz sic prior para falsa, aut inepta esset, sed copulatim sic: Nec facies hostilis occurrat, & turbet oia (quæ res dyalecticis nota est) Socij: scilicet tui tenẽto, sup. hũc morẽ sacroꝝ. i. sacrificãdi velato capite, ꝛ ipse. i. tu ipse teneto hũc morẽ sacroꝝ, & nepotes. i. posteri tui casti. i. pij, aut reuera cõnnẽtes maneãt in hac religiõe. i. in hac obseruatione religiosa, Ast. i. sed vbi. i. postq̃ vetus admouerit te digressum s. ab oris Italiæ: admouerit dicit ore siculæ. i. ad orã siculam, ꝛ claustra. i. modicis, & quasi clausi introitus pelori promõtorij siciliæ angusti. i. arcti, & stricti pariũ a cõnnẽti distãti, rarescent i. minus ꝛ minus videbuntur a te, leua tellus, & leua. i. sinistra i. quæ ad manũ sinistrã iacẽt, æquor petant̃ tibi i. a te lõgo circuitu. i. faciẽdo lõgũ circuitu. fuge litus dextrũ, & vndas, sup. dextras. s. siciliæ ferũt. s. hi, qui de cosmographia, ꝛ situ orbis, locuti sunt (nõ dico loqtur Helenus, sed q tũc erãt locuti, aut loquebantur, licet forte nondũ scripserãt) ferũt dico. i. dicũt hæc loca. s. huius ptis siciliæ, de qua loqtur dissiluisse. i. in diuersas ptes q̃si p falsũ diuisas esse, quõdã. i. aliqñ tpe s. diu pterito vi. i. violẽtia aquarũ, & ferũt cõuulsa, sup. esse vasta. i. valde amplarum a. s. terrarũ, quaꝝ fundũ iã aquæ exederãt. Nã, sup. cũ vtraqz tellus. s. siciliæ ꝛ italiæ foret. s. eẽt ꝓtinus. i. porro tenus hoc est per longũ tractũ, vna. i. cõtinua, q̃ cõnnee ꝓpterea dicit̃, põtus. i. impetus põti. i. maris, venit medio. i. in mediũ vi. i. violẽtia, aut vehementi impetu, ꝛ abscidit. i. dissecuit. auraue latus hesperium. i. italicũ siculo. i. a siciliẽsi, vndis. i. vi vndaꝝ ꝛ iterluit. i. inter vtraqz alluit, angusto æstu. i. modico freto arua, & vrbes diductas i. sepatas a litore. i. qz nũc diuet suz hñt litus. Scylla. i. periculum illud maris siculi, in qđ Scylla mulier monstruosa fingitur versa, obsidet latus dextrũ, ꝛ charybdis s. olim mulier, implacata. i. voracissima, & cuius ingluuies placari nõ pot. i. piculũ, in qđ fingit̃ versa. obsidet. i. in pnicie ptereũtiũ, q̃si ex insidijs loca occupat latus leuũ i. sinistrũ. Atqz. s. charybdis sorbet ter. i. multũ, aut frequẽter fluctus vastos. i. valde amplos, gurgite, i. gyro, ꝛ vertigine igurgitãre barathri i. voraginis, imo. i. ꝓfundo, sorbet dico in abruptu. i. voracitatẽ obtuptã inter scopulos. s. derelictos, absorpta, aut abrupta tota terra, vñ barathrũ. i. ꝓfundissima vorago illic fcã est, ꝛ ipsa erigit i, eijcit, aut euomit, rursus. i. denuo, sub. i. ad auras. i. in aera sup. fluctus alternos. i. alternatĩ nunc in barathrum absumptos, & nũc ad auras electos, & verberat sydera (hyperbole poetica) vnda. s. erecta. i. ad cœlum vsqz videbatur attingere, at. i. sed spelũca, cohibet. i. cõtinet, ꝛ secum hẽt faciens ne exeat Scylla. i. mõstrum illud latebris cæcis, idest obscuris, & quæ videri non possunt, exertantem, idest frequenter extra se tenẽtẽ ħ est apientem ora (Exerto frequẽtatiuũ est ab exero, qđ componit̃ ab ex, seu extra, & sero sed qz post x non scribitur s scribit̃ exero: ꝛ exerto) & trahẽtẽ (nõ spũ oris sui sed potius ingurgitatione aqrũ, q̃ attractæ secũ naues trahũt) naues in saxa. Prima. i. supma facies. i. factura, ꝛ dispositio corpis, ipsius Scyllæ, ẽ sup. facies hois. i. ṽgis (sic Hora. Hũano capiti ceruicẽ pictor eqnã, ꝛc. de capite mulieris loqns ꝛ p. i. ṽgo pulchro pectore: q̃ a glauco olĩ adamabat̃, vt i buc. dctm̃ ẽ i Silẽo pube ten⁹. i. vsqz ad pubẽ a capite postrema: sup. facies ei⁹ ẽ pistrix

Meliboe⁹ vñ dictus

Barathrũ quid sit

idest

.i. filie piscium i. turpi, & haud bono corpe, cōmissas caudas .i. hīs cōmissas caudas delphi .i. illor pisciū vtero luporū, q vorax est, aut qz canes in vtero hēre fingit pp vndarū sonitū, quē scopuli latratum psīlem edūt. Præstat .i. melius est te cessantē .i. tāq cessantē, & nō pperātē, lustrare .i. circuire, sicut i qnto qq anno postea lustrū ɔdebāt romāi, metas .i. termios. Pachini, illius pmōtorij, trinacrij .i. siculi, nā q̄ tria pmōtoria sunt in sicilia, df aliqñ triquetra, aliqñ trinacria, ꝛ p̄stat te circūflectere longos cursus, q̄ vidisse semel sub antro vasto, Scyllā .i. mulierem illam, informem .i. turpem, & pube tenus in mōstra versam, q̄ ea loca piculosa obsidet. & qz vidisse saxa resonantia canibus cæruleis .i. marinis, quos scylla in vētre gestare propterea fingitur, qz fluctus illi collisi, quasi latratum edunt.

Lustrum quo ānō cōdebaꝰ

ASCEN. Donati expositio

¶ Præterea, si q̄ est Heleno, prudētia, &c. Docet reliq̄ Heleni vaticinia, ꝛ amica psītia, q̄ nō parū Aeneā Didōi cōciliāt, nā ex eis intelligit Iunonē Troianis aliqñ recōciliādā. Vñ Donatus dic̄ sic. Præterea dicturus rē magnā, & ad æneæ salutē in p̄mis ptinētē cōmēdat altis sensibus tenaciter retinēdā. Prudentia, q̄d ad eū ptinet: cū nōdū nūme peitus sit. Fides. Hoc ptinet ad psonā vatis, Præqz oibus, p cōmō oiuz desiderioꝝ Iunōia. ni. ōndit poeta maiores potētiæ inicos, obseq̄ndo potiusq resistēdo posse supari. Quapp p̄cibus ꝛ dōis placādā admōet Iunonē, vt possit in Italia vēire. Insanā plenā numinis, morē dixit Sibyllæ, & in q̄ loco sit, & q̄ ordine singuloꝝ desiderijs rñdeat. Scribit in folijs, ordinat, & dimittit. hoc ea in illis futura legūt: sed si vēro pturbaꝰ ordo folioꝝ, peūt cōsulta. & dubij remanēt, q venerāt, cōsulturi. Illa tibi, edicet illa: q̄ ego phibeor apire, q̄ bella sint vētura & q̄uō singulos laboꝛes, vel tollerādo transeas, vel supando cōpescas. vade age: ꝛ ingētē, q̄dā p̄dictū, vt vates q̄dā admōuit. vt amicus cessantibus ptibꝰ vatis hæc ille.

Ordo.

¶ Ordo est, Præterea .i. ṗterea. que dicta sunt, aut quæ diximus, si qua .i. aliq̄ prudētia est Heleno .i. si ego via humana habeo aliqd prudētiæ de rebus futuris, ꝛ si qua fides est Heleno vati .i. inquātū vati, & si apollo implet, sup. Helenū) loquiꝰ aūt de se) veris. s. respōsis aut sentēntijs. O nate dea, ego p̄dicā tibi illud vnū .i. pcipuū, qz pro. s. vnū præ oibus. s. alijs: & ego repetēs iterū, atqz iterū monebo, sup. te illud vnū præ oibus. s. cū supplex adora primū .i. in p̄mis, aut primū .i. pcipuū numē .i. ptātē diuinā, q̄ ad nutū cuncta geri. Iunōis magnæ. s. sine exēplo, qz superū est regina. Iouisqz, & soror & coniux. & cane .i. soleniter pnūcia libēs (qd' ēt verus deus expetit a nobis, vñ est: volūtarie sacrificabo tibi) Iunoni vota, & supera .i. vince, & frāge dominā potētē, pcipue regnorū, donis supplicibus .i. suppliciter, ꝛ summisso aīo votis, qz tu metiere. deniqz sic .i. p talia vota. & dona ac p̄camina, existens victor, metiere dicit fines italos, & hoc trinacria .i. sicilia relicta. Et vbi .i. postq̄ tu delatus. s. vi tempestati, vt in fine quinti patebit, huc .i. in hos fines italos, accesseris vrbem cumeam. s. cumas: quæ sunt in littore italico. ꝛ accesseris lacus diuinos .i. dijs ɔsecratos, vt lucrinū. & auernū, & p .i. auerna .i. lacū auernū (declinaꝰ .n. sicut infernus hic auernus auerni i singulari, ꝛ hæc auerna auernoꝝ i plurali) auerna dicit sonātia syluis .i. p syluas, itra q̄s ē, tu aspicies vatē. s. vnā e sibyllis Deiophobē noīe, q̄ cumana, df, isanā .s. diuino furoꝛe raptā, vt in. vj. diceꝰ. iō aūt finguꝰ rapi diuino furore gētiliū vates, vt nō de suo, hoc est hūano p̄sagio, sed ex deoꝝ oraculo vaticinari iudicenꝰ, ita vt nō ipsi', sz deus p ipsos locutus puteꝰ. q̄. s. vates canit sub rupe ima .i. pfunda, fata .i. reꝝ euēta fataliter p̄uisa, ꝛ mādat .i. cōmittit h. lijs. s. palmaꝝ, notas. s. characteres, & lr̄as, ꝛ noīa .i. res notis descriptas, & ipsa virgo digerit in numerū .i. seriē ꝛ ordinē carmina q̄cūq̄ descripsit in folijs, atqz relinqt, sup. ea ante antrū existēa seclusa. s. a carminibus, q̄ foris derelinqt, antro .i. p antrū, aut in antro, & ita verior est constructio q̄ si dicas, carmina seclusa antro. qz sequiꝰ, illa. s. folia, aut carmina manēt. s. foris: imota locis, in qbus in numerū digesta sunt, neqz cedūt .i. recedūt ab ordine. s. suo, in quo collocata deseruꝰ verū .i. sed, cū .i. postq̄ ventus tenuis ipulit eadē. s. carmina in folijs siccis descripta, impulit dicit cardine verso .i. apta ianua: vertēdo cardinē, & vbi ianua turbauit tenues frondes. s. palmarū iā aridas, in qbus: vt dictū est, secūdū Varronē sibylla scripsit, ipsa sibylla nunq̄ curat deinde .i. postmodū p̄dere .i. colligere saxo cauo .i. in antrū, qd' est ex saxo cauo, aut cauato, nec curat reuocare .i. reparare situs .i. positiones folioꝝ, in qbus carmina p ordinē descripta erant, aut, sup. non curat iūgere .i. p ordinē connectere deinde carmina, q̄ de oraculis prius cōposuerat, & iō ɔsultores abeūt inconsulti, & odere sedē .i. antrū Sibyllæ: ad qd'. s. frustra venerint, aut in quo carmina diuina sic turbenꝰ: Ne qua .i. ne aliqua (prohibendi est) dispendia moræ .i. dilationis: hoc est iactura tpis. quā feceris imorādo fuerīt tibi .i. reputenꝰ a te, tāti. s. valoris, aut momēti. qn .i. quominꝰ, hoc ē vt nō adeas vatē. s. Sibyllā, ꝛ poscas pcibus oracula .i. respōsa deoꝝ oreplata, quāuis socij

Neka zpianū dictum

Infernus & auernꝰ quō flectantur

tus. Ci. ipbili, Carybdis, q̄ si fuit alal, fuit vnā. Obsidet ad trāseūtiū isidias. Barathri, ē īmēsæ altitudinis nomē, græcū n. est βάραθρον dictum, qz sit grauis aspectus, q̄si βαρὺς ἀθεῖν. Cohibet spelūca. hypallage i sensu. Nā ipsa se in spelūca cohibet, Prima .i. p̄mæ ptes. Pube tenus, tenus p̄positio gaudet postpositione, ꝛ aliqñ seruit gtō, vt Et crurū tenus a mēto palearia pēdēt, Pistrix. Si belua pistrix pistricis, si nauis pistris pistris dicaꝰ. Cōmissa, cōiūcta, & coaugmentata. Prima, ntūs plur alis est. ꝛ figurate locutus est, vt oculos suffusa nitētes. Est aūt hæc locutio græca, nā illi dicunt τὰ πρῶτα ἄνθρωπος. Postremo idest τὰ ἔσχατα cōmissa erat vtero luporum caudas delphinum, idest commissas habebat. Cessantem, immorantem. est aūt locus hic ab Homero sumptus: qui ita de Charybdi & de scylla logtur. ἔνθεν μὲν γὰρ Σκύλλη ἑτέρωθι δὲ δῖα Χάρυβδις, δεινὸν ἀνερροίβδησε θαλάσσης ἁλμυρὸν ὕδωρ. ἤτοι ὅτ' ἐξεμέσειε λέβης ὣς ἐν πυρὶ πολλῷ πᾶσ' ἀναμορμύρεσκε κυκωμένη· ὑψόσε δ' ἄχνη ἄκροισι σκοπέλοισιν ἐπ' ἀμφοτέροισιν ἔπιπτεν· ἀλλ' ὅτ' ἀναβρόξειε θαλάσσης ἁλμυρὸν ὕδωρ, πᾶσ' ἔντοσθε φάνεσκε κυκωμένη, ἀμφὶ δὲ πέτρη δεινὸν βεβρύχει, ὑπένερθε δὲ γαῖα φάνεσκε ψάμμῳ κυανέῃ.

Præterea, si qua est Heleno prudentia uati.
Si qua fides, animum si ueris implet Apollo.
Vnum illud obi nate Dea, præq; omnibus unum
Prædicam, & repetens iterumq;, iterumq; monebo.
Iunonis magnæ primum prece numen adora.
Iunoni cane uota libens, dominamq; potentem
Supplicibus supera donis, sic deniq; uictor
Trinacria fines Italos mittere relicta.
Hucubi delatus Cumæam accesseris urbem.
Diuinosq; lacus, & auerna sonantia syluis.
Insanam uatem aspicies, quæ rupe sub ima
Fata canit, folijsq; notas, & nomina mandat.
Quæcunq; in folijs descripsit carmina Virgo.
Digerit in numerum, atq; antro seclusa relinquit
Illa manent immota locis, neq; ab ordine cedunt.
Verum eadem uerso tenuis cum cardine uentus
Impulit, & teneras turbauit ianua frondes
Nunquā deinde cauo uolitantia prendere saxo.
Nec reuocare situs, aut iungere carmina curat.
Inconsulti abeunt, sedemq; odere Sibyllæ.
Hic tibi ne qua moræ fuerint dispendia tanti.
Quamuis increpitent socii, & ui cursus in altum
Vela uocent, possisq; sinus implere secundos.
Quin adeas uatem, precibusq; oracula poscas.
Ipsa canat, uocemq; uolens, atq; ora resoluat.
Illa obi Italiæ populos, uenturaq; bella.
Et quo quenq; modo fugiasq;, ferasq; laborem.
Expediet, cursusq; dabit uenerata sacerdos.
Hæc sunt, quæ nostra liceat te uoce moneri.
Vade age, & ingentem factis fer ad æthera Troiam.

SERVI.

¶ Præterea. Hic ōndiꝰ cūcta scire Helenū, & ifensam Iunonē, sed phiberi dicere Heleno. pr. in hoīe .n. prudētia est, in vatibꝰ fides. Veris ip. Oraculis: vt Luc. Atqz hoī e toto sibi cedere iussit pectore, magnæ, supnæ, nā l. vj. ē Iunoni infernæ dictus sacer. Delectaꝰ aūt Iuno his duobꝰ hymnis. & p̄ce. victor ppositi sui effector. Cumeā, euboea isula, ē ꝛ i illa Chalcis vrbs vñ pfecti sunt ad nouas sedes q̄rēdas, q nō pcul baijs, q locus a baio Vlyxis socio illic sepulto nomē accepit: inuenerūt vacuū littus. vbi visa muliere grauida ab augurio fertilitatis vrbē ɔdiderūt. ꝛ eā cumas voca rūt, siue ab ἔγκυον .i. pgnante, siue ἀπὸ τῶν κυμάτων .i. ab vndis. quæ κύματα appellaꝰ. v aūt latini in u sæpius vertūt. Diuinos: ɔsecratos, auernū, ꝛ lucrinū. Auernus antea syluaꝝ dēsitate sic ambiebaꝰ, vt exhalans p angustias aq̄ sulphureæ odor grauissimus supuolātes aues necaret. Vñ auernus dictus est q̄si ἄορνος hoc Augu. itelligēs deiectis syluis ex pestilētibus amœna reddidit loca, Insanam, magnā. Sed melius est deo plenā. Sub .i. in ima. vt exercereꝰ sub sole labor. Fata .c. mibꝰ modis futura p̄dicit, aut voce, aut scriptura

Cumæ vñ dictæ

Auernus vñ dictus

ptura, aut signis .i. quibusdam notis, vt in obelisco romæ videmus, vel notis literarum, vt per vnam literam significet aliquid in folijs aut palmarum sibyllam scribere solitam scribit Varro. Carmina, quæ eius responsa versibus scribebant. Virgo, vel phemonoe dicta est: nam Sibylla nomen est omnium vaticinantium, Aeoli .n. σίους deos: dicunt βουλη consilium est. vnde dixerunt σιβ λλα quasi σίουσ βουλὰ. Digerit, ordinat: disponit. Seclusa: pro inclusa. Cardine verso. apta ianua. Ianua .i. ventus qui ianuam venit Inconsulti, insey, sine consilio. Consultus est, qui consulit, incosultus: qui nó recipit consilium. Volens, quæ velle haber, nam ventura propter asperitate noluit dicere. Hæc sunt. bene cum circumscriptione, ne postea falsidicus, aut minus peritus putaretur.

Cõsultus q & q incõ sultus

Quepostquam uates sic ore effatus amico est.

Aenea

Dona Dehinc auro grauia, sectoque elephanto
Imperat ad naues ferri, stipatque carinis
Ingens argentum, Dodonæosque lebetes.
Loricam consertam hamis, auroque trilicem.
Et conum insignis galeæ, cristasque comantes.
Arma Neoptolemi, sunt & sua dona parenti.
Addit equos, additque duces.
Remigium supplet, socios simul instruit armis.

socij increpitent .i. obmurmurent, quod illic moram trahens velis, vbi periculum sit: quis cursus .i. prospera nauigatio, vocet vi .i. impetu magno, vella in altum .s. mare, & nó ad litora, vbi vates residet, & quis possis impellere .s. ventis sinus .i. receptacula velorum: quibus ventum recipiunt, secundos .i. prosperos, quia a tergo ab insequente vento inflatos (hoc est licet dexterrima sit nauigatio, & socij omnes optent procedere tamen nó omittas, quin vate adeas, omisit tamen, vt inferius dicet, vnde ad Didone appulsus, adhuc nesciuit fata in Italia obeunda) Et quin poscas, vt sup. ipsa .s. vates, quod dicunt in propria persona, & nó tantum folijs notas, & omnia mandet, aut si poposceris, ipsa canat, & resoluat volens .i. libenter vocem .i. organa vocalia, atque per .i. ora illa expediet tibi .i. propter: & expediet docebit te, populos Italiæ, & bella ventura. & quomodo fugias .i. euites, si possis, quam per vel feras .i. toleres, si euitare nequeas, queque labore .i. quamlibet laboriosam prouinciam gerendam, & ipsa sacerdos venerata dabit .i. dicet, sicut dat pater augurium, atque aïs illaberentis, cursus. futuros tibi .i. nauigationes reliquas. nec tamen dicit . quod docebit accessum eius ad inferos, quia tunc meminerit mortem Anchisæ. quod facere noluit Helenus, concludens autem ait: Hæc sunt, quæ licet te moneri .i. vt tu sis admonitus, nostra voce. age .i. age dum adhortandi aduerbium, Vade, & fer ad æthera .i. extolle vsque ad cœlos, fatis .s. id volentibus: aut factis .i. facinoribus tuis. Troiam ingentem .i. quod per te ingens instaurabitur, cum ex ea olim Roma orietur. Ser. inuit illud, hæc sunt, &c. dicens sub hoc sensu, vt Helenus excuset se, si nó plura dixerit, cum ea tantum liceat dicere: verum in hoc sensu potius dixisset, licuit: aut si ver-

Seruius error

Interea classem uelis aptare iubebat
Anchises, fieret uento mora nequa ferenti.
Quem Phœbi interpres multo compellat honore.

Helenus

Coniugio Anchisa Veneris dignate superbo,
Cura deum, bis Pergameis erepte ruinis.
Ecce tibi Ausoniæ tellus, hanc arripe uelis.
Et tamen hanc pelago præterlabare necesse est.
Ausoniæ pars illa procul, quam pandit Apollo.
Vade ait o felix nati pietate, quid ultra

Prouecor

sus pateretur, licet. Donatus autem innuit dictum: vt veniam petat, si confidentius, nó vt vates solum, sed etiam vt amicus quædam admonuerit, & est honesta clausula, & nos ea vti possumus, vbi maiores admonuerimus. Quæ postquam, &c. Post consultationem heleni & oracula diuum: recitat dona, quæ ab eodem Heleno suscepit & quæ pater Anchises, & quæ cæteri, docetque quibus verbis Anchisen compellarit de quibus omnibus dicit Donatus sic. Stipat, largitorem præcipuum indicat, qui tantum donasset argenti, quantum naues, nisi stipatæ capere nó possent loricam, & dona: quæ augeant suas opes dat, & ea quibus se ab hoste tuetur. & omnia cum decoro, & dicit arma fuisse illius: qui Troianos vicerat: vt sit insultatio arma victum ferre victoris, Sua, ætati conuenientia.

Donati expositio

veniētia. Socios, nullū indonatū relīqt, vās q̄ cōpetebāt viris fortibus, Dignaterq̄; si q dignus sit iuuētus, q: filiæ Iouis iūgeret. Bis pga. ondit, q̄ sit cura deū, q cū debuis eet, liberatus ī sit piculis priæ in qua pierūt viri fortes, Hæc ille. ℭ Ordo est,

Ordo.

Quæ. s. respōsa, aut oracula iā dicta, postq̄ vates. s. helenus effatus. i. elocutus est (sed augurale est v̄bū) sic. i. in modū pmissis ore amico. i. fauorabili, ipe impat dehinc. i. deīde dōa grauia auro, z elephato. i. dēte elephāti (declinatā ūt h elephas elephātos, vñ fit nūis h elephātus ti. sicut delphin, & delphinus, charabs & arabus in nrō repiunt) secto. i. aut sectili, aut iā ppara to ferri. i. vt ferrent ad naues, & stipat. i. cōdēsat: & imittit eas rinis. i. aluo nauiū, īgēs. i. valde magnū argentū & ita magnū vt nisi stipet, nō posset a carinis reci, z lebetes. i. olas æreas, dodoneos. i. epiroticos a dodona epiri vrbe (declinat aūt hic lebes lebetis, sic hic tapes tapet; Grauia āt pducit finalitatē gratia dicit Seruius, sed ea ratio pncipio tertij pedis locū hēre solet, verū Verg. oēs pedes a breui incboasse reperit) z stipat, carinis loricā. i. tunicā olim ex loris fieri solitā, nūc ex annulis, vñ dicit trilicē. i. tribus licijs cōstātē, cōfertā videlz hamis, z auro. i. hamis aureis. aut trilicē dicit, q: constabat loris: hamis ferreis, z ānulis aureis, qbus fimbriæ decorabant, z conū. i. curuaturā galeæ insignis. i. excellētis, z vt dicūt notabilis p signa rara iuuētus, & cristas comātes. i. quæ ī morē comarū a conā

Elephas quō flectatur

depēdebāt, sunt eniz cristæ ornamēta galearū: sicut capitū gallorū, df aūt Achilles, semp cristatus incessisse. vñ h̄ dr id eius filio, cū subaudit p appositionē, arma. i. loricā, conū, z cristas galeæ, existētia arma neoptolemi. i. Pyrrhi, q ea moriens Heleno dereliquerat. Et parēti. s. Anchisæ sunt, &. i. ēt, sua. i. debita ætati, z cōuenietia dona. & ipse Helenus addit. s. ad dicta dona, equos quoꝝ palmā epirus obtinet, & addit duces. i. cōductores itinerū, & supplet remigiū. i. addit remiges deficientes, eo q̄ in creta multos amiserat, & nōnullos dereliquerat, supplesse aūt putaf ex troianis vt sint soli Troiani romani imperij authores, & ipse ingruit. i. opprimit armis. i. multitudine armorū, q̄ cuilibet dedit, socios. s. itineris mei. Anchises. s. pr̄ meus iubebat interea aptare velis classez, i. instruere, & dispo nere classez ad nauigandū, ne qua. i. ne aliqua mora. i. dilatio, fieret vēto ferēti, i. flāti. i. qñ ferret, aut flaret. nā flādo quodāmō classez fert, & pueHit vētus, quē. s, Anchisem. interpres, phœbi. i. oraculoꝝ phœbi, hoc est Helenus cōpellat. i. alloquit sup. cū multo honore. i. valde honorifice, dices, sup. o Anchisa dignate. i. digne habite supbo. i. nobili, & magnifico, cōiugio nō dicit stupro. nec tñ cōnubio: q: cōiugiū potest eē illegitima (piunctio. nuptiæ aūt sunt legitimæ) veneris: dū ex ea æneas gignebat, & o cura. i. amor, & sollicitudo deum. i. deoꝝ. erepte bis. i. q bis ereptus es, ruinis pgameis. i. troianis (in vtroq̄z. s. excidio. semel sub laomedōte, & semel sub p̄amo, Caueat autē explanator, ne dicat erepte bis ruinis pgameis cura. i. pcuram deū p deoꝝ, q: sic cura eēt ablatiui casus, z pduceret, cū tñ corripiat) ecce tibi: q. d. in cōspectu tuo, est tellus ausoniæ. i. italiæ. arripe hanc velis, & tñ neēe est: & vt sup. preter labare hāc pelago. i. p pelagus, q: illā paro ausoniæ, quā apollo pādit. i. apit & manifestat vobis petē dā: est p cul. i. lōgo adhuc circuitu petēda: & ait, vade o felix pietate. i. pp pietatē. nati. i. filij tui, q vt tacite innuit pie tecū aget, dū exequias psoluet: & ad īferos te visurus descēdet. sed id nō dixit expsse, & ne plura interrogef dicit, sed q ego puehor. s. sermōe. i. pductior sum & puectus vltra, s. q̄ costituerā, vel vltra pua dicta, hoc est vlterius z demoror. s. ab officio, fando. i. loquēdo austros. i. vētos vobis secūdos surgēts. i. iā iāq̄z flaturos, aut oriētes e terra, vt flent. Nec minus, & c. Recitat ēt dona, q̄ Andromache cōtulit, & v̄ba vltro citroq̄z habita. Vñ Dona. Nec cedit. ho. duo notat ī chlamyde & q eēt sibi solatio: q: eēt de originalibus terris, z q pueniret

Cristæ q̄ dicant

Donati expositio

honori Ascanij, nā digna fuit, qua vteref, Tali ēt dignus Ascanius, q tantā rē applicaret vsibus suis. Sunt eniz qdā abiecti. q vtuntur vestibus sibi nō cōuenietibus. Sunt rursus adeo excellētes, vt cū suis vestibus pari honore cōtendāt. Laudauit autē solā chlamydē. Cætera gñaliter dixit. Onerat: vt in Heleno dixit, stipatq̄z carinis. Ille vir fortis donat aurū, argētum, arma viro forti, hæc mulier donat puero textilia. Ergo habuit rōnez psonarū, hæc ēt duo gña munerū pōit. Clamidē auri sub tegmine variatā, quæ eēt ex antiqs. Itē alia munera, quæ nō eēnt tāti præcij, sed suis manibus, vnde cū hæc offerret: dixit, Accipe & hæc pter chlamidē, & pdicta, vt alterū hēret præciū, alterū amoris religionē, z dātis affinis affectū. Ergo si nō valēt dona, valeat psona andromaches tui auunculi vxoris, Lachrymis affabar nō poterat abijs, q z ciues, z in se liberales essent sine lachrymis discedere. Viuite felices, feliciter viuere diē manere ociosum in eodē loco, & aduersa fortunæ vlterius nō timere. Sibi aūt omnia ɔtraria eē oñdit, Cedēn a retro. impossibilia dicit, sed p illa suū tædiū exprimit q tot annos laborosē, piculoseque nauigās nōdū. videbat, quo pueníre capiebat

Viuere feliciter qd

Prouehor: & fando surgentes demoror austros?

Nec minus Andromache digressu mœsta supmo — Aeneas

Fert picturatas auri sub tegmine uestes,

Et Phrygiam Ascanio chlamidem nec cedit honori,

Textilibusq; onerat donis, ac talia fatur.

Accipe & hæc, manum tibi quæ monumēta mearum — Andromachen

Sint puer, & longum Andromaches testentur amorem

Coniugis Hectoreæ, cape dona extrema tuorum

O mihi sola mei super Astyanactis imago.

Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat.

Et nunc æquali tecum pubesceret æuo.

Hos ego digrediens lachrymis affabar obortis.

Viuite felices, quibus est fortuna peracta — Aeneas

Iam sua, nos alia ex aliis in fata uocamur.

Vobis parta quies, nullum maris æquor arandum.

Arua neq; Ausoniæ semper cedentia retro

Quærenda, effigiem Xanthi, Troiamq; uidetis.

Quam uestræ fecere manus, melioribus opto

Auspiciis, & quæ fuerit minus obuia Graiis.

Si quando Tybrin, uicinaq; Tybridis arua

Intraro, gentiq; meæ data mœnia cernam.

Cognatasq; urbes olim, populosq; propinquos

Epiro Hesperia, quibus idem Dardanus author.

Atq; idem casus, unam faciemus utramq;

Troiam animis, maneat nostros ea cura nepotes.

SERVI.

ℭ Grauia, finalitatis rōne pducit. Sed satis aspe. Nā in nullā desinit cōsonantē. Vt oīa vincit amor: z nos cedamus amori & At tibi tymbre caput Euādrius abstulit ensis. Stipat densat hinc stipatores: q aliqd ī nauib⁹ cōponūt a stupa. Dodoneos, a dodona vrbe epirenca, e laudauit a loco, vt vasa corinthia, Lebetes, ollas æreas. Hamis auroq̄z hamis aureis p endiadyn. Conū, curuata est, q̄ pminet, sup quā cristæ sunt Sua, cōgrua ætati. Supplet, hū supplemētū dixit, qd verbū e truscare nā multos in creta amiserat, Ferēti, flāti Anchisa, græcus vocatiūs est: nā si latinus breuis eēt. Sz q̄rif quēadmodū se exeat. nā tydides tydide facit, Atrides atrida, Hor. Ne qs hūasse velit Aiacē Atrida vetas cur, apud latinos hoꝝ noīuz cā est manifesta. Nā nrīn ipni in a mittūt, & latinā recipiūt declinatiōnē, vt Atrides atrida facit, z scythes scytha. Dignate, digne hite ī passiua significat iōe, in pmo aēr, Haud eqdē tali me dignor honore. Cura, amor, vt Veneris iustissima cura. Bis pgameis, oratoriū est, vt qd supius anchises infelicitatis putauit, vt satis vna supq̄z. v. ex, & captæ. s. v. hoc nūc cōuertit ī laudē. Bis, nā pus Hercules, nūc græci expugnarūt. Tibi, vel vacat vt Ci. q mihi accubātes in ɔuiuio. Aut dixit, q: ipe hāc sola italiæ prē visurus eēt, z nō quā fata Aeneæ pmittūt. Ausoniæ, italiæ a rege, ausono. Aripe, suade, illic. n. est sacrificaturus. Et tñ ἀνακόλουθον est. Nō. n. pmisit, q̄ vicia sit. Pādit apollo, laurolauini agrū intelligit, Vade ait. his h mō repetit Ver. B. nā cū supra cōpellat dixerit, mō intulit, aut itē ī gnto cū pmiserit, fidā sic faf ad aurē subijcit rursus, z se se oñdat in armis, dic ait. O felix nati pie, latēter oñdit morte futurā. Nō. n. dixit vitæ lōginq̄tate. vel aduētu in taliā, sed nati pietate, q poterit exeqas celebrare: Prouehor. s. sermōe. Digressu mœsta supmo, vltimo postq̄ eoꝝ desp abat aspectū. Picturas, pncipiū sine origine v̄bi. Sub tegmine filū est qd inter stamē currit qd. Per tramā dixit. mihi trama figuræ sit reliq. Nō g p stamīe ponēdū est, cū stamē de auro esse nō possit Phrygiā. acu pictā, nā hos artifices phrygiōes appellamus s3 Plau. Phrygiā, i q̄ sit pfiæ mēoria. Nec cedit ho. dat tāta mūera. q̄ta merebat Ascani⁹. Nā nō cedē honori ē eē parē meritis accipiētis. Textilib⁹, qd mun⁹ decebat mulierē. Et h̄ intelligim⁹, z alia pus data, vl iure h̄rditario data æneæ z anchisæ ad se spectāt. Mōumēta, mēoriæ z a mētis admōitiōe sunt, dcā. Lōgū amorē, z de ptō, & de futuro: vt cognoscas q̄tū te vl amaueri, vel amatura sī3. Hectore. habuit rōnē psonæ, cū q̄ loq̄bat. q. d. auūculi tui. Sup, i. valde. Valde vehemēter, z exp̄sse mihi, ea imago, quo h mone ēt Ho. vtif in filij fictione ita dicēs, κεῖνου γὰρ τοιοίδε πόδες τοιαί δέ τε χεῖρες ὀφθαλμῶν τε βολαὶ κεφαλή τ' ἐφ' ὕπερθέ τε χαῖται, Viuite. s. mō hñ optātis ē, nō vt i. Bu, male dicēris: vt Viuite sylue. i. pite. Sicut est, z valete, Terē. Valeāt, q īter nos dissidiū q̄rūt. Vt aūt melius dici p optanuū q̄ p īpanuū, q: possūt optari: n īpari psp a, vel aduersa. Ergo vsurpat īpatiuū. Sua. q. d, dura, z ppria troianorum

Stipatores qui

Qd cum sodone

Ausonia vñ dicta

Trama quid sit Phrygiones q dicantur

isno ꝝ, vt. Hac troiana tenus fuerit fortũa secuta. Parta, pata. Cedētia retro: vt iā a de italiæ fugiētis p̄ rediūnt oras. Vræ ma nus, q̄ deit dulcius. Minus obuia. i. q̄ nullū patiant excidiū. Tybris a rege, q̄ i eū cecidit. Nā añ albula dicebat. Alij tyberinū albanoꝝ regē in eū cecidisse volūt. Alij dicūt quodā syracusanos victores cepisse magnā vim atheniēsiū, & ea cæsis motibus fecerūt addere munimēta ciuitati: tūc auctis muris ēt fossa intrinsecus fcā q̄ flumine admisso repleta mūitiore reddidit vrbē. Hāc fossā p iniuria hostiū factā tybrin ἀπὸ τῆς ὕβρεως appellarūt. Inde cū siculi loca iuxta Romā occupassent. vn̄ est, fines vsq; sicanos, Albula ad imaginē fossæ p̄riæ tybrim vocarūt, de tybri Ꝯo syracusana fossa Theo. meminit. Genti meæ, & nō sibi. Nā sit ascanio regna deberi, Dara mœnia cernā, Cognatasq; vrbes olim, qn̄q; ꝝ p̄ oi a: cernā, subaudis, Sēsus aūt talis est, si potero ad italiā puenire, & regna p̄stituere, ꝝ videre vrbes, ꝝ populos tibi cognatos. Nā æneas ꝝ helenus a Dardano origine ducūt. Ergo h̄ dicit, qsi & ab vno originē ducimus, ꝝ ijsde casibus subiacuimus. Troiā vtrāq;, & quā tu fecisti & quā ego facturus sum, isigamus & faciamus vnā, sed animis, hoc est fœdere, ꝝ affectione. quoniā reuera ea naturaliꝰ igi nō sinit. Sane quoniā occurebat hūanæ breuitas vitæ. Bene subiūxit, Maneat nr̄os ea cura ne. Distinguedū aūt, populos q;, ꝑpinquos, epiro. Et ex sequētibus ostēdit quomodo Hesperia, .i. qbus populis author est dardanus. Hesperia hoc est, σχῆμα figura enī nonnūq pulchra est: si elocutio imperfecta sit, vt Cicero in verrinis, Qui verrem romulea, non addidit tribu.

Tybris vñ dictus

Hespla vñ dicta

Hæc Donatus. ¶ Ordo autē est. Nec minus, idest ꝝ nihilominus, quāuis multa dederit helenus, andromache mœsta, supremo digressu. i. quū videret, q̄ eīno digredi vellemus, fert, scilicet ad pferendū nobis. vestes pictur atas, sub tegmine auri. i. habētes subtegmen. i. filū, qđ inter stamē currit aureū: aut ex auro ꝝ, sup. dat Ascanio chlamydē phrygiā. i. acu dictā qđ opꝰ phrygonū dicit, nec Ascanius cedit honori. i. nō inferior, sꝫ dignus est tali honore, aut forte chlamys nō cedit. i. decori cuius liber alterius chlamydis, ꝝ onerat, sup. eū, aut ministros eius donis textilibus. i. ptextis, ac taf talia, sup. ad Ascaniū, Accipe o puer &. i. etiā hæc vltra ea quæ Helenus dedit, aut quæ ipsa prius dederat, sup. munera quæ sint tibi monumēta. i. q̄ admoneāt te, & memorē faciāt manū meaꝝ. i. operū manu mea factorū, ꝝ testentur lōgū. i. p longū tēpus amorē andromaches, ꝑpositione. coniugis hectoreæ. i. hectoris auunculi tui, & nūc heleni etiā auunculi, sed potius hectoris, vt eū ad imitādū hectoreā virtutē incitet, vnde prius, ꝝ auunculus excitat hector, nā donū ꝑphetiæ, qđ heleno ꝯtigit, nō oibus datū, virtutē q̄sq;, q̄uis multo ꝑ interuallo imitari pōt, cape extrema dona tuorū. s. necessarioꝝ. q. d. post hæc nō offensurus es plures ex genere. & patria tua. O sola imago astyanactis mei. s. filij ex hectore (declinat hic astyanax, huius astyanactis: vel tos) super. i. supstes, & superstitēs, aut i estās adhuc mihi. i. insolatiū, aut memoriā, cū filiū amiserim, imago inqt. q̄ ille ferebat sic. i. vt tu facis oculos sic manus. s. ora (Bona cōparatio a poeta excogitata, q̄ sicut patrea similes inducit, filiorū quoq; similitudinē approbat, si superuixisset astyanax. quæ lausi illi in domum iuliam redūdat (ꝝ pubesceret nunc tecū si. s. viueret, æquali æuo. i. ætate. Ego digrediens affabar hos. s. helenū, & andromachē, lachrymis obortis. i. ꝑter spē ortis, hoc est lachrymās interloquēdū, viuite, q̄ felices, sup. sunt, qbus est fortuna iā sua. i. propria, & fataliter debita, pacta (& hoc mō nō ēt in sermone iproprietas, nec mala reciprocatio, cū nō reciproce accipiat, licet hūc locū Valla, & alij fere grāmatici notēt, & est q̄si p parēthesim dictū. & est sn̄ia, q̄lis illa in p̄mo. O fortunati, quoꝝ iā mœnia surgūt (nos vocamur iā ex alijs fatis. i. fatalibus incōmodis, in alia fata, qes, est parta. i. labore acq̄sita vobis, nullū æquor. i. nullus campus planꝰ maris. i. aqꝝ est vobis arādū. i. sulcandū nauibꝰ, nec arua ausoniæ. i. italiæ cedētia semp retro. q: cū ꝑpe fuerimus, adhuc lōgo circuitu sunt q̄rēda. i. vestigāda, vos videns effigiē. i. simulacrū, & ꝯsimilē effectionē xāthi. i. illius fluuij troiani, & videtis troiā, quā vestræ manus fecere opto. i. sicuti opto melioribus auspicijs quā prior troia manibꝰ deoꝝ facta ꝑdicatur, & quæ auspicijs. i. auspicata initia, & fundamina fuerint minus obuia. i. obstātia grayis. i. græcis, ita vt ab eis nō eruāt (Notū ē, q: romāi ethruscorum

Aethruscoꝝ discipłina q̄lis fuerit

fedoꝝ disciplina imbuti nihil magnū inierūt nisi captatis auspicijs .i. nisi habito deoꝝ (vt opinabant) iudicio, qd' ex aniū inspectio
ne dephēdebāt, & ideo auspiciū accipit ꝑ auspicato .i. prudēti, & bn̄ ꝑuiso, qd' galli dicūt ꝑauisato initio, & auspicari ꝑ pru/
prudēter inchoare) Si ergo intrauero, quādo .i. aliquādo tybrim fluuiū italiæ romā interfluētē: & arua tybridis vicina: & ego cer
nā mœnia data .i. pmissa: aut ꝯcessa fatis meæ genti, q' fert Ascanio deberi regnū, aut genti suæ, potius q̄ sibi regnū petere ꝓ
bet & vrbes cognatas .i. cognatis extructas, olim .i. quouis tēpore futuro, & populos ꝓpinquos: idest affines, & ab vna patria
oriūdos: nec loco multū distātes, nos faciemus epiro, & hæsperia, idest italia, hoc est ex epiro, & hesperia, q̄bus idē dardanus
est author: atq̄ q̄bus est idē casus, idest eadem fortuna, q' ꝓpter excidiū troiæ, ambæ a ꝓfugis habitatæ, vt nos faciemus. di/
cit animis, idest fœdere, & concordi voluntate vtranq̄ vnam troiā, idest referemus in diuersis locis, quod in vno non possu/
mus troiam patriam nostram euersam. & si quia breue, & irreuocabile tempus omnibus est vitæ, id nos pficere nō poterimus
ea cura, idest sollicitudo eius rei faciēdæ maneat, idest certe expectet, nostros nepotes .i. posteros a nobis, & nostris descēsuros.

SACEn. Donati expositio. Ordo. Iterme dize noctis. Butroto in italiā. Curare corp⁹ qd sit.

¶ Prouehimur: &c. Docet: q̄ō illic puectus est, & q̄ō italiā a socijs visā: & salutatā pregressus est, de q̄re dicit id solū nota
tu dignū Donatus, q' italia humilis nō est: sed humilis dicit, q' ēt alta nauigātibus, cū lōge appareāt: vident humilia .i. ima, & q̄si
humi iacētia. ¶ Ordo aūt est. Nos puehimur .i. porro vehimur, & auehimur butroto pelago .i. ꝑ pelagus, iuxta ceraunia ꝓmō
toria illa epiri a crebris fulminibus denoīata, vicina .s. nobis descēdētibus butroto, vñ .i. a q̄bus iter sup. est breuissimū, & cur/
sus est breuissimus vndis .i. ꝑ vndas, italiā .i. in italiā vsq̄, nā media noctis spacio ptrāsit. Sol ruit .i. occidit interea, & mōtes opa
ci vmbrant .i. ex aduerso solis inuoluunt vmbris, nos sternimur gremio .i. receptaculo telluris .i. terræ optatæ .s. semp nauigāti/
bus. ad .i. iuxta vndā .i. expōimur terræ ad ostiū, vñ, aut sternimur sortiti remos .i. ꝑ sortes exercētī remis, & postq̄ vicissim incu
buimus remis ad vndā, & nos curamus in litore sicco passim corpa, sup. nostra .i. facimus ea, q̄ ad curā corpis ptinēt. qd' Vbū
si solā egestionē significet, satis rustice ad mēsā diceret æneas i ꝯspectu reginæ, sed ad oīa ptinet, sopor irrigat art⁹ fessos .i. dor/
mimus, necdū .i. & nō adhuc, & nox .i. facies cœli nocturna acta .i. trāsacta, aut ducta horis, nō subibat .i. pcēdebat adhuc me
diū orbē .s. cœli .i. nōdū erat mediū noctis, & sup. palinurus nauita ille diligētissimus surgit haud segnis .i. nō tard⁹, aut ignau⁹
sed strenuus, strato .s. toro ex stramētis facto, & explorat .i. inq/
rit, oēs vētos: & captat auribus aerea .i. si vsq̄ audiret murmu
ra aeris, q̄ futurā tēpestatē indicēt. Ser. aliā cām affert, & notat
cūcta sydera .s. nautis obsuādā labētia cœlo tacito .i. motu, a
dormiētibus pserti͡z imperceptibili. Iz ꝯcētū mirabilē edere a pla
tonicis pdicet cœlū vt de somnio scipiōis testis est Ci. notat dicit
arctur, & hyadas pluuias .i. pluuiosas, & pluuias excitare soli
tas, & triōes .i. boues geminos, q̄ sūt i septētriōe ad polū: & cir
cūspicit oriōa .i. sydus, i qd' orio trāslatus ē armatū auro .i.
fulgore ensis aurei: hæc aūt oīa in Geor. & in fine pmi huius de
scripta sunt. Postq̄ ipe Palinurus videt cūcta: ꝯstare .i. ꝯsentire
ex statu suo, cœlo serēo .i. et futurā serenitatē idicāte, ipse dat e
puppi signū clarū .i. faculā, aut tedā incēsā, nos q̄ erāmus .s. in
litore. mouemus castra .i. more militū colligimus sarcinulas &
discedimus illic, vbi statiōnē habueramus: & tētamus viā, an
.s. fluxus oppotunus eēt, & hoc cōpto pādimus alas veloꝝ .i.
antēnas aut sm Ser. ītēdimus ꝑtos .i. pticas, q̄bus ꝑfunditatē
aq̄ꝝ īqrūt nautæ, & aurora rubescebat iā, & hæc stellis fugat
a splēdore solis abscōditis nobis, iāmq̄ cū nos videm⁹ ꝑcul
obscuros colles .s. italiæ, & italiā humilē .i. humilē appareētē, q̄
ꝑcul visaꝝ, achates ꝯclamat .i. simul, vt videbat clamat, italiā
& socij salutāt læto clamore italiā, dicētes forte, Salue fācta pa
rēs diuū saturnia tellus, &c. Tū pr, &c. Docet, q̄ō post ꝑces
anchisæ ad italiā appulsi illic vota, q̄ helenus ꝑsolnēda admo
nuit, quo ēt mō admonuerat, ꝑsoluerūt. Seruat in oī re poeta
diligēs ipm decoꝝ, nā socij italiā salutabant læti, q̄m iā vicini
eēnt, anchises āt nō ꝓtēr⁹ italiā inuenisse, nisi id bono auspicio
fieret (sæpe .n. res lætæ triste hūt exitū) ꝑcat diuos, vt ꝓsperā
nauigationē ꝯcederēt sciēs: q' ēt i portu pierit pri͡mus. De hac

Donati expositio

re pauca dicit Dona, q̄ vt patet ex eis q̄ i eū dict Ser. mutilus
est, & itercisus. ea aūt sunt hæc. Crebrescūt .s. appet petitiōis
fructus. Ferte viā .s. ꝓbete facilē viā. In arce, i altitudie. Legūt,
Vbū nautis familiare, nā funes, & vela cū colligūt, vel aliq̄d loꝝ
ca cū trāscū, legere appellāt. Aure: nalif dixit. Aura .n. nascit
cū pmū exorit lux, quā supra i duxit nascētē, portus, ab oriēte:
q̄ fluctib⁹ portus iterari poterat, magnas, nā obiecit cautes,

Aura quid sit

Ergo latet portus, q' fluctus illū irrūpere nequeūt. Cautes āt sūt
i formā brachioꝝ. Refugit, ꝯstitutis i portu, nō appet tēplū, q'
obstāt scopuli. hic pmū, bonū & fælix omen, pascētes nō
pascētes heroā i capo, & cū dicit: q̄bus herbis pascerent, oñ/
dit sola gramina illic fuisse. Cādore iu. ondit, & equos, & pistis
tosi magna vbertate. Bello armant eq, nō q' equo troia pierit
vt qdā ridicule dicūt, sz doctrīa sua equos ondere bella dixit.
Palladis armisonæ, ad alia signa belli accedit tēplū armatæ
palladis, q̄ merito orat, vt ꝓspeꝝ faceret si qd aduersi immine/
ret, & ouātes dimitteret: quos ouātes accepat, Ante aras vt oñ
dat pter ꝑces ēt mūera fuisse, dicit aras fuisse i naui, q̄ nō erāt
vt demōstret arā dici posse vbicūq̄ sacrificat, hæc ille. ¶ Or/
do aūt est Anchises pr .i. pronus classis, & vir prudēs, atq̄ reli
giosus, sacroꝝq̄ pitus, induit magnū cratera .i. vas vinariū
corona aut ex pāpinis, aut impleuit vsq̄ ad sūmū (Declinat hic
crater huius crateris. vel. ros. huic crateri, hūc cratera, Vīr le/

Ara qd sit. Ordo.

gū, hæc cratera re. sicut ab actō hāc statera hæc statera, & ab
actō hāc cassida hæc cassida dæ sic & pather, & pathera, & psa
alia legūt) & p. i. impleuit mero, sī induisse corona accipit ꝑ im/
pleuit, mero, postq̄ coronauerat eū, & ipe stās i celsa puppi .i.
in sūma pte nauis iuxta gubernacula, vocauit .i. inuocauit di/
uos dicēs, videlicet, o dij potētes .i. q̄ hētis potētiā maris, q'
nauigamus, & terræ: q̄ petimus, & tēpestatū, q̄s timemus fer
te vēto .i. aspiratiōe vēti, viā facilē, & spirate .s. aspiratæ, secūdi .i.
spirātes facite vētos scdos, & sup. cū hæc dixisset auræ .i. lenes
vēti

Prouehimur pelago uicina Ceraunia iuxta.
Vnde iter Italiam, cursusq; breuissimus undis.
Sol ruit interea, & montes umbrantur opaci.
Sternimur optatæ gremio telluris ad undam
Sortiti remos, passimq; in littore sicco
Corpora curamus, fessos sopor irrigat artus.
Necdum orbem medium nox horis acta subibat.
Haud segnis strato surgit Palinurus, & omnes
Explorat uentos, atq; auribus aera captat.
Sydera cuncta notat tacito labentia cœlo.
Arcturum, pluuiasq; Hyadas, geminosq; Triones.
Armatumq; auro circumspicit Oriona.
Postquam cuncta uidet cœlo constare sereno.
Dat clarum e puppi signum, nos castra mouemus.
Tentamusq; uiam, & uelorum pandimus alas.
Iamq; rubescebat stellis aurora fugatis.
Cum procul obscuros colles, humilemq; uidemus
Italiam, Italiam primus conclamat Achates.
Italiam læto socii clamore salutant.
Tum pater Anchises magnum cratera corona
Induit, impleuitq; mero, diuosq; uocauit
Stans celsa in puppi.
Dii maris, & terræ, tempestatumq; potentes.
Ferte uiam uento facilem, & aspirate secundi.
Crebrescunt optatæ auræ, portusq; patescit
Iam propior, templumq; apparet in arce Mineruæ.
Vela legunt socii, & proras ad littora torquent.
Portus ab Eoo fluctu curuatus in arcum.
Obiectæ salsa spumant aspergine cautes.
Ipse latet, gemino demittunt brachia muro
Turriti scopuli, refugitq; a littore templum.
Quatuor hic primum omen equos in gramine uidi
Tondentes campum late candore niuali.
Et pater anchises. Bellum o terra hospita portas.
Bello armantur equi, bellum hæc armenta minantur.
Sed tamen iidem olim curru succedere sueti
Quadrupedes, & fræna iugo concordia ferre.
Spes est pacis ait, tum numina sancta precamur
Palladis armisonæ, quæ prima accepit ouantes.
Et capite ante aras Phrygio uelamur amictu.
Præceptisq; Heleni dederat quæ maxima, rite
Iunoni Argiuæ iussos adolemus honores.

SERVI.

¶ Prouehimur. p. Butroto derelicto. Cerauīa, ꝓmōtoria epi/
ri a crebris fulminibus ꝑ altitudinē noiata. Breuissimus: nā
medio noctis spacio trāsit. Optatæ telluris, semp .n. nauigāti/
bus

bus optat. Sortiti remos. .p sorte diuisi ad officiũ remigãdi, qs eẽt .preta, qs pedẽ teneret. Litore sicco. nã ẽ qd' aq̃ alluit. Horis acta .p horas decurrẽs, Auribus, q.n. vẽti veniũt, ea pte aura frigidior ẽ. Cũcta. nã i .pnosticis legit nõ sufficere vnũ ad explorãdã serenitatẽ. Tacito cœlo, aut nocturno, .p qd' tacet. aut ipe tacitus. aut ad hoĩes retulit. Nã lʒ æternus sit axiũ sonus, nõ tñ audit a nobis. Armatũq; auro circũspicit oriona, sic Lu. ensiferi nimiũ fulget latus oriõis iniq̃. nõ vt cernat. Nã oĩbus patẽt, sʒ vt exploret stellaꝝ vigorẽ q̃ futura serenitas iudicat, inge. neq; tñ stellis acies obtusa vr, nõ enĩ q̃rit, q̃si nõ orta, nã semp̃ etro semp apparet. Cõstare, suppetere. Iuue. Quis ferat vxorẽ cui .pstãt oĩa. Clarũ signũ, faculã eleuauit. vt flãmas cũ regia puppis. Extulit. Castra. .m. castra oĩa loca sunt vbi milites steterint, Dicta aũt castra, q̃si casta, vel q' illic castraret libido nã nũq̃ ys itererat mulier. Tẽtamus viã. .i. naues .pducimus. Pãdimus alas. .ptoꝛ itẽdimus. Humilẽq; videmus italiã, aut nã; oñdit .puinciæ, vt Salu. Italia plana, ac molis, aut rẽ physicã exprimit, Nã oẽ, qd' ptinet humilius ẽ eo, qd' ptinet. aut q' .pcul visentibus terra hũilis semp videt Luca. Et dubios cernit vanescere mõtes, Italiã, tãtologia vsus est ad exp̃mẽdũ affectũ nauigãtiũ. Corona iduit, vsq; ad sũmũ ipleuit, aut reuera coronauit. Maris, .p qd' nauigo. Terræ, ad quã vado, Tẽpestatũ vẽtoꝝ, auraꝝ, tẽpoꝝ, serenitatũ, vt vñ hæc tã clara repẽte, tẽpestas nã mixta figit. Spirare, ꝛ ad vẽtũ ptinet, ꝛ ad fauorẽ. Crebrescũt oñdit magnũ anchisæ meritũ. Patescit: .ppinquãtibus, vt angusti rarescent claustra peloꝛ. In arcũ, in arcus similitudinẽ, vt Excisũ euboicæ latus ingẽs rupis in antrũ .s. in antri similitudinẽ. Latet. s. lõge intuẽti. Nã late pʒ ẽm pona. nõ stat Ꝟsus. Refugit q; a litore tẽplũ. Nã .pcul intuẽtibus in mari vr, ꝛ appropiquãtibus paulatĩ discedere. vel q' situ est in colle, q sensim erescit a litore, iõ dixit refugit. Primũ, aut q̃le nũq̃ viderat ante, aut q' sequit. Porcæ albæ omẽ, vel p̃mũ .i. p̃mã prẽ cãpi. Cãdore, hoc ad victoriæ omẽ. Habet aũt Anchises diuinãdi pitiã, vñ, diuinosq; ossa parẽtis. Hospita, vsurpatũ ẽ. Nã q in es exeũt, cõmunia sũt, & fœmininũ i a mittũt Luca. Hospes i extremis audiuit curia rectis, sʒ plautus cũ paup cõmune sit, vt paup senatus ꝛ paup q; dom⁹, nec nota potẽtũ mũera, paupa tñ dixit. Armẽta armẽta dicũt q̃ armis apta. Nã eq interfunt plus, boues armãt ex coris. Sʒ tñ, anacolytõ ẽ, Nã q̃q̃ nõ pnisit. Spes pacis, ait larent posse vicer troiãos, dicẽdo, curru succedere sueti palladis, post belli deã belli p̃cat, sʒ ꝛ hẽ tẽplũ visũ ad omẽ ptinet. Rite. ẽm ritũ vñ sequit. pfectis ordie votis. Argiuæ. .i. magnæ.

Castra q̃ dicant — *Armẽta & vñ*

Haud mora, continuo perfectis ordine uotis.
Cornua uelatarum obuertimus antennarum.
Graiugenumq; domos, suspectaq; linquimus arua.
Hinc sinus Herculei (si uera est fama) Tarenti
Cernitur, attollit se diua Lacinia contra.
Caulonisq; arces, & naufragum Scyllaceum.
Tum procul e fluctu Trinacria cernitur Aethna.
Et gemitum ingentem pelagi, pulsataq; saxa
Audimus longe, fractasq; ad littora uoces.
Exultátq; uada, atq; æstu miscentur arenæ.
Et pater Anchises, nimirum hæc illa Charybdis.
Hos Helenus scopulos, hæc saxa horrenda canebat. *Anchises*
Eripite o socii, pariterq; insurgite remis.
Haud minus, ac iussi faciunt, primusq; rudentem *Aeneas*
Contorsit leuas proram Palinurus ad undas.
Leuam cuncta cohors remis, uentisq; petiuit.
Tollimur in cœlum curuato gurgite, & iidem
Subducta ad manes imos descendimus unda.
Ter scopuli clamorem inter caua saxa dedere.
Ter spumam elisam, & rorantia uidimus astra.

Haud mora, .pti. vnũ. vacat. Graiugenũ, vt troiugenae, facroꝝ oũi tãtũ cũ hãc tenguit calabriã, vbi dr Palladiũ a Diomede accepisse: vel ab Vlyxe, nã ambo rapuerũt. Herculei, deficiẽte populo lacõibus, .ppter assiduũ cũ atheniẽsibus bellũ, iusserũt. vt v̄gines vulgo .pstarẽt. Hinc icerta nata soboles cũ sibi, ꝛ patriæ esset opprobrio. Nã parthenatæ appellabant, accepto duce Phalãtho octauo ab Hercule nauigãtes ad breuæ calabriæ oppidũ deuenerũt, qd' Taras Neptuni filius fabricauerat. Id auxerũt, sʒ p̃sco noie, Tarẽtũ appellarũt. Bene ergo herculei tarẽti, si vera est fama qd' taras pdiderat, ꝛ auxerat phalãtus At tollit, q' .ppinquãtibus recedere mõtes vident, aut fugere. Lacinia tẽplũ Iunonis laciniæ a rege pditore, vt q̃busdã placet dicitur

vẽti, optatæ .i. desideratæ, & cõmode crebrescũt. .s. crebræ fiũt: & portus patescit .i. patefit iã .ppior, & tẽplũ mineruæ i arce. s. extructũ apparet: aut apparet in arce, vbi extructũ erat: socij legũt .i. colligut, & stringũt vela, & torquet .pras .i. anteriores ptes nauiũ a .pruẽdo dictas, ad litora Portus sup. est curuatus in arcũ .i. in formã arcus a fluctu eoo .i. oriẽtali, hoc est ab oriẽte ipingẽte, & cautes .i. saxa p̃dura, q̃ & cotes dñr, obiectæ .i. oppositæ fluctibus, spumat aspergine salsa .i. aq̃ maris, q̃ aspergit ex ipetu, q spumas creat ipe, su. portus latet .i. occulit (aut sic ipse portus curuatus in arcũ, &c. latet) q' scopuli turriti .i. saxa emmẽtia vtrinq;, ꝛ habẽtia turres in Ꝟtice, aut saxa ipsa in morẽ turriũ emmẽtia demittũt brachia .i. colles iugis suis gbus portũ cõplectunt muro gemino .i. in morẽ duplicis muri vtrinq; extructi: ꝛ tẽplũ refugit .i. appet refugẽ, aut verius occulit, & nõ vr a litore, cũ tñ videat a mari, est aũt tẽplũ hoc in calabria Ego vidi hic in gramine .i. in tali herba: p̃mũ omẽ .i. p p̃ omine rex futuraꝝ in Italia, q̃tuor eq̃s cãdore niuali .i. candidos, tõdẽtes, aut depascẽtes cãpũ late .i. in latũ extẽsũ. Et pr anchises ait, o terra hospita .i. quæ nobis hospitio pates, aut patebis, tu portas .i. affers nobis bellũ: q' eq armant bello .i. ad bellũ, ꝛ ita ex omine .pstat, q' hæc armẽta .i. hi equi armis apti, minant bella, sʒ tñ q̃uis. s. bello armient, ydẽ q̃drupedes .s. eq, sueti sunt succedere oliʒ .i. aliq̃n finito bello curru .i. sub currũ: & ferre frœna pcordia .i. ipsi pcordes ferre frœna iugo .i. sub iugo, aut piugati, & ideo ait, spes est pacis. nos p̃camur tũ .i. postq̃ sic locutus est: numina sancta ipsius palladis armisonæ .i. arma pcutere solitæ, vñ in armis sonare dr, q. s. pallas accepit nos ouãtes .i. lætos more ouãtiũ. p̃ma .i. añ cætera numina, eo q' ad eius tẽplũ appulsi sumus, & nos velamus capita. s. nostra añ aras, aut q̃ erãt in tẽplo, aut potius. q̃s extruxerãt litore, q' tẽplũ igressi nõ sunt. Vñ Donatus putat nõ aras fuisse, sʒ loca in q̃bus habitãt, paris habita, amictu phrygio .i. troiano. Et nos adolemus .i. incẽdimus, aut maturamus, seu mature offerimus. rite .i. ex more, & vt decet iunoni argiuæ .i. magnæ dicit Seruius, sʒ meo iudicio dicẽdũ est argiuæ .i. argiuoꝝ .ptectrici, & ab argiuis illic cultæ, nã argiui ab argis dñr græci, vt in q. Et iã argiua phalãx instructis nauibus ibat. honores iussos .i. adorationẽ, & sacrificia iussa p̃ceptis helẽi, q̃ ipse dederat maxĩa .i. p̃cipua. Haud mora &c. Docet q̃uo illinc .puecti p charybdin p̃tecuecti sunt, Vñ Donatus. Socios: nã in eõe. vbi piculũ est oĩbus laborãdũ est, hæc ille. Ordo est

Cotes q̃ dicantur

Donati expositio

¶ Haud mora: sup. fit, & nos obuertimus. s. i pelagus, q' dictũ est, vela legũt socij, & .pras ad litore torquẽt, .ptinuo .i. illico. cornua antẽnaꝝ velatarũ .s. velis indutaꝝ. sũt aũt antẽnæ a latere mali, q̃si cornua, aut brachia, seu alæ eius, obuertimus dicit vota pfectis .i. postq; pfecimus vota ordie .i. p ordinẽ: & nos linquimus domos graiugenũ .p graiugenaꝝ .i. græcoꝝ a graijs, aut i græcia genitoꝝ, & arua suspecta: pp inhabitãtes hostes, hinc .i. postq̃ hic .puecti sumus. sinus .i. angulus maris, tarenti herculei .i. a phalãto, q octauus fert ab hercule aucti, sed p̃sco noĩe noĩari pmissi (vñ lʒ taras ipsius pditor nomẽ dederit, aut tarẽtus heros vt q̃dã volũt, tñ q' phalãtus herculeus iþm auxit, & eo coloniã duxit, põt & herculeũ appellari, sed q' Dyon. halyc dicit, a lacedæmonijs pditũ, & alij ab alijs, dicit poeta) si vera est fama, q. s. herculeũ appellat a phalãto, cernit. s. a nobis, & diua lacinia .i. tẽplũ laciniæ. s. Iunonis, q̃ a pditore, vel a lacinio latrõe illic iterẽpto ab hercule, lacinia dicta, eo q' locus, i quo post expiationẽ tẽplũ factũ est, laciniʒ appellationẽ hẽat: attollit se ptra .i. ex aduerso, & arces caulonis. s. oppidi, qd' & Caulonius dicit: ꝛ est in p̃ma pte italiæ, de quo Beroaldũ statim videbimus: & Scyllaceũ. s. oppidũ naufragũ .i. piculosũ, iuxta qd' sæpe fit naufragiũ, cũ sint illic scopuli iuxta scyllã sunt, atollit se ptra. aut cernit hinc) Ꝟsus nõ ẽ eo metro, quo reliq, nã i q̃rto pede hẽt amphimacrũ .i. pedẽ trisyllabũ: cuius media breuis iter duas lõgas ẽ nã naufragus mediã corripit. Vñ Persius Cãtet si naufragus assem, &c. Sũt tñ q naufragũ legere malint. Ingnto aũt spõdeus ẽ, q Ꝟsus piculi: vt q̃busdã videt, depingit iactationẽ, ꝛ laborẽ) Tũ .i. deinde æthna trinacria .i. siciliẽ. cernit e fluctu, & nos audimus lõge gemitũ .i. crepitũ igẽtẽ pelagi. s. maris, ꝛ saxa pulsata. s. ab ipetu aq̃ꝝ, ꝛ voces aq̃ꝝ fractas .i. collisas, & reuerberatas ad litora, Vñ addit, & vada .i. aquæ, p q̃s vadere lʒ, cũ sint min⁹ .pfundæ. sʒ magis piculosæ exultãt .i. freq̃uẽter exiliũt, ꝛ erigunt, ꝛ harenæ miscent æstu .i. feruore aq̃ꝝ cõmotaꝝ. Et pr anchises sup. exclamat (sʒ mirus artifex poeta i re trepida, vt eã depigat, v̄bũ demere solet, vt ẽt hic (o socij eripite, sup. vos his piculis, ꝛ insurgite pariter .i. pari ictu remis, vt. s. ipetũ aq̃ꝝ in charybdin ducẽtiũ superẽt, nimirũ, & nõ est (ingt æneas) mirũ, si pr anchises tũc exclamabat, aut nimiꝝ .i. q' certe, hæc sup. est illa charybdis: quã sup. helenus canebat, ꝛ helenus canebat. s. vaticinãdo, hos scopulos, sup. horrẽdos, & hæc saxa horrẽda. s. ipsius scyllæ. Socij faciũt, haud .i. nõ minus. hoc est tãtũ: ac .i. quã, seu quantũ

Tarẽtum vñ dictũ

Ordo ASCEN.

erāt iussi, & Palinurus ꝯtorsit ꝑmus rudēte .i. fune, q̄ vela dirigunt) aut si legaṫ rudētē, erit adiectiuū, vt ꝓrā rudētē .i. multū sonātē iter saxa) ꝯtorsit ergo, aut rudēte .i. fune, aut ꝓrā rudētē .i. multū sonātē ad vndas leuas .i. ad leuā. hoc est sinistrā iacētes ad charibdis, videlʒ cūcta cohors .i. tota alia classis petiuit remis, & vētis .i. toto conatu (vñ ꝓuerbiale est q̄ues aliqd toto conatu fit, id remis, & vētis fieri) leuā, sup. partē, nos tollimur .i. erigimur in cœlū (hyꝑbole est) & hoc gurgite .i. globo aquaꝝ curuato .i. in fornicē, seu arcū erecto, ꝛ idē .i. nos idē: q paulo ante in cœlū sublati eramus, descēdimus ad manes .i. inferos, imos .i. ꝓfundos. ꝛ hoc vnda .i. aq̄ subducta .i. abstracta nauib⁹ nostris. cū .n. hic erigiṫ, illic deprimiṫ, scopuli .i. rupes saxosæ in aq̄s: dedere ter clamorē .i. vehemētē fragorē iter saxa caua .i. ꝯcaua, aut ipetu aquaꝝ excauata, & nos vidim⁹ ter spumā elisam .i. excussam, & vi expssam, & astra rorātia .i. irrorata, ꝛ aq̄s sparsa, oīa aūt hyꝑbolicos dicunṫ ad significādā nimiā vehemētiā aq̄ꝝ cōmotaꝝ ad charybdis. Beroal. in Seruiū vba sūt hæc. Si vsuʒ horatianū ita legeremus, vt allegaṫ a Seruio: ꝓuaricabimus normā saphici carminis, qd̄ in penultimo pede exigit trocheū, ideoq̄ʒ legēdū est, amicus aulon, & ita in emēdatis codicibus legiṫ, est aūt Auló mōs calabriæ ꝯtra tarētinā regione: vt Porphirio scribit. Ferax boni vini, de quo itellexit Martia. celebrās vinū tarētinū. Nobilis & lanis, ꝛ baccho fertilis auló. Enīuero apō Vergiliū, cauló legiṫ, ꝛ accipiṫ ꝓ oppido, qd̄ a plyn. collocaṫ in ꝑma regiōe Italiæ, & Stra. li. vj. cauloniā appellat, cui adstipulaṫ mela in geographia, vt ego aiaduerti, ꝛ in hystoria potissimū labiṫ Seruī. ac paꝝ curiosus est: nā cū origine tarēti referre vellet, dixit bellū inter Athemēses ꝛ Lacedæmonios fuisse constatū, qd̄ a fide hystoriæ penitus dissentit, cū bellū illud iter Lacedæmonios ꝛ Messenios ꝑ multos annos gestū fuerit, q ꝓpulsi fūt i peloponēso: atq̄ʒ ꝯtermini, ꝛ originē tarēti referēs Stra. istō copiosissime narrat. Ephorus q̄ʒ, ꝛ Iustin⁹ idē tradiderūt.

Beroaldi expositio Aulon vbi locoꝝ

vr, vel ꝑm alios a Latrone Lacinio, quē illic Hercules iteremit ꝛ i eo expiādo loco tēplū Iunōi ꝯdidit Caulōis, cauló ē mōs calabriæ vt Hora: & amicus cauló fertilis baccho, i. q̄ oppidū fuit, qd̄ vʒ Hyginū, q scribit ō situ vrbiū italicaꝝ: oliʒ nō est, Nautragū syllaceū, ꝑiculosuʒ nauib⁹. Dictū syllaceū, vel a tractu: vel a ꝑiculi sibi audire, nā, i de scylla lōge est. Et gemitū igetē pelagi. videt oclatus ꝑmo ad fretū, post ad ætna reuei sun. Fractasq̄ʒ ni mias, vt fractos sonit⁹ imitata tubaꝝ. Aestu miscēṫ harenæ. describit loca charybdi vicia, quā cē credit ex ꝑiculi magnitudīe. Saxa horrēda canebat: retulit se ad histoīā. Nā ꝓ scylla dicit horrēda saxa. Eripite: de ꝑiculis deest vos. Leuas vndas, de ionio venietib⁹ aīr nō ꝓcedit Cūcta cohors, qr supius dixit, Nos castra mouem⁹. Ad manes imos, poetica hyꝑbole, Scopuli clamorē, ō historia, vt sup dixim⁹, B traxit. Vñ .n. illisæ ꝯcauis saxis, canū imitāṫ latrat⁹, Elisā, Excussā, vt Elisos oculos, ꝛ sic cū sāguie guttur. Rorātia astra, ꝓ irrorata .i. q̄ irrorabanṫ, a q̄ significatiōe nō est apud latinos participiū. Sane hyꝑbole est.

Lacinia quæ sit

Caulon qd ꝛ vbi

ASCEn.

¶ Interea fessos, &c. Docet, quō in Cyclopas incidit, q dicit in sicilia nō lōge ab æthna mōte hitasse, q̄ circa ēt describit æthnā sa vt Macro. sentit, minus docte q̄ pindarus, vel Lādinus ptes maronianas

Interea fessos uentus cum sole reliquit.
Ignariq̄ uiæ Cyclopum allabimur oris.

Portus

Portus ab accessu uentorum immotus, & ingens
Ipse, sed horrificis iuxta sonat Aethna ruinis.
Interdumque atram prorumpit ad aethera nubem.
Turbine fumantem piceo, & candente fauilla.
Attollitque globos flammarum, & sydera lambit.
Interdum scopulos, auulsaque uiscera montis
Erigit eructans, liquefactaque saxa sub auras
Cum gemitu glomerat, fundoque exaestuat imo.
Fama est Enceladi semiustum fulmine corpus
Vrgeri mole hac, ingentemque insuper Aethnam
Impositam, ruptis flammam expirare caminis.
Et fessos quoties motat latus, intremere omnem
Murmure Trinacriam, & coelum subtexere fumo.
Noctem illam tecti in syluis immania monstra
Perferimus, nec quae sonitum det caussa uidemus.
Nam neque erant astrorum ignes, nec lucidus Aethra
Syderea polus, obscuro sed nubila coelo.
Et lunam in nimbo nox intempesta tenebat.
Postera iamque dies primo surgebat Eoo.
Humentemque aurora polo dimouerat umbram
Cum subito e syluis macie confecta suprema.

SERVI. ¶ Ventus cum sole. Ventorum enim mutatione necesse est fieri oriente die, vel occidente. Ignarique viae Cyclopum allabimur oris, vt seruatum ex vndis strophadum me litora primum accipiunt. Siliis enim est sonus. Cyclopum, clo. habet accentum, quia latina declinatio est in accusatiuo quia graece posuit Cyclopas Cy. habet accentum sic & Cyclopes clo. habebit. Tonat aethna ruinis, causa huius incendij secundum Verg. aethnae est haec, Sunt terrae desudantes sulphur. vt paene totus tractus campaniae, vbi est veseuus & Gaurus montes, quod indicat aquarum odor calentium. Item nouimus ex aquae motu ventum creari. Esse etiam per cauas terra Aethnam constat, & ab ea parte, qua eurus, vel africus flant habere speluncas, et plenas sulphuris, et vsque ad mare deductas. hae speluncae recipientes in se fluctus ventum creant, qui agitatus ignem gignit ex sulphure. Vnde est quod videmus incendium. Hoc autem esse verum illa comprobat ratio quia et alijs flatibus ventis, nihil ex se emittit, & pro modo flatuum euri, vel africi interdum fumum, interdum fauillas, nonnunquam vomit incendia quod, & hoc loco ostendit, nam effectu indicans supprimit causam. Prorumpit nubem, poetica descriptio nam non dicimus prorumpo illam rem. Candente fauilla, scintillis, & est bona periphrasis. nam fauilla est scintilla ab igne deserta. Viscera. id est partes sic dixit, vt ossa terrae dicimus. Eructans, Cic. Eructans sermonibus suis caedem bonorum. Hora vsurpauit. Hic dum sublimis versus ructatur. Liquefacta, putrida decocta in modum calcis. Imo abimo, et reddit causalitatem. Inde enim ventus ex aqua natus erumpit, Fama est, excusat fabulam dicturus: nam si in phlegris loco Thessaliae pugnarunt gigantes, quomodo Enceladus in Sicilia. Othus in creta secundum Salustium, vnde Othi campi dicuntur. Typhoeus in campania, vt maryme Iouis imperio imposta typhaeo, sed Varro dicit in diluuio aliquos confugisse in montes, qui bello postea lacessiti ab his, qui de alijs veniebant montibus. facile ex locis superioribus vicerunt, inde fictum, vt dij superiores dicerentur. Inferiores vero terrigenae. Et quia de humillimo ad summa reptabant dicti sunt pro pedibus habuisse serpentes. Semiustum, pro semiustulum, sic autem posuit, veluti semianimis sit. Enceladus, Vnde est. Motat latine, & est quasi ex fulmine natum sit incendium, Caminis: graecum est latine fornax, Motat, frequenter mouet. Nam si mutat dixeris, dos refectionem ... Noctem melius per accusatiuum dixit. Videmus, vel mente, vel oculis, Aethera splendorem aetheris sane Home. Aethere & aere communis generis posuit. Ergo potest esse aethra, pro aethere, Intempesta media, hoc est nimium obscura. Intempesta est dicta nox media inactuosa carens actibus, per quos tempora cognoscimus. Ait enim Lucretius, tempus non intelligi, nisi per actus humanos, Medium autem noctis caret actu. Ergo intempesta inactuosa, quasi sine tempore, hoc est sine actu, per quem dignoscitur tempus Vnde est intempestiue venisti. i. ἀχρονικῶς Ergo intempesta patet: quia caret tempore.

Aethnae incendij causa

Fauilla quid sit

Anchises

Aeneas

maroni mas viriliter defendit, doceretque non vitiosum esse, si plura dixerit poeta quam Pindaro dicta inuenerit, Nam sed prudenter dixerit Pindarus, quod interdiu fumus & noctu flammae videantur, non tamen imprudenter poeta noster addit, interdiu et flammas cadentes videri, vt vehementiam ardoris significet. ad quam significandam dicit interdum scopulos, auulsaque viscera montis, erigit eructans, quae res inquit Laudinus ana non abhorret, sed a pindaro non dicatur, cum videamus magnos lapides a machinamentis bombardis vulgo dictis eijci. Ad has autem oras dicit se noctu appulsum, quod prudenter astruitur, ne mirum sit, quod a Cyclopibus non sit deprehensus. Cyclopes autem gygantes erant filij Neptuni a Cyclo. i. orbe circulari oculi sic dictis: quem vnum in media fronte habuisse perhibentur dicti. Donati super hac re verba sunt haec. Fama est, recte inducit aeneam his, quae fabulosa erant dicere fama est: ne se authorem rerum impossibilium faciat. Ordo est. Ventus reliquit interea cum sole. scilicet reliquerunt, quia occidente nos fessos. i. fatigatos labore remigandi: et nos ignari viae allabimur. scilicet cum defluxu aquarum oris. i. ad oras, hoc est regiones Cyclopum illorum gigantum, vnum oculum in fronte habentium. Portus. scilicet ad quem accessimus super. est immotus. i. quietus, & non sollicitatus, nec turbatus ab accessu ventorum, & est tamen ingens. i. valde magnus, ipse quidem, super. est immotus, sed aethna mons ille siciliae sonat iuxta. i. prope ipsum portum ruinis. i. rupturis, & eructationibus flammarum: & lapidum semiustorum, horrificis. i. horrorem facientibus, seu incutientibus, his perterriti, quia causas ignorarent, & prorumpit. i. rumpendo, aut ructando proijcit interdum ad aethera. i. summum aera nubem atram, quia fumosam, hoc est (quod addit) fumantem turbine. i. impetu fumi exuperantis piceo. i. qualis de pice exusta procreatur, & fauilla. i. modica flamma. candente. i. resplendente inter fumum, & attollit. i. erigit globos flammarum, et lambit. i. molliter attingit flammis suis, sydera secundum opinionem vulgi id videntis, aut hyperbolicos loquitur, & erigit interdum scopulos. i. saxa, & viscera montis. i. lapides, seu saxa auulsa. scilicet a caeteris, quibus cohaerebant erigit dicit eructans. i. eijciens quasi ex stomacho: vt faciunt eructantes, et glomerat. i. in morem glomeris circumuertendo rotat, cum gemitu. i. vehementi crepitu, sub auras. i. sursum in auras saxa liquefacta. i. resoluta vi sulphuris, et ignis, & exaestuat. i. aestum exhalat, ex fundo imo. i. de penetralibus suis. Fama est (non ergo affirmat id aeneas vir grauis) corpus Enceladi illius gigantis in bello gigantaeo a Ioue cum caeteris deuicti, semiustum. i. semiustulum et ad dimidium absumptum, fulmine: quo Iupiter in gigantes vsus est, vrgeri. i. opprimi, hac mole. i. immenso pondere montis, & aethnam montem illum ingentem. i. magnum impositam insuper. i. postquam ille sepultus erat viuus expirare. i. euaporare, & quasi exhalare flammam, & his caminis. i. fornacibus, aut fumarijs ruptis, & omnem trinacriam. i. totam Siciliam: intremere. i. intrisecus, et multum tremere, quoties enceladus, motat. i. mouet, et obuertit, latus. scilicet super quod recubuerit, fessum. i. fatigatum & lassum, intremere dico, murmure. i. perturbatione, & crepitu vehementi, & subtexere. i. ab inferiore parte occulere coelum fumo, quem. scilicet tunc emittit. Nos tecti in syluis (quod verisile facit, vt quia deprehensi non fuerint a Cyclopibus) perferrimus illam noctem. scilicet totam quam longa erat, monstra. i. res, quae praeternaturaliter fieri videbantur, & quarum causas ignorabamus quod addit dicens. Nec videmus. i. cognouimus, aut percipimus, quae causa det sonitum. scilicet tam vehementem. Nanque erant ignes astrorum, nec polus erat lucidus aethera. i. splendore syderea. i. syderum coruscantium, dum enim fulgura, et coruscationes sine tonitru fiunt, solet esse clara serenitas, quae tunc non erat, sed nubila, super. erant in coelo. i. aere obscuro. i. caliginoso, et tenebroso, et nox intempesta. i. ad nullum opus tempestiua. tenebat lunam in nimbo. i. nube circumuoluta in morem nimbi postrema, et c. recitat quomodo illic postero die achaemenidem graecum quendam ab vlyxe illic derelictum offenderit, vtque ab illo, factum Vlyxis, et saeuitiam polyphemi caeterorumque cyclopum edocti, illic festini effecti sint. vnde Don. dicit sic.

Taxatio maroniana

Donati expositio Ordo

Ignoti noua forma uiri, miserandaque cultu
Procedit, supplexque manus ad littora tendit.
Respicimus, dira illuuies, immissaque barba.
Consertum tegmen spinis, at caetera Graius.
Et quondam patriis ad Troiam missus in armis.
Isque ubi Dardanios habitus, & Troia uidit
Arma procul, paulum aspectu conterritus haesit.
Continuitque gradum, mox sese ad littora praeceps
Cum fletu, precibusque tulit Per sydera testor.
Per superos, atque hoc coeli spirabile lumen.
Tollite

¶ Ignoti, noua. scilicet non idem est ignoti, et noua forma Nam noua forma pertinet ad id, quod infra de cultu, & eius sordibus dicetur, ignoti autem quem reuerti anescissent, Respicimus, quia non audiebant vocem rogantis Immissa, vltra modum grandis. Consertum, concinnatum spinis, non enim textum erat spinis, sed spinis frustra pannorum connectentibus, consertum illius fuerat tegmen. Ad troiam, gratum troianis, quod talem viderent inimicum. Mox, vbi metum vicit necessitas. Per sydera testor, cum procul esset: se gestu supplicem exhibuit, mox propinquus, factus preces adhibuit. et lachrymas. Confitetur originem, vt misericordiam captet Spargite, i preces facio. usum, quod ne fieret, crudelitas facti descripta est. Si pereo, ostendit male viuere. Nam si pereo dixit, & non cum piero. Et genua amplexus: ad preces adhibere obsequium corporis, Fari fari, & fateri differunt. Nam fari est simpliciter aliquid referre. Fateri autem ex necessitate, quae secreto sunt publicare. ¶ Ordo est. Dies postera. i. postridie quam accessimus, oriens surgebat, primo eoo. i. a pri

Donati expositio ASCEN.

Fari quid sit Ordo

Tollite me Teucri, quascunque abducite terras,
Hoc sat erit, scio me Danais e classibus unum,
Et bello Iliacos fateor petiisse penates.
Pro quo si scelerus tanta est iniuria nostri.
Spargite me in fluctus, uastoque immergite ponto,
Si pereo manibus hominum, periisse iuuabit.
Dixerat, et genua amplexus, genibusque uolutans,
Hærebat, qui sit fari, quo sanguine cretus
Hortamur, quæ deinde agitet fortuna fateri.
Ipse pater dextram Anchises, haud multa moratus
Dat iuueni, atque animum præsenti pignore firmat.

mo oriēte (vel p̄ voiē discretū a nocte ēt fœminini gñis repiri, vt hic & in .v.) & aurora .i. tēpestas matutina, dimouerat polo .i. a cœlo, vmbrā humētē .i. noctē hūidā, aut cū hūore inūbrātē. est. n. nox vmbra terræ (Serui. dicit ee hysterō ptērō i sensu .i. posterius factū pⁱus narratū, mutato ordie, sz si diligēter animaduertisset vba poetæ, nō id diceret, nā verū qdē est, q͂ añ sit aurora q̄ dies, sz id expsse figit poeta dicēs: q͂ dies surgebat. s. adhuc, & q͂ aurora dimouerat, nō q͂ dimouebat noctē, & ita figit aurorā pres suas pores fecisse) iāqz duæ sunt pticulæ, vt sit, & dies surgebat, & aurora dimouerat vmbrā, &c. iā cū .i. qñ forma viri ignoti noua, & miserāda cultu .i. pp cultū, pcedit subito e sylius pfecta .i. exhausta, & afflicta, macie suprma .i. supra quā maiorē ferre neq̄at, pcedit dicit, & ipsa forma, aut ipse vir supplex, tēdit man⁹ ad litora .i. ad nos, q eram⁹ in litore: Respicimus sup. eū, aut e. s. & videm⁹ sup. q͂ erat illi illuuies .i. sordes aut potius igluuies gutturis pp famē, dira .i. imanis, q̄si deorū ira immissa, & barba imissa. s. in illuuiē gulæ, aut in pectus demissa, & iculto tegmē .i. idumētū, q̄ tegebat, sup. erat psertū spinis postq̄ s. fila putruerāt, at .i. sz erat, sup. graius .i. græcus cætera .i. p cætera, aut i cæteris, & missus quōdā .i. aliqñ ad Troiā, i armis patrijs .i. priæ suæ: aut prius .i. ad aūt nō viderūt, sz postea didicerūt, ipso narrāte, isqz .i. & is vbi .i. postq̄ vidit pcul .i. de lōge, hitus Dardanos .i. Troianos, & arma Troia .i. Troiana insignia, ipse hæsit .i. fixit gradū, aut dubitauit paulū .i. modicū, & parūper pterritus aspectu .s. hostiū, & ptinuit gradū .i. substitit, & tulit se mox .i. paulopost, existēs p̄ceps .i. pcipiti cursu ipulsus, ad litora .s. ad nos, q eramus in litore, cū fletu, & pcib⁹ .i. fletes, & pcās: pcatus aūt est in hūc morē, ego o teucri .i. Troiani, testor .i. obtestor vos p sydera, p supos .s. deos: atqz h̄ lumē cœli spirabile .i. vitale, qđ spiritū vitalē aiātib⁹ tribuit .i. p eū, quē videm⁹ oriri solē, obtestor, & obsecro vos, tollite .i. auferte me hic. s. & abducite me, sup in q̄scūqz terras, hoc .s. qđ me tollitis, & aufertis hic, erit sat .i. satis, ego scio .i. fateor me vnū e classib⁹ .i. eqtū ordinib⁹, Danais .i. græcanicis, & fateor petijsse .i. appetijsse, & inuasisse penates iliacos .i. res Troianas aut deos domesticos Troianor, sz bello .i. iure belli, p quo .s. facto, aut bello, si iniuria nostri sceleris .i. quā scelere nr̄o in vos cōmisimus, est tāta, vt .s. tolli nō merear, spargite me in fluctus, & imergite me vasto pōto, & si dicāt, cur tu te id nō facis. dicat forsan, q̄ religio vetat sibi morte pstīre. At si q̄ dicēt, cur mortē talē desideret? Respōdet, q̄ iuuabit .i. delectabit me pijsse .i. extinctū esse, si pereo manibus hoium, & nō monstror, nec dira fame, Dixerat .s. Achæmenides .i. finiuerat sermonē suū, & amplexus genua .s. nostra, in q̄bus putatur sedes misericordiæ, eo q͂ suscipiētes in gratiam ea flectunt, dū se inclināt, & volutans genibus sup. suis, in q̄bus incumbebat repens, aut volutās hærebat genibus nostris, sed prior pstructio præstat. vt genibus Troianor honorē, & suis abiectionē fecerit, hærebat .i. adhærebat, aut fixus manebat. Nos hortamur fari, q sit (nō dicit qs sit ppter s literā, sicut nec ibi. Attamē iste deus q sit da Tityre nobis) & quo sanguine cretus .i. procreatus sit, & fateri deinde, quæ fortuna agitet, idest impellat eū ad talia faciēda. Ipse pater Anchises (alludit ad id qđ Priamus Sinoni fecerat, vnde est, ipse uiDet Priamus, &c. Habet aūt emphasim pnomen ipse, & simul ostendit se piū a pio patre progenitum) moratus haud, idest nō multa, idest multum aduerbiam p nomine (& id in augmentum beneficij dicit, q̄ q̄ cito dat, duplex dat beneficium) dat iuueni dextrā in signum auxilij: & beniuolentiæ, atqz firmat aīum .s. eius pignore .s. fidei. præsenti idest præsentato, data .s. dextra

Aurora polo dimouerat vmbras Histerō pter ō i sensu. Añ enim aurora est, q̄ dies. Forma, bñ dixit formā, & nō hoiē, illuuies, sordes. Cōsertū spinis, ligatū spinis, sic Terē. Video quēdā sentū. Graius, orbēt. n. vna quæqz gēs incessus, & vocē ppriā. Ad Troiā: vt ex pfessione subsequēti hoc dicit, aut græcū ee cognoscit ex trepidatione: vt Teren nescio qd peccati portet hæc purgatio. pceps, sine respectu salutis. Testor, obtestor. Spirabile, vitale, qđ spiram⁹. Cic. de illi. de. na. de. spirabile dixit. Quasi cūqz coparatiōe eor, q̄ fugit, nō cogitat, quo eat. Hoc sat erit, vitasse Cyclopas, E classib⁹, ex eqtio⁹, vt & ortynæ classes. petijsse, cā metri addidit syllabā, vt nos abijsse rati, & vēto petijsse mycenas, Tāta, vt nō possit fortunæ psentis q̄litate molliri. Spargite, h̄ ē dilacerate, & noua benignitate vsus ē. Hoiū maib⁹, oblique loqt̄. Vult. n. ōndere hāc hoiē nō ee crudelitatē. Genua physici genua misericordiæ pseerata volūt, vt aures memoriæ. Frōtē genio, dextrā fidei. Quis cuius filius: nā si græcū, iā dixerat, & sic rñdet. Agitet fortūa. hortamur fateri, q̄ eū fortūa vexet: vt agitataqz numina Troiæ. Haud mlta morat⁹ nimiæ benignitat, e ñ expectat plimas pces. Psti pignore. manū piūctiōe q̄ firmat amicitia, vt iūgim⁹ hospitio dextras, ac tecta subim⁹.

Ille

Ille hæc deposita tandem formidine fatur.
Sum patria ex Itacha, comes infelicis ulyssi
Nomine Achæmenides, Troiam genitore Adamasco
Paupere (mansissetq; utinam fortuna) profectus.
Hic me, dum trepidi crudelia limina linquunt,
Immemores socii uasto Cyclopis in antro
Deseruere, domus, sanie dapibusq; cruentis
Intus opaca, ingens, ipse arduus, altaq; pulsat
Sydera, Dii talem terris auertite pestem.
Nec uisu facilis, nec dictu effabilis ulli.
Visceribus miserorum, & sanguine uescitur atro.
Vidi egomet, duo de numero cum corpora nostro
Prænsa manu magna medio resupinus in antro
Frangeret ad saxum, sanieq; aspersa natarent
Limina, uidi atro cum membra fluentia tabo
Manderet, & tepidi tremerent sub dentibus artus.
Haud impune quidem, nec talia passus Vlysses,
Oblitusue sui est Ithacus discrimine tanto.
Nam simul expletus dapibus, uinoq; sepultus,
Ceruicem inflexam posuit, iacuitq; per antrum
Immensum, saniem eructans, ac frusta cruento
Per somnum commixta mero. nos magna precati
Numina, sortitiq; uices, una undiq; circum
Fundimur, & telo lumen terebramus acuto
Ingens, quod torua solum sub fronte latebat,
Argolici clypei, aut Phœbeæ lampadis instar,
Et tandem læti sociorum ulciscimur umbras.

Achæmenides

SERVI.

¶ Sum patria ex itacha, & circunstantias omnes exequitur loci, personæ, temporis. Infelicis, quem sit fauorem vituperatione eius, quem scit odio esse Troianis. Paupere: paupertas enim apud antiquos militiæ causa fuit, vt de Sinone diximus. Vtitur veniali status per excusationem. Trepidi, ergo propter timorem. & non propter contemptum, & causam timoris ostendit fuisse polyphemi descriptione. Nec visu facilis, Nam etiam aspectu infert formidinem. Nec dictu effabilis vlli, sermone non explicabilis, & mire exaggerauit post descriptionem. Visceribus, viscera proprie carnes sunt. Atro hoc est sanie. Duo. Homerus dicit quattuor, qui etiam scribit æneam prius quam vlyxem ad siciliam venisse. Ergo vel dissentit, vel dicit duos vidi, sed quot occiderit nescio. Resupinus, magnitudo staturæ ostenditur. Expersa, madefacta. Si autem aspersa dicatur, tapinosis: & hyperbole ingens. Tepidi. q. d. adhuc viui, & non trepidi, ne sit iteratio. Vlyxes: solo nomine emphasim fecit: vnde est oblitus ve sui est itachus. Ithacus itacensis. Sepultus stratus iacuit. Immensum. ad polyphemi magnitudinem refertur quasi toto antro iacuerit. Fundimur: secundum Homerum qui dicit, alios eum tenuisse, alios cæcasse oculum acuto fuste & obusto. Nam secundum istum sensum multi terebramus accipiunt: alii tenebramus legunt. Illud primum sequitur verba homeri. Telo autem acuto, potest & simpliciter accipi. Solum sub fronte la. Multi Polyphemum dicunt, dicunt vnum habuisse oculum. alii duos, alii tres. sed totum fabulosum est. Nam hic vir prudentissimus fuit. & ob hoc oculum in capite habuisse dicitur. i. iuxta cerebrum, quia prudentia plus videbat. Verum Vlyxes eum prudentia superauit: & ob hoc eum fingitur obcæcasse. Latebat, dormiens est. Nam male sentit Dona. dicens. Latebat, patebat, quia contra metrum est, aut latebat corporis comparatione, sed potius sensus absolutus est. Argolici clypei: & Phœbeæ lampa. in vnum magnitudinis est, aliud splendoris. Phœbeæ, & a luna: & a sole esse potest.

Viscera quid dicantur

Sed fugite o miseri fugite, atq; littore funem
Rumpite.
Nam qualis, quantusq; cauo Polyphemus in antro
Lanigeras claudit pecudes, atq; ubera pressat.
Centum alii curua hæc habitant ad littora uulgo
Infandi Cyclopes, & altis montibus errant.
Tertia iam lunæ se cornua lumine complent,
Cum uitam in syluis inter deserta ferarum
Lustra domosq; traho, uastosq; ab rupe Cyclopas
Prospicio, sonitumq; pedum, uocemq; tremisco.
Victum infelicem, bacchas lapidosaq; corna
Dant rami, & uulsis pascunt radicibus herbæ.
Omnia

ASCEN. Donati expositio

¶ Ille hæc, &c. recitat longam narrationem eius hominis, quem susceperat. Vnde dixit Don. sic, obliti vestri omnes nos vehementer turbati sumus, solus Vlyxes nam calliditate, & visu, & ingenio instructus tantæ crudelitatis visu deterritus non est, nec est oblitus sui. i. non perdidit suam industriam. Nam simul expletus, omnia signa posuit belluæ occasionem ad cædem præbens, dederat autem consilium Vlyxes vt vnicum illi oculum excecaret sed hoc periculosum fuit, quis dormiret sepultus. Ergo precati sunt numina. Et quoniam non idem periculum erat omnibus: & varias corporis partes tenentibus, eas inter se sortiti sunt. Ordo est. Ille, videlicet Achæmenides fatur iam demum hæc, & hoc formidine deposita, postquam s. dextram præbuerat Anchises. Ego sum ex Itacha patria, comes Vlyxis infelicis quia capta Troia iam septem annos errauit: nec reditum in patriam inuenire potest, id autem dicitur in gratiam Troianorum Achæmenides nomine, & profectus sum Troiam adamasco genitore paupere, q. s. paupertate coactus, me in arma misit, quod & Sinon supra. ii. dixit, & vtinam fortuna mansisset, vt. s. modo non miseriores sumus capta Troia, quam prius, cum esset capienda, aut vtinam non essem ditior effectus ex spoliis Troianis, & Troia adhuc staret: quia sic in has miserias non deuenissem. Socii. s. mei reliqui comites Vlyxis trepidi. i. festini propter timorem, & ita immemores. s. mei, dum linquunt crudelia limina. i. antra Polyphemi crudelis deseruere me hic. i. in hac insula, in vasto. i. valde amplo antro Cyclopis s. Polyphemi, domus super. cuius est intus opaca, & ingens, sanie. i. corrupto cruore, & dapibus cruentis. i. cruore aspersis. Ipse. s. cyclops Polyphemus est, super. arduus, & pulsat. s. vertice suo, alta sidera quod ex terrore hominis dicitur per hyperbolem. O dii auertite talem pestem. i. iam truculentum aspectum hominis, aut tantam pernicem, terris s. reliquis, ad quas venturi estis, aut terris omnibus, cum sit inferno potius debita, quia nec est facilis vlli visu. i. vt videatur, hoc est tam terribilis est, vt difficile sit eam pestem, aut eum Cyclopem videri, nec est effabilis. i. explicabilis vlli dictu. i. dum de eo quis loquitur, hoc est cum terrore dicitur, & cum horrore de eo fit sermo quia vescitur visceribus miserorum. s. hominum depressorum, & sanguine atro. i. iam pereto, aut sanie ipsa. Egomet. i. ego ipse vidi. i. aspexi, & præsens eram, cum. i. quando ipse resupinus. i. prostratus more canum in medio antro, frangeret ad saxum duo corpora de nostro numero (Home. autem dicit quattuor, sed potest fieri: vt non omnia viderit, & vt pauciora quam viderit, dixerit, vt fidem dictis suis faciat) prensa. i. compressa magna manu, quanta eius est, & vidi quando limina natarent. i. inundarentur expersa sanie. i. sanguine corrupto, & vidi cum. i. quando ipse mandaret. i. masticaret, & dentibus frangeret membra. s. miserorum ab eo compressorum, fluentia. i. madentia, atro sanguine. cum artus tepidi. i. semicalidi adhuc tremerent. i. resilirent adhuc sub dentibus. s. eius, quidem. i. certe, haud. i. non impune. i. non sine vindicta, & punitione, nec Vlyxes est passus talia, super. fieri impune, vel per vel, ipse Itachus. i. itacensis vlyxes, super. haud. i. non est oblitus sui. i. salutis suæ, nec industriæ suæ, in tanto discrimine. i. periculo, nam per quia simul. i. statim, aut continuo, postquam ipse Polyphemus expletus dapibus, & sepultus vino posuit. i. reclinauit ceruicem inflexam: & iacuit per immensum antrum: eructans saniem, & frustra. i. fragmenta carnis per somnum. i. inter dormiendum, mero eructo. i. vino sanguinolento, hoc est sanguine confuso, nos precati magna numina, & sortiti vices. i. officia vicissim tenendi: aut occupandi membra eius, circumfundimur vndique vna. i. simul, & vno impetu, & terebramus. i. perforamus, & effudimus lumen. i. oculum vnum telo acuto. i. fuste ficulno acuto, & obusto, lumen dicitur: quod solum. i. vnum (quia non nisi vnum habebat oculum) latebat ingens. i. existens valde magnum, sub fronte torua. i. terribiliter imminenti, latebat dixi existens instar. i. in statum, & formam clypei argolici. i. græcanici aut lampadis. i. globi lucentis, phœbeæ. i. aut solis, aut lunæ sol phœbus dicitur, & luna phœbe, nec vult dicere tantum fuisse. quanta sunt sol & luna, sed quanti nobis apparent, & nos læti. s. de successu, vlciscimur tandem vmbras. i. manes a corporibus vi expulsus, sociorum. s. nostrorum, quos ipse occiderat, & deuorauerat.

Ordo

Homeri dissensus a virgilio

¶ Sed fugite, &c. post narrationem malorum opportune monet phrygios, ne simile malum incurrant, aufugerent, quod scilicet, mereretur gratias ab eis. docetque, se non insidiatorem esse, qualis fuisset fortasse creditus, si inuitasset ad insulam accedere, nam facile est persuadere id quod volumus cupientibus. Sane sunt. qui dicant, poetam nostrum principem poetarum Home. morem gessisse qualem audit (Luber. n. interdum nugari) duos scurras fecisse, quorum alter, vnum veniret, & quid viderit, interrogatus dixit, se romam venire per rhenum illicque incendium incredibile rheni vidisse, at postridie in tenebras incidisse meridianas, quales post christi mortem neo viderit, easque aliis ignotas auis factas, atque id genus (ne longus sim) multa. Alter vero idem interrogatus dixit, se quoque Roma venire, atque per rhenum, sed vno die tardius illuc aduenisse, interrogatus de adustione rheni, respondit se eam non vidisse, sed pisces assos, quos omnes domos expositas, & de aue per negauit, se quoque eam vidisse, sed omnes mortales concurrisse ad congerenda ligna pro oui vnius ab aue illa positi condensatione facienda pro coctione, quod tandem rupto auo, se genuum tenus in albumen ingressas: atque ita mutuas partes præstiterunt, quando Maro, quod Home. dicit, de Vlyxe. quem in Lestrygonas, & Cyclopas fecisse asserit non dicit, sed socium eius inuentum ab ænea, postquam ille abiuerat, verum id artis est summæ de rebus notis loqui iuxta fidem, & sententias illorum qui de illis scripserunt. Sed audiamus Donatum, cuius verba sunt paucissima, quia ab historia res dependet: videlicet, Addixi, hoc est sic ad vos, veni: melius esse manibus hominis perire quam Cyclopum, Hæc ille.

ASCEN. Donati expositio

Ordo

Ordo est. Sed ne fido. s. vos detineā, & īman⁹ Cyclopū icidat, o misii. s. futuri, fugite, fugite, sqt, atq3 rūpite, qđ pl⁹ ē q dissol/ uite fune. i. retinacula ab humire. Et si dicāt, cæcat⁹ ē Polyphem⁹, vt ige, qūo q̄ timed⁹ (addit, Nā q̄lis, ꝛ q̄t⁹ Polyphem⁹ claudit in ātro cauo pecu.de. lāigeras. i. oues suas, atq3 pssat. s. duris palmis vbera. s. ouiū, sup. tales, ꝛ tāti. i. tā inanes, & tā magni cetū alij. tādi. i. cōteistādi Cyclopes hitāt vulgo. i. passī3, n. i vno loco ad hlitora, & errāt. i. vagāt, sup. i bi & alij motib⁹. Cornua lūæ iplēt et se iā tertia, lumie. i. allumiatiōe tertia, aut lumie ter tio, s3 pp metrū nō dixit terti o lumie s3 tertia cornua. i. iā ē ter/ tiū plenilunū, aut tertius mēsis, quū. i. ex q̄, aut postq̄ trabo vi tā i sylms, iter domos, ꝛ lustra. i. latibula, ꝛ spelca ferar deserta. s. ab hoib⁹, & pspicio. i. pcul obsuo, vastos. i. valde āplos cy/ clopas, ab rupe. i. specula in rupe, quā difficulr ptrāsiret, ꝛ tre misco sonitū pedū, & vocē eor, rami. s. arbor & dumor dāt. s. mihi victū ifelicē. i. miserabilē. s. bacchas. i. fructus miores, & sylvestres sparsi3 nascētes, ꝛ corna lapidosa. i. magnos lapides seu ossa magna ptinētes, ꝛ herbæ pascūt me radicibus. s. suis, vulsis. i. euulsis, & extirpat seu eradicat. Ego collustrās. i. pspi ciēs oia, pspexi pmū hāc classe3 veniētē ad littora. s. ista (nō āt pspexerat, nisi cū appelleret, q3 dcm̄ ē iterea fessos vētus cū so le religt) ego addixi. i. adiudicaui, ꝛ in ptātē eius destinaui me hanc. s. classi, q̄cūq3 fuisset, siue amica, siue inimica, q3 sat ē mi/ hi effugisse gētē nefādā. s. Cyclopū: vos potius q̄ vt ab illis cō/ phendar absumite hāc aiā3. i. vitā, q̄cūq3 leto. i. q̄cūq3 gñe mor tis. Vix ea fa. erat, ꝛc. Docet qūo viso Polyphemo aufugerit, su scepto Achæmenide, vtq3 ille i seq parabat, & cæteros Cyclo/ pas excitabat. Vñ Don. dic sic. Nota exponēdū fuit, qūo cæcus venire potuerit, q3 nouerat añq̄ excæcaret. Trūca manu pin⁹. to ta arbor erat p baculo. Ea sola voluptas. voluptatē ex aialib⁹ habuit, cū videbat. Cæcus aūt solamē capiebat. Lauit cruore, adhuc. n. isficta cæcitas noua putabat, cū adhuc funderet san/ guinē, Graditq3 p æq3, imēsæ pceritat expssio gradiebat i me dio mari, vt i terras: neq3 pfundi maris, lat⁹ ei⁹ vnda tāgebat. Taciti, cessante remor strepitu, & cātilena nautar, sine q̄ remi opari, nō possūt. Sēsit, qđ nō videbat aurib⁹ pcepit Nā qū silē tiū adhiberet nō potuit penitus vacua strepitu esse nauigatio. Hæc ille Ordo ē. Achæmenides. sup. vix erat fat⁹ ea, q̄ pmissa sunt: quū. i. qñ nos videmus ip3 Polyphemū pastorē mouētes se, vasta mole. s. corporis sui su i sūmo mōte iter pecudes. s.

Donati expositio

Omnia collustrans, hanc primum ad littora classem
Conspexi uenientem, huic me quæcunq; fuisset
Addixi, satis est gentem effugisse nefandam.
Vos aīam hanc potius quocūq; absumite læto.
Vix ea fatus erat, summo cum monte uidemus
Ipsum inter pecudes uasta se mole mouentem
Pastorem Polyphemum, & littora nota petentem.
Monstrū horrēdū, iforme, ingens, cui lumē ademptum
Trunca manū pinus regit, & uestigia firmat.
Lanigeræ comitantur oues, ea sola uoluptas,
Solamenq; mali de collo fistula pendet,
Postq̄ altos tetigit fluctus, & ad æquora uenit,
Luminis effossi fluidum lauit inde cruorem
Dentibus infrēdēs gemitu, graditurq; p æquor,
Iam medium, nec dum fluctus latera ardua tinxit.
Nos procul inde fugā trepidi celerare recepto
Supplice sic, merito, taciti q; incidere funem.
Verrimus & proni certantibus æquora remis.
Sensit, & ad sonitum uocis uestigia torsit.
Verum ubi nulla datur dextrā affectare potestas
Nec potis ionios fluctus æquare sequendo.
Clamorem immensum tollit, quo pontus, & omnes
Intremuere undæ, penitusq; exterrita tellus
Italiæ, curuisq; immugiit Aethna cauernis
At genus e syluis Cyclopum, & montibus altis
Excitum ruit ad portus, & littora complent.
Cernimus astātes nequicq̄ lumine toruo
Aethneos fratres, cœlo capita alta ferentes.
Concilium horrendum. Quales cū uertice celso

Aeneas

Aetna

Aeriæ quercus aut coniferæ cyparissi
Constiterãt, sylua alta Iouis, lucus ue Dianæ.

SERVI. ¶ Fugite, nã & si hic cæcus sit, plures alij assũt. Miseri, aut blãdientis e, vt i Terẽ. O miser, Aut miseri. qz ad cyclopas sint delati. Quatus ad mores. Quatus, ad corpus. Curua hæc habitant ad litora vulgo. ne tñ i motu⁹ eẽ putent, vulgo, passi3 Tertia iã lunæ, omni desertis locis exlũæ rone colligit tpa. Se coplet, qz no ex se lumẽ dñt, sed a sole accipiũt. Lustra, cubicula, hic lupanaria ẽt lustra dicunt, vbi habitãt lupæ.i. meretrices: dictæ ab obscœnitatis & odoris nlitudine. Bacchas gñale est nomẽ fructus arbor agrestiu, Corna hæc cornus ipsa arbor est, & hoc cornu fructus. Addixi. signato ρbo exprimit desperationẽ. Nota, añ oculi amissionẽ. Stat sequit tñ iprob⁹ dolte: quã meminit, poitq̃, hytero ρterõ insensu, vt ρgressi iubeãt luco, fluuiũ qz relinqũt. Fluidũ, pruẽtẽ, vt euitaret dom. ore leuto. No fluit ex defosso oculo sanies, s3 sup oem ostratũ ẽ nõ defossũ, s3 terebratũ. inde aut de fluctib⁹ aut de spacio oculi. Gemitu cũ gemitu. Mediũ. sic altũ, vt mediũ putares, vt mediũ æneas in classe tenebat. Fluctu legit ẽt & fluct⁹ Trepidi, festini, vt Ne trepidate meas Teucri defẽdẽ naues. Sic merito. qz oĩa ei⁹ ρdi ueras dicta: ac si dicẽt, nõ fallacẽ, vt Sionẽ, Vocis, remoru sonitũ vocẽ dixit. Est. n. vox oẽ, qd sonat: vt tractasqz ad litora voces Affectaf, tedẽ, vt nauẽ tenẽ possi3, Terẽ, ad domunã q affectãt viã. Nã si legea, dextra affectare. i. ρtige, caret exẽplo. Potis, no. ne i declinabile, Vñ potissimu⁹, z quamuis difficile inueniatur in oblĩgs inueniũt ρpositia impotia, z ρpotis a ρpos & ipos, & impotẽ z ρporẽ Exterrita. t. poetica hyperbole Curuis ca. ioi, n. ce cho est. Neqcq̃, qz nocere nõ poterãt. Fres, aut siles, aut fera te germãos. Nã Polyphemi no sũt frẽs, quẽ Home. Neptũi filiũ dic. Vñ eo cæcato Vlyxes tẽpestate ptulit, Q̃ ad eũ ven reliẽta Calypso, cũ quã fuet ardecẽ ãnis. Vñ Vergiliũ dictũ dissẽtit tẽporũ ro. Coniferæ. con⁹ dr fruct⁹ cupssi, ipa. n. κωνοειδής est. Nã a rotũditate i acumẽ leuaf Cyparissus Telephi filius fuit, amat⁹ ab Apolle, vel vt alij dicũt a siluano q cu ceruũ, quẽ i delitijs hẽbat: p ignorã iã occidisset: flendo nu. miũ misericordiã meruit: atqz in cupssum ardorẽ luctib⁹ aptã couertus est. Sylua alta Iouis, pp quercũ, Dianæ pp cupssum: ipsa eniz e ẽt Proserpina, cui dicaf cupssus pp luctus mor ẽnũ: Alta aũt, qz manet in celso ṽtice, & lucus ρpter religionẽ diu permanet.

Lupanaria q̃ z q̃ lupæ dicãtur

Affectare q̃d sit

Cyparissus q fuerit

suas lanigeras, z petẽtẽ litora nota, q̃. s. sæpe petiuerat añq̃ ex cæcat⁹ eet, appositori⁹ mostri ũ. i. exñtẽ mostri ũ horr edu. inte. ma huniao corpi debilia, iges. i. magnũ sine gñe, cuilumie, sup. erat de ;tũ, z sup. cui pinus trũca. i. aputata, z trũcata regit. i. dirigit manu, z firmat vestigia, ne. s. vacillet: aut labaf in cæc⁹. Oues lanigeræ comitanf. s. pastorẽ suũ, ea sola quã. s. ex omb⁹ hẽt, ẽ sup. voluptas Polyphemi, z fistula pẽdet de colo, h e dor su3 pedet exñs sol. mẽ. i. solatiũ mali. i. icõmodi amissi. i. visus postq̃ s. Polyphemi⁹ tetigit. s. pinu sua, fluct⁹. s. maris altos. s. pfũdos, z veit. i. accessit ad æqra. ipe lauit. i. abluit, aut absterxit. (Est. n. pñr tpis a lauo lauis laue) ide. i. deinde cruorẽ fluidũ. i. q q̃tidie fluebat, luminis effossi. i. de oculo effosso, st edes detib⁹, sup. cũ gemitu, z ipe gdit iap æqra mediũ, necdũ. i. z nõ adhuc z fluct⁹ nõ tixit latera ardua. s. ei⁹. Qz dic gdit, p3, qz lauit sit pñr tpis, l3 venit, sir pteriti, qz i lauit pma corripit, q [illegible]auit gñi nit pducif. Alibi legim⁹, lauim⁹ pma breui ẽt pñr tpis. No[illegible]s q̃ sit qd videbam⁹, cœpim⁹: sup celerare, aut celerare p celerabamus, pcul ide. i. ab eo loco, vbi ips3 vidim⁹, fugã, exñtes trepid. i. cũ tremore festini, z h recepto. s. i nauẽ n̄ras achæmenide, sup. supplice. i. q gẽua ãplexus nobis supplicauerat merito. s. de nobis, sic. i. vt id facerem⁹, qz forte i cyclopas icidiss imus: nisi nos pcauẽ monuisset, & nos tacin. i. tacẽtes aut secreti icidẽ sup. cœpim⁹, au icidebam⁹, funẽ. i. retinacula, z nos pni. s. icũbẽtes remis, vrim⁹ æqra remis certãtib⁹. i. certati feriẽtib⁹. Sẽsit. s. Poly. strepitũ remor, z torsit vestigia ad strepitũ vocis. s. remigãtiũ. ver vbi. i. postq̃ nulla ptãs. i. facultas dat affectare. i. itẽdẽ dextrã. s. ad naue tenẽdã, nec pot, sup. ẽ, æqre. i. no pot æqs virib⁹, aut gdib⁹ ρseq fluct⁹ Ionios. i. maris ionij, ipse tollit. i. emittit, z effert imẽsu, clamorẽ, q̃ clamore põtus. i. mare: & oẽs vndæ itremuẽ. i. mltũ tremuẽ, z tellus italiæ est, sup. exrita penit⁹. i. peneit⁹, vsqz ad penitiores ptes ei⁹, z æthna mõs ille Siciliæ, imugijt. i. reboauit cauuis. i. cauis: z fornacib⁹ dictis, curuis, z id vt cornu magnũ grãdẽ edetib⁹. At. i. s3 gen⁹ cyclopũ ruit ad portũ, excitũ. i. excitatũ, z euocatũ illo clamore, e syluis, z alij mõtib⁹: z cõplẽt litora. Nos cernimus fres æthneos. i. iux æthnã gẽitos astãtes. s. ad lit⁹, sup. cũ lumie toruo. i. diro, z nimaci neqcq̃. i. frustra, qz sæuitiã suai nos exercẽ nõ poterãt, z ferẽtes capita alta, cœlo. i. ad cœlũ vsqz, appositone ρcilũ. i. ρuẽtũ ρcitatũ. z ρuocatũ, horrẽdũ, exñtes, sup. tales, q̃les erat q̃rc⁹ aeriæ. i. altæ i aera mltũ extẽsæ, aut q̃les cyparissi coniferæ. i. ferẽtes in lios conos: ad ornamẽ. ũ galea tu, sup. erãt tũc eum. i. qñ ipsæ ρst terant. i. simul steterãt, sup. in celso. i. sublimi vertice, exñtes alta sylua Iouis, q ã tu3 ad quercus, q sunt in tutela Iouis, ve pro vel, lucus. i. sylua icedua Dianæ. s. venatr cis, quãtum ad cupssos vt Seruius docet.

Præcipites metus acer agit quocunq; rudentes
Excutere, & uentis intendere uela secundis.
Contra iussa monent Heleni, Scyllā, atq; Charybdim
Inter utranq; uiam leti discrimine paruo
Ni teneant cursus, certum est dare lintea retro.
Ecce autem Boreas angusta a sede Pelori
Missus adest, uiuo prætervehor hostia saxo
Panthagiæ, Megarosq; sinus, Tapsumq; iacentem
Talia monstrabat relegens errata retrorsum
Litora Achæmenides, comes infelicis Vlyssi.
Sicanio prætenta sinu iacet insula contra
Plemmyrium undosum, nomen dixere priores
Ortygiam, Alphæum fama est huc Elidis amnem
Occultas egisse uias subter mare, qui nunc
Ore Arethusa tuo Siculis confunditur undis.
Numina magna loci iussi ueneramur, & inde
Exupero præpingue solum stagnantis Elori,
Hinc altas cautes, proiectaq; saxa Pachyni.
Radimus, & fatis nunquam concessa moueri,
Apparet Camerina procul, campiq; Geloi.
Immanisq; Gela fluuii cognomine dicta.
Arduus inde Agragas ostentat maxima longe
Mœnia, magnanimum quondam generator equorum.
Teq; datis linquo uentis palmosa Selinis.
Et uada dura lego saxis Lilybeia cæcis.

ASCEn. Donati expositio

Sub aq̄uea q̄ sint

Ordo.

¶ Præcipites metus acer agit, &c. Docet qua ꝑperatiōe illic aufugerint, & quas terras prætervecti sint, vt dicit Donatus sic. Vetis scdis .i. seq quocūq; vēti ferrēt. Nā oēs venti scdi sunt, si quo ipellāt eamus. Est ergo sensus, mō cyclopas fugeremus, nō curabamus quocūq; nauigaremus, qḋ erat ꝯ iussa Heleni q vetabat illos temere nauigare. Sed diligēter vitare charybdim. & scyllā, sed istoꝝ maloꝝ metu turbati decreuimus, vt vel trāsiremus. Lōga, q̄ excelsus est in nōs. Saxis cæ. q̄ nautæ sub aquanea appellāt. Hæc ille. ¶ Ordo est Metus acer .i. vehemēs: ꝛ acriter impellēs agit, .i. vrget, ꝛ impellit nos excutere .i. vi dissoluere, & extēdere, rudētes .i. funes velox, quocūq; .i. in quācūq; ptē a cyclopib⁹ distātē, aut quocūq; .i. quacūq; re, & intēdere .i. iplere vsq; ad distētiōnē vela .s. nauiū nr̄arū, vētis scdis .i. sequētib⁹, & a tergo venietib⁹, quocūq; ferrēt, sed iussa Heleni monēt ꝯ .i. ecōtrario .s. vitare charybdim & scyllā, ꝛ nō seq quocūq; vētus ferret, monēt inq̄ .s. .i. ne .s. socii teneant cursus inter scyllā & charybdim, & ne teneāt viā inter vtrāq; sup. cū paruo discrimine .i. differētia, ꝛ distātia leti .i. mortis, ꝛ ita iō certū .i. deliberatū & decretū est nobis dare lintea .i. vela retro .i. retrorsū hoc est obuertere vela. Ecce aūt boreas, &c. qḋ qdē fecissemus, nisi boreas surrexisset. Hāc ꝯstructiōnē seruius innuit. q accepit letū ꝑ morte, ꝛ ni ꝑ ne. Pōt tñ ꝛ alius sensus, ac ordo eē verū mirus artifex poeta depingit narrando metū q eos acer agebat, nā pplexis, & attonitis dat intricatū sermonē, ꝛ nō satis exꝑssū, vt in scdo vidimus in oñone æneæ ad socios, Sit igit si vis ordo talis. Socii monēt ꝯtra iussa Heleni, sup. tenere viā inter vtrāq; .s. scyllā, atq; charibdi, existētes læti .i. gaudētes: paruo discrimine .i. piculoso, respectu eius qḋ a cyclopib⁹ imminebat, q: ni .i. nisi teneāt .i. ꝯtinuēt cursus suos inter scyllā & charybdim: certū est dare .i. qḋ darent lintea retro. & ita inciderēt in cyclopas. Aut sic, Iussa heleni monēt cōtra .s. id, qḋ metus egit, sed ni .i. nisi cursus teneant viam inter vtrāq; .s. scyllam, & charibdim, sup. cum paruo discrimine .s. parua distantia leti .i. mortis, q: inter vtramq; tenere viā parū abest a morte, certum est dare .i. q darēt lintbea .i. vela ex lino retro .i. retrorsum, & ita prexerunt: ne cogerentur in cyclopas recidere. Autem, pro sed ecce .q.d. ꝑter spem, & opinionē boreas ventus ille septentrionalis, adest .s. auxilio nobis: missus .s. fauore numinū ab angusta sede pelori promontorii ꝛ per eū adiutus, prætervehor ostia pantagiæ illius fluminis in sicilia: viuo saxo .idest, q̄ ostia sunt ex saxo naturali, & nō artificiali, quia pantagias cum multo murmure olim inter saxa decurrebat, postea ad iussum (vt aiunt) Cereris, cœpit tacere, hoc est aut coloni saxa mouerūt aut impetus ea deuoluit vsq; ad ostia vnde dicit ostia saxo viuo .i. naturali & non fabrefacto, & ꝑter vehor sinus megaros .i. iuxta Megaraz oppidū Siciliæ nō procul a syracusis, & tapsum insulā illam decē stadia a sicilia distātem iacentem .i. humilem, ꝛ si quærat quo norit insularum nomina, dicit Achæmenides comes infelicis Vlyssi. relegēs, idest renauigans retrorsum, litora errata .i. q̄ errando legerat, hoc est nauigarat cum Vlysse monstrabat .i. indicabat nobis talia, insula prætenta sinu sicano .i. siculo iacet contra plenimyrium vndosum .i. qḋ græce plenimyrium, latine vndosum dr̄ nam πλημμύρα dr̄ inundo & πλημμύριον vnda cū frangit nō procellosa, & πλημμυρίς inundatio vnde pōt scribi plemyrium & plemyrion, est autem flu. siciliæ, nō procul ab ortygia siciliæ vicina insula, cū sit & alia, q̄ Delos ēt dr̄. sup. cuius (nā more suo relatiuū subiicit in descriptione loci) nomen, sup. veteres cosmographi dixere .i. appellauerunt ortygiā, fama est alpheū elidis: scilicet ciuitatis amnem, idest q ab elide archadiæ nascitur, egisse huc, idest in hūc locū occultas vias subter mare, ita q, non immisceat aquis marinis, vnde in huc. Sic tibi cum fluctus subterlabere sicanos, Doris amara suā nō itermisceat vndā, qui .s. amnis: o arethusa, quæ & fluuius, & nympha, cōfundit .i. cōmiscet siculis .i. siciliēsibus vndis, tuo ore .i. ostio: Nos iussi .s. a pfe veneramur magna numina loci .s. illius, videlicet Arethusæ, & alphei, ꝛ ego exupo .i. ascēdo inde ꝑpingue .i. ꝑter cætera pingue, solū helori fluminis ex pachyno defluētis, stagnātis .i. interdum stagna in agris facietis, ac inundātis more nili, cuius inūdatio terrā pinguē facit, aut lēte fluentis, q̄si stagnū sit, Nos radimus .i. cōtingimus leuiter, hinc .s. ꝓiecti altas cautes .i. rupes, ꝛ lapides, ꝛ ꝓ. .i. saxa ꝓiecta .s. in mare, ꝛ extāt a, camerin a, .s. palus nūq; cōcessa moueri fatis .s. volētibus, q: cū exicaret, accolæ ab hostibus deleti sunt, ꝛ cāpi geloi, illius stagni, sup. apparet, & gela, .s. vrbs immanis .i. immitis, aut pp aq̄s, aut pp gētē, dicta .i. denoīata cognoīe fluuii (q: ꝛ fluuius gela: seu gelas dr̄, & vrbs) sup. appet, & agragas mōs ille in sicilia, muro cinctus, arduus .i. sublimis oñtat nobis maxima mœnia .s. oppidi in eo extructi: aut muros suos (Notat aūt poetā Seruius, q ex persona æneæ recitari facit ea. q̄ æneæ tpibus acta nō fuerāt: nā eius tpe nōdū inqt exiccata erat palus, nec gelas, aut agrigētū cōditū, vel de palude dicere possumus, æneam sciuisse, q eēt fatis nūq cōcessa moueri, licet postea mota sit, sed nō fatis, nec dicit æneas motā: sed non moueri debere, fatis vetantibus, de gela aūt dicā instauratā forsan eē, sed cū fluuius ꝑpetuus ille gelas dictus sit, potuit: & tūc vicus, aut pagus gelas dici, Quod si omnino dormitasse cōuincit poeta. dicam & q̄nq; bonus dormitat homerus, agragas dicit appositõe gñator quōdā equoꝝ magnanimū ꝑ magnanimoꝝ .i. qui generauit aliqñ magnanimos equos, & o selinis vrbs iuxta lilybeū promōtorium palmosa .i. palmis arboribus illic abūdās, ego linquo .i. ꝑtereo te vētis datis .i. adhibitis a diis præsentibus, ꝛ lego .i. nauigo vada lilybeia illius promōtorii, dura saxis cæcis .i. propter saxa cæca, idest nō apparētia sed aquis abstrusa.

Megara qd ꝛ vbi

Plemyriū qd sit

Geloūs gesit

Hinc drepani

SERVI.

¶ Ni teneāt, antiq ni ꝑ ne ponebāt. Plau. Ni mala, ni stulta sis. Sēsus igit est, Timor cogebat, vt q̄cūq; nauigaremus, ꝛ vētū seqi et, nō iudiciū, Sed Helenus iubebat vitari scyllā, ꝛ charybdim, q̄re placuit, ne cursus, tenēat .i. agant. & ipleant inter vtrāq; viā modico mortis īterstitio .i. scyllæ, & charybdis retro dare litea, qḋ dū cogitamus ꝓsꝑior nobis flare cœpit boreas. Missus, Fauore numinū, quē Anchises optauerat. Adesse āt est ad fauorē, vel patrocinū venire. Pātagias, fluuius ē, q cū plenus icederet sonitu iplebat pene totā Siciliā. Hic pātagias victus q̄si vbiq; sonās, sꝫ a Cerere filiā qrete tacē iussus est. Megara aūt oppidū est ꝑcul Syracusis. Tapsuz, insula ꝑpe syracusas pene fluctib⁹ par. Errata, participiū sine ṽbo. nō. n. inuenit error, vndosuz, exꝑssit græcū, na ide est plēmyriū qḋ vndosuz, Ortyga, hæc alia est a Delo, q̄ & ipsa ortygia appellat, Elidis elis ꝛ ipsa in Archadia vrbes sunt in qb⁹ est fons ingēs, q ex se duos alueos creat. Alpheū, ꝛ arethusam, vñ fit. vt fingant ꝯiugii in exitu quos origo nō cōiūxit, Arethusaz aūt in elide eē testat Vergi. Sic tibi cū fluctus subterlabē sicanos, Doris amara suā .n. in .m. u. Hæc venatrix dr̄ fuisse, q̄ cum fessa se in alpheo ablueret, ab eo adamata est, cū fugēt in fontē mutata ad siciliā ꝑ secretos venit meatus. Alphæū græce ἀλφειός vt αἰνείας æneas μηδεία Medea. Stagnāt, q ad sīlitudinē nili supfundit cāpis. Pachyni ꝓmōtoriū austrū spectās dcm̄ ab aeris crassitudine παχὺς .n. piguis est, & crassus. Camerina palus est iuxta oppidū q̄ cū oī siccata pestilētia creasset. ꝯsuluerūt oraculū, an penitus eā desiccare ꝑstaret. Vetuit. ac illi exiccarūt. & cessauit qdē pestilētia, sed ꝑ ea ingressis hostib⁹ pœnas dedē, Immanisq; gela, vrbs a fluuio dicta. Agragas, mōs est muro cinctus, cuius in sūma pte oppidū ē, vñ ꝛ Cice. ait ad mare intra mœnia aū oppidū expectabat. Refert aūt h poeta ꝯ sua tpa. Nā tpib⁹ Aeneæ palus hæc exsiccata nō fuerat. nec gelas: aut agrigētū ꝯditæ. Dsac frequēter, sꝫ nūc vitiosū. q: ex ꝑsona fac æneæ. Gñator equoꝝ, nā Pidaro teste, hi eq ad agonas græciæ mittebant. Legim⁹ ēt cū i cappadocia eqꝝ greges ꝑisset, adductis oraculo. Apollīs ex agrigēto gregib⁹ meliores repararūt. Palmosa selinis vrbs iuxta lilybeū abūdās, palmis ꝛ apio.

Pātagias q ꝛ vbi

Arethusa q̄ fuerit

Selinis q̄ & vbi locoꝝ

Hinc

Hinc Drepani me portus, & illætabilis ora
Accipit, hic pelagi tot tempestatibus actus
Heu genitorem omnis curæ, casusq; leuamen
Amitto Anchisen, hic me pater optime fessum
Deseris, heu tantis nequicquam erepte periclis.
Nec uates Helenus cum multa horrenda moneret
Hos mihi prædixit luctus, non dira Celæno.
Hic labor extremus, longarum hæc meta uiarum.
Hinc me digressum uestris Deus adpulit oris.
Poeta
Sic pater Aeneas intentis omnibus unus
Fata renarrabat diuum, cursusq; docebat.
Conticuit tandem, factoq; hic fine quieuit.

SERVI.

Drepanu vbi locorum

¶ Drepani ciuitas est non lōge ab eryce, dicta vel propter curuaturam litoris in quo posita est vel quod Saturnus post amputata virilia cœlo patri illuc proiecit falcem, quæ Drepanos dicitur, Quod verisimile putatur propter vicinitatem erycis Veneris consecrati, quæ dicitur nata ex cœli et uore & spuma maris. Illætabilis propter parentis amissionem. Fessum, deseris sic ipse. Cato autem ad Italiam venisse dicit. Vnde em. vi. illud amphibolon est. Quo magis Italia mecum lætere reperta. Nec va. h. quia dixerat prohibent nam cætera parcæ Celæno. quæ vel irata debuit aduersa prædicere, & bona pietate mortem patris grauiorem dicit quam famem, Deus, cōmendat se Didoni dicens ad eam deorum volūtate venisse. Fata di. quæ dij hominibus tribuūt. Renarrabat, re vacat, vt cōfieri possit. Sane in principio secundi duo sunt versus ex persona poetæ, sicut hic tres & similis est finis initio. Conticuit tandem & conticuere omnes. Tandem, diuturnitatem narrandi expressit. Epilogus autem

Epilogus sex librorum

sententiarum more sex istis prioribus libris dedit, quos etiam bioticos voluit esse. Nam singulis res singulas dedit. Primo omnia: secundo pathos, Tertio errores. Quarto ethos. i. mores, Quinto festiuitatem. Sexto scientiam, Epilogos autem sic variauit. vt in primo esset miseratio Didonis. in secūdo mors Creusæ, in tertio Anchisæ, in quarto Didonis, in quīto Palinuri, in sexto immaturum interitum defles Marcelli.

ASCEn.

¶ Hinc drepani &c, Recitat ad finē huius mortē Anchisæ patris quē drepano siciliæ oppido sepeliuerat vn̄ ad Didonē expulsus est, de qua re dicit Donatus sic. Illætabilis expsit plenus mortalitatē, nā si quā aliqua infortūia accidunt, nos in dolores positis locis attribuimus, quasi nobis aliqd miserit ergo hoc drepanitano loco applicat, qd' fato acciderat. Amitto anch. dolet

Donati expositio

pisse in portu, q tot maris picula euasisset, nec dixit mortuū sed deseruisse filiū, Veteres. n. egregios viros non mortuos, sz p cōmutationē locorum trāslatos putaba. Heu tātis, tātus fuit dolor, vt et apud Didonē positus quasi cū eo p̄ite loqueret. Tātis ad gn̄alitatē trāsit ne si specialiter enumeraret, lōgior fieret Dolebat aūt vehemēter, q infinitis casib9 liberatus ad Italiā puenire nō potuisset o[illegible] ergo poeta, quā vim hēat apud filiū incolumitas pris cū dicit ois curæ, casusq; leuamē. Nec, h. cū multa horrēda p̄diceret: nec Celæno cū multa optaret maledicta: ergo nec amicus prædixit nec inimica. Tacuit aūt de tēpestate sicili[illegible], ne bis repeteret: qd' dictū fuerat ab Ilioneo. In tētis oib9 adhuc intētis vt oñderet æneam libēter auditū intēti fuerant, cū icepit, intēti: cū finiret. Oibus oñdit nul'um illic fuisse, q non adhuc desideraret audire. Tandē, ad ipsuz ptinet q casus suos enarrabat in uitus, nam auditores adhuc intenti erant. Hæc ille ¶ Ordo est Portus, & ora illætabil s. i. de qua

Ordo

lætari nequit, Drepani illius oppidi nō lōge ab eryce. nūc celebris pp diuū Albertum carmelitā multa virtute, & miraculis insignē accepit. s. hospitio me, hic. i. hoc tpe: aut loco. Ego amitto hic. i. hoc oppido heu (dolentis interiectio) Anchisen genitorē appositione, leuamē ois curæ, & casus, & hoc tot tēpestatibus pelagi actus. i. trāsactis (Oñdit æneas oibus i locis ex grau i picnlo maris in maius diserimē terræ descēdisse, vñ ēt dictura est sibylla. O tandem magnis pellagi defuncte periclis. Sed terris grauiora manēt, hinc dixit, Seruatū ex vndis strophadū me litora primū excipiunt. Et interea fessos ventus cū sole reliqt, Ignariq; viæ cyclopū allabimur oris, & hic. Hic Drepani me portus, &c. & o optime pr (Apostrophe. i. ad absentez sermonis cōuersio, pathos. i. affectionē indicat, sicut in p̄mo, & te pr optime teuerū, fluctus habet libyæ,) ad Anchisen. s. tu deseris me, hic. i. in hoc loco non concesso a fatis, me fessum. s. tot nauigationum malis, pater inquit erepte heu nequicq; . i. frustra, tantis periculis, Vñ ad eum Helenus, Cura Deum bis pgameis erepte ruinis, vltra quas ēt tot pericula maris euaserat. Nec Helenus vates cum moneret multa horrenda p̄dixit mihi hos luctus nō ēt dira Celæno, harpyia. s. p̄dixit mihi hos luctus. Hic labor extremus, sup. erāt pri, & hæc erat illi meta longarū viarum deus, s. bonus quispiaz appulit uestris oris, id est ad vestras oras, & regiones lybicas. s. me digressum. i. postq digressus eram hinc. i. ex hac regione siciliæ, vnde in primo dictuz est. Vix e conspectu siculæ telluris in altum, vela dabant læti, & spumas salis ære ruebant, &c. Et hoc dicto cōticuit Aeneas, cuius omnia sunt verba ab eo loco ad principium secundi Infandum regina iubes, &c. Vsq; ad hunc, vbi poeta incipit loqui dicens, Aeneas pater: idest vir venerabilis, renarrabat, idest recensebat sic, idest in talem modum, fata, id est voluntates diuūd esl diuorum de euersione. s. Troiæ, qui adictum est. Postquam res asiæ, Priamiq; euertere gentem, Immeritam visum superis, &c. & docebat cursus. i. nauigationes: errores suos, vnus. i. solus loquens, & omnibus. s. alijs intentis. i. attēdētibus, aut multum tētis, & captis eloquio viri: in quo enim laudatur eloquium Aeneæ laudatur & poeta: q id excogitauit, Aeneas sup. conticuit idest simul cum alijs tacuit: quia statim a principio. cōticuere oēs, intētiq; ora tenebāt. &c. tandē. i. post prolixam narrationem quia multarum rerum, verum vt dicit martialis. Non sunt longa, quibus nihil est, qd' demere possis, Multitudo ergo, & varietas rerum prolixitatem excusat. Donatus aūt id subtiliter exponit referens ad ipsum æneam, q desiderabat finem narrationis, cum & casus, & labores suos enarraret, vnde dixerat, Infandum regina iubes renouare dolorē. Sed Dido, & cæteri tum adhuc intenti erant vnde dixit intentis omnibus. Et æneas quieuit. s. & animo, & ore: q: non erat captus amore, sicut Dido, vnde per

Martialis pulchrum dictum

contrarium subditurus est, At regina graui iamdudū saucia cura, &c. ad quam rem commode ponitur coniunctio at, quæ in diuersis & repugnantibus rebus præcipuum habet locum, vt diligenter obseruat a poeta, ipse ergo conticuit, & quieuit hic i. in hoc dicto de morte Anchisæ, & de profectione ex sicilia in Carthaginem, quam non fuit opus recitare cum iam nota esset Didoni ex oratione Ilionei, & huius operis lectoribus, ac auditoribus ex his, quæ in primo libro dicta sunt, Notum enim est ea, quæ in primo libro recitata sunt, euenisse continuo post ea, quæ vltimo loco in hoc tertio recitauit Aeneas.

ADILON.

Vritur in quarto Dido, flammasq; fatetur.
Modestini iurisconsulti in quartum Aeneidos librum Argumentum.

AT Regina graui Veneris iam carpit' igni.
Consulitur soror Anna, placet succumbere amori.
Fiunt sacra deis, onerant' numina donis.
Itur uenatum, Veneris clam fœdera iungunt.
Facti fama uolat, monitus tunc numine diuum
Aeneas, classemq; fugæ, sociosq; parabat.
Sensit amans Dido, precibus conata morari.
Postquam

ASCEn.

¶ Vrit' in quarto. Monostichi hui9 ordo & explanatio ē. Dido s. virago illa: cui elissæ nomē ē, vrit'. s. icēdio amoris: i quarto. s. æneidos libro, & fatet' flāmas. s. amoris & h̄ qdē de monosticho Argumēti aūt plixioris ordo est. At. i. sed hoc est quieuit, q dez æneas, sed regina s. Dido carpit' iā graui igne Veneris. i. amoris Anna soror. s. Didonis. aut elissæ psolui'. s. ab ea. i. ipa expetit ab ea psiliū ibi, Anna soror: &c. placet. s. Didoni, & sorori succumbere amori, vñ dicet', Placido ne ēt pugnabis amori, & sequit', his dictis incēsum animū inflāmauit amore. Sacra fiunt deis ibi. Principio delubra adeunt. &c. & numina scilicet deorum onerant' donis, q: mactant lectas de more bidentes. Itur. s. ab ænea & Didone cum suis, venatum. vñ dicet iuno venatū Aeneas, vnaq; miserrima Dido, In nemus ire parāt, & paulopost It portis iubare exorto delecta iuuētus, &c. & æneas, & Dido iungunt' clam, q: in spelunca, vnde dicet', Speluncam Dido: dux & Troianus eandem, Deueniunt, fœdera, idest commercia veneris. i. coitus, fama facti volat, vt dicetur ibi, Fama malū, &c. Aeneas monitus tunc numine. i. voluntate diuum. s. Iouis per Mercuriū, parabat fugæ & classem: & socios, Dido amās, sensit. s. fugam parari, & conata, sup. est morari. i. detinere ipsum precibus. s. suis, & sororis. Sed postq fata iubēt s. Aeneā obire nec daēt. s. Didoni vlla facultas detinēdi æneæ ipa, q3 p &, h̄ est
tum

tū cōscēdit pyrā.i.struē lignoꝝ incēdēdoꝝ, & dixit nouissima v ba dein ensē a s.se in mucronē æneæ & ipa infelix fudit vitā cū multo sanguine, vitā dicit, id est aiam, cuius sanguis sedes putatur, vnde dicef insine biuus. Atq3 in vētos vita recessit.

Postq̄ fata iubent, nec iam datur ulla facultas.
Conscenditq3 pyram, dixitq3 nouissima uerba.
Et uitam infelix multo cum sanguine fudit.

P. Verg. Maronis Aeneidos. Liber IIII.

At Regina graui iandudum sau cia cura.
Vulnus alit uenis, & cæco carpitur igni.
Multa uiri uirtus animo, multusq3 recursat
Gentis honos, hærent infixi pectore uultus.
Verbaq3, nec placidam membris dat cura quietem.

ASCEN. At regina graui, &c. In hoc quarto libro . q̄sita occasione describit poeta vim amoris: q virū pietate grauē, & fataliter in regnū italiæ destinatū potuit in muliebrib⁹ cōplexib⁹ retinere: & reginā alioq grauē, & cōstatē ī patiētia ad sui necē impellere. Id aūt facit prudēs: & cōmodus poeta, quo mortales aios ab amoꝝ illecebris auertat. cū nemo sit a veneris laq̄is tut⁹, nisi q̄ oē obiectū ꝑcul habuerit, & carnis luxū domuerit, Cum ergo in toto opē tuz & poeta, & delectat, & prodest pl'imū: nā simul, & iucūda, & idōea dicere vitæ instituit. vsq3 adeo aūt iucūda est huius libri lectio vt diuus Augustinus sese ad lachrymas cōpulsū Didōis q̄rela cōsiteat. Nihil n. prætermissum est, qđ ad amātis miseræ officiū ptineat. Idq3 seruato ætatū cū libris ordine facit poeta: Nā in p̄mo libro infantiā describit quæ varijs ꝓcellis iactaf. nihilq3 certi habet. In scdo pueritiā, q̄ aut extermimo, aut pedagogoꝝ ferulis subigit. In tertio adolescētiā, cuius viaz sese penitus nescire fatef sapiētissimus Salomon: vñ recte æneæ cōtinet errores. In quarto iuuētam, quæ amoribus implicaf. In quinto virilitatē: quæ honori, ad quē res militaris ludis exercita cōducit potissimū inseruit. In sexto senū ad manes rēdēs & futura ꝓuidētiās. Post quod tristia sunt cū carne decrepita bella, q̄ in sequētibus opibus explicanf. Sed ne diu ius q̄z par sit philosophemur, hæc plibasse sat est. Donati in hāc partem verba sunt hæc. At regina. Enarratis oibus ad getē secessit Aeneas. Dido aūt intollerabili cura mota recordañō eloquens, & secreto incendio torrebaf. Multa viri. v. erāt n. & corporis, q̄ multos labores ptulerat. Erāt aī, q erat deoꝝ cultor Amator p̄riæ, parētis. vxoris. Qua pp ēt sublato amore cōflato a cupidine, cur nō amaret virū bonū, fortisq3 p̄statē, bello strenuū, in pace religiosum, necessariū sibi viduæ destitutæ cōdētis ciuitatē, necnō ꝯ pygmalionē. Forma aūt corporis cæteris ai virtutibus afferebat decus Accedeb it nobilitas gñis. Erat. n. veneris filius. Cupidinis frater nepos iouis. Infixi, infixa ea dicunt quæ facile auelli non possunt, & hæret quod nō pōt reparari, Vultus ad corporis laudē. Verba aūt ad aium referas. Quietē diuersa

Donati expositio

Infixa q̄

At regina graui iādudū saucia cura. Apoloni⁹ argonautica scripsit, vbi īducit amatē Medeā, ide ior⁹ h liber transtatus est de tertio Apollonij, Est aūt pene totus ī affectiōe. lȝ in fine pathos heat: vbi abscessus Aeneæ gignit dolore. Sane totus ē in ɔsilijs, & subtilitatib⁹. Nā pene comicus stilus est: nec miꝝ, vbi de amore tractaf. Iūctus quoq3 supioꝛib⁹ est. qō artis eē vī, vt freq̄nter dixim⁹ Nā ex abrupto viciosus est trāsit⁹, lȝ stulte q̄dā dicāt, hūc tertio nō eē cōiūctū, in il o. n. nauigationū picula. ī h amores exequit, nō videtes optimā cōiūctione. Cū. n. tertiū sic clauserit. Factoq3 hic fine quieuit: subsecutus est. At regina graui iādudū saucia cura ātē paulo post. Nec placidā mēbris dat cura qetē, nā cū Aeneā geuisse dixerit, satis cōgrue subiūxit, vt somno amās careret. Iādudū aut nimiū, vt Terē. Iamdudū te amat, Iamdudū illi facile sit, quod voleat, aut iādudū a quo tēpore vidit Aeneā. Legimus enim. Obstupuit p̄mo aspectu sidonia Dido. Saucia, hic subiungit, Vulnus alit, & bene alludit ad cupidinis tela, vt paulo post ad faculam, Et cæco carpitur igni, nam sagittarum vulnus est facis incēdium, Cura, amore, ab eo, quod cor vrat, vt veneris iustissima cura, item, mea maxima cura. Venis quia per venas

Poeta

SERVI.

Iādudū q̄d notet

per venas amor currit, sicut venenum, inde dictū, Fallitq; veneno. Item, longūq; bibebat amorem. Caeco carpitur igni agit Verg. vt mutētas frangat declamationes vt hoc loco, rem dixit sine declamatione, Ouidi. Quoq; magis tegitur, tanto magis aestuat ignis. Caeco igni .i. validiore, cuius haec natura est, vt cōpressus magis cōualescat. Multa viri virtus animo: bene mediam se facit pbere Didonē inter regalē pudorē, & amoris impulsum. Simulat enī se virtutē mirari. Cuius pulchritudine mouebatur. Multa autē virtus, figurate dixit, nā ad numerum transtulit, qd' est quātitatis. Recursat, bene frequētatiuo vsus est verbo in frequēti amantis cogitatione. Gentis, nō Aeneae, vt sit velut excusatio, sed dardani a numinibus: aut veneris. Infixi. p. v. verbaq;. Tale & illud est, illum absens absentē auditq; videtq;. Nec placidā. m. d. c. q. aut penitus quiete caruit: vt placida, epitheton quietis sit, aut habuit quidē, quietē sed non placidam, idest turbatam in somnijs, vnde ipsa paulo post Quae me suspensam insomnia terrent.

vniuersa res est somnus & amor. Ergo Aeneas quiescebat, Dido ingēta erat. haec ille. Ordo ē cōdepēdēs cū superiorib⁹ sic. Quieuit quidē facto fine Aeneas. At .i. sed regina .s. Dido, saucia .i. vulnerata iādudū .i. ab eo tpe, quo hospitio susceptus ē aeneas & cupido loco ascanij, graui cura .s. amoris, q̃ cura cōcurrit. alit .i. nutrit .s. meditādo, & cogitādo secū: & reuoluēdo v̄ba, & vultus viri, vulnus .s. amoris iaculis cupidineis infixū, & capitur caeco igni .s. amoris, q excaecat, & caecus dr ab effectu. Sed q̃rit q̃uo vulnus alat venis regina alioqui grauis, Nēpe q: multa, virtus viri .s. Aeneae & multus honos gētis .s. Troianae Aeneae subditae: vñ dñi deprehēdit honestas (Nā facile est semel simulare honestatē, at subditi nō instituunt honesti, nisi longa exercitatione, quocirca citius ex subditis q̃ ex pposito dephēdit bonestatis indiciū) recursat .i. frequēter reuoluit aio (sed mire dixit recursat, quasi ipsae cogitatiōes visae ingerant, & libere recurrāt nō ai aduertēte, aut repugnante ēt quodāmodo Aenea Nā id amātibus accidit, vt dū ocio dati qetē quaerunt, irrepāt amoris stimuli: animūq; torqueāt, ēt inuitū, nō tñ vincāt, nisi

vinci se pmiserit) sed q̃uo recursat, q: vultus .s. viri haerēt infixi pectore .i. fixi ī pectore (gra ppositiōis ablatiuū regitque tamē vulgo in datiuū vertimus dicētes infixi pectori) & verba sup. haerēt infixa pectore. Nec cura .i. sollicitudo amoris (q: res est solliciti plena timoris amor) dat mēbris qetē placidā, qd' epithetū potius exclusiuū cēseā q̃ gñale, hoc est dixero ideo adiectū, q: mēbra qdē nōnullā habuerūt quietē, sed nō placidā: q: animus sollicitus erat, & licet omnis qes sit placida, tñ quies mēbrorū licet sit membris placida, cum reficiantur, tamen non est simpliciter placida: quia sepe animum plus et vicistu q̃ si membra defatigentur. vnde est. Ocia si tollas periere cupidinis arcus siue artes (vtrunq; enim legitur apud Ouidium) dat ergo quietē .i. repositionē mēbris, sed nō placidā, quia cura recursat animo.

Postera Phoebea lustrabat lampade terras.
Humentemq; aurora polo dimouerat umbram.
Cum sic unanimé alloquitur male sana sororem.

Dido

Anna soror, quae me suspensam insomnia terrent?
Quis nouus hic nostris successit sedibus hospes?
Quem sese ore ferens? q̃ forti pectore, & armis?
Credo equidem (nec uana fides) genus esse Deorum.
Degeneres animos timor arguit, heu quibus ille
Iactatus fatis? quae bella exhausta canebat?
Si mihi non animo fixum, immotumq; sederet.
Ne cui me uinclo uellem sociare iugali,
Postq̃ primus amor deceptam morte fefellit.
Si non pertesum thalami, tedaeq; fuisset.
Huic uni forsan potui succumbere culpae.
Anna (fatebor enim) miseri post fata Sichaei
Coniugis, & sparsos fraterna caede penates.
Solus hic inflexit sensus, animumq; labantem
Impulit, agnosco ueteris uestigia flammae.
Sed mihi uel tellus optem prius ima dehiscat.
Vel pater omnipotens adigat me fulmine ad umbrās.
Pallentes umbras herebi, noctemq; profundam.
Ante pudor q̃ te uiolo, aut tua iura resoluo.
Ille meos primus, qui me sibi iunxit, amores
Abstulit, ille habeat secum, seruetq; sepulchro

SERVI.

Postera phoebea Lu. l. t. Circūlocutio orientis diei, Scd̃s. n. a tertiū librū aeneas op noctē i cōuiuijs Didōis narrauerat, lz: vt sup dixim⁹ Vir, ista q̃ p nāz necē ē fieri. plerūq; cōtēnat: Lustrabat, aut illustrabat. Aut reuera lustrabat .i. purgabat. Nā nox q̃dāmō polluit mūdū. Humētē vmbrā, q: oīs nox hūida ē: vt noctis [illegible] nō descubūor. Et nibil interest vtrū vmbrā, an noctē dicat. Nox, n. vmbra terrae ē, vt sup, inuoluēs vmbra magna, terrāq;, poluq;. Est ei hysterō pterō in sensu. Aurora. n. pcessit solē. Cū sic. v. De re pudēda locutura pār uerat sororē eligē, nisi ēt vnanimē. Dicim⁹ aūt vnanim⁹, & vnanimis, sicut inerm⁹, & inermis. Male sana, nō plene sana .i. amore viciata. Male. n. plerūq; nō, plerūq; nimis sigt. sic vē, vt vecors vesan⁹, q̃q̃ male pniciose sigt, Luc. Sic male deseruit. Insomnia terrēt. & terret: & terrēt legimus, Nā est haec isomnia insomniae vigilia, & h insomniū insomnij id qd' p somnū apparet, vt Falsa ad coelum mittūt insomnia manes. Nā insomnia in singulari. Pacuuius & Ennius frequēter dixerūt, Plin. tamen de vsu remouet. sed ambiguitatē lectionis haec restacit, q: non ex aperto vigilasse se dixit: sed habuisse quietem implacitam, idest somnijs interruptā. Ergo & in somnijs territa, & pp terrorē vigilias passa est Nouus, magnus, vt, Pollio & ipse facit noua carmina. Successit sedibus, vt succedoq; oneri: & succedunt tecto. Quem sese o. f, vt Obstupuit primo aspectu sidonia Dido, Fort. p. Hoc ab Ilioneo audier. t, & fortitudinis commemoratione excusat pulchritudinis

Nox qd sit

Male qd notet

Postera phoebea lustrabat lāpade terras, &c. Declarat poeta, quomō misera Dido vim amoris sui Annae sorori detexit, argutissime qdē ingressa sic, tñ, vt ab eiusdē artis peritia facile intelligeret, in quā ptem aius eius inclinaret, quocirca incēsum aiū infiāmatū amore. In qua re nos docet poeta, nō debere cōsiliū capere ab ijs, q cupiditatibus nostris potius obsequātur, q̃ vtilitati cōsulant, & ergo male sana dr vnanimē sororē cōsuluisse. Nihil est artificiosius, nec quod magis graphice muliebres astutias, & tectos amores exprimat q̃ praesens locus sed ne immēsum crescat opus nostrū adiicero dūtaxat Dōati verba, quae haec sunt. Anna soror, Elegit sororē vnanimē. cui turpiorem amorem cōfiteretur, Neq; tñ aperte, sed p insinuatiōnē longo circulo verborum cōfessa est. Quae me suspensam insomnia terrent, patior insomnia, dū cōsidero, nihil eē in hospite, quod pscrrinō debeat: Quis nouus: noua in illo sunt oīa, tā in corpore q̃ in animo neq; vnq̃ in alio visa, & haec dicūtur pro amātis animo. Quē sese. o. s. q̃ gratum: q̃ iocundū est, q̃ viro forti cōueniēs, quod tacet, quod loquitur. quod mouetur, Laudatur ēt aeneas hic, q: nō amauit, vt vulgaris, & turpis, sz amatus est, non tñ ab ea, quae esset pudoris abiecti, sed eēt pertita cōsilio Veneris, & cupidinis fraude. Heu, incipit sensim cōfiteri, q: amet, q: dolet casus eius. Si mihi nō: adeo illū probat, vt illū iudicet dignū matrimonio suo, nisi priori coniugio sit decepta. Sed mihi vel tel. cōfessa de amore melius pro venere sibi mortē dicit. Ille primus, ostēdit sorori viā necessariae psuasionis: vt quod erat amoris impulsu factura, hortatu alieno magis facere videat ait. n. semel nupsi, hēat, ille quāuis mortuus pudoris mei pignus, q mihi florē virginitatis eripuit, & secum hēat. ac suo sepulchro cōseruet, & sic oblīq̃ dic. Quid dubitē nubere. cū alterius nuptias sepultus ille non videat, nec sentire possit. Sufficiat illi qd' pcipuū habuit virginitatis meae decus tulisse. Relinquat viduā necessitatib⁹ suis inseruire: & si sentit fidē debitā illi, sustulit mors, q̃ nouitatē quādā pcurauit. Vis maior vrget, & intolerabilis cogit. impune scdi cōiugij fortuna suscipit, & si aliqd manes sentire possunt, impune peccat: haec ille. Ordo est. Postera, sup. dies lustrabat .i. illuminabat, & purgabat iā terras lāpade phoebea .i. luce solari, & aurora dimouerat .s. prius (vñ nō ē hysterō pterō, q: v̄ba declarāt aurorā pcessisse. q̃ dimouerat coelo .i. ab hemispio nro) vmbrā, s. noctis, q̃ ē vmbra terrae: humētē .i. cū humore se labētē, & iā postera dies lustrabat adhuc terras lāpade phoebea a Phoebo .i. sole, tunc sup. cū .i. q̃n sup. regia Dido male .i. nō sana, aut in malū suum sana .i. sāe sibi, h ē callida, & astuta, alloqt sic .i. i seqntē modū sororē .s. suā Annā noīe vnanimē .i. vni⁹ ai, & voluntatis, in more di .s. aeneae & si q̃ fieri posset, i cōiugiū illi cedēdi, Dic ergo. O Anna soror q̃ .i. q̃lia isomnia .i. fantasmata nocturna, terrēt me suspēsā .i. anxiā: & pplexā qd agē debeā, & ne dubitet vñ sint isomnia addit. Quis .i. q̃lis h hospes nou⁹ .s. aeneas successit .i. cōfidiū vēit, nris sedibus .i. ad nostrū regnū duce, & rege carēs, & multis inuisum potētibus, quē .i. q̃lē. q, o. dij boni q̃ inclytū, & magnificū. ferēs .i. gerēs, aut extollēs sese .i. semetipsum, dū labores suos, & errores narraret ore .i. oratiōe, & sermone, q̃ forti pectore .i. aio, & q̃ sup. fortibus armis. Tria dicit, in quibus, & virtus, & vitiū consistere pōt, o s animū, & arma. ore loquimur, aio cogitamus, armis operamur, quibus quia sese vitra mortaliū sortē gessisse visus est aeneas: addit equidē .i. ego quidē. q. d. nescio qd tibi videatur, sed ego certe credo ipsum esse genus

Ordo

Quō cum solutione

ASCEN.

Donati expositio

Noua q̃ dicantur

Ordo

In qbus vtus & vitiū cōsistūt

genus.i.progenie, & de genere deorũ, aut ne in vnũ æneã pro pensius inclinatã se pdicet de toto genere troianorum, qui se a dardano, & teucro Iouis filys ortos asserũt loquitur, reditura tñ pcipue ad æneã, probat aũt genus eẽ deoꝝ, qꝛ timor arguit idest arguendo, & improbãdo coumcit animos scilicet alioꝝ eẽ degeneres.i.a nobili psapia meticulositate degenerare, & igno biliter decedere. sed timor nõ est inuẽtus in ænea, vnde addit pbans semp priora per posteriora, qđ est honestissimũ filũ cõ nectẽdi carminis, heu cõmiserãtis iteriectio, qbus.i.qualibus ille, s.tã nobilis generosus, inclytus, & pius hospes noster: ia/ ctatus sup.est fatis.i.fatalibus incõmodis, & laborib⁹, dys ita volẽtibus aut permittẽtibus, quo maior sit illi gloria, quæ.i. qualia bella canebat.i.carminis eloquio enunciabat exhausta i.iã expleta, & gesta, atq; pacta a se.q.d.grauissima, & maxie formidãda. Et ideo, quia talis est. Si nõ sederet.i.placeret, exi/ stẽs fixum aĩo, & immotũ, idest immobile. sicut, dixes in acces/ sos, vbi solis fili a lucos.i.inaccessibiles. nã Vlysses accesserat cum alys multis, aut imotũ hactenus, sed plus dicit. si imobile intelligatur, verũ exquisitus est sermo. vt in vtrãuis partẽ intel ligas si dicit nõ sederet animo.i.si nõ placeret omnino, ne vellẽ i.q nunq̃ vellem sociare cui.i.alicui vinclo iugali p coniuga li.i.matrimoniali, me, idest si non firmissime cõstituerim, q nũ q̃ alteri nubet ẽ, postq̃ primus amor fefellit me deceptam mor te.s. prioris coniugis sichæi a pygmalione interempti: & si nõ fuisset, sup.me ptesum.i.si non omnino tederet thalami.i.tho ri genialis, & tedæ.i. facis nuptialis: quæ ante nubentes fer/ tur, hoc est, si non omnino afficerer tedio matrimony & secũ/ darum nuptiarum, & ita constituerim non amplius nubere, ego potui.i. potuero, sed facilitatem, aut certitudinem futuri indicat pterito, forsan quod calli de addit: ne se victã penitus fateatur, succũbere.i.me victã dedere huic vni.i.soli culpæ, q̃

pulchritudinis laudẽ. Credo eqdem.s.esse.d.nec enim vana fides est.i.falsa: nam degeneres animos timor arguit.i.pbat. Heu, impulsum amoris significat. Iactatus fa. vt. Quis te nate dea per tanta pericula casus, iactauit. Exhausta, terminata, quod maxime virtutis est. Nam inchoare bella cuiuscũq; est. Vincere paucoꝝ. Fixum, imotũq;: cogi sese optat, quæ sic ne/ gat. Sederet, placeret, vt & sedet hoc animo. Iugali, ppter iu/ gum, qđ imponebat matrimonio iugendis, vnde & Iuno iu galis dicitur. Primus amor.i.maritus. Deceptam.m.f. Dece/ pit me morte sua, & fefellit. Pertesum, participium sine origi/ ne verbi, & genitiuum regit, & accusatiuum. Nã genitiuus sin/ gularis est, & accusatiuum, vt pertesus ignauiam suam. Huic vni.f.p. Singula pnuncianda sunt: ingenti enim dicta sunt li/ bera, & moderatione, qbus confessionibus desideryi sui quon dam inycit refrenationẽ. Culpæ. Nam antiqui repellebant a sa cerdotio his nuptas. Fatebor enim, vno sermone culpã exprimit & necessitatem. Fateri enim, & coactorum est, & culpabiliũ. Mi seri post fata sichæi. Aut mulieriter dixit, Aut mortui, scdm Ci ce. qui in tusculanis, miseros mortuos vocat, aut cuius sic obli uiscitur, aut sic occisi. Sparsos, si sichæi sparsos, idest pollutos. si didonis sparsos, idest dispersos propter fugam. Inflexit, a ri gido proposito, qꝛ supra dixit, infixum, immotũq; sederet. La/ bantem, impul. impulit & labare fecit. Non enim labat: qui ani immobilis fuerat. Non enim labentem legendum est, nam ha bet labor primam longam syllabam vt Labere nympha polo, Veteris ve flam. rem turpẽ sub honesta fatetur, dicẽs se agno scere maritalis coniugy ardorẽ. Sed mihi: Callide, ac si diceret posse se coniũgi æneæ, si mors secuta non fuerit, Erebo in ere/ bo, aly erebi legunt. Aut tua.i.r. propter vinculum iugale. Ab stultitia. cum illo consumpta sunt desideria, & voluptates.

Sedeo p placeo

Pertesus participium sine vbo

esset trãseũdo ad secũdas nuptias. Nã o anna, enĩ pro qꝛ(fatebor, hoc est cogor.n.tibi, cum sis mihi soror, & fidissima amica secreta cordis reuelare) hic solus.s.hospes noster, amatorie tamẽ nõ noiat eũ, inflexit sensus.s.nros, & impulit.s. in amore sui, aium labantẽ.i.a firmo pposito paulatim decidẽtẽ: nã agnosco vestigia veteris flãmæ.i.amoris, quẽ in Sichæũ habui, flexit di xit solus: post fata.i.mortẽ miseri cõiugis, sup.mei.s.Sichæi, & post penates.i.lares, aut deos familiares, sparsos.i.aspsos, cæ de fraterna.i.a fratre meo Pygmaliõe cõiugi meo illata. Sed licet agnoscã veteris vestigia flãmæ, ego optẽ prius, vt sup tellus ima.i.pfunda. dehiscat.i.apiat se mihi ad absorbẽdã.s.me: vel, vt sup.pater oĩpotẽs.s.Iupiť, adigat.i.ipellat me fulmie ad vm bras, nõ qslibet. sed ad vmbras erebi.i.loci obscurissimi in inferno, palentes.i.pallidos. & pallidas faciẽtes, & vt adigat me ad noctẽ pfundã.i.ad caliginẽ infernalẽ, aň.i.priusq̃ o pudor(ex affectiõe apostrophẽ facit) ego violẽ te, aut añq̃ ego resoluã tua iura, q̃ vetãt.s.ad scdas nuptias trãsire, q̃ pudicissimæ hři volũt matronæ. ille, q iunxit sibi me.i.q assumpsit me in cõiugium, scilicet. Sichæus: abstulit primos amores.s.meos. & ita volo vt ille habeat sup.eos secũ, & seruet sepulchro. quo vno verbo si gnificat se ad oppositũ flexisse animũ. quod Anna intelligens dictura est. Id cinerem, aut manes credis curare sepultos?

ASCEN.

Donati expositio

Sic effata, sinus lachrymis impleuit obortis.
Anna refert. O luce magis dilecta sorori.
Sola ne perpetua mœrens carpere iuuenta?
Nec dulces natos, Veneris nec præmia noris?
Id cinerem, aut manes credis curare sepultos?
Esto, ægram nulli quondam flexere mariti.
Non Libyæ, non ante Tyro despectus Hiarbas.
Ductoresq; alii, quos Africa terra triumphis
Diues alit, placito ne etiam pugnabis amori?
Nec uenit in mentem quorum consederis aruis?
Hinc Getulæ urbes, genus insuperabile bello.
Et Numidæ infrœni cingunt, & inhospita Syrtis.
Hinc deserta siti regio, lateq; furentes
Barcæi, quid bella Tyro surgentia dicam?
Germaniq; minas?
Dis equidem auspicibus reor, & Iunone secunda
Huc cursum Iliacas uento tenuisse carinas.
Quam tu urbem soror hanc cernes? quæ surgere regna
Coniugio tali Teucrum comitantibus armis?
Punica se quantis attollet gloria rebus?
Tu modo posce Deos ueniam, sacrisq; litatis
Indulge hospitio, caussamq; innecte morandi.
Dum pelago desæuit hyems, & aquosus Orion.
Quassatæq; rates, dum non tractabile cœlum.

Poeta Anna

Sic effata sinus lachrymis ĩpleuit. Vehemẽtiã amoris, quã vbis fateri erubuit lachrymis pdidit, vñ soror aiũ eius agno scẽs oleũ addit camio, & icẽsã iflãmauit sequẽti ofone, de q̃ dicit Dõatus sic. Lachrymis, quas effũdebat, vel recordatiõe veteris mariti, vel q cogať id tacẽ, qđ aio respuẽte dãnauerat Obortis, subito coortis. Sic.n.fit qñ dolore ai funduntť. Cõtra de Sinone, lachrymisq; coacti. O luce.m.d. oñdit cãm meri cõ silii fuisse, cũ ex amore loquať. & deinde aggrediť astruere cãs, ppter quas ipsa negauerat secũdas nuptias, Nec dulces natos honestã cãm pponit. ne libidinis, sed liberoꝝ creãdoꝝ cã illam hortari videať. Id cinerẽ.i.hic, cui deferre cõtẽdis, nescit hono rificẽtiã tuã. Cũ aĩa eniz sensus morientis extinguiť, totũ inte rit, pditq; obsequiũ, qsq; illud non homini: sed cineri proga/ re cõtẽdit, Esto ægrã, cũ adhuc esses. ægra ex recẽti dolore, nul li flexerũt te. Nunc nõ repugnabis placido amori. Hinc getulæ vr. exprimit, qđ obscure dixit, quorũ cõs.ar. post aũt multa ne cessaria, q̃ supius posuit, addit faciẽdi necessitatẽ singula cum metu discurrẽs, dicit, ergo nõ cõsideras te pegrinã, & in locis, pegrinis te imperiũ velle fundare, & oĩa initia pferti; impy ha bere laborẽ durũ. Quod fœmina, & sola paras vrbem funda/ re, cũ innumeræ gẽtes possint te magno numero vrbiũ infesta re, q̃ viribus, & ferocitate valẽt. Insupabile, & infrœni inuinci/ biles oñdit. Infrœni, q suis legibus viuẽtes nollẽt alieno impio subiugari. Inhospita, nõ q nõ suscipiat hospites, sed quã inhu manitatis cã ois formidet aduenies, vel oderit pegrinus. Hoc ipm cingũt, habet magnã vim. nã cingere est ambire vt finiti mõstrenť inimici vndiq;, ne p illos neue ẽt p deserta fugẽ pos/ sis. Germaniq; minas, hoc vt validissimũ posuit, qsi istis addeť. q mare obsidebit, ne fugere possis. Postremo illi hũc cogitanañ pponit, cui impiũ sit relictura, si careat liberis. Dys eqdez por terat timere Dido, Iunoni hoc nõ placere, sed cõiectura aliter re mouet Anna, ait.n. si nollẽt dy nobis cõiũgi troianos, nunq̃, illi nra litora tetigissent, & credit iunonẽ pcurasse, vt troiani a pria pellerenť, vt huic regno fauerẽt. Qua tu vrbẽ, si sola tm re gnũ pasti, qd facies troianis adiuta, Ergo fauorẽ deorũ sacri/ ficys cõcilia. Indulge hos.i.illoꝝ pegrinatione vberius fouẽ ne deficiẽtib⁹ reb⁹. troiãi recedere cogantť. Causasq; in.m. prẽde cãs, q̃ illos a nauigatiõe arceãt, ha cille. Ordo ẽ. Dido effata. i.elocuta sic.i.ĩ morẽ pdictũ, ipleuit sin⁹.s.oculoꝝ.i.palpebras (scdm seruiũ, q vult lachrymas ĩ orbibus oculoꝝ imoratas: q̃si

Ordo

indecoꝝ

Sinus, hos dicimus orbes oculoꝝ.i.palpebras: q̃ a palpita/ tione dictæ sunt, qꝛ semp mouenť. Bene aũt his lachrymis ex/ cusatione cõmemorat prioris mariti pmisit. Anna refert, sua/ soria est oĩ pte plena. Nã & purgat obiecta, & ostẽdit vtilitatẽ, & amore psuadet. O luce. m. d. i. dilectior. Nã antiq freqnter pro cõparatiuo iũgebãt pticulã magis, tale & illud est. Nã te

SERVI.

mihi vita

mihi vita quõdã dũ vita manebat. Care magis. Sola, ne, Sola ne mœrẽs in oi carpe iuuẽta. Dulcis.n.pp liberos, q̃ sunt ca se cũdi matrimony, aly male legũt natos veneris cupiditatem: & æneã. Veneris pmia, voluptates. Hom. τὰ τ' ἐρατὰ ἀφροδ. Id cinerẽ aut ma.pp illud.nec seruata fides cineri pmissa sichæo. Sũ ãt extenuatiuo diaz dicẽs, sz cinerẽ. & manes sepultos. Esto aduerbiũ cõcedẽtis, & est græcũ Mariti, nõ gessent, sed q cẽ cuperẽt. aly legũt ægrã mariti, vt sit numeri singularis.i.tristẽ pp maritũ. Nõ añ tyro, aut in tyro. ac si diceret, tyri. aut τυρό/θεν.i.de tyro, vt Dardanus hesperia. Iarbas, rex libyæ, q̃ se cũdũ historias, Didonẽ petyt, z cũ illa recusaret, carthagini i/ tulit bellum cuius timore cũ cogeret, a ciuibus petyt. vt ante placaret manes mariti: z ædificata pyra se in eã pcipitauit vñ

Opimo epicuri diabolica

Dido.i.virago est appellata, nã elissa, ppe dicebat. Ductore qz aly, ergo Iarbas ductor. Africa: deriuatiões frequẽter sunt maiores principalitate. Interdũ pares iueniunt. Raro miores vñ sup ra de lucæna notãdũ dicimus. Triũphis.d.i. bellicosa. Pugnabis amori, græcũ est. Nã nos dicimus pugno tecũ, z nõ pugno tibi, Vrbes, ad terrorẽ dixit. nã in mappalibus habitãt Infrœni, fæui, vel q equo sine frœno vtunt. Inhospita: barba/ ra, aspera Deserta.s.r. inhabitabilia, z itelligit xerolibyẽ, q̃ est inter tripolim, & peata polin. Terret ergo.cũ iuxta sint, aut bel licosæ gẽtes, aut deserta, vñ nõ speret auxiliũ. Barcæi, hi lõge sunt a carthagine, vnde dixit. Lateqz furẽtes, z secũdũ Titianũ in chirographia. phœnices quõdã nauali pugna supauẽ. Bar

Dido vñ dicta

ce aũt ciuitas est pẽtapoleos q̃ hodie Ptolemais dr. Nã cyrene z barce reginæ fuerũt a qbus cyrene z barce vrbes dicuntur, Minas pp aurũ, qd' dolet sibi ereptũ, vt in pmo diximus. Au/ spicibus, nuptiæ.n. captatis auguriis fiebãt, vt Luca. cõtẽtiqz auspice bruto. Secũda.i. pspera, q̃ pestcõiugys. Tenuisse. pfe/ cisse, impleisse. Tali, tã fortis viri, hoc sentebat a Didone dictũ. Veniam, beneficium, aut veniam periury, vt non cineri serua ta fides promissa sichæo. Sacris litatis, noue dictum, naz deos litamus, non sacra. Indulge, da operam, vt indulgent vino, & vertant crateras ahenos. Aquosus orion, corripuit rationẽ su pradicta. Non tractabile, asperum, intractabile.

Barce q̃ & vbi lo eorum

indecor sit, si effuderit, sed q addit obortis.i.pter spẽ ortis vt poeta significaret p esse sinus, nõ oculor, sed vestiũ lachrymis obortis.i.subito, & ptra istitutũ ortis, vel recordatiõe mariti pdris, vel amore noui, cũ vereat. qd sentiret fateri, anna refert i.rñdet ad obiecta ptra nouas nuptias, z psuadet ad eas o dile cta.s.Dido sorori.s.mihi, q̃ soror tua sũ magis luce.i. vita p/ pa, aut luce vitali, posuit ãt magis dilecta p eo, qd' est dilectiu/ or, ne p an. in carpe.i cõsumeris paulati, sola.i.i viduitate pse uerãs, mœrẽs.i.lugubris, & tristis iuuẽta ppetuã.i.p totã iuuẽ tã tuã, quãrũ ipa se ppetit.i.ptinuat, Nec noris.i. noueris dul/ ces natos.i.q̃ dulces sunt liberi, ne q pcreãt eos, nec pmia ve neris.i. voluptate libidinosam. q.d. id stulte facis. Nã qd' dixit Ille meos pmus, zc. nihil facit, vñ addit, credis.i. credis ne, ci/ nerẽ.s. sichæi, aut manes sepultos.i. spũs defuncti sichæi cura re id.s. vt carpare ppetua iuuẽta.q.d. id fieri nõ debere, cũ sup stitiosũ sit, z friuolũ. Esto aduerbiũ ocedẽtis tã apud græcos q̃ apud nos q.d. pmittas ita eẽ, z dicamus: q nulli mariti i. qui voluerũt eẽ mariti flexere te quõdã.i. aliqñ antehac, nõ.s. te flexit ductor q̃uis libyæ, aut Iarbas libyæ.s. ductor nõ inq̃ te flexit añ.i. prius iarbas tyros.i. de tyro. despectus.s. tibi: z aly ductores, quos terra africa.i. africana, nisi sit appositio, diues triũphis.i. victoriosa, & sæpe triumphare solita, aut ditata ex opimis spolys, & exuuys eor, q̃s in triũphos duxerit alit.i. nu trit & fouet.i. ponamus, q pncipes africi te nõ flexerit, pugna bis ne ẽt amori placido.i. cũ amore placẽte, resistendo ei.q.d. id fem nõ decẽ, cũ liceat succũbẽ amori, q: id cineres nõ curãt z vtile sit, vñ addit. Nõ venit.i. venit ne in mẽtẽ.i. psideras ne quor aruis psideris.i. locũ habitãdi cœpis, a cõsido potius q̃ a cõsideo, vñ in pzio. Vultis z his mecũ pariter psidere regnis. re ctẽ q̃ Valla sentit, sido z sedeo vnũ hre i voce q de pteritũ sedi/ Vrbes getulæ.i. getulor: q sũt populi africani, appositorie ge/ nus.s. horũ isupabile bello, & numidæ populi illa africani in/ frœni.i. idomiti & nullo frœno coerciti, z syrtis inhospita.i. in/ hospitalis: barbara, & aspa, cingũt nos hinc.i. ex vna pte vrbis nrae, & regio.s. libyca, deserta siti.i. pp aquar penuriã, q̃ itolle/ rabilẽ siti pereat, z barcæi.s. populi furẽtes.i. debachãtes late. sup. cingũt nos hic.i. ex alia pte. Quid dicã. q.d. frustra, cũ tute

Esto qd sit

Cõsede/ ris vñ veniat

ea noris, bella surgẽtia tyro.i. ptra tyriã vrbẽ carthaginẽ, sed melius, surgẽtia tyro.i. a tyro. vñ pfecta ẽ Dido, vñ i pzio ipernii. Dido tyria regit vrbe pfecta, qz p & in nas germ.. Pygmaliõis q pp ablatũ auri z argẽti imẽsũ põdus sororẽ inseq para bat Eq dẽ.i. ego qdẽ, reor ca... naues a pte iofã, iliacas.i. troianas, tenuisse vẽto.i. vi vẽtor. cursum hue.i. ad nos, dys au spicibus.i. præsidibus, aut ad futuras nuptias auspicantibus, z Iunone.s. pronuba, secunda.i. prospera, z sequente deorũ auspi cia. Nam o soror, quam.i. qualem cernes hãc vrbem, q.d. clarissimam, z quæ.i. qualia regna, cernes tu surgere, idest oriri sup. ex tali, idest talis herois, coniugio, & hoc armis, idest bellicis potentys, & copys teucrum, idest teucrorum comitantibus. q.d. etiam inclytissima, ac potentissima, & quantis rebus attollet: idest erigit, se gloria punica, idest punicorum populorum, hoc est poenorum, quasi dicat maximis in modo, idest solummodo: aut nunc posce deos, idest a dys veniam, idest hanc gratiam, aut beneficium, vt rite secundent, aut veniam periury, quia cineri sichæo fidem non serues, & indulge, idest da operam hospitio idest vt detineas eum hospino, sacris litatis, idest dys litatis, hoc est placatis, per sacra, aut sacris litatis, idest ad litãdos deos facto, & innecte, scilicet æneæ, causas morandi, idest immorãdi. docet quomodo. s. dum idest quoadusqz, hyems, idest tempe stas hyberna, desæuit, idest multum sæuit, & est præsentis temporis, qui desæuit.i. desæuierit: idest sæuitiam suam finierit, & dum orion, idest stella orionis aquosus, idest aquas, & nimbos excitans, sup. desæuit: & dũ, idest quãdiu, rates. sup. sunt quas satæ, idest concussæ: z laceræ: necdum refectæ. & dum cœlum, idest regio aeris est non tractabile, idest dura, & aspera:

His dictis incensum animum inflammauit amore.
Spemqz dedit dubiæ menti, soluitqz pudorem.
Principio delubra adeunt, pacemqz per aras
Exquirunt, mactant lectas de more bidentes
Legiferæ Cereri, Phœboqz, patriqz Lyeo.
Iunoni ante omnes, cui uincla iugalia curæ.
Ipsa tenens dextra pateram pulcherrima Dido.
Candentis uaccæ media inter cornua fundit.
Aut ante ora Deum pingues spatiatur ad aras.
Instauratqz diem donis, pecudumqz reclusis
Pectoribus inhians, spirantia consulit exta.

SERVI. Delubrũ qd sit

Incensuz inflãmauit. Hora. Oleum adde camino. Soluitqz pudorem propter vincla castitatis. Delubra. delubrum dictũ vt supra, pp locũ, in quo manus abluunt, vel pp tectũ piũctũ, aut ligneũ simulachrũ, delubrũ dicimus libro.i. raso ligno fa/ ctũ, qd' græce ξόανον dicitur. Pacẽ beniuolentiã. Exquirunt. sa crificãdo explorãt, an dy velint huic rei assentiri. Per aras, au/ spiciale arte õndit hinc z spirãtia cõsulit exta, Mactãt, verbũ sacror p euphemismũ dictũ, vt adolere. Naz mactare pprie est magis augere. Lectas: ad sacrificiũ eni eligebãtur oues. qbus nihil deesset vt in sexto. Nũc grege de intacto septẽ mactare iu uencos. Bidentes autem dictæ sunt, quasi biennes, quia neqz maiores, neqz minores licebat hostias dare. Sunt.n. in ouibus duo eminẽtiores dẽtes inter octo: qui nõ nisi circa bimatũ ap/ parent, nec in omnibus, sed in hys, q̃ aptæ sacrificio inueniunt

Bidẽtes vñ dictæ

Legiferæ.

His dictis, zc. Docet quõ dbis sororis psuasa dys sacrificabat & oracula, qbus creditura nõ erat. poscebat. de q̃ re dic Dõna/ tus sic Incẽsũ i.s. his repete.s. aiũz icẽsũ amor, iflãmauit amo re, Nã oãta spe cõmodi ex ys, q̃ psutura dicebat, adeo dubita/ tionẽ remouit. vt ois verecũdia, & pudor cessent. Legiferæ: qz populor ρsensus, nisi legibus retineri nõ possit. Phœbo: vt in futurũ psperiora pciceret, quæ optabanẽ, Libero, vt pstaret læti ciã sempiternã, Iunoni: qz piugior tz plenissimã pstatẽ. Ipsa te nens, aly alia faciebãt, ipsa sacerdotis mũere fungebat, pin/ gues, pecor corporibus ornatas, Spatiat eũdi & redeũdi vices crebras pcurabat, Instaurat, sæpius hr faciebat, vt pducẽt diẽ voles diutius hre psentẽ, quẽ amabat. Hæc ille, Ordo e. Anna iflãmauit.i. i flãmas prũpẽ fac, aiũz.s. Didonis: icẽsum.s. oc/ culto icẽdio amoris inflãmauit, dic his dictis.i. hac psuasione sua: z dedit mẽti dubiæ.i. ancipiti qdnã agẽ dẽt. spẽ, s. nubendi scdo: saluo decor, z ita soluit pudorẽ: q̃ arcebat a scdis nuptys Et q̃ ipse ambæ adeũt pncipio.i. añ oia, delubra.i. tepla: i qbus erãt deor simulachra, & exqrũt.i. exqsite q̃rũt, & iplorãt pacẽ i. pacationẽ, pciliationẽ, z beniuolẽtiã deor p aras.i. p auspica bilẽ artẽ, aut p sacrificia, z mactãt.i. occidũt ad sacrificãdũ (est n. ppriũ sacrificys vbũ macto. quasi magis aucto, seu augmẽ/ to sacrificio) bidẽtes.i. oues, lectas.s. a grege de more.s. sacrifi cãtiũ bidẽtes, q̃ legi volũt, sicut taurs eẽ intacti, z sues eximy, Mactãt dicit, cereri legiferæ.i. q̃ pmas leges tulit, aut ppeius inuẽtũ pmæ leges latæ sunt. nc.s. qs metat, vbi nõ sæuerit, & phœbo.i. apollini, & lyeo.i. libero, seu baccho patri, & añ oẽs i. pcipue Iunoni, cui vincla.i. vincula, iugalia.i. matrimonialia sup. sunt curæ, quia pnuba dicit, & nubentium pses. Ipsa pul cherrima Dido q̃si sacerdos, & regina ita vt id ei decẽtissime cõuẽiret, tenẽs paterã.i. vas vinariũ, aut poculũ pares dextra s. sua fundit.i. effũdit iter media cornua vaccæ cãdẽt.i. mũdæ

AS CEn. Donati expositio

Ordo

Macto qd z vñ

& intactæ

& intactæ, aut. s. eum nō fundit, spatiatur ant ora deū ad. i. iuxta aras pigues. i. adipe. & sanguine sordidas. & instaurat. i. augmentat & celebrat diē dōis. s. variis i tēpla, aut i tyrios collatis. & ipa inhians. i. auide insistēs, pectoribus pecudū. s. mactatarū. consulit. i. cōsiliū expetit extis spirātia. i. adhuc vitalem spiritum habentia, & palpitātia, videt studiosissime omnia facit. capta videlicet amore ardentissimo, vsq; adeo, vt quæ vates cauenda præciperent, illa affectaret. vnde sequitur. Heu vatum, &c.

Legiferæ. leges enim dicitur inuenisse. Vñ eius sacra thesmophoria appellant. Fingitur aūt hoc, quia ante inuentū a cerere frumentum passim homines vagabantur, quæ feritas rupta est, inuento frumento: propter quod ex diuisione nata sunt iura. Phœbo quæ præest auspiciis quibus vrbes reguntur, Patriq; lyco, quia vrbibus aptæ libertatis est deus. Vñ Marsias eius minister in ciuitatibus libertatis est indiciū. Sacrificabat ergo primo diis, qui vrbibus præsunt, quasi nuptura pro vtilitate reipublicæ. Deinde Iunoni, cui curæ sunt nuptiæ. Est et sensus altior. Nā facturi aliquid aūt aduersos placamus, & sic propicios inuocamus, vt Nigrā hyemi pecude, zephyris felicibus albā. Ergo nuptura placat Cererē: quæ propter raptum filiæ nuptias execratur. Apolline, qui expers vxoris est. Liberū, qui nisi raptā coniugē hēre nō potuit, & sic Iunonē conciliat. Cui vincla, quæ est, & curetis, & mrona, & regia. Cādētis, cādidæ principiū est pro nomine. Media inter cornua. Nō sacrifitiū est, sed ex oratio hostiæ, vtrū apta sit. Ora deū, aūt simulachra. Spaciatur. matronæ. n. sacrificatur & circa aras faculas tenētes ferebātur quasi cum quodā gestu, vñ Salu. Saltare elegātius quā necē est probæ. Instaurat q; diē dōis mūeribus: quæ aut diis offerebat, aut donabat tyriis, vel troianis. Instaurat autem ideo, quia iam supra sacrificauerat, vt simul Aeneam in regia ducit, Tecta, simul. d. r. in. d. b. Inhians, intenta per sollicitudinem. Spirantia. palpitantia, quasi adhuc viua.

Marsias qui fuerit

ASCEn.

Heu vatū, &c. Docet, quod comicus dicit amorē rōne regi non posse, itaq; insanos fuisse vates, qui insistēs oibus, & haruspicinis didonē ab ænea auertē volebāt. quia vis amoris pnunc it oia. Vñ Donatus dicit sic. Heu vatū. i. fiebāt ab imprudentibus sacra nullis amoru necessitatibus profutura. Fiebāt ab iis, qui sibi velati vaticinabā. s. Ipetia vedicabat, & cū aliud ageret, nō intelligebāt didōis ardore. Pro initurose arbitrabant iis, quæ iter ueniete ignoratiōe nesciret. Quid n. quæ soluebāt diis vota prodesse poterant amāti cū ardor ia imoderata icēdia dedisset: Tota. v. v. s. Cū oia stru tra agerent, ex nimio amore nullo in loco psistere poterat, & vagāti totius ciuitatis spatiū nō sufficiebat. Qualis: Didone ceruæ, syluas ciuitati. mobilitatē ceruæ Didōis discursibus, sagittis pastoris sagittæ cupidis cōparat. Sidonias opes, ne sua pñtia supflua videret, Et ondebat vrbē paratā, vt a nauigādi cupiditate auocaret. Incipit effari, pcidebat pter uū verbor, vt loquēdi spaciū pferret in lōgū Iliacos, psumptis oibus inuētiōibus redibat ad ea, quæ prius erāt narrata. Nā misere illū detinere cupiebat, illū absens, tñ fallebat amātis aius, vt absentem videre. & audire sibi videret. Nō cœptæ, mirifice moralitas expssa est. nā cū multa mala in amore insint, illud præcipuum quod negociorum omniū oblivionem inducit. Eadem enim dido, quæ instabat operi regnisq; futuris. nūc omnia omittit, & cū omittit, tyrii quoq; qui instabāt ardetes, oia nūc deserūt. Vnde ondit, rectorē coplere oia, cū insistit, cū vero cōtra agit, oia frigescere. Hæc ille. Ordo est. Heu interiectio ex psona poetæ

Donati expositio

Heu uatum ignaræ mentes, quid uota furentem.
Quid delubra iuuant? est mollis flamma medullas
Interea, & tacitum uiuit sub pectore uulnus.
Vritur infelix Dido, totaq; uagatur
Vrbe furens. Qualis coniecta cerua sagitta.
Quam procul incautam nemora inter Cressia fixit
Pastor agens telis, liquitq; uolatile ferrum
Nescius, illa fuga syluas, saltusq; peragrat
Dictæos, hæret lateri letalis arundo.
Nunc media Aeneam secum per mœnia ducit.
Sidoniasq; ostentat opes, urbemq; paratam.
Incipit effari, mediaq; in uoce resistit.
Nunc eadem labente die conuiuia quærit.
Iliacosq; iterum demens audire labores
Exposcit, pendetq; iterum narrantis ab ore.
Post ubi digressi, lumenq; obscura uicissim
Luna premit, suadentq; cadentia sydera somnos.
Sola domo mœret uacua, stratisq; relictis
Incubat, illum absens absentem auditq;, uidetq;.

Ant

Aut gremio Ascanium genitoris imagine capta
Detinet, infandum si fallere possit amorem.
Non cœptæ assurgunt turres, non arma iuuentus
Exercet, portusue, aut propugnacula bello
Tuta parant, pendent opera interrupta, minæque
Murorum ingentes, æquataque machina cœlo

SERVI. ¶ Heu vatũ ignaræ mẽtes. Nõ sacerdotes vituperat, quasi nescios futurorũ, sed vim amatis exprimit, & inde vitupat sacerdotes, qui admonuerũt non credunt á. Nã oĩa futura a sacerdotibus pdicta esse sequẽs indicat loc⁹, vt multaq́ pterea vatum pdicta piorũ. Est verbum indeclinabile est. Nã frequẽter deficit. Est autem huius positio edo est est. inuenimus, sʒ quod abolitũ est edo edis edit, vnde est edere, & comedere. quod hodie dicimus, Nam ab eo, quod est esse & comesse facit, quo tẽpore etiam psñti vtimur, vt volo esse: nam in defectiuis tẽpora pro temporibus ponimus: vt odi: noui, memini, odisse, nouisse, meminisse, etiam pro psñti ponuntur, nõ odire, nouere: meminere, nec enĩ possumus dicere. Vrbe furẽs, furor aũt amor, in quo nihil stabile, vnde & cupido puer inducit, quasi instabilis, & infans, qui non potest fari, vnde paulopost Incipit effari, mediaq́ in voce resistit. Qualis coniecta ceruia sa. satis cõgrua cõparatio. cressa, cretẽsia, nã græce cres facit, vñ ẽ cres, & cressa facit latine cretẽsis. Agẽs telis, vrgens, persequens. Nescius, ignoratus, latẽs, nõ qui ceruã nesciret, & rara sunt verba, q̃ cõtrariũ significant. Nã vector cũ sit proprie q vehit, inuenimus etiã eũ vectorẽ dici, q vehit: vt Luca. Vectoris patiens tumidum superenatat amnẽ. Et venia ẽ hæc sola pauoris, vectorẽ nõ nosse tuũ, tale est formidolosus, cũ sit tumid⁹, & timendũ significat. Cũ. n. exiguũ sõ, vt noia verbalia agẽtis hẽant significationẽ: p passiua significatione plerũq́ ponunt. Fuga, cursu, vt simul arua fuga, simul æquora verrit. Nã intelligere non possumus fuga, cũ dicat peragat. Peragere. n. ẽ circuire ingredo. Dictæ, cretẽses, Ceruæ vulneratæ dictamum quærunt, vt in. xij. legimus. Nõ illa feris incognita capris, Gramina. Lætalis harũdo, pp futurum omen Didonis. Sidonias, Pygmalyonia: vel Sichæi. Vrbes paratã, paratã ad illud pertinet, qd Aeneas pp ciuitatẽ nauigat: sed alij mouent qõnẽ, quo paratã, cũ paulopost inferat, pendent opa iterrupta minæq́, murorũ: sʒ paratũ põt dici, cui paulũ ẽi su. est. vñ cit, Minæq́ murorũ ingentes. Incipit effari, mediaq́ in voce resistit: sic bona. Cur facunda parum decoro inter verba cadit lingua silentio. Labẽte die, quia in vsu nõ erant prandia, vt Iuue. Exul ab octaua marius bibit, Demẽs, quæ ea, quæ nouerat, cupiebat audire. Narrantis ab ore, vt eũ intueretur, & hoc loco per oĩa amantis affectus exprimitur. Obscura luna. i. nox, nã nil tam prium lunæ q̃ obscuritas. Sola sine eo, quẽ amabat. Nã regia sola esse nõ poterat. Est aũt plauti, q iducit amatorẽ iter multos positũ dicentẽ, q solus sit. Mœret, p dipthõgũ est tristis alr significat militat, vt Aere mœrẽt pijo, Sane mœreo: aliud est abñs. ab Tere. pñs pñrẽ erip., abducit ab oculis. Imagine capta, amãtis silitudinẽ. minæ, eminẽtiæ murorũ, q̃s pinnas dicũt.

Verbi edo significatum

Vector q dicat

Minnæq̃ sint

poetæ quasi cõmiserãtis, aut vim amoris volendo exprimentis. mentes vatum ignaræ, non vaticinij sed virtu. amoris, qz volebant phio, & admonitione, dido. ne a nuptijs talib⁹ auertere, admonetes, vt donis, & votis deos placet, quid. i. in quo iuuat vota, q̃ fecit dijs. fuit etẽ. i. insaniẽte amore q. d. nihil, aut in nullo. qd delubra. i. deorũ tẽpla, quæ adierãt, iuuat. q. d. i. nũdẽ, hoc est nihil, qz flãma. s. amoris est. i. cõsumit, interea. s. dũ sacrificaret. i. q. d. in ipsis sacrificijs. medullas. s. didonis, & vulnus. s. sagittis cupidineis illatũ. viuit. i. innouat: & i cicatricatur interea. & ita summũ remediũ amoris, est nullũ adhibere remediũ, sʒ si qua fieri pot obliuisci, nisi sit libidinosus amor, qui carne domãdo opprimit, dido infelix, pp casum futurum, vrit. i. ab amore, & vagat tota vrbe. i. p totã vrbe, p quã prius cũ grauitate incedebat, sed vagat furens: qualis sup. vagatur cerua, sagitta coniecta. s, in eã ita vt eã cõtigerit. i. postq̃ sagitta piecta fuerit (est. n. septimi casus sagitta piecta, & cerua pmi) quã. s. ceruã, pastor agẽs. i. psequẽs eã telis. i. sagittis: fixit icautã. i. nõ cauentẽ, procul. i. de longe, inter nemora cressia. i. cretẽsia: & liqt ferrũ volatile. i. ad volãdũ aptũ, hoc est telũ in ipsa cerua fugiẽte, nescius. i. ẽm Seruiũ ignoratus, sed maior est similitudo, si exponatur ignorans, nã fieri põt: vt pastor sagittã emiserit. nescierit tñ, an ceruã fugientẽ fixerit: sicut æneas regali dignitate, magnifico elogo, & egregia forma didonẽ vulnerauit, nesciens tñ, cũ id nõ faceret, illius ergo quo eã vulneraret amore, nescius ergo. i. nesciens q eã percusserit, & reliquit ferrũ, Illa. s. cerua percussa peragrat fuga. i. fugiẽdo. sylvas. s. dictæas: & saltus dictæos. i. cretenses. & arũdo. i. sagitta lætalis, quasi arũdinea lætalis. i. mortifera: hæret. i. hæret lateri. s. ceruæ. Ipsa dido ducit nũc. i. aliqñ æneam secũ p media mœnia. s. carthaginis, & ostẽtat. i. ad ostẽtationem demonstrat opes sidonias. i. quas a sidone aduexerat, & vrbẽ paratã, qd signũ est coniugalis amoris, solent. n. proci aut diuitijs, aut virtute sua fauore auspicari, & ipsa icipit affari: qd & amãtis, & amentis indiciũ est, & resistit. i. rñdet in media voce. i. nõdum dato ad integrum rñso æneæ qd impatiẽter amãtis notamẽ est: & quærit nũc. i. aliqñ, eadẽ. s. cõsimilia cõuiuia, die labente. i. occidente. i. q̃lia fecerat æneæ: & cæteris troianis i prio aduẽtu, nec tñ approbat dictũ Seruij asserentis, veteres nõ fecisse prãdia, vt i fine huius lectionis Beroaldus docebit. & ipsa demens exposcit audire iterũ labores iliacos. i. troianos, quos troiani passi sunt i excidio & pẽdet iterũ ab ore iterũ narrantis, post. i. postea, vbi. i. qñ digressi, sup. sunt ex puinio, & luna obscura, vicissim. i. nox. aut lũa obscura respectu solis, pmit, nõ exiguit, sed inuitat lumẽ. s. diurnũ, & sydera cadẽtia suadẽt sõnos, ipsa sola mœret. i. tristat, domo vacua. s. amato, q̃ sine vacua vñ amãti, & incubat stratis relictis. i. desertis ab amato. s. & ipsa abñs audit, & videt. s. p fantasiã, & imaginatione illũ. s. amatũ, abñ ẽ, qz ab ea iã digressum, aut ipsa capta imagine genitoris. i. pris. s. æneæ detinet ascaniũ. i. iulum græmio. s. suo, quo cupidinẽ prius tenuerat, putãs ascaniũ tenere, vt in prio visũ est, Vñ significat ascanius postridie a venere ductus, si ita, vt si forte possit fallere amorẽ infandũ. i. nimis improbũ, faciando. s. se amplexu hõesto ascanij loco patris eius. turres. s. i muris. cœptæ. s. extolli. nõ surgũt. i. nõ extollunt amplius, & iuuẽtus. i. iuuenes, nõ exercent arma. s. arma, vel p vel nõ parãtur amplius. portus, aut ppugnacula. i. munimẽta, & vt dicũt, fortilicia, tuta bello. i. ad futurũ bellũ ppulsandũ: opa pẽdent. i. suspensa manent iteriupta. s. ab operantiũ prius feruore, & minæ. i. eminentiæ & pinnæ murorũ, ingentes. i. valde magnæ. & machina. s. ædificij, aut turris, æquata cœlo. i. cõcepta, vt erigat ad cœlũ vsq́, & id hyperbolicos, sup pendent interruptæ. Et ita ostendit quantũ põt opera economi, aut reipu. principis, quo cessante: oĩa in deterius ruunt. Verba Beroaldi in Seruiũ negantem apud antiquos fuisse prandia sunt hæc. Non eo inficias olim me pedibus iuisse in sñias Seruij: sed ex multiplici, variaq́ lectione deprendi apud priscos in vsu fuisse nõ minus prandia q̃ cenas & hoĩes bis in die saturos fieri solitos, qd in primis affirmat Cicero scribens in qnta qõne tusculana: platonẽ solitũ improbare vitã italicorũ, qui bis in die saturi fiebant. & apud Plautũ, atq́ Teren. vetustissimos scriptores prandia celebrant. Quinetiã Macro. refert morẽ fuisse antiquorũ Romanorũ, vt patentibus ianuis pransitaret, & cenitaret, apud Plyniũ in epistolis legimus. quẽadmodũ Ply. scriptor naturalis hi cibũ sumebat iterdiu leuẽ, & facilẽ veterũ more, perinde ac prandiũ foret parcius, cena copiosior Herodotus quoq́ author, Megacreõtis abderitæ dictũ celebratũ fuisse. qui aiebat, magnã se gratiã hẽre Xerxi, q non bis in die cibũ caperet. nã si prandiũ, & cenam iuberetur abderitæ parare: de ipsis actũ iri pessime asserebat. hoc iõ in Xerxe admiratus abderites, qm illa quoq́ tempestate. q̃ haud dubie vetustissima fuit, prandere, & cenare consueuerunt, Huc accedit authoritas cornelij celsi præcipientis bis die potius q̃ semel cibum esse capiendũ, celebrat quoq́ a Plutarcho apophthegma alexandri magni, q dictitare solebat, obsoniũ prãdij ẽẽ nocturnã ambulationẽ, cenæ vero prandij parcitatẽ. Supradictorũ sñias confirmat auctoritas Aristotelis. q scribit in problematibus, prandendum esse large. cenandum esse parce hoc non præciperet a doctissimo philosophorum. nisi in vsu prandia, & cenæ pariter fuissent hoc idẽ traditur ab Hippocrate medico excellẽtissimo, & Leonidæ spartani dictũ illud peruulgatũ est, prãde e commilitones, apud inferos forte cenaturi floruit autem Leonidas proculdubio temporibus antiquissimis, & inter antiquissimos est numerandus. hinc a satyrico poeta dictũ est: prandebat sibi quisq́ deus. præterea a valerio maxio simplicitas antiquorum in cibo capiendo laudatur. qui in propatulo prandebant, atq́ cenabant.

Remediũ amoris qd sit

Proci fauor vnde

Beroaldi Expositio

Prandia apud priscos num quid in vsu fuerint

Quam simul, ac tali persensit peste teneri.
Chara Iouis coniunx, nec famam obstare furori.
Talibus aggreditur Venerem Saturnia dictis.
Egregiam vero laudem, & spolia ampla refertis

ASCEN. ¶ Quã simul, &c. Docet fabulose, ac poetice Iunonis erga Didonẽ, & carthaginẽ studiũ, eiusq́ cũ venere collocutione. vñ Dõatus dicit sic. Quã simul, aggredit. per hoc ostedit aliquid studiose, se esse dicturã. Tractatus veneris, magnus, atq́ astutus ceensit. Tuæ, q̃si indignæ. Tyrij, inuidiæ se q̃si patent. sitim. Quo regnũ, sensit non potuisse fieri, vt rã granes, rãq́ diuturnas inimicicias sic subito deponeret. Nouerat eni, qd Aeneæ

Donati expositio

Tuq́ deberet

debe retur, quo magis nitebatur id auertere. Sic ꝗ: melius visum est dolos dolis excludere, veluti approbatis ꝑ dissimulationem potentibus, ne deteriorem viam ingreretur, atrox inimica si contra se ostenderet venus. Quis.f.d. hæc vox quasi ꝑsentientis est. Sed fatis incerta feror. Nõ fuit incerta, sed ita posuit, vt ne enim videretur, tñ nõ posse fieri sub dole demõstraret. Si iupiter, id sciebat nõ posse fieri, sed voluit ostẽdere, se nolle, sed ad iouẽ ea dimisit, vt ab eo sciret, nõ posse fieri. nã viroꝝ secreta facile itelligũt vxores. hæc ille.

Ordo — Ordo aũt ẽ. Quã.s. didonẽ, aut si græce mauis, dido simulac.i. stati postq̃ chara.s. didoni, ẽ ẽt ioui. coniunx iouis.s. iuno, persensit.i. pfecte sensit teneri.i. irretitã ẽẽ tali peste.s. amoris: nec famã obstare.i. ꝙ fama eius bona, quã prius sũmope amauerat, nõ obstaret, furori.i. insano amori, ipa saturnia.i. saturni filia, aggredit venerẽ talibus dictis.i. vbis, amarã ironiã ꝯtinẽtibus. vo.i. reuera, ꝙ certe, & tu ꝙ puer.i. filius: ac minister tuus cupido, refertis.i. reportatis, egregiã laudẽ, & ampla.q.d. opima spolia: & numẽ vrm, sap. est ppea magnum, & memorabile.i. dignũ, qđ inppetua sit memoria, si vna fœmina, q̃ nihil fragilius est, victa dolo duorꝝ diuũ.i. diuorum.s. tuo: ꝙ cupidinis, (Est ergo ꝯceptio generũ sicut, tuq; , puerq; tuus refertis. psona ꝙ, ẽrrata: q; fit per q; geminatã. In singulis aũt vbis q̃dã antithesis est, atq; ꝯtẽtio. Nã vna opponit duobus.

Antithesis qd sit — fœmina diuis. dolus victoriæ, & laudi, atq; spolys, nã dolo nõ acqrit vã laus) Nec me fallit adeo.i. oino te veritã mœnia nra.i. carthaginensia, q̃ in tutela nra sũt, habuisse domos altæ carthaginis suspectas.s. de insidys, vñ dixerat venus, vereor, quo se iunonia vtãt hospitia: haud tãto cessabit cardine rerũ (Verũ in hmõi poetarũ fictionibus dubitare lꝫ, qũo si iunonis illud ꝯsiliũ veneris norat, nõ obuiarit cœptis eius, ꝙ significauerit didoni, vt a filio simulato, ꝑtisq; insidys caueat. Sꝫ dicere possumus id poetas sensisse, vt sua eẽt cuiq; deoꝝ, dearũq; ꝑtãs, ita vt solus iupiter fata cõdat, atq; recõdat, inferiora numina se mutuo ipedire nequeãt. Vñ in regno amoris nõ potuit a iunone ipediri venus, quo circa, vt veneris bñficio ꝑpetuũ sit æneæ atq; didonis ꝯiugiũ, iplorat iuno veneris opẽ, atq; numẽ, id nõ factura, si p se id posse censeat, Cũ igit ethnici

Opinio ethnicorum — q̃q; vnũ ponãt verũ, atq; sũmũ deũ, dãt ei iñ varia mẽbra, hoc est eius varias ptãtes, varys noibus explicãt. vñ ea: q̃ cuncta veniũt, atq; pereant p ꝓpagationẽ seminis, veneri attribuũt, qui quãuis ꝑsonã cõcupiscimus cupidini, q̃ ad regna obtinẽda iuuamur: iunoni, q̃ ad sapiẽtiã mineruæ, ꝙ ita in reliqs) Sꝫ qs modus.i. finis erit, aut quo.i. ad qđ, sup. opus ẽ nũc tanto certamine.i. tãta ꝯtrouersia, & cõtẽtione iter nos? Quin.i. cur nõ exercemus potius pacẽ æternã.i. cõcordiã ꝑpetuã per matrimoniũ.s. & ꝑ.i. hymenæos.i. nuptias, pactos.i. certo fœdẽ cõstitutas, tu habes, qđ petisti tota mẽte. Nã dido amãs ardet.s. incẽdio amoris, ꝙ traxit furorẽ.i. venenũ amoris p ossa.i. ad medullas vsq;, ergo q: id voluisti: atq; ego volo, regam⁹ hũc ppl̃m.s. carthaginẽsem cõem.s. nobis, & auspicys.i. ꝑsidys, & ꝑtãtibus pibus.i. æqlibus. Liceat.i. volo, vt ꝑ licito hẽat, sup. didonẽ seruire.i. subditã eẽ, marito phrygio.i. troiano, ꝙ pmittẽre tuæ dextræ.i. ꝑtãti, tyrios dotales.i. noie dotis i ꝑtãtẽ æneæ filij tui venientes. Venus ẽ olli.i. illo tpe, sup illi igressa.s. insidiose, sic.i. i sequẽtẽ modũ (.n. ꝑ q: sensit.s. iunonẽ locutã mẽte simulata.i. q̃ amicitiã simulabat cũ vtilitati sue inhiaret, q̃ i. iõ vt, auerteret libycas oras.i. ab italia trãsferret in libyã hoc ẽ in carthaginẽ, regnũ italiæ.i. monarchiã: ꝙ vlẽ ipiũ: italiæ fataliter destinatũ, vt i p̃dio ꝓmiserat iupiter, abiũte iunone) qs demẽs abnuat.i. reprobet, ꝙ renuat. talia.s. fœdera eternæ pacis, aut malit ꝯtẽdere tecũ bello. si mõ.i. dũmõ fortuna sequatur fcm, qđ memoras.i. siid, qđ dicis, possit sortiri felicẽ effectũ, sed ego feror icerta.i. dubia. fatis.i. de fatis, hoc est nescio, an fata id velint, qđ nos volumus, q: illis nolẽtib⁹ neq; velimus: nescio inqt, si iupiter velit esse vnã vrbẽ tyrys, ꝙ ꝓfectis troia. ve ꝑ an ꝓbet.i. approbet ppl̃os.s. tyrios, ꝙ troianos misceri, ꝙ fœdera iungi.s. iter eos, sꝫ tu ꝯiunx.s. iouis es, fas.i. licitũ est tibi tẽtare ꝑcando.i. ꝑ ꝑces aĩm.s. iouis. Perge.s. ad iouẽ, ego sequar q.d. tecũ ibo, ne me inuitã putes id visurã. Id aũt dixit audacter venus, q: sciuit iouẽ id nõ consensurũ, qđ ꝙ iunonem non latuit, vnde ipsa fingit, se id solam disquisituram ꝙ iouis aĩum ad hoc inducturam. vnde subditur iuno regia.i. regis sũmi ꝯiunx hoc est diuum regina, excepit.i. extra id, quod venus prætendit in aliud propositum cœpit.s. sermonem dicens.

ASC En. — ℂ Mecũ erit iste ꝙc. Iuno cognito, qđ Venus vellet secũ Iouẽ adire, vt ꝯsulãt, an velit Troianos Carthagini imorari, obstitit sciẽs: q: iupiter ipeῦ vniuersale italiæ addixerat. quo nõ obstãte, vt in p̃mo dictũ est, de Carthagine: hoc regnũ dea gẽtibus esse. Si q̃ fata sinãt: iã tũ tẽditq; fouetq; vbi manifeste vr̃ Iunonẽ nouisse q: fata obstarẽt, vñ additur. Progenẽ sed enim Troiano a sanguine duci. Audierat. tyrias olim quæ verteret arces, vnde dicit se solã animũ Iouis tentaturam. & iubet Venerem de ea re securã esse, q̃si, Iouem, quo vellet flectere posset. docet simul modũ, quomodo æneas Didonis meat amplexus celebraturus cũ ea coniugiũ. qđ tamen celebratum non est, sꝫ Dido coniugiũ vocat, hoc prætexit nomine culpam: de hac autem re nihil notatu dignum habemus a Donato. Ordo igitur est iste labor, scilicet quem tu commemoras, & mecũ obire vis, erit mecũ.i. assumet a me, q̃ eũ sola obibo, nunc aduerte ego

Tuq;, puerq; tuus, magnum & memorabile nomen. — Iuno
Vna dolo diuum si fœmina uicta duorum est.
Nec me adeo fallit ueritam te mœnia nostra
Suspectas habuisse domos Carthaginis altæ.
Sed quis erit modus? aut quo nunc certamine tanto?
Quin potius pacem æternam, pactosq; Hymenæos
Exercemus, habes tota quod mente petisti,
Ardet amans Dido, traxitq; per ossa furorem.
Cõem hunc ergo populum, paribusq; regamus
Auspiciis, liceat Phrygio seruire marito.
Dotalesq; tuæ Tyrios permittere dextræ.
Olli (sensit enim simulata mente locutam.
Quo regnum Italiæ Libycas auerteret oras)
Sic contra est ingressa Venus. Quis talia demens — Venus
Abnuat? aut tecum malit contendere bello?
Si modo quod memoras factum fortuna sequatur.
Sed fatis incerta feror. si Iuppiter unam
Esse uelit Tyriis urbem, Troiaq; profectis.
Miscerive probet populos, aut fœdera iungi.
Tu coniunx, tibi fas animum tentare precando.
Perge, sequar, tum sic excepit regia Iuno.

SERVI. — ℂ Famã.s. honestã. Nã τῶν μέσων est, Furori.s. nõ amori Aggredit, cũ caliditate loq̃. Egregiã, ironia est iter quã & ꝯfessionẽ sola ꝓnũciatio interest, ironia est, in q̃ aliud vba: aliud sensus cõtinet. Puer filius παῖδα.n. græce dixit. Adeo, multũ. terẽ. adolescẽtẽ adeo nobilẽ. Veritãte.m.n. legimus n vereor, quo se

Ironia qd sit — iunonia vtãt hospitia, pp illud, Haud tãto cessabit cardine rerũ. Mœnia nr̃a, iunonis hospitiũ. Mod⁹. finis, Iuue. Nullo qppe mõ millesima pagina surgit. Quo nũc certamine tãto, qđ cp⁹ est, certamine? Aeternã, nõ iduciastpales. Habes, qđ tota mẽte petisti, pp illud, nñam nũc accipe mentẽ. Paribus auspicys. æquali ptãte ꝙ ab eo: qđ ꝓcedit, id ꝙ sequit, ꝙ dem a comitys, in qbus ysdẽ auspicys creati, lꝫ simul non crearent pare tñ hẽbãt honorẽ, pp eadẽ auspicia. Vñ & ꝯsules pares sunt, cũ necesse eẽt, vt vnus prior crearet. Phrygio, emphaticos.q.d. exuli. Dotales tyrios. regalẽ spectauit ꝑsonã. Permittẽ dextræ. q̃si ꝑ manuũ ꝯiunctionẽ fm iura locutus est, Olli. illi, vel tũc. Cætera p parẽthesim dicta sunt. Simulata mẽte, hoc est talib⁹ aggredit. Libycas aduerteret oras. Hæc absolutior est elocutio, sed verior, & magis figurata, Libycas auerteret oras. Nã plerũq; trahit schema. vt aliquo iturꝫ, nõ ad locũ, sed de loco signi

Verborum de loco significationem — ficationẽ ponamus. vt si dicas de cãpania abeo in thusciã. honestius est q̃ si dicas, de cãpania eo in thusciã. hinc est, ripã de inuisus abibis. Ingressa venus. calliditatis est, vt supra. Fortuna ad casuꝫ ptinet. Fatis. oĩa tangit, qbus res humanæ reguntur. Casum fata & volũtatẽ deoꝝ Fœdera, absolutũ est. si fœdẽ ad ppl̃os ptinet. Tibi fas aĩum tentare ꝑcando. sic æolus. Tuus o regia quid optes. Explorare labor. Perge sequar. aliud agẽs aliud ostẽdit. Antea est enim Iunonis officium in matrimonio, deinde vsus venereus: vnde paulopost, Adero, ꝙ tua si mihi certa volũtas. Excepit. subsecuta est.

Mecum erit iste labor, nũc qua rõne quod instat
Quo fieri possit, paucis aduerte, docebo.
Venatum Aeneas, unaq; miserrima Dido
In nemus ire parant, ubi primos crastinus ortus
Extulerit Titan, radiisq; retexerit orbem.
His ego nigrantem commixta grandine nimbum
Dum trepidant alæ, saltusq; indagine cingunt.
Desuper infundam, & tonitru cœlum omne ciebo.
Diffugient comites. & nocte tegentur opaca.
Speluncam Dido, dux & Troianus eandem

Deuenient,

Deuenient, adero, & tua si mihi certa uoluntas.
Cōnubio iungam stabili, propriamq; dicabo.
Hic hymenæus erit Non aduersata petenti
Annuit, atq; dolis risit Cytherea repertis.

poeta

SERVI.

Alæ vñ dictæ

Iste labor. s. explorationis a Ioue. Cōfieri cō abūdat. Retexerit orbē. Quē nox tegebat. Nigrantē, nigrū pricipiū p noie. Alæ, eqtes cb hoc alæ dictæ, q2 peditest egunt alaꝝ vice. Trepidant: festināt, vt Hic me dū trepidi crudelia limina linquūt. Idagine, feraꝝ ingsitiōe. Desup infundā, Quia aer ē Iuno, bn̄ hic se facturā dicit, qd̄ hȝ in ptate. Nocte opaca nubiū caligie. Oē ciebo, p toto, oē. n. numeri est, totū quantitatis: Tua si mihi certa volūtas, hoc est si tuū ēt subsequat offiū. Cōnubio, nunaliter lōga est ab eo, qd̄ ē nubere, vt Cōnubia nr̄a reppulit, sȝ nūc metri cā corripuit. Nō aduersata, legitur: & auersata.

te ego ciebo, qua ratione. i. via & quo modo id quod instat. i. instanter agendū est, possit ꝯfieri. i. simul fieri interea. s. dum Iouis aium nobis cōcilio. Aeneas & miserrima Dido parant. i. intendūt ire vna. i. simul q̄si vna tēpestate. (Est aūt aduerbiū cōgregādi) in nemus venatū. i. ad venādū, vbi. i. postquā titan. i. sol crastinus. i. q cras orturus ē, extulerit primos ortus. s. suos i. vt primū sol ortus fuerit & retexerit. i. apuerit radijs. s. suis orbē. i. globū terræ, quā ita a nobis vr̄ vmbra noctis priue tectū. Ego: quæ. s. sum regina aeris, infundā desup, his in id est hos venātes. s. nimbū. i. nubē ventosam, nigrantē. i. atrā, grādine cōmixta tunc. s. dū alæ. i. comites a latere in morē alarū expositi ad insidias feraꝝ, trepidant. i. festināt, huc illuc cursitantes, & cingūt saltus. i. loca, in q̄bus feræ salire solēt, indagine. i. indagatiōe, & igsitiōe feraꝝ, & ego ciebo. i. pertsbo oē cœlū. i. totū aerē tonitruis: & ita comites diffugient. i. in diuersa fugient: & tegent̄ ita, vt reginā, quo se recepit nō videant: nocte. i. caligine nubiū, opaca. i. densa. Dido, & dux Troianus. s. Aeneas deueniēt, sup. ad eādē speluncā. Bn̄ pposuit Didonē, nō q dignior esset, sȝ q̄ prior in speluncā descēderet, nō decoꝝ eēt, cū speluncā intrare, in qua Aeneā uenisset, ego adero. s. affectione ꝯiugali, eos deliniatura, & si tua volūtas: sup. erit mihi certa. i. explorata, ego iungā, sup. eos connubio stabili, & dicabo proprias. s. coniuge, qd̄ tn̄ nō faciet, hic. i. huiōi erit eis hymenæus. i. auspex nuptialis, aut hic erit eis matrimonij modus. Cytherea. s. venus, nō aduersata, aut non auersata. i. non obstans petenti annuit. i. assensit petenti. s. Iunoni, & risit repertis dolis. i. de dolis repertis, aut pp dolos repertos a Iunone.

Vna q̄d sit

Oceanum interea surgens aurora reliquit.
It portis iubare exorto delecta iuuentus.
Retia rara, plagæ, lato uenabula ferro.
Massyliq; ruunt equites, & odora canum uis.
Reginam thalamo cunctantem ad limina primi
Pœnorum expectant, ostroq; insignis, & auro
Stat sonipes, ac frœna ferox spumantia mandit.
Tandem progreditur magna stipante caterua
Sidoniam picto clamydem circundata limbo.
Cui pharetra ex humero, crines nodantur in aurum,
Aurea purpuream subnectit fibula uestem.
Necnon & Phrygii comites, & lætus Iulus.
Incedunt, ipse ante alios pulcherrimus omnes
Infert se socium Aeneas, atq; agmina iungit.
Qualis ubi Hybernam Lyciam, Xanthiq; fluenta
Deserit, ac Delum maternam inuisit Apollo.
Instauratq; choros, mixtiq; altaria circum

Cretesq;

ASCEn.

Donati expositio

Ordo.

Oceanū interea, &c. Docet poeta, quo postridie eius diei quo Iuno, & Venus cōuenerant, Aeneas, & Dido venatū exierunt, & qua pōpa istructi, quibusq; comitibus stipati, vnde Donatus dicit sic. Limbo: limbus regibus deputat̄. & dijs, q eorum caput candido orbe circundat. Cui ph. Totū, qd̄ habuit aut aurū fuit, aut purpura: vt placeret. Qualis, vt Aeneæ pulchritudo præferri cæteris posset, deficientibus humanis ad diuinā comparationē accessit, q2 Didonē Dianæ cōparauerat, hūc cōparat Apollini. Hæc ille. Ordo est Aurora. i. splēdor matutinalis, surgens interea dum Iuno, & Venus talia consultarent, relinquit oceanū. i. mare magnū orbem terræ circūdās, vñ dies oriri vr̄. Iuuētus. i. multitudo iuuenū delecta. s. ad venationes ex multis, it. i. exit, & egredit̄ portis. i. ad portas vbi Reginam opitulet̄: & hoc iubare. i. lucifero exorto, retia rara, videlicet plagæ, & venabula lato ferro. i. instrumenta venatoris habentia latum ferrum, vt sunt cuspides, & eqtes massili. i. de massilia regione iuxta mauritaniam, & vis canum odora. i. odorisequa ruunt. i. cōfuse, & impetuose efferunt̄ exequitās, & exeunt, nā retia, & venabula exportant̄, equites exeqtās, & canes exeūt, aut excurrūt, p q̄bus, q2 ipetu fiebāt dicit, ruūt primi. i. primores, & principes pœnoꝝ. i. tyrioꝝ, expectāt ad limina. s. regiæ, reginam cunctantem. i. imorātē thalamo, vt. s. decētius exeat ornata, q2 vt comicus dicit, dū comunt̄: &

dū ornant: annue ē, & sonipes.s. equus stat.i.psto ē insignis.i. ornat⁹, & isignitus ostro.i.purpura ⁊ auro.i. phaleris aureis, aut auratis: ac ipse ferox mādit frœna spumantia.i. spuma per fusa, & ipsa regina pgreditur.i.idē.i.post lōgā expectationē, magna caterua.s. satellitū, ⁊ comitū, stipante.i. dēse comitāte, progredit dicit, circūdata chlamydē sidoniā.i.tyria (ponit secūdaz cōem, nā in prio eā sepe pducit, sicut panis pectorib⁹ inhians. tribrachū in scdo loco posuit).i. hñs chlamydē sidoniā.i. tyriā circūdatā, lymbo picto.i. cui⁹ fascia extremitate ābiēs erat picta. aut hñs lymbū pictū, cui.s. reginæ, vcz Didoni, pharetra sup.pminet ex humero: ⁊ crines nodant i aurū.i. modū reticuli, ex auro, & fibula aurea subnectit.i. sursū nectēdo tꝫ vestem purpureā, sup quā.s. chlamydē hēbat. Necnō.i. ēt phryges, ⁊ Iulus lætus.i. gaudēs, qz ætati pubescēti q̄dā ai venatio (sepat āt more suo pricipē pubis a reliq̄ pube vt egregiū significet, nō vt phrygiū neget, id ñ obseruat fere, vt dū mollicie icūbūt phrygias voces. dū rebus ai duis dardanidas) icedūt comites.i. comitātes Aeneā, & reginā: ⁊ ipse Aeneas pulcherrimus añ oēs alios & ifert se sociū.s. ad venationē, ⁊ iūgit agmia.i. agmina tum cū alijs icedit, aut agmīa sua agminib⁹ didōis iūgit. exñs talis, q̄lis Apollo iusit.i. adit, vt videat, delū insulā illā mfnā.i. mrī Latonæ sacrā, qz illic Apollinē & Dianā peperit, aut mfnā, qz pria illius ē, aut ex mñtera.i. mris sorore pcreata. vbi.i. qñ, aut q̄tiēs deserit lyciā hibernā.i. hibernatōi aptā, & vbi se hiberno tpe tꝫ: ⁊ apud patarā lyciæ vrbē rñsa dat, ⁊ fluēta xanthi, illius fluuij tepidi i lycia, & q̄lis istaurat choros (qz verno tpe vr lætior Apollo.i. sol q̄ hyemali, & ita pulchrior, qz lætitia formā iuuat, vñ Statius i Achilleide, o q̄tū gaudia formæ adijciunt) ⁊ eo instaurāte choros, ⁊.i.sīl cretes.i. cretēses, & dryopes.i.ppli iuxta pnasum, ⁊ agathyrsi ppli scythiæ, picti.i. pulchri, aut reuera picti (vñ de eis dicit Ladin⁹ sic. Agatyrsi iuxta scytas sunt oium hoiuꝫ mollissimi. Auroa ornant, vnde eos χρυσοφόρους appellat Hero. Coiuges cōes hñt, ⁊ qz oēs fres existimant, neqꝫ inimicitias: neqꝫ inuidiā iter se exercēt. in reliqs rebus scythicas leges obseruāt, aut Hero. scythia petētib⁹ negauerūt auxilia ꝯ dariū, qz nollēt in eū bellū gerē, a q̄ nulla cēnt iniuria puocati. Marcellus scri. hos ceruleo colore pictos eē, Ply. ait ipsos ceruleis crinib⁹ eē, Pōponi⁹ agathyrsos refert ora, artusqꝫ pinge, adeo vt ablui nequeāt, ac qto qsqꝫ excellentior ē, tāto magis pigi, aiūt Bacchū ab idis victorē redeūtez primū agathyrsos pinxisse. Apollinē hi vehemēter colūt. Hæc ille) Agathyrsi igit picti, ⁊ cretes, ⁊ driopes, q oēs Apollinē pcipue colūt, fremūt mixti: circū altaria.s. apollinis, ipse.s. apollo gradit iugis.i.p iuga cithi illi⁹ mōtis i delo: vñ cinthius dr, & ipse finges.i. cōponēs crinē.i. comā fluētē.s. vnguētis, aut cæsariē expositā vēto pmit.i. colligat eā, molli frōde.s. lauri, atqꝫ iplicat crinē.s. aut comā, auro.i. reticulo aureo, tela.s. apollis, sonāt humeris. Aeneas ibat haud.i. nō segnior.i. æq̄ pulcher ⁊ æquæ insigni virtute, ac decore pditus illo.i. acille.s. apollo, qz tantū decus enitet egregio ore.s. Aeneæ, q̄tū more Apollinis etiam tunc cum lætissimus est.

ASCEn. ℂ Postq̄ altos, &c. Docet q̄uo vētū est, & q̄uo imissa tēpestate Aeneas, & Dido i spelūcā cōfugerunt, vbi Iuno & Venus eos cōiunxerūt, fœdere: vt Iuno ptēdebat, & dido ad excusationē culpæ dictitabat mñimoniali, sed vt Venus, & Aeneas & pcubinali, de qua re nihil memoratu dignū a Dōato ponit. Ordo igit ē. Postq̄ vētū est in altos mōtes, atqꝫ in lustra.i. ferarū latibula, inuia.i. nullas viās hñtia. ecce quasi ex improuiso, capræ feræ, idest syluestres, hac est capreæ deiectæ.i. deorsum cōpulsæ a canibus vertice saxi, idest rupis, in qua dtuersant, decurrere iugis.i.p iugā mōtiū, q̄ sūt, cerui trāsmissi sūt cursu: idest trāseūt celeriter currētes de alta pte, cāpos patētes.i. patulos & amplos. Vñ cāpi quasi capaces ampliter dicunt, atqꝫ glomerant.i. in formā glomeris iūgūt agmīa puluerulenta.i. pulueris plena, fuga.i. pp celerē fugā, & relinquūt mōtes.s. inferiores, nā plus fuga q̄ saltu valēt, ⁊ ita cāpos petūt, vt capreæ rupes. at.i. sed puer Ascanius gaudet i medijs vallib⁹ acri equo (qd Terē. ⁊ Hora. ætati ephæbor ꝯuenire docēt) & pterit cursu.s. eq, iā hos.s. ceruos, & iā illos, & optat votis.i. multis desiderijs, s pueril ibus aprū.i. suē syluestrē, spumātē.s. ex fuga, & ira, dari, idest offerri, sibi iter pecora inertia.i. iter ceruos imbelles qb⁹ oibus spes i fuga ꝯsistit, aut optat leonē fuluū.i. fului coloris descendere mōte, vt.s. eū aggrediat. Cœlū, icipit interea, dū.s. sic venationi intenti essent, & dū trepidarent alæ: misceri magno murmure.s. ventor, & tonitruū: & nimbus.i. nubes ventosa isequit grādine cōmixta.i. hñs grādinē cōmixtā cū aqs: ⁊ comites, & tyrij, ⁊ iuuēt⁹ troiana, ⁊ dardanius nepos veneris.s. Iulus petiere passim.i. q̄si p singulos passus metu.i. pp metū, q eos regis, & reginæ immemores facit, diuersa tecta.i. tegmina, ⁊ spelūcas p agros.i. q̄ ⁊ quas interuenire poterāt p agros, amnes.s. ibris vehemētis ruūt.i. pcipites defluunt de mōtibus, dido & dux troianus.i. æneas deueniūt, sup. ad eandē

Agathyrsi qui & vbi locoꝝ

Ordo.

Passim quid sit

Cretesqꝫ, Dryopesqꝫ fremunt, pictiqꝫ Agathyrsi.
Ipse iugis Cynthi graditur, molliqꝫ fluentem
Fronde pmit crinem fingens, atqꝫ implicat auro,
Tela sonant humeris, haud illo segnior ibat
Aeneas, tantum egregio decus enitet ore.

SERVI. ℂ Iubare exorto, nato lucifero. Nā iubar pprie lucifer est qd lucis iubas effundat, sed trāslatiue splēdor gēmarū, & auri: & similiū iubar dr. Lucifer interdū Iouis: iterdū Veneris stella dr. Est aūt histeron pterōn in sensu Añ.n. orit iubar, deinde aurora, Retia rara plagæ, multi distinguūt, vt sint retia rara maiora, & plagæ miora. Alij plagas p diffinitionē accipiūt, vt plagæ sint rara retia. Plagæ tñ pprie sunt funes, qbus retia tendunt circa imā & sūma ptē. Venabula, q sint apta venatui. Lato.s. plati ferri. Massili, Gens est nō lōge a mauritania, & massili p vnū l legēdū est, nā si lōga ē. Massilia icipit stati post mauritaniā, & ē ps getuliæ, & numidiæ, Vis plus ē q̄ si dixeri multitudo. Salu. Qua tēpestate ex pōto vis piscīū erūpit. Odora, odor est: qd ex se odorē emittit Statius Et odoræ vulnē pinus, sic est iter odoratū lauri nemus, p odorū, nā odoratū est, qd aliunde recipit odorē, vt odoratū tēplū. ergo odor. qd per se olet. Odoratum, quod aliunde odorem recipit, Odora sequū: qd odorem sequat, vt modo de canibus dicere debuit. Cūctātem. atqui amari ꝯdebuit pperare. sed pathos natura vicit. Teren. Dum moliuntur, dum comuntur, annus est, Deinde & morabatur studio placendi. Ad, ante vel apud Stat sol. adest præsens est. Nam si simpliciter vituperatio est. Legitur enī. stare loco nescit. sed sequentia hoc explanant. Acre.i. sp.m. spumantia spumiā vomētia, vt mare naufragū, qd naufragos facit. Limbus, fascia, q̄ ambit extremitatē vestium s̄m antiquū ritum. vt victori chlamydē auratā: quā plurima circū, Purpura. Crines no.i.a. veluti retiolū, qd colligit comas κεκρύφαλος Ipse qz amat, dat ei pulchritudinē, Hybernā, nō asperam, sed aptam hyemare cupiētibus, sic.n. est regio illa. Et aliud agēs: aliud ostēdit. Naꝫ apollo sex mēsibus hyemalibus apud patarā lyciæ vrbē, sex æstiuis apud delū dat rñsa. Cōparat aūt illi Aeneā, vel pp sagittas, qbus vtebat in venatiōe, vel pp futurum infelix matrimonium. Nā nuptijs hoc numen infensum ē, Cretes. ab eo, qd est cres. Dryopes populi iuxta pnasum, vt dryopūqꝫ trahens erasinus aristas. Agathyrsi. populi sunt scythiæ colētes Apollinē hyꝑboreū picti, nō stigmata hñtes, sꝫ pulchri i. cyanea coma placentes. Fluenteꝫ. vnguētis. Fingēs cōponēs. Tela so. sic i. viij. Pharetrāqꝫ fuga sensere sonātē: Segnior. pulchrior. Naꝫ virtus, ⁊ pulchritudo inuicem ponunt sic Statius Hercule pulchro, Pulcher auentinus. sic Plau. in pyrgo de muliere polynice, quid fortis est.i. pulchra.

Limbus quid sit

Dryopes vbi locoꝝ

Postq̄ altos uentum in montes, atqꝫ inuia lustra,
Ecce feræ saxi deiectæ uertice capræ
Decurrere iugis, alia de parte patentes
Transmittunt cursu campos, atqꝫ agmina cerui
Puluerulenta fuga glomerant, montesqꝫ relinquunt,
At puer Ascanius medijs in uallibus acri
Gaudet equo, iamqꝫ hos cursu, iam pterit illos.
Spumantemqꝫ dari pecora inter inertia uotis
Optat aprum, aut fuluum descendere mōte leonem.
Interea magno misceri murmure cœlum
Incipit, insequitur commixta grandine nimbus,
Et Tyrij comites passim, & Troiana iuuentus.
Dardaniusqꝫ nepos Veneris, diuersa per agros
Tecta metu petiere, ruunt de montibus amnes.
Speluncam Dido, dux & Troianus eandem
Deueniunt, prima & Tellus, & pronuba Iuno
Dat signum, fulsere ignes, & conscius æther
Cōnubii, summoqꝫ ulularunt uertice nymphæ.
Ille dies primus leti, primusqꝫ malorum
Caussa fuit, neqꝫ enim specie, fama ue mouetur.
Nec iam furtiuum Dido meditatur amorem.
Coniugium uocat, hoc pretexit nomine culpam.

ℂ Feræ capræ.i. capreæ: Optie āt ceruis cāpos, capreis saxa pmittit, Decurrere, ptierito vsus ē ad exprimēdā celeritatem.

Trāsmittunt,

Poeta

SERVI.

Meditari qd sit

Transmittunt, celerrime träseunt. Iä mö, vt iamq3 eadé vigilias. iam pectine pulsat eburno. Et pueriles ondit animü, q per mobilitaté frequenter optat timéda Leoné, tangit historiā: nā Ascanius, Iulius, & Leodamas, & Dardanus est dictus, vt Aeneas ét Dardanus est dictus, vñ, Hauriat hūc oculis igné crudelis ab alto Dardanus, & Ilioneus occulte dixit, hic Dardanus ortus, huc repetit. Grandiné, nā nymbus simplex poterat oténi. Amnes, ne possent tyrij inuestigare reginā. Deueniunt: supprimit pudéda, Teré, Quid tū fatue: Pria tel. nā fm æthruscā disciplinā, nil tā incongruū nubentibus q̄ motus terræ, & cœli, Iuno, hæc signa per tépestatem dedit & pluuias, q̄ de aere fiūt. Ignes, Varro dicit, aqua, & igni mariti vxores accipiebant, vñ hodie fasces plucent, & aqua de puro fonte iterest nuptijs. Vlularunt, mediū elegit sermoné. Lucanus, nā lætis vlulare triūphis. In luctu aūt vlulari nō dubiū est. Spé, rex pñtius est, q̄ q̄si aspicit Fama aūt rex absntū, nō ergo mouebant pñti deformitate, q̄ i spelūca cōuenirét, nec futura mox fama. Meditat: exercet. Nec incōgrue actus inest. n. i ipsa meditatiōe, nā exercitiū est ipsa meditatio. Hoc tñ in vsu hodie nō est.

ad eandé speluncā, & tellus pria, & iuno pnubs. s. q̄ pest nubentibus, dat signum. s. infelicis cōiugij, quale est fm æthruscorum disciplinam, dum terra tremit, ignes fulsere: qr etiam ignes interesse cōnubijs volebāt veteres, vñ tedæ, ac faces adhibitæ, & æther. i. splēdor cœlestis cōsci⁹ ē, sup cōnubij. s. inauspicati, & nymphæ. s. oreades vlularūt. s. cōsciæ itencitatis, i. summo vertice. s. mōtiū, i qb⁹ degūt. Ille dies fuit pmus cā læti. i. lætitiæ, & voluptatis ipsi didoni, & fuit ét pmus cā malor. s. necis, qr seipsas post multos dolores: & labores iteremit (vñ signant dicit læti singulr, q̄si vnius rei lætæ, & malor pluralr, vñ bñ ōsulit Flacc⁹, Spne voluptate nocet ēpta dolore voluptas. & qr læta initia sæpe ifelicé hñt exitū, irridet Plī. Thraces, q dies lætos calculis albis cōputāt: nescientes q q̄ nos læta cēsem⁹, multor malor sæpe cāæ sint) fuit ḡ cā malor. Neq3. n. i. nā nō, Dido ñ mouet amplius spé. i. decore pñtis stat⁹ sui, ve p, vel fama. s. q̄ ide diuulget, nec dido meditat. i. exercet, iā. i. āpli⁹, aut decætero amoré furtiuū. i. occultū, & secretū: s3 m āifestariū, qr vocat ōiugiū, q tñ ñ erat, nec dōm a poeta, ne pfidiæ dōnet Aeneā: pretexit. i. vlauit, h̄ noīe. s. ōiugij culpā. s. illegitimi coit⁹, ac stupri.

Extemplo Libyæ magnas it fama per urbes.
Fama malum, quo non aliud uelocius ullum
Mobilitate uiget, uiresq; acquirit eundo.
Parua metu primo, mox sese attollit in auras.
Ingrediturq; solo, & caput inter nubila condit.
Illam terra parens ira irritata deorum
Extremam (ut perhibent) Cœo, Enceladoq; sororē
Progenuit, pedibus celerem, & pernicibus alis.
Mōstrū horrendū, ingens, cui quot sunt corpore plūæ.
Tot uigiles oculi subter, mirabile dictu.
Tot linguæ, totidem ora sonant, tot subrigit aures.
Nocte uolat cœli medio, terræq; per umbram
Stridens, nec dulci declinat lumina somno.
Luce sedet custos, aut summi culmine tecti.

Turribus

ASCEN.

Ordo.

Extéplo qd notet

¶ Extemplo libyæ, &c. Docet famā aduentus eneæ: & coniugij cū didōe celebrari, vt ipsa asserebat diuulgatā esse per oēs vrbes libyæ. oca sīōe cuius poeticæ describit famā. faciēs digressiunculā plixiorē. sed nō iniocundā, de qua re nihil a Donato dictū offēdimus. Ordo autē est Fama it. i. diuulgat extemplo id est illico (tr actū ab augurib⁹: qui designato téplo, clamabāt ex téplo, quo audito illico pfugiebāt, ne obstarét, & inde sumptū, vt significet cito, & ppet anī autillico) p magnas vrbes libiæ, fama. s. venisse Aeneā &c. vt post eo dicturus est, s3 prius describit famā dicēs, famā ingt existēs malū, quo nō aliud. s. malū est velocius, nā viget. i. crescit, & augmētat. i. r mobilitate, qua cætera: si corruptibilia sunt, ōsumuntur, & acquirit vires eundo, qr q̄to ad plures puenit, tāto maior & potētior ē, & ipsa pua p̄rio. i. a p̄ricipio, metu. i. timore, qr nemo audet rē ignotā cōfidéter diuulgare, & ita in aurē dicunt, & sub fide, & ipsa attollit. i. erigit mox. i. paulo post, se in auras, & ingredit. s. pedibus solo. i super terrā: & cōdit i. abscōdit caput iter nubila, vñ patet imēsu3 & extremū eius excremētū, Terra parés. s. gigantū. irritata ira deorū, q gigātes occiderāt. progenuit) vt p

hibēt:

Turribus aut altis, & magnas territat urbes.
Tam ficti, pravique tenax, quam nuntia veri.
Hæc tum multiplici populos sermone replebat.
Gaudens, & pariter facta, atque infecta canebat.
Venisse Aeneam Troiano a sanguine cretum.
Cui se pulchra viro dignetur iungere Dido.
Nunc hyemem inter se luxu, quam longa, fovere.
Regnorum immemores, turpique cupidine captos.
Hæc passim dea fœda virum diffundit in ora.
Protinus ad regem cursus detorquet Hiarbam.
Incenditque animum dictis, atque aggerat iras.
Hic Ammone satus, rapta Garamantide nympha.
Templa Iovi centum latis immania regnis.
Centum aras posuit, vigilemque sacraverat ignem.
Excubias divum æternas, pecudumque cruore
Pingue solum, & variis florentia limina sertis.
Isque amens animi, & rumore accensus amaro.
Dicitur ante aras media inter numina divum
Multa Iovem manibus supplex orasse supinis.
Iupiter omnipotens, cui nunc Maurusia pictis
Gens epulata thoris Lenæum libat honorem.
Aspicis hæc? an te genitor cum fulmina torques,
Nequicquam horremus? cæcique in nubibus ignes
Terrificant animos? & inania murmura miscent?
Fœmina, quæ nostris errans in finibus, urbem
Exiguam precio posuit, cui littus arandum.
Cuique loci leges dedimus, connubia nostra
Reppulit, ac dominum Aeneam in regna recepit.
Et nunc ille Paris cum semiviro comitatu
Mæonia mentum mitra, crinemque madentem
Subnixus rapto potitur, nos munera templis
Quippe tuis ferimus famamque fovemus inanem.

bibet, id addidit, quia fabulosum est) illam extremam .i. extremo loco, & ita pessimam sororem, cœo, & Enchelado illis gigantibus existentem, celerem pedibus, & alis pernicibus, pro (secundum Servium) celeribus alis: & pernicibus pedibus existens etiam monstrum horrendum, & sup. ingens, quæ sunt epitheta prius Polyphemo attributa: cui .s. monstro, vel famæ, tot sunt oculi vigiles subter, idest in occulto, quot sunt plumæ, sup. in corpore, & ita omnia cito videt, & celerrime defert, mirabile dictu, i. quæ res est mirabilis dictu & cui sonant tot linguæ, & totidem ora, quot .s. sunt in corpore plumæ, & subrigit .i. sursum more bruti erigit tot aures ad audiendum, volunt quidam coniunctim construendum esse, tot linguæ, & totidem ora, nam cum singulis linguis bini respondeat oculi, & binæ aures. & ita tot linguæ, & totidem ora pro una parte ponentur, quot aures, & quot oculi pro reliqua, sed in monstro non est symmetria observanda, quam tamen servatam non concederet, & ipsa fama volat nocte, quando animantia dormiunt. medio .i. per medium cœli, & per umbram terræ stridens .s. propter velocem impetum, nec declinat lumina somno dulci cæteris, quia ipsi dulcis non est. Ipsa sedet luce, idest interdiu, dum res gerunt, aut dicunt, custos .i. observatrix. in sup. culmine summi tecti .s. domus unius nobilis, aut aliis turribus, scilicet domorum regum: & territat magnas urbes .s. rumore auditorum in domibus: existens tenax, idest perseverans assertrix, tam ficti, & pravi, quam nuncia veri, idest illius, quod verum est, hæc scilicet fama talis, ut est descripta, replebat tunc populos, multiplici sermone, gaudens: idest læta novitate rerum, & canebat pariter facta, atque infecta .idest non facta, idest & vera, & falsa, scilicet æneam cretum .i. progenitum a sanguine troiano: venisse scilicet carthaginem, cui viro dido pulchra dignetur se iungere aut cui Dido pulchra dignetur se iungere viro, idest tanquam marito, & hoc quidem factum erat, & verum & canebat, sup. nunc .i. aliquando Aeneam, & Didonem immemores regnorum fovere .i. quod foverent inter se luxu .i. ad ad luxum, hyemem quam longa .s. esset. hoc est, alii interpretabantur in bonam partem, dicentes, Aeneam esse maritum Didonis, alii in peiorem dicentes: non esse matrimonium, sed eos immemores regnorum, æneam .s. regni promissi in italia, quod didonem regni cœpti in carthagine, fovere .i. explere luxuriam suam, donec pacta hyeme æneæ daretur navigandi facultas, & eos captos esse turpi cupidine. Dicit Ser. quod fingit regnorum immemores: quod tamen quantum de Didone in concessio est, quantum de ænea, non omnino negandum. Nam dicturus est Merc. iussu Iovis. Si te nulla movet tantarum gloria rerum. Nec super ipse tua moliris laude laborem, &c. Dea fœdam .i. aut crudelis, aut execrabilis: propterea quod potius turpia dictu quam honesta profert, diffundit passim, hæc .i. huiusmodi nova in ora virum .i. virorum .i. promulgat hæc per omnia. Protinus ad re. Declarat quomodo fama ad hiarbam regem, aut ductorem Libyæ pervenerit, utque ille Iovem patrem oraverit, de qua re dicit Dona. sic. Media inter numina .q. diis testibus. Iupiter omnipotens, Si hæc vides, cur non punis. Si non vides, non es dignus, ut colaris. Fœmina, quasi abiecti sexus: unde magis dolendum. Sic Teren. Tu inquam mulier: quæ me omnino lapidem, non hominem putas. Errans exul, peregrina, & sine urbe connubia nostra, a facto, & persona facit comparationem. Nostra .q.d. tanti viri, & dolet, quod suum connubium reppulit .i. se maritum, & accepit æneam exulem, non maritum. sed dominum, quem deinde ab habitu vituperat. Semiviro, duos proferunt sexus, sed dimidiatores, ut neque viri, neque feminæ sint qua coniectura probet infames esse. Nos .m. q. d. incassum sacrificamus, cum non tuis cultoribus, sed alienigenis prodes. Hæc ille. ¶ Ordo est. Fama: sup. detorquet, id est vi dirigit cursus .s. suos, protinus .i. statim ad Hiarbam regem .s. libyæ, & incendio .s. incendio irarum animi .s. eius dictis .i. relationibus rerum novarum, & ipsi displicentium, atque aggerat .i. accumulat iras .s. eius, hic .s. Hiarbas, satus .i. procreatus Hamone .i. iove harenario, & hic nympha: sup. quadam garamantide .i. de patria, aut gente garamantum, rapta .s. a iove, & hic si patronymicum intelligatur, pro gentili positum quod si quis garamantida, cuius nominativus est hic garamantis huius garamantidos proprium mavelit, ordo sit, & hic garamantide nimpha rapta: sunt autem garamantes populi, ut Strabo docet: a maioris syrtis recessu diebus quatuor ad hyemalis ortus. Hic quidem satus hamone, & garamantide posuit .i. constituit, & consecravit Iovi .s. hammoni patri suo, sup. in regnis .s. suis latis .i. amplis, centum templa immania .i. sane magna, ita ut minutari videantur: & ita immania censeantur, sicut immania cete dicuntur in quanto, & posuit centum aras, & sacraverat ignem vigilem .i. vigil a fummis, nec extinguatur observandum appositione, æternas excubias .i. vigilias extra cubicula existentium, divum .i. in honorem divorum, & quam fieret divis, non a diviis: & sacraverat, aut fecerat, solum .i. terram, pingue .i. imbutam cruore pecudum .s. mactatorum. & limina .s. vestibulorum, aut delubrorum, florentia variis sertis .i. habentia serta variorum florum, isque .i. & is .s. hiarbas, amens animi .i. impotens animi more amentium qui sine mente sunt, saltem bona: sicut dementes perversa sunt mente, & accensus rumore amaro .i. aspero, & acerbo, dicitur orasse supplex manibus supinis .i. habens manus supinas .i. erectas sursum orasse dicitur .i. oratione sequenti allocutus esse Iovem .s. patrem suum multa .i. multum, ut sit nomen pro adverbio: aut multa .i. multas res ante aras, quas .s. construxerat, & inter media

ter media

SERVI.

¶ Famam malum. diffinitio est, & quod ex precedenti pendet nomine, alii tamen quod legunt, quod certe nisi diffinitio sit, legi non potest, nec enim procedit, ut ordo sit. Fama, qua non, aliud malum velocius. Mobilitate viget dat ei onomatopeiam. & laudat a contrario. Nam cum omnia labore minuantur, hæc crescit. ingreditur que solo. nec bubulci perit fortunæ, nec superior parens, generaliter omnium rerum. Irritata, amphibolon est, utrum sua ira propter extinctos gigantes, an ira deorum, qui extinxerat gigantes. Extremam, post omnes gigantes, nam ad illorum ultionem nata est, vel extremam, pessimam, nam qui de medicina tractant dicunt imitatores esse qui nascuntur ultimi. Ut quibus cum fabulosum aliquid refert, dicit, ut fama est, nunc de fama loquens mire dixit, ut perhibent, pedibus .c. Convertit epitheta, nam pedum est pernicitas: ut pernicibus ignea plantis, celeritas pennarum, ut Celerique fuga sub sydera lapsæ. corpore .n. Non ipsius, sed omnium Est .n. exaggeratio, ac si diceret, quot stellarum Oculis, sub. adverbium, ac si diceret, non ub plumis, sed sub ipsa Tot li. quot .n. sunt homines, in quibus fama est tot ora habet, quot sunt hominum. nocte .v. Nam quanto magis celatur, tanto magis cognoscitur, & certe incipiens fama semper obscura est, quæ divulgata cognoscit, unde luce sedet. Custos, speculatrix. Summi cum. t. per domos nobilium. Turribus, per domos regum. Magnas urbes, magnos populos, & diem plebeios. Tenax, in omnibus perseverans. Facta atque infec. ut sequentia indicant. dicitur, quasi ipsa sit persona superior. Quam to. i. quam longa est ipsa hyems: sic alibi, tybris ex fluvium quam longa est nocte tumentem Lenivit. Regnorum im. hæc fingit, nam huic Carthago. & illi Italia curæ est. Fœda cru. hiarbas filius Iovis Hammonis, liber per libyam exercitum ducens siti affectus, auxilium a patre petiit, & statim viso ariete, fontem secutus est. unde tactum est Iovis hammonis ob arenis dici simulachrum, cum capite arietino: quod fingit, quia satis involuta sunt eius responsa. Rapta, stuprata, ut rapti Ganymedis honores. Garamantide, vel nomen proprium, vel gentile, Nam garamantes iuxta libyam sunt. Excubias divum æternas. Diffinitio est æterni ignis. Quid est ignis pervigil? excubiæ deorum, nec vacat ratione, ut in aliquibus templis sit ignis pervigil. nam potestates, aut terrenæ, sunt: aut aereæ, aut æthereæ, in æthereis ignis est, quia illæ ignes sunt. Est igitur in templo Iovis: quia æther est, & Minervæ, quia super æthere est, unde ex capite patris procreata dicitur. Isque amens ani. & amator: & barbarus, amens nomen ostendit, cum habeat genitivum. amaro, aspero, ut hostis amare, quod dicit epitetas. Media inter numina divum, ac si dicat diis testibus. Sal. Quam medius fidius veram illis recognoscas, Me/
dius

Donati expositio

Extremum quid sit

Hammon

dius fidua.i. Ali qo uiuo supplex orasse:orō B pri hz pcatione, q: supplex, pri cōgnōe, q: orasse. Orasse aūt dixisse, vñ orato/res dicti, Na rogare nō pcedit, q: coquerit magis. Maurisia, mauritana, nā ptesso ē. Nūc epulata dū i epulis ē, & e pteritū p pñti, ɀ bñ nūc dixit, nā q̃zuis officia i decs bēant æternā gra tiā. & spectēt tā pteritū q̄ futurū, tñ in pñti plus valet Sp aūt fo ui pp hospitalitatē libat, quē Xenonio dicimus, & bñ dixit, q humana res ne tunc qdē curat, cū ei tribuūt honos sacrificij. Lenæū lenæ⁹ Bacchus dr̃, q pestlacub⁹ ἀπὸ τοῦ λανοῦ Nā cū sit græcū, a mētis delinimēto nō dōt accipi. Neqq̃z, q: nō iu/dicio B facis. Cæci, quoꝝ origo nō apparet, Alij n. de vet.s sie/ri dicūt, alij de nubib⁹, alij de aere. In nubibus.q.d. nō ex te sit. Fœmina, indiā a sexu: & iā incipit qō spālis pæcio, q̃ nec per grām meruit, nec p virtutē inuasit, Sed si vēdidit, qd cōqueri tur, q defraudat⁹ sit p cotū. vel ex nuptiaꝝ pmissiōe, Litus, q̃ itertilē terrā. Loci, vel vt tributaria esset, vel in nr̃m deueniret mr̃imoniū. Dñm, vt supius Phrygio seruire marito. Est at de iure q̃si p coēptionē, q̃ certis solēnitatibus apud priscos page bat i pbēdo mr̃imonio, ɀ sese coemēdo iuicē vir ɀ vxor, itei ro gabat vir ita an mulier sibi mr̃fam lias eē vellet, illa rñdebat velle: itē mulier iterrogabat virū, vtꝝ vir sibi pr̃ familias ee vel let, ille rñdebat velle, itaqz mulier i viri mr̃imoniū ɔueniebat, & vocabanť he nuptiæ p coemptionē, & erat mulier mr̃fami lias viro loco filiæ. Paris, filiis Paridis. iniuria apsona, & bñ Paris, q̃si q sustulit pactū. Sic Iuue. Et caluo seruiret Roma Ne roni. Semiuiro co, vt o vē phrygiæ, neqz.n. phryges, Meonia, lydia, nā phryges, & lydij vtebanť, Mitra.f. icuruo pileo, de q̃ pēdebat buccaꝝ tegmē. Crinēqz m.f. crinē vnguētū subnixus bñs. rapto, stupro, nā raptus ē illicit⁹ coit⁹, nec.n. B rapuerat. Tēplis qppe.t. ac si diceret, nō nuptiis B patimur, te colētes, sic supra ad irrisionē dictū, Iupiter oīpotēs, ac si diceret, tu es, q oīa potes. Inanē, aut q: frustra niūdi te credimus eē rectorē, aut q: metuū filiū esse cōsido. Fouemus, q̃si rē p se infirmam.

ter media numina diuū.i. deorū, hoc est dijs cœlestibus, & pñti/bus. Orasse aūt dr̃ sic. O Iupiter oīpotēs, cui gēs maurusia.i. mauritana, epulata nūc.i. iā epulis saturata, ibo ris.f. tricliniis hoc electis discubitorijs: libat.i. cfferi gustādo, honorē lenæū i. bacchiū, hoc ē vinū, aspicis B, sī mara steri c gatio. Ns si dicat iupiter, nō aspicio, iferat, ergo de⁹ nō es. Sin aspicio, q̃ iniqu⁹, q tuos no iuuas, cū sis Iupiter.i. iuuās pr̃ dictus, ɀ oipotēs, an nos horremus neqq.i. frustra te o genitor, cū t. q̃ñ torques: id est vt ipellis fulmīa, & ignes cæci.i. fortuiti ɀ errore i bunc: aut illū decidētes, nō ex pcepto tuo, i nubibus.i. q sūt i nubib⁹. dū fiūt tonitrua: ɀ miscet murmur s inania.i. temitta nō time/da, cu nalia sint, & nō a te missa in vindictā maloꝝ, hoc ē: nun qd non timēdus es, & vr̃ q sic q: neqz pios cultores tuos iu uas: neq q ipios punis. Nā fœmina. nō dicit regina, sed i dimi nutione dignitatis eius fœmina, q errās.i. pfuga sede q̃rēs in finibus nr̃is.i. i extremis regni nr̃i oris, posuit vrbē exiguā, p cio, q: vt dictū ē. Mercatiqz solū, facti de noie byrsā, Tauri/no q̄ñ possent circūdare tergo, cui.f. fœminæ, nos dedimus litus.i. extremā orā regni nr̃i arādū.i. colēdū, & cui dedimus leges loci.i. iura nr̃a, vt a nobis tributaria fieret (hoc aūt in cō tēptū Carthaginis finxit poeta, q̃si a priordijs tributaria fue/rit, iare qdē lz vi pscripserit) hæc igi fœmina nobis obnoxia, & merito subdita, reppulit.i. p cōtēptū reiecit: nr̃a cōnubia, ac recepit Aeneā dñm.i. ipsi dñaturū ipiose i regna.f. sua a nobis cōcessa. Et nūc ille.q.d. notissimus, Paris.i. filiis Paridis adul ter, ɀ alterius cubilis suasor (q̃si vo dido sibi debeat.h.d.) sub/nixus mērū, ɀ crinē madēte.i. delibutū vnguēto, B est bñs mē tū, & crinē subnixū.i. fultū, & sustētatū mitra meonia.i. lydia, q̄ ēt phryges vtebanť) erat āt genus pilei icurui, de quo depē debat buccaꝝ tegmē, vt muris eoꝝ nr̃oꝝ, subnixus dicit, cuz comitatu semiuiroꝝ semimulicbri (q: sexu ē qd viri erāt, sed afo, & hitu mulieres videbanť, dr̃ q nūc i dedecus semiuir. q: altera ps ifra virꝝ ē, aliqñ i laudē, qñ vltra vidē, vt i his, q, ɀ se mideis fr̃) potiť rapto.f. cōiugio, aut absolute rapto.i. re rapta,

aut rapina, vel fœmina illa: q̃ nr̃a cōnubia reppulit. Quippe q: certe, nos ferimus.i. afferimus, tuis tēplis.i. ad tua tēpla, mune ra.i. oblatiōes, aut ferimus.i. offerim⁹, sup.i tuis tēplis munera, q̃ z p &, B ē tū fouem⁹ famā inanē.i. nō sortiētē effectū, famā.n. significat fuisse, q Didonē hēret cōiugem, qua penerat: nec ꝓ o similie erat, q ab eo repelleret, & de ea fama potius itelligeť lo q, quā de fama gñis sui, aut gubernatiōis Iouis, Id.n. ei maxie volet, q ab ea repulsus sit, ɀ ita vituptio bitus cū ab ifeiiore id fiat.

Cōiugyri tuo q̃ fuerit

Poeta

Talibus orantem dictis, aras'q; tenentem

Iupiter

Audiit omnipotēs, oculosq; ad mœnia torsit
Regia, & oblitos famæ melioris amantes.
Tum sic Mercurium alloquitur, ac talia mandat.
Vade age nate, uoca zephiros, & labere pennis.
Dardaniumq; ducē, Tyria Carthagine qui nunc
Expectat, fatisq; datas non respicit urbes.
Alloquere, & celeres defer mandata per auras.
Non illum nobis genitrix pulcherrima talem
Promisit, Graiumq; ideo bis uindicat armis.
Sed fore qui grauidā imperiis, belloq; frementem
Italiam regeret, genus alto a sanguine Teucri
Proderet, ac totum sub leges mitteret orbem.
Si nulla accendit tantarum gloria rerum,
Nec super ipse sua molitur laude laborem.
Ascanio ne pater Romanas inuidet arces?
Quid struit? aut qua spe inimica in gente moratur?
Nec prolem Ausoniā, & Lauinia respicit arua?
Nauiget, hæc summa est, hic nostra nuntius esto.

SERVI.

Ad mœnia. vt inde pellat Aeneam, ne videať esse inīuū: qd oīa cōturbent, Ioue africā respiciente. Nā vtrūqz a turpi libe/rat fama. Voca zephyros, vel qbus Aeneas nauiget, q vehant Mercurius, vt ventos qz secabat. Carthagine: p carthagini: p aduerbio in loco de loco posuit. Sic Hora. Romæ tibur amnē: ventosus tybure Romā. Expectat, terit tps. Nō illū, p silentiū intellige Pulcherrima, epitheton ppetuū, nec ad pñs negociū ptinens. Bis, semel.f. in singulari certamie cū diomede, i quo a diomede saxo percussus est, Iuuena. Vel quo Titydes pcussit pondere coxā, Aeneæ, itē in excidio sicut legimus. Descendo, ac ducente deo: Alij dicūt pp Diomedis, & Achillis singularia certamina, sed q̃ñ cū Achille dimicauit a Neptuno liberatus est, pōt nī, qd p Venere sit: ad ea factū videri. Sic Iuno īputat Veneri: qd p ca fcm̄ est, vt Tu potes in totidē classes ɔuertere nymphas, vel intelligamus Aeneam iā tūc natū: cū Hercules Troiam diruit, nā constat Priamū tunc ao Hercule impūū tra/ditū.

Aduerbiū p aduerbio

ASCEN.

Talibus orantē, &c. Docet auocatū Aeneam ab carthagi/ne in italiam a Mercurio monitu iouis, cuius ofenē ad Mer/curium hoc loco recitat. De qua cum nihil habeamus ex Do/nato. Ordo est, Oīpotens.f. iupiter audiit.i. exaudiuit p p/te, q̃tū.f. ad hoc, q tacite petijt Aeneaz, quē sibi platū volebat illinc amoueri: Hiarbam.f. orantem.i. oratorie loquētem, tali/bus dictis.i. pmissa oratione, ac tenentez aram ex more.f. ob/testantium, & torsit.i. flexit, oculos ad mœnia regia.f. Cartha ginensia, ɀ ad amantes oblitos melioris famæ.i. immemores regni sui, Aeneam regni: quo vocabať, & Didonē eius: qd ex truere cœperat: & alloquiť, tum.i. deinde Mercuriū sic, ac mā dat talia. O nate.i. fili. genuit enim eū ex maia: age cohortādi est beniuole, vade. voca zephyros: quibus.f. Aeneas nauiget, aut quibus ipse ex cylene deferatur, & labere pennis.f. alaruz tuarum, & alloquere ducem dardanium.f. Aeneam, qui expe ctat.i. immoratur nunc Carthagine tyria.i. a tyrijs extructa, ɀ non respicit.i. nō attēdit, vrbes.f. italicas, datas.i. cōcessas ei, fatis.i. a fatis, hoc est deorum voluntate, ɀ pordinatione, ɀ de fer.i. deorsum fer: mea dicta.i. mandata p auras celeres.i. q̃s celer ptrāseas, ɀ dic sup. illi, q genitrix.f. eius pulcherrima: vi delicet Venus non promisit nobis illum fore talem.i. volupta/ti deditum, neqz vindicat.i. eripit, & liberat seruat bis armis graiū.i. græcorū forte sub Laomedonte, & nunc sub priamo, aut semel cū Diomede concurrentē: & semel in ipsa troiæ rui/na per tela p ignes descendentē, ideo.i. ad eum finem v sūu/lieri inseruiat: sed promisit sup. fore.i. futurum esse, talez, sup. aut eum, qui regeret imperijs italiam grauidam iperijs. ɀ fre mentem bello.i. martias, & bellicosam (Respicit ad Augustū, qui inde origines traxit) & qui proderet.i. porro ederet. hoc est propagaret, ɀ protenderet, genus.i. progeniē ab alto san/guine teucri.i. quod per Teucruz auctū est, aut Teucri. pro dar dani, se mitteret totum orbem sub lege, quod Augustus tan/dem effecit. Si nulla gloria tantaruz rerum, accendit.i. incitat ardenter eū, nec ipse molitur.i. cum molimine tentat laborez: super.i. pro, sua.i. propria laude, ne.i. an ipse pater.i. cū sit pa ter Ascanij, (dubitat tamē Titus Liuius, an huic Ascanio, an vero postbumo regnum obuenerit) inuidet Ascanio arces ro manas, q̃.f. olim ab Ascanij progenie extruentur, quod in per sona iouis recte dicit, qui sciuit romanas arces futuras. Quid struit.f. in Carthagine, aut qua spe moratur in gente inimica, nec respicit prolē ausoniam, aut quæ in ausonia.i. in italia ori tura esset, aut lauiniam puellā regiam, quā Didoni preferen/dam intuit, & p.i. nec respicit arua lauinia, quæ.f. illi in agro laurenti subijcientur. Nauiget, non dicit quo. sed satis innuit in

Ordo.

Augusti origo q̃ fuerit

Italiā nauigādū, id tñ nō dicit, q2 pri⁹ i Siciliā defeteñ. Hæc est sūma.f.mādatoꝝ. h̄ est oīa mādata mea in h̄ recidūt, vt ꝗ pri/ mū nauiget, ⁊ h̄ est nū.no f.mādati, aut dicibic.i.in hac re.

ditū. Grauidā ip͡io. vñ multi ipatores possent creari, iūgimus auté ablc̄o, q2 & grauis, Vñ est ablc̄o iūgit. Bel.f. exceptis ipi/ bus, qbus a latio regebant, proderet, ,ꝑdcderet.i. ꝑpagaret. Propago aūt.i.ge. ꝑ breuio ē, vt. Sit Ro. potēs Italia virtute ꝑpago: ꝑ arbore ꝑducit, vt flexos ꝑpaginis arcus. Als decipet, vt vnius ob irā ꝑdimur. Sup sua laude.i. ꝑsua: ⁊ græcū ē sche ma. Sic.n. Demosthenes. ὑπὲρ τοῦ στεφάνου.i. ꝑ corona. Molit, ꝑparat, exercet. Ascanio, cui ipiū debet. Hoc aūt asserit poe/ ta, vt laudando Iulū Cæsarē laudet, q ab eo originē ducit, vt Iulus a magno demissum nomen iulo, Rom.ai. honestior elocu/ tio, si addamus quā rem inuidemus: vt liber pāpineas inuidit collibus vmbras. Inimica, præoccupat quasi præscius. Nec ꝑlec gu. sic in vi. Nunc age dardaniā prolē, quæ deinde sequatur gloria. Sūma, mei ꝑcepti collectio. Iuu. Ad sūmā nō maurus erat.

ASCEN.

Donati expositio

Ordo.

℄ Dixerat, &c. Docet quomodo Mercurius, qui dicit deorum nuncius, Ioui obsecutus est, ea enim eius planetæ natura est, vt qbuscunqꝫ coniungitur, eoꝝ naturā fere induat, ideoqꝫ sta tim paret, nec respondet, De hac aūt re hoc solū repi Donati. Auo mēno, ab Atlāte monte. in quē Atlantē patrē Maiæ con uertit perseus. ℄ Ordo ē, dixerat.f. iupiter, ille.f. mercurius, parabat parere.i. obedire imperio magni patris, & nectit p̄mū pedibus.f. suis. talaria, idest indumenta ad talos vsqꝫ defluē tia. aurea.i. fulgentia more auri: quæ.f. talaria portant.f. eum sublimem.i. supra limum, hoc est terram, exaltatuꝫ alis.i. per alas illis annexas, pariter.i. simul, cum flamine.i. vento rapi/ do.i. raptim volanti. siue ferri velit supra æquora. seu sup ter/ rā. tum.i. deinde capit virgam.i. caduceū, & ille euocat, qñ.f. vult, hoc ē euocare solet, ac pōt. hac.f. virga. orco.i. ab iferno. aīas pallentes.i. vmbras defunctoꝝ, & mittit alias.f. aīas sub tartara.i. loca ꝑfundissima, & obscurissima in iferno, hoc est alias ducit ad iferos, alias reducit ab iferis. nā æthnicoꝝ mul toꝝ disciplina est, aīas qde nō interire, sed post iteruалla certa (quæ viuendo bñ: aut male, meruerūt bēre lōga, aut breuia) redire ab inferis in corpora nō eadē, s3 alia, ⁊ earū ducēdi, ac reducendi ministrū esse Mercuriū, q quasi caduceator deorū est, Caduceator aūt est, quē vulgus ambasiatorē vocat. Et ip/ se dat sōnos, hac virga: ⁊ adimit.i. aufert sōnos: & resignat.i. aperit lumina, sup. clausa morte, nā re significat priū: vū ad di/ ctionē iportātē clausurā iūgit, q2 ergo signant iſæ, & arcæ dū clausæ sunt, resignare fere accipit pro eo, qđ est aperire: & re cludere. Seruius tamen accipit. quasi sit resignat, idest iterū si gnat; morte scilicet futura, lumia. id est pupillas, quas aufert, & ipse

Dixerat, ille patris magni parere parabat
Imperio, & primum pedibus talaria nectit
Aurea, quæ sublimem alis, siue equora supra.
Seu terram rapido pariter cum flamine portant.
Tum uirgam capit, hac animas ille euocat orco
Pallentes, alias sub tristia tartara mittit.
Dat somnos, adimitqꝫ, & lumina morte resignat.
Illa fretus agit uentos, & turbida tranat
Nubila, iāqꝫ uolās apicē, & latera ardua cernit
Atlantis duri, coelum qui uertice fulcit.
Atlantis, cinctum assidue cui nubibus atris
Piniferum caput, & uento pulsatur, & imbri.
Nix humeros infusa tegit, tum flumina mento
Præcipitant senis, & glacie riget horrida barba.
Hic primum paribus nitens Cyllenius alis
Constitit, hinc toto præceps se corpe ad undas
Misit, aui similis, quæ circum littora, circum
Piscosos scopulos humilis uolat æquora iuxta,
Haud aliter terras inter, coelumqꝫ uolabat
Littus arenosum Libyæ, uentosqꝫ secabat
Materno ueniens ab auo Cyllenia proles.

Vt primum

Vt primum alatis tetigit magalia plantis.
Aeneam fundantem arces, ac tecta nouantem
Conspicit, atq; illi stellatus iaspide fulua
Ensis erat, Tyrioq; ardebat murice laena
Demissa ex humeris, diues quae munera Dido
Fecerat, & tenui telas discreuerat auro.

Mercurius

Continuo inuadit. Tu nunc Carthaginis altae
Fundamenta locas, pulchramq; uxorius urbem
Extruis, heu regni, rerumq; oblite tuarum.
Ipse deum tibi me claro demittit olympo
Regnator, coelum, & terras qui numine torquet.
Ipse haec ferre iubet celeres mandata per auras.
Quid struis? aut qua spe Libycis teris ocia terris?
Si te nulla mouet tantarum gloria rerum.
Nec super ipse tua moliris laude laborem.
Ascanium surgentem, & spes haeredis Iuli
Respice, cui regnum Italiae, Romanaq; tellus
Debentur. Tali Cyllenius ore locutus.

Poeta

Mortales uisus medio sermone reliquit.
Et procul in tenuem ex oculis euanuit auram.

& ipse fretus.i. adiutus illa.s. virga, agit.i. impellit ventos & tranat.i. transuolat. nubila turbida.i. et commota. & ipse volans cernit iam apicem.i. verticem & latera ardua atlantis illius montis in Mauritania. duri.i. saxosi: q.s. mons sed alludit ad Atlantem rege auum maternum eius, q in eum montem conuersus fingitur) fulcit.i. sustinet, vt rusticis ad pedem eius stantibus vr: vertice.i. summitate capitis sui. coelum, atlantis inqt, cui caput piniferum.i. in quo multae pinus crescunt, cinctum.i. inuolutum assidue, atris.i. obscuris nubibus, pulsat vento, & imbri sed nix infusa tegit humeros.i. iussa eius, tum.i. insup flumina praecipitant, sup. se.i. praecipitater cadunt, mento.i. de mento senis.s. atlantis niue canescentis, s3 alludit, vt dixi ad hominem quasi distillarent de barba, hoc est iuxta verticem eius, & barba horrida.i. aspa riget glacie.i. styrgs Cyllenius.i. Mercurius in cylleno nutritus, nitens.i. conans descedere alis paribus.i. aequatis, vt faciunt magnae aues dum descendunt constitit.i. regeuit primum, hic.i. in atlante monte, & ipse praeceps.i. praecipitanter descendens misit se hinc.i. ab hoc loco, toto corpore.i. conatu totius corporis, ad vndas.s. maris libyci iuxta carthaginem, misit inq3 ex illeno similis aui.s. mergo, quae volat humilis circum litora, & circum scopulos piscosos.i. piscibus refertos. iuxta aequora. Proles cyllenia.i. Mercurius veniens.i. descendens ab auo materno.i. ab atlante matae, q mater eius est patris, volabat, haud.i. non aliter sed eodem modo inter terras, & coelum, & secabat.i. diuidebat litus harenosum libyae, q2 illic harenae abundant & ventos.i. supabat simul ventos, & globos arenae elatos. Vt primum alatis, &c. Docet quo executus est mandatum iouis de quo Donatus sic dicit. Inuadit, inuectiuam futuram ee hoc verbum ostendit. Erex hoc acri habitu Mercurij ondit, quali habitu debuit esse Iupiter. Tu nunc, obiurgatio est potius q inuectio. Non coe sibi factum hoc vanum dolet decipi spem ipsius, & filij quod non faceret si excusatoris aiz gereret: Pulchram vxorius vrbem, stulti est aliena curare: sua negligere. Ipse deum, huius psonae authoritatem grauiorem facit p sua obiurgationem & vt maior sit metus ptatem ipsius describit. Vtrumq3 aut damnat, & q sublevet inimicorum opes, & q in re agenda ocium sibi pponat, q sit negligentis est. & incauti. Addit ne p eum pear, quod ascanio debet, quod nisi p ipm pstari non pot. Medio sermone, q2 non expectauit responsum, quod erat dimidium sermonis, q oritur iter duos. Haec ille.

Donati expositio

Ordo est, vt.i. vbi, aut cum primum.s. Mer. tetigit plantis alatis.i. quibus talaria cum alis annexa erant: magalia.i. paenorum domos humiles, ipse conspicit aeneam fundantem arces, & nouantem.i. noua facientem tecta.s. carthaginis futurae romano impio inimicae, atq3 ensis erat illi stellatus.i. radians & quasi stellis ornatus, iaspide.i. gemma illa fulua.i. sub viridi admixto albo, & laena.i. chlamys, ardebat.i. resplendebat illi, murice tyrio.i. purpura tyria, q dibapha.i. bis tincta illic est, & caeteris pstat, demissa.i. deorsum missa, & reiecta more militantium ex humeris: quae munera fecerat dido diues: & discreuerat telas.i. stamina, tenui auro.i. in fila dissecto Continuo.i. statim, vt vidit eum. inuadit.s. aeneam dicens, sup. tu.i. tu ne, q author romani imperij esse debeat, locas nunc fundamenta altae carthaginis quae.s. tui nepotes euersuri sunt, & tu vxorius.i. vxori nimium deditus extruis vrbem pulchram, tu inqt, heu dolentis: & exprobrantis, oblite.i. qui oblitus es (& sm Vallam dicere posset non minus oblitus) rex tuarum.i. tot oraculis tibi reuelatarum. Ipse regnator deum.i. deorum.s. iupiter, qui torquet.i. implet, aut agit, & sustinet, numine.i. nutu, & potestate, coelum, & terras.i. summa, & infima coelestia, & terrestria demittit.i. deorsum mittit de claro olympo.i. coelo me tibi.i. ad te, & ad comodum tuum & ipse iubet, supp. me ferre h mandata, quae.s. dicturus est, per auras celeres.i. quas celeriter ptransiuimus iussu eius: dicens sup. Quid str. aut qua spe teris ocia.i. per negligentiam consumis tempora, quibus ocio vacas terris libycis, q.d. inimicis, & tibi negatis. Si nulla gloria tantarum rerum, quantae.s. tibi pmissae sunt: nec ipse.i. tu moliris laborem sup.i. p tua laude, respice.i. clementer attende, Ascanium surgentem.i. crescentem, & spes iuli.i. quas percipere potes de iulo, heredis.i. q tibi heres est, & cui post te regnum hesperiae debet. vnde dicit cui regnum hespiae, & tellus Romana debent.s. ex fatali pordinatione. Cyllenius.i. Merc. locutus talia ore.i. oratione acri, plara, reliqt visus mortales.s. aeneae, cui se videndum exhibuerat: sermone existente adhuc medio.i. nullo responso dato, & cum ille plura putabat dicturus, & euanuit procul ex oculis in tenuem auram, resoluto, scilicet corpore aerio visibili, quod assumpserat.

Ordo

SERVI. ℭ Parere, non respondet, vt numen inferius, s3 obtemperat. Talaria, dantur merc. pennae, q2 citius oibus planetis in suum ortum recurrit, vnde & velox, & errans inducitur, vt. Quos ignes coeli cyllenius erret in orbes. Tum virgam capit.i. caduceum, quod primo Apollo habuit, & donauit mercu. accepta ab eo lyra. Hora. Fratrisq3 humero lyram, Merc. fert virgam, qui deus orationis est & deorum interpres, vnde virga bellantes diuidit.i. bellum nam bellantes, & interptum oratione sedant, vnde sm Li. legati pacis caduceatores dnr. Sicut.n. p faeciales bella indicebantur: ita pax p caduceatores fiebat ἑρμῆς at graece dicitur ἀπὸ τῆς ἑρμηνείας.i. interpres. Alas, vmbras. Aiae.n. in coelo sunt. Resignat claudit, pturbat, & est q2 dicunt physici morituros pupillas in oculis ante triduo non habere, quibus non visis est summa desperatio. Resignat ergo.i. aufert signa luminibus. Tranat, transuolat: vt Nare per aestatem liquidam. est aut ab Home sumptum qui ita ait ὣς ἔφατ' οὐδ' ἀπίθησε διάκτορος ἀργειφόντης. αὐτίκ' ἔπειθ' ὑπὸ ποσσὶν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα, ἀμβρόσια χρύσεια, τά μιν φέρον ἠμὲν ἐφ' ὑγρὴν ἠδ' ἐπ' ἀπείρονα γαῖαν ἅμα πνοιῇς ἀνέμοιο. εἵλετο δὲ ῥάβδον, τῇ τ' ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει ὧν ἐθέλει, τοὺς δ' αὖτε καὶ ὑπνώοντας ἐγείρει. τὴν μετὰ χερσὶν ἔχων πέτετο κρατὺς ἀργειφόντης. Latera dat ei, q sunt hois. Nam rex fuit, q cum Perseum hospitio non susciperet: quia ab oraculo admonitus fuerat, vt a Iouis fi. caueret, a Perseo in montem conuersus est, viso Gorgonis capite, latine telamon dr, sicut tulus melon, Fulcit, sustinet. Nam altus est nimis. Nix niues facit, s3 verbum ninguit: non hinc venit, sed ab eo: quod ninguis Lucre. Albas effundere ningues, Ninguit aut prima & scda psona caret, nam non est in nro arbitrio, s3 ad deum ptinet. praecipitant p Praecipitantur, Senis: p aetatem, vel allusit ad niues, vt gelidus canis cum montibus. Ligr, pibus.a. leni volatu, vt dixit & i coelum pibus se sustulit alis. Cyllenius ab auia, vnde paulopost, Cyllenia ples, aut a cylleno monte arcadiae, vbi nutritus est, Toto.c. vno impetu excessus, sic Luca. Nec tellure cadauer, Paulatim p membra leuat terraeq3 repulsus Aut similis, incongruum heroico carmini erat, si mergum diceret, Sic alibi p periphrasim ciconiam dixit: Candida venit auis longis inuisa colubris. Sic est: Testa cum ardente videbis, Scintillare oleum, nec diceret lucernam nimis tenuiter. Harenosum, Recte. Nam in lybia erat, s3 non in harenosa Mauritania.n. est aspa, & syluosa. Menap Maiam Atlantis filiam. Magalia Afrorum casas, & mapalia idem signant, s3 magalia ma. pducit, mapalia vo corripit, vt & raris hitata mapalia tectis Fulua vi. vt Fuluaq3 caput tinectit oliua, s3 Ply. inter spes iaspidum vnam pont fuluam. Et multi volunt iaspidem ad grana ptinere. Ensis p vagina posuit. Lena, genus est vestis, Est aut pprie toga duplex amictus angularis. Inuadit, bitum futurae orationis ondit. Et notandum non tum eum nuncq, s3 et caduceatoris.i. oratoris officio fungi. Nam & psuadet, & nunciat, Vxorius, vxori fuiens, sic Hor. vxorius amnis. Ipse

Olympus vnde dictus

dat dictis authoritatem, vt q phoebo pr omnipotens, Olimpo, olimpus quasi hololampos.i. totum splendens sine mons sit macedoniae: q dr et domicilium vniuersorum deorum, siue coelum. Vnde addidit claro, vt plerumq3 rium vndosum. Accentus graecus tunc pot ee, si sit graeca declinatio, Vt ὄλυμπος ὄλυμπον, Nam latine olimpi facit. Torquet, eqm sustinet, vt Cuncta tuo, qui bella pater sub nomine torques. Numine aut est: aut nutu, aut potestate, Haec quae dicturus est, Nam supradicta ex se dixerat. Teris: per negligentiam consumis. Debentur, Honestius plurali numero respondit. Surgentem, crescentem, vt Surgentem in cornua ceruum, item Surgentemq3 nouae carthaginis arcem. Cyllenius, Antonomasium est pro proprio, Ore oratione. Mortales visus. aut oculis aeneae se sustulit, aut humanam reliquit effigiem, quam sumpserat, vt ab aenea posset videri. Medio sermone, atqui executus est omnia, quae iupiter dixerat, sed sermo est consertio orationis duorum, vel plurium. Medius ergo est cum persona, cum qua quis loquitur, non respondet.

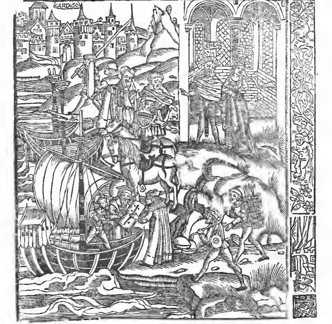
ACSEN. Donati expositio Ordo

¶ At vo Ae. &c. Recitat, qũo æneas sic admonit⁹, fugã.i.cládestinã pfectioné pabat, vtq3 eã sensit amãs Dido. vñ hæc dsta/xat repi Don. vba. Atq3 ait3 nuc huc, itã ãbigua psultatió pualuit i religioso viro diuinũ pceptũ. Ordo é. At vo.i.sz certe, Aeneas ani.i.attonit⁹, aut stupefact⁹, ꝛ qsi sine mete aspectu.s.nũnaci ipsius mercurij, obmutuit.i.loq nequit, ꝛ comæ.i.capilli, arrectæ sup.st.i.riguerũt horrore.i.ex horrõr, ꝛ vox.s.ei⁹, hæsit.i.pglutinata e faucib⁹, ita vt pen⁹ raucescerét, ꝛ ipe ardet.i. ardet ꝯcupiscit, abire fuga.i.secreta pfectioe fugæ sibi & relinqre terras dulces.i.gb⁹ Didone dulcé iuenerat, attonit⁹.i.stupefact⁹ qsi tonitru iouis ꝑcussus, tãto monitu, ꝛ ipio deor.s.iouis ꝛ mercurij, aut sl'oiuz deor, q i talia fata æneæ ꝓseserãt. Heu:

Heu gd. sit

amare dolẽs iteriectio.q.d.dubitabat: qd agat dicẽs, heu, ꝛ dubitãs, q allocutiõis mõ audeat ani.i.ãbiẽdo, lȝ e suppli pcando.tẽtare Re.su.s.ipatiẽtia amoris, ꝛ q exor.su.p.ad isinuãdũ necia3 pfectioné suã, atq3 di.ani.c.i.celerir fluctuãté, nũc.i. aliqñ, huc.i.i hãc snia3, nũc.i.aliqñ illuc.i.illã snia3: ꝛ rapit.i.violẽter trahit eũ i ptes varias, ꝛ vsat eũ p oĩa.s.ietaméta, ꝛ ꝯsilia hæc.s.quã dicturus é poeta, visa é altnãti.i.altnati nũc hanc, nũc hãc illã approbãti potior sup.cæteris: si multæ erãt, aut potior, sup.illar duar, q̃s nouissimas vsabat, ipe vocat mnesthea sergestũ, & forté cloãthũ, sũmos illos gubernatores nauiũ vt in.v.patebit in nauali certamie, vocat sup.vt aut iperãs, post q aderãt, vt ipsi taciti.i.tacẽtes, & silẽtes aptẽt classe3, & cogãt.i.in vnũ cõpellãt socios ad litora, ꝛ sup.parẽt arma.s.ꝓ vi3 tyrios: ꝛ vt dissimulẽt, q sit cã reb⁹ nouãdis.i.cur res inouẽt, classe3 aptẽt, ꝛ sup.dicebat sese.i.semetip3 interea.s.dũ classis aptaret, tẽtaturũ aditus.i.accessus, & q tpa fandi.i.loquẽdi ad eã de pfectione essent mollissima.i.conuenientissima, ꝛ maxime oportuna, & q modus sit dexter.idest conueniens: ꝛ aptus, re

At uero Aeneas aspectu obmutuit amens.
Arrectæq3 horrore comæ, & uox faucibus hæsit.
Ardet abire fuga, dulcesq3 relinquere terras.
Attonitus tanto monitu, imperioq3 deorum.
Heu quid agat? quo nunc Reginam ambire furentem
Audeat affatu, & quæ prima exordia sumat?
Atq3 aium nunc huc celerem nunc diuidit illuc.
In partesq3 rapit uarias, perq3 omnia uersat.
Hæc alternanti potior sententia uisa est.
Mnesthea, Sergestumq3 uocat, fortemq3 Cloanthũ.
Classem aptent taciti, sociosq3 ad littora cogant.
Arma parent, & quæ sit rebus caussa nouandis
Dissimulent, sese interea quando optima Dido
Nesciat. & tantos rumpi non speret amores
Tentaturum aditus, & quæ mollissima fandi
Tempora, quis rebus dexter modus, ocyus omnes
Imperio læti parent, ac iussa facessunt.
At Regina dolos (quis fallere possit amantem.)
Præsensit, motusq3 excepit prima futuros.

Omnia tuta timens, eadem impia fama furenti
Detulit armari classem, cursumq; parari.
Saeuit inops animi, totamq; incensa per urbem
Bacchatur. Qualis commotis excita sacris
Thyas, ubi audito stimulant Trieterica Baccho
Orgia, nocturnusq; uocat clamore Cithaeron.
Tandem his Aeneam compellat uocibus ultro.

Dido

Dissimulare etiam sperasti perfide tantum
Posse nefas? tacitusq; mea discedere terra?
Nec te noster amor, nec te data dextera quondam,
Nec moritura tenet crudeli funere Dido?
Quinetiam hyberno molitis sydere classem,
Et mediis properas Aquilonibus ire per altum
Crudelis, quid si non arua aliena, domosq;
Ignotas peteres? & Troia antiqua maneret?
Troia per undosum peteretur classibus aequor?
Mene fugis? per ego has lachrymas, dextramq; tuam te,
Quando aliud mihi iam miserae nihil ipsa reliqui,
Per connubia nostra, per inceptos hymenaeos.
Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quidquam
Dulce meum, miserere domus labentis, & istam
Oro (si quis adhuc precibus locus) exue mentem.
Te propter Libycae gentes, Numidumq; tyranni
Odere, infensi Tyrii, te propter eundem
Extinctus pudor, & qua sola sydera adibam
Fama prior, cui me moribundam deseris hospes?
Hoc solum nomen quoniam de coniuge restat.
Quid moror? an mea Pygmalion dum moenia frater
Destruat? aut captam ducat Getulus Hiarbas?
Saltem si qua mihi de te suscepta fuisset
Ante fugam soboles, si quis mihi paruulus aula
Luderet Aeneas, qui te tamen ore referret.
Non equidem omnino capta, aut deserta uiderer,

SERVI.

¶ Dulcis, munus est sed ne uideatur ingratus, deorum excusatur ipso. Sic in. vi. Sed me iussa deum. Ambire, Blanditiis circumuenire, vt ne connubiis ambire latinum. Exordia orone, sicut in rhetoricis legimus. Alternati, varia mente tractant, & per hoc ostendit cogitasse eum et amorem. Sed ptulisset voluntatem deorum. Taciti, sine strepitu caelantes psilia, Arma, torte sine impetu iratae reginae. Quando, non est hoc loco temporis sed signt siquidem, & est piunctio rationalis. Sane quando breuis est naliter, sic serenus, quando flagella ligas. Vergilius vsurpat. Si quando tybris, vicinaq; tybridis arua. Quis rebus dexter modo. Qui sit rebus euetus, Laeti, alacres, festiui. Facessunt, si equentatiuum est, vt in Geor. Matris praecepta facessit. Aliquando discedere signt. Terentius, Haec hinc facessat. Praesensit: ac si diceret, antequam ille moliretur, & nimia in hoc vis amantis exprimitur. omnia tuta. Deest et, & est exaggeratio. Eadem, quae hiarbae. Cursum, nauigationem. Inops animi, sine aio, sine psilio. Bacchatur, vt bacchantes furit. Et vno sermone praeoccupat futuram orationem. Thyas, bacchas, Nam vt a baccho bacchas, sic a thyoneo thyades dicuntur. Commotis, quia in sacrorum renouatione commouebant simulachra. Hor. non ego te candide bassareu inuitum quatiam. Trieterica, triennalia. Nam liberi sacra tertio quoque anno inouabantur. Orgia autem apud graecos omnia sunt sacra, vt apud latinos cerimoniae. Sed iam abusiue sacra liberi orgia vocant vel ἀπὸ τῆς ὀργῆς .i. a furore, vel ἀπὸ τῶν ὀργάνων. Nocturnusq; vocat quia noctu celebratur, vnde eius sacra nyctelia appellantur. Quae populus Romanus exclusit causa turpitudinis. Cuberon autem mons: ex quo clamor numinis velut Bacchas vocabat. Dissimulare artificiosa allocutio. Nam sibi psulit sub facie vituperationis aeneae. Dissimulare. q. d. ita pudendam rem aggrederis, vt eam fateri nolis. Data. d. foedus amicitiarum. Hyberno sydere, non hyeme, sed hyemali sydere, aut proprie quod autem supra diu pelago desaeuit hyems & aquosus orion. Ergo aut tempore vt quo sydere terram vertere mecoenas. Aut reuera sydere propter orionem. Crudelis etiam in te odio mei. Domosq; ignotas, ac si dicat. Carthago iam tibi nota est. Licet ibi aliena sint arua Et troia. a. m. Deest si. Mene fu. adhuc non vult aperte exprobare beneficia, sicut paulo post irata. Inceptos, quia ipsa nouitate sunt dulces. Dulce meum tetigit rem inhonestam. Sic Ter. Seu tibi morigera fui in omnibus rebus. Tyranni, nihil intererat apud maiores inter regem & tyrannum, vt para mihi pacis erit dextram tetigisse

Qui quid sit

Cuberon quid sit

bus idest prospere gerendis, quando. i. quando quidem optime Dido nesciat. s. quod abire velit, & non speret. i. formidet (pro contrario, nam speramus bona) amores tantos quantos. s. iam expta erat, rumpi. s. posse, aut quod dissoluantur (Sunt qui legant, eccum mollissima re. vt sit vide, quam mollissima ipsa fandi. quis. i. qualis modus dexter rebus, sed minus procedit, quia tunc diceret quam mollis, & quam dexter Cens. s. socii, parent ocyus. i. valde cito imperio. s. aeneae laeti. i. voluntarii & morigeri, aut quia sicut alibi diximus, spe in italiam laeti inierunt iter quasi nam eos in priam reducerent, vnde est, vix e conspectu siculae telluris in altum, Vela dabant laeti: & Italiam socii laeto clamore salutat & Quo tandem italiam mecum laetere repta, & saepe. alibi. a c p & facessunt. i. factum erit, iussa. i. quae iusserat. At. i. sed regina praesensit. i. prius quam parati essent, sensit dolos. i. dolosam profectionem Nam sup. quis possit fallere amantem. q. d. nemo. vnde ipsa excepit prima motus futuros, timens omnia tuta. i. etiam tuta nedum formidandares & sollicitudine plena timoris amor Eadem fama, quae s. detulerat ad Hiarbam eam aeneae nupsisse, sui venisse aeneam. Cui se pulchra viro dignetur iungere Dido, eadem inquam, detulit. s. ad didonem classem, s. aeneae, armari. i. hoc est instrui omnibus tam bellicis, quam aliis instrui. & cursum. i. festinam nauigationem parari, & ideo ipsa inops. i. impotens animi. i. rationis, saeuit. i. furit acerbe, & incensa. s. furore bacchatur. i. more bacchantium decurrit, per totam vrbem: existens sup. talis, qualis sup. bacchatur Thyas. i. sacerdos bacchi, excita. i. excitata & euocata, sacris. s. bacchi hoc est orgiis, aut bacchanalibus, commotis. i. cum motu fieri coeptis vbi. i. quo tempore. orgia. i. festa liberi. trieterica. i. triennalia, quae tertio quoq; anno fiunt. stimulant. i. instigant, & quasi stimulis agunt eam, & hoc baccho audito. i. percepto aduentante, & cytheron mons ille baccho sacer, sicut helicon apollini nocturnus. i. quo exercentur festa tempore nocturno vocat clamore. i. resonantia, aut reboatione. Tandem his aeneam, &c. Poeta quam argutissimam inducit Didonis ad aeneam orationem, quam ipse sibi placere ostendit ex ea re. quod eam priuatim Augusto recitauit, qua etiam diuus Augustinus ad lachrymas compulsus est: vnde miserationis plena est. De qua tamen paucissima extant Donati verba, nihil, n. inuenimus, nisi quod dicit ante fugam dixisse Didonem, ne honestet rem dicendo ante discessum. Ordo autem est. Dido compellat. i. alloquitur. tandem. i. post longam cogitationem: aeneam vltro. i. non existentem eius compellationem, his vocibus. i. subsequentibus verbis. O perfide, ecca constantiam muliebrem, quae dixerat. Credo equidem (nec vana fides) genus esse deorum, nunc dicit. O perfide, sperasti. i. sperastine, etiam posse dissimulare. a. per dissimulationem caelare, tantum nefas, quantum scilicet est, amantem, & bene meritam sic deserere, quod pro idest sperasti, ne disceder etacitus. i. tacens: & secretus, discedere scilicet posse mea terra. Nec noster amor tenet te, nec dextera. i. fides data. i. promissa quondam: nec Dido moritura si discesserit, sup. crudeli funere quia morte quam sibi illatura est. vnde videtur ex tunc decreuisse sese interimere si discesserit. Quinetiam. i. insuper: tu moliris. i. cum mole, & difficultate paras classem, sydere hyberno. i. hyemali: & tempestatem excitante soluto, & propera ire per altum. s. mare aquilonibus. i. ventis illis vehementer nociuis, mediis. i. in summo vigore existentibus aut tam flantibus. existens crudelis. i. impius, & immitis etiam in teipsum odio mei quasi dicat: qui saepius in deos, & patrem fuisse iactitauit, nunc in seipsum impius est, vt mihi officiat, nam immemor salutis in summo periculo mare discedere parat, quod sup. dicere posses. si non peteres arua aliena, & domos ignotas, & si troia antiqua maneret. q. d. non tam legitime irascar vt nunc quia tunc conuenienter troia peteret classibus per aequor vndosum. i. vndis, & procellis plenum. Fugisne me. q. d. id non merui. vnde addit. Ego oro te per has lachrymas, quas effundo, & per tuam dexteram. i. virtutem, & fidem, quam mihi quondam dedisti, (quando. i. quandoquidem, ipsa. i. ego non reliqui miserae iam nihil aliud. s. praeter fidem datam de futuro, quia non erant celebratae nuptiae, aut quia non potui eum cogere) & oro per nostra connubia (quia vt patuit coniugium vocat, hoc praetexit noie culpam. sed si dicat aeneas non esse connubia addit) per hymenaeos nostros. i. auspicia nuptialia, aut per primos concubitus. Oro inquit, si ego merui bene de te, quid. i. aliquid, aut in aliquod, & si quicquam meum. i. consuetudinis meae fuit tibi dulce. i. delectabile, miserere domus. i. familiae labentis. i. tendentis in ruinam, & excidium, & exue istam. s. tam ingratam & indignam in a pietate mentem. i. voluntatem (Nam iste secundam personam, & ad contemptum pertinere solet) si quis locus est adhuc. s. reliquus precibus. Locum autem esse decere, dupliciter docet, & ob merita erga eum sua, quae verecunde tetigit, & ob damna, quae propter eum passura esset, si abiret, quae addit dicens. gentes libycae & tyranni. i. reges superbi numadum, pro numidarum populorum libyae, odere. i. oderunt: sup. me propter te. i. quia te coniugem assumpsi, & tyrii. i. subditi mei, infensi. i. multum offensi & ob hoc molesti sunt mihi propter te, quo verbo tangit hystoria. Nam fuit a suis coacta hiarbae nubere, quod cum nollet seipsam in pyram deiecit. id autem fingit poeta Didonem in aeneam reiicere: & pudor, sup. meus est extinctus propter te eundem est, & fama prior quasi sola. i. per quam sola etiam si aliis non habuissem dignitatem, adibam sydera (prius de se dixerat aeneas, fama super aethera notus) cui o hospes deseris me moribundam. i. iam iam morituram, & quia appellando eum hospitem, vult

Sperant bona

Donati expositio Ordo

Pronois iste significatum

tẽ, vt negare maritũ. addit, cur hospitẽ dixerit. q. d. iõ dixi hospitẽ, qũ hoc solũ nomẽ. i. hæc sola appellatio. s. hospitis restat mihi de cõiuge. i. de te, q cõiux qdẽ es, sed negas. Quid moror i. qd differo morte, an sup. moror, dũ. i. donec pygmalio, frater s. meus destruat mea mœnia, aut dũ. i. donec hiarbas getulus i. ferus getulorũ rex ducat. i. abducat, aut ĩ triũphũ ducat me captã. q. d. id expectare nõ debeo, & iõ moribũda deseris salte. i. si aliud obtinẽ nõ possũ vel h obtineã. si q̃. i. aliq̃ soboles. i. proles fuisset suscepta mihi. i. a me de te añ fuga. i. prius q̃ sic turpiter aufugeres, & si qs puul⁹ æneas. i. te, & nomẽ tuũ referẽs luderet mihi. i. i solatiũ meũ, aula. s. mea, q referret. i. repñtaret te tñ. i. salte, aut tñmõ, cũ te hẽre nequeã, ore. i. effigie, & vultu oris tui (& id meli⁹, q̃ si dicat tñ. i. dũtaxat ore qr nollẽ vt factis tui filiis sit adhuc. n. blãdit, vt amatrix, & ita nõ ꝯgruit vt intelligatur illũ vitupasse, qd ex rñsiõe patet æneæ beniuole rñdẽtis). Eqdẽ. i. ego certe nõ viderer oĩno capta. i. irretita laq̃o amoris, aut potius decepta, aut deserta, qr hẽrẽ filiũ q te repñtaret. Est n. filius imago pris. i quo & pr superuiuere vr, vñ eccl'i. xxx. Mortuus ẽ pr eius, & nõ ẽ q̃si mortu⁹. Silẽz. n. reliqt sibi post se. Quo circa fictiõe iuris ꝯtinuat pris i filio possẽio, Dixerat. ille iouis &c. Hic br̃ placida rñsio æneæ, q̃ tñ amãs magis accẽdit q placet. Nã sic i irato, & aduersario rñsio mollis frãgit irã, ita i amãte abnegatio placida icẽdit furorẽ. De h aũt dic Dõatus sic, ille iouis ꝯfundebat pudore, vt pote q igrati, q fallacis, q fugiti ui infamiã subiret ꝯtra istitutũ suũ, sed solũ Iouẽ sibi añ oclos põebat, qd efficiebat, vt vir aliogn mitis & hũanus. q̃uis moueret officiis Didõis tñ a ꝓposito nõ discederet, recte aũt dixit mõitis potius q iussis, qr nõ solũ impiũ eũ mõebat, sed eã q̃ imperabat, q̃ ad regnũ italicũ acgrẽdũ ptinebãt, & ne carthagiẽs suo impio inimicã futurã foueret. Nec te re. n. p. palã hẽt bñficia accepta, sed nẽcitate ipulsũ, & nõ volũtate oñdit se illi nõ obseq, breuit aũt purgauit, q̃ obiiciebant, ne multiloq̃o ipsterreret, & igratitudis vitiũ pˀo ꝯfutat. vt sz artẽ icipiat a validioribꝰ aduersarioꝝ obiectis Neqz hãc ab, s. ꝓbat, q nõ fugaz, sed nauigationẽ parauit: qr nõ venerat, vt matrimoniũ ꝯficeret. qd ꝓbat q nullis solitis cerimõiis ꝯiugiũ celebratũ sit. Sz nũc Italiã sac rẽ ꝯisilẽz, nã nullus ab ocio ad negociũ nisi inuitus accedit. Hic amor, hæc pria est. Si te cœpit amor nouæ priæ, nõ ægre feras, q ego quoqz nouæ priæ amore capiar. Et nos quemadmodũ, & te. Astra ignea, facit dissilẽ ex ipo tpe, in quo somnis capit. Manifesto in lu, ꝯfirmatio rei, ne credat eẽ deceptũ, & interpõit iusiurãdũ, Vtrũqz. s. iouis, q misit, & Mercurii q missus est. Desine, qr cognouisti iustas discessus cãs. ¶ Ordo est Dixerat, vz Dido. Ille. s. Aeneas, tenebat lumina immota. i. oculos imotos ita, vt nõ flectant in didonẽ ad respiciẽduz eã misericorditer, mõitis. i. pp monita Iouis. Nõ q iupit monuerit eã nõ aspicere, sz qr monuit q̃ ꝓtinũ nauigãdũ. qd ne nõ faceret, eã nõ aspexit: ne forte a monitis iouis auerteret. quo facto ducemur, nõ solũ trãsgressionẽ mãdatorũ dei, sed ẽt piculũ trãsgrediẽdi vitare. Aut sensus est. ille tenebat oculos imotos in monitis Iouis. ita q nihil attẽderet. præter monita iouis, aut q stupefactus sit ob mõita iouis: ita q cogitabundus vno obtutu oculos imotos ꝯtinẽt, vñ sequit: & obnixus. i. obsistẽs affectiõi suæ ꝓmebat curã. i. sollicitudinẽ suã sb corde. & refert. i. respõdet tãdẽ. i. post lõgã cogitationẽ pauca. s. verba. Ego o regina, nũq̃ negabo te ꝓmeritã. i. quin promerueris plurima, quæ tu fando vales. i. bene scis, aut potes enumerare, nec piget me. i. nõ erit mihi in posterũ pudori, aut verecũdiæ, aut nõ grauabit me meminisse. i. memorẽ esse, elissæ: idest tui quæ proprio nomine elissa diceris, tantisper, sup. dũ ipse, idest, ego. supple ero memor mei. & dũ. i. donec spũs. s. vitalis reget hos i. meos artus. i. tãtisper: dũ viuã. Ego loquar pauca pro re. i. secũdũ exigẽtiã negocii ego nec sper aui abscõdẽ furto, hãc sup, profectioꝰ, ne finge, ꝓ ne fingas. i. ne dicas eã ex opiõne tua fugã, qr nõ fugiturus sum, sed ꝓfecturus nec ego ptẽdi vnq̃ tædas. i. faces, ꝯiugis. i. nuptiales. i. ego nũq̃ te duxi ꝯiuge lz cõplexus sum amicã: nec veni in hæc fœdera. s. mrĩmõialia, q̃ indissolubilia sunt, sed si mea fata. i. q̃ dii de me ꝯstituerũt, paterent, me ducere vitaz. i. viuere, meis auspiciis i. dispõnibus, & cõponere. i. finire curas meas sponte. i. ad nutũ, ac libitũ meũ ego colerẽ. i. instaurarẽ ꝓmũ. i. pcipue. & añ oĩa, vrbẽ troianaz. quæ diruta est, & dulces reliqas meoꝝ, & alta tecta ꝓami manerẽt. s. reedificata, & posuissez victis. i. troianis fugitiuis pergama. i. mœnia troiana, recidiua. i. post casum restituta, aut recidiua. i. iterũ quasi ad vitã. i. existentiã reducta. hoc est frustra speraueris me retinere istic qr. nisi in italiã me fata vocarẽt nõ hanc vrbẽ extruerẽ, sed troianã repararẽ, sed nũc apollo gryneus. i. veridicus. vt est i nemore gryneo, sup. iussit capessere, idest captũ ire, magnã italiã, & sortes lyciæ, idest oracula apollinis, qualia apud lyciam iussere me capessere italiam, hic, scilicet, quẽ mihi fata dedere. est mihi amor: hæc est mihi supple patria, põt his dici, hic amor est mihi amor, & hæc pria est mihi

Hiarbas getulorũ rex

Donati expositio

Ordo

Elisa proprium didonis nomẽ

Gryneus quid sit

gisse tyrãni. Fam a por, q̃ melior fuit sine dubio. Hospes, & hospes fuerat, & maritus. Sed maritũ se negat, & hospitẽ ꝯfitet vt nũc Dido dic, cui me deseris hospes. Qñ h solũ nom de ꝯiuge restat. i. supest. Alii restat. i. resistit. i. ĩ ꝯiuũ tibi e. Alii dicũt h solũ nomẽ qm supest, vt te ꝯiugẽ dicã. Dr aũt ingẽti affectu hos vsus Vergi: ꝓnũtiauit, cũ pauci adessent Augusto recitasse. Naz recitauit voce optia ꝓmũ, tertiũ, & quartũ. Saltẽ. vel h. est aũt tractũ a captiuis. q cũ tenerent ab hostibus dicebãt, sublatis oibus. salutẽ ꝯcede hinc p synæresim natus est sermo. vt in cõteptu rex multaꝝ pituri aliqd saltẽ dicamus. Añ fu. sp. Et amatorie, & amare loquit nã hanc fugã dicit, quã ille ꝓfectionẽ nominat. Amor aũt ex filii desiderio cõprobat. Si qs mihi: de iure loquit. Nã liberi. vbi nõ est iustũ mrĩmoniũ matrẽ sequuntur. Qui te tñ ore referret. Aut sic dixit, q̃si amatrix, vt supra de ascanio, infandũ si fallere posset amorẽ. Aut illud dicit, Optarem filium similem vultu, & non moribus tuis.

Salte vñ tractum

Dixerat, ille Iouis monitis immota tenebat
Lumina, & obnixus curam sub corde premebat.
Tandem pauca refert Ego te quæ plurima fando
Enumerare uales, nunquam Regina negabo
Promeritam, nec me meminisse pigebit Elisæ.
Dum memor ipse mei, dum spiritus hos reget artus.
Pro re pauca loquar, nec ego hanc abscondere furto
Speraui ne finge fugam, nec coniugis unquam
Prætendi tædas, aut hæc in fœdera ueni
Me si fata meis paterentur ducere uitam
Auspiciis, & sponte meas componere curas.
Vrbem troianam primum, dulcesq; meorum
Reliquias colerem, & Priami tecta alta manerent.
Et recidiua manu posuissem pergama uictis.
Sed nunc Italiam magnam Gryneus Apollo,
Italiam Lyciæ iussere capessere sortes.
Hic amor, hæc patria est, si te Carthaginis arces
Phœnissam, Libycæq; aspectus detinet urbis.
Quæ tandem Ausonia teucros considere terra
Inuidia est? & nos fas extera quærere regna.
Me patris Aachisæ, quoties humentibus umbris
Nox operit terras, quoties astra ignea surgunt.
Admonet in somnis, & turbida terret imago.
Me puer Ascanius, capitisq; iniuria cari.
Quem regno Hesperiæ fraudo, & fatalibus aruis.
Nunc etiam interpres diuum Ioue missus ab ipso
(Testor utrunq; caput) celeres mandata per auras
Detulit, ipse deum manifesto in lumine uidi
Intrantem muros, uocemq; his auribus hausi.
Desine, meq; tuis incendere, teq; querellis.
Italiam non sponte sequor.

Poeta

Aeneas

¶ Iouis monitis. Et hæc monita dicim⁹, vt Carmẽtis nymphæ monita, Et hos moniu⁹, Persius: Hos pueri monit⁹ p̃ e siffide re lippos. Immota. i. Physicũ. n. ẽ. vt q̃litates animi ex oculoꝝ. aut corpis mobilitate oñdam⁹, ergo iñõ vult oñdere æneã a ꝓposito nõ eẽ deuiaturũ. Ego te, q̃ plurima fando, ꝯtrouersia ẽ plena, in q̃: & purgat obiecta, remouẽs se crimẽ igrati: & veniali vtit statu ꝓfectionẽ suã torquẽs in volũtatẽ deoꝝ, Habet ei finẽ: nã purgat obiectã fugã noie ꝓfectiõis. Promeritã, ꝯstitisse bñficia & ẽ sermo de his, q̃ p ꝯtrariũ magis lucẽt. Terẽ. ita me velim ames ꝓmerẽtẽ pater. i. bene agentẽ, contra alibi qd cõmerui, aut peccaui pater, i. male egi Meminisse pigebit: elissæ, memini & illius et dicimus. vt hoc loco, & memini illã rẽ, vt Numeros memini, si verba tenerẽ. Memor ipse mei. De futuro dixit, Piget aũt ad futurũ spectat. Pudet ad ptæritũ. Et lz pene vna sit significatio: tñ dicimus piget me illud facere, & pudet me fecisse. Vñ inter dũ pcipue a Salustio simul ponunt. Pro re pauca loqr, remoto igrati crimie, descẽdit ad causam. Hãc ꝓfectionẽ. Prætẽdi. i. ꝓbat nõ eẽ mrĩmonium. In fœdera aut mrĩmonii: vel adiũge sequẽtib⁹, & dicer, nõ veni, vt hic morarer, sicut nũc ꝓbat. Me si fata meis paterent ducere vitã, Auspiciis, & dixit in ꝓnio. Quo me cũqz vocẽt terræ, vbi significauit nolle apud carthaginẽ ꝑpetuo manẽ, sed velle q̃rere sedes fatis ꝯcessas. Ergo veni, cõsensi, hoc est nõ ad hæc ꝯsensi fœdera, vt

SERVI.

Piget & Pudet quõ differant

dera, vt cū vellē discedere, nō liceret. Auspicijs, dispositiōib⁹ q̄r maiores oīa auspicato gerebāt. Spōte mea nomē e, cū ei casus & gen⁹ in pōit. Sic & me:i vt dū māe nouū, dū g̃āma canet. Sic & forte, vt Forte sua libycis tēpestas appulit oris, alias aduerbia sunt, nō āt sua spōte. Nā sup̄ dem̄ ē. Hos cape fatoꝝ comites, hīc diuersas q̄re terras, augurijs agimur diuū. Recidiua, post casū restituta. Gryne⁹, iuxta clazomenas vrbē asiæ nem⁹ ē gryneū, vbi Apollo colit, ī de igit̄ sumit epithetō, lz nō idē sūpserit oraculū. Lyciæ sor. nec hic accepit r̄nsū:s; sic dicit lyciæ, hoc est apollineæ. Hic amor, eo dicit desiderio p̄ voluntatem deoꝝ circa italiā teneor, q̄si possem circa Troiā, & ad illud respicit, Troiā p̄ vndosū peteret classib⁹ æq̄r. Et nos fas dē mihi fas ē, & nō me s; lege ēt nos fas ē extera q̄re regna. Nox opit, a versu fit id tps posuit. Quoties astra i p̄ vnāq̄q; noctē In somnis, p̄ somnijs more suo. Turbida terribilis, qd̄ & vmbræ puenit, & pentis authoritati. iterps. hermes exp̄ssit. Ab ipso. i. magno. vt sup̄, ipse deū tibi. m. c. d. o. Vtrūq;, meū, & nū, aut Iouis & mercurij, aut meū, & ascanij Manifesto. i. aut claro, aut in sībo, qd̄ lumē mai⁹ e. Luca. Post q̄ se lumine v̄o His aurib⁹ pleonasmos ē, Hausi, accepi.

Talia dicentem iamdudum auersa tuetur.
Huc illuc uoluens oculos, totumq; pererrat
Luminibus tacitis, & sic accensa profatur.
Nec tibi diua parens, generis nec Dardanus author
Perfide, sed duris genuit te cautibus horrens
Caucasus, Hyrcanæq; admorunt ubera tygres.
Nam quid dissimulo? aut quæ me ad maiora reseruo?
Num fletu ingemuit nostro? num lumina flexit?
Num lachrymas uictus dedit, aut miseratus amantē est?
Quæ quibus ante feram? iam iam nec maxima Iuno.
Nec saturnius hæc oculis pater aspicit æquis.
Nusquam tuta fides, eiectum littore egentem
Excepi, & regni demens in parte locaui.
Amissam classem, sociosq; a morte reduxi.
Heu furiis incensa feror, nunc augur Apollo.
Nunc Lyciæ sortes, nunc & Ioue missus ab ipso
Interpres diuum, fert horrida iussa per auras.
Scilicet his superis labor est, ea cura quietos
Sollicitat, neq; te teneo, neq; dicta refello.
I sequere Italiam uentis, pete regna per undas.
Spero equidem mediis (si quid pia numina possunt)
Supplicia hausurum scopulis, & nomine Dido
Sæpe uocaturum, sequar atris ignibus absens.
Et cum frigida mors anima seduxerit artus.
Omnibus umbra locis adero dabis improbe pœnas.
Audiam, & hæc manes ueniet mihi fama sub imos.

SERVI.

¶ Iādudū ab initio oratiōis. Auersa irata, vt Diua solo fixos o. a. t. Luminib⁹ tacitis ipa tacita, vt tacitū obsedit lumē animatæ. Sequit aūt iuectio, q̄ semp statu caret. Nec tibi. non solū in æneā ē vituparatio, sed ēt in se obiurgatio, Nā dixerat, Credo genus eē deoꝝ nūc nō credit eē Dardāi. Perfidi, more amātiū obiurgat. Caucasus mōs scythiæ hospitalis. Hyrcanæ, arabicæ ab hyrcania Arabiæ sylua. Relict⁹ āt medijs cōparatiōib⁹ aug mēta fecit Nā post deos, nō hoīes, s; saxa intulit. Nā qd dissimulo. q. d. nō est sperādū posse illū mitigari p̄cib⁹, & idcirco eū eē exasperandū iurgijs. Miseratus, miseror actiū regit, misereor vero gtm̄ vt Miserere aīnō digna ferētis Quæ q̄bus añ feraz, amphibologia est. i. qd p̄us, qd posterius dicaz. Maxima, aut cōiunctū in iunonē: q̄ eā dicat, nō eē maximā, aut in Iouē, quez dicit saturniū, q̄si nocētē. Aut signif̄, vt nec iuno, nec iupit̄ aspiciu, Nusq̄ nec apud rē, nec apud hoīes. Tere. Quid credas aut cui credas, aut declamauit p̄ctrariū, nā oīs fides tuta ē. Eiectū naufragū. Littore egētē, vt hospitio p̄hibemur harenæ. Et regni. d sic q̄rit hiarbas. Et dñz æneā i regna recepit. Amissaz c. s. hāudi renouaui. Heu. f. q. nisi aerat i deos oblocuta. Nā credē deos nō curare mortalia, & ab ipis nō sp̄are auxiliū, furoris est. Permittit̄ excusatio. Si qd pia numi a p̄nt. Nūc lyciæ, irrisio honesta satis cū his v̄bis, fit q̄bus laus p̄cessit vt & nobis idē alchimedō duo pocula fecit, nec dū illis labra admoui: sed cōdita seruo. Quietos sollicitat. Cic. in li. de natu. deo. triplicem

ponit

est mihi p̄ria, nec iuria. Nā si arces carthaginis detinēt, sup̄. te phœnissaz. i. cū sis phœnissa, hoc est de phœnicis, nec in p̄ria tua, & si aspectus vrbis lybicæ detinet. i. amnio: atur delectado te, q̄ inuidia, idest iniuria, quæ cū inuidiæ fit tandē. i. vt libere me tande purgē, est teucri os cōsidere. i. si teucri cōsidunt, & sedes capiūt ausonia. i. in italia. q. d. nulla, q̄ fas est, & . i. et nos nō volum te. quærere regna extera. i. externa. imago patris. s. mei anchisæ admonet me, & ipa turbida. i. cōmota. & irata, terret me in somnis, p̄ in somnijs aut dū somno indulgerē, toties sup̄. quoties nox operit. i. inuoluit terra vmbris humētib⁹ i. humidis, & quoties astra ignea. i. ardētia, surgūt. i. oriuntur Puer ascanius et admoet me. & iniuria chari. i. dilecti capitis. s. filij mei, quē ego fraudo. i. per fraude p̄uo, regno hesperiæ, & aruis fatalib⁹. i. fataliter ipsi debitis, sup̄. terret me. q: iniquū est filiū fraudare p̄tra fatoꝝ seriē, & iā deoꝝ timet irā, vñ teretur. Ego testor vtrūq; caput. i. meū & ascanij, p̄ quod æneas iurare solebat, vt dicet ipse in. ix. Per caput hoc iuro. p̄ quod pater ante solebat, aut caput Iouis: & mercurij, aut meū, & tuū, testor inquit vtrūq; caput: q̄ sup̄. interpres diuū. i. deorū. s. mercurius, missus ab Ioue ipso (emphaticos). i. magno, & nō ab inferiore numine detulit ēt nūc. i. paulo ante, mādata p̄ auras celeres. i. quas celerrime trāsuolauit, vt in reb⁹ vrgētib⁹ homines solēt. Ipse. i. ego vidi deū. s. mercuriū in lumine manifesto. i. visibiliter, iuratē muros, & hausi. i. accepi vocē. s. eius his aurib⁹. s. meis & ergo dido desine incēdere & me, & te q̄relis tuis, q: nō sequmeo sp:o. i. mea voluntate, sed ex deorum iussa Italiam.

ASCEN.

¶ Talia dicētē, &c. Amissa spe, cōuicia ingerit & q̄si cū absente interdū loquit̄. Serui. dicit hypallagē, aia seduxerit artus. posset tñ aia quæ inuita corpus linq̄t, dici seducta. Donatus quoq; subtiliter nil subitelligit, illic amissaz classez, sed ordinē vult reduxi classes amissaz & reduxi socios a morte. Donati verba sunt. Totūq; pererrat, ira fectis signū, vt cū totū nolit visu; totū tñ oculis errātibus cernat. Iādudū, ex quo incepit loq̄, quæ sibi nō placeret, qua p̄sideratiōe icēsa fuerat. Nec tibi. d. p. vbi vidit illū nō flecti p̄cib⁹, vertit se ad p̄uicia, vt salte aīo suo morē gerat. est at aīoꝝ cōmutatio. nā cū amaret dixit credo genus eē deoꝝ Duris. i. e: q: asper es, & ab humanitate alien⁹. Vberaq; p̄p qd̄ hoīum mansuetudinē nescis, oñdit aūt p̄ alimōtū lactis mores pueris infundi. qd̄ & Cice. placet, q̄ i educatiōe oratoris iubet p̄cipuas adhiberi mulieres cū p̄ obseq̄a vberū nā ex alia in aliā mutet̄ Nū fle. i. n. n. l. s. oñdit nō eē i ænea: q̄ r bono viro ee solēt. Tria aūt hæc sunt: p̄ q̄ hō miseratiōe motus eē vt̄ gemit⁹ lachrymæ, oculoꝝ flexio, Iūo, q̄ vel q: deoꝝ sit regia vel a se colat, p̄riā vlcisci debebat: vel q: inimica eēt troianis, Amissaz classez: q̄si p̄ me feci nā sine illa nauigare nō possz. Reduxi de classe dicamus, solū reduxi classez, & de socijs vo, reduxi socios a morte. Nūc. q. d. nūc cū vult abire. sed cur nō antea, cū opa mea egeret. Hæc ille. ¶ Ordo est. Dido aūsa. i. īdignata, & irata, tuet̄. i. īspiciē iādudū. i. ab eo tp̄e. quo talia i telligē cœpit sup̄. ænea dicēte talia, q̄lia p̄missa sūt. voluēs oculos huc illuc. i. i diuersas p̄tes qd̄ signū furoris p̄cepti est, & perrat. i. p̄uagat̄, & sine ordie p̄currit: luminib⁹ tacitis. i. nōdū animū significātib⁹, aut ipsius adhuc tacentis, q̄ ipa accēsa. s. post extrāsuersā īspectionē p̄fat̄ sic. O p̄fide, nec diua. s. ven⁹ ē tibi parēs, p̄ id, qd̄ dixerat, Credo eq̄dē, nec vana fides gen⁹ eē deorū Nec dardanus est author gñis, sup̄ tui, s; caucasus mōs ille scythiæ. horrēs. i. asper, duris cautib⁹. i. saxis illis, & rupib⁹ genuit te, & tygres hyrcanæ. i. arabicæ, admorunt. i. admouerūt vbera (huc locū adducit. Phauorinus p̄hūs apud. A. Cel. docēs nutrices vbera multū ad p̄lis idolē face, atq; p̄terhnæ institutum face, q̄ quos genuerunt, lactare recusant liberos.) Nā qd. i. ad qd dissimulo. i. dissimulans loquor, vt te alliciā blādo sermone cū durior sis caute aut ad q̄ maiora. i. meliora reseruo me. q. d. ad nulla, q: Nū. i. nunqd (loquit̄ de præsente, q̄ si de absente p̄p indignationē, sicut cōtra p̄ apostrophen ex beniuola affectione sermonē ad absentes cōuertere solemus) ingemuit. i. intus gemuit, aut ēt modicū gemuit n̄so fletu. q. minime, & fleuisse se significauit etiā ibi, Per ego has lachrymas dextrāq; &c. nū. i. nūqd flexit lumia. i. oculos. q. d. ēt minime nū. i. nūqd, ipse victus. s. miseratiōe, dedit lachrymas, aut miserat⁹ e, sup̄. me amātē. q. d. nō. Quæ añferā, & q̄bus añferā. s. q̄ p̄ria & q̄ nouissima dicā, aut p̄stituā (dubitat. n. de oīb⁹) h̄ est de q̄bus p̄io q̄rat. an de dijs q̄ hæc ip̄ūra finūt, an de eo, q̄ h̄ cōmisit: iaiā nec iuno maxia. i. quā maxie veneramur, & q̄ nobis maxia est nec pater saturni⁹. i. saturni fili⁹ Iupiter, aspicit hæc æq̄s. i. iustis, & ad æq̄tatē spectātibus oculis Nusq̄. i. neq; apud deos, neq; apud hoīes est fides. i. fidelitas tuta. i. tutos faciēs. Ego excepi. i. ex malis suscepi eū, sup̄. h̄ est æneā: eiectū s. mari, & egēte litore vñ dixit ilione⁹, hospitio, p̄hibemur harenæ & ego demēs locaui eū i p̄te regni, & sup̄. renouaui classē amissam, & reduxi socios a morte. Heu ego feror incēsa furijs (at q: oblocuta est in deos sed; Ser. aut poti⁹ q: se rapi ad hue sentit furijs. eo q̄ terre nō posset fraudulētā Aeneæ r̄nsionē, q̄ in deos retulit p̄tectiōis sue cāz, vñ dicit) Apollo augur. i. augurij

Donati expositio

Miseratiōne quæ moueant

Ordo

gurū plr', & id ptumeliose, qr auguria ipsorū fallūt, sup. fert, nūc .i. aliqñ horrida iussa p auras, & sortes lyciæ .i. rūsa p sortes quæ et icertæ sunt, sup. ferūt, &c. & iterpres diuū .s. mercuri' iussus (sicut sup. fingit) ab ipso ioue, fert nūc .a. aliqñ iussa .i. mādata dei. horrida .i. terrificia, p auras .s. celeres, p qs seri solēt p cipiti pēna obsessorū secreta .s. arrisiōi apta pricula .i. scit lz qr is .i. eiusmodi labor ē supis .i. ad supi curāt .s. & ea cura .s. de aduocādo ænea sollicitat qetos .s. deos hūana nō curātes fm epicurū, quē Hora secut' i pmo sermonū dicit, Nāqz deos didici securū agē æuū. Nec si qd miri faciat na deos id Tristes ex alto cœli demittē tecto. Neqz teneo te (iterū torqt sermonem ad Aeneā) neqz refello .i. ificias eo, dcā .s. tua .i. seqre Italiā, qr dixerat, italiā nō spōte sequor, sequit aūt, qr fug ētē, vt alibi dicit, Pete regna vētis p vndas .s. maris amara cōcessio q vīm negādi hēt. vñ addit. Eqde .i. ego certo spote hausurū .i. luiturū, & daturū supplicia .i. pūitionē pfidiæ, medijs scopulis, e qbus .s. nulla sit enauigādi spes dic, si numia pia .i. piorū aut q pios respectāt, pñt qd .i. aliqd, & spote vocaturū sæpe dido. aut accusatiu' ē aut vocatiu' sz Ser. sic i euāge. Vocatis me magister & dñe uoie .s. expsso. ego absens .s. post decessū ex hoc mūdo, sequar .i. psequr te ignib' atris i festis, aut rogalib', & cū mors frigida .i. frigidā facta a seduxerit .i. segregauerit, artus aīa .i. ab aīa aut p hypallagē aīaz ab artub'. ego vmbra .i. iter vmbras deputata adero .s. ad psequēdū te, oīb' locis, & tu iprobe .i. iprobā de pp pfidiā, dabis penas .i. pūietis. Audiā .s. te dedisse penas, & hæc fama veniet mihi sub imos manes .i. ad iferos, vbi iniit se gauisurā de aduersitate æneæ, quā nūc optat, qr i qua affectiōe decedūt aīæ, in ea pmanēt fm hūc autho. in sexto huius.

Epicureo rū opio

ponit opionē. Nō ē ē deos, cuius rei autho apud athenas exustus ē, eē & nihil curare vt epicurei. Eē & curare: vt stoici. Ergo hic epicurice, paulopost stoice, Si qd pia numia psit .i. seqre italiā. artificiosa phibitio, q fit p cessionē, tñ ne itelligat psuasio, miscēt qdā: q nocēt, vt vēt', & p vndas. Terē. Profundat, pdat, peat, nihil ad me attinet. Refello, redarguo, Medijs, māifestis vel illa saxa dic, q iter africā, sardinia, siciliā media st. Hausurū luiturū, daturū. Dido, & vocatiu' eē pōt, & accusatiu'. Atris ignib' iuocatas tibi inuitā furias, q faces hñt. Alij dicūt a ris ignibus .s. sociorū, vt paulopost, ite ferte citi flāmas. Melius ē: vt sz vrbanū dicam' atris .i. rogalib', q visi tēpestate signt, vt æneæ i qnto euenit, q ē, occidā me, & rogalib' te psegr flāmis. Absēs qsi mortua. Atris, mali ominis. Hora Nigrorūqz memor dū lz igniū. Aīa art' .i. aīas artub'. Vmbra adē. biotanathoȝ aīas dicūt phisici nō recipi i sedes suas, nisi vagātes itinū tps expleuerit. Qd poetæ ad sepulturā trāsferūt q extīcta aī die vagās te psegr. Si āt fuero recepta i originē, pœnas tuas audiā q sēsus tor' ē: si visis rogalib' flāmis euaseris tēpestatē vmbra mea te psegr si hāc euasis, vl' recepta, audiā famā tuorū suppliciorū.

Errone opinio

ASCEn. ¶ His mediū dictis sermone abrūpit. Docet, qūo indignabūda nō atēdit vlteriorē purgatione æneæ, sz aufugit motu furoris ablata, quo cessante, pcidit exanimis. Itē qūo teucri migrabāt, & sarcinulas in morē formicarū colligebāt, de qua re nihil repi a donato adductū. Ordo igit est, dido, sup. abrūpit his dictis .i. postq hæc dixerat fmonē mediū, qr nō expectat respōsionē: sermo aut a serēdo dictus est, ploquētis, & rñdēns, vñ pius medio sermōe reliqt. & ipsa ægra .s. aio, h ē, quā vitæ tædē cœpit, fugit auras, & auertit, se ex oculis .s. æneæ, & aufert se ex oculis, nō vacat: qr potuisset se avtisse, nec tñ abstulisse. linqns .s. æneā cūctātē .i. cū cūcta, hoc est mora multa cogitātē & pesitātē, & parātē dicere multa, qr voluit se purgare & q dixerat manifestis testimōijs pbare, famulæ suscipiūt, p h oñdit postq se cū ipetu illo furoris abstulerat, collapsa, vñ sequit & referūt, h ē iferūt, & repotāt thalamo marmoreo .i. in thalamū marmoreū mēbra .s. Didōis, collapsa .i. simul lapsa, qd sigt, q si exāimē cecidisse, cū simul caderēt mēbra, ne alio cadēte ali' sustētaret, vt fit, & reponūt .s. eā, stratis .s. lectis: tapetib' istratis, at .i. sed æneas pius qtū ex nā, qq .i. tāetsi, cupit lenire .i. mitigare, dolētē .s. didonē, solādo .i. psolādo, aut p psolationē, & qq cupit auertere .s. a didone curas .i. sollicitudines amatū, dictis .i. vbis psolatorijs, cupit dicit, gemēs multa .i. multū & labefactus aīuz .i. hñs aīuz labefactū magno amore, tñ exequit iussa diuū .s. iouis, & mercurij, & apollinis q sæpe i italiā pficisci mōuerat, & reuisit classem, quā .s. istaurari iusserat, tū vo .i. & tūc maxie, aut tūc ad vex icūbūt teucri .s. classi parādæ, qr pñtia patrisfamilias istigat opatios, & deducūt .i. deorsuz ducūt, aut ducūt de toto litore naues celsas .i. altas, & iā instauratas, qd' itelligit fecisse Aeneas pusq Didoni spes erat firma d eius mrimonio, nā & Dido pus exprobrauit ei, qr classem inouauerat dicēs: amissam classem, sociosqz a morte reduxi, carina vncta .s. picata (qr dem esti p. Oēs accipiūt inimicū ibrērimusqz fatiscūt, & ferūt remos frōdētes, qr cū faciles sint collectu remi, nō collegerāt eos pusq pficiscēdū erat (natat, & ferūt syluis .i. de syluis, robora .i. trūcos arborū robustos p malis nauiū, ifabricata .i. nō opata, studio .i. pstudio fugæ .i. vt citius fugerēt. Tu cernas .i. qlibet cernat, scda psona p qlibet, sup. teucros migrātes .i. habitationē mutātes & sarcinulas colligētes, & ruētes .i. peipitātes exeūtes, ex tota vrbe. Ac veluti .i. quēadmodū, quū .i. qñ formicæ, populāt .i. populāt: vt nūc dicim', igētē aceruū .i. cumulū farris .i. illi' frumēti: & reponūt tecto .i. i cauernis suis, existētes memores hyemis, tūc nigrū agmē .s. formicarū, qd' enni' de elephātis dixerat, & accius de Indis, it .i. igredit cāpis, & pueclāt .s. formicæ: aut qr collectiuū ē, agmen pdā .s. farris, p herbas, calle angusto .i. semita, ps .i. ptīs formicæ, trudūt .i. ipellūt cū ferre nequeant humeris .s. suis, grādia frumēta. Vsurpatiue frumēta pluralr dixit, sz vsitati' q i geor. Qui & frumētis labor addit', obnixæ .i. obnitētes hūeris, ps .i. ptīs, dicit ps, qr nō vt apes regnū fouēt, sed rēpub. itaqz multæ funt iter eas, pncipes cogūt .i. ipellūt agmina, & castigāt moras .s. tardātiū aut moras p eo, qd' est morātes, vt vult Seruius, & oīs semita .i. breuis: & qsi semis via, q & ita dr, feruet .i. fit feruida, ope .i. opatione, & labore formicarū, sic supple feruet oīs semita ope teucrorū migrātiū, & sarcinulas deferētiū. Illud obnixe sine diphthōgo qdā legūt, vt sit aduerbiū, alij cum ea figurate.

Ordo Sermo vbi dic'

Præstiæ patrisfamiliæ esse

His medium dictis sermonem abrumpit, & auras
Aegra fugit, seqz ex oculis auertit, & aufert.
Linquens multa metu cunctantem, & multa parantem
Dicere, suscipiunt famulæ, collapsaqz membra
Marmoreo referunt thalamo, stratisqz reponunt.
At pius Aeneas, qq lenire dolentem
Solando cupit, & dictis auertere curas.
Multa gemens, magnoqz animum labefactus amore.
Iussa tamen diuum exequitur, classemqz reuisit.
Tum uero Teucri incumbunt, & littore celsas
Deducunt toto naues, natat uncta carina.
Frondentesqz ferunt remos, & robora syluis
Infabricata fugæ studio.
Migrantes cernas, totaqz ex urbe ruentes.
Ac ueluti ingentem formicæ farris aceruum
Cum populant, hyemis memores, tectoqz reponunt.
It nigrum campis agmen, prædamqz per herbas
Conuectant calle angusto, pars grandia trudunt
Obnixæ frumenta humeris, pars agmina cogunt.
Castigantqz moras, opere omnis semita feruet.

Poeta

SERVI. ¶ Mediū .s. pp id, qd' sequr. Cūctātē, & multa .p. dice. Tū vo, regis pñtia. Remos, q essent futuri: vt qs ego sustollēs iā dedignata maritos. Fugæ, celeri pfectiōi, vt ille volās simul arua fuga, simul æqra verrit. Cernas, honesta locutio, vt rē tertiæ psonæ ad secundā referas. Formicæ, ad studiū fit cōparatio, & cautela exprimit per formicas. Hora. Paruulanā exēplū est magni formica laboris. Iuue. Formica tādē qdā expauere magistra. Formica dicta est, qr ferat micas. Farris nomē est solū, qd' geminat r in genitiuo. Monodicon ergo est, sicut sol. Itē cor cordis solū in dīemittit genitiuū. Itē sgeminat as assis: & hæc carēt exēplis. Populant, antique dixit, nā hoc verbū apud veteres actiuū fuit, nūc est deponēs. Hyemis, m. Hora. Quæ simul inuersum ptristat aquarius annū, nō vsq prorepit. It nigrū cāpis agmē, Hemistichiū Ennij de elephātis. Quod ante ab Accio est dictū de indis. Calle, callis est semita tenuior callo pedū pecudū prædurata. Semita .est semis via, vñ semita dicta est Via est actus dimidius, qua potest ire vehiculū, nā actus duos capit propter euntium, & venientium vehiculorum occursus. Trudūt quæ portare nō possunt. Moras, tardas, morantes.

Formica vñ dicta

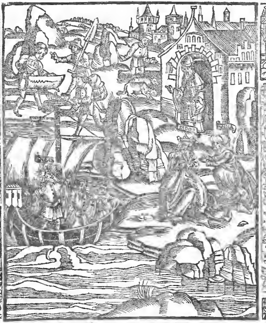
ASCEn. ¶ Quis tibi nunc Dido &c. Facta apostrophe poeta quasi condolens adamāti ipatienter reginæ quærit quem sensum tūc habebat. cum talia cerneret, doceatqz amore victam Annā sororem rogasse, vt sese mediatricem, & reconciliatricem ingereret. faceretqz, vt saltem aliqd moræ ipetret dicens. Tempus iane peto requiē spaciūqz furori. Dū mea me victā doceat fortūa dolere, q res nimirū facile pmiseratiōe meret, cū nihil sit

Quis tibi tunc Dido cernenti talia sensus?
Quos ue dabas gemitus? cum littora feruere late
Prospiceres arce ex summa, totumqz uideres
Misceri ante oculos tantis clamoribus æquor?
Improbe amor, quid non mortalia pectora cogis?

Ire

Ire iterum in lachrymas, iterum tentare precando
Cogitur, & supplex animos submittere amori.
Ne quid inexpertum frustra moritura relinquat.
  Anna uides toto properari littore circum.
Vndiq; conuenere, uocat iam carbasus auras.
Puppibus & laeti nautae imposuere coronas.
Hunc ego si potui tantum sperare dolorem.
Et perferre soror potero, miserae hoc tamen unum
Exequere Anna mihi, solam nam perfidus ille
Te colere, arcanos etiam tibi credere sensus.
Sola uiri molles aditus, & tempora noras.
I soror, atq; hostem supplex affare superbum.
Non ego cum Danais Troianam excindere gentem

bil sit amen⁹ dein̄. De hac āt re voledū ē. Dōati ɔmētarios scer cidisse, nimiꝫ optios cū affectiōes loquētū, q̄ rū hic loc⁹ plen⁹ est p̄q̄ diserte explanaŕ soleat. ¶ Ordo igit, cū explananticula nr̄a eit. O Dido (inq̄t poeta) q̄s .i. qlis sensus .i. anis 7 mēs aut sn̄ia, seu affect⁹ erat tūc tibi, cernēti .i. cū cerneres talia q̄lia .s. a teucris, q̄ ab Aenea fiebāt. q. d. nimiꝫ miserrim⁹, 7 ipa tenuissim⁹ ve ꝑ vel q̄t gemit⁹ dabas. q. d. p̄simos, cū .i. q̄n ꝓspiceres .i. porro aspiceres ex arce suma, .i. ex specula, q̄ erat i arce tua, littora ferueŕ .i. feruēter frequētari, a teucris late .i. i latū, 7 cū videres totū aequor misceri .i. cōfundi añ ceulos .s. tuos tātis clamoribus. Sed qreres q̄uo clamores viderit? At dices, cū diuo Augustino videre ad oes sensus, 7 ad alius, si gn̄aliter accipiaŕ ptinere, aut poetā nō dicē: q̄ clamores videt, sed aequor misceri, q̄ mixtio fiebat cum clamoribus adest ipsis concomitātibus aut ex ipsis clamoribus. Facit rursus aliā apostrophē ad amorē, sed, vt dixi alibi, apostrophē faciunt aliq̄n ex beniuolētia vt Et te pater optime teucrum, fluctus habet libyae, aliquando ex indignatione, vt: Quid non mortalia pectora cogis, auri sacra

Aulide iuraui, classem ue ad Pergama misi.
Nec patris Anchisae cineres, manesue reuelli.
Cur mea dicta negat duras dimittere in aures?
Quo ruit? extremum hoc miserae det munus amanti.
Expectet, facilemq; fugam, uentosq; ferentes.

Non

fames, vtrāq; hic facit ex beniuolentia ad Didonē, & ex indignatione ad amorē, sicut in Buc. ad medeā Improb⁹ ille puer crudelis tu quoq; mr̄, dicit ergo, o īprobe amor, qd .i. ad quid nō cogis pectora mortalia. q. d. ad nullum nefas nō cogis: sed ad oē nefas, ad q̄libet rem, quātūlibet īdignā, vn̄ addit, Dido sup. cogiŕ ire .i. descēdē iteꝝ ī lachrymas, 7 tētare iteꝝ p̄cādo .i. per

per preces, & cogitur supplex submittere .i. subiicere animos .s. aliquos superbos, amori, ne ipsa moritura frustra .i. sine causa, linquat quid .i. aliquid inexpertum .i. intentatum, .i. quod non fecerit periculum, an possit Aeneam vincere, nam si non omnia perexperta fuisset, forte putasset, se frustra mori, dixissetque secum, si hac via, aut illa tentassem eum retinere, forte retinuissem, vult ergo omnia experiri, unde convenit Annam sororem suam his verbis, o Anna, tu vides, properari .i. properatio esse fieri toto litore circum .i. per circuitum, ipsi .i. teucri, convenere undique .i. omni parte, carbasus .i. velum extentum vocat iam auras .i. ventos secundos, & nautae laeti .i. minime timentes, aut ut dixi, quia in Italiam profecturi, imposuere puppibus coronas in signum laetae profectionis sicut amplius potaturi pocula coronabant. O soror, si ego potui sperare .i. timere, & vere eri (pro pronomine voluit dicere timere) hunc tam laborem, que .s. habere de profectione Aeneae, ego potero, & .i. et perferre .i. tolerare ipsum, hoc est si verita fuissem tantum mali ex amore ortum, facile amorem tulissem, quia non tantum amassem, nunc autem spe decepta, & amore illaqueata perferre nequeo, tu o Anna exequere .i. effice mihi miserae, hoc unum .s. quod dictura sum, nam ille .i. novissimus .s. de quo sermo est Aeneas colere sup. solebat aut colere .i. colebat, te solam, & credere .i. credebat, aut credere .i. fidei committere, & revelare solebat tibi sensus etiam arcanos .i. sententiam secretam, aut consilia secreta, & tu noras .i. noveras sola: molles .i. opportunos, & faciles aditus .i. modos adeundi viri, & tempora .i. opportunitatem adeundi viri Exequere ergo mihi hoc unum, hoc est o soror, atque tu supplex, affare .i. alloquere superbum hostem .s. Aeneam cuius amor me hostiliter necat, & dic, sup. ei quia ego non iuravi .i. coniuravi cum danais .i. graecis aulide pro aulidi .i. in illo portu euboici sinus, qui est capax navium capace, ubi graecorum in Troianos coniuratio facta est, excindere .i. excindendo delere gentem troianam, vel pro vel ego non misi classes ad pergama .i. moenia troiana delenda, ut multi graeci confoederati. Nec ego revelli, idest post sepulturam evelli cineres & manes Anchisae, patris .s. eius, ut fecit Diomedes, qui eos ex Sicilia sustulit secundum Varronem: & plagis admonitus Aeneae restituit, cur negat .i. renuit demittere mea dicta .i. preces meas, in aures .s. suas, duras .i. inexorabiles, quo ruit .i. praeceps aufugit, det .i. praebeat: ut det mihi miserae amanti, hoc extremum .i. ultimum, aut minimum munus .i. beneficium, ut .s. expectet, & facilem fugam, & ventos ferentes .i. opportune flantes, ego non oro .i. non deposco orando, iam antiquum coniugium, quod ipse prodidit .i. decepit, quia ad finem non perduxit, nec consumavit, aut coniugium antiquum .i. sibi charum, aut prius promissum, quod prodidit .i. manifestavit. ac porro dedit, idest dixit nobis, scilicet in secundo narrando verba haec creusae de italia, & lavinia, Illic res laetae, regnumque, & regia coniunx Parta tibi: &c quorum nunc memor dicit, nec oro, ut careat pulchro .i. honesto, & culto latio, & relinquat regnum .s. a fatis promissum, sed sup. (Quia tamen oro, & peto fere sinonyma sunt, eleganter omisit coniunctionem sed) peto ipse inane .i. sine officio coeundi, aut solam dilationem sine alio effectu, & peto requiem, & spatium furori .s. mitigando, dum .i. dummodo, aut donec, mea fortuna .s. adversa, doceat me victam .i. a spe & voto reiectam dolere .s. patienter: ac temperate: quia omnis subita commotio rerum non sine magno conflictu sit animorum. Ego oro hanc extremam .i. ultimam, quam a te petitura sum. veniam .i. gratiam, & beneficium, miserere sororis, hoc quasi per parenthesim interserit. q. d. non debes mihi id unum negare, cum tua soror sim, & misera .i. miseratione digna, praesertim cum ingrate non feceris, unde subdit) Quam .s. veniam, ac gratiam cum dederis .i. exhibueris mihi, ego relinquam cumulatam .i. copiose auctam tibi: morte .i. dum moriar, aut sic, quam veniam cum dederis, mihi cumulatam, ego relinquam morte .i. non nisi morte. q. d. hanc nisi mors mihi adimat nemo, quia semper eam habebo, nec relinquam, nisi morte. Ego autem potissimum sic dixero. quam veniam cum mihi dederis .i. postquam dederis semel, ego relinquam non nisi in morte, nec nisi cumulatam, idest auctam, ita ut plura relictura sit quam acceperit.

¶ Talibus orabat, &c. Paucis significat Annam retulisse Aeneae preces sororis, sed nihil effecisse, cum nullis ille moveretur fletibus a deorum imperiis, unde eum arbori ventis concussae, sed firmiter radicatae comparat. Deinde portenta elissae mortem minantia recitat complurima, de quibus Donati perierunt commentarii. Ordo autem est. Dido orabat .i. orationem faciebat talibus .s. verbis, & ipsa miserrima sup. faciebat tales fletus, aut potius sic. & ipsa miserrima fert .i. effert. tales fletus .i. verba talia cum fletu, & soror .s. anna refert .i. recitat ea Aeneae, sed nullis .i. non ullis: ille non movetur ullis fletibus (si loco particulae sed, esset particula quia, ordo esset, Et soror miserrima fert .s. ad Aeneam tales fletus: & refert .i. reportat pro responso, quia nullis ille movetur fletibus) aut ipse tractabilis .s. a natura, non sup. audit .idest exaudit, ullas voces .i. preces quamvis licet sit tractabilis, fata obstant, & deus .i. preceptum dei, obstruit .i. claudit aures viri placidas .i. benignas, & faciles nisi deus obstaret, sed amici diligendi sunt usque ad deos. Ut apud Gellium docemur: Ac pro & veluti, .i. quemadmodum quum .i. quando boreae .i. venti illi septentrionales, alpini .i. per alpes in italia flantes certant inter se eruere flatibus .s. suis (nam fingitur boreas esse deus venti septentrionalis) nunc. idest aliquando

Non iam coniugium antiquum, quod prodidit, oro.
Nec pulchro ut Latio careat, regnumque relinquat.
Tempus inane peto, requiem, spatiumque furori.
Dum mea me victam doceat fortuna dolere.
Extremam hanc oro veniam, miserere sororis.
Quam mihi cum dederis, cumulatam morte relinquam.

¶ Fervere late, infinitivus hic est a tertia coniugatione .i. fervo fervis: nam secundae coniugationis verba producto e, quod habent ante o in tertiam migrant, ut ferveo fervo, fulgeo fulgo, hinc est. Fervere leucatem, auroque effulgere fluctus, sic Hor. Vade. vale, cave, ne titubes, mandataque frangas. Nam cave de longa est: nec vocalis sequitur, ut in buc. Vale. vale inquit Iola, sed dicemus a tertia coniugatione esse imperativum, ut cavo cavis, hinc est Catullus, cave dixit. Arcae nam in arcibus tutelae causa habitarunt reges. Denique Vale. publicola cum in aesquiliis loco alto haberet aedes, invidiae causa illas diruit, & in plano aedificavit Item Augustus post actiacum bellum palatium ex suo precepto aedificatum: cum esset domus privata, reip. donavit. Improbe amor, quid non mortalia pectora cogis, Exclamatio contra amorem, & hoc autem Hor. Hoc amet hoc spernat promissi carminis author, quod de ordine artificiali, & naturali ibi dictum sit. Tale & illud, Auri sacra fames. nam illic amoris est increpatio, quod hic plus omnium generalis est rerum Hinc Eriphile apud inferos inter amantes numeratur, quod monile concupierat. Ire in lachrymas. amoris improbitas quod lachrymis cogit rogare dudum superbam, Precando, ut & cantando breviatur naturaliter hoc modo. Terentianus, ut vitae dubius varios renovando dolores. Plerunque tamen a Verg. producitur, ut cantando tu illum. Item cantando rumpitur anguis. Amori. q. d. & non Aeneae, vel Aeneam amorem vocavit. Ne quid inexpertum, non sperabat impetrare. sed ne quid sibi imputaret si non rogasset & frustra ex persona poetae dictum est sic. Salu. Falso queritur de natura sui genus humanum ut Hora. supra hoc amet, hoc spernat. pro c. au. Litora circum .i. circum litora. sed praepositio postposita mutavit accentum, & perdidit vires. Properari impersonale est. Laeti, minime timentes, Sperare .i. timere & est acyrologia. Dicit autem si scirem abiturum Aeneam, non tamen diligerem. Si non dilexissem nunc dolerem, potui, pro potuissem, & sic est dictum, ut omnia perceperat atque animo mecum ante peregi. Ac si diceret nihil mihi novum contingeret, Mihi, pro me exequere. Colere, pro colebat. Molles, faciles ut Et quae mollissima fandi. Tempora: Hectem sunt. postquam denegaverat Carthagini se mansurum. Aulide, aulis portus, in quo coniurarunt graeci non ante reversuros quam Troia caperetur. Aulide autem, vel in aulide, vel pro aulidi. Cineres re. quod ex oraculo dicitur fecisse Diomedes, & secum eius ossa portasse, quae postea reddidit, cum multa adversa perferret hinc, Salvete recepti nequicquam cineres. Hoc autem Var. Cato autem, quod in Italiam venit anchises. Revelli, non revulsi, vulsus autem & revulsus usurpatum est tamen in participiis contra naturam Quo ruit, sine aspectu salutis. Nam quod peto. ipsi etiam prodest. Ferentes, bene flantes, propitios. Prodidit, decepit, & recte. Nam ad diruptionem coniugii immutata voluntas sufficit. Pulchro quod illi pulchrum videtur sic dictum: & illud, O tantum libeat mecum tibi sordida rura .i. quae tibi sic videntur. Inane, sine officio coeundi nam sine beneficio non procedit, cum spacium petit, & requiem. Mea .i. adversa urbe Troiana tenus. f. f. Ex eo statu, in quo est fortunam dixit Doceat dolere, illud est quia non habet in adversis patientia, nisi qui dolere consuevit. Petit ergo sibi praestari tempus, per quod discat adversa perferre. Veniam, beneficium, ut Orantes. venia Miserere sororis gratis tamen regit. Quam mihi cum .i. quod beneficium cum mihi cumulatum dederis, sola morte relinquam, & hic intellectus est melior quamquam mihi cum dederis, cumulatam. Quam lectionem Tucca & Varus probant, nam male quidam legunt. Quam mihi cum dederit .i. Aeneas cumulata. m. r. & intelligunt acceptum ab eo beneficium morte cumulabo, & sic relinquam, ut amantes dicere solent. ut Aerei specula de montis in altum, Deferar, extremum hoc munus morientis habeto. Nam si illam oderit. eius morte laetabitur sed non procedit. Nemo. n. dicit veniam cumulata, sed cumulatam.

Talibus orabat, talesque miserrima fletus
Fertque, refertque soror, sed nullis ille movetur
Fletibus, aut voces ullas tractabilis audit.
Fata obstant. placidasque viri deus obstruit aures.
Ac veluti annosam valido cum robore quercum
Alpini Boreae nunc hinc, nunc flatibus illinc
Eruere inter se certant, it stridor. & alte
Consternunt terram concusso stipite frondes
Ipsa haeret scopulis, & quantum vertice ad auras
Aethereas, tantum radice in Tartara tendit.
Haud secus assiduis hinc, atque hinc vocibus heros

Tunditur

Sperare quid sit

Oro & peto sinonyma

ASCEN.

Ordo

SERVI.

Augusti astutia

Praepositionis postpositae effectus

Aulis quid sit

Poeta

Tunditur, & magno præsentit pectore curas.
Mens immota manet, lachrymæ uoluuntur inanes.
Tum uero infelix fatis exterrita Dido
Mortem orat, tædet cœli conuexa tueri.
Quo magis inceptum peragat, lucemq; relinquat.
Vidit Thuricremis cum dona imponeret aris.
Horrendum dictu latices nigrescere sacros.
Fusaq; in obscœnum se uertere uina cruorem.
Hoc uisum nulli, non ipsi effata sorori.
Præterea fuit in tectis de marmore templum
Coniugis antiqui, miro quod honore colebat.
Velleribus niueis, & festa fronde reuinctum.
Hinc exaudiri uoces, & uerba uocantis
Visa uiri, nox cum terras obscura teneret.
Solaq; culminibus ferali carmine bubo
Sæpe queri, & longas in fletum ducere uoces.
Multaq; præterea uatum prædicta priorum
Terribili monitu horrificant, agit ipse furentem
Insomnis ferus Aeneas, semperq; relinqui
Sola sibi, semper longam incomitata uidetur
Ire uiam, & Tyrios deserta quærere terra.
Eumenidum ueluti demens uidet agmina Pentheus,
Et solem geminum, & duplices ostendere Thebas.
Aut Agamemnonius scenis agitatus Orestes
Armatam facibus matrem, & serpentibus atris
Cum fugit, ultricesq; sedent in limine diræ.

SERVI.

¶Fert, refert. nõ ab ænea, q nihil dicit, sz a Didõe fert, & refert .i. iterũ portat. Deus Iupiter. Alpini: lingua gallorũ alpes alti mõtes vocant. Hic, & illinc, vt æneas ab Anna, & Didone. Istri. ad æneæ dolorẽ ptinet. vñ & magnas psentit pectore curas. Al te iugiter, diu. Cõsternũt, íplent, vt Strata iacẽt passim. s. q. sub arbore po. Frõdes, vt lachrymæ æneæ. Hæret. vt ille in ꝯsilio p seuerat. Tãtũ, dicũt physici parẽ esse radicũ & arborũ altitudi nẽ. Tũ, post descriptiones. Exterrita: ꝑcipitata, turbata. Orat, desiderat, vel q ꝯsecrata nõ poterat mori, nisi a cõsecratione solueret. Thuricremis. cremãtibus thura. Visum, qđ viderat, Antiq, ꝑoris: aut cari. Miro. ho. exhibẽdo ea, q̃ circa viros ex hiberi solẽt. Nubẽtes.n. simul venissent ad limẽ mariti, postes añq̃ ingrederent, ornabãt laneis vittis vñ aut. Velleribꝰ niueis, & oleo vngebãt. vñ vxores q̃si vnxores dicebant. Festa diuina, veluti numẽ colerẽt. Tãgit aũt latẽter historiã, quã supra dixi. Nã si amasset æneã, nõ coleret extinctũ maritũ. Nox cũ te. vert similitudo. Sola. abutit genere, nã masculinũ est Luca. Et lætæ tur ant aues bubone sinistro, & Ou. Infandus bubo, sz Vergi. mutauit referẽs ad auẽ. Sæpe enĩ mutamus genus referẽtes ad generalitatẽ, vt si dicamus, bona turdus, referẽdo ad auẽ, ut ꝑ ma est a, referendo ad literã, cũ a sit neutri generis. Ferali carmĩe, nã nõ est mali ominis semp bubo, sz cũ canit. Cãtu.n. gemitũ imitat & fletũ. Tacẽs ondit felicitatẽ. Oẽs.n. aues osci nes bõæ, ꝑpetes malæ sunt: & ꝯ. Priorũ & ꝑorũ legit: sz illud spe ctat, Heu vatũ ignaræ. m. Insomnis. ꝑ insomnys. i. vigilys, & declinat hæc insomnia insomniæ Sempq; o. oẽs noctes naui gare videbat æneas, q̃si eã semp desereret. Incomitata. qđ fera le. i. mortiferũ omẽ est, & ꝑcipue regi, Agmina vel ĩpetus: vel agmina serpentũ. Pẽtheus sz Pacuuy tragœdiã furuit ẽt ipse Agitatus, q multæ de eo scriptæ sunt tragœdiæ, q̃si frequẽter actus, & q furys pcitus est, Armatã ma. cãm furoris oñdit. Se dẽt, a Pacuuio Orestes inducit Pyladis admonitu ꝑpter vitã das furias ingressus Apollinis templum, & cum inde vellet ex ire, inuadebatur a furys. Hinc ergo est. sedent in limine diræ.

Antiqua/rũ nubentiũ ritus

Pentheĩ furor

.i. aliquãdo hinc. i. ab hac parte. nũc. i. aliãs illinc. i. ab illa par te, quercũ annosam. i. multorũ annorũ, hoc est veterẽ robore. i. trũco, valido. i. habentẽ trũcũ validũ: & potentẽ, stridor. s. vẽ torũ in frondibus: it. i. diffundit, & frõdes altæ. i. supiores. aut si est aduerbiũ, frondes ꝯsternũt alte, stipite ꝯcusso. i. postq̃ sti pes. i. trũcus est ꝯcussus, & agitatus vi ventorũ ꝯsternũt. i. co operiũt. s. seipsis terras vicinas, videlicet, Ipsa aũt. s. annosa quercus hæret. i. inhæret, aut adhæret, scopulis. i. saxis illic ꝓ tinentibus: inter q̃ radices iecit, & quantũ ipsa tendit vertice .i. cacumine suo ad auras æthereas. i. cœlestes, hoc est ad cœ lũ, tantũ tendit in tartara. i. ad profunda inferni, radice. i. ꝑ ra dicẽ, Heros. s. æneas heroica virtute ꝑditus tundit. i. cotiditũ haud. i. nõ secus. i. aliter. s. q̃ illa quercus tunditur, dicit assi duis vocibus. i. verbis, a verberãdo dictis, hinc atq; hinc. i. vtrinq;, nunc ab Anna, nunc a Didone, & persentit. i. pfecte sentit, magno. i. magnanimo, & constanti pectore: curas. i. sol licitudines amoris, & miserationis, Mẽs sup. eius. i. rõ, manet immota. s. a firmo ꝓposito deo obediendi, sed sup. lachrymæ voluunt. i. ꝑcipitant, inanes. i. frustra. ab ipsa. vt dicũt sensua litate extortæ, q nõ poterant mentẽ a statione sua depellere. Tũ vero. i. sed tũ maxime, aut ad verũ, Dido exterrita fatis. i. portentis fatalibus, hoc est mortẽ portendentibus, orat. i. ap petit mortẽ. s. malorũ remediũ, q mora vltima linea rerũ est, tæ det. i. tædio afficit eã tueri. i. inspicere, conuexa cœli quo. i. iõz vt peragat. i. perficiat magis inceptũ, idest qđ inceperat, saltẽ aĩo q; pro. i. relinquat lucẽ. s. vitalẽ, q cœlũ aspicimus vidẽdi desiderio. Cũ. i. qñ ipsa imponeret aris thuricremis. i. thura in censum cremantibus, dona. i. sacrificia: aut oblata, ipsa vidit latices: i. fontes, aut vina. sacros. i. sacrificio adhibitos. nigre scere. i. nigros fieri ab intrinseco, horrendum dictu. i. q̃ res est horrenda, dũ dicitur, aut ad dicendũ, q; , ꝓ. i. si latices accepit pro vino, aut q;, pro & si accepit pro fontibus, vidit vina. s. ef fusa super sacrificiũ, vertere se in cruorẽ obscœnũ. i. fœdũ, & immundũ. Nulli. i. nõ vlli, ipsa non est effata. i. elocuta vlli. i. alicui, hoc visum. i. hanc visionẽ aut qđ viderat, non sup. etiã ipsi sorori. s. Annæ. Sed q̃ras, qũo ergo poeta nouit: sed mul tiplex est solutio. Nã id sacerdotes post mortẽ eius reuelare po tuerunt, & annalibus ascribere: vñ id nouit poeta, aut musa, quã in principio inuocarat, id inspirante didicit, aut alia q̃uis via, Non.n. continuo sequitur. Non dixit Dido ergo occultum mansit. cũ non sola sacrificaret, Præterea. i. ꝑter hoc portẽtũ contigit aliud, nam fuit templũ de marmore. i. marmoreũ in tectis. i. in ipsa regia, templũ dicit: coniugis antiq. i. prioris, & chari. s. Sichæi, qđ ipsa colebat. s. ante aduẽtũ æneæ: aut etiã postea, cũ nondũ celebrarit nuptias, miro honore. i. mirũ in modũ honorifice, existẽs reuinctũ. i. tectũ. atq; iterũ vinctum: seu cinctũ, velleribus niueis. i. vittis laneis fm. Ser. aut in qui bus dormiebant responsa petẽtes, & fronde festa. i. diuina: aut festiua, & ad festiuitatẽ ptinẽte. Voces, & verba viri. i. mariti vo cantis. s. Didonem, visa sup. sunt. exaudiri hinc, idest ex hoc templo, sup. tunc, cum, idest qñ nox obscura teneret: idest oc cuparet terras. & bubo. i. auis illa lucifuga, sup. visa est sæpe q̃ri, idest conqueri, carmine ferali, idest mortifero, aut feram, idest mortem indicante: culminibus, idest in sublimitatibus templi, & visa est ducere longas. i. diuturnas voces in fletum. Præterea multa prædicta priorum vatum, qui, scilicet in prin cipio dehortati sunt eam a talibus nuptys, sed frustra. vnde ad principium huius dictum est. Heu vatum ignaræ mentes, &c. horrificant. i. horrorẽ faciunt, & terrificant: terribili moni tu, ipse æneas ferus. s. fm opinionem Didonis, natu summe pius erat: hoc est qui videbatur Didoni ferus cũ summe pius esset, q deo plus q̃ amoribus obedire summa pietas est, agit insomnis. i. ꝑ insomnia, & fantasmata, furentẽ. s. Didonem, & & ipsa videtur sibi semper relinqui sola, qđ mortis inditium putant, & videtur sibi ire incomitata, idest sine comitatu, viam longam, quod etiam indicium est viæ: vnde non patet redi tus, fm naturã: & quærere tyrios, scilicet comites suos, sup. in terra deserta, vbi & ipsa a suis destituta fuerit. Veluti. i. quẽ admodum Pentheus, rex ille Thebarum, qui agaue matri sa cris bacchi. i. vino interdixit, & ob id in furorem actus dicitur & fm Horatium & Persium. postea a furente matre interem ptus est. videt existens demens. i. furore captus, agmina eumenidum. i. furiarũ, & videt solem se ostendere geminum q ebrys, & furore captis singulæ res geminæ videntur, & videt Thebas. i. vrbem illam ostendere se duplices, aut veluti Orestes Agamẽ nonius. i. agamẽnonis filius agitatus. i. frequenter actus, & ludo theatrali exhibitus scenis. s. tragicis, hoc est in tragœdys ab eo factis. vnde est illud Iuue. Plena iam margine libri. Scriptus, & in tergo, nec dum finitus Orestes fugit matrem. s. Clytemne stram, quam cum ægistho adultero ꝑpter necem patris occiderat, armatam, idest instructam facibus, & serpentibus atris, ta lis enim illa visa est in somnys, vnde furore correptus est, & diræ: idest furiæ, vltrices. s. necis maternæ sedent in limine templi .s. Apollinis, quod ingredi non audebat, quia videbatur sibi furias videre, vt Seruius recitat, In quẽ, quis dicit oleo iungi vxo res dicit Beroaldus sic. Dissentit ab opinione Seruy Plynius, q scribit in. xxix. nouas nuptas non oleo, sed adipe suillo solitas fuisse postes maritorum intrantes attingere. Masurius vero tradit palmas lupino adipi antiquos dedisse, ideoq; nouas nu ptas illo perungere postes solitas, ne quid mali medicamenti inferretur. Donatus quoq; refert vxores dici ab vnguendis po stibus. q cum puellæ nuberent, maritorum postes vngebant, sed quo vnguento, siue adipe vterentur, non memorauit.

Verbum vñ dictus

Antiquorum stultitia

Beroaldi expositio

ASCEn.

ℭ Ergo vbi pcepit, &c. Docet quō Dido postq̄ decreuerat se ipsam interimere, magicis artibus simulabat velle amores abolere, aut amatorio æneā ad se allicere, freta auxilio sacerdotis eius rei peritæ, cū & maiora polliceat, & effecisse dicat, q̄ fictio ne oīa, q̄ sibi ad necē necessaria putabat, cōparabat ministerio sororis, q̄ ea ad sacrificia pferre putabat. Sed neq; ad hūc locū q̄cq̄ extat Donati. Ordo igit est. Ergo vbi Dido euicta .i. supata dolore, pcepit furias .i. furorē, & decreuit mori, ipsa exigit .i. exacte disquirit, & pensitat secū, tēpus .i. opportunitatē, & modū, & ipsa aggressa dictis .i. sermone, q̄ sequtur, sororē .f. annā mœstā, q̄ æneā. quē pcilauerat, reconciliare nequibat, tegit .i. occulit vultu ɔsiliū .i. decretū suū, & serenat fronte .i. fronte serena præ se fert spē .f. remedij, aut salutis, verba aūt q̄bus aggressa ē, sunt hæc. O germana .i. soror q̄si ex vno germine mecū nata, gratare .i. pgratulare sorori, q̄ ego inueni viā .i. modū, & rationē q̄ reddat mihi eū .f. q caput mali nostri est, vel quæ soluat me amantē eo .i. ab eo. Duplex enim est remediū amoris, aut potiri, aut solui. Via aūt est hæc. Locus est (de more hoc habet Verg. vt prius locū describat q̄ q̄ in eo ɔtingerint) vltimus .i. remotissimus æthiopū .i. in æthiopia Mauritaniæ iuxta finē oceani .i. vbi ad oceanū peruenit in fine mūdi huius, q̄ p .i. iuxta solē cadētē .i. occidētē, vbi .i. in quo loco Atlas maximus .i. q in mauritania est torq̄t .i. sustinet, & inuoluit humero .f. suo s̄m iudiciū rusticoꝝ, aut fictionē poetaꝝ. axē .i. polum aptū .i.

Ordo

Amoris remediū duplex

Ergo ubi concepit furias euicta dolore.
Decreuitq; mori, tempus secum ipsa, modumq;
Exigit, & mœstam dictis aggressa sororem.
Consilium uultu tegit, ac spem fronte serenat.
Inueni germana uiam, gratare sorori. Dido.
Quæ mihi reddat eum, uel eo me soluat amantem.
Oceani finem iuxta, solemq; cadentem
Vltimus Aethiopum locus est, ubi maxi[illegible]as Atlas
Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.
Hinc mihi Massylæ gentis monstrata sacerdos.
Hesperidum templi custos, epulasq; draconi
Quæ dabat, & sacros seruabat in arbore ramos.
Spargens humida mella, soporiferumq; papauer.
Hæc se carminibus promittit soluere mentes
Quas uelit, ast aliis duras immittere curas.
Sistere aquam fluuiis, & uertere sydera retro.
Nocturnosq; ciet manes, mugire uidebis
Sub pedibus terram, & descendere montibus ornos.

Testo:

Testor cara Deos, & te germana, tuumq;
Dulce caput, magicas inuitam accingier artes.
Tu secreta pyram tecto interiore sub auras
Erige, & arma uiri thalamo quae fixa reliquit
Impius, exuuiasq; omnes, lectumq; iugalem
Quo perii, super imponas, abolere nefandi
Cuncta uiri monumenta iubet, monstratq; sacerdos.

Poeta

Haec effata silet, pallor simul occupat ora.
Non tamen Anna nouis praetexere funera sacris
Germanam credit, nec tantos mente furores
Concipit, aut grauiora timet q̃ morte Sichaei.
Ergo iussa parat.
At regina pyra penetrali in sede sub auras
Erecta, ingenti taedis, atq; ilice secta.
Intenditq; locum sertis, & fronde coronat
Funerea, super exuuias, ensemq; relictum.
Effigiemq; thoro locat haud ignara futuri.
Stant arae circum, & crines effusa sacerdos
Tercentum tonat ore deos, Herebumq;, Chaosq;.
Tergeminamq; Hecaten, tria Virginis ora Dianae.
Sparserat & latices simulatos fontis Auerni.
Falcibus & messae ad lunam quaeruntur ahenis
Pubentes herbae nigri cum lacte ueneni.
Quaeritur & nascentis equi de fronte reuulsus.
Et matri praereptus amor.
Ipsa mola, manibusq; piis altaria iuxta
Vnum exuta pedem uinclis in ueste recincta
Testatur moritura deos, & conscia fati
Sydera, tum si quod non aequo foedere amantes
Curae numen habet, iustumq;, memorq; precatur.

SERVI. ¶ Gratare, gratulare: suscipe gaudiũ ꝓ sorore. Dicim⁹.n. grator tibi honore. Eũ aeneã, quẽ vt notũ noluit dicere, q̃si eius fastidio nomẽ abhorreat. Oceani finẽ, nemo nouit oceani finẽ sꝫ ꝑ principio põit, aliũ desumpto initio. Aethiopũ, duae sũt aethiopiae. Vna circa ortũ solis, altera circa occasũ in mauritãia, quã nũc dicit. Dicta est aethiopia a colore populoꝝ, quos solis vicinitas torret. Atlas, nullũ nomẽ graecũ in ns terminabat. Torquet, sustinet. Aptũ, ꝯiunctũ, ab eo, qđ est [Greek] non aũt insignitũ stellis, axis nõ enĩ habet stellas, ꝗ est medius inter septẽtriones, vñ eos occidere axis vicinitas facit, nõ q̃ in axe sunt. Mõstrata ꝑdicta, q̃ ẽ oriũda massylia, aq̃ nõ lõge ab sunt horti hesperidũ, sacerdos. nũc venit de locis, q̃ sunt circa atlãtẽ. Nã alr̃ nõ ꝓcedit. Massylia.n. mediterranea est ciuitas beronicae libyae, vñ haud lõge horti hesperidũ sunt. Atlas vero, vt diximus, in mauritania ẽ. Hesperides atlãtis filiae nymphae hortũ ſm fabulas habuerũt, in quo erãt aurea mala Veneri cõsecrata, q̃ Hercules missus ab Euristeo argiuoꝝ rege occiso ꝑuigili dracõe sustulit. Reuera fuerũt nobiles puellae, quaꝝ greges abegit. Hercules, occiso eoꝝ custode. Vñ fingit mala sustulisse. i. oues. Nã graece [Greek], & mala, & oues significãt. Vnde [Greek] ouiũ pastor. Soporiferũ, quõ soporiferũ, vt vigilaret, sꝫ diximus variã vim ꝑbere victũ varijs aĩalib⁹, nã salices boibus amarae sunt, dulces capellis, vñ salices carpetis amaras. s. boibus. Itẽ cicutae ſm Lucre. boibus sunt venenosae, & pigues reddũt capellas, ⁊ sic forsitan papauer: qđ dat boibus somnũ, adimit serpẽtibus, vel cõstrue, vt seruabat in arbore ramos, plenũ sit, deĩde seq̃ntur, haec se ꝓmittit carminib⁹ curas soluere, spargẽs humida mella, soporiferũq; papauer. i. miscẽs, vt Cic. Spargere venena dixicerũt, nec incongrue ad amaritudinẽ amoris mel adhibet, & ad obliuione papauer. Sistere aquã fluuijs, si haec poterit, mlt̃o magis poterit Aeneã ab amore reuocare. Mugire videbis, videbit qs, vt mugrãtes cernas. Testor. c. d. q̃ cũ multa sacra Romãi susciperẽt, magica semp dãnarũt. Accingier, addit er metricã, ⁊ i q̃ in vltima lõga erat breuiat: secreta sine arbitris, ⁊ est bona elocutio r̃ loci vel tẽporis ad ꝑsonã trãsferre: vt nocturnus venit secretus secit pyrã: sub specie sacrificij ꝑparabat mortis exequias. Arma gladiũ, abusiue, arma ꝓprie sunt: q̃ armos tegũt. Impius, q gladiũ furẽti reliquit ex Home. est qui gladiũ Aiaci datũ ab hectore, & Hectori baltheũ ab Aiace refert, ⁊ hic de baltheo tractãs est illo gladio int ubuit. Exuuias, vestẽ. Aeneae, quẽ hostẽ dixerat

Aethiopia q̃ ⁊ vñ

Hespides q̃ fuerit

Arma q̃ sint

aptũ. i. ꝯiunctũ, stellis ardẽtib⁹. i. resplẽdẽtibus. Sacerdos gẽtis massylae, est mihi mõstrata hic. i. ab hoc loco. i. ab huius loci incolis, existẽs custos tẽpli hesperidũ, hoc est eius, qđ in hortis hesperidũ est, q̃ ꝑ, ⁊ ea, sup. q̃ dabat dracõi. s. ꝑuigili, q poma aurea hesperidũ ꝯseruabat priusq̃ ab Hercule occisus erat: & q̃ seruabat, ramos sacros, q̃ aurea terẽtes mala, seruabat aũt ꝯseruãdo dracoñe, quẽ ꝯseruabat spargẽs mella humida, & papauer soporiferũ. i. gignũ soporis in alijs, ⁊ ita ꝯseruatiuũ cerebri: & humoꝝ dracõis, q ꝑdurare nõ potuisset i tãta vigilia, nisi humidũ radicale melle humido fotũ fuisset, ⁊ cerebrũ papauere soporifero, q̃uis nõ dormiuerit, haec. s. sacerdos, ꝑmittit. i. pollicetur, se soluere. s. ab amore. i. q̃ ipsa soluat, (nõ erat necessariũ ponere se q̃ ad vnã ꝑsonã spectãt (carminib⁹. s. magicis, hoc est incãtationibus, mẽtes: q̃s velit, sꝫ mittere. s. ꝑmittit, alijs. s. mẽtibus, curas. s. amoꝝ duras. i. diu duraturas, aut vehemẽtes ⁊ ꝑmittit sistere. i. facere stare, aquã, sup. in fluuijs: & vertere sydera retro. i. retrorsũ, & ciet. i. excitat, ⁊ euocat manes. i. inferos, aut vmbras defunctoꝝ, nocturnos. i. tẽpore nocturno, tu videbis. i. q̃libet videbit, si aderit, dũ ipsa operabit, terrã mugire sub pedibus: & ornos. i. arbores illas descẽdere mõtibus. O chara germana. i. soror, ego testor. i. obtestor deos, & te: & tuũ dulce caput (Solebãt enĩ blãdiẽdi gratia ꝑ capita charoꝝ iurare potissimũ graeci. Vñ Iuue. in. vj. graecis nõdũ iurare paratis Per caput alterius) sup. me accingier ꝑ accingi, inuitã. i. coactã ĩprobitate aeneae, artes magicas. i. ꝑ artes magicas. Tu secreta. i. haec nemini reuelatura, erige pyrã. i. struẽ lignoꝝ, fiat rogus, sub auras. i. ab inferiore pte in auras tẽdẽtẽ, sup. in tecto interiore. i. inter regiã nostrã: & sup imponas. s. sup pyrã arma. s. gladiũ. viri. s. aeneae, quẽ ꝑ indignationẽ nõ nomiat, q̃. s. arma, ipse impius reliq̃t fixa thalamo. s. nostro q̃si ideo reliquerit, vt eo se interimeret, vñ impiũ dicit, ⁊ oẽs exuuias. i. vestes, q̃s exuit, aut q̃s ab eo habemus, q̃si ab hoste saeuo, ⁊ lectũ iugalẽ. i. genialẽ, ⁊ matrimonialẽ: quo perij. i. pudorẽ amisi, sed id mẽtit: q̃ in speluca p̃mũ amiserat, hoc est imponas sup pyrã q̃cq̃d reliquerit, aut tetigerit speciali vsu q̃ sacerdos iubet, & mõstrat. s. ex arte sua rationibus euidẽtibus (aut lege iterũ mõstrata sacerdos) abolere. i. penitus delere, & annihilare cũcta monumẽta. i. q̃ memoriã faciãt, viri nefandi, q̃ ꝑfidi. Haec effata, silet, pallor simul occupat ora, & c. Docet quõ oĩa, q̃ iusserat, instructa sunt, & quõ simulãs se sacra magica ex aĩo pagere, q̃ fierit oĩa philtra, & amatoria. i. q̃ vim amatoriã habere putata sunt: quo sororẽ fallat, de q̃ re q̃ Donatus non extat. Ordo est. Dido effata. i. elocuta, hoc est. postq̃ elocuta erat haec, silet. i. obticet, nã frustra dicere tacuisse finis enĩ loquelae silẽtiũ semp est, nisi pter spẽ: & importune tacuisse, cũ plura loqui nõ posset, inueret, aut nisi adderet, simul & cũ p̃mũ taceret, pallor occupat ora tñ. i. q̃uis signa impatiẽtis amoris daret, tñ anna nõ credit germanã. i. sororẽ suã ꝑtexere. i. ꝯstruere funera. i. mortẽ nouis sacris. i. sacrificijs. s. magicis, nec ꝯcipit mẽte. i. intelligere nõ põt tãtos furores. s. quãti in Didone erãt, aut sup. nõ timere grauiora. i. maiora mala, quã sup. in morte Sichaei. s. ꝑoris ꝯiugis illa ptulerat, hoc est nõ opinabat, q̃ plus amaret aeneã amatorẽ q̃ Sichaeũ ꝯiugẽ, nec q̃ impatiẽtius ferret huius ꝓfectionẽ, q̃ illius mortẽ, sed in morte viri non se occidit, nec id parauit, ergo nihil tale suspicãs, parat. s. pagere iussa. i. q̃ Dido iusserat, hoc est ilico pyrã extruit, ⁊ exuuias aeneae affert. At. i. sꝫ regina. s. ordo: pyra. i. strue lignoꝝ in formã ignis, vt incẽdat: erecta. i. extructa, sub auras. i. in altũ in sede penetrali. i. in loco penitiore intra tecta palatij, pyra dicit ingẽti. i. valde magna taedis. i. ex taedis, q̃ ligna resinae plurimũ habẽt, & ita facillime cõburunt, atq; ilice. i. robore ligno, secta. i. fisso, hoc postq̃ anna ingẽtẽ rogũ ex tali cõbustibili extruxerat, regina, intẽdit locũ sertis. i. intẽdit serta ꝑ locũ illũ, & coronat frõde funebri. i. ad funus apta, ⁊ locat thoro. i. lecto ꝯiugali, quẽ ẽt iusserat afferri sup. s. pyrã, aut insuper, exuuias. s. aeneae. i. vestes, q̃s exuerat, & dereliquerat, ⁊ ensem relictũ, ⁊ effigiẽ. i. imaginẽ ad similitudinẽ viri factã, quã aut ad fictionẽ magicae artis fieri curauerat, aut in signũ amoris, locat, dicit existẽs, haud. i. nõ ignara, imo certa mori. Arae stãt circũ. i. in circuitu, ⁊ sacerdos effusa crines. i. habẽs capillos effusos, vñ in funere polydori tertio huius. Et circũ iliades crinẽ de more solutae, tonat. i. horrifice vocat ore. s. suo, trecẽtũ. i. trecẽtos deos. i. numina deoꝝ, & Erebũ, ⁊ Chaos, deos illos infernales, & Hecaten. i. ꝓserpinã a centũ potestatibus dictã, ter geminã. i. tres potestates habẽtẽ nã luna est in caelo, diana in syluis, vbi venatrix est, ꝓserpina in inferno, vñ addit, & tria ora. i. tres effigies, aut ꝑsonas dianae v̄ginis. i. q̃ in sylius diana dr̃, & studio venãdi dedita ꝑpetua v̄go, ipsa sacerdos, priusq̃ haec faceret, sparserat, &. i. et latices. i. aq̃s fontis auerni. i. lacus ad introitũ inferni simulatos. i. ꝑ simulationẽ, & fictionẽ quãdã in sacris ꝓ veris habitos, cũ deessent verae aquae, & herbae pubentes. i. succi adhuc plenae, messae. i. de

Draco ab hercule occisus

Graecoꝝ iuramẽtũ

Ordo.

Resina quid

Heccate vñ dicta

fectæ, aut incisæ, falcibus. i. cultris incuruis, ahenis. i. æreis, qꝛ nefas erat id ferreis facere, ad lunã. i. sm oportunitatẽ lunæ ꝑ erunt. s. ab iis qbus id muneris ad magicũ sacrificium inuũ tũ erat, quærunt dicit cũ lactẽ. i. succo dulci, veneni nigri .i. nocui. & noxij, ⁊ amor. i. caruncula ad magnitudinẽ caricię hippomanes ve, qd' est cã amoris, reuulsus. s. statim, priusq̃ lãbente m itre absumeret, de fronte pulli nascẽtis. i. recens nati; aut nondũ plene nati, & præreptus. s. priusq̃ absumere posset, matri. s. equæ. q̃ nisi carunculã illam assumpserit, pullum non amat. Ipsa. s. Dido, cuius gratia hæc omnia fiebant, & q̃ sacerdos erat, & regina, exuta pedem vnum. i. habens pedẽ vnum nudatũ, & solutũ in vinculis: in veste recincta. i. dissoluta, ne quid ligatũ in sacris videat, testat mola. i. farre, & sale, & pyis manibus. s. qbus molã offerebat testat dicit moritura. i. certa mori, deos, & sydera pscia fati. i. mortis suæ violẽtiæ, tũ. i. inde pcat: si qd'. i. si aliquod numẽ habet curæ. i. ad curã, hoc est curat, amãtes fœdere nõ æquo. i. illegitimo fœdere aut inæqli, qñ alter amat, alt' nõ (hũc deũ Seruius ἀντ' ἔρωτα. i. ꝫ. erota. i. cupidinẽ vocat) pcat dico illud sup. iustũ, ⁊ memor. i. vt sit iniustum, & memor, ⁊ ita memor in neutro genere panitur.

dixerat supra. Quo' pij, ꝓpter extinctũ pudorẽ. Prætexere, abscõdere, præuertere. Tãtos furorẽs, qtos cogitabat Dido. At regina pyra, notatus est vsus. Vitiosa est enim elocutio, q̃ hẽt exitus similes, l3 sit casnũ dissim litudo intẽdit q3 locum ferali. vt stupea vincula collo intẽdũt & est hypallage. Intẽdit serta p locũ. Funerea, cupressu. Nã ⁊ superior aligna ad funus ptinent: vt procũbunt piceæ, sonat icta securibus ilex. Effigiẽ, exprimit affectũ amãtis, q̃ ẽt in morte amici imagini vult cõiũgi. Ignara futuri, immemor suæ dispositionis. Ter cẽtũ deos. i. ter cẽtũ numina, vñ Hecate dicta est, qꝛ cẽtũ habet potestates, Tonat, perite dixit, Nã in aliqbus sacris imitabant tonitrua. Erebũ in feroꝝ pfunditatẽ. Tria vginis ora Dianæ, ne ratio est lunæ, dianæ, proserpinæ. Simulatos, nã q̃ in sacris haberi nõ poterãt, simulabant, & habebant p veris, Per auernũ aũt descẽsus est ad inferos. Ad lunã, nã herbæ p lunæ rõne tollũtur, nec oẽs eodẽ modo. Ahenis, perite dixit, nã aliæ vellunt, aliæ incidunt: ⁊ hæc ad lunã. i. ad lunæ obseruationẽ. Pubẽtes. qꝛ aliæ siccæ, aliæ viridiores legunt, & inter hoies, & herbas reciprocæ sunt trãslatiões, sic enĩ pubẽtes herbas dicimus: quẽ admodũ florẽ ætatis, Nigri, noxij. vel qꝛ nigri sunt hoies post venenũ: vel sunt herbæ nigri lactis. i. succi, & p periphrasi3 di/

Hecate vñ dicta

eũt significari agrestẽ papauer. Matri p.a. refert Plynius, pullos eqnos habere in fronte quãdã carnẽ. quã statim ꝙ natis adimit mater, quã si qs præripuerit, pullũ odit, ⁊ lac ei denegat. Iuuena. Cui torã tremuli frõtẽ cæsem a pulli, infudit, merito ergo credũt amorẽ creari ex carne, sine q̃ mater nõ alit ex secreatũ. Mola, farre, ⁊ sale. ergo ipsa Dido mola, & pyis manib⁹ deos testat. Vnũ ex. p. id. n. agit, vt ista soluat, & innectat æneas, In veste re. qꝛ supra diximus, in sacris nihil solere esse ligatũ, pcipue eius, q̃ amore vult solui. Cõscia fa. sy. planetas qbus fatoꝝ rõ ptinet. Si qd', cõpone, tũ numẽ precat, si qd' curæ hẽt amãtes nõ æquo fœdere. Si qd', bñ dubitat, vtrũ sup reo niale positas hẽat ptãres. Inuocat aũt ἀντ' ἔρωτα ptrariũ cupidini, q amorẽ ie/soluit: ait certæ cui curæ est iniquus amor. s. vt implicet nõ amãtẽ, Iustũ. m. q. p. vt expugnet, q est causa discordiæ.

Nihil in sacris ligatum

Nox erat, & placidum carpebant fessa soporem
Corpora per terras, syluæq; & sæua quierant
Aequora, cum medio uoluuntur sydera lapsu,
Cum tacet omnis ager, pecudes, pictæq; uolucres,
Quæq; lacus late liquidos, quæq; aspera dumis
Rura tenent, somno positæ sub nocte silenti
Lenibant curas, & corda oblita laborum.
At non infelix animi Phœnissa, nec unquam
Soluitur in somnos, oculis ue, aut pectore noctem
Accipit, ingeminant curæ, rursusq; resurgens
Sæuit amor, magnoq; irarum fluctuat æstu.
Sic adeo insistit, secumq; ita corde uolutat.
En quid agam? rursusne procos irrisa priores
Experiar? Numadumq; petam connubia supplex?
Quos ego sum toties iam dedignata maritos?
Iliacas igitur classes, atq; ultima Teucrum
Iussa sequar? quia ne auxilio iuuat ante leuatos,
Et bene apud memores ueteris stat grana facti.
Quis me autem (fac uelle) sinet? ratibusq; superbis
Irrisam accipiet? nescis heu perdita, necdum
Laomedonteæ sentis periuria gentis?
Quid tum? sola fuga nautas comitabor ouantes?
An Tyriis, omniq; manu stipata meorum
Insequar? & quos Sidonia uix urbe reuelli,
Rursus agam pelago, & uentis dare uela iubebo?
Quin morere, ut merita es, ferroq; auerte dolorem.
Tu lachrymis euicta meis, tu prima furentem
His germana malis oneras, atq; obiicis hosti.
Non licuit thalami expertem sine crimine uitam
Degere more feræ, tales nec tangere curas.
Non seruata fides cineri promissa Sichæo.

Dido

ASCEn.

¶ Nox erat, ⁊ placidũ carpebãt fessa soporẽ, ⁊c. Declarat quo cæteris animãtibus regescentibus Dido certam ori miseros edebat planctus, de quibus cũ Donatus nihil dicat. Ordo est.

Ordo

Nox erat, & corpora. s. anim aliũ cæteroꝝ, fessa. s. labore diurno, carpebãt soporẽ i. carptim capiebant soporẽ placidũ. i. pfundã dormitionẽ cũ animi quiete, & syluæ. & æquora sæua. i. omnia q̃ in nemore, ⁊ mari degunt, quierant. i. quieuerãt, sup. tunc, cũ. i. quãdo sydera voluũtur medio lapsu. i. cũ med. ũ est noctis. cũ omnis ager. i. qcqd versat in agro tacet. s. pecudes, & volucres pictæ. i. variis coloribus ornatæ, quæq3. i quæcũq3. s. volucres tenẽt late. i. ampliter, lacus liqdos. i. aquosos, & quæq3. i. quæcũq3 tenẽt. i. occupãt, & habitãt rura, aspera dumis. i. dumos q̃ sunt in rure, hmõi dicit pecudes, & animãtes, positæ i. recubãtes, sub. i. in nocte silẽti. i. pticinio noctis lenibant, p lenibãt, hoc est mitigabant curas: somno. i. p somnũ, & corda, sup. earũ erãt, sup. oblita laborũ, At. i. sed phænissa. s. dido, q̃ erãt de phœnicia infelix animi. i. q̃ aium suũ infelicẽ fecerat, nec soluit vnq̃ in somnos i. nunq̃ dormit. ve p vel nũq̃ sup. acc. pit noctẽ. i. requiẽ nocturnã oculis aut pectore, curæ ingeminãt, sup. se, aut ingeminat, hoc est multiplicãt, & amor resurgens. i. crescẽs sæuit. i. crudescit rursus. i. iterũ, & fluctuat magno æstu iraꝝ, ⁊ insistit. i. sermonẽ instituit adeo. i. tãdẽ, aut oĩno sic, os p & volutat. i. reuoluit, ⁊ agitat corde ita. i. in hunc modũ secũ. i. apud se sine arbitris. En cõmiserantis sicut in primo. En priamus, qd ago? ne. i. an, aut nũq̃d ego irrisa experiar rursus. i. itecũ pcos. i. amatores cõnubia mea petẽtes, priores. i. quos priores habui, sed contempsi, quos ego sum iã dedignata toties maritos. i. volentes esse maritos, aut dedignata sum mihi maritos acceptare igit: qꝛ. s. nõ eẽt honestũ hic manere, & incidere in ꝯtumeliã pcoꝝ prioꝝ, ego seqr classes iliacas. i. troianas, & seqr vltima. i. vilissima iussa teucrũ. i. teucrorũ, hoc est ero ancilla, ⁊ contemptui oĩbus troianis coacta etiã vltimis indignitate, hoc est vilissimis mandatis eoꝝ parere, & id melius, q̃ vt dicamus de iussu æneæ, aut iouis cũ Seruio, phat pirrisionẽ sequẽdũ esse: particulã enim: ne, sæpe in irrisionẽ ꝯuertimus, vt Ne mihi polydamas, aut troades labeonẽ prætulerint. Et facilũ ne intelligẽdo, vt nihil intelligãt: dicit ergo. Quia ne. i. nã certe iuuat. i. pdest ante leuatos, sup. esse auxilio. i. pfuerit, ꝙ teucros iuuerim auxilio, & gratia veteris facti bñ stat apud memores. i. gratos, hoc est nõ ingrati erũt accepti beneficij troiani, argumẽtat deinde in ptrariũ dicẽs, aũt p sed, fac velle. i. pone, vt velim, aut psuade, ꝙ velim, qs sinet. i. pmittet me. s. sequi troianos, ⁊ accipiet me irrisa3 ratibus. s. suis superbis. q. d. nemo. Quia ergo neq3 manendũ est cũ decore, neq3 sequendũ, ꝯcludit ad se loquẽs, heu pdita nescis tu. i. scis ne adhuc ⁊ sentis sup. ne, necdũ i. nõ adhuc, periuria gẽtis laomedõteæ. i. troianæ laomedontis similis, q neptunũ & apollinẽ muroꝝ troiæ structores fefellit ptra iusiurãdũ q. d. si deos fefellerũt, ⁊ te nimirũ fallẽt. Quid tũ. i. insup, comitabor ne sola nautas ouãtes i. lætos de pfectione, an ego inferar. s. in alienũ regnũ aut in naues, stipata. i. dẽse circundata, tyriis: & omni manu. i. satellitio, & copiis oĩbus meoꝝ, & ego agam rursus pelago eos, sup. quos ego reuelli vix. i. cũ difficultate, qꝛ timore, aut odio pygmalionis, vt dictũ est in pmo, sup. ab

Dido vñ fuerit

Ne pficulæ natura

Gẽs troiana gsi ida

¶ Nox erat, ptendit hæc descriptio ad exaggerationẽ vigiliarũ Didonis. Syluæ, ex opinione eoꝝ, q dicũt oĩa, q̃ crescũt aialia esse. Aequora, elemẽta etiã aĩalia esse voluerũt vnde in: vi. Aequora mulcebãt cantu Cũ tacet omnis ager. i. eo, q̃ in agris sunt. Oculis. aut pectore noctẽ. Accipit, bene distinguit. Nã pñt aliqs somnũ sensibilis capere, ⁊ mẽte turbari, Resurgens grauior est, cũ resurgit. En qd ago. Demonstrantis particula, per quã multa cogitasse demonstrat. ⁊ sic prorupisse, En qd actura sum, est aũt coniectiõ pncipiũ, ꝯgrue amatrici datũ: sic Teren. Quid igit faciã. Nã hæc ꝯiunctio multa cã cogitasse significat.

SERVI.

vrbe

Rursus

Ouatio q̃ sit

Rursus, duo significat frequēter, iterū, raro. vicissim .i. mutuo .i. de nouo, vt hic. Nomadū .p. inuidia a psone, petā mulier, & regina nomadas, idest vagos. Maritos, scilicet futuros. est au tem elocutio dedignātis illam rem: & illare. Vltima iussa, aut intelligamus Aeneam obtulisse nauigandi facultatem, aut teucrorū iussa .i. quæ ipsi iussi sunt a ioue, vt nauiget hæc sum/ ma est. Quia næ reuera, & est vna pars. Stat, manet. Nautas inuidiose .q.d. affectos laboribus, Ouantes, abusiue lætantes sed proprie ouatio est minor triumphus, qui ouatur, & vno equo vtitur, &, a plebeis, vel equitibus ro. deducitur ad capi tolium, & de ouibus sacrificabatur. Triumphans, albis equis vtitur quattuor, & senatu præeunte de tauro sacrificat. Vix, aut mox, idest pauloante, aut vere vix. Nam nulla ratione dimisis/ sent patriam, nisi aut odio, aut metu regis vrgente: vt in pri/ mo dictum est. Quimorere Quinimmo: & bene omnis eius in/ tentio tendit ad mortem. nam si procos rogare turpe est, solā sequi inhonestū, & tyrios trahere difficile, sola mors superest, Tu lachrymis, totum ei imputat, sed cum excusatione. Tu pri/ ma furentem, sic diuidit Vrbanus. Tu persuasisti, vt nuberem victa lachrymis meis, tu nunc his honeras malis, Nam me olim occidissem, nisi te deserere formidarē. Obycis, ob natura liter corripitur: sed positione longatur. nam prima i est conso/ nans ex ob & iaceo fit obycio More. f. Plynius asserit lyneas

vrbe sidonia, & iubebo, supple eis dare ventis vela, quasi di/ cat id fieri nō posse, q2 ergo solā sequi probrosum esset, & quasi meretricis more, & comitatū iustum habere nequiret, nec ma nere conueniebat, inferi. Quin .i. potius, morere .i. moriaris, vt .i. quēadmodū meritaes, q2 ubi id procurasti. & auerte .f. ab animo dolorē ferro .i. morte ferro illata O germana .i. soror anna, tu euicta meis lachrymis, q2 vt dictum est in principio, sic effata, simul lachrymis impleuit do bortis, tu inquam oneras .i. onerabas prima me furentem .i. insano incensam amore, his mal.s, atq3 obycis hosti .i. crudeli viro. Non .i. nonne licuit me expertem thalami .i. cōiugy. degere .i. ad finem vsq3 agere, vitam more feræ sine crimine .i. offensione perium y, aut lesione pudoris, nec tangere tales curas, quales nunc p illicitos amo/ res sustineo more feræ, ad morem beluarum ferarū quæ pro/ pter feritatem coniugium vitant, homo autem est animal socia le, & ita quadrat ei coniugium, sed infeliciter amans præfert vitam ferarum vitæ suæ. Non supple est, aut potuit fides pro/ missa cineri sichæo pro sichæio .i. ipsius sichæi, quia cum inhu maretur, iurauit se nunq̃ alteri nupturam. quod Anna repro/ probauerat dicens. Id cinerem, & manes credis curare sepul/ tos, seruata supple esse cineri fichæio. q. d. maxime potuit, ser/ uata tamen non est.

Lyneu nã quilis

post amissos coniuges aliqua non coniungi. Aly fere aduerbium volunt, vt sit sensus more, quo iam ad viduitatem fere conue/ rat. Crimine, vt supra: Potui succumbere culpæ. Sichæo: pro sichæio.

Tantos illa suo rumpebat pectore questus. *Poeta.*
Aeneas celsa in puppi, iam certus eundi,
Carpebat somnos, rebus iam rite paratis.
Huic se forma dei vultu redeuntis eodem
Obtulit in somnis, rursusque ita visa monere est
Omnia Mercurio similis, vocemque, coloremque,
Et crines flavos, & membra decora iuventae.
Nate dea, potes hoc sub casu ducere somnos? *Mercur.*
Nec quae circumstent te deinde pericula cernis
Demens? nec Zephyros audis spirare secundos?
Illa dolos, dirumque nefas in pectore versat,
Certa mori, variosque irarum fluctuat aestu.
Non fugis hinc praeceps, dum praecipitare potestas?
Iam mare turbari trabibus, saevasque videbis
Collucere faces, iam fervere littora flammis,
Si te his attigerit terris aurora morantem.
Eia age, rumpe moras, varium, & mutabile semper
Foemina. Sic fatus nocti se immiscuit atrae. *Poeta.*
Tum vero Aeneas subitis exterritus umbris, *Aeneas.*
Corripit e somno corpus, sociosque fatigat.
Praecipites vigilate viri, & considite transtris.
Solvite vela citi, Deus aethere missus ab alto
Festinare fugam, tortosque incidere funes
Ecce iterum stimulat, sequimur te sancte deorum
Quisquis es, imperioque iterum paremus ovantes.
Adsis o placidusque iuves, & sydera coelo
Dextra feras. Dixit, vaginaque eripit ensem *Poeta.*
Fulmineum, strictoque ferit retinacula ferro.
Idem omnes simul ardor habet, rapiuntque, ruuntque.
Littora deseruere. latet sub classibus aequor,
Adnixi torquent spumas, & caerula verrunt.

ASCEN. Ordo. ¶ Tantos illa, &c. Docet quomodo et aeneas dormiebat, cum talia Dido agitaret, et quomodo a mercurio excitatus abnavigavit, unde. Dona. depyt. Ordo est, illa. s. dido rumpebat suo pectore tantos questus .i. violenter expressit, sed sup. aeneas iam certus eundi .i. qui decreverat, omnino abire carpebat somnos .i. dormiebat, sup. in celsa puppi, & his rebus. s. ad navigationem necessariis paratis rite .i. decenter, et pro institutione nautica, forma .i. imago dei redeuntis: hoc est deus. s. mercurius in forma assumpta rediens in somnis .i. inter dormiendum obtulit se huic. s. aeneae eodem vultu, quo prius obtulerat, & visa est monere ita rursus .i. iterum omnis similis omnia. s. per omnia et vocem et colorem et crines .i. capillos flavos, et membra decora iuventae .i. iuventuti convenientia mercurio. s. prius viso. O nate dea, potes interrogative .i. potesne ducere somnos .i. dormire sub hoc casu .i. periculo, in quo versaris? Nec o demens cernis .i. perspicis, deinde, quae pericula circumstent .i. obsideant te, nec audis zephiros .i. ventos illos secundos .i. prosperos (quos mercurius adduxerat, dicente iove, voca zephiros) spirare .i. flare, Illa. s. tibi nota, et multum infensa mulier, versat in pectore dolos: & dirum nefas. s. in se (quia vult se interficere, quo comperto, tu in te irruas) aut in te, nisi abieris, nam postea dictura est: natumque, patremque. Cum genere extinxere existens certa mori, unde dicet. Quem metui moritura, & fluctuat vario aestu .i. fervore, & incendio irarum. Non .i. non ne fugis fugis hic praeceps .i. praecipitanter, dum .i. quamdiu potestas .i. facultas tibi est praecipitare .i. praecipitanter abeundi? Tu videbis iam .i. statim mare turbari trabibus .i. diversis malis, aut navibus: & videbis saevas faces. s. ad naves tuas comburendas, aut insequendum te collucere .i. simul lucere, & videbis iam litora fervere .i. fervida fieri dixit autem a tertia coniugatione vel brevi, flammis. s. facularum si aurora attigerit .i. offenderit te morantem his terris .i. si ad crastinam usque auroram hic manseris, Eia age. duo cohortandi adverbia propter urgentem necessitatem, rumpe moras .i. causas immorandi. Foemina est semper varium, et mutabile .i. res varia, & mutabilis, hoc est inconstans, Mercurius, sup. fatus sic. s. in hunc modum immiscuit se nocti atrae, vero .i. sed aeneas exterritus: tum .i. tunc praecipue umbris subitis .i. subito apparentibus corripit .i. violenter rapit, corpus e somno, quae violentia prae se ferebat secundum Servium futurum infortunium, de quo li. quinto dicet, & fatigat .i. violentat, & surgere cogit socios dicens. s. O viri vigilate praecipites .i. praecipitanter surgentes. (Posset esse ordo fatigat socios praecipites .i. fatigando praecipites facit, dicens. s. vigilate viri) & considite .i. simul locum capite, transtris .i. super transitus navium, ubi sedent remiges, solvite .i. dissolvite, & pandite citi .i. festini: vela, ecce deus missus ab alto aethere .s. mercurius. stimulat .i. impellit, sup. nos festinare .i. festinanter agere fugam .i. profectionem nostram, & incidere funes .i. rudentes tortos .i. implicitos, O sancte quisque .i. quicunque deorum tu es, nos sequimur te, & nos ovantes paremus iterum imperio, quia parati erant instruendo classem, aut paremus imperio iterum, idest secundario facto. O optandi particula, adsis .i. auxilio sis, & praeterea placidus, iuves scilicet nos, & feras, idest afferas profectioni caelo, idest de coelo, sydera dextra, idest prospera, & feliciter influentia, dixit, scilicet aeneas: et eripit, idest violenter extrahit vagina, scilicet sua ensem fulmineum, idest in morem fulminis ferientem, aut radiantem, quia pro et, sup. id dicens ferit, idest percutit, & incidit retinacula .i. funes, quibus naves retinebant ad litora ligatae, ense .i. gladio, stricto .i. evaginato, & denudato. Idem .i. uniformis ardor .i. cupiditas habet .i. tenet aut invadit simul omnes. s. teucros, & rapiunt. s. quae erant adhuc in litore & ruunt .i. praecipites currunt, & deseruere. s. paulo post litora, aequor latet .i. occultum est sub classibus. s. simul discedentibus, & ipsi annixi .i. annitentes, torquendo aquas, excitant spumas, & verrunt. s. navium caudis .i. gubernaculis, caerula .i. caeruleas aquas, aut maria caerulea .i. caerulei coloris.

O quae particula sit.

SERVI. ¶ Certus eundi indubitanter profecturus. Carpebat somnos, hoc accusat paulo post Mercurius, sed excusatur his rebus, nam et certus eundi erat, et cuncta rite praeparaverat. aut poeconomia est ut possit videre Mercurium. Forma dei, non deus, sed forma dei. Nam raro se videnda praebent numina. Eodem semper longum est: quia eodem ablativus est semper. Eadem autem, & producit, & corripit. Nam & nominativus est, ut eadem mulier fecit: & ablativus, ut eadem muliere faciente. Visa monere, bene visa, non enim revera est. Similis, aliud est idem esse, aliud simile esse. Ergo nunc certus est aeneas. Vocem, orationis est deus Hor. Mercuri facunde nepos atlantis. Flavos, et pustus, & flavus Mercurius fingitur, quia satis vicinus est soli, praeter ceteras stellas. Et membra decora iu. quia deus palaestrae est: iuventae: aetatis autem iuventus sit personarum. ut et rebus spectata iuventus. Figura vero est vocem. membra et colorem. Zephyros, ventos. nam zephyris de africa navigare non poterat. Dirum nefas. amatrix timenda est, quae sit certa mori: item, Varium et mutabile semper foemina. Praeceps festinus. Collucere faces, propter illud, Ferte citi flammas. Umbris, sicut supra. Forma dei. Corripit omen futurae tempestatis. Sancte deorum aut distinguit sancte, aut secundum Enni. Respondit Iuno saturnia sancta deorum. Quisque es: ut dixerat, omnia Mercurio similis. Sed teste Cice. in li. de na. de. tres sunt Mercurii, supernus: terrenus: et infernus. Ergo. Quisque de tribus. Aut referas ad iovem .i. quisquis es, qui praecipis, ut in nono. quisque in arma vocas, cum ii im vidisset .i. quicunque arim misisti. Plane illud occurrit, quod ait. Deus aethere missus ab alto, ubi & Iovem, et supernum complectitur Mercurium. Potest etiam quasi phantasiam facere propter socios, et quisquis es, ideo dicere. Quia licet viderit, non tamen revera novit esse Mercurium unde ait supra Et formam, & vultum visa monere. Iterum paremus, nam iam paraverat praeparatione navigiorum. Et sydera coelo, Dextra feras hoc est ventos, qui ex ortu syderum, aut prosperi, aut adversi sunt, sicut in Georgi: Praeterea tam sunt arcturi sydera nobis, Nec enim sydera dicit revera, cum arcturus una sit stella. Ergo stella dixit, sydera ventos, vel tempora.

Mercurii tres sunt.

Et iam prima novo spargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens Aurora cubile.
Regina e speculis ut primum albescere lucem
Vidit, & aequatis classem procedere velis,
Littoraque, & vacuos sensit sine remige portus,
Terque, quaterque manu pectus percussa decorum,
Flaventesque abscissa comas: Proh Iuppiter ibit
Hic, ait, & nostris illuserit advena regnis?

ASCEN. Ordo. ¶ Et iam pri. no. &c. Describit quomodo postridie Dido, videns troianos abiisse, conquesta est. unde quia Don. nihil dicit. Ordo autem est. Et aurora linquens cubile tithoni .i. mariti sui regis in oriente, croceum .i. crocei coloris spargebat iam prima .i. primum, aut recens orta terras, lumine novo. s. illius diei, et sup. regina. s. dido, ut .i. postquam vidit e speculis .i. altis fenestris, unde speculari licebat, lucem albescere .i. albam fieri primum .i. primo tempore, et classem procedere .i. provehi, velis aequatis .i. aequaliter pleno vento distentis, et sensit litora, et portus vacuos, quia sine remige, ipsa percussa .i. habens percussum, aut ubi percusserat, terque, quaterque .i. frequenter: aut consumare pectus. s. suum decorum .i. pulchrum, manu. s. propria, et abscissa comas flaventes .i. habens abscissos capillos flavos (saltem per partem, quia postea dicet. Nec dum illi flavum proserpina

Non arma

Non arma expedient? totaq; ex urbe sequentur?
Diripientq; rates alii naualibus? ite
Ferte citi flammas, date tela? impellite remos.
Quid loquor? aut ubi sum? quae mentē insania mutat?
Infelix Dido nunc te fata impia tangunt.
Tum decuit cum sceptra dabas? en dextra? fidesq;.
Quem secum patrios aiunt portare penates.
Quem subiisse humeris confectum aetate parentē.
Non potui abreptum diuellere corpus? & undis
Spargere? non socios? non ipsum absumere ferro,
Ascanium? patrisq; epulandum apponere mensis?
Verum anceps pugnae fuerat fortuna fuisset.
Quem metui moritura? faces in castra tulissem.
Implessemq; foros flammis, natumq; patremq;
Cum gēte extinxem? memet super ipsa dedissem.

SERVI. ℭ Prima aurora: designatio tpis ē, nō diei descriptio, vñ infert, vt in ōmo albescere lucē vidit. Sic in. xii. Cū pmū crastina coelo Puniceis inuecta rotis aurora rubebit. Et bñ hac pmū inducit vidisse crepusculū, q̄ q̄si amatrix totā vigilauerat noctē. Sic in bu. de amatore. Nascere pq; diē veniēs age lucifer almū. Nouo. i. epicureos imitat q aiūt solē de atomis cōstare, & cū diena sci & cū illo perire. Tithōi cubile. Tithonus Laomedontis ff fuit, hūc ab aurora amatū i coelū leuauit, quē lōgitas vitae i cicadā cōuertit. Hor. Lōga tithonū minuit senectus. Albescere lu. hypallage est. Luce. n. albescūt oīa nō lux albescit. Aeq̄tia. v. s. felicis plenis: sine motu aliquo, Prob. irascētis exclamatio. Ter. Prob supprme iupit. Aut testat iouē. quē i aduētu aeneae inuocauerat. Iupit hospitib⁹ nā te dare iura loquunt. Ibit, & illuserit. ibit, & illudet tps p tpe. sic dixit. vt certātq; illudere capto. Nō ar. ex. Furētis vba, vt ipsa paulo post. Quae mētē isania mutat. sanā nō impat abūtib⁹, cū sola sit. Naualib⁹. Loca sunt, in qb⁹ stāt naues. Vbi q. d. ani coetu sū. Cū sceptra dabas, vt ac dñm aeneā in sceptra recepit. Fidesq;. subaudi, en ēt in seqntib⁹, aut certe h̄ ē, quē dñr portare deos. Sane en nō melius iūgit, vt en pamus. Ipm Ascaniū, aut qz est cā nauigationis. vt quē regno hesperiae fraudo. aut ad pris dolorē, vt q nati corā me cernere letū fecisti. Epulandū ponere, qd' fecit Progne occiso Ithi filio pp sororis stuprū. In castra. in classes. vt nos castra mouemus. Foros tabulata nauiū: ab eo q inceSSus ferāt, & est gñis masculini. numeri tm̄ pluralis, vt hi fori fororū. Cū gñe extinxē, p extinxissem, morte aeneae, & Ascanii, & est syncope. Sup ipsa. satis amatorie.

Naualia q̄ sint

Fori q dicant

Sol. qui terrarum flammis opera omnia lustras.
Tuq; harum interpres curarum, & conscia Iuno.
Nocturnisq; Hecate triuiis ululata per urbes.
Et dirae ultrices, & dii morientis elisae
Accipite haec, meritumq; malis auertite numen.
Et nostras audite preces, si tangere portus
Infandum caput, ac terris adnare necesse est.
Et si fata Iouis poscunt hic terminus haeret.
At bello audacis populi uexatus, & armis.
Finibus extorris, complexu auulsus Iuli.
Auxilium imploret uideatq; indigna suorum
Funera nec cum se sub leges pacis iniquae
Tradiderit, regno, aut optata luce fruatur.
Sed cadat ante diem, mediaq; inhumatus arena.
Haec pcor, hanc uocem extremam cū sanguine fundo.
Tum uos o Tyrii, stirpem, & genus omne futurum
Exercete odiis, cinerique haec mittite nostro
Munera, nullus amor populis, nec foedera sunto.
Exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor.
Qui face Dardanios, ferroq; sequare colonos.
Nunc, olim, quocunq; dabunt se tempore uires.
Littora littoribus contraria, fluctibus undas
Imprecor, arma armis pugnent, ipsiq; nepotes.

SERVI. ℭ Sol. iam vtitur imprecationibus, & deuotiōibus, vñ deuotor & deuotrix, q imprecat oī, nō aūt terrarū flāmis, sed opera terrarum. Recte aūt inuocat solē, vt supra p nomē liberi sacrificauit. Curarū, aut quas patior, aut generaliter curarū cōiugaliū interpres, hoc est media & cōciliatrix. Cice. Qui interpes corrūpēdi iudicii esse solēt. Cōscia iuno. Siluit rem turpē sic. supra. Et pronuba iuno. Nocturnis non triuiis. sed p nocturnū tēpus Vlulata. p. vt. proserpinā raptam a Dite patre Cereo cū per orbem incensis faculis quaereret, per triuia; q̄driuia vocabat Hinc

Interpres q dicat

Cereris fabula

pina vertice crinē abstulerat) aūt pb Iupit ibit, h. i. hostis me⁹: & ipse aduena. i. cū sit aduena illuserit. i. et cōcessus fuerit illudet nris regnis q. d. id ferēdū nō ee. & sup. tyrii nō expediēt. i. expedite capiēt, arma: & sequent sup. eos ex tota vrbe, vt fit in bello tumultuario, & alii. s. aliq ex eis diripiēt. i. in diuisa rapiēt rates. i. naues troianorū, naualib⁹. i. e statioe nauiū: vbi naues parant, & fiūt. Ite o teucri, sup. & vos citi. ferte. i. aferte i naues troianorū flāmas date. i. mittite, tela ipellite remos, oīa sūt pcipitant dicā q̄si loquētis aliuz depigēt a. vñ castigās se Dido, qz haec cū sola vigilaret, dixerat ait. Quid loquor, aut vbi sū. q. d. sola sū, & q̄ri cū mult loquor, q̄ isania mutat mētē. s. tuā: o dido ifelix (loqt. n. p pathos, & apostrophē ad se, q̄si ad aliā) fata ipia. i. mala i te fatalr pscita, tāgūt nūc te decuit. s. naues icēdisse, tūc cū. i. qñ dabas sceptra. i. ptē regni, en. i. ecce, hic exprobrātis: ac irridētis ē, dextra. i. vtus, qz p. i. fides. i. fidelitas, ac fidelis pietas: viri sup. quē aiūt portare secū pēates. s. deos prios. i. a pria troia auectos, & quē aiūt subiisse. i. subeūdo portasse hūeris parentē. s. anchisez, pfectū i. psūptū senio. i. annositate. Nō. i. none. q. d. maxie potui diuellere. i. i diuisas ptes vellere corpus. s. nauiū, h̄ ē classez, aut poti⁹ corp⁹ aeneae abreptū. s. ab aliis, & spargere, sup. ipm aeneā vndis, nō sup. potui diuellere socios, & spargere vndis. q. d. ēt potui. Nō. s. potui absumere ferro. i. iterficere ascaniū ipm. s. cui regnū italiae dr deberi, & caput ois mali ē, & cā pfectiōis. & appōere epulādū mēsis pris, qd' pgne dr fecisse offerēs tereo ithim filiū vt i sileno dem est. q. d. ēt potui. & fuisset, sup. factū verū fortūa. i. alea pugnae, fuerat anceps. i. dubia. qz forte troiani nos vicissent, quo dcō inimica laudat troianos s3 quē metui moritura. q. d. neminē debebā metuere, q̄ decreuerā mori, Aut sic, vt sibi obiciat, fortūa pugnae fuerat anceps. q. d. potuissez qd ētētate. s3 fuisset dubiū de victoria, ad qd' dicit cōcedēdo, fuisset. q. d. esto fuisset anceps pugna, qd tū. Quē metui. i. metuere debui moritura. q. d. nullū. ego tulissez. i. inferre potuissez faces. i. taedas in castra. i. classez eorū. & implessem p impleuissez foros. i. nauiū tabulata, q̄ ferūt incessus, flāmis. s. cōburētibus ea & extixē p extinxissez. natū, & patrē cū gñe. i. progenie tota, & ipsa. i. ego dedissem super. s. extincto, memet. i. meipsam, quod amatorie dicit. cū viuere nollet eo mortuo.

Naualia q̄ sint

ℭ Sol. q terrarū flāmis opera oia lustras. Recitat reliquā ptē q̄relae didonis, in q̄ cū scō troianos psequeq̄t, execrationib⁹, & diris iprecationib⁹ psequit, in qb⁹ poeta subtilr alludit ad futuras carthagineñ. ac romanorū historias. Donatus aūt solū dicit. Exercete odiis. qd' factū est tribus bellis punicis. Exoriare aliqs, aliq de Hānibale volūt intelligere, sed melius est, vt sit hoc pturbatae psonae, q̄ nesciat se ipossibilia postulare, qd' sequēn a indicāt cū postulet, & litora, & vndas inter se discordare: pugnēt ipsiq; nepotes, hoc dixit possibile, nā & furētes, quādoq; qd' rectū est, sentiūt. Haec ille. Ordo est, O sol, q lustras. i. purgas, & circuis flāmis. s. radiorū tuorū: oia opera terrarū. i. q̄ fiūt in terris, & tu o iuno interpres. i. mediatrix, & cōciliatrix harū. i. hmōi. s. mrimonialiū curarū, aut harū. i. mearū curarū. i. sollicitudinū amorū. & cōscia harū curarū, qz nuptura sacrificauerat iunōi ante oēs, cui vincla iugalia curae, & o hecate. i. pserpina vlulata. i. cū vlulatiōe q̄sita triuiis. i. in triuiis, p vrbes. s. variās nocturnis. s. tēporibus: aut vlulata triuiis nocturnis. i. nocturno tpe ab vlulātibus, & te, cū rapta esses, quaerentibus: frequētatis: & vos dirae. i. furiae eumenides, vltrices. s. scelerū, & dii elisae morientis, idest in quarū ptātē ventura est elisa, hoc est ipsa quae loquitur, per mortē, hoc est dii manes, aut inferi, aut anaetetici. accipite. i. intelligite, haec. s. dicta & pcamina mea, & auertite numen. s. infestum, & inimicū. meritū malis. i. a malis, qd mali merent hēre infestū, & ita se innocentē indicat, aut meritū malis. i. p mala mea, & ita cōfitēdo se inocētē faceret, accipit aūt meritū hic in significatiōe passiua, & audite pces. i. imprecationes nras. Si nece est. s. necitate fatali, caput infandū. i. detestabile, & indignū, qd nominet, hoc est aeneā, tāgere portus. s. italiae: ac annare terris. i. ad terras, & si fata iouis poscūt s. id fieri & hic terminus. i. haec extrema definitio fatorū haeret. i. cōfirmata est, at. i. saltē ipse vexatus, bello. i. perma bellandi, & armis populi audacis, & extorris. i. exul, & exclusus finibus i. limitibus regni sui cōcessi, & auulsus cōplexu iuli, imploret. i. suppliciter, quasi cū ploratu petat, auxiliū: & videat funera suorū indigna. i. miserāda, aut foeda, nec. i. & nō, & cū tradiderit se sub leges pacis iniquae, aut qz pace indignus est, aut qz talis pax votis eius iniqua sit, cū nō victor, sed victus p eā videat, quia linguam, & nomen, & habitum amittet, non fruatur luce optata. i. vita, s3 cadat añ diē. i. terminū, & periodū vitae inhumatus media harena (haec oīa, quae imprecatur dido, poste

ASCEN.

Donati expositio

Meritū q̄uo capiatur

Ordo

euenerũt, sꝫ sunt gñalr accipiẽda, nõ.n. ea futura nouerat, vt poeta, sꝫ optauerat, q̃circa nõ potuit ſpãlia q̃ si poeta ex ꝑsona sua post factũ locutus fuisset, aut deũ aliquẽ introduxisset, q hæc loq̃ret, nimirũ expssisset. Nã vexatus e bello audacis ppli .s. rutulor, ⁊ latinor, iplorauit auxiliũ euãdri arcadis, cuius fi liũ pallãtis indignã mortẽ vidit, fecit pacẽ iniquã, vt dictũ est, ⁊ occisus in tumultu piectus est insepultus. (Ego pcor hæc.i. vt hæc eueniãt, & fundo hãc vocẽ extremã.i. vltimã, quã maxie exaudiri volumus (vñ in testis suppmæ volũtati maximũ põ dus est) cũ sangu e.i. effundo simul, aut paulopost (qꝛ qd' pax distat: nihil distare vr) sanguinẽ, Tũ.i. isup vos o tyrij.i. cartha ginẽses tyro ꝑfecti, exercete.i. fatigate stirpẽ, & oẽ gen⁹ futurꝝ odijs, & mittite nr̃o cineri hr mũera.i. obsequa nulli⁹ amor, nec sup. vlla fœdera sunto .s.i. futurꝝ pplis.s. tyro, troiaq3 pfectis (ꝯ ad, qd' dixerat in.j. Iupiť hospitib⁹ nã te dare iura loquunť. Hũc lætũ tyrijsq3 velis: troiaq3 ꝑfectis: eẽ diẽ) Aliqs vltor, hr pp Hã nibalẽ finxit poeta, sꝫ Dido gñalr loqť, & ne ſpaliter loq videaȝ addit aliqs exoriare.i. exoriaȝ, vt sit scda ꝑsona ꝓ tertia, aut po nitus sic. O vltor exoriare aliqs ex nr̃is ossib⁹, q seq̃re. Ego aũt sicut valla docet, q̃ suus, ⁊ tuus vocatiuo nõ caret, dicerẽ. lꝫ rarũ sit, aliqs ẽt infinite positũ: nõ carere vocatiuo, vt hr loco qꝛ se indefinite voluit significare locutã, nõ dixit solũ vltor, sꝫ aliqs, sit ergo ordo. o vltor aliqs.i. q cũq3 futurus es, exoriare.i. exoriaris, & nascaris, ex nr̃is ossib⁹.i. ex durissimo religaꝝ meax. q seq̃re.i. seq̃ris. hr ẽ ꝑseq possis, colonos dardanios.i. a dardania italiã appulsos face, ⁊ ferro.i. crudelissimo bello, q̃ oĩa igni & sanguine

Hinc in eius sacris a matronis per triuia exercet vlulatus, sicut in Isidis sacris, vbi est imitatio inuẽti Osiridis, quẽ dilaniatũ a Tiphone fratre vxor isis ꝑ totũ orbẽ quæsiuit, inuen. plãgentia populi currit derisor anubis. Hecaten autem inuocat ausa vltionis, vnde & furias inuocat, sed vsurpatiue dixit diras. Nã diræ in cœlo, furiæ i terris, eumenides apud inferos. Vñ & tres eẽ dñr, sꝫ hæc noia ꝯfunduñt poetæ. Vltrix.i. Tisiphone. Græce.n. τισις: vltio est, Dij morientis elissæ, aut mães dicit. Vñ est, Vos o mihi mães este boni, qm̃ supis aũsa volũtas, aut anæreticos diẽ.s. Martẽ, ⁊ Saturnũ, q intercidũt vitæ rõnẽ si radijs suis ortũ genituræ pulsauerint. Hora. Te iouis ipio tutela Saturno refulgẽs, eripuit, volucresq3 tardauit alas, & bñ tardauit. Nã necessitas fati tardari põt, nõ penitus tolli. Virg. nec fata vetabãt, Stare decẽq3 alios ꝑ annũ supesse p annos. Meritũq3 malis auertite numẽ. Qd' mali merenť. Preces .i. precationes vt paulopost ipꝛecor arma armis pugnẽt. Adnare, vt i ꝑmo, Huc pauci vestris adnauimus oris.i. ꝑ tẽpestatẽ venim⁹ & bono colore futura ꝑdicit. Fata iouis, ꝑticipiũ est nõ nomẽ. Terminus hæret. si hr est imutabile. Audacis po. Rutulorꝝ, q̃s semꝑ inducit audaces. Finib⁹ ex. Extra suas terras remotus, & sigt qñ Euãdri, & Tarcõtis petiuit auxiliũ. Indigna su.s. Pallãtis dicit, & cæterorꝝ. Pacis iniquæ, ꝑpter ꝑdnũ liguã, ⁊ habitũ & nomẽ: q̃ oĩa solet victor iponeť victis, sicut postulatiuno. Sꝫ cadat, Cato diẽ iuxta laurolauiniũ cũ æneæ socij ꝑdas ageret bellũ eẽ cõmissũ, i q̃ latinus occisus ẽ, Turn⁹ fugit, ⁊ auxilio mezẽtij cõparato vict⁹ qdẽ ẽ. Sed i eo ꝓlio æneas nõ cõparuit. Ascanius

Furiæ sint q̃t

Ascani⁹ postea Mezētiū iteremit. Alij dicūt: q̄ victor æneas cū sacrificaret sup numicū fluuiū lapsus ē: ↄ eius cadauer nusq̄ apparuit. Vn̄ ipa dicit, Mediusq; humat⁹ harena. Postea dixerūt inter deos receptū, ↄ iouē idigetē appellatū. Aīt dic̄, nō fati necessitatē ſ bn̄ q̄ passura ē optat æneæ: Cū sanguine: q̄si pcaciōes suo sanguine pferret. O tyrij, nō sūt mādata, s3 imprecationes. Nā si mādata sunt, quō gen⁹ futurū. Sūto, vrbanius aūt. verbo eū iuris vsam pp odia hæreditaria. Exoriare: exoriaſ, ↄ ondit Hānibalē: ex ossib⁹, s̄m Anaxagorā, q̄ homœomeriā dic̄. i. oīū3 mēbrox̄ silitudinē eē in rebus creādis. Ergo sicut ex ossibus sic ex sanguine, ↄ medullis nā oīa p pte sui trāseūt i pcreatione. Luc. nūc ad anaxagoræ veniam⁹ homœomeriā. fluctib⁹ vndas, pp illō, q̄ i fœdē sācitū ē vt corsica media eēt iter rōanos, ↄ carthaginēses. pugnēt. ipsiq; nepotes pt ad ciuile bellū referri. & sanguie ꝯtaminant. secūre dic̄ oīb nūc. i. ab hac hora, q̄cūq; tpe vires. i. facultates nascēdi, aut bella dabūt se, ego imprecor. i. p impcatiōes opto, littora. s. carthaginēsia ꝯtra. i. inimica litorib⁹ s. italicis, & vndas sup. ꝯtras vndis, ↄ arma pugnēt armis, ↄ ipi nepotes. i. posteri. pugnēt, sup. inter se. hæc pp punica bella finxit poeta, quæ nesciuit dido futura. quocirca vt dixi, nihil specialiter imprecata est.

Æneæ mora

Hæc ait, & partes animum uersabat in omnes.
Inuisam quærens q̄primum abrumpere lucem.
Tum breuiter Barcen nutricem affata Sichæi.
Namq; suam patria antiqua cinis ater habebat.
Annam cara mihi nutrix huc siste sororem.
Dic corpus properet fluuiali spargere lympha,
Et pecudes secum, & monstrata piacula ducat
Sic ueniat: tuq; ipsa pia tege tempora uitta.
Sacra Ioui Stygio, quæ rite incepta paraui,
Perficere est animus, finemq; imponere curis,
Dardaniiq; rogum capitis permittere flammæ.
Sic ait, illa gradum studio celebrabat anili.
At trepida, & cœptis immanibus effera Dido
Sanguineam uoluens aciem, maculisq; trementes
Interfusa genas, & pallida morte futura,
Interiora domus irrumpit limina, & altos
Conscendit furibunda rogos, ensemq; recludit
Dardanium, non hos quæsitum munus in usus.
Hic postq; Iliacas uestes, notumq; cubile
Conspexit, paulum lachrymis, & mente morata,
Incubuitq; thoro, dixitq; nouissima uerba.
Dulces exuuiæ, dum fata, Deusq; sinebant,
Accipite hanc animam, meq; his exoluite curis.
Vixi, & quem dederat cursum fortuna peregi.
Et nunc magna mei sub terras ibit imago.
Vrbem præclaram statui, mea mœnia uidi.
Vlta uirum pœnas inimico a fratre recepi.
Felix, heu nimium felix, si littora tantum
Nunq̄ Dardaniæ tetigissent nostra carinæ.
Dixit, & os impressa thoro moriemur inultæ?
Sed moriamur ait, sic sic iuuat ire sub umbras.
Hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto
Dardanus, & nostræ secum ferat omina mortis.

Poeta. Dido. Poeta. Dido.

SERVI. ¶ Tū bre. festinatiōe mortis sibi nectit cās moraꝝ, ↄ sibi, & sorori. Huc siste, huc abduc, vt & gregē sistit ad arā. Hic, ↄ si stat. i. abducat, nā stat aliō ē. nec aīt possum⁹ dicere q̄ sta h, & siste huc. Fallit. n. plerūq; ꝯbi silitudo, q3 dicim⁹ sto, ↄ sisto. Cū diūsa significēt pcodē. Spargere lym. nā i feris sacrificātes aspergebāt vt Spargēs rore leui: ↄ ramo felicis oliuæ. Supis abluebant, vt Dōec me flumie viuo Abluero, Modo i feris sacrificabat, vt sacra ioui stygio. Piacula, purgatiōes alias sacrilegia. Sic veniat: ne pmitteret, aut pcedēt. Tege corōa, vt ipa tardaret. Ioui stygio h est Plutōi, Dn̄t Stoici vnū eē deū, cui noīa variāt p actib⁹, & officijs, vn̄ ē duplicis sexus numia eē dn̄t, vt i agēdo mares in patiēdo fœminæ sint nā, vn̄ ē: ꝯiugia i gremiū late descēdit. ab actib⁹ aūt vocant, vt Iupiter iuuās pr, Mercuri⁹, q̄ pest mercib⁹ Liber a libertate. Sic mō iouē stygiū dic̄ inferis sacrificatura, vt iunōi infernæ deūs sacer. Hic ē iouis oīo, Cœlicolæ mea mēbra det, q̄s nā aptās. Officijs diuisa fac. Quæ rite icepta. p. Ordo ē, icepta q̄ parāi, aius est rite pficere. Dardaniq; ro. ca. in q̄ ei⁹ imago fuerat. Studio anili, aut p ætat possibilitate, aut p industria, q̄ vtunt aniculæ. At trepida, nā festiā moritura nil timebat. Cœpt̄ effera, furiata sæuis cogitatiōib⁹. Pallida morte futura, vl pallidior q̄ solcāt eē hoies post mortē, aut pallida omine mortis futuræ. Furibūda, furētis silis. Quæsitū mun⁹ in vsus, quē æneas nō adhuc vsus relīq̄rat, vt sup dixim⁹ s̄m Homerū ꝯtit mun⁹ i pmciē, tale ē i Buc. hos illi, q̄d nec h. v. m. hæ. Et mēte, ꝯsilio. Deusq; sinebāt, aut iupit, q̄ æneā discedere iubebat, aut necitas fati viri: excusat vitæ abruptionē nā aūt Plato, magna pœna affici aīas eoꝝ, q̄ vitā añ tps reliquūt. Et quē dederat cursu3 fortūa pegi, nō nā, nec fatū. Trib⁹. n. vita hūana ꝯtinetur nā, cui vltra. cxx. solares annos nō pcedit. Fato cui nonaginta

Deus vnus ē

¶ Hæc ait, & ptes aīuz vsabat i oēs. Hoc loco necē, quā sibi dido itulit, describit, de q̄ dic̄ Dōatus sic, Tū breuit, nā h ꝯueniebat, q̄ q̄primū mori cupet, Huc siste, huc istāt addu. Cara blādit, vt ipetret p blādimēta, q̄ illa pp igrauescētē ætatē poterat recusare. Elegit psonā, q̄ tarde pgeret, ↄ cū mora remearet, vt sibi lōgiusculū ad mortē patrādā spaciū daret, ↄ pp h dixit siste & nō mitte. Dic corp⁹: ↄ h ad mora inectēdā ptinet. Et. p. ↄ hoc silit. Moriemur, i plurali dixit, vel q3 sic sæpe vsurpant⁹. vt de vno dicam⁹ nos, vel q3 ↄ eligæ erāt picturæ. Hauriat: pe vltionis erit, si hostis abiēs rogi flāmas aspiciat: ↄ tristis oib⁹ nauiget. Hæc ille. ¶ Ordo ē. Dido, sup. ait h. ↄ vsabat. i. frequēter vertebat, aīmū i oēs ptes: q̄rēs. i. appetēs iuēta occasiōe abrūpere q̄primū. i. valdē cito lucē iuisā. i. vitā odio hitā, aut lumē cœli, qō iuita videbat secludē p mortē. Tū. i. deide, affata ē breuit. i. paucis v̄bis, aut icūctāt, ne videat malū pædē. barcē. i. anū illā, nutrice sichæi. s. mariti (nāq; p q3 cinis ater. i. funest⁹, aut adust⁹ hēbat. i. occupabat suā. i. ipi⁹ didōis nutricē). Est āt maniarec procatio: p q̄ apti⁹ dixiss3 nā ipsi⁹ pria ātiq̄, ↄc. sup. i pria s. sidōis antiq̄. i. chara: q3 duas hēre nō pōt, aut nobilis aut pria. ē. regiōe, antiq̄. i, pore, dixit ergo, o cara nutrix siste. i. abduc, ↄ ꝯstitue accersendo, mihi. i. ad votū meū, huc. i. ad me, sororē sup. meā, vz Annā. dic: vt sup. pperet. i. festinet (nō tñ petebat callida i malū suū mulier eā pperare. s3 ne videat appetē oius absentiā, vez poti⁹ sorore pñius mādat, vt ppet et, sperās añ q̄ an⁹ id dixerit, & soror, q̄tūuis pperāt effecerit, necē quā ꝯceperat exeq, i se seclusis arbitris, cū ēt nutrix ablegata esset) spargē. i. aspergē, & irrigare caput. s. suū, lympha. i. aq̄, fluuiali, q̄ vi purgatiuā hēre credebatur ab illis, vn̄ in scdo. Donec me flumie viuo Abluero. & dic, sup. vt ducat secū pecudes, ↄ piacula. i. purgamina, aut libamina: q̄b⁹ pient. i. placent manes, mōstrata. i. indicata p sacerdotē massiliæ gēt ↄ ipa veniat sic. i. lustrata ↄ cū piaculis: ac pecudib⁹. q. d. nō aīr, ↄ tu ipa o nutrix tege tpa. s. capitis tui, vitta pia. i. religiosa, q3 aius ē mihi pficere ioui stygio. i. plu. sacra. i. sacrificia: q̄ icepta ego pauī rite aut q̄ icepta ego paui, i. itendi. s. pficere rite ↄ aius. i. volūtas, & ppositū ē. iponē curis. s. amoꝝ finē, id v̄e dixit, s3 aliū finē itellexit, anus, credebat n. remediū itelligē, cū mortē itelligēt, & aius est pmittē flāmæ. i. igni. h ē icēdē rogū. i. pyrā, ac struē lignoꝝ, capit, dardanij. i. i quo ē effigies æneæ, q̄ & dardan⁹ dic⁹ ē, vt dido sup. ait sic. illa. s. nutrix sichæi h ē barce, celebrabat. i. celeriter agebat. studio. i. conatu anili. i. q̄ anui ꝯgruebat: q̄ dū se mouet vix pmouet. At. i. s3. Dido trepida. i. festina, ↄ effera. i. imanis effecta. ↄ q̄si e mnēter fera, aut vt dn̄t, a mētis statu trāsportata i manib⁹ cœpt. i. p imania, h ē crudelia cœpta, voluēs aciē. s. oculoꝝ sanguineā. i. cruētā (Quæres q̄ id nouit poeta. cū sine arbitris eēt dido. S3 sciēs id nosse a musis quaꝝ sacerdos ē. aut ex ꝯiecturis) ↄ itersusa. i. hn̄s itersusas genas. i. receptacula lachrymaꝝ tremētes. i. trepidas, & cōmotas, intersusa dicit maculis. i. diuersis coloribus, ↄ pallida morte futura. i. pp mortez futurā. irrumpit. i. violenter intrat, interiora limina domus. s. suæ, & ipsa furibūda. i. frequēti furore pcita, cōscēdit altos rogos. s. vbi erāt arma, exuuiæ, ↄ effigies æneæ, ↄ recludit. i. apit ↄ euaginat ense3 dardaniū. i. ipsius æneæ dardanij, appositorie existēs, mun⁹. i. qō forte muneri datū erat æneæ. nō qō ipe dederat, aut mun⁹. i. instrm, q̄ obeat mun⁹. i. offm̄ bellicū. non q̄sitū. i. cōparatū ab ænea. i. hos. i. i hmōi vsus. i. ad iterficiēdū se. sicut dido factura ē. Postq̄ dido sup. ꝯspexit hic. i. h loco sup rogos. s. vestes iliacas. i. troianas, h ē exuuias æneæ, ↄ cubile notū. i. lectū geniale, sup quē ab ænea cognita fuerat, ipsa morata. i. ipedita paulū. i. modicū lachrymis. & mēte. i. rōne: q̄ pꝝ. i. silr icubuit thoro, & dixit nouissima. i. supma v̄ba. s. o dulces exuuiæ. i. vestes: q̄s vir dulcis exuerat: dū fata, ↄ deus sinebāt. i. pmittebāt vos esse dulces, accipite hāc aiam. i. sanguinē, quē i vos effūdā, ↄ exoluite. i. liberate me h̄is curis. i. sollicitudinib⁹: Ego vixi. s. hacten⁹, ↄ peregi cursū, quē fortūa dederat ñ quē nā nec fatū, q3 diuti⁹ potuiss3 viuē. ↄ nūc magna imago mei. i. simulachꝝ corpis mei. ibit sb vmbras. i. ad iferos. ego statui pclarā vrbē, ↄ vidi mea mœnia: ↄ ego vlta v ꝝ. i. q̄ vidicta feci d iterfectore vi. i. mariti rcepi pœnas. i. pūitiōes a fre. s. pygmaliōe, q̄ rceperat pœas auchēdo thesaux ob quē hādū eū occiderat, vi

ringi,

ASCEN. Ordo. Nota mulare reciprocatione. Quæstio cū solutione

xi inqt: z vidi h exñs felix, heu nimiū felix tm̄.i.tm̄mō, si cart/ næ.i.naues, dardāiæ.i.troianæ nūq̄ tetigissent nra litora, di/ xit.s.dido.i finiuerat sermonē, & ipressa thoro os.i.hñs os im/ pressum thoro pingati, ait.s.secū, moriemur inultæ.i.sine vin dice, sed.i.lz inultæ, moriamur, z uerū remordens dicit sic.i. moriemur ne sic, z rñdet: sic iuuat ire sub umbras. hoc est etiā si multa moriat, aut sic.i.hoc ictu, z eo dicto statim in gladiuz incubuit, addens, dardanus crudelis.i.æneas sæuus hauri/ at.i.uide capiat oculis, hūc ignē.i.rogū, in quo cōburar, ab alto.s.mari, q̄ ferat secū omina nr̄æ mortis.i.ifœlicitatem, q̄ meruit cōpellēdo nos ad mortē, & q̄ visu regus nauigātib⁹ afferre solet. Beroald⁹ dicit i Seruiū, noia i būdus exponentē sic. Plurib⁹ i locis Ser. tradit noia desinētia i būdus significa re silitudinē, qđ inde referī a Prisciano, alijsq; grāmat cis, q̄rū error manifestari⁹ corrigit a recētiorib⁹ scriptoribus. A. Gel.i.x.plenissime docet quēadmoduz ista oia, q̄ terminant hac pticula būdus significāt, atq; demōstrāt vim, z copiā, z q̄ si abūdātiā rei, cuius id verbū sit, vt lætabūd⁹ dicat is.q abū de lætus, populabūdus q passim, ac strenue populat, furibū dus q vehemēter furit, cæteraq; id genus oia ita dici ostēdit. vt pticula hæc postrema declat et largā viz, ac fluētē copiā, iō aūt exēplis supsedeo, q in vulgus edita sunt inumerabilia, q̄ Seruij: Prisciani ac reliquo: idē sentiētiū opinionez agtissime refellūt. Duo tm̄ exēpla referaz, q̄ paulo remotiora sunt q̄bus tūdert nō posse scio, q̄ haud dubie subneruāt dicta grāmatico rū. Qu.Curti⁹.q sine ɔtrouersia iter scriptores classicos: assi/ duosq; numerat, ita scribit de Alexādro. quo vulnere afflict⁹, magna vi sanguinis emicāte, remisit arma moribundo silis, si moribūdus significaret silis morieti, qđ opus erat addere si/ milis moribūdo, nōne eēt oī omnino inuenustū, inelegās, ac isulsa, q̄ si accipit silis sibi morienti: gnetiā Valerius max. & ipse quoq; scriptor nō plerisq; de Antiocho loquēs sic refert, iacebat ipse in lectulo moribūdo silis, lamētabant necessarij, multis itaq; z his potissimū duobus exēplis liqdo manifestat, noia in bū/ dus desinētia similitudinē significare nō posse: sed potius co/ piā quādā, & abūdantiā rerū, a quibus producuntur.

ginta anni.z. tres saturni cursus exitū creat, nisi aliar stellarū benignitas tertiū superet cursum. Fortuna.i.casu, qui ad oia pertinet. quæ extrisecus sunt ad ruinā, vt naufragia, & hmōi Bene ergo fortuna. sic Cic. in philippicis. Multa mihi iminere videbantur præter naturam, præterq; fatum, idest gladij Antonij ex casu. Sub terras ibit imago. valde quæritur quid illud sit, quod inferos petat. Nam tribus constamus. anima, quæ superuā originē suam petit. corpore quod in terrā deficit Vmbra quam Lucre. sic diffinit supra: spoliatus luminis aer. q̄ si ex corpore creatur, vna cum eo perit. nec est quicq reliquuz ex homine, quod inferos petat sed deprehēderunt esse quod dam simulachrum, quod ad nostri corporis effigiē factum in feros petat, & est species corporea, quæ non potest tāgi, sicut ventus. Hinc in sexto. Corpora viua nefas stygia vectare ca rina, hoc & Homer⁹ regit simulachro Herculis apud iferos viso. Et sciendū simulachra esse hæc etiam eorū. qui per apo/ thesin dij facti sunt vnde, aut visi eē apud inferos. aut illuc de/ scendisse dicuntur. Hora. de libero. te vidit insons cerberus au reo cornu decorum. Sciendum tamen abuti poetas, & cōfuse, vel simulachrum, vel vmbram dicere. Vrbem præ. non est cō trarium illi, pendent opera interrupta. nam & si paulum sup/ esset. tamē quantum ad ipsam pertinet, fecerat. & reuera qđ supest ciuita i factis muris, tēplo, portu, & theatro. Mea mœ nia. a me facta & pertinet ad effectum, vt. Quam vestræ fece re manus, Vlta virum. Puniendo eius interfectorem. Nam iō addidit, pœnas inimico a fratre recepi. Et reuera nulla aua/ ro maior pœna est q̄ amittere pecuniam. propter quam admi serat scelus. Recepi, tanq̄ debitas. Ergo hic dicit, feci istud, & illud fœlix fuissem, si tantum æneas Carthaginē non venisset alij per interrogationem volunt. vt nihil dicat esse pfectum. vt nunquid vrbem statui. nunquid vlta sum virum, & tamē fœ/ lix fuissem, si tantū æneas non venisset, & hanc varietatez gi/ gnit hoc verbum tantum. nam vtrunq; admittit. Superior ta/ men sensus melior. quem non nulli sic exponūt propter illud, pendent opera. vt sit ordo. Vrbem præclaraz, & mœnia vidi, statui.i. dum statuerētur. Os imp.i. Applicato ore ad lectulū. quasi amatrix. vt strata q; relicti, icubat. Vel isensibili rei dādo sensum lectulum alloquit, vt Hastam turnus, & Mezentius equum. Rhebe diu res, si qua diu mortalibus vlla est Sic sic inter/ rogatio, & responsio placet eam sic mori. & in hoc loco, se percussisse intelligimus. Hauriat, vel capiat hæc omnia tempestatis futuræ, vel satisfaciat suæ crudelitati.

Quæstio cū solu tione

Poeta

ASCEN. Donati expositio

Dixerat, atq;, &c. Docet quō post necez inuenta est a famu lis: & sorore, vnde Donati uerba sunt. Atq; illam, oñdit celeri tatem in Didone, vt nemo ictum viderit. sed illā cadentē aspe xerint. Nomine, atqui nō dixit dido. sed germana. Sed duplex est nobis nomē. Alterum naturæ, z sanguinis quo coniunctæ personæ appellant, vt mater, pater, frater, soror, & similia. Al terum, qđ ipoit ab extraneis. Ergo soror sororē noie sangui nis appellare debuit. Vñ dixit germana, Hæc ille. Ordo est.

Ordo.

Dixerat.s.dido.i.finiuerat sermonē suū, atq; comites.i. satel/ lites, aut ministræ, aspiciūt illā collapsam ferro.i.in ferrū: hoc est in gladiuz inter media talia.s.verba, & conspiciūt ensez spu mantem cruore, & manus sparsas.s.cruore. Clamor.i. eiula. tus, & planctus it.i extēdit, ad alta atria, fama bacchat.i.mo re bacchātium discurrit per vrbem.i.ciuitatem. concussam la mentis, & gemitu, z vlulatu fœmineo.i.fœminis pprio, z te cta fremunt, z æther.i.aer altus, resonat magnis plangorib⁹. nō aliter q̄ si omnis pro tota carthago, ruat: idest euertat, ho/ stibus imissis. aut si tyrus antiqua.i. tyrorum patria ruat. & si flammæ furentes voluantur per culmina hominū.i.domuū priuatarum, z per culmina deorū, idest templorum deorum Soror, scilicet anna, exanimis: idest territa, & exanimata me/ tu, audijt, scilicet clamorem z ipsa exterrita cursu, scilicet con cursu, z agitatione populi. trepido, idest præ timore festino, & fœdans, idest dilacerās ora, idest faciem vnguibus, & pecto ra pugnis, ruit per medios.i.cōcurrentes populos, acclamat morientem.i.clamorem dirigit ad morietem, nomine, scilicet necessitudinis, z non proprio. o germana, fuit hoc, scilicet qđ fecisti, illud, scilicet quod significasti te velle facere sacrificiuz petebas, idest adoriebaris ne me fraude, idest deceptione. ali ud agens & aliud dissimulans, iste rogus, scilicet quē tu mihi iussisti extruere, & isti ignes, & istæ aræ parabant, idest para bant, ne mihi hoc.i.hanc rem, scilicet necem tuam tā tristē, quid ego deserta q̄rar primū. quasi dicat. nescio. O germana spre/ uisti ne moriēs.i.cum mori velles me: sup. sororem tuam co/ mitem, idest sociam mortis. quasi dicat. id non deberes face/ re, quia vocasses, idest vocare debuisses, me ad eadem fata, idest simile genus mortis: idem dolor. atq; eadem hora tu/ lisset nos ambas ferro, idest ense, aut mucrōe, seu gladio, Ego struxi etiam his manibus, scilicet meis, supple rogos, & vo/ caui.i.inuocaui voce.s.præcedenti deos patrios, scilicet satur/ num: & iunonem, vt ego crudelis.i crudelissima is abessem, te posita.i deposita sic.i.in tali statu, hoc est exanimata, vero so/ ror, ego extinxi te.s.cōsilio meo, z me. quæ genitura sum, z popu/ lum, z

Nomē necessitudinis q̄ds

Dij p̄rij q̄ sint

Dixerat, atq; illam media inter talia ferro
Collapsam aspiciunt comites, ensemq; cruore
Spumantem, sparsasq; manus, it clamor ad alta
Atria, concussam bacchatur fama per urbem.
Lamentis, gemituq;, & fœmineo ululatu
Tecta fremunt, resonat magnis plangoribus æther.
Non aliter, q̄ si immissis ruat hostibus omnis
Carthago, aut antiqua Tyros, flammæq; furentes
Culmina perq; hoium uoluantur, perq; deorum
Audit exanimis, trepidoq; exterrita cursu
Vnguibus ora soror fœdans, & pectora pugnis.
Per medios ruit, ac morientem nomine clamat.
Hoc illud germana fuit? me fraude petebas?
Hoc rogus iste mihi, hoc ignes, aræq; parabant?
Quid primum deserta querar? comitem ne sororem
Spreuisti moriens? eadem me ad fata uocasses.
Idem ambas ferro dolor, atq; eadem hora tulisset.
His etiam struxi manibus patriosq; uocaui
Voce deos, sic te ut posita crudelis abessem?
Extinxi te, meq; soror, populumq;, patresq;
Sidonios, urbemq; tuam, date uulnera lymphis
Abluam, & extremus si quis super halitus errat
Ore legam. Sic fata gradus euaserat altos.
Semianimemq; sinu germanam amplexa fouebat
Cum gemitu, atq; atros siccabat ueste cruores

Anna

Poeta

SERVI.

Interta.p talia: vt huc interfu. tyberius ancenno. Spar/ fas, aut pfusas sanguine, aut morte resolutas. Fœmineo. nās ppe fœmia; ē: Hora. & illa nō viriles eiulatio. Antiq̄, vl' nō le dic vl' illō oñdit. q2 carthago asi byrsa: p⁹ tyros dcā ē carthago a cartha oppido iter tyro, z baiseō. vñ fuit dido. audit exanimis territa, nā supra diximus exaius mortu⁹ figt, Ora soror.f. cruētās sanguie. Noie clamat, Didonē vocat, q̄ vaginē signat ligua punica.

Carthaginis noia

Punica. Nā elissa dicta est, sed virago appellata, cū se in ignes pcipitauit, vel noie clamat. i. nominauit, vt Home. dixit ἐκ τ' ὀνόμαζεν Aut certo, do nomie, vt solēt dolētes, vt hūc te cura le aspicio, & mater cyrene mater. Sed quo clamat noie cū nusq̃ sequat, sed cū plures nō hēret sorores, p noie germanæ intelligit Sed de iure: cū vnicū hēat qs filiū nihil interest verū dicat, fili heres esto, an tyri heres esto, & tanq̃ cōturbata integrū sermonē nō edidit, Hoc rogus, refert ad historiā. Quid. p. q. d. dolernō eē vocatā ad par suppliciū. Comitē ne sororē: Spre. i. illud ne q̃ spreuisti comitē sororē & c. semiplene loqr, qđ afflictis cōuenit. Struxi ma. subaudi rogos. Prios, Saturnū, & iunonē posita, exanimata: Sta. posituros q; beata morte pater. Date. s.

tum, & patres sidonios. i. a sidone profectos, & tuā vrbē, quæ imperfecta desereret: aut ab hostibus inuaderet. Date. s. aqua aut permitte, vt. s. abluā vulnera. s. sororis meæ. & si quis spiritus vitalis. s. extremus idest reliquus supererat. s. in toto corpore ego legam. i. colligam, & cōtrahā: sup. eū ad sedē vitæ ore, scilicet meo. Ipsa fata. i. locuta sic. inuaserat. i. iam cōscēderat eo, vbi soror eius dido erat. vnde cætera intercurrēdū dixerat. & amplexa. i. amplectēs, aut postq; amplexa erat germanā. i. sororē suā. semianimē. i. seminecē, siue semimortuam, fouebat, sup. eā sinu, sup. suo, cū gemitu. i. simul gemēs, atq; siccabat veste. s. linea, atros, idest concretos cruores, scilicet effusos.

aquā. vel date. i. pmittite. Lauare aūt cadauera dabat pximis, vñ mater Euryali, Nec vulnera laui, veste tegēs. Ore le. Cicero in verrinis, Vt extremum filiorū spiritum ore excipere liceret. Gradus eua se. a. ascenderat, rogi scilicet, q p qualitate fortunarū fiebat, vñ. in. vj. li. Cœloq; educere certāt, Cruorea vsurpauit. nā nec sanguine, nec cruorem eam pdidisse dicimꝰ, Siccabat: exprimebat.

Illa graues oculos conata attollere, rursus
Deficit, infixum stridet sub pectore uulnus.
Ter sese attollens, cubitoq; innixa leuauit,
Ter reuoluta thoro est oculisq; errantibus alto
Quæsiuit coelo lucem, ingemuitq; reperta.
Tum Iuno omnipotens longum miserata dolorem,
Difficilesq; obitus, Irim demisit olympo.
Quæ luctantem animam, nexosq; resolueret artus.
Nam quia nec fato, merita nec morte peribat,
Sed misera ante diem, subitoq; accensa furore.
Nondum illi flauum Proserpina uertice crinem
Abstulerat, Stygioq; caput damnauerat Orco.
Ergo Iris croceis per coelum rosida pennis.
Mille trahens uarios aduerso sole colores.
Deuolat, & supra caput astitit. Hunc ego diti
Sacrum iussa fero, teq; isto corpore soluo.
Sic ait, & dextra crinem secat, omnis & una
Dilapsus calor, atq; in uentos uita recessit.

SERVI. Sub pectore, nūc p trāsitū dic vulneris locū, Ter. vel numerus p nūero. vel p metasis. i. pdiuisio, q tria fuerāt bella punica. Ingemuitq; re, at q dixerat aīas q̃s res abrūpe lucē sed ondit morientes sua iprobare desideria, vt in. vi. Quā vellēt æthere in alto, nūc paupiē, & duros pferre labores. Iūo, aut pnuba aut interna Difficiles, q superat vita, q nō fato aut fortuna pierat, sed casu. Vt nā q nec fato, merita nec morte pibat. i. nā li. Iri. do. Traxit de Alceste Euripidis, q induxit Mercuriū ei comā secātē, q fato pibat maritū. Hoc iō nūc fit, q certis cōsecrationibꝰ solebāt hōies facē: vt multi adusus fortunæ ipetus non possent mori: nisi exauctorata illa cōsecratiōe. Ergo dicit, ista circa didone seruāda, q misera aū diē pibat. Nec est 𝔠triū illi qđ ait in. x. Stat sua cuiq; dies. Nā loquit mō s̄z hāc, mō s̄z illā sectā. Quāq̃ grāmatice possit rñderi, Oīa vicit amor: & nos cedamus amori. Flauū, Mronæ nūq̃ dat flauus crinis, sed niger vñ Iuue. Et nigros flauū crinē abscōdēte galero. Huic ḡ dat, q̃ si turpi. Caput dānauerat, nec ēt morti destinauerat. Rosida, q cū nubibꝰ ē, q̃ nō caret ror, Aduerso sole r ēē expssit. Iris. n. nisi e regiōe solis nō fit. cui varios colores illi dāt res: q aq̃ tenuis aer lucidus, & nubes caligātes irradiatæ, varios creāt colores. Corpe. s. nā supra dixit, nexosq; resolueret artꝰ Oia, & vna vno impetu effusa est vita. i. aīa. Calor. s̄z eos, q dicūt aīaz calore eē, q̃ discedēte friget corpus. In vētos vita re aia, vt s. vī. quēq; sibi tenuis nascētē accersere vitas. Et dicēdo. i vētos, aut eos seqt, q aīaz aerē dicūt, hoc est i maz suā redit, aut certe eos q dicūt. aīaz aerē pire cū corpe, vt itelligamus, euanuit in vētos recessit, vt in nono, sed auræ. oīa discerpūt. i. euanescūt.

Illa graues oculos, &c. Describit in fine huius morte Didonis: nā vt dixi in sex prioribus libris: tertiū alicuius cōmemorat ad finē q mors vltia lineas rerū est. Docet aūt, q sacerdos erat iunōi, sacra, nec a diis euocata fuerat e corpis carcē, difficiles fuisse eius obitꝰ: & miseratiōe Iunōis Irim demissam cœlo quæ nexos resolueret artꝰ, & eā diti psecraret. sic ēēs p hñ venit nē sibi necē parare decē. Dōati de hac re v̄ba sunt hæc Soluo, oīa qbus vita cōstat sibi inuicē nexa sunt, sed cū resoluta fuerunt, atq; a sese recesserint, tū e mors sequit. Nec fato: nec morte merita. Nō s̄z instituti nāæ, qđ fatis attribuit. Difficilis. n. mors est cū nō cōsensu naturæ spūs reddit. sed vi extorquet. Anidiē, añ tpa, qđ nā potuit afferre. Ordo est illa. s. Dido, conata attollere, i. leuare: oculos graues. i. morte grauatos, defic. s. in conatu suo, q pficere nō pot, q vulnus sub pectore. i. qđ sub pectore sibi intulerat, stridet. i. crudescit, aut respirāte ipa stridorē facit. Ipsa attollēs sese. i. seipsam, ter leuat sese. ter innixa. i. incubēs cubito, & reuoluta est ter thoro. i. p thoꝝ & q̃siuit oculis errātibus. i. uagis: & tremētibꝰ lucē. i. claritatē, sup. in alto cœlo, hoc ē spetiit adhuc videre lumē cœli & ingemuit, reperta. s. luce. i. postq̃ oculis repit, quā retinē nō potuit, cū vellet, q Home. docet eos, q sibi cōcitāt mortē, apud inferos id deflere. Vñ in. vi. huius dicet. q̃ vellēt æthere in alto. Nūc & paupiē: & duros pferr labores. Tū. i. tūc, Iūo oipotēs. q oipotētis cōiūx, & soror miserata. i. miserās lōgū laborē. s. moriēdi, q; p. i. difficiles obitꝰ demisit olympo. i. misit de olympo. i. cœlo irim. i. pedissequā suā, q̃ arcu pluuiali designat, q̃. i. iō, vt ipa resolueret s. a carcere corpis aiaz luctātē, sed cū corpe: qđ ipam retinere videbat velle, q emittere nolebat, & artꝰ. i. cōpages corpis, nexos. s. bñficio dei. & nāæ, q eos resoluūt, dū aias euocāt matura morte. nā q. i. q nā, hoc est etenī ipa ne c pibat fato. i. fatali necētate, de q̃ Seneca. Qui ad extremū fati sui puenerit, senex moriet. Nā stat sua cuiq; dies, hoc est ēstituti sūt termini eiꝰ q pteriri nō poterūt, sed bñ puenirt. nec morte merita. s. p debilitatiōe nāæ: vt qꝰ crapula aut nimia fatigatiōe, aut ægritudine & morbo corpus ad maturitatē p trahūt, sed ipsa misera, & accēsa subito. i. pcipiti furore, pibat añ diē. s. statutā, quā pterire nō posset: q stat sua cuiq; dies, breue, & irreuocabile tpa, Oībꝰ ē vitæ, qđ huic loco 𝔠triū nō est, lz Seruius laboret in cōsensu, q hic dicit, diē qdē illi fuisse statutā, sed pūetā. Proserpina. i. dea inferoꝝ, q̃ quas ad se descēdere vult, pius aptat. qđ i hac nō fecerat: q nōdū abstulerat illi v̄tice. i. de v̄tice capitis eius crinē flauū qualē hñt puellæ, & iterdū lz id Seruius neget, matronæ ēe Romanæ, vñ Oui. in fast. de lucretia, Forma placet, niueusq; color, flauiq; capilli. Quodq; aderat nulla factus ab arte color q; p r, & nōdū: sup. dānauerat caput orco stygio. i. nōdū morti destinauerat, nā orcꝰ stygiꝰ. i. isernalis oēs arcet, & vrget, vñ nomē sumpsisse a nōnullis putat. Ergo q ad hæc missa erat. iris rosida. i. q̃si rore cū nubibꝰ, perenta. trahēs sole adūso. i. opposito q nō nisi ex opposito solis v̄r, mille. i. valde multos, & q̃si innumeros colores, deuolat. s. deorsū volat, pēnis. i. alis croceis. i. crocei coloris p cœlū. i. aerē. & astitit. s. statis, postq̃ deuolauerat supra caput. s. Didōis dicēs sup: Ego iussa. s. a Iunone, fero. i. aufero: hūc. s, capillū flauū, sacrū. i. ɔsecratū, aut in sacrificiū, diti. s. orco, aut Plutōi, & soluo te. s. aia, isto corpe. s. in quo hactenus clausa fuisti, & vñ exire nō potes. Ipsa ait sic. s. vt

dictum est, & secat. i. resecat, & incidit dextra, scilicet manu. crinem, idest capillos Didōis, & oīs calor: scilicet vitalis, dilapsus sup. est, vna, idest pariter, & vita, idest anima vitalis discessit in ventos, idest efflata est ab expirante Didone.

Quintus habet ludos, & classem corripit ignis.

Modestini iurisconsulti in quintū Aeneidos librum argumentum.

Nauigat æneas, Siculas defertur ad oras.
Hic manes celebrat patrios, una hospes Acestes.
Ludos ad tumulum faciunt, certamina ponunt
prodigium

Argumēti Quinti Libri explanatio.

Quintus habet ludos. Ordo est. Quintus. s. liber æneidos: habet. i. cōtinet, ludos. i. descriptionē ludoꝝ, & ignis. s. immissus a Iunōe priꝰ sub specie heroes corripit. i. celeriter absumit classem, scilicet Aeneæ pro parte, Maronis argumēti explanatio est, Aeneas nauigat. s. a Carthagine vt describit in pncipio qnti, & defert. s, vi vētoꝝ, ad oras siculas, & ipe celebrat hic. s. in sicilia, manes pſios. i. pris anchisæ ipe acestes hospes: vna. i. pit faciūt ludos. s. fūebres ad tumulum

Quæstō cū solutione

gie

Poeta.

aīa qđ sit scdz antiquos.

ASCEN.

Dōati expositio

Ordo

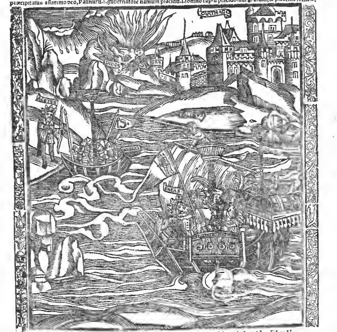
Quæstō cū solutione

Orcus vñ dictus

ASCEN.

tumulũ.s. Anchisæ, ꝛ ponũt.i.cõstituũt certamia.s.q̃druplicia nauib⁹, cursu pedũ, cæstib⁹, ꝛ arcu valẽtiũ, ꝛ sagitta ꝓdigiosa s. visa cũctis, alapsa ẽ ardẽs.i.incesa i aere cũ colũba ꝑns ano lasset q̃ Acestes sagittare posset. Iris mẽtita se senili bitu.i.p bi tũ anui cõgruã:nutricẽ.s. Beroe incedit naues imber subit⁹.i. subito demissus ad ꝓces Aeneæ, ꝛ Ascanij, vẽdicat.i. defendit eas ab exustione totali, Anchises pater.s. Aeneæ narrat in somnis.i.inter dormiẽdũ, q̃ bella gereda:sup.essent in Italia ꝛ quo duce posset descẽdẽ ad manes, qz Sibylla duce, q̃ ducẽte ad īferos descẽdet i.vi. Aeneas trãscribit vrbi i sicilia ꝑ̃uæ mres.s. timidas, ꝛ ppl'z.s. decrepitũ. ꝛ ībellẽ. volẽtẽ. s. illic manẽ ob tædiũ diuturnæ nauigatiõis, ꝛ æneas q̃rit i vndis, qb⁹.s. obitu⁹ erat præcipitatus a summo deo, Palinurũ.s. gubernatorẽ nauium placidũ.i. somno captũ placido: aut gratum, & placentẽ Aeneæ.

Prodigam est cunctis ardens delapsa sagitta.
Iris tum Beroen habitu mentita senili
Incendit naues, subitus quas uendicat imber.
In somnis pater Anchises, quæ bella gerenda.
Quoq; duce ad manes possit descendere narrat.
Transcribit matres urbi, populumq; uolentem.
Et placidum Aeneas Palinurum quærit in undis.

ASCEn.

Nterea mediũ. Vt ꝑpetuũ. & cõdepẽdẽs oñdat opus vtrũ Vergi. in ꝑncipio librorũ fere ꝯiũctio/ne, aut adũbio eius cõtinuatiõis signo vt pestq̃ res asiæ. At regia, iterea mediũ. Sic fost lacbry/mãs ꝛc. Interea igit'igt, dũ Dido. se iterenut, & ciuitas Carthaginẽ. luctu angit, roguq; funebrẽ scẽdit, æneas tenebat mediũ mare vñ oculos retorq̃ns ad carthaginẽ vidit flãmas fũebres, q̃s nõ certo sciebat funebres ẽẽ sꝫ piectura qdã colligebat, Grãmatici dicũt illic, Ad mœnia respiciẽs, hypmetrũ ẽẽ. ꝛ syllabã abũdãtẽ i ꝑncipio positã. q̃ res ī uetu rara ẽ q̃ circa pl'imi õpserũt ꝓpõnẽ, legẽtes mœnia respiciũt, Do. dic sic. Atro aglõe, atq nõ ẽ ape⁹ aglo ex africa in Italiam

Hypermeter qd sit Donati expositio

P. Verg. Maronis Aeneidos. Liber. V.

Nterea medium Aeneas iam classe tenebat
Certus iter, fluctusque atros Aquilone secabat
Mœnia respiciẽs, quæ iam infelicis Elisæ
Collucent flammis, quæ tantum accenderit ignem
Caussa latet, duri magno sed amore dolores
Polluto, notumq;, furens quid fœmina possit.

Triste

Triste per augurium Teucrorum pectora ducunt.
Vt pelagus tenuere rates, nec iam amplius ulla
Occurrit tellus, cœlum undiq;, & undiq; pontus.
Olli cæruleus supra caput astitit imber
Noctem, hyemeq; ferens, & inhorruit unda tenebris.
Ipse gubernator puppi Palinurus ab alta.
Heu quia nam tanti cinxerunt æthera nimbi?
Quidue pater Neptunne paras? sic deinde locutus
Colligere arma iubet, ualidisq; incumbere remis.
Obliquatq; sinus in uentum, ac talia fatur.
Magnanime Aenea, non si mihi Iuppiter author
Spondeat, hoc sperem Italiam contingere cœlo.
Mutati transuersa fremunt. & uespere ab atro
Consurgunt uenti, atq; in nubem cogitur aer.
Nec nos obniti contra, nec tendere tantum
Sufficimus, superat quoniam fortuna, sequamur.
Quoque uocat uertamus iter, nec littora longe
Fida reor fraterna Erycis, portusque Sicanos
Si modo rite memor seruata remetior astra.
Tum pius Aeneas. Equidem sic poscere uentos
Iam dudum, & frustra cerno te tendere contra.
Flecte uiam uelis, an sit mihi gratior ulla.
Quoq; magis fessas optem dimittere naues.
Quam quæ Dardanium tellus mihi seruat Acestem?
Et patris Anchisæ gremio complectitur ossa?
Hæc ubi dicta, petunt portus, & uela secundi
Intendunt Zephyri, fertur cita gurgite classis.
Et tandem læti notæ aduertuntur arenæ.

SERVI.

INterea medium Aeneas iam. i. dum flet: aut sepelit Dido, Et hi ŏmes libri, vt solet, superioribus iūgit cui⁹ ps maior ex Home. est de fune Prŏcli sūpta. nisi q hi certamē & nauale illic curule. nō potuit āt vna die i siciliā nauigare. Ergo itellige: q ena/ uigauit pria luce, sed leniter spirātibus ventis, dū Dido se itersec. & dū flet, tota die pars pfec. & flā mā rogi circa vespas viditq rpe p nāz ignē vidē potuit, & ēt in cōsuetudie erat, q cadauera p die nō vrerēt. Deīde tota nauigās nocte, & sequētis die i pte ad siciliā venit. Certus, idubitabi liter pgēs, Aut cert⁹ Aeneas. i. solers: & strenuus, vt eqdē p lit tora certos, dimittā. Atros aqlōe: qs aqlo nup flās atros fece/ rat. Tēpestatis. n. h est nā, vt reliqas vēn teneat ēt in alterius flatu. Atros aut ply. nō eē maris certū colorē, sed p vētoz qlitate mutari. & aut nauī eē aut lineā/ērū, aut aerū. Collucet, i bo/ norē. n. regis cū faculis pcedebat a pplo, hinc de Pallāte. Lu/ cet via lōgo ordie flāmar. Postea et sū thros lectos pferre icœ perūt: Vn in. vi. vel q tyberie videbis, fuera cū tumulū pter la bētacēte. Quæ tm, aut Var. æneā ab anna eē adamatū. Quā/ uis. n. plimū itersiet pis, tm lectū ē. Duri magno, nesciebāt. cās sed cōiecturis illuc terebant. Multi dicunt, ducūt. i. vi lacerāt, vt ocās duas cās tertia accedat. Percellebat igit aios Troiāoz q nascebāt duri dolores amor polluto, q notū erat fœminæ furor. q ignē rogi videbāt. i, omē nauigāntbus triste vt p triste valde triste, sed sic itellexerimus, tertio deō cōgruit tm, nō et supioribus. Nec. n. Troiani nauigātes poterāt, aut de amore aut furore Didōis eē sollicīti. Rates, p nauibus abusiue posuit. Olli tūc, aut illi. Supra caput. meu ita absis: pestifer, nec simplr dēm est, cū ois imber supra caput sit, tenebris. & noctis, & nu/ bium ipe, Qui debuit eē solatio Quianā, cur adubium est interro/ gatis, quo vsus est bis, Hic & in decimo, Cælicolæ magni: q nā sni a vobis, vsa retro. Colligē, Sbere, nō penitus depone, nā & i est Obliquatq; sinus in vetū. Arma, vela. Author. s. nræ naui/ gatiōis vel logī ff3 vsum: nec ... ius rei authorē se Iupiter fa/ ciat. Sed cur hoc dic cū Apolli ni hoc de scribēs, Tot maria itra/ ui duce te, s3 legim⁹, Quæ phœbo pr oipotēs, z specialr naui/ gationis ex africa author est Iupit. trāsuersa, adūbiū fcm de noie. vt Rauca sonāt. Nā nomē ī adūbiū sæpe trāseūt in sexto: sicq3 repēre, clamar. itē adub' ū i nomē, vt dū mane nouū: & Persi. Iā cras hesternū 9sūpsim⁹, ecce aliberas. s3 nomē i ad/ ūbiū trāsiēs fit i declīabile, adūbiū āt i nomē fit declīabile. Plau. A mani ad vesp'rū. Mane aūt pp tetraptotō nō dixit. Cū. n. in aliena iūs trāseūt hæ partes, nō suis, sed earū, ad quas trāsseunt

sēs nauigātibus, sed vel posuit speciē p gnē, vel nauigabat aq/ lone, q2 e x secūdo iouis pcepto statuerat Carthagine relinque/ re: quocūq3 illi ferrēt vētū: vt ea aqlone flante enauigaret, quo illi ferrēt. ℭ Ordo aūt est. Aeneas certus. i. indubitabiliter per/ gēs aut solers in nauigādi arte, tenebat iā interea. s. dum talia fierēt carthagini, mediū iter. s. maris classe, s. sua, & secabat. i. sulcabat rostris nauiū fluctus. i. vndas maris, atros. i. caligino sos, aqlone. i. illo vēto nubes afferēte, vn q2 atra dicit tēpestatē fuisse verisimile facit quod sequit. s. flāmas visas, q nisi maxīe essent de lōge, resplēdēte sole viderī nequirent, secabat dico, re/ spiciēs mœnia: vel ad mœnia. s. carthaginēsia, q. s. mœnia, col lucēt i, simul, & qsi ex oi pte lucēt (qd̄ ēt ad verisimilitudinē facit) flāmis. s. funebribus, hoc est rogo, elissæ. i. Didonis inse/ licis hoc ex psona sua dicit poeta, qui pdixit, quo Dido ppter impatiētiā amoris, post abscessuz Aeneæ, se interemerat nūc aūt significat eā eo rogo, quē ad magicas artes extrui fecerat per simulationē ipsa more patriæ exurebat. qd̄ vt dixi, Aeneas haud certo sciebat vn sequit, Cā, q accederit tm ignem latet. s. Aeneā, & socios. sed notū est. s. Aeneæ, qd duri amores magno amore polluto. i. violato, sup. possint, & qd fœmina fures. i. p impatiētiā amoris. postq se desei tā noīr. possit, hoc est, q2 no/ uit Didonē maximo amore vri, sciuitq3 muliebrē sexū eē fra/ gilē, nec hēre modū, facili cōiectura id, quod erat, opinabat, si bi videlicet mortē cōcitasse, & pectora teucrorū ducūt. s. dignū eē ita credere. i. existimāt, p triste auguriū. i. infelix omē, aut in felicē inspectionē, qd duri dolores magno amore, sup. possunt & qd fœmina furens, possit, hoc est Aeneas, quidē sciebat, & Teucri cæteri aīo ducebāt, latebat tm causa q2 nesciebāt Dido/ nē iā impatiēter amasse, Vn dicturus est Aeneas ad eam libro sexto. Nec credere qui. hūc tm tibi me discessu ferre dolorē. Vt pelagus tenuere rates, nec iam amplius vlla, &c. Viso funebri rogo: quē infortunium portēdere nōnullis visum est, subsecu/ ta est tempestas sæua, qua in siciliā rursus cōpulsi sunt, sed eā rem prudens heros æneas in bonā accepit ptē, interptans, vi/ delicet deoz voluntate euenisse, vt patri Anchisæ illic sepul o anniuersarios celebraret honores, Donati hic nihil videmus. ℭ Ordo aūt est Vt. i. postq rates. i. naues tenuere. i. cōscēde/ rūt pelagus. i. altū mare, nec vlla tellus occurrit. s, visui nauta/ rū iā amplius, sed sup. maria, sup. occurrūt vndiq3, & cœlū oc currit vndi. i. ex oi loco, nō ex oi ptē nā ex q pte occurrebat ma re. nō occurrebat cœlū: sed ex oi loco tm aqs: & cœlum, hoc est nihil terræ vidē poterāt, olli. i. h tpe illi. astitit imber cæruleus i. cærulei coloris. aut mar. e aqs collectio supra caput. i. verticē q̄si psecutor eius, ferēs. i. afferēs, noctē. i. tenebras, & hyemē. i. tēpestatē. & vnda inhorruit. i. mīrū horrida fcā est: tenebris. i. pp tenebras. Ipse. q o nauigādi pitissimus Palinurus guber/ nator, logt, sup. ab alta puppi, heu dolētis, interiectio, quianā. i. cur tāti nimbi. i. nubes pluuiosæ, cinxerūt. i. obsederūt æthera i. aerē superiorē: aut cœlū ita vt videri iā vix possit, ve pro vel. o Neptūne pater. s. maris, hoc est summe rector aqrū, qd paras i. ptēdis his nubibus. q. o. vis ne oēs obruere. Ipse locutus sic, iubet deinde colligē. i. Sbere arma. s. nauigatoria, hoc est vela, & antenas, & incūbē validis remis. i. valde ipsis remis: obliqt sinus. i. cornua añnaz in vētū, i. p vētū, ac fat talia. O magna nime Aenea: s. i. & si aut tāctsi Iupiter author. s. nræ nauigatio nis spōdeat. i. polliceat sub pignore fidei suæ, tn sup. nō sperez contingere italiā, hoc cœlo. i. hac dispōne aeris stante, venti mutati fremūt trāsuersa. i. i trāsuersuz, & cōsurgūt ab atro ve/ spere. i. ab ea regiōe, in quā tēdimus, & ita hēmus vētos 9nos etq3 aer cogit. i. Sbit, & cōdēsat in nubē, ita vt timor sit de ma ioribus vētis: quos & hesperus ater, & aer dēsus p se ferūt. Nec nos sufficimus obniti. & tedē 9tra. i. in 9riū tm. s. quātū nos vē ti repellūt, & ita qoniam fortuna. i. fortuita, & repētina tem pestas superat. i. vincit conatus nostros, sequamur, scilicet spō te. quo traheremur coacti (Nā vt dicit Sene. Fata volentem du cunt, nolentem trahunt) quoq3 duæ sunt dictiones, & ita quo producitur, q3 pro &; vertamus iter, sup. eo, quo fortuna. sup ple vocat nos, nec, idest & non, & ego reor litora fida. s. frater na, idest fratris tui Erycis, qui filius veneris ex Bute rege sici/ tæ, illic in mōte sepultus, pro deo postea habitus est. q3 pro. i. portus sicanos, idest siciliensēs esse non longe, scilicet ab his locis, si modo, idest dummodo, aut modo, idest solummodo, hoc saluo, si ego memor rite, idest, vt decet solertem nautam, aut remetior rite: idest decenter, astra seruata, idest obseruata dum e sicilia in africam pellerentur, vnde nunc in eam redeūt. Tum. i, tunc Aeneas pius: sup. inquit, equidem, idest ego certe cerno, idest video ventos poscere sic. s. vt in siciliā redeamus, & cerno te tendere contra: scilicet ventos frustra: idest in va/ num, aut nequicq3. & ita flecte viam, scilicet maris, quæ vbiq3 est, velis: idest dando vela: quæ venti impellūt. An vlla tellus. sit mihi gratior: ve pro vel, quo ego magis optem dimitte/ re naues fessas, idest nos fessos, (Est tamen futuri euentus omen

Antiquo more

Decere qd sit

Quianā qd sit

Aduerbio nomina

Ordo

Ordo

Heu qd sit

Fatorum vis

omē.nam illic dimissurus est defessos patres, & anus, puerosq3 imbelles, nec nobilibus parētibus editos) quam supple ea tellus, videlicet sicilia, quæ seruat mihi, idest ad vtilitatē mihi meam, Acestem, scilicet amicum, & affinem, Troia oriundū, &, quæ complectitur gremio scilicet suo, hoc est sepulchro ossa patria Anchisæ, Vbi, idest postq hæc dicta, sup. sunt a palinuro, & Aenea, ipsi petunt portus, & zephyri, idest venti secundi, i. insequentes, & a tergo vtiliter flantes, intēdunt, idest inflant vela & classis fertur cita, idest velox. gurgite, scilicet maris: hoc est fluxu etiam secundante, Est tñ topinosis, & ipsi læti aduertuntur tandē, non post longa interualla. sed magna desideria, qz tot nimbos instare viderat, harenæ notæ. i. ad litus siciliense, vñ abuerant non multo ante: sicut in primo huius patuit.

feunt, vtunf ptātibus, duntaxat in declinatione. Nam tēporū rōnē suā seruant, vt hic. Nā cū aduerbia, a in vltimus pducat vt frustra, inde Et frustra cernere tedere pira. Tū hic torua p3 rōnē nominis corripuit. Et vespere. s. quo tēdimus, nec sine ratione post gñalitate addidit speciē. In nube cogit aer, na aeris densitas facit nubē. vt Dēsæ erant, quæ rara modo, & quæ densa relaxat, Sequamur fortunam s. Nec litora lōge, suadet o taceli Fida, propter Acestis affinitate. Fraterna: propter Ericem Butæ, & Veneris filiū. Secundū alios Neptuni, & Veneris. Sicanos. corripuit si, alibi producit, vt sicano prætenta sinu. Rite, idest si rite remetior astra, cœlo ante seruata, scilicet añ tēpestatē, colligit aūt vicinitatē ex ratione cursus, qui a peritis horis colligitur, quas indicāt sydera. Iandudū, nō tm heroicū est, q dat Aeneæ peritiā gubernādi, sed ēt ad pro œconomia ptinet,

Dicturus. n. est, Et ipse ratē nocturnis rexit in vndis. Flecte vi. in terra nos flectimus de via, in mari ipam v ā flectimus. Fessas na. i. nos fessos. Dardaniū. a. vt supradiximus. Hippotes filiā suā ægistā, ne ad cetos religaret, nauiculæ supposuit, & misit quo fors tulisset, hāc ad siciliā delatā crinisus fluuius amplexus est. cōuersus in canē: vñ Acestes est natus. Seruat tenet. vt tatus seruabat filia sedes. Scōt, iā scōi post puersionē. Tādē: vt, aacat: vquo sub cœlo tādē, nā cur tādē, cū dicat, ferē cita gurgite classis.

Acestis butona Acestea fuerit

ASCEn. ¶ At pcul excelso. &c, Docet, qūo ab Aceste amico suscepti sūt hospites. abs quo vz humanissime prius dimissi erāt, Vñ dcm est in. i. Vina bonus, q deinde cadis onerarat acestes, Litore trinacrio, dederatq3 abeūtibus heros, diuidit: &c. de hac aūt re dicit Dona. sic

Donati expositio: Occurrit, impatiētiā cupiētis gratulari, signt, & pelle refert habitū pfnū. Erat. n. natus ex fluuio, & fluuij pene nudi sine ambitione vestiū pigunt. Agresti, sunt epulæ: de qbus ait in Buc. Sunt nobis mitia pōa, Castaneæ molles, & pssi copia lactis. his addē possumus oua, & herbas. Hæc ille.

Ordo. Ordo est At. i. sed acestes rex ille siciliæ miratus. i. admirās pcul. i. de lōge. s. de excelso vtice mōtis, aduētū. s. æneæ, & naues socias. i. socio3: h est troianorū, occurrit, sup. eis, existēs horridus. i. terribilis, aut asper, in iaculis. i. pp iacula, q gerebat. & pelle vrsæ libystidis. i. libycæ ex libya genitæ, vt sit libystis pñony a pña deductū, sunt aūt in libya feræ plīmæ, & feroces, quē. s. acestē mr Troia. i. troiana (Est. n. trissyllaba dictio troia) genuit cōceptū flūie criso: icert⁹ g illi pr, qz dū fluuio3, ad q3 geīti sunt nōnora sūt g patz nola dīr illo3 filij, mr āt dr ægista hippotæ troiani filia

At procul excelso miratus uertice montis
Aduentum, sociasq; rates, occurrit Acestes
Horridus in iaculis, & pelle Libystidis ursæ.
Troia Criniso conceptum flumine mater
Quem genuit, ueterum non immemor ille parentum,
Gratatur reduces, & gaza lætus agresti
Excipit, ac fessos opibus solatur amicis.
Postera cum primo stellas Oriente fugarat
Clara dies, socios in cœtum littore ab omni
Aduocat Aeneas, tumuliq; ex aggere fatur.
Dardanidæ magni genus alto a sanguine diuum,
Annuus exactis completur mensibus orbis.

Ex quo

Ex quo relliquias, diuiniq; ossa parentis
Condidimus terra, moestasq; sacrauimus aras.
Iamq; dies (ni fallor) adest, quem semper acerbum.
Semper honoratum (sic Di uoluistis) habebo.
Hunc ego Getulis agerem si syrtibus exul.
Argolicoue mari deprensus, & urbe Mycenæ.
Annua uota tamen, solennesq; ordine pompas
Exequerer, strueremq; suis altaria donis.
Nunc ultro ad cineres ipsius, & ossa parentis.
Haud equidem sine mente reor, sine numine diuum,
Adsumus, & portus delati intramus amicos.
Ergo agite, & cuncti lætum celebremus honorem.
Poscamus uentos, atq; hæc mea sacra quotannis,
Vrbe uelit posita templis sibi ferre dicatis.
Bina boum uobis Troia generatus Acestes
Dat numero capita in naueis, adhibete penates.
Et patrios epulis, & quos colit hospes Acestes.

SERVI. ¶ Miratus, id est q mirabatur, aut certe miratus occurrit. Horri. terribilis. Liby. v. aut reuera vrsæ, aut feræ africanæ. Gazarosfructus est. Fugat, poetice dixit. nā stellæ affixæ cœlo sunt. præter planetas, & a stando dicuntur. Dardanidæ magni frequēter, vt diximus ad opus suū Vergi. aliqua ex historia deriuat, nā sic omnia inducit, quasi diuini honores soluant Anchisæ, quos cōstat. C. Iulio Cæsari fecisse Augustū, & bene dicit, Genus alto a sanguine diuum. nā per tacitam economiā ostendit debere Anchisen generis sui honorē mereri vnde est. Dys genite: & geniture deos. A sanguine. d. diuum aūt, & deorū sæpe indifferēter ponit, cūq; sit discretio, vt deos perpetuos dicamus: diuos aūt ex hoībus factos, quasi q die obierint, vnde diuos, & imperatores dicimus, sed Var. & Atteius cōtra sentiunt dicētes, diuos perpetuos, deos, qui pp̄ter sui cōsecrationes timētur, vt sunt dy manes, qd' tangit in. xy. Turni sic est affata sororē. Diua, dea, stagnis q; fluminibusq; sonoris pside. Annuus or. q mēses in currūt, & annum faciunt: vnde annulus, quasi & annus: sic alibi, Atq; in se sua per vestigia voluitur annus. Diuini, aut laus est, vt diuini opus alchimedōtis, aut vaticinātis: vñ est, Nūc repeto, anchises fatorum arcana reliquit Aras mediū se pbet, nā & hominē fuisse nouit, & vult eum ex consecratione numē effectū. Nā qd' dicit mœstas aras, ad hominē ptinet. i. dys manibus consecratas, & qd' paulopost dicit Altaria lig. pertinet ad diuinitatē post apotheosim, vñ est adytis. q̄ sunt tēplorū, & succedit tumulo: qd' est hoīs. Nisi fallor nō quasi nesciens dixit, sed pp anni cōfusionē: Nā ante Cæsarē cuius ratione de anno nunc sequimur, intercalabāt dies. vt in verrinis legimus. s. lunæ non cōgruentē ratione. Annum aūt primo eudoxus, deinde hipparcus. deinde ptolemeus ad vltimū Cæsar deprendit. Acerbū, pp pditū patrē. Honoratum, q deus sit effectus: Sic dy. v. De dys enī p salua veneratiōe loquitur, sicut inter tio. Sic visum superis. Agerē, essem: & bene, aut desertos, aut hostiles memorat locos. Argolico. ionico, & adriatico. Deprehensus, occupatus, & est pprie nauigātiū. Vt Deprēsis olim statio gratissima nautis. Mycenæ, vt vrbē patauī, & græce vsus est singulari, vt Iuue, Atq; vetus thebe centū facet obruta portis, & ab eo, quod est Mycenæ mycenarū, mycena mycenæ, vel est mycene in ablatiuo. Annua vota, & pō. Hæc q̄si numini. Suis do. cōgruis, sunt n. tm̄ superorū. Munera sunt in multa significat. ferorū, vt in Bucoli. Phœbo sua semper apud me munera sunt lauri. Nūc, vltro, argumētū a minori ad maius, Vltro. i. vltra. i. sup, vel spōte sua, nō volētib⁹ nobis. Quasi velit tēpestatē ortā, nō vt ab Italia arcerent, sed vt sacra renouarent Anchisæ. Honorē, nō dixit exequias, nā & vētos quasi a numine vult petere. posita: cōstituta, & vt posuerūt in mœnibus vrbē. Dicit aūt petamus ēt hoc, vt velit nos et in vrbe ɔstituta singulis annis sacra psoluē. In naues. p naues. Multa n. in figt, vt supra diximus.

Deus & diuus quo differant

filia fuisse. ille. s. acestes nō inmemor veterū parentum. i. memoriæ se a troianis oriūdū, aut mēorās eū ee troianorū morē, vt hospitales sint, gratatur reduces. i. reductos esse ad se, & excipit. i. seorsū ad diuinū accipit eos, gaza agresti. i. opibus agrestib⁹, & ex agro collectis, & id qdē faciebat lætus. i. hilari vultu, vt modicitatē suā nō illorū cōtēptū fingeret, ac solat eos fessos. s. ex reluctatiōe ɔ vētos, opib⁹ amicis. i. faciliter parabilibus q̄ amicis acceptæ sunt. aut eis tūc cōuenientibus. Cū. i. postq̄ postera dies clara (h patet diē discretū a nocte ēi fœminini gñis regīt) fugarat. i. fugauerat. s. claritate sua, pmo oriēte. i. i pmo ortu solis, stellas, ita vt amplius nō apperet Aeneas aduocāti cœtū. i. cōtione socios. s. suos, ab oī litore, & fat ex aggē tumuli. i. colliculi, aut sepulchri Anchisæ. O dardanidæ magni, gen⁹ alto a sanguine diuū. i. diuorū. pcipue Iouis, annuus orbis. i. annua reuolutio solis, cōplet. i. pficit, mēsib⁹ actis. i. trāsactis, ex q̄. i. postq̄. nos cōdidimus terræ. i. terra, sed i ipo elemēto, nā terra, aut in terra cōdē, possumus ēt i aere, aut excelsa turri. terræ vo & hūi in ipo elemēti loco, cōdidimus ergo terræ reliqas, & ossa parētis. s. anchisæ, diuini, aut psci futurorū, & sacrorū piū, dū viueret aut in deorū numerū assumpti. & sacrauimus aras mœstas: sup. in honorē eius, mœstas qdē: q2 obierat, sed sacras, quia in deorū numerū assumptus erat. Iamq; i. & iam nisi fallor, adest dies sup. anniuersarius, quē ego habebo semp acerbū pp̄ter mortē patris, & semp honoratū pp eius, si ita dicā deificationē. o dy vos voluistis sic. q. d. nisi ita voluissetis: vellē adhuc nobis dux itineris. solamēq; laborū eēt. Si ego agere. i. ducerē, & viuerē hūc diem existēs exul in syrtibus getulis. i. getulicis, hoc est in maximis periculis maris, qualia sunt apud syrtes, ve p velsi. i. tametsi ego agerē hūc diē existēs deprēsus. i. occupatus. s. ab ipsa tēpestate subito orta, deprendimur enim in facto, sicut in adulterio dū alienā cōiugē occupamus, vñ Horatio sermonum. Deprēdi miserū est Fabio, vel iudice, vincas & in mari a tempestate, dum alienū elementum occupamus, vt hic, & in Geor: deprēsis olim statio gratissima nautis, in mari argolico, & in vrbe Mycenæ p mycenarum. aut in mycene vrbe. i. argiuorum, hoc est in medio hostium tamen, idest nihilominus, ego exequerer vota annua, idest anniuersaria & pompas. s. exequiales, & funebres, solēnes, idest quæ toto anno, aut singulis annis exhiberi solent ordine, idest p ordinem, & secundum ritum talium sacrorum, & struet em altaria suis, idest proprys donis. vnde significat Anchisen in deū superū assumptum, quia altaria non nisi superorum propræ sunt, & tamen simulachrum Anchisæ apud inferos inueniet, sed & aliorū diuorum illic sunt secundum ethnicos. Nos adsumus nunc, equidem, idest ego quidē reor, q̄ haud, idest non sine mente, idest animo, & intentione, & haud sine numine, idest nutu. & volūtate deorum, hoc est cum deorum volūtate: & præ ordinatiōe adsumus vltro. i. sine labore nostro oblati, ad. i. iuxta cineres, & ossa ipsius parentis, & nos delati, scilicet impulsu ventorum intramus portus amicos, idest amicorum. ergo agite. s. quod instat, & quod cōsentaneum est rationi, & celebremus cuncti honorem lætum, idest cum lætitia, aut reuera lætum, quia de re læta, vtpote de Anchisæ deificatiōe, seu apotheosi. Poscamus. s. ab ipso patre iā deo vētos. s. opportunos, atq; poscamus, vt sup. Anchises, velit nos, & nros minores ferre sibi quotannis i. singulis annis, hæc mea sacra, q̄. s. nūc instituā, vrbe posita. i. cōstituta, & tēplis dicatis. i. cōsecratis sibi, i. in honorē suū, Acestes gñatus troia dat vobis bina capita boū. i. binos boues in naues. i. p singulas naues duos boues (Male legit, q dicit in capita, vñ corruptus est textus: dat numero in capita, vbi legēdū est dat capita i naues) adhibete epulis. i. visceratiōni, & epulo solēni diuos penates: & i. simul patrios. i. quos aduehimus a patria: & eos sup. quos Acestes hospes noster colit. s. peculiariter, hoc est agamus diē lætū paribus auspicys, & præsidibus

Dies in fœminine gñe quid notet

Deprēdi qd sit

Præterea si nona diem mortalibus almum
Aurora extulerit, radiisq; retexerit orbem.
Prima citæ Teucris ponam certamina classis.
Quiq; pedum cursu ualet, & qui uiribus audax.
Aut iaculo incedit melior, leuibusue sagittis
Seu crudo fidit pugnam committere cæstu:
Cuncti adsint, meritæq; expectent præmia palmæ.
Ore fauete omnes, & cingite tempora ramis.
Sic fatus, uelat materna tempora myrto.
Hoc Helymus facit, hoc æui maturus Acestes.

Poeta

ASCEn. ¶ Præterea si nona. Præter epulū, quod ad tumulū patris daturus est pollicet ludos funebres cōstituere, de quibus. & eorū origine disserte differit Landinus, vt ad fine huius lectionis videbimus. Dōatus vero dicit sic. Nona di. præscripsit tps ludorū, si tm̄ aeris tēpies esset, & idipsum nec minus ppinquū, vt posset præparari celebritas, nec nimis longinquū: ne haberet diutinæ expectatiōis tædiū, Almū trāqllū debemus accipere. Edixit aūt ludos nō impudicos, vt nimi sunt, sed fortes: quibus virtutes in homine accedunt. Spectēt, vel videant, vel sperent. Meritæ, præmonet, q recto iudicio attribuetur palma. Ore faue. in sacris hoc significat indicere silentiū, hic vero admonet, vt lætis clamoribus fauorē accōmodēt. hoc helymus, Acestes, & Ascanius, quia omni ætati congruebat. iterum, nā primo

Donati expositio

Hoc puer

primo salutauerat, cū sepelijt. Sancte, vt significet istet deos receptū, nā in scđo libro qꝛ viuus erat, & ab eo minime diuelli volebat, nō sancte dixit, sed chare. Animæqȝ, vmbræqȝ: casus genitiuus est i singulari. Rursus, qꝛ inimicoꝝ manibus fuerāt effossi, ꝛ iterū sua opera cōditi, quod, beneficiū eam non senserit mortuus dixit, nequicq̄: & bñ dictū est ex ꝑsona filij, qui viuo q̄ mortuo beneficiū pstare maluisset. Non licet. ꝓpter quod in tertio dixit. heu tātis nequicq̄ erepte periclis. ℭ Ordo aūt est.

Ordo. Præterea. i. præter ea. quæ dicta sunt. i. præter epulū datū, si. i. postq̄ aurora nona. i. nono loco oritura extulerit mortalibus. diem almū. i. nutritiuū: ꝛ ꝯseruatiuū, aut potius tranquillū, & ludis accōmodū. & retexerit. i. aperuerit, & patefecerit radijs s. suis: orbē. s. prius occultū tenebris nocturnis, hoc est, cū primū septimus dies illuxerit nobis. & serenitatem ostiderit, ego ponā teucris. i. troianis, ꝓma certamina. s. e quattuor, classis. i. nauis, citæ. i. cito ipellēdæ, vt q̄ ꝓma metā cōtingerit, victrix sit, quiqȝ. i. ꝛ q, & ponā, sup. certamina ei, q valet cursu pedū, & q audax est viribus. i. cōfidit viribus suis, luctādo cæstibus aut resistēdo currētibus, aut q incedit meliori iaculo. s. ex arcu emisso, ve ꝑ vel sagittis leuibus, seu sup. ei q fidit cōmittē pugnā cæstu. i. armatura manuū a cædēdo dicta crudo. i. ex corio

Cæstus vñ dictus crudo insuto plūbo, hoc est cōstituā quadruplicia certamina, nauiū, pedū, arcuū, ꝛ cæstuū, hoc est manuū, & brachioꝝ, cuncti. s. q aliq̄, re pstāt, ad sint. & expectēt ꝓmia palmæ meritæ. i. quā meruerint, qꝛ nō fraudabunt. Fauete oēs ore. i. tacite ostēdite fauorē, & cingite tpa vestra. i. capitū vestroꝝ, ramis. s. funebribus, hest myrteis. Ipse fatus sic velat qđ plus est q̄ si cingat exēplo ergo alios cohortat, tpa. s. sua, myrto materna, i. q̄ est in honore, ꝛ tutela veneris matris suæ, Helymus vir ille nobilis troiānus facit hoc. i. eādē rē. i. ēt tpa sua velat myrto, ꝛ acestes maturus æui. i. q æuū suū maturabat, facit hoc, & puer Ascanius facit h, quos. s. peeres & ꝓmores. cætera pubes (qꝛ Ascanius ēt ne pube erat) seq̄t. i. imitat idē faciēs. Ille. s. princeps Aeneas, ibat e ꝯsilio. i. cætu, & cōciōe, cū multis milibus. s. hoiuz. nisi sit milibus ꝓ militibus. sed poterāt eē multa milia, eo ꝙ siculi aderāt ad tumulū. s. Anchisæ, ibat mqt medius, & hoc magna caterua comitāte, ꝛ ipse libans. i. sacrificās, h. i. cū eēt ad tumulū, fundit. i. effundit rite. i. ſm ritum sacrificij duo carchesia. i. pocula mero baccho. i. in qbus erat merū. i. purū vinū. humi. i. in humū, ꝛ fundit duo, sup. carchesia, nouo. i. recēs mulso lacte, ꝛ duo. s. carchesia plena, sup. sanguine sacro. i. victimaꝝ mactataꝝ Seruiꝰ iteꝝ dic, colustrū neutro gñe dici. s; in bucolicis ostēsum est ēt colustrā gñe fœminino repiri) ꝛ iacit i. ꝓycit in tumulū, flores purpureos. i. sanguinei coloris: qꝛ talibꝰ oibus oblectat aia in corpe degēs, ac fat talia. o sancte (qꝛ in deoꝝ numeꝝ assumptus es) parēs salue (pōt dici salue iteꝝ, vt docet Dōatus) ꝛ saluete cineres, &. i. simul aiæ paternæ. i. q bus cōiūcta aliq̄ fuit aia paterna, & vmbræ paternæ, i. qbus associata fuit vmbra paterna, ꝛ ita genitiui sunt singulares, vt dōatus: vult qđ & mihi placet. q̄uis Serui. philosophe astruēs multas eē vniꝰ aias, ac vmbras, vt sit ordo. Saluete aiæ ꝛ vmbræ paternæ sed neqȝ aiaȝ, neqȝ vmbrā se recepisse fīgit æneas cū aiaȝ apud supos, vmbrā apud inferos deputet veꝝ cineres q fuerunt aliq̄ receptacula aiæ, & vmbræ paternæ. Nō licuit. dolētis interrogatio. q. d. atq nō licuit mihi, quærere tecū. i. te comite. sic dixerat, nec nate tibi comes ire recuso. fines Italos i. italicos, ꝛ arua fatalia. i. a fatis nobis ꝓmissa, & tybrim ausoniū. i. q defluit ꝑ ausoniā qūūqȝ est, quod addit ꝓꝑ tædiū lōgæ inqsitionis. q. d. credo eūdem, ex quo ꝓmissus est nobis tybrī esse in ausonia, sed qꝛ tam diu quærit: nec inuenit, nō possum certi quicq̄ de eo dicere. Landini de ludorū institutione verba

Landini expositio sunt hæc. Certamina, mos fuit apud ꝑscos, vt in honorē maximoꝝ viroꝝ, præsertim eoꝝ, q in bello oppetissent, funebres Ludi exhiberent. Fuerūtqȝ primæ inferiæ, vt ex captiuis nōnulli ad tumulū mactarent, hinc gladiatoꝝ munus originē sumpsit. Primi aūt ludi funebres, quorum memoria extet, instituti sunt ab hercule in honorē Pelopis eius atauiꝰ & Ioui cōsecrati, dictiqȝ sunt olympici, qꝛ apud olympum arcadiæ montē celebrabant in piseis finibus, hos intermissos Iphitus eius filius instaurauit, hinc initiū habuit ꝓma olympias. Hi ludi in completo quarto anno quinto incipiente agebant. Primus in illis ipse Hercules coronatus est. q cū a bello ad sacra conuersus esset, etiā dona ſm Diodoꝝ munera accepit a Minerua peplū, a Vulcano clauā, & thoracē. Dedit Nepetūnus equū Mercuriꝰ enseȝ Apollo arcū & illo vti docuit, Ceres parua mysteria ad purgādā centauroꝝ cædē illi ostēdit. In his ludis victores oleastro coronabant. Secundi fuere phocenses post phytonē serpētē ab Apolline cæsum in Apollinis honorē constituti Eratqȝ victoribus corona ex lauro Tertij acher in isthmo, ob idqȝ isthmij dicti in honorē Palemonis, quē latini Portunū nomināt, q ex Melicerta homine deus marinus effectus est. In his corona ex pino victoribus decernit. Quarti argolici. q nemæi a nemæa sylua nominātur in archemori honorē instituti sunt. Hic enim puer Lycurgi filius fuit, & Ophelites appellatus. Vectū a nutrice, dū fontem argiuis in thebanū bellū proficiscentibus indicaret, temere humi relictus: a dracone ictus perijt. Argiui aūt in patria solatiū. illi ludos instituerūt, & qꝛ pncipiū facti inde cœptum est, ꝓ Ophelte Archemorū appellarūt. Est illis corona ex apio, vel vt ex herbæ

Hoc puer Ascanius, sequitur quos cætera pubes.
Ille e concilio multis cum milibus ibat
Ad tumulum, magna medius comitante caterua.
Hic duo rite mero libans Carchesia Baccho
Fundit humi, duo lacte nouo, duo sanguine sacro **Aeneas**
Purpureosqȝ iacit flores, ac talia fatur.
Salue sancte parens, iterum saluete recepti
Nequicquam cineres, animæqȝ, umbræqȝ paternæ.
Non licuit fines Italos, fatāliaqȝ arua.
Nec tecum Ausonium (quicunqȝ est) quærere Tybrim.

SERVI. ℭ Sinona diem, nō ne die, qui certus est, dubitat, sed de serenitate. Vñ paulopost. Serena iam luce, & est sciēdum, qꝛ apud maiores vbicūqȝ quis fuisset extinctus, ad domū suā referebatur, & illic septem reseruabat diebus. Octauo die incēdebat, nono sepeliebat. Vñ & Horati. Nouēdiales dissipare puluerem ꝛ ludi, q in mortuorū honorē celebrant, Nouēdiales dicunt sciendū ēt, ꝙ domi sue sepeliebant, Vñ est orta cōsuetudo, vt dij penates i domibus colant. Prima, re uera prima, nā cætera **Nouēdiales q̄ sint** nō eo, quo dicit, æditurus est ordine. Et virībꝰ, au. hoc ad oia pertinet. Aut iaculo incē. m. i. iactu velociū sagittarū, vt dacet vesic, ista iunxit in nono, Insidijs iaculo, & longe fallēte sagitta hoc est iactu longæ fallentis sagittæ, nam nō exhibuit iaculatores, Crudo cæ. crudeli, vel duro: & diphtongatur cæstus, qđ pugillū arma significat, & pluralē habet numeꝝ, ꝛ est quartæ formæ Cestus aūt cestis sine diphtongo tantum singularis numeri est, & significat cingulum Veneris. palmæ. idest virtutis, consequēs pro præcedēti positum. Ore fa. apto sermone, & sacris, & ludis vtitur: nā in sacris taciturnitas: in ludis necessarius est fauor. Fauet quis ore ēt per taciturnitatē. Hora. Fauete linguis carmina non prius audita musarū sacerdos. Cingite. t. r. Ex more Romano, vbi omnis ætas coronata ludos spectabat, qđ ostēdit ꝑ æneam acestem, & ascanium, ꝑ quos oēs ostendit ætas. Materna vel qꝛ filius, vel qꝛ veneris sacrificaturus marito. Helymus pnceps troianoꝝ: q dicitur tres in Sicilia condidisse ciuitates. æui. ma. honestius q̄ si æuo maturus diceret, Rite secundū ritū sacrificij, qđ exigebat, vt libaret de mero baccho. i. puro vino. Carchesia, genus poculoꝝ. Humi, terræ. Nouo, vel statim mulso, vel post fœtū: quod collostrū dicitur, neutro genere. Sanguine sa. s. victimarū. Sacrificat aūt partim quasi mortuo numero pari, partim quasi deo numero impari vt cædit qnas de more bidētes, Nā numero deus impare gaudet. Purpureos, ad sanguinis imitationē. in quo est sedes aiæ sic in. vi. Purpureos spargaȝ flores. Itē purpureasqȝ sup vestea velamina nota. Fit, vt sedis suæ cognoscat imitationeȝ. Salue, salue & vale secundū Var. in logistoricis synonyma sunt, vnde his & in salutationibus, ꝛ in execrationibus vtimur. Teren. Valeant, q inter nos dissidium volunt, vnde hæc ēt mortuis dicimus, non ꝙ eis optemus salutē, in qbus nulla eē pōt, sed vt significemus, ita nos digredi, vt ostēdamus, illos nūq̄ in nostrā cōmunionē esse venturos Distingue etiā, nam quotꝑe sepelijt. dixit salue, & vale Recepti neqcq̄ ei. cineres ꝓ ipso patre: posuit ac si diceret. Salue pater de troia liberate sine causa, ꝓpter quod sequit. Non licuit fines italos, fataliaqȝ arua Recepti iterū. Alij ad historiā referūt, supra dicta responsiōe mutata, vt dicāt. Recepti iteꝝ cineres semel ex troia, semel a Diomede q dicit ossa eius eruta cū palladio reddidisse. Nequicq̄ aūt secūdū Epicureos, q dicūt oia perire cum corpe. Animæqȝ. vmbræqȝ Plato ꝛ Aristo. ꝛ omnes periti dicūt in homine quattuor esse animas. Aliā vitalē. vt in vermibus qui tm̄ mouent. Aliā sensualē vt in mutis aialibus, i qbus est sensus timoris, ꝛ gaudij, Tertiā intellectualē, vt in hominibus, q & cogitare, ꝛ iudicare possint. Est quarta infra oēs, quæ physice dicit in herbis & arboribus, quæ motu carentes oriunt, crescunt: & occidunt. Homo horū omniū particeps est, vñ Salu, Alterū nobis cum dijs alterū cū beluis cōmune est. Si aūt quattuor sunt animæ. totidē erunt vmbræ. vt siquis inter geminas sit lucernas, geminā vmbrā creat. Hoc de aia ēt Lucre. tradit, sed non tm̄ veritati studet, quantū sectæ Epicureæ. Alij tamē dicunt, vmbræ esse genitiui singularis: vt sit cineres. aiæ, & vmbræ paternæ, quod non valde ꝓbandum, ꝙ nec vmbra, nec anima cineres habeat. Quicunqȝ est, tædio longæ inuigationis hoc dicit. **Animæ quattuor**

herbæ humilitate ætas infantilis exprimeretur, vel quia in apio iacens extinctus sit. Hæc igitur erant præcipua genera ludorū in græcia: quis & plerisq; alij extarent vt in attica, vbi celebrabant ludos mineruæ. in egina Eacom arcadia lyceo Ioui. Thespijs amori, Oropi Amphiarao, Argis Iunoni, & alibi alijs.

Poeta

Dixerat hæc, adytis cū lubricus anguis ab imis
Septem ingens gyros, septena uolumina traxit.
Amplexus placide tumulum, lapsusq; per aras,
Cæruleæ cui terga notæ, maculosus & auro
Squāmā incendebat fulgor ceu nubibus arcus
Mille trahit uarios aduerso sole colores,
Obstupuit uisu Aeneas, ille agmine longo
Tandem inter pateras, & leuia pocula serpens,
Libauitq; dapes, rursusq; innoxius imo
Successit tumulo, & depasta altaria liquit.
Hoc magis inceptos genitori instaurat honores
Incertus geniū ne loci, famulum ne parentis
Esse putet, cædit quinas de more bidentes.
Totq; sues, totidem nigrantes terga iuuencos,
Vinaq; fundebat pateris, animamq; uocabat
Anchisæ magni, manesq; Acheronte remissos.

Nec non

ASCEn.

¶ Dixerat hæc. Post preces Aeneæ significauit se Anchises eis pignū emittēdo serpentē Diuinitatis suæ indiceē, quo viso, & ipse, & socij eius sacrificia instaurabant, de qua re dicit Donatus sic. Agmine. dixit agmē, quo naturalr impellit serpēs. pulchritudo, & innocētia serpētis rē cœlestē, & nō noxium aial significat pp qđ magis honores instaurauit. Hæc ille. Ordo est. Aeneas sup. dixerat hæc q. s. pmissa sunt, sup. tunc, quū. i. qñ anguis lubricus. i. faciliter elabens p. pingue cuti adherens traxit existēs ingens. i. valde magnus, traxit dico ab imis adytis. i. sacrarijs. & penitioribus sepulchri locis, septē gyros, & septena volumina. i. cōuolutiōes colligendo se in spiras, seu annulos suos, amplexus. i. amplectēs tumulū. i. sepulchri tumorē, placide. i. sine feritate, & lapsus, sup. est p aras. s. Anchisæ iam extructas, cui. s. angui notæ. i. maculæ cæruleæ, i. cærulei coloris sup. incēdebat terga, & fulgor maculosus auro. i. similis fulgori auri incēdebat. i. resplēdere faciebat, squamas. s. eius, ceu. i. velut, arcus. s. cœlestis, q & plunius dr, & iris, trahit in nubibus, mille varios colores, sole existēte aduerso. i. opposito. Aeneas obstupuit visu. i. cū id videret, ille. s. anguis, serpens. i. repens lōgo agmine. i. ipetu, & volumine membror, tandem. i. nouissime, inter pateras, & pocula leuia. i. polita, qs p

Donati expositio
Ordo.

Pluuius q dicatur

M .i. simul

Genius qd sit

i. simul libauit i. pri᷑ degustauit dapes. s. anchisæ oblatas: & innoxius. i. nulli nocēs, successit rursus tumulo. i. a tumulu imū, & ligt altaria depasta. i. dapes, q̄s in altaribus depastus ē e ignis, aut denegat, vt sit depasta. i. nō absumpta sed solūmō libata, nā si absūpta essent non dei elinqueret. Aeneas instaurat. i. augmentat genitori. i. patri suo Anchisæ, honores inceptos. i. sacrificia in honorē eius inchoata, hoc i. ꝓp hoc, ac tanto magis existēs incertus, ne ꝑ an, putet geniū. i. deū gnationis, & principiū gnīs (Porphirius genus vocat) loci. s. illius: ne pro an famulū patēris. i. an esset deus loco illi p̄sidens, An Anchisæ spāliter in famuliū addictus, cedit. i. mactat quinas. i. qnqz, nisi sit vtriusqz sexus, quinas bidētes. i. oues, de more. s. sacrificatiū, & tot sues. i. porcos, & totidē. i. ēt bis gnos iuuēcos. i. iuniores boues nigrātes terga. i. hn̄tes terga nigra, q̄ is color manib⁹ gratus, & fundebat vina pateris. i. ꝑ pateras, aut poti⁹ cū pateris, q̄ inferis oīa cōsumēda offerunt, vn̄ in sexto de funere miseni. Cōgesta cremantur, thurea dona dapes fuso crateres oliuo, & vocabat sepulchris. i. ad sepulchra aiāz magni anchisæ, & manes anchisæ magni. i. in deoꝝ numerū assūpti, remissos. i. relaxatos, acheronte. i. a lacu infernali, necnō. i. & etiam socii læti ferunt. i. afferunt dona, quæ cuiqz est copia. i. ꝯm copiam. i. facultatem quæ cuilibet erat, & onerant. s. sacrificiis, aras: & mactant iuuencos, & alii locant ahena. i. vasa ærea ad abluendas carnes, ordine. i. per ordinē, & ipsi fusi per herbas subiiciunt verubus prunas. i. carbones ardentes, & torrēt. i. assant carnes. s. ad parentationē faciendā.

Necnon & socii, quæ cuiqz est copia, læti
Dona ferunt, onerantqz aras, mactantqz iuuencos.
Ordine ahena locant alii, fusiqz per herbam
Subiiciunt uerubus prunas, & uiscera torrent.

SERVI. Anguis qd sit

Lubricus. i. labilis, alias locū dicit, vt p lubrica surgēs, Septē gyros, p magnitudinē loci gentiū vult ꝓbare. Nullus. n. locus caret genio: q p anguē plerūqz ondit. Persius, Pige duos angues: pueri sacer est locus extra, meyte discedo. Loc⁹ ex homero. q inducit græcos apud Aulidē omen decennalis belli ex serpēte collegisse, q ēt matrē cōsumpsit, nouē pullis comesis, sic & nūc. vii. gyris finē erroꝝ Aeneæ ondit, q septē annos durarunt, & est optimū figmētū, Annus. n. añ inuentas lr̄as indicabat picto serpēte ore caudā tenente, q annus in se recurrit. Gyros nome legimus, verbū exinde nō inuenimus. Incendebat, illustrabat. Agmine lon. tandē. post illos gyros tandē longos repere cœpit. Agmine ipetu. Serpēs, repens p̄cipiū ē, libauit, leuiter tetigit dapes suppositas, q silicerniū dicunt, q̄si silicerniū supra silicē positū. Depasta, nō a se, nā ipse libauit, sz tādiu mansit donec flāma oīa aris iposita consumeret. Genio ne loci, q, vt supra diximus, nullus locus est sine genio. Famulū ne, cōsueuerāt prisci, vt hodie apud indos, vt quotiens reges moriebant: cū his dilecti equi: vel serui, & vna ex vxorib⁹ carior incendebant, inter q̄s de hoc ipso magna erat cōtentio: possumus igit intelligere seruū sepultū cū anchise. vel p apotheosin: deum vult esse effectū. vnde dat famulū: quasi ministrum, singula enim numina habēt inferiores p̄tātes ministras, vt, venus adonim, Diana virbium, aut ex s̄nia Pythagoræ dicit, q primus deprehendit de medulla hominis, quæ est in spina anguem creari, quod Ouid. in. xv. metamor. dicit loquente Pythagora. Acheronte. r. aut venientes de acheronte, aut Acheronte remissos, q ā in Acheronte non essent post apotheosin factā.

ASCEn.

Donati expositio

Ordo.

Expectata dies. Postq̄ octo dies parentationē: ac epulū læti absoluerant, aderat nona dies, qua certamina ineunda erāt, & p̄rio naualia, in q̄bus quatuor directores cōcertauerunt, quorū & nauiū ipsorū noīa memoriæ cōmendanda sūt nā iterdū directores, interdū naues positurus est. Sūt g hi, Mnestheus, agens pistrim, Gias chimerā, Sergestus centaurū, & Cloanthus scyllā. Donatus dicit sic. Expectata, q̄ tardius desiderātibus venisset. Visuri æne. expressit plenissima laude troianorū, cū siculi nō solū cā ludorū cōuenirent. Circo: nō q esset circus, sed locus in formam circi. In medio, vt ab oībus spectari possent, Armaqz, & ostro. p u. transit ad gnālitate, ne speciatī diceret. Hæc ille. Ordo est. Dies expectata. i. ōsiderata a troianis auidis laudis, & certaminis. i. nona dies aderat, & eq phaetontis. i. quos phaeton aliqñ gubernauerat, cū esset auriga solis p̄ris sui, hoc est eq solis, vehebant iā serena luce. i. cū serenitate aurorā nonā. i. nonū diē præcedentē. Et fama. i. troianoꝝ, aut certaminis, & nomē acestæ clarū. i. inclytū, exciuerat. i. excitauerat, & euocauerat finitimos. i. populos in cōfinijs habitātes. Et ipsi cōplerant. i. cōpleuerant litora, læto cetu. i. cōuētu, visuri. i. vt hi, q videant æneadas. i. æneæ socios, & ps. i. ptim ipsi erant, sup. parati. & i. ēt certare, neqū vidē certantes munera. i. p̄mia locant p̄cipio. i. primus, priusq̄ certaret, añ oculos. s. certaturoꝝ, & in medio circo, vt tripodes sacri. i. taꝫ p̄ciosi, ac si essent sacri, aut digni, q cōsecrent, & coronæ virides: s. ex ramo, semp virenti, & palmæ, appositæ ī p̄mū. i. vt sint p̄tiū victoribus, locant. s. i medio circo: & arma & vestes pfusæ ostro i. purpura, & talenta. i. certa pōdera auri, & argēti, & tuba canit. i. cantu indicat, medio. i. de medio aggere. s. q erat ī litore, ludos cōmissos. i. cōmittēdos, aut inuictos: vt peragerent. Quatuor carinæ. i. naues: pares. s. fere collectæ ex oī classe, ineunt. i. īcipiūt grauibus. i. validis remis, p̄ria certamina. i. primos ludos, q nauales erāt. Mnestheus ductor ille peritus agit. i. īpellit acri remige. i. strenuis remigātibus pistrim. i. nauiculā velocē. i. velociter actā, acri. s. remige, Mnestheus ingt, mox. s. futurus, italus. i. habitator italiæ, & ꝓgenitor italoꝝ, a quo noīe sup. deductū est, genus. i. familia: & ꝓgenies. Memmi. i. eorū, q dicunt memmij. Et Gyas. i. alius ductor, sup. agit chimærā nauēllā sic dictā ingentē i. valde magnā, ingēti mole. i. hn̄tem ingentē magnitudinē, aut agit ingenti mole. i. motu, chimerā igentē. i. valde magnā, appositorie, opus vrbis. i. instar vrbis, hoc est tā magnā, vt vrbē putares, aut quā nō priuatæ domus, sed vrbes extruē possint, quā. s. nauī chimeraꝫ dictā, pubes. i. iuuentus. hoc est multitudo iuuenū, dardana. i. troiana, hoc est ipsi troiani iuuenes, īpellūt triplici versu. i. ordine, aut ipulsu, quo æquora verrunt, aut remū, quo vtūtur, vt simul verrant, aut oibus his, nā subdit, remi cōsurgunt terno ordine, h̄ est ipsa erat triremis. Et sergestus: a quo domus, i. familia sergia. i. sergioꝝ, q quo hæc scripsit vergilius tēpore, romæ nobiles erant. Et ita in gratiā illoꝝ vr̄ hæc cōmemorare poeta, gaudebant. n. nobiles romani troiugenæ appellari, qd' & Iuu. docet, vt recitat Seruius, & persius dicens. Ne mihi polydamas:

Progenies memmi vn̄ dicta fuerit

Expectata dies aderat, nonamqz serena
Auroram Phaetontis equi iam luce uehebant.
Famaqz finitimos, & clari nomen Acestæ
Exciterat, læto complerant littora cœtu
Visuri Aeneadas, pars & certare parati.
Munera principio ante oculos, circoqz locantur
In medio, sacri tripodes, uiridesqz coronæ,
Et palmæ pretium uictoribus, armaqz, & ostro
Perfusæ uestes, argenti, auriqz talenta.
Et tuba commissos medio canit aggere ludos.
Prima pares ineunt grauibus certamina remis
Quatuor ex omni delectæ classe carinæ.
Velocem Mnestheus agit acri remige Pistrim.
Mox italus Mnestheus, genus a quo nomine Memmi.
Ingentemqz Gyas ingenti mole Chimœram.
Vrbis opus, triplici pubes quam Dardana uersu
Impellunt, terno consurgunt ordine remi,
Sergestusqz, domus tenet a quo Sergia nomen.
Centauro inuehitur magna, Scyllaqz Cloanthus
Cærulea, genus unde tibi Romane Cluenti.

SERVI. Talenti pondus Graue qd

Phetontis ἀπὸ τοῦ φαέθω. Circo, spacio ludorū loco, Sacri tripodes, sic pulchri, vt sacros putares, necenī sacrilegus erat, vt sacra daret, & sic dictū est, vt Dodonæosqz lebetes. i. quales sunt in dodona. Et palmæ. zeugma ex vtroqz latere. nā victoribus p̄tiū, & ad supra dicta, & ad dicēda ptinet. Argēti: auriqz ta. Talentū ꝯm varias gētes vari est pōderis, apud Roma. talentū est septuaginta libraꝝ, sicut Plau. ondit in mustellaria, q ait, duo talenta esse centū quadraginta libras. Legimus ēt talentū esse paululū, q̄dā, nā Home. in ludis funebribus Patrocli vltima p̄mia pōit esse δύω χρυσοῖο τάλαντα. i. duo aurea talenta, quod nos cogit aliqd minimū itelligere. Nā si primus victor bouē accepit. ꝯñs non est, vt dicamus vltimū tam magnū accepisse præmium, vn̄ apparet talentū etiā minimū q̄ddā significare. Et tuba, romāo more, sicut hodieqz videmus oibus ludis funebrib⁹, vt sunt diuoꝝ, nā si sacri sūt i. votiui illustrant faculis. añ ēt hymnis incipiebant. primi certamina, p̄io bello punico naumachiā ad exercitū instruendū romani cœperunt, postq̄ ꝓbarunt gentes ēt nauali certamine plurimū posse: ad quā rē in hoc certamine multū alludit poeta. Pares, diuersis cōparabiles rebus, vt sequentia indicant. Melior: fortior, Grauibus remis: fortibus, vt Ferit ense graue tymbreus osyrim: Nō graues inferunt tarditatē. Remige, erit nominatiuus remex, Serenus sēmiremex hercules, Pistrim,

vela

vel a tutela depicta, vel ἀπὸ τοῦ [illegible] τὰ κύματα idest. a secundis fluctibus. Mox ualus, iuuaudi futurus. Ná mémiorum familia ꝯ struit. Sn aūt laudat familias nobiliū, ná a Sergesto sergia familia fuit, & a cloantho cluentia, & a Gia gyga nia. Nobiles aūt fuisse familias a troiās testat[?] Iuue. Iubet a pcone vocari, Ipsos troiugenas. A quo noie. s. mnesthei, & Mnestheus sic est, vt Tydeus, ná diphthogus græca est. ingēn mol.

lydamas, aut troades labeonē, ptulerint? Nugæ. Nec mirus, si seducta pricipali discrepant, vt a cloanto cluentius, &c. Iunct nome. i. cognomē inueb. s. centauro. i. naui sic dicta, magna. Et cloanthus quartus ductor, vñ. i. a quo, o cluenti (sic in melius legit quā ecloāthi) genus sup. est tibi, sup. inuebit. scylla. i. tali naui, cærulea. i. cærulei coloris, aut quæ i mari tute vtat.

mo:u, vt magna se molle mouentē. Vrbis. o. ta magna, vt vrbē putares. Triplici versu. oēs eni trirentes fuerunt. Versu aūt ordine, vt ille ét feras in versum distulit vimos, aut veriu tractū a verrendo, vt Aequora verrebant caudis, æstumq; secabant, sane vnus est sensus. Pubes ipellunt, Figura est, vt gs in frusta secant, sane sciendū iter barbarismū, & lexim, hoc est latina elocutione: & pfectā metaplasmū esse, q vno sermone fit rōne vitiosus. Iteiter soloecismū & schemas. i. pfectā sermonū connexionē, figura est, quæ fit cōtextu sermonū rōne vitiosa. Ergo metaplasmus & figura media sunt, & discernunt peritia, & ipetitia, fiūt autem ad ornatū. Domus sergia familia, vt da ppria tyndbree domū. Centauro masculini, fe. generis est, cū de naui dr. Terentius Eunuchus suā, cum comœdia diceret. Iuuenalis ꝯ sensit, vt scripius & in tergo necdū finitus orestes, sed confundit genus, aut metri, aut hiatus cā, sic Horatius. Nec cupido sordibus aufert, cū cupido pro cupiditate generis sit fœminini, vt Vergi. ait. Tumidæ dāmæ. cecinitq; fugacea. cū ipse sm hdé dixerit? Cū canibus timidi venient ad pocula dāmæ, Cærulea: aut nigra, aut alta carina, oē enim altum nigrum est, vt Scrupea tuta lacu nigro, nemorūq; tenebris. Cloanti, ad ipsum apostropha est.

Est procul in pelago saxum spumantia contra
Littora, quod tumidis submersum tunditur olim
Fluctibus, hyberni condunt ubi sydera cori.
Tranquillo silet, immotaq; attollitur unda
Campus, & apricis statio gratissima mergis.
Hic uiridem Aeneas frondenti ex ilice metam
Constituit signum nautis pater, unde reuerti
Scirent, & longos ubi circumflectere cursus.
Tum loca sorte legunt, ipsiq; in puppibus auro
Ductores longe effulgent, ostroq; decori.
Cætera populea uelatur fronde iuuentus.
Nudatosq; humeros oleo perfusa nitescit
Considunt transtris, intentaq; brachia remis
Intenti expectant signum, exultantiaq; haurit
Corda pauor pulsās, laudūq; arrecta cupido.
Inde ubi clara dedit sonitum tuba, finibus omnes
Haud mora, psiluere suis, ferit æthera clamor
Nauticus, adductis spumant freta uersa lacertis.
Infidunt pariter sulcos, totumq; dehiscit
Conuulsum remis, rostrisq; stridentibus æquor.
Non tam præcipites biiugo certamine campum
Corripuere, ruuntq; effusi carcere currus.
Non sic immissis aurigæ undantia lora
Concussere iugis, proniq; in uerbera pendent.
Tum plausu, fremituque uirū, studiisque fauentum
Consonat omne nemus, uocēque inclusa uolutant
Littora, pulsati colles clamore resultant.

ASCEn.

Est procul, &c. More suo priusq̄ rē describat, pmittit descriptionē loci, in quo gerēt certamen nauale, additq; quo finib⁹ exiere suis: de qua re, & sequentibus cū in actiōe potius quā in sententijs consistant, pauca afferunt a Donato, ea aūt sunt hæc. Intenti expectantes signū. Exultantia. c. pp sollicitudinē victoriæ, quæ erat icerta. Hæc ille. Ordo est. Saxū. i. scopulus, aut rupes saxea, est procul. s. a litore, in pelago. i. mari ꝯ litora spumantia. i. ex opposito litorū spumantiū, qd' sup. saxū tunditur. i. pcutit olim. i. aliqñ, vndis tumidis. i. inflatis, existēs submersum. i. obrutū, illis vndis tunc. s. vbi. i. qñ cori. i. venti illi, q & cauri dicunt (ná au mutat i o longant) hiberni. i. tpe hyemali, ac pluuioso flantes, cōdunt. i. abscōdunt. s. nubibus, quos pducūt, sydera ad cœlū, ac stellas, cāpus. i. planicies capax, silet tranquillo. i. cum trāqlitas est, & attollit. i. edit, vnda immota. i. qñ vnda non mouet, sed tranquillitas est, supereminet illud saxum, hñs i medio cāpū amœnū, existēs statio. i. locus, i quo stare, & requiescere pñt mergi, gratissima, mergis. i. illis auibus vrinantibus, apricis. i. apricātibus, hoc est soli se explicātibus, postq̄ sese imerserint. Aeneas pater. i. pricceps toti⁹ cœtus, constituit hic. i. in hoc campo, aut saxo, meta. i. terminum nauigationis, viridē, qz ex ilice. i. quercu illa frondenti, signū. i. in signū, aut existentē signū nautis. vñ. i. a quo signo scirent reuerti, & vbi scirent circū flectere, lōgos cursus. i. celeres nauigationes i longū ductas, tū. i. deinde, legūt. i. dispertiunt loca. s. e qbus exiliant, qz quæ ex directo stabāt, breuiorē excursum facturæ erant, & ipsi ductores. i. dñi nauium, & q pro pmio cōtendebant, effulgent i puppibus auro longo. i. lōge viso, qꝫ & decori, sup. sunt ostro. i. purpura. Cætera iuuentus. s. remigatura vestit fronde populea, quæ in tutela est herculis, & nitescit. s. per ramos visa, aut vestita erat solū i capite, Perfusa humeros nudatos. i. hñs humeros nudatos pfusos oleo. s. ꝯ aquas, & sudores, sup. ipsi remiges cōsidūt. i. simul locum capiunt trāstris. i. i ipsis trāstris. i. iugis, p quæ transit i supremo nauiū, & brachia, sup. eoꝝ sunt itenta remis, & ipsi intenti expectant signum. s. quo dato exilirent: & pauor pulsans. i. titillans corda exultantia. s. nouitate rei, & spe victoriæ, haurit. i. ferit, & cōcutit timore ignominiæ: & cupido. i. auiditas laudū: est sup. arrecta. i. attenta inde. i. deinde, vbi. i. postq̄ tuba clara dedit sonitū. i. signū ieundi certaminis, qd' dat sonādo, haud mora. i. nulla fit mora, & sup. oēs psiluere. i. pcul saliuerunt e finib⁹. i. limitibus suis, clamor nauticus ferit. i. pulsat æthera. i. summū aerē, freta versa lacertis. i. brachijs remigū adductis spumant. s. ex ipetu præcipiti, & ipsi remiges ifindunt pariter. i. simul, & vno ictu sulcos. i. aquarū fissuras sulcis similes, & totū æquor dehiscit. i. aperit se ꝯuulsum. i. simul euulsum remis, & hoc rostris. s. nauium stridentibus. i. stridorē facientibus, dū aquas ante se inuentas sulcant, & proruūt, nō est legendū, rostrisq; stridentibus, qz neq; versus staret, stridens. n. primam pducit. vt pßo huius. Talis iactanti stridēs aqlone pcella, neq; sñia, nō. n. conuulsum erat æquor rostris, sicut remis: qz remi a latere aquas cōuellūt, rostra a parte anteriori scindunt, Currus. i. eq currum trahentes, aut ipsi currus tracti, nō corripuere. i. simul rapuerunt, vnq̄ campū. i. circū in curruli certamine biiugo. i. tū, vt celerius agant binis iugis cōtenditur, non dicu corripuere cāpum, & effusi carcere. i. carceribus. i. locum, vbi priusq̄ emittant eq cursuri arcent, existentes tā præcipites. i. veloces, vt sup. naues ante dictæ. Aurigæ cōcussere sic. i. tam vehementer lora vndātia. i. valde effusa, aut spumis abundantia, sed melius effusa. i. laxa, & colla fluentis, & hoc iugis. s. equorū. i. ipsis equis iugalibus, imissis. s. in campū ex carceribus, & non pendent [illegible] proni. i. inclinati: ad verbera, vt sup. remiges incumbunt remis, Tum. i. deinde, postq̄ signū datū est, oē nemus. i. tota sylua vicina cōsonat plausu, & fremitu vtr. i. viroꝝ, & studijs. i. studiosis acclamationibus fauentū. i. fautorū: & litora inclusa. s. iter montes, voluntant. i. frequent

Donati exposi tio Ordo.

Stridē primam producit

ERVI.

Procul, aut nō nimis longe, vt Serta pcul tm̄ capiti delapsa iacebant. Interdū, satis longe significat, Tranqllo, melius sexprimus casus ē q datiuus. Cāpus, saxi latitudo, Apricis, apricū locū sole gaudentē dicimus, cui ꝯtrius est, opacus, & abditus, Verg. duceret apricis in collib⁹ vua colorē. Ite apricū hominē qui sole gaudet, Persius, Nra vt floralia possint. Aprici meminisse senes. apricū q̄si ἄνευ φύχεος sine frigore. mergis, Esacus filius Priami fuit, hic se pcipitauit e muro, nec perijt, & cū sepius hoc faceret, deoꝝ miseratione in auē cōuersus est, q̄ ad imitationē hoc facit. Circūflectere, vno sermone, & protectionē, & reuersionē cōplexus est. Ductores, dñi nauiū, nō gubernatores. Populea vestis sr. in. hebe est iuuentus vxor Herculis, nunc ergo aut pp hoc iuuetus vtitur populeis coronis, aut ad imitationē virtutis. Populus. n. arbor Herculi sacra ē, vt populus alcidæ gratissima. Nudatos, Eū nudos, q̄ tecti eē cōsueuerunt. Ná nudum est nunq̄ tectū, vt nuda facies. Transtris, & transtra dicunt, & iuga: vt in. vi. Inde alias aiāt: quæ p iuga longa sedebant. Intenti eodē sermone in diuersis rebus vtit. Aliter enī brachia, aliter mentē tendimus. Exultantiaq; hau. Cor. pa pulsans. hyppallage est oi parte pulsans pauor corda haurit. i. ferit, vt Latus haurit apertū: & exultare tacu. Laudūq; ne esset turpe, qd ait pauor. Sane hæ sunt bellorum prouisiones, vñ ēt ad tubam geruntur, sed sciendum maioris ætatis funera ad tubā solere proferri. Persius: Hinc tuba candelæ. Minoris vero ad tybias, Sta. de Archemoro. Tybia cui teneros solitum deducere manes. Finibus oēs, sm nām ante generalis

Mergi fabula

Ritus antiquorū

ter euoluūt vocem f.acclamātium,ꝛ colles pulsan,scilicet ictu vocum resultāt.i.resultare videtur,& redūdare clamore propter vehemētem clamorem.quem resilire faciūt.

ASCEn. ℭEffugit añ alios,ꝛc.Vt lectorē auditorem ve varietate euentorū recreet,docet varia vsos fortuna in nauali certamie, nam q primas partes ī pricipio obtinuit,nouissimas vix nactus ē, vñ donati nihil hēmus.

Ordo Ordo aūt est.Gyas.i.nauis ipsi⁹ gyæ:vez chimera effugit añ alios.i.añ alias naues,ꝛ elabitur.i.celeriter ꝑcurrit primis vndis.i.per primas vndas,iter turbā, & fremitū,quē cloātbus cōsequit́ deinde.i.proximo loco,existēs melior.i.peritior remis.i.arte remigādi,sed pinus.i.nauis ex pinu facta,vez scylla tarda.i.tardata,pondere.i.mole,& magnitudine,tz.i.imorat́ur ipsuz pistris.i.nauis mnesthei,ꝛ centaurus.i.nauis sergesti tēdūt.i.cōtēdūt,post hos.f.prædictos gyan,& cloanthū,æquo discrimine.i.æquali distātia, superare locum priorē.i.a prioribus occupatū,& pistris abit.i.præit (q2 derelinquit post cētaurū)nūc.i.aliqñ,& cētaurus ingēs.i. valde magna,præterit nūc.f.pistrim victā.i.superatā,& posthabitatā:& ambæ feruntur nūc.i.aliqñ vna.i.pariter,& frontib⁹ i.rostris:aut proris iūctis,& cariæ longæ sulcāt.i.findūt, vada salsa.i.aquas marinas,& ipsi propinquāt iam scopulo.i.saxo: vbi æneas metā cōstituerat,& ipsi tenebant metā.f.fere, cum gyas priceps.i.pricipium tenēs,& victor i medio gurgite,cōpellat voce.f.vehementi menetē rectorē.i.gubernatorē nauis,q abis,mihi.i.i dānū meū(ita, vt lādinus sentit mihi,nō vacat. Valla tñ argute sentit,datiuos ꝓnominales sæpe ad nullū referri,nullāq; demōstrare, vt si dicamus,dic mihi semper dormit,nō.n.mihi plusq̄ alijs dormit)abis igit́ mihi,vel ex more loquēdi,vel in dānū meū,tm.i.tam existēs dexter.i.in dextrū tendēs,o menete dirige cursum huc.i.ī hāc partē, vbi ego sum, q significat se ī leua fuisse:vñ posset dici,quo abis mihi.i. ame hoc est ab ea pte,in quā naue directā velim,ama.i.sequere litus:ꝛ sine.i.ꝑmitte:sup. vt palmula.i.remulus formā palmæ ī fine hñs,stringat.i.leuiter ꝯtingat,cautes.i.scopulos,quos vitauit menetes ī sinistra extātes.Alij.f.gubernatores timidi, videlicet teneāt aliū.i.ꝓfundū mare,dixit.f.gyas, sed menetes timēs saxa cæca.i.latētia,detorquet prorā.i.anteriorē partez nauis,ad vndas.i.fluctus ꝓfūdos pelagi,& gyas reuocabat i.iter vocabat cū clamore.f.validō,o menete,quo abis diuersus.f.ab ea pte ī quā tēdere volo.iterū,sup dico tibi,sed ipse ctus sermo trepidāti cōpetit,pete saxa.i.et,si saxa sint, qd' ad dicitur menetes excusādo saxa tpe terat,ꝛ ecce.i.præter spem: cū talia diceret.ipse.f.gyas,respicit cloanthū īstātē a tergo,& tenētē ꝓpiora.i.propiores partes,hoc est proxima loca.Ille.f. cloanthus radit.i.molliter ꝯtingēdo cautes ꝑtransit,iter leuū i.sinistrū,a quo menetes diuerterat:iter nauē gyæ.f.chimerā, ꝛ scopulos sonātes.f.ꝑcussiōe aquaꝝ,& præterit subito priorē.i.eū q fuerat prior,vez gyā,& tz æquora tuta.i.sine saxis, relictis metis.f.vñ deberent reuerti,ꝛ q2 nōdū reuersus erat, nōdū victor erat lz primus metas ꝑtigerat.Tū vo.i.sed tūc maxime,aut tūc ad verū,igens dolor exarsit.i.excāduit iuueni.f. gyæ,q iō ardētior erat,q2 iuuēis ossibus.i.ad medullas vsq;, nec genæ.i.orbes oculoꝝ caruere lachrymis,h est simul lachrymauit,& ipse oblitus decoris.i.honestatis suæ,ꝛ salutis sociū ꝓ socioꝝ suoꝝ:deturbat.i.cū turba deijcit menetē segnē ab alta puppi ꝑcipitē ī mare.Ipse.f.gyas,subit gubernaclo.i.ad gubernaculū,existēs rector.i.funges officio gubernatoris, quez deturbauerat,ꝛ ipse.f.simul,subit gubernaclo, existens magister.i.pr͞iceps,& gubernator,ꝛ hortat́ viros.i. viriliter remigātes,& torquet clauū.i.gubernaculū ad litora.f. quæ menetes vitauerat.At,idest,sed menetes grauis,quia iam senior,ꝛ fluens in veste madida,vt idest postq̄ redditus est:tādē: idest postq̄ diutius fuerat sub aquis,sup.a fundo imo.i. emerserat fundo,ipse petijt.i.conscendit sūma scopuli, erat enim prope scopulum,quem vitauerat,& resedit in rupe sica ,teucri risere.f.priusillum,&.i.simul labentem:quia sciebant peritū eē, nec submergi posse,& natantem.i.cum nataret ad scopuluz, & rident.f.iam reuomentem.i.frequenter vomentē, fluctus salsos idest aquas marinas.

ASCEn. ℭHic læta extremis,ꝛc.Docet reliquorū conatus,& vt dixit varium euentū,simulq; in gratulationem domus sergiæ egregios animos,facinusq; virile sergesti cōmemorat,qui tamē ī felici fortuna vsus naue fregit,quare spem cœpit Mnestheus tā grandē,vt qui vltimus erat.primus euasisset,nisi cloāthus diuina ope fretus partā gloriā protexisset.De quare cuz nihil

Ordo, allatū sit ex Donato Ordo est.hic.i.hoc loco:aut ex hoc euentu,spes læta.i.lætificās est accēsa duobus extremis.f.sergesto, ꝛ mnestheo videlicet superare gyan morantē.i.morā trahētem,quia gubernatorē amisera Sergestus capit locum ante f.q̄ mnestheus,& propinqua,scopulo.f.vbi meta erat constituta,nec tñ ille.f.sergestus erat prior tota carina ꝑeunte.i.tota naui,sed prior erat pte.f.nauis suæ,ꝛ pistris nauis mnesthei, æmula

generali vsus descriptiōe:vēturus ad spālitatē. Præcipites, veloces,vt præcipites vigilitate viri.Bijugo,& hoc celeritatis ē, plures.n.se impediūt,carcere,pro carceribus,nā i singulari significat custodiam noxiorū,i plurali autem repagulū,quo egrcentur,vñ carceres,quasi arceres secūduz Varrone, Iugis, iugalibus.Vndātia, valde effusa. Cōsona,'ppter eccho, quæ est nostræ vocis æmula, vnde,& resultat:addidit.

Effugit ante alios,primusq; elabitur undis
Turbā inter,fremitūq; Gyas,quē deinde Cloanthus
Consequitur melior remis,sed pondere pinus
Tarda tenet,post hos æquo discrimine Pistris.
Centaurusq;,locum tendunt superare priorem.
Et nunc Pistris abit,nunc uictam præterit ingens
Centaurus,nunc una ambæ,iunctisq; feruntur
Frontibus,& longæ sulcant uada salsa carinæ.
Iamq; ꝓpinquabant scopulo,metamq; tenebant.
Cum princeps,medioq; Gyas in gurgite uictor
Rectorem nauis compellat uoce Meneten.
Quo tantū mihi dexter abis,huc dirige cursum, — Gyas
Littus ama,& leuas stringat sine palmula cautes.
Altum alii teneant dixit,sed cæca Menetes — Poeta
Saxa timens,proram pelagi detorquet ad undas.
Quo diuersus abis?iterum pete saxa,Menete — Gyas
Cum clamore Gyas reuocabat,ecce Cloanthum — Poeta
Respicit instantem tergo,& propiora tenentem.
Ille inter nauemq; Gyæ,scopulosq; sonantes
Radit iter leuum interior,subitusq; priorem
Præterit,& metis tenet æquora tuta relictis.
Tum uero exarsit iuueni dolor ossibus ingens.
Nec lachrymis caruere genæ,segnēq; Meneten
Oblitus,decorisq; sui,sociumq; salutis.
In mare præcipitem puppi deturbat ab alta.
Ipse gubernaclo rector subit,ipse magister.
Hortaturq; uiros,clauumq; ad littora torquet.
At grauis,ut fundo uix tandem redditus imo est
Iam senior,madidaq; fluens in ueste Menetes
Summa petit scopuli,siccaq; in rupe resedit.
Illum & labentem Teucri,& risere natantem.
Et salsos rident reuomentem pectore fluctus.

SERVI. ℭElabit́,celeriter ꝑcurrit, vt Labere nympha polo. Turbā inter,i ipso pr͞icipio.Discrimē,iterstitio.Sāe variat nūc naues, & nūc ductores cōmemorās. Priorē iter se,h ē terniū. Metāq; te.nauticū vbū pr͞iceps:nō ordinis.Mihi vacat, vt solet frequēter.Littus,littus est oē,qd aq̄ alluit:vñ saxū litus vocauit.Stringat,radat.q.d.hoc volo,qd' times.palmula,extrema pars remi in modū palmæ porrēta.iter,hoc verbū ꝛ apoet apōt dici, q iterū vocabat & a Gya,vt quo abis iterū,nō iterū pete.Nauēq;,q; vacat.Exarsit iuueni cū excādēdet.Hora.Nō ego ferrez calidus iuuēta,ꝯsule plāco.Nec lachrymis:nimio irascētis ē, Cice.de verre,cū irasceret́ lachrymas iterdū vix tenere. Oblitus decorisq; sui. Inhonestū est.n.irasci,duci præsertim Sociūq; salu.possumus & sociū salutis suæ oblitum itelligere. Ipse gubernaclo, vt ondē i nihil esse,qd' ipse nō posset efficē,hortaturq; viros,aut ipe dicit celeuma,nā oratores dicūt,aut q2 cōsternati fuerāt,ꝑdito.gubernatore. Clauū,fustē gubernali. Iā senior,madidaq;.ꝯ illud,qd occurrebat gubernatorē natādi pitū fuisse dēre,addidit seniorē,Fluēs i ve.cū vestes fluebāt, honeste locut⁹ ē sic Iuu.Et multo stillaret penula nibo, Risere natātē.vñ i ludis voluptas q̄rit́.Reuomentē sæpi⁹ vomentē. — Littus gdsit

Hic læta extremis spes est accensa duobus.
Ser gesto,Mnestheoque Gyam superare morantem.
Ser gestus capit ante locū,scopuloque propinquat.
Nec tota tamen ille prior præeunte carina.
Parte prior,partem rostro ꝑmit æmula pistris.
At media socios incedens naue per ipsos

Hortatur

Mnestheus.

Hortatur Mnestheus. Nunc nunc insurgite remis
Hectorei socii, Troiae quos sorte suprema
Delegi comites, nunc illas promite uires.
Nunc animos, quibus in Getulis Syrtibus usi,
Ionioque mari, Maleaeque sequacibus undis.
Nō iā prima peto Mnestheus, neque uincere certo.
(Quanquam o) sed superent, quibus hoc Neptunne dedisti.

Poeta

Extremos pudeat rediisse, hoc uincite ciues.
Et prohibete nefas. Olli certamine summo
Procumbunt, uastis tremit ictibus aerea puppis.
Subtrahiturque solum, tum creber anhelitus artus.
Aridaque ora quatit, sudor fluit undique riuis.
Attulit ipse uiris optatum casus honorem.
Nāque furens animi, dum proram ad saxa suburget
Interior, spacioque subit Sergestus iniquo.
Infelix saxis in procurrentibus haesit.
Concussae cautes, & acuto in murice remi
Obnixi crepuere, illisaque prora pependit.
Consurgunt nautae, & magno clamore morantur.
Ferratasque sudes, & acuta cuspide contos
Expediunt, fractosque legunt in gurgite remos.
At laetus Mnestheus, successuque acrior ipso.
Agmine remorum celeri, uentisque uocatis
Prona petit maria, & pelago decurrit aperto.
Qualis spelunca subito commota columba,
Cui domus, & dulces latebroso in pumice nidi.
Fertur in arua uolās, plausumque exterrita pennis.
Dat tecto ingentem, mox aere lapsa quieto
Radit iter liquidū, celeres neque cōmouet alas,
Sic Mnestheus, sic ipsa fuga secat ultima Pistris
Aequora, sic illam fert impetus ipse uolantem.
Et primum in scopulo luctantem deserit alto
Sergestum, breuibusque uadis, frustraque uocantem
Auxilia, & fractis discentem currere remis.
Inde Gyan, ipsamque ingenti mole Chimaeram
Consequitur, cedit, quoniam spoliata magistro est.

SERVI.

¶ Aemula pistris, eiusdē rei studiosa, ut Ci. p. M. Marcel. illo aemulo, atque imitatore studiorū meorū. Alās inimicū signat. Insurgite. ꝓ Luca. Atque i trāstra cadūt Hectorei, aut fortissimi, aut re-uera quōdā. Getulis, africānis i pre totū, nā getulia mediterranea ē. Syrtes uo iuxta libyā sūt. sic de syrtibus Hora. ubi maura sꝑ aestuat unda. Fuisse aūt troianos i syrtibus ille idicat locus. In breuia & syrtes urget miserabile uisu. Ionio, qm iuxta charybdi nauigarunt. Maleaeque. malea, ꝓmōtoriū ē laconiae ꝓuinciae, ubi undae sūt seqces. i. ꝓsecutrices, ut capreaeque seqces illudūt. Pria. q. d. q soleo. Mnestheus, sp ille uictor. Hoc uicite loco uictoriae sit. postremos n redire. Nefas, mō opprobriū. Aerea, fortis: ut z ictos remo trabat aere orbis, nā aerea nō est puppis, sꝫ pra. Subtrahitur solū. unicuique rei, qd subiacet solū ē ei, cui subiacet. Vn ē nauis solū mare, & aer auiū, & ē ubū, cuius plucida signiō p nāꝫ nō inuenit, riuis more riuorū, ac si riuatī diceret. Furēs ai, figurate dixit, ut ꝑstās ai inuēis, iterior, sinisterior, Ci. i quē itus oia canē dicebāt Sal. Legit itrorsus pri asiae bithyniae ē, iniq, āgusto, ut sylutis sedit intgs ꝓcurrētibus, ꝓminētibus, z uelut obuiā ueniēntibus Murice, saxi acumē, eminēs ꝑ trāqllitatē. Morant, retro agunt. Legūt, alij ꝑtereunt, sꝫ melius legūt. i. colligūt nā seqt. Et fractis discētē currē remis. Prona, uicina litoribus, unde aliū est longū positū. Colūba, ubique de his domesticis colūba. Virgilius dicit, Persius uero aut Teneroque colūbo est similis, nā agrestes palūbes uocant. Exterrita. pēnis. pēna ꝑ cōcussione terrorē significās, ut similiterque exterrita pēnis, Ales nō. n. pēnis timet. sed timorē iducit Radit, secat purū aerē Frustra. qs. n. e relicta uictoria subueniret.

Malea qd sit

Solus qd sit

Colūba qd sit

Solus iamque ipso superest in fine Cloanthus.
Quē petit, & summis adnixus uiribus urget.
Tum uero ingeminat clamor, cunctique sequentem
Instigant studiis, resonat que clamoribus aether.

aemula. i. insecutrix ꝓmit rostro. s. anteriore pte sua, hoc est, ꝑ ra ferrata, partem. s. centauri, quae nauis erat sergesti, At. i. sꝫ Mnestheus incedēs. i. ingrediens ꝑ ipsos socios in media naue. hortat. s his ūbis. o socij hectorei. i. fortes qlis hector, aut qaliqn hectori socij fuistis: qs ego delegi. i. de multis legi cōmites s. huius ꝓfectiōis i extrēa sorte troiae. i. in ipsa ruina: z euersione troiae, insurgite nūc. nūc. i. maxīe nūc remis, ꝓmite. i. ꝓferte nūc illas uires & illos, sup. aīos: nunc qbus usi sup. estis in syrtibus getulis. i. getulicis, ut in prio uisum est, & in mari ionio. qn. s iuxta charibdim nauigarēt, ut in tertio recitatus est. & in undis maleae, illius ꝓmontorij laconiae, ꝓuinciae, sequacibus. i. ꝓsecutricibus. Ego mnestheus. i. qmuis mnestheus: hoc ē, q primas ptes obtinere soleo, m nō peto iā pria. i. primas partes, neque certo. i. cōtēdo uincere. i. supare, qq o. i. utinā id mihi datū sit, aut qq o q gloriosum foret in hoc certamine supasse, sed o neptune supent, sup. illi: qbus tu dedisti hoc. i. q non sua uirtute, sed tuo numīe freti nūc supant. Pudeat, sup. saltē uos redysse extremos o ciues, uincite, & ꝓhibete hoc nefas. i. ꝑ uictoria obtinete, ne s. redeamus extremi, & ꝓhibete tm̄ dedecoris a nobis. Olli. illi tunc, ꝓcūbūt. i. toto pectore incūbūt remis: sūmo certamine. i. conatu, qsi cōcertarēt de laude iter se: puppis aerea. i. fortis: aut aerata, tremit uastis. i. ualde amplis ictibus, & solū. i. sustentaculū eius, hoc est aq subtrahit. s. ipulsu remorū, tū. i. insup anhelitus. s. remigū. creber. i. crebro emissus, qtit artus, & ora arida, z sudor fluit undique. i. ab oi pte, riuis. i. ꝑ riuos, aut i morē riuorū. Ipse casus. i. euentus attulit uiris. i. uiriliter remigātibus, honore optatū. s. ut extremi n eēnt, nā dū sergestus furēs ai. i. faciēs aim qsi furere, un honestius dixit q si dixisset, furēs aio suburget. i. ab iteriore urget, existis interior: prā ad saxa. s a menete uitata, & cloantho feliciter pertrāsita: z subit spacio iniquo. i. nō satis magno ꝓ captu centauri, ipse ifelix haesit. i. māsit haerēs in saxis ꝓcurrētibus. i. ꝓminētibus, aut ꝓcul ꝓcurrē uisis. Cautes cōcussae sūt, sup. a remis, z naui, & remi obnixi. i. obtinētes: ut seruēt nauiꝫ crepuere. i. fragorē dedere i murice. i. saxi acumine acuto. i. aspo: & ꝓra illisa. i. ꝓtim laesa pepēdit. s. ad scopulos, nautae. i. nauiū ipulsores, cōsurgūt. i. simul cōrēdūt nauē suspēsā amouere conātes, z morant. i. morā trahūt, sup. cū clamore magno, & suo, quo se mutuo cohortant, z spectātiū, z expediūt. i. expedite iniciunt trudes ferratas. i. pticas ferro munitas, qbus naues detrudere solēt, z cōtos. i. baculos oblōgos, qbus ꝓfunditatē ꝑcōtari solēt, cuspide acuta. i. hñtes cuspidē acutā, z legūt. i. colligūt in gurgite remos fractos. s. ad scopulū, at. i. sꝫ Mnestheus laetus q ꝑ infortuniū sergesti eū ꝑteriret, & acrior, sup. effectus ipso successu. i. qr bn̄ successit petit. i. trāsuolat celeri agmine. i. ipulsu remorū, & uētis uocatis. i. optatis, maria ꝓna. i. decliua, & iclinata, & decurrit. s. dorsuꝫ pelago apto. i. patēti sine obstaculo. Dat exēplū dicēs, Qualis. i. qlr columba cōmota. i. disturbata spelunca, s. sua. i. de cauerna sua, subito. i. ex iprouiso. cui. s. colūbae comus, sup. est, & nidi dulces pp pullos, sup. sunt in pumice latebroso. i. lapide cauernoso: fert. s. e speluca. uolās i arua, z ipa exterrita: tecto. i. euolās ex tecto pp terrorē, dat ingētē plausū pēnis. i. alis suis. & ipsa mox. i. paulopost lapsa. i. deuolās aere qeto. i. nō cōcitato, radit. i. molliter secat, iter liqdū i. aerē, neque cōmouet alas celeres, sed aeqtis, & imotis alis descēdit. Sic. i. talis mnestheus, sup. uolat, & pistris ultia. i. q fuerat ultia secat sic equora, & ipse ipetus fert sic ipsaꝫ uolārē: & deserit primū sergestū luctātē i alto scopulo, & uadis breuibus s. iter scopulos, nā ipulsu iduxerat nauē, un qtā reducere negbat, & uocātē frustra. i. incassū, auxilia forte deorū, qr stultum fuisset a cōcertātibus auxiliū petere: z discētē currere remis fractis, inde. i. deide cōseqt gyā: z chymerā nauē. s. gyae, ingēti mole. i. hñtē ingētē molē. & sup. chymera cedit. s. mnestheo, ac pistri, qr spoliata ē magistro. i. gubernatore. s. Menete.

Malea ubi locorum

Murex qd sit

Pumex qd sit

¶ Solus iāque, &c, postq Mnestheus sergestū & gyātē superauerat: restabat illi solus Cloanthus in fine, quē & Mnestheus uicisset: nisi implorato. atque ipetrato deorū auxilio, cloanthus portū attigisset, quē uictorē ꝓnunc at aeneas, meritoque donat praemio. Hoc exēplo, ne q pars diuinae poeseos bona eruditione uacet. docet poeta in rebus bellicis errebrositatē obesse plurimū, & id i Gya, q Menetē sociū salutis deturbauit. temeritatē nō minus officere, ut in Sergesto, q nauē fregit. Virtutē plurimū posse: ut Mnestheus: qui etiam Cloanthū uicisset, si suis duntaxat auspicijs, & uiribus contendisset. Sed diuinū auxilium omnibus praestare, quo Cloanthus uictor euasit, monet ergo tacite, ut illud imploremus. Docet praeterea aleam, fortunamque belli esse uariam, ne dum aspirat primo fortuna labori, successu ipso uecordes, segnesque efficiamur, neue in aduerso principio desperemus, quia sperādum est, ut debile principiū melior fortuna sequatur. Quia uere ex donato nihil habemus, colligamus ordinem: qui talis est. Iamque. i. & iam, solus cloanthus superest. i. restat uincendus in ipso fine. i. iuxta terminū,

Ordo.

quem.s. Mnestheus petit.i.aggreditur, et urget annixus.i.annitens summis viribus. Tum vero.i.sed tunc maxime: et ad verum, clamor ingeminat, sup.se, aut ingeminat.i. multiplicat. & cuncti.s.spectantes instigant studiis.i.cohortationibus studiosis, sequentem.s.mnestheα, æther.i.aer siluatus, resonat clamoribus. hi.s.priores cum cloantho: indignantur.i.idigne ferunt, ni teneant decus proprium.i.quod sibi iam proprium fecerant & honorem partum.i.acquisitum, hoc est, q non cõseruarent victoriam partam, & volunt pacisci.i.in pactum expendere vitam pro laude.i. vellent potius amittere vitam q̃ laudem, & dare vitam pro laude conseruanda. Successus.i. prosper processus alit.i.fouet, & accendit hos.s. Mnesthei socios sequentes, & possunt.s.cloanthum superare, quia videntur.s.sibi.i.quia persuaserunt sibi posse, quo verbo docet poeta, quid animus præstans possit. vnde Horatius. Incipe, dimidium facti, qui bene cœpit habet. Et fors.i.forte, sed ne vocalium esset concursus, maluit fors dicere, q̃ forte, vel o fors.i. fortuna, vt sit apostrophe, cepissent pmia rostris æquatis.i.æquali vicinitate, & tempore in portum reductis: ni.i.nisi cloanthus tendens vtrasq; palmas.i.manus coniunctas pō

Hi propriũ decus, & partum indignantur honorẽ.
Ni teneant, uitamq; uolunt pro laude pacisci.
Hos successus alit, possunt, quia posse uidentur.
Et fors æquatis cœpissent præmia rostris.
Ni palmas ponto tendens utrasq; Cloanthus.
Fudissetq; pces, diuosq; in uota uocasset.
Di quibus impiũ pelagi, quorũ æquora curro.
Vobis lætus ego hoc cãdentẽ in littore taurum
Constituam ante aras uoti reus, extaq; salsos
Porriciam in fluctus, & uina liquentia fundam
Dixit, eũq; imis sub fluctibus audit omnis
Nereidum, Phorciq; chorus, Panopeaq; uirgo.
Et pater ipse manu magna Portunus euntem
Impulit, illa noto citius, uolucriq; sagitta
Ad terram fugit, & portu se condidit alto.

Cõstit.

Poeta

to.i.in pontum, fudisset preces, & vocasset diuos in vota: dicens sup. O dii, quibus sup.est imperium pelagi.i.in pelago: et quorum æquora ego curro, Ego lætus, quia reus.i. obnoxius voti.s.persoluendi: constituam vobis ante aras s. vestras, vt imolẽ taurũ candentẽ.i.candidũ in hoc.i.pñti litore, ne.s. longa sit dilatio verenda, et porriciã i.porro iaciã in fluct⁹ salsos. exta.s.tauri, & fundã vina liquẽtia (a liqueo).i.fluida, & pura, dixit.i.finiuit pces cloanthus, & ois chorus.i.cœtus et multitudo nereidũ.i.nymphar maris, & phorci.i.qbus phorcus pest: & panopeia.i. vna de nereidibus, virgo.s. cum aliæ non sint, & portunus.i portuũ deus, pr.i.pcipue i care reuerẽd⁹: et ipulit ipse.i.nõ p suos: sed vt dicũt in ppria psona, manu magna, videlicet sua, eũtẽ.s.naue, illa.s.nauis cloãthi, scylla vcz, fugit ad terrã.i.ad litora, cuius noto.i.vẽto illo rapaci, et sagitta volucri, et cõdidit se alto portu.i.penitus itrauit portũ vsq; ad litus. Tum.i.deide, satus.i.genitus anchisa, videlz æneas declarat

Tum satus Anchisa cunctis ex more uocatis
Victorem magna pconis uoce Cloanthum
Declarat, uiridiq; aduelat tempora lauro.
Muneraq; in naues ternos aptare iuuencos.
Vinaq;, & argenti magnum dat ferre talentum.
Ipsis pcipuos ductoribus addit honores.
Victori chlamydẽ auratã, quã plurima circum
Purpura mæandro duplici Meliboea cucurrit.
Intextusq; puer frondosa regius Ida
Veloces iaculo ceruos, cursuq; fatigat.
Acer, anhelanti similis, quem præpes ab Ida
Sublimẽ pedibus rapuit Iouis armiger uncis.

Longæui

Longæui palmas nequicq̃ ad sydera tendunt
Custodes, sæuit p̃ canum latratus in auras.

SERVI. ¶ Ipso supest i fine: vt ꝛ spatia, ꝛ si pl'a supsit, transeat elapsus prior. Propriũ, de q̃ i iã ptã victoriã, ꝛ honoré, nitenéant indignant. Successus, felicitas. Pñt. q2 posse videnf. Spabat victoriã spectãtiũ opinioe, vt cũctiq3 sequente, isngãi studiis. Palmas, vt diximus supia:ãtiquũ, h̃ é captius, ñ dicit p nãs vino sa3 hac eẽ elocutione, siue verãq3 palmã, siue vtrasq3 palmas dixerimus eẽ i aliq̃ vsurpationé. Impiũ é pelagi. i. pelaga, vt D ij qbus iperiũ é aiar. i. in aiabus, Lætus vi. A pcedẽti, qõ se quif: Añ aras, de qbus paulopost, ps spoliat. aras. Voti re. obi toz, vñ & vota solactes dicimus absolutos. Porriciã, ex ia porriciunt. i. porrigunt, nisi forte dicam⁹ ꝛ fluctib⁹ maris offerri, qd' ñ é pjciã. i. porro iactã legedũ é. Phorci. Latie, hic phorcus hui⁹ phorci dicim⁹, nã apõ nos græca ligua h⁹ nois ñõ é declinatio, é aũt deus marinus. Panopeaq3 vir. vna de nereidib⁹, quã iõ sepatis dixit, vt illas nõ ṽgines itelligamus. Portunus, deus marinus q portub⁹ pest, ꝛ bñ ipulit eũ ipse iã viciñũ portui. nota aũt é fabula, Athamas post furoré a iunõe imissũ cũ occiso Learco melicertã altex filiũ cũ Ino vxore sua psequeref, cũ se illi in mare p̃cipitassent, volũtate numinũ i deos ṽsi s̃t, Melicerta i portunũ, q græce palæmõ dr̃ ino i mr̃e3 Matutã. q græce dr̃ leucothea. Portu se p̃didit alto. i. vsq3 ad iteriora puenit. Ex more ludoꝝ. s. p pcone Victoré, primũ subaudi. Nã illi duo victores s̃t Sergesti, hic paulopost, Q uã miõ nau li mnestbe⁹ certamie victor. Dat ferre, græcũ é duo ṽba piungẽ, vt paulo post, Donat hẽre viro. S3 h̃ dat poetis. Magnũ t. vt dixim⁹ breue qddã, s3 magnũ alterius minoris cõpatioe. Cuicũ, in pte extrẽa, vt dixim⁹. Duplici. Flexuoso, ꝛ. h. d erat i chlamide flexuosa, ꝛ i sere meabilis purpura i modũ meãdri fluminis cariæ pui ciæ, Melibœa p melibœnsis, é ãt thessaliæ ciuitas melibœa regi⁹, Trois regia phrygiæ filius. Fatigat, laus picturæ, q̃si gerat, & figere videaf. Præpes, i. volãs. Subli e, i altũ. Palmas neqcq̃ ad sydera tédũt, aut admirãtes, aut icrepãtes deos.

At, qui deinde locũ tenuit uirtute secũdũ.
Leuibus huic hamis cõsertam, auroq3 trilicem
Loricam, quam Demoleo detraxerat ipse
Victor, apud rapidum Simoenta sub Ilio alto,
Donat habere uiro, decus, & tutamen in armis.
Vix illam famuli Phegeus, Sagarisq3 ferebant
Multiplicem, connixi humeris, indutus at olim
Demoleus, cursu palantes Troas agebat.
Tertia dona facit, geminos ex ære lebetas,
Cymbiaq3 argento perfecta, atq3 aspera signis.
Iam q3 adeo donati omnes, opibusq3 superbi.
Puniceis ibant euincti tempora tætus.
Cum sæuo e scopulo multa uix arte reuulsus,
Amissis remis, atq3 ordine debilis uno.
Irrisam sine honore ratem Sergestus agebat.
Qualis sæpe uiæ deprensus in aggere serpens,
Aerea quem obliquũ rota transiit, aut grauis ictu
Seminecem liquit saxo, lacerumq3 uiator.
Nequicq̃ longos fugiens dat corpore tortus.
Parte ferox, ardensq3 oculis, & sibila colla
Arduus attollens, pars uulnere clauda retẽtat
Nexantem nodis, seq3 in sua membra plicantem.
Tali remigio nauis se tarda mouebat.
Vela facit tamen, & plenis subit ostia uelis.
Sergestum Aeneas promisso munere donat
Seruatam ob nauem lætus, sociosq3 reductos.
Olli serua datur operum haud ignara Mineruæ
Cressa genus pholoe, geminiq3 sub ubere nati.

SERVI. ¶ Virtute, q2 ille fauore vicerat numinũ, vñ p̃mia dant̃ p̃grua illis, chlamis deoꝝ cõtinens fabulã, illi lorica virtutis insigne. Hamis auro Hamis aureis. Simoẽta, a noĩatiuo é græco noĩ [illegible] sed i [illegible] excũte Ilio alto, o breuis fit sequete vocabuli. dec⁹, q: aurea, iutamẽ, q2 triplex, phege⁹, sagaris noĩati dicẽdo adi [illegible]. Cursu pallãtes troas agebat, Ad Aeneæ, q eũ vicit: [illegible] laudem. Cymbiaq3 pocula i formã cymbæ, aspa signis ἀναγλύφα Hoc p̃mo

declarat. i. nũciat, magna voce pconis, cloãthũ victoré, & aduelat tpa. s. eius lauro viridi, in signũ victoriæ, ꝛ dat aptare. i. aduectare mũera. i. dona gratuita. s. ternos iuuecos i naues. i. i singulas naues tres iuuecos, ꝛ vina, & dat ferre magnũ talentũ. i. podus argẽti, & addit ipsis ductoribus. s. Cloãtho, Mnestheo: & gyæ, ꝛ sergesto, p̃cipuos honores. i. munera honorifica, cætera n. erant cõia oibus remigibus, Addidit, ve3 victori. s. cloantho chlamydé auratã aureo. s. filo itextã, aut aureo limbo cinctã, quã cu cũ. i. circũ q̃, purpura pluria melibœa p melibœa tam eo, qõ é melibœensis, h est thessalica, curru meandro, duplici. i. flexuoso. i. i moré meandri fluminis flexuosi, & p varios gyros caria circũfluentis: ꝛ sup. i q̃ puer regius. s. ganymedes, ĩ ois regis troianoꝝ filius, itextus. i. sea texi⁹, fatigat in ida frõdosa. i. sylua illa troiana, q̃ ẽt itexta, aut acu picta in clamyde erat, iaculo. s. venatorio, ceruos veloces, & fatigat, sup. eos cursu, exñsacer, ꝛ filis, anhelare i pictura nõ potuit: sicut nec currere, sed currẽti silis erat, qué. s. pueꝝ, armiger iouis. i. aqla eius tela, hoc é fulmina ferẽs, co q altissime volat, ꝛ solis radios visu nõ formidat, p̃pes. i. celeriter volans rapuit sublimé. i. raptũ i sublime vexit pedib⁹ vncis. i. vnguib⁹ suis, custodes lõgæui. i. seniores pædagogi, q ad custodiã pueri exierãt venatũ. tẽdut neqq̃. i. frustra palmas ad sydera, q2 iussu iouis raptus erat ganymedes, vt eet picerna deoꝝ, reiecta hebe iunonis filia. vñ é, & rapti ganymedis honores, vbi dictu3 est, q etiam ad supiũ raptus erat, & latratus canũ sæuit i auras: q2 aqlã insequi nõ potuerũt canes, nisi solo latratu, que i geminauerũt. Est aũt mira laus ipsi⁹ texturæ: seu phrygionũ picturæ, dũ h̃ tã ad viuũ efficta s̃t, vt geri videanf, nõ epingi. ¶ At q̃ decide, &c. Docet q̃ cæteris p̃mia data sint, de qb⁹ Dona. dicit sic. Leui⁹ minutis, & oĩ subtilitate pfectis. ondit illa forté, & pulchrã, Deide accedit tertia laus ab authore. dec⁹, pp aurũ: Tutamẽ pp texturã tril eẽ, laudat demoleũ, q2 illa armatus agebat hostes. Laudat magis æneam, q illũ vicerit, ac spoliauerit, ꝛ portauerit. Laudat eu3, cui dõ. ẽ. q2 ipse portare opife posset, pptereaq3 eẽt dignus dono. Puniceis tænis: vittis roseis. Plenis velis, facit p nauticã psuetudiné, na subituri portũ, demittũt vela, sed necesse eis erat, q2 carebant remis: Cressa genus, plena laus seruæ, q̃ é ab artificio gñe, & secũditate, h̃ ille. Ordo est. At. i. sed æneas sup. donat huic viro, q tenuit, deinde. i. post primũ hoc é post cloanthũ s̃m locũ v̄tute. s. ppria, h̃ est mnestheo donat, dicit loricã. i. tunicã armaturæ: q̃ oli ex loris fiebat, psertã. i. ptextã, hamis. i. annulis leuibus. i. subtilibus, & politis, ꝛ trilicé. i. tribus licijs, ꝛ triplici ordine nexã auro. i. q̃l icia, aut h̃ hami erãt ex auro, quã i loricã, ipse. s. æneas victor, detraxerat demoleo, græco illi igentissimo, sub ilio alto. i. añ troiã, apud symoenta fluuiũ illũ rapidũ. i. raptis pfluété, dõat igt hẽre. i. vt hẽat illã loricã, decus. i. ad ornamentũ, & tutamé. i. ad munimé, in armis. i. cũ i armis foret (bene s̃m merita dat munera. Nã q2 Cloãthus deoꝝ auxilio vicerat, dat ei munus q̃ in toga vti posset, q2 v̄o Mnestheus v̄tute, dat ĩsigne armoꝝ) Phegeus, ꝛ segaris robustiũ, famuli. s. demolei, aut Aeneæ, ferebãt, vix. i. cũ difficultate. s. loricã multiplicẽ. i. dẽse cõplicatã, aut multũ duplã, cõnixi. i. s̃l nitẽtes hũeris. s. suis, q̃ tñ plurimũ tñ possent, at. i. sed demoleus idutus olim illã, sup. agebat cursu. i. insequẽdo cũ cursu troas palãtes. i. oberrãtes sine ductore. Et ita laus est tunicæ, q̃ a tali viro meruit gestari, & Aeneæ, q talé valuit supare. Et Aeneas facit tertia dona. i. p tertio dono dat lebetas. i. ollas: geminos. i. duos, & pares ex ære. i. æreos (declinaf hic lebes huius lebetis. vl' tos, vñ accusatiuus plural' s hos lebetes vel tas) & cymbia. i. pocula i moré cymbaꝝ facta, pfecta argẽto, atq3 aspa, i. vt græci dicũt, anaglypha. signis. i. sculpturis, q2 hẽbãt nõnũq̃ captũ insculptũ. vñ i iuue. Et stãté extra pocula caprũ. Iamq3. i. iã adeo. i. oĩo oẽs ibãt donati. i. pmiati vltra meritũ, & supbi opibus. s. datis euincti tpa. i. hñtes tpa euicta & circũdata, & tenuia. i. sertis, aut vittis extremitaté capitis ambientibus, puniceis. i. roseis, cũ i qñ, Sergestus reuulsus vix i difficulter, a sæuo. i. magno & aspo scopulo, sup. cũ multa arte, agebat sine honore raté i. nauẽ. s. cẽtaur irrisã, & h̃ remis amissis. s. p pte, atq3 debilis vno ordine, aut q a nõ nisi vnũ ordiné remigũ retinuerat, aut q2 vno e tribus ordinib⁹ spoliatus fuerat. Dat sil'itudiné dicens. Qual' sæpe.)i. qõ sæpe fit, nõ sæpe dep̃hẽsus) serpẽs dep̃hẽsus i. occupatus: cũ trasire vellet, aut recubaret in aggẽ i. tumulo, & eminentiore pte viæ, qué. s. serpenté rota ærea. i. fortis: ꝛ ærata, h̃ est ære munita: trãsit obliquũ. i. p obliquũ, cu3 nõ seruaret rectũ cursu3, aut qué viator grauis. i. infestus, & molestus, ictu. i. pp ictũ liqt. i. deseruit seminecé. i. semimortuum saxo i. p saxũ, quo ictũ dederat, ipse. s. serpẽs dep̃hẽsus fugiẽs. i. fugere tẽtãs, dat corpe. i. p̃hẽdo, & extẽdẽdo corpus, neqq̃. i. frustra, tortus. i. volutiões lõgos. i. i lõgũ ductos, existẽs feroꝝ pte. s. illæsa, & ardens oculis, ꝛ arduus attollẽs. i. erigẽs ora sibila. i. sibilãtia, ps. s. reliq̃ clauda. i. claudicãs vulnere. s.

ASCEn Donat expositio

Ordo.

mato retetat. i. imorat, z ipedit eũ a fuga, aut isultu, nexãtẽ se nodis, & plicãtẽ se i sua mẽbra. i. i annulos, z spiras. Nauis. s. sergesti, tarda. i. tardata, qz colisa, z spoliata pte remoꝝ, moue bat se. s. p remiges suos ſᵭ ẽ reigo rali, q̃li volutiõe mouet ser/ pẽs vulnerat⁹ cũ i nihilominꝰ, q̃ q̃ ꝯfractiõe tardaret, tñ facit vela, & subit ostia plẽis velis, qz remis egebat. Aeneas donat Sergestũ munẽ pmisso, qd' ille pmisisse, dũ videi et eũ i sco pulis luctãtẽ, aut dũ oẽs se ad certamẽ accingerẽt. existens læ tus ob nauẽ seruatã, & socios. s. eius reductos. Serua. i. ancilla dat olli. i. illi existẽs haud. i. nõ ignara, imo perita opeꝝ miner uæ i. texturæ, qua Pallas p̃ miner, & Arachnẽ puellã lydiã vi/ cit: Pholoe. s. noie cressa. i. cretẽsis genus. i. quãtũ ad p̃riam, z gemini nati, q eius fecũditatẽ indicãt, sub vbere: sup. eius dã tur, sup. Sergesto, Cõueniẽs pfecto negocio merces, nã vt illa oposa, z idustria ẽ, ita & Sergestus, q nauẽ seruauit, vñ mẽrẽ meruit, & socios, vñ & filios eius, sed seruaerat, vt significet ignobilẽ fuisse sergesti vtutẽ, q̃ nõ laudẽ meruit: ſz solũ ðdec⁹ q̃rũ potuit vitauit. Idẽ i cæteris dõis seruatũ ẽ, vt i duob⁹ po/ rib⁹ declaumm⁹ tertũ ãt cognat: z poculetis apiũ cerebroso q̃ drat, q rectorẽ excusserat. O olir⁹ decoriiqz sui, sociũqz saluti,

κ' νάγλυφα Ϙέο, q vicerãt, pũiceis. i. vittis roseis, z sigt lẽusca tas coronas: q̃ st dectõdib⁹ z discolorib⁹ fascijs. vt ait vari o, magni honoris st. Tenis, ãt mõ vittis, alias extremitates vitta rũ dicit: vt sit longæ tenia vittæ. Atqz ordie debilis vno Serge/ stuare bñ exmit tidẽ sensuũ q̃suit ornatũ. Nã irridere, z sine honore eẽ doim ẽ. Remis carere, nauis. Viæ aggere, agger est media viæ emmẽtia eo aggeratis lapidib⁹ strata, vñ viæ agge dixit, Aerea fortis, vt ærea pupis, quis. fortis, vt grauib⁹ cer tamia remis, Tort⁹. i. sine cã tẽtat i cessus. Clauda, ab hoie tr ã stulit, Cl. Mancã, ac debilẽ fore pturã suã. Mẽbra, et ᵭ ab hoie trãstulit, vela facit tñ κ' νακόλουθον. Nã ñ pmisit, q̃ q̃ remigare nõ posset, Subit ostia portus, vt supra diximus, iõ qz exit⁹ flu minũ frequẽter portus efficiunt. Promisso, aut magno, aut añ pmisso, vt itelligamus i oibus ludis illõ eẽ seruatũ: Nẽo ex ᵭ nũero mihi ñ dõat⁹ abibit, q̃ ẽt i pictali certamie victori vela tũ auro, viriũqz unẽcũ, ense atqz isignẽ galeã solatia victo, aut certe pmisisse eum intelligamus, quando vidit nauẽ picitan/ tem, operũ haud ig. m. perita lanificq. cressa genus figura græ ca, vt qui genus, vnde domo, Pholoe. nomen ppriũ erat au. ẽ lactans, nam infantes lactẽtes dicimus.

Lactẽs dicitur

ASCEn. ℭ Hoc pi. Aen. ꝛc. Recitat. quo pacto nauali certa. Aene. currẽ di ꝯcertationẽ istituit, pmis ꝯdigna victorib⁹ pollices, õ q̃ re paucos dõati vba i seqñti pticula afferem⁹. Ordo ãt ẽ, Aeneas pius. s. vbiqz ſz ᵭ pcipue, qz z p̃r i offiñ anniuersariũ solẽniter exhibet, z sergestũ pie dõauerat sat læto munẽ, dõatur⁹ ꝯsistr. Nisũ lapsurũ, tẽdit i cãpũ grãmeũ. i. grãinosũ, atqz herbosũ, ᵭ certamie. s. nauali, misso. i. ðmisso, quẽ. s. cãpũ syluæ cigebant vndiqz collib⁹ cur. i. q̃ erãt i col. cur. aut colles cui ui cingebãt vndiqz syluis, qz p z i sup. eur⁹ theatri. i. spectaculi media valle erat circ⁹. i. loc⁹ apt⁹ cursui, circũ quẽ i coronæ formã sederẽt spectatores, vt i circẽsib⁹ solẽt, q̃. i. ad quẽ circũ, aut cãpũ he/ ros. s. Aeneas, tulit se mediũ: q loc⁹ i cessu regũ, ac pricipũ ẽ, qz cũ multis millib⁹. s. ipsi stipãtib⁹. z resedit. i. locũ sedẽdi coe pit, sup. i ꝯsessu. i. loco ad ꝯsidẽdũ apto extructo. s. paulo añ: z

Ordo

Hoc pius Aeneas misso certamine, tendit
Gramineum in campum, quẽ collibus undiqz curuis
Cingebant syluæ, mediaqz in ualle theatri
Circus erat, quo se multis cũ milibus heros
Consessu medium tulit, extructoqz resedit.
Hic qui forte uelint rapido contendere cursu
Inuitat pretiis animos, & præmia ponit.
Vndiqz conueniunt Teucri, mixtiqz Sicani.
Nisus, & Eurialus primi.
Eurialus forma insignis, uiridiqz iuuenta.
Nisus amore pio pueri, quos deinde secutus

imitas

Regius

Regius egregia Priami de stirpe Diores.
Hunc Salius simul, & Patron, quorum alter Acarnan.
Alter ab Arcadia Tegeæ de sanguine gentis.
Tum duo Trinacrii iuuenes, Helymus, Panopesq;
Assueti syluis comites senioris Acestæ.
Multi præterea, quos fama obscura recondit.
Aeneas quibus in mediis sic deinde locutus.
Accipite hæc ais, lætasq; aduertite mentes.
Nemo ex hoc numero mihi nõ donatus abibit.
Gnosia bina dabo leuato lucida ferro
Spicula, cælatamq; argento ferre bipennem.
Omnibus hic erit unus honos, tres pmia primi
Accipient, flauaq; caput nectentur oliua.
Primus equum phaleris insigne uictor habeto.
Alter Amazoniam pharetram, plenãq; sagittis
Threiciis, lato quam circumplectitur auro
Baltheus, & tereti subnectit fibula gemma.
Tertius Argolica hac galea contentus abito.

SERVI. ¶ Gramineũ, graminosum. Cic. de bastis, Bñ ẽt ne gramineas hastas, Collibus vndiq; curuis, mutauit, nõ. n. sylua colles h3, sed in collibus sylua debuit ergo dicere. Quẽ col. cingebant syluis. Mediaq3 in valle theatri, media in valle erat circ⁹ theatri .i. spatiũ spectaculi. theatri græce dixit ἀπὸ τοῦ θεάζεσθαι, nõ n. est speciale. Cõsessu mediũ tulit. ordo ẽ: q̃ se Aeneas mediũ tulit cũ multis milib⁹, & extructo cõsessu resedit, Animos eorũ subaudi. Mixtiq3 sicani. Q̃d' ps ait. Et certare parati. Viridiq3 iuuẽta, ætates oẽs varro sic diuidit. Infãtiã, pueritiã, adolescẽtiã, iuuẽtã, senectã. Hæc tñ, sicut ẽt de tpib⁹ supradiximus, singulæ trifariã diuidunt, vt sit pma viridis, adulta, & pcepes: hic est: Viridiq3 iuuẽta & cruda deo, viridisq3 senectus ẽrẽ Salu. s3 mithridates extrema pueritia regnũ igressus. matre sua veneno îterfecta. Nisus amore pio pueri, aut grũs ẽ, & dicit eũ ob hoc venisse, ne amicũ relinqueret. aut distiguẽdũ per se, & erit ntũs p̃rilis, vt pueri, nõ referas ad ætatẽ, sed ad agonale studiũ, in quo sunt viror, & puerorum superata certamina, nã ἀνδρῶν καὶ παίδων dicũt ludis, cõfusio sit ætatũ, Acarnã, Epirota, Acarnania. n. est pars epyri. Tegeæ, si deriuatiuũ fuerit de non sequitur. Si tegeæ legerimus, nõ stat vsus, nisi addita desyllaba. Deriuatiuũ aũt ille idicat locus. Tũ lateri atq3 humeris tegeæũ subligat ensẽ. & tegeæũ oppidũ ẽ arcadiæ. Quos fama obscura recõdit: per cõtrariũ illos superiores oẽs ẽẽ nobiles idicauit. Gnosia, cretẽsia gnosos ciuitas cretæ, & bñ sicut ẽt i namib⁹ post gñalia dat specialia. Leuato: nitido, vt ad leuẽ clypeũ sublatẽ cornib⁹ io. Primi aliorum cõparatiõe, nõ vnus ẽ pmius. Flaua viridi, vt supra, ia spi de fulua. Phaleris, equorum ornamẽtis sermo græcus ẽ. Habeto habeat tertia psona ẽ a futuro iperatiui quæ in hoc modo numeri singularis similis est secundæ. Amazoniam, quasi amazonia, vt sacri tripodes. Baltheũ, baltheus dicitur non tantum, quo cingitur, sed etiam, quo arma dependent. Contentus abito, quasi de paruo munere.

Aetatis sectio

Balthe⁹ quid sit

inuitat hic .i. cũ ille eẽt, aut eorum pe, pmijs .i. pmijs aĩos. sup. eorum q velint forte ptẽdẽ rapido cursu, & ponit sup. eis pmia. Teucri .i. Troiani, & sicani .i. siculi, mixti .i. cõfusi conueniũt vndiq3 .i. ex oĩ pte. sed Nisus & Euryalus Troiani illi, sup. cõueniũt, aũt oñdunẽ pmi, Euryalus ingt insignis .i. decoratus, forma .i. formositate, & iuuẽta viridi .i. florẽte adhuc, Nisus isignis, aut cõuenit, sup. pio .i. casto amore pueri .s. Euryali, q̃s .s. duos. Diores regius .i. de regali psapia .s. de egregia stirpe Priami, q̃ si ad dignitatẽ spectes. pmus esse debebat, sed dictũ est, q̃ mixti cõuenerint p auiditate ai, nõ nobilitate sanguinis, secut⁹ sup. est. Hunc .s. Diorẽ, secuti sup. sunt, salius & patron, quorũ .s. duorũ prior: videlicet Salius, sup. erat acarnã .i. de acarnania, hoc est epyrota alt sup. erat ab arcadia de sanguine gẽtis tegeæ illius oppidi aut sanguine .i. quãtũ ad sanguine gẽtis tegeæ .i. nobilis populi tegæã incolẽtis in arcadia. Tũ .i. postea, sup. secuti sunt duo iuuenes trinacrij .i. siculi .s. Helymus, & panopes comites Acestæ senioris, quæ causa erat quare ipse se certamini nõ cõmisit, assueti syluis .i. venationi. v ñ acestes occurrisse dictus est in pelle libystidis vrsæ. Præterea .i. pter eos, quos dixit, multi, sup. alij: quos fama obscura recõdit .i. occulit, & innominatos tenet, in qbus medijs .i. in quorum medio, Aeneas locutus est. deinde .s. postquã cõuenerãt, sic .i. in hunc modũ. Accipite .i. intelligite hæc .s. quæ dicã, ais .i. aduertite aĩos ad ea: q̃ dicã, & p .i. aduertite mentes lætas, nemo abibit mihi .i. a me. aut nemo ex hoc numero abibit nõ donatus .i. aliquo dono auctus mihi .i. a me. Ego dabo ferre .i. reportare a me bina .i. singulis duo spicula .i. hastilia, gnosia .i. cretẽsia. lucida .i. resplendẽtia, ferro leuato .i. nitido, & bipẽnẽ cælatã .i. sculpturis ornatã argẽto .i. ex argẽto factis, hic honos .i. hoc decus & ornamẽtũ, erit vnus .i. vniformis: & æqle oib⁹ tres pmi .s. victores, q pmi ad metã peurrerint, accipiẽt pmia .s. merita, & peculiaria: & nectẽtur caput .i. hẽbũt caput nexũ oliua flaua .i. subuiridi, q̃ cõgrue daẽ, aut q̃ diu pdurat: vitalis, vt qui ppetuo spiritu ad metã ferunẽ, aut q̃ oleo sæpe vncti & palestra exerciti videntur tali certamie victores. Primus victor hẽto equũ insignẽ .i. insigniter ornatũ phaleris .i. ornamẽtis eqnis, & merito q̃ equ⁹ celeri cursu pstat, & iõ soli sacrificaẽ, vt in fastis dic Oui. Ne de celeri victima tarda deo. Alter .i. scd̃us heto, sup. pharetrã .i. thecã sagittariã amazoniã .i. qlĩ amazões vtunẽ, q̃ hiles ad arcũ sunt, & celeres ad cursuz plenã sagittis threicijs .i. thracijs q̃ amazões nõ lõge a Thracia sunt thracũq3 mulieres cursu. valẽt. vñ p̃io huius. Vel qlis equos threyssa fatigat, Harpalice, volucremq3 fuga pueri hebrũ. Quia igit sagittæ velociter emitti solẽt, & thraces: atq3 amazões currere, vñ de pẽthesilea amazonũ regia in eodẽ p̃io: Audetq3 viris cõcurrere vgo, iõ cõgruũ est cursori egregio pmiũ, quã .s. pharetrã baltheus lato auro .i. ex lato auro, aut hñs latũ aurũ, aut circũplectitur auro lato. & fibula subnectit, idest subnexam tenet gemma tereti: idest habens gemmã teretem, q̃ p acu fibulæ sit: tertius abito contentus, quasi non plus expectaturus hæc galea (ostendens, eam docet nõ cõtemnendã) argolica .i. ab argolicis forte in fugam versis ablata: & ita congruuz quoq3 erit præmiũ.

¶ Hæc vbi d. lo ca. si. re. corripi. & c. Q: (igt Dõatus) ignobilior fuit3 hic ludus, exornat illũ descriptiõe, q̃ ponit varios casus hic ille addẽs ad illud: sil' vitta signãt, designabãt locũ, q finẽ cursib⁹ daret. Itẽ ad illõ, Nõ ille oblit⁹ amorum, pp hãc ingt cã3 posuit i supiorib⁹ tñ iter illos amorẽ. Itẽ cauea igit circo theatrũ dr q̃ iclusos prinet spectatores. Hæc ille, põst q̃ poeta varios currẽtiũ casus, nã Nisus, q pm⁹ fuerat, pp lubricitatẽ solli cecidit, & sese Salio opposuit, q̃ cadẽte pria palma Euryalo, cuius grã Nisus se Salio opposuerat, obuenit, & scd̃a helymo, tertia vero: si Salio nulla det: Diorum vñ lis suborta ẽ, quã beneficentia sua sedauit Aeneas. Doceter ergo hoc ludo, qd' & superiori poeta, nõ optimo cuiq3 sũmã pringere gloriã, inq3 omni negocio plurimũ iuuare amicitiã, principẽq3 decere pter cæteros munificẽtiã. ¶ Ordo aũt est. vbi .i. postquã hæc dicta, sup. sunt ab Aenea, cursores sup. capiũt .s. forte, locũ, & corripiũt repẽte .i. raptim trãseũt, spacia audito signo, qd' datũ erat: vt nõ pus excurrererent & relinquũt limẽ .i. regulã, aut signu ereta factũ aut sulcũ, aut chordã effusi .i. effundẽtes se similes nymbo .i. vẽtis pluuiosis, q vt in .j. dictũ est. q̃ dat a porta ruũt, & signãt .r. designant simul, oculis, .i. intuitu vltima .i. metã, vt ad eã directo tramite, & ita breuiori spatio peurrãt. Nisus abit pmus, & emicat lõge ante oĩa corpora .s. reliqua, existẽs ocyor .i. velocior, & .r. simul vẽtis, & alis fulminis .i. qbus fulmẽ videẽ deferri. Salius insequiẽ proximus huic .s. Niso lõgo iteruallo .i. multa distãtia, sed tamẽ supple proximus, quia non erat proprior, licet ipse nõ esset pp̃e. Deinde sequiẽ Euryalus, tertius scilicet i ordine, relicto spatio .i. iteruallo, & Helymus sequiẽ inde y Euryalum sub quo ipso, ecce diores deinde volat, & terit calcẽ .i. postremã partẽ pedis eius, calce idest pede suo, incũbẽs humero. sci

ASCEn. Donati expositio Ordo

Hæc ubi dicta, locum capiunt, signoq; repente.
Corripiunt spacia audito, limenq; relinquunt
Effusi nimbo similes, simul ultima signant.
Primus abit, longeq; ante omnia corpora Nisus
Emicat, & uentis & fulminis ocyor alis.
Proximus huic longo sed proximus interuallo
Insequitur Salius, spacio post deinde relicto
Tertius Euryalus.
Euryalumq; Helymus sequitur, quo deinde sub ipso
Ecce uolat, calcemq; terit iam calce Diores
Incũbens humeris, spatia & si plura supersint.
Transeat elapsus prior, ambiguũq; relinquat.
Iamq; fere spatio extremo, fessiq; sub ipsum
Finem aduentabant, leui cũ sanguine Nisus
Labitur infelix cæsis ut forte iuuencis
Fusus humi, uiridesq; sup madefecerat herbas.
Hic iuuenis iã uictor ouans uestigia presso
Haud tenuit titubata solo, sed pronus in ipso
Concidit, immundoq; fimo, sacroq; cruore.

Poeta

Non

licet

licet Helymi, aut suo. & si plura spatia supersint, idest nisi Helymus iam limitē directū occupasset, ipse Diores elapsus trāseat priorē s. q Helymus, & linquat ambiguū, idest minus firmū ad celeritate aut incertū victoriæ. Iamq; i. & iā ipsi aduentabāt spatio extremo fere extremo, & ipsi fessi. i. fatigati sub. idest paulum citra. ipsum aut, vt Seruius legit ipsam fine. i. metā cōstitutā, cū idest quādo Nisus infelix i. infortunatus, labit. i. cadit muro sanguine. i. ppter multū sanguinē: vt. i. secūdū, q erat supple fusus forte. i. a casu, nō q a casu fusus erat. sed q casuale erat q illic fusus esset, q Nisus trāscurrere parabat fusus erat, sup humū, iuuēcis cæsis. s. a Cloantho ad sacrificium, aut ab alijs cursuris, & madefecerat herbas virides, hic. i. hoc loco, iuuenis s. Nisus, ouans, idest iā victor, & ita minus præcauēs: q bos vetulus & lapsus firmius pedē figit q iuuencus, vt diuus Hieronymus memorat, haud, idest non tenuit: vestigia titubata. i. titubātia, & vacilātia. presso solo, q solū non pressit, sz superuolauit, vnde negatio haud vtrunq; determinat, & tenuit, & presso: q neq; tenuit vestigia, neq; pressit solum, sed concidit pronus in ipso, q; idest simul immundo fimo, qui erat eiectus ex extis, quæ Cloanthus piecit in salsos fluctus, & in cruore sacro i. in sacrificio effuso. Nō dixit i ipsum cruorem, q iam erat in ipso saltē p parte, Tn̄. i. licet lapsus erat, ille. s. Nisus, nō sup. erat oblitus eurȳali. s. amicisui, non amorū s. priorū erga euryalū (vn̄ lādinus cōtēdit amores et castos reperiri testimonio nō futili, mar ci videl. Ciceronis sic in libro de officijs dicē tis Formā q de ipsam & tanq honesti faciē vides, q si oculis decerneret, mirabiles amores) vt ait Plato (excitaret sapientiæ. Nam ipse Nisus opposuit salio se. surgēs. i. erigēs se per lubrica, i loca pinguī spissa, & lab i facientia, autē pro i. ed ille. s. Salius iacuit reuolutus, harena spissa. i sanguine v illine cōcreta Euryalus emicat, prioribus. s. iacentibus, & victor munere. i. beneficio amici. s nisi: tenet prima. s. loca, & volat plausu, & fremitu secūdo. i. fauor abili, & Helymus volat post, & Diores subit nunc tertia palma. i. tertiæ palmæ affecu or. Salius implet hic. i. hoc loco, ac tpe, vel ex hoc facto totū cōsessum ingētis caueæ. i. oēs cōsidētes ingēti cauea. i. circo calio, qui medio eius curebat, & iplet ora patrū prima. i. pmū, aut pcipue: magnis clamoribus: q ab illis potius expectauit subsidiū q a iunioribus, sciēs, q tutet fauor Euryalū, & posc t honorē. i. pmū pmiū cum honore ereptū sibi dolo. s. Nisi, reddi sibi. Fauor. s. totius iuuentutis, tutat. i. protegit Euryalum, i causa eius & lachrymæ decoræ quas. s. emiserat timore quod tanto, & tā insperato honore fraudaretur: & virtus veniens gratior. i. acceptior in pulchro corpore, adiuuat, supple eū, & Diores pclamat. i. pro eo clamat magna voce, qui. s. Diores subijt palmæ. i. ad palmā tertiam si Euryalo prima contingat, & qui uenit. i. venerit, aut venisset frustra ad præmia vltima, idest tertia, si primi honores reddantur salio: quia tunc secundi redderentur Euryalo, & tertij helymo, Pius Aeneas inquit tum, idest tunc, o pueri vestra munera manent vobis certa. i. indubitata, & nemo mouet palmam ordine, scilicet suo, hoc est deorso, & cōstituto Liceat idest licitū sit, & permittatur me miserari, idest misericordia prosequi. casum, idest infortunium ex lapsu amici. s. Salij, insontis: qui citra culpam suam dolo Nisi lapsus est. Ipse fatus sic idest in eum modum dat salio tergum. i. coriū tergū: hoc est tergus, immane, idest valde magnum, & horrendum leonis getuli: idest getulici, qui iubatus est, vn̄ addit onerosum, idest valde graue villis, atq; vnguibus aureis. i. habēs vngues aureos (Congruū profecto tali viro munus q: quidē vicerat, sed dolo victus erat, leo enim dolum nescit: virtute pollet) Nisum inquit hic. i. post hoc factum, hoc loco, aut tempore. Si tāta præmia sunt victis, & miseret te lapsorum, quæ munera dabis, digna Niso. i. mihi (Loquitur enī de se) qui merui primam coronā laude. i. laudis, aut laude. i. virtute laudabili. licet casu amiserim, ni. i. nisi fortuna inimica tulisset me. i. abstulisset a præmio, ea sup. quæ tulit sup. Saliū? & simul. i. pariter cum his dictis ostentabat faciem, & mēbra turpia. i. obscœna limo vdo. i. intrinsecus humido, & pingui. Pater optimus. s. Aeneas, risit olli tunc illi, & iussit clypeū (appositorie) artes. i. opus artificiosum, Dydimaonis illius summi artificis, refixū. i dissolutū danais. i per danaos. de sacro poste Neptunni (Et ita insimulat danaos sacrilegij nō se. nec putes poetā voluisse intelligi ab Heleno susceptum, sed in s. prema nocte, aut prius direptū a græcis, sicut de lorica demolei prius dictum est (iussit ingt clypeum illum efferri, idest e thesaurario, aut armario in mediū ferri & donat iuuenem egregium, scilicet Nisum, hoc præstanti munere, victores autem præmia acceperant, cum dixit & palmam mouet ordine nemo.

Amores numero multitudinis qd notent

Leo dolū nescit

Non tamē Euryali, nō ille oblitus amorum,
Nam sese opposuit Salio per lubrica surgens.
Ille autem spissa iacuit reuolutus arena.
Emicat Euryalus, & munera uictor amici
Prima tenet. plausuq; uolat, fremituq; secūdo.
Post Helymus subit, & nūc tertia palma Diores.
Hic totū caueæ consessum ingētis, & ora
Prima patrū magnis Salius clamoribus implet.
Ereptūq; dolo reddi sibi poscit honorem.
Tutatur fauor Euryalū, lachrymæq; decoræ.
Gratior & pulchro ueniēns in corpore uirtus
Adiuuat, & magna proclamat uoce Diores.
Qui subiit palmæ, frustraq; ad præmia uenit
Vltima, si primi Salio reddantur honores.

Aeneas

Tum pater Aeneas. Vestra inquit, munera uobis
Certa manent pueri, & palmā mouet ordine nemo.
Me liceat casum miserari insontis amici.

Poeta

Sic fatus, tergū Getuli immane leonis
Dat Salio uillis onerosum atq; unguibus aureis.

Nisus

Hic Nisus. Si tanta inquit sunt præmia uictis,
Et te lapsorum miseret, quæ munera Niso
Digna dabis? primā merui qui laude coronam,
Ni me, quæ Salium, fortuna inimica tulisset,
Et simul his dictis faciem ostentabat, & udo
Turpia membra fimo, risit pater optimus olli.

Poeta

Et clypeum efferri iussit Didymaonis artes.
Neptuni sacro Danais de poste refixum.
Hoc iuuenem egregium præstanti munere donat.

SERVI.

Corripiunt spatia, raptim eunt, vt corripit extemplo, auidusq; refringit. Limenq; relinquūt, aut regulam, aut signum de creta factum. Simul vltima signant, intuentur vltima spatia auiditate vincendi, vt notas, & designat oculis, aut signant vltima, idest cumulorum summitatem signant vestigijs, vt alibi vix summa vestigia signat harena. Primus abit, Bene de nauibus post generalitatem transit ad specialitatē: & bene quia tribus statuta sunt præmia, quinq; commemorat duobus cursuris. Alijs, velo, q tum ventos q fulmina singūt ala poetæ, vt alitis austris. Proximus huic: secundū huius locū pximi dicimus etiam longe positum, nullo interueniente. Quo deinde sub ipso. i. post ipsum. Calcem calce terit, calcē dicimus, vt de terram calcamus. Ergo non proprie dixit calcē calce terit. plāta enim calce non potuit terere, vnde a parte totum accipiendum. i. calcem pede terit. Incumbens humero: aut helymi humero, aut currētis est gestus, Elapsus prior, ideo labitur. i. celeriter currit, vt prior fiat, & satis licenter est dictū. Ambiguūq; relinquat. Minus firmum ad celeritatem. Sub ipsam finem hic subaudit finem, sub ipsam finē fessi aduentabant ad fines. Labitur infelix. Quia parta victoria caruit. Cæsis, vt forte iuuencis, Bene rem notam per transitum tetigit, agonalis enim moris fuerat post sacrificia ad certamen venire Fusus humū. Ordo est superfusus, Titubata, participium sine verbi origine, In ipso cōcidit: ablatiuum posuit, quia non est mutatio. Oblitus amorū. s. amoris, nec supradictis congruit, Ait enī amore pio pueri, nunc amorum, qui pluraliter non nisi turpitudinem significant. Spissa harena, Tenui, Quanto enim quid minutius, tāto est densius. Prima tenet: τὰ πρῶτα Fremituq; secundo, bene secūdo addit, quia esse, ii aorum. Per cauea autem plebem significat, Nam cauea consessus est populi. Oraq; prima patrum hoc est, quod iuue. dixit Omnibus ad podium spectantibus. Decore, nam ipse fletus habebat aliquid venustatis ortus a gaudio, Terētius. Lachrymo præ gaudio, qd puero conuenit propter victoriam inopinatam. Aut enīm pertinet ad commiserationem commouendam contra eum, qui se victorem asserebat, Veniens, crescens, vt hic segetes, illic veniunt felicius vuæ. Pueri: Quia, vt supra diximus, παῖδες dicitur. Me liceat. i. liceat me miserari Nam nō me licet, sed mihi dicimus. Casum, alludit a cadendo. Tergum, pro tergus posuit. Onerosum, plus est q oneratum, sicut scelerosum, plus est q sceleratum. Laude. Virtute, consequēs pro antecedente, ex virtute enim sequitur laus. Fortuna. excusat dolum Cl... scilicet ... risit, vel iussit afferri. Recte autem arma dat iuueni, & laudat illa ab artifice vt diuinum opus Alchimedontis. Neptuni sacro intelligimus ad Aeneam transisse per Helenum, ne videatur ex sacrilegio quæsitum.

Titubata qd sit

Casus vbi dictus

Post

Post ubi confecti cursus, & dona peregit
Poeta Nunc si cui uirtus, animusq; in pectore pſens
Adsit, & euinctis attollat brachia palmis.
Aeneas Sic ait, & geminum pugnæ proponit honorem.
Victori uelatum auro, uittisq; iuuencum.
Ensem, atq; insignem galeam: solatia uicto.
Nec mora continuo, uastis cum uiribus effert
Ora dates, magnoq; uirum se murmure tollit.
Solus qui Paridem solitus contendere contra.
Idemq; ad tumulũ, quo maximus occubat Hector.
Victorem Buten immani corpore, qui se
Bebrycia ueniens Amyci de gente ferebat
Perculit, & fulua moribundũ extendit arena.
Talis prima Dares caput altum in ꝑlia tollit.
Ostenditq; humeros latos, alternaq; iactat
Brachia protendens, & uerberat ictibus auras.
Quæritur huic alius, nec quisq; ex agmine tanto
Audet adire uirum, manibusq; inducere cæstus.
Ergo alacris, cunctosq; putans excedere pugna.
Aeneæ stetit ante pedes, nec plura moratus
Tum læua taurum cornu tenet. atq; ita fatur.
Nate dea, si nemo audet se credere pugnæ.
Dares Quæ finis standi? quo me decet usq; teneri?
Ducere dona iube, cuncti simul ore fremebant
Poeta Dardanidæ, reddiq; uiro promissa iubebant.

Hic grauis

SERVI. ¶ Præsens. fortis, plenus aĩo. Auro, q; solẽt laminas quasdã bẽre. vt & Statuã ãn aras aurata frõte iuuẽcũ. Virũ murmur. Suffragio viroꝝ. solus, q pa. vba sunt murmurãtis populi. Pa ridẽ ab eo, qð est Paridis, vel Paridos. Qð aũt legimus par in

venus

ASCEn. ¶ Post vbi cõfecti cursus, & dona pegit. Nũc si cui virtus ani. &c. Cõstituit tertia certamina pugilũ, vz, cæstibus cõcertare volentiũ, in quo certamine Dares iunior ab Entello seniore diuina freto virtute deuincit, ad quã rẽ diuus Hieronymus pulchre alludit in epistola ad diuũ Augustinũ. Donatus aũt vel *Donati expositio* mutilus e^t vel pauca dixit. Ea aũt sunt Putãdã ex hoc signifi/cat emersurũ aliũ, q vincat. Cũcti. vt ꝓ victore ab oĩb^9 bẽri cõ/daf, & simul est testimoniũ suoꝝ meritoꝝ. Hæc ille. *Ordo* Ordo ẽ. Post i. postea: vbi. i. qñ cursus sunt pfecti. i. cõsummati, & Aeneas pegit dona. Nũc ait sic. Si cui. i. alicui virtus, & aĩus pñs. i. ꝑstãs: & cito exiẽs in opatione. sup. est ĩ pectore, adsit. i. pstõ, & pñs fit. & attollat. i. erigat brachia palmis. i. manibus euinctis. i. exp̃sse, & extra manicas vincti. s. cæstibus. Aeneas inquã ait sic. & ꝓponit geminum. i. duplicẽ honorẽ, hoc est pmiũ honorificũ pugnæ. i. certaminis, sed ꝓpꝛie pugnæ, q; pcipue pugnis fit Victori, sup. ꝓpõit iuuẽcũ velatũ auro. i. laminis aureis, aut auratis cornib^9. sed magnifice dixit, velatũ auro, & vittis. s. ro/saceis hoc est sertis caput cingẽtibus, qð munus victori cõpe/tit, q; bos firmiter figit pedẽ, & aduersariũ cõtẽdit ꝓsternere. & ꝓponit victo ensemq; atq; galeã, insignẽ. solatia. i. q̃ bẽat ꝓ solatio. q; scit durã eẽ ꝯcertationẽ. galeã aũt dat ad tutamẽ capitis, qð victo cõcutiendũ verosimile est, ensem vero. vt si talis pugnæ se cõmittere post illa nõ audeat. gladiatoriã exerceat. Nec mora, sup. fit cũ. i. qñ Dares effert ora vastis. i. valde am/plis viribus, vel nec mora, & Dares effert ora cum vastis vi/ribus. i. illis cõcomitatibus, & tollit. i. erigit se cũ magno mur/mure virũ. i. viroꝝ, pcipue Troianoꝝ, Dares inqt, qui solus solitus sup. erat cõtendere cõtra Paridem, a quo et Hectorẽ vi/ctũ dicũt, & ita ab eo agnitũ fratrẽ, cũ inter pastores latuisset & qidẽ perculit. i. pcussit ad tumulũ: quo Hector maximus. s. bellatoꝝ, occubat. i. sepultus iacet Butẽ victorẽ. s. alioꝝ, corpo/re immani. i. hñtẽ corpus ĩmane, hoc est tã magnũ, q; inhumanũ & terribile visum fuerit, qui. s. Butes veniẽs. i. ortus de gẽ/te bebrycia. i. bithyniana amyci illius bithyniæ regis, q cæstib^9 aduenas ĩ nemore bebrycio adortos necabat, ferebat. i. extol/lebat se (De amyco, & Butem fine huius lectiõis videbun^9. De bet aũt ꝓferri: oñ ꝓpriũ ẽ media breui) & q. s. Dares extẽdit. s. Butẽ. moribũdũ. i. freqñti mortis agõe laborãtẽ, arẽa fulua in qua.

in q. s. cõcertabát Dares talis. i. tali gloria elatus: tollit in pria ꝓlia. i. ꝓmus ꝓliatu ius caput altũ. i. erectũ, ⁊ ondit humeros latos, ⁊ protẽdẽs. i. longe extẽdẽs brachia, sup sua iactat sup. ea alterna. i. vicissim, nũc hoc, nũc illud. ⁊ uberat auras ictibꝰ s. manibus ad ostẽtationẽ, & vt cæteris terrorẽ incuteret Alius i. cõpugil alter q̃rit huic. i. cõtra hũc, nec q̃sq̃ ex tanto agmine audet adire virũ, ⁊ inducere manibus cæstus. i. armaturas, q̃bus illũ cædat. ergo ipse alacris. i. lætus, ⁊ exultãs (Tet. e. ét alacris in masculino posuit. q̃uis a recẽtioribus alacer reperiat. qđ nõ vr ab acer deductũ, q: acer primã ꝓducit, alacer pe. corripit) & putãs excedere cũctos. pugna. i. arte, & virtute pugillũ stetit ante pedes Aeneæ, nec moratus. i. ⁊ nõ expectãs plura tenet tũ. i. deinde. taurũ. i. iuuẽcũ auratis cornibus leua. i. sinistra manu. cornu, atq; fat ita. O nate dea. s. Venẽ si nemo audet credere. i. cõmittẽ pugnæ se, q̃ finis. i. q̃ expectatio, aut q̃s modus, sup. est stãdi. i. q̃diu. aut cur hic stamus ociosi: quousq; (Est enim Tmesis. i. insectio) decet me teneri. s. suspensum, aut immorari: iube ducere. i. adducere dona. i. taur, & cũcti Dardanidæ fremebát simul. i. pariter cũ illo ore. aliq bñt illi ore. i. illi s̃mõe seu orõne & iubebát. i. volebát, aut iubebát nõ Aeneæ, sed custodibus iuueni ꝓmissa. s. præmia reddi, viro. s. dareti, quo cum nemo cõgredi auderet. Lãdinus de Amyco ⁊ Bute dicit sic. Amyci. Bebryciorz rex: bebrycia. n. bithinia est. Solinus, bithinia in põti exordio Thraciam ab oriẽte tangit. ꝓus bebrycia. inde migdonia. postremo a rege Bithinio bithinia dicta. Hic aduenis in nemore bebrycio insidiabaẽ, ⁊ cæstibus interficiebat. Ergo cum Pollux. q illuc cum argonautis accesserat, ab eodẽ ꝓuocareẽ, vicit eũ, ⁊ interfecit, De hoc Ply. i eodẽ tractu, portus amyci est bebryciæ rege interfecto clarus. Eius tumulus lauro tegiẽ, quã insanam vocãt. quoniã si quid ex ea decerptum manibus referatur, iurgia fiunt. donec abyciaẽ, hæc de amyco. Butes vero occiso patre amyco drepanũ cõfugit in Siciliã, & a Lycaste nobili meretrice ob pulchritudinem adamatus est, ex eaq; Erycem sustulit. Hæc mulier ob admirabilem formam venus dicta ab incolis est. Qua propter Eryx filius Veneris est putatus.

in venit ἀπὸ τοῦ πέριος τῷ περὶ τὸν πέριν. & volũt si ꝓ prius sui in dos exire, si appellatiuũ in os. s; p̃do Troica Nerõis adeo fuit fortis, vt i agonali certamie superaret oẽs ét ipsũ Hectorẽ, q cũ iratus in eũ stringeret gladiũ. dixit se eẽ germanũ qđ allatis crepũdiis ꝓbauit. nã sb̃ habitu rustici adhuc latebat. Hos aũt ludos trãsfert Verg. ad Hectoris tumulũ, q sunt facti cũ debuisset Hector occidi. cũ ludi funebres celebrarenẽ cadaueri Hectoris ab Achille occisi. Amyci. Neptũni rex filius fuit ex Meliæ nympha. q a Polluce victus est i pyctali certamie. Bebrycia. bithynia est. Salu. igiẽ itrorsus asiæ ꝓma bithynia ẽ multis añ noibꝰ appellata. Ipsa. n. est maior phrygia. Moribũdũ. morieñti. siles. Talis, q̃lẽ multitudo loq̃bat. Ondit melius dixiss; ostẽtat. Alacris, q̃uis acer dicat, semp nĩ nusq̃ dicit alacer. s; alacris. q̃uis ide nascaẽ. ide ẽ, ꝙ Pápini supp̃mit genꝰ. q: dubitaẽ

Amyci q̃ fuerit

ASCEN. ❡ Hic grauis Entellum, & c. Docet quomodo Entellus senior ab Aceste in pugnã ad reprimendam Daretis iactantiã excitatus, cæstus immensi ponderis ꝓtulit quos Dares stupefactus recusauit, quo facto docet egregius poeta, iactantis fere ruborem seq. hoiesq; in dies imbecilliores nasci, vt ⁊ Nestor Homericus attestaẽ, vnde & Iuuenalis. Terra malos hoies nũc educat, atq; pusillos.

Donati expositio. Donati uba sunt hæc. Entelle. hæc obiurgatio nõ iniuriosa. cũ sit admixta laus. Frustra, tãta ne taꝑa. Singula verba cũ pondere pronũciãda. Frustra. i. sine laboris merito. Tãta, tam præciosa. tam pulchra sine gloria vincenai tolli dona patieris. Est aũt sñsa q̃m in supioribus ille dixerat, sine mo audet, videberis tu etiam timuisse. Sic Donatus,

Ordo Ordo est. Acestes grauis. i. maturus, & seuerus, ac magnæ authoritatis vir. castigat hic i. ex hoc Daretis dicto, Entellum, pugilem illum præstante, sed seniorẽ dictis. i. sermone sequenti, vt. i. sicut ꝙ consederat. i. simul sederat proximus, sup. in toro herbæ. viridante. i. virescente, O Entelle fortissime quõdam heroũ, frustra. i. in vanum. si nunc fortis non es: ne tu. i. an tu patiens. i. pusillanimis, sines. i. ꝑmittes tãta dona. i. ꝑmia tolli. i. auferri, vel abduci nullo certamine. s. commissos: vbi. s. est, nunc ille. s. inclytus, & notissimus deus magister nobis. i. q fuerat nobis magister. s. Eryx filius Butæ, & Veneris, aut Licastes meretricis ꝑ Venere habitæ, memoratus. i. noiatus, & clarus, nequicquam. i. frustra, si nulla eius in discipulis derelicta est ꝑitia: vbi s. est fama memorata ꝑ oẽz trinacriam. i. siciliã, & vbi. s. sunt illa. i. notissima spolia: pẽdentia tuis tectis. Quæres forte qũo q̃rat, vbi sint, cũ dicat vbi sint, q: in tectis. Sed nõ iđ q̃rit, ꝙ nesciat, vbi sint, s; vt quasi immemorẽ ꝓstinæ virtutis cõmoueat. & ad cõsimilẽ instiget: ac si dicat, cur nũc nõ apparet in te ꝓstina illa virtꝰ ma: ille. s. Entellus, sup. inq̃t, sub. i. post hæc. Amor laudis non cessit, sup. pulsus metu, nec g̃lia cessit. s. e pectore meo pulsa metu, sed. n. i. sed certe sanguis gelidus. i. infrigidatus hebet. i. torpescit senecta. i. senili ætate, tardãte. i. tardũ faciẽte, & vires effœtæ. i. oẽm fœturã enixæ, hoc est, quæ nullã vĩ retinuerũt, nimiũ exhaustæ, frigẽt in corpe. si illa iuuẽta, q̃ fuerat mihi quõdã, quaq;. i. & qua iste iprobus. i. iprobãdus ꝓp iactãtiã. s. Dares: exultat, fidens. i. cõfidẽs, si inq̃t illa foret mihi nũc, eq̃dẽ. i. ego certe venissẽ;. s. in certamẽ: sed haud. i. nõ inductus ꝓcio, nec iuuenco pulchro. i. quãtũuis pulchro Et ita nõ vitupat ꝓmiũ, sed fingit se, nõ ꝓmij q̃ laudis cupidũ respõdẽs ad illud. Tãta ne tã patiẽs nullo certamie tolli, dona sines (vñ addit) nec moror. i. expecto dõa sed sup. laudẽ, qđ nõ ubique videaẽ in se admittere iactãtiã, quã in alio vitupauit, sed factis indicat, vñ ipse locutus sic, ꝓiecit deinde in mediũ geminos. i. binos, & æqualis magnitudis cæstus. i. armaturas manuũ, immani. i. valde magno, & ꝓter hoium morẽ, põdere. i. ponderositate & mole, q̃bus. s. cæstibus Eryx filius ille Veneris, vt dixi, habitus, acer. i. strẽnuus, suetus sup. erat: ferre manũ in prælia. i. pugnas, & intẽdere. i. ligare brachia. i. lacertos duro tergo. i. tergore indurato, animi. s. spectantiũ, obstupuere. s. pondus cæstuũ, q: septẽ ingẽtia terga boũ tãtorũ. i. ingẽtiũ, aut tã magnorũ: vt tergora videbanẽ rigebant. i. rigida: & implicata stabãt plumbo, & ferro insuto. i. qđ intus cõsutum erat. Ipse Dares stupet añ oẽs. i. præcipue, quia res eum tãgebat: ⁊ recusat. i. refutat longe. i. multum, quia dixit excedere iustã mẽsurã, iustũq; põdus, & anchisiades. i. Anchisæ filius æneas

Hic grauis Entellum dictis castigat Acestes.
Proximus ut uiridante thoro consederat herbæ.
    Entelle heroum quondam fortissime frustra (Acestes)
Tanta ne tam patiens nullo certamine tolli
Dona sines? ubi nunc nobis deus ille magister
Nequicq̃ memoratus Eryx? ubi fama per omnem
Trinacriam, & spolia illa tuis pendentia tectis?
    Ille sub hæc. Non laudis amor, nec gloria cessit (Entellus)
Pulsa metu, sed enim gelidus tardante senecta
Sanguis hebet, frigentque effœtæ in corpore uires.
Si mihi quæ quondam fuerat, quaque improbus iste
Exultat fidens, si nunc foret illa iuuenta.
Haud equidem ꝓcio inductus, pulchroque iuuenco
Venissem, nec dona moror. Sic deinde locutus
In medium geminos immani pondere cæstus
Proiecit, quibus acer Eryx in prælia suetus
Ferre manum, duroque intendere brachia tergo.
Obstupuere animi, tantorum ingentia septem
Terga boum plumbo insuto, ferroque rigebant.
Ante omnes stupet ipse Dares, longeque recusat.
Magnanimusque Anchisiades, & pondus, & ipsa
Huc illuc uinclorum immensa uolumina uersat.
Tum senior tales referebat pectore uoces.
    Quid si quis cæstus ipsius, & Herculis arma (Entellus)
Vidisset? tristemque hoc ipso in littore pugnam?
Hæc germanus Eryx quondam tuus arma gerebat,
Sanguine cernis adhuc, sparsoque infecta cerebro.
His magnum Alciden contra stetit, his ego suetus.
Dum melior uires sanguis dabat, æmula necdum
Temporibus geminis canebat sparsa senectus.]
Sed si nostra Dares hæc Troius arma recusat.
Idque pio sedet Aeneæ, probat author Acestes
Aequemus pugnas Erycis tibi terga remitto.
Solue metus, & tu Troianos exue cæstus.

SERV. ❡ Grauis, ætate, vel obiurgatione] [Obiurgat: castigat. Toro herbæ, Verbũ de ṽbo. Nã ab herbis torus dictus est torus Frustra, Ordo est, Tãta ne dõa frustra tolli sines, tã patiẽs. Scđz aũt Iginiũ, q de familijs Troianis scripsit, vnus fuit ex Troianis, de quo poeta mutat historiã. Nobis, nõ vacat, vt ibi, q mihi accubãtes in cõuiuijs, sed nobis ꝓ nr̃ positũ est, cã vitãdi homœoteleutõ. Sub hæc statim, vel post hæc. Gelidus, aliud ex alio pẽdet. Quare enim hebet. q: gelidus, & quare gelidus, q: senta est. Effœtæ: exhaustæ, trãslatio a mulieribus, quas partus debiles reddit, q̃si post fœtũ. Improbꝰ, nimis auidus, q sine certamine

tamine postulat p̄miū. Illa magna: aut q̄ quōdā fuerat. Moror expecto. Nā supra dixerat, se nō moueri p̄mijs, & paulopost victor bouē interimit. Quib⁹, quorū structu. Ferre. m. pugnare cōtēdere. Nā vterq; man⁹ armiat intēdere. Ligare, vt intēditq; locū sertio. Tātor, vires, Lōge, Valde. Versar, p̄siderat, Salu. Exercitū vtere. Tū senior, iunior, & senior p diminutionē sunt hæc cōparatiua, vt iā senior, sz cruda deo, viridisq; senectus Cæstus, & arma, Perendiadum, arma .i. cæstus. Tristeq;, h ipso in litore pugnā. Aut in q̄ magr̄ occisus est: aut in tristi litore .i. infœcundo. Varro enī dicit sub eryce mōte eē infœcundū cāpū fere i trib⁹ iugerib⁹, i q̄ Eryx, & Hercules dimicauerit. Hæc Germanus Eryx, Germanus s̄m Varronē in libris de gradibus ex eadē genitrice natus est: nō vt multi dicūt de eodē germine, quo dillet ātū fratres vocat, s̄m quē bene nūc Erycē Veneris & Butæ filiū æneæ dicit fuisse germanū. Sanguine. non Herculis, q victor euaserat, sed ipsius Erycis, quo infecerat se regēdo. Geminis duob⁹. Ambor, hui⁹ certaminis. Pugnas .i. arma, sequēs p anīcedēti. Tibi, p te, vt tibi deserit hesperus oetā.

Germanus q sit

æneas (p̄pter metrū dixit anchisiades, p anchisides) magnanimus .i. magnianimi: & magna virū vsat .i. frequēter vtir, & iactat huc illuc .i. in diuersas p̄tes, pōdus, & ipsa īmēsa volumina vinclor, p vinculor, q̄bus .s. brachia, & manus vinciren̄t. Tū .i. deinde, senior .i. Entellus: referebat pectore .i. ex alto stomacho tales voces. Quid .sup. diceret: si qs vidisset cæstus: & p .i. arma, aut cæstus, & arma reliqua, ipsius Herculis, q Erycē vicit, & occidit: q.d. lōge nimirū maiora, & p̄stātiora erāt victoris q̄ victi, & si vidisset pugnā tristē .i. cruētā, in q̄ Eryx cecubuit, in hoc ipso litore .i. q̄ hic inter Herculē & Erycē, cōmissa est tu cernis .s. arma hæc infecta adhuc sanguine, & cerebro .s. Erycis sparso, sz, sup. Eryx stetit his .s. cæstib⁹, qs recusat Dares: p̄ magnū Alcidē .i. Herculē de gñe alcæi, & ego suetus, sup. sum his .s. cæstib⁹ pugnare: tūc sup. dū sanguis melior .i. vegetior, & fortior, dabat vires, necdū .i. & dū nōdū senectus æmula .i. inimica, & p̄secutrix vitæ nostræ nōdū sparsa ufis tpib⁹ geminis .i. ambob⁹. hoc est illis capitis nostri ptib⁹. aut toto capite, accipiēdo a parte totū. canebat .i. canos faciebat, sz si Dares Troius .i. Troianus (& hoc aut inuidiose dicit, q̄si minores, & imbecilliores sint Troianis q̄ Siculi, aut significat ideo recusare, q̄ sua cuiq; gēti arma sunt, & q̄bus sueti sumus, ijs p̄stamus) recusat hæc n̄fa .i. nostra .n. q.d. siciliēsia arma, & id sedet .i. placet pio æneæ. & Acestes author .s. pugnæ meæ, q instigauit. pbat .i. approbat. æquemus .i. æquales faciamus pugnas .i. cæstus: seu instrumēta pugnādi. o Dares solue metus, ego remitto tibi terga .i. tergora boum plūbo: & ferro insuto. Erycis .i. q̄bus Eryx ōtra Herculē steterat, & tu exue cæstus Troianos .i. q̄bus vos Troiani sueti estis. quia commodum est consuetis initi armis. licet ergo maioribus vti posset Entellus, vult tamen vt neuter p̄suetā habeat arma. Et ideo dixit, Aequemus pugnas .i. arma s̄m Seruium, quæ sunt instrumenta pugnandi.

Anchisiades

Hæc fatus, duplicem ex humeris reiecit amictum,
Et magnos membrorum artus, magna ossa, lacertosq;
Exuit, atq; ingens media consistit arena.
Tum satus Anchisa cæstus pater extulit æquos,
Et paribus palmas amborum innexuit armis.
Constitit in digitos extemplo arrectus uterq;,
Brachiaq; ad superas interritus extulit auras.
Abduxere retro longe capita ardua ab ictu,
Immiscentq; manus manibus, pugnamq; lacessunt
Ille pedum melior motu, fretusq; iuuenta,
Hic membris & mole ualens, sed tarda trementi
Genua labant, uastos quatit æger anhelitus artus.
Multa uiri nequicq̄ inter se uulnera iactant.
Multa cauo lateri ingeminant, & pectore uastos
Dant sonitus, erratq; aures, & tempora circum
Crebra manus, duro crepitant sub uulnere malæ.
Stat grauis Entellus, nisuq; immotus eodem
Corpore tela modo, atq; oculis uigilantibus exit
Ille uelut celsam oppugnat qui molibus urbem.
Aut montana sedet circum castella sub armis.
Nunc hos nunc illos aditus, omnemq; pererrat
Arte locum, & uariis assultibus irritus urget.
Ostendit dextram insurgens Entellus, & alte
Extulit, ille ictum uenientem a uertice uelox
Præuidit, celeriq; elapsus corpore cessit.
Entellus uires in uentum effudit, & ultro
Ipse grauis, grauiterq; ad terram pondere uasto
Concidit, ut quondam caua concidit aut Erymantho,
Aut Ida in magno radicitus eruta pinus.
Consurgunt studiis Teucri, & Trinacria pubes.
It clamor cœlo, primusq; accurrit Acestes
Aequæuumq; ab humo miserans attollit amicum.
At non tardatus casu, neq; territus heros.
Acrior ad pugnam redit, & uim suscitat ira.
Tum pudor incendit uires, & conscia uirtus.
Præcipitemq; Daren ardens agit æquore toto.
Nunc dextra ingeminans ictus, nunc ille sinistra.
Nec mora, nec requies, q̄ multa grandine nimbi
Culminibus crepitant sic densis ictibus heros
Creber, utraq; manu pulsat, uersatq; Dareta.

Poeta

ℭ Hæc fatus. Recitat quomodo paribus armis armatim pugnam descenderint. & qua vterq; arte, ac vi contenderit, donec Entellus a Darete illusus ictu proprio in aerem diffuso cecidit, qui leuatus acrior in pugnam redijt, vt sequentia indicabunt. Ad hunc autem locum dicit Donatus (quod quidem compererim) nihil. Ordo igitur est Entellus, supple fatus, idest locutus, hæc quæ, scilicet præmissa sunt. reiecit ex humeris amictum duplicem, idest abollam. & exuit, idest denudauit magnos artus membrorum, & magna ossa, & lacertos, supple. magnos. atq; ipse ingens consistit, idest firmiter stat. in media harena, tum, idest deinde pater, scilicet Aeneas satus, idest procreatus Anchisa ex Venere, scilicet extulit, idest immediate tulit cæstus æquos, idest æqualis ponderis, & innexuit, idest vinxit palmas amborum, scilicet Daretis, & Entelli, armis paribus, idest conformibus. Vterq; constituit extemplo, idest illico. arrectus in digitos, scilicet pedum, quo altior fieret. sed & manus more luctaturorum erigere potuerunt (Quintilianus docet, rem depingi, & oculis mentis quasi in spectaculo exhiberi, sumptus est autem (vt Seruius inquit) locus ex Apollonio, & vterq; interritus, idest non territus extulit brachia ad auras superas. Abduxere, scilicet ambo retro, idest retrorsum: longe ab ictu capita, scilicet sua ardua, idest erecta, & sublimia, & immiscent manus manibus & lacessunt, idest prouocant sicut tauri immiscendo cornua cornibus pugnam, scilicet futurorum Ille scilicet. Dares lacessit, supple existens melior, motu: idest agilitate pedum, & fretus, idest confisus, & adiutus, iuuenta, idest iuuenili ætate, hic, idest. Entellus, supple lacessit pugnam, valens, idest præstans membris, & mole, idest mole membrorum, sed genua tarda, idest tardata senio labant, idest titubant labanti similia ipsi trementi, scilicet senio, non timore. Anhelitus æger, idest molestæ eduus quatit, idest concutit artus vastos, idest membra spaciosa, & magna, & viri, idest ipsi viriliter contendentes iactant, idest expendunt, & inijciunt, nequicquam, idest frustra, quia neuter prosterni, nec vinci potuit, multa vulnera, idest ictus, aut iactus. nam vulnera nequicquam non fiunt, & ingeminant, idest frequentant multa, scilicet vulnera, idest multos ictus lateri cauo, idest per latus brachijs detectum, & dant vastos sonitus: pectore, idest ad pectus: & manus errat, idest vagatur incerte percutiendo. crebra idest crebro, circum aures, & tēpora, idest iuncturas capitis, & malæ, idest maxillæ potius q̄ hami armorum. crepitant, idest crepitum faciunt sub vulnere duro, idest ictu forti. Entellus stat grauis: idest grauiter, aut existens grauis, q; pro: idest immotus eodem nisu, idest conatu sine agitatione membrorum: & exit, idest vitat modo, idest solummodo corpore, & oculis vigilantibus. idest prospicientibus tela, idest ictus longe venientes, quia grauius lædunt. Ille, scilicet Dares, pererrat, idest circumuagatur, arte idest artificiose, omnem locum, & irritus, idest frustratus a primo conatu, vrget varijs assultibus, velut, idest sicut is, qui oppugnat vrbem celsam: idest sublimem molibus, idest magnis, idest machinamentis vrbem celsam. aut qui circumsidet sub, idest in armis castella mōtana: idest qui obsidet castellam montibus sita, supple facit, aut tentat nunc hos aditus, nunc illos, & pererrat omnem locum arte, & irritus vrget varijs assultibus. Entellus insurgens, vt desuper incutiat, ostendit dextram

ASCEN.

Ordo

ℭ Duplicem ami. idest abollam: quæ duplex est, sicut chlamis Horatius. Contra quem duplici panno patientia velat. Constitit, arrectus in digitos, & locus est translatus de Apollonio. Lacessunt

SERVI.

dit dextrã, aut fiducia, aut ingenuitate, aut senio id ꝓcurãte, & extulit alte, ille velox .i. celer in omni re puidit ictũ venientẽ a Rnice .i. desup (aut puidit velox .i. velociter, vt Seruius vult) & ipse elapsus corpore celeri .i. multũ agili, cessit .i. locũ dedit dexteræ, & ita, vt nõ pingeret. Entellus effudit vires in ventũ, q᷑ nihil obstaculi inuenit, & ipse grauis ꝯcidit grauiter vltra .i. insuper, aut nullo alio impellẽte ad terra corpore vasto .i. valde simplo, & magno, sup. sic ꝯcidit, vt .i. queadmodũ pinus caua .i. vetustate exesa, & carie corrosa ꝯcidit quõdã .i. aliqñ, aut erymã ho .i. illo mõte arcadiæ aut .n. magna ida .s. phrygiæ, vbi multæ sunt pinus matri deũ sacræ, exiſtẽs eruta .i. euulsa radicitus .i. ab radicibus vsq;. Teucri & pubes .i. multitudo pubescentiũ trinacria .i. siciliesis, ꝯsurgũt studijs .i. studiosis officijs Clamor it .i. diffundit cœlo .i. ad cœlũ vsq;, datiuus localis, q octauus casus dr̃, & acestes accurit pͥmus .i. ꝓcipuus, aut primus, q᷑ alij nõ audebãt manũ apponere, sed solũmodo acclamabãt: & ipse miser ꝯ attollit amicũ, æquæuũ .i. æqualis æui ab humo, at, idest sed heros .i. vir magnanimus, & heroica virtute ꝓditus .s. entellus. exſis nõ tardatus: neq; territꝰ casu. redit ad pugnã acrior .s. q̃ ꝓus fuerat. & ira suscitat .i. excitat, & ꝓcreat vis .i. robur, tũ .i. insup pudor .i. erubescẽtia, & virtus ꝯscia, q᷑ sciebat se ꝯ dareta posse stare. incẽdit .i. in opꝰ exire fac. aut irẽdit .i. auget vires, & ipse ardẽs .i. excadescẽs ira. agit toto æqre .i. p totã planiciẽ. darẽ .i. daretã (nã vtroq; mõ declinat) ꝓcipitẽ .i. ꝓcipitant fugiẽtẽ, ingeminãs ictꝰ nũc dextra nũc sinistra (ille vacat) Nec mora, sup. fit i entello. nec req̃es i darete, aut in vtroq;, q᷑ heros .i. entellꝰ pulsat creber .i. crebro, vtraq; manu, & v̈sat dareta sic .i. tã densis ictibꝰ q̃ multa grãdie nibi .i. nubes grãdiosæ. crepitãt .i. p tecta, dũ grãdo decidit. Ser. vult hypallagẽ eẽ, vr sit p eo, qd̃ ẽ, q̃ multo nibo grãdo ꝓcipitat. s; mihi vr̃ citra hypallagẽ ꝯformior sit tudo: vt entellꝰ hẽat similitudinẽ cũ nibo, & ictꝰ eiꝰ sup caput daret, ꝯcidẽtes cũ grãdie sup tectũ crepitãte. nõ .n. opꝰ ẽ, vt multi sint nibi, dũ multa ẽ grado p tecta crepitãs, Et sicut eẽset ꝓceleumaticũ eẽ gẽua labãt, q in dactylũ ꝯbit faciẽdo genua dissyllabũ, & ua & magnos mebroꝝ, &c. hypermeter est vsus, sed syllaba q; abundãs a vocali sequẽti more vgiliano absumit.

Datiuus localis qui sit

cessunt, ꝓuocãt, potiusq̃ gerũt. Membris & mole, Endiadis .i. mole mẽbroꝝ. Genua la. ꝓceleumaticus est, quẽ iste, ita ponit, vt possit reduci ad dactylũ. Neqequã, nõ. Vulnera iactãt iactꝰ. Tela, ictus. Exit: vitat, declinat, vñ de tarconte, Vim viribꝰ exit & dis hoc tantum vsus est. Qui molibus vrbẽ amphibolon est, vt celsa molibus oppugnat. Sedet circũ castella. Tmesis .i. circũsidet, Ondit dextrã Aut fiducia fortitudinis est ostẽdere, quo nimaf, aut certe ꝓuectus ætatis ostẽdit, q̃ eũ ex iprouiso ferire nõ sinit. Velox: Velociter, Nomẽ ꝓ aduerbio. Vltro. E contrario, ille enim cadere debuerat. Grauis, grauiter a similitudine figura. Caua pinus, Bene respexit ad ætatẽ. Erymãtho: Erymãthus mõs est arcadiæ. Idai magna, Modo nõ cretæ, s; phrygiæ ꝓpter pinus. Cõsurgũt studijs, in studijs. præcipitẽq; darẽ, Celerẽ, vt Præcipitate vigilate viri. Nunc ille sinistra, Vacat ille, additũ ꝓpter metrũ. De ipso enim dr̃, Creber vtraq; manu pulsat: versatq; dareta. Quã multa grandine nymbi Hypallage, Nã debuit dicere q̃ multo nymbo grãdo ꝓcipitat. Versatq; dareta, Dares daris Vñ dare. Et dai ea datet vñ dareta, sicut chremes chremis, & chremet, vñ chremẽ & chremeta.

ASCEN.

Donati expositio

Ordo

¶ Tũ pater: &c. Cõmemorat: quõ æneas litẽ diremit: vtq; Entellus vir grauis, & diuina ope fretus Daretẽ pegit, sed iuuẽcũ vno ictu mactauit, & dijs obtulit: atq; cæstus deposuit cũ glĩs, nũq̃ amplius in pugnã concessurus. Donatus aũt dicit sic. Infelix: quia audeas contra numina, est aũt optima consolatio, cũ ostẽdat nõ illũ ab hoĩe, sed a numine vinci, Cede deo, errãt: q putãt Entellũ deũ ab ænea vocari, sed deum dicit fatiens illi numen, Aegra, quibus paulo ante tantopere valebat. Caput, Qd̃ paulo añ in cœlũ tollebat ꝓp supbiã. Palmã taut ñq; relinquit, exp̃mit q̃to hæc cũ dolore faceret, Hæc ille. Ordo est. Pr̃

Tum pater Aeneas, procedere longius iras.
Et sæuire animis Entellum haud passus acerbis.
Sed finem imposuit pugnæ, fessumq; Dareta
Eripuit, mulcens dictis, ac talia fatur
Infelix, quæ tanta animum dementia cepit?
Non uires alias, conuersaq; numina sentis?

Cede

Poeta

Cede Deo, dixitq;, & prælia uoce diremit.
Ast illum fidi æquales genua ægra trahentem.
Iactantemq; utroq; caput, crassumq; cruorem
Ore reiectantem, mixtosq; in sanguine dentes
Ducunt ad naues, galeamq;, ensemq; uocati.
Accipiunt, palmam Entello, taurumq; relinquunt.
Hic uictor superans animis, tauroq; superbus.

Entellus

Nate Dea, uosq; hæc, inquit, cognoscite Teucri.
Et mihi quæ fuerint iuuenili in corpore uires.
Et qua seruetis reuocatum a morte Dareta.
Dixit, & aduersi contra stetit ora iuuenci.

Poeta

Qui donum astabat pugnæ, durosq; reducta
Librauit dextra media inter cornua cæstus
Arduus, effractoq; illisit ossa cerebro.
Sternitur, exanimisq; tremens procumbit humi bos.
Ille super tales effundit pectore uoces.

Entellus

Hanc tibi Eryx meliorem aiam pro morte Daretis
Persoluo, hic uictor cæstus, artemq; repono.

SERVI.

¶ Infelix: Cósolatio, vt fortunæ videat, q victus sit. Dixitq;, q vacat metri cá: & maluit pissologiá facere q viti cóit syllaba, q frequés vitio est. Hinc Teréttanus, Nec tá in metris venis cócedit vti: Ast illú fidi æquales, Home. φίλοι δὲ ἀμφ' ἕστ' ἑταῖροι Vtroq;, aduerbiú i vtráq; pté. Vocati, osndit eoꝝ pudoré, pierea circa amicú erát occupati Teucri, & nó sicut, qr illius eius virtuté norát. Effractoq;, Hypallage. ná fregit os, ꝛ illisit in cerebrú, Humi bos, pessimus versus i monosyllaba desinens, Meliore aptioré, ná aialem hostiá dat Cæstus artéq; repono. & arma dicit se reponere, & arti renunciare.

Nota pessimus versum

est. Pr æneas haud.i.nó passus, sup. est, tú i.túc ire s.f. entelli ꝓcedere logius i ad grauius malú, & entellú sæuire.i. ferocire, acerbis.i. immitibus animis, sed imposuit pugnæ fine da/to.s. signo: & eripuit Dareta fessuz.s. cursu, ꝛ ictib' toleraꝝ, mul/cés.i. mitigás, & ꝯsolás dictis.i. vbis ꝯsolatorijs ac sic talia: o infelix.i. miser, hoc est miseratióe digne ꝓ quo dimicú facit auxiliú, q tata demétia cepit.i. iuasit aiuz.s. tuú. Nó sentis alias vires.s. q; humanas, aut ipsius entelli, cede.i. da locu deo.i. numini, qđ núc in entello est, dixitq;.i. simul dixit, ꝛ diremit.i. dirupit plia voce.i. smone suo, ast.i. sz æquales.i. coæui eius fidi.i. fideles: & fauetes, ducút ad naues.i. extra ꝯspectú populi: illú daretis. trahetẽ genua ægra.i. saucia, & defatigata: & iactátẽ.s. ꝓ dolore caput vtroq;.i. in vtráq; partẽ mó in dextrá mó i sinistrá, & reiectátẽ ore.i. euomẽtẽ, cruorẽ crassuz.i. globatú, ꝛ fere ꝯcretú, & dẽtes mixtos in sanguine, & ipsi vocati.s. ab ænea ad recipieda solatia victo, accipiút galeá, & ensez, sicut se daturú ꝓmiserat æneas, & relinquút entello palmá.i. victoriá, ꝛ taurú.i. ꝓmiú, hic.i. mó, entellus victor, supans.i. exultás ais & supb' tauro (ná vt tacitus ait, sapiẽtib' cupido gloriæ nouissima exuit) inqt o nate dea.i. o ænea, & o vos teucri.s. reliqui, cognoscite, & i simul q vires fuerint mihi in corpe iuuenili, & a q morte sueris dareta reuocatú, hoc est cognoscite: q doreta occidere potuissez, si voluissez. dixit.s. entellus.i. finiuit oróné: & stetit ꝓ ora iuuẽci aduersi.i. ex aduerso státis. Qui.s. iuuẽcus astabat donú.i. ꝓmiú pugnæ, & entellus librauit.i. librado incussit cæstus duros.i. plubo oppletos inter media cornua.s. iuuenci, & illisit.i. allidédo intrusit cæstus in ossa, ꝛ hoc cerebro effracto.i. dispso, aut hyppallage est, ꝓ eo qđ est illisit in cerebꝝ effracto osse, Bos sternit exanimus.i. mortuus ꝛ ꝓcúbit humi.i. sup humú, tremes.s. ꝑ spús vitales partetias currẽtes, ille.s. entellus sup effudit.i. insup effudit aut effudit sup.s. boué prostratú tales voces.i. vba votiua & dedicatiua, o Eryx, hic patet q sensit seni mie erycis iuuari) ego psoluo tibi ꝓ morte.i. loco mortis qr suffecisti vires vt dareta occidẽ potuissez, aiam hác.i. bouis meliorẽ.i. aptiorẽ aut in cótẽptú daretis dicit, quẽ iniquú tenuit hoiem, q dolo eius ceciderat, & ego victor repono.i. ad ꝑpetuá requiẽ pono, cæstus.i. instrumenta pugilum, ꝛ artem .i. exercitiú artificiosum, qđ non amplius exercitat arum se significat. Et ideo, qr moris erat, vt q aliqđ gen' vitæ exueret, ꝑpetuoq; derelinqueret, eius arma deo illi pfecto dicẽt, vt arma qbus mõstra domuerint herculi, arma nautica neptuno puppas virgines veneri, bullas pretextas, virilẽ togá sumentes laribus, & c. ipse entellus ei rei dicat, ꝛ ad colum eius figit,

Antiquus mos

Poeta

Protinus Aeneas celeri certare sagitta
Inuitat, qui forte uelint, & ꝓpremia ponit.
Ingentique manu malum de naue Seresti
Erigit, & uolucrem traiecto in fune columbam.
Quo tendant ferrum, malo suspendit ab alto.
Conuenere uiri, deiectamq; ærea sortem
Accepit galea, & primus clamore secundo
Hyrtacidæ ante omnes exit locus Hippocoontis.
Quem modo nauali Mnestheus certamine uictor
Consequitur, uiridi Mnestheus euinctus oliua.
Tertius Eurytion tuus o clarissime frater
Pandare, qui quondam iussus confundere fœdus
In medios telum torsisti primus Achiuos.
Extremus, galeaque ima subsedit Acestes.
Ausus & ipse manu iuuenum tentare laborem.
Tum ualidus flexos incuruant uiribus arcus
Pro se quisq; uiri, & depromunt tela pharetris.
Primaq; per cœlum neruo stridente sagitta
Hyrtacidæ iuuenis uolucres diuerberat alas.
Et uenit, aduersiq; infigitur arbore mali.
Intremuit malus, timuitq; exterrita pennis
Ales, & ingenti sonuerunt omnia plausu.
Post acer Mnestheus adducto constitit arcu
Alta petens, pariterque oculos, telumque tetendit.
Ast ipsam miserandus auem contingere ferro
Non ualuit, nodos, & uincula linea rupit.
Queis innexa pedem malo pendebat ab alto.
Illa notos, atq; atra uolans in nubila fugit.
Tum rapidus iam dudum arcu contenta parato
Tela tenens, fratrem Eurytion in uota uocauit.
Iam uacuo lætam cœlo speculatus, & alis

Plaudentem

ASCEN.

¶ Protinus, & c. Describit quartú ludu, arcualem videlicet, que exerciturí sortiútur loca q̃ttuor pcipui, quoꝝ ꝓmus hypocoó sagitta infixit malo, ad quem alligata erat colúba. Secũdus mnestheus vincula: qbus erat apẽsa, rupit, sed eá nó contigit. Tertius eurytió euolátẽ colúbá in aere fixit. Quartus Acestes fraudatus vice sua, cú iá deiecta eẽt colúba. sagittá in aerẽ cóiecit, q ꝓtinus incẽsa est, q porteto leius æneas, ipm peculiari honore affecit, summisq; muneribus dónauit, vt in ꝓcessu patebit, Quia vero doa nihil dignú scitu affert. ¶ Ordo est æneas inuitat ꝓtinus.i. statiz pacto cæstuali certamie: sup. eos q velint forte certare.i. cótẽdẽ, sagitta celeri i. celerit emittẽda, & pónit ꝓmia; ꝛ erigit mãu i. in ltitud. e ingeti malú.i. arborẽ de naue seresti, cuius et in prio meminit (Sed vr idẽ eẽ, q & sergestus, ablatio g vi pria corripiat) & suspẽdit ab alto malo, colubá volucrẽ.i. velocẽ in fune traiecto.s. ꝑ foramẽ, qđ erat in sũmitate mali, q.i. ad quá colúbá, tẽdát.i. dirigát telú.i. sagittá: Viri, s. pliti, & alosi, couene.s. ad fortes faciẽdas, vt sciret, q ordinẽ sagittẽt (qr in ea re nó hr dignitatis rõ vñ s Acestes vltimú locú obtinuit) & galea ærea.i. fortis, aut ære fcã, ne rubigie absumat, accepit sortẽ.s. singuloꝝ: deiectá.i. deorsú z in fundú.s. eius iactá, ꝛ locus hipocoótis hirtacidæ.i. de gñe hirtaci, exit prius.i. exeúdo fit prius añ oés, ná q ordie fortes educebant, discernebant, & loca, exit inquá, sup, cú clamore scdo.i. subseqnti, aut fauorabili, quẽ.s. hipocoóta, aut eius locú cósegtur mnestheus i. fors aut locus mnesthei, mó.i. paulo añ. victor.s. duorum, aut mó.i. pene victor, aut mó.i paulo añ victor quátú ad virtutez loco aibus bñficio deoꝝ vicerit, sup. in certamie nauali mnestheus inqt euinctus.i. hñs caput euinctú oliua viridi, in signú.s. victoriæ. Tertius, sup. cósegt eurytió exñs frater tuus o Pandare clarissime.s. troianoꝝ. Ná ob virtutẽ ꝓ deo hitus est, vñ Stra. dicit: apud pinará maximá ex lyciæ ciuitatib' cú coli fuit et lycaóis filius q emissa sagitta vulnerauit menelaú cógressú paridi. q s pãdaro iussus.s. a ꝓmo ꝯfúdere.i. disrũpere ꝛ violare fœd'.s. ictú iter græcos, ꝛ troiáos, quódá.i. aliqñ.s. i ꝓmo uggressu græcoꝝ, torsisti ꝓmus telú.i. hastá in achiuos medios .i. mediú achiuoꝝ (Eú aút morẽ obseruauerút romani, vt hasta inìecta a fœcialib' fœdus ꝯfunderet: vt Liuius late docet lib. j. ab vrbe ꝯdita, docet.n. q postq̃ fœcialis dixisset bellú indico, facioq;, hastá in fines eoꝝ, qb' bellú indixit, emittebat) Acestes.i. fors acestæ subsedit.i. in fundo adhæsit extremus i. vltio exitura, i ima galea.i. in finis pte galeæ, i quá fortes ꝯiecerát, ausus sup. ꝛ.i. ẽt ipe.s. senior tẽtare laborẽ.i. exercitiú laboriosum

Pádarus vbi locoꝝ pro deo colatur

riosū, iuuenū, qđ addit poeta, ne ꝯ decoꝝ ætatis videaꝛ imeꝛ/ ni oꝛteciſſe. Tūc.ſ. poſtq̄ ſoꝛtiti erāt loca, ipſi viri incuruāt.ſ. tē de do ꝗſq; p ſe.i.ꝑ viriū ſua ar cꝰ flexos.i. flexibiles. aut q̄s fle ctebat validis virib⁹, qꝛ foꝛtes erāt, ⁊ rigidi & depromūt.i. ex mūt tela pharetris.i. thecis ſuis. Et ſagitta hyrtacidæ.i. hippo coontis, iuuenis, neruo.i. arcu neruato, ĥ eſt neruis muito ſtri/ dēte.i. ſtridoꝛe emittete p cœlū.i. aerē diuerberat pⁱma, auras volucres.i. velocit cedetes, ⁊ vēit, ⁊ ifigiꝛ arboꝛe.i. figiꝛ i arbo/ re (ſicut hæret infixi pectoꝛe vultus) mali aduerſi.i. oppoſiti, ⁊ ex aduerſo erecti malus.i. arboꝛ, q i naui velū ferre ſolet, itre/ muit.i. valde tremuit, ⁊ alea.ſ. colūba exterrita.i. terroꝛe ſigni ficās: pēnis.i. cōcuſſiōe alaꝝ timuit. ⁊ oia.ſ. loca ſonuerūt ingē/ ti plauſu.ſ. ppři applaudētis, & putātis colūba ꝑcuſſā, Mne/ ſtheus acer cōſtitit, poſt.i. poſtea, ĥ ē ſcđo loco, ⁊ ĥ arcu aducto petēs.ſ. oculis, & telo.ſ. locū colūbæ, & tetēdit.i. direxit pariter telū, & oculos, aſt.i. ſed ipſe miſerādus.i. miſeratiōe pſequen/ dus, nō valuit ꝑtingē ferro.ſ. teli ipſā auē.ſ. colūbā, ſed, ſup. ru pit nodos, ⁊ vincula.i. nodos vinculoꝝ, qs.i. qb⁹ ipa inexa pe de.i. bīs pede inexa pēdebat ab alto malo. illa.ſ. auis diſſolu ta fugit volās i notos.i. vētos, ⁊ atra nubila, tū.i. tūc eurytiō ra pidus.i. celer tenēs tela cōteta arcu pato, iādudū.i. bīs arcum iādudū patū ad ſagitādū, ⁊ ſagittā in ipſo arcu, vocauit fratrē ſ. padaꝝ in vota.i. ad ſuſcipiēda vota & ipe ſpeculat⁹.i. poſtq̄ cōſpexerat colūbā læta iā ſup. in cœlo vacuo.i. apto ⁊ patēti ae re (Et iō qꝛ nulla ſpes erat in hūanis opib⁹ cōgrue ad diuinas cōfugit ſ; poeta diuinus oſtēdit in oīb⁹ reb⁹ diuinū auxiliū plus efficē q̄ hūanas vires, nō deeſſe tñ virtuti pmiū; vñ & aceſtæ cōtigit gl'ia) & plaudentē alis, figit colūbā ſub nigra nube, ⁊ ipa decidit.i. ſeoꝛſū cecidit exanimis.i. moꝛtua, & ſine aia, ⁊ reliꝗt vitā.ſ. ſuā: aut reliꝗt vitā.i. aiā i aſtris aereis.i. altis, vñ ſꝫ pythagoꝛicā doctrinā eā aſſūpſerat, credebāt.n. eādē aiā nūc hūanū nūc pecuinū coꝛp⁹ inhabitarē, ſꝫ q̄ḋo reliꝗt i aſtris: nē/ pe q̄ celerioꝛ eēt aiæ aſcēſus q̄ coꝛpis deſcenſus, ita vt p̄us q̄ coꝛpus terrā ꝑtingēt, ſpiritus iter aſtra eēt, aut reliꝗt.i. amiſit vitā i aſtris aereis, i. ſublimi aere vt ꝑ hyꝑbolē dictū putet. & ipſa dilapſa refert ſagittā fixā.ſ. in ſe hoc eſt in coꝛpoꝛe ſuo.

Opinio pythagoꝛica

ASCEN.

¶ Amiſſa ſolus: &c. Docet, vt dixi. ṽtutē in oī re plūmū vale/ re: na Aceſtes, quā caſu amiſerat gloriā, virtute cōparauit, cū n. vltimū ſoꝛtitus locū iā perecta colūba nō hēret, qđ ſagittis peteret, vt ſe arcu, ⁊ valē, ⁊ ſcire oñdēt, ſagittā i aera viriꝛ cō/ iecit, q̄ icēſa æneæ decepto ſiītudine ſtellæ ſupra caput iuli vi ſæ, vt i ſcđo huius dictū ē, felicitatē poꝛtēdē viſa ē. quo circa, & Aceſtē, ⁊ honoꝛe, & mūeribus auxit, de quo Dōatus ſubla/ tus ē. ¶ Oꝛdo igiꝛ ē. Sol⁹ Aceſtes ſupar, q nodū ſagittauerat palma amiſſa qꝛ Eurytiō eā meruerat, Qui tñ.i. nihilomin⁹ cō toꝛſit telū in auras æthereas.i. ſublimes, oñās pariꝛ artē, & ⁊ arcū ſonātē.ſ. ꝑ artificioſā, ⁊ virilē emiſſionē teli, i q̄ ſumma ſagitādi ars cōſiſtit Moſtrū.i. poꝛtētū iſolitū aliqđ futuꝝ mo/ ſtrās obyciꝛ hinc oculis.ſ. ſpectatiū. ſubito.i. de repēte oꝛtū, ⁊ futuꝝ magno augurio.i. iudicio ꝑ augures expſſo. exitus igēs i. ingētis rei docuit poſt.i. poſtmodū, qñ.ſ. naues pirīꝫ a iunōe miſſā icēſæ ſunt, ⁊ vates terrifici.i. terroꝛē incutiētes cecine rūt omia ſera.i. vt iqt Ser. grauia aut ſero credita tale qđ p̄tē dere, nā arūdo.i. ſagitta aceſtis arūdinea, volās.i. cum adhuc volaret, arſit in liqdis nubibus. & ſignauit flāmis.i. claritate flāmaꝝ. viā, q̄.ſ. ferebaꝛ. & ipa cōſumpta receſſit in tenues vē tos.i. globulos igneos aſcēdētes, ceu.i. quēadmodū ſydera.i. impſſiōes, ſeu exhalatiōes, q̄ a vulgo credūt eē ſydera fixa.i. diſſoluta cœlo.i. a firmamēto trāſcurrūt ſæpe cœlo.i. ꝑ aerē, ⁊ ipſa volātia ducūt crinē.i. caudā incēſā in foꝛmā capilloꝝ virt trinacrȷ.i. ſiculi, ⁊ teucri.i. troiāi hæſere.i. ſuſpēſi erāt aīs attōr tis.i. ſtupefactis, q̄ſi a tonitru ꝑcuſſis, qꝫ ꝑ & ꝑ cati, ſup. ſunt ſu pos, nec æneas maxius.i. maximi ai abnuit omē, imo ſuſcepit & ita effectū ſoꝛtita eſt eius fictio. ſed ipſe amplexus aceſtē læ/ tū, aut qꝛ ipe putauit bōi exitus indiciū eē, aut qꝛ vidit æneā late cōplectēte, cumulat.i. accumulat, ⁊ auget eū magnis mūe rib⁹, ac faꝛ talia. O pꝛ ſume.i. vltro, ⁊ q̄ſi tuū cape, nā magnus rex olympi.i. cœli.ſ. iupiꝛ voluit te ducē.i. aſpoꝛtare honoꝛem exoꝛtē.i. extra ſoꝛtē: aut te exoꝛtē.i. q ꝑuatus es ſoꝛte, talib⁹ au ſpicys.i. poꝛtētis, & idicys bōis, tu hēbis ĥ munus.i. qđ mun⁹ fuit ipſius anchiſæ lōgæui, ita vt tibi lōgæuo cōgruat.ſ. cratera i. poculū (antō ĥ crater, accuſatiuu hūc cratera) impſſum ſi/ gnis.i. hñtē ſigna impſſa, & inſculpta, quē.ſ. cratera, ciſſeus.ſ. pꝛ hecubæ thracius.i. thrax, dederat oli anchiſæ genitoꝛi, in.i. ꝑ magno munē ferre.i. aſpoꝛtare monumētū.i. in memoꝛiam ſui, & pignus amoꝛis ſui, ipſe fatus ſic, cingit tpa lauro viridā ti. & appellat añ oēs.i. in cōſpectu oiū aceſtē victoꝛē p̄mū, aut p̄mū añ ēt oēs. Nec eurytiō bonus.i. bñficus, ⁊ amicus inuidit honoꝛi plato, ĥ eſt nō inuidit plato.ſ. aceſti honoꝛē: & ita foꝛte le gēdū eſt, q̄uis ipe ſolus deiecit auē ab alto cœlo.i. aere, is ſup. ingrediꝛ p̄mus dōis.i. ad dōa, q rupit vicula, vꝫ Mneſtheus & extremus, ſup. ingrediꝛ donis.i. is, q fixit, i. cōfixit malū arū/ dine volucri

Plaudentem nigra figit ſub nube columbam.
Decidit exanimis uitamq; reliquit in aſtris
Aerus, fixamq; refert delapſa ſagittam.

¶ Ingētiq; manu, ingēti multitudine. Malū, malus arboꝛ eſt nauis gñs maſculini. Hoꝛa. Nec malū, ⁊ celei i ſaucius afryco. & dictus eſt malus, vel qꝛ hēt inſtar mali in ſūmitate, vel qꝛ q̄ſi ꝗbuſdā cingiꝛ malis ligneis, quoꝝ volubilitate facilius vela ele uant, Traiecto, extēto, vñ trāſenna dꝛ extēſus funis, Salu. Trā ſenna dimiſſum victoriæ ſimulachrū, cū machiato ſtrepitu to nitruū coronā capiti impōebat. Quo, in quā. nā pōit aduerbia pro no. bus vt Genus vñ latinū. Clamoꝛe ſcđo, vt ſupra dixit, magnoq; virū ſe murmure tollit. Quēmō, nup. Nā vt ſup: a di ximus, victoꝛ fuit duoꝝ, Vrbanus vero dicit mō ꝑpemodū Pe ne, Nā ſcđus de ys fuit. Aliȷ victoꝛ.i. cōpos voti, vt Rapidiſq; rotis inſiſtē victoꝛ, Optauerat.n. ne rediret extremus. Clariſſi me, notiſſime, q fuit Lycaōis filius, Pādarus aut ꝫ Home. mi nei uæ. iuſſu tūi bauit certamē ſingulare Paridis, & Menelai. Subſedit, remāſit neq;.n. ꝑferebaꝛ foꝛa, aut deliquit vñ ſubſeſſo res dicunꝛ, q occiſuri aliquē delituſcūt. Sed ĥ dilucidius ibi de victa aſia ſubſedit adulter. Flexos incuruāt, Curuos inflectūt debuit dicē. Eſt ġ vſus mutatiōe. Pro ſe q̄ſq;, ꝑ ſui roboꝛis q̄li tate, Arboꝛe mali: vt dixit, luſtrat auētum moꝛē. Exterrita pen/ nis, timoꝛē pēnis figt, Singula.n. aialia ſigna hñt, qb⁹ indicat timoꝛē, hinc de lupo, Caudāq; remulcēs, ſubiecit pauitātē vte ro, Oculi aūt in hoīe p̄mi indicāt timoꝛe, vñ de Caco, turbatū q; oculis. Plauſuꝫ, aliȷ pēnaꝝ dicūt, ſed melius ē ſpectātiū fauo re, adducto arcu i. Hyppallage ē, nā telū adducit, ⁊ arcus tēdit Miſerādus, q difficilioꝛe pfecta re caruit victoꝛia. Tū deide oꝛ dis advbiū. Arcu.c.p.a. ꝑtēto arcu tela tenēs parata. Inuota, nā pādarus velut heros apud lycios coliꝛ. Nigra alta. In aſtris, vñ aiā ſūpſerāt, vt hic hoīuꝫ pecudūq; genus: vitæq; volāū, & locus ē ex Home. Vñ inanis eſt vituparatio æneæ, qꝛ ſuſpēderit auē maternā, nā ⁊ rea trāſlata eſt ſimplr, ⁊ quācūq; auē ſuſpē/ diſſet, in eādē incidiſſet vituperatiōē, cū q̄cūq; auis alicui deo ſacra ſit. Vrbanus autē dicit matrem citius potuiſſe placari.

Malus qd ſit

Trāſēna quid

Subſeſſo/ res q ſint

Amiſſa ſolus palma ſuperabat Aceſtes
Qui tamen æthereas telum contorſit in auras.
Oſtentans artem pariter, arcumq; ſonantem.
Hinc oculis ſubito obiicitur, magnoq; futurum
Augurio monſtrum, docuit poſt exitus ingens.
Seraq; terrifici cecinerunt omina uates.
Namq; uolans liquidis in nubibus arſit arundo.
Signauitq; uiam flammis, tenuiſq; receſſit
Conſumpta in uentos, cœlo ceu ſæpe refixa
Tranſcurrunt, crinemq; uolantia ſydera ducunt.
Attonitis hæſere animis, ſuperoſq; precati
Trinacrii, Teucriq; uiri, nec maximus omen
Abnuit Aeneas, ſed lætum amplexus Aceſtem
Muneribus cumulat magnis, ac talia fatur.

Aeneas

Sume pater, nam te uoluit rex magnus olympi.
Talibus auſpiciis exortem ducere honorem.
Ipſius Anchiſæ longæui hoc munus habebis.
Cratera impreſſum ſignis, quem Thracius olim
Anchiſæ genitori in magno munere Cyſſeus.
Ferre ſui dederat monumentum, & pignus amoris.
Sic fatus, cingit uiridanti tempora lauro.
Et primum ante omnes uictorem appellat Aceſtem.
Nec bonus Eurytion prælato inuidit honori.
Quamuis ſolus auem cœlo deiecit ab alto.
Proximus ingreditur donis, qui uincula rupit.
Extremus, uolucri qui fixit arundine malum.

Poeta

¶ Artē, culpat locū Vergilio maſtyx, cū in vacuo aere artē nō poſſet oñdere, q̄q; dicāt pⁱm ex ipſo ſagittarioꝝ geſtu artis ꝑi/ tiā indicari. Augurio, dꝛ auguriū quaſi augeriū, qđ aues ge/ rūt, ⁊ hñ de ſagitta dixit, quæ hēt pēnas, q̄q; oia ad vnū cōgeſ/ ſerit locū, Mōſtrū, auguriū, auſpiciū. oꝛaculū. Sera, ſerū gra/ ue, Salu. Serū bellūm anguſtȷs cōnitiꝛ, ⁊ qđ improbat vates Aeneas cōplectiꝛ deceptus auguriȷ ſiītudine, qđ apud troiam probauerat pater, vt Stella facē ducēs, Liqdis, at nō poſſunt eē liqdæ nubes, ſed ꝑ aere poſuit. Refixa ex vulgari opinione

SERVI.

Auguriū vñ dictus Serū qđ

nam

nam secundum Lucre. ventus altiora petens æthereum ignez secum torquet, qui imitatur stellam cadentem. Attonitis, stupe facta per tonitrua, quæ cœlestibus ignibus semper cohæret. O. men, nõ abnuit æneas: sed ꝓbauit, non sm augurium dixit planam dixit, ad se non ptinere, nam nostri arbitrij est visa omi na vel improbare, vel recipere. Sume pater pater, percipe:nã est verbũ, quo vtuntur iurisconsulti quotiẽs legatũ nõ ab hæ rede dat, sed excipientis arbitrio. Exortem. ἄκληρον. Anchi sæ.n. quod accepit a Cysseo rege thraciæ patræ hecubæ. Im pressum, scilicet impressa signa habentem, idest emblemata. Primum ante o. Vnum vacat, Donis, ad dona, extremum, ostendit hos sua munera pcepisse. Acesten vero sumpsisse pcipua.

Sumere ad sit

dine volucri.i. sagitta velociter emissa..s. hyrtacides. Etsi, vt q͡sq; pmus erat in sagittãdo ita vltimus erat in pmio. Nã ace stes vltimus summũ honorẽ accepit, s; extra sorte, euryti on, q tertius erat in sagittãdo pmã palmã meruit, Mnestheus q se cũdus erat in sorte secũ dus quoq; erat in pmio, merito, hip pocoon q pmus vltima accepit pmia, oẽs tñ laudẽ meruere, q2 oẽs hi ludi cum g'oria concertantium acti sunt. vt non ab ignobilibus, nec abignauis orti dicantur proceres romani, vn de nõ mali ominis erat, naues incedi, vt ignaui relinquerent.

Roma nę lats

At pater Aeneas nondum certamine misso.
Custodem ad sese, comitemq; impubis Iuli
Epitiden uocat, & fidam sic fatur ad aurem.
Vade age, & Ascanio, si iam puerile paratum
Agmen habet secum, cursusq; instruxit equorum.
Ducat auo turmas, & se se ostendat in armis.
Sic ait, ipse omnem longo decedere circo
Infusum populum, & campos iubet esse patentes.
Incedunt pueri, pariterq; ante ora parentum
Frœnatis lucent in equis, quos omnis euntes
Trinacriæ mirata fremit, Troiæq; iuuentus.
Omnibus in morem tonsa coma, pressa corona.
Cornea bina ferunt præfixo hastilia ferro.
Pars leues humero pharetras, & pectore summo
Flexilis obtorti per collum it circulus auri.
Tres equitum numero turmæ, terniq; uagantur
Ductores, pueri bisseni quemq; secuti
Agmine, partito fulgent, paribusque magistris.
Vna acies iuuenum, ducit quam paruus ouantem
Nomen aui referens Priamus, tua clara Polyte

Progenies

ℂ At pr, &c. Post antedictos q̃tuor viroꝝ ludos, describit pue roꝝ in eq̃s ꝓcertationẽ, q̃ poetæ tribus troia vocabat. sed ne huc q̃dẽ aliq̃d a donato allatũ vidimus. ℂ Ordo est. At.i. sed pr æneas certamine.i. cœtu certare volẽtũ, nõdũ misso.i. di misso, vocat ad se epitidẽ, custodẽ.i. pedagogũ, ꝛ directorẽ, & comite iuli impubis.i. adhuc impuberis, ꝛ fat sic ad aurẽ fidã. Age vade: dic ascanio si hẽt secũ iã paratũ agmẽ puerile, & in struxit cursus equoꝝ.i. equos ad cursuz: vt sup. ducat auo.i. in honorẽ aui sui pr̃m ãfise: videlz turmas.i. iuuenes turmatiz eq̃ tãtes ad pludia belli, ꝛ ostẽdat sese.i et seipsũz in armis. aut sup. æneas & ipse iubet.s. simul oẽm popu'ũ infusuz discedere, seu decedere.i. separi circo lõgo, ita vt lõgus sit relictus circus ad eq̃tationẽ futurã, & iubet cãpos esse patẽtes, ꝛ equoꝝ cursui. pueri.s. quos ascanius instruxerat, incedũt.i ornate intrãt cã pũ, & lucẽt pariter añ ora parẽtũ in eq̃s frœnatis, vt eos frœnis coerceãt, quos eũtes.i. sic incedẽtes oĩs iuuẽtus trinacriæ.i. si ciliæ, & troiæ mirata, fremit.i. gestit cũ fremitu p oblectatiõe. coma, sup. erat oĩbus pssa, corona tõsa i hñs coronã.i. circui tũ capilloꝝ in morẽ coronæ tõsũz: quã & xp̃iani coronã voci mus. Seruius tñ galeã intelligit, nã & homerus galeã stepha nõ.i. coronã vocat forte, q2 coronata fuit galea, aut in coronæ formã tpa cigẽs, s; huic loco nõ cõgruit. nã galea nõ põt dici tõ sa, nec staret v̄sus, si corona dicat pssa. ꝛ coma tõsa: nã tõsa ꝛ co rona, quoꝝ vltiæ pducunt, ablatiui sunt: pssa, & coma, quoꝝ vltiæ corripiunt: noĩatiui. Iã aũt certũ est: tpis pssas hẽbãt comas & coronã comaꝝ tõsaz, ne capilli officiãt, aut vt morẽ seculi sui exprimat poeta, quẽ nũc quoq; obseruãt itali, & sup. ferũt bi

ASCEn

Ordo.

Ablatiui in o cor

Progenies, auctura Italos, quem Thracius albis
Portat equus bicolor maculis, uestigia primi
Alba pedis, frontemq; ostentans arduus albam,
Alter Atys, genus unde Atij duxere Latini,
Paruus Atys; pueroq; puer dilectus Iulo.
Extremus, formaq; ante omnes pulcher Iulus
Sidonio est inuectus equo, quem candida Dido
Esse sui dederat monumentum, & pignus amoris
Cætera Trinacriis pubes senioris Acestæ
Fertur equis.
Excipiunt plausu pauidos, gaudentq; tuentes
Dardanidæ, ueterumq; agnoscunt ora parentum.

na hastilia cornea.i.ex corno fcā pfixa ferro.i.hñtia ferz pfixū, ps.i.pti 2 sup. ferūt humeri o: pharetras leues.i. politas, leuigatas, nō aspas, 2 circul⁹ flexil.i. flexibilis: aut flex⁹ auri obtorti.i. ex auro obtorto, hō ē torqs aure⁹, seu torques aurea (vtrūq3.n. a torquēdo dr̄) it.i. depēdet oib⁹ sūmo pectore p collū, qz circuit collū, 2 descēdit i pect⁹. turmæ eqtū sup. erāt tres nūero, 2 terni.i. totidē.s. tres h3 Seruiū ductores vagāt.s circū turmas nunc hos instruēdo. nūc illos (vr tm̄ qbusdā nō absurdū ē, si singulis turmis tres ductores dederimus, atq3 ita pprie terni dicant. Nā dicit bisseni.i. duodeci pueri secuti quēq3.s. ductor, ita nisi ternos dederis ductores, nō sūt, nisi.xxxvj. pueri, q vix vnā turmā fecerit, vez q poeta ductor noi a suo itigit, & nō nisi tres recitat, dicā cū Seruio tres tm̄ fuisse, nec obstat, qz nō nisi.xxxvj. sint pueri, qz tot sufficiūt istituēdo ludo, nec turmā p certo numero accipit poeta) Bisseni igit.i. duodeci pueri, secuti.i. sequētes quēq3 ductor.s. fulgēt agmie partito, ita vt diseretio sit iter agmina, seu turmas, 2 magistris.i. ductorib⁹ pibus.i. pformib⁹, vna acies iuuenū, sup. erat quā ouātē.i. lætā ducit paruus priamus, referēs nomē aui.s. sui prīmi, qz denominatus erat a priamo troianoz quōdā rege patre polite, pris illi⁹, vn̄ addit p apostrophē: o polite tua clara.i. iclyta pgenies.i. ples, auctura italos. nā politē dixit in scdo a pyrrho añ ora parētum trucidatū, s3 cato dicit eū in italiā venisse, atq3 politoriū oppidū cōdidisse, qd Vergilius dicit a filio conditū, sed a pris noie appellatū, quē.s. priamū iuniorem, equus thracius bicolor.i. duorū color, albis maculis, qz albas maculas isperfas habuit p ceo colori, quē griseū vocāt, vestigia primi pedis.s. ipsius eq sup. erāt alba.i. habuit anteriores pedes albos, 2 ardu⁹.i. erecta ceruice ostentans albā frontē. Alter.s. ductor fu. erat atis.s. troiaua, cuius equū p hoc innuit troianū, sed descriptionē omittit eq, qz generis psequit dicēs, vnde.i. a quo.s. At, latini dixere.i. denominauere genus acti p acty, atys ingt paru⁹ puer dilectus iulo puero. Iulus pulcher ante oēs: forma.i. formositate est inuectus extremus.i. in tertia turma tanq̄ summus ductor equo sidonio, quē dido cādida.i. pulchra, aut tunc fauēs dederat esse monumētū, & pign⁹ sui amoris, cætera pubes ferf eqs trinacriæ.i. siciliæ.s. senioris acestæ, nec placet vt dicatur vt pubes trinacriæ, qz troiani fuerūt, vnde 2 ludus troia dicta ē, & ita videf secūdus ductor ēt vectus equo acestæ. Nā cū præcipiti fuga abijssent a carthagine, semperq3 in nauibus diuersati essent nō vident habuisse multos equos, sed qz dictū qui venatione iulus visus ē gaudere equo, cōgrue et nūc quoq3 dat. dardanidæ excipiūt plausu.i. cū plausu pauidos.i. gloriæ, & cupiditate sollicitos: aut p ætatē meticulosos, 2 gaudēt tuētes.i. inspiciētes, eos, qz pro 2 ait, q agnoscūt ora.i. effigies veterz parentū.i. priscoz troianorū. Solet enim pueri referri ora parentum, vn̄ dido, q te tamen ore referret, 2 hypsiphile ouidiana, Fallere non norunt, cætera patris habent.

SERVI.

¶Custodē: scdm̄ Tulliū: q dicit ad militiā euntibus solitū eē dari custodes, qbus primo āno regātur, vn̄ ait de Pallāte. sub te tolerat magistro. Militiā, 2 graue martis opus. Impubis ab eo, qd̄ est hic pubis, nā qd̄ ait Salu. puberes oēs iterfici iubet venit ab eo, qd̄ ē puber, 2 sunt cōis generis, si referant ad singulos. si āt ad multitudinē hæc pubes. Fafa d aurē, seqr, 2 dicit. Vnde sicut & in tertio diximus vnū vacet necesse ē. Cāpos iubet esse patētes Discessu populi.s. iubet fieri cāpos patetes. Incedūt pueri, aut poetica licētia cōfundit ætates, vt mō pueros mō iuuenes dicat, nā ait, vna acies iuuenū, aut certe h3 qsdā sequēti distinctione mutata pcedentes magistros pueros dicit. Sequētes vero maturioris ætatis. Quos omnis euntes. Quos euntes oīa turba fremit.i. cū fauore psequif. Troia coma.i. cōposita. Pressa corona.i. galea: 2 sermōe Home. vsus ē, nā galeā στεφανον dixit, nā ppter comæ, non tonsi capilli, 2 reuera corona nō potest esse, cū sequat Galeā ante pedes pijcit inanē. Alij dicūt potuisse eos habere galeas coronatas. Bebi⁹ tamē Macer dic a Cæsare augusto pueris, q luserūt troias donatas esse galeas, & bina hastilia, ad quod Verg. pstat alludere sic pectore summo. Sic legendū est, ne sit solœcismus, & rei inanimatæ dedit motū dicēdo it, Summū aūt pectus ait pectoris: & colli cōfiniū, Tres eqtū numero turmæ: rē romanæ militiæ inserit carmini Nā cōstat prio tres fuisse partes populi ro. Vnā tatiēsium a Tito Tatio duce sabinoz iā amico post fœdera. Alterā rānetū a romulo. Tertiā lucerū: quorū secūdū Liuium & nomē & cā in oculto sunt, Varro tñ dicit Romulū dimicantē ptra Titū tatiū a lucumonibus, hoc ē thuscis auxiliū postulasse, vn̄ qdam venit cū exercitu, cui recepto iā Tatii ps vrbis data vnde i urbe Thuscus dictus viens: Hora. ac thusci turba impia vici, ergo a Lucumone luceres dicti sunt. Ergo i tres partes diuisus erat populus, adeo vt q etiā vni præerat pri tribunus diceba͂t. vnde ēt sumptus dati populo tributa nominantur. Terni ductores more suo, hoc est tres ductores pueri. hic quidā distingunt: vt diximus supra, Paribusq3 magistris, 2 hoc alludit, nā hodie equitū magistri dnr: Polite pgenica illū dicit, quē supra a pyrrho itroducit occisū, de quo cato in originibus dicit: q ad italiā venerit, 2 segregatus ab ænea, cōdiderit oppidū politoriū a suo noie. Quē thraci⁹ albis, cū tres dixerit duces duoz equos commemorat, sed aut ptermisit, q vt psequeret, necesse erat nec.n. vnus pedes eē poterat, aut illo reddidit loco, cætera pubes senioris acestæ, Fert eqs, quāq̄ multi, distictiōe mutata, tres equos cōmemorāt, vt sit plane prim⁹ equ⁹ bicolor maculis, & de alio dicat, Vestigia primi, alba pedis.i. pmoz pedū vestigia, 2 frōtē albā ondebat alter. Acti dixere latini, pp Actiam mrem Octauiāi dixit: de qua dixit Antonius Actia latini mater. vult eniz eius ēt maternū genus esse antiquissimū. Cætera trinacriæ, cætera pubes equis Acestæ fertur. Pauidos, gloriæ cupiditate sollicitos.

¶Postq̄ oēm læti, &c. Docet quō pueri eqtatū exercuerūt, de quo qz donat⁹ nihil dicit. ¶Ordo ē. postq̄.s. pueri sic instructi læti.s. spe victoriæ, aut pp exercitationē, nā pauidos dixit timore ignominiæ. erat ergo, spēq3 metūq3 inter dubij, lustrauere.i. circuierūt i eqs oēz psessū.i. oēs circūsedētes, 2 oculos suorū.s. maiorū epitides.s. custos iuli dedit ipsis paratis.s. ad excursum lōge.i. de lōge signū, 2 sonuit flagello, id.n. p signo dedit Olli. tūc.s. signo dato illi discurrere.i. i diuersas ptes excursus suos fecere, pes nūero, atq3 distēria, atq3 terni.s. ductores soluere.i. segregauerūt eos choris.i. acieb⁹ in formā chori pus dispositi. diductis.i. i diuisa ductis, 2 ipsi vocati.s. signo flagelli, rursus.i. iterz querterf vias.i. excursus suos, vn̄ exierāt redeuntes, 2 tulēre tela.i. hastilia sua infesta.i. tāq̄ vi illatum a obstātibus: & ipsi ineūt.i. iceprāt ide alios cursus 2 alios recursus, spatijs aduersis.i. ex aduerso sumptis, ita vt sibi iuicē obuiarēt, 2 ipediūt.i. iplicāt: orbes.i. circuitus suos alternos.i. alternati factos: orbib⁹.s. alterius, 2 ciēt.i. excitāt, 2 pmouēt simulachra.i. spēs: & similitudinē pugnæ.s. veræ gerēdæ sub armis Et nudāt.i. nudata pbēt nūc.i. aliqn̄ fugæ.i. tāq̄ fugerēt, terga, sup. sua, 2 spi vertūt nūc spicula i fensi.i. tāq̄ velit vi iferr, & ferunt nunc.i. aliqn̄ parit, fcā pace.i. ac si pacē fecerit, Vt.i. quēadmodū labyrinth⁹.i. domus a dedalo varijs circuitib⁹, vt exitus iuenirī nō posset ædificata (de q̄ in fine huius lectiōis lādius cuabimus) fertur habuisse quōdā in creta.s. isula alta.i. sublimi: hūisse dicit iter textū.i. ptextū, parietibus cæcis.i. iextricabilib⁹, & iter qs exit⁹ inuenire

Postq̄ omnem læti consessum, oculosq; suorum
Lustrauere in equis, signum clamore paratis
Epitides longe dedit, insonuitq; flagello.
Olli discurrere pares, atq; agmina terni
Diductis soluere choris, rursusq; uocati
Conuertere uias, infestaq; tela tulere.
Inde alios ineunt cursus, aliosq; recursus
Aduersis spatiis, alternosq; orbibus orbes
Impediunt, pugnæq; cient simulacra sub armis.
Et nunc terga fugæ nudant, nunc spicula uertunt
Infensi: facta pariter nunc pace feruntur.
Vt quondam Creta fertur Labyrinthus in alta
Parietibus textum cæcis iter, ancipitemq;
Mille uiis habuisse dolum, qua signa sequendi
Falleret indeprensus, & inremeabilis error.
Haud aliter Teucrum nati uestigia cursu
Impediunt, texuntq; fugas, & prælia ludo.
Delphinū similes, qui per maria humida nando
Carpathium

Carpathium, Libycumq; secant, luduntq; per undas.
Hunc morem, hos cursus, atq; hæc certamina primus
Ascanius longam muris cum cingeret Albam
Rettulit, & priscos docuit celebrare Latinos.
Quo puer ipse modo, secum quo Troia pubes.
Albani docuere suos hinc maxima porro
Accepit Roma & patrium seruauit honorem.
Troiaq; nunc pueri Troianum dicitur agmen.

Labyrinthus qd & vbi

Carpathiū mare qd & vbi

¶ Flagello, vĝa, q̄ sonat in modū flagelli. Choris acieb⁹. Vocari, ictu vĝæ. Et nūc terga. f. nu. Tris cōmemorat, q̄ in bello gerunt, pugnā, fugā, & pacē. Labyrithus, locus apud Cretā fact⁹ a Dædalo pplexis parietib⁹. vbi minotaurus iclusus ē: Parietib⁹ itextū cæcis, cæcū itextis parietib⁹. Ancipite dolū: pplexū errorē eūdi, ac redeūdi. Frāgeret. decipēr, falleret. Est. n. Catuli v̄sus. Err abūda regēs tenui vestigia filo, Ne labyrithēis e flexib⁹ egrediētē, tecti frustraref i extricabilis error. Impediūt, iplicāt itexūt, qd̄ a vestib⁹ tractū. Delphinū, aut vēit ab eo, qd̄ ē delphin delphini a delphine, Aut delphinū p dlphinor posuit. Maria būida. Hom. ἀγυιὰ κέλευθα Carpathiū, iter ægyptū, & rhodū a carpatho isula, Nec miradū eū duas posuisse ppationes cū & i scdo h fecerit, i segetē veluti &c. & i Geor. tres pōat. Frigidus vt quōdā syluis imurmurat auster, Vt mar sollicitū stridet refluētib⁹ vndis, Aestuat, vt clausis rapidus fornacibus ignis. Primus Ascani⁹ gñis ordinē docet, vt i pzio dixim⁹. Retulit: inouauit, qd̄ iā fecerat. Priscos, q tenuerat loca: vbi Alba est cōdita. Porro, post lōgū iteruallū, & ē aduerbiū tpis Troia q3 nūc. p. vt ait Sueto. Trāqllus. ludus ipse: quē vulgo pyrricā appellāt, troia vocaf, cui⁹ originē expsit i lidæ puerorū lusib⁹.

inueniri nequeūt, & hūisse dolū. i. errorē ancipitē. i. dubiū mille, vijs. i. p mille vias, q. s. re, aut rone, error i deprēsus. i. difficilis cōprēsibilis, & irretueabilis, falleret signa seqndi. i. falsa signa seqndi exitū daret: vt semp pcedēdo neq3 exeas, neq3 penitus ītres, sed nūc exire icipias: nūc iterū itroeas, & ita nescius, q signa seq̄ris haud. i. nō aut, h̄ ē eodē mō, nati. i. filij teucr. i. teucror: ipediūt cursu vestigia. s. mutua, & texūt. i. iplicāt fugas. i. vestigia fugiētiū filia, & texūt plia ludo. i. ludēdo: h ē faciūt plia: & simulachra pliorū sīles delphinū. i. illor pisciū celerrimorū, q secāt. i. diuidūt natādo p maria būida. carpathiū: sup. mare & libycū, & ludūt p vndas Ascanius retulit. i. inouauit prius hūc morē cursus. i. currēdi, aut excurrēdi eqs, atq3 h certamina. i. simulachra certaminū, sup. tūc, cū. i. qn cigēt muris albā i. ciuitatē illā lōgā. s. situ, & positiōe. & docuit latios pscos. i. veteres, celebraf. s. hūc morē, & albāi docuē hūc morē suos. s. libe roseo mō, quo ipe, & pubes troia secū. i. cū eo, sup. docti sunt aut istituerūt, mō Roma maria accepit hic. i. ex h ludo, porro i. lōge post, & suauit honorē priū. i. a pgēitorib⁹ istitutū, & d̄r nūc troia. i. noie troiæ, & pueri. s. sic ludētes, troianū agmē dr. p zeugma ad vicinius refert, na dicere potuisset & pueri sic ludētes dicunf nūc agmē troianū, qr talis ludus a troiāis istitut⁹ ē & denoiat⁹ q vulgo pyrrhica dicebat. Lādius de labyritho & delphīe dicit sic: labyrithus h edificij gēus portētosissimum iure appellat Ply. Est. n. igētissimi dispēdij, & nulli vsui necessariū. Ponit aūt q̄tuor fuisse, pmū i heracleo polite: quē hero. xij regū, q ægypto sibi parūt, op⁹ fuisse refert, & tria milia bitacula habuisse mille qngēta supra terrā, & totidē subterranea. Demoteles regiam oeberudis fuisse oiē, lycias sepulchrū meridis, plures soli sacr eē extructū. hic Dedalus exēplari eo, quē i creta edificauit supsit i edillius cētesimā piē imitat⁹ ē, q̄ innexa ambages, occursusq3, ac recursus iexplicabiles cōnnet crebris forib⁹ iditis, ad fallēdū occursus, redeūdūq3 in errores eoīdē. Tertius fuit i lēno sīlis illis colūnis trū cētū qngēta memorabilior. Quartū i officina turbices ita librati pepēderūt, vt puero eireñ agēte tornarenf. Quartū porsena clusij rex sibi fecē sepulchrū sub vrbe clusio. de q̄ Var. sepulius e sub vrbe clusio, i quo loco monumetū relīqt lapide q̄drato. singula latera pedū lata tricenū. Alta qnqgenū, inq3 basi q̄drata. iūs labyrithū iextricabilē, quo si qs pperet sine globo lini: exitū iuenīf neqt. Supra ad q̄dratū pyramides qnq3 sūt: q̄tuor i angulis i medio vna, i imo late pedū septuagenū qnū, altæ cētū qnqgenū ita fastigiatæ, vt in sūmo orbis æneus, & pegasus vnus oībus sit iposītus ex quo pēdeāt excepta catenis tintinabula, q̄ vēto agitata lōge resonat sup: a quē orbē aliæ q̄tuor pyramides extāt, altæ pedes cētenos. supra q̄s vno solo qnq3 pyramides. q̄rū altitudinē Varronem puduit ponere. Fabulæ ethruscæ eādē dicūt. quātotius ogis. Diodo. sicul. scribit de labyrintho ægyptio eē, q illū a Mena rege

Labyrinthi quot fuere & vbi locorū

æ sificatū velit, cē itidē alion q a Mēdite, alion q a Barrōe pasit ū referāt. Delphinū. delphinus delphini ɫ delphi delphinis. Velocissimū oīz aīalū delphin⁹, ē ocyor volucre, acrior telo, Tardat tū i feriēdo, qr nō nisi resupinus, atq; euersus ferire pōt, qn multū ira rostrū oī illi ē medio pene i vētre cū viuti⁹ sp ūz eōtinuerit. velum arcu emissus ad respirādū emicat. Parit catulos, decē nutrit vberib⁹, Fœt⁹ ifātia ifirmos gestat. Adultos diu comitat, Viuit. xxx. ānis. Lingua illi p nāz aq̄tilū mobil' ɫ suillæ sil'is p voce gemit⁹ hūano sil'is. dorsū repādū rostz simū: Qua de cā nomē symōis miro mō agnoscūt, maluntq; ita appellari hoīam ict sīmis sī, ɫ musica delectāt, h⁹ rei, & Ariōis ɫ multoz alioz exempla narrat ply, corio vestiūt, sz nō cū pil'. vt vituli mari: ɫ hippotami.

Delphin quō flectatur

ASCEn.

Hac celebrata tenus sancto certamina patri.
Hic primum fortuna fidem mutata nouauit.
Dum uariis tumulo referunt solēnia ludis.
Irim de cœlo misit Saturnia Iuno
Iliacā ad classem, uentosq; aspirat eūri.
Multa monēs necdum antiquū saturata dolorē.
Illa uiā celerans per mille coloribus arcum.
Nulli uisa cito decurrit tramite uirgo.
Conspicit ingentē cōcursum, & littora lustrat.
Desertosq; uidet portus, classemq; relictam.
At procul in sola secretæ Troades acta
Amissum Anchisen flebāt, cūctæq; profundum
Pontū aspectabāt flentes, heu tot uada fessis
Et tantū superesse maris, uox omnibus una.
Vrbem orat, tædet pelagi perferre laborem.
Ergo inter medias sese haud ignara nocendi
Conicit, & faciemq; deæ, uestemq; reponit.
Fit Beroe Ismarii cōniux longæua Dorycli.
Cui genus, & quondā nomē, natiq; fuissent.
Ac sic Dardanidum mediā se matribus infert.

Iris

O miseræ, quas nō manus, inquit, Achaica bello
Traxerit ad letū patriæ sub mœnibus, o gens
Infelix, cui te exitio fortuna reseruat?
Septima post Troiæ excidiū iam uertitur æstas.
Cum freta, cum terras oēs, tot inhospita saxa.
Syderaq; emēsæ ferimur, dum p mare magnum
Italiam sequimur fugientē, & uoluimur undis.
Hic Erycis fines, fraterni, atq; hospes Acestes.
Quis prohibet muros iacere & dare ciuibus urbem?
O patria, & rapti nequicq̄ ex hoste penates.
Nulla ne iam Troiæ dicentur mœnia, nusq̄
Hectoreos amnes Xanthū, & Simoenta uidebo?
Quin agite, & mecū infaustas exurite puppes.
Nam mihi Cassandræ per somnū uatis imago
Ardentes dare uisa faces, hic quærite Troiam.
Hic domus est, inquit, uobis, nūc tempus agi res.
Nec tantis mora prodigiis, en quattuor aræ
Neptuno, deus ipse faces, animūq; ministrat.

poeta

Hæc memorās prima infensum ui corripit ignem
Sublataq; procul dextra connixa coruscat.
Et iacit, arrectæ mentes, stupefactaq; corda
Iliadum, hic una e multis quæ maxima natu
Pyrgo, tot Priami natorū regia nutrix.

Pyrgo

Non Beroe uobis, nō hæc Rhœteia matres
Est Dorycli coniunx, diuini signa decoris.
Ardentesq; notate oculos, quis spiritus illi.
Quis uultus uocisue sonus, uel gressus eunti.
Ipsa egomet dudū Beroen digressa reliqui
Aegram indignantē. tali q sola careret
Munere nec meritos Anchisæ inferret honores.
Hæc effata.

poeta

At matres primo ancipites, oculisq; malignis
Ambiguæ, spectare rates miserū inter amorem
Præsentis terræ, fatisq; uocantia regna
Cum dea se paribus per cœlum sustulit alis,
Ingentemq; fuga secuit sub nubibus arcum.

℃ Hac celebrata, &c. Post ludoz celebrationē quā cū voluptate pegerāt sine dāno graui: aut læsiōe alicuius recitat poeta aduersaz fortunā, q̄ subsecuta est. Silicet, qr fere extremū gaudij luctus occupat, vñ subsequeret classiā incēdiū figuratū p sagittæ incēsionē ɫ post lachrymabilē discessum, infelix nauigatio, atq; placato mari palinuri submersio, vt suis locis videbim⁹.

Ordo

Nūc aūt docet iris demissa a Iunone ad deturbādos ludos, & classez inurēdā de q̄ re eū nihil afferat ex Donato. ℃ Ordo est. Certamina sunt celebrata, hactenus. i. hucusq;, pri sancto. i. in deoz numer assumpto. i. anchisæ, fortūa mut-ata. s. a felicitate: & gaudio in triste dissfortuniū: nouauit. i. imutauit fidē. i. fidelitatē, quā troiāis totiens afflictis suare debuit, pmū hic. i. in celebratiōe hui⁹ ludi, aut nouauit. i. inouauit: ɫ repauit fidē. s. quā Troiani de ea habuerāt credulitatē, vīcēs. s. cā nunq̄ fore satis amicā. Troiāis, vñ dictū. hac troiana ten⁹ fuerit fortūa secuta Nā dū. s. ipsi Troiāi referūt tumulo. i. ad tumulū solēna. i. anniuersaria sacra, Iuno Saturnia. s. inimica, ɫ psecutrix misit iris de cœlo ad classez Iliacā. i. Troianā, ɫ aspirat. i. afflat eūri. i. descedēti vētos. s. vt celerius descēdat, monēs multa. i. multū, aut multa or es, q̄s postea facto declarabit, necdū. i. nō adhuc saturata dolorē antiquū. i. hñs nōdū exhaustū antiquū dolorē, quē de iniuria Troianoz sibi illata acceperat. Illa. s. iris vīgo. i. viridis ætatis, adhuc vigēs celerās. i. pperās p arcū mille colorib⁹. i. mille coloz, vel hñtē mille colores (Dicimus. n. hoiē largo ore ɫ largi oris, sic arcū mille colorib⁹, ɫ mille coloz. Ser. tñ vbiq; tales ablatiuos p genitiuis cēset positos) decurrit. i. deorsum currit, tramite cito. i. celeri trāscursu, nulli. i. nō vlli: nō visa vlli. i. a vllo, ɫ pspicit. s. postq̄ descēderat, igētē pcursum. s. hoīuz ɫ lustrat. i. circūspicit litora, & videt portus desertos. s. a Troianis, ɫ classez. s. æneæ, relictā. At. i. sz troades. i. mulieres Troianæ, secretæ. i. sepatæ a viris, pcul. i. longe a viris. s. in acta. i. litore sola. i. in deserto, flebāt Anchisen. s. optimū patrē, ɫ leuame oīs casus, amissuz. s. p mortē, cuius memores erāt, qr eius anniuersariū celebrabāt, & ipsæ cūctæ. i. simul oēs flētes aspectabāt pōtū. i. mare pfundū flētes dicit, heu miserabiles, vel flēdo dicētes, heu tot vada, & tm maris supesse. i. restare trāsfretādū fessis. i. fatigatis lōga nauigatione, vna. i. vniformis vox. i. pcatio, est sup. oībus, qr oēs orāt. i. implorāt vrbē, in q̄. s. maneāt, tædet sup. eas pferre laborē pelagi. s. nauigatiōis p pelagus: ergo iris haud ignara. i. gnara, & pua nocēdi: pncit sese inter medias. i. in mediū illaz, & reponit. i. deponit, qz. i. simul, faciē. i. effigiē, & vestē deæ. i. q̄li vtit, cū in forma deæ apparere vult, & sup. fit. i. appet, ɫ effingit. Beroe coniux lōgæua. i. annosa, Dorich illius viri, Ismarij. i. Thracis, cui fuissent. s. si aut bellū, aut lōga nauigatio, nō absumpsisset, quōdā. i. aliqñ, ɫ. i. simul genus. i. pgenies: & gñratio, ɫ nomē. s. familiæ, ɫ nati. i. liberi ab eo denoiati, & ita qr nota erat pp claritatē viri ɫ filioz quos habuerat, potuit facilius psuadere, ac ipsa ifert sic. i. trāsformata in faciē Beroes mrib⁹. i. inter mrēs dardanidū p dardanidaz, se mediā. At sic. i. cū hac orone sequēti. O miseræ, &c. Recitat orōnē, quā monita, & istructa a Iunone habuit ad troianas mulieres in forma beroes iris demissa, cohortās videlz naues incēdi. vt æneæ auferret spes in Italiā pficiscendi, qd vnū ptēdit Iuno sciēs, q nihil Carthaginesi ipperio obesse possit, si Troiani regnū i italia nō ɔstituerit, ob eā igit rē classez icēsa voluit, de q̄ nihil afferr̃ a Donato. Ordo āt est. Ipsa, sup. iris in forma beroes inqt o miseræ. i. miserādæ mulieres, q̄s manus achaica. i. achiuor exercitus, nō traxerit bello. i. p bellū ad letū. i. morte sub mœnib⁹ patriæ: qd' alibi dicit, troiæ sub mœnibus al ia o gēs ifelix, cui exitio. i. exterminio, aut morti reseruat te fortūa. q. d. ad tristissimū, cū tā inimica pduret, septima æstas vtit. i. finit iā post excidiū Troiæ, cū nos emēsæ. s. trāsfireādo, hoc ē, q̄ trāsfretauimus freta, sup. oīa, cū terras oēs. cuz tot saxa ihospita. i. nullū pbētia hospitiū, ɫ syderan. tēpestates ferimur. i. trahimur. s. adhuc dū seqmur p magnū mare Italiā fugiētē. i. nolētē iueniri: qr adhuc semel in Sicilia fuerāt, & viciniores Italiæ q̄ nūc sint, ɫ cū voluimur adhuc vndis. i. p vndas & tēpestates maris (q̄uisq̄ cæter a pgā, discutiā, quā Seruius insolubilē putat q̄stionē, quo videlz adhuc septima dicat æstas, cū in pmo dictū sit a Didone. Nā te iā septima portat, oībus errātē terris, ɫ fluctib⁹ æstas, quā qdē q̄ōnē: si pprius inspexerimus, poeta ipse dissoluit, nā pncipiū septimæ æstat fuisset cuz ad Didonē appelleret indicat vbūz portat: nā veniētia tpa portāt. vñ hor. i de arte. Multa ferūt āni veniētes cōmoda secū: Multa recedētes adimūt hic āt sigr finis eiusdē septimæ æstat cū dr vtit, q̄si pgredi nesciēs, vñ & vtez mōtis ɫ copit Nec obstat q̄ anniuersarium

Ablatiui p genitiuis positi

Ordo.

Quæstō cū solutione

Tum

Tum uero attonitæ monstris, actæq; furore
Conclamant, rapiuntq; focis penetralibus ignem.
Pars spoliant aras, frondem, ac uirgulta, facesq;
Coniiciunt, furit immissis Vulcanus habenis
Transtra per & remos, & pictas abiete puppes.

SERVI. ¶ Hac te. te. Tmesis est hactenus, & hic sermo, quantũ ad artẽ spectat, duas principes habet orõnis, vt hac pronomẽ sit, tenus ppositio, sicut pube tenus & crure tenus, sed iã vsus obtinuit, vt p vna pte habeat, ergo aduerbiũ est. Omnis.n. ps orõnis cũ desierit eẽ qđ est, in aduerbiũ migrat & est tpis, nã hucusq; signif. Hic pmũ sequet.n. palinuri, vel Miseni mors, id mutata fortuna est. Iris de coelo missa. i. ex magna pte suaf, vt Mercurius ad concordiã, iris ad discordiã mittat, vñ & iris dicta est quasi ἔρις. Falsum est aũt qđ dr ministra esse tantũ deaꝝ, cũ & a Ioue plerũq; mittat, vt Aeream coelo cũ Iupiter iris, Dimittit, germanæ haud mollia iussa ferentẽ, & bñ iris mittit, q̃ fit de nubib⁹; quaꝝ dea est Iuno, ventosq; aspirat eũti: vt de Mercurio. voca zephyros. Mille colorib⁹. s. satũ, vel mille coloꝝ p antiptosin. Nulli visa. s. ipsa dea, nã arcus vr, quẽ nõ iris, sed viã iris dicit. Alii celeritatẽ eẽ volũt, nulli visa. De iride arcũ in gñre masculino dixit Verg. Catullus & alii in fœminino referẽtes ad originẽ. Desertos, a viris. In sola, deserta. Terẽ. Venit meditatus ex sololoco. Acta ἀκτὴ græcũ est. Flẽtes ben. i. miserabilr flẽtes, & a psona poetæ dr, vel sit ipsaꝝ mulieꝝ. Reponit, duob⁹ diuersis adiũxit, Ismary,

Ismarus vbi locoꝝ

thracia, Ismarus mõs thraciæ, & bñ suadet ab authoritate. Sic aut mutato bitu: aut ista dictura. O miseræ, magna arte, non ex abrupto, qđ vult psuadere dicit, sed vtit circũstãtiis. Exitio, dixit, & nõ regno. Septima, at q & dido ẽt septima dixit, vñ qdã dñt æneã, paucis dieb⁹ fuisse Carthagini. nã dixit. Cũ subito assurgẽs fluctu nymbosus orion, q sm Sal. orit iuxta solis æstiui pulsũ. Itẽ aũt, dũ pelago desæuit hyems, & aquosus oriõ, vt hyemẽ p tẽpestate posuerit, sed illud occurrit. Nũc hyemẽ iter se

Quæstio sine solutione

luxu q̃ lõga fouere. Sed q dã ita purgãt. vt intra anni metas, & ad africã venerit: & unde decesserit, sed in pmo aũt. septima æstas vñ apparet hãc octauã fuisse, qđ & ab Anchisæ morte indicat ipletus annus. Ergo insolubilis est locus & quẽ Verg. emẽdasset. Cũ terras oẽs, q pagrauerat multa, syderaq; emẽsæ ferimur, aut tẽpestates, aut puicias. q̃ syderib⁹ subiacẽt. vt i Buc. Aetẽ opũ vsemus duces sub sydere cãcri. Per magnũ & pcellosum, Lucre. suaue mari magno. Italiã sequimur fugiẽtẽ: vt iã tãdẽ, Italiæ fugiẽtis pndimus oras: & reuera nullus sequit, nisi qđ fugit: Voluimur, nõ nauigamus. Hic ery. fi. argumẽtũ a facili. Ne q̃cquã, q nõ pderãt, cũ eẽnt fatoꝝ cõtrariæ. Infaustas, mali ominis: Nã mihi cassandræ, nõ cui credere nõ debeat, sed cui cũ sua pnicie nõ crediderãt. Iã ipsa agi res. i. Troiã fieri. Mora pdigiis, ecce pdigiũ de bono, & argumẽtat ad icẽdiũ nauiũ,

Prodigiũ qđ sit

Aras ardere. Neptuni, q̃ aĩo q̃ttuor dicit q singuli duces singulas posuerãt, nã de. Numero de⁹ ĩpare gaudet, Alii dicũt a Cloãtho positas, q̃s pmiserat sedatus Neptuno. De⁹, cuius sunt nauces: sensus. i. ipsa itensa. Tot, aut multoꝝ, aut sup dictoꝝ vt Quinq̃ginta illi thalami. Nõ beroe, hortat numinis authoritate. Diuina collegit signa, qb⁹ dii cognoscũtur vt Nãq; haud tibi vius mortalis: aut vox hominẽ sonat. Spiritus, odor, vt coniæ diuinũ vertice odorẽ. Spirauere, Vel gressus, vt Et vera incessu patuit dea. Primo, antequã numẽ agnoscerent. Miserũ, aut magnũ, Terẽ. Eã misere amabat, aut quo efficerent miseriores, Abiete. i. in Abiete pictas, vel q̃ essent pictæ, & de abiete.

q annuersariũ agat Anchisæ, nec illud nũc hyemẽ inter se, qa hoc posterius dixit, fama tã ficti prauiq; tenax. q̃tiũtia veri, nõ aũt mãsisse eã hyemẽ attestata est Dido dicẽs: Quin ẽt hyberno moliris sydere classes. De pore ergo hoc dicem⁹. Ad finẽ sextæ æstatis appulsus æneã cũ Anchise ad Siciliã, ibiq; paulo post defunctũ Anchisen, quo circa totã illã hyemẽ ab Aceste amico

Solutio tãtæ quæstionis

suscipiunt, hospitio, dũ pri exequias faciũt, nauesq; reparãt, & se se reficiũt Troiani: nisi. n. imorati dicant in sicilia, cũ paꝝ apud Antãdron, Thraciã, Cretã Strophadas, Epirũ, Carthaginẽq; fuerint, nõ possent tot æstates eẽ pactæ, Incepisse aũt nauigationẽ nouã cũ æstate indicat ille locus in pncipio tertii. vix pma inceperat æstas, Et pr an. da. fa. ve. iu. cũ ergo oraculo heleni edocti: & admoniti, q: ab & trinacria lẽtãdus iremus vnda q̃. s. in Italiã pficiscerent, quo dicto signẽ lẽte illinc pfecturos: & cũ mora fit, nisi vrgeat necessitas, classem ñ moliri sub hyberno sydere, & iã hospitio essent suscepti ab amantissimo viro Troiano, videlz Aceste: verosimile est: eos eã hyemẽ mãsisse in Sicilia vñ cũ pmo vere, Vix e. c. si t. m. a. v. d. l. &c. cũ. s. noua suborta tẽpestate in carthaginẽ depulsi sunt, vbi eã mãserũt æstatẽ fere totã, atq; ita ad finẽ septimæ æstatis abeũtes: in siciliã pacto anno Anchisæ anniuersariũ celebrãt. Nihil ergo in hac insolubili q̃one insolutũ reliqt poeta) Fines. i. limites. Erycis. s. mõtis, fraterni. i. fr̃e ductoris nr̃i æneæ Eryce, videlz denoiati, sup. sunt hic, & Acestes vir Troianus, & amicus est, hic hospes, i. q nos libẽter suscipit hospitio. Quis phibet iacere muros. i. fundamẽta muroꝝ, & dare vrbẽ ciuibus, q: ciues psto sunt deest sola vrbs. q. d. nemo phibet: o pr̃ia. s. Troia, cuius gẽs tota p lõgã nauigationẽ extiguet, & o penates rapti. i. erepti, neq̃cquã. i. frustra, ex hoste, s. græco. ne. i. an, nulla mœnia dicent iã. i. vnquã post hac Troiana. q. d. vr q nõ, & nusq̃, h est, an nõ videbo vsq̃ amnes hectoreos. i. troiãos, ad q̃s hector Troian⁹ tã viriliter pugnauit. s. xãthũ, & Simoeta, q Troiã pfluebãt, & q̃ꝝ simulachra helenus i epiro fecerat, Quin. i. quinimo agite, cohortãdi aduerbiũ. i. audẽtes sitis, & exurite mecũ. i. vt ego factura sum, puppes infaustas. i. nobis infortuniũ afferẽtes, Nã imago vatis Cassandræ visa est mihi p somnũ, dare mihi faces ardẽtes. i. incẽsas: q̃rite hic Troiã. i. quã in italia q̃rituræ estis, & inqt domus. i. ppetua mãsio est vobis, hic res est agi. i. agẽdi res. s. dictas. & ad institutũ nostrũ faciẽtes. i. iã exurẽdæ sunt classes cũ cõmodissime exuri possint. Nec mora: sup. fit, aut eẽ debz, tãtis pdigiis. i. portẽtis rẽ pperare monẽtib⁹, en. i. videte q̃tuor aræ, sup. extructæ & paratæ sunt. Neptuno, ipse deus. s. nauigãtiũ. ministrat faces. s. ad incẽdẽdũ naues, q: in aris eius derelictus erat ignis a sacrificãtibus: & ministrat aĩuz. s. rei pperãdæ, cũ author eius eẽ videat, & adiutor. Ipsa iris in forma beroes memorãs. i. recitãs, hæc, corripit pnmaigne infensus. i. valde offensũ naues, & coruscat. i. respiẽdet pcul: enixa. i. cõtẽdẽs inijcere ignẽ dextra. s. manu sublata. i. sursũ lata, & iacit. s. inijcit ignẽ, mẽtes iliadũ. i. troianaꝝ mulieꝝ arrectæ sunt. s. admiratiõe, & corda, sup. eaꝝ stupefacta, sup. sunt, hic. i. tũc Pyrgo illa vetula existẽs vna in multis. i. inter multas, nutrix regia tot natoꝝ Priami, q̃. sup. erat maxima natu. i. antiq̃ssima sup. inqt, o miseræ, hæc nõ est vobis beroe rhetia. i. Troiana ex rhæto pmõtorio Troiæ coniunx Dorycli: notate. i. psiderate signa diuini decoris. s. oculos ardẽtes. i. ardẽter respiẽdẽtes. & notate, q. i. q̃lis (& melius legit, q q̃ qs ad euitãdũ sibilũ, sicut, & illic. Qui vultus, &c.) spiritus. i. odor sit illi, q vultus sit illi, vel p velq sonꝰ vocis, vel q gressus sit illi eunti. i. incedẽti. q. d. hæc oĩa sunt signa diuini decoris, vt Seruius bene declarat, egomet digressa. i. digrediẽs ab ea; reliq dudũ. i. paulo ante ipsam beroen

.s. quã hæc repræsentat, ægrã, & indignãtẽ, q ipsa sola careret tali munere. i. officio anniuersario, nec inferret Anchisæ honores meritos. s. dũ viueret, hæc effata. i. elocuta, sup. est pyrgo, at. i. sed matres ancipites. i. dubiæ pmo. i. in pncipio. s. qd facerẽt, spectare sup. cœperãt, aut spectare p spectabãt rates. i. naues, q̃s incẽdere iusserat iris: oculis malignis. i. maleuolis, existẽtes ambiguæ inter miserũ. i. misere afficiẽtem amorẽ psentis terræ, & regna vocãtia. s. a lõge fatis. i. deoꝝ volũtate (eãdẽ rẽ diuus Ambrosius in homiliis docet, inter amorẽ psentis patriæ & cœlestis euenire multis dicẽs sic. Raro quãuis excelsa vtus futuris cõmutet psentia, Difficile qppe vr hoibus, vt spẽ pictis emãt. dãnoq; psentiũ futuræ locũ mercent ætatis. hæc ille. Licet ergo Troianæ mulieres scirẽt regna pmissa fatis eẽ pstãtiora psentib⁹ iñ pptea, q bonũ pñs dulci⁹ est q̃ futurũ, magis amabãt psentia: vt nimirũ mortales terrena, q: psentia cœlestib⁹, q: futuris pferũt, tũc sup. ãbiguæ erãt, cũ dea. s. iris, sustulit. i. sursũ tulit se p cœlũ, alis paribus. i. cõformibus, & secuit fuga. i. p fugã, vel dũ fugeret ingẽtẽ arcũ, q. s. iridis significator est, tũ vero. i. sed tũ maxime attonitæ sup. sunt matronæ illæ mõstris. i. rebus insolitis, & raro visis, & actæ. i. impulsæ furore. s. immisso, ipsæ conclamãt. i. simul clamãt more muliebri, & rapiũt ignẽ focis. i. ex aris incẽsis, pars. i. ipsæ ptim, aut p pte, spoliãt aras. s. cõbustibilibus suppositis & coniiciũt. s. in naues frõdẽ. s. arboꝝ, ac virgulta. s. arida: & faces. i. tædas, & vulcanus. i. ignis furit. i. debacchat, & ampliter diffundit p trãstra. i. loca in nauibus, p quæ transitur, & in quibus sedent remiges, & per remos. s. in trãstris repositos, & p puppes abiete. i. abiegnas, aut ex abiete factas pictas. i. pulchras, aut reuera pictas. i. insignibus ornatas, & hoc habenis immissis, vulcano. i. igni. vt libere vagetur per omne combustibile, quia ignis cresceret in infinitum, donec esset combustibile,

Nuntius Anchisæ ad tumulum, cuneosq; theatri
Incensas perfert naues Eumelus, & ipsi
Respiciunt atram in nimbo uolitare fauillam.
Primus & Ascanius cursus ut lætus equestres
Ducebat, sic acer equo turbata petiuit

ASCEN. ¶ Nũtius, &c. Docet quõ nũciatũ: & restinctũ est nauiũ incẽdium, quodq; naues absumptæ sint, q: q̃ttuor dũtaxat, seruatis. s. reliqs pcibus æneæ, de qbus Donatus dicit sic, Iupiter oipotẽs. amplexus est oia q̃ p maloꝝ necessitate fuerãt postulanda Iupiter: hoc solũ satis est ad auxiliãdũ: O ipotẽs. vt nõ solũ pstãdi habeat potẽtiã, sed ẽt difficilia possit remouere, sed quoniã non satis est posse, nisi ẽt velit, addit, si nõ dẽs ad vnũ odisti. i.

Donati expositio

Castra

nuime

nisi me quoque odisti. Addit et cōmiserationē ponens egestatis angustias. Postremo ponit meritū postulātis, et plenū auxilii dātis. Senior, & ætate & arte a Pallade accepta meruerat audire. Est aūt huic sententiæ cōsona illa Terētiana. Quādo id fieri nō potest: qd' vis, id velis, qd' possis, hæc ille. Ordo est. Eumelus. i. vir ille, q interpretatur bene curās, nuntius. i. nūtians præfert. i. ante alios nuntiat, aut pfert ad tumulū Anchisæ, & ad cuneos theatri. i. spectaculi, naues sup. esse incēsas: et ipsi. s. ludo intēti respiciūt atrā. i. piceā fauillā. i. flāmā ignis volitare in nimbo. i. forma nubis atræ, & Ascanius primus, vt. i. sm q ipse lætus ducebat cursus eqstres, sic ipse acer. i. strēnuus petiuit equo. i. in equo castra turbata. i. incensas naues, nec magistri. i. custodes exanimes. i. sium timore amittētes, putātes. s. naues ab hostib' aut piratis incensas, possunt retinere. s. Ascaniū, & inqt sup. vbi aduenerat, heu miseræ ciues. quis. i. qlis est iste furor nouus. i. magnus, & insolitus, quo. s. tēditis, quo tēditis nūc. i. quid habetis intētionis, nō hostē, sup. repellitis, nec sup. vritis castra inimica. i. inimicor. s. argiuū p argiuorū, sed vritis vestras spes. i. naues, in qbus locāda est spes vestra puenīēdi ad fatalia regna, en. i. videte, ego sup. sum vester Ascanius, qsi dicat nō hostis, et sup. hoc dicēs, piecit galeā inanē, q educto capite, añ pedes. s. mulierum, qua. s. galea ipse indutus ludo. i. ad ludū: aut dū luderet vel ciebat. i. exercebat, et puocabat simulachra belli, et Aeneas qui. s. pedes erat, accelerat. i. celeriter accurrit: & agmina teucrū pro teucrorū. i. troianorum accelerāt sup. simul. Ast. i. sed illæ. s. matronæ, quæ naues icenderāt, diffugiūt metu. i. præ timore, passim per diuersa litora et petunt syluas, et sicubi saxa cōcaua, sup. erāt, ea sup. petūt furtim. i. clāculū, piget, sup. eas icepti, et lucis. i. vitæ, & ipsæ mutatæ. s. a furore agnoscūt suos, & iūo. i. isania inmissa a Iunōe est excussa pectore. s. earū, sed flāmæ, atque incēdia nō posuere. i. deposuerūt iccirco vires idomitas. i. difficulter dōabiles stuppa. s. picora, q naues stipatæ erāt, viuit. i. icēsa ē sub robore. i. ligno nauiū vdo. s. extrisecus vomēs. i. emittēs fumū tardū. i. dēsum & tarde, hoc est cū molimine ascēdētē, et vapor lētus. i. tardus est. i. cōsumit carinas. i. vētres nauiū, et pestis. i. vis incēdii descēdit toto corpe. s. nauiū. Est ergo declamatio p cōtrariū. nā cū pprium sit igni per naturā ascendere, propter picē attrahentes, tūc ēt descēdebat. & ita cōgrue vocauit pestē, q ignis pestilentialis præcordia vitiās, nōnunq ima petit, nec vires heroum. i. præstātissimor virorum, atque flumina ifusa psunt, q nō possunt extinguere incēdiū, tū. i. tūc pius Aeneas cœpit, sup. abscindere humeris. s. suis vestē, et vocare deos auxilio. i. in auxiliū, et tēdere. i. extēdere ad deos palmas. i. manus cōplicatas. Possent infinitiui dici ēt resolui in pterita impfecta indicatiuip locutionē rebus narrādis aptā. Si cui videat impatiētius factū, q Aeneas veste absciderit humeris: nō intelligit q cū Aeneas ludis funebrib' præesset sacerdotisque officio fungeret, nō potuit ijs vestibus, qbus funebria exercuerat supos inuocare. vñ absciditq: extēdi locus nō erat ex humeris vestē, & vocauit deos auxilio, qd' impatiētis signū nō est, vocauit aūt sic, O Iupiter oīpotens, si nondū exosus, sup. es, ad vnū. i. oīno, troianos & si quid. i. in aliquo pietas antiqua. i. solita tua clementia, respicit, labores humanos, O pater da nunc classi euadere flammam, et eripe læto. i. deletioni & exterminio (licet aūt ex vsu lætum accipitur pro morte: tamen per naturam significat deletionē, vnde nō est omnino acyrologia) res tenues. i. exiles, et modicas, teucrum. i. teucrorum, vel tu si mereor (innuens autem se non meruisse deprecatur) dimitte morti. i. exitio. fulmine infesto. i. vim inferente, qd' superest. i. reliquum est. s. Troianorū, et obrue hic, in hoc loco, tua dextra. i. extingue nos penitus, si nihil nobis saluum esse permittis, æneas sup. vix ediderat. i. elocutus erat hæc, cum tempestas atra. i. ex densa nube producta furit. cipitatur, i. sine more. i. exemplo, aut modo & hoc imbribus effusis, et ardua terrarum. i. montes, & cāpi. s. plani tremiscunt tonitru, et imber turbidus aqua, et nigerrimus, densis austris. s. ventis illis immixtis ruit. i. pceps decidit toto æthere. i. aere, & puppes implent sup. i. vsque ad superfluitatē, aut sup implentur, qd' idē est, robora semusta. i. semiusta, madescunt. i. madefiunt, donec omnis vapor. i. vis ardoris restinctus: sup. erat, et omnes carinæ seruatæ, sup. erant a peste. i. ab incendio quattuor. s. dūtaxat amissis. i. absumptis p incendium.

Ordo.

Castra, nec exanimes possunt retinere magistri.
Quis furor iste nouus, quo nūc? quo tēditis? inquit.
Heu miseræ ciues, nō hostem, inimicaque castra
Argiuum, uestras spes uritis, en ego uester
Ascanius, galeam ante pedes proiecit inanem.
Qua ludo indutus belli simulacra ciebat.
Accelerat simul Aeneas, simul agmina Teucrum.
Ast illæ diuersa metu per littora passim
Diffugiunt, syluasque, & sicubi concaua furtim
Saxa petunt piget incœpti, lucisque, suosque
Mutatæ agnoscunt, excussaque pectore Iuno est.
Sed non iccirco flammæ, atque incendia uires
Indomitas posuere, udo sub robore uiuit
Stuppa uomens tardum fumū, lentusque carinas
Est uapor, & toto descendit corpore pestis.
Nec uires heroum, infusaque flumina prosunt.
Tum pius Aeneas humeris abscindere uestem,
Auxilioque uocare deos, & tendere palmas.
Iuppiter oīpotens, si nondum exosus ad unum
Troianos, si quid pietas antiqua labores
Respicit humanos da flammā euadere classi
Nunc pater, & tenues Teucrum res eripe læto.
Vel tu quod superest, infesto fulmine morti.
Si mereor, dimitte, tuaque hic obrue dextra.
Vix hæc ediderat, cum effusis imbribus atra
Tempestas sine more furit, tonitruque tremiscūnt
Ardua terrarum, & campi, ruit æthere toto
Turbidus imber aqua, densisque nigerrimus austris.
Implenturque super puppes, semusta madescunt
Robora, restinctus donec uapor omnis, & omnes
Quattuor amissis seruatæ a peste carinæ.

Ascanius

Poeta

Aeneas

¶ Magistri: custodes, Ter. Me filijs relinquit quasi magistrū. Furor quasi ad furentes loquitur, et veluti ne nunc quidē agnitus, enim dicat, En ego vester Ascanius, galeam proiecit inanem. Nouus autem est magnus, aut inopinatus. Quo tenditis. i. quid habetis intentionis. Vestras spes vritis, nauibus. n. ad regna tendebant. Inanem, concauam, sine capite. Ludo. p ludum. Excussaque pectore Iuno est, furoris cā: non furor, iccirco quia furor desierat. Vdo sub robore, vicino aquis. Stuppa. sm antiquā orthographiam, nam dicta est a stipando. A hu... etiam linum dicimus. Tardum, densum: crassum: nam ignem solet fumus præire, vnde tardum addidit. Corpore nauium, vt Disiice corpora ponto. Descendit pestis, incendium more suo & declamauit p contrariū, nā ignis superiora semp petit. Flumina prosunt: vis aquæ. Humeris abscindere vestem, notat quidam, q Aeneas damnum quattuor nauium impatienter doleat, sed magis illud considerandum est, quod ait supra. Ascanius. Vestra spes vritis: vt damnū nō doleat, sed spē nauigationis ereptam, Iupiter omnipotens figuratis hoc agit coloribus, nec vt pereat, sed vt restinguatur incendium. Si nondū optimus, dictus est qui agentis voluntatem latenter ostendit. Exosus antiqui dicebant odi & osus sum, hinc exosus, nunc nomen in vsu est, verbo non vtimur. Ad vnum: nullo excepto Si qd tibi pietas aut si pietas præstat aliquid humanis laboribus, aut si qd meremur pp̄ter pietatis cultū, vt, Par cepto generi, hoc ipsum remunera, vel si respicit res humanas pietas, q de terris olim recessit. Res eripe leto. Acyrologia est. i. improprietas sermonis, non enim letum dicitur, nisi de viuentibus animalibus. Quod superest. i. quod congrue sequitur. Sine more, sine exemplo. Tonitruque tremiscunt, ablatiuus hic incertus est, vtrum a neutro indeclinabili veniat, hoc tonitru, vt hoc cornu, nam inde est Fractæque tonitrua nu. vt cornua, an a masculino sm quartam declinationem, hinc enim est: tonitrus agis, & me a fulmine torques, Ardua terrarum, periphrasis montium Aethere toto, pro aere posuit. Madescunt ro. aut humectant aut resoluuntur in cinerē. qd' naturale est post incendium.

SERVI.

Exosus nomē sine vbo

¶ At pater æneas, &c. Memorat perplexum æneam consilio prudentium virorū vsum, pcipue Nautis, & postmodū Anchisæ, a quibus cohortabatur, siqui Troianorum essent ignaui, aut inualidi, eos in Sicilia derelinqueret, q̄res maximopere in gloriā vergit Romanor, q non nisi a validissimis qbusque originē traxisse p hoc censet, prudēter ergo poeta interū suū, qd' est, augustū a genere collaudare, cōsequitur, in cuius gratiā dixit, etiam

ASCEN.

At pater Aeneas casu concussus acerbo.
Nunc huc ingentes, nunc illuc pectore curas
Mutabat uersans, Siculis ne resideret aruis
Oblitus fatorum, Italas ne capesceret oras.

Iulo

Tum

Tum senior Nautes, unum Tritonia Pallas
Quem docuit, multaq; insignem reddidit arte.
Hæc responsa dabat, uel quæ protenderet ira
Magna deum, uel quæ fatorum posceret ordo.
Isq; his Aeneam solatus uocibus infit.
Nate Dea, quo fata trahunt, retrahuntq;, sequamur.
Quidquid erit, superanda oīs fortuna ferendo est.
Est tibi Dardanius diuinæ stirpis Acestes.
Hunc cape consilius socium, & coniūge uolentem.
Huic trade, amissis superant qui nauibus, & quos
Pertesum magni incepti, rerumq; tuarum est.
Longæuosq; senes, ac fessas æquore matres.
Et quidquid tecum inualidum, metuensq; pericli est.
Delige. & his habeant terris sine mœnia fessi.
Vrbem appellabunt promisso nomine Acestam.
Talibus incensus dictis senioris amici.
Tum uero in curas animus diducitur omnes.
Et nox atra polum bigis subuecta tenebat,
Visa dehinc cœlo facies delapsa parentis

Nautes

Iulo dilectum, alludens ad Actiam Augusti matrem Augusto a Iulio adoptato charissimam, de hac aūt re cū nihil extet Donati. Ordo est. At.i. sed æneas pater .s. paratus, gaudebant.n. Romani principes vocari patres, pcipue Augustus, in cuius gratiam nunc Anchisem nunc æneam patrem appellat: concussus, acerbo casu .s. amissarum nauium, mutabat.i. versabat pectore ingentes curas, nunc.i. aliquando huc.i. in hanc sententiam, nunc illuc.i. in illam sententiam, versans.i. agitans secū ne.i. an resideret.i. sedem caperet, oblitus.i. similis obliti, & immemoris fatorum.i. oraculorum, aut promissorum per oracula, quæ fata.i. voluntates deorum indicauerant, ve.i. an caperet.i. captū iret oras.i. regiones Italas. Tum.i. tunc cum sic dubius esset, Nautes vir ille Troianus senior.i. puectioris ætatis, in qua prudentia esse solet, quem pallas tritonia.i. minerua dea sapientiæ a tritone palude denominata: docuit vnum .i. pcipue, & reddidit.i. effecit, insignem.i. excellentem, & insignitum multa arte i. virtute, & peritia, dabat hæc responsa, q̃ interrogatus videtur, aut hæc dicta, quæ cogitationibus Aeneæ respondebant. Docens sup. vel.i. etiā ea, quæ magna ira deum i. deorum .s. Iuno, vel ira deoꝝ læsorum a Troianis, quæcunq; essent portenderet.i. porro intenderet, q̃ conata est Iuno. Quo regnū Italiæ lybicas auerteret oras, & dū volebant pietate: & perseuerantia æneæ placari, vel.i. etiam ea: quæ ordo fatorum posceret, quia poscebat Romanum imperium ex optimis quibusq; nasci, & ita fata viam inuenerunt, nā Iuno incendit naues, ne nemo Troianorū in Italiam proficisceretur,

Ordo

Pallas vn̄ trito nia dcā sit

Anchi

N iiij quid

vbi id pmiserũt, vt null⁹ ĩbecillis, ⁊ vecoꝛa Romãi iperij authoꝛ eẽt, & hic.s. nautes solatus.i. ꝯsolatus æneã his vocib⁹ infit.i. dicit, & ita scribeꝫ, vsqꝫ p igeminũ, qꝺ si scribat: vsqꝫ oꝛdo est, ⁊ is.s. nautes solatus.i. ꝯsolãs vocib⁹.s. his, hic.i. in hͦ casu, infit .i. dicit. O nate dea, seq̃mur, q̃ fata trahũt, & retrahũt. q: dũ ꝓspera erat nauigatio: videbant trahere in Italiã: & dũ aduersa retrahere, sꝫ tñ semꝑ trahebãt, sꝫ eo medio q̃ volebãt, vt.s. solũ nõ itrarẽt viuida bello pectoꝛa, lõga nauigatiõe exercita. Quicqd erit.i. qcqd obuenerit, oĩs foꝛtũa est supanda.i. vincẽda. ferẽdo.i. patiẽdo, dũ.s. sufferẽ. Est tibi Acestes dardanius.i. Troian⁹ diuinæ stirpis.i. oꝛt⁹ de stirpe deoꝝ, cape hũc sociũ ꝯsilijs .i. ĩ ꝯsilijs tuis, vꝉ ad ꝯsilia tua, ⁊ ꝯiũge hũc voletẽ.i. volũtariũ. ⁊ beniuolũ, vt sit nom̃ sine tpis rõne, aut voletẽ.i. volituꝝ, ⁊ moriger atueñ, tarde huic, sup. eos: q superãt.i. reliq sunt, nauib⁹ amissis.i. q nõ poterũt capi⁹ classe tua pp amissas naues, ⁊ sup. eos, quos ptesuꝫ ẽ.i. q̃s pœnitet magni icepti.s. regni ꝯstituẽdi in Italie, & p.i. tuaꝝ reꝝ ⁊, sene s lõgæuos, ac mrẽs fessas æqre .i. lõga nauigatiõe, & delige.i. cũ delectu exqre, qcqd est tecũ inualidũ.s. quo ad coꝛpus, ⁊ metuẽs picli ꝑpiculi.s. q̃ ad aĩum & sine.i. pmitte, vt sup. tales habeant mœnia.i. opidũ his terris.s. siciliæ, ipsi appellabũt vrbẽ acestã noĩe ꝑmisso.s. ab Aceste, q vꝫ ꝑmisisse, si q velit ꝯstruere vrbẽ in sicilia, dare locũ: & iura loci. nomẽqꝫ ciuitatis, vñ dixit ꝯiũge voletẽ, q: sciuerat eũ iã velle. æneas incẽsus, sup. talib⁹, dictis amicis senioꝛis. ⁊ ita prudẽtis & beniuoli: vñ illi tacqescẽdũ visuꝫ est, ⁊ ita subdiꝫ, Tũ vero.i. sꝫ tũc maxie, diducit.i. tẽperate dirigit aiuꝫ.i. ꝺm aĩum in oẽs.i. oĩs gñis curas. Et nox atra.i. obscura tenebat.i. occupabat polũ.s. nobis visibilẽ: q nobis semꝑ sublimis est, subuecta bigis, qb⁹ & luna vehiꝫ, rñ sol q̃drigis vtaꝫ: Facies.i. imago parẽtis Anchisæ delapsa cœlo, q: iã in deoꝝ nũerũ assũptũ significauit visa est dehic.i. postq̃ sopoꝛ aura senicerat, effundere voces. tales O nate magis chare.i. charioꝛ mihi vita.i. q̃ vita quõdã.i. aliqñ dũ vita manebat.s. mihi, nate igit exercite fatis iliacis.i. Troiãis debitis, ego venio huc.i. ad hũc locũ: i quo nos sum⁹ impio.i. ex mãdato Iouis, q depulit classib⁹ ignẽ: q: eũ iuocauerat æneas dicẽs, Iupiter oĩpotẽs, ⁊c. ⁊ q miserat⁹ ẽ tãdẽ ab alto cœlo. Pare.i. obtẽpera. q.d. q: ad hͦ me misit, vult Iupiter cõsilijs, quæ nautes senioꝛ dat pulcherrima.i. decẽtissima, ⁊ q̃ visu erũt. ⁊ gẽti tuæ decoꝛi. dfer i italiã iuuenes lectos .i. pstãtiũ coꝛpoꝛũ, appositoꝛie coꝛda.i. pectoꝛa, foꝛtissima.i. hñtes maxios aĩos, q: gẽs dura, ⁊ aspa.i. rigida cultu.i. exercitio est tibi debellãda latio.i. i italia, tñ.i. lꝫ fatale est te debellare Italos, accede añ.i. pus.s. q̃ debellare icipias, domos ifernas.i. infernales: Ditis.i. Plutõis, ⁊ pete ꝑ auerna alta.i. pfunda.i. per atrũ, ⁊ pfundũ locũ auerni: p quẽ dꝛ dscẽsus ad ĩferos, vt paulo post pncipiũ.vi. videbimus meos congressus.i. cõgrediẽdo pete me: nãqꝫ tartara.i. loca sontiũ ꝑfundissima.s. in inferno, ĩmpia.i. impioꝛum receptacula, nõ hñt.i. nõ occupãt me. Et bene. q: loca, quæ nos iubẽtes incolumus, nos habemus, & inhabitamus: sed vbi multi asseruamur, nos habent, ve, ꝑ vel vmbræ tristes.i. tristitiã afferẽtes nõ hñt me: sed cõcilia.i. cõuẽticula, amœna pioꝛũ.s. boiũm cultoꝛũ dei: dũ viuerẽt, & colo.i. inhabito elysium.i. cãpos foꝛtunatos beatoꝛũ.s. incolatũ. Sibylla casta, q: virgo ducet te huc.i. ad has nostras sedes, multo sanguine.i. sacrificio multi sanguinis, pecudũ.i. ouiũ nigrarũ, q: talibus inferi gaudent. Tũ.i. tũc, cũ.s. illic fueris disces oẽ genus tuũ.i. a te oꝛiturũ, & q̃ mœnia deñt.i. destineñt tibi a fatis q: Romana mœnia, iãqꝫ.i. ⁊ iã, aut deinceps vale, qꝺ discedẽtis verbũ est, nox humida toꝛquet medios cursus.i. mediũ est noctis vestræ, & oꝛiẽs.s. sol sæuus.i. violẽtus, ⁊ infestus vmbus, q̃ lucẽ fugiũt, afflauit me.i. regna subterranea eqs anhelis.i. anhelãtibus ex fatigatiõe. Nisi aũt dixerimus velle significare tũc oꝛiri solẽ apud regiões inferoꝝ, q̃s ꝑtrãseat Anchises, cũ hic sit mediũ noctis, difficile erit intelligere, qũo dicat mediũ noctis: cũ sol oꝛiaꝫ. Nã si dicamus diẽ inchoari a medio noctis, tũc licet sit principiũ diei, tñ nõ est principiũ lucis, nec oꝛiẽs solis, nõ põt ergo simul dici mediũ noctis, & principiũ oꝛtus solis nisi ad diuersa referant. Nã atrã fuisse noctẽ indicat illud. Et nox atra polũ bigis subuecta tenebat, dicemus ergo Anchisen significare, se lumẽ solis offensurũ, nisi pceps abierit, priusq̃ ad inferos redierit, aut q: de cœlo descẽdit, eoqꝫ redituens est, posset a sole offendi: cũ ius radij in sublime, dusq̃ in humũ spargant, vñ dixit, afflauit, &c. Vꝫ oꝛiꝫ alia dubitatio. Nã si Anchises in cœlũ trãslatus est. nõ põt vereri lucẽ, vñ de daphinde, Cãdidus insuetũ miratur limẽ olympi, Sub pedibusqꝫ videt nubes, & syder a Daphnis. de cœlo aũt venisse dictũ ẽ, visa dehic cœlo facies delapsa parẽtis, vñ dicem⁹ iuxtã eẽ i Anchisa nãꝫ cœlestẽ, q̃ lucẽ amat, ⁊ infernã q̃ eãdẽ refugit.

Acesta vñ dcã

Anchisæ, subito tales effundere uoces.
Nate mihi uita quondam dum troia manebat.
Care magis, nate Iliacis exercite fatis.
Imperio Iouis huc uenio, qui classibus ignem
Depulit, & cœlo tandem miseratus ab alto est.
Consilijs pare, quæ nunc pulcherrima Nautes
Dat senior, lectos iuuenes, fortissima corda
Defer in Italiam, gens dura, atqꝫ aspera cultu
Debellanda tibi Latio est, Ditis tamen ante
Infernas accede domos, & Auerna per alta
Congressus pete nate meos, non me impia namqꝫ
Tartara habent, tristes ue umbræ, sed amœna piorum
Concilia. Elysiumqꝫ colo, huc casta Sibylla
Nigrarum multo pecudum te sanguine ducet.
Tum genus omne tuũ, & quæ dentur mœnia disces.
Iamqꝫ uale, torquet medios nox humida cursus.
Et me sæuus equis Oriens afflauit anhelis.

SERVI.

¶ Fatoꝝ, oraculoꝝ. Tũ senioꝛ nautes, bene daturũ ꝯsiliũ, ⁊ ab ætate: & a prudẽtia, & religione cõmẽdat, qꝺ aũt dixit, Pallas quẽ docuit, ꝑpter illud, qꝺ supra diximus, fingiꝫ, q: ipse Romã palladiũ detulit vñ nautioꝛũ familia Mineruæ sacra retinebat qꝺ etiã Varro dicit in libris: quos de familijs Troianis scripsit. Vnũ præcipuũ. Tritonia pal. pro vno ꝑpriũ, dicto antonomasia posuit. Reddidit arte virtute, ἀπὸ τῆς ἀρετῆς. Respõsa dabat laus ꝯsilij, vel quæ poꝛtẽderet ira, magna deũ .i. Iuno ⁊ alibi cœlestũ vis magna iubet, Solatus vocibus infit, solaꝫ, ⁊ infit, nã solãs debuit dicere, sicut sequẽs eius indicatione consolatio. Quicqd erit, vt alibi. Fuerit, quodcunqꝫ fatebor. Ferendo est. dũ ferꝫ modus gerundij a passiuo. Est tibi, iã hoc ꝯsiliũ est. Diuinæ stirpis, ꝑpter Dardanũ, Volẽtẽ voliturũ: nã velle habebit, nã iã vult. Superãt, supersunt, superfluũt, dicit aũt nõ tantũ debiles, sed etiã valẽtes iuuenes, vnde sequitur. Longæuosqꝫ senes, nec eniꝫ adderetqꝫ, nisi supra iuuenes dixisset. Itẽ expressius. Et qcqd tecũ inualidũ est, metuensqꝫ pericli. Pertesum magni incepti. vt si nõ pertesuꝫ thalami, tædæqꝫ fuisset. Promisso noĩe ab aceste.s. Dicta aũt acesta, deinde Segesta. Tũ vero. Nã ⁊ ante cogitauerat, vt pectoꝛe curas mutabat vꝛsans. Aĩum diducit, græca figura, vt mentẽ læsus. Et nox atra polũ, quasi maioꝛ causa cogitationis, vt & sub noctẽ cura recursat Bigis, ꝑpꝛie modo, Bigis enim melius plurali, vtuntur quam singulari. ideo Roꝛifera gelidum tentauerat aera biga, Abusiue dixit Statius. Cœlo facies delapsa parentis, aut ꝺm qꝺ supra diximus, q: aĩæ cœlũ tenẽt simulachra vero apud inferos sunt, aut ad erroꝛẽ ptinet somni. Nã & visa ait, aut certe a Iouenissaꝫ potestatẽ aliquã, q̃ se in anchisæ ꝯuerteret vultũ, nã & ipse dicit imperio iouis huc venio, & infert, Elysiumqꝫ colo. Chare ma. ꝑ charioꝛ, bene autẽ addidit dũ vita manebat. Nulla enim est vita post moꝛtẽ. Imperio Iouis ab authoꝛitate, vt ipse deũ tibi me claro demittit olympo, regnatoꝛ. Nautes dat senioꝛ, vt solet ijsdẽ vsus est sermonibus. Nã ait, tũc senioꝛ nautes. Atqꝫ aspera cultu, qꝺ in nono altius exeqtur. Natos ad flumina pmũ, Deferimus. Debellanda tibi, bene victoꝛiã, nõ bella sola ꝑdixit, in qbus esse poterat terroꝛ. Auerna alta, vt gargarus gargara, & tartarus tartara. Nõ me impia nãqꝫ, pp facilitatẽ. Amœna, loca sunt solius voluptatis plena, q̃si amunia, vñ nullus fructus exoluitur. Vnde nil pstãtes immunes vocamus. Pioꝝ cõcilia: elysiumqꝫ collo. Elysiũ est vbi pioꝝ animæ habitãt. post discretionẽ. Vñ ⁊ interitus dꝛ res inter aĩas, ⁊ coꝛpus veniẽs. Ergo Elysiũ ἀπὸ τῆς λύσεως, Quod ꝺm poetas in medio inferoꝛũ est suis felicitatib⁹ plenũ, vt solẽqꝫ suũ sua sydera noꝛunt, ꝺm phos, elysium est insulæ foꝛtunatæ, q̃s ait Salu. inclytas esse Hom. carminibus, quarũ descriptionẽ plus cõmẽtatoꝛ dicit esse sublatã ꝺm Theologos circa lunarẽ circulũ, vbi aer puriorẽ, vñ ait ipse Verg. Aeris in cãpis. Itẽ Luca. Non illuc auro positi, nec thure sepulti: perueniunt. Tum genus omne tuum, ⁊ q̃ denꝫ mœnia disces. hæ sunt causæ, ꝑpter quas æneas descendit ad inferos. Generis agnito, & ciuitatis nomẽ, qꝺ ei nullus vnq̃ ꝑdixerat, sed solus indicat pater, Latet enim, vt supra diximus. verum vrbis nomen, vnde ei pater quasi ꝑ mysterio, ⁊ affectione, ait, illa inclyta Roma. Toꝛquet medios nox humida cursus. Et me sæuus eqs oꝛiẽs afflauit anhelis. Dies est plenus: qui habet hoꝛas viginti quatuoꝛ, nã ⁊ nox ps diei est. Dicim⁹ aũt diẽ a parte melioꝛe, vñ vsus est vt sine cõmemoꝛatione noctis numerum dicamus dierum. Hic autem dies ꝺm ægyptios inchoaꝫ ab occasu solis, ꝺm Persas ab oꝛtu solis, ꝺm Ethruscos & Athenienses a sexta hoꝛa diei, ꝺm Romanos a media nocte, & hos nunc secutus ait, medios cursus nox.

Nautioꝛ familia q̃ fuerit

Bigæ q̃

Elysiũ, qd sit

fus nox humida, torquet. Et me saeuus equis oriens afflauit anhelis, Haec autem plene exequitur, & Cice. in auguralibus, & Aulus Gelius in libris noctium atticarum. Hoc etiam illa res iuris indicat, quod cum tribunum plebis anoctare ab urbe nō liceret, licebat tamē exire post noctem mediam, & ante mediam reuerti. Saeuus oriēs. Sol cuius lux est umbris inimica. Vnde Lucanus Et medio ferit axe diem. Est autem physicum. nam pereunt umbrae solis aduentu.

Poeta Aeneas.

Dixerat & tenuis fugit ceu fumus in auras.
Aeneas. Quo deinde ruis? quo proripis? inquit.

Poeta

Quem fugis? aut quis te nostris complexibus arcet?
Haec memorans cinerem, & sopitos suscitat ignes.
Pergameumque larem, & canae penetralia Vestae
Farre pio, & plena supplex ueneratur acerra.
Extemplo socios, primumque accersit Acestem.
Et Iouis imperium, & cari praecepta parentis
Edocet, & quae nunc animo sententia constet.
Haud mora consiliis, nec iussa recusat Acestes.
Transcribunt urbi matres, populumque uolentem.
Deponunt animos nil magnae laudis egentes.
Ipsi transtra nouant, flammisque ambesa reponunt
Robora nauigiis, aptant remosque, rudentesque
Exigui numero? sed bello uiuida uirtus.
Interea Aeneas urbem designat aratro
Sortiturque domos, hoc Ilium, & haec loca Troiae
Esse iubet, gaudet regno Troianus Acestes.
Indicitque forum, & patribus dat iura uocatis.
Tunc uicina astris Erycino in uertice sedes
Fundatur Veneri idaliae? tumuloque sacerdos.
Et lucus late sacer additur Anchiseo.

SERVI. ¶ Aeneas: quo deinde ruis? Ordo est Aeneas deinde, quo ruis. Quem fugis? quasi ignorans rationem, qua fugeret. Farre pio, vel quia exinde sacrificabant, vel quia mos fuit apud maiores, ut diuinum ignem farre seruarent, quia si durasset in alterum diem, eum aptum agendis rebus sacrificabant. Canae, aut antiquae, aut propter ignis fauillas. Primum principem. Acerra, idest arca thurali, id quod continet pro eo quod continet. Haud mora, hoc est, quod ait. Et coniunge volentes. Nec iussa, voluntatem, ut supra. Infandum regina iubes renouare dolorem, Aut certe, quae Iuppiter iusserat, Transcribunt urbi matres, Romani moris verbum est. Trāscripti enim in colonias deducebantur. Vrbi, ad urbem. Deponūt, quasi de nauibus. Animos nil magnae laudis egentes, aut Aeneas deponit eos, quod nulla gloriae cupiditate tanguntur. Aut hi, qui erant trāscripti .i. matres, & volētium multitudo deponunt animos .i. submittunt inertiae. Robora nauigiis, melius sic distinguitur. Exigui numero, sed bello uiuida virtus. Trāsit ad rē a numero. Vrbem designat aratro, quem Cato in originibus dicit morem fuisse. Cōditores enim ciuitatis taurum in dextrā: vaccā intrinsecus iungebāt, & incincti ritu sabino .i. togae parte caput velati, parte succincti tenebāt stiuā incuruam: ut glebae omnes intrinsecus caderent. Et ita sulco ducto loca murorum designabāt, & aratrum suspēdentes circa loca portarum, unde territorium dictū est: quasi terribouium, tritū bobus, & aratro, Regno troianus Acestes, suo noie .n. fuerat ciuitas appellata. Indicitque forū .i. tēpus, & locū designat agendorū negociorū, qui cōuētus vocatur, indicit aūt verbū iuris est: & per hoc potētē vult significare ciuitatē. Et patribus dat iura vocans. Dat cōdēdi iuris ptātē his, quos appellauerat patres, aut certe vocatis patribus iura distribuit. Hi aūt: ut Salustius dicit, vel aetate, vel curae similitudine patres appellati sunt, Senatores aūt alii a senecta aetate, alii a sinendo dictos accipiunt, ipsi enim agēdi facultatem dabant per senatusconsultum. Idaliae, cypriae. Sacerdotes. Alii ad tumulū, alii verso ordine ad tēplum referunt, ut lucus tantum tumulo detur anchisae, ut inducti e fontibus umbras, Pastores, Nemora enim aptabant sepulchris.

Territorium unde dictū

Patres unde dicti, & unde senatores

Iamque dies epulata nouem gens omnis. & aris
Factus honos, placidi strauerunt aequora uenti.
Creber, & aspirans rursus uocat auster in altum
Exoritur procurua ingens per littora fletus.
Complexi inter se noctemque, diemque morantur.

Ipsae

¶ Dixerat, & tenues fugit ceu fumus in auras, Aeneas quo &c. Post abscessum Anchisae: quē Aeneas alloqui volebat abeuntem sacrificia innouauit, & cōsilia patris Acestae patefecit, qui ea comprobauit, unde urbis fundamēta iaciūt, & templum veneri, & lucum anchisae extruūt, reparantque remis, & caeteris nauigiorum armis caeteri abire parāt: unde Donatus hoc solum habetur. Patribus dat iura uo. Hoc ad Aeneā refert, ad quem redit post expletā Acestae beniuolentiam. Ordo aūt est. Dixerat .s. Anchises, & fugit .i. abit, & euanescit in auras tenues ceu fumus, Aeneas inquit deinde .s. postquam abire videbat: quo ruis .i. praecepta abis, quo proripis, idest porro rapis & aufers sup. te? quem fugis? quasi dicat fugis ne filium tuum: aut si nullum fugis quis arcet .i. abstinet te nostris complexibus, idest cur non permitteris a nobis cōplecti: ipse memorās, idest cum haec diceret: aut dixisset, suscitat .i. commouet cinerem, & ignes sopitos, idest coopertos cinere, & ipse supple veneratur larē pergameum: idest ignem perpetuum, quē Troiani colebāt, hoc est vestam, unde addit, & penetralia .i. arcana vestae canae .i. antiquae & fauillis canescētis, farre pio: idest religioso, & sacrificiis debito, & acerra, idest thuribulo, plena .s. thuris. Ipse accersit .i. aduocatum it, aut aduocat extēplo .i. ilico, pacto sacrificio, socios .s. profectionis, hoc est concionem citat, & primum .i. praecipue, aut ante alios accersit Acestem, & edocet: sup. eos enarrando, imperium Iouis significatum .s. per Anchisen, qui se Iouis imperio aduenisse dixit, & pro .i. praecepta parētis .s. anchisae chari .i. multū dilecti, & edocet, quae sententia, constet .i. sedeat, & firma sit, quia prius haesitabat nunc animo .s. suo, mora haud .i. non sup. fit cōsiliis, idest deliberationi .i. non capitur longa deliberatio, nec Acestes recusat iussa: idest imperia Iouis, & praecepta Anchisae, & iussa .i. volūtatem Aeneae, & ita ipsi ambo: aut deputati ab eis trāscribūt urbi .i. ad inhabitādam urbē, matres, & populū volentē .s. manere, & ipsi trāscripti, & qui volebāt trāscribi, deponunt .i. submittunt animos, nil .i. in nullo egentes, idest cupidos, quia earum rerum, quas egemus, cupidi sumus, magnae laudis, idest qui non tangebantur cupiditate magnae laudis, & qui paruifaciebant magnam laudem, pluris facientes requiem, & solacium, quam gloriam, & laudē, aut qui transcribunt. deponunt .s. a nauibus, aut deponunt .i. quasi depositorios cōmittunt urbi, animos nil magnae laudis egētes, idest non tectos cupiditate magnae laudis, posset forte & sic exponi, deponunt, scilicet a numero transcriptorum, animos nil egentes magnae laudis, sed plenos quia non egemus rebus, nisi eis careamus, cum ergo ipsi qui in italiam deducēdi sunt, laude magna non careant, nec ea egere dicentur, sed prima constructio mihi placet, quia addit ipsi, scilicet qui abituri sunt, nouant, idest innouant transtra, scilicet semusta igni & reponūt nauigiis, robora, idest fortes trabes, ambesa: idest circumesas, & assumptas flammis .s. immissis, & aptant remos, rudentes, idest funes, seu chordas velocum existentes, exigui, idest pauci numero, sed virtus viuida, idest vegeta, & idonea bello, idest ad bellū gerendum. Interea, scilicet dum reliqui nauibus resarciendis essent intenti, aeneas designat urbem aratro, quo, scilicet moenia designabant, faciens sulcum, ut Seruius declarat, & sortit, idest per sortes distribuit domos & iubet hoc esse, idest repraesentare, & dicit ilium, idest arcem troianā, & haec esse loca troiae, acestes troianus gaudet regno idest iurisdictione ciuitatis a troianis in modum troiae conditae, & ideo quia sub ditione eius esse permittebat, aeneas, permisit etiam, ut illi nomen suum imponeret, & acestam vocaret, iuraque ciuibus daret, unde addit, & acestes supple indicit forum, idest mercatum, & dat patribus, idest senioribus vocans, scilicet ad concionem: unde Kalendae dictae, iura, scilicet ciuitatis nouae, tunc idest deinde: sed es scilicet templi fundat, idest corroboratur si prius erat extructa, aut extruitur: veneri idaliae .i. quae in idalio luco cyprio praecipue colitur, in vertice erycino, idest erycis montis ab eryce filio veneris dicto existēs vicina astris: idest educto quasi ad astra, & sacerdos, ac lucus sacer, idest cōsecratus, late additur tumulo anchiseo .i. in quo anchises sepultus fuerat.

ASCEN.

Donati expositio Ordo.

¶ Iamque dies epula. &c. Cōmemorat quō extructa urbe epulati sunt profecturi cū permanētibus auspicibus coeptorū operū operati sunt, erycique fratri ad nauigationē prosper abūdā. Item ne odio aeneae, sed diuturnae nauigationis taedio, & iunonis suasu eos, qui urbē exposcebāt, id fecisse putemus, dicit, cū abituri eē separādi eēnt: quo tpe maxie uiget amoris ignis, eosipsos, qui urbē orauerāt, nūc parā in oēm fugae pferre laborē. De quo re cū Dona. aut itercideriit, aut nihil dixerit. Ordo est. Iamque, idest & iam omnis gens .s. tam abitura quam permansura epulata, sup.

erat

erat, idest cõiuxerat, noue3 dies, & bonos factus sup. fuit aris: idest sacrificatum fuit, & venti placidi strauerunt: idest æquauerunt æquora, & auster aspirans creber, idest crebro vocat, idest inuitat rursus in altum, scilicet mare. Ingens fletus exoritur per litora procurua, dum scilicet alij ab alijs discederent: qui ipsi complexi, idest complectentes inter se morant noctem & diem, ita q discedere nequirent. Ipsæ matres, & ipsi, scilicet viri imbecilles: ant ignauiores, qbus facies, idest aspectus, aut fractura, & effigies, seu species maris visa est quondam aspera, & quibus numẽ maris, idest quod mari præest, visu3, sup. est non tolerabile. q2 toties pericula passi fuerant, volunt iam ire, idest proficisci cu3 alijs, & perferre: idest ad finem vsq3 ferre, omnes laborem fugæ, idest profectionis, & profugij quos, scilicet flentes, & abire volentes, æneas bonus, idest clemẽs, & pius & solatur. i. consolatur, dictis amicis. i. amicabilibus, & lachrymans commẽdat, sup. eos acestæ cõsanguineo. Et iubet deinde, idest postq̃ eos consolatus fuerat: cedere, idest mactare ex ordine, idest rite eryci. s. fratri suo veneris filio, sed vt prius dictum est meretricis, pro deo tamẽ habito, tres vitulos & tempestatibus agnam, sicut prius dictum est, Nigram hyemi pecudẽ, zephyris felicibus albam, & funes solui, scilicet sacrificio peracto Ipse. qui scilicet rebus vilibus intentus non erat, sed eas imperauerat, euinctus caput, idest habẽs caput euinctum, folijs oliuæ tonsæ, tenet patera3, stans in celsa puppi, & proijcit exta scilicet vitulorum, in fluctus salsos, idest mare, ac fundit vina liquentia, idest pura, & lympida. Ventus surgens a puppi, idest a posteriori parte nauis, prosequitur euntes, idest procedẽtes iam in nauigatione. Socij feriunt certatim, idest cum certamine laudis, q optime, scilicet quisq3 potest, mare, & verrunt: scilicet remis, & ventis operam nauant. At venus interea, &c. Cum ita prospere abnauigarent troiani: venus memor, q id prius quoq3 fecerant, vnde dictum est in primo, vix e conspectu siculæ telluris in altum, vela dabant læti, & spumas salis ære ruebant, sed iunonis factione inuectus æolus maria concitauerat, non confisa mari, neque cœlo sereno neptunum adijt, rogans: vt inuidiæ Iunonis, obstaret, troianisque faueret, quod & ille promittit, commemorans, vt firmius confideret, quæ prius contulerat in æneam beneficia, docens tamen, vnum atq3 alterum pro cæterorum

Ipsæ iam matres, ipsi, quibus aspera quondam
Visa maris facie, & non tolerabile numen.
Ire uolunt, omnemq3 fugæ perferre laborem.
Quos bonus Aeneas dictis solatur amicis.
Et consanguineo lachrymans commẽdat Acestæ.
Tres Eryci uitulos, & tempestatibus agnam
Cædere deinde iubet, soluiq3 ex ordine funes.
Ipse caput tonsæ folijs euinctus oliuæ
Stans procul in prora pateram tenet, extaq3 salsos
Proiicit in fluctus, ac uina liquentia fundit.
Prosequitur surgens a puppi uentus euntes.
Certatim socij feriunt mare, & æquora uerrunt.
At uenus interea Neptunum exercita curis
Alloquitur, talesq3 effundit pectore questus.
Iunonis grauis ira, & inexaturabile pectus
Cogunt me Neptune preces descẽdere in omnes.
Quam nec longa dies, pietas nec mitigat ulla.
Nec Iouis imperio, fatisue infracta quiescit
Non media de gente Phrygum exedisse nefandis
Vrbem odijs satis est, nec pœnam traxisse per omnem
Relliquias Troiæ, cineres, atq3 ossa peremptæ
Insequitur, caussas tanti sciat illa furoris.
Ipsa mihi nuper Libycis (tu testis) in undis.
Quam molem subito excierit: maria omnia cœlo
Miscuit. Aeolijs nequicq̃ freta procellis
In regnis hoc ausa tuis.
Proh scelus, ecce etiam Troianis manibus actis
Exussit fœde puppes, & classe subegit
Amissa socios ignotæ in quere terræ.

Sõnus.

Poeta

Quod

Quod superest, oro liceat dare tuta per undas
poeta
Vela tibi, liceat Laurentem attingere Tybrim
Si concessa peto. si dant ea moenia Parcae.
Tunc Saturnius haec domitor maris edidit alti.
Neptunus
Fas omne est Cytherea meis te fidere regnis.
Vnde genus ducis, merui quoq;, saepe furores
Compressi, & rabiem tantam coeliq;, marisq;.
Nec minor in terris (Xanthum, Simoentaq; testor)
Aeneae mihi cura tui, cum Troia Achilles
Exanimata sequens impingeret agmina muris,
Millia multa daret leto, gemerentq; repleti
Amnes, nec reperire viam, atq; evoluere posset
In mare se Xanthus, Pelidae tunc ego forti
Congressum Aenean, nec dis, nec viribus aequis.
Nube cava eripui, cuperem cum vertere ab imo
Structa meis manibus periurae moenia Troiae.
Nunc quoq; mens eadem perstat mihi, pelle timores.
Tutus, quos optas, portus accedet Averni.
SERVI.
Vnus erit tantum, amissum quem gurgite quaeres.
Vnum pro multis dabitur caput.

¶ Visa maria facies, ut Me ne salis placidi vultum. Vult autem istos aspectum quoq; maris horrere. Fugae, profectionis. Erycei, & tempestatibus, Bene iunxit, Procellae enim aut de fluminibus, aut de montibus, quasi προςπνέω dicuntur, Solutiq; ex ordine funes. Ordo est, iubet caedere ex ordine idest rite pecora gi sacrificium, & sic solui funem, Sic in septimo. Phrygiamq; ex ordine matrem, inuocat, idest rite. Tonsae oliuae comptae minuta foliis. Procul in prora, idest in parte extrema. Effundit pectore, Hoc est cum doleret: ut funditq; preces rex pectore ab imo. Preces descendere in omnes, si quid inuidiae est in humillimis precibus, imputandum est iunoni. Nam omnes dicendo etiam humiles significat, unde ait etiam descendere. Quam nec longa dies, idest tempus de quo licet melius foeminino genere dicamus, tamen etiam masculino dicimus. Nam de certo die masculino tantum utendum est. Pietas nec mitigat ulla, aut troianorum, qui pii sunt, aut certe propter illud, Iunoni argiuae iussos adolemus honores, quasi, quae nec sacrificiis placaretur. Infracta, Valde fracta, ut turnus ut infractos aduerso marte latinos. Media de gente, idest totius gentis potentem Excidisse maluit dicere dictum, nam inde est, quod sequitur. Cineres atq; ossa peremptae: Sane edo habet, & rectam, sed antiquam declinationem: ut edo edis edit: & anomalam, ut edo es est, quarum secunda & tertia personae longae sunt propter differentiam, Sumes est. Edit autem in praeterito producit e, ut legit. Causas tanti sciat illa furoris, Bene supprimit, contra ipsam enim sunt, quae iuno exequitur in x. ut me duce dardanius sparta ne ex. a, Quam mo. vi tantas audetis tollere mo. Nequicquam, aut sine causa, & nulla extante ratione, aut nequicquam ad eius pertinet mentem. Vnam enim nauem ex omnibus vertu. In regnis, hoc ausa tuis, ut Non illi imperium pelagi, saevumq; tri. Actis, furore compulsis, ut Reginam Alecto stimulis agit undiq; bacchi. Ignotae, ignobili, ut nam saepe fatos ignotus adeditstel. Et dixit ignotae ad italiae comparationem. Nam ignota non erat, ad quam troiam bis venerant. Tibi per tuum regnum. Si concessa, siquidem, nam sermo confirmantis est. Arguit autem a possibili. Fas omne est, possibile est. Meis regnis fidere, nam fido datiuum tantum regit. Vnde genus ducis nam Saturnus coelo patri falce virilia amputauit, quae lapsa in mare sunt, de quorum cruore, & maris spuma nata est Venus, unde ἀφροδίτη dicitur, nam ἀφρὸς spuma est, Ratio est, quod omnes vires usu venereo debilitantur, qui sine corporis damno non geritur ergo de damno orta est venus, & ex mari: quia sudor salsus est: qui semper elicit coitum. Hinc myrtus ei sacratur, quae litoribus oritur: Merui, etiam praestiti, ut nec te regina negabo, Promeritam. alii dicunt militaui, ut aere merent parvo. Rabiem tantam coeliq;, marisq;, ut in primo legimus in terris, etiam in terris nam augmentum est. In mare sex am. omnia haec Home. sunt. Nec diis enim. v. ae. i. aduersis. liptote est figura aut non aequali fauore. Plures enim dii graecis fauebant, De maribus autem intelligere non possumus: quia Thetide melior est Venus, & ei praesenti derogare nollet. Vertere ab imo, quod proprium eius est, ut magno emota tridenti, Fundamenta quatit. Hinc ut supra diximus: ἐνοσίχθων Neptunus dictus est ab ἐνοσις. & χθὼν eo quod terram quatiat, & fecit augmentum, cum se

rum salute submergendum, scilicet palinurum, atq; Misenum verumtamen posset dici de solo palinuro locutum deum, nimis solus submersus erat, priusquam ad italiam peruenerint, Misenus autem in litore italico ab ipso adhuc denominato, quia tritones prouocauerat, non ad deorum placationem: submersus est. De oratione autem veneris haec pauca dicit donatus. Iunonis gratia magnum artificium, nam ipso principio & suam personam commendat, & aduersariae deturpat: & incipit a nomine, & addit grauis ira, & exaggerat, quod pectus eius dicat insaturabile. Quod autem crudelis in troianis sit, ipsius neptuni testimonio probat. Haec ille. Ordo est. At, idest sed venus exercita: idest sollicita & fatigata curis, alloquitur interea, scilicet dum sic prospere nauigarent troiani, neptunum, qui deus maris est, & effundit pectore, idest ex intima affectione, tales questus idest tales querelas, grauis ira iunonis, nec, idest & non, & pectus non exaturabile, idest quod exaturari nequit odiis, o neptune cogunt me descendere in omnes preces, quia qui precatur, supplicem se praebet, & ita quodam modo descendit. Quam, scilicet iunonem: nec dies, idest tempestas longa, nec ulla pietas, scilicet aeneae, qui ei sacrificauerat, ut dictum est in tertio huius: & id ex consilio Heleni: mitigat, idest mitem facit ac placat, quia post illud sacrificium procurauerat tempestatem, de qua in primo dictum est. Nec, idest & non, supple quae non quiescit imperio iouis, idest licet iupiter imperauerit Aeneam in italiam proficisci: & id eam permittere, ve pro vel, infracta, idest valde fracta, fatis: idest quod scit fata id velle, ut in italia imperium constituant, unde dictum in primo. Si qua fata sinant iam tum tenditq;, fouetq;. docet autem quomodo non sit satiabilis, & bene perstat in metaphora ab auidis iurcoibus dicens, non satis est, scilicet Iunoni visum exedisse, idest quod exederit, & absumpserit odiis nefandis, ne id iure putetur fecisse urbem, scilicet troiam de media gente phrygum, nec sup. satis est traxisse reliquias troiae per omnem poenam, idest omnes genus poenarum, & afflictionum, sed, supple insequitur, idest idesinenter persequitur cineres, atq; ossa troiae peremptae, idest quid adhuc superest post incendium troiae ad extremum persequitur, sciat illa, quasi dicat, ego quidem nescio, nec puto eam posse scire causas tanti furoris: idest iracundiae in troianos cepit tu ipse (nisi legatur ipsa) testis, sup. es mihi quam, idest qualem, & quam magnam molem. i. aquarum, & ventorum ipsa excierit, idest excitauerit subito nuper. s. cum ad carthaginem repulsus est aeneas in undis libycis, idest carthaginensibus, quia ipsa miscuit, idest confudit omnia maria coelo. i. commouit ea ad coelum usq; freta, idest ausa, ne quicquam: idest sine causa, aut frustra, quia non est consecuta per hoc intentum suum, procellis eoliis, idest ab eoliis ventis excitatis, ausa hoc, idest tantum facinus in tuis regnis, quod & neptuno doluerat, quando in primo dixit, regiq; haec dicite vestro. Non illi imperium pelagi, saeuumq; tridentem. Sed mihi sorte datum. Pro dolens, & exprobrantis interiectio, ut apud comicum. Pro supreme iupiter, neq; cum eh, recte scribitur, licet ut a praepositione differat, usus adiecerit: Pro igitur scelus proclamatio est, quasi, dicat o detestabile scelus, ecce ipsa exussit puppis foede, idest turpi dolo, & hoc matribus. i. matronis troianis actis: idest percitis furore, & subegit, idest subigendo (quod indignius est quam si coegit diceret) compulit, linquere terrae ignotae. s. manentibus, sociis, scilicet longe profectionis, & haec classe amissa. s. per incendium fraude iunonis immissum. Quod superest, idest quod reliquum est: cum ad patria non sit potentia, oro liceat tibi, idest ostende te potentem & tibi licere, dare vela tuta per undas. s. tuas, per quas illa potuit tempestatem excitare, aut liceat troianis dare vela tuta tibi per undas. s. tuas, & liceat attingere tybrim laurentem, idest per agros laurentes defluentem, si ego peto concessa, idest promissa a diis, & si parcae, idest deae fatales dant ea moenia. bene autem scivit, quod ea daret ex consultatione iouis in primo habita. Tunc. s. postquam sic locuta est venus, saturnius. i. saturni filius neptunus domitor alti maris: edidit, idest elocutus est haec. s. sequentia, o cytherea, idest venus quae in cytheris coleris omne fas est, idest omnino licitum est, te fidere. i. confidere meis regnis, unde ducis, idest traxisti genus. i. originem: quia venus e mari nata dicitur, ex spumis. s. maris, ego quoq; merui. s. ut confideres, aut saepe demerui te, aut bene meritus sum de te, ego compressi saepe furores. i. commotiones & tantam. i. vehementem, aut quantam nosti rabiem maris, & coeli idest aeris. Nec: idest & non, & ego testor xanthum, & simoenta fluuios illos troiae, non minor cura fuit mihi aeneae tui, idest de aenea filio tuo in terris, scilicet quam in mari. Nam cum achilles sequens, idest insequens agmina troia, idest troiana (trissyllabum est) exanimata, idest metu perculsa impingeret. supple ea muris, idest ad muros, & sup. cum ipse daret leto, idest morti multa millia, scilicet troianorum, & amnes, scilicet xanthus & symois repleti, scilicet cadaueribus gemerent. s. sub mole eorum, nec xanthus posset reperire viam. i. alvei meatum,

Ordo.

Pro quid sit

meatū: atq; euoluare se i mare. i. cū īpedirer cursus et⁹ multi tudie cadauerū, ego eripui tūc æneā ꝯgressum pelidæ. i. achilli pelei filio. forti i. cū achille forti, nec dijs æqs. i. æq̄ fauētibus: qz ꝯstituerat dij troiā euertere, vñ dictū ē, ferus oīa iupiter argos, trāstulit, nec viribus æqs. i. æque potentibus: eripui dicit nube cauā. s. p nubē cauā. quā circūiecit. Itē sup. cū. i. qñ ego cuperē vertere ab imo. i. funditus euertere (vñ dcm̄ ē in secūdo, Neptūn⁹ muros, magnoq; emota tridēti. Fūdamēta qtit) mœnia troiæ piuræ (q̄ iō vertē volebat, qz piura erat troia. i. gēs troiana mercedē ꝓmissā iuramēto nō reponēs) structa meis manib⁹, sup. idē feci, aut eripui æneā, eadē mēs ꝓstat. i. pseuerat mihi q̄q;. i. ēt nūc. i. vellē adhuc liberare æneā, si necesse eēt, pelle igit timores, qz ipse accedet tut⁹. i. ꝓtectus auxilio meo port⁹ auerni, q̄s optas. s. eū accedē, aut q̄s ipse optat, & ita poti⁹ lc gēdū puto, qz scit anchisē admōuisse æneā. vt ꝑus auernū accedat petitur manes, vēus āt optabat laurētē tybri accedēt, aut si legat, optas distiguam⁹ vt Ser. vult sic, ipe accedet tut⁹ port⁹ q̄s optas s. ostia tybris, tm̄ vn⁹ erit, quē amissū q̄res ī gurgite ꝺni. s. misen⁹, ꝛ vnū caput dabit ꝑ multis, i. ꝑ salute multoꝝ. s. palinur⁹ pꝛīceps nautaꝝ, q submergetꝛ ī mari, añq̄ ad auernū pueniēt.

cū se ꝯstituisse dicit iratū. Portus accedet, hic distinguēdū, ne sit ꝯtrā veneris petitiōi, q̄ ait liceat Laurētē attingere tybri. Amissū, quē gurgite q̄res, Misenū dicit, de q̄ legimus, iter saxa virū spumosa imiserat vnda. Vnus erit: Misenū dicit. Vnū pro multis dabit caput, Palinuꝝ itelligit, nā falsū erit, si vnū voluerimus accipere. Duo enim perierunt. Palinurus, & Misenus.

ASCEn. ℭ His vbi læta, ꝛc. docet q̄uo ꝓspa nauigatiōe ad cumas delatus sit æneas, paliuro duntaxat circūuēto, cui⁹ sūmersionē seq̄nti lectiōe ꝑseq̄mur, h̄ āt cū oīa facilia sint: nihilq; hēam⁹ dōati. Ordo ē. Vbi. i. postq̄ gēitor. s. Neptūn⁹ ꝑmulsit. i. dulcedie q̄dā effecit: his dictis. i. ꝑ hmōi v̄ba pectora deæ. s. veneris, læta. i. lætificata, ipe iūgit eq̄s, s. marinos: curru. i. ad currū, ꝛ addit feris. i. aīosis eq̄s frena spumātia. i. spumas vomētia: aut spumis ꝑfusa ex celeri īpetu, & effundit manibus. s. suis, oēs habenas s. q̄bus eq̄ hsi. i. retineri possēt, h̄ ē laxat eas: ꝛ ipe volat leuis. s. leuit curru cæruleo. i. cærulei coloris, aut marino ꝑ sūma æquora, vñ subsidunt. i. ad fundū descēdūt, nec mouenꝛ, ꝛ æquor. i. mare (qd̄ tūc fretū poti⁹ q̄ æquor erat, sed fiebat æquor) tumidū. i. īflatū p̄ri⁹, sternit. i. æq̄t, aut planaꝛ aq̄s. ita vt aq̄ oēs cōcauitates replētes æq̄r fecerit, sub axe. s. currus neptūni, tonāti. s. ex celeri īpetu, aut poti⁹ sub axe cœli tonātis ita vt ven⁹ tēpestatē cūi viderit, cū neptūnū ꝑcaret, ꝛ ita dixit mare tumidū: ꝛ nimbos ī aere fuisse, q ad pn̄tiā neptūni aufugerunt, vñ addit nibi. i. nubes ventosæ fugiūt, vasto. i. valde āplo æthere. i. ꝑ totū cœlū, h̄ ē aerē, variæ facies. i. figuræ comitū. s. neptūni, q̄ beluæ mariæ sūt, si nālit & physice itelligam⁹, aut si poetice dij, & deæ maris. s. cete immania. i. pisces illi marini maximæ staturæ, ita vt timori sint, ꝛ īmanes cēseāt (Repitꝛ ī singulari h̄ cet⁹ ceti, sed rarius, pluralr̄ āt hæc cete, sed more græco: ꝛ ita nō recipit iflexionē latinā, sunt āt ī indico mari reperta q̄tuor iugeꝝ, vñ ēt ī Genesi grandia dr̄ (ꝛ chorus glauci. i. cui pest deus ille marinus, senior. i. ꝓuectioris ætatis qz canus est spumis id faciētibus, & palemō deus ille, inous. i. in⁹ authīcis filius declinaꝛ. n hæc ino huius inusa ut inois vñ fit possessiuum hic inous a um. quo pro patronymico a matre hic vtiꝛ & tritones pisces illi, q ꝑ dijs habenꝛ ꝛ q cōcha canunt (vñ Lādinus. Tiberio pꝛincipi nūciauit olisiponensiū legatio ob id missa, visum, auditumq; in specu ꝯcha canētē tritonē, q̄ nascitꝛ forma) e. n. i. ꝑcipites in natādo, ꝛ oīs exercitus phorci. i. cui phorcus deus ille pest (q rex fuit corsicæ, & sardiniæ fm̄ Var. sed alij dicūt gēfuisse oceani aphrici, & victū ab atlante, postea ꝑ deo marino habitū, fuisseq; patrē medusæ, ꝛ cæteraꝝ gorgonum Probus aūt duos ponit phorcos, alterum deū maris, alterum regē aphrica) hæc dicit facies comitū sup, apparēt tūc a dextris, nam theti nympha illa, seu dea maris, & melyte, ꝛ panopea virgo. & nisæ, ꝛ spio, thalia: & cymodoce, hoc ē nymphæ illæ, q̄ nereides dr̄, tenēt tūc læua. i. læuā ꝑtem, dijs. s. dextrā tenentibus. Ply. asserit nō falsam esse nympharū: nereidumq; opinionē. Sunt enim visæ humano corpe, verū squāmis hispido, nā & harū vna in eodē litore, in qua triton spectata ē, cui⁹ moriētis gemitū tristē accolæ longe audiuere. Et diuo augusto legatus galliæ cōplures in litore apparere exanimes nereidas scripsit. Gaudia blāda. i. ꝑmulcētia pectus pertentāt. i. titilāt, ꝛ afficiūt voluptate, hic. i. hoc loco: aut ipe, dū tantā trāquillitatem videt, vicissim. i. ꝑ vices, qz interdū subrepebat mœror de socijs in sicilia derelictis: mentē patris æneæ, suspēsam. i. sollicitam ex derelictione suoꝝ: ipse iubet oēs malos. i. vela maloꝝ aut etiam antennas attolli. i. erigi, ꝛ iubet, scilicet brachia magnorū velorū, hoc ē antēnas intēdi velis. i. erigi & exponi ventis, vt habeāt vela itēsa. Oēs. s. nautæ fecere, vna. i. simul pedē i. podia, hoc est funē, in quo tēdiꝛ velū, & soluere pariter nunc dextros sinus. s. veloꝝ, q̄bus vētos capiūt, nunc sinistros. s. ꝑ auræ mutabilitate, & torquēt vna. i. pariter cornua. s. veloꝝ, hoc est antēnas, ardua. i. in altum erecta, ꝛ detorquent. i. deorsum torquent, sup. vna. s. pariter cornua flamina sua. i. debita: & ꝓspera, hoc est vēti ꝓsperi, ferūt classem. Palinurus princeps. s. nautaꝝ: aut dū ectorum agebat ante oēs dēsum agmē. s. veloꝝ, alij iussi sunt, cōtendere cursum ad hūc. s. palinurum. Et iā nox humida contigerat fere mediam metā cœli. i. fere medū erat noctis cū sydera mediā partem cœli ꝑcurrerit, ꝛ sup nautæ fusi ꝑ dura sedilia, sub remis laxabant mēbra, placida. quiete. i. placide dormiebant, cum. i. quando, somnus. i. deus somnoꝝ.

Poeta

His ubi læta deæ permulsit pectora dictis,
Iungit equos curru genitor, spumantiaq; addit
Frœna feris, manibusq; omnes effundit habenas
Cœruleo per summa leuis uolat æquora curru.
Subsiduntundæ, tumidumq; sub axe tonanti
Sternit æquor aquis, fugiunt uasto æthere nimbi.
Tum uariæ comitum facies, immania cete.
Et senior Glauci chorus, Inousq; Palæmon.
Tritonesq; citi, Phorciq; exercitus omnis.
Læua tenēt Thetis, & Melite, Panopeaq; uirgo.
Nisæe Spioq;, Thaliaq;, Cymodoceq;.
Hic patris Aeneæ suspensam blāda uicissim
Gaudia pertentant mentē, iubet ocyus omnes
Attolli malos, intendi brachia uelis.
Vna omnes fecere pedem, pariterq; sinistros.
Nunc dextros soluere sinus, una ardua torquēt
Cornua, detorquentq;, ferunt sua flamina classem.
Princeps ante omnes densum Palinurus agebat
Agmen, ad hunc alii cursum contendere iussi.
Iamq; fere mediam cœli nox humida metam
Contigerat, placida laxarant membra quiete
Sub remis fusi per dura sedilia nautæ.
Cum leuis æthereis delapsus Somnus ab astris
Aera dimouit tenebrosum, & dispulit umbras
Te Palinure petens, tibi tristia somnia portans
Insonti, puppiq; Deus consedit in alta.
Phorbanti similis, fuditq; has ore loquelas

Sōnus.

Iaside Palinure, ferunt ipsa æquora classem.
Aequatæ spirant auræ, datur hora quieti.
Pone caput, fessosq; oculos furare labori.
Ipse ego paulisper pro te tua munera inibo.
Cui uix attollens Palinurus lumina fatur.

Poeta palinur⁹

Mene salis placidi, uultum, fluctusq; quietos
Ignorare iubes? me ne huic confidere monstro?
Aeneam credā quid enim fallacibus austris.
Et cœli toties deceptus fraude sereni?

Poeta

Talia dicta dabat, clauumq; affixus, & hærens
Nusq̄ amittebat, oculosq; sub astra tenebat.
Ecce deus ramū lethæo rore madentem.
Viq; soporatum Stygia, super utraq; quassat
Tempora, cunctantiq; natantia lumina soluit.
Vix primos inopina quies laxauerat artus.
Et super incumbens, cum puppis parte reuulsa.
Cumq; gubernaclo liquidas proiecit in undas
Præcipitē, ac socios nequicq̄ sæpe uocantem.
Ipse uolās, tenues se sustulit ales in auras,
Currit iter tutum, non secius æquore classis.
Promissisq; patris Neptuni interrita fertur.
Iamq; adeo scopulos Sirenum aduecta subibat
Difficiles quondam, multorumq; ossibus albos.
Tum rauca assiduo longe sale saxa sonabant.
Cum pater amisso fluitantem errare magistro

Phorcus q fuerit

Nereides visæ

Sensit, & ipse ratem nocturnis rexit in undis,
Aeneas. Multa gemens, casuque animum concussus amici.
O nimium coelo & pelago confise sereno,
Nudus, & ignota Palinure iacebis arena.

SERVI.

¶ Læta pmulsit, & lætá fecit, vt aiumq labátē. ipulit. aut epi thetū æternū ē veneris. Spumátia, spumas vomentia. Feris, agit, vt inq ferit curuá cópagibus aluū. Impulit, Tunc variæ comitū facies. aut beluas dicit marinas fm nám: aut poetice deos marinos. Immania ce. Græca declinatio τὸ κῆτος τὰ κήτη vt βέλος βέλη. Nullū. n. apd nos aial neutri gñris ē, nisi forte h cetus huius cetus dicamus, qd nusq lectū ē, nā dñr ca/ nes marini. Et senior glau. c. hic piscator fuit, & cū exanimes pisces i herbā abiecisset: & ea illos vitá recipe vidisset, ipe eadē herba gustata in deū marinū mutatus ē, & senior glau. qr glau cus senex fuerat, vel pp spumaꝝ colorē. Inousq pa. Melicerta Inois filius & notādū patronymicū a matre ī authore idoneo. Phorciq, hic neptūni ex Toose nympha filius fuit. Varro ait, q fuit rex corsicæ & Sardiniæ, q cū Atlante rege bello nauali cū magna parte exercitus vict⁹ fuisset, & demersus, finxerūt socij eū i deū marinū eē pversuz. Leuate. perite sexū debiliorē leuæ applicat parti. Nisæe, Med: a diphthōgus ē. Vicissimq qr re liquet at socios, sed feliciter petebat italiā. Malos. i. vela, p ma loꝝ volubilitatē. nā cū nauigarēt, nō ē dubiū, q olī erexerāt ar bores, Pedē. i. podia. i. funē, in quo tēdit velū. Sinistros, Nunc de. p aut æ mobilitate. Cornua, extrēitatē. Sua fla. psp era, & a puppi veniētia. Pꝛīceps. a. o. vnū vacat. Meta, pite, Nā mediū cœli meta ē ἀναβιβάζοντος. i. ascendentis circuli, hic meri/ dianus dr, & mediū ē iter ortū, & occasuz. A medio. n. cœlo fi nit ortus. & occasus icipit sidex. Alter est orizontis, q sepat at aspectū huius cœli ab alio inuisibili nobis. Sub remis, regerāt paulū sic remos tenētes, Leuis, vel aduētu, vel discessu, i vtro q3 n. leuis ē. Dispulit, nā suppeda ambit nymbus. Petēs. factio se aggrediēs, Et more poetico in malus celebrat funus palinu ri, quē dormiētē cecidisse pstat. Sōnia, soporē, Bñ hæc distīguit vt somnū ipz deū dicat, Somnū qd dormimus, Insōniū qd dor/ miētes videm⁹ vt Falsa ad cœlū mittūt insomnia mānes. Ferūt ipsa equo. clas. Aestu, & aura nrā vtimur. Pōe caput, pticulari ad id venit, qd apte dictū cōfutaret. Labori, exituēdis syderi/ b⁹ Attollēs lumīa, aut a syderib⁹ remouēs, aut pñta numinis deguat⁹, qd ē melius, Nā & seqns eius orō turbata est, qd & se mipleni ædicāt elocutiōes. Vultū mutabilitatē, pq̄litate vētoꝝ Iubes. vis, vt ifandū regia iubes renouare dolorē, Me ne huic pfidē mōstro. Sub audi vis æneā credā. qd. n. p pniū. Cur æneā cōmutā cœlo, & astris fallacib⁹, q fuz totiēs serenitatis fraude deceptus? Quid. n. q d. n. cur nō: Sereni Serenitatis. vt Seruā/ tissim⁹ æq. p æqtatis. Vtiq soporatū stygia, morte plenū Vtra q3 tpa, p vtrūq3 tps. Cunctān. q̄si reluctān: Natātia, errātia sō ni vicinitate, Cum puppis pte p œconomia, vt triduo natare potuerit Currit iter, vt Cic. p murena: ite viā, redite viā. Tutū, psidio Neptūni Syrenū, syrenes fm fabulā tres ī pte virgines fuerūt: ī pte volucres acheloi flumīs & calliopes musæ filiæ. ha rum vna voce, altera tibijs, alia lyra canebat. Et pmo iuxta pe lorū, post i capreis īsula bitauerūt, q illectos suo cantu ī naufra gia deducebāt, fm veritatē meretrices fuerūt, q trāseūtes, qm deducebāt ad ægestatē, his fictæ sunt inferre naufragia. Has Vlysses contēnēdo deduxit ad mortez. Syrenū āt gtūa est veni ens ab hac syrene Tū rauca, ac si diceret ab hac delectabili vo ce resonabāt. Tūc fluctib⁹ solis, & hītmitat⁹ est maris strido/ rez. Sale saxa sonabāt, Cū pr amissus fluitātez errarī magistro nāle. n. est, vt fluctuet nauis sine gubernatore. Nocturnis rexit in vndis, dat eīh ī decimo, vt ipse sedēs, clauūq3 regit, velisq3 ministrat. Multa gemēs, nom p aduerbio, p multū, Casu ami ci, pp ruinā allusit ad nom. Pelago pfise, h est: qd supra palinu rus excusat. Nudus, insepultus, mortuus: vt & freta destituēt nudos in litore pisces. Ignota. pegrina, ah nō visa. Nā ī sexto di ctur⁹ ē, paulati adnabā terræ, iāq3 acuta tenebā. Sciēduz sane Tuccā & Var hunc finē gnti versuz eē voluisse. Nā a Verg. duo versus seqūētes huic iūcti fuerūt. Vñ ī nōnullis antiqs codici bus sexti initiū est. Obuertunt pelago pras tum vēte tenaci.

somnio: ruz, leuis. s. agilis delapsus ab astris æthereis, dimouit aera tenebrosuz, & dispulit vmbras, vt faceret. s. serenitatē, pe tēs. i. adoriēs, o palinure te, & portās tibi īsonti. i. īnocēti, som/ nia tristia, in qbus. s. submergaris, & ipe deus psedit. i. sedē ac cepit in alta puppi, existēs sīlis phorbāti. i. nautæ illi satis pro ac noto, & fudit has loquelas pectore, ita vt ex aio lo q crede ret. O palinure iaside. i. de generē iasij, ipsa equora. s. sine admi niculo tuo ferūt classez, auræ spirāt æquatæ. i. æqualir flātes, aura. i. tēpusculū, dat geri, pone. i. repone caput. s. tuū: & fura/ re. i. clāculū subtrahe labori, oculos fessos, ipe. i. ego obibo. i. i gredīar paulisp. i. p paucū tpis, munera tua. i. offītiū tuū, aut p tes tuas p te. i. gubernabo p te, cui. s. deo, vez sōno, palinurus attollēs vix. i. cū difficultate, lumina. i. oculos sōno grauatos, fat. i. rñdet. ne. i. an iubes. i. vis: me. s. totiēs deceptū, & nō exp/ tū, ignorare vultū. i. fraudulētā p se ferētiā, qr vultu trāgllo. i. dispōni trāgllitatē p se ferēti, pxima sæpe tēpestas ē, & fluctua quietos. i. trāgllos, q sæpe ex iopinato ī sūmā cōmotionē mu/ tār, me ne. i. iubes ne me, pfidere huic mōstro. i. mari tā vario, & mōstruoso? qd. n. i. qdni, cētonia aut qd. n. i. nā qd iubeas si hoc iusseris: iubeas. n. vt ego deceptus totiēs austris. i. venti fallacibus, & fraude cœli sereni (Seruius vult, vt sit fraude se reni. i. serenitatis cœli, sed non ē opus) credā. i. cōmittā æneā. s. tñ virum. sup. huic mōstro. s. mari. q. d. id nequaq̄ fecero. Ta/ lia dicta dabat: &c. Recuat qūo palinurus violentia sōni coa/ ctus obdormire paulisp. ab eode in mare pcepe deiectus ē, vt s. expleat, quod neptūnus dixerat: vnū p multis dabit caput, quæ sñia, & caypbæ de xpo fuit sed alio spū plata, nā poeta cre ditur cærimonias veteris supstitiōis signasse, q sine morte nō pateret ad īferos descēsus, quaq3 et editū ē nō sine malo euita ri malū cū ergo classi æneæ iuno pcurauerit malū, vnū p mul tis datū ē caput. Nulla āt poescos huius ps morali phia vacet nā egregie docet, nihil ī hac vita mortali tutū eē, nemine dece re secuꝝ esse, cū et ī trāgllitate sūma lateat piculū, qd & si non lateret palinuꝝ, t sic euitare nō potuit violētia sōni oppssus, som ni dico dei, sed æneas putauit eū sōno nāli oppssuz, cui ob se renitatē īdulserit. Sic aūt īserere solet poeta poeticas fictiōes vt nō lōge a physica rōne abludat, sic neptūnū ī sup. ore lectōe cōitarū cete: triuōib⁹, nimphis cōmen orat, p qb⁹, aut mōstra maria physice: aut deos deasq3 poetice itelligē possunt⁹. Cæte rū. ne lōgior q pstituerī siā, qr Donati nihil extat. Ordo ē. Pali nurus, sup. dabat talia dcā. i. rñsa phorbāti: vt putabat, & sōno fm poetā, & ipse affixus, & hærēs. i. ihærēs, initēs nusq̄ amit/ tebat clauū. i. gubernaculū, & tenebat oculos sub astra. i. astra versus ab īferiori ī ea respiciēs, nā dū ī terrā videmus, oculos sub astris tenem⁹, dū ī astra, ēt sub astra, ecce. q. d. pter opinio nē, & ex īsperato deus. s. sōnus, q̄ssat. i. frequēter concutit, sup. vtraq3 tpa. s. palinuꝝ. ī qbus. s. ē sedes regei (vñ psal. cxxxi. Et requie tpibus meis, &c.) ramū madētē rore lethæo. i. aspgine lethæs fluuij īfernalis obliuionē signātis, & soporatū. i. psusū de ībutū. vi stygia. i. stygis paludis īfernalis mortē inducētis, ac tristitiā sēpiternā: & sup. soluit. i. resoluit. cūctāti. i. imorāti. & reluctāti, lumina natātia. i. oculos sopore fluētes: aut vicinita te somni errātes, & fluitātes: ges sopita. i. pter opinionē indu cta palinuro a somno vix laxauerat primo sartus. i. vix pmuz dormierat, & sup. sonus icūbēs sup. i. desup. piecit. s. in vndas ligdas, qr sūt ēi vndæ ignū aut q sp ligdæ sūt, cū pte puppis, qua. s. ienuit firmissime reuulsa, & cū gubernaclo p'guberna/ culo. s. palinurū pcipitē: ac vocātē. s. i auxiliū sæpe ne q̄cq̄. i. fru stra socios, qr nemo ei subueniet e poterat. ipse. s. somnus ales. i. volucer, volās. i. auolās post demersū, palinurū, sustulit. i. sur/ sū tulit se ī auras tenues. i. euanuit, Classis. s. æneæ currit nō se cius. i. nihilominus vl nihilo aliī q̄si a palinuro regeretur iter tutū psidio. s. neptūni, æquore. i. p æquor. i. mare trāqllū, & ferī iterri ta. i. incōcussa, pmissis. i. pp pmissa pris neptūni: q. s. veneri fe cerat. Iāq3. i. & iā sup. classis aducta subibat adeo. i. oīo: scopu los syrenū. i. quos syrenes olī hītare solebāt (q tres erāt, vt ser uius recitat, eaꝝ aūt nois dñr parthenope, vñ neapolis olī dcā qr illic sepulta dr, leucosia, & lygia) scopulos dic syrenū diffici/ les quōdā. s. dū syrenes viuerēt, q ptrāseūtes ī scopulos dulce dine cāt⁹ illiciebāt. s3 ab Vlysse spretæ ad mortē ab eodē cōpul/ sæ sunt ex dolore, & albos ossibus multoꝝ. illuc. s. submersoꝝ, quoꝝ ossa a mari in scopulos reiecta dicā absumpta carne, q fre quenti aquaꝝ alluuie vero sīle est alba fuisse, vñ & scopulos, quos opiebāt albos reddebāt, sed tūc. i. ea tēpestate, saxa sonabāt rauca. i. raute, assiduo sale. i. assiduo impulsu maris, cū. i. qñ pr. s. æneas sensit ratē. i. nauē fluitantē errare magro amisso, & ipe rexit ratē ī vndis nocturnis. i. nocturno tpe, gemēs multa. i. multū, & pcussus aiuz. i. habēs aiuz pcussuz, casu ruina, & pcipitio. i. amici. s. palinuri, q diu, & fideliter naue eius gubernauerat. Et sup. ait o palinure psīc. i. q psisus es nimiū cœlo, & pelago sere no (credebat. n. q sopore nāli oppssus ceciderat ī mare) tu iacebis nudū. i. inhumat⁹, ī harena ignota. i. pegrina, ah nō visa. Seruius dicit seqūētes duos vesus a Verg. huic gnto appositos, qd mihi verosimile est, qr qñ Verg. verbū non pponit, vt hic, o nimium: solet postponere. vt ibi, sic fat, sed melior est cōtinuatio, & libroꝝ cōpēdentia, si sequēti libro denī. Claudit ergo hunc li bꝝ: sicut & supiores cōmemoratione mortis. s. Palinuri, nec mirū, qr per mortē: & lachrymas descendimus ad īferos defun/ cti per mortem, sed viui per lachrymas, idest dolorosam defunctorum, & eorum. quæ post hanc vitam contingere possunt, con templationem, quomodo æneas descendisse creditur, vnde ait. sic fatur lachrymans.

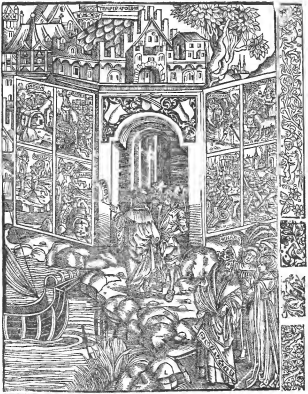
Glaucus qui fuerit

Phorcus qui

Somnus quid sit & quid somnium & insomnium

Ordo

¶ Quartus

ASCEN.

QVæritur sexto manes, &c. Sicuté apud Horatiú, Mors vltima linea rerú est, & ideo in sex libris quibus vitá describit, vltimis lineis, mortis alicuius méinit. sextú aút totum de cósideratióe eorú: quæ post hác vitá in regione mortuorum agunt, cófecit, multa ex platónico philosophia depromens, & multa christiano nó indigna asserens ná & sontes criminali peccato i æternas puniri, leuiori delicto purgari asserit, & ipsa criminalia peccata ex ordine cését, atque ita eos ppœnas a peccádo retrahit, multú reip. pfert, nec tú a pricipali itentióe: q́ é Augustú ab origine cómédare, descédit, ná eú pgenié æneæ describit Anchises ad augustú vsque pgredit. Ve& vt sextili. farraginé totá plibem. argumétorú, explanationé

ADILON

Quæruntur sexto manes, & tartara Ditis.

Modestini Iurisconsulti in sextum Aeneidos librum argumentum.

CVmas deinde uenit, fert hic rúsa Sibyllæ
Misenú sepelit, mós seruat romé human.
Ramum etiam diuum placato numine portat
Et uates longæua una descédit Auernum.

Agnoscit

Agnoscit Palinurū, & ibi solatur Elysam
Deiphobumq; uidet laceratum crudeliter ora.
Vmbrarum pœnas discit, narrante Sibylla
Conuenit Anchisen penitus in ualle uirenti.
Agnoscitq; suam prolem, monstrante parente
Hæc ubi percepit, graditur, sociosq; reuisit.

tioné, paucis exequemur, q̄ huiōi est. Mane.i.ab inferis ad sul pos sin et hnicos manātes spiritus. Bestinferi, & tartara.i.ob scura regna ditis.i.plutōis. q̄runt.i. visunt ab ænea, duce sibylla, sexto sup. lib. & id q̄dē vt monostichō totū argumentū sui cōplectēs. Aeneas sup. venit deide.s. post q̄ fecerat, q̄d in fine argumēti quinti libri dictū est.s. Et placidū æneas palinurū q̄rit in vndis, nā est ꝯtinuatio. Cumas deide venit &c. post q̄ ergo q̄siit palinurū, venit deide cumas.i.ad ciuitate illā italiæ in litore suā, & fert.i.aufert hic.s.a cumis ex tēplo phœbi, & diuinæ respōsa.i.oracula sibyllæ, & sepelit misenū tubicinē illū ꝑint. submersus a tritone, mōs.s. misenus fuat nomē humati.i.sepulti.q2 ab eo nomē accepit, & portat ēt ramū.s. aur eū an.s. se aur numine deū.s. deoꝝ inferoꝝ: & placato añ.i. ꝑusq̄ ad inferos intraret. At vates.s. sibylla, lōgæua.i.lōgi æui: q2 dr vsq; ad tēpora Tarquinij vixisse, & beneficiū vitæ ab apolline accepisse, vt alibi dicemus, descēdit vna.i.p arit cū illo, auernū.i.p auernū ad inferos, aut descēdēdo trāsit auernū. Agnoscit.s. æneas, palinurū.s. amicū directorē nauis, sup vndas sinitatē, & solet.i.ꝯsolat, ibi.s. apud inferos, elisā.i. Didonē, & videt deiphobū filiū illū pami, & maritū helenes postq̄ ab Alexādro, seu paride demissa erat lacerū ora.i.habētē ora lacera, & trūcata, crudelit.i.inhumane, & ꝯuenit.s. visitat loquēdi gr̄a, anchisen.s. patrē suū, in valle penitus virēti, & agnoscit suā plē.i.ꝓgenié, parēte.s. anchisa mōstrāte. Et vbi.i.postq̄ ipse pcepit hæc.s.iā dicta, ipse gradit.i. egredit: & discedit.s. ab inferis, & reuisit socios.s. in litore relictos.

ℭPublii Vergilii Maronis Aeneidos
Liber Sextus.

Sic fatur lachrymans, classiq; immittit habenas
Et tandem Euboicis Cumarum allabitur oris.
Obuertunt pelago proras, tum dente tenaci
Anchora fundabat naues, & littora curuæ
Prætexunt puppes, iuuenum manus emicat ardens
Littus in Hesperium, quærit pars semina flammæ
Abstrusa in uenis silicis, pars densa ferarum
Tecta rapit, syluas, inuentaq; flumina monstrat.
At pius Aeneas arces, quibus altus Apollo
Præsidet, horrendæq; procul secreta Sibyllæ.
Antrum immane petit, magnā cui mentem, animūq;
Delius inspirat uates, aperitq; futura,
Iam subeunt Triuiæ lucos, atq; aurea tecta,

SERVI.

Sic fat. Tot⁹ Vergi. plen⁹ ē scientia, q̄ hic liber tē principatū, cuius ex Homero pars maior sumptae, & dicūt aliq̄ simplr, multa p historiā, multa p altā scientiā ægyptioꝝ, iō vt pleriq; de his singulis huiꝰ libri integras scripserint pragmatias. & aūt Prob. & alij prios duos v̄sus reliq̄rit in fine quinti, tñ ꝑ prudētes sunt ad initiū sexti trāslati, nā & cōiūctio poematis melior ē, & Home ēt icipit ὣς φάτο δακρυχέων. Classi, nauib⁹, vl suæ naui. Et dr̄ Classis, q2 fiat ō fustib⁹. Calas.n. dixerūt ꝑ̄ser fustes, q̄s portabāt serui seq̄ntes dn̄s ad plīū, vñ & calōes dicebant. Nā ꝯsuetudo erat militis romani, vt arma sibi portaret, & vallū. Id dicebāt calā, Lucili⁹: se de puer calā, vt caleas.i. frāge fustē & fac focū. Hic classes dictā volūt, alij sic dictā credūt. q2 oli in terrestri ꝑlio stipēdiū pedes dabat, i nauali eq̄s, & q2 ab eq̄tib⁹ dabat stipēdiū dcā ē classis. Prope.n. classes eq̄tū dicim⁹ q̄ classi, aut suæ naui. vt dicat ἀπὸ τῶν κάλων.i. a lignis. Hic Horatius. Me vel extremos numidarū in agros classe releget. aut oīs, q̄ ei⁹ cursū sequūt. Palinur⁹.n. ipler officiū ō q̄ dcm ē, Ad hūc alij cursū ꝯtēdē iussi. Habēas, aut fūes p metaphorā dic, aut: sz Home q̄ ait. ἕλκον δ' ἱστία λευκὰ ἐϋστρέπτοισι βοεῦσι.i. loris retortis. His.n. vtebant antiq̄. Tādē ad æneæ ꝯsideriū ad italiā vēire cupiētis refert, Nā mora nō ꝑgruit ꝯ capis cūas vsq; ad vicinitate tā lōgā fuisse nauigationē ꝑferri accedēte fauore neptūi. Euboicis, a colōia cūas appellauit, nā euboea insula ē, i q̄ chalcis ciuitas ō q̄ venerūt, q̄ in cāpania cūas ꝯdiderūt, dictas vel ἀπὸ τῶν κυμάτων.i. a fluctib⁹, erat.n. iuxta mar. Vl ab augurio grauidæ mulieris q̄ ἔγκυος dr. Allabit. veit celerit, vt labē nympha polo. Pelago i pelag⁹, vt It clamor cœlo. Obuūt. recte, nā alijs dat viliora officia Aeneæ āt artē gubernādi. Dēte. vt. i p̄io. Vllo n̄ alligat anchora morsu. Græcē n̄ aspirabat ἄγκυρα vñ ap̄d āntiq̄s n̄ aspirabat ancora. Cōtra th⁹ & orch⁹, & lurcho i. vorax dicebāt, q̄bus seq̄ns ætas ꝯtrabit, aspirationē. Iuuenū, nā post vrbē in sicilia ꝯditā: aut nulla aut rara fit senū mētio. Ardēs festinās. Hespe. ōndit ōēs italiā maiorē hesperiā dcā vl a rege, vl a stella. Se. nā. Sic Ho. σπέρμα πυρὸς σώζων. Abstrusa, Sic i Geor. vt silicis vēis abstrusū exc. ig. Feraꝝ. i. epexegesis syluas. Mōstrauit āt flumina æneæ ad expiādū

ASCEN.

Sic fat lachrymās, hic sextus ex.xj. odyssea Homeri sumptus est, vbi vlysses calipsus, seu calipsōis ductu ad inferos descēdit, & thyrresiā vatē thebanū de reparādis opib⁹ ꝯsuluit. vñ Hor.ij. Sino iū, Hoc q̄q; thyrresia ꝑter narrata petēti, respōde, qb⁹ amissas reparare queā res, artibus, atq; modis. Hom. āt dixit vlyssi occurrisse vmbrā maternā, sz Verg. æneæ vmbrā p̄rnā. Ser. ꝯo dic, plurima ex ægyptioꝝ theologia sumpsisse poetā ad hūc librū, q̄d & verū est, nā orpheū, q̄ Homeꝝ secutus dr: in ægyptū ꝑfectū aūt, illicq; nouos sacrificioꝝ ritus retulisse, ꝑsertiz de stige. Nā isis osyridis mariti sui a tiphone fratre occisi mēbra in insula via a stygē paludē sepeliuit, quo cæteri q̄q; postea suos illic sepeliuerūt vt inferius dicemus. Nō aūt verū est, q̄d dicit homerū incepisse librū ὣς φάτο, &c. lz sic ꝯsiculos inceperit cū aūt dicit, Sic fatur lachrymās, pietatē viri ōndit, quē vbiq; piū inducit, & cū classiq; imitit habenas, fortitudinē, & soler tē grauitatē eius, q̄ inter lachrymas suæ & suoꝝ saluti ꝯsulit. Classiq; imittit habenas, trāslatio ab eq̄s. vñ Home. lora incidi iubet, q̄ ēt equoꝝ sunt & Plautus, Nū inq̄t equo ligneo p cæruleas vectus es vias, acciplēs equū ligneū ꝑ naue. Classis aūt est nūc vna nauis nūc nauiū multitudo nū. carmatoꝝ, & ꝑcipue eq̄tū ordo, erāt aūt, vt Liuius docet, romāis olī classes q̄nq;, nūc scholasticorū quisdē auditionis, nā & Quintilianus eos p classes distribuēdos docet, vulgus appellat locū ꝑmū, atq; secūdū. Nūc strepitus classiū sese monētiū ad classica.i. sonitū tubaꝝ. Et tādē nō ad ꝯtiturnā nauigationē ex sicilia, sz ex troia refert, cura ad desideriū vehemēs, Euboicis.a colonia. nā euboea insula est, in q̄ chalcis ciuitas est, vñ venerūt coloni, q̄ in cāpania italiæ cumas ædificauerūt. Pelago.i. in pelagus, aut pelagus v̄sus, q̄d faciūt q̄ in terrā nō suā, vñ forte de repēte ꝑficiscēdū, fit, appulsi sunt. Mētē, animūq;. plures ꝑisologiā cēsent.i. abūdantē sermonē: cū.n. inq̄unt, idē sit mēs: & aius, alterū sufficeret, vñ Lucre. Primuz, aium dico mētē: quā sæpe vocamus. Idem Consilium quod nos animum: mentēq; vocamus. Alij discernunt animum a mente, vt voluit Augustinus in de ciuitate dei: & videtur mens, qua meminimus, & disquirimus, aius: quo auemus, & spiramus Sed immensum esset opus, si singula, q̄ occurr unt recenserem. ℭ Ordo autem est. Nā Donatus nō extat. Aeneas lachrymans. fatur sic.s. vt præmissuz est, & imittit habenas.i. liberaz facit nauigationē, classi, idest nauibus, & allabitur tandem.i. post longam expectationē, oris.i. regionib⁹ euboicis.i. ab euboicis excultis cumarū.i. q̄ illic cumas extruxerunt, hoc est ad eam regionē, vbi sunt cumæ a calcidēsibus populis euboicis extructæ, Et sup. min. stri, aut socij. Nam vile ministerium non conuenit æneæ, & ita numerū mutauit, dicens immutit, & obuertūt.i. cōtrauertūt pelago.i. in pelagus aut pelagus versus proras.i. anteriores partes nauiū q̄ prori ūt aquas, & q̄ ad litus appelli solent, sed vt ad ꝑfectionē paratæ sint naues obuertuntur, sicut & curtius, vū cito auchendi sunt, tū.i. deide, aut insuper, anchora fundabat.i. ad fundū figebat, aut retinebat naues, dēte tenaci, q.s. i terrā missus erat, & puppes.i. posteriores, & altiores partes nauiū curuæ.i. reflexæ ꝑtexūt.i. cooperiunt, & a cōspectu mouent litora, omnis manus.i. tota multitudo iuuenū: q2 seniores dimissi erant fere in sicilia: emicat.i. emittitur cū motu quodā, in.i. ad litus hesperiū. idest italicū, pars.s. iuuenū quærit semina flammæ, idest scintillas ignis abstrusa, idest occultas, aut latētes, in venis silicis, idest lapidis durissimi. vnde ignis excutitur. Pars rapit syluas, appositione densa tecta ferarū, & sup. pars mōstrat flumina. idest aquas dulces. & fluentes, vt fontales, inuenta, scilicet a se. At.i. sed æneas pius.i. religiosus deorū cultor, petit idest aggreditur arces, quibus apollo altus præsidet. idest templū apollinis: q̄ illic in arce colitur, & secreta.i. penetralia, procul. idest remota

Classis vñ dicta

Cumæ vñ dictæ

Classis q̄d sit

Euboea vbi locoꝝ

Ordo

semota a vulgo, sybillæ, idest virginis, diuinã mẽtem, ꝙ consiliũ sciẽtis, horrẽdæ, idest cũ horrore quodã admirãdæ, appositione ante immane .i. valde magnũ, aut horrendũ, vnde siue bonũ, siue malũ vere prædicitur, nec cuiq̃ꝫ parcitur. Cui .s. Sibyllæ, vates Delius .i. Apollo in delo natus, qui vatum princeps ẽ: inspirat magnã mẽtem, idest reminiscendi, & disquirendi virtutem, ꝛ animũ, idest rationẽ, ꝛ audendi vim, & aperit .i. reuelat futura, per mẽtem ergo pot, p animũ vult, & quia aperit, scit prædicere futura. Et supple Aeneas cũ comitatu suo subeunt: iã lucos .i. syluas iã eũdas triuiæ .i. dianæ atq̃ꝫ tecta aurea .s. phœbi, q̃ illic sunt, vbi est lucus dianæ: vocat autẽ dianã, quia tris vias, & tot nomina, ac potestates habet. Est enim in cœlo luna, in syluis diana, & apud inferos proserpina, vt dictum est in quarto illic, tria virginis ora dianæ.

ad expiãdum propter mortẽ Palinuri: nõ quod eũ viderit, sed quia funus agnouerat, & doluerat, inde enim ẽ pollutio, quod ait. Casuq̃ꝫ animũ cõcussus amici, Nõ ipsa quidem quæ cognoscimus. Vnde Hora. pulusillus apud Liui. capitoliũ dedicaret, & audiret ab in nũcio mortuũ filiũ, ne pollutus dedicaret, rñdit, cadauer sit, hãc aũt purgationẽ polluto æneæ vbiq̃ꝫ dat, vt hic & paulopost. Corpusq̃ꝫ recẽti ꝛ p. Arces, cũ vbiq̃ꝫ iouis dent arces, Cumis in arce apollinis templũ ẽ. Altus, magnus: vt iacet altus orodes, ꝛ alibi, Sic pater ille deũ fatur, sic altus apollo. Vel ad simulachri altitudinẽ retulit, quod cõstat esse altissimũ. Præsidet, præest, defendit. Horrẽdæ, venerãdæ, vt Horrẽdũꝫ syluis & rel. p. Procul. aut quod præ oculis est, aut porro .i. lõge. Significat ergo iuxta, & longe: Antꝛ. epexegesis est domus sybillæ. Mentẽ, animũq̃ꝫ, perissologia, Nam secundum Lucretium, est mens & animus. Delius. sic ait, vt nunc lyciæ sortes.

i. appollineæ. Expressit autẽ quid sit sibylla. Magnã cui mẽtem, animũ Delius .in. u. Nã, vt diximus, Sibylla est quasi σιοῦ βουλὴ idest dei sñia. Aeolici enim σιοὺς deos dicũt. Triuiæ .i. cõgnitæ Apollini & Dianæ iuncta sunt tẽpla, vt paulopost, phœbi, triuiæq̃ꝫ sacerdos, & bene fit incorum Dianæ cõmemoratio, quia periturus est inferos. Aurea te. Appollinis.

AGEN. Dædalus, vt fama est, &c. Quia de more suo Virgilius plus loca q̃ꝫ q̃ in eis gesta sint, describere solet, describit ẽt nũc templũ, & eius ornatũ cõditũ a Dædalo, q se illuc a creta recepit, pcipiti volatu .i. vt historiæ hñt, nauigatione rẽis, & velis factã a mẽ antenas inuenisse dr: vnde poetæ rẽ in miraculũ traxerũt dicentes Dædalũ volasse. vnde Iuue. fabrũq̃ꝫ volãtẽ. Nã volare ẽt naues dicũtur. sicut & aues nare, vt alibi latius dicemus. fuit ãt Athenẽsis, vñ Iu. de eo, nedũ sed natus athenis, cuius fabulã Seruius recitat, Præpetibus pẽnis. Aulus Gellius libro sexto, ꝛ capi. vi. dicit ibi ab Higinio rephẽdi, q̃si inscite dictũ. Nã præpetes inquit aues ab augurio appellant, q̃ aũt oportune puolãt, aut idoneas sedes capiũt. Nõ apte igit vsũ verbo augurali volatu nihil ad augurũ disciplinã ptinẽte. Sꝫ higinius nimis hercule ineptus ẽ, quũ qd præpetes eẽnt se scire ratus ẽ. Vergi. aũt ꝛ Trinaciũ doctũ virũ ignorasse, q in scdo Illiados victoriã volucrẽ præpetẽ appellant in hoc versu, dũ dat vicẽti præpes victoria palmã. Cur aũt nõ. Q. quoq̃ꝫ Aẽniũ rephẽdit, q in analibus nõ vt virgilius pẽnas Dædali præpetes, sed lõge diuersius igt, Brũdusius pulchro peinctũ præpete portu Et si vi potius nãmq̃ꝫ verbi cõsiderasset: neq̃ꝫ id solũ quod augures dicerent, inspexisset. veniaꝫ prius poetis daret, similitudine, & trãslatiõe verbo, nõ significatione vtẽtibus. Nã quũ nõ ipse tãtũ, aues, q̃ prosperius puolat, sꝫ ẽt loci, quos capiũt, qui idonei, felicesq̃ꝫ sunt præpetes dixit, quũ ex locis, in qbus piculũ metuebat, in locũ tutiorẽ puenerat, locos porro præpetes, & augures vocãt, & Ennius in annaliũ primo dixit, præpetibus hylares sese, pulchrisq̃ꝫ locis dãt, Auibus aũt præpetibus cõtrarias quasi inferas appellari. Nigidius figulus in li. i augurij puatiuã dicit, discrepat dextera sinistræ præpetibus inferæ, ꝛc. Androgeo genitiuus ẽ græcus, vt recte sentit Seruius, Septena .i. septẽ vtriusq̃ꝫ sexus, vt habit ex phedõe platõis, q hæc ẽ in quillaniano, vt aiũt Athenienses, in q̃ Theseus olim bis septẽ illos tulit in Cretaꝫ seruauitq̃ꝫ eos, ꝛ ipse seruatus ẽ. Minotaurus, humeris tẽus, vt dicit Diodorus taurus fuit. Cecrops dyphies dictus: quod pedes serpentinos hẽt, Cãm furoris pasiphaes fabulose narrat Seruius, dũ aũt Venus cũ Marte dijs expositi essent, oẽs dij, deæq̃ꝫ vt dicit Hõerus pudibũdi aufugerũt, pter Mercuriũꝫ, q se tali ciebat opprobrio velle affici, arridet .n. oibus qbus cõiungit. Diodorus dicit iratũ Neptunũ in Minoa: quod pulcherrimũ tauꝝ mactare solitus nũc vni pepercerit: cuius amore vxor eius disperijt. Plutarchus aũt in vita Thesei dicit, hunc tauꝝ scribã fuisse, cuius amore capta ẽ pasiphae. Sed ordinẽ explicemus, q talis ẽ. Dædalus faber ille subtilissimus fugiẽs, vt fama ẽ, regna minoia .i. qbus Minos tũc regnabat rex Cretẽsis, ausus credere .i. cõmittere cœlo .i. aeri se pẽnis præpetibus .i. felicibus, & velociter ferẽtibus enauit ad arctos .i. polũ arcticũ respectu Græciæ gelidas .i. vicinas gelidæ zonæ septẽtrionali .s. p iter insuetũ .s. ipsi, & cæteris hoibus. hoc ẽ p aerẽ, ꝛ ipse leuis .i. velox, superastitit arce calcidica .i. a calcidẽsibus extructa, hoc ẽ sup tẽplũ Apollinis, sed more suo dat ppositioni sup ablatiuũ, sicut fronde sup viridi: ꝛ gemina sup arbore sidũt, & ipse redditus quasi debito elemẽto, vñ dictus ẽ, ausus se credere .i. cõmittere cœlo. q̃si alieno, i codẽ aũt ppriẽ nris, vñ Hora. Nauis q̃ tibi creditũ debes Vergiliũ finibus atticis reddas icolumẽ pcor pmũ his terris .s. in qbus euboici, seu calcidẽses apollini arcẽ extruxerũt, q̃ ẽst apud cumas, O phœbe .i. apollo, sacrauit tibi remigiũ alarũ, q̃si nõ amplius volaturus. sed quia reciproca e trãslatio o nauibus ad alas, diximus .n. aues nare, quod auiũ ẽt ꝛ naues volare, quod auiũ ẽ, cõiunxit vicẽs: remigiũ .i. remigationẽ, q̃ nauiũ ẽ, quia reuera nauibus aufugisse dr, & alaꝝ q̃ auiũ volãtiũ sunt, nã fabulose volasse dr pot ẽt iõ sacrasse phœbo, quia ide ẽ sol, cuius calore alæ eius solutæ nõ sunt, vt Icari nimis alte volãtis: sacrauit ergo o phœbe tibi remigiũ alaꝝ .i. alis, qbus nauerat .i. volauerat aut remigiũ alaꝝ .i. velorũ, & antennaꝝ, qbus quasi auolauerat, vt volucres alis: ꝛ posuit tẽpla immania .i. valde magna aut horrẽda: &

Præpetes aues & vñ

Minotaurus q & vnde dic.

Dædalus (ut fama est) fugiens Minoia regna.
Præpetibus pennis ausus se credere cœlo.
Insuetum per iter gelidas enauit ad Arctos.
Chalcidicaque leuis tandem superastitit arce.
Redditus his primum terris tibi Phœbe sacrauit
Remigium alarum, posuitque immania templa.
In foribus letum Androgeo, tum pendere pœnas
Cecropidæ iussi miserum septena quotannis
Corpora natorum, stat ductis sortibus urna.
Contra elata mari respondet Gnosia tellus.
Hic crudelis amor tauri, suppostaque furto.
Pasiphae, mixtumque genus, prolesque biformis
Minotaurus inest, Veneris monumenta nefandæ.
Hic labor ille domus, & inextricabilis error.
Magnum Reginæ, sed enim miseratus amorem
Dædalus, ipse dolos tecti, ambagesque resoluit.
Cæca regens filo uestigia, tu quoque magnam.
Partem opere in tanto (sineret dolor) Icare haberes.
Bis conatus erat casus effingere in auro.
Bis patriæ cecidere manus, quin protinus omnia
Perlegerent oculis, ni iam præmissus Achates
Afforet, atque una Phœbi, Triuiæque sacerdos
Deiphobe Glauci, fatur quæ talia regi.
Non hoc ista sibi tempus spectacula poscit.
Nunc grege de intacto septem mactare iuuencos
Præstiterit, totidem lectas de more bidentes.

Deiphobe.

Dædalus, vt fama est fugiẽs minoia regna, indicato a sole adulterio Martis & Veneris. Vulcanus minutissimis cathẽis lectulũ cinxit, qbus venus, & Mars ignorãtes iplicati sunt, ꝛ cũ ingẽti turpitudine resoluti sub testimonio cũctorũ deorũ. Hoc dolens Venus omne solis stirpẽ infandis amoribus psecuta ẽ: vnde pasiphae solis filia, minois cretẽsis regis vxor, tauri amore arsit, & arte Dædali iclusa ligneã vacca scepta corio iuuencæ cũ eo ocubuit. Hic natus minotaurus, q labyrinthe iclusus carnibus humanis vescebat, sꝫ Minos de pasiphae plures suscepit filios. Androgeũ, Ariadnẽ. phedrã sed androgeus athleta inuictus. cũ ꝑctos in agonibus superaret, ab Atheniẽsibus, ꝛ vicinis Megarẽsibus occisus ẽ, et Minos bello atheniẽses vicit, coegitq̃ꝫ, vt singulis ãnis septẽ filios, septẽq̃ꝫ filias edẽdos minotauro daret, Tertio ãno id ĩ hesẽo Aegei regis filio forte euenit, hũc ariadna Minois filia adamauit, & pnie dædali minotauꝝ iterfecit filiũq̃ꝫ sequẽs ex labyrintho egressus cũ ariadna aufugit: At minos Dædalũ cũ Icaro filio in labyrintho iclusit. Dædalus corruptis custodibus sub faciẽdi muneris spe, quo simulabat posse reges placari, cera, & pennis alas sibi, & filio fabricauit, & aufugit volãdo sed Icarus altiora petẽs soluta ex calore solis pẽnis, mari, in qd cecidit, nomẽ iposuit Dædalus prio, i Sardiniã, vt ait Salu. deinde cumas delatus ẽ, & tẽplo apollinis cõdito hæc oia in foribus pinxit. Dicẽdo aũt Vergilius vt fama ẽ ondit regrẽdã eẽ veritatẽ, nã Taurus seu notarius: seu magister militũ minois fuit, cũ quo pasyphae in domo Dædali cõcubuit, ꝛ qm geminos pepit, vnũ de Minoe, alteꝝ de Tauro, fingit minotauꝝ peperisse, qd ipse paulopost exprimit dicẽs

SERVI. Veneris ꝛ pasiphae adulteria

A. ixtiũq̃ꝫ

Mixtūq; gen⁹, plēq; biformē. Dædal⁹ aūt nō p aerē volans, sed per mare nauigās aufugit. Vnde ait Remigio alar. Alæ enim, & volucru sunt, & nauium vnde est, velorum pādimus alas Præpetibus pennis, felicibus ppetes em sunt aues augury, q̄ bñ̄ dat, q̄ fuerit. Ausus se credere cœlo. Quasi alienis sedibus. Hora. expertū vacuū Dædalus aera pennis nō homini datis. Insueta. i. hoīb⁹. Enauit ad arctos, Vtrūq; nascet, nā nare nō solū nauiū est: sed, & auiū, & Nare p æstate liquidam suspexeris agmē. Ad arctos, si ad fabulā respicias, p septentrionē. si ad historiā ad septētrionis obseruatione. chalcidica, quā ciuitate chalcidēses cōdiderunt, vt supra ab insula, nūc a ciuitate epitheto dedit. Redditus his, Quasi e alieno elemeto. bora. ribus atticis reddas icolumē pcor. Remigiū alarū Artē volādi. Posuit ædificauit. androgeo: Scd̄m atticā linguā genitiuus singularis est. Cecropidæ, athenienses a Cecrope rege, vt Romani a Romulo romulidæ. Pēdere soluere quod est pctūs a pecuniaria dānatiōe. Miserū: dolētis interiectio: ac si diceret nefas. Corpa. Que adempta vita cōsumebant, Stat, Horret. vt Stant lumina flāma. Aut, stat reuera post, dudū nō poterat. sz si stat. i. horret intelligimus, dicemus ductis. de qua ducebant. Elata. pertinē situ expressit. Nā Salu. ait, creta altior est qua pte spectat oriente, rñdet, alpiciet. nā contra athenas ē posita. Furto, adulterio, vt Vulcaniq; matrisq; dolos, & dulcia furta vsq; ad vacā refert. Mixtūq; genus, sz veritate: nā duos pepit, vnū ex tauro alterū ex minoe. Prolēq; biformē. ad fabulā refert. Veneris monumēta nefandæ. aut memoria turpissimi coitus aut vltio Veneris pduæ. Inextricabilis. insolubiliter indeprehēsibiliter. Hora. si pugnat extricata densa cerua plagis. Extricata. soluta. Reginæ, regis filiæ ariadnes. Opere in laborin foribus fabrefactis. Bis patriæ cecidere manus. Quia patriæ, qn protinus omnē, ostēdit plura fecisse q̄ dixerit. Perlegerēt. s. picturas, nec ideo grue legi picturā dixit. cū græ. γράφειν & pīgere dicat, & scribere, hoc est. quod ait Hora. in arte poetica. Et noua, fictaq; nup habebūt verba fidē, si Græco fonte cadāt parce detorta. Præmissus achates κατὰ τὸ σιωπώμενον itelligim⁹. det phobe glauci, subaudi filia, & est pprium nome Sibyllæ. Multæ em fuerūt, vt supra diximus in tertio, q̄s oēs. Varro cōmemorat, & reqrit, a q̄ sint fata Romana cōscripta, & multi sequentes Verg. liū ab hac Cumana dicūt, q̄ 3 longæua dicat. nō tamē valde cōgruit, eā vsq; ad Tarqnium pruū duxisse. cui libros sibyllinos cōstat oblatos. dicit tn̄ Varro. Erythræā cteda scripsisse: q: post incensum apollinis templū, in quo fuerat apud erythræā insulā, ipsa inuēta sunt carmīa. Nō hoc ista sibi tēp⁹ spectacula poscit. & supra diximus apollinē sex mēsibus apud lycios, & sex apud delū dedisse respōsa. lē lectū est, deos aliqūtes calendis, aliquoties tantū idibus vaticinari. Nonnunq; dei, vel prima, vel postrema pte vn̄ est in iure, fixus dies. i. non totus religiosus, quē nūc ostēdit dicēs, nō oportere aeneā religiosam diei partē perdere. i. oraculo cōgruā, sane sciendū posuit lectionē eē meliorē. Tepus. n. poscit spectacula nō aspectaculis poscitur. Nūc grege de ita. gregē p armēto Posuit, nam de iuuēcis dicturus est, q̄ p poeticā licētiam, sæpe cōfundit, illo loco pprie posuit. quiq; greges illi balātū, q na redibāt armēta, Intacto. aūt indomito, vt intacta totidē ceruice iuuēcas. Lectas de more bidētes, de more antiq. s. que pternisit. q̄si tūc oib⁹ notum. i. ne habeāt caudam aculeatam, nec linguā nigtam, nec aurē fissam, quod docet aliud esse intactum, aliud lectum. Bidentea autem, vt diximus, oues sunt circa bimatum, habentes duos dentes eminentiores, quæ erat aptæ sacrificiys.

rēda, & sup. posuit. s. i. statuis, & cælaturis lætū. i. mortē, Androgeo, laune Androgei. i. fily Minois ab atheniensibus occisi, tu. i. vel de Cecropidæ. i. Athenienses, iussi, sup. sūt pēdere. i. psoluere quotānis. i. singulis annis septēna. i. vn̄ . . . ex⁹ septē, h̄ e quatuordecim corpa natorū. i. liberorū, tā masculorū, q̄ femellarum, miserū p miserorū, hoc est miseratione dignorū, vrna stat. s. effictā ē stare, sortib⁹ ductis. i. postq̄ sortes essent ductæ ab Atheniēsibus: vt sciret, q̄ deberet ad minotaurū in Creta mitti. vt ab eo deuorētur, na id sortes fiebat vnde & theseus missus e, q̄uis regis filius, q: vo nō potuit sculpi, nec cælari, vt vrna ducatur. i. moueat, vbi dicit ea stare ductis sortibus, tell⁹ Gnosia. i. Cretēsis, a pte totū accipiēdo elata mari. i. sup mare, q: altior vt, rñdet p. i. ex aduersa regiōe, q̄ ad ea tēdebat athēniēses, rñdet ingt. Seruius. i. aspicit. Crudelis amor. i. sculptura crudeliter amāns, & Pasiphae, filia solis, & vxor minois, supposita. i. summissa, vt coiret, furto. i. clāculū, arte dædali, q̄ eā in ligneā vaccā inclusit: & minotaurus. i. mōstrū p̄ui hō, & ptim taurus, q: ex tauro cōceptū, ples biformis. i. mixtæ. s. humanæ cū taurina, inest hic. i. in hac ciuitate Cretēsi. vel i mōso regia minois, minotaurus ingt, appositioe monumēta. i. testimonia. Veneris. i. coitus, nefandæ, i. detestabilis, & abhominabilis: q: mulieris cū tauro, posset etiā referri ad fabulā, q̄ fertur recitat de irata venere in stirpē solis. Ille. i. notissimus labor. i. laboriosus extitus domus. s. labyrinthi inest hic, & error inextricabilis. i. cuius tricæ. i. implicitates tricati sūt expliri nequeūt, nisi cū summa difficultate. Sz enī. i. certe, lz inextricabilis sit alys. Dædalus ipse. s. artifex. & extructor miseratus i. misericorditer respiciēs, magnū amorē reginæ. i. ariadnes regis filiæ Thesea misere amāns, resoluit. i. expediuit nodos, & ambages. . . dubios meatus, tecti. s. labyrinthi, regēs: iacti diriges filio. s. in glomere implicito, vestigia cæca. i. incerta aliē q. & o icare fily. s. Dædali. tu haberes. i. habuisses quoq; . i. ei magnā ptē in tāto ope, quarū. s. fecit in foribus, si sup. dolor sineret. i. lr misset, h̄ ē pmisisset ipse dædal⁹ cōat⁹ ē bis effingere casus. i. tuinā Icari, seu pcipitiū, in auro. i. cælatura aurea, manus Patris scz. Dædali priꝰ cecidere. i. ceciderūt bis, q: p pietate pēna effingere nō potuit, quin. i. quinimo, Aeneas sup. & q̄ cū eo erāt plegerēt. s. oculis, ptinus. i. statim, vel ptenus. i. porro tenus. i. late oi . (sic em̄ antiqua, & vera est lectio) . i. omnē picturam, aut sculpturā, seu cælaturā ni. i. nisi, Achates vir ille fid⁹ æneæ comes, præmissus. s. ad indagandam sibyllā sacerdote tepli, afforet. i. adesset, aut adueniret. aut nisi sacerdos phœbi. idest apollinis, & triuiæ. i. dianæ. s. Deiphobe glauci. s. filia, afforet. sup, vna. i. pariter, & simul cū achate, quæ. s. sacerdos fat regi i. ad regē. s. æneā talia, hoc tēpus nō poscit, ista quasi dicat inania, & lege indigna spectacula. i. no est nūc tempus huiusmodi spectādi, quia prestiterit, i. melius fuerit nunc mactare. i. sacrificare septem iuuēcos de grege intacto. i. de ys, qui nūq iugum traxerunt: & totidem bidentes, idest oues biennes. Lectas de more. idest secundum ritum sacrificantium.

Poeta — Talibus affata Aeneam, nec sacra morantur
Iussa uiri, Teucros uocat alta in templa sacerdos.
Excisum Euboicæ latus ingens rupis in antrum,
Quo lati ducunt aditus centum, ostia centum.
Vnde ruunt totidem uoces, responsa Sibyllæ.
Sibylla — Ventum erat ad limen, cum uirgo poscere fata
Tempus ait, Deus ecce Deus, cui talia fanti.
Poeta — Ante fores subito non uultus, non color unus.
Non comptæ mansere comæ. sed pectus anhelum
Et rabie fera corda tument, maiorq; uideri
Nec mortale sonans, afflata est numine quando
Sibylla — Iam propiore Dei. Cessas in uota, precesq;
Tros ait Aenea cessas, nec enim ante dehiscent
Attonitæ magna ora domus, & talia fata
Poeta — Conticuit, gelidus Teucris per dura cucurrit
Ossa tremor, fuditq; preces rex pectore ab imo.

¶ Euboicæ rupis latus, hoc est mōtis Cumani, quem Euboici habitarunt. Est autem aetrologia. Coloniæ. n. epithetō reddit immobili. Antrum in antri similitudinē, vt portus ab æquo fluctu curuatus in arcum. Quo lati ducunt aditus cētum non fine

ASCEn

¶ Talibus affata &c. postq̄ Sibylla (inquit) admonuerat Troianos sacrificare, vt respōsa habeāt: statim paruerūt, ysq; in tēplum ductis extemplo est virgo possessa deo, q̄ eā supra se raptam sacro quodā, ac pphetico furore vexauit, ita vt no hūana rō nec pudēria. sed diuina, q̄ dictura est, enūciare credat, qđ si pphana sacris conferre liceat: legimus Saulū iudeorū regē primū, aliosq; multos inuitos pphetasse. & spiritu pphetico raptos: sed ne multis moliar. ¶ Ordo e. Sibylla affata, sup. est Aeneam, talibus. s. verbis, nec viri. s. Troiani: morant. i. differūt sacra. i. sacrificia, iussa, s. offerri. i. q̄ ipsi iussi erāt offerre. s. septē iuuēcos intactos, & totidē bidētes lectas, & sacerdos. s. Sibylla. vocat teucros in alta tēpla. s. apollinis, q̄ erāt illic in arce, quo. i. ad q̄, centū lati aditus. i. accessus, & centū ostia. i. valuæ, quæ. s. aditus intercludūt (Nā ab obstando ostium volūt, nec semper patuerunt ostia, immo nō nisi precibus reserant, vnde paulo inferius, Neq;. n. ante dehiscent. attonitæ magna ora domus: &c. sunt ergo ostia, dum obstāt, aditus vbi reserātur, vel aditus sunt viæ vsq; ad ostia: nā aptis ostys nō sit aditus sed introitus) quo igitur certum aditos: & cērū ostia, quæ aditus claudunt, ducunt. i. dirigunt. i. dirigūt adire volētes, nā singulis aditis ad ostium peruenit, quo claudūt, vnde, idest e quibus ostys. vbi reseruata sunt. totidē idest etiam cētum voces (quia per singula singulæ) appositioe responsa, idest oracula, & diuinationes Sibyllæ. idest per Sibyllas pnūciata. ruūt. i. præcipitāter eduntur, Ventum erat. s. ab omnibus, aenea videlicet, teucris reliquis. & Sibylla, ad limen. s. templi. sup. iaz cum. i. quando. virgo. s. sibylla in corrupta (nā a castitate nūc virgo dicitur, non a viridi ætate cum sit longæua sacerdos,

Ordo.

Ostium vn̄ dictū

Donum autē naticiniȝ virginib⁹ datū attestātur poetæ) ait tē pus,sup.est poscere (more græco, ꝓ eo qḋ est poscēdi) fata.i. oracula, q̄ fata annūtiāt, aut q̄ fando accipiunt, ecce quasi dicat subito,adest, aut inuadit me deus inqt deus scȝ Apollo interpres fatorum, Cui.s.Sibyllæ fanti .i.dicēti talia,ante fores.i.valuas,aut ostia repli,vultus nō māsit,sup.vn⁹, ꝛ color non mansit vnus.i.idē.ꝛ vniformis,ꝛ comæ.i.capilli pri⁹ cōpti,nō māsere comptæ.sed pectus anhelum.i.anhelās frequenter,& corda fera.i.effera,& rapta sacro fauore,tumēt.i.inflant rabie.s.sacra,& ꝑphetica,ꝛ sup.cœpit videri maior.s.q̄ erat ꝓpter ingressum numinis,nec sonās.i.sono,indicās,mortale.i.rē mortalē,aut mortal':sed qꝛ dixit in Prio Nec vox.hoīnē sonat potius dixero figurate accusatiuū esse q̄ nomen ꝓ aduerbio positum.Verba enim.absoluta ad sensum prinētia figurate cum accusatiuo cōstruūtur,vt sapit acorē, aut prudētiam.redolet vetustatem:sonat mortalitatem,&.qñ.i. quādoquidē ipsa est afflata iam numie dei.s.Apollinis, ꝑpiore.i.viciniore hoc est vald. vicinio mēti,& ꝑcordijs eius,ꝛ ait.o Aenea tros.i.troiane.sed quasi alter tros.i.rex Troianorum, cessas in vota.i.negligens ne es ad facienda vota.precepsq̄ȝ,quasi dicat:si id facis nō recte sapis,eñ ꝓ qꝛ,neqȝ magna.i.horrenda:aut reuerenda magna ora.i.ostia,& introitus domus attonitæ.i.attonito facientis.dehiscent,idest aperientur sponte tibi,añ.idest,priusq̄,supple.vota,ꝛ preces feceris,& ipsa fata talia cōticuit.scȝ.qꝛ non ꝑmittebat plura loq,priusq̄ vota fecerint.precesq̄ȝ fuderit teucri,tremor gelidus.idest gelidos faciens cucurrit teucris.per ossa dura.idest ad medullas vsqȝ.& rex.q non obstupuit,sed remediuȝ quæsiuit.fudit preces ab imo pectore.idest ex intimo corde dicens,scȝ vt sequitur.

sine causa aditus dixit & ostia,nam Vitruuius,qui de architectonica scripsit ait,cum ab aliquo arcemur ingressu,id ostium dici ab ostando, cum ingredimur aditum ab adeundo. Ostia centum finitus numerus ꝓ infinito.s possit & cōnabitur dixisse Responsa enim Sibyllæ in hoc loco plus nimius:centum sermonum sunt,inueniunt tñ Apollinis elogia, & viginti, & quinqȝ & trium sermonū,vñ melius est finitum ꝓ infinito accipi.Totidem voces,ac si diceret tot sermones.Deus, ecce deus, vicinitate templi iam afflata est numine,nā furētis verba sunt,deū velle ondere,qꝛ ipsi tantum videtur, sane cauti esse debemus qñ plena sit numine,& quando deū deponat.Non eñ post vaticinationem dictum est.Non color vnus, Item Lucanus.Stat nusquam facies.Comptæ comæ.añ hac.s.Nāq̄ sacra resolutæ sunt, vt vittasq̄ȝ resoluit, Sacrati capitis.maiorq̄ȝ videri,videbat, sicut solebat in vaticinationibus.apparere numinis p̄sentia, quod humanis illudebat aspectibus, vnde ait, Maiorq̄ȝ videri,non.n.est reuera.Nec mor.so.alia eñ vox numinum est,vt Nec vox hoīem sonat,itē,Vocis ve sonus, afflata est,nonduȝ deo plena,sed afflata vicinitate numinis,Qñ,siquidē,nā coniunctio est,nō aduerbiū.Cessas i vota.tardus es ad vota facienda,nā si dixeris, Cessas in votis,hoc significat tardus es,dum vota facis.Aliud eñ est cessas in illā rem, & aliud cessas in illa re.tardus es ad faciendā rē:& tardus es in facienda re.figurate aūt dixit,cessas circa vota ꝑmittenda numinibus.Tros,ꝑncipale ꝓ deriuatiuo.i.ꝓ Troius:Neqȝ eñ añ dehiscēt:ita factum est de mīs deū téplo,qḋ nō manib⁹,sȝ pcib⁹ apiebatur. Attonitæ.stupēdæ nō stupentis.Ergo attonitæ faciētis attonitos,vt mors pallida,tristis senectus.Ora do.qꝛ supra ait.vñ ruunt totidem voces,per dura cucurrit,Ossa tremor.religionis est,& diuinæ reuerentiæ,alibi.Ipse manum multo suspensum numine ducit,Pectore abimo,a mentis intimo,nec immerito,naȝ illa re diuinitas flectitur,quæ est nobis cum diuinitate communis,idest sensu.

ASCEN.

℃Phœbe graues troiæ.in hac oone captat Aeneas, beniuolentiā phœbi,significās se memorē bñficiorȝ acceptorȝ,q eñ se gratum ondit in acceptis dignū facit in accipiēdis.Simul quoqȝ,vt admouerat Sibylla, vota facit,in qb⁹, vt in alijs multa ad romanā historiā facit ꝑludiū. Nā anus ꝑegrina,siue hesperia,atqȝ incognita Tarqniuȝ regē adijt nouē libros afferēs,i qbus diuina Romanorȝ oracula afferebat,eosqȝ venales exhibuit,trecētos philippeos ꝓ eis postulās.qua rem multo risu excepit rex,quasi delira vltra iustum ꝑciū nimiū expostulasset sȝ illa spreta,tres eorȝ igni absumpsit,deinde de sex reliqs ideȝ ꝑciū expostulās,indeqȝ derisa idē effecit,Tertio vo ꝓ trib⁹ reliqs ideȝ pciū postulans accepit, admirante veȝ rege mulieris cōstātiā, & facti nouitatē, vñ nō nihil misterij in libris suspicatus eos excuti iussit abeūte,q̄ nunq̄ deinde visa est anus,sȝ Sybylla estimata:atqȝ illis repta sunt Romanorū fata, atqȝ ita sūma religiōe,atqȝ obseruātia culti sunt a Romanis,& ad eos q̄si ad oraculū qndecim viri adire solebāt.vt Seruius recitat,& Cicero i p̄ria epla adlētulū satis idicat.Sed ne multis lectorē morer.

Ordo

Ordo est.O phœbe.s.Apollo,semꝑ miserate.i q sp miseratus es, graues labores Troiæ(quod fingit aut ꝑp cām sequentē,aut qꝛ phœbus:Apollo,& sol idē e,quo Lucēte. Troia capi nō potuit,sed noctu)q direxti.i.direxisti(p syncopā:sȝ sunt,q velit subitū teli adorsum depictū) tela dardana Paridis.i.dardanei Paridis(sed sunt,q potius tela dardana:ꝓ eo quod est dardanea dixisse censeāt,q Dardanei Paridis,eo qḋ nō cām Paridis adulteri,sed Dardaniæ sibi charæ tutari voluerit(& manus Paridis i corpus Aeacidæ.i achillis nepotis Aeaci,dixeri aūt,qꝛ ꝑcipue i illis locis vulnerauit Achillē.i qbus vulnerabilis erat,i calcaneis.s.pedū,qbus Thetis mr ei⁹ dū eū i stygē imergeret,tenuerat.& ita qsi stygijs aqs nō ibuerat,nec muniuerat,i illis dūtaxat vulnerabilis erat:quod conquerit apud statiū in achilleide)ego intraui te duce.i.ducēte, aut ductu tuo(Et ita a gñali bñficio ad ꝓpriū sibi veȝ ipensum descēdit)tot maria obeuntia.i.circūdātia magnas terras.i insulas,& cōtinētes,& gētes massilū ꝓ massylorȝ.q sunt i aphrica.& hȝ secūdā longā.nā massylij scḋa breui i ꝓuincia Galliæ sunt)repostas.i.repositas.& a cæteris seclusas:vt res qb⁹ vti nolumus,penitus.i.oino,hoc est extremos ꝑplos Massylorū & arua prætēta syrtibus(aptēdo:nō aptendo).i.i cōspectu syrtium extēta,nos ꝑndimus.i.arripimus iā tādem oras idest extremas regiōes Italiæ fugietis.i.more fugientis, cū prior esset prehendi nequeūtis.Fortuna Troiana.i.inimica,& aduersa,q̄le Troiani experti sunt,fuerit(concessiuus ē modus.idest cōcedēdo, vt fuerit)secuta.i.ꝑsecuta nos hacten⁹,(Est eñ Tmesis,nec dicet tenesis).i.ad hoc vsqȝ tēpus & ad hūc vsqȝ locum,nec amplius(posset etiā dici fortuna fuerit secuta.i.ꝑsecuta hactenus Troiana.i.res Troianas)Fas ē vobis & deæ omnes,qbus ilium.i.arx præcipua i Troia:& ingēs gloria Dardaniæ,obstitit.i.ꝯ voluntatē stetit,hoc ē,quæ voluistis iliū deleri:& gloriā eius,vñ paulo inferius.nim.ū Romana ꝓpago, vrsa potens supis.&,est egregia troiæ laus:quasi deos,deasqȝ ad

Phoebe graues Troiæ semper miserate labores.
Dardana qui Paridis direxti tela,manusq̄ȝ.
Corpus in Aeacidæ,magnas obeuntia terras
Tot maria intraui duce te ,penitusq̄ȝ repostas
Massylum gentes,prætentaq̄ȝ Syrtibus arua.
Iam tandem Italiæ fugientis prendimus oras.
Hac Troiana tenus fuerit fortuna secuta.
Vos quoq̄ȝ pergameæ iam fas est parcere genti
Diq̄ȝ,Deæq̄ȝ oēs,quibus obstitit Ilium, & ingens.
Gloria Dardaniæ,tuq̄ȝ o sanctissima uates
Præscia uenturi da, non indebita posco
Regna meis fatis,Latio considere Teucros.
Errantesq̄ȝ deos,agitataq̄ȝ numina Troiæ.
Tū Phoebo, & Triuiæ solido de marmore templa
Instituam, festosq̄ȝ dies de nomine Phœbi.
Te quoq̄ȝ magna manent regnis penetralia nostris.
Hic ego namq̄ȝ tuas sortes,arcana q̄ȝ fata
Dicta meæ genti ponam,lectosq̄ȝ sacrabo
Alma uiros,foliis tantum ne nomina manda.
Ne turbata uolent rapidis ludibria uentis.
Ipsa canas oro.finem dedit ore loquendi.

SERVI.

℃Phœbe graues. sȝ home.q eum dicit semꝑ ꝓpugnatorem fuisse Troiæ.ꝛ bñ miserate,qꝛ Troia defendi no potuit,iḋ non dixit defendisti.sed miseratus es.Dardana q Paridis. Achilles a matre tinctus in stygē paludē toto corpe inuulnerabilis fuit.excepta pte,q̄ tentus est manu matris. Vnde statius.Si te stygis amne seuero armaui,totumq̄ȝ vtinā.Qui cū amatā Polyxena in tēplo accipe statuisset,isidijs Paridis Post simulacrhū latētis occisus est. vñ fingit,q tenete arcū Apolline, Paris direxerit tela,& bñ dixerit.quasi ad solū vulnerabilē locū Dardana aūt iḋ,vt nō adultero,sed genti præstitisse videat.Telamanusq̄ȝ.vel qꝛ aliud sine alio esse nō pōt vel hoc dicit, ꝛ artes p tela.vt posset,quid feriret,ꝛ virtutem p manus dedisti, vt ei⁹ fata compleret. Magnas.o.s.cingentia terras tot maria.oceanus enim omnes ambit terras, & lȝ ille p maria nauigauerit, quæ terris cingūtur,tñ nō dixit improprie,cum de oceano ista nascuntur,& tot dicendo maria partem eū maris nauigasse significat,non totum mare.Mare enim elementum est totum Maria vero partes maris, sicut terræ partes sunt ,terra vero totum elementum.penitusq̄ȝ re longe semotas auias.Massylum.g.massyli sunt mauri, vñ speciem pro genere posuit nam Aeneas ad africam venit,cuius partem constat esse Massyliū Pretenta, circunfusa, incerta enim illic maria, & terræ, vnde

Aeneas

ait

air Luca. Aequora facta vadis:abruptaq; terra pfundo. Praedimus q; ppe fugientē Italiā. Hac troia. &c. i. hactenus hucusq; i. hic sit finis, nā tenus pprie est extrema ps arcus, vt plau. ondit. Vnde tractum est, vt hactenus, hucusq; significet. Troiana fortuna, preiudicio. i. mala, & dicit iniquū esse, vt Troianas fortunā patiant in Italia Fas est. p. s. q; se victā tatet. Quib⁹ ob si. Ganymedes eni ob iniu Hebae. pis Mineruae. Iunoni qd aūt dixerit. Dy. deaeq;. & dearū tm̄ r cperimus exēpla, nō est mirū eum supra dixinus [illegible] omnes deos Possimus ergo per vnam rem vtrūq; intelligere. lz dicat etiam Neptunno obsuisse Troiā in denegatiōe mercedū. Nominus praeterea eē morem poeticū, vt duabus pposiis rebus vni rñdeat, vt Nauita tū stellis nūeros, & noia fecit, Pleyadas, hyadas, claraq; lycaonis arcton, nā suppresso nūero dixit noia. Praescia vētu. absolutum est rex vēturae. Da. dic, vt qui sit Da tityre nobis, vnde cōtra. Accipe nunc danaum insidias, nō eni praestare aliquid poterat, sed indicare futura. Nō indebita po. deest si. est aūt [illegible]. i. longissimū hyperbatō Phoebe, & vos dii deaeq; & tu o vates da. i. dic Latio teucros cōsidere. i. vtrū possumus cōsidere. Verecunde āt dictū, ē nō indebita posco, cū certū esset, quia debebātur eis regna. Errātesq;. d. vt dys sedē exiguā patrys. Agitataq;. n. t. aut mecum vexata, aut certe. [illegible] dicit, idest simulacra brema, q̄ portabātur i lecticis, & ab ipsis mota infundebāt vaticinatione, quod fuit apud aegyptios, & carthaginēses. Tū phoebo, & tri. vt solet miscet historiā. Nā hoc tēplum in palatio ab augusto factū est, sed q; Augustus cohaeret Iulio qui ab Aenea origiē ducit, vult Augustū patrū vota soluisse, Festosq; di. n. ph. ludos apollinares, qui s̄m quosdā bello punico secundo instituti sunt, secūdū alios tempore syllano & responso Martiorum fratrū, qbus Sibylla prophetauerat, quorū extabant. vt sibyllina responsa. Te quoq; m. m. n. p. r. idest colerts, vt nutnē, Manēt aūt expectant in futurū. penetralia, secreta tēplorū. Tuas sor. sibyllina respōsa, q̄ vt supra diximus. incertū est, cuius Sibyllae fuerint. q̄q; cumanae Vergilius dicat, Varro aerithreae, sed cōstat Seruio tullo regnante tarquino quandam mulierē nomine Amaltheā obtulisse ei nouē libros, in quibus erant, & fata, & remedia Romana. & p his poposcisse tercentum philippeos. qui aurei tunc preciosi erāt quae contempta alio de tribus incensis reuersa est, & tantum poposcit. item tertio alys tribus incensis:cum tribus reuersa est, & accepit pro tribus ter centum, quantum postulauerat, p nouem. Hac ipsa re rege cōmoto, q; pretium non mutabat, q libri in tēplo Apollinis seruabantur: nec ipsi tantum, sed & martiorum, & begoes nymphae, que artem scripserant fulguritarum apud Thuscos, vnde addidit Tuas sortes, arcanaq; fata, & hoc idem tangit poeta, Aeneā m̄ inducit q̄si de presenti dicētē oraculo Lectosq; sacrabo viros, q; nisi patricy non fiebant sane sciendum primo duos librorū fuisse custodes: deinde decē: inde quindecim vsq; ad tempora Syllana. post creuit

ad aemulationē, & inuidiam concitauerit, q; eius gloriā deorum offuscaret, fas est inquam vos pcere genti pergameae. i. Troianae, & tu o sanctissima vates. s. Sibylla pscia venturi. i. q̄ pscis venturum aut q; vēturū ē, da. i. dic, & designa meis fatis. i. s̄z. caetera oracula mihi data:regna, si ego nō posco indebita, licet enim sibi regnū deberi, & precipue Tulo. & da. i. concede oraculorum reuelatione, teucros considere. i. sedem capere. & habitationem latio. i. in Italia, vbi Saturnus latuit, & deos errantes. i. nobiscū pfugos, & numina troiae, agitata. i. pfugata. cōsidere latio. Ego. s. p eos, qui de me oriturī sunt cōstituam tu. s. postq̄ regnū fatale constitutuz fuerit, phoebo. & triuae. i. ut honorem apollinis: & dianae, templa de marmore solido. i. aut nō admixto alio lapide, aut nō fracto, & instituā dies festos. s. seculares, seu apollinares ludos, de nomine phoebi. Apollinis, & magna penetralia. i. sacraria, manet. i. certissime futura expectantur, quoq; i. ēt te. i. libros tuos. in nostris regnis (qd postea effectum docet Seruius. Noīmq; est augustū aede apollini sacrani, hoc est, vt prius dicit, sacra uatum instituisse. nec vitiosum est, quod tāto añ id vouerit Aeneas, q; id facit admonere Sibylla, quae dixerat, cessas in vota, precesq;, eius autem admonitione sciuit, se nihil in vanū voturū, atq; ita lz s̄z veritatem ideo id nouisse dicat, q; postea factū est, tn̄ secundū fictionem poeticam, potest postea factum esse ab ys:q sibyllinis libris sacraria extruxerunt. quia pri⁹ Aeneas sutui ii, nouerat quod q; reprobari non satis euideter potest satis est poetae nā q; pro q; ego ponam. i. consecrabo, & reseruabo, hoc est nepotes mei id facient, hic. i. in regnis meis sortes. s. tuas, hoc est libros, in quibus continebuntur sortes. respōsa deorum, vnde Horatius dictae per carmina sortes, &c. & fata arcana. i. secreta retinenda cū magna religione, & obseruātia, dicta. i. vaticinata, meae genti. i. ei. quae meis subdetur. & o alma. i. altrix, & auctrix impery, & rerum mearum, ego sacrabo tibi viros lectos. i. delectos ad hoc munus. s. quindecim viros. i. tm̄ modo ne māda. i. ne commedea, seu committas, nomina. i. notas, & characteres. hoc est scripta tua, folys, hoc est si hoc solum bñficium nobis feceris, q; loq̄ris, & nō in folys scripseris, de quare videndum est in tertio huius in oratione Heleni ad Aeneaz. ne ipsa. s. folia, & noia meis scripta volent ventis rapidis. i. p ventos rapidos cōmota, existentia ludibria. i. vt rea ludibrio habitae. aut cōsulēti ea ludibrio habētes. vnde dictū est, inconsulti abeūt, sedēq; odere Sibyllae. Ego oro, vt sup. ipsa. i. tute, canas. i. ore edas oracula, & non solis notis in folys palmarū descriptis. Et sup. Aeneas, hoc dicto, dedit finem loquedi. i. definiuit, & significauit eam log ore, & non scriptis. aut sic, dedit ore. i. significauit ore suo finem loquendi. i. q; iam faceret finez loquendi: vt ipsa subsequeretur. vtei q; modus saluari pōt, s̄z prior, quia authoritate Seruiana fulcitur tutior est.

numerus, nam sexaginta fuerunt, sed remansit quindecim virorum vocabulum. Folys ne tā. no. man. vt Varro dicit in folys palmae interdum notis. interdum scribebāt sermonibus, vt, in tertia supra diximus ipa pro. tu. & pnomē potuit eius psonae. de qua loqmur, p illius cū q̄ loqtur. est autem graecum, nam dicūt. [illegible] idest tu dic. Finem dedit ore loquēdi, hoc est diffiniuit ei, vt ore loqueretur, nec in folys scriberet.

At Phoebi nondum patiens immanis in antro
Bacchatur uates, magnum si pectore possit
Excussisse deum. tanto magis ille fatigat.
Os rapidum, fera corda domans, fingitque premendo.
Ostia iamq; domus patuere ingentia centum
Sponte sua, uatisque ferunt responsa per auras.
O tandem magnis pelagi defuncte periclis.
Sed terra grauiora manent, in regna Latini
Dardanidae uenient. mitte hanc de pectore curam.
Sed non & uenisse uolent. bella horrida, bella.
Et Tybrim multo spumantem sanguine cerno.
Non Simois tibi, nec Xanthus, nec, Dorica castra
Defuerint, alius Latio iam partus Achilles.
Natus & ipse Dea, nec Teucris addita Iuno
Vsq̄ aberit, cum tu supplex in rebus egenis
Quas gentes italum, aut, quas non oraueris urbes,
Causa mali tanti coniunx iterum hospita Teucris.
Externique iterum thalami.
Tu ne cede malis, sed contra audentior ito.
Qua tua te fortuna sinet, uia prima salutis.
Quod minime reris. Graia pandetur ab urbe.

¶ At phoebi nondum &c. Docet quō reluctata est Sibylla cōtra violentiā phoebi insidentis, vt penitus subacta deo vaticinata iudicet: nec quae Aeneae nouerit placitura. nā ignota dicit multa & terribilia, quae nō erat opere praetium Aeneā, sociosq; eius nouisse, priusq̄ ad Italiā puenerint, q; si nouissent tot bella in Italia adhuc gerēda, nō tā laeti, neq; oēs i Italiā puenissēt vñ dicit in regna Latini, Dardanidae venient, s̄z nō & venisse volent, &c. Dico ad Italiā. i. ad eā partē, quo puenire cupiebāt. vt pote in latiū sedes, vbi fata quietas ostēdebāt. Nā & cūmae i ora sunt Italiae. sicut & caieta, de qua in pncipio septimi dicet. Tu quoq; litoribus nostris. i. italicis. vñ hic expresse dicit Sibylla. in regna Latini, Dardanidae veniāt: q; iā ad littora Italiae venerāt. nō amplius pculose nauigaturi. vñ pmiserat, O tādē magnis pelagi defuncte periclis. &c. q; vero nihil extat, qd ad hūc locū faciat Donati. Ordo est. At. i. sed vates. s. Sibylla, nōduz panēs phoebi. i. q̄ nōdū tolerare valebat phoebū in eā. s. irātē, aut insidētē in morē eqtis, bacchat. i. more bacchātiū furit. existens imanis. i. terribilis, & ferox (qt dēm est: maiorq; videri, &c.) in antro. i. adytis phoebi, si vt si forte posset excussisse. i. quasi eqtē insidentē excutere, pectore. s. suo magnū deum s. phoebum, q in oraculis magnus est, aut q eā maiorē fecerat ille. i. deus fatigat, sup. eā tāto magis. s. quāto magis ipsa reluctabat, domans i. cōprimēs os rabidū. i. fugiēs, & corda fera. i. effera, & indomita. & fugit, i. cōponit & ad debitum situz reducit. premendo. i. reprimēdo. s. eā. iāq;. i. & iā. s. post vota, & preces, cū deus in eā plene descēderat centū ingentia ostia domus patuere sua spōte. & ferūt. i. efferunt: respōsa. i. oracula vatis. s. Sibyllae, ad auras. s. vbi psultores erāt. R̃nsa aūt sint haec O sup. Aenea. defuncte. i. pfuncte, & nō amplius functure, tandē. i. post septēnales errores, magnis periclis pelagi: s̄z sup. at,

¶ Nōdū patiens, aut q̄ nōdū posset iplere oraculorū sermones,

Tenus quid sit.

Hirmos quid.

Vates.

ASCEñ

bellorum, grauiora, sup. picula, manēt sup. te terris .i. i tris cū peruenis adterrā, qr i mari nō potuit submergi, q Naūculo la cusubmersus ē audi. sup. q dica Dardanidæ venīat i regna Lauini, mitte, .i. remitte, aut depone, hāc curā d pectore .i. ne sis sollicit⁹ de hac re. s3, ipi e .i. sit volēt, haud .i. nō venisse .i. q̄ i Italiā nō venerit, nō dr tu voles, qr vir magnanim⁹ isti āgibile b3 pstātiā. Ego cerno .i. puideo. e ē exēplū, vbi et mēte cernimus, aut cerno deo reuelāte ītrisec⁹. bella igt horrida. e tybrim fluuiū illū Italiæ spumātē multo sanguine, nō dicit q̄rū, nec tñ victoriā pollicet Aeneæ. Simois .i. fluui⁹ ille Troianus. nec xantb⁹ .i. alius eiusdē fluui⁹, nec castra dorica .i. græcor: nō deuerit tibi .i. ad pnicie tuā: h ē Troianor cadaverib⁹ opplebit tyberis, vt oppleti sūt simois, e xāth⁹. Et tā sæuos inimicos offendēt i Italia, q̄ expti sūt græcos i phrygia. Ali⁹ Achilles .i. achilli silis: vez Turn⁹ gtus ē .s. tibi ia i latio, Nat⁹ ē, e .i. ēt ipse, q̄si dicat nō solū Achilles, aut tu dea .s. Venilia. nec vno addita .i. psecutrix. teucris .s. ad psequēdos eos, aberit vsq̄ i aliq̄ loco ab eis, sup. tūc. cū tu supplex i reb⁹ egenis .i. tenuib⁹. e modicis, q̄s gētes Italū, p italor. & q̄s vrbes .i. ciuitates. e cōitates nō orauueris .s. vt tibi auxilio sint, q. d. nullas nō orauueris, s3 oēs, & ē plus q̄ si oēs diceret: Cōiūx hospita .i. filia hospitis .s. Lauinia filia Latini Turno despōsata a mre, erit sup. Teucris .i. troianis iterū, sicut fuerat Helena cā tāti mali .i. tā pniciosi belli, Et thalami externi. erūt sup. iter cā tanti mali. s3 tu ne cede, p ne cedas malis .s. pœnar, h ē laborib⁹, e aduersitatib⁹, s3 ito p .i. obuiā, audētior q̄ tua fortūa sinet te, h ē magnanimitate supa fortunā tuā, ita vt vt⁹ tua, & prudētia vīncet fortunæ, Pria via .i. prim⁹ adit⁹, & mod⁹ aggrēdæ salutis, pādet .i. apiet tibi (qd aquārē, tu reris .i. opinaris minie .i. nullo mō: qr nō ē vo sile, cu3 nihil sit magis hostile) ab vrbe graia .i. a græcis habitata. vī .s. per Euandrū hominē3 archadem illic habitantē, vbi nūc Roma est, ad Tarcontem in Tusciam mitteris.

nes. aut dū vacat, & est impatiēs. Phœbi bacchatur vates, bñ bacchat. ide .n. ē Apollo, q liber pr, q sol. vñ ait Lu. cui noie mixto. Delphica thebanæ i eterūt trieterica bacchæ, vñ in eo3 sacris erat phœbadū, bacchar q3 puetus. Excussisse deū excuti ppie de eqs dicim⁹, qd io trāxit, qr phœbus .i. sol eqs vrit. e nūc Sibyllā q̄si equū, Apollinē q̄si egtē īducit: i ea pmanens trāslatiōe, excussisse ait vt Excussus acote⁹, itē, Fera corda domas. qd ppie eqrū ē, & frœna, & stimulos pati vt Ea frœna furēti. Cocutit, & stimulos sub pectore vrit. Quod āt dicit magnū deū nō reuerā ait, s3 retulit ad effectū colētis. vt Summe deū sancti custos Soractis Apollo vnicuiq3 eni deus ipse, quem colit, magnus vr. Excussisse deū p excutere, ips p tpe est autē attica figura, q nos vti ñ puenit. vt ἀρέστον ponat p ἐν τῷ vt ἐν τυ φερο τῷ ψει. Hac liceter vtūtur poetæ. Fingitq3 pmen do pponit. vt & corpa fingere ligua. Copont ē ad moderatione certā dicedi, vt .n. supra diximus, oīa q dē vidēt, s3 nō oīa indicat sacerdotes, vt supra Luca, Nec tm pōdere vati. Quātus fere l3, Ostia iāq3 dom⁹. p. pcibus .s. & q āñ ostia erāt pateīacta, aditus ee cœperūt. Ferūt rīsa: qr supra ait: Ora de imus. Pelagi defuncte pi. nō liberate pelago. s3 marinis piculis nam adhuc nauigaturus ē: sed sine vllo discrimie. Defuncte at liberate, nā dicimus functos officio, q officia debita pleuerūt. vñ & honoribus functi. & hic defunctos mortuos dicimus, q cōpleuerūt vitæ officia, vñ ē nilā cœlestibus vllis, Debete. sed terræ, legit & terra, vnū tñ ē. in regna laui. alij latini legūt, cuius tū erat, s3 qr diuia logt, futura poccupat, Postea eni Lauinū dicet: l3 possit ad fauniū Latini fratre referri. q illic ante regnauit. Horrida bel. q d hoste cognatiq3 suscepta sūt, vt Latinus dicturus e, arma ipia sumpsi, pmissa eripui, Spumantē s. c. q̄si nō pudeat, s3 videat, q factur⁹ e Turnus, vt redolent tyberina fluēta sanguine adhuc. Nō Simois tibi, nec Xāthus, Tyberis, & Numicus, in quē cecidit. Nec dorica castra. græca, & reuera: nā Turnus græcus fuit. vt: & turno si pria dom⁹

repetat origo Inacus, acrisusq3 pres, mediæq3 mycenæ, Partus Achilles, turnū sigt. e sic h dcm ē, vt i Bucco. Alter erit tunc typhis. e altera, q̄ vehat, argo, Hora. & h ē, qd dicit. Obscuris vera iuoluēs: nā l3 va sint latētñ, vñ Apollo λοξίας dr .i. obliquus. Natus & ipe dea, de venilia sorore amatæ, vt cū diua. Venilia mr, nec d3 mir ee amata fuisse mortalē, cū & Turnus iuturnæ frater mortalis fuerit, nā hæc fuerāt diuina bñficia. addita iuno, inimica, e āt ver bū Lucilij. & āli quor, vt Plau. Addit⁹ Ioui argus. in rebus ege. p trāsitū oñdit tamē. Cōiūx iter hospita, ia & pis ab Helena fuerat suscept⁹ hospitio. Hospita āt more suo dixit & bene, ne aliquid imputetur Aeneæ, quā sibi hoc fatorum esse prædixit, Tu ne cede, pro ne cedas, sed ito audentior q tua te fortuna permittit, & bene aduersam fortunam edocet, virtute aut vitari, aut minui, aut patiēter sustineri. Via, rō: ēpportunitas. Graia pandetur ab vrbe, propter Euandrū, qui eū in Tusciā missurus ad Tarcontem est.

ASCEN. ¶ Talibus ex adyto dictis cūæa Sibylla, Horrēdas canit ambages, &c. Habito ingt tali oraculo Sibylla ipulsi dei horrendas canit ambages, qr iā deus remiserat, hoc ē pmiserat eam redire ad se, nōdū tñ ad se penitus redierat, & qr deor respōsa sm Ethnicor Theologiā, quā poetæ sequunt, sæpe dubia e obscura sunt, nūq̄ tñ falsa iō dicit, qr erat obscuris vera inuoluēs postea āt q ad se redierat Aeneas, vt se ducat ad iferos

Talibus ex adyto dictis. Cumea Sibylla.
Horendas canit ambages antroq; remugit.
Obscuris uera inuoluens, ea frœna furenti.
Concutit, & stimulos sub pectore uertit Apollo.

ad cōspectū

Vt primum cessit furor, & rabida ora quierunt.
Incipit Aeneas heros. Non ulla laborum
O Virgo noua mi facies, inopina ue surgit,
Omnia percepi, atq; animo mecum ante peregi.
Vnum oro quando hic inferni ianua regis
Dicitur, & tenebrosa palus Acheronte refuso.
Ire ad conspectum cari genitoris, & ora
Contingat, doceas iter, & sacra ostia pandas.
Illum ego p flammas, & mille sequentia tela,
Eripui his humeris, medioq; ex hoste recepi.
Ille meum comitatus iter, maria omnia mecum,
Atq; omnes pelagiq; minas coeliq; ferebat
Inualidus, uires ultra, sortemq; senectae.
Quin ut te supplex peterem, & tua limina adirem,
Idem orans mandata dabat natiq;, patrisq;.
Alma precor miserere, potes namq; oia, nec te
Nequicq; lucis Hecate praefecit Auernis.
Si potuit manes arcessere coniugis Orpheus
Threicia fretus cythara fidibusq; canoris
Si fratrem Pollux alterna morte redemit,
Itq;, reditq; uiam toties, quid Thesea magnum,
Quid memorem Alciden, & mi genus ab ioue summo.

SERVI.

Ex adyto, locū vaticinatiōis ostendit. Cumaea sibylla. Cumaea bn̄ addidit ꝓp discretionē, Antroq;. i. q2 in antro, vt pulsati collees clamore resultāt. Obscuris in, Vera, & obscura cōfundēs deus. Est āt hypallage, veris obscura inserēs. Cessit f. Nō penitus recessit, s3 paulatī cœpit imminui. Nā z paulopost ē de Miseni morte dictura, qđ nō pcederet, si nūc numē recessit. Nō vl a labor. O vgo, o l3 sit nālis breuis in sermonib⁹ latinis apud vgiliū ꝓlōgabr, vt in h̄ loco. O virgo. Itē alibi. Quis te magne Cato tacitū, exceptis ego, Vt Ast ego q̄ diuū, & duo, vt si duo pterea. z scio. vt Nūc scio qd sit amor, & nescio. vt nescio q̄s teneros ocul⁹ mihi fascinat agnos, apud alios. O nisi i grȩcis nominibus nō ꝓducit, qđ z nūc seq dēm⁹. Dicūt tn̄ qdā3 o tūc ꝓduci in nominatiuo, qn̄ z i genitiuo fuerit ꝓducta: quod falsū ē, nā & Vergi. ꝓduxit vgo, cū vginis, faciat. z Luca. Cato corripuit, vt Nos Cato da veniā. cū Catonis facit: itē Iuno cū ꝓducat Vergi. Sta. tn̄ corripit. sane sciēdū allocutionē hāc esse suasoriā cū ptibus suis, nā hōestū ē q̄rere patrē. Vtile. qđ ab eo patriae originē discat. Necessariū. q2 iusserat pr̄. Possibile, q2 hic iferni ianua ditis Itē potes nāq3 oia. Facies, spēs. Mi nō pfertr̄ p synaeresim. ne sit blādiētis aduerbiū: neq3 nitēdū est h̄ exēplo, & q2 vnicū est. z q2 blādiētis pōt eē, nihil vero ꝓ metri necessitate ponit, nā si sequēs syllaba īcipit a vocali: nihil dicimus, vt heu nihil inuitis fas quequā fidere di. Si naūt a ꝯsonā re nil, vt Iuuena. Nil tale expectes emit sibi. Inopina. nomē. & nō participiū, nā inopinata diceret, quod nō ꝓcederet, nā nō inuenit inopinor, vt opinor, ḡ nocēs a noceo ꝓncipiū est. Innocēs vero nomē, q2 nō inuenit īnoceo, nullū eni ꝓncipiū quod a verbo nō trahit, l3 a sui verbi forma nō veniat, vt placita, l3 placeo: nō iueniat, tn̄ placeo iuenit. sic cœnatus, & prāsus, & regnata, & triūphata. Vñ galeat⁹, z tunicat⁹ noia sunt, q2 nullū extat vbū. pcepi ab Heleno. vel a pr̄e. Dicit aūt futura prim audisse, ꝓti mēte pcepisse, s3 si nouit oia, cur ꝯsulit numē, nosse se oia quātū ad labores ptinet, dicit & ꝯcedit totā petitiones, vt ad illud veniat, vt possit pr̄e3 videre, nā cū dicit, vnum oro, nō solū id dicit, s3 pcipuū, vt Vnā posthabita coluisse samo, Palus, ꝓ lacuna auernū significat, quē vult nasci de acherontis aestuarys. Palus bn̄ ꝓduxit lus, q2 paludis facit. Horati. corripuit. vt sterilisq3 diu palus aptaq3 remis. Tenebrosa, nigra: e nigra ꝓ alta: vt Nigra figit sub nube columbā. i. alta Acheron fluuius īferorū3. q̄si sine gaudio, s3 locus nō ꝓcul ē bays mōtibus, ita septus. vt neq3 orientē: neq3 occidētem solē aspiciat, sed medium diem. quod z homerus ipse scribit.

ἔνθα δὲ κιμμερίων ἀνδρῶν δῆμός τε πόλις τε. ἠέρι καὶ νεφέλῃ κεκαλυμμένοι. οὐδέ ποτ' αὐτοὺς ἠέλιος φαέθων ἐπιδέρκεται ἀκτίνεσσιν οὔθ' ὁπότ' ἂν στείχῃσι πρὸς οὐρανὸν ἀστερόεντα, οὔθ' ὅταν ἂψ ἐπὶ γαῖαν ἀπ' οὐρανόθεν προτράπηται ἀλλ' ἐπὶ νὺξ ὀλοὴ τέταται δειλοῖσι βροτοῖσι.

sed medium diem dicitur ignibus plenibus, quia circunstantia loca sulphuraria. & calidis aquis scaturiunt, dicit sine gaudio, q̄ nisi ibi necromātia nō pōt effici vt aiunt, haec sine caeso hoie nō fiebat, vñ aeneas misenum, & Vlysses Elpenorē ꝓ sacris

O quātitas quae.

Mi quō pferatur

ad cōspectū. s. pr̄is. & doceat, qbus aditus iferni pateāt, atq3 ostia apiant, de q̄ qdē descēsu iter hāc, & sequēte lectione (q2 ad vtrāq3 faciūt) nonulla ex Macrobio citabimus: q̄ ad eulocū recipimus, vt explanatio nr̄a familiaris hēri e regiōe text⁹ posset. Est igit. Ordo sibylla cūaea more greco, latine cumana. i. q̄ apud cūas oracula dabat, canit ābages. i. ambiguos sermones horrēdas. i. cū horrore audiētū, aut horrorē icutiētes, & h̄ talib⁹. s. oraculis, dictis. i. ꝓnunciatis, ex adyto. i. loco penitiore tēpli, quē soli sacerdoti adire licebat, vñ adit⁹ latine, z adytū graece ꝯria significāt. nā aditū dcm̄ ē ab a puatiua ꝑticula, & δύω ingredior, quasi sine ingressu, & ipa remugit. i. cū reflexione vocis, q̄si mugitū effert, antro. i. ex antro, inuolues. i. iplicās vera obscuris. i. nō satis itellectis, q̄uis & vā essent, q2 Apollo cōcutit. i. istigat furētē ea. i. eiusmōi frœna. i. sic mētē. z organa vocis eius regit, vt q̄ ipe voluit, nō q̄ ipa pmeditata sit loq̄ret, & vertit. i. vtēdo, h̄ ē trahēdo, & retrahēdo dirigit stimulos. sup. eos. i. eiusmōi, sup. i pectore. i. p cordys Sibyllae, vt i. vbi, aut cū primū, hoc ē īmediate: postq̄ furor. i. rabies Sibyllae, cessit. i. sedata ē, z ora rabidā quierūt, Aeneas heros. i. vir ꝓuidus. & q̄si diuin⁹, cui⁹ ē ꝓspicere ventura: icipit. s. affari Sibyllā i hūc modū. O virgo, vlla facies. i. spes laboru, non surgit. i. orit, aut pdicit mi. i. mihi noua ve, ꝓ vel iopia. i. iopinata, q2 ego pcepi oia. s. q̄ ad bella ptineāt, z id in fine qnti, diētē pr̄e. gēs aspa cultu, debellāda tibi latio ē, z pegi mecū. i. pmeditatus suzā. priusq̄ haec diceres aio. s. meo. i. quarum ad bellū mihi in Italia gerēdū certior iā factus a pr̄e, & discursu rōnis bn̄ cognoscē possum, q̄ nō sine sanguine tn̄ mihi cōtigere regnū. q. d. nolo amplius de bello mihi canas, s3 oro vnū. i. pcipuū, aut id solū, qn̄. i. q̄nqdē ianua Ditis. i. Plutonis inferni. i. habētis ptātē apud inferos, & palus tenebrosa. i. nigrae. z pfanda. & h̄ acherōte. i. lacu illo infernali refuso. i. refluēte, &. stagnāte, dr̄, sup eē hic. i. in cāpania italiae, cuius cā3 narrauit Serui. cōtingat. i. deē mihi: l3 difficile sit, ire ad cōspectū, z ora charī genitoris. s. Anchisae. doceas iter. i. aut modū eūdi, aut via posuit, & pādas. i. apias, & referes. ostia sacra. i. execrabilia, aut religiōe multa obseruāda. Ego eripui illū. s. patre3 his hūeris p flāmas, & mille tela sequētis, vt dcm̄ ē ī fine scdi. z recepi ex hoste medio. i. ex medys hostib⁹ i locū tutū pduxi. aut de cineribus itelligit, quos a Diomede recepit, vñ dixit i qnto Salue sancte parēs, iterū saluete recepti Nequicquam cineres. Ille comitat⁹ iter ferebat. i. tolerabat mecū oia maria, atq3 oia minas. i. terrores: z tēpestates pelagi. i. maris, & cœli. i. aeris existēs inualidus. i. debilis, vltra vires, & sortē senectae. i. senilis aetatis, q̄ gerē, & ociū efflagitat. Quin. i. quēnimo idē orās tā quā supplex ꝓp magnā affectionē. dabat mādata. i. pcipiebat vt in fine qnti dictū est, vt ego sup. peterē te, & adirē tua limina. Ego igit p̄cor. o alma. i. sancta. & salutis nr̄e altrix virgo, miserere nati. & pr̄is, nā tu potes oia, q2 et go potes, z piū est, atq3 licitū, q2 a patre diuino mādatū debes velle: ꝓbat ār qđ dixit potes, nec. i. & nō, & hecate. i. ꝓserpina apud inferos. q̄ eadē diana est apud nos, nōne qequā: i. nō ad nihil. i. non frustra p̄fecit te lucis. i. syluis icedius, q̄ nūquā lucēt, s3 sp sacras vmbras habēt, auernis. i. q̄ sūt iuxta auernū in cāpania, licitū pterea esse. nec quod petit, carere exēplo, probat sic si orphe⁹ potuit accersere. i. aduocare ad se. manes. i. vmbras cōiugis. s. eurydices, vt visum est in fine q̄rti Geor. fretus. i. confisus, & adiutus cythara threicia. i. thracia, z fidibus. i. chordis canoris. i. dulciter canēnbus, ac resonātibus, si pollux, alter geminorū filius iouis ex laeda tyndari vxore redemit fratrē. s. castorē. morte alterna. i. quā alternatim ꝓ illo obit, vt ille vicissi3 ꝓ polluce, & it, & redit viā. s. ab inferis ad supos, & e diuerso totiēs, q2 singulis diebus, sic eni gemini in cœlo. sunt. vt dū alter oritur, alter occidat, qd. i. ad qd memorē. i. cōmemorē. & recitē thesea. q. d. nō opus est, q2 is violeter accessit s3 vinct⁹ ē qd memorē alcidē. i. herculē magnū. s. sine exēplo in sua aetate: q thesea liberasse dr̄ ab inferis, & cerberū traxisse ad supos. q d. si ipsi hoc potuerūt hic p pietatē, illi p violētiā, potero & ego q & pius: & fortis sum. At si dicat sibylla, verū illi potuerūt, q2 dy geniti, ad hoc rūdet, genus, sup ē, z. i. ēt mi. i. mihi, ab ioue summo. s. deorū: sicut Herculi. & polluci. Mi dati⁹ est a genitiuo mis. siē mihi a mei, nec vr̄ absurdū, si dicat my scribēdū s3 pferēdū monosyllabō, sicut dy. vñ dū duae sunt syllabae interycit. h, fit z mihi, q̄ eā est, cur ahenū interdū scribit, z apud nonnullos ihesus, cū artis sit iesus dictio etrisyllaba. q2 vero de inferis multa dicturus ē poeta ex Platonicorū philosophia nō absurde adduxero ea, q̄ Macrobius sup somnū Scipiōis a C. cerone editū de ipis disserit. inter iectur⁹ qđd declaratiua, q̄ semicirculis a macrobiante discernem⁹, Dicit igit sic ad haec Ciceronis verba. Quaesiui, viueret ne ipse, & pr̄ paul⁹ & aly, quos nos extinctos arbitrabamur, Immo vero inqt hi viuūt. q e corporū vinculis tanq̄ e carcere volauerūt, vr̄a vero q̄ dr̄ vita mors ē. Hec ille. Ad q̄ Macrobi. Si ad iferos mea

Ordo.

Aditum vñ dictū.

Mi quō pferatur

cris faciendis, Occiderūt. sicuti sequētes homeri v'sus testant
ἐλπήνωρ δέ τισ ἔσκε νεώτατοσ, οὔτε τι λίην ἄλκιμοσ ἐν
πολέμω, οὔτε φρεσὶν ἧσιν ἀρηρώσ, ὅσ μοι ἄνευθ' ἑτάρων ἱε
ροῖσ ἐν δώμασι κίρκησ ψύχεοσ ἱμείρων κατελέξατο οἰνοβα
ρείων κινυμένων δ' ἑτάρων ὅμαδον καὶ δοῦπον ἀκούσασ
ἐξαπίνησ ἀνόρουσε, καὶ ἐκλάθετο φρεσὶν ᾗσιν ἄψορρον κατα
βῆναι ἰὼν ἐσ κλίμακα μακρὴν q̄ q̄ fingat in extrema parte oc
ceani Vlysses fuisse. qd ipse Home. falsum esse ondit ex q̄litate
locoꝝ, q̄s cōmemorat. & ipe nauigationis dicit. n. circa vnā no
ctē z nauigasse, & ad locū venisse, vbi sacra psecit, qd de ocea
no nō pcedit. De campania manifestum est vt his se ver sib' i.
λ' δ' Al testat. ἀλλ' ἐπὶ νὺξ ὀλοὴ τέταται δειλοῖσι βροτοῖσι
νῆα μὲν ἔνθ' ἐλθόντεσ ἐκέλσαμεν. ἐκ δὲ τὰ μῆλα. εἱλόμεθ', αὐ
τοὶ δ' αὖτε παρὰ ῥόον ὠκεανοῖο. ἤομεν ὄφρ' ἐσ χῶρον ἀφικό
μεθ', ὃν φράσε κίρκη. Præterea a baio eiuā socio illic mortuo
baias dictas esse ꝯstat. Dr etiā vidisse Herculē, q: illic sūt bau
liæ q̄si boaulia. vbi boues tēuit, q̄s Gerioni detractas ex hispa
nia abduxerat. Sacra aut venerabilia, aut execrāda, vt de tar
tario sacræ pādunt portæ. illum ego, meritū pbat prīo, vt iu
stū videat esse desideriū. Sequētia te. vt ardētis clypeos Ex ho
ste, plus est q̄ si ex hostib' dicat ex hoste em̄ gn̄aliter dr. ex ho
stibus partē ondit. vt terrā cū dicimus significam' elemētum,
terras vero singulares ptes. Cōitatus iter, nō spe salutis, sed
mei cā, vt Cedo nec nare tibi comes ire recuso, vñ addit tibi
i. mei cā: non mei. Cœliqz ferebat, vt añ morte puentus sit q̄ fer
re desierit. & nunc imperfecto vsus est tpe: ac si diceret. ēt si ad
huc viueret, ferret. Vires vltra, sortēqz sene. qr senectæ sors ē
ges, & ociū sicut pueritiæ ludus amor adolescētiæ, ambit' iu
uenilis ætatis Ergo aliud ferebat pr̄ q̄ sors exigebat senectæ.
Orans. m. d. sic dciū est, vt Et supplex tu anumia posco. Ma
ior em̄ ad impetrādū vis est eū rogare. cui possis iubere, man
data dabat, vt huc casta sibylla Nigrarū multo pecudū te san
guine ducet. Lucis hecate. p. a. hecate triū ptātū numē est ipsa
est em̄ Diana: Luna, Proserpina, sed solā pserpinā dicere nō
potuit p lucos, q dianæ sunt, itē Dianā: qr auernis ait. Bene
elegit nomē in quo vtrūqz ꝯstabat, vñ Luca, de pserpina ait.
Nī aqz hecates pars vltima. Si potuit manes, vtiī exēplis q̄ i
feriora sunt p ꝯparationē, vt ipse videat iustius velle descende
re, nā Orpheus conatus est reuocare vxorē, hic vult tm̄ patrē
videre. Orpheus aūt voluit quibusdā carminibus reducere
aiam cōiugis: quod qr implere nō potuit, a poetis fingit rece
ptā iā cōiugē perdidisse dura lege plutonis. quod etiā Ver. oñ
dit dicēdo, accersere, quod euocātis est pprīu. Fidibusqz. c.
Bñ sonātibus chordis. fidibus aūt est a noīatiuo hæc fidis, vt
sit pyrrichius, Nā fides ianibus est. Si fratrē pollux al. m. r. vt
supra diximus, Helena & pollux de ioue nati immortales fue
rūt. Nā castor Tindari fili' fuit, cuius mortē suo interitu frater
na pietas redemit, quod iō fingit, qr coꝝ stellæ ita se hūt, vt oc
cidente vna, oriat altera, & iterū exēplū p ꝯparationē, qd qr
piū est, se ad frequētiam cōtulit dicēdo. Itqz. reditqz viam to
tiens. propter stellas inter se orietes, & occidētes Castoris. &
pollucis, Quid thesea, durū exēplū. vñ nec imoratus est i eo,
dicit aūt inferos debere patere pietati, qr patuerūt i fanda cu
pienti. Nā hic ad rapiendū pserpinā ierat cū pirithoo,. & ibi
reuērus luit pœnas: vt Sedet, æternūqz sedebit infelix theseus
Magnū qd. m. al. melius sic distinguit, lz q dā legāt Quid the
sea magnū. vt epithetō ei dēt, q per se nō est magnus, nā Her
culē sine epitheto ēt magnū itelligim': sz meli' est, magnū da
re Herculi q̄ sacrilego. Et mi. gen', a. t. s. Occurrit tacitæ qōni
tāq̄ sibylla dixerit. Hi. n. q descēderūt a dys ducebāt originem.

Hecate q̄ dicat.

re mors est, & vita esse cū supis, facile discernes: q̄ mors ani
mæ, q vita credēda sit, ꝯstrerē. q locus habēdus sit inferorū,
vt aīa, dū ad hunc locū trudit, mori, quū ab hoc pcul est, vita
frui, & vere supesse credat, Et qr totū tractatū, quē veterū sa
piētia de iuestigatione huius qōnis agitauit, in hac latētē vboꝝ
paucitate reperies, ex oibus aliqua, qbus nos de rei, quā qri
ribus absolon: sufficit admoneri, amore breuitatis excerpsi
mus. Antequā studiū philosophiæ circa hanc inqsitionē ad tm̄
vigorē adolesceret: q p diuersas gentes autores in ꝯstituen
dis sacris cerimoniarū fuerint, aliud esse inferos negauerunt
q̄ ipsa corpa, quibus inclusæ aīæ carcerē fœdū tenebris, hor
ridū sordibus, & cruore patiunt. Hoc aīæ sepulchrū, hoc ditis
cōcaua, hoc inferos vocauerūt. Et oia, q illic esse credidit fab
losa psuasio, in ipsis hūanis corpib' assignare conati sunt ob
liuionis fluuiū aliud nō esse asserentes q̄ errorē aīæ obliuiscen
tis maiestatē vitæ prioris. q āñq in corpus truderet, potita ē,
solāqz esse in corpore vitā putātis (vñ lethæū fluuiū a λήθω qd
est obliuio, & λήθω quod est lateo, vocamus) Pari interpreta
tione phlegetōtē ardores iraꝝ, & cupiditatū putauerūt (Dr.
n. phlegetō a verbo φλέγω quod e ꝯburo, ardeo, &c. Acherō
tē quicqd fecisse dixisse ve vsqz ad tristitiā hūanæ varietatis
more nos pœnitet (Dr acherō ab α qd puatiuū ē: & χαρά læti
tia, hoc ē absqz lætitia) Cocytū qcqd hoies i luctū, lachrymas
qz ꝯpellit) Dr a κωκυτόσ. qd ē luct', vlulat', sicut κώκυμα plo
rat', κωκύζω lametor, & κωκύω ploro, &c Stygē qcqd inter se
hūanas aias i gurgite mergit odioꝝ dicitur styx a στυγέω qd
est mestus, od osus, vel si sic scribas, stix ē acies, seu turma pu
nēs viros (T. i. ccc.) Notate hic fluuioꝝ ordinē. q incremen
tū habeāt primū siquidē malū ē obliuio boni, quod lethæ' si
gnificat, deinde ardor, & inflamatio ad malū quod phlegethō
iū puano lætitiæ: quod acherō rū luct' & lachrymæ, qd cocyt'
Postremo pseuerās odiū i furore i apiēa, qd styx sigt. ipsa zq̄
qz penaꝝ descriptionē de ipso vsu couersatiōis hūanæ sū ptaz
crediderūt vulture iecur immortale tōdetē nihil aliud intelli
gi volētes, q̄ tormēta cōsciētiæ obnoxia flagitio. viscera inte
rioris rimantis & ipsa vit..lia indefessa admissi sceleris admo
nitione laniātis, sempqz curas. si requiescere forte tētauerit ex
citātis, tāq̄ fibris ren ascētib' inhærēdo. nec vlla sibi miseratio
ne pcēns lege hac, qua se iudice nemo nocēs absoluit, nec de
se suā pōt vitai e. ni am. Illos aūt epulis añ ora positis excru
ciari fame. & inedia tabescere, quos magis magisqz acqrendi
desideriū cogit psenie copiā nō videre. & i affluētia iopsa ege
statis mala patiunt nescietes, parta respicere, dū egēt, habē
dis, Illos radys rotaruz pēdere districtos, q̄ nihil cōsilio puī
dētes nihil rōne moderātes, nihil virtutib' explicātes. seqz. &
actus suos oēs fortunæ pmittētes casibus, & fortuitis semp
rotant, Saxū ingēs voluere inefficacibus. laboriosisqz conati
bus vitā terētes, Atrā silicē lapsurā semp. & cadēti simule illo
rū capitibus imminere, q ardua s ptēes, & infaustā ābiūt tyrā
nidē, nūq̄ sine tymbre victuri. & cogētes subiectū vulgus odis
se, dum metuat semp sibi videnf quod merent excipe. Nec fru
stra hoc Theologi suspicati sunt. Nā Dionysius aulæ siculæ in
clemētissimus incubator, familiari quōdā suo sola beatā exti
māti vitā tyrāni volens q̄ perpetuo metu misera, q̄ impenden
tium semp periculorū plena esset oñdere: gladiū vagina raptū
& a capulo de filo tenui pendentem mucrone demisso, iussit fa
miliaris illius capiti inter epulas imminere. Cūqz ille, & sicu
las, & tyrānicas copias psentis mortis piculo aspernaretur. Ta
lis ē (inquit Dionysius) vita, quā beatā putabas, sic nobis sem
per mortē imminentē videmus, Existima ergo, qñ felix esse po
terit, q timere non desinit. Secundum hæc igit, q̄ a theologis

afferunt, si vere suos quisqz patimur manes, & inferos in his corporibus esse credimus, quid aliud intelligēdū est q̄ mori ani
mam, quū ad corpua inferna demergit, viuere aūt cum ad supera corp' euadit. Dicendū est, quid zs postea viris sollicitioꝝ in
quisitoꝝ philosophiæ cultus adiecerit. Nam & qui primum Pythagoram. Et qui postea Platonem secuti sunt duas esse mortes,
vnam animæ, animalis alteram, prodiderūt, arbitrantes tunc animam mori nōdum eon uniperetur, quod impossibile sciuerūt,
sed dum operas sibi proprias exercere non posset. Mori aīal, quum anima discedit e corpore. ipsam vero animam mori asse
rentes, quum a simplici, & indiuiduo fonte naturæ in membra corporea dissipatur. Er qr vna ex his manifesta omnibus nota est
Altera non nisi a sapiētibus deprehensa, cæteris eam vitam esse credentibus, ideo hoc ignorat a plurimis, cum eundem mortis
deū, modo ditem, modo immitē vocemus, quum per alteram. i. aīalis mortem absolui animam. & ad veras naturæ diuitias
atqz adā propri libertatem remitti faustum nomen indicio sit. Nam πλοῦτος diuitiæ sunt, vñ πλούτων. Per alteram vero, q̄
vulgo vita existimatur: animam de immortalitatis suæ luce, ad quasdam tenebras mortis impelli vocabuli testemur horrore.
Nam vt constet animal necesse est anima in corpore vinciat. Iō corpus δεσμόσ hoc est vinculum nuncupat (Est eni δεσμὴ fa
sciculus δέσμιοσ vinctus δεσμόσ vinculum nodus δεσμεύω ligo vincio. Et (σῶμα quasi quoddā σῆμα. i. animæ sepulchrum,
vnde Cicero pariter vtrumqz significans corpus esse vinculum, corpus esse sepulchrum, quod carcer est sepultorum (ait Qui e
corporū vinculis, tanq̄ e carcere euolarunt. Inferos autē Platonici nō in corporib' esse. dest non a corporibus incipere dixerūt
sed certam mundi istius partem ditis sedē. i. inferos vocauerūt. De loci vero ipsius finibus inter se dissona publicauerūt. Et in tres
sectas diuisa sniā est. Aly enim mundū in duo diuiserūt, quorū alterum, facit alteꝝ pati. Et illud facere dixerunt, quod cū sit im
mutabile alteri causam, & necessitatem permutationis imponit, hoc pati, quod p mutationes variat Et immutabilē quidē mū
di partem a sphæra, quæ aplanes dicit, vsqz ad globi lunaris exordium, mutabilem vero a luna ad terras vsqz dixerunt. & vi
uere animos, dum in immutabili parte cōsistunt, mori autem quū ad partem ceciderunt permutationis capacē. Atqz iō inter
lunā terrasqz locum mortis, & inferorum vocari, ipsamqz lunā vitæ esse mortisqz cōfinium, & aias inde in terram fluētes mo
ri inde ad supera meantes in vitā reuerti. Nec immerito existimatum est a luna eni deorsum natur a incipit caducorum. ab hac
aiæ

Sōnia vir giliana.

aiæ sub nũc, ꝓ oberrã cadere, & sub ipsis incipiunt. denique illaz, æthereã terrã physici vocauerunt. & habitatores eius lunares populos nũcupauerunt, qđ ita esse plurimis argumentis, q nũc longũ esset enumerare, docuerũt. Nec dubium est, q̃n ipsa sit mortaliũ corporũ author, & conditrix adeo vt nulla corpa sub luminis eius accessu patiant augmenta, & hac decrescẽte minuant, Sed ne de re manifesta tantũdum, ꝓlixa assertione gñet fastidiũ, q de inferoꝝ loco alij definiunt, transeamus. Maluerunt enim mundum alij in elemẽta terquaterna diuidere, vt primo ordine nũcrarent Terra, aqua, aer, & ignis, q̃ e pars liquidior aeris vicina lunæ, supra hæc rursum totidẽ numero, sed naturæ purioris elementa, vt si luna pro terra, qua æthereã terrã a physicis diximus nominatam, aqua sit sphera mercurij, aer veneris, ignis in sole. Tertius vero elementorum ordo ita ad nos conuersus habeat, vt terrã vltimam faciat, & cæteris in medium redactis in terram desinat, tamq̃ summa postremitas igitur sphera martia ignis habeat aer iouis, saturni aqua, terra vero aplanes, in qua elysios capos esse puris animis deputatos antiquitas nobis intelligendum reliqt. De his capis aia cum in corpus emittit, ꝑ tres elemẽtorũ ordines trina morte ad corpus vsq3 descẽdit. Hæc est inter platonis de morte aiæ, qum in corpus trudit, sequenda sniã. In qua videbimus omnia in vnũ globũ redacta, ita vt sicut ignis cũ terra in siccitate cõicat: sic aplanes cum eadẽ cõueniat. Nec absurdũ est dicere. Martẽ esse de nã ignis. iouẽ de natura aeris, quẽ sæpe ꝓ aere ponimus, vñ ipm tonantẽ dicimus, tonitrua siquidem in aere fiunt. Saturnum de natura aq: quã frigidam, vt illũ cognoscimus, & sicut hæc rerũ pater vr̃, vt in geor. Oceanũq3 patrẽ rerum, & secundũ Milesiũ thalethẽ, oia ex humore creantur, ita ille deorum pr̃, mortalib9 tũ inimicis, accedit ad hæc, q saturni genitalia in aquas cecidisse fabulant, firmamentũ autem. i. aplanẽ cũ terra multũ affinitatis habere videmus, &c. Alij vero (Nã tres inter eos cẽ sniaꝝ diuersitates sũ signauimus) duas quidẽ & ipsi partes, sicut primi faciunt, sed non ijsdem terminis diuidũt mũdũ. Hi em cœlum, qđ aplanes sphera vocitat ptem vnam, septẽ vero spheras. q̃ vagæ vocant. & quod inter illas, & terrã e, terrãq3 ip az alterã ptẽ ee voluerũt. Secũdũ hos g quorũ sectæ amicior ẽ rõ aiæ beatæ ab oi cuiuscunq3 cogitatione corporis liberæ cœlũ possidet. q̃ vero appetentium corpis. & huius, quã in terris vitã vocamus, ab illa specula altissima, & ꝑpetua luce despiciens desiderio latenti cogitauerint, põdere ipso terrenæ cogitationis paulatim i inferiora delabit. Nec subito a pfecta incorpalitate luteũ corpus induitur, sed sensim p tacita detrimenta, & longiorem simplicis, & absolutissimæ puritatis recessum in q̃dã syderei corporis incremẽta turgescit, In singulis enim spheris, q̃ cœlo subiectæ sunt, æthereã subuolutiõe vestit: vt per eas gradatim sociatur huius indumẽti tester pcilet. Et iõ totidẽ mortibus, quot spheras trãsit ad hanc ꝑueniat. q̃ in terris vita vocat. Descẽsus vero ipsius, quo aia de cœlo in huius vitæ inferna delabitur, sic ordo digerit. Zodiacũ ita lacteus circulus obliq̃ circũflexionis occursu ambiendo complectit, vt eũ q duo tropica signa: Capricornus & Cancer ferunt, intersecent, Has solis portas physici vocauerũt qr in vtraq3 obuiare solstitio, vlterius solis inhibet accessio. & fit ei regressus ad Zonæ viam, cuius terminos nunq̃ relinqt. Per has portas animæ de cœlo in terrã meare & de terris in cœlũ remeare credunt. Iõ hoĩnũ vna, altera deorum vocat. Hoĩnuz cãcer, qr ꝑ hunc in inferiora descẽsus e. Capricornus deorum, qr ꝑ illum aiæ in ꝓpriæ immortalitatis sedẽ. & i deoꝝ numerũ reuertunt, & hoc est, qđ Homer. diuina prudentia in ãtri ithacẽsis descriptiõe figt, Hinc & pythagoras Putat a lacteo circulo deorsũ incipere. Ditis imperiũ qr aiæ inde lapsæ vñr a superis recessisse. Iõq3 primã nascẽtibus ait lactis alimoniã afferri, qr primus eis motus a lacteo icipit i corpora terrena labẽtibus. Vñ & scipioni de animis beatoꝝ oñso lacteo dictũ ẽ, Hinc ꝓfecti huc reuertũtur. Ergo descensuræ quãdiu adhuc in cãcro sunt, qm̃ illic positæ nec dũ lacteum reliquerunt, adhuc in numero sunt deorũ, cũ vero ad leonem labendo ꝑuenerint: illic conditionis futuræ auspicant exordium. Et qr i leõe sunt rudimẽta nascẽdi, & q̃dã humanæ næ tyrocinia, aquari9 aũt aduersus leoni est, & illo oriente mox occidit, iõ cũ sol aquariũ tr̃, manibus parẽtat vt pote in signo qđ hũanæ naturæ priũ: Vel aduersus feratur. Illinc ergo. i. a cõfinio, quo se Zodiacus, lacteusq3 cõtingunt, aia descẽdes, a tereti, q̃ sola forma diuina est i conũ defluẽdo producitur, sicut a pũcto nascit lines, & in longum ex indiuiduo ꝓceditibiq3 a puncto suo, qđ est monas, venit in diade, q̃ e prima retractio. Et hæc est essentia, quam indiuiduam, eãdẽq3 diuiduam Plato in Thimeo, quum de mũdanæ aiæ fabrica loqret: expressit, A æ. n. sicut & mundi: ita & hois vnius mõ diuisiõis reperietur ignorare. Si diuinæ naturæ simplicitatis cogitent mõ capaces. cum alia p mundi hæc p hois membra diffunditur. Aia ergo cũ trahitur ad corpus i hac pria sui ꝓductiõe syluestrem tumultum. i. hyleõ influẽtẽ sibi incipit experiri. Et hoc est, qđ Plato notauit in phedõe, aiam in corpus trahi, noua ebrietate trepidantem, volẽs nouum potũ materialis alluuiõis intelligi, qua delibuta. & grauata deducit. Arcani huius indicium est. Et crater liberi patris ille sydereus in regione, q̃ inter cancerum est, & leonem locatus ebrietatem illic primum descensuris animis euenire sylua influente significãs. vnde & comes ebrietatis obliuio illic incipit animis latenter obrepere. Nam si animæ memoriam rerum diuinarum. quarum in cœlo erant cõsciæ, ad corpora vsq3 adferrent, nulla inter homines foret de diuinitate dissensio, sed obliuionẽ qđe oẽs descẽdẽdo hauriunt, aliæ vero magis, minus aliæ. Et iõ in terris verũ cũ nõ oibus liqueat, tñ opinãtur oẽs, qr opinionis ortus est memoriæ defectus. Hi tñ hoc magis inueniunt, qui minus obliuionis hauserunt. Quia facile reminiscũtur, quod illic añ recognouerũt. Hinc est, q quæ apud latinos Lectio, apud græcos vocatur repetita cognitio qr cũ vera dicimus: ea recognoscimus, quæ naturalr̃ noueramus, añq̃s materialis influxio in corpus venientis aias ebriaret, Hæc est autem hyle, quæ omne corpus mundi vbicũq3 cernimus, ideis impressa formauit. Sed altissima, & purissima ps eius, quia vel sustentãtur diuina, vel cõstant, nectar vocatur. Et creditur esse potus deorum Inferior vero: & turbidior potus aiarũ & hoc est, quod veteres lethæum fluuium vocauerunt. Ipsum aũt liberum patrem orphici νοῦν ὑλικὸν suspicãtur intelligi, qui ab ipso indiuiduo natus in singulos ipse diuiditur. ideo in illorũ sacris traditur titani furore in membra discerptus, & frustis sepultus, rursus viuus, & integer emergisse, quia νοῦς quẽ diximus mentem vocari, ex indiuiduo præbendo se diuidendus & rursus ex diuiduo ad indiuiduum reuertendo, & mundi implet officia, & naturæ suæ arcana non deserit. Hoc ergo primo pondere de Zodiaco a lacteo ad subiectas vsq3 spheras anima delapsa, dum p i llas labit in singulis, nõ solum: vt iam diximus, luminosi corporis amicitur accessu, sed & singulis motus, quos in exercitio est habitura, ꝓducit. In saturni ratiocinationẽ, & intelligentiam, quod λογιστικὸν θεωρητικὸν vocant. In iouis vim agendi quod πρακτικὸν dicit. In martis animositatis ardorem quod θυμικὸν nuncupatur. In solis sentiendi. opinandiq3 naturam, qđ αἰσθητικὸν & φανταστικὸν appellãt. Desiderij vo motum. quod ἐπιθυμητικὸν vocatur in veneris. Pronunciandi & interpretandi, q̃ sentiat. quod ἑρμηνευτικὸν dicit in orbe mercurij φυτικὸν vero. i. naturam plantandi. & augendi corpora ingressu in globi lunaria exercet. Et est sicut diuinis vltima, ita nostris, terrenisq3 omnibus prima. Corpus enim hoc, sicut fex rerum diuinarum est, ita est animalis prima substantia. Et hæc est differentia inter terrena corpora, & supera cœli, dico & siderum, aliorumq3 elementorum, quod illa quidem sursum accersita sunt ad animæ sedem. & immortalitatem, quod ex ipsa natura regionis. & sublimitatis imitatiõe meruerunt. Ad hæc vero terrena corpora anima ipsa deducitur. Nec te moueat, quod de anima. quam esse immortalem dicimus, mortẽ totiens nominauimus, Etenim sua morte anima non extinguitur, sed ad tempus obruitur. Nec temporali dimersione beneficium perpetuitatis eximitur. Cum rursum est corpore, vbi meruit, contagione vitiorum penitus elimata purgatiod parentis vitæ lucem restitutam integrum reuertatur, plene, vt arbitror, de morte, & de vita animæ definitio liquet, quam de adytis philosophiæ doctrina Ciceronis eliciut Hæc macrobius. &c.

Soliegtes quæ.

Hyle nectar sle the quid

Talibus orabat dictis, arasq3 tenebat.
Cum sic orsa loqui uates Sate sanguine diuum
Tros Anchisiade, facilis descensus Auerni.
Noctes, atq3 dies patet atri ianua Ditis.
Sed reuocare gradum, superasq3 euadere ad auras.
Hoc opus, hic labor est, pauci, quos æquus amauit
Iuppiter, aut ardens euexit ad æthera uirtus.
Dis geniti potuere, tenẽt media omnia syluæ.
Cocytusq3 sinu labens circũfluit atro.

Talibus orabat dictis, &c. Recitat responsum sibyllæ dicẽtis, esse facilem descensum ad inferos, cuius secundum ea, q̃ iam recitauimus, variæ possunt esse expositiones, nam si poetæ fuerit opinionis dicentium, corpus esse inferorum locum eui Seruius, vt videre licet. suffragatur. Dicemus sic. facilis descẽsus auerni, idest anima facile in aliud corpus migrat, non enĩ potest in elysios campos recipi, nisi virtutes fenerauerit: atq3 omnino æthercam virtutem, puritatemq3 nacta fuerit, vt dicunt platonici, Opus est ergo volenti ad superos remeare, vt iuppiter eũ amet, hoc est in natiuitate signum bonũ hẽat. Iuuenalis. Distat enim q̃ sidera te excipiãt mõ primos incipiẽtẽ. Edere vagitus, & adhuc a matre rubentem. aut vt habeat ardentem virtutem: quæ quid aliud q̃ vera charitas sit, nescio.

ASCEN.

aut dijs genitus sit: hoc est religionem colat, vt aūt ex hac sylua quæ mundi sunt occupationes, in lucez emergat, opus est aureo ramo. idest sapientia. Nam vt dicit Seneca epistola vltima octaui libri. Anima in hoc corpore tāquam in vinculis premitur nisi adsit sapiētia. At philosophi, quo puritatem animi nāciscerētur: animam suam in hoc mūdo perdiderunt. vñ Hieronymus, Omnis philosophorum meditatio mors est, Alij per ramum virtutem intelligunt, vt sit dextera pars y literæ pithagoræ, de qua per Vergilium satis. In Ciceronis officiorum libris legitur Herculi duas matronas occurrisse, de quibus ibidē. facilis patet nūc ꝯm alias vias interpretatio. At si in nostræ religionis veritatem cōuertere velimus, quāuis author de ea nō dixerit, quippe qui ante eam mortu⁹ fuit, nō videtur quid refragetur. facilis enim descensus auerni, lata enim est via, quæ ducit ad perditionem: nam multi sunt vocati: pauci vero electi. hoc est quod dicit, pauci quos æquus amauit Iuppiter. Triplices enim cœlum possidebunt, quos æquus amauit Iuppiter hoc est, quos deus per gratiam saluatos vult, scite tamē additur, æquus, nam vt patet in euangelio de eo, qui conduxit laboratores in vineam suam, non facit deus alijs iniuriam, licet aliquibus veniam conferat maiorem. Item quos ardens virtus, idest charitas, & religio (vnde amor ignis dicitur) vexit ad æthera. tertio dijs geniti, qui nondum virtutez coluere, quippe qui ad biuium y literæ nondum venere, nec veniam meruere, vt qui peccare non poterant, quales sunt innocentes beneficio dominicæ passionis saluati, vnde Ioannis primo. dedit eis potestatem filios dei fieri, his, qui credunt in nomine eius, qui non, & c opus etiam est aureo ramo, idest sapientia, & virtute, quæ in sylua, idest mundi latebris difficilis inuentu est, nisi nos veneris aues. hoc est columbæ ducant, per quas intelligo gratiam spiritus sancti, qui in columbina specie non nunquam apparuit: vel cupiditas. idest diligentia nos ad virtutem ducat, sic & alia omnia intelligi possunt, Sciendum autem est, apud cumas esse lacum auerni quem, syluæ vndiq; sepiunt ita vt grauissimus odor, quem mephitiz vocamus, exalet, vnde aues spiritus tam grauis impatientes super eum volare non possunt, vnde auernum ab a, quod priuatiuum est, & ornis auis, quasi sine auibus dicitur. Fingunt autem poetæ, ibi descensum ad inferos propter tenebras fuisse, aut certe quod ibi necromantiæ fiebāt, ad quas opus fuit recenti cadauere vnde hic Miseni sequitur mors, quem Triton monstrum marinum (aliquādo vt narrat Liuius in hispania visum, pueri simillimum concha sonitum faciens) demersit, & apud homerum in odyssea dum vlyxes ad eum peruenisse dicitur, currebat mors Elpenoris qui e scalis mortuus desiderat, Tenēt media omnia syluæ, syluam vocant platonici hylem, & omnium planetarum congeriem, seu influentiam, vnde quia nos sydera ad varias trahunt affectiones, difficile est rectam viaz semper tenere, aut syluæ, id est corporis passiones virtutem occulunt. Tartarus vltimus inferorum locus. vnde de eo ad reliquos. Lucanus: cuius vos estis superi, dicitur autem ἀπὸ τοῦ ταρταρίζειν qd' ē a frigore tremere. Nigra idest ꝓfunda, vnde statim dicetur, bis patet in præceps tantum, tenditq; sub vmbras, quantus ad æthereum cœli suspectus olympum. Lentum dicimus, quod tenax est, vnde lenta tenacitas. inde, & laxum lētū. prio auulso non deficit alter, occurrit obiectioni, tacite si dicat Aeneas constat orphea, alciden. &c. venisse ad inferos, si ergo non nisi vnus ramus est, nec sine eo ad inferos itur, nō patebit mihi ingressus, dicit ergo primo. &c. Alte vestiga, bene difficultatem inueniendi aurei rami ostendit, vnde hic maxime allegorice interpretationi locus est. Presso ore, ab apolline, quum enim de Miseno vaticinetur: non potest dici diuino spiritu liberata. Ordo est. Aeneas orabat talibus dictis. & tenebat aras ex more, scilicet supplicantium, & quasi per aras obsecrantium, & fidem suam obtestantium. Et vates orsa supple est, idest icepit loqui sic anchisiades tros. i. Troiane, sate, idest progenite sanguine diuum (affirmat ergo quod ille assumpserat: & mi genus ab Ioue summo est) descensus auerni, idest qui per auernum fit ad inferos, est facilis, vel descēsus auerno. idest ad auernū est facilis, quia ianua ditis atri, idest obscuri, & profundi, hoc est plutonis, qui apud atros regnat pater noctes, atq; dies, idest semper & continuo tempore, vnde acton vsus est, licet id valla rideat, sed reuocare gradum, idest regredi ab inferis, & euadere, idest penit⁹ exire, ad auras superas. hoc supple est opus, scilicet difficile: labor, supple est difficilis. quia pauci, quos iuppiter æquus, idest non rigorosus iudex, aut, vt dicetur alibi, rex iuppiter omnibus idem, sed non omnes se eosdem Ioui, idest summo deo exhibent, & ita æquus est omnibus, & omnes amare vult, eos solummodo amat, qui se exhibēt amabiles, quos ergo iuppiter æquus amauit, scilicet singulari charitate, & donauit singulari gratia. aut quos virtus ardēs. idest vehemēs,

Auernus vbi locorum.

Tritō qd sit.

Ordo.

aut

Quod si tantus amor menti, si tanta cupido est,
Bis Stygios innare lacus, bis nigra uidere
Tartara, & insano iuuat indulgere labori.
Accipe quæ peragenda prius, latet arbore opaca
Aureus, & foliis, & lento uimine ramus.
Iunoni infernæ dictus sacer, hunc tegit omnis
Lucus, & obscuris claudunt conuallibus umbræ.
Sed non ante datur telluris operta subire,
Auricomos q̄ quis decerpserit arbore fœtus.
Hoc sibi pulchra suum ferri Proserpina munus
Instituit, primo auulso non deficit alter
Aureus, & simili frondescit uirga metallo.
Ergo alte uestiga oculis, & rite repertum
Carpe manu, nāq; ipse uolens. facilisq; sequetur.
Si te fata uocant, aliter non uiribus ullis
Vincere, nec duro poteris conuellere ferro.
Præterea iacet exanimum tibi corpus amici.
(Heu nescis) totamq; incæstat funere classem.
Dum consulta petis. nostroq; in limine pendes.
Sedibus hunc refer ante suis, & conde sepulchro.
Duc nigras pecudes, ea prima piacula sunto.
Sic demum lucos Stygios, regna inuia uiuis
Aspicies, dixit, pressoq; obmutuit ore

Poeta.

SERVI.

¶ Arasq; a. tenebāt. n. duos deos ar ar ansas tenētes. Sate. s. d. vñ æneas desijt, ide ħ sūpsit exordiū. Facilis. d. a. legit̃ auerno. i. ad auernu, ꝗ si auerni iferoꝝ figit, & lacū ꝓ iferis ponit. Noctes atq; dies p3. a. i. ā. oī tpe hoīes in fata ꝯcidūt, & ħ poetice. nā, & Lucre. ex maiori pte, & alij itegre docēt iferorū regna, nec eē qde posse, nā locū ipsoꝝ. quē possum⁹ dicē, cū sub terris dicāt eē ātipodes, i media vo terra eos eē, soliditas nō patit̃, nec cētꝝ terræ, q̄ terra, si i medio mūdi ē, tāta ei⁹ eē ꝓfūditas nō pt vt i medio sui hēat iferos, i qbus ē tartar⁹ de q̄ legit̃ Bis p3 i pceps tm̄, tēditq; sub vmbras, Quāt⁹ ad ad æthereū cœli suspect⁹ olympuz: Ergo hāc terrā, i q̄ viuimus, iferos esse voluerūt, q2 e oīuz circuloꝝ infirma, planetaꝝ. s. septē, Saturni, Iouis, Martis, Solis, Veneris, Mercurij, Lunæ, & duorū magnorū, hīc ē, qd' hēmus, Et nouies styx interfusa coercet. na. i. circulis cingit̃ terra: ergo oīa. q̄ de iferis fingūtur suis locis, hīc eē ꝓbauimus: qd' aūt dicit, P3 atri ianua ditis, s3 reuocare gradū, superasq; euadere ad auras. Hoc opus ħ labor ē, aut poetice dictū est, aut ꝯ3 philosophoꝝ altā iniaz, qui deprehēderūt, bñ viuētiū aīas ad supiores circulos. i. ad originē suā redire, quod dat Luca. Pōpeio, vt vidit quātū sub nocte iaceret. Nā dies Male viuētiū vero diutius in his ꝑmorari corporibus ꝑmutatiōe diuersa & apud iferos semp, pauci quos æquus. a. tria hoīum gñā pūt remeare ad supos, q̄s dilīgit Iuppiter. i. ii quos in ortu benignus syderum aspectus irradiat. Iuuenalis. Distat enim quæ sydera te excipiat mō primos incipiētem edere vagitus, quos prudētia subleuat, nam hoc est, Quos ardēs euexit ad æthera virtus. Item religiosos quos a dijs genitos dixit, cōsequēs enī est, vt deorum soboles religionibus vacet. Dijs aūt geniti. quia corporibus se infundebāt potestates supnæ: vñ heroes procreabātur, syluæ. idest oīa, quæ populata, & inquinata sunt, syluæ enim tenebras, & lustra habet quibus feritas. & libido dominatur. Cocytus. flumē inferni dictus ab eo, quod est κωκύειν. i. lugere. Est autez locus vicinus acherōti. Fingitur luctuosus: q2 sacra ex morte hoīs fiebāt, his modo & post mortem, nam q̄uis Oui. dicat inter deos relatuz fuisse æneā, tñ necesse ē ꝗ istoꝝ apud iferos esse simulachra, vt Herculis, liberi patris: Castoris & pollucis. alij ad sibyllā referūt. vt dicat, vis me bis cernere mō & cū me lucis hecate pfecit auernis, Sed nō bis erat, sed ter: nā & idsa mortua est. Ergo dicemus: vt supra etiā post apotheosiz apud iferos remanere simulachra. Stygios, styx palus apud iferos de qua dr̄, Dij cuius iurare timēt, & fallē numē. Hoc āt ē, q2 victoria stygis filia bello gygātū ioui fauisse dr̄, ꝓ cui⁹ remuneratiōe Iuppit̃ tribuit. vt dij iurātes p ei⁹ numē nō audeāt fallere, rō āt ē. styx mœrorē signt̃, vñ ἀπὸ τοῦ στυγεροῦ. i. a tristitia dr̄, Dij āt semp læti, vñ & imortales. Ergo iurāt p rē suæ naturæ æternæ cōtrariā. i. per tristitiam. ergo per execrationez. tartara locus interorū ꝓfundus, Luc. ad inferos sit, cuius vos estis supi, Insano, magno. Accipe, audi, & sub fabularꝝ ptextu docet rectā viā ꝑ quā dat aiab⁹ ad supos regressus. Ram⁹: licet

Cocytus vñ dict⁹.

Styx qd notet.

cet q de sacris proserpinæ scribunt, dicat aliqd inesse mysticum publica tñ opinio hæc est. Orestes postq thoantē regē in thaurica regiōe occiderat, cū iphigenia sorore, & simulachro dianæ aufugit, idq nō procul ab aricia collocauit, in hoc tēplo post mutatū ritū sacrorū fuit arbor, de qua ramū infringi nō licebat. Dabat aūt fugitiuo vt si ex ea arbore ramū effringere potuisset, cū fugitiuo eius tēpli sacerdote monomachia pugnaret. Nā fugitiuus ille erat sacerdos ad pristinæ fugæ imaginē, Dimicādi vo, dabat facultas quasi ad pristini sacrificij reparationē. Hūc ergo inde sumpsit colorē. Ramus. n. necesse erat. vt vnius causa eet interitus. Vñ statim subiūgit mortē miseni, & ad sacra dianæ. accedere. nisi sublato ramo nō poterat. Inferos aūt subire est sacra celebrare proserpinæ. De reditu aūt animæ hoc dicit. Pythagoras vitā humanā diuisit in modū y. literæ, qr prima ætas incerta sit. qm nōdū se, aut virtuti, aut vitio dederit. biuiū aūt y literæ a iuuēta incipere, quo tpe aut vitia in sinistrā, aut virtutē in dextrā ptē sequimur. Hinc Persius. Traduci trepidas ramosa in compita mētes. ergo p ramos virtutes dicit sectādas, Latet in syluis: qr in huius vitæ cōfusione ex maiori pte vitiorū. virtutis integritas latet. Alij dicūt aureo ramo inferos peti, quia mortales facile diuitijs intereūt, Tyberianus, Aurū quo pretio reserantur limina ditis. Lēto. flexibili, vt lēta quibus torno facili superaddita vitis. Iunoni infernæ proserpinæ, vt sacra ioui stygio. i. plutoni. Dictus, dicatus. Obscuris vm. Reuera. n. nemus ariciniū dēsum est. Sed non an dat: siue iustis: siue iniustis, & sic intelligētes remouemus quæstionē, Hinc. n. dicit longo post tēpore visum, ex eo enim, quod d cit descendisse aliquos. i. aurū quoqz depositū esse significat. Telluris operta, secundum eos, qui dicunt inferos esse in medio terrar. quod Iuue. dicit putari esse sub terris, vt esse aliquos manes, & subterranea regna Pulchra, quæ rapi meruit, Plut. Suū, sibi carū. Nō. d. a. ne diceret ab illis, qui primo descenderūt: esse sublatū Frondescit. in naturam redijt, & honeste locutus est dicens, hūs frondes sui metalli. Alte. v. o. require omni intētione. Rite repertū carpe. rite carpe. & nō rite repertū. Si te. f. v. hūc enīz, quē fata vocant, facile sequitur. Poteris poterit quis, nā sivo æneā dicat, careret deo, nec posset de Miseno vaticinari, Duro. f. & genus eē pōt, & species. Præterea. q. d. est alia opportūitas descēdēdi ad inferos. i. proserpinæ sacra peragēdi: Duo. n. horū gña sacrorū fuisse dicūt, vnū necromātiæ, qd luc. exeqt, Aliud scyomātiæ, qd i Hōe. quē Ver. seqt lectū ē. Sz & Luc. ad eleuādū cadauer sāguis est necessarius, vt pectora rū primo feruenti sanguine supplet. In scyomātia, quia vmbræ tantū est euocatio sufficit tantum solus interitus. Vnde inducit misenum in fluctibus occisus Tibi, ideo addidit, nec an interpesset ēt ad sibyllā referri. Incestat, polluit. Incestus est quæcūqz pollutio. Pēdes, sollicitus es, vt Ipse manu multo suspensum numine ducit. Suis, apud priscos, vt supra diximus, oēs in suis domibus sepeliebātur. Hīc ortū, vt lares in domib9 colerent. Vñ vmbras laruas vocam9 Nam dij penates alij sunt, Propter hoc Dido cœnotaphiu fecit marito, sed qūo p̄m hunc morē loquitur, cū troiani nōdum haberēt domos, ergo aut secundum istum locutus est morem, q̄uis troiani adhuc domos nō haberent. Aut dicit, refer hunc naturalibus sedibus terræ, nā in aqua perierat. Veruntamen illud est, vt intelligamus eā dicere, sepeli eū, nā sepulchrum sedes vocatur. Hora. nulla certior tamen rapacis orci fine destinata diuitē manet herū. Itē Vergi. & nūc seruat honos sedē tuus ossaqz nomē, psuadet aūt sepulturam, vt possit recentis cadaueris vti anima, vt ait Luca. Non in tartareo latitantē posterius antro. Assuetamqz diu tenebris modo luce fugata. Descēdentem animam primo pallentis hiatu, Hæret adhuc orci. Prima pia. s. propter pollutionem ex morte miseni, Luce sty. Seneca de sacris ægyptiorū scribens refert. iuxta syenen extremo ægypti locū eē, quas philas. i. amicas vocāt, qr illic placata est isis irata: q mēbra osiridis mariti nō inueniebat, quæ inuenta cū sepelire vellet, elegit vicinæ paludis tutissimum locū, quem ad trāsitum constat esse difficilem. Limosa enim est palus, & papiris referta Vltra hanc breuis insula inacessa hoibus dcā Ob hic ἄβατος, hinc Lu. Hinc abatos, qōnsa vocat veneranda vetustas, hæc palus stix vocat, qd tristiā trāseūtib9 affert, sane ad illā insulā ab ijs q sacris i buti sunt, certis trāsitur diebus. Vicini āt ppli cadauera suorū ad alterā regionē trāsferūt, sed si qs in fluuio perit: nec eius inueniaī cadauer, post cētū ei ānos p solunt officia, hic tractū ē. Cētū errāt ānos, volitātqz hec litora circū, Inuia: q̄ z īnām sunt, nō afferūt pinduciū gñalitati, vñ ait inuia, licet hercules, & alij trāsierint, & sit æneas trāsiturus, sicut dictum, & illud euaditqz celer ripā irremeabilis vndæ.

Pythagoræ y. qd significet

Supstitiões antiquæ diabolicæ

Laruæ q̄ sint

Aegiptiorū facultates

> Aeneas mœsto defixus lumina uultu
> Ingreditur, linquens antrū, cæcosqz uolutat
> Euentus animo secum: cui fidus Achates

aut charitas ipsa, quæ sola ad superos ducit, quia ignis est, cuius ēt physica ratione est ascendere, sicut allegorice, charitas euexit, scilicet ex his ærumnis, ad æthera: idest ad cœlum, sed ignis receptaculum proprie significat, & supple geniti dijs. i. benigna influentia deorum, hoc est syderum secundum ethnicos fieri, aut geniti, quod secundum religionem nostram prius aliter exposuimus, hi ergo pauci, potuere, scilicet euadere ad superas auras, quia syluæ tenent omnia media: & reuera iter auerni syluosum erat, sed altiori ratione intelligit syderum cōgeriem, vt prædiximus, vnde dictum est in primo de Aenea, Cui mater media sese tulit obuia sylua, quasi ideo dicatur filius Veneris Aeneas, quia eam habuit in media sylua, idest facie cœli, & horoscopo suæ natiuitatis & cocytus, idest lacus ille infernalis labens sinu atro, idest obscuro, quia profundus, circumuenit, idest circundat exire volentes. Quod si quasi dicat nihilominus, quamuis prædifficile sit. tamen si tantus amor, supple est menti: scilicet tuæ, & si tanta cupido est mēti tuæ: innare bis, scilicet nunc, & post mortem (& hoc secundum historiam: nam fabulæ dicunt deum indigetem factum) lacus stygios, idest stygis lacus infernalis tristitiam significantis, & videre bis tartara nigra, idest profunda, accipe, idest intellige (nam nihil præter reintellectionem datura est) quæ peragenda, supple sint tibi prius, scilicet q̄ descendas. Ramus aureus: & idest simul folijs, & vimine lento, idest flexibili, quod ad bonitatem auri facit, latet, supple in arbore opaca: idest densa folijs, & ramis alijs, dictus: idest dicatus, aut habitus sacer, idest consecratus iunoni, idest iunoni matri infernæ, idest q̄ apud inferos est, scilicet proserpinæ: nam eadē dicitur diana & Iuno apud nos, vnde puerperæ in partu vtroqz nomine inuocant eā hinc Maro. Casta faue lucina, tuus iam regnat apollo. loquens, scilicet de diana: cuius apollo frater est. Et comicus in andria, Iuno lucina fer opem, serua me obsecro. Et proserpina, scilicet iuno inferna apud inferos, nam summis numinibus triplex assignatur potestas. vt alibi diximus. Omnis, idest totus lucus, idest sylua incedua, tegit hunc, scilicet ramum, vmbræ claudunt, idest circundant eum obscuris cōuallibus, sed hic difficilis quidem est repertu, sed tamen repertum oportet quia non datur, idest conceditur a dijs, subire operta, idest secreta, & oculta telluris, idest terræ, hoc est subterranea loca, ante idest prius q̄ quis decerpserit arbore, scilicet opaca istm dcā fœtus auricomos, idest ramum habentem folia aurea pro comis. quia proserpina regina inferorum, pulchra, scilicet in cōspectu Plutonis, qui eam rapuit illectus pulchritudine eius instituit hoc munus suum, idest proprium, quia ditis vxor est, ferri sibi, idest ad se, aut ad commodum & honorem suum, & ne dicat non esse adhuc allatum, aut si allatum sit, cum vnus tantum sit, non restare, qui afferretur, respondet, primo auulso. i. postquam ramus, qui prius erat: vulsus est ab eo, qui inferos petere vult, alter aureus, scilicet ramus non deficit, immo statim nascitur, & in locum sublati sufficitur, & uirga, idest ramale frondescit simili metallo, idest auro, nam metallum genus est: aurum species, Ergo quia difficulter inueniri potest, & tamen inueniendus est: vestiga, idest inquire alte oculis, & carpe rite, idest vt decet, scilicet manu, non falce, nec cultro repertum, idest postquam reperisti, & si dicat non posse manu tolli, purgat dicens, non opus esse securi. aut alio instrumento, namqz ipse sequetur volens, idest volenti similis, & facilis, idest facili, hoc est obsecundanti similis, si fata vocant te, idest si prædestinatum est te per eum ad inferos descēdere atqz redire aliter, idest repugnantibus fatis, hoc est deorum dispositionibus non poteris vincere. idest confingere, & abrumpere eum viribus. nec conuellere vllo ferro. Præterea, idest præter iam dicta, corpus amici, tibi, scilicet miseni, iacet, scilicet insepultum exanimum, idest mortuum, aut iacet tibi: idest ad institutum tuum commodum, nam sine mortuo non descenditur ad inferos: heu volens, nescis, & incestat, idest polluit funere, scilicet suo totam classem, refer huc: scilicet amicum extinctum ante, scilicet q̄z ad inferos descendas, suis sedibus, idest sepulchro, quia hæ nobis propriæ sedes: quas mutaturi nō sumus, & pro, idest conde sepulchro. duc, scilicet ad inferias, aut sacrificium funebre, pecudes nigras, quia inferis gratus est color niger, sicut superis candidus, ea piacula: idest purgamina, & expiationes, sunto, idest mando: vt sint prima, Tu aspicies demum idest post longam expectationem tuam sic, idest per talia munera, & sacrificia, lucos stygios, idest infernales ad stygem ducentes, & regna inuia: idest quæ nullam præbent viam viuis. dixit, scilicet sibylla & obmutuit ore presso, scilicet ab apolline, qui non permisit eam vlterius loqui.

¶ Aeneas mœsto, &c. Congrue descensurū ad inferos mœstū inducit, qr mœror ad cōtēplationē inferorū nos inuitet, quo circa sapiens dicit melius esse ire ad domum luctus, q̄ ad domum conuiuij

ASEñ

It comes

It comes: & paribus curis uestigia figit.
Multa inter sese uario sermone serebant.
Quē sociū exanimē uates, qđ corpus humandum
Diceret, atq; illi Misenum in littore sicco.
Vt uenere uident indigna morte peremptū.
Misenum Aeoliden, quo non præstantior alter
Aere ciere uiros, Martemq; accendere cantu.
Hectoris hic magni fuerat comes, Hectora circum
Et lituo pugnas insignis obibat, & hasta.
Postq̄ illum uictor uita spoliauit Achilles.
Dardanio Aeneæ sese fortissimus heros
Addiderat socium, nō inferiora secutus.
Sed tum, forte caua dum personat æquora concha
Demens, & cantu uocat in certamina diuos.
Aemulus exceptum Triton (si credere dignum est)
Inter saxa uirum spumosa immerserat unda.

SERVI.

¶ Mœsto vultu, propter mortem amici, & rami inquisitionē Defixus lumina, quod mœstitiam significat, Ingreditur, progreditur

ritum conuiuij, in illa enim inquit finis cunctorum, ammonetur hominum, & viuens cogitat: quid futurum sit, Mœstus ergo æneas cum achate qui curam significat ingreditur ad litus visurus socium: & amicum: quem extinctum dixerat sibylla, isq; erat misenus æolides. i. de genere æoli aut filius eius optimus tubicē, qđ nō absurde fingit, q2 tubicini opus est vēto cuius æolus rex est. præstantiā quoq; artis, & virtutis eius psequitur poeta, vñ dicit Donatus. Aere ciere. Enumerat, quæ in tali viro essent volēda, ꝑmo q2 æolides. i. nobili genere. Quo non præstantior alter ære ciere, secundo quod summus artifex in sono tubæ. Viros homines fortes, quia imbelles nullis exhortationibus imitari possunt. Et lituo pugnas & hasta, non solum tuba alios accēdere poterat, sed & ipse pugnabat. Hectoris it comes, Maxima laus, quod nunquam nisi præcipuis comes esset, Si credere dignū est, quasi incredibile sit, qđ homo deum prouocauerit. Exceptum vt venabulo feras, quæ pum sua feritate plurimū posse credat: incauta ruens in ferrum temeritatis pœnas dat Indigna morte, quæ non conuenit viro forti, ergo non tantus dolor fuisset, si in bello cecidisset. Hæc ille. Ordo est, Aeneas defixus lumina, idest habens lumina defixa, hoc est deorsum fixa, hoc est oculos in terram fixos ingreditur: supplex cum vultu mœsto, linquens antrum, scilicet sibyllæ, & volutat secum animo, scilicet suo cæcos: idest. dubios, & ignotos euentus (Ergo nō tñ cuēta dicimus numero plari

Dōati expositio

Ordo

greditur, vacat præpositio, vt ingrediturqz solo, & caput inter nubila condit ꝛ paribus .e.u. aut simili sollicitudine cedit, aut figit vestigia i. stat ex improuiso: qđ cogitātes solēt. Serebant: Hinc ꝓprie dictus sermo, qꝛ inter duos seratur. Indigna, Miserabili, nō cōgrua eius meritis: vel ꝓpter animæ extinctionē clemēti contrarietate, Marteḿqz accendere cantu, Hemistichiū i. dimidiū versuz hoc dicit addidisse: cū augusto hunc sextū librū recitaret, nā ante fecerat hemistichium dicendo: aere ciere viros, postea in ꝓsentia Augusti ex abūdantia intellectus addidit subito, marteḿqz accendere cantu, Vita spoliauit, ad bellum retulit: in quo victis tollunt exuuias. Nō inferior a. s. vbiqz Aeneā Hectori cōparat, vt ambo alius inf. p. ar. Caua dū personat, aut personare facit, aut hysterologia est, dū p caua æquora sonat. Demēs, improuidus, qꝛ nō ꝯsiderauit etiā deos in æmulatiōe posse offendere. Aemulus, nō eiusdē rei studiosus: alias inimicus inuenitur. Exceptū, Oppressum insidijs, cū nō aliter opprimi posset. Triton in penultima accentū habet. Nā si in vltima, tritonis faceret, vt demophoon demophoontis.

Aemulus q dicat

ro psali, qđ Valla ꝓtēdit (Cui. s. æneæ ꝛ achates i. fidꝰ cōes, & figit i. sistit figēs i. firmās, vestigia i. gressus curis pibus (qꝛ cogitabū di sæpe gressum sistūt) ꝛ ipsi serebāt inter se multa. se. sermone vario i. modo hoc, modo illud asserentes. dubij. s. quē socium vates. s. sibylla diceret exanimū i. mortuū & qđ corpus diceret humādū i. sepeliēdū, atqz illi. s. sic dubitates, vt. i. postquā venere. s. ad litus, vidēt misenū in litore sicco peremptū morte indigna. s. viro forti. misenū ingt eoliden i. æoli filiū aut saltē de genere æoli, quo non sup. fuit alter præstantior i. peritior ciere i. excitare, viros ære i. lituo, aut tuba ærea, ꝛ accendere i. inflāmare, martē i. furorē bellicū, cātu. s. tubæ, hic fuerat comes magni Hectoris: & obibat i. pficiebat: & explebat pugnas circū hectora, existēs i signis lituo i. tuba incurua, ꝛ clare sonāte, & hasta, & ita nō solū alios accendebat ad ꝓliū: sed & ipse munus obibat. Postquā Achilles victor. s. Hectoris spoliauit illū. s. hectorē vita, ipse misenus heros fortissimus, q non nisi fortissimo adhærere volebat, addiderat sese æneæ Dardanio, secutus i. insequens, non inferiora i. virū non inferioris, sed æqualis dignitatis Homerus enim æneā attestatur nō minoris qq hectorem estimatum: Sed tum i. tunc, hoc est pauloante: dum personat i. sonat per æquora concaua, ad imitationem .s. tritonis, & dum demens vocat diuos .s. tritonea, in certamina i. concertationem, triton i. vnus deorum marinorū æmulus i. eiusdem rei cum inuidia studiosus, immerserat (si dignum est credere) quod signanter addit, qꝛ neqz deorum omnino seruatur. Indignum est enim deo sic in mortalem commoueri, vt ob æmulationem eum extinguat, magna autem laus est miseni qꝛ etiam deum ad inuidiam prouocare potuit: sed indignum est deo inuidia moueri. immerserat ergo virum. s. misenum exceptum i. insidijs captum, vnda spumosa: inter saxa, aut inter saxa spumosa, potest enim dictio spumosa esse accusatiui casus, neutri generis, pluralis numeri, & ablatiui singularis fœmini.

Ergo omnes magno circum clamore fremebant.
Precipue pius Aeneas, tum iussa Sibyllæ
Haud mora festinant flentes, aramqz sepulchri
Congerere arboribus cœloqz educere certant.
Itur in antiquam syluam, stabula alta ferarum.
Procumbūt piceæ, sonat icta securibus ilex.
Fraxineæqz trabes, cuneis & fissile robur
Scinditur, aduoluūt ingētes mōtibus ornos.
Nec non Aeneas opera inter talia primus
Hortatur socios, paribusqz accingitur armis.
Atqz hæc ipse suo tristi cum corde uolutat.
Aspectans syluam immensam, & sic forte precatur.
  Si nunc se nobis ille aureus arbore ramus
Ostendat nemore in tanto, quando omnia uere
Heu nimium de te uates Misene locuta est.

SERVI. Ergo vel qꝛ talis interierat, vel si pierat. præcipue semp illū supra alios amicorū mortē inducit dolere, vt nūc amici casum gemit. Item: casuqz eius cōcussus amici. Hinc ei dat circa sepulturā sordida officia, quæ in alijs denegar locis, nā primū locū pietati in sepultura tribuūt, ergo cū nefas eēt pontificibus cadauer videre, magis tū nefas erat visum insepultū relinquere, genus autem sepulturæ fuerat iniectio pulueris. Vnde est. Aut tu mihi terrā iniice. Hora. nō est mora lōga iniecto ter puluere curras. Arāqz .s. pyram dicit, quæ in modum aræ lignis construebatur, vnde sequitur. Congerere arboribus certant, Nam aram quæ ante sepulchrum constituitur, intelligere non possumus, vt Stant manibus aræ: Cum nondum facta sit funeratio, quæ præcedit sepulchrum. Probus tamen, & Donatus de hoc loco regrendū adhuc dixerūt, Certant. s. menee pertractando, nam adhuc in syluas erāt ituri. Itur eo e breue habet, itur i producit, quia igitur verbū hoc breue est origine, ꝛ declinatione, fit longum, rō eius certa natura, nec in tēporibus, nec in participijs apparet, nā itur longa, iturus breuia est, vt superūqz in limiē ituras. Multi tū tentāt dicētes itur, ꝓpterea, qđ ꝓma verbi origo est, per diphthongon scribi debere, qđ nō ꝓcedit, quia diphtongus semper longa est. I autem & produci potest, ꝛ corripi, hinc est, quod fortuito, & producit, & corripit Iuuena. nō quasi fortuitus, nec vētorū rabie, sed iratus cadat in terras, & vindicet ignis, Cōtra Hora. nec fortuitum sperne re cespitē leges finebant. Fortuitus a fortuna, ꝛ eūdo cōponit. Piceæ, quinta species cedri est vt ait Ply. Nā cedrus dicta est qsi καὶ φλέγουσα ... ὑγρός .idest arboris humor ardētis. Nec nō, bona œconomia venit ad arborē. Accingit ar. Instruit officijs. Forte, vacat, ꝛ est de versibus: q tibicines appellant, qbus addit aliqd ad solā metri sustētationē, nec possumus intelligere cum forte rogasse. si rogātis, & optāti est per se plenum sicut o: licet neoterici hæc iūgāt, ꝛ pro vno ponāt. Persius. O si ebullet patrui præclarū funus, & o si. Quando. Siquidem, Nimiū, vere. Cū affectu dixit quasi mora prædicta falsa esse debuerit.

Dictio fortuitus q̄titas

Ergo oēs: ꝛc. Docet quō officiū funebre ꝓsolutū sit miseno iuxta præceptū sibyllæ, eoqz peracto ingrere cœperit aureū ramū, de q re Dicit Dona. sic Arā qz sepulchri, Meritū defuncti lachrymas postulabat exeqas. Antiquā. in qua essent arbores multis seculis auctæ Stabula ferar, ergo maiores feræ stare ꝯsueuerāt, quas metus arcebat hoies, ne irent cæsum ligna laus Troianor, q nō sunt deterriti stabulis ferar, vbi multarū esset congeries, & magnor, nā de minoribus cubilia dicci et. Tristi quāuis de morte amici tristis esset, nō omittebat curā iā inuestigandi Precatur, nā auxilio diuino sciebat opus esse vt in tāta sylua ramus inueniretur. Hæc ille. Ordo est. Ergo qꝛ talis, ac tātus interēat vir, & iusserat sibylla illi officiū funebre debere exsolui: omnes. s. Troiani fremebant circū. s. cadauer miseni, supple cū magno clamore, ꝛ pcipue sup. fremebat æneas pius. s. qꝛ pius, tum i. deinde: haud mora sup. fit, dum ipsi flentes festinant i. festinanter exequuntur iussa sibyllæ. s. qbus iusserat. Sedibus hunc referente suis, e certant i. certatim conantur congerere i. congerendo extruere aram sepulchri i. pyram funebrem, arboribus. s. aggestis, & constructis in formam pyræ, & certant educere. s. aram sepulchri cœlo i. ad cœlum vsqz, aut cœlū versus. Itur. s. ab omnibus socijs, æneæ, aut a pluribus in antiquam syluam, apposito ne alta stabula i. quæ syluæ erant alta stabula ferarum. scilicet magnarum: quæ stant, vnde stabulum dictum sicut cubile a cubando. piceæ i. arbores illæ picis, & resinæ plenæ, vnde aptæ sunt incendio, licet virides procumbunt. s. in humum incisæ securibus, ilex arbor illa icta securibus sonat, aut tempus pro tempore posuit. s. icta pro eo quod est, quæ icebatur, sonat, aut naturam physicam docet, tardus n. est auditus, & ita sonus non statim ad nos defertur, quocirca pro icta est ilex qz sonus ad nos perueniat: & trabes fraxineæ i. ex fraxino arbore. supple procumbunt, aut sonant & robur fissile i. quod faciliter finditur cuneis: & ipsi Troiani aduoluunt, scilicet ab montibus ornos i. arbores illas ingentes, idest valde magnas, Necnon i. etiam Aeneas primus inter opera talia, idest pia & benefica non seruilia, hortatur socios, & accingitur, idest aptatur armis paribus, idest qbus alij ligna scindebant (sunt enim arma quævis instrumenta) Atqz dum ipse volutat, idest versat hæc, scilicet ante dicta de morte miseni, corde suo tristi, idest mœsto, & dum ipse aspectans syluam immensam precatur forte sic. Seruius dicit, tibicinem esse in versu, idest columnam, hoc est particulam superfluam ad id solum positam. vt versus suis pedibus fulciatur. vnde tibicen proprie est sustentaculum rei decidentis, vnde Iuuena. Nos vrbem colimus tenui tibicine fultam, tibicen autem hic est dictio forte, quæ superfluit, quia inquit non precatur forte, quod verum est, sed fortuitum erat ipsum, tunc precari, cum sese columbæ ostenderent, aut precat forte, idest præter animaduersionem: & preter spem obtinendi, Precatur aūt dicēs si, idest o si, aut vtinam ille ramus aureus, scilicet quem Sibylla nobis habendum docuit, ostendat nunc nobis se arbore. s. opaca in nemore: idest sylua, tanto i. tam magna, quando. s. quandoquidem, heu o Misene vates. s. Sibylla locuta est de te omnia nimium vere, quia vtilius fuisset: si mentita esset, dum dixit misenum iacere in litore, ex qa ergo, quæ vera expertus est Aeneas argumentatur, cætera quoqz vera esse. s. non posse descendere ad inferos, nisi habito aureo illo ramo.

ASCEN. Donati expositio

Ordo

Vix ea

Vix ea fatus erat, geminæ cum forte columbæ.
Ipsa sub ora uiri cœlo uenere uolantes.
Et uiridi sedere solo, tum maximus heros
Maternas agnoscit aues, lætusq; precatur.
Este duces, o si qua uia est, cursumq; per auras
Dirigite in lucos, ubi pinguem diues opacat
Ramus humum, tuq; o dubiisne defice rebus
Alma parens. Sic effatus uestigia pressit.
Obseruans quæ signa ferant quo tendere pergant
Pascentes, illæ tantum prodire uolando.
Quantum acie possent oculi seruare sequentum.
Inde ubi uenere ad fauces graue olentis Auerni,
Tollunt se celeres, liquidumq; per aera lapsæ.
Sedibus optatis gemina super arbore sidunt.
Discolor unde auri per ramos aura refulsit.
Quale solet syluis brumali frigore uiscum
Fronde uirere noua, quod non sua seminat arbos,
Et croceo fœtu teretes circundare truncos.
Talis erat species auri frondentis opaca
Ilice sic leni crepitabat bractea uento.
Corripit extemplo Aeneas, auidusq; refringit
Cunctantem, & uatis portat sub tecta Sibyllæ.

Poeta | Aeneas | Poeta

ASCEN. ¶ Vix ea fatus erat. In multis locis docet bonus poeta, deos orãdos esse, & oratos faciles in vota nr̃a fieri, vñ vix ea fatus, &c. Quocirca recte præcepit in Geor. In primis venerare deos &c. Docet ergo quõ exauditus colũbis ducibus ramũ aureũ inuenit, eũq; abstulit: de q̃ re hæc pauca dicit Don. O posuit eũ loq̃ret cũ colũbis. O cũ preces torsisset ad matrẽ, illic enĩ posuit, vbi simplex hortatio est & blanda. Vestigia pressit. Obseruabat diligẽtius q̃ sciebat posse illas pter aduẽtũ suũ aliq̃ d̃ prosperis motibus nuntiare. Prodire volando, pdire pedũ est, volai e alar, s; quõ ambulabãt & volabãt, sed intellige volã esse mediã parte plantæ, & manus, ergo volabãt ambulabãt p volã, vñ inuolare dicimus cũ aliqd furtim volæ manus subtrahimus, itẽ inuolare cũ violenter manus in aliquẽ dirigimr. Ter. in faciẽ inuolẽ venefico, ergo hic. ambulare intelligit, nã cũ alarũ motũ exprimere voluit, dixit, Cœlo venere volãtes, cũ aũt demonstrasset ambulationẽ in eo: qd' est pdire volãdo, & deinde volatũ exprimere vellet, dixit Tollunt se celeres, liqdũq; per a. la. Ergo vsq; ad auernũ ambulauerãt, discolor. Naq; p arborẽ viridẽ fulsit color aureus. Corripit, ne plixior eẽt narratio: nõ dixit quõ ad ipsam arborem Aeneas venerit, sed per aliã viã intelligere puenit, hæc ille.

Donati expositio

Ordo ¶ Ordo est. Aeneas vix fatus .i. elocutus erat ea .i. eas preces, q̃ pmissæ sunt sup. tũc cũ geminæ .i. duæ, & pares columbæ venere forte .i. pter opinionẽ eius, volantes cœlo, idest p cœlum .i. aerẽ: aut venere cœlo, .i. de cœlo volãtes, sub .i. ante ipsa ora .i. cõspectũ viri, scilicet Aeneæ, & sedere, idest locũ cœperunt (a sido ptm̃ est) solo viridi .i. gramineo, tũ .i. tũc heros maximus .s. Aeneas agnoscit aues maternas .i. colũbas, quæ in tutela sunt Veneris, aut propter frequẽtẽ fœtũ, aut pp amoris: que inter se seruãt manifesta indicia, & lætus pcat sic (& ita facit auguriũ oblatiuum impetratiuũ pcando) o desiderãdi est, aut congratulandi .q.d. sanctæ aues, siqua, .i. aliqua via est sup. q̃ ducat ad aureũ ramum, este duces & dirigite cursum p auras in lucos .i. syluas sacras, & incæduas vbi .i. in qbus, aut ad eũ locũ. vbi, diues, q̃ aureus ramus opacat .i. inũbrat, humũ pinguẽ .i. opimã. q̃ talis rami feracẽ, tuq; .i. & tu o alma parẽs, aut potius, & tu alma parens .i. mater Venus, o q̃ optãdi particula est, ne defice .i. ne deficias rebus dubijs. Ipse effatus .i. augurũ more elocutus sic, pssit .f. repssit, aut firmauit vestigia .i. pedes pssit vestigia faciẽs, obseruãs .i. aĩaduertẽs q̃ signa darẽt, & quo ipsæ pascẽtes pgãt .i. pseuerẽt tẽdere. Illæ .s. colũbæ, pdire .i. pdbiãt, aut cœperũt pdire volãdo, aut vols pedũ exercẽdo. aut interdũ alis passis, q̃si p saltũ volãdo tm̃ q̃tũ oculi sequẽtũ .s. Aeneæ, & Achate possent seruare .i. obseruare, acie .i. acumine visus sui. Inde .i. deinde, vbi .i. postq̃ aues .s. venere ad fauces auerni .i. illius lacus in cãpania, p quẽ dr̃ descẽsus ad inferos, olẽtis grauiter q̃ grauẽ odorẽ exhalat vsq; adeo, vt e vicino aues supuolare negrent, & ĩõ ipsæ celeres tollũt .i. erigũt se & lapsæ .i. postq̃ celeriter volauerãt p aera liqdũ .i. purũ, & defecatũ .s. ab eo odore grauĩ ipsius auerni, sidũt .i. locũ sedẽdi capiũt: sup. in sedibus optatis .s. ab Aenea, & ẽt ab auibus, qbus id in mãdato erat. sup arbore gemina .i. geminæ nãæ, q̃ ramũ aureũ hẽbat. Antiq̃ dic sup gemiã arbore: nã nũc sup geminã arborẽ dicere mus vñ & a qua arbore, aura .i. fulgor discolor .i. diuersi coloris refulsit per ramos. Quale .i. qualiter viscũ .i. glutẽ (qd' vt Plyn. ex fecibus turdi, & palũbis nascit, vñ Plau. Ipsa sibi auis mortẽ creat. nascit aũt pcipue in q̃rcu, robore: pruno syluestri, & terebitho. Nã si illic dictæ aues egerũt aut stercus faciũt, gignit q̃dã virga, q̃ brumali tpe matura est, sed vt dicit Ply. i messe colligit, & maturescit deeo quẽdo in sole, deinde in lẽtorẽ mouetur aq̃) solet virere sup. in syluis, frigore brumali, q̃ tũc maturum est, noua .i. insolita frõde, qd sup. viscũ, arbor sua .i. ipsi ppria: & nõ sua nõ seminat, q̃ ex stercore turdi nascit, & q̃le .i. q̃liter solet circũdare trũcos teretes .i. oblõgos, & rotũdos, fœtu .i. virgulto, & glutino, croceo .i. crocei coloris, talis erat spẽs auri frõdentis, sup. in opaca ilice .i. arbore illa de gñe q̃rno, q̃ ẽt alterĩus naturæ, & coloris erat, & bractea .i. tenuis lamina, crepitabat sic leni vẽto, æneas corripit .i. celeriter rapit, extẽplo .i. illico & ipse auidus refringit, sup ramũ cũctãtẽ .i. põdere suo auiditati æneæ parũ moræ faciẽtẽ, licet facilis sequeret, & portat .s. ramum, sub tecta Sibyllæ vatis .i. vaticinatricis.

Q̃ gd sit

Viscum gd sit

SERVI. ¶ Cũ forte colũbæ, auguria, aut oblatiua sunt, quæ non poscuntur, aut impetratiua, quæ optata veniunt. Quia ergo hoc oblatiuũ est dixit, forte. Bene aũt dant auguria a colũbis, & veneris filio, & regi, Nõ pertinent ad regẽ, q̃ colũbæ nunq̃ solæ sunt, sicut nec reges quidã. Ipsa sub ora: nam si longius volarent. ad ipsum pertinere non viderentur. Nã captantes auguria certa sibi spacia designabant, quibus volebant videnda ad se pertinere. Maternas. sunt enim Veneri sacræ, propter fœtũ frequentem. & coitum. Via .i. ratio, & incipit esse impetratiuũ, quod oblatiuum fuerat. Cursum, impetũ. Nam & nauium cursus dicimus. Ne defice rebus, ne deserere in rebus incertis. Et bene in syluis inuocat matrẽ, quam iam scit sibi visam esse habitu venatricis: vt in primo legimus. Effatus propriæ effata sunt augurum preces. Vnde ager, post pomeria vocabatur effatus, vbi captabantur auguria, vestiga .s. quia ad capienda auguria post preces immobiles, vel stabant, vel sedebant. Pascentes, optimum augurium, q̃ pascerent. Nam romani in bellis agendis, aut in comitijs habendis pullaria captabant augũria, vnde est in Liui. q̃ cum quidam cupidus belligerendi a tribuno prohiberetur, ne iret. pullos iussit offerri, qui cum missas fruges non ederent, irridens consul augurium ait, vel bibant, & eos proiecit in tyberim. Inde nauibus victor ex africa reuertens in mari cum omnibus, quos ducebat extinctus est. Pascentes: alij distinguunt, & absolutus est sensus. Alij pascentes volando, & referunt ad naturam columbarum, quæ exilientes pascere consueuerunt, alij volando: ambulãdo dicunt. Vola enim media pars pedis, vel manus dicitur. Graue olentis auerni. Male olentis, alibi bene olentis, vt & grauiter spirantis copia timbræ. Floreat. Liquidumq; per .a. modo est aeria perpetuum epitheton. sed purum aut auerni comparatione. Dicit autem eas alte volasse ad vitandum auerni odorem. Super arbore .s. sm̃ antiquam licentiam super iungit ablatiuo. Aura, splendor auri. Hora. tua ne retardet aura maritos, idest splendor, hinc & aurum dicitur a splendore, qui est in eo metallo, hinc & aurarij dicti quorum fauor splendidos reddit. Brumali frigore .u. Bene brumali addidit, tunc enim maturum est & auri imitatur colorem. Nam noua fronde viret, quod vt ait Ply. de fimo turdelarum in certis arboribus nascitur vñ Plautus. Ipsa sibi auis mortem creat. Teretes: teres est rotundum aliquid cum proceritate, vt incumbens tereti damon sic cœpit oliuæ. Ho. brachia, & vultum, teretesq; suras. Extemplo, bene verbo vsus est augurũ, vt diximus supra. Cunctantem, aliud pendet ex alio, quia auidus, vt ostendat tantam fuisse auellendi cupiditatem, vt nulla ei posset satisfacere celeritas. Nam iordãtem dicere non possumus eum, qui fataliter sequebatur, alij cunctantem ad auri naturam referunt .i. mollem, qui paulatim frãgitur .i. lentescit, alij cunctantem grauem dicunt, vt glebas cunctantes, crassaq; terga, expecta.

Effata q̃ sint

Vola gd sit

Aura gd sit

Nec minus interea Misenum in littore Teucri
Flebant, & cineri ingrato sup rema ferebant.
Principio pinguem tædis, & robore secto
Ingentem struxere, pyram cui frondibus atris

ASCEÑ ¶ Nec min⁹, &c. Aeneas auro ramo inuestigãdo occupat⁹ erat socij funebre officiũ executi sunt, qd' ad vngue ẽpscribit poeta, de eo aũt dicit Dona. sic. Cineri nõdũ cinis erat: s; mox cõbusto cadauere erat futurus. Principio: pinguẽ, Ea adhibuerunt, q̃ nõ solũ pyrã istruerẽt, s; cõ facile incẽderet. Armis, nã virorũ fortiũ arma, & cætera, q̃ charissima haberẽt, cũ ipsis psumebãt. Purpureas, ex pcio vestiũ meritũ mortui vult ostẽdere, hac

Donati expositio

vestea

Intexũt

Intexunt latera, & ferales ante cupressos
Constituunt, decorantq; super fulgentibus armis.
Pars calidos latices, & ahena undantia flammis
Expediunt, corpusq; lauant frigentis, & ungunt.
Fit gemitus, tum membra thoro defleta reponunt.
Purpureasq; super uestes, uelamina nota
Coniiciunt, pars ingenti subiere pheretro
Triste ministerium, & subiectam more parentum
Auersi tenuere facem, congesta cremantur
Thurea dona, dapes, fuso crateres oliuo.
Postquam collapsi cineres, & flamma quieuit,
Relliquias uino, & bibulam lauere fauillam.
Ossaq; lecta cado texit Choryneus aheno.
Idem ter socios pura circuntulit unda.
Spargens rore leui, & ramo felicis oliuæ.
Lustrauitq; uiros, dixitq; nouissima uerba.
At pius Aeneas ingenti mole sepulchrum
Imposuit, suaq; arma uiro, remumq;, tubamq;
Monte sub aerio: qui nunc Misenus ab illo
Dicitur, æternumq; tenet per sæcula nomen.

SERVI. ¶ Nec minus, nihilominus ille deflebatur interea dum itur ad syluas. Ingrato tristi, vt gratum aliquid lætum dicimus aliquid ingratum non sentienti. Pinguem, aut de græco transtulit λιπαρόν, aut hypallage est, hoc est de pinguibus tædis. est autem hic ab Home. translatus locus iste, ait. n. ipse κυδήμοντο δέ πάρ φυόμενον καὶ νήεον ὕλη πολήσαν δέ το ῥῆμα κατόμεσσον ἔνθα καὶ ἔνθα. Frondibus atris, aptis ad funera. Cupressus adhibetur funere, vel quod cæsa non repullulat, vel quod per ea funestata ostenditur domus, sicut læta frondes indicant festæ. Var. tamen dicit, pyras, ideo cupresso circundari propter grauem vstrinæ odorem, ne eo offendatur populi circumstantium corona, quæ tamdiu stabat respondens fletibus præficæ .i. planctuum principi, quamdiu consumpto cadauere, & collectis cineribus diceba nouissimum verbum ilicet, quod ire licet significat, Vnde est dixitq; nouissima verba. Pars calidos latices ply. i. na. hi. dicit hæc ex causa, vt mortui ex callida aqua abluantur, & per interualla conclamentur, quod solet plerumq; vitalis spiritus exclusus putari, & homines fallere, Denique refert quendam suppositum pyræ adhibitis ignibus erectum esse, nec potuisse liberari. Vnde & seruabant cadauera septem diebus, & calida abluebantur aqua, & post vltimam conclamationem comburebantur. Vnde traxit Teren. Desine iam conclamatum est. Ahena vndantia flammis, hoc est per flammas: alibi, Nec scias capit vnda, volat vapor ater ad auras. Lauant frigentis, & vngunt, versus Ennij, qui ait. Tarquinii corpus bona fœmina lauit, & vnxit. Defleta, principium ab eo, quod est fleor. Si tamen inueniatur alias sine verbi origine esse dicemus. Purpureas ad imitationem sanguinis, in quo est anima, vt supra diximus, purpuream vomit ille animam. Velamina no. vel ipsi cara, vel animæ. Ex notina eius significhantas vt hinc inter flumina nota. Pheretro, Græce dixit, nam capulus est a capiendo. Vnde ait Plau. Capularis senex. i. capulo vicinus. Subiere phertro, vt subeunt muro. More pa. propinquioribus enim virilis sexus hoc dabatur officium. Facem de fune. vt Varro dicit, vnde & funus dictum est. Per noctes autem vrebantur, vnde permansit, vt mortuos faces antecedant. Fuso crateres oliuo. Dys superis tantum libabant, inferis vero sacrificantes etiam vasa in ignem mittebant, vnde ait crateres. Quod et Sta. in Archemori sepultura commemorat. Oliuum autem ab oliua dixit. nam oleum ab olea dicitur, Flamma quieuit. Quasi pyræ ingentis: quia vt in quarto diximus, pro qualitate personæ pyræ fiebant, sepulchra etiam vel maiora, vel minora fiebant. Ossaq; lecta, aut collecta, aut lecta, id quod vt supra diximus, nobiles nunquam soli comburebantur, sed cum dilectis eque, vel canibus vel famulo. Ter so. aut sæpius, aut reuerater. Licet enim a funere contraxerit pollutionem: tamen omnis purgatio ad superos pertinet. Vnde & ad imparem numerum, aut quia hoc ratio exigit lustrationis. Circuntulit, purgauit, antiquum verbum Plautus pro laruatore, circumferam. i. purgabo, nam lustratio a circumlustratione dicta est, vel tædæ, vel victimæ in quibusdam, vel sulphuris, Iuuena. Cuperent lustrari, si qua darentur Sulphura cum tædis, aut si foret humida laurus. Spargens. Quia res aguntur infernæ, in sexto æneas deos portaturus ait donec me flumine viuo abluero, hæc enim erat mos: vt diximus supra. Felicis oliuæ, arboris festæ, sed moris fuerat, vt de lauro fieret, quod propter Augustum mutauit: vt dicit Donatus, nam nata erat laurus eo die, quo natus est Augustus in palatio, vnde triumphantes coronari consueuerant propter quam rem noluit laurum dicere ad officium lugubre pertinere. Nouissima verba. i. scilicet, nam vale dicebatur post tumuli peracta

Capulus quid sit

Circunferre quid sit.

uestes illum amasse, ex eo demonstrat, quia frequentius illis vsus est: & propterea multis erant notæ. Thurea dona: congesta. Meritum viri ostendit ex multitudine specierum, & cum non dicat regia etiam plura intelliguntur. Congesta, copiose tradita. Fuso crateres, non paulatim, sed semel cecidit. Lecta ex cineribus lignorum. Reliquias ossa, quæ restabant ex cadauere combusto. Lustrauit viros, quia totius classis pollutionem posuerat, idcirco omnes hic lustrat. At pius æneas, superiora cæteri compleuerat: sepulchrum vero idcirco curauit æneas, vt magna mole fieret, quia contemplabatur eius maximum meritum. Arma et posuit, vt quibus in vita floruit, illis in morte ornaretur. Aerio, hoc nomen monti illi apud priscos fuerat. Ergo mira breuitate, & vetus, & nouum ponit nomen. Aeternum per secula, & propter meritum defuncti: & propter authoritatem Aeneæ, quod hoc voluit. neq; placet, quod aerium non sit nomen proprium, sed significet altum, nam quod vetustum illud nomen fuerit, ostendit Maro cum de Miseno dicat, qui nunc, quasi inferat, dicitur nunc Misenus, qui olim dictus est aerius, hæc ille. ¶ Ordo autem est. Nec minus. i. nihilominus, quibus. s. Aeneas abesset, teucri flebant interea in litore Misenum: & ferebant suprema s. officia, quæ exequiæ dicuntur cineri. i. cadaueri ingrato: aut non reddituro gratias, nec percepturo officium, vnde dicit Aug. funebres pompas in solatium viuorum fieri: aut ingrato. i. qui ingratus. i. incommodus erat adhuc reuertens: cum gratior visuis fuisset Misenus quam eius cadauer exustum. Ipsi struxere principio. r. in primis, aut a principio ingentem pyram. i. struem lignorum ad rogum instruendum pinguem tædis. r. arboribus illis resinæ plenis, quibus more candelarum pleræq; nationes vtuntur, & robore secto: quia facile finditur, cui. s. Pyræ ipsi intexunt latera frondibus atris. i. funestis, & lugubribus, & seu feralibus, & constituunt ante. i. anteriori parte, vt videantur, cupressos ferales. i. feræ, quam antiqui mortem dicebant indices, quia s. non reuirent, nisi in Creta cupressi, si semel incisæ sunt, & decorant. i. exornant ad decus, super. i. desuper armis fulgentibus in signum, quod eis egregie vsus fuerat. Pars. i. ipsi partim expediunt. i. expedire parant, latices. i. aquas calidos. i. calefactas, & ahena. i. vasa ærea. vndantia. i. ebullientia flammis, & lauant corpus frigentis. i. exanguis & demortui, & vngunt, vt. s. facilius concremetur. Et gemitus fit incipiente. s. præfica hoc est conclamatur, tum. i. deinde reponunt thoro membra defleta. i. supremo fletu affecta, & coniiciunt sup. i. desuper vestes purpureas, aut quibus. s. viuens gaudebat, vnde addit per appositionem, velamina nota, aut quia purpureus color propter sanguinem animæ gratus est, pars. i. partim, hoc est alij subiere ingenti pheretro. i. capulo, quo effertur corpus, sed quia græcum est, recte scribitur per ph appositione. triste ministerium. i. quæ res est triste ministerium. & ita secundum Vallam gratum, sed non iucundum, & ipsi auersi. i. nolentes aspicere cadauer: more parentum. i. more eorum qui parentes mittunt, aut more parentum, qui liberos suos mittunt tenuere facem. i. tædam incensam, subiectam. s. cadaueri, hoc est præ dolore non poterant inspicere corpus amici, quod vrebant dona thurea. i. thura data, congesta. i. a multis gesta, & accumulata cremantur. s. cum cadauere & dapes cremantur. s. cum cadauere. i. & dapes cremantur, & crateres cremantur oleo fuso, quia infundebant oleum cum crateribus, eo quod inferis fit holocaustum. i. totum incensum. sumuntur autem multa ad hunc locum ex Home. qui Achillem inducit patrocli funus exequentem. Postquam cineres collapsi, sup. sunt. & flamma quieuit, cum non esset amplius, quod vrat: ipsi lauere vino reliquias. i. cineres, & si qua extabant ossa, & fauillam. i. modicam flammam, bibulam. i. lambentem: quod adhuc superat, aut imbibentem vinum, quod infundebat, Et choryneus vir ille nobilis texit ossa. s. Miseni, lecta. i. collecta, aut electa ex alijs, quæ cum eius ossibus erant, cado. i. vasculo, aut vrna ahena. i. æneo, seu æreo Idem. s. choryneus præficus circuntulit. i. purgauit ter socios. s. officio funebri, pollutos vnda pura, spargens. i. aspergens eos rore. i. aspergine leui, & ramo oliuæ felicis. i. ad felicitatem facientis, quia pacem, significat. & saucia consolidat, & . i. simul lustrauit. i. purgauit, circumeundo viros, & dixit verba nouissima. i. suprema, hoc est conclamabat, & officium funebre absoluebat At. i. sed Æneas pius imposuit sepulchrum ingenti mole. i. habens ingentem molem, & imposuit viro sua. i. propria arma. i. instrumenta s. remum quia peritus erat remex, sicut in elpenoris sepulchro Home. remum impositum dicit, & tubam, quia optimus erat tubicen. Imposuit dicit sub monte aereo. i. qui prius secundum Donatum aereus dictus est, qui nunc dicitur misenus, ab illo. s. Miseno, qui illic sepultus est, & qui tenet nomen æternum per sæcula, quæ res attestatur, Misenum fuisse virum magni meriti & Aeneam magnæ authoritatis & totum hoc sumptum est ab homero vbi ait, αὐτὰρ ἐπεὶ νεκρός τ' ἐκάη καὶ τεύχεα νεκροῦ τύμβον χεύαντες καὶ ἐπὶ στήλην ἐρύσαντες πήξαμεν ἀκροτάτῳ τύμβῳ εὐῆρες ἐρετμόν,

Cupressi incisæ vbi reuireant.

liperacta solēnia. Suaqȝ arma viro, ipsi cara sculpsit in saxo, nā supra, ea iā legimus cōeremata. Remūqȝ tubāqȝ: Quia & bellator, & remex fuerat, licet possumus etiā solā tubā accipere. Remus enim est locū, qđ cōtinet tubā. Mōte sub aerio, in aerio nā super est positus, Aeriū aūt alij altū dicūt alij nomē antiquū montis intelligunt, vnde est. Qui nunc misenus ab illo dicitur.

Remus qđ sit

ASCEn.

Donati. expositio

Ordo.

¶ His actis, ꝓpere, &c. Ex ꝓcepto Heleni in.iij.æneid. & Anchisæ in v. æneas Sibyllæ monita ꝓsequit, vt ad inferos descēdere cū ea possit, vnde descripto more suo loco docet poeta. quō sacrificatum est de victimis nigris, de quibus in quinto, huc casta Sibylla: Nigrarum pecudum multo te sanguine ducet. Et ipsi in hoc loco, duc nigras pecudes, e aprima piacula sunto. de his aūt dicit Donatus sic, tuta lacu, Hoc facit natura loci, & non humanum artificiū, ꝗ tuta sit. Talis halitus, refert cām, cur non possent volare, scilicet ꝓpter vim vaporis inde surgētis, quo statim necabantur. Quatuor, procurabat sibylla remediū ad transitū, nam si aues per altitudinē cœli citæ transire non poterant, qđ homo efficeret per teterrimū locū, & tenebras transiturus tardo gressu. Numerus autē, & color, & reliqua, q̄ adhibent, ptinent ad rōnē sacrificij. Suscipiunt, ne iā sacratus in terrā cadat. Ipse atri, oīa nigra inferis mactat, & sterilē vaccā, qr nihil ab inferis nascit, demōstrat q̄tuor, colorē, genus aīalis, cū pmo vellere intactū, ergo nō attonsum, & veneris immune. Nocturnas, nam & tempus tenebrosum inferis conuenit. Oleum. vt validius vrerentur oleum infundit. Ostendit igitur, quo more, vel quibus, & qualibus, & quantis animalibus cæsis inferorum numinum fauor acquiritur. Hæc ille. Ordo est æneas exequitur propere. i. properanter, & festine præcepta Sibyllæ his actis. i. postq̄ hæc acta erant. Spelunca. s. quædam alta. i. ꝓfunda: & immanis. i. terribilis, quasi mala, vasto hiatu. i. apertura oris quasi ad deuorandum parata scrupea. i. scruposa, hoc est asperis lapillis plena tuta. s. ab accessu: lacu nigro. i. propter lacum nigrum ex profunditate. s. & vmbris, & tuta: tenebris nemorum. s. syluarum quam super. i. super quam, vllæ volantes. i. volucres, haud. i. non poterant tendere iter pennis: idest volare impune, idest sine punitione, talis, idest tam vehemens: & teter halitus, idest odor, & exalatio effundens sese faucibus atris, : idest terris, ferebat se ad cōuexa supera: idest ad aera, cām putant, quia odor ille sulphureus consumebat aerē, quo aues sustentant, aut saltem dispellebat

His actis, propere exequitur præcepta Sibyllæ.
Spelūca alta fuit, uastoqȝ immanis hiatu
Scrupea, tuta lacu nigro, nemorūqȝ tenebris.
Quam super haud ullæ poterant impune uolantes
Tendere iter pennis, talis sese halitus atris
Faucibus effundens supera ad conuexa ferebat.
Vnde locum Graii dixerunt nomine Aornon,
Quattuor hic primum nigrantes terga iuuencos
Constituit, frontiqȝ inuergit uina sacerdos.
Et summas carpens media inter cornua setas.
Ignibus imponit sacris libamina prima.
Voce uocans Hecaten, cœloqȝ, Ereboqȝ potentem.
Supponunt alii cultros tepidumqȝ cruorem
Suscipiunt pateris, ipse atri uelleris agnam
Aeneas matri Eumenidum, magnæqȝ sorori
Ense ferit, sterilemqȝ tibi Proserpina uaccam.
Tum Stygio regi nocturnas inchoat aras.
Et solida imponit taurorum uiscera flammis.
Pingue superqȝ oleum fundens ardentibus extis.

SERVI

¶ Præcepta, Sibyl. vt duc nigras pecudes, ea pma piacula sūto. Spelūca alta fuit. qua ad inferos descēdebat, nō vbi fuerat Sibylla vaticinata. Scrupea, lapillosa, nā scrupus eē ꝓprie lapillus breuis, qui pressus sollicitudinē creat. Vñ et scrupulus dictus ē, vñ Ter. iniecit scrupuliū. lacu nigro, aut alto, aut vere nigro iferoꝝ vicinitate. Tuta aūt. Quia hinc lacu, hinc cingit syluis Dicit āt locū. quē nūc dolio la vocāt apud cumas volātes, volucres participiū ꝓ noīe posuit, vt plurim⁹ alburnū volitās cui nomē asylo est. Sane sciendū Lucre. & quos alios physicos dicere

Fundere qd sit & quid vergere

dicere aerē corporeū eē, vñ aues sustinet, sed hūc cedere vapori sulphureo, Vñ aues in illis locis desertæ aere, quo portari solēt, cōcidūt, nō odore, sed pondere: qd' pōt eē verisimile. q alrius in eodē loco possunt volare. Vt tollūt se celeres, liquidūq; p aera lapsæ. Ad cōuexa, ad cœli curuitatē. Cōstituit, frōtiq; i uergit: in q̃to au media iter cornua fudit, & fundere est supina manu libare: qd' fit in sacris supnis. Vergere aūt est cōuersa in sinistrā manū ita fundē, vt patera puertaf, qd' i infernis fit. hæc ptinēt ad victimaꝝ explorationē, vt si nō stupuerit, aptæ pbēt voce vocās, nō vbo, sed certis mysticis sonis: nā variæ numia iuocabanf, qd' apte Luca. exp̄ssit. vt Latrat⁹ hēt ille canū, gemitusq; lupoꝝ. Qd' stridūt, vlulātq; feræ qd' sibilat anguis. Exp̄mit, & plāctus, fractæq; tōitru a nubis. Tot reꝝ vox vna fuit. Cœloq; ereboq; potētē Hoc est qd' ait Hecatē vt plenū numē oñdēt. Supponūt cultros: victimas cædūt, ē aūt sacroꝝ, i qb⁹ mali ominis vba vitamus. Hinc mactare dicimus. i. magis augere. Dr aūt hic culter. Nā cultellus dimminutiuū ē, Hoc cultellū latinū nō ē. Succipiūt, ātiquū ē. M ō suscipiūt dicim⁹, vt supra succepitq; ignē folys Matri Eumenidū. i. noctī, vt hūc mihi da pprū vgo fata nocte laborē. Eumenides dicunf p ꝯ̃riū, cū sint imites. Sorori. i. terræ. Nox. n. vmbra terraꝝ ē. Ense se. vt eū ꝑ vmbras hēret, cōsecratū, vñ ifra, vaginaq; eripe ferrū, itē, strictāq; aciē venietib⁹ offert. sterilē cōgruā deæ nūq̄ enitēti Nocturnas tota nocte ardētes Inchoat: pficī, & ē vbū sacroꝝ. Solida, nō exta dic: sz carnes. Viscus. n. est qcqd iter ossa, & cutē ē. Hic visceratio, puiuiū, qd' fit de carne. Solida q̃. i. holocaustū, q detractis extis aræ sup impōebaf, q̃ nūq̄ ablata elixa et reddebātur, vnde infert. Fundēs ardentibus extis, q̄ꝗ aly p parte totum velint, vt per exta totum animal intelligatur.

Ecce autem primi sub lumina solis, & ortus.
Sub pedibus mugire solum, & iuga cœpta moueri
Sibylla Syluarū, uisæq; canes ululare p umbram.
Aduētante dea, Procul o, pcul este profani.
Cōclamat uates, totoq; absistite luco.
Tuq; inuade uiā, uaginaq; eripe ferrum.
Poeta Nunc ais opus Aenea. nūc pectore firmo.
Tantum effata furens antro se immisit apto.
Aeneas Ille ducē haud timidis uadentem passibus æquat.
Di quibus imperiū est animarū umbræq; silētes.
Et Chaos, & Phlegeton, loca nocte silētia late.
Sit mihi fas audita loqui, sit numine uestro
Pandere res alta terra, & caligine mersas.
Ibāt obscuri sola sub nocte per umbras.
Perq; domos Ditis uacuas, & inania regna.
Quale per incertā lunā sub luce maligna
Est iter in syluis ubi cœlū condidit umbra
Iuppiter & rebus nox abstulit atra colorem.
Vestibulū ante ipsum, primisq; in faucibus Orci
Luctus & ultrices posuere cubilia curæ.
Pallentesq; habitant morbi, tristisq; senectus.
Et metus, & malesuada fames, & turpis egestas.
Terribiles uisu formæ letum, laborq;.
Tū cōsanguineus læti sopor, & mala mentis
Gaudia, mortiferumq; aduerso in limine bellum.
Ferreiq; Eumenidum thalami, & discordia demēs.
Vipereū crinē uittis innexa cruentis,
In medio ramos, annosaq; brachia pandit
Vlmus opaca, ingens, quam sedem somnia uulgo
Vana tenere ferunt, folisq; sub omnibus hærent.
Multaq; præterea uariarum monstra ferarum.
Centauri in foribus stabulant, Scyllæq; biformes.
Et centum geminus Briareus, ac bellua Lernæ.
Horrendum stridens, flammisq; armata Chimera,
Gorgōes Harpyiæq; & forma Tricorporis umbræ.

SERVI.

¶ Primi sub lumina solis, atq hæc sacra per noctē fiebāt, sed locutus est sm Romanū morem, quo dies a media nocte incipit, Nā: vt dicit. Nox ruit, nō venit, sed finit significat. Quamq̄ aly dicāt, hæc sacra incipere a medio die, & produci ad mediā noctē. Canes vlulare. ita numinis ostendebaf aduentus. Canes aūt lebat, sicut plutarchus in vita Pompey dicit, cum consul creatus esset, tanto plausu exceptus est, vt coruus ex aere deciderer, quia voce aer discissus erat. Diodo autem dicit in Babylonia fuisse speluncā, sup: a quā nemo durare potuit propter grauem spiritum: qui & hic esse videtur, vnde. i. de qua re, quia sine auibus eet, gray. i. græci dixerūt locū auernū noie, q: vt dixi, a priuatiua est particula, & ornis huius omnibus auis, Ipse pstituit hic. i. ad introitū auerni pmū q̃tuor iuuēcos nigrātes terga. i. habētes terga nigra, & sacerdos inuergit frōti. i. in frōtē vina, & ipse carpēs inter media cornua summas setas. i. duros pilos, imponit sacris ignibus pmo libamina. i. p modū libaminū, q̃ pprie in liqdis pstitūt sm Ladinū, sz & homini libamina ex liqdis fiāt, aut alys degustādis: tñ q: ignis ei setas abluit faciut, possunt nō improprie seta dici libamina ignibus, vocās voce. i. cū clamore valido inuocās Hecatē. i. deā illā potētē cœlo. i. apud superos, vbi luna dr: & apud nos, vbi diana, & erebo. i. apud tenebras inferoꝝ, vbi pserpina appellaf, aly. s. sacrificuli, supponūt. i. clāculū ponūt vt vltro meāt mortē, & succipiunt (nūc suscipiūt dicimus, sz ipse ēt in pmo huius, Succepitq; ignē folys &c.) pateris. i. in vasa patēria (vulgus tarsias vocat) cruorē tepidū, ipse æneas, q: cætera sibylla curauerat, ferit ense. i. mactat matri Eumenidū. i. furiaꝝ, hoc est nocti & magnæ sorori. i. terræ, q̃ noctis soror est: q: nox est vmbra terræ, & ita q terrā pduxit, simul noctē pduxit, vñ sorores sunt, agnā velleris atri. i. nigri, & caliginosi, & o pserpina, q̃ inferoꝝ dea es: ferit. i. mactat, tibi vaccā sterilē, q: & ipsa sterilis eē dr, vñ & Diana ppetua, dr vgo. qd' pp̄ter frigiditatē lunæ fingif. Tū. i. deinde, ipse inchoat. i. instituit regi stygio. i. ifernali, videlicet Plutoni, aras nocturnas. i. in qbus noctu sacrificef, & imponit flāmis solida viscera tauroꝝ. i. holocaustū facit ei ex tauris: fundēs sup. i. desup extis ardētibus. i. dum exta arderent oleum vngue, quod perpetuum est eius epitheton.

Spelūca babylonica q̃lis

¶ Ecce aūt pmi pacto sacrificio docet effectū eē, qd' æneas supra petierat dicēs, & sacra ostia pādas, ostia. s. inferi reserata esse, & æneā vna cū Sibylla ingressū describēs, q̃bo id factū sit, & q̃lis sit ipse itroit⁹, de q̃ re dicit Dona. sic ecce vbicūq; ponif ecce, necessario, sequif aliqd, qd' metū afferat, vel admiratione ortus, ne incertū eēt, qd sit pmi sub lumina solis, addit ortus, p vmbrā ad oia ptinet, q̃ descripsit. Toto luco, vt penitus lucū reliquatis. Apto. i. qd' semp patebat. Vadētē passib⁹ æqt. magnā fiduciā æneæ oñdit. Dy, qbus imperiū. Dicturus q̃les esse sedes inferni asserant, & q̃ illic gerant, q̃ sunt incognita viuētibus, ne temerarius videat, veniā a dys petit, asserēs nō se authore, sz alys pferētibus illa dicere, ne sibi incognita, & in vulgus nō pferēda videat retegere. Sola nox est, cui lux nulla succedit, icertā in ipsis inītys positā. In sylvis, q̃ ēt illud exiguū lucis sua dēsitate possint eripe. Vacua, in qbus nihil vider, pterq; illic occurri. Hæc ille. Ordo est aūt p sz: ecce. q. d. repēte, & ex iprouiso, qtū ad æneā solū cœptū, sup. est mugire. i. q̃si sonū taurinū edere, & iuga syluaꝝ. i. colles mōtiū syluosoꝝ, cœpta sunt moueri. sub pedib⁹ æneæ. s. & Sibyllæ ad aptionē futurā, sub. i. paulo ante lumina, & ortus. i. ortus luminosus solis i. priusq̃ oriref (q: nocturnas istituerat aras, & noctu erat ad iferos descēdēdū, vñ Anchises. Et me sæuus eqs oriens afflauit anhelis, q̃si diceret, si me sol attigerit, nō potero redire ad meos, Videf aūt, lz Seruius aliter sentiat, voluisse poeta, tēpore diurno apud inferos fuisse, vnde dictura est Sibylla, Nox ruit ænea. q. d. ante supremā noctē reuertēdū esse ad supos, vt fungeref, videlz in itinere, ea dubia luce, quā hic describit poeta) & canes. s. infernæ. i. furiæ (Nā Apollonius in tertio argonauticoꝝ dicit, canes ifernas latrasse, dū medea magicas artes exercebat: ab eo igif cæteri furias appellauerūt canes) visæ, sup. sunt p vmbrā, vates. s. Sibylla pclamat dea. s. pserpina aduētāte. i. cū sentiret deā aduētare, o pphani. i. nō initiati sacris este pcul toto luco. s. Dianæ sacro (vtif aūt vbis, qbus Athenienses in sacris Cereris, & pserpinæ. vbi dicunf, maxime in elusinis, vñ pcul aberāt pphani vsq; adeo, vt nero sibi pscius illis interesse nō ausus sit) Tuq;. i. & tu initiate: inuade. i. audacter ingredere viā: & eripe ferrū. i. ensē. s. quo mactasti agnā, vagina. s. o ænea, opus est nunc animis. i. audacia animositate, & opus est nunc firmo pectore, ipsa effata tm̄ furens. s. sacro furore: imisit se antro apto. i. qd' tūc aptuꝝ erat Ille. s. æneas æqt. i. æquis passibus consequitur, ducē. s. Sibyllam, vadentem passibus haud timidis, imo audacibus, hoc est audacter ingredientē animose pseqf. Quia vero rē secretā, & seclusam dicturus est poeta, vt veniā mereaf, & attentū faciat auditorē pcaf dicēs. o dy, qbus iperiū animaꝝ. s. inducēdi, abducendi, & reducēdi in corpus, aut regēdi post mortē est. i. q hētis imperium animarū. s. & vos vmbræ silētes: & chaos. i. origo reꝝ pfusa & Phlegeton. i. ardoris infernalis fluuius: & loca silētia late nocte. s. perpetua. fas sit. i. liceat mihi loqui audita. i. q̃ de inferis audiuerim, sit sup. fas vestro numine, idest cum vestro numine & beniuolētia,

ASCEn.

Donati expositio

Ordo.

Canes infernæ

& beniuolētia, pādere .i. aperire, & manifestare res mersas alta .i. pfunda terra, & caligine .i. tenebris vēsis, & pfundis aut ignoratione rerū, nescimus .n. q̄ res sunt alta terra tectæ. Incipit ergo narrare dicēs, Aeneas & Sibylla ibāt obscu .i.i. p loca obscura (q2 qd' lo. op. & repostū eē, sæpe dat psonis) p umbras .s. syluar, & terræ, sub nocte sola .i. nulla luce admixta, & per domos Ditis vacuas .s. corporibus palpabilibus & p regna inania. Quale iter est sylvis planā incertā .i. dū ē ppe nouilunium, nec scit, an adhuc sit, sub luce maligna .i. exigua: & sterili nō pbēs sui copiā, vbi .i. postq̄ iupiter cōdidit .i. abscōdit cœlū vmbra .s. terræ. hoc ē nocte, & .p. .i. nox atra abstulit reb9 colorē .i. discretionē colo2: Vestibulū añ ipsum, &c. Docet q̄s in itroitu iferni muenerūt .s. ante ifernū, quē locū nři lymbū vocat, sequitur physicā rōnē, nā quæ illic esse cōmemorat, oia breuia sunt vitæ: & vicina interis, vt pallor .i. pallidi: senectus .i. senes decrepiti, luctus .i. in mœrore cōsumpti, & morbi, & met9, & fames, & mors & labor, & sopor cōsāguineus. & pfusa gaudia, & bellū, & isomnia, q̄ ægris crebra sunt. Vñ Flaccus, velut egri somnia vanæ, finguntr spēs. Itē monstra, vt cētauri, & Scyllæ, & cætera: q̄ hic enūerat, qb9 oibus breuis ē vita, & vicin9 ad inferos descēsus vñ in vestibulo, & foribus prudēter a poeta locant, forte ēt ob id, qđ in corpore infirmo minus solet eē vitiū vñ nota ē nobis vox illa, virtus in ifirmitate pficit. Donatus ad hunc locū dicit

Donati expositio

sic. Vestibulū .a. .i. in hoc erāt oia, quæ cruciāt viuos: aut defunctos affligūt. Luctus, qrū sordidus, & miserabilis cultus est. Curæ, quæcūq3 possidēt torquēt. Tristisq3 se, & qz nřos ōbit vultus, & morti vicinos facit Fames nō solū, q̄ ægest te affert victus. sed q̄ cupiditate rapiēdi affert. Turpiaege. nā & macie deturpat faciē & necessitate sordidū relinqt victū & vestitum. Mala gaudia mētis hæc sunt, quæ in scelera ducūt adulter .n. & latro cū luctu de sceleribus voluptatē capiūt. Mala ergo: qz apud inferos p imunt. Discordia de. in quā ex demētia incidimus. Neq3 iniuria dat sanguinē, & serpētes. In medio ramos post vestibulū ponit iteriore partē, q̄ nō esset sub tecto. Posuit vlmū annosam, & qz nō oēs annosæ sunt mētes, & opacæ frōdibus, idcirco hæc addit. Vana .s. vult hæc esse errores, q pro necessarijs inaniter occurrūt hæc ille. Ordo ē. Luctus, & curæ

Ordo,

vltrices, qz cor vrunt, & dant malis cōscientijs in vltionem, posuere cubilia ante vestibulū .i. paruā stationē, quæ est ante ingnar ædiū fores, & in primis faucibus orci, & morbi pallētes .i. pallidos faciētes, habitāt in primis faucibus orci .i. iferni, & senectus tristis .i. q̄rula & morosa, qz spūs trist9 (vt ē in sene) exiccat ossa: & met9 .i. formido: & fames male suada .i. suadens ad omne malū, cogeret .n. vel pprios artus ab sumere, ac egestas turpis .i. sordidos efficiens: sūt .n. fere sordidi & multi ob torporē egētes, appositore formæ .i. simulachra, & figuræ, terribiles visu .i. ad vidēdū, aut dū videnf .s. letū .i. mors & labor .s. durus tū .i. insup sopor .i. pfundus sōnus cōsanguineus læti .s. mortis, qz vita nřa fm Pli. invigilijs est .n. sōnus mortis imago, & mala .i. imodica, aut noctua gaudia mētis, & bellū mortifer, sup. habitat in limine aduerso. qz superiora sponte moriunf, sed bellū vim infert, & thalami eumenidū .i. furia2, ferrei .i. durissimi, sup. sunt illic (Sūt āt tres furiæ, vt inferius dicem9 sed quæ apud iferos sunt, dicūr diræ vltrices, eumenis āt p antiphrasim dici putat .i. beniuola, nisi sit bñ .i. multū furēs, intelligunt aūt p eumenidas a nōnullis libido, cupiditas, & ira) & discordia demēs .i. pversæ mētis, inexa vittis cruētis .s. habēs in vittis cruētis inexū, erinē vipereū .i. serpētinū, hoc ē p capillis vipas, vlmus opaca, & sup. ingēs .i. valde magna padit in medio .s. dicti loci ramos, & .p. .i. brachia annosa .i. multo2 annorum, quā sedes ferunt .i. dicunt .s. oēs vulgo .i. passim vana somnia .i. isomnia tenef .i. occupaf, & ihabitare, hře .s. somnia sub oībus folijs .s. ipsius vlmi, q̄ arbor sterilis ē, & ita iferis apta (qz vero idē eē somnia: & in egressu dicturus ē. Sunt geminæ somni portæ, &c. diligēs poeta innuit hæc ois quasi isomnia esse, quæ de inferis finxit, & descēsu Aeneæ ad eos (Præterea multa mōstra varia2 fera2, vt cētauri: qui umbilico tenus equi dicunf, & sup ne hoīes, sunt .n. populi Thessaliæ q primi in equis de lōge visi, semi eq putati sūt, stabulāt .i. stabulū habent in foribus, & scyllæ .i. mōstra marina pubetenus hoiēs. biformes .i. duar forma2, & Briareus filius ille cœli: & terræ fm Hesiodū (frater Cyge, q tytanes dicti sunt, & decēnale bellum cū filijs Saturni gesserūt, & victi in tartara detrusi dicuntur, habuisseq3 qnquagena capita & cētenas manus, briarea

Briareus q fuerit

autē dicit Home. egeona ab hoibus appellatū, cū a dijs Briareus dicaf) centūgeminus ergo pp cētum manus: ac belua lernæ .i. hydra stridēs horrēdū .i. horrēde: & chimera mōstrū illud echidnæ ex Tiphaone genitū, sicut, & hydram genitā dicit Hesiodus, armata flāmis, qz mōs ē, cui9 cacumē ardet: & gorgōes virgines ēt mōstruosæ vnū oculū habētes, & harpyiæ volucres ille mōstruosæ & difformes, de qbus in tertio huius dictū est, & forma umbræ tricorporis .i. natæ a corpe trib9 dimēsionibus

nes aūt furias dicit. Luca. stygiæq3 canes in luce superna, Vlulare, & canū, & furia2 esse dicimus. Dea .s. pserpina. Profani, nō initiati sacris. Toto luco, nō tantū a luco: sed ab omni vicinitate luci. Inuade viā, ingredere. Fures deo plena, vel similis furēti. Dij qbus, plenus locus alta sapiētia, de qua varia dixerūt phi. Nā dicūt p alios aīas ad iferos duci, vt hac animas ille euocat orco, Pallētes aīās sub tartara .t. m. .p. e p alios trāsferri, vt nauita sed tristis, p alios purgari, vt aliæ pādunf manes Suspēsæ ad vētos. Per alios ad supna reuocari, vt letheum ad flumē deus euocat agmine magno. Scies .n. de deo2 ipetio varias eē opiniones, prudētissime tenuit gñalitatē. Ex maiore at pte Syronē Epycu2 magr3 suū imitaf q secta supficiē tractat re2, altiora nō disquirit. Vmbræq3 siletes secreta infero2 semp silētia. Nā hominū vmbræ loquūt. Hic ē. Que sacra silētia norūt, inuocat āt summū bonū, qđ i silētio cōstare cer tū e. Et chaos. elemēto2 cōfusio. Inuocat at re2 pmordia. q̄ i elemēto2 fue

Chaos qd sit

rant cōfusiōe, p phlegetonta fluuiū ifero2 igne significat. Nam φλόξ græce ignis est, a quo fm Heraclytū cuncta sunt. Nā ō frigore nihil nascit, vt de septētrione dicat sterili nō quidq frigore gigni. Loca nocte silētia late. aut hoc ē, qđ dixit, vmbræq3 silētes. Aut ōndit esse partē mūdi, in qua ppetuæ sunt tenebræ. Nā si ve2 ē. Et minima cōtētos nocte Britanos. Sphæræ exigit rano, vt e cōtrario sit regio noctibus vacās. Sit mihi fas audita loqui, De alta dicturus prudētia miscet poetica licentiā. Sit numine vestro, cōcedaf a vestro numine. Caligine bene iūxit, ex terris enim gignif caligo .s. vmbra ebscurior. Obscuri, aut hypallage sub nocte obscura soli ibāt: aut subso a nocte, idest vbi nihil est pter noctē. Domos vacuas, nobri mundi cōparatione, simulachra .n. quæ illic sunt, inania sunt. Inania regna, maniū, p qđ ostendif vacuū. Incœptiā, alij icertā legūt sed idē est. Nā icertū incipiētem .i. minorē significat. Maligna, obscura. Malignū pprie angustū est, vt aditusq3 maligni. minores & obscuri. Vult āt ostēdere fuisse aliqd lucis nam aliter qđ dicturus ē: videre nō poterat. Vbi, qñ, nā nō loci, sed temporis.

Vestibulus qd & vnde

Nox abstulit co. dicum enim Epicurei nocte auferre varietatē colorū, Cōtra hos Academici repugnāt in hoc, q squammæ, piscium nocte lucēt. Vestibulū, æthimologiæ nō hꝫ ppietatē, vt ait Varro, sed fit pro captu ingenij. dr n q veitia. ianuā alij vestibulū a vesta dictū volūt, nā illi ianua cōsecrata ē. Alij q nemo illic stet. In limine .n. solus ē trāsitus, vt .n. vesanū, nō sanū sic vestibulū, nō stabulū. Orci, deū posuit, p loco: vt Iouem p æthere, Hora. Manet sub Ioue frigido venator. Orcū igit Plutonē dicit, Cic. i verrinis, vt alter orcus venisse ætnā, & non pserpinā, sed ipsam Cererē rapuisse videaf. Luctus: & curæ. ea dicit eē in aditu ifero2, q̄ vicinæ sunt morti. Vltrices .c. p cōsciētiæ, q̄ puniūt semp nocētes. Tristis, seuera, q̄ signū seueritatē, Cic. iudex tristis iteger, Tū cōsanguineus læti sopor fm Home. q ita ait ἔνθ' ὕπνῳ συμβλητο κασιγνήτῳ θανάτοιο καὶ τῷ νήδυμος ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτεν νήγρετος ἥδιστος θανάτῳ ἄγχιστα ἐοικώς. Egestas .t. quæ turpis facit, & quasi barū re2 imagines facit: quas dicit esse apud iferos, io qz, in quē ista cōcurrunt: sit mortalis necesse est vnde deos imortales dicunt, q ista nō sentiunt: qbus mors ereaf. Mala mentis gaudia, generaliter oiu3 scele2 dicit, ac si diceret, malæ mētis gaudia. Eumenidū thalami, furiæ nunq̄ nupserunt: vñ thalamos accipimus, in qbus natæ sunt. Alij thalamos dicūt, q facti sūt authoribus furijs, sed nō pcedit: qz ait, Terribiles visu formæ & vt nō videaf esse cōtrariū, qz paulopost furias alibi dicit eē. Nā3 pñt hic natæ esse, & alibi manere. & alibi offm exercere pœnarum, In medio āt vestibulo, aut absolutū ē, & itelligimus hāc esse eburneā portā, p quā exiturus est, q̄ res hæc omnia idicat esse simulata, & igressus, & exitus falsus est. Vlmus opaca, ingēs distiguēda sūt ista pp duo epithera. Vulgo temere, passim, cateruati: Folijsq3 subito. Qui de somnijs scripserunt: dicunt, quo tpe folia de arboribus cadant, vana esse somnia, qđ p trāsitum tetigit. Vana āt iō, qz iferis. Nā vana superi nō mittūt. Home. καὶ γάρ τ' ὄναρ ἐκ Διός ἐστι. Cētauri i forib9 .s. bñ i forib9 qz ea q̄ cō nā3 pñt creari, stati pereūt. Stabulāt, aut hñt ēt, & vsurpatiue dixit vt pplat, luctat. Nā stabulo2 dicini9, & bñ allusit, qz ex parte eq sunt. Centauri āt Ixionis & Nubis filij sunt. Ixiō .n. amatā Iunonē de stupro interpellauit, illa cōfessa Ioui est ex eius voluntate nubē in suā formā cōuersā ei obtulit, vnde feruntur nati esse centauri. Scyllæq3 biformis. Bene plurali

Cētauri q fuerint

vsus est numero. Nā Scylla filia nisi fm alios in auem conuersa est, fm alios in piscē. Ergo etiam ipsa biformis fuit, sicut & in siciliæ freto. Dictum ē aūt p poetæ sciētiam. Centumgeminus briareus. cētēs duplex secundu3 fabulas ipse est Aegeon A c belua .l. Hydrā dicit, q̄ fuit in lernis argiuo2um palude, sed latine excetra dicif. quod vno cæso tria capita excrescebant, S3 constat hydrā locum fuisse euomētem aquas, vastātes vicinas ciuitates, i quo vno meatu clauso, multi erumpebāt, quod Hercules videns loca ipsa exussit, & sic aquæ clausit meatus nā

Hydra q̄ fuerit

hydra

hydra ab aqua dicta est .i. ἀπὸ τοῦ ὕδατος. Potuisse at hoc fieri ille indicat locus. Excoquitur, atq; exudat inutilis humor. Flammisq; armata chimæra, ore, leo, postremis partibus draco, media capra, secundum fabulas fuit, & maxime Home. dicente. πρόσθε λέων ὄπισθεν δὲ δράκων μέσση δὲ χίμαιρα revera autem mons Chimera Lyciæ: cuius hodieq; ardet cacumen, iuxta quod sunt leones, media autem pascua sunt, ima vero montis serpentibus plena. Hunc Bellerophon habitabilem fecit, unde chimeram dicitur occidisse: Gorgones, tres fuerunt in extrema aphrica circa atlantem montem, quæ omnes unum oculum habebant, quo invicem utebantur, Sthenio, Euryale, Medusa. Serenus tamen dicit puellas fuisse unius pulchritudinis, quas cum vidissent adolescentes stupore torpebant. Unde fingitur, quod si quis eas vidisset, vertebatur in lapidem. Harpyiæq;, aut iam occisas intelligit: aut secundum Plato. & alios simulachra illic fuisse Nam dicunt omnium rerum ideas quasdam .i. imagines, ad quarum similitudinem pereant universa, hinc est quod in Statio Thyodamas Pla. dicit, omnibus finitor esse videris, mihi vero & sator. Harum autem simulachra bene apud inferos sunt: quæ esse dicuntur, et furiæ. Tricorporis umbræ Eryli, & Gerionis.

Gorgones

mensionibus dimensurabili, super stabulant in foribus, quia omnibus monstruosis naturaliter brevis est vita. Sunt tamen qui dicunt, & forma .i. simulachra umbræ tricorporis .s. Gerionis regis Hyspaniæ qui ut in octavo dicetur tria corpora habuisse fertur. Quæri autem potest de harpyis, quas in tertio huius strophadas insulas habitare dixit, quomodo apud inferos sint? Sed multipliciter responderi potest aut quia interea mortuæ erant, aut quia omnium rerum simulachra, apud inferos esse perhibentur: sicut animæ apud superos, unde Igneus est ollis vigor, & cœlestis origo, aut quia plures præsupposuerit alias fuisse harpyas quam quas Aeneas apud strophades viderit. Nam licet tres syrenes, & tres harpyiæ celebrentur, non continuo sequitur non plures fuisse. Nec vero simile est totam speciem, atq; naturam aut ab illis inceptam aut cum illis defecisse, quare circa, aut nullæ fuerunt, aut & aliæ esse potuerunt quarum apud inferos sint simulachra, Addam quod in Servium dicit Beroaldus contra expositionem illius, tristisq; senectus. Ea autem sunt hæc. Ego potius exponerem tristis .i. querula: & morosa, namq; poeta voluit epitheto demonstrare, qualis sit conditio senectutis: sunt autem senes, ut scribit Cic. in catone, & testatur Seneca morosi & anxii, & queruli, atq; difficiles quod etiam elegantissime expressit Hora. in arte poetica seniles mores describens. Difficilis, querulus, laudator temporis acti, se puero censor, castigatorq; minorum, Vergilium (ut arbitror) imitatus est Silius illo versu, Curæq;, insidiæq;, atq; hic queribunda senectus. Nam a Silio senectus dicitur queribunda, quasi plena querimoniarum, quam a Vergilio tristis nuncupatur: & ab Hora. in carminibus morosa: ob varios .s. ac difficiles mores, quibus sunt obnoxii queruli senes. In eodem vi. volumine, ubi dicitur simul accipit alveo, Ingentem Aeneam, exponit Servius, alveo .s. fluminis, mihi videtur exponendum esse alveo .s. navis, ut intelligamus Aeneam intra cymbam receptum fuisse a Charonte, namq; alveus elegantissime dicitur navis, sive ipsius navigii receptaculum, Propertius evidentissime id ostendit sic scribens in tertio. Aut quidnam fracta gaudes Neptune carina, Porta bar sanctos alveus ille viros. Livius li. xxi. Alveos informes raptim faciebant .i. naviculas. Et idem li. x. pars igitur fluviatiles naves ad superanda vada stagnorum apte planis alveis fabricatas complent, præterea alveus, quemadmodum de fluminibus dicitur, ita etiam de rebus aliis. Columella in nono, ova in alveolum ligneum conferat. Ply. in x. Alveos ex cornu spectatos esse refert .i. apium alvearia, & Varro inquit, ubi apes sint, alvei sunt ex viminibus, Palladius in novembre sordibus liberandi sunt alvei præterea error manifestarius est apud Ser. in hystoria, qui quanto levior est, tanto minore venia dignus. scribit enim Parthenopeum filium fuisse Menalippæ, cum filius fuerit Atlantæ puellæ in cursu pernicissimæ, ut Statius atq; Diodo. meminerunt, quod & omnes hystorici testantur. In illo quoq; versu Maroniano, Explebo numerum, reddarq; tenebris admiror Ser. cum more diligentius Commentatoris varias interpretationes attulerit, omisisse id, quod a Macrobio relatum est, quod eruditionem maximam præ se fert, & vergilianæ sententiæ optime quadrat. Scribit enim Macro. in somnum Scipionis animas sociari corporibus quibusdam numeris, qui numeri dum supsunt, perseverant corpus animari, cum uero deficiunt, mox arcana illa vis solvitur, qua societas ipsa constabat, anima ipsa non deficit, quippe quæ immortalis, atq; perpetua est. sed implens numeris corpus fatiscit. hinc illud est doctissimi vatis. Explebo numerum, reddarq; tenebris, hæc Macrobii interpretatio tam subtilis, tam elegans, tam erudita prætermitti non debuit a curioso Commentatore, qui ex fontibus philosophorum, unde hauserat Macrobius, haurire potuisset. præsertim cum multa undiq; exquisiverit, sed ut mihi videtur, nihil est cum predicta Macrobii expositione comparandum.

Corripit hic subita trepidus formidine ferrum
Aeneas, strictamq; aciem uenientibus offert.
Et ni docta comes tenues sine corpore uitas
Admoneat, uolitare caua sub imagine formæ.
Irruat, & frustra ferro diuerberet umbras.
Hinc uia Tartarei quæ fert Acherontis ad undas.
Turbidus hic cœno, uastaq; uoragine gurges
Aestuat, atq; omnem Cocyto eructat arenam.
Portitor has horrendus aquas, & flumina seruat
Terribili squalore Charon: cui plurima mento
Canicies inculta iacet, stant lumina flamma.
Sordidus ex humeris nodo dependet amictus.
Ipse ratem conto subigit, uelisq; ministrat.
Et ferruginea subuectat corpora cymba
Iam senior, sed cruda deo, uiridisq; senectus.
Huc omnis turba ad ripas effusa ruebat.
Matres, atq; uiri, defunctaq; corpora uita
Magnanimum heroum, pueri, innuptæq; puellæ.
Impositiq; rogis iuuenes ante ora parentum.
Quam multi in syluis autumni frigore primo
Lapsa cadunt folia, aut ad terram gurgite ab alto
Quam multæ glomerantur aues, ubi frigidus annus
Trans pontum fugat, & terris immittit apricis.
Stabant orantes primi transmittere cursum
Tendebantq; manus ripæ ulterioris amore.
Nauita sed tristis nunc hos, nunc accipit illos,
Ast alios longe summotos arcet arena.

ASCEN. ¶ Corripit hic subita, &c. Docet quomodo peruenerit ad charontem portitorem: qui fingitur animas e corpore migrantes cymba quadam traducere ad inferos, et illinc post certum tempus iterum in noua corpora reducere, quod re alonge a fide nostra abhorret, sed archaæ apud ethnicos philosophiæ innititur, & præcipue pythagoricæ, quia pythagoras corpora pene infinita considerans: nec noscens animas posse de nouo a deo creari, putansq; eas certo numero constare, & æternas esse asseruit eas de corpore in corpus transmigrare, ne tamen auferret pro benefactis præmium, & ita benefaciendi voluntatem (Quis enim virtutem amplectitur ipsam, Præmia si tollas, ut inquit Iuuenalis) auferret, dixit animas bene meritas mercedem suam recipere in elysiis campis: illicq; frui beata vita pro magnitudine meritorum diu, aut parum, & pacto tempore per fluuium obliuionis trahi in desiderium huius vitæ, & illinc huc reduci. Dicit ergo ventum esse ad eum locum, ubi innumeræ expectabant animæ transituræ orantes, de qua re dicit Donatus sic. Turbidus hic cœno, pro qualitate inferni fuit natura aquæ turbida, cœnosa, odoris pessimi, ut pote, quæ ructaret a cœno. Portitor, id est proprie est: qui portum obseruat, ut nullus eius iniussu in alienas regiones transeat. His igitur aquis, tam male olentibus tam horridis aspectu, erat par custos, nec dissimilis loco & regioni. Stant lumina flamma, inflexibiles oculi, quasi flammam emittebant. Sordidus. a. sordidum erat velamen, neq; tamen ut totus tegeret corpus et non fibula, sed nodo nectebatur. Ipse ratem, non agendi potestatem, sed pœnam habebat, quia multa simul officia implebat, nam dabat vela, vectabat corpora, subigebat .i. non sine labore agebat. Viridis, non propter colorem, sed quod adhuc non paruum de pristinis temporibus retineret. Cruda, et viridis, quia nondum tendebat ad maturitatem. Iuuenes, qui adhuc suis commodis inseruire patriæ potuissent. Pueri & virgines, quos in speciem posteritatis seruandæ conuenerat in longum senium produci. Distinguit sexus & ætates, ut ostendat mortem omnibus esse communem, nec moriendi esse ordinem. Quam multa, ex hac comparatione quanta fuerit turba, ostendit. Tristis, durus, nunquam affabilis. Nunc hos, nam omnes simul non poterat. Hæc ille. Ordo autem est. Aeneas trepidus .i. festinus subita formidine corripit, hic .i. hoc loco, ubi tanta sunt monstra, ferrum .i. ensem ferreum, & offert .i. obiicit venientibus .i. ad se properantibus, aciem .i. acumen ferri strictam .i. euaginatam, & ni .i. nisi comes .s. sybilla docta .s. pericula regni infernarum, admoneat tenues vitas .i. animas sine corpore, vnde prius inania regna dixit, volitare sub imagine caua .i. non habente corpora, sed simulachra duntaxat, atq; umbras. formæ .s. habentis corpora, ipse irruat .s. in ea monstra, & diuerberat ferro .i. ense frustra umbras, quia non possit contingi, cum nihil habeant solidi: hic sup. est enim mer, aut apparet. via quæ fert .i. ducit ad undas acherontis, illius fluuii infernalis sine lætitia dicti tartarei .i. ad

Donati expositio Portitor quid dicatur

SERVI. ¶ Offert, non ad feriendum, sed ad repellendas umbras, unde & offert dixit. Sacerdos autem ferire prohibet. Tartarei, quod fert acherontis ad undas. sequitur illud pythagoricum dicens eos tenuisse vias post errorem syluarum, quod vel ad vitia, vel ad virtutes ducit. Tartarei. acheron. acheronta vult quasi de imo nasci tartaro, huius æstuaria stygem

profunditatẽ infernalẽ tẽdẽtis: gurges. i. pfundus vortex aquarũ ois ingurgitãs, existẽs turbidus coeno. i. luto turpi, & voragine. i. ingurgitatioe, vasta. i. valde ampla, aestuat. i. aestũ, & feruorẽ suũ exercet, hoc ẽ ebullit, hic. i. hoc loco, ad quẽ accedũt, atqz eructat oẽm arenã, cocyto. i. in cocyton pstigen, Charõ portitor. i. trãsuector, & magister portus horrẽdus terribili squallore. i. situ & immundicia, seruat has aqs & sub haec flumina cui. s. charõti, plurima canicies. i. incana barba iacet inculta: mẽto. i. p mẽtũ, & cui lumina i oculi stãt. i. horrẽt, & arrecti sũt flamma. i. igniem icãti, & cui amictus sordid9 more nautarũ depen/det ex humeris, nodo. i. p nodũ, quo pnexus ẽ. ipse. i. vt vulgo dñt, i ppria psona, subigit. i. gubernat, pto. i. ptica, aut sudera tẽ. i. scaphas, q̃ aias traducit, & subuectat corpa. i. simulachra corpoꝝ, aut corpa vivoꝝ, qñ aduenerũt, cymba. i. nauicula fer/ruginea. i. ferrugine, hoc ẽ fusci, seu subnigri coloris, existẽs iã senior. s. plusq̃ illi officio cõueniat senex, sed senectus est cruda & viridis i. ppetua, & indefatigabilis deo. i. qz de9 est. Ois turba effusa. s. e corpib9 ruebat huc. i. ad hũc, ad ripas. s. matres: atqz viri. i. foemellae, & masculi. sz foemellas, qz ĩbecilliores p̃/posuit, vt viciniores oreo, & corpa magnanimũ. p magnanimorũ heroũ, defuncta vita. i. q̃ iã expleuerãt offm̃ vitae, hoc est si/mulachra eoꝝ, & pueri. & puellae innuptae. & iuuenes ipositi rogis añ ora parẽtũ. Per qd admonet iuuenes ne nimiũ ɔfidãt annis, qz plures liberi a parẽtib9 sepeliunt q̃ eos sepeliãt. Quã. i. q̃tũ. multa folia cadũt lapsa. i. labẽtia i syluis, primo frigore. i. p frigus primũ, autũni, aut q̃ multae aues glomerant. i. i modũ glomeris aduoluũt ad terrã ab alto gurgite. i. fluxu maris, vbi i. qñ, annus. i. tps anni frigidus. i. frigidũ fugat sup. aues, trãs potũ. ad q̃rẽdũ. s. aerẽ tepidũ, aut tẽperatiõẽ. & immitit terris apricis. i. soli expositis, vbi plus caloris est q̃ vbi frequentes syl/uae sunt, sup. rã multi stabãt orãtes trãsmittere. i. vt possint trãsmittere pmi, cursũ. & tẽdebãt. i. extẽdebãt supplicãtiũ more, manus. s. suas amore ripae vlterioris, qz volebãt trãsmitti ad locũ ipsis debitũ, sed nauita. i. portitor charõ, tristis. i. immitis, accipit nunc hos, nũc illos certo tñ iudicio, ast. i. sed arcet alios. i. longe tenet alios submotos. s. a cymba, Longe supp. in arena. i. litore arenoso videlicet eos, qui munus vitae non expleuerant, aut sepulturae honore secundum ethnicos caruerant.

ria stygẽ creare, de styge ãt nasci cocytõ, & haec ẽ ethymologia, nã physiologi a hoc hz. Qui caret gaudio sine dubio tristis ẽ: tristitia ãt sine dubio vicina luctui ẽ, q pcreatur ex morte vñ haec esse apud inferos dicit. Cocyto eructat harenã. i. cocytõ. s. p stygem. Has horrẽdas aquas, pp tria flumina. Portitor, pprie q̃ portat, abusiue ẽt qui portat: portitor dr: sicut vector. Terribili squallore, terribilis squalloris. Charõ, p antiphrasim q̃si acheron. Mento cani. i. veteres. n. non solum comas ornabant, sed ẽt barbã, vt nõnullas vidimus statuas. Stant. horrẽt, & est polysemus sermo, vt diximus supra, sicut & subigit. p ipellit, furit, agit, regit: & est polysemus sermo, nã & acuit significat, vt subiguntqz in cote secures. Velisqz ministrat, aut p vela, & est septimus, aut velis obsequit & dtũs est, Ferruginea, nigra: tristi, nã lugubrẽ eẽ hũc colorẽ oñdit dicẽs, Cũ caput obscura nitidũ ferrugine texit corpora cymba, oẽ qd' põt videri, corpus dr, nã paulopost discretionẽ fecit dicens, Corpora viua nefas stygia vectare carina. Iã senior, aut cõparatiuũ p positiuo posuit, aut vt diximus: senior ẽ vltra vires senex: vt iunior itra iuuenẽ ẽ, quã rẽ a Varrone tractã ɔfirmat ẽt Ply. Cruda deo, viridisqz. s. τὸ ἄτιον, qz in deo. Autũni frigore primo, extremitatẽ vult oñdere, qd' ait Iuue. Iã lenfero cedete pruinis autumno. Nã eius prima pars, feruet, vt Torosqz autũni icãduit aestu. Sane sciẽdũ sm Ply. folia autũnali tpe iõ cadere, qz ois tũc in arboribus humor aestatis calore inenit exhaustus. Ergo cadũt. nõ qz tũc siccari icipiat, sed qz tũc eia iã deest humor. Glomerantur. a. bñ rebus volantibus cõparauit animas. qz & ipse volitãt. Immitit apricis. i. sine frigore, vt dixim9 supra, vñ nõnulli & aphricã dictã volunt. Primi trãsmittere Figura graeca est, vt primi trãsirent. Tristis, asper, & mirabilis.

Portitor q̃ dicat

ASCEN. ❡ Aeneas, &c. Tãgit subinde poeta pro more inferis opiones. Quia. n. pium est defunctoꝝ cadauera sepelire, ne insepulta relinquerent, dicit vmbras eoꝝ qui ius sepulturae nõ obtinuerũt, cẽtũ annos errare, id. n. est quasi plenũ vitae tẽps, nã si viginti an/ni vltra centũ denẽ. decẽ pmi vitae anni sunt, q̃si inutiles pp infantiã, & decẽ vltimi pp delirationẽ decrepitae aetatis: quae ad infantiã redit. Caetera cũ ordine patebunt. Sed Dõati vba sunt.

Dõati expositio

Breuiter, ne qua fieret reb9 necessaria mora. Certissima ples natus ex hoste nõ immerito paues, sed nihil debes metuere, qz a dijs principiũ ducis, Cocyti stagna, nõ auget morã, qz respõdet ad id, qd nõ interrogat, sed minuit. Nã curat, ne postea interroget. Stagnũ igitur ingt cocyti hẽt nomẽ. Palus vo, q̃ ex supfusione aquae efficit styx appellat. nec indiget pbatiõe, qd insepulti nõ traspotent, qm cernit ibi, quos sepelire nõ potuit. Quos simul a troia reuocat in memoriã legẽti, quis ti essent, & vbi & qm, & qua vi pirissent, & simul, ne qs daret vitio aeneae, qd suos nõ sepeliret, qm sepelire nõ potuit, In vndis, nõ effusus in vndis ne sit vitiũ in casu, sed effusus, cũ in vndis eẽt. Haec ille.

Ordo.

Ordo aũt est, Aeneas (.n. p qz, miratus sup. erat, & motus tumultu. i. multitudine aiarũ tumultuose ad scaphã pperãtiũ) ait: o virgo dic, qd cõcursus. s. aiarũ ad amnẽ vult. i. ptendit: ve p vel qd aiae petunt, vel quo discrimine. i. qua differẽtia, & discretione, hae. i. qdã ex illis, linquũt ripas. qz vidẽt se nõ posse trãsmitti, illae. i. aliae verrũt remis. s. in scapha charõtis, dũ charõ gubernaculũ tenet, quae trãsmitti volũt, remigiũ supplẽt, vada liuida. i. subnigra, cuius colora est plũbũ. Is. n. liuor dr, vñ amasius poeta, Tũ succos, herbasqz ocdi, qs liuor abiret. Quẽ fae impresso niuria dẽte venus. Sacerdos longaeua. s. sybilla, cui9 rõnẽ assignat, Seruius, fata ẽ olli. i. illi, breuit sic. O gñate Anchisa. s. pre. certissima ples deuz i. deoꝝ. s. p venerẽ matrẽ, aut qz anchises quoqz p apotheosim de9 factus sit, tu vides alta. s. profunda stagna cocyti. i. illius fluuij infernalis, & paludẽ stygiã. i. tristitiae infernalis: cui9 numẽ dij timẽt iurare, & fallẽ, non timẽt iurare, sed iurare, & fallere, hoc ẽ peierare, qz obligãt se iurãdo p stygẽ ad tristitiã, q̃ dijs cõtraria ẽ, haec turba, quã cernis. ẽ ois. i. tota vel haec ois. i. tota turba, quã cernis, est inops. i. sine terra, qz p. i. inhumata. hoc est insepulta, aut potius inops. i. sine ope, & auxilio. hoc ẽ paupercula, nec (vt iuuenalis dicit) hz quem porrigat ore triẽtẽ, veteres. n. supstitiosi dabãt defunctis i ore triẽtẽ, vt a charõte eo naulo traducant: quoꝝ vero corpora interierãt i aqs, qz sepulturae & naulo caruerũt, putabant cẽtũ errare ãnos. vñ dicit ille. s. horridus, & incultus ẽ charõ portitor. i. portus obseruator, & trãsuector, hi, quos vnda vehit sepulti sup. sũt, nec dat. i. pmittit charõti, is velit trãsportare. s. alios ripas horrẽdas, nec fluẽta. i. flumina rauca. i. reumata. aut rauce resonãtia trãsportare dicit prius q̃ ossa gerũt sedib9. s. suis, hoc ẽ bustis, aut sepulchris. Ipsi sup. insepulti errãt cẽtũ ãnos. s. continuos, qd' dixi spaciũ legitimũ vitae, & volitãt. i. pcipitãter

Liuor q̃ dicat

Antiq̃ supstitio

voluntẽ

Aeneas (miratus enim, motusque tumultu.) — Aeneas.
Dic ait o uirgo, quid uult concursus ad amnem?
Quid ue petunt animae? uel quo discrimine ripas
Hae linquũt? illae remis uada liuida uerrunt?
Olli sic breuiter fata est longaeua sacerdos. — poeta
Anchisa generate, deum certissima proles. — Sibylla
Cocyti stagna alta uides, Stygiamque paludem.
Di cuius iurare timent, & fallere numen.
Haec omnis, quã cernis, inops, inhũataque turba est.
Portitor ille, Charõ, hi, quos uehit unda sepulti.
Nec ripas datur horrendas, nec rauca fluenta
Transportare prius, q̃ sedibus ossa quierunt.
Centum errant annos, uolitantque haec littora circum.
Tum demum admissi, stagna exoptata reuisunt. — poeta
Constitit Anchisa satus, & uestigia pressit.
Multa putans sorteque animo miseratus iniquam.
Cernit ibi moestos, & mortis honore carentes
Leucaspim, & Lyciae ductorem classis Orontem.
Quos simul a Troia uentosa per aequora uectos.
Obruit Auster, aqua inuoluens nauemque, uirosque.
Ecce gubernator sese Palinurus agebat.
Qui libyco nuper cursu, dum sydera seruat.
Exciderat puppi medijs effusus in undis.

SERVI. ❡ Aeneas, ordo est aeneas ait, dic virgo, Caetera p parẽthesim sũt. Discrimine, dfia. Linquũt, redeũt ca, nõ trãseũtes. Liuida nigra: nã liuidũ. i. fuidũ nõ nisi apud neotericos inenies: Luc. Liuor edax tibi cũcta negat. Lz Oui. dixerit. Liuor edax vitiũ mores nõ exit i alios. Longaeua Apollo sibyllam pie dilexit, & poscẽdi qd' vellet, arbitriũ dedit. illa hausit harenã manib9, & tã lõgã vitã poposcit. Id apollo posse fieri cẽsidit. si erythraeã insulã relinqueret illã nũq̃ reuisura, Venit ergo cumas, vbi corporia viribus deserta vnã i sola voce retinuit. Hoc itelligẽtes ei9 ciues: siue inuidia, siue cõmiseratiõem dñt epistolã miserũt cretã antiquo more signatã. A illa uisa terra patria in morte resoluta ẽ, Vñ sunt, q dicãt hanc esse, q̃ romana fata scripsit, qd in eẽso apollinis tẽplo a de Romã illati sunt libri, vñ haec fuerat. Certissima ples, cũ subire iferos potuerit. Multi. n. ad gloriã sibi genus fingũt: vt Romulus ex Marte, Alexãder ex Ioue hãmone

Sibyllae fabula

bāmone, sic de hercule Salue vera Iouis proles. Fallere numē: siue pp victoriæ fauorē Stygis filiæ, naʒ statuit iupiter, si qs fefellisset eius numen, vno anno, & nouem diebus ambrosia. & nectare priuaret, sed rō est, q iō p stygē dij iurāt, q tristitia cōeraria ē æternitati. Inops, ībumata, Duo dic: q neqʒ legitimā hʒ, nec imaginariā sepulturā. Inopem. n. dicit sine pulueris iactu: nā ops terra est, iops sine terra, sine humatione. Vult autē ōndere tantū valere ianē, q̄tū plenā sepulturā, Naʒ & Deiphobi vmbra trāsuecta est. cui Aeneas cœnotaphium fecit, vt tūc egomet tumulū rhethæo i litore inanem: Constitui. Rite autē sepultos. i. fletos, Nā sine fletu sepultura nō est. vñ legimus inhumata, infleta qʒ turba facit supradicta flumia trāsire, qbus luctus nomē iposuit. Centū aūt annos iō dicit, q illi sunt legitimi vitæ humāæ, qbus cōpletis pōt aīa trāsire ripas. i. ad locū purgationis venire, vt redeat rursus in corpora Sane sciēdū, q eū terrā dicimus, hæc ops facit, si nymphā dicimus hō opis, si diuitias hæ opes numero tātū plurali. Rauca fluēta, aut reumata. i. æstuaria dicit, aut hñ plurali, q oe tribus loquit. Sedibus ossa gerūt. i. priusq̄ corpus in nām suā redeat. i. in terram Stagna exoptata reuisunt. Lethæi. s. fluminis. Vestigia pressit, cogitatione. s. tardatus. Putans, reputās, cū aīo ptractās. Sorteqʒ aīo miserat⁹ ini. iniqua. n. sors ē puniri, ppter alterius negligētiā, nec. n. qs culpa sua caret sepulchro, Bñ aūt aīo quasi rei psago, vt alibi, præsagam aīi mens. Ipse. n. æneas isepult⁹ iacebit, vt mediusqʒ ibumatus harena. Mortis honore: sepultura, vt qsqs honor tumuli. Ductorē classis, apertū exēplum,

volunt circū hæc litora. tuʒ. s. deinde admissi. s in scaphā, demū. i. tandē. s. post longaʒ expectationem, reuisunt stagna exoptata s lethæi, p quā obliuionē malorū ibibūt. Satus. i. pgenitus, anchisa. s. æneas, pstitit s. cogitabūdus, & pressit vestigia: putās. i. reputās aīo multa: & miseratus aīo sortē iniq̄. s. eo:ū, ppter caretiā sepulchri illic vagabanī: cū multi sua culpa nō carent sepultura, nec suis meritis obtinere possent, & est psagiū futuræ mortisqʒ ē: æneas i numico submergendus sepultura cariturus est, iuxta iprecationeʒ didonis in quarto. Sed cadat añ diē, mediaqʒ ibumatus harena, &c. miseratus ergo sortem iniq̄ cernit ibi leucaspiʒ: & orontē ductorē classis lyciæ (de quo in primo. Vnā q̄ lycios, fidūqʒ vehebat orontē. de leucaspi aūt Excutit, pnūsqʒ magister: voluit i caput) mœstos, & carentes honore mortis. i. q ipēdiī mortuis. s. sepulturæ, quos vectos a troia simul. s cū ænea, p æquora vētosa, auster i. vētus species pro gñe obruit aqua: & ita nō erāt sepulti. nec licet cœnotaphiuʒ fecerit, pstitit. vñ dixit, nec iā exaudire vocatos, iuolēs. s. auster p aquā, & nauē, & viros. Ecce. q. d. pter opi. Palinurus gubernator. s. olim, dū vita manebat, agebat. i. ipellebat sese ad æneā. qui exciderat nup. i. paulo añ puppi. i. e puppi cursu. i. in transcursu libyco. i. facto ex libya p siciliā: tñ exciderat dicit, dū seruat. i. seruaret sydera, q dictū ē, oculosqʒ sub astra tenebat effusus. s. i mare. existēs sup. in medijs vndis. i. dū eēt i medio vndar. tantū ab vno litore, q̄tū ab altero, & ita vsus ē ablto q si e naui effusum in aquas construxerit dixerit in vndas.

classem ēt dici vnaʒ nauem. Nam legimus, vnam: quæ lycios, fidūmqʒ vehebat Orontem. Auster. hic distinguendum. Sese agere est sine negocio incedere. Qui libyco nuper cursu, bene libyco. Nauigatio enim non ab diuerticulo, sed ab itentione accepit nomen, effusus in vndis Archaismos est, Quāquā Donatus esse ordinē velit, dū seruat sydera in vndis medijs.

Ope opis opes quo differe rāt

Aeneas. Hunc ubi uix multa mœstum cognouit in umbra.
Sic prior alloquitur. Quis te Palinure deorum
Eripuit nobis? medioqʒ sub æquore mersit?
Dic age, namqʒ mihi fallax haud ante repertus
Hoc uno responso animum delusit Apollo.
Qui fore te ponto incolumē, finesqʒ canebat
Venturum Ausonios. en hæc promissa fides est?
Poeta palinur⁹. Ille autem. Neqʒ te Phoebi cortina fefellit
Dux Anchisiade, nec me deus æquore mersit.
Namqʒ gubernaclum multa ui forte reuulsum.
Cui datus hærebam custos, cursusqʒ regebam.
Præcipitans traxi mecum, maria aspera iuro.
Non ullū pro me tantum cœpisse timorem.
Quam tua ne spoliata armis, excussa magistro.
Deficeret nauis, tantis surgentibus undis.
Tris notus hybernas immensa per æquora noctes
Vexit me uiolentus aqua. uix lumine quarto
Prospexi Italiam, summa sublimis ab unda.
Paulatim adnabam terræ, iam tuta tenebam.
Ni gens crudelis madida cum ueste grauatum.
Prēsantemqʒ uncis manibus capita aspera montis,
Ferro inuasisset, prædamqʒ ignara putasset
Nunc me fluctus habet, uersantqʒ in littore uenti.
Quod te per cœli iucundum lumen, & auras.
Per genitorem oro, per spem surgentis Iuli.
Eripe me his inuicte malis, aut tu mihi terram
Inice, nāqʒ potes, portusqʒ require Velinos.
Aut tu, si qua uia est, si quam tibi diua creatrix
Ostendit, neqʒ enim credo sine numine diuum
Flumina tanta paras, Stygiamqʒ innare paludem.
Da dextrā misero, & tecum me tolle per undas.
Sedibus ut saltem placidis in morte quiescam.

SERVI. ℭ Multa mœstū. cognouit i vmbra, prudētiores dñt animas recedētes a corporibus sordidiores eē, donec purgenī, q purgatæ icipiūt eē clariores. Vñ paulo post. Donec longa dies pfecto tpis orbe, exemit labē, purūqʒ reliqt. Aethereū sensuʒ, atqʒ aurai simplicis ignē. i. nō vrētis, vt est sol. Inde ē, q aliæ aīæ lunarē circulū, aliæ solstitialē dñr p mō purgatiōis, Recte ergo palinuʒ obscura vmbra circūdatū dicit, & vix agnitū, q nec ad loca q devenerat purgatiōis. sic & de Didōe, Agnouitqʒ per

ASCENS. Dōati expositio. ℭ Hunc vbi vix multa, &c. Recitat verba æneæ ad palinuʒ, & palinuri ad æneā rñsionē, vñ sunt Donati explanationes huiusmodi. Multa vmbra. hoc excusat, & amicū nō statim agnouerit, Qui fore te pōto, nihil dixerat de palinuro Apollo, sed tacēdo de suis aduersis, boni aliquid pmisisse vr. Deus cognouit vim illā eē diuinā. sed qs deus fuerit ignorat, q non vidit, nisi phœbātē. Vi reuulsuʒ, ōndit pro viribus pugnasse, vt excusaret factū. Capita aspera: aspera saxoʒ, q ex mōtis radicib⁹ veluti capita in mare extāt. Versant in litore. ne in pfundo esse videret. Per iocūdū, q apud inferos non ē iocūdū. q. d. ad id, qd cupis remeare. Per genitorē. cuius cā tot subis labores. Malis his. captat hic cōmiserationē, Inijce terrā, ōndit facilitatē. Portusqʒ require velinos. remouet laborē qrēdi Aut tu si qua via est. ōndit illū posse, & q tāto vir est corpis robore, & animi ingenio: q natus ex dijs. Qʒ venerē matrē hʒ, q ipsi maiora dij cōcesserūt, qñ voluerū hūc descēsum pmiserūt, hæc ille.

Ordo Ordo est. Aeneas alloquitur prior. s. q̄ ille loqueret, hunc. s. palinuʒ vbi. i. postq̄ agnouit, sup. eū vix. i cū sūma difficultate, q mœstū. i. mœstitiæ signa habētē. in multa vmbra. O palinure, qs deoʒ eripuit te nobis. & mersit te sub æquore medio, age. i. agendū dic, sup. id mihi, nāqʒ p q. apollo, haud. i. nō reptus mihi. i. a me añ. i. prius. fallax. i. mēdosus, aut deceptorius, delusit. i. decepit. aīum hō vno. s. rñso q canebat (qd κατα τὸ σιωπώμενον intelligit. id aūt fit: qñ p id, qd sequit. intelligit tacitū aliqd pcessisse. vt hic. Nā nusq̄ legit apollinē pmisisse æneæ q palinurus ad italiā pueniret. sed qr id pmissum dicit multa intelligemus pmissa, & dicta, q nō sunt scripta in libris hoc) te fore. i. futuʒ eē icolumē. i. saluū, & supstitē. ponto. i. mari, & venturʒ sup. ad fines ausonios. i. italicos pmissos ab apolline, vñ Helenus in. iq. Ausoniæ pars illa pcul, quā pandit apollo. en. incusandi mō aduerbiū, idqʒ in apollinē hec est fides pmissa? Aūt p sed ille. s. palinur⁹, sup. ait: aut rñdit. O dux anchisiade. i. ab anchisa genite, neqʒ cortina. i. locus secretior, vñ phœbus rñsa dabat, phœbi. i. apollinis fefellit te, nec deus mersit (deus enī sōnus deiecit eū) ine æquore. i. mari, nā ego pcipitās. i. pceps cadēs, aut sup. me pcipitās: sed neutrū dicit, q neqʒ deū icusare voluit, neqʒ mētiri, traxi mecū gubernaclūʒ p gubernaculū, reuulsuʒ forte multa vi, cui. s. gubernaculo, ego datus custos. s. nauis, hærebā. i. adhærebā & regebam cursus. s. nauū. ego iuro maria aspera (iuramētū q̄ dranti nautæ) me non cœpisse vllū tīm. i. tā magnū timorē pme. i. p salute mea, q̄ʒ. i. q̄tū, sup. cœperi, ne nauis tua spoliata armis. i. gubernaculo & excussa magro. i. gubernatore, hō e habēs gubernatorē excussuʒ: & bñ excussum, q nauis dr a plauto ligneus equus, deficeret. i. periret, aut piclitaret. tātis vndis surgentibus: q̄tas. s. opinat⁹ erat palinurus surrecturas vñ nusq̄ amittebat oculos. q noluit cōfidere mōstro. i. mari mōstruoso, vt dictū ē i qnto, sed serenitas inducta erat p neptūnū pcib⁹ veneris, quā rē nesciuit Palinurus, cū eā poeta, musa reuelāte, nō ignoraret, Notus. i. ventus ille pluuiosus. q post eā ortus ē, hoc est auster. sic. n. latine dr, q græce notus: vexit, sup. me tris noctes. s. totas, p æquora imēnsa, existēs violētus aq. (Iter q̄ras, q̄ sint ille noctes, nā vr vna nocte æneas Cumas appulsus, postq̄ effusus erat palinurus,

Quæstō cū solutione

eslatim

ꝛ statim accessisse sibyllã. vñ ergo trinoctes, sed dicemus. ab sumptas eẽ interea dũ æneas tamũ ingreret, & socũ pyrã instrueret. ꝛ exeqæ fierẽt, & sacrificia ꝓ descẽsu ad inferos fierẽt ꝛ dũ descẽderẽt ẽt plures posse trãsactas eẽ noctes) Ego vix. i. cũ difficultate, ꝓspexi quarto lumine. i. die, italiã, existẽs sublimis, ab vnda summa, q̃ i medio cũ sit sphærica altior est, ꝛ ego adnabã paulatim (q2 fretus erat gubernaculo) terræ. i. ad terrã, & ego tenebã iã tuta. s. loca: hoc est, vbi saluus eẽ poterã (ꝛ ita ꝯus erat apollo, nec submersus erat, sed vt dicet occisus) nisi. s. nisi gẽs crudelis. i. inhumana, inuasisset ferro. s. aut cõto ferrato, aut ense, sup. me grauatũ cũ veste madida, ꝛ ꝓnsantẽ. i. prendere tẽtãtẽ, manibus vncis. i. incuruis, & in vncũ curuatis, capita aspa. i. rupẽ mõtis. s. saxosi. ꝛ nisi ipa ignara, putasset: sup. me prædã. i. hẽre qđ prædaret. Fluctꝰ hʒ nũc me. i. corpus meũ: nã ipse loquebat cũ ænea, sed in vmbra, nã corpus erat in fluctu, vex vt Augustinus docet, dũ vestis, aut mẽbrum nr̃m percutitur, dicimus nos percuti. Voluerũt tamen veteres corpus proprie esse nostrum, cum in ipsum solum habeamus potestatem: nã anima inquiũt vniuersalis est vna in omnibus corporibus, vt ẽt Auerroys, licet erroneum sit, meminit in cõmẽtarys. Beatus aũt Augustinus in. xix. de ciuitate dei quærit an anima sola, an corpus sit homo. Aly. n. dicebant animam solã esse hoiem, Vnde Plato dicebat hoiem nõ esse: q̃ digito monstrari põt. sicut ergo eques ꝓpric nõ dicit equus: sed homo tñ nec tamẽ homo dicit eques: nisi sit in equo, sic anima tñ dicit homo, sed nõ nisi sit in corpore. Aly aũt ꝯdicebant corpus esse hoiem authoritate homeri, qui dicebant, heroum animas recessisse a corpore q̃ solũ maneat. sicut poculũ dr̃ tantũmõ vas sed tñ si potum aliqđ contineat sic corpus est solũ hõ, dũmodo aĩaʒ tenet. Aly rectius vtrũqʒ definiũt hominem, q2 fide credimus, qm̃ aĩa rationalis, & caro vnus ẽ homo. Et sicut in definitione hoĩs erat cõtrouersia sic ẽt in sũmi boni. Aly. n. vt Stoici, ponũt in aĩa. i. in virtutibus eius. Aly, vt Epicurei, i volupte corporis potissimũ, aly, vt Peripatetici: in vtroqʒ, sed finem facio. (fluctus ergo habʒ me. i. corpus meũ, nũ hic tecũ vmbra mea loquatur, aut simulachrũ. quia vmbra corpus sequitur, ꝛ venti versant me, idest corpus meum in litore, ad q̃, scilicet cadauer appulsum erat. Quod, idest quocirca. ego oro te per lumen cœli iocundum, scilicet tibi, & per auras, scilicet vitales. quas adhuc carpis, ꝛ per genitorem ꝛ per spes (q2 in puero præter spem adhuc nihil erat) iuli. i. ascanij. surgentis. i. crescẽtis i ãnos, & virtutes. o inuicte. i. võti tui, vbi qʒ cõpos, eripe me, his malis. s. quæ vides me pati, & passus, q2 sepultura careo, aut tu inyce mihi terrã. i. fac cœnotaphiũ. i. inane sepulchrũ, nãqʒ ꝓ q2 tu potes. i. pmissũ ẽ id tibi. ꝛ reqr̃ portꝰ velios i. q postea velini dicent. (Nã tpe Tulli sexti regis Romanoꝝ venerũt græci, q velia in italia: massiliãqʒ in Gallia cõstruxerũt, q̃ velia pꝰ belya dicta est, vt dicit Strabo, iuxta hãc aũt ẽ Palinurus promontorium a Palinuro denominatum. Est ergo vitiosa prolepsis, idest præceptio nominis, antequã impositum esset, quæ quia a poeta non fit, sed a Palinuro, vitiosa est nec purgatur, si dicatur palinuri vmbram, aut manes tam corpore nudatos id sciisse, quia frustra tamen iuberet Aeneam requirere portus velinos, qui co tunc velini non dicebantur, & quos quærẽti nemo monstrare potuisset, voluit ergo Higinus authore Gellio libro decimo, capitulo decimosexto, hunc locum esse corrigendum, & correptum fuisse, si superuixisset poeta. Verba Auli Gel'y quia lectione dignissima sunt, statim ponemus) Aut igitur inyce terram faciendo inanem sepulturam, & require eos portus, qui postea velini dicentur, & conde cadauer meum. Aut si qua, idest aliqua via, idest ratio, aut modus faciendi est: quam viam diua creatrix, scilicet rerum, & mater tua Venus, ostendit tibi (neqʒ, enim credo, idest credo enim q̃ non paras, idest tentas, innare tanta flumina: & paludem stygiam: sine numine: idest nutu, & voluntate, atqʒ authoritate diuum: idest diuorum, si ergo aliqua via tibi ostensa est: qua id facere possis) da misero, scilicet mihi dextram, & tolle me tecum per vndas, vt ego saltem in morte. qui, scilicet in vita nunquã quieui, quiescam sedibus placidis, scilicet in campis elysijs. Verba Auli Gel'y dicto loco sunt hæc. Reprehendit Higinus Vergilium. correcturumqʒ eum fuisse existimat, quod in lib. sexto scriptum est. Palinurus est apud inferos petens ab Aenea, vt suum corpus requirendum, & sepeliendum curet. Is hæc dicit. Eripe me his inuicte malis, aut tu mihi terram Inyce (namqʒ potes) portusqʒ require velinos. Quo inquit modo aut Palinurus nouisse, aut nominare potuit portus velinos, & æneas ex eo nomine locum inuenire, quum Velia oppidum. a quo portum, qui in eo loco est, velinum dixit: Seruio Tullo regnãte Romæ post annum amplius sexcentesimum q̃ æneas in italiam venit, conditum, in agro lucano, & eo nomine appellatum est. Nam qui ab Harpalo inquit regis Cyri profecto ex terra phocide fugati sunt, aly veliam, partim massiliam condiderunt, Inscitissime igitur petit: vt æneas portum velinum requirat, quum id nomen eo tempore fuerat nusquã gentium, neqʒ simile inquit illud videri debet, quod est in primo carmine. Italiam fato profugus, lauinaqʒ venit Litora, aut quod æqʒ est in. sexto libro, Chalcidicaque leuis tandem super astitit arce quoniam poetæ ipsi quædam κατὰ πρόληψιν, idest per anticipationẽ historiæ dicere ex sua persona concedi solet. Quæ acta ipse postea scit eo potuit, sicut Vergilius sciuit de lauinio oppido & de colonia chalcidensi. sed palinurus qui potuit id inquit scire, ea quæ post annos. Dc. facta sunt. nisi quis eum diuinasse apud inferos putat, perinde, vt animæ defunctorum solent. Sed & si ita accipias, q̃q̃ non ita dicitur Aeneas tamen, qui non diuinabat, quo pacto potuit requirere portum velinum? cui nomen tunc sicuti diximus, nullum vsquã fuit. Item hoc quoqʒ in eodem libro reprehendit, & correcturum fuisse Vergilium putat, nisi mors occupasset. Naʒ quum Thesea inquit inter eos nominasset, qui ad inferos adissent, ac redissent, dixissetqʒ. Quid thesea, magnum, quid memorem Alcidem? & mi genus ab ioue summo est, postea tamen refert. Sedet æternumqʒ sedebit infœlix Theseus, Qui autem inquit fieri potest, vt æternum apud inferos sedeat, quem supra cum his nominat, qui descenderint illuc: atqʒ inde rursum euaserit, præsertim cum ita sit fabula de theseo, atque sic Hercules eum euellerit e petra, & in lucem ad superos eduxerit. In his quoque versibus errasse Vergilium dicit, Eruet ille argos, agamemnoniasqʒ micenas. Ipsumqʒ æacidem genus armipotentis achilli. Vl'tus suos troiæ, templa & temerata mineruæ. Cõfundit inquit, & personas diuersas, & tempora. nam neqʒ eodem tempore neqʒ eosdem per homines cum achæis & cum Pyrrho bellatum est, Pyrrhus enim, quem dicit Aeacidem, de epyro in italiam transgressus, cum romanis depugnauit: aduersus Manlium Curium in bello ducem. Argiuum autem bellum, idest achaicum multis post annis a. L. Mummio imperatore gestum est, potest inquit igitur medius eximi versus: qui de Pyrrho importune immissus est, quem Vergilius procul dubio exempturus inquit fuit.

per vmbrã obscurã. Quis deoꝝ. græce. τίς θεῶν Nobis, nam gubernator eõ ipo pꝛiculo. Sub æquor. mers Thmesis, submersit, æquore. Vetux. κατὰ τὸ σιωπώμενον itelligimus. Cortina, vel q̃ cor teneat, vel q̃ tripos septus erat corio serpẽtis, vel q2 κόρην τείνει. i. extẽdit puellas, vt maioꝛqʒ videri. Nec me. hic distiguẽdũ, ne sit ꝯtium. Nã eũʒ somnus deiceit, q̃q̃ aly frustra dicãt, q̃ credebat Phorbãtem, cũ extinctis diuinãdi sit ꝯcessa licẽtia vt iã nũc sciat somnũ fuisse. Gubernaculũ, vt sit veri simile, q̃ venerit ad italiã, Præcipitans, dum præcipitaret. Iuro, aut execratio, aut quasi nauta iurat. per maria, Spoliata armis, perdito gubernaculo. Excussa magistro noue dictum, de qua fuerat excussus magister. Surgentibus vndis, significat fuisse pelagus timens. Naʒ tempestas, fauente Neptũno, non erat, nec de æneæ peritia dubitauit, sed propter perditum gubernaculum, Hibernas, asperas: & retulit ad effectum nauigantis. Adnabam, & hic distingui potest, adnabã terræ. Gens crudelis, lucanorum, & dicit eum a veliensibus interẽptũ, vt portusqʒ require velinos: sed velia: quo tempore æneas in italiã venit, nondũ erat, quæ anticipatio si a poetæ psona fit, ẽ tolerabilis, si p aliũ est vitiosa, sed Palinuro diuinãdi sniam dat q̃si ab vmbra sit dictũ. velia aũt dicta est a paludibus, qbus cingit quas græci ἕλους dicũt. Fuit ergo helia, sed acceipit digamõ, vt henetꝰ, venetus. Mõtis, saxi, alibi ptra. Saxi ꝯvertice pastor. i. montis, itẽ fert in abruptũ magno mons improbus actu, ꝓ saxo, Nam ista reciproca sunt. Me fluctus habet. q2 hʒ pĩos: corpus solũ nr̃ʒ est, qđ nobiscũ orit, nobiscũ morit. Aĩa. n. gñalis est, ꝛ iõ nõ est nr̃a, vt ẽt in alia corpa plerũqʒ trãseat. Ergo me. corpus meũ qđ ẽ hoĩs ppriũ. Est aũt Home. αὐτοὺς δ᾽ ἑλώρια τεῦχε κύνεσσιν. Cœli iucũdũ lumẽ, hñ iucũdũ addidit. Est. n. ẽt apđ iferos, sʒ nõ iucũdũ. His in victe malis: q infernos sbire potuisti. His aũt, ac si dicẽt, q̃ eternis. Terrã inyce, hñ aũt malus petyt, vt vel hoc impetraret, Terræ aũt inectio fm põtificalẽ iurũ poterat fieri, ꝛ circa cadauer, ꝛ circa absentium corpora, qbusdã solẽnibus sacris. Nãqʒ potes, q2 vbiqʒ eũ reũ diuina perducit peritũ ꝛ est locus ex homero sumptus vbi ait νῦν δέ σε τῶν ὄπισθεν γουνάζομαι οὐ παρεόντων πρός τ᾽ ἀλόχου καὶ πατρός, ὅ σ᾽ ἔτρεφε τυτθὸν ἐόντα, Τηλεμάχου θ᾽ ὃν μοῦνον ἐνὶ μεγάροισιν ἔλειπες [illegible] [illegible] ἄκλαυτον ἄθαπτον [illegible] [illegible] μή τοί τι θεῶν μήνιμα [illegible] ἀλλά με κακκῆαι σὺν τεύχεσιν ἅσσα μοί ἐστιν σῆμά τέ μοι χεῦαι πολιῆς ἐπὶ θινὶ θαλάσσης, Si qua via est, si est vlla rõ. Diua creatrix, rerum omniũ gñaliter. Innare. more suo. Da dextrã, da auxiliũ. vmbra. n. nunq̃ tenet, vt Ter frustra compꝛensa manus effugit imago, quiescam saltem in morte. Nã nautæ semper vagantur.

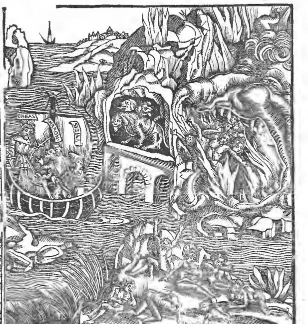
Augustini sentẽtia

Cortina

Velia vñ dicta

A. GEL. Annotationes

Velinꝰ portus q̃ & vñ

poeta
Sibylla

Talia fatus erat, cœpit cum talia uates.
  Vnde hæc o Palinure tibi tam dira cupido?
Tu Stygias inhumatus aquas, amnéq; seuerum
Eumenidum aspicies? ripam ue iniussus abibis?
Desine fata deum flecti sperare precando.
Sed cape dicta memor duri solatia casus.
Nam tua finitimi longe, lateq; per urbes
Prodigiis acti cœlestibus ossa piabunt.
Et statuent tumulum, & tumulo solẽnia mittent.
Aeternúq; locus Palinuri nomen habebit.

Poeta

His dictis curæ emotæ, pulsusq; parumper
Corde dolor tristis gaudet cognomine terra.
Ergo iter inceptum peragunt, fluuioq; propinquant.
Nauita quos iam inde, ut Stygia prospexit ab unda
Per tacitum nemus ire, pedéq; aduertere ripæ.
Sic prior aggreditur dictis, atq; increpat ultro.

Quisqui

ASCE.

¶ Talia fatus erat, cœpit cũ talia vates. Recitat quo repsa sit auditas palinuri sermõe Sibyllæ: & quo ad charontẽ peruenerit & quo ipsos allocut⁹ sit, de quibus oibus dicit Donatus sic. Cœpit cũ talia vates. Rñdet sibylla, cui leges iferoꝝ notiores eent. Fata fatuz dixit iudicatũ: cuius firmitas moueri nõ possit. Nec ve. alci. dat exẽpla coꝝ, q apud iferos ill' eira cõmisissent sub occasione, q deoꝝ originẽ ducerẽt, Tartareũ, vna iniuria priuare oẽs inferos suo custode. Ipsius a so. alia ipsius regis iniuria Tremẽtẽ, iniecit timorẽ Hercules illi, q neminẽ timuit. Hic dominã ditis, peius conati sunt q̃ hic. loca sunt accusationis facere vim vxori alienæ. Vxori regis, & psentis. ipsi quoq; reginæ & hæc a psona, a loco vero de ipo thalamo: quẽ nosse pter maritum neminẽ licuit. A facto abstrahi: quẽ honeste tangere nõ licuit. Hæc ille. Ordo ẽ. Palinurus, sup. erat fat⁹ talia, tũc sup. cum vates s. sibylla cœpit. s. fari talia. s. qualia sequũtur. O palinure, Vñ sup. orta ẽ, aut venit tibi hæc tã dira. i. execrabilis, quasi ex deoꝝ ira cupido? Tu. i. putas ne, q tu. q. d. vilissimus, q neq; de gñe deoꝝ es, neq; heroica virtute pditus, & insup inhumatus. i. insepultus aspicies aquas stygias trãsfrerando. s. eas, & amnẽ seuez. i. tristẽ, & rigidũ, Eumenidũ. i. circa quem habitant Eumenides. i. furiæ? Et iniussus. i. sine iussu deoꝝ abibis

Ordo.

bis.s.s loco tibi destinato p centũ ãnos, ripã.i.ad ripã vlteriorẽ q.d.id fieri non potest. Et ideo desine sperare fata, idest decreta deũ.i.deorũ, flecti.i.quod flectantur, aut flecti possint, p cando.i.p preces tuas. Sed cape memor dicta.i.verba mea solatia.i.q̃ sint solatia casus duri.i.imutabilis: ac irremediabilis. Nam finitimi.s.eius loci, vbi corpus tuũ insepultũ iacet, acti.i.ipulsi lõge, ⁊ late p vrbes. pdigiis.i.oñtis cœlestibus.i.de cœlo venietibus, vñ pestis imutetur piabunt.i.purgabũt ossa tua ⁊ statuẽt.i.cõstituẽt tumulũ.i.sepulchꝛ, ⁊ mittẽt solẽnia.s.sacra funebria tumulo.s.tuo: ⁊ locus habebit æternũ.i.in æternũ, vt sit aduerbiũ nomẽ palinuri. Qđ melius est, q̃ȝ si dicat æternus nomẽ palinuri. Curæ.i.sollicitudines palinuri, emotæ sunt.s.a pcordiis, his dictis.i.verbis Sibyllæ, & dolor pulsus ẽ parũ p, sup.de corde tristi.i.mœsto. ⁊ ipse gaudet terra cognomie.p cognominis: vt recte sentit Seruꝰ, Nã vt dicamꝰ terrã gaudere cognomie palinuri nõ pcedit, qꝛ neqȝ terra adest, neqȝ gaudii, si adesset, capax esset: Ergo qꝛ.s. vtcuqȝ placatus erat palinurus, ipsi peragunt.i.continuant, & ad finem vsqȝ agunt iter inceptũ, & ppinquant fluuio.s.transeundo. Quos.s.Sibyllã, & æneam nauta.i.portitor, seu nauta palinurus, vt.i.postq̃ prospexit ire iã inde a stygis vnda: p nemus tacitum.i.ipsos tacentes, aut vbi sunt alta silentia, & aduertere pedem ripæ.i.ad ripã: aggredit prior. qꝛ audacior erat sic.i.in hũc modũ, dictis.i.verbis terribilibus, atqȝ increpat vltro.s.priusq̃ offensus eẽt,

Age qđ sis

Age, adhortãdi aduerbiũ fare.i.dic eloquere, qsquis.i.qcũqȝ es, qui tendis armatus, quasi vim illaturus ad flumina nr̃a.i.infernalia, & mortuis dũtaxat peruia fare iquit, quid.i.ad qđ venias: ⁊ cõprime iã.i.deinceps gressus istinc.i.ab hoc loco qꝛ hic locus est vmbrarum.i.simulachrorũ, ⁊ somni, ⁊ nocti soporæ.i.soporiferæ, vt sit a nominatiuo sopora, qꝛ soporus a.vm. dicit, sicut odorus: sonorus, & canorus: &c. nefas, sup.ẽ vectare corpora viua.i.viuentũ, carina.i.naui stygia p aquas tradu cẽti, ⁊ si dicat æneas, qđ dixerat sibyllæ herculẽ: & thesea per uectos eẽ, rñdet vero.i.certe, nec sum lætatus me accepisse.i.q̃ accepetim lacu.s.stygio. alciden.i.herculẽ euntem.i.transeuntem visu a ad inferos, nec thesea: ⁊ pirithoum sociũ thesei. q̃q̃ essent geniti diis, atqȝ essent inuicti viribꝰ. Ille alcides.i.herculꝰ petiuit in vincla.i.vt vinceret manu.s.sua custodẽ tartareum.i.cerberũ canem tricipitem, quẽ ab iferis ad supos traxit, vt recitat Seruius, ⁊ traxit ipsum tremẽtem.s.præ timore, a solio ipsius regis.s.plutonis, hi.s.theseus, ⁊ pirithous adorti, idest per insidias conati sunt deducere.i.abducere, aut ducere seorsum de thalamo ditis, dominam.s.inferorꝛ, aut ẽt ditis, qꝛ more græco, quẽ pleriqȝ obseruant, cõiugẽ dominã vocat.s.proserpinam deam inferorum.

Charon

Quisquis es armatus, qui nostra ad flumina tendis,
Fare age quid uenias, iam istinc comprime gressum.
Vmbrarum hic locus est somni, noctisqȝ soporæ,
Corpora uiua nefas Stygias uectare carina.
Nec uero Alciden me sum lætatus euntem
Accepisse lacu, nec Thesea, Pirithoumqȝ.
Dis q̃q̃ geniti, atqȝ inuicti uiribus essent.
Tartareum ille manu custodem in uincla petiuit,
Ipsius a solio regis, traxitqȝ trementem.
Hi dominam Ditis thalamo deducere adorti.

SERVI.

Vnde hæc o palinure tibi tam dira cupido. Dira ex deorum ira uenlẽs, aut magna, Iuxta illud in nono huius. Sua cuiqȝ deus fit dira cupido. Seuerũ, tristẽ, ⁊ sunt reciproca: Eumenidũ, circa quẽ habitãt eumenides. Eumenides dictæ, Nã εὐμενὴς beniuolus est, q̃ minime sint beniuolæ per antiphrasiȝ figurã

Eumenides vñ dictæ

Ripam abibis vt ab eo in thuscos. Alii habẽt adibis. Fata, q̃ semel decreuerũt, & locutus sm̃ epicureos, q̃ dñt. Nec bene pro meritis capit, nec tangit ira, Duri ipossibilis ad imitationẽ: lõge, lateqȝ, de historia est. Lucanis.n.peste laborantibus rñdit oraculum, manes Palinuri esse placandos, quã ob rem haud pcul a velia, & nemus ei dederũt, & cœnotaphiũ. Prodigiis cœlestibus, & pestilẽtiam & oraculũ cõpendiose tãgit. Piabũt expiabũt: placabũt. Aeternũ, in æternũ, & est aduerbiũ. Palinuri plus est q̃ si tuũ dixisset. Parũper: paulatim lætari cœpit. Spes.n.sola nondum bñficium acceperat patris, alii parũper, valde parum volũt. Gaudet cognomine terra, est.n. hic ⁊ hec cognominis, in Plauto.n. vna de bachidibus dicit, illa meo cognominis ẽ: Metri aũt necessitate a cõi genere in cunsit ablatiuũ Nauta, epẽthesis: vt mauors p maro, ide vt stygia pspexit ab vnda vt siculo pspexit ab vsqȝ pachyno, ⁊ sic itelligimꝰ ꝺ tria iũcta eẽ Acherõtẽ, Stygẽ, ⁊ Cocytõ, De his.n.nascũt alia. hic ẽ nouies styx itersusa coercet. Tacitũ, aut solũ, aut ipi taciti. Aggredit hoc sermõe oñ dit eũ iratũ, Armatꝰ acsi diceret nihil piũ mollitur armatus. Qui, cur. Istinc a loco, in quo es. Viua. nam sunt corpora mortuorꝛ, quæ tãtum videnẽ.i.vmbræ. Me sum lætatus. lectum.n.est in orpheo, q̃ qũ Hercules ad iferos descẽdit, Charõ territus, eũ stati suscepit. pp qđ anno integro in cõpedibꝰ fuit, Alcides. ἀπὸ τῆς ἀλκῆς qđã dictũ volũt, qđ nõ pcedit, qꝛ prima ætate sic dictus est, Ergo ab Alcæo patre amphitryonis. Quãq̃ acsi dicat hoc in te nõdũ pbaui, sed p simulationẽ.nã ñ orat. In vincla, Hercules a prudẽtioribus mente

Alcides vñ dictus

magis q̃ corpore fortis dr̃. Ergo eũ plura fecerit, duodecim ei labores dant pp duodecim signa signa. Qđ igit ab iferis Cerberꝰ traxit notat, q̃ oẽs cupiditates, & oia vitia terrena ptempsit. Nã cerberus est terra quæ est cõsumptrix corporum vnde cerberus quasi κρεοβόρος id carniuorus dicit vnde est Ossa super recubans, nam ossa non cito terra consumit Ipsius a re.s. atqui cerberus statim post flumina ẽ: vbi est quasi aditus inferorũ. solium aũt plutonis iterius est. ergo vel ad nãni cantus referas, q territi ad domũ refugiũt, aut solũ p ipeꝛio accipias, vt alibi arces p iperio, vt ibelle mauertis romanis arcibus indũ, cum in di vsqȝ ad primos venerint fines.i.vsqȝ ad arces. Dominam, vel de græco est, qui vxorẽ δέσποιναν dicunt, aut ditis thalamo & dominam charam ad se retulit.

ASCEn. Dõan expositio,

Quẽ cõtra breuiter fata est amphrysia vates: Nullæ, ⁊c. Docet quo rñsum sit a sibylla, vtqȝ viso aureo ramo placatus eos susceperit charõ, de qua re dicit Donatꝰ. ⁊c. Breuiter: qꝛ q̃ iusta sunt lõgo sermõe nõ egẽt. Nullæ insidiæ loquit ergo ꝫ, vt dixit. Nã loquit cõtra illa, q̃ suspicabat. Nec vim tela fe. ꝯfutat, qđ ille vehemẽter timebat Fert.n.ferrũ plerũqȝ, non vt iferat, sed vt repellat iniuria. Pietate, & armis: nã pp pietatẽ descẽdit ad patrẽ, pp vero fortitudinẽ nõ reformidauit picula, q̃ sũt apud inferos, Alias aias, quo facilius Aeneã fe..et. Ingẽtẽ, aut q̃ re uera esset magnus aut cõparatiõe exiguæ nauis q̃ ad icorporeas aias vehẽdas inuẽta eẽt. Tãdẽ aũt mora fuit, qꝛ nauis p ter solitũ eẽt onusta. Vel ex affectu æneæ, q pperabat ad pres. Hæc ille.

Ordo

Ordo ẽ. Quẽ ꝫ.i.ꝯtra quẽ vates amphrysia.i.spollinea fata.i.locuta ẽ breuiter, absiste moueri.i.cõmoueri: aut p ira trepidare, & agitari, nullæ tales isidiæ, supple sunt, aut ptẽdunt, hic.i.nobis, nec tela.i.arma nr̃a iuasiua, ferũt.i.iferũt vim.i.violẽtiã. Licet.i.licitũ ẽ, ⁊ fas ẽ. hoc est ꝯcedit p nos, nos nõ obstamus, quominus igẽs ianitor.s.Cerberus latrãs ãtro.i.in antro suo ifernali terreat æternũ.i.si ita dicã, æternaliter, vmbras exãgues.i.sine sanguine, hoc ẽ mortuorũ simulachra ⁊ lȝ.i.licitũ ẽ, vt sup. pserpina casta: qꝛ sterilis, seruet limen patrui.i.fratris pris sui.i.plutonis, est.n.filia iouis. Respõdet ergo ad id qđ q̃sierat, qđ.s.veniat dicẽs. Aeneas troius.i.troianus, sed a troie videtur deduci troius: a troia troianus, plus aũt ẽ troiũ eẽ q̃ troianũ, isignis pietate.i.virtute religiõis. ⁊ armis.i.virtute bellica descẽdit ad imas vmbras herebi.i.iferni ad genitorẽ.i.patrẽ suũ anchisen. si imago tãtæ pietatis nulla.i.nullo mõ mouet te, vt nulla sit nomẽ p aduerbio, aut si nulla imago.i.respectus tãtæ pietatis: q̃ta ẽ in ænea, q ẽt i iferniũ descẽdit

Troius vñ & vñ dicat

Quem contra breuiter fata est Amphrysia uates.
Nullæ hic insidiæ tales, absiste moueri.
Nec uim tela ferunt, licet ingens ianitor antro
Aeternum latrans exangues terreat umbras.
Casta licet patrui seruet Proserpina limen.
Troius Aeneas pietate insignis, & armis.
Ad genitorem imas Erebi descendit ad umbras,
Si te nulla mouet tantæ pietatis imago.
At ramum hunc (aperit ramum qui ueste latebat)
Agnoscas, rabida ex ira tum corda residunt.
Nec plura his, ille admirans uenerabile donum
Fatalis uirgæ longo post tempore uisum.
Cæruleam aduertit puppim, ripæqȝ propinquat.
Inde alias animas, quæ per iuga longa sedebant.
Deturbat, laxatqȝ foros, simul accipit alueo
Ingentẽ Aeneã, gemuit sub pondere cymba
Sutilis, & multã accepit rimosa paludem.
Tandẽ trans fluuium incolumes, uatemqȝ uirũqȝ
Informi limo, glaucaqȝ exponit in ulua.
Cerberus hæc ingens latratu regna trifauci
Personat, aduerso recubans immanis in antro.
Cui uates horrere uidens iam colla colubris.

Poeta Sibylla.

Poeta Sibylla, Poeta

Melle

Melle soporatam,& medicatis frugibus offam
Obiicit,ille fame rabida tria guttura pandens
Corripit obiectam.atq; immania terga resoluit
Fusus humi,totoq; ingens extenditur antro.

SERVI. Apollinis fabula

Amphrysia vatem:apollinea,& est longe repetitû epitheton,nâ Amphrysus est thessaliæ fluui⁹,iuxta quê Apollo priuat⁹ diuinitate ab ioue irato admeti regis pauit armêta,qz occiderat cyclopas fabricatores fulminû,qbus aesculapius Apollinis filius extinct⁹ ê:qz hippolitû ab îferis potêtia herbaz reuocarat. Nec vim tela ferût.ac si diceret tm̄ repellit,licet,ſ: est,& est côcedêtis aduerbiû:sicut esto. Aeternû,aduerbiû est vt supra,& sâ audiêdis,æternû latrâs æternû terreat. Patrui,qz iouis ê filia ex Cerere. Seruet,custodiat. vt Târas seruabat filia sedes Troius.q.d.a dijs originê ducês.Pietate insignis,& ar.pp illô pauci,quos æquus amauit Iupi. Aut ar.e.ad.æ.u. Erebi,ppe ρs inferoz,in qua qbñ vixerût,morant,nam ad elysiû nô nisi purgati veniût,vñ ê.Et pauci læta arua tenemus.Hinc depræ hensum ê aîas de elysio ad corpa nô redire,qz p purgationê carêt cupiditate. Site nulla mo. Necessitate vult persuadere,qz scit manes nulla re flecti.Pietatis ima.i.pietas,Vt vis herculea.i. Herculea,& ê piphrasis.Apit,nudat,vt Apire pcul môtes,ac voluê fumû.Fatalis virgæ,nâ ê,ſ te fata vocât.Lôgo post,aut aduerbiû,ê,aut ppositio ânq; posita.Iuga.græce dixit ζύγα, quæ trâstra vocamus:Laxat,vacuat,vt supra,Foros,tabulata. Multitudine.n remota q̄si laxât spacia.Alueo,fluminis,& p synæresim aluo.Ingêtê ænea,vt ôndat p purgationê animi, êt corpa sterilem ora.qd de sibylla vult accipi.Sutilis:ſ texta ergo fragilis.Tâdê,pp paludis magnitudinê,aut qd meli⁹ est pp pondus Aeneæ,& pp cœni densitatê.Informi.sine forma. Personat,aut psonare facit,aut p regna sonat.Et qz de animis dicturus ê,bñ facit añ Cerberi mêtionê côsumptoris corpoz.Luca. Qui viscera sæuo,spargis nr̄a cani.Tûc.n.aiæ locû suû recipiunt,cû fuerit corpus ɔsumptû.Colubris,fingit p pilis hre serpêtea,& ê hyppalage:qz î collo eius horrebât colubræ. Offa, hic diminutiuû ofella,qd nô geminat.f.Qd ait melle allusit ad corpora,q cû melle obruunt.Toto antro,p hoc eius magnitudo ôndit,vt de Polyphemo,iacuitq; p antrû,immensum.

scêdit,visurus patrê:mouet.i.afficit cômiseratione te quis dictum est in fine Georgicon. Ignoscêda qdem scirent si ignoscere manes.q.d.manes nescire ignoscere nec misereri,at.i.saltê agnoscas hunc ramum,scilicet aureum,& fatalem, quem qui habent.ad inferos libere accedere possunt,& supple hoc dices aperit.i.denudat ramû,q latebat veste & corda.s.charontis, rabida ex ira,residût.i.sedantur tunc.s.viso ramo.quo vei ho vr innuere reliquos sine ramo descendisse,qz si ramum attulissent hercules,& theseus,nô minus posset,& nunc dolû suspicari in ænea,q̄ tunc in eis,illi ergo vi ingressi videntur sine ramo nô ex deorum voluntate:fuisse tñ qui cum ramo descenderint vt forsitâ Orpheus,patet ex eo,qd dictû est,pmo auulso nô deficit alter,nam si nemo attulisset:nô fuisset auulsus,nec vr quô Charon nouisset priuilegium rami,si nullus eû attulisset.Qui etiam,hic expresse dicit longo post tpe visum:Allatus est igitur,sed a pijs dijs id volêtibus,& pmittêtibus.Nec plura,sup. dixit,aut fecit in côtrarium his.i.q̄ hæc dicta,ille.s.charon admirans donum virgæ,i.virgulti aurei rami fatalis,venerabile. i.dignû veneratione,qd sibi proserpina afferri volebat, visuz post.i. postea,aut postmodû longo têpore.aut visum longo tepore post aduertit.s.ad æneâ:& sibyllam puppim cæruleam. i.cærulei coloris,& propinquat ripæ.i.ad ripâ,vñ discesserat, ne violenter insiliret Aeneas,& ipse deturbat.i.deijcit inde aliâs animas.s.defunctorum,quæ sedebât per iuga.i.trâstra longa vt.s.trâsmitterentur,& laxat.i.euacuat:foros.i.tabulata,& sedilia remigû:& accipit simul alueo.i.receptaculo nauis in morem alui:hoc est in carinâ,(Beroaldus enim,vt supra ostensum est,vbi de tristi senectute locutus est docet in Seruiû,alueû potius de naui q̄ de flumine hoc loco dici)Aeneam ingente.i.secundû modum aluei,quo nô nisi vmbræ trâsferri solebât,& est aut synæresis.aut hypmeter versus,non vitiosus quia vltima abijcitur per vocalem sequêtem in principio sequêtis versus, cymba.i.nauicula sutilis.i.consuta,& ita parum côpacta,gemuit.i.satiscês sonitû dedit,sub pôdere.s.Aeneæ insilictis,& rimosa.i.plena rimis iam.s.desolidata,accepit multam paludem.i.multum aquæ paludis stygiæ,& ipse Charô exponit iâdem trans fluuium,in limo informi.i.sine forma,hoc est pulchritudine,in vlua.i.herba palustri,glauca.i.marini coloris, vatem.s.Sibyllam:& virum.s.Aeneam incolumes. Cerbereus canis ille infernalia:ingens,idest valde magnus:psonat hæc

Beroaldi expositio

regna.s.in q deuenerût:latratu trifauci.i.trib⁹ faucib⁹ edito,recubâs existens îmanis,in antro aduerso.i.in aduerso sito,q vates vidês colla sup.eius horrere pro horrescere.i.horrida siue aspera fieri:colubris.i.serpêtibus îfernalib⁹ irâ excitâtib⁹ obiicit offaz.i.frustû eduliy soporatâ.i.îbutum melle,& frugibus medicatis.i.medica arte paratis.Ille.s.Cerber⁹,pâdes.i.aperiês,fa me rabida.i.ad rabiê îducête tria guttura(tot.n.ei m triceps eêt,hêbat)corripit.i.sit rapit,sup.offaz obiectâ,atq; resoluit. s.reclinâdo,& deinde recubâdo terga îmania.i.valdê magna, & terribilia,fusus.i.pstrat⁹ humi.i.sup humû,& ipse igês.i.qz valde magnus erat extêdit toto antro.i.per totum antrum.

Occupat Aeneas aditum custode sepulto.
Euaditq; celer ripam irremeabilis undæ.
Continuo auditæ uoces,uagitus & ingens,
Infantumq; animæ flentes in limine primo.
Quos dulcis uitæ exortes,& ab ubere raptos
Abstulit atra dies,& funere mersit acerbo
Hos iuxta falso damnati crimine mortis.
Nec uero hæ sine sorte datæ,sine iudice sedes.
Quæsitor Minos urnam moue,ille silentum
Conciliumq; uocat,uitasq;,& crimina discit.
Proxima deinde tenent mœsti loca,qui sibi lætum
Insontes peperere manu,lucemq; perosi
Proiecere animas,q̄ uellent æthere in alto
Nunc & pauperiem,& duros perferre labores.
Fas obstat,tristiq; palus innabilis unda
Alligat,& nouies Styx interfusa coercet.
Nec procul hinc partem fusi monstrâtur in omnê
Lugentes campi,sic illos nomine dicunt.
Hic quos durus amor crudeli tabe peredit.
Secreti cælant calles,& myrtea circum
Sylua tegit:curæ nô ipsa in morte relinquunt.
His Phædram,Procrimq; locis,mœstâq; Eriphylen
Crudelis nati monstrantê uulnera cernit.
Euadnenq;,& Pasiphaen,his Laodomia
It comes,& iuuenis quondam,nûc fœmina Cæneus.
Rursus & in ueterem fato reuoluta figuram.
Inter quas Phœnissa recens a uulnere Dido
Errabat sylua in magna,quam Troius heros.
Vt primum iuxta stetit,agnouitq; per umbrâ
Obscuram

ASCEN.

Occupat Ae.a.&c.Docz qðo îgressus sit Aeneas ad îferos & qs sit illic damnatoz ordo,quê non multû a xpiana fide abhorrere videm⁹.Nâ pmo gradu îfantes ptineri dicit(vt nos) qui sine baptismo mortui sunt.Scdo înocêter damnatos q̄les nos ob venialê culpâ,aut nôdum expletâ pœnitêtiam in purgatorio dicimus.Tertio,q sibi mortê.seu aiæ seu êt corpis consciuerût,quos î îferno,vñ nulla ê redêptio.affligi credim⁹.Sâcte aût dicit.Nec vero hæ sine sorte datæ,sine iudice sedes.Nâ licet vnus eos atq; idê torreat ignis,nô tñ æq̄li taxâi sorte,sed illi vrgent grau⁹,qrû delicto maior,aut grauior culpa est.De hac aût re dicit Donat⁹ sic,Dulcis vitæ ex quo dulcis vita cito deseruit,& fecit exortes.i.extra sortê viuêdi maiorê.Ab vbere ad augumêtû miseratiôis.qz îsontes a nisis vberib⁹ rapti añ extinguerent,q̄ loq cœpissent.Quæsitor mios,& îgrêdi:& vrnæ agitâdæ hz ptâtez,In sontes,dr câ facti.Nihil.n fit nisi,qd faciêdi hz necessitatê,hille.Ordo ê.Aeneas occupat aditû.i.îgressuz regni,custode.s,cane sepulto.i.pfunde qescente more sepultoz.Et ipe celer euadit i.euadêdo pringit ripâ.i. marginê,& orâ vñ irremeabilia.i.vñ nullis pz reditus,qz spiritus vadês,& nô reuertês,& si reuersus ê Aeneas,id fiet p aliud iter. Voces.s.lachrymabiles auditæ sup.sunt,côtinuo.i.illico,vt illue puenerat,& vagit⁹.i.plorat⁹ infâtiû,ingês.i.valde magn⁹, auditus sup.ê,& aiæ îfantiû auditæ:sup.sût,flêtes i pmo limine.i.in introitu îferni,ac si dicat in lymbo.Quos.s.îfantes exortes.i. acleros,q est sine sorte,& mûere dulcis vitæ,vel q̄ oibus quodâmô dulcis ê,vel eius q̄ dulcis ê.s.in flore iuuêtæ,qñ voluptatib⁹ frui solet,& raptos ab vbere.i.cû adhuc lacterêt dies atra.i.funesta abstulit.s.e medio viuêtiû,& mersit.i. abscôdit. acerbo.i.immiti funere.hos iuxta.i.iuxta hos sup.sût dânati mort.i.ad mortê falso crie i.ob crimê eis falso i positû. Nec vero.i.certe,nô hæ sedes nô sût datæ.i.assignatæ sine sorte.& sine iudice.i.iudicio.s.certo,Alludit ad iudicia hûana,q̄ aut sorte fiebât,i casib⁹.s.dubijs aut certo iudicio,vñ de Didône in pmo,Partib⁹ æq̄bat iustis,aut sorte trahebat.Apud îferos at

Donati expositio

Ordo

ğuis nulla sit sors mere casualis, quãtũ ad iudicis snas, est tñ soro quodãmõ ꝑtinẽs ad suspiciẽtes, qꝛ dicit dãnatos falso crimine apud iferos obtineri, que locũ ipsi nõ meruerũt, sed sortiti sunt, qꝛ. s. tales i hac vita sortiti sunt iudices. Seruꝰ tñ vult ipos iudices nõ iudiciũ sortiri. Minos qsitor .i. īqsitor (radamãthus tñ aliqui īqsitione assignãt: Mini iudiciũ, vñ hora. Et de te splẽdida minos, fecerit arbitria, Aeaco do executionẽ, vñ i iune. qs tortor qui ad vmbras: Aeacꝰ sed hi officia ꝯfũdũt) mouet vrnã: i q. s. sortes fũt: no tñ execũt mef a casu, sꝫ fat ita disponẽtibꝰ. ille. s. Minos. cꝫ. i. silẽtio vocat ꝯciliũ .i. ꝯuẽticula, seu cœtũ silẽtũ. s, vmbrarũ i silẽtio existẽtiũ ꝛ discit. i. discꝗrit examinãdo vitas. ꝛ crimina q̃ i vita ꝯmiserũt, aut vitas criosas. Deīde mœsti. i. ꝑpetuo merore affecti, ꝛ ꝑ excellẽtiã mœsti (qꝛ. nꝑ ꝑp mœrerẽ sibi mortẽ cõsciuerũt, si i eã snia ꝑmanẽt, i q̃ moriũt æterno mœrore affligũtur) tenẽt loca ꝓxia. s. supioribꝰ, q i sontes. i, inocẽtes, sꝫ desperatione

Obscuram, qualem primo qui surgere mense,
Aut uidet, aut uidisse putat per nubila lunam.
Demisit lachrymans dulciq; affatus amore est.
Infelix Dido, uerus mihi nuntius ergo
Venerat extinctam, ferroq; extrema secutam.
Funeris heu tibi caussa fui, per sydera iuro.
Per superos, & si qua fides tellure sub ima est.
Inuitus regina tuo de littore cessi.
Sed me iussa deum, quæ nunc has ire per umbras
Per loca senta situ cogunt, noctemq; profundam.
Imperijs egere suis, nec credere quiui.

Aeneas

Hunc

Hunc tantum tibi me discessu ferre dolorem.
Siste gradum, teq; aspectu, ne subtrahe nostro.
Quem fugis? extremum fato, quod te alloquor hoc est
Talibus Aeneas ardentem, & torua tuentem
Leniebat dictis animum, lachrymasq; ciebat.
Illa solo fixos oculos auersa tenebat.
Nec magis incepto uultus sermone mouetur,
Quam si dura silex, aut stet Marpesia cautes.
Tandem proripuit sese, atq; inimica refugit
In nemus umbriferum, coniunx ubi pristinus illi,
Respondet curis, æquatq; Sichæus amorem.
Nec minus Aeneas casu percul sus iniquo
Prosequitur lachrymis longe, & miseratus euntem est.

¶ Occupat, raptim ingreditur. Sepulto, sine pulsu. i. sine motu dormiente. Irremeabilis, epithetum æternum, & etiam ipsi Aeneæ irremeabilis: quia per aliam portam egressurus est, Continuo au. vo. Nouem circulis inferi cincti sunt, quos nunc exequitur. primus animas infantium tenet, Secundus eorum qui sibi per simplicitatem adesse nequierunt. Tertius eorum qui cunctantes ærumnas se interemerunt, Quartus eorum, qui amauerunt. Quintus virorum fortium. Sextus nocentium, qui puniunt a iudicibus. in septimo animæ purgantur. In octauo sunt animæ ita purgatæ, vt redeant In nouo, vt iam non redeant in campo elysio. Vagitus: proprie dixit, ploratus tamen lachrymarum. planctus tamen vocum. fletus ad vtrunq; pertinet, sed confunduntur plerunq; in lumine primo. Qui de prima ipsi abrepti sunt vita. Exortes, Expertes sine parte ἀκλήρους. A cervo, i. a statu. translatio a pomis. sine sorte. sine iudicio. nam antiqui non audiebant causas, nisi sorte ordinatas. Nam tempore, quo agebant causæ conueniebant omnes vna, & concilium aut. Et ex sorte dierum ordinem capiebant, quo post diem trigesimum suas causas exequebantur, vnde est vrnam mouet, Iuue. gratia fallacis pretoris vicerit vrnam. quæsitor, proprie is est qui exercendis quæstionibus preest, inducit autem Minoa tamque crudelem, quod epitheto Plato. & Home. ei dant. nam Aeacus & Radamanthus fratres minores sunt Minois. quibus, Platonem punitur eorum animæq; sibi inferunt mortem. Lucem, figuratem nam posuit illius dicimus, perdere quam sit rem vilem, Duros perferre. Home. Achillis vmbram inducit dicentem, libentius se omnia aduersa apud superos tollerare, quam apud inferos imperare. Aethere, nisi habitaculum aetherem vocauit inferorum comparatione Fata, ira natæ. Nouies styx interfusa: quia, qui altius de mundi ratione quæsierunt. dixerunt intra mundi hos nouem circulos inclusas esse virtutes, in quibus & iracundiæ sunt, & cupiditates: de quibus tristitia. i. styx, vnde dicit nouem esse circulos stygis, quæ hic eroacigit. i. vt sup diximus tamen in nam dicunt alia esse purgatiores extra hos mundi circulos præstes. pressus. mo. i. o. plures vult obnoxios, in quibus libido onatæ. Lugentes campos. Quasi lucis egentes, quod est amoribus congruit, Durus. a. immitis, inexorabilis. Tabe. e. p. corpe paulatim desuetæ. Secreti celantes, amantibus congruit. Myrtea sil. quæ veneri consecrata. Curæ non ipsa in morte re. Hoc est illic amant, & habent pactorum imaginem criminum, sicut et de pyo dicturus est, vt quæ gratia currum armorumq; fuit viuis, quæ cura nitentes pascere equos, eadem sequitur tellure repostos. Sane sciendum, vt sup diximus. loquitur eum de amore generali, sicut et plato in symposio tractat. Nihil. n. interest, quod quis amet, dummodo amore teneatur Notandum est enim nam raptus est, quia cum masculis genere supra visus fuerit. vt Hic quos durus amor. nunc tamen fœminarum ponit exempla non quod desint viri. sed elegit sexum impatientem ad amandum tamen paulo post est sichæi facturus est commemorationem His phædram hæc fuit filia Minois & pasiphaes, & vxor thesei quæ priuignum Hippolytum amore capta de stupro interpellauit, & despecta apud maritum eum falsi criminis detulit. qui iratus inuocauit. aegeum patrem, vt hippolyto currum agitanti immitteret phocam quo facto & hippolyto interempto, Phædra amoris impatientia laqueo vitam finiuit. Procri hæc vxor cephali fuit qui cum venandi studio teneretur, labore fessus locum quendam adire consueuerat: & illic [illegible] ferre creandum auram vocare. quod cum sæpe faceret amorem in se mouit auroræ, quæ ei cane velocissimam Lælapa nomine donauit, & duo hastilia ineuitabilia, cumq; in amplexus rogauit, ille sit iusiurandum se habere cum coniuge mutuæ castitatis, quod audiuit aurora respondit, vt probes igitur coniugis castitatem mutate in mercatorem: quod facto ille iuit ad procrim & oblatis muneribus: impetrauitq; coitum. confessus est se esse maritum quod illa dolens, cum audisset a rustico amare eum auroram, quam inuocare consueuerat, ad syluas profecta est, & in fruteris latuit ad deprehendendum maritum, qui cum more solito auroram vocaret. procris egredi cupiens fruteta commouit, sperans Cephalus feram, hastam ineuitabilem iecit & ignarus interemit vxorem, mœstamq; Eryphilem. Hæc amphiarai auguris argiui vxor fuit, quæ latentem bello Thebano maritum polynici prodidit monili accepto quod ante vxori dederat, qui deductus ad plurimum hiatu terræ periit cuius filius alcmæon postea matrem necauit. & est, vt orestes furore correptus. vituperasse sane Ver. quod mœstam diceret, quam stygeram legit apud Home. i. nocentem. nam apud Home. est τὴν στυγερὴν Ἐριφύλην Euadnem Hæc vxor capanei fuit, quæ se in ardentem mariti rogum præcipitauit pasiphaë

ratione, aut mœstitia affecti. peperere. i. acquisierunt sibi mortem manu s. sua & qui posi. i. profecto odio habentes, lucem. i. auram vitalem proiecere animas. s. suas, quam i. quantum exclamatione. q. d. o quantum vellent nunc perferre in alto æthere. i. aere, in quo nos sumus, &. i. sicut pauperiem, & labores duros. i. difficulter tolerabiles, sed sup. fata obstant q. s. vetant reditum, quia in potestate hominum est se interimere, sed non ad vitam reducere & palus inamabilis. idest. non amanda. s. styx alligat. i. arcet vnda tristi. i. tristitiam afferente & styx. s. palus tristitiæ infernalis, interfusa nouies. i. per nouem circulos, & gyros, coercet. s. ne exeant semel recepti. Nec procul, &c. prosequitur institutum suum describit. n. locos, & gradus in inferno existentium dicens quarto loco distineri miseros amantes in quo ordine est non nulla æquitas salute humanæ rationis. Nam infantes ad elysios non mittunt, quia nihil meruerunt, neq; ad tartara, quia neq; demeruerunt, sunt qui in primo limine, damnati aut falso crimine, quia malum infamiæ non vitauerunt, nec munus vitæ expleuerunt (loquor secundum ethnicos) secundo loco deputati sunt. Qui vero sibi mortem peperunt, quamuis certissime apud nos damnati perhibentur, tamen quia furore vrgentur grauissimo rapti, tertio loco adducuntur, Amantes vero, quorum magis voluntarius vr furor. quarto gradui subducuntur, de quibus nunc sermo est: & Dona, sic dicit. Fusi in omnem partem quocunq; oculos tendere poterant, Secretos, aut in abdito constitutos, aut separatos. Curæ non ipsa in mor. re. tanta fuit vis amoris, vt post mortem ab ijsdem curis non desererentur. Hæc ille. Ordo est, Nec. i. & non procul hinc. i. ab hoc iam dicto loco, campi lugentes. i. lucis egentes, aut lugentium, quia miserorum amantium monstrantur existentes fusi in omnem partem, quia in omni genere mortalium reperiuntur amoribus confecti. dicuntur, sup. enim illos. sic vero, lugentes nomine, & quia non dicit, qui dicant intelligemus omnes quos sup. quos amor durus i. intollerabilis edit. i. absumpsit. tabe lenta. i. infectione sanguinem corrumpente. crudeli. i. inclementi cælant hæc. i. hæc quarto loco. colles. i. vias frequentatas: & dicit eas existentes secreti. i. semoti ab alijs, & sylua myrtea. i. ex myrto tegit su. eos autem quos sylua myrtea tegit. curæ non reliquunt, su. eos. in ipsa morte quia amant, & curis afficiuntur et post mortem (non vt postea aptius dicetur quilis quisq; fuerit in morte. talis iudicatur. & ea affectione permanet Ipse, su. Aeneas cernit his locis phædram filiam Minois: quæ Hippolytum priuignum suum decipiebat & Procrim vxorem Cephali, & ab eo Zelotypiam interemptam, & Eryphilem coniugem Amphiarai, mœstam, quia nocentem ob culpam s. nam non est ob id vituperandus maro, qui mœstam dicit, sed. n. non est eo crimine in maritum commisit. mœsta tamen, & a filio interempta fuit, Eriphilem dicit monstrantem vulnera crudelis nati. i. acri de filio illata. & cernit euadnem filiam martis ex Thebe. coniugem Capanei, quæ se in ardentem mariti rogum iniecerat. & cernit Pasiphaem minois vxorem. & solis filiam, quæ tauri amore arsit, vt in principio huius sexti dictum est, Laodomia vxor Prothesilai, qui primus in bello troiano periit, & vxor ipsa in eius vmbræ plexibus iit comes, his superioribus amatricibus, & cenens quondam iuuenis. i. mutatus in sexum virilem. nam vt virgo raro in viro, ita iuuenis raro in fœminam legitur, & nunc fœmina rursus. i. iterum & reuoluta. i. reuoluto tempore mutata in figuram veterem. i. pristinam. s. fœmininam. Inter quas errabat Dido phœnissa. i. ex phœnicum regis filia errabat. i. vagabatur, existens recens a vulnere. i. per vulnus paulo ante ad inferos demissa, quam heros Troius. i. troianus, aut trois cognatus s. Aeneas vt. i. postquam stetit iuxta, su. eam agnouit per vmbram obscuram. qualem quis aut videt lunam surgentem. i. orientem in primo mense. i. in principio mensis, hoc est in nouilunio. aut putat se vidisse per nubila. i. nubium caliginem: & sup. Aeneas demisit. i. deorsum misit lachrymas & affatus est dulci amore. i. more dulcis amantium, o infelix Dido quasi. s. quia te hoc offendo, nuntius verus. i. vidicus, & vera nuntias, venerat mihi. i. ad me. s. nuntias, te extinctam. i. mortuam, & secutam extrema. i. vltima rerum hoc est mortem, quia mors vltima linea rerum est, ferro. i. gladio, in quem incuberat Heu. dolentis interiectio, ego fui tibi causa. i. occasio funeris. i. mortis, ego vero per sydera, per superos: & sup. eam fidem, si quæ. i. aliqua fides est sub imis. i. profunda tellure, hoc est apud inferos, quia sup. o regina ego cessi de tuo littore. s. carthaginensi. inuitus, quia deorum imperio coactus. sed si inuitus. miranda est amoris vis, quæ etiam tamen virum retinuerat Sed iussa deum. i. deorum quæ cogunt me nunc ire per has vmbras. i. per loca senta. i. squalida situ. i. lanugine immunda, & mucore crescente in loco humido, per quem rarus est transitus, & per noctem profundam (Probo est quasi a maiori difficilior, nam si iussa deum impulerunt ire ad inferos. facile potuerit abstrahere a Carthagine in italiam (hoc dicit iussa deum, egerunt. i. impulerunt me sup. a carthagine suis imperijs, nec qui. i. volui, aut potui credere, me ferre t. allaturum tibi meo discessu, hunc tamen dolorem, vt. s. teipsam interimeres siste. i. firma gradum. i. gressum tuum, aut iter, & ne subtrahe, pro ne subtrahas te nostro aspectu, per aspectum & hoc tacite significat eam ad verba æneæ fugam parasse. vnde addit, quem fugis, hoc, quod ego alloquor te extremum. i. extremo loco: est fato. i. per fatum. aut per deorum permissionem. Aeneas leniebat. i. leniebat. i. mulcebat. & mitigabat talibus dictis. i. verbis animum. s. Didonis. hoc est partem totum, ipsam Didonem, aut simulachrum eius. ardentem. s. ira. & tuentem. i. inspicientem torua. i. torue. hoc est minaciter. & terribiliter, & ciebat. i. prouocabat potius ex se quam ex illa: nam possumus & nos ad lachrymas prouocare Nam illa. s. Dido, aduersa. s. ob Aeneam in signum indignationis: tenebat oculos fixos solo. & in terram nec mouetur magis vultum. i. non habet magis motum vultum. sermone incepto. s. ab ænea, sed non completo. quia nihil respondet, quasi silex dura stet, scilicet

f. añ Aeneã h é statua ex silice: aut cautes. i. lapis dur⁹ marpe/ sia. i. pia h é expo isula, vbi marmor cãdidũ. z dup é. ipa corri puit i ill⁹ apint sesetãdé i. p⁹ mlta idignationé, z refugit inimi ca. i. ifensa i nemus vmbrifex. a. frõdosũz, vbi Sicbe⁹ ꝯiux pstĩ nus. a. poz rñdet illi curis. i. sollicitudib⁹ amoz, z æq̃t. i. æq̃lé facit amozé. f suũ i illã: cũ amoř ill⁹ i se, Nec min⁹. i. nihilomi n⁹ Aeneas pculsus. i. pcussus. z afflict⁹. casu iniq̃, q. f. iniutus & ignorãs admonẽ ꝯpulerat, psegt lachrymãs z miserat⁹ é. i. mi sericordia. psecut⁹ é lõge. i. p lõgũ spatiũ eũte. i. aufugiẽtẽ. f. di donẽ. De q̃lectiõe addam⁹, z illud Dõati qđ, vt expositio tex/ tus, e regiõe ei⁹ hérei. supioribus detraximus, z i hũc locũ re/ cepimus. Vmbrã obscurã. cũ dicit vmbrã obscura habunt ali/ qd luminis. id n. é obscur, qđ oñdit aliquã lucé. sz & maximã hét mixtas tenebras, Demisit lachrymas nõ cogitauit flere. nã dolor vetus repẽtios fletus: nõ coact⁹ excludit. Infelix Dido. p sonaz, & cãrũ rõ hétur. Dido fuit aspa pp recẽs facti eãz, cui⁹ q̃tis doloz fuerit. oñdit exitus, Acerbitas ét vulneris, & aspe/ ctus authoris dolozé duplicabat. Aeneas ãt se reũ agnoscit. z iterposita purgatiõe fem fatet Infelix dido. oñdit dolozé, q mĩ serabilit ferat, & augeť, q ferro pierit, p sydera. Firmamentũ ponit purgatiõis, qz apud illã fide carebat, & qz hoiz testimo niũ adhiberi nõ poterat, adhibet deor. & si q̃ fides: qz nescie/ bat, qd' genus iurisiurãdi apud iferos eét. posuit gñalé iura/ tioné. Inuit⁹. nõ fugi, sz potioz iussis cessi. De tuo littore. q. d. mutaui locũ sz de aio retinui. nec credẽ qui, mẽd stio visiti tu taf cãz. ipa prio silẽdo z se auertẽdo z postrẽo fugiẽdo oñdit irã

phaẽ h ãt vt supra diximus. Tauri amore flagrauit. Loadomia vxor Protesilai fuit, q cũ maritũ i bello Troiãopisse cognouis set optauit, vt ei⁹ vmbris videret: q̃ re pcessa, nõ deserẽs cã, in eius ãplexib⁹ pyt nũc fœmina. z. Cæneus v̄go fuit, q̃ a neptũo pstupri pcio meruit sex mutationẽ. tuit et iuulnerabilis, q pu gnãdo p lapythis a cẽtauris crebris ictib⁹ fustiũ paulati fix⁹ i terra é post mozté tñ i sexũ redyt. Hoc ãt deĩn oñdit platonicũ illũ aias p μετ' ἐμψυχώσι sexũ plerũqz mutaf. Errabat vaga bat. z bñ allusit, qz e amauerat, z se iterẽmerat, vt q̃si icertũ eet que circulũ posset tenẽ Obscurã, Recẽti morte, vt supra dixi/ m⁹. i felix Dido. Veniali vtif statu, & excusat se p necessitatez, ne mortis cã fuisse videaf. Verũ mihi nũcius. κατὰ τὸ σιωπώμενον itelligẽdũ. qd' sit nũciatus Didõis iteritus, alij adignẽre ferũt visũz. Alij ad Mercuriũ, q ait certa mori, sz i neutro ét ea gen⁹ mortis sigtũ é, & h dicit: ferroqz extrema secutã. Sane q nũciat gñe tñ dĩ masculino, qd' ãt nũciaf, licz neutro dicaf: tñ ét masculino. Funeris heu tibi cã fui, ac si diceret, q fuerã añ cã voluptatis. Si q̃ fides tellure sub ima é. vbi pmissa exitũ non hñt. Respexit ãt ad Orpheũ: q receptã pdidit ꝯiugé. Quæ nũc has ire p vmbras, argumẽtaf ex eo: q e ad iferos subire ꝯpul sus, iuitũ se reliqsse Carthaginẽ Sẽta. squalida. z é trãslatio a terra inculta. Situs ãt ppzie é lanugo q̃dã ex hũore pcreata, Fit ãt i locis carẽtibus sole Nec credere qui, argumẽtatione tẽ dit ac si diceret si credidissez, forte ét deoz iussa ptẽnerẽ. Siste gradũ, discedere eã dat itelligi. Extremũ fato, qd' te alloquor h é, aut qz deus futurus é, aut qd' melius é, qz post mortẽ tene bit alterũ circulũ viris fortibus. i. nõ amãtibus datũ Torno,

Nũtius q dicatur

p torue. i. terribilr. Lenibat, plenicbat. & antiq̃ dixit, vt Squãnis aurogz pollebat, p pollebat. Maiores eni i oibus ꝯiugatio nibus iperatiuo bã addebãt, z faciebãt iperfectũ idicatiui. qd' adbuc i tribus obseruaf, in q̃rta ét e add f, vt nutri, nutriebã. La chrymasqz ciebat. Sibi aut certe illud dicit. sermo qdẽ eius lacbrymas exciebat, sz imobilis mãsit. nã ciere ppzie é alteri fletũ mo uere: é ãt h de Hõero, q iducit Aiacis vmbrã Vlyssis colloqa fugiẽrẽ, q ei fuerat cã mortis. incepto sermone a pncipio orõnis, du ra silex. saxi é spẽs. gñalitas eni eẽ nõ pt sequẽte spẽalitate. Nã cautẽ ma persiã porũ lapidẽ dicit marpesos eni mõs é piæ ĩsulæ hñs durissimos lapides. Tãdẽ q̃si diu deliberauerit. Vmbriferũ, frõdosũz. Pristinus, por qd' difficile iueni. nã de h smone q̃riĩ & Probus & alij. Rñdet curis, aut pari eã diligit affectiõe. qd' in Aenea non fuit, vt expssio rei supradictæ sit. Aequatqz, sicbæ amorẽ, aut certe rñdet curis par é mors sllĩtudĩ e ferro. n. vterqz ꝯsumpt⁹ é. psegt lacbrymãs. lõge oculis eã seqbat hũmẽtib⁹.

ASCEn. ¶ Inde datum, &c. Docet quomodo progrediendo ad quin/ tum circulum peruenerunt, in quo bellatorum sunt animæ, nam. & Martius furor dicitur, sicut & amorum. Non ergo so/ la bellandi gloria purgatas facit animas, & ad elysios ducit. Nam qui bello etiam iusto insudant, multa sæpe detestando committunt, quia tamen neqz omnino reprobandi sunt, q ar/ ma tractãt, nec approbãdi, nõ dñr, aut in summo sinistræ ptis literæ Pythagoricæ. neqz in summo dextræ, de qua re dicit Do natus sic, Multũ fleti. qz ppter suas virtutes magnum reliq̃/ rant luctũ, faeri poly. ostẽdit numina suos in morte iuuare nõ posse. Proceres, nõ tñ ordine, sed meritis, phalanges. ac si to ta græcia ad inferos migrasse videref. Ostendit igitur q̃ti Ae/ neam hostes fecissent in bello, ostendit etiã nõ sine multa sua cæde vicisse græcos. Tegẽtẽ, nõ qz posset manibus, sz qz to/ to se corpore subtrahere conabatur, aut totũ aduertere. Quis non tam interrogantis hæc sunt, q̃ admirantis, & dolẽtis ad miratur, primo cogitare quempiam potuisse, tot aduersa sup plicia in viro tã forti. Deinde q ausus esset implere: deinde q totum corpus supplicio insectatus esset. Fessum, pcubuisse sup aceruum. Magna laude afficit, nõ. n. dicit occisum, sed pcu/ buisse lassatum Egomet, q. d. Non alijs commisi. inanẽ, qz in/ ter hostes confusus iacens reperiri non potuisti. Te. a. Feci qđ potui, non quod volui, qz te repire nõ potui. Hæc ille. Ordo é. Aeneas, molif. a. cũ molimine. z summo conatu pergit inde. i. deinde, aut potius ab eo loco, iter datum. i. cõcessum sibi a fa/ tis, cũ cæteris negatum sit ab eo vno circulo transire ad aliuz, nisi purgatione facta, & tenebant iam arua, quæ vltima, idest quas vltimas partes, aut quorum vltimas partes: clari bello frequentant, secreta, aut secundum Seruium tenebat vltima arua. scz purgandorum, hoc est: quorum operationes habent mixta virtutibus vitia q̃. scz loca secreta. idest seposita ab alijs locis clari bello frequentant. i. habitant. & colũt frequẽter. Ty deus pater Diomedis, & filius ænei, occurrit hic. i. hoc loco illi. f. Aeneæ, z ptenopeus filius Atalãtæ (vt beroaldus docuit, supra ad illud, tristisqz senectus) inclytus. i. gloriosus z clarus armis sup. occurrit illi hic, z imago adrasti pallentis. f. p timo re, qz aufugerat, hic sup. occurrũt illi dardanidæ multũ fleti ad superos. i nobiles: quorũ mors fletibus honora é, & cadu ci. z. q ceciderũt, bello. i. p bellũ, aut in bello, quos ille. scz. Ae/ neas cernẽs oẽs lõgo ordie igemuit. i. multũ gemuit. f. glaucũ medõta, z thersilocũ: viros illos troianis olitautores glauc⁹. n. erat licioz doctor, cui⁹ singulare certamẽ dscribit Hõe. li. iliad. vi. dicẽs eos ifecta pugna esse mutatis armis aureis glauci, p ferreis Diomedis, vt beroa. pso fimonũ meminit. fuit ãt teste eo Hom. li. q. iliad. qdã medõ fili⁹ not⁹ Oili ex m'fe Rhena, sz hic de troiano loqtur. Fuit itẽ idæus qdã filius Darethis: eiuia idẽ meminit. Fuit z alr⁹ fili⁹ Priami, cui⁹ ét meminit, vbi itroducit priamum.

Donati expositio

Ordo.

Inde datum molitur iter, iamqz arua tenebant.
Vltima quæ bello clari secreta frequentant,
Hic illi occurrit Tydeus, hic inclytus armis
Parthenopæus. & adrasti pallentis imago.
Hic multum fleti ad superos, belloqz caduci
Dardanidæ, quos ille omnes longo ordine cernens
Ingemuit, Glaucumqz, Medontaqz Thersilocumqz
Tris Antenoridas Cereriqz sacrum Polybetem.
Idæumqz etiam currus, etiam arma tenentem.
Circunstant animæ dextra, leuaqz frequentes.
Nec uidisse semel satis est, iuuat usqz morari.
Et conferre gradum, & ueniendi discere caussas.
At Danaum proceres, Agamemnoniæqz phalanges
Vt uidere uirum, fulgentiaqz arma per umbras
Ingenti trepidare metu, pars uertere terga.
Ceu quondam petiere rates pars tollere uocem
Exiguam inceptus clamor frustratur hiantes.
Atqz hic priamiden laniatum corpore toto.
Deiphobum uidit lacerum crudeliter ora.
Ora, manusqz ambas, populataqz tempora raptis
Auribus & truncas inhonesto uulnere nares
Vix adeo agnouit pauitantem, & dira tegentem
Supplicia, & notis compellat uocibus ultro.

Aeneas.

Deiphobe armipotés, genus alto a sanguine Teucri
Quis tam crudeles optauit sumere pœnas
Cui tantum de te licuit, mihi fama suprema
Nocte tulit fessum uasta de cæde Pelasgum
Procubuisse super confusæ stragis aceruum.
Tunc egomet tumulum Rhœteo in littore inanem
Constitui, & magna manes ter uoce uocaui.
Nomen, & arma locum seruant, te amice nequiui.
Conspicere, & patria decedens ponere terra.

SERVI. ¶ Inde datũ, aut rõne fati, aut oblatũ fortuito, qđ. τυχὸν di/ cũt. vltima a. ar. atqui multa supsunt, sed dixit quantum ad y li teram pertinet. In yis enim, quæ dixit, mixta sunt virtutibus vitia. In yis autem, quæ sequuntur, pœnas nocẽtũ a meritis piorum.

plorat segregat. Nã inferi aiaꝫ in corpore ꝯstitutã ptinẽt. Hic oĩa mixta, lꝫ eni laudet i viris vt⁹, tñ vituperat i illis alienũ i/perũ cœdib⁹ occupe. Itẽ amare ꝑuignũ crimẽ ẽ, vt⁹ maritus Alylegũt, tenebãt arua q̃ vltia viri fortes, frequẽtãt.i. q̃ possi dẽt vltia. Hic illic tydeus Oney & Altbæ fili⁹ a Menalippo in bello thebano extĩct⁹. Parthenopæus Menalippæ & Martis siue Menalıõis fili⁹ rex arcadũ, q̃ Puer admodũ bella thebana petyt. Adrasti pallẽtis.i. rex siciõis, deĩde argiuoꝝ. Tydei ꝛ Polinicis socer. Pallẽtis, aut epithetũ ẽ vmbraꝝ: aut qꝛ extinctis sex alys sol⁹ aufugit. Fugæ at comes ẽ pallor. Fleti, nobiles, q̃ꝝ morte magna seq̃t lamẽtatio. Ad, apõ, Caduci, mortui. a cadẽdo, hic cadauer. Lõgo ordie, igẽti multitudie. Tris antenoridas, multi sup̃dictos accipiũt, sꝫ falsũ ẽ. Nã Home. alios eẽ ondit. Sacrũ, sacratũ. nomẽ ꝓ pticipio. Idæũ. Priami aurigã legimus fuisse. ẽt, adhuc, vsq꜠ diu. Ceu quõdã petiererrates: Ostẽdit vitia nec morte finiri, Hiãtes, Clamare cupiẽtes. Dat alys vmbris vocẽ: his silẽtiũ, vt exp̃mat metũ, q̃ vims q̃q꜠ adimit vocẽ. vt Obstupuit steterũtq꜠ comæ. & vox faucib⁹ hæsit. Deiphobũ, ꝫ helenã duxerat mortuo pide, ad cui⁹ domũ prius irenecesse erat, Lacerũ ora. hñrẽ ora lacerata. populata, Vasta/ta.i. deformia. sublatis aurib⁹. Trũcas, trũcatas, Inhõesto turpi. terẽ illũ ne obsecro ihõestũ senẽ. Pauitãtẽ, timẽtẽ, ne agnosceret. Tegẽtẽ, Tegere volẽtẽ, nã trũcatis mãib⁹ qd tegebat, Notis amicabilib⁹. optauit sumere. Elegit, vt sumeret. Deteste, Rhæteo, vbi erat Asylũ Aiacis, sicut i sygæo Achillis ꝛ bene illis

Priamuꝫ venisse in castra Achillis. Polybetes autẽ sacerdos Cereris, vnde in secundo dictum, templumq꜠ vetustum, desertæ Cereris, inter fecto, scilicet sacerdote. Et supp, vidit hic tris antenoridas. idest antenoris filios, q̃ sunt Archiloc⁹. Acamas ꝛ Polybetem sacrum. i. sacratum Cereri, & ideum Priami aurigam tenẽtem etiã. i. adhuc. s. apud inferos currus: & etiam arma. Animæ frequẽtes. i. crebræ circũstãt dextra & leua, idest sinistra. scꝫ parte. nec satis est vidisse semel, sed iuuat idest delectat vsq꜠. i. cõtinuo immorari, dubiũ aũt videtur, an Aeneam delectet vidisse animas. an animas Aeneam, sed potius dixero: q̃ animæ affectauerit videre Aeneam, quia seq̃tur: & supple iuuat conferre gradum, idest congredi, & discere causas veniendi, idest cur Aeneas Aduenerit: Et proceres danaum: idest græcorum, & phalanges Agamemnoniæ idest quasi toti exercitus, qui sub Agamemnone stipendia fecerant vt, idest postq̃ videre virum. scilicet. Aeneam ad virum, & arma. scilicet eius fulgentia per vmbras trepidare pro trepidabant, aut cœperunt trepidare ingenti metu, Pars supple cœperunt vertere terga ceu. i. veluti petiere quondã rates. i. naues suas, pars. i. Partim, ipsi sup. cœperunt tollere. i. eleuare vocẽ exiguã, qꝛ verã vocẽ vmbræ non hñt vñ clamor incœptus frustrat hiãtes. i. facto hiatu clamare putãtes, Si tamen nullus vagitus, ploratus, aut vox fuit apud inferos, nõ etiam potuissent loq. Atq꜠ ipse Aeneas vidit hic. in hoc cãpo bellatorum. Deiphobũ (Quia grece Deiphobos ẽ, nõ scribet Deiphobus,

phobus.sed q̄ttuor syllabarū) Priamidē.i.filiū Priami ex Hecuba laniatū toto corpore, & lacerū ora crudeliter.i.habentem ora crudeliter, & inaniter lacerata, ora dicit: & ambas manus & ipa.i.partes capitis s3 auriculas, populata.i.spoliata, & denudata: aurib⁹.i.auriculis raptis.i.ablatis.& nares.i.nasi meatus truncas.i.truncatas.i, vulnere inhonesto.i.turpi.q2 honestū pulchrū vocam⁹.ipse vix.i.cū difficultate, adeo.i.omnino, agnouit, sup.eum pauitātē.s.prubere, & tegētē dira supplicia.i.plagas dire illatas p supplicio.& cōpellat.i.alloqtur cū appellatiōe eius, vltro.i.priusq̄ ille se offerret vocib⁹ notis.i.s̄mone patrio aut pprio noīe, o Deiphobe, armipotēs genus.i.pgenies ab alto sanguine teucri: qs optauit sumere de te tā crudeles pœnas. q.d. imanissimus nimirū fuit.& si forte talia reperiri potuit: q vellet, cui licuit.i.cui pmissum ē a diis tm̄.s.pœnas sumere de te. q.d.ēt si qs voluisset, deos tn̄ pmittere nō debuisse. Fama tulit.i.detulit mihi i.a me te fessum suprema nocte.s.cū Troia excideret. de vasta cæde.i.occisiōe pelasgū.i.græcorū, quos occidisti, pcubuisse sup aceruū.i.cumulū stragis.i.stratorū ɔgregationis cōfusæ.i.mixtæ ex nobilibus, & ignobilib⁹, ex amicis iter se.& inimicis. Eadiuet.i.ppria, vt dicūt psona, nō hn̄s fidē alteri cōstiui, tūc.s postq̄ id audiuerā tumulū inanē.i.cœnotaphiū, sepulchrū simulatū, qd̄ p vero erat, dū cadauer hēri nō poterat in littore rhœteo.i.rhœtei pmōtorij Troiani.& vocaui ter magna voce: manes.s.tuos.i.spūs vagos vsq3 ad exequias sepulturæ s3 ethnicos. Nomē.s.tuū, & arma.idest insignia tua.seruāt locū.s.sepulchri.o amice, ego nequi cōspicere te.i.simulachrū tuum, aut corpus tuum, & ponere illud terra patria decedēs.i.cū decederē, terra patria.i.de patria mea, potest enim bis construi.

ASCEN. ℂ Atq3 hic priamides.ponit rn̄sum Deiphobi idē asserētis. ve3 amicū eē, & piū virū, talis enī vbiq3 iducit pp Cæsarē vsq3 ad pniaz clemētē. Docet qūo ego si lacer appeat. Circa quē locū dicit Donatus sic. illa pp̄ter odiū nomē nō posuit, sic supra Lacenæ dixit, Infelix thā. vel q2 in eo talē habui vxorē, vel q2 ibi tot suppliciis sui3 affectus. cōiux, ex hoc noīe detestabilius

Donati expositio facit, q violatū sit cōiugiū, qd̄ sacrū eē op3. Cōiux, Nō dicit mea, s3 q̄ multo3 fuisset, neq3 se amaret. Dii talia gra. Pulchra apostrophe, & multa cōtinēs. ośdit aūt tāti sceleris solos deos vltores eē posse. Age fare, q̄rit optīe. Deiphob⁹, s3 poeta optio cōsilio abscindit rn̄siōnē. ne dicta iterum diceda sint. Hæc ille,

Ordo ℂ Ordo ē. Atq3 priamides.s.Deiphob⁹, sup.rn̄du, aut locut⁹ ē hic.i.ad hæc dicta Aeneæ, o amice nihil relictū ē tibi.i.ate, ut soluisti Deiphobo oīa.s.q̄ psoluere amico poteras, & vmbris.i.simulachris funeris, q2 verū funus eē nō poterat. s3 mea fata.i.mala ex fato puidētia, aut ad q̄ natus mihi videor mala, & scelus exitiale.i.pfidia execrabilis Lacænæ.s.mulieris, h̄ est Helenæ mersere me his malis, illa.s. scelesta lacæna, reliquit hæc monumēta.i.memoriā sui factura stigmata: nāq3 tu nosti vt.i.qliē nos egerim⁹ supremā noctē.i.magnā ptē supremæ noctis iter gaudia falsa.i.deceptoria: q2 sperabāt græcos abysse & iō gaudijs, ac vino indulgebāt: vn̄ dcm̄ ē i scdo. Inuadūt vrbē sōno vinoq3 sepultā, ac necesse ē nimiū meminisse, nos memores eē. qd̄ de Deiphobo manifestū ē, de Aenea q̄3q3: q2 dixerat scdo de malis Troiæ, & quo3 ps magna fui, equus fatalis.i.fatis volētibus nobis fatū.i. exitiū ferēs, vēit saltu.i.saliuit quodāmō, q2 ruptis muris sup pgama.i.mœnia troiana, ardua.i. valde alta, & tn̄ equus adhuc altius extollebat caput & ipe equus grauis.i.fœtus, attulit aluo.i.i aluo sua peditē armatū, q2 dictū ē, vterūq3 armato milite ɔplent.i.la.s.nota, adultera, & fundi nr̄i calamitas Helena, simulās chor̄.i.choreaz bacchāntiū p lætitia, ducebat orgia.i. festa bacchanalia, q̄ nocti fiebāt, iter phrygias.s.matronas, euātis.i.bacchātes & bacchū (geuā dr̄) iuocātes, ipa.q.d. i ppria psona, existēs media.i.priceps bacchātiū, tenebat igētē flāmā.i.face, & vocabat danaos ex sūma arce, dato.s.idicio flāmæ, qd̄ & nautis dari solet Thalam⁹ ifelix.i.q me ifelicē fecit, thor⁹.s.cōiugalis cū Helena, habuit me tūc ɔfectū curis.s.lōgi belli p̄teriti, & sōno psenti pp p̄teritas vigilias. (Et bn̄ dicit, habuit me, & nō ego habui q2 q coactus: & oppssus cubat, hēri pot⁹ vr̄ q̄ hr̄e) & qes dulcis, & alta.i.pfūda, & simillima morti placidæ.i.trāqllæ, post q̄ trāsacta ē. aut iā matur, pssit me iacētē.i. pfūdissime obdormiui. ɔiunx egregia i.isignis. s3 malignitate, aut ironia ē.q.d.q̄ egregiā putauimus, q p ea tot bella subiuim⁹, emouet iterea tectis.s.meis, oia arma, & subduxerat.i.surripuerat, & clā abstulerat. capiti.s.meo, ense3 fidū.s.custodē virorū fortiū, nā ob timorē ei⁹ nemo eos iuade e audet, & vocat Menelaū.s.p̄mu3 maritū suū itra tecta, & pādit.i.apit limina.i.ostia, q̄ sūt sup limina.s.cū ironia amara, sperās id fore amāti.s. Menelao, magnū mun⁹.i.obsequiū, aut bn̄ficiū, & famā.i.ifamiā veterū malo3 posse extigui.i.deleri, sic.i.p tale mun⁹. qd moror.i.ad qd te plurib⁹ suspēsū teneo, ipi s.græci inūeri irrūpūt.i. vi irruūt iba mo.i.i thalamū nr̄3, Aeolides.i.nepos Aeoli fili⁹ Sisyphi, ve3 Vlysses, q p ɔtēptū Aeolides.dr̄, q̄si ex stupro genit⁹, nō ex Laerte matrimonio, vn̄ de cātu syrenū. Sāguise Sisyphio gn̄atus vec⁹ Vlisses) hortator.i.istigator scele3.i. sceleratorum facino3, additur.s.alijs oēs vna.i.piter, o dij istaurate.i.istar illi⁹ facti reddite h̄ē ad æquitatē pœne grais.i.græcis talia.s.facinora, si ego reposco pœnas ore pio.i.isonte, & quo deos colui: sed age fare.idest eloquere, & dic nobis vicissim qui casus attulerint te viuū3, ne pro anvetus actus erroribus pelagi: an monitu diuum. an quæ fortuna fatigat te: vt adires. idest adire compelleris, domos tristes, & loca turbida sine sole, hui⁹ interrogationis respōsio prima habita est, & ita non respondet Aeneas, vetante Sibylla.

ne illis, quasi vbi tutus esse potueram, Sane rhœteium dicitur & rhœteum facit, sicut citherea, & citheria, Arma depicta.s. Te, tuum corpus, vt nunc me fluctus habet,

Atq; hic Priamides. Nihil o tibi amice relictum.
Omnia Deiphobo soluisti, & funeris umbris.
Sed me fata mea, & scelus exitiale Lacænæ
His mersere malis, illa hæc monumenta reliquit.
Nanq; ut supremam falsa inter gaudia noctem.
Egerimus, nosti, & nimium meminisse necesse est:
Cum fatalis equus saltu super ardua uenit
Pergama, & armatum peditem grauis attulit aluo.
Illa chorum simulans euantes Orgia circum
Ducebat Phrygias flammam media ipsa tenebat
Ingentem, & summa Danaos ex arce uocabat.
Tum me confectum curis, somnoq; grauatum
Infelix habuit thalamus, pressitq; iacentem
Dulcis, & alta quies, placidæq; simillima morti.
Egregia interea coniunx arma omnia tectis
Emouet, & fidum capiti subduxerat ensem.
Intra tecta uocat Menelaum, & limina pandit.
Scilicet id magnum sperans fore munus amanti.
Et famam extingui ueterum sic posse malorum.
Quid moror, irrumpunt thalamo, comes additur una
Hortator scelerum Aeolides. Dii talia Grais
Instaurate, pio si pœnas ore reposco.
Sed te qui uiuum casus age fare uicissim.
Attulerint, pelagi ne uenis erroribus actus?
An monitu diuum, an quæ te fortuna fatigat,
Vt tristes sine sole domos, loca turbida adires.

ℂ Oia. q2 ɔstituto tumulo manes vocauit. Funeris fun⁹ ē nō potuit: vbi ne cadauer qdē fuerat. Fata s3 Mathematicos: qui cūt inimicitia ēt ex fato descēdē, vn̄ ɔiūx fatū, & scel⁹ Helenæ, p q̄ sibi mors vēit. Monumēta: q2 mētes moneāt, & mediū est, vn̄ hic de malis, 3 do i tertio, Manuū tibi, q̄ monumēta mearū, sint puer. Egerim⁹ metri cā corripuit. Meminisse, necesse ē Sic Cice. Cui plz obliuiscit, Cui dolet, meminit. Sup ard. aut q2 i arce collocat⁹ ē, aut q2 fractis muris supra tract⁹ ē. Grauis, grauid⁹, vt Nō isueta graues tētabūt pabula fœtas. Euātes. bacchātes.s.phrygias: alr̄ nō stat vsus. Euā enī ē Bacch⁹, Chorū, multitudinē ad sacra collectā. Circūducebat, i duos diuisit versus ɔpositā dictionē. Nā satyrici ēt simplicē diuidūt, ɔfectū curis. nā si gaudijs vacauerāt, tn̄ ośdit illō Statij, stāt veteres añ ora met⁹. vt nō discederēt curæ p̄teriti belli. Alij dicūt curos, q2 haberet ɔiugē pnciosa3 maritis, vn̄ seqtur i ironia. Egregia coniūx. Vocat, & pādit.i.pādit & vocat. Aeolydes, Vlysses, q2 vbiq3 sic iducit, nā anticlia, mr̄ añ Laertis nuptias clā cū Sisypho Aeoli filio ɔcubuit. Alij ilidē legūt, de q̄ nō legim⁹. Act⁹. nō ad iferos, s3 ad locū, i q̄ iferorū descēsus ē, nā sub terra sūt iferi. Vl alri⁹ itellige s3 corographos, q volūt terrā sphæricā eē & vndiq3 aq̄s aere sustētari. qd̄ si ē, ad antipodes pōt nauigatiōe perueniri, q nob iferi sūt vt nos illis, hic ē, q2 sub terra iferos dicim⁹, tyberian⁹ ēt dic, epistolā eē ab antipodib⁹ apd nos vēto allatā, q̄ hz, supi iferis salutē, q̄ occasiōe tractat h̄ reciprocū qd̄ diximus supra, & prudētiores dicūt aīas per μετεμψυχωσιν ad alterius terræ partis corpora trāsitū facere.i. nō in eodē climate versari. Hinc Luca, Regit idē spūs artus, Orbe alio, longe canicies sit cognita vitæ. Est aūt homericū. nam ille Vlyssem Elpenor similiter interrogauit. Sine sole. nam quod dixit, solēq3 suum sua sydera norunt, de elysiis intelligit.

SERVI

Hac

Hac uice sermonum roseis aurora quadrigis
Iam medium æthereo cursu traiecerat axem.
Et fors omne datum traherent per talia tempus.
Sed comes admonuit, breuiterq; affata sibylla est.
Nox ruit Aenea, nos flendo ducimus horas.
Hic locus est, partes ubi se uia findit in ambas.
Dextera, quæ Ditis magni sub mœnia tendit.
Hac iter Elysium nobis, at leua malorum
Exercet pœnas. & ad impia tartara mittit.

Hac vice, &c. Recitat, quō increpāte Sibylla, ꝗ tēpus negocio suo debitum fando neceꝗ̄ pterreret, derelicto Deiphobo, Aeneas tartara pter gdit ad elysiū tēdēs, vū Dona. ꝯ comes, ꝗ illi ꝓpterea iūcta fuit vt oibus istrueret ignorātē. Breuiter. ne lōgitudie ſmonis tp̄s terreret, cū ipa breuitatis admoneret. In ambas, bōesta ē locutio, i ābas poti⁹ ꝗ̄ i duas, intelligēns, ꝗ ambas vias dixerit: ꝗ essent natæ ex vna. Melioribus vtere fatis. placauit Sibyllā, ꝛ Aeneæ felicia ominatus ē. Mœnia lata videt, locū describit idoneū coercēdis reis Primo triplici muro claudit, ne facile euadere possint. Portæ. ita sunt robustæ, vt neqꝫ diuina vi, neqꝫ humana possint frangi. Postremo omnia fluuiis claudit, ꝗ & sacris, & fluminis trāsitū ꝓhibet

Deiphobus contra. Ne sæui magna sacerdos,
Discedam, explebo numerum, reddarq; tenebris.
I decus i nostrum, melioribus utere fatis.
Tantum effatus, & in uerbo uestigia torsit.
Respicit Aeneas subito, & sub rupe sinistra
Mœnia lata uidet, triplici circundata muro.
Quæ rapidus flammis ambit torrētibus amnis,
Tartarius Phlegeton, torquetq; sonantia saxa.
Porta aduersa ingens solidæq; adamante columnæ.
Vis ut nulla uirum, non ipsi excindere ferro.
Cœlicolæ ualeant, stat ferrea turris ad auras.
Tisiphoneq; sedens palla succincta cruenta.
Vestibulum ex somnis seruat noctesq;, diesq;.
Hinc exaudiri gemitus, & sæua sonare
Verbera, tum stridor ferri, tractæq; cathenæ.

Sibylla. Deiphobus. Poeta.

SERVI. ¶ Hac vice. Hæc sacra præter vnius diei spaciū nō tenebāt, vñ timet sibylla: ne datū .i. cōstitutū tēpus inanibus fabulis tereat, quod aūt dicit, aurora mediū axē traiecerat, ondit, q̄ s̄z Thuscos, diei ortus est a .vi. diei hora Ortus .n. diei h̄z aurorā. Donatū dicit aurorā cū quadrigis solē significare. Breuit. Quod eō gruit morā obiurgāti. Nox ruit: idest imminet, si per diē sacra celebrātur, si p noctē finit. Flendo, propue, nam & lachrymæ, & gemitus fuerāt. In ambas. Compēdiosius, q̄ si duas diceret. Poteramus eni etiā sperare. Sic sal. inter s̄m, atq; vltimū belliū carthaginēse, & nō tertiū: Elysiū, ad elysiū. Malorū, ipiorū. Impia, Vbi impy puniunt. Næ sæui, antiquius dictū .i. ne sæuias. Nec imperatiuum iungimus aduerbio imperātis. Explebo, Vt diximus explebo est minuam. Ennius, nauibus explebant sese. terrāq; replebāt. Quem caper secutus, cum de præpositione extraheret, hoc exemplū posuit. Ego minuam vestrū numerum & reddar tenebris. Nam circa æneam. & sibyllam aliquid lucis fuisse intelligimus. Aly explebo male putāt complebo esse vmbratuz .s. quibus excesserat numerū. Aly explebo numerum, dicent esse finitū tēpus statutum purgationi, & in corpus reuertar: vt hoc sit, reddarq; tenebris. vt illud clausæ tenebris, & car. c. vt sit sensus, irasceris mihi, q̄si hō. nōne & ego hō futur⁹ sū. Aly legūt, cur irasceris in his locis sum, q̄diu vitæ p vi ereptæ, explea tps post tenebris .i. meis sedib⁹ reddar. S; hec nō ɔgruūt. nō .n. itelligere possum⁹ deiph obū rñ. disse ad aliaq̄ sibylla voluerit .s. illū abscedē, I decus i nrm .n. .s. Vel i decus nrz, & vtere meliorib⁹ fatis iferorū ɔparatiōe, q̄ ait supra. An q̄ te fortuna fatigat. vt tristes sine sole domos. Vtere melioribus fatis nrz .i. q̄ aut ego, aut tu habuerim⁹. mœnia. Tartarū exprimit, quē vult eē carcerē nocētū. Lata, vt ondat nūerū malorū. Triplici, valde munitū explicat locū. Torq̄t trahit. Aduersa, igēs, distictōe tollit vitiū duorū epithetorum. Adamāte, quo lapide nihil ē duri⁹. Virū fortiū. Cice. vir res illa q̄rebat. Per hoc ondit nullū de Tartaro posse ad supos egredi, ne deorū q̄dē fauore. Stat, Eminet auras aūt iferis ɔgruas intelligamus, & Sta. de mercurio ait, pigræ auræ ei⁹ impediebant volatum. De illo enim loco multi quærunt.

Ordo. Hæc ille. Ordo est. Aurora traiecerat roseis quadrigis, qbus s. inuecta erat, hac vice .i. durāte hac vicissitudine sermonū: iā axē mediū, in sup. cursu æthereo .i. quē facit in æthere: nō illic .i. iā apud superos erat mediū noctis, & si qd eēt diei apud iferos medium diei, vñ q: nocte vna oia debebāt pagi. que pagēda erant apud inferos. vt cum sequēte sole ad superos redeāt & vt per insomnia hæc oia acta potioribus significent, dicit q: medio pacto apud inferos die, & apud superos nocte, q: aurora mediuz cursum pegerat. quæ primo mane orit, admonitū esse Aeneā a sibylla, vt ad cætera pperarent, quorum immemor videbatur: q: addit. Et fors, .i. forte, ipsi traherēt per talia s. colloquia omne tps datum .i. cōcessum eis apud inferos esse sed comes, s. sibylla. admonuit: & affata est, sup. Aeneā breuiter. s. pro negocio, ne quod carpit, committat dicit ergo, o Aenea, nox ruit .i. imminet apud inferos, & desinere incipit apud superos. Nos ducimus .i. absumimus horas .s. multas flēdo .i. quasi dicat ea re opus nō esse tunc tpis .i. hic loc⁹ est, vbi via findit se in ambas ptes .i. hic ē biuiū cuius altera vis .s. dextra tendit ad locū beatorū, altera .s. leua ad loca in æternū dānatoꝝ Dextra, sup. est q̄ tēdit sub mœnia magni ditis .i. plutōis. q diuitias suas apd iferos h̄z, & vt superius ex Macrobio allatū ē, tūc primū diuites putabant aiæ: qñ erāt receptæ in regna Plutonis in elysios .s. capos. nā h̄z idē Pluton etiaz reorū, ac noxiorū carcerē, vez tartara. Hac .s. p dexterā est nobis iter elysium. .i. ad elysios cāpos. At .i. sed leua .i. sinistra, exercet pœnas malorū, & mittit ad tartara impia .i. in qbus sunt impy, & null⁹ ē pietati locus. Deiphobus, sup. locutus est cōtra .i. e cōtrario, o magna sacerdos. ne sæui, p ne sæuias .i. ne nimiū excādescas oro, ego discedam .s. a vobis, & explebo numerū .s. quo manes mei corpori debētur (Dicebat .n. Macrobius in de somnio scipionis, vt dictum est illic, Tristisq; senectus, aias sociari corporibus qbusdā nūeris, q numeri dū supsunt, pseuerāt corp⁹ animari. cū vero deficiūt. mox arcana illa vis soluit, q̄ societas ipsa cōstabat, aīa aūt ipsa nō deficit, qppe q̄ immortalis, atq; ppetua, est, sed impletis numeris corpus satiscit. Vñ hic dr, Explebo .i. perficiā numerū: quo corpori obnoxi⁹ est spūs (& reddar tenebris .i. vmbris corporis mei. I .i. vade, & ingredere, inquit nostrum decus, vtere melioribus fatis. q̄ .s. ipse vsus sim. Ipse deiphobus effatus est tm̄ .i. dūtaxat hoc, & torsit vestigia i verbo .i. simul cū vltimo verbo auertit se, Aeneas respicit subito, q: loquendo eo pductus erat, quasi ignorās, & vidit sub rupe sinistra .i. q̄ erat in sinistra pte. q̄ aspera, & ruposa est in vertice, vt in lr̄a pythagoræ dictū est, mœnia lata circūdata triplici muro, q̄ .s. mœnia amnis rapid⁹ .i. velociter arripiēs .s. phlegethon. fluuius ille, tartareus .i. in tartara tēdens ambit .i. circūfluit, flāmis torrentibus .i. cōcremātibus. nā ab ardore dicitur phlegethō, vt dictū est, & torquet .i. impellit saxa sonātia .s. ex impetu, porta aduersa sup. est ingēs: (Nullum est epithetō quod frequetius cū alio ponat sine copula Maro nr̄, ac nomē ingens: sicut mōstrū ixmane: ingēs, &c. quod ideo forsitaz facit, q: ingēs h̄z vim aduerby significās quasi sine gente .i. exemplo, aut genere, sicut ei go vitiosuz nō ē porta aduersa sine exēplo, aut gñe. ita nec porta aduersa ingens, pcipue hic, q: v̄bis interponit sic. Porta aduersa est, sup. igēs (& colūnæ sunt solidæ .i. firmæ. & integræ, sup. ex adamāte .i. lapide illo durissimo vsq; adeo, vt nulla vis .i. nullū virū .i. virorū fortiū, hoc est nulla vis humana, nō ipsi cœlicolæ .i. cœlū colētes valeāt excindere: sup. eas ferro, q: sanguine hyrcino dūtaxat secat adamas, sed licet ad naturā lapidis alludat, hoc quoq; dicit, q: inferno nulla est redēptio, Turris ferrea, stat .i. erecta est ad terrorem, ad auras .i. in altū erecta. & Tisiphone .i. furia infernalis a torquēdo dicta, sedē succicta palla cruēta seruat insomnia .i. exsomnis. & nihil dormiens vestibulū .i. introitū. vbi parua, aut nulla est statio, seruat dico, noctes. & dies, Gemitus .s. dānatorū exandiri. sup. cœperunt, aut exaudiebant, hinc .i. ab hoc loco, & verba .i. flagella, sæua .i. q bus sæue & dire vtunt virorea sonare .s. cœperūt, aut sonabāt, tum .i. insuper stridor ferri: & cathenæ tractæ. supple sonare cœpe rūt, aut sonabāt.

Constitit Aeneas, strepitumq; exterritus hausit.
Quæ scelerum facies o Virgo effare, quibusue.
Vrgentur pœnis, quis tantus plangor ad auras,
Tum uates sic orsa loqui. Dux inclyte Teucrum.
Nulli fas casto sceleratum insistere limen.
Sed mecum lucis Hecate præfecit Auernis.
Ipsa deum pœnas docuit, perq; omnia duxit.
Gnosius hæc Rhadamantus hēt durissima regna.
Castigatq;, auditq; dolos, subigitq; fateri.
Quæ quis apud superos furto lætatus inani.
Distulit in seram commissa piacula mortem.
Continuo sontes ultrix accincta flagello,
Tisiphone quatit insultans, toruosq; sinistra
Intentans ungues, uocat agmina sæua sororum.

Superstitio antiquorū.

ASCEN. Donati. expositio. ¶ Constitit æneas: &c. Quia oēm inferorum regionē describere ptēdit poeta. & æneas pius ipiorū carcerē igressurus nō ē, iducit eū interrogātē, & disquirētē a sibylla sontiū, & noxiorū pœnas, vt .s. mortales a pctis p eas deterreat. Donat⁹ ad hūc locū dicit sic. dixit inclyte, magna poëtæ copia, quotiēs .n. sibyllā loquentē inducit cū ænea. totiēs principia cū eius laude variauit. Distulit. nā q̄uis hoies latuerūt scelerati, non pœnas euaserūt, sed in aliud tps distulerūt. Custodia qualis, nō expssit quæ essent. vt quicqd tetrū, horrēduz, ac detestabile esset cōtuens, colligeret extimatio. Ergo suppressit spālitatem, ne sola putaretur, quæ forte posuisset. Sedeat, vt ostēdat assiduitatē, & cōtinuationē facti. Bis p; in præceps, vt si cœli altitudo sit cētū, pfunditas inferni sit .cc. Ne aloidæ, q manibus cœlū tāgerēt, ex infimo inferno fastigiū possent tāgere, & ide abire, hæc ille. ¶ Ordo est. Aeneas cōstitit .i. māsit sis, hoc est toto corpore stās (& est histerō pterō in snia s̄m quosdā, q: prius exterritus hausit strepitus q̄ cōstaret, sed l; ɔfuse pri⁹ strepitū hauriret, tñ vt melius hauriret cōstitit, atq; ita seruat⁹ ē nālis ordo (&

Ordo.

Tum demū

Tum demum horrisono stridentes cardine sacræ
Panduntur portæ. cernis custodia qualis
Vestibulo sedeat. facies quæ limina seruet,
Quinquaginta atris immanis hiatibus Hydra
Sæuior intus habet sedem, tum tartarus ipse
Bis patet in præceps tantum tenditq; sub umbras,
Quantus ad æthereum cœli suspectus olympum,

Poeta Sibylla

SER.

¶ Qui tãtus plãgor ad auras, pollio dicit æneæ, & sibyllæ. aura q̃ secũ traxerãt illi, cũ cõstet nõ eẽ illic auras, Strepitũq; exterritus hausit. Hausit, ꝛ exterritus ꝑ hypallagẽ. Facies: spẽs. Casto pio oñdit æneã ingredi voluisse. sꝫ q̃si piũ eẽ ꝓhibitũ, insistere. insisto illã rẽ dicimus, & insisto illi rei. Sed ne forte q̃rat, vñ illa cognouerit pœnas deũ docuit q̃s dy statuerũt: aut Titanũ quos deos legimus, vel vere pœnas deoꝝ, q̃r ait Orphe⁹ q̃ dy peterãtes ꝑ stygẽ nouẽ millib⁹ annoꝝ puniunt i tartaro, vñ ait Statius. ꝛ stix piuria diuũ, arguit. Rhadamãth⁹, h̃ ꝛ Minos ꝛ æacus filÿ iouis ꝛ europæ fuerũt. Qui postea facti sunt apud inferos iudices. Subigitq; fateri cõpellit ad cõfessionẽ. Furto lætatus iam, latebra nõ valde ꝓfutura, Quippe q̃ fuerat publicanda post mortẽ. Distulit in serã, i graue, vt serũ bellũ i angustÿs futuꝝ piacula cõmissa pꝫ q̃ expiatio adhibet. Accincta flagello aut h̃ dixit, qḋ videm⁹: q̃r q̃ lõgo flagello vtit, vt is post ictũ in se reuoluat, necesse ẽ, aut accicta ẽ istructa ad vbera. s. i. nocẽtes flagello q̃tit ipsa ꝑparata. Agmina sæua sororũ aut iper⁹, aut de harpÿis dixit, aut ꝑptũ agmia q̃s ꝓ comis hñt. Tũ demũ horrisono: mittũt ingt post vbera ad æternũ suppliciũ. & ẽ secut⁹ ordinẽ iuris antiquũ, nã post habitã q̃õnẽ ad Tullianũ, ad vltimũ suppliciũ mittebãt. Alÿ h̃ a poeta dictũ volunt: vt illa loquẽtẽ itelligam⁹: portã eẽ patefactã, alÿ cõtinuãt narrationẽ, Sacræ, execrabiles Cernis custodia q̃lis. Custodia ẽ, q̃ custodit, nõ q̃ custodit, vsurpatũ ãt ẽ, sicut hospitia, sicut neptis. nã h̃ & hæc custos facit, hec eñi. q̃ finiũt i o: vt fullo i bos, vt nepos in es: vt hospes, fœminina ex se nõ faciũt, q̃ ãt inuenim⁹ vsurpata st̃, vñ & dissimilia iueniũt, nã custos custodia facit, ꝛ nepos neptis, Vestibulo se. sigt megerã, hoc ãt dixit, Cernis hãc: q̃ sæua sit, sũt & itus aliæ. Atris imanis hiatib⁹, q̃ sæuior q̃ hydra fuit. Multi ipsaꝫ hydrã fuisse dicũt qḋ nõ ꝓcedit, nam eã in aditu legimus iferoꝝ, vt ac belua lernæ, quã alÿ tria volũt habuisse capita, alÿ nouẽ, vt Simonides dicit q̃nq̃gita. tartar⁹, vel q̃r oĩa illic turbata sũt. ἀπὸ τῆς ταραχῆς aut qḋ, ẽ melius. ἀπὸ τοῦ ταρταρίζειν. i. a tremore frigoris. sole eñi caret Bis pꝫ in ꝓceps. idõ in ꝓceps addidit q̃r põt quid etiã sursuꝫ patere vt aũt hoc s prudẽtiorib⁹ idõ dictũ, q̃r s̃ rõnẽ sphæræ solcũ in vnã cõcesserit partẽ, duæ q̃si tartaꝝ faciũt, vna a q̃ discesserit, & altera, ad quã nũq̃ accedit quod melius sphæræ idicat rõ hoc aũt dicit. Tartarus ipse, bis tm̃ in præceps pꝫ, & tendit sub vmbras: quãtus est suspectus. i. altitudo ad olympũ æthereũ ẽ aũt ab home. sumptũ. q̃ ita ait. τόσσον ἔνερθ᾽ ἀΐδεω ὅσον οὐρανός ἐστ᾽ ἀπὸ γαίης

Custodia q̃ dicatur

do (& ipse igitur exterritus hausit. idest accepit auribus strepitũ. s. q̃ fiebat apud inferos, & sup. igt, o virgo effare. i. eloq̃re quæ. i. quales, sup. sunt facies. i. spẽs. scelerũ. s. ob q̃ illic puniant, aut scelerũ. i. sceleratoꝝ, ve ꝓ vel, q̃bus pœnis vrgent. ꝛ q̃s tãtus plãgor, sup. edit ad auras. vates ẽ orsa loq̃ tũ. i. tũc sic. i. i hũc modũ. O iclyte dux teucrũ ꝓ teucroꝝ. Nulli. i. nõ vlli. fas nõ est vlli casto isistere. i. igredi limẽ sceleratũ. i. sceleratoꝝ (Intelligit. ãt de castis. i. pollutis ab oi vitio, Nã plura g̃nia dãnatoꝝ enumerabit) Sꝫ cũ. i. q̃ñ hecate. i. dea inferoꝝ, ꝓfecit me lucis. i. syluis icedius auernis aut auerni) vtroq; eñi mõ legit, sꝫ dicẽdo auernis adiectiue sumit. dicẽdo auerni substãtiue) ipa docuit me pœnas deũ. i. q̃s dy exigũt a sontib⁹. nõ q̃s dãt, aut ẽt q̃s dãt pererãtes ꝑ stygiã paludẽ dy, q̃r nouẽ millia annoꝝ pœnas dare dr̃, vñ Statius i syluis Styx piuria diuũ arguit, ꝛ duxit me ꝑ oĩa. s. hec loca, Rhadamãth⁹ gnosi⁹. i. cretẽsis hꝫ hæc regna durissima. i. q̃ durissimas leges hñt, fuit ãt teste Strab. li. x. antiq̃ssimus rex Cretẽsiũ: quẽ minos i legibus ferẽdis imitat⁹ ẽ. & castigat: ꝛ audit dolos. ꝛ subigit. i. cõpellit fateri piacula. i. crĩa piaculo. i. purgatiõe digna. q̃ cõmissa apd̃ supos. i. aliq̃s lætatus inani furto. i. occultatiõe friuola, distulit s. fateri, aut piare: i morte serã. i. vltimã, ꝛ id iclusiue, q̃ res cũ fide nr̃a multũ q̃drat, monetq; pniaꝫ agere. & peccata cõfiteri, dũ tp̃s habem⁹. Cõtinuo. i. aut ꝑpetuo, aut illico, vt illud puenerit. tisiphone furia illa infernalis vltrix scꝫ scelerum. accincta. i. expedita: & ꝑparata. flagello. i. ad flagellãdũ, aut habẽs flagellũ i accictu suo q̃tit sontes. i. nocẽtes. & culpabiles. i sultãs. su. eis (qḋ signũ diræ ĩpietatis ẽ vñ i. ÿ pœnas cũ sãguine poscunt, Est aũt tractũ ab istitutis romanoꝝ, q̃ pri⁹ virgis cæsos detrũcabãt) ꝛ ipsa itentãs. i. itẽte iyciẽs, aut minitãs, sinistra. s. manu Nã dextra q̃tit flagellũ ãgues toruo. i. terribiles vocat agmia soroꝝ. i. aliaꝝ furiaꝝ, sæua. i. crudelia, portæ sacræ. i. execrabiles, aut vt res sacræ formidãdæ, stridẽtes cardie. i. ferro sustẽtãte ianuã. q̃si corde ianuæ: (Nam dr̃ cardo a cardia græce. i. corde) horrisono. i. horribilit̃ sonãte, pãdunt. i. apiunt tũ demũ. i. tãdẽ (Ptĩt eẽ oia vba sibyllæ. & erit sensus, tũc demũ i. tãdẽ postq̃ aiæ sõtes ad eas ꝑductæ sunt: & nõ, q̃ iã tũc aperiebãt, & tũc ꝓcedit sic) cernis igt sibylla ad æneã q̃lis. i. q̃ terribilis custodia. i. custos sedeat i uestibulo. i. itroitu. & q̃. i. q̃lis hocẽ, q̃ terribilis facies suet lumina, q d, ꝛ tñ hydra imanis. i. terribilis, & ferox. q̃nquaginta hyatibus. i. rictibus, & apturis fauciũ tot eñ hẽt capita. hꝫ sedẽ itus, existẽs sæuior. i. immanior q̃, scꝫ hæc custodia: q̃ foris in vestibulo cernit (Quidaꝫ vero velint supiora esse verba poetæ. vt sit portæ pãdunt, tum demũ. s. cũ hæc dixisset sibylla: & eis aptis, dixit sibylla, cernis q̃ is custodia: ꝛc. ꝛ sunt q̃ custodiã more græco ꝓ carcere accipiãt, mihi tamẽ placet ꝓ tisiphone accipi, hydrã vero ꝓ furia hic accipit Nã verã hydrã dixit esse in p̃rio limine, seu p̃rio circulo appellãs beluã lernæ. Nõ recte aũt diffinivit Seruius custodiã, vt Beroaldus statim aperiet) Tum. i. insup, ipse tartar⁹ i. ꝓfundissimus locus inferni (dictus vel ἀπὸ ταράττω. i. turbo: vel ἀπὸ ταρταρίζω. i. strideo ꝛ frigore tremo) pꝫ bis in ꝓceps. i. i ꝓfundũ, & tẽdit sub vmbras. s. infernales, quãtus suspect⁹ i. sursum aspect⁹ cœli ẽ ad olympũ æthereuꝫ, aut cœlestẽ, aut

Cardo vñ dictus

ad æthera. i. summũ aerẽ extẽsum. Sunt aũt q̃ hãc ꝓfunditatẽ sic metiant. vt alterũ precipitiũ tartari sit, vt vsq; ad cẽtrum. alterũ vsq; ad antipodas, vbi volũt inferorũ regna, q̃ ob id dicta st̃ nõ iterranea, sed subterranea. Nã si interranea essent. nõ quesisset deiphobus. pelagi ne venis erroribus actus, nã nauibus ad interranea regna puenisse nõ posset, sicut ad antipodas, q̃s oceanũ mare, vt nos cingit. Respectu ergo antipodum põt tartarus patere bis tantũ in ꝓceps quãtus est suspect⁹ cœli vsq; ad æthereũ olympũ. vt ꝑ olympũ mõtẽ nõ cœlũ intelligamus: q̃r tamen ex Homero sumptus est locus, isq; dicit tã ꝓcul esse tartarũ ab inferis q̃ cœlũ a terra, dicemus de cœlo posse intelligi, & signanter poetam, autu atem loq dicẽtem, tartarũ nõ eẽ bis tantum ꝓfundũ, sed patere. i. apparere bis tantum in præceps, quãtus ẽ suspectus cœli. &c,. Moralis aũt rõ hui⁹ rei facilis est q̃r ad inferos præcipitant mortales huius vitÿs, ꝛ singulis virtutibus ad cœlũ eleuent, vñ virtus est medium vitiorũ vtrinq; redactus & ita duplo facilius est ad inferos descendere q̃ superos conscendere. Sꝫ hæc aliq̃s indagãda relinq̃m⁹. verba Beroaldi in Seruium sunt hæc in id, quod dicit, Custodia est q̃ custodit. non q̃ custodit. ¶ Error hic ẽ Seruÿ manifestari⁹, cũ apud eruditos custodia reperiat pro eo etiam, q̃ custodit, ꝛ in primis apud iurisconsultos. q̃ disertissimi sunt, digestis de custodia reorũ. ita scriptum legimus, ne quis receptam custodiam sine casu dimittat, ꝛ alibi manifestius, si custodia interfecerit, vel præcipitauerit: militis culpæ ascribitur. ꝛ alibi, si casu custodia defuncta esse dicat, vbi semper custodia significat reum, & illum. q̃ custodit, quinetiam Suetonius hoc vocabulo in hac significatione vsus est, cuius verba hæc sunt in domitiano. Nec nisi secreto: atq; solus plerasq; custodias, receptis quidem in manu cathenis audiebat. idẽ in tyberio. In recognoscendis custodÿs precãti cuidam pœnæ maturitatem, respondit, nondum tecum in gratiam redÿ. & in caligula Custodiarum inquit seriem recognoscẽs.

Beroaldi expositio

Hic genus antiquum terræ, Titania pubes.
Fulmine deiecti fundo voluuntur in imo.
Hic & Aloidas geminos, immania vidi
Corpora. qui manibus magnum rescindere cœlum
Aggressi. superisq; Iouem detrudere regnis.
Vidi & crudeles dantem Salmonea pœnas.
Dum flammas Iouis & sonitus imitatur olympi.
Quatuor hic inuectus equis, & lampada quassans

¶ Hic genus antiquum terræ, ꝛc. Docet qui apud tartara dãnati pœnas dẽt, eorũq; primos cẽset, q̃ temerario ausu deos expellere conati sunt, vt filÿ terræ titanas veꝫ q̃ ob ingẽtẽ corporis molẽ ex terra sumptam, filÿ terræ dicti sunt, eosdeꝫ etiã home. in ꝓfundo tartari esse dicit. Lactantius li. i. dicit eos filios titani, q̃ erat frater Saturni, ex terra genitos, Diodorus aũt ex tite a genitos vult. ꝛ inde titães dictos, Serui⁹ vo ex terra irata, ꝛ ita vocatos, q̃r tisis ira dr̃, fũr aũt supbi p eos irreligendi, At Cicero nihil aliud ingrẽ gygãtes pugnare cũ supis q̃ naturæ repugnare. & re vera qḋ Philosophus docet: nil naturali⁹, q̃ vt inferiora pꝑeãt supioribus. Secũdo loco ob cõsimile crimẽ ponit aloidas quos homerus i. xi. odysseæ ab vlysse visos dicit, ꝛtũ, ꝛ ophialtẽ, q̃ neptũi filÿ. ab Home. putantur ex aloei

ASCEñ

Titanes q̃ fuerit.

Per

aloei vxore. sed a patre putatiuo denominati. Fuerūt aūt teste homero summæ magnitudinis: nā quū adhuc essent imberbes habebat pectus latū .ix. cubitis & totidē palmis, lōgitudinē vero .xi. vlnar. crescebāt aūt quotidie .ix. digitis, qui ausi detrudē Iouē cœlo iaculati sunt apollinis telis nō dianæ. vt seruius vult, addit homerus, qd etiā pepulissent iouē, si cōtinuo sic eos crescere pmisisset. Nec diceretur gemini .i. pares, sed id fere in gemellis accidat sed gemelli. fuerūt eīm vnius ptus ex iphimedia aloei vxore a neptūo cōpressa genit. Et pducit scd'a qr grece scribit ἀλωεὺς Tertio dicit Salmōea, seu salmoneū, quē diodorus in qnto dicit filiū æoli, & æoliū deucalionis, q regnauit apd elidē ciuitatē archadiæ i poloponesso, vbi i Ludis olimpiacis sibi diuū poscebat honores. Tityos aūt filius terræ. vt dicit strabo .li.ix. q in insula euboea natus ab apolline īterfectus ē, qr tyrānus fuit, & cōcubitū latonæ matris apollinis appetijt. Occultauit aūt sese in speluca elaria, vt inqt Strabo. & sunt q volunt elariā fuisse matris ei⁹ nomē, & ita alij a terra genitū, alij nutritū volūt. sumētes occasionē, qlē Vergilius dicens, de aboriginibus qd eēnt gēs duro robore nata, p hūc luxuriā plurimi itelligūt, vñ horatius īcōtinēns tityi. & ita declinat, hic tityos aut tityus huius tityi. Donatus tñ sentit, qñ sit tityon īdeclinabile nomē, dicemus ergo hūc tityō, sicut menelaō. & hñ dr ie/cur eius abrodi: qr cogitamare vñ idē horat. Nulla ancilla tuū iecur vlceret. sed p²elogū eēt cūcta pseq, addā quod homer⁹ dicit, tātalū positū in fluuio erydano itra poma, & dulcis aqs, Euripides vero dicit, qd tantali pœna ē saxū leniter pēdēs cuius casum timet. Vñ i tertio tusculanar dicit Cicero. qd poetæ fecerūt īminere saxū tātalo significātes auarū sp timere. Horatius homerū secutus dicit sermone p²io tātalus a labris sitiēs fugiētia captat, Flumina. &c. & significat auarū sp egere, qr q̄rit, & inuētis miser abstinet. & timet vti, Donati verba sunt, tityō, Monoptotō declinat. nā Tityonē diceret. si per casus variari potuisset. Quid memorē lapythas, genus ē trāsit⁹ p omissionem, & ponit ne cōtinuatio narratiōis horrescat. Hæc ille.

Ordo aūt ē. Genus antiquū .i. pgenies antiq terræ, appositoue pubes titania, aut titano pgenita. aut ab vltione, q titios dr denominata .i. filij terræ .s. gygātes volunt, hic .i. in tartaro deiecti .i. postq̄ deiecti erāt fulmine .s. iouis in bello gygāteo, volunt fqt in imo fundo: qr & primi. & scelestissimi apd inferos sunt, nec multū abludit fabula a casu luciferi. & cōplicium, Nec hystoria ab his, q turrim babylonicam cōstituere moliti sunt. Ego vidi inqt sibylla &, .i. etiā hic aloidas .i. aloei filios putatiuos æthū & ophialtē geminos .i. vno ptu edito, appositoue immania corpa, q aggressi sunt rescidere manib⁹ .s. suis magnū cœlū. q̄ ppter dicit Donatus, tartarū in his p̄ceps patere. qr si cœlū aggressi sunt, nisi pfundior sit tartarus: q̄z cœlū altum possent facile sese eximere, & aggressi sunt detrudere iouez regnis superis .i. cælestibus. Ego vidi & .i. etiā salmonea .i. filium cœli regis arcadiæ, dātē pœnas crudel .i. crudelitatis suæ vt sit genitiui singlaris, aut crudel .i. sæuas, & vehemētis & sine clemētia illatas: vt a crudel h⁹ solēt, & crudelibus debent sicut crudelis aras li .j. dixit, ad quae crudele facinus cōmissuz erat dū imitat (quasi adhuc imitet, qr sicut boni eadē hñt exercitia p⁹ mortē, & i vita, sic & mali. sz hōi ad voluptatē mali ad dolorē. a q̄ ethnicor sniā ñ mirū abhorrēt. q dñt ēī mundos spūs ppea dānatos, qd deo simile eē volēti psentiebāt, adhuc cōari, vt adorēt, vñ & ille, si pdidēs adorauerís me) flāmas iouis: & sonit⁹ olympi .i. tonitrua, q iupiter demittit ab olympo, h est dū in ea affectiōe manet apud iferos, aut dū imitat .i. dū pœnas dat p eo qd imitat⁹ ē flamas. &c. nisi sit ordo, h dū imitat flammas iouis, & sonit⁹ olympi, inuect⁹ q̄ttuor eqs tot .n. authore Plauto, vtit Iupiter. & q̄ssās .i. pcutiēs frequēter lāpada loco fulmīs, ibat ouās .i. exultās ouāti siñs p ppl'os .i. cœt⁹ grauū p graior, & p vrbē elidis .s. regiōis, aut ciuitat arcadiæ, mediæ .i. p mediū ei⁹ vrbis: & poscebat sibi honores diuū .i. religionē, & metū ob fulgura, & toitrua dictitās se iouē eē. ibat dicit existēs demens, q simularat .i. finxerat, & imitat⁹ erāt nībos .i. nubes vētosas. & fulmē nō imitabile .i. qd imitari nō sz. ære .i. ponte æreo, & cursu eq̄r cornipedū .i. hñtiū corneos pedes, h ē duros & ferratos. At .i. sz pr oīpotēs .s. iuppiter ptorsit telū .s. fulmē suū iter dēsa nubila, ptorsit q̄si ex arcu dimittēdo deorsū, ille .s. oīpotēs pr iup ñ adegit .s. i salmōea. sic salmōe⁹ i eos qs terrēt, aut psternē voluit faces .s. p fulgure nō lumia fumea .i. fumosa, aut hñtia fumū admixtū, tædis .i. pptereа qd fieret ex tædis, sz sup, adegit eū pcipitē .i. pcipitāter cadētē tui bie .i. circū uolutiōe, īmāi .i. terribili, & vehemēn. Nec ñ .i. & ēterat cernē .i. ille vidē dabat. tytiō alūnū terræ oīparēt .i. quē terra oīparēs nutrierat. aut vt parēs, aut vt nutrix tñ. cui .s. tityo corpus porrigit .i. porro regit .i. extēdit p nouē iugera tota .i. integra, & cui vultr īmāis. tōdēs rostro adū co .i. scuruo iecur īmortale .i. incōsumptibile. & viscera fœcūda pœnis .i. ad pœnas. qr renascūt fibræ. vt iterū absumant: qd ñr dicūt dānatos sp mori,

Per Graium populos, mediæq; per Elidis urbem
Ibat ouans, diuumq; sibi poscebat honorem
Demens, qui nimbos, & non imitabile fulmen
Aere, & cornipedum cursu simularat equorum.
At pater omnipotens densa inter nubila telum
Contorsit, non ille faces, nec fumea tædis
Lumina, precipitemq; immani turbine adegit,
Nec non & Tytion terræ omniparentis alumnum
Cernere erat, per tota nouem cui iugera corpus
Porrigitur, rostroq; immanis vultur obunco
Immortale iecur tundens, fœcundaq; pœnis
Viscera, rimaturq; epulis, habitatq; sub alto
Pectore, nec fibris requies datur ulla renatis,
Quid memorem Lapithas, Ixiona, Pirithoumq;,
Quos super atra silex, iamiam lapsura cadenti
Imminet adsimilis, lucent genialibus altis
Aurea fulcra thoris, epulæq; ante ora paratæ
Regifico luxu. furiarum maxima iuxta
Accubat, & manibus prohibet contingere mensas,
Exurgitq; facem attollens, atq; intonat ore.

Hic genus antiquū terræ .i. primū, Titanas eīm ā Saturnū genuit, gygātes postea ā Ioue, & ferunt fabulæ titanas ab ira cōtra deos terra in eius vltionē creatos vñ & titanas dicti sunt. ἀπὸ τῆς τίσεως .i. ab vltione De his aūt sol abstinuisse narratur ab iniuria numinū, vñ & cœlū meruit, Aloidas geminos, Aeolus Iphimediā vxore habuit, q cōpressa a Neptūno duos peperit, Oethum & Ephiatē: qui digitis nouē p singulos menses crescebāt. Freti itaq; altitudine cœlū voluerūt subuertere, sed cōfixi sunt Dianæ & Apollinis telis, Aloidas autez sic dixit, vt de hercule amphytrionides dicimus geminos, suū similes. Crudelis pœ. sæuas, nimias, nā nō dicit indignas ferentes: q sacrilegus fuit salmonea, salmoneus Aeoli filius fuit nō regis vētorum, sed cuiusdam apud elidem, vbi regnauit: q fabricato pōte æreo super eū agitabat curr⁹ imitāda tonitrua & i quē fuisset iaculatus facez, eum iubebat occidi. Hic postea verum expertus est fulmē. Mediæq; per elidis vrbem, hic est indignatio, qd i ea ciuitate iouem imitabat. i q̄ spāliter Iuppiter colit. Densa iter nubila. Oñdit fulminis cām, & originem. Fumea lumina .i. terrena. naz ætherens ignis caret fumo. solo eīm splēdore videt. Cōtorsit, piecit cum impetu. Adegit, impegit, Neenō & tytiō. Tityus sm aliquos filius terre fuit, sz alios a terra nutrit⁹. Vñ elegit sermonē, quo vtrūq; significaret, naz alumnū dixit: hic amauit Latonā, ppter quod apollinis telis confixus est. Damnatus est aūt hac lege apud inferos: vt eius iecur vultur exedat. Quāq Home. vicissim dicat duos vultures: sibi in eius pœnā succedere, sane in vsu est vultur. sz Cice. vulturis dixerit, & Plau. in curculione. iacit vulturios q̄ttuor,. quod quidē pōt eē etiā deriuatiuū. Ennius Vultur in syluis misex mādebat homonē. declinat autē h Tityos hui⁹ tityi, vt delos deli. Per tota nouem, cui iugera corpus. Porrigitur. Quātum ad publicani faciē magnitudinem oñdit corporis: sz illō significat, qr de amore loqtur, Libidinez late patere, vt ait, supra, Nec pcul hinc partem fusi monstrantur in omnem. Lugētes campi. Sane de his omnibus rebus mire reddidit rōnem Lucre. & confirmat in nostra esse vita omnia ea quæ finguntur de inferis. Dicit eīm Tityon amorem esse hoc est libidinem, q̄ am physico, & medicos iecore est vt risus in splene. iracundia in felle. Vnde etiam exesum a vulture dicitur in pœnā renascī & .n. libidini nō satis sit re semel peracta, sed recrudescit semper: vñ au Hora. incontinentis, aut Tityi iecur. Ipse etiam Lucre. dicit eos, super quos casurus īminet lapis. supstitiosos significari, qui inaniter semper verent. & de dijs: & cœlo. & locis supertoribus male opinant. Nam religiosi sunt q per reuerētiā timent, Per hos autem, q saxum voluūt, ambitus vult, & repulsaz significare, qr semel repulsi petitores ambire nō desinūt. Per rotam aūt ostendit negociatores, qr sp tēpestatibus, turbinibusq; voluunt. Fœcundaq; pœnis, fœcūda in pœnam Rimat, pascit, vt rimantur prata caistri. Nec fibris. fibræ sunt extremitates iecoris. Quid memorem lapythas, hi Populi thessaliæ qbus iperabat Ixiō amicissimus, vt supra dixim⁹, Ioui phlegiæ filius, q post nubis coitum fictæ in formam iunonis: cum sede eius stupro iactaret, ab irato ioue ad inferos trusus est, & illic ligatus ad rotam: circū fusam serpētibus, Pirithoūq;. hic vnus de lapythis fuit, q descēdit cū Theseo ad rapiēdaz Proserpinam

serpinā, Adsimilis, ad vacat, & a maioribus ad ornatū adhibe baf. Hora. q̄ populus adsit a certis liminibus vicina refugit iur ma. Lucēt. g. al. aliud est. Tātalus rex corynthior amicus numi nibus fuit: q cū frequēter eos susciperet, & quodā tpe defuissent epulæ filiū suū Pelopē occidit: & diis epulādū apposuit, Tunc abstinētib⁹ cūctis, Ceres humerū eius exedit, & cū eū diis p Mercuriū reuocare ad superos vellēt, eburneus est ei humerus resti tutus, sicut supra. Hinc eroq̄ pelops insignis eburno iō āt sola Ceres dr̄ cōesse, q: ipsa est terra, q̄ corpus soluit. p Mercuriū ob hoc fingit eē reuocatus: q: ipse est de⁹ prudētiæ: p quā pbi cēp̄bēdecūt παλιγγενεσίαν vt μετεμψύχωσιν Tātalus āt hac lege apd̄ iferos dr̄ eē dānatus, vt i eridano inferor stās, nec vn dis pntib⁹ nec vicinis eis pomat q̄ pfruat, p h āt auaritia signi ficat, vt ē Hor. Tātalus alabris sitiēs fugiētia captat. Flumina. Quid rides mutato noie de te, fabula narraf. Genialib⁹ velut genialib⁹, nā geniales pprie sunt, q sternūt puellis nubētib⁹ di cti a generādis liberis. Aurea fulcra to. qb⁹ fulcimur. i. sustine mur, Regifico luxu, regio ambitu. Furiar maxima iu. Vn̄ & sa mē pnūciat, vt hāc eē furiar maximā vocet. Et manib⁹ p. Eor. s. nō suis. Facem attol. Inyciēs ignem auaritiæ, vt abstineant.

mori, & tñ nō posse, & rimaf. i. p rimas. i. fixuras aperit, epulis. i. ad bn̄das epulas, aut epulādo, & hitat sub pectore alto. i. p fundo, vbi curar locus, q: curæ nō ipsa in morte relinquūt, nec vlla reges daf fibris. i. extremitatib⁹ iecoris renatis, q: vt pmū renatæ sunt, absumunt a vulture. Quid. i. ad qd memorē lapy thas. q. d. frustra, q: notū est ob gulositatē, & pcipue ebrietatē dānatos eē, & ita post supbiā: & luxuriā dānat ebrietatē, & qd memorē ixiōa, q & luxuriosus, & ābitiosus fuit: & qd mēorē pi rithoū: q pserpinā rapē adortus ē, aut sup. qd mēorē supra quos atra silex ī̄m inci lapsura. i. q̄ si lapsura iā iā de momēto i momē tū, h est assiđs. i. multū silis cadēti, & sunt supstitiosi. Aut sup. qd dicā de illo, videlz tātalo, eni fulcra. i. sustentacula tabular, seu mēsar, supra q̄s cōedit, nō thori, sup quē cubat, aurea. i. aut aurata, aut ex solido auro fcā, lucēt altis thoris. s. discubu torys gēialib⁹. i. in qb⁹ gēio indulgē soleāt. i. lætæ cōuiuē & id potius, q̄ vt itelligamus de thoris, ī qb⁹ opa daf liberis generā dis, & epulæ patæ luxu. i. supfluo, aut magnifico ornatu regifi co: aut a rege fcō, aut regē faciēte, cū nō deceat, nisi regē, sup. splēdēt, aut lucēt, añ ora. s. tātali, sz maxia furiar, aut cœleno, quæ dixerat in tertio, vobis furiar ego maxima pādo, Et bene vna harpyar dr̄ illicē, q: ear vr̄ pprū infestare mēsas, aut si

celeno nōdū defuncta intelligit, s intelliget alia eius similis, famē inducēs, q: reuera non est mortalibus maior rabies: q̄ quæ ex fame nascit. furiarū ergo maxima, quæ. s. famē pcreat, accubat iuxta, & prohibet contingere mensas. i. fercula anteposita, manibus, scilicet tantali, & exurgit, scilicet quotiens tentare conatur. attollens, idest erigens facem: quam illi incutere minatur, aut inyciens ignem auaritiæ, vt dicit Seruius, atq̄ intonat, idest horrorem facit ore, vt, scilicet deterreat ab epulis.

Hic quibus inuisi fratres, dum uita manebat.
Pulsatusue parens, & fraus innexa clienti.
Aut qui diuitiis soli incubuere repertis.
Nec partē posuere suis, quæ maxima turba est.
Quiq̄ ob adulterium cæsi, quiq̄ arma secuti
Impia, nec ueriti dominorum fallere dextras.
Inclusi pœnam expectant, ne quære doceri.
Quam pœnā, aut quæ forma uiros, fortuna ue mersit.
Saxum ingens uoluunt alii, radiisq̄ rotarum
Districti pendent. sedet, æternūq̄ sedebit
Infelix Theseus, Phlegiasq̄ miserrimus omnes
Admonet, & magna testatur uoce per umbras,
Discite iustitiam moniti, & non temnere diuos.
Vendidit hic auro patriam, dominumq̄ potentem
Imposuit, fixit leges pretio, atq̄ refixit,
Hic thalamum inuasit natæ, uetitosq̄ hymenæos.
Ausi omnes immane nefas, ausoq̄ potiti.
Non mihi si linguæ centū sint, oraq̄ centū.
Ferrea uox, omnes scelerum cōprendere formas,
Omnia pœnarum percurrere nomina possem.

SERVI. Quibus inuisi fratres, dū vita manebat, hæc qdē cōstat esse dicta generaliter. Possunt tñ & ad speciē trahi: vt Aegyptum & Danaū, Atreū, sifr, & thyestē, Ethcoclē, & Polynicē significare videanf. Bn̄ aūt dicēdo inuisi p id, qd̄ leue est, ē maiora ample xus est, Pulsatusue parēs, itē qd̄ leuius est dicit p̄ricidy cōpara tiōe, possumus aūt Oedipū accipe Laij extinctorē. Aut fraus in nexa cli. ex lege. xij. tabular venit, in qbus scriptū est. Patronus si clieti fraudē fecerit, & sacer esto, si. n. clietes, q̄si colētes sunt, patroni, q̄si patres, tātūdē est clietē, q̄tū filiū fallere, & hoc posse fieri ex Hora. dictis intelligimus, q cū loqueref de auaris potē tibus ait de vicino cliete. Pellit patrios in sinu ferēs deos. Vrba no tñ hoc displicet: & dicit rar esse, hoc magisq̄ ɔtrariū, cū ma gis patronos decipiāt frequēter clietes. Vult aūt intelligi auari tatores, q patroni sunt cliētū, quos nūc susceptos vocamus. Nec partē po. su. q̄ maxima turba est, bn̄ addidit suis. i. cogna tis affinibus. Hæc. n. fuerat apud maiores donādi ratio, nō p fusa passim, nā hoc est velle inaniter pdere, vn̄ Cic. ait in libris legū, Stipē phibeo, nā auget supstitionē, exhaurit domos, Di uitiis igit largiēdū est, vn̄ ait Hora. Cur eget indignus q̄sq̄ te di uite. i. indignus, paupertate, Quiq̄ ob adulteriū cæsi, occisi: Ae gistū significat, Thyestæ filiū, si reuera cæsi, Salu. quē Milo de præhēsum sub serui habitu verberauit in adulterio suæ vxoris filiæ Syllæ. Quiq̄ arma se. impia nec veriti dñor fallere de. h loco vr̄ blādiri Augusto, q ɔtra Cæsarē patrē eius multi qbus ignouit, arma susceperāt, est nāq̄ eius dictū dare qdē se veniā Pompeianis, sed ab ipsis quādoq̄ esse periturū, vt arma ium pia ciuilia dixerit, bella vel ea, q̄ mouerūt Pōpeiani ɔtra acce ptæ veniæ fidē sz nō pcedit nā si arma ipsa dixit bellū ciuile,

tāgit

Hic qb⁹ inuisi fratres, dū, &c. Tāgit q̄rtū peccati mortalis genus, inuidiā. s. repetēs iter auaros. & tāgēs ipios, infidos, adulteros, supstitiosos. & q patriā. aut genus suū incestauerūt vt suo loco dicā. Donati aūt vba sunt. Leges. pretio. s. Oia hæc scelera posuit Maro, vt viuētes ad bonos mores metu pœnæ reduceret. Nō mihi, necessario gn̄alitas inuecta est: ne cūcta de scripsisse videref, qm̄ fuit ipossibile latitudinē tātā cōplecti, vel ne cōtēptui hērentur pœnæ ppositæ ex q̄tidiana meditatiōe. Plus q̄ ēt metus incuit, cui sint a formido est, hæc ille. Ordo aūt est. Hic sup. inclusi, expectāt pœnas. i. qbus fratres inuisi, sup. erāt, dū vita manebat, vt atreus & thyestes. dana⁹, & ægy ptus. romulus: & remus, & m̄lti aly, q: fratrū cōcordia rara ē (De romulo tñ nō eēt cōgruū exprimere. q: cū laudatur⁹ est an chises, dicturusq̄ eū iā tūc ad cœlos destinari, sed vt dicā. id si bylla dicere lz, q̄ verū sine fuco pfert) & qbus parēs est pulsa tus, qd̄ minus est: q̄ si occisus sit, & tñ æterno supplicio dignus cēsef, & a qbus est fraus innexa clien. s. familiari, & domestico se colēti, hoc est, aut q cliēti, aut q p cliētē fraudē fecit, aut q in cubuere soli diuitiis reptis, nec posuere ptē suis. s. nec aryis, q̄. i. quor ē maxima turba. & q eœsi sunt ob adulteriū vt Fabius & Salustius & q secuti sunt arma impia. vt ɔtra patrē patriæ sicut cū sexto Pōpeio, nec veriti. sup. sunt fallere dextras. i. fidē dnor, vt q cū sexto Pōpeio pugnauerūt is. n. vt dicit Hora. in odis, detraxit vincula suis, vt inycere patriæ, aut gn̄aliter in telligem⁹ de huis, q dn̄os suos deceperit, sicut pus de patronis q cliētib⁹ suis ipposuerit. hi inq̄ oēs iclusi expectāt pœnas, qd̄ gra uissimū est tormētū, vn̄ Sene. Grauius ē q̄ mori sp mortē expe ctare. Ne q̄re p nc q̄ras, doceri, quā pœnā, sup, expectēt, aut q̄ forma. i. facies malor, aut q̄ fortūa mersit viros. i. eos, q ad di uersionē puenerit. q. d. lōgū ē dia recēsere, q: aly volūt igēs sa xū (de qb⁹ Beroal. statī audiem⁹, sunt āt supstitiosi), & sup. aly districti. i. diuersis ptib⁹ astricti: pēdēt radys. i. ligni s iter cātbū seu circūferētiā: & axē ab axe in morē radior pcedētiū, These⁹ infelix seder, & sedebit æternū. s. apd̄ inferos. Nā lz pirithoū li berauit tñ postmodū defunctus apud inferos æterno supplicio addictus est. A. G. tñ, vt diximus ibi: potuisq̄ regre velinos vr cū hūc locū corrigēdū cēseri, eo q ab inferis redyssse supra in nuit, cū dicēt, qd thesea magnū qd mēorē alcidē, sz vt dixi, lz thesius dr̄ redysse, mortuus tñ illic manē pt, & ita nō ē repugnā tia i dictis poetæ, q̄ ɔcordari nō possit. Est āt duplex sensus se quētis pticulæ. Nā phlegias p̄t eē noiatiuus singlaris: & accu satiuus plralis. Fuit. n. phlegyas rex thessaliæ, pr̄, vt nōnulli dn̄t ixiōis, & chozonidis, ex q̄ apollo æsculapiū gēuit, vn̄ irat⁹ phle gyas delphicū tēplū apollinis incēdit q̄ pp dānatus vr̄. Itē phle gyæ sunt ppli thessaliæ ipii, de qb⁹ Oui. lib. xj. metamor. memi nit. Si g noiatiuus est, ɔstructio est. Et phlegyas rex ille thessa liæ ipius miserrimus, q: grauissimo supplicio affectus, & tñ vtcūq̄ miseratiōe dignus: q: vlcisci voluit iniuriā m̄ fnaz, ad monet oēs. s. mortales, & testaf magna voce p vmbras, dicēs. s. o vos mōiti. s. exēplo meo, discite iustitiā, & nō tēnere p cōtē nē diuos, aut si ē accusatiui casus plalis, ordo ē, & ipse thesens miserrimus. admōet oēs phlegyas. i. thessalos, & testaf, vt pus h. i. qdā ex dānatis: vt curio tribunus plebis, vēdidit. s. Gæsa ri patriā. s. suā, h est romā auro, vt attestaf is thebaide statius, melius tñ generaliter dictū putef, ne Augustū lædat, & q vēdi dit iposuit. s. patriæ dn̄z potētē, h est tyrānū intrusit, fixit. s. h, aut alius, leges pcio, & refixit. i. dextr abstulit, alludit ad morē roma

Q nū, q:

SERVI.
ASC
Don expo
Ord
Phlegias q fuera

nũ, q2 solebãt leges incidi tabulis æreis, figi in piete. Et vr̃ Antoniũ taxare, q vt attestat̃ in philippicis Cic. q̃sdã nouas leges tulit, & q̃sdã a Cæsare latas abstulit. Et si dñm potẽtẽ, Cæsarẽ qs intelligi velit, posset excusari, q2 hi dñt ex psona sibyllæ, cuius est verũ dicẽ. Nã alr̃ de Cæsare, & Augusto poeta, ⁊ alr̃ Anchises locuturus est, hic. i. alius, vt thiestes, & cinaras pr̃ myrrhæ inuasit thalamũ natæ. i. filiæ suæ & hymenæos. i. coitus aut ɔcubitus vetitos, q2 p incestũ oẽs. s. illic existẽtes, ausi supple sunt nefas imane, & potiti sunt auso, q̃ & volũtate, ⁊ ope peccauerũt: Ego inqt sibylla nõ possem cõprẽdere oẽs formas. i. species scelerũ, nec possum pcurrere. i. ẽt celeriter ptractare oĩa noĩa pœnarũ, si. i. tametsi, cẽtũ linguæ, ⁊ cẽtũ ora sunt mihi, & vox ferrea. i. vt Homerus dicit, infrangibilis, Lucretius aũt dicit ærea vox, & c. q̃ ẽt pro forti ponitur. Excusat ergo q̃ non oĩa scelera, nec omnes pœnas nominet, cum id fieri non posset p pter multitudinem.

Beroaldi expositio

Beroaldus dicit sic. Nemo inficiatur, Sisyphum apud inferos hac pœna torqueri: vt saxum perpetuo voluat iuxta illud Ouidij, Sisyphus est illic saxũ voluensq3, petensq3, & Ixionem a rota versari: vt idẽ. Voluit Ixion sese, sequiturq3, fugitq3, atq curioso interpreti cõueniebat diligẽtissime pẽsitare: an fabula Ixionis ad sensum Vergiliani carminis esset accõmodãda, mihi enĩ haud quaq̃ quadrare vr̃, nã cũ poeta paulo supra dixerit Ixiona apud inferos i tartara cruciari, qd opus fuerat idẽ iterũ referre. Ego aũt cũ Macrobio sentire malĩ, q i somniũ Scipiõis scribit poetã itel igẽ illos radijs rotarũ pẽdẽ districtos, q nihil ɔsilio pũdẽtes nihil rõne moderãtes, nihil vtutib⁹ explicãtes, seq3, & actus suos oẽs fortũæ pmittẽtes casib⁹, ⁊ fortuitis rotant̃, illos ãt saxũ igẽs voluẽ dicit eẽ itelligẽdos: q i efficacib⁹, ⁊ laboriosis cõatib⁹ vitã ɔterũt, nã pbi qdã fuerũt, q iferos aliud eẽ negauerũt q̃ nr̃a corpa, ⁊ oĩa, q̃ de iferis ãtiqtas fabulata ẽ i nobismet ipsis repiri. quarũ expõnẽ q̃, q3 Macrobij, vt pote optimã: memorabimus, quã referri sup illo vsiculo, Lucẽt gẽialib⁹ altis: aurea fulcra toris, vbi Ser. de tãtalo dicẽ eẽ itelligẽdũ, & eius fabulã notissimã enarrat. Macro. do dic ad oẽs auaros h̃ eẽ referẽdũ, q epulis añ ora positis

Inferi qd sint

excruciant̃ fame, ⁊ media tabescũt: qs magis: magisq3 acgrẽdi desideriũ cogat pñtẽ copiã no vidẽ, q i aff uẽtia inopes, egestatis mala i vbertate patiũt, nescientes partare spicẽ, dũ egẽt habẽdis. Prætereanõ vr̃ eẽ omittẽdũ illud. Quos sup atra silex, iam iã lapsura cadẽti, imiet adsimis, quẽ vsuz enarrãs ptissime Macro. asserit, eos eẽ itelligẽdos, q arduas ptãtes, ⁊ infaustã ambiũt tyrãnidẽ, qm semp viuũt in timore, ⁊ sibi vident̃ exitũ, qd̃ merẽt̃ excipẽ, qd̃ Dionysij exẽplo declat̃, q Aulæ Siculæ iclemẽtissimus icubator Damocli familiari suo solã beatã existimãti vitã tyrãnicã, volẽs ofidere q̃ misera eẽt, & q̃ plena eẽ ipẽdẽtiũ semp piculorũ, gladiũ de filo tenui pendentẽ: mucrõe demisso, iussit illius ceruicibus inter epulas imminere. & cũ Dãocles regias & tyrãnicas copias pñtis mortis piculo aspnaret̃, talis ẽ inqt Dionysius vita q̃ beatã putabas, sic nobis semp mortẽ iminẽtẽ videm⁹: h̃ historia pter Mac. ab eusebio, & Cic. mẽorat̃, ista aũt oĩa, qm eruditiõis refertissima sunt: ac subtilitat̃, referẽda eẽ cẽsui, vt q expositione. Seruij ɔtẽtus nõ fuerit, aliqd audiat disciplinæ remotioris, q̃ nõ minus delectare solet, q̃ prodesse.

ASCEN. Donati expositio

¶ Hæc. v. d. d. p. l. s. S3 iã age cape viã, &c. Docet quo oblato munẽre ⁊ eo i forib⁹ fixo ad elysios deuenerit cãpos, vñ Don. sic fatur. Hæc. e. a. n. ẽ cãera i arcu ducta. Deuenẽ lo. læ. vt metu pœarũ malos deterruit, ita spe felicitatis ad vtutes hortat̃. Primo q̃ regionũ bõa psequit̃. Deide q̃ ex his locis capiãt cõmoda: ⁊ q sint hi q huiuscemodi bõis pfruãt. Largior h̃ oñdit nihil deesse ex his q̃ sunt apud supos, adeo vt fortũati ⁊ beati appellari mererẽtur. ps i gramineis oñdit q̃ta dĩ fercitatei voluptatib⁹ hõestis viuãt. Nec nõ: breuit⁹, oñdit cythorã iter hõestas enũerari artes. Est. n. musica. Hille.

Ordo

Ordo ãt est. vbi. i. postq longæua sacerdos phœbi. s. sibylla dedit hec dicta. i. hec locuta ẽ, ipa ait, s3 carpe iã viã ⁊ pfice mun⁹. i. offm̃ susceptũ. Ser. tñ de ramo ɔ munẽre reddẽdo itelligit, forteq3 segẽ. hic vbi nos, ⁊c. s3 vtroq3 mõ accipi pt, vt sit mun⁹. i. offm̃ susceptũ. s. reddẽdo ramũ, aut eũdo ad pñẽ, h̃ ẽ accelerem⁹. i. ppem⁹ ad pñẽ iuũ, Ego ɔspicio mœnia educta caminis. i. fornacib⁹ cyclopũ. q sũt ministri vulcãi, ⁊ itelligit, aut magna mœnia, aut porti⁹ ferrea sic dictũ est, stat ferrea turris ad auras, atq3 ɔspicio portas sup. i. fornice. i. arcu seu circũferẽtia (Fornix. n. ppe ẽ circũferẽtia ⁊ testudo arcualis, q̃lis ẽ i arcub⁹ põtiũ, & i structuris fenestrarũ, aut colũnarũ Et q2 i fornacib⁹ theatri erãt oli lupanaria, iõ fornicẽ p lupanari, ⁊ fornicari p mechari accipiũt) aduerso. i. nobis ex aduerso stãte, h̃ ẽ video regiã plutõis, vbi pcepta. i. traditiões maiorũ. aut istitutiões deorũ iubẽt nos deponẽ hec dona. i. aureũ ramũ, Dixerat. s. sibylla & ipsi gressi. i. gradiẽtes, pariter p opaca. i. opacitates viarũ. corripiũt spatiũ mediũ, ⁊ ppiquãt forib⁹. i. ad fores, æneas occupat aditũ. i. ingredi, viriliter, ne pueniat̃. & spargit corp⁹ sũ recẽti. i. ɔfluẽti, ⁊ figit ramũ i limine aduerso. his. s. iã dictis pfectis demũ & munere diuæ. s. pserpinæ pfecto. i. pfectis reddẽdi rami

tãgit & Augustũ, & Cæsarẽ ⁊ ipsi bella ciuilia tractarũt. Itẽ cũ pat eos, q ɔtra fidẽ datæ veniæ dimicauerũt, tãgit Augustũ, nã trãsierũt ad eũ ab Antonio duo millia eqtũ: p quos est victoriã ɔsecutus, vñ Hor. Adhuc frequẽtes verũt bis mille eqs Galli canẽtes Cæsarẽ. Fecit ptere a iniuriã Augusto, vel Cæsari si eos dños dixit, qd̃ apd̃ maiores iudiosũ fuerat, nã pres pñæ dicebant̃. Iuue. Roma pres pñæ Ciceronẽ libera dixit. melius q̃ est, vt bellũ a Sexto Põpei filio i siculo freto gestũ accipiam⁹. Nã occiso pre Siciliã tenuit, ⁊ collectis inde fuitijs vastauit sex vltro, citroq3 Siciliã, postea victus est ab Augusto, & agrippa, vñ Hor. Minatus vrbi vincula: q̃ detraxerat fuis amicus pfidis & hoc sensu tñ arma ipia q̃ dñorũ ɔgruit cõmemoratio. Pœnã expectãt, qd̃ grauius est, nã in expectatiõe est, & pñs metus: est ⁊ dolor futurus, in ipsa aũt pœna solus est dolor. Forma viros, regula, singulis. n. scelerib⁹ statuta sunt supplicia, nã morẽ romanorũ sequit̃. Saxũ ingẽs voluũt alij, Sisyphũ dicit, q deorũ ɔsilia hoĩbus publicauit. Radijsq3 rota. Ixionẽ dicit: vt alibi oñdit, Atq3 Ixionij vẽto rota ɔstitit orbis, l3 supra dixerit. Quos sup atra silex, iã iã lapsura cadẽti nã de his fabulis variæ sunt i ipsis opiniones authorib⁹: Aeternũq3 sedebit, infelix theseus, ɔ opinionẽ, nã fert̃ ab Hercule eẽ liberatus q̃ tpe eũ ita abstraxit, vt illic corpis eius relinqret ptẽ, si equẽter. n. variãt fabulas poetæ, Hippolitũ ab inferis liberatũ. Vñ dicit Hor. ɔ, neq3. n. Diana pudicũ liberat Hippolitũ. Phlegyasq3 miserrimus oĩs, Admonet, si noĩatiuus est singularis, hoc dicit phlegyas oĩs admonet apd̃ inferos pœnas ferẽtes, si aũt accusatiuus pluralis est, Theseũ oĩs phlegyas admonẽtẽ debem⁹ accipere. Hi nãq3 fm̃ Euphorionẽ populi insulani fuerũt, satis in deos ipij, & sacrilegi, vñ iratus. Neptunus pcussit tridẽte eã ptẽ insulæ, quã

Phlegyæ q fuerint

phlegyæ tenebãt, phlegyas aũt pr̃ Ixionis habuit Coronidẽ filiã, quã Apollo vitiauit, vñ suscepit æsculapiũ, qd̃ pr̃ dolẽs, incẽdit apollinis tẽplũ, & eius sagittis est ad inferos trusus. Statius, phlegyã subter caua saxa iacẽtẽ Aeterno pmit actubitu. Discite iustitiã moniti, ⁊ nõ tẽnere diuos, vel nũc in pœnis locati. Vẽdidit hic auro priã, & hæc l3 gñaliter dicant̃: habẽt tñ spãlitatẽ, Nã Lasthenes Olinthũ Philippo vẽdidit. Curio Cæsari vigintiseptẽ millib⁹ aureis Romã. De q̃ Lucanus, Gallorũ captũ spolijs, & Cæsaris auro, Et illud, Emere oẽs hic vẽdidit vrbẽ. Fixit leges ptio, atq3 ref. possumus Antoniũ fm̃ Cice. in philippicis accipe. Fixit aũt iõ, q2 incisæ in ære in tabulis leges affigebant̃ parietib⁹. Hic thalamũ inuasit natæ, Thyestes pelopeæ filiæ, vñ & Aegistus natus est. Itẽ cinaras filiæ Mirrhæ, de q̃ natus ẽ Adõis: Nã qd̃. don. dic, nefas ẽ credi dictũ eẽ de Tul. Vetitosq3 hymenæos, legib⁹. s. nã dicẽdo vetitos, oñdit fuisse nõ vetitos, velut est apd̃ psas hodie, vñ Donat male ait, nã, ⁊ legib⁹ vetitos. ausi oẽs imane nefas, ausoq3 potiti, illi sunt, ⁊ q fecerũt, & q conati sunt. Dicit aũt h3 ritũ Romanũ, in q̃ nõ tñ exit⁹ puniẽt̃, s3 ẽt volũtas. Nõ mihi si linguæ cẽtũ sint, oraq3 cẽtũ, Ferrea vox, Lucretij vsus sublatus de home. s3 ille, ærea vox dicit. Scelerũ formas vt, Quæ forma viros, fortuna ve mersit.

Poeta Sibylla

Hæc ubi dicta dedit Phœbi longæua sacerdos.
Sed iam age carpe uia, & susceptũ perfice munus.
Acceleremus ait, Cyclopum educta caminis
Mœnia conspicio: atq; aduerso in fornice portas.
Hæc ubi nos præcepta iubent deponere dona.

Poeta

Dixerat, & pariter gressi per opaca uiarum
Corripiunt spatium medium, foribusq; propinquant.
Occupat Aeneas aditum, corpusq; recenti
Spargit aqua, ramumq; aduerso in limine figit.
His demum exactis, perfecto munere diuæ,
Deuenere locos lætos, & amœna uireta
Fortunatorum nemorũ, sedesq; beatas.
Largior hic campos æther, & lumine uestit
Purpureo, solẽq; suũ sua sydera norunt.
Pars in gramineis exercent membra palestris.
Contendunt ludo, & fulua luctantur arena.
Pars pedibus plaudũt choreas, & carmina dicunt.
Nec non Threicius longa cum ueste sacerdos
Obloquitur numeris septem discrimina uocũ.
Iamq; eadẽ digitis, iam pectine pulsat eburno.
Hic genus antiquũ, Teucri pulcherrima proles.
Magnanimi heroes nati melioribus annis.
Ilusq;, Assaracusq;, & Troiæ Dardanus author.

Arma

Arma procul, currusq; uirum mirantur inanes.
Stant terræ defixæ hastæ, passimq; soluti
Per campos pascuntur equi, quæ gratia curruum.
Armorumq; fuit uiuis, quæ cura nitentes
Pascere equos, eadē sequitur tellure repostos.

SERVI. ¶ Perfice munus, hoc est, ramū redde, nā supra ait. Hoc sibi pulchra suū ferri ꝓserpina munus, instituit. Cyclopū educta caminis, hoc est magna, ita enī cuiuslibet rei magnitudinē significāt, adeo vt Stati. argiuoꝝ muros ab ipsis dicat eē pfectos. Fornice, Arcu. Cicero. vidit ad ipsū fornicē fabianū. Corripiūt spatiū mediū: rapim spatiū pagūt. Occupat æneas aduū, ingredit, vt supra dixit, Recēti, semp fluen. Dixit aūt hoc ꝓpter paludē stygē Spargit aq̄ā purgat se. Nā ingnatus fuerat aspectu tartari, & spargit, q: se inferis purgat, nō superis immolaturi corpus abluūt, vt supra: Donec me flumine viuo, Abluero. Amœna vireta: virētia, & est satis vsurpatū, Amœna aūt, q̄ solū amorē ꝑstant, vel vt supra diximus, q̄si amœna, hoc est sine fructu, vt Varro, & Carminis docēt, Alludit aūt ad insulas fortunatas, nā & sequēti hoc ind ca versu. Largior hic campos æther, & lumine vestit, Purpureo, nō nostro largior, sicq; est in cætera inferorū parte, aut reuera largior si lunarē intelligam circulū, nā vt supra diximus, cāpi elysij aut apud inferos sunt aut in insulis

dedi rami cerimōnijs ipsi deuenere. i. puenere ad locos lætos, & ad sup. vireta. i. virētiū, vt arboꝝ, & herbaꝝ natiuus loca: & amœna. s. nēoꝝ fortunatoꝝ. i. in qb⁹ sunt fortūati, seu beati, & ad sedes beatas. i. in qb⁹ residet beati, vñ Duis, seu plutonis dī regia. Largior æther. i. splēdor cœlestis vestit. i. circūfulget hic cāpos, lumie purpureo. i. rutilo & sydera sua. i. ꝓpria, & ꝯuenientia norūt. i. agnoscūt hic, & cū eo ꝯsentiūt, hic suū solē, q̄si aliū solē & alia sydera is locus hēat. Pars. i. ipsi, ptiz exercēt mēbra. s. sua in palestris. i. luctatōib⁹ gramineis. i. in gramine & locis herbosis, & ꝯtēdūt ludo. s. læto, & honesto, & luctanſ, sup. in harena fulua. i. fului coloris, h̄ est aly tenenſ studio militari, qm in viis affecti sunt, ꝑ plaudūt. i. plaudēdo pedib⁹ faciūt: & exercent choreas, & dicūt carmina. s. choris apta. Nec nō. i. insup, vates Threicius. i. Thracius. s. Orpheus optimus musicus, & cythara q̄ optime sciēs, cū lōga veste. i. habens lōgā vestē, aut apparēs cū lōga veste. i. habitu cythare di, obloquit numeris. i. musica ꝓportione, quā ꝯ pūctū dñt carminib⁹ alioꝝ disparē ꝯcētū, quē vulgo discātū vocāt, efficiēdo: facit septē discrimina vocū. s. septē chordaꝝ, qb⁹ octauā addit Simonides, nouā postremo Timothe⁹, & pulsat iā. i. aliq̄si eadē. s. discrimina, digitis. s. suis & iā. i. aliq̄n pectine eburno. i. eboreo, seu ex ebore facto, h̄ sup. sunt genus antiquū. i. nobile, teucri. i. a teucro deductū, ꝓles. i. ꝓgenies pulcherrima, appositōe magnanimi heros nati melioribus annis: qb⁹. s. maior benignitas sydeꝝ influxerat. s. Ilus Assaracus, & Dardanus author Troiæ, q̄ addit, ne putet ēē

Discātus qd sit

genus

genus Teucri, ꝛ sup æneas cū Sibyllā intrant ꝓcul. i. cū adhuc ꝓcul essent. arma virū ꝓ viroꝝ: sup. inania, ꝛ currus inanes. i. vmbras, & simulachra armoꝝ, nō vera arma, nec veros curr⁹: hastæ s. inanes stāt defixæ, terræ. i. in terra, & eqⁱ soluti. i. liberi, ꝛ vagātes (q etiā inanes fuerūt ꝛ ob id sol ū illic apparētes, vt viri de rep. benemeriti cōsilij studio illic oblectanƭ, q in vita oblectati erāt) pascūƭ. i. pascētur similes errāt passim p cāpos, addit cāꝫ, vt dixi, qꝛ eadē gratia currū ꝓ curruū (multi tñ cū Prisciano curruū legūt dicētes hypmetrū eē nō vitiosuꝫ, qꝛ absumitƭ syllaba abūdās p vocalē sequētē) q̄ fuit viuis. i. dū ipsi viuerēt, & eadē cura, q̄ fuerat viuis, pascere ꝓ pascēdi, equos nitētes. i. bene curatos, & pingues: vñ Flaccus de se, Me pinguē, & nitidū bene curata cute vises, Cū ridere voles Epicuri de grege porcū, eadē dico gratia. i. oblectatio, ꝛ cura seqtur repostos. i. repositos & ɔstitutos tellure. i. sub terra, hoc est apud inferos: q̄ res qtū ad affectionē nō multū a nostris differat. dicūt. n. volūtatē extremā pmanere, & ideo æternas merito dare pœnas q æternā habēt in peccādo voluntatē, sed ad sequētia pergamus.

aut in insulis fortunatis, aut in lunari circulo. Luca. Ille postq̄ se lumine v̄o induxit, soleq̄ suū sibi ɔgruū: græce dixit, vt fessosqꝫ sopor suus occupat artus Palestris, Luctationibus græce dixit. Cōtēdūt ludo inter se ludo, nō odio. Choreas, re corripuit ꝓpter metrū, alibi aūt s̄m naturā: iuuat indulgere choreis. Ergo aūt sistolen fecit, aut antiptosin ꝓ pei ponēs, Nā græcū est nomē. Necnō threicius lōga cū veste sacerdos, Orpheus Calliopes musæ & Oeagri fluminis filius fuit, q p̄mus Orgia instituit p̄mū ēt deprehēdit Harmoniā. i. circuloꝝ mūdanorū sonū. quos nouē ēt nouimus, e qbus sūmus quē ἀνάστρον. i. sine astris dicūt sono caret, itē vltimus, q terrenus est, reliq̄ septē sunt quoꝝ sonū deprehēdit Orpheus, vnde septē fingit vti chordis. Lōgā aūt vestē, aut cytharœdi habitū dicit: aut longā barbā, nā e contrario imberbes inuestes vocamus. Sacerdos aūt, qꝛ theologus fuit, & orgia p̄mus instituit. ipse ēt hoies de feris, ꝛ duris mites cōposuit, Vñ ꝫ arbores, ꝛ saxa mouisse, vt deus, Obloqꝛ numeris. dicēdo obloqtur, chordæ expressit laudē, q̄s dicit v̄bis locutas, Oblog. n. nō est nisi ɔtra loquētē log. Numeris, Rhythmis, sonis, vt numeros memini, si v̄ba tene

Orpheus q fuerit

rē. Septē discrimina, qꝛ oēs chordæ dissimiliter sonāt. Iā nūc. Hoc aūt pecten declinaƭ, vt hoc carmē. Hic genus antiquū: qđ nō oēs viros fortes in elysijs visos esse cōmemorat, hæc est ratio: qꝛ isti diuinos meruerāt honores, qđ tydeo, vel his, quos supra memorauit, nō ɔtingit. ideo antiquū addit, q̄ si ꝛ illis elysij ɔtingerēt cāpi, si eis annoꝝ nō derogaret vetustas. Nati melioꝛ ib⁹ annis: plerūqꝫ. n. v̄tus decoloraƭ tēporis infelicitate. Cicero. Vt illa laus tēpoꝝ: nō boiuꝫ fuisse videaƭ. Ilusqꝫ, assaracusqꝫ Troiani reges fuerūt: Troiæ Dardanus authoꝛ, hūc in. vij. inter deos dictū esse relatū, vt. Et numeꝝ diuoꝝ altaribus addit, sꝫ vt supra diximus, Homerū seqtur, q inducit simulachrū Herculis apud inferos visuꝫ. Defixæ hastæ, subaudi inanes. ꝛ qdē equos inanes. Q̄ræ gratia currū. Detraxit vnā v licētia, q̄ latinitas græcos secuta grō p̄rali syllabā, aut addit, aut detrahit: vt hoc loco detraxit: sicut arma virū. Contra addiƭ, Alitū, pecudūqꝫ genus, p alituū. sicut græci μουσάων ἑλικονιάδων Nitētes, pigues ab eo qđ sequiƭ id, qđ præcedit intelligis. Per ea aūt: quæ dicturus est intelligēdū hoc, q̄ grata fuit viuis. eadē sequiƭ tellure repostos.

ASCEN.

¶ Cōspicit ecce alios, &c. Docet quātū rex artifices, atqꝫ studiosos in cāpis elysijs inuenerint, vt ad ɔsilia studia mortaliū aios initet, bon⁹. n. poeta nō tā delectare (qđ tñ p̄rimū facit) q̄ ꝓdesse prētedit. Primū aūt locū dat ob p̄riā pugnādo vulnera passis, sic. n. nihil vtilius reip. q̄ vt ꝓ eius salute quis sit parat⁹ mori, eāqꝫ eē p̄cipuā Romanoꝝ gl̄iā qb⁹ dulce, ac decoꝝ ꝓ p̄ria mori. Simile eēt in nobis, si p̄mū locū martyrib⁹ ɔsignaremus s̄m dat virginibus. s. sacerdotib⁹ ac si dicat confessoribus. Tertiū ꝓphetis veridicis. Quartū bonaꝝ artiū inuētoribus, ꝛ reparatoribus, Quintū, q de alijs bñ meriti sunt. hoc est (qꝛ q̄ ꝓxime alludit) q opa mīe adipleuerūt, atqꝫ ɔsilio x̄pi paruerūt dicētis. Facite vobis amicos de māmona iniqtatis, vt cū defeceritis recipiāt vos i æterna hitacula. Nihil. n. aliud v̄ illud. Quiqꝫ sui memores alios fecere merēdo, vñ ꝫ inter dānatos collocauit. aut q diuitijs soli icubuere repetis. Nec partē posuere suis, q̄ maxia turba ē. Sed cogoꝛ breuitati cōsulere: nō qꝛ pigeat ꝓphana sacris cōfirmare, sed qꝛ ne in imēsuꝫ crescat opus, si q̄ dicta veli, dixero. Dōatus aūt dicit sic. Oibus his, oia cōmoda cōsequūtur honestatis cultores locū, sydera lucē, prata, nemora, cibos delitias studia, artiū, vt nō p̄uati vita, sed ad aliud viuēdi genus trāsisse videanƭ felices: vtpote, q̄ post depositā vitaꝫ, talia loca, ac delitias sint assecutæ. hæc ille. Ordo ē. Ecce. q. d. ex abrupto, ꝛ p̄ter opinionē. Aeneas cōspicit alios vescētes. i. discūbētes p herbā, sup. a dextra, ꝛ leua. s. vtrinqꝫ, ꝛ canētes. i. carmie laudātes, Pæana. i. Apollinē lætū. s. pp iubilationē. i. lætū clamorē, vt i tertio saturnaliū docet Macro. Strab. aūt li. ix. dicit, q Apollo hoiem noie Pythoneꝫ, ac cognoie draconē sagittis debellauit. atqꝫ inter adhortādūꝫ, hic Pæan clamitauit, vñ cōsuetudinē traditā vult, vt q consecuturi sunt arcē, sic Pæanis celebrationē clamitēt, sꝫ rē fabulosaꝫ cēset, q̄ tū poetæ satis est: canētes ergo Pæana. i. Apollinē lætuꝫ, hoc est laudes Apollinis p iubilationē, choro. i. in choro: & cœtu læto. Declinatur aūt hic Pæan huius Pæanos huic pæani hūc pæana. Reperiƭ ēt pæana numero plurali ꝓ libro de laudib⁹ Apollinis, canētes ingt inter nemus lauri. i. lauroꝝ, odoratū. i. odoriferū, vñ. i. de quo nemore, plurimus amnis. i. fluctus eridani voluiƭ p syluā supne. i. ad supos. Est ergo hic, supne aduerbiū nō de loco, sꝫ ad locū. Est aūt Eridanus iter sydera collocatus iuxta cœtū, seu balenā, vt dicit Higinius, veruꝫ fluuius est p̄cipuus in italia alio noie padus dictus, Eridanus aūt ab Eridano solis filio in eū p̄cipitato cognominatus, q qdē solis filius, vulgo Phaeton dr̄ ab ardore. Cū ergo, vt in. ij. Metamoꝛ. tradit Oui. impruderet solis currū regeret, incēso cœlo p̄ceps in paduꝫ ruit, Is aūt fluui⁹ fere occidētē in mare supeꝝ, qđ adrianum dr̄, influit, vñ finxit Homerus ab inferis ad superos ascēdere. vult autē phisice significare oiuꝫ fluuioꝝ origines esse subterraneas, aut saltē interraneas, vt in q̄rtuꝫ Geoꝛ. Seruius latius declarauit, sꝫ Eridani p̄cipue meminit, aut pp Eridanoꝫ in eo submersuꝫ: aut pp naturā fluminis, q p̄ter alioꝝ morē in oriētē fluit, vñ ad superos ab inferis fluere recte dr̄, hic sup. sunt manus. i. exercitus, seu multi viri, passi (Est autē synthesis. i. ɔstructio ɔgrua in re, non in voce, manus passi. sicut, Pars manib⁹, validi turres, & mœnia scādunt). i. q ppessi sunt vulnera, pugnādo ob p̄riaꝫ. i. p salute p̄riæ, supiores autē, vt Deiphobus, p̄thenopeus, ꝛ similes ob suā

Donati expositio

Ordo.

Supne qd sit

Conspicit ecce alios dextra; leuaq; per herbam
Vescentes, lætumq; choro Pæana canentes.
Inter odoratum lauri nemus, unde superne.
Plurimus Eridani per syluam uoluitur amnis.
Hic manus ob patriam pugnando uulnera passi,
Quiq; sacerdotes casti, dum uita manebat,
Quiq; pii uates, & Phœbo digna locuti.
Inuentas aut qui uitam excoluere per artes.
Quiq; sui memores alios fecere merendo.
Omnibus iis niuea cinguntur tempora uitta.
Quos circūfusos sic est affata Sibylla.
Musæū antes oēs, mediū nam plurima turba
Hūc habet, atq; humeris extantem suscipit altis.
Dicite felices animæ, tuq; optime uates.
Quæ regio Anchisen? quis hēt locus? illius ergo
Venimus, & magnos Erebi tranauimus amnes.

Sibylla

SERVI.

¶ Pæana ꝓprie Apollinis laudē, qđ nunc intelligemus pp lauri nemus abusiue oiuꝫ deoꝝ, sicut orgia ꝓprie liberi. odoratus, ꝓ odoꝝ, vt supra diximus. Vñ supne plurimus Eridani p syluā voluiƭ amnis. Eridanuꝫ astrum eē in cœlo dixit, haud lōge a cœlo, hic ꝛ in terris est, q in Italia padus vocaƭ, quē alij ēt ad inferos volunt tēdere. Alij nasci apud inferos, ꝛ exire i terras, iō autē ista finguntur: qꝛ de apēnini pte oriƭ, q̄ spectat inferuꝫ mare, & tēdit vsqꝫ ad supeꝝ. ergo hic sensus est, Canebant in locis, vñ supne. i. ad supos. p̄rimus Erydani amnis p syluā voluiƭ. Nāqꝫ ꝛ verisimile est, qđ legimus de Aristæo. Oīa sub magna labentia flumia terra, Spectabat diuisa locis: & ɔgrue, nā ois humoꝛ ex terræ nasciƭ venis. Alij Eridanuꝫ p quocunqꝫ accipiunt, & dr̄ κατ' ἐξοχὴν dictuꝫ: nā legimus fluuioꝝ rex Erydanus: & amāt poetæ ꝓ appellatiōe magnæ rei ꝓprietateꝫ ponere vt alibi, Poculaqꝫ inuentis acheloia miscuit vuis. Melius tñ est, si distinguamus, vñ supne plurimus: vñ ad superos plurimus. i. magnus amnis voluiƭ p syluā erydani. i. populos, Fabula nāqꝫ hæc est. Eridanus solis filius fuit, hic a p̄re impetratum currum agitare nō potuit, & cuꝫ p errores mundus arderet, fulminatus, in Italiæ fluuiuꝫ cecidit: & tunc a luce ardoris sui Phaeton appellatus est, ꝛ p̄stinum nomē fluuio dedit, vnde iuxta hæc duo noīa inter solis filiuꝫ, & fluuiuꝫ inuenimus, postea eius sorores flendo v̄sæ sunt in populos, vt in. x. populeas inter frōdes, vmbrāqꝫ soroꝝ, & hoc Verg. Nam alij alias arbores dicunt Hic manus ob p̄riaꝫ pugnādo vul. pas. manus. i. multitudo eoꝝ, q ob patriā passi sunt vulnera, ꝛ est figurate dictuꝫ. Sane aiaduertenduꝫ illud, quod ait Hora. in arte poetica aut simul & iucūda, ꝛ idonea dicere vitæ, nullā enim maiores nostri artem esse voluerunt, quæ non aliqd reipu. cōmodaret, vnde Verg. hoc per transitum facit: nam dicendo puniri p̄riæ venditores

Eridan⁹ q fuerit

vẽditores: ɔtra p̃mia defensoribꝰ solui. Nihil vtiq͡ʒ aliud signi/ficat, nisi fugiẽda vita, ⁊ sectãdas esse vtutes. Sacerdotes casti dũ vita manebat, q̃si qs castus possit esse post mortẽ, Sʒ aliud dicit. i. q fuerũt casti. dũ in cõmunione vitæ versarent, nã hi, q maxima sacra accipiebãt, renũciabãt oĩbus rebus, nec vllã in his, nisi numinũ cura remanebat, Herbis ẽt qbusdã emascu labãt vñ ẽt coire nõ poterãt. Dicit ergo eos sacerdotes, q casti fuerãt ẽt ante suscepta sacra. Pij vates, vaticinãtes. Phœbo di/gna locuti, veridici, q talia loquebant: q̃lia dicebant Apollinẽ. Multi. n. mẽtiebant, sicut in Lucano phœbas, ad quã Appius Claudius. Et nobis dabis improbe pœnas. Et superis qd' fin/gis ait. Inuẽtas aut q vitã excoluere p artes. Qui erudiuerũt .i. ornauerũt vitã p inuẽta artificia. Significat aũt pħos. Quiq͡ʒ sui memores alios fecere merẽdo: & q aliquos sui memores fecere p̃stãdo, vt nũq̃ ã reginã negabo, Promeritã. i. p̃stitusse, Teren. ego Carine neutiq̃ ã liberi eẽ hominis officiũ puto, cũ nihil promereat postulare id gratiæ apponi sibi. Oĩbus his ni/uea cingunt tẽpora vitta. p qd' eos oñdit meruisse diuinos ho/nores: vt diximus supra. Musæũ an. om. Theologus fuit iste post orpheũ, ⁊ sunt variæ de h̃ opiniões, nã eũ alij Lini filiũ, alij orphei volũt, cuius eũ ɔstat fuisse discipulũ, Nã ad ipsũ p̃mũ carmẽ scripsit, qd' erater a appellauit. Hume. ex. su. al. q̃si p̃ õm ac sio ceret Platonẽ, nã Pla. ab humerorũ dictus est latitudine. Athlæta. n. fuit, q post oĩu victoriã se philosophiæ dedit. Tuq͡ʒ ob. v. a. q theologus fuit. Et ẽ sciẽdũ h̃ loco, Sibyllã iã a numine dereli/ctã, vñ ⁊ iterrogat, qð alr nõ facẽt. Quæ regio an. qs hẽt locus, hĩ & q̃ nalitatẽ regtr: & spẽs vt possit facilꝰ iueniri Nã locꝰ in regiõe ẽ, Illuc ergo p pillũ: ergo aũt cõiũctio fuit. sed p accẽtꝰ mutationẽ in aduerbiũ trãsit, & est sola particula, q̃ hẽt in fine circũflexũ. Multi male putãt nomẽ eẽ idecłinabile, ⁊ dicũt po/situ eẽ p cã. Cã aũt nomẽ. Magnos am. aut magna fluẽta: aut q nouẽ sunt, quæ odiosum fuerat, si singula commemoraret.

ob suam voluptatẽ, aut cõmoditatẽ passi videnł. Quiq͡ʒ. i. gli/bet, aut & hi, q sup. fuerũt. sacerdotes casti, dũ vita manebat, qð addit recte, q apud inferos, vbi nõ sunt vera corpa, nõ est vbi castitas, nec ea q̃ ẽ meritoria ẽ, sicut dũ vita mãet, q tũc in/casti eẽ p̃sũt: ⁊ q͡ʒ. i. q libet vates pij. s. deorum cultores, & locuti di/gna phœbo. i. d̃a, ⁊ q̃ phœbus inspirasse cẽseat. At sup. hi, q ex/coluere. i. ornauerũt vitã. s. suã p artes. s. bõas iuẽtas. s. a se, ⁊ q merẽdo. s. bñficia cõferẽdo, fecẽ alios memores sui. i. grato in se aĩo, hoc est, qcũq͡ʒ de alijs bñ meriti sunt, tpa. i. capitũ ptes il/li cingunł oĩbus his vitta niuea. i. sertis cãdidissimis ob mũdi/ciã: & nitorẽ vitæ. Quos circũfusos. i. cũ se circũ funderent no/uitatis gratia. Nã nouũ erat illic viua corpora cõspicere. Sibyl/la affata est sic. & an̄ oẽs. i. in p̃mis, Musæũ vatẽ illũ antiq̃ssi/mũ thracẽ, ⁊ discipulũ, vt qdã volũt orphei, vñ ob id filius eiꝰ putat: sed Laertius dicit: Eũ olpidis filiũ fuisse, & p̃mum apud Athenieñ. philosophatũ, q fabulã herus & leãdri v̄sibus descri/psit, obijtq͡ʒ phalaris, vbi eius oñdit epithaphiũ. Iõ dicit allocu/ta est, Musæũ an̄ oẽs, nã turba. s. vatũ, & sacerdotũ plurima, habet hunc mediũ, vt p̃ncipẽ atq͡ʒ suspicit hũc extãtẽ altis hu/meris, sicut & Plato dictus est, q p̃us Aristocles dicebał, allocu/ta est qdẽ sic. O aĩæ felices. i. beatæ. q̃ iã estis in rege, dicite, & tu optime vates. s. musæe dic sup. q̃ regio, & qs locus hẽt An/chisen: Nos venimus g̃. i. cã & gratia illius, & tranauimus er/go illius magnos amnes erebi. i. inferni. Venimꝰ est hic p̃teriti tpis, & ita habet accẽtũ in p̃ma, q̃ sola lõga est, cũ in secũdã, q̃ illic lõga est, cadat i p̃sñ. Beroaldus. aũt rep̃hẽdit Seruiũ rep̃/hẽdẽtẽ, q accipi dicũt, ergo p cã sic. Quinetiã rep̃hẽdit Seruiũ illos, q dicũt hãc p̃ticulã ergo aliqñ poni p cã, cũ illi bene locu/ti sint, & latinĩ, & q hoc dixerũt, Ser. aũt nõ recte, q hoc inficiał nã vt author est Festus, ergo interdũ significat gratiã: cũ. s. gra/tia intelligit p cã, in q̃ significatiõe accipit apud Liuiũ scribẽtẽ, apollinares ludos victoriæ, nõ pestilẽtiæ ergo fuisse ɔstitutos .i. cã. ⁊. M. Cato in re rustica ita scripcũ reliqt, tibi ius est porco

Beroaldi expositio

piaculo facere illiusce sacri coercẽdi ergo, ⁊ alibi, harũce rex ergo fundi terræ agriq͡ʒ mei lustrandi, ⁊ alibi, Mars p̃r te p̃cor, q̃so vti sies volẽs p̃pitius mihi domo familiæq͡ʒ meæ, cuius rei ergo agrũ, terrã, fundũq͡ʒ meũ salitaurelia circũ uagi iussi, in his oĩbus plane loci a ergo accipit exẽplũ p cã, p̃terea extat epistolæ antiq̃ssimæ a ɔsulibus Romanis ad Pyrrhum epyrensem scri/ptæ, vbi hæc verba leguntur: sed cõmunis exempli, ⁊ fidei ergo visum est, vti te saluum velimus, vbi sine ɔtrouersia, ergo signi/ficat cãm, ⁊ apud Verg. velint nolint grammatici, ergo intelligitur pro causa, in eo versu, illius ergo venimus.

Atq͡ʒ huic responsum paucis ita reddidit heros,
Nulli certa domus, lucis habitamus opacis.
Ripatumq͡ʒ thoros, & prata recentia riuis.
Incolimus, sed uos (si fert ita corde uoluptas)
Hoc superate iugum, & facili iam tramite sistam,
Dixi, & ante tulit gressum camposq͡ʒ nitentes
Desuper ostẽtat, dehinc summa cacumina linquunt.
At pater Anchises penitus conualle uirenti
Inclusas animas, superumq͡ʒ ad lumen ituras:
Lustrabat, studio recolens, omnemq͡ʒ suorum
Forte recensebat numerum, carosq͡ʒ nepotes.
Fataq͡ʒ, fortunasq͡ʒ uirum moresq͡ʒ, manusq͡ʒ.
Isq͡ʒ ubi tendentem aduersum per gramina uidit
Aeneam, alacres palmas, utrasq͡ʒ tetendit.

SERVI.

¶ Nulli certa do. i. habitatio, quã aĩæ tãdiu incertã habẽt, q̃diu in corporibus sunt, post quorum absolutionẽ vagãtur p vitæ me/rito in circulis. Lucis habitamus opacis. varia dicit, q p vitæ varietate ɔtingũt. In his aũt locis heroũ aĩæ colunł, Recẽtia: virẽtia riuorum. s. cã. Iugũ. ita. n. diuidunł mõtes, in radices, late/ra iuga, v̄tices p q̃litate locorum. Dehinc summa ca. lin. Nõ lingt hoc. n. dicit æneas, ⁊ Sibylla pducti ad summũ in plana descẽ/dũt. Penitus cõualle virẽ. valde virẽti, vt penitusq͡ʒ sonãtis. In/clusas aĩas. nõ reuera inclusas, sed separatas a multitudine, quo facilius agnoscerẽtur. Lustrabat studio recolẽs, circuibat studiose tractãs. Inclusas aũt, aut segregatas, aut s̃m ritũ anti/quũ. Multitudinẽ. n. si numerare nõ poterãt, eã incertũ locum p ptes includebãt, & ita quãta esse videbãt, qd' & Xerxes de suo fecit exercitu. Carosq͡ʒ nepo. posteros, sic p nurus fœmĩas dñt Fata, fortunasq͡ʒ virorum, moresq͡ʒ manusq͡ʒ. Felicitas. n. aut fa/talis est, aut fortuita, aut ex v̄tute descẽdit, Alacris, ipse alacris ⁊ sciẽdũ s̃m antiquos: & alacris & alacer rõ de masculino q̃ de fœminino genere dixisse nũc masculino vtrũq͡ʒ damus. De fœ/minino alacer nunq̃ dicimus, lʒ Enni. dixerit, æstatẽ autũnus sequitur, post acer hyems fit, nam inde est alacer.

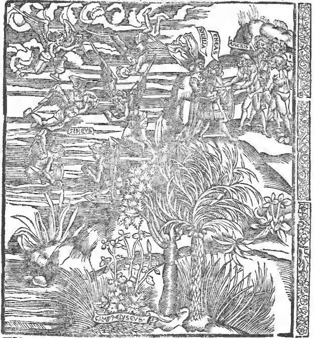
ASCEN.

¶ Atq͡ʒ huic r̃sum paucis ita reddidit, ⁊c. In t̃ssione Musæi vatis: docet beatas aĩas esse liberas, possẽq͡ʒ quoquo velint, di/uerti, cũ dictũ sit, q̃ fontiũ aĩas nouies styx interfusa coercet, ⁊ cũ oĩs mortalitas libertatis sit appetẽs, carcerisq͡ʒ fugiẽs inui/tat quoslibet poeta optimus ad v̄tutẽ colẽdã, q̃ ad illa beatitu/dinẽ ptingãt. Recitat p̃terea in q̃ re occupatũ inuenerãt Anchi/sen, in recẽsenda. s. pgenie sua, nã voluerunt p̃sciphilosophi aĩas simul ɔstare, sʒ nõ simul in corpora mitti. Recẽsere aũt est cũ quadã cẽsura recognoscere, ⁊ inspicere, quarẽ vulgo appel/lãt mõstrã facere: seu mõstrationẽ, vt qñ stipẽdiarij corã duce, aut magistro suo cõparẽt, fecit ergo Anchises tanq̃ generis sui p̃nceps oẽs aĩas de se orituras in vnũ locũ ɔuenire, atq͡ʒ inclu/sas recẽsebat, sicut de xerxe dr̃, q̃ partẽ exercitus in græciã tra/ducẽti dinumerauit secludẽdo in angulũ vnũ, vt qdã volũt de/cẽ miliũ capacẽ: quẽ sæpe repleuit, atq͡ʒ ita p demẽsus est potius q̃ dinumerauerit exercitũ suũ, Plin. lib. iiij. dicit, q̃ in Thracia ẽ locus Doriscus cẽtũ viginti miliũ hoium capax, ita xerses ibi dinumerauet ac exercitũ. Si ergo in hunc modũ inclusas dica/mus aĩas ad tẽpus. s. dũtaxat, dinumerenł, nõ est ɔtrariũ illi. Nulli certa domus, Dicere etiã possumus, inclusas in circulo vno, sʒ in eo vagari posse, verum q̃ id amãtibus. & bellatoribus quoq͡ʒ pmissum est, vt itra circulũ suũ vagenł, dicerẽ potissimũ has aĩas, q̃s recẽsebat iclusas, q nõdũ in corpora descẽderãt & ita nõ erãt tãti meriti. sed futuræ, quãti, de qbus dictum est. Nulli certa domus. Donatus dicit ad hunc locum sic. Lustrabat oculis. Recolẽs, animi intẽtione. Fata, fortunas, mores, manꝰ, p̃positio est eorũ: q̃ deinde p̃sequił. Hæc ille. Ordo est. Atq͡ʒ he/ros. i. vates heroica v̄tute p̃ditus. s. Musæus reddebat ita. i. in sequẽtẽ modum, huic. s. Sibyllæ, respõsum, paucis, videlʒ v̄bis. Nulli. i. nõ vlli. Certa domus. s. quã solã habitare debemus, nõ est vlli: sup. nostrum, q nos habitamus lucis. i. in syluis, quæ nõ cedunł, opacis. i. p densis ⁊ incolimus. i. frequẽtamus, qñ volumꝰ q̃s thoros ripar. i. q̃ sunt ripis, q̃s tñ nõ trãsgrediunł, nõ q̃ nõ possẽt: sʒ q̃ nolũt, ⁊ prata virẽtia riuis. i. ppter irriga/tionẽ ex riuis: sed si voluntas, aut voluptas fert vos ita corde superate. i. ascẽdite hoc iugum. i. hãc partẽ mõtis circa vertices eius, & ego sistã. i. constituã vos iã tramite. i. via q̃ trãsmeetis, aut trãsmittamini, facili. s. trãsitu. Dixit. s. musæus: & ante tulit gressum. i. p̃ire cœpit, ⁊ oñdit desup. i. altiore circulo cãpos niuẽ/tes. i. resplẽdẽtes. & linquũt dehinc. i. deinde summas cacumi/na. s. mõtes. Cuius partes ita diffiniũt, vt sit radix iuxta plani/

ciẽ. Latus paulo altius. Iugum via, qua in cacumen itur. Cacumẽ iuxta verticẽ, vertices vtrinq͡ʒ relictæ altissimæ ptes. reliquũt aute Aeneas ⁊ Sibylla, q: Musæus iã eos dereliquerat. vt q circulũ suũ non transgrediebał. Nã Anchises alnoris meriti altiorum ponił loco. At. i. sed pater Anchises, lustrabat. i. recẽsebat, & inspiciebat, in valle penitus. i. omnino, aut valde virenti: animas

 inclusas

inclusas.f.ad id officij, aut qz nõdũ meruerãt, ad qđ pdestiatæ erãt gaudiũ, iuras ad lumẽ superũ.i.nostrũ, q respectu eius lo ci superi sumus. Lustrabit dicit recolẽs studio.i.studiose:sup.eas & recẽsebat forte.f.tũc, cũ æneas aduenerit: qz illud nõ semp faciebat, sz tũc dũtaxat vñ fortuitũ erat nõ q recẽseret, sed q tũc numerũ suoꝝ.i.a se orituroꝝ: hoc est posteroꝝ suoꝝ, qz p.i.ne potes charos.i.pcipue dilectos, & fata, & fortunas, & mores, & manus.i.aut multitudinẽ aut fortitudine virũ pro viroꝝ, quo sa so significatur bonos læt ari his bonis, quoꝝ semina iecerãt viui, et anteq̃ pducant ad ortus.Isqz.i.& is.f.anchises vbi.i.statis postq̃ aut quãdo vidit æneã tẽdẽtẽ aduersuz.i.ex aduerso, p graia, tetẽdit.i.extulit exĩs alacris.i.lætus vtrasqz palmas.ambas manus.olim declinabatur, hic & hæc alacris, & hoc alacre, vñ Teren. Quin tu es alacris, nunc autem, hic alacer, hæc alacris & hoc alacre, volunt aũt ab acer deduci, sed acer primam producit, eum alacer secundam illi correspondentem corripiat.

ASCEN.

¶ Effusæqz genis lachrymæ, & vox excidit ore, &c. Recitat pientissimi pr̃is amicissimã ad filium allocutionẽ, qđ aũt dicit, lachrymasse id præ gaudio sĩtelligẽdũ est, sed annotãdũ: q viro hõ, immo post apotheosin lachrymas dat, verũ dicemus eas inanes intelligi, vt equos, & currus, de quibus supra, & id solũ significare, qz idem affectus maneat defunctis, q fuerat viuis, hoc tamẽ habemus lachrymas præ gaudio aut ex pietate pfusas nihil impfectiõis i hoie significare, si ẽt tali viro in elysijs dãtur, vñ qđ excludit a viro bono & sapiente in carmine de viro bono, & ab agricola cõmiseratiõnẽ dicẽs, nec miseratus egentem est, nõ intelligimus misericordiã dannare, sed aut paupertatem, cũ nihil hẽat mali nõ cẽsere miseratiõe dignã: aut malã affectiõnẽ secludere a viris pfectis, q̃lis est commiseratio de rebus: quas forti aĩo pferre debeamus. Recitat pterea optimi filij benignã respõsiõnẽ plura cõtinẽtẽ q̃ p̃r interrogauerat, naz de natibus

Effusæqz genis lachrymæ, & uox excidit ore. — *Anchises*

Venisti tandem, tuaqz expectata parenti
Vicit iter durum pietas, datur ora tueri
Nate tua, & notas audire, & reddere uoces.
Sic equidem ducebam animo, rebarqz futurum.
Tempora dinumerans, nec me mea cura fefellit.
Quas ego te terras, & quanta per æquora uectum
Accipio? quantis iactatum nate periclis?
Quam metui ne quid Libyæ tibi regna nocerent.

Ille autem. Tua me genitor, tua tristis imago — *Poeta Aeneas*
Sæpius occurrens hæc limina tendere adegit.

Stans

Stant sale Tyrrheno classes, da iungere dextram:
Da genitor, teq; amplexu ne subtrahe nostro.
Sic memorans largo fletu simul ora rigabat.
Ter conatus ibi collo dare brachia circum.
Ter frustra comprensa manus effugit imago.
Par leuibus uentis, uolucriq; simillima somno.
Interea uidet Aeneas in ualle reducta
Seclusum nemus, & uirgulta sonantia syluae
Lethaeumq;, domos placidas qui praenatat, amnem.
Hunc circum innumerae gentes, populiq; uolabant.
  Ac ueluti in pratis: ubi apes aestate serena
Floribus insidunt uariis, & candida circum
Lilia funduntur, strepit omnis murmure campus.
Horrescit uisu subito, caussasq; requirit
Inscius Aeneas, quae sint ea flumina porro.
Qui ue uiri tanto complerint agmine ripas.

SERVI.

¶ Genis palpebris, Enni. de dormiēte. Imprimitq; genae genā. Exci. litore, q̄si seni, qd' circa Anchisen reseruat, vt tantū q; nefas patrio excidit ore. Venisti tādē, hoc ad effectū ptinet desiderantis, alias oritur quaestio, q dicit, sic equidē ducebā aio, expectata, pbata, nūc etiā, vt Et rebus spectata iuuentus. Hoc auito cit. Tua pietas mihi semp pbata: nūc ēt iter dux vicit. sin feron. Et notas audire, & reddere voces. familiariter log. Rebarq; futurū, arbitrabar, ratiocinabar esse ventur, & p hoc intelligimus fatal' aeneā ad inferos descēdisse, nō .n. nisi fatalia dependēt. Nec me mea cura fefellit, nec decepit me dulcissim' filius, nā vocatiuus est, mea cura. i. & tu, & dictū est sicut: Veneris iustissima cura, Quas ego te terras: & quāta p. ae. ve. pietatis magnitudo ondit, cū prius ingemit casib'. Libyae tibi regna nocerēt, aut qr de Iunone ait, ven', haud tāto cessabit cardine rex. Aut, qd' est melius, illud dicit timui, ne dū apō regna Carthaginis voluptatib' vacabas: iperiū fatale derelinqueres, vnp tēsitū i sinuat, q intelligat aeneā in africā apud Didonē diuertisse, cū vtrūq; pstet diuersis aetatib' fuisse, Tristis, imago terribili, vt supra, & turbida terret imago. Saepius oc. κατὰ τὸ σιωπώμενον: saepius ē dictū intelligimus, aut certe egit metu imago ad haec tēdere limina, quā saepe videre psueui. Stat sale tyrrheno cla. affectionis est filij ēt ea indicare, de qb' nō interrogat. Largo fletu, nato ex gaudio. Ter saepius. finitus p infinito & est sumptū ab homero vbi ait, τρὶς μὲν ἐφορμήθην ἑλέειν δέ με θυμὸς ἀνώγει τρὶς δέ μοι ἐκ χειρῶν σκιῇ εἴκελον ἢ καὶ ὀνείρῳ ἔπτατο. Interea vi. ae. bimos est hoc loco. i. vn' sensus, ptervsp multos v̄sus, in quo tractat de platonis dogmate, qd' in phaedone positū est, περὶ ψυχῆς de quo in Geor. str. sem, hic alius logtur, de q̄ re ēt Varro in libro diuinarū plenius tractauit. Hoc aūt ptinet aeneas, dū p inferos pgerēt, repperit fluuiū quēdā loci remotioris, ad quē inumera multitudo tēdebat aiarū, interrogauit patrē, q esset fluuius, & q̄ rōne ad eū pgerēt aiae, pr ait, Lethaeus est, pergūt aūt, vt potēt, & obliuionē patianī, vt incipiāt in corpora velle remeare. Stupefact' aeneas interrogat, dic pr aiae, q̄ p pteritā vitā tot supplicia ptulerūt, possunt habere votū reuertēdi in corpora, nō est verisimile liberatas de corporis carcere ad eius nexū reuerti, suscepta narratione hoc Anchises exequitur, pmo debere fieri, vt redeāt, deide posse, deide velle, q q̄m obscura sunt, aliqs diuisionibus innotescūt, debere qdē sic. cūcta aialia a deo origine ducūt, q̄ qr nasci cernimus, reuertūtur sine dubio, vn̄ cūcta pereāt. Deide posse sic pbat: qr imortales sunt aiae, & sunt: q̄ possunt reuerti. Tertiū est vt velint: qd' dicet fieri p lethaeū fluuiū, & hoc est qd dicturus est, sed incidētes q̄stiōes faciūt obscuritatē. Virgulta so. syl. q̄ sunt iuxta pripia fluminis. Domos placidas, Cāpos elysios. Praenatat, ptersluit, & cōtrarie est nā nō natāt a q̄, sed in ipsis nos anatamus. Enniū igit secutus est. Qui ait Fl. t'usq; natātes. Sane de hoc fluuio quaeritur pdudētioribus, virū de illis nouē sit, q ambiūt inferos an pter nouē, & dat intelligi q ab illis separatus est. Nāq; eū voluīt eē senectutis imaginē. Nā aiae nostrae vigēt, & alacres sunt, plenaeq; memoria a pueritia vsq; ad virentē senectā. postea, in nimia senectute ois memoria labit, qua lapsa mors inter uenit, & aiae i aliud corpus recurrūt. Vn̄ fingūt poetae, aias lethaeo hausto i corpus redire, Ergo & lethaeus est obliuio mortis semp vicina. Gentes populiq;, inumerae gētiū, & pplor aiae Floribus insidūt, isido illi rei vt insideat quātus miserae decus: insisto aūt illā rē: vt Nulli fas casto sceleratū insistere limē. Lilia fundunt, Circa flores. spēm p genere posuit. Fluuia por. lōge remota, & est graecū ad

Quaestio cu solutione

de nauib': q̄s se in mari tyrrheno dereliq̄sse ait nihil p eū factū fuerat Anchises. Ea aūt carmina, q̄ de cōplexu frustrato dixit) Coatus. n. est rep q̄ nō sortiunt effectū (ex odysseae Homeri. xj. lib. de v̄bo ad v̄bū sumpta sunt. Significat aūt simulachrū dūtaxat Anchisae illic fuisse, hoc est corpus inane, nā verū corpus in sicilia pditū erat, aīa lachrymas nō habet. Simulachrū aūt q̄ corporis simulat salrē operatiōes, & potētias eas simulare pt, sz altiora est haec q̄stio negocij a theologis nris, & pcipue diuo augustino in de ciuitate dei anxie discussa q̄rit. n. si ignis malis sit apud inferos, q̄ō aīas incorpeas vrat' atq; in id fere pcedat qd' dicet, q nō funditus oēs corpore excedūt pestes: hoc est, q aiae secū trahūt corporis passiones, & affectiones, q̄ illic puniūtur. Sz de his argutiores argutius disputēt nos qr Dona. hic deficit, ordinē ponamus, q talis est, q; p & lachrymae effusae sunt, genis. i. palpebris anchisae, & vox. i. o i sequēs, excidit. i. elapsa est, vt seni, ore. s. Anchisae O nate venisti (nō interrogātis. aut dubitātis, sz p gaudio admirātis iterrogādi forma est) tādē. i. post lōgā expectationē meā, q; p & tua pietas expectata. i. probata, & cognita semp parēti. s. mihi (pcipue tū, dū eū humeris suis extulerat incēdio Troiano) vicit iter durū. i. difficile, nō pp discēsū, sz pp regressū, aut ēt pp descēsū, qr lz dictū sit, facilis descēsus auerni, id itelligit de defūctis, qr postea vocant regna inua viuis, dat. i. dat ne. hoc est pcedit ne mihi tueri tua ora, & audire, & reddere voces notas. Eq dē ego ducebā aio. i. augurabar, aut opinabar, seu cogitabā, sic te facturū: p. i. rebar futurū. s. vt me visas dinumerās tēpora. i. disgrēs: q̄to tēpore op' est hāc pfectionē, nec mea cura. i. sollicitudo, quā de ea re habuit, fefellit me. Serui. vult vocādi casu eē, mea cura, sz id iudicio meo dici nō pōt, cū. n. ois vocatiuus sit scdae psonae, nō diceret fefellit, sz fefellisti sin̄ velimus de aenea dictū in tertia psona dicamus: nec mea cura. i. filius meus dulcissimus fefellit me, hoc est, tu nō fefellisti me. Nā lz ad psonā q̄si de psona log, vt in euāgelio. Et vn̄ mihi hoc: vt mr dn̄i mei, veniat ad me: vbi non dicit venisti ad me, qr in tertia psona loqtur. Per q̄s terras (ēt admiratiue, ac si dicat o boni: p q̄s terras). i. regiōes, & p quāta. i. q̄tū magna. q. d. p maxima aequora ego accipio te vectā, & o nate, quātis piclis, p pīculis, accipio te iactatū: q. d. ēt maximis q. i. q̄tū hoc esto q̄tū. q. d. maxime metui, ne regna libyae noceret tibi, qd. i. aliqd, sciuerat. n. p reuelationē, aut qr deus effectus, aenea ad libyā appulsus, & illic a Didone teneri. a q̄ ēt ne regnū Italiae obliuiscat, conatus est eū auellere crebris ammonitionibus, vt attestat aeneas dicēs in q̄rto. Me patris anchisae, quoties humētibus vmbris, Nox operit terras, q̄ties astra ignea surgūt. Admonet in somnis, & turbida terret imago. aūt p sz, ille. s. aeneas, quē allocutus ē, sup. respōdit, o genitor tua, tua imago tristis. i. terribilis, aut moesta pp timorē quē habuisti, nec qd libyae mihi regna nocerēt, occurrēs. s. in somnis saepius, qr vt iā dixi, quoties humētibus vmbris. Nox operit terras (In q̄nto ēt apparuisse dr, quo circa magis pgrue illic dixisset q̄ hic, q̄ nūc dicit, qr frustra diceret, se veritū, ne qd libyae tibi regna nocerēt. cū postea in sicilia ipsū allocutus sit, verū excusat, qr in q̄nto venerat vt caduceator, Iouis ipserys missus quo circa nihil pterq̄ qd' iussus erat, tūc explicare potuit, sz solūmō admonere, vt ad iferos ad se descēdat plura auditurus (adegit. i. impulit: aut egit tēdere ad haec limina. s. regni beatorū, cū Anchises sit i optio circulo, Classes. s. nostrae, stāt sale. i. in mari, thyrreno. i. a thyrreno denoīato, cū aūt isernū ad Italiā. Da. i. cōcede, iūgere dextras sup. nras, da ingt o genitor, & ne subtrahe, te sup. mihi amplexu nostro. i. dū te amplecti conor, aut amplexu p amplexui nostro, p qd significat patrē: quotiē eū amplecti voluit, se elōgasse, cū sciret se amplecti nō posse. qr verū corpus nō hēret Aeneas memorās. i. loqns sic rigabat simul ora largo fletu. i. simul large flebat. Conatus sup. est aeneas ibi. i. in eo tpe aut cū id diceret, ter circundare brachia collo, aut dare collo: brachia circū. i. in circuitu, & imago cōprēsa frustra, qr retineri nō potuit effugit ter, manus. s. Aeneae cōpredētis existēs par vētis leuib', & simillima somno volueri. i. cito auolāti. Aeneas videt interea. s. dū talia moliret, i valle reducta. i. lōge posita, nemus seclusum. s. a freq̄ntia cor, q elysium colebāt, & virgulta sonātia syluis: & amnē lethaeū. i. obliuiōis, q pnatat domos placidas. i. sedes beatas, sz pacto tpe, dū ss ita volētibus, q̄dā aiae ex eo bibūt obliuionē, & icipiūt i corpa velle reuerti. Gētes inumeratae, & ppli sup. innumeri, volabant circū hūc. s. amnē, ac ois cāpus strepit murmure. s. aiarū circūuolātiū: veluti. i. q̄madmodū, ois cāpus strepit, in pratis, vbi apes insidūt. i. sedē capiūt, imittēdo se florib' varijs. i. variorū colorū, aestate serena. i. dū tpo aestiuū, aut vernū est serenū, & dum fundunt circū cādida lilia, aeneas inscius. s. taliū rex horrescit subito visu. i. visione subito oblata, & reqrit causas, & sup. reqrit, q̄ sint ea flumina porro. i. pcul apparētia. ve. p vel, q viri cōplerint, agmine. i. impetu tanto ripas. s. lethaei fluminis. Ideo aūt aeneas fingit lōge esse a lethaeo flumine, qr adhuc iuuenis

est, memoria aũt deficit in senio. Agmen ꝓprie est multitudo, dũ agitur, aut impetus ipse, vt leni fluit agmine tybris. Quod autẽ dicit, Aeneã vidisse amnem lethæũ, intelligendum est in sensu diuiso, hoc est vidit amnem, qui est lethæus, nesciuit tamen esse lethæum, vnde id dictum est ex persona poetæ.

ASCEñ.

¶ Tũc pr̃. Aeneas. Ex arcana philosophia rñdere inducit Anchises. aĩas quorũdã apud inferos existẽtiũ debere, & posse, & velle redire in corpa, debere qz rez vicissitudo est, & cũ finitæ, & simul ꝓditæ ꝯm platonicos (nã hæc oĩa ꝯm fidẽ nr̃am erronea sunt) sint aĩæ, corpa aũt quotidie gñrent, necesse est: vt eadẽ aĩa in diuersa migret corpa. Quinetiã Plato cẽsuit ẽt in belluina corpa nõnullorz aĩas trãsferri, vt ebriosorũ in corpus leonis, &c. Posse aũt, qz imortales sunt: velle vero, qz lethæũ flumẽ potãtes, obliuiones malorz, quæ in hac vita habuerãt: imbibũt, dicũt tñ nõnullas ꝑpetuã felicitatẽ meruisse, sz paucas, vñ est. Et pauci læta arua tenemus, verũtñ ꝯm hæc ꝓncipia, oportet dicere, paucas eã felicitatẽ merituras, qz si oẽs mereant, q̃ nũc sunt aĩe, desineret hoĩum ꝓcreatio, quã tñ ꝑpetuã censent. Et si dicãt nõ oẽs posse mereri, deterrẽt multos a virtutũ cultu vñ dicere debent, singulas qdẽ aut grã, aut merito posse ad ꝑpetuã ꝑuenire felicitate, paucas tñ ꝑuenturas, dicit aũt Plato, aĩas ab æterno creatas (qđ tñ Augustinus nr̃ reprobat dicẽs, aĩas creãdo infundi, & infundẽdo creari) & dũ a cœlesti sede ꝑ circulos delabunt: attrahere, varias affectiones vt Macro. docet in de somnio scipionis, a Saturno rõnẽ, & intelligẽtiã, ab Ioue praxim, seu ptẽ actiuã, a Marte irascibilẽ tã vtutis q̃ vitiorũ cãm. A sole sentiẽdi, & opinãdi vĩz, tã vt aliq̃ sciamus, q̃ vt fallamur. a Venere desiderium indifferẽs ad bonũ & malũ. A Mercurio interꝑtationẽ ꝑ sermonẽ. A luna vĩz generatiuã, & nutritiuã. Seruius aũt affectionẽ ex planetis trahi affirmat, vt meo videre licet. Plato aũt vult aĩas, anteq̃ ꝑ circulos descẽderit oĩum ꝑitas, & eãdẽ sciam postea eruditione acqrere, dicitãs tñ discere nõ esse nisi quoddã reminisci. Sz cũ hæc reprobata sint, nõ est in eis immorãdũ, nisi quatenus ad explanationẽ poetæ faciũt Dona. aũt dicit sic. Tũc pr̃, interrogat æneas, qs fluuius. & q̃ re aĩæ illũ petat. Ad vtrũq; breuiter rñdet eẽ aĩas q̃ in alia corpa reuerti volũt, & fluuiũ esse lethæũ. Quo magis italia. Ex hõ oñdit se magna dicturũ. O pr̃ an ne, nõ poterat nõ mirari, ꝙ ad tãta incõmoda vitæ redire velint. hæc ille. Ordo aũt est. Anchises pr̃ ait, sup. tũc. Aĩæ, q̃bus altera. i. scđa corpa debent fato. i. necessitate qdã aut deorz volũtate (qz non oĩbus debent, ꝑfectis. n. heroibus, & dijs genitis: ꝑpetua est apud elysios sedes, sicut ꝯtra pessimis deorz violatoribꝰ æternũ est apd tartara supplicium, vñ de Theseo dictũ est: sedet, æternũq; sedebit, infelix Theseus) potãt ad vndã lethæi fluminis, latices securos. i. secludẽtes a curis, aut faciẽtes securos, & lõga obliuia. s. malorz & pœnarz, q̃ & q̃s semel ꝑpessi sunt, dũ essent in hac vita. Eqdẽ. i. ego qdẽ cupio memorare. i. enarrare, & recẽsere tibi, atq; oñdere tibi corã. s. oculis tuis. has. s. aĩas in corpa migraturas, & cupio iãpridẽ. i. iã a plusculo tpe enumerare hãc ꝓlẽ meorz. i. a meis descẽsurorz, eo sup quo. i. vt lætere magis mecũ, Italia repta (põt tñ ꝯstrui, no ꝯm ꝑus dicta, sz vt Seruius. i. q. ꝯm historicã fidẽ. quo lætere magis Italia repta mecũ, qz ẽt Anchises i Italiã venisse dr̃, sz huic loco, & multis ꝑus habitũ, q̃drat vox ꝯstructio, quã sequitur, artis tũ est interdũ sic loq, vt in plures sñias trahi possimus) Aeneas, sup. ait. O pr̃, an ne putãdũ est, aliq̃s aĩas sublimes. i. in sublimitate sitas, aut egregias ire hic. s. ex his tã beatis locis, ad cœlũ. i. ad ꝯspectũ cœli, aut aerẽ, in quo degimus, & reuerti iterz ad corpa tarda. i. eas tardantia, & hebetãtia, q̃ cupido. i. cupiditas lucis. s. cœlestis, eũ illic ẽt lux sit, aut lucis. i. vitæ est, sup. eis tã dira. i. execrabilis, a q̃si deorz ira inducta? Rñdet Anchises. Eqdẽ. i. ego certe dicã, nec o nate tenebo te suspẽsuz. s. aĩo hõ est dubiũ, & ambiguũ. Anchises suspicit. i. sursuz, vł seorsũ ispicit, vt faciũt, q noua inuenire volũt, sicut ꝯ despiciũt terrã, q reminisci volũt, atq; pãdit singula. s. singulas res ad ꝓpositã q̃onẽ ptinẽtes, ordĩe. i. p ordinẽ incipiẽs. s. a pmordijs, & pmis causis. Principio cœlũ, ac terras &c. Incipiẽs igit Anchises enarrare sic ꝓcedit. Quia deꝰ, q magna mũdi aĩa, seu magnus aĩus ꝯm quosdã phos oĩbꝰ rebꝰ infusus est in oĩbꝰ aĩantibus vt vniuersalis aĩa oĩsq; aĩa cœlestẽ habet originẽ, qz ꝯm Stoicos ẽt deus est de natura ignis: vñ eũ corporeũ putabãt, vt attestat Eusebius in pparatiõe euãgelica: & diuus Augustinus. viij. de ciuitate dei, iõ aĩæ, q̃ viuũt, a deo regunt, deus aũt vult, vt iuxta merita post exitũ a corpe, aĩæ recipiãt, aliæ gaudiũ æternũ, aliæ suppliciũ æternũ: aliæ purgationẽ ad tps duraturũ, ꝯm exigentiã facinoris, & oẽ inde gaudiũ meritis rñdens, quo recepto, qz nõ meruerũt æternã beatitudinẽ, induci in eas obliuionẽ bonorz quæ paulo ante possederãt in elysijs, & malorz quæ sustinuerãt in hoc mũdo, & ita motæ quasi a spiritu magno, cupiũt in corpa nõ redire, qz nesciũt se illic fuisse, sed ire, vñ qđ supra dictũ est, iterũq; ad tarda reuerti corpa, dictũ est ex ꝑsona æneæ, q nõ nerat aĩas eas aliqñ

nerbium. Bene autem Aeneam longe lethæo facit. quia adhuc iuuenis est. Agmine cursu impetu, per quod ostendit cito iri ad senectam, quia tota celeritate vsus labitur vitæ.

Poeta

Anchises

Tum pater Anchises Animæ, quibus altera fato
Corpora debentur, lethæi ad fluminis undam
Securos latices, & longa obliuia potant.
Has equidem memorare tibi, atq; ostẽdere coram.
Iampridẽ hanc prolem cupio enumerare meorum.
Quo magis italia tandem lætere reperta.

Aeneas

O pater, an ne aliquas ad cœlum hinc ire putadũ est
Sublimes animas, iterũq; ad tarda reuerti
Corpora? quæ lucis miseris tam dira cupido?
Dicam equidem, nec te suspensum nate tenebo.
Suspicit Anchises, atq; ordine singula pandit.

Anchises

Principio cœlum, ac terras, camposq; liquentes,
Lucentemq; globum lunæ, Titaniaq; astra

Poeta

Spiritus intus alit, totamq; infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.
Inde hominum, pecudumq; genus, uitæq; uolãtum.
Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore pontus.
Igneus est ollis uigor. & cœlestis origo
Seminibus, quantum non noxia corpora tardant.
Terreniq; hebetant artus, moribundaq; membra.
Hinc metuunt, cupiuntq;, dolent, gaudẽtq;, nec auras
Respiciunt clausæ tenebris & carcere cæco.
Quin, & supremo cum lumine uita reliquit.
Non tamen omne malum miseris, nec funditus oẽs
Corporeæ excedunt pestes, penitusq; necesse est
Multa diu concreta modis inolescere miris.
Ergo exercentur pœnis. ueterumq; malorum
Supplicia expendunt. aliæ panduntur inanes
Suspensæ ad uentos, aliis sub gurgite uasto
Infectum eluitur scelus, aut exuritur igni.
Quisq; suos patimur manes, exinde per amplum
Mittimur Elysium, & pauci læta arua tenemus.
Donec longa dies perfecto temporis orbe
Concretam exemit labem, purumq; reliquit
Aethereum sensum, atq; aurai simplicis ignem.
Has omnis, ubi mille rotam uoluere per annos.
Lethæum ad fluuium deus euocat agmine magno.
Scilicet immemores supera ut conuexa reuisant.
Rursus & incipiant in corpora uelle reuerti.

Dixerat

¶ Aiæ, q̃bus altera fato, corpa debent. Sciẽdũ nõ oẽs aĩas ad corpa reuerti. Aliq. n. pp vitæ merita nõ redeũt: aliquæ redeũt pp malã vitã, aliq pp fati necessitatez. Lethæi ad flu. vn. si aĩa æterna est & summi spũs ps, q̃ rõne in corpe nõ totũ videt, nec tãtæ prudẽtiæ, tãtæq; viuacitatis, vt oĩa possit cognoscere, qz cũ cœperit in corpus descẽdere, potat stultitiã, & obliuionẽ, vñ nõ põt iplere vĩz numinis sui post naturæ suæ obliuionẽ. Obliuiscit aũt ꝯm poetas ꝑteritorz, ꝯm phos futuri, vñ mediũ tenuit dicẽdo obliuia. Docẽt aũt phi, q aĩa ad ima descẽdẽs p singulos circulos pdat. Vñ ẽt disputãtes de rõne mathematici, fingũt, ꝙ singulorz numinũ ptãtibus corpꝰ, & aĩa nr̃a cõnexa sunt ea rõne. qz cũ descẽdũt aĩæ, trahũt secũ torporẽ Saturni, Martis iracũdiã, libidinẽ Veneris, Mercurij lucri cupiditate, Iouis regni desideriũ, q̃ res faciũt pturbationẽ aĩabus ꝓprijs. Securos latices, q securos faciũt, vt pallida mors. Iãpride, ex quo sit. Tũ genus oẽ tuũ, & q̃ dent mœnia disces. O pr̃, nota breuitas, mã dicẽdo pr̃, q loquat oñdit. Ad cœlũ hic ire pu. ẽ: miscet phiæ figmẽta poetica, & ostẽdit tã qđ est vulgare, quã qđ ꝯtinet veritas, & rõ naturalis, nã ꝯm poetas hoc dicit: credẽdũ ẽ aĩas corpis ꝯtagiõe pollutas ad cœlũ reuerti, Sublimes aĩas, nõ oĩs, sed sublimiũ. Ad tarda reuerti corpa aĩæ cõparatione, q̃ velocius nihil est. Vno. n. momento cũcta discurrit. Quæ lumi. tã di. cu. vt id desiderẽt, pp qđ sentiũt, se pœnas dedisse. s. vitã. Suspẽsuz, sollicitũ, incertũ, vt multo suspẽsuz numĩe ducis. Suspicit an. atq; or. sin pan. Hysteron pteron, post hũc. n. ꝯsum sequi debuit.

sequi debuit, Dicā equidē, nec te suspēsuz nate tenebo. Princi-
pio cœlū & terras cāposqꝫ liquētes. i. terrogatus Anchises q̄re
aiæ velint reuerti ad corpa q̄si aliud dicit, tñ ad illud recurrit,
qd̄ Græce τόπον, i. oē qd̄ ē, q̄ttuor sunt elemēta. terra, aqua
aer, æther, & deus, p̄ter hæc nihil ē aliud, & hoc mūdū nō pos-
sumus dicere. Nā mūdus nō est totū ergo deus ē qdā diuinus
sp̄s, q p q̄ttuor infusus elemēta, gignit vniuersa, igit siue elemē
tis, & deo nascūt oīa. vnā originē habēt, & p̄nām diuz: si videa
mus, qd̄ i nobis a deo ē, & qd a q̄ttuor elemētis, q̄tū dat itelli-
gi, ab elemētis hēmus corpus, a deo aium, qd̄ iō p̄bat, q̄z ē in
corpore terra, humor anhelit⁹, calor, q̄ oīa vident, sicut ēt ele-
mēta aius iuisibilis ē, sicut & deus, vñ originē ducit, deīde ele-
mēta mutant, quoꝝ perire mutari ē, sicut ēt corpus, qd ide ori
ginē ducit. Cōtra deū nō pire manifestū ē. Ergo nec aius pit, q
inde originē ducit. Nā ps semp genus sequit, huc igit tetēdu p
mū itētionē suāvt aias imortales doceret. s; occurrit illud. Si.
n. imortales sunt, & vnū hñt p̄ncipiū: q̄ rōne nō oia ai alia sen-
tiūt, & dicit nō esse in ais dissimilitudinē, sed i corpibus, q̄ put
fuerint, vel viuacia, vel torpētia, ita & aios faciūt, qd̄ pōt ēt in
vno eodēqꝫ corpe cōprobari: in sano. n. corpe alia viuacitas ē
mētis i ægro pigriori satis valido, & rōne carēs, vt i phrene
ticis cernimus, adeo, vt cū ad corpus venerit, nō nā suavit. s;
ex eius q̄litate mutat, unde aphros versipelles, Græcos leues,
Gallos pigrioris videm⁹ igenij, qd̄ nā climatū facit sicut ptolo
mæus dep̄hēdit, q dicit trāslatū ad aliud clima boīuz naturaz
ex pte mutari. De toto. n. nō pōt, q̄z in principio accipit sortez

Aia ē p q̄ litate cor-
poris

corpis sui, q̄ aia p q̄litate ē corpis, & q̄ rōne res melior ē i ptāte
deterioris, atq diuinus aius debuit corpus i ptāte hre nō corp⁹
nām ai corrūpere, sed hoc iō fit q̄z plus ē qd̄ ptinet q̄qd̄ cōti-
net: vt si leonē icludas i caueā, ipedit⁹ vim suā nō pdit, sed ex-
ercere nō pōt, ita aius nō trāsit i vitia corpis, sed eius coniun-
ctione ipeditus nō exercet vi suā, & occurrit illud. Oē, qd̄ cor
rūpit æternū nō ē, si aius irascit, desiderat, timet, caret æterni
tate, cui sunt ista cōtraria. Nā passio æternitatē resoluit, qd̄ iō
falsum eē dicimus, q̄z aius p se nihil patit, s; laborat ex corpis
cōiunctiōe & aliud ē p nām suā corrūpi, aliud p ptactū rei al-
terius. Videmus. n. tale aliqd, vt in lucerna, q̄ p se clara ē. & lo-
cū, in quo ē, sine dubio illuminat, sed si q̄ re tacta fuerit: & inclu
sa nō pdit splēdorē pprium, q in ea ē. Remoto nāqꝫ ipedimēto
apparet, nec tñ q̄z ipedit⁹ ē eius vigor, iō etiam corruptus, ita
ergo & aius q̄diu est in corpe, patit eius ptagionē, postq̄ vero
deposuerat corpus: icipit suū vigorem, & natura vtit ppria. si
ergo ppriā recipit naturā, q̄re pœnas apud iferos patit, iō q̄z
simul diu fuit, nō pōt deposita ipsa re statim ad suū nitorem re
uerti, vt si speciē cādidā missam in lutū polluas, & eā stati sufe
ras, nō ideirco sordibus caret: sed ablutionē reqrit, vt in p̄sti-
nū nitorē possit redire, sic aia ex eo q̄ dat corpori, inquinata ē
vi ēt si corpus deponat, necesse habeat purgari. si ergo purgā-
tur & recipiūt naturā suā, cur volūt reuerti: q̄z potātingt obli
uia, ēt ē illud ambiguū, nā vt pteritarū obliuiscant pœnarū,
aut certe vt ignaræ futuri habeāt desideriū redeūdi in corpa,
quod sine passione nō fit, & animus in quo passio meret reuer
ti, cœlū p aere & æthere posuit vt duo significet elemēta. vt iā
cœlū terrasqꝫ meo sine numine Cāposqꝫ liquētes i. maria. Lu
cētēqꝫ globū lu. iō vsus ē participio, vt ōndat eā suū lumē non
hre, Nā lucēs est, quod aliū de illuminat. Lucibile quod p se lu-
cet, vt patulū: & patēs patulū est quod p se paret, patēs quod

Lucēs qd sit

aperitur, & clauditur. Globū aūt iō, q̄z dicit luna σχῆμα σφαιρ...
eē. Titaniaqꝫ astra, aut stellas dicit, aut solē, quē supra vnō fuis
se de titanibus diximus. Spūs diuinus. s. & est vnū siue men-
tem dicat, siue animū, siue spiritū. Intus alit, vegetat, & i æter
nitate custodit, q̄z mixtus est, & nulla pars elemēti est sine deo
Per ar. p elemēta, quæ sunt mēbra mūdi corporalia. Corpora
nāqꝫ sunt, quæ possunt videri. Mens agitat molē, magnitudi-
nem mūdi mēs agitat, & si vt Cice. dicit in tuscula. æternū est
q̄cqd in æterno motu est, sine dubio ēt animus æternus est. Sē
per enim in motu est, adeo vt ne nobis quidem quiescentibus
conquiescat. Magno se corpore mis. Aut antiptosis est, p cor-
pori, vt hæret pede pes, densusqꝫ viro vir qd̄ ponus eredēdū ē
aut certe s̄m eos locutus ē, q dicūt deū corpalē eē, & eū ita dif
finiūt πῦρ νοερόν ... i. ignē sensilē, qd̄ si verū ē. corp⁹ ē. nec p an
tiptosim dixit. sed p dissinitionē, Magno corpore. i. nō cōmuni
Inde hominū, pecudūqꝫ genus, De quattuor elemētis, & deo.
Et cœlestis origo. Qd̄ supra diximus. i. tñ ingt in oībus viget
pars diuinitat, i quātū sinit corpor q̄litas. Terreniqꝫ heberant
art⁹, i quātū nō hebetāt art⁹. Moribūdaqꝫ mem. Morieti s̄lia.
Hoc ē semp morietia, Nunq̄. n. in eodē statu sunt, s; aut minuū
tur aut crescūt, ergo aius idē ē Sed vti viribus suis nō pōt pp
corporis cōiūctionē. Hic metuūt, cupiūtqꝫ, dolētqꝫ gaudētqꝫ.
ex corpor cōiunctiōe, & animi hebetudine, Varro & oēs philo-
sophi p̄nt q̄ttuor eē passiones, duas a bonis: duas a malis opi
nantis rebus, nā dolere, & timere, q̄ opiniōe a malæ sunt, vna p
sentis

aliquādo in vita fuisse. Nā putauit nullas illic esse, quæ nō ali-
quādo vixerint in hoc mundo cuz corpibus suis, in q̄ cœlitus
demissæ fuerant. Et q̄z obliuione imbibūt, licet sæpe in corpo-
ribus fuerint, id tñ ignorāt, imemoresqꝫ sunt: Plurima autem
horū ex Orpheo a Platone efficta sunt, qui q̄z ex pphetarū li-
bris, & egyptiaca disciplina didicerāt aias imortales aliq̄n in
corpa redituras, putabāt in eadē corpa post putrefactionem,
& cōsumptionē redire nō posse, vñ in alia redire dicebant, vt
asserit diuus Augustinus. Verū cū hæc fere erronea sint, licz q̄
ad purgationē ptinēt, nō penitus reprobent, ideo altiore inda
gatione supsedēs ad ordinē redeo, pmissis his, Dōati verbis.
Quisqꝫ suos patimur manes: nā si bonus ad inferos venit, bo
nos patit manes, si malus: malos Exinde post examinationē.

Donati expositio

Amplū, vt ostēdat nō illis paucis paratā esse latitudinē, s; plu
ribus: nō ita viuāt, vt illuc venire mereant, s; q̄z pauci merent
pauci diffusaz latitudinē merent. Lōga dies, lōgo tpe ē opō, vt
fiat talis purgatio, q̄lis anq̄ in corpus pueniret. Hæc ille. Ordo
igit ē. Pricipio. vt a primordijs icipiā. Spūs. i. aius magnus. s.
deus alit cœlū. i. aerē, & ignē, vt Ser. interptatur, ac terras, &

Ordo.

campos liquētes. i. æquora aquarū & globū lunæ lucentē. s. lu
mine a sole recepto, & astra titania. i. q̄cūqꝫ ab Hypione titane
descripta sunt, & quoꝝ cursus ab eo demōstrati sunt, quapro-
pter eacū pater dt, vnde & Claudianus, ex hyperiāneo de se-
mine nata dicit, intelligit aūt totū vniuersum, & mēs. s. diuina
infusa partus. i. singula mēbra, aut singulas particulas, agitat
i. mouet, & ipellit totā molē. i. machinā imēsam totius vniuersi
Cicero aūt in tusculanis pbat, animā esse imortalē, eo q̄ se &
alia mouēs in ppetuo sit motu) Et miscet se p p̄sentiā, nō p cō-
fusionē, magno corpore. s. vniuersi. Inde. i. ex hac infusione spi
ritus illius diuini. genus hoīm, & pecudū: & vitæ volātū. i. vo-
lucrū & mōstra, q̄ pōtus. i. mare qō libet fert sub æquore mar
moreo. i. marmorei coloris, hoc ē oia animātia, sup. orta sunt,
& uiuūt, q̄z vigor igneus. & origo cœlestis ē illis. i. oibus illis
seminib⁹. i. animis, q̄ sunt semina vitæ, sicut Stoici cēsent, deū
esse de natura ignis, quē Senec. li. vij. eplarū sic eēset eē i mū-
do, vt aius noster in nro ē corpe, inuñ, sup. ē illis cœlestis natu
ra, quātū corpa noxa. i. nociua: nō tardāt. i. deprimūt: & offu-
scant virtutē cœlestē, q̄ licet eiusdē naturæ sit oībus, aia tñ in
vno corpe nobilior. & p̄spicatior q̄ in alio videt pp corpis diuer
sam dispōnē, sicut eadē cādela magis resplēdet in vna lucerna
q̄ in alia. & quātū artus terreni, & mēbra moribūda. i. assidue
ad mortē tēdētia nō hebetāt. s. semina illa, hoc ē aias. hic. i. ex
his mēbris moribūdis, & terrenis, ipsæ aiæ, metuūt, cupiunt,
dolēt: & gaudēt. i. varijs afficiūtur passiōib⁹, nec ipse clausæ te
nebris, s. corpis & carcere cæco. i. eas excæcātē: dispiciūt. i. disg
rūt auras. i. puritatē suā (alq legūt, nec respiciūt. i. attēdūt: no
nulli suscipiūt (Atqꝫ ita generat in corpe aiaꝝ diuersitas, q̄ ēt p
manet post separationē in ipsis ais, seu ai alibus q̄ res facit: vt
nōnullæ cupiāt in corpora reuerti, vnde addit. Quin. &. i. qn-
etiam cū. i. qū vita relinqt, sup. corpus lumine supremo. i. vltio
vitæ, tñ nō omne malū. s. culpæ, hoc est vitiū, sine quo nullum
stoici eēsent malum, nec oēs pestes. i. infectiōes corpeæ, quas
in corpe ad se traxerūt excedūt. i. exuūt excedētibus ipsis ais
funditus. i. fundo, & radicitus, miseris. s. animis, aut animab⁹
& necesse ē penitus. i. oīno ſtāte. s. iudicio diuino: q̄ vult, nullū
malū eē impunitū, multa. s. mala cōcreta. i. cōtracta cū corpe,
inolescere. i. aboleri, miris. i. mirabilibus modis. s. purgādi q̄z
nihil mirabilius q̄ī incorporeū a corpeo pati, & iō dicim⁹ nos
quoqꝫ aias secū trahere affectiōes: & passiōes corporū. Ergo
q̄z. s. purgatas oportet, ipsæ exercent. i. afficiunt pœnis s; pla
tonē non æternis, sed purgatorijs ad tps duraturis vt recitat
Aug. vij. li. de ciui. dei. s; notū ē mortali peccato dānatas æter-
no supplicio affligēdas, & expēdūt. i. p̄soluūt supplicia veteꝝ
maloꝝ, bene veteꝝ quasi inueteratoꝝ p malā cōsuetudinē, quæ
videlicet nō facile exuunt. Aliæ. s. aiæ pādunt suspēsæ ad ina-
nes ventos, scelus infectum eluit. i. aufert alijs p ablutionē sub
gurgite vasto. i. mari: q̄z ēt aqua benedicta, vt in tertio officio-
rū recitat Ambro. venialia purgant: & diluuio mūdus purga-
tus ē hñt ergo vim purgatiuā, quāraz de⁹ vult aquæ. Quin etiā
dicunt animæ apparuisse sanctis viris, q̄ se in glacie torqueri
asserebant, aut scelus infectū exurit igni, q̄ pauli snia appro-

Aq̄ bñdicta, venialia purgat

bat, & tota fere manus xpianorū, quoꝝ sunt, qui velint purga-
toria mē esse in sphera ignis, Nos patimur manes, id est inferos
.s. genios nobis datos quisqꝫ, sup. patit suos i. sibi debitos. vn
de apuleius. de deo socratis dicit, q̄ statim vt nati sumus, no-
bis binos genios, seu angelos attribui: quoꝝ alter ad bonum,
alter ad malū cohortat, sed plato post morte dicit examē fieri
asserētibus vtrisqꝫ, quæ eorū cohortatiu effecim⁹. Sensus etiā
pōt eē, nos patimur manes. i. purgamur apud manes, hoc ē infe-
ros quisqꝫ suos. i. secūdum q̄ meruit, aut plus, aut minus dei
de. s. postq̄ purgati sum⁹ mittimur p elysiū. s. cāpū amplū i. ca
pacē & pauci tenem⁹ arua læta. i. beata: donec lōga dies. i. tps
diuturnū

diutinū orbe .s. reuolutione tpis .s. purgationi debiti, perfecto .i. peracto, exemit .i. depsit, & expulit, labem cōcretā .i. ex cōiunctione corpis, cuius sensualitati obtēperās aīa pollui, & relīqt sensum æthereū .i. q̄ de cœlo sumpserat aīum: nā vt dicit Iuue. Sensum a cœlesti demissum traximus arce: purū .i. imaculatū qualem eū corpus susceperat, atq3 ignē aurai .i. auræ, h̄ ē aīæ simplicis .i. puræ, & incōtaminatæ affectionibus corporū. Antiquę aūt dixit aurai, nā quidā græci aī hn̄t, vt nos æ, licet p̄ ferant, veteres sæpe ai diuisis syllabis ponebāt p̄ æ. hoc ē pauci ssimi sine purgatiōe p̄ uia transimus ad læta arua, q2 nō nisi perfectissimi, & heroica virtute. dū viuerēt p̄diti, sed post purgationē multæ trāsmigrāt in lætas sedes, mēsuræ illic nō ppetuo sed pro modulo meritorū, aut sc̄m sniam platonis, quam re citat lactātius in .vij. cōtra gētiles spacio mille annoꝝ, iuxta qd' etiā in apocalipsi .xx. vr̄, angelus ligasse serpētē atiquum qui est diabolus, & sathanas p mille annos, sed vtrobiq3 accipit tps finitū pro infinito, sicut & hic, cū dicit, deus euocat magno agmine ad fluuiū lethæū, has oēs .s. animas purgatas, vbi .i. postq̄ voluere .i. voluerūt rotā .s. tpis per mille annos .i. postq̄ in elysiis pegerunt spacium mille annoꝝ, quo delitys faciati p merita fuerūt. deus vocat eos ad fluuiū obliuionis .s. idest sci re l3, cur id faciat, vt .s. imemores, & bonorū, q̄ iā habebāt, & malorū, q̄ habuerāt in vita, reuisant .i. reuidere eāt rursus cōuexa supera .i. cōuexitatē cœlestē, & vt incipiāt velle reuerti in corpora. Beroaldus dans rōnem cur sydera dicant titania dicit 3 Seruiū sic. Diodor⁹ li. vj. aptissime nos edocuit, qre astra titania nominent: scribit. n. Hyperionē vnū ex titanibus p̄mus astroꝝ, lunæq3, & solis cursum, ac nām demonstrasse, & ab hoc sic. hꝝ parentē existimatum merito itaq3 a Verg. astra .i. stellæ omnes, non solus sol, titania dicunt, quasi perpetuo epitheto ppter titanē hyperionem: qui syderum pater fuisse creditur.

sentis, altera futuri, itē gaudere, & cupere sunt opiniōes bonæ & vna p̄sentis, altera futuri, hæc ergo nascunt ex ipsa piūctione: nā neq3 animi sunt: neq3 corpis ppria, pereūt. n. scd̄ segregatione. Neq3 auras respiciūt, nā q2 cohærēt corpi, obliuiscūt naturæ suæ, q̄s auras vocant. Clausæ tenebris, & carcere cæco. Diffinitiones sunt corpis. Quin & supmo, q2 vt diximus, occurrit debere eas stati post corpus depositū i suū vigorē reuerti, & dicū nō posse, q̄. n. diu cōiūcta sunt, diu eē se tenet, & trahūt religas sordiū antiquaꝝ, nō tn̄ oē malū cedit: sed non oē, nā remanet, qd' vt purget, necesse ē. inde est: & qd' dicit, eadē segt tellure repostos, h̄n aūtē miseria, q2 ēt post corpus hn̄t corpis sordes, vn̄ ē, nec fundit⁹ oēs Corporeæ excedūt pestes. Diu cōcreta: cōiūcta, & cōglutiata, Inolescere, vt Vdoq3 docēt iolescere libro. Ergo exercent pœnis, q2 deposito corpe sordes supsunt pœnas aūt nō pferūt aīæ, sed illius cōiunctiōis religæ, q̄ sunt inter aīam, & corpus, nā l3 illa duo p se pœnas pferre nō possint, homo tn̄ pfert, q de his duobus ē factus. Supplicia expē. nā agūt supplicia, nō vt aīas puniāt, s3 vt eas peccatis exuant p̄stinis. Aliæ pādunt ianes. Suspēsæ ad vētos. Loquit q̄dē poence de purgatiōe aīaꝝ, tāgit tn̄ qd' p̄hi dicunt. Nā triplex ē hominis purgatio. aut i terra purgant, q̄ timis opp̄ssæ sordidæ fuerūt, deditæ .s. corpalibus blādimētis .i. trāseunt i corpa terrena, & h̄ igni dr̄ purgari ignis. n. ex terra orit, quo exuitur oīa, nā cœlestis nihil purit aut in aqua .i. transeūt in corpa marina, si paulo melius vixerit, aut certe in aera transeūdo .s. in aeria corpa, si satis bn̄ vixerint. qd' & in Statio legimus, vbi de augurys tractat, seu q2 mutatæ, nostraq3 ab origine versis. corporibus subiere natos: vn̄ ēt in sacris oibus tres sunt istæ purgationes: Nā aut tæda purgant, & sulphure: aut aq̄ abluūtur aut aere vētilant, qd' erat in sacris liberi. Hoc ē. n. qd' dicit in secūdo Geor. Tibiq3 oscilla ex alta suspēdit mollia pinu. Nā gēus erat purgatiōis, id aīt, q apud Iuue. tāgit, Quotiēs hic

Triplex hominis purgatiō

Platōis opinio erronea

Beroaldi expositio

talis ad illos, Vmbra venit cuperēt lustrari, si qua darent, sulphura cū tædis, & si foret humida laurus, & in ipsis purgatiōibus bonū merito executus est ordinē. vt ante aeriam, inde aquæ post ignia viceret purgationem. Quisq3 suos. p. m. supplicia varia relīqt intelligi, quæ sunt apud manes, vt si quis dicat iudiciū patimur, & significet ea, q̄ in iudicio continent. Est & aliud verius nā cū nascimur, duos genios sortimur vnus ē, qui hortat ad bona, alter, q depraūat ad mala, nec incōgrue dr̄ geny, q2 cum vnusquisq3 genitus fuerit, ei statim obseruatores deputant, q̄bus assistēntibus post mortē aut asserimur in meliorē vitā, aut cōdēnamur in deteriorē, per quos aut vacationē meremur, aut reditū in corpa. ergo manes genios dicit, quos cū vita sortimur. Exinde, vna ps orationis est, & in tertia fine accētū h3, l3 penultima longa sit, quod ideo factū est, vt oñderet vna pars esse orationis: ne ppositio iungeret aduerbio, qd' vitiosum esse, nō dubiū est. Pauci læta arua tenemus, Nō oēs. Q n. n. minus purgant, statim redeunt ad corpora. Donec longa dies perfecto tpis orbe, q2 ēt post purgationē opus est tempore: vt perseueret in purgatione & sic redeat, & quærit, vtrum animæ per apotheosin, de q̄bus ait, Et pauci læta arua tenemus. possint mereri perpetuā purgationē, qd' nō potest fieri. Merent. n. tpis multi nō ppetuitatē & q̄ male vixerint, statim redeūt, q̄ melius tardius, q̄ optime diutissimo tempore sunt cū numinibus, paucæ tn̄ sunt, q̄ & ipsæ exigēte tōne. l3 tarde, cogunt reuerti. Perfecto tēporis orbe, finito legitimo tpe. Cōcretā, affixam, & inhærentē. Aethereū sensum, syderum. Ignem sensualem .i. deum, p qd' sit aīa: ostendit. A urai simplicis ignē, nō vrētis, simplicis aūt nisi cōparatione, q cōstat de ligno, & aere. Ille. n, semp per se plenus ē, & æternus, q2 simplex. Oīa. n. σύνθετα .i. cōposita exitū sortiunt, vn̄ & Atomos ppetuas dr̄, q2 simplicis sunt, nec recipiūt sectionē. Has oēs, ac si diceret, & has oēs, nā supra, nō oēs dixit: sed aīæ, q̄bus altera fato, corpora debent. Rotā3 voluere per an. pegerūt, exegerūt statutū tps per annorū volubilitatē. ē aūt sermo Enny. Deus euocat, nō dicit qs, sicut supra. Dy q̄bus ipēriū ē aīaꝝ, sed aly mercuriū volūt pp hoc. Hac animas ille euocat orco. pallētis. & ē rō, nā νοῦς dr̄ .i. sensus, quo p̄hiā, q̄ hæc indicat intelligimus, q2 ipse etiam inuenerit literas. Agmine ma. imperii, & dictum est imperatiue, non enim blanditys inductæ redeunt: sed necessitate quadam coguntur, vt potentes velitu reuerti. Immemores, vel præteritorum, vel futurorum.

AS CEn. ¶ Dixerat anchises. Postq̄ anchises docuit aīas debere, & posse, & velle i corpa redire, docet, q̄ rediturae sint i corpa ab ænea progenerāda, & ita inuēta occasiōe describit p̄ncipes albanos & romanos ad augustū vsq3, q2 eatenus describit, q̄tenus poeta nouit, sed tn̄ honestā inuenit rōnē: cur nō pgressus sit, vt dicemus illic. Et dubitamus adhuc virtutē extēdere factis Ex eo autem, q genus augusti hic cōmendat, facile cōuincit, nō istituisse augusti vitā3 a itergi hic, & i clypeo describere, Donatus

Donati expositio. dicit sic. Nunc age, proponit se dicturum prolem Troianam & nepotes .i. ex italo sanguine commixtos, & fata sua, ergo exequit specialiter: quos generaliter in primo tetigit: Pura. sine ferro: quod sit signum pacis, & nō belli: Ciuili .i. ciuilem dixit festam pacificam, vt est laurus: & oliua. Hæc ille. Ordo est. An

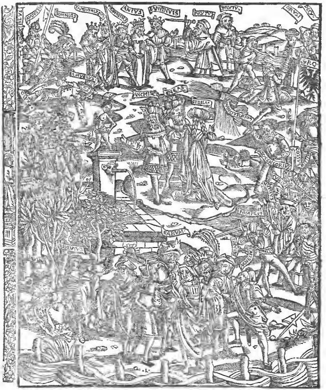
Ordo chises dixerat .s. q̄ p̄missa sunt, & trahit in medios cōuentus .i. in medium eorum, qui cōuenerant: hoc est in cōnenticula animarū3 in corpora trāsiturarū, & in turba3 son&tem .i. q̄ cū sonitu cōuenerāt, natum .i. filiū suū3 æneā: & sibylla3 vna .i. pariter & capit .i. ascēdit tumulū .i. colliculū, vn̄ .i. de q̄ possit legere orlon .i. ex ordine lōgo deligere, & ispicere oēs .s. q cōuenerant aduersos .i. ex aduerso sitos, & discere .s. ex inspectione, vultus venientium .i. dum per ordinem venirent transituri, & sup. dixit Age .i. agē dū: nāc expediā nūc dictis .i. eloq̄r, vt paucis enarrē, prolē dardaniā .i. ex dardano p nos orituram, & quæ gloria sequatur deinde .i. post hac. & q nepotes .i. posteri, maneāt .i. certe futuri sint, de gēre itala .i. ex comixtiōe gētis italæ, aut ab

Nomen q̄tu plicit capiat ys. quos in italia procreabūt dardanidæ, & animas illustres .i. claras futuras, & ituras in nostrū nomē .i. cognationē, & pgenie. ¶ Nomē aūt varie accipit. aliquādo p gēte, vt apud Liuiu3 nomē senēse, p eo quod est senēsis gēs, Indeis in usu3 est nomen christianū

Poeta Dixerat Anchises, natumq3, unaq3 Sibyllam
Conuentus trahit in medios, turbamq3 sonantem.
Et tumulum capit, unde omnes longo ordine possit
Aduersos legere, & uenientum discere uultus.

Anchises Nunc age Dardaniam prolem quæ deinde sequatur
Gloria, qui maneant itala de gente nepotes,
Illustres animas, nostrumq3 in nomen ituras.
Expediam dictis, & te tua fata docebo.
Ille uides pura iuuenis qui nititur hasta.
Proxima sorte tenet lucis loca, primus ad auras
Aethereas italo commixtus sanguine surget.
Syluius, Albanum nomen, tua posthuma proles.
Quem tibi longæuo serum Lauinia coniux
Educet syluis regem, regūque parentem.
Vnde genus longa nostrum dominabitur Alba.
Proximus ille Procas Troianæ gloria gentis.
Et Capis, & Numitor, & qui te nomine reddet
Syluius Aeneas pariter pietate, uel armis
Egregius, siunq̄ regnandam acceperit Albam.
Qui iuuenes quantas ostentāt aspice uires.
At qui umbrata gerunt ciuili tempora quercu.
Hi tibi nomentum, & Gabios, urbemq3 Fidenam.

Hi Collatinas

Hi collatinas imponent montibus arces.
Pometios, castrumq; Inui, Bolamq;, Coramq;.
Hæc tũ nomina erunt, nunc sunt sine nomine terræ.

SERVI. ℭDixerat anchises, antedicta de reuersione animarum pbano buc tẽdit vt celebret Romanos & præcipue augustũ. Nãq; qui bene considerant, inuenient omnem romanã historiam ab æneæ euentu vsq; ad sua tẽpora summatim celebrasse Vergilium. Quod ideo latet. quia confusus est ordo. Nam euersio ilij, & æneæ per errores aduentus, belláq; manifesta sunt. Albanos reges: Romanos & cõsules, brutos, Catonẽ, Cæsares, & Augustum, & multa ad historiam romanam pertinẽtia hic indicat

men xpianũ. i. ipsa gẽs xpiana. Aliqñ p cognatione, vt hic. Aliqñ p debitoribus vt hic multa hz noia, & ds plura. i. debita, sed vnũ signat nomẽ. f. rei denominationẽ, sed qz gẽs, & pgenies sæpe i vno vocabulo gñali appellant, vt & gentẽ, & pgeniẽ significare, & qz debitor noia iscribunt, & obligant, accipi vident p ipsis debitorib⁹) & ego docebo te tua fata. i. q̃ tibi fata pmittũt Ille vides, græca locutio, Nã latine diceret, illũ vides, pura iuuenẽ, q &c. ver pstruet sic. Ille iuuenis, nitit. i. innitit, & fulcit hasta pura. i. sine ferro, vides. i. vides necũ, tenet pxia loca lucis. i. vitæ. i. pm⁹ nascitur⁹ ẽ de te. & surget pm⁹ ad auras ætheras. i. cœlestes, ac supas, cõmixtus sanguine italo. i. gñat⁹ ex cõmixtiõe sanguis troiani cũ italo qz ex te & lauinia latini regis filia nascet existẽs syluı⁹ nom albanũ. i. q nomẽ albanis regib⁹ permãsurũ

permãsur é, nã oẽs sylui dicenť, sicut romani adhuc Cæsares ⁊ augusti appositõe pleat, ua posthuma .i. posthumatioñẽ, ⁊ sepulturã tuã oritura. Quæ .s. syluiũ cõiunx .s. tua lauinia .s. nomine educet .i. edet tibi longæuo .i. longi æui. Aut q̃ deus futurus es, vt sentit Seruius: aut q̃ ꝓgenies tua diu victura, & tu in ea, q̃ vt dicit Salomõ, Mortuus est pater: & quasi nõ é mortuus, similẽ .n. sui relĩq̃t. educet dicit sylui .i. e syluis, in q̃s fugiet) quod tñ recẽter recitet, q̃ iuxta ꝓceptũ rhetoricũ nihil dicemus, qđ ꝯ intẽtũ nr̃m faciat, cũ ergo ænea de ꝓgenie lætificare intẽdat male dixerit dissentionẽ filij cũ nouerca) regẽ .i. in regnũ albanũ, qđ tñ ascanius cõdet: ⁊ parẽtẽ regũ .q̃ .xiij. fuerunt albani reges, vñ genus nr̃m dñabiť, sup. in alba lõga .i. ciuitate illa italiæ quã ascanius ꝯditurus é, q̃ alba diceť ab alba sue illic inuẽta, ⁊ lõga a situ. Ille ꝓximus .i. q̃ ꝓximus apparet. nõ tñ ꝓximus in mũdũ é, ascẽsurus est, sup. ꝓcas pr̃ .s. numitoris, & amulij gloria gentis troianæ .i. ꝓ quo orieť gens romana q̃ erat gloria troianæ gẽtis, q̃ vt dicit Ouidi⁹, Ilia cũ lauso de numitore sati, vt aũt vidim⁹ in p̃mo ex Ilia genuit mars Remũ & romulũ, vrbis Romanæ ꝯditores. Vel ordo é, vñ dñabitur nr̃m genus in lõga alba .s. ille, q̃ ꝓximus ẽ vez ꝓcas gloria gẽtis troianæ, & capys, q̃ sextus erit regũ albanoꝝ, ⁊ numitor, q̃ vltimus regnabit, ⁊ tertiusdecimus erit. ⁊ æneas syluius, q̃ erit ẽtẽa egregius, pariter pietate, vel ꝓ & aut ẽt armis, reddet .i. referet, & repsentabit te noie, & q̃ egregius pietate, & armis etiã virtute, & factis egregius dicit futurus: si acceperit .s. a tutore, vnq̃ .i. quonis tpe vitæ suæ, q̃ vix .lij. ætatis suæ anno accepit albã regedã .i. albanũ regnũ. Aspice q̃ .i. q̃les, sup. sunt hi iuuenes: & q̃ntas vires oñtant .i. ad oñtationẽ mõstrãt At .i. sz hi q̃ gerũt tẽpora .s. capitũ, vmbrata .i. vmbris coopta q̃rcu ciuili .i. ciuica. hoc ẽ, vñ fit corona ciuica q̃ daľ ei, q̃ ciuẽ ꝯseruauerit in bello, hi dico imponẽt tibi .i. in gloriã tuã, nomẽtum, ⁊ gabios, & vrbẽ fidenã. ⁊ arces collatinas .i. vrbẽ illas in italia in prisco latinoꝝ regno, iponẽt dicit ntõnbus, & pometios, & castrum Inui .i. panos, quod castrũ nouũ diciť, & bolã: & corã vrbes illas ab albanis regibus cõdendas. hæc .s. dicta, erũt tũ .i. tunc, quãdo hi regnabũt nomia .s. vrbium: & terraruz, quæ nunc sunt terræ sine nomine: quia incultæ, & inhabitatæ. saltẽ sine oppidis, a quibus denominentur.

indicat locus. Cætera, quæ hic intermissa sunt: in ἀρχαιολογίᾳ cõmemorat. vñ ẽt in antiq̃s iuenimus, opus hoc appellatũ ẽ nõ æneidẽ, sed gesta populi romani, Qđ nõ mutatũ ẽ, q̃ nomẽ nõ a parte, sed a toto dz dari. Turbãq̃z sonantẽ: aut q̃ tuc ꝓ pfestinatioñẽ sonabat, aut turbæ ꝑpetuũ ẽ epithetũ. Lõgo ordine nõ quo nati sunt, sed quo apud iferos stabant. Nõ .n. eo quo regnauerũt dicturus e ordie. Aduersos legere: relegere, ꝯsiderare. Dardaniã ꝓlem, albanos reges, q̃ tredeci fuerũt de æneæ & Lauiniæ gñe. Vñ aũt itala de gente. Illustres, hoc nomẽ nouitiæ fuit, nõ meriti, vñ ẽt in meretricibus inueniť, Nã ⁊ nobiles ⁊ illustres vocanť, In nomẽ itu .i. gentẽ. vt ipse nomẽ echioniũ, mixtisq̃z gen⁹ ꝓdeæ. Ille vides pura iuuenis: q̃ nitit hasta. æneas vt dicit Cato, simul ac venit ad italiã, Lauiniã accepit vxorẽ ꝓp qđ Turnus iratus tã in latinũ q̃ i æneã bella cõmouit: a mezentio ipetratis auxilijs, qđ ẽt ipse oñdit dicẽs, se fatis ambobus, teucrisq̃z venire, latinisq̃z. Sed, vt supra diximus, p̃mo perijt Latinus, Scđo pariter turnus, & æneas. Postea ꝗ mezẽtiũ interemit Ascanius, & laurolauiniũ tenuit. Cuius lauinia timẽs insidias, grauida ꝯfugit in syluas & latuit in casa pastorali Tyri, ad qđ alludẽs agit, tyrusq̃z pr̃, cui regia pai ẽt armẽta: & illic enixa ẽ filiũ, sed cũ ascanius flagraret iuidia vocauit nouercã, & ei ꝯcessit laurolauiniũ, sibi vero albã ꝯstituit, q̃ q̃m sine liberis perijt. Syluio, q̃ & ipse ascanius dictus ẽ, suũ reliq̃t iperiũ. Vñ apud Liuiũ. Error est, vt er ascanius albã cõdidit, postea albani reges dicti sunt. Sylui ab huius noie, sicut hodieq̃z Romani iperatores, Augusti vocanť, ægyptij, ptolæmei, Persæ, arsacidæ. Latini, Murrani, vt nuic ranũ hic atauos, ⁊ auoꝝ antiq̃ sonãte. Nomina ꝑ regesq̃z actũ genus oẽ latinũ. Pura iuuenis, q̃ nitit hasta .i. sine ferro. Nã hi fuit p̃miũ apud maiores qui tũc p̃miũ vicisset in p̃lio. sicut ferť in libris de gẽte ppl̃i Romani, Syluius albanũ nomẽ. Q̃ oẽs sylui ab eo dicti sunt Tua posthuma ꝓles, posthumus ẽ post humatioñẽ parẽtis creat⁹. Per hoc ãt æneã cito oñdit eẽ p̃iturꝝ, & stati ifert cõsolationem dicẽs. Quẽ tibi lõgæuo .i. deo. æuũ .n. ꝓprie æternitatis ẽ, q̃ nõ nisi in deos venit, Ennius Romulus in cœlo cũ dijs genitalib⁹ æuũ degit, Male ãt vindicauit vsus: ꝓ quẽ dixit, lõgæuosq̃z senes. Vñ, a quo, vt genus vñ latinũ nã posterieius fuerũt. q̃ postea apud albã regnauerũt ciuitatẽ. Proximus ille, ꝓ stãdi, nõ ascẽdẽdi ordie. Nã duodecim⁹ fuit. Et capys. sextus ẽ rex albanoꝝ.

Murrani q̃ fuerint

Itẽ Numitor tertiusdecimus fuit. Si vnq̃ regnãdã acceperit albã. Aeneas Syluius: ⁊ hic oñdit oẽs albanos reges, Syluios dictos. accepit aũt a tutore, q̃ eius iuasit iperiũ. Qđ ei vix ãno .lij. restituit. & rẽ historiæ plenã ptrãsitũ tetigit. Ciuili tpa q̃rcu. ciuica, debuit dicere sed mutauit. vt ꝯ Horat. Motũ ex metello ꝯsule ciuicũ ꝓ ciuilẽ. Quercẽã aũt coronã accipiebãt, q̃ ⁊ in bello ciuẽ seruassent. ió, q̃ ante eã vitæ in hac arbore hoibus fuit, q̃ glãdib⁹ vescebanť. Aliæ .n. murales erãt. aliæ agonales .i. lemniscatæ Hi tibi nomẽtũ, ⁊ gabios. Hæ ciuitates sunt ꝑscoꝝ latinoꝝ ab albanis regibus cõstitutæ. q̃q̃ Collatiã Targnius cõstituisse dicať, qui vt erat supbus, eã ex collata pecunia ꝯstituit. Vñ collatia dcã ẽ põt tñ ẽt fieri, vt ab albanis fundata sit. aucta a Targnio, sicut supra de tarẽto diximus, q̃ Taras fecit auxit phalãtus. Romã ẽt romulus fecisse dr̃, quã ante euãder cõdidit. vt tũc pr̃ Euãder romanæ ꝯditor arcis. Vrbem fidenã, Fidenæ dñr, sicut Thebæ. sed dixit, vt sunc. atq̃z vetus thebe cẽtũ iacet obruta portis, nã varietati studet. vñ ẽt pometios ait. cũ dicaľ numero singulari ponteria. Castrũq̃z Inui. Vna ẽ italiæ ciuitas castꝝ nouum dr̃. De hac tunc ait, castꝝ inui .i. panos. q̃ illic colit. Inuus autẽ latine apellaľ græce πᾶν. Itẽ ἐφιάλτης Græce, latine incubus .i. faunus Itẽ fatuus fatuellus diciť ab ineundo passim cum oĩbus animalibus. Vnde & incubus dr̃. Castrum autem ciuitas est. Nã castra numero plurali dicimus, licet legerimus in Plauto, castrũ pœnarum, qđ et in diminutiuo ostendit, nam castellum dicimus. Nũc sunt sine nomine terræ, atqui in cathaloge, hinc est dictu rus al. quas ciuitates: sed ex ꝑsona sua præoccupat.

Coronæ multiplices.

Inu⁹ q̃ dicaľ

ASCEN. ℭ Quin & auo comitẽ. &c. Post albanos reges, rec tat Romanos & deinde cõsules ꝑpetuos ꝓuectur⁹ ad dictatores, scipatores ꝑpetuos, Cæsarẽ .s. & Augustũ, atq̃z ita ꝑ trãsitũ romanã ꝑlibat historiã. Nihil in his versib⁹ memoria dignũ apud Dõatũ ꝯsit iueniri. Ordo igiť ẽ. Quin .i. q̃etiã, Romulus mauorti⁹ .i. martius a mauorte, hoc ẽ ꝑ epenthesim a marte genit⁹, addet sese comitẽ auo .s. numitori, q̃ cũ amuliũ expellet, ⁊ auũ in regnũ restituet quẽ .s. romulũ ilia sanguinis assaraci .i. de sanguine illius regis troianoꝝ: mr̃ .s. romuli, educet .i. edet in lucez, ac pariet, Signãter dic̃ Mauortius: ⁊ sanguinis assaraci, q̃ cei tũ fuit, q̃ eẽt de sanguine iliæ q̃ de sanguine assaraci fuit: dubiuz autẽ, an de sanguine Martis, nã & liui⁹ dubitari dicit, Ideoq̃z dicit eũ sanguinis martis, sz mauortiuz, vt cẽseri potuit, q̃ bellicosus erat. viden .i. vides ne, vt ei istæ .i. supeminẽtes galeaꝝ in morẽ cristaꝝ: stent vertice .i. in summitate galeæ, geminæ .i. duæ ⁊ æq̃les, eo .n. q̃ Remũ a se iterfectũ adhuc secũ regnare simulabat: isignib⁹ fere gemis vtebať, ⁊ vidẽ, sup. vt pr̃ ipse .s. mars iã signet .i. significet super .i. cœlestẽ & ad supos trãsferẽdũ, honore suo .i. ꝓprio, & debito supis. En o nate illa .s. notissima, quã tibi fata sæpe ꝓmiserũt, Roma inclyta .i. clara, & gloriosa, æq̃bit auspicijs .i. dextris iceptis, & ꝑsidijs. huius .s. viri, terris iperiũ .i. tm̃ habebit iperiũ, q̃tæ erũt terræ vñ in p̃rio de Iulio Cæsare. Impiũ oceano famã q̃ terminet astris ⁊ æquabit aĩos olympo .i. magnanimitate æquabiť cœlo, vt Seruius iterpretaľ: aut q̃ factis cœlũ æquare nõ possit, aĩo .i. volũtate, æq̃bit, hoc ẽ æq̃pat abit, aut aĩos .i. virtutes aĩoꝝ æq̃bit cœlo: ita vt cœlũ mereanť romani p̃cipes, Aut forte id dicit, q̃ de Augusto diciť, q̃ se pro apolline gessit, vñ & ei diuini decreti sunt

bonores

Quin & auo comitem sese Mauortius addet
Romulus Assaraci, quem sanguinis Ilia mater
Educet, uiden ut geminæ stent uertice cristæ?
Et pater ipse suo superum iam signet honore?
En huius nate auspiciis illa inclyta Roma
Imperium terris, animos æquabit olympo.
Septemq; una sibi muro circundabit arces.
Felix prole uirum, qualis Berecynthia mater
Inuehitur curru Phrygias turrita per urbes.
Læta deum partu, centum complexa nepotes.
Omnes cœlicolas, omnes supera alta tenentes
Huc geminas nunc flecte acies, hanc aspice gentem.
Romanosq; tuos, hic Cæsar, & omnis Iuli
Progenies, magnum cœli uentura sub axem.
Hic uir, hic est. tibi quem promitti sæpius audis
Augustus Cæsar diuum genus, aurea condet
Secula qui rursus Latio regnata per arua
Saturno quondã, super & Garamãthas, & Indos
Proferet imperium, iacet extra sydera tellus.
Extra anni, solisq; uias, ubi cœlifer Atlas
Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.
Huius in aduentu, iam nunc & Caspia regna
Responsis horrent diuum, & Meotica tellus.

Et septẽ

Et septem gemini turbant trepida ostia Nili.
Nec uero Alcides tantum telluris obiuit.
Fixerit Aeripedem ceruam licet: aut Erymanthi
Placarit nemora, & Lernam tremefecerit arcu.
Nec qui pampineis uictor iuga flectit habenis.
Liber agens celso Nysæ de uertice tigres.
Et dubitamus adhuc uirtute extendere uires?
Aut metus Ausonia prohibet consistere terra?

SERVI.

Romuli historia

¶ Qui & auo comitē sesem auortius addet Romulus, Amulius & numitor fratres fuerūt: sed numitorē e regno Amulius pepulit, & illā eius filiā Sacerdotē vestæ fecit, de hac & Marte nati remus, & romulus, q cū adoleuissent occiso amulio, auū numitorē ei regnū reuocauerūt, & cū eo vno āno regnauerūt. Postea pp angustias iperij, Romā, captatis augurijs, cōdiderūt: ergo auo se comitē, aut auito se iūget iperio, aut sm Enniū: refertur īter deos cū ænea. Dicit nāq illā fuisse filiā æneæ, qd' si est, æneas auus est Romuli. Vn̄ & addidit assaraciq; quē sanguis, nā h epitherō nō sine cā introductū ē: qd' ē ppriū æneæ. nā assaracus apr est Capys Capys Anchisæ, Anchises Aeneæ. Viden. den. n. aliter lōga ē. Breuē tn̄ posuit, secutus Enniū, & iō ē eius immutata nā, vt ea vbiq; breuis iueniat. Geminæ stāt vertice cristæ, Oīno in oībus h egit Romu. vt cū fratre regnare videret, ne se reū parricidij idicaret, Vn̄ oīa isignia duplicia habuit, q̄si aūt frātre cōia Etenim ad captāda auguria palatinū romulus tenuit. auētinū Remus, q priorsex vultures vidit, post Romulus xij. & cū ille tpe, ille numero de cōdēda vrbe certarēt, orta contentione de vrbis nōie iter exercitū, a romuli militibus Remus occisus est. Fabulosum at̄ est, q a fratre pp muros sit iterēptus. Et pr ipse suo super, s. b. Merito virtutis, Mars Romulū deum esse signat. super. n. accusatiuus est singularis: ab eo, qd' ē superus superi. Illā. Quā tibi sæpe fata pmiserūt. Inclyta græcū. n. κλυτον gloriosū3 osñt. Imperiū ter. ingēū tēdit terra, Animos æquabit olympo. i. magnanimitate æquabit cœlo. De h

Quæstio eius solutione

aūt loco & pbus: & Trogus q̄runt, Septēq; vna sibi muro, hī dicit vrbē Romanā septē iclusisse montes, & mediū tenuit, nā grādis est inde dubitatio. & alij osñt, breues septē colliculos a romulo iclusos, q tn̄ alijs nominibus appellant, alij volūt hos ipsos, q nunc sunt a romulo inclusos. i. palatinum. Quirinalē: Auentinū, Cœliū, Viminalē Aesquilinū, & Ianicularē. Alij vero volūt, hos qdē fuisse, aliis tn̄ nōibus appellatos q̄ mutata sunt postea, vt de oībus rebus legimus fieri, sicut & de multis locis, & fluminibus legimus. vt sæpius & nomen posuit Saturnia tellus. Prole virū pvirorū fortiū, Qualis berecynthia. m. phrygia, nā & berecynthos castellū est phrygiæ iuxta sangariū fluuium, vbi mr deū colit. Per hāc aūt cōparationē nihil aliud ostēdit nisi romanos duces īter deos referēdos. Turrita. Q2 ipsa ē terra, q̄ vrbes sustinet, iō designat el corona cū turribus i capite. Huc geminas nūc fle. a. Totū visuz tuū huc dirige. & huc spectat itueri. Hic. c. & o. i. progenies. vt iulius a magno demissus. n. i. Cœli. u. s. a nā cū augu. patri Cæsari ludos funebres exhiberet, stella crinita p dies apparuit, quā psuasione augusti Cæsaris pplus esse credidit, hic Ecce dionei pcessit. c. a. Sub axes Ergo. i. ad diuinos honores Hic vir. h. e. t. Chlitera p duplici nō nisi in monosyllabis habet. vt h erat alma parens, p eorū. s. qui legiū. vn̄ falsuz est, q Terentianus dicit ea p metri rōne, vel duplicem haberi, vel simplices, nā si hoc esset, etiā in dissyllabis p duobus hī debuerat, qd' nusq̄ inuenimus, literæ. n. naturam seruari etiam in polysyllabis cōuenit, Diuum genus, Cæsaris qui factus est deus. Dicit autez nō solum iure adoptionis, sed etiam cōsanguinitatis, nā actiæ fuit filius, quæ erat soror Cæ-

Augustus vn̄ dictus sit

saris. hic aūt Augustus cæsar hoc nomen accepit a patre adoptiuo. nā ante Octauius dictus est a patre Octauio, post augustus Cæsar. Secula. q. ru. Sub saturno dicit secula aurea fuisse in orbe terrarum sub augusto tm̄ in italia. Garamātas, populi inter libyam, & africam iuxta κεκαυμένην, idest zonam torridā. Indos: populi orientis extremi, iacet extra sydera tellus nulla est tellus, quæ non subiaceat syderibus, vn̄ perite addidit. Extra. a. so. q3. u. vt ostēderet. xij. signa, in qbus est circulus solis significat autem maurorum æthiopiam, vbi est atlas, de qua ait Luca. æthiopumq; solum, quod non pmeret ab vlla, signiferi regi p. n p. l. vltima. c. pro. u. t. Torquet, sustinet. Aptū, vicinū vt diximus supra, Iam nunc & caspia regna, fines assyriorū, in quibus sunt πύλαι caspiæ: quod autem dicit: verum est, Nam & sueto. ait in vita Cæsaris responsa esse data p eorū orbem. nasci inuictum imperatorem Mæotica tellus, scythica tellus, cuius palus est mæotis. Turbant turbātur. Septez. g. āt septem fluuij Fixerit aeripedez ceruā, aeripedem, vicit autem ceruuū, ceruaz dictam a loco. fixerit āt strauerit, delassauerit.

bonores, vn̄ in buco. O Melibœe deus nobis hæc otia fecit. Et q2 roma deos continebat, meruit cœlū dici, sed pp aios, nō pp corpora, q̄ mortalia erāt, & iō dictū est in Tytiro, Vrbe, quā dicūt Romā, melibœe putaui, &c. videat illic q3 p & ipa vna, aut q vna (nā vtroq; mōstare pōt, & iemptū repperi). i. cū nisi vna fit. s. Roma, circūdabit sibi. i. ad decus, & munimē, ac psidium suū, muro. s. vno septē arces. i. colles, q̄s Seruius noiat, existens felix ple. t, fœcunditate vir. i. virorū fortiū, q̄lis mr berecynthia i. phrigia, h ē cybeles mr deū inuehit curru: existēs turrita. i. turribus p corona isignita, vt Seruius docet p vrbes phrygias. i. troianas, existēs læta partu deū. i. deorū, h ē, q2 tot deos pepit, cōplexa. s. i. cōplectēs cētū nepotes. i. posteros a se ortos, ois cœlicolas, & ois. i. cūctos tenētes supa alta. i. cœlestia regna, Qd' aūt cētū dicit numerus finitus ē p isinito. Hic geminas nūc flecte acies, &c. Augustū demōstraturus cohortat, vt geminas oculorū acies in eū flectat, tāq̄ illū vnicū. & singulare totius g̃nis deorū signare velit, q̄ nil ortu maius, nil tale alis ortuz cēseat, Ex eo aūt, q eū mōstrat añ eos, q añ eū nascituri erāt p3, q nō q̄ ordine i mūdū vēturi erāt, illic cōparabāt. De hac āt re nihil alla tū ē Donati: nisi q ait vir h ad silitudinē saturni regnabit, ex q̄ illd' vr astruē, q felicitas regnādi q̄si eius attributa videat addit. Sup &. g. &. in. Faciet id, q stat. in italia, atq; isup pacabit ipsuz orbē. Anni & so. annū p nocte, solē p luce posuit, vult ergo aliqd vlterius & poeta, qd' sol nesciat, & mūdus excludat. Ergo melius Cæsar, q ad tm̄ spatiū pferret, q̄ Sat q i sola regnauit italia. Nec ve. al. nūc cōparat illū herculi, deinde libero pri q ambo plima loca supauerūt. Laudat g alios, vt potiorē Cæsarē faciat. Sic assentator ille Terētianus gnato cū dem cēt magnas vero g̃as ihaie mihi rñdit, igētes, vt estimationē audētius assentatoē superet, nā si magnas rñdissz, nō pmerebat patrocinū. Et dubia. fuit ornamēti q̄ ipelleret filiū, ne frangeret tarditate veniēdi. Hæc ille. ¶ Ordo ē. Flecte (ingt anch ses ad ænea) nūc geminas acies. i. acumē oculorū tuorū, huc. i. ad hāc partē. quā tibi demōstraturus sū3, aspice hāc. q. d. pcipuā gentē, & Romanos tuos. i. a te descēsuros, & tibi pmissos, h. i. in hoc cœtu ē, sup. Cæsar. s. Iulius, & ois pgenies Iuli. i. iulij ab iulo descēsura, ventura sub magnū axē cœli. i. ad diuinos honores, qd' pp Cæsare pcipue oī, cuius sidi cœlo visuz ē. Hic vir igt. s. Augustus Cæsar, genus diuū. i. diuorū ē, quē tu audis pmitti sæpius tibi, q sup. cōdet (nisi verior lectio sit, Secula q. vt sit, q cōdet rursus aurea secula, latio. i, in italia, p arua regnata quondā saturno. si vero legit q̄, ordo ē. vt icepimus) rursus latio aurea secula q̄ sup. sūt regnata quōdā saturno. i. a saturno parua. i. agros: cū augustus id nobilius faciat. q2 p oppida, & q, sup. pferet. i. extēdet iperiū sup garamātas pplos illos iter libyā, & aphricā: iuxta torridā zonā. & idos. i. oriētales pplos. Tellus. i. q̄dā regio, iacet extra sydera. i. cursum zodiaci. extra vias anni. i. signorū, q bus ānus dephēdit, & solis. i. p q̄s sol decurrit. vbi. i. in q̄ tellure, seu terra atlas mons ille mauritaniæ cœlifer. i. cœlū ferēs sm fabulas, & apparētiā rusticorū (dictus ē aūt mōs a rege, q i eo philosophatus ē, & astrologiæ pceptiæ icubuit) torq̄t humero (q̄si ipe altius humerz extollēvellet) axē aptū. i. cōiūctū stellis ardētibus. i. ardent resplēdētibus, q̄ sup. tellus & regna caspia, q̄ sunt ad fines assyriorū horrētia nūc i aduētū huius rñsis diuū (sūt q legāt huius i aduētu, sed q2 nōdū ē aduētus, sed futurus, puto legēdū. Huius in aduētū. vt sit ad aduētū huius) & tellus meotica. i. scythica, vbi ē m eotis lacus & ostia nili septē gemini. i. i septē ostia diuisi: trepida. s. præ rerum magnitudie, & nouitate, aut q2 Cæsar, & augustus ægyptum subacturi sunt, turbāt, sup. se aut turbāt p turbant, Nec vo. i. & certe nō, & certe alcides. i. hercules nō obiuit tm̄ telluris. i. terræ q̄tū. s. Augustus, q2 vt dicit Suetonius, nulla ē fere pūncia excepta sardinia, & aphrica, vbi augustus nō fuerit, lz fixerit sagittis ceruā aeripedē. i. habētē æreos pedes. i. veloces, sic diomedes legit aut lz placarit. s. occidēdo aprū ferocissimū nemora erymāthi, illius mōtis syluosi i arcadia & lz tremefecerit. i. tremē fecerit arcu lernā. s. paludē, ad quā hydrā occidit. nec liber. i. bacchus, q victor. i. voti cōpos, flectit iuga. s. mōtiū, habenis pāpineis ex frōdibus viniū factis, agēs tygres. i. & alia illa sane ferocia, agēs sup. eas de vertice nysæ. i. illius mōtis, aut ciuitas i india celebratissimæ. Et. i. nihilominus, q̄ q tāta sūt rñsa nos dubitamus adhuc extēdē. i. ampliare vtutē factis. Alijs sic vr exponēdū. Et. s. cū tm̄ sit augusti meritū, nos dubitamus extēdere adhuc vtutē factis, i. bonis opibus. i. dubitamus: an q̄sq; possit extēdere vtutē Augusti factis. i maioribus facinoribus sz melius cū sermo q̄ cū alijs dicet sic. Et cū sit tāta posteritas dubitas extēdē vtutē i. g̃liā factis. q. d. id merito nō facias. Aut prohibz metus adhuc consistere terra ausonia. q. d. cū tāta sint deorū promissa, & tanta illic progenies hīda, dubitādum nō ē. Sunt tamē qui dicāt ideo āchisen nō pgredi narrādo, q2 dubitet: an quisq̄ posset progredi fortiter agendo, quasi in Augusto sit status. Beroaldus dicit sic. Scribit Diodorus, bacchum cognominatū esse

Donati expositio

Ordo.

Atlas vn̄ dictus fuerit

Beroaldi expositio

Erumāthi

natū eē Dionysiū ab eo, q̄ educat⁹ sit a nymphis apud nysam arabiæ vrbē, vñ a ioue, nysaq; diōysius nūcupat⁹ Nysa ēt nō tā mōs ē q̄ ciuitas īdiæ celebratissima carminib⁹ poetar, quā vt author ē Strabo, Bacch⁹ codidit: cui⁹ ēt meminit Plynius in. vj. de qua copiosius: & elegātius q̄ cæteri scribit Curtius referēs, queadmodū Alexāder cū exercitu nysā obsedit: & nysei Alexādro se dedidere, a libero p̄re pditos se eē memorātes, sita ē ciuitas nysa sub radicibus mōtis, que meron icolæ appellant, & cū mero græce fœmur significet, ide græci mētē di traxere licētiā. Iouis fœminæ libet, patre eē cælatū, & de h̃ mōte itellexisse Maronē nō ambigim⁹, q̄ſi īqt. Nysæ de vertice tygres. Præterea alia ē nysa, nō i mōte pnaso, vt autumat Serui⁹ sed i helicone, vt author ē Strabo, de q̄ re, vt opinor, sensit Lucan⁹: cū scriberet. Bacchūq; auertere nysa, Q̄uinetiō i enarratiōe historiar, q̄s poeta i. vj. tāgit: parū fidus ē Serui⁹, & pperā allegat dicta historicor, & potissimū. T. Liuij naq; de Torq̄to sic scripsit Seruius, Torquat⁹ filiū, vt dicit Liuius, fustuario necauit. Manifestissimū h̃ eē mēdaciū: & turpissimū erratū, nemo vel mediocriter erudit⁹ īficiabit, q̄ vel octauū librū Liuij ab origine vrbis in ipsexerit, i quo apertissime ondit, Torquatū iperasse lictori, vt filiū securi pcuteret, cui⁹ vbaiō subscribē supsedi, q2 & multa sūt & q̄libet, q̄ id nosse velit, illic facillime poterit inuenire, ex h̃, & id gen⁹ multis i eā, vt supra dixi sniaz, pedib⁹ traseo: vt existimē Seruiū, nō tales edidisse cōmetarios: sed quoquo mō fuisse corruptos, adulteratosq;, q̄s. n. nō videt a Verg. dcm̄ eē, sæuūq; securi

Seruij assertio

Aspice torquatū, de eoq; securi i filiū vsserat pr̄ aiaduerti: nō aūt fustuario, vt Serui⁹ opinaf. Idē in expōne illi⁹ Maroniani ṽsus Aut geminos duo fulmina belli, scipiadasq; cladē libyæ, mihi nequaq̄ satisfacit, dū quādā morosa nimis distinctionē adhibeṙ cōpedit, vt geminos scipiadas itelligam⁹: illos duos scipiões fratres, q̄ in Hispania pierūt pœnor isidijs circūuenti, & cladē libyæ, accipiam⁹ p duobus Africanis, ego vero existimo poetā illo toto versiculo itellexisse de duobus dūtaxat Africanis, q̄ proculdubio fuerūt duo fulmina bellor, q̄ ambo cladē libyæ, & Carthagini attulerūt. in quo æmulat⁹ vr̄ eē Lucretiū, q̄ sic scriptum relīq̄t, scipiades belli fulmē, carthaginis horror, sequat tñ vnusquisq; eā sniam, quæ ipsi verior. ac pbabilior esse videbit, cum nobis satis sit docuisse, quid ipsi sentiremus, suum vnicuiq; iudicium est, & sua sententia.

Erimāthi, mons arcadiæ, in quo aper ferocissimus fuit: ler nā tremefecerit arcu, p hydra paludē ipsam posuit, & itelligam⁹ eā ante sagittis fuisse cōfixā, post excisā, & adusta. Nysæ de verti. mons est indiæ, de quo loquit, cæter est & nisæ ciuitas i. 1. ōte parnaso. in qualiber colit. vñ nysæus dictus ē. Et dubitam⁹ pro dubitas, miscuit psonā suā. Est aūt sensus. Cū sit tāta pparata posteritas, dubitas virtutē factis extēdere. i. gloriā? Aut me. aut e aliquis timor. qui te a regnia Italiæ reuocet?

Quis procul ille autem ramis insignis oliuæ
Sacra ferens? nosco crines, incanaq; menta
Regis Romani, primus qui legibus urbem
Fundabit, Curibus paruis, & paupere terra
Missus in imperium magnum, cui deinde subibit.
Otia qui rumpet patriæ, residesq; mouebit
Tullus in arma uiros, & iam desueta triumphis
Agmina, quem iuxta sequitur iactantior Ancus
Nunc quoq; iam nimium gaudēs popularibus auris.
Vis & Tarquinios reges, animamq; superbam
Vltoris Bruti, fascesq; uidere receptos?
Consulis imperium hic primus, sæuasq; secures
Accipiet, natosq; pater, noua bella mouentes
Ad pœnam pulchra pro libertate uocabit
Infelix, ut cunq; ferent ea fata minores.
Vincet amor patriæ, laudūq; immensa cupido.
Quin Decios, Drusosq; procul, sæuumq; securi
Aspice Torquatū, & referentem signa Camillum.

ASCEn.

Donati expositio

¶ Quis pcul, &c. Viso numa pōpilio, q̄ neq; Romanus, neq; de gñe troiāor erat, fingit anchisēa, se eū prio aspectu nō agnoscere sed ex corporis honesta facie adduci in cognitionē eius, vt sciat Romanor regū eē vnū, quor q̄dē regū, q̄ septē fuerūt, pseq̄do mentionē facit ad ɔsules trāsiturus. Donatus autē hoc loco dicit sic. Quis p, h. vj. multa dat signa, vt cognoscaf in multitudine, Magna aūt laus vt p modicas vires ad magnū tēdat iperiū. Iactatior: iactat se q̄sq; plurimū sibi arrogabat, p ɔpu. a. hi sūt fauores ppli, quos nō q̄runt sapiētes. Sæuasq; secures infelix, q̄uis ob cōmodū publicū te laudēt, tñ infelix eris pp natos cæsos. Pueri, nā q̄sq;, cū nascif puer ē. Tanq̄ aūt optim⁹ pr̄ recte ɔsulit posteris, eosq; sapiēter admonet. Hæc ille.

Ordo.

¶ Ordo ē. Vt anchises secū loquaf inspiciēdo Numā pōpiliū, Aut p sed, q̄ sup. eē pōt, ille pcul. i. q̄ pcul apparet, existēs in ignis rantia oliuæ, q2 pacis amator erat sūmus, & ferens sacra. q2 et sūme erat religiosus, rñdet. ego nosco crines, & mēta incana. i. multū canescētia romani regis. i. q̄ ꝑ se ferūt faciē. & habuū romani regis. s. Numæ q̄ fundauit. i. stabiliuit primē. i. pcipuā, & pricipē in terris vrbē legib⁹. s. religiosis, missus sup. de Curib⁹ pius i. ciuitate illa, pua sabinor. Declinaf āt, hæ cures. hap curiū, &c. Et terra paupere. s. respectu romani iperij, missus dicitur iperiū magnū. s. Romanū. cui. s. regi numæ subibit. i. succedit deinde tull⁹. s. hostilius, q̄ rūpet otia patriæ. i. q̄ in p̄ria fuerūt a Nūa ɔstituta, & mouebit. i. excitabit viros, resides, i. otio deditos, & q̄si ignauos, i arma, & mouebit i arma agmina. i. milites agminati i cedere solitos, desueta. i. ɔsuetos iā. s. a tpe, quo Numa regnare cœperat triūphis, q2 ad eos nō puenit sine pugna: Iuxta quē sequit Ancus. s. Martius, tertius romanor rex, iactātior. i. arrogātior, & gaudens quoq;. s. ētiā nūc. i. priusq̄ in corpus venerit, auris popularib⁹. i. assentationibus, & applausibus, ac fauoribus ppli. Per h̃ aūt, q̄d dicit nūc quoq; iā, &c innuit illud ꝑpertianū, Naturæ seq̄i semina q̄sq; fuæ q̄si ēt nō priusq̄ nasceref, ad h̃ iclinat⁹ fuerit eius animus vis videre, & i. ēt Tarqnios. s. priscū, & supbum, reges. s. romanos, & animā supbā. i. nobilē, & supereminētē, Bruti vltoris. s. superbiæ Tarqnior, & violatoris lucretiæ, & vis vidē fasces quos. s. lictores ferebāt ante cōsules romanos, q̄ fasces erant virgarū, in q̄bus securis inclusa erat, q̄bus significabāt: se hēre ius in corpus & sanguinē flagellādi, & occidendi, receptos. s. hetruscis a romanis pricipibus. Hic. s. Brutus accipiet prim⁹ imperiū ɔsulis. i. ɔsulare, & accipiet prim⁹ secures sæuas. i. q̄bus i filios suos sæue vsus est. & ipse pr̄ vocabit natos. i. filios mouētes noua bella. i. itestina: & ɔ p̄rē ad pœnā i. punitionē p pulchra libertate vi. s. quet pulchrā libertatē quā tyrāni, q̄b⁹ filij ei⁹ cōsenserāt. inuadere tētabāt, vocabit dicit, existēs infelix. i. male fortunat⁹, vt cunq; i. q̄litercūq;, minores i. posteri ei⁹ ferēt. i. accipiēt, & pariēter ea fata. i. facta, fatis volentibus ppetrata, hoc ē, siue laudabūt, siue vitupabūt, cū futuri sint, q̄ vnū pricipē malit q̄ plures sufferre. Præterea cū multis videaf in decor eē patri: ēt p libertate tātam sæuitia i liberos suos exercere, sed amor patriæ, & imēsa cupido laudū: vicet. s. rumores populi. Quin. i. q̄netiā aspice decios. s. patrē, & filiū p repu. deuotos: & Drusos. s. Liuiu, z drusū: & drusū z tyberij iperatoris f̄rēs. de q̄b⁹ Suetoni⁹ i vita Tyberij mētinit, pcul. i. dlōge, q̄si illeriores sint meriti, q̄ August⁹, aut pcul stātes, & aspice torq̄tū. s. manliū sæuū securi: q̄. s. i filiū aiaduertit dicēs, se malle filio carere, q̄ patriā disciplina militari, & camillū referētē signa. i. in signia

Nota di/ctū p per/nanū

SERVI.

¶ Quis pcul ille au. nūc redit ad romāos reges q̄ septē fuerūt Romul⁹. Nūa pōpili⁹. Tull⁹ hostili⁹. Anc⁹ marti⁹, Tarqni⁹ prisc⁹. Ser. tullius. Tarqni⁹ supb⁹ mira āt vtit fātasia, vt q̄si ondat se nō agnoscē eū, q̄ gēte rōana nō fuerat, Romulo. n. mortuo cū āno senat⁹ regnasset p decurias, tædiosū visū ē, & q̄sit⁹ ē rex. Sz cū i vrbe null⁹ idōeus eēt iuēt⁹, orta ē bōa Pōpilij fama, q̄ eēt apō cures ciuitatē sabior. Rogat⁹ itaq; p legatos accepit iprū, q̄ ferociā ppli a bellis ad sacra ɔtlit. vñ ēt Nūa dcūs ē ἀπὸ τοῦ νομοῦ h̃ ēt canus fuit a p̄ria ætate, ad q̄ alludēs ait, icanaq; mēta. Itē pp sacerdotiū: Ramus isignis oliuæ. Ocia q̄ rūpet p̄riæ. De h̃ iuui. Hic ñ solū prior regi dissilis, sz ferocior ēt q̄ Romu. fuit resides, otiosos nimiū sedētes, Desueto, ɔsuetudine triūphādi dissuescētia. Iactatior Anc⁹, amās ppli fauorē. Hic ostiē fcē. Anc⁹ āt dict⁹ ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος. i. a cubito quē icuruū habuisse dr̄. Auris, fauorib⁹ vñ et aurarij dnr̄ fautores. Vis & t. r. & iam q;. s. vn⁹. n. de tarqnijs fuit supb⁹, Vltoris bruti vis vidē ēt vltoris Bruti fasces receptos. Historia āt h̃ hēt. Tarqnius ob mlta q̄ de supb⁹ ē dict⁹, pcipue tñ ob baccās: Mādauit aliq̄ sexto filio, q̄ minim⁹ ex trib⁹ erat, vt p̄ris i se sæuitiā itolerabilē ɔq̄rēs, Gabios trāsfugēt, q̄ cū veñisset, & supbis p̄ris ob aliēto i suos vsā dicēt, nihil vsq̄ sibi tutū, nisi apō hostē Tarqnij p̄ris credidisse. mltisq; i gabior fraudē sīlāt: dux adulmiū belli ɔ p̄rem legit, itaq; plus q̄busdā felicit gestis, cū tātā claritatē ab oib⁹ adept⁹ foret, vt ñ pr̄ Torq. potētior Romæ q̄ fili⁹ Gabijs eēt, Satis virtū ad cōat⁹ sibi collectū existimās, ex suis vnū satellite sciscitatū ad p̄rē Romā mittit, q̄d iō se facē vellet, q̄ cū Tarqnio satelles renūciasset, rex ipse, q2 dubiæ fidei nūci⁹ videbaf nihil voce respōdit, sz deābulās cū vgs i hortis, velut oblibe rabūd⁹ capita decussit papauerū, vt ea re p satellitē renūciata fili⁹ q̄d fieri vellet agnoscēt, & pmores ciuitat q̄q̄mō itermēt, q̄ & ab eo fcm̄ ē. Hui⁹ fili⁹ vitiauit nobilissimā mrōnā Lucretiā: q̄d illa dolēs se iteremit, tūc eius auūculus Brutus, rapto ex eius corpore gladio, pcessit ad populū, & de hac re ɔcionatus, est

Numæ imperium

Tarqnij historia

tus ē, tūc oībus placuit, ne recipeꝛ Rex: q tūc ardeā expugnabat q facto Tarq. se cū illis ad porsenā regē thusciæ cōtulit, & bellū gessit grauissimū ꝯ populuꝫ Ro. tūc duo creati sunt consules Brutus & Tricipitinus pr̄ Lucretiæ. & iste Targnius vicebat ob qđ solū ē vrbe pulsus, & ī eius loco subrogatꝰ ē Valerius publicola, quo mortuo, itē alter ē factus, & alter siṁiter, qđ cernēs tædiosum eē Ver. solū Brutū posuit, q annū solus īplerit, sed bruti filij erāt amici filijs Targni, cū qbus cum missent cōsiliū, & p noctē eos intromitterēt, pditi sunt a seruo vidicio, & a pr̄e īterēpti sunt. Ideo ergo vltoris. s. & libertatis publicæ, & Lucretiæ pudoris, Sæuasq3 secures q sæuierūt ēt ꝯtra liberos, Pulchra p libertate, ī gēti arte loquiꝛ cōsideratiōe psonaꝝ. factum. n. laudat vicēs: pulcr̄a p libertate, psonā vitupat, Vt cūq3 ferēt ea fata mi. ēt si laudaris a posteris: nō extorqre v3 vim naturæ amor pr̄iæ, Qui deci. quin imo decios respice, Hi duo fuerūt, q Mures dicti sūt, pr̄ & filius. Hoꝝ alter se bello gallico, alter sānnitico vouit p rep. cū terra, & mari vniuersū3 bello vellent exercitū pdere. Drusosq3, & hi duo fuerunt. hoꝝ prior vicit Hasdrubalē, alter filius Iuliæ sororis Augusti, Sæuūq3 securi Aspice torquatū, hic Gallū quedā singulari certamine supauit: & eius sibi torquē īposuit. vn̄ & nomē accepit. Hic ad vrbē pgēs, pcepit filio vt tm̄ castra tueret. Ille nacta occasiōe victoriā ꝯsecutus est, reuersus postea pater laudauit fortunā populi Ro. sed filiū, vt dicit Liuius, fustuario necauit. Sæuū ergo iure occidendi nō serri gn̄e, nā secuti ī aduerit ī filiū. Referētē signa camillū, Brēno duce galli apud aliā3 fluuiū, deletis legionibꝰ, euerterunt vrbē Ro. absq3 capitolio, p quo imēsā3 pecuniā acceperūt. Tūc Camil. absens dictator ē factus, cū diu esset apud ardeā ī exilio ppter veietanā pdā nō æquo iure diuisam, & gallos iā abeūtes secutus ē, qbꝰ īterēptis, auꝝ oē recepit, & signa, qđ cū illic appēdisset, ciuitati nomē dedit, nā pisaurū dicit, q illic aurū pensatū ē. post hoc tm̄ factū redijt in exiliū: vn̄ rogatus reuersus est.

signia armoꝝ, q vexilla vocanꝛ, q retulit a gallis ablata, vt seruius recitat, dnt pterea camillū triūphasse de veijs opulentissima hetruscoꝝ vrbe & accusatū postea exiliū subijsse. ideoq3 reuocatū patriā liberasse, qđ tn̄ Suetonius in vita Tyberij dicit, non p camillū, sed p quedā de genere claudioꝝ, & p gente ꝓpositus tyberij effectū. In enarratione aūt oīuꝫ istoꝝ mira vtiꝛ arte poeta. Nā Numā vt dixi, fingit: se nō cognoscere primo aspectu, eo q externus esset. Antū āt Martiū. qꝛ filius mercatoris ex filia Numæ erat, iactantiæ dānat, seruij tullij qꝛ filius seruæ erat, nō meminit. Qꝛ vero Targnioꝝ: & bruti tristis ē fortuna quærit an eos quoq3 videre velit: q. d. parum dilectaturos.

Illæ autem paribus, quas fulgere cernis in armis.
Concordes animæ nunc, & dum nocte premuntur.
Heu quantum inter se bellum, si lumina uitæ
Attigerint, quantas acies, stragemq; ciebunt.
Aggeribus socer alpinis, atq; arce Monœci
Descendens, gener aduersis instructus eois.
Ne pueri, ne tanta animis assuescite bella.
Neu patriæ ualidas in uiscera uertite uires.
Tuq; prior tu parce genus qui ducis olympo.
Proiice tela manu sanguis meus.
Ille triumphata capitolia ad alta Corintho
Victor aget currum cæsis insignis Achiuis.
Eruet ille Argos, Agamemnoniasq; Mycenas.
Ipsumq; Aeacidem genus armipotentis Achilli
Vltus auos Troiæ, templa, & temerata Mineruæ.
Quis te magne Cato tacitum, aut te Cosse relinquat?
Quis Gracchi genus, aut geminos duo fulmina belli,
Scipiadas, cladem Libyæ, paruoq; potentem
Fabricium? uel te sulco Serrane serentem?
Quo fessum rapitis Fabii? tu maximus ille es
Vnus, qui nobis cunctando restituis rem.

SERVI.

Fulgere, ab eo, qđ est fulgo fulgis, accētū in prima. Et dū nocte premunꝛ, hī allusit, nā dū paupꝫes fuerūt, ꝯcordes manserūt, & ꝯcordiā in hūilitate tenuerūt cū nobilitate vero ī bella venerūt Aggeribꝰ. s. alta. munimētis alpiū. Hæ. n. Italiæ muroꝝ exhibēt vicē. Socer vero, qꝛ pōpeius habuit Iuliā filiā Cæsaris, q in partu pijt. Vn̄ isti ēt facile ī bella venerūt vn̄ Luca. Morte tua discussa fides, belluq3 mouere permissū3 ē ducibꝰ. Arce monœ. de liguria, vbi ē portus monœci Herculis, Dictꝰ autem μόνοικος, vel q pulsis oībus ille solus habitauit: vel q in eius tēplo nunq̄ aliqs deoꝝ simul coliꝛ, sicut in Iouis Minerua, & Iuno, ī veneris cupido: Aduersis instructꝰ eois, oriētis. n. auxilijs vsus. Assuescite. h. nūre demū ē, ab ipsis. n. quasi ꝯsuetudinē fecit po. Roma. belloꝝ ciuiliū. Octies. n. gesta sunt, Ter a Cæsare ꝯ pōpeiū in Thessalia. Irē ꝯ eius filiū magnū ī Hispania. Item cōtra Iubā3 & Catonē in africa. Mortuo Cæsare ab Augusto cōtra cassiū & Brutū ī philippis ciuitate Thessaliæ, ꝯ Luciū Antoniū Perusiæ, ꝯ Marcū Antoniū & Cleopatrā ī epyro. & Sex pōpeiū in Sicilia. Tuq3 prior. t. p. Cæsari dicit, quem clementem circa Pompeianos legimus, cui valt hoc tunc esse mandatum. Ille triumphata. Mummiū significat. Ipsum æacidem, necesse est, vt ille subaudimus. Phyrrū enim. quem æacidem dicit, Curius & Fabricius vicerunt, ferētem tarētinis auxilium. Hic postea fugit in græciā, & illic occisus est. Nā cū argos obsideret, ictu tegulæ perijt. Argos vero, & mycenas alij vicerūt. Vltus. a. aut distinguēdum ē, vt sit Troiæ Mineruæ p Troianæ principale p derivatiuo, aut certe auos Troiæ nō qs Troia habuit auos, sed q de Troia fuerūt. i. auos troianorum. Magne Cato, cēsoriū dicit, q scripsit historias multas, & etiā multa bella ꝯfecit. Nā vticēsem pr̄te Augusto, ꝯ quē pr̄ eiꝰ dimicauit, & anticatones scripsit, laudare nō poterat. Supra aūt Mineruæ tēpla temerata p stupꝛ Cassandræ dicit, cosse relinquat.

Bella ciuilia quoties

Cēsoriꝰ q fuerit

Ille aūt paribꝰ, &c. Recēset paucis cæterā p geniē suā. & ī primis Iulij Cæsaris, atq3 pōpeij magni meminit. De qbꝰ Dōatꝰ sic dicit. Vltus auos. i. vehementer reficit aiū3 filij ītetitū græciæ & vltionē Troiæ p mittēs. Hæc ille. Ordo āt ē. Aūt p sed, ille aiæ ꝯcordes nūc. i. apud īferos & dū pmenꝛ nocte. q. d. dum erūt in humili fortuna, sed postea neq3 pōpeius parē neq3 Cæsar maiorē pati potuit, quas tu cernis fulgē (a fulgo p fulgeo). i. resplēdere armis paribus, aut æq̄ potētibus fere, aut qꝛ bella itestina, fouerūt similibus, vn̄ Luca. ī pn̄. Signa pares aqlas, & pila minātia pilis, Cæsar tn̄ Gallo milite fere vsus ē: Pōpeius orietali, origo belli iter eos erat, q dū Cæsar Galliā decē ānos tenuisset, peiꝫ cōsulatū, quē Pōpeiꝰ, & Cato reliqq3 æmulieiꝰ denegabāt, donec arma deponeret, q deponē noluit tātisp, dū inimicos ī armis videret. Heu dolētis ē iteriectio, q̄tū bellū ciebūt. i. ꝯcitabūt inter se. Et q̄tas acies, & q̄tā strage. q. d. maximā, qꝛ reuera, cū aī bella ciuilia eēnt recēsita. CCC. milia ciuium Romanoꝝ, postea extare iuēta sunt tm̄. CL. milia, dubitare aūt se fingit, an ad lucē pueturi sint: vt de futuris, q incerta sunt, nō de pteritis loq videaꝛ, aut vt quodāmō desiderare videaꝛ. vt apud inferos maneāt. ne tātā stragē edāt ciebūt ergo ingt, si attigerint lumiā vitæ. i. aurā vitalē, aut regionē vivoꝝ, aut ad plenā ætatē, dū s. in lumine sunt viri Ciebūt dicit p plepsim: socer. s. Iulius, cuius filiā Iuliā Pōpeius duxerat, sup. ciebit descēdēs aggeribꝰ alpinis. i. a Gallijs p alpes. & arce monœci. i. a liguria vbi Hercules monœcos. i. solus coliꝛ, vbi. s. vt dicit Diodorus Siculus de Herculis laboribus loquēs, Hercules cōtra Ligures a Ioue auxiliū impetrauit, nā lapidibꝰ pluit, & ita solus ibi māsit, vn̄ vr̄ dictus μόνοικος qđ est solus, & οἶκος qđ est bito, q̄si solus ibi bitās, aut μόνοικος vr̄, qꝛ solus ibi coliꝛ, & gener. s. Pompeius: sup. ciebit īstructus eois. i. oriētalibus aduersis. i. ex aduerso venietibꝰ, qꝛ Galli ad occidētē vḡūt, O pueri. q. d. familiæ meæ filij: ne assuescite (bis aūt ad affectionē posuit ne). i. ne assuescatis aīs. s. vestris tāta bella, quāta. s. gesturi eritis, si aīā3 nō repsseritis, neu. i. ne euertite, ꝯvertat validas vires pr̄iæ, qꝛ eo creuit Romanū impiū, vt iā magnitudie laboraret suā: in viscera. i. in cōciues p bella itestīa. & tu. s. Cæsar ꝓor. i q ꝓor in lucē vēturus es, aut q ꝓor appares, q ducis genus olympo. i. a Ioue rectore olympi, pce. i. abstine a bello, & o sanguis meꝰ. i. q de sanguine meo oriturus es (vt sit vocatiuus antiquꝰ), aut tu existēs sup. sanguis meꝰ, ꝓice manu. i. iace p eul e manu, tela. s. hostilia. Ille. s. Lucius Mūmius, victor. i. vomitus copos, & hostium expugnator, aget currū. s. triūphalē, achiuis. s. populis in peloponesso, cæsis. i. occisis, & Corītho. i. ciuitate illa opulētissima ī pelopōnesso q nūc mores dr̄, triūphata. i. ī triūphum ducta, aut cū3 triūpho deuicta, aget a det dicit ad capitolia alta. i. arcē Romanā: in qua Iupiter colebaꝛ. Ille. i. alius. s. Quītus Metellus Macedonicꝰ: deuicta Macedōia agnominatus: eruet. i. funditus euertet, & delebit argos. i. oppidus illud argiuoꝝ: & mycenas Agamēnonias. i. agamēnōis patriā In consolationē ergo memorat victoriā illoꝝ, a qbus Troia victa erat, q3 p & ille sup. i. alius, ve3 curius, & Fabricius vicet, sup. ipsum æacidē. i. æaci nepotē. s. Pyrrū epirotaꝝ regem: nō Achillis filiū, sed alludit ad nomē. qꝛ reuera de vno gn̄re erāt, genus. i. q ē de genere Achilli, p Achillis: armipotentis, laudat laudat nūc Achillē, vt maior sit gloria eius q eius genꝰ vincet. Eruet dicit, aut vincet vltus. i. vlciscens auos troiæ. i. maiores suos Troianos, & tēpla Mineruæ temerata. s. a græcis. i. prophanata. q. vero de ea vltionem in id tp̄s distulerit. Quis o magne Cato, qꝛ fuit optimus orator, optimus senator, optimus imperator, optimus pr̄familias, vt dicit Ply. Nā vr̄ de maiore log.

ASCEN. Dōati expositio Ordo.

Hercu lis fab.

Mores q dicaꝛ

Aut

Aut o Cosse, q relinquat. i. relinquere velit, te tacitũ. i. tacẽdo de te. q. d. nemo. Nã Aulus corneli⁹ Cossus, vir isignis, ẽm aliq̃s tribunus militũ: ẽm alios consul, vt dicit Liuius lib. iiii. ioui feretrio optimo spolia retulit. Quis relinquat genus gracchi. s. Scipiones, aut geminos scipiadas. i. ipsos duos Scipiones, q preter cæteros insignes fuerunt, & ambo africam vicit, apposi tione duo fulmina belli, & cladẽ libyæ, in q. s. Carthagine deuicerunt: q̃s relinquat tacitũ. Fabriciũ, victoiẽ. s. Samnitũ, potẽtem paruo, q2 paucis ɔtentus, cũ auro vinci nõ posset, vicit auri possessores, vel o serrane. s. Attili, aut Quiti cincinate, qs sup. relinquat tacitũ, te serẽte sulco. s. cũ dictatur am ei iduceret vxor. q. d. ineito nemo. O Faby: quo rapitis. i. trahitis me fessum dũ. s. vos ispicere volẽs, isequor, vt merita vestra agnoscãtur. s. Fabi maxĩe, es sup. ille maximus, q vnus. i. solus restituis nobis, idest generi nostri populo, scilicet Romão rem, scilicet publicam, cunctando, idest moram trahendo, & sic Hannibalem illudendo, vt recitat Seruius.

quat, Cossus tribunus militaris fuit, hic Lartẽ Tolũnium a loco victum occidit, & opima spolia reuocauit. Erit aũt nominatiuus hic Lar huius lartis. Quis gracchi genus, gracchos seditiosos cõstat fuisse. nobiles tñ genere. nãq3 per Corneliã nepotes Scipionis africani fuere, vñ Iuuenal ad eã Tolle tuus precor Annibalẽ, victũq3 syphacez. ergo Scipiones dicit p gracchi genus. Duo aũt fuerũt: maior Africanus, Aemilianus minor, q obsidiõe Carthagĩnis ab Italia reuocauit annibalẽ. Scipiadas hi gemini fratres fuerũt, qui cũ fortissime dimicarẽt in Hispania: apud Carthaginẽ nouã, quæ spartaria dr, interempti sunt quor alter pr alter patruus Scipionis africani maioris fuerũt Cladẽ libyæ, Scipiões africanos duos, maiorẽ & minorẽ, quorum alter vicit carthaginẽ, alter deleuit Fabriciũ pauptate gloriosuz, h̃ est, q rñdit legatis samnitũ, aurum sibi offerentibus: Romanos nõ aurum habere velle, sed habentibus aurum imperare. Serane serentẽ. Attilius quidem senator fuit, qui cum agrum suũ coleret, euacuatus propter virtutem: meruit dictaturã Seranus aũt a serendo dictus est. Quo fessuz ra. faby. cur me o Faby fessum ad vestram narrationẽ rapitis, aut certe fessum tristem, vt Ter sessus valle sedebat. s. pp eorũ mortẽ, nã trecẽti. xxxvi. fuerũt de familia vna, q cõiurati cũ seruis, z cliẽtibus suis ɔ̃ veientes dimicarũt, & isidijs apud Cremerã fluuiũ iterẽpti sunt. Vnus tñ superfuit. s. Fabius maximus, q pp tenerã adhuc pueritiam in ciuitate remanserat, a quo tpis successiõe longioris, Fabius ille maximus creatus ẽ: qui postea cũ Hannibalis iperiũ ferre nõ posset, mora eũ elusit: z ad cãpaniã traxit, vbi delitijs virt⁹is eius obtorpuit. Hic est, de quo Ennius. Vnus homo nobis cũctando restituit rẽ, Nõ ponebat enim rumores ante salutem. Ergo postq̃, magisq3 viri nunc gloria claret, Sciens enim Vergi. quasi pro exemplo hunc versum posuit.

Excudent

Excudent alii spirantia mollius æra.
Credo equidem, uiuos ducent de marmore uultus
Orabunt caussas melius, cœliq; meatus
Describent radio, & surgentia sydera dicent.
Tu regere imperio populos Romane memento.
(Hæ tibi erunt artes) paciq; imponere morem,
Parcere subiectis, & debellare superbos.
Sic pater Anchises, atq; hæc mirantibus addit.
Poeta. Aspice, ut insignis spoliis Marcellus opimis
Ingreditur, uictorq; uiros supereminet omnes.
Anchises Hic rem Romanam magno turbante tumultu
Sistet eques, sternet Pœnos, Gallumq; rebellem.
Tertiaq; arma patri suspendet capta Quirino.

SERVI. ¶ Excudēt, alij cudēdo efficiēt: & est rethoricus locus. Spirantia æra aiata. Hor. Et molles imitabit' ære capillos. viuos vul. Hoc est, quod dixit spirātia. Per æra corinthios indicat, p marmor parios, p actionē cārū Athenienses, p astronomiā Aegyptios, & caldæos Paci. m. leges pacis. Spolijs marcel. opi. hic gallos, & pœnos eqstri certami e supauit, Viridomarū et Galloru ducē manu ppria interemit: & opima retulit spolia, quæ dux detraxerat duci: sicut Cossus Larti Tholumnio. supemi. om. virtutis, sez genere, Rem Roma. statum reipu. Turbante tu. iō tumultu, qz res in Italia gerit. Sistet, cōfirmabit, corrobrabit. Tertiaq; at. p. s. capta. q. hæc tertia opima spolia suspendet patri. i. Ioui. Capta q̃ri. qualia & Quirinus cœperat. i. Romulus de Acrone rege Ceninēsiū & ea Ioui suspēderat, possumus & qd' est melius p̄m legē Numæ hunc locum accipere, q pcepit, pma opima spolia Ioui pheretrio debere suspēdi, qd' iā Romu. fecerat. Secunda Marti. quod Cossus fecit. Tertia. Quirino: quod fecit Marcellus, Quirinus aūt est Mars, qui p̄est paci, & intra ciuitatem colitur, nam belli Mars extra ciuitatē templū habuit. Ergo aūt suspēdet patri. i. Ioui, aut suspēdet patri Quirino. Varia de hoc loco tractaur commentatores Numæ legiam immemores, huius facit mentionem Liuius.

Quirin⁹ qui sit.

ASCEN. ¶ Excudent alij. &c. In cōmēdationē Romanorū cōparat eos cæteris, docens illos qdē priuatis rebus plus contulisse, Romanos vero reip. Quod & Marcus Tullius Cice. in principio tusculanaz fatet dicēs, Doctria græcia nos: & oī liraz gñe supabat in quo erat facile vincere no repugnātes. Na mores & instituta vitæ, resq; domesticas, ac familiares nos pfecto. & melius tuemur. & lautius, Rem vero publicaz nostri maiores certe melioribus tēperarūt, & legibus & institutis. Hæc ille, vnde & Plutarchus plures viros egregios in tepu. Romana quā in cæteris cunctis reppetit. Et Liuius i pria pfatiōe, cæterum (inqt) aut me amor suscepti negocij fallit, aut nung resp, nec maior, nec sanctior, nec bonis exēplis ditior fuit, Paucissima ad hūc locum citātur Donati verba: ea aūt, sunt, atq; hæc mirātibus addit trāsitus quidā, ne vna, & cōtinua narratio tædiosa sit, hinc. n. generibus varietas nascit, & quasi noua initia aliarū narrationum fiunt Hæc ille.

Donati expositio

¶ Ordo aūt est, Alij vt Corinthij, excudēt. i. excudēdo effinget mollius. i. dulcius, & magis ad viuū, æra. i. signa ærea spirātia. i. q̃si spirātia & spiritum habere apparētia, equidē, idest ego certe credo, q. s. successu tpis, ducēt vult⁹ viuos de marmore, alij sup. orabūt causas melius, vt Athenienses, & sup alij, vt Caldæi, & assiryi describent radio: idest Virga, q̃ in puluere describit mēsura, atq; situs rerū, locorūq; earū, & dicent signa surgētia, idest q signa, & q̃ surgant, i. peritiores erunt geometriæ & astronomiæ, tu o Romane memēto regere populos imperio. i. per imperium. hæc. s. sequētes artes erunt tibi. s. pcipuæ, aut peculiares, ipōnere paci morē. s. scite moderari pacē, & parcere subiectis. s. se dedētibus, & debellare superbos. i. rebelles, & tyrānide gaudentes. Sic pater Anchises, sup, locutus est. Atq; addit mirantibus. i. dū Aeneas & Sibylla miratētur, hæc. s. q̃ sequuntur. Aspice, vt. i. queādmodū. Marcellus. s. Marcus de gñe Claudiorū qnquies cōsul bis dictator, q florētī cū Galli Italiā inuaderēt. cū quibus cōgressus in Cisalpina gallia ad padū. opima spolia retulit. q̃ ter lata funt, semel a Romulo. Iteru a Cornelio Cosso. dū lartē tholumniū in bello veiēti spoli. uerat, & tertio a Marco hoc Marcello, vt dicit Seruius, Aspice ergo, vt. i. queādmodū ipse Marcellus ingredit, existens insignis spolijs opimis. i. pncipi exercitus inimico detractis, & ipse victor supereminet oēs viros, Hic eq̃s. i. de ordine eqstri i. i. tāquā facierrē Romanā, & hoc magno tumultu turbāte. s. eē. i. cum magnus erit tumult⁹ hoste. s. existete in proxio, hic stet nec pœnos. i. punicos, & Gallum rebellem, sed prius Gallum q̃ pœnos, & suspendet patri Quirino idest Romulo, seu Marti pacifico. qui in vrbe stabat, sicut Mars belator, qui gradiuus dicebat, extra vrbē: tertia arma capta. s. ab hostium principe. i. tertia opima spolia, huius aūt Marcelli nouissimo loco meminit ppter marcellum Octauiæ filium, de quo in sequentibus.

At q; hic Aeneas (una nanq; ire uidebat.
Poeta Egregium forma iuuenem, & fulgentibus armis,
Sed frons læta parum, & deiecto lumina uultu)
Quis pater ille, uirum qui sic comitatur euntem?
Aeneas Filius? an aliquis magna de stirpe nepotum?
Quis strepitus circa comitum? quātū instar in ipso est?
Sed nox atra caput tristi circumuolat umbra.
Poeta. Tum pater Anchises lachrymis ingressus obortis
Anchises O nate, ingentem luctum ne quære tuorum.
Ostendent terris hunc tantum fata, neq; ultra
Esse sinent, nimium uobis Romana propago
Visa potens superi, propria hæc si dona fuissent.
Quantos ille uirum magnam Mauortis ad urbem
Campus aget gemitus, uel quæ Tyberine uidebis
Funera, cum tumulum præterlabere recentem.
Nec puer Iliaca quisquam de gente latinos
In tantum spe tollet auos, nec Romula quondam.
Vllo se tantum tellus iactabit alumno.
Heu pietas, heu prisca fides, inuictaq; bello
Dextera, non illi quisquam se impune tulisset.
Obuius armato, seu cum pedes iret in hostem.
Seu spumantis equi foderet calcaribus armos
Heu miserande puer, si qua fata aspera rumpas,
Tu Marcellus eris, manibus date lilia plenis.
Purpureos spargam flores, animamq; nepotis
His saltem accumulem donis, & fungar inani
Munere, Sic tota passim regione uagantur
Aeris in campis latis, atq; omnia lustrant.

ASCEN. ¶ Atq; hic aeneas &c. male legeretur namq; vna & c. in gratiam Octauiæ sororis augusti facit mentione marcelli filij ei⁹. quem augustus adoptauerat. is aūt. xvi. ætatis suæ anno factus ædilis, apud baias languit, vnde mortuus Romaz elatus est. atq; ita quod in cæteris fecit Poeta libris commisset anone eitat ex morte eius adolescētis. in prio. n. meminit mortis Sichæi, & multorū Troianorū In scdo Creusæ. In tertio anchisæ. In quarto Didonis. In quinto Palinuri, atq; hic marcelli, & paulo post Cateræ, p singulis aūt versibus de marcello scriptis df dena sestertia accepisse. Dona. aūt dicit sic. Quis pater ille virū, sterrogat aeneas, cū admiret formā iuuenis, & tristitiā in frōte eius, q sic manibus date lilia p. affectū volētis expressit dicēdo date cū nō eēt psto q daret. manibus plenis, i lena officia sigt. sic tota passim reg. v a. nō cōpleuit oia, q̃ apud iferos agebātur, eēt. n. vitiū, si totū vellet suo carmie pplecti, qz & lōgū, & impossibile. Hæc ille.

Donati expositio

Ordo. ¶ Ordo aūt ē. aeneas (nāq; p qz videbat iuuenē egregiū forma & armis fulgētibus, s; frōs sup. eius erat parū læta: & lumia erāt, sup. deiecto vultu. i. i vultu deiecto, & ad terrā inclinato, qd' vicinæ mortis indiciū ē, ire vna. i. simul, cū dcō Marcello, aut cæteris heroibus, hic. i. hoc loco, aut tpe att. sup. o pf, qs ille virū. i. virorū, p sese rebat eni virilitatē aīa, q̃uis ad virilē ætatē pueturus nō sit, aut potius ordo ē, pf qs sup, ē ille, q comitat sic vir eūtē. i. ingrediētē cū victoria, & opimis spolijs. s. marcū Marcellum: an ne, sup. ē aliqs filius de egregia stirpe nepotū i posterorū nro rū a nobis descēsurorū. Quis t. q̃lis. q. d. dij boni, q̃ magnus strepitus comitū, ē sup. circa. i. i circuitu eius, aut circa eū, q̃tū istar. i. imagis, & istātiæ virilis ē in ipso. q. d. plimū. sed nox atra. i. caligo dēsa circūuolat caput. s. eius, tristi vmbra, anchises pf. s. aeneæ, & totius eius pgenici pgenitor, igressus: sup. ē idest loq cœpit tū. i. tūc, & hoc lachrymis obortis. i. pter opinionē ortis. qd' signū est immensæ pietatis fuisse, dū viueret, cū eius adhuc tantam habeat im ginē. O nate, ne q̃ras igentē luctū tuorū. s. minorū, vt augusti: & Octauiæ, fata ondēt tm terris hūc, nec sinēt eē vltro s. a terris q̃si eo mūdus dign⁹ nō sit. O sugi ppago. t ppagatio, & gñatio. Romana est visa vobis nimiū potēs, si hæc dona fuissent, ppria. i. ppetua: hoc est, si hic superu. uat q̃si cū dijs ptēdere possit, & id in egregiā eius

Egregium iuuenem forma: & fulgētibus armis. Tria sunt sui carminius, pulchritudo, ætas, & virtus, significat autem marcellū filiū Octauiæ sororis Augusti, que augustus sibi adoptauit, hic xvi. anno icidit in valitudinē, & piit. xxiii. anno in tabiano, cū æd litatē gereret. Huius mortē ciuitas vehemēter doluit. Nā affabilis fuit & augusti filius, ad funeris huius honorē Augustus sexcētos lectos intra ciuitate ire iussit. Hoc ēt apud maiores gloriosum fuerat, ē dabat p q̄litate fortunæ, nā & Sylla sex milia habuit, igitur cū ingenti gloria, & pōpa elatus & in capo martio ē sepultus. Ergo mō in augusti adulationē, q̄si epitaphion ei dicit. Etiā cōstat hunc librū tata pnūciatione Augusto, & octauiæ esse recitatū, vt fletu nimio ipe rarēt silētiū, nisi Vergi. fine eē dixisset, q p hoc ære graui donatus est, idest massis, nā sic & liuius Argetū graue dixit. i. massa. Sed frōs læta parū, omē est mortis cito futuræ, ꝫ alibi: incipe parue puer risu cognoscere matrē. Virū, q sic comitatur euntē. Marcellū, cui similis est. Quis strepitus ꝓpter ædilitatē Instar similitudo, & est nomē, qđ nō recipit ꝓpositionē. Ad instar. n. nō dicimus, qđ ꝑbus declinat. Ostēdēt terris hunc tātū fata, parū illucescet & mox pibit. Visa potēs supi. cū indignatione dictū, inuidistis gloriæ Romanæ, & vestris muneribus Nā felicitas vestra sunt munera. Propria ꝑpetua, vt ꝑpriáq3 dicabo. mauortis cāpus, in quo ē sepultus. Funera, ꝑpter sexcētos lectulos, In tantū spe tollet auos. Eriget gn̄is antiquitatē, & rethorice spem laudat in puero, qꝛ facta nō inuenit. est autē Cice. in dialogo cā difficilis laudare puerū. nō eni res laudanda, s3 spes est Nec ro. quōdā, p Romulea, vt quos africa terra triūphis, Dites alit Qondā aūt pōt, ꝛ ꝑteriti esse. ꝛ futuri:

Instar q̄d sit.

laudē dī, vñ seqtur. Quātos gemitus. q. d. maximos, virum idest virorū, nedū mulierū, ille. s. olim notissimus cāpus aget, idest excitabit ad magnā, vrbem Mauortis: idest martis, hoc est Romā a Martis filio cōditā, vel o. Tyberie. s. pi deus flumēnis tyberis, q̄ funera tu videbis, cū tu pter labere recētē tumulū i. sepulchrū eius. Nec q̄sq3 puer de gēte itala tollet. i. eriget auos latinos. i. Italicos, in tātū. i. usq3 adeo spe. i. p spē de futura gloria Nec tellus Romula p Romulea: hoc est Romana iactauit se tm̄ vllo. i. de vllo alūno, quātū. s. hoc vno. Heu (dolentis est) pietas & fides prisca. i. antiqua, q̄. s. in hoc ostērabit, ꝛ ex indole deprehēdet, & dextera inuicta bello, q̄sq3 obuius illi armato nō tulisset se impune. i. sine punitione, obuiū illi armato, seu cū iter pedes in hostē: seu cū foderet calcaribus armos eq̄ spumātis. Heu o puer miserāde. i. miseratione digne. i. o si hoc est vtinā. rumpas. i. vincas, q̄. s. via, aut rōne fata aspera. i. inimica, q̄ p̄cocē minātur mortē tu eris marcellus. scilicet Octauiæ filius, cuius nomē hactenus suppressit. qꝛ mī i id recitaturus. sciuit eo noīe audito, eā nō amplius audituram, date. s. vos, q adestis, lilia plenis manibus, vt sup. spargā flores purpureos, & accumulē aiam nepotis, saltē his donis. ꝛ fungar mūere inani. i. nihil p futuro defuncta, qꝛ reuera pōpa funebris solatio ē viuis, nō defunctis, quos p̄ces, elemosinæ &, sacrificia iuuant. si digni sunt Ipsi ingt poeta, vagātur sic. i. talia dicēdo passim, sup. in tota regiōe. in latis cāpis aeris. i. aerys. aut sub lunari globo aut in colle altiore in elysys, vbi cūq3 sint atq3 lustrant, idest circunspiciunt, & discurrūt omnia. ergo plura, q̄ executus sit. aut exequi possit poeta.

Pōpa funebris viuorum solatia.

Foderet calca. ar. spēa p gñe. Equi armos, p equo posuit. nō enim pōt armi calcaribus fodi fata aspera rūpas, posse aliqua rōne fata dirūpi p trāsitū docet, Tu Marcellus eris, talis qualis est marcellus purpureos flores, vt sæpe diximus, ꝑpter sanguinis similitudinē, qꝛ aut aia ē, aut sedes aiæ: Nepotis posteri, nō eni reuera nepos fuit. Inani munere, s3 Epicureos, nō ꝑ futuro sic, ista noscētes, Aeris, aeris in cāpis: collisionē fecit. locutus est aūt s̄m eos, qui putant Elysium lunarem esse circulum.

Quondā qđ notet.

ASCEN. Quæ postq̄ anchises natū p singula duxit. incē. &c. Quia ergo singula recitare nō potuit, nec si potuisset cōgruerit. qꝛ bella in italia gerēda descripturus ē poeta, q̄ si hic narrātur grauiā expectationis admitteret poesis, iō paucis. dicit poeta. Aeneā didicisse bella in Italia gerēda, ꝛ deinde per portā somniorū eductū socios visisse. atq3 ita facit huius sexti finē innuens oi a hæc q̄si per somnia visa, & narrata. de hac aūt re dicit. Donatus sic. Exin bella, narrauit primo læta. Tristitia ptermisit, ꝑter q̄ de marcello. deinde docuit, q̄uo q̄dā æquo aio terre posset, viā secat, Quid enim prius facere debuit q̄ suos reu sere, Recto litore ait q nullū litus rectū sed dicimus recta via agere, q̄n nihil aliud agimus, nisi iter cōtinuū, & nullo alio actu illud rūpimus. Nā cupida suoꝝ mens nihil aliud agere debuit. Caietæ, ex ꝑsona poetæ loquit. Nā adhuc nō erat Caieta. hæc ille. Ordo aūt ē. p q̄ singula, postq̄ Anchises duxit natū. i. filiū suū aeneā, & incēdit aium amore famæ venientis. ipse memorat. i. recitat. exin. i. exinde. i. ex ordine viro. s. aeneæ, q ea viriliter gesturus est, bella gerēda. s. in italia, & docet ppl̄os laurētes. s. ad quos accessurus ē, & vrbē latini. s. regis: & q̄uo fugiat. s. s. euitabilis ē, & ferat. i. tolleret, si euitari nequit, queq3 laborē. i. quālibet aduersitatē, si vitari negt, tolerāda ē. vñ prudenti q̄nto, supanda ois fortuna ferēdo ē. Geminæ. i. duæ. & forte æquales portæ somni. i. insomnioꝝ sunt: sup. apud inferos, quarū. s. portarū altera fertur. i. dicit, sup. eē cornua: q̄. i. p quā exitus facilis dat̄ vmbris. i. insomnys, & fantasmatis: seu fantasmatibus veris, altera supple. ē pfecta, nitēs elephāto. i. ebore cādenti, sed manes. i. inferi, mittunt sup. p eā, insomnia falsa. i. somnia: ꝛ fantasmata: q̄ aliud representārq̄ sint, vbi. i. quo loco his. s. p̄missis dictis. i. memoratis anchises, psegtur filiū natū, & sibyllā vna. i. pariter. ꝛ emittit sup. eos porta eburna. s. per quā falsa emittūt insomnia, vt significet, hæc oia eē somnia, nec rē reuera gestā, s3 poetice excogitatā, de qua vide ser. ille secat. i. t3, aut carpit viam ad naues. s. suas, & reuisit socios s. quos illic in litore dereliquerat, & ipse fert tū. i. tūc cōtinuo se ad portū caietæ. i. q paulo post dictus est portus Caietæ, sed nōdū sic appellabat, vñ ē ꝑlepsis ex persona poetæ, & ita minus vitiosa, fert dico se litore recto. i. per littus recta via progrediēdo, l3 littus: qua parte aquis alluitur, rectum nō sit, nisi forte in ea parte, qua a Cumis Caietam apellitur. anchora iacitur, sc3 a socys, nam intelligitur cum socys receptis nauigasse. de pra. i. priore parte. nauis obuersæ, & puppes, i. posteriores stant litore. i. ad litt⁹ applicitæ. Et hæc de sexto hui⁹,

Instar q̄d sit.

Donati expositio

Ordo.

Quæ postq̄ Anchises natum per singula duxit,
Incenditq; animum famæ uenientis amore.
Exin bella uiro memorat, quæ deinde gerenda.
Laurentesq; docet populos, urbēq; latini.
Et quo quemq; modo fugiatq;, feratq; laborem.
Sunt geminæ somni portæ, quarum altera fertur
Cornea, quæ ueris facilis datur exitus umbris.
Altera candenti perfecta nitens elephanto.
Sed falsa ad cœlum mittunt insomnia manes.
His ubi tum natum Anchises, unaq; Sibyllam.
Prosequitur dictis, portaq; emittit eburna
Ille uiam secat ad naues, sociosq; reuisit.
Tum se ad Caietæ recto fert littore portum,
Ancora de prora iacitur, in littore puppes.

SERVI. Incenditq3 animū. Nā supra ait, Et dubitamus adhuc virtutē extēdere factis Exin. deinde cōfert aūt in cōpēdiū narrationis ꝑlixitatē, sic Terē. Propter lōgū actū ait. intus despōdebitur intus trāsigetur, si qđ ē, qđ restat, sunt geminæ somni portæ, p somnioꝝ. Est aūt in hoc loco Home. secutus. in hoc tñ differt. q ille p vtrāq3 portā somnia exire dicit, hic vmbras veras per quas somnia indicat vera ꝛ poetice apertus ē sensus, vult aūt itelligi falsa oīa, q̄ dixit. Physiologia vero hoc h3. per portā corneā oculi significant, qꝛ & cornei sunt coloris, & duriores cæteris mēbris, nā frigus nō sentiunt sicut ēr Ci. dicit in libris. de deorū natura. per eburneā vero portā os significatur a dētibus. ꝛ scimus, qꝛ loqtur, falsa eē pñt, ꝛ quæ videmus sine dubio vera sunt. iō aeneas per eburneā mittitur portam. Est & alter sensus Sōnum cū cornu nouimus pingi, & q scripserunt de somnys dicūt ea, quæ secundū fortunā. ꝛ personæ possibilitatē vñt hr̄e ē effectū, ꝛ hæc vicina sunt cornu. vnde cornea vera fingit̄ porta. ea vero. q̄ supra fortunā sunt, & hñt summū ornatū vanáq3 iactātiā, dicūt falsa eē, vñ eburnea q̄si ornatior porta fingit̄. falsa insomnia. i. somnia. Secat t3 vñ sectas dicimus ab eo, qđ ꝑpositū tenēt. ad Caietæ portu3. a ꝑsona poetæ ꝑlepsis. Nam Caieta nondum dicebatur.

ASCEN. Eptimus aeneā reddit fatalibus aruis in sequētibus sex libris imitat̄ poeta Home. in iliade, na3 vterq3 bella ptractat, quocirca fere ad tragicū assurgit stilū vñ dicturus ē. maius opus moueo, & qꝛ Ho. i odyssea tristi pricipio errorū Vlyssis ad letū reuersionē eius in patriam (qđ cōediarū ē. & tragediaꝝ) perducit exitū, dicit Donatus sup. Ter. i3, & comediarum, & tragœdiaꝝ authorē

Descriptio Septimi Libri.
A DILON
Septimus Aeneam reddit fatalibus aruis
Modestini iurisconsulti in septimum Aeneidos librum argumentum.

Hic

H Ic quoq; Caietā sepelit, tū deinde pfectus
Laurentum uenit, hanc uerbis cognouit
Iu[l]i
Fatalē terrā, mēsas hem uescimur, inquit.
Centu oratores ueniā, pacemq; petentes
Ad regem mittun: lætū consorte Latinum.
Qui cum pace etiam natæ connubia pactus.
Hoc forte Alecto Iunonis dissipat ira.
Concurrunt dictis, quis pia fata repugneat.
Bel[li] causa fuit uiolatus uulnere ceruus.
Tum gētes sociæ arma parant, fremit arma iuuētus.

thoꝛē, sꝫ priusq̃ ad explanationē pueniā declarabo argumenta q̄ pmissa offendi, eorūq; Ordo est. septimus .s. æneidos liber reddit Aeneā aruis .i. laurentibus fatalibus .i. ad q̄ fatis puenerat, nā lꝫ ad Misenū & Caietā puenerat, nodū attigerat arua fata ta, vt̄ i tertio dixerat Helenus, Italiæ ps illa pcul, quā pādit Apollo, aeneas sup. sepelit ꝟ qu[o]q; .i. et Caieta, s. nutrice sua Quia prius Misenū sepeliuerat, ipse pfectus, tū. scꝫ postea pacta sepultura, deide .i. ab eo loco venit laurentū ad regna .s. latini, & cognouit vbis illi .i. Ascany fily sui, nā. En ēt mēsas cōsumimus igt Iulus, terra fatalē .i. fatis pmissas, nā ipe Iulus, vt dixi, igr, en nos vescimur, mēsis .i. orbib⁹, seu q̄d[r]is ex pane factis, q̄ tē futurā dixerat i tertio harpyia celæno. ipe mittit certū oratores .i. caduceatores: ad regē latinū lætū pforte .i. q: filiæ pfortē inuenerat. vñ̄ iādē lætus ait, dy nr̄a incepta secūdēt. sunt tn̄ q̄ legūt mittunt læti tū forte, vt sit ti olant læti forte mittūt ad regē latinū, sed verius eget lætū cōsorte. petentes .i. petituros, hoc est, vt peterent veniā .i. gratiā, aut bñficiū terræ ihabitādæ, & pace .i. fœdus, & amicitia, q. s. ex latinus pact⁹ sup. est cum pace .i. vltra cō[di]tionem p[a]cis initæ, etiam conubia natæ .i. filiæ suæ Lauiniæ, Alecto furia illa infernalis dissipat forte, hoc .s. pactum ira .i. propter irā iunonis & sup. vtriq; ppl̄i cocurrunt ferro, q̄uis fata pia repugnet. Cā belli fuit ceruus vio[lat]us vulnere, gentes sociæ .i. associatæ parant arma, & iuuentus .s. Italica, fremit .i. cum fremitu exposcit arma.

ASCEN.

P. Verg. Maronis Aeneidos Li. VII.

T V quoq; littoribus nostris Aeneia nutrix
Aeternam moriens famam Caieta dedisti
Et nūc seruat honos sedē tuus: ossaq; nomē
Hesperia in magna (si q̄ est ea gloria) signat.
At pius

T Vt quoq; littoribus nr̄is, Vt libro eum sit con[tinu]/ depēdētia, atq; ita vnū opus cēseat arma, vir[um]/ q; canēs, noluit a plena p[er]iodo, q̄lis ē ibi. nūc age[s]/ q teges crathe, & c. ichoare, sꝫ a pticula cōdepē/ dentiæ idice, dicēs, tu quoq; .q.d. nō solū, Mise/ nus & Palinur⁹, sꝫ tu. q̄q; .i. ēt. tu. Describit ergo

primo loco, quo sepulta Caieta nutrice Aeneæ: q loco nomē dedit, qd' & hodie manet, preteruecti circæas insulas deuenerūt i port⁹ fatalis terræ. p transitū aūt describit fabulā, quā Home. ad lōgū psequit, quō s. Vlyssis socij a circe solis filia i feras trāsmutari sint dōn. āt dic. loco sic. Tu quoq; viderat apō iferos q; necessarium eēt defunctis sepulchrū: g vt pius nutrici illud istituit. Meruerat. n. ipa, qz iā piū religiosuz Romani ipery pricipē prudētē, fortēq; virū nutrierit. Tu quoq; repete ide, & opime pūngē. At pius Aeneas igēti mole sepulchruz, iponit, suaq; arma viro, remūq;, tubamq;. Deide remotis ys, q de ifensis tractatur seqre. Tu quoq; littoribus nr̄is, &c. Tu quoq;, q admirādæ memoriæ videris supmo officio pūngi meruisti. Nostris, Italis, g ibi ē sepulta. vbi ipe cū suis eēt regnaturus. Honorat g a loco. Aeternā mori. argumētuz a 3rio, nā creuit, fama, cū deberet morte minui, hic ēt, bis tpibus quo hæc scribunt, Si q ē ea glia. Scit bat nihil sentire mortuos, s3 vt satisfaceret religiōi. Vrit odora. vigilās, & voce: & odorato lumie ad se incautos attrahe. intebat. Cedrus, tāq olea madēs icēdia sp isidijs, & voce nutrit. q ne mōstra, py ppterea debuerūt liberari ab ys mōstris, qm py erāt neq; scelerati erāt pparandi. hæc ille. Ordo aūt ē. O caieta nutrix Aeneia. i. ipsius Aeneæ, tu quoq;. i. ēt tu, nō solū Misenus, moriēs. i. dū moriebaris, & sæpeliebaris illic dedisti littoribus nr̄is. i. Italicis, qz ita lus ē, g lo. ttur, famā æternā, & tuus honos suat nūc sedez. i. sepulchrū tuū, qd' tuū nomē iscriptū h3, & nomē. s. tuū, signat ossa. s. tua i hespia magna. i. italia, si ea glia ē, q. i. aliq, bn̄ dubitat, qz multi cēsent eā gloriā nihil ad defunctos ptinere: vnde Diogenes iterrogatus, vbi vellet sepeliri, iussit corpus i pratū efferri, & cū percūctaret, an vellet ipm feris, & auibus expo. iussit baculū apponi, vnū possit sese defendat, & cū dicerent nullū i eo sensuz, qd g ad ipsuz i gr: siue deuoret, siue putrescat vt āt. Cice. cēset: de nr̄o g: nō de nr̄a solliciti erimus sepultura. At aeneas pius. s. i oēs tā deos, q3 mortales, tā viuos, q defūctos, exequis. i. officiys funebribus, solutis rite. i. iuxta ritū, & aggere tumuli. i. sepulchri pposito. i. accumulato postq ægra. alta. i. pfunda ge. um. i. trāquilla facta sunt, rēdit iter velis. i. nauigat tēsis velis, & relinqt portū. s. caietæ. Auræ aspirant in noctē. i. dū tps vgit i noctē icipiunt auræ spirare, nec luna cādida negat. i. neg. t cursuz. s. suuz. ß ē clare lucebat, portus splēdet sub lumie tremulo. i. scintillāte. qd' fit de luna qdā negant. Littora pxia terræ circææ. i. quā circe habitabat, radunt. i. leuiter tāgunt a nauibus Aeneæ, ß ē ptrāsit circeā terrā. vbi. i. i q terra, filia solis. s. circe diues, resonat. i. resonare facit cātu assiduo: lucos iacessos. i. iaccessibiles, ad q3 nemo accedē debēt, & vrit tectis supbis. i. magnifice extructis. i. magnifico domicilio, sunt q legāt lectis. i. thalamis, aut tricliniys supbis, i qbus sedeb at circe: s3 minus recipiunt, i lumia nocturna. i. loco olei, qd' tūc i italia i vsu nō erat cedrū. i. arborē illā succi, & resinæ plenā odoratā, i. odoriferā pcurrēs pectine arguto. i. subtili, aut stridulo telas tenues. i. subtiles, & extenuatas, gemitus, & iræ leonū recusantū. i. refutātiuz vincla. & rudētū sub. i. in nocte sera. i. tarda, exaudiri sup. cœperāt, aut exaudiebant hic. i. ab his Lucis circææ, & sues. i. porti setigeri. i. magnas setas gerētes: atq; vrsi sæuire. i. sæuiebāt, aut sæuire cœperūt i psepibus, & formæ magnor lupor. vlulare. i. vlulabant, aut vlulare cœperūt. Quos. s. leones, sues, & vrsos, & lupos, dea sæua. s. Cyrce iduerat herbis potētibus. i. p herbas potētes, i vultus, ac terga ferar, ex facie hoiuz. i. hūana, hoc ē trāsformauerat eos i formas beluias, Quæ mōstra ne Troes py paterētur talia, delati. i. postq3 delati essent i portus, neu. i. neue hoc ē vel ne ipsi Troes py, subirent. i. subintrarēt littora dira. i. q a dira habitantur venefica. Neptunus. s. deus aquar, vn̄ fere vēti nascunt. q propter ēt vēror dr̄ hr̄e psidiū, ipleuit vela vētis scdis. i. psperis a tergo flantibus, atq; dedit fugā, i. facultatez effugiēdi, & vexit. s. troes pter. i. p trāseundo vada feruida. i. piculosa nauigantibus, hoc ē pter freta. De circe, & cedro hæc sunt p Lādinuz collecta, Diodo. siculus sic ait, Soli duos fuisse filios, Aeten, & perseū: & Aeten colchor, pseuz vero Tauricæ regionis regē extitisse: vtrūq; crudelitate insignez pseum aūt Hecatē filiā habuisse, q pn̄s crudelitatē supauit, nā cum venatione delectaret. hoies p feris arcu vulnerabat. & venenis pestiferis operā oēs id iuenit, qd ἀκονιτον nominat, i hospitibus aūt venena expiebat doemum cum patrem veneno extinxisset regnum occupauit, & tēplū Dianæ, cui hospites imolarent, cōdidit, cōcubuit i de cū Aete patruo. & ex eo pcepit Circē. & Medeā filias, filiūq; Aegialē. Circe, & arte materna, & sua idustria oēs mortales i venenis cōparādis superauit, adeoq; oium herbar vim pspicata ē, vt nihil inueniendū posteris relīquerit, adinuenit & Pharmacū, qd' ad cōciliādā beniuolentiaz valeret. Nupsit scytæ sarmatar regi, eoq; venenis sublato regnū occupauit, ex quo iādē ob crudelitatē pulsa. ide ad Oceanū cū aliquos puecta i insula deserta sibi, comitibusq; fugæ sedes

At pius exequiis Aeneas rite solutis
Aggere composito tumuli, postq̄ alta quierunt
Aequora, tendit iter uelis portumq; relinquit.
Aspirant auræ in noctem, nec candida cursum
Luna negat, splendet tremulo sub lumine pontus.
Proxima Circææ raduntur littora terræ.
Diues inaccessos ubi solis filia lucos
Assiduo resonat cantu, tectisq; superbis
Vrit odoratam nocturna in lumina cedrum,
Arguto tenues percurrens pectine telas.
Hinc exaudiri gemitus, iræq; leonum
Vincla recusantū, & sera sub nocte rudentum.
Setigeriq; sues, atq; in præsepibus ursi
Sæuire, ac formæ magnorum ululare luporum.
Quos hoīum ex facie Dea sæua potentibus herbis
Induerat Circe in uultus, ac terga ferarum.
Quæ ne monstra pii paterentur talia Troes.
Delati in portus, neu littora dira subirent.
Neptunus uentis impleuit uela secundis.
Atq; fugā dedit, & præter uada feruida uexit.

SERVI.

TV quoq; littoribus nr̄is. vt in pricipio diximus, in duas partes hoc opus diuisū ē. Nā pmi sex libri ad imaginē Odysseæ sunt dcī, q̄s psonar, & allocutionū varietate pstat eē graniores, hi aūt sex ad imaginē Iliadis dci sunt, qui i negocys validiores sūt, nā & ipe hoc dicit, maius opus moueo. & re vera tragicū opus ē, vbi tm̄ bella tractant, Tu quoq; sicut misen⁹, & Palinu: us, nr̄is Italicis, vt nō eadē arboribus pēdet vindemia nr̄is, No. vt do. aut nauigabilibus. Aeneia nutrix, hāc aly Aeneæ, aly Creusæ, aly Ascany nutricē dixerūt, Lectū tn̄ ē i philologys in hoc loco casu icēsam classez eē Troianā vn̄ Caieta deā ē ἀπὸ τοῦ καίειν fuat ho. Tenet possidet, vt frnātē ripas alia nō vidit i herba. Hespia. i. magna ad Hyspaniæ discretionē. Si q ē ea gl s3 Epicur eos hn̄āt iterest funeri, postq ab iferis rediyt sicut iter fuit, anq descēderet, vt mediū ondet et. Quierūt, ambor Hebius gei st iegit. Tēdit iter, ve. qz put vela extēsa fuerit, ita ēt cursus extendit. i quo nauis ē iter: nā ait sup, Flecte viā velis Aspir āt auræ ino. qz vt diximus, ipor mutatiōe vēt⁹ vel minuit, vel auget. In noctē circa noctē & quoties ipse exprimit, actūm regit isto ppō. Lūa ne. Liptotes, nā dicit large pstat, vt mūera nec spno. Tremulo sub luata. n, mobilitas aq facit videri. Circææ radunt lit. terræ. vt diximus supra, mōs iste añ hac isula fuit Paludib⁹. n. a pūnēti segregabat: q̄s excludit linius de albāis mōtibus fluēs, & dicebat æreus ab horrore trāseūtiū, quo hoies mutabant i feras. in hoc sūmo oppidū fuit, qd' & ei cæū dictū est a Circe. & Circæi, nā vtrūq; Liui. dicit. Diues nō addidit cui⁹ rei, cū soleat, vt diues equū, diues pictai vestis. & auri. Diues. opū variarū Inaccessos, iaccessibiles, iaccededos, Nā vlysses illud vēit, Ergo iaccessos, nō ad quos nullus accessit, s3 ad q̄s nullus debeat accedē, vt aut illaudati nesc. i busiridis aras, ß ē illaudabilis, nā ab Isocrate laudat⁹ ē. Resonat ca. resonare facit. Supbis nobilibus, pp antiq oppidi magnitudinē. Odoratā. p odoriferā. & ß iō, qz vsus olei apud maiores nō fuit, precipue i italia. Arguto. p. stridulo, sonāti, vt Forte sub arguta pserat ilice Daphnis. per cui rēs te. aut manu pcurrēs tractu pectinis, vt videmus. aut qz apud maiores stātes texebāt, vt hodie linteones videmus, Est āt Home. q ait εἰς τὸν ἐποιχομένην &c. Gemitus iræq;. gemitus irascētiū leonū endiadis, Sera sub. n tpe: quo nāli libertate vti cōsuerunt sub sera noc. ppter serā noctē. Rudētū n. naliter longa est. Persi. Fidor vt arcadiæ pecuaria rudere dicas, Systolē g fecit, Ruditus aūt proprie ē clamor asinor, vt grunitus porcor. Ranar aūt coax. q oia a sono vocis cōstare ē pposita. psepibus caueis. vbi alunt. Nō eni reuera psepia hn̄t. Dea scæ, p se, aut herbis potētibus sæua. Circe āt iō solis fingit filia, qz clarissima fuit meretrix, nihil sole clarius. hæc āt libidine sua, & blādiys hoies in ferinā naturā ab hūana deducebat, vt libidini, & voluptatib⁹ operā darent, vnde fabulæ datus est locus, Hora. sub domina meretrice fuisset turpis & excors. In vultus: ac ter. fe. Corrūpebātur eni i illis sensus, aīo nāq; manebat idē py paterētur tr. g ipy: q ptuleri. s. occidēdo solis arniēta. neptun⁹. vē. sple. ve. se. Physice locutus ē motu eni aq vētus creat, vt videm⁹ i hōbis. præter vada feruida, periculosa nauigātib⁹. & ē ibi mesis.

Donati expositio

Ordo

Diogenis dcm

Rudítus quid sit

sedes posuit. Alij dicũt in Italiã deuectã, promontoriũ, qđ inde Circeũ dicũt tenuisse, Hæc Dio. Quid vero poetæ de circe in Italia cõstituta referãt, alibi expsitũ ẽ: Home. aũt scribit eã oli insulã fuisse, quã Circe habitabat i loco edito circũ errabãt, & vrsi, & leones, quos illa veneficijs, cibo, & potu imixtis ex hoibus feras fecerat, ñ in hoies nõ sæuiebãt, sed veluti canes blandiebantur, illa socios Vlyssis i cena uertit i porcos, pter euryloccũ, q fraudẽ i ædificio esse suspicatus, nõ intrauit, intus texebat Circe tales telas, q̃les deæ texunt, & suauissime canebat. Cedrũ, hæc arbor nõ ea est, quã vulgo cedrũ appellamus, illã eni dicimus citriũ cuius poma maxĩa sunt, sz lõge alia duo eius gña, vt Plyni. pl3 lycia, & phœnicia Differũt folio. nã q̃ durũ. acutũ, & spinosum h3 oxycedros vocaẽ, ramosa, & nodis infesta, Altera odore pstat. Fructũ ferũt myrti magnitudine, dulcẽ sapore: ite maioris cedri duo gña. q̃ floret, fructũ nõ fert. fructifera nõ floret, & i ea antecedẽtẽ fructũ occupat nouus, Semẽ eius cupresso sile, qđ acedrelatẽ vocãt. Ex hac resina laudatissima, Materiæ ipsi æternitas, itaqz simulachra deoꝝ ex ipsa factitarũt. Cedrinus erat apollo e romæ seleucia aduectus. Hæc Plyn. Dioscorides aũt ait, Cedrus arbor ẽ. vñ fit pyx cedrina, Quædã est pua, spinosa fructu iunipero silis. Alia maior fructu eius cypresso silis, sed minor & cedrides vocaẽ, in mã maxĩa æterna putãt hebenũ, cypressũ, & cedriũ, in tẽplo Dianæ ephesiæ, qđ tota Asia extruẽte quadringẽtis annis pactũ ẽ, tectũ est ex cedrinis trabibus. Hñs, de cedro, Quod aũt inducat Circẽ cedriũ vrere, ab Homero ẽ. Ille eni in odyssea lib. x. de Calypso, vbi Mercurius a Ioue missus nũtius πῦρ μὲν ἐπ' ἐσχαρόφιν μέγα καίετο, τηλόσε δ' ὀδμὴ κέδρου τ' εὐκεάτοιο θύου τ' ἀνὰ νῆσον ὀδώδει δαιομένων. Succo ergo credri illis tpibus ad nocturna lumina vtebant. Aut eni Ply. cedri succus, q̃o fieret, diximus. Magni aũt est ad lumina visus, ni capitis dolorẽ iferret. Recte aũt meminit de succo cedri., nõdũ oleo in Italia nascẽte. Refert eni Fenestella, regnãte tarquino, nõdũ neqz in Italia, neqz in Hispania, neqz postremo in aphrica oleũ fuisse. Neqz illud ꝑteribo. Nã apud eũdẽ ply. inueniẽs illis tpibus nullũ adhuc vnguẽtũ fuisse. Sed nec ẽt thure supplicabãt, cedri tantũ, & citri suoꝝ fructicũ i sacris fumo conuolutũ nidorẽ verius q̃ odorẽ nouerãt. Cãtu aũt ad se hoies allicere Circẽ, allectosqz in varias feras conuertere, qd aliud h3, nisi q̃ q voluptuosæ vitæ deducunẽ, hoiem exuunt. Amittũt eni rõnẽ, qua sola hoies sumus, & ruunt in varias animi perturbationes, q̃ cũ rõnis priuatione perueniãt, brutoꝝ potiusq̃ hoim dicẽdæ sunt vlysses aũt nõ trãmutatus a Circe, q2 sapiẽs nõ nĩ nõ vincit voluptate. Verum cã, est: q̃ socij sui iã mutati in pristinã formã redeãt. nã & dũ recte agit, exẽplo malisẽ. q̃ redeãt ad meliorẽ vitã, & sua doctrina alijs, vt recte viuãt: psuadẽ põt.

Iamqz rubescebat radiis mare, & æthere ab alto
Aurora in roseis fulgebat lutea bigis.
Cum uenti posuere, omnisqz repente resedit
Flatus, & in lento luctantur marmore tonsæ.
Atqz hic Aeneas ingentem ex æquore lucum
Prospicit, hunc inter fluuio Tyberinus amœno
Vorticibus rapidis & multa flauus arena
In mare prorumpit: uariæ circumqz, supraqz
Assuetæ ripis uolucres & fluminis alueo.
Aethera mulcebant cantu, lucoqz uolabant.
Flectere iter sociis, terræqz auertere proras
Imperat, & lætus fluuio succedit opaco.

SERVI.

¶ In Roseis fulge. lu. bigis. Lutea est crocei coloris, vt Croceo mutauit vellera luto, vñ multi iũgũt in roseis. i. nõ rubicũdis. ne sit cõtriũ, tñ s3 Ho. dcm ẽ, q interdũ ῥοδοδάκτυλον aurorã iterdũ κροκόπεπλον dicit.. Cũ vẽti po. cũ ortu diei quiere. posuere eni ẽ quiere, sicut ꝯflãtes ferẽtes dicim⁹: vt nec ret vẽto mora ne q̃ ferẽn. i flãti. Oisqz re. re. Fla, ois. i. & q ri/pæ est, & q pelagi, q altanus vocaẽ. Tõsæ. remi dci a decutiẽdis fluctibus, sicut tõsores a tõdẽdis, & decutiendis capillis. Lucũ pspicit, in quo erat fluminis numẽ. Nã vt supra diximus, nũq̃ lucũ sine religiõe ponit. Hũc inter phũc. Terẽ. Dũ rus eo cœpi ego met mecũ inter vias. Est aũt crebra trõtonis elocutio. Amœno, vmbroso: sylnis circũdato. Multa fla. h. epitheto pprĩũ. Et sciẽdũ exitũ tyberini fluuij nãle nõ ẽẽ, nisi circa ostiã: vbi prima Aeneas castra ꝯstituit. Nã alr̃ nõ pcedit: qđ ait muroꝝ in pte sinistra, opposuere aciẽ. nã dextra cingitur amni. Nã postea in lauro lauinio castra fecit ingentia, quoꝝ vestigia adhuc videtur. Assuetæ ri. uo. Bono compendio vsus est. Aethera mul. cã. Leniebant. Corpora eni sunt elementa. vt diximus supra, nõ enim mulcetur, nisi quod corporale est. Supra ait, Totãmqz infusa per artus.

¶ Iamqz rubescebat radijs mare. Docet, q̃o pspera nauigatione tyberina intrauit ostia, succedẽtes p syluã amœnam, & auiũ ꝯcentũ. De qua re dicit Donatus sic, iãqz rubescebat. bonis auspicijs recepti sunt. s. pura luce, & pura aurora, & lenitate vẽti Hilaritas aũt auiũ populoꝝ lætitiã significat, est ergo ita igressus, vt elemẽta obseq, & aues venienti illi gratularentur. Circũ, supraqz. Sex descripsit ptes. Nã circũ significat dexterã, & leuã a tergo & añ. itẽ duas infra, & supra. infra ostẽdit cũ dicit. Fluminis alueo, supra cũ dicit. Aethera. m. Lætus ꝑpter tot felicia auguria. Hæc ille. Ordo est. iamqz. idest. & iam mare rubescebat radijs. i. solaribus p aurã diffusis, añ ortum solis: & aurora lutea. i. lutei coloris, q est subrube⁹ internixto. s. croceo: fulgebat ab alto æthere in bigis roseis. i. rosei coloris q2 aut nõ nisi diuinius lucis afferunt, luna, & aurora dicũr bigis inuehi sol aũt e3 quadrigis. cũ. i. postq̃ venti posuere. sup. se i. sedati sunt, & ois flatus resedit repente, & tonsæ. s. palmulæ, hoc est remi. luctãdo. s. sulcando, in marmore. i. mari marmorei coloris: aut i faciẽ marmoris strato. vnde addit lẽto. i. gete refluẽte, nõ turbato: nec ꝯmoto, seu agitato. Atqz æneas ꝓspicit, idest porro videt. hic. i. in hoc loco, aut hoc tpe: aut potius vtroqz, ex æquore, idest æquato mari, lucum. i. syluam, q̃ nõ cæditur, ingẽtẽ. i. valde magnã. Tyberinus. i. ipse tyberis flauus. i. flaui coloris, vñ prius ab albedine aquaꝝ albula dictus erat, prũpit. i. vi exit in mare. s. infer iter hũc. s. lucum. q vtrinqz erat fluuio. i. p fluxu, amœno. i. trãquillo (q̃ leue eius est, vnde in secundo. leni fluit agmine tybris, nã multũ commoditatis afferunt fluuij lenit fluentes, cum reductionẽ nauium facilẽ ꝓbeant) sed tñ flauus vorticibus rapidis: q2 in quibusdam precipitijs h3 vortices. i. gyros, & vertigines aquarũ rapidas: & harena multa, quas. s. cõcitant vortices. Volucres variæ, aut q2 omnes variæ sunt in coloribus, vnde alibi, pictæqz volucres. aut q2 variarum specierum, q̃. s. ꝯcentum ex varietate dulciorem reddunt assuetæ ripis, & alueo fluminis mulcebant æthera cantu. s. suo circum: idest p circuitum: hoc est añ retro, & vtrinqz. & supra. i. a parte superiori, qui. in ramis insidentes altiores erant, & volabãt luco. i. p lucũ. Et sup. æneas iperat socijs flectere iter. qđ i mari flectiẽ, q2 flectẽdo naues facimus iter, q̃ volumus, & aduertere terræ. i. ad terrã proras. i. anteriores ptes nauiũ, & ipse lætus, qđ signum erat boni omis: nã vbi in italiã pfecti uini læti inducunẽ socij, vt vix e cõspectu siculæ telluris in altum, vela dabant læti Et italiam læti socij clamore salutant. nũc aũt æneas inducitur lætus, cum in italiam peruenerat, quo significat, quod suis præstiẽt, & stulto intelligens quid intersit. succedit ergo lætus fluuio opaco, idest vmbroso. sylnis decumbentibus obtecto.

Nunc age, qui reges Erato, quæ tempora rerum
Quis latio antiquo fuerit status, aduena classem
Cum primum Ausoniis exercitus appulit oris
Expediam, & primæ reuocabo exordia pugnæ.
Tu uatem, tu diua mone, dicam horrida bella.
Dicam acies, actosqz animis in funera reges,
Tyrrhenamque manũ: totãque sub arma coactam
Hesperiam: maior rerum mihi nascitur ordo
Maius opus moueo. Rex arua Latinus: & urbes
Iam senior longa placida in pace regebat.
Hunc Fauno, & Nympha genitum laurente Marica
Accipimus Fauno Picus pater, isque parentem

Te

¶ Nunc age, &c. sccepturus q̃si nouũ opus, aggressurus videlicet arma, post vitã pscripsit. eiusqz i italiã aduẽ. noua facit inuocationes, quã ex homero fere trãstulit, eaqz attẽtos facit auditores, põdus rei significans tãtum, vt sine numinis auxilio ferre nequeat. Reges enim primo italiæ ad ea vsqz tpa meminisse ꝓdifficile visum est, cum bene gerẽdi q̃ bñ scribẽdi, aut dicendi studiosiores diu fuerint itali. De hac dicit Donatus sic. nũc agere exq̃sitis inuẽtionibus accumulat æneæ laudes. Facit. n. aduẽtus nouũ exordium. ut alia pars videatur esse errorum, alia gestoꝝ in italia, Sub imagine inuocationis ꝓpositionẽ fecit vt lectorẽ ipsius ordinis, quẽ habiturus esset, doctũ redderet Aduena. Magna aũt: q̃ peregrinus sua i alienis locis igẽti fultos substantia superauerint. Ergo ponitur, & Troiam defendere in suam onem aduersariã habuissent. Tu vatẽ. Vatea dicunt poetæ, q2 musaꝝ sacerdotes psitenẽ, & sunt vates q deorum rñsa ad hoies pferũt, & isti vates eiũr, p quos ut musæ loq phibeanẽ. vt dij p suos sacerdotes. Totã coactam,

Rut alia

al: a ppositionis pars, & plena feminibus laudũ æneæ. Quo/ niã tãtã pturationẽ Regũ parua manu supauit. Horrida bel/ la. Na & plura .& horreda. v lt mus autor, q: pnius fuit la/ tinus, a quo factũ est initiũ narrãdi. Ergo vltimus, vt i scala si descẽdas pmus ẽ sũmus, vltimus est imus Si ascẽdas ↄ fiet. sic Cice in rheto. inqt ab vltimo pncipio huius pceptiois, hic de latino ipm dicere sequẽtia indicat, q̃uis posset credi de satur no. priaqs, o. nõ nascẽdo: sed moriẽdo extincta sunt, & qd' ma/ gis dolẽdũ, i ea ætate extincta ẽ vñ spes cœperat. Multi: & q: vnica esset. & q: senis filia, ex quo regnũ: p dote. veniret. Ante oẽs. s. pulcherrimus, nõ aũt, añ oẽs petijt. Oĩa aũt supradicta i laudes sunt æneæ, ne ignobilẽ: aut sibi ipare ducere videat, qm̃ illã vicini sprecuissent. Vterq; a saturno est: ab illo enĩ iup/ piter: a ioue Venus, a venere Aeneas, sic a Saturno Picus a pico Faunus. a fauno Latinus, a latino hæc. Ergo par sanguis, sed virtus i ænea maior, Hæc ille. ¶ Ordo est. O erato) q̃ mu sa est, & s3 Seruius p calliope ponit, q̃ vt dicit poeta de inuen/ tis musaꝝ. Carmia calliope libris heroica mãdat: aut p ea, q̃ & Clio. q: Clio gesta canẽs trãsactis tpa reddit, inuenit enim historiã, q̃ nũc ptexere vult, erato aũt inuenit psalteriũ. vñ de ea dicit, Plectra gerens, erato saltat pede, carmine vultu, dici tur aũt erato ab amore s̃m quosdã, q: ἔρως ἔρωτος amor di cit: & præest rebus amatoriis, Satis est aũt vnam musaꝝ iuo casse p oibus, q: vna inuocata, cæteræ quoq; inuocatæ itel/ ligũtur, quo circa mutauit alibi nũc p dicẽs, vos o calliope p/ cor

Te Saturne refert, tu sanguinis ultimus author.
Filius huic fato diuum prolesque uirilis
Nulla fuit, primaque oriens erepta iuuenta est.
Sola domum, & tantas seruabat filia sedes.
Iam matura uiro iam plenis nubilis annis.
Multi illam magno e Latio, totaq; petebant
Ausonia, petit ante alios pulcherrimus omnes
Turnus auis, atauisq; potens, quem regia coniunx
Adiungi generum miro properabat amore.
Sed uariis portenta deum terroribus obstant.

SERVI. ¶ Nunc age, hic est sequẽtis opis initiuz antedicta enim pen/ dẽt ex supioribus. Sane erato p caliope posuit. Quæ te. i. e. q: vt supra diximus, s3 Lucre, tpa nisi ex rebus colligatur, p se nul la sunt. Latio, an q: duo sunt, vetus & nouuz, sicut & in iure le ctũ ẽ. Exordia pu. certa iteritũ. Actos. aut collectos, aut reuera cõpulsos. qd' est verisimile pp illud. lõga placidas i pace rege/ bat. Totãq; sub ar. c. collectã vt Tytire coge pe. Totã at h[...] lo lice dixit. Hunc fauno, & nym. ge. lau. ma. Accipimus, q: dam deus ẽ fatuellus, huius vxor ẽ fatua. I dẽ sunt faunus & fatua dicti aũt sunt a vaticinãdo. i. a fando, vñ & fatuos dic[...] in cõsiderate loquẽtes, s̃ faunæ, & fatuæ nomẽ q̃si asperũ fugit [...] poeta

Ordo

cor aspirate canenti) o erato sest. i. musa age adhortandi aduerbiu, expediam. i. expedite recitabo, q reges, sup. fuerit latio anti quo quod e iter tyrrhenu & circeu ab ostio tyberino capania vsus, & q tpa. i. qles dispones rex. aut qz tpa sine rebus no discernu tur, adiunxit rex vn Lucre. Tps enim p se nihil est, sed rebus ab ipsis cosequitur, sup. fuerit latio antiquo aut potius ordo e. q te pora reru. fuerit latio antiquo, sup tuc. i. qn exercitus aduena i. externus appulit primuz oris ausonys. i. italicis ad pte ea, q vf ausonia classem. s. hac de qua loqtur, eius. s. de quo propones, aut, arma, viru qz cano troiae, q primus ab oris. Italia fato pfugus, lauinaqz venit litora, Expediam ingt, & p i. reuocabo. s. ab obliuioe ad memoria exordia priae pugnae. i. q exordia fuerint pugnae. Tu ingt diua. i. q dea es, mone. i. inspirando vate. i. poeta (loqtur aut ad se) qdda vaticiny gen⁹ moliete. Na oblita in memoria reuocare ia diuini vr a, q futura pdicere, mone ergo vate. & ego dica bella horrida. q subsecuta sunt, z ego dica acies. i. exercitus in acie instructos, & reges actos ais. i. animositate in funera. i. morte sua: qz reuera, z latinus, & turnus, & aeneas iterysse dnr, z dica manu tyrrhena. i. copias tyrrheni populi, & tota hesperia. s. magna, hoc e ita lia coacta. i. copulsam, z cogregata, sub. i. ad arma. Maior ordo rez. s. gereda, no snias, aut vboz, nascit. i. orit, & ordiendus e mihi, & ego moueo. i. molior, & aggredior opus maius s. q pcedes. Incipit ergo narrare qsi dictate musa dices. Rex latinus. s. noie. ia senior. i. puectioris aetatis regebat arua, z vrbes placidas, agros, & oppida pacifica i loga pace, sed p intercidentia iterdu bella interrupta, aut postq bella gesserat latinus, subsecuta erat loga pax. Nos accipimus. i. adhuc quotidie audimus z intelligimus, hunc regem latinu genitum fauno. s. deo agresti. & marica nympha laurete. i. eius puinciae, vbi laureta erat, z laurete populi. Picus erat pr fauno, & is. s. picus refert. i. recitat, aut representat, vt sit maior eius laus, te o saturne, parentez. s. suuz. tu es vltimus. i. remotissimus a fine hoc e primus author sanguinis. i. generis latini, & etia aeneae, Na anchises ex dardano filio iouis ortus e, & venus filia fuit iouis, q fili⁹ fuit saturni. Filius & ples virilis nulla fuit huic, fato. i. voluntate, & pordinatione diuuz. i. diuoru, qz costituerat dy, vt p filiam aeneas regnu obtineret, & genus suuz Italico sanguini comisceret, nulla au fuit, qn aeneas aduenit, qz p qz, ipsa ples virilis, q fuerat, erepta est moriens pria iuueta. i. in flore iuuetae, sed sup filia. s. lauinia, sola. i. sine fre. suabat. i. coseruabat, aut possidebat domu. s. regia, & tatas qz regales sedes, exns ia matura viro i. maritali copulae, & nubilis annis ia plenis. s. ad matrimoniu. Multi. s. ppotetes viri e magno latio, & tota ausonia, petebat illa. s. vnica filia mrimonio, & turnus pulcherrimus an omnes alios petit, sup. ea, no dices. vt sentit donatus, petit an oes alios, qz multi an eu petierat, sed pulcherrimus an oes alios, petit ea exns potes auis, z atauis. i. maioribus suis: que diuz regia. i. vxor regis latini amata noie, pperabat. i. festinabat miro amore. i. desiderio adiungi. s. sibi, ac regi genez, hic est constituere maritu filiae: sed porteta. i. pdigia, & mostra deuz. i. deoru obstant. s. matrimonio, z coatibus amatae varys terroribus. i. terribilibus signis, quae consequenter recitat.

Laurus erat tecti medio in penetralibus altis
Sacra comam, multosqz metu seruata per annos.
Quam pater inuenti primas cum conderet arces.
Ipse ferebatur Phoebo sacrasse Latinus.
Laurentisqz ab ea nomen posuisse colonis.
Huius apes summum densae (mirabile dictu)
Stridore ingenti liquidum trans aethera uectae
Obsedere apicem. & pedibus per mutua nexis.
Examen subitum ramo frondente pependit.
Continuo uates, Externum cernimus, inquit. *Augur.*
Aduentare uirum, & partes petere agmen easdem
Partibus ex iisdem, & summa dominarier arce. *Poeta.*
Praeterea castis adolet dum altaria taedis.
Et iuxta genitorem astat Lauinia Virgo,
Visa (nefas) longis comprendere crinibus ignem.
Atqz omnem ornatum flamma crepitante cremari,
Regalesqz accensa comas, accensa coronam
Insignem gemmis, tum fumida lumine fuluo
Inuolui, ac totis Volcanum spargere tectis.
Id uero horrendum ac uisu mirabile ferri.
Namqz fore illustrem fama, fatisqz canebant
Ipsam, sed populo magnum portendere bellum.
At rex sollicitus monstris, oracula Fauni
Fatidici genitoris adit, lucosqz sub alta
Consulit Albunea, nemorum quae maxima sacro
Fonte sonat, saeuamqz exhalat opaca Mephitin,
Hinc Italae gentes omnisqz Oenotria tellus
In dubiis responsa petunt, huc dona sacerdos
Cum tulit, & caesarum ouium sub nocte silenti
Pellibus incubuit stratis, somnosqz petiuit.
Multa modis simulachra uidet uolitantia miris.
Et uarias audit uoces, fruiturqz deorum

poeta, & Marica dixit vxore fuisse fauno, q est dea littoris minturnensiu iuxta lici fluuiu Hora. inn ate maricae littoribus tenuisse liri: qd si voluerimus accipe vxore fauni marica, no pcedit. Dy eni topici. i. locales ad alias regiones nuq transeunt: sed potest dci ee p poetica licetia, laurete marica: ii sit minturnensiu. Dicut aly p marica venere intelligi debere cuius fit sacellum iuxta marica. i q erat scriptu [illegible] Sane Heli. latinu. Cir. & vlyx. filiu dicit. qd & ver, lagui dicedo. Solis aut specime, qz teporu ro no pcedit: illud accipiedu e Igin, q ait latinos plures fuisse, vt intelligamus poeta abuti noibu ii si iudine. Accipimus pp ter varias opiniones, hoc adiecit: vt Salu. Vrbe roma, sicuti ego accepi: condidere, atqz habuere initio troiani. vltimus, aut primus, vt supremu summu dicim⁹. prob. supreme Iuppiter. Primaqz oriens erepta iu p trasitu tagit historia, Amata eni duos filios voluntate pris aeneae spodetes sorore factione, interemit, vn & erepta dixit, qsi p vim. Fato aute dicit volutate. Na dy id fantur, quod sentiut, no vt hoies, de qbus lectu e: aliud clausum i pectore aliud i ligua promptu hre. Ia matura viro: ia plenis nubilis annis, no est iteratio, sz primus locutus e, i quo ex annoz rone: z ex habitu corporis aetas probatur. Primu ergo ad bitu, fm ad annos ptinet. Latio, latiu ps e ausoniae, vn dixit pus, qd min⁹ e, sic intulit, Totaqz ausonia. Petit an alios, aut an alios petit, aut certe pulcherrim⁹ an alios. Miro amo. noua intemperantia. Sed verus propter apes, & incendium, & pp ter oraculum fauni. portenta. signa sunt media. nam & bona, & mala sunt portenta.

Faunus & fauna vicecla.

Portetus quid sit

Laurus erat. Recita. vt dixit, quibus portetis impediebatur amata ab inceptis suis, vnde dicit Donatus sic. Laurus ponit portenta, quibus connubium Turni prohibebatur, Viruz, no dixit cernimus viru veluti praesente, sed cernimus virum externu aduetare. Haec ille. Ordo est Laurus i. arbor sic dicta erat in medio tecti inter tecta regiae domus in altis penetralibus: sicut in claustris nuc videmus saepe, existens sacra coma. i. hns coma, hoc e frodes sacra, & seruata. i. obseruata metu. i. religioe p multos annos: qua. s. lauru, ipse latinus pr. s. lauiniae inuentam. i. qz inuenerat, cu coderet primas arces. s. regiae circa laurum illam ferebatur. i. dicebat sacrasse phoebo. i. apollini: cui laurus cosecratur, quia in eam versa fingitur daphne amica eius, aut qz semper viret, aut qz vt de praeparatione eua. sentit eusebius, phoebus etiam sol est, qui vim resistendi calori lauro infundit vsqz adeo: vt Plinius dicat, fulmine no tagi, qui ea munitus sit. in gratia quoqz augusti haec recitat, q se pro apolline gessit. & apollini aedem dicauit. & ferebatur posuisse. i. instituisse ab ea colonis. i. habitatoribus eius loci, nomen. s. laurentis (Est ergo laureus hic accusatiui casus pluralis numeri. sicut, Aenesdasqz meo nomie de nomine fingo) ab ea. s. lauro. Apes vectae erant. & aduolauerant trans aethera liquidu. i. summu aere: vt de loge venisse significentur, sup. cu ingenti stridore, obsedere: densae. i. existetes condensae, z in vnum collectae, summu apice. i. cacume, huius. s. lauri dictae, mirabile dictu. i. q res est mirabilis dictu. & pedibus. s. earum nexis. i. coplicatis, p mutua. i. per mutuas intricationes. z coplicationes, examen subitu. i. collectio apuz in more vuae condependetiuz subito apparens pependit, sup. de ramo frondente. Vates. i. diuinus, & alti speritus, vt augur, vel auspex: ingt cotinuo. i. statim viso illo portento: nos cernimus vir. i. genez aut maritu, externu aduetuare, & agmen. s. viroz petere easde partes ex ysdez partibus. i. ex eodem mari infero, ex quo apes aduenerat, aduenire: & dominarier. i. dnari. pp ter certitudinez autez de futura loqtur, qsi de presenti, supple in summa arce, sicut vez apes summuz apicez obsederant. Praeterea. pter dcm portentuz. dux. s. latinus adolet. i. incendit altaria taedis castis. i. & ipollutis, & du lauinia virgo astat iuxta genitorem. ipsa sup. visa est nefas vr, & belluz portendere cruentuz coprehendere ignez logis crinibus, q res claritatem eius, ad qua pductura erat, indicabat, atqz visa est cremari oem ornatum.

ASCEn.

Donati expositio

Ordo.

Cur laur⁹ fulmie no tangitur.

Colloquio

Colloquio, atq; imis Acheronta affatur auernis.
Hic, & tum pater ipse petens responsa Latinus
Centum lanigeras mactabat rite bidentes,
Atq; harum effultus tergo, stratisq; iacebat
Velleribus subita ex alto uox reddita luco est,
Ne pete cõnubiis natam sociare Latinis
O mea progenies, thalamis neu crede paratis,
Externi ueniunt generi, qui sanguine nostrum
Nomen in astra ferant, quorumq; a stirpe nepotes
Omnia sub pedibus, qua sol utrunq; recurrens
Aspicit Oceanum, uertiq;, regiq; uidebunt,

SERVI. Laurus erat, latinus post mortẽ lauini fr̃is eũ lauinũ ãpli/ficaret, ab iucta lauro laurolauinũ appellauit. i penetralib⁹. Penetrale ẽ oĩs interior ps domus, vñ laurũ fuisse in penetralib⁹ nõ ẽ mira. Metu, Religiõe q̃ nata ẽ p timorẽ. pm⁹ cũ cõderet arces, pria circa laurũ. f. Nã iã ciuitas fuerat. trãs æthera, æthere ẽ p aere posuit: obsedẽ apicẽ, vbñ oppugnatiõis ẽ futuræ: pmutua, inicẽ, & ẽ absoluti. Melissus, que apib⁹ scripsit, duob⁹ pedibus se tenẽt, & duabus aliis se substinẽt. Vates diuin⁹, p q̃ ãt arte nõ dixit, nec nomẽ ei⁹. Sz d ãt itelligie dictu rio eũ qbusdã dixisse futura, pies petẽ agmẽ easdẽ, itelligim⁹ ab isero mari apes venisse, vñ troiãi. Partes ãt easdẽ. sũmitates rex petere dicit. sicut apes apicẽ lauri. Qđ aũt in lauro sedere: ondit aduenar futura victoria.

Haec responsa patris Fauni, monitusq; silenti
Nocte datos non ipse suo premit ore Latinus,
Sed circum late uolitans iam fama per urbes
Ausonias tulerat, cum Laomedontia pubes
Gramineo ripæ religauit ab aggere classem.
Aeneas, primiq; duces, & pulcher Iulus
Corpora sub ramis deponunt arboris altæ.
Instituuntq; dapes, & adorea liba per herbas
Subiiciunt epulis (sic Iuppiter ipse monebat)
Et cereale solum pomis agrestibus augent.
Consumptis hic forte aliis, ut uertere morsus
Exiguam in Cererem pœnuria adegit edendi.
Et uiolare manu, malisq; audacibus orbem
Fatalis crusti, patulis nec parcere quadris.
Heu etiam mensas consumimus, inquit Iulus.
Nec plura alludens, ea uox audita laborum
Prima tulit finem, primãq; loquẽtis ab ore
Eripuit pater, ac stupefactus numine pressit.
Continuo salue fatis mihi debita tellus.

Stirps quõ sic/ciatur.

Poeta.

Iulus

Poeta.

Vosq;

Vosq; ait o fidi Troiæ saluete penates.
Hic domus, & patria est, genitor mihi talia namque
(Nunc repeto) Anchises fatorū arcana reliquit.
Cum te nate fames ignota ad littora uectum
Accisis coget dapibus consumere mensas.
Tum sperate domos defessus, ibique memento
Prima locare manu: molitique aggere tecta.
Hæc erat illa fames: hæc nos suprema manebat
Exitiis positura modum.
Quare agite, & primo læti cum lumine solis
Quæ loca, qui ue habeant hoies: ubi mœnia gentis
Vestigemus, & a portu diuersa petamus.
Nunc pateras libate Ioui, pcibusque uocate
Anchisen genitorem, & uina reponite mēsis.
Sic deinde effatus, frondenti tempora ramo
Implicat, & Geniumq; loci, primamq; deorum
Tellurem: Nymphasq; & adhuc ignota precatur
Flumina tum Noctem. Noctisque orientia signa.
Idæumque Iouē, Phrygiamque ex ordine matrem
Inuocat, & duplices cœloque, Ereboque parentes.
Hic pater omnipotens ter cœlo clarus ab alto

Intonuis

mis agrestibus, vt.i. postq̄: penuria edēdi.i.inedia, & defectus edulijs adegit.i.impulit, hic.i. hoc tpe, & loco alijs.s. edulijs psum ptis.i. comesis forte adegit dico vtere morsus in cererē exiguā .s.in quadras, & violare manu.s. frāgendo, & malis .i. maxillis, aut mandibulis audacibus: orbē.i. frustū panis in orbe, vt super ipsum obsoniū ponat, incisi crusti.i. ptis duriores, & exterioris ipsius panis fatalis .i.a fatis, vt ita absumatur pulsi, nec parcere quadris.i. frustris in formā quadratā incisis, patulis .i. aptis: & in latū incisis, iulus inqt heus, q̄ volētis vox est (Alij tū legunt, heu: & dicūt monosyllaba nō absumi a vocabulis sequentibus, qd' & verū est) nos consumimus ēt mēsas, qz vt dixi, non habebant tabulas, sed loco earū fecerāt orbes, aut quadras expane, quos, aut quas sup herbas ponebāt .q.d. nō solū cibos, sed & mēsas consumimus, nec sup. erat alludēs plures.s. ad oraculi conformitatem.i. non plura dicebat, q̄ oraculo rñderent. sed ea vox audita (quia dixerat Celœno. Sed nō ante datam cingetis menibus vrbem q̄ vos dira fames, nraeq; iniuria cædis Ambesas subigat malis absumere mensas (qz ergo audierant. quod celœno minata erat . ea vox audita tulit .i. attulit prima finem laborem .i. spem de fine laborum, aut qz pp spem tam certam laborosi non erant: at pater .s. eam vocē primam ab ore.s. ascanij loquentis, acpressit .s. eam vocem.i. suppressit, vt posset ipse precari stupefactus numine .i. oraculi fide, & miraculo, aut pressit eam.i. continuo subsecutus est eā sequentibus verbis. Continuo, &c. Recitat, quo eam vocem psserit æneas, & quo sermone psecutus sit, vtq; pactis sacrificys epulas instaurabāt troiani, intelligētes, se iā intrasse terrā fatis sibi debitam, & sæpe pmissam. Licet autē nō legatur An

chisco

Intonuit radiisq; ardentē lucis, & auro
Ipse manu quatiēs ostēdit ab æthere nubē.
Diditur hic subito Troiana per agmina rumor
Aduenisse diem, quo debita mœnia condant.
Certatim instaurant epulas, atq; omine magno
Crateras læti statuunt, & uina coronant.
Postera cum primo lustrabat lampade terras
Orta dies, urbemq;, & fines, & littora gentis
Diuersi explorant, hæc fontis stagna Numici.
Hunc Tybrim fluuium, hic fortes habitare Latinos.

chises dixisse id signum fatalis terræ, tamen satis est q nūc dicit ipsum dixisse, quia potuit multa dicere: quæ poeta non posuit. Libēius aūt cōprobat fidē Anchisæ q̄ celænus harpyæ, sȝ & ipsa pdixerat, qz mōstris, ꝛ diris, furiisq; fidē adhibere nō

Quæstio cū solutione

sȝ, qd̓ & saluator nr̄ docuit nolēs a demoniis testificari, sed & ethnici eā prudētiā habuerūt. Oritur dubietas magna, quō dicat nūc anchisen famē pnūtiasse, cū in. iii. dixerit, Sola nouū, dictuq; nefas harpya celæno Prodigiū canit, ꝛ tristis denūciat iras, Obscœnāq; famē. si. n. sola harpya denunciauerit famē, qd est qd̓ nūc de Anchisa cōmmiscet, pserti cū paulo post mortuus dicat. Sȝ potuit ēt moribūdus id pdixisse æneæ, verū ad eas angustias pfugiēdū est, sȝ ad eā gnalitatē, q̄ dictū est in fine sexti. Exin bello viro memorat, ꝛc. Et quo quēq; mō fugiatq;, feratq; laborē. Inter cæteros. n. labores potuit, & famis hui⁹ meminisse

Ordo

Dona. hic ablatus est. Ordo igit est. Aeneas sup. ait pti nuo, o tellus debita mihi fat. i. ex fatoꝝ pmissiōe, ꝛ pcessiōe, salue. i. sis salua: & vos o fidi penates. i. dii: domestici Troiæ, saluete. Dom⁹. s. stabilis, & firma, & pria. i. regio ppria nobis colēda, est hic. s. quo nūc appulsi sumus. Nāq; ego repeto. i. memoria reuoluo nūc, qd̓ sup. Anchises genitor. s. me⁹ reliqt mihi. s. moriēs, aut post mortē apd̓ inferos hæc arcana. i. secreta fatoꝝ dicēs sup. o nate, cū. i. qn̄ fames coget te vectū ad ignota litora ꝯsumere mēsas. s. sup q̄s cibū ponēs, & hoc dapib⁹. i. obsoniis accisis. i. circūcisis, ꝛ corrosis ita vt nihil reliquū sit, memēto tū. i. tūc defessus sperare domos, ꝛ locare ibi manu. s. tua, ꝛ moliri. i. munire, cū molimine aggere. i. mœnib⁹ pma tecta. i. prima castra, aut pmā vrbē, hæc erat illa fames. s. quā pr̄ pdixerat, hæc manebat nos suprema. i. vltima, positura modū. i. finē exitiis. i. erūnis & calamitatibus. Sūt q legāt hæc nos superare mācebat sȝ nō stat ꝯtextus, Quare. i. q̄ de cā agite. Adhortādi vox, ꝛ nos læti vestigemus. i. exploremus cū pmo lumine solis. i. vt pmū sol crastinus ortus fuerit, q̄ loca sup. hæc sint, ve p vel q homines habeāt. i. habitēt, sup. ꝛ vbi, sup. sint mœnia gētis. i. huius ppl̄i ꝛ petamus diuersa. s. loca a portu. i. ab hoc loco. Libate. i. offerte degustātes: nūc Ioui. s. fatoꝝ authori. pateras. i. vina e pateris, & vocate. i. inuocate pcib⁹ genitorē anchisen q. s. nobis talia significauit, & reponite. i. iterū ponite, & multiplr̄ supponite vina mēsis, hn̄ vina: qz panis deerat, Ipse effatus sic iplicat. i. cingit, & inuoluit dein de tēpora. i. coronā capitis sui ramo frōdēti. i. viridi, & pcat. i. adorat, ꝛ inuocat, geniū. i. deū topicū, ac virtutē generatiuā loci, & tellurē pmā deoꝝ, qz mr̄ deū dr̄, ꝛ nymphas, ꝛ flumina adhuc ignota. i. deos fluminū adhuc ignotos. tū. i. deinde post deos locoꝝ inuocat noctē, & signa noctis orientia: ꝛ iouē idæū. i. q apud idā colebat in phrygia, lȝ ēt colebat in creta, qz seqtur & mrem phrygiā. s. cybelē ex ordine qz pmas reuerētia debebat Ioui, & inuocat duplices parētes. s. suos cœlo. i. venerē matrē, q̄ erat in cœlo, & erebo. i. anchisen prem, q erat apud inferos. Pr̄ oipotēs. i. iupir, significās eius se preces exaudisse clarus. i. lucidus, aut manifestus, aut aer serenus intonuit ter ab alto cœlo. i. aere, & ipse q̄tiēs manu oñdit ab æthere nubē ardētē. i. resplēdētē radiis, & auro. i. fulgore lucis. Rumor dedit. i. deducit, & diuulgat hē. i. iā subito p agmina troiana, diē, quo ꝯdāt mœnia debita. s. fatis pmittētib⁹: aduenisse, & ideo ipsi instaurāt. i. ex nouo instituūt, qz priores defecerāt certatū. i. cū certamie epulas, atq; ipsi læti magno omine statuūt. i. ꝯstituūt crateras. i. magna pocula, seu vasa vinaria, ꝛ coronāt vina. Cū. i. postquā dies postera orta, lustrabat. i. inspiciebat. & purgabat terras, pma lāpade. i. pma luce solis. ipsi diuersi. i. in diuersa abeūtes, explorāt vrbē, ꝛ fines, & litora gētis & sup. inuenīūt ꝛ explorādo ab incolis discūt, hæc sup. eē stagna numici fontis. i. q nūc lacus, sȝ olim aquas multas effundebat, instar: fluminis, ꝛ hunc fluuium, supple esse tybrim, & latinos. s. populos fortes habitare hic. i. in his regionibus.

SERVI.

Monitusq;, alibi monita: dixit vt Carmētis nymphæ monsta, & deus. a. ab. Nō ipse suo pre. oia. Quo a se repelleret generos. Sed circū late volitās. Tmesis est: circūuolitās. Adorea. i. ador pp genus farris. Liba aūt sunt placētæ de farre, ꝛ melle & oleo sacris aptæ. Subiiciūt: supponūt in epuloꝝ locū. Ipse q p harpyis vaticinat⁹ est, vt Quæ phœbo pater. o. Et cereale solū. Solū dr̄ oē, quod aliqd sustinet, vn̄ de mari supra ait, Subtrahiturq; solū, sicut nūc panitias mēsas. i. epularū sustētaculū solū vocauit Forte aliis, abūdat forte. Fatalis, crusti, ad negociū respexit æneæ, cui hic erat finis laborū: crustū aūt, & crusta neutro dicimus: de his, q̄ comedi possunt. Hor. Vt pueris olī dāt crustula blādi doctores. Iuuenalis Nos colaphū incutimus lābēti crustula seruo. Fœminino aūt gn̄e fragmēta dicimus: q̄ nō sunt esui, vt perescūt subitæ currētī in flumine crustæ. Quadris aut mēsis, ꝛ est antonomasia, nā supra orbē dixit, aut quadris fragmētis accipiamus vt Iuue. vt bona summa putes aliena viuere q̄dra. Adludēs, aut vacat ad, & ludētē signt certe adludēs ad respōsi fidē, vba cōponēs. Laboꝝ finē. s. marinoꝝ, nā i terra multa passurus est, vt ait Sibylla. Sed terræ grauiora manēt Primāq; loquētis ab. o. E. p. Hoc est, ad huc loquēte Ascanio, intellexit famē, quā fata pdixerāt. Numie pssit oraculi fide ab Heleno, & anchisa pdicti pssit aūt vocē Ascanii, quo posset ipe numina depcari. Fatis mihi debita tel. bona periphrasis est. ne fatalis diceret, qd̓ est mediū, & in pcib⁹ nihil eē dz ambiguū. O fidi æneæ. s. & nō Troiæ, quā nequiere suare. Hic domus, aut familia, vt da ppriā thymbræe domū, aut ordo est. Hic pria, hic domus, aū. n. pria est q̄ dom⁹. Accisis, vndiq; ꝯsumptis, ꝛ hē est apud nos ac, qd̓ Græcos am. Hæc erat illa fames, ac si dicēt hē fuerat timēdū piculū, qd̓ piculat erminat. Hēant. hitēt. hē. n. frequētatiuū ē ab eo, qd̓ est hēo. Vbi mœnia gētis, lauro lauinū signt. Nūc pateras libate ioui. ab eo qd̓ dtiet id. q otiet. Anchisen genitorē. Bn̄ Iouē, ꝛ Anchisen, q cā oraculi fuerūt. Repōite mēsis, aut timore vboꝝ Ascanii iter rupta nouitate: aut repōite frequēter pōite. i. crebro libate. Tparamo iplicat, dieb⁹. n. festis ita epulabātur. Geniūq; loci. Apollinē vult intelligi, i tutela enī ei⁹ tota fuerat regio: vt Laurentis ab ea nomē posuisse colōis aīr iniquū est: si cū oēs inuocaret, Apollinē ptermittat. presertim cū Helenus dixerit. Aderitq; vocatus apollo. Primāq; deoꝝ, Tellurē, qz ipa ē mater deoꝝ. Nymphasq;, ꝛ adhuc ignota pcat: Flumia, bonū ordinē seqt, Sic alibi, nymphæq; laurētes nymphæ gēus amnib⁹ vn̄ ē. Noctēq;: noctisq; oriētia signa q̄ noctē sequūt, vt nympha & flumia, iuocat. n. sibi ꝯiūcta. Phrygiāq; ex ordie mrēz, aut cōtigue, qz idæū dixerat Iouē aut certe ex ordie. i. more solēni Et duplices duos. Cœlo aūt Venerē, erebo Anchisen Cœlo clarus ab alto, in serenitate, qd̓ ē augurii, nā nubib⁹ fulmi cāē, radiis & auro, radiis aureis Ardētē nubē, alii fulmen ardētē nubē dicūt: vt Lucanus, Atq; ardētes aerseolo, quos h loco secut⁹ ē, alii dicūt fulmē eē aeris scissionē, ardēt rimā, q̄s alibi seqt dicēs, ignea rima micās pcurrit lumie nymbos. Certati istaurāt epulas, hē ē Et via repōite mēsis. Vīs coronā p pateria, vt alibi. Magnū cratera corona induit, magno āt oie cœlesti dīt alibi, nā te maiorib⁹ ire p altū. Auspiciis māifesta fides. Hæc fontis stagna nūci, ista iā ab incolis discūt, qd̓ aūt ait fontis stagna, verum est, nam Numicus ingens ante fluuius fuit: in quo repertum est cadauer Aeneæ. & consecratū, post paulatim decrescens in fontē redactus. q & ipse siccatus est sacris interceptis. veste. n. libari nō nisi de hoc fluuio licebat

Tum satus Anchisa delectos ordine ab omni
Centum oratores augusta ad mœnia regis
Ire iubet, ramis uelatos Palladis omnes.
Donaq; ferre uiro pacēq; exposcere Teucris
Haud mora festinant iussi, rapidisq; feruntur
Passibus, ipse humili designat mœnia fossa.
Moliturq; locum primasq; in littore sedes
Castrorū in morem pinnis, atq; aggere cingit.
Iamq; iter emensi turres, ac tecta Latini
Ardua cernebāt iuuenes muroq; subibāt.

ASCEN.

Tū satus. &c. Docet, quō legionē istituit æneas, & missis cētū oratorib⁹ ad latinū regē ipe interea ex fatoꝝ pmissiōe pmæ vrbis iecit fundamēta, vt si forte expellē velit latinus, hēat q̄ resistat Describat præterea patriæ morem: & domus augustæ. idest augurio conseeratæ: hoc est regiæ superbam, & magnificam extrusionem. ꝛ egregia decora: de quibus rebus hæc sunt.

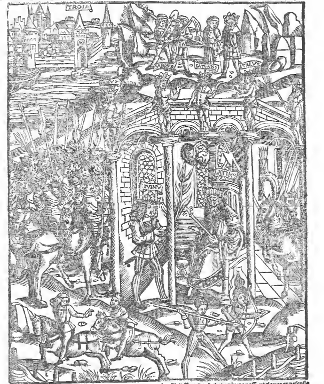
Dōati expositio

Donati verba. Tum satus anchisa, q̄uis fatis fideret, tn̄ humanitatis officium putauit, ad regem legatos mittere, ne ob superbiā alienos fines inuadere videret tn̄ nō expectato de pace rn̄so, vrbē designat, tm̄ spē in fatis reposuerat, Turres ac tecta pmo. n. altiora ædificia, deinde cū ppinquis accedit, humiliora cernunt. In puluere, qz ibi melius aīalis domāt: vbi difficilior tractus est ictu, vt nō ferirēt inuicē, sed vt destinata pcurrerēt viros igētes. ignota veste. nā ex impmeditata re pturbato aio putauit

Ante

Ante urbem pueri, & primæuo flore iuuentus
Exercitar equis, domitatq; in puluere currus.
Aut acies tēdūt arcus, aut lēta lacertis
Spicula cōtorquet, cursuq; ictuq; lacessunt.
Cu puectus equo longæui regis ad aures
Nuntius ingentes ignota in ueste reportat

putauit se vidisse illos vltra humanā formā. Extollit autē regiā Latini a pulchritudine ædificij, & ab ornatu triumphali, non vt a pictura fabularum. Augustū, vel q̄a domus fuit regum vel q̄a reges ipsi sibi regnandi auspicia sumebant. illic.n. ptātē sumebant, & faces erigebant. Ex ordine. ita vt nati fuerāt. Cedro Ex cedro factæ, quia hoc lignum cariem non sentit. vel cedria vnctæ, quæ ligna conseruat. Aliqz ab origine.r. Refert se a specialit' ad generalitatem, & vt compendio vteretur, & numerum augeret. In generalitate.n. infinita æstimatio est, & plus

Aduenisse uiros, ille intra tecta uocari
Imperat. & solio medius consedit auito.
Tectum augustū, ingēs, centū sublime colūnis
Vrbe fuit summa, Laurētis regia Pici.

intelligit q̄ veritas habet, vulnera passi, vt glorias ex defensione libertatis ostenderet. In postibus ar. Indicia hæc sunt virtutis. Curuæq; scilicet. Omnia sine numero posuit vt plus arbitraremur, Ingentia, vt ostendat q̄to labore retracta sint. Carinæ, vt appareat & nauali bello illos vicisse. Lituum.i. regium baculū

baculũ, in quo pſtãs ẽt eſſet dirimẽdaꝝ litiũ. Parua vel qꝛ tales extat, aut nõ magni ꝑtij, qꝛ veteres nõ erant ambitioſi cultus Aurea: ironice q̃ſi intelligat̃ peſſima, ꝛ indignationẽ citat, q̄ ta lẽ viꝝ ita tractaſſet. hæc ille.

Ordo

℄ Ordo aũt eſt Satus .i. procreatus, ꝛ cretus, aut ꝓgenitus anchiſa .ſ. æneas iubet cẽtũ .i. ſic cẽtũ ora tores delectos ab omni ordine .i. ex omni q̃litate dignitatis, ire ad mœnia regis .ſ. latini auguſta .i. augurio ꝯſecrata, oẽs vela tos ramis palladis .i. oliuæ paciferæ, cuius inuẽtrix dr̃ pallas, & iubet, ſup. eos ferre viro .ſ. latino dona, & expoſcere teucris pacẽ .i. amicitiã, ꝛ ꝯcordiã: ac terræ ꝑmiſſionẽ. Haud mora ſup. ſit ipſi .ſ. oratores, iuſſi feſtinãt, ſup. ire: & legationẽ ſuã ꝑficere & ipſi rapidi .i. ꝑcipites ferunt̃ paſſibus .ſ. magnis, Ipſe .ſ. æne as author legationis, ꝛ ꝑnceps eius, deſignat mœnia humili foſ ſa .ſ. aratro inducto ſulco, ꝛ molit̃ .i. molib⁹, & vallis munit lo cũ, & cingit in litore pinnis .ſ. vallis acutis, atq; aggere .i. terra aggeſta, atq; accumulata ꝑmas ſedes .i. habitatiões, atq; op pidũ ꝑmũ in morẽ caſtroꝝ .i. vt caſtra metari ſolẽt Et iã ipſi ora tores iuuenes, qꝛ ſenes in ſicilia manſerãt, & vt formidini ſint, magis ꝯgrui erãt, iuuenes emẽſi iter .i. viã eũdo emẽſi cerne bãt turres, atq; ardua tecta latinoꝝ. hypmeter eſt v̄ſus, ſ; ſylla ba ſupans abſumit̃ vocali ſequẽti, & ſubibãt muro .i. ſub mu rũ, aut imminebãt muro: & ibãt q̃ſi ſub muro. pueri & iuuentus ꝑmæuo flore .i. in ꝑmo flore, æui ſui exercẽtur eqs, & domitãt currus .i. equos currẽtes in puluere. qꝛ ilhc facilis laſſant, ꝛ laſſi domant̃, aut tẽdũt arcus acris .i. fortes, ꝛ acriter expellẽtes ſa gittas. aut ꝯtorquẽt lacertis .i. brachijs ſuis, ſpicula .i. iacula. & haſtilia lẽta .i. tenuia, ꝛ flexibilia, ꝛ laceſſunt .i. fatigãt, & impel lũt ipſa, ꝛ curſu, & ictu .i. ſimul ex impetu curſus, ꝛ brachioꝝ vi ribus, ſup. tũc, quũ .i. q̃n nũtius .ſ. explorator, & obſeruator li mitũ puectus equos, cũ ipſi pedites eſſent, reportat ad aures regis lõgæui, viros ingẽtes .i. valde magnos aduenisse in veſte ignota: ille .ſ. rex imperat: ſup. eos vocari intra tecta, & ꝯſedit .i. ſedem accipit medius .ſ. in ſolio auito .i. ſede regali ab auis fre quẽtata, q̄ ſolido lapide, aut ligno, ne qs adoraret eos factã ſo liũ vocabãt Deſcribit deinde domũ regiã, & ſitũ eius, dicens, Tectũ fuit, ſup. in vrbe ſumma .i. ad arcẽ vrbis, auguſtũ .i. au gurio ꝯſecratũ. ingẽs .i. valde magnũ, ſublime .i. erectũ cẽtũ co lũnis, ex hĩs regia pici laurẽtis .i. laurẽtibus ornatis, ex hĩs horrẽ dũ .ſ. tectũ, ſyluis .i. lucis vicinis, & religiõe .i. anxia obſeruãtia parẽtũ, Omẽ .i. fauſtũ initiũ erat regibus accipere hic .i. ab hoc tecto ſceptra .i. inſignia regalia, & attollere ꝑmos faſces .i. cõſti tuẽ primos lictores, q̄ faſces ferãt, hoc erat illis curia, hẽ erat illis tẽplũ: aut hẽ tẽp'ũ erat illis curia: ſed ꝑor mod⁹ melior eſt. Hæc erãt ſedes epul' ſacris .i. ſolẽnib⁹, vt parẽtatõib⁹ ꝛ viſceratiõi b⁹ & feſtoꝝ dieꝝ cõuiuijs, & pres .i. proceres, ꝛ ſenatores, ſoliti, ſup. erãt ꝯſidẽ hẽ mẽſis ꝑpetuis .i. cõtinuis, ꝛ ſine itermiſſiõe ꝑ teſis: ꝛ hẽ ariete cæſo .ſ. ad ſacrificiũ in ianua palatij feſtis dieb⁹ faciẽdũ. Quin etiã .i. inſup effigies .i. ſtẽmata aut reuera ſimula chra veteꝝ auoꝝ aſtabãt veſtibulo .i. ꝑrio itroitu, ex cedro an tiq̃, qꝛ cariẽ neſcit, ꝛ ſuccus eius vĩ cõſeruatiuã hẽt: effigies .ſ. Italus, & pr̃ Sabinus vitiſator .i. q̄ ꝑmus apđ Italos vitẽ ſeuit, aut plãtauit ſeruãs ſub imagie .i. ſimulacro ſuo falcẽ curuã, q̃ .ſ. vitẽ putar̃ docuit: & ſaturnus ſenex, ꝛ imago Iani bifrõtis q̄ ꝑ mi reges Italiæ memorant̃. ꝛ alij reges ab origine, q̄ paſſi ſunt vulnera martia .i. q̄ petierũt i bello pugnãdo ob priaꝫ .i. ob ſa lutẽ priæ. Præterea multa armo pẽderi poſtib⁹ ſacris .i. arma dijs cõſecrata ſuſtinẽtib⁹, vt currus captiui .i. quos captiuis ab ſtulerũt, & ſecures curuæ, & criſtæ capitũ .i. galearũ, q̃ capitũ ſunt munimẽta, ꝛ igẽtia clauſtra .i. repagula: & veſtes: ac ferræ portaꝝ .ſ. vrbiũ captaꝝ, & ſpicula .i. iacula, & clypei, & roſtra .i. enſimẽta ærea, aut ferrea ĩ ꝑorib⁹ ptib⁹ nauiũ. erepta carinis .i. nauib⁹ a pte totũ accipiẽdo: qꝛ ꝑrio poti⁹ eripiunt̃, ipſe .ſ. rex, & ſacerdos, atq; augur picus. domitor equũ .i. equoꝝ .i. q̄ quo ad libitũ equo vti ſciebat i bello, q̄ grece ἱπποδάμος dr̃ ſede bat .ſ. i ſculpturis, ſuccinctus lituo .i. baculo augurali curuo .ſ. q̃ loca tẽpli deſignabat, & trabea .i. veſte augurali, pua .i. breui, vñ ſuccinctus dr̃ gerebat ancyle .i. breue ſcutũ circũciſuꝫ ſile an cyli, q̃d tpe numæ cecidit, vt hic caſtius, & doctius recitat Ser. q̃ ſupra vbi a Beroal. rephẽſus ẽ. gerebat dicit leua .i. ſiniſtra, qꝛ dextra lituũ tenebat: quẽ .ſ. picũ cõiux aurea ꝑ irriſionẽ .i. ſa ne pulchra: ꝛ ꝑcioſa .ſ. Circe, q̄ cõiux nõ erat, ſed eẽ volebat, ca pta .i. irretita cupidĩe .i. amore, aut cupiditate amoris, fecit auẽ percuſſum, id eſt ꝑcutiẽdo ſeũ virga .ſ. magica, & faſcinatoria, ꝛ verſuꝫ, id eſt traſmutatũ, venenis: id eſt veneficio eius, ꝛ ſpar ſit alas .ſ. pici in picum auem mutati, coloribus .ſ. varijs, viri dibus, & ſub rubeis, atq; ſubcroceis qualis hodie cernitur, vo citur q; picus martius, q̄ roſtro arbores cauat.

Hypmeẽ v̄ſus q̄ ſit

Horrẽdum ſyluis: & relligione parentum.
Hic ſceptra accipere. & primos attollere faſces
Regibus omen erat, hoc illis curia templum.
Hæ ſacris ſedes epulis, hic ariete cæſo
Perpetuis ſoliti patres conſidere menſis.
Quin etiam ueterum effigies ex ordine auorum
Antiqua ex cedro, Italuſq;, paterq; Sabinus
Vitiſator, curuam ſeruans ſub imagine falcem.
Saturnuſq; ſenex, Ianiq; bifrontis imago
Veſtibulo aſtabant, aliiq; ab origine Reges.
Martiaq; ob patriam pugnando uulnera paſſi.
Multaq; præterea ſacris in poſtibus arma.
Captiui pendent currus, curuæq; ſecures.
Et criſtæ capitum, & portarum ingentia clauſtra.
Spiculaq;, clypeiq;, ereptaq; roſtra carinis.
Ipſe Quirinali lituo, paruaq; ſedebat
Succinctus trabea, leuaq; ancile gerebat.
Picus equum domitor, quem capta cupidine cõiunx
Aurea percuſſum uirga, uerſumq; uenenis
Fecit auem Circe, ſparſitq; coloribus alas.

SERVI.

℄ Ordine ab omni. ex omni q̃litate dignitatis, qđ apud Ro ma. in legatiõe mittẽda hodieq; ſeruat̃, auguſta ad mœ. au gurio cõſecrata. Hinc paulopoſt, Tectũ auguſtũ: ingẽs ꝛ niſi in auguſto loco ſenatus ꝯſiliũ habere nõ poterat: vñ tẽplũ veſtæ nõ fuit augurio ꝯſecratũ, ne illud ꝯueniret ſenatus, vbi erãt vi gines, nã hæc fuerat regio. Numæ põpili. ad atriũ ãt veſtæ cõ ueniebat̃. qđ a tẽplo remotũ fuerat. Foſſa, ſulco. & ſunt iſta re ciproca, nã ſulcũ ponit ꝓ foſſa, vt Auſim vel tenui vitẽ cõmitte re ſulco. Molituręq; locũ. Parat, aliãs fabricat, vt & phrygiæ molimur mõtib⁹ idæ. Primaſq; in litore ſedes: qꝛ iperiũ Laui nũ trãſlatum eſt, ꝛ ſciẽdũ ciuitatẽ, q̄ ꝑmo fecit, Troiã dictã ſm̃ Catonẽ & Liuiũ, qđ ipſe docet, nec te Troia capit, Caſtroꝝ in morẽ, hoc eſt breue, Pinis, atq; aggere muro, in quo pinnæ ſũt & eſt ſynecdoche. Aggere foſſa, Iãq; iter emẽſi turres: ac tecta latinoꝝ, Hypmettus v̄ſus. Muroq; ſubi. alibi p actiũ, vt æneæ ſubijt mucronẽ & hoc ſm̃ nãm eſt. Nã ut ſub mucronẽ dicimus nã ꝑ otiũ figuratũ eſt. Pueri, & ꝑmæuo flo. iu. hũ Romanæ mi litiæ exꝑmit morẽ, nã poſt pubertatẽ armis exercebant̃. ꝛ xvij. anno militabãt: quo ẽã ſolo ſub cuſtodib⁹ agebãt, nec eſt prius: lõga populos in pace regebat. Nã; in pace eẽnt, exercitiũ ĩ vigebat armoꝝ. Domitãtq; ĩ puluere currus: eq̃s ſub currib⁹ Acris arcus, fortes, ꝛ eſt κατάχρησις nã acrimonia mentis eſt, Lẽta, mollia Ictu, iaculatiõe, Ingentes, ex ſtupore nũtij laus oſ dit Troianoꝝ, ꝛ hẽ noutatis oñdit opinionẽ. ingẽtes .n. eẽ, q̃s ꝑmũ vidim⁹ opinamur, Reportat, aut renũciat, aut apportat. Intra tecta vocat, diſſentit hẽ loco a romana ꝯſuetudine: nã lega ti, ſi q̃n incogniti veniſſẽt nũtiarent, ꝑmo qđ vellẽt ab exploratori b⁹ requirebãt, poſtea ad eos egrediebant̃ magiſtratus mino res, & tũc demũ ſenatus extra vrbẽ poſtulata noſcebat, ꝛ ita ſi viſum fuiſſet, admittebãtur, ſ; hoc prudẽter fecit. latinũ nẽq; memorẽ vulteẽ nĩſi & auidũ ſorſã ad videndos externos, p q̃s ei ꝑmittebat̃ felicitas, Solio, medius ꝯceſſit vt ſupra diximus. ſo liũ ẽ veluti armariũ de vno ligno ad regũ tutelã factũ, ſ; alios a ſoliditate dcm̃, ſm̃ aſprũ pantuleon, q̃ſi ſediũ a ſedẽdo dcm̃ nã ꝛ ſella q̃ſi ſeda dicta eſt. Tectũ auguſtũ, ingẽs, domũ, quã ſu pra diximus in palatio ab Auguſto factã p trãſitũ laudat, q̄ cõ memorat. ꝛ q̃ſi in laurolauinio vult fuiſſe. Horrẽdũ, venerãdũ nõ qđ horrori ſit. ſceptra accipe, hĩ palatio. Curia tẽplũ, qꝛ vt diximus ſupra, curia nõ niſi in augurato erat loco. Hic ariete cæ ſo: hẽ ſacrificiũ in ianua palatij feſtis dieb⁹ fiebat. Perpetuis mẽ ſis, lõgis ad ordinẽ exæq̄ ſedẽtiũ, Maiores .n. nr̃i ſedẽtes epu labant̃, quẽ morẽ habuerũt a lacoñib⁹ & cretẽſib⁹, vt Var. do cet in libris de gẽte ppl'i Romãi, in q̃b⁹ dicit, qđ a q̃q; traxerit gẽte. Ex ordine auoꝝ, ꝑut ſucceſſerãt ſibi. Sone intelligẽdũ eſt: ita vt nati fuerãt, ſic eoꝝ imagines fuiſſe cõpoſitas. Antiq̃ ex ce dro, qđ lignũ nõ facile ꝯſumit̃ a vetuſtate. Hoc genus ligni ti neæ neſcit corruptionẽ, qđ ex antiq̄tate nõ ſentit, vt cedria ꝑ uncta ligna cuſtodia ꝯſeruat. Vñ ꝛ Perſius, & cedro digna lo cutus. Vitiſator, nõ inuentor vitis, ſ; q̄ genus vitis Italis demõ ſtrauit populis. Sub imagine falcẽ, aut ſtatuæ exprimit geſtũ: vt dicat, ita tenebat falcẽ, vt eã ſub vultu haberet, aut ſub imagine. ſub theca dr̃ q̄ falci ſimilis eſt Saturnuſq; ſenex, Ianiq; bifrõ tis imago: antiqui reges noĩa ſibi plerunq; vendicabãt deoꝝ, ergo Saturnus rex fuit Italiæ. nã & ſupra ait, Veterũ effigies ex or dine auoꝝ, & infert, Aliiq; ab origine reges, hinc eſt, q̄ apud Cretã eſſe dr̃ Iouis ſepulchrum. Gabalus ẽt imperator Romanus, Solẽ ſe dici voluit. Nã; Heliogabalus dictus eſt. Ab origine. ꝓ aborigenũ reges, ſ; ẽ metro ꝓhibit⁹, Pugnãdo vulnera paſ. q̃ſi re ges paſſi.

Solum quid ſit

ge passi. Sacris in posti, ubi spolia cõsecrabant. Captiui p captiuoꝝ. nota figura est. Cristæ, galeæ, a parte totũ posuit. Ereptaq́ rostra carinis, bñ de oĩ gñe pliorꝝ spolia illic fuisse demõstrat. Quirinali. Lituus instrumẽ augurũ baculũ, quo utebant ad desi gnãda coeli spatia, nã manu nõ licebat. Quirinalẽ aũt ex psona sua dixit, qlẽ postea Quirinus habuit, nã tũc adhuc nõ fuerat Romu. vel lituũ. i. regiũ baculũ, i quo ptãs erat dirimẽdaꝝ litiũ. Succinctus. trabea, toga ẽ augurũ de coco, ⁊ purpura. Ancyle gere. ancyle scutũ breue est, regnãte Nũ̃ e coelo huiõi scutũ lapsũ ẽ, ⁊ data respõsa sũt, illic fore sũmã ipi, ubi eẽt: qð ne aliqbꝰ hostis agno sceret, p Mamuriũ fabrũ multa sũt facta, ⁊ fecerũt illi ⁊ idẽ pscrauerũt, q̃ pellẽ vgis feriũt ad artis sũ̃ iudiciũ, Dicimꝰ aũt hoc ancyle, ⁊ hæc ancylia ancylioꝝ vo vsu, paint, hoꝝ ancylioꝝ & noĩa, ⁊ togæ oblitꝰ. Aurea q̃ na di. sũt statui vũs, ⁊ aurea p ironiã dixit, piũ ẽ vo, ñ q erat. sꝫ q̃ eẽ cupiebat, vt q̃ss gosũ totiẽs iã õdignata. m. Picũ amauit Pomona dea pomoꝝ, ⁊ eiꝰ volẽtis ẽ sortita pugiũ. Postea circe cũ eũ amaret, ⁊ spueretũ nata i auẽ picũ puũt, nã altæ ẽ pica, hoc aũt iõ fingit. qz augur fuit, ⁊ domi habuit picũ, p q̃ futura noscebat, qð ⁊ põtificales idicãt libri. Bñ aũt ei sup lituũ dedit, qð est auguꝝ ppñ, nã ancyle, & trabea cõia cũ Diali, vl̃ Martiali sacerdote.

Tali intus templo diuum. patriaq́ Latinus
Sede sedens, Teucros ad sese in tecta uocauit.
Atq́ hæc ingressis placido prior edidit ore.
Dicite Dardanidæ (neq́ enim nescimus & urbem.
Et genus, auditiq́ aduertitis æquore cursum)
Quid petitis? quæ caussa rates? aut cuius egentes
Littus ad ausoniũ tot per uada cœrula uexit?
Siue errore uiæ? seu tempestatibus acti.
Qualia multa mari nautæ patiũtur in alto.
Fluminis in trastis ripas, portuq́ sedetis.
Ne fugite hospitium, ne ue ignorate Latinos
Saturni gentem, haud uinclo, nec legibus æquam.
Sponte sua, ueterisq́ dei se more tenentem.
Atq́ equidem memini (fama est obscurior annis)
Auruncos ita ferre senes, his ortus ut agris
Dardanus, Idæas Phrygiæ penetrauit ad urbes.
Threiciamq́ Samum, quæ nunc Samothracia fertur.
Hinc illum Corithi Tyrrhena ab sede, profectum.
Aurea nunc solio stellantis regia coeli
Accipit, & numerum diuorum altaribus auget.

ASCEN. ¶ Tali &c. Docet cũ qua beniuolentia, & affabilitate sermonis rex latinus susceperit troianos, ostẽdẽs eos ex Italis originẽ p Dardanũ traxisse. De qua re dicit Donatus sic. Dicite. d. Prior vba facit, vt facilitatẽ suã, ⁊ beniuolẽtiã in eos demõstret. Potuit at ex veste Latinus, q multa expientia eẽt Troianos cognoscẽ, qð nõ poterat p teneram ætatẽ illi, q erãt extra portas. Errore viæ, qz in obscuro cœlo, in quo via est nauigãtibꝰ, ab illa errare possunt, vel vi tẽpestatis inde abstrahi. Ne fugite. h. nõ mõ cõcedit qð sua authoritate iã sumpserãt, q ripas intrarũt, sꝫ vltra id hospitiũ offert. Ex cognatione aũt, quæ Troianis cũ Italis est ostendit eos posse capere omnẽ fiduciã. Dardanus: iã explicat qð pposuerat, cũ dixit. Dicite dardanidæ. Hæc ille. Ordo est. Latinus sedẽs intus tali tẽplo diuũ. i. diuoꝝ, & sede patria. i. quã paterna hæreditate possidebat. vocauit teucros in tecta ad sese. i. seipsũ. Atq́ ipse prior, vt. s. beniuolẽtiã suã indicet, edidit. i. eloeutus est, ore placido. i. beniuolẽtia indicãte ingressis. s. troianis oratoribus. Hæc. s. subsequẽtia verba, O dardanidæ: & qz stupebãt, se vocari dardanidas addit. Neq́. n. i. Nã nõ nescimus. i. bñ scimus, & vrbẽ sup. vestra videlicet troiã, & genus, sup. vestrũ, ⁊ vos auditi. i. cogniti ex auditu, ⁊ relatione, qz sæpe audiuimus de vobis: aduertitis æquore. i. p æquor cursus, sup. vestros ad nos, dicite ergo qd petitis, ⁊ quæ causa, aut cuius rei egẽtes rates vestras vexit ad litus ausoniũ. i. italicũ & ad partẽ ausoniæ p tot vada cærula. i. cærulea, hoc est cærulei coloris, hoc est p tot maria piculosa. Siue vos acti errore viæ, seu tẽpestatibus, qlia. s. mala, vt errorẽ: & tẽpestatẽ nautæ patiunt multa in alto mari, intrastis ripas fluminis. s. huius: hoc est tybridis, & sedetis portu. i. ad portũ, ne fugite. i. ne fugiatis aut vitetis hospitiũ. s. nostrũ, neue. i. vel nõ ignorate. i. cognoscite latinos, gentẽ Saturni. i. cui saturnina aliqñ pfuit, æquã. s. iustã, haud vinclo, nec legibꝰ. i. nec metu suppliciꝫ, nec iussu legũ sꝫ sup spõte sua. i. suapte nã, ⁊ tenẽtẽ se more veteris dei. s. saturni, quo regnãte aurea erãt secula, & summa sine legibus æquitas, dictitãte. s. cuilibet cõsciẽtia, qd facere debebat. vt sub lege naturæ, viuebat olim. Atq́ eqde. i. ego certe memini, sꝫ sup. fama est obscurior annis. i. pter annositatẽ, qz multi interfuerũt anni (aut fama est obscurior q̃ merito p annos sit, qz non adeo multi interfuerũt anni, sꝫ prior modus pstat) arũcos. i. antiqssimos populos italiæ ab Arũca ciuitate, quã auson filius vlyssis ⁊ calipsus ædificauit, dictos senes. i. annosos ferre. i. recitare ita, & vt. s. Dardanus ortus his agris penetrauit ad vrbes Idæas phrygiæ, qz est et ida in creta, ⁊ ad samũ threiciã, q̃ fert. i. qð nunc samothracia. Aurea. i. pulcherrima regia cœli stellãtis. i. stellati: aut stellas ferẽtis, accipit solio. i. sede regali, illũ. s. Dardanũ pfectũ i. q pfectus est, hinc. i. ab hac regiõe a sede corithi i. illius oppidi, tyrrhena. i. qð est ad mare tyrrhenũ ⁊ ipse acceptus addit. i. auget altaribꝰ. i. sacrificiꝫ sibi factis numerũ diuoꝝ. i. ipse nũc inter deos supos versat, eoꝝ cathalogo ascriptus. Seruius legit, addit, p auget, aliq tñ auget, legunt.

SERVI. ¶ Placido prior edidit ore. Bñ placido. Legatoꝝ. n. fuerat, vt ipsi aũ loquerent, sicut in. q. v ltro flẽs ipse videbat. Dicite dardanidæ: aut ex veste eos troianos esse cognoscit, q̃ erat ppria gẽtiũ singulaꝝ, aut κατὰ τὸ σιωπώμενον intell gimus famã, q̃ eos venire nũ̃tiauerit, eadẽ eẽt troianos esse dixisse, vñ infert, auditiq́ aduertitis æquore. c. Dardanidæ aũt, ac si diceret, cogniti. Siue errore viæ: seu tẽpestatibus acti, duo q̃rit, si volũtate venistis, qd petitis. Si necessitate tẽpestas vos, an error aduexit? Vada cærula, cæruleũ viride cũ nigro. i. mare. Qualia multa ad duo respexit errore, ⁊ necessitate. Portuq́ sedetis, aũ. n. p portu erat illic exitus fluminis. Ne fugite, ne fugiatis. Ne ve ignorate, ignoretis. Saturni gẽtẽ, laus generis: Sponte sua, veterisq́ dei se more tenẽtẽ: Xenocratis est: q cũ pmus scholã apuisset. qd antea in porticibus de pħia tractaret, & interrogatus esset, qd pstare possit discipulis suis: rñdit, vt id hoies volũtate faciãt, qd alij iure cogunt. Veteris antiq, ac si diceret saret seculi imagine viuimus. Fama est obscurior annis. Ac si diceret nisi eẽt, iã vos sciretis, Auruncos ita ferre. s. apud veteres, historiæ hoc genus fuit. vt maiores natu acta posteris indicarẽt, qd hic indicat locus. Luca. aptius, cũ esset de anteo narraturus, Cognita p multos docuit rudis incola pres, aurũcos Italiæ ppli fuerũt. Fert aũt, qsi cũ oñtatiõe iactare. Dardanꝰ. Iupiter cũ Electra Atlãtis filia corithi regis Italiæ vxore pcubuit, sꝫ ex Iouis semine natus, ẽ dardanꝰ ex corithi Iasius, Dardanus pfectus ad phrygiã illũ ꝯdidit. Iasius vo Thraciã tenuit, vbi est samo thraciã noiauit: nã Iunonis alia est samos insula, q̃ ciuitas Thraciæ: q̃ est in cæphalenia same dicat, vñ cũ postea respõsum eẽt: Antiquã exquirite mrẽ: & æneas Italiã peteret. pfectus ad Thraciã, samothracas deos sustulit, & ptulit secũ pp originem mris. Idæas [illegible] phrygiæ, qz erãt ⁊ cretæ: addit phrygiæ. Corithi: oppidũ ⁊ mõs dictꝰ a rege pre Dardãi. Addit, auget, additiõe. s. nois sui

Dixerat, & dicta Ilioneus, sic uoce secutus.
Poeta. Ilioneus. Rex genus egregiũ Fauni, nec fluctibus actos
Atra subegit hyems uestris succedere terris.
Nec sydus regiõe uiæ, littus ue fefellit
Cõsilio hãc oẽs, animisq́ uolẽtibus urbem
Afferimur, pulsi regnis, quæ maxima quõdam
Extremo ueniẽs sol aspiciebat olympo.
Ab Ioue principium generis, Ioue Dardana pubes
Gaudet auo, rex ipse Iouis de gẽte suprema
Troius Aeneas tua nos ad limina misit.
Quãta per Idæos sæuis effusa Mycenis
Tempestas ierit campos, quibus actus uterq́

ASCEN. ¶ Dixerat, ⁊c. Recitat argutissimã Ilionei rñsionẽ, q̃ in gñre deliberatiuo vsaf. bene aũt Ilioneo, q ex mercurio ortũ habet, facũdia attribuit. est. n. facũdiæ deus Mercu, vñ hora. Mercuri facũde nepos atlantis, ptẽdit aũt captare beniuolentiã Saturni ex eo, q dijs authoribus, ⁊ fatis iubẽtibus in Italiã venerint. vñ originẽ traxerũt. De hac re dicit Dona. sic. Donati expositio. Rex genus egregiũ, cũ se beniuolũ ondisset. Latinus nõ multũ laborauit in texẽdo exordio Ilioneus: nec tñ penitus omisit. Fauni, vñ h cognouit Ilioneus: nẽpe ex simulachris, q̃ erãt in vestibulo. Breuissime aũt ãplectit q̃cũq́ dixit Latinus, nec potuit in tãta breuitate magis extollẽ genus Troianũ. Ab io. pn. plus dixit q̃ latinus ille. n. Dardanũ ex Italia venisset: vtriq́ gñi ab ioue pncipiũ esse demõstrat. & ꝯfirmãdæ rei cã rẽ sæpius repetit. Suprema, vt enũeratiõe maioꝝ ipse videat finis, ppingo: cũ ondit æneas qz nepos erat Iouis. Quãta, vt cõmiseratiõnẽ ꝯcitaret narrãdæ erant calamitates: sꝫ remouẽdæ erãt moræ vtq̃ pmã legationẽ exponẽt, q breuit illa tãgit, Diluuio nõ bello, nã ex

Europæ, atq; Asiæ fatis concurrerit orbis.
Audijt & si quem tellus extrema refuso
Submouet Oceano, & si quē extēta plagarum
Quattuor in medio dirimit plaga solis iniqui.
Diluuio ex illo tot uasta per æquora uecti.
Diis sedem exiguam patriis, littusq; rogamus
Innocuū. & cūctis, undamq;, auramq; patentem.
Nō erimus regno indecores, nec uestra feretur
Fama leuis, tātiq; abolescet gratia facti.
Nec Troiam Ausonios gremio excepisse pigebit,
Fata per Aeneæ iuro, dextramq; potentem.
Siue fide, seu quis bello est expertus, & armis.
Multi nos populi, multæ (ne tēne, q ultro
Præferimus manibus uittas, ac uerba præcantum)
Et petiere sibi, & uoluere adiūgere gentes.
Sed nos fata deū uestras exquirere terras
Imperiis egere suis, hinc Dardanus ortus
Huc repetit, iussisq; ingētibus urget Apollo
Tyrrhenū ad Tybrim, & fontis uada sacra Numici.
Dat tibi pterea fortunæ parua prioris
Mūera, relliquias Troiæ ex ardēte receptas.
Hoc pater Anchises auro libabat ad aras.
Hoc Priami gestamen erat, cū iura uocatis
More daret populis, sceptrūq;, sacerq;, Tiaras.
Iliadumq; labor uestes.

bello aliqd remāet, ex diluuio vo nihil, nā ōīa tollit, Tot vasta. post calamitatē belli durior casus nos excepit, Dijs sede exig. facilē, & honestā petitionē ostēdit. Ex cōmemoratiōe aūt deorū ē hoib9 petere vr. Nā q̄ numinibus pbent sedes, cultore neglecto. Litus, vt demōstret, q ad hoies ptinet: nec difficile, nec onerosus. Nō eni. ind. noluit dicere ornabimus regnū, ne sit arrogās. Leuis nec pleni ducimus gegd psliteris. Fide, laudat fidē, q̄ necessaria est in societate regni. Hæc i.e. Quærit ergo Donatus vn̄ Ilioneus scuerit. Latinū eē pgeniē Fauni, & purgat sz satis frigide, vn̄ malz dicere Troiāos patusq̄ ad regē mitterē disgsiuisse, gnt, & quo sanguine cretus, nā moris est oratoribus p... orōnē in q̄reges a gn̄e, a gestis, a v̄tute, a fortuna, a forma, alijsq; laudēt, disq̄ fuerūt añ..g exploratum missi erāt p diuersa, vt scirēt, q̄ loca, q̄ cor habitatores sint, vn̄ si fluminis: & numici noīa didicerūt ab incolis, potuerūt, & regis genus discere sz ne multis ptedā. Ordo talis est. Dixerat .s. Latinus, & Ilioneus facūdissimus .s. inter oratores: secutus ē voce .i. approbauit s̄mone dicta .s. Latini sicaut secutus est voce locutus est stati post dicta latini sic. O rex genus egregiū Fauni .i. illi9 dei, nec hyems .i. tēpestas atra .i. caliginosa & nubilosa subegit nos actos fluctibus .i. nō subacti sumus fluctib9 tēpestate cōmotis, succedere vris terris .i. subintrare vras terras, nec sydus, aut litus fefellit nos regiōe .s. ignota viæ: sz sup. nos asferimur oēs hāc vrbē .i. ferimur ad hāc vrbē psilio .i. deliberatione certa, & aīs volētibus, qd' dicūt deliberatis afferimur: dicit existētes pulsi regnis, q̄ sol veniēs olympo extremo .i. a prima pte cœli aspiciebat quōdā .i. olim maxima .i. potētissima, & opulentissima, hoc est pulsi a regno Troiano Principiū gnris: sup. nostri est, sup. ab Ioue, pubes Dardana .i. a Dardano orta Troiano gaudet Ioue auo, q: fuit pr̄ Dardani, & ipse rex .s. nr̄ Troius æneas existēs, de supnis .i. sūma gēte iouis, misit nos ad tua litora. Quāta tēpestas .i. pturbatio bellor effusa Mycenis .s. pria Agamēnonis vrbe in peloponesso. sæuis .i. immanibus, ppter pncipē cor,ierit .i. debacchata sit p cāpos Idæos .i. Troianos: & gb9 fatis actus .i. impulsus, vterq; orbis .i. vtraq; ps mūdi, & Europæ, & Asiæ, id sup. audijt: & .i. similis sup. si sup. gs est, quē tellus extrema .i. remotissima, summouet .i. separat a nobis oceano .i. p oceanū, refuso .i. refluo .i. quē separat a globo terræ mare oceanū interfusum, vt si qui fuerint in Britanniæ ptibus .q. n. dicunt ab hoc mūdo separati: vn̄ in Buc. Et penitus toto diuisos orbe Britānos, & is, sup. audijt, si sup. gs est, quē plaga .i. regio solis iniqui .i. nimiū vehementis, & torrentis extēta in medio quattuor plagar. hoc est gnta, quæ amplissima in medio terræ, & torrida semp ab æstu, & vtrinq; habet duas, vnā temperatā & vnā frigore inhabitabiles si quis ergo est, quez plaga illa .i. zona torrida dirimit .i. separat a nobis q: cū torrida zona sit impertrāsibilis dubitatur, an q̄sq̄ in terra habitabili habitet: ab ijs in quā dubitat, q credūt oēs hoies ab vno ortos, si q̄s tn̄ aut vltra torridā zonā sit, aut extra mundū in insulis oceani constitutus, is inquit iā audiuit cōmotionē Troiani belli. q. d. nō esse, mirū, si Latinus audiuerit de Troianis loqui. Nos vecti ex illo diluuio .i. bellor inūdatione aut incēdio p tot vasta .i. valde ampla æquora, rogamus .i. petimus dijs patrijs sedē exiguā, & litus .i. extremū terræ innocuū .i. in quo nos innocui habitemus, & rogamus vndā, & aurā .i. aerē hoc est cōienē aquarū, & aeris, patentez cunctis, est ergo omne bellū p terris, nā ignem attingere nequimus, nisi sit interris. Nos non erimus indecores .i. ad dedecus, regno .s. vestro, nec fama vra feret leuis .i. pui momenti, & ponderis, vel p vel g̃ra tanti facti nō sup. abolescet .i. in obliuionē, aut abolitionē ibit, nec pigebit ausonios accepisse .i. q ipsi acceperint gremio .i. receptaculo terræ suæ troiā .i. troiāos, q troiā nouā extruāt. Ego iuro p fata æneæ, q̄ .s. ipulerūt ipz Italiā petere, & p dextrā æneæ potētē, siue gs est expertus, sup. eā, aureū fide .i. piculū fecerit de fide eius seu bello. & armis, hoc est q porēs est, & fidē fuare ijs, q ipsū beniuole susceperint: & acre bellū inferre ijs q eū repulerīt: p v̄tutē g̃ dextræ eius iuro ingt. q sup. multi ppl'i, & multæ gētes, & petiere, & voluere nos adiūgere sibi, ne tēne .i. ne cōtēnas igit .i. id dico, ne forte cōtēnas nos, q nos pferimus vltro manib9 .s. nris .i. añ nos vittas .i. serta alligata ramis oliuæ, quos in signū pacis pferebant: & v̄ba pcātuz .i. humilē orōnez more supplicātiū .i. neio, q: humiles, & pacifici accessimus ad te, nos cōtemnas, q: qd' a te petim9 multi vltro obtulerunt, sz fata deuz .i. deor egē .i. coegerunt nos suis imperijs, & exquirere vras terras, q: Dardan9 .s. autor gnis nri ortus est hinc .i. ex his terris, & dardanus .s. æneas, qui & Dardanus dictus est, aut qui de sanguine Dardani repetit huc, idest ad has terras, in quibus nunc sumus, & apollo vrget, idest constringit manere ingentibus iussis, scilicet suis, hoc est Delijs oraculis, ad tybrim tyrrhenū .i. q influit mare tyrrhenum, & sup. ad (uō enim bis ponit ad in textu) sacra vada fontis numici. Præterea .s. rex Aeneas dat tibi parua munera prioris fortunæ .i. respectu prioris fortunæ .s. reliqas receptas e troia ardente, qd' addit, ne pp proditionem putaret a græcis accepisse, anchises, pr̄ .s. æneæ libabat .i. libare solebat ad aras hoc auro .i. hoc poculo aut alio vase aureo, & id dicēs. offerebat vas aureū. Hoc .s. qd' tibi nūc repn̄to, erat gestamē .i. ornamētū Priami, cuum .i. qn̄ daret more .s. ex cōsuetudine pplis vocatis .s. calēdis, alludit ergo ad morem Romanum iura .a. .i. edicta, & leges erat inquit gestamen.

Ordo

Talibus

SERVI.

Voce secutus, plerūq; .n. psentimus: & taciti recōciliatio ab honore, inde a genere. Succedere terris, vt succedeq; oneri. Nec sydus: aspectus sydex, nā tēpestas: ē supra dixit. Vrbē afferimur, ad vrbē referimur. Extremo veniēs. pmo, nā aliter rediēs diceret, nō veniēs. Dardana pubes, Gaudet auo, rex ipse lo gnris originē, nā auus nō est Troianor Iupiter, sz æneæ p venerē. Quāta p idæos, ad illud respexit, audiitq; aduentus æq̄ te cursuz, nā nō mir, te audisse, q̄ vniuersus orbis agnouit. Tēpestas, vis bellor. Actus, collisus. Fatis, p transitū, & excusat Troianos, & græcor laudē minuit. Tellus extre. vt est Britanniæ & diuz insular oceani. Refuso aūt refluo vt indicat Lucanus, q̄q; iacet litus, dubiū qd' terra, fretūq;, vēdicat alternis vicibus, cū fingit ingēs Oceanus vel cū refugis se fluctib9 aufert, & est Homeri. Et si quē extēta plagar q̄tuor, audierūt etiā, q separant zona ea, q̄ est in medio q̄tuor .i. feruēs. Significat aūt antipodas. Iniq, intēperati, vel ardētis, Diluuio ex illo, ex illa vastitate, alij hinc distinguūt, & mutāt sensum, vt si q̄s ... plaga solis ardētis, ex quo mūdus est constitutus, hoc est, quo chaos eē desijt. Dijs sedē exiguā pn̄s, pia, & verecūda petitio. Litusq; rogamus, innocuū nō qd' nulli noceat, sz cui vēdicato nulli possit nocere, aliter serpētes inocuos dicim9, Cūctis vndāq;, auráq; patētē, ista n. cōia sunt. Indecoris, decus decoris, facit decor decoris sz hic indecor dicim9, hic indec9 nō possum9 dicere, vn̄ indecores cū co breuis sit, aut systole est, aut certe dici n9 noiatiuū nō iueniri, vt multis noib9 sit nā i dec9 lectū nō ē, qd' & meli9 ē. Nā sistole sine exēplis fieri nō der, Verecūde ait h. d. sua piūctiōe ē ornari Italos. Abolescet, abolebitur & sine inchoatiua forma, cū op9 nō eēt. Troiā, Troiāos. Fata p æneæ iuro, q̄ iā nouit latinus oraculo Fauni, p qd' audiuit externi ventūt gn̄ū. Siue fide, seu qs bello ē exptus, & armis, in his dextra cōp: obat fide & v̄tute, vittas, q̄ relegabant ad ramū. Huc repetit Dardanus .i. æneas, & bene repetit non petit, quasi ad sua. Ingētibus, Delijs, q̄ magna pstat suisse, fortunæ poris Bn̄ medius tenuit. Nā laudare videret sit pua ne deformare nam durū est aliqd de infelicibus accipere ait: fortūæ poris. Hoc pr̄ anchi. au. li. a. a. Paterā significat. Hoc priami gestamen erat, diadema dicit, nā sceptrū dicturus est. Sacerq; tyaras, pyleuz phrygiū dicit: & sciēdū hic tyaras p vsurpatione dictū, nā hæc tyara dicimus. Meli9. ergo Iuue. Et phrygia vestit bucca tyra.

Tyaras seu tyara quid

Talibus Ilionei dictis, defixa Latinus

Poeta

Obtutu tenet ora, soloque immobilis hæret.
Intentos uoluens oculos, nec purpura regem
Picta monet, nec sceptra mouent Priameia tantum.
Quantum in cōnubio natæ, thalamoque moratur.
Et ueteris Fauni uoluit sub pectore sortem.
Hunc illum fatis externa a sede profectum
Portendi generum, paribusque in regna uocari
Auspiciis, hinc progeniem uirtute futuram
Egregiam, & totum quæ uiribus occupet orbem.
Tandem lætus ait, Di nostra incepta secundēt.

Latinus

Auguriūque suū dabit Troiane quod optas.
Munera nec sperno, nō uobis rege Latino
Diuitis uber agri, Troiæ ue opulētia deerit.
Ipse modo Aeneas (nostri si tanta cupido est.
Si iungi hospitio properat, sociusque uocari)
Adueniat, uultus neue exhorrescat amicos.
Pars mihi pacis erit dextram tetigisse tyrāni.
Vos contra regi mea nunc mādata referte.
Est mihi nata, uiro gentis quā iūgere nostræ
Nō patrio ex adyto sortes, nō plurima cœlo
Mōstra sinūt, generos externis affore aboris.
Hoc Latio restare canūt, qui sanguine nostrum
Nomē in astra ferāt, hūc illum poscere fata
Et reor, & si quid ueri mens augurat, opto.
Hæc effatus, equos numero pater eligit omni.

Poeta

Stabant tercentū nitidi in psepibus altis.
Oībus extemplo Teucris iubet ordine duci
Instratos ostro alipedes, pictisque tapetis.
Aurea pectoribus demissa monilia pendent
Tecti auro, fuluum mādūt sub dentibus aurum.
Absenti Aeneæ currum, geminosque iugales
Semine ab æthereo, spirantes naribus ignem.
Illorum de gēte, patri quos Dædala Circe

SERVI.

Supposita de matre, nothos furata creauit.

¶ Obtutu tenet ora, Ordo est, latinus defixa tenet ora: & obtutu. i. intuitu solo, hæret immobilis. Intētos voluēs oculos, cogitātis est gestus: sic de Boccho Salustius, vultu, & oculis pariter atque animo varius. Regē picta mouet. Quippe regē, & hoc est labor iliadū. Portē di porro iēdi. Prædici, signi. paribus auspiciis, pari ptate, & tractū ē ex comitiis vt diximus supra, Di incepta secūdēt, Antiquo more locutus de publicis rebus. i. de pace, & nuptiis filiæ. & de regis nuptiis, fac aūt deorum cōmemorationē, sicut et ī oībus Catonis tradiuōibus legimus, hinc ē iniatiōe Si qs ex aliq̄ veteri oratiōe ē: lovē ego mariu optimū, ipse et Verg. Præfatus diuos solio rex infit ab alto. Auguriū, ppea q̄ dcā sūt supra. Qd' op. i. pax Nec spno, qr dixerat, Fortūæ parua prois. Et ēliptotes. i. libenter accipio. Vber. ag. vbertas alibi, pecorisque: & viribus almis, Apetius vber erit, & ē maior petitiōe pmissio. Nā iitus illi petierat. Pacis erit, fœderis ab eo, qd regē id: qd' pcedit. Tyrāni: græce dixit regia. Na apud illos. Tyrāni, & regis nulla discretio est, sz apud nos icub ator impii Tyrānus dicaī, declīaī aūt hic & hæc tyrānos Est mihi nata, male multi arguūt Verg. qr latinū vltro induxit filiā pollicētē, nec oraculū ɔsiderātes: qr Italo dari non poterat, nec æneæ meritū, quē decebat rogari, Ter. Hac fama ipulsus Chremes vltro ad me vēit, vnicā natā suā, Hæsiodus ē περὶ τῶν γυναικῶν inducit multas heroidas optasse nuptias virorum fortiū. Sortes, abusiue p oraculis posuit, Plurima cœlo mōstra sinūt, aut p argumētū dixit, aut & alia visa intelligamus nā duo nō sunt plurima. Hoc latio restare canūt, hoc Italiæ manere significant, nā sic dicimus, hoc mihi restat. i. manet me illares. Mens augurat, auguro dicimus sm Ply. cū præsagio mētis futura colligimus, auguror vero tum, cum futura veris capiamus auguriis. Numero omni. i. tercentū, & perite dixit, nā in legione nō nisi tercēti equites erant, q̄ habebat sex milia virorum, p quod ostendit vnā habuisse legionē latinū, vnde, & alibi Tercētū scutati oēs, Volscente magistro. In psepibus alisi multa nō ppter se: sed pp aliud dicūt, nā & p psēpia alta, equorum magnitudo mōstraī. Home. τανύπεπλους. i. p lōgas vestes

Ordine

gestamen. s. sceptrum in manu, & tyaras. i. pilleus phrygius. sacer. i. quo in sacris vtebaī, & vestes labor iliadū. i. aut mulierum acu pigētū, aut phrygionū, q acu pigūt vestes regias, & sacras

ASCEN.

¶ Talibus, &c. Docet cōmotū fuisse latinū regē ex sermōe illionei, ex quo itellexisse videbaī illū generum, quē fata pdixerāt aduenisse, vñ tādē lætus ait, dii vra incepta secūdēt. Rñdet ergo beniuole, & donatos magnis muneribus remittit eos cū summa honorificētia, rogans, vt regē hospitio suscipiēdū adducāt ea spe, vt illū natæ suæ mrimonio copulet. De q̄ dicit Don. sic.

Donati expositio

Intētos oculos, qd est capiētis ɔsiliū, nā oculi p diuersa vagātes secū aīum trahūt, & affixa cogitatione abstrahūt, sz si intentos: qūo voluēs, qr tacitarum cogitationū est mouere oculos, cū animi æstus p diuersa rapitur, ita quo ierit, redieritque sius: oculorum signis ostēdit Tādē, post diuturnā cogitationē. Lætus: qr repererat felices exitus. Nostra incepta, qd' magnopere desideramus, cōpleri optamus, hoc optatū ptinet ad nuptias filiæ de qbus diutius cogitauerat. Qd' optas breuis, sz plenissima pmissio. Troianæ. nā nomē Ilionei ignorabat. Tyrāni, hoc nomē posterioribus seculis infamatū est. Nā reges quoque tyrāni dicebanī. Est mihi nata: verecūda oblatio, & aduersus oēm exprobationē munita, ne forte illud dici posset Terētianū. Aliqd monstri alūt, & qm nemini obtrudi potuit ur ad me, Opto. ad laudē æneæ, Instratos ostro, Stratis purpureis ornatos, Monilia, ornati in formā mulierū, mirū aūt beniuolentiæ in Troianos signū. Nā q pedibus venerāt, nō debebāt ad futurū generū nisi eqtes redire. Aeneæ vo mittit bigas honoris, virtutisque eā, Honoris, vt curru vectus ad socerum cū dignitate veniret. Virtutis, qr currus, & eq instrā bellorum sunt, & ne ad generū potētissimus rex leue donū mittere videretur, equos mirifice laudat. Dedalus, viuacissimo ingenio, vt Dedalus fuit. hille. Ordo ē.

Ordo

Latinus tenet talibus dictis. i. pp talē orōnē Ilionei ora defixa obtutu. i. cū firmo inspectu ɔtinuo deorsum, vt cogitabūdi solēt inspiciēdo, & hæret. i. inhæret p visum, solo. i. terræ, existēs immobilis & voluēs oculos intētos. i. ipse intētus. Nec purpura picta. s. acu opa frigionū mouet. i. afficit, & delectat, aut sollicitat tm. i. intātū regē. s. latinū, q̄tū moraī in cōnubio, & thalamo natæ, al aduertēs. s. aduenisse generū oraculis pmissum: & voluit sub pectore sortē i. oraculū, aut rñsum fauni veteris. i. diu p deo habiti, & ita magis credēdi, voluit sup. hūc videlz, q aduenerat, hoc est æneā portēdi fatis. i. p fata significari, illū generū pfectū a sede externa, & vocari in regna auspiciis paribus. i. aut ptāte pari, aut puidētia, & fauore deorum pari. i. sufficiēti ad negociū, & voluit sup. pgeniē futurā hinc. i. ex hoc viro, egregiā virtute, & quæ occupet viribus totū orbe, & ipse lætus ait tādē. i. post longiusculā cogitatioē dii secundent. i. psp era faciāt nostra incepta, & suū auguriū. i. qd suo augurio nobis significauerūt. O Troiane id qd' optas dabiī, sup. tibi, nec ego sperno munera. i. & libenter accipio munera vt firmior sit amicitia, & hospitalitas: nec vber. i. fecūditas diuitis agri, vel opulētia i. plenitudo opū Troiæ deerit vobis latino rege. i. q̄diu latinus rex erit, mō. i. dūtaxat, faciat, vt ipse. s. rex vester, & q vos misit æneas, si tāta cupido est nostri. i. amicitiæ, & fœderis nostri, & si pperat. i. festinat, iūgi hospitio. i. iure hospitalitatis adueniat. s. ad nos ne ve. i. vel nō exhorrescat vultus amicos. Nā pars pacis. i. fœderis erit mihi tetigisse dextrā tyrāni. i. regis vestri. qr omnis rex olim tyrannus dicebaī, & id potius q̄ qr alieno regno tyrānus cēsendus fuit externus rex, vos ɔtra. i. econtrario, & vicissim referte nūc regi (ergo p eodē accipit regē, & tyrānū). s. vestro æneæ mādata mea. Est mihi nata. i. ego habeo natā, hoc est filiā, quā iūgere viro, nostræ. i. latinæ, aut Italicæ gētis nō sinunt. i. nō pmittunt, nec sortes. i. oracula ex adyto. i. secreto loco patrio. i. patris mei Fauni illic oracula dātis, nec plurima modo cœlo. i. p cœlū significata vt de flamma, & apibus, sed canunt. s. vates, aut canunt. s. mōstra. i. indicant, hoc restare latio. s. generos affore. i. affuturos esse ab oris. i. regionibus externis: qui. s. generi. ferāt. i. extollant, sanguine. i. propagatione, & commixtione sanguinis sui nostrum, i dest latinum nomen in astra, ego, & idest simul reor. i. arbitror, & si mens augurat, idest præsagit, quid: idest aliquid veri, idest veritatis, aut quod verum sit, ego opto fata poscere hunc illum, scilicet nobis iam sæpe promissum generum, Ipse pater, scilicet latinus, effatus, idest elocutus hæc elegit omni numero equos, quos, scilicet illi daret centum, quia singulis singulos. Tercentum, idest tercenti equi, nitidi: idest coloris resplendentis cum candore stabant in præsepibus altis, ergo & ipsi alti, & ita rex iubet extēplo. i. illico, q spii erant alipedes, idest equos volucres pedes habētes, instratos ostro. i. purpura: & tapetis pictis duci, Teucris omnibus, idest ad omnes Teucros ordine, idest per ordinē meritorū, Monilia. i. ornamenta collorum aurea, idest ex auro facta, pendent demissa pectoribus, idest per pectora, & ipsi equi tecti auro, idest

phaleris

phaleris auratis, mãdũt. i. mordẽt sub dẽtibus, aurũ fuluũ. i. frœnũ, aut lupatũ ex auro fuluo. Et sup. iubet duci æneæ absenti. i. ad æneã absentẽ, currũ, & iugales. i. equos iugo aptos, geminos. i. duos, aut æquales, ab semine æthereo. i. equorũ solis ætherei. i. p æthera uolãtis, spirãtes. i. afflantes ignẽ naribus. i. p nares de gẽte. i. genere, aut pgenie illor. s. equor, quos Circe dedala. i. ingeniosa, vt Dedalus erat (in effingenda præsertim vacca lignea, in qua tauro inclusam pasiphaen supposuit, & in labyrintho, & alijs) creauit. i. pcreari fecit nothos. i. vt galli dicunt bastardos, & ex diuerso genere furata, scilicet eos. i. surripiens eos patri, scilicet soli. de matre supposita, idest per matrem suppositam, idest equis patris, hoc est solis.

Nothi q dicãtur

ASCEñ.

¶ Talibus æneadæ donis, &c. Docet lætos eqdẽ rediſſe Troianos cũ donis, & pace optata, sʒ Iunonẽ, quæ tũc aberat, ægre tantã pſperitatẽ tuliſſe, cuius orationem, quam secũ habuit recitat. Donatus autẽ dicit sic Donis, pper equos, Dictis, nãpacẽ reportãt. Fatis ɔtraria: q cõtrarijs fatis nascunt immortales inter se inimicitias exercẽt, ɔfirmat etiã deos fatis agi. Dolet igit, q debuiſſent timere fata Iunonis Troiani, & nõ timuerũt, dolet, q superiores euaserũt, & qcqd cogitare potuerit, vicerunt: Medias ac. p gladios, & p ignes nõ extremos, sʒ medios qbus nulla possunt esse grauiora pericula. At credo mea numina, nec fessa sum odijs, nec quiem saturata. Mars perdere gẽtem: ab exemplis iras suas accendit, & ostendit minores deos ad plenũ se defendiſſe. Comparat cãs, delicta, & psonas, Vincor ab ænea nomen pprium pro conuicio posuit. q. d. ab vno, eodemq; inertiſſimo. At licet amborum populos. a. magnum factiosæ inimicitiæ consilium, vt diſſiparet populos cum regũ concordiam non poſſet rumpere. Conuertitur aũt ad virginẽ veluti ipsa cũ Aenea aliqd egiſſet. hæc ille. ¶ Ordo aũt est, Aeneadæ. i. socij, aut legati Aeneæ redeũt sup. cũ talibus donis, & dictis latini, sublimes in eqs, & reportant pacem. i. concordiã & fœdus pacis cõseruandæ. Autem pro sed, ecce. q. d præter opinionem, & de repente coniunx Iouis. s. Iuno sæua. s. in teucros referebat sese ab argis inachijs, i. ab inacho olim nobilitatis, & ipsa inuecta. i. dum inuehebatur, tenebat. s. rãq domina & in propria regione existẽs, auras. i. aerem lenem, & prospexit longe. i. procul aspexit ex æthere vsq; ab Pachinno, promõtorio illo siculo. i. siciliensi. Aeneam lætũ. s. de prospera legatione, & classem dardaniam. i. Troianam aditus Italicum applicitã: & videt, sup. eos iam moliri. i. cũ mole extruere tecta. i. domos, & oppida: & fidere iã terræ: qđ pius non fecerãt, vñ semp obuerterant pelago proras, & deseruiſſe rates. id est naues suas

Donati expositio

Ordo

Or dĩe, p meritũ singulor. Tapetis. Scđo declia; hoc nomẽ tapetũ tapeti, vt hoc tẽplũ tẽpli, vñ ẽ, Pictisq; tapet. Hoc loco: rtẽ tapete: vt hoc sedile sedilis, vñ ẽ. Qui forte tapetib⁹ ait, extruct⁹. Declia; ãt græce ὁ τάπης τοῦ τάπητος vñ ẽ, pulchrosq; tapetas. Demissa monilia pẽdẽt: suspẽdẽda pnũciatio, & ãbit⁹ maior ẽ. Na monile nõ nisi boſum dicim⁹, q̃ nũc ad laudẽ p phaleris posuit. prĩ qs Dædala circe, & hoc finxit eã feciſſe. Tractũ ãt ẽ de Home. qtaleis eqs habuiſſe iduč Anchisen, & hoc est cõpositũ ad id, qđ supra ait: Troiæ ve opulẽtia deerit. Cẽte aũt, de eqs abusiue dixit, qđ est hominũ pprũ. Nothos, materno ignobiles gñe. Est aũt nomẽ hoc græcũ, nã latine, quemadmodũ dicas, non est.

Talibus Aeneadæ donis dictisq; Latini
Sublimes in equis redeunt pacemq; reportant.
  Ecce autem Inachiis sese referebat ab Argis
Sæua Iouis coniunx. aurasq; inuecta tenebat.
Et lætum Aeneam, classemq; ex æthere longe
Dardaniam Siculo prospexit ab usq; Pachyno.
Moliri iam tecta uidet, iam fidere terræ.
Deseruisse rates, stetit acri fixa dolore.
Tum quassans caput hæc effudit pectore dicta,
  Heu stirpem inuisam. & fatis contraria nostris
Fata Phrygum, num Sygæis occumbere campis?
Num capti potuere capi? num incensa cremauit
Troia uiros? medias acies, mediosq; per ignes
Inuenere uiam? at credo mea numina tandem
Fessa iacent? odiis aut exaturata quieui.
Quin etiam patria excussos infesta per undas
Ausa sequi, & profugis toto me opponere ponto.
Absumptæ in Teucros uires cœliq;, marisq;.
Quid Syrtes, aut Scylla mihi, quid uasta Charybdis
Profuit? optato conduntur Tybridis alueo
Securi pelagi, atq; mei, Mars perdere gentem
Immanem Lapithum ualuit, concessit in iras
Ipse deum anntiquam genitor Calydona Dianæ.
Quod scelus aut Lapithis tãtũ? aut Calydone merente?

Iuno

Ast ego

Ast ego magna Iouis coniunx nil linquere inausum
Quæ potui infelix, quæ memet in omnia uerti.
Vincor ab Aenea, quod si mea numina non sunt
Magna satis, dubitē haud equidē implorare quod usquam est.
Flectere si nequeo superos, Acheronta mouebo.
Non dabitur regnis (esto) prohibere Latinis.
Atque immota manet fatis Lauinia coniux.
At trahere, atque moras tantis licet addere rebus.
At licet amborum populos excindere regum.
Hac gener, atque socer coeant mercede suorum.
Sanguine Troiano, & Rutulo dotabere uirgo.
Et Bellona manet te pronuba, nec face tantum
Cisseis prægnans ignes enixa iugales.
Quin idem Veneri partus suus, & Paris alter.
Funestæque iterum recidiua in pergama tædæ.

SERVI. ¶ Donisque, dictisque latini, Ego, & pactis nūc nuptiarū promissio/
ne, Inachijs sese referebat ab argis, & bene inachijs. Nō. n. est
vna vrbs argos, fuit. n. & in Italia, quā Diomedes condidit, q
primo argi. post agrippa, post arpi dicta est. Fuit & in Thessalia.
Luca. vbi nobile quondā. Nūc super argos arat. fuit & haud lō/
ge ab Athenis: qđ a situ dipsio dictū ē, apud quos erat magna
societas inter eos, q vno puteo vtebant, vñ & fratrias dixerunt
ἀπὸ τοῦ φρέατος quas tribus vocamus. Et notādū, q vbicū
que bonus sequitur euētus Troianos, iunonem mouet, & congrue q/
si numine inimicū, qđ presens posset nocere, aurasque inuecta tene
bat per elemētū suū ibat. Abusque, & adusque vsurpatiue dicimus.
Præpositio. n. nec aduerbio iūgit, nec propositi, vsque aūt aut ppo
sitio est, aut aduerbiū. Iā sidere terræ, vt & sidere nocti. Stetit,
qđ solet eē cogitātiū. Fatis: volūtatibus. Capti potuere capi. cū
felle dictū. Na si hoc remoueas, erit oxiomoron. Dicit aūt oia, q
cōngerūt, nō videri cōtigisse: q nō obfuerūt. Capti aūt capi sic
dixit, vt & Ci. vt in vberrima Siciliæ pte siciliā quereremus. At. c.
n. n. Nec fatigata destiti, nec sanatore geni. Pria excussos satis
signate locutus est Opponere pōto, plus est q̄ si diceret, tēpe/
states. Me aūt per perisologiā imbres, tonitrua, tēpestates: aut
Sylla mihi, bene mihi, ac si diceret, iā quæ per suā naturā solēt
nocere me rogante minime offuerūt. Cōdunt tybridis alueo.
Cōdi proprie dicunt, q sibi statuūt ciuitatē. cōdunt ergo sedē sta
bilē locāt: & sunt propria verba, quæ nulla rōne mutant, vt sacer
dotes creari, virgines capi dicimus pelagi, pp illud. Sed terræ
grauiora manēt. Mare pgē. bñ belli, & vastandi oia quæru exē/
pla in rebus huiuscemodi, sicut in primo naufragij. Pirithous la
pitharū rex cū vxorē duceret, vicinos populos cētauros et si/
bi cognatos, & deos oēs, excepto Marte, ad cōuiuiū vocauit,
vñ iratū numē immisit furorē, quo cētauri & lapithæ in bella
venerūt. Antiquā geni. c. d. Oeneus calidonis rex de primitijs
oibus numinib⁹ sacrificauit excepta Diana: q̄ irata aprū im/
misit, q cūcta vastabat, dōec a Melagro occideret. Cōcessit aūt
iō dixit, vt oñdēt: minora nūina nisi ipetrauerit, nō posse nocē,
Sta. de Venere, standū iratæ concessit honor ē. Qđ scelus, aut la
pithis tm̄, aut Calydōe merēte, hæc ē vera lectio, sic & casus p/
cedit, vt vterque abstrūs sit, nā si calydōa legas, vitiū erit, nec sen
sus procedit: scelus aūt pro pœna posuit ab eo, qđ pcedit id, qđ
sequit, vt scelus expēdisse merētē. Quæ potui infelix. i. nocēs,
aut p, Sis felix. i. ppitia, vt ēt diximus sup. Improbare: qđ vsque
est, ac si diceret ēt humilia. Qđ at iūo vbique alieno vti ducit au
xilio pb̄ ssicti ē. Nā. n. aeris p se nihil facit, nisi aliēa pturatiōe vē
tor. s. q creāt nubes, & pluuias. Atque moras tm̄ lz addē reb⁹,
oñdit deos retardare fata, nō pēit⁹ tollē, vt decēque alios Pria/
mū supesse p ānos. Quæ ēt dic ēt a Creusa dcā sūt, vt regnūque,
& regia plūx, Parta tibi. Sāguie Troia, erut. dota. vgo, ā btio
sæ execratione. Nec facetā. tm̄ mō. Cisseis. i. regia Hecuba filia
sz Euripidē Cissei, quē Enni. Ver. & Pacuui. sequūt, nā Home.
Dimātis dic. hæc se facē parere in somnis vidit, q Pari crea/
uit, q cā fuit icēdij: q̄ nūc h dicit, talis erit veneris ptus, nā sic p
parin troia cōsumpta ē, sic p æneā reliquæ troianorū, Cōpara/
tio autē iniuriosa, nā veneri hecubā, pi dez æneæ. helena laui/
næ cōparat Iugales, cōiugales matrimonio conceptos: Idez.
similis funestæque it. r. in per. i. sic recidiuæ, vt pergama.

Hæc ubi dicta dedit, terras horrenda petiuit.
Luctificam Alecto dirarum ab sede sororum.
Infernisque ciet tenebris, cui tristia bella.
Iræque, insidiæque, & crimina noxia cordi.
Odit & ipse pater Pluton: odere sorores

suas stetit. s. impedita, q fixa acri dolore, tū. i. deīde ipsa quas
sans. i. frequēter cōcutiēs in signū vehementiæ iræ caput. s. suū,
effudit pectore hæc dicta, heu, exprobrātis mōpticula, stirpē
i. progeniē, aut radicē gētis inuisam, & heu fata phrygū cōtraria
nostris fatis, q voluit imperiū summū traducere in Carthagi
nem, qđ & fecisset, nisi Romanū obstitisset. Nū. i. nūqd. q. d. vt:
q nō ipsi sup. phryges potuere occūbere. i. oppetere terrā, sed
ignobilius est, occūbere, sup. in cāpis sygæis. i. Troiani, ad p/
mōtoriū. aut mare sygæū. Nū ipsi capti potuere capi. s. oēs. aut
sic capi, vt nullus elaberet: Nū. i. nūqd Troia incēsa cremauit
viros? q. d. nō, qđ tñ debuit facere: sed ipsi inuenere viā p me/
dias acies, & p medios ignes: qđ pp Aeneā dī: qui de se dixit in
secūdo, Expedior, dāt tela locū, flāmæque recedūt, & credo: q
sup. mea numina. i. ptātes meæ diuinæ iacēt tādē fessa. i. defati
gata, & ita ego quiui haud. i. nō exaturata. i. ad plenū saturata
odijs, sicut Iuuenalis dicit de Messalla, q lassata viris, sed nō
saturata recessit, Cōmemorat aūt Iūo, q̄ pro exterminādis Tro
ianis fecerit, vt tristius sit nō effecisse: qđ indignata dixit in p/
mo, Mene incepto desistere victā, &c. Quin enā. i. insup, ego in/
sta. i. pniciosa, & vim inferēs, ausa sup. sum, seq. i. inseq aut p
sequi p vndas, sup. Troianos excussos patria. s. sua, & ausa sū
me opponere ipsis profugis toto æquore. i. p totū æquor, vbicū/
que fuerint, vires & cœli. i. aeris. & . i. vētos cœli, & maris pp tē/
pestates, absumptæ sup. sunt in. i. cōtra teucros, qd syrtes sup.
profuerint mihi, q. d. nihil, qd Scylla, & qd charybdis vasta. i.
valde ampla, & capax, hoc est vtrūque illud piculū maris siculi.
qd pro fuit mihi: q. d, ēt nihil q illi cōdunt, sup. in alueo tybridis
optato. i. quē diu optauerūt: existētes securi. i. sine cura, pelagi
i. de periculis maris, atque mei. i. de piculis, & malis, quæ ego in
ferre possim. Vt aūt maior sit indignatio, ipam solā victā, sicut
in primo exēplum oppositū sumpsit a Pallade, ita nūc capit a
Marte: & Diana dicēs, Mars valuit pdere. i. interimere imma
nē gentē. i. valde magnū & ferocem populū lapithū. i. lapitha/
rū pplor Thessaliæ, ad q̄r pugnā Bacchus cās dedit, vñ i ge/
or. Bacchus & ad culpā cās dedit. Ipse genitor deū pro deorum. i.
Iup. cōcessit Dianæ in iras. i. vt vexaret p irā imittēdo aprū ca
lydona, regionē illā antiquā. i. nobilē, & quæ cara esse debebat
Quod scelus, tm̄. i. quā pœnā tātā. aut lapythis, sup. merētib⁹
aut calydone merētē, q. d. neque lapythis merētibus, neque caly/
done merēte, & tñ adi ditū illor numinum cōcessit, Ast ego ma
gna cōiunx iouis, quæ infelix, q non effeci, potui nil linquere
inausum. i. quod nō auderē quæ verti memet. i. meipsam, &
propriā personā meā in omnia. i. omnis conatus tam dignos,
q̄ indignos, vincor ab ænea. q. d. ab vno viro, & eo ex adulterio
progenito, atque patriæ proditore, quod si exprimeret, dedecus
esset Aeneæ, quod nūc in laudē eius dī, q si mea numina non
sunt satis magna, equidē. i. ego quidē, hoc est certe haud. i. nō
dubitē. i. verear implorare. i. in auxiliū meū ploratu allicere, qđ
vsque est. i. quicqd numinis sit vbicūque sit ēt in inferno, q si ne/
queo flectere superos, ego mouebo. i. excitabo, aut sollicitabo
acheronta. i. inferos acheronta colētes. Et si dicat inferos qui/
dē, cū fata obstent, dicit esto. i. vt cōcedā ita esse, q nō dabitur.
i. cōcedetur a fatis prohibere. s. troianos, regnis latinis, atque q
lauinia manet. s. æneæ, sed primū diam id nō dicit, cōiunx immo/
ta. i. immutabilis, fatis. s. id volētibus, At. i. sed saltē licet. i. lici
tum est trahere. i. protrahere, atque addere rebus tātis, tam ma
gnis, & tā lætis, ac felicibus moras, At. i. saltē licet excindere.
i. bello exterminare: populos amborū regum. s. æneæ, & latini
aut etiam turni, sed nō optat excisionē populor turni, vñ poti/
us dixero de populo æneæ, & latini, vñ subdit, Gener & socer
s. æneas, & latinus, coeāt. s. in amicitiā, & fœdus, ac mercede
suorū. s. subditorū, vt vtrique excidant, o virgo. s. lauinia, tu do
tabere sanguine troiano, & rutulo. q vtriusque effusionē, quasi
loco dotis afferes: & bellona. i. dea belli manet. i. certe expectat
te. vt. s. sit pronuba. i. auspex, & præfecta nuptijs tuis, quibus ego,
præesse debeā, nec cissēis. i. hecuba cissei filia: & priami cōiunx,
prægnās. i. grauida olim, & fœta face. i. quæ se facē somniauit
parere, qua tota troia incēderetur: cū parin gestaret. enixa est
tantum. i. in tantū quātū, s. tu, aut tm̄. i. solummodo, q etiam
tu ignes iugales. i. incēdia patriæ propter coniugia facto. quin
idē partus, sup. erit veneri suus. s. proprius. quia p venerē paris
helenā rapuit: qui partus fuit cisseidos exitialis patriæ: & alter
paris. i. similis paridi. s. æneas raptor lauiniæ turno despōsa/
tæ, vt paris helenæ, quæ menelao nupserat, & tædæ funestæ.
i. quæ sint funeris causæ nō lætæ faces nuptiales, sup. erūt, in
pgama. i. mœnia Troiana, recidiua. i. iterum in interitū recisura
aut re diuina. i. iterum quasi ad vitam. i. existentiam reditura.
¶ Hæc vbi dicta. Recitat quomodo iuno ad furias infernales
descendit: & ab ea auxiliū petijt, eāque docuit: quid factum ve/
lit, de qua re dicit Donatus sic. Horrenda ex cōtuso magnæ ira/
cūdiæ vehementer cōmota. Descriptio aūt electus ostendit,
eam esse aptam tanto negocio Propriū ergo non laborabis

ASCEN. Donati expositio

Ordo

qr nihil peto alienũ a te. Da, nõ pcat, sed imperat, vt sit rõ pso/nar. Noĩa, p nomina formas ondit: in qs cõuersa se mutabat, q̃d poterat vocitari, Fœcundũ, nocendi artibus redũdãs. Sol licita aũt in causa sua sæpius rẽ cõmẽdat, ordinatũ aũt cõsiliũ est. Primo.n. fœdus vertendũ fuit, vt via pateret ad bellũ, Se re, vt ex satis alia rursus fœcunde pullularent. Velit, plus vel/le est q̃ cogi. velit, primo, deĩde poscit, & si nõ det rapiat, nã ra pit, q̃ sine iubẽtis authoritate inuadit. hæc ille. Ordo est. Vbi.i. postq̃ iuno, sup. dedit.i. locuta est hæc ipsa horrẽda, qr inflata ira petiuit terras, & ciet.i. excitat Alecto.i. furiã illã infernalẽ, luctificam.i. luctus facientẽ, ab sede dirarũ sororũ.i. aliarũ furiarũ quæ sunt Megera & Tisiphone, & sup. a tenebris infernis.i. in/fernalibus, cui.s. furiæ, & si dicat Alecto, bella tristia.s. alijs, vt matribus ſm Horatiũ carmine primo: Bellaq; matribus dete standa, &c. & iræ & insidiæ & crimina.s. semina belli, aut cri/mina.s. ob quæ fiunt bella. & ideo noxia.i. nociua, sup. sunt cor di.i. ad cor, hoc est voluptatis, & curæ. Et.i. etiam ipse pater.s. inferorum pluton odit, & sorores.i. reliquæ furiæ odere mon strũ tartareũ.s. alecto, tot.i. in tam multa ora vertit, sup. se, & vt mõstrum dicat, tam sæuæ facies, sup. sunt illi, & ipsa atra.i. nigra, & infesta. pullulat.i. geminat tot colubris, quos loco ca/pillorum fructicãtes h3, quã.s. furiam alecto p se tam pernicio sam Iuno acuit.s. ad irã his verbis, ac fatur talia, hoc additũ puto, qr abũdat. o virgo sata nocte.i. filia noctis.s. alecto da mi hi hunc laborẽ proprium, vel qui tibi ppriũs, & tuæ naturæ cõ ueniens est vel quem mihi proprium.i. peculiarem opto, ita vt nulli alteri eum impertias & da.i. impẽde mihi hãc operã. ne honos noster, ve p vel fama, sup. nr̃a, cedat loco, idest fracta, idest multum fracta, & in nihilũ redacta, quia nullus me post hæc honoraturus est: si ab ænea vincor, vnde in primo. Et quisq̃ adoret. Præterea, aut supplex aris imponet honorem. q.d. mi nime, neue æneadæ, possint ambire.i. ambiendo allicere con/nubijs.i. ad cõnubia, latinũ & obsidere fines italos (ab obsido tertiæ cõiugationis) tu potes arguit a facilitate, armare i præ/lia fratres vnanimis.s. prius, aut qui debeãt esse vnanimes (ẽ aũt actũs vnanimia) & tu potes versare domos.i. familias, vt parẽtes, & liberos, Maritũ, & vxorem: odijs p odia, tu potes in ferre tectis.i. in tecta, & domos: verbera.i. flagella, aut flagel/lationes, & faces funereas.s. post verbera, nomina.i. facies, & figuræ, q̃ variæ noiant, su. sũ tibi mille, & mille artes nocẽdi q̃ sunt tibi, concute.i. comprime, vt exeant artes tuæ in opus, peu-sfœcũdum.s. artibus nocendi: disiice pacem compositam, se/re crimina.i. causas. & semina belli, vt.s. iuuentus velit: quod animo sit, & poscat, quod ore & verbo rapiat simul arma, quod manibus fit, & exit ad opus bonum, ergo auxesin facit.

Tartareæ, monstrum tot sese uertit in ora.
Tam sæuæ facies, tot pullulat atra colubris.
Quam Iuno bis acuit uerbis, ac talia fatur.
Hunc mihi da proprium uirgo sata nocte laborem. *Iuno*
Hanc operam, ne noster honos, infracta ue cedat
Fama loco, neu connubiis ambire Latinum
Aeneadæ possint, Italosue obsidere fines.
Tu potes unanimes armare in prælia fratres,
Atq; odiis uersare domos, tu uerbera tectis,
Funereasq; inferre faces: tibi nomina mille,
Mille nocendi artes, fœcundum concute pectus,
Disiice compositam pacem, sere crimina belli.
Arma uelit, poscatq; simul, rapiatq; iuuentus.

SERVI.

Luctificã ale. græcus accusatiuus. Huius declinationis tres casus vsurpamus, gtm̃ videl3. vt alectus: nomn̄, & actm̃, vt alecto. Odit ip. pater plu. Venerationis est pater, nã furiæ acherontis & noctis filiæ sunt. His acuit verbis, incitauit. & instigauit eius insaniã ppriũ, aut tibi aptũ: aut certe ppetuũ, idest sessũ vsq; ad finẽ pducẽdũ, & sciẽdum furiæ nihil p pmio dari: qr p stat hoc ipsum furiæ vt bella cõmoueat, & vt dicat defendisse Iunonẽ, Infracta, aut valde fracta, aut q̃ fuit ante hac semp in fracta, vt in .xij. Turnus vt infractos aduerso marte latinos. Cedat fama loco, dicat. Cice. loco ille motus est, cum est vrbe de/pulsus. Ambire latinũ. Amplecti, circũ retinet, nec ob ambitũ hoc dixit. Nã ambio ad illũ dicimus nõ ambio illum. Tu potes vna. a. A maiore ad minus versare vertere, & vsus est frequẽtatiuo ad vi augẽdã. Tibi nomina mille.i. facies, vt & sine nomine corpus, mille aute secũdũ Euripidẽ, in cuius tragœdia dicit furias nõ esse vnius potestatis, sed plurimarũ, ita factum secũdum necessitatem. ita Asper. Fecũdum cõcu. p. plenu ma/litiæ efficacis. Cõpositam pacem. quam supra latinus dederat. Crimina belli, causas, vt crimen amor vestrum.

ASCEñ.

Exin gorgõeis. Ondit qũo alecto, qr inferius numen nihil re spondẽs, stati iussa iunõis executa sit, q̃ sciẽs: & discordiæ, & di/scordiæ aptissimas eẽ mulieres potissimũ potentes, sollicitat primo Amatã reginã, de qua re dicit Dõatus sic. Exi, ex eo momẽto. Gor, fuit ea forma, qua fingit gorgone. Tacitũ, sine stre/pitu, qm̃ in mœrore iacebat, cu3 audiret filiã dãdã æneæ, vel ipsa tacita, vt facilius nesciẽti obrẽperet, Vnu3, qr vnã ad pdi/tionẽ psentiã arbitrata ẽ satis esse. Sinu. sinus dicit q potest ali quid excipere, & tenere, vipereã animam, pulsa.s. humana, Fit lõge tenia vittæ, tenia.i. vitta. Exulibus ne daf. nõ fuit vtẽdũ pri cipio. Nã nec beniuolus reddẽdus erat q esset pater. Nec attẽ/tus, q de re esset sollicitus. Nec docilis, cum cãm sciret. Incipit ergo a quæstionibus deformãs negociũ, & ita agit cũ marito, quẽ reuereri oportuit vt suadere potius q̃ reprehẽdere videa/tur. Sunt ergo argumẽta. Nullus postular. Pater ingerit erit in/frau thalamus filiæ, qñ dat ei, qui perpetuis erroribus dam/natus est. Omnis vita ducet in fluctibus. Nulla cõiugis gratia nullu3 decus vxoris, quã pater nõ tradidit, sed abiecit nõ am/plius visuram. Ergo nõ ppagatio sanguinis, sed orbatio est, & domus nostræ solitudo ppetua. Ante aũt gesta exẽpla sũt pfi/diæ ipsorũ. Est aũt maximu3 scelus rumpere fidẽ Turno. Rũsa deorũ sunt cũ maxima cautela considerãda, qr implicita sũt, & inuoluta, hæc ille. Ordo est. Exin.i. ex eo momento.i. stati. Ale

Ordo.

cto infecta venenis gorgoneis.i. serpẽtibus, q̃les gorgões p ca pillis hre dicunt, psertim medusa, petijt p syncopam principio latium, & celsa.i. sublimia tecta latini tyrãni.i. regis: & obsedit limẽ tacitũ.i. ipsa tacẽs, aut obsedit tacitum pro tacite, limen amatæ.s. reginæ coniugis Latini dixit petit p petijt p syncopã propter verbum obsedit, qđ pteriti est ipis: qđ si legat, obsidit in pñti: posset & petit præsentis eẽ, quã.s. reginã amatã, ardentem.i. inflãmatã, sup.i. de aduẽtu teucrũ p teucrorũ & hymenæis.i. legitimis nuptijs turni, curæ, & iræ fœmineæ.i. q̃ plurimũ fœminis dñari solebãt coquebãt, dea.s. alecto, cõijcit huic.i. in hãc.s. reginã, amatã vnũ anguẽ de crinibus.s. suis, cæruleis.i. cærulei coloris habẽt.n. furiæ p crinibus colubros, quos in pectora conijciũt. & qr curæ, & iræ serpũt p venas, & psumũt singula membra ẽt medullas, & subdit insignũ.i. ad intima p/cordia, in qbus.s. est passionũ sedes, quo mõstro.i. cuiꝰ mõstri stimulo, pmisceat.i. pturb3, & psũdat, oẽ3 domũ.i. totã familiã. Ille.s.

Exin Gorgoneis Alecto infecta uenenis
Principio Latium, & Laurentis tecta tyranni
Celsa petit, tacitumq; obsedit limen Amatæ.
Quam super aduentu Teucrũ, Turniq; hymenæis
Fœmineæ ardentẽ curæq;, iræq; coquebant.
Huic Dea cæruleis unum de crinibus anguem
Conicit inq; sinum præcordia ad intima subdit.
Quo furibũda domum mõstro permisceat omnem.
Ille inter uestes, & leuia corpora lapsus
Voluitur attactu nullo, fallitq; furentem
Vipeream inspirans animam, fit tortile collo
Aurum ingens coluber, fit longæ tenia uittæ,
Innectitq; comas, & membris lubricus errat.
At dum prima luesudo sublapsa ueneno
Pertẽtat sensus, atq; ossibus implicat ignem.
Nec dũ animus toto percepit pectore flammam.
Mollius & solito matrum de more locuta est,
Multa sup nata lachrymãs, Phrygiisq; hymenæis. *Amate*
Exulibus ne datur ducenda Lauinia Teucris?
O genitor, nec te miseret, natæq;, tuique?
Nec matris miseret, quã prĩo aquilone relinquet
Perfidus alta petens abducta Virgine prædo?
At non sic Phrygius penetrat Lacedæmona pastor,
Ledæamq; Helenam Troianas uexit ad urbes.
Quid tua sancta fides: quid cura antiqua tuorum,
Et consanguineo toties data dextera Turno?
Si gener externa petitur de gente Latinis,
Idque sedet? Faunique pmunt te iussa parentis.
Omnẽ equidẽ sceptris terram? quæ libera nostris

Dissidet

Dissidet, externam reor, & sic dicere diuus.
Et turno si prima domus repetatur origo.
Inachus, Achrisiusq; patres, mediaeq; Mycenae.

SERVI. ¶Exin. ordinis aduerbium. Gorgoneis saeuis pessimis a Gorgone. Tacitũ, p tacite. Obsedit, bñ obsedit: q̃si q̃ isidiabat. Curaeq; iraeq;. e. puerso ordine respõdit, nã ira in troianos ẽ, & cura de nuptijs & p̃sõ aduentum teucrorum dixerat. Huic dea, figura hypbatõ, nãq; talis ẽ ordo huic dea vnũ anguẽ i sinus cõijcit & vsq; ad intima subdit p̃cordia, q̃ sũt loca cordi vicina, quibus sensus p̃cipit. Anguẽ ãt inijcit p̃tẽ sui. i. furoris. Leuia, pulchra Attractu nullo, sine morsu. Fallitq; su. inijcit furorẽ sine acciptẽtis sensu. Furẽtẽ ãt, vt furore teneat nã nõdũ furebat. Taenia vittae: taenia est vittarum extremitas, vdo. s. veneno hypallage in sensu veneno vdo: qd' ẽ de vdo corpe, nãq; serpẽtũ vda sũt corpora, adeo, vt qua eũt, viã humore designẽt, Solito matrũ de. m. Iracũdae, nã hoc est de matrũ more, mixta asperitate loquebat, nam paulopost vero furore quatiet. Exulibus ne dat, propter dissuasione: signate loquit, exules vocans eos, q pp̃ria regna repetebãt, Ducẽda, adducẽda: Praedo, q̃si piratã dicit hominẽ diu in mari morãtẽ. At nõ sic phrygius, legit, & an nõ, sed hoc absolutũ est, si autem legeris: at copulatiua particula ẽ, ad ornatũ solũ ptinens, Horat. at o deorum quicqd in caelo regit terras, & humanum genus. Et consanguineo: filius enim Venuliae amatae sororis: Si gener externa petit, de. g l. de qualitate, trãsit ad finẽ, nam vult Turnũ extraneũ etiam definire p callidam argumẽtationẽ, q: imperio latini non subiacet, cũ or aculus de latinis oĩbus cauerit, postea ẽt huic occurrit, Turnũ graecũ eẽ ab acrisio ortũ cõmemorãs, per quod duas res latẽter agit nã dicẽdo origẽ p̃siderãdam, docet & turnũ graecũ esse ab acrisio aeneã latinũ a Dardano, Premũt iussa, vrgẽt in hoc cõpellũt. Inachus A crisiusq; pa. Danae acrisij regis argiuorum filia postq̃ est a Ioue vitiata, p̃ eã, ĩtra archã iclusam p̃cipitauit in mare, quae delata ad italiã iuẽta est a p̃scatore cũ p̃seo, quẽ illic enixa fuerat, & oblata regi, q eã sibi fecit vxorem, cum qua etiã ardeam

Taenia qd sit

Danae q̃ fuerit

Ille. s. anguis lapsus. i. labẽs ĩter vestes & corpa leuia. i. eplana & nõ aspera, vt sunt mulierum corpora voluit. i. volubilitate sua prodit, nullo attactu. i. quasi nil attingẽs: & fallit. i. circumuenit furtiuẽ. i. per se insanientes mulierẽ, inspirans. s. ei animã. i. mẽtem, aut anhelitũ, vipereã. i. serpẽtinã: aut ingẽs coluber fit aurum tortile. i. intortũ vt torques, aut monile collo. i. p collũ, aut depẽdens de collo. i. & fit taenia. i. extrema pars longae vittae. i. fasciae ambientis caput muliebre, & innectit comas. s. amatae in morem vittae, & ipse lubricus, idest facile elabẽs pp pingue glabro corpori insitum, vt in anguillae cute, errat, idest discurrit libere membris, idest per membra eius, ac dum, idest donec p̃ma lues. s. nociua macula, seu infectio sublapsa veneno vdo i. de vdo corpore manante p̃tẽtat sensus. s. Amatae reginae, atq; implicat ossib' ignẽ. i. ardorẽ furoris, Nec dũ. i. & nõ adhuc & aĩus sup. eius nõ pcepit adhuc flãmã. s. furoris, toto pectore, ipsa regina. s. locuta est mollius. i. lenius, & multis de solito more matrũ lachrymãs multa. i. multũ sup nata. i. de negociorum natae, aut pp natã. i. filiã suã, & sup hymenaeis. i. nuptijs phrygijs i. cũ phrygio aenea p̃hendis, & dicens sup. o genitor. i. o latine, q p̃sea, ne. i. an lauinia, s. filia nr̃a vnica, & regni haeres, datur idest vis ne, vt detur nuptũ teucris exulibus. i. a p̃ria expulsis, nec miseret te matris. s. filiae tuae, hoc est mei) inqt amata) quã s. mr̃em, ipse. s, quem noiare nõ dignaret gener noster Aeneas p̃fidus praedo linquet primo aquilone. i. cum primo vẽto prospero, petẽs alta. s. maria & hoc virgine. i. filia nr̃a, q̃ virgo est abducta. At (aptius esset, an nisi sit) at qd dicã nõ, i. nonne pastor phrygius. s. paris, de quo in achilleide Statius, soluerat oebalio classem de littore pastor. Dardanus, q in p̃ma aetate expositus pastor fuit penetrat sic lacedaemõs. i. lacenã illã ciuitatẽ i spartã: sed amyclis abstulit Helenã: & vexit Helenã ledaeam, id est ledae ex Ioue filiã: ad vrbes Troianas, quasi dicat apertissime, & ita docet non esse honestum filiam Troianis tradere, q; exulibus, nec tutum. quia perfidis, nec licitum, quia contra fidem, vnde subdit. Quid, supple reputabitur posthac, fides tua sancta, idest prius inuiolata, quid tua antiqua cura tuorũ: id est sollicitudo, quam habuisti de tuis, & dextra, idest promis

sic sida

sio fida data toties Turno cōsanguineo.s.filiæ nostræ q̄a genitus est ex matertera eius. Et si dicat latinus, fata vetare, pbat qd' nō: si bene intelligant, q̄z Turnus externus est censendus: cū sit ab externis oriundus, & cōtra Aeneas iternus habēdus, cū ab italis originē traxerit, dicit ergo. Si gener petit latinis de gēte externa, & id sedet.i.placet, & ea sña firma est, z iussa.i.monita, & oracula fauni parētis pmūt.i.cogūt te ad hoc, eqdē.i.ego qdē reor oēs terrā, q̄ dissipet.i.diuisa sita ē, existēs libera nr̄is sceptris.i.q̄ nō est sub nr̄a ditione, eē sup.externā, & dijos dicē.i.cēsere sic. Et.i isup, si p̄ia origo domus.i.familiæ repetat Turno. Inachus & acrisius, sup.inueniant patres, & mycenæ mediæ.i.quæ sunt in penitiore parte regionis: sup. sint turno patria. deam condidit: a quibus Turnum vult originem ducere.

ASCEN. Ordo

His ubi nequicq̄ dictis experta Latinum
Contra stare uidet, penitusq; in uiscera lapsum
Serpentis furiale malum, totamq; pererrat.
Tum uero infelix ingentibus excita monstris.
Immensam sine more furit lymphata per urbem.
 Ceu quondam torto uolitans sub uerbere turbo,
Quem pueri magno in gyro uacua atria circum
Intenti ludo exercent, ille actus habena
Curuatis fertur spatiis, stupet inscia turba
Impubesq; manus, mirata uolubile buxum,
Dant animos plagæ, non cursu segnior illo
Per medias urbes agitur, populosq; feroces.
Quinetiam in syluas simulato numine Bacchi
Maius adorta nefas, maioremq; orsa furorem
Euolat, & natam frondosis montibus abdit.
Quo thalamū eripiat Teucris, tedasq; moret.
Eu ohe Bacche fremens, solum te uirgine dignum
Vociferans, & enim molles tibi sumere thyrsos.
Te lustrare choro, sactum tibi pascere crinem.
Fama uolat, furiisq; accensas pectore matres.
Idem oēs simul ardor agit: noua quærere tecta.
Deseruere domos, uentis dant colla, comasq;.
Ast aliæ tremulis ululatibus æthera complent
Pampineasq; gerunt incinctæ pellibus hastas,
Ipsa inter medias flagrantem feruida pinum
Sustinet, ac natæ, Turniq; canit hymenæos,
Sanguineam torquens aciem, toruumq; repente
Clamat, Io matres audite ubicūq; Latinæ
Si qua piis animis manet infelicis Amatæ
Gratia, si iuris materni cura remordet.
Soluite crinales uitta, s capite Orgia mecum.

poeta

Amata

¶ His vbi neqcq̄. Docet cōstantem in latino fuisse animū z dicto deorū pax audientē in amata aūt nō ex audita grauiorem fuisse furorē, vt facile agnoscas, vir qd mulieri pstet. Nihil aūt cū donati habeam⁹, paucis ordinē ɔsequamur, q talis ē. Vbi.i.postq̄ amata sup.experta latinū.i.q̄ fecerat piculuz, an possit mutare aīuz latini, his dictis.i.verbis pmissis neqcq̄.i. frustra q̄z videt: sup.eū stare ɔ̄.i.obstare q̄z p z, vbi sup malū furiale.i.a furia imissi serpētis lapsuz, sup.ē penit⁹.i.oīno itus in viscera.i.iteriora pcordia amatæ z perrat totā.s.mulierē.i. obsidet oēs vires rōnis eius, tum vero i.tūc maxie: z quasi ad vex, ipsa ifelix excita.i.cōmota mōstris.i.furijs igētib⁹ furit.i bacchatur furēs. sine more.i.modestia, aut sine exēplo p vrbem imensam.i.valde magnā: existēs lymphata.i.q̄si lymphata, hoc ē pcita, aut pcussa furore nymphax, h̄ ē a nymphis, q̄ & lymphæ sunt imisso. Qui.n.deas nudas viderint incautas, credūt sunt furore pcussi. (De vino aūt aq̄e tēperato dicemus, q̄z dilutū ē, non lymphatū) furit dicit p vrbē, ceu.i.tanq̄ turbo.i. lignuz in formam pilæ obuersæ vulgus trocū putat, cū aliud sit: volitās i.velociter actus, quondā.i.aliq̄n sub verbere torto.i. scutica, aut ēt sub flagello ex canape torto, quē.s.turbinem pueri intēti ludo exercēt.i. agitant circū atria vacua.i.spaciosa, & nullis obstaculis oppleta, in gyro.i.circuitu magno, ille.s.turbo, act⁹ s.impulsus habena.i scutica, fert spacijs, curuatis.i.q̄ p circuitū pcurru, turba.s.puerox inscia.s.causæ q̄uo se in gyrū agat stupet, & manus.i.multitudo impubes.i.īpuber mirata, sup. esl buxū volubile.i.turbinem ex buxo factū. volubilē q̄z torno rasile buxū. Et plagæ.i.pcussiones.s.dant turbini aīos i.talem velocitatem, ac si animos haberet, nisi sit pueri, dāt.i.accommodant animos.i.totant intēsionem plagæ.i.pcussiōi, z flagellationi. Amata, sup.regina agit per medias vrbes, & per populos feroces, nō segnior.i.nō tardior cursu illo.s.qui in turbine dictus est Quinetiam.i.isuper ipsa euolat.i.ex vrbe velociter currit in syluas, & hoc nomine.i.sacro furore bacchi simulato.i.ficto per simulationez (q̄z bacchantes mulieres corripiebant bacchico furore) euolat dicit, adorta.i.subtiliter & isidiose aggrediēs maius nefas, z orsa.i.iceptans maiorē furorē, & abdit.i.occulit natam.i.filiā montibus frōdosis, quo.i.vt eripiat teucris, & p̄cipue æneæ thalamuz.i.nuptias, & moret.i. differat tædas.i.faces nut ales: fremēs.i.cū fremitu clamās o bacche, heu ohe, vox est bacchātiū: q̄ sic bacchū alloquunt, vñ aūt bacche dici a poeta, vt apostrophē faciat, q̄si sit fremens.i. cū fremitu dicēs ad te, o bacche, heu ohe, & vociferās te solū dignū virgine.s.tali, etenim sumere.i.sumebat tibi i.in honorem tuū, thyrsos.i.hastas pāpinis iuolutas & iō molles: & lustrare.i lustrabat.i.recēsebat, & circūspiciebat te.i.p te, z furore tuo pcita, choros.s.bacchātiū z pascere.i.pascebat tibi crinē sacrū. aut sic &.n, vociferabat v̄ginē sumere tibi molles thyrsos, lustrare te.i.p te choros, z pascē.i.nutrire tibi.i. in honorē tui crinē sacrū, aut pascere crinē sacrū tibi. Aut demū sit. etenī fama volat amatā, sumerē: &c. z idē ardor.i.eadē vehemēs cupido, agit simul oēs matres accēsas pectore.i.in pectore furijs Quærere.i.ipse q̄rebāt noua tecta, hoc est deseruere domos.s. p̄prias. & dāt colla, & comas vētis, vt.s.diffundāt, vñ in p̄mo dederatq; comā diffundē vētis. Ast.i.sed aliæ i. quædā ex ipsis cōplēt æthera.i. sūmū aerē vlulatib⁹ tremulis.q.a tremētib⁹ factis, & ip̄e icīctæ pellib⁹ nebridū.s gerūt hastas pāpineas. i.pāpinis q̄ sūt frōdes vitiū iuolutas, h̄ ē thyrsos. ipsa.i. regia & caput bacchātiū amata, existēs feruida sustinet.i.seorsū tz inter medias.s.mfonas pinū flagrantē.i. ardētē facē ex pinu, ac cāit hymenæū.i.carmē nuptiale natæ, & turni torq̄ns.i. reuoluēs aciē sanguineā.i.oculos sanguineos, & clamat repēte toruū.i.torue, io ēt vox bacchātis, o matres latinæ, vbicūq; sup. estis audite, si qua.i. aliqua gr̄a amatæ.i.mei, q̄ amata dicor infelicis i.disfortūatæ, manet aīs sup. vestris pys. s̄ i me, aut pys.i. maternis, h̄ ē si cura iuris mr̄ni.i.qđ mr̄es hn̄t i liberos, p qb⁹ tot sustinuerūt, remordet, sup.ɔsciētias vr̄as, Soluite vittas.i. reticula, z fasciolas, criales.i qb⁹ crine siplicāt, z capite mecū orgia.i.sacra bacchi, q̄ dissolutis crinib⁹ furētiū silēs agebāt mulieres.

SERVI. Turbo q̄d sit

¶ Sine more furit, sine exēplo, & hoc ēt ɔ̄ decus ē regiū. Lymphata. pcussa furore nymphax, sicut cerritos a Cerere dicimus Turbo, Catullus, h̄ turbē dixit, vt h̄ carmē, hic turbo, vñ turbinis facit. nā si turbonis faceret a p̄prio noīe. Impubesq; man⁹ aut multitudo puerox, aut a p̄toriū posuit, vt p manu ipsum puex itelligas. Simulato nu. bac. Talē panebat furorē, vt speraret se liberari sacra celebrare. Non.n ipsa simulat, qđ ē sanorū nā z paulo post dicturus ē: Alecto stimulis agit vndiq; bacchi. Quo vt. Heu ohe bacche vox bacchātis ē, Tibi sūmē thyr. p sumebat, & sūt ifiniti p idicatiuis. Pāpineas ha. Pāpinis tectas. In cinctæ pel. Nebridū.s.pinū sustinet, facē pineā, vt fiebat i liberalib⁹. Natæ, turniq; canit h. Hic apte expssit dementiā nā eū ɔsecrauit filiā libero hymenæū canit ei⁹ ac Turni. Hymenæū aūt nūc carmē nuptiale dixit. Toruū p torue. Io, vox clamātis, & ētragic⁹ s̄mo. Pys animis.i.mr̄nis. Crinales vit. q̄ solarum matronarum erant, nam meretricibus non debebantur.

ASCEN. Donati expositio

¶ Talē iter syluas &c. Postq̄ Alecto reginā i furorē v̄terat, vt q̄ ex sexu ibecilliss̄ima erat, agredit turnū ex ætate, z conditione, q̄z amatorē facili furore ɔcussibilē: sed q̄d id facili⁹ faciat, induit vultus sacerdotis iunōis, de q̄re Dōa. sic Bñ iunōis sacerdot, psonā sumit, vt maiore authoritate loq̄ret, pulchre aūt dixit, exuit, & idui, veluti cū vestit⁹ pmutationē facim⁹, exuim⁹ .n nr̄m, & iduim⁹ alienū, Abnegat, cū tātis piculis & vxorē z dotē q̄sieris. Externusq; regnū dicit oīa, q̄ hoīez fortē ad regnū mouē possint. dat p̄terea vicē di fiduciā, asserēdo Iunonē affuturā, cui cā displicebat. Addidit meritū ne si cūctaret firmato arctiore fœderis vinculo, supar nō posset. Ipsa palā fari, hēt emphasim, ipsa.q. d. quæ oīa pōt, q̄ tuæ cāæ fauet. Tibi, ɔ̄ meritus labor

Talem inter syluas, inter deserta ferarum
Reginā Alecto stimulis agit undiq; Bacchi.
Postq̄ uisa satis primos acuisse furores.
Consiliumq;. omnēq; domum uertisse Latini,
Protinus hinc fuscis tristis dea tollitur alis
Audacis Rutuli ad muros. quam dicitur urbem
Acrisioneis Danae fundasse colonis
Præcipiti delata Noto, locus ardea quondam

Poeta

Dictus

Dictus auis, & nunc magnũ manet Ardea nomen.
Sed fortuna fuit, tectus hic Turnus in altis
Iam mediam nigra carpebat nocte quietem.
Alecto toruam faciem, & furialia membra
Exuit in uultus sese transformat aniles.
Et frontem obscoenam rugis arat, induit albos
Cum uitta crines, tum ramum innectit oliuae.

labor irrisio. Tibi, q male gesta possis tua ppria fortitudie corrigere. Tibi suscepto iam genero: Me sacerdotẽ suam recepit custodez, cuius fidem nosset. Phrygios. q. d. imbelles, & inertes. Pictas, nam luxuriosos haec pictura denotat. Coelestum vis: et go vẽt audacius fieri. Rex ipse. Qui te fefellit, cuius imperiũ tua defensiõe seruasti. haec ille. Ordo autẽ est. Alecto furia illa infernalis agit vndiq3. i. ex oi pte. reginã. i. amatã talẽ. i. tali furore, q̃lis dictus ẽ p cutã, iter syluas, & iter dserta ferarũ. i. iter loca deserta ab hoib9, sz habitata a feris: agit dicit stimulis bacchi. i. q̃libus bacchãtes in furorẽ instigari solẽt, postq̃ dea tristis. s. Ordo

Fit Calybe Iunonis anus, templiq; sacerdos
Et iuueni ante oculos his se cum uocibus offert.
Turne tot incassum fusos patiere labores?
Et tua Dardaniis transcribi sceptra colonis?
Rex tibi coniugium, & quaesitas sanguine dotes
Abnegat, externusq; in regnum quaeritur heres.
I nunc, ingratis offer te irrise periclis.
Tyrrhenas i sterne acies, tege pace Latinos.
Haec adeo tibi me placida cum nocte iaceres,
Ipsa palam fari omnipotens Saturnia iussit.
Quare age, & armari pubem, portisq; moueri
Laetus in arma para, & Phrygios, qui flumine pulchro
Consedere duces, pictasq; exure carinas.
Coelestum uis magna iubet, rex ipse Latinus
Ni dare conubium, & dicto parere fatetur.
Sentiat, & tandem Turnum experiatur in armis.
Hic Iuuenis

Alecto visa ẽ, sup. sibi acuisse satis primos furores, & vertisse cõsiliũ, & oẽm domũ latini: ipa tollit. i. aufert hinc. i. ab hac domo latini: alis fuscis. i. subnigris, & obscuris, ad muros. s. vrbis rutuli. s. turni audacis, aiost, quã vrbẽ videlz Ardeam danae acrisionaeis. i. acrisij filia dr̃ fundasse colonis. s. suis, cũ. s. grauida ex ioue, & a pr̃e archa ago exposita illuc ãnatasse, vñ dicit delata. i. de argis illuc allata noto. s. vẽto pcipiti. i. pcipitãter ipellẽte. Locus dictus ẽ quõdã ardea aui. i. ab aue, & ardea manet nũc magnũ nomẽ. s. vrbis arduae, sed fortuna fuit. s. q nomẽ ardeae ciuitati arduae iponeret ab ardea. Turnus carpebat iã hic in altis terris. nocte nigra. i. obscura, dũ neq3 dilucu lũ ẽ, sed media nox, vñ addit, qetẽ mediã, q̃. s. ad mediũ fere noctis solere ẽẽ media. Alecto exuit faciẽ toruã. i. terribilẽ, & saeuã, q̃lis furiã decuit & mẽbra furialia. i. furiae apta, & sup. trãsformat sese in vultus aniles. i. ãni cõuenietẽs, & arat. i. sulcat, & corrugat, frontez obscoenã. i. obsitã situ, & foedã: rugis. i. laxis pellibus extãtibus, & sup. iduit crines albos. i. canos cũ vitta. i. redimiculo sacerdotali, tũ. i. i sup ipsis inectit ramũ oliuae: & fit. i. apparet eẽ chalybe, anus. i. vetula sacerdos iunõis, & tẽpli. i. sacerdos tẽpli iunõis, & offert iuueni. s. turno se añ oculos cũ his vocib9. i. vbis, Turne patiere tot labores fusos: sup. esse. i.

est.i. vt fundãt scassuz.i. in vanũ, & patieris tua sceptra trãsen/di.i. tradi colon⁹s dardanus.i. a troia pfectis: & a dardano or/tis q.d. id merito nõ feceris, cũ tñ fiat, q: rex.s. latinus. abne/gat tibi cõiugiũ.s. lauiniæ, & dotes, quæsitas.i. partas sangui/ne.s. tuo, hoc est sudore bellico, aut consanguinitate: vt iure consanguinitatis eas hẽat, loquit ãt de regno, qd' i dotẽ cedat hæres externus quærit in regnũ. O irrise.i. q irrisus es, aut q irrideberis.i. nũc offer.i. obyce te piclis p piculis igratã.i. q rẽ ingratã afferãt, nisi obstiteris: aut poti⁹ p ironiã dicit, vt sit sen/sus, q turnus vt lauiniã obtineat p latinis bella gesserit cum hetruscis, & sanguine suo dotes acqsierit q: vitæ piculũ subyt i ergo irrise offer te piclis igratis.i. vñ nulla grãz ɔsequaris, sz potius irridearis.i. vade (& tacitã phibitionẽ cludit hmõi iussio) sterne acies tyrrhenas.i. hetruscas apud tyrrhenũ mare, tege latinos pace.i. q̃ eis cũ hetruscis pepisti, ipsa saturnia.i. sa/turni filia iuno oĩpotẽs, q: oĩpotẽtis cõiunx, iussit palã me fari tibi h adeo.i. oĩno, cũ iaceres.i. reqescceres, quã.i. q̃ da cã q:.s. ipsa, q̃ oĩpotẽs ẽ iussit, age (adhortãdi aduerbiũ) para existẽs lætus pubẽ armari: & moueri portis in arma.i. exercitũ armo/rũ, & sup. aggredere, aut ppelle (nã vt troianos exurere iube/at, nõ ẽ verisimile) duces phrygios.i. troianos, q ɔsedere.i. se/dem simul cœperũt aĩo residẽdi, flumine pulchro.i. ad flumẽ pulchrũ.s. tyberim, & exure classes pictas.q.d. nõ ad bellũ istru/ctas: sz ad delitias ornatas, vt molles idicet phrygios. Magna vis cœlestũ p cœlestiũ.s. aut ipsa iuno, aut tota manus supoz iubet, sup. vt id facias, & vt ipse rex latinus sentiat, & experiat, tandẽ Turnum.s. te in armis, ni.i. nisi fatetur dare.i. q ɔcedit coniugium & parere.i. obtemperare dicto.s. deorum aut dicto idest pacto, & conuento inter vos.

Age qd sit

Acuisse furore, vt supra Quã iuno his acuit dictis. Consili/umq;, oẽm q; domũ vertisse latini, Quod habuerat, vt filiã dã/do æneæ bella i eni moueret, q̃ significauerat fumus augury. Ac/risionæis danae, patronymicũ idẽ ẽ, naz filia Acrisij significat, nõ acrisionæis colonis, Sola eni venerat, nõ cũ colonis pcipitĩ delata noto, vt diximus: supra i ira arcã. Magnus tenet ardea nomẽ, Bene allusit nam ardea quasi ardua dicta est, idest ma/gna, & nobilis, q̃q ignius in Italicis vrbibus ab augurio auis ardeæ ardeã dictã velit. Illud namq; Ouid in met. fabulosuz ẽ, incẽsaz ab Hãnibale ardeã: & in hãc auẽ eẽ cõuersam. Sciẽdum tñ ardeã p antiphrasim dictã, q breuitate pennaz altius nõ vo/lat. Luca. Qd' supra volare, Ardea sublimis pẽnæ cõfisa natan/ti. Mẽbra exuit, bene exuit. nã dy, cũ volũt, videri, idaũt se cor/poribus pp mortaliũ oculos, nã icorporei sunt. Albos cũ vitta. i. etiã albos vittas. ramũ inectit oliuæ, aut coronaz accipit, aut ramũ alligat vittis, qd' apte in. vij. ondit. Et vitta cõptos vo/luit ptẽdere ramos. supra ẽt pferimus manib⁹ vittas. Iunonia anus tẽpliq; sacerdos. Iunonis tẽpli anus sacerdos. Fusos pa/tiere labores, Probus de tẽpoz ɔnexiõe libellũ cõposuit, i quo docet, qd' cui debeat accomodari, ex quo itelligimus hãc quã facit, arduã eẽ cõnexionẽ. Nã patiere futuri tẽporis ẽ, fusos ve/ro participij ẽ pteriti, Dicit ãt patieris vt tot tui labores fundã/tur icassũ vel in irritũ cadãt, incassũ ãt tractũ est a cassibus.i. retibus. Trãscribi tradi. sermo ãt hic tractus ẽ de pecunijs. Nã scribi est dari: Hor. Scribe decẽnario, nõ est satis adde cicutæ, rescribit vero, q reddit. Hor. Dictãt's, qd' tu nunq̃ rescribẽ pos/sis. Ter. Argẽtum illud denuo scribi iube phormio. Quær. i hæ/res, de iure traxit, vt nõ genez, sed hæredẽ diceret, nã per coẽ/ptionẽ facto mřimonio sibi iuicẽ succedebãt. Tyrrhenas i ster/ne, vt i seq̃re italiã ventis, sane notũ ẽ bello multũ potuisse tyr/rhenos, & fuisse perpue ifestos latinis, vt hi bellũ assidue duxẽt cũ gente latina. Hæc adeo tibi me, addidit authoritatem, q: scit anni credi difficile. Adeo ãt valde.s. iussit, vt Terẽ. adolescẽtẽ adeo nobilẽ. Lætus alacer, Festin⁹. Nã lætari nõ põt, q pdebat vxo/rẽ, sicut supra i prio. Vela dabãt læti. Flumie pulchro, vt supra, Hũc iter fluuio tyberinus amœno. Cœlestũ vis magna iubz, aut per diffinitionẽ, ipsa Iuno est vis deoz, aut p augumẽtũ suasit, prio p se, sedo p Iunonẽ. Postremo p vi oĩuz deoz. Turnũ expiat, cõtra, se quem pro se probare non potuit, Sentiat: tandem sentiat, contra quem pro se laborantem non probauit

SERVI.

Ardea vñ dcã

Trãscri/bere: scri/bẽ, & rscri/bẽr qd sit

ASCEN. Hic iu va. ir. Docet aĩo suũ turnũ d'bis, vt putauit, chalibes nõ annuisse, q idecoz putarit a fœmina psuaderi, qd' alecto, q̃ se p chalybe gerebat aĩaduertẽs. & ægre ferẽs, furiales vul/tus induit, & se furiã cõfessa, geminos in illũ angues inecit, q/bus in furorẽ actus est: vñ, q̃ paucissim a habemus Dõati, ver/ba sũt. Iuuenis: nõ mirũ si iuuenis mulierẽ, & anũ in re bellica cõtẽpsit. O mater: irrisio ẽ apt i. En ego victa situ, petua nõ po/tuit obiurgare metuẽtẽ, q̃ in illũ regerere, q̃ ptulerat. Bella ma/nu. q. t. ɔ illud, Bella viri: paceq; gerãt. Hæc ille. Ordo ẽ. Iu/uenis.s. Turnus irridẽs, iõ irridẽs, q: iuuenis, hic.i. ad h eius victa, vatẽ.s. chalybẽ sacerdotẽ iunõis, refert vicissim ore.i. ex/pssa voce, nõ p visionem solã, sicut alecto forsan locuta erat, q: aliter noctu videri nõ poterat, nã vt visiões iteriores fiũt, ita & auditiones vicissim: sic orsa.i. sermões exorsos. Nũtius.i. ãnũ/ciatio, seu nũtiũ, aut reuera nũtius nũtiãs, classes.s. externas inuectas vndã tybridis: nõ effugit meas aures vt rere.i. opina/ris ipsuz effugisse.i. bñ audiui, lz aliter putas. Et ita vr poeta h figmẽto rẽ physicã expssisse, vt.s. sub noctẽ cura recursauerit, & q̃ iterdiu timuerat, noctu appareãt, ne finge mihi tãtos me/tus.i. ne putes, q ppterea vsq; adeo formidẽ, vt cœpto desistã nec iuno regia. q: regnoz dea, aut supez regina, ẽ immemor no/stri, & ita nõ patieẽ me expelli: sed o mř. senectus victa.i. obsita situ.i. mucore, turpiq; lanugine.i. q̃ se a situ, & sordibus vindi/care nescit, & effœta veri.i. q̃ delirat: nec qcq̃ veri ampli⁹ in se hz. exercet te neqcq̃.i. frustra curis, & ludit.i. illudit te vatẽ .i. cũ sis vates, falsa.i. deceptoria, aut iani formidine, iter arma regũ.i. q̃ reges tractar decet, cura sup sit: aut eẽ debeat tibi tue/ri.i. cõtẽplari effigies diuũ, & tẽpla diuũ.i. dioz, & pmitte: sup. vt viri gerãt.i. administrẽt: & pcurẽt bella, & pacẽ, qs.i. qbus bella gerẽda, sup. sunt. Alecto exarsit in iras.i. succẽsa est furo/re, talibus dictis. At subit⁹ tremor occupat.i. inuadit iuueni orã/ti.s. turno, sic ore loquẽti, artus.i. membra, oculi sup. eius diri/guere.i. rigide, & istãter i diuersa infixi sunt, nihil tñ videntes, vt furiosis fit, erynnis.i. furia sibilat tot hydris.i. serpentibus, seu anguibus: & tanta.i. tã magna, & imanis facies.i. factura seu figura corpis ipsius, apit.i. manifestat e, vt.s. ille trepida/ret tũ.i. deide, ipsa torquẽs.i. iuoluẽs, lumia flãmea.i. ignitos aut q̃si iflãmatos oculos, reppulit.i. reiecit a se.s. turnũ, cũctã/tẽ.i. hæsitãtẽ præ stupore, & q̃rẽtẽ.i. molẽtem dicere plura.i. multa, & ipsa erexit.i. excerpendo direxit in turnũ, Angues ge/minos.s. duos æquales crinibus.i. capillis suis, & isonuit.i. so/nare fecit, verbera.s. q̃ furiæ gestãt, & addidit hæc.s. sequentia verba, ore rabido.i. furioso. En, idest vide. sup. ego vt dicis sim sup. illa, quam senectus victa, idest obsita, ita vt se ablue/re nequeat situ, idest immundo mucore ex negligentia cultus collecto, & effœta veri, idest quæ omne verum enixa est, nec quicquam retinuit ludit, idest illudit falsa formidine inter ar/ma regnũ

Donati expositio

Ordo.

Situs qd sit

Hic iuuenis uatem irridens: sic orsa uicissim
Ore refert. Classes inuectas Tybridis undam
Non: ut rere, meas effugit nuntius aures.
Nec tantos mihi finge metus, nec regia Iuno
Immemor est nostri,
Sed te uicta situ, ueriq; effœta senectus
O mater curis nequicq̃ exercet, & arma
Regum inter falsa uatem formidine ludit.
Cura tibi diuum effigies, & templa tueri.
Bella uiri, pacemq; gerent: quis bella gerenda,
Talibus alecto dictis exarsit in iras.
At iuueni oranti subitus tremor occupat artus.
Diriguere oculi, tot Erynnis sibilat hydris.
Tantaq; se facies aperit, tum flammea torquens
Lumina cunctantẽ, & quærentem dicere plura
Reppulit, & geminos erexit crinibus angues,
Verberaq; insonuit, rabidoq; hæc addidit ore.
En ego uicta situ: quam ueri effœta senectus
Arma inter regum falsa formidine ludit.
Respice ad hæc, adsum dirarum ab sede sororum.
Bella manu, letumq; gero.
Sic effata facem iuueni coniecit, & atro
Lumine fumantes fixit sub pectore tædas.

Poeta. Turn⁹

Poeta

Alecto

Poeta

Hic iuuenis vatẽ irridẽs, ea ult: q: iuuenis Horati. Nõ ego hũc ferrẽ, calidus iuuẽta, cõsule planco. Victa situ senectus tpis lõgiqtate, ex q̃ nascit situs. Veriq; effœta cassa veritat. O mř irrisiõis ẽ, nõ honoris, Falsa formidie. Q: vatẽ, nã eã defende/bat a bellis, si nõ ætas, saltem religio sacerdotij. Exarsit in iras Cõis smo hẽt ardeo illa re. Sz figuratius ardeo illã rẽ dicim⁹, & ẽ spãlis Cornelij elocutio Orãti, loquẽti, Vñ ẽt oratores dici/mus. Tremor occupat artus. Vicinitate.s. furiæ. Nã tremor fu/roris ẽ. Tãtaq; se facies apit. Semoto anili vultu, quẽ finxerat & quo se iduerat, sicut supra i prio de venẽ. Et vera icessu patuit dea, gemios erexit crinib⁹ angues. Similes. Nã oẽs dicit erexis/se, nõ duos, Verberaq; isonuit, p v'berib⁹ isonuit.i. pcubera. ra/bido, bitũ futuræ orõnis oñdit. Respice, mlti h distiguũt, & su/perioribus iũgũt, vt sit sensus, respice eã, quã dicis falsa deludi for/midine.

SERVI.

Ardeo q b⁹ cũ casi b⁹ iũgat

midine. Ad hæc adsum, idest ad regū arma, & ad bella. Quō ergo dicis q̄ superfluo his isetar rebus, ad quas veni? Alij respi ce ad hæc legūt, vt sit quasi demōstranti, respice bella, & lætū gero, Facem iuueni cōiecit, satis cōsiderate facē iuueni iniecit quæ cito exardescit, & desinit, supra vero amatæ serpētem in iecit. q̄ in mulieribus semper viget venenum. Atro limine, atri luminis tædas, vt pulchra faciat te ꝓle parentem. Atro autem lumine furiali inferno, alias autem ratione caret. Sub pectore vbi felis locus est, idest iracundiæ.

Olli somnum ingens rupit pauor, ossaque & artus
Perfudit toto proruptus corpore sudor.
Arma amens fremit: arma thoro: tectisque requirit.
Sæuit amor ferri: & scelerata insania belli.
Ira super magno ueluti cum flamma sonore
Virgea suggeritur costis undantis aheni.
Exultantque æstu latices, furit intus aquai.
Fumidus atque alte spumis exuberat amnis.
Nec iam se capit unda, uolat uapor ater ad auras.
Ergo iter ad regem: polluta pace Latinum
Indicit primis iuuenum, & iubet arma parari.
Tutari Italiam, detrudere finibus hostem.
Se satis ambobus Teucrisque uenire, Latinis,
Hæc ubi dicta dedit: diuosque in uota uocauit.
Certatim sese Rutuli exhortant in arma.
Hunc decus egregium formæ mouet, atque iuuentæ.
Hunc atavi reges: hunc claris dextera factis.

¶ Fremit cū clamore deposcit: bene aūt amens. Q2 in tempore quieuerat. Scelerata isania belli, nihil enim tā insanū q̄ desiderare id, per quod possis perire. Virgea suggeritur, de viminibus, vel virgis facta, vnde est flamma validior. Costis aūt lateribus, & bene antiquū respexit morem. Nā ollas nō suspēdebant, sed positis circūcirca ignē adhibebant. Costis .i. lateribus. Furit intus aquai, fumidus amnis, nec immerito. Nā pōt esse & alterius rei amnis, vt fluuius vidit ille liquoris. Hāc aūt dieresim Tucca & Varus fecerunt, nā Vergilius sic reliquerat. Furit intus aquæ vis fumidus, atque alte spumis exuberat amnis, quod satis asperū fuit. Nec se iam capit vnda, melius q̄st diceret: Nec vas iam vndam capit. Ergo. Quia sic incēsus est. Pollut a pace, vel sua, vel Troianorum. Indicit signate vbū bellicū posuit. In vota vo. Q2 nūcupant vota bella sumebat, Hūc dec⁹ egregiū formæ mouet Dauni & Turni .s. dec⁹, nā h̄ dicit alios pulchritudo Turni, alios nobilitas, alios vius mouebat ad bellū nā h̄ ē ais audacib⁹ iplet. Affectiōe sui inijcit oib⁹ magnanimitatē.

ma regū, respice: idest attende, quæ sim, & an ad me bella regum nihil pertineant, ego adsum ab sede sororum dirarum, idest reliquarum furiarum, hoc est ab inferis adueni, & gero manu, idest in potestate habeo bella, & lætum, idest mortem respice ergo ad hæc: vnde videtur id significare: quibusdam indicijs, ipsa effata, idest elocuta sic, coniecit iuueni, idest in iuuenem, qui idoneus est ad incendium facem: idest incendium irarum, & fixit sub pectore .i. in præcordijs eius tædas fumantis .i. fumantes atro .s. furiali inferno, & nocturno lumine.

ASCEn.

¶ Olli somnū ingēs rupit pauor. Docet turnū excussum somno, & furore percitū arma regsiuisse: & ilico principibus iuuentutis expeditionē ad latinū iniunxisse, & oēm apparatū belli interea instruxisse. vñ Donatus dicit sic, Magno: vestitu, ornatus poetirus in parabolis similitudinibus maxime ꝯsistit. Polluta pace, aliter enim aduersus socerum moueri nō debuit. Præterea ipellebat a furia. Primis, ductoribus vt causam sciret. Certatim, amor maximus, & fauor in Turnū ostendit. Hæc ille. Ordo est. Pauor ingēs rupit .i. iterrupit olli .i. tunc illi .s. Turno, de quo superior sermo habitus est somnū, & sudor ruptus .i. proruptus: aut porro erūpens sese, toto corpe .i. p totū corpus, persudit ossa, & artus .s. Turni, & ipse amens .i. captus mente, fremit, idest cū fremitu exposcit arma, & requirit arma thoro .i. in lecto adhuc existēs: aut q2 amēs putauit ēt in thoro arma esse, aut de gladio itelligit, quē sub capite reponere solebāt, vt de Deiphobo in sexto visum est, & reqrit arma tectis .i. p tecta, amor .i. cupido ferri .s. bndi, sæuit, idest crudescit & isania belli scelerata .i. q̄ cum scelere sæpe fit, sæuit, & ira, sup. sæuit, sup idest desuper, veluti cū, idest quando flamma virgea, idest virgis siccis nutrita, suggerit, idest subministrat sup. cum magno sonore, idest strepitu costis .i. lateribus, aheni .i. vasis ærei, vt caccabi, aut lebetis vndantis .i. ebulliētis: & latices .i. aquæ, exultāt .i. extra frequēter saliūt æstu .i. ꝑpt feruorē. Et amnis fumidus aquai .i. inundatio aquæ bullientis, euaporē, ac fumum emittentis, furit intus, & exuberat .i. vbertim exūdat alte spumis, sic legit Petrus Crinitus, cuius verba sunt libro de honesta disciplina .xviij. ca. ij. Fabius Quintilianus libro istitutionū primo ad Marcellū Victoriū, vnde pictai vestis (iquit) & aqi. Verg. doctissimus vetustatis iseruit, sed illud aquai inferunt e nouis codicibus idiligētes, iprudentesq; librarij, pq; eo subdiderūt, aulai: cū veteres oēs codices, & ille in primis, quem ex Gallia Poggius in italiā aduexit, aquai retineat, Fuit āt causa librarijs adulterinā vocem pro vera subijciēdi, q nusq̄ apō Vergiliū legerāt aquai cū aulai, & pictai legissent. Aulai in medio libabant pocula bacchi. Et alibi. Diues opū diues pictai vestis, & auri. Sed ego cogitās, nō ab re factū ee, vt in eādem lectionē meliusculæ fidei codices cōspirēt, cœpi curiosius indagare, an vsq̄ apud Vergi. potuerit eē aliqñ hæc vox. Nec enim pauca quorūdā inscitia velim utata hactenus, vel detracta adnotauimus. Inuenisse autem mihi videor, vel in Seruianis quidem cōmētarijs ad ipsum vt nihil ꝓterea dubitari debeat. Versus igit Vergiliani sic in libro æneidos septimo legunt, Sæuit amor ferri & scelerata isania belli, Ira super magno veluti cum flāma sonore, Virgea suggerit costis: vndātis aheni. Exultātq; æstu latices, furit itus aquæ vis. Fumidus atq; alte spumis exuberat amnis. Quo aūt loco legimus aquæ vis, legēdū est aquai, ad huc modū. Furit intus aquai Fumidus atq; alte spumis exuberat amnis: Cuius me lectionis Honoratus Ser. admonuit, q dieresim eē hic factā dicit, q si qs codices Seruianos paulo meliores nactus fuerit facile in his aquai cōperiet. Nā in peruulgatis fere sic habetur. Hāc dieresim Tucca, & Varrus fecerūt, nam Vergilius aliter scripsit. Quæ .n. sit hoc loco dieresis, nisi illud aquai restituat? Quin & hoc ipm in Persiano interprete (q cornut⁹ vr̄) iuenias. cū Enniaū hoc expōit. Lunai portū ꝑuū est cognoscēe ciues. Lunai (inqt) dicit est s̄m antiquā declinationem sicut Vergilius. Furit intus aquai. Qḋ ēt Bñdictus Phus (cū de Vergiliana emēdatione ad eū scriberē) comprobauit vir vnus ætate nostra: q de oi antiqtate sit optie meritus, cū in ea illustrāda, atq; excolēda assiduo studio, ac mirifica diligētia incūbat. Hæc ille. Angelus quoq; politianus idē sentire vr̄, lȝ obscure, nā c. xliij in miscellaneis dicit, & qḋ nūc mēdose legit aquai. quasi dicta, pro quo nūc legit aquæ vis, qḋ siqs adhuc legere volet, ordo erit, & vis .i. violētia: aquæ .s. bulliētis furit .i. æstuat, intus: atq; amnis fumidus .i. cursus, aut gurges aquæ fumātis exuberat .i. superabūdat spumis .i. p spumas, alte .i. in altū. Nec vnda capit iā se .i. nō amplius se cōtinere pōt intra ahenū, vapor ater .i. exhalatio fumosa, volat ad auras. Ergo q2 sic æstuat Turnus, ipse indicit .i. intus iubet, primis .i. ꝑncipibus iuuenū iter .i. profectionē, & expeditionē ad regem latinū, polluta pace .i. q2 pax polluta erat, & iubet arma parari, & italiā tutari .i. defendere cōtra externos, & detrudere hostē finibus .i. limitibus italiæ, & dicit se venire satis .i. sufficientē, vt sit nomen, aut sufficiēter ambobus, scilicet teucris, & latinis, vbi .i. postq̄ Turnus, supple dedit hæc dicta, & vocauit diuos in vota, rutuli, idest populi ipsius exhortant sese in arma certatim, idest cum certamine & æmulatiōe gloriæ, quia decus egregium formæ, atq; iuuentæ .s. turni mouet hunc: idest quenuis ex rutulis, & atauī scilicet turni: reges, idest maiores eius mouent: idest instigant hunc: idest quēuis alium, & dextera scilicet turni claris factis, idest quæ clara facinora edidit, mouet supple hunc idest alij allyciuntur in bella illecti gratia formositatis turni, alij generositate, alij virtute eius.

Locus restitut⁹

Dum Turnus Rutulos animis audacibus implet.
Alecto in Teucros Stygiis se concitat alis.
Arte noua speculata locum, quo littore pulcher
Insidiis, cursuque feras agitabat Iulus.
Hic subitam canibus rabiem Cocytia uirgo
Obiicit, & noto nares contingit odore.
Vt ceruum ardentes agerent, quæ prima malorum

Causa

¶ Dū turnus, &c. Docet nūc semina, seu elemēta belli a furia seminata, quæ qdem fuerūt vulnera ceruo tyrrhei magistri armentorum regis illata ab ascanio, procurante furia, Super quē locum hæc habemus Donati. Animos agrestes. Excitauit eos primum, qui facilius excitari potuerunt propter imperitiam & feritatem, Errante, his versibus ponit excusationem Ascanij, Deus, idest euentus, q humanos actus, aut impler, aut deserit Nota, quorū humanitatē oēs cōprobasset, hæc ille. Ordo est. Interea, supple dum turnus implet rutulos animis audacibus, Alecto cōcitat se alis stygijs, idest ifernalibus, in teucros animo nocendi, speculata noua arte, idest noua inuentione, &

ASCEn.

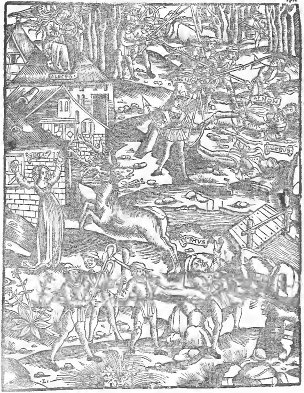
Donati expositio

Ordo

verfufta, locum, quo pulcher iulus, agitabat, sup. litore feras, insidijs: idest per insidias, & cursu. Ser. vult litore positum pro loco, vt sit speculata locum, quo litore, pro quo loco, sed si construas, vt præmisimus, nō sit tanta licētia, nec eni me dixeris, locum, quo loco, nam relatiuum pro antecedente non cū antecedente ponit, nisi præponat, dic ergo speculata locum in litore, quo aut speculata locum, quo in litore agitabat, idest venabatur feras insidijs, idest plagis insidiosis, & cursu, idest percussione virgo cocytia: idest infernalis a cocyto fluuio infernali sic dicta: idest furia alecto, obijcit hic canibus rabiem subitā: idest subito prouenientem: & contingit nares: scilicet canum odore noto. i. ceruino, qualē sectari soleāt, vt ipsi canes ardētes. i. feruentes, e festinissimi agerent. i. insequerent ceruū, quæ. s. res aut

Caussa fuit, belloq; animos accendit agrestes.
Ceruus erat forma præstanti: & cornibus ingens
Thyrridæ pueri: quem matris ab ubere raptum
Nutribant: Tyrrhusq; pater, cui regia parent
Armenta, & late custodia credita campi
Assuetum imperiis soror omni Syluia cura
Mollibus intexens ornabat cornua sertis.
Pectebatq; ferum: puroq; in fonte lauabat.
Ille manum patiens, mensæq; assuetus herili
Errabat syluis, rursusq; ad limina nota.

Ipse

Ipse domum sera quis se nocte ferebat.
Hunc procul errantem rapidæ uenantis iuli
Commouere canes, fluuio cum forte secundo
Deflueret, ripaq; æstus uiridante leuaret,
Ipse etiam eximiæ laudis succensus amore.
Ascanius, curuo direxit spicula cornu.
Nec dextræ erranti Deus abfuit. actaq; multo
Perq; uterum sonitu, perq; ilia uenit arundo.
Saucius at quadrupes nota intra tecta refugit,
Successitq; gemens stabulis, questuq; cruentus.
Atq; imploranti similis tectum omne repleuit.

SERVI. ℭ Arte noua volo speculata locū. q̄ littore, p nomē, p noīe po/ nit, nō p noībus, vñ nō noue ter duo noīa vnū p nomē po/ suit, nā rect̄ q̄ loco diceret, & semel h̄ tm̄ fecit. Insidiis, cursu/ q; agitabat, nā isidijs circūuenimus & agitam'. Canib' rabiē studiū mutauit i rabiē. Noto odore ceruino: solēt enī ita instr̄ tui Hora. enaticus ex q̄, ceruinā catulus pellē latrauit i aula. m aloꝝ cā fuit h̄ ē. Et p̄mæ reuocabo exordia pugnæ aios agre stes, plus est q̄ si agrestū diceret aios. Et cornibus igēs z ad p/ stātē formā ptinet, z ad magnitudinē cornuū. tyrrhidæ pueri tyrrhei filij, & vt diximus sup alludit ad nomē, nā tyrrhe' di/ ctus ē pastor, apud quē lauinia pepit. Cui regia parēt ar. ma/ gistrū hūc pecoris vult fuisse, & saltuariū, nā hoc ē, & late cu/ stodia credita cāpi, magister autē pecoris ē, ad quē oīa ptinēt aīalia. Cice. nolat boiez, quē magistrū pecoris eē dicebat, Syl uia, bonū puellæ rusticæ nomē format. Pectebatq; fe. q̄dru pedē vt illitus, inq; feri. Manū patiēs, patiēs illius retdicim' vñ apparet, vnā u cā metri eē detr actū. mēsæ heriliuon̄e di/ gnr, nā herū si misionū dicimus, nisi forte iō dixit, q̄ dat ei hūa nū sensū, vt iplorāti silis Errabat syl. pascebat, vt mille meæ siculis errāt i mōtibus agnæ. Ipse. i. sua spōte Scdo defluere, se cūdo, i. cū aq̄, vñ & adaerso dicimus, q̄ aquā, nā iō defluere dixit, & scd'o, q̄ eius cursus post natātē vītū deus abfuit alecto deū dicit, sicut de venere, descēdo ac ducēte deo, nā vt diximus numīa vtriusq; sexus videtur, iō q̄ icorpea sunt, & q̄d volūt q̄sumus corpus, vt āt deū dicam' p dea, hoc nō apte ponit, s; i subauditiōe. Errāti. i. enī certū eēt serituꝝ, tñ bñ errātē di/ xit, q̄ nō vsq; q̄q; sp cert' ē ictus. Hora. Nec sp feriet quocūq; minabit arcus Perq; ilia veni't arūdo, hoc de. & hæc ita facit hic Iuue. aut vis frater ab ipse lib' nā q̄d Marul' Mimographus dixit, Tu hectorē unitaris: ab illo nūq̄ recedis cū ō gulosō dice ret, allusit ad ciuitatis nomē, nā ab illo ebur dicē. bñ āt ca loca vulnerata dic. q̄ statī mortē afferr̄ nō pñt, vt domū rediret vt eēt cā bellorū statī pīret, aut p eeru' aut vulneris author lateret.

Tyrrhe' q̄ fuerit

Sylvia prima soror palmis percussa lacertos
Auxilium uocat: & duros conclamat agrestes.
Olli (pestis enim tacitis latet aspera syluis)
Improuisi adsunt, hic torre armatus obusto.
Stipitis hic grauidi nodis, quod cuiq; repertum
Rimanti telum ira facit, uocat agmina Tyrrhus.
Quadrifidam quercum cuneis, ut forte coactus.
Scindebat, rapta spirans immane securi.
At sæua speculis tempus Dea nacta nocendi.
Ardua tecta petit, stabuli & de culmine summo
Pastorale canit signum, cornuq; recuruo.
Tartaream intendit uocem, qua protinus omne.
Contremuit nemus, & syluæ intonuere profundæ.
Audiit & Triuiæ longe lacus, audiit amnis,
Sulphurea Nar albus aqua, fontesq; Velini.
Et trepidæ matres pressere ad pectora natos.
Tum uero ad uocem celeres, qua buccina signum
Dira dedit, raptis concurrunt undiq; telis
Indomiti agricolæ nec non & Troia pubes
Ascanio auxilium castris effundit apertis.
Direxere acies; non iam certamine agresti.
Sopitibus duris agitur: sudibusue præustis.
Sed ferro ancipiti decernunt. atraq; late
Horrescit strictis seges ensibus, æraq; fulgent.
Sole lacessita, & lucem sub nubila iactant.

Flta

aut q̄ cā fuit p̄ia. s. cā maloꝝ. s. subsecutoꝝ, & accendit animos agrestes. i. agrestiū viroꝝ, bello. i. ad belluz. Ceru' erat forma pstāti, & igēs cornibus. i. hñs formā pstātē: & cornua igen/ tia, ornatus d' pstāti forma, q̄ pstās forma, quō iā & hīsto:i/ ci, & poetæ loquūtur, magis āt grāmatice sūmo dicit putat, p stātis formæ, vt ā sit ꝯformitas i locutiōe dice potuisset. Cer/ uus erat forma pstās. & cornibus igēs, z nescio, an sic q̄q; di/ xerit. S; seruius h̄ subtilit̄ dissoluit, ordinē tale astruēs, ceru' erat igēs forma pstāti, z cornibus: quē. s. ceruū raptū ab vbe/ re mr̄is. i. cū adhuc lacteret, pueri tyrrhidæ. i. tyrrhei magistri armētoꝝ liberi, & tyrrheus pr̄. s. eoꝝ, cui armēta regia parēt. i. custodiæ, & gubernatiōi deputata, sūt. & cui custodia cāpi ē credita, late i planū circuitū, nutribat p nutriebāt, assuetū im perijs. i. domitū, z sylvia soror. s. tyrrhidaꝝ, z filia tyrrhei orna bat oī cura. i. sollicitudie, cornua sup. eius ceruī: aut cui' cerui cornua sylvia soror ornabat. itexēs. i. redimens sup. ea, sertis mollibus. i. ex herbis, & florib', z pectebat feꝝ. i. g na fer' erat aut q̄drupedē, sicut equū ligneū ferū vocauit i. i. in la us, inq; feri curuā ꝯpagibus aluū. Nō ē autem latinū pectinare, quo vtūt ipiti, & lauabat, sup. ip; i fonte puro. ille patiēs manū p manuū, & assuetus mēsæ herili. i. heri, seu dñi sui tyrrhei, er/ rabat. i. libē diu agab at, z pascebat syluis. z ipe h̄ ē p se nll'o cu stodiēte, nec dirigēte ferebat se domū ad limia nota, q̄uis no/ cte sera. i. quāuis aliq̄n ad serā vsq; noctez expectaret. Canes rapidæ. i. veloces iuli venātis ꝯmouere. i. excitauerūt ad cur/ sū hūc. s. ceruū errātē. i. pascētē pcul. s. a domo tyrrhei, vt nō debeat putari domesticus, aut māsuefactus, cū. s. ipe ceruus def iueret. i. deorsū flueret, forte riuo scdo. i. defluēte, & cū de/ fluxu ei' z cū leuaret æstus ripa viridāte. i. virente, & virides herbas hñte. ipe ēt Ascanius succēsus amore eximiæ laudis, q̄lē putauit: rā pstātē ceruū figere, direxit spicula. i. sagittas cor nu. i. arcu cornu i extremis hñte, curuo. i. icuruato. Nec de'. i. s; donatū euētus. s; Seru. āt ponit p dea. s. alecto, numia hñt vtriusq; sexus pticipationē & p dea pōt dici deus, vt p iunōe aut alecto h̄ loco, z p venere i scdo, descēdo, ac ducēte deo, ab fuit. imo affuit. i. auxilio fuit: dextræ. s. ascanij, errātis. i. nesciē tis, q̄lē ceruū feriret: putātis vez siluestrē eē, & tacri or est in Ascanio, aut dextræ errāti i. q̄ aliog errasset, & arūdo. i. sa/ gitta arūdinea, acta. i. directa venit p vtez, & p ilia sup. cū mul to sonitu. i. stridore. At. i. s; quadrupes. s. ceruus sauci'. i. vul/ nerat', refugit itra tecta nota, gemēs successit stabulis, z cruē tus. i. cruore psusus, atq; silis iplorāti. s. auxiliū replebat oē te ctū. i. totā domū tyrrhei, q̄stu. i. q̄rela, rarū est q̄stū p querela singulariter reperiri. in pluralibus autē datiuo & ablatiuo fa cit q̄stubus, nō q̄stibus, quod a questu, & quero deducitur.

Q̄ō cum folōne.

ℭ Sylvia pri a. docet quō icepta ē discordia, z quō prius omissa ē pugna. ō q̄ re dic̄ Don. sic. triuiæ lō. lac'. i. auern', q̄ a latmi stabulis eēt remotissim'. pssef ad pectora. ondit maternū affe ctū. iā vō ad vocē, dio dixit sylvia auxiliū vocat postea dixit. vocat agmia tyrrhe' z vēisse aliq̄s. tertio, furia bellū finitimis tuba canit, z cū plurimi venē, auxiliū castris effudit. Nā i pcu lo regij pueri nō paulati pcessuz ē, nec pub', s; semel oēs. tue tur āt troianos ab inuidia, vt nō ferāt, s; vt defēdāt iniuriā. hic tuuēis, post cædē cerui iuli fore, vt maxius natoꝝ tyrrhei oc/ cideret: mouet āt pathos, z q̄ tyrrhei fili', z q̄ maxius natu. z q̄ iuuenis, Senior pathos ab ætate: itē a cā q̄ pacis medi' cu piditas pacis ondit ex diuitijs, q̄s i bello pderet, erat āt i' hæc ille. ℭ Ordo āt ē sylvia. s. filia tyrrhei q̄ ceruū illū come. & or/ nat solebat, soror. s. tyrrhidaꝝ pcussa palmis lacertos. i. pcus/ sos hñs, aut pcutiēs lacertos palmis. vocat pria auxiliū. ꝯcla mat agrestes duros. s. ad laborē, z difficiles ad pietatez: olli. i. oēs illi tūc adsūt iprouisi. i. subitieni p q̄ pestis. i. furia pestife ra, latet asp a. i. nociua z pniciosa, syluis tacit. i. secret aut ip a tacēs, z tacite furorē ispirās: h̄, sup adest armat' torre. i. stipi/ te rosto, vñ dic obusto. i. circūusto. vt dur ior sit, h̄. i. ali' sup ad est armat' nodis stipit grauidi. i. pōderosi. Ira facit telū. i. ministrat p telo cuiq;. i. cuilibz rimāti. i. disquirēti telū, sup. illō. q̄d reptū ē, sup. ei. i. q̄ q̄d iuenit p telo sūpsit, vt i prio. furor arma mini strat. tyrrhe'. s. ducis loco sūgēs, vocat agmi a. i. i agmē ꝯuo/ cat dispsos, vt i. sm q̄ ipe tyrrheus. scidebat forte i. casu, q̄ casuale fuit q̄ tūc scindebat. cū rustici in arma ruerēt, q̄rcu; q̄drifidā. i. in quatuor ptes fissibilē. z hoc cuneis. i. istrumētis findēdi coactis. i. sil' ipressis, spirans. i. anhelans immane. i. i/ mā iter, hoc ē valde grauiter. & hoc securi rapta. i. vi recepta. graphice admoduz exprimit mores rusticorū ligna findentiū At dea sæua. s. alecto. nacta. i. q̄ iuenerat tpe'. i. oportunitatez nocēdi e speculis. i. e locis altiorib', vñ illud speculabat, petit ardua tecta stabuli, & canit signū pastorale. i. q̄d' pastorib' cō uocādis darū erat ab antiq̄ more de culmie sūmo. s. stabuli, z inten dit. i. auget, & fortificat vocē tartareā. i. ifernalē, q̄. s. voce oē nemus ꝯtremuit ptinus. i. statim, vel ꝯtenus, hoc ē porro tenus

ASCEN. Donati expositio

Ordo.

Quadrifidus q̄d sit

tenus .i. amplius, & syluæ ꝓfundæ itonuere, & lacus triuiæ. scꝫ auernus, lōge .s. positus audyt .s. vocē alectus, & nar amnis ille albꝰ aq̄ sulphurea .i. hñte sulphuris odorē, & cōmixtionē audyt, & fontes velini .i. q̄ postea velini dicti sunt, & nurus trepidæ .i. pꝛæ anxietate trepidātes, ꝓssere natos .i. liberos suos ad pectora .i. firmiter ꝯplexæ sunt, qđ anxietatis īdiciū ē. Tū vo. i. maxie iūc: aut tūc q̄si ad vocē, agricolæ indomiti .i. effrœni, ꝯcurrūt vndi ꝗ3. telis raptis, existētes celeres ad voces, q̄ buccina dira dedit signū, necnō, & .i. & ēt pubes troia .i. troiana iuuētus effudit ascanio auxiliū castris apertis .i. patētibꝰ ad exitū, & ipi direxere acies, & nō agit iā .s. postq̄ collecti erāt, hic rustici, illinc troiani certamie agresti .i. vt i certamie agrestiū solet fieri. vez stipitibus duris .i. īduratis, vel ꝑ vel sudibus .i. ꝑticis præustis .s. loco ferri, sꝫ decernūt scꝫ viri vicāt, hꝫ ē ꝯtēdūt ferro ancipiti, aut vtrinꝗ3 incideti, aut formidādo: & seges .i. terra atra .i. nigra, horrescit .i. fit horrida, & aspa, late .i. ampliter, & in latūensibus strictis .i. denudatis, vñ vaginas ī terraz deyciebāt, aut cadētes ēt enses rubiginosos: vñ segetē atrā dixit. accipiēdo segete ꝓ terra, & æra .i. ærea arma .s. troianorꝫ lacessita .i. ꝑcussa sole .i. radys solaribus lucēt .i. resplēdēt, & iactāt lucē sub lumīe, vti .i. queadmodū fluctus, sup. lucē iactat, cū .i. q̄si cœpit albescē pꝛio vento, & sup. mare tollit .i. erigit se paulatim, & erigit vndas .i. ꝓcellas altius & cōsurgit .i. sissurgit īde ad æthera sup. ab fundo imo, Almō iuuenis, q̄ fuerat maximus natorꝫ .i. filiorꝫ tyrrhei, bissyllabū ē, hñs diphtōgō in scda syllaba, aut ꝑ sinæresiz ꝓfert, tyrri, sternit .i. ꝓsternit hic .i. ī hoc cōgressu aſi pꝛimā aciē, & hoc sagitta stridēte, q̄ .s. vulneratus erat, enī ꝑ q: vulnꝰ .s. infixū a sagitta, hæsit .i. īhæsit sub gutture, & īclusit .i. iterclusit: iter .i. meatū vocis vdæ, .i. q̄ ꝑ iter vdū efferri vult: aut q̄ aerē, q̄ vdus ē, desiderat, & īclusit .i. suffocauit sanguine vitā .i. fragilē spiritū vitalē, q̄ facilr suffocatur, Multa corpa virꝫ ꝑ virorꝫ circa, sup. sternūtur. & galesus, rusticus ille senior sternit, sup. dū ipe offert se mediū paci .i. cōcordiæ faciēdæ. exñs iustissimus vnus, q̄ fuit, & ditissimꝰ oli. s. sua tēpestate: aruis ausonys .i. regiōibus illis italiæ, q: quinꝗ3 greges balātū .s. ouiū: & q̄na armēta .i. greges magnorꝫ aialiū redibāt illi .i. ad illius cōmoditatē ex pascuis, domū .s. & vertebat .i. arabat, aut sulcabat terrā, cētū aratris, hoc est bñ pauit, & bene arauit: & ita & bonus, & diues habitus est.

Sincere quid sit

Fluctus uti primo cœpit cum albescere uento.
Paulatim sese tollit mare, & altius undas
Erigit, inde imo consurgit ad æthera fundo.
Hic iuuenis primam ante aciem stridente sagitta
Natorum Tyrrhi fuerat qui maximus Almon.
Sternitur, hæsit enim sub gutture uulnus, & udæ.
Vocis iter, tenuemq; inclusit sanguine uitam.
Corpora multa uirum circa, seniorq; Galesus.
Dum paci medium sese offert iustissimus unus
Qui fuit, Ausoniisq; olim ditissimus aruis,
Quinq; greges illi ballantum, quina redibant.
Armenta, & terram centum uertebat aratris.

Sylua pris foꝛo, Hñ puellæ dat doloris ipatiētiā, duros cōclamat agrestes, aut q: sp duri sunt, aut duros: q̄ ceruū iterītū nō volebāt. pestis furia, Toꝛre, hic toꝛris facit, vt hic fustis, grauis ꝑ nodos .s. q̄drifidā quercū, q̄ i ptes posset scīdi q̄tuoꝛ, Cuneis coactis, & satis signāte coactis dixit: exprimit aūt antiquū moꝛē, vt diximus supꝛa, nā pꝛimū cuneis scīdebāt fissile lignū De culmine, sūmo: hñ culmīa, q: de tectis agrestiū loq̄tur. Tartareā: aut terribilē, aut foꝛte fm vsuꝫ dixit. Nemus, locus haud lōge ab aritia, ī quo lacus ē, q̄ speculū dianæ dr, & noradū, q̄ vocē eius paulatī facit ꝓcedere, qđ locorꝫ īdicat cōmemoratio. Triuiæ lacꝰ, hic ē, q̄ dianæ speculū dr. Sulphurea nar albus aq̄ ī via flaminia ē ciuitas narnia ī mōtibus posita q̄bus subest nar fluuius, q̄ tyberino ꝯiūgit Fōtesq; velini vltra iter amnē sūt, Nā, vt dixius, vox furiæ paulatī ꝓcessit. pssere ad pectoꝛa natos. Stat. ꝓ silijs3 palæmōs mr, ut ē ꝯ natos ausæ deponere matres. Ad vocē buccinæ signū. vt sēsit, & ad sonitū vocis vestigia toꝛsit. Nā q̄cūq3 sonus dici vox ꝓpꝛie pōt, Auxiliū castris effudit aptis .i. ipa ī auxiliū effundit. Direxere ac. oꝛdiauerūt ī latitudinē, Præustis, præ breuis fit ꝑ sequētē vocalez, qđ vna pte oꝛonis fem, itolerabile ē, hꝫ āt tollerabile: q: ꝯpositus est sermo. Ferro ancipiti: vtrinꝗ3 noxio, dicit aūt, aut gladios, aut bipēnes, seges terra mō, vt qđ faciat lætas segetes, ꝑ atrā vero fertilē sigt. vt oñdit ī Geoꝛ. Sole lacessita, pꝛīnāle .n. est, vt metallorꝫ splēdoꝛ fulget alia luce repcussus. Paulatī sese tollit mare, sic bella dicit surrexiste paulatī, sicut vētis flātibus mare turgescit. Hic iuuenis. hꝫ cōfundit noīa. Nā & puerꝫ, & iuuenē nōnūq̄ Ver. ponit. vt hꝫ loco. nā almonē, quē mō iuuenē diē, paulopost ait puerꝫ, ut almonē puerꝫ. mouet āt miseratonē ab ætate, cū dicit puer, a virtute cū dicit. Pꝛimā aſi aciē. a vulneris ēt crudelitate. Almō, hñ rustici nomē vsurpauit a fluuio. hæsit eni sub gurgite vulnus .i. sagitta, vt ardēs ī festo vulnere pyrrhus, insegtur, vdæ vocis, iter .i. iter vduz, Nō eniz vox vda est, sꝫ ꝑ vdā arteriarꝫ labit viā, vñ ī febꝛicitātibus desitit. Coꝛpa multa virꝫ circa, ꝯstrata sunt, & rhetoꝛice viles tradit in mediū, Nobiles vero pꝛio, & vltio loco ꝯmemoꝛat: dū pauci mediū se offert, nā qđ senex bellis īterferat, Oli ditissimꝰ aruis, sꝫ āti quū moꝛē, Horati. Diues antiq̄ cēsu ꝗna redibāt armē. ꝑ q̄nꝗ3 sicut bina Terrā vertebat aratris, duo dixit a catone memoꝛata, q̄ iterrogatꝰ, qs bonꝰ eēt prfamilias rñdit eū q̄ bñ pasceit, & q̄ bñ arat.

ASCEñ.

Atq; ea pecāpos, &c. oñdit quō pacto, ad qđ missa erat. negocio, alecto iussa sit a Iunone ad īferos redire, recitās illarꝫ īter se colloquiū, & ad īferna descēsuz. de q̄ re dīc Dona. sic, pfecta discoꝛdia. Habuit rōnē psonarꝫ. nā laus ē ī furia, qđ ī alyo ē vituparatio hꝫ, t his addā, nō solū gloriatꝰ de eo, qđ fecit, sꝫ ꝓmittit se plura facturā. Dat sonitū, Cōpēdiosa descriptio, ī q̄ amnē, & ptē, ex q̄ fundit, & sonū cadēns aq̄ᵉ & cāꝫ sonitus oñdit.

Donati expositio

Hæc ille. Oꝛdo āt ē. Atq3 dū ea .i. eiusmodi, certamīa gerūt p cāpos, marte æquo .i. vbi æq̄lis fuit locus, q: cāpus planus, sꝫ nō æq̄lis ētus, nec æq̄lis exitus tūc āt mars dr æquꝰ, q̄n nō plus fauē vr ꝑ loci cōmoditate ; vni pti q̄ alteri, sꝫ virtute altera ps supet, dea .s. īfernalis alecto facta potēs .i. cōpos ꝓmissi .s. ꝓmissæ discoꝛdiæ, vbi .i. postq̄ ībuit .i. ichoauit & de nouo īnxit bellū sanguine .s. fuso, & cōmisit funera ꝓmæ pugnæ: ipa deserit hespia, .i. italiā, & ipa victrix .i. voti cōpos affatur voce supba .i. magniloqua, Iunonez .s. dñaz suā, affat dicit ꝑ ꝯuexa cœli, & ꝑ auras, aut ꝑ cōuexa cœli .s. ꝑ auras: nisi sit legendū, cōuecta .i. delata remigio alarū ꝑ auras cœli: affatur Iunonez &c. En q̄ vox .i. astātis est. & præ gaudio exultātis. discoꝛdia ē perfecta tibi .i. ad nutū, & cōmoduz tuuz bello tristi, q: & filiusfamilias, & pater familias bonus interēpti erant: scꝫ almō, & galesus. dic, vt sup. coeāt in amicitiā q. d. si vis, vt ī gratiaz, & concoꝛdiā redeāt, id tute facias, q: mea non est pacez, sed bella cōficere & dic, vt iungāt fœdera q. d. vix etiā, si velis id possis q̄nq̄dē ego respersi .i. cōtaminaui, & imbui teucros sanguine ausonio .i. italico, fuerunt ergo teucri victores, & si tua volūtas sit mihi certa .i. exploꝛata, ego addā ēt hꝫ .s. ego ferā, .i. inducā vrbes finitimas .i. ī ꝯfinio sitas hꝫ ē ciues vrbiū finitimorꝫ in bellarꝫ rumoꝛibus, .s. sinistris, & inimicitiæ, plenis: & ego accēdā aīos .s. finitimos īsano .i. valde magno. aut detestādo amoꝛe .s. desiderio martis .i. belli, vt .s. ipsi veniāt vndiq3 .i. ex oī pte auxilio .i. ī auxiliū, & ego spargā arma ꝑ agros. Iuno sup. ait, tū idest

Oꝛdo.

Atq; ea per campos æquo dum Marte geruntur.
Promissi Dea facta potens, ubi sanguine bellum
Imbuit & primæ commisit funera pugnæ.
Deserit Hesperiam, & cœli conuexa per auras
Iunonem uictrix affatur uoce superba.
En perfecta tibi bello discordia tristi.
Dic in amicitiam coeant, & fœdera iungant.
Quandoquidē Ausonio respersi sanguine Teucros.
Hoc etiā his addam, tua si mihi certa uoluntas.
Finitimas in bella feram rumoribus urbes
Accēdamq; animos insani Martis amore.
Vndiq; in auxilio ueniant, spargam arma per agros
Tum contra Iuno. Terrorum, & fraudis abunde est.
Stant belli caussæ, pugnatur cominus armis.
Quæ fors prima dedit, sanguis nouus imbuit arma.
Talia connubia & tales celebrent Hymenæos
Egregium Veneris genus & rex ipse Latinus.
Te super æthereas errare licentius auras,
Haud pater ipse uelit summi regnator olympi.
Cede locis, ego si qua super fortuna laborum est.
Ipsa regam. Tales dederat Saturnia uoces.
Illa autem attollit stridentes anguibus alas
Cocytique petit sedem supera ardua linquens.
Est locus Italiæ in medio sub montibus altis
Nobilis & fama multis memoratus in oris.
Amsancti ualles, densis hunc frondibus atrum

Narnia ciuitas vbi locoꝝ

Alecto.

Poeta. Iuno.

Poeta.

Vrget

Vrget utrinq; latus nemoris medioq; fragosus
Dat sonitum saxis, & torto uertice torrens.
Hic specus horrendū, & sæui spiracula Ditis
Monstrant, ruptoq; ingens Acheronte uorago
Pestiferas aperit fauces, quis condita Erynnis
Inuisum numen, terras, cœlumq; leuabat.

ASCEÑ. ℭ Ac quo dū marte gerūt: apta ↄtētiōe, bello māifesto. Nā sic dicimus, æ quū ãt æq̃lē nō possum⁹ dicē, cū soli iterēpti sint ita, li, pmissi dea scā potēs, hōesta locutio potēs pmissi Promisisli, pmissi dea scā potēs, hōesta locutio potēs pmissi. Promisisse. Imbuit. sequit eā ↄfessionem intelligimus nam non promisit, Imbuit. initiauit, & bñ sanguie, nā ꝑbellū, & discordia vel a dissēsiōe ichoari, & cœli cō. p. e. Prob⁹, asp, Dona. dicūt blo co p dis ac cipiēdū, allog̃ Iunonē p cœli ↄuexa & p auras. pt th esse epexegesis, p auras. i. cœli cōuexa, nec eni aliud sūt auræ, dicit ēt gda ↄnētari⁹ ↄuecta legēdū. vt sit ipa ↄuecta, qđ difficile i exēplarib⁹ iuenit. Victrix. vot cōpos. Affat iā eū supbia: Bñ ãt ei i pricipio denegauit orone, q̃ñ ad scelera festinat, quā mō tri buit p⁹ bella iā cœpta. bella discordia tri. iuno ei bellipoposce rat se mina, hæc ēt ipa bella pfecit, dici amici. coe. se si dicerat se mina, hæc ēt ipa bella pfecit, dici amici. coe. se si dice- ret ita bella cōmoui: vt ne tuo qdē iperio possint i pacē redire, & b ē qđ dicit. Affat voce. f. alij dicūt. Ego iter hos bella ↄmisi tu vicinos pp̃los fœderibus iūge ptibus turni, & ab æneæ fa uore ↄpelle: qđ th si vis, ego faciā, vt hic sit dictū Ego si q̃ sup. f. l. ē, ipa regē. Certa volūtas, si tua i h cōsentit authoritas. In sani martis amore epitheton θουρὸν ἄρην Spargā ar. meminit

Donati expositio

sui

s. tūc ↄ. i. ecōuerso, h ē rfidit sic. Abūde ē. i. satis vsq; ad abundātia ē, terror. f. populor ↄcitator, & fraudis f. p te factæ, cāæ belli stāt. i. pfectæ, & cōsummatæ sunt, q: pugnat comin⁹. i. q̃si cōserta, & commissa manu, de ppe sit armis. f. manu tētis, no⁹ sāguis ibuit. i. de nouo ifixit. & hūefecit arma q̃ pria fors. i. alea, & fortuna belli dedit. Egregiū genus. f. egregia pgenies. i. excellēs fili⁹ veneris. f. æneas: & id p ironiā, aut falsē iudiose, & ipe rex latinus celebrēt talia cōnubia, & tales hymenæos. i nuptias. Ipe pr̃. f. Iuppiter regnator sūmi olympi, haud. i. nō velit te errare. i. vagari licēti⁹. i. cū āplior lnia, sup auras æthereas, cæde igi sloeis. f. tibi negatis, ego ipa regā. i. gerā & gubernabo, siq̃. i. aliq̃ fortuna labor supest i. restat adhuc. i. si in aliq̃ re adhuc elaborādū erit, vt pficiat iceptū bellū. saturnia f. iuno saturni filia dederat tales voces, āt p h illa. f. furia: ad quā locuta erat. q̃ extis iferioris ptātis nihil rñdit, h stati attollit. i. surrigit alas stridētes anguib⁹, & petit sedē cocyti. i. infernalis illius fluuij, liquēs ardua. f. loca supa. i. q̃ sūt i regiōe supna respectu iferni, Locus ē nobilis. i. famosus, & multū not⁹, sup. i medio italiæ sub altis mōtibus. i. decliuio altor mōtū, q̃ sūt in reliquis locis italiæ, nobilis dicit. & p. i. memoratus fama, idest p famā i multis oris. i. multis regiōibus, appositoe valles amsancti. i. loci sic dicti, q̃si am. i. circū hoc est vndiq; sancti latus nemoris, vrget hūc. f. locū, atrū. i. vmbrosū dēsis frōdibus. vtrinq;. i. ab vtraq; pte, & torrēs. i. āmis rapidus, & fragosus. i. cū fragore mīto decurrēs, extis medio. f. vallis, dat sonitū saxis. i. iter saxa, & vertice torto. i. ↄfracto, specus horrendū, & spiracula. i. hiatus vñ expirare possit, ditis. i. plutonis, sæui

Imbuere quid sit.

sævi.i.iniitis, & magni mõstrãtur. h.i apud hũc locũ, & ingẽs vorago. acherõte i.fluuio illo infernali, rupto.i. vi se erũpẽte apit.i.refert hic fauces pestiferas qui odore pestẽ afferentes qs.i qbus faucibus, erynnis.i.furia infernalis alecto, cõdita.i. abscõdita, exõs numẽ inuisuz i.odiosũz leuabat.i.recreabat & a tristitia relevabat terras, & cœlũ, q̃ ei⁹ pñsẽtia pri⁹ ꝯgrauabãt.

sui Nã supra dixit, fere crimia belli. Terror, & fraudis abũde ẽ. Terrorũ, morte hoiuz. Fraudis vero ex certi vulneratione. Stãt belli cãæ, manifestæ sũt, placẽt, vt stat ꝯferre manũ. egregiũ veneris genus. Ironice dcm ẽ.ipe latin⁹, ac si diceret, quẽ æneæ cã cogor odisse, vñ, & amatæ nulla fit mẽtio, q̃ ẽ troianis inimica. vrbanus tñ hũc locũ accipit p itericgationẽ terror, & fraudis abunde ẽ vt q̃si pgratulationẽ nõ credat, sicut

Ter. illud, qz plus cupio, minus credo, Sup æthereas, qz dixerat, Cœli cõuexa p au. Attollit alas. hõesta volens gphrasis. Ita liæ medio hũc locũ vmbilicũ italiæ corographi dicũt. Est aũt i latere cãpaniæ & apuliæ, vbi hyrpini sũt. & hz aqs sulphureas tõ guiores. qz ambit sylius, iõ ãt ibi aditus dr iferor. qd' gvis odor iuxta accedẽtes necat adeo. vt victimæ ad hũc locũ nõ immolarent, sz odore pirẽt, ad quã applicatæ: & hoc erat genus litationis, sciẽdũ tñ. Varro enũerare, q̃t loca i italia sint eiusmodi, vñ & Dona. dicit, canusiæ, q̃d locus a poeta circa fluuiũ q calor vocat, qd' iõ nõ pcedit, qz ait. Italiæ medio. Sub mõtibus al. hoc nisi ad totã Italiã referas, nõ pcedit, vt sit, Esti vallibus italiæ mõtuosæ. nã hoc i loco mõtes nõ sunt. Nobilis, notus. qd' sequẽtia i dicãt, Amsancti valles, loci amsancti.i.oi pte sancti, quẽ dicit, & sylvis cĩctũ: & fragosũz fluuio torrẽte. Hic specus horrẽ, h nomẽ apud maiores triũ gñez fuit. Ennius fœminino posuit. Hora. masculino. Quæ nemora, aut quos agor i specus Ver. neutro. Quo hodie ĩ nũero singulari tribus tñ vtimur casibus, Pluralẽ tñ a gñe masculino hẽm⁹ i oibus casib⁹. Hic ẽ ipsi ĩ defossis specubus, q̃q antiq codices habeant, hic specus horrendus. Spiracula ditis, dicta a spirando, antiqui codices spiracula habẽt, quæ dicta sunt ἀπὸ τῶν περάτων hoc est a finibus inferorũz. Vorago acherontis exæstuatio. Condita erynnis, alij cõdit legũt & se subaudiunt. Leuabat.i.releuabat, recreabat. eius præsentia sua erat oneri.

Vmbilic⁹ italiæ qd'

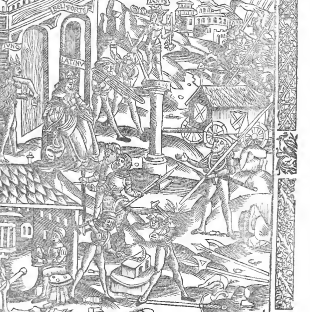
ASCEñ.

Donati expositio

¶ Nec minus, &c. Docet quõ opa iunonis cõsũmatũ fuit bellũ, & quõ inito latino belli portæ pira teucros aptæ sunt indicto.s. manifesto bello. Donatus dicit sic. Nec minus iterea.i. interea nõ minus. Extremã.i. nã in artibus extrema manus ẽ cũ amplius manus nõ repont'ur. qz opus ẽ pfectũ. Obtestant' inuidiosis vocibus lacerãt, q̃ oia mala per troianorũ fœdus euenerant

Nec minus interea extremam Saturnia bello
Imponit regina manum, ruit omnis in urbem
Pastorum ex acie numerus, cæsosq; reportant.
Almonem puerum: fœdataq; ora Galesi.

Implorantq;

Implorantq; deos, obtestanturq; Latinum.
Turnus adest, medioq; in crimine cædis, & ignis,
Terrorem ingeminat, Teucros in regna uocari.
Stirpem admisceri Phrygiam, se limine pelli.
Tum, quorum attonitæ Baccho nemora auia matres
Insultant thiasis (neq; enim leue nomen Amatæ)
Vndiq; collecti coeunt Martemq; fatigant.
Ilicet infandum cuncti contra omina bellum,
Contra fata Deum peruerso numine poscunt.
Certatim regis circumstant tecta Latini.
Ille uelut pelagi rupes immota resistit.
Vt pelagi rupes, magno ueniente fragore.
Quæ sese multis circum latrantibus undis.
Mole tenet, scopuli nequicq;, & spumea circum
Saxa fremunt, laterique illisa refunditur alga.
Verum ubi nulla datur cæcum exuperare potestas
Consilium, & sæuæ nutu Iunonis eunt res.
Multa deos auras pater testatus inanes.
Frangimur heu fatis, inquit, ferimurq; procella.
Ipsi has sacrilego pendetis sanguine pœnas
O miseri, te Turne nefas, te triste manebit
Supplicium, uotisq; Deos uenerabere seris.
Nam mihi parta quies, omnisq; in limine portus.
Funere felici spolior, Nec plura locutus.
Sepsit se tectis, rerumq; reliquit habenas.

SERVI.

Teucri gẽ di.

¶ Extremã saturnia bello.i.r.manũ, Qđ supestpficit & ẽ trãslatio a pictura, quã manus cõplet, & ornat, extrema: Fœdati, cruẽtati, Implorãtq; deos ad auxiliũ, & vltionẽ. Obtestãturq; latinũ, pp cædẽ factã testẽ adhibẽt, & dicũt authores rupti fœderis eẽ troianos, cũ ipsi paucis ira temerarit. & igni i pofer uore seditiõis. Teucros i re. vo. dicit teucros, aut iniuriose di/ctũ accipe. q̃si exules, ac pfidos. Attonitæ bac. q̃si bacco. Furia enĩ agebãtur, & sic ẽ dem, vt ad medias irer cædes exul. a ne mora auia, p nemora. Thyasis, choreis. Neq;.n. leue nomen amatæ. Iulie. q̃ nõ faceret qđ pncipis, u. marteq; fatigãt. plurium cũ clamore deposcũt. cõtra oia facta, supi' de lauinia, fata deũ, pp oraculũ fauni, Peruerso, irato. Velut pelagi rupes. sic Cice. seditionẽ populi fluctibus cõparauit, in illis dũ laxat fluctib' cõcionũ bñ vgili' eũ, q restitit seditioni, rupẽ vocauit. Mole tz, distinguẽdũ: vt scopuli noĩatiu' pluralis sit. Cæcũ cõsiliũ, fremi tui ppli, bonũ nomẽ posuit. Frãgimur, pmãsit i rupis trãslatione. Sacrilego sanguine, q bellũ sumebãt cõ volũtatẽ deoz, vo/tisq; deos venerabere seris. q religio rigida dr̃ semel mals cõmissa, nĩsi a rõne reuocari. Horan' dira detestatio nl̃la expiat̃ victia. pta qes. s. vicinæ mortis bñficio. i limie port', securitas ois i prõpeu ẽ. Funẽ fœlici spolior, exegis tm regalib' careo.

euenerant, Teucros, & stirpem phrygiam, p cõuitio posuit. q. d. indignos ad maximas dignitates vocari. cõtra omnia, propter apes, & incẽdiũ. Cõtra fa.i. sñia deoz, & fauni rñsõsa. circunstant, obliti regalis reuerẽtiæ. Deos, & au. Nã oibus contra stãtibus, quẽ aliũ suæ sñiæ potuit adhibere testem Frãgimur frãguntur cõmoda nostri imperij. & ponit signata verba in translatione. Nam frangitur nauis, & fluctibus instantib' irreti. Miseros, dolet erroze peccantium. Nullus enim sciẽs cadit in foueam scelerũ. Hæc ille. Ordo aũt est: nec minus. i. & nihilominus, quãuis furia iam abscesserat, regina saturnia. i. saturni filia. & regina deorũ iuno imposuit interea. s. dum alecto abiret bello extremã manũ. i. pfecit, & cõsummauit ipsuz, ois numerus pastorũ ruit ex acie in vrbẽ. s. latini, hoc est in lauro laurinũ, & reportant. i. referũt ex cõflictu, cæsos. i. occisos. s. almonẽ, puerũ. i. filiũ tyrrhei: & ora galesi. s. senioris fœdati. i. dest fœde interẽpti, dũ se mediũ offerret paci, & implorãt deos i. deorum auxiliũ cõtra violẽtia illatã ab hoibus q̃si fortiorib' & obtestant latinũ. i. in testẽ facti citãt, Turnus adest, & ingeminat. i. multiplicat terrorẽ in medio crimine: & igni. i. calore cædis. i. cũ pugna, & iniuria recẽs facta eẽt, asserẽs. s. teucros a qbus tãtã iniuriã acceperãt, vocari in regna, & stirpẽ phrygiã, q̃ mollis semp habita erat, admisceri. s. fortibus latinis, & gẽti asperæ cultu, & se pelli limine. s. suo, tũ. i. insup y. sup, quorũ matres attonitæ. i. stupore, & furore pcussæ. bacco. i. bacchanalia celebrando, insultãt thyasis. i. choreis sup. p nemora auia. i. remota ab oi via. q. s. multi erãt, neq; n. i. q nõ, q nomẽ amatæ nõ erat leue. i. parui momẽti inter matronas, y dico collecti, coeũt. i. cõueniũt vndiq;, & fatigãt martẽ. i. plũ cum clamore deposcunt. aut eũ molimine q̃rũt cãs belli, ilicet. i. illi cũcti poscũt bellũ infandũ. i. detestandũ cõtra oia. i. portẽta in lauinia visa, & contra fata deum. i. oracula fauni, & alioz melius legas cum seruio cõtra omina, q̃ cõtra oia, poscũt dicit, numine pu erso. i. irato. s. iunonis, & circũstãt certati tecta regis latini, ille resistit. s. petitionibus illorũ, velut rupes. i. scopulus pelagi immota. i. q̃ aqs ferit, sed nõ mouet, vt inquit, rupes pelagi, sup. ẽ imota magno fragore. i. magna cõfractiõe & collisione aquaz veniẽte, q̃. s. rupes tz. i. substetat sese mole. i. magnitudine, & vi sua multis vndis circũ latrãtibus. i. dum multæ vndæ sonitũ latratui silẽz in circuitu faciunt: scopuli tremunt neq̃cq̃. i. frustra circũ, & saxa spumea. i. spumis pfusa: fremunt cæcũ. i. cæcorũ bella poscẽtiũ, & res eũt. i. pcedũt nutu i. ex volũtate Iunonis sæuæ, pr. s. latinus veneratione dignus testatus multa. i. multũ deos, & auras inanes. i. quas frustra testatus erat: ingt, heu nos frangimur fatis, q̃. s. dixerãt lauiniã fore clarã, sed exitialẽ populo, & nos ferimur. i. ipellimur pcella. i. ipetu populi furẽtis, o miseri ipsi. i. vos pẽdens. i. psoluetis has pœnas quas. s. nũc cõtra voluntatẽ deorum bellige rãdo merentum pẽdetis dicit, sanguine sacrilego. i. vestro qui sacrilegi estis, q sacra deorũ monita cõtẽnitis. O turne triste nefas. i. triste supplicium, q mors ignominiosa manebit. i. certe expectabit te, & tu venerabere. i. venerari voles deos, votis seris. i. nimiũ tarde susceptis, nã qes. s. æterna est mihi pta. s. vicinæ mortis bñficio, & ois portus. i. ois securitas vitæ, est in limine. i. in prõptu, & proximo, ego spolior. i. priuor funere felici. i. dũtaxat põpa regali, quã more feliciũ in pace morẽs habere possem, nec. i. & nõ & ipse nõ locutus plura, sepsit. i. circũdedit se tectis. i. recepit se in tecta sua, & reliquit habenas rerũ. i. absoluit se a gubernaculo reipu. cum videret nullum fere sibi audientem,

Moserat Hesperio in Latio, quẽ protinus urbes
Albanæ coluere sacrum, nunc maxima rerum
Roma colit, cum prima mouent in prælia Martem.
Siue Getis inferre manu lachrymabile bellum.
Hyrcanisue, Arabisue parant, seu tendere ad Indos.
Auroramq; sequi, Parthosq; reposcere signa.
Sunt geminæ belli portæ (sic nomine dicunt)
Religione sacræ, & sæui formidine Martis.
Centum ærei claudunt uectes, æternaq; ferri
Robora, nec custos absistit limine Ianus.
Has, ubi certa sedet patribus sententia pugnæ.
Ipse Quirinali trabea, cinctuq; Gabino
Insignis, reserat stridentia limina consul.
Ipse uocat pugnas, sequitur tum cætera pubes.
Aereaq; assensu conspirant cornua rauco.
Hoc & tum Aeneadis indicere bella Latinus

ASCEN.

¶ Moserat, &c. Docet, vt dixi, quõ iuito latino indictũ ẽ troianis bellũ. apus iani portis, quẽ morẽ dicit antiqssimũ fuisse tpe numæ secũdi Romanorũ regis primũ institutus vr̃, quoties aũt templũ iani clausum sit alibi diximus. De hacre dicit Donatus sic, Obseruatione, aut legibus, aut assensibus hominũ sunt. mos lõgo tpe custodit' lege facit, q̃ ẽt ad posteros trãsit, vt hic pz. sacrũ, q no p leui duxerũt, quasi putarẽt sacrilegiũ cõmitti, nisi eẽt obseruatus. Roma, magna laus moris: cũ a pncipe terrarũ populo seruet. Cẽtũ æri, nũerus & materiæ qualitas dat vim. Ianus, addit ad robur portarũ deus, q bifrõs oia circũspeciat, ne furorũ, & scelerũ portæ temere apiãtur. Sedit patrib'. firma ẽ oiuz sñia, vocat. p. dat pugnãdi ptãtẽ. hæc ille. Ordo. ẽ mos. i. vetus institutũ erat i latio hespio i. qđ est in hespia, quẽ. s. morẽ sacrũ, vrbes albanæ coluere, ptinus. i. iugit, & cõtinuo, postq cõditæ erãt, & quẽ. s. morẽ, Roma maxima rerũ, colit. s. nũc, cũ hæc scriberet poeta. cũ. i. qñ ipsi mouẽt martẽ. i. deũ belli sollicitat. i pria pha. i. qñ p'is spia cũ nouis hostib' cõmissuri sũt, siue parat. intẽdũt iferre getis. i. ferocibus, & aiosis illis pplis i scythia q aut missi, aut poti' tartari dñr: de qbus poeta alibi, mortẽ corenũr laudato vulnere getæ, & iõ addit, bellũ lachrymabile. i. cruẽtũ, & sæuũ, qđ matres multis lachrymis detestent manu. i aut exercitu, aut com mun', & manu cõserta, ve p vel hyrcanis. s. populis, ad hyrcanũ syluã bitãtib', & arabis. s. pplis arabiæ, seu tẽdere ad indos

Donat' expositio

Ordo.

& seq auror͞u:q̄ i oriēte residet. & reposcēp:hoa signa.s.crasso, & bitro ablata a pthis, & augusto restituta sunt, q̄ vulgo vexilla, seu insignia armor͞u dr̄. Hæc āt oīa spectāt ad illud, nūc maxīa rex roma colit: qr̄ hæc oīa bella, tpib⁹ augusti illata fuerāt. q.d. sicut nūc rom̄a suauit illū morē, qū victis ppl'is bella his dicu⁹ iulit, ita & latini: & albāi eū suauerāt, mos aūt b ē. Gemīæ .i. duæ, aut pes portæ belli (sic subaudi .n. vt sit, sic n. dicūt noie .i. sic .n. noīant eas, & sūt i tēplo iani) sunt .s. Romæ nūc oli, vt sentit laurolauīnu, & albæ sacræ .i. obseruādæ: & exhorrēdæ religiōe .i. obseruatiōe, & formidīe .i. metu, vñ religio a religēda mēte metu q̄dā dr̄, martis .i. belli, aut oei ei⁹ sæui .i. ferocis atq; imanis, cētū vectes æreī .i. obstacula ex ære: ne rubigie ɔsumāt̄ facta, & robora .i. repagula fortia ferri .s. ex ferro æterna .i. ɔsumptibilia claudūt, sup. eas, nec ian⁹ custos .s. portar belli, q̄ in tēplo suo sunt, absistit limie .i. sp adest. q̄ ēt, vt liuius i prīo attestat̄. Romæ custos fuerat, emissis subditis aqs. Vbi .i. postq̄ aut quo tpe hoc est, qn̄ certa snīa pugnæ .i. pugnādi, & belli gerēdi, sedet .i. ɔfirmata ē, & plz pr̄ibus .i. senatoribus: ipse cōsul (loqtur .n. de tpibus suis) isignis .i. redimu⁹ insigniter .i. pter alios. trabea qrinali .i. regali, q̄ñ qrinus .i. Romulus primus Romanor rex visus ē, & cinctu gabino .i. toga in tergū retecta: & q̄si circūcīgēte altera extremitate reserat .i. aperit has .s. portas belli, appositoīe limina stridētia, qr̄ æreas, aut ferreas portas sustinētia. Ipse .s. ɔsul, aut q p̄nceps reipu. vocat .i. indicit pugnas .i. ius pugnādi & pubes .i. multitudo iuuenū cætera .i. reliq̄. seqtur tū .i. deide. & cornua ærea .i. tubæ icurvæ. ɔspirāt .i. sil' instant̄ spiritu. assensu .i. sono assensus significāte rauco, latinus iubebat̄ .s. a patribus. & pube cōmota p̄cipue p amatā, & turnū. & .i. ēt tū .i. tūc .s. tāto añ augusti tpa idicere æneadis .i. troianis sub ænea militātib⁹ bella, hoc more .s. quē Roma tūc, cū hæc scriberet poeta, obseruauit, & iubebat̄ recludere .i. apire portas tristis .i. tristitiā dū apīūt̄, p bellū afferre solitas: qr̄ tēplū iani tpe pacis claudebat̄: & tpe belli apiebat̄, vt .s. ianus solitū auxiliū cōferret. pr̄ .s. ipse latinus, vir seuer⁹, & venerādus: ac p̄missa ɔstās. abstinuit tactu .i. noluit ɔtīgere portas ad eas reserādas, & aduersus .i. repugnās votis populi, aut aduersus .i. idignat⁹: refugit .i. vitauit, & refutauit, ac reiecit a se ministeria fœda, qr̄ ɔ fœdus & amicitiā: fidēq; æneæ datā, & cōdidit .i. abscōdidit se vmbris cæcis .i. locis tenebrosis in regia sua, vbi videri non poterat.

Religio vñ dcā.

More iubebatur, tristesq; recludere portas.
Abstinuit tactu pater, auersusq; refugit
Fœda ministeria, & cæcis se condidit umbris.

Mos erat, varro vult morē eē cōēz ɔsēsū oīuz sil' hītātiū, q̄ iueterat⁹ ɔsuetudinē facit. Hespio i latio, b ē i anq̄. nā, vti prio diximus duo latia fuerūt, vñ nō frustra hespio addidit. qd' āt dicit, hāc ɔsuetudinē anq̄ fuisse, falsū ē. nā a numa pōpilio pmū istituta ē, sz carmini suo, vt solet, nuscet historiā. Notādū sane i cōnexū eē hūc locū. sigs toti⁹ libri ɔsideret textū. nā sup ait, lōgas placidas i pace regebat. nē dictur⁹ ē, ardet iexcita ausonia atq; inobilis añ. & nūc oīe. Mos erat hespio i latio. sup et captiui pēdet currus, itē tyrrhenas isterne acies, q̄ ne sint ɔrīa accipiam⁹. Italiā prio caluisse bellis, medio tpe qeuisse, & ad antiquū studiū nunc i cueru sicut romāt bello flagrauere sub romulo geuere sub numa, sub tullo Hostilio prīa studia repetiuerūt. hic ē, qd' & ipse Ver. ait lōga placidas i pace regnabat nō ppetua, itē desuetaq; bello agmia i arma vocat subito, ferrūq; retractat̄ ē repetē, qd' omiserat. Tale aliqd dicit de gñe syllāo, Salu. nā volēa osidere suiq̄s maiores eius ɔsulares fuisse, vicinos do ignauissimos. syllā do florētissimū ait, igit̄ sylla p̄triciæ gēt is fuit familia iā extīcta maior ignauia. Quē ptin⁹, iugit̄, deiñ. Nā nūc tpis aduerbiū, alibi loci, vt cū ptin⁹ virsq; tell⁹ vnalozet. maxia rex. Roma: ipio potita, mouēt i plia martē, nā moris fuerat idicto bello i martis sacrario arma ɔmouere vñ ē i, viij. viq; ipulit arma. siue getis: getar fera gēs ē rapēd maiores fuit. nā ipsi sūt mysi, qs Sal. a Lucullo dic eē supatos. Hircanisue. gēs dcā a sylua hyrcanica: vbi sūt tigres, arabisue parāt. b otūs venit ab eo. qd' ē b arab⁹. nā abeo, qd' ē b arabs ab b arabe arabibus, facit sic hyber⁹. vñ i Lu. Occurrat hyberibus alter. & hyber⁹ ho discet hyberus. rhodaniq; potor, Itez lectū ē æthiops, æthiopus, sz mō tm̄ ethiops dicim⁹. Auroraq; seq īgēti, āb ūu ip3 ortū diei dic, p ppl'is. ptosq; repo. signa, b in honorē aug, posuit q̄ regnāte a pthis repetita sūt signa, q̄ crass⁹ pdiderat, q cū auiditate sua ɔ auspicia bellū suscepisset captus cū filio ē, & necatus i fuso i os auro, sūt gemīæ belli portæ, sacrariū b numa Pōpilius fecerat circa vicū argiletū, iuxta theatrū Marcelli. qd' fuit i duobus breuissimis tēplis. duobus āt pp ianū bifrōtē, postea captis faliscis ciuitate tusciæ iuētū est simulachrū iani cū frōtibus q̄ttuor. vñ qd' numa istituerat, trāslatū ē ad forū trāsitoriū, & q̄ttuor portar, vñ tēplū ē istitutū. Ianū sane apud aliq̄s bifrōtē apd' aliq̄s q̄drifrōtē esse nō mir ē, nā aliȷ eū diē volūt, i quo ortus ē. & occasus. Hora. matutinæ pr̄, seu iane libētius audis. alii anni totius, quē i q̄ttuor tpa cōstat eē diuisuz. Anni āt eē deū illa res pbat, p ab eo prīe p̄s anni noīat̄. Religiōe sacræ, tremēdæ exsecrabiles, nā & paulo post dicturus ē. Tristesq; recludē portas. Ferri robora, bñ addidit ferri Nā oē qd' forte ē robur vocamus. qrinali trabea suetonius i libro de gñe vestiuz dicit. tria eē gñā trabear. vnū dijs ɔsecratuz, qd' ē tm̄ de purpura. Aliud regus. qd' ē purpura. & hz albū aliqd tertiū augurale de purpura, & cocco mixtū qrinali, .i. regali. Cinctuq; gabino. Gabinus cictus ē toga sic i tergū retecta vt vna eius lacinia a tergo reuocata hoiez cigat. b aūt vestimēti gñe vtebat̄ cōsul bel a idicturus, iō qr̄ cū gabij cāpaniæ ciuitas sacris opare, bellū subito venit. Tūc ciues accīctiq; togis suis ab agris ad bella ɔfecti sūt. & adepti victoriā vñ b ortus ē mos Insignis reserat stridētia .i. c. as q pr̄or creatus ē, isignē accipe prio loco creatuz, iz alr̄ simile habeat ptātē, Ipse vocat pugnas, tria sunt vt supra diximus militiæ genera, Sacramētū i quo vnusq̄sq; miles iurat, se nō recedere, nisi p̄cepto ɔsulis post cōpletā stipēdia .i. militiæ tpa. ɔiuratio, q̄ fiti tumultu .i. italico bello: & gallico, qn̄ vicinū z vrbi piculuz singulos iurare nō pat̄, vt iter gabios fuit. Euocatio, qd' genus nō tangit, nā ad subitū bellū euocabat̄, vñ ēt cōsul solebat dicē, q vult rēpu. saluā fore me sequatur. Conspirant, nam & tubæ simul flabant̄. Fœda ministeria, cruenta more suo. Morantes, differētes .s. bella.

ASCEN.

Quæstio cū solōne

Cetæ gē vbi.

Gabinus cinctus quid sit

Tum regina deū cœlo, &c Narrat q̄ūo Iuno, q̄ bellū cōsumare volebat, portas belli reserauit: oīsq; populus i arma ruit q̄ occasione describit varias ipsor͞u latinor armaturas, variaq; in ipsis bobcudia studia, De qua re dicit Donatus sic. Iuno ipulit qd' non decebat, Ergo oñdit ptinax inimicitia. Neq; apuit solū, sed euertit postes a cardie. Ardet iexcita: ecce q̄tū potuit factio iunonis, Quinq; adeo, numerū & magnitudinē exprimit. Vomeris, ecce qualis amētia vniuersor͞u agrestiū fuit, vt istrīa vitæ ɔfuturā i pniciē vitæ verterēt. Tessera significat nunciū gerēdū significātē bellū. Hæc ille. Ordo est Tū .i. tūc cū latinus nolēs portas belli reserare: aufugisset, regina deū .i. deor .s. iuno delapsa cœlo ipulit ipsa .i. in ppria (vt dicūt) psona, nō ministerio inferioris numinis, manu .s. sua (nō cōstruēs ipa manu, qr̄ ipa: qd' corripit̄ noīatiui est casus) portas morātes .i. nō aptas itaim, sed q̄si cūctātes, & obstantes, & ipa saturnia .s. Iuno rūpit postes belli ferratos .i. ferro munitos, & boc cardine .i. stipite, sup quē voluit̄ ianua, q ē q̄si cornua. vēso .i. iuerso. vsus ē Ennianus, vt attestat̄ Seruius i quo dicit Horatius, eē oīsi cōti mēbra poetæ, hoc ē lz metri rō dissoluat̄, adhuc i verbis ipsis eē viz poeticā. Ausonia .i. italiæ pa ab ausone dicta, iexcita .i. nō excita: hoc ē nō cōmota, sed qeta, & imobilia añ ardet .s. ardore martio, seu bellico, ps parat ire pedes .i. pedestris ps .i. pr̄ippl's (Respicit .n. ad tē. nō aduocē) arduus alns eqs furit .i. furēti sitis vebit̄ cāpis .i. p cāpos. existens pulueruletus .i. plen⁹ pulueris, & vndiq; ɔfusus puluere, gēs .s. tā pedites q̄ eqtes reqrunt arma. Pars .i. ipsi pl'im tergūt clypeos leuis .i. leuigatos, politos, & nō aspos, & tergūt spicula lucida .i. ferra spiculor͞u, q tergēdo efficiūt lucida seu lucēna armina.

ASCEN.

Donati expositio

Ordo

Tum regina Deum cœlo delapsa, morantes
Impulit ipsa manu portas, & cardine uerso
Belli ferratos rupit Saturnia postes.
Ardet inexcita Ausonia, Atq; immobilis ante.
Pars pedes ire parat campis, pars arduus altis
Puluerulentus equis furit, omnes arma requirunt.
Pars leues clypeos, & spicula lucida tergunt
Aruina pingui, subiguntq; in cote secures.
Signaq; ferre iuuat, sonitusq; audire tubarum.
Quinq; adeo magnæ positis incudibus urbes
Tela nouant, Atina potens, Tyburq; superbum.
Ardea, Crustumeriq;, & turrigeræ Antemnæ.
Tegmina tuta cauant capitum, flectuntq; salignas
Vmbonum crates, alii thoracas ahenos.
Aut leues ocreas lento ducunt argento.
Vomeris huc & falcis honos, huc omnis aratri
Cessit amor, recoquunt patrios fornacibus enses.
Classica iamq; sonant, it bello tessera signum.
Hic galeam tectis trepidus rapit, ille frementes
Ad iuga cogit equos, clypeumq;, auroq; trilicem
Loricam

Loricam induitur, fidoq; accingitur ense.

SERVI. ¶ Rupit saturnia. p. acyrologiā fecit mutādo Ennij ver. nā ille ait, Belli ferratos postes, portasq; refregit. Immobilis añ. non sp: sed añ hac: pōt tñ & imobil' aruria, nā añ gessit bella, s3 iute idicta p fœciales, & patrē patratū. Tergēt, ab eo qd ē tergeo terges, fuit & tergūt a tergo tergis, qd' de vsu pēit⁹ recessit ar uina pigui, s3 suetoniū de vitijs corpalibus: aruina ē durū pi/ gue, qd' ē iter cutē. & viscus. Adeo magnæ. valde magnæ. Ati/ na potēs, ciuitas hæc ē iuxta pōtinas paludes, dcā a morbis, q̄ græce ἄτη dñr q̄s paludis vicinitas creat. Tiburq; supbū, aut nobile, aut p trāsitū tetigit illud, qꝫ aliqñ. cū a senatu auxi/ lia poscerēt tiburtes sub cōmemoratiōe bñficiorꝫ, h̄ tñ a sena turūsuꝫ accepertūt, Supbi estis. Crustumeri, mutauit, nā cru/ stumeriū dr. Turrigeræ antēnæ: bñ muratæ. Antēnæ āt dictæ sunt, qꝫ amnis pterfluit. q̄si añ amnē positæ, Salignas vmbo/ nū crates, vt dicit Sal. de Lucanis. q de vimie fcā scuta corps tegebāt. Thoracas: abenos, qꝛ apud maiores loricæ pectora tñ tegebāt. stati⁹, Triplici fulant pectora ferro. Pectora, nā ter go nullus metus. Lēto ducūt argēto flexili argēto ducūt. i. extē dūt, ē aūt & spōdaicus, ꝛ reciprocus vsus. Classica iāq; sonāt, bñ posuit āphibolīā. Nā classicū diximus, & tubā ipsaꝫ, & so/ nū Classicū āt ē flexilis tuba, Tessera signū symbolū belicuꝫ, qd' ad pugnā exeūtibus dat. s. pp ꝯfusionē euitādā, græce di/ cit συνθημα, vt fuit ī bello Marij. Lar deus, ī Sylla, Apollo del/ phicus, ī Cæsare Venus genitrix. Trepidus festin⁹ more suo. Loricā induit, dicimus & induo illa re, & illam rem.

Atinaq̄ & vbi.

unna. i. pingui quodā iter carnē, & cutē, vñ dicit pingui, ꝛ subi gunt. i. subigēdo acuūt, secures in cote. i. lapide illo ad acuēdū apto ꝛ iuuat. s. oēs ferre signa. s. bellica, hoc est vexilla. & audi re sonit⁹. i. clāgorea, q̄ taratātara ab Ennio vocant. Quinq; vr bes adeo. i. valde magnæ, nouāt, i. innouāt qꝛ diu arma reiin querāt, tela. i. arma inuasoria, q̄ de longe inijciunt, & hoc incu dibus positis. i. dispositis ad nouāda tela: hæc āt vrbes sūt, ati na potēs, tyburq; supbū, ardea, crustumeri. i. crustumeriū, & antēnæ turritæ. i, turribus insignitæ, ꝛ bñ muratæ, q. s. vrbes cauēt tegmina capitū tuta. i. ipa tutātia. s. galeas, aut cassidas ꝛ flectūt crates salignas. i. ex salice ligno molli, & tenaci quod difficulter pforat. ꝛ difficilius findit, vmbonū. i. e qbus fint vm bones. i. curuaturæ clypeorꝫ: aliq ducūt, ꝛ ornāt thoracas ahe/ nos. i. munimina pectorꝫ ex ære fcā, ꝛ ocreas. i. munimia cruꝛ leuia. i. polita, ꝛ nō aspera, ducūt dicit i obducūt, argēto lēto. i. flexibili, & tenui: ꝛ ē spōdaicus versus. Ois honos vomeris, ꝛ falcis, ꝛ ois amor aratri. i. oiuꝫ armorꝫ agriculturæ cessit. i. tra ductus ē, huc. i, ad has vrbes, vt fierēt hæc arma, ipsi. n. te co/ quūt. i. coquēdo istā rustica i fornacib⁹, faciūt enses patrios i. qbus p more prīæ in bello vti solēt, Et classica. i. sonit⁹ tuba rū, aut ipsæ tubæ flexiles, sonāt iā. s. patis armis: ꝛ istructis mi litib⁹. tessera. i. symbolū bellicū, qd' ē aut vox q̄dā iter pugnā dū expmēda, aut signū aliud i veste, aut gestu, qd' oib⁹ sub/ iuramēta dabat, it i. pcedit bello. i. ad bellū gerēdū signū. s. di screctiōis ab hostibus, h̄. i. q̄spiā ex ausonijs, trepidus. i. festin⁹ ꝛ anxius, vt in bello tumultuario, rapit. i. arripit ad se tectis. s. suis, ad q̄ pēdebat galea. i. tinamē capitis, vel cassida. Ille ꝛ. alius cogit. i. cōpellit equos tremētes. s. clangore bellico, ad. i. sub iuga. i. vt iuga ferūt, aut qꝛ more veteri nūc ēt de curribus decertabāt: aut ad vehēda arma bellica, & machinas, & iduit clypeū. loricā trilicē. i. tria licia. i. tris ordies annulorꝫ hñtē, auro. i. quorꝫ vnus ordo erat ex annulis aureis, dr̄ aūt lorica qꝛ olīꝫ fiebat ex loris corio cocto: & accingitur ense fido. aūt cui confidit, aut qui virum fortem non deserit

Acuina quid sit.

Pandite nunc Helicona Deæ, cantusq; mouete,
Qui bello exciti reges, quæ quemq; secutæ
Complerint campos acies, quibus Itala tantum
Floruerit terra alma uiris, quibus arserit armis.
Et meministis enim diuæ? & memorare potestis?
Ad nos uix tenuis famæ perlabitur aura.
Primus init bellum Tyrrhenis asper ab oris
Contemptor diuum Mezentius, agminaq; armat.
Filius huic iuxta Lausus, quo pulchrior alter
Non fuit, excepto Laurentis corpore Turni.
Lausus equum domitor, debellatorq; ferarum.
Ducit Agilina nequicq̄ ex urbe secutos
Mille uiros, dignus patris qui lætior esset
Imperiis, & cui pater haud Mezentius esset.
Post hos insignem palma per gramina currum.
Victoresq; ostentat equos, satus Hercule pulchro
Pulcher Auentinus, clypeoq; insigne paternum
Centū angues, cinctāq; gerit serpentibus hydram.
Collis Auentini sylua quem Rhea sacerdos
Furtiuum partu sub luminis edidit auras.
Mixta Deo mulier, postq̄ Laurentia uictor
Geryone extincto Tyrinthius attigit arua.
Tyrrhenoq; boues in flumine lauit Iberas.
Pila manu, sæuosq; gerunt in bella dolones.
Et tereti pugnant mucrone, ueruq; sabello.
Ipse pedes tegmen torquens immane leonis.
Terribili impexum seta, cum dentibus albis
Indutus capiti, sic regia tecta subibat
Horridus, Herculeoq; humeros innexus amictu.

¶ Pandite, &c. Quia rem a memoria remotam recensēdaꝫ sibi noscit quam sine musarum inspiratione exequi nequeat, rursus facit inuocationem: petens sibi arcana reserari, vt sciat quæ scribat, & cantus moueri, vt rite scribat, sunt autē qui le/ gant. cantusq; mouete: & sunt, qui malint, cantuq; mouete. q bello, &c. vt in ordine consueuendo dicam. Donati verba hoc loco sunt. pandite, nunc relaturus antiquitatis memoriaꝫ, in/ uocat musas, ne siue vera, siue falsa referat. culpam habeat, ꝛ inuocando proponit, quid sit narraturus. Primus, primus: quia asper, primus, quia cōtemptor eorum deorꝫ, quibus au thoribus æneas ad italiam venit, & coniugium lauiniæ factū est. Laudat lausum a fortitudine, quæ in pulchro corpore rara solet esse. Centum an. gloriæ causa hydram gestabant, sed lu dibrium matris ex hoc apparebat. Tergum leonis, præter hy dram etiam leonis pellem, aliud insigne paternum gestabat, Hæc ille. ¶ Ordo est. O deæ, scilicet poetarum musæ, videli/ cet. pandite, idest reserate, & aperite nunc heliconam idest mō tem illum boeotiæ in cuius nemore dicitur natale solum, seu patria musarum, pandite autem ad me venturæ, aut pandite idest recludite arcana, & secreta, que de regibus italiæ illic re posuistis, & mouete cantus. idest instigate me, vt canā, & can tu manifestem, qui reges, aut mouete scilicet me cantu, idest carmine a vobis dictato, qui reges exciti: idest supple sunt bel lo. idest ad bellum, ꝛ quæ acies secutæ quemq;. scilicet regum complerint, idest compleuerint campos, qbus viris tellus ita lia. idest italica, floruerit tantum idest intantum, & quibus ar mis arserit. idest aut resplenduerit, aut martio furore incensa sit Etenīꝫ vos diuæ meministis. idest memoria retinetis, & po testis memorare, idest recensere, & narrando ad memoriam reducere. at, idest sed vix aura tenuis famæ, idest vix modi/ cus rumor perlabitur nos, idest, labendo venit ad nos, aut le gatur. Ad vt. scilicet perlabitur ad nos vsq;. Incipit auteꝫ nar rare dicens. Mezentius cōtemptor diuum init primus. idest p̄ cipitus bellum existens asper, idest acer, & ferox in latinos ho stes. ab oris, idest regionib⁹. idest hetruscis. & armat idest ar mis instruit agmina. scilicet quæ duxit Lausus filius, sup. eius quo alter nō fuit pulchrior excepto corpore turni lauretis, cū lausus esset hetruscus, lausus inquit, domitor. ad libitū guber/ nator. equum. idest equorum, & debellator ferarum, ducit iu xta hunc. i. iam dictum mezentiū patrē suū, mille viros secu/ tos. s. sequētes eū, nequicq̄, quia ip sum interimēdū tutati nō sunt, ex vrbe agilina. i. cerete oppido, existens dignus, qui eēt lætior, idest beatior. patris imperijs. i. qꝫ pater illi imperator eēt, non exul. aut q pater eēt imperia patris benigniora, qui videli cet nō esset cōtēptor diuū. & dignus, cui exul, haud. i. nō esset pater. i. vt is sit cui Mezētius nō esset pater, sed quiuis vir p/ bus & pius. auētinus pulcher. i. honestus, ꝛ decorus sat⁹. i. p genitus hercule pulchro. i. honesto, & decoro, ostētat post hos s. Mezētiū, & lausum currū insignē palma. i. victoria p grami na. i. quo i graminib⁹ victoriā obtinuerat aut ostētat p gramina currū isignē palma, & equos victores. i. q vicerāt i curru/ certamine,

ASCEN.

Donati expositio

Ordo.

SERVI. ¶ Helicona deæ pnassus mōs thessaliæ diuidit i cytherone, ly/ beri: & heliconē Apollinis, cui⁹ sunt musæ. Est āt Home. vsus
ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι
ὑμεῖς γὰρ θεαί ἐστε, πάρεστέ τε, ἴστε τε πάντα.
ἡμεῖς δὲ κλέος οἶον ἀκούομεν, οὐδέ τι ἴδμεν.
οἵτινες ἡγεμόνες δαναῶν καὶ κοίρανοι ἦσαν.
Quibus arserit ar. aut splenduerit, aut amore flagrauerit, pri mus init bellum: nō mirū, si & cōtēptor diuum, & sacrilegus Mezentius cōtra pium primus arma corripuit, & sciendā est poetæ

certamine, & gerit clypeo .i. in clypeo suo, insigne .i. ornamẽtũ, & vt dicũt arma paternũ .i. pr̃is sui herculis .s. cẽtũ angues, & hydrã cinctã serpẽtibus, quẽ .s. auẽtinũ rhea sacerdos .s. in illo loco cũ aduẽtaret illuc hercules, edidit ptu .i. pepit, & eduxit, sub auras luminis .i. in hũc mũduz, furtiuũ .i. furtiue cõceptuz, sup. .i. sylua collis auẽtini, & ita a loco, in quo cõceptus ẽ, eũ de noĩauit, edidit dicit mulier mixta .i. cõmixta & q̃ cuz mulier eẽt ↄcubuerat, deo .s. herculi postq̃ tyrinthius .s. hercules victor extincto .i. interẽpto gerYone .i. rege illo hyspaniæ, qui tria dr̃ habuisse corpa, attigit arua laurẽtia .i. italica iuxta laurẽtũ: & lauit boues .i. vaccas hyberas .i. hyspanicas, flumine tyrrheno .i. hetrusco ad mare ire. ũ. De hoc aduẽtu Herculis dicet lati⁹ octauo buius. vbi agetur de Caco ab eo interẽpto, cuius sup. subditi gerunt i bella manu .s. sua pila .i. tela lõga, q̃ post Romanorũ erãt: & dolonea .i. flagella dolosa. vñ dicit sæuos .i. formidãdos, q sunt baculi, in qbus mucrones iclusi sunt, vñ addit, & pugnãt mucrone tereti .i. lõgo, & rotũdo, quo dira fiũt vulnera veru sabello .i. ĩ sabellico seu sabino vt solebãt .s. dolonib⁹, aut pilis. Ipse .s. dux eorũ auẽtinus, exñs pedes .i. pedibus nõ eq̃ incedẽs, sicut & Hercules pr̃ eius, & torquẽs .i. sustinẽs. & inuoluẽs circũ se, inane .i. valde magnũ, & terribile tegimẽ .i. tergũ, aut pellẽ leonis ipexũ .i. villosũ, & iplicitũ, seta .i. duro pilo, & terribili, cũ dẽtibus albis idutus capiti .i. ad caput vsq;, vel p munimẽto capitis subibat sic .s. in talib⁹ armis, horrid⁹ .i. tremẽd⁹, tecta regia .i. domũ regiã, inexus hũeros .i. hñs hũeros inextos amictu herculeo .i. herculano. h ẽ q̃li hercules vti solebat. Beroaldus aũt i Seruiũ dicit de v̈ticibus pnasi sic. Authoritas Seruii cuz apud grãmatistas, ac lr̃atores plurimũ polleat, efficit, vt oẽs minus eruditi i hunc errorẽ delaberent asserentes, cytheronẽ, & heliconẽ colles eẽ pnassi. Corrigẽdus itaq; hoc i loco ẽ error publicus ex auctoritate eruditissimor geographor, q grãmaticis in locor descriptiõe haud dubie merẽtur anteponi, prio igitur sciẽdũ ẽ, q parnassus mõs ẽ in phocide regiõe nõ autem in thessalia: vt ply. in iiii. & strabo meminit i nono, sub pnasso sunt delphi clarissimi in tertis oraculo apollinis: Helicõ aũt & cytherõ sunt in Boetia, vt Ply. Strabo, Mella, Solinus, reliq; oẽs testãtur, & musis natale m nemore helicone scriptores assignãt, q & altitudine, & ambitu nõ minor ẽ pnasso. q aũt pnassus biceps, & biuertex a poetis nuncupetur, nõ ideo debemus accipe vertices, Cytheronẽ, & heliconẽ, vt grãmatici hallucinãtur, sed ipsius mõtis cacumina. Cum ego curiosius ingrerẽ, q̃ nã forẽt noĩa duor pnassi verticuz, repperi apud herodotũ in Vrania: vnũ ex verticib⁹ parnassi noĩatũ fuisse cthorea, alter hyãpeum. quocirca herodoti authoritatẽ sequẽs id credere malo. q̃ qd Cytherõ, helicon ve, aut nysa, aut Cyrrha, aut Cyrphis: nãq; & id tradit fuerit vertices nũcupati. Cyrrha & Nysa noĩa qdẽ sunt ciuitatũ, sed nõ colliũ: & Nysa nõ ẽ in pnasso, sed in helicone. Cyrphis vero rupes ẽ nõ cacumẽ Libuit hec pauca annotare sup verticibus duobus parnassi ad errorem manifestarium refellendum, q a prioribus, recẽtioribusq; minus eruditis passim receptus est.

Berosldi expositio

Parnass⁹ qui & vbi

poetæ affectatio. Nã imblesiã nefas ẽ dicẽ, hic aliquos ↄmemorat quos i bello nõ iuenis. & i sequẽtibus aliquos iuenimus, hic oĩno nõ posuit. Tyrrhenis asper ab oria origine thusc⁹, nõ tũc de thuscia venit, quẽ añ pulsum a ciuibus cõstat. Agminaq; ar. aut eor, q eũ secuti fuerãt, sicut eius filiũ: nec .n. credibile ẽ solũ fugisse. naz & Sta. dicit, vel quos mouet exul, & desit, Tristibus apta fides, aut certe eor, quos Turnus añ ei dederat, vt Adrastus Polynici i statio q ait, Nec parua mouẽs iglorius arma iret. Agilina, ex vrbe cerete: oppido Neq; q. q in prelio peryt nec prñũ recepit iperiũ, Patrya: q lætior eẽt, iperyt dign⁹ q liberet iperatore potius q exulẽ patrẽ. Pulchro, forti, vt diximus supra. Pulcher auẽtinus. mõs vrbis Romæ ẽ, quẽ ↄstat ab auibus eẽ noĩatũ: q de tyberi ascẽdẽtes illic ascendebãt, vt i octauo legibus. Diraz ẽ nidis domus opportuna volucrum. Quidã ẽt rex aboriginũ Auẽtin⁹ noĩe illic & occisus. & sepultus ẽ. sicut etiã albanor rex Auẽtin⁹. cui successit Procas: varro tñ dicit i gẽte popu. roma. Sabinos a romulo susceptos. istũ accepisse montẽ. quẽ ab auente fluuio pũnciæ suæ appellauerũt Auẽtinuz. Cõstat g̃ varias opiniones postea secutas, nã a principio Auẽtin⁹ dictus est ab auibus, vel a rege aboriginũ vñ hunc herculis filiuz ↄstat nomẽ accepisse nõ pstitisse. Insigne pa. absolute dixit. Centuz angues, fm Simonidẽ, vt diximus supra. Collis auẽtini syl. i sylua collis auentini: & dicẽdo auẽtini, ondit iã antea ita esse noĩatuz, Rhæa sacerdos, alludit ad nomẽ mr̃is romuli, q dea ẽ illis ↄbea sylua. Furtiuũ, illicite cõceptũ, qppe a sacerdote, sic ait alibi, Et dulcia furta. Mixta, mœchia τιγύσα græce dixit mulier cõpẽdiose mortalis dixit. Cõsequẽs nũq̃ fuerat, vt diceret: mixta deo mortalis arua, laurentus ciuitas plurimũ potuit, nã oĩa vicina loca eius iperio subiacuerũt, vñ nunc ait, arua Laurẽtia: cũ mixta tyberim eius armenta Hercules pauerit: sz fm antiquũ situm ante albã & Romã tyberis laurentini fuit territoriũ. Geryone extin. Geryones rex fuit Hispaniæ, q iõ trimembris fingit, q tribus insulis pfuit q̃ adiacent hispaniæ balearicæ minori, maiori, & ebusæ. Fingitur etiã bicipitem canẽ habuisse, q & terrestri, & nauali certamine plurimuz potuit: hũc Hercules vicit q iõ fingitur ad eũ olla ærea trãsuectus, q habuit nauẽ fortez, & ære munitã. Sane sciendus declinari hic geryones geryonæ, vñ ẽ. Ter gemini nece geryone, vt Anchises anchisæ: vñ vsurpauit, Salu. Geryonis dicens. Veniens autez hercules de Hispania p cãpaniã in quadã cãpaniæ ciuitate, pompã triumphi sui exhibuit. vñ Põpeii dr̃ ciuitas, postea iuxta baias caulã bobus fecit, & eã sepsit, qui locus boaulia dictus, hodieq; boaulia dr̃. Tyrinthius, a tyrinthia ciuitate argis vicina, vbi nutritus est, Tyrrhenosq; boues in flumine lauit iberos, admiratio locor̃ lõgingtate. Pila manu, pila ↄppie est hasta romana: vt gesa gallor, sarissæ macedonuz. Dolones, dolo est, aut flagelluz. in tra cui⁹ virgam latet pugio, aut fz Varronem ingens contus cum ferro breuissimo. Dolones autem a fallendo dicti, sunt q decipiant ferro. cum speciem præferant ligni. & multi volunt per teretes mucrones dolones dici. per veru sabellum, pila significari. Ipse pedes, ad genus respicit, nã & Hercules semper pedes incessit, cũ eq̃s habuerit nobilissimos. Torquẽs, substinẽs, vt axẽ hũero torq̃t, Horrid⁹ tremebũd⁹, nõ reuera. horribilis

Auẽtin⁹ qui & vbi

Dolo qd sit.

ASCEN. Donati expositio

Ordo.

ℭ Tuz gemini fr̃es, &c. Describit reliquos: q cũ turno ↄ æneã in bellũ pdibant, vnde Donatus, Tuz gemini. Geminos dicit vel simul natos, vel duos, vt alibi gemini a tenedo. Liuentis plumbi. Plumbeis massulis. Ceu .i. quo, harum auiũ ↄparatione ostendit hos inertes, & delinosos, hæc ille. ℭ Ordo est. Tũ i. post prædictos, gemini .i. duo, & æquales fratres, quos si gemellos velit significare, diceret Tum fratres gemini. q si gemini .i. gemelli frustra adderet fratres, quia omnes gemini .i. gemelli vno partu editi fratres sunt, fratres igit gemini .i. dest duo .s. catillus. & Coras acer .i. strẽnuus: appositorie iuuentus argiua .i. q ex græcia illuc venerat. Fuerũt eni filij amphiarai, qui apud thebas peryt nati ex sorore adrasti vt Ply. attestat, linquunt mœnia tyburtia .i. tybur oppidũ a tyburte, seu tyburtio eor fratre denoĩatuz. appositorie gentez dictaz cognomine .i. cognomento, tyburti fratris .s. sui. Et ipsi fratres feruntur .s. in equis, añ primã aciem inter densa tela, Ceu .i. quemadmoduz: sup. feruntur, duo centauri nubiginæ .i. ex nube geniti, sub specie iunonis formata, cuz .s. qñ ipsi linquentes .i. deserentes homolẽ, & othrym niualẽ .i. mõtes illos thessaliæ niuibus oppletos, linquentes dicit, sup. cuz cursu rapido: duz .s. ingens sylua dat ipsis euntibus .i. celeriter descendentibus locuz ppter ventuz, quez secum ducunt, sup. cum magno fragore Nec fundator vrbis pnestinæ æcul us .s. noĩe, defuit, imo affuit cum reliquis, quez oĩs ætas .s. ↄtinuata ad tpa poetæ credidit genituz vulcano .i. a vulcano, existentez regem inter pecora agrestia .i. in agro pasci solita, & inuentuz focis .i. locis, vbi ignis, cuius deus est vulcanus, souetur, Legio .i. certa multitudo agrestis: q agrestiuz rex erat: comitat hunc late. quiq; .i. & q, aut qcunq; viri colunt pnestẽ .i. oppidũ illud in Italia, altuz, & q colunt arua

Tum gemini fratres Tyburtia mœnia linquunt.
Fratris Tyburti dictam cognomine gentem.
Catillusq;, acerq; Coras, Argiua iuuentus.
Et primam ante aciem densa inter tela feruntur.
Ceu duo nubigenæ, cum uertice montis ab alto
Descendunt Centauri, Homolen, Othrynq; niualem
Liquentes, cursu rapido dat euntibus ingens
Sylua locum, & magno cedunt uirgulta fragore.
Nec Prænestinæ fundator defuit urbis.
Volcano genitum pecora inter agrestia regem.
Inuentumq; focis, omnis quem credidit ætas.
Cæculus. hunc legio late comitatur agrestis.
Quiq; altum Præneste uiri: quiq; arua Gabinæ
Iunonis, gelidumq; Anienem: & roscida riuis
Hernica saxa colunt: quos diues Anagnia pascit
Quos Amasene pater non illis omnibus arma.
Nec clypei, currus ue sonant, pars maxima glandes
Liuentis plumbi spargit, pars spicula gestat
Bina manu, fuluosq; lupi de pelle galeros
Tegmen habet capiti, uestigia nuda sinistri
Instituere pedis, crudus tegit altera pero.

At

At Mesapus equum domitor, Neptunia proles
Quem neque fas igni cuiq̃, nec sternere ferro.
Iam pridem resides populos, desuetaq; bello
Agmina in arma uocat subito, ferrúq; retractat.
Hi Fescenninas acies æquosq; Faliscos.
Hi Soractis habent arces, Flauiniaq; arua,
Et Cimini cum monte lacum lucosq; Capenos.
Ibant æquati numero, regemq; canebant.
Ceu quondam niuei liquida inter nubila cycni
Cum sese e pastu referunt, & longa canoros
Dant per colla modos, sonat amnis, & Asia longe
Pulsa palus.
Nec quisq̃ æratas acies ex agmine tanto
Misceri putet, aeriam sed gurgite ab alto
Vrgeri uolucrum raucarum ad litora nubem.

arua Iunonis gabinæ.i.a gabijs summopere cultæ, & anienẽ.s. fluuiũ gelidũ.i.frigidũ, q2 p syluas decfluẽtẽ, & saxa hernica.i.q̃ hernæ, a sabinis dicunt roscida.i.irrigata riuis.s.pter fluẽtib⁹, & sup.illi:, quos anagnia ciuitas illa diues.i.opuleta:pascit, & quos o amasene pr, q2 deus est fluminis:aut ipse fluuius uicinus ciuitati priuernaꝝ, sup.pascis Arma nõ sonãt illis oibus.i. nõ ferũt secũ arma inuisitia vt cæteræ natiões, nec clypei.i.arma defensiua, ve p vel, currus, q b⁹.s.cõmeatũ, aut arma ferũt out belli gerẽtur, sꝫ maxima pars eoꝝ spargit.s.e funda iacẽdo glãdes.i.massulas: aut globulos plũbi liuẽtis.i.liuorẽ inducentis, dũ tãgit (Quia filio vulcãi subditi sunt, nisi nouitiæ sint machinæ, q̃s columbrinas vocãt, q̃ draret illis glãdes iecisse, q2 ministerio ignis eyciunt (pa.s.eoꝝ gestat manu bina spicula.i.iacula in morẽ spicaꝝ acuta. & hñt geleros fuluos.i. quoddã genus pileoꝝ coloris fului: q2 de pelle lupi, tegmẽ.i. vt sint vestimẽtũ, capiti.s.suo, & instituere vestigia sinistri pedis nuda.i.hñs sinistros pedes nudos (tales.n. vt macrobius recitat, dicit euripides Aetholos incessisse, qđ tñ rephendit Aristoteles dicẽs dextrũ pedẽ illis nudũ fuisse) po.i.calciamẽtũ, crudus.i.indigestũ, & rude, tegit altera.s.vestigia: q̃ est dextra, At.i.sꝫ mesapus domitor equũ.i.equoꝝ: ples neptunia.i.filius neptuni, q2 p mare in italiã venit, quẽ neqꝫ fas, sup.erat cuiq̃ sternẽ igni, nec ferro.i.q neqꝫ ferro, neqꝫ igni extingui poterat, vocat subito in arma pplos residea.s.ab armoꝝ exercitio iãpridẽ.i.iã a pluscul is tpib⁹, & agmina dessueta bello.i.aliena a ɔsuetudine belladi, & retractat.i.iterũ tractat, ferrũ.i.arma ferrea, hi.s.populi mesapo subditi, hñt.i.habitãt arces fescenninas.i.fescentũ oppidum italiæ: & faliscos.i.illos populos æquos.i.iustos, vt Seruius dicit, alij dĩt equosq; faliscosq;, q2 eq ẽt populi sunt italiæ, hi habẽt arces soractis.s.oppidi apollini sacri, & arua flauinia, & lacũ cimini cũ monte.i.q est iuxta mõtẽ, & canebãt regẽ.s.mesapũ Ceu.i.queadmodũ, sup.canũt, quõdã.i.aliqñ, cygni niuei.i.cãdore niuali, cũ referũt sese e pastu inter nubila liqda, & dãt modos.i.modulos, canoros.i.bñ sonãtes, more canẽti d p longa colla, amnis.s.iuxta quẽ canũt, in misia frequẽter sonat.i.resonat, & asia palus ad differẽtiã regionis, pulsa.i.repercussa a sono cygnoꝝ.sonat sup. Nec q̃sq̃ putet acies ex tanto agmine misceri, æratas.i.æreis, aut ferreis armis tectas, hoc est, q dictos viros audirẽt canẽtes regẽ, nõ putaret eos eẽ armatos, nec bellicos, sꝫ putaret nubẽ aeriã.i.in aere volãtẽ, volucrũ raucaꝝ.s.cygnoꝝ, quoꝝ vox dulcis raucescit vrgeri.i.depelli ab alto gurgite: q2 quando vrgentur, & volare coguntur canere incipiãt hoc est, qui eos videret, & non audiret, putaret cygnos, nõ hominea, se audire, tam suauiter concinunt, q̃q̃ plurimi sunt.

Columbrinæ q̃ sint

SERVI. ℭTyburtia mœnia Liu. de græcia tres frẽs venerũt ad italiã Catill⁹: Coras, Tyburt⁹. Hi silr oẽs vnã fecer ciuitatẽ: & eã ð frẽs maioris noĩe tybur appellauerũt, lꝫ, & alias fecerit singli. Nũc q̃ dic duos ad bella venisse, dimisso i ciuitate ad custo diã Tyburte, vl Tyburto, Catill⁹ vñ mõs Catilli, quẽ Carchi dñt p corruptionẽ, Coras, a cuius noĩe est ciuitas i italia. Descẽdũt cẽtau. ax hac cõparatiõe eqtes eos fuisse itelligim⁹: qđ tñ dictur⁹ ẽ postea. Nec nõ celeresq; latini. Et cũ frẽ Coras, & vginis ala camillæ. Homolẽ otrynqꝫ m. mõtes thessaliæ. Ingẽs syl locũ, & magno vgulta, cũ vtriqꝫ cedit sylua. cedũt vgulta a minor ad maiᵉ venir õbuerit. Nec pnestinæ fũda. de vr. ɔciuitatib⁹ toti⁹ orbis mlti qdẽ ex pte. scripserũt: ad plenũ tñ Ptolemæ⁹ græce, latĩe Ply. de italis ẽt vrbib⁹ igit⁹ plenissime scripsit, & Cato i originib⁹ ɔduaꝝ vrbiũ dissẽsio iuenit adeo: vt ne vrbis qdẽ romæ origo diligẽter possit agnosci, nã Salusti⁹ dic, Vrbẽ romã sicuti ago accepi. condidere, atqꝫ habuere initio troiani, & cum his aborigenes: alij ab Euãdro, sm quos. Verg. Tũc rex Euãdrus romanæ ɔditor arcis, alij a romulo: vt En huius nate auspicijs illa inclyta roma. Si igit tãtæ ciuitas certa ratio nõ apparet, nõ mirũ si in aliaꝝ opinione dubitat, vñ nec historicos, nec cõmẽtatores varie dicẽtes, impitiæ cõdemnare debemus Nã antiqtas creauit errorẽ, & pleriqꝫ fundãt, plerigꝫ augẽt, & ad se trãsferũt noĩa, Quã rẽ ẽt nõ paruũ errorẽ afferre manifestũ est: vt ecce laurẽtũ a pico sactũ, vt est Laurẽtis regia pici. Itẽ a lauso latini fratre est lauinũ dictũ. Itẽ a Latino laurẽtũ Itẽ a lauinia lauro lauiniũ. Nec pnestinæ fundator.d.v. pnestæ locus est haud lõge ab vrbe dictu ἀπὸ τῶν πρίνων.i. ab arboribus ilicibus, q̃ illic abũdãt, ibi erãt põtifices, & dij idigetes, sicut ẽt romæ erãt, & ẽt illic duo fratres, q diui appellabant, hoꝝ soror dũ ad focũ sederet: resiliẽs scintilla eius vterũ pcussit, vñ dr cõcepisse, postea enixa pueꝝ iuxta tẽplũ Iouis abiecit, quẽ virgines aquatũ cũtes iuxta ignẽ inuẽtũ sustulerũt, q a fontes haud lõge erat, vñ Vulcani dictus est filius. Cæculu a hũc le. Cæculus aũt iõ, q2 minorib⁹ oculis fuit: quã rẽ efficit frequẽter fumus. hic postea collecta multitudine, postq̃ diu latrocinatus est, prænestinã ciuitatẽ in mõtibus ɔdidit, & cũ ad ludos vicinos populos inuitasset, cœpit eos hortari, vt secũ habitarẽt, & p gl'ia iactari se filiũ Vulcani. qđ cũ illi nõ crederẽt, inuocato Vulcano, vt filiũ suũ cõprobaret, ois illius multitudinis cœtus flãma est circũdatus, quo facto cõmoti oẽs simul habitauerũt, & Vulcani filiũ eẽ crediderũt, hic est omnis: quẽ credidit ætas, quasi post dubitationẽ, & quia sine dubio ætas varia in spectaculis fuit. Dicimus autem, & hoc præneste, vt quiqꝫ altum pneste viri, & hæc pnestis, vnde est, cũ primã aciẽ pneste sub ipsa, Strani. Quiqꝫ arua gabinæ Iunonis Gaby diu in agris morati, tandẽ gabios condiderũt, vñ perite arua dixit, nõ mœnia, Sane illic Iuno religiosissime colit. Est aũt locus haud longe ab vrbe. Gelidũqꝫ ani. anio fluuius haud longe ab vrbe est. sed hic euphoniã secutus est, Nã Enni. Anionem dixit iuxta regulã Hernica sa. eo. Sabinoꝝ lingua herne saxa vocant. Quidã dux maior gabinos de suis locis elicuit, & habitare secũ fecit in montibus saxosis, vnde dicti sunt hernici. Diues ana. aut fertilis aut allusit ad historiã. nã Anto. Augu. sorore cõtẽpta, postq̃ & Cleopatrã duxit vxorẽ, monetã eius in anagnia ciuitate iussit feriri. Quos amase. p. aut pascis, aut sit antiptosis: quo pascit Amasenus, est aũt flu. vicinus ciuitati priuernatũ, q̃ est in cãpania. Arma scuta. Clipei, scuta maiora dicti ab eo: qđ celent corp⁹ ἀπὸ τοῦ κλέπτειν Fuluosqꝫ lup. d. p. g. galerus genus est pilei, qđ fronto neutro genere dicit. Vestigia nu. sinistri: atq ipse est in pugnãtibus primus, sed bene nudus est. q2 tegit scuto. Dextrũ aũt tectũ esse conueniebat, quasi ab armis remotũ. Pero, rusticũ est calciamẽtũ, & traxit hoc a græco more, vnde isti trãsierant, vnde hoc armoꝝ fuerat genus. At mesapus equũ do. n. pro. hic mesapus p mare ad italiã venit, vñ Neptuni dictus est filius, quẽ inuulnerabilẽ iõ dicit. q2 nusq̃ perijt in bello. Ignẽ aũt ei nocere nõ posse pp neptunũ dicit: q2 est aquarũ deus. Ab hoc Enni. dicit se originẽ ducere, vñ nũc & cãtãtes inducit eius socios, & eos cõparat cygnis. Domitor autẽ equoꝝ, q̃si aialiũ a pñe inuẽtoꝝ, Hi fescenninas acies. Fescẽniũ oppidum est in cãpania, vbi nuptialia inuẽta sunt carmina. Hi autẽ populi ducunt originẽ ab atheniẽsib⁹. Aequosqꝫ fali. Faliscos Halesus cõdidit imutato. h. in. f. Falisci dicti sunt: sicut febris dr, q̃ ãña hebris dicebat: Formiæ, q̃ hormiæ fuerunt ἀπὸ τῆς ὁρμῆς, nã posteritas in multis noibus. f. pro. h. posuit. Iustos autẽ dixit, q2 po. ro. missis decẽ viris ab ipsis iura fœcialia collegit. & nõnulla supplemẽta. xij tabulaꝝ accepit, q̃s habuerãt, nã ab atheniẽsib⁹ decẽ habuerũt tabulas. Hi soractis hñt arces, soracte, q ẽ mõs apõ hyrpinos, haud lõge a flauinia. Flauinia ar. Locus est in italia flauiniũ noĩe. Et cimini cũ mon. la. & lacus, & mõs hoc noĩe appellat, sane hoc habet fabula Aliqñ Hercules ad hos populos venit, qui cum a singulis prouocaretur: ad ostendendam virtutẽ defixisse dicitur vectem ferreum, quo exercebatur, qui cum terræ esset affixus, a nullo potuisset auferri, iã rogatus sustulit, vñ immẽsa vis aquæ secuta est, q̃ ciminicũ lacũ fecit. Lucosqꝫ capenos: vnde & porta capena, q̃ iuxta camœnas est, nomen accepit. Aequati nume. digesti in ordinẽ congruenter, sicut decebat. Liquida inter nu. Pura, sed nil tam contrarium nubibus. nã liqdæ nõ sunt. ergo nubes pro aere posuit, vt liquidis in nubibus arsit arundo. Et lõga canoros. Dãt p colla modos, sm Ply. q ait in naturali histo. cygnos ideo suauius canere, q2 colla longa, & inflexa habent, & necesse est eluctantem vocem per longum, & flexuosum varias reddere modulationes. Sonat am. castrum in mysia regione dicit, qui cohæret asiæ paludi, quam cum significamus. a longa est, cum sit breuis, cum prouinciam significare solemus: quod significatur in Geor. vt atqꝫ asia circum, Dulcibus in pratis rimantur stagna caystri. Volucrum raucarum, raucũ τὸν μέλον sicut graue olentis: nam legimus grauiter spirantis copia thymbræ, scĩendum tamen Verg. sm morem prouinciæ suæ locutũ, in qua bene canentes cygni rauciores vocantur.

Prænestæ q̃ & vbi locorũ

Sabini & hernici vbi locoꝝ

Fescenniũ vbi locoꝝ

ASCEN.

Ecce sabinorum. Perpetuo tenore alios duces, populosque italiæ describit, vnde cum pax sit difficultati: nihil a donato allatum donat, quod sit lectione dignum. Ordo itaque est. Ecce. q. d. quod mirabere propter generis antiquitatem. Clausus, existens de prisco. i. valde antiquo sanguine sabinorum, qui sunt populi italiæ: non longe a roma, agens. i. producens magnum agmen, & ipse existens instar. i. in statum & valorem magni agminis, a quo & tribus, & gens. i. progenies claudia. i. claudiorum: qui Romæ nobiles erant, diffunditur. i. multiplicatur: diffundendo in diuersas familias per latium. i. totam italiam, postquam roma data est. s. a romulo sabinis in partem. i. postquam sabini donati sunt ciuitate romana, Ingens cohors amyterna. i. ex amyterno oppido, & quirites prisci. i. sabini antiqui, & omnis manus. i. multitudo ereti. s. oppidi: & mutiscæ. i. eius vrbis non longe a roma, quæ postea trebula dicta est, oliuiferæ. i. multum olium, ac oleagrum ferentis, & sup. illi qui colunt nomentum vrbem, & rura velini. i. illius locus rosea. pro eo quod est rorida, aut rosida. i. multo rore perfusa, & ita fertilia. q. d. irrigua, & qui colunt rupes tetricæ. s. regionis, vbi sunt tetrici montes asperrimi, a quibus omnia rigidi tetrici nominantur, vnde addit horrentis. i. rigidæ: & asperæ, & pro. i. montem seuerum. s. tetricum, & qui colunt casperiam. s. vrbem, & forulos et oppidum, & flumen hymellæ. s. hymellam, & qui bibunt tybrim. s. fluuium, & fabarim et fluuium, qui ambo sabinis a transeunt, & sup. illi quos, Nursia frigida. s. aut natura, aut moribus, quia venefica, misit: & classes ortynæ, & populi latini, & sup. illi, quos, Allia infaustum nomen. s. per cladem romanorum, apud eum fluuium factam interluit. i. inter medios alluendo fluit, secans. i. diuidendo eos per medium, vna. i. simul, sup. venerunt quam. i. quantum multi fluctus voluuntur, marmore. i. mari libyco. vbi. i. quando orion sæuus. i. sydus orionis sæuum, & nymbosum. conditur. i. absconditur vndis hybernis. i. hyemalibus, vel quot sup. aristæ. i. spicæ aridæ, densæ. i. crebræ torrentur, cum sole nouo. i. recens orto, aut in principio æstatis, aut sup. in campo hermi. i. quem hermus fluuius lydiæ irrigat, aut in aruis lyciæ flauentibus. i. aristis flauis tam multa sup. & tot scuta sonant. s. eorum, qui in bellum congressuri sunt, & tellus est conterrita pulsu pedum, quasi ipsi pessundata succumbere timeat, hinc. i. post hos halesus hostis nominis troiani, agamenonius. i. agamenonis: aut socius, aut notus. i. filius naturalis, & non legitimus, iungit equos curru. i. ad currum. rapit. i. raptim collegit, turno. i. in auxilium turni, mille populos. s. viros feroces. qui vertunt rastris massica. i. montes massicos felicia. i. feraces, fertilesque baccho. i. vino, & sup. illi quos aurunci patres, qui sunt de antiquissimis populis italiæ, misere. s. in auxilium turni, iuxta æquora sidicina. i. ab oppido sidicino dicta, & sup. illi qui linquunt cales oppidum illud campaniæ, & accola vulturni amnis vadosi. i. vadis pleni, & vadabilis, & pariter saticulus populus ille campaniæ in italia asper. s. moribus, & manus. i. multitudo oscorum, illorum populorum italiæ sup. vna veniunt, aclides. i. tela, de longe iaci apta, teretes. i. in longum rotundæ, sunt illis tela. i. pro telis, sed mos est, sup. ipsis aptare hæc. i. has aclides flagello lento. i. sub lento, & flexibile est, cetra. i. scutum loreum, quo tunc vtebantur hispani, & afri tegit læuas. i. sinistras partes corporum eorum enses falcati. i. incuruati. s. harpæ: sup. tegunt cominus. i. de prope quasi cum manu conserta, manu sup. dextra. Beroaldus in Seruium errantem in descriptione trebiæ & mytiscæ dicit sic. Quis non seruium in rebus interdum leuissimis impingere, & toto, vt aiunt, errat cælo? vel hoc potissimum in loco, cum dicit apud trebulam: quæ dicta sit, & trebia ab annibale victos esse Romanos, quod a fide historica penitus est alienum: namque Annibal apud trebiam fluuium placentinum maximo prælio vicit consules Ro. sempronium longum, & Cor. scipionem Africani patrem: vt liuius, silius, atque polybius aptissime, ac copiosissime narrant, & nemo vllo tempore hoc vnquam inficias iuit, errat itaque euidenter Seruius existimans trebiam idem esse, quod trebula, cum interuallo locorum, & dissimilitudine significationis distinguantur, nam trebia fluuius est notissimus iuxta placentiam, trebula vero oppidum fuit haud procul ab vrbe Romana, vt author est Plynius, & olim trebulanis ciuitas data fuit a Romanis, vt scribit Liuius in. x. Trebulæ casei laudatissimi conficiebantur, trebulani cognominati, de quibus sic scribit Martialis in xeniis. Trebula nos genuit, commendat gratia duplex, Siue leui flamma, siue domamur aqua Trebiani fuerunt quoque populi conterminitrebulanis, sed hi nihil ad trebiam, vbi Annibal Romanos profligauit. nec versus Lucani quicquam fuerit serui opinionem, eum aptissime referat ad trebiam placentinam operam namque allegatur a seruio. qui altero quoque loco alterum Lucani carmen parum diligenter, parumque curiose perscrutauit, namque super eo marroniano versiculo. Infaustum interluit Allia nomen. ita scriptum reliquit. Allia fluuius est. cui addidit vnum per metrum, vt relliquas. Lucanus bene posuit, quas aliæ clades, non possum non vehementer admirari seruium in errores tam pueriles, tam manifestarios, tam crebro incidere, existimat. n. Lucani versum referendum esse ad cladem alliensem, quod quam ridiculum sit, quiuis animaduertere poterit, qui librum lucani septimum diligentius introspexerit, in quo carmen hoc legitur. Non istas habuit pugnæ pharsalia partes Quas aliæ clades, cuius sensus est manifestissimus. vult. n. ostendere Lucanus omnes alias clades a quas

Ordo

Tetricus vnde dictus

Ecce Sabinorum prisco de sanguine magnum
Agmen agens Clausus. magnique ipse agminis instar.
Claudia nunc a quo diffunditur, & tribus, & gens
Per Latium, postquam in partem data Roma Sabinis.
Vna ingens Amiterna cohors, priscique Quirites.
Ereti manus omnis, oliuiferæque Mutiscæ.
Qui Nomentum vrbem, qui rosea rura Velini.
Qui Tetricæ horrentes rupes, montemque seuerum.
Casperiamque colunt, Forulosque & flumen Himellæ.
Qui Tybrim, Fabarimque bibunt, quos frigida misit
Nursia, & Hortinæ classes, populique Latini.
Quosque secans infaustum interluit Allia nomen
Quam multi Libyco uoluuntur marmore fluctus.
Sæuus ubi Orion hybernis conditur undis.
Vel quum sole nouo densæ torrentur aristæ.
Aut Hermi campo, aut Lyciæ flauentibus aruis,
Scuta sonant pulsuque pedum conterrita tellus.
Hinc Agamenonius Troiani nominis hostis
Curru iungit Halesus equos, Turnoque feroces
Mille rapit populos uertunt felicia Baccho
Massica qui rastris: & quos de collibus altis
Aurunci misere patres, Sidicinaque iuxta
Aequora: quique Cales linquunt, amnisque uadosi
Accola Vulturni, pariterque Saticulus asper.
Oscorumque manus, teretes sunt aclides illis
Tela, sed hæc lento mos est aptare flagello.
Læuam cetra tegit: falcati cominus enses.

SERVI.

Ecce sabinorum, post exactos reges vsurpat hoc, nam clausus dux sabinorum post exactos reges, cum quinque millibus clientum, & amicorum venit romam, & susceptus, habitandam vrbis partem accepit, ex quo & Claudia tribus est, & familia nominata. Prisco de san. de antiquis sabinis. Magnum agmen, propter quinque millia clientum. Postquam in partem data. r. s. Hoc de alia traxit historia, nam post sabinarum raptum, & fœdus factum inter Romulum, & Titum tacitum, recepti vrbem sabini sunt, sed hac lege, vt in omnibus essent ciues romani: excepta suffragiorum ratione, nam magistratus non creabant. Amiterna cohors, de amiterno oppido, Priscique. q. i. sabini, prisci autem ideo: quia post fœdus Titi & romuli placuit, vt quasi vnus de duobus fieret populus vnde & romani quirites dicti sunt, quod nomen sabinorum a ciuitate curibus fuerat, & sabini a romulo dicti sunt, Ereti manus omnis, Oppidum est dictum a Iunone. i. [illegible] quæ illic colitur. Oliuiferæque mutiscæ. Hæc trebia postea vocatur, quam modo trebulam dicunt, Apud hanc Hannibal deleuit populum romanum. Luca. Quod in pharsalica nati, tempora cannarum fuimus, trebiæque iuuentus. Qui nomentum vrbem, hoc ex sua persona dicit poeta nam adhuc ciuitas nomentana non fuerat: vt in sexto ait. Hi tibi nomentum & gabios. Item hæc tum nomina erunt. Rosea rura velini: velinus lacus est iuxta agrum, qui rosulanus vocatur. Varro tamen dicit lacum hunc a quodam consule in nartam, vel nartem fluuium deriuatum, nam virumque dicitur esse diffusum, post quod tanta secuta est eo loco fertilitas, vt etiam perticæ longitudinem altitudo superaret herbarum, quin etiam quantum per diem deceptus esset tantum per noctem crescebat. Quod Vergi. ad suam prouinciam transtulit dicens. Et quantum longis carpent armenta diebus, exigua tantum gelidus ros nocte reponet. Tetricæ. h. r. Tetricus mons in sabinis asperrimus, vnde tristes homines tetricos dicimus Montemque se. nomen proprium montis, sicut agri roseas. Caspiam. c. Caspia: & Foruli ciuitates fuerunt. Flumen hymellæ, hymella fluuius est, & sic dixit hymellæ flumen, vt buthroti vrbem. Qui tybrim fa. qui. h. bene bibunt, namque tyberis fluuius in tuscia oritur, sed transit etiam per sabinos, vnde bibunt, non possident dixit & sciendum Turno datur auxilium tractu piceni, samnii, campaniæ & parte apuliæ. Omnis vero tuscia superior, & Venetia æneæ præstat auxilium. Fabaris autem, quem dicit ipse per sabinos transit, & farfarus dicitur Plau. Dissipabo te tanquam folia farfari, Oui. Et amœnæ farfarus vmbræ. Frigida misit Nursia, Piceni ciuitas, frigida autem est re vera, aut certe venenosa noces, Gracchi namque vbique in concionibus suis nursinos sceleratos appellauere, & sciendum Vergi. historiarum rem per transitum tangere, Ortynæ. i. ortyni equites, qui classes dicuntur vnde & eorum tubas classica dicimus, & propter eos populi classes vocamus, quæ quinque fuerunt. Populique la. qui intererant albani montis visceratio. Infaustum interluit. a. n. Allia fluuius haud longe ab vrbe est iuxta quem galli Breno duce quintodecimo cal. augustas die, deleto exercitu, postridum deleuerunt et vrbem, excepto capitolio, sane alia dicitur, cui addidit vnum per metrum, vt relliquas, Luca. hic posuit, vt Quas

Quirites vñ dicti

Tetricus vbi locorum

Quia aliæ clades, Marmore. mari. Vel cũ sole nouo, ꝑ ma æstatis pte ẽt sol nouus est. viij. calẽ. Ianua. die, sꝫ iuͨ nõ solũ aristæ q̃s ab ariditate dictas cõstat. Aut hermi campo. hermus lydiæ fluui⁹ ẽ, q supfusus cãpis signũ fertilitatẽ: vñ harenas aureas fingit trahere. Lyciæ flauẽtib⁹ aruis ꝓuīcia ẽ fertilis frugũ. Hic agamẽnonius. s. n. h. agamẽnonis plerisq; comitẽ, plerisq; notũ filiũ volũt, q cũ venisset ad italiã, audito aduẽtu æneæ in bellũ ruit, nõ amore Turni, sꝫ odio hostilitatis antiquæ, vñ ait troiani noia hostis. Rapit po. raptim adducit, & tã cãpaniæ loca cõmemorat, nã massicus mõs est vitibus plenus, Massica autẽ dixit, vt mænala. Arũci misere patres: isti græce ausones nominant. Sidicinaq; iuxta. ab oppido sidicino. Cales linquũt, ciuitas est cãpaniæ. nã in flamminea est, quæ calæ dr, & in gallia hoc noie, quã Salu. captã a Perpẽna cõmemorat. Amnisq; vadosi Accola vulturni, fluuius, q iuxta cumas cadit in mare, Saticulus asper, populus cãpaniæ, asper moribus, Oscorũq; ma. Capuẽses dicit, q antea ophici appellati sunt, q illic plurimi abũdauere serpẽtes. Aclides illis, tela, aclides sunt tela q̃dã antiq̃ adeo: vt nec vsq; commemorent in bello. Legit tamẽ, q sint clauæ cubito, & semis factæ, eminẽtibus hinc inde acuminibus, quæ ita in hostẽ iaciuntur religatæ loro, vel lino, vt peractis vulneribus. possint ad dominos redire. Putatur tñ esse teli genus, quod per flagellum in imẽsum iaci põt. Leuas certa tegu, scutũ loreum, quo vtuntur afri, & hispani. Falcati cominus enses. affectauit varietatẽ: nam cõsequens fuerat: vt diceret dextras armarũt gladij falcati. Falcatus autem ensis est harpe, qua vsus est Perseus Luca. ait Harpen alterius monstri iã cæde rubentẽ,

Nec tu carminibus nostris indictus abibis
Oebale, quem generasse Telõ Sebetide Nympha.
Fertur, Teleboũ Capreas cum regna teneret
Iam senior, patriis sed non & filius aruis
Contentus, late iam tum ditione premebat
Sarrastes populos, & quæ rigat æquora Sarnus.
Quiq; Rufras, Batulumq; tenent, atq; arua Celẽnæ
Et quos maliferæ despectant mœnia Bellæ.
Teutonico ritu soliti torquere cateias.
Tegmina queis capitum raptus de subere cortex.
Aeratæq; micant peltæ: micat æreus ensis.
Et te montosæ misere in prælia Nursæ
Vfens, insignem fama, & felicibus armis.
Horrida præcipue cui gens, assuetaque multo
Venatu nemorum, duris Aequicola glebis.
Armati terram exercent, semperque recentes
Conuectare iuuat prædas, & uiuere rapto.
Quin & Marrubia uenit de gente sacerdos.
Fronde super galeam: & felici comptus oliua.
Archippi regis missu fortissimus Vmbro.
Vipereo generi: & grauiter spirantibus hydris.
Spargere qui somnos cantuque, manuque solebat.
Mulcebatque iras, & morsus arte leuabat.
Sed non Dardaniæ medicari cuspidis ictum
Eualuit, neq; eum iuuere in uulnera cantus
Somniferi, & Marsis quæsitæ montibus herbæ.
Te nemus Angitiæ. uitrea te Fucinus unda.
Te liquidi fleuere lacus.

ASCE. Ordo.

Nec tu carminibus, &c. Eadẽ rẽ prosequitur, de qua cuꝫ donatus dicat nihil. Ordo est. Nec. i. & nõ, & oebale, tu nõ abibis indictus. i. illaudants (sicut hora. prima dicte mihi summa dicẽde camena) nostris carminibus. i. carmina nostra te quoq; dicent: quẽ telon rex caprearũ fert generasse, sup. ex nympha sebethride, sic a loco iuxta neapolim dicta, tunc sup. cuꝫ teneret capreas regna theleboũ pro theleboarum, qui sunt populi caprearum. exñs iaꝫ senior. i. prouectioris ætatis. Sed filius. s. oebalus non cõtentus aruis patrijs. i. paternis, premebat iã tum ditione. i. imperio. late. i. per latum populos sarrastes, & æquora. i. plana, & æqua arua, quæ sarnus fluuius ille rigat. i. irrigat. si textus est, qui rigat: ordo est, & sup. premebat sarnũ. i. accolas eius, quos. s. sarnus rigat æquora. i. arua adiacentia, quæ æquora sunt. & sup. eos, qui tenent rufas, & batuluꝫ castella illa cãpaniæ, atq; arua celennæ: i. illius loci in cãpania iunoni sacri. & sup. eos, quos mœnia Auelle. i. volane, vt quidã volunt ciuitatis maliferæ. i. afferentis multa mala, despectant. i. deorsum inspectãdo vident, quia in altiore sita sunt loco. q. sup. soliti sunt torquere cateias, idest tela gallica. & germanica ritu teutonico. i. more teutonum, qui & alemani: & germani dicuntur quis. i. qbus populis tegmina capitus, sup. erãt cortex raptus de subere. i. de arbore illa, cuius cortex facile flectitur, & leuis est, & quis sup. peltæ i. scuta breuia, æratæ. i. ære munita micãt. i. resplẽdẽt. & quis, seu qbus ensis æreus micat. & o vfens nursæ montosæ. i. vrbs illa in montibus posita. hoc est ciues eius misere. s. miserũt (media lõga) in prælia, te insignẽ fama: & armis felicibus. i. qbus feliciter vti solebas: cui. s. vfenti: gens. s. egcola, horrida. i. aspera cultu, & assueta multo venatu. i. frequenti venatione duris glebis. i. ad colẽdas duras glebas: præcipue. i. sup: a cæteras gentes, q sup. exercẽt terrã armati. i. existẽtes in armis, & iuuat. i. delectat, sup. eos semper conuectare ꝑdas recẽtes. i. recẽter raptas: & viuere rapto. i. ex rapina. Quĩ. i. q etiã vmbro fortissimus. s. vir, existẽs sacerdos de gẽte marrubia, q iuxta facinũ lacum habitãs, a medea originẽ traxisse fert, venit sup. in prælia, missu. i. ex missione regis archippi, existẽs comptus super galeã. frõde, & felici oliua. i. frondibus felicis: & festæ oliuæ, qui solebat spargere. i. conficere, aut infundere generi vipereo. i. vipis, & hydris. i. serpẽtibus aquaticis, spirãtibus. i. efflantibus grauiter. i. ad grauamẽ eorum, in quos spirant, somnos cantu i. incãtatione, & manu. i. herbis potẽtibus, & qui mulcebat. i. mitigabat, & sedabat iras. s. viperaꝝ & serpẽtũ aq̃tiliũ, & leuabat. i. curabat, & tollebat arte. s. medica morsus. s. serpẽtinos. sꝫ nõ eualuit. i. ad plenũ neguit medicari. i. medice curare, ictũ cuspidis dardaniæ. i. teli troiani, quo decisus est, neq; cãtus somniferi iuuere eũ in. i. cõtra vulnera, & herbæ marsæ. i. quibus gẽs marsorũ multũ pot est, quæ hodie quoq; serpẽtibus dominat & dicit, se de familia sancti pauli, quæsitæ in montibus, sup, nõ iuuerũt eũ Nemus, angitiæ, q̃d in illis regionibus est, fucinus. s. lacus: vnda vitrea i. habens aquã vitrei coloris, & lacus. s. alij ligdi fleuerũt te o sacerdos, facit. n. vt cõmiseratione excitet apostrophen ad eum.

SERVI. Oebale. Oebalus filius est Telonis. & nymphæ Sebethridis. hæc aũt est iuxta Neapoliꝫ, sꝫ telõ diu regnauit apd capreas insulã ꝯ Neapoliꝫ sitã. Filius võ ei⁹ pꝰ eũ nõ ꝯtẽtus ipeꝛ ys trãsijt ad cãpania, & mltis pplis subiugatis suũ dilatauit iperiũ, Theleboũ capreas cũ regna teneret, Cũ tenẽt capreas regna Theleboũ, Nã thelobo æ capreaꝝ sunt ppli, q̃s telõ suo regebat imperio. Sarastes pplos cãpaniæ sunt a sarano fluuio. rufas, batulũq; tenẽt: castella cãpaniæ. Arua celennæ, Iunonis locus ẽ cãpaniæ celẽna, sacer iunoni. Et quos maliferæ despectãt mœnia bellæ, multi nolã volũt intelligi: & dñt iratũ Ver. nomẽ ei⁹ mutasse pp sibi negatũ hospitiũ, & id apte voluisse dicere, sꝫ ostẽdere p piphrasiꝫ, nã illic punica mala nascunt, vt nũc bella p nola posuit. Alij volũt accipi mœnia bellæ, vt sit synalipha, & legat mẽia bellæ. Cateias, tela galica, vñ ẽt teutonicũ ritũ dixit, raptus de subẽ cortex, hñ raptus qꝛ recẽs suberis cortex in q̃uis formã tota flectit facilitate, Mõtosæ Nursæ, ciuitas in mõtib⁹ posita, Insignẽ fama bene fama, qꝛ eũ occidet Gyas, vt vfentẽq; gyas cadit ipse. Felicib⁹ armis, dũ affuit fortũa: Horrida ꝑcipue cui gẽs, Aegcolã gẽrẽ dicit, & mor, & vitæ q̃litate pdurã. Sane aliud pẽdet ex alio: nõ erãt horridi, qꝛ venabant. Itẽ venabant, qꝛ habebãt duras glebas. i. steriles, nã molles feraces sunt, vt in Georgicis docet: Et cui putre solũ. nãq; hoc imitat arãdo. Quin & marrubia vẽit de gẽte sacerdos, Medea qñ relictis colchis Iasonẽ secuta ẽ dr ad Italiã puenisse, & pplos q̃sdã circa fucinũ īgẽtẽ lacũ habitãtes, q marrubij appellabant, q̃si circa mare habitãtes ꝑpter paludis magnitudinẽ, docuit remedia ꝯ sꝑẽtes, q̃q̃ alij marrubios a rege dictos velint. Hi ergo ppli medeã agnitiã noiauerũt, a h eo, q eius carminib⁹ serpẽtes angerent ab his nunc vmbronẽ venisse dicit, nõ regẽ, sꝫ ducẽ. sunt aũt isti marsoꝝ ppli Frõde sup galeã, & se. c. o. Comptus frõdibus festæ oliuæ. Vipereo generi, terrenis serpentibus. Grauiter spiran. hy. atq; serpentibus grauiter spirãtibus, solo nocẽtibus flatu. Luca. Ante venena nocẽt. Spargere. ꝯficere, vt spargere venena dixerũt, Arte leuabat, Leuiores esse faciebat, vt nostrũq; leues quæcũq; laborẽ Medicari cuspidis ictũ: medico: illarẽ, & illi ret, sicut modulor, & moderor, & comitor. Liquidi fleuere lacus. etiam alij.

Ibat & Hippolyti proles pulcherrima bello
Virbius, insignem quem mater Aritia misit
Eductum Aegeriæ lucis, Hymetia circum
Littora, pinguis ubi, & placabilis ara Dianæ.
Nanq; ferunt fama Hippolytū, postq̃ arte nouercæ
Occiderit, patriasq; explerit sanguine pœnas,
Turbatis distractus equis, ad sydera rursus
Aetherea, & superas cœli uenisse sub auras,
Pæoniis reuocatum herbis & amore Dianæ.
Tum pater oĩpotẽs aliquem indignatus ab umbris
Mortalem infernis ad lumina surgere uitæ,
Ipse repertorem medicinæ talis & artis
Fulmine Phœbigenam Stygias detrusit ad undas.
At Triuia Hippolytum secretis alma recondit
Sedibus, & Nymphæ Aegeriæ, nemoriq; relegat.
Solus ubi in Syluis Italis ignobilis æuum
Exigeret, uersoq; ubi nomine Virbius esset.
Vnde etiam Triuiæ templo, lucisq; sacratis
Cornipedes arcentur equi, q̃ littore currum,
Et iuuenem mõstris pauidi effudere marinis.
Filius ardentes haud secius æquore campi
Exercebat equos, curruq; in bella ruebat.

ASCEN. ¶ Ibat & hippolyti. Idẽ facit, commemorans videlicet oẽs insignes, quos eo tpe in Italia fuisse historici attestãtur vñ & virbius virby.i.bis viri hippolyti filiũ cũ alys exercitum ducit, vñ qz Donatus sublatus est. ¶ Ordo est. Virbius, ples pulcherrima hippolyti ibat, z.i. ẽt bello.i. i bellũ, quẽ.s. hippolyti filiũ virbiũ. aritia ciuitas illa iuxta albã, mater.s. gnosissimæ plis, qz ẽt augusti, misit insignẽ.i. clar, z nobilẽ, eductũ lucis.i. syluis incedui: ægeriæ.s. nimphæ amicæ postmodũ numæ circa litora hymetia.i. hymeti fluminis, vbi.i. ad quæ litora est ara pinguis, qz frequẽti sacrificio imbuta: z dianæ placabilis.i. mitis, z non gaudẽtis humano sanguine, hippolyti dixit plẽ, nãqz p qz ferũt.s. plurimi, vñ fabulosũ idicat. fama.i. ex fama, z relatione aliorz hippolytũ.s. thesei filiũ: venisse rursus sydera æthereã.i. cœlestia, qz sunt ẽt apud inferos sydera, vñ in. vj. soleq; suum sua sydera norũt & sub auras superas cœli, reuocatũ.s. in vitã herbis pæonys.i. medicinalibus a pæone medico dictis, aut herbis: quæ pæoniæ vocãtur, z amore.i. ppter amorẽ dianæ. Horatius tñ dicit, neqz n. diana pudicũ Liberat hyppolitũ. reuocatũ dicit, postq̃ occiderit.i. mortuus fuerit, arte.i. fraudulẽta simulatione, nouercæ.s. phedræ, & postq̃ explerit, p expleuerit, sanguine.i. vita sua pœnas pr̃as.i. a pr̃e, aut eius noie illatas, exitẽs distractus.i. in diuersa tractus, z dissolutus, eqs turbatis.i. cõsternans, phocis, videlz ab ægeo illis ostẽsis, vñ hippolytus velz p̃ius sit dictus ἀπὸ τοῦ ἵππου καὶ λύω.i. ab hippos, q est equus, & eq̃, & lyo.i. dissoluo ferũt, dicit sic interẽptũ venisse rursus ad sidera æthera.i. cœlestia, & ad auras superas, videlz cœli reuocatũ.s. in vitã herbis pæonys.i. medicinalibus, aut sic dictis, & amore dianæ.s. amitæ æsculapy, q eũ reuocauit, Tũ.i. deinde pr̃ oĩpotẽs.s. iupit summus deorz indignatus.i. ægre, z idigne ferẽs, aliquẽ mortalẽ surger̃ ab vmbris infernis ad lumina vitæ, detrusit ipse.q.d. ppria manu, repertorez talis medicinæ z art̃.s. æsculapiũ phœbigenã.i. a phœbo genitũ, in vndas stygias.i. infernas fulmine.s. in sulco, qd̃ Iouis telũ est, sicut tridẽs neptuni, At.i. sz triuia.s. diana, alma.i. sancta aut vitæ eius altrix, recõdit.i. abscõdit hippolytũ, sedib⁹ secretis, ne.s. a Ioue psterneret, & relegat.i. relegatũ a se cõmẽdat nymphæ ægeriæ, quæ in italia patriã hẽbat, & memori.s. ægeriæ sacro, vbi ipse solus, z ita ignobilis.i. ignotus, z itã ignobilis, exigeret.i. trãsigeret æuũ.i. reliquũ tps vitæ suæ i syluis italis.i. italicis, aut ignobilis italis exigeret æuũ in syluis. z ibi ẽẽt virbius, q̃si vir bis effectus, noĩe vso.i. traducto, ab euẽtu sicut p̃ius hippolytus, qz eqs solutus. vñ.i. q̃ de cã eq cornipedes.i. corneos pedes habẽtes, qd̃ cõmune est epuberõ, arcent.i. depellunt ẽt tẽplo triuiæ.i. dianæ tris vias habẽtis. in cœlo videlz, vbi luna dr̃, in syluis terrestribus: vbi diana. z in inferno, vbi psperpina, & a lucis sacratis s. triuiæ ideo ingt, q̃.i. qz ipsi eq pauidi.i. psternati, mõstris videlz phocis, hoc est vitulis marinis, effudere littore.i. plitus. currũ.s. hippolyti, & iuuenẽ.s. ipm hippolytũ. Filius.s. hippolyti ẽt virbius dictus: de q̃ videlz nũc loquit, exercebat haud secius.i. nihilominus, aut nõ segni⁹ q̃ ipse p̃r ab eqs interẽptus eẽt, eqs ardẽtes.i. acres, & alosos æquore.i. in æquo loco, seu planitiæ cãpi.i. locis capacis, & ampli, & ruebat i bella curru.i. cũ curru, aut in curru de q̃ depugnabat.

SERVI. ¶ Ibat & hippolyti p̃es pulcher. bel. Theseus mortua priore vxore Hippolite, phædrã Minois, & pasiphaes filiã sup induxit nouercã Hippolyto. q cũ illã de stupro iterpellãtẽ ptẽpsisset, falso ad patrẽ detulit, q̃ ei vi3 voluisset inferre. Ille Aegeũ p̃rẽ rogauit, vt se vlcisceret. Ille agitãti currũ Hippolyto phocã immisit, q̃ eq territi eũ traxerũt: Diana eius castitate cõmota, reuocauit eũ ab inferis p æsculapiũ filiũ Apollinis, z Coronidis q natus erat execto nisis ventre, iõ q cũ Apollo audiuisset, a coruo ei⁹ custode eã adulteriũ cõmittere, iratus Coronidẽ maturo iã partu pfixit sagittis. coruũ vero nigrũ fecit ex albo, & execto vẽtre Coronidis, pduxit æsculapiũ, q factus est medicinæ pitus. Hũc postea Iupit pp reuocatũ Hippolytũ interemit. Vñ Apollo iratus ei cyclopas fabricatores fulminũ sagittis cõfixit, ob quã rẽ ab Ioue iussus est Admeti regis nouẽ annis armenta pascere diuinitate deposita, sz Diana Hippolytũ reuocatũ ab inferis in aricia nymphæ cõmẽdauit Egeriæ, & eũ virbiũ q̃si bis vir iussit vocari cuius nũc filiũ cognomie dicit in bellũ venire, adeo oĩa ista fabulosa sunt. Nãcũ castus vbiqz inductus sit, & q sẽp solus habuauerit, habuisse tñ fingit filiũ. Re uera aũt, vt ẽt supra diximus Virbius est numẽ piũctũ Dianæ. vt infi deũ quãq̃ dirys. Mineruæ Erychthoni⁹. Veneri adõis. Quẽ mr̃ aritia misit, Ciuitas iuxta Albã, mr̃ aũt pp Augustũ dicitq fuerat, ex aricina mr̃e Actia pgenit⁹, ac si dicẽt, q̃ tanti autor est gñris. Aegeriæ lucis, nymphæ in aricino nemore, q̃ amicã suã Numa esse fingebat ad affirmãdũ legũ suarz authoritatẽ. Pinguis vbi z pla. Pinguis frequẽti sacrificio, placabilis ara ac si diceret, nõ q̃lis ante fuit, vel illic vel apud tauros humano gaudẽs cruore, quã historiã plene in scõo diximus: cũ iphigeniæ scidũ cõmemoratio. Arte nouercæ, Occiderit, hñ vi3 sceleris expssit soli⁹ nouercæ cõmemoratiõe. Pæonys reuocatũ.h. aut medicinalib⁹ a pæone medico deorz q Pæan sm doricos dr̃ sm rõne pæon, aut reuera herbã pæoniã, dicit, cuius creta ferax est. Et amore dia.i. cura Medicinæ talis, & ar. Quæ ẽt fata dissoluerũt. Phœbigenã mr̃is pœna genitũ. aly phœbigenã legũt, vt pbus. Relegat, cõmẽdat ab alys segregatũ. Solus, in solis locis. nã solus quõ q dr̃ filiũ suscepisse. Ignobilis, nõ vilis, sz ignotus, q̃q possit ẽt ad illud referri. qd̃ dr̃ qbusdã artib⁹ bonũ vita vltra prẽdi posse ut a tñ: vt solã habeãt vitæ imaginationẽ: videt̃. n. oĩa facere nec faciũt versoqz vbi no. de re facto. vt. Oestrũ grai vertere vocãtes. Vñ ẽt triuiæ luco expõit τὸ αἴτιον, nã Callimachus scripsit αἴτια i qb⁹ ẽt hoc cõmemorat. Haud secius, nõ segnius pr̃e. Dicit ãt eũ tãtæ fuisse audaciæ, vt nec pr̃næ morq terreret exẽplo.

Ipse inter primos p̃stanti corpore Turnus
Vertit̃ arma tenẽs: & toto uertice supra est.
Cui triplici crinita iuba galea alta Chimeram
Sustinet: Aetneos efflantem faucibus ignes.
Tam magis illa fremẽs, & tristibus effera flammis,
Quam magis effuso crudescunt sanguine pugnæ.
At leuem clypeum sublatis cornibus Io
Auro insignibat iam setis obsita, iam bos
Argumentũ ingens, & custos uirginis Argus.
Cælataq; amne fundens pater Inachus urna
Insequitur nimbus peditum, clypeataq; totis
Agmina densantur campis, Argiuaq; pubes.
Auruncæq; manus, Rutuli, ueteresq; Sicani.
Et Sacranæ acies, & picti scuta Labici.

ASCEN. ¶ Ipse inter p̃mos p̃stãn corpore Turnus, &c. Post reliquos more suo cõmemorat ducẽ, & p̃ncipẽ exercitus, videlz turnus dicẽs, Ipse.s. dux, & caput belli, turnus p̃stãn corpore.i. hñs p̃stãs corpus, a quo eũ plus: q̃ ab aliis cõmẽdat, vrit̃.i. agit inter p̃mos.i. p̃riores, & p̃ncipes viros, tenẽs arma, & est supra.i. p̃eminet toto v̄tice. Cui.s. turno: galea alta, crinita triplici iuba.i. habẽs q̃si p crinibus triplicẽ iubã.i. tricã capillorz, vt est iuba in eqs, sustinet chimerã.i. mõstrũ chimeræ simile p insigni suppositũ, efflãt faucib⁹ ignes æthneos.i. sulphureos, z copiosos q̃les sunt æthnei, sic. n. erat effigies chimeræ constructa, vt ex eorũ, incẽso sulphure, flãmas emitteret illa.s. chimera tã.i. tãto magis, sup. est fremẽs, & effera.i. furẽs, z indomita, ac terribilis ob id flãmis tristibus, aut tristis odoris, aut tristitiã asferẽtibus q̃.i. q̃to. (Nã p eo, qd̃ est q̃tũ. ĩsigit q̃ positiuo, & id figuratẽ.i. cũ interrogatione admiratione pueniẽte, aut alia figura, & p q̃to. vt hic, qd̃ tamẽ rarz est, iũgitur cõparatiuo, pro valde: vt superlatiuo) q̃igit.i. quãto magis pugnæ crudescũt sanguine effuso At.i. sz Io.s. Inachi filia, olim in vaccã mutata insignibat.i. insigni decorabat auro. clypeũ leuẽ.i. politum, & asperam, cornibus sublatis.i. depositis, Io, inquit, existẽs: iam obsita

Qui saltus

Qui saltus Tyberine tuos, sacrumq; Numici
Littus arant, Rutulosq; exercent uomere colles,
Circæumq; iugum, quis Iuppiter Anxuris aruis
Præsidet, & uiridi gaudens Feronia luco.
Qua Saturæ iacet atra palus, gelidusq; per imas
Quærit iter ualles, atq; in mare conditur Vfens.

SERVI. ¶ Vertit. i. agit. Et to. ver. su. est, Sta. Et toto despectat corpore bellū. Aetnæos efflātē fau. i. g. inimicos quātos habet æma. Tā magis illa fre. & tri. ef. flā. Quā magis effu. cru. sangui. pugnæ. Legit in arte: q̄ tā magis, maxime, minus, minime positiuo tātū iūgunt, qđ tñ nūc obseruat, si ponant ad augmētū istæ pticulæ, iūc. n. vitiosā faciūt elocutionē. Cæterū si ad æxequationē positæ sunt, possunt vel cōparatiuo, vel suplatiuo. vel p ipsis gradibus ipsæ inter se iūgi. Hic ergo est. Tā magis illa fremēs, & tristib⁹ effera flāmis. Quā magis effuso crudescūt sanguine pugnæ. Nō. n. ad plationē positæ sunt, sȝ ad exæquationē. Maiores. n. nostri nō in dictiōe vitia, sȝ in significatione esse voluerūt. Hinc est in Salu. Ita q̄ qsq; pessime facit, tā maxime tutus est. Nā & hic exæquatio est, nō cōparatio. Io auro insignibat. Hæc Inachi filiā argiuoꝝ fluminis fuit, hāc amauit Iupiť & dū cū ea esset, supuenit Iuno, ille timēs, ne dephenderet, Io mutauit in vaccā, & eā poscēti dedit Iunoni, ne pellicē cōfiteret. cui Iuno argū oculatū oībus mēbris aristoris filiū custodē deposuit, quē cū Iupiter p mercuriū interemisset, Iuno eū in pauonē mutauit, Ioni vero imisit œstrū: quo diu exagitata puenit ad ægyptū, & Iouis volūtate in Isim mutata est. Insignibat, signo suo clarū esse faciebat. Argumētū ingēs aut fabula, vt Cicero, argumēta erāt in valuis: aut reuera argumētū. i. pbationē: quo se græcū cōprobare cupiebat. Hoc. n. ēt Amata superius dixit, inachus acrisiusq; patres, mediæq; mycenæ. Custos. ne reuerti posset in formā priorē. Pater Inachus, pr̄ nōtātū eius, sȝ autor originis turni. Totis agmina cāpis, q oculis poterāt subiacere. Dēsent. denseo dēses dicimus, aliter nō. Argiuaq; pubes, & hoc ad generis, vt diximus supra, ptinet pbationē, q eū sequebantur argiui. Veteresq; sicani. bñ veteres, nā vbi nūc Roma ē, ibi fuerūt sicani, quos postea repulerūt aborigenes. Sacranæ acies dicūt quēdā corybātē venisse ad Italiā, & tenuisse loca, q̄ nūc vrbi vicina sunt, & ex eo populos ducētes originē sacranos appellatos, nā sacrati sunt mři deū corybātes. Alij sacranas acies ardeatiū volūt, q aliqñ cū pestilētia laborarēt, ver sacrū vouerūt, vñ sacrani dicti sunt, ver sacrū aūt imolationis est gñs, Mos. n. Italis fuit, vt magnis in piculis adducti vouerēt q̄cūq; primo vere nata essent apud se aīalia imolaturos. Picti scuta labici. Glaucus minois filius venit ad italiā, & cū sibi imperiū posceret, nec acciperet: iō q nihil pstabat: sicut eius pr̄ pstiterat, zonā eius trāsmittēdo, cū añ hac discincti essent: ondit, & scutū miliare, a quo: & ipse labicus dictus est. & ex eo populi ἀπὸ τῆς λαβῆς, quā latine ansā vocam⁹. Pictāt scuta. i. in bello freqnter pbatina apud maiores viꝝ fortiū picta erāt scuta. & ɔtra & inertiū: & tyronū pura erāt: iō est, Parmaq; inglorius alba. i. non picta. Qui saltus tyberine tuos, nō originē: vt supra diximus. Sacrūq; numici, litus arant. vt iā tunc sacrū: aut pleps̄is est a cadauere æneæ, nā sacratus est Numicus, postq̄ inuētū est illic cadauer æneæ. Litus arāt. litus fluminis, vt viridiq; in litore cōspicit sus, cū ripæ propriæ fluminū sint, littora maria. vt Ouidius. Pro ripis littora pulsant. Circæumq; iugum. Circa hunc tractum campaniæ colebatur puer iuppiter, q anxurus dicebatur: quasi ἄνευ ξυροῦ. id est sine nouacula. q barbam nūq̄ rasisset: & iuno virgo, quæ feronia dicebatur. Est autem fons in cāpania iuxta terracinā, q̄ aliqñ anxur est dicta. Et viridi gaudens feronia luco, non vacat, q addidit viridi, nā cum aliqñ huius fontis lucus fortuitu arsisset incēdio, & vellēt inde incolæ trasferre simulachra subito reuirruit. Qua saturæ iacet atra palus, gelidusq; p imas. ſm hanc lectionē reuera saturam paludem intelligimus sed alij Asturæ legunt quod si est: paludem pro flumine posuit. Nam haud longe a Terracina oppidum est Asturia, & eius cognomine fluuius. Quærit iter val. at. i. satis signatis verbis expressit flumen angustum contra de tyberino ait, in mare prorumpit.

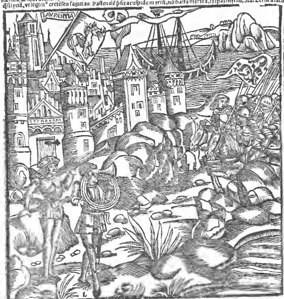
Hos sup aduenit Volsca de gente Camilla.
Agmen agens equitum, & florentis ære cateruas
Bellatrix, non illa collo, calatisue Mineruæ
Fœmineas assueta manus, sed pžlia uirgo
Dura pati, cursuq; pedum pūertere uentos.
Illa uel intactæ segetis p summa uolaret
Gramina, nec teneras cursu læsisset aristas.
Vel mare p medium, fluctu suspensa tumenti
Ferre iter celeres nec tingueret æquore plantas.
Illam omnis tectis, agrisq; effusa iuuentus.
Turbaq; miratur matrum, & prospectat euntem
Attonitis inhians animis, ut regius ostro
Velet honos leues humeros, ut fibula crinem
Auro internectat, Lyciam ut gerat ipsa pharetram
Et pastoralem præfixa cuspide myrtum.

ASCEN. ¶ Hos supaduenit. Vltio dicit camillā virginē bello nobilē venisse in auxiliū turno, alludēs videlicet ad pāthesileā amazonū reginā, q̄ Hectori tādē i auxiliū venerat. Quia vero p totū hūc locū desiderat ordo. Ordo est. Camilla. s. virgo, aduenit super. i. vltra hos. aut supaduenit hos. s. iā dictos, de gēte volsca q̄ italiæ est, agēs agmē eqtū, & cateruas florētis. i. nitidas copias, & resplēdētes, ære. i. in armis æreis, existēs bellatrix, q illa nō assueta, sup. fuit manus fœmineas. i. nō habuit manus fœmineas assuetas, colo. i. instumēto nēdi more cæterarū fœminaꝝ, ve p vel calathis mineruæ. i. q̄libus lanificæ more mineruæ vti solēt ad lanā, aut fila lanea reportāda, vñ Iuuenalis calathisq; pacta refertis, vellera, sed ipa virgo. i. cū eēt virgo, assuetaq; sup. fuit pati dura pžlia. & assueta pūertere. i. añ veniēdo a pflatu ipedire vētos, cursu pedū. i. tā celeriter currere solita, vt vētos pūerteret. Illa. s. nobilissima bellatrix volaret s. si vellet. i. vollare posset p summa gramina. i. herbam segetis intactæ. s. a pedib⁹ eius, hoc est nec læsisset teneras aristas cursu. i. currēdo sup eas, vel ferret. s. si vellet iter. i. incendere et suspēsa fluctu tumēti. i. p tumorē erecto p mediū mare, nec tingeret. i. madefaceret, æquore. i. aq̄ marina, plātas celeres. i. celerime pcurrētes. hæc oīa aūt p hyperbolē poeticā dicta sunt: mira quoq; sȝ nō tāta celeritas ab Homero. & a Papinio nostro attribuit Achilli, quē sup glaciē vna nocte cōcretā potuisse pcurrere Statius in achilleide docet. Ois iuuētus. i. multitudo iuuenū q̄ p ætatē rez imperita est effusa. i. sine ordie cū tumultu egressa tectis, & agris, & ois turba matrū, q̄ p sexū iperitæ, ac stupidæ sunt mirat illā. s. camillā. & pspectat. i. porro aspectat, eūtē. i. pcedētē gressu virili, inhians. i. auide inteta animis attonitis. i. stupefactis: vt. i. queadmodū honos. i. honor regius. i. regalis: & regibus debitus, velet. i. vestiat ostro. i. purpura, humeros. s. camillæ, leues. i. nō pilosos, nec asperos, sȝ succi plenos, & vt. i. queadmodū. fibula internectat crinē auro. i. retinculo aureo habēte fibulā, vt ipsa gerat pharetrā lyciā. i. pulchrā, &

Ordo.

SERVI ¶ Hos supaduenit volsca de gēte camilla. Prudēter post completā cōmemorationē viroꝝ, trāsit ad fœminas, ut a. n. de Troianis legit, q vltimū amazonū postularūt auxiliū, quæ res ab Homero permissa est. Sane iā pſagiū infelicitatis futuræ, qđ inter ipsa pncipia armant & fœminæ. Volsca de gēte camilla, de priuerno volscoꝝ oppido, vt Priuerno antiq̄ metabis cū excederet vrbe, Et florētis ære cateruas. Ennius: & Lucretius florēs dicūt omne, qđ nitidū est, hoc est secutus Vergi. Alter acyrologia est, Lucretius. Florebat nauibus pōtus. Calathisue mineruæ, Minerua & armoꝝ dea est, & lanificij, sȝ Camilla aūt ad arma solū ptulerat. Cursusq; pedū pūertere vētos: bñ pedū adiecit

bonũ, vt lycia dici mereat, & vt gerat myrtũ.i.arborẽ integrã pastoralẽ.i.quæ pastoribus vsui esse potuisset vmbra sua, cuspide pfixa.i.habẽtẽ cuspidẽ ferreã pfixã in morem hastæ matrũ, & pspectat eũtẽ, ante ornatũ eius post arma dicturus est, vñ hysterõ pterõ eẽ voluerũt in respõdedo, vt ornatũ mires, vt ri vo arma mirent, sz melior sensus est, vt sicut dictũ est accipiamus, eã.n.sexus vterqz mirat, q̃ sunt posita ꝫ opinionẽ, vt mirẽt fœmiæ arma i muliere, vt viri ornatũ in bellatrice, Attoniti inhiãs aĩo, stupore q̃dã patefacto ore. Lyciã. vt gerat ipsa pharetrã, q̃si lyciã, vt legim⁹ cretẽses sagittas. Pastoralẽ pfixa cuspide myrtũ, nõ hastã myrteã, sz ipã myrtũ, Sta. Lernea iacit ille trabẽ d̃ĩ adiecit, ne p equũ eius gloria minueret, q̃ ei obsiet Quid tãtũ egregiũ, si fœmina forti fidis equo? Læsisset aristas, pm as spicæ partes dictas ab eo q̃ pmo arescant. Tingeret æquore plãtas, mergeret: vt tinguat equos. Iuuẽtus, Turbaqz mirat

ASCẽ.

P Ræparat, &c. Argumẽti hui⁹ ordo & explanatio ẽ. Poeta, sup. pparat octauo.s.æneidos li.s. pparari dscribit bellũ, & sup. pplos, q̃s mittat in hostes.i. ꝫ hostes. Et hoc q̃dẽ monostichõ est.nõ cohærẽs cũ sequẽti argumẽto, cui⁹ Ordo est. Turnus.s.pnceps exercitus. dat signũ belli.i. vexillũ pãdit, ab arce laurẽti.i. lauro lainiũ, q̃d pus a lauro laurẽtũ dictũ erat. Et Venulus, legatus ille, seu orator.mittit ad vrbẽ Diomedis magni, q ꝫ ænea viriliter stetit, Diomedes aũt iã i Appulia habitabat, q .i. vt petat auxiliũ, & doceat, q̃ cã sup sit petẽdi.s.auxilij: aut auxiliũ æneas adit regẽ.s.Euãdrũ, arcada.i.ex arcadia pfectũ ad ea loca: vbi nũc Roma est, monitis diuũ.i. vt dij eũ admonuerãt, & pus p oracula, & nũc i somnis. Euãdrũ dic pfugũ arcadia.i.ab archadia pfectũ, & petẽtẽ noua regna, q paulo añ venerat in Italiã, æneas, sup. accipit hinc.i.ab hoc rege auxiliũ, & Euãder iũgit huic natũ.i.filiũ suũ, cui pallãti nomẽ erat, & agmina socia.i. socialia. Pallas.s.filius euãdri ibat.s.cũ ænea, existẽs cões ei⁹, fatis iniqa.i.nõ fauẽtib⁹: q2 occidẽdus est, existẽs iã habilis.i. idõe⁹, bello.i.ad bellũ gerẽdũ, & læt⁹ i armis m̃rnis.i. q̃ mr̃ illi pcurauerat. aut sic, & æneas lætus armis m̃rnis.i. q̃ ven⁹ ei pcurauerat, & sortitus fata, & fortunas ducũ, pcipue Augusti, & Antonij, & casus suorum, clypeo.i. descripta in clypeo, tentus est.s.cum admiratione, in arte diuina.s. vulcani, qui artificiose ea sculpserat, quæ multo post futura erant.

Vt belli

Descriptio Octaui Libri.

ADILon

Præparat octauo bellum & quos mittat in hostes.

℃ Modestini iuriscõsulti in octauum Aeneidos librum argumentum.

DAt belli signum Laurenti Turnus ab arce,
Mittitur & magni Venulus Diomedis ad urbem
Qui petat auxilium, & doceat quæ caussa petendi.
Aeneas diuum monitis adit Arcada regem
Euandrum, Arcadia profugum noua regna petẽtem.
Accipit auxilium, huic natum, & socia agmina iũgit
Euander, Pallas fatis comes ibat iniquis.
Iamqz habilis bello, & maternis lætus in armis.
Fataqz, fortunasqz ducum, casusqz suorum
Sortitus clypeo, diuina intentus in arte est.

P. Vergilii Maronis Aeneidos liber octauũs.

Vt belli signũ Laurenti Turnus ab arce
Extulit, & rauco strepuerũt cornua cantu,
Vtq; acres concussit equos, utq; impulit arma,
Extẽplo turbati aĩ ſiĩ oẽ tumultu
Coniurat trepido Latium, sæuitq; iuuentus
Effera, ductores primi Messapus, & Vfens.
Cõtemptorq; deum Mezentius, undiq; cogunt
Auxilia, & latos uastant cultoribus agros.
Mittitur & magni Venulus Diomedis ad urbem,
Qui petat auxilium, & Latio consistere Teucros,
Aduentum Aeneam classi, uictosq; penates
Inferre, & fatis regem se dicere posci,
Edoceat, multasq; uiro se adiungere gentes
Dardanio, & late Latio increbrescere nomen.
Quid struat his cœptis, quem si fortuna sequatur
Euentum pugnæ cupiat manifestius ipsi,
Quam turno regi, aut regi apparere Latino.

Vt belli signũ, ꝛc. Postq̃ in. vij. descripsit eos, q in bellũ ꝯ æneã ꝓgressuri erãt ꝯsequẽs est: vt i. viij. describat: q̃uo eis collectis in bellũ ꝓgressus sit, ꝛ qd ꝯ tãtã armoꝝ vim æneæ auxilij fuerit. Dixit ergo vexillo extẽso, ꝛ copijs coactis latiũ ꝯiurasse, qđ & in aulide græci in troiã fecerãt, dicitq; ad diomedẽ missũ ad auxiliũ ab eo petẽdũ, q̃ res sũmopere in gloriã vgit æneæ, cũ ꝗa vnus tot ducib⁹ terrori fuerit, vñ dicit Dona. sic, simul: & oẽ dixit. i. vno tẽpore oĩb⁹ in vnũ coeũtib⁹, ꝯiuratio aũt totius latij, & tumultus. i. timor multus, & ꝯcitatio tot populoꝝ ad laudes æneæ ꝑtinet, inseruit ẽt æneæ hic tumultus, ne peregrinus in hospites: & socius in fœderatos ipius videaẽ, si ꝑm⁹ bellũ moueat. Cogũt: nõ ꝯgregãt, sꝫ vi cogũt timidiores. In q̃ re ẽt ipsi duces timorẽ suũ ostẽdũt. Magna laus æneæ, vt Mezẽti⁹ ꝯtẽptor diuũ aliqñ inuenerit: quẽ timeret. Hæc ille. Ordo est vt. i. postq̃ (nõ ẽ aũt legẽdũ, at, q: sequiẽ, vtq; acres, ꝛc.) Turnus extulit. i. expãdit signũ belli. i. vexillũ ab arce. i. sũmo munimĩe laurẽti. i. lauro lauinij, ex regia. s. latini, & cornua strepuerũt cãtu, rauco. i. bellicũ cãtatũ est, vtq; . i. ꝛ vt. i. postq̃, ipse ꝯcussit. i. cõmouit strepitu cornuũ, & clãgore tubaꝝ eq̃s acres. i. vehemẽti spũ fretos: vtq; . i. ꝛ vt. i. postq̃, ipse turnus. s. impulit arma. s. peditũ, aut arma marti, aut post⁹ ipulit hastã in hostiũ fines, vt p fœtiales fieri solebat postea. vt docet Liui. Animi. s. italoꝝ: q ꝯuenerãt, turbati sunt. s. furore bellico, extẽplo. i. illico, e vestigio, & oẽ latiũ ꝯiurat simul tumultu trepido. i. sicut in bello tumultuario fieri solet. & oĩs iuuẽtus sæuit existẽs effera. i. effrœnis, & indomita, aut ferociẽs, ꝑmi ductores. s. Messapus, & vfens, & Mezẽtius ꝯtẽptor deũ. i. deoꝝ cogũt. i. ꝯgregãt, ꝛ in vnũ ꝯuenire cõpellũt vndiq; . i. ex omni pte, auxilia. i. auxiliares copias, ꝛ vastãt. i. vaste spoliãt agros latos cultorib⁹. i. colonis. Et Venulus orator ille argiuus mittiẽ ad vrbẽ Diomedis magni. s. q ꝯ æneã stetit, & venerẽ vulnerauit. s. ad Argiripã, q. i. vt is petat. s. a diomede auxiliũ: ꝛ q edoceat teucros ꝯsistere latio. i. in italia æneã. i. hostẽ diomedis: aduectũ classi. i. nauib⁹ mĩtis. & inferre. s. latio, penates victos. s. a græcis semel ꝛ dicere se posci regẽ. s. latinoꝝ fatis. i. p fata, q̃ id iusserũt, & multas gẽtes adiũgere se viro Dardanio, & nomẽ. s. æneæ increbrescere. i. crebrũ fieri, late. i. amplẽ, latio. i. planũ, ꝛ edoceat qd struat. i. ꝓtẽdat his. s. tã magnis cœptis. q. d. nõ aliud q̃ occupato regno reliquos oẽs italiæ hĩtatores expellere, ꝛ quẽ. i. qualẽ euentũ pugnæ, sup. æneas cupiat. s. opret: si fortũa sequaẽ. i. accidẽ velit, apparere manifestius ipsi. s. diomedi, q troianos melius norat q̃ turno regi, aut latino regi, quibus fraus, ꝛ factio troianoꝝ nondum perspecta, se dtamen audita erat.

SERVI. Vt belli signũ laurẽti turn⁹ ab ar. apud maiores nr̃os tria erãt militiæ gña in bellis gerẽdis, nã aut legitiã erat militia, aut ꝯiuratio, aut euocatio. Legitiã erat militia eoꝝ, q singuli iurabãt ꝓ repu. se eẽ facturos. nec discedebãt, nisi cõpletis stipẽdijs. i. militiæ tpib⁹, & sacramẽtũ vocabaẽ aut certe, si eẽt tumult⁹. i. bellũ Italicũ vl' gallicũ i qb⁹ ex pĩculi vicinitate erat timor, mĩtos q: singulos interrogare nõ vacabat, q fuerat ductur⁹ exercitũ, ibat ad capitoliũ. ꝛ exĩde ꝓferẽs duo vexilla: vnũ roseũ qđ pedites euocabat, & vnũ cæruleũ, qđ erat eq̃tũ: nã cærule⁹ color ẽ maris: a cui⁹ deo eq̃ ꝯstat iuẽtũ, dicebat: q rẽpublicã vult saluã eẽ, me seq̃ẽ, & q cõuenissẽt sĩl iurabãt, ꝛ dicebaẽ ista militia, ꝯiuratio. Fiebat ẽt euocatio, nã ad diuẽsa loca diuĩsi pp cogẽdos mittebãẽ exercit⁹. Mõ q̃ duo sunt gña militiæ cõiuratio, ꝛ euocatio qppe ĩ tumultu. Sane incõgruũ nõ ẽ. q signũ belli. i. vexili eleuationẽ Turno dat, cũ de rege latio dixerit sup, Rerũq; reliq̃t habenas. Belli aũt signũ dixit gñalr, nã mĩlia sũt, sꝫ vexillũ signat, qđ ẽ tractũ a veli diminutiõe, vt velũ vexillũ. Strepuerũt cornua cã. q̃ si sonabãt vt Aereaq; assẽsu ꝯspirãt cornua rauco. in bello n. apđ ferme oẽs gẽtes ĩtroductũ ẽ vsus tubaꝝ vl' tibiaꝝ vt refert thucydides ĩ suis historijs, cuius egregij scriptoris, v̾bis vti libet, q̃ ꝛ digna ꝛ fide plena sunt, καὶ μετὰ ταῦτα ἡ ξύνοδος ἦν ἀργεῖοι μὲν καὶ οἱ ξύμμαχοι ἐντόνως καὶ ὀργῇ χωροῦντες, λακεδαιμόνιοι δὲ βραδέως καὶ ὑπὸ αὐλητῶν πολλῶν νόμου ἐγκαθεστώτων, οὐ τοῦ θείου χάριν, ἀλλ' ἵνα ὁμαλῶς μετὰ ῥυθμοῦ βαίνοντες προσέλθοιεν, καὶ μὴ διασπασθείη αὐτοῖς ἡ τάξις, ὅπερ φιλεῖ ποιεῖν μεγάλα στρατόπεδα ἐν ταῖς προσόδοις, Achæos aũt pugnã indipisci aut Home. nõ fidiculaꝝ tibiarũq; ꝯcẽtu, vez ꝯspiratu tacito inibũdos οἱ δ' ἄρ' ἴσαν σιγῇ μένεα πνείοντες ἀχαιοί ἐν θυμῷ μεμαῶτες ἀλεξέμεναι ἀλλήλοισιν. Vtq; acres cõcus. e. B ad eq̃tes ꝑtinet. Vt ĩpulit arma, B ad pedites. Est aũt sacroꝝ, nã is, q belli susceperat curã sacrariũ martis ingressus. ꝑmo ancilia cõmouebat post hastã simulacri ipsi⁹ dicẽs: Mars vigila. Extẽplo, aut subito, aut reuera ex ipso tẽplo. i. post diuina arma cõmota. Tumultu trepido, festino. mor suo. Cõiurat, nota de re hõa ꝯiurationẽ dici posse, nã ꝯiuratio τῶν μέσων. Sæuitq; iu. effera. Efferata p furiã. Ductores ꝑmi Messa. & vfens. hõa electio ꝑsonaꝝ ad delectũ habẽdũ, vnus eq̃s bon⁹. i. messap⁹ mittiẽ, alẽ pedes egregi⁹. Cõtẽptorq; deũ mezẽti⁹ vndiq; cog. n. iusti⁹ q̃ sacrileg⁹ ꝯ pios, & ꝑparet bellũ, & gereret. Vastãt cultorib⁹ ag. abducẽdo cultores vastos, & desertos efficiũt. Mittiẽ & magni venul⁹ Diomedis ad vrbẽ. Diomedes postq̃ repit ira Veneris a se vulneratæ vxorẽ apđ agros turpiẽ viuere noluit reuerti, sꝫ tenuit ptes apuliæ, & edomita oĩs gargani mõtis multitudĩe in eodẽ tractu ciuitates ꝑrimas ꝯdidit: nã beneuẽtũ, & eq̃tutiũ ipse ꝯdidit, & arpos, q̃ argiripa dẽ, ad q̃ nũc Venul⁹ mittiẽ, nõ arpinũ, q̃ ꝯstat eẽ cãpaniæ, vñ Cic. arpinas, sane sciẽdũ apuliã vno dictã vocabulo. Sꝫ hui⁹ ptẽ, q̃ diomedes tenuit messapiã, & Peucetiã a duob⁹ frĩb⁹ dictã, q illic iperarũt. Itẽ a Dauno rege apuliæ: Venul⁹ hũc fuisse ꝯstat argiuũ. Nã tiburs ẽ, vt ille idicat loc⁹, ꝓ dã tiburtũ ex agmie aptã portat ouãs. Cõsiderare hic ergo ad Diomedẽ mittiẽ. vt cũ q̃si ciuis possit mouere. Cõsistere, iã eẽ cõditoꝝ. i. fũdasse ciuitatẽ. Regẽ se dicere posci, agit subtiliẽ. nã si nõ vẽit error, sꝫ fatoꝝ oẽs sibi vtiq; ẽ vẽdicaturus italiã sine dubio ꝛ diomedis ipiũ. Viro se adiũgeẽ gẽtes, dardãio, bñ tñ æneæ dixit. sꝫ viro dardãio, vt nõ sit mir, si seq̃bantẽ hoĩes sibi cognatiõe sociatũ, vt hic dardan⁹ ort⁹ Huc repetit. Quid struat his cœpt: cũ hæc iã cœperit, & ptĩcularitẽ dixit ab eo, qđ est ĩcipio cœpt⁹ facit, hĩc ẽ cœpt⁹, Quẽ si fortũa sequaẽ, Euẽtũ pugnæ cupiat. Sicũ fortũs cõmiteẽ, quẽ suæ finẽ velit eẽ victoriæ, ipsũ melĩ⁹ nosse q iã ãtiq̃u⁹ ẽ hostis. Vult ãt ĩtelligi æneã ẽt ꝯ diomedẽ bella gesturũ, nõ tãtũ ꝓpter ꝑsens iperiũ. Sꝫ cã hostilitatis antiquæ.

Talia per Latium, quæ Laomedontius heros
Cuncta uidens, magno curarum fluctuat æstu,
Atq; animum nunc huc celerem, nunc diuidit illuc,
In partesq; rapit uarias, perq; omnia uersat.
Sicut aquæ tremulum labris ubi lumen ahenis
Sole repercussum, aut radiantis imagine lunæ,
Omnia peruolitat late loca, iamq; sub auras
Erigitur, summiq; ferit laquearia tecti.

ASCEN. ℂ Talia. Recitat qd ꝯtra æneas egerit, & q̃uo ꝑ tyberinũ deũ admonitus sit ab Euãdro auxilia petere, q̃ factio oportuna est aut q: ad tybrim castra metatus erat: vt id illic excogitatus, q̃si a deo inspiratũ pateẽ, aut q: visa oportunitate ad Euandrum ꝑueniẽdi ꝛ cognito, q simili fato agitaretur, illic aĩus. cœpit vñ Donatus dicit sic. Cũcta vidẽs. i. nihil ex ijs, q̃ hostes agerent, illũ latuit. Laomedontius heros, v̾tute, & calliditate laomedõti r̃ñdens, Aestu curarum propter exiguas copias suas, ꝛ tantos hostiles apparatus. Hæc ille. Ordo est. Talia sup. gerebantur, per latiũ. i. ꝑ italiã in ea potissimũ pte, vbi latiũ est. q̃ cũcta. i. oĩa heros laomedontius. i. a laomedonte troianoꝝ rege denominatus ꝓpter virtutis, & animi similitudinẽ. æneas: ui-

Donati expositio

Ordo

Noꝝ

dens

dens.i.cōsiderās, fluctuat magno æstu .i. freto, & feruore cu/ rar trāslatio a mari. Atq; diuidit.i.in diuersa vertit, asum, nūc huc.i.in hāc sniam, nūc illuc.i.in illā sniam, & rapit sium .s. in varias partes, & versat p oia.s.psilia, aut q̄ agēda erat. Sicut lumē.i.radius solaris tremulū.i.subito motū repcussū sole.i. gñatū ex repcussione radioꝝ solis, sup. i labris.i. vasis in ozi/ bus ahenis.i.æreis aq̄.i.in qbus est aq̄, aut repcussuz imagine s.effigie, lunæ radiātis.i.resplēdētis, qz vt dcm̄ est, splēdēt tre mulo sub lumine pōtus, puolitat oīa loca late, dū.n.aqua reci/ piēs splēdorē solis aut lunæ mouet.radijs pcutit nūc hāc partē vasis, nūc illā, z erigit iā sub auras.i.in altū, & ferit laquearia. s.cōnexiones trabiū, aut tabulatoꝝ summi tecti.qz splēdor ex aheno diffundit i aere, z illinc in pximū obiectū, qd̄ ē ex aduso solis incūbēns. Nemo ē, q talē splēdorē tremulū nō viderit at q; ita nō difficilis est huius exēpli rō. Nox erat, z sopor altus.i. pfundus, hēbat.i.occupabat aīalia fessa.i.exercitio diurno: p oēs terras genus.s.alituū p altū.i.vegētiū in aere, z pecudū. s.vegētiū in terris, iā sup. cū .i.qñ æneas pr.i.vir.veneratiōe pa terna dignus, turbat⁹ pectora.i.hñs pectora turbata, & bello tristi.s.oībus:& ēt ipsi, qz pius erat, & prudēs, sciēs sine multa effusiōe sanguinis nō posse geri:seq; suos amissuꝝ z cū latios suos cēseat, pcubuit i ripa:& q axe gelidi ætheris.i sub dio, & dedit getē serā .i tarde pcessā, p mēbra.i.pp grauamē, z molē mēbroꝝ, aut dedit p mēbra:cū aīz nōdū getū hēt, hñ āt dicit se tyberin⁹ senioz.i.aspectu venerabili visus est huic.s.æneæ vos miēti, attollē se amœno flumīe.i.flumie, qd̄ amœnū erat iter frōdes

Nox erat, & terras animalia fessa per omnes
Alituum, pecudumq; genus sopor altus habebat.
Cum pater in ripa, gelidiq; sub ætheris axe
Aeneas tristi turbatus pectora bello
Procubuit, seramq; dedit p membra quietem,
Huic deus ipse loci fluuio Tyberinus amœno.
Populeas inter senior se attollere frondes
Visum cum tenuis glauco uelabat amictu
Carbasus, & crines umbrosa tegebat arundo.
Tum sic affari, & curas his demere dictis.
O sate gente deum. Troianam ex hostibus urbem
Qui reuehis nobis, æternaq; pergama seruas.
Expectare solo Laurenti, aruisq; Latinis.
Hic tibi certa domus certi (ne absiste) penates.
Neu belli terrere minis, tumor omnis, & iræ.
Concessere deum
Iamq; tibi, ne uana putes hæc fingere somnum
Littoreis ingens inuenta sub ilicibus sus.
Triginta capitum fœtus enixa iacebit.
Alba solo recubans, albi circum ubera nati.

Hic

Hic locus urbis erit, requies ea certa laborum.
Ex quo terdenis urbem redeuntibus annis
Ascanius clari condet cognominis Albam.
Haud incerta cano, nunc qua ratione, quod instat
Expedias uictor, paucis aduerte docebo.
Arcades his oris genus a Pallante profectum.
Qui regem Euandrum comites qui signa secuti
Delegere locum, & posuere in montibus urbem.
Pallantis proaui de nomine Pallanteum,
Hi bellum assidue ducunt cum gente Latina.
Hos castris adhibe socios, & foedera iunge.
Ipse ego te ripis, & recto flumine ducam.
Aduersum remis superes subuectus ut amnem.
Surge age nate dea, primisq; cadentibus astris
Iunoni fer rite preces, iramq; minasq;
Supplicibus supera donis, mihi uictor honorem
Persolues, ego sum, pleno quem flumine cernis.
Stringentem ripas, & pinguia culta secantem
Caeruleus Tybris, coelo gratissimus amnis.
Hic mihi magna domus, celsis caput urbibus exit.

SERVI. ¶ Talia p la. gerebant subaudis, & est formosa eclipsis. Cuncta vidês: aio ptractôs. Nã non videbat. Curar; fluctuat aestu, bis verbis futurã pr̃occupat cõparationẽ, q̃ ẽ Apollonij de v̄bo ad v̄bũ. Sole repercussũ: aut vacat re, aut h̃ repercussũ, qr p̄mo aquã ferit, inde postea rẽdit ad tecta. Radiãtis imagie lũae. negãt oẽs physici lumẽ lũae aliud ex se reddere, & vituparat h̃ dicto Ver. qd' tñ tolerabile ẽ, qr nõ lunã, sed imaginẽ dixit lunae, quã a sole lumẽ accipere manifestũ est. Laquearia tecti, multi lacũaria legũt, vñ est i Hora. Nec mea renidet in domo lacunar. Altũ p altũ, sz metri cã, vt sup dixim᷒ addidit syllabam. Sub aethe. ax. i. sub aere. Seraq; dedit p mẽbra getẽ. Tardã, qppe in bellicis curis Tyberinus. h̃ tyberinus, qr sup dixerat deus. Nã i sacris tyberin᷒, i coena leyia i. cõis sermõe tyberis, i poemate tybris vocat. Senior Ar q̃ ẽ, vbi flauũ ẽ ẽ dixit, sz senior, aut pp spumas dictus ẽ, aut ad reuerẽtiã ptinet, sic Luc. de vrbe Rõa adhuc florẽte. Turrigero cãos effũdes v̄tice crines. Curas his demẽ dcis h̃ũ futurae oratiõis oñdit, O sate gẽte deũ, alibi certissima ples, & vigilas ne deũ gẽs, Vrbẽ, q reuehis no. Vt iliũ i italiã portãs, vrbẽ ergo p ciuibus posuit. Reuehis aũt pp Dardanũ, a quo troiani descẽdũt. Expectare solo lau. Dat effectũ et locis, vt ipe te tytire pinus. Ipsi te fontes, ipa haec te arbusta vocabãt. Hic te. c. do. Qd' supius ab apolliẽ poposcerat, hoc nũc idicat tyberis, vt da ppriã tymbraee domũ, da moenia fessis. Tumor oĩs & irae, Cõcessere deũ. Aliq̃ h̃ emestichia in Ver. tã sunt imẽnutata sensu, q̃ v̄bis, vt ecce h̃ loco: nãq; nõ possumus itelligere cessisse oẽz tumorẽ: & irã deoz, cũ & adhuc inimica sit iũo, & ad troianorũ pniciẽ addant aliq̃ alia numĩa, vt furia, vt iuturna, vñ qdã mire cõcludit hunc versum dicẽs. Cõcessere deum pfugis noua moenia Teucris, quod si ita acceperimus, vt dicat teucros cõstituere ciuitatez, nec ea numina, q̃ sunt irata vetant: nihil erit ɔtrario: Nã & ipsa iuno hoc dicit. Nõ dabit regnis, esto: phibere latinis. Atq; imota manet fat' lauinia coniunx, hic ãt sensus, ẽt si detrabas subauditionẽ, põt accipi a superioribus, vt sit tumor oĩa, & irae cõcessere deũ, vt hic sit tibi certa domus, certi penates. historeis, lz possumus de fluuio ẽt litus dicere, ponit tñ discretiones, vt sub ilicibus paulopost, Viridiq; in litore ɔspicit sus. Hãc ãt porcã vt diximus, habuere troiani: quã amissaz in cãpania iuenere cum foetu circa laurẽtem agr, quã iõ aeneas imolauit iunoni, qr ipsa ẽ terra, vt cõiugis in gremiũ late descẽdit. Scimus ãt hoc animal inimicũ esse frugibus, vt caprum vitibus, qui libero immolaf. Enixa iace. pricipio vtens tãgit historiam. Solo re. solo v̄r abundare. Ex quo, qua ratiocinatione. Quod istat. Cura enĩz aeneae p̃ntis fuerat necessitatis. Arcades his oris genus a pallante pf. Euãder arcas fuit nepos pallantis regis arcadiae. Hic aũt cuz patrez suũ occidisset, suadente matre Nicostrata, q̃ etiam carment' dicta est, qr carminibus vaticinabaf, dimissa pũncia sua venit ad italiam: & pulsis aboriginibus tenuit loca, in quibus nunc roma est, & modicum oppidũ fundauit in monte Palatino. Hic autem palatinus mons h̃m Ver. a Pallante auo Euandri est dictus, h̃m Var. & alios a filia Euãdri Pallantia ab Hercule vitiatã & postea illic sepulta, vel certe a Pallante eius filio illic sepulto. Alij a balatu ouium balanteum volunt dictum, exinde per antistichon palanteum dictum, sed si a balatu hoc nomen venerit, pa breuis est, sicut eam: M aet. ponit plerunq;, si autem a pallante pa longa fit, vt eã ponit vbiq; Ver. h̃m sua opinionem. Genus a pal. p. pfectum, ad has oras, genus a pallante: non a pallante pfectuz. in montibus, vt diximus supra in minoribus illis colliculis. Pallantis proaui, ɔfundit nola, vt plerunq; solet, nam ausus fuit, sicut & illud. Lucorum forte parentis: pilũni Turnus, & alibi: Pilũnusq; illi quartus pf, bellũ assidue du. cũ. g. l. ducũt

Tãxatio virgi.

Euãdri historia

frõdes populeas. i. ppri arboris ad ripã crescentẽ, & potissimũ ad padi ripã, vñ pp h̃ fer oẽ, sz nihil verat ad tybridis ripã ẽr populos fuisse, & sub eis aeneã pcubuisse. Carbasus. i. gen᷒ lini, aut velu, tenuis. velabat eũ. s. tyberinũ amictu glauco. i. coloris aq̃ ɔuenientis, & arũdo ũbrosa. i. frõdosa. & ita vmbrosa tegebat crines. s. tyberini, qr e ornatu vtif, quẽ plurimũ h̃z. Tũc sic affari, & curas his demẽ dictis: &c. Recitat orõnẽ tyberini ad aeneã habitã q̃ i gn̄e deliberatiuo versaf: & oẽs nũeros psuasionis h̃z. De q̃ re dič Dona. sic, Ne vana putes: Qr solẽt multi i sõnis decipi dat signũ, q̃ cognoscat h̃ sõniũ verũ ẽẽ. Arcades, breuitate vtif, ne tedio afficiat aeneã. Gen᷒. n. dič, & nomẽ, & vrbẽ & spẽ dat auxilij, cũ hostib᷒ illi hostes sint, & pegrini q̃s iuf oderit latini. h̃ q̃ pollicef h̃o ignaro, vias se ɔsũz. Iunoni, matutinũ tps pgruũ sacrificijs oñdit. Docz potẽtũ iras supplicãdo potius q̃ repugnãdo supari. Ego sũz, ñ arrogãter, sz necessario laudat suũ offm. Haec ille. ¶ Ordo ãt ẽ. Tũc sup. visus ẽ, aut coepit tyberin᷒ affari. i. alloq aeneã, aut tyberinus affari: p affabaf tunc aeneã sic: & demẽ. i. demebat, aut visus ẽ, seu coepit demẽ curas his dictis. s. h̃moĩb᷒ sequẽtib᷒. O aenea sate. i. pgẽne. i. gñe, seu pgenie deũ p deoz, q reuehis nobis. i. ad nrãz gloriã: & vtilitatẽ ex hostib᷒. s. graecis vrbẽ troianã. i. auspicis nouae troiae ɔdẽdae, & h̃uas pgama. i. moenia troiana. aeterna. i. idelebilia, aut in se, aut i ys, q̃ ab eis oriẽt. seruas i qt expectate. i. optate, & desiderate solo laurẽti. i. regiõi, vbi laurẽtũ ẽ, & laurẽtes habitãt & aruis latinis latino subdit: q externũ generz expectabat. Certa domus. i. q̃ mutarẽ nõ debebis, ẽ tibi h̃. i. i hac regione nr̃a, & penates certi: sup. sũt tibi hic. ne absiste. i. ne absistas. h̃ ẽ ne discedas, nec statuas te alio, neu. i. neue. h̃ est: vl ne terrere, p ne terrearis, minis belli. s. ɔ̃ te moti. oĩs tumor. i. iflatura, & irae deũz ɔcessẽ. s. vt seruius vult hic tibi certã domũ, & certos penates. aut ɔcessẽ fat' tuis, aut irae deũ i troianos: ɔcessere. i. sedatae, & mitigatae sũt lz iuno adhuc moliaf i te, vt oẽs dij dicanf, quoz plurimae sunt voces: ac si dicã oĩs senatus tibi ɔsentit, lz vnus, aut alter dissentiat. Et ne putes sõniũ fingef tibi haec vana. sus igẽs iacebit, iã inẽta tibi. i. a te sub ilicibus. i. illis arboribus glãdiferis de gñe quercuũ, enixa foetus trigita capitũ, existẽs alba: & recubãs solo, & nati. i. foetus albi, sup. iacebũt circũ vbera, hic locus. s. i quo iacebit, erit sup. locus vrbis. s. olim cõdẽdae, q̃ & alba vocabit. Haec oĩa verba retulerat i tertio helenus ex oraculo. vñ fidez adhibere põt aeneas) ea. s. vrbs, erit certa reges labor, Ex quo. i. q̃ rõne, qr reges labor erit. aut ex quo. i. post eius iuentionẽ ascanius ɔdet vrbẽ. s. albã clari cognominis. i. cognominãda ab alba sue iuenta, & clara oraculorũ manifestatiõe, & hoc terdenis ãnis redeũtibus. i. qd' in primo dixit, trigita magnos voluẽdis mẽsibus orbis iperio explebit, regnũ q; a sede lauini. Trãsferet, & lõgã multa vi muniet albã. Ego cano haud icerta Immo certissimis oraculis tibi p̃us signata. Ego docebo nũc paucis. s. verbis aduerte. s. aĩm, q̃ rõne. i. via, & mõ expedias victor. i. cũ victoria, id sup. bellũ, qd' instat. s. gerẽdũ. Arcades. i. ppli ex arcadia: appositiõe gẽus pfectũ. i. ortũ, aut descẽdẽs: a pallãte. s. rege Arcadiae, q secuti regẽ Euãdrũ, & q secuti signa. i. pdigia oraculoz delegere locũ in his oris. i. regionib᷒, & posuere i mõtibus. i. colliculis hic vrbẽ. s. pallãteã, de nõe pallãtis paui. s. Euãdri. ea ãt vrbs modica erat fere, vbi nũc roma est. Hi. s. ppli ducũt bellũ assiduũ cũ gẽte latina, cuz q̃. s. tibi gerẽdũ est, nõ socialiter, sz hostiliter, qr omne latiũ cõiuratũ i te. adhibe hos socios castris. s. tuis. i. exercitui tuo in castris degenti, castra ãt sunt munimina exercit᷒ trãsportabilia cũ tentorijs, & armis, & iunge. i. intice foedera. i. pactũ societat cũ eis, ipse. i. ego. s. deus fluminis, ducã te ripis & flumine recto. i. nullo errore te circũuecturo, vt. s. tu superes subuectus remis amnẽ aduersuz. i. lz aduersuz, qr h̃ficio deĩ, faciliter ẽt aduersuz. i. ɔ̃ fluxũ ei᷒ supauit. i. ɔscẽdit. Age adhortãdi vox. o nate dea, surge: & fer. i. offer rite. i. vt decet: pces iunoni. s. aduersariae tuae, qd' & helenus monuerat, p̄mis astris cãdẽtibus. i. cũ p̄mũ astra deciderit, h̃ est cũ p̄ma luce, & supera. i. euince vot' supplicibus. i. supplicij factis iras, & minas. s. iunonis, tu victor. i. post q victor fueris, nõ añ. psolues mihi honorẽ. i. sacrificiũ honorificũ, ego suz tybris caerule᷒. i. marini coloris, quẽ cernis strigẽtẽ. i. radẽtẽ ripas. s. tyberinas, pleno flumine. i. sũ deus fluminis huius, & quẽ cernis secãtẽ. i. interfluẽtẽ culta. s. arua pinguia. i. opima: existẽs amnis gratissim᷒ coelo. i. ys q i coelo sũt. Magna dom᷒, i gẽs dõiciliũ existẽs, caput. i. coluñ, aut dc᷒ pcipuũ, vrbib᷒ celsis. s. hetruscis, atq; alij ad tybri sit, exit. i. extẽdif mihi, hic. i. i h̃ fluuio, qr q̃t᷒ ẽ alueus, tãta ẽ illius domus, & ita dicit exit, nõ stat, & hic, qr vbiq; est, nõ hic.

Dõati expositio

Ordo.

Pergama q̃ sint

aut gerūt, aut in lōgū trahūt. Et bene pstādo auxilio, exprimit cām ne magis Turno, q̄si græco fauere credant. Fœdera iūge, legitur & fœdere, Recto flumine. d. Recto fluminis itinere, z sic dixit, vt tunc se ad cæteræ recto fert litore portū, hoc est a litore nō recedēs, sicut ergo nūc a litore fluuij nō recedēte significat. Est & alia expositio: vt recto flumine edomito frœnato, & in trāquilitatē redacto intelligamus, qđ ēt fecit. vt mitis vt in morē stagni, placidæq; paludis, vt sit recto pteriti tpis pticipiū. Iunoni fert rite pces, sicut ēt Helenus monuit, mihi victor hono. Persolues, hn̄ admit ei bellicā curā pmittēdo voti fore cōpotē. Stringētem ripa adētē, im minentē, nā ēt tyberini fluuij pprium adeo, vt ab antiq̄s rumon dictus sit quasi ripas ruminās, z exedēs ēt in sacris serra dicebat, vn̄ ait nūc. pinguia culta secantē, in obliqua ēt vrbis parte terētū d̄r eo. q ripas terat. Cæruleus tybris: alt⁹ profundus. Cœlo gratissimus amnis, pro his, qui in cœlo sūt Hic mihi magna domus. s. circa exitū suū. Alij romā dn̄t tyberini esse domiciliū. Celsis caput vrbibus, exit de thuscia, quas illis cōstat multū floruisse temporibus. nam & Lucomones reges habebat: & maximam italiæ superauerat partem.

Dixit, deinde lacu fluuius se condidit alto
Ima petens, nox Aeneam, somnusq; reliquit.
Surgit, & ætherei spectans orientia solis
Lumina, rite cauis undam de flumine palmis
Sustulit, ac tales effudit ad æthera uoces.
Nymphæ, Laurētes nymphæ, genus amnibus unū ē.
Tuq; o Tybri tu o genitor cum flumine sancto *(Aeneas.)*
Accipite Aeneam, & tandem arcete periclis.
Quo te cunq; lacus miserātem incommoda nostra
Fonte tenet, quocunq; solo pulcherrimus exis,
Semper honore meo, semper celebrabere donis.
Corniger Hesperidum fluuius regnator aquarum.
Adsis o tandem, & propius tua numina firmes.
Sic memorat, geminasq; legit de classe biremes.
Remigioq; aptat, socios simul instruit armis. *(Poeta.)*
Ecce autem subitum, atq; oculis mirabile monstrum.
Candida per syluam cum fœtu concolor albo
Procubuit, uiridiq; in littore conspicitur sus.
Quam pius Aeneas, tibi enim, tibi maxima Iuno
Mactat sacra ferens, & cum grege sistit ad aras
Tybris ea fluuium, quam longa est nocte tumentem
Leniit, & tacita refluens ita substitit unda.
Mitis ut in morē stagni, placidæq; paludis
Sterneret æquor aquis, remo ut luctamen abesset.
Ergo iter inceptū celerant rumore secundo.
Labitur uncta uadis abies, mirantur & undæ.
Miratur nemus insuetum fulgentia longe
Scuta uirū, fluuio pictasq; innare carinas.
Olli remigio noctemq;, diemq; fatigant.
Et longos superant flexus, uariisq; teguntur
Arboribus, uiridesq; secant placido æquore syluas.

(ASCEn.) ¶ Dixit, deinde, &c. Postq̄ deus euenerat: z æneas somno, & visiōe leuatus surrexerat, ablutus sacro flumine vota, p̄cesq; soluit, & remigiū ad Euādrū istituit, vidēs fatalē suē, q̄ Iunoni mactata ad Euādrū pficiscit. De hac āt re dicit Dōat⁹ sic. *(Donati expositio)* Nymphæ, pōt sic distingui, Nymphæ laurētes, qm̄ ipse in tpe fuerāt necessariæ, deide pone nymphæ, genus amnibus vn̄ ē, possumus ēt itelligere esse publicatione. Tertia distinctio ē, vt dicas. Nymphæ, vt gn̄aliter pferat. Deide ad spēz redeat: z dicat laurētes nymphæ, q̄ erāt pferēdæ. Genitor, honoris cā, vel q2 subit. vt pf cōsuluerat. Quocūq; lacu, & quocūq; fōte. Alter ad eius originē, alter ad exitū ptinet. Fōs est aq̄ initiū, Lacus vbi fontis aq̄ colligit. Regnator, vt ōn̄dat oīb⁹ fluminibus priorē. Placidus, & mēte, & flumie p nauigatione. Mōstrū. i. qđ est cō rōnē naturæ. Mactat. Prius sistit, deide mactat. Ergo ordo est. Quā æneas tibi ad aras cū grege sistit, & cū grege mactat, vt intelligat ēt fœtus mactasse. Hæc ille. ¶ Ordo est. Dixit fluui⁹. s. tiberinus deus fluuij, aut si legit fluuij: vt sit dixit. s. tyberinus *(Ordo.)* deinde cōdidit. i. abscōdidit, z imersit se alto. i. pfundo lacu. i. receptaculo aquarū fluuij sed q2 paulopost fluuiū p deo ponet: seq̄rer priorē cōstructionē petēs. i. radēs ima. i. pfundū, nox, z sōnus reliq̄t æneā id ē oriēte die expgiscit, surgit, z spectās lumia solis ætherei. i. cœlestis (q2 apud iferos solē d. xu in. vj. solēq; suū sua sydera norūt) oriētia. s. cū sole sustulit. i. sursū extulit rite. i. iuxta morē sacrificādi, palmis cauis. i. in cōcauitatē contractis, de flumie. s. tyberino, vndā. i. aquā recētem, ac effudit ad æthera tales voces. i. p̄ces. O nymphæ. s. q̄cūq; estis nymphæ inq̄t laurētes. i. q̄ pestis fontibus, & amnibus laurētibus vn̄. i. a q̄bus, genus. i. ortus est amnibus. i. fluuijs circūstātib⁹ *(Nymphæ q̄ dicant)* hoc ē q̄buscūq; aq̄s currētibus: nymphæ. n. sunt nymbi, z nubes, q̄ aquas pducūt currētes, z tu o tybri genitor. i. pf fluminibus, aut pr̄n a veneratiōe digne, cū tuo sancto flumie. i. simul & tu z flumē tuū sanctū accipite æneā. s. me, z arcete rādē p piclis. s. igruētibus. Alludit ad historiā coclit, q se de ponte sublicio cū simili fere cōprecatōe in tybri pcipitē dedit: vt recitat Liuius. Quocūq; fonte lacus. i. vbicūq; effusus sit lac⁹, q te tenet i. vbi hītas: & q̄cūq; solo. i. terra, tu exis existēs pulcherrimus tu celebrabere. i. cū celebritate honorab ē semp meo honore. i. mea honoratiōe, & veneratiōe, & donis. s. meis, tu igit celebrabere existēs fluui⁹ corniger. i. cornua gerēs. i. silitudinē cornuū litoribus icuruis, regnator. i. tenēs regna, z principatū aquarū hesperidū. i. italicarū, lz. n. padus maior sit, vn̄ prius in Georgicis Fluuiorū rex eridanus, &c. tn̄ pp romā & cæteras vrbes tyberis est regnator, aut dicamus æneā nōdū vidisse padū: aut padū nō attigeš potiorē pte italiæ, z hoc mō cōstruendo nō est opus dicē, fluuius eē vocatiui casus. Ad sis. i. auxilio sis igit, o optātis est, tādē. i. post tāta mariū picula, z firmes tua numina s. diuina munera nobis oblata ppius. i. familiarius, ipse, sup. æneas memorās. i. loquēs, aut potius locut⁹ sic, legit de classe. i. oī ex numero nauiū biremes. i. naues duorū ordinū remorū, geminas. i. duas, & pares, & aptat remigio. i. ad remigiū. i. ve possint remis agi, aut aptat remigio. i. remis aptā facit, z istruit sī socios armis. Aūt p sed, ecce. q. d. de repēte, z ex iprouiso mōstrū subitū, atq; mirabile. s. sus cādida. i. penit⁹ alba cōcolor . eiusdē coloris, cū fœtu. s. trigīta capitū albo pcubuit p syluā, z cōspicit oculis. s. æneæ: in litore viridi. i. virēti, aut gramineo quā æneas pius. s. in deos ēt erga iunonē inimicā mactat subuso. n. p q2, mactat tibi, tibi iq̄t O maxīa Iuno ferēs sacra. i. sacrificās, aut offerēs p sacrificio, & sistit. i. stare facit eā cū grege s. succulorū, ad arā s. tibi extructā. Tybris. s. deus fluuij, leniit. i. lenē, & trāq̄llū effecit, ea nocte, q̄. i. q̄tū lōgā, sup. sunt, fluuiū. s. tyberī tumētē. i. iflatū prius, & sup. fluui⁹ refluēs. i. ortū petēs fluxu suo, vnda tacita. i. sine murmure rediēs, subsistit. i. mansit, ita stās. i. vsq; adeo mitis, vt sterneret. i. sternēdo se faceret æquor. i. planicie, aq̄s. i. in ipsis aq̄s, i morē. i. ad silitudinē stagni. i. aq̄ stāns, & paludis. i. aq̄ palustris, placidæ. i. trāq̄llæ, & nō motæ, vt. s. luctamē abesset remo. i. vt nō eēt luctādū remo cū aq̄s aduersis, z defluēn b⁹, cū nauis ascēderet. Ergo i. q2 vidēt fluuiū tā cōueniētē, ipsi celerāt. i. celerit trāsigūt, iter. i. profectionē ad euādrū, rumore scdō. i. cū prospero murmure, aut bona fama, aut rumore. i. secreto sermone inter troianos de

felici

(SERVI) ¶ Nox æneā, somnusq; reliq̄t, vt fessos ventus cū sole reliq̄t. Vndā de flumie, palmis sustulit. Q2 d̄r ēt nox solo somno polluere: vn̄ ē. Et noctē flumie purgat, nymphæ, h distiguēdū est, vt gn̄alitatē sequat spālitas, vt in Geor. Mr cyrene mr. Nā vitiosū est post spēm genus ifferre. Tu o genitor cū flumie, sic. n. in pcib⁹ adesto tybe. ine cū tuis vndis. Tyberī vero alij a rege aboriginū volūt dem: q iuxta eū dimicās itereptus est. Alij ab eo rege, quē glaucus Minois fili⁹ in italia iteremit. Alij. iter q̄s z Liui⁹ ab albano rege, qui cū eecidit. Arcete piclis, hypallage ē, p a me phibete picula. Quo te cūq; [illegible] lac⁹ e qđ dā adhuc latētis aq̄ receptaculū, & dict⁹, q̄si lacuna q̄dā, ex qua erūpēs aq̄ efficit fontē. q eū fluē cœpit, alueū facit, vn̄ ista tria dixit, alueū, fontē, lacū, h n. ē. Quocunq; solo pulcherrimus exis, q̄q̄ multi h vsu ei⁹ supfusione velit significari, tō āt h dixit æneas, q2 audierat, hic mihi magna dom⁹ celsis caput vrbiu⁹ exit. Sp honore meo, fatis æneas pie pollicet, cū tyberis secūde poposcerit, aut nāq;, mihi honorē, victor psolues. Corniger flumia tō cū cornib⁹ pingunt, siue q mugitū boū imitent murmur vndarū, siue q plerūq; in cornuū silitudie curuatas cernim⁹ ripas hesperidū regnator aquarū bn̄ addidit hesperidū. i. italicorū. Nā erydanus rex ē fluminū hespiæ: vt fluuiorū rex erydan⁹ fluui⁹ vocatiu⁹ antiqu⁹ est, q2 apō maiores i oī forma silis erat nōīatiuo, sz mō altr ē i scōa tm̄ forma. nāq; si pprium fuerit nom z i an̄ vs habuerit, vs pdita facit vocatiuum. vt Ter. nullo excepto. Si āt appellatiuū in e mittit vocatiuū, vt pius pie: fluuius fluuie excepto fili⁹, nā fili facit. Plerūq; tn̄ poetæ euphoniæ cā antiq̄tatē sequūt. Et pprius. z ppius legit, & ppi⁹. Si ppri⁹, sinullarius significat, vt & pprius res aspice nr̄as, Si āt ppius citius. Cice. in verrinis. Neq; q̄ ē ppius tēm, q̄ vt illud exēplū de adriano syracusas iterret, & hoc ē melius. Nā & stati ē porca cōspecta, & æneas nō dubitat de fide oraculi, sed poscit celeritatē. Tua numīa, tua oracula, z pmissa. Mōstrū, q2 subito, & cū triginta porcellis ē visa, Viridiq; i litore: fluuiali. s. Cōspicit sus

Hora

Hora. & amica lutosus, sciēdū tñ hoc eē vitiosuz. monosyllabū finiri versum, nisi forte ipso monosyllabo minora explicent aīa lia, vt parturiē. mōtes: nascet ridiculus mus, Granosiores enīz sunt isti ver⁹us fm Luciliuz Tibi enī Vacat eni, & tñ adorna tū ptinet, iregr ē q̄ tibi, vt exiteratione crescat augmētū. Ter. Omni īia nusts, Maxia iuno. Quæsitū est q̄ sit iuno maxia. Nā vt diximus variæ sunt eius ptāes, vt curetis lucina, matrona regia & dnt Theologi ipsam eē matrē deū, q̄ terra dr. Vñ ēt ei porca sacrificat. Ergo pite elegit epithetō vt maxia diceret, ma ctat, mactatio post imolationē, vñ bono vsus est cōpendio. Sa ne histerō pterō est in hoc versu. Primum.n. cū grege sistit ad arā, & sic mactat.i. auget. pficit. Quā lōga est nocte, in q̄ū lōga est vt nūc hyemē iter se luxu q̄ lōga fouere. Refluēs, velut in al ueū suū recurrēs, vt æneas ꝯ vndas pgēs, descēdēt celeritate ppemodū vtet. Aequor ags, ipsi⁹ æq̄litatē. Rumore scdo. hoc est bona fama, cū neminē læderet, aut certe dicit eos ān, venis seq̄ fama nūuiaret esse vētutos, aut rumone posuit, nā vt su pra diximus, rumō ē dictus, vñ & ficus ruminalis: ad quā eie cti sūt Remus, & Romulus, q̄ fuit vbi ē nūc lupeal i circo. hoc

felici psectiōe, aut rumore p rumōe.s. tyberi scdo, q: refluo, ve su abies.i. nauis ex abiete scā, vncta.i. picata, labit.i. celeriter agit, vadis.i p vada tyberis, rumōe.i. ipso tyberi scdo.i. iā re fluo, erat idoneo ad nauigationē, vñ mirant.s. tā celere nauis ascēsuz, & nemus isuetū.s. videre talia: mirat scuta viz.i. viroꝝ s. fortiū fulgētia, lōge.i. de lōge, & carinas pictas, q: troiani ea expolita sp habuerūt, vñ & molles iudicati sunt, innare fluuio s. tyberi, olli.i. oēs illi, fatigāt remigio.i. remigādo, noctē & diez i. tāto tēpestatē, donec puenerāt ad euādrū & superāt.i. trāscē dūt lōgos flex⁹.s. tyberis icurui, & tegūt varys arborib⁹.s. in litore stātibus, & secāt.i. itercidūt cursu suo æq̄re placido.i. p aqs tyber.e æq̄s.i. pstratas & trāq̄llas, syluas.i. vmbras arbo rū virides, vt salignas i litore crescētes, h̄ ēferunt p medias ar bores, q̄ oia affectunt a poeta ad h̄, vt verisile faciat in tāta cō turatiōe ænea potuisse saluū cū paucis ad euādrū puenisse. Nā ppterea dic̄ fluuiū fuisse refluū: & trāq̄llū a deo reddi tū, studio sūmo ānauigasse. occultos fuisse arborib⁹ & sylvis frōdosis, rū morē fuisse, h̄z, vt.s. figs eos vidiss̄, nihil mali suspicat⁹ fuisset.

eni labebat tyberis, anteq̄ Neptuno factis sacrificys auteret, q̄uis ficū ruminalē aly a Romulo velit dcā, q̄si romularē aly a las cte infantib⁹ dato, nā ps gutturis rumia dr, Ergo si fuerit rumōe scdo, fauēte fluuio itelligim⁹. Labit vncta vadis abies descēdens celeritate ppe cōscēdit. Sta. de disco. s. Fisq̄z cadēti, Crescit i aduersuz. Mirā⁹, & vñ La⁹ Troianoꝝ p pbātasiā q̄dā ex vndaꝝ vel rumōis admiratiōe vēiētē. Noctēq̄z, diēq̄z fati. Vt syluasq̄z fatigāt, p ipsi fatigāt, Superāt flex⁹, h̄ ondit nō, eē alueū fluminis re ctū. Varysq̄z tegūt arbori, h̄ ē, Hūc iter fluuio tyberin⁹ anieno. Secāt placido æq̄re syluas, ondit adeo pspicuā fuisse nāz fluminis. vt in eo apparerēt imagines nemoꝝ, q̄s troianæ naues secabāt. Terē. Sic est nā fluminis, vt obuias imagine recepiet in luce suam

Sol medium cœli cõscẽderat igneus orbem,
Cum muros, arcẽq; ꝑcul, & rara domorum
Tecta uident, quæ nunc Romana potẽtia cœlo
Aequauit, tum res inopes Euãder habebat.
Ocyus aduertunt ꝓras, ubiq; ꝓpinquant.
Forte die solemnẽ illo rex Arcas honorem
Amphitryoniadæ magno, diuisq; ferebat
Ante urbem in luco, Pallas huic filius una.
Vna omnes iuuenum primi, pauperq; senatus,
Thura dabant, tepidusq; cruor fumabat ad aras.
Vt celsas uidere rates, atq; inter opacum
Adlabi nemus, & tacitis incumbere remis.
Terrentur uisu subito, cunctiq; relictis
Consurgũt mẽsis, audax quos rũpere Pallas
Sacra uetat, raptoq; uolat telo obuius ipse.
Et ꝑcul e tumulo Iuuenes quæ caussa subegit
Ignotas tentare uias? quo tenditis? inquit.
Qui genus? unde domo? pacẽ ne huc fertis? an arma? — Pallas
Tum pater Aeneas puppi sic fat ab alta.
Paciferæq; manu ramum ꝑtendit oliuæ
Troiugenas, ac tela uides inimica Latinis.
Quos illi bello ꝓfugos egere superbo.
Euãdrum petimus, ferte hæc, & dicite lectos
Dardaniæ uenisse uiros socia arma rogantes.

ASCEN. — ℭ Sol me. &c. Docet quõ applicauerũt classem ad regiã Euandri, q tunc humilis, & modica erat, vbi nũc Roma ẽ ante cui9 muros dicit in aduẽtu Aeneæ sacrificiũ fieri herculi quo turbato.s.nõ itermisso, cõcursum esse ad naues ignotas, cognitoq; Aeneæ dexteras datas, vñ hẽmus hæc Donati. — Donati expositio — Paup senatus & nũero & opibus itellige. Audax nõ temerarius, sz ꝓpria virtute ꝯfidẽs. Et ꝑcul: cũ assiduũ bellũ gererẽt cũ gẽte latina, nõ mir, si anxie cũcta explorarẽt. O iuuenes, oẽo necessarijs i tanto metu iterrogatiõibus plena. Quo tẽdit, q: ex deflexu videbat illos velle descẽder. Supbo, q: iniustũ. Profugos, vt ostẽdat iuxta pegrinos imites. Dicite, q: non solus in tãto tumultu venerat pallas. Hæc ille. — Ordo — Ordo aũt est. Sol igneus.i.ignei coloris, aut ardẽs, vt in serenitate fieri solet, ꝯscẽderat mediũ orbẽ cœli.i.iã meridies erat, quo circa dr̃ igneus, aut mediũ orbẽ cœli i.hemisphęriũ nr̃m tpe matutino oriẽs, & ignei coloris i signũ serenitatis futuræ, qđ magis placet, q: vult dicere cũ primũ lux data est, eos vidisse muros oppidi pallantei, cũ.i.qñ ipsi, sup. Troiani, vidẽt ꝓcul.i.cũ adhuc lõge eẽnt, & ita q: eos offendebant rẽ sacrã tractãtes vero simile est de matutino loqui, & arcẽ, & tecta domorũ rara, q̃.s.rara tũc tecta.i.rara domicilia: potẽtia romana, æquat.i.æqparauit nũc cœlo, ita vt roma cœlũ mereatr dici, vñ in Buc. Vrbẽ, quã dicũt romã, &c. sed euãder.s. arcas: hẽbat, tũ.i.tũc, sup. illic res iopes.i.tenues, & modicas. Ipsi aduertũt.i.applicãt ocyus.i.celeriter ꝓras.i.ꝓres nauium ptes, & ꝓpinquãt vrbi .i.ad vrbẽ. Rex Arcas .s.Euãder ferebat .i.offerebat forte illo die, nõ ergo forte ferebat sed forte illo die ferebat quo troiani aduenerãt: ferebat dicit ãphitryoniadæ.i. amphitryõis filio putatiuo, vez herculi Iouis ex alcmena ãphitryõis ꝯiuge filio, vñ addit magno .s.sine exẽplo, & diuis.s.reliqs, aut cœlestib9 dijs, honorẽ solẽnẽ.i.sacrificiũ, añ vrbẽ.s.pallãteã in luco.i.sylua i cædui herculi ꝯsecrata, pallas filius.s.euãdri, vna.i.simul cũ pr̃e, & oẽs p̃mi iuuenũ.i.pricipes iuuẽtutis, & senatus paup.i.pr̃es, seu seniores, q græce p̃sbyteri dr̃r, & tũc paupes ei ãt dabãt vna.i.simul tũ ctura, & cruor tepidus.s.ex mactatis hostijs fumabat ad.i.iuxta aras, Vt.i.postq̃ ipsi vidẽrates &.i.naues celsas.i.altas allabi iter nemus opacũ.i.syluosum, & incũbere remis tacitis.i.nihil murmuris faciẽtibus, q̃si adoriri, & p̃ isidias iuadẽ vellẽt, terrẽt visu subito.i.ex iopinato orto. & cũcti ꝯsurgũt.s.a sacrificio mensis.s.deorũ, ad q̃s solẽnes epulas ponebãt, relictis q̃s pallas audax.i.ꝓpria vtute ꝯfisus vetat rũpere.i.iterrũpẽ sacra.i.sacrificia, id.n.nefas putabat, & ipse.q.d.cũ paucis relictis.s.cæteris, volat obuius .s.aduẽtãtib9 telo rapto.i.qđ p̃mũ iuenit accepto. Et ꝓcul.i.cũ adhuc ꝓcul eẽt, qđ a temeritate eũ purgat (cũ.n.assidue gereret bellũ cũ latinis, iprudẽter egisset, si i eos isiluisset) igt e tumulo.i.colliculo, o iuuenes, q: seniores mãserãt i sicilia, & tali expeditioni futiles erãt q̃ eã subegit vos tẽtare vias ignotas, q: isuetas: quo tẽditis? q genus.i.s̃m genus, hoc est de quo gñe.i. vñ.i. de q̃ domo, ne.i.an affertis pacẽ, an arma.i.bella? Aeneas pr̃ fat tũ sic ab alta puppi, & ꝑtẽdit.i.ꝓ se extẽdit ramũ oliuæ paciferæ.i.pacẽ afferẽ solitæ, qđ & colũba a Noe emissa significauit, fat ingt dicẽs, tu vides troiugenas.i.viros in troia genitos, ac tela.i.arma inuasiua.s.inimica latinis.s.qbus, & nos inimici estis quos .s.troiugenas ꝓfugos.s.a pr̃ia sua, illi.s.latini egere, lacessiuere aut expulere supbo bello.i.assumpto p supbiã, nos petim9 euãdrũ.s. huius loci regẽ, ferte.s.vos oẽs, hæc.s.pacis idicia, vez ramũ oliuæ, & dicite, viros dardaniæ.i.Troianæ patriæ lectos.i. electos vẽisse.s.ad eũ, rogãtes arma socia.i.socialia in latinos.

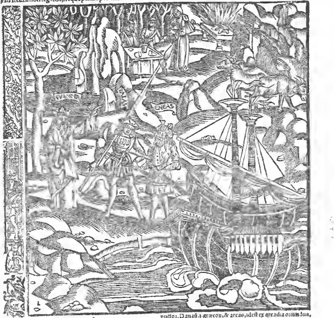
SERVI. — ℭ Sol me. cœ. cõ. ig. alterius.s.diei. Cũ mu. ar. ꝓcul palatinus vidit, nec sitũ p̃sentẽ ꝯsiderare debem9 tũc.n. nullis obstãtibus ædificijs p lupcal tyberi, vt dixius fluẽte, facile mõs poterat videri palatin9, Forte diẽ solẽnẽ illo εὐσύμβολος .i. bono omẽ victori deo troianis veniẽtibus sacra celebrãt, bona ẽt vsus ẽ œconomia Amphitryõiadæ ma. di. fe. Satis pite, nã cũ cuiuis deo sacrificaret, necesse erat post ipm ẽt reliqs iuocari. Añ vrbẽ, s̃m ãtiqui sitũ. Tũ.n. ciuitas breuis fuerat. Pallas hu. fi. p. cũ h̃ iuuenũ p̃mi, pauperq; senatus, totã ostẽdit ætatẽ, nã p sena tũ seniores significant. Paup aũt aut ad numeꝝ retulit: cẽtũ.n. sub Romulo fuerũt aut reuera paup, q: Romãi p̃ꝯ oñdit parsimonia, plaude tũc habita. Tepidusq; cruor, frustra gdã cruorẽ pecudũ sanguinẽ hoĩũ volũt, Nã iuue. ait sanguis: & a magno ceruix ferienda ministro, Vergi. atq; atros siccabat veste cruores. Celsas vidẽrates, q: diximus geminasq; legit de classe biremes. Inter opacũ allabi nem9, p nemus, vt hũc iter fluuio Tyberinus amœno, & ẽ honesta elocutio, vt si dicas, iter cœnã locut9 sũ.i.p cœnã. Tacitis remis, ꝑ ipsi taciti, h̃ ẽ sine celeumate, Audax q̃s rũpere Pallas, Sacra vetãt: ne iterruptiõe sacrificij piaculũ cõmitterẽt: vñ ẽt in tertio Helen9. ne q̃ iter sanctos ignes in honore deoꝝ, hostilis facies occurrat. Deniq; eũ ludi Circẽses apollini celebrarẽt: & Hãnibal nũciat9 eẽt circa portã collinã irruere, oẽs rapti armis ꝯcurrũt, reuersi postea cũ piaculũ formidarẽt. iuenerũt saltãtẽ in circo senẽ quẽdã, q cũ iter rogat9 dixisset, se nõ iterrupisse saltationẽ ductũ ẽ h̃ ꝓuerbiũ, salua res ẽ saltãte sene. Audacẽ ãt dixit vbiq; Verg. q̃tiẽs vult oñdere virtutẽ sine fortuna, vñ ẽt turnũ audacẽ vocat. Iuuenes, q̃ eã.s.succincta, & plena iterrogatio: cui p singula rñdet æneas. Qui ge. quo gñe. Vnde domo? de qua ciuitate. An arma. tropũ fecit cãmetri, nã ꝯñs erat vt diceret, an bellũ. Paciferæq; ma. ra. p̃rẽ.o. ne morã faceret rñsionẽ. Tela vi. ini. bona cõciliatio, nã audierat: Hi bellũ assidue ducũt cũ gẽte latina. Quos il. be. pro. Sicut & vos, & mouet cõciliatione ẽtiã ex similitudine fortunæ. Ferte hæc, hoc ad ramũ pertinet. Dicite ad verba.

Obstupuit tãto perculsus nomine Pallas. — Poeta
Egredere o quicũq; es ait, coramq; parentem — Pallas
Alloquere, ac nostris succede penatibus hospes.
Accepitq; manu, dextramq; amplexus inhæsit. — Poeta
Progressi subeũt luco. fluuiũq; relinquũt.
Tum regẽ Aeneas dictis affat amicis
Optime Graiugenum, cui me fortuna ꝑcari. — Aeneas
Et uitta comptos uoluit ꝑtendere ramos.
Nõ equidẽ extimui Danaũ q ductor, & Arcas.
Quodq; a stirpe fores geminis cõiunctus Atridis.
Sed mea me uirtus, & sancta oracula diuum.
Cognatiq; patres, tua terris dedita fama
Coniunxere tibi, & fatis egere uolentem.
Dardanus Iliacæ primus pater urbis, & author
Electra (ut Grai perhibent) Atlantide cretus

ASCEN. — ℭ Obstupuit tã. pe. no. Pal. Egredere o qui. es a. co. pa. Docet beniuole acceptũ æneã ad Euãdrũ adductũ, corãq; eo disertã habuisse orõnẽ: circa quẽ locũ hẽmus ex Donato verba h̃. — Donati expositio — Quicunq;, ad hoẽz nõ ad originẽ referas. Corãq; parẽtẽ allo. Optime, summũ iudiciũ seruat parẽti & regi. Vt graij p hibẽt, vt h̃ tuo p testimonio ꝓbẽ. Idẽ atlas, ne similitudine nois falso id vsurpare videref. Obieci, cũ petiturus essẽ. q̃ ẽt tibi salutaria eẽnt, nõ expaui Nã cũ gẽte tibi inimica, & crudeli bellũ gero, & dicẽdo: vnã gẽtẽ, extenuat timorẽ belli. Accipe, daq; fidẽ sume auxiliũ, & da. Fortia pectora, & animi, nã in bello aĩ fortitudo, & corpis robur reqrit. Spectata, de qua iã factũ ẽ piculũ, Sic ille. — Ordo. — Ordo ãt ẽ. pallas.s. fili9 euãdri perculsus seu pcussus tãto noie.i. tãti nois cõmemoratiõe.s. dardãiæ, sciuit.n. dardanũ ab Ioue ortũ obstupuit.i. ob stuporẽ fix9 hæsit: & ait, o qcũq; es egredẽ: & alloqre parẽtẽ corã.i.i p̃ntia ei9. ac succede hospes.i.iure hospitalitatis: nr̃is penatib9.i. larib9, & excepit.s. æneã e nauim ãu. s.sua, & ãplex9 dextrã ihæsit.i. morã traxit i ãplexu, qđ amoris idiciũ ẽ ipi ꝓgressi.i. postq̃ pcesserãt sbeũt luco.i. sbintrãt lucũ,

Aduehitur teucros, Electram maximus Atlas
Edidit, æthereos humero qui sustinet orbes.
Vobis Mercurius pater est, quē candida Maia
Cyllenes, gelido conceptum uertice fudit.
At maiam (auditis si quidquam credimus) Atlas.
Idem Atlas generat cœli qui sydera torquet.
Sic genus amborum scindit se sanguine ab uno.
His fretus: non legatos, neque prima per artem

vbi sacrificia fiebāt herculi, ꝛ relinquūt fluuiū, qđ nō vacat: qꝛ posset lucus eē ad fluuiū, sed est hypallage ƒm Seruiū. Tū. i. deinde, Aeneas affaꝰ regem. s. euandrū dictis, amicis. i. amicabilibus. O optime graiugenū, ꝓ graiugenaꝝ. i. a græcis aut iter græcos genitoꝝ, cui. i. ad cuius honorē, & gſaꝫ, fortuna voluit me pcari. i. humiles pces fundere, & supplicē esse. (Nā aliter diceret quē me fortuna pcari, &c.) ꝛ cui voluit me ptendere. i. vt ptenderē, ramos. s. oliuæ cōptos vitta. i. serta lanea i signū (vt Seruius dicit) inertiæ, aut qꝛ a'lenis opꝰ bēaꝫ opibꝰ. Egdē. i. ego quidem, hoc est certe non extimui. q. i. qꝛ tu fores. i. esses

Tentamenta tui pepigi: meque ipse, meumque
Obieci caput, & supplex ad limina ueni.
Gens eadem: quæ te crudeli Daunia bello
Insequitur, nos si pellant, nihil abfore credūt.
Quin oēm Hesperiā penitus sua sub iuga mittāt.
Et mare: quod supra teneant, quodque alluit infra,
Accipe, daque fidem. sunt nobis fortia bello
Pectora, sunt animi, & rebus spectata iuuentus.

SERVI. ¶ Tāto perculsi re noīe, dardani. s. cōmemoratione. Quicūqꝫ eo hoc ad nomen æneæ ptinet nā eē troianos audierat. Dextrāqꝫ a nolexus inhæsit ostendit virum, & virtutis, & hospitalitatis amatorem. Subeūt luco, fluuiūqꝫ relinquūt, hypallage in sensu optic

ductor, Danaū. i. græcoꝝ, & arcas, idest ex arcadia oriundus, & qꝫ fores cōiunctus gemīs Atridis a stirpe. i. origine generis, sed mea virtus, q. s. dijs placuit, & fiduciā mihi fecit, ꝛ sancta oracula diuū. i. diuoꝝ, ꝛ pres. i. maiores nri cognati. i. de eadē stirpe nati. & fama tua vedita. i. diuulgata, & dimissa terris. i. p terras. (Nā sicut dare ē dicere, ꝛ mittere, ita dedere: q̄si dedere in diuersa dicere, ꝛ mittere) iunxere tibi me, & egere. i. ipulere me volētē, fatis. s. sic iubētibus (qꝛ vt dicit Seneca, fata volētē ducūt, nolētē trahūt, Quicqd aūt fatale ē, q̄tū ad fata, ē necessitatis, qꝛ ētiuito oi mortali fiet. Nā fata viā inueniūt, sed q̄tum ad libenter facietē, volūtatis est, & ita dixit, egere q̄tū ad fata, & volētē q̄tū ad obediētē libē er, vñ necessitatis est mori, sunt tñ q voluntarie moriunt, suntqꝫ, qui coacti tñ) docet autē quō hēant cognatos pres dicēs. Dardanus primus. i. q pepuꝰ (nā teucer prior erat) pr vrbis iliacæ. i. troianæ, & auctor iliacæ vrbis: cretus. i. pgenitꝰ (vt graij. i. græci. q. d. auhores vñ gbibēt

perhibent.i.attestant) electrā atlātide.i.atlantis: sed itali filia, aduehit teucros.i.ad eos, q & teucri tunc dicebant: Atlas maximus (h poetice, nā nō mauritaniæ rex, sed italiæ hāc Electrā genuit, Poetarū aūt est oia, q̄ vnius noīa hoībus attribuunt, vni attribuere) edidit.i.pgenuit, electrā, atlas ingt, q sustinet, idest sursum tenet, & portat humero, orbes æthereos.i.cœlos. Mercurius est pater vobis.s.arcadibus (nam mercurius ex nicostrata euandrum genuit, qui mercurius est filius iouis, q pater tantali, q Atridar pgenitor) quē mercuriū maia candida, quæ vna ē ex eis, q̄ in stellas septē trāslatæ dicunt: fudit.i.pgenuit in cilæne, appositorie vertice gelido.i.monte frigido in arcadia. At si nos credimus qcq̄ auditis (bene dubitat, q: re/nera nō idē fuit atlas, imo idē atlas, q torq̄t tanq̄ iniquū pōdus qđ altius trudere conaf, sydera cœli, gnat p eo, qđ ē gnauit, maiā.s.mfem Mercurij: sic q: nos ab atlante p electrā descendimus, & ab ioue p dardanū, & vos ab eodē atlāte descēdistis per mercuriū, & p eundē ab ioue, genus ambor.s.nrm scidit se.i.diuidit in diuersos cōsanguinitatis ramos, ab vno sanguine. Ego itaq̄ fretus .i.pfisus his.s.dictis: vt affinitate, & cā belli, virtute mea, nō pepigi.i.nō sum pactus p legatos, neq̄ p artē s.oratoriā, aut p scripta, pria tētamēta.i.ad amicitiā pcilian dā pericula, sed ipse.i.egomet obieci me, & meū caput, & veni supplex ad lumina.s.tua. Q: eadē gēs daunia.i.rutula a dauni filio dicta, quæ insequit te bello crudeli.i. ipse suscepto cōtra, videlicet pfugum, pacis amatorē: & nihil iniuriæ molientē, si pellant nos.s.a finibus suis, credūt nihil abfore.i.abfuturū, seu defuturū eē, qn mittant sub sua iuga penitus oēm hesperiam.i.italiā, & qn teneant mare, quod alluit.s.italiā supra.i.ab orietali plaga.i.mare adrianū, & qđ alluit ifra.i.ab iferiore pte.s.mare tyrrhenū: accipe.s.a nobis, & da.s.nobis, fidē.i.sanctā cōpromissionē pectora sūt nobis .i.nos hēmus pectora fortia bello.i.ad bellū gerēdū, & iuuētus spectata.i.perspecta, & explorata.rebus.s.bellicis, q: decennali bello vexata. Et ita ostendit petitionem suam honestam, vtilem, & facilem.

suo optime graiugenū, q̄tū ad æneā ptinet, græci neq̄ boni, neq̄ meliores sunt. Ergo optime graiugenū, suplatiuus ē p positiuo, nā optimus malor non possumus dicere. Suplatiuus enī suo tm̄ iūgit generi, sic ergo dixit, vt Hom. Δίκαιότατος κενταύρων .i. iustissimus cētauror, p iustus, cū cētauri fuerit crudeles, & ipij, Cū me fortuna precari, antiquū est nā q̄ mō quē precari dicimus. Teren. Credo, qui mihi sic oret. Ites facite, vt vobis decet: Salu. Locum editiorem, q̄ victoribus decebat, & ē græcū εὔχεσθ᾽ Ἀπόλλωνι. Vitta pptos ramos, vt i pacis petitione ramus oliuæ cū vittis offeraf, partim fabulæ partim naturæ efficit, rō nā cū de nomine athenarum. Neptunus & Minerua contēderent, & iussisset iupiter, vt illius nomine diceref ciuitas, qui munus melius obtulisset: equū Neptunus oliuā Minerua protulit, & statim vicit, vnde cum ramus eius alicui offertur: indicat eū esse meliorem, hinc est illud puerbiū. Herbā do.i.cedo victoriā, quod Var. in ætys pōit, cū in agonibus herbā in modū palmæ dat aliquis ei, cū quo cōtendere non conaf tur, & fatetur esse meliorem. Vittas aūt h̄z ramus oliuæ, ideo vt inertiā, & imbecillitatem ostendat offerentis. Scimus enim oues egere alieno semper auxilio. Volui, hinc eū laudat, q̄ tātus eū vir rogare cōpellitur: Danaum q̄ ductor, & arcas: nec q̄ multitudinē hēres extimui, nec q̄ eēs arcas, vt illuc hoc tēdat. i. Agamemnoni, & Menelao cōiunctus, & hoc ad Euandri laudē pertinet, q per qualitatem morū meru t non timeri. Fores. pro fuisses, sed notādū fores de pterito. Mea me virtus, Hæc arrogatio ad honorē Euandri ptinet. Sancta oracula di. Tyberini.s. dedita fama diuulgata vt deditur hic subito troiana per agmina rumor. Fatis egere volētem, qđ volūtatis fuerat: egit necessitas fati. Dardanus iliacæ primus pr vrbis, & author: reddit: qđ ait supra, Cognatiq̄ pres, Sane sciēdum, Atlātes tres fuisse, vnū maurū, q est maximus: alterū italicū prez Electræ, vnde natus ē Dardanus. Tertiū arcadicū prez maiæ vnde natus est mercurius, sed nūc ex noium similitudine fecit errorez, & Maiā filiā fuisse atlātis maximi nec pter rōnem ait, & maximi, & atlas idē generat. Nā & ipse habuit etiam hoiū nominū

filias.i.electrā, & maiā vt graij pbibent. vt vestræ cōtinēt lfæ. Cādida maia. Splēdidior.n. est maia īter pleidas, q̄ est vna de atlātibus.i.de pleiadibus. Cyllene. mons arcadiæ, vbi maia Mercuriū este nixa. Fudit aūt nō iniuriose dictū ē, vt in Pisonē, q̄ te belua nō hominē, ex vtero fudit, sed celeritatem partētis ostēdit, qđ i fantibus of omē i felicitatis afferre, spectat ēt ad rōnem physiccā. Nā certe ubi q̄z est Mercurius, vt diximus supra, ideo dicit eū i ortu fuisse velocē. Tēram ēta tui pepigi, cū nullo āt pactus sum, vt te, aut p artē aliquā, aut p legatos pbarē, sed intrepidū me tibi cōmisi. Tēram ēra pepigi: expimēta pactus sum, nā geminū est pteritū ab eo, qđ est paciscor, facit eīm & pactus sū, sic placeo, & placui, placit⁹ sū. Pāgo eīn, vñ multi volūt venire pepigi: nusq̄ lectū est, Gēs eadē, quæ te. sic agit, vt & ipe pstare videaf. Nā & supra ait. Socia arma rogātes. Daunia, rutula a dauno

Crudeli bello: supra pfugos bello egē sup ho Nihil ab fore, sibi ab futurū nihil arbitramur. Accipe: daq̄ fidē: h est qđ ait in .x. hūanis, q̄ sit fiducia reb⁹ Reb⁹ spectata iuuētus, decēnali plio & oñ pmissionē cōfirmat reb⁹, & testimōys est inualida vbis.

AS CEn.

¶ Dixerat æneas, &c. Prosequit rñsum euādri, & beniuolentia eius in æneā, q eum epulis solēnibus accepit. De qua re dicit Donatus sic. Pauca, ne lōgior oratio solēnia impediret. Insignē pharetrā. Mire munera exornat: ne videanf leuia. Sublata, aut metus cā: aut satietate interueniēte. Sedili: nāmos fuit nō accumbēdi, sed sedēdi in his sacris, vñ in septimo, hæc sacris sedes epulis, Leonis, qđ cōueniebat herculis sacris. Viscera, nulla erat ambitio in escis, caro portabaf copiosa sed bubula, Male autē acceptas fuisset, si tollaf sacror religio. Hæc ille.

Donati expositio

Ordo

Ordo est. Aeneas dixerat.i. finierat sermonē suum. Ille.s. Euāder, lustrabat lumine.i.visu, hoc est circumspiciebat, & annotabat, iamdudū.i.ab eo tpe, quo loq cœperat, aut cum primū viderat, os, oculos, & totum corpus.s. reliquum loquentis.s. æneæ: tum.i. deinde refert.i. rñdet, pauca .i.paucis, sic.i. in talem formā, vt.i.q̄tum libens, o fortissime teucrum.i.teucrorū ego accipio.s. hospitio, aut accipio.i.audio, & agnosco te, vt.i. quantum.q.d.q̄ maxime recordor.i.ad memoriam verba.i. formā dicendi, & vocem.i.modum pferendi, & vultum parētis.s.tui anchisæ. Nam ego memini laomedōtiadem.i. laomedontis filiū.s.priamū visentē.i.euntē videre, regna (id in gratiam eius dicit, nam meretricio contuberino tenebatur a thelamone: nō legitimo matrimonio) sororis.s.suæ hesione & petētem salamina.s.patriam thelamonis (Declinaf autem hæc salamis.vel salamin hui⁹ salaminis, vel hos. & est ciuitas in achaia) inuisere primus.i.perpetuo tenere, & eadem pfectione (dicit autem inuisere nō inuisisse, q: vt docet Agretius, memini psentis, nō preriti tpis verbum postulat) fines gelidos arcadiæ: idest transire arcadiā, iuuēta, idest iuuenis ætas, pria, idest incipiens, vestibat p vestiebat, mihi tum, idest tunc, genas.s.extrema maxillar, flore, idest lanugine, hoc ē barba tenui, & ego mirabar duces teucros.s.qui cū priamo venerant, & mirabar ipsum laomedontiadē.i.laomedontis filiū, sed anchises.s.pf tuus, ibat.i.incedebat altior cūctis.s.reliqs Mens ardebat mihi iuuenili amore, q: iuuenes gaudent proceritate, & elegantia corpor, cōpellare.i.affari cum veneratione virū, & cōiungere dextræ.s.illius, dextrā.s.meā accessi, scilicz ad eū, & cupidus.s.

aluo

Dixerat Aeneas, ille os, oculosq; loquentis
Iandudum, & totum lustrabat lumine corpus.
Tunc sic pauca refert. Vt te fortissime Teucrum
Accipio, agnoscoq; libens, ut uerba parentis.
Et uocem Anchisæ magni, uultumq; recordor.
Nam memini Hesiones uisentem regna sororis
Laomedontiaden Priamum Salamina petentem.
Protinus Arcadiæ gelidos inuisere fines.
Tum mihi prima genas uestibat flore iuuenta.
Mirabarq; duces Teucros, mirabar & ipsum
Laomedontiaden, sed cūctis altior ibat
Anchises, mihi mens iuuenili ardebat amore
Compellare uirum, & dextræ coniungere dextrā.
Accessi, & cupidus Phenei sub mœnia duxi.
Ille mihi insignem pharetram, Lyciasq; sagittas
Discedens, chlamydemq; auro dedit intertextam,
Frœnaq; bina, meus quæ nunc habet aurea Pallas.
Ergo & quam petitis, iuncta est mihi fœdere dextra.
Et lux cum primum terris se crastina reddet,
Auxilio lætos dimittam, opibusq; iuuabo.
Interea sacra hæc (quando huc uenistis amici)
Annua, quæ differre nefas, celebrate fauentes
Nobiscum, & iam nunc sociorum assuescite mēsis.
Hæc ubi dicta, dapes iubet, & sublata reponi
Pocula, gramineo uiros locat ipse sedili.
Præcipuumq; thoro, & uillosi pelle leonis
Accipit Aenean, solioq; inuitat acerno.
Tum lecti iuuenes certatim, araeq; sacerdos

Euāder

Viscera

Viscera tosta ferunt taurorum, onerantque canistris
Dona laboratæ Cereris, Bacchumque ministrant.
Vescitur Aeneas simul & Troiana iuuentus
Perpetui tergo bouis, & lustralibus extis.

eius amicitiæ, & cognitionis, duxi. s. ipsum sub moenia pheneï. s. oppidi arcadiæ, quod nomē forte pro pallā, eo posuit. Ille discedēs. i. cum discedere vellet, dedit mihi pharetrā īsignē, & sagittas lycias, chlamidē. i. vestē militarē, īter textā auro. i. filis aureis (Est aūt vers. sus spōdaicus) & dedit bina. i. duo aurea frœna, quæ pallas. s. filius meus hȝ nūc. Ergo & dextra. i. fides, quā petis. s. a me est iūcta mihi fœdere. i. pacto sociali, & cū primū. i. vt, vel vbi primū, lux crastina reddet se terris: ego dimittā vos lætos auxillo, & iuuabo opibus. i. facultatibus, & diuitijs meis. Interea quādo. i. quādoquidē, vos venistis huc, idest ad nos sacrificantes, amici & ita nō turbastis sacra celebrate nobiscū fauētes hȝ sacra ānua. i. quæ quotānis: hoc die fiunt, quæ. s. sacra nefas sup. sit differre. s. in aliud tēpus, & assuescite iā nūc. i. ex hȝ deīceps, mēsis sociorū. i. vobis sociali fœdere cōiunctorū, vbi. i. postquā hæc dicta sup. sūt ab euādro, ipse iubet dapes & pocula sublata. s. ad mēsas, & ipse locat viros ī sedili gramineo, ex cespite. s. facto, & accipit æneā, præcipuū. i. pricipē virū, thoro. i. subsellio ītortis, & pelle leonis villosi, & inuitat sup. eū solio acerno. i. ex acere arbore facto vñ fiebāt & tabulæ, de quibus martialis. Aurea q dederit dona minora dabit, tū. i. deinde, postquā cōcessum ē iuuenes lecti. i. egregij, & sacerdos aræ. i. sacrificulus, ferūt. i. afferūt viscera taurorum tosta. i. carnes taurinas assas, & onerāt. i. onerādo apponunt sup. e canistris, i. sportulis, aut corbibus, seu calathis, dona cereris laboratæ. i. panis cōfecti artificiose, & ministrāt. i. propināt bacchū. i. vinū, Aeneas, & troiana iuuentus vescit simul tergo bouis perpetui. i. vnius perpetuū epulū quia eius pretio, redimitur alter, aut perpetui. i. integri & extis lustralibus. i. purgatiuis quæ ad expurgationem oblata erant.

SERVI. ¶ Totū lustrabat lumine corpus. pēnitus eo liniamenta cognoscens. Pauca refert, nō pauca, sed paucis. i. breuiter, Hoc vult dicere multa eū dixisse. sed paucis. Agnoscoque libens. postquā probauit ex habitu corporis: vera esse, quæ dicebat æneas per anchisen, eū laudat adulatione deposita. Sane inter agnosco & cognosco sic pro suo quidā voluit facē discretionē, vt cognoscamus nouos, agnoscamus antiquos. Sed hæc a poetis metri necessitate variant, nā agnosco pro synalœphē dixit. Hesionē visentē regna sororis, Vt diximus supra, Hercules euersa Troia Hesionē Laomedontis filiam Thelamōi suo comiti dedit. Ex qua natus est teucer, priamus postea cū salamina tenderet ad visendū regnū sororis, per arcadiā iter fecit, & tūc ab Euādro susceptus est hospitio Anchises. Visentē regna. Videre cupiētē. Protinus, vero eodēque tpe. Hoc est, dū pergit vidit archadiā, Nam nō possumus simul intelligere, cū salamina īsula sit, archadia in ptinēti. Mirabarque duces teucros, hos laudat, quo melior sit ille, quē pfert. Iuuenili ardebat, inest. n. studiū acgrendarū amicitiarū: Hor. Animusque virilis. Quærit opes, & amicitias. Phœneioppidi arcadiæ. Hom. οἳ Φενεόν τ' ἐνέμοντο καὶ Ὀρχομενὸν πολύμηλον Nec nos debet mouere, quod cū Euander de Palanteo sic dicat, phœnei sub mœnia, cū sciamus poetas vicinas oēs pro vna hēre ciuitate, sic vt de Dione facit, quam nōnunquā Tyriā, aliquotiēs sidoniam vocat. Ille mihi insignem pharetrā, iura hospitij habet inter se remunerationem, sed verecunde tacet Euander de muneribus suis. Auro dedit intertextam, legit, & intertexta. Frœnaque bina, poetice, nam duo debuit dicere. Bina enim secundum Cice. non dicuntur nisi de his quæ sunt numeri pluralis. Nā Cicero culpat filium per epistolam dicens, male eum dixisse, direxi, literas duas, cum literæ quotiens epistolam significant, numeri tantum pluralis sint, contra epistolas binas non dicimus, sed duas, Iuncta est mihi fœdere dextra, antiqua amicitiæ per anchisæ hospitiū. Quā huc venistis amici, Siquidē amicitiā venistis. Extraneos enim ad sacra nō licebat adhibere, hos autē adhibet ad sacra quasi antiquitus iūctos amicitiæ, vñ infert, & iā nūc sociorum assuescite mēsis Annua, quæ differre nefas, ānniuersaria sacrificia iō nō differunt, quia nec iteraripñt. Nā calendaris, si qua fuerit rōne dilata, possunt reperiri: nec piaculū eorum intermissione cōmittit. Dapes, epulæ deorum proprie, vt iouis cœna. Sedili. bene sedili. Nam in templo Herculis lectisternium esse nō licebat. Accipit, aut suscipit ad sedēdū, aut poscit, vt illos porticibus rex accipiebat in amplis. thorum aūt herbarū sup soliū fuisse intelligamus, ne sit sedili prorium, cōgrue aūt dicit de leonis pelle esse cooptū, quasi in herculis sacris, Tū lectiiu. nō vacat lecti. In sacris. n. herculis liberi, nec serui itererāt, nec liberti, adeo vt appius, q sacra hæc trāstulit in Libertos, & caruerit oculis: & intra annū oēs familiā perdiderit. Potitiorum. Certatim. i. studiose: Aræque maximæ. s. nōdum enim Templū herculis fuerat, sed ara tantummodo. Quā maximā dicit ex magnitudine fabricæ. Laboratæ cereris: quæ eget laboris, vt mox & frumētis labor additus, vt mala culmos esset rubigo. Glādes. n. sine vllo labore nascunt. Perpetui tergo. b. aut sm Home. intelligēdū q dicit carnes dorsi apponi solitas honorabilioribus, vt sit sensus, talis apposuit ante eos magni bouis carnes eas, quæ apud maiores in honore fuerūt, Aut re vera perpetui. Nā de hoc boue imolato Herculi carnes carius vendebant cā religionis, & inde alter redimebatur. qui ex illius pretio comparatus quasi ppetuus esse videbat. Tergo aūt potest a parte totum intelligi. Lustralibus, aut pinguibus, moris. n. fuerat, cōpleto lustro, pingues victimas offerre cēsores: aut certe de quinquennali boue. i. pfectæ ætatis

Postquā exempta fames, & amor cōpressus edendi.
Rex Euandrus ait. Non hæc solēnia nobis.
Has ex more dapes, hanc tanti numinis aram.
Vana superstitio, ueterum ue ignara deorum
Imposuit, sæuis hospes Troiane periclis
Seruati facimus, meritosque nouamus honores
Iam primum saxis suspensam hanc aspice rupem.
Disiectæ procul ut moles, desertaque montis
Stat domus & scopuli ingentem traxere ruinam.
Hic spelunca fuit uasto summota recessu.
Semihominis Caci, facies quam dira tenebat.
Solis inaccessam radiis, semperque recenti
Cæde tepebat humus, foribusque affixa superbis
Ora uirum tristi pendebant pallida tabo.
Huic monstro Volcanus erat pater, illius atros
Ore uomens ignes, magna se mole ferebat.
Attulit & nobis aliquā optantibus ætas
Auxilium, aduentumque Dei, nam maximus ultor
Tergemini nece Geryonis, spoliisque superbus
Alcides aderat, taurosque hac uictor agebat
Ingentes, uallemque boues, amnemque tenebant.

SERVI. ¶ Postquā ex. fa. & a. c. e. postquā necessitati satisfactū est, & voluptati. Nō hæc. variat in vno pnoīe. nō hæc solēnia nobis. Has ex. m. d. h. t. n. a. Superstitio est timor superfluus. & delirus, aut ab aniculis dicta superstitio quia multis superstites ætate delirāt, & stultæ fiunt, aut sȝ Lucretiū, superstitio est superstātiū rerū. i. cœlestium, & diuinarū

ASCEN. ¶ Postquā exēpta fames. Postquā inquit sedata est fames, nā prius silentiū fieri solet, cū suo quisque intentus sit negocio sermo habitus est ab euandro de origine sacrificiorū herculi institutorū in qua enarrāda, describit reditū herculis ex hispania p italiā: vbi cacum furē abigeū interemerat, occasione cuius ea sacra illi perpetua instituta fuerāt, vñ dicit Dona. sic. Postquā exē. fa. non libenter audiunt sermones, nisi venter sat sit. Has dapes dum originē sacrorum narrat epulas ēt excusat. Hæc ille. Ordo est. Postquā fames est exēpta. s. epulis, vt in prio dixit, & amor. s. auiditas edēdi. i. comedendi cōpressus sup. est. i. sedatus ē. Rex euādrus. (Nā ol a græca in ros apud nos exeūt in rus & in er, vt teucrus, & teucer, euādrus, & euāder, & inde duplex est vocatiuus, nō p metathesim, vt dicit alexā.) ait. Superstitio vana. i. delira, & stulta religio, quæ dicta superstitibus eē solet, vel p vel ignara veterum deorum: nō īposuit nobis hæc solēnia, & has dapes. s. solēnes ex more. i. quas ex more damus, & edimus. & hāc arā. s. maximā (sic, n. dicebat) tāti numinis. s. herculis, qui præcipuus est victor deus sed sup. o hospes troiane. nos seruati. i. erepti, sæuis. i. imanibus periclis p periculis. s. iminētibus a caco, facimus sup. hæc solēnia: & nouamus. i. innouamus, quotānis honores meritos. i. quos hercules meruit seruādo nos. Aspice iā primū. i. p exordio declarationis meæ, hāc rupē suspēsā saxis, & aspice, vt. i. quē admodū moles. s. saxorum, disiectæ sup. stāt. i. deuolutæ sunt: & vt domus. i. spelūca, & habitatio mōtis, i. quā cacus habuerat, i mōte, stat deserta. i. derelicta ab habitatore interempto, & vt scopuli. i. eminētia saxa traxere ingentem ruinā. i. ruēdo ingētem ptē secū traxerūt, Spelunca: summota. i. seposita a frequentia hominum, vasto. i. valde amplo recessu fuit hic. i. hoc loco, quā facies. i. effigies, atque spēs, dira. i. execranda, quasi deorum ira producta, caci illius filij vulcani semihominis. i. feritate corrupti, & hñtis solū figurā humanā, tenebat inaccessam. i. nō aditā radijs solis, & humus. s. fūdi eius, tepebat semp recēti cæde. i. sanguine effuso p cædē: & ora virū p virorum affixa foribus superbis tyrānicis, & sæuis, pēdebāt pallida, tristi tabo. i. cruore immūdo

Donati expositio. Ordo.

immūdo, & fanie tristi aspectu. Vulcanus erat pater huic mō/stro.s.caco quo uomēs ore ignes atros.i.fumosos aut vaporosos vñ & fulgura fiūt, illius.s.patris sui Vulcani, ferebat se sup.cū magna mole.i.vasto corpore. Aetas.i.lōga tēpestas aut æuū il lud attulit aliqñ.i.tandē, &.i.ēt nobis, sicut vez multis alijs, no bis inqt optātibus.i.q̄ anxie optabamus, auxiliū.s.herculis, & p.i.aduētū dei, cū quo nobis auxiliū venit. Nā alcides.i. al cæi nepos aut virtute præditus, Hercules maximus vltor.s. mōstroz, aderat supbus.i.magnificus, & elatus nece.i. cæde: & interēptiōe geryonis, illius regis hispāi tergemini.i.tria cor pora hntis: p q̄ tris exercitus triū insulaz itelligi volūt. & ipse victor, agebat huc.i.ad nos, aut ad hanc regionem, tauros in gentes.i.valde magnos, & boues.i.vaccæ eius, tenebant.i.oc cupabant, vallem, scilicet hanc vicinam tyberi, & amnem, sci/licet hunc, videlicet tyberim.

& diuinaz, q̄ sup nos stant, inania, & supflu° timor. Veterūq; ignara.d Duo dicit, nō iō Herculē colimus: aut q2 oēm religio nem verā putamus, aut q2 deos ignoramus antiquos. Cautū enim fuerat, & apud athenienses, & apud romanos, ne quis no uas introduceret religiones, vñ iō & Socrates dānatus est, & chaldæi.& iudei sunt vrbe depulsi. Nouamus ho detraxit re. nārenouamus debuit dicere, quā pticulā alibi addidit, vt Fa/ta renarrabat diuum Suspēsam hāc aspice.r. Cacus secūdum Fabulā Vulcani filius fuit, ore ignē, ac fumū vomēs, q2 vicina populabat. Veritas tñ secūdū philosophos, & historicos hoc hz, hunc fuisse Euandri nequissimū seruum, ac furē, nouimus aūt malū a græcis κακόν dici, quē ita arcades illo appellabāt tempore, postea translato accētu. Cacus dictus: vt Ἑλένη Hele na igne āt dictus est vomere, q2 agros igne populabatur, hūc soror sua eiusdem nominis pdidit, vñ etiā sacellū meruit, in quo ei p et virgines vestæ sacrificabat. Suspēsam rupem, qua

si iā iāq3 lapsurā. Semi hominis. Feritate corrupti: Inacessam, pticipiū sine verbi origine. Accedor.n.nō dicimus, sz tale ē, vt pla cita nupta, triūphata. Huic mōstro bene vitauit casu: in quo erat tupis significatio. Et nobis, sicut multis, quibus Hercules p fuit, mōstra purgādo, Aetas, beneficium tpis, vt voluēda dies en attulit vltro. Maximus vltro, nō mī nī, sed ? oim. Ter gemini nece ge. hanc fabulā diximus illo loco, post q̄ laurētia victor, Geryone extincto tyrinthius attigit arua. Spolijsq3 supb° atq3 boues abduxerat, sed spoliū ē qcqd de hostib° tollit: vt adyteq̄s & tela gb° spoliauerat hostē, uē: post q̄ illū vita victor spoliauit achiles.

At furiis Caci mens effera, ne quid inausum.
Aut intentatum sceleris ue, doli ue fuisset.
Quattuor a stabulis præstanti corpore tauros.
Auertit totidem forma superante iuuencas.
Atq; hos, ne qua forent pedibus uestigia rectis
Cauda in speluncā tractos, uersisq; uiarum
Indiciis raptos saxo occultabat opaco.
Quærentem nulla ad speluncam signa ferebāt.
Interea cum iam stabulis saturata moueret
Amphitrioniades armenta, abitumq; pararet.
Discessu mugire boues, atq; omne querellis
Impleri nemus, & colles clamore relinqui.
Reddidit una boum uocem, uastoq; sub antro
Mugiit, & Caci spem custodita fefellit.
Hic uero Alcidæ furiis exarserat atro
Felle dolor. rapit arma manu, nodisq; grauatum
Robur, & aerii cursu petit ardua montis.
Tum primum nostri Cacum uidere timentem.
Turbatumq; oculis, fugit ilicet ocyor euro.
Speluncamq; petit, pedibus timor addidit alas.
Vt sese inclusit, ruptisq; immane cathenis.
Deiecit saxum ferro, quod & arte paterna
Pendebat, fultosq; emuniit obice postes.
Ecce furens animis aderat Tyrinthius, omnemq;
Accessum lustrans, huc ora ferebat, & illuc,
Dentibus infrendens, ter totum feruidus ira
Lustrabat Auentini montem, ter saxea tentat
Limina nequicq̄, ter fessus ualle resedit
Stabat acuta silex, præcisis undiq; saxis,
Speluncæ dorso insurgēs, altissima uisu.
Dirarum nidis domus opportuna uolucrum.
Hanc, ut prona iugo leuum incumbebat ad amnē,
Dexter in aduersum nitens, concussit, & imis
Auulsam soluit radicibus, inde repente
Impulit impulsu quo maximus insonat æther.
Dissultant ripæ, refluitq; exterritus amnis.

ASCEN. ¶ At furijs caci, ꝛc. Prosegt narrationem iceptā, quō.s.cacus abigeus ēt herculis boues furatus. & ab eo īterēptus, occasio nē pbuit sacrificij solēnis herculi liberatori quotānis psolnēdi cui.s.nūc æneas iterrerat. de qua re dicit Dōatus.

Donati expositio. Discessu mu gire boues, nā & bruta quēdā familiaritatis affectū hnt. Red didit vna.b.vo.nā & bruta sue voce affectū exprimūt: vñ & i tertio dixit. Qui volucz liguas sentis. Custodita, nihil pfuit cu stodia, ꝛ astutia, Rapit, ꝛ nō cœpit, nec passibus, sed cursu ma gis iniuriā, q̄ dānū volēs. Timētē, hoc tria signa ondūt. Oculi, q oēs aī motus īdicāt. Cursus celerior soluto, & q in speluncaz, nō in loca apta se cōtulit. Rupit, nā celeritas soluere phibuit. Stabat.a.s.nō solū virtus, sed ēt prudētia herculis ondit. Hæc ille. ¶ Ordo ē. At.i.sed mēs caci effera.i.eminēter fera, aut ex

Ordo. tra rōnis statū elata, furijs.i.p furias auaritiæ: ne qd sceleris: ve doli: ve.i.vel sceleris, vel doli fuisset iausū.i.q nō auderet: aut ītētatū.i.q nō attētaret auertit.i.abegit auertēdo, a stabu lis.s.armētoz herculis, vbi stabāt ī pascuis, q̄tuor tauros pstā ti corpe, ꝛ todē iuuēcas, superāte.i.pstāti forma.i.hntes pstā tē, & excellētē formā, atq3 occultabat saxo opaco.i. in spelūca opaca, saxo obtrusa, hos.s.tauros & iuuēcas raptos.s.a se, & tractos ī spelūcā cauda.i.p caudā, ꝛ īdicijs viaz.i.vestigijs ver sis.i.ꝫ versis, ita vt q̄ īttarāt, exisse videant, ꝛ auersa nō aduer sa putēt, ne q̄.i.nō al q̄ vestigia.i.qbus iuestigari possent indi cia forēt pedib° rectis.i.nali ordie īstrogressis, & ita nulla signa ferebāt q̄rētē.s.herculē ad spelūcā. Interea cuz ampbitryonia/ des.i.āpbitriōis filius putatiuus hercules moueret iā stabulis ī.a statiōe sua armēta saturata.s.opimis pratis, ꝛ pararet abi/ tū.i.pfectionē in aliā regionē boues mugire sup.cœperāt aut mugiebāt discessu.i.pp discessuz, atq3 oē nemus ipleri, sup.cœ pit, aut īplebat q̄relis.i. q̄rulosis mugitib°, & colles reliq.i.re/ singbant, sup. cū clamore. vna boū.s.īclusaz, & reddidit vocē. i.rñdit mugiēdo ad mugitū alioz discedētiū, & p.i.mugyt sub antro vasto, ꝛ ipsa custodita fefellit spē caci.s.custodiētis: ꝛ ob seruātis: ne mugirēt, & sperātis iā eas possidere secure. Vero p sed, dolor exarserat.i. iflāmauerat, h.i.mō cū talia fierēt alci dæ.i.herculi, furijs.i.pp furorē, atro felle.i.amara fellis cōmo tiōe, aut atra bili. rapit arma manu, & p.i.robur grauatū.i.one ratū nodis .i.clauā robustam, nodosaz, & petit cursu ardua.i. sublimitatē, ꝛ verticē mōtis aerij.i.alti, & ī aera ptēsi, nri.s.sub diti ꝛ cohabitatores, vidē tū.i.tūc primū cacū timērē, q2 nollū antea timuerat, & turbatū oculis.i.turbationē ī dicātib°, ipse fugit.i.se pripit, existēs ocyor.i.velocior, euro.i.vēto illo oriē/ tali, ꝛ petit spelūcā.s.suā, & timor addidit pedibus alas, q2 ti/ mētes q̄si auolāt, vt.i.post q̄ ipse īclusit sese.i.seipsuz, & dieci i.de orsuz iecit saxū imane.i.tā magnū, vt terrori eēt, ꝛ h cathe nis, qbus.s.sustērabat, vt circūagi, dū vellet cacus possz, rupij ꝛ. disrupij, qd.s.saxū, pēdebat.s.supra spelūcā, ferro: ꝛ arte pa na.i.Vulcani artificio, & emunyt p emuniuit, postes sultos.i. sustētatos obice.s.ferreo. Ecce.q.d.repēte, tyrinthius.s.hercu les aderat furēs aīs, ꝛ lustrās.i.circūspiciēs, & īdagās, oēz ac/ cessuz.i.aditū, ferebat ora, huc, & illuc, ifrēdēs oētibus: & ipse feruidus ira lustrat ter totū mōtē auētini.i.ab auētino sic dictū q vnus ē ex septē collibus romæ, ꝛ oīsi significaret auētinū esse nomē regis monti datū, diceret auētinum mōtē, appositorie, & tētat.i. attētat frāgere, aut irrumpe ter limina saxea.s3 nequicq̄.i.frustra, & ita ipse fessus resedit.i.rege an sedēdo, ter, sup. in valle. Silex acuta.i.lapis illius gnis asp: stabat.i.eminebāt in altū saxis.s.reliqs, pcisis, vndiq3.i.circūquaq3, īsurgēs dorso spelūcæ.i.eminēs sup dorsuz spelūcæ. in q̄ erat cac°, exñs altis sima visu.i.dū videbat, aut ad vidēdū. appositorie dom° opor tuna nidis volucz diraz.i.rapaciū: & q̄ humāis carnib° vescūt

hercules

SERVI. ¶ At furijs caci mens ef. pro īgēti scelere furijs nomen posuit. Capitale.n. crimē apō maiores fuerat ā sī pœnā q̄drupli. Auer tit, erat pprīū abegit, s3 respexit ad pdā. q auerti dr, vt raptas ad litora vertere pdas, Atq3 hos, quoties masculinū & fœmi ninū iungunt, h disciplina ē: vt ēt si posteri° est fœmininū ma/ sculino rñdeamus. Versisq3 viaz idicijs.i.cōtra nāz iniiciētib° errorē indicijs, ipsa inqt decipiebāt īdicia, q̄ indicare cōsueue rūt. Nā īdiciū ab īdicādo nomē accepit, Querelis ipleri nem° nō vt multi dñt, q2 cōsortes pdiderāt, sed q2 vellebant a pascu is. Ista ē.n.bobus audacia edēdi vñ est in Buc. Ite domū satu

ræ

ri si quis pudor iste inueci. Et colles clamore relin cū clamore, vt Atqꝫ ixioni vento rota ꝓstitit orbis .i. cū vēto, & hoc est me/ lius, nā mali dicūt relinquūtur colles etiā a clamore, hoc ē iā recesserāt a collibus boues vt nec eccho resultaret. s. ad colles iā clamore nō ꝑueniēte: qd' nō ꝓcedit, qr hoc sensu illud excludit Reddidit vna bo. vo. Si eni iā loge fuerāt, vt nulla rōne te cedentiū bouū mugitus colles derelictos ferirer, quēadmodū inclusi bouis clamor est auditꝰ ab Hercule. Mugit, more suo ꝓ mugiuit, vt andgt e truiæ lōge lacus. Atro felle. d. Quo ira

Graue qd & qd grauatū.

herculea dexter. i. stās a dextris, nitēs. innitēs i aduersum. i. ex aduersa ꝑte i aduersam, ꝓcussit hāc. s. silicē. vt. i. sīnt q̄ ipsa ꝑna iugo. i. in iugo mōtis, incūbebat ad amnē. s. tybrim, teuu. i. a summis fluētes, & soluit. i. dissoluit. sup. ea radicibus imis idest radicitus a fundo, vsqꝫ quo impulsus æther maximus, idest summitus, q in ꝯtinuū occupat ambitū insonat. i. multum sonat, ripæ dissultat. s. ex repercussione aeris. & amnis exterritꝰ i. quasi exterritꝰ: refluit. i. recurrit, sed ipeditꝰ saxo, q̄ ciderat.

a

irascimur ꝫ physicos, vt splene ridemus. Persius. Sꝫ sum petulāti splene cachino Rapit ar. m. sagittas, & nō vacat qꝫ, nam si armor epexegesis ē Nodis grauatū robur. vacatqꝫ: Grauatū aūt ꝑ graue ponit, nā graue est ꝑ uaꝫ pōderosuꝫ, grauatu qd' onerat extrinsecus. Turbatūqꝫ oculis. Ea pre turbatū: q̄ ꝑdurix est inertia, alii oculi legūt, & accipiūt a superioribus, videre turbatus oculi. Arte ꝑ pseuerat in fabula Emungi, sicut mugyr. Obice po. hāc obicē dicimus. vt Ecce maris magna clausit nos obice potus. Dubitāt eni multi, vtrū masculinū sit, an fœmininū. Tyrinthius, a tyrinthia, in qua nutritus est ciuitate, vt supra diximꝰ. Auētini montē, vt fontē timaui, buthroti vrbē .i. auētinū mōtē Ter fessus valle rese. Egea ꝓsily. Salu. fessus in pāpbilia se recepat nā corpe fatigatū dicimus, alio vero fessum, q̄uis hæc sæpe cōfundat authoritas. Stabat acuta si. peue oēs hunc silice dixerunt, nā. & Varro & Lucr. alia dicunt, tātū mī est Ver. authoritas, vt ꝑsuadeat nobis etiā hāc silicē dici. Diraꝫ volucrū, ino diratū, non mali ois dicit, vt sunt bubones, sed quæ humanis cadaueribus vescebantur, dixit enim Foribusqꝫ affixa superbis, Ora viru tristi pendebant pallida tabo. Concussit, soluit, impulit, satis signatis vsus est verbis. Refluitqꝫ exterritus amnis. reꝫ naturæ vertit in fabulam. Cum ruina rupis in se currere nō possit: & recurrere in se faciat necesse sit impetum fluminis.

At specus, & Caci detecta apparuit ingens
Regia, & umbrosæ penitus patuere cauernæ.
Non secus, ac si qua penitus ui terra dehiscēs
Infernas reseret sedes, & regna recludat
Pallida Dis inuisa: superqꝫ immane baratrū
Cernat̃. trepidēt immisso lumine manes.
Ergo insperata dep̄nsum in luce repēte.
Inclusumqꝫ cauo saxo, atqꝫ insueta rudentem.
Desup Alcides telis ꝑmit, omniaqꝫ arma
Aduocat, & ramis, uastisqꝫ molaribus instat
Ille aūt (neqꝫ enim fuga iā sup ulla pricli est)
Faucibus ingentem fumū (mirabile dictu)
Euomit, inuoluitqꝫ domū caligine cæca.
Prospectū eripiēs oculis, glomeratqꝫ sub antro
Fumiferā noctem: cōmixtis igne tenebris.
Non tulit Alcides animis, seqꝫ ipse ꝑ ignem
Præcipiti iecit saltu, qua plurimus undam
Fumus agit, nebulaqꝫ ingēs specus æstuat atra.
Hic cacū in tenebris incēdia uana uomentem
Corripit, in nodū complexus. & angit inhærēs
Elisos oculos & siccū sanguine guttur,
Pandit̃ extemplo foribus domus atra reuulsis
Abstractæqꝫ boues, abiuratæqꝫ rapinæ
Cœlo ostendunt̃, pedibusqꝫ informe cadauer
Protrahit̃, nequeūt expleri corda tuendo
Terribiles oculos, uultū, uillosaqꝫ setis
Pectora semiferi, atqꝫ extinctos faucibus ignes
Ex illo celebratus honos, lætiqꝫ minores
Seruauere diē primusqꝫ Poticius author.
Et domus Herculei custos Pinaria sacri
Hanc aram luco statuit, quæ maxima semp
Dicet̃ nobis: & erit quæ maxima semp
Quare agite o iuuenes tantarū in munere laudū
Cingite fronde comas, & pocula porgite dextris
Communémque uocate deum, & date uina uolentes

Dixerat

SERVI. ¶ Ingens regia, regia sicut Cacus putabat, sic est illud dictū Illa se iactet in aula, Aeolus penultima pa. admissus lumē ē vsqꝫ ad secreta speluncæ. Cauernas oūt speluncæ ꝑ tapinosim dixit. Si qua ui. Terræ hiatus nō nisi ex terræ motu fit, q qm̄, aut motu aq̄ de inferioribus nascit̃, aut crebris tonitribus, aut de cōcauis terris erūpēntibus vētis. Ideo ait. Si q̄ vi. Quod aūt dicit infer. re. sedes. Notādū etiā de impossibilibus posse fieri cōparationes, dys inuisa supis. s. Trepidētqꝫ immis̃, lu. ma. Luca. Et subito feriere die. Insueta rudētē, clamātē: & abusiue dictū est: sicut supra de leonibus. Et sera sub nocte rudētū: nā rudere ꝓprie asinorū est. Persi. Findor vt arcadiæ pecuaria rudere credas. Telis ꝑmit. & oē, qd' iaci pōt. telū vocat̃, dictū ἀπὸ τοῦ τηλόθεν. Oiaqꝫ arma aduocat, addidit. Molaribꝰ aspernis

Rudere quid sit.

ASCEN. Donati expositio

¶ Ad specus & caci &c. idē facit, vn̄ Donatus sic dicit. ¶ At specus in hoc loco speluca significat lōgitudinē, & interiores recessus, Regia, latitudinē cauernæ, coarctatas āgustias: fuit speluca, sed ꝓ qualitate ꝑsonæ dicta est, regia. Cauernas aūt dixit patuisse .i. nō solū latas ptes, sed augustas. Regia, qr ibi tyrānidē agitaret: Cōem, vt ꝑ cōiunctionē fœderis se troianis coniūxtū ondat, vel qr troianis, & arcadibus idē erat genus hāc ille. Ordo aūt ē. At. i. sed specus. i. speluca, & ingens regia ꝑm opi. caci. qr illic tyrānide exercebat detecta. i. discoopta, & nudata auulso silice, apparuit. i. late patuit, & cauernæ vmbrosæ. s. prius, aut ēt tūc, cū sol e latere esset, patuere penitus nō secus. i. nō aliter, ac. i. q̄ si terra dehiscēs. i. hiatū faciēs, & apriens se penitus. i. oino imis, q̄. i. aliq̄. i. violētia, aut virtute reseret. i. pandat, & apiat sedes infernas, & recludat. i. apiat (re eni cū verbo ad clausurā, seu tecturā ꝑtinēte ꝑriū notat vt reseso retego, reuclo, retexo, & sic de cōsimilibus) regna pallida inuisa dys. s. supis, qꝫ ꝓ & si baratrum imane. i. vorago inferni immanis, cernatur sup, i. desup, & manes trepidant lumine immisso, qr eis insolitum est, & cruciatū affert, vt in gnto. Et me sæuus equis oriens afflauit anhelis. Ergo. s. qr saxum deiecerat, alcides. i. herculea ꝑmit. i. vrget, de sup telis. i. armis: q̄ de lōge iaci pn̄t, sup cacū depr̄ēsum. i. deprehensum, in luce insperata, i. quā nō timuerat (nam sperare vsurpatur ꝓ timere: Iuue. quartana sperantibus ægris. i. timētibus & illud Vergily. At sperate deos, &c.) in speluncā igressurā, repēte. i. ex improuiso, & inclusum saxo cauo. i. speluca saxea ex cauata, sorte sicut de antro chironis dicit statius, qr ꝑs exhausta manu, ꝑtē sua ruperat ætas, atqꝫ rudentē insueta. i. insueto more, & ipse alcides, aduocat. i. in auxiliū vocat arma, qd' de more fit acriter pugnātibus: ēt si soli sint, & instat acritia. s. de tractis arboribus, & molaribus. i. lapidibus iā magnis, vt ex eis molares fieri possent, vn̄ addit vastis. i. valde amplis. Aūt, ꝓ sed ille. s. cacus, neqꝫ enim. i. nā non vlla fuga. i. euitatio pcli, ꝑiculi, nō superest. i. nō reliq̄ ē, h̄ ē, qr effugere nō poterat, euomit faucibus igente fumū (mirabile dictu i. q̄ res est mirabilis dictu) & inuoluit domū. i. speluncā suā. caligine cæca. i. ꝓhibente visū eripiēs oculis ꝓspectū. i. inspectionē, q̄ porro, seu ꝓcul fiat, & glomerat. i. circūagit sub antro noctē. i. nubē obscurā: fumiferā i. afferētē fumū: & hoc tenebris cōmixtis igne, Alcides non tulit. i. passus nō est aie. i. ꝓpter magnanimitatē suā, & iecit se ꝑcipiti saltu ꝑ ignē, ea sup. parte q̄ fumus plurimus agit vndā i. plurimū vapore inundantis, & specus ingēs æstuat. i. efferuet, atra nebula i. fumo & corripit hic. i. in hoc loco, in tenebris. s. vomentem incendia vana. i. in vanū, qr nihil ꝓfutura. corripit iquā cōplexꝰ: sup. eū i nodū. i. ꝑ mediū i motē nodi, & cingit. i. stringit guttur. s. caci siccū sanguie. i. sine sāguie, qr flāmas reuomebat, ihærens. i. firmus in eo manēs: & elidēs oculos, aut si ē, elisos sic. i. & inhærens angit guttur, & oculos elisos. i. elidēdo eos, domus atra pāditur. i. apit extēplo. i. illico, foribus. i. valuis reuulsis. s. a cardine suo, & boues abstractæ & rapinæ abiuratæ. i. cōtra ius detētæ, l. nō piurio, qr cū vi oia auferret, nō opus erat piurio, ondūtur cœlo. i. veniūt in lucē, & reuclātur, & cadauer informe ꝓtrahit̃ pedibus, quasi iure talionis, vt q aduersas attraxerat boues, aduersus extrahat̃ corda. s. astātiū, postq̄ reseruerūt sem, nequeūt expleri tuēdo. i. ispictēdo terribiles oculos multū, supple, terribilē: & pectora villosa setis. i. ꝓ villis habētia setas. i. durissimos pilos more suū, semiferi. s. caci, quē prius semi hoīeꝫ dixit, atqꝫ ignes extinctos faucibus. i. intra fauces eius honos. i. honorificū, celebratus, sup est ex illo. s. tpe. i. post illud tp̄s, & minores. i. iuniores, læti seruauere i. obseruauerūt, diem. s. illū & potius vir ille sup. erat primus author, & domus pinaria: custos. id/

Ordo.

Ius talionis quod

est obseruatrix, sacri herculei: (Seruius historiam late reci/tat, & linius in primo ab vrbe cōdita: Sane quod dicit mino/res, nō de posteris intelliget, s; de minoribus, cū seniores Po/titius, & Pinarius pmi essent, neq; deni ē ex psona poetæ, cū oīa sint verba Euādri, verūtamē si de posteris dein velis, di/cas euādrū vatis filiū ēt spiritū vaticinij hre potuisse, vñ dicet & erit, q̄ maxia semp, ex dono pphetico) domus ergo pina/ria statuit hāc arā luco.i. in luco hoc. q̄ ara dicet semp nobis maxia, & q̄ erit semp maxia. Quare.i. quāobrē cū ita sint sus/cepta sint hæc sacrificia, o iuuenes.s. troiani, cigite comas, sup. vestras fronde.s. populea, in munere.i. in officio tātar laudū & porgire i porrigite, & prebete inuicē pocula.i. vasa potoria dextris.s. vestris, & vocate.i. inuocate deum communē.s. hercu/lē, qui & mars est, aut nobis communiter colēdum, & date vo/lentes vina.i. libate illi voluntarie sacrificium vini, & diuinita/tem. Sunt numina aliqua tm̄ cœlestia aliqua tm̄ terrestria, ali/qua media, quos deos Apuleius mediocres vocat. Alij cōmu/nem deū ideo dictum volunt, quia secundum pontificalē ritū. idem est Hercules, qui & Mars nam stellam vnam habere di/cuntur, & nouimus Martem communem dici, Cic. Marteq; deum cōmunem. Vergilius ipse & dijs cōibus. Ideq; paulo post Dat salios Herculi, quos martis esse, dubium non est.

rimis factis nō vñ moleæ fiunt, & sm Home. dixit. Per ignē, p eārē, vñ ille spabat auxiliū. Incēdia vana, q̄ñ ad hercule pti/net. Angui hæc. Elisos oculos, & siccū sanguine guttur. Ai git guttur bñ dicimus: nā angui oculos nō pcedit. Ergo angui ad vnā rē ptinet, vt Disce puer virtutē ex me verūq; labore. For/tunā ex alijs. Nā fortuna nō vr, vñ multi eldem legūt, & inte/ger sensus est, nā elisos σολοικοφανὲς facit.i. figurā, q̄ ma/sculinū & neutrū, vel accusatiuū cū nōīatiuo iūgit, vt sit ita an/gui guttur, & elisos oculos facit. Siccū sanguine p hoc iā exani/me cadauer ondit. Abiurat æq; rapinæ. Abiurare est rē credi/tā negare piurio. Plau. in curcu. Qui abiurat, si qd creditū est. sed hoc isti loco nō congruit: vñ mō abiuratas rapinas, ꝓ ius detētas itelligamus. Informe cadauer, magnū, & cadauer ē corpus nōdū sepultū, qd caret honore sepulturæ. Nequeūt expleri corda tuendo, nō poterāt hoīes vidēdo cadauer sua corda sanare. Lætiq; minores & noue, & satis licēter dixit, mi/nores cū ab ipso euandro Herculē ostet esse susceptū, & mino/res nō dicamus, nisi quotiens graduū deficit nomen. vt pater, filius, nepos, pnepos, abnepos, atnepos, trinepos. vbi isti tres gradus defecerit, merito iā dicimus minores: sic etiā maiores dicim⁹ post, pris, aui, paui, abaui, atauiq; vocabulū. pmisit q; potiti⁹ auctor. Et domus herculei custos pinaria sacri apd maiores raro aduenæ suscipiebant: nisi haberent ius hospitij, incertū

Abiurare quid.

enī erat quo aio veniret, vñ etiā Hercules primo ab Euādro nō est susceptus. postea vero cum se, & iouis filium esse dixisset, & morte Caci virtutē suā pbasset, ē susceptus, & p numine est habitus. Deniq; ei ara maxima est cōstituta, qd' ēHerculi delphi/cus Apollo i italia fore pdixerat. Cum ergo de suo armento ad sua sacrificia boues dedisset, inuēti sunt duo senes pinarius, & Potitius, qbus quāliter se coli vellet, ondit. s. vt mane, & vespere ei sacrificaret. Perfecto itaq; matutino sacrificio cū circa solis oc/casū eēnt sacra repetēda. Potitius prior aduenit. Pinarius postea extis iā redditis, vñ iratus Hercules statuit, vt pinariorū fa/milia tm̄ ministra eēt epulātibus potitijs, & cōplētibus sacra. Vñ ēt Pinarij dci sunt. ἀπὸ τῆς πείνης.i. a fame, nā senē illum Pi/nariū ꝯstat alio noīe esse nūcupatū, hinc ē qd' paulopost potitij tm̄ fecit ꝯmemoratiōnē. vt pmusq; potitius ibat, qd aūt dicit Do/mus, Herculei custos Pinaria sacri, nō ē cōtrariū. Nā custos ē ministra, vt in vndecimo. At triuiæ custos iādudū in mōtib⁹ opis. Alta sedet summis.i. ministra. Luco. tēplū enim nōdū habuerat Hercules, sed arā tātūmodo, vt dicimus supra. Maxima, igēs enim est ara Herculis, sicut videmus, hodieq;: Porgite dextras, pbete inuicem pocula: & est homeri. Communēq; vocate deū Aut q; argiuus est hercules, & supra dixit æneas tā græcos q̄ troianos de vno sanguine fonte descēdere, aut communē deū dixit vtriusq; naturæ medium, idest inter diuinitatem: & mortalitatem,

Pinarij vñ dicti.

ASCEN. Donati expositio Ordo.

¶ Dixerat herculea, &c. Recitat, quo ritu, & quo carmīe her/culea sacra istaurata sunt, de q̄ re hoc solū ē donati. scd̄a.i. pro/spera. ¶ Ordo igit ē. Dixerat. s. euāder, cū.i. q̄ñ, ppl's.i. arbor illa bicolor.i. duor color. s. subalbi itrīsecus, & subnigri extri/secus, h̄ ē corona populea, velauit.i. cooperuit in morē veli: co/mas. s. eius, & cæteror: vmbra herculea.i. q̄ hercules refocilla/tus erat, h̄ ē populea, & pepēdit innexa folijs.i. hñs folia inexa seu frōdes innexas, hoc ē iplicatas, & insertas, & scyphus.i. po/culū magnū sacer.i. herculi sacrū ipleuit dexterā. s. euādri liba/turi vina. Oēs. s. arcades. & troiā, q̄ sacris ītererāt, libāt ocy⁹ i. celeriter in mēsam.i. ſ; ordinē mēsæ cui astabāt, aut fundūt in mēsā libātes: & pcātur.i. inuocāt diuos, Vesp.i. stella vesp/tina, q̄ & hesperus, & vesperus, & vespugo dr, fit iterea pro/pior.i. vicinior. & hoc olympo deuexo.i. cœlo in nocte inclina/to, aut vt sit datiui casus, fit ppior.i. appropinq̄t olympo deue/xo.i. deorsum vexo. hoc est cœpit occidere: & occasui ip appa/rere, nā vesper vr in occasu. lucifer i ortu & sacerdotes ibant iā. s. more solēni, & potitius pm⁹. s. sacerdotū, cīcti pellib⁹ i mo/rē. s. sacerdotū sacrificātiū, & gerebant flāmas, & instaurāt, i. īnouāt: & in statū priorē reponūt epulas. s. solēnes, & ferunt. i. afferunt, dona grata mensæ secūdæ, q̄ pomorū erat, aut q; in sacrificijs illis binis mēsis carmū vtebant, altera añ hym/nos: altera post hymnos, aut potissimū, q; pp aduētū troiano/rū duplicabāt sacrificia: vñ dixit, instaurāt, &c. nihil n. de po/mis meminit. vñ subdit, & cumulāt.i. augumētāt aras. hoc est reddunt exta. lācibus oneratis.i. oppletis pōdere. & onere ma/gno, tū.i. deinde salij (q pprie sacerdotes martis sūt postea romæ a numa instituti).i. sacerdotes more saliorū, cū hym/nis saltātiū, adsunt ad cātus, & circū altaria incēsa, euincti tē/pora.i. hñtes tpa euicta, ramis populeis.i. ppli arboris hercu/li sacræ, vñ Bucco. populus alcidæ gratissima, &c. hic.i. alter erat chorus.i. cœtus canētiū, & trepidātiū iuuenū, ille.i. reli/qu⁹, erat sup. chor⁹ senū, q ferūt.i. efferūt & extollūt carmīe.i. hymno rythmico laudes herculeas.i. herculanas aut ipsi⁹ her/culis, & facta, sup. herculana.i. egregia facinora eius, ve; vt. i. q̄liter ipse pmens i ꝯprimēs manu eliserit.i. strāgulauerit p/ma mōstra nouercæ, sc; iunonis: q; p.i. angues geminos. id/est duos, & pares (id enī factū herculis, qd adhuc i cunis ia/cēs gessit, pncipiū labor ei⁹ fuit) & vt i q̄liter. s. hercules, aut alcides disiecerit, aut deiecerit, bello.i. expugnatione: vrbes egregias. s. troiā sub laomedōte, vñ in scdo, satis vna, supq; vidimus excidia: & captæ supauimus vrbi, & œchaliā. s. vr/bē eurithi regis, & vt i. q̄liter ipse ptulerit.i. ppessus sit mille.i. valde multos, duros labores. s. alios sub euristeo rege, q eū iussu iunonis ad talia i pulit, & misit fatis.i. volūtate iunonis iniquæ, canentes sup. in hanc formā. tu o hercules inuicte, tu mactas.i. occidis manu, nubigenas.i. Cētauros ab ixiōe e nu/be genitos,

Dixerat, Herculea bicolor cum populus umbra
Velauitq; comas, foliisq; innexa pependit.
Et sacer impleuit dextram scyphus, ocyus omnes.
In mensam læti libant, diuosq; precantur.
Deuexo interea propior fit uesper olympo.
Iamq; sacerdotes, primusq; Potitius ibant
Pellibus in morem cincti, flammasq; ferebant.
Instaurant epulas, & mensæ grata secundæ.
Dona ferunt, cumulantq; oneratis lancibus aras.
Tum Salii ad cantus incensa altaria circum
Populeis adsunt euincti tempora ramis.
Hic iuuenum chorus, ille senum, qui carmine laudes
Herculeas, & facta ferunt, ut prima nouercæ
Monstra manu, geminosq; premens eliserit angues.
Vt bello egregias idem disiecerit urbes.
Troiamq;, Oechaliamq;, ut duros mille labores.
Rege sub Eurystheo, fatis Iunonis iniquæ.
Pertulerit, tu nubigenas inuicte bimembres.
Hylæumq;, Pholumq; manu, tu Cressia mactas
Prodigia, & uastum Nemeæ sub rupe leonem.
Te Stygii tremuere lacus, te ianitor Orci,
Ossa super recubans antro semesa cruento.
Nec te ullæ facies, non terruit ipse Typhœus,
Arduus, arma tenens, non te rationis egentem
Lernæus turba capitum circumsteor anguis.
Salue uera Iouis proles, decus addite diuis.
Et nos, & tua dexter adi pede sacra secundo.

Poeta.

¶ Herculea, ppl's Herculi cōsecrata, q eū ad īferos descēdēs fatigaret labore, dr de hac arbore, corona fcā. caput velasse, vñ folior ps tpibus cohærēs, & capiti, albuit sudore. ps vero ex/terior pp īferor colorē, nigra pmāsit, & honeste pepēdit, ppl's i. corona de ppl'o. Et sacer ipleuit. d. s. legit i libris antiqs, Her/culē ad italiā ingēs ligneū poculū attulisse, quo vtebant in sa/cris, qd' ne carie cōsumeret, pice oblitū cōseruabat, cuius ma/gnitudinē significat dicēdo, impleuit dextrā scyphus. Deuexo olympo: inclinato in noctē cœlo. Pellib⁹ i morē cincti, ei⁹ in morem

SERVI. Populus cui dicata sit.

Herculis fabula.

more herculis, aut certe sacerdotũ Et mēsæ grata ferũ. q2 vt diximus, vna pono opalter a fuit carnis apud romanos. Cumulãq3 onerãtis lacibus aras.i.reddũt exta. Salij, q trepudiãtes aras circũibãt laltẽtes. Laudes Herculeas, & fcã, senes tñ voce laudes herculis excepebãt, iuuenes, & gestu corpis ei⁹ fcã mollis avũt. vt a mõ. Bũ pria, nã & õia alia iunonis sidijs ptulit. Fabulãt ẽt hꝫ, Hercules natus ẽ cũ iphiclo amphitrionis filio, & cũ iuno duos serpẽtes misisset Herculi, iphiclus de cunis terrore lapsus suo vagitu excitanit parẽtes, q cũ insurrexissent: viderũt Herculẽ angẽtẽ manibus angues immissos ei nouercalibus odijs. Eliserit, pfocauerit. Troiaq3 vt supra diximus, troia herculeis euertit pp negatos sibi a Laomedõte eq̃s diuino semine pcreatos, & hesiõe nuptias, quã a cœto liberauerat. Sane Critici frustra culpãt Ver. q pñsentib⁹ troianis troiæ itroduxerit excidiũ, nõ respiciẽtes, q hoc fecit rõ hymnoꝝ, qbus aliqd subtrahẽ sacrilegiũ ẽ. Oechaliã, curith⁹ rex œthaliæ iolẽ filiã denegauit Herculi añ pmissã, iõ q cũ fuerat filij dehortatus dicẽ, ab hercule & megerã vxorẽ, & cũ ea filios interẽptos: q̃s sẽn furẽ at iunõis istinctu, vñ iratus Hercules pp nuptias sibi denegatas, euersa ciuitate, iteremit Eurythũ, & iole subtulit. Nubigenas de ixiõe, & nube pcreatos cẽtauros vt diximus supra Hylæumq3, pholũq3, hylæum Theseus interemit, pholus vero Herculẽ susceptũ hospitio eo tpe quo ad expugnãdos cẽtauros pfectus ẽ, Luca Hospes, & alcide magni phole. vñ apparet p poeticã licẽtiã noia esse p noibus posita. Cressia mactas pdigia, bos ad leonẽ: quẽ iteremit, refert tñ nam et etẽsẽ taurꝫ nõ iteremit, sꝫ icolume ad eurystheũ pduxit. vno tñ verbo virũq3 sæpe cõcludit. vt Disce puer virtutem ex me verũq3 laborẽ, Fortunã ex alijs. Nemeæ sub rupe, nemea sylua ẽ vicina thebis, i qua hercules iteremit leonẽ. Nemeæ aũt anapestus ẽ, nã & ne & me breues sunt. stygij tre. la. inferni, q̃

Oechaliæ destructio

Nemea vbi locoꝝ.

be genitos, bimẽbres.i.duplicũ mẽbroꝝ. q2 vmbilico tenus eqna hẽbãt mẽbra, & supna hũana, qd' licũ pnatũ. q̃s tñ ingl, hylæũ & pholũ: gigãtes illos. in iprobãt ioꝝ pdigia. i. monstra, cressia. i. cretẽsia, vez tantũ indomitũ, & ñ mactas leonẽ vastũ. i. valde amplũ, sub rupe nemeæ.s. syluæ in peloponnesi, facies. i. spẽs, & figuræ mõstroꝝ, sup. terruerũt te. ipe typhœ⁹. so, vt beroaldus docebit. Lacus stygij tremuere. i. timuerũt te, cũ tremore, cu. s. ad inferos descẽderes pp̃ri hoc liberatur⁹, vñ Cerberũ abtraxit, vñ addit, ianitor. i. custos ianuæ orci. ianuæ pspecti talis formæ a lõge videntũ⁹ cesebant. nubigenas. s. gigas a ioue fulmĩe pstratus nõ terruit, p nõ terruissel te, et si i bello gigãteo affuisses, aut quẽ etiã affuisse celent putãtes eũdẽ cẽ marte, & hercule, mars aũt i bello gigãteo fuit, sꝫ quõ alcmenæ filius dr mars, dicemus q̃ poetice dictũ, aut eũdem ferũ oĩa vagatus. s. cerberus, recubãs sup ossa, q2 ea ĩnes octo rauerat, vñ & carniuoraxor, semesa. i. semiabsũpta, sup antro cruẽto. i. cruore, & sanie aspso: sup. tremuit te. Nec vllæ sit) circũstent turba, i multitudine capitũ, nõ egeterõnis. i. nõ exanimatũ, nec pfusum aio: sed pũdẽtissimũ, & circũspectissimũ. Igit, o sup. hercules addite õrũs decus. i. ornamẽtũ, salue existens vera soboles iouis, & adi. i. aggredere t auxiliũ ve thercule ptius fuisse, no. c. labores herculis oẽs vñ concludere pñt, nec plꝫ, ñ dicat typhœus visus sub inarime monte aut, vt Ouidius vult, sub ætna, q2 illæ relegatus iacet: hõ aũt dr ai du⁹ enẽs arma. Anguis lernæus. i. hydra (quã i lerna palude exurſiẽdo pede scdo. i. pspero, nos & tua sacra: Beroaldus de nemæa dicit i seruiũ sic Nemæa sylua ẽ i peloponeso iter cleonas & philiũ ẽ, i q argiui sacra celebrare cõsueuerũt, q̃ nemæa cognominãtur, vt authores sunt Strabo, &c. Diodorus, Thebæ vero sunt i boetia maxio interuallo a nemæa sylua distinctæ

Centauri q fuerint

Beroaldi expositio.

tpe descẽdit ad rapiẽdũ cerbeꝝ. Ossa sup. recu. aut ad terrorẽ dctũ ẽ, aut certe illud ẽ, qd' ẽt supra diximus, cerbeꝝ ẽe terrã, q̃ corpora sepulta cõsumit, nã inde cerberus dictus ẽ quasi κρεοβορος. Alij pueriliter volunt a cerbero amphiarai ossa cõsumi, q hiatu terræ fm statiũ viuus descẽdit ad inferos, semesa eius. semesũ nõ dicimus nec ensũ, nã esus facit comesũ, ac comestũ. nec te vllæ facies. i. spẽs more suo, ipe typhœus, & hõ poetice, nã ñ iteremit cẽtauros: quẽadmodũ et gigãtũ interfuit phlo, q aũt numeros annos fuisse dicit. nõ te ra. egen. liptotes figura, nã minus dixit. & plus intelligimus, hoc eñ dicit prudẽtissimũ nõ te circũuenit, & est talis figura, qualis muneris nec sperno. Lernæus. tur. capi. circũste. an. i. hydra Salue vero iu. pro. de. ad. per. nullus enim humano sanguine peccatus tãta pficeret. Dexter adi. i. ppitius. pede sacra secundo. i. prospero omine.

Poeta.

Talia carminibus celebrant, super omnia Caci
Speluncam adiiciunt, spirantemq; ignibus ipsum.
Consonat omne nemus strepitu, collesq; resultant.
Exin se cuncti diuinis rebus ad urbem
Perfectis referunt, ibat rex obsitus æuo,
Et comitem Aeneam iuxta, natumq; tenebat
Ingrediens, uarioq; uiam sermone leuabat.
Miratur, facilesq; oculos fert omnia circum
Aeneas, capiturq; locis, & singula lætus
Exquirit, auditq; uirum monumenta priorum.
Tum rex Euander Romanæ, conditor arcis.
Hæc nemora indigenæ Fauni, Nymphæq; tenebat.
Gensq; uirum truncis, & duro robore nata.
Quis neq; mos, neq; cultus erat, nec iungere tauros,
Aut componere opes norant aut parcere parto.
Sed rami, atq; asper uictu uenatus alebat.
Primus ab æthereo uenit Saturnus olympo
Arma iouis fugiens, & regnis exul ademptis.
Is genus indocile, ac dispersum montibus altis.
Composuit, legesq; dedit. Latiumq; uocari
Maluit, his quoniam latuisset tutus in oris.
Aureaq; (ut perhibent) illo sub rege fuere.
Secula. sic placida populos in pace regebat,
Deterior donec paulatim, ac decolor ætas.
Et belli rabies, & amor successit habendi.
Tum manus Ausoniæ, & gentes uenere Sicanæ
Sæpius, & nomen posuit Saturnia tellus.
Tum reges, asperq; immani corpore Tybris.
A quo post Itali fluuium cognomine tybrim
Diximus, amisit uerum uetus Albula nomen.
Me pulsum patria, pelagiq; extrema sequentem
Fortuna omnipotens, & ineluctabile fatum

His

ASCEN.

¶ Talia carminibus celebrãt. Recitat quõ pacto sacrificio, & re diuina euãder ænea e luco i regiã suã pduxit, q iter eũdũ singula loca disgrit, eosq3 tedit euãdri interrogati i fñio, vt locus, vbi roma postmodũ cõdita ẽ, dijs sp grat⁹ acceptusq3 fuisse demõstret. Recitat pterea euãder aductus fui i italiã cãs. de qbus hõ solũ memorati dignũ ex Donato dicũe decerptũ. me pulsũ, nõ sua culpa patria caruisse. sꝫ fatoꝝ demõstrat, q vi ipe dicit, sunt insupabilia. mr. nã & mr, & dea q̃ p pietatis meritũ mouere filiũ nõ posset Hæc ille. ¶ Ordo aũt ẽ. Sacerdotes & iuuenes, cæterisq3: q in sacris intererãt, celebrãt. i. celebria faciunt, carminibus talia. s. facinora herculis, & adijciunt sup oia. i. post oia, aut pcipue, spelũcam caci. scꝫ ab hercule expugnatã, & ipm. s. cacũ spirãtẽ. i. emittẽtẽ anhelitũ, sup. cũ ignib⁹ i. sꝫ ignes: oẽ nemus cõsonat. s. canentibus p sonũ echus, & colles resultãt strepitu. s. saltãtiũ: & psallentiũ. Exin. i. ex eo loco, & tpe oẽs referũt se ad vrbeꝫ rebus diuinis pfectis. i. postq̃ res diuinæ essent perfectæ, Rex. i. euãder. obsitus æuo. i. annis ibat. s. in vrbeꝫ, & ingrediens tenebat ænea comitẽ. i. comitãteꝫ, enatũ. i. filiũ suũ pallanta iuxta. s. incedenteꝫ. & leuabat viaꝫ. i. onus itineris, & molestiã viæ, sermone vario. i. de varijs rebus, vñ in Mimis publij. Comes facũdus i via pro vehiculo est. Aeneas miraᵗ. s. oia, & fert oculos faciles. i. mobiles, & agiles, ac vagantes faciliᵗ circuꝫ oia. s. q̃ occurrebãt, & capitur. i. delectaᵗ, & afficiᵗ locis. i. amœnitate locoꝝ, & ipse lætus. i. voluptate affectus, exquirit singula. i. singulas res: & audit. s. ab euãdro: abs quo disqsiuerat. monumẽta. i. vestigia, & iudicia relicta ad memoriã veteꝝ virorũ, p viroꝝ priscoꝝ. Tuꝫ. i. tunc euander rex cõditor. i. primus ædificator arcis romanæ i. palatij, quod arcis loco hr pp reꝝ pncipatũ, quãuis tũc pallanteũ vocareᵗ, ingt sup. Indigenæ. i. inde geniti, & q aliunde nõ aduenerãt, vt fauni, & nymphæ, tenebant hæc nemora. s. duꝫ ipe illuc aduenireᵗ: & gens. i. genus, aut gñatio viruꝫ p viroꝝ, nata robore duro, aut in robore. i. in trunco arboris vetustate exeso, & id fm historias aut de robore, & id fm fabulas aut vulgi opinionem, quã sæpe poetæ sequunᵗ, vt admirationeꝫ faciant, q nõ sic esse credant, Quis. i. qbus viris, aut gentibus, neq3 erat mos. i. consuetudo conuiuendi ab antiquo istituta. neq3 cultus. s. sui, atq3 agroꝝ erat, nec norant iungere tauros. s. adiugũ, vt arent, aut currum trudãtaut cõponere. i. cõgerere, & accumulare opes. i. diuitias, aut parcere pto. i. acqsito: hoc est in diẽ viuebant, nõ cogitantes de crastino, sꝫ rami sup. alebant eos. i. baccæ, & acini syluestres. vt venatus asp. i. difficilis exercitationis. alebat eos sup. victus. Saturnus venit. primus. s. in italiam. ab olympo æthereo. i. de cœlis, cum

Donati expositio Ordo.

citus

eius originē nesciāt, aut ab olympo monte cretæ æthereo .i. qui est sublimi, fugiēs arma iouis .s. filij sui, & exul adēptis .i. ablatis a filio regnis .s. q̄ possederat. Is .s. saturnus, cōposuit .i. cōgregauit genus .s. hoīm̄. indocile .i. indoctū, aut difficulter docile ac dispersū3 altis montibus (Videmus q̄ manifestarius fuerit illorū error, Nā si saturnus primus deorū fuerat, imo primus hominū, mirādū quos populos i italia inuenerat, quos vel in Creta dereliq̄rat, s3 philosophi nō minus errātes putauerunt e limo sole calefacto q̄si p putrefactionē, vt nōnulla aīalia pcreātur, pcreatos primos hoīes) & saturnus dedit leges .s. ijs populis: quos illic offenderat, & maluit vocari latiū .s. q̄ suo, aut proprio nomine, qđ illi erat, q̄m ipse latuisset in his oris .i. regiōibus tutus .s. a filio, & secula aurea fuerunt (vt phibēt .i. vt plerique oēs attestātur) sub illo rege .s. saturno, regebat .n. sic populos in pace placida vt .s. aurea cēserent secula, donec etas deterior .i. minus bona, & decolor .i. degenerās a colore auri paulat .i. pparū, hoc ē successiue, & .i. sīl' rabies belli, & amor habēdi .s. diuitias, & opes, ac regna successit .s. in locum placidæ pacis, & psimoniæ: ac aspi victus. Tū .i. deīde .manus ausoniæ .i. ab ausone vlyssis filio denoīata, & gētes, sicanæ .i. siculæ venere .i. venerūt, sup. in italiā, & tellus saturnia .i. a Saturno primū recta & denoīata posuit .i. deposuit, nomē .s. vetus, accipiēdo .s. nouū. vñ itali œnotri ausonij: latini: hespi, arūci sabini, tyrrheni, etbrusci, tusci, & alijs multis noībus p diuersis tpibus, & locis appellati sunt Tū .i. deinde, sup. venere reges & tybris, sup. pcipue: vt seqt more suo principē a cæteris, asp .i. acerrima, ni .i. valde magno corpe, a quo nos itali, diximus post .i. postea, fluuiū cognomie .i. cognomīatū, nā tyberis aut tybris dr albula vetus .s. nomē: aut albula vetus .i. fluuius antiq̄ssimus, qui nūc tyberis dr, & tūc ab albedine aq̄rū, albula dicebat, amisit verū nomē .i. nomē ei ex re cōueniēs. Fortuna oīpotens .s. secūdū epicureos de qbus Iuue. Sūt q̄ i fortunæ iā casibus oīa ponāt, & fatū ineluctabile s̄m stoicos, q dicūt, ꝯ fatū inanē eē luctā, posuere his locis me pulsum patria .s. mea oraculorū necessitate, nā pīcidiū nō cōsitet, & sequētē extrema .s. pessima q̄q3, & durissima pelagi .i. q̄ in pelago pati solemus, vñ in tertio, vino equidē, & vitā extrema p oīa duco. q3 pro, & monita matris sc3 meæ carmētis nymphæ .i. sponsæ, ac vatis nymphis æquipatandæ, tremēda .i. reuerēda, & cū religione suscipienda, & apollo deus author .s. monitorum, & oraculorum matris: egere .i. compulere, sup. me ad hæc loca, aut subsidere his locis.

Saturnum multa nomina.

His posuere locis. matrisq; egere tremenda,
Carmentis Nymphæ monita, & Deus author apollo.

SERVI.

¶ Super oīa casi .i. hoc factū laudāt vltra oīa. & sic ē dictū, vt est. Et te sup oīa dona: Vsi oro. & dū quātū ad ipsos ptinet reg maiorē seruauere, post oīa. Obsitus æuo, a fate inolut', vt Terē. Annis pānisq; obsitus Faciliq3 ocu .i. fert oīa eir. Physici dicūt ex vino mobiliores oculos fieri, Plau. Faciles oculos h3 i. mobiles vino. Capiturq3 locis. Delectat. Romanæ cōdi .ar. cōditor palāteū: vbi nūc palatiū, qđ nō reuera arx, sed tū erat oiu3 pncipatū H. ec nemo. indi fau. inde geniti, & s̄m Hesio. theogoniā pmos deos genitos, inde hemitheos, post heroas, inde hoīes innocētes, vltimo sceleratos quē hic nūc ordinem seruat Trūcis, a du. o labore nata. Hoc figmētū ortū ex antiq̄ hoīu3 habitatione, q añ factas domos, aut in cauis arborib', aut spelancis manebāt, q cū exinde egrederent. vt suā educarēt sobolē, dicti sunt inde pcreati Neq3 cultus erat .i. nullā sui curā habebāt, Cōponere opes .i. re ser. uare ordinare. Parcere parto, dere ingt, viuebāt. nec muta suabāt Romāq3 asp victu venatus alebat, cognato quodāmodo victu alebāt, aut venatu mōtiū, aut arborū ramis, Primus ab æthereo venit saturnus olympo Hoc dicit s3 poeticū morem. Nā saturnus rex fuit cretæ, quē Iuppiter filius e bello pepulit, hic fugiēs ab Iano susceptus est, q regnabat i italia, quē cū docuisset vsu3 vineaꝝ, & falcis i pte est admissus i perio, & sibi oppidū fecit, postea suū repetiuit īperiū. Is. g indo p indoctū, nā indocile est, qđ penitus nō pōt discere, indoctū qđ nōdū didicit Hos autē dicit eē cōpositos, vñ apparet, q3 idocile dicit p idoctū, h est aūt, qđ dicit Cice .i. rhetor. feros adhuc hoīes magni cuiusdā viri ōrone cōpositos Legesq3 dedit. at q dixit. Haud vinclis, nec legib' æquā, sed intelligimus, Saturnū dedisse leges, qbus adeo obtēperauerūt, cū iā antea p nāꝫ sine legibus viuerēt. Latiūq3 vocari, Maluit, h̄ maluit, Nā & saturnia dicta ē: vt, & nomē posuit saturnia tellus, & Verg. latiū vult dici: q̄ illic saturnus latuit. Varro aūt latiū dici putat q̄ lateat italia inter pcipitia alpiū, & apēnini, sic placida populos ipace regebat, vt merito antea secula crederent. Decoloꝝ. Viciosa i oīb vitioso corpe .i. pessimus colos .i. alludit ad naꝫ metalli, quē certimus discolorē, nec imerito. supra eni dixerat, aut ea secula, iō nūc dixit Decolor ætas. Tū manus ausoniæ, & gētes venere sica. Oēs terræ habitatores, sunt aut idigenæ, aut aduenæ aut cōuenæ. Indigenæ sūt inde geniti, vt de faunis dixit. aduenæ de vno loco venīētes, vt saturnus. Cōuenæ de diuersis., vt ausones, & sicani. Sicani aūt s̄m nōnullos populi sunt hispaniæ a sicori fluuio dicti Lu. Hesp̄ios iter sicoris nō vltimus amnis. Hi duce siculo venerūt ad italiā, & eā tenuerūt, exclusis aboriginibus: mox illi pulsi ab ijs. quos aūt pepulerāt isulā vicinaꝫ italiæ occupauerūt, & eā sicaniā a gētis noīe, siciliaꝫ vero a ducis noīe dixerūt q̄ ibu .id. des de sicilia italū dixit venisse ab eo italiā eē appellatā. Immāi cor. ty. Hic thuscoꝝ rex fuit. q iuxta hūc fluuiū pugnās cecidit, & ei omē īposuit, alij volūt istū ipz regē latrocinatū eē circa huius fluminis ripas, & transeuntibus crebras iniurias itulisse. vñ tyberis q̄si ὑβρίς dictus est. ἀπὸ τῆς ὕβρεως .i. ab iniuria, nā amabāt maiores, vbi aspiratio erat o ponere .s. y, vt supra diximus, volūt eos, q de sicilia venerūt tybrim dixisse ad silitudinē fossæ syracusanæ, quā fecerūt p iniuriā & athenieses iuxta ciuitatis murū nā q̄ Liuius dicit ab albano rege tybrim dictum, nō pcedit iō: q3 etiā aū albā, tybris dictus fuerit. Albula nomē antiquū3 hoc nomē a colore habuit. Me pulsum. p. aut, vt diximus supra, picidiū, aut certe oraculoꝝ necessitate cōpulsū3 pelagiq3 extre vel extrema pelagi actū, aut vt dicit Dona. p pelagus extrema pelagi sequētē: aut pelagi aduerbiū ē. Fortuna oīpo & ineluc, fa. sc3 stoicos locutus ē, nasci, & mori fatis dāt media oīa fortunæ, nā vitæ hūanæ icerta sunt oīa, vñ & miscuit, vt q̄si plenū3 ōnderet dogma, nā nī tā ꝯtrū3 est fato q̄3 casus: sed s3 stoicos dixit. Egere, vt q̄si ōndat se inuitū3, Carmētis nymphæ monita, matris eius, nymphæ āt meritæ dixit, nā græce sponsa. νύμφη dr. Hæc autē vere nympha fuit, sed vatic natrix. Author, scilicet oraculorum.

Tybris q fuerit.

ASCEñ Donati expositio

¶ Vix ea dicta. docet, quō, deide ōndit loca, in qbus nūc ē roma etiā tunc religiosa, & veneratione digna, vñ dicit Donat' sic. Cecinit q̄ pria Magnū argumētū: q dea fuerit, & fatidica Cū pria cecinerit æneadas futuros magnos, & pallāteū futurū nobile. Lucū, q postea a Romulo asyli nomē accepit. Lupercal, vñ luperci, & lupcalia dr̄. Argileti ab argo, q̄ ex hospite factus est inimicus, vñ nō erat pudēdū, si hospitē talē interemisset, q hospitalis regiōis oblitus fuisset. Ducit ostendendo, nō aūt ambulādo, nā senex ardua nō ascendisset vespertino tpe hæc ille. ¶ Ordo ē, ea .s. q̄ dicta sunt. vix sup. erāt dicta, & sup. euāder pgressus .i. pcedēs, aut postq̄ pcesserat, mōstrat, & .i. ēt arā .s. dicatā carmēti, & portā, quā memorāt .i. in memoriā reuocādo nomināt carmētalē: romano noīe .i. sicut ipsam postea Romani nominarūt, appositione priscū honorē carmētis nymphæ, & vatis .i. poetriæ, & cātatricis, fatidicæ .i. ēt vaticinātis, & fata enūtiātis, aūt si legēdū, qua ordo ē, q̄ .i. p quā portā memorāt priscū honorē carmētis nymphæ vatis fatidicæ q̄ cecinit prima futuros .s. in Italia æneadas .i. viros ab ænea ortūdos, magnos .s. sine cōparatione vt sunt Iulius, & August' & prius Romulus, & pallāteū, sup. futurū nobile .s. p accessionē æneadaꝝ. Et mōstrat, sup. hinc lucū .i. incedūā syluā, q: sacrā, ingētē .i. valde magnū. quē Romulus acer .i. strenuus vindex in amuliū: fratrē, rettulit .i. i morē asyli atheniēsis effecit asylū .i. talē. vt ab eo nemo abstrahat: s3 imunitatē haberet, quā nūc phanis sacris & terris vicinis cōsecratis christiana cōcedit religio, & mōstrat sub rupe gelida lupercal .i. locū sic dictū, aut

Ordo.

Lupcal vñ dictū.

Vix ea dicta dehinc progressus monstrat. & aram.
Et carmentalem Romano nomine portam
Quā memorāt Nymphæ priscū Carmentis honorem.
Vatis fatidicæ, cecinit quæ prima futuros
Aeneadas magnos, & nobile Pallanteum.
Hinc lucum ingentem, quem Romulus acer Asylum.
Rettulit. & gelida monstrat sub rupe Lupercal
Parrhasio dictum Panos de more Lycæi.
Necnon & sacri monstrat nemus Argileti.
Testaturq; locum, & letum docet hospitis Argi.
Hinc ad Tarpeiam sedem, & Capitolia ducit
Aurea nunc, olim syluestribus horrida dumis.
Iam tum religio pauidos terrebat agrestes.
Dira loci, iam tum syluam, saxumq; tremebant.
Hoc nemus, hunc inquit frondoso uertice collem
Quis Deus incertū est, habitat Deus, Arcades ipsum
Credunt se uidisse Iouem, cum sæpe nigrantem.
Aegida concuteret dextra, nimbosq; cieret.
Hæc duo præterea disiectis oppida muris

Poeta.

Euander

Reliquias

Relliquias, ueterumque uides monumenta uirorum.
Hanc Ianus pater, hanc Saturnus condidit urbem,
Ianiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.

SERVI. Mõstrat et arã, quã matri fecit extinctæ. Est aũt iuxta portã, q nũc a carmẽte carmẽtalis dicta est, post scelerata a fabyo. cccvj. viris, q p ipã in bellũ pfecti, nõ sunt reuersi. vatẽ fatidi. bñ addidit fatidicæ in vatẽ, ꝛ poetã possum⁹ ītelligere Lucã, Nec sic e pectore vates Accipiã, vñ solũ plenũ nõ erat, Ergo tale ẽ, vt est illud ī Salu iugurtino mulieris ancillæ, nõ q̃ mulieris sunt & ancillæ, sꝫ aũt ancilla, statim & mulier ẽ. Quæ prima, q a postea ẽ sibylla dixit, nobile pallanteũ futurũ. s. sicut & æneadas. Asyllũ rettulit, postq̃ Herculea migrauit e terris, ne posteri eius timẽtes insidias eorũ, quos auus affixerat, ab hominibus primi asyllũ, hoc ẽ teplũ misericordiæ collocauerũt. Vñ nullus posset abduci, q̃d ĩ Stati⁹ dicit. Herculeos fama ẽ fũdasse nepotes. Id ergo aũt q̃d Romul⁹ acer asyllũ, rettulit, hoc e fecit ad imitatione atheniẽsis asylli. q̃d id Romul⁹ fecit, vt haberet aduenas plures cũ qb⁹ cõderet Romã. Iuue. Et tñ vt longe repetas, lõgeq̃ʒ reuoluas. Nomẽ ab infami gẽte deducis asyllo. Gelida mõstrat sub rupe lupcal. Sub mõte palatino ẽ quædã speluncã, q de capro luebat. i. sacrificabat. vñ ꝛ lupcal dictũ nõ nulli putãt. Alii uero dicũt, q illic lupa Remũ & Romulũ nutrierit. Alii q̃d ẽ uerisimili⁹, lucũ hũc ẽẽ sacratũ Pani deo arcadiæ, cui ẽt mõs lycæ⁹ ī arcadia ẽ cõsecrat⁹, & dict⁹ ẽ, q λύκος .i. lupos nõ sinat in oues sæuire. Ergo id & euandro deo gẽtis suæ sacrauit locũ, ꝛ noiauit lupcal, q p̃sidio ipsi⁹ numinis lupi a pecudibus arcerẽtur. Panis dictũ panos de more lycæi, Ordo est. Mõstrat lupcal panos lycæi dictũ de more parrhasio. i. oñdit lupcal panos lycæi dicatũ ex more arcadio, Nã parrhasia arcadia ẽ. Dictũ dicatũ. cõsecratũ. Panos lycæi hui⁹ panos genitiu⁹ ẽ græ. & panos lycæi sic dẽm ẽ. vt iouis olympi. Apollinis delphorũ. sacri mõstrat nemus argileti, sacri, execrabilis. Sane argileti multi volunt, q̃si agriletũ a pinguiterra, Alii a fabula. Nã Euãder argũ quẽdã suscepit hospitio, q cũ de eius cogitaret interitu, vt ipse regnaret Euãdro hæc nõ sentiẽte socii intellexerũt: & argũ necarũt. Cui Euãder & sepulcrũ fecit, ꝛ locũ sacrauit, nõ q̃ ille meretur sed hospitalitatis cã. Bñ aũt Euãder in hac re imorat, ꝛ docet cãs: ne apud hospitẽ ī suspitione veniat, Ergo argiletũ ab Argo illic sacrato: & sepulto. Testatur q̃ʒ locũ: ꝛ lætũ docet hospitis argi, iurat nõ sua culpa iura hospitii ẽẽ violata. Au. capit. nũc, olĩ syluestribus. Nũc ad, vtrũq̃ʒ ptinet, & ad auream, ꝛ ad tarpeiã sedẽ, nã tarpeia sedes dcã ẽ a tarpeia virgine, Cũ n. Romulus p sabinos bella tractaret, & tarpeio eidẽ dedisset arcẽ tuẽdã, filia eius tarpeia aq̃tũ pfecta ĩ hostes icidit. quæ cũ cohortarent ad pditionẽ, illa p pmio ꝑposcit ornatus manuũ sinistrarũ. i. armillas. facta itaq̃ʒ arcis pditione, hostes ignominiosa morte ꝑuersã obruerũt. Nã scuta. i. sinistrarũ manuũ ornatũ, sup illã iacientes, eã luce puauerũt: q̃ illic sepulta tarpeiæ sedi nomẽ imposuit. Dira magna, vt an sua quiq̃ʒ deus sit dira cupido. Religio. i. metus ab eo, q mẽtẽ religet dicta religio. Hoc nemus, bñ vbiq̃ʒ nemus dixit. nã tũc ædificia nõ erat, Ipm credũt se vidisse Iouẽ, ĩ hoc. s. nemore: Sane ad illud alludit, & pmi dicunt Ioui tepla fecisse: nec eñ lõge sunt a monte olympico, vñ eos dixit Iouẽ vidisse: & q̃d ipsi sunt. προσέληνοι .i. ante lunã creati, vt Sta. Arcades astris, lunaq̃ʒ priores, Iʒ dicat Salu. pꝛio creteñsẽ inuenisse religionẽ, vñ apud eos natus fingit Iuppiter. Aegida cõcuteret hic distinguẽdũ est, Nã ægida. i. pellẽ amaltheæ capræ, & q̃ nutritus ẽ in sinistra. Iuppiter iʒ, Dextra nimbosq̃ʒ cieret. Et dextra fulmina cõmoueret, nã mõ nymbos ꝑ fulminib⁹ posuit, q̃ de dextra iacit. Aegidis ãt ꝑcussio ꝑmouet pluuias. Disiectis op. mu. Vnũ Iani. aliud Saturni iã tũc vetusta. Monumeta virorũ, ĩ sermone oñdit ei Saturnũ virũ fuisse.

Talibus inter se dictis, ad tecta subibant
Pauperis Euandri, passimque armenta uidebant,
Romanoque foro, & lautis mugire carinis.

Euander — Vt uentum ad sedes. Hæc inquit limina uictor
Alcides subiit, hæc illum regia cœpit.
Aude hospes contẽnere opes, & te quoque dignum
Finge deo, rebusque ueni non asper egenis.

Poeta. Dixit, & angusti subter fastigia tecti
Ingentem Aeneam duxit, stratisque locauit
Effultum foliis, & pelle Libystidis ursæ.
Nox ruit, & fuscis tellurem amplectitur alis.
At uenus haud animo nequicq̃ exterrita mater,
Laurentumque minis, & duro mota tumultu.
Vulcanum alloquitur, thalamoque hæc cõiugis aureo.
Incipit & dictis diuinum aspirat amorem

Venus. Dum bello Argolici uastabant Pergama reges
Debita, casurasque inimicis ignibus arces,
Non ullum auxilium miseris, non arma rogaui
Artis, opisque tuæ, nec te carissime coniunx
Incassum uetuos uolui exercere labores.
Quãuis & Priami deberem plurima natis,
Et durum Aeneæ fleuissem sæpe laborem,
Nunc Iouis imperiis Rutulorum constitit oris.
Ergo eadem supplex uenio, & sanctum mihi numen
Arma rogo genitrix nato, te filia Nerei,

ASCEñ. ¶ Talib⁹ iter se dictis. &c. docet quõ iãdẽ susceptus ẽ hospitio & ad frugalitatẽ iuitat⁹, q̃si vo iã tũc loc illi⁹ cultores pñimoia ꝛ frugalitate, rerũq̃ʒ modicitate pstarẽt qb⁹ artib⁹ res Romana postmodum diu creuit, donec sæuior armis luxuria, vnde dic pauptate Lucan⁹, ꝛ muñera nõdũ ītellecta deũ. s. n. paupertatis bõa ītellexissent Romani, nõ sic eã obiecissent, Seneca aũt ptractãs hoc aureũ vbũ, Aude hospes ꝯtẽnere opes, & te quoq̃ʒ dignũ, finge deo, dicit, nullũ dignũ deo nisi paupertatis amatorẽ.

Donati expositio. Donatus ad hũc locũ dicit sic. Ad tecta, vt iã appropinquasse oñdat. nõ ãt tecta, ne igredi videretur. Regia: q̃cunq̃ʒ domus: mõ a rege habitet regia iure dr̃. Aude hos. multũ tribuit Aeneæ cũ herculi cõparat. Rebusq̃ʒ veni nõ asp egenis. i. ne asp veni rebus nõ egenis, sũ. n. paup. cui ꝛ si copia desit, aliquãtæ tñ substãtiæ sunt, sꝫ nõ sũ egen⁹. Ille eñi in miseria ẽ, ꝛ egestate. Ergo nõ his repetẽdũ Libystidis vrsæ, vt ex ptio bestiæ aliq̃d gratiæ illistrato adderet. Vulcanũ allogtur, iaz hĩs spei. qm̃ vxor de viro cõcipe dz, & tm̃ desparatiõis, quẽm odiũ inter vitricũ & puignũ ẽẽ cõsueuit, Ergo illũ fraude adoritur. Thalamo, vt iter secreta lectuli extorq̃ret, q̃d ille nollet. Diuinũ, quẽ hũanis pectoribus domo iserere cõsueuit, nõ amor, q ẽ ex volũtate nr̃a, hũanus ẽ, Priami natis, de Creusa magis intelligit, laborat ãt vt rẽ uerecũde videat petere, ne mariti animũ iam uer rogaret ī reb⁹: q̃ moueri nõ possent. Eade, q̃ tacui Genitrix nato: maiorẽ miserat onẽ mouet nominib⁹ necessitudinũ, q̃ mouisset nominib⁹ pprĳs. In me, iunxit psonã suã, vt magis moueret. Accepit. solũ ã st. Cõr dic plue, ptuisse loci, tpis & psonæ obseruationẽ q̃ vba. Hæc ille.

Orde. ¶ Ordo est Aeneas, Euãder. & pallas, subibat ad. i. iuxta. i. domicilia Euãdri pauperis, q̃, & tecta tũc modica erãt, & videbãt armeta passim. i. fere p singulos passus circa regiã. Euãdri, mugire. s. tũc, foro romano. i. vbi postea romanũ forũ fuit ad rostra. s. & carinis. i. ædificiis ad modũ carinarũ factis, lautis. i. mũdis, & splẽdidis, q̃ erãt ad viã sacrã, vbi nunc sunt diui Petri vincula, vt. i.

Via sacra vbi nũc ẽ

Tepotuit postq̃,

postq̄ vētū sup. ē ab eis. i. postq̄ venerāt ad sedes. s. regias. s. ad domiciliū Euādri, euāder inq̄t: alcides. i. Hercules victor. s. mōstror, vt geriōe, & caci, subijt. i. intrauit hæc limina, & hæc. s. tā modica regia. i. regie domus cœpit illū. s. tm̄ deū, & victorē, Iouisq; filiū, Et tō, o hospes Aenea, aude q̄si rē terribile, & p̄ter bo͞nuz opinionē padoxō pdicet, cōtēnere opes. i. diuitias, & finge. i. effice, & cōpone, seu ōn̄de factis: te quoq; i. etiā te: dignū deo. i. q̄ p deo habearis, qr deor̄ ē hūanas opes cōtēnere aut finge te dignū deo. i. illius hospitio susceptus. illi vt æq̄ris, & veni nō asper. i. benignus, & placidus, facilisq; rebus egenis. i. res modicas, aut vt Donatus vult, rebus nō egenis quāuis nō luxuriosis: vt bis dicat: nō dixit, & duxit aeneā ingentē subter fastigia. i. culmina angusti tecti. i. modici domicilij, & arcti, si ad dignitatē, aeneæ respexeris: facit ergo antithesim, nā

Antithe ta q̄ sint

antitheta sunt ingētem, & angusti, q̄ ornatū parūtialijs nimis affectatuz, vn̄ Persi⁹. Librat i antithetis, &c. & locauit. i. cōstituit, eū, stratis. i. lectisternijs: effultū. i. sustētatū folijs. s. arborū: & pelle vrsæ libystidis. i. ex libya, Nox ruit interea. s. dum cenaret, & amplectit. i. circūplectit, tellurē. i. terrā alis fuscis. i. vmbris eius. s. telluris. At. i. sz ven⁹ mr̄. s. aeneæ exterrita haud. i. nō neq̄cq̄. i. frustra, sz grauiter cā: & mota minis laurētum. s. laurētiū pplor̄, & tumultu duro. i. difficili sedatu alloq̄t, vulcanū. s. maritū suū, & incepit hic. i. hūc s̄monē exordit, aureo. i. ornatissimo thalamo ꝯiugis. i. mariti sui, & aspirat dictis, id est verbis suis, diuinū amorē. i. gratiā diuinitatis suæ. Dum. i. quādiu, aut donec, seu q̄n reges argolici. i. græci, sz p̄cipue argolici, vastabāt bello, pgama. i. troiā debita. s. ex fatis, ignib⁹ inimicis, & arces. s. ilij, casuras. i. q̄ cadere debebāt ignib⁹ inimicis, ego nō rogaui miseris. s. troiāis vllū auxiliū. s. abs te & nō rogaui arma tuæ artis, & opis. i. facultatis: nec. i. & ego o charissime cōiunx nō volui exercere te vel p vel tuos labores icassū. i. frustra. q̄uis ego deberē plurima natis priami, p̄cipue Paridi, q p ea iudicarat ꝯ Minerua, & iunonē: & Creusæ, q̄ æneæ nupserat. & q̄uis fleuissē sæpe laborē dur. i. vix tolerabilē, aut diu duratur æneæ, q sup. cōstituit. i. cōstitutus ē, nunc iperijs Iouis. i. p iperia, & volūtatē Iouis oris. i. regiōibus tutulor, illor pplor turno subditor, q̄ qr nūc i sūmo piculo v̄saf, & tn̄ illi succurri pōt, qr fata nō obstāt, ego eadē, q̄. s. p̄us nihil ꝯ fata molita sū, venio supplex. s. ad te, & o numē sanctū. i. ob suādū mihi. ego genitrix. i. mr̄ rogo. i. expeto, nato. i. filio meo arma: vt pia sit petitio, Seruu⁹ tn̄, qr matito ei stī eēt subuenire filio vxoris ex adulterio ꝯcepto, vult ordinē eē ego eadē rogo nūc o sanctū mihi numē, arma, nō dicēdo. s. cui, aut p q̄ vr̄ tn̄ satis inuere cui, qr p̄miserat, & dux æneæ fleuissē sæpe laborē. sitn̄ Seruiū seq̄mur, qd nō plz, dicam⁹, filia Neri. s. thetis genitrix. s. achillis potuit flectere nato. i. filio suo achilli, & ē ad cōmodū eius: te lachrymis. s. suis, & ꝯiunx tithonia. i. aurora potuit te flectere lachrymis, vt. s. mēnōi filio ei⁹ arma fabricares vn̄ i prio. Nūc q̄bus autoræ venisset filius armis, & alibi, & nigri mēnonis arma. aspice q. i. q̄les ppli coeāt. i. ꝯgregent. ꝯ ma tueste docet, se p aenea rogare, & q̄ mœnia acuāt ferrū. i. arma, qr dem̄ ē, q̄ q̄nq; vrbes portis. s. ciuitatū clausis, vt i guī bello sit, s. i. ꝯ me, & m̄. i. ad excidiū. i. destructionem meorum

ASCEN Donati expositio

℃ Dixerat, & niueis &c. Recitat quō vulcanus veneris illect⁹ blāditijs, & valido irretitus amore ad fabricāda arma cōsensit. de q̄ re dicit Donatus sic, Pater, q loco pr̄is Aeneæ eēt p futurus. Quid cās, ita loqtur, q̄si nō ipse eēt, q paulo ante cunctabat. Ex alto, lōga circuitiōe vbor. Nec pt oin. nō posse penit⁹ subuerti, sz posse differri fata ōndit poeta. Ferro, ad robur ptinet. Electro ad pulchritudinē. sz armor splēdor vehemēter terret hostes. aīæ: uētī, q̄bus ignis aīaf, Gremio, itelligim⁹ gremiū nō solū sedētis sinū, verūetiā qeq d hoi ad regez ptinetem locū. ita alibi. & solū gremio dea tollit i altuz. Famulas, p minibus accipiamus, q̄bus vice famulaꝝ vtunt pauperores, qb⁹ ad cōparādas famulas pecunia nō ē. hæc ille. ℃ Ordo ē. Diua. i. venus, dixerat. i. finierat orōnē suā, atq; fouet molli amplexu lacertis niueis. i. cādidissimis hic, atq; hic. i. vtriq; circūplectētibus Vulcanū. s. cunctātē. i. dubitātē. an p filio ex adulterio cōcepto obseq debeat, ille. s. sic cunctās Vulcanus: accepit flāmā. s. amoris solitā. i. cōsuetā illi, & calor notus. i. solitus. scz amoris itrauit medullas, & cucurrit p ossa labefcā. i. mollificatas, & labētia: nō secus. i. nō aliter, ac. i. q̄, rima. i. fissura, aut per fissuras exiliēs ignea. i. fulmē: qd p rimas nubiū exilit, micās. i. resplēdens pcurrit lumine corusco. i. tremulo, nymbos. i. nubes vētosas. Coniunx læta dolis. s. suis. i. artificiosa circūuētione, & cōscia formæ. i. cōfidēs de forma sua. sensit. i. pcepit vulcanū amore captū & labefactū. Tum. i. tunc pr̄. s. vulcanus æneæ patris loco futurus deuinctus. i. obligatus, Veneri æterno amore, fatur sup. sic. Quid. i. ad quid petis cās ex alto. i. lōge petitas p circūlocutionē, & isinuationē. Qui. i. quō (aut quo legatur) o diua, fiducia mei. i. quā p̄us habuisti ō me cessit su. tibi. i. ecessit a te: si similis cura fuisset, sup. tibi. s. sollicitudo de armis habendis

Cremiū quid sit.

Ordo

Te potuit lachrymis tithonia flectere coniux.
Aspice qui coeant populi, quæ mœnia clausis
Ferrum acuant portis in me, excidiumq; meorum,

℃ Passimq; armēta videbāt: q̄ post mortē Caci nullo timore passīz vagabātur. Romanoq; foro, romanū forū ē, vbi nūc rostra sunt. Lautis mugire carinis, Carinæ sunt ædificia facta i carinar modū, q̄ erāt circa tēplū telluris. Lautas dixit, aut pp elegātiā ædificior, aut pp Augustū, q nat⁹ ē, cunis veterib⁹, & nutrit⁹ est lautis carinis. Victor alcides su. ἐυσύμβολον. s. bonuz aeneæ omē ōndit. aude hospes cōte. opes, Bn̄ aude q̄si rē arduā, & difficilē. Dignū finge deo cōponere i similitudinē numinis. angusti subter fastigia tecti duxit Ex ꝯrietate q̄situs ornat⁹. aut eni angusti tecti subter fastigia igētē aeneā duxit. Pelle libystidis vrsæ: spēs p gn̄e, nā cuiuslibet feræ possum⁹ accipe. Exterrita ma. iō territa, qr mr̄. Dictis diuinū inspi. amo. Petitura p filio de adulterio pcreato orōnē suā ingēti arte ꝯposuit, qd et vulcanus ipse testat dicēs. Quid cās petis ex alto, nō eni apta ē eius petitio, sz lōgo pœmio puersā amore mariti circuūnienit mētē. Ergo q̄ nē hāc, q̄ nascit ex petitiōe veneris ipudica solumus his modis. Primoq; vulcanū amore circūuenit, deinde q̄ ē nacta occasionē eius tpis, quo marti arma faciebat, que sui se sciebat adulter, p quod dat intelligi Vulcanū oēs suspitionē & irā quā habuit circa venerē deposuisse, adeo vt arma etiam ipse fabricaret adultero Præterea vulcanū vxoriū fuisse testat & Ver. dicēs. Tū pr̄ æterno fat deuinct⁹ amore: & Stati. vbi martē venus alloqtur, vt, At nō eadē vulcania nobis Obsequa, & læsi fun tn̄ ira mariti, nā qd dicit Donatus potuisse fieri, vt cuz anchisa ꝯcūberet Venus, añq̄ vulcano nuberet, nō pcedit, cōstat. n. a p̄ncipio Venerē vxorē fuisse vulcani. Debita, fatalit ad exitiū destinata. Miseris atq; hōestū ē miseris subuenire, sz h̄ dicit, cur te fatigarē p hostib⁹ fati necessitate perituris, Priami deberē plurima. Scimus, q p pidi tm̄ debuit, sz hoc idē hz ad aliarum ꝯmemorationē psonar, ne ex turpicā Paridi debuisse videat. Aeneæ fleuissem sæpe laborē. bn̄ post pergama post troianos, post Priami liberos cū excusatiōe ꝯmemoratio fit Aeneæ. Dicit eni, se eius ifelicitate cōmotā. Iouis iperio, ne videret ipudēs, si aliena regna deposceret, & hoc latēter dicē vr̄, faue huic cui et Iuppiter fauet. q̄ tūc. s. filij. Arma rogo hic distiguendū vt cui petat, nō dicat, sz relinq̄at intelligi. Genitrix nato te filia Neri. Thetis, q̄ achilli arma ipetrauit, & bonis vn̄ cōparatiōibus. dicēdo, filia Neri, cū ipsa Iouis sit filia. Itē vxor tithonia: cū ipsa sit vulcani, Neri aūt p Nerei. Oīa aūt q̄ā eius exeunt ho die apud maiores i eo exibāt, vt tydeus tydes, & genitiuū in is mittebāt, vt tydis, neris, sz qr pleṙūq; i latinitate detrahitur remanebat. i Hinc ē filia Neri. i. mris achilli. Itē i salu. ad bellū psi macedonicū, sic asper. Tithonis ꝯiunx, aurora pro mēnōe. Clausis ferrum acuāt portis, dixit cuim supius, Quinq; adeo magnæ positis incudibus vrbes. In me, artificiose arma petit, & iam sibi pfutura, nā a græcis fuerat vulnerata vnde, ē Egdem credo mea vulnera restant.

SERVI.

Noīa in ei⁹ exeuntia quō mō terminentur.

Poeta

Dixerat, & niueis hinc atq; hinc diua lacertis
Cunctantem amplexu molli fouet, ille repente
Accepit solitam flammam, notusq; medullas
Intrauit calor & labefacta per ossa cucurrit.
Non secus, atq; olim tonitru cum rupta corusco
Ignea rima micans percurrit lumine nimbos
Sensit læta dolis. & formæ conscia coniux.
Tum pater æterno fatur deuinctus amore,
Quid causas petis ex alto? fiducia cessit
Quo tibi diua mei? similis si cura fuisset.
Tum quoq; fas nobis Teucros armare fuisset.
Nec pater omnipotens Troiam, nec fata uetabant.
Stare, decemq; alios Priamum superesse per annos.
Et nunc si bellare paras, atq; hæc tibi mens est.
Quicquid in arte mea possum promittere curæ,
Quod fieri ferro, liquidoue potest electro.
Quantum ignes, animæq; ualent, absiste precando
Viribus indubitare tuis, ea uerba locutus.
Optatos dedit amplexus, placidumq; petiuit
Coniugis infusus gremio per membra soporem
Inde ubi prima quies medio iam noctis abactæ.
Curriculo expulerat somnū, ceu fœmina pr imum

Ordo.

Cui

Cui tolerare colo uitam tenuique Minerua,
Impositum cinerem, & sopitos suscitat ignes.
Noctem addens operi, famulasque ad lumina longo
Exercet penso, castum ut seruare cubile
Coniugis, & possit paruos educere natos,
Haud secus ignipotens, nec tempore segnior illo,
Mollibus e stratis opera ad fabrilia surgit.

SERVI. ¶ Cunctantē. s. de pmissiōe, quā rē p amplexū suū, immisso amore, psoluit. Accepit solitā flāma, alludit ad rē nālē, nāq͡ ideo Vulcanus fingitur maritus veneris, q͡ venꝰ cū ostiū nō nisi calore cōsistit, vñ ē, frigidꝰ i venerē segnior. Labefacta p. o. si ossa labefecit, quāto magis aiū, Atq͡ olī ferre, vt solet, nā nō est aduerbiū ipso. Ignea rima. micās. i. fulmē, cuius nā, expssit, nāq͡ nubes vēto coactæ plerūq͡ rūpunt, ⁊ ex se fulmē emittūt. Formæ cōscia piux. intellexit se dolis ⁊ pulchritudine pueruisse mētē mariti. Deuictus, hō smone cōndu, eū cūcta posse cōcedere. Ex alto argumētatiōe loge repetita Nec fata vetabant, stare, atq͡ supra ait debita, s͡ sciēdū fm aruspicinæ libros, ⁊ sacra arūna q̄ Tages cōposuisse dr, fata decē annis q̄dā rōne differri. Sed qd nūc dicit Vulcanus potuisse fieri Ergo nō ē priū. Nā fata differunt tm, nūq͡ penitꝰ mutant, qd et Iuno dicit: Atq͡ immota manet fatis Lauinia cōiux, Attrahere, atq͡ morā tātis, s͡ addere rebus. Si bellare p. q͡ dixeratꝰ. i. me, exciduiq͡ meoꝝ. Pñt pmittere curæ, vel possū q̄cq̄d curæ est. i. officij & sollicitudinis. Liqdo electro, puro & fm Pliniū i nāli historia, sunt tria electri gña. Vnū ex arboribus, qd succinū dr. Aliud, qd naturalr inenit. Tertiū: qd fit de tribus ptibus auri, & vna argenti quas ptes ēt si natura resoluas, inuenies, vñ eri āt q dicūt melius eē nale. Electri aūt natura pbat veneno, quo recepto, & stridorē emittit, ⁊ varios i dissimilitudinē reddit colores. Alæ, ventis ἀπὸ τοῦ ἄγειν q͡ fm aliquos aia ventus ē, vt atq͡ i vētos vita recessit. Præcādo viribus i dubitare tuis. i. dubitare Nā i vacat ⁊ hoc dicit pcū nimietas postulationis sigt dubitatione. Coniugis infusus gremio, hoc ē aū cōcubuit: & sic gemit. Probꝰ vero ⁊ Carminius pp cacephatō, i fusum legūt, vt sit sensus dormit cū cōiuge dormiēte. i. petijt soporē ifusū ēt i cōiugis gremio. Curriculo, tpe mō, alias loco, alias officio. Colo: hū eseqmur. Nā huius coli dicimꝰ, nō vt sta. huius colus in sexto theb. Extrema iā silia colu datus ordo senectæ, ⁊ in q̄rto, Nigræq͡ sorores, iurauere colus. Tenuiq͡ Minerua nō filo tenui, sed puo pcio lanificij, ⁊ alij hic distinguūt, & subaudiūr, mos ē, vt plꝫ vt sit sensus cui tolerare colo vitā, tenuiq͡ Minerua, mos est. vel plꝫ, & sic iferūt, ipositū cinerē, & sopitos, vt p Hora, incedis p ignes suppositos cineri doloso, alij sic legūt. Tenuiq͡ minerua, impositum. i. cui hæc necessitas fataliter data. Noctē addens operi per trāsitū oñdit esse noctē partē diei. Exercet pen. fatigat Teren. in andria, prio hæc pce, ac duriter vitā agebat lana & tela victum q̄rnēs. Hic ergo traxit Verg, vt diceret castum vt seruare cubile, Ignipotēs, Vulcanus, vt diximus, ignis est, ⁊ dr Vulcanus, quasi volicanus: qd p aerē volet. ignis enim e nubibus nascit. vñ, & Homer. dicit, eum de aere præcipitatuꝫ in terras, q͡ omne fulmē de aere cadit, quod q͡ crebro in Lemnum insulam iacitur, ideo in eam dr cecidisse Vulcanus. Claudus aūt dr, q͡ per naturam nunq̄ rectus est ignis. Ad fabrilia, dura, ex contrarijs epithetis fecit ornatum. Dicens mollibus e stratis opera ad fabrilia surgit.

Electri genera q̄t sint.

Colꝰ quō flectatur.

Vulcanꝰ vn dictus

Insula Sicanium iuxta latus, Aeoliamque
Erigitur Liparen fumantibus ardua saxis,
Quam subter specus. & Cyclopum exesa caminis
Antra Aetnæa tonant, ualidique incudibus ictus
Auditi referunt gemitum. striduntque cauernis
Stricturæ Chalybum, & fornacibus ignis anhelat
Vulcani domus & Vulcania nomine tellus.
Hoc tunc ignipotens cœlo descendit ab alto,
Ferrum exercebant uasto Cyclopes in antro.
Brontesque, Steropesque & nudus membra Pyragmon.
Hi informatum manibus iam parte polita
Fulmen erat. toto genitor quæ plurima cœlo
Deiicit in terras, pars imperfecta manebat.
Tres imbris torti radios, treis nubis aquosæ
Addiderant, rutili treis ignis, & alitis austri.
Fulgores nunc terrificos. sonitumque. metumque
Miscebant operi. flammisque sequacibus iras.

Parte

habēdis, fuisset nobis fas. i. licitū quoq͡. i. etiā tū. s. tūc. s. est argolici rege vastarē pgama, armare. i. armis tuitu vere teucros idest troianos, nec pater omnipotēs. i. iuppiter, nec fata vetabāt troiā stare. i. durare, ⁊ priamū superesse. i. extare p decem alios annos, q͡ tot in obsidione eius græci. Et nunc si tu paras bellare. i. bella gerere atq͡ si hæc. i. huiꝰ mēs est tibi, absiste in dubitare tuis viribus. i. diffidere de tuis viribus, aut dubitare i tuis viribus, pcando. i. supplr orado, q enī pcatur signi se nō posse, nisi per eū, quē pcatur, absiste ingr dubitare, q̄cq̄d curæ. i. solicitæ diligētiæ pñt pmittere, i mea arte, & id: qd potest fieri ferro ve p vel, electro liquido. i. puro Et ē versus spodaicꝰ: na vt Lādinus docet, s͡ inuenitur apud Lucretiū potestur, qui aitt ij. Quod iā expleri nulla rōne potestur, in hoc loco nō potest dici potestur, eo q͡ electrū prima pducta hꝫ, scribit enī per ita, qd semp pducit ἤλεκτρον de quo per politianū stati vidēbimus plura. ⁊ quā ignes, ⁊ alæ. i. venti, valēt, sup. efficere i fabrili arte. Vulcanus, sup. locutus ea vba dedit amplexus optatos. i. quos plurimū iā inflamatus optauerat, & infusus gremio coniugis petiuit placidū soporē, p mēbra. s. singula. i. post coitū placidæ dormiuit in gremio coniugis, inde. i. deinde, vbi prima quies abacta. i. trāsacta, & absumpta iā medio curriculo noctis. i. p hoc, q͡ mediū curriculū noctis tt̄ effecerat, hoc est ē ips, quo nox currit, ceu. i. veluti, fœmina, cui primū. i. pcipuū ē, tolerare. i. sustentare, colo. i. nēdo, ⁊ minerua tenui. i. exercitio mineruæ hoc ē textura tenui, vita. s. sua, suscitat cinerē ipositū. s. sup. ignē, & ignes sopitos. i. coopros cineribus: addēs opi. i. opatiōi noctē. i. ptē noctis ipertiēs, & exercet pēso logo. i. fatigat stamie peso, id ad pōdus dato aut lino: seu lanitio colo iposito ad lumina. s. lucernaꝝ: famulas. s. manus suas, aut paupculas ancillas, vt possit seruare cubile cōiugis. s. sui castū: ita vt nō cogatur turpi q̄stu vitā defendere: & educere. i. educare, & in mtrimoniū, aut alia familiā docere paruos natos. i. liberos suos. sic cū fœmina primū. Ordo ē. Cū. i. qñ fœmia, cui &c. suscitat pmū, &c. sed q͡ sequtur, haud secus &c. dicerē, ceu vt tēpori Haud secus. i. nō alr ignipotēs. s. Vulcanus deus ignis, nec segnior. s. quā fœmina dicta (Laurentius tñ vallensis, sed meo iudicio nō recte sentit, ordine eē, nec segnior illo tpe, s͡ melior ē) surgit illo tpe. s. quo fœmia surgit e stratis mollibus, scilicet, vbi venere derelīqt ad opa fabrilia, q̄ nimiꝝ dura sunt, ⁊ ita ē antithetō ⁊ epithetis salte. Verba Politiani sunt, Pudet referre q manifestū, s͡ nodū tñ a quoq͡ā, qd sciā nisi nobis idicibus, aiaduersum, mēdū Vergilianis codicibus inoleuerit libro Aeneidos octauo. Quod fieri ferro, liqdo ve potestur electro, Cæterū i volumie illo, qd ē i intima vaticana bibliotheca miræ vetustū, & grādibus characteribus pscriptū, nō potestur offendas, sed pōt vsitatius verbū, q̄ et verior eē lectio, vr ide pbat, q͡ electrū vbiq͡ pria syllaba loga, tā apō græcos ponit q̄ apud nostros, neq͡ q̄cq̄ iterpres sup vbo potestur, aliogn nouo insitatoq͡ loquūtur. Haud tñ pterit me, veteres h quoq͡ ptulisse, sicut pacuuiū i chryse, sicut ēt Lucretiū queadmodū ⁊ potera flectū. a Nonio Marcello ē i cecilianis annalibꝰ. Sed & aliꝰ locus iidē vitio cōsimili laborat apud eūde poetā Sceptra palatini, sedēq͡ petiuit Euādri. Cū i volumie eodē nō petiuit trissyllabū, sed petit dissyllabū scriptū iueniaf. Quod & metri vis cogit aliog pria syllaba. Euādri cōtra oēꝫ, vel rōnē, vel cōsuetudinē breuis foret. Est vero i vtroq͡ versu spondeus i q̄nta sede. In verbo aūt petit syllaba ipsa posterior, vel q͡ sit i fine, vel q͡ coaluerit vna ex duabus iure pducta ē, martianus autem capella syllabam docet vbiq͡ esse cōmunē. quæ desinat i t literā sicut i illo cernimus Vergili. Nā tibi Tymbre caput Euandrius abstulit ensis.

Spōdaicꝰ vsus q lu

Ordo

Politiani expositio

Potestur quid sit.

Cōis syllaba q̄ sit.

ASCEN.

¶ Insula sicaniū, &c. Docet q̄: vbi vulcanꝰ fabricā, & officinaꝫ suā hēbat: & q̄bus fabris vtebat: ⁊ q̄ i ope tūc vsabat: cū adueniret vñ q͡ res facilis ē, & nihil hēmus Donati. Ordo ē. Insula. s. vbi dr vulcani antrū, erigit. i. eminet, & extendit: exsis ardua saxis fumātibus. s. ex ardore itrinsecus puenīēte. Erigitur dicit iter latus sicaniū. i. sicilīēse: latus hoc ē iter æthnā, & liparē. s. isulā, æoliā. i. q̄ ē vna ex æoli regionibus, subter quā. s. isulā arduā, specus, ⁊ antra æthnea. i. silia æthneis, & eis vicina exesa caminis. i. fornacibꝰ, aut ipsis ignibus cyclopuꝫ, tonant. i. vehemētē sonitū edūt, & ictus validi. i. vehemētes auditi icudibus. i. q͡ sup icudes fiūt, referūt gemitū. i. igētē sonū eximo & structuræ. i. massæ teneræ iā cōpactæ chalybū. i. ferri chalybū, aut ei filꝰ stridūt cauernis. i. p cauernas, & ignis anhelat. i. q̄si respirat: ⁊ anhelitū defessus emittit fornacibus. s. fabrilibus appositæ domus. ⁊ q locus ē domus vulcani, & tellꝰ est noie. i. noiant vulcania. Ignipotēs. s. Vulcanus. descendit tunc hoc. i. ad hāc dictā isulā: ab alto cœlo. s. de thalamo Veneris, p sphet ē ignis: ⁊ cyclopes. i. fabri ipsius famuli vnūc yclū. i. oculum latum in fronte hñtes. s. brontes, & steropes: & pyragmō, nudus mēbra. i. hñs mēbra nuda (q̄ noia ab officio ficta sunt, vt Ser. docet Hesiodus p pyragmone harpen ponit) exercebant

Ordo.

Cyclopes vn dicti.

bant

Parte alia Marti currumque rotasque uolucres
Instabant quibus ille uiros, quibus excitat urbes.
Aegidaque horrificam turbatae Palladis arma
Certatim squammis serpentum auroque polibant.
Connexosque angues ipsamque in pectore diuae
Gorgona desecto uertentem lumina collo.
Tollite cuncta inquit coeptosque auferte labores
Aetnaei Cyclopes, & huc aduertite mentem.
Arma acri facienda uiro, nunc uiribus usus,
Nunc manibus rapidis, omni nunc arte magistra.
Praecipitate moras, Nec plura effatus, at illi
Ocyus incubuere omnes, pariterque laborem
Sortiti. fluit aes riuis auríque metallum.
Vulnificusque Chalybs uasta fornace liquescit.
Ingentem clypeum informant, unum omnia contra.
Tela latinorum, septenosque orbibus orbes
Impediunt, alii uentosis follibus auras
Accipiunt, redduntque: alii stridentia tingunt
Aera lacu, gemit impositis incudibus antrum.
Illi inter sese multa ui brachia tollunt
In numerum, uersantque tenaci forcipe massam.

bant ferrū, i. fabricabāt & mulcebāt se exercentes, in antro. s. vulcani, vasto. i. valde amplo, fulmē īformatū. i. adhuc informe, & nōdū pfectā formā hñs, sed parte iā polita erat. his. s. dictis, fabris, sup. i manibus. s. fulmina genitor. s. hoīnū, deorūq;. Iuppiter deijcit toto cœlo plurima ī terras, & pmanebat ipfecta: q: nōdū absoluerāt, ipsi addiderāt. i. cōnisceuerāt. s. pius tris radios ībris torti. i. cōstricti ī grādinē, & tris radios nubis aquosæ. i. in aquā resolubilis: tris radios ignis rutili, idest rutilātis, & resplēdētis, & tris austri. i. vēti, hoc est aeris, & exhalatiōis alitis. i. volatilis, & miscebāt. i. cōmiscebant nunc. cū vulcanus adueniret: fulgores terrificos, & sonitū, & metum, poetice rē physicā describit, & miscebāt opi, & flāmis sequacibus. i. psecutricibus iras. i. vim psternēdi: q̄lis ē in iratis. & ipsi instabāt. i. instanter faciebant alia pte, q: prior naturalis, hæc artificialis erat marti, vñ pꝫ veneris potētia, q̄ marītū ad hoc ipellere potuit, vt adultero operā pstaret, & currus, & rotas volucres, qbus. s. in bello vtatur. Et ipsi polibant pro poliebāt certatim squāmis serpētū. i. in modū earū: quas hñt serpētes, & auro, i. squāmis aureis ægida horrificā. i. scutū terribile, appositione arma palladis turbatæ. i. quū turbat, & polibāt angues cōnexos, & ipsā gorgona. s. medusā. cuius capilli ī angues vsi erāt ī pectore. i. q̄ pēderet de pectore. diuæ. scꝫ palladis (hñ āt marti. & palladi morē gerit, q: vterq; ē de natura ignis) gorgona igr: vtētē lumīa. i. oculos ex idignatione collo desecto. i. ense diuiso. Et sup. vulcanus iquit, o cyclopes æthnei, tollite cūcta. s. hic, & auferte labores cœptos, & aduertite mētē huc. i. ad hoc q̄ dicā, p qđ verbū inuit rē artificiosā, & ardūā velle fieri. Arma, sup. sunt faciēda viro acri. i. strennuo, nō dicit cui, ne turpe sit, p adultero filio ex cōiuge q̄cq̄ facere, sꝫ innuit poeta p hoc q̄tū possent blādiciæ mulierū ī viros, q niśi dedecus obstet, vltra honestatē sæpe morē gererent. Vsus. i. vtilitas, & opus ē, nūc virib⁹ (alij legūt viribus vsi vt sit vos vsi. & pcipitate). s. vestris validis, & opus est nūc, manibus rapidis. i. rapti⁹ opātib⁹, vrgebat n. necessitas, & op⁹ ē nūc arte magistra, vt. s. vtiliter cito, & scienter fiāt. Præcipitate. i. pcipitāter abijcite moras. Nec vulcanus, sup. effat⁹ ē plura, at illi. s. cyclopes dicti icubuere. i. operā dedere oēs ocyus. i. valde cito, & sortiti sūt pit laborē, æs fluit riuis. i. p riuos: & metallū auri. i. ipsū aur fluit riuis & chalybs. i. ferꝝ durissimū, qđ chalybes tēperāt vulnific⁹. i. vulnera facere solitū, liq̄scit. i. liqfit, fornace vasta & informāt. i. valde formāt. & artificiose faciūt clypeū igētē. i. valde magnū vnū. i. q solus sit ꝯ oīa tela latinoꝝ, & ipediūt iplicāt, septēos orbes orbib⁹. s. singulis, Alij. i. qdā ex illis, q̄ plēs erāt q̄ dicti tres accipiūt follibus vētosis auras. i. vētos. & reddūt. sceptos. i. efflāt: aut expellūt cōpssi. Alij rigūt lacu. i. aq̄ī more lacus stātis, æra stridētia, dū. s. itigunt, antꝛ gemit: icudib⁹ īpositis. illi. s. fabri tollūt multa vi inter se ī nūeꝝ. i. sm pportionē rythmicā brachia. s. sua: & versant massā. s. illi⁹ cōmixti ex ferro, ære, & auro, forcipe. i. istro: quo forcū. i. calidū capit e fornace tenaci. i. fortiter tenēti, vñ a qbusdā tenella dicitur.

Sicaniū iuxta latus, æoliāq; erigit liparē. physiologia ē, cur Vulcan⁹ i his locis officinā hēre fingat iter liparē, & æthnā, id ē p ignē: & vētos, q̄ apta sunt fabris. Aeoliā aūt, iō lipē: q: vna ē de illis septē insulis, qb⁹ æolus iperauit antra æthnæa. i. magnitudinē ictuū ōndit, qbus & vicini mōtes resultabāt: Aut certe æthnæa, q̄si æthnæa dixit. Audiri referūt gemi. p ecco & breuiter hoc significauit. Stricturæ chal. strictura ē terra ferri i massā coacta. Chalybes, ppꝛie sunt ppli, apud quos nascit ferrū, vt ipse At chalybes nudi ferrū, virosaq; pōtus Castorea, vnde mō chalybū: posuit stricturas p ferri massis. hoc tūc. i. huctū, & hoc p huc posuit sm antiquū morē, nā antea hoc aduerbiū loci fuit qđ nūc aboleuit, nā crebro in antiqs lectiōib⁹ inuenit sicut in epistolis pbat verius Flaccus exēplis, authoritate, & rōne, dicēs in aduerbio p o plerūq; maiores ponere psuetos & sic p huc hoc veteres dicē solebāt: sicut p illuc illo dicimus vñ ēt hoc o lōgū appet esse sicut ī illo dicimus, qđ p illud ponit. Brōtesq;, qd facturi sint ex noibus docet. Nā brōtes a tonitru dictus est ἀπὸ τῆς βροντῆς. Steropesq;, a fulgetra, idest ἀπὸ τῆς στεροπῆς Pyragmō vero q nūq̄ a calēti icude discedit ἀπὸ τοῦ πυρὸς καὶ ἄκμονος, nā pyr ignis est ἀκμανicus. Nud⁹. n. p hūc ēt cæteros nudos fuisse signat. Informatum. in quādā formā designatū, & cōpositū, Dicit aūt in fulmie prēm

Strictura quid sit.

iā politā fuisse. Toto ge. q̄. p. e. toto cœlo. i. ab oi pte cœli Nā dicūt physici de sexdecim partibus cœli iaci fulmia. Quæ āt i. q̄lia, vt hūc ego curyale aspicio. i. talē, q̄ hoc dic, Faciebāt fulmē i eoꝝ silitudinē, q̄ Iuppiter iacit toto cœlo. hoc ē diuersis ptib⁹ cœli. s. sexdecim. Tris imbris torti. i. cōstricti: & coacti i grādinē Sta. Siccos, q̄s asp hiatu: psolidat boreas, & sciēdū i hoc eū velle ōndere toto anno iaci fulmē: nā p has spiphrasis ipa ōndit anni tori⁹, q̄ & q̄tuor eē, & ternos mēses hēre manifestū ē. vñ dicit. Tris imbris torti radios, hoc ē grādis q̄ abūdat p hyemē. Tris nu. aquo. hoc ē veris, quo tpe nimiæ sūt pluuiæ, vt & rutit in bufex ver. Rutuli tris ignis, hoc ē æstatis, Et alitis austri, hoc ē autūni, quo vētoꝝ crebra sūt flamia, & prudēter his oib⁹ nāꝫ exp̄mit fulmis, qđ necesse ē. vt p nubes, & vētos nascāt. Fulgores nūc terrificos, quos fulgetras dicūt. Sonitūq;, p sonitū tonitrua ōndit, p me rū fulgetras, & hūc ordinē sic posuit, vt hoibus vr, nā reuera prior ē collisio nubiū, vñ ignis emittit, nos āt iō prius fulgetras videmus: q̄ tonitrua audiamus, q: velocior oculoꝝ q̄ auriū sēsus ē Se q̄cibus, psecutricibus. Aegidaq; horriferā, ægis, ppꝛie ē munimētū pectoris æreū hñs in medio gorgonis caput, qđ munimētū si i pectore numis fuit, ægis vocatur, si i pectore hoīs, sicut i antiqs ipatorū statuis videm⁹, lorica dr. Turbatæ: p turbātis, n̄ timuit omœteleutō, & fecit supinā significationē, Alij ad fabulā referūt, q: dr in bello arma pdidisse turbata: vt quasi ip anūc repet cui⁹ dicti nullus auth ar idone⁹ repit. Squāmis serpētū, auroq; p. ægidis horriferā aureis squāmis serpētū certatī polibāt, alij volūt re vera de corio serpētū dicē arma eē leuigata. Cōnexosq; an. gorgonis. s. caput, Desecto vertētē. l. c. aut sua lumia circūferētē. & mortis indignatione q̄rētē: quoꝝ. s. interitu posset vlcisci, aut certe iuētē lumia i saxa vertentē. Hoc āt caput iō Minerua fingit hēre in pectore, qꝛ illic ē ois prudētia, q̄ cōfundit alios, & impitos, ac saxeos cōprobat. Tollite cūcta igt, mle ē, qđ plerīq; dicūt, p parma martis iratū eē vulcanū, p sertisq; cū, & armēt mineruā, & fabricēt fulmia cyclopes, & vulcan⁹ dixerit ꝯ, tollite, q̄ tollite, aut differte, aut celerius termiate. Cœptosq; aufer. l. q: dixerat his iformatū manibus iā pte pollits, fulmē. Aethnæi cyclopes. vt Aethnæos fratres: nūc virib⁹ vsus, nūc ē vr̄ar viriū exercitiū. i. tps exercēdæ virtutis circa arma viri fortis. Arte ma. ambitiosius q̄ si mri diceret rē psonæ i artem trāstulit, vt si dicas, opus ē pitia mediciæ, nō medici. Præcipitate mo. pcipitāter. i. festinēter abijcite. Nec plura ef. Sicut festinātē decebat, Ocyus icubuere, q̄ ille pceperat, Pariter. pi mō. Sortiti diuiserunt iter se laboris offm vt sortiti remos. vulnificusq; cha. populū, apud quē nascit, p ferro posuit, & liq̄scit dixit iproprie. nā ferrū nō soluit, sed molescit. Informāt, designāt igentē āt & magnitudie, & soliditate. Nā & clypeū dixit, q magnitudie corpus surat. vñ & clypeus dict⁹ est ἀπὸ τοῦ κλέπτειν dicturus ē septēosq; orbibus orbes. Impediūt. i. veluti sept ē scuta fes i vnitate cōnectūt. Accipiūt, reddūtq;, iūgēdū vno, eodēq; tpe pt reddunt, ptim vētos accipiūt. Stridētia tingūt. Tingēdo stridere faciūt In numeꝝ in ordinē, vt Tū vero, in numerū faunosq;, ferasq;, videres Ludere, forcipe. Forfices sunt, qbus icidimus, forcipes sunt, qbus aliqd forcū tenem⁹ q̄si forcicapes. Nā forcū ē calidū, vñ & formosos dicimus, qbus calor sanguinis ruborem pulchritudinis creat.

Fulminum gña quot sint.

ASCEN.

Hæc pr̄ æolus pperat, &c. Narrat qd postero die ab Euādro æneaq; dictū, & factū sit, & quo in colloqū venerāt. vñ q: sup reliquā huius libri partē nihil extat Donati. Ordo ē st. Dū pr̄ lēnius. i. lēnū i sulā pcipitatus. s. vulcānus fulmine. & fabroꝝ pr̄ & æneæ

Hæc pater Aeolus properat dum Lemnius oris,
Euandrum ex humili tecto lux suscitat alma.
Et maturini uolucrum sub culmine cantus.
Consurgit senior, tunicaque induitur artus.

Et tyrrhena

Et Tyrrhena pedum circundat uincula plantis.
Tum lateri, atq; humeris Tegeaeum subligat ensem,
Demissa ab laeua pantherae terga retorquens.
Nec non & gemini custodes limine ab alto
Praecedunt, gressumq; canes comitantur herilem.
Hospitis Aeneae sedem, & secreta petebat
Sermonum memor, & promissi muneris heros.
Nec minus Aeneas se se matutinus agebat.
Filius huic pallas, olli comes ibat Achates.
Congressi iungunt dextras, mediisq; residunt
Aedibus, & licito tandem sermone fruuntur.
Rex prior haec,
Maxime Teucrorum ductor, quo sospite nunq̃
Res equidem troiae uictas, aut regna fatebor.
Euãder Nobis ad belli auxilium pro nomine tanto
Exiguae uires, hinc Thusco claudimur amni.
Hinc Rutulus pmit, & murum circumsonat armis.
Sed tibi ego ingentes populos, opulentaq; regnis
Iungere castra paro, quam fors inopina salutem
Ostentat

& aeneae paterna in affectione obsequens properat. i. pperanter facit, haec. s. prius dicta, in oris aeoliis. i. qbus aeolus psidet, lux alma suscitat Euandrum ex tecto humili, & cantus matutini uolucrum. s. pcipue hyrundinum sm Hesiodum. sub culmine. i. q̃ sub culmine nidificant, sup. suscitant Euandrum Ipse senior consurgit, & inducit artus. i. habet artus inductos, & uestitos, non staret uersus: si legatur, induitur, tunica. s. interiore, & circundat uincula tyrrhena. i. calciamenta thusca plantis pedum. i. q̃ ligabant, & muniebant plantas pedum. Tum. i. deinde, subligat ensem tegaeum. idest arcadicum lateri, atq; humeris, ita ut ligatura ab humeris per latera dependeret retorquẽs terga pantherae, illius animalis maculosi demissa. ab leua. s. parte. Nec non, & canes gemini. i. duo, & pares, procedunt ab alto limine. s. respectu canum, sed respectu regis erãt humilia limina, aut erant alta per naturam, quia in colle sita, & humilia per artificiũ, pcedũt inquit, existentes custodes, & comitantur gressum herilem. i. heri, ac domini sui. s. Euãdri. Et ipse heros. s. Euander petebat sedem. i. cubile, & secreta. i. locum remotum a turba, ut illic quietius colloqueretur, hospitis. s. sui aeneae: existens memor sermonum, & muneris promissi. i. auxilij. Nec minus, idest consimiliter Aeneas agebat, idest erigebat se existens matutinus, idest mane surgens. Pallas filius, ibat comes huic, scilicet Euandro, & achates ibat comes olli, idest illi. s. aeneae: & ipsi congressi iungũt dextras, & residũt. i. sedem capiũt, & cõsident mediis aedibus. & fruuntur tandẽ, scilicet postq̃ amoti essent arbitri, & satellites, sermone licito, idest

quẽ nõ

qui nõ nisi si iussi nõ cõsecare licebat. Rex. s. loci Euãder, sup dixit porhæc. s. sequẽtia Maxime teucrorũ, &c. In hac Euãdri ofõne ostedit pauptas, & beniuolẽtia eius, doceturq; amici officiũ, qđ efflagitat, vt quibus opib⁹ possimus amicos iuuemus, & si nõ satis amplis, cõsilio saltẽ, vti Euãder facit, q filiũ cũ q̃dringentis archadibus pollicetur, & ad thuscos ire cõsulit, qsiquidẽ illis opus erat duce externo cõtra Mezetium tyrãnum, & deorũ cõtẽptorẽ, in quẽ, vt iustũ ethruscorũ doceat odiũ, recitat nonnulla immanitatis eius facinora. Quia vero Donatus nõ extat Ordo est. O maxime ductor teucrorũ, quo sospite. i. existẽte incolumi, eq̃dẽ. i. ego q̃dẽ nunq̃ fatebor res troiæ victas, aut regna troiæ victa. i. succubuisse, aut penit⁹ deleta, exiguæ vires, supsunt, nobis ad auxiliũ belli p̃ nomine tãto. i. p̃ tui nois gloria, aut p̃ tãto debito, tracta metaphora a debitorib⁹, quorũ noi a inserit. Nos claudimur hinc. i. ex vna parte, amni thusco. i. tybri q p̃ hetruriã fluit, rutulus. s. populus ferox. pmit. s. nos, ne limites augeamus. hinc. i. ex altera pte, & circũsonat murũ armis. i. facit arma sua sonare circũ muros nostros, & ita opus sibi significat p̃sidio: sed ego paro. i. intẽdo, & meditor iũgere tibi populos ingẽtes: & castra opulẽta regnis. i. p̃ diuersa regna, q2 in hetruria erãt duodeci3 reges, quos lucumões appellabãt, quã salutẽ, vel o quã i q̃lẽ salutẽ, vel q̃3 ĩ. o q̃tũ sors inopina. ostẽtat tibi salutẽ, tu afferas te huc. i. ad has oras: fatis poscẽtibus. i. oportunissime, aut iuxta oracula hetruscis facta. Sedes vrbis agyllinæ, q̃ nũc cerete dr. fũdata saxo vetusto colit, haud p̃cul. i. nõ lõge hinc. i. ab his locis, vbi gẽs lydia. i. q̃ cũ lydi fratre tyrrheno ex meonia venerat, p̃clara bello. insedit. i. sedẽ cœpit, sup. in iugis. i. mõtibus hetruscis. Mezẽtius rex. s. hetruscorũ tenuit hãc. s. gẽtẽ florẽtẽ multos annos. i. postq̃ multos annos floruerat, deinde imperio supbo, & sæuis. i. violẽtis, & tyrãnicis armis. Quid. i. ad qđ memorẽ. q. d. frustra, cũ notissimæ sint, infandas. i. tã detestabiles, vt oe eis fari nõ debeat, cædes. i. occisiones: qđ memorẽ effera. i. immania facta tyrãni, q̃ sup. dy reseruẽt capiti, & generi ipsius Quinetiã. i. nã p̃ter cætera iũgebat ẽt viuis corpora mortua, cõponẽs manibus. s. defunctorũ manus. s. viuẽtiũ, atq3 oribus defunctorũ ora. s. viuentiũ & ecõuerso (vbi annotãdũ, q̃ et oribus dixit) Tormẽti genus exclamatio. q. d. o q̃le tormẽti genus, s3 nõ p̃ferro, q2 p̃ns non est in quẽ exclamat, & ipse necabat sic lõga morte, fluẽtes sanie. s. mortuorũ. & tabo. s. viuẽtiũ, in cõplexu misero. i. tãdiu cogebat se complecti, dũ viuorũ sanguis in tabẽ conuerteref, & defunctorũ pus in saniẽ. At ciues. s. eius fessi tãdẽ circũsistũt armati ipsum furẽtẽ infanda. i. infando more, & circũsistũt domũ. s. eius & obtrũcãt socios. i. cõplices eius, & iactãt igne ad fastigia. i. culmina domus eius. Ille. s. Mezẽtius elapsus inter cædes. s. sociorũ. i. dũ socij, & cõplices eius cæderenf, cõfugere: sup. cœpit, aut p̃fugiebat in agros rutulorũ. s. ad Turnũ, & cœpit defendier. i. defendi aut defendebatf armis Turni hospitis. i. cui iure hospitalitatis erat deuictus. Ergo ois hetruria. i. thuscia, surrexit. s. cõtra Mezẽtiũ. iustis furijs. i. tumultu iuste suscepto, & reposcũt p̃sẽti marte. i. bello, regẽ. s. suũ3 Mezẽtius ad supplicium. i. tormẽtũ mortis O ænea, ego addã te ductorẽ his millibus Nãq3 p̃ q2, puppes. s. ethruscorũ cõdẽsæ: fremunt toto litore & iubẽt ferre signa. s. bellica, hoc est vexilla. Aruspex lõgæuus, & ergo peritus, & seuerus: retinet. i. imoraf eos, ne exeant in bella, canens fata. i. volũtates deorũ sibi reuelatas, ac dicens, sup. o iuuẽtus delecta. s. ad expeditionẽ p̃sentẽ, aut p̃us a tyrrheno, flos, & v̄tus veterũ viru3, p̃ virorũ, q optimi habuisunt q2 vt q̃sq3 vetustissimus, ita optimus est habitus, quos iustus dolor fert in hostẽ, & Mezẽtius accẽdit ira merita. s. cõtra se, nulli. i. nõ vlli, nõ est fas vlli italo subiũgere. i. subiugare tantã gentẽ. s. rutulorũ. & latinorũ, q̃buscum Mezentius nunc fœdus percussit, optate. i. deligite duces externos. Acies hetrusca resedit. i. q̃euit hoc cãpo, vbi s. erat: nec p̃cessit existens exterrita monitis diuu3 Ipse tarchõ. s. q electus erat eorum dux misit ad me oratores. i. legatos, quos vulgo ambasiatores vocant. & coronã regni eum sceptro. i. virga regali. & mãdat insignia. s. cætera: vt fasces lictorũ, & reliq̃, q̃ romani postea acceperũt ornamẽta, vt. s. succedã castris. i. ad castra veniã, & capessam. i. cam capiũ regna tyrrhena. i. hetruriã, in quã tyrrhenus venit ex meonia. Sed senectus tarda gelu. i. frigore immuto. s. sanguine, & effœta. i. viribus exhausta seclis. i. tẽporibus, & senio, inuidet mihi imperiũ, & vires. s. meæ seræ. i. tardæ ad fortis, sup. gerenda inuidẽr mihi imperiũ, ego exhortarer gnatũ. i. filiũ meũ ni. i. nisi ipse mixtus. s. generi Italorũ, matre sabella. i. ex sabinis traheret hinc. i. ex matre, partẽ patriæ. i. nisi p̃ parte materna esset italus, tu cuius annis. q2 floridus es: & generi, q2 phrygius vtroq3 parẽte, fatũ idulget. i. indugẽter cõcedit regnũ hetruriæ, & quẽ numĩa. i. deorũ oracula poscũt. s. ad hetruriæ ductũ, igredere. i. p̃cede in bellũ, o fortissime ductor Teucrũ, atq3 italũ. i. teucrorũ, atq3 italorum. i. qui & teucros, & italos ducis. Reguntur autem genitiui a verbali ductor: non a superlatiuo fortissime italũ, q2 nõ erat italus, q̃ si p̃pter originẽ dicẽdus sit italus

Ordo

Lucumones reges fuerint

Oribus in pl̃

Ambasiatores latine quo dicat

Ostentat, fatis huc te poscentibus affers.
Haud procul hinc saxo incolitur fundata uetusto
Vrbis Agillinæ sedes, ubi Lydia quondam
Gens bello præclara, iugis insedit Hetruscis.
Hanc multos florentem annos, rex deinde superbo
Imperio, & sæuis tenuit Mezentius armis.
Quid memorem infandas cædes? quid facta tyranni
Effera? dii capiti ipsius, generiq; reseruent.
Mortua quinetiam iungebat corpora uiuis,
Componens manibusq; manus, atq; oribus ora.
Tormẽti genus, & sanie, taboq; fluentes.
Complexu in misero, longa sic morte necabat
At fessi tandem ciues, infanda furentem
Armati circunsistunt, ipsumq;, domumq;.
Obtruncant socios, ignem ad fastigia iactant.
Ille inter cædes Rutulorum elapsus in agros
Confugere, & Turni defendier hospitis armis.
Ergo omnis furiis surrexit Hetruria iustis.
Regem ad supplicium præsenti Marte reposcunt.
His ego te Aenea ductorem millibus addam.
Toto namq; fremunt condensæ littore puppes.
Signaq; ferre iubent, retinet longæuus Aruspex
Fata canens O mæoniæ delecta iuuentus
Flos ueterum, uirtusq; uirũ, quos iustus in hostem.
Fert dolor, & merita accendit Mezentius ira.
Nulli fas italo tantam subiungere gentem.
Externos optate duces, tum Hetrusca resedit
Hoc acies campo, monitis exterrita diuum.
Ipse oratores ad me, regniq; coronam
Cum sceptro misit, mandatq; insignia Tarchon.
Succedam castris, Tyrrhenaq; regna capessam.
Sed mihi tarda gelu, seclisq; effœta senectus
Inuidet imperium, seræq; ad fortia uires.
Gnatum exhortarer, ni mixtus matre Sabella
Hic partem patriæ traheret, tu cuius & annis
Et generi fatum indulget, quem numina poscunt.
Ingredere o Teucrũ, atq; italum fortissime ductor.
Hunc tibi præterea spes & solatia nostri.
Pallanta adiũgam, sub te tolerare magistro
Militiam, & graue Martis opus, tua cernere facta
Assuescat, primis & te miretur ab annis.
Arcadas huic equites bis centum robora pubis
Lecta dabo, totidemq; suo tibi nomine Pallas.

Aruspex

SERVI.

Hæc dũ p̃perat, p̃perãter faf, & ẽ hõestalocutio, A eoliã, vt dixius, vulcania vna ẽ de septẽ æolijs. Lẽni⁹, q i lẽnũ isulã. vt diximus, cecidit. a Iunõe p̃p deformitatẽ deiect⁹: quã aerẽ cõstat eẽ ex q̃ fulmia p̃creãf, iõ ãt vulcan⁹ de femorẽ Iunõis fingit p̃creatus, q̃ fulmia de imo aere nascũf, qđ ẽt Luca. dic̃, Fulminib⁹ terræ p̃prior succẽdif aer. Pacẽ sũma tenẽt. Volucrũ sub culmine pi & gñalr accipi, volucrũ q̃rũ vis, & spãlr. vt hirũdinũ. Tyrrheus vicula, thusca calciamẽta. Et dic crepidas, q̃s p̃mo habuere senatores, post eq̃tes romãi, nũc milites. Tegeæũ ensẽ: archadicũ gladium. Demissa ab læua pãtheræ ter. r. A sinistro hũero pellẽ demissã habuit. quã retorquẽs, & in dextrã reuocãs ptẽse amiciebat. Gemini custodes, h̃ r i home. lectũ. & in hystoria romana, q̃ ait, Scyphax iter duos canes stãs Scipionẽ appellauit. Sermonũ memor. s. p̃missi auxilij: vt auxilio tuos dimittã, opibusq3 iuuabo. Heros, hoc nomẽ nõ tm ũ p̃sitis, est, s3 & p̃teriti, vñ est, q̃ Euãdrũ heroe3 dicit. cũ sit, v̄tutis emeritæ plerunq3 heros & generis est. Matutinus agebar, rẽ tẽporis ad p̃sonã trãstulit. Licito iãdẽ sermone, tãdẽ, q2 amborũ desiderio nox morã fecerat. Nunq eq̃dẽ troiæ victas, Satis mature eq̃dẽ dixit. i. ego q̃dẽ troiã te viuo, victã nõ arbitror, q̃tũ est in opinione mea. Pro noie tãto, p̃ tui nois gloria circũsonat armis, & breuitatẽ ostẽdit imp̃ij, & hostilẽ necessitatẽ, ob quã se penitus exarmare nõ poterat. Thusco claudimur amni, thusco iõ dixit, q2 ipse fuit romãi finis imp̃ij: lucæ. Et q̃ p̃ eius fines tiberinũ

Crepidæ q̃ fuere

rinū ꝟgo natauit. Sed ibi ego artificiose agit, vt ēt q̄ mōstrātur auxilia ipsi viđeant̄ eē, tūc eos aūt populos no huc cā or. Etēnā tuscia duodecī lucūnnoēs habuit i reges, quibus vnus ꝑerat, vñ est ge° illi triplex populi sub gēte q̄terni. Quam foro inopina Hoc beneficiū casus pstat, q effecit, vt eo tēpore q̄ rau auxiliū, q̄ tyrrheni ducē egrūt. Fatis huc te poscētib° affer a pge illuc poscētibus fatis, nā talis est sensus: Sī sile geris affer si militer iūgit fortunā fato, vt supra, vbi ait Fortūa oipotēs, & ineluctabile fatū. St aūt legeris, affero, talis erit sensus. Fatine cessitate factū ē, vt venires Fortūæ bñficiū, vt illi duce regrāt. Legimus ergo, ꝛ affer, ꝛ affero. Saxo incolit fundata vetusto, antiquo ope, vt tepla dei saxo venei abar structa vetusto. Vrbis agyllinæ sedes, q̄ nūc cbære oř. Lydia quōdā gēs, quōdā isedit, nō bello quodā pclara. nā tūc florebat. Sane ēt supra dixim° meonia, pūniciose ē, cuius dū breuitas duos fr̃es Lydū ꝛ Tyrrhenū ferre nō posset, ex forte tyrrhenus cū ingēti multitudine, pfectus pte italiæ tenuit, & tyrrheniā noiauit. Hi duo pirat ca exercuerūt vt ēt Cic. in Hortēsio docet cū captiuos nouis pœnis affligeret occisoꝝ eoꝝ religātes cadauerib°, qđ Vergi. dat Mezētio, scienalectū ē ē de tyrrhenoꝝ gēte. Sane illo tēpore tyrrheni dicti sunt post hu ἀπὸ τοῦ ... Lydi aūt a lydo rege fr̃e, q in pūniciis remāserat. Quid memorē infandas cædes. Figura oratoria. q̄ paralepsis vocař, Cic. nā illa nimis antiq̄ prereo. Effera, crudeta. Dy capiti ipsius, vt qđ oī pus omē in ipsuꝫ ꝯuertāt. Tormētigenus, exclamatio est inuēti supplicy. Sanie, taboq̄ꝫ Sanies mortui est, tabo viuētis s. sanguinis. Cōfugere, ꝯfugiebat, & vt dixim°: historicus est stilus. Defendiei, defendi. i. defendebař, & vult histo/ riā, nā vt dixim°, Turnus magis ꝯfugit ad Mezētiū. Præsenti marte, sine aliq̄ dilatiōe. Addā. aut dabo, aut reuera addā haberi bus Tarchōte, Lōgæuus aruspex, Argumēto ætatis vult doctū videri. Optare duces, votis. s. Hoc acies cāpo, q̄si sis in bellū pa/ rati. Regniq̄ꝫ coronā, insigne, nō re vera coronā, quā thusci nunq̄ reges habuerūt, ergo species est p gn̄re. Mādatq̄ꝫ isignia, aut m̄t insignia. i. ornamēta regalia. Aut reuera mādat insignia. i. magna, vt castris succedā, ꝛ capessaꝫ regna tyrrhena. Sꝫ mihi tarda gelu, occurrit tacitis q̄onibus dicēs: se nō ysse, pter ætate senilē, filiū vero pter mixtū genus p originē mētis, vñ æneā di/ citur debere, cui ætas, & origo regna pcedūt. Seclisq̄ꝫ effœta senectus, notandū dicta secula ēt in vno hoīe f̃m eos, q dn̄t secu/ lū trigīta annos habere. Nā aly volūt ex aly mille annis putāt seculū cōtineri. Inuidet ipetū, bona elocutio. vt liber Papiineas inuidit collib° vmbras. Quē numia poscūt, vt Externos optate duces, Italū fortissime ductor, ἐνσύμβολον iā ductorē italiæ vo/ cat æneā, Spes, & solatia, spes q: multa de eius ṽtute sibi pmittebat pr̃, solatiū, q: amissa pluge vnici filij vtebař solatio. Tolera/ re: q̄sire asperā, & difficilē. Miref, imitef: Luca. Miratoreq̄ꝫ catonis, Optima: i. ingenia necesse est, vt ea, quæ mirant, imitenř. guo noniure, bene in omnibus filij gratiam facit. nā dicit Dat pallas milites ducētos suo noīe, ipse vero a me ducētos accipies.

italiæ, fata eū nō poscerēt, Ego pterea iūgā tibi hūc. s. pallāta filiū nostrū, appositorie, & spes & solatia nostri. valla diceret nostrū, aut potius nostra, vt sup. assuescat tolerare sub te magistro militia, & graue opus martis. ꝛ bellū, & assuescat cernere tua facta s. egregia, & miref. i. ppter admiratione imitef te ab annis pmis ego dabo huic egtes arcadas bis centū. i. ducentos appositē ꝛ robora. i. fortia corpora pubis. i. iuuētutis, lecta. i. electa, & pallas, sup. dabit tibi totidē suo noīe. i. alteros ducentos. ꝛ ita erunt quadringenti equites, qui pauci visi sunt contra tot inimicos: vnde subditur.

Vix ea fatus erat, defixiq̄ꝫ ora tenebant
Aeneas Anchisiades, & fidus Achates.
Multa q̄ dura suo tristi cum corde putabant.
Ni signum cœlo Cytherea dedisset aperto.
Nanq̄ improuiso uibratus ab æthere fulgor
Cum sonitu uenit, & ruere omnia uisa repente.
Tyrrhenusq̄ꝫ tubæ mugire per æthera clangor.
Suspiciunt, iterum atq̄ꝫ iterum fragor intonat ingēs.
Arma inter nubem, cœli in regione serena
Per sudum rutilare uident, & pulsa tonare.
Obstupuere animis alii, sed Troius heros
Agnouit sonitum & diuæ promissa parentis.
Tū memorat. Ne uero hospes ne quære profecto
Quem casum portenta ferāt, ego poscor olympo.
Hoc signum cecinit missuram diua creatrix.
Si bellum ingrueret, Vulcaniaq̄ꝫ arma p auras
Laturam auxilio.
Heu quantæ miseris cædes Laurentibus instant
Quas pœnas mihi Turne dabis, q̄ multa sub undas
Scuta uirum, galeasq̄ꝫ, & fortia corpora uolues
Tybri pater, poscant acies, & fœdera rumpant.

SERVI.

Trist cū corde, pp breuitatē auxilioꝝ. Cœlo apto, serēo, vt a pte serēa, Prospiceř. Improuiso: nullū. n. īdiciū pcesserat nu/ biū. Fulgor, fulgetra. Cū sonitu, tōitru. s. vt diximus sup, ordinē tenuit, q nobis appet, vt fulgetras dicat pores, cū sint añ tōitrua Ruer oia, sic. n. sonat, vt videař ruina. alibi. Cœliq̄ꝫ ruina. Bñ āt tēpauit dicens visa. Tyrrhēusq̄ꝫ tubæ mugiř p æthe. clā. tyr/ rhenū clāgorē dixit tubæ, iō, q: apd thuscos tubā ꝯstat eē inuētā. Ergo tyrrhen° clāgor son° tyrrhenaꝝ tubaꝝ, & bñ ꝯgruis oib° arma nūtiař p sonos tubaꝝ. Fragor itonat, fragor, pprie armorū ē son°: qđ dič itonat illuc spectat, Fulminat æneas armis, & vult fragore tōitru a splēdor fulgetris imitari. Nō āt mir ē a dea libidinis Venerē allař armis iesse fulgorē, nā ꝛ Hom. dič a Thetide a lata arma here motū quēdā, ꝛ spm̄, q̄ duoi aq̄ eē manifestū ē. Thetide āt nouim° nympha. Inter nu. p nube mořsuo, & dič in serēa pte cœli fuisse nubē: p quā arma portata sūt. Per sudū est q̄si subuduꝫ serenuꝫ. i. post pluuias, vt Ver nactæ suduꝫ. Agnouit sonitū, hoc qđ sonitus signet. Diuæ pmissa parē. κα/ τὰ τὰ σημαινόμενον itelligim° Venerē et pmisisse. Hospes ꝛ suscipit, & q suscipiř hospes vocař, vt alūnus q alit, s, & alit. Ne vero ne q̄re pse. ambæ pticulæ ad ornatū ptinent im̄, Portēta, mō bona omīs q̄ victoriā portēdāt de hestibus. Ego pocor olympo. i. signa mei cā fiunt, aut certe in olympum poscor, aut de olympo poscor, Diua creatrix, rerum oium generaliter. Heu odeo de vi ctoria certus est. vt ēt hostiū misereař, ꝛ hinc nasciř ille sensus Nō hæc o palla dederas, pmissa pareti. Itē æneas, hi nesirt redi/ tus: expectatiq̄ꝫ triūphi. Hæc mea magna fides. Fœdera rumpant, quæ se facturum Latinus promiserat, Nō enim erant facta.

Vix ea fatus erat. Docet æneā ex tali rñso sane pplexū effe/ ctū. cū pax sibi opis ab Euādro paratū videret: nā qd q̄drigēti ꝯtrā ā manu fortissimoꝝ bellatoꝝ: Verū ꝯsolatū aduenit matris, q̄ ꝯ vulcania obtulit dona, videlꝫ arma radiātia: q̄bus ꝛ materno auxilio fretus, nihil dubitabat in hoste ꝑgredi. Sꝫ ne multis, agā Ordo est Euander sup. vix erat fatus ea. s. q̄ dicta sunt, & æneas Anchisiades. i. anchisæ filius ꝛ achates fidus. s. æneæ comes, defixi. s. in terrā, tenebāt ora. i. vultus suos ī terrā, vt dixi, & cogitabūt si facere solēt. ꝛ putabāt i. voluissent cū suo tristi corde. i. cū hꝫ q cor triste hēbāt (nō nisi cōcomitātiā significet, abūdet cū: nō n. istrm̄ denotat) multa dura. i. aduersa difficulter tolerabilia, ni. i. nisi. s. q̄ fuissent dura, nisi cytherea. i. venus dedisset signū. s. aduētus sui, apto cœlo. Naq̄ꝫ p q: fulgor vibratus. i. vibrādo ꝯcussus, ab æthere iprouiso venit cū sonitu, & oīa sunt visa ruere repēte, qđ signū aduētus numis ēt ī tertio posuit & clāgor tyrrhenus. i. a tyrrhenis, ꝛ lydiis inuētus. s. tubæ, sup. visus ē mugire p æthera æneas, sup. ꝛ achates. suscipiūt. i. aurib° captāt clāgorē illū, aut ad se capiūt, & ratū faciūt p digiū, & fragor igēs itonat iteꝝ: atq̄ꝫ iteꝝ. i. frequēter: & sup. vidēt, arma rutilare. i. resplēdere, ꝛ micař, p sudū. i. serenū, & seorsuꝫ ab vdo, regiōe cœli existēte serēa, iter nubē. s. quā venus assumpserat, aut q arma attulerat. & vidēt arma pulsa sonare. i. sonū tonitrui imitari aly obstupuere aīs, sꝫ heros troi°. s. æneas, agnouit sonitū, & dona diuæ parētis. s. veneris, pmissa. i. arma allata eē, q̄ ven° pmiserat, vbi tñ, ꝛ qñ nō ꝯstat ea poeta, sꝫ multa, & dicā, ꝛ fcā iter mřeꝫ, & filiū eē possūt q̄ scripta nō sunt, sꝫ pmissa dicēs nūc significat satis venere aliq̄ñ pmisisse. Tū. i. deide: mēorat. i. narrat, ac dicit, o hospes vo. i. certe, & pfecto ne inqr q̄re, p eo, qđ ē q̄ras, sup. doceri quē casuꝫ. i. euētū, ꝛ recxitū hꝫ portēta i. pdigiu rē nouē portēdentia ferāt. i. afferāt, ego poscor. i. exigor, olipo. i. de cœlo, aut potius in cœlū, Diua creatrix. s. gn̄abiliū oiuꝫ ven° cecinit. i. quodā oraculo pdixit: sup. se missurā hoc signū, si bellū ingrueret q̄ꝫ p. i. cecinit: sup. se laturā. i. allaturā auxilio. i. i auxiliū meū, p auras arma vulcania. i. a vulcāo marito fabrefacta Heu eō/ miserātis vox, sicut illa Esa. i. heu ego ꝯsolabor sup hostib° meis, ꝛ vīdicabor de inimicis meis, Quātæ. i. q̄ magnæ cædes. q. d. maxiæ, istāt. i. iminēt, laurētib° miseris, q: turnū fortiti sunt ductorē ꝯ fata, Quas. i. q̄les pœnas dabis mihi o turne? q. d. grauissimas, o tybri pr̃ q̄. i. q̄tū multa scuta vir. s. fortiū iterēptoꝝ, nō q ea abyciēt, s, q cū eis abyciēřī fluuiū, & galeas, & corpa fortia. i. robusta, dūꝫ viuerēt, volues sub vndas. s. tuas? Poscāt. s. laurētes q̄tum velint, & est amara concessio, acies. s. exercitus instructi, ꝛ rumpant fœdera. s. quæ cuꝫ latino inysset æneas, nisi turnus oīa turbasset cōmoto prius populo per furiā instinctu Iunonis, vt prius visum est.

Hæc vbi

ASCEN.

Ordo.

Hesternũ qd sit

¶ Hæc vbi dicta de. Recitat quõ æneas socios pmisit ad ascaniũ nauib⁹, qb⁹ aduectus fuerat, & quõ ipse cũ pallãte post morsũ vale discessit ab euãdro eqs ad hetruscos. Ordo est, vbi.i. postq̃. Aeneas dedit.i. elocutus est hæc dicta suscitat pmũ aras sopitas ignib⁹ herculeis.i. ignes herculeos sopitos in aris herculeis.s. p hypallagẽ, & larẽ.i. ignẽ hesternũ.i. pdianũ: quo pridie eius diei in sacrificijs herculis & vsi erãt: ipse lætus adit pẽates puos.i. deos domesticos p fortũæ tenuitate modicos: & mactat, bidẽtes.s. oues lectas.s. de grege, de more.i. iuxta ritũ, qr boues mactati, & oues lectæ & sues eximij mactãdi erãt rite sacrificãtib⁹ & euãder, sup. mactabat parit. & iuuẽt⁹ troiana mactabat parit cũ ænea.s. & gradit post.i. postea hic.i. ex loco sacrificij, ad naues.s. vbi socij erãt, qbuscũ aduect⁹ erat: & reuisit socios, de quorũ nũero legit pstãtes.i. pstãtiores, & meliores. q seqnt sese.s. eligẽtẽ æneã ad bella, cætera ps.s. sociorũ fert aq̃ pna.i. defluit, & exĩo segnis, qr sine remigio, aut tardior ad bella, defluit.i. deorsũ fluit, amni.s. tybri seõo.i. a tergo seqnte, hæc est defluẽte ventura.i. vt veniat ascãio nũtia.i. ãnũtiatrix, rex.s. gestarũ a pr̃e, & pris: eq dant.s. ab euãdro, vt pmiserat. auxilio lætos dimittã, opibusq̃ iuuabo, teucris petẽtib⁹ arua tyrrhẽa.i. q cũ ænea, & pallãte i hetruriã pfecturi erãt. Et sup. arcades ministri regis Euãdri: ducunt. qr pp nobilitatẽ eq, & dignitatẽ æneæ nõ isidebãt, sz ducebãt ad manũ æneæ.i. ad æneã, & ad vtilitatẽ eius, sup, eũ exortẽ.i. extra sortẽ dãdũ. hĩ ẽ egregiũ, & nõ cõi sorte: quẽ.s. equũ pellis leõis fulua.i. fului coloris pfulgẽs vnguib⁹ aureis.i. inauratis, aut aurei coloris, obit.i. circũdat, & opit totũ. Fama vulgata subito, iõ subito, qr p parua, vrbẽ.s. pallãteũ, volat eqtes ire ocyus.i. celeriter ad litora regis, tyrrheni.i. ad tarchõtẽ, mres.s. arcadũ, q cũ ænea pfecturi erant, duplicant.i. duplicia faciunt vota, metu.i. pp metũ. Et timor it ppius.i. ppior, periculo.i. ad periculũ, & maior.i. euidentior imago martis.i. belli apparet iã.s. eũ abirent iuuenes. Aut imago martis

s. dei

Poeta

Hæc ubi dicta dedit solio se tollit ab alto.
Et primum Herculeis sopitas ignibus aras
Excitat, hesternumq; larem, paruosq; penates
Lætus adit, mactat lectas de more bidentes
Euander pariter. pariter Troiana iuuentus.
Post hinc ad naues graditur, sociosq; reuisit.
Quorum de numero, qui sese in bella sequantur
Præstantes uirtute legit, pars cætera prona
Fertur aqua, segnisq; secundo defluit amni.
Nuntia uentura Ascanio, rerumq; patrisq;.
Dantur equi Teucris Tyrrhena petentibus arua.
Ducunt exortem Aeneæ, quem fulua leonis
Pellis obit totum, præfulgens unguibus aureis.
Fama uolat paruam subito uulgata per urbem.
Ocyus ire equites Tyrrheni ad littora regis,
Vota metu duplicant matres, propiusq; periclo
It timor & maior Martis iam apparet imago.
Tum pater Euandrus dextram cõplexus euntis
Hæret inexpletum lachrymans ac talia fatur.
O mihi præteritos referat si iuppiter annos
Qualis eram, cum primam aciem Præneste sub ipsa
Straui, scutorumq; incendi uictor aceruos.
Et regem hac Herilum dextra sub tartara misi.

Nascenti

Nascenti cui tres animas Feronia mater
(Horrendum dictu) dederat, trina arma mouenda,
Ter leto sternendus erat, cui tum tamen omnes
Abstulit hæc animas dextera, & totidem exuit armis.
Non ego nunc dulci amplexu diuellerer usquam
Nate tuo: neque finitimo Mezentius unquam
Huic capiti insultans tot ferro sæua dedisset
Funera, tam multis uiduasset ciuibus urbem.
At uos o superi, & diuum tu maxime rector
Iuppiter Arcadii quæso miserescite regis,
Et patrias audite preces, si numina uestra,
Incolumem Pallanta mihi, si fata reseruant,
Si uisurus eum uiuo, & uenturus in unum,
Vitam oro, patiar quemuis durare laborem.
Sin aliquem infandum casum fortuna minaris,
Nunc nunc o liceat crudelem abrumpere uitam,
Dum curæ ambiguæ, dum spes incerta futuri,
Dum te care puer mea sola, & sera uoluptas
Complexu teneo, grauior ne nuntius aures
Vulneret. Hæc genitor digressu dicta supremo (Poeta)
Fundebat, famuli collapsum in tecta ferebant.

SERVI. ¶ Herculeis sopitas ignibus aras, hypallage est. idest suscitauit aras herculeas, in quibus erant ignes sopiti, Hesternumque larem, cui pridie sacrificauerat, & est iteratio. Non male quidam externum legunt i. extraneum. Post hinc ad naues graditur, unum vacat, aut post aut hinc. ut Posthinc digrediens iubeo frondentia capra. talis est illud, prima ibi aut omnes qui sese in bella sequantur, inexpeditionem & bellicam preparationem. Nam, ut supra diximus bellum est tempus quo vel preparatur aliquid pugnæ necessarium vel pugna geritur. plurali autem dicit conflictus ipse bellorum. unde non bene dixit, qui sese in bella sequantur, non in plurali. Nam ad auxilia petenda vadit, non ad pugnam, quamquam et sit dicere qui se in plurali sequantur, non ab re esse videbatur. Hunc [illegible] cum a Tarchonte accepisset Aeneas auxilia cum aliis hetruscis equitibus per terram missis obuios statim habiturus bellantes, quamquam bene recte pergere videntur in plurali, unde et in Cymodocea nauigantem æneam dicit, iussa loca iussa tenet, forti permixtus hetrusco, arcens eques. Segnis, sine remigio, & respexit ad ascendentes, de quibus ait, Remigio noctemque diemque fatigant, licet fuerit lenissimus fluuius. Rerum, quas gesserat, Patris, ubi esset. Exortem æneæ i. extra sortem aliorum, quod id quod est factum indicatur, quod non est factum. Per exortem autem optimum, & præcipuum significat. Pellis obit totum, pellis ostendit magnitudinem. hoc, quia totum uel obit. Vnguibus aureis, aut quia vngues ipsi cum arue fint auri imitantur colorem. Aut quia solebant deaurari. Sta. Auro mansuenerat vngues. Subito vulgata, cui subito, ipse dicit, quasi per paruam urbem, Ocyus positiuus antiquus est. i. celeriter. nec enim potest esse comparatiuus, ubi nulla est comparatio. Voto me. tu. ma. bene duplicem metu. Non enim est semper in fibus votum. Propiusque periclo, it timor propius periclo pro propior, nam in eo, quod timet, hoc putat, liberio posse contingere. Iam apparet, adhuc illis pergentibus, iam plus cogitatur a finibus. Dextram comes scilicet quia dixerat pater. Hæret inexpletum, multi hic distinguunt, ut sit inexpletus hæsit, & talia locutus lachrymans, alii legunt, inexpletus lachrymis. Honestius tamen est inexpletum lachrymans, ut sit nomen pro aduerbio. i. inexplebiliter. O mihi præteritos referat si Iupiter annos. Qualis eram, & omnia optatiua sunt quæ nunc iunguntur. Nam singula ante ponebantur, ut si nunc se nobis ille aureus arbore ramus. Ergo unum vacat: quantum ad antiquitatem notandum votum de præterito fieri. Qualis eram, aut utinam sim talis qualis aut eram quasi ista precet, aut certe laudantis est: ut Qualis eram, cum primam aciem præneste sub ipsa strani. Scutorumque incendi victor aceruos, Hoc traxit de historia. Tarquinius enim priscus, victis sabinis in honorem vulcani eorum arma succendit: quem postea secuti sunt cæteri. Cui tris animas, per transitum ostendit illam Platonis & Aristotelis contentionem, quod dubitabant: utrum quatuor an tres animæ sint in homine φυσικὴ αἰσθηκὴ νοητικὴ κινητικὴ. Hoc autem loco per tres animas magnum, & perfectum indicatur virum. Nam quantum ad fabulam pertinet, tres animas propter tria habuit corpora. Attendendum est sane hoc sibi Euandrum vindicare, quod fuit in Hercule, Nam ut ille Geryonem extinxit, ita hic Erilum occidit, inde est quod paulo post dicit. Neque finitimo Mezentius unquam, Huic capiti insultans, Mos enim Herculis fuit. ut et non rogatus laborantibus subueniret. Tunc enim, sicut Varro dicit, omnes qui fortiter fecerant, Hercules vocabantur, licet eos primo .xliii. enumerauerit, Hinc est, quod legimus Herculem Tyrinthium, argiuum, thebanum, libycum. Feronia mater nympha campaniæ, quam et supra diximus. Hæc etiam libertorum dea est, in cuius templo, raso capite, pileum accipiebant: cuius rei et Plautus in amphitrione facit mentionem. Quod utinam ille faxit Iupiter, ut ego hodie raso capite, caluus capiam pileum. Terna arma mouenda, figura poetica. Nam trina debuit dicere. Arma enim tantum numeri pluralis, cui non iunguntur nomina numeralia. ut supra diximus, non enim diximus, tria arma, mouenda, aut vel contra ipsum, vel ab ipso finitimo, aut infinitimo, aut finitimo capite Viduasset ciuibus urbem. scilicet viris fortibus peremptis, & proprie viduasset dixit, quia urbs est generis fœminini: Hor. abusiue & satis incongrue in genere masculino posuit dicens, viduus pharetra risit Apollo, At vos o superi, iam hic, quasi præ legitur: Diuisa enim hæc est allocutio, & ultima pars eius habet parentis affectum, quod & ipse ostendit dicens, & patrias audite preces, Prima vero viri fortis est, ut qualis eram cum primam aciem præneste sub ipsa, strani Durare laborem, ipsius scilicet senectutis. Ter. Senectus ipsa morbus est. Durare autem sustinere, Hora. ac sine funibus vix durare carinæ possunt imperiosius æquor. Infandum casum parentis est, quod formidat nolle memorare. Crudelem vitam, Quæ filio est superstes, Sola: & sera, quia & unus erat. & serius susceptus. (Durare quid sit)

f vel de simulachris veri apparet iam maior. i. extensiue, & in flatius solito in signum commotionis & iracundiæ, i. absolutior sensus est quia appetit maior apparatus belli. Tum i. deinde Euandrus, nam utrumque dicitur euandrus, & euander consequens, lexitur extra [illegible] cuntis i. abire parantis, hæret i. inhæret, aut adhæret eis ad hanc dextram ex expletum i. inexplebiliter, ac fastatia, & fari uelim utinam si Iupiter referat mihi annos præteritos, hoc est, ut sim talis, qualis eram cum ego strauissem primam aciem scilicet Italorum, ipsum pellere, aut repellere volentium, sub ipsa præneste scilicet urbe & cum ego victor incendi combureri feci aceruos scutorum. scilicet prostratorum hostium, & cum sibi hac dextra scilicet mea numina rege scilicet prænestinorum herilum scilicet more sub tartara i. ad inferos, cui feronia mater scilicet eius, & z [illegible] neque [illegible] uedit nascenti i. cum nasceretur i. nam humanam formam, quæ erat tricorporum, sicut & geryones fuisse fingitur, horrendum dictu i. quod res est horrenda dictu & a quo superterna arma erant mouenda i. admouenda, aut cum tanquam tria arma erant mouenda i. concitanda: scilicet prior modus prestat, unusquisque erat sternendus ter læto i. morte. scilicet singulorum mortem corporum, cum hæc dextra scilicet mea nunc quidem inualida, Abstulit tamen i. ut [illegible] nunc scilicet cum scilicet illud i obur habere, omnes animas, quas de tribus dicimus esse, Aristotele teste. & exuit super corpora cuius totidem i. et tribus armis, quæ singula singulis docet, quare id optauerit dicendo nate i. quia o fili, ego non diuellerer usque a tuo dulci complexu tuo essem, & tecum proficiscerer, neque mezentius insultans scilicet pro irrisione huic i. meo capiti finitimo scilicet sibi hoc est irridens me, & uires meas pro sensu, dedisset unquam ferro tot sæua funera i. nunquam occidisset: sæuienter tot bonos ciues nec viduasset i. orbasset urbem scilicet suam tam multis ciuibus. scilicet quam multis nunc viduauit. At i. sed vos o superi: & tu o iupiter maxime rector diuum i. deorum, ego quæso miserescite regis arcadii, scilicet mei qui rex sui populi, & præcipue colentis & audite preces patrias i. quas ego pater pro filio effundo, si vestra numina i. diuinæ potestates, & si fata reseruant mihi pallanta i. filium meum incolumem, i. saluum redditurum, & si ego viuo visurus i. qui adhuc videbo eum, & si viuo uenturus i. qui veniam in unum scilicet locum cum ipso, oro i. peto a vobis, uitam scilicet ad id tempus duraturam, & patiar durare i. diu sustinere quemuis i. quemlibet laborem, aut quemuis laborem durare, idest permanere, sin, idest, sed o fortuna, tu minaris aliquem infandum casum, non audet propter malum omen dicere eius filii, & mittere immo bona [illegible], mala casu obuenire, o, idest utinam liceat i. licitum sit, & possit abrumpere uitam crudelem, idest quæ crudelis esset, si appetat durare usque ad mortem filii mei, Nunc inquit, dum curæ sunt ambiguæ, scilicet inter spem & metum, & dum spes futuri est incerta: aut dum i. donec spes est incerta futuri, idest de re futura. Et dum o chare puer mea sola, & sera voluptas, ego teneo te meo complexu, ne scilicet nuntius grauior i. molestior, & durior, seu tristior quam facile pati possem. vulneret aures, scilicet meas Genitor scilicet euander fundebat hæc dicta i. ex animo elocutus est, hæc sup. in supremo digressu, famuli ferebant in tecta i. in regiam suam, collapsum, idest postquam præ dolore conciderat, quæ tristitia atque vehemens mala fuit nimirum ominis. unde & pallas casurus est in prælio.

Euander quæ se [illegible]

Mala casu obueniunt

Iamque adeo exierat portis equitatus apertis.
Aeneas inter primos, & fidus Achates.
Inde alii Troiæ proceres, ipse agmine Pallas
In medio chlamyde, & pictis conspectus in armis.

¶ Iamque adeo exierat portis. Docet quomodo profecti sunt ad tarchonta, seu ad tarchontem hetruscorum ductorem, ut Venus æneæ Vulcania obtulit arma, ipsum complectens, atque cohortans unde quia Donatus nihil habemus. Ordo est. Equitatus, idest cœtus, aut classis equitum exierat iam adeo. i. præcipue iam, aut omnino, portis apertis, Exierat ut qui, videlicet æneas: & a. hates fidus (VSCEN.)

Qualis

Qualis ubi Oceani perfusus Lucifer unda.
Quem Venus ante alios astrorum diligit ignes.
Extulit os sacrum cœlo, tenebrasq; resoluit.
Stant pauidæ in muris matres: oculisq; sequuntur
Pulueream nubem, & fulgentes ære cateruas.
Olli per dumos, qua proxima meta uiarum
Armati tendunt, it clamor, & agmine facto
Quadrupedãte putrem sonitu quatit ungula cãpum.
Est ingens gelidum lucus prope Cæretis amnem,
Relligione patru late sacer, undiq; colles
Inclusere caui, & nigra nemus abiete cingunt.
Syluano fama est ueteres sacrasse Pelasgos
Armorũ pecorisq; deo, lucumq;, diemq;.
Qui primi fines aliqñ habuere Latinos.
Haud ꝓcul hinc Tarchon, & Tyrrheni tuta tenebãt
Castra locis, celsoq; omnis de colle uideri
Iam poterat legio, & latis tendebat in aruis.
Huc pater Aeneas, & bello lecta iuuentus
Succedunt, fessiq; & equos, & corpora curant.
At Venus æthereos inter dea cãdida nimbos
Dona ferens aderat: natumq; in ualle reducta
Vt procul egelido secretum flumine uidit.
Talibus affata est dictis: seq; obtulit ultro.
En perfecta mei promissa coniugis arte
Munera, ne mox, aut Laurentes nate superbos,
Aut acrem dubites in prælia poscere Turnum.
Dixit, & amplexus nati Cytherea petiuit.
Arma sub aduersa posuit radiantia quercu.

Lucifer qd sit

tes fidus. s. æneæ comes, inter ꝑmos. Inde. i. deinde, sup exie/rãt alij ꝑcerea Troiæ. Ipse Pallas cõspectus. i. cõspicuus in medio agmine, insup chlamyde, & armis pictis q. s. a patre obtinuerat, sup. exierat talis qlis lucifer, ubi. i. postq; ipse pfusus oceani. i. lotus fm opinionẽ vulgi, oceano. i. ortes, que. s. luciferũ (est enim stella veneris) Venus diligit. ante alios ignes. i. fulgores astrorum, extulit cœlo os. i. cõspectũ suum sacrũ. i. venerabilẽ, et resoluit tenebras. s. nocturnas, vñ lucifer, q lucẽ afferat dr. Matres pauidæ stant in muris, & sequunt oculis. i. obtutu q pedibus stãtes nõ poterãt nubẽ puluereã. i. puluerulentã ex puluere pedũ collectã. & cateruas fulgẽtes ære. i. armis æreis fulgẽtibus iter nubẽ illã Olli. i. oẽs illi armati tendũt p dumos. s. loca inuia. s. ea q̃ proxima meta. i. proximũ cõpendiũ viarũ. sup. erat clamor. s. se instigãtiũ it. i. diffundit p aera, et vngula. s. equina: quatit cãpũ putrẽ, sonitu quadrupedãte. i. a quadrupedãtibus. i. quaternis pedibus incedentibus eqs, facto, & hoc agmine. i. ordine militariter ꝑcedẽtiũ facto. i. instituto. Ingẽs lucus est ꝑpe amnẽ gelidũ. i. sub frigidũ ꝑpter syluã, ceretis. i. vrbis agyllinæ. sacer. i. venerabilis, late. i. in latũ: relligione. i. obseruãtia et religioso cultu patrũ. i. maiorum. Colles. i. mõticuli, caui. i. habẽtes vallẽ intet iacentẽ, iclusere: sup. lucũ illũ, vndiq;. s. ex oi parte. et cingũt nemus abiete nigra, i. vmbrosa. Phama est veteres pelasgos. i. græcos, qui italiã venerant, sacrasse. i. dicasse, syluano deo aruorum, & pecoris & lucũ, sup. illũ, et diem sup. solẽnẽ, et sacrũ. Pelasgos inquit, qui ꝑmi habuere. i. possederũt aliqñ fines latinos. Tarcho et tyrrheni. s. populi tenebãt haud ꝓcul hinc. i. nõ lõge ab hoc luco: castra tuta locis. i. munitione locorũ, & ois legio. s. tyrrhenorũ poterat iam videri. s. ab ænea, de colle celso. i. arduo, & difficulter accessibili, sed planiciẽ latã hñt, aut ois legio æneæ venientis poterat videri a tarchonte de colle excelso, vbi excubias fecerat, lz in valle munita exercitũ haberet, et castra, sed prior modus, q placet Seruio: placet et mihi eo q sequit, & tẽdebat. s. tẽtoria habebat, sicut in scdo, hic dolopũ manus, hic sæuus tẽdebat Achilles, in aruis latis. i. late se extẽdẽtibus in planitie collis. P̃ æneas, & iuuẽtus lecta. i. delecta, aut electa bello. i. ad bellũ, succedũt huc. i. ad hũc collẽ, vbi erat tarchon, et ipsi fessi curãt. i. reficiũt, & reparãt, & equos, & corpa sua. s. ꝑusq̃ ad tarchõtẽ accederẽt. At venus dea cãdida. i. relucẽs, inter nimbos. i. nubẽ, æthereos, . i. lucidã, & q̃si cœlestẽ, aderat ferẽs dona. s. arma a vulcano fabrefacta, & vt. i. postq̃: ipsa vidit natũ. i. filiũ in valle reducta. i. inter duos colles inclusa vidit dicit ꝓcul. i. de lõge secretũ. i. diuisum ab exercitu aliorum flumine e gelido. i. multũ : eminẽter gelido, nisi sit nomẽ eius, affata est sup. eũ talibus dictis, & obtulit se. s. vidẽdã ꝯspectui eius, vltro. i. nõ regsita. En munera pfecta arte coniugis mei. s. vulcani ꝓmissa. i. quã ipse mihi ꝓmiserat, aut quã me ꝓmiserã tibi pfecta daturã arma, aut q̃ mihi ꝓmissam dixi a marito, sed hoc vltimũ refellitur, & ꝑmũ refellit ex eo q venus in orõne sua nõ meminit ꝓmissionis, dicemus ergo mediũ. s. venerẽ ꝓmisisse Aeneæ, se laturam arma pfecta arte mariti sui, vñ dictũ est At trouus heros. Agnouit sonitũ, et diuæ ꝓmissa parẽtis: ne o nate dubites poscere. i. ꝓuocare in prælia, laurẽtes. s. populos, superbos. s. propter virtutem suam bellicam, aut propter ductores suos, aut turnum acrem, idest strennuum ductorem eorum, & capitalem tibi inimicum. Cytherea. i. venus a cytheris montibus cypri dicta, dixit, idest finiuit orationem, & petiuit amplexus nati, idest filij sui, & suppleposuit sub quercu aduersa. i. e regione, et ex aduerso sua arma radiantia, idest resplendentia, & quasi radios emittentia.

Venus

Poeta

SER.

Lucifer qd d' exsistat

Agylla vbi locorum

Hyle qd sit

¶ Iãq; adeo exierat, adeo ad ornatũ ptinet tm̃, Ipse agmine pallas, in medio, Hic enim fuit mos, vt tyrones ponerent in medio. & ambirẽt viri fortes exercitũ, Aut certe honoris est. medium locum in exercitu tenere, vt ipse alibi, Medio dux agmine Turnus. Cõspectus, cõspicuꝰ, cõspicabilis. Nã ꝓ noĩe pticipiũ posuit. Añ alios astrorum diligit ignes, Venus in cœlo hẽt vnã ꝓpriã stellã, q orĩẽs lucifer, occidẽs vesperũ facit: inde Sta. Et alterno dependit vnus in ortu, Hẽt et duas aſs, vnã in signo tauri et vnã in septẽtriõe, vñ et taurus domus dr eẽ veneris. Ideo dixit. Quẽ venꝰ añ alios astrorum diligit ignes. Sacrũ, venerabile. Tenebrasq; resol. pp iubar: qd sola possideo aliqd efficiat lumẽ. Agmĩe facto. agmẽ ꝓprie est exercitꝰ ambulãs, qcqd est aliud abusiue dr. Prope cæretis amne, Agyllina ciuitas est thusciæ a cõditore appellata cui ex inscitia romana aliud est inditũ nomẽ, Nã cũ Romani eũtes p thusciã interrogarẽt agyllinos, q diceref ciuitas. et illi vt pote Græci. qd audirẽt ignorãtes, et optimũ ducẽtes, Si ꝑus eos salutarẽt, dixerũt χαῖρε. quã salutationẽ Romani ciuitatis nomẽ eẽ arbitrati sunt, et detracta aspiratione eã cære noiauerũt, vt dicit Iginius in vrbibꝰ italicis Amnis minio dr, vt Qui cærete domo q̃ sunt minionis in aruis, Late sacer, hoc est nõ solũ colebat a ciuibus, sed et ab incolis. Nigra vmbrosa more suo Veteres sacrasse pelasgos: de his variæ opinio. Nã alij eos ab atheniesibꝰ, alij a laconibꝰ, alij a thessalis dicũt originẽ ducere, Qd est ꝓpẽsius. Nã multas in italia pelasgorũ cõstat eẽ ciuitates hi ꝑmi italiã tenuisse perhibent. Aruorum, pecorisq; deo, publica cerimoniarum opinio hoc loco hẽt pecorum, & agrorũ deũ eẽ Syluanũ, prudẽtiores tñ dicũt esse ὑλικὸν θεὸν hoc est deũ τῆς ὕλης Hyle aũt est fex omniũ elemẽtorum. i. igni sordidior, et aere. Itẽ aq̃, & terra sordidior. vñ cũcta ꝓcreanf, quam ὕλην Latini materiã appellauerũt. Nec incõgrue cũ materia syluarũ sint Ergo qd græciã a toto latini a pte dixerũt, Lucũq; diẽq; B a Romanis traxit, apud quos nihil fuit tã solẽne q̃ dies cõsecrationis hinc illud. Nosq; huius meminisse minores. Tarcho & Tyrrheni, Tarcho latinꝰ noĩatiꝰ est de græco veniẽs ab eo, qd est Tarchõ, pdit n & ω cõmutat a in o, vt ἀπόλλων Apollo, πλάτων Plato, aliter vsus nõ stat Tuta manebat, Casta locis, Hoc ẽ nã, et idust iã munitissima: Sz nouiumꝰ castra p nas munita eẽ nõ posse, nisi i collibꝰ fuerit: q si i mõtibꝰ sunt quõ ꝓcedit, Laus tẽdebat in aruis: ne sit ergo ꝯtrariũ: itelligamꝰ, qd hodieq; videmꝰ, et legimꝰ hãc colliũ fuisse nãq;, vt planities eẽt in summo, in q erãt castra Tarchõnis, q̃q̃ nisi velit Celsoq; ois de colle videri, nõ poterat legio: Ad æneã referre, vt itelligamꝰ i collibꝰ veniẽtes fuisse troiãos, castra vo hetrusca fuisse in cãpis, qd si velimꝰ accipere, quẽadmodũ ꝓcedit, Tuta tenebãt, castra locis. i. p nã locorum. Tẽdebat in aruis, vt hic sæuꝰ tẽdebat achilles. Bello lecta, Qz ait supra, Qui sese i bella sequãt. Præstãtes vtute legit, sunt lecta ꝓprie: qz delectꝰ militũ ẽ, eqs, et corpa curãt igẽti arte, qd seqbat omisit, redditurus i decimo. Nã si vellet dicere, venisse æneã, vidisse Tarchõtẽ petysse auxilia: satis lõgũ fuerat, & ꝓbat illõ, qd ait supra, Toto nãq; fremũt ꝯdẽsæ litore pupes, cũ hetruscorum festinationi dicẽtis breuitas congruat. Verum qd misso loco ꝓtermisit, reddidit i x. dicẽs Nãq; vt ab euãdro castris igressus, Regẽ adit, & regi memorat nomẽq;, genusq;. Aethereos nibos p aerẽ numinũ. s. purgationẽ. q circa deos ẽ. Reducta, secreta. E gelido secretũ flumie vidit. Egelido ẽ nimiũ gelido, & ẽ vna ps orõnis, vt edurãq; pira. i. valde durã, et sic dixit, secretũ flumie egelido, h ẽ psidio flumis, vt dicimꝰ secretꝰ ẽ i mõte, vl syluis, latentẽ ẽ cũ dit, æneã nõ nisi i flumie ablutũ numẽ videre potuisse. Obtulit se vltro. i. deã ꝯfessa ẽ, vt i. ij dixit, Cũ mihi se nõ añ oculis tã clara vidẽdã. Obtulit, & ẽ ordo, Obtulit se: & loruta ẽ, ꝓmissa, κατὰ τὸ σιωπώμενον. vt supra: Hoc signũ ee. mi dicere. Laurẽtes superbos vt Quos illi bello ꝓfugos, egere supbo. Acrẽ Turnũ: fortẽ, & ꝓprie apud nos, acer, est q ἄθυμος apud Græcos, Nã fortẽ, & vehemẽtẽ, asperum, et amarum pt signe. Poscere. ꝓuocare, Cic. ꝑma, & scda actione in Verrẽ, poscũt maioribus poculis. i. prouocant,

¶ Ille deæ

Ille deæ donis, & tanto lætus honore.
Expleri nequit, atq; oculos per singula uoluit.
Miraturq;, interq; manus, & brachia uersat
Terribilem cristis galeam, flammasq; uomentem
Fatiferumq; ensem: loricam ex ære rigentem.
Sanguineam, ingentē. Qualis cum cærula nubes
Solis inardescit radiis, longeque refulget.
Tum leues ocreas electro auroque recocto.

Hastamq;

ASCEN.

¶ Ille deæ donis. Commemorat, quæ arma æneas a matre susceperat & potissimū clypei describit sculpturā res Romanorū ꝑcipuas vsq; ad augusti tēpora ꝯtinētē: vnde & augusti egregia facinora opportunitatē nactus cōpendio ingeniosus poeta perurit, quamobrē est explodēda eorū opinio, qui poetā cōstituisse dicunt ad augustū vsq; pducere opus, & illius gesta recēsere, quod si eēt, nō hic, & in sexto tā diligēter ea ꝑcurreret. Potuisset tamen, si superuixisset, augustū alio opere instar istius cecinisse, quod in bucco. & georgic. pollicitus videt. Ordo aūt est. Ille. s. natus veneris æneas lætus donis deæ s. matris, sed potius deæ quasi a mortali talia conferri nequirent, & lætus tanto honore quia mater ipsum suo complexu dignata erat, aut tanto honore, quantus

Ordo

re: quātus est tāsinsignibus armis fulgere, neq̄ expleri. i. satiari videdo: atq; voluit oculos p singula. s. arma, ꝛ miraꝫ, sup. ea & versat inter manus, & brachia galeā. i. cassidē terribile cristis. i. habētē terribiles cristas, ꝛ vomētē flāmas, sicut de galea turni dictū est, & ense; fatiferū. i. letiferū, aut mortiferū multis ꝛ loricā. i. thorace, rigētē. i. ser eſtātē ꝛ rigidā, ex ære. i. squamis æreis, sanguinea. i. sanguinei coloris, & sup. ingete. i. valde magnā, sup. talē q̄lis, sup. est nubes cærula. i. cærulei coloris, cū. i. qn̄ mardescit. i. resplēdet radijs solis. s. ex aduerso incūbētibus & arcū cœlestē pducētibus, & refulget lōge. i. refulgere vt pei pue a lōge stantibus tū sup. miraꝫ: & versat, ocreas. i. munimina crurū leuis. i. polita non aspera, aut politas, leuigatas si ad ocreas referes, sup. factas ex electro, & auro recocto. i. iterū fuso, & ita purgatiore, & hasta, ꝛ tectū. i. texturā, ꝛ sculpturā clypei, nō enarrabile. i. difficile enarrari, declinat ergo hoc textū. ti. p re ipsa cōtexta: Ignipotēs. s. vulcanus haud ignarus vatū. i. vaticinioꝝ a vatibus editorū, aut officij vatū nō inscius, q; p. i. nō inscius æui futuri, fecerat illic. i. in illo clypeo, res italas & triūphos Romanoꝝ: & fecerat illic omne genus stirpis. i. pgeniei futuræ ab Ascanio, & fecerat in ordine bella pugnata. i. vt bellata. i. bello gesta erāt, & lupā fœtā. i. enixā in ǵ pcubuisse. i. pma parte se īclinasse in viridi antro mauortio. i. martis. i. vbi erāt martis filij remus, ꝛ romulus ab ea nutriēdi, & geminos pueros pendentes circū vbera ludere huic. i. in huius applausum. s. lupæ, ꝛ matrē. i. q̄ tanq̄ matrē se gerebat. s. lupā lābere: sup. pueros. s. Remū & Romulū impauidos. i. imperterritos: quo indicio Martis filij pbabanꝫ, nā pueri naliter sunt pauidi, aut ordo est, & pueros impauidos lābere. i. dulciter sugere matrē. i. lupā p matre, & illa. s. lupā reflexā ceruice tereti. i. rotūda in longū, mulcere. i. mitigare, aut placare lābēdo alternos, vt catulos suos solēt lupæ, quæ res cū vna esset sculpi, aut fingi nō poterat, nā si alterū visa est lābere: aut mulcere nō potuit alteꝝ ēt mulcere, s; sic sculpta erat, vt lābisse visa alteꝝ ad alteꝝ festinaret, ꝛ fingeꝫ. i. tergeꝫ, ꝛ solidare corpa. s. infantū lingua. s. sua, qđ vrsis pprīū est, Nec. i. ꝛ nō & addiderat nō procul hinc. i. ab sculptura iā dicta, Romā, & sabinas. s. virgines, ꝛ matronas raptas. s. a romulo. & cohabitatoribus eius postq̄ a finitimis coniugia impetrare nō poterāt: sine more. i. exēplo, q; noua inuētione: dū eni; consualia neptuno agerent. i. hasticos ludos, quæ hastiludia nonnulli vocanꝫ, conuocatis vicinis ad spectacula, vbi conuenissenꝫ, suā sibi q̄sq; rapiat, vnde dicit raptas ɔsessu caueæ. i. in loco ɔcauo. vbi ɔsiderāt in circuitu spectātes, & hoc magnis circēsibus. s. ludis, q̄ ideirco fiebāt actis. i. dū agi deberēt, & addiderat nouū bellū cōsurgere subito romulidis, & tatio seni, & curibus seueris. i. inter romulidas ex vna parte, & tatium ducē sabinoꝝ, & inter ciues curēses, quos seueros vocat, q; cæteris gescētibus iniuriā vlcisci voluerūt, ꝛ ti ia bella cū romanis gesserūt. Est aūt hæc cures harū curiū ciuitas olim sabinorū: vnde numa pompilius erat.

Cures vbi locoꝝ

Post. i. postea, idē reges. s. romulus & tatius, certamine posito. i. sedato inter se, stabant armati ante aram iouis, & tenentes pateras. s. quibus ioui libabant, ꝛ iungebant. i. inibant fœdera porca cæsa. i. icta. ꝛ percussa. fœde. Nam qui fœdus percutientes porcū inibant, dicebant ante q̄ ferirent. Iupiter populū N. sic ferito, vt ego hunc porcum ferio: tantoq; magis ferito, quanto magis potes: pollesq;: si scilicet fœdus non seruaret.

Hastamq;, & clypei nō ennarrabile textum.
Illic res Italas, Romanorumq; triumphos.
Haud uatum ignarus, uenturiq; inscius æui.
Fecerat ignipotens, illic genus omne futuræ
Stirpis ab Ascanio, pugnataq; in ordine bella.
Fecerat, & uiridi fœtam Mauortis in antro
Procubuisse lupā, geminosq; huic ubera circū
Ludere pēdentes pueros, & lambere matrē
Impauidos: illam tereti ceruice reflexam
Mulcere alternos, & corpora fingere lingua.
Nec procul hinc Romā: & raptas sine more Sabinas
Concessu caueæ, magnis Circensibus actis
Addiderat, subitoq; nouum consurgere bellum
Romulidis, Tatioq; seni: Curibusq; seueris.
Post idem inter se posito certamine reges
Armati Iouis ante aram, pateras; tenentes
Stabant, & cæsa iungebant fœdera porca.

¶ Deæ donis. i. ppter arma, tāto le. h. munere diuæ: & q̄ manifesto videaꝫ mater, & plena numinia sut. Interq; ma. ꝛ. b. v. distinguēdū est, vt intelligas æneā manibus minora, brachijs maiora arma ɔsiderasse, vt puta loricā, vel scutū. Hæc. n. arma maiora sunt, minora vero galeā gladiū ocreas. Versat, cōsiderat, vt hic illud vinclorꝫ immēsa volumina versat. Rigērē, sanguineā in Distinguēdū ppter plura epitheta. Solis inardescit ra. irim physica rōne describit, q̄ fit cū aquosam nubē solis ardor irradiat, nec est incognita hæc cōparatio. cū lorica diuersis metallis fieri plerūq; ɔsueuit. Leuis ocre. nitidā nbialia. Recocto, sæpe purgato. Nō enarrabile textū. Bū nō enarrabile cū enī; in clypeo oēm romanā historiā velit eē descriptā dicēdo illic genus oē futuræ, Stirpis ab ascanio, pugnataq; in ordine bella. carptim tñ pauca cōmemorat, sicut in primo ait: Vidit iliacas ex ordine pugnas, nec tamen vniuersa descripsit. Haud vatum ignarus, futurorum inscius. Venturiq; inscius æui. nō æui. sed q̄ in æuo erāt futura. Stirpis ab ascanio vsq; ad augustū Cæsare. Mauortis in antro, Poī accipi, & q̄ fecerat lupā mauortis, ꝛ mauortis in antro. Dicēdo aūt ꝛ, ōndit multa alia fuisse depicta. Procubuisse. i. pma parte se inclinasse, qđ græci προκλίνειν [illegible] dīt, vt īclinatiōe corporis vbera pberet infantibus. Nā si pcubuisse, iacuisse accipias, contrariū est: q; dixit, Ludere pēdētes pueros. Sciēdū tñ est eū gestū voluisse ppriē exp̄mere, quē i ipsius lupæ cernim⁹ statuis, Geminos h re ue ra Geminos amō alias sifes. Sane hic totus locus ennitatus est. Ludere, moueꝫ, Terē. Cōgrū istū maximū in aqua finito ludere. Matrē quasi mſem, cuius affectū pueris exhibebat. Tereti ceruice, rotūda cū lōgitudine, vt incumbes tereti damō sic corpi oluæ. Mulcere alternos: nō q̄ð in pictura erat dicit, sed ita hic intelligimus factū fuisse, vt Ter circū iliacos raptauerat hectora muros. Corpa. s. lingua. i. tergere. Cice. in festiana: Spongijs sanguis effingebaꝫ. i. tergebaꝫ. Nec p. h. ro. cōgrue iuxta pprios cōditores. Raptas sine more sa. raptas spectaculo sine vllo exēplo.

Ludere qđ sit

Cōsessu ca. cauea est, vbi populus spectat, Plau. in amphitryone. Vt conquisitores singuli in subsellia eant p totā caueā spectatoribus Magnis quātū ad paupertatē pristinā ptinet nā legimus ppter equoꝝ inopiā, diuersis eos tūc vsos aialibus. Raptæ aūt sunt sabinæ ɔsualibus, hoc est mēse martio. Consus aūt est deus cōsilioꝝ q̄ ideo tēplū sub tecto in circo habet. vt ostendatur tectū debere esse ɔsiliū, hinc est, q̄ fidei panno velata manu sacrificabaꝫ, q; fides tecta esse debet, & velata: ideo aūt dicato Consi simulachro rapuerūt sabinas: vt tegereꝫ initū de raptu ɔsilij. iste consus, ꝛ eques neptunus dr, vñ ēt in eius honorem circēses celebrabanꝫ, errāt ergo q̄ dicūt magnis circensibus, aut megalesiacis, aut romanis, quos cōstat fieri añ Cal. Ianuarias Actis aūt, cū agerenꝫ, q; nō erat psens a passiuo participiū vt, Et q̄ vectus abas. Circēsibus, circēses dicti vel a circuitu. vel q̄ vbi nūc metæ sunt olī; gladij ponebaꝫ, quos circuibāt. Dicti aūt circenses ab ensibus, circa quos circuibāt. Sane notādū positos circēses sine adiectione ludorū, cū ita dicimus ludos theatrales, ludos circēses. Romulidis, hic datiuus pluralis venit ab eo, quod est hic romulida, Curibus se. mire dixit seueris, cū. n. filias pdiderint. Cēninenses, antemnates, crustumini, ꝛ sabini cæteris gescētibus, sabini soli bella sumpserūt, q̄ interuenientibus postea triginta fœminis iā enixis de illis, q̄ raptæ erāt, pax facta est, ex q̄rū noibus curiæ appellatæ sunt, in cōmunē etiā mulieꝝ honorē calēdæ eis dicatæ sunt martiæ. Hor. Martijs cælebs q̄d agā calēdis Inue. Munera fœmineis tractat secreta calendis, Nec. n. aliter ɔgruit martias calēdas esse fœminaꝝ. nisi q; vt diximus, fœminæ bella sedarūt. Sane sciēdū oēs v̄gines raptas excepta Hersilia, quā sublatā a marito, sibi Romulus fecit vxorē. Posito certamine, Finito: vt ante diē clauso cōponet vesp olympo. Iouis ante arā, ante tēplū iouis statoris, qđ fecerat Romulus postq̄ orās elatis armis meruit, nec suus exercitus fugeret. Iungebat fœdera porca, fœdera, vt diximus supra, dicta sunt a porca fœde, ꝛ crudeliter occisa, cuius mors optabatur ei, q̄ a pace resilisset. Falso aūt ait porca, nā ad hoc genus sacrifici porcus adhibebatur, ergo aūt vsurpauit genus pro genere, vt timidi venīēt ad pocula dammæ. Cum has dammas dicamus. Item supra lupam, cum artis sit: hic & hæc lupus, aut certæ illud ostendit, q; in omnibus sacris fœminini generis, plus valēt victimæ. Denīq; si p marē litare nō possent, succidanea dabaꝫ fœmina. Si aūt p fœminā nō litassent. succidanea adhiberi nō poterat.

¶ Haud pcul, &c. Percurrit cætera romanoꝝ gesta. ¶ Ordo est. Quadrigæ. i. equi quaterni trahentes currus, aut currus ipsi citæ. i. citati, & instigati, distulerant. i. distraxerāt haud. i. nō pcul inde. i. ab iā dicta pictura, in diuersa. i. in diuersas partes, metum. i. mætium suffetium albanorum principem fidefragum

Haud pcul inde citæ Metū in diuersa quadrigæ
Distulerant, at tu dictis Albane maneres.
Raptabatq; uiri mendacis uiscera Tullus

Per

Per sylvas, & sparsi rorabant sanguine vepres
Necnon Tarquinium eiectum Porsenna iubebat
Accipere, ingentiq; urbem obsidione premebat,
Aeneadæ in ferrum pro libertate ruebant·
Illum indignanti similem, similemq; minanti
Aspiceres, pontem auderet quia vellere Cocles
Et fluvium vinclis innaret Chloelia ruptis

fragitis, vt lumus ad lōgū: & Servius satis expresse recitat, Et qa hoc atrox factū vr, docet poeta iustā esse vltionē dicēs, at id/ est tametsi hoc crudele vr tibi o albane s. o Mœti, tu maneres idest manere. idest stare deberes. dictis. idest pmissis, & con/ uētis cū Romāis: & tullus s. hostilius, raptabat i. distrahere fa/ ciebat, viscera viri mēdacis. s. Metyi p sylvas: & vepres. i. sen/ tes, & dum rorabant spar si. i. respsi sanguine. s. mœty. Necnon idest etiā Porsenna s. rex thusciæ cū aūt metri adiecit n. lsaz. nas martialis porsena media breui pfert. iubebat. i. iubere roma/ nis videbat accipe. i. vt reciperent targniū. s. supbū, q volunt secūda longā esse, scribūt tarquinū, sicut metū, eiectū. s. pro/ pter superbiā eius, & lucretiæ a filio violationē, & premebat vrbē, s. romā ingēti obsidiōe. Aeneadæ. i. Romani, q ab ænea descenderant, & pcipue brutus Collatinus & Tricipitinus, rue/ bāt in ferrū. i. arma p libertate. s. tuēda expulsis regibus. Tu aspiceres illum. s. porsenā silē indignanti, & similēminanti, q cocles romanus ille auderet vellere. i. devellere, & interrum/ pere securi pontē. s. sublicū, ingruētibus hostibus, & q chlœ/ lia. s. virgo romana cū alijs obsidibus data innaret fluuiū. sez tybrim, & hoc vinclis. i. custodijs arctis ruptis. i. illisis, aut ru/ ptis vinclis. i. sic abnatātis, & cum summo periculo aufugien/ tis, ac si in vinclis tenta fuisset. Historias recitat Servius: quas & in Livio facile est inspicere, vnde brevior sum.

SERVI. ℂCitæ. m. d. q Donatus hoc loco p metrū sensit dicens, citæ, divisæ, vt est in iure erecto, nō cito. i. patrimonio vel hēditate nō divisa. Nā citus cū divisus significat, ci longa est Ergo citæ veloces intelligamus quem aūt dicit Ver. Metū, mætius suffe tius dictus est, quod nomē mutilauit eā metri. novimus autez noiuz vel mutationē: vel mutilationē concessam poetis, sic p polluce. Castorē, p Cytheride lycoridaz posuit, vt sed q legat ipalycoris, hic aūt metius sufetius eum apud albanos sum/ mā rex teneret, a romanis i auxiliū cōtra fidenates vocat, iu/ re societatis venit quidē, sed in ipso plio ad hostes defecit, qd cernens Tullus hostilius, ait voce maxima militibus suis: ita vt etiā hostis audiret, ne trepidetis, meo cōsilio factū est, vt fa/ ctione mætius suffetius ad hostes transiret, quo psilio, & suis iā pene amissas reddidit vires & effecit, ne hostes crederent metio quez post victoriā captū Tullus hostilius religauit ad bi/ nas quadrigas, ita vt ab vnis quadrigis traherentur manus, pedes ab alteris, quibus velociter agitatis, eum crudeli mor/ te discerpsit, videns itaqz poeta romano nomini congruam esse vindictam. culpā in criminis torquet authorem dicēs ex sua p/ sona ad ipsum metiū. at tu dictis albane maneres. Ideo etiam mendacis infert vt tacitæ qstioni: & inuidiæ crudelitatis occur/ rat. Necnō Tarquiniū eiectuz porsenna iubebat. Tarquinius superbus habuit pditos filios, inter quos Aruntem, q duz i ca/ stris esset: patre suo Ardeam obsidente, & ortus esset inter eum & collatinum maritum Lucretiæ de vxoribus sermo, eo vsqz processit contentio, vt ad probandos earum mores arreptis equis statim domos suas simul pficiscerentur. Ingressi itaqz civi/ tatem collatiam, vbi fuit Lucretiæ domus, invenerunt eam lanificio operam dantem, & tristem propter mariti absentiam, Inde ad arunt & domum profecti, cum vxorem eius invenissent cantilenis, & saltationibus indulgētem reversi ad castra sunt, quod aruns dolens, cum de expugnanda Lucretiæ castitate cogitaret: mariti eius nomine epistolam finxit, & dedit Lucretiæ: in qua hoc continebatur vt aruns susciperetur hospitio, quo facto per noctem stricto gladio eius ingressus est cubiculum cum æthio/ pe. Et hac arte egit, vt secum coiret dicens, nisi mecum concubueris: æthiopem tecum interimam tanq in adulterio depræhen/ derim. Timens itaqz Lucretia, ne castitatis famam morte deperderet. quippe quam sine purgatione futuram esse cernebat in vita turpibus imperiis paruit. & altera die convocatis propinquis, marito Collatino, patre Tricipitino, Bruto avunculo. qui tribunus equitum celerum fuerat, rem indicans, petiit ne violatus pudor, neue inultus esset eius interitus, & gladio erecto se interemit: quem Brutus de eius corpore exertum tenens processit ad populum. & multa conquestus de Tarquinii superbia, & fi/ liorum eius turpitudine egit, ne in vrbem reciperentur authoritate, qua plurimum poterat, naz, vt diximus, Brutus tribunus equitum fuerat, sed cum non susciperetur Tarquinius, contulit se ad porsennam regem thusciæ, qui pro Tarquinio cum in/ gentibus copijs capto ianiculo: & ibi hic castris positis, romam vehementer obsedit, & cum per sublicium pontem, hoc est ligneū transire conaretur, solus Cocles hostilem impetum sustinuit, donec a tergo pons solueretur a socijs, quo soluto se cum armis præcipitauit in tyberim, & licet læsus in coxa: tamen eius fluenta superauit, vnde est illud ab eo dictum, cum ei in comitijs, coxæ vitium obijceretur. per singulos gradus admoneor triumphi mei. In tantam autē obsidionis necessitatem populus ve/ nerat, vt etiam obsides daret ex quibus Chlœlia, inventa occasione, trāsnatauit fluvium, & romam reversa est. Reddita est rursus pacis lege, eam porsena repetēte, qui admiratus virtutem puellæ, dedit ei optionē, vt cum quibus vellet, rediret, illa ele/ git cæteras virgines, vnde Porsena hoc quoqz miratus concessit, & rogavit per litteras Po. ro. vt ei aliqd virile decerneret, cui data est statua equestris: quam in sacra via hodieqz conspicimus. Eiectum, at qui facile poterat suscipi, & occidi, sed ideo non est susceptus, quia occidi non poterat, religione impediente Rex enim etiam sacrorū fuerat, vnde postea alij facti sunt cōsules alij reges sacrorum Porsenna, vnum n addit metri causa, vnde penultimæ datus accentus est, nam porsena dictus est, Mar. Hanc spectare manū Porsena nō potuit. Aeneadæ satis longe petit epithetum. Illum coclitem. & modo. Cocles in hoc homine de quo dicit proprium est nomen, in alijs appellativum, nam luscos coclites dixerunt antiqui. Vnde & cyclopas Coclitas legi/ mus dictos, q vnum oculum habuisse perhibent. vinclis innata. chlœ. ru. At q obsides non ligantur, sed vincla pro custodibus accipiamus, aut certe ruptis vinclis pontis. idest iam ponte resoluto.

In summo custos Tarpeiæ Manlius arcis
Stabat pro templo, & capitolia celsa tenebat.
Romuleoq; recens horrebat regia culmo.
Atq; hic auratis volitans argenteus anser
Porticibus, Gallos in limine adesse canebat.
Galli per dumos aderant, arcemq; tenebant
Defensi tenebris, & dono noctis opacæ
Aurea cæsaries ollis, atq; aurea vestis.
Virgatis lucent sagulis, tum lactea colla
Auro innectuntur, duo quisq; Alpina coruscat
Gesa manu, scutis protecti corpora longis.
Hinc exultantes Salios, nudosq; Lupercos.
Lanigerosq; apices: & lapsa ancylia cœlo
Excuderat. castæ ducebant sacra per urbem
Pilentis matres in mollibus, hinc procul addit.
Tartareas etiam sedes, alta ostia Ditis.
Et scelerum pœnas, & te Catilina minaci
Pendentem scopulo, furiarum ora trementem
Secretosq; pios, his dantem iura Catonem.

ASCEN. Ordo. ℂIn summo custos. Eandem rem prosequit. vnū ordo est, mā/ lius. s. vir ille romanus, custos arcis tarpeiæ. i. capitolij, a tar/ peia virgine postea denoīati, stabat in summo. s. clypei, p tem/ plo. i. p defesiōe tēpli iovis capitolini & tenebat i defēdebat: ca/ pitolia celsa. i. sublimia, & arcē romanā, & regia recēs. i. pau/ cis annis antea cōstructa. s. calabri & domus horrebat. i. horri/ da, & aspera erat, cultu romuleo. i. sicut romulus coluerat & cul/ mis cooperuerat. Atqz anser argenteus i. albus, aut revera in clypeo argenteus, vt albedinē referret, volitās. i. volanti, & alas clāgēti similis. hic. i. in capitolio canebat gallos. s. senones adesse. porticibus auratis. i. auro coopertis, In limine. i. in in/ gressu. Nā. sup. galli aderāt per dumos, & tenebant arcē i. capi/ tolii & id quasi, nōdū enim oino tenebāt, defensi tenebris, & dono. indulgētia, & opportunitate. noctis opacæ i. valde tene/ brosæ. Cæsaries. i. coma vēte cædēs, aurea. i. aurei coloris, vt fulua, erat sup. illis, atqz vestis. i. barba erat illis aurea, & lucēt sagulis i. illis indumētis militaribus virgatis. i. intercisis pur/ pura, aut purpuratis, tū. i. isup colla lactea i. cādidissima, ine/ ctūtur auro. i. idumēto aureo, qsqz. i. singuli, coruscāt. i. qtiunt manu. s. sua, duo gessa, seu gesa. i. hostilia, alpina. i. ex alpibus decerpta, ptecti corpa. i. hñtes corpa ptecta, lōgis scutis, qa & ipsi lōgi erāt. Et vulcanus excuderat. i. studiose fecerat (Ab ex/ tūdo. nā excudo, & excudi: seu excusi mediā pducūt vt in sex/ to. excudēt alij spirātia mollius æra) salios. i. sacerdotes mar/ tis a Numa istitutos, exultātes. s. cū ancilibus, & lupercos. sa/ cerdotes panos lycæi nudos. i. q nudi discurrebant, & apices.

Hæc inter

scilicet

sez insularȝ lanigeras.i.lanã getẽtes, Vñ & flaminea, q̃si filami nes dicti sunt, ⁊ ancilia.i.scuta breuia circũcisa. lapsa cœlo sal/ tẽ vnũ tpe Numæ, mres.s.romanæ.castæ ducebant.i.deduce/ bãt sacra.s.romana.p vrbẽ.s.romanã in pilẽtis.i.vehiculis, sic dictis mollibus.i.pẽsilib⁹:⁊ molliter incedẽtibus. Et sup. vul/ can⁹ addit pcul hic.i.lõge ab hoȝ sculptura, ẽt sedes tartareas. i.infernales.s.alta.i.psunda ostia ditis.i.plutonis, ⁊ pœnas sce lerȝ.i.sceleratoȝ romanoȝ, & te o catilina.(cuius salusti⁹ descri bit bellũ, & quẽ cicero vicerat, i cui⁹ grãz hæc dicta putãt) pen/ dẽtẽ scopulo minaci.i.minãti tibi assidue pcipitiũ, qd̃ iferi in/ ste.p ambitionẽ rẽpu. occupãtibus. vt catilina conabat, & tre/ mẽtẽ ora furiaȝ.s.ifernaliũ, & pios.s.manes Romanoȝ pioȝ ũ dũ viuerẽt:& catonẽ.s.maiorẽ, q cẽsorius dict⁹ ẽ, dãtẽ his.s.cȝ pys iura.i.iusta moderamĩa vitæ, sicuti vita fecerat:qr, Quæ gratia currũ, Armorũq; fuit viuis, q̃ cura nitẽtis Pascere eq̃s eadẽ sequtur tellure repostos, hoc est eadẽ exercẽt apud ifernos, q̃ exercuerãt apud supos:vt dictũ ẽ i sexto. Ad hoc aũt suppli/ cia noxioȝ iducit, vt viuos a scelerib⁹ deterreat. vel q; nõ solum pys pmia, sȝ ⁊ ipys tormẽta apud inferos parata significet.

Summo custos tarpe ia. ar. I sũma clypei pte, & bona rõ/ ne vtit pictura apta vnicuiq; rei loca distribuẽs. Ideo eni in sũma clypei pte dicit factũ eẽ capitoliũ, qr hoc arcẽ vrbis esse manifestũ ẽ. Historia talis ẽ. Brẽno duce, senões galli venerũt ad vrbẽ:⁊ circa aliã fluuiũ occurrẽtẽ sibi deleuerũt exercitũ deȝ, porro Alia quoq; die, cũ vellẽt ingredi ciuitatẽ prio cunctati sunt timẽtes isidias, qr & patẽtes portas, & nullũ in muris vi debãt. Postea paulatĩ igressi, & cũcta vastarũt octo itegris mẽ sib⁹ adeo vt eos q̃ incẽdere nõ poterãt militari manu diruerẽt solo remanẽte capitolio, ad qd̃ cũ vtẽsilib⁹ reliq cõfugerẽt ci/ ues, q tñ a gallis obsidebant ẽt id penetrare cupiẽtib⁹, qs aly p dumeta, & saxa aspa, aly p cũniculos dicũt conatos eẽ ascẽde/ re, tũc mãli⁹ custos capitoly gallos detrusit: ex arce clãgore an seris excitat⁹, quẽ puatus q̃dã Iunoni dederat dono, nãq; s; ply. Nullũ aĩal ita odorẽ hoĩs sentit. Pro defensiõe tẽpli, nã an tẽplũ nõ pcedit, cũ obsessus intra tẽplũ eẽt, sic i nono, Ipsi in/ tus dextra, ac leua p turrib⁹ astãt. Terẽ. Nã nisi hæc ita essent, p illo aut starea phedria. Tenebat, defendebat, & ẽ militare v/ bũ, vt ẽt. Salu. dicit, vñ cõtra victos loco motos dicini⁹. Cice. loco illo motus ẽ Horrebat re. cul. Curiã calabrã dicit: quam

Romulus texuerat culmis, ad quã calabat. i. vocabat senat⁹, vocabat & pp̃le a rege sacrificulo. vt qm̃ adhuc fasti nõ essent lu/ doȝ, & sacrificioȝ pnoscerẽt dies, Atq; hi i capitolio, ⁊ satis prudẽter argẽteũ anserẽ dixit. nã q̃si epithetõ ẽ coloris, & significa/ uit rẽ verã. Nã i capitolio i honorẽ illi⁹ anseris, q galloȝ nũciarat aduẽtũ, posit⁹ fuerat anser argẽte⁹. Auratis porticib⁹, hoc ad tpe retulit florẽtis romanæ reipu. Nã illo loco, vbi dixi, Horrebat regia culmo:lõ addidit romuleo, vt icipiẽtis ⁊ paupio ad/ huc iperij tpa designaret. Canebat, q̃si pdiuinabat, nã canere, & dicere, & diuinare sigt. Arcẽq; tenebãt, deest pene, nã ppe te tuerũt. Defensi te. & do. no. opa. mult:, iteratione volũt, aly dicũt tenebris pp cuniculos. Dono noctis, somno Mãli, nã somn⁹ noctis ẽ donũ. Aurea vestis, Hoc ẽ barba. vñ ȝ, inuestes dicimus iberbes, vñ ẽ. Tũ mihi prĩa genas vestibat flore iuuẽtus. vir gatis lucẽt sagulis, q̃ habebãt in virgaȝ modũ deductas via, & bñ allusit ad gallicã linguã p quã virgæ purpura dr̃. Virgatis q̃ ac si diceret purpureis. Gessa, hastas viriles, nã ẽt viros fortes galli gessos vocãt. Scuti s lõgis, p hæc corpoȝ oñdit magnitu/ do vt supra stetdãt tercẽtiũ mitti i psæpib⁹ altis, p qd̃ equoȝ magnitudinẽ expssit. Hic.i. in eodẽ scuto, & cõgrue sacerdotes sta tim post tẽpla cõmemorat. Salios. q sunt in tutela Iouis martis Quirini, dicti saly, lõ q circa aras saliãt ⁊ tripudiẽt. Nudosq; lu pces cũm honorẽ panos lupealioȝ solẽnitas celebraret, pecora Romanoȝ subito a latronib⁹ capta sunt:illi, piectis vestib⁹ pse/ cuti sũt latrones:q bus oppressis, & receptis aĩalib⁹ ppter a nudis psipere gestã pmãsit cõsuetudo vt nudi lupercalia celebra/ rẽt. Lanigerosq; api. Flamines i capite habebãt pileũ, i quo erat breuis virga desup hñs lanæ aliqd. qd̃ cũ p æstus ferre nõ pos sent, filo tm̃ capita religare cœperũt. nã nudi penit⁹ eos capitib⁹ icedere nefas fuerat. vñ a filo quo vtebant flãines dicti sũt q̃si filamines, Veȝ festis dieb⁹, filo deposito pilea necesse erat accipe. q̃ s; alios ad oñdẽdã sacerdotȝ eminẽtiã sũt repta, sicut colũnæ mortuis nobilib⁹ supponunt ad oñdẽdũ eoȝ culmẽ. Aly dicũt nõ pp eminẽtiã dignitatis hr̃em, s; qr cũ sacrificaret apd lauro lauiniũ, & eis exta frequẽter, aues de vicinis veniẽtes lucis, aeri perẽt eminẽtia virgaȝ eas terrere voluerũt. Exinde ẽt cõ suetudo pmãsit, vt apud lauro lauiniũ i gẽtes haberent virgæ, nõ breues, vt in vrbe, Lapsa ancilia cœ. regnãte Numa põpilio: scutũ breue, & rotũdũ cœlo lapsũ ẽ, & cũ acuspices rñdissent, illic fore vrbis imperiũ, v bi illud fuisset. diligẽtia Numæ, ne q̃s ab hostib⁹ posset auferri, adhibito Mamurio fabro. mult a silia facta sũt ⁊ i tẽplo Martis locata. Quod aũt dicit ancilia, plura/ li nũero vtit p singulari. nã vnũ lapsũ ẽ. Ancile aut q̃si vndiq; circũcisum, aut q̃si ἀμφίχειλον. i. vndiq; labrũ hñs. Extuderat. studiose fecerat. Ducebãt, deducebãt, hæc eni fuerat psuetudo. Pilẽtis mres i mollib. Pilẽtia sunt vehicula, sicut nũc basternas videmus:erãt ãt tũc veneti coloris:nõ vt nũc cussati. q bus nisi castæ vtebant. Mollib⁹ aũt pẽsilibus vt ȝ plumas pẽsiles dici mus, & molles significant⁹. Hic pcul, bñ longe a tẽplis inferos facit. Scelerũ pœ, p sceleratoȝ, & bñ aut scelerȝ pœnas. In crimi na. n psone incidũt. nõ ipaȝ sunt ppriε crimia, vñ & scelerib⁹ sunt statuta supplicia, q̃ in se incidẽtes hoĩes obnoxios faciunt Et te catilina. minaci, pẽdẽtẽ scopulo, hoc quasi in Ciceronis grãz dictũ vr. His dãtẽ iura ca. vt supra diximus, cẽsoriũ sigt, non vticensem, q ȝ Cæsarẽ bella suscepit, ⁊ suggressus est hoc loco Homeri dispõnẽ. Sigdẽ ille Minoẽ, & Rhadamãtũ, & Aeacũ de fungis iudicare dicit, hic Ro. ducẽ inocẽtib⁹ dat iura pmemorat

ASCEN. Hæc inter, &c. Peruenit tãdẽ ad hoc, qd̃ primũ ptendit ad augusti.s. egregia facta describẽda, & potissimũ ad pugnam actiacã describẽdã, q̃ illi, & gloriæ, & vtilitati plurimæ fuit. nã in ea. M. Antoniũ triũuirũ. quẽ vnũ habebat tũ collegã, nã lepidus multo añ intererat, supauit cũ cleopatra ægypti regi na:quo deiecto, solus rerũ potitus est. Ordo aũt est. imago au rea.i. ex auro sculpta, maris.s. actiaci tumidi.i. inflati, ibat.i. fre videbat inter hæc,s summa, & infima, nã capitoliũ in sum mo:& regna ditis nimirũ in ĩimo erant: vñ & triũ fratrũ, eo/ rũdẽq; summoȝ deoȝ, regna descripsit, iouis in capitolio, plu tonis in tartaro, ⁊ nunc neptuni in mari, sed cærula.i. aq̃ mari ne, aut ipa maria spumabãt fluctu cano.i. subalbo, & delphi/ nes.s. pisces clari.i. fulgẽtes argẽto.i. ex splẽdore argẽti, vnde erãt vertebãt, aut verrebãt caudis.s. suis: æquora.i. maria cir cum.i. in circuitu, in orbẽ, idest in gyrum, ⁊ circuitu rotundus secabãt.i. diuidebãt: æstũ.i. fretũ, seu feruorẽ aquaȝ. Erat, id/ est cõtingebat, aut dabatur cernere in medio.s, in clypeo classes æratas.i. bellicas ære munitas, appositone bella actia.i. q bus bella actiae postmoduz gesta sunt. & tu videres.i. videre pos ses: accipiendo secundam personam, p qualibet.i. quilibet vi dens clypeum videret, leucaten.i. montem illum in pmonto/ rio epyri, feruere.s. fulgoribus armatorum, aut leucatem:id/ est mare vicinum feruere classibus æratis, aquas sulcãtib⁹:& p, idest fluctus sez iuxta leucatem, effulgere auro. idest splẽdo re auri. Vtrumq; per tertiam cõiugationem deduxit a feruo, effulgo. cæsar augustus, erat sup. hinc. idest ex vna parte agẽs idest impellens italos in prælia, & stans in celsa puppi: tãq̃ pn ceps exercitus, & classis: cũ patribus, idest senatoribus: cum populo, sez Romano: ⁊ cum magnis, idest cuȝ fecuore magno rum deorum: quos psente s sculpserat vulcanus, tanq̃ augusti p aere stitante: cui.s. augusto tempora læta, qd̃ boni exit⁹ si gnum est, vomunt geminas flammas, sez or aculoruȝ, vt inter pretat Seruius. aut geminas. qr ab vtrisq; temporibus diffu/ sas, &

Hæc inter tumidi late maris ibat imago
Aurea, sed fluctu spumabant cærula cano.
Et circum argento clari delphines in orbem
Aequora uerrebant caudis, æstumq; secabant.
In medio classes æratas Actia bella
Cernere erat, totumq; instructo Marte uideres
Feruere Leucaten, auroq; effulgere fluctus.
Hinc Augustus agens Italos in prælia Cæsar
Cum patribus, populoq;, penatibus, & magnis diis
Stans celsa in puppi, geminas cui tempora flammas
Læta uomunt, patriumq; aperitur uertice sydus.
Parte alia uentis, & diis Agrippa secundis
Arduus, agmen agens, cui belli insigne superbum
Tempora nauali fulgent rostrata corona.
Hinc ope barbarica, uariisq; Antonius armis
Victor ab auroræ populis, & littore rubro,
Aegyptum, uiresq; orientis, & ultima secum
Bactra uehit, sequiturq; (nefas) Aegyptia coniunx,
Vna omnes ruere, ac totum spumare reductis
Conuulsum remis, rostrisq;, stridentibus æquor.
Alta petunt, pelago credas innare reuulsas
Cycladas, aut montes concurrere montibus altos.
Tanta mole uiri turritis puppibus instant.
Stupea flamma manu, telisq; uolatile ferrum
Spargitur, arua noua Neptunia cæde rubescunt.

¶ Hæc inter bsi inter inferos, & supos mare factū dicit, quod vt supra diximus, nos ab antipodibus diuidit, quinseri sunt nostri pparatione. Imago aurea, non est cōtrariū, q̄ & cæruleas & aureā, & argētea maris dixit esse imaginem, quā scimus p vētoꝝ qualitate mutari, & colores reddere q̄ expressius in scuto fuisse significat, Cærula. i. maria. Fluctu cano ois enim spuma alba est, q̄ fluctibus nascitur. in orbē. incurcutū. Aestumq; seca naturalē eni rē ondit. nā semp mare turbat cum delphini apparuerūt. Cernere erat, græca figura est. Leucatē, in pmōtorio epyri est mōs leucatæ Hinc augustus agēs italos. Cū de statu reip. esset lōga cōtētio inter Augustū, & Antoniū, & lepidū placuit vt totū oriētē teneret Antonius, Augustus gallias & hispanias cū italia. Lepidus africā sardiniā, siciliā. Ad causam maioris fidei antonius sororē Augusti duxit vxorem. Profecti itaq; sunt ad pumcias suas, sed antonius in ægypto captus ē amore cleopatræ, nō vsquequaq; adeo: vt ea dimissa contra pthos pficisceret, qbus victis, dū Cleopatræ cupiditate festinat, exercitū oēm frigore i armenia pdidit. Ipse tñ alalū cadaueribus pastus cū paucis ad ægyptū est reuersus. Vbi ait cœpit suadere Cleopatra, vt se sortiret vxorē derelicta sorore augu quo facto Augustus vehemēter accensus, contra eū cœpit bella moliri. antonius, re cōperta, collectis orientis virib⁹ pter cū vxore Cleopatra venit ad bellū. Cōflictū est nauali certamine circa actiū epyri pmōtoriū, vbi victi sunt Antonius, & cleopatra, & in fugā coacti, postea occiso antonio, illa sibi serpentē adhibuit, sz qr belli ciuilis triūphus turpis vr, laborat poeta, vt pbet iustū bellū fuisse dicens augustū esse cū patribus, populoq;, penatibus, & magnis dijs. ɔtra cū Antonio auxilia pegrina, & mōstruosa ægypti numina, & reuera in exercitu antonij oēs barbari fuerūt: qd & ver. dicit, ægyptū, viresq; orientis, atq; vltima secū Bactra vehit. vñ etiā de hoc bello egit triūphū, nec enim ciuile putatū ē, qd tātūmō Romano duce gestū est, q & ipse barbaræ seruiebat vxori, adeo vt ꝑtoria eicastra cōcederet, quorū q̄ ponebat iperio, ipsa vocabat exercitū, vñ ē illo loco de Cleopatra, patrio vocat agmina sistro, nā antoni⁹ cōsulare sibi tm̄ detinuit iperiū, i quo sola est ptās iubēdi. ille eni ducit exercitū q̄b⁹ in ptāte castra ꝑtoria. Penatib⁹, & ma-

sas, & sydus patriū. s. patris eius adoptiui. s. Iulii Cæsaris, de quo dictū est Ecce dionei pcessit cæsaris astrū. apit. i. aperte vr, vertice. i. in summitate galeæ. Agrippa. s. assinis & amicus Augusti, arduus. i. sublimis: erat sup. agēs agmē. s. italorū, sup ple in parte alia. i. a latere & in alio quodammō cornu, agēs iquā & vētis & dijs secūdis. s. in fauore, & ptāte, q̄r primū Augustus obtinuerat fauorē, & auxiliū, cui. s. agrippæ, ip a fulgēs rostrata. i. q̄si rostris nauiū ornata. s. corona nauali, quæ fiebat ex rostris nauiū victarū, & dabat victori, appositiue insigne. i. quæ erant insigne. i. ornamētū, supbū. i. gloriosum, & magnificus belli. s. naualis Antonius. s. marcus triūuir, vehit hinc. s. ex aduersa pte, ope barbarica. i. a barbis pꝓcta, & armis varijs. i. variorū pplorū, exñs victor: vehit dicit secū ab pplis auroræ. s. parthis, & ab littore rubro. i. mari eritheo, qd ē inter ægyptū: & indiā. i. silr ægyptū. i. populū, & potētiā ægypti, & vires orientis. i. ppli oriētalis, & bactra. i. bactrianos pplos vltima. i. vltimos in impio antoniano oriente versus, & cōiunx ægyptia. s. Cleopatra seqtur. s. exercitū, nefas. i. q̄ res nefanda est, & detestanda Romano viro vsi p exclamationem dicit, nefas. Oēs ruere. i. ruebant, aut ruere videbant, vna. i. piter, ac totū equor spumare, sup. cœpit, aut visum est: aut spumabat, conuulsum. i. id est fulcatū: remis reductis. i. retrorsum ductis, vt fortius impingant, & rostris. s. nauiū stridētibus. i. cū stridore aquas sulcantibus, seu secātibus, & sup. oēs petūt alta i. pfunda maria, vbi s. superficies ē q̄ alta, vt in medio mari, nā aqua sphærica est: vt cætera elemēta. tu credas. i. credere possis: si videas, cycladas idest insulas illas, reuulsas. s. a continētibus, aut a fundo suo, innare pelago. i. nare p pelagus, aut altos montes concurrere alijs montibus, tanta. i. tam magna mole, idest tanto molimine, instant viri puppibus turritis. i. ꝑpugnacula habentib⁹. Flāma stupea. i. radicata in stuppa, spargitur manu. s. in alternas naues. & ferrum volatile, idest quod ad volatum affixum est, spargitur telis, idest cum ipsis telis, & arua neptunia. i. maria madescunt. i. tinguntur. cæde noua, idest effusione sanguinis magna, & insolita.

gnis dijs, alij volūt vnū eē, alij separāt, vt magnos deos acceptiasioné, mineruā, mercuriū. quos æneas de samothracia sustulit. tpa flā. læ. vo naturalr eni augustus igneos oculos habuisse dr adeo vt qdā Romanus interrogatus ab eo cur verteret faciē, rñderit, q̄r fulmē oculorū tuoꝝ ferre nō possum, sicut ait Sueto. aperit ver. si. Sidus in vertice hoc est sup galeam, nā ex quo tempore p dič stella visa est, dū sacrificaret veneri genetrici, & ludi funebres Cæsari exhiberentur: cuius sidus p̄ putatū est, augusto persuadente, in honorē pris Augusti stellā galea cœpit hře depictā. Parte. a nō est cōtra, sed in alia pte. Vētis: & dijs agrippa secūdis. Secūdis dixit augusti pparatione, nā hoc dicu augustus nimio vētoꝝ & numinū vtebat fauore. agrippa secūdis hoc est ille habuit primū fauorē, iste s̄m Naualr rostra co. Sextus pōpeius pōpei filius in sicilia piraticā exercebat. cōtra quē p̄rio cū agrippa dimicauit augustus. postea agrippæ cura data est, q eū delcuit, ob qd ei augustus rostratā dedit coronā. q̄r vicerat nauali certamine, Hinc a parte cōtraria. victor ab. au. p. q̄r vicerat pthos, ut diximus, Littore ru. Erythreo mari, qd est inter ægyptū, & i diā Vltima se. ba. ve. Vltima inquātū ad fines spectat orbis terraꝝ, sz vltima iperio antoniano: Constat. n. bactrianos post se habere gentes innumeras, Nefas clamatio est nō in eo tm̄, q̄ ægyptiā romanus duxerat, sed etiā q̄ mulier castra sequebatur. quod ingenti turpitudine apud maiores fuit. Vnde bellaturus Pompeius in lesbo religt vxorē, Ruere. ruebāt. i. cū impetu ueniebāt Cōcurrere mōtibus altos: alij altis legūt, vnū iñ est Turritis puppi. instant, hoc de historia traxit. nā agrippa primus hoc genꝰ turriū iuenit, vt de tabulis subito, erigerentur, simul. ac ventū esse in prœliū turres hostibus improuisæ. arua n. n. c. noua cædē magnanimia, non dicit reuera noua, cum alia fuerint bella ciuilia: Et cædes aliæ in ipsis.

Regina in mediis patrio uocat agmina sistro.
Necdum etiam geminos a tergo respicit angues.
Omnigenumq; deum monstra, & latrator Anubis
Contra Neptunum. & Venerē, cōtraq; Mineruā
Tela tenent, sæuit medio in certamine Mauors
Cælatus ferro, tristesq; ex æthere diræ.
Et scissa gaudens uadit discordia Palla.
Quam cōsanguineo sequit Bellona flagello.
Actius hæc cernens arcum intēdebat Apollo
Desup, oīs eo terrore Aegyptus, & Indi.
Omnis Arabs, oēs uertebant terga Sabæi.
Ipsa uidebat uentis Regina uocatis
Vela dare, & laxos iam iamq; immittere funes.
Illam inter cædes pallentē morte futura
Fecerat ignipotens undis, & Iapige ferri.
Contra autem magno mœrentem corpore Nilum
Pandentemq; sinus, & tota ueste uocantem
Cæruleum in gremium, latebrosaq; flumina uictos.

ASCEN. Ordo.

¶ Regina in &c. Ostendit quō descripta est reliqua ps pugnæ actiacæ in clypeo a vulcano fabrefacto dicēs. regina. s. cleopatra ægyptioꝝ regina. existens in medijs. s. bellantium, vocat sistro patrio. i. tympano, aut symbalo illo ægyptio, quo isis vsa dr, agmina. s. suoꝝ, nec dū. i. & nō adhuc, & nō respicit adhuc geminos angues a tergo, i. q eā persequebātur a tergo, qbus. s. mors illi prætēdebatur hoc est nōdū videbat mortē sibi imminētē. Nā gemini angues mortem prætēdere putantur, aut angues vocat cornua exercitus augusti. Monstra deū. i. deorū omnigenū: pro omnigenoꝝ. i. oīs generis. Nā & bruta colebāt vt canes: feles, cocodrylos, & herbas, vt cepe, & porum vnde Iuuena, Quis nescit volusi bithynice q̄lia demens, aegypt⁹ portenta colat, & anubis latrator. i. qui colitur in specie canis: mōstra ergo deorū omnigenoꝝ. i. deorum egyptiorum. tenent tela cōtra neptunū, & venerem: & contra mineruā. q. s. augu. fauebāt mauors. i. Mars deus belli sæuit in medio certamine: aut q̄r cōis est deus, aut q̄r belli deus vtrosq; aiabat, existēs cælatus. i. insculptus ferro, q̄ metallū marti cōgruit: eo q̄ ferreus & durus est. cælatus aūt erat in clypeo sicut erat aug. tpe i bello p imaginationē. s. & fictionē poeticā, & diræ. i. deæ vltrices, demissæ. s. ex ethere sup. vadūt ad vlciscendum antoniū, qui matrimoniale læserat fœdus, & discordia. s. inferis filia, aut potius mater vadit. i. ingredit, gaudēs. i. læta, palla, i. chlamyde sua scissa. i. diuisa per factionē, q̄r ciuis in cōciuem pugnabat. vñ in Bucco. En quo discordia ciues, Perduxit miseros. quam. s. discordiā bellona. i. dea belli. i. bellū ipsum sequitur flagello. i. cū flagello consanguineo. i. cognato. Bonus, & naturalis ē ordo: nā martia planeta diras. i. sæuas iras cōcitat. vnde nascitur discordiæ, quas bellona. i. bellū seqtur, vñ Hor. i. epistolis Ira truces inimicitias, & funebre bellum. apollo actius, idest

Martis effectus.

SERVI. ¶ Patrio vocat agmina sistro, Cleopatra sibi tantū assumpserat. vt se Isim vellet videri. isis aūt ē genius ægypti, q per sistri motum quod gerit in dextra. nili accessus significat per situlam q̄ sinistra retinet, ondit fluentiā omnium lacunarum Isis autē lingua

sic postea victus, qui augusto in actiaco bello adiutoriū attulit, aut ille votū fecerat cernēs hæc .i. hanc cōmotionē, & aleaz bellica qꝫ mars eēt medius .i. anceps esset victoria, ipse intendebat arcū .s. suū, quē iratus tēz sicut placidus plectrū, desuper .i. ex alto, oīs egyptus et indi sup. oēs, oīs arabes: & oēs sabæi, q populi orientales sunt vertebant terga co terrore .i. ppter eum terrorē ipsa regina .s. Cleopatra videbatur .s. in sculptura, aut cælatura, orare vela ventis vocatis .i. optatis, aut inuocatis ad celerē fugā, & immittere .s. velis, iā iāqꝫ .i. magis & magis, funes laxos, vt s. plus venti suscipiant & fortius impellātur. igni potēs .s. vulcanus fecerat illā pallentē inter cædes .i. cadauera suoꝝ morte futura .i. oīe mortis futuræ: qꝛ tūc pmū timere cœpat, & sup. ferri .i. auehi vndis .s. deflūis, & iapide .i. vēto illo illi a tergo flāte. Aūt ꝑ sed fecerat, supple cōtra .i. econtrario, nilū .s. fluuiū ægypti merētē, i. dolētē magno .i. septēfluo corpore .s. fluctus suis: & pādētē sinus .s. suos .i. vltima receptacula, ad q̄ voluit cleopatra nō cōfugisse ad repandū exercitū, & vocātē tota veste .i. exterioribus, idꝫ suis: victos, .s. ægyptios & reliq̄s antonii socios, i gremiū cæruleū .i. receptacula marīs, & i flumina latebrosa .i. occulta, aut de quorum origine dubitatur.

ASCEN.

¶ At Cæsar tri. &c. cōmemorat ꝑ ꝑuos Cæsaris augusti triūphos dicēs, At Cæ .s. august⁹ iuect⁹ mœnia rōana, sup. cū triūpho triplici .s. de antonio, de dalmatis, & de alexādrinis sacrabat .s. sculpturis clypei, diis italis votū imortale .i. qd ꝑpetuo tpe pmāsurū eē, i re psoluta p votū .s. ter cētū maxīa delubra .i. tēpla p totā vrbē, aut potius p totū orbē. viæ .i. cōpita, & triuia: fremebāt .s. ꝑtā victoriā lætitie, & ludis, & plausu, chorus matrū .i. matronaꝝ supplicum, sup. erat i oībus tēplis, & oīb⁹ aris .i. ad oēs aras, & iuueci cæsi .i. mactati ad sacrificiū, strauere .i. æquerūt corpe suo terrā añ aras. añ cæsi añ aras strauerūt terrā corpe suo. Ipse .s. Au. sedēs, sup. in limīe niueo .i. de candido marmore scō, phœbi .i. apollīs, cādētis .i. resplēdētis, recognoscit .i. recēset, & vt dicūt reuisitat. dona pploꝝ .i. q̄ ppls in tēpla noua ferebat, & aptat .i. adiūgit ea, postibus .i. portis superbis .i. magnifice extructis, Gētes victæ .s. ab au. īcedūt lōgo ordie: qꝛ tādē mōarchiā obtinuit, vñ exyt edictū a Cæsar augu. vt describeret vniuersus orbis: sc3 lucā .i. q̄tū variæ sup. incedūt gētes, victæ liguis .i. loq̄lis, tā .i. in tm̄ sup. variæ habitu vestis & armis, Et mulciber .i. vulcan⁹ fīxerat .i. sculpserat h. i. i hac pte, aut hic .i. post hæc ocā .s. gen⁹ numadū .i. numadꝫ pplōꝝ africæ, & afros .s. reliquos, discīctos .i. minie accinctos & i paros ad bellū, & finxerat hic leleges .i. pplōs illos, nō thessaliæ s3 asiæ, & caras .i. eosdē pplōs, q peculiari noīe barbari vocant, vt authoritate Beroaldīa stati pprobabim⁹ & gelonos pplōs scythiæ, sagittiferos .i. sagittas, qbus plurimū valēt i bella ferētes Euphrates fluuius ille armeniæ, ibat iā mollior, .i. lētior vndis .s. suis, q̄si demissis animis: qꝛ se victū sentiebat, si āt hæc sculpsit vulcan⁹, bñ dici meruit, nō enarrabile textū, & morini .i. ppli galliæ belgicæ, q teruani vulgo dicūr, ab britānos q̄s in bucolicis, dicit penit⁹ toto diuisos orbe vergētes vñ dicūt hic, extremi hoiū, qꝛ nō lōge sunt ab oceano, vltra eos tñ nūc sūt flandrini, & cōtermini sup. ibāt molliores, & rhenus .i. fluui⁹ ille galliā ab alemania distermināns: bicornis .i. duo cornua, aut duos alueos hñs, & Daci ppli scythiæ indomiti .s. ab alys, aut difficulter domabiles, & araxes fluuius armeniæ, indignatus pōtē .s. quē xerses, sup eū extruxerat qꝛ disrupit eum, sup. ibat mollior, qꝛ se quoqꝫ domādum sentiebat ab augusto. Aeneas mirat talia dona parētis .i. m̄ris suæ p clypeū vulcani, Seruius dicit parēti .i. honoris eē, q̄si sit ordo, mirat p clypeū vulcani parētis loco honorādi talia dona, & ipse ignarus reꝝ .i. nesciens. q̄s res significarēt: nōdū .n. erāt, gaudet imagine .i. sculpturis, & cælaturis .s. reꝝ qꝛ pulchræ visæ sunt gaudet inqt attollens. i. erigēs hūero famā .i. gloriā & fata nepotū .i. res futuras haud dubie nepotibus .i. posteris suis. verba Beroaldi in seruiū sunt hæc. Sæpe admonuim⁹ multa deꝑhēdi ꝯmētarys Seruÿ. q̄ ad geographiā ptinēt, nō satis exacte nec adamussī3 ꝑēsitata q̄ virgula cēsoria notari mereant, qle ē hoc. Nā cares nō sunt īsulani, vt ipse autumat, sez i ꝯtinēti, & ppli sūt Asiatici iuxta Meoniā, lyciā, atqꝫ ioniā collocati, vt Plyni⁹, strabo, & Mela tradiderūt, Cariæ ioti iperauit olī mausolus, vt autor ē vitruuius i scðo, i caria fuit Halicarnassus, & mausoleū illud celebratissimū: qd' iter septē orbis spectacula meruit annumerari. nec leleges sūt i thessalia, vt icuriose refert cōmentator, S3 leleges, & cares ȳdē sūt ppli, vt meīnit Strabo i septīo, nōnulli geographi tradunt, eos esse finitimos, atqꝫ in multis cariæ locis sepulchra lelegum. & monumenta lelegia nuncupata ostenduntur & olim ioniam, asiaticam, cares: & leleges incoluerunt. Cares peculiariter barbari sunt cognominati Cæterum, vt ego arbitror, videtur existimasse Seruius, lelegas esse thessalos, quoniam versu Lucani, quem ipse allegat ostendit, lelegas agrum thessalicum quondam tenuisse, At qui Lucanus ideo videtur hoc tradidisse quoniam leleges fuerunt populi errabundi, & diuersis in locis habitarunt. Nam vt scribit Aristoteles in politicis, Arcananum Etolorum Leucadiorū leleges, hæc omnia loca incoluerūt, & olim etiā thessaliam tenuerūt, s3 nō ipsi thessali fuerunt.

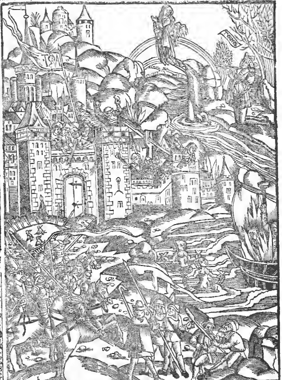
lingua ægyptiorum est terra: quam Isim volunt esse. a tergo re. an hoc est nōdū videbat, mortē futurā. Deū mōst. iō monstra dixit, qꝛ sub augusto necdū Romani ægyptia sacra susceperāt. Et latratorem anu, qi capite canino pingit. hūc volunt esse. Mercuriū. iō qꝛ nihil ē cane sagacius. Cōtra neptunnū. Hoc sequitur, q deos dicit cōtra se ꝑ diuisis pugnare hīc certamen. Cælat⁹ ferro, aut i armis locatus, aut de ferro sculpt⁹ .s. & metallo sibi ꝯgruo. Diræ, diræ ꝓprie sunt vltrices deæ, & hīc has interesse dicit ꝓ hio ad puniēdū Antoniū, q matrimoniale læserat fœdus. Discordia pal. iō discordia, qꝛ ciuiles ciuitatis erant. Et hīc oīa discordia sequitur, quā bellona comitat, nā p discordias venit ad bellū. Hora. Ira truces inimicitias, ac funebre bellū. Actius hæc cernēs, quē postea actiū noīauit Augustus. Vertebāt te. sa. oēs isti populi orientis sunt, iā iāqꝫ .s. auiditate fugiendi. Inter cædes, inter suoꝝ cadauera. Morte futura, oē mortis futuræ. Iapige ferri: vēto q de apulia flāt ad orientē ducit. Hora. Obstrictis alys ꝑter iapiga. Magno corpo. septēfluo. Vocantē cæ. in gre. hoc de historia, nā legit Cleopatrā ꝑsagio mortis futuræ oblitā eē recessus ægypti petere, i qbus poterat facile bella reparare, de qua re se moriēs dicitur increpasse. Latebrosaqꝫ flumina. qꝛ nili origo nescitur, l3 Ply. dicat haud longe ab æthiopa mauroꝝ, pōtē maiorē atlātē esse, ex quo erūpit, qd' videtur esse verisimile ex belluarum similitudine.

At cæsar triplici inuectus Romana triumpho
Mœnia Dis Italis uotū immortale sacrabat.
Maxima tercentum totam delubra per urbem
Lætitia, ludisqꝫ uiæ, plausuqꝫ fremebant.
Omnibus in templis matrū chorus oibus aris
Ante aras terrā cæsi strauere iuuenci.
Ipse sedens niueo candentis limine Phœbi
Dona recognoscit populorū, aptatqꝫ superbis
Postibus, incedunt uictæ longo ordine gentes.
Quam uariæ linguis, habitu tā uestis, & armis.
Hic Nomadū genus, & discinctos mulciber Aphros.
Hic Lelegas, Carasqꝫ, sagittiferosqꝫ Gelonos
Finxerat, Euphrates ibat iā mollior undis.
Extremiqꝫ hominum Morini, Rhenusqꝫ bicornis.
Indomitiqꝫ Dacæ, & pontē indignatus Araxes.
Talia per clypeum Vulcani dona parentis
Miratur, rerumqꝫ ignarus imagine gaudet.
Attollens humero, famamqꝫ, & fata nepotum.

SERVI.

¶ Triplici triū. Tres .n. august⁹ habuit triūphos nā pmo die triūphauit exercitus, q antoniū vicerat. Scðo q dalmatas vicerat. tertio ipse cū alexādrino ē ingressus triumpho. Ludisqꝫ viæ plausuqꝫ freme. hoc est p ꝯpita ludi celebrati sunt. Cādētis limi. phœ. in tēplo de solido marmore effectū. qd' allatum fuerat de portu lunæ, q est in liguria. Dona reco. popu. aurum coronariū dicit, qd' hodieqꝫ a victis gētibus dat. Imponebant aūt hoc iperatores pp cōcessā3 vitā, ideo ergo dixit dona nā si hoc nō eēt, spolia diceret. Hic numadū genus, at q antoni⁹ oriētis habuit populos, s3 intelligas has gētes afi icæ operas suas locasse & simul cū antonio ab Augusto esse superatas. Discinctos vel habitū eorū ōndit q vsqꝫ in talos fluebat, qd' Plau. in penulo ridet dicēs, Quæ ē illa auis: cū apertā vidisset vestem demissam trahētē, aut discinctos dixit inhabiles militiæ. oēs .n. q militant cincti sunt aut certe inefficaces, vt ꝯ pcinctos strēnuos dicimus Hora. altius ac nos ꝑcinctis vnū, vñ & græce. εὐζώνους appellat nō q bona zonā hñs, s3 q est strenuus. Mulciber vulcanus ab eo qꝫ est ignis totū ꝑmulcet. Lelegas, thessalos. Luca. de thessalia. Mox lelegū dextra ꝑssum desendit aratrū. ¶ Carasqꝫ, Cares insulani populi fuerūt piraticā exercentes famosi dicti a Minoe vt Thucydides & Salu. dicūt. Gelonos populos scythiæ. Euphrates iā mol. vn. ibat. Sētiēs se q̄si eē superatū. Hora. Minorē voluere vertice m. Morini, populi galliæ in finibus, q Britaniā spectāt. Rhenus fluuius galliæ, bicornis aūt q p duos fluit alueos, p vnū qua Romanū imperium est, per alterū interfluit barbaros, Indomitiqꝫ daci populi scythiæ Araxes fluuius armeniæ, quē pōtibus nixus est Xerses ꝯscēdere. parentis, nūc honoris. Rerū .s. futuraꝝ. q̄ nūdū fuerant. Famamqꝫ, gloriam, Nepotum, posterorum.

fuerunt, Ouidius caras, & lelegas ita carmine pinxit, sicut & Verg. qui vero sunt inter se conterminí. versus Ouidii ex lib. xv. Metamorphoseon hic est. Caras, et armiferos lelegas, lyciamqz pererrat. Scribit Ply. in. v. Miletum ioniæ caput lelegeida fuisse nominatam, idem Seruius existimat Thermodoonta fluuium esse thraciæ, cum sit capadociæ, quæ regio est asiatica: vt Ply. Strabo, atqz Iustinus meminerunt, iuxta quem olim Amazones consederunt, quarum regina, vt author est Diodorus, in ostys. Thermodoontis vrbem condidit themisyram nuncupatam, inde pugnas amazonum Thermodoontæas appella. Papinius in primo syluarum, & Propertius in tertio sic ait, Qualis amazonidum nudatis bellica mammis Thermodoonteis turba lauatur aqu.

ASCEN

Descriptio Noni libri.

ADILON.

Nonus habet pugnas, nec adest dux ipse tumultu.

Modestini iurisconsulti in nonum Aeneidos librū argumentum.

Atqz

Nonus habet pugnas, nec adest dux ipse tumulta. In octauo libro intermissa narratione de turno actum est de ænea, & de eius ad euandrum profectione, & illinc reditu, In hoc autem nono reditur ad turnum, ostenditurqz quid absente ænea in castris iuli actum sit. Nam significatum est in primo æneam iecisse fundamenta nouæ troiæ, castrorū

 in morem

Ordo.

in morem. Vt vero totũ argumẽtũ sub oculos referamus, vsculorũ id explicãtũ. Ordo est Nonus: sup. liber æneidos hʒ pugnas .i. turni oppugnãtis troianos, nec ipse dux .s. æneas, adest tumultu p tumultui, aut in tumultu, aut tumultuãte exercitu, & hoc est monostichũ seorsum legẽdũ. Reliquũ argumẽtũ ẽ. Atqʒ dũ ea, q̃ dicta sunt gerunt .s. ab ænea pte penitus diuersa .s. a turno & ascanio, turnus festinat se in hostẽ .s. exercitũ troianũ monitu iunonis, q̃ ad hoc irim demisit, & hoc rutulis .s. populis turni iaculantibus ignẽ in naues teucrorũ, ipsæ sup. naues versæ sunt in speciem nympharũ numine diuino .s. matris deũ q̃ hoc illis pcurauerat: q2 in phrygio mõte increuerãt arbores vñ factæ erant. Exitus .i. finis euryali, & nisi fuit dispar cœptis, .s. incœptis, & pncipio, q2 in pncipio victores, in fine victi erãt. Pugnatur .s. a turno: & troianis, æneadæ tuent .i. defendunt castra, & vallũ .i. munitionem castrorum, & tentorium, Iulus pulcher dat læto .i. morti, rutulũ .s. quẽdã noĩe numanũ cognomẽto remulũ audacẽ, q2 is primũ añ aciẽ digna, atqʒ indigna relatu, vociferans, tumidusqʒ nouo præcordia regno Ibat, & ingentẽ sese clamore ferebat. Via .s. irruptio i castra fit vi .s. Ipetu turn⁹ deiecit .i. psternit bitiã & pãdarũ altũ .s. sublimem virum vtrumqʒ troianũ, & ipse victor dat funera totis castris .s. per tota castra. Et ipse turnus fatigatus .scilicet a cæde strage, quam fecerat, recipit se in castra suorum .s. castra troianorum obsidentium.

Atqʒ ea diuersa penitus dum parte geruntur.
Iunonis mõitu Turnus festinat in hostem.
Teucrorum in naues Rutulis iaculantibus
ignem.
Nympharum in speciem diuino numine
uersæ.
Euriali, & Nisi cœptis fuit exitus impar.
Pugnatur castra Aeneadæ, uallumqʒ tuentur.
Audacem Rutulum dat leto pulcher Iulus.
Fit uia ui. Turnus Bitian: & Pandarum altum.
Deiicit, & totis uictor dat funera castris.
Iamqʒ fatigatus recipit se in castra suorum.

ASCEñ

Atqʒ ea diuersa penitus dum parte geruntur. In pñcipio igit noni libri redit poeta ad narrationes gestorũ turni: iterea dum æneas i hetruria manũ colligeret, dicitqʒ admonitũ ab iride missa a iunone ad deturbãda, imo expugnanda, si posset castra troianorum, iterea dux æneas summope vgut i gloriaʒ Aeneæ. Nã sicut Homerus in gloriã achillis docet, eo bellãte, græcos victores e cessante victos fuisse, vt pstaret quãta esset eius vnius virt⁹ sta maro in gloriã æneæ trahit, quod nõ nisi eo absente eẽt turno expugnãdi castrorũ spes, atqʒ fiducia, ẽt iunone id exhortãte, p q̃ qdã ambitionẽ intelligũt, q̃ fere ad regna aliena inuadenda mortales instigat, pedisse qua aũt iunonis vr̃ iris, q2 in inferiore regione aeris, quã iuno repsentat, tñ pspicit, vñ varietas colorũ in iride & pauone q̃si iunone pduci vr̃ cuʒ sine illuminato aere nõ pspiciãtur. Sed Donatũ audiamus: cui⁹ verba sunt. Diuersa, a troianorũ castris remota scil. v. Quo diuersus ab is .i. a me remotus. Sedebat, in ocio erat: & nõ tractib⁹ necessarijs vacabat, vt multi volũt. Vult eñ poeta illius inertia laudes æneæ p cõparationes extollere, & vt Aeneã laudat a loco, & frigore fluminis, sic hunc vituperat, q in loco amœno ociaret, cũ Aeneas plaboreʒ subijsset nemora: & lõginq̃s ptes petisset. Misit ergo irim iuno, vt torpẽteʒ excitaret. Audacẽ, insulsuʒ, & temerariũ. Iris vero hinc hortatur, illic obiurgat. turne noĩe excitat, & pponit occasionẽ vtilẽ nõ omittẽdã. Aeneas magnũ põdus in noĩe. Nũc tps. e. Monet qd faciẽdũ, ne ille in consultãdo pdat tps. Hæc ille. Ordo aũt ẽ. Atqʒ dũ ea .s. q̃ in octauo narrata sunt .s. ab Aenea: & Euãdro, sup. in pte penit⁹ diuersa .i. remota a troianorũ castris, iuno saturnia .i. saturni filia, & inimica æneæ misit Irim .i. deã arcus cœlestis pedisseq̃uã suã de cœlo. ad rutulũ audacẽ .i. temerariũ & cõfidentem nimis nec rebus suis pspicientem ob temeritatẽ, Turnus sedebat .s. ociosus forte tum .i. tunc. forte .i. q2 fortuitũ erat, q nũc in valle pilũni parẽtis .i. pgenitoris, vñ postea, Cui pilũnus au⁹ &c. Nam daunus erat pr̃ eius, sacrata .s. illi, q2 p deo habitus est, & ita illi lucum cõsecrauerant, Ad quem .s. turnum illic sedẽtẽ. thaumãtias .i. iris thaumãtis filia locuta est sic ore roseo. .i. subrubro, & venusto. turne en dies voluẽda .i. volubilis .i. tẽpestas ipsa, attulit vltro .i. nõ reqrente te, id qd nemo .i. null⁹ diuũ auderet pmittere. q2 cõtra fatũ vñr p oblatã occasioneʒ troiani italia posse depelli, & penitus dederit, qd nul ius diuũ auderet pmittere Aeneas petit, p petyt, seu petiuit (Nã Politianus, vt in octauo vidimus, docet versum nõ stare si legat petiuit, verãqʒ lectionẽ eẽ petit p syncopã, aut coalitionẽ duarũ vocaliũ in vnam syllabã lõgã, vñ spõdaicus est versus, laborẽ & molimẽ æneæ depingens) sceptra, & sede euãdri palatini. .i. palatiũ, & palanteuʒ oppiduʒ tenẽtis, & hoc vrbe .s. noua i morẽ castrorũ extructa, & socijs, & classe relicta zeugma ab inferiore. Nec satis, sup. ẽ euãdrũ petisse, penetrauit, sup. insup extremas vrbes corythi .s. mõtis thusciæ, aut q̃s corythus rex olim tenuerat. & armat agrestes collectos, appositorie manũ .i. exercitũ lydorũ .i. tyrrhenorũ q ex lydia oriũdi sũt. Quid dubitas scʒ inuadere castra, aut qd q̃si dubitanorũ moraris, tps ẽ nunc poscere .i. poscẽdi equos, & currus, rumpe moras oẽs. vñ dicit Lucanus. tolle moras, nocuit semp offerre parata, qʒ p & arripe castra turbata .i. q̃ facile turbare potes, aut turbata propter absentiã, & diuturnam moram æneæ. Non fit synalœphe, lœphe turbataqʒ arripe est tamen verior lectio, q̃ turbata arripe, &c.

Donati expositio

Locus restitut⁹.

P. Vergi Maronis Aeneidos Liber nonus.

Atqʒ ea diuersa penitus dum parte geruntur.
Irĩ de cœlo misit Saturnia Iuno
Audacem ad turnum, luco tum forte parentis.
Pilumni Turnus sacrata ualle sedebat.
Ad quem sic roseo Thaumantias ore locuta est.
Turne, quod optanti diuum promittere nemo
Auderet, uoluenda dies en attulit ultro.
Aeneas urbe, & sociis, & classe relicta
Sceptra Palatini, sedemqʒ petiuit Euandri.
Nec satis, extremas Corithi penetrauit ad urbes
Lydorumqʒ manum, collectosqʒ armat agrestes.
Quid dubitas? nunc tempus equos, nunc poscere curr⁹,
Rumpe moras omnes, turbataqʒ arripe castra.

Iris.

SERVI.

Atqʒ ea diuersa penitus. In hoc libro mutatio ẽ rerũ diuersarũ & psonæ, & loca alia sunt, & aliõne gociũ icipit, ab ænea eñ trãsit ad turnũ, a thuscia ad ardeã, a petitiõe auxiliorũ ad bellũ quẽ trãsitũ qdã culpãt, nescieñtes Ver. prudẽter .unxisse supiorib⁹ negocijs sequẽtia p illã pticulã. Atqʒ ea diuersa penitus dũ pte gerunt .s. dũ offerũtur arma, dũ vãtur auxilia, Sane formatus ẽ iste liber ad illud Hom. c. vbi dicit p noctẽ egressos esse Diomedẽ, & Vlyssẽ cũ capto dolone castra penetrarũt: nã ptẽ maximã, & œconomiæ: & negociorum exide hʒ Diuersa peni. valde diuersa .i. longius remota, vnde paulo post dicit. Nec satis extremas corythi penetrauit ad vrbes, Lydorũqʒ magnũ, Irĩ, iris q̃si ẽρω dicta ẽ nũq̃. n. ad pciliationẽ mittit: sicut Mercurius, sed ad disturbationẽ. Et ẽ ministra nõ tñ dearũ, sed deorũ. Ver. hoc pbat dicens: Aereã cœlo, nã iuppiter irĩ. Demisit germanæ haud mollia iussa ferẽtẽ. Audacẽ turnũ, fortẽ, sine felicitate, sicut de pallãta diximus. Parẽtis pilũni: Pilũnus, & pitũnus fratres fuerũt dij. Horũ pitũnus stercorãdorũ inuenit vsum agrorũ: vñ & sterquilinius dictus ẽ, Pilũn⁹ vero pilẽdi frumẽti, vñ a pistoribus colit, & ab ipso pilũ dictũ ẽ. Sacrata .ii. iõ sacrata, q2 vt diximus: nũq̃ ẽ luc⁹ sine religiõe, sedebat, vt asp dicit erat: q̃ clausula anteq̃ ẽ, & de remota hʒ Plau. sedere ẽ cõsiliũ cape, q inducit suũ dicẽtẽ. Sine iuxta arã sedeã, & dabo meliora cõsilia, sʒ hʒ augures, sedere est auguriũ captare, nãqʒ post designatas cœli ptes a sedẽtib⁹ captãtur auguria, qd̃ & ipse supra osndit latẽter iducẽs picũ soliũ sedentem, vt Paruaqʒ sedebat, succict⁹ trabea, qd̃ est augurum, cuʒ alios stãtes iduxerit. ergo sedebat: aut erat, aut cõsilia capiebat, aut augurabat. Thaumãtias ore locuta ẽ, Secũdũ poeticã .i. Thaumãtis filia. Cæterũ ex admiratiõe h̃ nomẽ accepit, q̃ admiratio de eius colorib⁹ nascit. Diuũ pmit. ne. Nemo p null⁹ posuit, & ẽ acyrologia, nã diuũ nemo nõ possum⁹ dicere, cũ pprie nemo sit, nec hõ auderet: docet p trãsitũ mult a interdũ tpis rõne puenire. q̃ numia pstare nõ psit, qd̃ ẽt paulo post matris deũ petitiõe iuppiter pbat dicẽs. Cũ tãta deo pmissa

potestas

Dixit

ptã, voluẽda vi, ꝑ volubilis. Nec satis, qꝛ occurrebat ab Euãdro, cui facile posse renunciare. Corytũ, ꝑtis thusciæ q vt dixi nomẽ accepit a Coryto rege, cũ cuius vxore cõcubuit iuppiter vnde natus est dardanus. Arma agrestes, Ne ei formidinem inuciat, agrestes esse cõmemorat. Turbata arripe castra, aut arripe, & turba, aut turbata inuade, ꝓpter absentiam æneæ.

Dixit, & in coelum paribus se sustulit alis.
Ingentemq; fuga secuit sub nubibus arcum.
Agnouit iuuenis, duplicesq; ad sydera palmas
Sustulit, ac tali fugientem est uoce secutus.
Iri decus coeli, quis te mihi nubibus actam
Detulit in terras? unde hæc tam clara repente
Tempestas? uideo medium discindere coelum.
Palantesq; polo stellas, sequar omina tanta
Quisquis in arma uocas, et sic effatus ad undã
Processit, summoq; hausit de gurgite lymphas.
Multa deos orans, onerauitq; æthera uotis.
Iamq; omnis campis exercitus ibat apertis.
Diues equum, diues pictai uestis, & auri.
Mesapus primas acies, postrema coercent
Tyrrhidæ iuuenes, medio dux agmine Turnus
Vertitur arma tenens, & toto uertice supra est
Ceu septem surgens sedatis amnibus altus
Per tacitum Ganges, aut pingui flumine Nilus
Cum refluit campis, & iam se condidit alueo.

ASCEN. ¶ Dixit, & in coelum, &c. Recitat consequenter, quõ turnus ab iride excitatus expeditionẽ in troianos assumpsit, vnde dicit Donatus sic Dixit. nã obiurgata est terruit, instruxit hortatus est. Decus coeli, quãta est laus ornare coelũ, & meritũ & pulchritudo. Per cõparationẽ oñdit magno silẽtio iusse Turnũ: vt i p̃ronsus opprimeret incautos, tũ igẽs puluisillos manifestauit. Hæc ille. Ordo ẽ. Iris sup. dixit. i. finiuit orõnẽ suã, qua ptes oratoris depleuerat, obiurgãdo, terrẽdo, instruẽdo & hortãdo, & sustulit. i. sursuz tulit se i coelũ alis pibus. i. pleno volatu, & secuit sub nubibus igẽte arcũ, fuga. i. sicut fugeret, Iuuenis. s. turnus agnouit s. iri fuisse ex arcu coelesti. & sustulit. i. extulit, & erexit ad sydera palmas duplices. i. cõplicatas manus, ac secutus est fugiẽtẽ. s. iri, tali voce. i. orone O iri decus. i. ornamentũ coeli ꝓpter specimẽ color, qs detulit. i. demisit te actã nubibus. i. ꝑ nubes in terras, vñ sup. orta ẽ hæc tã clara tẽpestas, repẽte. i. subito, qꝛ iris sine nube videri nequerat, quã ergo adueniẽs attulerat nubẽ, eãdẽ fugiẽs abstulit: & serenũ reliqt coelũ: ego video discindere coelũ mediũ, aut coelum mediũ discẽdere, sup. se, & video stellas pallãtes. i. oberrãtes: & dimagãtes, polo. i. ꝑ polum: ego seqr tãta omia. i. ꝓdigia tua, qsqs vocas. i. qcũq; es, q vocas i arma, qꝛ sciuit iri nõ nisi nũciã, & interpretẽ esse. Tũ. i. deinde ipse effatus. i. locutus effata. i. auguralia verba augurũ accepiũ significãtia: ꝓcessit ad vndã. s. fluẽtẽ: & hausit de sũmo gurgite. i. purissimas, & defecatissimas lymphas. i. aq̃s orans deos multa. i. multũ, aut multas res, & onerauit æthera votis. s. pollicẽdo, si victoriã cõsequatur. Et iã. i. post vota & preces turni, & postq̃ suos admonuerat, ois exercitus. s. turni in septimo descriptus, ibat iã aptis cãpis etiã diues equũ. i. equoꝝ, & diues vestis pictai. i. pictæ, & auri, Messapus. s. equoꝝ domitor neptũni filius, sup. coercet ꝑmas acies, & iuuenes tyrrhidæ. i. tyrrhini pecoꝝ filij, coercẽt extrema sup. agmia, aut extremas ptes exercitus. Turnus dux. s. totius exercitus vertit. i. circũuoluit sup. in medio agmine, tenẽs arma. s. bostilia, & ẽ. i. iminet supra. s. reliquos toto vertice. Ceu. i. queadmodũ, gãges, fluuius ille indiæ ex caucaso oriẽs, surgẽs altus septẽ amnibus sedatis. i. cõpressis, refluit ꝑ tacitũ. i. tacite postq̃ sedati sunt ãnes, aut ceu nilus cũ refluit flamie pigui. i. ꝑ inundationẽ arua vicina pinguia faciẽtia, & cõdidit se iã alueo. s. suo, sup. in medio fluctuũ proruit ipetuoso, sed ordinato agmie aq̃rũ. vult ergo cõparato turnũ sici medio nũerosi exercitus sui ꝓcessisse, vt nullus diuagaret, s; intra ordinẽ suũ se qsq; teneret. vt fluctus gangis dũ septẽ amnes, quos recipit, sedati sunt, ita vt nõ cogat effluere, & nilus dum se intra alueos suos recepit, tũc eni ordinato quasi agmine vterq; fluit, sed tñ adhuc impetuosus fertur.

Cãges & vbi.

SERVI. ¶ Secuit sub nubibus arcũ: hoc ẽ dixit. vt ille viã secat ad naues & reuera arcus ipse varijs coloribus sectus ẽ. Bñ aũt sub nubibus, qꝛ sine nubis bñficio arcus nõ vr̃ Agnouit iu. Iri tñ agnouit, nõ & a quo missa eẽt, vtr̃ a ioue, an a iunone, hic ẽ qd dicit Quis te mihi nubibus actã. Repẽte, itẽ aliud auguriũ: nã cũ iris sine nubibus nõ posset videri, post eius abscessũ ẽ secuta serenitas. clara aũt bñ addidit, qꝛ tẽpestas τῶν μέσων Discindere coelũ, chasma dicit factũ. i. subitã aeris diruptionẽ, & quẽdã recessũ. ꝑ qd vult videri in chasma iri se recepisse. Mediũ aũt bñ dixit, nã ẽ, & sũmũ, vñ ẽ. Sic vertice coeli cõstitit. Nubes ãt in medio sunt, vbi fiunt oia signa q̃ dicit. i. iris casma serenitas: nã si in sũmo fieret, nullus videre potuisset: hũani eni oculi altiorẽ nimiũ splẽdorẽ ferre nõ pñt, sane chasma ẽ (Ita eni Plyni. vocat) diruptio, & qdẽ coeli recessus. Pallãtes po. stellas bñ pallãtes qsi in alienũ ꝑ errorẽ vrnẽtes. omĩa tãta. s. coelestia. qsqs in ar. uo. vel iuno. vel iuppiter. Onerauitq; æther. uo. itẽ, atq; iteꝝ ẽ vota pollicitus. Locus aũt iste dictus ẽ s; auguriũ morẽ, apud quos fuerat cõsuetudo, vt si post acceptũ auguriũ ad aquã venissent iclinati haurirẽt exinde manibus & fusis ꝑcibus vota ꝓmitterẽt: vt visũ ꝑseueraret auguriũ, qd aq̃ itercessu dirũpit, vñ ẽt i. xij. auguriũ, qd aq̃ itercessu dirũpit, nõ ꝓcedit, nã sortit exitũ ifirmũ, qꝛ cygnus dimissus ab aqla i fluuiũ cecidit, vt ꝑdãq; ex vnguibus ales: Proiecit fluuio hinc vr̃ et Turnus nunc potuisse liberi. iãq; ois cãpis exercitus ibat aptis: itelligamus hũc exercitũ ꝑmũ i cãpos cõfuse nuisse. Post digestũ i ordĩes, vt sit sequẽtiũ fluuiũ cõgrua ꝯpatio, q̃ flumia dicit post cãpoꝝ iundationẽ i alueos suos reuerti. Nã h̃ vult dicẽ: vt de cãpis flumia i alueos redeũt, si digesta ẽ i acies militũ multitudo. q̃ fuerat añ diffusa, Diues equũ, ꝑ genitiuũ frequẽtius vtimur h̃ ac figura q̃ ꝑ ablatiuũ. Coercẽt, cogũt, colligũt altus ꝑ tacitũ gãges, Fluuius ẽ idiæ, q s; Senecã in situ indiæ nouẽ alueis fluit, s̃m Melonẽ septẽ: q tñ & ipse cõmemorat nõnullos dicẽ, q tñ tribus alueis fluat. Ver. tñ Nilo eũ iũgẽs, septẽ alueos h̃s figit, hãc varietatẽ Donatus fugiẽs lõgũ hyꝑbatõ facit, dicẽs seu surgẽs septẽ ãnibus nilus, aut gãges altus ꝑ tacitũ. Sane bñ addidit ꝑ tacitũ altus, h̃ ẽ ꝑ ꝓfũdã altitudinẽ, nã l; crescat, intra ripas tñ ẽ. nec supfundit: vt nilus eãpis, vñ as ꝑ distinxit altus ꝑ tacitus. Pingui flumine nilus. Nilus dictus est q̃si νέαν ἰλὺν hoc ẽ nouũ limũ trahẽs, qd volẽs exꝓmere dixit pigui flumie. i. fluere. Quæ res foecundã efficit terrã qd & ipse in Geor. oñdit dicẽs, liquunt mõtibus amnes foelicẽq; trahũt limũ itẽ & viridẽ ægyptũ nigra foecundat harena.

Cangès vbi loco

Hic subitam nigro glomerari puluere nubem
Prospiciunt Teucri, ac tenebras insurgere campis.
Primus ab aduersa conclamat mole Caicus.
Quis globus o ciues caligine uoluitur atra?
Ferte citi ferrum, date tela, scandite muros.
Hostis adest, eia, ingenti clamore per omnes
Condunt se Teucri, portas, & moenia complent.
Nanq; ita discedens, ꝓceperat optimus armis
Aeneas, si qua interea fortuna fuisset.
Neu struere auderent aciem, neu credere campo
Castra modo, & tutos seruarent aggere muros.
Ergo, & si conferre manũ pudor, iraq; monstrat.
Obiiciunt portas tamen, & præcepta facessunt.
Armatiq; cauis expectant turribus hostem.
Turnus ut anteuolans tardũ ꝓcesserat agmen.
Viginti lectis equitum comitatus, & urbi
Improuisus adest, maculis quem Thracius albis
Portat

Caicus.

Poeta.

ASCEn. ¶ Hic subitã, &c. Docet quõ exercitus turni ab æneadis visus sit vtq; illi iuxta ipsũ æneæ sese itra castra tenebãt. Itẽ vt turnus primã hastã i limites hostiles itulit, & teucros i apiũ cãpũ ꝓuocare conatus ẽ. De q̃ re dicit Dona. sic. Quis globus, prio dubitauit, deide cognouit eẽ hostes. Tela etiã lapides, & oia missilia dici pñt. Nãq; ita discedẽs ꝑ. aliter. n. timidi poterãt videri troiani q instructa acie nõ exirẽt ꝯ hostes, æneæ ꝑceptũ ꝓpter certos fortunæ casus sapiẽs fuit, Ergo duas dedit virtutes alterã ne i bellũ viderent alterã. vt re gererẽt. Tardũ, nõ q tarde ãbularet, s; ꝯparatiõe turni. Iaculũ, dedit pricipiũ pugnæ. id. n. signum fuit oñ qd nulli licebat arma mouere hæc ille. Ordo ẽ. Teucri ꝑspiciunt hic. i. hoc tpe, quo turni exercitus ꝓdibat, aut hic. i. hoc turni exercitu, nubẽ subitã. i. de repente ortã glomerari. i. i globũ: aut globos colligi puluere nigro. i. dẽso, & ita vmbroso, aut e terra. ac ꝑspiciũt tenebras isurgere cãpis ex puluere. s. ꝑ aerẽ resperso, Caicus vir ille troianus ꝯclamat primus ab aduersa mole. i. specula magna ex aduerso sita. O ciues q̃s. i. q̃lis, aut quãtus. q. d. dii boni, q̃ magnus globus. i. cumulus icedẽtiũ, in globũ collectoꝝ, voluit. i. cũ molimie icedit, atra caligie. i. cũ nube puluerulẽta, & nigra. Et cũ hoc dixisset, paulopost agnouit hostes, & dixit. ferte citi ferrum i.

Donati expositio

Ordo.

arma i pulsu in vrate tela q. s. lõge iaci põt scãdite muros, qr. s. hostis adest. hñ rei peipin dat oñone pgñt, sublat pñuclñoib⁹. teucri pdũt i cludũt sep oẽs portas dicẽtes su. eia i se mutuo cohortãdo igẽti clamore: & pplet mœnia i. muros, & ppugnacula nã æneas optius i. pitissim⁹ armis i. ĩ bello geredo ĩ cedẽs i. cũ discederet pceparat ita si q̃ fortũa i. isult⁹ hostilis. fuisset iterea s. dũ abesset, neu i. vel ne auderẽt ĩ ue. i. istruere acie, nec auderẽt credere i. cõmittere, sup. se cãpo. s. pateti, & vtrisq; ptibus, æquo, sed sup. seruarẽt mõ i. dũtaxat: & solũmõ castra, & p. i. muros tutos i. mũitos tuic, aggere i. accumulatis terris, & vallo. Ergo & si i. qq; pudor. & ira, q̃ deo plurimũ: Homero teste ad bellũ valẽt mõstrat i. idicat eis, & cohortat cõferre manũ s. cũ hostib⁹ isultãtibus tñ ipsi obijciũt s. hostibus portas, & facessunt i. faciũt pcepta s. æneæ, & ipsi armati expectãt hostẽ, sup. i turribus cauis i. ppugnaculis capacibus factis i extremitatibus castrorũ, q̃ i morẽ vrbis extruxerãt, Turnus adest ĩprouisus i. ãusquã ab eis, aut videri, aut aiaduerti posset, qr videbãt ingẽtẽ globũ illũ adhuc lõge abesse, s; adest turn⁹ vibi, iprouisus s. ẽm, qñ ipe anteuolans pcesserat agmẽ tardũ. i. tarde, i. militariter incedẽtẽ, aut tardũ quãtũ ad ardorẽ turni, adest inquã comitat⁹ i. stipatus vigiti eqtũ i. ex eqtib⁹, q̃s plures q̃ vigiti hẽbat, vñ grõ multitudis vtus ẽ poeta, lectis. i. lectis ex oĩbus alqs quẽ s. turnũ, equus thracius i. ethracia, vbi dicti sunt optimi, & ferocissimi eq ppagati ab eqs diomedis bistonijs: vt quos rhesus i troia imuehere cupiebat, albis maculis i. hñs albas maculas, & quẽ galea aurea i. ex auro facta, crista rubra i. hñs cristã rubrã, regit s. a capite, & ait, o iuuenes ecqs erit: aierit sup. aliqs, q primus in hostẽ, sup. insiliet, aut ruebat mecũ. & attorquẽs iaculũ, i. hastã qua fœciales romani i fines inimicorũ i pñcipio belli inijcere postea instituerũt, emittit sup. ipsã iaculũ, aut ip as hastã i auras, apposito rie, pñcipiũ i. qñ factũ erat exordiũ pugnæ, & ipse arduus i. s. eminẽs isert se cãpo, q̃si expectaturus hostẽ, que iniectione hastæ puocauerat, Socij accipiunt clamorẽ i. acclamãt. & applaudunt illi facto, & sequunt, s. turnũ. fremitu horrisono, & mirant corda teucrũ i. teucrorũ ierma i. ignaua: & demissa sõs rutulorũ opi. quos latebat mãdatũ æneæ s. nõ dare i. q̃r nõ darent, nec crederẽt se cãpo æquo i. eq̃liter vtrisq; pateti. & vbi neuter altero munitior esset, & ipos viros i. cũ viri sint non ferre arma obuia, s; fouere castra, sicut gallinæ nidũ fouent, & sup. turn⁹ turbidus i. cõmotus ira, lustrat i. circũspicit, vagando huc, atq; huc i. i diuersos angulos muros s. castrorũ, aut vrbis in more castrorũ extrui cœptæ equo i. in equo, aut sup equũ, & quærit aditum i. accessum per auia i. loca inaccessa.

ASCEn. Donati expositio Ordo. ¶ Ac veluti: &c. Docet quõ remanẽtibus teucris intra castra sua Turn⁹ eorũ classe; icẽdere conatus sit, vñ hoc solũ affertur. Donati, vrget p. t. plus vs pñsentia eius, q põt iubere, q̃s iussio, eũ aũt dicit, fumida tela: exprimit q̃re dixerit facib⁹ atris. Hæc ille Ordo ẽ. Ac veluti cũ lupus ĩsidiatus pleno ouili fremit ad caulas i. ouilia, aut septa, ppessus vẽtos, & ibres, dũ s. expectat, & captat aditũ sup media nocte i. circa, aut vltra mediam noctẽ, s; p vltra diceret, sup mediã noctẽ. nũc aũt dicẽs: nocte sup, vñ accipi p sub. vt sit sub ipa media nocte: agni tuti. s. ẽs p septa, & munimẽta caulorũ exercẽt sub matribus balatũ, quo. s. lupũ irritãt, vñ ille asp, & iprobus i. s. effectus ira i. furore, qr repellit, aut secludit, sæuit i. sæuitiã suã acuit i absentes i. seclusos a se, rabies edẽdi i. fames rabiosa collecta i. cõtracta ex lõgo s. tempore fatigat i. torq̃t: & vrget ipsum & fauces siccæ i. nõ ibutæ ex lõgo tempore, sanguine s. pdarũ, sup. fatigant ips; Haud i. nõ aliter, iræ ignescũt i. ignitæ fiũt, & incẽdunt, rutulo s. turno tuẽti i. inspicienti muros, & castra, & dolor ardet. sup. in duris ossibus i. medullas vsq; penetrans, cogitãti s. q̃ rõne i. via, & modo tẽtet i. moliat aditus, & q̃ i. p q̃ ptẽ, via i. rõ inuẽta, excutiat teucros vallo (nõ est dicendũ, qua via i. q̃ rõne, qr sic via, cum sit septimi casus, pduceret, sed alij legũt, q̃ via i. quæ rõ excutiat, alij qua vi, quod ego potissimum dicerem, si authoritate iniorer, quia opportunus est spondaicus versus in tãto molimine positus) atq; effundat i. effusim venire cogat, in æquor i. cãpũ æquũ, & sup. hoc cogitãs, inuadit classem s. teucrorũ, circũseptã aggeribus, & vndis fluuialibus, q̃ latebat adiũcta lateri castrorũ, & poscit socios ouantes i. exposcit a socijs ouãtibus, & lætis & quasi de sbellibus trium phantibus, sicut in non satis ampla victoria Romani fecerunt postmodum incendia, idest vt inmittant, incendia, aut faces incẽdia facturas: atq; ipse feruidus implet manus, scilicet suã pinu, idest arbore pingui, & resinosa, flagranti, idest ardenti, & sup. rutuli incumbunt, scilicet combustioni nauium, tum vero idest præcipue tunc, aut tunc ad verum, quia præsentia turni vrget: idest instigat, supple eos, At omnis pubes, scilicet rutulorum accingitur facibus atris, idest fumosis ex pice, aut nociuis, & infestis, & diripuere i. admouerunt foros i. tabulata superiora, aut diripuere focos i. ignes, accipiendo continens p contento

Poeta.

Portat equus cristaq; tegit galea aurea rubra.
Ecquis erit mecu iuuenes, q primus in hostem
En ait, & iaculum intorquens emittit in auras.
Principium pugnæ, & campo sese arduus infert.
Clamorem excipiunt socii, fremituq; sequuntur
Horrisono, Teucrum mirantur inertia corda.
Non æquo dare se campo, non obuia ferre
Arma uiros, sed castra fouere huc turbidus, atq; huc
Lustrat equo muros, aditumq; per auia quærit.

SERVIVS ¶ Quis glob⁹. i. quãt⁹, admiratiõis n. ẽ, nõ iterrogatiõis, nec. n. iterrogatio: q nũciat hostis adest, h distiguẽdũ, vt eia sit militũ ppetrãtiũ clamor, & ẽ ennianũ, q aurea eia machæras, q̃ eia igenti clamore dicẽtes ad portas ruebãt, alij, hostis adest, eia legunt, nãq; ita. dĩ. p excusatio troianorũ, ne portas clausisse timore viderẽt. Optius ar. pit⁹ armorũ dux egregi⁹, q & futura pũideret. st q̃ int. so. fuisset. s. bellic⁹ cas⁹ pudor, iraq; mõ, l; eos hortaret ira, & pudor. Tardũ ag. peditũ dĩc, q eqtũ pparõe tardi sũt vbi troiæ, q̃ fecerat æneas castrorũ i morẽ, macul. quẽ thraci⁹ albis, noue albas macłas dixit, cũ pprie macłarũ h sit nã: vt obscuritate sua albũ aliqd iuscẽt: cristaq; tegit galea aurea rubra duo ablti sũt: & duo noiatiui, q̃s metrice rõne discernim⁹. na & rubra crista lõge sũt vltia, qr ablti sũt, Sane huiõi vsus pessimi sũt pñcipiũ, pugnæ h õ Romana solẽnitate tractũ e, cũ. n. vellẽt bellũ idicẽ pr patrat⁹, h ẽ pnceps fœcialiũ, pficiscebat ad hostiũ fines, & pfat⁹ q̃dã solẽnia, clara voce dicebat, se bellũ idicẽ pp certas cãs, aut qr socios læserãt, aut qr nec abrepta aialia, nec obnoxios reddiderãt, & h clarigatio dicebat a claritate vocis: p⁹ clarigationẽ hasta i eorũ fines missa idicebat iã pugnæ pncipiũ. clamorẽ ex so legit & clamor, si clamor, sẽsus erit ral. hastæ iactũ socij clamor comitat. Si clamorẽ, itelligim⁹ Turni, eos clamorẽ excepisse, & cũ fremitu eũ sequunt. Inertia corda, nõ reu ra, s; sicut hostib⁹ videbat. Aditũq; p auia q̃rit, et per auia, sane exp̃mit turni violẽtia: nã vlã p auia nullus requirit.

Ac ueluti pleno lupus insidiatus ouili
Cum fremit ad caulas, uentos perpessus, & imbres
Nocte super media, tuti sub matribus agni
Balatum exercent ille asper, & improbus ira
Sæuit in absentes, collecta fatigat edendi
Ex longo rabies, & siccæ sanguine fauces.
Haud aliter Rutulo muros, & castra tuenti
Ignescunt iræ, & duris dolor ossibus ardet.
Qua tenet ratione aditus, & qua uia clausos
Excutiat Teucros uallo, atq; effundat in æquor.
Classem, quæ lateri castrorum adiuncta latebat.
Aggeribus septam circum, & fluuialibus undis
Inuadit, sociosq; incendia poscit ouantes
Atq; manum pinu flagranti feruidus implet.
Tum uero incumbunt, urget præsentia Turni.
Atq; omnis facibus pubes accingitur atris.
Diripuere focos, piceum fert humida lumen.
Tæda, & commixtam Vulcanus ad astra fauillam

SERVIVS ¶ Ad caulas m. munimẽta & septa ouiũ ẽ. n. græcũ nom. e. dtractio nã græci aulas vocãt aialiũ receptacła, nocte sup me. vltra mediã noctẽ i. maio. ẽ ei⁹ ptẽ, & ẽ bona elocutio p syllepsis. vt si dicas legi noctẽ sup mediã i. vltra mediã noctẽ. nulla. n. syllepsis ẽ q̃ nõ & cas⁹ mutet & egeat subauditiõe, vt hãc ego nũc ignorã huius qd cũq; pieli, sæuit i a. phãtasiã sæuitiæ exp̃sit, qr lupi circa caulas fremũt vri ipis al alib⁹ solẽt. Ex lõ. r. absoluta elocutio vt si dicas ille fame fatigat ex lõgo. Et. q. u. c. q̃ aduerbiũ loci ẽ nõ pnom. Nã nõ stat vsus, si via septius sit nõ noiatiu⁹, ergo q̃ via i p quã pte viæ vallo troianos excuciat. Legit tñ & q via & est sensus absolutior. Facib⁹ accin. a. armatur instruitur Piceũ. f. h l. sordidior enim ex thedis & igni fumus est.

Quis deus o Musæ tam sæua incendia Teucris
Auertit, tanto ratibus quis depulit ignes.
Dicite, prisca fides facto, sed fama perennis.
Tempore quo primum Phrygia formabat in Ida
Aeneas classem, & pelagi petere alta parabat.
Ipsa deum fertur genetrix Berecynthia magnum

Vocibus

Vocibus his affata Iouem Dā patre petenti
Quod tua cara parens domito tē po. sc. olympo.
Pinea sylua mihi multos dilecta per annos
Lucus in arce fuit summa, quo sacra ferebant.
Nigranti picea, trabibusq; obscurus acernis.
Has ego Dardanio iuueni, cum classis egeret.
Læta dedi, nunc sollicitam timor anxius urget.
Solue metus, atq; hoc precibus sine posse parentem
Neu cursu quassatæ ullo, neu turbine uenti
Vincātur, profit nostris in montibus ortas.
Filius huic contra, torquet qui sydera mundi.
O genetrix, quo fata uocas? aut quid petis istis?
Mortali ne manu factæ, immortale carinæ
Fas habeant? certusq; incerta pericula lustret
Aeneas? cui tanta Deo permissa potestas?
Immo ubi defunctæ finem, portusq; tenebunt
Ausonios olim quæcunq; euaserit undis.
Dardaniumq; ducem Laurentia uexerit arua.
Mortalem eripiam formam, magniq; iubebo
Aequoris esse deas, quales Nereia Clotho.
Et Galathea secant spumantem pectore pontum.
Dixerat, idq; ratum Stygii per flumina fratris.
Per pice torrentes, atraq; uoragine ripas
Annuit, & totum nutu tremefecit olympum.
Ergo aderat promissa dies, & tempora Parcæ
Debita complerant, cum Turni iniuria matrem
Admonuit ratibus sacris depellere tædas.

Poeta

contento. Tæda. s. arboris pinguis, humida fert lumē piceū .i. quale ex pice fit, & Vulcanus .i. ignis fert ad astra fauillam .i. flammulam commixtam. s. fuligine picea.

ASCEN.

¶ Quis deus o musæ, &c. Quia res difficilis est creditu. ⁊ pter opinionē interuenire facit authoritate musa♃, id aūt figmentū hoc interserit, vt delectet nouitate, & decor fuet. Nā si bello va nida vtus fuit troiano♃: nō esset decor classē♃ añ oculos icēsa♃ videre sine defensiōe vlla. Don vba sūt. Tpa. q. Verisilis sit res tpa, ⁊ loc⁹ expōit. Ipsa de ge. null⁹ hō ℓ videat, aut audierat, ſ♃ musæ poetā docuerūt. Da impatiua vox oñdit patētis. Nate, qd' nome ad ipetrādū multū valet. Chara, vt sit de gente, quā diligis, & q te amat. Re aūt arduā petitura cās instas inserit. Torqt q. s. cui est oīū rer ptās, ſ♃ tñ nō deb; aliqd pstare ꝯ fatū vt illa petit. s. vt ⁊ naues, & æneas nō sint subiecti casib⁹. Hæc ille. Ordo est ⁊ o musæ dicite, qs de⁹ q. d. mortaliū nemine potuisse, auerti teucris .i. a nauib⁹ teucro♃, nā tū vi a ardēt, nos ardere dicimus, sicut i. q. ſā ꝓxim⁹ ardet Vcalegō, icēdia tā sæua .i. tā magna, & violēta, & qs de⁹ depulit ratib⁹ .i. pepulit de ratib⁹ tātos ignes dicite inqt, q; fides est facto psca .i. valde antiq & ita sub obscura, & debilis, ſ♃ fama, ē sup pennis .i. p ānos durās, ⁊ ad nos vsq; pducta. Incipit aūt narrare q̄si dictatib⁹ musis Tpe, quo æneas formabat pmū i ida phrygia classē♃. s. suā & parabat peter alta pelagi, Ipsa berecynthia. s. cybeles, q in berecyntho colit genitrix .i. mr deū .i. deo♃ fert affata iouē magnū. s. sine exēplo. his vocib⁹ o, nate, da .i. pcede petēti supple. id, qd' tua chara pares .i. mr poscit. te .i. regit ate, olympo domito .i. postq̄ cœli oñs effectus es, ⁊ voti cōpos atq; oīa petēs. Incipit aūt docere qd velit, Sylua pinea .i. in q plrimæ pin⁹ nascūt, dilecta mihi p multos annos, fuit i sūma arce, hoc ē apud gargara, lucus .i. icedus, vt fit, mihi lucus psecratus, quo .i. ad quē lucū, sup. phrigy ferebāt sacra, lucus inqua existēs obscurus .i. vmbrosus picea: sup. arbore nigrāti .i. ad nigredine tēdēti, & trabib⁹ acernis .i. ex acere arbore pciosa. Ego læta .i. libēs & volēs dedi has. s. arbores, iuueni dardanio .i. æneæ: cū egēt classis: nō ergo sacrilegus erat, nec ꝯtēptor diuū, timor anxius .i. anxietatē afferēs solitus, vrget nūc me sollicitā, q; sciuit classē♃ æneæ appetēdā ignib⁹, solue met⁹. s. meos de pectore meo, atq; sine .i. pmitte parētē .i. mrē♃ tuā posse hoc petib⁹ .i. p pces, nea .i. neue ipæ vicāt q̄ssatæ vllo cursu neu vllo turbie vēti, psit sup ipsis ortas eē in nrīs mōtib⁹. Filius. s. Iupit q torqt sydera mūdi .i. cui est rex oīu♃ ptās. ꝯ .i. e ꝯtro loqt, hoc ē rñdet huic sic. O genitrix, quo .i. in quā ꝯditionē vocas fata, vt. s. ꝯ fato♃ ordinationē corruptibiles arbores nō corrūpant, nā nihil tā fatale volūt q mortalia mori & corruptibilia corrūpi, vñ fatū p morte vsurpāt, aut qd petis istis in datiuo .i. p istis. s. vilib⁹ rebus, ac insensibilib⁹: petis ne sup. Vt carinæ factæ manu mortali habeāt fas .i. ius, & pmissū immortale .i. vt immortales sint, & vt æneas incertus, q; mortalis, ⁊ submergibilis, lustret .i. circūspiciat, ⁊ experiat picula ex ūs certus .i. tutos, eo q naues tutæ essent? cui deo est tāta ptās ꝑmissa. q. d. nulli, ꝑterq̄ mihi. Vñ iā aduertit in esculapiū, q hippolytū ab iferis reuocauerat. Immo. q. d. q̄nimo id potius faciā, vbi .i. postq̄ naues defunctæ. s. munere nauigādi, ⁊ vehēdi æneā, sicut de ænea dictū est, o tādē magnis pelagi defuncte piclis, tenebūt finē. s. nauigatienū, ⁊ p. .i. portus ausonios, olī♃ .i. aliqñ tēpore futuro, post septēnales. s. errores: quæcūq; euaserit vndis, q; pūt vna inter syrtes, vt dictū in pmo est, & vexerit ducē dardaniū. s. æneā sup. ad arua laurētia, ego eripiā, sup. et formā mortale, & iubebo, sup oēs esse deas magni æquoris .i. nymphas marias, qles clotho nereia .i. nerei filia, & galathea secāt pectore pōtū spumātē .i. mare spumās, dixerat. s. Iupit, & annuit .i. nutu significauit, id ratū .i. firmū, & solidū eē, p flumia frīs stygy .i. p plutonis stygē, vñ cuius iurare timēt ac fallere numē, & p ripas torrētes pice: & atra voragine .i. p stygias paludes, et tremefecit nutu totū olympū. Ergo dies pmissa .i. tps exoluēdi pmissū ꝯaderat, & parcæ cōpleuerāt, tēpora debita, cū .i. qñ iniuria .i. violētia iniusta turni admonuit, matrem. s. deo♃ depellere ratibus sacris .i. sacratis arboribus factis tædas .i. faces ex tædis factas.

Ordo

Berecinthia vñ dicta

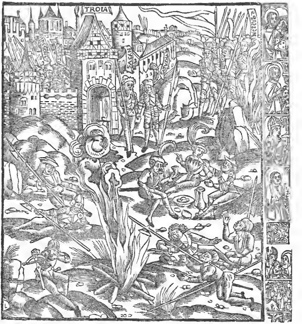
Nymphæ marinæ q̄ sint

SERVI.

¶ Quis de⁹ o musæ, q; res deo♃ est, ⁊ ardua, iō p se eā nō pōt dicere hic aūt gloria Turni latēter ondit, cuius vis nisi numinibus repelli nō potuit. Prisca fi. fa. s. rois antiq̄tas difficile pura & incorrupta manat in posteros, hoc .n. dicit. factū ℓ♃ psū sit tñ eius fama nō est obliterata vetustate Quo prius, ℓ ē imo. Nō .n. scdo factæ sūt naues apō idā ab ænea. Formata. i. formare cogitabat, nō .n. i ida, sed apd antandrū factæ sunt. Alta pe. absolutū est, vt lata cāpo♃. Ipsa d. f. g. figmētū ℓ la poeticū sit, tñ q; exēplo caret, notā ā criticis, vñ loco ꝓœmio excusat. Nā iō & pscā rōne religiōis, & iouis bñficio dic eē pfectū: vt naues mutarent in nymphas, q vl aliq̄ expte possit eē visile Berecynthia, mater diū a mōte phrygiæ berecyntho, cuius vltia sylla ba caret aspiratiōe q̄ addim⁹ q̄tiēs mōtē deli cynthū dicimus. Est aūt tenuis ista discretio, qb⁹ noibus subtrahi deat aspiratio, nā ecce rhyei mōtes arcadiæ nō scribūtur cū aspiratōe, quā addimus q̄tiēs riphæos mōtes Scythiæ significamus. Da. na. p. ac si dicēt ei, q̄ iubē debuerat, Domitore. po. o. vt dicē psta et cui⁹ bñficio suacus ad olympi regna venisti. Saturnus .n. cum oēs ꝯsumēt filios. iouē solū eē nō potuit, cælatū mris auxilio, domito q olympo i tuas. s. leges p bñficiū meū mūdo redacto Pinea sylua mihi, cōgrue, nā pinus i tutela matris est deū Arce sum. hoc ē apud Gargara, q̄ dcā st q̄si κάρα κάρατος .i. caput capitis altitudis, altitado, cara ē .i. κεφαλή. Gargara aūt st mōtis idæ cacumia, pp qd dixit in arce sūma. Nigrāt .i. p vmbrosa, ⁊ picea ē gēns arbo♃ is: vñ pix desudata. Harum aūt sm Pli. q̄nq; st spēs. sic ēt sup diximus. Has ego, non trabes, nā de acē naues nō fiūt, vñ melius arbores itelligimus, referētes ad piceas vel ad pios, Sā notādū trabes eū dixisse de arboribus cū nō dicāt, nisi iā cæsas ⁊ iā cōpositæ, Classis egēt, iusta æneæ petitio, & cōcedētis benignitas numīs exclusit piaculū, nā his remotis, sacrilegiū cōmitteret. Timor anxius, aut ppetuū est timoris epithetō, aut certe verū timorē voluit significare. Vt separet ab eo, q ex cupiditate nascitur pspe♃ū: vt Exultantiaq; hau. Corda pa. pul. Prosit no. in mō. o♃. Bona breuitas Nā detraxit his, & eē: na plenū est psit, & his ortas esse in mōtibus nrīs, qd' fecit elocutiōis cā. Torquet, q sustinet, regit Quo fata torquet, ostēdit fata aliquatenus trahi, nō tñ vsq; hoc eū dicit, quo .i. ad quā rē. Petis istis. pistis, nā si dicimus peto tibi .i. p te. Fas hēat, ius, nec .n. possent æterna q ab hoibus facta sunt. Hora. Debemur morti nos, nrāq;. Nā sicut aī facta sunt imortalia, ita corpis peūt. Salu. Cæterū studia nrā sicē aīa imortalia sunt. Certusq; icerta picula, ℓ dic casib⁹ licētiā hæc petitio vult adimere. Nā æneas forte, q hō ē nauigatiōis dēt timē piculū, qd petit. siei⁹ nauib⁹ æternitas det. Cui tāta deo p. cui ac si dicēt. nec regi qdē deo♃. Defunctæ liberate. vt O tandē magnis pelagi defuncte piclis. Portusq; te. nautico vsus est ℓbo, cū de nauib⁹ diceret. Quæ cūq; hic ostēdit aliq̄s eē pituras. Euaserit. vn. de vndis exierit, cū venerit ad eū locū, ī quo nauigaturus iā nō sit. Alij legūt. euaserit vndas piculū. Mortalē eri. for. ℓ dixit mortalē. Nec .n. pōt fieri, vt eadē res, & mortalis sit, & imortalis, aū est vt desinat eē mortalis. Quales nereia clotho, nō tales dixit erūt, sic sup Qualis mugitus fugit cum saucius aram, Taurus Per di. t. Ardētes, & est figmentū poeticū. Adde. p. d. pmissū tēpus aduenerat. Turni iniuria. s. quam inferebat: ⁊ modo iniuria est. ἀδικία .i. iniustitia. hinc ⁊ apud comicos iniurius est, qui audet aliquid contra ordinem iuris, & bene iniuria, quoniam ⁊ contra necessitatem fati, ⁊ contra rationem fœderis bella commouerat.

Piceæ species quinq;

¶ Hic

ASCEñ. ℭHic primum noua lux. Docet ergo quõ naues troianorũ in nymphas mutatæ sint. & quõ id ꝓdigiũ aiosus turnus in suũ vertebat cõmodum, docẽs id sibi adiꝫ factum, ne amplius au fugerent phryges: eam aũt deorum esse volũtatẽ probat ex si/ mili. Nam sicut vlti sunt raptũ paridis, ita & æneæ vlturi sint, cum par sit rõ. Purgat præterea Turnus oia, quæ phryges de fa/ torũ oraculis sibi pollicit adducere possent, seqꝫ græcis colla/ tũ præfert, de qbus oibus dicit Donatus sic. Hic primũ debue

Donati. expositio rũt añ cõiurationẽ præire signa, ne casu res facta videat, dein de vox sequit, vt cõiectura signorũ firmet, Maria añ. pulchre a loco, in quo erãt possibilitatẽ sumpsit. Tondẽ, aut apperet ip sas esse: quæ fuerũt versæ. increpat. v. temeritas maxima, qui cũ factũ intellexisset, debuit potius fortunã suã deflere Auxiliũ solitũ. q. d. q fugere semp soliti sunt. tot milia separo, & deinde dic gẽtes, Phryges. ꝓuictio posint. Solos atridas, siluerũt pœ nas primarum iniuriarum in atridas pulsi patria luent, & ista rum in nos iam extorres, & iõ imbecilliores: est ergo mirũ exẽ plũ, deprimit aũt oĩa illorum gesta apud Troiam, & se Græcis præponit, ꝙ non fraude, sed vt velit adoriri Hæc ille.

Ordo. Ordo est, Lux noua. idest magna, & insolita effulsit primum hic, idest in hac exustione nauium, aut hoc loco dicto, & ingens nym/ bus, idest lucida nubes, visus est transcurrere cœlum, idest ae rem incipiens, s. ab aurora, idest parte orientali. Et chori idæi, id est qui sunt in tutela matris deorũ, sup. insisunt Tum, idest in super, vox horrẽda, idest metuẽda, & reuerenda cum horro

re quondã

Hic primũ noua lux oculis effulsit, & ingens
Visus ab aurora cœlum trãscurrere nimbus.
Idæiqꝫ chori, tum uox horrenda per auras
Excidit, & Troum, Rutulorũqꝫ agmina cõplet.
Ne trepidate meas Teucri defendere naues. Cybele
Neue armate manus, maria ante exurere Turno, Poeta
Quam sacras dabitur pinus uos ite solutæ.
Ite Deæ pelagi, genetrix iubet, & sua quæqꝫ
Continuo puppes abrumpũt uincula ripis.
Delphinũqꝫ modo demersis æquora rostris
Ima petũt, hinc uirgineæ (mirabile monstrum)
Reddunt se totidẽ facies, pontoqꝫ feruntur.
Quot prius æratæ steterãt ad littora proræ.
Obstupuere animis Rutuli, conterritus ipse
Turbatis Mesapus equis, cunctatur & amnis
Rauca sonãs, reuocatqꝫ pedem Tyberinus ab alto.
At non audaci cessit fiducia Turno.
Vltro animos tollit dictis, atqꝫ increpat ultro.
Troianis hæc monstra petunt, his Iuppiter ipse

Auxiliũ

Auxiliū ſolitum eripuit, nō tela, nec ignes
Expectant Rutulos, ergo maria inuia Teucris.
Nec ſpes ulla fugæ, rerū pars altera adempta eſt.
Terra aūt in manibus noſtris, tot millia gentis
Arma ferūt Italæ, nil me fatalia terrent,
Si qua Phryges præ ſe iactant reſponſa deorū.
Sat fatis, Venerią datum eſt, tengere quod arua
Fertilis Auſoniæ Troes, ſunt & mea contra
Fata mihi, ferro ſceleratam excindere gentem.
Coniuge præcepta, nec ſolos tangit Atridas
Iſte dolor, ſoliſq; licet capere arma Mycenis.
Si periiſſe ſemel ſatis eſt, peccare fuiſſet
Ante ſatis penitus, modo nō genus omne peroſum
Fœmineum, quibus hæc medii fiducia ualli,
Foſſarumq; moræ leti diſcrimine paruo
Dant animos, an nō uiderunt mœnia Troiæ
Neptuni fabricata manu cōſidere in ignes,

SERVI. ¶ Noua lux. i. oībus deorū: qđ & paulo poſt dicit. Ne. f. pro ne feſtinetis, & per hoc ſignificat iō ad nauium defenſionē egreſſos non eſſe troianos: qꝛ numē vetuit. te. d. p. alij huc vſq; volunt æneā deū locutū: alij iungunt genitrix iubet. Obſtupuere r. timuerunt rutuli, timuit Meſapus numinis filius, timuit Tyberis, per hos autem gradus maior Turni deſignatur audacia, tale ꝛ in quarto. At non infelix animi phœniſſa, Et an. rau. ſo. licet antiquitas habuerit hic & hec amnis, melius tamē eſt accipe rauca ſonans pro rauce: q̄ rauca amnis Reuocatq; pe. ty. ab al nūc ipſum deū territum dixit, ſupra vndas fuiſſe pteritas, & inde repreſſus, Aios. t. vi. magnanimitatē ſuā comprobat, dictis, tale eſt illud econtrario, Turbatumq; oculis. Hæc monſtra petunt: appetunt, vt reginā petit. Iupiter ipſe. ſ. q oibus pſtare conſueuit, vñ & Iupiter dictus eſt, quaſi iuuās pr, ergo auxiliū ſolitū, nō circa Troianos accipimus, ſꝫ qđ ipſe pſtare conſueuit. Non tela, neq; ignes. Expectant rutulos. Non expectant Troiani, vt rutulorū telis, aut ignibus pereant: qꝛ iā nauiū amiſſione pierunt. Maria, inuia teucris, color eſt, nā rē q̄ troiani p ſe putabant in ꝯtrarium vertit, dicens nauigationis auxilium, & fugæ perdidiſſe troianos quos cōſtat p felicitate habuiſſe nauigationis vitare diſcrimina. Rex p̄s al. humanæ enim naturæ duo elemēta ꝯceſſa ſunt ſ. mare, ꝛ terra. Nil me fatalia ter. tacitis qōnibus occurrit dicens: ſi fataliter ſe ad italiā veniſſe dicunt, iam venerunt: completa ſunt fata, & callide tacuit qđ erat fatale Troiani n. dicebāt italiæ ſibi regna deberi, & eſt oratorū qōnes ita pponere, vt facilē ſolutionis ſortiant̄ euentū. Si qua phry. præ ſe ia. quaſi & iſta cōfingāt. Sunt & mea cō. Fa. mi. hoc falſū eſt. qđ dicit Turnus ſed in arte rhetorica tūc cōcedit vti nobis mēdacio, cū redarguere nullus pōt, vt hoc loco Quis enim vere pōt ſcire, turno data eſſent, necne reſpōſa, qꝛ ſcit falſum eſſe, quod dixit, Argumentis probare dicta contendit dicens, eſſe ſceleratam gentem, ob raptam ſibi coniugē: in quo facto vtitur græcorum exemplo qui rapta Helena gentem deleuere troianam. Coniuge præcepta, inuidioſe ſpōſam ꝛ coniugem vocat. Nec ſo. tam. atri. iſte. do. cur. non in ſimilitudine criminis ſit pœnæ ſimilitudo. Si culpa repetit, ſuppliciis q̄ qꝫ gem inenſ. penitus mo. nō ge. oē poſos fœ. mō oē genus fœmineū nō eos penitus poſos dicebat, Locutus eſt aūt figurate Foſſarūq; mo. quaſi nō tutela, ſed mortis dilatio. An nō viderūt. legit & at nō, Si an nō, abſoluta eſt. Si at nō eſt inceptiua pticula ad ornatū ptinens. Hora. at p deorum quicquid in cœlo regit, Tale eſt, at non ſic phrygius penetrat lacædæmona paſtor.

Margin: Amnis ... tatur. Cōceſſum in arte rhetorica.

re quodā excidit paruo, & cōplet troiā. ſ. noua in morē caſtrorū exſtructā & agmina rutulorū. i. pplorū iunit, O teucri ne trepidate. ſ ne cū timore feſtinetis, defendere naues meas. i. mihi pp pinus ſacratas, ve p vel: ne armate manus. ſ. ad defenſionē dabit turno ante. i. prius. i. citius, aut facilius, exurere mar a, q ſacras pinus. i. naues ex pinibus ſacris mihi ædificatas, vos ſ. adhuc naues ite. i gt deæ. i. effectæ deæ pelagi genitrix. ſ. deū iubet. Et puppes ſ ipſæ naues incipiētes a puppibus nymphæ fieri abrūpūt vincula quæq; . i. q̄libet ſua. ſ. vincula, ſeu retinacula ripis. i. ab ipſis ripis, ꝛ petūt ima æquora roſtris demerſis more delphinū, & totidē facies vgineæ, mirabile moſtrū. i. q̄ res eſt mirabile mōſtrū, reddūt ſe. i. exhibēt ſe emergētes ex aquis: ꝛ feruntur pōto. i. in mare, totidē inqt quot pꝛæ æratæ ſteterāt prius ad litora, rutuli obſtupuere animis ꝛ ipſe ineſapus. ſ. ductor equorū & filius neptuni, q audaciſſimus eſſe debuit, cūctatur. i. fixus māſit, exiſtēs pterritus, & hoc equis turbatis, ꝛ amnis ſonās rauca. i. rauce, quaſi pcluſa voce p ſtupore, tranſlatio ab hoie alupis viſo, ſup. pterritus cūctatur & ipſe tyberinus. ſ. deus, hoc eſt tyberis reuocat pedē ab alto. ſ. mari. i. nō audet influere tyrrhenū mare, in qđ ſe nymphæ ex manibus factæ receperāt. At. i. fiducia. i. pfidēs 'tus, & aioſitas, nō ceſſit. i. nō amota eſt, turno audaci. i. a turno audace, & tollit aios. ſ ſuorū obſtupeſcētiū vltro. i. inſup, dictis. i. vbis cōſolatorijs, atq; increpat vltro. i. nō ſolū nō turbatur, aut ſinit eos turbari, ſꝫ inſup increpat, atq; redarguit turbatos dicēs, Hæc mōſtra. i. pdigia petūt. i. affectāt in pnicię, & vltionē eorū troianorū, qꝛ ipſe, Iupiter, quē. ſ. dicūt ſuæ pfectionis authorē, eripuit eis. i. eis auxiliū ſolitū, qꝛ nō poterūt amplius nauibus aufugere, vt hactenus aufugerūt, Ipſi Troiani nō expectāt tela: neq; ignes rutulos. i. rutulorū manibus immiſſos, hoc eſt debēt iā nō expectare, ſed vereri. Ergo. ſ qꝛ naues ablatæ ſunt, maria: ſup. ſunt inuia. i. inacceſſibilia teucris Nec vlla ſpes fugæ, ſup. eſt eis reliqua. Altera ps alterū. i. auxiliorū, q̄ in fuga collocabāt, eſt eis adempta. i. ablata terra aūt eſt in noſtris manibus. i in potētia noſtra ē qcqd in terra noſtra eſt, nā tot millia gētis italæ. i. italicæ ferunt arma. ſ. ꝯtra eā paucos, qđ tñ ob gloriā ſuā reticet. Rñſa deorū. i. oracula fatalia: ſi phryges. i. troiani, iactāt, q̄. i. aliqua p ſe, nil terrēt me. i. nihil moueor, qꝛ fatale eis fuerit italiā puenire. Nā ſat. i. ſatis datū. i. ꝯceſſū eſt. ſ. troianis, & veneri. i. petitioni veneris, qꝛ. i. qꝛ troes tetigere arua auſoniæ. i. illius pris italiæ fertilis, Sunt, & i. ēt mihi mea. i. mihi fauentia fata ꝯtra. i. in contrarium. ſ. excindere ferro. i. gladio, gētē ſceleratā. i. ipiā ꝯiugij violatricē. & hoc coniuge prepta. i. qꝛ mihi coniunx lauinia pꝛæcepta eſt. Nec iſte dolor. ſ. de raptu coniugis, tangit ſolos atridas. q. d. ēt me tangit, nec licet. i. conceſſum eſt a dijs ſolis mycenis. i populis menelai, capere arma. ſ. ꝯtra raptorē coniugis, Et ſi dicant phryges ſatis puniti pp raptū helenæ a paride factum, ꝛ ita placatos: dicit, qꝛ nō, qꝛ ſi ſatis eſt piſſe ſemel, fuiſſet. i. eſſe debuiſſet, ſatis añ. i. prius, aut potius, peccare ſemel fuiſſet ſatis ante, fuiſſet inqt ſatis peccare eos poſos mō nō penitus omne genus fœmineū, qꝛ non ſe, q potius fœminæ ſunt q̄ viri dicēdi, ſed alias oēs fœminas vō ſimile eſt poſos eſſe, qbus ſup. eſt hæc. ſ. ſola fiducia medij valli. i. qꝛ vallū habēt intermediū, quo a nobis eripiunt, ꝛ qbus moræ. i. dilationes foſſarū. i. q̄s foſſæ faciūt, paruo diſcrimine. i. pua diſtātia leti. i. mortis, dāt aios. i. fiduciā: an nō: aut ſe nō, p troiā viderūt mœnia troiæ fabricata manu neptuni ꝯſidere in ignes. q. d. maxime, vt vo ſiſe, ſic hæc parua caſtra, ꝛ vallū modicū nō poſſe diu ſtare

Sed uos o lecti ferro. quis ſcindere uallum
Apparat, & mecum inuadit trepidātia caſtra?
Non armis mihi Vulcani, non mille carinis
Eſt opus in Teucros, addāt ſe protinus oēs
Hetruſci ſocios, tenebras, & inertia furta
Palladii, cæſis ſummæ cuſtodibus arcis
Ne timeant, nec equi cæca condemur in aluo.
Luce palam, certum eſt igni circundare muros.
Haud ſibi cū Danais rem, faxo, & pube Pelaſga
Eſſe putēt, decimū quos diſtulit Hector in annum.
Nūc adeo, melior quoniam pars acta diei
Quod ſupereſt, lecti bene geſtis corpora rebus
Procurate uiri, & pugnam ſperate parari.
Interea uigilum excubiis obſidere portas

Margin: Poeta.

¶ Sed vos o electi ferro. Continuo pſequitur turnus cohortationem ſuam, circa quam ptem nihil habemus donati. Ordo igit eſt, Sed vos o ſup. viri lecti, idē delecti ad militiā, aut iterū delectos electi, quis ſupple vīm, apparat ſcindere vallū. i. caſtrorū æneadū munitionē, & quis veſtrū, inuadit mecū caſtra trepidātia. i. aut fragilia, & infirma, aut phrygū trepidantium metus: Omnia mire dicta. Nam præſenti vtitur tempore vt rem non gerendam, ſed iam nō geri fiducia quadam ſignificet, dicit lectos, vt ſuæ virtutis admonitos faciat, dicit mecum vt ſe participem laboris doceat, dicit ferro vt inſtrumenti copias monſtret, dicit caſtra trepidātia, vt facilitatem rei indicet Non eſt mihi opus, idē nō indigeo neceſſario in teucros, idē ad excidiū teucrorū, armis vulcani, ſicut achilli profuiſſe legitur cui thetis mater vulcania pcurauit arma, nō eſt ēt opus mille carinis: tot enim vſi dicuntur græci, vnde & in ſecundo. Nō anni domuere decem, non mille carinæ. Addant, permittēs verbum idē cōcedo, aut pmitto, vt oēs hetruſci addāt ſe ſocios teucris ptinus, idē porro tenus, idē circū quoq;, aut ſtet in tñ ſup. ne timeāt, idē nō opus eē, vt timeāt, vel admoneo, ne timeant

Margin: ASCEN. Ordo.

timeant tenebras i. ne p tenebras adoriar, & furta inertia. i. q inertibus nõ strenuis viris pueniũt, palladij. i. qbus vlyxes cũ socijs palladiũ ex arce troiana sustulit, vt in secũdi pncipio, vi/ situr custodibus summæ arcis. s. illi, cæsis. i. interemptis p insi/ dias. Non tunc est inqt. q. d. nos id nõ faciemus, nec nos cõde/ mur. i. abscõdemur, vt græci in aluo cæca. i. tenebrosa, eq. s. li/ gnei. Certũ est. i. deliberatũ, & decretũ est mihi, circũdare mu/ ros igni. i. obsidere castra, & ea pse q incẽdio, luce ergo nõ p te/ nebras, & palã, ergo nõ p inertia furta. Ego faxo. i. fecero, aut faciã, vt sup. haud. i. nõ putet rẽ. s. militarẽ, hoc est bellũ esse si/ bi cũ danais, & pube pelasga. q. d. imbelli, & ignaua respectu nr̃i quos. s. danaos, & pelasgos Hector distulit. i. dimouit a victo/ ria, & pr̃ia, aut extẽdit in castris versantes, in. i. vsq ad decimũ annũ. Nũc o viri lecti. i. egregij, qm̃ melior. i. maior, aut magis opportuna pars diei, est acta. i. transacta, adeo. i. oĩno, qd. i. q res, superest. i. reliqua est vobis faciẽda, aut qd. s. diei, superest. i. q/ tũ huius diei reliquũ est, pcurate. i. reficite corpa vestra, rebus gestis bene. i. feliciter, qd cõportẽtũ dicit, & vos parati. i. refe/ cti sperate. i. affectate, & appetite pugnã. s. cõtra troianos: aut lz Seruius aliter sentiat, sperate. i. cũ spe expectate pugnã. i. inua/ sionẽ teucrorũ, nã nõ tã parui fecit troianos, vt posset ab eis in/ uadi: frustra. n. aliter excubias instituisset, vñ addit poeta. Cu/ ra obsidere. i. obsidẽdi, ab obsido non obsideo, portas. s. nouæ troiæ, aut castrorũ troianorũ, excubijs. i. cũ excubijs vigilũ. i. agẽ di vigilias nocturnas, & cingere. i. cingẽdi, mœnia. i. vallũ ca/ strorũ flãmis datur interea, dũ. s. se reficiũt, mesapo. Bis septẽ. i. quatuordecim rutuli delecti, sup. sunt, q seruent. i. obseruent ne qd inferat, aut exeat muros. s. castrorũ, milite. i. manu, seu multitudine militũ, ast. i. sed illi sequunt cẽteni iuuenes, purpu reis cristis. i. habentes in galeis cristas purpureas, & corusci. i. fulgentes auro, sequuntur inquam, quenqz. i. quẽlibet cẽtu/ rionũ discurrũt, & variãt vices. i. exercent se militariter & ipsi fusi, p herbã indulgẽt vino, & vertũt. i. funditus ebibunt, crate/ ras, a nominatiuo crateres tertiæ declinationis cuius singula/ ris, hic crater ahenos. i. æreos, Ignes collucent. s. in castris, & custodia, ducit ludo. i. ludẽdo, noctẽ insomnem. i. sine somno. Hæc super e vallo, &c. Docet quam contra defensionem para/ rent teucri, vtqz nisus de ænea adeundo sollicitus eurialũ ami/ cũ allocutus sit, vnde dicit Donatus sic. Iuueni, ascanio: aut ap/ pellatione vnius omnes intellexit Nisus, qñ cito dixit nomen pr̃is, locum in quo natus, & qbus esset studijs, Troiana induit ar. cæteris pulchrior pulcherrimus aũt, cum esset armatus. Di/ ra cu. cogitationes maximas deus aliquis mouet, an ipsa sibi mens, deus est. Hæc ille. Ordo est Troes pspectant hæc sup. i. desuper, e vallo: & tenent. i. defendũt, & ptegunt alta. s. p pu/ gnacula armis. s. suis, nec nõ. i. insup ipsi trepidi. i. trepidãtes: & festinantes formidine. i. pp formidinẽ, explorant. i. scrutant portas an. s. satis firmiter clausæ: atqz munitæ sint: & iungunt. s. portis, pontes. s. ligneos: quos sursum trahunt, & ppugnacu la. i. pinnas ferro munitas, quibus hostem arceant, & gerunt. s. ad muros, tela. i. iacula, & missilia, ac saxa, Mnestheus, & Se/ restus acer. i. strẽnuus vir (de his aũt in quinto in natali certa mine visum est) instãt. s. operi. i. instanter intendũt: quos. s. du os, pr̃ æneas dedit iuueni. s. ascanio (sic enim Donatus legit, ad dens iuueni p eo qd est iuuentuti etiam positum intelligi pos/ se, Seruius quoqz iuueni legi posse asserit, & iuuenum) & ma/ gistros rerũ. s. gerundarum, si aduersa, veluti hostiũ oppugna/ tiones, & obsidiones, vocarent. i. exigerent. s. eorũ accuratio/ nem, & psidium. Omnis legio. i. exercitus troianorũ, excubat. i. extra cubiculũ degit, hoc est vigilat, p muros. i. in circuitu mu/ rorũ. sortita. i. postqz p sortes qlibet, qd obiret, acceperat, piculũ p eo qd est piculũ. i. locũ piculosũ, hoc enim pacto nulla põt eẽ inter milites qrimonia, qz q maius piculũ obire cogunt, & dif/ ficiliorẽ puinciã gerere, nõ inuidia cuiusquã, sed sorte id factũ agnoscũt, & exercet vices. i. vicissim, & p vices, qd tuẽdũ. i. de/ fendendũ, & ptegendũ est cuiqz. i. qsqz qd suæ ptectioni depu/ tatũ est, & ne simul oẽs excubuisse putatur, qd diu durare non posset, addit, exercetqz vices, &c. Nisus hirtacides. i. hirtaci fi/ lius, acerrimus. i. maxime strenuus armis. i. in rebus belli/ cis, erat custos portæ, quẽ. s. mater eius. hoc noie dicta, vena/ trix. i. venationi intẽdere solita, sicut & parthenie virgines in arcadia, aut ida. s. mõs siluosus in phrygia venatrix. i. venatio ni cõueniẽs, miserat Aeneæ comitẽ, celerẽ. i. expeditũ, iaculo. i. qz solũ iaculũ portare solebat, & ita velocissimo cursu intende re, & sagittis. i. ex arcu mittẽdis cũ iaculũ manu mitteret, leui/ bus. i. nõ põderosis. Et euryalus iuxta: sup ipm missum nisum erat etiã custos, quo alter æneadũ pro æneadarũ. i. inter ænea/ das nõ erat pulchrior: nec induit adhuc arma troiana, existẽs puer, signans ora intonsa, idest inberbia, & leuia adhuc, pri/ ma iuuenta, idest in flore iuuentæ, & ita nondum habilis vi/ sus sui ad arma, sed tunc primum cœperat deputari armis, aut nec alter troianorum induit pulchrior arma troiana, it vt arma

Ordo

Cura datur Mesapo, & mœnia cingere flãmis.
Bis septem Rutuli muros qui milite seruent.
Delecti, ast illos centeni quenqz sequũtur.
Purpurei cristis iuuenes, auroqz corusci.
Discurrunt uariantqz uices, fusiqz per herbam
Indulgent uino, & uertunt crateras ahenos.
Collucent ignes, noctem custodia ducit
Insomnem ludo.
Hæc sup e uallo pspectant Troes, & armis
Alta tenent. nec nõ trepidi formidine portas
Explorant. pontesqz, & ppugnacula iungunt.
Tela gerunt, instãt Mnestheus, acerqz Serestus.
Quos pater Aeneas, si quando aduersa uocarent.
Rectores iuuenum, & rerũ dedit esse magistros.
Omnis p muros legio sortita piclum
Excubat exercetqz uices, quod cuiqz tuẽdum est.
Nisus erat portæ custos, acerrimus armis
Hyrtacides. comitem Aeneæ quem miserat Ida
Venatrix, iaculo celerem, leuibusqz sagittis.
Et iuxta comes Euryalus, quo pulchrior alter
Nõ fuit Aeneadum, Troiana nec induit arma
Ora puer prima signans intonsa iuuenta.
His amor unus erat, pariterqz in bella ruebant.
Tum quoqz communi portam statione tenebant.
Nisus ait. Dii ne hunc ardorem mentibus addunt
Euriale? an sua cuiqz deus fit dira cupido?
Aut pugnam, aut aliquid iandudũ inuadere magnũ
Mens agitat mihi, nec placida cõtenta quiete est.
Cernis quæ Rutulos habeat fiducia rerum?
Lumina rara micãt, somno, uinoqz sepulti
Procubuere, silent late loca, pcipe porro
Quid dubitem, & quæ nũc aĩo sñia surgat
Aeneã acciri oẽs populusqz, patresqz.
Exposcunt, mittiqz uiros qui certa reportent.
Si tibi quæ posco pmittunt, nam mihi facti
Fama sat est, tumulo uideor repire sub illo
Posse uiam ad muros, & mœnia Pallantea

Nisus

Vallũ dr ipsa munitio, nã valli fustes sunt qbus vallũ muni/ tur, ipse de sustẽtaculis vitiũ pmĩ vallos sub tecta referto. Nõ ai. m. a. hĩ arma gñaliter dixit: nã ipse nõ habuit a Vulcano, sed solũ gladiũ. vt ensem. Quẽ dauno ignipotẽs deus ipse pa/ rẽti. Fecerat, & stygia cadẽtẽ tinxerat vnda, p hoc aũt qsi laten/ ter dicit se achille meliorẽ, q se Troianos ẽt sine diuinis armis supare posse cõfidit. Adiũt se. p. o. ne tinuẽ videat auxiliorũ mul/ titudinẽ, dicit eẽ ieremẽta victoriæ. Luce. p. pp tenebras, & fur ta certa. Quos distulit. Hector, hĩ solius Hectoris facta est cõ memoratio vt ondat ipse pcisse, q potuisset esse terrori, pp qd vult Aeneã nihil fortiter fecisse in bello Troiano. Melior. q. p. a. d. i. maior: & pma. Bñ g e. r. in corũ, q hostes nõ ausi sunt egredi. Pugnã spe. ps. s. cõ Troianos, nõ a Troianis, ne videat cõtra supradicta oĩa nũc socijs inferre timorẽ, vigilũ ex. Excu/ biæ sunt diurnæ, vigiliæ nocturnæ, Cẽteni. q cẽturionum. s. ex more Romanæ militiæ. Nã ex numero militũ, q eos sequunt, gradus dignitatis apparet, vertũt. c. a. potãt. & est hemistichiũ ennianũ. Trepidi formidine: festini pp formidinẽ: nã nõ est ite/ ratio: quæ eẽ: si trepidi formidãtes acciperent. Põtes, q fiunt in muris angustioribus. Propugnacula, pinnas. Rectores iuue/ nũ, legit, & iuueni ascanio, si iuuenũ, magistros militũ accipe. Sortita pi. sorte diuisa ad defensionẽ picli. Qd cuiqz tu. ẽ, exer/ cet vnusqsqz vices a did, qd accipit tuẽdũ. Ida venatrix, a ple/ risqz ida mr̃ Nisi accipit, qz dixit, uenatrix, nã si mõtẽ voluerĩs abusiue idã venatricẽ dicã intellige, p venatoib abũdãtẽ, nã ve natrix pprie ẽ, q venat, nõ q venatioib abũdat. Iaculo c. hĩ in/ ducit Nisũ eẽ optimũ iaculatorẽ, & hæc pmunit armorũ pitiã, q post plurimũ poterit in Euryali defensiõe: Troiana nec induit arma, hoc est, q nõdũ bellicosa arma induerat. i. acceperat, hoc dicit, pulcher qdẽ erat, sed nõdũ bellã dipuius. Dij ne hũc ar/ dorẽ mẽtib addũt Euryale? An sua cuiqz deus sit dira cupido apud

SERVI.

apud plotinū p̄hm, & alios q̄rit. Vtrū mētis nostræ acies p se ad cupiditates, & cōsilia moueat, an īpulsu alicuius numinis, & ꝑinde dixerūt bantanao moueri sua spōte, depēdē rūttū ad oīa honesta īpellinoo genio, & minime quodā familiari, qd̄ no bis nascētibus daf, p̄ma vero nostra mēte non cupere, & de/ syderare, nec.n. pōt fieri, vt p̄rauia numinū volūtate cupiam⁹, quibus nihil malū p̄stat placere, vnde nūc hic ortus est sensus. Hoc enī dicit nisus. O Euryale, dyn̄e iō mētib⁹ cupiditates in/ eiūt, & desideria, an sit deus mētis ipsa cupiditas, Mentib⁹ ad/ būt addūt, nā aius sua natura prudēs est, sed ei addit: vt aliq̄d imp̄ menter desideret. Dira, magna aliq̄d magnū .s. p hostes trāsitū Mēs agi mi moliſ. Quiete, nō ocio, no somno, nā in vigilijs fuerat collocatus Cernis q̄ru. hēat. ñ. re ipsius desyde ry vult esse rōnabilem causas Somno vinoq3 se. alterū pēdēt ex altero: & sepulti, q̄si sine pulsu: & nil sentiētes. Porro hortātis ē, Quid dubitē. i. cogitē oīs n cogitatus in dubitatiōe est aūsen/ tētiā Populusq3 patres q3, transfert in troianos Romanā ꝯsue/ tudinē, vt solet plerūq3, ꝑus. n iubebat popul⁹, post ꝯfirma/ bat senatus. Reportēt, portēt, nāre vacat, Si tibi q̄ pos. p. Po/ scere est b̄m var. quotiēs aliq̄d ꝓ merito n̄ro deposcimus pe/ tere vō est cū aliq̄d hūiliter: & p̄cibus postulam⁹ & b̄n, Eurialū q̄ noluit ducer, latēter ondit, Mēia pallā. vbi ēcredit nūc æneaz.

arma troiana illū maxime decerēt, nā q̄uo inter labores troiæ eruditū diceret a patre, si fuerit ea tenus inermis, vnus .i. vni/ formis amor .i. dilectio vehemens, erat his. s. duobus: & ruē/ bāt pariter in bella (Sim bella ruebant, quomodo dicit Serui/ us, q̄ troiana nec induit arma, sic intelligi q̄ nondū armatus fuerat. Illud ergo nec nō de terminat indui, sed alter pulchri/ or, vt sit, nec alter pulchrior, &c.) & tenebat, tū quoq3 .i. & tunc portā cōi statione .i. deputati ad standū ꝓ portis in eodē loco. Nisus ait. s. ad euryalū O euryale addūt ne dij, aut ne .i. an dij, addūt mētibus nostris s. hunc ardore .i. hunc vehemētē affe/ ctū ad aliq̄d nouū, & insolitū p̄ficiendū, hoc est, an genij (quem nos angelū, ac ipsū3 deputatū dicimus) alicuius inspiratione moueat, an cuiq3 sua dira .i. vehemēs. & execrabilis cupido fit deus .i. principiū motionis, qd̄ cōpetit vide Seruium egregie hunc locū ꝓsequente. hoc est: an ego inspiratione alicuius boni numinis ad facinus magnū instigat, an prauitate ꝓp̄rie mētis ad aliq̄d impr̄udēter gerēdū mouear. Mēs agitat .i. versat, & meditatur mihi iādudū .i. iā a paucotpe, aut pugnā, aut inua/ dere aliq̄d magnū, nec ipsa mens est cōtēta gere placita .i. non pōt quiescere, ēt, si q̄escere coner. Cernis .s. vides, q̄ .i. q̄lis, & quā ta fiducia rez, babeat .i. teneat rutulos? Lumina. s. nocturnor ignium micat rara: ipsi sepulti .i. sopiti, & obruti somno, & vi/ no, pcubuere .i. procul extensi cubuerunt loca silēt late. Perci/

pe porro .i. p̄fundius. q̄d dubitē .i. cogitē (dicit Seruius) aut reuera, q̄d dubitē .i. cū dubio formidē, & quæ sn̄ia surgat nūc aio. i. q̄d decreuit) Sub obscuritate est oratio. Nā in re, quā palā enūciare erubescimus, ex industria obscuri sumus, sicut hoc loco nisus, qui duo dicit, vnū se dubitare, & alterū ꝯstituisse: dubitare, an populos, & patres p̄mittāt: eum yalū ad facinus insolitū, & magnū assumi in sociū, q̄ se ꝓ amicitia poscere dicit ꝯstituisse aūt ad æneā ꝓficisci p mediū hostiū) Oēs, & populus, & patres, exposcunt ænea acciri .i. aduocari ad nos, & mitti, sup. aliquos: viro .i. ad vir. q reportēt. s. ab eo certa .i. quid n obrēs in hoc casu agēdū sit, aut b̄m Seruiū, q vult re vacare sic, q reportēt .i. afferāt, & portēt viro .i. ad virū. s. ænes certa. s. noua, de reb⁹ n̄ris. Sz dubi o. sup. si f p̄ces ꝓmittūt .i. ꝓmittāt tibi, aut ꝓmittūt tibi .i. de te q̄ posco .i. cupio ꝓmitti .i. te mecū ꝓficisci. Nā mihi .i. q̄tū est de me, fama facti .s. sat .i. satis scio, q̄ ex claritate gestor meruerīs ꝯcessionē gerēdor, Aut potius fama facti. s. tui, est mihi sat .i. satis .i. nihil diffido de te, cognosco te satis virilē. sed dubito de cōsensu p̄rum. dicit autem, q̄ sn̄ia surgat, videor. s. mihi posse re/ perire viam ad muros, & ad mœnia pallantea .i. ad Euandrum, vbi Aeneam esse putabat, sub illo tumulo, idest eundo sub il/

Obstupuit magno laudum percul sus amore
Euryalus, simul his ardentem affatur amicum
Me ne igitur sociū summis adiungere rebus
Nise fugis? solum te in tanta pericula mittam?
Non ita me genitor bellis assuetus Opheltes,
Argolicum terrorem inter, Troiæq3 labores
Sublatum erudiit, nec tecum talia gessi.
Magnanimum Aenean, & fata extrema secutus.
Est hic, est animus lucis contemptor, & istum
Qui uita bene credat emi, quo tendis honorem.
Nisus ad hæc. Equidē de te nil tale uerebar.
Nec fas, non ita me referat tibi magnus ouantē
Iuppiter, aut quicūq3 oculis hæc aspicit æquis.
Sed si quis, quæ multa uides discrimine tali.
Si quis in aduersum rapiat, casusue, deusue.
Te superesse uelim, tua uita dignior ætas,
Sit qui me raptum pugna, pretioq3 redemptum
Mandet humo solita, aut si qua id fortuna uetabit.
Absenti ferat inferias, decoretq3 sepulchro.
Neu matri miseræ tanti sim caussa doloris,
Quæ te sola puer, multis e matribus ausa
Prosequitur, magni nec mœnia curat Acestæ.
Ille autem Caussas nequicq̄ nectis inanes.
Nec mea iam mutata loco sententia cedit.
Acceleremus ait, uigiles simul excitat, illi
Succedunt, seruantq3 uices statione relicta.
Ipse comes Niso graditur, regemq3 requirunt.

lo tumulo, idest colliculo, quē vides. hoc enī dicens: mōstrauit ¶ Obstupuit. Recitat respōsum Euriali, & rursus Nisi ipsum a profectione ob matrē dehortātis, & tādē ꝯsentientis: vn̄ Dōatu a hoc solū dixisse nobis ꝓmissus est, Sed si q's. Oīa huc refert, q̄ in cā minus spei, & plus timoris inest Hæc ille, Ordo est. Euria lus ꝯculsus magno amore .i. desiderio laudū, obstupuit. s. noui tate rei, & affatur simul. s. cū stupesceret amicū. s. nisum, ardē/ tem .s. cupiditate gloriæ, & rei gloriosæ gerendæ. Igitur q2 .s. te dubitare dicis, & rem aperire nō audes, ne .i. an o Nise, fugis, & renuis adiungere me rebus summis .s. quas gerere pas, mittā te solum in tāta picula. q. d. nequaquā id fecero, vel vis ne, vt ego mittā te solū. q. d. id nō recte velis, q2 opheltes genitor .i. pa ter meus: qui me gn̄auit, assuetus bellis .i. vir ab ineunte ætate rei militari assuetus, non erudijt me ita. s. vt me socium fugere debeas, nō erudijt dicit, sublatū .i. educatū, inter terrorē argo/ licū .i. quē argolici inferebāt, & cū adverū instruerent in remi litare iuuenes, & inter labores troiæ .i. cū troia inceperat labo rare penuria bellatorū, nec ego gessi tecū talia. s. vt fugias me. vn̄ etiam apparet, prius armatum fuisse, secutus tecū magna/ nimū Aeneā, & fata extrema .i. vsq3 ad fatalem terrā. Hic ani/ mus. s. meus est: est inq̄t cōtemptor lucis, idest vitæ præ gloria aut animus est: est inquit etiam, supp. hic. r in hoc corpore meo contemptor lucis .i. vitæ, & qui credat istum .i. tuum, & a te mo do contemptum honorem: quo .i. ad quem, tendis .i. ꝓperas, bene emi vita .i. p̄tio vitæ, Nisus sup. respōdit ad hæc. s. Eurya li dicta. Equidem .i. ego quidem o Euryale, nil .i. non aliq̄d ego nō verebar de te aliq̄d tale .i. satis cōfidebā virtuti, & aiositati tuæ, nec fas, sup. est ine de te q̄equā dubitare, nō sup. fas est ita .i. sicuti ver, aut q̄ sentio dico, magnus Iupiter referat .i. redu cat me ouātē .i. mediocri victoria lætantē. Iupiter dicit, aut q/ cūq3: sup. deus, aspicit hæc oculis æq's .i. fauorabilibus, ex cu/ ius. s. inspiratiōib⁹ eā mētē cōcepat. Sed si q's .i. aliq's. si quis in/ q̄t ve, ꝑ vel casus, vel deus, q̄ .i. q̄lia. s. picula: aut q̄ .i. quas res, tu vides multa .i. plimas .i sup. tali discrimine .i. piculo. q̄le est p medios hostes viā captare, rapiat, sup. me (sed id timorem ali/ omīs nō ꝓfert) in aduersū .i. rē aduersā3. s. i morte, ego velī te su/ pesse .i. supuiuere post mortē meā tua ætas est dignior vita. s. q̄ mea, q vetērior sum, velī inq̄t te supesse, vt sit, q mādet huō so/ lita .i. sepeliat me raptū. s. morte in pugna .i. iter pugnādū, & re dēptū p̄tio, sicut achilles hectoris corpus reddebat, aut si qua fortuna vetabit id, v3 me h̄re legitimā sepulturā, vt, sup. sit ali/ q's. q ferat mihi absēti ferias .i. sacrificiū inferis placādis fieri solitū, & q decoret .i. ornet me sepulchro. s. inani, q̄d in necessita tis casu ꝓ vero reputet: Neu ego sim miseræ .i. miserādæ m̄ri. s. tuæ cā tāti doloris, q̄. s. mater tua, ausa. s. maiore iterū ingredi ꝓsequitur te o puer sola e multis m̄ribus. s. troianis, q̄ in sicilia māserāt, vt dictū est in q̄nto nec curat mœnia magni acestæ. s. regis siciliæ, a quo acesta vrbs troiānis addita ædificata ē. Aūt ꝓ3 ille. s. Eurialus, sup. r̄ndet, tu nectis .i. igeris, & iplicas, aut s

¶ Sūmis adiūgere rebus, summū, & extremū dicimus, & lau dabile. Bene ergo in re dubia sermone vsus est dubio, Nā hoc dicit. nō debeo me nec a tua gloria. nec a piculis segregare. Ge nitor bel. a. ipse puer est, nec dū ꝓbatus, vn̄ se & ab illis tēporib⁹ & a patris virtute cōmēdat. Argolicū, ter, quē græci inferebāt. Sublatū, susceptū. Est hic est aius. Hic pōt esse & aduerbiū de/ mōstrātis vt sit, ē hic .i. in meo pectore, pōt & sic accipi, vt dicas hic est aius lucis cōtēptor. Hoc est, iste aius, ergo hic & produ ci pōt, & corripi, Istū q vita bene credat emi, quo tendis hono/ rē. Quo tē. i. ad quē niteris: libēter emat vite .i. vitæ p̄tio. Nil ta le verebar, quale tu suspicaris. Hæc humana negocia, vel glo/

ASCEñ.

Donati expositio Ordo

leta.
ryalus
leta.

RVI.

volnis neq; q̄.i. frustra, eās inaneo.i. nihil in me ꝓfuturas, qz nō dimoueat a sñia mea. vñ addit, nec mea sñia cedit iā loco mutat.i.a. neq; mutabis, neq; cedet a statiōe sua. Ipse ait accelleremus.i. ꝓ penius ad cōceptū facinus hito cōmeatu a p̄rib⁹, & excitat sil' vigiles.i. q offō vigilādi addicti erāt, excitat āt qz vicissim dormiebāt vñ addit, illi succedūt.s. vigilijs, qs vicissim, & successiue agebāt, & seruāt vices.i. offm̄ vigilādi, statione.i. ꝓstatione relicta.s. anyso, & euryalo, Ipse.s. eurialus gradit comes niso, & requirunt regem, idest regis filium ascanium.s.

quit. Mādet humo: mlti hic distiguūt, alij iūgūt, mādet humo solita, vt cōmendet in terra: solitaant somnia, q p̄po mūde recōsueuit: Stati. hinc trahēs colorē ait, mundata ta pyo, & foro ingētib⁹ ausis Rata comes. A bñn fer ai iferias. Hoc ē cenotaphion faciat, & ipleat honorē sepulchri Emiib⁹, & nobilibus Nā m̄res nō nisi nobiles dicimus, vñ & m̄ronæ dictæ sunt, scimus aūt nō oēs mulieres in Sicilia remāsisse. Nā legitur, & Et mœstū iliades crinē de more solutæ. Ille aūt hoc loco eē interruptā ōfonē. Nisi intelligimus. Vigiles simul excitat q vigilaiū officiū simul habebant, Seruantq; vices, hic distiguendus est, alias sensus nō procedit Regemq; requirunt. regis filium, vt magnum reginæ, sed enim miseratus amorem.

Mr̄es, q̄ & q̄ m̄ronæ dicātur

Cætera p terras oēs aīalia somno
Laxabant curas, & corda oblita laborum.
Ductores Teucrū primi, delecta iuuentus.
Consiliū summis regni de rebus hēbant.
Quid facerent, quis ue Aeneæ iā nuntius esset.
Stant longis adnixi hastis, & scuta tenentes
Castrorū, & campi medio, tum Nisus, & una
Euryalus confestim alacres admittier orant.
Rem magnam, p̄tiūq; moræ fore, primus Iulus
Accepit trepidos, ac Nisum dicere iussit.
Tunc sic Hyrtacides Audite o mētibus æquis
Aeneadæ, ne ue hæc nostris spectentur ab annis.
Quæ ferimus, Rutuli somno, uinoq; sepulti
Procubuere, locum insidiis cōspeximus ipsi.
Qui patet in biuio portæ, quæ ꝓxima ponto.
Interrupti ignes, aterq; ad sydera fumus
Erigitur, si fortuna p̄mittitis uti.
Quæsitum Aenean ad mœnia Pallantea.
Mox hic cum spoliis, ingenti cæde pacta.
Affore cernetis, nec nos uia fallit euntes.
Vidimus obscuris primā sub uallibus urbem
Venatu assiduo, & totum cognouimus amnem.
Hic annis grauis, atq; animi maturus Alethes,
Dii patrii, quorum semp sub numine Troia est.
Non tamen omnino Teucros delere paratis.
Cum tales animos iuuenū & tam certa tulistis
Pectora. Sic memorās humeros, dextrasq; tenebat
Amborū, & uultū lachrymis, atq; ora rigabat.
Quæ uobis quæ digna uiri, ꝓ laudibus istis
Præmia posse rear solui? pulcherrima primum
Dii moresq; dabunt uestri tum cætera reddet
Actutum pius Aeneas, atq; integer æui
Ascanius, meriti tanti non immemor unquam.

Nisus

Poeta Alethes

poeta Alethes

ASCEN.

¶ Cætera p &c. Docet quō rē ad p̄res, iuliūq; tūc de re cōicātes retulerit, vtq; acceptissima ipsis fuerat pollicitātib⁹ ꝑ talib⁹ ausis magna p̄mia, vñ dic Dōa. sic. Vidim⁹ demōstrat rē fieri posse. Dū maturi hoīs matura ōfo, recte āt icipit a dijs, q̄rū fauore resp. tales viros recipiūt, lachrymæ āt gratulationis fuerāt: q̄ extitissent tales, itē doloris, q̄ recordaret tot tortiū virorū iā amissoꝝ, qz dixerat, Nō tñ oīno teucros delere patris. Dij q̄ hoīs fauēt. Moresq; vestri: Recte viuēdo, Aeneas, & vt diuturnior res sit, ascanius. Hæc ille.

Donati expositio

¶ Ordo est. Cætera aīalia laxabāt sōno.i. dormiēdo curas oēs p terras, aut laxabāt curas p oēs terras: sed plus ad ꝯtētionē tacit, si laxarēt oēs curas: cū reuertbērēt plurimas, & corda oblita, sup. erāt laboꝝ, sed sup. ductores p̄mi.i. p̄cipui teuerū.i. teucroꝝ, & iuuēt⁹ delecta.s. ad hoc. cū nō oēs ad ꝯsiliū admittēdi sint, hēbāt ꝯsiliū, sup. de summis rebus regni.i. de repu. qd facerēt.i. facere deberet, ve pro vel, qs eēt iā.s. in tā arcta obsidiōe nūcius Aeneæ.i. q talia nunciaret æneæ. Ipsi ergo stāt adnixi.i. suffulti, q̄s in manibus hēbāt, lōgis hastis. & tenētes scuta i medio castroꝝ, & cāpi.i. areæ quæ erat i noua vrbe, nōdū ædificata, tūc nisus, & euryalus, alacres.i. læti, & p se ferētes fiduciā, orāt vna.i. pariter admitti.i. admitti ad ꝯsiliū. & sup. dicūt, aut ꝑmittūt rē magnā, & p̄tiū moræ.i. differēdi ꝯsilij forte.s. ex ipsoꝝ admissiōe, Iulus accepit p̄mus ipsos trepido.i. festinos, & gestiētes, ac iussit Nisū dicere.s. qd vellet. Tūc hyrtacides.i. filꝰ hyrtaci Nisus, sic sup. orsus est æneadæ audite, sup. q̄ dicā, æqs mētibus.i. æquanimiter, ne ue hæc, q̄ ferimus.i. afferimus, spectent.i. ꝯsiderent ab annis nr̄is.i. nō iudicent ꝑ iuuenili ætate nr̄a qz iuuenes cōstat raro eē prudētes, rutuli.s. q vrbē hāc obsidēt: sepulti.i. sopiti, & immersi, somno. & vino ꝓcubuere.i. ꝓstrauerūt se nos ipsi cōspeximus locū, sup. aptū insidijs.s. rutulis faciēdis, q.s. locus patet in biuio portæ.i. qō tēdit ad portā, q̄.s. porta est ꝓxima pōto.i. mari tyrrheno ad portū.s. hostiēsē. Ignes.s. rutuloꝝ sunt interrupti, qō signū est dormire, & fumus ater erigit ad syderas si vos ꝑmittitis vti fortūa.i. occasiōe fortuitu nobis oblata, vos cernetis. Aeneā q̄situ.i. inuestigatū a nobis (Seruius dicit, q̄si sit supinū.i. vt q̄ramus) ad mœnia pallātea affore mox hic cū spolijs, & hoc ingēti cæde pacta.s. ab ipso nobiscū nec via fallit nos eūtes.i. q̄ñ iuimus: nos vidimus vrbē.s. pallātēā p̄mā.i. ꝑ p̄mā ꝑte sub obscuris vallibus.i. existētes in obscuris vallibus, & cognouimus totū amnē.s. tyberinū assiduo venatu.s. ꝑ usq̄ obsidio eēt: & bñ dicit venatorē.i. venatricis filiū, Alethes vir ille, cuius ꝯsilio in q̄nto vsus est, Aeneas, grauis annis.i. senio. & maturus aīs, aut si legat aī.i. q & animū ꝯsilio maturauerat, inq̄t: sup. hic.i. ad hæc, Nisi vba. O p̄ij dij, sub quoꝝ numine.s. diuino nutu: & ꝓtecta est semp troia, tñ.i. tāetsi, hactenus in summo piculo versantur, tñ vos nō paratis delere oīno.i. penitus ad vnū.s. teucros, cū.i. q̄ñ q dē. tulistis.i. ꝓduxistis. (Approbat ergo p̄mā p̄tē, quā Nisus tetigerat, dij ne hūc ardorē mētibus addūt: hoc est affectū bonū a dijs inspiratū) tales animos, & tā certa pectora iuuenū ape memorāo sic, tenebat humeros, & dextras amboꝝ. q̄ras, q id fieri potuit? sz si ambos añ ipsum positos intelligas, & ipsūz a tergo illis icūbētē, atq; iniectis lacertis p hūeros dextrā tenuisse vt in affectiōe amicabili solem⁹: nihil fit ābiguitat. nisi q alioꝝ, & maior dicat, Alethes senior. Atq; rigabat vultū.s. eoꝝ, aut potius suū, atq; ora, sup. sua lachrymis, & sup. dixit, o vir.i. viriles aī. q̄ q̄ igt, p̄mia rear posse solui vobis p istis.s. vr̄is laudib⁹.i. v̄tutib⁹. q.d. ignoro: sz dij. & vr̄i mores.i. ꝯscia bñ facti, & reges aī, dabūt vobis p̄miū.i. p̄cipue: aut statī, vt ēt velle bñ agere cœperitis pulcherrima.s. p̄mia, qz ipsa v̄tus sibi: quodāmō p̄miū ē, atq; aīæ vera merces de⁹, tñ.i. insup æneas p̄us reddet actutū.i. ꝯfestī cætera.i. q̄ p̄ter cōscientiā regrēda sunt munera ad sustentationē. Atq; si forte æneā cito moriturū timueritis, Ascanius integer æui.i. integro æuo, nō immemor.s. futurus, vnq; tanti meriti.s. vestri reddet, sup. cætera, q̄ dij, & pius æneas non referent quia ergo res ardua est: multis promissis afficiuntur.

Ordo.

Iuuenes raro prudētes sūt

Quæstiō cū solutione

V̄tus sibi sufficiēs præmiū

SERVI

¶ Cætera pter. o. exaggerat more suo vigilātiū laborē, Cōsiliū sūmis regni de reb⁹ hebāt. Lucilij vsus, vno sermone mutato. Nā ille ait, Cōsiliū sūmis hoīum de reb⁹ hēbāt. Iā nūtius esset. iā aut cito, aut cū nullū iueniret. Adnixi hastis, ostendit iā eos diuturna stāde fatigatos, q̄ aūt stāt, & romani moris ē, & bellicæ necessitatis, hūc aūt stādi habitū, & Salu. cōmemorat, vt Fessi arma sua q̄sq; stātes icūbere. Castroꝝ, & cāpi medio.i. medio cāpi spatio, q cāpus castroꝝ med⁹ fuit. Rē magnā: p̄tiūq; moræ fore, dicebat se afferre rē magnā, cui⁹ mora p̄tiū posset afferre.i. pœnā, Vere ego p̄mū ob stultitiā ferro, vt sit sensus. Si tardius mittamur ad æneā, Luem⁹ hostiū pœnas. Alij sic itelligūt. Scim⁹ q dē aductū nr̄z morā vestris afferre ꝯsilijs. Vel hui⁹ moræ erit p̄tiū.i. remuneratio, nāq; hoc offerebāt, qd' illi cogitabāt, vt dixim⁹ sup. Quis ue æneæ iā nūti⁹ eēt. Accepit trepidos more suo. Ne ve hæc nr̄is spectent ab an. bñ excusat, qz scit de ætate pueroꝝ posse dubitari, dicēs, nō ex suggerētū ꝑsona, sed sua vi cōsilia pōderāda. Portæ, q̄ ꝓxima pōto, apparet. vt supra dixim⁹, castra troiana i hostiēsi fuisse. Si q dē nullus alter loc⁹ i laurolauinio hic studio cohæret, hinc pelago, & nūc dicit. Portæ, q̄ ꝓxima pōto. Itē paulopost dicturus ē, Opposuere aciē nā dextra cingit amnis. Interrupti ignes, sup afr lumina rara micāt. Fumus erigit. signū ē sopitoꝝ igniū, quotiēs maior fumus erigit. Fortūa, occasiōe, Quæsitū, vt q̄ram⁹. Cū spolijs, hinc est, qd' sup Euryalo dixit, me referat tibi magnus ouatē Iupiter, respiciēs ad id: qd' posset fortiter facere. Nec nos via fallit. bñ vbiq; cū amico cūcta cōicat. Obscuris primā sub val. vrbē. Nā in obscuris vallib⁹ positi vidimus p̄mā vrbē, hoc ē p̄mā partē vrbis: Nā pallātea i mōte ē nō i vallib⁹ Annis grauis, atq; animis maturus alethes. Salu. de philippo, Qui ætate, & ꝯsilio

cæteros assibat. Nō tm̄ solus Teucros d.p. ac si diceret: l.irascimini ad tp̄s. Hic appet, nō velle vos penitus delere Troianos q̄ ta les'alios iuuenibus dans. Humeros: dextrasq̄ tenebat. Hoc ad affectū retulit. Nec.n. simul fieri pōt, itelligimus aūt: q̄ singulos & mēbratim amplectebaf. Vultū lachrymis, atq̄ ora rigabat. Poetice vixit, & nō vnū significat, ē aūt iteratio: iterdū recipiunt di/ scretionē. Pro laudib⁹ i. vtutib⁹ ab eo, qd̄ pcedit id, qd̄ sequit̄ Dij, moresq̄ dabūt, Circe ē tractū de pbta, q dic sufficeī ad gloriā bn̄facti cōsciaʒ. Actutū, ɔfestiʒ sine dilatōe, & ē aduerbiū tp̄is. integer æui, adolescēs, cui adhuc ætas itegra supest. Vn̄ Ennius, deos æui integros dicit. Quib⁹ multū æui supest. Meruit tm̄ pstitui: vt merui quoq̄: ite, qq̄ sunt maiores alios fecere merēdo.

Actutū qd

Immo ego uos, cui sola salus genitore reducto.
Excipit Ascanius, per magnos Nise penates
Assaracique larem, & canæ penetralia Vestæ
Obtestor, quæcunque mihi fortuna, fidesque est.
In uestris pono gremiis, reuocate parentem.
Reddite conspectū, nihil illo triste recepto.
Bina dabo argento pfecta, atque aspera signis
Pocula. deuicta genitor quæ cepit Arisba.
Et tripodas geminos. auri duo magna taléta.
Cratera antiquum, quem dat Sidonia Dido.
Si uero capere Italiam, sceptrisque potiri
Contigerit uictori, & pdæ ducere sortem.
Vidisti quo Turnus equo, quibus ibat in armis
Aureus: ipsum illū clypeū, cristasque comantes.
Excipiam sorti, iam nūc tua pmia Nise.
Præterea bis sex genitor lætissima matrum
Corpora, captiuosque dabit, suaque oibus arma.
Insuper id campi, qd̄ rex habet ipse Latinus.
Te uero, mea quē spatiis ppioribus ætas
Insequitur, uenerande puer iam pectore toto
Accipio, & comitem casus complector in oēs.
Nulla meis sine te quæretur gloria rebus
Seu pacē, seu bella geram, tibi maxima rerum
Verborūque fides, cōtra quem talia fatur
Euryalus, Me nulla dies tam fortibus ausis
Dissimilem arguerit, tantum fortuna secunda.
Aut aduersa cadat, sed te sup omnia dona,
Vnum oro, genitrix Priami de gente uetusta
Est mihi, quam miserā tenuit non Ilia tellus
Mecum excedentem, non mœnia regis Acestæ.
Hanc ego nunc ignaram huius, quodcūq; picli est.
Inque salutatam linquo (nox. & tua testis
Dextera) q̄ nequeam lachrymas pferre parentis
At tu oro, solare inopem, & succurre relictæ.
Hanc sine me spem ferre tui, audentior ibo
In casus omnes, pculsa mente dederunt
Dardanidæ lāchrymas ante omnes pulcher Iulus.
Atq; animum patriæ strinxit pietatis imago.
Tum sic effatur.

Ascanius

Poeta Euryalus

SERVI.

Excipit Ascani⁹. i. subsequitur, & a poeta dictū ē. Canæ vestæ, venerabilis, āntiquissimæ. Obtestor, adiuro, & ē. ordo. imo, ego cui sola salus gēit, reducto. Vosq̄ obtestor p deos reuocate parē/ tē. Fortūa, fidesq̄ ē. Quicqd cāu, qcqd ɔsilio egero vobis cō/ mittā, nā p fidē ɔsilia sigt, p fortunā opes, ipeiū, & cuiuslibet rei possibilitatē. Nihil illo triste recepto, subaudi erit. Deuicta gēitor, q̄ cepit arisba, atq̄ sc̄ Hom. Aris. troiāis misit auxilia, & ab Achille subūsa ē. Sʒ accipim⁹: aut si bellū græcoʒ. Aris. a Troiāis captā, i amicitiæ fœd⁹ admissas. aut certe pocula h̄ data ab Heleno, q i achillis bōa p pyrrhi successerat hr̄ditatē: vt sit q̄ cœpit p accepit. Deuicta arisba. s. ab achille. Duo magna talēta, bn̄ addidit magna. Nā variū apd̄ diuersas gētes est talēti pōd⁹: vn̄ pt, & breue aliqd, & magnū signe: Nā, vt sup diximus, s̄m Plau. talētū. lxx. libraʒ ē, q eū dixisset, debere cēnū qdraginta libras, paulopost itulit duo talēta p locū dicēs. Debent talē/ ta tot, quot ego & tu sumus. Itē Hōe. Talēnū breue qdā ondit qppe qd̄ accepit victus Cū victori lemassit data mūere. Dicere sortē, statuer., Aliq ppt̄e ducer̄ legūt, qd̄ ē sortiū, vt stat du/ ctis sortib⁹ vena. Excipiā sorti, pter sortē dabo. Insup his sup h̄. Cāpi qd̄ hēt rex ipse latin⁹, mos fuerat: vt virts fortib⁹ sive re/ gib⁹ p honor̄ darer̄, aliq̄ agri pticula vt būit Tarq. sup. i cāpo Martio, qd̄ spaciū ab Hōe. temenos dr̄. Hoc q qd̄ latin⁹ p bono

Talētī genera

Immo ego. Docet, quō subsecutus sit Ascanius, & q̄ pie, atq̄ beniuole vtrūq̄, & pcipue Euryalū affatus sit: cuius igenua clemētia atq̄ pietas laudaf nimis, qd̄ poeta maxiopere prēdit domus Iulia, i quā augustus p adoptionē assumptus erat. Habet quoq̄ pietissima Euryali de mr̄e cura. de qb⁹ hæc sunt Donati verba. Canæ vestæ dicit canā antiquā, & ppetuā, obtestari aūt ē ob aliquā cāʒ deos testes adhibere. Victa aris. nihil. n. tollit post victoriā, nisi qd̄ sit magni meriti. Insup, mos mirādus i poeta, vbi. n. multa narrāda sūt, ne cōtinuatio fastidiū pariat Diuidit iterponēdo aliqd qd̄ tn̄ nō sit alienū. Genitrix magnū pōdus i bis dbis. Maternū enim nomē ois affectus trāsit. Præterea, q̄ sit ex gn̄e Priami nō accessione noua, sed vetustate cō/ iuncta. Laudauit ergo a gn̄e. sed q̄ frustra laus originis tangit nisi bis, q laudaf vita, & moribus se maioribus suis dignū ge/ rat, ponit suas virtutes, excusat aūt, q̄ ignarā relinquat, q̄ nisi illa causa intercessisset, scelus non paruū cōmisisset. Hæc ille.

Ordo est, Ascanius excipit. i. s̄monē ex ore loquētis capit, qd̄ indecorū hic nō est, q̄ illius dictū approbat, & de se spondet quod ille de ipso tanquā de alio spoponderat, excipit ergo sic, Immo. O Nise, ego, cui salus sola: idest solū, & dūtaxat eē pōt, genitore reducto obtestor vos p magnos penates. i. deos do/ mesticos, p larem. i. deum familiarē. Assaraci. i. domus anchi/ sæ: & p penetralia. i. sacra tēpla vestæ. s. deæ ignis & castitatis, canæ. i. antiquæ & sane religiosæ colēdæ. ego pono. i. colloco in vestris gremijs. i. in cōplexu: & ptāre vestra, eā sup. fortunā, & fidem, q̄cūq̄ fortuna, & fides mihi est. i. qcqd casu aut cōsilio, agendū est, ego inquit, obtestor. i. adiuro vos p sacra testādo, reuocate parentē, & reddite cōspectū, sup. eius nobis, q̄ nihil sup. erit nobis triste, illo recepto. s. i castra sua, ego dabo vobis bina pocula perfecta argento. i. ex argento, atq̄ aspera signis. s. insculptis, quæ scilicet pocula genitor. i. pater meus, cœpit. s. ab heleno, Arisba. i. illa ciuitate deuicta ab Achille. Ita tamen non vergeret in laudem æneæ, vn̄ mallem dicere. Arisbā primus deuictam a, Troianis, & eis confœderatam. postea iterum a Græcis expugnatam, & dabo tripodas. i. sedes, quales sunt tripodes Apollinis, geminos, idest duos, & pares, & duo magna talenta auri, & cratera antiquum, ergo & charum: & magni pōderis, quem Dido sidonia dat, scilicet vobis, quia mihi ab ea datum est, vero pro sed si contigerit mihi, aut patri victori ca/ pere Italiam, & potiri sceptris. i. regalibus insignibus, & ita & regno & dicere sortem prædæ, idest constituere sortem, ita vt dux sibi quoduis munus extra sortē recipiat, dicit aūt se rece/ pturū equū Turni, vn̄ addit. vidisti quo equo, & in qbus armis Turnus aureus. i. aureis armis insignitus, ibat. i. egrediat heri cū nos oppugnaret: & in cāpū puocaret, ego excipiā. i. recipiā sorti. i. extra sortē illū ipm clypeū quē. s. Turnus hēbat. & illas ipsas sup. cristas. s. galeæ eius rubentes, q̄ purpureas. o Nise iā nūc. i. ex hoc ppetua p̄mia, audacter pollicef animosus iuuenis. Præterea genitor dabit bis sex. i. xij. corpora matrū. i. ancillarū fertiliū lectissima. i. maxime egregia, & eligēda & dabit eaʒ pignos. s. liberos eaʒ, aut potius bis sex captiuos. s. viros, & dabit oibus sua arma, & q̄ bona seruoʒ accedūt, possidebis cū dn̄is et arma. Insup, sup. dabit id cāpi, qd ipse rex latinus hēt. Vero p sed, o venerāde puer. s. Euryale, quē mea ætas insequitur ppioribus spacijs. i. q̄ mihi in ætate viciniores, & minus antēis q Nisus, ego accipio te toto pectore. i. pfecto amore, & cō/ plector te comitē. i. sociū hoc loco. aut q̄ regis filius reuera cō/ muē in oēs casus, nulla gl̄ia q̄ref rebus sine te, seu gerā pacem seu gerā bella, fides. i. cōmissio & creditio reʒ, & verboruʒ: erit sup. tibi maxia. Cōtra quē Euryalus fa. talia. Nulla dies. i. tēpestas arguerit. i. pbauerit cū rep̄hēsione, me dissimilē. i. iparē, aut indignū tā fortib⁹ ausis, vt. s. mecū icepis, aut nūc aggre/ dior, tm̄. i. qd̄ iā de me polliceri possuʒ, q. s. conabor efficere me dignū. cadat fortūa scd̄a: aut aduersa. i. qlitercunq̄ euene/ rit, siue psp̄ere, siue aduerse. s. oro te vnū. i. vnā rē, sup. i. plus q̄ oīa dona. Genitrix de gēte. i. pgenie vetusta Priami est mihi. i. ego habeo mr̄ē de gn̄e nobili, & antiquo ipsius Priami, sicut & genetrix tua q̄ eius sanguinis filia erat, q miserā. i. miserādā, nō tenuit tellus Ilia. i. troiana, excedētē mecū. i. vt me seqref, nec mœnia regis Acestæ, sup. tenuerūt i Sicilia Ego linquo nūc hāc. s. tā piā, tāq̄ nobilē mr̄em ignorātē huius picli p piculi: qd̄ cūq̄ sup. ē. & insalutatā. i. nō salutatā nox. s. hæc, & tua dextera. i. virtus ē testis, q̄ nequeā pferre lachrymas parētis ex pietate ergo relinqt isalutatā sicut dn̄s dixit, nō mr̄, sed mulier, ecce fili⁹ tu⁹. At ego oro tu solare inopē. i miserā, & ɔsolatiōis idi/ gētē, & succurre relictæ. s. a me, sine me ferre. s. mecū hāc spem tui. i.

ASCEn̄.

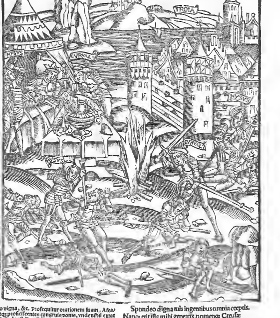
Donati expositio

Ordo

Arisba q̄

tui.s.de te,q̄ ego ibo, audētior.(In versu nō fit absūptio, nec correptio vocalis añ vocalē,q̄ sinaȝ ē diuisio, & ita distinctio biatū excusat)i.oēs casus. Dardānidæ dederūt lachrymas mē/te pculsa.s.miseratiōe pueri, & Iul9 pulcher añ oēs,sup. lachry mas dedit,& imago pietatis pr̄ie.i.q̄lis e Ænea pr̄e.strinxit.i.an gustiauit aiūȝ,sup.eius,ꝛ eff.s.tū.i.veide sic.i.ad isequnte mo/dū.Impo:tūe dicit pulchrū nūc,nisi lachrymas inuat decoras, re de repu.habuit,ab Afcāio itelligamus eē pmissū. Pectore to to:oi affectu Rex, verboruq̄ȝ fide:rēpublicā tibi cōmittā , & tecū oē cōmunicabo ɔsiliū:nec nulla dicestā fortibus ausis.Dis simile arguerit, ab hoc officio , & ab hac audacia accessū ipis iſerioi nō pbabor,q̄liscūq̄ȝ fortuna cōmitet. Tm̄ , tātūmō hoc possu de me pmitteř:vt esp audeā,sp veli fortis facere, Nā hoc est.q̄ď dicit,Fortib9 ausis,Dissimilē arguerit . Tm̄ ergo meū ē hoc pmittere,siue pspera siue aduersa fortuna comitet . Nā, aut disiūctiua pticula est:nō negātis aduerbiū.Sup oia dona, vltra oia.Priami de gēte vetu.de familia,& hñ eā ēt ex cognatiōe cōmedat,Nā Ascanius nepos est Priami p Creusaȝ, Miserā:q̄ sic impatiēter diligebat filiū, Meū excedētē, vt ille meū comita/tus iter,Vult enim intelligi sui cū matrē secutā,quodcūq̄ȝ pericli est,Syllepsis,nā subaudit piculū.Inq̄ȝ.s.i.insalutatā, & est Tme sis:vt inutilis inq̄ȝ ligatus cedebat.Quod nequæā lachrymas pferre parētis,excusat ne videaſ crudelis.Vñ sequiř matris eius tragicus, & miserabilis ille cōquestus,potuisti linquere solā.crudelis,ꝛ Talia.Inopē,mō auxiliū cgentē, In casus oēs , vt supra: Fortūa scda,vel aduersa Pulcher Iulus, incongruū epitheton pulchritudinis posuit,cū res esset in loco religionis.Strinxit pie/tatis imago,pstrinxit:momordit, ammonuit.sensus at ē aut postq̄ vidit istū sic amar mřez:pr̄næ pietatis cœpit vtutē agnosceř aut certe cœpit ēt ipe sic in pietatē moueri, vt ei ɔsueuit pr̄, aut certe exēplo Euriali a uidius cœpit amari pr̄ni ēt ante dilectū

ASCEñ. ℂSpondeo digna, &c. Prosequitur orationem suam . Asca/nius,donatq̄ȝ proficiscentes congruis donis, vnde nihil extat Donati.sed Ordo est.Ego O Euryale spondeo.i.promitto oia ingentibus cœptis tuis.i.& hæc, quæ petis. & quæcunq̄ȝ alia

Ordo. mereris p ingentia cœpta tua . Nanq̄ȝ ista .i.tua genitrix erit mihi genitrix.i.habeo eam matris loco, & solum nomen Creu sæ.s.matris meæ. defuerit .i. deerit , aut si nomen defuerit, erit tua mater mihi eo loco,quo Creusa fuerat:nec parua grã manet talem partum.i.q̄ me peperit q̄ amicinæ nostræ fœ/dera

Spondeo digna tuis ingentibus omnia cœptis.
Nanq̄ȝ erit ista mihi genetrix,nomenq̄ȝ Creusæ
Solum defuerit,nec partum gratia talem
Parua manet,casus factum quicunq̄ȝ sequetur.
Per caput hoc iuro,per quod pater ante solebat
Quæ tibi polliceor reduci,rebusq̄ȝ secundis
Hæc eadem matri q̄ȝ tuæ,generiq̄ȝ manebunt.

Sic ait

Sic ait illachrymans, humero simul exuit ensem
Auratum, mira quem fecerat arte Lycaon
Gnosius, atq; habilem uagina aptarat eburna.
Dat Niso Mnestheus pellem, horrentisq; leonis
Exuuias, galeam fidus permutat Alethes.
Protinus armati incedunt, quos omnis euntes
Primorum manus ad portas, iuuenumq;, senumq;
Prosequitur uotis, nec non & pulcher Iulus
Ante annos, animumq; gerens, curamq; uirilem.
Multa patri portanda dabat mandata, sed auræ
Omnia discerpunt, & nubibus irrita donant.
Egressi superant fossas, noctisq; per umbram
Castra inimica petunt, multis tamen ante futuri
Exitio, passim uino, somnoq; per herbam
Corpora fusa uident, arrectos littore currus,
Inter lora, rotasq; uiros, simul arma iacere.
Vina simul, prior Hyrtacides sic ore locutus

Nisus

Euryale audendum dextra, nunc ipsa uocat res.
Hac iter est, tu ne qua manus se attollere nobis
A tergo possit, custodi, & consule longe.
Hæc ego uasta dabo, & lato te limite ducam.

dera, qbus cū ego effectus sū alter tu, & tu alter ego illius quo qz filij ambo effecti sumus. Ser. tn̄ & Lādinus accipiunt sic, nec parua grā manet .i. nō parua remuneratio sequeť sole prū .i. qz te talē pepit, qcūqz casus sequatur scrū .i. siue incolumes redibimus siue nō. Ego iuro p hoc caput .i. meū, p qđ pr̄ .s. Aeneas solebat aū. .i. prius iurare .s. q̄ sup. hæc eadē, q̄ ego polliceor tibi reduci .s. reducto, & redeūti, & reb⁹ tuis secūdis .i. bū gestis, manebūt .i. firma, & cōseruata erūt. Ergo mādo cū dāno & actō pstruit vt nec ptū grā tale parua manet, & hic manebunt matri tuæ & generi, sup. tuo. Ascanius ait sic lachrymās, & exuit simul humero .i. ab humero suo ensē auratū, bene ab humero, nā cū adhuc ipuber eēt Iulus nō potuit talē ensem lateri accōmodare, sed depēdētē ab humero gerebat, quē .s. ensem, Lycaō gnosi⁹, .i. cretēsis, fecerat mira arte, atqz aptarat habilē .i. portatilē vagina eburna .i. ex ebore facta, in q̄ ipsum Ascanius gerebat, & Euryalo nūc dat, Mnestheus dat Niso pellem, & pro, idest exuuias leonis horrentis, idest qua exuerat leonem horribilem Alethes .s. senior ille, & fidus vir, permutat galeā .s. suā, q̄ melior, & aptior erat, forte qz nigra, dat Niso accipiēs pse nisi galeam. Ipsi armati .s. p expeditione icedūt .i. pficiscunť, primus, q̄s omnis manus .i. multitudo & iuuenū, & senū psequiť .i. porro & longo ordine sequiť ad portas votis .i. cū votis, & faciēdo p eorū reditu vota, Necnō .i. etiam, aut insuper, Iulus pulcher .i. decorus, & honestus iuuenis, gerens aīuz & curā virilem ante annos .s. maturos, dabat, sup ipsis multa mādata portāda .i. deferēda patri .s. ad patrē suū sed auræ .i. vēti discerpūt oīa, & donāt, nubibus oīa .s. mandata irrita .i. frustrata p eorū necē. Ipsi egressi .s. castris, aut castra, superāt fossas .s. ante castra factas: & petunt castra inimica .i. hostilia, & pniciosa, hoc est ipsis nocitura, ppterea q̄ illic diu imorati in hostes icident per vmbras noctis .i. qui a nocte erat, & nō videbant, futuri tn̄ aū .i. pusq̄ castra illa inimica eis sint .i. pniciosa, multis .s. rutulis, exitio .i. ad exitiū, & necē, ipsi vident corpora .s. rutulorū, & potius corpora q̄ rutulos dicit, qz spiritus sopitus somno, & vino nō apparebat in eis fusa .i. pstrata, passim .i. quasi p singulos passus somno, & vino, p herbam: qz lectos in castris non habebant, & vident currus .s. qbus de pugnabāt: arrectos .i. habētes temones arrectos litore .i. ad litus, & vident viros, & arma simul: & vina .i. vasa vini: aut reuera vina, quæ pota euomuerāt, iacere simul inter lora .i. habenas, & rotas .s. curruū. Hyrtacides locutus est prior ore .i. nō iudicio, aut nutu solo, sed expssa voce. O Euryale, audēdū .i. audacter operandū est dextra, ipsa res .i. opportunitas vocat nūc, Iter .s. ad æneā est hac .i. per hostiū cædē, & nostrā audaciā, tu custodi .i. obserua ne qua .i. ne aliq̄ manus .i. cuneus bellantiū possit attollere .i. erigere, se nobis .i. p nos a tergo .s. nr̄o, & cōsule .i. pspice, lōge .i. delōge, & late. Ego dabo hæc .s. loca vasta .i. sine obstaculo puia, & ducā te lato limite .i. aperiam tibi viam: qua sequaris latam, & vastam.

SERVI.

Nec partū gratia talē, p uam anet, debet ab oībus coli quæ talē creauit. Casus factū qcunqz sequeť, Satis cōgrue. Præmia enim nō debenť euentui, sed volūtati. Per quod pater añ solebat. Alij volunt ideo ante, qz absens est Aeneas. Nā iurare per summus & p absentis filij caput. Alij ad cāni religionis trahunt quæ pcipit: vt filij imitenť in oībus rebus suos parētes, vt nūc quasi imitatio fit iurisiurādi, vt dicat Ascanius iuro per caput meum, sicut præsens pater per caput suum iurare cōsueuerat quotiens fidem suam confirmare cupiebat, Alij volunt ideo dictum ante, qz pontificibus per liberos iurare nō licebat, sed p deos tantūmodo, vt sit antequam pontifex esset æneas. Reduci, rebusqz secū mira arte morať in pspetis, & ea iterat, tacet aduersa: & magis itellectui: & subauditioni relinquit, cū enim non dicat, si nō redieris, ait, Matriqz tuæ, generiqz manebūt.

Romanorum ritus

Hoc aūt secūdum morem Romanorum dicit, apud quos præmia decernebanť. vtilis, libertisqz eius: orarent liberis, quæ accipere non potuissent parentes. Lycaon gnos. Cretensis, & est laus ab artifice. Hunc autē gladium Euryalo datum intelligamus, Nam Nisus accepit pellē, & galeam. Pellē, horrentisqz leonis exuuias τὸ αὐτὸ dixit hoc ē bis idē, vt bellū ēt p cæde boū, stratisqz iuuēcis: Laomedontiadæ. Galeas, aliæ enim sunt explorantium, sicut etiā Homerus ostēdit, & aliæ bellantiū primorū, genitiuus hic venit ab eo, quod est hi primores, sicut hi proceres, quorum nominū nominatiuus singularis nō inuenit, licet dicamus primoris votis, aut cū votis, aut pro reditu vota facientes. Et nubibus irri. do. vt ipse partē volucres dispersit in auras. Castra inimica: nō tantū hostilia, sed etiam pniciosa, nam cum dolore dictū inimica, vnde .s. redituri nō erant, qđ ex sequentibus cōprobať. Dicēdo enim multis tamē ante futuri, exitio, ostendit perniciosa castra eē: quæ ipsis fuerant mortē allatura. Vina simul: Vasa .s. vini in quibus vina ponuntur. Ore locutus, nō est perisologia, nam scdm Homerū exploratores, q volunt, plerūqz nutu significāt, audēdū de. qz audemus: & cursu, & animo. Hac iter est, per hostium cædem, & audaciam nostram. Hæc ego vasta dabo. de quibus dixit, Corpora fusa vident.

Sic memorat, uocemque premit, simul ense superbum
Rhamnetem aggredit, qui forte tapetibus altis
Extructus, toto pflabat pectore somnum
Rex idem, & regi Turno gratissimus augur.
Sed non augurio potuit depellere pestem.
Tres iuxta famulos temere inter tela iacentes.
Armigerumque pmit Rhemi, aurigamque sub ipsis
Nactus equis, ferroque secat pendentia colla.
Tum caput ipsi aufert domino, truncumque relinquit
Sanguine singultantem, atro tepefacta cruore
Terra torique madēt, necnō Lhamyrumque, Lamūq;
Et iuuenem Serranum, illa qui plurima nocte
Luserat insignis facie, multoque iacebat,
Membra deo uictus, felix, si ptinus illum
Aequasset nocti ludum, in lucemque tulisset.
Impastus ceu plena leo p ouilia turbans.
(Suadet enim uesana fames) manditque, trahitque
Molle pecus, mutumque metu, fremit ore cruēto.

ASCEN.

Sic me. &c. Ostēdit quā cædem Nisus, & Euryalus in castris Rutulorū vino, somnoqz sepultorū fecerit, & quibus se onerantes spolijs se illinc amouerint. De qua re dicit Dona. sic.

Donati expositio

Temere, ostendit hos ita vino fuisse oppressos, vt cæcidisse potius q̄ corpora ad getē tradidisse viderentur. Secat. qđ nō fit sine mora. Hoc veniebat ex securitate agentis, & ignoratione patientis ex nimia ebrietate. Deo vi. ostendit hunc sola ebrietate oppressum esse. Vigilātē, hic solo timore perijt: q nec clamare, nec ire contra ausus est.

Purpuræ color qualis

Purpureā, purpura nigra est cum rubore. sic sanguis pp copiā vini nigrior in eo fuerat. Instat .s. occasio rei gerēdæ illū accendebat. Ostēdit aūt hos nō motos esse ptio rerū, sed gloria, q̄ abstulerunt solū ea, qbus ornarenť. Neqꝫ, qz oīs in morte pditurus erat. Hæc ille.

Ordo.

Ordo est. Nisus, sup. memorat .i. alloquiť sic. & premit vocem .i. summisse loquiť, aut supprimit, & tacet, & aggrediť simul Rhamnetē .i. Rutulū illū superbū .s. dū vigilaret, aut supbe, & luxuriose ornatū aggrediť, dicit ense, q .s. Rhānes extructus .i. eminēter locatus: forte .i. per fortē tapetibus altis, pflabat sōnū .i. vapores, & exhalationes, vñ somnus pduciť, pectore .i. stomacho toto, qdē .s. Rhamnes erat, sup. rex, & augur gratissimus Turno, sed nō potuit depellere pestē .i. pniciē augurio .i. arte augurādi, q̄ debebat sua mala puisa cauere, & sup. Nisus pmit .i. opprimit, & interficit sic tres famulos iacētes temerē .i. mixti &, sine ordie, aut rōne, iter tela, & pmit armigerū .i. eū q solebat gestaŕ, quoadusqz pugnādū erat, arma Rhemi illi⁹ viri, & aurigā .i. directorē curruū, nā

illa tēpestate de curribus pugnabāt, nactus sup. ipsus sub ipsis equis .i. iter, aut circa equos, & secat ferro .i. amputat gladio, aut securi colla .s. aurigæ pēdētia, qꝫ caput vino, somnoqꝫ grauatū erat, & aufert, tū .i. deīde ipsi dño .s. Rhamneti, caput, & relinqt truncū .i. corpus trūcatū, & sine capite, singultātē .i. q̄si singultādo fluentem sanguine atro, qꝫ potu vitiato, & terra: & thori .s. herbacei, aut qꝫ in tapetibus illic vnus iacebat, potuit & lectū illic habuisse, madēt .i. humectātur existētia tepefacta cruore .s. effuso. Necnon .i. īsup, sup. pmit .i. opprimit lamyrū, & lamū, & serranū iuuenē, q luserat plurima .i. plurimū, nomē p aduerbio illa nocte .i. ad plurimā partē noctis existens insignis facie: & q sup. iacebat, victus .i. pstratus, mēbra .i. habēs mēbra pstrata, & recubātia, deo .s. vini Baccho, hoc est ipso vino, & felix .i. q felix fuisset, si æqsset .i. æqparasset, ptin⁹ .i. porro tenus, & ampliter noctē illū ludū .i. si lusisset noctē totā, & si tulisset .i. ptulisset illū ludū in .i. vsqꝫ ad lucē, Ceu .i. quēadmodū leo impastus .i. famelicus: & qui pabulū nō inuenit, turbans .i. pturbās, ouilia plena .s. ouiū turbans dicit, enim p qꝫ, fames vesana .i. male, aut parū sana, suadet .sup. lupo ouilia turbare & mādit, & trahit, pecus molle .i. teneros agnos, & mutū metu id ē, cui balat⁹ ablatus ē præ timore, & sup. leo fremit ore cruento .i. sanguine pfuso, aut sanguis fluente. Nec cædes Euryali, sup erat minor q̄ .s. cædes Nisi .i. quam Nisus fecerat, vñ cædes hic accipit actiue. Ipse, & .i. ētiā incēsus .s. ardore vindictæ, p furit .i. pfecte, & ad oēs numeros furit, ac subit .i. subaggreditur

Nec minor Euryali cædes, incensus & ipse
Perfurit, ac multam in medio sine nomine plebē.
Fadumqꝫ, Hebesumqꝫ subit, Rhœtumqꝫ Abarimqꝫ
Ignaros, Rhœtum uigilantem & cuncta uidentem
Sed magnum metuens se post cratera tegebat.
Pectore in aduerso totum cui cominus ensem
Condidit assurgenti, & multa morte recepit.
Purpuream uomit ille animā & cū sanguine mixta
Vina refert moriens, hic furto feruidus instat.
Iamqꝫ ad Mesapi socios tendebat, ubi ignem
Deficere extremum, & religatos rite uidebat
Carpere gramen equos, breuiter cum talia Nisus.
(Sensit enim nimia cæde, atqꝫ cupidine ferri)
Absistamus ait, nam lux inimica propinquat.
Pœnarum exhaustum satis est, uia facta per hostes,
Multa uirum solido argento perfecta relinquūt.
Armaqꝫ, craterasqꝫ, simul pulchrosqꝫ tapetas.
Euryalus phaleras Rhamnetis, & aurea bullis
Cingula, Tyburti Remulo ditissimus olim.

Quæ,

Quę mittit dona hospitio, cum iungeret absens
Cædicus, ille suo moriens dat habere nepoti.
Post mortē bello Rutuli, pugnaq; potiti.
Hæc rapit, atq; humeris nequicq; fortibus aptat.
Tum galeā Messapi habilem, cristisq; decoram
Induit, excedunt castris, & tuta capessunt.

SERVI. ¶ Sed nō. au. po. de pe. ośdit p trāsitū, fati necessitatē nulla pi tia posse depelli. Est āt Homericus vśus. Temere passim, Fortui tu, negligēter. Premit, opprimit. Sub ipsis eqs circa ipsos. Pēdē tia collo, q̄si ebriorū. Signifcātē, cū singultu aiaz effūdē. Plurima luserat, p plurimū Deo vino, vl' sōno. Per omnia turbās, ptur bās omnia, nā Timesis ē, Metuēqz metu. s. per⁹, nā male qdā ar/ ripiūt mutū fremitū dleōe, qd ñ dixeris: vacat metu. Incēsus & ipe pfurit exēplo Nisi. Sine noīe plebē, hūc expssit, & bella to ris gitiā, Troiāi psiderātā auiditatē, nā Nisus i egrs irremit Euryalus sæuiti plebē, vt Salu. Et isolētia auidius madefaciē di, sine noīe āt dixit sine glia, duor p hūilitatē ñ sūt dbua nota mora, Rhetūqz vigilante, h loco nō tñ Rheti timor. s3 Nisi audā cia cōpzob āt. Et mīta mor. r. p. multi h distingūt vt sit sensus talis: eduxit gladiū cū multo et uore purpureū, alij multa mor te rerepit, vt sit gladiū cū multo cruore, & sic ifrrūt, purpureā vomit ille aiaz. frōm eos, g dīt aiaz eē sanguinē. Rerepit, edu/ xit, vt hastāqz receptat, ossib⁹ hærētē. Vina refert, ppriē q pau loāñ potauerat. Hic furto feruid⁹ istat. s. Euryalus, q sæuiebat latēter vt in furto nocturno plio: nā fures id dicti sūt, q furuo i. nigro tpe furta cōmittūt, aut reuera furto feruidus: qz Messa pi galeā sustulit: & Rhamnetis phaleras: Religatos: nō solutos, se diligēter ligatos, vñ addidit rite. i. ex militari psuetudie opti me ligatos. Luxuī pditrix. Pœnaz exh sa. est: hī exhaustū, vt ośdat eos auidos cædis fuisse, & cruoris hostilis. Via fa. p ho. vt h ego vasta, dabo, & lato teli nite ducā. Euryalus pha. rha. & a. b. Cigula ty tur. phaleræ ornamēta eqrū sunt, z ē nomē græ cus, cigulū āt hoīs ē gñis neutri, nā ai aliū gñe fœminino dici mus, has cigulas. Tyburtire. d. o. q. m. d. psuetudo erat apud maiores vt iter se hoīes hospitij iura mutuis muneribus rōple rēt, vl i pñti, vl p iternūcios, sēsus gñ nūc talis ē Cædicus qdā Remulo, cū eū sibi absēs hospio vellet adiūgere: misit phale/ ras, & cigula bullis aureis, h ē clauis isignita, Remulus mori ens nepoti suo cognomini hæc religt postea victus a Rutulis ē z occisus, post cuius mortē apud Rhānetē Rutulū repta sūt h mūera, qd āt dixit Tyburti Remulo: aut tyburtino itelligam⁹: h ē de Tybure, vt sit datiuus ab appellatiuo veniēs hic tyburs, aut tyburti, h ē filio tyburti ab eo, qd ē hic tyburtus huius tyburti vt sit tyburti Remulo, sicut Deiphobe glauci. Suo m. d. q. ne. Remulo, quē sup suo cognominē diximus. nā qties apte nō ponit nomē filij, vl nepotis cognomine eū eē itelligimus auo vl pri quorum nomē apte positū iueniamus, z ecōtra si filij, vl nepotis nomē positū fuerit, pternissis āt p̄rnū, cognomines eos itelligamus ne cesse ē. Post mortē. s. nepotis Remuli, sz su pradictū sēsuz, nā Dōatus dicit post mortē Nisi & Euryali bello potiti sūt Rutuli, qd nō pcedit, si diligēter aduertas, sane sciēdū hūc locū eē vnū de xij. Verg. siue pnām obscuris, siue isolubilibus, siue emēdādis, sine sic relictis, vt a nobis p historiæ āntiq ignorātiā liqde nō itelligāt. Negrq nō fruiturus, & ē negeqapiat. non negrq fortibus. Galeā mesa. nō occisi mesapi abstulit galeā: nā dimicaturus ē paulo post, sed ueniti arētem & sustulit. Cristisqz deco. hū pmittit decorum, nam eius splēdore pdente, Euryalus capitur. Exredūt ca. rutulorum. s. nam supradixi. Castra inimica. p.

Locus isso lubilis

dēt multā plæbē sine noīe. i. ignobilē, existēs i medio. s. eorū, q p &, h ē, z iter notatos Fadu, & hebesum, z Rhetum, z abat i igna ros, qz vino, somnoqz sepultos, sz Rhetū vigilātē z vidētē cuncta q. s. egerat Nisus, & Euryalus, sz sup. ipsi metuēs. i. formidine captus, tegebat i. abscōdere volebat se post cratera. i. vas vina riū magnū, cui. s. Rheto Euryalus, sup. rōdidit. i. abdidit conti nuo. i. vt ppinq. q̄si pserens manu, totū ensez. s. capulo tenus, in pectore aduerso, & recepit i. iterū ad se traxit, sup. cū multa i. dura morte. s. Rheti, qz educto mucrōe stati mortuus ē q diuti us supuiuere potuisss3, si i vulnere ensez dereliqsset. Ille. s. Rhe tus vomit aiaz purpureā. i. sanguinē q est sedes aīe, & moriēs refert. i. regerit, z euomit vina mixta cū sanguine. Euryalus fer uidus. s. z furēs in, istat furto. i. furtiuæ cædi. Et tēdebat iā ad socios Messapi: vbi videbat ignē extremū desinere. i. extigui, & videbat eqs religatos. i. iterū, & diligentius ligatos ad stipitē. s. circū quē pascebāt, rite. i. ex more militari, aut ironicos dicit, religatos rite. q. d. solutos pcuū militarē, q res illi aiūs dabat, cū. i. qñ Nisus ait (. n, p qz, sēsit. s. Euryalū ferri. i. efferri nimia cæde, atqz cupidine. i. affectiōe cædēdi) ait inqt, absistam⁹, z ā lux inimica. s. nobis q pauci sum⁹, ppinqt, sat pœnaz ē exhau stū, via ē frā p hostes, & sup. hoc deō ipsi relinqūt multa arma viz. i. virorū pfecta solido. i. itegro z ipmixto argēto, z crateras sup. pfectos, solido argēto, & i apertas pulchros. i. decenter acu pictos aut iiexos. Euryalus rapit, phaleras. i. ornamēta eqrū Rhamnetis, & cigula: aurea bullis. i. hñtia bullas aureas, q cæ/ dicus ditissimus olī mittit. i. mittebat olī dōa. i. p dōis, Remu/ lo tyburti. i. tyburtino, cū ipse absēs iūgeret se, sup. illi hospitio i. iure hospitalitatis. Ille. s. Remulus tyburtinus maior, moriēs. i. cū moreretur, dat. i. reddit testō, & legat nepoti. s. suo, Remulo iuniori nūc iterfecto: hæc, sup. ea, post mortē Rutuli. s. alicui⁹ vl forte potiti. s. ysigulis, bello, z pugna, Serui⁹ dicit isolubile diffi cultatē, sz meo iudicio sic soluit. Cædic⁹ postq a Rutulo quis vi ctus &, pōposo a se supato bello publico, & singulari pugna ci gula illa abstulisset, legauit ea Remulo tyburtino, q moriēs re/ stō legauit Rēmlo iuniori nūc iterfecto vñ abstulit Euryal⁹. Ra pit q h. s. tā priosa, & tā ātiq charitate obfusta, z tāto sudē p ta, atqz aptat, sup. ea, negrq. i. frustra, & sine vtilitate, qz ñ diu ea possessur⁹ erat humeris fortibus. Tū. i. deide idut galeā Me sapi. habilē. i. portabilē, & decorā cristis, sz pniciosaz, qz mirātē vñ dephēdēt, hāc āt abstulit, nō iterfecto Messapo: q postea pu gnatur⁹ ē, sz i tētoria ei⁹ illapsus, z i de psilio nisi reductus, ipi q excedunt castris z capessunt. i. raptum eunt tuta. s. loca sine ho stibus quæ tuta putabant, sed aduentāte nouo equitatu mini/ me tuta inuenerunt: vnde insequitur.

Interea p̄missi equites ex urbe Latina.
Cætera dum legio cāpis instructa moratur.
Ibant, & Turno regi responsa ferebant.
Tercentum scutati oēs Volscente magistro.
Iamq; propinquabāt castris, muroq; subibant.
Cum, pcul hos læuo flectentes limite cernunt.
Et galea Euryalum sublustri noctis in umbra
Prodidit immemorem, radiisq; aduersa refulsit.
Haud temere est uisum, cōclamat ab agmine Volscēs.

Volscēs Poeta.

State uiri, quæ caussa uiæ? qui ue estis in armis?
Quo ue tenetis iter? nihil illi tendere contra.
Sed celerare fugam in syluas, & fidere nocti.
Obiiciunt equites sese ad diuortia nota.
Hinc, atq; hinc, omnēq; aditum custode coronant.
Sylua fuit late dumis, atq; ilice nigra.
Horrida, quā densi complerant undiq; sentes.
Rara p occultos ducebat semita calles.
Euryalū tenebræ ramorum onerosaq; præda
Impediunt, fallitq; timor regione uiarum.

SERVI. ¶ Vrbe lati. nō ē p̄sili illi loro, vbi ait. Sepsit se tectis: rerumq; religt habenas, qd nō a latia vrbe auxilia venire cōmemorat. Intelligimus

ASCEN. ¶ Interea pmissi, &c. Post variā, multiplicēqz stragez a Niso, Euryaloqz edūā: mutauit fortūa (vt solet) vultū, nā i hostes ici derūt ab vrbe Latia. i. laurolauinio ad Turnū missos, a qbus p galeā Euryali visi: atqz i fugā versi sūt, donec Euryalus eqti/ bus circū septus, atqz cōprēsus ē. i q re daf doctrina, nō oia q pulchra aspecta sūt, ptinuo vtilia eē, nā sicut i. ij. dcm ē, chore/ bus inuenis psiliū dedit dicēs, D anaū isignia nobis Aptemus q res illis pniciosissima fuit: vñ seqr. Vadimus immixti Danais had numine ns. Et hic Euryalus p galeā relucētē agnitus, atqz dephēsus, & sibi & Niso exitio fuit. De hac āt re dixit Dona. sic

Donati expositio

Sublustri vmbra noctis, q sereno cœlo hēt aliqd lumīs, State mira breuitate oia iterogat, Silua, breuis descriptio, & q ea so la ptinēt, q errorē Euryalo facere possint, hic sepati sūt, q̄s di/ scerni nō oportuit. Hæc ille. Ordo ē. Eqtes p̄missi ab vrbe latia

Ordo.

s. vt vna cū Tur. obsidionē firmarēt, na totū latiū piurauerat i Troiāos, ibāt. i. pdibāt, & ferebant Turno regi rñsa. sup. ea re, an. s. ventui eēnt latini auxiliū p Troiāos. Ibāt q̄ iterea du cæte ra legio. s. peditū morat istructa. i. dū istruit cāpis. i. i locis capa cibus, & amplis. Eqtes igr terrētū, oēs scutati, & h Volscente, sup. existēte magistro. s. eqtū illorū. Et sup. hi terrētī eqtes ppin q̄bāt iā castris. s. suorū, aut Troianorū: & subibāt muro. i. Troia norū vallo pmœnibus, & muro designato, cū. i. qñ cernūt pcul hos. s. Nisuz, z Euryalū, flectētes. s. iter læuo limite. i. p lumitē i. viā trāsuersaz a sinistra pte, & galea. s. Messapi cristis decora. p didit. i. manifestauit hostibus i vmbra noctis sublustri i paruz lucis hñte: pdidit dico Euryalū imemorē. s. qz galeā abyceret fulgētē & ita imemorē salutis suæ. & ipa galea aduersa. i. obie cta oclis eqtū refulsit radijs. s. fulgoribus emissis: haud temer. i. vix ē visū (qz temē signat cere: haud temere fere nūq, vt prorū

illud

illud igenuũ haud temerè ad frugē puenit. Hoc loco vult Seruius figuratē, haud temere .i. nō sine ratiōe: visuz e. s. a volscēte, hoc ē puta uit ē nō temere fcm, q illi armati fugeret aut haud .i. nō ē temere .i. quasi, hoc ē quasi nō, hoc ē vix ē visuz s. illos fugere, cū .i. qn Volsces clamarent agmine. O vilitate .i. sistite cursuz, q e cā viæ ve, p vl: qui estis i armis, ve, p vl, q tenet iter .i. q tēditis illi s. Nisus & Euryalus, nihil tēdere .i. tēdebāt ꝯ hoc ē nihil eī rñdebāt, sz celerare .i. celerabāt, hoc ē celerit arripiebāt fugā i syluas, & fidere .i. ꝯfidebāt nocti .i. tenebris p quas elabi sperabāt. Equites obyciūt se ad diuortia .i. diuūticula viaz nota s. sibi, q latini erāt. hic atqz hic .i. vtrinqz, & coronat .i. cīgūt i morē coronæ: oēz abitū .i. lo. u, p quē abire possēt. Aliqui legūt aditū. Sylua fuit, sup. illic horrida .i. aspera late .i. āplē dumis, atqz ilice nigra .i. dēsa, & obscura, quā s. syluā sentes dēsæ .i. spinæ dēsæ ꝯsitæ, cōplebāt vndiqz .i. ex oi parte, sz sup. semita .i. āgusta via, quasi semis iter ducebat s. eūtes illac, p calles occultos s. a spinis, & vepibus. Tenebræ ramoz, & onerosa pda s. spolioz ipediūt Euryalum, & timor fallit .i. circūuenit eū .i. errare facit, regione qa ignorauit regionē viaruz. Et ita vt dicetur ab hostibus comprehensus est.

Intelligimus .n. latinū i p̄ncipio discordiæ, & tumult° paululuz se abstinuisse, postea tñ uicē suoz copias, nec ppria denegasse cōsilia, nā cū & cœtu, & fœderibus iter fuisse dicitur° ē. Legio cætnst .m, ppie, nā legiōes peditū sūt: Turmæ vo eqtū. Tercētū, qa Romani eqtes pmo tercēti fuerūt, ꝯ singulis n. curijs denī dabāt. qd trigīta fuisse diximus. Scutati o. nō eī nā clipei peditū sūt, scuta vo eqtū, Volscēte ma, ppie, nā magister eqtū vl. Muro, Troianoz leuo limite, Respiciens suū regiōis locuius ē. Sublustri no i uni sublatris nox ē habēs aliqd lucis. Hora noctis sublustri nihil pter astra vidit, & vndas Radijs, lunarib°. Haud te. pnecula hoc mō sine cā signat, aliꝰ fortuito, aliꝰ male, aliꝰ ꝑ p̄ouide, q, p loco itelligūt. Nihil tē. cō. hoc ē nihil eī rñderunt nā tēdo ꝯ fmonē tuū e, rñdeo tibi, Tēdo ꝯ tuū iter ē occurro tibi Ergo nihil ꝯ tēdebāt .i. nihil rñdebāt cꝯ. Ad di. od diuerticula viæ militaris. Terē. vbi ad ipz veni diuūticulū. Diuerticula āt sunt semitæ trāsuersæ: q sunt a latere viæ militaris habitū co. melior ē lectio abitū, q aditū, Cigūt .n. syluā, ne habeāt, vñ abire possint. Ducebat semita cal. legit, & lucebat, qd si ē rara p raro accipiēdū est, vt sit raro lucebat herbis. s. i qbus locis iteruc mētib° si ducebat itelligimus iter calles pecoz rara fuisse semitā, hoc ē hoīuz viā, Euryalū ipediūt ipedio te p accusatiuū dicim°, & casus mutari nō pt, nisi deseras verbū, vt si dicas ipedimēto mihi ē, sciēdū sane nullas ꝑscri ꝑ Euryalū excusationes.

Nisus abit, iā ꝗ imprudens euaserat hostes.
Atqꝫ locos, qui post Albæ de nomine dicti
Albani, tum rex stabula alta Latinus habebat.
Vt stetit, & frustra absentem respexit amicum.
Euryale infelix, qua te regione reliqui?
Qua ue sequar? rursus pplexum iter oē reuoluēs
Fallacis syluæ, simul & uestigia retro
Obseruata legit, dumisqꝫ silentibus errat.
Audit equos, audit strepitus, & signa sequentum.
Nec longum in medio tēpus, cū clamor ad aures
Peruenit, ac uidet Euryalum, quē iam manus oīs
Fraude loci, & noctis subito turbante tumultu
Oppressum rapit, & conantem plurima frustra.
Quid faciat, qua ui iuuenē, quibus audeat armis
Eripere? an sese medios moriturus in hostes
Inferat, & pulchrā properet ꝑ uulnera mortem.
Ocyus adducto torquens hastile lacerto.
Suspiciens altam lunam sic uoce precatur,
Tu dea, tu præsens nostro succurre labori.
Astrorum decus, & nemorum Latonia custos.
Si qua tuis unquam ꝑ me pater Hyrtacus aris
Dona tulit, si qua ipse meis uenatibus auxi.
Suspendi ue tholo, aut sacra ad fastigia fixi.
Hunc sine me turbare globum, & rege tela ꝑ auras.
Dixerat, & toto connixus corpore ferrum
Coniicit, hasta uolans noctis diuerberat umbras.
Et uenit aduersi in tergum Sulmonis, ibiqꝫ
Frangitur, ac fixo transit ꝑcordia ligno.
Voluitur ille uomens calidum de pectore flumen.
Frigidus & longis singultis ilia pulsat.
Diuersi circūspiciunt, hoc acrior idem
Ecce aliud summa telum librabat ab aure.
Dum trepidant, iit hasta Tago per tempus utrūqꝫ
Stridens, traiectoqꝫ hæsit tepefacta cerebro.

ASCEN. ¶ Nisus abit iaqz, &c. Docet qūo. Nisus elapsus pnicitate sua ac pedū: q plurimū valeret i gnro, cōprobatus ē velocitate, tādē Euryalū abesse cognoscēs, eū reqsiuit ac sagittis, q eū circūstabāt turbauit, vñ dicit Dona. sic, Euryale felix: duplex ē lectio. vel infelix Euryale: vel Euryale ego infelix qua regione: reliquite, sed magis ad se refert, cui labores, & pericula iam peracta repetēda sūt. Fraude loci, iā liberat Nisuz ab inertia, Tu dea, vt possis. Astroz de. laudat, quam rogat, vt beniuolū reddat si q offidū meritū, qd nihil pficeret nisi, p se pr fecisset, Tholus āt ē oīt medietate tecti rotūdā collecti. Petit āt, qd facile ē, nō liberatione sui, & socij, sz turbatione globi. Sūma librabat ab aure sūma copia sciptione, nā sup dixit abducto lacerto. hæc ille.

Ordo. ¶ Ordo āt ē, Nisus abit .i. aufugit, & ipse iprudēs .i. ignar° remanētis Euryali euaserat iā hostes, atqz sup. euaserat, aut potius legamus. Adqz vt fit. Et, vt stetit ad locos, q dicti sūt post. i. postmodū albani de noīe albæ s. suis, aut ciuitat, rex latinus hēbat, tū .i. tūc, cuz hoc fieret, alta stabula s. eqz, illic i pratis stat solitoz, vt q .i. postq stetit ad illos locos, & respexit .i. retrorsuz ispiciēdo oclis qsiuit, frustra qz absentē amicū s. Euryalū i qt, sup. o Euryale ifelix, at o euryale: q regiōe, ego ifelix reliqte ve pro vl, q seqr, sup. te. Inqt sup. reuoluēs rursus oē iter pplexū .i. implicitū varijs circuitib°. Syluæ fallacis s. errore, & ābagib° semitar, & legit sīmul retro .i. reperit vestigia obseruata .i. memoriæ cōmēdata: qz ea adē redibat, q ipse abierat Idē in scdo dcm est de ænea Creusā repetēte, & errat dumis silētib° .i. inter dumos .i. vbi alta erāt silēisa. Audit eqs, & audit strepit°, & signa sequētū. Nec lōgūz tps: sup. erat i medio cū clamor s. eoz, q ea ryalū cōprehēderāt, puenit ad aures s. Nisi, ac videt Euryalū, quē oīs man° .i. multitudo rapit oppssuz fraude loci, q nō iuuerat syluas abitū, & subito tumultu noctis turbāte s. eū & conātē plurima s. eluctari, aut hostē ferire, frustra, qz circūuent° a tot nil potuit. Quid faciat, sup. dubitauit Nisus (& est bona eclypsis, q nihil obscuritat, s plurimū cōmiseratiois hz, q qz alibi: vt i. iu. q. Geor. i dubitatiōe Orphei vsus est) q vi, & qb° armis audeat eripere iuuenē, & an ipse moritur° .i. certus mori, iserat se i medios hostes, & ppēt .i. festinet, & celerit puocet pulchrā morte p vulnera s. & hostibus illata, & ab illis suscepta, ipse torquēs ocyus .i. cito, hastile .i. iaculū missile, & leue lacerto adducto .i. ad se, vt fortius emittat, pcat sic voce s. expssa cū & mēte pcari possz suspiciēs .i. sursuz seu sursuz aspiciēs, lunā altā Tua o Latoia .i. Latōe filia Diana, seu phœbe aut luna decus astrorū s. nocturnoz, & custos nemoz. qz venatrix & dea .i. q qz dea es, potes succurrere pñs .i. aut fauorabilis, aut cito succurrere potes, nro labori .i. laborioso picculo. si pr. s. meus Hyrtac° noīe, tulit vnq, q i aliq dona tuis aris .i. ad tuas aras. p me .i. p salute mea, & si ego auxi meis venatibus .i. q ego cœpi: q .i. aliq dona: qz de venatiōe Dianæ sacrificare solebāt, vñ Baco. Setosi caput hoc apri tibi Delia paruus, Et ramosa micō, viuacis, cornua ceruii, &c. ve, p vl, si ego suspēdi. sup. aliq tholo .i. ad trabiū in æde tua ꝯnexionē, ad quā dona suspēdi solēt, aut si fixi, sup. aliq ad fastigia .i. sublimitates, sacra .i. delubri, aut vestibuli sacri, sine .i. pmitte: q minus est, q si dicat, da, q si ipse possit, si illa nō ipediat, me turbare hunc globū, & rege tela p auras. Dixerat. s. Nisus, & ꝯnixus .i. ꝯnites toto corpe, ꝯyen ferrū .i., hastile ferratū. hasta volās diuerberat vmbras noctis, & venit i tergū .i. scutū tergore tectum, Sulmōis aduersi .i. aduerse stantis, & sup. hasta frāgit ibi ac trāsit pcordia .i. ima cordis cīgētia, & hoc ligno. s. scuti, fisso .i. diuiso, & secto, ille. s. sulmo voluit. s. retrorsuz vomēs de pectore flumē calidū .i. sanguinē, existēs frigidus .i. moriēs, & pulsat .i. trahit illa lōgis singultibus. Ipsi circūspiciūt

SERVI. ¶ Nisus abit, bñ meminit velocitatis, quā ei i. v. dedit, vt primus abit: lōgeqz añ oīa corpa. Nisus, enicat. Imprudens. s. remanētis Euryali. Albæ de noīe, vl porcæ, vl ciuitatis, vl regis albani, cui successit pcas, Infelix, q te regiōe reli. se ifelicē dic q volet, nō illuz, pp que volet. Iter oē reuoluēs. s. s. syluæ. Vrban° hucusqz Vrbani si vult, eē. Alij poetæ dāt rursus pplexū iter oē, si q sequētū militarē sonū dicit, qz vari° ē, nā iterdū canit, vt ise quat eos, q fugiūt, iterdū receptui. Nec lōgū i medio tē. iter audiuū sonū: & visuz Euryalū. Oppssuz ra. quē, iā ois manus rapit nā male gdā vidēs rapit, accipiūt, q si admiseris, vacat. Quē iā ma. ois. Pulchrā. p. p. vul. m. gloriosuz .n. p amico pire, & pulchrā ex psona poetæ dcm est. Tu pre. n. s. la. nō dicit: q pñs es. sz pñs succurre labo .i. ilico stati Sic, q vacat & hic, & i sequēti. Suspēdi

Tholus qd sit

spēdi ve tholo. thol⁹ pprie ē veluti scutū breue, q̄ i medio tecto est, in quo trabes coeūt, ad qd̄ dona cōsueuerant suspendi, hū aūt venatorē numē īducit, īuocare siluaꝝ: Turbare globū, sana petitio, nam q̄ ipossibile vincere fuerat, petit vt saltē ptturbet teloꝝ bñficio, Rege tela p auras, p noctē, in qua sine auxilio numinis: rectus iactus eē nō pōt. Fert. ꝓiicit. hastā, de ferro ad hastam trāsiit, conicit pro conjicit, nā coinicit antiquū est. Aduersi in tergū sulmonis: ibiq̄z frāgit, tergū ꝓ tergus dixit, vt̄ ꝛ Salu. Tergis vinciebāt ꝓ tergoribus. vt itelligamus hastā i scutū venisse, ꝛ illic eē collisum, vt frāgit sit collidit. Fisso q̄z, scuti ligno etiā pcordia penetrasse, aliter nō ꝓcedit, nā si hastā reuera fractā accipiamus, tōc caret, qd̄ dicit, Fisso trans. i pręcordia ligno, q̄ reuera in tergū volunt esse pcussum, qd̄ falsum est naq̄ a arte fissum est lignū, ꝛ sic pcordia penetrato. Sulmonem ... eum hūc esse de his, quos diximus supra. Hoc acrior idē, & q̄ latuerat, & q̄ ei primus pspere pcesserit ... Teli librab. ab aure, gestus iaculantis exprimit, aut enī ab aure, aut a latere tela iaciunt: Per tpa viru. q̄z cōgrue dicit, telū p tpa vtrūq̄z trāsisse. Dit. n. diuersi circūspiciunt. hoc est huc, ꝛ illuc circū ora ferunt, p quā opportunitatē potuit telū tpa vtrūq̄z trāsisse. Alper tū dicit per tpa vtrūq̄z, hoc ē inter tpa vtrūq̄z, vt ecōtra, Hūc iter fluuio tyberinus amœno. i. p hūc. Qd̄ sic itelligimus, cū i frōte eē vulneratū, tepefacta cerebro, alibi, ꝛ fixo ferꝛ in pulmōe tepescit.

Sæuit atrox Volscens, nec teli cōspicit usq̄

Authorem, nec quo ardens se immittere possit.

Volscens Poeta

Tu tamen interea calido mihi sanguine pœnas

Persolues amborum inquit, simul ense recluso

Ibat in Euryalum, tū uero exterritus, amēs

Conclamat Nisus, nec se cælare tenebris

Amplius, aut tantum potuit pferre dolorem,

Nisus

Me me, adsum qui feci, in me cōuertite ferrum,

O Rutuli mea fraus omnis nihil iste, nec ausus.

Nec potuit, cœlum hoc, & cōscia sydera testor.

Tantum infelicem nimium dilexit amicum

Poeta

Talia dicta dabat, sed uiribus ensis adactus

Transadigit costas. & cādida pectora rupit.

Voluitur Euryalus leto, pulchrosq̄ p artus

It cruor, inq̄ humeros ceruix collapsa recumbit.

Purpureus ueluti cū flos succisus aratro

Languescit moriens, lasso ue papauera collo

Demisere caput, pluuia cū forte grauantur.

At Nisus ruit in medios, solūq̄ p omnes

Volscentem petit, in solo Volscente moratur.

Quem circum glomerati hostes, hic cominus atq̄ hinc

Proturbant, istat nō segnius, ac rotat ensem

Fulmineum, donec Rutuli clamantis in ore

Condidit aduerso, & moriens animā abstulit hosti.

Tum sup exanimē sese proiecit amicum

Confossus placidaq̄ ibi demū morte quieuit.

Fortunati ambo, si quid mea carmina possunt.

Nulla dies unq̄ memori uos eximet æuo.

Dum domus Aeneæ Capitoli immobile saxum

Accolet, imperiumq̄ pater Romanus habebit.

SERV.

¶ Interea, dōec ille iterficeretur. Persolues am. vt occisor, aut tuus, ꝛ Nisi, nā duos confuisse nouit. Supra. n. ait, State viri. Me me: subaudi iterficite. Et ē iterrupta elocutio doloꝛ turbati, nec potuit: validior argumētatio ex ipossibilitate. vt q̄s troes potuerī, I. ēnō ea vis aīo, nec tāta supbia victis. Tm̄ infelicē nimiū dilexit amicū, ē illud, Cur gvenit dicū tm̄ amicū dilexit vt cū nihil possz tn̄ vēiret. Voluit euryal⁹ leto. aut sepulm⁹ est, aut dtū, s̄z si dtū ē figuratū ē. t. i letū, vt It clamor cœlo. Purpure⁹ veluti cū flos succisus aratro, Lāguescit, hr̄ tō cōparatiōis, vt̄ n. Euryalo hyacithū cōpar, q pulcherrim⁹ fuit ꝛ post mortē i florē conuersus ē. Lasso ve papauera collo, Demiserī caput. Homerica cōpatio, & figuratiua, & ille sic ait, vt multoꝝ vnū diceret caput. Volscētē petit. appetit, pentiōes. n ꝓpriē dicitur ipetus gladiatoꝝ, vn̄ Ci q̄ ꝑ tuas petitōes ita ꝑiectas, vt vitari nullo mō possent pua q̄. lā declinatōe ꝯcutiūt, ꝛ vt aīūt corpe excessit. Proturbāt. ꝯfodiūt, vn̄ paulo post ꝯfossus, Nō feci⁹, nō segni⁹, q̄q̄ vulneratus In ore ꝯdidit aduer. Archaismos ē, vt sup, pector i aduerso totā, ꝛ cū cominus ense ꝯdidit. Placidaq̄z ibi de mor. qeuit, aut ꝓpriū epitbetō ē morꝑ: aut ex affectu patiētis dcm̄ ē: q cuz amico moriebar. Si qd mea carmia psit, verecū de. Domus, familia, Capitoli imobile saxū, Accolet: i vrbe Roma tēplū iouis nō fuit, qd̄ cū iā deuotū a Prisco Tarqnio vellet supbus tarqnius edificare, cœpit augurys captare, q mons hic téplo eēt aptissimus. & cū i oibus tarpeius eēt iuētus, i quo erāt multa diuersoꝝ

ASCEN.

¶ Sæuit at. V o. n te. cō. vsq̄z, Authorē nec, Recitat necē euryali, ꝛ cęde Nisi amicoꝝ miserā. lā, & memoria dignissimā q̄ neq̄z fraudādā pollicet, vn̄ dicit Donatus sic, Sæuit. Crescit ira, q̄m author facti nō appatebat. Purpureus, ad totū corpus referr hæc cōparatio, Papauer vero ad ceruice: & ad caput. Dū domus, ōndit oia ventura ad finē, hæc ille.

Donati expositio

Ordo.

¶ Ordo ē. Volscēs s, eqtū magister, atrox. i. feroc ēs, sæuit. i. ferocior efficit, nec i. q̄ nō ꝯspicit vsq̄z authorē teli, nec ꝯspicit, quo ipe ardēs possit imittere. i. iferre se, & fingit tn̄. i. tāen. si nō ꝯspiciā authorē nec quē punire merito debeā, tn̄ tu (ad Euryalū loq̄r) psolues interea. s, dū author teli latebit mihi sanguie. s. tuo calido, pœnas. i. sūmā de sanguine tuo vidictā, & vltionē, amborū. s. Sulmōis & Tagi iterfector, & ibat simul. s. cū id diceret in. i. ꝯtra Euryalū, ense recluso. i. euaginato, q̄ re cū verbo ad clausurā. aut velamē spectāte ꝯtrariū iportat. Nisus exterrit⁹ tū vero. i. maxime tūc, aut tunc primū aduertū cōclamat existēs amens. i. sine mente, q̄ illū saluare nō poterat, vt se, & a qbus missus erat, ꝛ tn̄ imemor ꝛ suæ, ꝛ reipu, salutis, nec potuit cælare. i. occultare se amplius, aut pferre tm̄ dolorē, q̄n a erat amicū añ oculos interfici. Cōclam at igit. O Rutuli me me. i. petite, & interficite me me igt, q feci. s, facinus, quo illi perierāt, ꝯuertite ferꝛ i me ois fraus ē mea, iste. s. quē occiditis, nec ausus sup. est q̄cq̄ nec potuit, sup. q̄cq̄. testor. i. i testimōniū veritatis cito, hoc cœlū, s̄b quo. s. sumus ꝛ sydera ꝯscia. s, facti hæc eadē verba vir q̄dā pius de morte xp̄i ꝯuertit vno v̄bo mutato. s, pro o Rutuli iudei dicens, Me me adsum q feci, in me ꝯuertite ferꝛ, Iudei ꝛc. Acclamat aūt poeta (Tm̄. i. in tm̄ Nisus dilexit Nimiū amicū infelicē. s, Euryalū, aut tm̄ dilexit amicū ifelicē nimiū s̄z potius adhærerē post expositiōi, ne vitiose cohæt cū duo epithete. Ser. vult eē nisi verba, vt sit, Sed iō venit, q̄ dilexit tm̄ amicū. s. meum nimiū ifelicē, ipse Nisus dabat talia dcā, s̄z ensis adactus. i. accussas virib⁹ adigit, sup. se trās costas, aut trāsadigit p eo, qd̄ est trāsit costas. ꝛ rupit pectora cādida. Euryalus voluit leto. i, p letū, h̄ ē mortē, ꝓsternit, ꝛ cruor it. i. fluit p pulchros art⁹ & ceruix collapsa recūbit i hūeros veluti cū flos purpure⁹, vez hyacynt⁹ cū. i, q̄n ipe succisus, aratro. i. cultr⁹ vomē, aut falce recisus: lāguescit. i. flacidus fit. moriēs s, morte aīæ vegetatiuæ. i. desiccari icipit, ve pro vel, cū sup. papauera demisere. i, deorsum miserūt, caput collo lasso. i. defatigato pōdere, cū. i. q̄n ipa grauant forte pluuia s, vehemētius incūbēte. At. i, s̄z Nisus ruit i medios ꝛ petit poē s. i. ptertiēs alios oēs solū Volscētē z. s, authorē mortis Euryali: & morat in solo Volscēte. s. iā repto: quē. s. Nisum hostes circūglomerati hic atq̄z hinc. i, vtriq̄z ꝓturbāt i. ꝯfodiūt, aut potius cū turba & ipetu ueniūt postea ꝯfossuri: & sup. Nisus istat. s, in psequēdo Volscēte nō secus. s. nō segnius nec ali̅r, ac si ꝓturbatus nō esset, ꝛ ac rotat. i. circūagit ense z fulmineū. i. in morē fulminis vibratū, donec ꝯdidit. i. abscōdidit eū in ore aduerso rutuli. s. Volscētis clamātis Ser. dicit ꝓpriū eē sermonē, iuuenes dicēdum eē ꝯdidit in os aduersuz, s̄z si intelligamus ense z ꝑus i os aduersuz missuz & cū illi eēt in eo cōditū, sterlatū ... & ipe moriēs. i, letaliter vulneratus abstulit aiam hosti. s, volscēti, ꝛ ꝓiecit tū. i. deiñ, postq̄ hostis ceciderat, se sup amicū. s, Euryali, exanimē. i. mortuū, i q̄ nō erat aīa, exīns ꝯfossus, ꝛ qeuit demū ibi morte placida. i. placēte, q̄ ibi. s, sup corpus amici. Ambo, sup. estis (Alloq̄r eni eos i scđa psona, vn̄ ꝯstat ambo ēt vocādi esse casus salrē: si quodāmō collectiue sumat, vt sit) O vos ambo. fortunati, sup. eritis, si mea carmina psit q̄d. i. aliq̄d ad felicitatē facere (qd̄ posse attestat Hor. dicens Cœlo musa beat: &c.) Nulla dies. i. nulla tēpestas eximet vnq̄ vos æuo memori. s. vestri. dū. i. q̄diu dom us. i, familia Aeneæ accolet imobile saxū capitoli ꝓ capitolij. i. habitabit romā, & dū pr̄. s. patratus. i. pricepa romanus hēbit iperiuz. s. rerū oium, quod æternū fore pollicetus ē Iupiter i pio dicens de romanis, his ego nec metas rez, nec tpa pono, iperiuz sine fine dedi, ꝛc. de domo, æneæ. i. Iulio Cæsare Nascetur pulchra

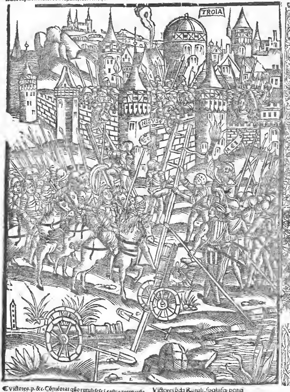
Reqd i portat

Aia vegetatiua q̄ sit

Troianus origine cæsar, Imperiũ oceão, famamq; terminet astris, Et dij penates i terra loquẽtes de Italia, Hic domus æneæ cunctis dominabitoris, Et nati natorũ, & qui nascẽtur ab illis. Verum iam ea domus extincta est: Nec tñ Nisi, Euryaliq; domus excidit memoria hoc plus possunt carmina q̃ arma.

diuersorũ numinũ sacella, actũ est, vt ex fide ad alia templa numina euocarent sacrificijs, quo posset libere, & sine piaculo tẽplũ Iouis ædificare. Cũ oẽs dij libẽter migrassent, terminus solus, hoc ẽ liminũ deus abscedere noluit, sed illic remãsit: tũc de hoc ipso sacrificatũ ẽ: & dephensum, q̃ terminus cũ Ioue remanẽs æternum, vbi imperiũ cũ religione significaret, vñ in capitolio prima pars tecti patet, quæ lapidem ipsum terminum spectat, nam termino non nisi subdio sacrificabatur. hinc ergo, nunc capitoli immobile saxum, Accolet, quia terminus non est renulsus de loco

Terminus gsicut

ASCENS. ¶ Victores. p. & c. Cõmẽorat quõ rutuli sese i castra receperũt mœsti q̃dẽ pp magni sui mortẽ, q & mœstos iuenerũt pp̃ strages a Niso: Euryaloq; factã, quorũ capita ita motibastis prsixa in cõspectũ troianorũ iferebãt, vñ isausta fama aurib⁹ mr̃is Euryali increpuit, q̃ re cognita, mĩsabilẽ edit lamẽtationem, vñ dicit Don. sic: Victores ĩ tristorie, tãq̃ q magnũ putarẽt, si sceñ duos vicerit

Victores p̃da Rutuli, spolijsq; potiti
Volscentem exanimem flentes in castra ferebant.
Nec minor in castris luctus Rhamnete repto
Exangui, & primis una tot cæde peremptis,
Serranoq;, Numaq;, ingens concursus ad ipsa

Corpa

Corpora, seminecesq; uiros, tepidumq; recenti
Cæde locum, & plenos spumanti sanguine riuos.
Agnoscunt spolia inter se, galeamq; nitentem
Mesapi, & multo phaleras sudore receptas.
Et iam prima nouo spargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens aurora cubile.
Iam sole infuso, iam rebus luce retectis.
Turnus in arma uiros armis circũdatus ipse
Suscitat, æratasq; acies in p̃lia cogit
Quisq; suos, uariisq; acuunt rumoribus iras.
Quin ipsa arrectis (uisu mirabile) in hastis
Præfigunt capita, & multo clamore sequuntur.
Euryali, & nisi.
Aeneadæ duri murorum in parte sinistra.
Opposuere aciem, nã dextera cingitur amni.
Ingentesq; tenent fossas, & turribus altis
Stant mœsti, simul ora uirum p̃fixa uidebant.
Nota nimis miseris, atroq; fluentia tabo.
Interea pauidam uolitans pennata p urbẽ
Nuntia fama ruit, matrisq; allabitur aures
Euryali, ac subitus miseræ calor ossa reliquit.
Excussi manibus radii, reuolutaq; pensa.
Euolat infelix, & fœmineo ululatu
Scissa comã, muros amens, atq; agmina cursu
Prima petit, non illa uirũ, non illa pericli.
Telorũq; memor, cœlũ dehinc questubus implet.
Hunc ego te Euryale aspicio? tu ne illa senectæ
Sera meæ requies potuisti linquere solam
Crudelis? nec te sub tanta p̃icula missum.
Affari, extremum miseræ data copia matri?
Heu terra ignota canibus data p̃da Latinis.
Alitibusq; iaces, nec te tua funera mater
Produxi, p̃ssi ue oculos, aut uulnera laui.
Veste tegens, tibi quã noctes festina, diesq;
Vrgebam, & tela curas solabar aniles.
Quo sequar? aut quæ nunc artus, auulsaq; mẽbra.
Et funus lacerum tellus habet? hoc mihi de te
Nate refers, quæ sum terraq;, mariq; secuta?
Conicite o Rutuli, me primã absumite ferro.
Aut tu magne pater diuum miserere. tuoq;
Inuisum hoc detrude caput sub tartara telo.
Quãdo aliter nequeo crudelẽ abrumpere uitam.

SERVI ¶ Præda rutuli, spoliisq; po. nõ solũ suis armis eos exuerũt sz ẽt p̃da, q̃ rutulis añ fuerat detracta. Serranoq;, numaq;, decima antapodosis, q̃ fit q̃tiẽs cõmemorãt, ea q̃ nõ sũt añ p̃dicta. Tepida, q̃ recẽte, Cæde locũ, hypallage tepidũ locũ recẽti cæde, vñ nõ̃ñ legũt, tepidũq; recẽti, cæde locũ, sic alibi. Tepidusq; cruor fumabat ad auras. Spumãtes sanguie riuos spumas tũc hz sanguis, cũ effundit, nã postea conquiescit, vñ bñ dixit spumãtes riuos, q: p̃misit, seminecesq; viros, iã reb⁹ luce. Supra. Et reb⁹ nox abstulit atra colorẽ. Cogit q̃sq; suos comites. s. nã plena ẽ. Aeratasq; acies. Acuunt rumoribus iras, q: duo ausi sũt p eoz castra trãsire. Euryali & Nisi, volũt nonnulli clamorẽ ẽẽ militũ. Sed melius ẽ a poeta dcm̃ accipim⁹. Nã rutuli eoz nõ nouerũt noi̅a. vt sit. Q uinẽt capita Euryali, & Nisi p̃figũt in arrectis hastis: & cũ magno clamorẽ comitãt. Cigit amni, amne debuit dicere, Nũq̃.n. i i bñ excũt, nisi q̃ cõis sũt gñis: vt docilis, agilis, sz iõ ausus ẽ ita ponere ablatiuũ, q: vt supra diximus: apud maiores hic & hec amnis dicebat. Tenẽt fossas, tuẽt defendũt. Nota nimis miseris, ẽ plus cõmouebaẽ, qm̃ ẽt abscissi vultus, necdũ agnitiõis amiserãt notas. Excussi. m. ra. bñ excussi. q̃si nesciẽti, q̃si dicẽt p̃iecti. Fœmineo vlulatu, ĩpatienti: vt Fœmineo p̃dæ. & spolioz ardebat amore. Pria petit, ideoq; pria, q: solẽt i extrema necessitate ẽt mulieres muros ascẽdere, vt ipe de muris matres. Nõ illa vir, nõ illa picli Vnũ pudoris ẽ aliud salutis, Hũc. i. talẽ, & ẽ cõquestio mřis Euryali plena arti rhetoricæ, nã pene oẽs p̃teab; de misericordia cõmouẽda

Cõis generis in i. excũt

vicerit, cũ duo tres iteremisset, Duri: durãtes i labor. In mřẽ ẽt euryali ofidit, qd possit dolor, cũ oblita sex⁹, & ætat' iñ sui cēret Deniq; accusare eoz, q̃ & si fcã fuissent, nihil iñ p̃dessent. Cãibus date p̃da nõ solũ morte, sz moris accñibus cruciat. Ẽ ille. Ordo ẽ, Rutuli victores. i. q se victores iactabãt, cũ potius victi eẽ̃endi sint, & potiti p̃da. s. rex, quas exportarãt, & spoliis, quæ e castris Turni extulerant, ferebat flentes volscentem exanimẽ in castra. s. Turni. Nec minor luctus, supple erat in castris & hoc rhamnete repto exãgui. i. sine sanguine, q: eũ effuderat, ẽ est occiso, & tot primis. i. de p̃morib; pempt, vna cæde. i. vnius noctis occisiõe: su. reptis. s. serrano, & numa, cuius prius nõ meminit. Ingẽs ɔcursus, sup. factus est aut fit ad ipsa corpora & viros seminece s. i. semi iteremptos, & ad locũ recẽtẽ tepida cæde p eo, qd' ẽ tepidũ, recẽti cæde. i. sanguie recẽter p cædes effuso, & ad riuos plenos sanguie spumãti. i. ĩpetuose & cũ spumis defluenti. Ipsi agnoscũt inter se spolia. i. quoz fuerant, q̃ Niso, & Euryalo abstulerãt spolia, & galeã Mesapi nitẽtẽ, q̃. s. agnitus erat Euryalus: & phaleras receptas. i. itez, atq; iterũ, vt dictũ est: captas: & prius ab Euryalo aliis ablatas, & nũc rursus a rutulis Euryalo: vñ bene addit, multo sudore. Et aurora prima. i. prima pars auroræ, linquẽs cubile tithõi. s. regis oriẽtalis croceũ. i. crocei coloris, spargebat iã terras nouo lumine & hoc iã sole i fuso. s. in aerẽ, & rebus iã retectis. i. denudatis & aptis luce, q̃. s. occultæ fuerãt tenebris. Turnus suscitat viros in arma, existẽs ipe: qd' d' ipsemet aut i p̃pria p̃sona, circũdatus armis. s. suis, & circũstipatũ & cogit. i. cõpellit acies æratas. i. ære mũitas. ẽ ẽ armis æreis cogit dicit q̃sq;. i. q̃libz, sup. ductoz, suos. s. subditos, & cõmissos, & acuũt. i. accendũt iras variis rumoribus. i. vario murmure. Quĩ. i., q̃netiã p̃figũt ipa capita, Euryali, & Nisi, in hastis arrectis, & sequũt sup. cũ multo clamore, mirabile aut potius miserabile. i. q̃ res miserabilis erat visu. i. ad vidẽdũ, aut dũ videbaẽ. Aeneadæ duri. i. aduersa fortiter tolerãtes: opposuere aciẽ in sinistra pte muroz, nã; dextra: sup. pars, cingit amni, de z tyberi, Et tenent. i. tuẽt, & defendunt ingẽtes fossas, & ipsi mœsti. i. seueri, & circũspecti: ac mœsti p̃p amicoz necẽ, stãt, sup. i aut p altis turribus, & videbãt simul, aut stãt mœsti simul. i. statim, dũ videbãt ora viz. s. viroz, p̃fixa. s. hastis, ora ingt: nota nimis miseris. i. ipis miseratiõe dignis q̃libẽter succurrere voluissent, si scuissent, & potuissent, aut misere se affigẽtib⁹, & fluẽtia atro tabo. i. sanguie cõcreto, & corrupto. Phama nũtia. s. maloz volitans pẽnata. i. q: pẽnata, ruit iterea p vrbẽ pauidaz & allabit. i. lapsu puenit ad aures mřis euryali. At calor subit⁹. i. subito aufugiẽs reliqt miseræ. s. mřis ossa, Radii. s. rotæ q̃ nebat, aut fila ad textoriã artẽ voluebãt: excussi, sup. sunt. i. illico p̃iecti de manib⁹, & pẽsa. s. lanã appẽsaz tenẽtia, reuoluta. i. retrorsuz voluta, aut i d̃tiũ voluta sũt. Ipsa ifelix: euolat. s. e domo & ipa scissa comã. i. habẽs comã scissaz, & manibus dissectã amẽs. i. auersa a mẽte & rõne petit p̃ma. i. añ alis matronas, aut petit. i. añuolat p̃ria agmia, sz melior ẽ peior sensus. petit p̃ria. s. mulier agmia. s. viroz cursu. i. currẽdo: sup. cũ vlulatu fœmineo. i. vehemẽti, q̃lis fœminis eẽ solet, & p̃cipue in luctu vnigeniti ẽt i sanctis lris celebrato. Illa nõ ẽ, sup. memor viz. i. viroz ẽ ẽ, q: nõ decet et iter viros sic diuagari. illa nõ ẽ memor p̃cli. i. p̃iculi illis nõ ẽ memor teloz q̃. s. ancipitia sunt nec cuiq̃ ĩermi p̃cunt, & ipa iplet dehic. i. postq̃ nati ora ɔspexit, cœlũ q̃stub⁹. i. q̃rellis (a queror: vñ añ bus habet) dicẽs, sup. o euryale respicio, ego te nũc. i. h̃mõi. de trũcatũ. s. & iã orbabo m ãnatẽ, tu ne illa sera reqes meæ senectæ potuisti liquẽ o crudelis me solã? nec copia. i. facultas ẽ data. i. fcã miseræ mři. s. mihi affari extremũ. i. extremo, seu sup̃mo loco te missum. i. cũ mittereris. sub ĩ tã p̃icula? Heu tu iaces p̃da. i. existẽs p̃da data canib⁹ latinis & alitib⁹. i. auibus i terra ignota. Nec ego mř funera. i. q̃ debebã eẽ funeratua. i. p̃fecta funeri tuo (Et declinaẽ hec funera huius funeræ p muliere, ad quã funus ptinet) p̃duxi. i. ad sepulchrũ, aut vstrinã duxi te. s. cum efferreris, nec ego p̃ssi. i. occlusi oculos. s. tuos, aut laui. i. & nõ laui vulnera. s. tua, aq̃ calida, vt spũs vitalẽ reuocari possz, egẽs. i. cooperiẽs te veste. s. funebri, aut pon⁹ veste, q̃ viuẽs gaudere possis, nã hodie quoq; i italia i charis vestib⁹ efferunẽ, & sepe hunẽ primi, q: sup. vestẽ, ego festina vrgebã i vrgẽter p̃texebã aut nebã tibi noctes, & dies: & solabar i lenibã auras aniles. i. senectuẽ, tela. i. texẽdo telã quo seq̃r sup. te, aut q̃ tell⁹ hẽt nũc artus. s. tuos & mẽbra auulsa, & fun⁹. i. cadauer lacez O nate refers. i. reddis h̃. s. solatiũ, ãr b̃ñficiũ de te, mihi. s. mřiuæ, q̃ sũ secuta, sup. te terra. i p terrã, & mari. i. p mař. O rutuli, si q̃ pietas ẽ, sup. i vobis figite. i. trãsfigite me iacul', & cõicite i me oĩa tela. i. oẽ gen⁹ teloz, & absumite me p̃mã ferro. i. armis in aliis, aut tu. s. Iupiť magne pr diuũ, misereř, sup. mei. magna aũt ẽ misia vitæ ei⁹, q̃ p bñficio mortẽ suscipiat, & detrude tuo telo. s. fulmie trisulco, h̃. i. meũ caput: iuisuz. s. supis, sub tartara. i. ad iferni tenebras, qñ. i. qñ qdẽ ego nequeo ab sumere vitã crudelẽ. i. me crudeliter torquẽtẽ, ař. i. alia via. Vbi lectũ est

Questu dus vñ venit

vanibus data pda, dñatus legit: canibus date pda vt sit latini/tas sicut ibi: Salue vãtonis ples. dec⁹ addite diuis. Et ordo, heu tu o date pda cãib⁹ latinis, & altib⁹ latinis taceo i igncta terra. Puté poetá iuxt i dõati lectioné scripsisse, qz maior é vis i šmõe maiorqz venustas, sz rarior latinitas, q̃ si data præda, legatur.

ueda a Cicerone in rhetoricis posita. Hūc te aspicio, a q̃litate cædis. Sera meæ. Euãder mea sola: & sera voluptas. Potuisti linquere solá. ab itercepto solatio. Crudelis, q potuisti liquere, so lá: cũ pius esses, affat i ex. Auchi ses, Sic o sic positũ affati⁹ disce dite corpus Tere. Quin igif, dũ lz mecũ loquuni Antipho. Nec tua funera ma i. funera, Ná apud maiores funeras dicebant eas, ad q̃s funus ptinet, vt sororé: m̃rez, nã pfice, vt supra diximus, sũt plãctus pncipes, nõ dolons. Funeras aũt dicebát q̃si funereas, ad q̃s ptinet funus. Funus lacer, dilaniatũ cadauer naz funus p cadauẽ posuit, Si q̃ é pietas, Si q̃ pietas i occidẽdo é, in me pbef, Me prima absumite ferro vnuisqsqz. n. i ppriæ salutis desperatióe, credit vniuersa ét posse psumi. vñ é, qđ dixit: me primá ab. Inuisuz hoc detrude caput sub tar te. Inuisus qdé é hoc & odiosuz caput vex misericordiæ genus é si me ét iratuo interimas. Qñ alr nequeo crudelé abrũpeř vitá hic traxit illũ co lorem Iuue. Q đ facinus dignum tá longo admiserit æuo.

ASCEN. ¶ Hoc fle. eõ a. docet quomõ dolore pcussi teucri miserá abdu xerint Euryali m̃rem, Vtqz totis virib⁹ conati sint rutuli castra troiãor expugnare, & troiã eadé defender vñ nihil extat dõati.

Ordo ¶ Ordo igif est, Animi. s. troianor pcussi. i. peulsi sũt hoc fletu s. m̃ris euryali, & gemitus mœstus i. mœroris index it p oẽs. s. troiãos, vires ifractæ. i. nũq fractæ ad plia torpét. i. labascũt quasi fractæ h fletu, sic in scdo. Captiqz dolis, lachrymisqz coa cti. Quos neqz titudes, nec larisseus achilles Nõ anni domuer decé, nõ mille carinæ. Idæus, & actor troiã illi (declinaf actor

Actor qñõ declinef

huius actoris penultima breui) corripiũt. i. simul rapiũt, & abducũt illá. s. Euryali m̃rez, icendẽté. i. excitáté luctus. corripiũt inquã monitu i. p admonitioné ilionei prudẽtis, & sacũ di illi⁹ viri, & iuli multũ lachrymátis vt p̃ hãi eo agnoscas pietaté, & clemẽtiá, quá domus iulia q̃si hæreditariá obtinuit, & reponát sub tecta i ter man⁹. s. addũctá. At tuba. s. bellica, icrepuit pcul ære canoro. i. pcauo vt latius canat sonũ terribilé. s. classicũ, ac bellicũ signũ. clamor s. viror sequif. s. tubæ clãgoré, & cœlũ remugit. i. reboat. aut resonat: Volsci, q. s. volscẽte magro, aduenerát italiæ ppli: accelerát. i. celeriter isultũ faciũt pater i. pser

Testudo qd sit

tam anu: & hoc testudine. i. coopertura ex clypeis acta, sicut testudo testa sua itegif. Et parát. i. nituñf pleř fossas. s. vallor, ac vellere. i. deycere vallũ. i. munitioné castror ex vallis, seu stipitibus factá. Pars. i. ipsi partim, q̃rũt. i. iquirũt, & indagant aditũ, & ascẽdere muros, scalis, sub. ea parte, qua acies é rara, & qua corona i circũstantiũ man⁹ iterlucet. i. p mediũ lucet: exi/ stens nõ tá spissa viris. i. habés iteruaila, p q lux q̃dá appebat. Teucri: sup. parant cõtra, i. cõtrio effundere oé genus telor, & detrudere. s. ascẽdentes, contis. i. sudibus, & perticis duris i. induratis, aut duræ icussis assueti. i. assuefacti, & experti lõgo bello. s. decénali, defendere muros, & ipsi voluebát quoqz. i. ét saxa põdere ifesto. i. vi inferéte, & molestáte si qua sup. vi aut róne. i. vt quacunqz róne possent prumpere acié. s. hostiũ tectá s. clypeis, hoc est sub testudine icedétem cũ tñ liber. s. hostibus eor, hoc est volscis, & rutulis, ferre i. tolerare oés casus. i. ad/ uersa, aut potius, oĩa quæ cadũt existẽtes subter densa i testudi ne (Nũc sigde subter accusatiuo iũgif. Persius, illa subter. Cæcum vulnus habes. Oli cõis erat ppositio, sicut & sup. qz g̃ sub

Subter cũ qbus casib⁹ cõstruatur.

tus erant, nec est mutatio loci, vsus est ablatiuo) nec sufficiunt iá. i. amplius. s. sustinere vim teucrorũ, ná teucri voluũt. i. deuoluũt, & ruunt ea parte, qua ingẽs globus i. maxim⁹ cuneus hostium iminet molé igentem. i. fragmétum muri. aut rupis maximi ponderis, q̃ strauit late rutulos, & resoluit tegmina armorũ, ex clypeis. s. facta nec rutuli audaces i. licet audaces: curát amplius cótẽdere marte cæco. i. nõ visi, nec plane vidẽtes, sed certát pellere missilibus. i. iaculis: & sagittis, vallo. i. de vallo vt illis pulsis ipsi cõcedát. Mezẽtius, cõtẽptor ille diuũ, & imanissimus vir, vñ df. horrendus visu. i. horribilis, & horrori habẽdus quassabat alia parte, pinũ hetrusca. i. hastá ex solida pinu hetrusca: qz ipse hetruscus erat & ifert ignes fumiferos. i. pice & resina, aut sulphure fotos. At mesap⁹ domitor equũ i equorum, proles neptunnia. i. filius neptũni rescindit. i. rescecat vallum, osso. s. paterno itentus, vñ in scdo. Neptũnus muros, magnoqz emota tridẽti. Fũdaméta quatit Fundaméta, eni neptuno pscerata dñr, eo q sit aquarũ deus, ad quas fundaméta ferè pertingũt & poscit. i. exigit a suis scalas in mœnia id ad mœnia exuperanda, & expugnanda disiecto prius vallo.

ASCEN. ¶ Vos o calliope. Qz rem, maioré, q̃ quæ humanis viribus geri possit. nec satis vero similé dicturus est, Facit inuocationem musarũ: antiocás p principé ear: calliopé. s. p oĩbus: vñ & numerum mutat. Recitat aũt instructus a musis ingẽté pugná, & p pugnaculi cuiusdá ruiná, q̃ duos iuuenes secũ traxit, quorum miserabile: licet diuersum subiungit vitæ exitũ, tota dicendi gratia, vt auditoré: ac lectoré penitus illiceat, nõ obtundat: vñ donatus nihil lectu dignũ attulisse visus est. ¶ Ordo igitur est o calliope i. o musa donæ vocis, quæ heroico carmini præes, ego pcor vos. s. musas oés, aspirate i. fauorem date: & inspirate canenti. s. mihi, quas strages, & quæ funera Turnus edide rit, tuz. i. tũc, quũ assilirent castra troianor ferro. i. telo, aut en/

seferreo

Hoc fletu concussi animi, mœstusq; p oés
It gemitus, torpent infractæ ad p̃lia uires.
Illam incendentem luctus Idæus, & Actor
Ilionei monitu, & multum lacrimantis Iuli
Corripiunt, interq; manus sub tecta reponunt.
At tuba terribilem sonitum pcul ære canoro
Increpuit, sequit clamor, cœlũq; remugit.
Accelerant acta pariter testudine Volsci.
Et fossas implere parant, ac uellere uallum.
Quærũt pars aditum, & scalis ascendere muros.
Qua rara est acies, inter lucetque corona
Non tam spissa uiris, telorũ effundere contra
Omne genus Teucri, ac duris detrudere contis.
Assueti longo muros defendere bello.
Saxa quoque infesto uoluebãt pondere, si qua
Possent tectam acié perrumpere, cum tamen oés
Ferre libet subter densa testudine casus,
Nec iam sufficiunt, nã qua globus imminet ingens
Immanem Teucri molem uoluuntque, ruuntque.
Quæ strauit Rutulos late, armorumque resoluit
Tegmina, nec curant cæco contendere Marte
Amplius audaces Rutuli, sed pellere uallo
Missilibus certant.
Parte alia horrendus uisu quassabat Hetruscam
Pinum, & fumiferos infert Mezentius ignes.
At Mesapus equũ domitor, Neptunia ples.
Rescindit uallum, & scalas in mœnia poscit.

SERVI. ¶ Torpẽt ifractæ, antea ifractæ, nũc tñ torpẽt. vt Turn⁹ vt infractos aduerso marte, latinos. Lachrymátis Iuli puero dat lachrymas cui pót sine pudore: vires fortibus tm mõ dolore: sub tecta reponũt. Homerice. Qđ aũt dixit corripiũt, nõ iniuriæ est sz celeritatis. i. rapti tollũt At tuba terribilé sonitũ. Hemistichiũ Enny. ná sequẽtia iste mutauit. Ille, n. ad exprimẽdũ tubæ sonitũ. Taratãtara dixit, & multa hmõi Ver. cũ asperá inuenerit mutat, Bñ tñ electis verbis hic imitaf sonitũ tubar. Increpuit: cũ sonuit, & segnitié icrepauit. Volsci nõ mirũ qz dicit Volscos, cũ & Camilla de volscis sit, vt Et volsca de géte camilla. Náqz ps aliq̃ tusciæ dat turno auxilia, cũ tuscos dixerim⁹ specialiter æneæ fauere: cũ é ps Venetiæ auxiliũ pstat Aeneæ, quá Turni fuisse superius diximus. Testudine, testudo est scutor pnexio curuata in testudinis modũ. Náqz in armor gñibus milites sumunt ab aĩalibus noĩa, vt aries. Salu. i modũ hirci miliaris. Fossas implere parát Vertit ordiné, ná añ é vt ipleaf fossa, tollanf val li, & sic testudine ascẽdaf ad muros: q̃q̃ possumus itelligere ét ad fossas eos venisse sca testudine Effundere z, pprie, tela eni nõ aciunf in subiectos sz fundũt: & dicẽdo oé genus telor, ondit telũ vocari oé, qđ iacif. Assueti lõgo, docet in oĩbus vsuz plurimũ posse. Infesto voluebát põdere, ifesti põderis. Nec iá sufficiũt, diu iá nõ sustinẽt. Armorũqz resoluit, Tegmina, hic ondit armor cõnexioné eẽ testudiné Lu. de testudie, At postq̃ virtus incerta viror, Perpetuá rupit defenso milite craté, Sigula ptinuis cesserũt ictibus arma. Hetruscá pinũ: ipse hetruscus.

Vos o Calliope pcor aspirate canenti.
Quas ibi tum ferro strages, quæ funera Turnus
Ediderit, qué quisque uirum demiserit Orco.
Et mecum ingentes oras euoluite belli.
(Et meministis enim diuæ, & memorare potestis)
Turris erat uasto suspectu, & pontibus altis.
Opportuna loco, summis quã uiribus omnes
Expugnare Itali, summaque euertere opum ui

Certabant

Certabant, Troes cōtra defendere saxis.
Perq; cauas densi tela intorquere fenestras
Princeps ardētē coniecit lampada Turnus.
Et flammā affixit lateri, quæ plurima uento
Corripuit tabulas, & postibus hæsit adesis.
Turbati trepidare intus, frustraq; malorum
Velle fugam, dum se glomerant, retroq; residunt
In partem, quæ peste caret, tum pondere turris
Procubuit subito, & cœlū tonat omne fragore.
Semineces ad terrā immani mole secuta.
Confixi, suis telis, & pectora duro
Transfossi ligno ueniunt, uix unus Helenor,
Et Lycus elapsi, quorū primæuus Helenor.
Mæonio regi, quē serua Lycimnia furtim
Sustulerat uetitisq; ad Troiam miserat armis.
Ense leuis nudo, parmaq; inglorius alba
Isq; ubi se Turni media inter millia uidit
Hinc acies, atq; hinc acies astare Latinas.
Vt fera, quæ densa uenantum septa corona
Contra tela furit, seseq; haud nescia morti
Inicit, & saltu supra uenabula fertur,
Haud aliter iuuenis medios moriturus in hostes
Irruit, & qua tela uidit densissima, tendit.
At pedibus longe melior Lycus, inter & hostes.
Inter & arma fuga muros tenet, altaq; certat
Prendere tecta manu, sociūq; attingere dextras.
Quem Turnus pariter cursu, teloq; secutus
Increpat his uictor. Nostras ne euadere demens *(Turnus)*
Sperasti te posse manus? simul arripit ipsum
Pendentē, & magna muri cum pte reuellit,
Qualis ubi aut leporem, aut candenti corpe cycnum
Sustulit alta petens, pedibus Iouis armiger uncis.
Quæsitum aut matri multis balatibus agnum
Martius a stabulis rapuit lupus, undiq; clamor
Tollit, inuadunt, & fossas aggere complent
Ardentes tædas alii ad fastigia iactant.

se ferreo, & quē virū quisq; admiserit. i. deorsuz miserit: aut dimiserit. i. in diuersa miserit, orco. i. ad orcū, hoc est inferū Aspirate inq̄t, & euoluite mecū ingētes oras. i. extremitates, hoc ē ēt extremas ptes belli. Metaphora est ab annalibus, q euoluuntur ab his, q res gestas discripsi, qsi vel o oia apud musas scripta sunt, vnde addit. Et n. diuæ. i. qz diuæ vos meministis. i. memoria tenetis hæc oia, & potestis memorare. i. recēsere, hinc patet, cur plurali vsus est, qz lz vnā nominet, ad oēs loqtur dicēs, nō diua, sed diuæ, Turris. s. quædā erat vasto. i. vasti suspectus, aut habēs vastū suspectū. i. sursum aspectū. i. alta. & ampla, & altis pōtibus. i. ad quā ascēdebatur altis pōtibus, Opportuna loco. s. ad portas, quā sup. turrim oēs itali certabant summis viribus expugnare. i. euincere, & certabāt summa opū. i. auxilior, & facultatū suar euertere. s. funditus deiicere: troes ptra. i. ɔtrario, sup. certabāt defendere saxis, & ipsi dēsi. i. frequentes certabāt intorquere. s. in italos, tela per fenestras, cauas. i. patulas. Turnus pnceps. s. exercitus. & eius oppugnationis coniecit lampada. i. facē ardētē, & affixit flammā. i. facē, in qua erat flamma lateri s. turris, q̄ s. flamma plurima. i. plurimū aucta vēto corripuit. i. simul inuasit, & incēdit tabulas, & hæsit postibus adesis. i. quos adedat. Ipsi intus. i. q intus erāt turbati trepidare. i. trepidabāt: & velle. i. volebāt, aut velle cœperāt frustra. i. in vanū fugā malorū. i. periculor imminētium, hoc est obuersionis cū turri, cū ipsi glomerāt. i. in morē glomeris voluuntur & residunt. i. recipiunt retro. i. retrorsum in partem, quæ caret peste. i. incēdio: tū. i. tūc turris pcubuit. i. pstrata est subito. i. de repēte pōdere. i. mole sua, aut pōdere subito. i. ex onere subito concurrētū, & omne cœlū. i. totus aer tonat fragore. s. ruinæ, Ipsi, sup. troes veniūt ad terrā. i. corruūt, semineces. i. semimortui priusq̄ terra ɔtingeret, & hoc immani mole secuta. i. sequēte eos i. cadēte, postq̄ ipsi cū altera parte ceciderāt, & veniūt ad terrā cōfixi suis telis, q̄. s. in manib⁹ habebāt, & trāsfixi pectora. i. habētes pectora trāsfixa duro ligno vix. vnus. s. helenor, & alter, sup. s. lycus elapsi sup. sunt e ruina quor Helenor primæu⁹. i. adhuc i primo æuo florēs, quē serua licimnia. s. noie, sustulerat. i. pgenuerat, aut educauerat, regi mæonio: aut noie, aut patriæ, furti. i. ex stupro conceptū, & miserat ad troiā armis vetitis. s. lege militari, qz suis ɔditiōis hoies nō erāt recipiēdi ad legitimā militiā, & ideo erat, sup. leuis. i. celer: & expeditus, ense nudo. i. habēs solūmodo ensez. aut ense nudo. i. stricto, & nudato sicut stabat in turri, & inglorius parma alba. i. nullo insigni adhuc ornata, nec picta est āt breue scutū veliti aptū. Et is. s. helenor., vbi vidit se inter media milia. s. armator Turni, & vbi vidit acies latinas astare hic & hic. i. ab vtraq; pte. vt. i. quēadmodū fera, vt leo, aut sus syluester, q̄ septa. i. circūdata dēsa corona venātū. i. venator, furit ɔtra tela, & inijcit se morti, haud nescia. i. certa mori, & fert saltu supra venabula. i. venator tela, cuspides videlz, haud. i. nō aliter ipse helenor iuuenis: vn̄ primæuus pus dictus est, moriturus. i. certus mori, irruit in medios hostes, & tēdit, sup. ea pte, q̄ videt tela dēsissima. At. i. sz lycus lōge melior. i. pstātior pedib⁹. i. cursu, & velocitate pedū, tenet. i. apphēdit, muros. s. nouæ troiæ, & fuga. i. fugiēdo, & iter hostes. & inter arma, & certat. i. ptēdit prēdere. i. accipe manu, alta tecta, & attigere dextras sociorū. Quē turnus secutus pariter cursu & telo victor. i. cū esset victor cōpos, & cū teneret, icrepat. i. cū amaro crepitu alloqtur, his. s. vbis, o demēs, sperasti ne te posse euadere nr̄as manus?, & simul. i. cū hoc diceret: accipit ipsuz pēdētē: & reuellit ipsuz cū magna pte muri existēs sup. talis: q̄lis armiger iouis. i. aqla, q̄ ioui fulmina subministrasse dr̄, eo q alatissime volat, nec fulmine sternit, nec radijs solis visus ei⁹ obtūdit, sup. ē, vbi. i. qñ petēs alta. i. erigēs se e terra, sustulit. i. sursuz tulit. pedib⁹ vncis. i. incuruis vnguib⁹, aut leporē, aut cygnū. i. holorē, corpe cādēti. i. hñtē corpus cādidū, aut q̄lis sup. est lup⁹ martius. i. in tutela martis hitus, aut acer vbi rapuit stabulis agnuz q̄sitū. i. q̄sibilē, aut q tūc q̄rit mr̄i. s. oui, multis balatibus, sic. n. q̄rit, vn̄ agnus, qz balatu matrē agnoscit dictus putat. Clamor. s. rutulor tollit. i. erigit, vndiq;. i. ex oi pte, & sup. rutuli inuadūt, & cōplet fossas aggere. i. terra, q̄ aggesta erat: & alij iactāt ad fastigia. i. culmina turrū, & ppugnaculor ardentes. i. flammiferas.

SERVI. Vos o calliope pcor. Syllepsis p numeros. Erat. n. rectū, vos o musæ, aut tu calliope. Aspirate, fauete, vt aspirat pma fortuna labori, Oras euoluite belli, Narrate, nō tātū initia, sz ēt extrema belloꝝ, nā oræ sunt extremitates. Turris erat turres bifarī modi cē ad munitionē ciuitatū, & in scđo legim⁹, sz hæc plerūq; mobiles sunt, plerūq; firmæ vt in scđo. Turres, ac tecta domor. Mobiles vt in duodecimo meminit. Subijcq; rotas, & pōtes strauerat altos. Opportuna loco summis. circa portas. Cauas, patulas. Opū vt, pōt & hypallage eē, vt sit ope virtū. Dēsi. p tela dēsa, Flāmā affixit lateri, affectate. Debuit n. dicere affixit: aut facē. aut malleolā nō flāmā. Quæ plurima vēto, gliscēs, aut magna facta p vētū Hæsit adesis, nō tā adesis: sz q̄s exedit adhærēdo. Maloꝝ velle fugā, honestissima est locutio. peste, incēdio, vt Et toto descēdit corpe pestis. Vnus subaudi, & alter, nā nō pcedit vn⁹. Helenor, & lycus elapsi. nō mortis, sz turris ruina Mæonio regi: aut ppriū pr̄is nom ē, aut cognomie eū filio itelligam⁹, qz vt sup dixius, cū filij vel pr̄is nomē ꝑmittit, & aliud tacet, cognomies eos itellig m⁹. Furtiz sustule. ex stupro educauerat. Hic ē, & dulcia furta. Vetitisq; ad troiā ve. armis sz Donatū vetitis fatis: sz meli⁹ lege militari intelligimus, q̄ sui a militia phibebant, vn̄ in deiotarana purgat sz Cic. cū iussisset subiectū iter eqtes, q̄s Deiotarus miserat Cæsari: vnū suū fuisse. Vergi. āt nouim⁹ aliq̄ de histoꝛia trahere. Seruos sane nūq̄ militasse ɔstat, nisi seruitute deposita, excepto Hānibal tpe, cū post cānēse ꝑliū i tāta necessitate fuit vrbs Roma. vt ne liberādo qdē suor daret facultas. Ense nudo. i. stricto. Parmaq; i glorius alba, q̄si tyro: vt dixius sup, lōge melior lycus. Ergo & helenor bōus. Inter. i. p vt Hūc iter fluuio tyberin⁹ amœno. Prēder saxa māu: qz tūc alti nō erāt muri, sz ad ipetū im repellēdū: vt ēt Salu. oñdit. vbi Sertoriū hūeris sublatū p muros ascēdisse cōmemorat Cursu, tæloq; secut⁹. Nimiā ei⁹ oñdit celeritatē, q potuit telū missum ɔseq. Nā h. d. cū ꝑmisso tælo ad hostē venit, Sia.. Et emissuz cursu ɔprēdere telū. Reuellit, i vbo vello facit, in pncipio vitsus. Qualis, vbi, aut leporē ꝑ aliter. Pedib⁹ iouis armiger vncis, qz dr̄ aqla i bello gigāteo ioui mistrasse. Qđ tñ fingit. Nā vt sup dixius, reges fuerūt lupit & Satur, Sz dū iupit cū pr̄e Saturno bella de agris ɔtētione ortū bellū ērad qđ egrediēs iupit: aqlæ vidit auguriū. Cuius cū vicisset auspicio, fctū est, q ei pugnāti tela mistrasset, vn̄ ēt a felici augurio natū est, vt aqlæ militū signa comitent. Quæsitū q requirit, nā psens a passiuo nō habuit, & est hysterō ꝓterō, nā post rapiū requirit. Marti⁹ lup⁹ aui cruēt⁹, aut marti dedicatus. Aggere, agger ē cuiuslibet rei coaceruatio, vn̄ fossæ, aut valles possunt repleri.

(Marginalia: Serui q̄ militia p hibebant; Agger qui)

Ilioneus

ASCEN. Donati expositio

Ilioneus. Prosequitur reliquã pugnæ ptẽ cõmemorãs et eos, quos troiani strauerũt. Inducitq; numanũ remulũ, q turni so rorẽ paulo ante vxer at troiãis insultãtẽ. Occasiõe cuius Asca nius primũ arma bostilia tractauit, vnde dicit Dona. sic. Dicit ante feras, fortẽq; manu fudisse numanũ. Poeta qm̃ impossi bile videbat pueri manibus cecidisse robustissimũ virũ, nõ se facit au' borẽ. Hæc ille Mos is enim vergiliani in rebus fictitys aut dubys addere particulã dicit fert, vt perhibent: vt aiunt vt fama est Sed ordo est. Ilioneus troianus ille vir strenuus, z fa cundus sternit saxo, atq; pro. i. ingenti fragmine montis. s. ru pis saxosæ, lucetiũ rutulũ illũ, subeũtem. i. ab inferiori immi nentẽ portæ. i ad portã, & ferentẽ. i. inferentẽ ignes Liger. i. vt videtur ita'us, quasi ligur: aut ligus. i. de liguria sternit emaibio z. troianũ illũ, & id qdẽ vocabula indicant, sed series verborũ postulare videtur. vt dicamus liger. s. troianus ille sternit ema thioua. s. rutulum. nam is propie sternit, qui desuper incum bit, vt itali: non rutuli. Asylas troianus: sternit chorineũ: talũ, bic. s. chorneus erat, sup. bonus. i. pitus & vtilis iaculo, & bic s. asylas, bonus: supple erat, sagitra fallente longe. i. cum pro cul iacitur. Ceneus, troianus ille sternit, supple ortygium italũ turnus, supple sternit cænea victorem, scilicet ortygij, & tur nus: scilicet idem, sternit itin, & clonium, & dioxippum, & p mulum, & sagarim, z idam stantem p summis turribus: idest p defensione summarum turriũ, aut ante ipsas summas tur res. aut hic magnũ: vt p turri haberi, z putari possit omnes ẽt quia

Ilioneus saxo, atq; ingenti fragmine montis
Lucetium portæ subeuntem, ignesq; ferentem.
Emathiona Liger, Chorineum sternit Asylas
Hic iaculo bonus, hic longe fallente sagitta.
Ortygium Cæneus, uictorem Cænea Turnus
Turnus Ityn. Cloniumq; Dioxippum, Promulumq;.
Et Sagarim: & summis stantem pro turribus Idam.
Priuernum Capys, hunc primo leuis hasta Themillæ
Strinxerat, ille manum proiecto tegmine: demens.
Ad uulnus tulit, ergo alis allapsa sagitta.
Et leuo infixa est lateri manus, abditaq; intus
Spiramenta animæ letali uulnere rupit.
Stabat in egregiis Arcentis filius armis.
Pictus acu chlamydem, & ferrugine clarus Ibera.
Insignis facie, genitor quẽ miserat Arcens
Eductum Martis luco, Symethia circum
Flumina pinguis ubi &, placabilis ara Palisci.
Stridentem fundam positis Mezentius armis.
Ipse ter adducta circum'caput egit habena.

Et media

Et media aduersi liquefacto tempora plumbo.
Diffidit, ac multa porrectu extendit arena.
Tum primũ bello celerem intendisse sagittam
Dicitur, ante feras solitus terrere fugaces
Ascanius, fortemq3 manu fudisse Numanum.
Cui Remulo cognomen erat, Turniq3 minorem
Germanam nup thalamo sociatus habebat.
Is primã ante aciẽ digna, atq3 indigna relatu
Vociferans, tumidusq3 nouo pcordia regno
Ibat, & ingentem sese clamore ferebat.

SERVI. Lucetius q. d. vn

ℭ Ingẽti fragmine mõtis. supra dicti saxi exaggeratio est Lu/cetiũ, solũ hoc nomẽ est, qđ dictũ a Verg. in nullo alio reperit au/thore. Sane lingua tusca Lucetius est iupiter dictus a luce, quã præstare hoibus dr Ipse est nostra lingua diespiter .i. diei pater Hor. Nãq3 die spiter plerũq3 p sudũ, tonãtes egit equos Cæt/nea Turnus, turnnotin, vt ait Lucilius, bonũ schema est, quo/tiẽs sensus variat iteratiõe verbo3. Pro turribus, aut p defen/sione turriũ, aut sic magni, vt tui res putares. Hasta themillæ, themillas themillæ vt æneas æneæ, leuis aũt hasta, pleuiter ve/niẽs, vñ & strinxerat dixit .i. paululũ vulnerauat, vt tãdẽ et ma/gno struxit de corpe iuini. Demẽs, q scutũ quo se tuebat, ab/iecit. Alis pẽnis. Leue ĩfixa est laterum inus ostẽdit vulneris lo/cũ quẽ antea suppresserat sic in qrto: ĩfixũ stridet sub pectore vulnus. Spiramẽta aiæ, diffinitio pulmonũ. Pictus acu, & fer/rugine clarus ibera, ferrugo coloris genus ẽ, q vicinus est pur/puræ subnigræ, & ibera aũt nõ hispania. sed pontica Nã iberia ps põti est. vt ostẽdit Hor dicẽs Herbasq3 q̃s colchos, atq3 ibe/ra mittit venenor3 ferax. Genitor quẽ miserat arcẽs. ordo est. Stabat arcẽtis fil9. Arcẽs i armis egregiis, nã nõ ɔgruit, vt ei9 filij, ptermisso noie, bis fiat pris cõmemoratio Symei hia circũ flumina. Symethus fluuius est Siciliæ haud lõge ab vrbe cathi/nẽsi, circa quẽ sunt palici dei quor3 talis est fabula: æthnã nym/phã iupiter cũ vitiasset: & fecisset grauidã, timẽs iunone s3 alios, ipsa3 puellã terræ cõmẽdauit, & illic enixa est, s3 alios ptus ei9 postea cũ de terra erupisset duo pueri palici dicti sunt, q̃si iter/veniẽtes, nã πάλιν est rursus ἱκεῖν est venire. Hi pmo huma/nis hostiis placabantur, postea qbusdã sacris mitigati sunt, & eor3 immutata sacrificia, iõ ergo placabilis ara, q2 mitigati sũt eor3 numina. Liqfacto tẽ. plum. diffidit. Plũbũ.n. iactũ nimio rotatu ætheris calore dissoluit. Sta. Et arsuras cœli p inania glan/des. Et porrectũ extẽdit harena, intelligimus eũ cecidisse trãs mur, Dicẽdo ãt multa, ostẽdit corpis pceritatẽ, Minorẽ germanã q2 maior nympha fuerat iouis volũtate mutata, Digna atq3 indigna relatu, idigna .i. turpia, & obscœna. Nouo regno, aut no/ua regij gñis affinitate, aut q2 ẽt ipsi g regis filiã põtio debebat ipsi, Ingẽtẽ sese clãore ferebat. Nõ erat igẽs, s3 eẽ se clãitabat igẽtẽ.

Numa9

Non pudet obsidione iterum, valloq3 teneri
Bis capti Phryges, & Morti ptendere muros?
En qui nostra sibi bello connubia poscunt.
Quis deus Italiam? quæ uos dementia adegit?
Non hic atridæ, nec fandi fictor Vlysses.
Durum a stirpe genus, natos ad flumina primũ
Deferimus, sæuoq3 gelu duramus, & undis.
Venatu inuigilant pueri, syluasq3 fatigant.
Flectere ludus equos, & spicula tendere cornu.
At patiens operum, paruoq3 assueta iuuentus.
Aut rastris terram domat aut quatit oppida bello.
Omne æuũ ferro teritur, uersaq3 iuuencum
Terga fatigamus hasta, nec tarda senectus
Debilitat uires animi, mutatq3 uigorem.
Canitiẽ galea premimus, sempq3 recentes
Conuectare iuuat pdas, & uiuere rapto.
Vobis picta croco, & fulgenti murice uestis.
Desidiæ cordi, iuuat indulgere choreis.
Et tunicæ manicas, & habẽt redimicula mitræ
O ueræ Phrygiæ, neq3 enim Phryges, ite p alta
Dindyma, ubi assuetis biforem dat tibia cantum.
Tympana uos, buxusq3 uocant Berecynthia matris.
Ideæ, sinite arma uiris, & cedite ferro.

SERVI. ℭ Iter3 denuo, nã tertio obsidẽt, & iter3 nõ nisi de duobus dici/mus. Bis capti phryges, semel ab Hercule, post a græcis. Mo/rti prætẽdere

q a turno sternunt, troiani intelligẽdi sunt, Capis troianus ille sternit, sup. puer in ũ rutulũ illũ, leuis hasta themillæ illus tro/ian9, strinxerat .i. leuiter vulnerauerat pmo hũc .s. quẽ Capis strauit prĩternũ. Ille .s. priuernus, demẽs .i. male sanus, & ime/mor salutis suæ tulit manũ ad vulnus .s. factum a sagitta the/millæ. & hoc tegmine .s. corporis, hoc est clypeo proiecto. Ergo quia .s. inermis videbat sagitta .s. a capi immissa, illapsa, sup. est alis q2 re uera pẽnar3 plumis dirigit, alis igit .i. pẽnis, & ma/nus .s. quã ad vulnus tulerat infixa est lateri leue .i. simul cũ la/tere transfixa est. aut quasi clauo lateri affixa est, & ipsa sagitta abdita .i. abscondita intus rupit .i. fregit vulnere letali .i. morti/fero, spiramẽta animæ .i. pulmonẽ, aut pcordia. Arcẽs vir ille q iter troianos erat, & forte ab aceste comes datus. filius arcẽ/tis, stabat in armis egregiis, pictus chlamidẽ .i. habẽs chlami/dẽ pictam acu .s. opera frigionũ, & clarus .i. relucens ferrugi/ne .i. purpura subnigra, ibera .i. pontica, existẽs insignis .i. pter ceteros spectabilis facie, quẽ arcẽs genitor miserat, eductũ .i. educatum luco martis .s. marti deo sacro, circum flumina sy/methia .i. ipsum symethiũ fluuiũ in sicilia nõ lõge ab agro cathi/nensi, vbi, sup. est ara palici .s. dei pinguis .s. frequẽti sacrificio, & placabilis .s. alia hostia q̃ humana. Ipse Mezentius egit ar/mis positis .i. depositis, fundã stridẽtẽ .s. cũ stridore emittẽtem glandem, aut lapidẽ, & hoc habena .s. fundæ, quã .s. tenebat, adducta ter circũ caput, vt .s. fortius emittat, & diffidit .i. diffe/cuit tẽpora .s. arcentis aduersi .i. ex aduerso stantis. media .i. p mediũ, & hoc plumbo .i. glande plumbea, liquefacto .s. ex celer/rimo impetu, vehementi motu. ac extendit .s. Arcentem, porre/ctum .i. extẽsum, cum morte grauaretur, sup. in media harena Ascanius solitus ante .s. illa tempora terrere feras fugaces, dr tũc primum intẽdisse bello .i. more bellico, aut animo bellandi & hostili sagittam celerem .i. celeriter emissam: & dicitur fudis/se manu .i. sagitta e manu missa, Numanũ fortem .i. robustum, cui .s. Numano cognomẽ erat remulus: & sup. q sociatus nuper .s. paulo ante thalamo .s. matrimoniali, habebat germanã .i. so/rorẽ Turni minorem, quia maior erat iuturna amica iouis, Is .s. Numanus remulus: vociferãs ante primã aciem digna, atq3 indigna relatu .i. q̃ referant & tumidus .i. inflatus pcordia .i. habens pcordia tumida & inflata nouo regno, quia per sororẽ regis in partẽ regni aduenerat, ibat .s. pspicuus, & ferebat sese ingentem .i. egregium: & pstantem: clamore .i. vociferatione, & inclamatione sua. Clamabat autem, quæ sequuntur.

ASCEñ.

ℭ Non pudet. Hæc sunt verba remuli troianos vituperantis, q mœnibus inclusi tenerentur, & sese obsidione iterum pre/mi sinerent dico iterũ cũ textu. Nam licet Seruius velit denuo dici quia non iterũ .i. secundo duntaxat obsessi erãt secundũ eũ, sed iã tertio. tñ q2 troiani iuuenes erant, & q2 prior obsidio magnæ troiæ ab Hercule fata nõ erat lõga, s3 potius expugna/tio q̃ obsidio, iõ placet iter3 obsessos dici troianos, licet iam bis fuerint capti. Sed Donati verba sunt. Phryges pro conuitio po/suit quasi dicat ideo capti, quia phryges. En vituperantis de/monstratio. Qui .s. mendici & exules. Nostra, quasi me chor3, & fortiorum. Bello, cũ sciãt in simili causa se victos. Non hic .s. in/uenieris fortiores his, q tñ vos vicerũt. Durũ, fortẽ. A stirpe, nõ arte sed natura. Flectere ludus equos, non enim inertibus ludis intenti sunt. Tarda. Quæ faciat hoies tardos, Hæc ille.

Donati expositio

Ordo.

Ordo aũt est O Phryges bis capti, non .i. nonne pudet vos te/neri iterũ .i. denuo aut rursum obsidione, & vallo9 q. d. id merito fieri debere q̃uis nõ fiat, & nõne pudet ptendere .i. obiicere morti .i. bello letifero muros, aut ptẽdere morti muros .i. ha/bere solummodo a morte discrimen muror3: q̃si si muros non haberent, oẽs extincti essent. En irridẽtis vox, q .i. quales q. d. muliebris animi: q se intra muros claudant, poscunt sibi bello .i. virtute bellica, nostra .i. nobis pacta, & debita cõnubia. Bene dicit nostra, quia cõis videt iniuria. si enim regi impune aufe/rat cõiunx aut sponsa, verosimile est nullũ deinceps habiturũ propriã, qđ dicit Statius in achilleide sic. Quid maneat popu/los, vbi tanta iniuria primos. Degrassata duces? Quis deus. q. d. non bonus vobis: vnde addit, q̃ dementia adegit .i. adire coegit vos, q̃si stolidũ pecus, ital ã. Non hic sup. sunt atridæ .i. lenti illi bellatores. sed tñ vestri victores, nec vlyxes fictor .i. cõ/positor, & exornator fandi .i. loquendi. qui græce logodæda/lus dicitur. hoc est non cõfidimus in calliditate sermonũ s3 in virtute nostra. Nos .n. durũ genus a stirpe .i. ab origine: & lõga ppagatione deferimus natos primũ .i. vt primum liberi nati sunt ad flumina, vt .s. illic indurescant, & duramus .i. indura/mus sæuo gelu, & vndis .i. vndis gelidis aut gelu .i. frigore vn/darum. aut gelu ẽt .i. aere, & vndis .i. frigore aquar3 pueri .i. quum adhuc

Eu gd sic

adhuc sunt pueri, ipsi vigilant venatu .i. venatui: vetus enim antiqu[us] aut vigilát .i. vigilátes, & si enim sunt in venatu, & fatigát syl/uas .i. feras syluaꝝ, ꝛ plus est q̄ si dicat. fatigant syluas, flectere equos est, sup. eis ludus, aut vt Dona. accipit, ludus .i. exercitatio coꝝ, vñ ludū est flectere equos, ꝛ tēdere spicula .i. sagittas .i. ex acu cornu munito faitē in extremis angulis. At iuuētus .i. ea multitudo, q̄ ad iuuētā puenit, patiēs operū .i. sciēs pati opera & labores, & assueta puo .i. frugalitati ꝛ parsimoniæ intenta, aut domat terrā rastris, aut quatit .i. cōcutit, vt eruat oppidá bello, omne æuū teritur ferro, aut enim venabulis, aut rastris, aut sarculis, aut bellicis armis incūbūt: q̄ncti enim vñ agriculturæ insudant, armati sunt. Nā nos fatigamus terga iuuēcū .i. iuuēcoꝝ, hoc est boū aratoꝝ, hasta ferrata .i. ferro munita, vt parati simus ɔtra insultus hostiū, et in agris, nec senectus tarda .i. tardificās corpus, debilitat viri animu. mutatq; .i. & nō mutat vigorem .s. animi (Refert enim negatio pcedēs ad vtrūq; vbū sequēs (Nos pmimus caniciē .i. canos capillos .s. galea .i. et canescētes induimur galea, & iuuat semp cōuectare pdas recētes .i. recēter raptas, aut ex nemore, aut ex iusto bello. Nā priuis dixit, gēte ita .i. ea, sine legibus æquas, & iuuat viuere rapto .i. ex his, quæ ab hoste, aut in syluis rapuimus Vestis picta croco, & murice .i. purpura fulgēt, e sup. desidiæ .i. ignauiæ sunt vobis cordi .i. ad coꝝ, & placitum vestrū, hoc est placēt vobis, ꝛ iuuat sup. vos indulgere .i. nimiū intendere & animū illaxare choreis .i. tripudijs, & saltationib[us], & tunicæ sup. vestræ. hñt manicas .i. tegmina ad manus vsq; protensa, q̄ brachia impediūt inerte .i. capitū indumēta potius fœminis q̄ viris apta, habent redimicula .i. religaturas ad ornamētū spectātes, o veræ .i. certissimæ, phrygiæ .i. mulieres ex phrygia, neq; n. phryges .i. viri ex phrygia. ite p dyndima alta .i. montes illos phrygios matri deum sacros, vbi tibia dat vobis assuetis .s. ad sonū tibiaꝝ saltare, cantum biforē .i. binis, ꝛ disparibus foraminibus emissuꝫ cōcentū, tympana .i. instrumēta musica habentia pellē extēsaꝫ, & græce tympanizatā ꝛ buxus .i. fistula ex buxo: buxus inquit & berecynthia .i. q̄ crescit in berecyntho mōte matris .s. deum, ideæ .i. phrygiæ, vocat vos .s. ad choreas, finite .i. permittite arma viris .s. nobis, & cedite .i. discedite, aut date locū ferro .i. armis ferreis. q̄ tractare nescitis, aut cedite .s. virilia, & pudenda more galloꝝ .i. sacerdotum cybellis, sed non procedit, qꝛ non ferro, sed cultro lapideo: aut testa abscindebant ea, vnde dicam cedite .i. date locum, & discedite a ferro.

ti ptēdēre muros, emphasis est, morti enim pro bello posuit sic supra. Lati discrimine paruo. Nostra conubia aut qui Turni cognatus loqtur, aut inuidiose retorquet, & vult causam omnium esse commune. Nō hic atridæ, exaggeratio vituperatiōis. Nā nō tātū se troianis, sed ēt eoꝝ victoribus pfert. Fādi fictor vlyxes: aut fallax, aut logodædalus .i. qui doctū est et sermonis ornatu. Durū a stirpe genus. italicæ disciplinæ vita laudat, quā ꝛ cato in originibus, & varro in gēte populi Romani cōmemorat. Gelu duramus, ꝛ vn. vndis gelidis, & est endyadis, vt Hamis, auroq; trilicē, nā nemo, q̄d plus est. pus dicit. Si enim duo essent, antea q̄ diceret sic gelu. Venatu pro venatui, vt curru, p currui. Syluasq; fatigāt. ipsi fatigant in syluis, aut pro feris syluas posuit, in quibus sunt feræ. Flectere ludus equos aliꝫ labor nostræ pueritiæ ludus est. At patiēs operū, paruoq; assueta iuuētus, hoc & in Georgicis laudat. Nā magnæ virtutis est, & in nimius labore paruis esse cōtētus. Terrā domat, bene bellico vsus est verbo, & ne a militari lege discederet, non dixi terras colimus: sed domamus. Ac si diceret, cū hostes desunt, terras ferro domamus. Iuuēcū terga fatigamus hasta, agriculturā sine officio belli nō gerim[us]. Est āt κακοσ σύνθετον καὶ ὁμοιοτέλευτον, Senectus debilitat vires animi, bene ai, qꝛ nō est ai. sus corporis dicere. Nec. n. pōt fieri vt quis robustus senex vires habeat prioris ætatis & suæ cōparet adolescētiæ. Nūc ergo licet, dicat fortes ēt senes esse, bona tū vsus est cōparatiōe, vt diceret, nihil aliquoꝝ vigori derogare tpis vetustatē, Vobis picta croco, vituperatio Troianoꝝ, in q̄ vtitur argumētis, q̄ in rhetoricis cōmemorat Cice. a gēte, ab habitu, a gestu, ab aio. Fulgētī murice, purpura: hāc aūt vitio, & dedecori apud maiores fuisse pstat. suuc. pegrina, ignotaq; nobis: ad scelus, atq; nefas, hēū q; est purpura ducit. Desidiæ cordi: vobis, sunt, Choreis, seruauit hoc loco naturā syllabæ penul. quā in. vi. metri causa corripuit vt Pars pedibus plaudūt choreas, ꝛ carmina dicūt. Et tunicæ manicas, tunicæ vestræ habēt manicas: q̄d ēt Varro vituperat dicens. Manicatis, & talaribus tunicis. Nā colobijs vtebātur antiqui. Et habent redimicula mitræ, illud dicturus fuerat habetis in pileis redimicula, q̄d conuertit in vituperationem maiorē dicēs: religatis habetis mitras. Nam pilea viroꝝ sunt: mitræ, feminaꝝ q̄s calaticas dicunt. Mitra aūt, pprie lydoꝝ fuit vt mæonia mentum mitra, quem habitum imitari sunt troiani. O veræ phrygiæ, ipsos vituperat phrygas, sed nunc ad maiorem iniuriā phrygias non phrygas dicit. Alta dyn. montes matris deum. Biforē dat tibi cantum, Bisonum imparem, ꝛ seruauit eis tibiarum suarum naturam, tibiæ, aut serranæ dicuntur. quæ sunt pares, & æquales habent cauernas, aut phrygiæ. quæ impares sunt, & inæquales habent cauernas. Ergo biforeꝫ dissonum dissimilem, non enim sunt pares modulatione compositæ. Vt enim ait Varro, tibia phrygia dextra vnum habet foramen, sinistra duo, e quorum vnum acutum sonum habet, alterum grauem. Buxusq; vocat berecynthia, a monte berecyntho, Dicitur autem hæc buxus, ꝛ hoc buxum, vt Torno rasile buxuꝫ vnde superfluo quidam arborē generis fœminini, volūt: enim hoc loco etiam de ligno fœminini. habeamus exemplum. Et cedite ferro. Aut terram relinquite, ꝛ est iteratio. aut cedite ferro .i. cum viri non sitis abscindite partem viroꝝ um.

<table>
<tr>
<td>

ASCEN. ¶ Talia iactātē, Recitat, quō Ascanius implorato diuino auxilio, eoq; ipetrato numanū iaculis suis trāsfixit, quo facto, docet diuinus poeta iactātiā, & vaniloquētiā multis obfuisse, cū tātū, vix ephœbus deteceret. Donatus dicit sic. Precatus. Quia pmordia erāt belli, recte Iouem pcatus est. Hæc ille. Ordo est. Ascanius nō tulit .i. nō ppessus ē, nec ferre, aut tolerare potuit, numanū, sup. iactātē talia .s. facinora sua, & suoꝝ dictis .i. vbis laudatorijs, ac canētē dira .i. execrabilia in troianos, ꝛ ipse obuersus .i. ɔtrouersus vt fortius iaceat, neruo eqno .i. arcu corroborato neruo eqno, cōtēdit .i. toto conatu tēdit in hostē. telū .i. sagittā, ꝛ ducēs brachia diuersa .i. in diuersas ptes, ita vt arcus lignū, & chorda multū distraherēt, pstitit aūt iouē .i. i pspectu iouis, quē suspexit, pcatus .i. pcās, supplex .i. suppliciter p vota .i. simul vouēs, ac dicēs. O iupiter oīpotēs. sit omnipotēs, q̄ & arcipotēs, vt videlicet iupiter possit ad omnia inuocari, cætera numina ad ea dūtaxat, qbus pesse dicuntur officia. vnde sicut phœbus a ioue accipit dominandi potestatē, iuxta illud in tertio hūius. Quæ phœbo pater omnipotēs mihi phœb[us] apollo, Prædixit: & c. ita ꝛ sagittandi, quo circa nunc iupiter inuocatus annuisse dicitur, & tū phœbus q̄si a ioue missus, auxilio affuisse, qꝛ ergo iupiter opes, & illi omnia rerum debentur auspicia, bene inuocat eū, cū Nisus q alīs sæpe in hostē tela miserit, dianā inuocauerit. Venerāda est aūt in hac re poetæ nostri religio, ꝛ pietas, qui oibus egregijs facinoribus docet diuina numina imploranda, admonens, ꝛ a nobis magnū aliqd conaturis implorāda. Iupiter igit opes, annue cœptis audacibus, qꝛ audaciæ, erat ie phœbo talē viꝝ appetere, a quo si eū nō strauisset, graue pculū euenisset. Ipse .i. egomet. ferā .i. offerā, cū adductus fuerit iuuēcus. ad .i. apud tua tēpla: dona solēnia .i. taurū solēnē, hoc est statuā ante aras, iuuēcū cādērē, fronte aurata, & ferentē caput, pariter .i. pari forma ter, & æque alte cū matre .s. sua: q petat iā .i. lacessat, ꝛ puocet quēuis cornu, & q spargat harenā pedibus, q̄d bonæ habitatiōis, & valitudinis, atq; animositatis indicium est. Posset verbum feram, accipi pro eo q̄d est

Donati expositio

Ordo

Solus Iupiter oīpotens

</td>
<td>

Talia iactantem dictis, ac dira canentem
Non tulit Ascanius, neruoq; obuersus equino
Contendit telum, diuersaq; brachia ducens
Constitit ante Iouem supplex p uota precatus.
 Iuppiter omnipotens audacibus annue cœptis.
Ipse tibi ad tua tēpla feram solemnia dona.
Et statuam ante aras aurata fronte iuuencum
Candentem, pariterq; caput cum matre ferentem.
Iam cornu petat, & pedibus qui spargat arenam.
Audiit & cœli genitor, de parte serena
Intonuit læuum sonat una letifer arcus.
Effugit horrendum stridens elapsa sagitta.
Perq; caput Remuli uenit, & caua tempora ferro
Traicit. I uerbis uirtutem illude supbis.
Bis capti Phryges hæc Rutulis responsa remittunt.

Poeta — Ascani[us] — Poeta — Ascani[us]

SERVI. ¶ Iactantem, de suorū gloria. Dira canen. ad iniuriā Troianorum. Ante Iouem supplex per vota precatus. Atqui apolline debuit inuocare iaculaturus sagittas, sed dicimus ideo Iouē inuocatū, quia omne initium ioui debet, vt ab ioue principiū musæ. Vnde ascanius nunc qd faciat, nō cogitat, sed quid primum: inde inuocat Iouē iupiter. o. hoc epitheton interdū ad numinis gloriā ponit: interdū ad cām dicēdi. Nāq; hoc loco dicēdo oipotēs, ostēdit eū etiā his, q per se minus valēt pstare posse virtute. Ferā solenia. ferā de iuuēco nō dicimus, sed adducā. Intelligimus ergo eū alia dona ferre pmisisse singulis enim numinibus certa sunt dona q̄ offerunt, vnde est struere mgꝫ sua altaria dona .i. cōgrua. Et statuā ante aras. aptam se daturū ostendit victimā, alibi. Et ductus cornu stabit sacer hircus ad arā.

</td>
</tr>
</table>

Negationis effectus

Logodædalus

illa. Quotiens n. victima reluctabat, ostēdebat se improbari, Lu ca. Discussa fugit ab ara Taurus, inuēctū sūt sm Romana ce rimoniā dixit, Ioui. n. de tauro nō immolabat, vt in. iij. diximus, nisi cū triūphi nōie fiat, vel tauro fiebat, qd in iō admissū est, qz nō tā ioui, sz illis dijs, q bello psunt sacrificabatur, Aurata fronte, q n. victima dz. iari psueuerat. Cādētē: cādidū. Iuue. Dite me capitolia magnū Cretatūqz bouē. Caput cū matre ferētē æqualē matri nodū pri. Iuue. Q ne iā pudet vbera matris. Ducere, q vexat nascēti robora cornu. De parte serena, vt nō causæ nalis sit, sz augurij: Intonuit leuū, psperum, Vt. n. ēt supra diximus. Quæ sinistra nobis videntur, tuētibus cœlū, illi. dextra sunt, nō q sinistra bōa sint, sz q dextra cœli nobis sinistra sūt. Sonat vna letifer arcus simul: atqz augurium. Et fugit. melius ē fugit legit. Per qz caput remuli, ne figmēta hæc vulnerū nō sine rōne posuit poeta. Nā modo huic iō in capite dicit esse pcussum, qz eū supra vaniloquū: & supbū introduxerat, qd vitio capitis eueniunt. Hor. attollēs vacuū plus nimio gloria vticē, sic Hom. Thersiten a tergo vulneratū dicit ὡς ἄρ᾽ ἔφη σκήπτρῳ δὲ μετάφρενον &c. vsqz ad pcordia, quia eum stultū induxerat, ite zde achille dicit πόδας ὠκὺς ἀχιλλεύς. Virtutē il. illudo tibi

qd est affirmā, vt sit afferā dona solēnia. i. qdā alia sacrificia pter inuēcū, ad tua tēpla, z statuā, &c. Genitor. s deorum, ac hominum Iupit, audiat. i. exaudiuit. s. Ascaniū, & leuuz cœli intonuit de pte serena, ita vt a Ioue significādæ exauditionis gratia factū intelligat. nā in sereno nō fit naliter tonitruū, possit ee ordo, genitor cœli audijt. z itonuit. i. tonare fecit, leuū. i. leuā partē cœli, vsurata sūt auguria: z pdigia, qz q cœlū suspiciētib⁹ leua sunt, sunt ipsis supis dextra, dextra de pte serena. i. vbi erat serenitas. Arcus. s. Ascanij letifer. i. mortē allaturus Numano: sonat vna i. parte Sagitta, elapsa effugit. i. fugiēs similis puolat, stridēs b aredū. i. horribilē, & venit p caput Remuli. s. numani, z trajecit ferro. s. qd ei affixū erat tpa caua. i. pcaua, aut cerebri expna, & sup. dixit (qz sequitur hoc tm ascanius). i. vade mō, & illude. i. irride vtute, aut potius illude. i. simula p lusuz vtutē virorum superbis. i. superbe loquendo, cū nequiter agas. Phryges bis capti remutūt rutul o hæc responsa i. sic respōdent temeritati eorum, fortiter. s. agendo, & parum dicendo.

Illudo z insulto cū qbus casibus cōiugant

dicimus, & insulto tibi Nam illudo te figuratum est, vt hoc loco. item insulto te. Salu. Multos a pueritia bonos insultauerat.

> Hæc tantum Ascanius. Teucri clamore sequuntur.
> Lætitiaqz fremunt, animosque ad sydera tollunt.
> Aethera tū forte plaga crinitus Apollo
> Desup Ausonias acies, urbemque uidebat
> Nube sedens, atque his uictorē affatur Iulum.
> Macte noua uirtute puer, sic itur ad astra
> Dijs genite & geniture Deos, iure omnia bella
> Gente sub Assaraci fato uentura resident
> Nec te Troia capit. Simul hæc effatus ab alto
> Aethere se mittit, spirantes dimouet auras.
> Ascaniū que petit, formatum uertitur oris
> Antiquum in Buten, hic Dardanio Anchisæ
> Armiger ante fuit, fidusque ad limina custos
> Tum comitem Ascanio pater addit, ibat Apollo
> Omnia longæuo similis uocemque colorēque.
> Et crines albos, & sæua sonoribus arma,
> Atque his ardentē dictis affatur Iulum.
> Sit satis Aeneidæ, telis impune Numanum
> Oppetiisse tuis, primū hanc tibi magnus Apollo
> Concedit laudē, & paribus non inuidet armis
> Cætera parce puer bello, sic orsus Apollo.
> Mortales medio aspectus sermone reliquit.
> Et pcul in tenuem ex oculis euanuit auram.

Apollo

Poeta

Hoc tantū Ascanius, Et dixit, z fecit. Aios qz ad sydera tollūt aut suos, aut Ascanij p fauorē, Nube sedēs, Sicut solent numina. Iuno nec tu me aeri i solā nūc sede videres, digna indigna pati. Macte, magis aucte. affectatæ gloriæ. Et est sermo tractus a sacris. Quotiens n. aut thus, aut vinū super victimam fundebat, dicebāt, mactus est taurus vino, vel thure. Hoc est cumulata est hostia: z magis aucta. Noua virtute, aut magna. vt Pollio & ipse facit noua carmina. Aut re vera noua, quantū ad bellū. Dijs genite. propter venerē, Geniture deos, ppter Iuliū Cæsarē, & Augustū, Iure, merito. Gente sub assaraci: sub gēte romana. Assaracus enī pater est Capios auus, Anchisæ. Fato ventura. Magna, Hæc enim bella sunt grauia: q fatali rōne puenīunt: vt Troiana, z Thebana. Nec te Troia capit, Maioris meriti es qz etiam es, in quāntū es. Lucan⁹ de Cæsare. Plus patria potuisse sua. Spirantes, Vitales, quibus, spiramus, z viuimus. Petit, notandū petit sine insidijs dictū. Fidusqz ad limina custos, æditus fuit: qd vt supra diximus, ingenti honore apud maiores fuit, illic enī epulabant, z iocos colebāt. Cēsus dis illic seruabat, qd & Plautus docet in Asinaria, iducit. Saureā seruuū atriēsē in tota familia plurimū posse. Sæua sonoribus arma: strepitu terribilia. Ardētē. desiderio dimicādi. Vā animos ad sydera tollunt. melius ascanij intelligemus. Sic Sta. de Meoceto: & iam. Ilius implet honestis. Aeneidæ, patronymicon hoc non venit ab eo, quod est hic æneas. nam hic æneades, & ό æneadæ faceret, sed ab eo, quod est æneus, vt theseus thesides. Pr mam hanc tibi m a. s. Dicendo hanc pollicetur, & aliam. Concedere autem ei se dixit i deo, quia sagittarum deus est, & licet eum Iupiter iuuerit. apollo tamen sibi suum officium vindicat, quod dicit se concessisse, quia non prohibuit: ea n quæ ab alijs numinibus poscimus, tunc implentur. si non aduersentur numina quoru n propria sunt, quæ poscimus. Vnde & in quarto inno at, adero, & tua si mihi certa volūtas. Hoc est, quod in me est. Iungam eos, restat, vt & tuum impleri velis officium. Paribus non inuidet armis, pari gloriæ. Nam vt apollo puer, occiso Phitone, vltus est matris iniuriam, sic Ascanius occiso Numano, Troianorum, castra, iniuriasqz defendit.

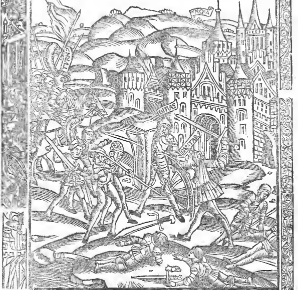
Assarac⁹

Hoc tm Prosequit ea, q facin⁹ illud egregiū ascanij subsecuta sunt. Qūo videlz post applausuz Troianorz affatus sit ascaniū apollo, cūqz ad vtutē cohortatus, atqz in butē trāssiguratus vt armis abstineret familiarius admonuerit, admonitusqz in formis dei ascēdēs deliqrit, de qb⁹ osb⁹ hoc solū hēmus Dona. Inbutē. Nā ætate, & lōga exercitatiōe dignus erat, cuius psiliū multi facerēt Aeneidæ ab eo, qd in ntō casu æneida. Apollo mortalis. i. pstitutus sub hois forma. Hæc ille. Ordo est: ascanius, sup. dixit tātū hoc. s. qd pmissuz est his. s. vbis, &c. Teucri sequunt sup. clamore. i. applausu, & fremūt lætitia. i. p lætitia z tollēt. i. extollūt aios ad sydera, sup. tūc cū. i. qn apollo crinitus (qd pp radios solis illi assignat) videbat forte a plaga. i. regione æiherea. i. cœlesti desup. i. a supiore loco, acies ausonias. i. italorz, z vrbē. s. Troianoz obsessam sedēs nube. i. sup nubē, aut accinctus nymbo, sicut numina solēt, q aliter videri vix possint, atqz affat iuliū victorē. s. Numani, his s. vbis, o puer macte. i. magis aucte noua. i. insolita vtute, tu sic. i. p talia facinora ad astra. i. numerū deorum, o genite dijs. i. originē trahens a dijs, & geniture deos. s. Romulū & iuliū cæsarē. atqz augustum p dijs habēdos, oīa bella vētura fato. i. p fatalē pordinationē sub gēte assaraci. illius pncipis troiani, vn Anchises originē traxit, residēt. i. sedabunt in te, qz solus Ascani⁹ supstes mansurus est inter eūnibus latino & ænea. Seruius tn legit iure. i. merito, vt sit, oīa bella vētura fato residēt, i. placabunt merito sub gēte i. pgenie assaraci. Ego tn porē lectionē approbauero. Nec troia. s. hæc pua capit te. i. nō cris e pterītus, imo nec lauro lauinio qz scōm quosdā alba cōdidit, z ipse Apollo affatus hæc, mittit se simul ab alto æthere, & dimouet auras spirātes. i. vitales, & petit ascaniū, forma oris. i. vultus. vertit. i. mutat tū. i. tūc i butē. i. virū illū antiquū. i. figurā, z silitudinē eius, h, s butes fuit oli. i. olim in añ acto tpe armiger. i. vt vulgo dicūt scutifer. Anchisæ Dardanio. i. a Dardano orto, & Troiano nobili, z fuit fidus custos ad limina. i. edituus seu atriēsis, tū. i. tūc tēporis, aut dep. s. Aeneas addit s. butē, Ascanio comitē. i. custodē. z pedagogū, & hic: sup. erat silis Lōgæuo. s. Buti, oia. i p oia, z vocē, & colorē, & crines albos. i. valde canos, & arma sæua. i. terribilia, sonoribus. i. sonoritatibus, q s faciebat, cū armatus incede. et: atqz affat Iuliū. i. Ascaniū, ardētē. s. desiderio dimicādi aut incēsuz tali laude. o æneide. i. fili æneæ. satis sit sup. tibi numanū oppetisse. sup. terrā. i. occubuisse petēdo mordicus terrā, ipune. i vidicta, tuis telis Donatus est lectio dicit, æneidæ in ntō æneida deduci, q si sit datiui casus, ego cū Seruio dicā Aeneidæ, vt ei diphtōgus vtat in. i lōgū antō Aeneus. sicut Achilleus achillides iter dū facit. z putē esse vocatiui casus, qz dicit. Magnus apollo, pcedit tibi hāc pmā laudē, & nō inuidet paribus armis. i. q̄nis ipse sit arcitenēs, vn in. iij. buc. At prius arcitenēs, & c. Cætera. i. p cætera, aut cæterū, o puer parce. i. abstine bello: Apollo orsus. i. ordine locutus sic, existēs mortalis. a. similis mortali. & in forma mortali (sic. n. Dona. legit) aut relingt aspectus mortalis. a. mortaliū smone psuetudo vr medio. i. ad mediū dūtaxat pducto, qz responsum nō expectabat, quo fine sermone non est cōpletus, & euanuit procul ex oculis. s. mortaliū, in auram tenuem. i. resoluens corpus aerium, qd assumpserat in elementum suum.

Donati expositio Ordo.

Stultifer q dicat q fuerit

Paribus ergo armis, i. similibus, nō peritia: sed gñe victori v. Cætera, deinceps, & est aduerbiū Orsus, mō locutus, alias cœpit, ... ipsis est ppriū, vt sic venus, & veneris contra sic filius orsus, Medio sermone, io medio qñ nō respōdit ascanius

ASCEN. ¶ Agnouere deū pceres, &c. Postq̄ Troiani apollinē abeuntē certis indicijs agnouerāt, acrius bellū instaurarūt, duoq; Pandarus & Bytias viribꝰ freti suis portā vnā aperuerūt, & hostē vt ingrederet̄ puocarūt, q̄ res illis infaustū peperit exitiū, multisq; Troianis exitio fuit, vt sequētia docebūt, vn̄ id solū donati, p turribus. i. vice turriū. Ordo igit̄ est. Proceres. i. priores & principes Dardanidæ. i. troiāi agnouere deū. s. apollinē, & sensere pharetrā. s. apollinis: sonātē fuga. i. iter fugiēdū, aut cū fugeret. Ergo q: deū agnouerāt, ipsi phibēt. s. a pugna, dictis. i. monitis, ac numine. i. authoritate Phœbi (Dixerat. n. cætera parce puer) Ascaniū auidū pugnæ & ipsi succedūt rursus in certamina, & mittūt aīas in pericula apta, Clamor it. i. diffundit per propugnacula totis muris. i. quæ erāt in totis muris. & ipsi intēdūt arcus acres. i. robustos, aut ipsi acres intēdūt arcus. & torquēt amēta. i. tela amētis, hoc est loris, qbus mediæ alligantur & iaciunt hastæ leues: seu iacula. Omne solū sternit̄. i. cooperit̄ telis. tū. i. simul scuta, & galeæ cauæ, qbus. s. repulsa erāt tela, nā aliter nō sparsa essent per terras, sed infixa corporibus, flictu. i. afflicta, & pugna aspera surgit. i. instaurat̄, sed tantar q̄tus imber veniens ab occasu, hædis pluuialibus. i. orientibꝰ hædis signo pluuiali, quod in octobri orit̄, verberat. s. impetu aquarum, humū. i. terrā, & q̄ multa. i. cū q̄tis multa grādine nymbi. i. nubes grādinosæ: pcipitāt, sup. se aut pcipites cadūt in vada. s. aquarū, tūc, sup. cū. i. qñ Iupiter. i. aer horridus austris. i. flatu austrorū, torquet. i. deorsū impellit hyemē. i. tēpestatem aquosam, & rumpit. s. tonitru caua nubila cœlo. i. p cœlū. Pādarus, & Bytias, maximi illi troiāi, creti. i. pcreati alcanore idæo

Hædorum ortus q̄ñ sit

Agnouere deum pceres, diuinaq; tela
Dardanidæ pharetraq; fuga sensere sonantem.
Ergo auidum pugnæ dictis, ac numine Phœbi
Ascanium phibent, ipsi in certamina rursus
Succedunt, animasq; in apta pericula mittunt.
It clamor totis per propugnacula muris.
Intendunt acres arcus, amentaq; torquent.
Sternitur omne solum telis, tum scuta, cauæq;
Dant sonitum flictu galeæ, pugna aspera surgit.
Quantus ab occasu ueniens pluuialibus hædis
Verberat imber humū, q̄ multa grandine nimbi
In uada pcipitant, cum Iuppiter horridus austris
Torquet aquosam hyemē, & cœlo caua nubila rūpit.
Pandarus & Bytias Idæo Alcanore creti.
Quos Iouis eduxit luco syluestris Hiera.
Abietibus iuuenes patriis. & montibus æquos.
Portam, quæ ducis imperio cōmissa recludunt.
Freti armis, ultroq; inuitant mœnibus hostem.
Ipsi intus dextra, ac leua pro turribus astant
Armati ferro, & cristis capita alta corusci.

Quales

Quales aeriæ Liquentia flumina circum.
Siue padi ripis, Athesim seu propter amœnum.
Consurgunt geminæ quercus, intonsaq; cœlo
Attollunt capita, & sublimi uertice nutant.

re idæo.i.troiano, quon Hiera sylvestris.i.i sylvis vsari solita eduxit .i.exhibuit luco Iouio.i.Ioui sacro, existētes iuuenes æqs .i.æqles abietib⁹ pfyo.i.in pria illoꝝ nascētib⁹, & mōtib⁹, sup. pfys, recludūt.i.aperiūt portā, q̄ erat cōmissa.i.ɔdūcta, & obstrusa.i.impio ducis.s.æneæ abeūtis aperiūt dicū, freti.i.adiuti armis, aut freti.i ɔfisi armis, qb⁹ hostē ꝑpellere sperabāt, & īuitāt mœnib⁹.i.i mœnia, hostē vltro.i.sine istātia e i⁹ ipsi astāt intus dextra, ac leua.i.vtrinqz ꝓ turribus .i.vice turriū, armati ferro, & corusci alta capita.i.habētes capita alta corusca eristis.s.galeaꝝ: tales, sup. q̄les geminæ.i.duæ, & pares q̄rcus cōsurgūt aeriæ.i valde altæ, circū flumina liquētia.i., sic dicta in regione veneta, aut sup. in ripis padi. aut ꝓpter.i.iuxta athesiz fluuiū illū venetiæ, amœnū.i.placidū aspectu. & ipsæ q̄rcus atollūt.i.erigūt capita itōsa.i.ramosa: z frōdosa cœlo.i.ad cœlū vsqz, & erit hypbole aut cœlū v̄sus, & nutāt.i.tremere, z casuz minari vident v̄tice sublimi.i.alto: z sup limū longe extēso.

Athesis vbi locoꝝ

SERVI. ❡ Fuga, abscessu. P haretrāqz fuga sensit sonātē: qz dixit sup. Et sæua sonoribus arma. Dictis pp auditā orone Numine pp agnitū deū. Intēdūt acreo arcus. ꝑipsi acreo. Vt.u. z i ꝑmo dixim⁹, arcū vnusqsqz hēt ꝓ virib⁹ suis: Amētaqz torquēt, ꝑ relaamētis torquēt. Nā amētū ē loꝝ, q̄ media religat, iacit hasta Flectu. passictu.i.ictu. nādtraxit more suo ꝑpone. Pluuialib⁹ hædis, sup tauri cornua est signū, cui auriga nomē est. Hūc tauro vna clara stella ɔiūgit. Retinet āt auriga, stellas duas in māu, q̄ hædi vocant, quoꝝ & ortus, & occasus tēpestates grauissimas facit oriunt āt cū Scorpiōe mēse octobri. Iupit. aer. Hora. Mānet sub ioue frigido vēator. Mōtib⁹ æqs.i. ð v̄l etiā arborib⁹ exæquādos. Ducis iperio cōmissa, aut q̄ ei⁹ cōmissa fuerat impio abeūtis æneæ, aut qd̄ meli⁹ ē, q̄ æneæ ipio fuerat cōmissa Pādaro & Bitiæ, ne ɔtrū sit, q̄d̄ dixit. Rectores iuuenū: & reꝝ dedit eē magistros. Ducis impio cōmissa. scim⁹, q̄ Mnestheo, z alys ducib⁹ iperauerat æneas ad petēda ꝓficiscēs auxilia, ne portas apirēt, vt Castra mō, & tutos fuarēt aggere muros, itē legim⁹. Mnesthea & Serg estuz ductore z fuisse, & eē rerū magistros, nō Pandarū z Bytiā. Vñ apparet, q̄ hūc locū male itellexit Donatus: dicēs cōmissaz portā.i. creditā Pādaro z Bytiæ, q duces nō erāt. Cornutus vero melius sensit, dicēs portā. q̄ ducis ipio cōmissa fuerat, hoc est clausa, eā apruerūt cōmissura.n. d̄ tabularꝫ ɔiūctio, sicut Cice. in fundaniana meminit, Ergo melius ē, vt cōmissaz & clausaz dicamus, q̄ credita Pādaro & Bytiæ ꝓ turribus, aut vice turriū, aut ꝓ defensione. Armati fer. aut bñ instructi armis: aut vt Asp dicit. Ferrea corda hñtes.i. dura, z cruēta comitātes, vt Enniū sit secut⁹, q ait, succicti corda machæris. Liquetia flu.

Liqtius vbi locoꝝ

iuxta Padū z athesiz Venetiæ flumīa. ēt est fluuius liqtius, quē nūc cōmemorat, ergo liqtia ꝓpū est nomē, nō epithetō, ne icipiamus a gñalitate ad spēz reuerti. qð vitiosuz est. vt si dicas circa flumīa nascūtur arbores, z sic inferas circa Tyberi: vel aniene, sufficit dixisse circa flumina gñaliter, vñ apparet: qz liqtia legēdū est nō liquētia. Intonsaqz cœlo, attollūt capita, hoc ad supradictas cristas refertur. Geminæ quercus. nō qz duæ tantum nascuntur. Sed istorum similitudinem aspexit. idest quando similes eleuantur quercus.

Irrumpunt aditus Rutuli ut uidere patentes.
Continuo Quercēs, & pulcher Equicolus armis.
Et præceps animi Tmarus, & Mauortius Hæmon.
Agminibus totis, aut uersi terga dedere.
Aut ipso portæ posuere in limine uitam.
Tum magis increscunt animis discordibus iræ.
Et iam collecti Troes glomerātur eodem.
Et conferre manum, & procurrere longius audent.
Ductori Turno diuersa in parte furenti.
Turbantiq; uiros perfertur nuntius, hostem
Feruere cæde noua, & portas præbere patentes.
Deserit inceptum, atq; immani concitus ira
Dardaniam ruit ad portam, fratresq; superbos.
Et primum Antiphaten (is enim se primus agebat)
Thebana de matre nothum Sarpedonis alti
Coniecto sternit iaculo, uolat Itala cornus
Aera per tenerum stomachoq; infixa sub altum
Pectus abit, reddit specus atri uulneris undam
Spumantem, & fixo ferrum in pulmone tepescit.
Tū Meropē, atq; Erymātha manu, tū sternit aphidnū,
Tum Bytiam ardentem oculis animisq; frementē
Non iaculo (neq; enim iaculo uitam ille dedisset)
Sed magnum stridens contorta Phalarica uenit
Fulminis acta modo, quam nec duo taurea terga.
Nec duplici squama lorica fidelis, & auro
Sustinuit, collapsa ruunt immania membra.
Dat tellus gemitum, & clypeum super intonat ingēs.
Qualis in Euboico Baiarum littore quondam
Saxea pila cadit, magis quam molibus ante
Constructam iaciunt, ponto sic illa ruinam
Prona trahit, penitusq; uadis illisa recumbit.
Miscent se maria, & nigræ attolluntur arenæ.
Tum sonitu Prochyta alta tremit, durumq; cubile
Inarime Iouis imperiis imposta Thyphoeo.

ASCEN. ❡ Irrūpūt aditus rutuli, &c. Docet. vt dixi, quō rutuli ꝓuocati irruperūt, vñ magna strages vtrinqz secuta est. nō sine magno eorū, q portas temere aperuerūt malo. nā ambo successu tēporis interēpti sunt cū alys q̄plurimis, vt ex ordine patebit. q̄ qz nihil habemus Donati. **Ordo.** Ordo talis est. Rutuli.i. ꝑp̄l ipsius Turni irrupūt.i. irruptione faciūt. vt.s. ꝑmū. aut, vt.i. postq̄ videre aditus.s. portaꝝ patētes.i. aptos ɔtinuo.i. illico: Quercēs, & Egeolus pulcher armis.i. habēs pulchra arma, aut potius pulcher in armis.i. cū esset armatus, z Tmarus ꝑceps animi.i. præcipitant animū suū.i. instabilis animi. & Hæmon mauortius.i. bellicosus, z Marti similis (Absumit s eū vocali sicut m absumi solet. eū d̄ Tmarus z mauorti⁹ hemō. aut igit omittēda est ɔiunctio & aut martius, nō Mauortius legēdū est, Sz qz alibi eādē v̄ fecisse absumptionē. vt inter se coysse viros, z decernere ferro, ið hic quoqz eā esse cēseā) ò ē sāt dicti, aut v̄si, sup. ab agminibus totis dedere terga.s. fugæ, aut posuere vitā in ipso limine.i. introitu portæ. Iræ inerescūt.i. intus erescūt, & augmētant, tū.i. tūc magis ais discordibus.i. differentibus, qz aly expugnare, aly ꝓpugnare ꝑtēdebant, & Troes collecti iaz glomerant eodē.i. ad eūdē locū, quo hostes, & audēt iā ɔferre manū, & ꝓcurrere lōgius.s. extra portas. Nūtius pfert Turno ductori furenti in diuersa parte.s. ab hac, vbi porta erat apta, & turbāti viros.i. ad Turnū ductorē, &c, hostē seruere noua.i. magna, & inaudita cæde & ꝑbere portas patētes, z ita ipse deserit inceptū, atqz ɔcitus.i. ɔcitatus imāi.i. sæuissima ira. ruit.i. ꝑcipitāter currit. ad portā dardanā.i. quā dardanidæ apuerāt, aut ad portā troianā & ad fratres superbos.s. Pandarū, z bytiā: & sternit primū Antiphatē. nothū.i. filiū naturalē, & illegitimū, vulgo bastardū vocāt, Sarpedonis illius viri troiani, de matre Thebana.s. ex thebis thraciæ: sternit dicit iaculo ɔiecto. z sternit primū enīz ꝓ qz, is primus agebat se, subaudi obuiā: cornus itala.i. italica, a turno emissa, hoc est telū ex corno factū, volat ꝑ aera tenuē: & infixa stomacho abit: sub pectus altū.i. profundū, aut eleuatū, specus.i. foramen factū reddit vndā atri vulneris spumātē, & ferrū fixū in pulmōe tepescit.s. ibidē. Tū.i. deide, postq̄ strauerat antiphatē, ipse sternit māu sua meropē, atqz Erymātha. z sternit tū sup. sternit bytiā ardentē oculis: z fremētē ais: nō dicit sternit iaculo, neqz enīz.i. nā nō. Nā ille nō dedisset vitā iaculo.i. nō potuisset letaliter vulnerari iaculo, sed phalarica.i. telū illud, cōtorta.s. brachys Turni, venit stridēs magnū.i. magnope, acta modo.i. ꝑ modū fulminis, quā.s. phalaricā, nec duo terga, taurea.i. taurina: sup. sustinuerūt, nec lorica fidelis squama, & auro.i squama aurea, duplici.i. habētis duplicē squamaꝝ aureaꝝ ordinē, sustinuit.i. sursuz tenuit, ita vt nō penetraret, q: penetrauit oia, & iō imania mēbra collapsa.i. simul labētia, ruunt.i. corruunt. Tellus dat gemitū, & ipse ingēs.i. valde magnus tonat sup clypeū, sup quē.s. cecidit: aut si auersus cecidit, & ēt hoc clypeū dicitur. Ordo est. & igēs clypeū tonat, sup.s. ipsuz corpus ꝓstratū. Qualis.i. qualiter pila.i. colūna saxea.i. lapidea, cadit quōdā.i. aliqñ (nā cecedit ipe poetæ vñ z Hor.i arte. Debemur morti nos, nr̄aqz siue receptus Terra, Neptunus classes aquilonibus arcet: regis opus

Lucus restitutus

Nothus q dicat

SERVI. ❡ Pulcher egcolus armis, pulcher vestibus, sicut pulcher armis ꝓ arma, qd̄ erat armoꝝ, retulit ad ꝑsonā. Præceps ai, figurate grō iūxit: nā dicitur ꝑceps furore. Agminib⁹ to. deest ab & significat eos ꝑmo fugatos esse, moꝝ occisos. Aut certe alios Aut certe alios fugatos, alios interēptos. Aīs discordib⁹. hostibus.s. troianoꝝ, qz a rutulis discordabāt. Fratresqz.s. quos supra dixi

sis opus, sterilisq; diu palus aptaq; remis, Vicinas vrbes alit & exclusit atillic premario. sic ius: sz prualuit mare et Augusti tpe) in litore bataru euboico. i. ab euboicis calcidesib⁹ in italia iuxta baias hitato, q. s. pila p structa, te. i. pua magnis molib⁹, sup fluctus, aut pcellæ iaciūt. i. deyciūt, pōto. i. p potū illa. s. sa/ xea pila. pna. i. inclinata ad terrā, trahit ruinā sic. s. vt bytias ce eidit, & illisa penitus. i. pene itus, seu intrinsecus: vadis. i. p va/ da, aut ad vada, recūbit. i. psternit, & harenæ nigræ: aut qz p/ fundæ, aut qz paludosæ, attollūt. i. erigunt. i. tu deide, Prochy ta. i. insula illa aū uisenū pmōtoriū, auulsa olī ab Inarme isu la alta. s. olim: anteq̄ p effusionē planificata eēr, tremit, sup. cū sonitu, aut tremit alta. i. altū, diffuso. s. sonitu ab alto, & Inarme altera isula vicīa, abs q̄ pchyta, vt dixi: vi agrū abscissa ē ipo/ sita. i. iposita, & p pœnitētia, vt dicūt assignata, Typhœo. s. gi/ gāti q deos pugnare auso, iposta inqt ipys. i. p ipia Iouis, ap/ positorie durū cubile, aut iposita, vt sit illi durū cubile. Qz pha/ larica argutius a Lādino describit. adde & eius vba, q̄ sunt. Phalarica, ait antianus, appellata est a Phalari tyrāno vel qz phalas. i. turres ea dirruat, est aūt hastile missile, & teres pter q̄ ad extremū: vbi pmiet ferrū trepdale, stupa circūdatū & pice. & sulphure circū litum, addito aliquando bitumine, & oleo nō emittitur nisi concepta flamma, vt cuz per aerem defertur. ful/ men videatur, lædit ictu, & igni.

[margin: Impōere qd sit · Lādini expositio]

pra dixi portā tenere. Se pmus agebat, se agebat, hoc ēicede/ bat, vt sese Palynurus agebat. Tractus aūt est smo a rōne phy sica, nā agit corpus ai iudicio, vt Terē. Quo te agis. Sarpedo/ nis alti. i. nobilis. Itala cornus, telū de itala cornu sem stoma/ cho. sermo græcus est: Specus vulneris, poetica exaggeratio Erymātha. māu. i. gladio. quo man⁹ferunā ill, de q b⁹ iup o dixit, nō māu occisi sunt. sz misso iaculo. Ergo ad dr̄iaz teli iaclī accipe māu. i. gladio. Ardēte oculis, aiqz si emetē, & gestu cor pis, & mēte cōmotū Vitā dedisset pred idisset Phalarica ve nit. de hoc telo legif q̄ ē igēs torno factū, habēs ferrū cubiale, & rotūditatē de plūbo i modū sphæræ in ipa sūmitate. Dr̄ ēt ignē hr̄e affixū: hoc āt telo pugnat de turribus, q̄s phalas dici māifestū ē. Iuue. Cōsulit aū phalas, delphinorūqz colūnas. q̄ a phalis dcā ē phalarica, sicut a muro muralis. Sāe phalaricā, Luca. dixit neruis mutitostilibus, & q̄dā machina, vt vibrata phalarica neruis, obruat. Ver. vero ait Turnū māu iaculari po tuisse, vñ apparet, aut Luca. ad auxesim illius, q occidēdus fue rat eē dictū, aut a Ver. ad laudē Turni, q talē hastā manu iacu latus est. Fulminis. a. m. amat tela cū ipetu venientia fulminib⁹ cō paraī. Taurea. i. vsurpauit p taurina. Alibi Taurinis follibus, vñ sicut & Ph. dicit deriuationes firmas nō hr̄i rglās, sz exeūt put authorib⁹ placz. Bñ āt trāsitū eius arma descripsit Duplicē. s. & a. i. duplicib⁹ sq̄mis aureis. Sq̄mæ āt loricaꝝ cathenæ in modū sq̄mæ cōpositæ sunt. sane sq̄ma & splendorē significat,

[margin: phalarica qd sit · phalæ q dicant · Deriuati uox ex tua qua]

si a piscibus veniat, & sordes: si a sq̄lore, sz Ver. vbiq; splēdorē significat. Et clypeū sup i tonat igēs, aut ipse igēs sup clypeū ito/ nat, aut igēs clypeū sup eū tonat, nā lectū ē et hoc clypeū, vt pbat Cap, qd̄ magis debemus accipe, nā Home. imitatus est, q ait ἄραβος ἔολετ εὐχεχωχυτα. Euboico ba sit. bene bataru addidit: ne euboeā isulā itelligeremus, vñ chalcidēses venerunt, qui pdiderūt Cumas, q̄ sūt bays viciæ. Prona. i. ua. n. ædificaī, Prochyta alta tremit. at q hæc isula plena est, sz epitheto de pterito traxit, nā vt dicē Ply i na hi iarime mōs fuit q terræmotu diffusus isulā fecē, q̄ pchyta ab effusiōe dcā ē. Fūdere ἐκχέειν. n. pchy ta vo alta quodā. s. Durūqz cubi. nocti fex ad pœnā statutū

ASCEN. ¶ Hic aium Mars armipotēs, &c. Prosequif reliquā pugnæ narratione, doceti q Turno vires arte infusas, imitatus in hoc homerū, q deos bello Troiāo se immiscuisse frequēter attestaī. faciēsqz vosimile, Turnū tātā vim belli sustinuisse, quo circa et teucris aīos ablatos dicit, vt nō sua ignauia, sz deoꝝ violētia in fugā vsi eē seant, sic. n. obūd purgātur. Nā (vt in scdo dictū ē) nihil iuitis fas quēq̄ fidere diuis. Docet prerea portā a Padaro gēa temerarie patefecit, icōsulte clausam. exclusis videlz psoꝝ eqs, & incluso Turno. De qbus oibus nihil decerptū est ex Do nato.

Ordo. Ordo igif ē. Mars armipotēs. i. armoꝝ, & belloꝝ deus, ad didit hic. i. hoc loco & tpe, latinis. s. Turni populis, vires. s. aio rū, & corporū, q: geminat victoria vires, & vertit. i. vertēdo pūgit (tractū a virga: q̄ dū vert. s. boues stimulanī) sub pecto/ re. i. pcordia stimulos acres. i. vehemētis furoris, & iræ. & imi/ sit Teucris fugā. i. aiuz fugiēdi qz p. i. timorē atrū. i. pniciosū, & detestabilē, atqz ignominiosū, qz sicut rē laudabilē, clarā, & illustrē dicimus, ita vitupabilē, a rā, & obscurā Latini sup. cō/ uenirūt vndiqz. i. ex oi pte, qm copia. i. copiosa facultas pugnæ s. pugnādi, data, sup. ē. i. facta, & cōcessa, & deus bellator. s. Mars scidit aio. i. i animū coꝝ, hoc est oēs acceperut aīuz, seu cupidi tatē bellādi. Pādar⁹, vt. i. postq̄ cernit germanū s. Bytiā corpe fuso. i. cuius corpus erat fusuz, aut bītē corpus fusū, & vt cernit. i. cōsiderat, & videt quo loco. i. i quo statu, & qua cōditiōe sit for tuna, qz vdet eā ad latinos, relictis teucris defecisse, & q. i. qlis casus, agat res. s. bellicas, torquet. i. applicat, & claudit torquē do multa vi portā cōuersaz i quā cōuertebat ad postes suos, vt claudaī: torquet inquā obnixus. i. obnitēs humeris latis, & lingt multos suoꝝ. i. ex suis cōmilitonibus exclusos mœnib⁹ . s. nouæ Troiæ, aut castroꝝ Troianoꝝ, sub certamie duro, qz in uito Marte, q quos latinis addidit, Teucris abstulerat aios, Ast. i. sz icludit alios secū, & recipit ruētes. i. pcipuāter accurrē tes, vt recipianī, existēs demēs, q i vtpote, q nō viderit regez rutulū. i. rutuloꝝ, aut q & ipse rutulus erat, hoc est Turnū i me dio agmie. s. Troianoꝝ ruētiū. s. ad portas, & ita irrūpētē. i. vi in trātē: & q icluserit vrbi. i. in vrbē vltro. i. vltra id. qd̄ deberet fa cere. qz quē debebat sūma vi ppulsare, ignarus recepit, atqz inclusit, velutisup icluderet. Tygrim imanē. i. ferocissimā inter pecora iertia. i. arte repugnādi, aut se defendēdi carētia: vt sūt oues, & capræ, q̄s vt deoꝝ filii seruet, piphrastico stū, & non expsse ponit, ne i re tā sublimi, humillima noiet, sicut alibi pei coma dixit. Cādida venit auis: &c. Cōtinuo. i. statz. vt recept⁹ atqz iclusus ē, lux. i. fulgor. noua. i. isolitus, & vehemēs, effulsit . i. emicuit oculis. s. Turni, & arma, sup ei⁹ sonuerūt horrēdū. i. horrēde, aut horribilī, cristæ s. apsius galeæ, de q̄ dictū ē, q ma gis illa tremēs, tāto magis effera flāmis, sāguineæ. i. sanguinei qz ignei coloris, & mittit clypeū. i. i clypeū, fulmia micatia. i. ra/ dios in morē fulminis resplēdētes, æneade. i. æneæ subditi. s. Troiani, turbati, subito. i. ex re subita, aut de repēte, agnoscūt faciē iuisaz. i. quā odio hēbant, aut talē, cui iuideri posset, q̄si i/ uisibilē, si in ea significatiōe diceref: atqz mēbra imania. i. val/ de magna, & terribilia, q̄ re si gloria cedet æneæ, q talē vicere poterit, tū. i. tūc pādarus ingēs. i. valde magnus, & sine exēplo, emicat

Hic Mars armipotens animum, uiresq; Latinis
Addidit, & stimulos acres sub pectore uertit.
Immisitq; fugam Teucris, atrumq; timorem.
Vndiq; conueniunt, quoniam data copia pugnæ,
Bellatorq; animo deus incidit.
Pandarus ut fuso germanum corpore cernit.
Et quo sit fortuna loco, qui casus agat res.
Portam ui multa conuerso cardine torquet
Obnixus latis humeris multosq; suorum
Mœnibus exclusos duro in certamine linquit.
Ast alios secum includit, recipitq; ruentes.
Demens qui Rutulum in medio non agmine regem
Viderit irrumpentem, ultroq; incluserit urbi.
Immanē ueluti pecora inter inertia tigrim.
Continuo noua lux oculis effulsit, & arma
Horrendum sonuere, tremunt in uertice cristæ.
Sanguineæ, clypeoq; micantia fulgura mittit.
Agnoscunt faciē inuisam, atq; immania membra,
Turbati subito Aeneadæ, tum Pandarus ingens
Emicat, & mortis fraternæ feruidus ira
Effatur. Non hæc dotalis regia Amatæ. *[margin: Poeta]*
Nec muris cohibet patriis media Ardea Turnum.
Castra inimica uides, nulla hinc exire potestas.
Olli subridens sedato pectore Turnus. *[margin: Poeta]*
Incipe si qua animo uirtus, & consere dextram. *[margin: Turnus]*
Hic etiā inuentum Priamo narrabis Achillem.
Dixerat, ille rudem nodis, & cortice crudo *[margin: Poeta]*
Intorquet summis adnixus uiribus hastam,
Excepe auræ uulnus, Saturnia Iuno
Detorsit ueniens, portæq; infigitur hasta,
At non hoc telum mea quod ui dextera uersat *[margin: Turnus]*
Effugies, neq; enim is teli, nec uulneris author.
Sic ait, & sublatum alte consurgit in ensem. *[margin: Poeta]*
Et mediam ferro gemina inter tempora frontem
Diuidit, impubesq; immani uulnere malas.
Fit sonus, ingenti concussa est pondere tellus.
Collapsos artus, atq; arma cruenta cerebro
Sternit humi moriens, atque illi partibus æquis
Huc caput, atque illuc humero ex utroque pependit.

¶ Diffugiūt

¶ Stimulos acer. Sæuiẽdi. s. nã sunt: & timoris, & libidinis sti/mult, notãda quoqz œconomia, q̃ id egit, vt verisimile sit, Tur nũ victorẽ euasisse de castris, Vndiqz ꝯuenerũt illi sine dubio, q̃ bus maro iniecit audaciã, tueta opportunitate irruperunt ca/stra troiana. Duro tu cet. sine spe euadendi. Ast ali. s. i. Sta. par opi factura lucro, naqz hoste recepto Excludere suos, Vltro, in sup. Demẽs hoc ex affectiõe sua dixit poeta, alibi, Sed tũ, forte caua dũ psonat æquora cõcha, Demẽs, & cãtu vocat in certa/mina diuas. Dotalis. s. a. Tibi data p dotẽ: & bñ amatæ, q̃ sola illũ generũ eẽ cupiebat, notadũ sanc. q2 id agit, vt ostẽdat se nõ p iprudẽtiã turnũ iclusisse, sed illũ p temeritatẽ sibi minime ꝓfutura castra penetrasse. Dlli subridẽs, magnã ꝯfidẽtiã vir/tut' õndit. Priamo n. a. ꝑ illud sibyllæ. Alius latio iaz partus Achilles, & oĩm ẽ vt illud, degenereqz Neoptolemuz narrare memẽto. Rudẽ. n. nõ leuẽ: nec pulchrã, sed fortẽ. Cortice. e. Vi/ridi. nã hastæ plerũqz torrẽt: Vulnus. s. i. d. u. Plerıqz sz nõ ido nei cõmẽtatores dñt h̃ loco occisuz Turnuz, sed cã œconomiæ gliã a poeta Aeneæ eẽ seruatã, qđ falsuz ẽ nã si veritatẽ hysto/riæ, regras, prio prœlio itẽrẽptus latinus ẽ, inde vbi Turnus Aeneã vidit supiorẽ, Mezẽtij iplorauit auxiliũ Scdo prœlio tur nus occisus ẽ, & nihilomin' Aeneas postea nõ cõparuit. Ter/tio prœlio Mezẽtiũ occidit ascanius. Hoc liuius dicit, & Cato in originibus. Telũ, hoc loco telũ gladiũ dixit a lõgitudine, vñ & mustella oẽ, q̃si mus lõgus, telũ posuisse ꝓ gladio illud signi ficat, qđ infert paulo post. Cõsurgit in ensem. I ste, talis par si/milis. Alte consurgit in. e. genus feriendi gallicanum. Salu. Re gressi ad faciliorẽ ictus loco cedebant.

Historiæ vitano ordo

emicat. i. eminet, & extra alios tollit, & feruidus. i. feruẽs: z in cẽsus ira mortis fraternæ. i. cõcepta ꝓp nece fratris eius. s. by/tiæ, effat. i. palã, & clara voce loquit. Hæc nõ est regia dotalis amatæ. i. quã amata latini cõiunx in dotẽ tibi cũ filia spopodit nec ardea. s. ciuitas patria Turni media. i. medio sui cohibz. i. cõtinet Turnũ. s. mediũ in ea: vt sit media ꝓ mediũ. muris pa trys. i. intra quos natus ẽ. tu o turne, vides castra inimica, nul la ptãs exire. i. exẽũdi hic. ẽ sup. tibi. Turn' subridẽs olli. i. tũc illi pectore sedato. i. trãquillo, ingr, sup. icipe. i. int mecũ certa/me, aut duellũ. si q̃. i. aliq̃ virtus ẽ aĩo, & cõsere dextrã. s. mecũ tractũ aluctatoribus, tu narrabis Priamo. s. apud iferos, quo te mittã, sicut Pyrrhus in. y. Referes g̃ hæc, ꝛnũctius ibis, Peli dæ genitori, illi mea tristia facta Degeneremqz neoptolemũ: nar rare memẽto. narrabis g̃ Priamo: achilli simulẽ, iuẽtũ ẽt hic. i. in hac noua Troia. Dixer at. s. Turnus, ille. s. pãdarus annixus i. annitẽs, sũmis viribus, itorqt. s. in Turnum, licet non pueniat in eũ vsqz, bastã rudẽ nodis, z crudo. i. ipolito cortice. Auræ. i. aer, & vetus accepere. s, bastã. Iuno saturnia detorsit. s. de tur no vulnus. i. bastã veniẽ. s. in Turnũ, nisi iuno depulisset. Aut sic auræ accepere vulnus. i, lesæ, z vulneratæ sunt. hoc est trãs/fixæ & nõ Turnus, q2 sup. turnus ait, tu nõ effugies hoc telũ. s. quo cominus cõcertat, ensem videlicet. qđ. s, telũ. i. quez ensez mea dextera versat. i. vibrat, z tractat, rnẽ. i. nã author neqz te li, nec vulneris. est is. i. talis. s, q̃lis tu es. Ait inquã Turnus sic, & cõsurgit. i, erigit se in ensem sublatũ. i. sursum erectũ, & di/uidit ferro. i, ense ferreo, frontez. s, Pãdari mediã itergemina. i. ambo tpa. i. extremitates concauas capitis, & diuidit malas i. maxillas, impubes. i, inderbes, vulnere immani. i. sæuissimo:

Sonus fit. s, ex ictu: & tellus concussa est ingenti pondere. s, corporis cadentis, Ipse enim Pãdarus moriens, sternit humi, id est super humum artus, scilicet suos collapsos, atqz arma cruenta, idest fœdata cerebro, scilicet effuso, atqz caput pependit illi in partibus æquis. i, æqualibus, ex vtroqz humero, huc atqz illuc. i. in vtranqz partem, tam dexteram q̃ sinistram.

Diffugiunt uersi trepida formidine Troes.
Et si continuo uictorem ea cura subisset.
Rumpere claustra manu, sociosque immittere portis.

¶ Diffugiũt versi, &c. Docet exẽplis, q̃ sit alea belli, cũ ẽt vnũ hostẽ itra mœnia sua clausuz fugerint Troes, & Turnus ime/mor salutis & victoriæ, nõ meminerit portas apire, atqz socios recipe: quos si recepisset gentẽ Troianã delere potuisset. De

scribit ꝓtereapzimoꝝ bellatoꝝ residētiā: & cretei, vt varietate opus placeat. et in musica peritiā, & mnesthei acrē icrepationē. De qbus oibus hoc tm̃ receptū est. Dona. Semp equos, laus hois: ꝗꝛ tm̃ musicā nō ad turpes actus, sed ad res egregias adhiberet. Miseret, ꝑtinet ad eos. Pudet, ptinet ad Aeneam.

Donati expositio

Hæc ille. ℭ Ordo est. Teucri versi. s. in fugā formidine trepidi. i. res, in qbus est vt mētes Teucroꝝ ꝓ anxietate trepidas faciētē, diffugiūt. i. in diuersa fugiunt, & si ea. i. talis cura. i. sollicitudo, aut ꝑudētia, subisset. i. subuiisset cōtinuo. s. vt diffugerūt, victorem. i. mentē victoris. s. Turni. rumpere claustra. i. clausuras portaꝝ manu. s. sua, & inmittere portis. i. in portas, vt sit datiuus casus aut ꝑ portas, vt sit ablatiuus ꝑ locū significās. socios. i. commilitones, ille dies fuisset vltimus bello. s. cū Troianis gerēdo, & gēti. s, Troianæ, quā morte Ascanij deleuisset. sꝫ furor. s. martius, & īnsana cupido cædis. i. occidendi, egit. i. impulit eū in aduersos. i. obstātes si q erant: ipse igitur, excepit. i. e medio mortaliū tollit, principio phalarim, & gygē, poplite succiso. i. cui poples prius ab eo succisus erat. Est autē poples poplitis. nō polex acis posterior ꝑs cruris supra suras ex aduerso genuū, vbi est neruoꝝ eminētia, & ipse igerit hinc. i. deīde, aut ex hac nece, fugiētibus. s, Troianis hastas raptas. i. quas rapuit de terra elapsas fugiētibus, ingerit inq in tergū, qꝛ terga dederē. iuno ministrat vires & animū (vt verisimile sit vnū tot potuisse Iunonis attestat auxiliū, Turno pñs fuisse) addit igit prostratis, Alym comitē. i. socium mortis, & phegea cōfixū, parma. i. simul cum parma. deinde sup. addit, aut occupat (vt sequitur) in muris. i. intra muros, ignaros. i. ignorātes: qꝺ ipse Turnus intra mœnia esset, & ciētes. i. aduocātes socios. s. exclusos Addit inq̄ Alchādrum, & Haliū: & Nemona, & prytanim (aliꝗ tamē prytaniū legūt, legēdo aūt, vt Ser. prytanim, erit spōdeꝰ in quinto) & ipse dexter. i. expeditus bellator potius, ꝗ a dextera veniēs, cōnixus ab aggere, occupat gladio vibrāti. i. euaginato: & micāti, nā dū gladius molli bractea quatit, vibrare dr̃ Lyncea. i. virū illū (a ntō Lynceus) tēdētē ꝫ. i. facietē ipetuꝫ, & vocātē socios. caput iacuit hinc deiectū cū galea, lōge. s. a trunco, vno ictu, cōis. s. facto, hoc ē ꝗsi ꝑiuncta manu. Inde: sup. occupat, Amycū virū illū (media breui) vastatorē ferarū. i. iterfectorē faciēdo syluas, abactis, aut sublatis feris, vastas, quo. s. amyco, alter nō erat felicior. i. magis idoneꝰ, aut cū maiore felicitate, & dexteritate solitus vngere māu. s. sua tela, & armare veneno ferꝝ, ꝗ̄ s. nos armamur: & sup. occupat clyciū æolidē. i. Aeoli filiū, & Cretea amicū musis. i. philomusum, & poetā lyricū (habet aūt mediā longā, qꝛ adiectiuū hic est amicū) Cretea inqt comitē musarū, cui carmina & cythara erat, sup. semper cordi. i. voluptati, & ad coꝝ. intēdere numeros neruis. i. numeros numeris, vt sit hypallage. aut intēdere nūeros. i. facere rythmos neruis. i. ad crepitū neruoꝝ, Qui sup. canebat semp equos atqꝫ arma virū. i. viroꝝ, &, pugnas. i. lyricus erat, vñ Hora. in arte. Musa dedit fidibus diuos, puerosqꝫ deorum: Et pugilē victorē, & equū in certamine primū, Ductores Teucri. s. mnesteus: & Serestus acer. i. strenuus. ꝑueniūt tandē cæde suorū audita, & vidēt socios palātes. i. temere oberrātes: & hostem. s. Turnū receptū. s. in mœnia. Et mnestheus inqt deide: aut quo i. deīceps & posthac, quo inqt tēditis. i. dirigitis fugā. i. vos fugiētes, quos muros alios, & ꝗ mœnia vltra. s. ista habetꝭ. q. d. nullos, & nulla, O ciues vnus homo, & sup. is septus. i. circūuallatus vndiqꝫ vestris aggeribꝰ ediderit. i. ꝑmittetꝭ ne edere, impune. i. passim, & sine vīdicta, ꝑ vrbē. s. vestrā, tātas strages, & miserū. i. ꝑmitteꝭ mittere orco. i. ad orcū. i. īferū tot ꝑmos iuuenum. i. ꝑcipes iuuentur. q. d. idignū esse. Vñ addit. Nō. i. nonne os segnes. i. ignaui, & inertes, miseret, sup. vos īfelicis patriæ quæ penitus exterminaꝭ, & deoꝝ veterū. i. quos antiqua religione coluistis, nō. i. nō pudet, sup. vos, magni Aeneæ. i. tātum dedecus facere Aeneæ tāto viro? aut nō. i. nūquid pudet, sup. vos magni Aeneæ, idest, nunquid ideo non resistitis, quia Aeneas vobis pudori, & dedecori est? quasi dicat, id non decere, sed prior constructio placet.

Lyricorū poetarū mā ꝗ sit

Vltimus ille dies bello, gentiqꝫ fuisset.
Sed furore ardentem, cædisqꝫ insana cupido
Egit in aduersos
Principio Phalarim, & succiso poplite Gygen
Excipit, hinc raptas fugientibus ingerit hastas
In tergum, Iuno uires, animumqꝫ ministrat,
Addit Halyn comitem, & confixum Phegea parma
Ignaros deinde in muris, Martemqꝫ cientes.
Alcandrumqꝫ, Haliumqꝫ, Noemonaqꝫ, Prytanimqꝫ
Lyncea tendentem contra, sociosqꝫ uocantem
Vibranti gladio connixus ab aggere dexter
Occupat, huic uno deiectum cominus ictu
Cum galea longe iacuit caput, inde ferarum
Vastatorem Amycum, quo non felicior alter
Vngere tela manu, ferrumqꝫ armare ueneno.
Et Clytium Aeoliden, & amicum Cretea musis.
Cretea musarum comitem, cui carmina semp.
Et citharæ cordi, numerosqꝫ intendere neruis
Semp equos, atqꝫ arma uirum, pugnasqꝫ canebat.
Tandem ductores audita cæde suorum
Conueniunt Teucri, Mnestheus, acerqꝫ Serestus
Palantesqꝫ uident socios, hostemqꝫ receptum. *mnesthe*
Et mnestheus. Quo deinde fugā? quo tēditis, inquit.
Quos alios muros? quæ iā ultra mœnia habetis?
Vnus homo, & uestris o ciues undiqꝫ septus
Aggeribus tantas strages, impune per urbem
Ediderit? iuuenum primos tot miserit Orco?
Non infelicis patriæ, ueterumqꝫ deorum.
Et magni Aeneæ segnes miseretqꝫ, pudetque?

SERVI.

ℭ Bello gētiqꝫ fuisset, duo dicit, & bellū finiri potuit oībus ītereptis, & gēs penitus fuisse extīcta, occiso Ascānio a quo romani ducūt originē, in bello, gētiqꝫ dixit: qꝛ plerūqꝫ finiꝭ gēte superstite: vt ī bello Troiāo ꝑtigit, Cædisqꝫ īsana cu. excusat turnū, cur nō aporta, fugatis Troiāis, penitus deiecta sint castra. Pricipio ītra castra, post Troiāoꝝ fugā. Succiso poplite gygē. Excipit. Ordo est Excipit, & succidit poplite. Nā ante fuit, vt eū circūueniret īsidijs, poples aūt po. correpta est, sicut in Sereno legiꝭ, nec locīe sed ꝑducitꝭ pōne. Hic, nec tpis, sed ordinis. i. deinde. Raptas āt de hostibus cadauerībꝰ, nā qꝺ dicit Do. de armigero. nō ꝓcedit, nec. n. lectū est. Iuno vires, animūqꝫ ministrat ne sit icōgruū tot occidisse, Iuno ms dat auxiliū. Hora. in arte poetica, Nec deus itersit, nisi dignus vindice nodus, incideru. Alchādrūqꝫ, haliūqꝫ, nemonāqꝫ, prytanimqꝫ. Home. n. versus: tm̄ cōiūctione mutata. Vnde apparet nō ad historiā. sꝫ ad ornatū poematis hæc nomina ptinere. Tēdete ꝑ in se facietē impetū. Cū galea lōge iacuit caput, Ad exprimēdā celeritatē, ꝑterito vsus est tpe. Potuisse aūt caput cū galea lōge iaci, ꝑnisi ꝗa loci altitudo significat, ergo eū cominus ꝑcussū itelligimus sedētārā vim ictus fuisse, vt lōge caput excuteret. Felicius peritius, nā in vngēdis telis nō est felicitas, sed peritia. Sane nec vngo, nec vnguētū u recipit excepto vno noie, vt vnguē. Vn deest Et pingues vnguine ceras. Ferrūqꝫ. a. veneno, speciose dictuꝫ armabat ferrū, quo nos armare ꝑsueuimꝰ. Amicū cretea mu. poetā lyricū, & tale ē schœma ꝑ repetitionē, vt frequiꝭ pulcherrimus astur. Astur, equo fidēs. Numerosqꝫ intēdere ner. Rythmos facere, intētione neruoꝝ, nā numeri sunt rythmi. vt nūeros memini, si verba tenerē. Hoc ergo dicit, secūdū chordas verba cōponebat. Audita cæde suoꝝ Seruat, τὸ πρέπον. i. decorū. ne ꝑsentibus ducibus tot strages fecisse videaꝭ. Quo deide fugas, aut vacat deide, vt tādē gētiū locoꝝ. Aut itelligimus mēte eū tractasse, qꝺ de cāpis milites solēt ad castra ꝑfugere, & sic dixisse, quo deide. s. de castris, quo fugietꝭ vlterius, & hoc est melius, vñ & sequitur. Quos alios muros. & sic dictū ē, post cogitationē, quo de inde sicut Teren. Quid igiꝭ faciā. Vnus h. ac si diceret mortalis: & bona attenuatio, cū supra dixerit, Rutulū in medio non agnunc regem. Infelicis patriæ Troiæ, in qua nūc sunt. Veterumqꝫ deorum: penates significat, quos semper coluere Troiani. Miseretqꝫ, pudetqꝫ. Sic pallas, Nunc prece, nunc dictis virtutem accendit amaris.

Dictio poples ꝗtitas

ASCEN.

ℭ Talibus accēsi fir. & c. Docet quo tādē Turnus se in Tyberī ꝑcipitē dedit, saluusqꝫ socijs redditus est, postꝗ variā ediderat stragē, vnde hoc solū hēmus ex Donato, Talibus accēsi, ostēdit ꝗtū cōmoda hortamēta valēt, hæc ille. ℭ Ordo est. Troes sup. accēsi talibus. s. verbis Mnesthei firmanꭍ. i. firmi, & ꝑstantes efficiunꭍ, & ꝑsistūt. i. simul stāt. aut circūstant Turnū agmine denso, Turnus, sup. cœpit excedere, aut excedere. i. excedebat

Donati expositio

Talibus accensi firmant, & agmine denso *Poeta.*
Consistunt, Turnus paulatim excedere pugna.
Et fluuium petere, ac partem quæ cingitur amni,
Acrius hoc Teucri clamore incūbere magno
Et glomerare manum, Ceu sæuum turba leonē
Cum

Cum telis pmit infensis, at territus ille
Asp, acerba tuens retro redit, & neq; terga
Ira dare, aut uirtus patit, nec tendere contra.
Ille quidem hoc cupiens potis est, p tela, uirosq;.
Haud aliter retro dubius uestigia Turnus
Improperata refert, & mens exæstuat ira.
Quin etiam bis dum medio inuaserat hostes.
Bis conuersa fuga p muros agmina uertit.
Sed manus e castris ppere coit omnis in unum.
Nec contra uires audet Saturnia Iuno
Sufficere, aeream cœlo nam Iuppiter Irim
Demisit germanæ haud mollia iussa ferentem.
Ni turnus cedat Teucrorum mœnibus altis.
Ergo nec clypeo iuuenis subsistere tantum.
Nec dextra ualet iniectis sic undiq; telis.
Obruitur, strepit assiduo caua tempora circum
Tinnitu galea. & saxis solida æra fatiscunt.
Discussæq; iubæ capiti nec sufficit umbo
Ictibus, ingeminãt hastis, & Troes, & ipse
Fulmineus Mnestheus, tum toto corpore sudor
Liquit, & piceum (nec respirare potestas)
Flumen agit. fessos quatit æger anhelitus artus.
Tum demũ pceps saltu sese omnibus armis
In fluuium dedit, ille suo cum gurgite flauo
Accepit uenientem ac mollibus extulit undis.
Et lætum ad socios abluta cæde remisit.

¶ Ceu sæuũ turba leonem, sensus hic est. Haud aliter turnus retrocedẽs petebat fluuiũ, ac solet leo pssus multitudine, nec terga pbere ppirã, vel pudorẽ, nec posse, licet cupiat, in venientes ipetũ facere. Nec ꝯ vires audet saturnia iu. At q fauẽte numine debuit ẽt cõtra multitudinẽ posse. sed de hoc iupiter vetuit Haud. m. a. s. melius q̃ Home. hũc locũ executus est. Saluo enĩ sensu vitauit ꝛ fabulosa, & vilia. Nã ille ipas minimas exequitur. Ergo, q2 nũinis est desertus auxilio. Telis obruit, Luca. eũdẽ sensum p declinationẽ telor, nymbo pitura, & põdere ferri.

Vmbo qd sit

Vmbo. i. scutũ. Nã ꝛ a pte totum significat. Vmbo. n. media clypei pars eminẽs ẽ. Et piceũ nec respirare ptãs, Flumẽ agit, Ordo ẽ. Sudor piceũ flumẽ agit, hoc est sordidũ, q2 sine respiratione pugnabat. Tũ de. postq̃ se aliter euadere posse nõ vidit. Oĩbus armis. Cũ oĩbus armis, cũ minus ẽ, Ille. s. c. g. fl. Hysterologia ẽ eũ, ille. n. excepit. nõ. n. pcedit cũ suo gurgite, q̃ si posset fieri vt eũ sine suis fluentis excipet. Sane q̃rũt multi: cũ tybris æneæ faueat cur liberauit Turnũ. Sed soluit ista rõne. Nã ob hoc turnum esse liberatum: vt maior æneæ gloria reseruetur.

Qõ cum solutiõe

b at paulatĩ pugna. i. cõflictu, ꝛ petere. s. cœpit aut petebat fluuiũ. s. Tyberi, ac partẽ. s. vrbis. q̃ cingit amni, hoc est dexterã. Teucri incũbere. i. incũbebãt, aut cœperũt icumbere, hoc. i. tãto acrius, sup. cũ magno clamore & glomerare. i. circũducere manũ, ceu. i. queadmodũ, cũ. s. qñ turba. i. multitudo populi pmittelo isensis. i. iterẽtibus vis, leonẽ sæuũ. i. ferocẽ, ac ille. s. leo, territ9, tuẽs. i. aspiciẽs acerba. i. acerbe redit retro. i. retrorsũ, & neq; ira, aut virtus patit dare terga. i. verti in fugã, nec patit tẽdere cꝯ. i. ipetũ facere in tãtã multitudinem, nec sup. ille cupiẽs q̃dẽ. i. licet cupiat. hoc. s. tẽdere ꝯ est potis. i. põt p tela, ꝛ per viros. i. p tela, & viros q̃bus ipedit, aut nõ est potis tẽdere ꝯ p tela, ꝛ p viros, cupiẽs q̃dẽ hoc. i. lꝫ hoc cupiat. haud. i. nõ aliter Turnus dubius. s. q̃d faceret: refert retro. i. retrorsũ vestigia iproperata. i. nõ pperata, sed maturata, nõ cũ iter dũ isilieret, nõ aufugit pperãter, ꝛ mẽs sup. eius, exæstuat. i. efferuet & exardescit ira. Quin etiã. i. insuper ipse iuaserat tũ. i. tũc bis hostes medios, & couertit bis agmina. s. troianorũ ꝯuersa fuga. i. per fugã, p muros. i. per longitudinẽ murorũ: sed oĩs. i. tota manus. i. armatorũ multitudo, coit. i. ꝯgredit ppere. i. festinãter. in vnũ. s. globũ. Nec iuno saturnia, audet sufficere. i. subministrare vires, ꝯ. i. in cõtrariũ, ꝯ troianor. s. ipetũ, Nã iupit dimisit cœlo irim aereã. i. in aere versari solitã ad arcũ pluuialẽ, ferẽtẽ, aut deferentẽ germanæ. s. iouis, hꝫ est iunoni. q̃ de se in pri° dixit. Ast ego, q̃ diuũ icedo regina, iouisq; ꝛ soror, ꝛ cõiunx: &c. iussa. i. mãdata, haud mollia. i. nõ leuia, sed aspera, ꝛ magni momẽti. s. iterirũ turni, ni. i. nisi turnus cedat. i. excedat mœnibus teucrorũ altis. i. aut sublimib9, aut nobilibus, ꝛ dijs superis charis, q2 fataliter cõstructis. Ergo, q2. s. iuno retraxit manũ, ꝛ ita auxilio deor destitutus erat iuuenis. s. turnus, nec valet subsistere. i. sustinere tãtũ. i. tãtã vis: clypeo, nec dextra sic. i. vsq; adeo, aut in tãtum obruit ipse telis iniectis vndiq;, galea. s. turni strepit circũ tẽpora caua tinnitu. i. crepitu, qualem æs edere solet, assiduo. i. sine itermissione durante, ꝛ æra. i. arma ærea solida. i. firma, & fortia fatiscũt. i. affatim hiscunt, & aperiuntur saxis, scilicet iniectis in ea. & iubæ, idest galeæ cristæ, aut ornatus in morem iubæ dependẽtes, discussæ sunt capiti, idest a capite, nec vmbo, idest curuatura clypei sufficit ictibus, & troes. s. gregarij, & ipse Mnestheus scilicet ductor, & egregius vir, fulmineus, idest in morem fulminis impetus faciens, ingeminat scilicet ictus hastis, scilicet iniectis, tum idest deinde, sudor liquitur, idest defluit, toto corpore, scilicet Turni, ꝛ agit, idest impellit flumen piceum, idest crassum, & subnigrum, qualis est sudor inter arma nec potestas: idest facultas est respirare, pro quod est respirãdi, anhelitus æger, idest saucius, & defatigatus, quatit, idest concutit, ꝛ trahit artus fessos idest fatigata membra. Tum demum, idest & tunc deniq; ipse præceps dedit se saltu: idest saliẽdo, supple cum omnibus armis, in fluuium, scilicet tyberim. Ille scilicet fluuius accepit cũ gurgite suo flauo, idest simul dum a gurgite susciperetur, vt & deus, & fluuius eum suscepisse intelligatur, nam vitiosum fit. si cum instrumento præponatur: accepit ergo eum venientem ac extulit eum vndis mollibus, idest molliter, & lente defluentibus, ꝛ misit lætum ad socios cæde, idest sanguine ex cæde superfuso, abluta, scilicet aquis tyberinis. Bene dissoluit secutus questionẽ de fauore tyberis. Sed dicere possemus tyberim vtrisq; fauere posse, q̃uis ipsi inter se capitales fuerint hostes.

Iuno ꝯ fata nihil pt

Descriptio Decimi Libri.

ADILON

Occidit Aeneæ decimo Mezentius ira.

Modestini iurisconsulti in decimum Aeneidos librũ argumentum.

Concilium diuis hominum de rebus habetur,
Interea Rutuli portis circum omnibus instant.
Aduẽit Aeneas multis cũ milibus heros
Mars uocat, & totis in pugnam uiribus itur.
Interimit Pallanta potens in p̃lia Turnus.
Cæduntur q; duces, cadit & sine nomine uulgus.
Subtrahitur pugnæ Iunonis numine Turnus.
Aeneas perstat Mezenti cæde piata.
Et lausum inuicta perimit p uulnera dextra.
Mox ultor nati Mezentius occidit ipse.

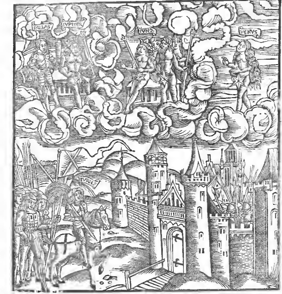
Cecidit æneæ, &c. hoc monostichon seorsum a sequẽti argumẽto legẽdum est, eius autem est Ordo: Mezentius occidit: idest cadit in mortem decimo: scilicet æneidos libro. ira idest propter iram, & furorem: quia scilicet pallas euandri filius iteremptus erat. Hæc ãt particula ira latã cõplectitur libri decimi materiam. naꝫ lõga est indagatio, quæ fuerit illius causa iræ.

ASCENS. Ordo.

Concilium diuis hominus, &c. In decimo libro acre, ꝛ totis viribus geritur bellum iam scilicet rebus omnibus dispositis, ꝛ præmisso deorum cõcilio. quod arduitatem indicat futuri negocij, sed ne longior sim. Ordo est. Cõcilium, idest cõgregatio, ꝛ cõuentio, aut ꝯcilium. i. cõsultatio hẽtur diuis. i. a dijs, aut iter deos de rebus hominũ. i. humanis, cuius circũstantiã interea. s. dum dij cõsultãt, & æneas aduentat omnibus portis. idest ad omnes portas. Aeneas heros. i. vir heroica virtute & generositate præditus, aduenit cum multis millibus, scilicet hetruscorũ, Mars vocat, scilicet in certamen, ꝛ itur scilicet vtrinq; in pugnam totis viribus. Turnus potens in prælia, idest robustus præliator, iterimit, idest occidit palãta: scilicet filium euãdri, & duces scilicet diuersi vtriusq; partis cæduntur. i. occiduntur, & vulgus sine nomine, idest nobilitate, & fama, idest ignobile cadit. Turnus subtrahit. i. clãculũ p subtilitatẽ, & calliditatẽ pugna. i. ab ipsa pugna numie. i. diuina ptãte, ꝛ nutu. i. voluntate iunonis, Aeneas pstat. i. pseuerat in pugna, aut supstat cæde. i. nece Meꝫẽti p mezẽtij plata. i. purgata, & pimit p vulnera. i. lethalĩ vulnerat. dextra

Ordo

īnuicta.i.q̄ nunq̄ victa fuerat, lausum.s.filiū Mezētij, quē prius laudauit forte ī cōmēdationē auunculi ipsius romuli, Nā vt dixit Ouid. Iliacū Lauso de numitore fati, alludit.n.ad nois futura, vt eorū antiqtatem pbet mezētius. ipse vltor.i. vindex nati.i. filij sui lausi occidit.i. oppetit, & in necem cadit, mox.idest paulo post: & ita docet anceps, & formidolosa belli alea.

P. Vergilii Maro. Aeneidos Liber Decimus.

Anditur interea domus omnipotentis olympi.
Conciliumq; uocat diuū pater atq; hominum rex
Syderea in sedem, terras unde arduus omnes.
Castraq; Dardanidū aspectat, populosq; Latinos.
Considunt tectis bipatentibus, incipit ipse.
Cœlicolæ magni, quia nam sententia uobis
Versa retro? tantum q; animis certatis iniquis?
Abnueram bello Italiam concurrere Teucris.
Quæ contra uetitū discordia? quis metus, aut hos,
Aut hos arma sequi (ferrum q; lacessere suasit?
Aduenient iustum pugnæ, ne accersite tempus.
Cum fera Chartago Romanis arcibus olim
Exitium magnum, atq; alpes immittet aptas
Tum certare odiis, tum res rapuisse licebit.
Nunc sinite, & placidum læti componite fœdus,

ASCEN.

Anditur iterea domus om. olympi. Quēadmodū pmissimus in hoc.x.li. sicut cōsumatissimus est numerorū denarius ita ad cōsumationē pducent bellorū pludia, sūmis.n. viribus vtriq; ↄcurrere pſentibus vez ducibꝰ. Cæterū, q̄ vbi tm̄ est rerū, vitæq; piculū, nō sine cōsilio icbondū est, q̄ vt dicit Sal. Priusq̄ icipias cōsulto, & vbi ↄsulueris mature facto opus est, id ex more homerico in dijs agit rex humanarū officia, docetq; Iouē, ↄsiliū ↄcitasse deorū, illicq; iter venerē & iunonē summū fuisse certamen, cuius cū iupiter modū nō iueniret, pollicet se æquū vtrisq; fore: nec alterū adiutur plusq̄ alterū, vt.s. cognoscamꝰ, q̄ro pstātior sit turno æneas, quē sine numinis suffragio facile vicerit. Tota q̄ fictio poetæ in æneæ gloriā tēdit, vtq; ex padoxo stoicorū doceat deis ipsis res humanas curæ eē, Hēmus ergo post deorū ↄsiliū Iouis cōtionē sane argutā, Meminerimus āt ab politiano legi, oipatētis olympi nō oipotētis, idq; seq̄mur. Dona. verba sūt.

Donati expositio

Cœlicolæ, Oim. facit cōz, qm̄ fauore iunōis oēs q̄ troianos erāt, noi arum āt vxorē suā carpere noluit. Snīa vertit, oñdit nō decere deos mutari, aut iniustos eē. Abnuerā bello italiā.c. Nō est ↄ id, qd̄ dixit in pri̇o. Bellū ingēs geret italia: nā ænea dixit gestuꝝ bellū in italia, nō italiā gesturā. Cū aūt oēs deos obiurgat, iunonē isolētiæ repbēdit, Venus āt nacta ē tps ↄgruū q̄relis. q̄ vidit iouē fauētē troiāis. Hæc ille Ordo ē. Domus olympi oipotētis.i. cœlū pandit.i. aperit interea.s. orto sole, & pater diuū.i. deorū, & rex hominū.s. iupiter vocat cōciliū.s. deorū.i. deos ipsos cōcitat, & ↄuocat, in sedē æt ꝭreā.i. sup æthera vñ

Ordo.

.i. de

Iupite

SERVI.

Pandit in.do om ol.fcdm poeticū morē hoc dicit, tactus ē dies qi poetæ dicut matutino tpe aperiri cœlū noctu vero claudi, vt illud, añ diē clauso cōponet vesp.o.na paulopost describitur est noctē vtraqz dies cœ.cō. vt intelligamus aliū diē esse cōsumptū, & nūc cū more suo noctis ptermisisse descriptionē, qq pandit cœlū et sim.ptr possumus accipere p quolibet tpe f ad numina cōuocāda, qd & melius est, qi ait, interea.i.cū hæc gerūt, iter diu.nā interea particula pterita negocia cōiūgit futuris. Siderea in se. In astriferū circulū nō em oēs circuli astriferi sūt, sed solus superior. Terras vñ arduus oes, vt i i. Et iā finis.e.c.i.æ. f.despicies.m.u t.q3.i. Castraqz dar.spe.p.q3 la.post gñalitatē intulit spēm, Cōsequēs et est, vt oēs terras vidēs cernat ēt castra troiana. Bipatētibus, physice dixit, nā cœlū pz ab ortu, & occasu, Est āt sermo Enniāus tractus ab ostys, q ex vtraqz pte aperiūt, vñ mō bipatētibus apertis itelligimus. Cœlicolæ.m. oronis istius hoc agit itētio, vt ab odys troianorū iuno reuocetur. Q2 nā Ennianus sermo ē. Versa re.mutata. Quæ te genitor sen.ver. Certatis āt ɔ vos, aut cōtra meā sniam. Abnueraz bel ita.c.t.phibuerā italiā ɔ troianos bella suscipere, atq in.i. ait, Bellū ingēs geret ital. Qd ita soluit, aut q2 cū vno deo, vel dea aliter loquit. Vñ esti pmo. Hic tibi fabor.n.qñ hæc te cura remordet, alr vero cū oibus dys vtilitat; cā, pp remouēdaz eorū cōtētionē, aut certe, q2 ait in pmo, Ternoqz trāsi.ru.hy. subac. Illu n.dixit æneā i italia ɔ rutulos tm esse pugnaturu nūc aūt ois est italia in bello cōmota, iunonis instictu, qd & Alecto pmisit: vt finitimas i bella ferā rumoribus vrbes, & iuno pollicita est, se magis eē factura. vt ego sī q̄ sup fortuna labor ē, ipsa regā. Quæ cōtra vetitu discordia, cōtra phibitionē meā, & sic dixit, vt vetitū.vi æquū, vt.e seruatissimus æq. Sane sub cōmotione oīum deorū, maxime solā tangit iunonē, cuius odia īsequebant ēt hoc bello troianos, qd ēt sequētes iouis allocutiōes manifestius idicant. Ferrūqz lacessere, p ferro se lacessef, Ne accersite tps, nolite bellorū tēpora pocupare, & bñ satisfacit vxori cū phibitione. Significat aūt bellū puniců scdm, qñ Hāniba l igressus italiā apud Cannas vicum apuliæ, omnē populo Romano deleuit exercitu. Olim qñqz. Alpes imittet apertas emphasim est. Nō.n.dixit, per alpes imittet exercitū, sed ipsas alpes, quas patefecit, nō sibi tm, sed oibus gentibus, quæ scdz Catonē: & Liuium muri vice tuebant italiā, quas Hānibal post bella Hispaniæ, q decē & septē ānis ɔfecit, aceto rupit, iuuena. Et mōtē rupit aceto. Deniqz loca ipsa, q rupit, apenninæ alpes vocant: Res rapuisse lice. clarigationē exercere, hoc est per fœciales bellū idicere, Nā ancus martius cum videret populū Romanū ardētez amore bellorū: & plerunqz inferre bella gentibus: nulla iusta extante rōne, & exinde pericula grauia creari, misit ad gētem equiculanā, & accepit iura fœcialia, p quæ bellū indicabaf, hoc mō sicut etiā de albanis rettulit Liuius, nam si qñ homines, vel aīalia ab aliqua gēte rapta essent, popu. Roma. cū fœcialib9.i.sacerdotibus, q faciēdis fœderibus psunt, pficiscebaf ēt pater patratus, & añ fines stās clara voce dicebat belli cam, & nolētib9 res raptas restituere, vel authores iniuriæ tradere iaciebat hastā, q res erat pugnæ pricipiū, ēt sic licebat more belli res capere, Clarigatio, autem dicta est, aut a clara voce, qua vtebaf pf patratus ἀπὸ τῆς κλήρου, hoc est forte nam per bellicam sortē iuadebant agros hostiū. vñ & κληρονόμοι dicuntur græce: qui iure fortiuntur bona defuncti. Placitum mibi scilicet.

Q ō cū solutione

Iuppiter hæc paucis, at non Venus aurea contra
Pauca refert.
O pater o hoīum, diuumqz æterna potestas.
Namqz aliud quid sit, quod iā implorare queamus?
Cernis ut insultent Rutuli, Turnusqz feratur
Per medios insignis equis, tumidusqz secundo
Marte ruat, nō clausa tegunt iā mœnia Teucros.
Quin intra portas, atqz ipsis prælia miscent
Aggeribus murorū, & inundāt sanguine fossæ.
Aeneas ignarus abest, nunq̄ ne leuari
Obsidione sines? muris iterum imminet hostis
Nascentis Troiæ, nec nō exercitus alter.
Atqz iterum in Teucros Aetolis surgit ab Arpis
Tydeides, equidem credo mea uulnera restant.
Et tua progenies mortalia demoror arma.
Si sine pace tua, atqz inuito numine Troes
Italiam petiere, luant peccata, neqz illos
Iuueris auxilio, sin tot responsa secuti.
Quæ superi, manesqz dabant, cur nunc tua quisq̄
Vertere iussa potest? aut cur noua condere fata?
Quid repetam exustas Erycino in littore classes?
Quid tempestatum reges, uentosqz furentes
Aeolia excitos, aut actam nubibus Irim?
Nunc etiam manes (hæc intentata manebat
Sors rerum) mouet, & superis immissa repente
Alecto, medias Italum bacchata per urbes.
Nil super imperio moueor, sperauimus ista
Dum fortuna fuit, uincant, quos uincere mauis.

Si

De qua sede, ipse arduus aspectat oēs terras, & castra dardanidū. p dardanidaz.i.troianoz a dardano iouis filio ortorū: & populos latinos.i.italicos turno fauētes, sup. dy ɔsidūt.i.sidēt capitūt, tectis bipatētibus.i.vtrinqz patentibus, & supne, & inferne, aut ab ortu, & occasu. Ipse incipit.f.ɔcionē O cœlicolæ i dy sup cœlū colētes, magni.i.maximi numinis, sumæqz ptātis, q2 na.i.quaobrē sma.i.decretū, & statutū fatale, qd semel sensistis, e vobis versa retro.i.retrorsum hoc est reuocatū est, & nō pcedit, nec sortif effectū, & q2 na i.cur certatis tm.i.i tm aīs iniq.s.f.ɔ placitū, & decretū molētibus. Abnuerā.i.nolne rā & p nutū.i.volūtatē mea erat, italiā ɔcurrere bello, teucris. i.cū troianis, voluit tñ teucros bellū gerere in italia. Nam prio dixit bellū ingēs geret italia. sic aūt Dona. soluit difficultatē. Sz mali decere Iouē i prio dixisse Veneri nō qd approbaret, sz qd futurū sciret, sicut.s. pphana sacris astruere. Christus petro dixit, Ter me negabis, aut de iuda. Vnus vestrū me traditurus ē: nō idicās, qd voluit, sed qd futur nouit. Quæ.i.qlis ē, sup.ista discordia, ɔ vetitū.i.phibitionē meā, q3 metus.i.q religio sua sit, aut hos.i.teucros, aut hos.i.rutulos seq arma, & lacessere ferrū.i lacessere se ferro, aut fer lace efficere nimia pugna? Tps iustū.i.debitū & legitimū pugnæ, aduēiet.f.oh spōte sua, ne accersite.i.nolite puocare, oli.f.cū fera carthago imittet arcibus romanis.i.in arces rōanas: magnū exitiu .i.excidiū , & clade multorū ciuiu3: atq3 imittet alpes aptas.i.alpios pplos, aut eos, q p alpes traduxit Hāni.mōtē, q fregit aceto vt dic Iuue. Licebit.i licitū erit tū.i.tūc certare odys: & licebit tū.i.tūc rapuisse res.i.rapinas facere: finite.i definite nunc, & vos læti.i. concordes: & fauentes componite fœdus placitum.f. mihi qui nolo italiam concurrere teucris.

A SCEN.

Iupiter hæc, &c. Sub insert orationē veneris iunonem acerrime incusantis, q in æneā æneæqz socios grauius irascat, vñ dicit Dona. sic. Alecto cōmouerat supos, vētos, fluctus, terras, hoies, Restabāt āt inferi, sed & hos nup mouit. Tua.e. obliquehactenus in eā locuta est. nūc doloris necessitate cōpellif, vt eā noiet. ignot.u.p ignota maria cōtinuet errores. Hæc ille.

Ordo

Ordo est. Iup ter hæc.f.elocutus est, paucis, sup. verbis: at i.sed venus aurea.i.formosissima refert cōtra.i.ecōtrario, hoc est: rñdet nō pauca.i.multa. O pr.f.oium: nā iuuās pr iterptaf iupiter, & q2 deū & deoz, hoīumqz regē alloquif. gñaliter facit piedū recte censet Seruius, o æterna ptās hoium, & diuū.i.diuoz.i.q æternū habes iperiū in hoīes, & deos oēs (facit āt parēthesim, qsi iupiter dicat, qd me cōpellas gnata. ad hoc.n.rñdet, in eo solo eē spē salutis, dicens. Nāqz.i.iō te alloquor, nam qd aliud f.numē, aut auxiliū sit vsq.f.alibi, q in te, qd q̄amus implorare.i plorātu efflagitare, aut deposcere.q.d.nullū) Tu cernis, vt.i.quēadmodū rutuli insultēt.f.ob victoriā partā isolētiores effecti, & vt.i. qliter turn9 feraf p medios.f.rutulos, existēs isignis eqs: & vt ipse tumidus.i.iflat9, marte scdo.i. bello psperè pacto, fauore marf, ruat.i.pcepsvehaf, mœnia clausa i.tametsi clausa, nō tegūt.i.ptegūt iā teucros, qn.i.qnetiā vel insup: ipsi.f.rutuli miscēt plia itra portas, & i ipsis aggeribus mœroz.i mœniū, aut muroz, & fossæ.f.sub aggerib9 factæ. inundāt sanguine.f troiano Aeneas.f.princeps eoz, & ptector, abest ignarus.f.tātæ cladis.fines.i.pmittes ne nūq̄, aut vnq̄ (Nā duæ negatiōes sic ptæ nō plus iterdū faciūt q si vna) eos, sup. leuari id ē liberari obsidiōe.f q opprimūt, & aggrauāt, vñ leuari dixit. hostes īminet itez muris troiæ nascētis.i. reædificari cœptæ neenō.i. & ēt alter exercitus, sup īminet muris, sicut exercit9 græcoz īminuit muris, veteris troiæ, quos & euertitur, atqz tydides.i.tidei filius diomedes, surgit itez in teucros. i in pnicie teucroz ab arpis ætolis.i.ab ætolo diomede i edificatis ædificatis, eqdē.i.ego qdē credo, q sup. mea vulnera restāt i.q itez vulnerabor a diomede, sicut añ troiā ab eo vulnerata sūz, & ego pgenies tua.i.sic genita demoror.i.expecto futura arma mortalia.i.a mortali mihi īferēda. Si troes petierūt italiam sine tua pace.i beniuolētia, & suffragio, aut reuera pace, & recōciliatiōe, q2 & iupiter illis offensus fuisse vr, ex eo q dictū

Iupiter q̄mō iterp teur

Duoz negationū effectus

est in secūdo. Ferus ola iupiter argos: Trāstulit, atq; numine inuīto .i. diuina volūtate, tua refragāte, luāt .i. puniō, vt luat .i. abluant, & purgēt peccata .s. sua p penitētiā, aut dent pœnas p peccatis, neq; iuuerīs .i. pmittot: vt nō iuues illos auxilio, sin .s. sed si ipsi secuti tot rūsa, q̄ supei, ȝ manes .i. īferi dabāt, cur q̄sq; (intelligit de iunone) pōt nūc vertere .i. euertere, & in pnicié mutare: tua iussa .i. q̄ iussisti, hoc ē. cur cedit troianis in pnicié tua p uisse madāns, aut cur q̄s ī pōt ɔdere noua facta. Quid .i. ad q̄d q.d. frustra, cū manifestarū sit, repetā classes exustas in litore erycino .i. iuxta ericē ī sicilia, vbi ven9 tēplū hȝ, & pcipue colit. q.d. i ɔspectu meo, ȝ in regno meo. Quid sup. repetā regē tempestatū .s. eolū excitū .i. excitatū, & cōmotū ad nocēdū troianis, & vētos furētes, excitos .i. euocatos, eolia .i. ex eoli regia, aut īrī actā nubibus, q̄ .s. turno dedit obsidēdæ vrbis nouæ phūū. Ipsa, sup. Iuno, quā nō noīat, q̄ɔ cōiugē iouis mouet ēt nūc manes .i. īferos, vñ ipsa in .vij. flectēr si neq̄o supos, acheronta mouebo, hæc sors rerū .s. iternalū manebat .s. antea intētata .i. nō sollicitata. Alecto .i. furia illa īferna .i., imissa supis .i. ad supos bacchata, sup. est p medias vrbes italū .i. italorū. Ego nil .i. nullo mō moueor .i. afficior sup ipīo .i. pmissiōe fcā de ipio in prior: His ego nec metas rez, nec tpa pono, ipiū sine fine dedi. Erat ēt in fat' perīū oli p teucros ī italia fore: q̄ȝ iuno pus sibi notū significauit. Nos speramus9 ista .s. ianta pollicita dū fortūa fuit .s. talis, vt sperare possimus. vincāt sup. illi, q̄s tu mauis vicē .i. sint voti cōpotes, ȝ rez potiant. dūmō troiāi nō penit9 deleantur.

SERVI. Imp'orate q̄d sit

℃ Iupiter hæc pa. hȝ psonaz ɔsiderationē. vt superioribus psonis det breuiloquiū, cōtra iti iorī ptati plixā orōnē, vt ait de Venere, at nō venus aurea ɔ, ȝ pauca refert. Ite dido regiaq̄ si pau cis loquat. ēt verū breuit dido. O pr, o hoīum, & Titan9, ȝ calus ɔ ḡbernatiū mas dīi de Ver. elicuerunt ait dicēdi vsū in exēplo ɔtrouersiaz has duas posuerūt elocutiōes dicētes, Veneri ē agere cōtrouersia statu absolutiuo, cū dicit iunoni tu cā īmissipiculorū his, q̄bus italia fata ɔcessērāt. Iunonē āt vti statu relatiuo p quē oñdit, troianos, nō sua cā laborare, sed veneris. O pr, o pater ḡnaliter accipe, nō tm̄ veneris, nā supra in pōio ait iuno ad Aeolū, Diuū pr, atq; hoīum rex, ȝ bñ i pricipijs fauore sibi arte ɔciliat. Hoīum .i. diuūq; æterna ptas. Huc locū, Prob9 ḡrit sed dicit vna re ḗm phisicos. altei a fcōm mathematicos, nō diuū ptās ē, q̄ bona iouis irradiatio honores hoīb9 tribuit Aeternā āt ptate adiecit pp aliorū nūinū discretionē, nā & appel linē legim9 deposuisse diuinā ptātē, & Herculē, vel libez p̄rem nō semp deos fuisse. Naq; aliud ēd sit. ac si diceī, cū pene oēs dīj in fauorē iunonis ɔcesserit. nāq; .n. ɔiunctio oñdit hanc habuisse cogitatione īplorare. Implorare ē auxiliu cō miseratiōe deposceī, q̄ rōne bñ diximus9 īploro te, vt misero feras auxiliuz, Cōtra īploro te ad diē festū nō pcedit. Cernis ad augēda inuidiam ait, cernis, ac si diceret nō e op9 narratiōe, cū troianoz interias ipse ɔspicias. Insultet rutuli pp illud: Interea rutuli portē circū oīb9 istāt, isultaī āt ē inimicos irride p cauillatiōnē. Exultaī vero ḡlari, ȝ lætū eē. Per me suos, isigni sequ, pp illō. Vigilectis eqtū cōmitat9, nā castra non eqs irrupat. Secō marte, ad illud respicit, Hic mars armipotēs ait, viresq; latis addidit. Ruat, irruat. Clausa mœnia magna iudia, sem9 n. vltimū ē sit diū eē ī castra ɔfugē, & hostilē ipetū plerūq; differē, sicut sem ē ī bel tr. Mō ɔdicit, adēptā eē et hic arā misericordiæ, siq̄dē intra muros hostis īsultat Qui, q̄nē .i. Ipis, i ipis: aggerib9 āt munitōib9, sȝ abusiue ȝ i muris. iō, q̄ sup dixit, ignares deī del muris mar tē q̄ ciētes. Aggerib9, ager, ppe dr terra illa, q̄ vallo fcō ppi9 porī, sȝ abusiue ȝ muros, & mūnimēta oīa aggerē dicim9 sicut mō aggerib9 muroz p mūnimētis. Mœroz, p muroz ātiq̄ na veteres pleraq; coz, q̄ nos p u dicim9 p œ dipthōgō pnūciabāt, hic ē mœroz, ȝ cō pūio, p pœnio, q̄ō verbū a pœna vēit, hic ē. Et pūica regna vides cū pœnos vbiq; legerim9. hāc facit ortographia, q̄ vocalē, q̄ nos u habem9, illi dipthōgō hñt, & iō putarūt posse p hac lrā, lȝ nō eādē dipthōgō pōi, mūdāt, iplēt, ȝ iundare faciunt. Leuari obsidiōe sines. Liberari, ȝ obliq̄ p iouē īmidiā cōmouet iunōi Aetolis surgit ab ar aiq nō ē vēturus, vñ accipiam9 Venerē nō q̄si deā loq, sȝ q̄ i vnā de troiānis, vt i pōio, Vni9 ob irā, Prodimur, itē eodē loco. Cœli, q̄b9 ānuis arcem fu ura ignoraī videaī. Aetholis āt arpis sic dixit: vt cumas eubo cas, nā ɔ ætholia Diomedes vēit, q̄ arpos i apulia collocauit. Mea vulnera restāt vt possim iterū vulnerari. Demoror, expecto, sustineo. Si sine pace tua, sine tua beniuolētia. vt Orātes, pacē, veniāq; petētes, itē Exorat pacē diuū. q̄ p pce, beniuolētia, suffragio. Dicēdo āt si ad italiā sine deoz volūtate venerūt, Dei pœnas, oñdit statū eē absolutū. Inuito numine tuo. Sylepsis p gen9 ē. Luāt p luāt .i. absoluāt. Dicim9 āt & luo pœnā, melius & luo peccatū, nā peccatū soluit pœna, q.n. crimine tnēt, obnoxi9 eū pœna a pstma liberat obligatione, ɔ luo pœnā: si dixeris, nō pcedit, q̄re pœna soluaī, tm̄ authoritas licēter istā cōfundit more, q̄ solet poni, vel a sequēti, q̄d pcedit. vel a pcedēti, q̄d sequiī. Neq; illos iuueris auxilio, cōcessim9 est mod9 fcō ii ɔhñ. Nāq; i amb9 nō iueniī. at āt q̄uēs ledio ɔtēdis q̄si videmur ɔcedē, q̄d tm̄ nolum9 fieri, nā ita agit venus hoc loco, vt iupiter magis p̄ter auxiliū. Rūsa .s. hō ē, si nō solū phibiti nō sūt, sȝ eis ɔcessūȝ ē, Supi, vt Apollo. Manes, vt creusa & Anchises. Quisq̄ verecūde: q̄ apud maritū ɔ vxorē agit. Exhausta ericyno in lit. c. argumētū ē, vtrū hēat volūtatē nocēdi, q̄ nocuit Ericyno ī littore āt scōȝ opinionē suā dixit, nā alij apō Caietā dnt exhausta nauigia, vñ ȝ caieta dcā ē. Acta nubib9 iuuī ipulsaȝ .s. vt psuaderet mrib9 icēdiū nauiū: aut scōȝ artē rhetoricā, rē vnā i duas diuiserit, nā p iri naues exustæ sūt, sed meli9 est vt nō sit iteratio, ȝ ad Turnū missaȝ itelligē ne nos comoueat ordo ɔuersus. solēt .n. grauiora i pricipijs. ȝ i fine scōȝ artē rhetoricā poni. Nubibus, p nubes, Sors rez .i. regnū, nā p sortē īter se fratres mūdi regna diuiserūt q̄ iuno pter īferos ī troianoz pnicié mouerat. Supis imisi. ac si diceret, nō iā troianis, sȝ dijs, Respexit āt ad illō Et cœli ɔuexa p au. Bacchata p .n. p iūte hac bacchata p vrbes. q̄ p simulationē sacroz liberi pris, matres egerat in furorē Sup i de iperio. vt multa si ppriam orogitās, est aūt verecunda petitio, & obliqua, per quam magna ioui inidia commouetur. Spet aimus ista, absolute dixit.

ASCEN.

Ordo.

℃ Si .n. e. re. Proseq̄t ven9 cœptā orōne orās, vt si i italia æneas regnaī nō possit, saltē nō occidaī, sȝ i columis ad veneris regna cōmeare pmittaī. De q̄ re, cū nihil extet oonati. Ordo ē. Si nulla ē regio: quā cōiunx tua dura .s. troianis. Iuno det .i. pmittat teucris, aut sic. Si nul. re. e. te. qu. tu. cō. dura det. aut duā det tua cōiunx. ne vez videaī vitupare ɔiugē corā ɔiuge. ego o genitor obtestor .i. obsecro. p dui a excidia troiæ euersæ fumātia .s. adhuc, & id ī iuidiose dcm̄, cū post septēnū nō ampli9 fumēt, liceat dimitteī ab armis ascaniū i columē .i. sanū, & illæsum, ȝ liceat supesse nepotes .s. meū, q̄ɔ nepos erat veneris. aut ḡnaliē accipiēdo .i. p nepotē tuū & iacteī sane æneas vndis ignotis .i. p vndas ignotas, sicut hacten9 iactatus ē, & sequaī viā quacūq; fortuna dederit valeā .i. pmittar valere, tegere .i. ptegē hūc .s. ascaniū, ȝ subducere pugnæ diræ, Amathus ciuitas illi cypri insulæ. ē mihi .i. ego habeo eā. Et paphos eiusdē īsulæ ciuitas. celsa .i. sublimis ē mihi .s. sacra alq; cythera, sup. sunt mihi. & domus idaliæ .i. ipsius idalij ciuitat cypri, sup. sūt mihi iubeto vt sup. ascani9 exigat, hic, existēs iglori9 .i. nō gloriosus nec iclytus, sed ignobilis exigat inquā .i. ad extremū vsq; agat æuuȝ armis positis .i. depositis, sup. i ditiōe magna. Et iubeto, vt sup. carthago, pmat .i. opprimat ditiōe magna ausoniā, q̄ factura est, si dom9 æneæ ab italia ppelliī. vñ i pōio, hō regnū dea gē ib9 eē, Si q̄ fata sināt, iātū tēditq; fouetq; ɔgeniē, sed .n. troiano a sanguine duci, Audierat tyrias oli, q̄ verteret arces, ȝc. nihil obstabit ī de .i. ab his locis mihi sacris vrbibus tyrijs, ȝ pcipue carthagini. q.d. iunonē nullā ad domū æneæ psequēdā hīe cāȝ nisi q̄ regnū italiæ tyrias auerteret arces vt i q̄rto dcm̄ ē. Quid iuuit .i. pfuit euadere, p euasisse, pestē belli .s. troiani, & fugisse p medios ignes argolicos .i. ab argolicis troiæ imissos, & q̄d sup. iuuit, tot picula maris, ȝ vastæ terræ, exhausta, sup. eē .i. exhausisse, dū teucri q̄rūt latiū, & pgama recidiua .i. itez casura? q.d.

Si nulla est regio Teucris, quam det tua coniunx
Dura: per euersæ genitor fumantia Troiæ
Excidia obtestor, liceat dimittere ab armis
Incolumen Ascaniū, liceat superesse nepotem.
Aeneas sane ignotis iactetur in undis.
Et quacunq; uiam dederit fortuna, sequatur.
Hunc tegere, & diræ ualeam subducere pugnæ.
Est Amathus, est celsa mihi Paphos, atq; Cithera.
Idaliæq; domus, positis inglorius armis
Exigat hic æuum, magna ditione iubeto
Carthago premat Ausoniam, nihil urbibus inde
Obstabit Tyriis, quid pestem euadere belli
Iuuit? & Argolicos medios fugisse per ignes?
Totq; maris, uastæq; exhausta pericula terræ,
Dum Latium Teucri, recidiuaq; pergama quærunt.
Non satius cineres patriæ insedisse supremos.
Atq; solum, quo Troia fuit, Xanthum, & Simoenta.
Redde oro miseris, iterumq; reuoluere casus
Da pater Iliacos Teucris Tum regia Iuno

Poeta

SERVI.

℃ Cōiūx dura hic distīguēdū, ne duo iūgāt eē epitheta dura sumātia excidia, q̄d ɔ artē fit, nulla interposita cōiunctione. Nulla aūt regio iuidiose dixit, vt supra in pōio, cūcī9 ob italiā terrarū clauditur orbis, cū a sola arceant italia. Per euersæ genitor fumātia

fumātia troiæ, Cū vícimus, rogo te p deos, hoc videmur dicere: meminieris religionis cur te esse petitioné meā, sicut í primo expressit: At sperate deos memores fandi atq; nefādi. Cū āt dicim⁹ rogo te p miserias meas. videmur dicē meminueris ab eo te rogari, qui miserias ptulit, vt q rogat ad misericordiā miseriarū cōmemoratiōe flectat: sicut ē nūc í veneris petitione, nā ió sic rogat. vt cōmemoratiōe ifelicitatis troiæ, ipetret misericordiā asˀ stultū ē, cū adiurat Iupiter p excidia troian oꝝ. Incolumé. a. ideo. Ven⁹ p ænea nó petit h loco, nō qz p eo nō mouet: sꝫ aut qz scit eū celerⁱ eē moriturꝫ, aut qz soli Ascāio debet iperiū vt Cui regnū italiæ, romanaq; tell⁹ debet. Amathus: & paphos, Cypri insulæ, ciuitates sūt veneri ɔsecratæ. Cythera isula veneri cōsecrata, dicimus āt h cythera í plurali, sicut h solyma, & h artaxata, & megara. Idaliū, ciuitas Cypri, igloriꝰ, sine triūphis, sine mor gloriæ. Inde ab Ascanio, tyrij nihil timebūt, & verꝫ ē, nā Scipio vastatur⁹ ē africā Quid peste euadet belli, Iuutˀ í fine iā agit miserabilit, sicut egit í pncipijs. Nā h pcipit ars rhetorica, vt epilogi, & pncipia pari rōne tractent, peste āt icēdiū signat vt ē toto descēdat corpe pestis. Cū de nauibus loquerem icēsis. Fugisse p ignes exprimit, qd sit belli peste euadere. Recidiua pgama, renascētia. Tractus āt sermo ē de arboribus, q alijs sectis repullulat. Ergo illud solū recidiuū dr: qd postea renascit, vñ mō recidiua dixit q renouant ab his, q sūt supstites troianis piculis. Cineres pſtriæ isedis. p illud, dulcisq; meoꝝ. Reliqas colere, atq; solā, q troia fuit: vt í tertio, Et cāpos vbi troia fuit. Xāthū & simoēta, Redde oro miseris. Ambiguū ē, vtꝝ dicat redde nobis re vera troiā antiq, an redde nobis terras í italia ad silitud né troiæ. Nouimus. n. hāc ɔsuetudiné fuisse, vt aduenæ pſtriæ suæ imaginé sibi redderét, vt Effigié xanthi troiāq; videtis, Bñ g. Venus medio vsa ē gener loquēdi, vt vtrūq; signaret, & antiq Troiæ reditū, & iperiū italiæ. qd troianis ad silitudiné troiæ fore iupiter pmiserat, & magis h ē, qd latéter desiderat, atq; petit, Iterūq; reuoluere cas. Si ad troiā vis referre: sic dic, da nobis troiā per naufragia, & pericula. i. patiamur denuo, q pertulimus. dūtaxat nobis troia reddatur, Si vero ad italiā via refere, sic ítellige, redde nobis italiam, & libenter repetimus ea, quæ in troia pertulimus.

q. d, nihil Seruꝰ vr legere recidiua. i. renascētia. Nō. i. nōne. q. d. nil iosunt⁹. i. melius, & salutari⁹ fuit isedisse. i. habitasse, aut residedt cā occupasse, cinereu sup̄mos patriæ. s. troiæ, atq; isedisse solū, vbi troia fuit: redde oro iteꝝ miseris. s. troianis xanthū, & symoēta. i. fluēta illa troiana, & o pr, ego oro, da miseris teucris reuoluere iteꝝ casus illatos. i. troianos, hoc autē dicēs amaritudine oppssa vr defecisse venus, vnde sequitur.

Cithera vbi locorum

Iuno.

Acta furore graui. Quid me alta silentia cogis
Rūpere, & obductū uerbis uulgare dolorem?
Aeneam hoium quisq̄, diuumq; subegit
Bella sequi? aut hostem regi se inferre Latino?
Italiam petiit fatis authoribus, esto.
Cassandræ impulsus furiis, num linquere castra,
Hortati sumus, aut uitā cōmittere uentis?
Num puero summam belli, num credere muros.
Tyrrhenā ue fidem aut gentes agitare quietas?
Quis deus in fraudem? quæ dura potentia nostra
Egit? ubi hic Iuno, demissa ue nubibus Iris?
Indignum est Italos Troiam circundare flammis
Nascentem, & patria Turnum cōsistere terra.
Cui Pilumnus auus, cui diua Venilia mater.
Quid face Troianos atra uim ferre Latinis?
Arua aliena iugo premere, atq; auertere pdas?
Quid soceros legere. & gremiis abducere pactas.
Pacem orare manu, præfigere puppibus arma.
Tu potes Aeneam manibus subducere Graium.
Proq; uiro nebulam, & uentos obtendere manes.
Et potes in totidem classem cōuertere Nymphas.
Nos aliquid Rutulos contra iuuisse nefandum est.
Aeneas ignarus abest, ignarus & absit.
Est paphos, Idaliumq; tibi, sunt alta Cithera.
Quid grauidam bellis urbem, & corda aspera tētas.
Nos ne tibi fluxas Phrygiæ res uertere fundo
Conamur? nos, an miseros qui Troas Achiuis
Obiecit, quæ caussa fuit cōsurgere in arma.
Europamq;, Asiamq;, & fœdera soluere furto?
Me duce Dardanius Spartam expugnauit adulter,
Aut ego tela dedi? fouiq; cupidine bella?
Tum decuit metuisse tuis, nunc sera querellis
Haud iustis assurgis, & irrita iurgia iactas.

SERVI.

¶ Alta silētia, iuno vbiq; silēs iducit, vñ et oro, nisi eximia necessitate, nō dat, hic ē acta furore graui, Sta. Iunonē tacitā furibūda silētia torquēt, & notādū, q singillati dicta veneris hac rōne soluunt. Silētia cogis rū. silētiū rūpe ē nō oino tacer, vñ apparet vsurpatiue dctm eē. Cōposito rūpit vocē. i loqt, nā vocē rūpere silere ē, silētiū rūpere loq: Obductū dolo. cœlatū, & diuturna iā cicatrice coopertū: nam obduci dr vulnera, q cicatrice claudūt. Aeneā ho. qsq̄. cælat, q scāsūt, q nsūt fcā cōmemorat: nā nō Aeneas, sꝫ turnus istictu iunōis bella comouit, Vtit āt replicatiōe reꝝ obiectaꝝ. Post. n. seqt solutio. Esto. mō aduerbiū est ɔcedētis, nā græcū est ἔστω. Illo āt loco verbū ē. Esto o nūc sol testis Cassādræ ipulsus, furijs, h furijs plurali numero: q de vaticinātib⁹ nō dr, vt videāt merito eē decepti. q cassādræ isaniēti crediderunt, qd falso dr a iunōe sicut ex vbis pbamus Anchisæ, q ait i tertio, Quē tū vates cassādra monēt vitā ɔmitrē. i. icertū & ianib⁹ rebus Nū puero sūmā. b, Exaggeratio ē ab ætate

¶ Tū regia iuno, Acta furore graui. Recitat rñsioné iunōis satis artificiosas, vt ɔfuius & Donat. verba sūt. acta furore, g in/iuste cōmota. Oñdit iuno se iuitā cogi. Nā nihil rumpit nisi magna violētia Aeneā nitit colorare falsa, nā Aeneas bellū nō mouit, sꝫ istinctu iunonis latini. Nū puero. Hoc quoq; falsū ē. Nā senioribus rē relīqt, & pugnā cōmittere vetuit. Cui pilūnus. a. Per cōparatione Aeneæ, & veneris, & sui & Turni extollit cāsā suā, & deprimit aduersarioꝝ. Nos aliqd, extenuat factū suū. Verū Ven⁹ affuit causæ: cui dij, & fata fauebāt. Me duce. q grauiora sūt argumēta, i fine seruat. Hæc ille. Ordo āt ē. Tū. i. deinde postq̄ ɔticuit venus, iuno regia. s. cōiunx, acta. i. ipulsa, & stimulata graui furore igt, sup. qd. i. ad qd cogis me rūpere. t. iterrūpere alta silētia. t. alto, h ē imo pectore recōdita: q rūpūt: dū loqmur. ē ergo, qd me cogis ploq, q silere mali, q̄i te geq̄ dicere & qd cogis me vulgare. i. vulgo manifestare, verbis, i. aperto sermōe dolorē obductū. i. cœlatū, & abstrusuꝫ q. d, id nō facis cū tuo cōmodo, nā vt te falso conquestā pbē, dic mihi, an qsq̄ hoiuꝫ, & deū subegit. i. cōpulit æneā seq bella, aut iferre se hostē regi latino q. d. qz iniustū ē externū velle ppellere idigenas & ita si receptus nō ē, abijsse debuit fine bello: & ne ven⁹ dicat eadē fata, q coegerūt i italiā venire, cogere & belluꝫ iferre, purgat h dicēs Esto i. ɔcedat. & ita sit. q petijt italiā fatꝫ authorib⁹ i. fatoꝝ authoritate. (Noue āt dr fata authores sicut sydera testes) ipulsus vcꝫ, furijs. i. isano vaticinio cassandræ. s. filiæ priami, nū. i. nunqd, nos sumus hortati liquere. i. vt liquat castra, aut cōmittere. i. vt cōmittat, vitā vētis. i. icertis, & inanibus rebus, aut iō venus qz, nisi vento tyberis fuissꝫ renauigabilis factus, fuissꝫ ab hostibus dephēsus. vt. s. nūc phisice dicat, q pp̄ius poetice, Nā sic possumus itelligere, aq̄s tyberis effectas nauigabiles, nō numie tybris dei, sꝫ vt ventoꝝ ab iferiore ꝯ flāntū & ipedientū cursuꝫ. Nuꝫ ē hortati sumus ipsuꝫ cōmittere puero. s. ascanio sūmā. i. pcipuā administrationé belli, qd ēt nō fecerat æneas, sꝫ oratorie p se sumit iuno, q vero fictā sunt. Naꝫ nihil patri illo charius, nū ē hortati sumus, sꝫ nūc iuno de se loqués, masculino vtit gñe, nō qz de eo dictū sit, Nec dextræ erranti deus abfuit, sed qz dicēdo hortati, signat se multos deoꝝ hre fautores, & ɔsentaneos, nū ē hortati sumus, credere. i. cōmittere puero muros, aut agitare. i. puocare, & lacessere fidē tyrrhenā. i. societatē, & fœdus. quā, & qd iter se hñt, & gētes quietas. s. añ æneæ aduētū. Quis deus egit. s. ipulit eū i fraudē. s. faciēdā turno, aut q dura potētia nrā, egit sup. eū i fraudē? q. d. nullus, & nulla, vbi sup. fuit h. i. ad has res faciēdas iuno, iris demissa nubibus q. d. nusq̄ iterfuit, nec cōsuluit, & loqt de se tāq de alia i tertia psona q. d. ea, quā tātopere accusas, nō iterfuit his æneæ tui facinoribus turpibus: & negligētiæ ignauæ. Indignū ē. i. res idigne ferēda, italos circūdare troiā nascētēꝫ flāmis, & turnū ɔsistere. i. pstare, aut ɔstituere turnū i terra patria, cui. s. turno pilūnus. s. deus ē auus & diua venilia. s. nymphs ē mr q. d. qz idignuꝫ ē regē suo regno deturbare, dignū & iustū ē alterius regni iuasores ēt flāmis ppellere: & iniq̄s sedes exurere. Quid sup. cēses iustū ne an iniustū, troianos ferre. i. q troiani iferunt latinis viꝫ. i. violētiā face atra. i. iniq: & pniciosa, & pmere iugo. i. seruitute arua aliena, atq; auertere pdas. i. depdari agros auertendo pecora, & armenta. quid sup. censes legere. i. surripere soceros, & abducere gremijs. i. e gremio spōsi pactas. s. spōsas, & studiose dere vna plurali loqt, Quid sup. est aut cēses eē orare manu. i. diebus manuū, pferēdo s. ramū oliuæ, pacē. i. ɔcordiā, & pfiget puppibus arma. i. bellū minari, ac stati iferre. q. d. id merito idignū censes. deniq;, si vis æneā eripere scis q pacto, id facias, qz tu potes, id. n. fecisti vt in scōo, descēdo, ac ducēte deo flāmā iter, & hostes, expedior, &c. subducē. i. clā abducere æneā manibus graiū. i. græcoꝝ, & ob

ASCEN.

Ordo

Silibus si militauilis unitur

tēdeř.i.ꝯtēdere, & pſtare ꝓ vo.i.que vi ꝑ eē iactas, nebulā.i. rē inanē, & fœdā, vñ nebuloēs dici sūt, id āt fecit i ꝯgreſſu cū dio m:de, vbi vulnerata ē ven⁹, & potes obtēdē vētos inanes ꝓ vo nefandū ē.ſ.ſcꝫ iniquū iudiciū tuū, aut ironia ē, aut ītei roga tio, ē ne nefādū nos ꝯ.i.cōtra rutulos aliqd.i.ſ aliq̄ rutulos.q.d. minie. Aeneas igᷓ, abeſt ignar⁹ abſit ignar⁹.q.d. gd tū poſtea aut q̄ iniuria, ſi abeſt a terra aliēa. Eſt tibi paphos, ⁊ idaliū, ſūt alta cytheia, ciuitates, & loca cyꝑ molliſſima.q.d. abduc æneā tuū illuc, nā gd.i. ad gd, tētas.i. laceſſis, vrbē.ſ. lauro lauiniū, grauidā bellis.i.q̄ oli multa bella geſſit, ⁊ corda.ſ. viroꝝ aſpera.i. acria, ⁊ ſtrēnua, & dura tibi, & tuis futura. Conamur ne nos vtē.i. euertē fūdo.i.fūdit⁹, tibi.i. i pnicie tuā, res phrygiæ, flu xas.i. fragiles:q.d. nō ñ addit: nos.ne ſup. id cōamur, an ſup. is ve ꝑ pie, q obiecit achiuis.i. græcis, troas miſeros.i. miſatioe dignos, aut i belles, q̄ cā fuit europā, ſup. ꝑꝑ græcos, ⁊ aſiā: ꝑꝑ phryges ꝯſurgeř i arma, & ſolueř furto.i.ꝑ raptū furtiuū bele/ næ, fœdera.q.d. nulla. Expugnauit, ne ſup. adulter dardani⁹.i. phrygius.ſ. pis, ſpartā.i. ciuitatē ſpartanā, amyclas noie, me duce.q.d.ñ, ſꝫ te. aut dedi ego tela.ſ. amoris, aut belli, ⁊ fouine bella cupidie.i. amoř aut cupiditate.q.d. nō decuit te metuiſſe tuis.i.ꝓ tuis, tū cū ħ facēs tu aſſurgis.ſ ꝯ nos ſera.i. nimis tar de q̄relis bacř iuſtis.i. ſnīgs, ⁊ iactas iurgia irrita.i.ñ ꝓſutura.

ætate. Tyrrhenāq̄ꝫ ſi. inire ſocietatē cū inimicis gētib⁹: aut cer te diſi ūpeř fœdera, q̄ tū nus cū tyrrbeno inierat. Sciēdū ſane Turnū auxilioꝝ cā ad me, ēnū ꝯfugiſſe. Cæteſqꝫ q.nā lꝫ velleti bella ꝓrūpeř, tñ erat gētæ ꝑꝑ illď oraculū. Externos optare du ces. Quis d.i.ſ.ſ piculū.na.n.ſ tut e lectū ñ aude cerulla re.i. piculo. Quæ dura p.n. ad illď reſpiens:ſi nulla ei egio teneris, q det tua ꝯiūx dura. Nubib⁹ Ilis ꝑꝑ illď, Aut acta nubib⁹ iri. In/ dignū ē ñ alos iā circūdař flāmis, i. rhetoricū ē, nā q̄ries aliq̄ nō poſſum⁹ ſolue, ꝑ ia opponim⁹, qď nūc Iuno facit, nā negar nō pt, nec ſolue, q: obſidenř troiani. vñ diċ, b idignū ē troianos ob ſideri. aliena eos niſi unōia ꝑꝑ pere digꝰ ñ ē, ſici bucolicis, Dic gb⁹ in terris iſcripti noia regū. pilūnu⁹ auus, Cōparat genus Turni cū Aenea dicēs, ē rauū ei⁹ eē deū. Ite ad Veneris obie/ ctanonē diċ, cui venilia māř, nā venilia nympha ē, Pilūnū āt iō Turni auū diċ, vt a vicino nobilis gñe eē videať, ſicut ē æneas. nā paulo poſt dictura ē, Pilūnuſqꝫ illi q̄rtuſ ꝑř. Atro.ſ.ſ.b. & eſt belli diffinitio, Nō.n. facib⁹ pugnauerat. Auert eꝑdas, mundio ſe, cæteꝝ nihil rapuerat. Legē, turai i vñ ⁊ facrilegi dñr, q ſacra legūr, ħ ē furať, alibi vľ q̄ ſſlegi tacit⁹ tibi carmia ꝑ ꝑ. Gremys abducere paſtas, Nā añ vſuꝫ tabulaꝝ niſi mōy cautioes ſibi iui cē emittebat, i gb⁹ ſpōdebāt ſe ꝯſetire i iura nīſ unōy & fideiuſ ſores dabār. Vñ admiſſū ē, vt dicam⁹ viꝝ a ſpōdēdo ſpōſuꝫ, cæ teꝝ ꝑpe ſpōderi puellæ ē. Ergo ſpōſus ñ q: ꝓmittit: ſꝫ q: ſpōdet

& ſpōſores dat. Sane exaggeratio ē nimia ī eo, qď ait gremys abducē tāq̄ uxoꝝ eēt. Præfigeř pu. ar. ꝑꝑ illď, Scuta viꝝ fluuio pi/ ctaſqꝫ inare carias.ſ. qñ ad petēda nauigauit auxilia. Pacē āt oraš, ꝑꝑ id cētū oratores auguſta ad mœnia regis ire iubet. Proq̄ꝫ viro nebulā, ad opprobriū vō dixit, nō ꝓ filio rēia nē oppoſitā. Diċ āt qñ eū Ven⁹ a Diomede liberauit, vľ Neptūn⁹ ab achille, q̄ᵭ Veneri iputař: q: i ei⁹ gr̄aꝫ fcm̄ ē. Vētos ianes, vacuos, & ē nebulæ diffinitio. Et potes i totide claſſes ꝯuerter nymphas. lꝫ ħ nīr deū fecerit, tñ ħ Veneri iputař, q: i eius gr̄aꝫ fcm̄ ē, vt i illo loco. Quas illi philomēa dap s, cū ꝓgne fecerit: ſꝫ ꝑꝑ philomenā. aut certe q: Venerē dicūt eē mr̄ē ꝫ deū. Aeneas ignar⁹ abeſt, ea q̄ ſoluere nō poſſumus irridem⁹. vt ħ loco, ſici bucolicis, ꝓmiſit, Di/ mini op⁹ alchimedōř: poſtea ꝑ irriſionē ait. Et nobꝭ idē alchimedō duo pocula fecit. Grauidā bellis, vt alibi, ꝑꝑleſq̄ feroces, ꝓtū det, vrbē āt ꝓuicia diċ, q̄mō italiā q̄ro ꝑſtaꝫ. Nos ne.ť.ſ. Stat⁹ relat⁹, ꝑ quē oñdit venerē magis troiaīs cāꝫ fuiſſe piculoꝝ. Fluxas molles, q̄ poſſēt ēt ſine inimicis pire. Fluxas res pu. Fœdera.ſ.ſ. legiť i hiſtorijs: q ti oiāi cū græcis fœd⁹ habuerūt. vñ ⁊ pisſuſce pt⁹ ē hoſpitio ⁊ ſic ꝯmiſit adulteriū. Ergo ſo.ſ. furto amicitias adulterio diſſipař. Nā furtū ē adulterū vñ ē, Et du.ſ. ⁊ euerſilli ħ va

cauſa,

eá nã fœdera ǫ̃liter prę. etro. fuerũt. ita soluta ſt. herculea cũ expugnato ilio filiá laomedõtis Hesioná ſ̃ami sororé thelamõi dedisſ, pfecti ſt legati cũ ſ̃amo, ⁊ eá nunc ꝑpetẽ potuerũt illis dicẽtib⁹, ſe eá h̃re iur bellor, vñ coinoi⁹ p im⁹ nullũ pãde cu exercitu, vt aliqd tale abducer. aut vxoré ȓgis, aut filiá, q̃ expugnata ſpta helená rapuit. Hic Ver virſq̃ tagit, ⁊ biſtoriá illá, q̃ iuo diximꝰ, & pp iudiciũ pidis. quis fabulosa ſit illa res & a poet cõposita. Qui troas achiuis, ut q̃ð Vere loq̃ſ, ſʒ qz dei arſenothel ſt vt diximꝰ ſup, io ſic dixit, nã i ibaudit ðe ponũt ea q̃ ñ possumꝰ dicẽ Dardaniꝰ pp iniuriá æneæ ꝯ posint, qz dardanꝰ vł, iná pte dibiu noñ elegit, q̃ ꝯtumeliá cõtearet æneæ. Sptá expugnauit, ſʒ ð biſtoria é, vt diximꝰ. Nã sollicitata helena cu parl ſeq noluisſet, egresſꝰ ille ciuitaté obsedit q̃ euersa helená rapuit, vñ ꝛ ȓcipi meruit a marito tela ðdi: aut amor aut bello. decuit metuisſe, optiaé elocutio. nã vtrũq̃ e pteriti tpis ſ. n. dixeris decet metuisſe: icõgruũ eſt q̃ ðcet pſetis é metuisſe pterit. Sera ꝑ sero lactaꝰ dellas

poeta.

Talibus orabat iuno, cunctiq̃ fremebant
Cælicolæ, asſenſu uario ceu flumina prima.
Cum deprensa fremunt syluis, & cæca uolutant
Murmura uenturos nautis prodentia uentos.
Tum pater oĩpotens, rerum cui summa potestas
Infit eo, dicente deũ domus alta silescit.
Et tremefacta solo tellus, silet arduus æther.
Tũ zephyri posuere, ꝑmit placida æquora põtus.
Accipite ergo aĩs, atq̃ hæc mea figite dicta.
Quandoquidẽ Ausonios cõiungi fœdere Teucris
Haud licitum est, nec uestra capit discordia finẽ.
Quæ cuiq̃ est fortuna hodie, quã quisq̃ secat spem.
Tros, Rutulusue fuat, nullo discrimine habebo.
Seu fatis Italũ castra obsidione tenentur.
Siue errore malo troiæ, monitisq̃ sinistris.
Nec Rutulos soluo, sua cuiq̃ exorsa laborem.
Fortunamq̃ ferent, rex Iuppiter oĩbus idem.
Fata uiam inuenient, Stygii ꝑ flumina fratris.
Per pice torrentes, atraq̃ uoragine ripas.
Annuit, & totum nutu tremefecit olympum.

Poeta.

Hic finis fandi, solio tũ Iuppiter aureo
Surgit, cœlicolæ mediũ quem ad limina ducunt.

SERVI.

¶ Orabat, loq̃baẗ, vñ & oratores dicimꝰ, nã rogabat, ſi dixeris nõ ꝑcedit: qz magis cõuiciabaẗ. Asſensu va. qz ꝑs veneri fauebat: ꝑs iunoni. Ceu flumina pri. cũ deprhensa fremũt syluis, ⁊ cæca volutãt, Murmur, nõ tẽpestatis facit cõparationẽ: ſʒ signa tẽpestatis future. Quadã. n. arcana rõne fit vt murmur i syluis añ vẽtor aduẽtũ, vñ ait, cæca murmurat. quor rõ nõ appet, vt cæciq̃ in nubibꝰ ignes. Terrificãt aïmos, & ſic i Geor. Cõtinuo vẽtis surgẽtibꝰ, aut freta põti, Incipiũt agitata tumescere, & arduus altis. Montibꝰ audiri fragor. Tremefacta. ſ. t. loquẽte ioue stupor elemẽtor oñdit ꝑ nãæ mutationẽ. Nã q̃cqd i æterno motu ẽ, q̃euit, & ꝯ, terra mota est ſpimobilis. vñ Hora. Et bruta tellꝰ. Accipite e a. totus ħ locꝰ de pȓio Lucilij tranſlatꝰ é, vbi inducunẗ dij h̃re ꝯsiliũ, & agere pȓio de interitu Lupi, cuiusdã iudicis rei. postea sñias dicere, ſʒ hoc qz indignũ erat heroico carmie, mutauit & iducit pȓio ioue loquẽté de iterrupitis fœderibus, cuius rõné iterrupit venꝰ post secuta iunonis verba ſũt qbꝰ redarguit venerẽ, vñ nũc iupiter ad illud, q̃ð omi serat, redit dices ǧqm pacé cẽ nõ sinitis, ea q̃ ſũ dicturus, accipite. q̃ñqdé, bñ ſniæ dicẽdæ ordiné ſuat. nã ſicut i Salu. & in phi lippi legimꝰ, añq̃ dicaẗ ſnia, ꝑmittiẗ rõ, qđ hodie i vsu est. Haud licitũ é, & licitũ dicimus, ⁊ licitũ ẽ ſicut & placuit, & placitũ é,

Licuit ⁊ licitũ, ſicut Placuit ⁊ placitus.

Terẽ. vbi ſũt cognitæ placitæ ſunt. Quæ cuiq̃ est fortuna, hodie ſpaliter iuppiter ꝑ troianis agit, ſʒ hac arte, vt videaẗ totũ pro iunõe loq. & reuera ꝯ ba ꝑ iunõe ſũt, ſʒ alꝰ ituẽs deꝑhẽdit troianor fauoré. nã dicẽdo nulli fauebo, & i eo statu fore eos, i q̃ ſũt hodie, ſigt, ſe fauere troianis, quor ducis aduẽtu stati victoria ꝯsequeẗ, & vult nihil valere ea: q̃ aut venus cõq̃sta fuerat de absentia Aeneæ, vt tunc de turni parẽtibꝰ dixerat i eiꝰ. ſ. cõmẽdationẽ. Secat seqẗ tʒ. hʒ vt ille viá secat ad naues, vñ & sectas dicimus habitꝰ aĩor, ⁊ istituta philosophiæ circa disciplinã. Fuat. i. fuerit, futuri tpis é vbũ defectiuũ, Seu fatis ita ca. obsidiõe tenẽtur sine malo fato italor castra obsident Troiana, siue troiani malo errore, & sinistris mõitis ad italiá venerũt: neminé absoluo vñ pp Amphibologiam ſic distingue italũ, & iſer castra obsidione tenẽtur. ſ. troianor, ipſi eni obsident nõ itali. soluo, absoluo, nã apheresi ꝯtulit. Monitisq̃ finist. pp Cassandræ ipulsus furijs. Exorsa, rex initia actus hodierni diei. laboré, fortunãq̃ pictũ, ⁊ felicitaté. Fata viá iueniẽt, scit eni ħ eẽ fatale. vt Aeneas ſperet i italia. Stygij ꝑ flumina fra. hyppallage é, ꝑ stygia fȓis flumia ⁊ bñ ẽt id iureiurãdo ꝯfirmat: ⁊ totũ nutu tremefecit olympũ

¶ Talibus orabat iuno. Post veneris orõné, & iunonis rñsum concludit iuppiter, æquũ fore, vñ dicit donatus. Infit, n az cum sibi ptãs decernendi ſit aperte loquit. Accipite, non potuit sedare partes sed ſic dimittit, vt neutram preferret: ne aut filiam aut vxorem læderet, ſeq̃ æquum omnibus pollicitus est Hæc ille.

ASCEñ.

¶ Ordo est, iuno orabat, idest eãs suas defendebat, talibꝰ. ſ. verbis, & cũcti cœlicolæ fremebant vario asſensu: qz alij veneri, alij iunoni asſentiebantur, ceu. i. queadmodũ cũ flumina. i. flatꝰ vẽtor fremũt pȓia. i. primũ deprensa. i. ꝑcepta, syluis. ſ. lõge sonantibꝰ, ⁊ volutãt. i. euoluũt murmura cæca. idest ignota ꝑdẽtia. i. significãtia nautis vẽtos vẽturos. pr oĩpotẽs. ſ. iuppiẗ cui, sup, é sũma ptãs, ifit. i. loqẗ. Alta domꝰ deũ i. deor ħ é cœlũ, silescit eo loquẽte. i. cũ ipe icipet loq, ⁊ tellꝰ tremefacta sup. é solo. i. p terrã. æther arduus. i. sublimis silet. ⁊ zephiri posueẗ sup. ſe. sedati ſũt, tũ. i. tũc põtꝰ. i. deus põti, aut ipʒ mare, ꝑmit. i. cohibet, ne asſurgãt æq̃ra placida. i. aq̃s maris æq̃s, & trãquilas Ergo qz. i. nulla é i vobis cõcordiæ via, & tãto odio cõcertatis. Accipite. ſ. auribꝰ, ħ é audite: & figite hæc mea dicta aĩmis ſ. vestris. i. mẽores sitis, aut itelligite, Q̃ñqdé haud. i. nõ é licitũ. i. pmisſũ é, pp odia vestra. ausonios. i. italos ꝯiũgi teucris. i. troianis fœdere. i. ꝑfedꝰ, nec. i. qz nõ, qz vr̃a discordia nõ capit finé, ego nullo habebo discrimie. i. differẽtia q̃cũq̃, sup. an fuat. i. ſit tros. i. troianꝰ, ve. p vel italꝰ, q̃. i. q̃cũq̃ fortuna é hodie cuiq̃. ſ. pugnator, siue ꝓspa, siue aduersa. i. cuilibet permittã sua fortuna vti, & quã ſpé q̃sq̃ secat. i. p fectã seqẗ, ⁊ tʒ cõsisus viribꝰ, & vtuti suæ. i. pmittã, & virtute valere, seu. i. siue castra. ſ. troianor tenẽtur obsidiõe. i. obsidenẗ fatis. i. fatali ꝑnicie ⁊ malo exitu, italũ. i. italor, siue malo errore troiæ. i. troianor, & sinistris. i. sinistræ datis, vt male itellectis monitis. ſ. deor, nec ego soluo. i. libero, & idẽ nẽ facio. Rutulos cuiq̃. i. cuilibʒ rutulo, & phrygi, sua. i. ꝓpria, sine numis suffragio, aut meo ipedimẽto ferẽt. i. obtinebũt, aut sortienẗ, laboré ⁊ fortunã. i. & laboré, ⁊ fortunã libere sortienẗ, Iupiter rex é oibꝰ idé. i. eiusdé auxilij Fata inueniẽt viá. ſ. ꝑueniẽdi ad id, q̃ð i fatis é. Iuro sup. ita fore. (Nã vt dicamꝰ ãnuit p flumia: &c. nõ tã cohæret) p flumina fratris stygij. ſ. plutonis, aut p flumina stygia, q̃ ſunt fȓis. ſ. plutonis. Per stygiã aũt paludẽ nõ aũt dij peierare, vt i. vj. dictũ é: & iuro sup. p ripas. ſ. stygij fluminis, torrẽtes. i. abũdãtes, & feruẽtes pice, & voragine atra. i. nigra, aut obscura, qz sulphurea, & fumosa. Annuit. ſ. iupiter (igr poeta). i. nutu se asſentire & approbare, q̃ð dixit significauit, & tremefecit totũ olympũ nutu. i. annuẽdo finis fandi, sup. fuit, hic. i. p hoc iuramẽtu iouis. Iuppiter surgit, tũ. i. deinde, solio aureo. i. de sede auro solido facta, quẽ cœlicolæ ducũt mediũ. i. existẽtẽ in medio, qui est principum locus, ad limina: ſcʒ cœlestis throni.

ASCEñ.

¶ Interea rutuli. Redit ad historiá dimisſã i fine noni, docet q̃ qd rutuli postridie q̃ Turnꝰ ſic elapsus erat e flumẽ egerũt, & qd ꝯ troiani addẽs æneæ aduẽtũ cũ hetruscor auxilijs. Occasioné quoq̃ nactꝰ i gr̃az iuliæ domꝰ, describit decus, ⁊ ornamẽtũ iulia pugnas vt mõitꝰ erat cesſãtis, vñ dic dona. ſic. Interea, redit ad narrationé, q̃ posuit i fine noni lib. Stabãt vt pote, q̃ pauci aduersꝰ plurimos nõ auderẽt. Caput detectꝰ, nõ pugnaturus, qz ꝓhibuerat deus. Mnestheus, ⁊ capis alter laudat a facto, alter a merito ciuitatis. Nocte. ad laudez æneæ. Et re. me. tria dixit mẽorat, edocet, admõet. Mẽorat q̃ nomẽ genus, ⁊ qd petat, ⁊ qd ferat edocet Turni violẽta pectora, q̃ arma pciliat. Admõet, q̃ ſit huiusmodi rebus fiducia. Nomé, vt cognoscat. Genus, ne ab ignobili putet se rogari. Hæc ille. Ordo é, Rutuli istãt iterea. ſ. dũ ſic ſupi ꝯsultãt oibus portis circũ. i. circũ circa seu p circuitũ sternẽ. i. vt sternãt, cæde. i. occisiõe viros. ſ. troianos viꝛ ꝛ istãtes, ⁊ cigẽ mœnia. ſ. nouæ troiæ. seu castror, flãmis. i. facibꝰ ardẽtibꝰ. Ast. i. ſʒ legio. i. man. anꝰ æneadũ teneẗ obsesſa. obsideẗ. vallis. ſ. rutulor, nec vlla spes fugæ. i. fugiẽdi, est sup.

Ordo.

Interea Rutuli portis circum oĩbus instant.
Sternere cæde uiros, & mœnia cingere flammis.
At legio Aeneadum uallis obsesſa tenetur.
Nec spes ulla fugæ miseri stant turribus altis.
Nequicq̃, & rara muros cinxere corona.
Iasius Imbrasides, Hicetaoniusq̃ Tymœtes.
Asſaraciq̃ duo, & senior cũ Castore tybris
Prima acies hos germani Sarpedonis ambo.
Et clarus Ethemon Lycia comitanẗ ab alta.
Fert ingens toto connixus corpore saxum.
Haud partẽ exiguam montis Lyrnesius agmon.
Nec Clytio genitore minor, nec fratre Menestheo.

Hi

sup. ipsis ipsi miseri stãt, sup. in altis turribus neqquam. i. frustra: qr cõgredi nõ audẽt, & cingere muros corona. i. multitudine i coronæ formã stãte, rara. i. minime dẽsa. s. i asius Imbrasides. i. ibrasi fili⁹, & Timeteo Icetaunius. i. icetaonis fili⁹ & duo assaraci. s. maior, & minor, & tybris senior, cũ Castore, stabãt, sup. pria. i. pcipua acies. Ambo germani. i. frẽs Sarpedonis. i. illus viri troiani. s. & . i. sil Clarus. s. noie, & Hemõ, (Corripit ãt clarus i priore, qr ꝓpriũ est, vt sit differẽtia ab appellatiuo: vt Amycus: & amicus, ꝫ rusticus corripit, vt rustic⁹ (comitantur hos. s. iã pdictos, ab Lycia. i. patria sua, alta. i. sublimi. Agmon Lyrnesius. i. ab Lyrneso oppido phrygiæ oriũdus, ꝯnix⁹. i. cõnitẽs toto corpe fert igẽs saxũ, appositione, haud exiguã. i. nõ puã nec exilẽ, sꝫ magnã ptẽ mõtis exñs, nec minor genitore suo Clytio. s. noie, nec Mnestheo frẽ. Hi. i. qdã ex troianis, certant defendere iaculis illi. i. alij saxis. aut forte hi s. Rutuli certãt iaculis, q̃ foris mittebãt, & illi. s. Itali certãt defendẽ. s. se saxis & moliri, i. cũ mole, & conamie excere ignẽ. s. e phalaricis: & aptare sagittas, neruo. i. arcui neruis obducto. Ecce ipse puer Dardani⁹. s. Ascaniu⁹: iustissima cura veneris, qr sciuit illi regnũ deberi, micat iter medios. s. troianos, detectus caput hõestũ. i. hñs caput hõestũ. i. pulchrũ, & p se ferẽs hõestatẽ: detectum, qr ꝓhibit⁹ erat ab apolline dicẽte. Cætera pce puer, micat in quã exñs talis, q̃lis gẽma, q̃ diuidit aurũ fuluũ. i. q̃ ẽ in medio annuli aurei, aut aliter auro circũdata, exñs dec⁹. i. ornamẽtũ aut collo. s. in monili: aut capiti. i. i corona, vel q̃le. i. q̃liter ebur lucet iclusũ ptẽ. i. artificiose, aut buxo, aut terebyntho arbore s. nigra oricia. i. i orico ciuitate epyri, hoc ẽ circũ cã pluria nascẽti, cui. s. ascanio. i. ad cui⁹ decorẽ, ceruix lactea. i. coloris lactei, accipit crines, fusus. i. diffusus, hoc ẽ cæsariẽ, & circul⁹. i. torques, si ad collũ respicis, aut poti⁹ redimiculũ capitis subnectat. i. capillos, o Ismare gẽtes magnanimæ. s. iter q̃s versabaris (& qr similis sibi applaudit, ipse quoqꝫ p h̃ magnanim⁹ reputaꝭ) viderũt quoqꝫ. i. ẽt te dirigere vulnera. i. tela, qbus directis vulnerasti multos, & armare calamos. i. arũdines, h̃ ẽ sagittas leues veneno: vt. s. illæ vi ictu fterimãt. o ismare i quaꝫ gñose. alti, & magnigñis, domo. i. de domo mæonia. i. lydia, vbi & viri exercẽt. i. colũt arua pĩguia. i. opima feracia, & pactolus. s. fluuius irrigat auro. i. fluctib⁹ auriferis. Mnestheus. s. ductor ille fortis affuit. & . i. ẽt cũ alijs, quẽ pulsi a. i. pdie illi⁹ diei pta gloria. Turni pulsi. i. de turno pulso aggere murorũ tollit. i. extollit sublimẽ. i. elatũ, & magnanimũ, & capys troian⁹. s. ille aderat. hic ꝓ vñ. i. a q̃ nomẽ vrbis cãpaniæ dr̃ i italia. capua noie. Illi. s. rutuli, & itali ꝯtulerãt. i. ꝯmiscuerãt iter se certamina duri belli, & sup. æneas secabat media nocte freta. i. maria. Nãqꝫ, &c. Dedit ad narrationẽ de gestis æneæ, postq̃ ab Euãdro discesserat, q̃ ꝑtermisit in fine octaui. Nãqꝫ ꝑ qr: vt. i. postq̃ ipse æneas igressus⁹, sup. ab euãd. castris ethruscis. i. in castra ethrusca, aut hetruscorꝫ, ipe adit regẽ. s. tharcõtẽ, & memorat. i. recẽset regi. s. tarchõti, nomẽ. s. suũ. significãs se nobile, & gen⁹, significãs se gñosũ, & extremum, vt dux merito sit ipsis hetruscis, qb⁹ vates externũ ꝑdicabãt expetendũ, & memorat: ve ꝑ vel q̃d petat. i. simul qd petat, vel qd ferat. i. simul qd afferat: qr petijt, & attulit auxiliũ, qr vtriqꝫ auxilio eẽ poterat cũ neuter sine altero sufficeret, q̃. i. q̃lia arma, Mezẽti⁹. s. sæuissimus hetruscorꝫ hostis, & ab eis ꝑp sæuã tyrãnidẽ expulsus cõsiliet. i. cõpet, & adsciscat sibi. q. d. potẽtissima latini, & turni regũ auxilia, & edocet violẽta pectora Turni, & admonet q̃ fiducia sit rebus hũanis hoc ẽ fragilẽ ẽẽ hũanã ꝯditionẽ, cũ ẽt iusti ab ĩpijs opprimi soleãt: nisi viriliter resistãt, imiscet pces. & simul ꝑcaꝭ. vel cõe. s. cõsultãt. Mo: a haud. i. nõ fit. i. nulla fit mora: & sup. aut dũ. Tarchõ. s. nũc ethruscorꝫ rex, iũgit opes. i. facultates, & copias suas, & ferit. i. pcutit fœdus. i. pactũ societatis, & amicitiæ pcusso fœdẽ porco, tũ. i. deide: gẽs lydia. i. ex lydia oriũda. libera fatis. i. exẽpta fatali necessitate, conscẽdit classẽ iussis diuũ. i. vt dij iusserãt, ꝑhabito. s. externo duce, vñ addit cõmissa. s. duci externo. s. æneæ. vñ puppis ænea. i. in q̃ æneas vehebaꝭ, tꝫ pria. i. ꝑmas ptes i nauigãdo: subiũctos in rostro leones phrygios. s. qui erant insignia phrygium, & potissimũ hectoris Ida. i. sylua gratissima teucris ꝓfugis. i. cũ primũ ꝓfugerẽt, qr illud cõuenerãt. imminet. i. sic depicta ẽ, vt immineꝛe videaꝭ: sup. i. desup Aeneas magn⁹. s. ꝑter cæteros, sedet hic. i. i hac puppi, & volutat secũ varios euẽtus belli, & pallas, s. fili⁹ euãdri affix⁹ lateri q̃rit iã sydera. i. nofa, & naturã syderũ, noctis opacæ. i. q̃ apparebãt in nocte opaca: & q̃rit iã, idest alij q̃ñ, q̃: sꝫ magna, & aduersa æneas, sꝫ sit passus, & terra, mari, q̃ ingt Donatus quæstiones minime necessariæ erant, sed puero cõueniebant, cum æneas maiora secum volutaret.

Capua vñ dicta.

Phrygiũ insignia q̃ fuere.

Hi iaculis, illi certant defendere saxis,
Moliriqꝫ ignem, neruoqꝫ aptare sagittas.
Ipse inter medios Veneris iustissima cura
Dardanius caput ecce puer detectus honestum.
Qualis gẽma micat, fuluum quæ diuidit aurum.
Aut collo decus. aut capiti, uel quale p artem
Inclusum buxo, aut Orithia terebyntho
Lucet ebur, fusos ceruix cui lactea crines.
Accipit, & molli subnectit circulus auro.
Te quoqꝫ magnanime uiderunt Ismare gentes
Vulnera dirigere, & calamos armare ueneno.
Meonia generose domo, ubi pinguia culta
Exercentqꝫ uiri, Pactolusqꝫ irrigat auro.
Affuit & Mnestheus, quẽ pulsi pristina Turni
Aggere murorum sublimen gloria tollit.
Et Capys, hinc nomen Campanæ ducitur urbi.
Illi inter se se duri certamina belli
Contulerant, media Aeneas freta nocte secabat.
Nanqꝫ ut ab Euãdro castris ingressus Hetruscis
Regem adit, & regi memorat nomenqꝫ, genusqꝫ.
Quid ue petat, quid ue ipse ferat, Mezentius arma
Quæ sibi conciliet, uiolentaqꝫ pectora Turni
Edocet, humanis quæ sit fiducia rebus
Admonet, immiscetqꝫ ꝑces, haud fit mora, Tarchon
Iungit opes, fœdusqꝫ ferit, tum libera fatis.
Classem conscendit iussis gens Lydia diuum
Externo cõmissa duci. Aenea puppis
Prima tenet, rostro Phrygios subiuncta leones.
Imminet Ida sup, profugis gratissima Teucris.
Hic magnus sedet Aeneas, secumqꝫ uolutat
Euentus belli uarios, Pallasqꝫ sinistro
Affixus lateri, iã quærit sydera opacæ
Noctis iter, iã quæ passus, terraqꝫ, mariqꝫ.

SERVI.

Portis. c. o. i. istãt portis oib⁹ circũ. i. circũcirca fusi, Nã mõ circũ, aduerbiũ loci ẽ. Vallis itra vallos. i. fustes fossæ, q valli vocãꝭ. nã mũitio ip a vallũ dr̃ nãlr, & h̃ dic̃, tenebant troiani itra vallos, q̃s ipi posuerũ, ne eorꝫ castra facile irrũperẽt rutuli. vallũ eni nõ mõ obsidẽtiũ, sꝫ obsessorꝫ debem⁹ accipe. Nec. s. vl. fugæ, fuga miserrimũ, & vltimũ ꝑsidiũ ẽ, tñ h̃ ẽt carebãt. Imbrasides, ibrasi fili⁹ icetaoni⁹, icetaõis fili⁹ & hñ ex varietate syllabarꝫ q̃suit ornatũ nã ꝑronymica, an ti des aut ius crescũt qb⁹ & vti possum⁹. q̃. n. i on terminãꭍ, ad nos trãsire nõ pñt. Senior. e. c. thyb. possum⁹ & solũ tybri accipe senẽ, possum⁹ & castorẽ. Si legamus & senior cũ castore. Nã ꝓhibelogia ẽ. Pria acies, h̃ ẽ magni viri, & ẽ diffinitio eorꝫ, q i pria acie fuerũt, vñ laudis magis ẽ, ꝙ dixit, pri a acies. Ordis. n. eẽ nõ pt, qr res i muro agiꭍ. Germãi sarpedõis aut iter se germãi filij Sarpedõis frẽs a bal. nobil. Lyrnesius. i. phryx. Lyrnesos. n. ciuitas est phrygiæ, vñ fuit Briseis Mnestheo: nõ mnesteo, õ q̃ paulo post dicturus ẽ legẽdũ ẽ, ne v̄sus nõ ster, sꝫ Mnestheo, ita tñ, vt meminerimus vltima syllaba eẽ synerẽsiꝫ pp rectã scãsionẽ. Hi iaculis, rutuli. Illi saxis troiãi veneris iustissi. cu. qr illi debebaꭍ ĩpiũ. Caput dete. sine galea q̃si nõ pugnaturus, nã audierat. cætera pce puer bello. erãt ãt iter duces q̃si dux. Honestũ pulchrũ, Terẽ. Ita me dij bñ amẽt, hõestus ẽ. Micat. s. Ascanius, fulget q̃lr gẽma, vt collo, aut capiti, figurate, nã colli vel capitꝫ erat cõr. oricia terebyntho, oricos ciuitas ẽ Epiri, iuxta quã nascitꭍ terebynthus nigrũ lignũ hñs soliditatẽ i buxi spẽꝫ. Retulit ãt ꝯparationẽ ad cãdidũ vultũ, q erat crinibus cictus. Magnaniæ. s. gẽtes Ismare gentes. Nodo nomẽ ẽ ꝓpriũ. nã Ismarius facit oppellatiuũ a mõte ismaro thraciæ. vulnera dirigẽ, aut vulnus ꝑ sagitta posuit, vt i fẽdo, ifeqꝫ ifesto vulnẽ pyrrhus, aut acerrime expssitieuitabiles sagittas. dicẽs eũ vulnera, nõ tela dirigẽ. mœonia Lydia, q̃ añ dicebaꭍ. Pactolusqꝫ irri. au. pactolus, & Hermus Lydiæ flumia sunt, aurꝫ sicut tagus trahẽtia. Et cãpis, hic nomen cãpaniæ dr̃ vrbi. Iste qdẽ dic̃ capi dictã cãpaniã, qꝫ & Lu. sensit mœnia dardanĩ tenuit cãpana culoni. sꝫ liui. vult a locis cãpestribus dictã, i qbus sita ẽ, sꝫ ꝯstat eã a thuscis ꝯditã viso falcõis augurio, q̃ thusca ligua: capis dr̃, vñ ẽ nomẽ cãpania. Thuscos ãt oẽs pene italiã subiugasse manifestũ ẽ. Cõtulerãt, nocte iteruenie nte pegerant, & explanatio rerũ, quas æneas gessit: postq̃ ẽ ꝓfectus ab Euãdro ad petẽda auxilia, dũ iter suos, & turnum bella gerebanꭍ, rẽ eni añ omissam breuiter exeqtur. Quip. p. s. auxilii. Quid ue. p. se. vicissitudinẽ auxilij, vt supra, Accipe, deqꝫ fidẽ. Mezẽtius ar. Quæ si ꝯci. Inijcit latẽter timorẽ, ne forte possit collectis auxilijs i regna puenire a qb⁹ fuerat añ depulsus violẽ

Lyrnesos vbi locorꝫ

taqꝫ

tacq; pe.t.superba vt. Quos illi bello,psugoa egere su. Hūanis q̄sit si,r. Latéter hoc vicit Nolite hoc putare fixā eē,& fal ili.fœlicitaté. Magna eni ē rez varietas,itaq; accipietis auxilia. Admonet,imiscetq; p.pti rogat,pu admonet,h eē folatiū,vita humanæ tuitiū,si vel mutua déur auxilia,vel si i pperio posin et subiecta psideretre ē supiorus ī sua expssio,ui edocet,q̄ peterét,& q̄ eū sollicitabāt, Admonet vo,vel eā mezētij,vel q̄ī stabilis ē,& vaga fortuna. Tarcho h nomine græce vbiq; positū,ex

Taxatio virgiliana

eepio vno lo. o,vt haud pcul hic tarcho,z tȳ bem,qd metti catecit. Libera f excepta fatali necessitate.q pugnare no poterát pp illud .extei nos optare ou.l.rate. More viri fortis i pucipijs e,alibi pnceps aū oēs desuz palitur⁹ agebat. . gme Rostro Phry.fico p iugo vult rostrū naus fuisse,leone.. aūt singulos i singulis ptibus fuisse depictos, Sane notatur a triticis Ver hoc loco, quemadmodū fic cito dixit potuisse naues æneæ fieri,quod excusat pictura qua solam mutatam debemus accipere gi aūstima propter illic tacta n auigia Eucintus bu.u.licet haberet fortissimū militem cogitabat tamen incerta bellorū noctis iter, aut per q̄ æ sydera nox decurrit, au quæ intuentes nautæ iter peragunt noctibus, Iam modo, vt iamq; hos cursu, iam præte.il.

Pandite nūc Helicona deæ, cantusq; mouete.
Quæ manus interea Tuscis comitetur ab oris
Aeneam, armetq; rates, pelagoq; uehatur.
Massicus ærata princeps secat æquora tigri.
Sub quo mille manus iuuenum, qui mœnia Clusi.
Quiq; urbem liquere Cosas, quis tela sagittæ.
Corytiq; leues humeris, & letifer arcus.
Vna toruus Abas, huic totū insignibus armis
Agmen, & aurato fulgebat Apolline puppis.
Sexcentos illi dederat Populonia mater
Expertos belli iuuenes, ast Ilua trecentos
Insula, exhaustis Chalybū generosa metallis
Tertius ille hominū, diuūq; interpres Asylas.
Cui pecudum fibræ, cœli cui sydera parent.
Et linguæ uolucrū, & præsagi fulminis ignes.

Mille

¶ Pandite nunc helicona deæ. Recitat hoc loco: quos æneas ex ethruria secū aduexerat socios, quæ res, quia nimis p̄sca ē nō sine numinis peragitur inuocatione, dicit aūt donatus sic, Pandite, hæc inuocatio tenet summā rerū, & speciem propositionis. Toruum aut oculis distortis, aut contracto vultu. versicolor. Qui dum vertitur, mutat colorez. Hæc ille. ¶ Ordo ē, o deæ.i.o vos musæ, pandite.i.aperite, & reserate nobis nunc helicona.i.montem illum vobis sacrum, & mouete.i.excitate nobis nūc helicona.i.mōtē illū uobis sacrū, & monete.i.excitate nobis mouēdo p̄cordia cātus.i.carmīa rez occultaz.s.q̄ manus comitet̄ interea.s.dū supradicta fierēt, æneā ab oris thuscis.i.ab hetruria, & q̄ man⁹ armet rates: & vehat̄ pelago massic⁹ vir ille vīnionis uinifer dictus ē pnceps s.suoz, secat.i.sulcat, æquora tygri.i.naui a velocitate sic dcā ærata.i.ære munita, sub quo.s.massico, sup.erat manus.i.multitudo mille iuuenū, q̄ liquere.i.liq̄rūt discedētes mœnia clusi.i.clusij oppidi iuxta massicū mōtē cāpaniæ italieæ z q̄ liq̄re cosas vrbē.ethruriæ: q̄s.i.q̄bus tela.i.arma inuasiua.q̄ lōge iactant̄ sup.erāt sagittæ.aut q̄b⁹ sagittæ erāt tela, z corytū.i.arcuū, z sagittaz thecæ leues.i.portatiles, erāt su.hūeris.i.ab hūeris ↄpēdētes z arcus

ASCEñ.

Ordo

Vinifer massicus dictus.

cus letifer. i. mortē afferre inimicis solit⁹. abas tusc⁹, ille toru⁹. i. terribil', & torua fronte vna. s. fil', sup. ice debat totũ agme erat sup. huic. i. h hēbat totũ agmē suũ armis isignib⁹. i. hñs isignia arma, aut isignitũ armis, & puppis fulgebat huic apolline. i. si gno apollinis aurato. i. auro obducto. Populonia. i. ciuitas illa thusciæ mr̃. i. pria, & sluna. dederat illi sexcētos iuuenes. exp tos. i. pitos belli: ast. i. sꝫ, ilua. i. isula illa adiacēs thusciæ dede rat, sup. trecentos, isula ingt exhis gñosa. i. nobilitata, & clara metallis chalybũ. i. durissimi ferri, q̃ lebũt, & idurāt calybes i exaustis. i. nũq̃ exaustis e fodinis suis: qn supsit sp̄ q̄d exhau rias. Tertius ille. i. clarissimus iterps hoīuz, & diuũ. i. diuorũ s. A sylas, cui fibræ. i. venæ iecoris pecudũ. i. oium parent. i. obe dire vñr, eo q̄ q̄cũqꝫ dixerit eas pnotatæ euenīat: hoc ē q̄ ptis simus ē haruspex. cui sydera cœli parēt. i. q̄ ptissim⁹ ē astrolog⁹ & cui parēt liguæ volucrũ. i. q̄ optim⁹ ē augur, & cui sup, pa rēt ignes fulmis psegi. i. sagacie ported tis futura. i. portētoꝝ optius iterps. terti⁹ iquā (nā verbũ nōdũ posuit) rapit mille. s. iuuenes, aut viros dēsos aciæ. i. agminati icedētes, atqꝫ dēsos hastis horrētibus. i. aspis: & horrorē incutiētibus, Pisæ. s. i ita lia hodie quoqꝫ sic dictæ alpheæ ab origie. i. q̄ tr̄ exerũt origine ꝫ deriuationē a pisis iuxta alpheũ fluuiũ archadiæ, appositione vrbis hetrusca, solo. i. situ, & loco, iubēt parere. s. duci eis suo asi læ, hos. s. dēos mille, Astur pulcherrimus seqtur. i. qrtus ē i or dine, astur igt fidēs equo, & armis versicoloribus. i. varie de pictis, tercētũ, sup. viri adyciũt se. s. astur vna. i. vniformis vo lūtas sequendi erat, sup. oibus, q̄ sunt domo. i. familia aut pa tria cerete. i. ex ceret. i. vrbe agilina, & q̄ sunt i aruis minionis s. illius fluuij, & pyrgi. i. puũ oppidũ, seu castellũ in thuscia, ve teres. i. ab antiqs tpibus hetruscoꝝ pyratica nobiles & graui scæ intēpestatæ. i. pestlētes, sup. adyciunt se, aut quid simile.

Mille rapit densos acie, atqꝫ horrentibus hastis.
Hos parere iubent Alpheæ ab origine Pisæ.
Vrbs etrusca solo, sequitur pulcherrimus Astur.
Astur equo fidens, & uersicoloribus armis
Tercentũ adiciũt, mens oibus una sequendi,
Qui Cærete domo, qui sunt Minionis in aruis.
Et Pyrgi ueteres, intempestæqꝫ Grauiscæ.

¶ Pāduite nũc helicona deæ Parnasus mōs thessaliæ iuxta boe tiã, qui duo findit iuga, cytheronē liberi, & heliconē apollinis, & musaꝝ, Massicus æi ata pueces secat æquora tigri. sꝫ cathalo gue, i quo enumerant hi, q̄ venerũt de Thuscia, fuerit tñ ali quā varietate. q̄ hos nauibus venisse cōmemorat, cũ sꝫ in. vij. Turni psidia p terrā venisse cōmemorauerit. sane sciēdũ ama re vir. italis ducibus dare noīa fluuioꝝ, vel mōtiũ, vt ergo su pra Alemæonē, & aduētinũ cōmemorauit. sic nũc massicũ di cit, nā Massicus mōs ē, ꝫ vinũ massicũ dr̄. Plerīqꝫ tñ nolũt mas sicũ nomē eē ppriũ, sed appellatiuũ dicētes. osinũ eē massicũ regē: nā paulo post dicturus. Qua rex clusinis aduectus osini⁹ ons, & nũc dicit. Qui mœnia clusi, multi aliũ massicũ, aliũ osiniũ eē volũt: Tygri ærata, cuius rostrũ erat i sil' itudinē tygr dis, nāqꝫ solēt naues vocabula accipe a pictura tutelarũ, hic ē hũc vehit imanis trito. itē & aurato fulgebat apolline puppis Tygri āt s̄m regulā dixit, nā græca noīa, q̄ genitiuũ singularē in is mittũt, i eo tñ & i datiuo crescũt, i actō ꝫ ablō pla sũt no minatiuo, vt Tygris tygridis tygridi tygri: o tygris tygri isis isi dis isidi isim, o isis isi. si aliter inuenerim⁹, abusiue dcm̄ ē, vt in Lu. ocior & cœli flāmis, & tygride fœta. Mœnia clusi, Nā clu siũ vk& ē dcm̄ p synerefiꝫ sicut nec cura peculi, p peculii. Clusiũ aũt oppidũ ē iuxta massicũ Cosas ciuitas Thusciæ, q̄ i nũere dr̄ singulari sꝫ Salu. vñ appet eē vsurpationē. Choriti, choriti ppe sunt arcuũ thecæ, dr̄ tñ ēt sagittaꝝ q̄s ꝫ pharetras noiamus. Toruus terribilis, Fulgebat. s. puppis apolline. Armis exercitu, Populonia, ciuitas thusciæ: matrē aut eoꝝ, q̄ venerāt, dixit ali bi insignē: quē mr̄ aritia misit, Expertos pitos, nā sexptes sũt ignari, Ilua, isula adiacēs thusciæ. Inexhaustis. Quātũ exhausta fue rit, tāto gñosior, Ergo iexhaustis nō ē vna ps orōnis. nāqꝫ ply. secũs dixit, Cũ i aliys regiōib⁹ effossis metallis terræ sũt vacuæ apd illā, hoc ē mirꝫ, q̄ sublata renascunt, ꝫ rursuꝫ de eisdē locis effodiunt, varro & aliud dici, nasci q̄dē illi ferrũ, sꝫ i structurā. iter pres hoīuꝫ diuũqꝫ, iterps mediũ. Nā & deoꝝ iterptator, & hoīuꝫ, q̄bus diuinas idicat mētes interps vocat. Et norādũ q̄d' ait Nigidius Figulus, has artes iter se ita eē piūctas, vt altera sine altera eē nō possit. vñ iis, quos pfectos vult pbare Ver, oīuꝫ di uinādi artiũ pstat sciaꝫ, vt hoc loco, ita supra Heleno, de quo ait, Troiugena iterps diuũ, ꝫ singula. Nigidius āi sol⁹ e post Varro nē, lꝫ Varro pcellat i theologia, hic i cōibus lr̄is, Nā vterqꝫ vtrũqꝫ scripserũt. Fibræ, iecoris extremitas, parēt āt, ptissime agno scũt, q̄d' ad oīa r̄sei ēdũ ē ad fibras. Sydera, voces auiũ, ꝫ fulmia, nā si vident, tñ accipias, cuius psit videri, nec tñ itelligi, itē voces auiũ nō vident, sꝫ cognoscunt auditæ, nec parēt, optēperāt: pcedit. nā quō sydera: vel fibræ, vel aues. vel fulgura psit op tēperare, Rapit, rapti ducit. Dēsos acie, i acie pstrictos, ꝫ piunctos. Alpheæ ab origie Pisæ, alpheus fluuius ē apud Pisam, & Aelidē ciuitates archadiæ, vbi ē tēpliũ Iouis olym pici, ex q̄bus locis venerũt, q̄ ipsas i Italia cōdiderunt. dictas a ciuitate pri stina, vñ addidit, vrbs ethrusca solo cũ pmisisset, s. Alpheæ ab origie pisæ. Fidēs equo, eq̄s optius versicoloribus ar. Depictis, p q̄d' bellicosus ondit. Tercētũ adyciunt, accedũt, & cōsentiunt ei⁹ volũtati. vñ ait, mēs oibus vna sequēdi. i. piurati sunt. Qui cæ rete do. Ac si diceret: q̄ sunt domo Carthagie. Cære aũt, vt supra dixius ēt agylina dr̄, nec videat̄ p̄riũ q̄d' ait ducit Agylinane q̄dq̄ ex vrbe secutos. q̄si & turno, & æneæ pstet auxiliuꝫ. Nā illi lausuꝫ fugientē secuti sunt, Hi vero cōi odio i mezētiuꝫ arma cō mouerunt. Miniōis fluuius minio, Pyrgi veteres: hoc castellũ nobilissimũ fuit eo tpe quo tusci pyraticā exercuerũt, nā illic me tropolis fuit. Intēpestæ grauiscæ. Grauisca oppiduꝫ. ali intēpestũ dicunt. q̄ vētis, & tēpestatibus caret, q̄d' nulla pōt rōne cō tigere: itēpestas q̄ grauiscas accipiam⁹ pestilētes. sꝫ Ply. i nāli hi storia, ꝫ Catonē i originib⁹, ꝫ itēpestas itelligam⁹, sine tēpie. i. trāqlitate. nā vt ait Cato iō grauiscæ dictæ sr̄, q̄ grauē aerē sustinēt

ASCEN. ¶ Nō ego, ꝫ eādē rē psequt, enũerās vexpplos, ꝫ ductores, q̄ cũ ænea i thuscia venerāt. vñ dicit Dona. Ocnus filius fuit Mā

Ordo. thus, q̄ muros dedit vrbi, & de mr̄is noie illā vocauit. Armat i se, armat q̄r cāꝫ pbuit, q̄ illi i se armarēt: Hæc ille. ¶ Ordo est O cygne ductor liguꝝ. i. ppl̄oꝝ i Italia īferiore ad eā: q̄ nũc lōgo bardia dr̄ ptē fortissime. i. q̄ es fortissim⁹ bello, ego nō trāsierīꝫ. i. noli trāsisse te. s. iductũ, & o cupauo comitate. i. q̄ comitatus es paucis, ego nō trāsieri ēt te: de cuius v̄tice surgũt pēnæ ho lorinæ, q̄r cygnus i holorē versus est, crimē vr̄uꝫ. s. o cygne, & & phaetō ē amoꝝ. i. q̄r nimiũ iter vos amastis, ꝫ isigne ē pater næ formæ. i. ex forma pr̄na sũptũ. Aut crimē vr̄uꝫ. s. o cygne, ꝫ cupauo ē amoꝝ peccauit eni cygnus nimis amādo phaetōta, ꝫ cupauo se pr̄nus plumis ornādo ob amorē m̄ pr̄is. nāqꝫ ferunt hñ ferũt dicit, q̄r res fabulosa ē, cygnũ luctu. i. pp luctũ nimiũ phaetōtis amati: dũ canit iter frōdes populeas. s, ad padũ na scētes. vñ ab Ouidio populifer dr̄, i eas āt fingũt sorores phae tōtis v̄sas, vñ addit appositoē: ꝫ vmbrā soroꝝ. i. arboꝝ, i q̄s so rores phaetōtis trāsfiguratæ dr̄r, ꝫ dũ solat̄ musa. i. cantu suo amorē mœstũ. i. q̄ cā mœstitiæ erat ferũt iquā duxisse senectā

Canescēs vñ veniat canentem. i. albicantem ꝫ canescentem a (caneo non a cano) molli pluma, q̄lē. s. holores, seu cygni hñt, liquētē terras, ꝫ se quētē voce. i. cũ cātu sonoro, sydera. i. sublimē aerē. Fili⁹. s. cy gni cupauo noie, comitat⁹ cateruas. i. hñs i comitatu cateruas æq̄les classe. i. distributas p pportionē nauiũ, pmouet remis i gētē cētauꝝ. i. nauē sic dictā. Ille istat. i. istāter icũbit aq̄, & saxũ imane. i. valde magnũ minat̄ vndis. i. in ipsis vndis: aut p vn das, & ipse arduus sulcat alta maria lōga carina. Ille etiam, s. nobilissimus Ocnus filius matbus. s. nymphæ fatidicæ. i. vati cinantis,

Non ego te Ligurũ ductor, fortissime bello
Transierim Cycne, & paucis comitate Cupauo.
Cuius olorinæ surgũt de uertice pennæ.
Crimen amor uestrũ, formæqꝫ insigne paternæ.
Nanqꝫ ferũt luctu Cycnũ Phaetontis amati
Populeas inter frondes, umbrāqꝫ sororum.
Dum canit, & mœstũ Musa solatur amorem.
Canentē molli pluma duxisse senectam.
Linquentem terras, & sydera uoce sequentem.
Filius æquales comitatus classe cateruas.
Ingentem remis Centaurum promouet, ille
Instat aquæ, saxumqꝫ undis immane minatur
Arduus, & longa sulcat maria alta carina.
Ille etiam patriis agmen ciet Ocnus ab oris
Fatidicæ Manthus, & tusci filius amnis.
Qui muros, matrisqꝫ dedit tibi Mantua nomen.
Mantua diues auis, sed non genus oibus unum.
Gens illi triplex, populi sub gente quaterni.
Ipsa caput populis, Tusco de sanguine uires
Hinc quoqꝫ quingentos in se Mezentius armat.
Quos patre Benaco uelatus arundine glauca
Mincius infesta ducebat in æquora pinu.
It grauis Aulestes centenaqꝫ arbore fluctum

SERVI. Errat.

Clusium q̄d ꝫ vbi

Verbera

Verberat assurgens, spumant uada marmore uerso.
Hunc uehit immanis Triton, & cærula concha
Exterrens freta, cui laterum tenus hispida nanti.
Frons hominem præfert, in pistrin desinit aluus.
Spumea semifero sub pectore murmurat unda.

SERVI. phaeton qui fuerit

¶ Cupauo, hic cupauo .o. cupauo, & declinat cupauo sicut Cicero, & Cato. Namq; fuerũt cygnũ luctu phaetontis phaetõ Clymenes & solis filius fuit: qui cũ doleret obiectũ sibi ab Epapho rege ægypti, quod eẽt nõ de sole, sed de adulterio procreatus, duce matre, venit ad solẽ: & poposcit: vt si vere eius esset filius, petẽda pstaret, qd cũ sol iurasset p stygẽ paludẽ: se eẽ facturũ, petit ille, ut eius currus agitaret: Sol iusiurãdũ negare nõ potuit Acceptis itaq; curribus phaeton. cũ orbita solis excessisset, & cœpisset mũdus ardere, ab ioue fulminatus in Eridanũ cecidit. qui & padus vocat. Huius interitũ flẽtes sorores, Phetusa, & Lãpetusa, deorũ miseratiõe i arbores mutatæ sũt, vt hic dicit in pplos, & in Buc. i alnos. Fuit quidã etiã ligur Cygnus noie phaetõtis amator, q cũ fleret extinctũ, in nauẽ sui nois cõuersus est, cui⁹ nũc filiũ cupauone dr hre cygni penas in galea ad formæ paternæ insignæ mõstrãdũ. Crimẽ amor ve. phaetõtes amatũ a Cygno, aut pie: aut turpiter accipiamus necesse ẽ. Si turpiter talis est sensus. Crimẽ vestrũ ẽ o cygne, & phaetõ, q sic amastis, & hoc tñ vobis põt obijci, alij vestrũ p̃riuum accipiũt, & ad solũ cygnũ referũt, vt vos o caliope pcor si pie amauit sẽm aspex, crimẽ erit eã, vt alibi crimine ab vno, Disce oẽs, vt sit sẽsus, O phaetõtides sorores, & cygne, cã vestrũ. i. vestræ mutationis amor ẽ. Vmbrãq; sororũ, ambitiose dicĩ p inter arbores de sororib⁹ factas, & ẽ vnũ de ijs, q hz verg. mutabilia, & sua ppria, tale ẽ, & sinuat alterna volumina crurũ. itẽ cũ primũ sulcos æquãt sata. Musa carmie, cythara. Cãtilens Canẽtem senectam, qui canentem senectam mollibus transegit in plumis. Sydera voce sequentem, cũ cãtu cœlũ petentem. vel q est reuera relatus in sydera, sicut vidimus in sphera. Aequales comitatus classe catervas, p naues æqualiter hñs distributa s

Ocnus qui fuerit.

cateruas. Ocnus, iste ocnus quem in Buco. Bianorẽ dicit, vt usq; sepulcrũ incipit apparere bianoris. Hic mantuã dr cõdidisse, quã a matris noie appellauit. nã fuit filius Tyberis & Mantus Tiresiæ Thebani vatis filiæ, q post matris interitum ad italiã venit Mãtus genitiu⁹ est græcus. Nam si latine declinaueris, mantonis facit, sicut in Plauto legimus ionis. Diues auis maioribus ppotẽs, sed nõ genus oibus vnũ, qz origo mantuanorũ, & a thuscis, venit, q in mãtua regnabant, & a venetis. Nã in Venetia posita ẽ, q & gallia cisalpina dr. Gẽs ille triplex, populi sub gẽte quaterni: qz mantua tres habuit tribus, q in quaternas curias diuidebant, & singulis singuli lucumones iperabant, quos totã in thuscia duodecim fuisse manifestũ ẽ, ex qbus oibus vnus præerat. Hi aũt totius thusciæ diuisas habebant quasi psecturas, sed oium populorũ principatũ Mantua possidebat. vñ est ipsa caput populis. thusco de sanguine vires robur totum a lucumonibus habuit. In se Mezentius armat, odio sauin armis cõpellit Patre Bænaco velatus arũdine glauca Mintius infesta ducebat in æquora pinu. Bænacus lacus est venetiæ, de quo fluuius nascitur Mintius. iure ergo onũ venetus fluuium pupiciæ suæ depinxit in naui. quẽ Bænaci filium, qz ex ipso hz originẽ dicit. Grauis, fortis, vt fert ense grauẽ thymbreus osyrim. Centenaq; arbore fluctum, non ait remis, sed arboribus ad exprimendam nauis magnitudinem, q plures habuit remorũ ordines, vñ ait Lucanus, & summis longe ferit æquora remis, Marmore, mari Cærula, cærula freta non cærulea concha: Nã versus nõ stat. Hispida, horrida, setosa. Frons hoiem præfert: mõ primã homis partem intelligere debemus, nã hoc dicit a capite vsq; ad inialata hominis monstrabatur effigies.

einantis, & amnis thusci. s. tyberis, q o mantua dedit tibi muros, & nomẽ matris, ciet. i. excitat agmẽ ab oris psys. i. a regionibus patriæ suæ. Mãtua. ingt diues auis. i. maioribus & ædificatoribus. aut fundatoribus, Gens. sup. fuit illi triplex. idest tres habuit tribus, & ppli sup. fuerũt sub gẽte quaterni. i. singulis tribub⁹ quatuor curiæ. Ipsa. s. Mãtua. sup. fuit caput populis. s. illis ter quaternis. i. oes illi populi in mantua pgenitẽ sunt vires. sup. ei & de sanguine thusco. i. ex eo illi. xij. populi robur, & autoritatẽ traxerũt, qz ex duodecim lucumonibus, idest regibus thusciæ originẽ habuerũt. Mezẽtius. i. tyrãnus armat in se. i. cõtra se quoq;. i. et hinc. i. ex his pplis mantuanis, gngẽtos. i. gnges cetũ armatos: quos Minti⁹. i. fluuius iuxta mãtuã fluẽs, patre Bænaco. i. hñs origiñ ex bænaco lacu, velatus arũdine glauca. i. glauci coloris, ducebat in æquora pinu. i. naui ex pinu facta, infesta. i. vim hostibus inferente. hoc ẽ sẽm Seruiũ in naui eius erat mintius hoc mõ depictus. Naz vt p mintiũ fluuiũ, q in padũ incidit: & ille in mare adrianũ eos nauigasse putemus, nõ est verosimile, nec rõ loci patit. Aulestes vir ille. grauis. i. fortis. & robustus. u. i. pgredit, & assurgens. i. desup incũbẽs verberat fluctũ cẽtena arbore. i. ramis cẽtũ simul aquas ferientibus: & ita vada spumãt. s. pp celeritatẽ, & ictus repentinos, & violentos, & hoc marmore. i. aq marina, verso. i. inuersa palmulis remorũ, Immanis tritõ. i. sic deã nauis vehit hunc. s. aulestã, & cõcha cærula exterrẽs freta, supple vehit hũc, Seruius tñ dicit nõ dicẽdũ esse cærula cõcha, sed cærula freta. i. cærulei coloris pp versum dicit, sed si concha intelligatur nominatiui casus, & regaẽ a verbo vehit, non erit malus versus, siue dicetur cõcha cærula: siue freta cœrula cui. scz naui aut cõchæ nãti. i. dũ nat frons hispida. i. pilosa, aut horrida: & hirsuta tenus laterũ. i. vsq; ad latera, pfert hoiem. i. figuram, & formam humanam aluus spumea. i. spumosa, desinit in pistrũ. i. mõstrũ illud marinũ & vnda murmurat sub pectore semifero, i. semi idomito hoc est: cuius facies præcipue hũana erat, sed cætera in piscem desinebant.

Tot lecti proceres ter denis nauibus ibant.
Subsidio Troiæ, & cãpos salis ære secabant.
Iamq; dies cœlo discesserat, almaq; curru
Noctiuago Phœbe medium pulsabat olympum.
Aeneas, neq; enim mẽbris dat cura quietem.
Ipse sedens, clauumq; regit, uelisq; ministrat
Atq; illi medio in spacio chorus ecce suarum
Occurrit comitum Nymphæ, quas alma Cybele
Numen habere maris, nymphæ e nauibus esse
Iusserat, innabant pariter, fluctusq; secabant.
Quot prius æratæ steterant ad littora proræ
Agnoscunt longe regem, lustrantq; choreis.
Quarum quæ fandi doctissima Cymodocea.
Pone sequens dextra puppim tenet, ipsaq; dorso
Eminet, ac leua tacitis subremigat undis.
Tum sic ignarum alloquitur. Vigilas ne deum gẽs
Aenea uigila. & uelis immitte rudentes.
Nos sumus Ideæ sacro de uertice pinus.
Nunc pelagi Nymphæ, classis tua, pfidus ut nos
Præcipites ferro Rutulus, flãmaque premebat,
Rupimus inuitæ tua uincula, teq; per æquor
Quærimus, hanc genetrix faciem miserata refecit
Et dedit esse deas æuumq; agitare sub undis.
At puer Ascanius muro, fossisq; tenetur

Cymodocea.

ASCEñ. Donati expositio

¶ Tot lecti pceres. &c. Exponit numerũ nauiũ, quibus vehebant æneas, & hetrusci: doceiq; æneam obuiã habuisse nymphas ex nauibus suis factas, & ab eis, qd faceret admonitum vñ dicit Donatus sic. Iãq; dies, laus æneæ: q die nocteq; continuata nauigatio illũ nõ fatigaret: sedebat ergo, & vigilabat, & cũ plura cogitaret, tñ & temone nauẽ regebat, & velis. Agnoscunt, Nã pp nocturnas tenebras aliũ nõ facile cognoscerẽt. Vigilas, recte dubitat, nã ipa somnũ: curæ vigilias suadebãt. surge, sedẽtẽ excitat, nõ dormiẽtẽ. Aurora anteq̃ plene veniat lux Spectabis aceruos, p̃ dixit futura, vt dea appereat. Tollit. a. audierat a nymphis ẽ: Aduersa ergo nõ letabat, sed qz plura nũciabant pspera, attollebat aios, Hæc ille. ¶ Ordo ẽ. Tot pceres. i. primores, & vt dicũt capitanei (qz pceres sunt eminẽtiæ trabiũ põdus ædificij sustinentes) ibãt nauibus ter denis. i. triginta, q̃ nõ singulis, sz oibus erãt subsidio. i. ad subsidiũ. s. p aũxiliũ troiæ. s. nouæ: & secabãt ære. i. nauibus æratis, aut rostris nauiũ ære munitis, cãpos salis. i. maris, hoc ẽ aquas marinas, metaphora ab aratiõe, & dies discesserat iã cœlo. i. ab hemisphærio nostro. & phœbe. i. luna alma. i. rerũ altrix, q cuz eius incremẽto cresrũt, pulsabat olympũ mediũ. i. ascenderat ad mediũ vsq; cœli. curru noctiuago. i. p noctẽ vagari solito, naz lz luna inter diu quoq; currat, tñ facta vt pesset nocti, erat ergo medium noctis, Aeneas (enim) pro quia, cura nõ dat mẽbris quietẽ. i. qz dormire nõ põt) sedẽs. s. ad gubernaculũ, ipe idest propria manu, & ministerio, regit. i. dirigit clauũ. i. gubernaculum, & ministrat velis, sup. ventos, aut ministerium exhibet, vt sit absolute dictũ, Atq; ecce chorus. i. multitudo concedentium suarũ comitum. i. nymphacum ex nauibus, quas ab troia eduxerat factarũ, occurrit illi in medio spacio. s. cursus sui q̃ trãsire debebat, chorus ingt, appositorie nymphæ. i. quæ erant nymphæ, q̃s alma cybele. i. mr deũ iusserat hre numẽ. i.

Ordo Proceres q̃ dicant

diuinā ptātē maris, ꝛ eē nymphas, sup. versa a naub⁹.i.q̄ pri⁹ fuerāt naues, ipse igit̄ occurrētes inabāt pii, & secabāt.s.pecto re suo, pit sup. fluctus, existētes, sup. tot q̄t puppes ætatæ stete rāt prius ad litora.i.ripas tyberis iuxta troiana castra.ipse agno scūt lōge.i.a lōge regē.s.suū oli æneā, & lustrāt,i, circuēūt cho reis.s.ductis, q̄rū ea, q̄ sup. erat doctissima fandi.i.eloquētissi ma nāli facundia(nō eni didicerat)cymodocæa.s.noi esequēs ponc.i.de ,ppe, s₃ a tergo t₃ puppi.s.æneæ dextra.s.sua, & ipsa eminet dorso, ac subremigat.i.more remigātis natat, leua.i.si nistra manu. vndis tacitis,i.nulla vi agitatis, & allo qtur tū.i. deinde, postq̄ puppi tenebat, æneam ignaꝝ.s.miraculi facti, & q̄ nymphas mutatæ eēnt naues suæ. O ænea gēs.i.gen⁹, & pgenies, deū.i.deorū, vigilas ne, vigila, o ænea, ꝛ immitte rudē s.i.chordas velis, Nos pinus idææ.i.q̄ fuim⁹ quondā pinus idæ, de vtice.s.idæ, sacro.s.mr̄i deū tua classis.i.q̄ fuim⁹ tua classis, sumus nūc nymphæ pelagi, vt.i.postq̄ rutulus.i. tur/ nus, pfidus, q₂ absentē psegt̄, ac fœdus violat, premebat nos ferro ꝛ flāma, nos inuitæ rupimus pcipites tua vincula.i.retina cula, & q̄rimus te p æquor, genitrix.s. deū cybele. miserata.s. pditionē nr̄aꝫ, aut miserās refecit hāc faciē.i.figurā, seu formā nr̄as; hē trāsformauit nos aut si genitrix deū nā ē, reuera refe cit eas eqꝫ prius pinus fecerat. & dedit.i.pcessit eē deas, ꝛ agi/ tare æuū.i.lōgissimū tps, aut eternā vitā. sub vndis.i.inter vn das versantes. at.s.sed puer.i.filius tuus adhuc puer.s. asca/ nius tenet.i.ptegit muro, & fossis, iter media tela.s.hostiū. at qs iter latinos horrētes marte.i.bello martio. Eques arcas.i. ex arcadia pfect⁹: aut euādrius pmixt⁹ iā hetrusco.s.militeq̄s simul p terras i auxiliū misisti.id eni κατὰ τὸ σιωπώμενον, in/ telligit fecisse, t₃.i. occupat loca iussa.i.q̄ iussisti, vt capent ab/ cio

Tela inter media, atq₃ horrentes Marte Latinos.
Iam loca iussa tenet, forti pmixtus Hetrusco
Arcas eques, medias ille opponere turmas.
Ne castris iungant, certa est sententia Turno.
Surge age & aurora socios ueniente uocari
Primus in arma iube, & clypeum cape quē dedit ipse
Inuictum ignipotens, atq₃ oras ambiit auro.
Crastina lux, mea si non irrita dicta putaris.
Ingentes Rutulæ spectabis cædis aceruos.

¶ Ter denis trigīta aceipiamus naues fuisse, nō vt qdā vo/ lūt, singulos duces tricenas habuisse. Nā enumeratoꝝ militū nō cōuenit numerus. pserti cū sequat̄ subsidio troiæ.i. pro auxilio. Nā apud maiores. bella nō ambitu, s₃ virtute constā/ bāt. Phœbe. Luna sicut sol phœbus, itē Tiā Sol ꝛ titanis luna Describit aūt noctē mediā, & dicit finitā die sm romanū ritū. Nec lunæ fit sine cā ꝯmemoratio, nā aīr nymphæ videri nō po terāt clauiūqꝫ regir. nā ei & in qnto dedit gubernādi peritiā Medio in spacio, inter nauigādū, Cybele alma mater deū cy/ bele dicta est, vel ἀπὸ τοῦ κυβιστᾶν τὴν κεφαλήν qd̄ semper galli p furorē motu capitis comā rotātes, vlulatu futura pnū/ ciabāt. Lucanus. crineq₃ rotātes, Sanguinei populis vlularūt tristia galli. vel a phrygiæ mōtibus: vbi colit̄ quos cybelos vo cant . Cybele aūt bacchius ē.i. pes ex prima breui cōstās ꝛ dua bus lōgis, nā cybele anapestus. vt Hic mr̄ cultrix cybele. Quot prius subtraxit tot. Doctissima cymodocæ, poetice, sicut mu/ tatio

Cybele q̄ et vn̄ dcā

Age qd sit.

tĩs si forte obsessa essent castra. certa sni a. i. deliberatiõe Turno. s. turnus decreuit, opponere illis turmas medias, ne iũgãt se sup. se castris, Age (adhortãdi aduerbiũ surge) & iube primus socios vocari in arma, aurora surgẽte. i. vt primũ aurora surget: & cape clypeũ, quẽ ipse ignipotẽs. s. vulcan⁹ dedit inuictũ, i. inuincibilẽ, atq; ambijt oras. i. extremitates auro, Lux crastina. id est dies crastinus spectabit ingẽtes aceruos. i. ingẽtẽ strage cædis rutulæ. i. cadauer Rutulor occisor spectabit inqt, si nõ putaris. s. putaueris mea dicta irrita. i. friuola: & inania & pirritis habẽda, q2 si fidẽ adhibebit, instruet aciẽ suã, & Rutulos inuadet, quos inuasurus nõ erit, si irrita habuerit eius monita.

tatio ipsa est cõfingit. Nã stultissimũ ẽ qd' ait qdã, iõ doctissima q2 ilionei nauis fuit Dorso eminet. piñ a natãdi ondit. Subrigat, subnatat. vigilas ne deũ gẽs verba sunt sacror, nã virginis vestæ certa die ibãt ad regẽ sacror, & dicebat. vigilas ne rex, vigila qd' Ver iure dat æneæ, qsi z regi, & quia vbiq; z põtificẽ, & sacror pitũ iducit. Deũ gẽs pp dijs genite, & geniture deos. Pinus p loco hz qrtã declinatione in Bucolicis iuxta secũdã Vt menal⁹ argutũq; nem⁹, pinosq; loquẽtes, Semp hz, nos sum⁹ iloqtur positiões. Perfid⁹, q post fœd⁹ bella ɔmouit. Hinc latin⁹, ipsi bas faci lego pẽdetis sanguine pœnas. Inuitea si diceret malueram⁹ tibi post⁹ suire q3 i nymphas nomina ɔmutari. Teq; p æquor ãrim⁹, hæc uobis vagãdi ẽ cã, vt inuare possimus, Refecit, aut renouat, aut q2 ani i ipsis fortis sunt nauiũ De dit eẽ deas. græca figura, vt donat hẽre viro. Iã loca iussa tzvt z supra dixius. Hoc κατὰ τὸ σιωπώμενον accipiẽdum est Nã intelligim⁹ eũ egressos misisse p terram. Ne castris iũgãt, aut se subaudis, aut iũgant, p iũgant. Crastina lux, mea si nõ irrita dcã putat, Ingẽtes Rutulæ spectabit cædis aceruos, Spectabis ẽ vera lectio: z ordo ẽ, si mea dicta nõ putaris irrita, crastina lux, igẽtes aceruos cædis spectabit, Nã male qdã spectabis legunt z ad lucẽ referũt, qd nõ pcedit null⁹ eni sic logt. O ænea si q dico mihi credis. O lux crastina igẽt s cædis aceruos spectabis.

Dixerat, & dextra discedens, impulit altam.
Haud ignara modi, puppim, fugit illa p undas
Ocyor & iaculo, & uẽtos æquante sagitta.
Inde aliæ celerãt cursus stupet inscius ipse
Tros Anchisiades, aĩos tamen omine tollit.
Tum breuiter supera aspectans cõuexa pcatur.
Alma parens Idæa deum cui Dindyma cordi.
Turrigeræq; urbes, biiugiq; ad frœna leones.
Tu mihi nunc pugnæ princeps, tu rite ppinques
Augurium, Phrygibusq; adsis pede diua secundo.
Tantũ effatus, & interea reuoluta ruebat
Matura iã luce dies, noctemq; fugarat.
Principio sociis edicit, signa sequant.
Atq; animos aptent armis pugnæq; parent se.
Iãq; in conspectu Teucros habet, & sua castra
Stans celsa in puppi, clypeũ tum deinde sinistra
Extulit ardentẽ, clamorem ad sydera tollunt
Dardanidæ e muris, spes addita suscitat iras.
Tela manu iaciunt. Quales sub nubibus atris
Strimoniæ dant signa grues, atq; æthera tranant
Aeneas. Cum sonitu, fugiuntq; notos clamore secũdo.
At Rutulo regi, ducibusq; ea mira uideri
Ausoniis, donec uersas ad littora puppes
Respiciunt, totumq; allabi classibus æquor.
Ardet apex capiti, cristisq;, ac uertice flamma
Funditur, & uastos umbo uomit aureus ignes.
Non secus ac liquida si qñ nocte cometæ.
Poeta. Sanguinei lugubre rubent, aut Sirius ardor.
Ille sitim, morbosq; ferens mortalibus ægris
Nascitur, & læuo contristat lumine cœlũ.
Haud tamen audaci Turno fiducia cessit.
Littora præripere & uenientis pellere terra.
Vltro animos tollit dictis, atq; increpat ultro.
Turnus. Quod uotis optastis adest, pfringere dextra
In manibus Mars ipse uiris, nũc coniugis esto
Quisq; suæ, tectiq; memor, nunc magna referto
Facta patrum, laudes, ultro occurramus ad undam,
Dum trepidi, egressisq; labant uestigia prima.
Audentes fortuna iuuat.

SERVI. Haud ignara modi. Moderationis qppe q fuerat nauis, inde aliæ celerãt, id e aliæ nymphæ nauiũ curs⁹ celeriores efficiũt, sicut fecerat. Cymodocæa, insci⁹ rex. qs audierat. nã ex apto credere nõ poterat. omie. Augurio pmissæ uictoriæ alma parẽs. Idæa deũ, alma pprie ẽ tell⁹ ab eo, q nos alat. Abusiue et alijs numinib⁹ h epithetũ dat, Terrã ãt pstare ẽ mrẽ deũ, vñ z simulachrũ ei⁹ cũ claui pingit. nã terra appit vno, hyemali claudit tpe Dyndima mõs phrygiæ. turrigeræq; vrbes, ciuitates turritæ, vñ & cũ corona turrita mr pingit deũ. Ad frœna leones, iõ hoc fingit, q ois feritas maternæ subiacet affectiõi, & subiugata ẽ. Propinques: familiare efficias, z ppiuses aspicen fas. Phrygib⁹: ac si diceret cultorib⁹ tuis. Tãtũ effat⁹, breuiter: vt sup. atq; lucẽ iã maturã. i. plenã. nã nõ crepusculũ, s3 lux matura describitur,

ASCEN. Donat. expositio

Dixerat, &c. Docet qũo post discessũ nympharũ pcat⁹ matrẽ deũ a suis visu z classe z appulit, z qũo ea recognita Turn⁹ suos i aduẽtãtes cohortat⁹ sit, de qb⁹ oib⁹ dicit Dona. sic Alma parẽs Idea, ex his trib⁹ noib⁹ captauit beniuolẽtiã. Edicit, ẽ dicere cũ authoritate aliqd curãdũ iubere, Dardanidæ e muris ondit, qd possit spes, n ã q metu fugiebãt nũc spe in hostes isurgũt. At rutuli, hi eni i plano ɔstituti videre Aeneã nõ poterãt, Totũq; ad littora. moral' q iẽ, nã repẽtino turbatis motu oia maiora vñr. Hæc ille.

Ordo

Ordo ẽ. Dixerat. s. Cymodocæa nympha. i. finiuerat smonẽ, z discedẽs ipulit extra puppim altam, haud ignara. i. pita, modi. s. ipellẽdi, ħ ẽ moderationis illa. s3 puppis ipulsa fugit p vndas ocior. i. velocitate volat⁹ ventos. Inde aliæ. s. nymphæ, celerãt. i. celeriter pagũt cursus. s. nauiũ ipse Anchisiades tros. i. Troian⁹ Aeneas iscius. s. vñ tãta esset claritas stupet, & tñ. i. l3 isci⁹ stupeat, ipe tollit. i. extollit, omie. s. viso, & audito aios. s. suos: & aspectãs cõuexa supa. i. cœlestia, pcat tñ. i. deide, breuiter. i. paucis verbis. O alma parẽs. i. mr deũ. i. deorũ. Idæa. i. q i ida mõte phrygio pcipue coleris, cui dyndima. i. mõs ille i phrygia, & vrbes turrigeræ. i. ciuitates turritæ, z leones biugi. i. bini iugo curr⁹ tui subacti, ad frœna. i. habenas, qb⁹ agũtur, sũt cordi. i. ad cor. & voluptate3, tu sup. sis mihi nũc pnceps. i. auspex, z psens pugnæ. sicut Iuno p Græcis vñ veterisq3 memor saturnia belli pria, qd ad troiam p charis gesserat argis, &c. tu ppinques. i. familiare facias: z ppius aduenire augurũ. s. portẽtũ hoc, z o diua adsis phrygibus. s. tui cultorib⁹: pede scdo. i. dextero, & fauorabili, ipe effatus sup. ẽ, tñ. i. id solũ, & dies ruebat iterea reuoluta. i. i ediẽs p reuolutionẽ, & hoc luce, sup. existẽte iã matura, z fugarat noctẽ, vt sup. æneas edicit. i. manifeste pcipit socijs: vt sup. sequãt signa. i. vexilla, atq; apte aios. i. irritẽ eos, armis. i. ad arma, aut arma tractãdo, & parẽt se pugnæ, & æneas hz iã Teucros & sua castra in ɔspectu. i. vt possit castra sua ɔspicere, & a suis cõspici stãs in puppi celsa, tũ. i. deinde. i. ɔtinuo, extulit sinistra sup. manu, clypeũ. s. a vulcano factũ, ardẽtẽ. i. radiãtẽ Dardanidæ tollũt e muris clamore ad sydera, & spes. s. victoriæ, viso rege: addita. i. q accesserat, suscitat iras. i. animositatẽ: qualis ẽ in iratis. & iaciũt tela manu existẽtes tales grues strimoniæ. i. thraciæ, dãt signa. s. auolat⁹. i. cũ qñ clamore auolãt sub nubibus atris. i. caliginosis, atq; tranãt æthera. i. sublime aerẽ cũ sonitu, & fugiũt notos. i. vẽtos pluuiosos, sup. cũ clamore secũdo. i. eas sequẽte, qsi celerius volẽt añ faciẽ venti, q vox aerẽ missa afferri posset, aut scdo. i. læto, vñ seqtur. At. i. s3 ea, s. signa letitiæ videri, sup. cœperũt, aut videbãt mira regi rutulo. s. Turno, & ducibus ausonijs, donec respiciũt puppes. s. Aeneæ, z socior eius versas ad littora, & dũ respiciunt totum æquor allabi. s. ad littora classibus. i. cũ nauib⁹ ipsis, aut pp classes allabẽtes, Apex. i. summitas galeæ Aeneæ ardet. idest resplẽdet, capiti. i. in capite ei⁹: z flãma a fundit cristis. i. a cristis a vertice. i. desup. & vmbo. i. curuatura clypei, aure⁹. i. ex auro facta vomit ignes, i. fulgores vastos. i. valde amplos. Nõ sec⁹. i. non aliẽr, ac sup. ignes vomũt, cometæ sanguinei. i. sanguinei coloris, z sanguineis effusionẽ portẽdẽtes: si rubẽt, lugubrẽ. i. lugubriter, qñ. i. aliqñ, liqda. i. hũida, & sublucida nocte, aut sicut ille arbor syrius. i. illi⁹ stellæ ardẽtis nascit, ferẽs. i. afferens, aut inferẽs mortalibus ægris. i. miseris, & ægre viuẽtib⁹ morbos. s. varios, & cõtristat cœlũ. i. aerẽ: lumine læuo. i. sinistro. hoc est inimico, tñ. i. l3 sic aiãtes videret in castris, & accedentes e nauibus, fiducia. i. bñ sperãdi & fidendi virtus non cessit. i. nõ amota est, nec abijt, aut discessit Turno audaci: s3 fine securitate, non cessit dicit præripere. i. quominus pripiat, aut fiducia pripere. i. pripiẽdi littora, & pellere, i. pellẽdi, aut quominus pellat terra. i. a terra, venientes. s. ad eã hetruscos. Nam sup.

sup. tollit. i. erigit, & affert vltro. i. insup alios. s. suorum dictis. i. verbis cohortatoriis, atq; increpat. i. cum increpatione cohortatur, vltro. i. insup, vltra id quod timere potuisset, increpat aut dicens. Id sup. quod optatis votis. s. perfringere. i. fortiter agere, & hostes conterrere dextra. s. vestra, nam ipse Mars. i. potestas pugnandi, est viris. i. virilibus bellatoribus. i manibus. i. in promptu, tunc quisq;. scilicet vestrum esto memor coniugis suae, & tecti. i. domos. (Sic enim apud Liuium fere in concionibus ante pugnam admonent suos ductores ipsi) referto. s. quisq;. i. facito: vt referat. i. repraesentet nunc fortia facta patrum. i. maiorum suorum, & laudes patrum suorum, occurramus, vltro. i. prius quam nos inuadant: ad vndam. s. tyberis, dum. i. quamdiu ipsi trepidi, sup. sunt, & prima vestigia: labant. i. nutant, & vacillant, egressis idest primum e naui egredientibus, fortuna iuuat audentes, quod etiam in bello saepe probata est, & solet prouerbio dici.

Admonitus ductorum exercitus.

ro describit, Reuoluta apta, sicut contra, inuolutum dicimus esse illud quod clausum est. Ruebat oriebatur vt ruit oceano nox, & est sensu hysteron proteron. Prius enim nox fugat, sic dies oritur, Sociis edicit, siue edicta nymphae. signa. s. vel tesserae, vel tubarum, vel signa militaria. Quales sub nube. a. t. altis, strimoniae vero grues a fluuio Thraciae strimone, iuxta quem habitant, haec aut comparatio non ad telorum pertinet ictum, sed ad troianorum clamorem, Fugiuntq; notos, aut quosuis ventos frigidos. Nam etiam grues significant tepestates futuram, vt in Geor. legimus. Aut illum surgentem vallibus imis Aeriae fugere grues, aut reuera notos. Horum enim calorem fugiunt cum reuertunt in thracia Albani classibus aequor. Cum classibus labi. Ardet apex capiti, ex sequentibus intelligimus Aeneae armorum fieri descriptionem, nam dicturus est, at non audaci Turno fiducia cessit, Quando uis talia arma respiceret, si in patriam respicias connexionem, quasi de turno videretur dicere, quod non procedit, Apex coni altitudo sed loco. Est aut Homeri, & locus, & comparatio. Hoc aut iste violentius posuit, quod ille stellae tamen facit comparationem, hic etiam stellae pestiferae respiciens, quas clades Rutulis esset illaturus. Aeneas cometae sanguinei lugubre, per lugubriter. Cometae aut latine crinitae stellae appellantur. Et stoici dicunt has stellas esse vltra, xxxii. quarum nomina & effectus Auienus, qui iambis scripsit, Vergilii fabulas memorat Plynius secundus etiam dicit cometas stellas esse naturales, quae apparent certis temporibus, item hoc quoq; commemorat cometas fieri de planetis quinque, unde interdum bona, interdum pessima significant. Nam si de venere, aut Ioue sint optima pronunciant. Si de marte, aut saturno deteriora, nam Mercurialis semper talis est qualis ille, cui adhaeret, vnde & minister deorum fingitur. Hinc est, quod modo ait, cometae sanguinei lugubre rubent. i. noxii. Syrius. a. syrius stella est in ore canis, quae vt in. iii. diximus, quam in ipsa est pestifera est, sed pro qualitate adiacentium, aut vincitur: aut minoribus vtitur viribus. Hinc est, quod cum certo tempore semper oriatur, non semper est noxia. Laeuo noxio. Quod aut dicit, contristat lumine, cum de stella loquitur, quam armis splendentibus comparuit, bene hoc Statius ad ipsa arma transtulit dicens, Armaq; in auro tristia. Quod votis optatis adest, magna ars persuadentis est, quod vt cupit fieri in iudicium trahat, sic hoc loco, quia vult Turnus, vt optent pugnam eius loci. haec eos dixit semper optasse. Perfringere. d. Fortiter facere, & bene verbo vsus est militari, in manibus, non iam in votis, sed in manibus res est. Esto pro sit, tertia persona est. Referto facta patrum Alii hic distinguunt, vt sit, referat modo vnusquisq; facta patrum & laudes, & secutus Salust. hoc dicit, Qui ait Hispanorum fuisse, vt in bella euntibus iuuenibus, parentum facta memorentur a matribus. Alii distinguunt. nunc magna referto, facta, vt duas res dixerit, nunc vnusquisq; suorum factorum meminerit, & laudis parentum.

Cometae qui dicant.

Ordo.

Haec ait. & secum uersat, quos ducere contra.
Vel quibus obsessos possit concredere muros.
Interea Aeneas socios de puppibus altis
Pontibus exponit, multi seruare recursus
Languentis pelagi, & breuibus se credere saltu.
Per remos alii, speculatus littora Tarchon.
Qua uada non spirant nec fracta remurmurat unda.
Sed mare inoffensum crescenti allabitur aestu.
Aduertit subito proras, sociosq; precatur.
Nunc o lecta manus ualidis incumbite remis.
Tollite, ferte rates, inimicam findite rostris
Hanc terram, sulcumq; sibi premat ipsa carina.
Frangere nec tali puppim statione recuso.
Arrepta tellure semel. Quae talia postquam
Effatus Tarchon, socii consurgere tonsis.
Spumantesq; rates aruis inferre Latinis.
Donec rostra tenent siccum. & sedere carinae
Omnes innocuae sed non puppi tua Tarchon.
Namq; inflicta uadis dorso dum pendent iniquo.
Anceps. sustentata diu, fluctusq; fatigat.
Soluitur, atq; uiros mediis exponit in undis.
Fragmina remorum quos, & fluitantia transtra
Impediunt, retrahitq; pedes simul unda relabens,

Poeta.

Tarchon

Poeta.

ASCEN. Donati expositio.

Haec ait & secum versat, quos ducere contra vel. &c. Post Turni concionem docet, quomodo Tarchontis cohortatione appulsa sit classis Aeneae ad litus, vnde est hoc solum Donati. Versat, quos ducere in tanta desperatione, nec consilii, nec vim animi amisit. Haec ille. Ordo est, Turnus, sup. ait haec, & versat. i. cogitat, & disgutit secum. i. in animo suo: quos possit ducere contra. s. aduentantes hostes vel quibus possit concredere. i. quasi fidei committere muros. s. castrorum, obsessos. Interea. s. dum haec ageret Turnus aeneas exponit socios de altis puppibus, pontibus. i. per scalas, multi seruare. i. seruabant recursus. i. reflexus pelagi languentis. i. tranquilli. ac non impetuosi, & credere. i. credebant se breuibus. s. vadis, saltu. idest saliendo in eos, alii credere sup. coeperant, aut credebant se breuibus per remos. s. auxilio remorum. Tarchon. i. Ethruscorum rex. & principuus ductor speculatus. s. conspicatus: & videns littora, sup. ea parte, qua non sperat. i. timet vada. i. fundum vadorum per quem vadere liceat sed non nauigare, nec vnda fracta. s. nimio impetu immurmurat. i. vehementer sonum edit, hoc est vbi, neq; defectus, neq; nimia vis est aquarum: sed mare alabitur. s. ad littus: inoffensum. i. non offensum nec impeditum aestu crescenti. i. exuberanti, ipse aduertit. i. applicat subito proras. i. anteriores partes, quae aquas proruunt, & precatur socios. O manus. i. multitudo armatorum, lecta. i. electa, incumbentes validis remis, tollite. i. erigite, ferte. i. transferte ad litus, rates, & findite rostris. s. nauium hanc inimicam terram, & ipsa carina. i. capacitas. seu venter nauis: premat. s. premendo faciat sibi sulcum, nec ego recuso frangere puppim tali statione. s. ad breue tempus, portu & hoc tellure semel arrepta, i. si semel tellurem arripuerimus, quam talia. i. talis modi verba, postquam Tarchon est effatus, socii consurgere, sup. coeperunt, aut consurgebant, tonsis. s. remis, & inferre. i. inferebant aruis latinis. i. in arua latina, rates spumantes. i. spumis aquarum nimio impulsu excitatis, respersas, donec rostra. idest anteriores partes proranum, tenent siccum, & carinae. i. ventres nauium sedere. s. sup fundum. existentes omnes innocuae. i. sine nocumento, sed o tarchon, tua puppis, non sup. sedit innocua, namq; ipsa inflicta vadis dum pendet anceps, i. vacillans, dorso. s. scopuli, iniquo. i. nimis alto, & ipsa sustentata diu, fluctus fatigat, sup. eam ipse soluitur. s. finditur, atq; exponit viros in medyis vndis, quos fu. viros fragmina remorum, & transtra. i. summa tabulata nauium, fluitantia, s. per aquas: impediunt, & vnda relabens trahit simul pedes quae res eos saluauit.

Ordo.

Tarchon quis fuerit.

Versat quos ducere. e. cogitat quidem, sed non facit, ne diuiso exercitu verobiq; vincatur, quod sequentia indicant. nam paulopost dicturus est, & rapit acer totam aciem in teucros. Concredere, conuacat. Pontibus, scalis nauium. Languentis, tranquilli. Breuibus vadis. per r. i. scaphis. Non separat, legitur & sperat, quod melius est, nam vada esse non sperat, incidit in ea. Tollite. f. r. ad celeritatem dictum est. Findite. r. militari felle dictum est, vt etiam terra ipsa quod commodo sentiat hostis aduentum. Statione, statio est portus temporalis. Nam portus est vbi hyematur, sed modo statio siccum littus significat Hoc enim dicit, potior terra, & nauem frangere non recuso. Innocuae, innocuus est, cui non nocetur, innoxius, qui non nouit nocere, sed hoc poetae plerumq; confundunt. Dorso iniquo: dorsum est durior harena quae remeantibus fluctibus, & euntibus densatur, & in modum saxi durescit, quod a nautis pulumus vocetur. Iniquo, sibi nocenti. Fluctusq; fatigat subaudis eam, nam fluctus nominatiuus est singularis. Exponit in vndis, non in vndas, quae in ipso loco res agitatur: nec est mutatio.

SERVI.

Statio quid sit & quid portus.

Nec Turnum segnis retinet mora, sed rapit acer
Totam aciem in Teucros & contra in littore sistit.
Signa canunt. primus turmas inuasit agrestes
Aeneas, omen pugnae. strauitq; Latinos.
Occiso Therone, uirum qui maximus ultro
Aeneam petit huic gladio, perq; aerea scuta

Nec turnum segnis retinet mora, &c. Docet quomodo totis viribus concursum est, educente vero Turno, totas copias in aduentantes hostes, quae res fere sumpta est ex applicatione graecorum ad littora Troiana, qui a troianis, & potissimum ab Hectore duriter accepti sunt. Recitat ergo variam stragem, de qua re hoc solum est Donati, Thorax, indumentum quo bellator vsq; ad pectus munitur. Haec ille. Ordo est. Nec mora segnis. i. quae segnes facere, ac segnibus esse solet, retinet turnum, sed ipse acer strenuus rapit. i. celeriter adducit totam aciem in. i. contra Teucros, & sistit. idest

ASCEN. Donati expositio Ordo.

Per

Per tunicā squalentē auro, latus haurit apertum
Inde Lycam ferit exectū iā matre perempta.
Et tibi Phoebe sacrum, casus euadere ferri
Cui licuit paruo, nec longe Gyssea durum.
Immanēq; Cyam sternentes agmina claua.
Deiecit læto, nihil illos Herculis arma.
Nil ualidæ iuuere manus, genitorq; Melampus
Alcidæ comes usq; graues dum terra labores
Præbuit, ecce Pharon uoces dum iactat inertes,
Intorquens iaculū clamanti sistit in ore.
Tu quoq; flauentē prima lanugine malas
Dum sequeris Clytium infelix noua gaudia Cydon
Dardania stratus dextra, securus amorum.
Qui iuuenū tibi semper erant, miserāde iaceres.
Ni fratrum stipata cohors foret obuia, Phorci
Progenies, septem numero, septenaq; tela
Coniiciunt. partim galea, clypeoq; resultant
Irrita. deflexit partim stringentia corpus
Alma uenus, & fidū Aeneas affatur Achaten.
　Suggere tela mihi, non ullum dextera frustra
Torserit in Rutulos, steteratq; in corpore Graium
Illiacis campis Tum magnam corripit hastam:
Aeneas. Et iacit, illa uolans clypei transuerberat æra
Mæonis, & thoraca simul cum pectore rumpit,
Huic frater subit Alcanor fratremq; ruentem
Sustentat dextra, traiecto missa lacerto.
Protinus hasta fugit, seruatq; cruenta tenorem.
Dexteraq; ex humero neruis moribunda pependit.
Tum Numitor, iaculo fratris de corpore rapto.
Aenean petiit, sed non efigere contra
Est licitū, magniq; femur pstrinxit Achatæ.

SERVI. ¶ Omen pugnæ. Saul. pugnā illā p omine bello futurā, iō q omen, q sicut nūc, sic vbiq; vincet Aeneas. iuasit. a. Quia dixit, & latos vastāt cultoribus agros. Therone, hō nomē ipīndaro lectū ē tātū. Tunicā squalentē. s. splēdentē loricā. Haurit, ferit mō figit. Et ti. phœ. sacrū. Oēs q secto mris vētre pereant, iō sunt Apollini cōsecrati q deus medicinæ: p quā lucē sortiūtur. vn̄ & Aesculapius ei⁹ fingit filius. Ita enī pcceatū supradiximus: Cæsarū, Cæsarū et familia iō sacra retinebat Apollinis, q q pīm⁹ de eo familia fuit, execto mris vētre pcreat⁹ ē, vn̄ et, Cæsar dictus ē: ſ variaethimologia hui⁹ nois dicat, vt diximus supra. Quod licuit puo, legit, & cui licuit. Vsq; tādiu, donec. Ecce pha. Legit, & pharo: vt it clamor cœlo vt sit datiuus ab eo, qd ē phar⁹. Si aūt pharō legeris, figuratū ē Nā de nō trāsit ad datiuū. dicēs clamāti. Infelix noua gaudia cydon. de Cretēsib⁹ accipim⁹, q i amores pueror intēperātes fuerunt, qd postea in Laconas, & totā Græciā trāslatū ē: Adeo, vt Cicero dicat in libris de republica, obprobrio fuisse adolescētib⁹ si amatores nō haberēt, ppter qd poetæ Cydonē inducit amatorē. Nouim⁹ aūt Cydones Cretēses dici. Sane Cydō qn̄ nomē ē pprīū, cy. naliter pducit, si appellatiuū, corripit, vt Part⁹, siue cydō telū imedicabile torsit. ſ Statius ēt i pprio corripuit vt hæc regi pmissa cydō, hæc lāpe dabamus, qd fecit abutēs iuīs, q vtimur i noībus pprijs. Flauētē malas, flauētes malas hñtē priæ ætatis. Noua gaudia. Quia tūc primū amare cœperat. Stratus, deest pene. Miserande, p miserādus, nā p noīatiuo vocatiuū posuit, vt ē socer arma latin⁹ habeto, lʒ illic possit accipi, socer arma latin⁹ habeat, nā habeto, e scdæ, & tertiæ psonæ ē, nī alibi nīm p vocatiuo posuit, vt Corniger hespidū fluui⁹ regnator aqrū: Stipata cohors, vnanimiter veniēs, Septenaq; tela, more suo p septē: vt bina p duob⁹. Deflexit ptē. st. c. a. u. male ait Dons. hō loco aū dictor oblitū ēē. Verg. q post Iouis phibitionē bellis faciat numī a iteresse, nō respiciēs Ionē magis deos hortatū ēē i fœdera, q̄ bellis phibuisse. Nā z paulopost tā iuno q iuturna bellis itererūt, Achatē, oīa noīa, q i tes exeūt, vocatiuū in a mittūt, vt achates achata, thymœta. Suggere tela mihi: ordo ē, Suggere tela mihi, q cāpis iliacis i græcor stetere corpibus, Nullū enī mea dextra i rutulos sine cā iaculabit: telū cor, q iā sūt cæde hostiū ɔprobata, Trāsuerberat. scindit. Traiecto mi. la. q fuerat missa retro acto lacerto prim⁹. auguer, continue. Tenorē currēdi modū. Moribūda, morietī sīlis, qd ītā cē ēt. Salu. ondit, q ait q̄si vitabūdus p tramites: z saltuosa loca exercitū ductare Nā iugurtha nō vitabat legatū, ſ eū vitare simulabat: nā q nomē ē, iō figit sīlitudinē nō passionē, qd si pticipalr diceret a passiuo veniret, oīs enī a passiuo pticipia i dus exeūt, moribūda sīlis morienti, nō enī pticipalr aliqd figit: ſ noīs hʒ significationē. Noīs aūt significatio sīlitudinē hʒ, nō passionē, qn̄ dico, moritur⁹ est vere moriturus est, moribūdus vero nō vere: ſ sīlis morienti, vn̄ z Salu. dixit q̄si vitabūdus. Fratris de corpe rapto, si diceret fratrū de corpe: speciosius eēt, qd tō omisit, q basta Alcanoris tm̄ vulnerauerat manū, in Mēnonis vero hæserat corpe. Fœmur roborius, q lectū ē, & declinatur huius fœmoris, illius vero ablatiui nō inuenit noīatiuus. Lætus eripit a fœmine: ſ Caper in libris enucleati smonis dicat fœmē, ſ nō ponit exēplū, ergo aut hoc fœmur: aut hoc fœmē, nam fœmus nō dicimus penitus.

idest exercitū statuit, ſ. s. ex aduerso, aut ſ aduētātes, i littore Et sup. tubicines, aut cornicines: canūt. i. canēdo faciūt signa. s. incudi ply, Aeneas inuasit pmus turmas agrestes. i. agricolarū, aut agros vastātiū, appositorie omē pugnæ. i. quæ res erat omē pugnæ portēdēs idigenas superādos: cū agrestes superent, & strauit latinos occiso Therone. i. postq occiderat Therone eor ductorē, q erāt maximus viri. i. virorū petit. a. aggredit Aeneā vltro. i. nō lacessit⁹, cū tn̄ si sapet, ab eo merito declinaret, & sup æneas haurit. i. ferit, aut exhaurit, huic. s. therōi. latus aptū. i. postq̄ appuerat gladio, & p scuta ærea, z p tunicā squalētē. i. relucētē i morē squamar scī pētū auro. i. squamis aut hamis aureis Seruius dicit haurit. i. ferit, ſ q addit apertū. qd nō ferit: ſ exhaurit, extrahēdo sanguinē, ego pot⁹ accipere ē i natiua significatiōe. Inde. i. deide ferit lycā exectū, i. per sectionē exēptū iā matre perepta. q̄ res cæsarū familiæ cōpetit, & sacrū. i. pseratū tibi o Phœbe, q arte medica cōualuit, vn̄ dom⁹ Iuliæ fautor iducit Apollo, vt i bello actiaco visuʒ in clypeo Vulcani. Cui. s. Lycbæ, licuit. i. pmissuʒ: & datū ē puo. i. cū adhuc i vtero eēt mris, euadere casus ferri. i. necē p ferruʒ, quā nūc incurrit senior. Nec. i. & nō, & deiecit nō lōge. s. ab eis tā dictis cyssea virūʒ dux. i. fortē, & robustū: & Cyā imanē. i. valde magnū, & ferocē, deiecit dico læto. i. morte, eos sternētes claua. i. baculo nodato q̄li vsus ē Hercules: agmina. s. phrygū, & etruscor, arma herculis. i. q̄b⁹ Hercules vbiq; victor visus erat, nil. i. i nullo iuuere. s. eos, & manus validæ nil iuuere eos, nec Melāpus genitor. s. eor, & comes alcidæ. i. herculis, vsq; .i. semp, dū. i. donec, terra pbu t. s. herculi labores graues. s. ad domāda varia terrar mōstra, Ecce. q. d. pter opinionē, dū Pharō iactat. i. iactāter effūt, voces inertes. i. friuola, & īanis verba, æneas sup. intorquēs iaculū sistit. i. plātat, & statuit ipʒ, clamāti. s. pharoni in ore. i. cū iā eēt i ore, alr diceret in os. Tu quoq; o cydō ifelix, dū seqris Clytiū. s. puer aut adolescētē flauētē. i. hñtē flauētes malas. i. maxillas pria lanugie. i. rara, q prīs barba, appositorie noua gaudia. i. nouas amorū voluptates tuas: iaceres o miserāde, stratus dextra dardania i. ipsius æneæ dardani, existes securus amor. i. nō ampli⁹ curās de amorib⁹ q amores iuuenū erāt tibi semp. s. dū viueres iaceres inq̄ stratus: ni. i. nisi cohors fratrū, appositorie progenies phorci. i. cohors filior Phorci, q inter se erāt fres, fore. i. eēt obuia. i. obuiā veniret, stipata. i. cōdēsata mutuo cōpressu, q sup. erāt septē nūero, z coijciūt tela septena. s. vno ipetu, q singuli singula, q sup. tela resultāt. i. retrorsum saliūt, repcussa irrita. s. effecta, pti galea. s. Aeneæ, & pti clypeo. & ven⁹ alma deflexit pti strigētia. i. leuiter cōtingentia corp⁹. s. Aeneæ, z Aeneas sic. s. oppressus affat Achatē. s. armigerū suū fidū. vt i primo fidus, q tela gerebat achates, affat aūt dicēs. Suggere. idest subministra aggerēdo mihi tela, dextera sup. nr̄a. i. nō vllū nō torserit frustra i Rutulos: nullū sup. telū eor q steterāt i corpus graiū, i cāpis iliacis, tū. i. deide corripit magnā hastā, z iacit, sup. eā, illa volās trāsuerberat æra clypei Mæonis, & rumpit sil thoraca. i. munimē pectoris cū pectore. Alcanor frater. s. eius subit. i. succurrit huic. s. mæoni sustētat dextra fres ruētē hasta missa. s. ab ænea fugit. i. ppellit ptinus. i. cōtinuo, lacerto. i. brachio traiecto, & cruēta suat tenorē. i. currēdi modū, & dextera moribunda. i. iā iam moritura pependit neruis. i. per neruos ex humero tū. i. deide. Numitor petijt æneā: iaculo rapto de corpe fratris, sed nō est licitū. i. pmissuʒ ei figere cōtra. i. ecōuerso. s. in corpus Aeneæ, & pstrinxit. i. leuiter vulnerauit fœmur. i. coxā magnam Achatæ, cuius fere cum honorificentia meminit Poeta.

Apollo domus iuliæ fautor.

Cæsares vn̄ dicti.

Cydones q fuerint.

Hic curribus fidens primæuo corpore Lausus
Aduenit, & rigida Dryopen ferit eminus, hasta.

ASCEN. Ordo. ¶ Hic curribus, &c. Prosequitur reliquā pugnæ ptē, de q̄ re cuʒ ppter facilitatē nihil dicat Donatus. Ordo est Lausus fidēs primæuo corpe. i. q erat in prio flore ætatis, aduenit hic. i. mō curribus

ribus, aut Lausus p̄mæuo flore aduenit hic, fidēs in curibus. i. sabinis, quos e curib⁹ eduxerat, & fecit eminus .i. de lōge q̄si emisso telo e manu Dryopē. s. rutulū. Hasta rigida .i. dura, & difficulter flexibilis, aut quā rigide tenuit & p̄ssa, i. ip̄ressa, & ip̄ulsa grauiter .i. violēter, Dryopi. s. sub mētū, & rapit p̄ter vocem, & aīaʒ loquētis. s. Dryopis, & hoc gutture, sup ei⁹ traiecto. At .i. sʒ ille. s. Dryops, ferit .i. p̄cutit terrā frōte: & vomit ore cruorē crassū. Et sup. Lausus sternit quoq; .i. ēt tres treicios. viros, de supma .i. vltia gēte .i. gn̄e, aut p̄ gente boreæ. s. venti Thraciā p̄flātis aut de illi⁹ vēti, & sternit tris quos Idas pater mittit. s. in auxiliū, & tris quos Ismara ciuitas illa Thraciæ, patria. s. illoꝝ mittit, sternit īquā p varios casus .i. vario euētu, & vario gn̄e mortis. Alesus occurrit .i. i occursū p̄perat, & manus arūcæ .i. arūcoꝝ, q sunt antiq̄ssimi Italiæ populi, copiæ sup. occurrunt, & Mesapus p̄les Neptūnia .i. filius Neptūni. subit .i. subseq̄tur i auxiliū veniēs, existēs insignis .i. insigniter structus eq̄s: qr prius dictus ē, domitoꝝ equoꝝ: ipsi tēdūt .i. cōtēdūt, aut p̄tendūt expellere. s. aduersarios suos nūc .i. aliquādo hi, .i. vnius p̄tis, nūc illi, .i. alteri⁹ p̄tis certat. s. ab oībus: aut ab vtrisq; p̄tib⁹, i ipso limie, .i. litore, & ingressu ausoniæ, .i. eius p̄tis Italiæ ab ausone dictæ: ceu, .i. quēadmodū vēti discordes magno, .i. spacioso æthere, .i. aere, tollūt .i. erigūt, & cu elatione exercēt aīmis & viribus æq̄s, .i. æq̄libus, & sup. ipsi vēti nō cedūt inter se .i. alter alteri, & nubila nō cedūt: q. s. ab vtrisq; eq̄s viribus ip̄ellūtur, & mare, .i. aq̄ maris nō cædit & pugna sup. cōmittit diu anceps .i. incertæ victoriæ, & stāt sup. vēti obnixi cōtra oīa, aut oīa, s. elemēta stāt obnixa, .i. obnitēntia, ꝫ, .i. ex aduersa p̄te, Acies Troianæ, & acies Latinæ cōcurrūt haud, .i. nō aliter, pes. s. vni⁹ aduersarij hæret .i. cōiūgit pede, .i. pedi, & vir hæret existēs desup viro, At .i. sʒ, vt, .i. postq̄ Pallas, s. filius Euādri, vidit, .i. cōspexit arcadas insuetos, īferre acies pedestres, .i. pedestri p̄lio certare, dare terga, latio, .i. latino populo: seq̄ci, .i. p̄secutori, vidit dico: ex alia p̄te, q̄ torrēs, .i. amnis īpetuosus ītulerat saxa rotātia, .i. obuoluta late, & arbusta, sup. erāt dirupta ripis .i. cū ripis, aut in ipsis ripis: q̄s, .i. q̄bus arcadib⁹ qn̄, .i. qn̄quidē asp̄a natura loci, .i. qr inaccessibilis videbat̄ suasit, .i. p̄suasit dimittere equos, ip̄e accēdit virtutē, .i. aīositatē eoꝝ, nūc, .i. aliqn̄ p̄ce, & nūc dictis amaris, idest increpatiōib⁹, qd̄ vnū, .i. q̄ vna & sola res restat, .i. reliq̄ ē, reb⁹ egenis, .i. cōsilio, & ope egētib⁹ Accēdit aūt dicēs, O socij, quo fugitis, obsecro, sup. aut obtestor p vos, & fortia facta, sup. v̄ra in alijs p̄lijs (Solēt eni duces milites suæ virtutis admonere, vt similē exhibeāt) & p nomē, .i. famā, & gloriā, Euādri ducis, .i. q vos duxit & p bella deuicta, idest cū victoria gesta, & p spē meā, idest q̄ est de me, aut quam habeo de vobis, q̄ spes mea subit nūc, æmula, .i. imitatrix, laudis p̄riæ, .i. paternæ, hoc ē p̄ris mei Euādri, vel qr tn̄ de me incipit spare: q̄tū de p̄re parū ē gloriæ, aut qr tn̄ de vobis spare incipio, quātū p̄r solebat, p hæc ergo obsecro. ne fidite, .i. ne cōfidatis, pedibus, idest nolite spē in fuga collocare. Via est rūpenda, idest dʒ rūpi, & sic apiri, ferro, .i. armis ferreis, p hostes, s. medios hac sʒ p̄te, q̄ glob⁹ virū, idest viroꝝ vrget densissim⁹, .i. frequētissim⁹, ac reposcit, idest exigit, & requirit patria alta, idest nobilis, & inclyta facta vos, & pallāta idest ducē, sʒ vestrū Nulla nomīa, idest nullæ diuinæ p̄tātes p̄mūt: idest opprimūt nos: qr nos vrgemur ab hoste mortali, idest q pōt mori vt nos Totidē aīæ, & manus sunt nobis mortales: quot, sʒ hostibus Ecce .i. si nescitis aīaduertite, qr pont⁹, .i. mare. claudit nos magno obice .i. obiectu, & obstaculo maris, & ita terra deest iā fugæ, idest non est, quo fugiamus locus, petetis ne Troiam pelago, idest per pelagus.

Sub mentū grauiter pressa, pariterq; loquentis
Vocē animamq; rapit traiecto gutture, at ille
Fronte ferit terrā, & crassum uomit ore cruorem.
Tres quoq; Threicios Boreæ de gente suprema.
Et tres, quos Idas pater, & patria Ismara mittit.
Per uarios sternit casus, occurrit Alesus.
Aurūcæq; manus, subit & Neptūnia p̄les.
Insignis Mesapus equis, expellere tendunt
Nunc hi, nunc illi, certat̄ limine in ipso
Ausoniæ Magno discordes æthere uenti
Prælia ceu tollunt animis, & uiribus æquis.
Non ipsi inter se, non nubila, non mare cedit.
Anceps pugna diu, stant obnixi omnia contra.
Haud aliter Troianæ acies, aciesq; latinæ
Concurrunt, hæret pede pes, densusq; uiro uir.
At parte ex alia qua saxa rotantia late
Intulerat torrens, arbustaq; diruta ripis.
Arcadas insuetos acies inferre pedestres
Vt uidit Pallas lano dare terga sequaci,
Aspera quis natura loci dimittere quando
Suasit equos, unū quod rebus restat egenis
Nunc prece, nunc dictis uirtutē accendit amaris,
Quo fugitis socii? p uos, & fortia facta.
Per ducis Euandri nomē, deuictaq; bella.
Spemq; meā, patriæ quæ nūc subit æmula laudis.
Fidite ne pedibus, ferro rūpenda per hostes
Est uia. qua globus ille uirum densissimus urget.
Hac uos, & Pallanta ducem patria alta reposcit.
Numina nulla p̄munt, mortali urgemur ab hoste
Mortales, totidem nobis, animæq;, manusq;.
Ecce maris magno claudit nos obice pontus,
Deest iam terra fugæ. pelago Troiam ne petemus?

SERV.

¶ Hic Curi. hoc ē tūc. Et est ordo, Tunc fidēs primæuo corpe aduenit lausus curibus, q erat de curibus, vt Verres Romulia, aut fidēa curibus vt ecce sabinoꝝ p̄sco de sanguine magnū agmē agēs Lausos. Rigida tenēs eā nō vibrās & iaciēs Boreæ de gēte sup. Aut originē ducēs a zetho, & calai, q Boreæ filii, & Nymphæ orithyæ fuerūt: vt de gēte de gn̄e accipiam⁹. Aut certe in hyp̄boreis mōtibus natus, vn̄ est origo vēti boreæ, Ismara Thraciæ ciuitas a mōte ismaro. Expellere tēdūt loco se inuicē mouere cōtēdūt. Limine, idest litore Magno æthere, idest aere in magno. nā vēti in æthere nō sunt: sed in aere, sicut supra: atq; æthera transīt, rū sonitu, p aerē. Obnixa oīa contra, mare mari nubes nubibus, vēti. vētis Legit̄, & obnixi, vt referat̄ ad vētos. Hæret pede pes p pedi, nā antiptosis ē, & ē Homeric. versiculus, Arcadas, accusatiu⁹ ē pluralis, cui⁹ vltia syllaba iō breuis ē, qr noī ātiuus pluralis in es termināntur, vt hi archades delphineo delphinas, Latio seq̄ci, p latinis, alibi, inuadūt vrbē somno, vinoq; sepultā. Dimittere, qn̄ siqdē: & est Romanæ militiæ, nā in locis impeditis equos comitibus dabant: & pedestri certamine cōfligebant, Quo fu. hoc amare dictus est, nam p̄ces sequunt̄, Deuictaq; bel. finita, exhausta, nā hostis vincit, nō bellū. Fidite. ne. p. diu ē pedibus. Nā fido tibi dicimus, Hac vos, & pallāta ducē patria alta reposcit. Hoc vult patria, at p cædes hostiū reuertamur. Numīa nulla p̄mūt, argumētat̄ a facili dicēs, nō cōtra deos, sʒ cōtra mortales bella tractamus, ecce maris, Quod efficax est i fine posuit: nam dicit eos, quo fugiāt nō hr̄e: cū terra teneat̄ ab hostibus: Mare aūt pedibus trāsire nō possint, castra vero ingredi turpissimū sit, aut certe ēt hoc ip̄ossibile, si ab hostibus obsident̄, vt qdā volūt ītelligentes. Et capit acer totā aciē i teucros, s. q̄ ducebat certis relictis, magno claudit nos obice. Modo vsus hʒ, vt dicamus hic obex, vn̄ qdā magno obice legūt. Antiq̄ ēt hæc obex dicebant s̄m qd̄ est magna obice. Hic est, qd̄ nōnulli vitant gn̄is dubietatē, & legūt magni, s. maris. Caper tn̄ in libris dubij gn̄is p̄bat dici, hic, & hæc obex: quod, vt diximus: hodie de vsu recessit. Densos propriū hostes, vt eos hortaretur exemplo.

Ismara vbi locoꝝ

ASCEN. Ordo.

¶ Hæc ait, & Eandeʒ rē p̄seq̄tur: & potissimū ī hac p̄teʒ ostēdit egregiā v̄tuteʒ pallātis. Cū vero nihil hēam⁹ Donati Ordo est pallas sup. ait hæc. s. an̄ dicta, & ip̄e medius p̄rūpit in hostes densos, lagus .i. rutulus ille aductus iniq̄s fatis .s. ip̄m ad mortē vrgētibus, fit obuius primū .i. p̄rio loco huic. s. pallāti, dū saxū magno pōdere .i. magni pōderis, velit .i. p̄sternit huc sʒ lagum ipsum infigit costis discrimina, idest cicatrices telo intorto .i. intortum torto p medium, sop, ea parte, qua supina dedit costis discrimina, & receptat, idest frequenti conamine recipit hastam hærentem ossibus: super quem hisbon nō occupat. s. qr nō potuit ille: sʒ hisbon qdēʒ .i. certe sperans hoc, sʒ posse occupare Pallanta, nam Pallas excipit ante .i. prius ip̄m ruentem

Hæc ait, & medius densos prumpit in hostes.
Obuius huic primū fatis adductus iniquis
Fit Lagus, hunc magno uelit dum pondere saxum
In torto figit telo, discrimina costis
Per mediū qua spina dedit, hastamq; receptat
Ossibus hærentem, quē non super occupat Hisbon.
Ille quidem hoc sperans, nam Pallas ante ruentem
Dum furit incautum crudeli morte sodalis

Poeta

Excipit

Excipit. atq; ensem tumido in pulmone recondit
Hinc Helenum petit, & Rhoeti de gente uetusta
Anchemolum, thalamos ausum incestare nouercae.
Vos etiam gemini Rutulis cecidistis in aruis
Daucia Laride, Tymberq; simillima proles
Indiscreta suis, gratusq; parentibus error.
At nunc dura dedit uobis discrimina pallas.
Nam tibi Tymbre caput Euandrius abstulit ensis.
Te decisa suum Laride dextera quaerit.
Semianimesq; micant digiti, ferrumq; retractant.

ruetem, existete icautu, vel furit crudelime te sodalis. s. sus, at q; recodit ensem i pulmone tumido. i. inflato. Et ipse petit hinc. i. post hos Hellenu, & anchemolu de vetusta gete Rhoeti. scilicet Marrubiorum regis, Anchemolu inq; ausum incestare. i. p incestu polluere thalamu os nouercae. i. caspiae. Vos etia gemini. s. fratres cecidistis i aruis Rutulis, o laride, & tu tymber ples Daucia. i. ipsius Dauci simila. s. inter vos ples inquam simillima & indiscreta sui parentib, q sup error e gratus parentib. At. i. sed, Pallas dedit vobis discrimina. i. differentias mortis dura. i. difficilia toleratu, imo intolerabilia, na o Tymbre ensis Euandrius, idest quem Euandri filius tractat, abstulit tibi caput & O Laride dextera abscisa quaerit te suum, scz factorem, & adiutore, & digiti semianimes, i. semiuiui adhuc palpitates. micat. i. vicissim se mouet & retractant ferru. i. arma, q detestatur

SERVI.

Rhoetus quis fuerit

¶Fatis inigs, exitu horret potuit futuru. Magno podere, magno pdoeris, vt aere cauo clypei. m. p cam. Receptat, io frequetatiuo vsus. e, q haerete hasta ossib auellere, facile no poterat, g receptat ex frequenti cocussione diuellit. Sup occupat. Que no desup occupat, io aut desup, q Pallas ad euelleda hasta fuerat inclinatus. Na pallas, an ruente Du furit. Ordo e. na eu de pallas an ex cepit. i. dolo interemit, ille enim cautus fuerat furens pp crudele morte sodalis, vn & incautus fuerat. Tumido in pulmone, & naturaliter tumido, & q furebat, in pulmone aut recodit, archaismos e p in pulmone. Rhoeti de gete vetusta Anchemolu. Haec fabula nusq inuenit i auctoribus. Abienus aut, q totu verg. & Liuiu i iambicis scripsit, hac comemorat dices, graeca ee. Rhoetus ergo Marrubiorum rex fuit i Italia. q Anchemolo filio Caspia superduxit nouerca. Hac priuign stuprauit, quo cognito, cu eu pr psequeret, & ad poena vocaret: fugies ille se ad Turnu cotulit. Suis. et suis Luca, & amissus fres lugetib offert. Discrimina, dras. Tymbre, p tymber, metri ca metaplasmu fecit. Euadri abstulit ensis, possessiuu e no. no patronymicu. Semianimesq; micant digiti ferruq; retractat, Enny e, vt oscitat i capis caput a ceruice reuulsum. Semianimesq; micant oculi, lucemq; regru, quez versu ita transtulit ad suum carme varro Tarconus.

Arcadas accensos monitu, & praeclara tuentes
Facta uiri, mixtus dolor, & pudor armat in hostes,
Tum pallas biiugis fugientem Rhoetea praeter
Traiicit, hoc spatium, tantumq; morae fuit Ilo.
Ilo namq; procul ualidam direxerat hastam.
Quam medius Rhoeteus intercipit, optime Teuthra
Te fugiens, fratremq; Tyren, curruq; uolutus
Caedit semianimis Rutulorum calcibus arua.
  Ac uelut optata uentis aestate coortis,
Dispersa immittit syluis incendia pastor.
Correptis subito medijs, extenditur una
Horrida per latos acies Vulcania campos.
Ille sedens uictor flammas despectat ouantes.
Non aliter sociu uirtus coit omnis in unum.
Teq; iuuat Palla, sed bellis acer Halesus
Tendit in aduersos, seq; in sua colligit arma.
Hic mactat Ladona, Pheretaq;, Demodocumq;.
Strymonio dextram fulgenti deripit ense.
Elatam in iugulum, saxo ferit ora Thoantis.
Ossaq; dispergit cerebro permixta cruento.
Fata canens syluis genitor celarat Halesum
Vt senior leto canentia lumina soluit.
Iniecere manum Parcae, telisq; sacrarunt
Euandri quem sic Pallas petit ante precatus.

Pallas.

  Da nunc Tybri pater ferro, quod missile libro,
Fortunam, atq; uiam duri per pectus Halesi.

Poeta.

Haec arma exuuiasq; uiri tua quercus habebit.
Audiit illa deus, dum texit Imaona Halesus.
Arcadio infelix telo dat pectus inermum.

ASCEN. Donati expositio Ordo.

¶Arcadas accesos. Comemorat strage, quam cu suis edidit Pallas, vn Dona. Arcades, vehementer monet virt alieno exeplo maxime ducis. Petit telo, & pcat verbis. Haec ille. Ordo e dolor, & pudor mixtus armat in hostes arcadas accesos monitu viri. i. viriliter agetis pallatis. s. & tuetes, i. inspicietes pclara facta viri. Tu. i deide, cu videret suos aiatos, Pallas traicit. s. hasta Rhoetea pter fugiente biiugis. i. binis equis tractis. Hoc spaciu, & tm morae i. dilatiois, a morte fuit Ilo, naq; ipse pallas direxerat. Ilo. i. in illu pcul. i. de loge hasta valida, qua Rhoeteus medius. i in medium occurres intercipit. i. intercurres i se capit. rhoeteus inqt fugies te o teutra optie. i. pitissime: & fugies fratre sup. tuu, Tyren. s. noie, & q semianimis. i. fere exaiatus: & volutus deiectus curru caedit calcibus. i. pedibus ferit, arua. Rutulor. Ac velut pastor immittit syluis. i. in syluas, icedia dispsa, & hoc vetis coortis. i. flatis, aestate. i. p aestate: & aestiualez aestu optato. i. ex voto. aut sic, immittit optato. i. ex voto, seu dedita opa incedia dispsa vetis coortis aetate. i tpe siccitatis, acies vulcania. i. ignea, hoc e copia flamar, extedit vna. i. sil subito. i. de repete, & hoc medijs. i. obstatibus correptis. i. sil arreptis extinsis horrida p latos capos ille. s. pastor q optato incedia immisit, sedes victor. i. voti copos, despectat. i. desup aspicit, p quod significat, sedere in loco editiore, flamas ouates. i. more ouatiu salietes, & crepitates, ois virtus sociu. i. socior Pallatis, coit. i. couenit & coglobat in vnu. s. psesus, & locu, & iuuat te o palla sz alesus Rutulus ille acer bellis. i. strenuus bellator tedit i aduersos. i. arcadas, & colligit se i sua arma. i. circuuoluit: & munit se scuto suo, hic. s. alesus, aut h. i. mo, vbi se in hostes iniecerat, mactat. i. occidit: sumpta metaphora a sacrificijs, Ladona vir illu a nto h Lado, & pharetu: a nto phares, sicut Darbes darbets facit, & demodocu, & diripit strymonio (quod h pprium vr, na si Thraciu dixeris, nimis cofusa ee locutio) dexteraz. s. manu ense fulgeti. i. resplédenti, dexterá dixit elata. i. extesam, in iugulu. s. ipsius Alesi: & ferit ora thoatis saxo. i. lapide, & dispergit ossa. s. capitis, pmixta cerebro cruento. i. cruore pmixto aut cruoris pleno: Genitor, i pr Alesi et alesus noie sm regula Seruiana, canes. i. pgnosticas ei fata, aut potius caues. i. euitas fata. i. fatale necessitate: q aleso necem minabat, celarat. i. occultauerat alesum syluis, sed vt postq ipse senior. s. pr soluit. i. dissoluit leto. i. morte lumina canetia. i. pupillas albicates, instate morte, aut ipse canens senio: pcae i. deae fatales, & fator dispesatrices, iniecere manu. i. vedicarut sibi, & traxerut sibi debitu, & sacrarut. i. addixerut telis Euadri, vt. s. illis mactet, quasi sacer. i. execrabilis: qua pallas petit pcatus an. i. priusq pcat. i. aggrediat eu sic. o tybri pr, da ferro, quod missile. i. vt emittat, ego libro. i. districtu teneo fortuna. i. psperum pactu, atq; via p pectus duri alesi. quercus tua. i. tibi sacra, hoc est thol, aut postis tuus hebit haec arma & has exuuias viri. Deus. s. tybris, audijt. i. exaudiuit illa, s. vota, & verba pallatis, & ita du alesus texit. i. ptexit imaona, s. socium suu, ipe ifelix dat. i. exponit telo arcadio. i. ab arcade. s. pallate misso: pectus inermu. i. sine armis disarmatu, dr etiam hic & haec inermis, & hoc inerme.

SERVI.

Acies vulcania quid sit.

¶Tuetes. mo videtes, alibi defendentes. Dolor & pu. Sic de Mezentio, Aestuat ingens vno in corde, pudor mixtoq; insania luctu. Fugiete rhoe. p. pterfugientem. Fuit ilo: Subaudi ad mortem, ilu. hoc spatiu fuit, tm haec sola mora, quo minus ilus periret. Teutra, ab eo, quod est hic teutras huius teutrae, quo Aeneas huius aeneae, tyre ab eo quod est hic tyres, Optato. i. ex voto, per aestate eni veti frequeter optant, & qsi cotingere vident, ex voto, extendit. n. sicut duces diuersis locis pmissa plra cotinuarat. Acies vul. io abusiue e, q pparatio ad bellu ptinet, na digne dicere acie, satis incogruu est. ergo acies Vulcania vis ignis, quae late capos effundit. victor cui vota pcesserunt, voti. c. s. ἐπιτυχέον. Ouates: abusio est no pprietas. Coit ois i vnu, Vnanimiter oes fortiter faciut. Sed bellis acer, sed mo pricula incepturus est, sicut in Salu. saepius ficat ait, interdu, na no est coniunctio ratiocinatis. in sua colligit arma, post scutum se claudit. Alibi: & se colligit in arma, Elatam in iugulu, iugulo suo vulnus minantem, Fata canens. Quasi diuinus. alibi cauens legunt sm quod no statim, & diuinus apparet, nam & ab alijs addita cauere potuerat. Canentia lu. aut hypallage est: p ipse canes. aut physica rem dixit, dr enim pupillae mortis tpe albescere. Iniecere. m. p. Traxerut debitu sibi, & sermone vsus est iuris, nam manus iniectio

plicitur, quotiēs nulla iudicis authoritate expectata rē nobis debitā vindicamus. Da nū. e. p. vicinū inuocat numē, cui⁹ ripis bella tractantur, sic sup. Tu dea, tu p̄sens nr̄o succurre labo. Tua querc⁹, i. tuis ripis creata audyt, i. nō exaudyt, & ad effectū deduxit, paulopost tm̄ audyt, vt audyt alcides iuuenem, dum texit. Dum spoliat, nam tempus præsens est, non præteritū ab, eo: qđ est texo, sic Plau. Ego nunc hominem detexam pallio.

ASCENS. Donati expositio

¶ At non cæde, &c. In hac pte recitat poeta egregia lausi, & pallātis facinora, & turni cū pallāte cōgressū, & prio q̄ pgrestur hēbāt vba, de qb⁹ ē hoc dōati. Cupet ē ipe pr ipse, s. q amat, ipe q inimicis meis auxilia subministrat, ipe a quo missus ē ꝯ me. Spectator, qꝛ grauiora sunt, q̄ vīr, q̄ q audiunt. Qđ leoni turnū, & tauro Pallātē cōparet, iā euētū rei demonstrat. Hæc ille.

Ordo.

Ordo ē. At. i. sꝫ lausus. s. egregius iuuenis ille filius mezētij ap positꝰ ingēs ps belli, nō finit. i. nō pmittit, agmina. s. rutulorū pterrita, sup. esse, aut pterrita tā. a. i. tā vehe meti cæde, vt. s. alesi, aut post⁹ cæde tāti viri, legēdū ē, nā vt tāta agmia ꝯstruam⁹ nō patit̄ metrū: sꝫ sup ipse prius. s. iri ūpes, iterum abatē trotanū illū, de quo in prīo, Et q̄ vectus abas, &c. oppositū pugnæ. i. q sustēraret onus ingruētiū pugnatoꝝ, opposuū, dicit apposi torie, nodū, & morā. i. vt fit, & nodus. i. ꝯnexio peditū & mora. s. obstaculū morā factuꝝ igruere volētiū. Proles. i. iuuēr⁹, & pubes arcadiæ. i. ex arcadia ꝓfecta, q̄ duce pallāte venerat, sternitur. i. ꝓsternit̄, & occidit̄, & hetrusci q cū tarchōte venerāt in auxiliū æneæ, sternūtur. s. a lauso, & vos o teucri corpa impdita. i. nō pdita grays. i. a græcis, sup. sternimini ab latinis, & rutulis. Agmia cōcurrūt: & ducib⁹ & viribus æqs. i. hn̄ia vires, & duces æq̄lea. Extremi addensant. i. cōdēsant acies. nec turba, s. multitudo cōpressa, finit. i. patit̄ tela, & manus mouer. i. taz dēse cōstipātur, vt nō possint brachia mouere ad iaciēdū pallas. s. filius Euādri, istat, & vrget hinc, i. ex vna pte, & lausus, s. filius mezētij, instat: & vrget, hinc. i. ex alia pte: ꝯ. i. ex aduerso nec ætas. s. amboꝝ discrepat. i. distat multū: & sup. sunt ambo egregij forma. i. hn̄t egregiā formā, sꝫ sup. tales q̄s. i. qbus fortuna negarat redit⁹ i patriā, tn̄ regnator magni olympi. s. iuppiter, haud. i. nō passus. sup. ē, ipsos cōcurrere iter se, sꝫ illos manēt. i. expectāt mox. i. paulo postea, sua. i. ꝓpria fata. i. moriēdi gn̄a, sub hoste maiore, qꝛ pallas sub turno moriturus est lausus sub ænea. Soror alma. i. diua, & nympha. s. iuturna monet iterea turnū, s. fratrē suū, succurrere lauso, q. s. turn⁹ secat mediū agmē. i. qđ oppositū inuenit, curru volucri. i. velociter acto, vt. i. postq̄ ipe vidit socios. s. ꝯ pallāta certātes, aut sup. tēpus est desistere pugnæ. i. pugna: qꝛ ego solus feror i pallanta. Pallas. i. de pallante victoria, debet̄ mihi soli, ego cuperem, vt sup. ipse parēs. s. Euāder, adeēt spectator, turn⁹ iquā ait hæc, & socij cesserūt. i. discesserūt, æquore. i. a cāpo æquo, & plano iusso. i. qđ eis iusserat derelinquere. At. i. sed, iuuenis. s. pallas mirat⁹ abscessu. i. p abscessuꝫ rutulū. i. rutuloꝝ. i. qꝛ rutuli tācito pebāt, supba. i. magnifica iussa. s. turni, ipe stupet i turno, & voluit lūina. i. visum, aut oculos ꝑ ingēs corpus. s. eius & obit. s. circuīt, aut circūuagat oia. s. q̄ turnū cōtingebāt, visu truci. i. truculēto, & imin, & ipe it. i. igredit̄, & ꝓcedit cōtra dicta tyrāni. i. supbi regis: talib⁹. s. dbis, aut ego laudabor iā spolys opimis. i. de p̄ncipe hostilis exercit⁹, q̄ ioui dicari solebāt, raptis. i. detractis, aut laudabor lete. i. morte insigni. i. clara, & gloriosa, pr̄. s. meus euāder: quē spectatorē optas est, æqu⁹. s. i. differens vtriq; forti. i. seu vincā, seu vincar, dūmō gloriose, & ita nihil triste spectaret in me. Ea aūt erāt lacedæmonioꝝ p̄cepta, aut vincant, aut fortiter cadāt, Tolle. i. ammoue minas, & fatus. i. locut⁹ sic ꝓcedit in æquor mediū. i. in planiciē, sanguis frigid⁹. s. p̄ timore, coit. i. cōgelat arcadib⁹ i p̄cordia. i. ad vicina cordis, vbi sunt passionū sedes. turn⁹ desilit. i. saliu ō biiugis. i. bigis, & apparat. i. disponit ire pedes. i. pedestris cominus. i. vt dicūt de ꝓpe: q̄si ꝯserta manu Et vt. i. quēadmodum leo, cū vidit ab alta specula. s. mōtis, aut rupis: tauꝝ stare ꝓcul in sup. cāpis meditantē. i. aio aguātē p̄lia. i. se exercētē ad p̄lia, & in cornu irascētē. ipe aduolat, s. ad ipm tauꝝ. haud. i. nō alia imago. i. spēs, & similitudo est turni venientis. s. cōtra palāta, Vbi i postq̄ pallas credidit hūc. s. turnū: fore. i. statiꝫ futuꝝ eē cōtiguū hastæ missæ. i. posse ab hasta cōtingi. ire sup. voluit p̄or, aut ire cæpit prior, si. i. si forte fors adiuuet, q̄. i. aliq̄ via ausuꝫ, s. audentē, qꝛ dem̄ est audētes fortunā iuuat adiuuet dicat dicit ausum. s. ꝯtēdere, viribus i paribus. i. lōge inferiorib⁹, & fatur ita ad magnū æthera. i. ad deos cœlestes, & potissimū ad herculē, o alcide. i. hercules ego p̄eor te p hospitiū p̄ris. s. euandri, q te hospitio accepit, & p eas mēsas, q̄s tu adisti aduena, s. cū ex hispania extern⁹, & ignot⁹ primū aduenires, vt sup. adsis. i. auxilio sis igētib⁹ cœptis. s. meis, cernat sup. turn⁹: me rapere sibi seminecē. i. seminecto, aut necato. arma cruēta. i. cruore suo ꝓfusa, & lumia turni morietia ferāt. i. sustineāt, aut pati cogantur, victorē. s. me Alcides. i. hercules audyt iuuenē. s. pallāta, & p̄mit sub imo corde magnū gemitū, qꝛ exaudire nō potuit, & effudit lachrymas inanes. i. nō impetraturas, Tū genitor. s. iuppiter affatur gnatū. s. herculē, dictis amicis. i. amicabilibus, Cuiq; i. vnicuiq; stat. i. ꝯstituta ē, sua. i. ꝓpria dies. i. tēpus

Atnon cæde uiri tanta pterrita Lausus
Pars ingens belli sinit agmina, primus Abantem
Oppositum interimit pugnæ, nodumq;, moramq;.
Sternitur Arcadiæ ꝓles, sternuntur Hetrusci.
Et uos o Graiis impdita corpora Teucri.
Agmina cōcurrunt ducibusq; & uiribus æquis.
Extremi addensant acies, nec turba moueri
Tela, manusq; sinit, hinc Pallas instat, & urget.
Hinc cōtra Lausus, nec multum discrepat ætas
Egregii forma, sed quis fortuna negarat
In patria reditus, ipsos concurrere passus
Haud tamen inter se magni regnator olympi.
Mox illos sua fata manent maiore sub hoste.
Interea soror alma monet succurrere Lauso
Turnum, qui uolucri curru medium secat agmen.

Turnus.

Vt uidit socios. Tempus desistere pugnæ.
Solus ego in Pallanta feror, soli mihi Pallas
Debetur, cuperem ipse parens spectator adesset.
Hæc ait, & socii cesserunt æquore iussi.

Poeta.

At Rutulum abscessu iuuenis, tum iussa supba
Miratus, stupet in Turno, corpusq; per ingens
Lumina uoluit, obitq; truci ꝓcul omnia uisu.
Talibus & dictis it cōtra dicta tyranni.

Pallas.

Aut spoliis ego iā raptis laudabor opimis.
Aut leto insigni, sorti pater æquus utriq; est.
Tolle minas. Fatus medium ꝓcedit in æquor.

Poeta.

Frigidus Arcadibus coit in p̄cordia sanguis.
Desiluit Turnus biiugis, pedes apparat ire
Comminus, utq; leo specularum uidit ab alta
Stare ꝓcul cāpis meditantem p̄lia taurum
Aduolat, haud alia est Turni uenientis imago.
Hunc ubi contiguum missæ fore credidit hastæ.
Ire prior Pallas, si qua fors adiuuet ausum
Viribus imparibus, magnumq; ita ad æthera fatur

Pallas.

Per patris hospitium, & mēsas quas aduena adisti.
Te p̄cor Alcide cœptis ingentibus adsis.
Cernat semineci sibi me rapere arma cruenta.
Victoremq; ferant morientia lumina Turni.

Poeta.

Audiit Alcides iuuenē. magnumq; sub imo
Corde p̄mit gemitum, lachrymasq; effudit inanes.
Tum genitor natum dictis affatur amicis.

Iuppiter.

Stat sua cuiq; dies, breue & irreparabile tempus
Omnibus est uitæ, sed famam extendere factis
Hoc uirtutis opus, Troiæ sub mœnibus altis.
Tot nati cecidere deum, quin occidit una
Sarpedon mea ꝓgenies, etiam sua Turnum
Fata uocant, metasq; dati peruenit ad æui.

SERVI.

¶ At nō. c. t. p. lausus. Subaudis eē, Nōdūq;, moraq;, bn̄ addidit morā, ne nōdū aliū accipem⁹, nā nod⁹ ꝓprie ē dēsa peditū multitudo, sicut turma eqtū, vt lectū ē i disciplia militari, Nōdū q̄ p difficultate accipe, q vix possit exolui. Graijs, im. c. t quos græci pdere negerūt, teucros āt accipim⁹ q̄s secū duxitæneas nā aīt quoꝝ de nūero, q sese i bella sequāt. p stātes vir. le. alias nō ꝓcedit, nā paulopost erupturi sūt, q obsident̄ i castris. Extremi. a. a. Luca. Quātū pedepꝛia relato. ꝯstrigit gyros acies, Dēsentis cōæ ꝯiugatiōis ē. Nec turba moueri, Tela manusq; sinit Lucan⁹, Gladiosq; suos ꝯpressa timebat. Maiore re sub. h. sub hostilitate: nā sub diuersis hostib⁹ peūt. Aeqrę iusso, pro ipi iussi, ē vsurpatū pticipiū, nā iubeor nō dicius. vn̄ pōt venire Quāuis iter dū sic dicat̄, vt Lucan⁹, Cui⁹ seruauerīs vmbram Si qcqd iubēre velis. Sic ergo hic pticipiū vsurpauit, vt Hor.

verbū

verbū dicēs. Hæc ergo ꝑ curare, & idoneus impor, & nō inultus, ergo satis licet ter deū ē. adeo vt hoc loco Probus hic corruptū a lōgū posuerit. Tu, deinde Tyrāni, regis supbi Aut spolijs. e. l. r. l. o. a. l. dilēma argumentū, qd' est ab vtraqꝫ pte firmissimū, & cōcludit aduersarios, spolijs o. Quæ dux duci detrahit: vt diximus supra, optima sunt spolia, Frigidus ar. c, in p. f pꝛsagio mortis futuræ, specu. cū. u. ab. al. hoc ad cursus altitudinē spectat. Leo, ad turni violētiā, ac feritate, & ē ordo, vtqꝫ leo aduolat, talis ē Turni imago venientis. Contiguū. postqꝫ vidit eū venisse intra iactū teli f. vt posset feriri. tre. p. subaudis votis. Fors, fortuna ꝑ illud, audētes fortuna iuuat, Te precor, vt supra ꝯ iferiore hoste numis iplorant auxiliū nūc ꝯ maiorē Viribus deū vocat vtute pstantē. Cernat. sed ad illud, quod ait,

tps vitæ, vñ ob. cōstitutis terminos ei⁹, q ꝑterire nō poterūt. tps vitæ, ē. i. lōgissimæ, ē oībus breue, ⁊ irreparabile. s. postqꝫ semel elapsum est, sꝫ extēdere famā factis. i. ꝑmereri claris facinoribus æternā famā. hoc ē opus virtutis. a. qd' vir tnē ꝑuenēs qd' a nostris dr̄, nō rerire q̄dm. sed q̄ b si vitceris. Tot. i. valde multi (nō eni dicit quot) gnati. i. filij deū. i. deoꝝ vt achilles memno, ascalaph⁹, sarpedo ceciderūt, i. occubuerūt sub altis mœnibus troiæ, qn i gnetia sarpedo mea ꝓgenies. i. gñatio mea aut filius meus, cecidit vna. i. pariter cū alijs, etiā turnū vocant idest expectant sua. i. debita fata, quia & ipse occidetur: sed ab ænea. vt in fine opis patebit, & puenit. s. fere ad metas æui dati, idest ad periodum vitæ concessæ.

Christianus vitiu

Turnus cuperē ipse. pa. sp. a hic dicit ipe sunceriatit critus, Victorē se. m. l. t Dona. dicit meruinerint, sꝫ meli⁹ ē sustineāt quasi pōdus, & pœnā, nō eni pñt meminisse oculi, Lachrymasqꝫ ef, i. oñdit euētū futurū, Stat sua cuiqꝫ di. sectis philosophoꝝ poetæ ꝑ qlitate negocioꝝ semꝑ vtunt, nec se vnqꝫ alligāt, nisi quoꝝ ꝑpositū ē, vt secti, Lucre. q epicureos tm̄ secut⁹ ē, Scim⁹ aūt iter se sectas eē ꝯrias, vñ fit, vt in vno poeta aliq̄ inueniamus ꝯria, nō ex ipsi⁹ vitio: sꝫ varietate sectaꝝ, illud nāqꝫ qd' ait in. iiij. Sed misera añ diē, Epicureoꝝ ē: q casib⁹ cūcta cōcedūt, nūc qd' dicit, stat sua cuiqꝫ di. Stoicoꝝ ē, q dicūt fatoꝝ statuta suart, sane ꝑtu dēter secut, vt stultā, & vagā opinionē epicureoꝝ daret bonum nā illud ex ꝑsona poetæ dictū, hanc aūt validā daret ioui, nam stoici, ⁊ nimiæ virtutis sunt, ⁊ cultores. Stat sixa ē. Diestps vitæ, nā fœminino vsus estqꝫ. eū eni masculino vtimur, re ꝯra diez significam⁹. Breue. t. n. qꝛ qñqꝫ finit, ipe paulopost Rhœbe diu, res si qua diu mortalibus vlla ē, viximus, itē. Cice, Quid ē eni hoc ipm diu, i quo ē aliqd' extremū, Omnib⁹, est magna cōsolatio, q oñdit nō ee dolēda cōia. Sed famā extē f. ꝯ illud, qd' occurrebat vitāda eē ardua, si breuis ē vita. Dicit ergo amādas esse virtutes, vt vitæ breuitas fama, & gloriæ meritis possit augeri, Opus, Officiū Cnm deū, vt Achilles Thetidis, Mēnō auroræ, Aschalaph⁹ Martis sarpedō ꝺm Vergilij declinationē, vt sarpedonis alij vltia habebit accētū in notū ꝺm Homerū, q & sarpedōtos: & sarpedonos facit, & vltia, ⁊ penultia. Etiā suatur. multiet legūt, vt ecce, & ꝑtinet ad cōsolationē, na sic au, piterus ē ille, q vincit. Metas, fines vt in pꝛio, His ego nec metas reꝝ, nec tempora pono. ꝑuenit, bñ ad exprimendū celerem mortis aduentum præterito vsus est tempore.

poeta. Sic ait, atqꝫ oculos Rutulorum reiicit aruis.
At Pallas magnis emittit uiribus hastam.
Vaginaqꝫ caua fulgentem diripit ensem.
Illa uolans, humeris surgunt qua tegmina summa
Incidit, atqꝫ uiam clypei molita p oras.
Tandē etiam magno strinxit de corpore Turni.
Hic Turnus ferro ꝑfixum robur acuto
In pallanta diu librans iacit, atqꝫ ita fatur.
Aspice num mage sit nostrū penetrabile telum.
Turnus Dixerat, ac clypeum tot ferri terga, tot æris
Cum pellis toties obeat circūdata tauri.
Vibranti cuspis medium transuerberat ictu.
Loricæqꝫ moras, & pectus pforat ingens.
Poeta Ille rapit calidum frustra de uulnere telum:
Vna eademqꝫ uia sanguisqꝫ, animusqꝫ sequuntur.
Corruit in uulnus, sonitum sup arma dedere.
Et terram hostilē moriens petit ore cruento.
Quem Turnus super assistens.
Turnus Arcades hæc inquit, memores mea dicta referte
Euandro, qualem meruit Pallanta remitto.
Quisquis honos tumuli, qdqd solamē humādi est
Poeta Largior, haud illi stabunt Aeneia paruo
Hospitia, & læuo pssit pede talia fatus
Exanimū, rapiens immania pondera balthei.
Impressumqꝫ nefas, una sub nocte iugali
Cæsa manus iuuenum fœde, thalamiqꝫ cruenti.
Quæ bonus Eurytion multo cœlauerat auro.
Quo nunc Turnus ouat spolio, gaudetqꝫ potitus.
Nescia mens hoīum fati, sortisqꝫ futuræ.
Et seruare modum rebus sublata secundis.
Turno tēpus erit, magno cum optauerit emptum
Intactum Pallanta, & cum spolia ista. diemqꝫ
Oderit, at socii multo gemitu, lachrymisqꝫ.
Impositum scuto referunt Pallanta frequentes.
O dolor, atqꝫ decus magnum rediture parenti.
Hæc te prima dies bello dedit, hæc eadem aufert.
Cum tamen ingentes Rutulorum linquis aceruos

SERVI. ¶ Rutulorum, r. a. Respiciendo fecit partē feliciorē, vt aspiceret hoc tm̄ qppe qđ eni videt, ad modum iuuat: Reijcit· re naturaliter breuis est, ꝑ lōga posuit, sic alibi, Reijce ne maculis infuscet vellera pullis. qd' lꝫ possit excusari: qꝛ cuꝫ facit, reiecit inter

ASCEN. ¶ Sic ait. Recitat pallātis necē a turno illatā, & ab eodē eiusdē rapta spolia, balthem vꝫ eximiū cadauere sepulturæ cōcesso, In qua re, ⁊ gñositas, ⁊ infelicitas turni significat, Nā ob rapta spolia interficiēdus ē: veniā aliqꝫ exoraturus a pio ænea. ꝺ āt solū receptū est Donati Vna sub nocte iugali. huiꝰ cœlatura triste auguriū detulit Turno futuꝝ. s. vt ipe nuptiaꝝ cāsa eēt pitu rus. Hæc ille.

Donati expositio

Ordo. Ordo ē, Iuppiter, sup. ait sic. s. ad herculē, ⁊ reijcit oculos aruis. i. ad arua rutuloꝝ: hoc ē sil' inspexit ad rutulos: eis ꝑsentē victoriā annuēs. Signādū aūt, q reijcit primā hꝫ cōmunē, cū nāliter sit breuis, vñ Priscian⁹ ꝓceleumaticū ponit ibi, Reijce capellas, Nā lꝫ ij gem̄ nec, tñ nō vera positio. At. i. sꝫ pallas emittit hastā magnis viribus, & diripit ensem fulgentē vagina caua, i. quā cauā dereliqt. Illa. s. hasta volans i pcessꝫ volauerat, incidit sup. in eā pte: qua summa. i. suprema tegimina. i. munimēta humeri surgūt atqꝫ molita est viā p oras. i. extremas circūferētias clypei, ⁊ strinxit. i. abstulit nō nihil tādē. s. sꝫ post varia molimina, & conat⁹, de magno corpe turni, Turn⁹ hic. i. mō sic ꝯtractus iacit. i. ꝓijcit librans. i. dirigēs diu, robur ꝑfixū ferro acuto. i. hastā ex robore, aut robur ipsum, cui erat ferrū acutū ꝑfixū. i. in pte anteriori fixū, iacit dico in pallanta, atqꝫ fatur. i. simul loqtur, ita. i. i hūc modū, Aspice, i. attende, nū, i. nōne, aut anne, nr̄ꝫ telū sit mage, i. magis penetrabile, i. penetratiuū, dixerat. s. turnus: ac cuspis. i. acies hastæ trāsuerberat ictu vibrāti. i. p hastā vibrātē illato, i. pforat moras. i. impedimēta loricæ, hoc ē munimēta pectoris vt thoraca, qb⁹ more fiebant, & pforat ingēs pectus. s. pallātis, vel qꝛ egregiū habuit in pectore aiuꝫ, vel qꝛ ēt corp⁹ ꝑstans, ille. s. pallas, capit. i. celeriter extrahit, telū calidū. i. hastā calefactā sanguie, de vulnere. s. suo: & sanguis, & animus. i. aia sequunt, s. telū vna: ⁊ eadē via, i. p vulnus, Corripit ꝑter morē secūdā syllabā in dictione eadē, (vt sicut grammatistæ dicūt) subitā sanguinis effusionē depingeret, sicut ille Nō eodē cursu rñdent vltia ꝑmis, subitā reꝝ mutationē p correptionē mediæ syllabæ in dictōe eodeꝫ significauit. Ipse pallas corruit in, i. sup vuln⁹ qd' in pectore habuit, & arma dedere sup. i. desup sonitū & ipe moriēs, i. cū sentiret angustias mortis, ne screatū, aut gemitū viro forti indignū emitteret, petit ore cruēto. i. opetit moriēdo terrā hostilē. i. quā occupauit hostis, sup quē turnus assistens iqt, O arcades vos memores referte euandro. i. ad euādrū hæc mea dcā ego remitto euandro, aut dicite, qꝛ remitto ei filiū, sup. talē: q̄lē meruit, s. remitti a me, ꝺ ē mortuū, q ad me occidēdū missus erat, Ego largior, i. de largitate mea, & nō ex merito ipsi⁹ donos: sup. totuꝫ honorē qsqs, i. qcūqꝫ honos ē tumuli, i. sepulturæ, ⁊ sup. totū illud qcqd, i. qcunqꝫ res est, solamē humādi, i. sepeliēdi, qd' solamē est viuis, non defunctis hospitia ænea, i. iura hospitalitatis cum ænea ꝯtracta, stabunt. i. ꝑstabunt ei, haud paruo, i. nō modico, sed magno, & ipe fatus talia ꝑssit: i. obuoluit exanimē, idest extinctū pallāta: sꝫ pede læuo. i. sinistro rapiens immania pōdera balthei, quo. s. ornatus erat pallas: & nefas, i. nefanduꝫ facinus, danai, dum sꝫ, sup. erat impressum, idest insculptum, sꝫ manus, idest multitudo iuuentū i. quinquaginta filioꝝ ægypti cæsa. i. occisa, sꝫ a danaidibus, idest filiabus danai, fœde, i. turpiter, & inhoneste qꝛ cōtra iura cōsanguinitatis, & affinitatis, sub nocte iugali, i. ꝗ̄ ꝑmū iū/

Eadē cuius q̄titas sit.

 cti erāt

Et erant cum nouis nuptiis, et thalami cruenti .i. cruore aspersi: sup. erant insculpti in baltheo: q. .i. quas, euryciõ .s. sculptor bonus .i. artificiosus coelauerat .i. insculpserat, multo .i. deso auro, vnde in amma põdera prius dixit, quo .i. cuius balthei spolio, turnus ouat .i. exultat nunc, & gaudet potitus .s. eo, sed nescis homines, sup. a nescia fati .i. pordinationis diuinæ, quæ sæpe læta principia infelicẽ sortiũtur exitũ: vñ irridet Plinius thraces: q calculis al bis dies bonos numerabãt, nesciẽtes, q dies reuera futuri sint boni. & sortis aut sortis futuræ. & nescia sublata .i. elata: & subli mata, rebus secũdis .i. psperis, seruare modũ .i. mensurã .s. in eis, Tẽpus erit .i. adueniet turno: cũ .i. quãdo ipse optauerit emptum magno .s. ptio .i. care emisse pallanta intactũ .i. q nõ tetigisset eum, & cũ oderit ista .s. pnitiosa sibi, qui bus nũc exultat spolia & diẽ .s. qua ea abstulit. At .i. sed socij frequẽtes referunt .sup. cũ multo gemitu, & lachrymis, pallãta ipositũ scuto .s. suo. O pal la rediture, .s. q rediturus es) acclamatio est poetæ: aut sociorum lamentatio) parẽti .i. euãdro, dolor, atq; magnũ decus .i. extãs dolor: quæ hæc dies dedit prima bello te, & hæc eadem aufert te .s. bello per mortẽ, & existens magnum decus, quia is aufert te, au fert tñ, cum linquis ingentes aceruos .i. magnam stragẽ rutu lorum, scilicet occisorum.

inter duas vocales posita, pducit supiorẽ, vt dicamus, eã lõgã eẽ. spe q p declinationẽ lõga futura e tñ quia hac te argumẽtũ ma ius e q rõ, dicamus ectasiz factã, q poetis plerunq; pcedit, Ful gẽtẽ .d.e. Ne iacto telo inermis eet. Vix ãimo. Hẽ difficultatẽ sig nat, p qd, & soliditas clypei, & sinus balteæ tactus ondit. Num ma. sic legit, & magis ẽ. Vnus tñ ẽ sensus, si magis legamus, ppter metrũ dictũ ẽ p magis, sic ẽ pote p potis, Persius. Qui pote vis dici nugaris: cũ tibi calue, qd adeo i vsu venit, vt etiã psa iue nias Cice i frumẽtaria, mage cõdẽnatũ hoiẽ in iudiciũ addu cere nõ posse. Penetrabile, p penetrale dr, nã qd penetrat pe netrale dr: qd aũt penetraẽ penetrabile, Cuspis. hãc accipien dũ ẽ, ne incõgruũ, si de puero dixeris, iges pectus, sane cuspidẽ abusiue p hastæ mucrone posuit. Et pectus pforat, h distinguẽ dũ vt igẽs, sicut diximus: ad supiora possit referri, Atq; sequũ tur, p aĩa, nã aĩus cõsilij ẽ, aĩa vitæ, referre euãdro, pñt & h di stingui, pñt & supra referre: vt sit euãdro remitto, quẽ meruit fi liũ, Solamẽ humãdi ẽ, quia solatiũ viuẽtium humare defunctos, Stabũt, pstabũt. Paruo nõ pno piculo. Balthei, pñt & synere sis eẽ balthei. pñt & hypmetrus ẽsus, nã sequẽs a vocali icboat Balthe aũt i nũero singulari ma tñ ẽ ge. Iuue. Balthe & tu nicæ cristæ. In nũero vero plurali ẽ neutri g ẽ. Quotiẽs rumo ribus vlciscunt balthea. Impressumq; ne, insculptũ danaidũ ne fas. Dona. tñ dicit impssum: coactũ, qd a pre cpulsæ sunt facere, qrũ talis ẽ fabula. Danaus & Aegyptus Beli filij fuerũt, ex his Da naus qnquagĩta filias habuit, & Aegyptus totidẽ filios. Danaus coactus a fre, vt filias iuuenibus eius traderet in matrimonio i ipo nu ptiar die gladios virginibus dedit qbus illæ ex pcepto pris spõsos suos iterfecerũt: excepta Hypmestra, q Linceũ suauit. Bonus eu rycio, laus ab artifice: vt mira quẽ fecerat arte lycaõ, itẽ diuini opus alcbimedõtis, Nescia. m. n. quia ppl sic pturis est baltheũ, quẽ nũc se substulisse letaẽ, Sublata. elata, Magno cũ op. ptio .s. sic alibi, & magno mercent atridæ, & est sensus talis tempus erit quo Turnus optabit quouis ptio redimere, ne ipse pallantẽ occidisse videatur. Multo gemitu, cum multo gemitu. O dolor, hos duos versus pleriq; a poeta dictos volunt. Alij a socijs, qui portant cadauer. Dolor autem propter hæc, te prima dies bello de

Penetrale qd, ẽ qd penetrabile.

dit

dit, hæc eadem aufert, occiso propter id: Cum tamen ingentes rutulorum linquis aceruos.

Nec iam fama mali tanti, sed certior author.
Aduolat Aeneæ, tenui discrimine læti
Esse suos, tempus uersis succurrere Teucris
Proxima quæq; metit gladio, latumq; per agmen
Ardens limitem agit ferro, te Turne superbum,
Cæde noua quærens, Pallas, Euander in ipsis
Omnia sunt oculis, mensæ, quas aduena primus
Tunc adiit, dextræq; datæ. Sulmone creatos
Quatuor hic iuuenes, totidem quos educat Vfens,
Viuentes rapit, inferias quos immolet umbris,
Captiuoq; rogi perfundat sanguine flammas.
Inde Mago procul infensam cum tenderet hastam.
Ille astu subit, ac tremebunda superuolat hasta.
Et genua amplectens effatur talia supplex.

Magus.

Per patrios manes, & spes surgentis Iuli
Te precor, hanc animam serues, natoq;, patriq;.
Est domus alta, iacent penitus defossa talenta.
Cælati argenti, sunt auri pondera facti.
Infectiq; mihi, non hic uictoria Teucrum
Vertitur, haud anima una dabit discrimina tanta.

Poeta
Pallae.

Dixerat. Aeneas cui contra talia reddit.
Argenti, atq; auri memoras quæ multa talenta,
Gnatis parce tuis, belli commercia Turnus
Sustulit ista prior, iam tum Pallante perempto,

Poeta

Hoc patris Anchisæ manes, hoc sentit Iulus.
Sic fatus, galeam læua tenet atq; reflexa
Ceruice orantis capulo tenus abdidit ensem.
Nec procul Aemonides Phœbi Triuiæq; sacerdos.
Infula cui sacra redimibat tempora uitta,
Totus collucens ueste, atq; insignibus albis.
Quem congressus agit campo lapsumq; superstans
Immolat, ingentiq; umbra tegit, arma Serestus
Lecta refert humeris, tibi rex Gradiue trophæum.

Cæsi. Donati expositio

¶ Nec iam fama mali. Docet quo æneas audita morte pallantis, & fuga suorum, accelerauit obuios quosq; interimens, i. quorum mortem commoratione aliquantisper moratur poeta, cuius hæc sunt uerba, Metit, sicut qui metit, facile secat segetes & obstantia mouet, sic æneas facile cædebat, qui obstabant. Quattuor sulmone creatos mira uirtus bonis, qui tanta facilitate tot uiuentes hostes rapiat hæc ille.

Ordo.

Ordo est, Nec iam fama i. rumor incertus tantum mali, sed author i. nuntius certior aduolat æneæ i. ad æneam, suos s. æneæ socios esse sum in tenui i. modico discrimine i. differentia & distantia mortis: & ipsum, sup. esse, succurrere i. pro succurrendi, teucris uersis i. in fugam, & ita penetrit i. quasi metens falce herbas intersecat, & impulsat proxima quæq; i. quæcunq; proxima erant, aut prima occurrebant, & ipse ardens i. furore excandescens, & cæde feruens agit ferro limitem latum per agmen s. hostium quærens o turne te superbum i. superbientem, noua i. insolita, & magna cæde s. pallantis pallas euander, mensæq; quas ipse aduena i. cum adueniret, adiit tunc primus, & dextræ s. amicitiæ & fidei datæ s. euandro, & ab eo receptæ, omnia s. hæc sunt in oculis, vel æneæ i. hæc omnia considerat, & animo complectitur. Ipse capit in huiusmodi ardore, quatuor iuuenes creatos sulmone, & totidem, quos vfens educat i. tollit, hoc est et quatuor filios vfentis, capit dicit uiuentes i. uiuos, non occidens adhuc eos, quos, i. ideo ut eos immolet, umbris i. manibus præcipue pallantis inferias i. ut sint sacra mortuorum, & sup. quorum i. ut eorum, hoc est, ut perfundat flammas rogi i. pyræ incensæ, in qua pallas concremabitur, sanguine captiuo i. captiuorum. Inde i. deinde ipse contenderat mago i. in magum virum illum procul i. de longe hastam infensam i. valde offensam, aut inferentem vim illi. s. magus videns hastam uenientem subit i. subinfert se, ac appropriat sub hastam, astu i. fraude, & versutia, ac hasta tremebunda, ex forti s. impulsu, superuolat i. uolat supra ipsum nec contingit, & ipse magus supplex amplectens genua i. quibus s. sedes misericordiæ est affatur s. æneam talia. Ego precor te per manes patrios i. patris tui anchisæ, unde laus est æneæ, qui hostes de eo solliciti ipsius genus dixerant, & per spes Iuli surgentis s. ad gloriam, & imperium, ut sup. serues nato i. filio unico, & patri s. mihi hanc animam s. meam, quia ablata est filius pro dolore moritur est, domus alta est, sup. mihi Talenta i. magna pondera, argenti cælati i. sculpti, ut in poculis iacent s. mihi defossa penitus i. pene intus in hac s. alta domo, & pondera auri facti i. tam mundi, ut sacri, aut execrabilis (sicut in tertio, Auri sacra fames) & infecti, i. nondum effigiati, nec signati victoria teucrum, i. teucrorum, non uertitur s. imutatur nec transfertur hic i. in hac re: hoc est si me saluas una anima i. unius hominis uita, non dabit tanta discrimina i. tantas differentias, ut ea salua victi censerentur, qui ea extincta uictores sint. Dixerat s. magus, cui æneas reddit hæc i. mittet talia parce i. conserua tuis natis i. liberis talenta argenti & auri, quæ tu memoras multa. Turnus substulit prior ista i. huiusmodi commercia belli, ut s. caput auro redimas, ubi ille, & uitam & aureum baltheum abstulit pallanti iam tum pallante perempto i. filio ac pallanta interimit, Manes patris anchisæ, sup. sentiunt hoc i. ut sic facia, & iulus sentit hoc, Ipse fatus sic s. galeam leua atq; addit ensem capulo tenus i. usq; ad capulum i. manubrium, quo capitur, sup. in ceruice reflexa i. incuruata orantis s. magi. Nec procul sup. adest. Hemonides vir ille sacerdos phœbi i. apollinis, & triuiæ i. dianæ, cui infula, & fascis redimibat tempora, i. coronam capitis, uitta sacra i. sacerdotii consecrata, adest inquam, collucens totus veste s. insignibus albis, quem s. hemonidem æneas congressus i. congrediens: Ipse agit i. fugat, & prosequitur, campo, & quem immolet sup. stans lapsum i. stans sup. lapsum, & tegit s. cadauer eius ingenti umbra s. sui, inclinans se ex aduerso solis, sup. eum collucantem, ut dictum est, serestus i. troianus alter ab eo, qui in castris adhuc erat verum non serestus: sed segestus dictus est in castris esse, refert humeris arma s. illa insignia lecta, i. collecta, trophæum i. in trophæum, & ut suspendat trophæum tibi o gradiue, id est mars, Nam thracum lingua gradiuus dicitur.

SERVI.

¶ Certior author i. nuncius verus. Teucri discrimine leti, modico mortis interstitio, propter quod magna pallantis virtus ostenditur, quo interempto, omnis est in fugam conuersus exercitus, Versis fugatis Latum. h. a. a. per agmen i. facit, sic melius, quam sic dicas latum per agmen Ergo sic ut intelligamus, aut per ordinem: aut per hypallagen, nam & supra sic ait. Hæc ergo vasta dabo, & lato te limite ducam Pallas euander in ipsis, Omnia sunt oculis, erat tectum pallas euander mensæq; quas aduena primus. Tunc adiit dextræq; datæ in ipsis omnia sunt oculis, sed pulchre scissa est narratio, per quam animus æneæ perturbatus exprimitur.

Inferiæ quæ dicantur.

Inferias quos immolet umbris. Inferiæ sunt sacra mortuorum quæ inferis soluuntur: Sane mos erat in sepulchris virorum fortium captiuos necari, quod postquam crudele visum est: placuit gladiatores ante sepulchra dimicare: qui a bustis bustuarii dicti sunt Captiuo s. pro captiuorum ut captiui pendent currus. Item captiuaq; vestis. Cogeritur & est ut dixius speciosus ornatus. Mago, dictus, ut supra, illo nam quæ procul. Subiit, subsedit. Per patrios manes, s. per eas personas rogat, propter quas precatur. Penitus defossa talenta. multi enim diuitias suas obruebant, unde Hora. Quid iuuat immensum, te argenti pondus & auri Furtim defossa timidum deponere terra. Sane melius infossa diceret, quam defossa, ad quod est metri necessitate compulsus. nam fugit dubiam syllabam. Non hic victoria teucrum vertitur. Luca. nec pondera rerum. Ne, momenta sumus, Gnatis parce tuis. qui in Verg. descripsit declamatores de hoc loco aut improbus es. Qui aut regi donas, aut filios exheredes, parce aut certum antiquos serua, ut apud Lucilium, & Ennium inuenitur: Natis parce tuis, et quæ supra dixit. Natoq;, patriq;, quo ait natis.

Quæstio cum solone

Non est contrarium, nam liberos eroicus unum filium adeo ut Terc. Filia liberos dixerit ut in hecyra quæ illum dignum decreuerunt suos cui liberos committeret. ubi pater de filia ad uxorem loquitur Ergo usurpauit respiciens ad liberos, ut gnatos de uno diceret: Commertia, vicissitudines, & ignoscendi facultatem, Nec procul hemonides, hoc nomen & possit esse, & patronymicum, quia in des exit, ut dicemus hemonis filius. Tamen melius est, ut id proprium esse dicamus: quia nusquam nomen eius, aut praemissum est, aut secutum, ergo sic est patronymico, ut sit Hemonides sicut. Thucidides. Infula, fascia in modum diadematis, a qua uittæ ex utraq; parte dependebant, quæ plerumq; lata, & plerumq; tortilia de albo. & cocco insignibus armis, Asper sic legit, & vtitur Salusti exemplo, qui aitequo, atq; armis insignibus. probus vero insignibus albis dicit legendum, ut vestes albas accipiamus quæ sunt sacerdotibus congruæ: sicut statius de amphiarao dicit, ambaq; purpureas interplicat infula cristas. Campo, per campum. Immolat quasi victimam, & ut ille consueuerat. Nam hoc verbo ad sacerdotis nomen allusit. Ingentiq; umbra tegit, aut magnitudine corporis sui obumbrauit eius cadauer, aut ingenti umbra tegit idest morte tegit ut in æternam clauduntur lumina noctem. Aut ingenti umbra tegit per uisum accipiendum est, i. insultatione eum opprimit. Serestus, Serestos duos intelligamus, & unum in castris, & unum cum ænea: nam troiani nondum erupere, ut intelligamus eum, quem supra dixit. Ergo duo sunt, nec mirum, cum & ipse dixerit, quod exemplo esse possit. Assaracique duo lecta refert, proprie dixit, nam spolia, quæ aptantur trophæis, legi dicuntur: idest eligi Trophæum declinatio latina est, unde & penultima habebit accentum in numero plurali, quia trophæa dicimus sicut græci, nec aliquid tamen mutilamus erit, in antepenultima accentus, sicut apud græcos.

Instaurant acies Vulcani stirpe creatus
Cæculus, & ueniens Marsorū montibus Vmbro.
Dardanides contra furit, Anxuris ense sinistram,
Et totum clypei ferro deiecerat orbem.
Dixerat ille aliquid magnum uimq; affore uerbo
Crediderat, cœloq; animum fortasse ferebat.
Caniciemq; sibi, & longos promiserat annos.
Tarquitus exultans contra fulgentibus armis,
Siluicolæ Fauno Dryope quem nimpha crearat,
Obuius ardenti sese obtulit, ille reducta
Loricam, clypeiq; ingens onus impedit hasta.
Tum caput orantis nequicq̃ & multa parantis
Dicere, deturbat terræ, truncumq; repente
Prouoluens, super hæc inimico pectore fatur.

Istic nunc metuende iace, non optima mater — *Aeneas.*
Cōdet humi, patrio ue onerabit membra sepulchro
Alitibus linquere feris, aut gurgite mersum
Vnda feret, piscesq; impasti uulnera lambent.
Protinus Antheū, & Lycam, prima agmina Turni
Persequitur, fortemq; Numam, fuluūq; Camertem — *Poeta.*
Magnanimo Volscente satum, ditissimus agri
Qui fuit Ausonidum, & tacitis regnauit Amyclis.
Aegeon qualis centum cui brachia dicunt,
Centenasq; manus, quinquaginta oribus ignem,
Pectoribusq; arsisse, Iouis cum fulmina contra
Tot paribus streperet clypeus, tot stringeret enses.
Sic toto Aeneas desæuit in æquore uictor.
Vt semel intepuit mucro, quin ecce Niphei.
Quadriuges in equos, aduersaq; pectora tendit.
Atq; illi longe gradientem, & dira frementem,
Vt uidere, metu uersi, retroq; ruentes.
Effunduntq; ducem, rapiuntq; in littore currus.

ASCEN. Donati expositio. Ordo. ¶ Instaurāt &c. Persequitur reliquā æneæ potissimū uirtutē. Solū āt Ꝭ habemus Donati. Caniciēq; sibi irridet q futuroꝝ sciæ ꝓsidunt. Metuēde, q te metuēdū arbitratus es. ¶ Ordo igit ē. Cæculus creatus stirpe. i. de gnē, imo vt iactabat de semine vulcani & vmbro veniēs. i. q venerat tpe ꝑ tpe a mōtibus marsoꝝ. s. ꝓpłorū in italia olim, istaurāt. i. reficiūt & i statū priorē redigūt acies s. fusas ab ænea, aut socijs eius. Dardanides. i. nepos (accipiēdo ꝓ eo descēdēte a dardano) dardani. s. æneas, furit ꝓ. i. eꝯtrario, & deiecerat ense. i. gladio sinistrā. s. manū, anxuris. i. illius viri. & deiecerat ferro totū orbē clypei. Ille s. anxur dixerat aliqd magnū. i. magnificū: & crediderat vim. i. efficatiā afferri vbo, & ferebat. i. efferebat, & extollebat fortasse cœlo. i. ad cœlū vsq; animū, & ꝓmiserat sibi caniciē, & lōgos annos, cū. s. iter dicedū, & cogitādū trayceret, quo scō monet nos poeta, iactātiæ fugere virtū, & fragilitatis hūanæ memores facit. Targtus exultās ꝯ. i. ex aduerso ꝯ ænea. armis fulgētibus quē. s. targtū dryope nympha crearat. i. pcreauerat fauno syluicolæ, i. syluas colēti, obtulit sese ardēti, obtulit dico existēs obuius. i. obuiā veniēs æneæ ardēti, ille. i. ardēs æneas ipeui. i. ipetuose penit loricā, & ingēs onus clypei: aut ipedit hasta reducta. i. lōga. Tū. i. deinde deturbat terræ. i. ad terrā caput. s. targti orātis negq̃. i. frustra: multa. & parātis dicere multa, & ipse ꝓuolūēs. i. porro voluēs truncū repētē. i. semicalidū, fat hæc sup. i. isup pectore inimico. i. hostili aīo, aut fat sup pectore inimico. s. targti: sicut gemia sup arbore sidūt, & frōde sup vīdi. O metuēde. i. q te metuēdū putabas iace nūc istic, mr optīa nō cōdet te humi, ve ꝑ vel nō onerabit. i. accumulabit mēbra. s. tua sepulchro patrio. i. aut i pria aut prīs tui, vt faunus mortalis itelligat s3, s3 videor mihi ꝑ ħ nescio q̄d arguti itelligere, nā ex fauno deo, & nympha ꝑcreatū dixit poeta ex psona sua: q̄ res æneā latuit. nō eni tā piꝰ ī deoꝝ ꝓgeniē petulātiꝰ insultasset, vn̄, vt eū ex mortalibꝰ creatū se putare doceat, dicit eū nō sepeliēdū sepulchro prīs. Tu linqre. i. linqris. pe lōga i futuro indicatiui vbi passiui, feris alitibꝰ, aut alitibꝰ ferisq;. s. terrestribꝰ. aut vnda feret te mersū gurgite. s. vasto. & pisces ipasti. i. famelici: & ieiuni lābēt vulnera. s. tua. Aeneas ꝑseqr ꝓtinꝰ. i. ꝯtinuo post stragē targti, antheū, & lycā, pria agmia turni. i. q sustētabāt pria agmia & numā forte, & camertē fuluū, satū. i. ꝓgenitū magnanimo volscēte. q fuit ditissimꝰ ausonidū, ꝓ ausonidaꝝ agri. Aliter gtūs: vt pote pluralis, regit ex nā gradꝰ: alter ex nā vocabuli, & q regnauit amyclis tacitis. i. sectā pythagoreā tenētibꝰ, ob quā pierūt. Qualis. i. q̄liter Aegeō. s. gygas alio vocabulo Briareꝰ dictꝰ, cui. s. ægeoni, dicūt, sup. fuisse cētū brachia, & manꝰ cētenas, i. cetū, & cui dicūt ignē. i. aiæ calorē vehemētē arsisse qnq̄ginta oribus, & qnq̄ginta pectoribus, sup. desæuit. tūc cū streperet. i. strepitū faceret, tot paribus clypeis, & cū stringeret. i. euaginaret, tot enses ꝯ arma iouis. i. fulmina in bello gigāteo, sic æneas victor desæuit. i. multū sæuit in toto æquore, vt. i. postq̄ mucro. s. eius, intepuit semel, sanguine. i. postq̄ semel cōcitatus ē ad irā, q̄n. i. quin immo, ecce. q. d. de repēte, ipse æneas tēdit in eq̄s q̄driugos, & i pectora aduersa, atq; ꝑ &, vt. i. postq̄ illi. s. eq vidēre lōge. i. ꝓ lōge æneā. sup. gradiētē, & frementē dira. i. dire, versi & retro ruētes metu. i. ꝓ timore, effundunt ducē. sc3 Nipheum, & rapiunt currus ad littora, scilicet tyberina.

SERVI. ¶ Instaurāt acies κατὰ τὸ σιωπώμενον ante fusas accipiamus ex eo: qđ dixit īstaurāt. Vulcani stirpe creatus: notādū stirpē de pre dictā, cū sp de lōga gnīs significatiōe dicat. Dardanides, patronymicō a maioribꝰ, dixerat ille aliqd ꝓuerbialiter dcm, ac si diceret, nō mir ꝑ sic occisū eē eū, q sibi plurimū arrogabat Cœloq; aīū fortasse ferebat. forte exequauerat cœlo: vt da ænea Drāces, qbꝰ cœlo te laudibꝰ æquē Syluicolæ fauno dryope, quē nympha crearat, Faunꝰ, hoc loco qdā rusticꝰ itelligēdꝰ ē, nō deus sicut supra anxurus, quē legimꝰ Ioue. Nōnulli etiā nymphā nō deā volūt, s3 græce spōsā dictā, nec incredibile sit ex duobus numinibus ꝑcreatū eē mortalē: q̄q hæc numia sm aristotelē absq̄ morianꝰ. Ille reducta, i. lōga vt interea videt æneas in valle reducta & itelligimus ꝓtenta hasta targti arma eē impedita. alij reducta retroducta dicunt: qđ nō ꝓcedit, istic nūc metuēde iace, Sarcasmos est hostilis irrisio. Patrio. u. o. mem. sepulchro, ēt hinc apparet: Faunū hoiē fuisse. impasti, ita auidi, vt semp credātur ipasti, sicut de harpyis dixit i tertio, & pallida semp ora fame: q̄si fame. ausonidum, ꝓ ausonidarū, sicut deū ꝓ deoꝝ, nā ausonidū a gnē feminino venit, vt hæc ausonis. hæ ausonides. ausonidaꝝ vero venit ab eo, qđ ē hic ausonides huius ausonidæ. Tacitis regnauit amyclis īter Caietam & terracinā oppidū ꝯstitutū ē a laconibꝰ, q comites Castoris & pollucis fuerūt, & ab amiclis ꝓuinciæ Laconicæ ciuitate ē ei nomē īditū. Lacones itaq; isti, cū s3 pythagoreā sectā cæde oiū aialiū abstinerēt, vn̄ iuue. a cūctis aīalibꝰ abstinuit, q tāq̄ hoie, & ex vicinis paludibꝰ natas spēies occidere nefas putarēt, ab ysdē īterēpti sūt. vn̄ amyclas tacitas dicit. i. pithagoreas. Nā pythagorica ꝯtꝰ ē qnq̄nale silentium. Est & alia expositio, cum frequenter falso nunciarentur hostes, & inani terrore ciuitas quassaretur, Lata lege cautum est ne quis vnquam hostis nunciaret aduentum. Postea cum vere hostis venirent, nullo nunciante ex improuiso capta est, vn̄ tacitæ amyclæ dictæ sunt: q periere silentio. Hinc est, quod ait Lucillius. Mihi necesse est loqui. Nam scio amyclas tacendo perisse aegeon. qualis ipse est, & briareus ignem pectoribus arsisse, asper, dicit ignem hunc, animæ intelligendum calorem venientem ex ferocitate: vt sit cum vim suæ crudelitatis efflaret. alij ignem hunc fulminis volunt: vt sit dictum, quemadmodum in primo, illum expirantem transfixo pectore flammas, Sane notandum gnem arsisse: cum igni alia res ardeat. Sic vt non vnam manum putares. Namq; ad hoc pertinet comparatio, vt intelligamus, eū multitudinis vice dimicasse, intepuit mucro nimia, scilicet cæde. Quadriugis propter homeoteleuton noluit dicere quadriugos, contulitq; se ad aliam declinationem. Nam & quadriugos, & quadriuges dicimus, sicut inermes & inermos, exanimes & exanimos. atque illi, scilicet equi, nam ad superiora rettulit quod sciendum est esse vitiosum. interposuit enim aduersa. Longe gradientem. longis gradibus incedētem, & est militaris incessus.

ASCEN. Donati expositio. Ordo. ¶ Interea biiugis. &c. Subinfert stragē ligeris, & lucagi, q post vanā iactātiā, ab ænea quoq; ꝓsternūtur, addit q; teucroꝝ ex castris suis tādē eruptionē: vn̄ Donatus. Achillē & Diomedē nō vult laudare, sed illos cū Aenea deprimit. In phrygys quasi dicat in qbus versabātur imbelles. Nō di. p. nā prudēs nō norat lingua, sed manu vtēdū in bello hæc ille. ¶ Ordo ē. Lucagus ifert se i medios. s. pugnātiū biiugis. s. eqs albis & liger frater. s. eiꝰ sup. ifert ēt se, s3 frater. s. liger flectit equos habenis. i. aurigandi

Interea biiugis infert se Lucagus albis
In medios, fraterq; Liger, sed frater habenis
Flectit equos, strictum rotat acer Lucagus ensem.
Haud tulit Aeneas tanto feruore furentes.
Irruit, aduersaq; ingens apparuit hasta.
Cui liger.

Non

Non diomedis equos nõ currũ cernis Achillis,
Aut Phrygiæ campos, nunc belli finis, & æui
His dabitur terris. Vesano talia late
Dicta uolant Ligeri, sed nõ & Troius heros
Dicta parat contra, iaculũ nam torquet in hostem.
Lucagus ut pronus pendens in uerbera telo
Admonuit biiugos, proiecto dum pede læuo
Aptat se pugnæ, subit oras hasta per imas
Fulgentis clypei, tum læuum perforat inguen
Excussus curru moribũdus uoluitur aruis.
Quem pius Aeneas dictis affatur amaris.

Aeneas — Lucage nulla tuos currus fuga segnis equorum
Prodidit, aut uanæ uertere ex hostibus umbræ.
Ipse rotis saliens iuga deseris. Hæc ita fatus.

Poeta — Arripuit biiugos, frater tendebat inermes
Infelix palmas, curru delapsus eodem.
Per te, per qui te talem genuere parentes.

Liger — Vir troianæ, sine hãc animã, & miserere pcantis
Pluribus oranti Aeneas, haud talia dudum

Poeta — Dicta dabas, morere, & fratrem ne desere frater.

Aeneas — Tum latebras aiæ pectus mucrone recludit.

Poeta — Talia p campos edebat funera uictor
Dardanius, torrentis aquæ, uel turbinis atri
More furens, tandem erũpunt, & castra relinquunt
Ascanius puer, & nequicq̃ obsessa iuuentus.

aurigæ.s. fungit officio & lucagus acer.i. strẽnuus bellator ro/tat.i. circuagit, ensẽ strictũ.i. nudatũ, æneas haud tulit.i. nõ ẽ ppessus, sup. eos tulit ferore ferore, & irruit, sup in eos, & op/ponit.i. ɔspectus est eis, hasta aduersa.i. ex aduerso inferẽdo. Cui Liger, sup. ait. Tu nõ cernis equos diomedis, quos a diome/de fere superatus fuisti & nõ cernis currũ achillis, a quo ẽt hic no olim victus fuisti, aut cãpos phrygiæ, e qbus s. euasisti sed sup. vides equos, & currũ cox, qre in hostili terra nũc interfi/cient, vñ addit, finis belli, & æui dabit ubi his terris. Talia dicta volat.i. effluũt, aut effunduntur ligeri vano.i. vaniloquo, late.i. diffuse, qr vox alte loquẽtis longe diffundit, sz troius heros.s. æneas nõ parat, &.i. ẽt, ɔtra.i. in ɔtrariũ dicta.i. nõ respondet illi vbis vanis, nã torquet iaculũ.i. hastã, q̃ iaci possit in hostẽ.s. lucagũ. Lucagus vt.i. postq̃ ipse pendẽs pnus in vbera, telo.i. cũ telo iniecto, admonuit.i. instigauit, biiugos.s. equos, dũ ipse aptat se pugnæ, & hoc pede læuo piecto.i. extẽto, hasta.s. æneæ subit p oras.i. extremitates imas.i. inferiores clypei ful/gentis, tũ.i. deinde hasta pforat inguẽ.i. partẽ pudendã, aut sæ/nium leuũ.i. sinistrũ. Ipse lucagus excussus curru voluit mori/bũdus aruis.i. p arua, quẽ æneas pius.i. q̃q̃ pius, affat tñ dictis amaris, ppter arrogantiã, videlz eius, O lucage (sz quõ eius no/mẽ nouit æneas, q eũ nũq̃ prius viderat, dicemus vel socios eũ moriẽtẽ suo cõpellasse noie, vel ipsũ p se interpellasse, noie expresso) nulla fuga segnis equox.i. qr equi nõ pcesserint, pdi/dit tuos currus, vt.s. meos. aut vmbræ vanæ.i. apparitiones fantasticæ, nõ vtere tuos currus ex hostib⁹. Ipse.i. tu ipse saliẽs rotis.i. curru, deseris iuga.s. equox, ipse fatus hæc arripuit bi/iugos equos albos, frater.s. Liger infelix, tẽdebat inermes pal/mas, delapsus.s. spõte ex timore, tñ eodẽ curru.s. quo frater de/ciderat, tẽdebat inq̃ palmas dicẽs. O vir Troiane, oro sup p te & p parẽtes tuos, q genuere te talẽ.i. tã inclytũ, & victoriosũ, si/ne.i. pmitte hãc aiam.s. in corpe, & miserere.s. mei pcãtis, æne/as sup. respõdit orãti.i. orare volẽti pluribus.s. vbis. Tu haud.i. nõ, dabas dudũ.i. paulo ante talia dicta morere, & frẽ ne de/sere.i. ne deseras fratrẽ.s. Lucagũ: tũ.i. deinde postq̃ sic locutus erat. recludit.i. aperit latebras aiæ.s. pectus, mucrone.s. suo. Victor dardanius.s. Aeneas edebat.i. exhibebat talia funera p cãpos, furens more aquæ torrẽtis, vel turbinis atri.i. obscuri, & caliginosi. Ascanius puer, & iuuẽtus.s. cætera, obsessa neq̃q̃.i. frustra erumpunt tandem, & relinquũt castra.s. sua.

Quæstio cum solutione

SERVI. ¶ Biiugis erit nominatiuus hic biiugis. Nã biiugibus facit, si eẽt tertiæ formæ ab eo, qđ ẽ biiugis, gtõ buius biiugis. Nõ diome/dis equos, nõ currũ cernis Achillis. Duos obiicit, a qbus est vi/ctus Aeneas. nec tñ vsq̃ q̃q̃, nã corripe⁹ euitauit. Dicta pa/rat p legi, & dicta parat ɔ Pronus. p. pnus nomẽ ẽ, nã ɔcõpa/rat, vt prior. Si aũt pnciplũ eẽt, fieret vitiosa locutio sine iterpo/sitiõe locutiõis. Proiecto, extẽto. vt piectaq̃ saxa Pachini. Lu/cage nulla tuos currus fuga segnis eq̃rũ Prodidit, Aut vane vtere ex hostibus vmbræ. Hæc allocutio ɔtra est superiori. Hoc.n. cõ/tinet. Obiecisti mihi, q̃ sis & a Diomede, & ab Achille cõuersus in fugã, te vero o Lucage, nec equox tarditas pdidit, qđ mihi cõ/tigit cũ a Diomede occisus est Pãdarus, q in eodẽ curru dimicabat nec aliqua vmbra eq territi, qđ actũ sæpius in Homero le/git, & eum paulopost Turnũ cogitimago bella deserere. Pottñ, & ad illud referri, quo tpe eũ ab Achille nube Neptun⁹ eripuit. vt in qno opo memorat Ipse rotis saliẽs, sarcasmos est, nã p irrisionẽ dcm̃ est, Ille.n. vulnerat⁹ ceciderat Rotis.i. curru, a pte totũ S i/ne, pmitte vitã.s. relinq̃ patere, & συγχώρησιν, Latebras aiæ. pectus, diffinitio pectoris ẽ. Edebat, q̃si ad spectãdũ, vñ & mũeris editores dicuntur.

ASCEN.

Iupiter — Iunonem interea compellat Iuppiter ultro.
O germana mihi, atq; eadem gratissima coniunx.
Vt rebare, Venus (nec te sententia fallit)
Troianas sustentat opes non uiuida bello
Dextra uiris, animusq; ferox, patiensq; pericli.

Poeta Iuno — Cui Iuno submissa. Quid o pulcherrime coniũx
Sollicitas ægram, & tua tristia dicta timentem?
Si mihi quæ quondam fuerat, quãq; esse decebat,
Vis in amore foret, non hæc mihi namq; negares
Omnipotens, quin & pugnæ subducere Turnum
Et Dauno possem incolumẽ seruare parenti
Nunc pereat, Teucrisq; pio det sanguine pœnas.
Ille tamen nostra deducit origine nomen.
Pilumnusq; illi quartus pater & tua larga
Sæpe manu multisq; onerauit limina donis

Poeta Iupiter — Cui rex ætherei breuiter sic fat olympi.
Si mora p̃sentis leti, tempusq; caduco
Oratur iuueni, meq; hoc ita ponere sentis.
Tolle fuga Turnum atq; instantibus eripe fatis
Hactenus indulsisse uacat, sin altior istis
Sub p̃cibus uenia ulla latet totumq; moueri
Mutari ue putas bellum, spes pascis inanes
Cui Iuno illachrymãs, Quid si, quod uoce grauaris
Mente dares? atq; hæc Turno rata uita maneret?
Nunc manet insontem grauis exitus, aut ego ueri
Vana feror, qui(n) o potius formidine falsa

Ludar

¶ Iunonẽ interea cõpellat, &c. Interserit poeticũ figmẽtũ, ne/mere historiã secutus nõ poeta cẽseat, vt decox seruet, nã sine deox intercessione difficile esset dissoluere nodũ, quo in tantis odijs impediri potuit Aeneæ cũ turno ɔcursus, quẽ impeditũ dicit arte Iunonis. q̃ falsa imagine æneæ in nauẽ fugiẽtis allexit & auexit. De qua re hoc solũ extat Dona. Submissa humilẽ eẽ decet, quẽ necessitas pcãdi vrget. Hæc ille. Ordo aũt est. Iupi/ter cõpellat.i. allocuturus, puenit vltro.i. nõ regsitus, cũ tamẽ regri debebat, Iunonẽ.s. coniugẽ, & sororẽ suã, o germana, atq̃ eadẽ cõiunx gratissima mihi: vt rebare.i. arbitrabaris (nec sen/tẽtia tua fallit te) Venus sustẽtat opes.i. facultates, & copias tro/ianas. hoc p ironiã dicit, ac si dicere velit, vides, q nõ suffragio nec auxilio Veneris, sed ppria virtute freti superẽt Troiani, nã modo superiores sunt, q cũ Aenea aduenerũt, atq̃ insup irruũt e castris recẽtes bellatores, quox vi rutuli: ferre neqbũt, nec turnus Aeneæ excãdescentis: & dextra viuida.i. fortis bello.i. in bello aut ad bellũ, nõ sup. est viris: & aius ferox, & patiẽs pe/ri/cli.i. piculi nõ est viris: aut sustẽtat viris opes Troianas, sed ve/nus. q.d. vides, q sua virtute nullo adiuti suffragio vincãt. Ni/hil ergo Veneri iputãdũ est, nec mihi, q iurani, hodie, me om/nibus equũ fore, cui, sup. respondit. Iuno submissa.i. humilis o pulcherrime cõiunx, qđ sollicitas.i. magis sollicita facis, & tẽ/tas, aut afficis nouo cruciatu, me ægrã.s. aio, qr vidẽtẽ, q mã/xime displicet, virtute.s. Troianos superiores esse, & timentẽ tua dicta tristia.i. seuera, & fatalẽ necessitatẽ afferẽtia Si mihi foret in amore ea vis.i. vehemẽtia, aut potẽtia in te, q̃ fuerat quõdã & quã esse decebat.s. tunc, & nũc quoq̃ decet: nãq̃.i. certe, aut nãq̃ si mihi, &c. tu oipotẽs.i. cũ oipotẽs sis, nõ negares mihi hæc.s. quæ peto, qn.i. quominus possem subducere.i. clã sub/trahere pugnæ. Turnũ, & seruare incolumẽ Dauno parẽti.i. pa/tri ipsius Turni, Necesse est, vt de victoria desperet Iuno, cũ nõ victoriã, sed salutẽ Turni petat, nũc.s. qr amor noster extinctus est: nec meæ apud te q̃q̃ possunt preces, pereat.s. Turnus, & det Teucris pœnas sanguine pio.s. suo te pie colẽtis. Tamẽ.i. nihi/lominus

Donati expositio Ordo.

lominus ille deducit nomē nostra origine .i. a stirpe deorum, & Pilū nus .s. deus est illi quartus pater, & ipse onerauit sæpe larga manu, & multis donis tua limina, Cui .s. iunoni rex olympi ætherei .i. cœlestis: quia sunt olympi mōtes in terris: sic breuiter. Si mora .i. dilatio, læti .i. mortis pñtis .i. imminētis: & si tēpus .i. sola tēporis extēsio, orāt iuueni .s. Turno caduco .i. mortali, & casuro licet ex deorum sit sanguine ortus, & sentis me ponere .i. posse tuere hoc ita .i. talē modū, tolle .i. amoue ab oculis æneæ. Turnū fuga .i. per fugam, atque eripe cū fatis instātibus .i. vrgētibus, vacat .i. reliquū ē, & nō occupatū a fatali necessitate, indulsisse .i. quod indulserimus: hactenus .i. ad hanc vsque gratiā, quæ est ei, modicā morā necis pcedere, sin .i. sed si vlla venia .i. gratia, & indulgētia altior .i. maioris momēti latet sub istis pcibus, & si putas totū bellū .i. summā belli, quæ est finalē victoria, sup. posse moueri vel mutari, tu pascis .i. nutris, & foues spes inanes, Cui .s. Ioui Iuno illachrymās, sup. ait, quid sup. mali eēt, aut iniuriæ .q.d. nihil. aut quid sup. facere, aut dicere tibi possem .q.d. nescio, si tu dares mēte .i. nutu, & volūtate ea sup. quæ grauaris, sup. dare voce .i. fato: quod voce concedis, atque si hæc vita maneret turno, rata .i. firma, & pstās. nūc .s. quia fata vrgēt, nec ea mutare vis, grauis exitus .i. molesta, & ignominiosa mors, manet .i. certe expectat insontē .s. turnū, aut ego feror .i. ducor vana .i. inanis ac sperita, veri .i. veritatis. quæ vr .i. vtinā ego ludar .i. illudar, & decipiar potius formidine falsa, & tu qui potes reflectas tua orsa .i. statuta fatalia exorsa, aut a parcis ptexta sub ordine, quo eueniāt, vbi .i. postquam Iuno vidēs .s. Iouē immutabilē: vbi .i. postquam ipsa dedit hæc dicta, ipsa misit .i. demisit, ptinus .i. statim se cœlo alto, agēs .i. ipellēs an̄ se hyemē .i. tēpestatē vētosam, qualis in hyeme esse solet: existēs succīcta nimbo .i. pdēsa nube in circulū collecta, & petiuit per auras. & aciem iliacam, & castra laurentia .i. laurentium populorum.

Ludat, & in melius tua qui potes orsa reflectas
Hæc ubi dicta dedit cœlo se ꝓtinus alto
Misit, agens hyemē nimbo succincta ꝑ auras.
Iliacam aciem. & Laurentia castra petiuit.

¶ Vt rebare, vt arbitrabaris. Verū ē, quia Troiani veneria dūtur nituntur, & dictū est p iromā, nam sup Iunonis quidā hāc orōnē simpliciter dictā voluit, vt reuera dicat Iupiter, p se nihil posse Troianos, quod falsum est, adeo vt iunonis oro ad iromā nō ad simplicia vba respōdeat. Nec te sua fallit. hoc p parēthesim dictū est. Viuida, fortis. vi sed bello viuida vtus. Cui iuno submissa humilis, & quia intellexit obliq̄ Troianorum accusatione impugnari suū pudorē, & ipsa respōdit obliq̄. Tristia, seuera. Terē. Et tristis seueritas iest atque in vbis fides. Itē contra Ver. Furias, amnēque seuerū .i. tristē. Quin .i. vt nō, nam confirmatiua particula nō est, Nūc pereat, Teucrisque pio det sanguine pœnas, sino obliquus nō aptus ductus. Nam nō agit, vt pereat, sed magis fauet eius saluti. Quod āt dicit pio sanguine, Aeneæ eū latēter exæquat, qui vbique dicit cultor deorū, Ille tamen quamquam moriturus, tamen a dijs originē ducit. Nostra, diuina. Quartus pater, abauus. nec est contrariū illud, cum Pilūnus auus, potuit .n. fieri, vt, & auus, & abauus eius a pilūno pilūni nomine refert. Si mora pñtis læti, ex ouis pcessiōe qui arte egerit iuno cognoscitur .s. vt Turnus posset euadere. Caduco morituro. Ponere, facere, sic Lucil. Homerum secutus, qui ait ἀλγεα θῆκεν .i. fecit. Hactenus indulsisse vacat. ingēti arte locutus est, nam dicēdo vacat, ondit sup hoc breue spaciū vlterius bonarum stellarum irradiatione Turni fata differre nō posse. Vnde nō ait. indulsisse libet, sed vacat, ac si diceret, iam vndique in mortē trudit Turnus, hoc tātū vacat spatiū. Hinc est quod & supra ait Metasque datipuenit ad æui. Venia vel bñficiū, quod speras re mereri. Quod voce grauaris. Negas fato, Vox .n. Iouis fatum est Stati. & voce fata sequuntur. hoc aut dicit. Vtinam: quæ negas voce .i. fato, mēte pstares, nam st Iouis vox fatū est, pot aliud fando fati ordinē cōmutare. Grauaris aūt negas grauiter fers. Et hac locutiōe nō nisi p accusatiuum vtimur. vt si dicas, aggrauor aduētū tuū .i. grauiter ferro. grauor pñtiā. Nam ipse dixit, quæ grauaris casu vtimur: cū volumus absolutā facere locutionē, & p gerundij modū aliquid dicere, vt petendū mihi est equū: codices, Byrrhum, hinc Ver. Et pacē Troiano ab rege petendū, nam si dixeris petendus est codex, iam non per gerundij modū, participaliter loqueris. Rata, firma, sed perpetua. Veri va. fer. sum veritatis ignara. Nimbo succincta. nubibus, quia præmisit agens hyemem quod nisi esset, splēdorē acciperemus, quæ est cū ea corpus deorum.

Tum Dea nube caua tenuem sine uiribus umbram
In faciem Aeneæ (uisu mirabile monstrum)
Dardanijs ornat telis, clypeumque, iubasque
Diuini assimulat capitis, dat inania uerba.
Dat sine mente sonum, gressusque effingit euntis.
Morte obita quales fama est uolitare figuras.
Aut quæ sopitos deludunt somnia sensus.
Aut primas læta ante acies exultat imago.
Irritatque uirum telis, & uoce lacessit.
Instat cui Turnus, stridentemque eminus hastam
Conijcit, illa dato uertit uestigia tergo.
Tum uero Aeneam aduersum ut cedere Turnus
Credidit; atque animo spem turbidus hausit inanem.
Quo fugis Aenea. thalamos ne desere pactos.
Hac dabitur dextra tellus quæsita ꝑ undas
Talia uociferās sequitur, strictumque coruscat
Mucronem, nec ferre uidet sua gaudia uentos.
Forte ratis celsi coniuncta crepidine saxi
Expositis stabat scalis & ponte parato,
Qua Rex Clusinis aduectus Osinus oris.
Huc sese Aeneæ trepidæ fugientis imago
Conijcit in latebras, nec Turnus segnior instat.
Exuperatque moras, & pontes transilit altos.
Vix ꝓram attigerat, rupit Saturnia funem
Auulsamque rapit reuoluta ꝑ æquora nauem.
Illum autem Aeneas absentem in ꝓlia poscit.
Obuia multa uirum demittit corpora morti.
Tum leues haud ultra latebras iā quærit imago.
Sed sublime uolans nubi se immiscuit atræ.
Cū turnum, medio interea fert æquore turbo,
Respicit ignarus rerum, ingratusque salutis.
Et duplices cum uoce manus ad sydera tendit.
Omnipotēs genitor, tanton me crimine dignum
Duxisti? & tales uoluisti expendere pœnas?

¶ Tū dea nube caua, &c. Docet quō abductus fuerat Turnus astutia iunonis. cui quæ pcessurerat Turnū abducere fugat abducit eū fugātē, vt putabat, & nō fugietē. vnde quæ nihil extrat Dona.

ASCEñ.

Ordo est Dea .s. Iuno ornat .i. effingit nube caua .i. ex aere, vmbrā tenuē .i. simulachrū corpis, sine viribus .i. robore, i faciē .i. facturā, & similitudinē æneæ, appositoriæ mōstrū mirabile visu dū vr, ornat dicto telis Dardanijs, .s. dās ei tela dardania, & assimilat clypeū, & iubas capitis diuini .i. eius, qui in deū esset assumēdus, & dat vba inania .i. fictitia, nec a mēbris nec a mēte venientia, sed ex aere ficta subtili quadā cōpositiōe vocis. & dat sonū sine mēte .i. sine pceptu mētis, & effingit gressus .i. modū incedēdi, eūtis .s. æneæ, quales figuras .i. quālia simulachra est fama, volitare .s. p vmbras infernas, morte obita .i. suscepta, & cōpleta. aut sup. quālia fama est volitare sōnia .i. insōnia, & fantasmata, quæ deludūt sensus sopitos .i. sopore ægro oppressos. De quibus Hora. velut ægri sōnia vanæ, Finguntur spēs, at .i. sed imago .s. Aeneæ læta .i. gestiēs, exultat ante pmas acies, & irritat virum .s. Turnū telis. & lacessit .i. puocat voce .i. vbis contumeliosis. Cui Turnus instat .i. instāter iminet: & conijcit eminus .i. de lōge quasi e manibus, hastā stridētē .s. p aera ex celeri motu, illa .s. imago vertit .i. obuertit p fugā vestigia: & hoc tergo dato .s. insequēti, Vero .s. tunc Turnus tū .i. tūc, aut tū vero .i. tūc maxime, & ad verū, vt .i. postquam credidit æneā cedere .i. locū dare, atque postquam Turnus turbidus .s. propter insperatū euētū, hausit aio, aut turbidus aio hausit inanē spē, vociferabatur: sup. O ænea, quo fugis, ne desere pro ne deseras, thalamos pactos .s. cū latino de lauinia, tellus quæsita p vndas .s. maris .s. Italia, vnde, italiā quæro patriā, dabitur hac .. mea dextra, quia interfectū sepeliēdū dabo. Ipse vociferās talia sequitur .s. simulachrū æneæ, & coruscat .i. vibrat mucronem strictū .i. euaginatū. nec videt vētos ferre sua gaudia .i. se inaniter gaudere. Ratis .i. nauis stabat forte. quia pter spē Turni coniuncta crepidini .i. ad crepidinē .i. eminētiā abruptā saxi celsi .i. rupis altæ scalis expositis .i. habēs scalas expositas, vt per eas fieret cōgressus, & regressus, & ponte .i. tabulato parato .s. ad introitū, qua .s. rate, aut naue Osinius Rex .s. massicus dictus aduectus, supple, erat oris .i. ab oris clusinis .i. clusio tusciæ ciuitate, imago æneæ fugiētis trepide .i. festināter, alij tamen habēt imago æneæ fugiētis trepida .i. quæ trepidabat, cōijcit sese huc .i. ad hāc ratē in latebras, nec Turnus instat segnior .i. tardior: sed sup. persequitur in nauē vsque, & exuperat moras .i. impedimēta, quæ moras facere possent, & trāsilit .i. celeriter trāscurrit altos pōtes. Ipse .s. Turnus attigerat vi prorā, sup. saturnia, scilicet Iuno rupit funē .i. retinacula, & rapit nauē auulsam .s. a litore, per æquora reuoluta .i. remēsa .i. quæ reuoluebantur, & remetiebantur ipsi

pieriū

Quo

Quo feror? unde abii? quæ me fuga? quem ue reducet?
Laurentes ne iterum muros, aut castra uidebo?
Quid manus illa uirum, qui me, meaque arma secuti?
Quosque (nefas) omnes infanda in morte reliqui.
Et nunc palantes uideo, gemitumque cadentum
Accipio? quid agam? aut quæ iam satis ima dehiscat
Terra mihi? uos o potius miserescite uenti.
In rupes, in saxa (uolens uos Turnus adoro.)
Ferte ratem, sæuisque uadis immittite syrtis.
Quo neque me Rutuli, neque conscia fama sequatur.

SERVI. ¶ Nube cerit nominatiuus hæc nubes, nam nubes non dicimus, quod ait Liui. Andronicus, qui primus edidit fabulam latinam apud nos. Iubasque propter equinam caudam, quæ esse solebat in galeis, vt Cristaque hirsutus equina. Dictum: assimulat capitis ex persona poetæ dictum est intuentis futura, nam post mortem in numerum referri deorum. Dat inania verba, nec quæ membris, nec quæ mente veniebat. Obuia, sumpta, & suscepta, & completa. Exultat, exultare est gaudere, & ipse plenum est, nam insultare est irridere inimicos, & dicimus insulto tibi, licet Salu. dixerit, Multos ab adolescentia bonos insultauerat, quamuis possit illic alia esse significatio, multos insultauerat, hoc est ipse tum fecerat. Irritaque ventis telis, id hac arte agit Iuno. & imagine decipit Turnum, quasi ex aperto fugam suaderet more viri fortis, ille fugæ proponeret mortem, cum perserte ipse in sequentibus dicat. vsque adeo ne mori miserum est? Turbidus, elatus, arrogantia tumens. Tellus quasi a pro vndas, sic alibi, En agros, & quam bello Troiane petisti, Hesperiam metire iacens. Vociferans sequitur. sequens clamabat non autem dixit, & sic est secutus. Nec ferre videt sua gaudia ventos, prouerbium est, venti ferunt gaudia. i. lætatur incassum, sic supra. Sed an/ræ omnia discerpunt. Item parte mente dedit, partem volucres dispersit in auras. Forte ratis. Descriptio per ecbasin facta, non, non. n. superioribus pendet, sed a sindictis adiungit, vt insula siccamus iuxta latus. Has autem descriptiones esse apertas, & raras conuenit: sicut & Horatius docet in arte poetica dicens. Purpureus late qui splendeat vnus & alter: Assuitur pannus, sunt. n. ornatui. Crepidine saxi, crepido est abrupti saxi altitudo. Sane hoc loco antiptosis facta est propter metrum coniuncta, ergo crepidine pro crepidini, sicut hæret pede pes pro pedi. Osinius ipse est quem supra Massicum dixit, ergo vt diximus, si Osinius proprium est, Massicus appellatiuum, licet possit fieri, vt duo nomina vnius sint, vt est numa pompilius, Alexander magnus. Clusinis oris, Thusciæ ciuitate. Transilit: hoc sermone festinantis celeritas indicatur. Rupit saturnia funem, ne deprehenso dolo ad bellum rediret, illum autem Aeneas absentem in prælia poscit, sic melius quam sicut nonnulli volunt. Vrbanus namque sic legit, ille autem Aeneam absentem in prælia poscit, vt quasi ad Turnum possit referri. Obuia multa virum demitti corpora morti: quod Vrbanus dicit arbitratur de nautis in naui neutris, quod non procedit, nam absens [illegible] procedit, quod nunc Turno non congruit, non æneæ quem interest prælio. Medio, ad medium turbo, vis venti. Ignarus rerum, per quas euaserat. Omnipotens genitor, duo antonomasia pro nomine proprio, vt tritonia pallas. Tanton pro tantone, & constat mutilatas partes orationis accentum in eodem loco habere, in quo et integre habuerunt: nam μόρια. i. minores particulæ: vt que, ne, ve, ce quotiens iunguntur eis partibus: ante se accentum faciunt, quælibet sit syllaba, quæ præcedit, siue breuis, siue longa, vt musæque, huiusne, illice, tanton ne, adhucce. & hæc mutilata similiter proferuntur. s. sub eodem accentu. Quem me reddet. qualem, vt hunc ego te Euriale aspicio, & quasi nescius sui est in tanta rerum permutatione. Laurentes ne iterum muros, quasi deliberatio est. Quid manus illa virum, syllepsis per genus, nam a manu. i. multitudine ad viros transitum facit. Pallentes video, intelligimus eum non longe a ceteris fuisse, nam quod ait supra, Medio fert æquore turbo: vt diximus, id medium accipiendum est, aut quia medium dicitur omne, quod est inter finem, & initium. vt in quinto: Interea medium Aeneas iam classe tenebat, Gementumque cadentum accipio, hic apparet de ænea dictum. Obuia multa virum demittit corpora morti. Ima, terra, Dolet sibi etiam infelicium vota ablata, siquidem in mari constitutus, optare hyatum non potest terræ. Imam autem terram dixit, quæ continet mortua. Miserescite venti. pro petentis qualitate nonnunquam et more videtur esse miseratio, vt hoc loco, item supra. Flecte me si qua est pietas, adoro: ad vacat & est metri causa additum, Syrtis vbi arenosa sunt loca. aut reuera ad syrtes. i. ad mundi extrema, quo me nec fama comitetur.

Crepido quid sit

Accentuum regula

præteritum participium pro passiuo, quo illo in passiuo caremus. Aut pro sed, Aeneas in posceret in arma ad prælia. i. decertationem nequicquam illum. s. Turnum, absentem, & dimittit morti. i. ad mortem, & internitionem multa corpora virorum. s. suorum obuia. i. occurrentia, tum. i. valde postquam Turnus in tulerat in nauem auulsas, imago leuis. i. inanis, & sine corpore vero haud. i. non quærit iam vltra. i. vt dicunt vlterius latebras. i. latibula, sed volans sublime. i. in sublime immiscuit se atræ nubi. i. resoluta est in atram nubem, cum turbo. i. impetus ventorum fert interea Turnum in medio æquore, ipse ignarus rerum, nesciens. s. quod propter salutem suam id egerit Iuno, & ignarus salutis. i. non habens gratam salutem perceam. i. respicit. i. attendit, quo illatus sit, & tendit ad sydera manus duplices. i. complicatas, tendit dico cum voce. i. simul precans, ac dicens, o genitor omnipotens. s. Iupiter tanton. i. tantone, hoc est, an duxisti. i. reputasti, & censuisti me dignum tanto crimine. i. dedecore propter crimine peruenire, aut tam nefando facinore: sed exponit dices, & voluisti ne me expenderet ales. i. tam contumeliosas pœnas, quas. s. putat, se non expensurum sine crimine, quo feror, vnde abii, quæ. i. qualis fuga. sup. aufert me, ve pro vel. quem. i. qualem reducet. s. fuga me. i. qualis post fugam rediturus sum. videbo ne iterum muros Laurentes. s. ciuitatis. hoc est laurolauini, aut videbo ne iterum castra. Quid sup. faciet, aut de me dicet illa manus. i. ille exercitus virorum. i. virorum, qui secuti sunt, sup. me & mea arma. ve pro vel, quosque omnes, nefas. i. quam res nefanda, & detestanda est, reliqui in morte nefanda, & quos ego video nunc pallantes. i. oberrantes, quasi oues sine pastore omisso. s. duce, & accipio. s. auribus, hoc est audio gemitum cadentum. i. occumbentium, quid agam, aut quæ terra satis ima dehiscat. i. decresum hyatum faciat mihi, o vos venti miserescite potius, quia. s. terra deest, ego Turnus volens adoro vos. i. cum odo: at de imploro ferte ratem in rupem, & in saxa. i. scopulos. hoc est rumpite ratem, & submergite me, & immittite me sæuis vadis. i. per vada sæua syrtis. i. in syrtis, & breuis, hoc est ad extrema maris loca, quo. i. ad quas syrtes, neque rutuli sequantur me, neque fama conscia. s. talis dedecoris sequatur me.

Hæc memorans, animo nunc huc, nunc fluctuat illuc.
An sese mucrone ob tantum dedecus amens
Induat. & crudum per costas exigat ensem.
Fluctibus an iaciat mediis. & littora nando
Curua petat, Teucrumque iterum se reddat in arma
Ter conatus utramque uiam, ter maxima Iuno
Continuit iuuenemque animi miserata repressit,
Labitur alta secans, fluctuque æstuque secundo.
Et patris antiquam Dauni defertur ad urbem.
At Iouis interea monitis Mezentius ardens
Succedit pugnæ, Teucrosque inuadit ouantes.
Concurrunt Tyrrhenæ acies, atque omnibus uni.
Vni, odiisque uiro, telisque frequentibus instant.
Ille uelut rupes, uastum quæ prodit in æquor
Obuia uentorum furiis, expostaque ponto.
Vim cunctam, atque minas perfert, cælique, marisque.
Ipsa immota manens, prolem Dolicaonis Hebrum
Sternit humi, cum quo Latagum, Palmumque fugacem.
Sed Latagum saxo, atque ingenti fragmine montis
Occupat os, faciemque aduersam, poplite palmum
Succiso uolui segnem finit, armaque Lauso

ASCEN. ¶ Hæc memorans. &c. Docet quo turnus delatus est, & in eius locum suffectus mezentius, de qua re argute disserit Seruius. nihil autem Donatus. Ordo igitur est. turnus memorans hæc. s. dicta, omnino, quia solus erat. aut memorans hæc fluctuat. i. per modum fluctus agitat animo, nunc huc. i. in hanc sententiam. nunc illuc. i. in illam. An ipse amens induat. i. feriat se se mucrone. i. gladio suo: ob tantum dedecus, & exigat. i. extra agat ensem crudum per costas. i. per transeundo costas. an iaceat sese mediis fluctibus. i. in medios fluctus & petat nando littora curua: & reddat se iterum in arma Teucrum. i. teucrorum, ipse conatus sup. est ter vtramque viam. i. se interficere, & in fluctus dare. sed Iuno maxima continuit ter. & ipsa miserata animo pro animo suo iuuenem. s. turnum repressit. s. eum, & animum eius ab instituto: ipse ergo Turnus, labitur. i. celeriter cum descensu nauigat, secans æstu, & fluctu secundo, alta. s. maria, & defertur ad antiquam. i. nobilem vrbem dauni patris. s. eius hoc est ardeam. At. i. sed mezentius ardens. i. accensus furore martio succedit interea pugnæ monitis. i. internam admonitionem Iouis, & inuadit Teucros ouantes. s. de victoria non triumphali, quia Dux aberat, Acies tyrrhenæ. i. hetruscæ, concurrunt, atque instant omnibus odiis, vni. s. mezentio, & instant frequentibus telis, vni viro. s. eidem mezentio ille. s. mezentius velut. i. quemadmodum, rupes. i. scopulus abruptus, quæ prodit. i. protenditur in æquor, obuia furiis. i. vehementi impetui ventorum, & exposta, pro exposita: ponto. i. mari perfert. i. ad finem sustinet, vim. i. violentiam cunctam, atque minas sup. cunctas, & cæli, & maris. manens ipsa. i. in se immota: ille dico sic se habens, sternit humi. i. super humum, Hebrum prolem. i. gnatum Dolicaonis, cum quo idest in eius societate, sternit latagum. & palmum fugacem idest fugere solitum, sed ipse Mezentius sternit, sup. latagum

Ordo.

saxo, atq3 occupat ingēti fragmine mõtis. i. qđ saxű erat ingēs fragmē mõtis: os & faciē aduei saz, sup. eius, hoc est latagi z fi/nit. i. ꝑmittit palmű volui. i. occűbere legnē. i. lētű, & hoc poplite. sup. eius: hoc est neruo post genua (Et dr hic poples itis, nõ poples icis) succiso. i. interciso, z dōat Lauso. i. filio suo, hre hu/meris. i. ad ornatű humeroꝝ, arma. s. palmi, & latagi, & donat figere, vtice. i. sup caput suű in cono galeæ, cristas. s. palmi. &c. Nec nõ. i. & ēt sternit sup. Euātē, virű illű phrygiű. i. Troianű, & minãta (a noīatiuo minas minãtis: vel dos) æqlē. i. coæuű, ac cōtēporaneű: & comitē Paridis, quē Theano. s. mr (vt sit hæc theano huius theanus) dedit in luce. i. edidit, & pepit. Amyco genitori. i. pri, & regina Cisseis. i. cissei filia, hecuba. s. ꝑgnās. i. grauida face. i. sõniãs se facē hēre in vtero, creat. i. pcreat, vna. i. eadē nocte, parin. s. Priami filiű, vna dico nocte, q̃ theano minata, creauit, q sup. Paris occubat. i. sepu⁹lt iacet vrbe pría. s. Troia ora. i. ꝓuicia laurēs. i. q̃ ē iuxta laurolauiniű, in agro laurēti. hēt minãta ignarű. s. casus sui, aut ignarű dicit ꝑ ignotű, ac velut, ille. s. nobilis aper. i. sus syluester actus. i. pulsus de altis mõtib⁹ morsu canű. i. quē canes minãti erãt, quē. s. aprű Ve/sulus mõs ille liguriæ pinifer. i. ferēs pinus in vtice, defendit. i. ꝓtexit multos annos. i. ꝑ annoꝝ multoꝝ spaciű, q3 ꝑ vel, quem sup. palus laurētia. i. laurēs defendit, sup. past⁹ ꝑ pastű, vt Ser. vult, sylua harűdinea. i. iter harűdinē paludis, postq̃ vētű est iter retia. i. postq̃ sentit se interclusuz retib⁹, aut si figurata a lo/cutiões vitare velis, dic: Ac velut ap actus de mõtib⁹ altis morsu canű, quē Vesulus pinifer defendit multos annos, q3 ꝑ vel. aut ꝑ z palus laurētia defēdit multos. s. annos, ille sup. existēs pastus sylua arűdinea, postq̃ vētű est inter retia substitit. i. mã/sit stãs, z infremuit, q: neq3 ꝓredi, neq3 regredi daꝑ, existens ferox, z inhorruit armos. i. habuit armos. i. anteriores humeros, & dorsuz, horrētes. i. rigētes setis, nec cuiq̃. s. venatoꝝ est vtus. i. fortitudo irasci. i. more iratoꝝ irruere aut accedere propius, s3 instãt ꝓcul iaculis, z clamorib⁹ tu is, aut qbus se tuta/banꝑ, aut qbus nihil imminet picculi, q: ꝓcul. Haud. i. nõ aliꝑ nõ vlli, sup. eoꝝ, qb⁹ Mezētius ē, iræ iustæ. i. ad irā iustā, est aius. i. audētia ꝯcurrere ferro stricto, s3 sup. lacessunt. i. ꝓuocāt eű lõ/ge. i. de lõge missilibus. i. iaculis, & clamore vasto. i. valde am/ple diffuso. Aűt ꝑs3, ille. s. Mezētius, īpauidus. i. īperterritus, cűctaꝑ. i. disponit se in oēs ptes, īfrēdēs dētib⁹, z decutit hastas tergo. s. suo, hoc est scuto tergore munito, aut de dorso suo.

Donat habere humeris, & uertice figere cristas.
Nec non Euantē Phrygium Paridisq3 Minanta
Aequalem, comitēq3, una quem nocte Theana
In lucem genitori Amyco dedit. & face ꝑgnans
Cisseis Regina Parin creat, urbe paterna
Occubat, ignarum Laurens habet ora Minanta
Ac uelut ille canű morsu de montibus altis
Actus aper, multos Vesulus quem pinifer annos
Defendit, multosq3 palus Laurentia sylua
Pastus arundinea, postq̃ inter retia uentum est.
Substitit, infremuitq3 ferox, & inhorruit armos.
Nec cuiq̃ irasci, ꝓpiusue accedere uirtus
Sed iaculis, tutisq3 ꝓcul clamoribus instat.
Haud aliter iustæ, quibus est Mezentius iræ.
Non ulli est animus stricto cōcurrere ferro.
Missilibus longe, & uasto clamore lacessunt.
Ille autem impauidus partes cunctaꝑ in omnes.
Dentibus infrendens, & tergo decutit hastas.

SERVI.

Mucrōe induat, aut κατάχρησιν dixit īduat, ꝓ feriat. Aut hypallage est: ꝓ mucronē suo induat corpore. Si. n. induere est vestire, non mucrone corpus induitur, sed induitur mucro corpe. i. tegitur, & vestiꝑ. Crudű, crudelē, cruentű ai ꝓ aio misata. Nã figurate locutus: est sicut, O pstãs ai iuuenis, ꝓ aio z illius rei, ꝓ illa re. Ad vrbē, ardēs: z iō sic lõgē, ne ex ꝓpinquo statim rediret, & vt eű effectus retinet parētis. At iouis interea mo. Nõ iuimus sacrilegű eē Mezentiű, Iouē ēt hortatű eē alios deos, vt a bello desisterēt. z dixisse, Rex Iupiter oibus idē. Quomõ ergo ꝓcedit. At iouis interea mõitis: dicimus pmo Ioue iustitiæ fauere. nõ partibus, qđ si est, iure Mezētiű in Turni locű fecit venire, vt iustű ꝑliű inueniaꝑ, nec vna pars penitus a diuicibus sit destituta. Quod aűt dr, sacrilegű Iupiter admõere nõ debuit, nõ admonet, vt vincat, sed vt possit perire. Illud ēt frustra q̃riꝑ. q̃madmodű numini sacrilegus obtēpare, potuit cus Mezētiű nõ apte iupiter moneat, sed ei nūciat tale deĩde tñ,

Quæstio cű solutione

vñ est. Dy ne hűc ardorē mētibus addűt, Euryale (an sua cuiq3 deus fit dira cupido? Monitus ab eo, qđ est hæc mõita, hic vent danuus, nã & hos monitus dicimus. vt Persius, hos pueri s mõitus pres infundere lippos. sed a quarta declīatione, nec singu/ri dtõ vtimur, nec plurali, naʒ vnű nomē est de his: quæ lʒ duplicē hēãt decliatõnē, tñ aliqbus eoꝝ casib⁹ pp aspiratē nõ vtimur vt lauri lauribus, cű & huius laurus, ab hac lauro dicamus. Cõ currűt tyrrhenæ acies, q̃ spāliter odio Mezētij in bellű ruebãt, Prodit: in æquor extēdiꝑ. Sic Iuue. Quæ pelago ꝯcurrűt, medio, lõgeq3 reliquűt, Itali. Pōto. ꝯ pelagus. nã dtűs est. Cœliq3 marisq3, sicut & Mezētiű odioꝝ z teloꝝ potius exercitus Fugacē, velocē mõ occupat oē ꝑ latagios, z ē græca figura ī Ho. frequēs. vt si dicas ἔκρουσεν ἀχιλλέκτόν πόδα. i. achillē pcussit pedē ꝑ pcussit Achillis pedē. Poplite palmű, ea pte, q̃ plurimű poterat. Donat hēre. græca figura, vt Argētű magnű dat ferre talētű. Cisseis: Hecuba filia cissei s3 Euripidē, in Hecuba, sm alios Dimantis, qđ aűt face ꝑgnãs, hoc iđ est, q: añq̃ pareret, faculā se pepisse vidit in sõnis. Vrbe pría occubat, subaudi qđ paris, vt nõ diceret metri est necessitate ꝯpulsus. Ignarű laurēs hēt ora minãta. s. casus sui. Vera tñ est lectio ignarű. i. ignoratű, q nesciret, & est supina significatio. sicut in. iiij. Ligtq3 volatile ferrű. Nescius, ꝑ q nesciebaꝑ, Actus coactus i retia. Defendit: texit Vt hic. m. d. t. d. a. s. m. Vesulus, mõs liguriæ est iuxta alpes, liguria aűt coheret Thusciæ, de q̃ fuerat Mezētius. vñ ē sat ꝯgrua ꝯparatio Multosq3 ꝑ multos ve, nõ. n. vicina est palus laurētia mõti vesulo, vt possit vnus, atq3 idē apte intelligi pastus, ꝑ pastű, nã supra ait quē, ergo antiptosis est. Laurētia, ꝑ laurēs, nã recta declinatio hæc est. Inhorruit armos ꝑ armis inhorruit. aut certe in armos horruit, & erexit setas. Tutis clamo. ꝓpter periculű. Iustæ iræ, ꝓpter illud, mortua: quenã iűgebat corpora viuis. Componēs manibusq3 manus atq3 oribus ora. Cűctaꝑ, disponit se p oēs ptes. Tergo, scuto, vt Et venit aduersi in tergum sulmonis.

ASCENS. Ordo

Vene. an. &c. Docet igiꝑ, quã stragē Mezentius edidit, z primű mortem Acronis, deinde Orodis, vnde nihil est Donati. Ordo est. Acrõ homo graius. i. græcus venerat de sedibus antiquis corti. s. vnde Dardanus ortus: venerat. dicit profugus. i. patriā fugiēs. linquens hymenæos. i. nuptias: infectos. i. imperfectos, vbi. i. postq̃ Mezentius, sup. vidit hunc miscentez. i. turbantē media agmina, existētē purpureű. i. purpurei coloris aut purpuratű. i. ornatű pennis. s. cű plumis, & ostro. i. purpura coniugis pactæ. i. desponsatæ, ipse Mezentius, sup. ceu. i. velut, leo impastus. i. famelicus, pagrãs. i. circűiēs, sæpe stabula iđ sæpe. n. ꝑ q:, fames vesana. i. vesaniã pariēs. suadet. s. lupo. i. incitat lupű. si sup. talis leo, conspexit forte capream. i. capram syluestrē, fugacē. i. assidue fugientē aut ceruű. s. iuniorem surgentē in cornua. i. cornua. i. incipiunt surgere, aut sm cornua, seu vt cornua crescentē, ipse hians immane. i. immaniter gaudet. & erexit. s. prius, cõas, & hæret. s. mõ visceribus, sup accűbens. i. accűbens, quasi desup, & cruor teter. i. immundus, & dirus lauit. i. imbuit, & polluit, ora īproba. i. famelica, & īprobe deuorãtia. Sic Mezētius ruit alacer in medios hostes. Acrõ infœlix. s. q: cű tali ꝯgredi debebat, sterniꝑ, & expirãs. i. emittēs spm, tűdit calcibus. s. ꝓ dolore, z īdignatiõe, humű atrã. i. pnitiosaz, z inimicã & cruentat tela infracta. i. q̃ cędendo infregit, aut q̃ nűq̃ fregerat. Idē. s. Mezentius: haud. i. non dignatus est cernere. Ordo est fugiētē. i. q̃diu nõ pusillanimitate, sed necessitate coactus fugeret, nec dignatus est dare vulnus cæcű. i. improuisum

Venerat antiquis Corti de finibus Acron
Graius hõ infectos linquens ꝓfugus Hymenæos.
Hunc ubi miscentē longe media agmina uidit.
Purpureű pennis, & pactæ coniugis ostro.
Impastus stabula alta leo ceu sæpe pagrans.
(Suadet enim uesana fames) si forte fugacem
Conspexit capream, aut surgentē in cornua ceruű.
Gaudet hians immane, comasq3 erexit. & hæret
Visceribus sup accumbens, lauit improba teter
Ora cruor.
Sic ruit in densos alacer Mezentius hostes.
Sternitur infelix Acron, & calcibus atram
Tundit humű expirans, infractaque tela cruentat.
Atque idē fugientem haud est dignatus Oroden
Sternere, nec iacta cæcum dare cuspide uulnus.
Obuius, aduersoque occurrit, seque uiro uir
Contulit, haud furto melior, sed fortibus armis.
Tumsup abiectum posito pede nixus & hasta

Pars

Pars belli haud tenenda uiri, iacet altus Orodes
Conclamant socii lætum Pæana secuti.

Mezētius

Ille aūt expirans Non me quicunq; es inulto
Victor, nec longum lætabere, te quoq; fata
Prospectant paria, atq; eadem mox arua tenebis,

Poeta

Ad quē subridens mixta Mezentius ira.
Nūc morere, ast de me diuū pater, atq; hoīum rex
Viderit. Hoc dicens eduxit corpore telum.
Olli dura quies oculos, & ferreus urget
Somnus, in eternā claudunt lumina noctem.

Poeta

Cædicus Alcathoum obtrūcat, Sacrator Hydaspē
Partheniumq; Rapo, & ꝑdurum uiribus Orsen
Messapus, Cloniumq;, Lycaoniumq; Ericaten.
Illum infrœnis equi lapsu tellure iacentem.
Hunc peditem, pedes & Lycius, ꝓcesserat Argis.
Quem tamen haud expers Valerus uirtutis auitæ
Deiicit, Atronium Salius; Saliumq; Nealces
Insignis iaculo, & longe fallente sagitta.

prouisum, cuspide iacta .s. a tergo, sed ipse obuius occurrit, & ipse vir cōtulit se viro aduerso .i. ex aduerso occurrēs, & non ꝓstigientis extitis haud .i. nō melior .i. pitior furto, ideo inf dys aut alin, sup. q Orodes: sed armis fortibus .s. multa virtute agēdi. Tū .i. deinde postq, q2 melior erat, eu ꝓstrauerat, ipse nixus .i. innitens pede posito super abiectū, & innixus hasta posita super abiectū .s. Orode, inquit o viri ingens pars belli non tenēda .i. cōtēnēda, sed magnifacienda nobis, vū speretis: quia Orodes altus iacet .s. ꝓstratus. Socij secuti .i. subsequētes & approbātes dictū eius conclamāt pæana .i. cāticum laudis lætū .i. in signum lætitiæ, Aūt ꝓ sed, ille .s. Orodes expirās inqt, sup. qcunq; es, turones victor, me inulto .s. vltio fiet de morte mea in te, nec tu victor lætabere longū .i. per longū tpa, nā paria fata .i. similes exitus mortis ꝓspectāt quoq; .i. etiam te, atq; tenebis mox eadem arua .s. prosterneris etiam in his aruis, adquē Mezentius subridens ira mixta .i. cum amaritudine quadam, dixit: sup. tu morere nunc, q ꝺ mors tua tibi certa:, & ineuitabilis est ast, pater diuum, atq; Rex hominum .i. quem vos talem putatis (Ipse enī contemptor diuum id non censuit, aut si censuit fide, negauerat tamen factis) viderit de me, idest an mihi nocere possit qd tibi saluē negatū est. ipse dicens hoc, eduxit telū corpore .i. extraxit. Quies dura, & somnus ferreus .i. sopor mortis, qui vt ferrum durus est: vrget olli .i. nūc illi, & lumina claudunt in noctē æternā. Cædicus vir ille, vt verosimile est hetruscus, obtruncat alchatoum sacrator obtruncat hydaspem, & rapo parthenium, qui archas vr, & orsen prædurum .i. valde durum viribus. Messapus .s. equorū domitor obtruncat & cloniū, & Licaniū, & ericatem. obtruncat dicitullum .s. priore, hoc est clonium iacentem tellure .i. super terrā, lapsu equi infrœnis .i. asperrimi frœna recusantis, & ipse pedes .i. pedester obtrūcat hunc .s. Lycaoniū, peditē, & Lycius ꝓcesserat .s. cōtra eū, argis, quē .s. Lyciū, Valerus, haud .i. nō expers .i. ꝑticeps virtutis auitæ .i. aui, & maiorū suorū, deijcit .i. prosternit. Salius .s. Troianorū optimus ad cursum, vt in quinto visum est, deijcit Atronium, & Nealces insignis .i. valde expeditus iaculo, & sagitta longe fallente .i. ex improuiso inuadente, deijcit, sup. salium.

SERVI.

Coritus vbi locor

Coriti de finibus, Coritus est ciuitas thusciæ, & mōs: & Rex pater Dardani, vnde nunc quod dixis potest referri Craius hō, oriūdo qdē Græcus, sed qnū c de thuscia venisset ad bellū. Miscētē, ꝑturbātē, Purpureū pœnis, hīi galeatū, vt purpurei cristis iuuenes .i. pulchri. Vesana fa. alibi, & male suada fames, Fugacē, velocē. Surgētē, crescētē, cornib⁹ eminētē. Comasq; erec. naturale est, vt iratileones erigāt iubas, Lauit, ab eo qd lauo lauis. Nā hoc vbū & pmæ cōiugatiōis est, & tertiæ, a qua nūc ait. Et lauit, itē Ho. Lauit amne crines, itē neq; dulciam ala vino lauere, Infracta, aut valde fracta, aut reuera ifracta Orodē, istū Orodē virū fortē itelligimus in fugā cōuersū necitate, nā ipse Mezētius paulopost dicturus est ad hortādos socios, Pars belli haud tenenda viri, iacet altus Orodes: furto insidijs haud tenēda viri, asper viris legit, Altus magnus, vt sic pater ille deum, faciat sic altus Apollo. Pæana secuti. Pæan ꝓprie Apollinis est laus, sed abusiue ēt alioꝝ dr. Vñ Pindarus opus suū, qd' & hoīu, & deoꝝ ꝯtinet laudes, pæanas vocat. Nec lōgū lætabere duo dixit: nec diu lætaberis, nec me indefenso. Home. aūt more morientis dedit sciētiā futuroꝝ, Lōgū, ꝓ lōge, nomē ꝓ aduerbio posuit. Subridēs, ꝓ iracūdiā ridēs loquit, vñ & illud dictū ꝑ irrisionē necipit. Ast de me diuū pater, atq; hominū Rex. Viderit .i. viderit, vtrū Mezētio possit nocere, ille quē vos deoꝝ, & hoīum creditis esse rectorem. Eduxit corpore telum, quo facilius posset perire. Luca. Nō eget in gestis, sed vulsis corpore telis dura quies. blādæ contraria, sicut dictum est, & somnus ferreus, Cædicus Alcathoū, in hoc loco ꝯfusio in aliqbus hoibus. Nā qs sit Troianus quis rutulus ignoratur. Rapio, raphon, dicitur sicut Tarchō. sed metri causa detraxit: vt posset fieri synalipha: sicut vt supra ait At procul hinc Tarcho. Infrœnis, casu equi asperrimi, qui frœnorum sperneret regimen, infrœnos autem etiā hoies dicimus, vt, Hinc numidæ infrœni cingunt, dicimus aūt & infrœnus, & infrœnis, sicut inermus, & inermis. Processerat argis, contra Mesapum dimicaturus, quod nequit efficere, nam a Valero anteq̄ ad Mesapum perueniret occisus est. Haud expers, nō ignarus ꝯtulis parētū. Iaculo, & lōge fallēt sa. ictu lōge fallētis sagittæ, nā ꝑ endyadin dixit, vt Hamis, auroq; trilicē, itē molēq; & mōtes

Pæā gd sit

Iam grauis æquabat luctus, & mutua Mauors
Funera, cædebant pariter pariterq; ruebant
Victores, uictiq; neq; his fuga nota, nec illis.
Dii Iouis in tectis iram miserant̄ inanem
Amborum, & tantos mortalibus esse labores.
Hinc Venus, hinc cōtra aspectat Saturnia Iuno.
Pallida Tisiphone media inter millia sæuit.
At uero ingentem quatiens Mezētiūs hastam
Turbidus ingredit̄ campo, quā magnus Orion
Cum pedes incedit medii ꝑ maxima Nerei
Stagna, uiā scindens, humero super eminet undas.
Aut summis referens annosam montibus ornum,
Ingrediturq; solo, & caput inter nubila condit
Talis se uastis infert Mezentius armis.
Huic contra Aeneas, speculatus in agmine longo
Obuius ire parat, manet impterritus ille.
Hostem magnanimum opperiens, & mole sua stat.
Atq; oculis spatium emensus, quantum satis hastæ.
Dextra mihi deus, & telū quod missile libro
Nunc adsint, uoueo ꝑdonis corpore raptis
Indutum spoliis, ipsum te Lause trophæum
Aeneæ dixit, stridentemq; eminus hastam
Iecit, at illa uolans clypeo est excusa, proculq;
Egregium Anthorem latus inter, & ilia figit.

ASCEN.

Iam gra. &c. Recitat post mortem dubiā æneæ, & Mezentij concursum eiusdem Mezentij vulnus, vnde qz nihil putatur Dona arguiarum attulisse. Ordo est. Mauors .i. mors, grauis .i. durus vtrisq; æquabat iam luctus, & funera mutua .i. mutuo illata, ipsi cædebāt .i. occidebāt puer .i. pariformiter ab vtraq; parte, & ruebant .i. cadebant pariter (Melius est ꝑ antithesim dicere cædebant, q̄ cedebant ēt q2 dicturus est, neq; hic fuga nota, neq; illis q̄ si cessissent, nota fuisset) ruebant dicti victores .s. prius, & victi, neq; fuga est nota his .i. vnius partis viris. neq; illis .i. alterius. dij miserantur .i. cū miseratione aspiciunt in tectis Iouis .i. in cœlo existens aut in aere summo, irā .s. mortaliū inanē .i. nihil ꝯtra fatorū seriē ꝓfuturā: & amborum populorū & miserantur tātos labores esse mortalibus. Venus spectat hinc .i. ex vna parte .s. troianos versus, & Iuno saturnia .i. Saturni filia spectat cōtra .i. ecōtrario. hinc .i. ex opposita parte. Tisiphone .i. furia infernalis hoc est furor bellicus: & insania mētiū pallida .i. pallorē inducens, sæuit .i. grassat inter media milia .s. pugnantiū. At vero .i. sed ad verū, aut ꝑcipue. Mezentius quatiens ingentē hastā ingreditur cāpo .i. ꝑ cāpū: existens turbidus: sup. tā magnus, q̄ magnus Oriō, venator ille maximus, cū incedit pedes .i. pedester, ꝑ maxima stagna .i. stagnātes gurgites, nerei .i. maris medij, scindēs .i. intersecās viā, & supereminet humero vndas .s. maris aut q̄ magnus sup. incedit, referēs .i. reportās mōtib⁹ summis: ornū .i. talē arborē annosam .s. vetustā, & annis plenā, & cū ipse ingredit solo .i. sup terrā, & ꝯdit .i. abscōdit caput inter nubila .i. nubes. Talis infert se Mezētius, sup. cū armis vastis .i. valde amplis. Aeneas ꝯ .i. ecōtrario, speculatus: sup. ipsū .i. lōgo agmine, parat ire obuius huic .s. mezētio, ille .s. Mezētius manet iperterritus .i. minime pterritus. opperiēs .i. expectās hostē magnanimū .s. æneā & stat .i. cōsistit, sua mole .i. viribus suis innitēs. & cōfisus, q̄ illis terrorē incussurus, ac emensos oculis spatiū, sup. tm̄ q̄tum latis, sup. sit hastæ, inquit sup. dextra: & telū missile: quod ego

Ordo

Tisiphone qd

libro .i.

Herculis Anthorem comitem, qui missus ab Argis
Hæserat Euãdro, atq; Itala cõsederat urbe.
Sternitur infelix alieno uulnere, cœlumq;
Aspicit, & dulces moriens reminiscitur Argos.
Tum pius Aeneas hastam iacit, illa p orbẽ
Aere cauũ triplici, p linea terga, tribusq;
Transit intextũ tauris opus, imaq; sedit
Inguine, sed uires haud ptulit, ocyus ensem
Aeneas uiso Tyrrheni sanguine lætus
Eripit a femore, & trepidãti feruidus instat.

libro.i.concutio nunc, sint mihi dea.s.loco numinis, non ergo diuinum auxilium implorat, sed in suis viribus spẽ ponit, ego uoueo.i.cõsecro: & dedico teipsũ o lause (qui filius eius erat) tropheũ.i.conuersi, & victi hostis insigne, indutũ spolijs raptis sup. de corpore pdonis.s.æneæ alienã terrã inuadẽtis. dixit.s. Mezentius.i.perfecerat votũ, & iecit emynus.i.e manu, hoc est de longe hastã stridẽtẽ.s.ex celeri motu, at.i.sed illa.s.hasta volans est excussa clypeo.s.Aeneæ A vulcano fabricato, & figit.i. transfigit pcul.s.stantẽ anthorẽ.i.argiuũ illũ, egregiũ.i.excellentẽ: virum, fixit dico, inter latus, & ilia, anthorẽ dicit comitẽ herculis: qui missus ab argis ciuitate in peloponesso hæserat Euandro, atq; considerat.i simul sedẽ, & habitationẽ acceperat, in vrbe Itala.s.Pallantea, vbi postea Roma dicit extructa. Ipse anthores infelix sternitur vulnere.i.telo alieno.i.quod alteri putatũ est inferri, & aspicit cœlũ, & moriens reminiscitur argos.i.patriã suã dulces (In singulari dicit hoc argos in plurali hi argi) tum.i.deinde æneas pius.s.perpetuo epitheto, nã locale non est iacit hastã. illa.s.transijt per orbem.s.clypei, cauum.i.concauum triplici ære.s.confectum, & per terga linea.i.lino tecta scuta, & per opus intextum tribus tauris.i.trium taurorum tergoribus, & ipsa ima.i.ad imum deducta sedit.i. mansit hærens inguine.i.ad inguen: sed haud protulit.i.non superauit vires.s.armorum, & corporis. Aeneas lætus sanguine tyrrheni.s.Mezentij viso eripit ocyus ensem a fœmore.i.q ad fœmur pendebat, (Seruius a fœmine legit, sed puto primam longam) & ipse feruidus instat trepidanti.s.Mezentio ex violento impetu Aeneæ.

SERVI.

¶ Cædebant, legitur, & cedebãt.i.terga vertebãt sm qd ruebãt, insequebãtur significat. Si aũt cædebat.i occidebãt, ruebãt, q̃ est cadebãt significat. Irã miserantur inanẽ. Generaliter dicit oẽm irã bellicã, vbi.n.tã inanis iracũdia est: q̃z in bello, vbi vt pereamus, irascimur. Pallida ti.nõ ipsa dea, sz effectus furiæ, hoc est insania. Oriõ.c.p.in.m.n.st. Oriõ vt ẽi in.i.diximus. Oenopius fuit, regis filius fuit, & pcessus a Ioue Mercurio, Neptunoq; susceptus hospitio. Hic venator imẽsi corporis fuit, q quodã tẽpore susceptus a rege Oenopione, cũ vellet eius filiã vitiare ille iratus ei oculos sustulit. Cæcus itaq; oriõ cũ psuleret quẽadmodũ oculos posset recipere, respõsũ est ei, posse lumiare situ, si p pelagus ꝯ oriẽtẽ pgeret, vt loca luminũ radijs solis se

Orion q fuerit

per offerret, quod id iste efficere ita potuit. Nam cum audisset strepitum cyclopum Ioui fulmina fabricātiū, sono ad eos ductus vnū de his numero sug posuit, & eo vnde oraculi præcepta compleuit. Nō autē incongrue fingitur potuisse p mediū pelagus quasi filius p patre Neptunni. Hæc aūt cōparatio pertinet ad solā corporis proceritatem. Maxima nereï stagna per epitheton ele/ uauit tapinosin more suo. Imperterritus, vnia est compositio, non secunda. Nam hoc est perteritus, qd territus, & tūc est vera cō positio cum sermo omnia natura corrūpitur. Spatium emensus, quantum satis hastæ, speciosa elocutio. Voneo, consecro, & dedi/ co. Prædonis, prædones sunt qui populandam aliquam inuadunt prouinciam. Alibi, perfidus alta petens abducta virgine præ/ do. Trophæū dictū est ἀπὸ τοῦ τρέπεσθαι .i. ab hostiū conuersione. Vnde qui hostē fugasset, merebatur trophæū, qui autē oc/ cidisset, triūphū ἀπὸ τοῦ θριαμβεύειν .i. exaltatiōe. Sciendum sane Lauso proptiá ideo nihil profuisse pietatē, q in eum pater mente sacrilega munera trāsferebat deorū, & occisorum spolia deuouebat. Anthores, erit nominatiuus hic anthenores, quo modo diores. Nam si anthor fuerit nominatiuus, metri ratio non procedit. Oīa enim nomina græca in or terminata in obliqs casibus corripiunt o, vt Hector hectoris. Nestor nestoris, castor castoris, & sic anthor anthoris. Alieno vulnere, telo quod in Ae neā iecerat destinatum. Cœlumq; aspicit, vt Alto quæsiuit cœlo lucem, itē hausit cœlū mentēq; recepit. Naturaliter .n. morientes cupiunt satiari extremo lucis aspectu. Dulcis moriens reminiscitur ar. inter physica signa moriuo, etiam hoc legitur patriæ aspe ctū desiderare perituros. Linea terga, lino enim tegebantur scuta. vt posset inhærere pictura. Ima hasta. hypallage ē p imo in guine. A fœmine, vt etiam supra diximus sm Capru erit nominatiuus hoc fœmē: hūius qd lectū sit, vt etiā ipse commemorat.

Prædōes q sint

Ingemuit cari grauiter genitoris amore,
Vt uidit Lausus. lachrymæq; p ora uolutæ.
Hic mortis duræ casum, tuaq; optima facta,
Si qua fidem tanto est opi latura uetustas,
Non equidem, nec te iuuenis memorāde silebo.
Ille pedem referens, & inutilis, inq; ligatus
Cedebat, clypeoq; inimicum hastile trahebat,
Proripuit iuuenis, seseq; immiscuit armis.
Iamque assurgentis dextræ plagamq; ferētis
Aeneæ subiit mucronē, ipsumq; morādo
Sustinuit, socii magno clamore sequuntur
Dum genitor nati parma, ptectus abiret.
Telaq; coniiciunt, pturbant eminus hostem
Missilibus, furit Aeneas, tectusq; tenet se.
Ac uelut effusa si qñ grandine nimbi
Præcipitant, oīs campis diffugit arator,
Omnis & agricola, & tuta latet arce uiator,
Aut amnis ripis, aut alti fornice saxi,
Dum pluit in terris, ut possit sole reducto
Exercere diem, sic obrutus undiq; telis
Aeneas, nubem belli dum detinet, omnes
Sustinet. & Lausum increpitat, Lausoq; minatur.
Quo moriture ruis? maioraq; uiribus audes?
Fallit te incautum pietas tua. Nec minus ille
Exultat demens, sæuæ iamq; altius iræ
Dardanio surgunt ductori. extremaq; Lauso
Parcæ fila legunt, ualidum namq; exigit ensem
Per mediū Aeneas iuuenē, totumq; recondit,
Transiit & parmam mucro, leuia arma minacis,
Et tunicā molli mater quā neuerat auro.
Impleuitq; sinum sanguis, tum uita p auras
Concessit mœsta ad manes, corpusq; reliquit.

ASCEN.

Ingemuit chari, &c. Priusq; mortē Mezentii inferat pmittit mortē Lausi, quē q allocutus est Mezētius psentē fuisse pstat, vñ vero simile est laudatū vbiq; iuuenē patri succurrere cona/ tū, quā rē hoc loco describit Poeta, At cū nihil approbatum sit Donat. Ordo est. Lausus .s. filius Mezētii, vt .i. postq vidit .s. ta

Ordo

lia, ingemuit grauiter .i. amare, amore .i. ppter amorē, & pie/ tatē genitoris chari .s. Lauso, qui tyrānus esset, & lachrymæ volutæ .s. sunt p ora .s. Lausi. Eqdē .i. ego qdē nō silebo, casus .i. fortunatū euētū duræ mortis, q ē imparē dimicādū erat, aut patre ante oculos pmittēdū occidere, & tua optima .i. laudatis sima facta, o iuuenis memorāde .i. memoria dignissime. si q .i. aliqua vetustas est latura fidē .i. credulitatē tāto opi .s. tuo, nec silebo te. o iuuenis memorāde. Ille .s. pr Lausi mezētius cedebat referēs pedē, existēs .s. inutilis inq; ligatus .i. & illigatus, & tra/ hebat clypeo .i. simul cū clypeo hastile inimicū .i. quo ab inimi/ co vulneratus erat: iuuenis .s. Lausus pripuit .i. porro rapuit sese, sup. & immiscuit sese armis dextræ iā assurgētis .i. se eri/ gētis, vt desup feriat, & ferētis plagā, & subiit mucronē æneæ & sustinet .i. suspēsū, & impeditū tenuit ipsū morādo .i. impe diēdo. socii .s. Lausi, sequunt, sup. eū magno clamore, dū .i. do/ nec genitor abiret ptectus parma .i. scuto, nati .i. filii, & cōiiciūt tela, & pturbāt .i. porro disturbāt, hostē .s. æneā eminus .i. de lōge, qsi e manu iaciēdo tela, vñ addit, missilibus .i. pmissilia & furit .i. ferocit, & tectus .s. clypeo cōtra tela, tenet .i. custodit se, qd prudētis viri est: q nō tā vt hostē inuadat, q vt se ptegat, accur rat. Ac velut si nymbi .i. nubes vētosæ pcipitāt, sup. se qñ .i. quā doq;, & hoc grādine effusa .i. violēter deorsum missa qsi p pel/ uibus effusa oīs arator diffugit cāpis, & oīs agricola diffugit cāpis, & viator latet sup. in arce tuta, aut ripis amnis .s. alicu/ ius, aut fornice .i. incuruatura, seu circūferētia, aut testudine (est enim fornix pprie illa incuruatura arcualis: q est in pōtibus portis, & aliqbus ædificiis testudinatis, qle erat theatrū olim, in cuius fornicibus, & in muros ciuitatis, fornicibus, q olim p stabāt publicæ meretrices, seu pstitutæ, ið fornix p lupanari, & fornicor p mechor accipit) deū .i. q olim pluit in terris .s. apricis vt possit exercere diē .i. exerceri in die, sole reducto, sic .i. eodē modo, vt agricola serenitatē expectās grādine obruit. Aeneas est sup. obrutus telis .s. inimicorū: dū .i. interea dū detinet .i. im morat, nubē belli .i. bellātū impetū, quorū leuat æ in caput eius manus, qsi nubē grādinosā psentabāt sustinet oēs .s. ingruen/ tes: & increpitat .i. rū crepitu redarguit Lausū, & minat lauso vicēs .s. quo ruis o moriture, & cur sup. audes maiora viribus? ego legerē potius audēs, vt sit, quo ruis o moriture, & audens maiora viribus .i. qsint vires tuæ, tua pietas .s. in patrē: fallit te incautū, q conaris, qd efficere nō poteris, nec ille demens .s. Lausus nō minus exultat .i. insultat in æneā: quæ res effecit, q pius piū occidit, & iræ sæuæ .i. magnæ, & diræ surgūt iā altius .i. pfundius, aut intēsius: ductori Dardanio .s. æneæ, & parcæ .i. deæ fatales legūt .i. occāt Lauso extrema fila .i. extremū ordiū aut contextū vitæ, nāq; æneas exigit .i. extra agit, & educit en/ sem validū .i. fortē & pōderosū, p mediū iuuenē .i. p dimidiū iuuenis, & recōdit .i. uerū, aut diligēter pdit: seu abscondit in corpore iuuenis, totū .s. ensē, & mucro minacis .s. æneæ trāsiit & .i. et parmā & arma .s. iuuenis & trāsiit mollē tunicā, quā mr .s. Lausi, neuerat, sup. Lauso, auro molli .i. flexibili, & subtili, & vt dicunt nobili, & sanguis .s. effusus impleuit sinū .s. Lausi. tū .i. deceps vita .i. anima Lausi, cōcessit .i. cōmigrauit: existēs mœ sta, pcessit dico p auras ad manes .i. ad inferos, & reliqt corp.

SERVI.

Lachrymæq; p ora volutæ, nō viri fortis, s filii est psiderata psona. Optima facta, alii optime legūt. Hic in hoc loco vel bel/ lo. nā aduerbiū est. Si q fidē tāto est operi latura vetustas non de suis carminibus dicit Nec .n. sibi arrogaret, s tāto operi .i. pietati, & virtuti tuæ. Nā hic est sensus. Ego qdē scātua o Lau/ se, & mortē ex pietate veniētē nō silebo. Si tñ credet vetustas ex scelerato hoīe piū filiū percatū fuisse. Inq; ligat pilligat, & ē tmesis, cū hysterologia. Inimicū hastile. cuiusdā qsi picturæ pō pa, q imago describit. Iāq; assurgētis dextræ, iāq; subit mucro/ nē Aeneæ dextræ assurgēti .i. plagā ferētis Morādo sustinuit, morā ingrediēdo eius ipetū lusit. Dū genitor parma nati. De hi/ storia est, Nā Scipio Africanus cū esset annorū vix decē & septē patrem suū defendit in bello, nec recessit vigintiseptē cōfossus vulneribus præcipitāt, pcipitātur. Dū pluit. Hic distinguēdū. Nā si iūxeris. Dū pluit in terris. erit Archaismos Debuit .n. dicē in terras. Tñ sciēdū est, Hemistichiū hoc Lucretii eē, qd ita, vt inuenit Ver. trāstulit. Exercere diē, Hippallage est p ipsi p diē exer ceri nubē belli dū detinet, Bellantū ipetū sustinet, donec deferueat, & hāc trāslationē facit a vicina cōparatiōe. Fallit te icautū pie tas tua. Qd credis me ac circo piū tibi veniā posse cōcedere, q & ipse pietatis ītuitu dimicas p pris salute. Tua aūt pietas pa u/ dēter est additū, qu si nō a parēte descēdens Fila legūt, pprie fuerat rūpūt. Tñ legūt, aut colligūt est. aut trāseūt, vt Litt oraq; epiri legim. Exigit ensē p mediū æneas, poetica descriptio ē, Nā reuera fieri nō potuit, vt & gladius trāsiret p corp iuuenis, & i ei corpe absēōderetur. Nā exigit ex eo agit trans corp. Parmā .i. leuia arma. nō clypeus Mizētii ante, nō lausi .n. ipe minat fuerat. Ergo ordo ē. Mucro minacis æneæ .s. Tūz vita p auras: pcessit .m. ad m .i. asa, & abusiue dictū ē nā ad iferos simulachrū pgit nō aia

At vero

At uero ut uultum uidit morientis, & ora.
Ora modis Anchisiades pallentia miris,
Ingemuit miserans grauiter: dextramq; tetēdit
Et mentem patriæ subiit pietatis imago.
Quid tibi nunc miserande puer ꝓ laudibus istis?
Quid pius Aeneas tanta dabit indole dignum?
Arma quibus lætatus, habe tua, teq; parentū
Manibus, & cineri (si qua est ea cura) remitto.
Hoc tamen infelix miseram solabere mortem.
Aeneæ magni dextra cadis, increpat ultro
Cunctantes socios, & terra subleuat ipsum
Sanguine turpantem comptos de more capillos.
Interea genitor Tyberini ad fluminis undam
Vulnera siccabat lymphis, corpusq; lauabat.
Arboris acclinis trunco, ꝓcul ærea ramis
Dependet galea, & prato grauia arma quiescunt.
Stant lecti circum iuuenes, ipse æger, anhelans
Colla fouet, fusus ꝓpexam in pectore barbam
Multa sup Lauso rogitat, multosq; remittit.
Qui reuocent, mœstiq; ferant mandata parentis.
At Lausum socii exanimē sup arma ferebant
Flentes ingentem, atq; ingenti uulnere uictum.

ASCEN. Ordo. ¶ At vo. vt vultū. Cōmemorat quō æneas pi⁹ miseratus morte Lausi, cadauer eius honesta sepultura donādū cū armis nostris ꝯcessit. Vn cū nihil sit Donati, Ordo est. At vo. i. sꝫ potissimū vt. i. postq̄ Anchisiades. i. anchisæ filius, æneas vidit vultū. i. effigiē faciei morītis. s. Lausi, & vidit ora ipsius lausi pallētia miris modis, ipse miserās. i. miseratiōe effectus, ingemuit grauit & tetēdit. i. extēdit, & suspēsā tenuit, ne amplius peuteret, dextrā. s. suā, aut potius tetēdit. i. extēdit Lauso & porrexit dextrā & imago pñæ pietatis. i. quā erga patrē habuerat, subijt. i. cōmouit mētē æneæ. Quid o puer miserāde. i. digne miseratione qd pius æneas dabit tibi ꝓ istis. s. tuis laudib⁹. i. laudabilibus actis dignū tāta indole. i. solita ad vtutē nā. q. d. nescio vez habe tua arma q̄bus lætatus, sup. es in vita, & ego remitto te manibus, & cineri. i. antiquæ sepulturæ, & busto parētū. i. maioz si q̄. i. aliq̄ est ea cura. s. aut manibus tuis, aut patri, tñ. tu solabere. i. ꝓ ꝯsolatione accipies mortē miserā. i. miserādā. Hoc. i. p hoc, q̄. s. cadis dextra æneæ magni, q̄ gloriosū vr, nō nisi a magno superari. æneas increpat vltro socios cūctātes. i. amotātes leuare Lausū, & ipsemet subleuat. i. sursū leuat ipsum, turpātē. i. fœdātē sanguine. s. suo, capillos cōptos de more, Genitor, sup. Lausi, videlꝫ mezentius siccabat interea lymphis. i. aquis vulnera. s. sua ad æneā illata, ad vndā fluminis tyberini, & lauabat corpus existēs acclinis. i. accūbēs trūco arboris, galea ærea pēdet ꝓcul ramis. s. arboris illius, & arma grauia, quiescūt. i. iacēt prato. i. in prato, iuuenes lecti. i. egregij ad corporis tutelā lecti stāt circū. ipse æger. i. saucius fouet. i. reficit colla. s. lassa, anhelās. i. crebro respirās, fusus. i. habēs fusā in pectore. i. ꝑ pectus barbā ꝓpexā. i. multū, & ꝑ oia pexā: & sup. rogitat multa sup. i. de Lauso. s. filio, & remittit multos, q̄ reuocēt. s. ipsum a pugna. & q̄ ferāt. i. afferāt mādata parētis mœsti. i. dolētis, q̄ filiū in tali discrimine dereliquerit. At. i. sꝫ socij flētes ferebāt Lausū exanimē. i. mortuū, & sup. socij auferebāt flentes ipsū ingentem atq; victū ingenti vulnere, validum, nāq; exigit ensem per medium Aeneas iuuenem totumq; recondit.

SERVI. ¶ Pro laudib⁹ istis, q̄ & ꝯ fortiorē, & ꝓ pñis salute dimicare conatus ē, id. n. pñ aliter laudib⁹ dixit. Quid pius æneas, tanta dabit indole dignū, ꝓpter euitādā arrogātiā tertia psona vsus est. indoles aūt ꝓprie est imago q̄dā vtutis futuræ. Quib⁹ lætatus habe, moris. n. fuerat, vt cū his rebus sepelirent hoīes, q̄s dilexerāt viui. Si q̄ est ea cura remitto, Aut more illo dixit quo solet sepultura ad ipsa cadauera nō ptinere, sꝫ Vmbris sicut in. vj. legimus ꝓsit: vt si q̄ est ea gloria signat. itē de pallāte. Vano mœsti comitātur honore. Aut certe si q̄ est ea cura mezētio. i. pñi sacrilego, ꝯtēptori, i ferosq; ꝯtēnēti. Aeneæ magni dextra cadis, sicut alibi, nomē haud leue patrū, Manib⁹ hoc referes telo cecidisse camillæ. Cōptos de more capillos, antiquo. s. more, quo viri sicut mulieres cōponebāt capillos: qd̄ vere ē, & statuæ antiquoz docēt, & psonæ q̄s in tragœdijs videmus similes in vtroq; sexu, quātū ad ornatū ptinet corporis. Interea, Dū hæc gerūtur, & oino sic est apud poetas, interea sicut apud Salu. eodē tēpore. Vulnera siccabat lymphis, Noue, & phisice locutus est. Nā cū aq̄ oi a infundant. Ait siccari vulnus. Fluxus. n. sanguinis aquaz frigore ꝯtinet. Lauabat, inclinatiōe recreabat, Procul, modo iuxta significat, & in Bucolicis ecloga. vj. Serta ꝓcul tm̄ capiti delapsa iacebāt. Grauia arma quiescūt, Bñ grauia, vt & galeā arma, Sꝫ leuia intelligam⁹, & talis est figura, sicut illa Salu. Leonē, atq; alias feras: ergo & leo fera. Quiescūt arma, Quasi in terra posita: Qm̄ galea, q̄ pēdebat, poterat & moueri. Colla fouet. Sustines se arboris trūco. Fusus ꝓpexā in pectore barbā. Barbā in pectus fusā habēs, Archaismos aūt est, qd̄ ait in pectore ꝓ in pectus, vt alibi. Medijs effusus in vndis, ꝓ in medias vndas. Multa ꝓ multū, sicut & pede terrā, Crebra ferit, ꝓ crebro. Su parma ferebāt, vt sup scutū, vt sup ipositū scuto referāt Pallāta frequētes

Agnouit longe gemitum præsaga mali mens
Caniciem immundo deformat puluere, & ambas
Ad cœlum tendit palmas, & corpore inhæret.
Tanta ne me tenuit uiuendi nate uoluptas?
Vt ꝑ me hostili paterer succedere dextræ. *Mezētius*
Quē genui? tua ne hæc genitor ꝑ uulnera seruor
Morte tua uiuens? heu nunc misero mihi demum
Exitium infelix nunc alte uulnus adactum
Idem ego nate tuum maculaui crimine nomen.
Pulsus ob inuidiam solio, sceptrisq; paternis
Debueram patriæ pœnas, odiisq; meorum.
Omnes ꝑ mortes animam sontem ipse dedissem.
Nunc uiuo, nec adhuc hoīes. lucemq; relinquo.
Sed linquam Simul hæc dicēs attollit in ægrum
Se femur, & q̄q̄ uis alto uulnere tardat.
Haud deiectus, equum duci iubet, hoc decus illi.
Hoc solamen erat, bellis hoc uictor abibat
Omnibus, alloquitur mœrentē, & talibus infit.
Rhebbe diu (res si qua diu mortalibus ulla est) *Mezētius*
Viximus, aut hodie uictor spolia illa cruenta,
Et caput Aeneæ referes, Lausiq; dolorum
Vltor eris mecū, aut aperit si nulla uia uis. *Poeta*
Occumbes pariter, neq; enim fortissime credo
Iussa aliena pati, & dominos dignabere Teucros.
Dixit. & exceptus tergo consueta locauit
Membra, manusq; ambas iaculis onerauit acutis.

ASCEN. ¶ Agnouit lōge gemitū. Docet quō audita morte lausi rursus in arma ruit moriturus Mezētius, & quō iterū cū ænea ꝯgressus sit. De q̄ re hoc solū ē Donati, Dixit, &c. Nō. n. poterat ascēdere. sꝫ ex supiori loco, se in equo cōposuit. Hæc ille. Ordo est.

Donati expositio. mēs. s. mezētij ꝓsaga mali. i. ꝓsagiens malū. q̄ sagax est mēs hoīu ad ꝓcipiēda mala. i. incōmoda, potius q̄ bona, agnouit lōge. i. cū adhuc lōge eēnt gemētes, gemitū. s. socioz, hoc ē eām gemitus. q̄ mors lausi erat, & deformat. i. fœdat, canicie. s. capilloz, aut barbæ, multo puluere, & tēdit ambas man⁹ ad cœlū, nō ꝑcaturus, sꝫ execraturus deos, & inhæret. s. Lauso corpe. s. suo, aut hæret in corpore lausi. O nate tenuit ne me tāta volūtas. i. cupiditas & desideriū viuēdi, vt paterer te, quē genui succedere dextræ hostili ꝑ me q. d. id q̄dē nō decuit, seruor ne. i. saluor ne ego genitor ꝑ hæc tua vulnera, viuēs tua morte? q. d. id quoq; indecēs. Heu dolētis interiectio, exitiū. i. expulsio e patria mea, est mihi nūc demū, cū. s. tui carēdū est, infelix. i. durū, & intolerabile, sicut sunt infelicia. i. q̄ infelicitatē afferūt. vulnus. s. doloris, est adactū. s. in ꝑcordia: nūc alte. i. ꝓfunde. idē ego. q. s. causa mortis fui. maculaui crimine meo. i. tyrrānide tuū nomē. i. gloriā tuā, q̄ fuisses filius regis habitus, aut q̄ iniq pñs ob scelus pñū nomē amisisti. Ego pulsus solio. i. sede regali, & sceptris. i. isigni regali h̄ ē regno meo, ob inuidiā meoz. i. q̄ mei mihi iuidebāt debuerā penas pñæ. s. cui iniuriā intulerā & ipse. i. ego dedissē. i. dare debuissē odijs pñis. i. odio, q̄ de me pñtuo erāt, ꝑ oēs mortes. & oē gen⁹ moriēdi, aīā sōtē. i. culpabilē, & noxiā. Nūc viuo, q. s. mori debui: nec. i. & nō relinquo adhuc homines. i. societatē hoīum, & lucē. i. vitā, aut lumē cœli: sꝫ linquā. s. statim. & ipse dicēs hoc attollit. i. erigit se in fœmur ægrū. i. sauciū: q̄q̄ vis alto vulnere. i. violēna alti. i. ꝓfundi vulneris prius suscepti, tardat. s. ipsū, aut q̄q̄ vis plagæ. s. tardat ipsū alto vulnere, tamē sup. ipse, haud. i. nō deiectus. s. animo iubet equū. s. suū rhebbū noīe, duci. i. adduci, hoc decus. s. equi, erat illi: & hoc solamē. i. solatiū erat illi, aut potius sic decus. i. honestamentū erat illi: hoc. i. ꝑ hunc equum, & solamen. i. solatium erat

Acre

Aere caput fulgens, cristaq́ hirsutus equina
Sic cursum in medios rapidus dedit, æstuat ingens
Imo in corde pudor, mixtoque insania luctu.
Et furiis agitatus amor, & conscia uirtus.
Atque hic Aeneam magna ter uoce uocauit.
Aeneas agnouit enim, lætusque precatur.
Sic pater ille deum faciat, sic altus Apollo.
Incipias conferre manum.

erat ei hoc. i. p hūc equū, q ipse absbat i euadebat oibus bellis victor: q. i. p hūc equū, quē, sup. Mezētius alloqi mœrentē. i. tristez, qz oīm suū triste sentiebat, i hebbe: nos vixinus diu, siq́ vlla res est mortalibus diu (vt alteq abūdare: aut q aut vlla, s3 cōiuncta maiorē vi3 hñt) aut tu victor s, mecū, referes. i. reportabis hodie, ill i spolia crueta i. sanguie pfusa. s. Lausi, & alioq interfectoq: aut cū sanguine ipsius pfusa erūt, & caput æneæ a eris mecū vltor pplōq Lausi. i. quos p Lauso patior, aut si nulla vis. i. violētia, & virtus aperit viā. s, ad tātā victoriā tu occūbes pariter s, mecū. n pro qz o fortissime, ego credo, q tu neqz i nō dignabere pati iussa aliena i. alia q mea nec teucros dños s. tuos effectos dixit. s. Mezētius & ipse exceptus tergo. s, eq ex loco superiori, nā ascēdere nō poiuit, locauit membra assueta. s. ipsi eq, q onerauit ābas māus acutis iaculis fulgens caput. i. hñs caput fulgēs ære i, galea ænea. & hirsutus crista eqna. s, i galea posita: ipe rapidus. i. celer, dedit sic. s. ornatus, q instruct[us] cursu3 i medios s, hostes, igens pudor: qz ve3 filiū occidē pmiserat, & vulneratus abscesserat: æstuat i ebulliti imo corde. i, in pcordys q isania luctu. i. mœrore mixto & amor. s, i filiū agitatus furiys. i. erynni, & virtus pscia. i, cuius ipe sibi pscius erat sup æstuāt i imo pectore, atqz vocauit hic. i, in hoc statu, q loco ænea ter voce magna, qd' & ai, & roboris magni idiciū ē. Aeneas agnouit eū. i, vocē eius, quā ia3 i pgressu audierat, & ipe lætus pcat. ille. s, optimus maximus pf deum s, Iupiter faciat sic, Apollo altus i, sublimis, q cœlestis faciat sic: vt supple incipias conferre manum. i. concertare mecum.

SERVI. ¶ Ad cœ tē. pal. Increpās deos q si sacrilegus. Et sciēdū vno, eodēq3 tpe nō eū potuisse, & hærere corpori, & manus ad cœlū leuare, l3 ista poeta ɔiunxerit. Corpe ihæret aut ihæret lauso suo corpe. Aut certe hysterologia est. Vt sit hæret i corpe. Melius tñ est, vt sit intipto is p corpori, vt Hæret pede pes p pedi Per vulnera seruor. Aut revera p vulnera, qz p totū ei[us] corpus mucro trāsierat. aut iudiciose ait vulnera p vulnus. Sic Teren. Nō ppeti meretricū cōtumelias, cū de Thaide loqueref. Nunc demū exiliū ifelix, nunc alte vulnus adactū ē. Solatio. n. viuentis filij, vtcūq3 fuerat añ tolerabile. Idē ego. Qui nūc cā tuæ mortis sui, q feci vt exulis, & sacrilegi filius eē diceteris. Pulsus ob inuidiā Excusat ne merito expulsus eē videaf. Omnes p mortes. Per oīs mortis gña. i, p diuersa supplicia. Vis alio vulnere tardat. Alti vulneris violētia. Alloquif mœrētē. Tristē, hæc n, si alia fnt elome. cū sint tristia, idicāt oñorū3 mortem futuras. Rhebbe diu res siq diu mortalibus vlla e hoc loco notant Verg. Critici, q hoi sacrilego dedit prudētem sniaz, quā rem rō nālis excusat Ea. n. q p nām mouent animos i quamq psonā cadūt. Illa vero sunt tm prudentū: q nō nisi cōsilio, & rōne depræbendū tur, Vn Terē. Seruis oat plerūq3 snias prudentissimas qde, sed q se per nām offecsit cunctis, vt neq dnimis, Spolia illa cruenta. Arma æneæ, Lausi cruore pfusa. Vn̄ ituli, & caput Aeneæ: p quod ēt spolia Aeneæ intelligimus. Nā Lauso nihil detraxerat Aeneas. Dixit eni arm aqbus lætatus habe tua. Aut aperit, si nulla vis vis. Aut si nullā oñdit fortitudo rōnem. Neq3 eni fortissime credo, q dignaberis hre dños Teucros. s, ignauos. Nā hoc itelligimus ex hoc qd' dixit. Equo fortissime. Plerūq3 eni ex alterius personæ vituperatione, vel laude cognoscimus, qd' de alia dicaf vt hoc loco, Troianos vituperatos ex eq laude cognoscimus. Itē alibi ē Et nunc ille Paris. s. adulter, nam illo loco ex psona Paridis uitupatur Aeneas Except[us] tergo, Equo se pbēte suscept[us] qd fieri plerūq3 ɔspicimus. Iaculis onerauit. Auditas sæuitēis exprimit magna. Ter. i. sæpius. Infesta hasta in vuln[us] parata, vel ptenta. Qua pdere posses, deest me. Nā hoc dicit: nisi extincto filio, Nulla se rōne posse supari, Nec diuum parcimus ulli, Quia Aeneas inuocauerat deos, vt sic pater ille deum faciat, Desine scilicet mortem minari, quoniam libenter moriturus aduenı.

Poeta: Tantū effatus, & infesta subit obuius hasta.
Ille autem. Quid me erepto sæuissime nato
Mezētius: Terres. hæc uia sola fuit. qua pdere posses.
Nec mortē horremus, nec diuum parcimus ulli.
Desine, iam uenio moriturus, & hæc tibi porto
Poeta: Dona prius, Dixit, telumq́ intorsit in hostem
Inde aliud super, atq́ aliud figitq́, uolatq́
Ingenti gyro, sed sustinet aureus umbo.
Ter circum astantem leuos equitauit in orbes.
Tela manu iaciens, ter secum Trouis heros
Immanem ærato circūfert tegmine syluam.
Inde ubi tot traxisse moras, tot spicula tædet
Vellere, & urgetur pugna congressus iniqua.
Multa mouens animo, iā tādem erumpit, & inter
Bellatoris equi caua tēpora conicit hastam.
Tollit se arrectum quadrupes, & calcibus auras
Verberat, effusumq́ equitē sup ipse secutus
Implicat, eiectoq́ incumbit cernuus armo
Clamore incendunt cœlū Troesq́, latiniq́.
Aeneas: Aduolat Aeneas, uaginaque eripit ensem.
Et sup hæc Vbi nunc Mezentius acer? & illa
Poeta: Effera uis animi? Contra Tyrrhenus ut auras
Suspiciens hausit cœlū mentemque recepit.
Mezētius: Hostis amare quid increpitas? mortēque minaris?
Nullū in cæde nefas, nec sic ad plia ueni.
Nec tecū meus hæc pepigit mihi fœdera Lausus.
Vnum hoc p (si qua est uictis uenia hostibus) oro
Corpus humo patiare tegi, scio acerba meorum
Circumstare odia, hunc oro defende furorem.
Et me consortem nati concede sepulchro.
Poeta: Hæc loquitur; iuguloque haud inscius accipit ensem.
Vndantique animam diffundit in arma cruore

ASCEN. Donati expositio. ¶ Tantū effatus, &c, Cū mezenty morte hunc decimū claudit ostendēs vim mezenty & victoriā Aeneæ, de qua hoc solū est, Donati. Corpus humi patiare tegi. Verebatenim ne ciues ex veteri odio in eius cadauer nimis sæuiret. Hæc ille. Ordo est. Aeneas effatus, sup. est, tm. i. id solū, qd pmissum est, & subit obuius. s. Mezen io. Hasta infesta. i. vim inferente. Autē pro sed, ille. s. Mezentius ingt, qd. i. ad qd o sæuissime. i. molestissime, aut immanissime, terres me. i. minaris mihi, nato erepto. i. post q eripuisti natū, Hæc sola via fuit qua posses pdere. s. me. q. d. s i uo nato, qz vivere voluissem, nunq me interficere potuisses. Nūc aūt qz inuu[s] viuo forte me pdere poteris, nec horremus. i. nō expauescimus mortē, nec parcimus. i. nō cōcedimus vlli, diuū pro diuorū, desine. s. terrere, aut minari, nā venio moriturus & parto tibi pus hæc dona. i. infesta tela. dixit. i. finiuit sermonē, & intorsit telū in hostē: inde. i. deinde figit aliud, sup. telum sup. i. insuper. atq3 aliud: & volat ingenti gyro, sed vmbo æreus i. curuatura clypei Aeneæ fortis quasi ex ære, sustinet. i. sustentat. s. vim telorū: ipse Mezentius equitauit in orbes. i. gyros, leuos. i. sinistros aut obliquos, ter circū. s. Aeneā astātē iaciēs manu tela, & heros Trouis. s. Aeneas circūfert ter secū immanē sylua. i. congerie3 telorū infixorū tegmine, scilicet clypei ærato. inde. i. deinde, vbi tædet. s. Aeneā traxisse tot moras. i. tantū distulisse mortē Mezenty, aut tot impedimenta obiecisse & vellere. i. auellere: & reycere tot spicula. s. a Mezentio missa, & vbi ipse vrgetur, congressus pugna iniqua. i. in æquali cum ipse pedes, cōtra equitē ingressus eet: ipse mouēs. i. agitans. multa aio. i. cōsiderans multa, quomō. s. se cōtra hostē munitū teneret, & tamē illu3 vinceret, & cōcludit equū ipsius prius interficiendu3, erūpit. s. in pugnā tādē3. i. post multā cūctationē, & hæsitationē, conycit hastā inter tpa caua. eq bellatoris. i. belligeri, aut qui q ipse depugnare solebat, qdrupes. s, equus tollit se arrectū, & verberat auras calcibus. i, posteriore pte pedū & ipe secutus sup equitē effusu3. i, excussum iplicat. s, ipsum, q ipse cernuus. i, pnus, & inclinatus incūbit. i, inclinat se armo. i. humero erecto, Troes & Latini icēdūt cœlū clamore. Aeneas aduolat. i, celeriter accurrit, ad lapsum. s, & eripit ensem vagina, & ait sup i, isup hæc. s. vba, vbi. sup. ē nūc ille acer. i, strēnuus Mezenti[us], vbi sup. est nūc illa effera. i, fmanis vis ai. Cōtra. i, eōtrio tyrrhenus vt. i, postq, ipe suspiciēs. i. sursu3 aspiciēs hausit s, oculis cœlū: aut mēte anhelitū & recepit mentē. s. sanioré. O amare hostis qd icrepitas, & minaris morte, nullum nefas. i. nulla detestatio idigna viro forti, ē sup. i cede. i. occisione passiua. i, l3 occidar, nec ego veni ad plia sic. i, vnico iaculo mutatus: nec Lausus. s, filius me[us] pepigit mihi tecu3, h. i, hmōi

Adilon

fœdera.i.cōmercia bellica, vt.s.mihi pcae, ego oro h vnū.i.so lū p eā veniā, q̄ ē hostib⁹ ī q̄ venia ē hostib⁹ victis, vt sup. patia re corp⁹.s.meū tegi humo.i.sepeliri, ego scio odia meoꝝ circū stare acerba.i.imitia i me. ego oro defende hūc furorē.i. ne pp hūc furorē isepult⁹ destituat, & ɔcede me sepulchro ɔsortē na ti s.lausi.i.eiusde fortʒ cū eo.ipse Mezēti⁹ loqi h, z ipe had'isci⁹ i.sciēs z vidēs:accipit ensē.s.æneæ iugulo.s.suo.i.gutture, & diffūdit aiaʒ i arma, sup.cū cruor vndāti.i.vndati effluenti.

SERVI.

¶ Vmbo, scutū. Nā a pte totuʒ itellig mus. Lenos egtan t i oz/ bes, scoʒ arte militiæ: Nā eques stās facillime superat a pedite in leuā aūt ió prem circuibat, vt æneæ dextra pte eē cūtenuret, q̄ vtiqʒ nuda erat. Pugna iniqua, pedes ɔtra egtē. Multa mo uēs, vt iʒ in ipsum, anteq̄ un tela itorqueret, quo vulnerato mezētius caueat effugio. Inter ipa i m trotē, Bellatoris eq, p quē bellū gerit. Aliter hoīnē dicimus bellatorē, q bellū gerit implicat, ipedit. Cernuus, Cernuus eques dr, q cadit in faciē quasi in ea ptem, quā cernimus. Vn & pueri: q̄s in ludis vidi/ beat alibus docet, Clamore in. Cœluʒ iplent. & aduftine dicit mus capte, qua cernūt stātes cernui vocanē: vt ēt Varro in ludis Troesqʒ gaudio. Latiniqʒ dolore. Hausit cœluʒ, hoc est aerē. Lucre. i hoc cœlo, q di aet, & hoc dicit, postq respirauit, & mētem recepit post turbationē ex eq venientē ruina Hostis amare, Asper, z est Home. de telo vem, q d' hic ad herezu asalit, ille eni ait πικρόλαι'εον. Nullū i cædene. mori viro forti nefas nō est. Nec ego sic, vt vincerē veni. Hoc est cū volūtate pcumbo Nec tecū meus. h p. m. f. l. hoc est nō cū hoc pacto te Lausus recessit, vt v tā regreret Fœdera at pepigit p trāslationē dixit.i.nō sic pugna uit. vt vsū mihi vitæ reliquerit desyderiū. Venia, bñficiū, vt Oratēs veniā Hunc oro defende furorē, inimicoꝝ iram, & post iata sæuire cupiētes, Defende autē est: phibe, vt dū teneras defendo a frigore myrtos. Et bñ petit ab ænea. qd' scit euʒ vltro ɔcedere vt probauit in filio. Petit aūt nō de eius pietate dubitās. Sed timens ā suoꝝ. Haud isci.liptotes figura, nō eniʒ dic.t non ignarus. Sed expectās omnibus votis: vt munera nec sperno.i libēter accipio, in hac autē figura p'us cogitaē q̄ dicaē. Vndantiqʒ arma, ordo est i arma vndanti cruore animam diffundit, cuius sedem pleriqʒ sanguinem voluntesse, & sic dictum, vt Vna, eadēqʒ via sanguisqʒ, animusqʒ sequunē. Et tuaqʒ hāc aiaʒ effundere dextra, q̄si quæ in cruore fouetur. ¶ Finitur Aeneidos Decimus

ASCEn.

Vndecimo victa est. Monostichi huius ordo ē Camilla.s. virgo bellatrix victa ē.i. victa descri bit, vndecimo.s.lib. ænei. marte nō æquo, aut q̄ per fraudē in pedes ex æquo ɔuocata est, aut q̄ ei occūbenti Mars iniquus ē. Ordo āt arguūti maioris ē. æneas sup. ɔstituit. Marti trophæū.i.isigne hostiū versoꝝ spolioꝝ, ex ho ste.s.

Ordo.

ADILON

Vndecimo uicta est nō æquo Marte Camilla.

Modestini Iurisconsulti in undecimū Aeneidos librum Argumentum

Cōstitit

Constituit Marti spoliorũ ex hoste trophæũ
Exanimumque patri natum Pallanta remittit.
Iura sepulturæ tribuit, tẽpusque Latinis.
Euander patrios affectus edit in urbem.
Corpora cæsa uirũ passim digesta cremantur.
Legati referunt Diomeden arma negasse.
Drances, & Turnus, leges æquante Latino.
Concurrunt dictis, Aeneas imminet urbi.
Pugnaẽ, uincunt Troes, cadit icta Camilla.
Deinde duces castris donec cessere, minanẽ.

P. Verg Maro. Aenei. Lib. xi.

Ceanum interea surgens aurora reliquit.
Aeneas (q̃q̃ & sociis dare tempus humandis
Præcipitant curæ, turbataque funere mens est)
Vota deum primo uictor soluebat Eoo.
Ingentem quercuen decisis undique ramis
Constituit tumulo, fulgentiaque induit arma.
Mezenti, ducis exuuias, tibi magne trophæum
Bellipotens, aptat rorantes sanguine cristas.
Telaque trunca uiri. & bis sex thoraca petitum,
Perfossumque locis, clypeũque ex ære sinistræ
Subligat, atque ensem collo suspendit eburnum.
Tum socios (namque ois eum stipata tegebat
Turba ducum) sic incipiens hortaẽ ouantes.

Aeneas

Maxima rex effecta uiri, timor omnis abesto.
Quod superest, hæc sunt spolia, & de rege supbo
Primitiæ, manibusque meis Mezentius hic est.
Nunc iter ad regẽ nobis murosque Latinos.
Arma parate animis, & spe psumite bellum
Ne qua mora ignaros, ubi primum uellere signa
Annuerint supi, pubemq; educere castris,
Impediat, segnesq; metu sententia tardet.
Interea socios, inhumataque corpora terræ
Mandemus, qui solus honos Acheronte sub imo est.

ste. s. raptor, & remittit pr̃i. s. Euãdro, Pallãta exanimũ. i. mortuũ, & tribuit Latinis. s. oratoribus iura sepulturæ, & ipso. s. spelliedi duodecim. s. dier, Euander edit. i. exprimit, in vrbe sua affectus patrios i paternos in filiũ, corpora vi uz. i. virorũ cæsa. i. occisorũ digesta. i. in diuer sos rogos gesta, cremant. s. passu so, legati. s latinorũ ad Diomede missi, referũt. i. repõdet pro rsso, Diomedẽ negasse. s. latinis cõtra Troianos, arma. i. auxilia bellica, Drances. s. vir ille facũdus, & Turnus cõcurrũt, idest cõtẽdunt dictis. i. sermonibus, Latino æquãte leges. i. præsidente cõtẽtioni, quasi pro tribunali æneas imminet, idest ingi uit interea vrbi. i. in vrbem Latini, pugnatur, scilicet virinq;, & sup. Troes vincũt, & Camilla iacta. i. percussa ab Arunte, cadit, idest occumbit: duces minantur scilicet mutuo, donec cessere castris, scilicet Troianorum ante vrbem sitis.

ASCEN.

Ceanũ iterea. s. a. religt. In hoc vndecimo, vt dictum est libro: varie tractanẽ res bellicæ, pa[illegible] mumq; pius Aeneas votũ de olys spipsius mezenty suspẽdit trophæũ, vñ Donatus, Vota deuz. p. Recte dijs ɔsecrat eius arma q̃ deos sẽp cõtẽpsit. Bis sex, q̃ta viefuit istius. q. xy. plagia occidi nõ potuit nã in opto iagulo pyt. Nũc t. a. r. nõ eni vult nũc eẽ ɔsultãdũ de bello, cũ pl[illegible] erit gerẽdũ. Hæc ille.

Donati expositio

Ordo.

Ordo est, Aurora surgẽs iterea. i. dũ gererenẽ, q̃ dcã sũt, & q̃ tcã esse manifestũ est, nã ɔfecto bello æneã se cũ suis i castra recepisse, & custodias adhibuisse notorũ ẽ, dũ hæc fierent: aurora surges religt oceanũ, i. mare. qd' totũ circuit terræ orbẽ: æneas q̃q̃ curæ pcipitãt. i. pcipitãter vrgẽt, dare tp̃s humandis socys. s. intercẽptis, & q̃q̃ mẽs, sup. eius est turbata funere, s. pallãtis, pcipue tñ, sup. q̃ necessitas vrgebat, ipse victor soluebat p̃mo eoo. i cũ p̃io ortu solis, purgatus. s. flumine viuo vt in secundo dixit, vota deũ. i. q̃ dijs pro victoria habenda vouerat, & cõstituit quercũ ingentẽ. i. valde magnã ramis vndiq; decisis. i hñtẽ ramos vndiq; decisos, tumulo. i. in colliculo: & induit. s. quercũ arma fulgẽtia. i radiãtia, appositio ne exuuias i q̃ fuerãt exuuiæ. Mezẽty p mezẽty ducis, alia, appositio tibi o bellipotẽs. s. Mars. trophæũ. i. spolia detracta duci, & ad tuam gloriã suspẽsa apta. i. ipse apte locat cristas. s. galeæ. Mezenty rorãtes. i. distillãtes, sanguine. s. Mezẽty, & tela viri trũca. i. trũcata, & thoraca, i. munimen pectoris petitũ. i. lacessitũ, & perfossum bis sex. i. duodeci locis, & subligat sinistræ. i. ad sinistrã partẽ clypeũ ex ære, & suspẽdit collo. i. ad collũ, aut suũ aut mezenty, nã sunt q velint clypeũ, & ensez de ænea dici, sed verius a Mezẽtio itelligem⁹, vt eius arma ad truncũ arboris sic suspẽsa dicomus, q̃uo ea, dũ viueret: gerebat, ad sinistrã ergo clypeuz suspẽdit, & ad collũ ensez eburnũ hñtẽ capulũ eburnuz, aut vaginã eburnã. i. ex ebore factũ. Tũ. i. deide Aeneas hortaẽ socios ouãtes. i. exultãtes, & iubilãtes præ gaudio sic. i. in modũ sequẽtẽ socios dicit, nãq; ois turba ducũ tegebat cũ stipata. i. dense circũstans, hortat inquã sic O viri res maxima est effecta, q2 primã victoriã, & cãi signẽ ɔsecutus erat, ois timor sup. eius, qd' superest. s. de reliq̃ belli gte, abesto. i. absit posthac: hæc sunt spolia, & primitiæ. i. priæ exuuiæ, de rege supbo. s. Turno, aut Mezẽtio, & Mezẽtius est hic. i. hmõi. s. victus, & occisus meis manibus. Iter sup. est. aut restat nobis nũc ad regẽ, sup. Latinũ, & ad muros latinos, parate arma ais. s. v̄ris, & psumite. i. pacc[illegible]pite spe bellũ, ne q̃. i ne aliq̃ mora ipedit vos, sup. ignaros. i. iprouisos, & spcudẽtes, vbi primũ. i. statim, postq̃, vl' vt primũ, superi annuerit. i. nutu ɔcesserint, vellere. s. a loco suo, vbi' fixa erãt signa. s. bellica: hoc est vexilla, & educere pubez. i. iuuẽtutẽ, seu tyrones: hoc est nouos milites castris. s. suis, & ne snia tardet vos segnes. i. pigros, & ignaros, q2 iperatos tardet dico metu. i. formidine Mãdemus interea terræ socios, & corpora ihumata. i. corpa ihumatorũ, socio[illegible] q. s. humãdi honos est solus sub acherõte imo. i. apud iferos, q2 sine sepultura nõ traducunẽ ad iferos cẽtũ errant annos, vt in. vj. dictum est.

SERVI.

Ceanũ iterea surgẽs aurora religt, more suo p̃termisit noctis descriptionẽ: quã trãsisse indicat pria ortus diei: & hoc est, vñ Hora. ait, Nec verbũ reddere verbo curabit fidus iterpres Quæ eni naturalia sũt, oĩbus patẽt. Aeneas q̃q̃ & socys dare tp̃s humãdis. Præcipitãt curæ ɔsuetudo Romana fuit, vt polluti funere, minie sacrificarẽt sit[illegible]ptingeret, vt vno eodẽq; tpe & funestarẽ q̃s, & cogereẽ dare operã sacrificys laborabãt, vt añ sacra cõpleret, q̃ funus agnosceret. Hora. puluillus i capitoly dedicatiõe cũ ab inimicis eifili⁹ extinctus nũciareẽ, ait cadauer sit, nec voluit fun⁹ agnoscere: donec tẽpla dedicaret. Scdz quẽ ritũ ẽt æneas iducitẽ añ operã dare sacrificys, & sic ad socio[illegible] & Pallãtis sepulturã reuerti. Præcipitãt curæ, vrgẽt. lõgã. n. dilatiõnẽ sepulturanõ patiẽ. Turbataq; funere mẽsẽ, funere pallãtis κατ' ἐξοχήν. Nã hæc ɔsuetudo ẽ apd' poetas, vt a plebe segregarent duces. Sic paulopost ait. Iterea socios, inhumataq; corpa terræ. Mãdem⁹ & infert, Mœstãq; euãdri p[illegible]m⁹ ad vrbẽ, mittaẽ Pallas, sicut dictũ ẽ, reliq̃as Danaũ. atq; imitis Achilli. Itẽ forsitã & fuerit Priami, q̃ fata regros. Prio victor soluebat eoo, añq̃ luctũ subiret, & funestareẽ, prio ãt eoo, subaudiamus tp̃e. Nã græce ἠὼς dr, quã nos Aurorã vocamus. Home. ἠὼς ῥοδοδάκτυλος, qd' nomẽ latini traxerũt p deriuationẽ, vt dicerẽt, Erlætus eois Eurus eqs. itẽ Eoasq; acies. Sane vt ẽt supra diximus in hoc sermone pria syllaba natr̃ lõga ẽ, sed cũ opus fuerit corripiẽ, aut licẽtia nois ppry: aut q2 eaz vocalis seqẽ. Cõstituit tumulo, i colle q2 trophæa nõ figebanẽ, nisi i eminẽtioribus locis. Salu. de põpeio, Deuictis hispãis, trophæa i pirenæis iugis cõstituit: ex quo more trophæa i vrbibus figebanẽ i arcubus exædificatis, iõ nũc trophæũ ponit æneas, q2 necdũ plenã est victoriã ɔsecutus, sz occiso Mezẽtio fugauit exercitũ. Plenæ. n. victoriæ: vt supra diximus, triũphus debeẽ. Et psoluit vota pp tãti ducis iteritũ. Vel q2 fas erat ẽt de primitys sacrificare. Tibi m. t B, Hoc p parẽthesim dictũ ẽ. Aptat, apte locat: & ɔgrue, Telaq; t. n. p fracta, ita. n. i trophæis poni ɔsueuerãt, Iuuc. & fracta de casside buccula pẽdẽs, & curtũ temõe iugũ victæq; triremis Aplustre, Et bis. s. t. p. Perfossũq;. l. Duodeci vulneribus appetitũ, q2, vt supra dixi totius tusciæ ppl's in. xy. partes fuit diuisus vt Cẽsilli triplex, ppl'i sub gẽte q̃tecm, q singulis lucumonibus parebãt. Moris ãt fuit, vt iterẽptos duces ois vulneraret exercitus, sicut de Hectore Home. commemorat, vnde est. Quæ circa plurima muros, accepit patrios os. Clypeũq; ex ære, figuratius q̃ si æreũ diceret. Ensem collo suspendit eburnum. Vaginã eburneã, Sane ebur eboris facit nõ eburis sicut murmur murmuris.

Rõanorũ ritus

Tropheorũ suspẽsio quo fiebat

vñ qr in pricipalitatis declinatiõe varietas fuerit: & deriuatio varia ẽ, nã eburnus facit ab eo, qđ ẽ ebur, eboreus ab eo qđ ẽ ebor eboris. Maxia res effecta viri. Occiso tãto duce. simul ẽt trophæi ondit cã. Abesto, absit, nã tertia psona ẽ. Qđ supest, de reliq, & est absoluta elocutio. Et de rege supbo primitiæ, aut hoc dicit primitiæ istæ, qs fecimus, nõ de plebe sũt, sz de rege supbissimo. Aut certe supbũ regẽ Turnũ accipiamus. nã de ipso legim⁹, At rutulo obsessu iuuenis: nũ iussa supba, miraẽ, vt sit sensus, Hæc spolia & hãc primã belli ptẽ supbo Turno sustulimus, nã hoc epithetõ ppriũ Turni est. qđ et Ver. p ingẽti scelere ost. Apud. n. maiores supbia ingẽs facinus fuit, adeo vt Tarqui⁹ p multis sceleribus supbi nomẽ accepit. Mezẽtius hoc ẽ talis, vt Hũc ego te euryale asp. Murosqz latios iã cãpestri supaui⁹ plio, restat, vt ẽt obsidiõe vicam⁹, credit. n. qđ sibi iã apte null⁹ occurrat, nec inaniter. Nã z paulo post dicturus ẽ Turnus. Furta paro belli, & in. xij. Latin⁹, Vix vrbe tuemur, Spes Italas, Arma pa. aĩs, aut hypallage p armis parate aĩos, aut certe mutãda est distinctio, vt sit animis z spe psumite bellũ. Mẽte pocupate, vt sup Turn⁹, & pugnã sperate parat. Bñ ãt ait psumite, qstreiã sui iuris aut eis debẽ videat certa victoria Vellere. s. a. s. Ne i mora sitis cũ capraẽ augurijs ad bellũ exire cœperimus. Vellere ãt pprie dixit, qr Romana signa figebant i castris, z cũ ad bellũ eũdũ fuisset captatis augurijs euellebãt e terra: nã alibi ea figi ñ licebat. sz iter auguria ẽt hoc hẽbat, si auellẽtẽ facile seqrẽt adeo vt cũ filio i Arabis ptico bello sit Crassus occisus, q iiucus ad phũ auellere signa vix potuit. Interea so. donec obsidionis tps adueniat, Quo sol⁹ honos acheronte sub imo est, pp cẽtũ errãt annos, volitantqz hæc littora circũ: & hñ acheronte sub imo, qr hæc res ad vmbras iã pertinet, nã apõ prudentes homines nullius momenti sunt ista.

Superbus qui sit

Mos Romanorum circa castra

ASCEN.

Ordo

Ite ait. e. Sicut in. vj. ostẽsũ est in pijs opibus fuit æneas summ⁹ quocirca & nũc sũmã de mortuis hz curã, z maximopere de remittẽdo pallãte a turno iterfecto, cuius missionẽ describit poeta, vñ est hoc solũ Dõsti. puer dixit pallãta, vt victoris minueret gliã: z nã alibi iuuenẽ dixerat. Hoc ille. Ordo igit est. Aeneas sup. ad socios suos ait, ite decorate supremis. i. vltimis muneribus. s. officijs aĩas egregias, q peperere. i. acqsiuẽ nobis suo sanguine, hãc patriã. i. regionẽ, z facite, sup. vt pallas mittaẽ primus. i. primũ, & primo loco ad vrbẽ euãdri mœstã. s. pp mortẽ futuri regis, quẽ. s. pallãta dies atra. i. funesta, z inimica tẽpestas abstulit, & mersit. i. oppssit funere acerbo. i. acerbe tolerando, nõ egẽtẽ. i. plenũ, z abũdãtem virtutis. Aeneas illachrymans ait sic, & recipit gressum ad limina. s. castrorz, vbi acetes senior seruabat corpus pallãtis exanimi. i. mortui, & sia carẽtis, positũ i. reqsitũ: q. s. acetes fuit añ. s. q pallãti armiger. i. minister, q arma gereret euãdro prrhasio. i. arcadico, sz ibat tũ. i. tũc datus comes caro. i. pdilecto alũno. i. filio. s. pallãti auspicijs. s. inchoãdi oib⁹, & fortunis: nõ eq felicib⁹, vt sup. pri armiger fuerat. Ois man⁹. i. multitudo famulũ. p famulorz, z turba troiana, & illiades. s. ancillæ i castris degẽtes, solutæ crinẽ mœstæ. s. ipsæ mœstæ hñtes crinẽ i signũ mœstitiæ dissolutũ, de more s. priæ, & sacrificij, sup. erãt, aut stabãt circũ. i. i circuitu, Vero p sed, vt. i. postq æneas intulit sese foribus altis, ipsi tollũt. i. erigũt ad sydera ingẽtẽ gemitũ, z hoc pectoribus tũsis. i. pcussis, z regia. s. æneæ i castris imugit. i. itrinsecus mugit: z reboat, aut resonat luctu mœsto. i. mœstitiæ indice, ipse. s. æneas, vt. i. postq vidit caput pallãtis niuei. i. albissimi, fultũ. i. sustẽtatũ, qr se sustinere exaĩũ nõ potuisset, & vt vidit ora, sup. eius, & vidit vulnus patẽs. i. amplũ, & late aptũ, in pectore. s. eius cuspidis ausoniæ. i. qđ cuspis ausonia itulerat, ipse faẽ ita lachrymis obortis. i. de repẽte pter opinionẽ ortis, z sup inqt (nã alĩ vacaret) o puer miserãde. i. miseratiõe digne inuidit ne fortuna mihi te, cũ ipsa veniret læta. s. parta victoria, & obtẽto regno, vt iã futurz breui sperat, iuuidit dicit, ne videres regna nra, & ne veherere. i. veharis, aut veheretis victor ad sedes pñas: q. d. iniquũ cẽ ego discedẽs. i. cũ discedẽ vellẽ, nõ dederã parẽti tuo euãdro, hoc i. hmõi, pmissa de te. i. de icolumitate, z eruditione tua, cũ. i. qñ ipse euãder cõplexus me eũtẽ. i. abire volẽtẽ, mitteret, sup me in magnũ iperiũ, z ipse metuẽs. s. tibi, moneret viros. s. qb⁹ cũ bellãdũ eẽt, eẽ acres. i. strẽnuos, & plia, sup. eẽ cũ gẽte dura. i. aspera, z laboris toleratiua, z ille. s. pr tu⁹ euãder, qde. i. certe. capt⁹ spe inani, facit fors. i. forte, &. i. ẽt vota p salute, z leto reditu tuo. z cumulat. i. cumulatĩ onerat altaria dõis. s. oblatiõis sed sup. cũ ipse de salute eius sollicit⁹ sit, nos mœsti comitamur i. comitãtes efficim⁹ iuuenẽ exanimũ. i. extictũ, & mortuũ & nil debẽtẽ. i. nõ obnoxiũ p salute, & vita pseruãda, vllis cœlestib⁹. s. dijs, qr iã i regiõe iferorũ ẽ. honore vano. i. nihil desũcto pfuturo O euãdre (a nõ euãdr⁹, nã græce euãdros dr̃) ifelix i. disfortunate, tu videbis fun⁹ nati, crudele. i. crudeliẽ effectũ, sũt ne, sup. hi. i. hmõi nri reditus, & triũphi expectati. i. multũ optati, & ẽne sup. hæc mea magna fides, q. s. p miscrãte icolumẽ reducẽdũ: q. d. minie. At. i. sz o euãdre, tu nõ aspicies pallãta filiũ tuũ pulsũ vulnerib⁹ pudẽdis. i. i tergũ susceptis, nec tu pr optabis dirũ fun⁹. i. crudelẽ mortẽ. nato sospite. i. existẽte icolumi, vt. s. faciũt qui magnanimi: qñ audiũt filios, aut i fugã turpẽ versos, aut facin⁹ detestabile pperrasse. hei mihi qtũ psidiũ. i. munimẽ, z defensaculũ pdis o ausonia, aut sup. pdit ausonia z qtũ perdis tu o iule: q. d. maximum, cum talem iuuenem amicum amittas qui z tibi z pri tuo summo futurus sit præsidio, z a teneris annis amicitia deuinctus.

Ite, ait, egregias animas, quæ sanguine nobis
Hanc patriam peperere suo, decorate supmis
Muneribus, mœstãqz Euandri primus ad urbem
Mittatur Pallas, quem non uirtutis egentem
Abstulit atra dies, & funere mersit acerbo.
Sic ait illachrymans, recipitqz ad limina gressum
Corpus ubi exanimi positum pallantis Acetes.
Seruabat senior, qui Parrhasio Euandro
Armiger ante fuit, sed non felicibus æque
Tum comes auspiciis, caro datus ibat alumno.
Circum oẽs, famulumqz manus, Troianaqz turba.
Et mœstæ Iliades crinem de more solutæ.
Vt uero Aeneas foribus sese intulit altis.
Ingentem gemitum tunsis ad sydera tollũt
Pectoribus, mœstoqz immugit regia luctu.
Ipse caput niuei fultum Pallantis, & ora
Vt uidit, leuiqz patens in pectore uulnus
Cuspidis Ausoniæ, lachrymis ita fatur obortis.
Tene inquit, miserande puer, cum læta ueniret
Inuidit fortuna mihi, ne regna uideres
Nostra, neqz ad sedes uictor ueherere paternas?
Non hæc Euandro de te pmissa parenti
Discedens dederam, cum me cõplexus euntem
Mitteret in magnum imperiũ, metuensqz moneret
Acres esse uiros, cum dura plia gente.
Et nunc ille quidem spe multũ captus inani.
Fors & uota facit, cumulatqz altaria donis.
Nos iuuenem exanimum, & nil iam cœlestibus ullis
Debentem, uano mœsti comitamur honore.
Infelix nati funus crudele uidebis.
Hi nostri reditus, expectatiqz triumphi
Hæc mea magna fides, at non Euãdre pudendis
Vulneribus pulsum aspicies, nec sospite dirum
Optabis nato funus pater, hei mihi quantum
Præsidiũ Ausonia, & quantum tu perdis Iule.

Poeta

Aeneas

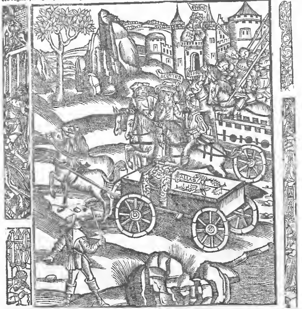
SERVI.

Egregias aĩas, q sanguie nobis ingẽti arte laudat potius q misereaẽ extinctos, vt pñtiũ aĩos i bella succedat. Quẽ nõ dtutis egẽtẽ: Ennij hic v̄sus ẽ, Funere mersit acerbo, imaturo, trãslatio a pomis. Qui prrhasio euã. Arcadio a ciuitate arcadiæ: q Dõa. vult prrhasio dictã: qđ pcedit, si prrhasio nomẽ ẽ græcũ, Si ãt latinũ ẽ, stulte sẽsit, nã græcũ nomĩ latinã æthimologiã nõ recipit. Ibat pierat. Alũno, alũnus ẽ, q græce τρόφιμος dr̃, qđ nomẽ, qr latinũ nõ ẽ, vt ab eo, qđ ẽ nutrior iueniam⁹ eũ, q nutrit⁹ ẽ, transit ad nomẽ aliud, qr z alũnũ dixit. Iliades crinẽ de more solutæ, has æneæ ãcillas itelligim⁹, nã oẽs mr̃es, hoc ẽ mulieres nobiles i sicilia remãsisse dixit, excepta Euryali mr̃e de q legimus. Quæ te sola puer tãtis e mrĩb⁹ ausa. Prosegẽ, vt vo æneas, forib⁹ sese intulit altis, nãle n. ẽ, vt itermissa lamẽta repetãt cũ aliqs notus aduenerit. sic i Sta. Ingressis ducib⁹ denuo defleẽ Archemorus, Niuei fultũ pallãtis late pz hoc epithetõ: referri n. põt & ad cãdorẽ pristinæ pulchritudinis, z ad pallorẽ ex morte venietẽ, & ad frigus, qđ pprie mortuorz ẽ, vt Corpusqz lauãt frigẽtis, z vngũt. Leui i pectore: pulchro, puerili nõdũ setoso. Tene inqt. iteratio est, nã supra ait. Lachrymis ita fatur obortis, sicut i gnto positũ: Et fidã sic faẽ ad aurẽ, & paulo post itulit Dic ait. Sane sciẽdũ, & allocutionẽ talẽ esse, qualis illa, vbi defleẽ Euryalus, nã locis oibus cõmouet miserationẽ ab ætate, a spe, a vulnere, a spe parẽtis. Cũ læta veniret, inuidit fortuna tibi. Ac si diceret qtũ noceret aduersa, cũ læta talẽ itulit casuz: Vr̃ aũt dolere, qđ qri nõ põt de fortunæ crudelitate, q ei vno, eodẽqz tpe z tãta ptulit bñficia,

Alũnus quid dicat

ficia et tale sttulit dānū Tene inuidit fortuna mibi, vt liber pāpineas inuidit collib⁹ vmbras. Discedēs dederā κατὰ τὸ σιωπώμενα hoc est, intelligimus, nā abscedēs nusq̄ est Euādꝛ allocutus æneas Cū ou(t) a plia gēte, subaudimus fore. Fors ꝛ forte et vota suscipit. Pot & vnū esse forset.i. forsitā Cumulatq; altaria donis, & sacrificat, & suscipit vota. Natur aliter āt q̄rit de errore mētis huma næ. Nil iā cœlestibus vllis. Debētē: viui enī superoꝝ sunt, mortui aūt ad inferos ptinēt, vñ in duodecimo. Vos mibi manes este boni q̄ñ superis auersa volūtas. supis aūt debemus oīa donec viuimus, id q̄, vt dicūt physici, cū nasci cœpetimus sortimur a so le spiritū, a Luna corpus, a Marte sanguinē, a Mercurio igenium, a Ioue desideriū, a Venere cupiditates, a Saturno humorē, q̄ oīa singulis reddere videnī extīcti. Vano mœsti comitamur honore, inani, vt supra diximus, q̄tū ad viuos ptinet. Hi nsi redit⁹ ... quā de pallātis reditu pmiserat pri. Pu la e eit, vt ... mesēti⁹ hic ē, Hæc mea magna fides κατὰ τὸ σιωπώμενον ... antiptosis ē, hoc dicit, Si fuisset vulnerat⁹ a tergo, ipe et optares ... a tergo, & est ɔsolatio. Nec sospite, p sospiti, ... Flere.n. est cū voce lachrymare. vñ hēnius i sexto. Cōtinuo audītæ vo ces vagitus, & ingens, infantumq; animæ flentes i limine primo.

Quæ a corp b⁹ celestib⁹ bomines sortiāt

Hæc ubi defleuit, tolli miserabile corpus
Imperat. & toto lectos ex agmine mittit
Mille uiros, qui supmum comitent honorem.
Intersintq; patris lachrymis, solatia luctus
Exigua ingentis, misero sed debita patri.
Haud segnes alii crates, & molle pheretrum
Arbuteis texunt uirgis, & uimine querno.
Extructosq; toros obtentu frondis inumbrant.
Hic iuuenem aggesti sublimē stramine ponunt.
  Qualem uirgineo demessum pollice florem,
Seu mollis uiolæ, seu languentis Hiacynthi.

Cuiusq;

Poeta

Hæc v. de. Recitat pōpā funebrē, cū q̄ pallas ad prem remis sus ē, duce acete ei⁹ armigero, de q̄ re solū ē Dōa Quib⁹ spolia uerat hostē. Ambigue dcm̄ vl' qbus vsus fuerat, dū hostes iteri meret vl' qb⁹ victoꝛ hostes spoliauit. Vltia tñ snia melioꝛ ē. Hoc ille. Ordo ē, Vbi.i. postq̄ æneas sup. defleuit.i. cū fletu dixit h̄, ipse ipat corpus.s. pallātis miserabile.i. miseratiōe dignū, tolli s. erigi, & leuari, & mittit mille viros lectos ex toto agmīe.i. oī exercitu, q comitēt.i. comitādo exhibeāt honoꝛ' supmū.i. vlti mū vez funebrē, ꝛ q itersint lachrymis pris, existētes exigua so latia luct⁹ igētis s, debita pri misero.i. miseratiōe digno.s. euādro Alij.i. aliq exipsis, haud segnes.i. gnaui, ꝛ strēnui, texūt.i. ɔtexūt crates.s. sup q̄s ferat cadauer, ꝛ feretꝛ.i. capsas, q̄ ferat, molle, q: virgis arbuteis, ꝛ vimie.i. virgulto flexibili, q̄rno.i. q̄rcu de tracto, ꝛ iumbrāt.i. oppacāt toros.i. lectos funebres extructos s. ad tale mun⁹ obtētu.i. circūtēsiōe, ꝛ circūpositiōe frōdis s. su

ASCEñ. Donati expositio Ordo.

Cui neque fulgor adhuc, necdum sua forma recessit.
Non iam mater alit tellus, uiresque ministrat.
Tum geminas uestes, ostroque, auroque rigentes
Extulit Aeneas, quas illi laeta laborum
Ipsa suis quondam manibus Sidonia Dido
Fecerat, et tenui telas discreuerat auro.
Harum unam iuueni supremũ moestus honorẽ
Induit, arsurasque comas obnubit amictu.
Multaque p̄terea Laurẽtis p̄mia pugnae
Aggerat, et longo p̄dam iubet ordine duci.
Addit equos, & tela quibus spoliauerat hostem.
Vinxerat & post terga manus, quos mitteret umbris
Inferias, caeso sparsuros sanguine flammas.
Indutosque iubet truncos hostilibus armis
Ipsos ferre duces, inimicaque nomina figi.
Ducitur infelix aeuo confectus Acetes
Pectora nunc foedans pugnis, nunc unguibus ora.
Sternitur, et toto proiectus corpore terrae.
Ducunt & Rutulo p̄fusos sanguine currus.
Post bellator equus positis insignibus Aethon.
It lachrymans, guttisque humectat grandibus ora.
Hastam alii, galeamque ferunt, nã caetera Turnus
Victor habet, tum moesta Phalanx, Teucrique sequunt̃
Tyrrhenique duces, et uersis Arcades armis.
Postq̃ omnis longe comitum p̄cesserat ordo,
Substitit Aeneas, gemituque haec addidit alto.
Nos alias hinc ad lachrymas eadem horrida belli
Fata uocant, salue aeternum mihi maxime Palla. — Aeneas
Aeternumque uale. Nec plura effatus ad altos
Tendebat muros, gressumque in castra ferebat. — Poeta

nebris & posuit iuuenẽ. s. pallãta, sublimẽ. i. altius h. i. sup huiõi toros stramĩe agresti i. sup stramẽtũ agreste, posuit dico iuuenẽ talẽ qlẽ tellus iã nõ alit. s. amplius exñs mr̃, vl' tellus mr̃. s. pus iam nõ alit. s. amplius florẽ demessũ i. deceptũ pollice virgineo, florẽ dicit: seu violae mollis, seu hiacynthi languentis, cui. i. flori. i. a q̃ neque fulgor. i. rutilãtia: neque sua. i. debita, & p̄pria forma recessit adhuc, sed tellus mr̃ nõ alit iã. s. amplius, & sup. nõ ministrat: sup. ei iã. i. ãplius vires, Tũ. i. deinde aeneas extulit. s. ex tentoriis suis vestes geminas. i. duas rigẽtes i. dẽse cõtextas, vt stare possint, ostro. i. purpura, & auro, q̃s. s. vestes ipsa Dido sidonia. i. ex phoenicia, laeta laboꝝ. i. de laboribus: aut laboꝝ s. successu, aut exercitio, fecerat oli. i. cum eius amore capta eẽt, suis manibus. s. p̄priis, nõ ancillaꝝ nec mercẽnariaꝝ, & discreuerat. i. distinxerat telas. i. tegmina, tenui. i. textili auro. Ipse moestus induit iuueni. i. ad honorẽ eius vnã haꝝ. s. vestiũ, appositiõe supmũ honorẽ. i. quae res erat illi supm̃ honor ab aenea ipẽsus, & obnubit. i. velat amictu. s. cõgruo, comas arsuras. s. i rogo funebri, Praeterea ipse aggerat. i. accumulat, & apponit multa p̄mia. i. spolia victorũ p̄mia: pugnae laurẽtis. i. obtẽta i pugna, q̃ i agro laurẽti scã fuerat & iubet p̄dã s. iuuenũ, quos pallãti inferias rapuerat vt prius dictũ ẽ, duci lõgo ordine. i. põpose, addit equos, & addit tela, qbus. s. aut Pallas, aut ipse aeneas spoliauerat: hostes, aut tanq̃ istro: aut potius tãq̃ ina, circa quã, & aeneas vinxerat. s. paulo añ manus. s. iuuenũ post terga. s. sua iuuenũ dicit, quos mitteret vmbris. s. ad manes, & vmbras ifernales iferias. i. sacrificia iferoꝝ sparsuros flãmã. s. rogi funebris sanguine s. suo & iubet ipsos duces ferre trũcos indutos. i. ornatos, & accinctos armis hostilibus. s. ab hostibus detractis, & iubet noĩa inimica s. hostiũ, quorũ trophaea cõstituturi erãt figi. s. ad truncos. Acetes. s. armiger olim euãdri: & nũc custos pallãtis, ifelix. s. qui sine culpa sua talẽ dolorẽ referre cogebat, ducit. s. cũ funere, qz cõfectus aeuo. i. senio decrepitus, foedans. i. erubẽscãs, aut dehonestãs, nũc. i. aliqñ, pectora. s. sua pugnis: & nunc. i. aliqñ ora. s. sua vnguibus dilacerãdo. s. e aspe sternitur, & piectus, sup. est terrae. i. sup terrã, aut si ẽ datiuus, ad terrã toto corpe. s. suo, qz amens, & impos viriũ effectus dirigunt, nec se cõtinere potuit & sup. ductores ducũt, & i. ẽt currus p̄fusos sanguine rutulo. i. rutuloꝝ, Aethõ equus. s. pallãtis cognominis equo aurorae bellator. i. belliger quõdãm post. s haec oĩa, lachrymãs, & h̃ isignibus s. phaleris, & caeteris ornamẽtis positis. i. depositis, & humectat. i. rigat ora grãdibus guttis. s. lachrymaꝝ. Alii ferũt hastam, & galeã. s. pallãtis (nã turnus victor h3 caetera. s. ornamẽta. vt balthẽũ, & paludamẽtũ) tũ. i. deinde phalanx. i. ordinata multitudo arcadũ. i. moesta, & teucri, sup. moesti sequũtur, & duces tyrrheni, & arcades armis versis. i. obuersis, & inuersis in signũ luctus: postq̃ ois ordo comitũ praecesserat lõge. s. longo ordine, aeneas substitit, & addit. s. ad prius dicta, haec. s. sequẽtia, sup. cũ alto gemitu, eadẽ horrida fata belli, q̃. s. abstulerãt pallãta vocãs nos hinc. s. ab his lachrymis ad lachrymas alias. i. alias ipendẽdas: aut de aliis habẽdas, o palla mihi maxime salue aeternũ, & vale aeternũ, nec. i. & non, & ipse effatus non plura tendebat ad altos muros. s. nouae troiae, q3 pro. i. ferebat gressum in castra, scilicet sua.

SERVI. ¶ Toto lectos ex agmine troianos, tuscos, arcadas. Exigua, q̃uis. n. magna sint, orbitati pñs p̄desse nõ psũt. Pherex graece φέρετρον dr̃. vñ p dieresĩ3 pheretrõ pheretrũ facit, nã latine ea pñ' dr̃, vñ ait Pla. Capularis senex i. vicinus capulo q dictũs capulus ab eo, q corpus capiat. Vimine querno. sũt aliq̃ durae deriuationes, tñ eis sic vtimur cũ adiũctione alterĩ' noĩs. vt q̃rnũ vimẽ. Itẽ colurnũ veru. vt pinguiaque in verubus torrebim' ex ta colurnis, ficulnũ lignũ vl' Hora. Olim truncus erã ficulnus, inutile lignũ, itẽ aprugnũ callũ, pro aprinũ. Obtẽtu frõdis inumbrãt, veluti camerã quãdã capulo ramoꝝ extẽsione fecerũt Agresti sublimẽ stramine ponũt, hoc est sup frondes ponũt nã hic reddit, quod omiserat supra, dicens, Extructos toros, nec addens vñ. Demessum, participiũ est veniẽs ab eo qd' est metor. Sane ab eo, quod est meto praeteritũ perfectũ messui facit. Sua s. r. propria pulchritudo, Auroque rigẽtes. vnũque vacat, & est additũ hiatus causa. Laeta laborũ, sicut aẽ est laetus rei, nõ mõ dicimus laetus labore. Discreuerat depinxerat similã. amãtis affectus ostẽditur. Harũ vnam. de duobus, & horũ alterũ, & horũ vnũ possumus dicere nã artigraphi hoc tñ vetant, ne de duobus aliũ dicamus, qd' de multis p̄prie dr̃. Sane sicut ante dixit vestẽ indutũ vt Exuuias indutus achillis: cũ invsu sit. indui illa re, vt indutosque iubet trũcos hostilibus armis. Arsurasque comas obnubit amictu. Harũ vnam induit, iuueni, altera caput eius velauit, nã supra dixit, duas vestes esse latas. Obnubit autem velauit. Trãslatio a nubibus, quibus tegitur coelum, vnde & nuptiae dicũtur, q nubentium capita velentur. Laurentis praemia pu. mittit praemia, quae de praeda laurentis pugnae sustulerat, nam praeda est, quae eripitur: praemiũ, quod offertur. Equos, & tela, quibus spoliauerat hostem. vel Pallas, vel aeneas, nam ambigue positum est. Spolia aũt eũ ea tantum sint: quibus hostis spoliari potest: vt lorica. vel vestis, abusiue etiam spoliuz dicit quicquid ab hostibus tollitur. Vnde est. Postq̃ illũ vita victor spoliauit achilles. Vmbris inferi. proprie, nam inferiae sunt sacra mortuorũ. Caeso sanguine, pro caesorum vt supra, captiuoque rogi perfundat sanguine flammas. Ipsos ferre duces, suos. s. qui illis praeerant Melius tñ est iubet truncos ferre ipsos duces, Hoc est ducũ spolia, vt trophaea ipsos duces dixerit, sicut supra, manibusque meis mezentius hic est. Inimicaque nomina figi, inimicorum, dicit aũt affixos trophaeis titulos cum nominibus occisorum. Ducitur infelix. Acc. quasi qui consternatus nimio dolore ire non poterat, & hic ex rerum permutatione expressit doloris magnitudinẽ dicẽs ita voluisse acetem, vt pene carẽs humano sensu per se ire non posset, & equum ita sensisse interitum domini, vt in humanum migraret affectum, nã & lachrymabat, & spõte sequebat cadauer. Foedans, vel cruentans, vel lacerans. Terrae, in terra. Positis insigni. sine phaleris. Quod aũt equum dicit lachrymare non mirũ est cum Home. etiam diuinantem induxerit Xãthum Achillis equum. Equos autem achillis inducit patroclũ lugentes. Aethõ nomine qui, quo nomine & aurorae equ' vocatur vl' a splẽdore nã3 αἴθω ardeo dr̃, vel a celeritate: q̃si ἀεὶ θεῖν i. p̄petuo currens infessus. Caetera turnus vt. h. κατά τό σιωπώμενον & aliis ei sustulisse intelligamus, nõ tantũ balthẽũ: vt legimus supra. Phalanx. lingua macedonum legio. Quod autẽ ait moesta arcadas intelligimus, vñ infert, Teucrique tyrrhenique & hoc est qd' dix sup, a. Et toto lectos ex agmine mittit: Mille viros. Versis arcades ar. Lugẽtũ more mucronẽ hastae nõ cuspides contra terrã tenẽtes, Scuta etiã inuertẽtes p̄pter numina illic depicta, ne eorũ simulachra cadaueris pollueren̄t aspectu, vt nõnullis frustra placet. Nam lugẽtum mos est prioris habitus immutatio. Alias hic ad lachry. ad aliã sepulturam. Salue aeternum mihi maxime palla, Aeternumque vale, Varro in libris logistoricis dicit ideo mortuis salue, & vale dici, nõ q valere aut salui esse possint. sed q ab his recedimus, eos nunq̃ visuri, hinc ortum est etiam maledicti significationem interdum vale obtineat. vt Teren. Valeant qui inter nos dissidiũ volũt hoc est ita a nobis discedant, vt nũq̃ ad nostrum reuertantur aspectũ: Ergo cum mortuo dicitur vale, non ethymologia consideranda est, sed consuetudo, q nullis vale dicimus, nisi a quibus recedamus.

Phereta qd sit — Capulus vñ dictus — Alter & alius qd notent — Spoliũ qd sit — Phalanx qd sit — Salue & vale significatum

¶ Iamque

Iamq oratores aderant ex urbe Latina.
Velati ramis oleæ,ueniamq rogantes.
Corpora p campos ferro,quæ fusa iacebant
Redderet,ac tumulo fineret succedere terræ.
Nullum cum uictis certamen,& æthere cassis
Parceret hospitibus quõdam,socerisq uocatis.
Quos bonus Aeneas haud aspernanda pcantes
Prosequitur uenia,& uerbis hæc insup addit. — Aeneas
Quæ nam uos tanto fortuna indigna latini
Implicuit bello,qui nos fugiatis amicos?
Pacem me exanimis,& Martis sorte peremptis
Oratis?equidem & uiuis concedere uellem.
Nec ueni,nisi fata locum,sedemq dedissent.
Nec bellum cum gente gero,rex nostra reliquit
Hospitia,& Turni potius se credidit armis.
Aequius huic Turno fuerat se opponere morti.
Si bellum finire manu,si pellere Teucros
Apparat.his decuit mecum concurrere telis.
Vixet,cui uitam Deus,aut sua dextra dedisset.
Nunc ite.& miseris supponite ciuibus ignem. — Poeta
Dixerat Aeneas,olli obstupuere silentes.
Conuersiq oculos inter se,atq ora tenebant.
Tum senior,semperq odiis,& crimine Drances — Drãces
Infensus iuueni Turno,sic ore uicissim
Orsa refert.O fama ingens,ingentior armis
Vir Troiane,quibus cœlo te laudibus æquem?
Iustitiæne prius mirer,belli ne laborum?
Nos uero hæc patriam grati referemus ad urbem.
Et te si qua uiam dederit,fortuna,Latino

Iungemus

¶ Iamq oratores aderant,&c. Describit aduẽtũ oratorũ ab latino missorũ petẽtiũ veniã corporũ defunctorũ sepeliẽdi quã eis lubẽs cõcessit æneas, addẽs ẽt viuos in grãz recipere voluisse, q̃ res oratoribus pplacuit vsq adeo, vt pollicitarẽt ipm regi suo latino recõciliaturos. De qbus oĩbus bẽnius hoc solũ p Donatũ, Miseris, q nõ in suo, sed in turni negocio pierãt. Pace se. sequestra pax est, q̃ sic iterponit, vt nõ tollat sed differat bellũ. Postq ma. vel p mulieribus posuit, vel matres eoz, qui cæsi fuerãt. Hæc ille. Ordo aũt est. Iãq .i. & iã oratores .i. caduceatores, quos & vulgus ambasiatores vocat, aderãt ex vrbe latina .i. regis latini. velati in signũ pacifici aduẽtus, ramis oleæ .i. arboris oliuæ, q̃ ẽt tpe noe pacis idiciũ p colũbã attulit, & rogantes veniã .i. grãz, & pcessionẽ petitionis cuiusdã .s. vt redderet corpora, q̃ iacebãt fusa .i. pstrata ferro .i. armis ferreis p cãpos ac, vt sup. fineret .i. pmitteret sup. ea succedere tumulo terræ .i. hũationi afferẽtes sup. nullũ certamẽ eẽ sup. debere cũ victis .s. oĩno, q̃ iã defunctis, & cũ cassis .i. priuatis æthere .i. aura vitali, & vt sup. pceret hospitibus .s. latinis vocatis quõdã .s. anteq̃ turnus fœdus inter latinum, & æneã disturbarat, quos .s. oratores pcãtes haud aspernãda .i. licita & honesta æneas bonus psequit veniã .i. cõferẽs veniã, & vbis .s. amicis, aut addit isup verbis hæc. O latini .q̃ nã .i. q̃lis fortuna idigna .i. aspernãda iplicuit .i. illaqueauit vos tãto bello, vt pote, qui fugiatis nos amicos .i. amicitiã nr̃az. Oratis ne pacẽ exanimis .i. defunctis, & peremptis sorte martis .i. quã mars sibi vẽdicat. h̃ est bellica? Ponit aũt secũdo loco tribrachus tis equi. aut pausæ grãtia longe æqualet, Eqdẽ .i. ego equidẽ vellẽ cõcedere .s. & ẽt viuis .s. pacẽ, nec veni .s. in italiã .i. nõ venissem, ni .i. nisi fata dedissent .s. mihi locũ, & sedẽ .s. firmã, nec gero bellũ .s. volẽs & lubẽs cũ gẽtẽ .s. latina, rex .s. latinus reliqt nostra hospitia .i. iura hospitalitatis inter nos cõtracta: & credidit se potius armis .i. virtuti bellicæ turni æquius .i. iustius & cõuenientius fuerat turno .s. violatori pacis, opponere .i. obijcere se morti, .i. periculo mortis per bellũ si apparat .i. ptẽdit finire bellũ manu .i. cõcertatione dextræ suæ, & si apparat pellere teucros .s. ab italia: decuit sup. eũ cõcurrere hic .i. in hoc cãpo mecũ telis .s. sup. nostrum vixet, pro vixisset, cui deus, aut sua dextra dedisset vitam, nunc q̃ res se aliter habent, ite & supponite miseris ciuibus .s. qui excoluerũt, quæ nõ rapuerũt ignem .s. quo cremen-

ASCEñ.

Donati expositio

Ordo.

tur, priusq̄ cineres in vrnā cōdant. Aeneas dixerat.i. finiuerat sermonē suū: olli.i. & tūc oēs illi. obstupuere silētes.i. cū silētio & cōnet siti tenebāt iter se oculos, atq; ora.q.d. tacite dicerēt, ecce q̄lē virū repellere conati sumus. Tū.i. deīde drāces senior.i. ꝓuectiōe ætatis.s. q̄ cæteri, aut senior.i. grādæuus, & infensus.i. molestus & īfestus semp turno iuueni. odijs: & crimīe.s. Turni, q pacē rūpat, aut crimie.s. iuidiæ, aut crimīe.i. cā odiorū legitima, refert vicissim ore, q2 prius indiciijs: & gestib⁹ retulerant oēs orsa.i. exordia sermonis sui vicissim.i. p vicissitudines, postq̄ elocut⁹ erat æneas sic. O vir troianæ, igēs fama.i. p famā, & īgentior.i. lōge maior armis.i. effectu ipso qb⁹ laudibus æquē.t. æq̄ potē, & æqualē censeā te cœlo.i. cœlestib⁹ dijs. q.d. nescio, & addit, mirer ne sup. ī te prius.i. principalius iustitiæ.s. laudē a supiori, nā nouū ē, si nihil subaudias dicere mirer huius rei, &c ne ꝓ an, sup. prius mirer i te laborū belli sup. laudē vero.i. ꝓ certo nos grati referem⁹, hæc.i. humanitatis tuæ idicia ad vrbē patriā.s. Laurolauiniū: & si quo.i. aliqua fortuna.i. fortuita occasio dederit viā.i. modū, & rōnē, nos iungemus.i. cōciliabimus: & cōfœderabimus te regi latino. q̄rat Turnus sibi fœdera, qui &.i. quetiā hoc est īsup: iuuabit.i. delectabit, sup. nos, attollere moles muroꝝ fatales.i. fatalr̄ ꝓmissas, & iuuabit subuectare.s. ad cōstructionē muroꝝ: saxa troiana.i. ad troiæ nouæ cōstructionē, hūeris.s. nr̄is, Dixerat hæc.s. orāces: & oēs.s. reliq oratores fremebāt hæc eadē vno ore.i. pari cōsensu: & ipsi pepigere.i. pacti sunt bis senos.i. xij. dies, & Teucri, & latini mixti ipune.i. passim, & sine punitione, aut malo, errauere.i. libere diuagati sunt, iugis.i. in sūmitatibus subuertice montiū, p syluas, & sb pace sequestra.i. iteruētu pacis seq̄stræ, q̄ iducias ad tps ꝯcedit, fraxinus.i. arbor illa alta sonat ferro bipēni.i. securi duas pīnas hūti, & sup. ipsi euertūt pin⁹ actas.i. extēsas ad sydera, nec cessant scīdere cuneis robora.i. ligna q̄rna & cedrū olente.s. ꝓcipue, vt fœtorē cadauerꝝ expellat, nec cessant vectare.s. ad pyrā cōstruēdā, ornos.i. tales arbores, plaustris gementibus.s. ꝓ magnitudine ponderia.

Iungemus regi, quærat sibi fœdera Turnus.
Quin & fatales murorum attollere moles.
Saxaq; subuectare humeris Troiana iuuabit.
Dixerat hæc, unoq; omnes eadem ore fremebant. Poeta
Bis senos pepigere dies, & pace sequestra.
Per syluas Teucri, mixtiq; impune Latini
Errauere iugis, ferro sonat alta bipenni
Fraxinus, euertunt actas ad sydera pinus.
Robora nec cuneis, & olentem scindere cedrum.
Nec plaustris cessant uectare gementibus ornos.

SERVI. ¶ Oratores, legati a orādo ꝓ repu. noīati. Vrbe latina ꝓ latini.i. de laurolauinio. Velatis ramis.s. nō coronati, nec.n. lugētes decebat. sed instructi, & ornati.i. in manibus oliuæ ramos ferētes, sic Hōe. στέμματ' ἔχων ἐν χερσὶν ἑκηβόλου Ἀπόλλωνος, Velati aūt ornati, vt illo loco sigi, Victori velatū auro, vittisq; iuuēcum, cū vittis nō velent, aut coronēt victimæ, s3 ornētur. Veniāq; rogātes, bñficiū. ferro q̄ fusa mō interēpta, alias fugata. s3 discernūt epithetis, vt si dicas ferro fusus ē, vel metu fusus. Redderet. oñdit iā posse in troiāoꝝ eē ptāte. Et æthe.c. vacuis, vñ & rætia casses dicimus. hoc aūt bñ addidit, q victi possunt inouare certamē Haud aspnāda, iusta nō ꝯtēneda. Sepulturæ n, bñficiū gñalr̄ debeī vniūsis. Insup addit, accumulat vbis bñficiū dicēs, pacē se ēt viuis velle pstare, Pacē at iō defūctis, q2 ait, nullū cū victis certamē, & æthere cassis, & mortuoꝝ pax sepultura est, Vñ elegit vbū vtrisq; aptū. Quæuā. quāta, & q̄lis. na mirāns ē, nec.n. dubitat, cū ipe dicat idigna. Implicuit iuoluit iuitos. Nec vēi, nec venisse ips ꝓ tpe. Nec bellū cū gēte gero: s3 cū turno p qd eoꝝ captat fauorē Huic morti, ἀλλακτικῶς q̄si oñdit iacētes. Si bellū finiri manu, hē.n. iterēp: hoc. pōt.n. in pace finiri. Vixet ꝓ vixisset, & ē syncope, Deus aut sua dextra ōdidisset, victoriā, vel vitam q2 duplici ratiōe cōstat victoria: aut ētute. aut volūtate fortūæ, Miseris ei, q̄si aliēa culpa pereūtib⁹ Obstupuere s.i obstupefacti sunt & silere cœperūt. Tūc senior, ea: ab ætate p̄stabat & iuniorias. O dijs & crimine drāces. Infensus iure turno, aut p suū etiā ē.i. inertiā, quæ sp virtuti constat eē ꝯtrariā aut Turni crimie q tot viris mortis cā extiterat. Cæsare fert, cœpta vba. O fama igēs, igētior armis, frustra ait Don. hō nomē debis ee, q nō recipiunt cōparatione, nā q2 augmētū recipit, ēt cōparaī. Alia illa sūt noīa, i qb⁹ ē dubitatio, vtrū ꝯparet vt est pfectus, q2 si velis cōparare: incidit pfectus nō ee pfectus. Cœlo te laudib⁹ æquē ꝓ bis, q in cœlo sunt.i. dijs, vt Cærule⁹ thybris cœlo gratissimus amni, Iustitiæ ne prius mirer belli ne laboꝝ. Figura græca miror illius rei, & regno illius vt θαυμάζω ἐχεῖνον ἀρχῶ ἐκεῖνου, vnde Horatius ait, & qua paupere daunus, Agrestum regnauit populorum, ꝓ agrestibus populis Si q̄ viā.i. rōnē. Dederit for.i. & bñ cū exceptione pollicet dicēs: si volūtatē nr̄as fortūa comitet. Fœdera.t. vel cōiugijs, vel amicitiaꝝ. Fatales.m. q audiuerat, iussi fata locū, sedēq; dedissent. Saxa troiana, ambitiose ait, q̄si ait troiāis fatalr̄ debita. Pepigere dies, pacti sunt ab eo: qd est paciscor, & pepigi, & pactus sum facit, sicut ab eo, qd est parco, & parsi, & peperci. Pace sequestra, media, & tēporali. nā sequester est medius inter duos altercātes, apud quē aliqd ad tps seponit. Pacē ergo seq̄strā iducias dicit.i. pacē tpalē, & mediā iter bellū p̄teritū, & futurū. Mixtiq; iā.l. apud maiores magna erat cura fidei, adeo, vt iter Porsenā & Romāos factis iducijs, cū ludi circēses i vrbe celebrarētur, igressi hostiū duces curruli certamine cōtēderēt, & victores coronarēt. Ferro.b. ad epitheiō trāstulit nomē ꝓprium, nā bidēnis ꝓ se plenū est, & securim sigt, vt crebrasq; bipēnibus instāt. Robo. mō genus est ligni, nā est iter specialia nominatū plaustris ge. sub pōdere sonātib⁹.

Victoria dupl'r cōstat

Miror cū qbus casibus cōstruat

ASCEN. Donati expositio Ordo

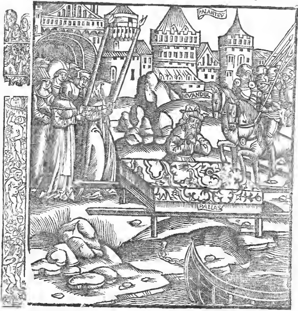
¶ Et iā fama, &c. Prosequitur lamētationē, vt in argumēto dictū ē, affectus p̄nos Euādri in pallāta filiū vnigēitū. Vñ cū nihil receptū sit Donati. Ordo est. Et phama) scribit ēt fama, nā & a græco & latino deduci pōt, sed obseruatū fere ē vt quoties poetice ꝓ psona ponit, filia vez terræ p ph scribat) volās, q2 in rebus aduersis. vñ i q̄rto. Phama malū: q nō aliud veloci⁹ vllū Mobilitate viget, viresq; acq̄rit eūdo, existēs p̄nūcia tāti luct⁹, q̄tus.s. eē solet i nece vnigeniti regis. repleī iā euādrū, & dom⁹, & mœnia euādri, sup. luctu, aut sermōe de morte pallātis, phama dicit, sup. ea, q̄ ferebat.i. afferebat, mō.i. paulo añ, pallāta victore, sup. eē, latio.i. in agro latino, q2 multos priusq̄ occūberet, strauit: eaq; res ad Euādꝝ subito plata ē. Arcades ruere.i. ruebāt, aut poti⁹ cœperūt ruere.i. effusim currere ad portas, & rapuerē more vetusto.i. ex antiquo istituto: faces funereas.i. funerib⁹ aptas, via lucet lōgo ordīe flāmarū, & discriminat.i. diuidit discrimine ponēs agros late.i. ī latū. Turba phrygū.i. troianoꝝ ab ænea cū funere missoꝝ, veniēs ꝯ.i. ex aduerso, iungit agmina plāgētia, q̄.s. agmīa plāgentia postq̄ matres.s. arcaduꝝ viderūt succedere tecto i ad tectū regiū, ip̄si icendūt vrbē mœstā clamorib⁹.i. vlulatibus. At.i. sed vlla vis nō est potis.i. non pōt tenere euādrū, sed venit in medios.s. pōpā ducētum, & ꝓcubuit sup pallāta, & hoc feretro.i. capulo, quo ferebaī reposto i. reposito, aut feretro, sup. cū pallante reposito ꝓcubuit, sup.i. desup atq; hæret, sup. i eo, & lacbrymās. & gemens, & via.i. meatus, & arteria, est vix.i. cū difficultate laxata tandē.i. post multā morā dolore.i. pp dolorē nimiū cōstricta voci.i. sermōi, & sup. dixit. O palla, tu nō dederas parēti.s. mihi hæc.i. hmōi ꝓmissa, sed sup. vt velles credē cautius.i. prudētius sæuo marti.i. bello te. Ego haud ignarus erā.i. bñ sciebā, q̄tū noua glīa, & ꝓdulce decus p̄io certamine possit i armis.i. apud armatū cuius (iquit Seruius) cōsiliū cupiditas victoriæ plerūq; cōturbat. p̄mitiæ.i. auspicia, aut p̄ncipia iuuenis.s. cuiuscūq;, aut

Fama quō scribēdat

Et iam fama uolans tanti prænuntia luctus
Euandrum, Euandriq; domos, & mœnia complet.
Quæ modo uictorem Latio Pallanta ferebat.
Arcades ad portas ruere & de more uetusto
Funereas rapuere faces, lucet uia longo
Ordine flammarum, & late discriminat agros.
Contra turba Phrygum ueniens plangentia iungit
Agmina; quæ postq; matres succedere tectis
Viderunt mœstam incēdunt clamoribus urbem.
At non Euandrum potis est uis ulla tenere.
Sed uenit in medios, pheretro Pallante reposto.
Procubuit sup, atq; hæret, lachrymansq; gemensq;.
Et uia uix tandem uoci laxata dolore est.
Non hæc o Palla dederas promissa parenti. Euāder
Cautius ut sæuo uelles te credere Marti.
Haud ignarus eram quantum noua gloria in armis.
Et prædulce decus primo certamine posset.
Primitiæ iuuenis miseræ, belliq; propinqui
Dura rudimenta, & nulli exaudita deorum.
Vota, precesq; meæ, tuq; o sanctissima coniunx
Felix morte tua, neq; in hunc seruata dolorem.
Contra ego uiuendo uici mea fata, superstes
Restarem ut genitor, Troum socia arma secutum
Obruerent Rutuli, telis animam ipse dedissem.

tua

Atq;

Atqꝫ hæc pompa domum me, nõ Pallanta referret.
Nec uos arguerim Teucri, nec fœdera, nec quas
Iunximus hospitio dextras, sors ista senectæ
Debita erat nostræ, ꝙ si immatura manebat.
Mors natum, cæsis Volscorum millibus ante.
Ducentem in Latium Teucros cecidisse iuuabit.
Quin ego non alio digner te funere Palla.
Quam pius Aeneas, & q̃ magni Phryges & q̃
Tyrrheniqꝫ duces, Tyrrhenumqꝫ exercitus omnis
Magna trophæa ferũt, quos dat tua dextera leto.
Tu quoqꝫ nunc stares immanis truncus in armis.
Esset par ætas, & idem si robur ab annis.
Turne, sed infelix Teucros quid demoror armis
Vadite, & hæc memores regi mandata referte.
Quod uitam moror inuisam, Pallante perempto.
Dextera caussa tua est, Turnum gnatoqꝫ patriqꝫ.
Quam debere uides (meritis uacat hic tibi solus.
Fortunæqꝫ locus) non uitæ gaudia quæro.
Nec fas, sed gnato manes perferre sub imos.

tua o palla, sunt sup. miseræ. i. infelicia, & rudiméta. i. erudition/nes belli, ppinq. i. ad bellũ ppinquũ a iuuene rite gerẽdũ sunt sup. dura. i. difficilia eruditori, & nulli. i. nõ vlli, & votae pces meæ nõ sunt exaudita vlli deoꝝ, & tu o cõiunx. s. mater, pallan/tis, sanctissima, i. cuius vita integerrima hæc caruit molestia, fe lix sup. es tua morte. i. ꝙ mortua es, neqꝫ seruata in hũc dolo/rẽ. Ego cõtra. i. ecõtrario, vici mea fata. i. tẽpus vitæ fatale. vi/uendo. s. vltra illud, qđ pfuerit, nõ vltra id, quod fata institue rũt, vt ego supstes. i. supuiuẽs gnato, restarẽ. i. reliquus essem genitor. i. cũ sim genitor, quẽ, vt prius natũ, ita prius decessisse decuit, & quẽ sup. secutũ arma socia troũ. i. troianorũ, rutuli obruerẽt. i. obruere debebant, telis. s. suis, ipse. i. dest ego dedis/sem. i. dare debuissem, animã. i. vitam, atqꝫ hæc põpa referret i. referre deberet domũ me: nõ pallanta, nec o teucri ego argue rim. i. reprehensos velim vos nec fœdera. s. vestra: aut vobis frũ icta nec dextras quas iunximus hospitio. i. nec fidem iure ho/spitalitatis mutuo datã, & acceptam. ista sors. i. hoc infortun/ium. & misera cõditio debita erat nostræ senectæ. s. ætati, hoc ẽ fataliter nobis præfesta, ꝙ si mors immatura. i. præcox, & añ debites annos ventẽs manebat. i. certe expectabat natũ. i. fil ẽ iuuabit. i. delectabit meipsum ducentẽ teucros in latiũ, cecidis se. i. oppetisse, & hoc millibus volscorũ cæsis. i. occisis ab eo an te. i. priusꝙ caderet, quin. i. quinetiam o palla: ego nõ digner. i. dignũ cẽseã, aut faciã te alio funere. i. põpa funebri, q̃ sup. di gnat pius Aeneas. & q̃ dignant phryges magni. i. magnifici, aut i magnũ iperiũ vocati, & q̃ duces tyrrheni, & q̃ omnis ex/ercitus

ercitus tyrrhenū ꝑ tyrrhenoꝝ, sup. dignant. Nā serūt. s. tecum, magna trophea .i. spolia ab hostib⁹ supatis, aut ī fugā versis detracta, eoꝝ. s. quos tua dextera dat ꝓ dedit leto .i. morti, tu quoqꝫ .i. ēēt tu o turne stares nūc, imanis trūcus .i. detrūcato capite aut alijs mēbris in armis, .i. tuis, sicut in mezentij trophaeo visum ē, si sup. par aetas, eēt. s. mihi, & fuisset filio, & si ide ī obur eēt ab annis .i. si pallas nō fuisset iunior, q̄ vt tecū cōtēderet, & si ego nō essem senior. Sed qd, .i. ad qd ego ifelix demoror .i. detineo teucros armis .i. ab armis .i. cur eos nō remitto, vt turnū caedāt vadite, o teucri: ꝛ vos memores referte regi. s. vřo aeneae haec mādata: tua dextera ē cā, q̄ ego moror .i. sustineo vitā inuisam .i. molestā & odiosam mihi, pallāte perempto .i. dicite regi vřo. Euāder dicit, q̄ nō amplius vellet, nisi dextera tua eēt i cā quā. s. dextrā, tu vides debere & nato, & patri turnū .i. necem turni. hic solus locus vacat .i. reliquus est tibi: & fortunae, meritis .i. merēdi de euādro .i. dicite, q̄ solūmō vnus est bñ demerēdi locus, religs. s. vt turnū occidat. ego nō q̄ro gaudia vitae id est voluptatē ī viuēdo amplius, nec fas, sup. ē me gaudia vitae q̄rere, perēpto filio, sed q̄ro sup. .i. desidero ꝑferre, s. nūcium de nece turni, ad imos manes .i. ad iferos, vbi sūt manes pallantis

SERVI. ℭ Quae mō victorem la pal. se. hene mō vno enim eodēqꝫ die, & fortiter fecit, ꝛ perijt vt haec te prima dies bello dedit, haec eadem aufert. Arcades ad por. rue. cos dicit, q̄ intra eū tātē sūt. De more vetusto q̄ an̄ ꝑ noctē cadauera ꝓfunerabant cū facib. Rapuere faces ī aptum, ꝛ festinanter tulere. Discriminat, diuidit, Vnde discrimē capitis muliebris dr̄. Incēdūt, implēt, vt clamore icendūt coelū, troesqꝫ, latiniqꝫ. Vis vlla, nec aetatis imbecillitas, nec senectitas, regia pheretro pallāte reposito, post pallātis pheretro, nā antiptosis est. Nō haec o palla dederas ꝓmissa parēti. Cautius, vt saeuo velles te credere marti. duplex expositio ē, aut eni hoc dicit, nō enim mihi talia ꝓmittebas vt credenti cautius dimicatur, vt intelligamus pallātē ꝓfiscisceteꝝ promisisse pri victoriam, coedē hostiū, plurima spolia. Qui enī hoc cogitat cautelae obliuiscit auiditate pugnādi, aut certe non ꝓ nōne, ꝛ nēpe accipiamus, vt in Terē. Nō tu hunc rus, hic ꝓ/ duxisse aiebas, .i. nōne ꝓ nēpe, vt sit sensus. Nēpe mihi haec dederas promissa discēdēs, q̄ cautius fueras dimicaturus. In armis, apud armatū, cuius ꝯsiliū cupiditas victoriae plerunqꝫ ꝯturbat. vota, p̄cesqꝫ meae supra, Fors ꝛ vota facit, Felix morte tua, ex re felix, qua caeteri dolēt: Viuēdo vici mea fata, Diu viuēdo, vt ī bucolicis, O lycida viui peruenimus. vici aūt mea fata q̄ naturalē ordinē vita lōgiore supaui, Nāqꝫ hic ordo naturalis est, vt sint parētibus supstites filij. Fata aūt gn̄alia dixit, referens se ad naturalē ordinē, non ad fatū propriū. Nā fata supare nemo hoium pōt, vñ multi sic distinguunt, Cōtra ego viuēdo vici, vitam. s. filij: Nā hoc est supstes, restarē vt genitor, vt mea fata ꝑ exclamationem dictū sit, Seiēdū tñ etiā irrationabilia dolentibus dari. restarē, essem. Dedissem, reddidissem, Nec vos. ar. teu. exonerat eoꝝ pudorem, ne videant eā orbitatis fuisse, dicēs, hoc sibi fataliter debitū. Senectae .i. deest aetatis, nā senecta aetas dr̄. Salustius. senecta iā aetate: ꝑ se aūt plenū est, si senectas dicamus. Ducentem in latiū teu. caeci iuna. luerū quodammō putat ipendisse pro amicoꝝ felicitate filiū. q̄ morti fuerat acerbo funere fataliter debitus, & est a qualitate bñficiariū. Nō alio digner te funere palla. Latēter hic aeneae ostēdit pietas, q̄ in amici funus tanta contulit vt pr̄ amplius ꝑstare nō posset. Tu quoqꝫ nūc stares imanis .i. ar. Sicut isti duces, de q̄bus haec sunt trophaea, nā supra eait. Indutosqꝫ iubet truncos hostilibus armis, ipsos ferre duces. Esset par aetas, vel mea, vel filij. Nā ad vtrunqꝫ pōt referri. Teucros quid demoror ar. Ab armis, & hoc videtur dicere, dimittendi sunt troiani, vt morte turni satisfiat doloribus meis, qd̄ etiā hic posteriora significant. meritis vacat hic tibi solus, fortunaeqꝫ lo. nihil est aliud quod possit, vel virtus tua, vel fortuna ꝑstare (Nam his rebus victoria contingit) nisi vt occiso turno, & vindices filium, & patrem cōsoleris orbatū. Sed natu. m. p. sub imos acsi diceret hanc solam esse causam, quae eum cogat ad vitae patientiam, vt filio turni nuncietur interitus.

Seneca quid sit.

ASCEN. ℭ Aurora īterea, ꝛc. Extulerat lucē, & c. Recitat qūo ꝑ iducias & pacē seq̄strā mādata sint sepulturae iter sectoꝝ vtrinqꝫ corpa de qua re nihil extat Donati, ordo aūt ē. Aurora extulerat interea. s. dū haec apud euādrū firrēt, mortalibus miseris, q̄ lucis egētibus, & cōseruatiōis, & suae virtuti. si derelinq̄tur ꝑcūtib⁹ lucē almā .i. altricē, & cōseruatiōnē vtrinqꝫ vitae, referēs opa .i. exercitia, atqꝫ labores pr̄ aeneas, ꝛ tarchō. s. hetruscoꝝ rex ꝯstituere ī littore curuo pyras .i. strues lignoꝝ, vt icēdātur ī formā ignis ascēdētia extructas, q̄sqꝫ .i. q̄libet tulere huc .i. ad has pyras corpa suoꝝ. s. amicoꝝ, notoꝝ, necessarioꝝ, ā̄t familiaꝝ, more pr̄m .i. ex vetere pr̄m istitutiōe, & traditiōe, & hoc ignibus atris .i. funebrib⁹, aut fumosis futuris subiectis. s. sub pyras, coelū ꝯdit altū .i. alte, ꝛ ꝓfūde ī tenebras, caligie. s. fumi: aut q̄ nō nisi noctu icēdebant pyrae, ꝛ sup. teucri ꝛ hetrusci: atqꝫ arcades cincti armis. s. gladijs fulgētib⁹: decurrē .i. decurrerūt ter circū rogos .i. ꝯgeries lignoꝝ, accēsos, q̄ tūc rogi sūt cū icēsi, ꝛ lustrauē .i. circūierūt more lustratiū ī eqs ter ignē funeris moestū .i. moestitiā afferētē, ꝛ dedē ore vlulat⁹ .i. eiulat⁹ lamētabiles: ꝛ tell⁹ sp̄git .i. ꝯsp̄git lachrymis, ꝛ arma sup. eoꝝ sp̄gūtur lachrymis. clamor viꝝ ꝑ viroꝝ ꝛ clāgor tubaꝝ, it .i. diffūdit coelo .i. ad coelū, hic .i. deide, alij ꝯijciūt igni .i. ī ignē spolia dirupta latinis occisis, arma dic̄ vꝫ galeas, ꝛ enses decoros, ꝛ fraena: & rotas. s. currnū feruētes .i. feruide actas ps .i. ꝑtiꝫ, aut alij sup. ꝯijciūt ī ignē mūera nota ipsoꝝ .i. arma ipsis occisis nota ꝛ chara q̄ viui illis oblectati erāt, vꝫ clypeos .i. arma defensiua ꝛ tela nō felicia .i. q̄b⁹ ifelicit̄ vsi erāt, cū nō ꝓstrauerit, sꝫ ꝓstrati sint. Multa corpa boū mactāt morti .i. deae mortētiū circa. s. corpa vrēda, aut ꝑ circuitū, ꝛ iugulāt ī flāmā. s. ꝓijciēdos sues setigeros .i. apros, ꝛ pecudes raptas ex oib⁹ agris, tū .i. deide ipsi spectāt, s. ꝓspectāt toto littore .i. ꝑ totū litt⁹, suos ardētes, & s̄uāt busta semusta .i. ad dimidiū exusta (Bustū ēt dr̄ q̄si bñ vstū, ꝛ ē vbi vstoꝝ cineres q̄si ī vrnā q̄ ab vrēdo quoqꝫ dr̄ ꝯdūtur) neqꝫ ꝑnt auelli, donec nox hūida iuertit coelū aptū .i. ꝯiūctū stellis ardētib⁹ .i. donec nox igruit. Nec min⁹ .i. ꝛ nihilomin⁹ miseri latini struxē ī diuersa ꝑte inumeras pyras, ꝛ ifodiūt multa corpa viꝝ .i. viroꝝ ꝑti terrae .i. ī terrā, sup quā iacebāt, ꝛ tollūt ꝑti corpora auecta ī agros finitimos, ꝛ remittūt, sup. ꝑti, vrbi .i. ad vrbē, sup. eoꝝ, q̄ illic oriūdi erāt, nā cremāt caetera. s. corpa: ꝛ igētē aceruū coedis .i. stragis caesoꝝ cōfusae .i. cōmixtae, q̄ ignobiliū, & plebeioꝝ, nec nūero .i. & sine nūero .i. nō nūerādo eorꝫ corpora, nec honore .i. ꝛ sine honore .i. sine odoribus, & insignibus Agri vasti collucēt tūc certatim .i. cū certamie vtriusqꝫ ꝑtis ignibus crebris. tertia lux. s. solis, dimouerat coelo vmbrā. scꝫ terrae gelidā .i. noctē hūidā, & subfrigidā. cū sup. ipsi moerentes ruebāt .i. diruebāt altū cinerē, & ossa cōfusa focis .i. vstrinis & onerabāt, sup. ea aggere terrae tepido, q̄ ip̄a erant tepida.

Poeta. Aurora interea miseris mortalibus almam
Extulerat lucem, referens opera, atqꝫ labores.
Iam pater Aeneas, iam curuo in littore Tarchon
Constituere pyras. huc corpora quisqꝫ suorum
More tulere patrum, subiectisqꝫ ignibus atris
Conditur in tenebras altum caligine coelum.
Ter circum accensos cincti fulgentibus armis
Decurrere rogos, ter moestum funeris ignem
Lustrauere in equis, vlulatusqꝫ ore dedere.
Spargitur & tellus lachrymis, sparguntur & arma.
It coelo, clamorqꝫ virum, clangorqꝫ tubarum.
Hinc alij spolia occisis derepta Latinis
Coniiciunt igni, galeas, ensesqꝫ decoros,
Fraenaqꝫ, feruentesqꝫ rotas, pars munera nota,
Ipsorum clypeos, & non felicia tela.
Multa boum circa mactantur corpora morti.
Setigerosqꝫ sues, raptasqꝫ ex omnibus agris
In flammam iugulant pecudes, tum littore toto
Ardentes spectant socios, semustaqꝫ seruant
Busta, neqꝫ auelli possunt nox humida donec
Inuertit coelum stellis fulgentibus aptum.
Nec minus & miseri diuersa in parte Latini
Innumeras struxere pyras, & corpora partim
Multa virum terrae infodiunt, auectaqꝫ partim
Finitimos tollunt in agros, vrbiqꝫ remittunt.
Caetera, confusaeqꝫ ingentem caedis aceruum
Nec numero, nec honore cremant: tunc vndiqꝫ vasti
Certatim crebris collucent ignibus agri.
Tertia lux gelidam coelo dimouerat umbram.
Moerentes altum cinerem, & confusa ruebant
Ossa fossis, tepidoqꝫ onerabant aggere terrae.

Bustū qd ꝛ vñ dcm

SERVI. ℭ Extulerat lu. A sini⁹ pol. diē vbiqꝫ v̄g. ī diei ōscriptiōe s̄mone aliquē ponē aptū ꝑntib⁹ reb⁹, vt h̄ loco, q̄ fūeꝝ, ꝛ sepulturam fūres agit dic̄ extulerat, nā afferre ē ad sepulturā ferr̄, itē ī q̄rto q̄ ē nauigatur⁹ aeneas, ꝛ relictur⁹ didonē dic̄. tithōi croceū linquēs aurora cubile qd̄ lꝫ supfluū sit, ī mlt̄ tñ locis iuenit̄. miseris. m. q̄ sūt subiecti tot casi. Ho. δειλοῖσι βροτοῖσι .i. mis. morta. nō timidis.

Opus qd ꝛ qd opa

timidia. Opa, atq; la. hoc opus, & hæc opa tūc dicimus, qñ negociū ipm, qd' gerit, significamus, sicut fo. gene. d xerimus ope ras ipas psonas, q aliqd faciūt significam⁹, sicut custodia dr, q custodit, vt eternis custodia qlis: nā vt hīc custo. tūtur custodia dicant, vsurpatū ē, vñ mole ē i vsu, custodiæ audiunt. Cōstituere, &c. Pyra e lignoꝝ cōgeries, rogus, cū ardere cœpit dr, bustū ve ro iā exustū vocat. quē ordinē seruat poeta dicēs. Cōstituere pyras, Itē, subiectisq; ignibus atris. Ter circū accēsos decurrere ro gos, Itē semustaq; seruāt more tulere pa. qr apud varias gētes diuersa fuerūt gña sepulturæ, id ē, q alij obruunt, alij exurunt pprias remittunt ad pprias, alij p diē, vt nūc isti, alij p noctē, vt supra Pallas, & p hās varietates Ver. posuit, nāq; Heraclytus, q oīa vult ex igne cōstare dicit debere i ignē corpa resolui: Thales vo q; cōfirmat oīa ex humore pcreari, dicit obruēda corpora, vt possint humore resolui ignibus atris, atq; ignes atri nō sunt, sed epitheto traxit de negocio, vt siri diceret, hoc est funebribus, vt paulopost, Mœstū funeris ignē. i. funebrē, nā mœstus eē nō pōt ignis. Cōdit fume. i. fumi obscuritate cōplet. Cūcti fulgētib⁹ ar, frustra hoc epitheto notāt critici, qsi circū cētes rogos alia arma hre debuerūt, Cīcti, istructi. Decurrere. i. p circa rogos curre rere. Bīi aūt aut decurrere, nō decucurrē. nā verbū q in ptō pfecto pmā syllabā geminat, vt curro cucurri: 7 iōdeo totōdi, cum cōposita fuerit gemiare nō pñt, nā neq; decucurri, neq; detotōdi dicimus exceptis tm duobus do, 7 sto, Clāgorq; tuba, añ enī mortui ad tubā deducebant, vñ Persi⁹, hic tuba cādelæ, tādēq; beatulus alto. Cōpositus lecto. Hinc alij spolia oc. d l. sm suæ gē tis ritū, alij hostilia arma, alij pemptoꝝ cremabāt. Feruētesq; ro. nimio, s. cursu, alibi volat in feruidus axis. Hora. metaq; feruidis euitata rotis. Nō feliciate. qbus defendere nequerūt. Mactantur. c. m aut in morte, aut morti ipsi deæ. Statius In scopulis mora sæua sedet. Lucanus ipaz vocais. Quē petat e nobis mortē tibi coge fateri. Circa sūt iō, qr Homerus dicit in morte Patrocli circa corpus extincti taboies, quam pecora imolabant, & vno igne cremabātur, vñ est in sexto, Ossaq; lecta cado texit corine⁹ aheno. Raptas raptan abductas, nā post inducias rape nō poterāt, aut certe raptas añ, belli s. tpe Stellis ap. pūctū. Nec minus ēt, Innumeras hoc loco multis rebus ondit imēsam cædē factā eē rutuloꝝ. Finitimos. t. i. a. g. n. e. lōginquo venerāt, referri non poterāt. Vbiq; r. deest vnicuiq;, & meminit antiq cōsuetudinis, nā añ ēt hoīes in ciuitate sepeliebant. qd postea, Duellio cōsule se nat⁹ phibuit, & legauit neqs in vrbe sepelliret, vñ iperatores: & virgines vestæ, qr legib⁹ nō tenerētur: in ciuitate hñt sepulchra deniq; ēt nocētes virgines vastæ lz viuæ, tñ itra vrbē in cāpo scelerato obruebant. Nec ho. qr. nec nūero, nā aliud verbū pendet ex altero. Cōfusa rue. O ra so. Aut qr dixit simul multos crematos aut si ad honoratoꝝ cadauera referas, vt supra diximus, confusa ppter aīalia simul cōcremēta. Ruebant, de cineribus eruebāt. Tepidoq; onerabāt aggē, terræ hypallage h ē ossa tepida.

Romanorū rit⁹ circa sepulturas,

Pyra, rogus, bustū qd & vñ dicat.

Iam uero in tectis prædiuitis urbe Latini.
Præcipuus fragor, & longe pars maxima luctus.
Hic matres, miseræq; nurus, hic chara sororum
Pectora mœrentum, puerique parentibus orbi
Dirum execrantur bellum Turniq; Hymenæos.
Ipsum armis ipsumq; iubent decernere ferro.
Qui regnum Italiæ, & primos sibi poscat honores.
Ingrauat hæc sæuus Drances, solumq; uocari
Testatur, solum posci in certamina Turnum.
Multa simul contra uariis sententia dictis
Pro turno, & magnum Reginæ nomen obumbrat
Multa uirum meritis sustentat fama trophæis.
Hos inter motus medio flagrante tumultu.
Ecce super mœsti magna Diomedis ab urbe
Legati respōsa ferunt, nihil omnibus actum
Tantorum impensis operum, nil dona, nec aurum,
Nec magnas ualuisse preces, alia arma Latinis
Quærenda aut pacem Troiano ab rege petendum.
Deficit ingenti luctu Rex ipse Latinus.
Fatalem Aeneam manifesto numine ferri
Admonet ira deum, tumuliq; ante ora recentes.
Ergo consilium magnum primosq; suorum
Imperio accitos alta intra limina cogit.
Olli conuenere, fluuntq; ad regia plenis
Tecta uiis, sedet in mediis Rex maximus æuo.
Et primus sceptris haud læta fronte Latinus
Atq; hic legatos Aetola ex urbe remissos.
Quæ referant fari iubet, & responsa reposcit
Ordine cuncta suo, tunc facta silentia linguis.
Et uenulus dicto parens, ita fariet infit.

SERVI. Prædiuitis, more græco epitheto icōgruū, h loco posuit. Et lōge ps maxi. lu. valde, hoc ē meli⁹, ḡq legat, 7 lōgi, Hic mres, qr scit hæc noīa ad aliqd ptinere nō addidit, deflebant filios: aut maritos, aut fres. iubēt volūt: exposcūt In grauat, maiorē iuidiā pcitat. Testat, testificat ēt legatoꝝ fidē qui cū eo fuerūt. Obūbrat, subaudi Turnū: tuet, defēdit, & ē trāslatio ab arbo rib⁹. H āt dicit, amor Reginæ ad fauorē populare plurimū p derat turno. Meritis sustētat phama tro. qr multos occiderat, vt ēt ipe dictur⁹ ē. Ecce sup, isup ad cumulationē maloꝝ. Mœsti, h sm oē nihil eos egisse sigt Magna diome. ab vr. legit, 7 magni Nil dona, neq; aurū. ordinē legatiōis exeqt dicēs, pfectaī anit eē oīa, q possent efficaces legati pficere, auro, pce, pmissiōe pacē Troiano ab rege petēdū sic ēt supra diximus, cū p gerū dij modū aliqd dicim⁹ p accusatiuū elocutionē formem⁹ necesse ē. Lucre. Aeternas qm pœnas i morte timēdū. Itē Salu. castra sine vulnere irroitū, nā castra accusatiu⁹ pluralis ē, q multis errorē facit, vt videat eē ntūs. qr neutra triptota sūt, 7 sīlis est ntūs actō. Rex ipse la. Qui aut consolari debuit, aut defendendæ

ℭ Iam vero in tectis, &c. Describit statū dom⁹ latini, in q variæ de bello habitæ sunt sniæ, alijs Turnū accusantib⁹, alijs ppter amatā Reginā ptegētib⁹, docetq; aduētū legatoꝝ, quos ad Diomede, q turpitudinē cōiugis suæ fugiēs in Apuliā pfugerat latinus diffidēs iā armis, & auspitiis Turni legauerat, docetq; ad rñsa p eos recitāda varie cōcutsus. Circa quam rem sunt verba Donati. ecce, sup mœsti. Ecce in opinatū pnūciat malū hæc dictio, & graue satis, ac vehemēs. Neq; aurū, qd quidē ēt: q nullo odio cōmoti sunt i pluū excitat, & ad iniurias, vt pbauit i Pygmaliōe, & i polinestore. Alta ad limia, interiorē ptē domus intelligit, & nō curiā, quā descripserat, i q de reb⁹ lætis agebat. Olli cōuenere, ondit q cupide pp magnitudinē periculi oēs cōcurrerēt. Hæc ille. Ordo ē. iā vero. i. iā verū, aut pcipue, igēs fragor. i. crepit⁹ obstrepēnū, & murmurātiū, erat sup. i tectis appositiōe, vrbe latini pdiuitis. i. huius latā familiā, vñ igēs oriebat fragor. nō ē q iptinēs, vt Seruius vult epitheto, qr alteꝝ pēdet ex altero, iō enī igens erat fragor, & lōge maxia ps luct⁹ erat i tectis, & vrbe latini qr pdiuitis. i. pter cæteros diuitis, 7 latā familiā, 7 multos ciues hñtis, Nā mres, q liberos lugebāt, & miseræ nurus, q maritos, ac spōsos lugebāt & chara pectora soroꝝ mœrētū. i. mœrētiū pp necē fratrū, & pueri orbi pentib⁹, execrant. i. execratiōe detestant hic bellum dirū. i. cū deorū ira occeptū, 7 hymeneos. i. auspitia nuptialia Turni, & iubēt. i. volūt, 7 exposcūt, aut cēsent ipsum Turnum, s. decernere, sup debere armis, 7 ipuz decernere ferro ipuz inquā, q poscat sibi regnū italiæ, & p mos. i. regales honores, Drāces. s. hostis ipsius Turni, & iō sæuus ingrauat, i. i malum Turni augmētat, & grauiora, h ē maioris momēti facit hæc, 7 testat. i. affirmat ex legatiōe solū Turnum. s. vocari. i. puocari ab ænea i singulare certamē. 7 solū Turnū posci. s. ab ænea in certamia, Simul. i. pr forma, multa snia varijs dictis p turno s. Drācē facit. & magnū nomē. i. magna authoritas, amatæ. s. reginæ obūbrat. i. qsi vmbra sua ptegit Turnū, & multa phama sustētat. i. ptra aduersarios: & depmētes sistētē ptegit, virum. s. Turnū, trophæis m ritis. i. claris facinoribus, p q trophæa figere meruerat, Ecce. q. d. de repēte, & pter spē, legati mœsti, ferūt. i. afferūt a magna vrbe Diomedis, quā s. i Apulia cōstruxerat, super. i. insup, hoc est medio tumultu flagrante. i. ardente inter hos motus. s. in vrbe cōcitatos, ferunt autē responsa. s. nihil actū, sup. esse, o. bus impēsis tātoꝝ operū. i. tā sumptuose legatiōis, dona nihil valuisse, nec aurū valuisse, nec magnas pces valuisse. s. apud Diomedē cōtra Aeneā, & alia arma qrēda, sup. eē latinis, aut (vt Seruius legit) petēdū, sup. esse. i. petere oportere, pacē ab rege troiano: qr nō dicit arma qrēdū: sed qrēda, credo cōsimiliter p gerundiuū nomē dicat, pacē petēdā, vt sit, 7 ferūt pacē petēdā, sup. eē a Rege troiano s. Aenea. ipse rex latinus, deficit. s. viribus, 7 qsi exanimus deficit, ingēti luctu. i. præ dolore, ira deum. i. deorū, hoc est pugna infelix, quæ diis iratis videtur commissa, admonet æneam fatalē, idest fatis concessum, ferri. i. duci ad regnum italiæ manifesto numine. i. nutu deorū id manifeste indicante, & tumuli: s. occisorum recentes ante ora, sup. id admonent. Ergo quia scilicet ita persuasum habet, cogit magnum consilium, idest cōuocatorum cœtum, & primos suorum, idest primores, & proceres, accinctos. idest aduocatos. imperio. i. mandato regio, intra alta limia. s. regiæ domus. Olli. i. oēs illi, qui vocati erāt conuenere

ASCEN.

Donati expositio

Ordo.

conuenire.i.cōparuerunt, & fluunt.i.cōfluūt, hoc est celeriter accurrūt vijs plenis.i.opplēdo vias ad tecta regia rex.s.latin⁹ maxius æuo.i.annosissimus, & prim⁹ sceptris.i.intra sceptra tenētes, aut sedet prim⁹ in medijs, vt.s.oēs audire posset, sup. eū sceptris.i.insigni regio, fronte haud læta.i.mœsta, & tristi. Atq; iubet hic.i. in hoc loco, & tpe.i. cū sic sederet legatos remissos.s.a Diomede, ex vrbe Aetola.i.quā Aetoli, hoc ē ex Aetolia pfecti cōstruxerāt in Apulia, fari q̄ referāt.i. reportent a Diomede, & reposcit.i.exigit rñsa.s.diomedis cūcta suo ordie.i. vt cūcta recitētur suo ordine, tū.i. deide silētia facta sunt linguis & Venul⁹ s. pnceps legatiōis parēs.i.obediēs dicto.i.mādato regio.infit.i.incipit.fari, idest ad in sequentem modum.

Duo p duos.

dēdæ reip. aliud inire cōsiliū. Fatalē æneam manifesto numine ferri, nō pniciosū oibus ænea. Manifesto nūi.i.manifesto deorū iudicio ad Italiā venisse numinū ira testaf, quē cognoscim⁹ rat ex cæde socior. alta inter limina cogit: q̄ sic cur ad puata domū cōuocet senat⁹, q̄ nō nisi ad publica, & augurato cōdita loca cōuenire cōsueuit, sed scim⁹ de tiū latini augurato cōdita, eādē tā teplū fuisse q̄ curiā, nāq; i supiorib⁹ legim⁹, tectū augustū.i. augurio cōditū, ide paulopost Hinc sceptra accipe, & primos attollere fasces. Regibus omē erat, hoc illis curia templū. Merito q̄ ad domū regis, quasi ad publicū locū conuocat senat⁹ nā ait i. vij. Tali int⁹ teplo diuū p̄riaq; latin⁹ sede, sedes circo ēt i palatij atrio: qd̄ augurato cōditū ē, apd̄ maiores cōsulebat senat⁹, vbi ēt arietes imolabāt, qd̄ i septio dixius ēgi. ad latin. trāstulit domū. Multi dicūt pite ver. fecisse, nec tēpli, nec curiæ loco cōmeōrationē, s; tm̄ dixisse itra recta regia, vt ōnderet cōsiliū qd̄ initur, nō inesse cōp'ēdū, q; nec rite ē inchoatū. Ea eni, q̄ dicet Latinus, effectu carebunt. Olli sm̄ Enni. Fluūt, festināter incedūt. & primus sceptris, primus inter sceptriferos, nā apud maiores oēs duces cū sceptris ingrediebanf curiā postea cœperūt tm̄ ex cōsulib⁹, & signū erat eos cōsules fuisse. Aetola ex vrbe remissos, quā cōdiderūt hi, q de Aetholia venerūt græciæ puīcia, vñ diomedes habuit socios de tribus eius ciuitatibus: qs hēt Aetolia Pleurō, Cllenō. Sic ergo Aetola dixit ex vrbe. vt & tandē euboicis cumarū allabif oris. Et rñsa reposcit, mire ait reposcit, Añ.n. rex solet a legatis vniuersa cognoscere, & sic eos, pñte populo, iterū oia iubere narrare, vñ est, Ordine cūcta suo, nā nihil s; ptermittere, vñ z supflua narrari consueuerunt.

Qd̄ cum solutione

ASCEN. ℭ Vid. In hac pte recitaf rñsio Diomedis quā oratorib⁹ latini dederat, & in qua mira cōtinetur æneæ laus, vt pote, q̄ ab eo q quōdā hostis erat, fiat, id ei gl'iosuz eē significauit Dido i pzio dicēs, Ipe hostis teucros isigni laude ferebat. De q̄ re cus totus desideret Donatus. Ordo ē, O ciues nos vidim⁹ Diomedē, aut diomede sm̄ græcā declinationē, vt Seruius docet, & castra argiua.i. castella ab argiuis i Italia constituta, atq; nos emensi iter supauimus oēs casus.s. itineris.i. pfecimus legationē nostrā: & cōtigimus manū.s. Diomedis, q.i. p quā tell⁹ ilia.i. regio iliaca cōcidit.i. desolata ē & ruinā fecit iliū, nā ipse Diomedes cū Vlysse palladiū sustulit, eūdēq; æneas fortissimum appellauit dicēs in pzio, O danaū fortissime gētis titide, &c. Ille.s. diomedes, ad quē legati sumus victor.i. voti cōpos: condebat in agris gargani.s. mōtis, iapygis p iapygij: hoc ē ab iapygia, q̄ ē apulia i mare adriaticū ptendētis, vrbē argirippā cognomine.i. cognomēto gētis patriæ.s. ab Argosippo ciuitate, q̄ postea Argiripa denoiata ē ab egs hyppoli. & virūq; nomē formatū ab argos, & hypos, qd̄ ē equus, & eq̄. Fuit aūt triplex argos, thessalicū, achaicū in peloponesso, & eboicum, vñ prius dixit, argiuaq; castra. Iapyx aūt fuit filius Dedali, a quo plurima ps Apuliæ iapygia dicta est. Postq̄ nos itrogessi, sup. sumus, & copia.s. facultas fandi corā.i. in psentia eius data, sup. ē nobis. nos pferimus mūera, & docemus nomē.i. nobilitatē, & genus nr̄z z patriā, z docemus: q.s. vir intulerit nobis bellum, q; antiquus ipsius hostis æneas, & q̄ cā attraxerit sup. nos arpos.i. ad vrbē.s. ipse erat i apulia. Ille auditis.s. nobis, reddidit hæc ore placido.i. benigno, o gētes fortunatæ. regna saturnia.i. qbus saturnus olim regnauit cū iano, z aurea cōdidit secula ausonij antiq., q.s. primi Italiā tenuistis, q̄.i. q̄lis. q.d. nemirū inimica fortuna sollicitat vos, & suadet, sup. vobis lacessere.i. pzouocare bella ignota.i. incognita, q̄ si nouerītis longe fugeritis, q; nos qdē victores sumus, s; nos oēs qcūq; violauimus ferro.i. deuastauimus agros iliacos.i. Troianos expendimus.i. persoluimus, & luimus p orbē.i. p varias ptes mūdi supplicia infanda.i. q̄ effari nequeūt præ magnitudine, aut q̄ effanda nō sunt p turpitudine: & expēdimus pœnas scelerū.i. de sceleribus in troianos cōmissis, exstites manus.i. multitudo armata, miserāda vel.i. ēt Priamo: mitto.i. ptermitto, z dicere nolo ea, q̄ exhausta.i. transacta sunt bellādo sub altis muris.s. Troiæ, hoc est quot strages de nobis illic editæ sint, q̄uis fuerim⁹ victores, & mitto.i. omitto dicere, quos viros Simois ille.s. notissimus fluuius troiæ pmat.s. obrutos aqs.i. imersos cōtineat. q.d. plurimi succubuerūt prius q̄ vinceremus: & victores oēs infanda supplicia expēdimus. Sydus.i. aut cōstellatio, seu tēpestas verna, cui minerua domiatur: aut aries syd⁹ mineruæ, q; ei addicif, triste.i. inimicū, & tristitiā afferēs: scit sup. quales pœnas dedimus, vt in pzio dictū est de aiace Oilei filio & cautes euboicæ i. q̄ sunt in euboea, hoc est caphare⁹ vltor.s. iniuriæ mineruæ illatæ, aut nauplio ppter mortē Palamedis, vt in secūdo dictū ē, scit aut sciūt, quas pœnas dedim⁹ q; plurimi illic naufragiū passi sūt, z alij in diuersa exilia acti.

Venulus

Ordo.

Iapix qui fuerit.

Vidimus o ciues Diomedem, Argiuaq; castra.
Atq; iter emensi casus superauimus omnes.
Contigimusq; manum, qua concidit Ilia tellus.
Ille urbem Argiripam patriæ cognomine gentis.
Victor Gargani condebat Iapygis agris.
Postq̄ introgressi, & coram data copia fandi.
Munera pferimus, nomen, patriamq; docemus.
Qui bellum intulerint, quæ causa attraxerit Arpos.
Auditis ille hæc placido sic reddidit ore.
O fortunatæ gentes, Saturnia regna.
Antiqui Ausonii, quæ uos fortuna quietos
Sollicitat? suadetq; ignota lacessere bella?
Quicunq; Iliacos ferro uiolauimus agros.
(Mitto ea, quæ muris bellando exhausta sub altis.
Quos Simois premit ille uiros) infanda per orbem
Supplicia, & scelerum pœnas expendimus omnes.
Vel Priamo miseranda manus, scit triste Mineruæ
Sydus, & Euboicæ cautes, ultorq; Caphareus

Diomedes.

ℭ Vidimus o ci. vio, aut diomedē legendū, vt sit latinus accusatiuus. & admittitur ellipsis, vt multū ille & terris iactatus, z alto, aut si græcū accusatiuū facere voluerimus Diomede legatur, vt possit fieri synalipha. vt Euriale īfelix, qua te regione reliq, si aūt Diomedē dixerimus. nec latinū ē, nec græcū, aliter nec versus cōsistit. Nunq̄ eni ellipsis fit p n litterā Tn̄ meli⁹ ē, vt diomede legaf, vt sit græcus accusatiuus. Noīa.n. græca in es exeūtia, q̄ gtm̄ i eos mittūt pplenā elocutionē, cū eūdē casum p synæresim in vs miserint accusatiuū & in e mittāt necesse ē, iō q; cū naturā suā seruāt accusatiuū in vocalē mittūt: nō in cōsonātē: & d; synæresis plenitudinis seruare rōnē, vt ecce, ὁ διομήδης plena declinatio est τοῦ διομήδεος τῷ διομήδει τὸν διομήδεα, per synæresim aūt facit τοῦ διομήδου τῷ διομήδῃ τὸν διομήδην. Ergo hic accusatiuus iō in e exit nō i en: q; cū integrū ē hoc nomē in eos exit, & crescit eius gtūs. Si enim ἴσος πυλλάβως fit noiatiuus accusatiuū, i en mittit, nec h; s in gtō, vt δουκύδιδης δουκυδίδους δουκυδίδην nā Diomedes iō in gtō os h;, q; cū integrū est: διομήδεος facit, & h; s cōsonātē. Casus oēs, itineris.s. & hr̄ vtilitatē singularū rerū gn̄alitate vitauit, ne diceret flumina latrones. Qua cōcidit ilia tel. ἐμφατικῶς dixit p vrbs ilia, nā terra nō cōcidit, sed ciuitas. Argirippā, Diomedes fuit de ciuitate, argosippō dr̄, de qua Ho. ἄργος ἱππόβοτον. Hora. aptū dicet egs argos. Hic in apulia cōdidit ciuitatem, quā patriæ suæ noīe appellauit & argosippō dixit, qd̄ nomē postea vetustate corruptū ē, & factū, vt ciuitas argirippa diceref, qd̄ rursus corruptū arpos fecit. Gargani condebat ia. ar. iapygia pars est apuliæ, in qua est mons garganus, qui per calabriam vsq; ad adriancū tendit pelagus. Luca. Apulus adriacas exit garganus in vndas. Gargani autem iapygis, figura est pro gargani iapygij, & hæc iapygia apulia, a q̄ & iapyx ventus nominatiuus est, nā iapydia venetiæ regio est: ab oppido dicta: vñ est. Tum sciat aerias alpes, z norica si qs: Castella in tumulis, & iapydis arua timaui. O fortunatæ gentes, quæ habitatis regna saturnia.i. o viri semper pace gaudentes. Nā legimus: aureaq; vt perhibent illo sub rege fuerunt Secula, & bn̄ hoc laudat, quod eis persuadere desiderat. Antiqui ausonij, q primi Italiam tenuerunt ausones dicti sunt. Quietos, quibus est amor pacis a maioribus traditus propter regnū Saturni. ignota lacessere bella: scilicet Troianorum, non omnia generaliter bella. Nam legimus captiuī pendent curr⁹, curuæq; secures. Suadet: vobis subaudit, nam vos a superioribus nō pōt subaudiri, quia non te, sed tibi dicimus, suadeo, violauimus, Quasi sacra, Nam violare de rebus religiosis dicimus: & ingenti arte dicit, ne aut victoriam suā sileat, aut non procedēdo cōtra eos, quos vicit, confiteatur ignauiam dicens, non esse contra eos pugnandum, quos vincere perniciosissimum est. Quos simois præmat ille viros

SERVI.

Diomedes vnde

Iapygia vbi locorum.

Cassandrae stuprum quid fecerit.

le viros, idest toto orbe celebris, alibi, Ubi tot simois correpta sub undis, Scuta virum, galeasq; & fortia corpora volvit, Scelecu poenas expedimus oes, Luimus oes poenas, q̃ sunt statutae sceleri⁹. Alij scelerinois legunt, nam omnes ad graecos nõ pōt referri: q nõ omnes pertulere supplicia. Vel priamo: miseranda manus, etiam priamo: vt Carmina vel coelo possunt deducere lunam. Est autem pacuuij, qui ait si priamus adesset, & ipse eius commisereseerem. Scit triste minervae sydus, fabula hoc habet propter Cassandrae stuprum graecis iratam esse minervam, vel quod eis victores sacrificare noluerunt per superbiã, vñ eos redeuntes grauissima tempestate fatigatos per diuersa dispersit. Horatius cum pallas vsto vertit iram ab Ilio. Re uera aũt constat graecos tempestate laborasse aequinoctio vernali, quando manubiae mineruales .i. fulmina tempestates grauissimas cõmouẽt, vnde perite dicẽdo, sydus. vtrũq; cõplexus est, nã sydus, & tẽpestatẽ significat, & reuera sydus: haec aũt numina, q̃ inter sydera nõ videmus, lz sua signa ꝓpria nõ habeãt, cũ alijs ptãte sunt ꝑmixta, vt Ophiulcus ipse est Aesculapius geminiapollinis & herculis esse dñr, sic Minervae aries ee dignoscitur: vltorq; caphareus, τὸ ἀυτὸ est cautes euboicae. Na euboea insula est i qua mõs est Caphare⁹, circa quẽ graeci ptere naufragio. vltor aũt io dixit, q: nauplius Palamedis pater dolẽs filiũ suũ factione interemptũ, vt in secũdo memorauimus, cũ videret graecos tempestate laborare montem Caphareũ ascẽdit eleuata facula signum dedit vicini portus, qua re decepti graeci inter asperrimos scopulos naufragium pertulerunt.

Caphareus vbi locorum.

Militia ex illa diuersum ad littus adacti.
Atreides, Protei Menelaus adusq; columnas
Exulat, Aethneos uidit Cyclopas Vlysses.
Regna Neoptolemi referam? uersosq; penates
Idomenei? Lybico ue habitantes littore Locros.
Ipse Mycenaeus magnorum ductor Achiuum
Coniugis infandae prima intra limina dextra
Oppetiit, deuicta Asia subsedit adulter.
Inuidisse deos, patriis ut redditus oris
Coniugium optatum, & pulchram Calidona uiderẽ.
Nunc etiam horribili uisu portenta sequuntur.
Et socii amissi petierunt aethera pennis.
Fluminibusq; uagantur aues (heu dira meorum
Supplicia) & scopulos lachrymosis uocibus implent.
Haec adeo ex illo mihi iam speranda fuerunt
Tempore, cum ferro coelestia corpora demens
Appetii, & Veneris uiolaui uulnere dextram.
Ne uero, ne me ad tales impellite pugnas
Nec mihi cum Teucris ullum post eruta bellum
Pergama, nec ueterum memini, laetor ue malorum.
Munera quae patriis ad me portastis ab oris.
Vertite ad Aeneam, stetimus tela aspera contra.
Contulimusq; manus, experto credite, quantus
In clypeum assurgat. quo turbine torqueat hastam.
Si duo praeterea tales Idea tulisset
Terra uiros, ultro Inachias uenisset ad urbes.
Dardanus, & uersis lugeret Graecia fatis
Quicquid apud durae cessatum est moenia Troiae.
Hectoris, Aeneaeq; manu uictoria Graium
Haesit, & in decimum uestigia retulit annum.
Ambo animis, ambo insignes praestantibus armis.
Hic pietate prior, coeant in foedera dextrae.
Qua datur. ast armis concurrant arma cauete.
Et responsa simul quae sint, rex optime regum.
Audisti, & quae sit magno sententia bello.

SERVI. Atreus & thyestes qui.

¶ Atrides pthei menela⁹. Agamẽnõ & Menela⁹ vno qdẽ fata lr fuerãt supplicio dñati, nã atre⁹ & Thyestes frẽs fuerũt i se iuicẽ sa ui adeo vt thyestes cũ Europa frĩs vxore ꝯcũberet, q̃ facto dolẽs Atre⁹ liberos ꝓprios ei epulãdos apposuit. sz cũ thyestes post cognitũ facin⁹ regreret vltionem a dijs, ei apollo rñdit posse alio scelere illi⁹ facinoris vidicẽ nasci. s. si cũ pelopeia filia sua ꝯcũberet, q̃ fcõ natus ẽ Aegysthus fatalis i atrei geminã ꝓlẽ, sz Iupiter Menelai fata miseratus ẽ pp Helenae iugale ꝯsortiũ, & eũ p diuersa errare maluit, q̃ ꝯ aegysthi manib⁹ interire, h errãs ad aegyptũ vsq; puenit, vbi ꝓteus de⁹ marinus regnauerat cui rapta aliq̃ a thesẽo Helena dr ꝯmẽdata, vñ q dã dicũt, q ad eã qrẽdã Menela⁹ aegyptũ ꝓfect⁹ sit post bella troiana, qdã volũt nõ eẽ a pride raptã Helenã, sz aliã eãm belli fuisse Troiani illã. s. q Herculẽ qrẽtẽ Hylã suscipe noluerũt. q aũt volũt eã raptã a Paride hoc dicũt, q recepta a Proteo per Theseũ ad menelaũ trãsitũ fecerit, & sic eã pariter apuerit. sz qd, vt supra diximus, menelaus ad aegyptũ iouis volũtate puenit, vez ne ab aegysthbo posset interimi. Quod aũt ait protei colũnas. rõne nõ vacat, nã Herculis colũnas legim⁹, & in põto, & Hispania, hũc aũt ꝓteũ inuictũ. fortissimũq; cõstat fuisse. nouimus autez: q omnes fortes Hercules dicebant. Vnde videtur hoc

Fortes oẽs herculeis dicebãtur.

ASCEN. Donati expositio Ordo.

¶ Militia ex illa diuersum ad litus abacti, Atrides, pthei, &c. Prosequitur reliquã ptẽ rñsiõis Diomedis: q̃ recitat poenas, q̃s ipsi graeci dederint. vñ Donatus. Munera q̃ patrijs, q auxiliũ nõ dat, dat cõsiliũ. Hic pietate prior, vt facile sit ipetrare paces Hoc ille. Ordo aũt ẽ. Nos abacti sumus ad diuersũ littus. s. lõge a patria nr̃a, ex illa militia, s. in fausta, quã gessimus apud Troiã Menelaus atrides. i. atrei filius habitus, q̃ui nõ sit, exulat adusq;. i. vsq; ad colũnas, protbei. i. ad pharo, ac fines Aegypti, quo Iouis volũtate, ne ab Aegysthbo occideret, puenit, vlysses vidit cyclopas aethneos. i. in aethna Siciliae mõte habitãtes: vbi a poliphemo cyclope interceptus erat, vt i tertio visũ ẽ. Vultis sup. aut ad qd referã regna. Neoptolemi. s. Pyrrhi ab Oreste occisi, & penates. i. deos domesticos Idomenei Regis Cretẽsis vsos. i. euersos ipo pulso, ve ꝑ vel, locros socios Aiacis Oilei. s. ozolos, hitãtes sup. i littore libyco. s. iuxta pentapolim. q. d. frustra deijs dicã, cũ maiora sint dicẽda. Nã ipe mycene⁹. s. dñs ductor magnoꝝ achiuũ ꝑ achiuorũ. s. Agamẽnõ, oppetijt. s. terrã. i. occisus ẽ dextra cõiugis, s. Clytẽnestrae, ifandũ. i. q res infanda ẽitra pria limĩa. i. cũ ꝑ mũ domũ suã igrederet, adulter. i. aegysth⁹ subsedit. i. remãsit ĩhabitãs, Asia, q: Troia deuicta. q. d. asiã potuit vincere, sz nõ adulteꝝ pellere. Et vultis, sup. vt referã deos inuidisse, sup. mihi. i. noluisse q̃ ꝑ invidiã, vt ego reddit⁹ oris patrijs viderẽ cõiugiũ optatũ. i. castũ cũ ꝑsca cõiuge, & Calidona. s. ciuitatẽ meã, pulchra. i. ĩpollutã adulterio cõiugis. q. d. frustra id fieri, cũ notoriũ sit multo alr euenisse, q: pp adulteriũ cõiugis auditũ coact⁹ erat pr̃iaz suaz fugere, & alienas terras petere. Nũc ẽt. i. insup portẽta sequunt. s. psequũtur me visu. i. visiõe, & mõstro horribili, & socij amissi. i. quos amisi, petierũt aethera pẽnis. i. auolauerũt i aues q̃ diomedeae dñr mutati: sz vt Seruı⁹ dicit post mortẽ Diomedis, de qb⁹ dicit Lãdinus sic, Aristoteles i lib. de mirabiliũ auditu ait, Diomedẽ ab aenea occisũ, & loca: i qbus iperauerat occupata. Interfecto illi honores diuini i isula ab eo Diomedea appellata, & tẽplũ ꝯstitutũ ẽ ei⁹ aũt socij i aues ꝯuersi isulã illã icolũt, Diomedeaeq; a Latinis, a Graecis erodij vocãtur, Graecis illud ad nauigãtibus laetae applaudũt, caeteros oẽs ifestãt. Sũt q dicãt h iccirco ita fictũ eẽ, q magna celeritate nauigãtes pyratica exercebãt, & solis graecis pcebãt. Theodoti⁹ aũt author ẽ. illas singulis annis aquã rostris i tẽplũ illõ iferre & sic lustrare, Solin⁹ do scribit has aues nusq; alibi, nisi i isula diomedea appere, q̃ e regiõe Cãpaniae ẽ. Formã aũt is eãdẽ, q̃ fulicis eẽ, colorẽ cãdidũ oculos: rostra dẽtata, ac gregatĩ volitare duob⁹ ducib⁹ altero q a frõte agmẽ ducat: alio q a tgo vrgeat. ꝑterea eas in cauernulis a se effossis nidificare duplici relicto aditu, vno ab oriẽte quo egrediãtur, altero ab occidente, quo regrediant, Graecis veluti cõciuib⁹ applaudẽ, reliq̃s inimicari. quotidie aedẽ celebrãt alis madidis, qb⁹ excussis aquã illã lustrãt Refert Strabo, q i Venetis oris Diomedi diuinos statuũt honores, & cãdidũ equũ illi imolãt. In fine aũt. vi. libri, & multa alia refert de Heroe. & duas eẽ isulas i mari ꝓpinquo Luceriae Diomedeas appellatas, q̃rũ altera habitet, Altera sit desertae & in q̃ Diomedẽ qdẽ disparuisse aiũt comitesq; i aues eẽ cõuersos. Quae hodie quoq; mãsuescãt, & hũanã quodãmõ vitã agere, & erga benignos mãsuetudine vti, a malignis, & sceleratis refugere Haec ille. Sed ad ordinẽ redeo. Et socij aues. i. i aues vsi. vagant fluminib⁹. i. p flumĩa, & iplẽt scopulos vocibus lachrymosis, qd q: p dolore ꝯtinuo dicere nõ potuit, iterposuit. Heu dira. i. execrabilia, & ꝓcurata deoꝝ ira, supplicia meoꝝ. s. subditoꝝ, aut socioꝝ. Haec. s. dicta mala fuerũt mihi adeo. i. oio sperãda. i. timẽda ex illo tpe, cũ ergo demẽs apetij ferro. i. vulneraui, corpa coelestia. s. ipsi⁹ Veneris, & cũ ego violaui vulnere. i. vulneraui dextrã veneris. s. aeneã ꝓtegẽtis, vt scribit Homerus, vero ꝑ sz, ne me inquit ipellite. i. ne ipellatis me ad tales pugnas, s. cõtra deoꝝ gentẽ, & veneris filiũ aeneã, nec vllũ bellum sup. est, aut erit mihi cũ Teucris, post pgama eruta, ad me eruenda, oẽs se in aulide iureiurando astrinxerant Graeci, nec ego memini, de pro vel laetor veterũ malorũ. i. non recordor cũ voluptate, & delectatione maloꝝ, q̃ Teucris intulimus vertite

Landini expositio

Diomedeae aues quae

vertite ad æneã munera, q̃ portastis ad me ab oris patrijs, nos stetimus cõtra aspera tela. s. æneæ, & contulim⁹. s. cũ eo man⁹ crede experto. s. mihi, q̃ piculũ feci, q̃tus. i. q̃ magnus, & q̃ grauis assurgat in clypeũ: vt. s. desup irruat, & quo turbine. i. quo impetu cũ gyro ipse torq̃at hastã. s. quã impellit. Si idæa tellus idæa i. phrygia tulisset. i. pduxisset duo (vbi. i. nūc dicim⁹ duos) viros tales ptérea. i. pter hos, aut sic ptérea. i. insup si, idæa tellus tulisset duos viros tales. ipse Dardanus. i. populus dardanius, aut ipse Aeneas venisset vltro ad vrbes inachias. i. argolicas, quas inachus olim possederat, & græcia lugeret fatis versis. i. imutatis, ita vt q̃ mõ victrix est, victa esset. Quicqd cessatũ ẽ s. ab expugnatione, apud mœnia Troiæ duræ. i. difficulter expugnabilis. Victoria graium. i. græcor, hæsit, i. imorata ẽ manu Hectoris, atq; æneæ, & retulit. i. retrẽdit vestigia. i. dilata ẽ i decimũ annũ, ambo s. tã æneas q̃ Hector insignes aĩmis atq; armis pstãtibus. i. magnanimitate & virtute bellica pes erant, qđ fere Homerus quoq; pdicat, cõparans æneã. Hectori, sed supple hic, de quo loquor. s. æneas prior. i. pstantior, sup. est pietate, & io dextræ sup vestræ coeant in fœdera, idest feriãt fœd⁹ cũ ænea: & ineant pacẽ sup. ea via, q̃ datur, i. quacunq; ratiõe potestis. ast. i. sed cauete: arma sup. vestra cõcurrant armis, id est cũ armis. s. illi⁹, hæc erant verba Diomedis, q̃ nunc refert Venulus cõcludẽs, o rex optime. s. latine tu audistis, & idest sĩt q̃ rñsa, sup. sint nobis data, aut q̃. i. q̃lia sint rñsa Diomedis: & quæ sententia sit sup. Diomedi magno bello idest de bello hoc magno qua suadet, vt pacem ineamus.

Duo p duos.

tur hoc affectasse Ver. vt pfinibus Protei colũnas diceret, q̃s habuit Herculeo, vt oñderet eũ etiã her cule dictũ. Adusq; colũnas ptei vsq; ad fines ægypti: hoc est vsq; ad Pharo añ insulã: nũc ptẽ alexadriæ, Luc. Nunc claustrũ pelagi cœpti pharõ insula quõdã In medio stetit illa mari sub tpe vatis, Proteos at nũc ẽ pelleis pxima muris. Protei aût est latinus grũs cõstructus p smæretum. Adusq; aût hic est dictũ, quẽadmodũ Sereno psepit abusq; pachynno. Na cũ pposito ppositio nũq̃ cohæreat, abusq; & adusq; licẽter admissum est, Exulat propter. Nã exulare dĩr, q̃ extra solũ erit. Sane sciendũ, q: quo tpe menelaus iuit ad Aegyptũ pdidit Canobus gubernatorẽ a quo vicina ciuitas nomẽ accepit, q̃ hodie mutata lr̃a canop⁹ noiatur Cyclopas græce declinationis accusatiuus est, vnde græcũ habebit accẽtũ. Nã latine cyclopes dice ct: & vsus stare non poterat. Regna neoptolẽ, subaudi euersa q̃ ex interioribus intelligit. Pyrrho aût q: cõtigerit manifestũ est, nã vt in tertio legim⁹, cũ vellet ducere Hermionẽ Menelai, & Helenæ filiã & Orestiaã desponsaram ab eo, inter aras apollinis interẽpt⁹ ẽ vt est, Et scelerũ furijs agitatus Orestes, Excipit incautũ, patriasq; obtrũcat ad aras, Versosq; p. Idomenei. Idomeneus rex Cretẽsiũ fuit q cũ tẽpestate laboraret: vouit se sacrificaturũ de re q̃ ei primũ occurrisset, si reuersus fuisset: sed cũ casu ei prio filius occurrisset. & eũ, vt alij dicunt, imolasset, vt alij immolare voluisset. ob crudelitatem regno a ciuibus pulsus ẽ, vñ ẽ, Fama volat pulsum regnis cessisse pñis, Idomenea ducẽ. Alij dicunt, q: abscedẽs cuidã suum cõmẽdauerat regnũ qui per eius absentiam occupauit imperium, & reuersum pe

Exulare q̃ dicatur

Idomeneus q̃ fuerit.

pulit. Ergo versos penates, aut versos, & funditus direptos: accipiendum est, aut certe in alienã iura conuersos. Lybico vel habitãtes littore locros: Vt etiam in tertio diximus, locri socij aiacis oilei fuerũt, epyzephyris, & Ozoli, sed i tẽpestate diuisi sũt: adeo vt epizephiri tenerẽt brutios, de qbus ait i 19. Hic & narity posuerunt mœnia locri. Ozoli vero deferrent pentapolim, de quib⁹ nunc quæritur q̃ Libyco de habitantes littore locros Deuicta asia subsedit adulter legitur, deuictam asiam, quod si ita intelligimus, vt subsedit, sit dolo possedit Luc. subsidere regnum Chalcidos euboicæ, vñ & subsessores dicuntur, qui in insidijs tauros interimunt, & hostium dolo subsessos vocamus, vt sit sensus agamemnone deuictam asiam adulter Aegyptus factiõe possedit. Melius tñ est deuicta asia legamus secundum, quod subsedit, erit remansit, vt extremus galeaq; ima subsedit acestes, vt sit sensus, asia pter adulterium pertulit bella, quæ remanente adultero finita esse nil profuit, vt cum indignatione sit dictum, dum primum vindicatur adulterium: aliud rursus emersit. Prima inter li. in ipso limine imperij. i. in littore, q: sm Home. Clytẽnestra: Agamemnoni occurrit ad littus. & illic eum susceptum cum adultero inter epulas iteremit, quod & Iuuena. tãgit dicens Quippe ille dies authoribus vitor patris erat cæsi media inter pocula. alij aũt dicunt. q: in ipso igressu, idest prima die, i q̃ domus suæ limen ingressus est consilio Aegisti ab vxore vestem accepit, clauso capite, qua implicatus adulteri manib⁹ interijt Inuidisse. d. Sthenelei filius Cylabarus ægialiam Diomedis vxorem cognouit adulterio quo cõpto Diomedes reuerti noluit, sed in apuliæ partibus sibi sedem condidit, quod veneris dolo dicitur esse perfectũ, quã in bello Troiano vulnerauerat: vnde ait inuidisse deos. Pulchram ca. vi, vnam de supradictis ciuitatibus, qbus imperauit. Nunc etiam horribili visu portenta sequũtur, hoc loco nullus dubitat fabulæ huius ordinem a Vergilio esse conuersum, Nam diomedis socios constat in aues esse cõuersos post ducis sui interitum, quem extinctũ impatienter dolebant, Hinc hæ aues hodie quoq; latine Diomedeæ vocãtur, quas Græci, erodios dicunt Habitabant autem in insula, quæ est haud longe a Calabria in conspectu Tarentinæ ciuitatis. quẽtã de his auibus dicitur. q: græcis nauibus læte occurrant Romã venientibus, Latinas vehementer fugiant memores originis suæ & q: Diomedes ab illyrijs interẽptus est. Portenta sequuntur. reuera enim portẽtũ est hoies in aues esse cõuersos. Et socijs amissi, Legunt nonnulli, & admissis pennis, sed melius est admissi. Lachrymosis. i. dolentes, vel suam mutationem, vel regis interitum, nanq; hoc tangit latẽter. Speranda pro timenda. vt Hunc ego si potui tñ sperare dolorẽ, Cœlestia corpora Martis & Veneris, q̃ nũmis vulnerauit in bello. veneris violaui vulnere dextrã, artificiose agit, nã sciẽs ea q̃ dĩr in fine, hærere animis suos casus vltimos memorat. Perite etiam venerem a se vulneratam tantum dicit supprimens nomen Martis, q: ei poterat esse gloriosius, vti videat oia, q̃ ptulit odio veneris pertulisse, cõtra cuius filium nunc vocatur ad pugnam, vt negans etiã nũc paria formidare videatur. Dextram aût sm Homerũ, q ait ἐπὶ καρπῷ Tales impellite pugnas, Quarum est periculosa victoria. nec mihi cum Teucris vllum post eruta bellum, Pergama, ne ei obijciatur illa cõiuratio: quam apud aulidẽ græci inierunt, dicit in Troiæ excidio sacramentum coniurationis esse completum. Nanq; in troianos coniurauerant græci, Huc enim spectat, qđ dicit nullum se cum Troianis habere bellum post dirutã Troiam. Nec veterum memini lætor ve ma. nec meminisse volo victoriarũ mearum quarum nullus obliuisci consueuit, nec lætor Troianorum malorũ: pro Troianis malis, quæ nobis bellantibus pertulerũt. Nõ enim potest de suis malis dicere, cũ & mala sua nullus obliuiscatur, & ea ipse paulo ante memorauerit. Lætor aût malor, figura græca est, sic Horatius, Agrestũ regnauit pplor. Pro agrestibus pplis. Munera q̃ patrijs ad me portastis ab o. hinc iam suasio est, & cõsiliũ nã finita est auxilior negatio. Vñ & paulopost venulus ita diuidit dicens. Et responsa simul, q̃ sint Rex optime regũ, Audisti: & magno q̃ sit sñia bello. s. audisti: & quẽadmodũ negauerit auxilia: & qđ dedit nobis de pace ɔsiliũ, Stetim⁹ tela aspera ɔ, Cõtulimusq; man⁹, sensus est. Et cominus, & longi quo iter nos bella tractauim⁹. Quãtus i clypeũ assurgat, aut quantus est quotiẽs in hostẽ pgẽs erigit scutũ, aut pugnandi execut⁹ est gen⁹. Qui. n. scripserũt de arte militari, dicũt summũ esse gen⁹ dimicãdi, quotiẽs calcato vmbone aduersarij se i hostilẽ clypeũ eripit miles, & ita cõtra stãtis vulnerat terga. Si duo ptérea, p̃ est alios duos, Dardan⁹ p dardani⁹ pplus: & posuit pncipale, p deriuatiuo. Sic Home. τὸν ἔκτανε Λάκεδαιμόνιος ἀνήρ, Cessatũ ẽ, Tardatũ ẽ, q: nõ hẽ, quos imputet Troianis triũphos vult ei excidij tarditatẽ p victoria cedere. Vestigia rettulit, retroacta est & repulsa. Hic pietate prior, ideo æneã plus laudat, q: latinis pituris est vtile, vt eũ credãt, se posse facilius exorare. Prior. præstantior: melior. Qua datur, qua põt, quacũq; rõne permittitur.

Loeri qui fuerint.

Subsidere qui sit.

Aegialia q̃ fuerit.

Diomedeæ aues quæ sint.

Lætor malorũ cur dicantur.

ASCEñ. ¶ Vix ea l. &c. Cõmoto ex tali relatiõe pplo: psaltat latin⁹ de pace ineũda cũ ænea, & mittẽdis ad eũ cẽtũ oratorib⁹ cũ muneribus, & ɔditiõe pacis, q̃ est, vt si oino manere velit, habeat locũ ædificãdæ vrbis, & recipiat in ptẽ regni: sin abire velit habeat classes ipensis latini reparã, & cõmeatũ, opesq; ad pfectionẽ necessarias, de hac aût re dicit Donatus iportunũ, qđ defensionis nõ hẽ portũ, & q̃ periculor nõ inuenit rõnis suffragium. Cũ gente deor, cã quare importunum sit. Quia enim potest inueniri defensio. Nec victi possunt absistere ferro, quia potuissent dici, tam diu durabimus, vt succũbãt. Hoc ille addit, q: centũ oratorũ numerũ ab ænea latinus didicisse videat, tot. n. miserat æneas ad eum vt septimo visum est. Ordo aût est. Legati vix: sup. rettulerãt ea s. q̃ pdicta sunt, & varius fremor cucurrit per ora Ausonidũ. i. ausonidarum turbata. s. q: pectora erant

Donati expositio

Ordo.

Vix ea legati, uariusq; per ora cucurrit
Ausonidum turbata fremor, ceu saxa morantur.
Cum rapidos amnes clauso fit gurgite murmur.
Vicinæq; fremunt ripæ crepitantibus undis.
Vt primum placati animi, & trepida ora quierũt.
Præfatus diuos solio rex infit ab alto.

Poeta

Ante equidẽ summa de re statuisse Latini
Et uellem, & fuerat melius, non tempore tali
Cogere concilium, cum muros obsidet hostis.
Bellũ importunum ciues cũ gente deorum.
Inuictisq; uiris gerimus, quos nulla fatigant
prælia

Latinus.

Prælia, nec uicti possunt absistere ferro.
Spem si quã accitis Aetolum habuistis in armis.
Ponite spes sibi quisq;, sed hæc quã angusta uidetis.
Cætera qua rerũ iaceant pculsa ruina.
Ante oculos, inter q̃ manus sunt oĩa uestras.
Nec quenq̃ incuso potuit quæ plurima uirtus
Esse, fuit, toto certatũ est corpore regni.
Nunc adeo quæ sit dubiæ sñia menti
Expediã, & paucis (animos adhibete) docebo.
Est antiquus ager Tusco mihi ꝓximus amni.
Longus in occasum fines sup usq; Sicanos.
Aurunci, Rutuliq; ferunt, & uomere duros
Exercent colles, atq; horum asperrima pascunt.
Hæc omnis regio, & celsi plaga pinea montis
Cedat amicitiæ Teucrorum, & fœderis æquas
Dicamus leges, sociosq; in regna uocemus.
Considant si tantus amor, & mœnia condant.
Sin alios fines, aliamq; capessere gentem
Est animus, possuntq; solo decedere nostro.
Bis denas Italo texamus robore naues.
Seu plures cõplere ualent, iacet oĩs ad undam
Materies, ipsi numerumq;, modũq; carinis
Præcipiant, nos æra, manus, naualia demus.
Præterea qui dicta ferant, & fœdera firment.
Centum

erãt de cõditione belli, aut per ora turbatorũ. ceu. i. quẽadmodũ murmur fit gurgite. i. impetu aquarũ clauso. i. pcluso obiectione saxorũ, cũ. i. qñ saxa morant. i. immorant, amnes rapidos. i. ipetuosos, & cũ ripæ vicinæ fremunt, vndis crepitantibus. s. ex cõfractiõe, vt primũ. i. vbi primũ animi placati, sup. fuerunt, & ora trepida. i. trepidantia timore. & ira gerũt. idest generunt, Rex. s. latinus insit. i. icipit loqui ab alto solio, ꝑfat. t. prius allocutus diuos, o Latini. s. populi, egqdẽ: ego qdem, & i. simul vellẽ, & fuerat melius i. ꝓstãtius statuisse de summa re i. de salute reip. añ. i. priusq̃ ad hũc statũ peueniret, & sup. nõ cogere. i. cõpellere ĩ vnũ, aut cõgregare cõsiliũ. i. multitudinẽ ad cõsiliũ cõuocatorũ, sup tũc cũ hostis obsidet muros. q. d. cũ sere, o ciues nos gerim⁹ bellũ ĩportunũ. i. ꝓ id, qd oportebat, & nõ suo tpe suscceptũ cũ gẽte deorũ. i. a dijs ortũda, & cũ viris inuictis. quos nulla ꝓlia fatigãt. i. lassant, saltẽ, nõ defatigãt, nec victi. i. quis superati, nõ tñ pñt absistere ferro. i. etiã quãdo vincunt, & inferiores sunt viribus adhuc rebellant si vos habuistis, quã. i. aliquã spẽ in armis Aetholorũ. i. Aetholorũ, q cũdi omede in apuliã venerãt: ponite. i. deponite, sup. eã, & qsq; u p. sit sibi spes. i. speret in virtute sua, & nõ in auxilio alieno, sed videtis q̃ angusta sit hæc. s. spes, quã in se qsq; locet cætera. s. ꝑter spẽ, qua ruina rerũ iaceãt pculsa. i. ad quã ruinã minentur, aut qũo tã labefacta sunt oĩa añ oculos vestros. & inter man⁹ vr̃as i. videtis, & tractatis res bellicas: & ita nosse potestis i q̃ fragili sint statu. Nec ego icuso. i. arguo, aut dãno quẽq̃, vnꝰ, q̃ aut q̃ potuit eẽ plurima, fuit. i. qcqd virtutis erat impẽsũ est, & exhaustũ, qr certatũ est toto corpore regni. nũc adeo. i. ad id oĩno deuentes, expediã. i. expedite, & paucis dicã q̃ sñia sit mẽti dubiæ. i. qd sentiã in hac re dubia faciẽdũ, & adhibete aĩos ego docebo paucis. s. qd sentiã. Ager antiquus. i. diu a meis nõ innouatus. q. d. inutilis mihi, est mihi ꝓximus amni thusco, idest tyberino, lõgus. i. lõge ꝓtensus in occasum. i. occidentẽ versus

versus vsq; sup fines sicanos.i.sicilienses.i. ad Siciliã, quẽ sup. agũ arũci .i. antiquissimi illi ppli Italiæ & rutuli serũt.q.d.cũ sine pmõ meo, & exercent vomere duros colles, atq; pascũt.i. pascuis deputãt, & depascũt p greges suos asperrima.i. incultissima hor.s.colliũ oĩs hæc regio & plaga.i. regio pinea.i. pinis consita: mõtis celsi.i. alti cedat.i. pcedat amicitiæ Teucrorũ, aut cõuertat ad amicitiã Teucroꝝ obtinẽdã: & dicam⁹.id est asseramus eis, æquas leges fœderis, vt neq; victi plane.neq; victores cẽseant, & vocemus socios in regna.i. in ptẽ regni, cõsidant .i. si ĩsedẽ capiãt mansuri, & pdat mœnia, si tãt⁹ amor sup cõsidẽdi in Italia est sup. ipsis, sin.i. sed si aĩmus ẽ, sup. eis. capessere.i. ire captũ alios fines, & aliã gẽtẽ, & si pñt.s. fatis pmittẽtibus, decedere nr̃o solo texamus .i. ædificemus, cõstruamus naues bis denas.i. viginti, tot enim a troia primũ exierãt robore.i. ligno roboris fissilis: Italo.i. in Italia creto, seu .i. siue valet cõplere plures.s. naues texamus, sup. eas, oĩs materies iacet, sup. pata ad vndã.s. tyberinã, ipsi.i. ad nutũ: & libitũ pcipiant nũeꝝ, & modũ.i. formã carinis.s. ædificãdis, nos dem⁹ æra.s. ad rostra faciẽda manus.i. oparios, atq; naualia.i. trabes & loca, atq; cætera ad cõstructionẽ nauiũ necessaria. Præterea plz cẽtũ oratores latinos de pria.i. principali, & nobilissima gẽte.i. pgenie, ire.i. pficisci ad æneã.s. q ferãt.i. afferat, & dicãt dicti .i. & firmẽt sup. cũ eo, fœdera.i. pacis pacta, & plz centum oratores latinos ptendere manu ramos pacisq;.i. oliuæ paciferæ, portãtes munera: & talẽta .i. põdera, & auri, & eboris, & sellam.s. curruleꝫ, & trabeã .i. vestẽ auguralẽ insignia nr̃i regni, O ciues, sup. cõsulite in mediũ.i. rẽ cõeꝫ.& nõ ad suum quisq; commodum, & succurrite rebus fessis, idest debilibus & extenuatis: belloq; depressis.

Centum oratores prima de gente Latinos
Ire placet, pacisq; manu prætendere ramos.
Munera portantes, eborisq;, auriq; talenta.
Et sellam regni, trabeamq; insignia nostri.
Consulite in medium, & rebus succurrite fessis.

SERVI.

Præfatos diuos more antiquo, nã maiores nullã orõnẽ, nisi inuocatis numinibus ĩchoabat, sicut sunt oẽs orõnes Catonis & Gracchi. nã gñale caput in oĩbus legim⁹ vñ Cicero p ...ione ait, si qd ex vetere aliqua orõne Ioue ego optimũ maximũ. Añ eqde summa de re statuisse latini, latẽter arguit Turnũ, q sibi nõ obtẽperauit: vt fœdus fieret in septio, vbi dixit. Te turne nefas, te triste manebit Suppliciũ. nã nõ hoc tps reuelunt Vellẽ aũt statuisse dixit, vt vellem fecisse, & est cõpẽdiosa locutio, cũ querimur nõ eẽ factũ, qđ fieri debuit. Belli importunũ Concepit grauẽ iracundiam, & sic in hæc verba prupit, importunũ aũt, qđ caret portu.i. quiete. Vbi nullus portus est, sicut cõtra opportunũ, cui cõmoditas: & occasio obuenit: vt port⁹. nã hoc quodãmõ dicit in naufragiũ fertur ista cõtentio, quia supra audiuerat piculũ esse supare Troianos. Cũ gente deoꝝ, qui a dijs originem ducũt. Inuictisq;. Atq supra legimus: Bis capti phryges. Sed inuictos iõ dicit, qr seqtur. Nec victi pñt absistere. Pñt aũt absistere mire ait, ac si diceret. etiã si vellet cessare a bellis: natura nõ patit Accitis, euocatis, adductis, spes sibi quisq;, subaudis sit.s. vnusqsq; in seipso tm̃ spẽ habeat, sz hæc q angusta videtis: Cætera absolute dixit.i. exercitũ, auxilia vires imperij, q si videtis afflicta, qd restat nisi vt pacẽ petamus, Ante oculos, interq; manus sunt omnia vestras, At si diceret, nõ egent narratione. Inter manus, πρόχειρα. Nec quẽquã incuso excusatio hæc ostẽdit obliquã esse in Turnũ orõnẽ latini. Fuit, Exausta, & cõsumpta est. Toto tertatum est corpore regni, impijs oĩbus viribus. Dubiæ menti meæ, s. cogitãti. Est antiquus ager thusco mihi pximus amni, hoc loco Donatus errauit dicens agrũ, quẽ latinus donat ęt sponit esse in cãpania iuxta vfentem fluuium: cuius terras vicinas thusci aliqñ tenuerũt, vt inde dictũ sit, Thusco mihi pximus amni. Agit ẽt hoc argumẽto qr illic est locus, q hodieq; pinetũ vocatur. Sed cõstat oĩa loca esse cãpestria. Nec pcedit illud, quod dicit. Celsi plaga pinea montis. vñ sequẽda est potius Liuij, sisennæ, & Catonis authoritas. Nã pene oẽs antiq historiæ scriptores in hoc cõsentiunt. Cato r. in originibus dicit troianos a Latino accepisse agrũ: q est inter Laurẽtũ: & castra troiana: etiã modũ agri cõmemorat, & dicit eũ habuisse iugera vndecim Thusco mihi pxius amni, Tyberino. Lõgus in occasum, Ea pte, qua in occidẽtẽ tedit lõgior. Fines super vsq; sicanos vsq; ad fines quos siculi aliqñ tenuerũt.i. vsq; ad ea loca in qbus nũc roma ẽ. Hæc enim siculi habitauerũt pri⁹ vñ est, Et gẽtes venere sicanæ. Aurũci, rutuliq;, subaudi a supioribus, nã & supra ait. Est antiquus ager mihi. Ergo suus poslicet agrũ. aut quẽ tanquam stipendiariũ hẽant rutuli, & aurũci, aut ad quẽ colẽdũ q̃si regi operas dabant. vñ supfluum est, qđ ait donatus nõ potuisse fieri. Vt psente Turno ager rutuloꝝ a latino donaret æneæ. Duros exercẽt colles extenuat agri meritũ, quo vile videat esse, qđ donat: ne audientib⁹ cãz pstet inuidiæ, Hic etiã est. atq; hoꝝ asperrima pascũt, vt supra. aurũci, rutuliq;. serũt s. nec e opis suis excolũt. Cedat amicitiæ, in pciũ pcedat amicitiæ. Aequas dicamus leges, vt pari inter societate vet semur.i. vt sit neuter inferior, Sociosq; in regna vocemus, nõ stipendiarios: vt in quarto. Cuiq; loci leges dedimus, Possuntq; solo decedere nr̃o, scit eos fataliter ad italiã venisse. Nã audijt a fauno. externi venient gñi, & Ilioneo. Sed nos fata deũ vr̃as exquirere terras: imperijs egere suis, Tñ pter Turnũ simulat ignorantiã: vt se etiã circa cãæ quũz pstare videat. Multum est aũt, qđ ait pñt. Latet oĩs ad vndã, materies aterũ extenuat. Naualia demus, naualia dicimus loca, vbi naues sunt, sed modo de græco transtulit, & naualia posuit p trabibus, de qua naues fiunt. Nã Homerus νήιον dicit nauale lignũ. pria de gẽte, & ex nũero, & ex nobilitate legatoꝝ intelligit negocij magnitudo. Et sellã regni trabeãq; insignia nr̃i, hñ nr̃i, romanoꝝ eñi impatoꝝ insigne fuit sella curulis, & trabea. Nã diadema, vt aliaꝝ gẽtiũ reges nõ habebant, & sciẽdũ sellã curulẽ a curru dictã, q in ea tm̃ vtebant, q triũphali curru vecti fuissent. Sicut etiaz palmata dicit toga, quã merebãtur ij. qui de hostibus palmã reportassent. In medium, in cõe, vt in medium quærebant, ipsaq; tellus.

Error donati.

Naualia q dicant.

Oportunũ qd sit

ASCEñ. Donati expositio

Tũ dracẽs. Post cõditionẽ latini addit sñiaz Drancis q admonuit latinũ quoq; cũ cæteris donis æneæ cõcedẽdã, aut turno si eã sibi vẽdicare velit, cũ ænea singulari certamĩe cõgrediẽdũ eẽ, vñ Doñ. sic dicit. Ciues pucis, hoĩes oĩ charitate amplectẽdos, vt rẽ vilẽ abijcis. In apta: manifesta, qđ nõ fortis est, sz temerarij. Supplex, magna nocẽdi caliditas, q̃ inuidiã summa inuidia oneret. dios feruentẽ quãdã cõsiderationeꝫ. Desoluimus agros, nã de solo certabat, qđ sẽm ẽ desertũ.s. vt turno. necessario posita est in fine exclamatio vt demonstret cãæ priuatæ ipsi⁹ Turni nõ esse admiscẽdũ publicũ piculum. Hæc ille.

Ordo.

Ordo ẽ. Tũ .i. deĩde postq cõticuit latinus, idẽ drãces.s. de quo prius meminit, infensus.i. multũ offensus, & molest⁹ turno, quẽ gloria turni agitabat inuidia obliqua.i. occulta, & nõ apta, & stimulis.i. pũcturis inuidiæ latẽtis amaris.i. acribus, & molestis, exñs largus.i. largiter diues, opũ, & melior.i. abũdãtior lĩgua.i. sermone facũdo, sed dextra, sup. eius, erat sup. frigida bello.i. ad bellũ tarda & inutilis, quæ res vsu venire solet, nã raro pter cæteros diserti boni sunt bello, nã & bñ dicere, & fortiter agere raro in vnũ coeũt habitus author manis nec pfusus verboꝝ, cõsilijs dãdis potẽs sediciõe .i. p sed tionẽ, ad seditionẽ cõcitãdã valẽs. Nobilitas materna dabat huic genus supbũ, sed ferebat.i. afferebat ĩcertũ.i. penit⁹ ignotũ de pr̃e, qr nesciebat, qs ei⁹ eẽt pr̃: vñ pulchre fingit loquitatẽ a mr̃e, nõ virtutẽ a pr̃e habuisse. Surgit (tũc tãde verbũ affert, nã ordo est, tũ Drãces surgit) & onerat.s. turnũ his dictis atq; aggerat.i. accumulat iras. O bone rex tu cõsulis rez nulli obscurã .i. oĩbus manifestariã, nec egẽtẽ nr̃æ vocis.i. declarationis, cũcti ppli fatẽtur, scire, qd fortuna ferat.i. pacem petendam

Tum Drances idem infensus, quẽ gloria Turni
Obliqua inuidia, stimulisq; agitabat amaris.
Largus opum, & lingua melior, sed frigida bello
Dextera, consilijs habitus non futilis author.
Seditione potens, genus huic materna superbum
Nobilitas dabat, incertum de patre ferebat.
Surgit, & his onerat dictis, atq; aggerat iras.
Rem nulli obscurã, nostræ nec vocis egentem
Consulis o bone rex, cuncti se scire fatent
Quid fortuna ferat populi, sed dicere mussant.
Det libertatem fandi, flatusq; remittat
Cuius ob auspicium infaustum, moresq; sinistros.
(Dicã equidẽ, licet arma mihi, mortẽq; minet)
Lumina tot cecidisse ducum, totamq; uidemus
Consedisse urbẽ luctu, dum troia tentat
Castra, fugæ fidens, & cœlum territat armis.
Vnum etiã donis istis, quæ plurima mitti
Dardanidis, diciq; iubes, unum optime regum
Adijcias, nec te ullius uiolentia uincat.
Quin natã egregio genero, dignisq; Hymenæis
Des pater, & pacẽ hanc æterno fœdere iungas.
Quod si tantus habet mentes, & pectora terror.

Ipsum

Ipsum obtestemur, ueniamque oremus ab ipso.
Cedat ius proprium regi, patriæque remittat.
Quid miseros toties in apta pericula ciues
Projicis? o Latio caput horum, & caussa malorum.
Nulla salus bello, pacem te poscimus omnes
Turne, simul pacis solum inuiolabile pignus.
Primus ego inuisum quem tu tibi fingis, & esse
Nil moror, en supplex uenio, miserere tuorum.
Pone animos, & pulsus abi, sat funera fusi
Vidimus ingentes & desolauimus agros.
Aut si fama mouet, si tantum pectore robur
Concipis, & si adeo dotalis regia cordi est,
Aude, atque aduersum fidens fer pectus in hostem.
Scilicet ut Turno contingat regia coniunx,
Nos animæ uiles inhumata, infletaque turba
Sternamur campis. etiam tu si qua tibi uis,
Si patrii quid Martis habes, illum aspice contra
Qui uocat,

petēdam esse, sꝫ mussant. i. nō audēt dicere. s. palā mutire, sed in ra dētes murmurāt, & in aures fidas susurrāt. det libertatē fandi, atqꝫ remittat flat⁹. i. vētosas minas: dei dico is, cꝫ cuius auspiciū, & mores sinistros. i. prauos, & infaustos nos vidimus tot lumina. i. columnis ducū cecidisse, & totā vrbē ꝓsedisse luctu. i. in luctu. (Quia vero latinus dicere posset: si turn⁹ libertatē dicēdi adimeret drācinō ei tantā audaciam eū iubendi interserit p parēthesiz, eqdē. i. ego qdē dicā. s. qd' verū ē, & qd' reipu. cōducere sentio, lꝫ minet mihi arma & mortē) ob cuius dicit auspiciū nos videm⁹ vrbē cōsedisse. i. demersam eē luctu: dū ipe fidēs. fugæ, q: putabat ꝑ fugā ereptus pugnatētat, qm cōgredi nō audēs castra troia. i. troiana, & territat cœlū. i. dest multū minat armis. O piime regū, q tā bn̄ tuis cōsulis adiceas istis donis, q tu iubes mitti, & dici plurima dardanidis ēt. i. ad huc vnū, adiectas inqt vnū. s. donū, nec violētia vllius vīcat te qn. i. quominus, & vt nō pr de agnō egregio & hymenæis dignis. s. æneæ externi gn̄i, & deorū ꝓlis. gnatā. i. filiā tuā lauinā & gn iūgas hāc. i. cōcordiā æterno fœdere. s. affinitatis matrimonialis, q si tātus terror. i. metus de turno, hꝫ mētes & pectora nr̄a. i. si tm̄ ipꝫ timem⁹, vt nō audeam⁹, qd' reip. cōducat facere. Obtestemur ipꝫ turnū. i. obsecrem⁹ ipꝫ p salutē pr̄iæ, & oremus ab ipso veniā. i. hāc grāz vt. s. cedat. i. cōcedat rei ꝓprium ius. qd' ē ex ipsa facē, & remittat, i. cōcedat hoc pr̄iæ. i. pp salutē pr̄iæ, qd o caput & cā bonū. s. tātoꝝ maloꝝ latio. i. italiæ, hē o turne ꝓijcis tonēscines miseros i picula apta, Nulla salus, ē sup. bello, & nos oēs poscim⁹ te o turne. i. exigimus a te pacē: & poscimus sil' pign⁹ pacis. s. lauinā solū iniolabile. i. q sola est inuiolabile pign⁹ pacis, Ego quē tu fingis tibi inuisum. i. odiosuz, & infensū, & sup. q nil moror. i. nō recuso eē. s. inuisus tibi, dū m reip. ꝓsuā, en ego prius venio supplex miserere tuoꝝ, & pone aīos. s. magnos & elatos, & abi. s. ab istituto, pulsus. s. a foro, o et nos fusi. i. fugati, & ꝓstrati vidimus sat funera. i. sat. s. funerū & desolauimus. i. vastos dereliqmus agros igētes, aut si fama s. nois tui mouet. i. icitat te ad audēdū, & si ꝯcipis. q. d. nō habes qdē, sꝫ si cōcipis pectore tm̄ robur. i. tātā fortitudinē, & si regia dotalis. i. q tibi i dotē det, cū lauinia ē adeo. i. vsqꝫ adeo cordi. i. placito tuo. i. tm̄ tibi plꝫ, aude atqꝫ tu fidēs fer pect⁹ in hostē. s. æneā, aduersuz. i. id est sc̄te lꝫ, cur id facias, vt. s. cōiux regia cōtigat turno. Aut sic p amarā irrisionē, Scꝫ i. nō ne ita dignū ē, q vt regia ꝯiūx turno, nos aiæ viles, & turba inhūata, & insflexa sternamur cāpis. i. ꝓstrati simus turba inhūata, & īfleta, ēt. i. sꝫ & tu si qua vis ē tibi & hēs qd. i. aliqd martis. i. aī virilis, & bellicosi pr̄ij, i. pr̄is tui, hoc est qualis est in patre, aut in pr̄ia tua eē solet, aspice cōtra. i. ex aduerso illū. s. æneā, q vocet. idest prouocet te ad singulare certamen.

SERVI. ¶ Obliqua inuidia, hoc ē, q nō ex apto ipugnabat Turnū, sꝫ eū reip. simulata defensiōe lacerabat. Largus opū. Abūdās opibus diues: nō q multa donaret. Nō futilis auctor, nō lanus. Nā futilis quoddā ē vas lato ore fundo angusto, quo vtebant i sacris Vestæ. q: aq̄ ad sacra hausta i terra nō ponit, qd si fiet, piaculū ē, vn̄ & excogitatū vas ē, qd' staf nō posset, sꝫ positū statī effunderet, ide, & hō cōmissa nō retinēs, futilis dr, ꝯ nō futilis bonus i ꝯsilijs nō inanis. Seditiōe potēs, ꝓpotēs i mouēdā, nō in cōpauēdā seditionē. Incertū de pr̄e ferebat. Nō ignobile: sꝫ penitus ignoratū, Onerat dictis, hoc s̄mōe ondit, eū eē ex hortatiōe grauatū, Latini, Rē nulli obscurā, callide, & oratone agit in oibus, adulatorie r̄ndet dictis Latini, supra. n, ille dixerat, Añ oculos, iterqꝫ manus sūt ois vr̄as. Sane qñ ꝓdictū oratorē exp̄mit, q: supra de eo dixit, & lingua melior. O bone rex: bene addidit bone, & auxit epitheto dignitatē, rex eni mediū est, nā & bonus eē, & pessim⁹ pōt, Mussant, Modo verētur significat, alias, dubitāt, vn̄ mussat rex ipe latinus. Quos generos vocet. Interdū susurrāt, vt de apibus dr, & ꝓprie mussare ē obmurmurare, & muro eē vicinū, Elatusqꝫ remittat, aut ponat supbiā, aut nobis flatus remittat. i. nobis respirare cōcedat. eu ius ob auspiciū, inuidiose Turni auspicijs iputat qd' tātus ꝑijt exercitus, ac si diceret, si m alis tuis oibus nō egrederētur, possent forsitā supare virtute, sane sciēdū hūc exprimere: qdqd ver eū de exlauit Latin⁹, Mores sinistros, cōtrarios, q: in ꝑncipio Latino obtēperare noluit. Lumina ducuz, i. ꝓceres, vt o Lux dardaniæ Cōsedisse vrbē in luctū esse demersam. Fugæ fidens, illud respicit, q bella deserui, iunone faciēte. Fugæ āt figurate dixit, ꝓ fuga fidēs, Et cœlū territat armis, dictū qdem ver. grauit an: sed perite hæc Drāci data sunt verba, q tumida vti orone iducit, Vn̄ ait paulopost Turnus dicit, Quæ tuto tibi magna volēt, itē, ꝓinde tona eloqo, itē vētosa in lingua deinde diximus drancem liberare se ad orōnē Latini. vn̄ nūc dicit. Cœlū territat armis, q: audierat bellū iportunū. Ciues eū gēte deorū. Mittit dardanidis dicique iubes, mittit aurū, ebur & sellā, &c. dici de nauibus, vel agro, Egregio genero, dignisqꝫ hymenæis, ergo turnus videt indignus, Aeterno fœdere iūgas, Natæ. s. coniūctione, Nā mūer a ꝯtēni poterāt, i æternū pacis fœdera firmabunt g̃ñs coniūctione. Hoc aūt dicit o latēter ēt latini pudorē exonerat. Qui turno ēt suā pmiserat filiam dicēs eām reip. ꝓpōderare debere, & propter pacem eiuū Turno Aeneā esse ꝓferendū. Terror. terror ꝓprie est q alijs isert, vt si dicas, ille hꝫ terrorē. i. timēdus est, vn̄ & terribilis dr. Metus aūt est, quē hn̄t timētes, Sed nūc vsurpat ne terrorē posuit. Nāqꝫ hoc dicit: q si tm̄ Turnū timemus. veniāqꝫ oremus ab ipo. Cedat, asper hic distinguit. Quid miseros totiens in aperta picula ciues, ꝓijcis. Quasi viles,: & abyciendos igēti pondere vniuersa verba sunt posita. Latio nō vni ciuitati. Caput ꝑncipiū rei, caput ē. Nulla salus bello plus est q̄ si nulla spes diceret. Pacem te poscimus, oēs. te poscimus, q solus es eā belloꝝ. naz æneas iā pacē pmisit. Solū inuiolabile pignus. i. Lauinā hoc est, quod ait supra: pacem hāc æterno fœdere iūgas. Inuisum quē tu tibi fingis: & esse, hn̄ quē tu fingis, ne ei tanquā inimico minime credatur. Hoc dicit: nō sum qdē, sed si velis esse, nō recuso. Nā hoc ē, & eē nihil moror. Fusi, fugati. Desolauim⁹ agros vel dū occidunt vel dū cogūtur ad militiā, nā legimus, & latos vastant cultoribus agros, Dotalis regia cordi est, Hoc est regnū latini. Sic alibi, non hæc dotalis regia amatæ. Scꝫ vt turno cōtingat regia cōiunx, hæc cum quadam irrisiōe dixit. Inhūata, iflet aqꝫ turba, atq sepulti sunt oēs, q i bello pierant, vt legimus supra: sed hoc factū est æneæ bn̄ficio. Qui sepulturæ eorum reddit socios. Ergo quantū ad turnū ꝑtinet, isepulti sūt. Nā cāpos sua ptāte retinebat æneas, Etiaz tu e. a: Nam etiā hortantis est aduerbiū hoc loco alias adhuc significat, & est temporis, Vnde etiā curtus etiam arma, apud maiores etiam cōsentientis fuerat. Qd' tm̄ i his recentib⁹ authorib⁹ idoneis nō inuenit. Vis, Virtus.

Terror q̄ dicat & qd metus.

Talibus exarsit dictis uiolentia Turni.
Dat gemitum, rumpitque has imo pectore uoces
Larga quidem semper Drance tibi copia fandi.
Tum cum bella manus poscunt, patribusque uocatis
Primus ades, sed non replenda est curia uerbis
Quæ tuto tibi magna uolant, dum distinet hostem
Agger murorum, nec inundant sanguine fossæ.
Proinde tona eloquio, solitum tibi, meque timoris
Argue tu Drance, tot quando stragis aceruos.
Teucrorum tua dextra dedit, passimque trophæis.
Insignis

ASCEN. ¶ Talibus, &c. Subinfert rīsum turni multū i drācem cōmoti, q tm̄ prudēter, & callide r̄ndet, nā cū sicias ire negret ei dicta drancis ꝑsonā vituperat: docetqꝫ iportunā eius facūdiam nec vsquequaqꝫ verani, nam se fugisse pnegat onditqꝫ paratum i hoste ꝓdire, multāqꝫ stragē edidisse, ne per se stare quominus sit pax, cū nō illator: sed defensor sit iniuriæ: valde cōfurato drance ad latinū placide r̄ndet, vt i sequētibus videbimus.

Donati expositio. Donati aūt verba sunt, Violentia turni, Ante ardēs magis exarsit. ondit aūt Drācē vti præpostera eloquentia: cū eo tpe manibus, & nō verbis sit vtendum. Ilico tumidū tybrim sangui. Magna pōpa infert sua facta. Hæc ille.

Ordo. ¶ Ordo est. Violentia turni exarsit. i. excādiut talibus dictis. s. ipsius drancis, dat gemitū. i. igemuit, & rūpit, aut rupit, sꝫ rūpit ver⁹, vt prius exarsisse etiā rūpere intelligat, vn̄ dixit dat: nō dedit gemitū, tum/ pit ergo,

Insignis agros, possit quid uiuida uirtus.
Experiare licet, nec longe scilicet hostes
Quærendi nobis, circunstant undiqꝫ muros,
Imus in aduersos, quid cessas? an tibi Mauors
Ventosa in lingua, pedibusqꝫ fugacibus istis
Semper erit?
Pulsus ego? aut quisq̄ merito fœdissime pulsum
Arguet, Iliaco tumidum qui crescere Tybrim
Sanguine, & Euandri totam cum stirpe uidebit
Procubuisse domum, atqꝫ exutos Arcadas armis?
Haud ita me experti Bitias & Pandarus ingens,
Et quos mille die uictor sub tartara misi
Inclusus muris, hostilisqꝫ aggere septus.
Nulla salus bello? capiti cane talia demens
Dardanio, rebusqꝫ tuis, proinde omnia magno
Ne cessa turbare metu, atqꝫ extollere uires.
Gentis bis uictæ, contra premere arma Latini
Nūc & Myrmidonū, pceres Phrygia arma tremiscunt
Nunc & Tydeides, & Larissæus Achilles.
Amnis & Adriacas retro fugit Aufidus undas.
Vel cum se pauidum contra mea iurgia fingit.
Artificis scelus, & formidine crimen acerbat.
Nunq̄ animam talem dextra hac (absiste moueri)
Amittes, habitet tecum, & sit pectore in isto.

pst ergo .i. violēter exprimit pectore imo .i. alto stomacho, & ex intima illētiōe, & sūma idignatiōe, has voces. O drācē, seu drācēs larga .i. abūdās, & torrēs copia fandi, fuit sup. spubi, rū .i. tūc, cū bella poscūt manus .i. opatiōes nō verba, ⁊ pribus vocatis, ades pmus .s. i ꝯsultādo, ꝫ curia nō est replēda vbis q̄ verba volāt .i. effutiuntur tibi tuto .i. extra piculū posito magna, i. ampullata & īflata: dū .i. īterea dū agger muroꝝ distinet .i. diuisum, & seorsum a te ꝫ hostē, nec fossæ īundāt .i. adhuc sāguie .s. i oppugnatiōe itereptoꝝ. Proīde .i. ideo tona .i. alte sona eloqo, solitū .i. q̄ res est solita tibi, aut tona solitū .i. rē solitam tibi .s. verbosā ꝫ sine re: ⁊ o drācē: tu .s. q meticulosissim⁹ es, nec vnq̄ qcq̄ pulchri gessisti, argue me .s. q sp audentissimus habitus sum timoris .i. meticulositatis, q.d. id iniuste: & iepte facis. Nā dic mihi qn̄ tua dextera dedit tot aceruos stragis .i. st̄i aioꝝ hostiū, & qn̄ dedit sup. tot agros īsignis .i. īsignitos passim trophæis .s. a te ī fugā versoꝝ aut spoliatoꝝ, ac sup. mea dextra, q̄si dicat id nō poteris dicere. Et si dicas tibi nō fuisse facultatē cuꝫ hoste dimicādi, vt mihi ꝫ, i. licet tū ē, tibi vt sup. expiare, qd virtus .i. tua viuida possit .s. nec hostes q̄rēdi sunt nobis longe, qꝛ circūstant vndiqꝫ muros .s. ciuitatis nr̄æ. Imus ī aduersos, & cū illū videret īparatū ingt, qd cessas .i. differs exire ī hosteꝫ, an mauors .i. mars hoc est aiositas bellica erit tibi sempi ligua vētosa .i. vaniloq̄, ⁊ istis .s. tuis pedibus fugacibus .i. assidue fugere solitis, Pulsus ego .i. dicis, ne qꝫ ego pulsus suꝫ, aut o fœdissime .s. nugatoꝝ arguet q̄squā merito .i. ꝓ merito: ⁊ iuste pulsum .i. ī fugā versum, cū .i. qn̄ videbit tybrim tumidū .i. īflatū, & crassum crescere sanguine iliaco .i. troiano, & cū videbit totā domū euandri ꝓcubuisse cū stirpe .i. ꝓpagine, qꝛ vnicū filiū īteremerat, aut cum videbit arcadas exhaustos .i. effœtos, & euacuatos: ita vt nihil amplius possint armis, Bitias, ⁊ pandarus īgens .s. troiani illi duo maximi, q apientes portas castroꝝ stabāt ꝓ turribus & a turno intereptri sunt, vt ī .ix. visum ē. ⁊ mille, sup. viri, quos ego victor īclusus muris, & septus .i. circūdatus aggere hostili misi sub tartara .i. ad inferos, die .s. vno .i. spacio vnius diei experti sunt me, haud .i. nō ita .i. talē, vt pulsum dicas. Et qꝫ sup. dicis. Nulla salus bello nō eo sficias, ꝫ tu demēs .i. q qd iustū sit, nō cōsideras, qꝛ bellū nō est iputandū defensori: sed ꝓuocatori, qualis est æneas, q pactaꝫ mihi egregiam auferri cōtēdit, & io cane .i. ꝑdica talia capiti dardanio .i. æneæ ⁊ rebus tuis, qbus .s. nulla salus est ꝑ belluꝫ, qꝛ eas ꝓtegere nō audeas, ꝑinde .i. & io qꝛ sine rōne loq̄ris: ne, i. nō cessa turbare oia magno metu, atqꝫ extollē vires gētis bis victæ .s. sub laumedōte, & sub ꝑamo, & ꝑmere & uilipēdere cōtra .i. ecōtrario arma latini. Proceres .i. pmi ductores myrmidonū .i. illoꝝ populoꝝ thessaliæ hoc est achilles, & patroclus tremiscūt nunc .s. ꝑm iudiciū tuū arma phrygia, q̄ tū supauerūt titides .i. diomedes tidei filius, & achilles larisseus .i. thessalus ex larissa thessaliæ oppido tremiscūt nunc phrygia agmina .i. nō vereris dicere victos victoribus eē terrori, ⁊ si tibi q vires troianas nimiū extollis, credere velimus: ꝑsuaderes, qꝛ aufidus amnis fluui⁹ ille apuliæ rapidissimus oīa aufindēs: & secū trahēs, retro fugit: sup. vndas adriacas .i. fugit retrosuꝫ ꝑ timorē linquēs mare adriaticū, vel .i. ēt cū scelus artificis .i. ipse scelestus artifex fingit se pauidū cōtra mea iurgia .i. fingit se nō audere verbuꝫ dicere, & acerbat crimē formidie .i. inuit crimē meū multo maius eē, si auderet: q.n. cū timore loquuuf, credūtur de re mi⁹ loq, q̄ sit. O drācē absiste moueri .i. cōturbari. nunq̄ amittes talē .i. tā vilē, & meticulosam aīam dextra hac .i. mea, qua toꝫ egregia gessi. q.d. idignus es, q tā nobili dextra occidaris, & ergo habitet aīa tua tecum tanq̄ indigno ergastulo, ⁊ sic in isto scilicet tuo tam vili pectore.

¶ Imo pectore voces, more suo habitū futuræ orōnis ostēdit. Larga qdē drācēs semp tibi copia fandi. Tū cū bella man⁹ poscunt, Sunt multa sua vi optima: q qm̄ ꝑ se nō pñt vitupari, ab accidētibus vituperātur, vt hoc loco, qm̄ eloquētia ꝑ se optia ē, eā culpat ex tpe dicēs nūc incūbis eloquētiæ, cū manus bella deposcūt. Patribus vocatis. Primus ades. bella penit⁹ ignorās atqꝫ formidās prim⁹ es inter senes ad dāda ꝯsilia. Magna volāt Ho, ἔπεα πτερόεντα προσηύδα Distinet: arcet, depellit ꝓprie extra tꝫ. Nā dis separātis est, vñ & diduco: ⁊ distrabo dicimus, Meqꝫ timoris. Argue. vt Cātādo tu illū, arguo te sumi recipit, vt arguo te cædis īsidiaꝝ, ⁊ ē de græco. nā ita dicūt κατηγορῶ σε φόνου Qn̄: siqdē & p irrisionē in illū confert laudes Insignis cāpos. Nobilitas, clarificas, nā verbū ē īsignis ⁊ dicit ex authoritate eius debere sn̄iam, qd̄ de bello iudicat virtutis ignarus. Istis δεικτικῶς Pulsus ego, qꝛ ille dixerat. Pōe aios & pulsus abi, & agit cōiectura, nā hoc vult ītelligi, nō posse dici merito pulsum eū: q sequēda bella deseruit. Aperte aūt hoc dicit, pōt merito credi, qꝫ pulsus sit is, cuius tot extāt trophæa, Cū stirpe: occiso eni Palāte, iterȳt eius cūcta posteritas. Bitias subaudi igēs a cōsequētibus. Mille finitus nūerus ꝓ infinito, Aggere septus, vt vestris o cives vndiqꝫ septus, aggerib⁹ nulla salus bello capiti cane talia demēs. Dardano. Quotiens argumētū nō possum⁹ soluere, aut cōtraria obiectione, aut risu, aut maledicto, vt ī hoc loco aduersario rn̄demus, Cane ꝓ diuina. Proide, itaqꝫ, & ē ordo. Nulla sal⁹ bello ꝓinde oia magno Ne cessa turbare me. Cætera ꝑ parēthesim dicta sunt. Extollere vires gētis bis victæ, ꝯ ꝑmere arma latini, hæc ē virtus eloquētiæ: arma aūt latini, inuidiose dicit, vt Drācem Latino reddat iniusꝫ, nā debuit mea dicere, Myrmidonū ꝓcer .i. græcoꝝ ꝑncipes, dicit aūt patroclū, & Achillē, nā lꝫ ipi alīude fuerit tn̄ Myrmidonibus iperarūt, hoc aūt ponit iter ī possibilia, & vtił græco de uerbio. sic Horat. & añ padus marina lauerit cacumina: & sic est mō dictū, vt in quarto. Nūc lyciæ sortes, nūc & ioue missus ab ipo. Retro fugit aufidus vn. apuliæ fluuius cadens ī adriaticū pelagus. Vel cū se pauidū cōtra mea iurgia fingit, cōtra illud: quod ait Det libertatē fandi, flatusqꝫ remittat. Nā hoc dicit timorē suū naturalē iuidiose ī eā cām retorquet, vt meæ ꝑsentiæ nō illi⁹ nāæ, qd̄ timet eē. eē videat. Hoc ē eni, qd̄ plen⁹ iterat dicēs, ⁊ formidie crimē acerbat. Artificis scel⁹ nā scelestorū ē simulare formidinē. Habitet tecū, & sit pectore ī isto: pessima ⁊ vilis aīa habitet tecū ī mēbris ꝯgruis, nā talē vilē, ⁊ pessimā accipim⁹, quā nefas est perire ea dextra: quæ tātū viros fortes consueuerat occidere.

Color rhetoricus.

Aufidus vbi locoꝝ

Nunc ad te, & tua magne pater consulta reuertor,
Si nullam nostris ultra spem ponis in armis.
Si tam deserti sumus, & semel agmine uerso
Funditus occidimus, nec habet fortuna regressum.
Oremus pacem, & dextras tendamus inermes,
Quanq̄, o si solitæ quidq̄ uirtutis adesset.
Ille mihi ante alios, fortunatusqꝫ laborum
Egregiusqꝫ animi, qui ne quid tale uideret.
Procubuit, moriens, & humum semel ore momordit
Sin & opes nobis, & adhuc intacta iuuentus.

ASCEñ. Donati expositio

¶ Nunc ad te. Postq̄ acerbe rn̄dit dictis drācis, reuertit ad dicta latini, ad q̄ placide rn̄der, nō iñ si donato credim⁹ sine ironia qdā, vñ donati verba sunt: Nūc ad te. Ex turbulēta orōne ad mitē redit. Magne pr̄. occulta ironia ē q.d. quō magne pr̄: q nō recte ꝯsulis filiæ tuæ, Ille mihi añ, Multi de mezētio itelligūt, Procubuit moriēs, q̄si itelligat nō victū, sed sua volūtate cecidisse. Deuoui, qualitas ista verboꝝ miseratiōne potius q̄ pugnaturi audaciā demōstrat, Hæc ille. Ordo ē. O magne pr̄ .s. latine, ego reuertor .i. venio (nā nōdū fuit) ad te, & ad tua cōsulta .i. ꝯcilia, aut res, de qbus ꝯsultū ē. Si nullā spē ponis vltra .i. post hac ī nr̄is armis, & si nos sum⁹ tā deserti derelicti ab auxilio deoꝝ, & hoīuꝫ: ꝓpriāqꝫ vtute destituti & si nos occidimus .i.

Auxilioqꝫ

Auxilioq; urbes Italæ, populiq; supersunt.
Sin & Troianis cum multo gloria uenit
Sanguine, sunt illis sua funera, parq; per omnes
Tempestas, cur indecores in limine primo
Deficimus? cur ante tubã tremor occupat artus?
Multa dies, uariusq; labor mutabilis æui
Rettulit in melius multos alterna reuisens
Lusit, & in solido rursus fortuna locauit.
Non erit auxilio nobis Aetolus & Arpi.
At Mesapus erit, felixq; Tolumnius, & quos
Tot populi misere duces, nec parua sequetur
Gloria delectos Latio, & Laurentibus agris.
Est & Volscorum egregia de gente Camilla.
Agmen agens equitũ, & florentes ære cateruas.
Quod si me solum Teucri in certamina poscunt.
Idq; placet, tantumq; bonis communibus obsto,
Non adeo has exosa manus uictoria fugit.
Vt tanta quicq̃ pro spe tentare recusem.
Ibo animis contra uel magnum præstet Achillem.
Facta Vulcani manibus paria induat arma
Ille licet, uobis aĩam hanc, socero q; Latino
Turnus ego. haud ulli ueterum uirtute secundus
Deuoueo, solum Aeneas uocat, & uocet, oro.
Nec drances potius, siue est hæc ira deorum
Morte luat, siue est uirtus, & gloria tollat.

ma s. i. occubuimus, fund tus. i. penit⁹ ad fundũ vsq; aut fun/do tenus, agmine. i. exercitu uerso vel sus. s. in fugã semel, neq; i. & nõ, & si fortuna nõ habet regressũ, i. reditu cũ fauore ad eũ, vñ discesserit, oremus pacẽ. i. ab hoste. s. & tẽdamus i. p tẽdam⁹ ei dextras inermes. i. imbelles, aut victas. q̃ũ dedimus, q̃q̃ o. s. vtinã (voluit multa dicere, vt poete, vtinã sit mihi uerũ cũ hoste cõgrediendi ptãs, sic inquimo, q̃ o super est, qbus hoc neptũne dedisti) si q̃q; virtutis solita adesset sup. i. olim, ille, sup. ẽẽ. i. haberet mihi. i. a me añ alios. s. pstans, & fortuna/tus laborũ. s. executione, aut laborũ p laboribus, & egregius ai. i. hũs egregiũ aiũ, q ne videret q̃d tale. s. deditionẽ hosti factã, pcubuit moriens, & mõ mordit semel. i. vno ĩpetu, humũ ore. i. mordicus, hoc est morsu terrã petẽs ne viro forti vocem emitteret idignã: hoc est vtinã potius q̃ dedititius fiã, & me hosti subdã, aut illũ regẽ, ego occubuerim fortiter sicut mezẽti⁹, & lausus occubuerũt. Sin. i. sed si, & i. si spes sint nobis: & iuuẽ/tus adhuc intacta e nobis & si vrbes italiæ & ppli italiæ supsunt nobis ad hũc auxiliũ. i. q nobis auxilio sint Sin. i. sz si gloria. s. victoriæ venit troianis cũ multo sanguine. s. suorũ effuso, & si il/lis sunt sua. i. ppria, & merita funera: & si par tẽpestas fuit sup. p oẽs, cur nos idecores i. cõtra decus agẽtes deficimus i pmo limine. i. i pncipio belli cũ iã semel duntaxat bellatũ sit aut tremor occupat art⁹ añ tubã. i. pusq̃ p tubã puocaremur i arma. dies. i. tẽpestas varia, & varius labor. i. conat⁹ & casus, æui. i. vitæ no/stræ mutabilis retulit multa i melius. i. meliorẽ exitũ q̃ icepta sint, fortuna reuisens aluerna. i. alternati mõ hos, mõ illos lusit. i. illusit, & depressit multos, & locauit rursus i. iterũ. i. iã illu/sos i solido. s. statu Aetolus. s. diomedes cũ suis non erit nobis auxilio. i. ponamus, q nõ auxiliabit nobis, & arpi. i. ppli arpẽ/ses nõ erunt nobis auxilio, at. i. sz mesapus. s. filius neptuni. & diomede pstãtior, atq; felicior erit sup. auxilio nobis, & tollũ/nius felix. s. i bello & nõ ifelix, vt diomedes erit nobis auxilio, & duces quos tot ppli misere. i. miserũt, sup. erũt nobis auxilio, nec parua, imo magna gloria sequet delectos latio. i. i ea italiæ pte, & agris laurẽtibus. i. sine externo milite supabũt. ẽ. s. auxi/lio nobis camilla, s. virgo bellatrix, de egregia. i. pstãti gẽte vol/scorũ. i. alior ppliorũ italiæ, agẽs agmẽ. i. dux eqtũ, & agens ca/teruas. i. copias coadunatas, florentes ære. i. armis æris, q si teucri poscũt me solũ i certamia. s. singularia, vbi ignauiã teu/crorũ notat, cũ multi vnũ petãt, aut oẽs lætẽtur piculũ a se i du/ce pieciũ, & si id pls. s. tibi o rex, & ego obsto tm. s. q̃tũ drãces di/cit bonis cõibus. i. paci cõcordiæ, ac saluti reip. victoria nõ exo/sa has manus nõ fugit adeo i. vsq; adeo & in tm has man⁹. i. nõ tã dissortunatus hactenus i bello fui, vt recusẽ tẽtare. i. an/niti, & conari (qua i re extenuat vires suas, & latẽter se ænea i/feriorẽ fatet) q̃q; i. q̃tumlibet difficile pstãta spe. s. p rebus cõi/bus, ibo cõtra. s. æneã: aut obuiã æneæ, aĩmis q2 de virib⁹ cor/poris veretur. vel i etiã si pstet. i. exhibeat. aut super virib⁹ ma/gnũ achillẽ, q. s. hectora vicit & lz ille iduat arma pia. s. armis achillis: facta manib⁹ vulcani, q̃lia æneas reuera habuit, lz id ignoraret turnus, sz sciuit achillẽ habuisse arma vulcani mani/bus facta, q̃ illi thetis mr̃ exorauerat. Ego turnus, haud se/cũdus vlli. i. nõ iferior vllo veterũ virtute, dicet forte felicitate deuoueo, aut, vt donatus legit deuoui. i. morte addixi. vobis. s. o latini, & latino socero. i. p salute vestra. Si sup. verũ ẽ, vt turni/cis, drãce q æneas vocat me solũ, ego oro. i. opto & bñ volo, vt vocet. i. sine eũ vocare patus sum, sz nihil ad te, nolo nomẽ tuũ iterponas, hoc ẽ, nec sup. oro aut volo, vt drãces luat morte. s. hoc discrimẽ belli poti⁹. s. q̃ ego, siue hæc ẽ ira deorũ. i. siue dys iratis, & nobis, aduersis bellare occepim⁹, siue hæc ẽ virt⁹ & glo/ria. i. siue ex hoc bello maneat q̃uẽq̃ p virtutẽ gloria drãcea: nõ tollat, sup. eã. i. nollo drancees, aut succubat, aut vincat, vbi so/lus turnus vocetur, q2 præstantius geret turnus. q̃ ipse onus belli. Et ita de se, & de drãce psente q̃si de alia i tertia psona lo/quitur, vti mos est, quotiẽs i noie, aut nostro, aut eius, ad quẽ loquimur, siue dignitate, siue indignitate pondus est.

SERVI.

Consulta reuertor, cõsultor est, q cõsulit. Cõsultus q cõsulit, cõsultũ vero res ipsa, de qua cõsulitur. Si nullã nostris spẽ po/nis i armis, isinuatiõe vtit. i. callido, & subtili aditu ad psuadẽ dũ. Vult eni dicere meli⁹ ẽẽ iterire q̃ pacẽ rogare, quod q2 ap/te nõ audet, latẽter & paulatĩ ad hoc serpit. nãq; iter pncipiũ & isinuationẽ hoc iterest, q pncipiũ ẽ apta rei narratio. isinua/tio, vt diximus, ẽ callida, & subtilis orõ. In armis, aut meis, aut latinorũ generali omnium Si iã desert, sum⁹ pp Diomedẽ, q solus negauit auxilia. Nec hz fortuna regressum. oĩa q̃ sibi pñt obijci, ponit, s. eã so in dõib⁹ iuisimã & fortuna nõ est imutabilis, & q semel pellitur, iterũ põt reuerti, & auxilijs nõ sunt penitus destituti, & i m ipoz exercitu ẽ adhuc plurimũ spei. Est aũt syl/logism⁹. Quãq̃ o si solitæ q̃q̃ virtutis adesset, nõ se iertiæ ar/guit, sed q̃rit de virtute omissa p neglegẽtiã, O aũt dolẽtis ẽ ex/clamatio. & itelligimus imorarã ẽẽ illic eius orõnẽ, nã exarse/rit dolore, q2 apte nõ potui dicere, moriendũ potius ẽẽ q̃ ho/stes rogãdo, qd tñ dixit, cõferens se ad alias psonas, & laudãs eos, qbus cõtigit perire, ne ista cõspicerent. Ante alios, Melior oĩbus pferendus, Fortunatusq; laborũ, & ẽ græcũ. Tale vi, te laudare, vel hostes rogare: vel qd latẽter isinuat, tradit alteri sibi despõsatã. Semel ore mo. clio cõfestim. i. q tota mortis cele/ritate cõsumptus ẽ, vulnerati aũt solẽt vel terrã mordẽ ne dolo/rẽ eorũ idicet gemitus. Luca. de Põpeio. Timuit ne quas effun/dere voces, Vellet & æternã fletu corrũpere famã, vrbes italæ q2 Diomedes pegrinus fuerat. Nã hoc dicit, habemus robur italũ, nõ græcũ militẽ ierte, & dissolutũ. Supersunt, supabun/dant Adsunt vltra q̃ bella deposcũt. Sin & troianis, Mire agit post firmatas ptes suas troianorũ vires iminuẽs, Quid eni p/derat, dixisse q supent latinis auxilia, si ẽt troianorũ integre vi/res pbarent, cũ multo gloria venit sanguine. ac si diceret: nõ ẽ iudicãda victoria, q̃ p imẽsa detrimẽta ptigit, & hoc ẽ, vñ lau/dat Salu. duces, q victoriã icruẽtato exercitu reportarũt, Sunt illis sua fune i. troianis legit, & illi, aut æneæ intelligimus aut aduerbiũ loci p illic, vt i secũdo, Patet isti ianua læto Pro istic. Parq; per oẽs vt alibi. Quãta p dæos sæuis emissa mycenis, tẽpestas ierit cãpos. indecores, decor decoris facit, sicut author authoris decus decoris: sicut pecus pecoris, sic & acit i cõpositione, idecor idecoris, ergo i neutro co breuis i masculino pducit vñ appet systolẽ fecisse Verg. nã idecores noĩatiuus ẽ pluralis a masculino ab eo, qd ẽ idecor, nã nõ põt hic idecus facere, Neutrũ enim i us termiatũ masculinũ ex se nõ facit, aut certe dicam⁹, idecores declinationẽ ẽẽ cui⁹ noiatiuus singularis nõ iuenit. In limine pri. Quasi i ipso initio, & aditu ifelicitatis & ad illud respexit qd supra dixerat, semel agmine verso. Funditus occidim⁹. Multa dies, illi rei vehemẽter incũbit: quã dixerat, nec hz fortuna regressum, dicẽs, fortunã tã labores q̃ felicitatẽ p tẽporũ q̃litate, mu/tare. Dicat pro, Lusit decepit, vt Quid natũ totiens crudelis tu quoq; falsis Ludis imaginibus, Et i so. r. s. l. Subaudi & multos & est sensus i solidũ reuocauit oppssos, & paulo ante derelictos, lusit vero, & decepit felices: Nõ erit. a. n. æ. a. Redit ad rẽ, q2 oc/currebat, sed negãtur auxilia. Aetolũ aũt dicẽdo eius vires ex græciæ cõmemoratione debilitat, At mesapus erit. f. t. Bene duo sumpsit, q̃ q̃rũtur i bello, fortitudinẽ, & felicitatẽ, nã de Mesapo tã legimus. Quẽ neq; fas igni cuiq̃, nec sternere ferro: vtrumq; aũt & Diomedẽ dicit quẽ dicẽdo græcũ, iertẽ significat. Infelicitatẽ vero eius supradicta legatorũ verba testant, Nec tarda seq̃/tur gloria, Liptotes figura. Minus eni dixit q̃ voluit, nã hoc significat, latina pubes celerrime victoriã adipiscet: quãvix græci post decẽniũ sint adepti. Est & volscorũ egregia de gente ea. vt i septimo segregatã ẽẽ a virorũ multitudine effecit & q̃ a sexu nõ põt laudat ex gẽte, Quod si me solũ teucri i certamĩ aposcũt. Quia audiuit illũ, aspice cõtra q vocat ẽt vtit dictu, nã oblĩq pro/

Mordere humũ qd sit.

militis se singulari certamine dimicare velle, cū noluit Similiter & i vndecimo ait dicēs irrisorie, Sedeāt spectētq; latini Tan/tūq; bonis cōib⁹ obsto, & i tm̄ obsum ꝯnodis publicis, Vt nisi solus dimicauero, cōcidat vniuersa resp. Non adeo multum, nā vereeū de dicu assuetā esse manibus suis victoriā. Tāta ꝑ spe, vt solus dicat seruasse rēpu. Ibo aimis cōtra, ac si diceret, si desunt vires corpis. Vel magnū pstet achillē, & pstō illū.i. melior illo sum, ꝛ pstō illi dicim⁹, Cicero i cesarianis. Tāto ille supiores glīa vicerat, quo oibus tu pstiti. Vulcani manib⁹ pia iduat arma, bn̄ addidit paria, nā et æneas habuit arma vulcania: lʒ possumus dicere, q̄ hoc Turnus nō ignoraret, nō tn̄ hoc valde idoneū ꝯprobat: Vobis aiaʒ hæc.s.i. Bn̄ sibi ꝛ fauorē cōciliat ppl̄i, & a soce/ri noīs ꝑiudicio Latini iplicat volūtate, Vlli ve. v.s. dicim⁹ & scōs illi, & scōs ab illo. Nā drāces poti⁹, siue hæc ē ira deo, Morte. l. siue hæc virtus, ꝛ glīa tollat. Sēsus obscure qdē dictus, sʒ facilis, & q de vsu nunq̄ recedat, nā ira ꝛ ati de inimico dicere ꝯsue//tumus abeat, nec bonis meis, nec malis intersit rebus volo sit aut gloriæ meæ pticeps, aut in me iudiciū ex i felicitatis, cōione cō/moueat, sicut nūc de drāce dicit, siue hæc ira deoꝝ, morte luat.i. spiturus sum nolo iudiciā sustinere, si drāces pîter sorte moueat.

ASCEN. Si vero virtus, & gloria cōcu abitur, nolo ignauus felicitatis alienæ sit pticeps, si dum meis pugnat auspicijs, forte superarit.

Illi hæc inter se dubiis de rebus agebant
Certantes, castra Aeneas, aciemq; mouebat.
Nuntius ingenti pregia tecta tumultu
Ecce ruit, magnisq; urbē terroribus implet.
Instructos acie Tyberino a flumine Teucros.
Tyrrhenāq; manum totis descendere campis.
Extemplo turbati animi, concussaq; uulgi
Pectora, & arrectæ stimulis haud mollibus iræ.
Arma manu trepidi poscunt, fremit arma iuuentus.
Flent mœsti, mussantq; patres, hic undiq; clamor
Dissensu magnus uario se tollit in auras.
Haud secus atq; alto in luco cū forte cateruæ
Consedere auium, piscoso ue amne Padusæ
Dant sonitum rauci p stagna loquacia cycni.
Immo ait O ciues arrepto tempore Turnus Turnus.
Cogite concilium, & pacem laudate sedentes,
Illi armis in regna ruunt, nec plura locutus
Corripuit sese, & tectis citus extulit altis. Poeta.
Tu Voluse armari Volscorum edice maniplis
Duc ait, & Rutulos equites Mesapus in armis. Turnus.
Et cum fratre Coras lati diffundite campis.
Pars aditus urbis firment, turresq; capessant
Cætera qua iusso, mecū manus inferat arma.
Ilicet in muros tota discurrit urbe. Poeta
Concilium ipse pater, & magna incepta Latinus
Deserit, ac tristi turbatus pectore differt
Multaq; se incusat, qui non acceperit ultro
Dardanium Aeneam, generumq; asciuerit urbi.

Illi hæc inter se, &c. Recitat quō dū latinus cōsultaret, tur/nusq;, ꝛ drācens cōtenderēt, æneas motis castris vrbi imine/bat, q̄ res vbi recitata est varijs rumoribus cōmouit vrbē tur/no copias colligēte, & ducibus cū exercitu isti uctis sese ad pu/gnā parāte, latino vero ꝯciliū re ifecta dimittēte, vn̄ nihil extat

Ordo. Donati. Ordo aūt est. Illi.s. turnus, & drāces, aut latini oēs agebāt hæc certātes iter se de reb⁹ dubijs.i. cōsultabāt, ꝛ disser/tabāt: dū sup. æneas mouebat castra, & aciē i. istructā multitu/dinē ꝑploꝝ, Ecce. q.d. ex iproviso nūci⁹ ruit.i. ꝑcipitāter currit tumultu.i. tumultuose. aut cū tumultu, ꝑ tecta regia.i. ꝑ regiaʒ latini, ꝛ iplet vrbē magnis terroribus, nūciās.s. teucros acie, ꝛ manū tyrrhenā.i. exercitū hetruscoꝝ, descēdē totis cāpis a flu/mie tyberino, vbi pria castra locauerāt, Ai.s. ppl̄i, ꝛ potissimū vulgi turbati, sup. sūt, extēplo.i. ilico, e vestigio. ꝛ pectora vul/gi sunt cōcussa.s. attonita, & pplexa, & iræ.i. furores, sunt sup. arrectæ.i. accēsæ stimulis haud mollib⁹ pūcturis duris, & dif/ficilibus toleratu, ipi trepidi poscūt arma manu.i. sil' poscūt: & q̄rūt, iuuētus fremit.ꝛ. cū fremitu efflagitat arma pſes.i. senio/res mœsti flēt & mussāt.i. taciti i. ira se murmurāt, & q̄rūt: ma/gnus clamor tollit, hic.i. mō. vndiq; i. ex oi pte, se i auras vario dissensu, q: alij a turno, alij a drāce dissentiebāt, tollit dicit se i auras, haud sec⁹.i. nō aliter, atq; sup. se. voces i auras tollūt cū cateruæ.i. cōuolatus auiū: vt sturnoꝝ cōsedere.i simul sedē coe/perūt forte i alto luco, aut q̄ cygni rauci.i. canori, cū raucedine q̄dā dāt sonitū ꝑ stagna loq̄cia i. stridula, ꝛ sonora cygnorū vo/ces referētia, sup. i amne, padusæ.i. illi⁹ ptis, aut vt dicūt, bra/chij padi, piscoso.i. piscibus abundāti. Imo turnus ait tpe ar//repto.i. oportūitate iuēta, q: nactus erat occasione and æcteri crepādi, aut sic, imo ait turnus o ciues cogite cōsiliū. tpe arre//pto. sʒ prior snīa pstat, nā nō cohortat turnus, vt ciues rapiant opportunitatē, sed ipse eā rapuit, turnus igit ait arrepto tpe.i. postq̄ ex subito astu æneæ oportunitatē habuit cōcilij dissol/uēdi ait, imo, o ciues cogite cōciliū.i. cōsultate, & laudate pacē sedētes, & ē modus iperādi, q vim ꝓhibitiuā hʒ, nā vult dice/re, nō eē mō tps cōsultādi, sed bellādi, aut saltē se defendendi, Nā illi.s. sæuissimi grassatores, & hostes ruūt armis i regna. s. nr̄a. Nec locut⁹ plura corripuit sese, & extulit sese altis rectis, & ait ad volusuʒ volsrū: tu voluse edic.i. impa ꝛ ꝑcipe maniplis ꝑ manipulis.i. manipularibus, hoc ē signiferis militib⁹, arma ri.i. vt armentur & duc, &.i. et rutulos: mesapus ꝑ eo, q̄d ē, ꝛ tu mesape, ꝛ corax cū fr̄e.s. catilo diffundite.i. diffuse reducite eq̄tes latis cāpis.i. i latos cāpos: aut sic mesapus, & coras cū fr̄e diffundite ꝑ diffundāt: latis cāpis eqtes, nā si vocatiui cēnt, di/ceret mesape, & cora cū fratre q̄ aūt i tertia persona de eis lo/q̄tur, idicāt sequētia: vn̄ nō absurde legeret: diffundant, vt sit spōdaicus versus, sʒ nihil ꝑ me imutatū volo. Pars.s. ciuiū, aut militū: firmēt.i. muniāt, & obstruant aditus vrbis, & capessāt. i. captū eāt, vt teneāt, & defendāt turres.s. murorū, cætera ma/nus.i. armata multitudo, iferat me cū, q̄d fortis ducis verbuʒ est. Nā & alexāder magnus & cæsar nō dixerūt, ite, sʒ eamus i hostē, iferat ergo mecū.i. vt ego, arma q̄ iusso ꝑ iussero. Ilicet. s. illic stati, discurrit tota vrbe.i. ab oi pte vrbis i muros, ipse pr̄ latinus deserit cōciliū.i. cœtū ꝑcerū: & magna icepta.s. de pa/ce tractāda, ac differt.s. i aliud tps, existēs turbatus tristi pecto/re, & icusat i. arguit se multa.i. multū, se dicto, q.i. q: ꝑe nō ac/cepit.s. i generū, & regnū, æneā dardanū, i. a dardano ortum & est asciuerit vrbi.i. ad vrbem, aut in vrbem suam, generum idest maritum filiæ, ꝛ regem futurum.

SERVI. Castra æneas, aciēq; moue.i. ducebat exercitum, vt nos ca/stra mouem⁹ Luca. Brūdusiū decim⁹ iubet hāc attigere castris. i. decima deductione. Fremit arma iuuēt⁹, hoc est fremebāt ad arma. Arma, militaris vox ē. Mussant, mō q̄runt. Dissensu va/rio, alij.n. Turni dicta, alij drācis dicta ꝓbāt. Piscoso ve āne pa/dusæ. Padusa ps est padi: nā padus lʒ vnus sit fluuius. hēt tn̄ fluēta plurima. e qbus, q est padusa qbusdā locis facit paludē q̄ plena ē cygnoꝝ, Stagna loq̄cia, i qb⁹ habitant cygni loq̄ces.

Padusa quid sit. Rauci aūt βραγχαλέοι, nā mō cāoros significat, alias vocis pessimæ i uue. Rauci these ide codri, sicut venenū ēt de bono ꝛ malo dr̄, vt dolor bonus: ꝛ malus vocat. Arrepto tpe inuēta op/portunitate. Sedētes pigri, vt imunisq; sedēs aliena ad pabu/la fucus. Armari edice, figurate, dic vt armētur, edice aūt ē im/peratiuus. ne ab diuum cōiugationū ifinito detracta re syllaba vltima, fit iperatiu⁹, vt amare ama, docere, doce, legere, lege, audire audi, Cū aūt fac, vel dic dicim⁹ apocopē verba patiunt. Maniplis ars qdē exigebat, vt nia haberet accētū. n: lōga qdē ē, sʒ ex muta & liq̄da, q̄d quotiēs fit tertia a fine sortit accētū, vt latebræ tenebræ: tn̄ i hoc ꝯmōe, vt sc̄da a fine accētū hēat, versus obtinuit Maniplis, signiferis: q̄ sʒ antiquū morē i legiōe erāt triginta. Legio aūt hēbat sex cohortes: sexaginta cēturias, lʒ i his rebus accessu tpis ducū varietas sp mutauerit militiæ disciplinā, Egtes mesapus l' armis. Et cū fratre coras latis diffun/dite cāpis: Eqtē i armis.i. armatū, nā figura ē Mesap⁹ āt, vt diceret, vitauit homeoteleutō, nā vitiosū erat voluse, edice mesape ergo mesapus: aut antiquus ē vocatiuus, vt Hesperidū fluuius, regnator aq̄rū. Itē Socer arma latin⁹ hēto, aut certe nn̄s ē pro ntō, q̄q̄ ē ntūs, vt sit Mesapus, & coras eqtē diffundit, ꝑ diffundāt. Melior tn̄ est sensus superior. Cū fr̄e.s. cū Catillo, nā legim⁹ Catillusq;, acerq; coras. Qua iusso, ꝑ qua iussero, & est antiquū. Ilicet, cōfestim, ilico, quod ne diceret metri necessitas fecit nā ilico o cimus magna icepta, q: de pace cogitabat, q̄ ipleri nō potuit. Multaq; se icusat pro multū ꝛ est græca figura. Generq; vt ꝑpter vrbem. Lu. de Catone. Vrbi pr̄ est, vrbiq; maritus, Generant ideo dr̄, q: ad augēdum genus adhibetur.

ASCEN. Præfodiūt, ꝛc. Docet quō ex ꝑcepto turni, l atini: ꝛ rutuli va/rijs studijs ciuitatē muniuerūt, vtq; regina cū lauinia, cæterisq; nobilibus fœminis ad tēplū palladis: vt eā exorarēt, prexe/rint, Itē quō turnus armat⁹, iā tāq; exitur⁹ obuiā habuit camil/

Præfodiunt alii portas, aut saxa, sudesq;
Subuectant, bello dat signum rauca cruentum

Buccina tunc muros uaria cinxere corona
Matronae, puerique, uocat labor ultimus omnes.
Necnon ad templum, summasque ad Palladis arces
Subuehitur magna matrum regina caterua.
Dona ferens, iuxtaque comes Lauinia uirgo.
Causa mali tanti, atque oculos deiecta decoros.
Succedunt matres, & templum thure uaporant.
Et moestas alto fundunt de limine uoces.
Armipotens, belli praeses Tritonia uirgo
Frange manu telum Phrygii praedonis, & ipsum
Pronum sterne solo, portisque effunde sub altis.
Cingitur ipse furens certatim in praelia Turnus
Iamque adeo Rutulum thoraca indutus ahenis
Horrebat squamis, surasque incluserat auro,
Tempora nudus adhuc, laterique accinxerat ensem.
Fulgebatque alta decurrens aureus arce.
Exultatque animis, & spe iam praecipit hostem.
Qualis ubi abruptis fugit praesepia uinclis
Tandem liber equus, campoque potitus aperto.
Aut ille in pastus, armentaque tendit equarum.
Aut assuetus aquae perfundi flumine noto
Emicat, arrectisque fremit ceruicibus alte
Luxurians, luduntque iubae per colla, per armos.
Obuia cui Volscorum acie comitante Camilla
Occurrit, portisque ab equo Regina sub ipsis
Desiluit, quam tota cohors imitata relictis
Ad terram defluxit equis, tum talia fatur.

Donati expositio. Ordo.

Iam virginem, ac bellatricem egregiam, de quibus omnibus est hic solum. Donati sententia: Putabant mulieres posse donis, et precibus fauorem deae impetrare, haec ille. ¶ Ordo est, Alii .i. aliqui ex ciuibus: aut praesidio urbis: praefodiunt portas, .i. fossas fodiunt ante portas, quod summae desperationis indicium est, aut subuehunt saxa, & sudes .i. stipites: buccina rauca, .i. rauce sonans, dat bello, s. secundo signum cruentum .i. durum, et cruoris effundendi indicium, tum .i. deinde matronae, & pueri) quia labor ultimus, .i. summus, & maximus uocat omnes, .i. omnis sexus et aetatis) cinxere muros uaria corona, .i. coetu in morem coronae circumstante. Necnon, .i. et etiam regina, s. amata subuehitur, .i. sursum uehitur ad templum, et ad summas arces palladis, & hoc, cum sup. magna caterua, .i. comitiua matrum .i. matronarum: ferens, .i. afferens, aut offerens dona. s. palladi apta, hoc est peplum, & Lauinia uirgo subuehitur, sup. comes s. matri, iuxta, .i. prope ipsam existens, s. causa tanti mali s. quantum bellum afferebat, et id deiecta .i. habens deiectos, hoc est deorsum in terram iactos oculos, matres succedunt, s. templo, & vaporant templum thure, et fundunt, moestas voces de alto limine s. templi. O tritonia, .i. pallas virgo, existens praeses belli, armipotens, .i. habens potentem super arma, & bella frange manu s. tua .i. virtute tua sagittam praedonis .i. praedatoris phrygii, .i. troiani, s. aeneae qui turno coniugem, & regnum praeripere, et praedari conatur & sterne ipsum, s. praedonem pronum, .i. inclinatum solo, .i. ad terram, & effunde .i. eminenter funde ex equo, s. aut euacua vires eius, sub altis portis. s. nostris. Ipse turnus furens in praelia cingitur, s. armis suis certatim, .i. cum certamine ipse armatur ipse adeo ipse indutus thoraca, .i. munimento pectoris, rutulum, .i. quo rutuli vtuntur, horrebat squamis ahenis: .i. aereis tegumentis in modum squamarum piscium factis, & incluserat s. pus suras .i. post tybias pes eius, hoc est crura sua: auro, id est ocreis aureis, et ipse existens nudus adhuc tempora .i. habens tempora adhuc nuda, hoc est nondum galeata, quia armiger galeam vsque ad praelium ferre solet, accinxerat lateri ensem, et ipse aureus .i. aureis armis instructus fulgebat decurrens alta arce s. regiae, quod Lauiniam videre sperabat, et exultat animis, & praecipit .i. praeoccupat, aut ante cogitet esse sub capitulo re, sed spe, hostem, s. praecipuum aeneam, existens talis, qualis equus liber tandem, & potitus campo apto, fugit praesepia s. stabulorum vinclis abruptis, ille s. equus tendit .i. petit in pastus .i. pascua, & armenta, .i. gregem equarum: aut potius sic tendit in pastus, .i. pascua, & armenta, aut assuetus perfundi flumine noto aquae, emicat .i. fremit ceruicibus arrectis alte luxurians .i. petulanter, & lasciue decurrens, et iubae, sup. eius ludunt per colla & per armos, Cui, scilicet Turno sic decurrenti. Camilla occurrit obuia et hoc acie volscorum comitante & ipsa Regina s. volscorum desiluit ab equo sub ipsis portis .i. ante ipsas portas, quam tota cohors, s. Volscorum imitata .i. insequens defluxit .i. molliter descendit ad terram, ergo relictis, tum .i. deinde, vbi pedes turnum conuenerat, fatur, scilicet camilla talia, qualia sequuntur.

SERVI. ¶ Praefodiunt alii portas. i. ante portas fossas faciunt, quae res nimiam indicat desperationem. Bello dat signum rauca cruentum. Buccina bene bella dat, nam buccina insonans sollicitudinem, ac bella denunciat, sicut in septimo. Qua buccina signum, dira dedit. Praelium autem tubae indicant, vt At tuba terribilem sonitum procul aere canoro, increpuit. Vocat labor ultima. Omnes ad laborem ultima necessitas conuocat. Necnon ad templum, secundum Ho. qui indicat in summa desperatione matres ad templa concurrere, vt victoria, quae non potest viribus, possit deorum fauore cogi. Subuehitur proprie matronae .n. pilentis vehebantur ad templa pergentes, vt Pilentis matres in mollibus. Dona ferens peplum. s. sicut dixit in primo, id omisit hoc loco. Oculos deiecta decoros, sicut oculos suffusa nitentes. De limine, ad preces festinantium mulierum ostendit desiderium. Armipotens praeses belli, antonomasia sunt propriae. Haec autem omnis oratio de verbo ad verbum de Ho. translata est. Praeses, aut belli .i. quae praees omnibus bellis, cuius nutu sp bella tractantur. Frange manu telum: aut tua manu, aut in eius manu tela contringe, Hom. ἆξον δὴ ἔγχος Διομήδεος. Et ipsum pronum sterne solo, Home. ἠδὲ καὶ αὐτὸν πρηνέα δὸς πεσέειν. Bene autem sub ipsis portis, quia ad quas festinabat aeneas, vnde est illud. praefodiunt alii portas. Cingitur ipse furens certatim in praelia. oeconomia omnis haec est, nam Turnus id cum mora armatur, et in tecto capite circa arcem incedens admonet singulos, vt a Lauinia possit uideri, & vt sit maior causa dimicandi, dum sponsae placere contendit. Furens, amore lauiniae, quam videbat quod etiam sequens indicat comparatio. Nam dictum est, aut ille in pastus, armentaque tendit equarum. Cingitur in praelia, vt pluraliter possit, vt si dicas, legor in aduocationem .i. vt aduocatus esse possim. Iamque adeo, aut vocat adeo, aut certe sic significat, vt sit sensus, adeo sic praeparatur in praelia, vt etiam vniuersa arma praeter galeam portaret, Thoraca indutus omnia, quae in ax exeunt graeca masculina in obliquis casibus a producunt, vt thorax thoracis. pyrax pyracis, nam foeminina corripiunt, vt clymax clymacis. sed ad latinum non transeunt. Phalanx vero & aliter exit, et peregrinum est et apud graecos. Alta decurrens aureus arce, illic enim et amata fuerat, & lauinia. Spe iam praecipit hostem. mente praeoccupat hostis aduentum. Qualis vbi abruptio su. p. viii. etiam haec comparatio Homeri est de verbo ad verbum translata. Potitus, ab eo quod est potior poteris, nam vt etiam supra diximus verbum hoc modo tertiae, modo quartae inuenitur esse coniugationis. Arrectisque fremit cer. al. arrectis ceruicibus fremit, non alte luxurians, Ad terram defluxit, dicendo defluxit: artem, & quandam moderationem descendendi significauit, quae est etiam in ascendendo apud huius reperitur.

Turne sui merito, si qua est fiducia forti.
Camilla. Audeo, & Aeneadum promitto occurrere turmae
Solaque Tyrrhenos equites ire obuia contra.
Me sine prima manu tentare pericula belli.
Tu pedes ad muros subsiste, & moenia serua.
Turnus ad haec oculos horrenda in uirgine fixus.
Poeta Turnus. O decus Italiae Virgo, quas dicere grates.
Quasue referre parem, sed nunc (est omnia quando
Iste animus supra) mecum partire laborem.
Aeneas, ut fama fidem, missique reportant
Exploratores, equitum leuia improbus arma
Praemisit, quaterent campos, ipse ardua montis
Per deserta iugo superans aduentat ad urbem.
Furta paro belli conuexo in tramite syluae.
Vt biuias armato obsidam milite fauces.
Tu tyrrhenum equitem collatis excipe signis.
Tecum acer Messapus erit, turmaeque Latinae,

ASCEN. Ordo.

¶ Turne sui merito, &c. In hac parte habetur oratio camillae virginis ad turnum, animum suum praestantem, & beniuolum explicans, consilium de intercipiendo aenea dantis, turnique honorifica ad eandem responsio. Describitur praeterea locus quidam insidiis aptus. Sed cum nihil hic extet Donati Ordo est, O turne (inquit camilla) si quae, .i. si aliqua fiducia sui, .i. bene fidei spe radii de se, est forti .i. s. cuicunque: siue viro: siue mulieri, ego audeo: et promitto occurrere turmae aeneadum .i. aeneadarum ad vrbem ingruentium: & ego sola audeo ire obuia contra equites tyrrhenos (Graphice exprimit poeta animum mulierum, quae si semel ad virilia opera transierint, vltra viros audent, nihil vero audacius viragine bellatrice, vnde de penthesilea audetque viris concurrere virgo, Sine, .i. permitte, me tentare manu prima pericula .i. experimenta, aut tentamenta, seu praeludia belli, tu subsiste .i. in insidiis remorare: existens pedes .i. pedester sine equo ad muros s. ciuitatis huius, & serua, .i. custodi moenia Turnus fixus oculos .i. habens oculos fixos in virgine horrenda, id est aut armis terribili, aut veneratione colenda, sup. ait ad haec, s. eius dicta. O virgo decus .i. ornamentum italiae: quas grates, idest gratias parem, .i. intendam & coner dicere: sup. tibi, s. verbis, vel quas parem referre .i. re ipsa exhibere, & reddere, q. d. nescio sed nunc (quando .i. quandoquidem iste s. tuus animus est supra omnia .i. vicit omne genus beneficiorum: quod in te conferre posses, aut quia sine pari magna eo) Partire .i. coniunge mecum laborem. Aeneas (vt .i. quemadmodum fama sup. facit fidem:

Tiburtique

dẽ, i. credulitatẽ, aut vt fama, & exploratores missi reportãt fi/dẽ i. credulitate & certificatione) improbus, i. improbãdus, & de/testabilis grassator, & pdo premisit leuia arma eqtũ, i. Velites, Vt ẽ eqtes leuis armaturæ, q sup vt qteret. i. conturbarẽt capos. i. eos, q i cãpis, hoc ẽ locis planis, & capacib⁹ sũt, ipe superans iugo. i. p iugũ. q. d. collũ, hoc e pte mõtis iuxta vãce, superãs i/quã ardua deserta, i. locis iuia & inaccessa fere aduẽtat ad vrbes. Ego paro. i. prẽdo furta belli, i. ap₃ excipe, aut adorii isidijs, vt i. postq̃ ego obsidã i. obsidebo. s₃ a tertia piugatiõe a sido de duxit, i tramite, i. via, q̃ transineat, syluæ i. q i sylua ẽ cõnexo, i. sub rupe, aut vertice suspẽso. obsidã inqt milite armato fau/ces, i. exit⁹ ob ẽoꝝ q i sylua sũt, aut introitus igredi volẽtibus bi/uias. i. i duas vias diuisas, tu excipe. i. p isidias cape, & adorire signis collatis i. cõiũctis ducibus, s. mesapo, & tyburto eqtem tyrrhenũ. i. tyrrhenũ eqtatũ, aut tyrrhenos eqtes, mesap⁹ acer i. strẽnuus, & vehemẽs bellator, erit tecũ, & turmæ latinæ sup, erunt tecũ, & manus. i. exercit⁹ tyburti ducis, sup. erit tecũ: & tu cõcipe curã, s totius turmæ, ac æqtatus. Turn⁹ ait sic, atq₃ co/hortat mesapũ i plia. s. obeũda, & socios s. ei⁹, aut suos, duces i. ductores alioꝝ, hortatus dicit, i. admone & aiat i plia dictis pibus, s. ijs qbus camillã hortatus ẽ, & ipe pgit i hostẽ, quo scõ ostẽdit, se egregiũ ducẽ, q primus qd admonuit, fecit. Valles (sic eni df i noiatiuo singulari sicut & vallis, vt apes & apis) accõ moda fraudi, & dolis armoꝝ. i. armatoꝝ, ẽ i anfractu. i. loco cir/cũfracto. i. angulo, curuo. s. post rupẽ, quẽ, s. anfractũ, aut quã vallẽ, latus atrũ. i. obscuꝝ, vrget. i. premit, & coarctat vtriq₃. i. ab vtraq₃ pte, frõdibus dẽsis, quo. i. ad quẽ, aut q̃, i. p quã via, se/mita tenuis ducit, & fauces angustæ, i. meatus arcti: ferũt i. pfe/rũt, & pducũt, & aditus. i. accessus maligni. i. obscuri, aut nimis arcti, sup. ferũt. Planicies ignota s. æneæ aut occulta, iacet sup hãc. s vallẽ i speculis. i. loco apto speculationi, & ĩ summo vertice mõtis, & receptus tuti. i. receptacula, q̃ se tute recipiãt, sup. ia/cẽt vtrinq₃ seu. i. siue velis occurrere pugnæ, i. i pugnã dextra i. dextra pte, q vel seu, aut vel, leua. i. sinistra, siue velis istare, i. isistere, iugis. i. p iuga & voluere, s desup, saxa grãdia. s. i ascẽ dẽtes hostes, Ipe iuuenis, s. turnus fert regiõe viaꝝ. i. p regionẽ viarũ: nota, idest notã sibi, huc. i. ad hanc vallẽ, & arripuit, id/est occupauit locũ, & insedit, idest insidias facturas locum cœ/pit, syluis iniquis, quia videre permittunt, & non videri.

Valles & vallis in nominandi casu.

Tyburtiq₃ manus, ducis & tu concipe curam.
Sic ait, & paribus Messapum in plia dictis
Hortatur, sociosq₃ duces, & pgit in hostem.
Est curuo anfractu uallis, accommoda fraudi.
Armorumq₃ dolis, quã densis frondibus atrum
Vrget utrinq₃ latus, tenuis quam semita ducit.
Angustæq₃ ferunt fauces, aditusq₃ maligni.
Hanc sup in speculis, summoq₃ in uertice montis
Planicies ignota iacet, tutiq₃ receptus.
Seu dextra, leuaq₃ uelis ocurrere pugnæ.
Siue instare iugis, & grandia uoluere saxa.
Huc iuuenis nota fert regione uiarum.
Arripuitq₃ locum, & syluis insedit iniquis.

SERVI.

¶ Sat merito, si quis ẽ ñ. s. si vnusquisq₃ fortis h₃ aliquã cõfidẽtiã ex cõsciẽtia fortitudinis suæ Et ego audere nõ dubito. Forti autẽ bñ dixit, Nã fortis cõis est gñis: hæc aũt hoc vult dicere, nõ te/xũ cõsiderãdũ, sed robur. Occurrere turmæ eqtatui. Nã pte p toto posuit. Quas dicere grates, s₃ rhetoricã disciplinã dicit, se verba inenire nõ posse, qbus eius exprimat laudes, cũ dixerit, o decus italiæ, sic alibi, Quibus cœlo te laudibus æquẽ, cũ pmi/serit. O fama ingẽs, ingentior armis, Vir troiane, Sed nũc, ordo ẽ, sed nũc mecũ ptire laborẽ, nã p parẽthesin dictũ est. Quan/do iste ius ẽ. sup oĩa i. siquidẽ es magna. Partire nũc tõ qui illa dixerat solũ tyrrhenos eqtes re dõuta ꝓ q̃ rerẽt cãpos ad eã poꝝ pturbationẽ Furta po belli, insidias, Salu. Gens ad furta belli pidonea, Biuias fau Fauces dñi itineraiter duos mõtes angusta, & quia dicta ad fauciũ ai aliũ sĩlitudinẽ. Collatis exer/pe signis Cõiũctis ducibus, quos memoraturus est. Tyburtiq₃ manus, Catillus, & coras duces. Et tu cõcipe curã, sicut ego nã nõ dicit sicut mesapus, aut alij, ne ei facere iniuriã videat, Con/cipe aũt sĩ cũ eis, Cõ enim cõiũctiua pticula est: vñ & cõuocari de pluribus dicimus. Valles, metri necessitate compellimur, vt vallis dicamus, Stati. Vallis in amplexu nemoꝝ sedet, nã ple/nũ est valles, vt nũc Verg posuit q̃ illa esse diminutio idicat: nã vallecula, vt vulpes, vulpecula, facit ergo in es vel ĩ is, quãdo vsurpatiue, qñ naturaliter exeũt noia, sola diminutio indi/cat, Ea sũt, q in es exeũt, longa sunt oia: si in gtõ nõ crescãt. vt labes, vulpes, valles, Nam si crescant, breuia sunt, vt miles mili/tis. Quo semita ducit, legitur, & qua, Aditusq₃ maligni, ꝓpter obscuri, vt sub luce maligna, Ignota, s. æneæ: nã de turno dicturus est, Huc iuuenis nota fert regione viarũ. Tutiq₃ receptus, male quidã recessus legũt. Nã receptus df, quo se tutus recipit exerci/tus: vñ & signa receptui canere dñr. Seu dextra, leuaq₃ velis occurrere pugnæ: siue p valles: siue p montis radices incertum est eñ: q̃ si venturus æneas, Arripuit locũ, rapti tenuit. Insedit ꝓprie, nã isidere est dolose aliquẽ expectare, vñ & isidiæ noiatæ sunt.

ASCEN.

¶ Velocẽ interea: &c. Facta digressione, describit studiũ, & ge/nus camillæ. vñ donatus excusat exiliũ Metabi, q nõ sua cul/pa, sed inuidia. i. supbia ciuiũ sit pulsus, & fugiẽs nõ opes, sed filiã eripuerit hac cã Dianæ fauorem meruit. Telũ immane: qr bellator, Nã opus fuit ingenti telo, & bellatore. i. viro forti ad rẽpficiẽdã, Hæc ille. ¶ Ordo e. Latonia, i. latonæ filia diana cõ cõpellabat. i. allocuta est iterea. s. dũ hæc a turno fierẽt i. sedib⁹ supis, i. i cœlo opi s. nymphã venatricẽ, & iõ velocẽ, vnã ex vir/ginibus socijs s. dianæ, & ex caterua sacra. i. de choro dianæ sa/crato, & dabat of, i. eloqbat has voces tristes. i. tristitiæ idiceas O virgo. s. opi, camilla gradiutura ad bellũ crudele: qr fatis ipsi pid mortẽ minãtibus, & cingit nr̃is armis i. sagittis, neq̃q̃ i. frustra, qr illis se defensura nõ ẽ, ex ñs mihi chara. i. dilecta añ alias. i. alias. i. plus q̃ aliæ mortales. s. nec, i. & nõ, & eni ꝑ qr iste i. de quo me loq audis, amor nõ venit dianæ. s. mihi nou⁹. i. re/cẽs, & pauloante hac iceptus, & sup. non mouit. i. affecit aium dulcedine subita, q̃. s. cito pire posset, sed sup. antiqua & inuete/rata: Et docet qũo Nã metabus pr̃ camillæ, cũ. i. qñ ipe pulsus ob iuidiã, nõ ob demerita, & ob vires supbas. s. ciuiũ, aut eius loꝝ regno priuerno. i. priuernati, aut pulsus regno, s suo exce/deret priuerno: appositoie vrbe antiq. i. nobili, & q̃ diu regna/uerat, sustulit. i. sursum, & in brachijs tulit inter media prælia belli. fugiẽs i. cũ fugeret, sup. camillã infantẽ. s. adhuc comitẽ. i. vt esset comes exilio. s suo, & vocauit, sup. eã camillã noie ma/tris camillæ, s. noie, & hoc pte mutata, qr ablata. s. lr̃a a prima syllaba, ipe, s. pr̃ portãs. s. filiã sinu, s. suo, hoc ẽ inter brachia. p se. i. añ se petebat lõga iuga nemoꝝ soloꝝ, i. desertoꝝ tela sæua, i sæuoꝝ hostiũ ip₃ psequentiũ pmebãt, sup. tũc eũ vndiq₃. i. ex oĩ pte, & volsci s pueniates, volitabãt, s. circa eũ milite. s stipẽ/diario circũfuso, vt sic nõ sit euadẽdi locus Ecce, q. d. pter opi/nionẽ, & expectationẽ metabi, Amasenus. s. amnis, aut fluuius spumabat abũdãs. i. supfluẽs summus ripis sup i medio fugæ i. cũ metabus exñs in medio fugæ peruenisset transitur⁹ ad eũ, qr tantus. s iã copiosus imber. i. pceps pluuia oĩa imbuẽs ru/perat. i dissoluerat se nubibus. s p nubes ruptas descẽderat. Il/le. s. pater: parans innare. s. in amaseno amore infantis i. vt saluet infantem, tardatur, idest impeditur, amore infantis qr noluit

Ordo.

Velocem interea supis in sedibus Opim.
Vnam ex uirginibus socijs, sacraq₃ caterua
Compellabat, & has tristes Latonia uoces
Ore dabat, Gradit' bellum ad crudele Camilla
O uirgo. & nostris nequicquã cingit' armis,
Cara mihi ante alias, neque enim nouus iste Dianæ
Venit amor, subitaque animũ dulcedine mouit.
Pulsus ob inuidiam regno, uiresque supbas
Priuerno antiqua Metabus cum excederet urbe.
Infantem fugiens media inter plia belli.
Sustulit exilio comitẽ. matrisque uocauit
Nomine Scamillæ mutata parte Camillam.
Ipse sinu pse portans iuga longa petebat
Solorum nemorum, tela undique sæua pmebant.
Et circunfuso uolitabant milite Volsci
Ecce fugæ medio summis Amasenus abundans
Spumabat ripis, tantus se nubibus imber
Ruperat, ille innare parans infantis amore
Tardat, caroq₃ oneri timet, omnia secum
Versanti, subito uix hæc sententia sedit.
Telum immane, manu ualida quod forte gerebãt
Bellator, solidumq₃ nodis, & robore cocto
Huic natam libro, & syluestri subere clausam
Implicat, atque habilem mediæ circũligat hastæ.
Quam dextra ingenti librans ita ad æthera fatur.
Alma tibi hanc nemorum cultrix Latonia uirgo

Diana

Ipse

Ipse pater famulam uoueo, tua prima p auras
Tela tenens supplex hostem fugit, accipe testor
Diua tuam, quæ nunc dubiis committit auris.
Dixit, & adducto contortum hastile lacerto
Immittit, sonuere undæ rapidum sup amnem
poeta. Infelix fugit in iaculo stridente Camilla.

SERVI. ℭ Veloce interea, licet interea particula negocia semp præteritis futura coniungat, tn̄ abruptus ē, & vituperabilis trāsitus. hʒ āt tales trāsitus, & in superioribus libris, & i sequēti pcipue, vbi iupiter appellat iunonē. Opi, opi. qn̄ dicimus, nympham significamus, si āt dicimus opē: auxiliū i telligimus. Teren. Iuno, lucina fer opē: sua iu eobsecro. Opes vero nūero plurali auxilia & cēsus accipimus, nā ops terra ē vxor Saturni, quā græci rheam vocāt. Tristes voces, habitū futuræ orōnis ondit. Ora dabat, pleonasmos. bellū ad crudele camilla, vno verbo exitū rei docuit. Nostris, neqʒ armis nr̄is, qb⁹ vtraqʒ gaudem⁹, vt enāʒ lpa habeat cām doloris, & maioris iracūdiæ, Nec eni nou⁹ iste dianæ. Venit amor. Firmiores n. sunt antiquiores amicitiæ Terē. p amicitiā, q̄ cœpta a puulis cū ætate creuit sil. Iuue. ille exclu daf amicus: Iā senior cuius barbā tua ianua vidit, Pulsus ob inuidiā. s. crudelitatis. Nā sequitur. Neqʒ ipse manus feritate dedisset. Antiq, nobili vrbe. Nā hoc puerū vī, Iugalōga petebat, lōge posita remotiora. Salu. Et metello pcul agēte lōga spes auxiliorū, i. lōge posita, Solorū nemorū. i. desertorum Terē. venit meditatus alicūde ex solo loco, itē ipe. Nōne hūc abiici oportet in solas terras Fugæ medio cū fugit inter fugā, nā figuratū ē. caroqʒ oneri timet, anacreō [illegible]. i. onus amoris, vix hæc snia sedit, Ideo vix, qz nāle ē, vt quotiēs sil⁹ multa cogitam⁹, vix aliqd cōprobemus: vn̄ vera distinctio ē: oīa secū versanti subito: Et robore cocto, aut antiquā hastā fuisse significat, Nā multi tpis aliqd coctū vocam⁹. Horati, Plerūqʒ recoctus. Scriba ex qnqʒ viro corui de udet hyantē, ita persius. Vt ramale vetus pgrādi subere coctū, aut re v̄a cocto. Hastæ eni plerūqʒ igne dura
Liber qd sit. ri cōsueuerūt. Huic telo. s. natam ipliciut. Libro, liber vī iterior corticis ps q̄ ligno cohæret, alibi, Alta liber aret i vlmo, vn̄ liber vī in quo scribiī, qz an̄ vsum chartæ, vel mēbranæ de libris arborū volumina cōpaginabātur. Ipe pf famulā voueo, hn̄ ipe pr̄, qz authorādi ptātē nisi pres nō hn̄t, voueo aūt consecro in tuū ministeriū, vn̄ & camilla dcā ē, lʒ supra dixerit, & am fe eē noiatā sed illud poetice dcm̄ ē Nā camilla q̄si ministra dicta ē, ministros eni: & ministras i puberes camillos: & camillas i sacris vo cabant, vn̄ & mercurius hetrusca lingua. Camill⁹ dī, q̄si minister deorū Sonuere, vn̄ hic distinguendū ē: Infelix camilla, nō eo tpe quo euasit, sed nūc infelix. Plerūqʒ eni epitheta psentis tēporis sunt, lʒ & pactis negocijs vt in scdo, ifelix: q̄ se dū regna manebant, Sæpius andromache fert e incomitata solebat,

Opis, opes ops quō inter se differāt

noluit eā derelinqre, & timet oneri caro. s. filiæ, quā in sinu gerebat. hæc snia. s. sequēs sedit, i. placuit, & cordi fuit, vix i. cū difficultate ipsi v̄santi. i. agitāti secū. i. in aīo suo ora i oēs modos se, & filiā suādi, subito. i. pcipitāter. accepit sup. (Na antecedēs ponit sine verbo) telū immane. i. valde magnū: qd ipe bellator gerebat forte, manu valida: exp̄s solidū. i. integrū, & durū, nec porrosum, aut cauernosum: sed firmū nodis, i. qz nodosū erat & robore cocto. i. igni: aut fumo indurato, & ipe iplicata, plicādo illigat, huic. s. telo hoc ē hastæ, natā i. filiā suā camillā, clausim libro. i. interiore cortice, & subere i. ligno leui, qd iacitr supnatat qd nūc i creptdis videmus, & sandalijs, syluestri. i. e sylius rapto, qz cū pter spē auctus eēt amnis, nō attulerat ipʒ, sed inuenerat, atqʒ circūligat. s. natā habilē i. portabilē p aq̄s, mediæ hastæ. i. ad mediā hastā, quā s. hastā, ipe librās. i. iacēdaʒ versans, fatur ita ad æthera, o alma virgo latonia, i. latonæ filia Diana, cultrix nemorū i. habitatrix syluarū, ipe, i. ego pf. i. q maximā habeo in eā ptātē voueo. i. dico, & cōsecro tibi hāc. s. filiā meā famulā i. ministrā: patenēs p auras. i. exposita aeri, tua tela. i. iacula tibi sacra, fugit supplex hostē s. populū psecutorē, accipe o diua testor. i. obtestor tuā. i. tibi deuotā, & deditiā q̄ comittif nūc auris dubijs i. de qbus dubitā dū ē, an icolumē redituræ sint. Dixit. s. metabus i. finiuerat iā pces, & immittit. s. in auras hastilē cōtortū. i. ipulsū, lacerto. i. brachio abducto. vn̄, s amasceni, sonuere. s. ex ipulsu, & ipa camilla ifelix s. futura, aut ifelix, qz ad exitiū maius reseruata, fugit sup amnē rapidū s. amasceni i iaculo stridēte. i. alligata iaculo stridēti a qd eā alligauerat pr̄ tectā subere, vt si forte in amnem incidisset, nec ad vlteriorem ripam iacta fuisset, a submersione p hastam, & suber protegeretur.

At Metabus magna ppius iam urgente caterua,
Dat sese fluuio, atq; hastam cum uirgine uictor
Gramineo donum Triuiæ de cespite uellit.
Non illum tectis ullæ, non mœnibus urbes
Accepere, neq; ipse manus feritate dedisset.
Pastorum, & solis exegit montibus æuum
Hic natam in dumis, interque horrentia lustra
Armentalis equæ mammis, & lacte ferino
Nutribat, teneris immulgens ubera labris,
Vtque pedum primis infans uestigia plātis
Institerat, iaculo palmas onerauit acuto.
Spiculaque ex humero paruæ suspendit, & arcum
Pro crinali auro, p longæ tegmine pallæ.
Tigridis exuuiæ p dorsum a uertice pendent.
Tela manu iam tum tenera puerilia torsit
Et fundam tereti circum caput egit habena.
Strymoniamque gruē, aut albū deiecit olorem,
Multæ illā frustra Tyrrhena p oppida matres
Optauere nurum, sola contenta Diana
Aeternum telorum, & uirginitatis amorem
Intemerata colit, uellem haud correpta fuisset
Militia tali, conata lacessere Teucros.
Cara mihi, comitūq; foret nunc una meorum.
Verum age, quandoquidem fatis urgeť acerbis.
Labere Nympha polo, finesq; inuise Latinos.
Tristis ubi infausto committiť omine pugna
Hæc cape, & ultricem pharetra deprome sagittam.
Hac quicunq; sacrum uiolarit uulnere corpus.
Tros, Italusue, mihi pariter det sanguine pœnas.
Post ego nube caua miserandæ corpus, & arma
Inspoliata feram tumulo, patriæq; reponam.
Dixit, at illa leues cœli demissa p auras
Insonuit, nigro circundata turbine corpus,

ASCEn. ℭ At metabus, &c, Docet Diana, q̄ reliq̄ egit metab⁹, quō, vʒ se in amnē imisit, & receptā filiā i sylūis educauit. Admonetqʒ opi, vt qcūqʒ letaliter vulnerauit Camillā morte sua illius nec eluat. De qbus nihil habemus. Donati. Sed ordo est. At. i. sʒ metabus. s. volscorū, rex, & pf camillæ magna caterua. s. hostiū vrgēte, iā ppius dat sese fluuio, i. in fluuiū, atqʒ ipe victor. i. vo ti cōpos vellit de cespite. s. terra herbosa, in quā hastā infixerat vellit dicit, i. auellit hastā cū virgine. i. ad quā camilla erat alligata hastā dicit appositone, donū triuiæ. i. dianæ gramineū. i. de gramine aui sum. vrbes vllæ. i. q̄cūqʒ in italia eēnt, nō accepere, illū. s. metabū, tectis. i. puatis hospitijs, & nō accepe mœnib⁹. i. publicis hospitijs, aut tota vrbis capacitate, nec ipe dedisset manus. i. nō se subdidisset: recipe volētibus, feritate. i. p feritate sua & exegit æuū pastorū, i. more pastorū i mōtib⁹ solis. i. desertis, ipe nutribat hic. i. in solis mōtibus natā i. filiā suā, in dumis, & iter lustra. i. ferarū horrētia. i. aspera, & iculta mammis eq̄ atmētalis indomitæ, & q̄ gregatī iter armēta versabatur, & p. i. lacte ferino. i. eq̄ feræ, imulgēs vbera. s. eq̄ labris teneris. i. in labia tenera camillæ, vtqʒ. i. & postq̄ infās. s. camilla institerat vestigia pedū pmis plātis. i. signauerat vestigia prioigressu, ipe onerauit palmas. i. man⁹ ei⁹ iaculo acuto. i. sagitt, aut telo venabulo: & suspēdit puæ, i. ipsi cū adhuc eēt pua: spicula, i. iacula acuta, seu telaʒ arcū: ex hūero, s. pminētia, & exuuiæ tigridis. i. pelles tigridis deuictæ, & ab ea abstractæ, vt exuuiæ ab hoste detrahi solēt, pēdet illi a vertice p dorsūʒ p auro crinali. i. loco reticuli aurei, quo virgines crines, seu capillos suos illigant & p tegmie, i. vestitu, seu cooperimēto pallæ, id est vestis muliebris, lōge. i. ad talos vsqʒ demissæ ipa torsit tā tū. i. cum adhuc eēt i sans manu. s. sua, tela puerilia. i. pueritiæ apta: & egit circū captū fūdā. i. istrm effūdēdi, atqʒ iaciendi lapidē habena. i. loro, quo hr̄. i. tenef, tereti. i. rotūdo, in lōgū: & deiecit gruē strimoniā. i. threiciā, in strimone thraciæ palude versari solitā, vel illi similē. aut olorē albū, aut qz oīs adult⁹ albus ē, & aut iā adultū, qz recēs nati sūt coloris picei, quē grisseū vocāt. Multæ matres, s. familias, & nobiles matronæ optauere frustra, qz nolebat nubere, illā, s. Camillā nurū i. filiorū suorū cōiugē, p oppida tyrrhena. i. q̄ habitāt i diuersis oppidis tyrrhenis, sed sup. ipa cōtēta sola diana, i. me, & psidio meo colit amorē æternū, i. æterne duraturū, aut colit æternū, i. æterne, seu æternalr̄, amorē telorū. s. venatoriorū, & virginitatis existēs itemerata. i. intacta, & incorrupta: Ego vellē: q sup. haud i. nō fuisset correpta. i. sil cū alijs rapta, & iplicita, militia tali. s.

Ordo

Dolor pl ce⁹ qd sit

quam latini contra fata gerunt, conata .i. dū conaretur lacessere .i. prouocare & molestijs afficere teucros .i. troianos, Quia. sup. ipa foret .i. esset mihi nunc chara, & vni comitū mearum, verū age (adhortādi vox) quūquide ipa vrget fatis acerbis .i. immaturis & ineuitabilibus o nympha .s. opi labere .i. leniter descēde polo .i. cœlo, & inuise .i. intrinsecus visita, & scrutare fines .i. limites latinos .i. latinor, vbi ipa tristis cōmittit .i. statim committet pugnæ omine .i. cū omine infausto .i. infelici, quia interimēda ē. (Potius dixero, vbi ipa tristis .s. ppter infelicē rei exitū sicut cōtra læti indutū sunt teucri pp futurā lætitiā, vt in prio. Vix e cōspectu siculæ telluris in altū, Vela dabāt læti. quæ cōmittitur infausto omine tristis pugnæ, quia tūc nō dicei etur, cui cōmittatur) Age inquit, cape hæc .s. tela, & deprome hæc pharetra .i. de pharetra hanc sagittā vltricē .i. vindicatricē necis eius, quicūque violauerit vulnere .i. vulnerauerit corpus sacrū .i. mihi dicatū tros .i. siue sit troianus, vel p vel italus .s. tyrrhenus: det pariter .i. pari forma, pœnas sanguine .s. suo fuso. Ego feram .i. afferā, aut inferā tumulo .i. in tumulū post .i. posteaquā interfecta fuerit, & vindictā feceris. corpus & arma inspoliata .i. nō ablata p spoliationē, caua nube .i. extra tecta in nube cōcaua, & reponā .i. restituā priæ .s. suæ vnde exuliat dixit .s. diana, at .i. sed illa .s. Opis nympha leuis .i. celer, aut agilis insonuit p auras cœli, aut p auras cœli, leuis .i. cito cedētis, circūdata .i. circūdata corpus .i. habens corpus assumptum turbine nigro. quia ad rem lugubrem descendit.

Nō illū tectis vllæ nō mœnibus vrbes accepe, nō mirum nā nulla hūc ciuitate susceptū, nā is paternas exitū, quia tuscorū iure pene oīa italiæ tenerat, Gnāli in Metabum oīū odia terebatur, nā pulsus fuerat a gēte volscor, quæ est ipa sub tuscor potestate regebatur, qd'. Cato plenissime executus ē, Multæ illā frustra tyrrhena p oppida matres, qd' nō pcedit, nisi inter eos essent iura cōnubij. Nō mœnibus, vel ac. nō tectis nō mœnibus, hoc ē nec in ciuitatē, nec priuatā admissus ē domū, & sic ista et in prosepa rauit. Vrbe domos socias. Sciēdū aūt mœnia abusiue dici etiā publica ædificia: vt diuidimus muros, & mœnia pādimus vrbis, nā pprie mœnia sūt tm muri dicta, quasi munia a munitiōe ciuitatis. Man' dedisset, cōcessisset, & hoc dicit, si q ei cū suscipere voluissent: ille tn eor cōsortia morū feritate fugisset. Pastor & solis exe. mon æ & p istor æuū exegit in montibus solis .i. pastorali vsus est via. Armētalis eq indomitæ, vnde seqtur, Lacte ferino. Vestigia plātis institerat signa pedū primis plātis expsserat, nāque hæc sunt vestigia imagines pedū vt Semesa pdas, & vestigia fœda relinquūt. Palmas onerauit acuto Onus enī est qcqd teneris iponit manibus. Pro lōgæ tegmine pallæ. palla pprie est muliebris vestis deducta Vsque ad vestigia, vnde ait, Lōgæ sic supra. Palla signis auroque rigetē. Strimoniāque gruē .s. thraciā a fluuio strimone. Sane sciedū posse dici hic & hæc grus. Olorē, ita latine dicim' nā cygni græce dnr. Multæ illā frustra tegrē diceret, pindicauit. sic Sal. falso quærit, de nā sua genus humanū. Nā añq diceret quærit dixit falso, Mres iter mres, & matresfamilias hoc interest, quia mres ē pter illā significationē, quæ ē ad aliqd, quæ tm cōuenit i matrimonio, matersfamilias vero dr, quæ i matrimonio cōuenit p coemptionē nā p quādā iuris solennitatē i familiā migrat mariti, Aeternū, æterne, nā nomē ē p aduerbio. Conata, dū conaretur. Fatis vrgetur acerbis, ostēdit et desideria ex fati necessitate descēdere: Cōmittitur omine pu. p cōmittetur. Hæc cape, gnālr dixit arcū pharetrā, vt sequētia indicant, nam dicet, & vltrice pharetra deprome sagittā, vltricē noīa in .x. terminata ablatiuū singularē in e mittūt, gtm vero plurales ī um, exceptis his quæ sunt oīs gnīs, vt felix, nā ab hoc felici horū feliciū facit. Luca. Felici nō fausta loca tētoria ponēs, quod receptū ē iō, quia gtūs pluralis a noīatiuo plurali numerī ē nō dz, sed aut par, aut maior vna syllaba, & quia a neutro facit felicia feliciū dicere nō debemus: ne ppter alia gnā huic pindicemus, nā ab eo qd' ē felices vt feliciū dicamus rō patitur, vna crescit eni syllaba, ab eo qd' ē felicia vt feliciū dicamus nō pcedit, ne minor sit gtūs nrō plurali, sicut & vltricū, & victricū dicimus, licet i his neutrū genus i nūero singulari nō inueniat. Violarit vulnere corpus, quia dixit sacrū. Tros italusve mihi, si simplr accipimus: ita intelligamus siue eā troianus interemit, siue aliqs de æneæ auxilijs. Nāque alij volūt Arūtē de Turni ee partibus idignatū fœmineū sexū plus in bello potuisse quā viros, quā rē hic dicunt perstrinxisse Vergilium & reuera sic vbique loquitur, vt incertum sit. Arūns de cuius partibus fuerit. vnde illud est. Da pater hoc nostris aboleri de. ar. Pariter. similiter vno modo, & est antiquum. Miserandæ .c. hæc in œconomia pindicia. nominantur quotiēs negocij futuri exitus tollitur vult enim nos de camillæ cadauere nil vlterius expectare, sicut in prio fecit: Tu faciem illius noctem nō amplius vnam, Falle dolo quod præmissum sustuli cōmemoratione, quā vel cupido discesserit, vel ascanius sit reuersus. arma in. aut detracta, aut ipsi' inspoliatæ. Nigro circūdata turbine corpus, quia ad mœrore, luctūque descēdit, cōtraque i octauo vbi ad lætitiā descēdit Venus claro eā nimbo circūdatam dicit vt At venus æthereos inter dea candida nymbos

SERVI.

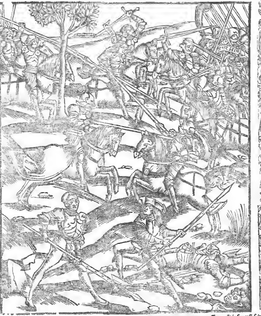
Palla qd sit.

Regula grāmaticalis.

ASCEN. Ordo.

At man' iterea, &c. Narrat quō exercit' æneæ ad vrbē aduenit: & quō accept' ē ab latinis, q iā exierāt, ō quæ re cū nibil sit Dōati. Ordo ē At .i. sed man' troiana .i. exercit' troian' pat' manu certare, ppinquāt muris iterea .s. dū. Opi ōmittebat diana. & duces hetrusci, sup. appropinquāt, & oīs exercit' equū ppinquāt nā, collecti fuerāt aut cōceptione logr cōpositi o. in nūero .s. sm nūr distributi i turmas Sōipes .s. equ' isultās fremit toto æqre .i. cāpo æquo plano, & pugnat .i. facit pludia pugnæ, aut potius oblustrat, & repugnat, habenis pssis .i. cōpssis, ne i hostē ruat. obuersus .i. obstrat' huc & huc, .i. mō i hāc ptē, mō i illā, cū maluisset, i hostē progredi. & Ager ferre' .i. armis ferreis armatorū coopt', horret .i. aspr & rigid' ē, late .i. platū hastis .s. erectis, & cāpi ardēt .i. resplēdēt armis sublimib' .i. ab alijs viris gestis, aut capite positis: nā p b sigt armatos ēt altos, & sublimes fuisse, Necnō .i. & ēt mesap' .s. domitor eqrū, fili' neptūi, & turni ptes sequēs, & latini celeres .i. agiles, & expediti i bello, & coras cū fre .s. catillo. & ala .i. eqtū cornu camillæ vginis apparēt ē .i. estrior ex aduersa pte sup i cāpo, exītes aduersi .i. ex aduerso stātes, & portēdūt .i. extēdūt & añ se tēdūt, lōge hastas .s. suas, dextris rductis .i. reducibilib', ita vt educē, & rducē possint, & vibrāt .i. cōtiūūt, spicula .i. tela i morē spicar acuta, & aduēt' vir p viror & fremit' eqrū, ardescit .i. feruet, & furore rapit ipatiēs moræ. & iā vterque .s. exercitus. substiterat .i. cōstiterat, pgressi' itra iactū teli .i. vt telo iacto ptigere se mutuo possēt, & sup. vterque, aut vtrique erūpūt .s. ex statiōe sua i pugna, clamore subito, & exortar eqs furētes .s. spōte sua martio furore succēsos, & fūdūt simul tela crebra ritu .i. ad morē niuis .s. ex aere decidētis, & cœlū obtexit .i. obtegit vmbra .s. telor vt alludē ad eū, q dixit, Sub vmbra igit meli' pugnabim' Tyrrhen' & Acōte' acer. vel illi aduersi, quia ex aduerso venientes & diuersis fauētes, prior æneæ & posterior turno, icurrūt cōtinuo .i. stati hastis .i. i hastas mutuas, & ipi primi dāt ruinā, deiecti .s. mutuo ipetu, sup. cū igēti sonitu, & rūpūt pectora quadrupedātū .s. eqrū cōternis pedib' currētū pfracta pectorib', .s. mutuo occurrētib', acōte' excuss' .s. eq i morē tormēto .i. machina bellica, pcipitat sup. se, aut pcipitat lōge, & dispgit vitā .i. spūs vitales in aura. Acies .s. latinor sunt turbatæ .i. attonitæ, ex templo, .i. in co, vt

At manus interea muris Troiana ppinquat.
Hetruscique duces, equitumque exercitus omnis
Compositi numero in turmas, fremit æquore toto
Insultans sonipes, & pssis pugnat habenis.
Huc obuersus, & huc, tum late ferreus hastis
Horret ager, campique armis sublimibus ardent.
Necnon Mesapus contra, celeresque Latini
Et cum fratre Coras, & uirginis ala Camillæ
Aduersi campo apparent, hastasque reductis
Protendunt longe dextris, & spicula uibrant.
Aduentusque uirum, fremitusque ardescit equorum.
Iamque intra iactum teli pgressus uterque
Substiterat, subito erumpunt clamore furentes
Exhortantur equos, fundunt simul undique tela
Crebra, niuis ritu, cœlumque obtexitur umbra.
Continuo aduersis Tyrrhenus. & acer Aconteus
Connixi incurrunt hastis, primique ruinam
Dant sonitu ingenti, pfractaque quadrupedantum
Pectora pectoribus rumpunt, excussus Aconteus
Fulminis in morem, aut tormento ponderis acti
Præcipitat longe, & uitam dispgit in auras.
Extemplo turbatæ acies, uersique Latini
Reiiciunt parmas, & equos ad mœnia uertunt.
Troes agunt, princeps turmas inuasit Asillas.
Iamque ppinquabat portis, rursusque Latini
Clamorem tollunt, & mollia colla reflectunt.
Hi fugiunt penitusque datis referuntur habenis.
Qualis ubi alterno pcurrens gurgite pontus
Nunc ruit ad terram, scopulosque supiacit undam
Spumeus, extremamque sinu pfundit arenam.
Nunc rapidus retro, atque æstu reuoluta resorbens
Saxa fugit, littusque uado labente relinquit
Bis Tusci Rutulos egere ad mœnia uersos.

Bis reiecti armis respectant terga tegentes.
Tertia sed postq̄ congressi in p̄lia. totas
Implicuere inter se acies, legit uirum uir.
Tum uero & gemitus morientū: & sanguine in alto
Armaq;, corporaq;, & pmixti cæde uirorum
Semianimes uoluunt equi, pugna aspera surgit.
Orsilochus Remuli (q̄ñ ipsum horrebat adire)
Hastam intorsit equo, ferrūq; sub aure reliquit
Quo sonipes ictu furit arduus, altaq; iactat
Vulneris impatiens arrecto pectore crura.
Voluit ille excussus humi, Catillus Iolam.
Ingentemq; animis, ingentem corpore, & armis
Deiicit Herminium, nudo cui uertice fulua
Cæsaries, nudiq; humeri, nec uulnere terrent.
Tantus in arma patet, latos huic hasta p armos
Acta tremit, duplicatq; uiri transfixa dolorem.
Funditur ater ubique cruor, dant funera ferro
Certantes, pulchramque petunt p uulnera morté.

SERVI. Hetruria vnde

¶ Hetruscis duces. Hetruria dicta est, q eius fines tendebant vsq; ad vnā ripā tyberis, & quasi ἕτερος ὅρος nam ἕτερος est alter, ὅρος finis. Roma.n. antea tātū vnā ripā tyberis tenebat iuuenalia

eo: vt viderunt aconteā excussum, & ipsi versi.s. in fugam reijciunt.i. retro agunt, non abijciunt parmas.i. scuta sua leuia, & vertunt equos ad mœnia troes agunt.i. persequuntur sic arte fugientes, & Asillas troianus ille princeps.i. principium tenens inuasit turmas.s. equitum latinorum, & iam ipsi propinquabāt portis, & latini versi.s. in persequentes, tollunt.i. edunt, clamorem.s. vehementé, & reflectunt colla.s. equorū mollia.i. faciliter flexibilia, & ad hoc instituta, ac domita. & hi.s. qui prius insecuti erant fugiunt, & referunt.s. latini in hostem habenis permitus datis.i. cōcessis equis. Qualis.i. qualiter pontus.i. mare quo duus refluum, vbi.i. quando, procurrens alternis.s. fluctibus, aut alternatis, ruit gurgite.i. impetu vasto. nūc.i. aliquando ad terram, & superiacit vndam scopulos.i. iacit vndam super scopulos. (Prior enim accusatiuus regit virtute verbi, posterior virtute præpositionis) existens spumeus.i. spumosus ex feruenti agitatione & perfundit sinu.i. cu[r]uatione, & fluxu vndarum: vndam extremam.i. profundissimam, ac remotissimam & fugit nunc.i. aliquando retro.i. retrorsum resorbens, æstu, idest feruore, & impetu, saxa reuoluta, idest quæ reuoluit & relinquit littus, vado labente.i. declinante. in minutis aquis aut per hypallagen, & labens per vadum relinquit litus. Thusci.i. hetrusci egere rutulos versos.s. in fugam. ad mœnia, & ipsi reiecti.i. repulsi bis armis, scilicet rutulorum, respectant.i. retrospiciunt tegentes: terga.s. sua, quod non faciunt, q timore percussi in fugā vertuntur, sed postq̄ ipsi congressi in tertia p̄lia implicuere inter se, totas acies, & vir legit, idest elegit, cum quo pugnet virum, tū vero.i. maxime tunc, & idest simul gemitus monētū sup. audiri, aut facti sunt, & arma: & corpa, & ipsi

equi

eq̃ femiaies.i. fœmineces pmixti cæde viroꝝ voluunt̃ in sãguie alto.i. pfũdo, ⁊ dẽso pugna surgit.i. instaurat̃ aspera, qꝛ neu/tris cedẽtibus. Orsilochus tuscus ille intorsit equo Remuli ha/stã, equo dicit, nã horrebat.i. formidabat adire.i. inuadere. & petere, lãcea, ipsum.s. orsilochũ, ⁊ reliqt ferrũ sub aure, qꝛ iã in fugã versũ habebat quo ictu sonipes.s. equus furit exsistẽs ar/duus.i. erecta ceruice, & iactat crura alta pectore arrecto, exi/stẽs impatiẽs vulneris.i. impatiẽter ferẽs vulnus. Ille.s. orsilo/chus, excussus.s. ab equo voluit̃ humi.i. p humũ. Catillus fra/ter.s. coræ deijcit iolã, & herminiũ ingẽtẽ animis, & ingẽtẽ cor/pore ⁊ armis. Cui.s. Orsilocho cæsaries erat. sup. fulua: sup. in vtice nudo, & cui sup. humeri erãt nudi nec, lꝫ humeri, & ca/put nuda erãt tñ sup. vulnera.i. tela q̃bus vulnera fiũt nõ terrẽt sup. eũ tãtus.i. tã vastus, & imanis, pꝫ in arma.i. q̃ tela q̃ nferri possent. Hasta tremit, acta huic.i. in hũc ã aut ad huius pniciẽ p armos.i. humeros latos, ⁊ ipsa trãsfixa.i. ad scõm humeꝝ pe/netrãs, duplicat viro dolorẽ, Cruor ater fundit̃ vbiq̃, ⁊ ipsi cer/tantes dãt.i. edũt, ⁊ effic unt funera ferro.i. armis ferreis, ⁊ pe/tunt pulchram.i. honorabilem mortem per vulnera.

bat. Iuuenalis. Et q̃ ipery fines tyberinũ.⁊.n. Cõpositi nume.i. rationabiliter vñ ⁊ sæpenũero dicimus.i. frequẽter, & ronabilr̃ hic.i. tũ vo in numerũ.i. in ratione, in rhythmu, vñ, ⁊ metra nu/meros dicimus, vt numeros meminiũ si vba tenerẽ. Sane. mõ est gñalis descriptio eq̃stris certaminis, paulo post descedit ad spe/ciale, sicut fecit in. v. ⁊ de cursoribus, ⁊ de nauali certamie, Hor/ret ager.i. terribilis est. Est aũt vsus Ennianus vituperatus a Lu/cilio dicẽte p irrisione debuisse eũ dicere: Horret, & alget, vnde Hora. de Lucil o. non ridet vsus Enni grauitate minoris, Cam/piq̃ armis ardẽt, resplẽdẽt. Celeresq̃ latini, alludit ad militiaꝝ Romanã: naq̃ ⁊ eq̃tes habuit Remulus, vt illo diximus loco Terẽtũ scutati oẽs, volscẽte magistro, quos celeres appellauit vel a celeritate, vel a duce Celere, q̃ d̃r remũ occidisse, in cuius gratiæ vicẽ a Romulo fieri tribunus eq̃tũ meruit, & tribunus celerũ appellatus est. Alæ camillæ: eq̃tatus, Alæ aũt d̃r eq̃tes, q̃ alaꝝ vice pedestrẽ exercitũ tegũt. intra iactũ teli, vñ posset hasta missa in hoste venire, hic traxit Statius: vt diceret Quale q̃ter iaculo spacium ter arũdine metas, Et Ennia, dio hæc am/bitiosa descriptio, Præcipitat lõge, p p̃cipitat̃, Reijciunt par/maa, & equos ad mœnia vtũt, Reiciũt, retro agũt. Sane nunc fugiũt, nõ timore s3 lege p̃liãdi, Salu. More eq̃stris p̃lij, sumptis tergis, ac redditis. Mollia colla domitoꝝ.s. Supiacit vndã, sup sco/pulos vndã iacit. Nã more suo dedit vbo detracta nomini ppositionẽ. Sinu curuatiõe, & flexu vndaꝝ. Extremã aũt ad illud ptinet, qd̃ ait supra, Penitusq̃ datis referunt habenis. Aestu reuoluta resorbẽs saxa fugit, æstus ppꝛie est maris incerta cõmotio. Vado labente lingt hypallage, p labẽs ipse p vadũ. Et sanguie in alto, cædis ondit magnitudo. Hastã intorsit equo, figurate. Nã intorq̃ueo in equũ dicimus, vt in latus, inq̃ ferri curuã copagibus aluũ, ptorsit. Fer rũq̃ sub aure relinqt, ex vulneris gñe eũ fu/gientẽ intelligimus esse pcussũ. Voluit̃ ille excussus humi, humi voluit̃ nã excussus p se plenũ est. Deiecit herminiũ, nomẽ hoc de historia Romana est. Nã cũ coclite pro rhusco: Lartius & Herminius steterũt q̃e, quo põs sublicius rumpebat̃, vñ & eũ pluri/mũ laudat, ac si diceret talis, q̃lis fuit ille. Tãtus in arma patet tantũ patebat in vulnere .i. in hostilia tela totus patebat. Per ar/mos abusiue. Nã ppꝛie armi quadrupedũ sunt.

ASCEñ: ¶ Ad medias. Recitat pugnã, & variam strage camillæ, cuius de incepe vsq̃ ad necẽ eius erit præcipua narratio. Nihil autem extat Donati. Sꝫ Ordo est. At.i. s3 camilla pharetr ita.i. pharetris instructa, exerta pugnæ.i. ad pugnã gerendam, vnũ latus.

Ordo. habens itam millam alterius lateris exertam, abscissam, aut exustam, Am azon.i. quasi amazon, more Amazonidum, exul/tat inter medias cædes, quas.s. faciebat auiditate muliebri, & ipsa spargens manu nunc.i. aliquando: hastilia lenta.i. flexibi/lia, densat.i. condensat, & multiplicat, sup. ea & ipsa indefessa.i. non defatigata, rapit nũc.i. aliquando dextra.s. manu bipe/nem.i. securim duas pinnas habentem validam.i. fortem, ⁊ ad pugnam multum valentem. Arcus aureus.i. inauratus sonat ex humero.s. eius, & arma Dianæ.i. sagittæ sonant, sup. illi ex humero. Illa.s. egregia bellatrix si. recessit, quando.i. aliquãdo pulsa in tergum.i. retrorsum, dirigit arcu conuerso.s. in hostem vnde ipsa quodammodo auersa abibat spicula fugientia.s. cũ ea: donec emissa erant. At.i. sed, comes.i. consodales Camillæ.s. Larina virgo, & Tulla, ⁊ Tarpeia quatiens securim æratam.i. ære munitam italides.i. in italia ortæ fœminæ lectæ.i. electæ aut delectæ ad hoc munus errant, sup. circum.s. Camillam, q̃s.s. Italides, aut italidas ipsa dia Camilla delegit.i. delegerat sibi decus.i. ornamentum, specimen, & ministras pacis bonæ.i. de centis, ⁊ honestæ, ac vtilis, nam non oĩs pax bona est. si q̃s enĩ opprimitur iniuste, nec resistit: dũ potest, & debet pacem fouet nõ bonã & ministras belli existentes: sup tales, q̃les Amazones Threiciæ.s. in confinibus Thraciæ olim residentes, cũ.s. qñ pul/sant flumina thermodoontis.i. fluentia Thraciæ & bellant.i. belligerãt, armis pictis, seu.i. siue circum Hyppolyten.s. regi/nã suam seu circũ, sup. Penthesileaꝫ. cũ ipsa penthesilea, mar/tia.s. bellicosa aut Martis filia refert se.s. e pugna curru.s. de quo pugnauerat, & agmina fœminea exultant magno tumul/tu.i. tumultuose. peltis.i. breuibus scutis. lunatis.s. in formã lu/nularũ incisis o virgo.s. Camilla aspera.i. acris, & strenua. quẽ deijcis telo primum, & quem postremũ.q.d. tot deijcis: vt nesciã quẽ primũ, quẽ ve postremũ dicã, aut quot corpora mo/rientia fundis humi, i. p humum quasi diceat inn umera. Ipsa sup. nã ad tertiã personã transit, deijcit primũ Eumenium pa/tre Clytio, i. cui Clytius erat pater cuius aduersi.i. ex aduerso stantis ipsa transuerberat pectus apertum.i. nudatum abiete, idest hasta abiegna longa ille se3, Eumeni⁹ vomẽs riuos sãgui/nis cadit scilicet occisus, atq̃ mandit.i. mordicus oppetit. hu/mum cruentã, & moriẽs, versat sup. suo vulnere, tũ.i. deinde sup. deijcit super.s. Eumeniũ Lyrim, ⁊ pegasum. quoꝝ alter: id/est p̃or.s. lyris reuolutus equo suffosso.i. casuro aut equo igno/rãter transfosso dũ colligit habenas, i. eq alter.s. posterior, hoc est pegasus reuolut⁹: dũ subit.i. succurrit. ac tẽdit.i. extẽdit, ac porrigit labẽti.s. Lyri dextram inertem.i. ignauam, alter di/co, & alter ruunt pariter præcipites, & sup. Camilla, addit his amastrum hippodantẽ.i. hippotæ filium: & ipsa incumbens e/minus.i. de longe hasta sequitur.i. persequitur: aut insequi/tur Terea, ⁊ Harpalicum, & Demophoonta, & Chromin ho/stes illos, vt v̄r ex sequentibus phrygios: quia sequitur, & tot viri phrygij cecidere, quot spicula cõtorsit v̄go emissa manu.s.

At medias inter cædes exultat Amazon
Vnum exerta latus pugnæ pharetrata Camilla.
Et nunc lenta manu spargens hastilia densat.
Nunc validã dextra rapit indefessa bipennem.
Aureus ex humero sonat arcus, & arma Dianæ,
Illa etiã, si quando in tergum pulsa recessit.
Spicula conuerso fugientia dirigit arcu
At circum lectæ comites, Larinaq̃ uirgo.
Tullaq̃, & æratam quatiens Tarpeia securim.
Italide, quas ipsa decus sibi dia Camilla
Delegit, pacisq̃ bonas, belliq̃ue ministras.
Quales Threiciæ cum flumina Thermodoontis
Pulsant, & pictis bellant Amazones armis.
Seu circu Hippolyten, seu cum se Martia curru
Penthesilea refert, magnoq̃ ululante tumultu.
Fœminea exultant lunatis agmina peltis,
Quem telo primum, quẽ postremũ aspera uirgo
Deijcis? aut quot humi morientia corpora fundis?
Eumenium Clytio primũ patre, cuius apertum
Aduersi longa transuerberat abiete pectus.
Sanguinis ille uomens riuos cadit, atq̃ cruentam
Mandit humũ, moriensq̃ suo se in uulnere uersat.
Tum Lyrim, Pegasumq̃ sup, quorũ alter habenas
Suffosso reuolutus equo, dum colligit, alter
Dum subit, ac dextram labenti tendit inertẽ.
Præcipites, pariterq̃ ruunt, his addit Amastrum
Hippotaden, sequiturq̃ incumbens eminus hasta.
Tereaq̃, Harpalycũq̃, & Demophoõta, Chrominq̃.
Quotq̃ emissa manu contorsit spicula uirgo.
Tot Phrygii cecidere uiri, pcul Orphitus armis
Ignotis &, equo uenator iapyge fertur.
Cui pellis latos humeros erepta iuuenco
Pugnatori operit, caput ingens oris hiatus
Et malæ texere lupi, cum dentibus albis
Agrestisq̃ manus armat Sparus, ipse cateruis
Vertitur in medtis, & toto uertice supra est.
Hunc illa exceptum (neq̃ enim labor agmine uerso
Traicit, & super hæc inimico pectore fatur.
Syluis te Tyrrhene, feras agitare putasti?
Aduenit qui uestra dies muliebribus armis.
Verba redargueret, nomen tamen aut leue patrum,

Ornitus

Manibus

Manibus hoc referes telo cecidisse Camillæ.

SERVI.

¶ Exultat Amazon, suspendēdū exultat, vt Amazon intelligaꝰ qsi amazon. Nam Camilla volsca fuerat, sicut in primo Dede/raiqꝫ comā diffundere, ventis Venatrix.i.q̄ venatrix. Indefes/sa, infatigabilis, & oia arma Amazonū tradit, q̄s Titianus Vnimamas vocat. Nā hoc est amazon, quasi ανευ μαζου. Spicula fugientia, ꝑ ipsa fugiēs. At circū lectæ comites subaudi dimicāt, qḋ & sequēs amazonū indicat coparatio, q̄ inducunt circa reginā bella tractātes. Larinaqꝫ virgo, nomina hæc nobilissimarū sunt italiæ fœminarū. Italides, pulchra deriuatio, nō vera. nā verū est Italiæ. Italis autē, vnde italides magis patronymicū est q̄ȝ deriuatiuū, sicut belias, vnde & belides. Quas ipsa decus. decus & ad delectas, & ad ipsam pōt referri, decus autē si ad Camillā nobilitas: pulchritudo, si ad delectas ornamentum.i.q̄s sibi elegit ornamentū.i.ad ornamētū: Diua Camilla generosa ευγενως. Nā græcū est cuius nois æthimologiā plerīqꝫ volūt venire ἀπὸ τοῦ δίου, qḋ si licet dicemus dissentire deriuationem a ꝑncipalitate, nā dia di ꝑducit, cum δῖος corripiat, sicut ꝯtra cū lux ꝑducat, lucerna lu corripit. Paciqꝫ bonæ, belliqꝫ ministras. Cōgruū paci epitheton dedit, vt ea bonā diceret cū bellū econtra sit pessimū. Nā sine dubio, & belli sæui diceret, si rō vsus admitteret, Quales threiciæ, tanais fluuius est, q̄ separat Asiā ab Europa, circa quē antea Amazones habitauerūt vnde se postea ad Termodoonta fluuiū Thraciæ trāstulerūt, qḋ et Salu. testat' dicēs. Dein cāpi Themiscyrei, quos habuere Amazones a Tanai fluuio incertū quāobrē digressæ. Thermodoon, ꝑ syneresim Thermodō fecit, vnde don circūflexū habet accētū. Græca.n. noia necesse est, vt circūflectant, quotiēs fit syneresis, exigētem etri necessitate. Ergo si sit Thermodoon do acutū habebit accētū, qḋ si Thermodon fecerit: & in finalē trāsfert, & mutat accētus, nā fit passiuā nūc deriuationē sub actiua posuit significatione. sic in Geor. Et placidā paci nutritor oliuā. Futurū tēpus passiuo posuit ꝑ præsenti ad actiuo, nā nutritor ꝑ nutri posuit. vt est ꝑtra, nox humida cœlo, Præcipitat, ꝑ præcipitat, actiuū ꝑ passiuo. Hypolitē, hæc amazonū fuit regina, cui victæ Hercules balthēū sustulit. Martia, aut bellicosa, aut Martis filia. Quē telo primū quē postremū. Homericum est interrogationē ad ipsum referre, qui describitur cū musæ interrogari ꝯsueuerunt vt vos o Calliope precor aspirate canēti. Aspera virgo: epitheton ad officiū belli respiciēs. alias incongrue, virginē asperā dicimus Eumeniumqꝫ, quia latina est declinatio, ideo nec accepit accentum, nā Statius quia græco declinauit græcū accentum posuit dicens. Nunc eu neniuȝ ante, & nūc ante thoas. Lōga abiete, hasta abiegna: nā ai borē ꝑ hasta posuit. Suffosso casuro. Nā suffossi equi dicunt: quos vulgo cespitatores vocant. Alij suffosso legūt.i.præcipiti. etiam cadenti. Dum subit.s. dū se ad sustētationem ruētis inclinat, & vult virūqꝫ tāta celeritate esse ꝑcussum, vt vnum ictū putares, vnde est.n. ꝑcipites pariter qꝫ ruunt. His addit Amastrum adiungit Armis ignotis, nouis inconsuetis Iyapige appulo equo. Pellis erepta iuuenco.i.lorica. Nā propriē est tegmen de loro factū, quo maiores in bello vti cōsueuerāt. Agrestisqꝫ manus armat sparus hasta agrestis. Nā sparus est rusticū telū in modū pedi recurui. Salu. Sparos & lanceas alij præcatus sudes portare. Vertitur in medijs.i.agit, nā græce ἀναστρέφεται dixit. Toto vertice supra est Statius de Capaneo, & totū transcendit corpe bellū. Hūc illa exceptū fraude circūuentū: vt Aemulus exceptum Triton Traijcit. via lātus ostendit Syluis pro in sylua & est archaismos casus ꝑ casu. Muliebribꝰ armis vsus obtinuit vt innuptas virgines, nuptas mulieres vocemus. nā apud maiores indiscrete virgo dicebat & mulier, virūqꝫ.n. sexū nō significabat. vt ecce hoc loco dicit armis muliebribus, Cū Camillā nuptā fuisse manifestū sit. Itē in Buco, legimus Ah virgo infelix, cū Pasiphaen cōstet ex Minoe ante amorē tauri filios suscepisse. Terē. ēt mulierē post partū virginē vocat in Hæcyra. Nā vitium est oblatū virgini olim ab nescio quo improbo, Nomē tā haud læue patrū manibꝰ hoc referes telo cecidisse camillæ, irrisio est. amaritudinis plena. nā si voluerimus simplr accipere, vt ita dictū quēadmodū supra æneæ magni dextra cadis, incipit ꝯtrariū esse superiorib. Vñ meliꝰ ē vt ꝯsueuerimꝰ i sēsu z ita sit dictū, magnā reuera gloriā laturꝰ es ad māes parētū quē fœminea tela superūt

omnitus tyrrhenus ille fertur ꝑcul armi o ignotis.i. nouis, & cōsuetis, aut ignobilibus, & equo Iyapige.i. apulo existēs venator.i. quo venati solitus erat. Cui.s. ornito pugnatori.i. bellatori, pellis erepta iuuēco.s. lorica ex loris iuuēci cōserta, operit.i. tegit, & velat latos humeros, & cui ingēs hyatus.i. rictus oris lupi.i. lupini, & malæ.i. maxillæ lupi, cū dētibus albis. texere.i. cooperuerunt caput, & cui sparus.i. telū illud agrestis.i. rusticū armat manus, ipse.s. pugnator Ornitus vertitur.i. agit in medijs caterius.s. suis aut Rutulorꝫ, & est supra.s. omnes.i. eminet, toto vertice. Illa.s. Camilla traijcit hunc.s. talē, ac tantum virum exceptū.s. cū in se irrueret, enim pro quia, quia neqꝫ.i. nō sup. erat labor agmine verso.i. quia agmen prius erat versum in fugam, & ita impediebatur ornitus, & a fuga, & ab impetu, & fatur super.i. insuper, aut super ipsum prostratum stans, pectore inimico.i. animo hostili. O tyrrhene.s. ornite putasti idest putasti ne, te agitare feras.i. venari, sup. in sylvis, dies.i. tempestas aduenit: q redargueret armis muliebribus.i. a virgine tractatis, verba vestra.s. omnium tyrrhenorum superba, & magniloqua, tamen tu referes.i. quasi ꝑ victoria reportabis, manibus.i. ad manes patrum.i. maiorum tuorum, hoc nomen.i. hanc famam, & laudem non leue.i. graue, & magni momenti.s. cecidisse.i. q cecideris: & occisus sis, telo Camillæ.i. meo, cuius nomē tam inclytum est, vnde potius dixit, telo camillæ in tertia persona, q̄ telo meo. Est enim in ipso nomine pondus.

Protinus Orsilochum, & Butē duo maxima teucrū
Corpora. sed Buten aduersum cuspide fixit
Loricā galeamqꝫ inter, qua colla sedentis,
Lucent, & læuo dependet parma lacerto.
Orsilochum fugiens, magnumqꝫ agitata ꝑ orbem
Eludit gyro interior, sequiturque sequentē
Tum validā ꝑque arma uiro, ꝑque ossa securi
Altior insurgens, oranti & multa ꝑcanti
Congeminat uulnus, calido rigat ora cerebro
Incidit huic. subitoqꝫ aspectu territus hæsit
Appenninicolæ bellator filius Auni.
Haud Ligurum extremus, dum fallere fatā sinebant
Isque ubi se nullo iam cursu euadere pugna
Posse, neque instantē reginam auertere cernit.
Consilio uersare dolos ingressus, & astu.
Incipit hæc. Quid tam egregium, si fœmina forti
Fidis equo? dimitte fugam, & cominus æquo
Mecum crede solo, pugnæque accinge pedestri.
Iam nosces uentosa ferat cui gloria laudem.
Dixit, at illa furens, acriqꝫ incensa dolore.
Tradit equum comiti paribusqꝫ resistit in armis.
Ense pedes nudo, puraqꝫ interrita parma.
At iuuenis uicisse dolo ratus auolat ipse
Haud mora: conuersisque fugax aufert habenis.
Quadrupedemque citū ferrata calce fatigat.

ASCEN.

¶ Protinus Orsilochū, &c. Prosequit reliquā Camillæ pugnā & quā fecit stragē vnde quia ꝑ facilitate nihil receptū est ex cōmētarijs Donati Ordo est. Nā Camilla fixit ꝑtinus.i. continuo post Ornitinecē. Orsilochū & Buten duo maxima corpa teucrū ꝑ teucrorū.i. duos teucros maximus corpibus sed fixit Buten cū uerso.i. ex aduerso stātē: cuspide inter loricā & galeā sup. ea parte qua inuenit.i. offendit colla sedētis.s. de equo: & qua parma.i. scutū dependet lacerto læuo.i. sinistro, & figit sup. Orsilochū fugiēs.i. cū fugā simularet, & eludit eū gyro.i. crebra reuolutione & recursus, agitata ꝑ magnū orbē.i. circuitū existēs interior & sequitur sequētē. q̄ vterqꝫ alter sequebat tum.i. deinde postq̄ deprehenderat eū, ipsa insurgens altior, sup. ineunt aut figit viro.i. orsilocho, securim validā.i. robustā ꝑ arma & ossa, viro dicit orāti & ꝑcanti multa, & cōgeminat vulnus.i. plagas multiplicat qui sup. rigat ora sup, sua cerebro calido.i. recenter effuso, filius auni illius viri, vnde & ipse aunus dictus credit appēninicolæ.i. Appennini monti italiā intercipientis cultoris, & habitatoris, incidit huic.i. hanc in virginē, & ipse territus subito aspectu hæsit.i. mansit stans, suspensus cū sic bellator, haud.i. nō extremus.i. nō vilissimus, nec abiectissimus, sed inter primos ligurū illorū populorū, in parte inferioris italiæ, dū.i. donec fata sinebant.i. permittebant eū fallere.i. vti fallacijs, & astutijs in bello. Isqꝫ.i. & is.s. Aunus filius auni: vbi cernit se nullo.i. nōnullo posse euadere.s. vllo cursu, neqꝫ posse auertere reginā.i. regis filiam Camillam, ipse ingressus.i. conatus versare.i. agitare, & tractare dolos consilio.i. prouidentia, & astu.i. vafritate & calliditate incipit hæc, idest sic loqui cœpit sup. est aut esse putas tam egregium, idest excellens facinus, si tu fœmina fidis.i. confidis equo forti scilicet quo euehi posse speras. Dimitte fugam.i. equum fugæ præsidium, & spem, & crede, idest cōmitte te mecum.i. vt i me ego committo. solo equo.i. terræ æqualiter vtrisqꝫ ad certamen congrue, & accinge, sup. te pugnæ pedestri.i. quæ fit a pedibus. Tu nosces iam.i. statim, cui.i. vtri nostrū gloria vētosa.i. auditas laudis ferat, fraudē.i. pœnam

Vane ligur, frustraq; animis elate superbis.
Nequicq; patrias tentasti lubricus artes.
Nec fraus te incolumen fallaci perferet Auno.
Hæc fatur uirgo, & pernicibus ignea plantis
Transit equum cursu, frænisq; aduersa prehensis
Congreditur, pœnasq; inimico a sanguine sumit.
Quam facile acipiter saxo sacer ales ab alto
Consequitur pennis sublimen in nube columba.
Compresamq; tenet, pedibusq; euiscerat uncis.
Tum cruor, & uulsæ labuntur ab æthere plumæ.

aut pniciē vel cū glīa vētosa ferat .i. afferat laudē .i. cedat in laude: cū id faciat qđ iactauerat. Dixit .s. Aunus ligur, at .i. s3 illa .s. camilla furēs .s. ira hoc est incēsa acri dolore, tradit equū comiti .s. suæ vni ex supradictis: & assistit .i. astat ɔgredi parata sup. in armis paribus: q2 pedes .i. pedestris, ense nudo .i. nudato: hoc est euaginato aut nudo .i. solo sine alijs armis inuasiuis, & assistit interrita .i. nō territa. parma pura .i. nōdū depicta aliquo insigni, aut pura .i. sola sine alio munimēto, At .i. s3 iuuenis .s. Aunus, ratus .i. arbitratus vicisse .i. votū obtinuisse dolo .i. p dolus, haud .i. nō mora sup. fit, & ipse auolat & aufertur fugax .i. fugiēs vel vt fugax habenis cōuersis .s. ad nutū, hoc est facta plena potestate, & fatigat calce ferrata .i. ferreo calcari munita. Quæras quō aunus aut equo ablatus aut calcaribus vsus dicatur, q2 si & ipse eques erat inepte improperauerit Camillæ q equo fideret, & nō est verosimile, q in equum Camillæ comiti traditum tā cito cōscēderit aut sali e calcaribus vsus sit. Vn̄ dicemus Aunū quoq3 in equo fuisse sed improperasse Camillæ, q e equo forti & insigni fideret, q̄si fugitiura statim si vincat. quocirca simulabat & ipe velle descedere, sed cū virginē descedisse porē videret, statim in equo aufugit. Sane calx p ptepedis masculinum eē solet, multi tñ textus hñt ferrata calce nō ferrato. vt et fœmininū eē cēseatur. O ligur inqt virgo .s. Camilla, vane .i. inanis & mentiēs in facto & verbo & elate frustra animis superbis .s. q̄si vīceris p fraudē euadēs, tu lubricus .i. difficulter seruabilis sed vt anguilla lubrica elabi sperās tētasti neq̄q .i. frustra artes pñas .i. aut pre tuæ, sed vī depte loq q2 fundū nec fraus pferet te incolumē Auno .s. patri fallaci. Virgo .s. Camilla, fat hæc .s. dicta. Sed quæras quō Auni nomē nouerit. & pñs eius fraudes nisi q2 multæ illā frustra tyrrhena p oppida mrēs optauere nurū vn̄ & in liguria versata dici posset & illic auni nouisse, q erat haud ligurū extremus .i. nobilissimus bellator filius Auni & pugnea .i. deest ag lis & ardēs vt ignis trāsit equū cursu .i. curredo plātis pernicibus .i. sane velocibus & celeribus & ipsa aduersa .i. deest iam quasi ex aduerso veniens & opposita equo quem preuerterat, congreditur .s. Aunū, frenis pbensis, & sumit pœnas de sanguine inimico .s. Auni sup. tā faciliter, q̄ .i. q̄rū facile .i. faciliter, acipiter ales sacer .i. marti cōsecratus, consequitur ab alto saxo pēnis .i. celeri volatu alarū colūbā sublimē .i. in sublimi volāti in nube, & tenet .s. colūbā cōprehensam, & euiscerat pedibus vncis .i. vnguibus: tū .i. deide cruor & plumæ vulsæ, labunt ab æthere .s. vbi columbam deprehendit & euiscerauit.

Quæstio cū solutiōe

SERVI

Qua colla sedētis. Eqtē, sane eū ex vicino intelligimus esse percussum. Interior, sinisterior .s. circulo, Cōgeminat, h distiguē dū est, nā nemo dici securi vulnus cōgeminat. sed securis incudit: huic, figurate p in hāc. Ter. Ego i eū incidi ifelix locū, vt neq3 mihi admittēdi neq3 retinēdi sit copia. Appenninicolæ bellatoris filius Auni, q2 liguria maiore parte sui Appennino est cōstituta. Ligures aūt oēs fallaces sunt, sicut ait Cato in scdo originū libro, filius Auni Aunus .s. nā vt supra diximus cū dicto parētibus filiorū noīa supprimūt, eos patri cognomines intelligimus. vt Tyburti Remulo ditissimus olim. Versare dolos. ingressas tractare. vt seu versare dolos, seu certæ occumbere morti. Astu, malitia. nam proprie astutos malitiosos vocamus. Vnde in Teren. postq̄ de domino dixit seruus astute, ille iratus ait. Carnifex, quæ loquitur? Cice. ita fit vt ista ratio existimetur astuta, meum tamen hoc consiliū necessariū. Dimitte fugā eq celeritatē, cū. fidis, relinque. Ventosa ferat: cum glīa fraudē. Hæc est vera & antiqua lectio, vt sit sensus, pcdea cōgredere iā cognosces cui inanis iactātia afferat pœnā. Nam fraudē pœnā veteres vocabāt, vt ēt in antiquo cogno scit inre. Sal. in Catil. Diē statuit añ q̄ sine fraude liceret ab armis discedere. Si laudē legerimus, erit sensus agnosces cui inanis glīa afferat laudē. Vētosa aūt glīa est quā græci κενοδοξίαν vocant. paribusq; assistit in armis pedes sicut illū ɔgressurū putabat pura parma, nec .n. p̄mū i bella ɔcēderat. Fugax fugiēs, nā nomē est, p participio nō .n. fugacē possumus accipe, quē supra legimus bellatorē Vane ligur, aut fallax, aut inaniter iactās, nā vanos stultos posteriores dicere cœperūt, vñ tractū est ēt in neotericis ftnte. Sic libitū est vano q̄ nos dist nxit Othoni. Quid aūt hoc loco vane significet ɔsequētia demōstrāt. Frustraq3 animis elate superbis. Lubricus fallax, mobilis. Pernicib⁹ ignea plātis, nō velocib⁹, sed pseuerātib⁹. Nāq3 pnix interdū velox interdū pseuerās significat, vt ipse in Geor. Et iterdū dura iacet pnix, inst no saxa cubili. Trāsit equū cursu, Nūc hoc icredibile esse videretur, nisi pmisisset in septimo. Illa vel intactæ segetis p sūma volaret Gramina. nec teneras cursu læsisset aristas. Aduersa, opposita. Accipiter saxo sacer ales ab alto, sacer iō q2 marti ɔsecratus, aut auibus execrabilis, vt auri sacra fames. Aut qđ verius est nomē græcū expressit. Nā ἱέραξ dicitur, hoc est sacer, ἱερεὺς .n. sacerdos vocat. Cur aūt græce ita dictus sit rōne nō caret, q̄ nota est sacroꝝ peritis. Cōsequit, pēnis noua laus Camillæ, si qdē accipiter colūbā sequit: ipsa pcedit hostē. Ipsa .n. auiū cōparatio est sumpta ex ɔtō. Nā eques vir acipitri. camilla ɔpararet colūbæ. Tūc cruor & vulsæ labūt ab æthere plumæ, cū basis ē .i. excurs⁹

Fraus qd sit

Pernix qd sit

At non hæc nullis hominum sator, atq; deorum
Obseruans oculis, summo sedet altus olympo.
Thyrrenum genitor Tarchontem in plia sæua
Suscitat, & stimulis haud mollibus incitat iras
Ergo inter cædes, cedentiaq; agmina Tarchon
Fert equo, uariisq; instigat uocibus alas
Nomine quenq; uocans, reficitq; in plia pulsos.
Quis metus, o nunq̄ dolituri, & semp inertes
Tyrrheni, quæ tanta animis ignauia uenit?
Fœmina palantes agit, atq; hæc agmina uertit?
Quo ferrum, quid ue hæc gentis tela irrita dextris?
At non in Venerem segnes, nocturnaq; bella,
Aut ubi curua choros indixit tibia Bacchi.
Expectate dapes, & plenæ pocula mensæ.
Hic amor, hoc studium, dum sacra secundus aruspex
Nuntiet, ac lucos uocet hostia pinguis in altos.
Hæc effatus, equum in medios moriturus & ipse
Concitat, & Venulo aduersum se turbidus infert.
Dereptumq; ab equo dextra complectit hostem.
Et gremium ante suum multa ui concitus aufert.
Tollit in cœlum clamor, cunctiq; Latini
Conuertere oculos, uolat igneus æquore Tarchon.
Arma, uirumq; ferens, tum summa ipsius ab hasta
Defringit ferrum. & partes rimatur apertas.

ASCEN.

C At nō hæc nullis. Docet quō Tarchon Ethruscoꝝ pcipuus ductor, Ioue annuēte in prælia excitatus sit quāq3 stragē ediderit suos cohortatus: addit pterea quomodo armis insidiatus sit Camillæ. Vtens apta cōparatione de qua Donatus Aquilæ cōparatio aptissima. Vt .n. & aquila & serpēs fortissimi sunt: ita illi duo fortissimi erant itidē mira pspicacitate, vt illi sunt. Hæc ille. Ordo est. At .i. sed sator hoium atq3 deoꝝ .s. Iupiter, obseruās hæc .s. quæ camilla gesserat: nō nullis .i. certis & diligētibus oculis, sedet altus sup. in in summo olympo & ipse genitor suscitat .i. excitat occulta inspiratione (vnde patrē dicit, quasi predominatorē in horoscopo eius honorētur vt Home. ingt ab Ioue est. ad quē per egregia facinora peruenītur (Tarchontē tyrrhenū .i. tyrrhenorum ductorem in plia sæua, & incitat iras stimulis haud mollibus .i. duris & acribus. Ergo q2 incitatus Tarchon, fertur equo inter cedes & agmina cedentia .i. terga dantia, hoc est inter occisos aut fugiētes, & instigat alas .i. equites laterales, varijs vocibus .s. cohortatōibus, vocans .i. cōpellās quemq3 .i. quemliber nomine .s. proprio, & refert .i. instaurat in prelia, pulsos .s. prius dicēs o Tyrrheni nunq̄ dolituri .i. semper toleraturi tantā stragē. tantūq3 decus, & semp inertes .i. sine arte, aut acrimonia & industria, quis metus sup. iste tantus & q̄ ignauia tanta venit animis .s. vestris, fœmina scilicet vna agit idest fugat vos palantes, idest oberrantes, vt stolida pecora, atq3 vertit scilicet in fugā, hæc scilicet tanta agmina, quo idest ad quid, & ad quem vsum. vel pro vel, quid idest ad quid gerimus (suam personam commiscet conciliandi animorum gratia) dextris, scilicet nostris: hæc tela irrita, idest inutilia nobis cum fugiamus omnes vnā fœminam. at idest attamen non segnes: sup. esse soletis in venerē idest nō soletis sic fœmineas fugere, rem Venereā cū eis habituri, vt nūc vnā fugitis rē martiā tractātē, & nō segnes ad bella nocturna, q̄ cū puellis gerunt in cubiculis

Donati expositio Ordo.

Quea

Qui uulnus letale ferat, contra ille repugnans
Sustinet a iugulo dextram, & uim uiribus exit.
Vtque uolans alte raptum cum fulua draconem
Fert aquila, implicuitque pedes, atque unguibus exit.
Saucius at serpens sinuosa uolumina uersat.
Arrectisque horret squāmis, & sibilat ore.
Arduus insurgens, illa haud minus urget adunco
Luctantem rostro, simul aethera uerberat alis.
Haud aliter prędam Tyburtum ex agmine Tarchon
Portat ouans, ducis euentum exemplum secuti
Maeonidae incurrunt, cum fatis debitus Aruns
Velocem iaculo, & multa prior arte Camillam
Circuit, & quae sit fortuna facillima tentat.
Qua se cunque furens medio tulit agmine Virgo,
Hac Aruns subit, & tacitus uestigia lustrat.
Qua uictrix redit illa, pedemque ex hoste reportat,
Hac iuuenis furtim celeres detorquet habenas.
Hosque aditus, iamque hos aditus, omnemque pererrat
Vndique circuitum, & certam quatit improbus hastā

SERVI. ¶ Nō nullis .s. nō negligētibus, Nā liptotes figura est. Vult.n. dicere, Nō leuiter Iupiter intuebatur ista certamina, Instigat uocibus alas .s. incitat, & irritat ad reditū, primū enim est: vt fugere desināt, post, vt in hostes impetū faciāt. Noie quēque Vocans, per hoc extrema necessitas indicatur Quis metus, qualis, quātus, qui vos et foeminea timere cōpellit. vñ paulopost. Quae tanta animis ignauia venit, foeminas palātes agit. Onūquā dolituri .i. stulti, stultus est enim quisquis iniuria nō mouetur. & bene nunquā. Siquidem ante saeuitiā Mezētij ptulerūt, nec se ulti sunt, nūc pbent terga mulieri, & ne hinc quidē cōmouētur dolore. Atque haec agmi, ver. ἀδεικτικῶς .i. multitudinē totā. Irrita, inertia, q nos, vlcisci minime valeāt. At nō in Venerē segnes: lateēter dicit hoc, fugitis mulierē, quae armata est, alias primi ad hūc curretis sexū, Nocturnaque in bella, coitū alibi: Et si aliquā ad plia ventū est, Curua tibia, simphonia, Chorū, Bacchi sūt ideo quia apud veteres ludi theatrales nō erāt, nisi in honorē liberi patris. Expectare pro expectatis, modū pro modo posuit, Secūdus haruspex pro secūda sacra .i. pspera, sicut ecōtrario. Home. μαντι κακῶν, i. malorū diuinę. In altos lu. Illic .n. epulabātur sacris dieb⁹ Moriturus & ipse moriturus alo nā moriturus nō ē, quod āt ait, & ipse, aut ad Camillā, aut ad venulū respicit. Turbid⁹ terribilis Direptūque ab equo dextra cōplectitur hostē, hoc de historia tractū ē. Nā C. Iuli. Caesar cū dimicaret in Gallia: & ab hoste raptus equo eius portaretur armatus: occurrit de hostibus, qui eū nonnosset, & insultās, ait caecos Caesar. quod Gallorū linguā dimitte significat, & ita factum ē, vt dimitteret, Hoc autē ipse Caesar in ephemeride sua dicit, vbi ppriā cōmemorat felicitatē Exit, euitat vt atque oculis vigilātibus exit, Vtque volās al. Homerica cōparatio. Ducis exēplū, euētūque secuti virtutē, & felicitatē. Maeonidae lydi: vt maeoniae lydi delecta iu. Arte fraude, dolo, vt arte pelasga, Quae se cūque ferēs me. tu. tu. ag. vi. hac Arūs su. vt et supra diximus, ita poeta loquitur, vt in aliquib⁹ locis det suspitionē: quod Arūs de Turni partibus fuerit. Nāque & cū Camilla impetū fecit, & cū ipsa cursus recedit, quod nisi de socio non procedit, Dona etiā dixit esse manifestū signū socium fuisse, quod Apollinem soractis inuocat montis, de quo Turno venisse cōstat auxilia. licet posset fieri, vt alterius loci inuocet numē, Item argumentū vocat patrias remeabo inglorius vrbes, quod etiā de hoste procedit, nam superare, foeminam nullam constat esse virtutem. Circuit pro parte. nam circuit e insidiantis est, vnde est. Nec gregibus nocturnus obābulat. Certā hastā, ineuitabilem, vnde cōtra incertā excussit ceruice securim .i. infirmā, vitabilem.

Stultus quis dicatur

Caesaris felicitas

in cubiculis, aut vbi tibia Bacchi curua .i. obliquā, inducit choros .s. bacchātiū expectare, idest obseruare dapes, & pocula mēsae plenae .i. quā solet ppinari in coenis epipara, & plena quae hic .i. in hac re est, vobis amor, & studiū est vobis, hic, dū .i. donec aruspex secū dus .i. secūda, & pspera enūciaturus, nūciet facta .s. secūda, ac dū .i. donec hostia pinguis vocet, sup. vos in lucos altos, vbi sacris diebus epulabantur, postea Romani, ipse effatus haec pcitat equū in medios .s. hostes moriturus, & .i. et ipse .i. tali aio, ac impetu, & qui nō paratī sunt, atque ipse iam bidius .i. cōmoto aio, infert se Venulo .i. illi lanno aduersus .i. ex aduerso, & cōplectitur dextra: hostē direptū ab equo, & cōcitus multa vi, aufert, sup. ipsum an suū gremiū, clamor tollitur in coelū .s. a Tyrrhenis, & cuncti alii puertere oculos, & Tarchō igneus .i. ardēs, & agilis, vt ignis volat aethere .i. quasi in aethere ferēs .s. secū arma, & virū .s. Venulū, tū .i. deinde defrigit ferrū ab hasta sūma ipsius Venuli, aut potius tarchōtis, & rimatur .i. scrutatur ptes apertas .i. nudatas, quā .s. pte .i. p quas ptes ferat .i. inferat vulnus letale .i. mortifer. Cōtra .i. ecōuerso ille .s. Venulus repugnās .i. obluctās, ne occidatur: sustinet .i. seorsū tenet, dextrā .s. Tarchōtis, a cingulo .s. suo: & exit .i. euitat, viribus .s. totis vim .i. violētiā, quā hostis inferre poterat. Et vt aquila fulua volās alte, cū .i. quā fert draconē raptū a se .s. & implicuit pedes .i. draconē, atque haesit, vnguib⁹. At .i. serpēs .s. quē mō draconē dixit saucius .i. vulneratus ab vnguibus: versat volumina sinuosa .s. colligēdo: & cōtrahendo se in sinus, & annulos suos, & horret .i. fit horridus, & asper, ac rigidus squāmis .s. eius arrectis .i. rigētibus, & sibilat ore insurgēs arduus .i. desup. illa .s. aquila vrget haud minus .i. nihilominus, imo plus rostro aduco .i. incuruo .s. serpēte luctātē .s. vt euadat, & simul ipsa verberat alis aethera. Haud aliter .i. penitus sic, portat Tarcho ouās .i. exultās, praedā Tyburtū .i. Tyburtinor, ex agmine .s. toto, Maeonidae .i. Lydi ex maeonia pfecti, secuti .i. insequētes exēplū, & euētū .s. pspserū ducis .s. Tarchōtis incurrūt .i. impetū faciūt, cū .i. quā Aruns debitus fatis .i. destinatus fataliter ad mortē circuit Camillā velocē, existens prior .i. peritior & melior iaculo, & multa arte .i. subtilitate honesta, & tētat quae fortuna .s. adoriēdi camillā sit facillima .i. maxime oportuna. Quacūque .s. via virgo furēs tulit se medio agmine .i. p mediū agmē hac .s. via Aruns subit .i. clā, & successiue subsequitur: & ipse tacitus lustrat .i. obseruat vestigia .s. eius. Et qua .i. quacūque via, illa .s. Camilla victrix redit, & reportat pedē ex hoste: hac .i. pe adē viā iuuenis .s. aruns detorquet furtim .i. clā & secrete, habenas celeres .i. quibus ipse celeriter vtebatur, & perrat, .i. circuit, & lustrat iā, .i. interdū hos aditus .i. accessus ad Camillā & iā hos, .i. alios, & perrat, circumuagatur more errātiū vndique, .i. ex omni parte, oēm circuitū, .s. quē Camilla fecerat, & ipse improbus .i. improbandus, quia nimiū auidus, & insidiosus quatit hastā certā .i. ineuitabilē, quā missurus est in Camillam

Maeonidę qui sint

Forte sacer Cybele Choreus, olimque sacerdos.
Insignis longe Phrygiis fulgebat in armis.
Spumantemque agitabat equum, quem pellis ahenis
In plumam squāmis, auroque inserta tegebat.
Ipse peregrina ferrugine clarus, & ostro
Spicula torquebat lycio Cortynia cornu.
Aureus ex humeris sonat arcus, & aurea uati
Cassida, tum croceam, chlamydemque, sinusque crepantes
Carbaseos, fuluo in nodum collegerat auro.
Pictus acu tunicas, & barbara tegmina crurum.
Hunc uirgo, siue ut tēpli pfigeret arma
Troia captiuo siue ut se ferret in auro
Venatrix, unum ex omni certamine pugnae
Caeca sequebatur, totumque incensa p agmen
Foemineo prędae & spoliorum ardebat amore
Telum ex insidiis cunctanti tempore capto
Conicit, & superos Aruns sic uoce pcatur.
Summe deum, sancti custos Soractis Apollo.

ASCEN. ¶ Forte sacer Cybele. In hac parte describitur necē camillae ab Arūte illatā, dū ardētior, atque incautior Choreū sacerdotē cybeles insequitur Incertū autē dixit, supra Seruius cuias esset arūs cū alij Turni in partiū esse dicant, & inuidia motū in Camillam telū intorsisse, qui Ioānae puellae insigni franciae patiloante haec nostra tpa necis causa fuisse perhibetur. Alij vero priuernatem e esse ant. quibus potius assentior, nam si Rutulū esse fuisset poeta inuidiae cām non tacuisset, volunt autē tā Seruius quā Donatus cybelem esse locū in quo cybele colebatur. Posset tñ dici: & numen ipsum, vt declinetur Haec cybele huius cybeles: Donati verba sunt, Cybele, Locus est, in quo cybele colebatur. Squāma, serpentis & piscis, quam facit cōpositio naturalis. Nā & ordinibus digesta est, & variarū plurimarū impressione distincta. Quicquid igitur in hanc similitudinē facit artifex, squama dicitur, Haec fit ex minutis laminis inuicē se retinentibus, & ita digestis, vt est in auib⁹ pluma. Peregrina, quasi dicat ex melioribus regionib⁹ aduecta, cornu ligni species est, Barbara nomē artis indicat, nā hanc qui exercent Barbaricarios dicunt, qui auro & varijs filis hominū, & aliarū rerū figuras exprimūt acu pingentes. Tandē, Quia diu insectatus fuerat. Taeda, hoc lignum naturali succo veluti oleo violētius ardet. Primi electi. Haec ille. Ordo est. Choreus sacer .i. consecratus, & sacerdos olim Cybele, aut illi loco eo, aut deae fulgebat, forte .s. cū Camilla occurreret longe .s. visa, existēs isignis in armis. Phrygijs .i. troiānis, & agitabat equū spumātē

Donati expositio
Ordo

Quem

Quem primi colimus, cui pineus ardor aceruo
Pascitur, & medium freti pietate per ignem
Cultores multa premimus uestigia pruna.
Da pater hoc nostris aboleri dedecus armis
Omnipotens, non exuuias, pulsæue trophæum
Virginis, aut spolia ulla peto, mihi cætera laudem
Facta ferent, hæc dira meo dum uulnere pestis
Pulsa cadat, patriam remeabo inglorius urbem.
Audiit, & uoti Phœbus succedere partem
Mente dedit, partem uolucres dispersit in auras.
Sterneret ut subita turbatam morte Camillam
Annuit oranti: reducem ut patria alta uideret
Non dedit, inq; notos uocem uertere procellæ.
Ergo ut missa manu sonitum dedit hasta per auras
Conuertere animos acres, oculosq; tulere
Cuncti ad reginam Volsci, nihil ipsa nec auræ.
Nec sonitus memor, aut uenientis ab æthere teli,
Hasta sub exertam donec perlata papillam
Hæsit, uirgineumq; alte bibit acta cruorem,

fulmatē .i. ferocē, & animosum, quē .s. equū qr Choreus cataphractus erat ... pellis insertā in pluma .i. in morem plumarum quam ... ahenis, & auro .i. aurum tegebat .i. cooperiebat .i. habebat pro coopertimento tegmē ex pelle, cui insertæ erant squamæ æreæ, & aureæ in morē plumarū, ac squamarum piscium ... tegētes. Ipse .s. Choreus eques, erat sup. clarus ferrugine .i. sub obscura purpura, peregrina .i. externa in Georgicis dixit ferrugine ibero .a loco, & clarus .i. insignis ostro .i. purpura, torquebat spicula Cortina .i. sagittas Cretenses, cornu .i. arcu lycio. Arcus aureus .i. inauratus, & cornu munitus, vn̄ cornu parcu ... fuit, nā si corneus erat nō poterat aureus esse, nec si aureus corneus, habebat ergo in extremis cornu, & erat fere auro tectus, sonat .s. Choreo vati ex humeris, & cassida .i. cassis, aut galea, sup. erat vati aurea (sæpe a gtō tertiæ fit noīatiuus secūdæ, vt a delphinos hic delphinus: & ab elephātos hic elephāthus, & ab arabos hic arabus, &c. Et nōnūq̄ ab accusatiuo tertiæ noīatiuus primæ, vt ab accusatiuo hāc cassida, noīatiuus hæc cassida, & ab accusatiuo hūc cratera, statera: panthera, hæc cratera, statera, pāthera) tūc .i. insup ipse collegerat auro fuluo in nodū .s. collecto, chlamydē croceā .i. crocei coloris, & sinus carbaseos .i. ex carbaso factos, hoc est laxas vestes p sinū diffluētes, crepantes, qr auro fuluo i nodū eas collegerat, vn̄ qr auro rigebāt crepitabāt, pict⁹ tūicas .i. hñs tūicas pictas acu .s. phrygionū (q burburicarij & gallice broddeus dr̄) opa: & pict⁹ barbara tegmina crurū .i. habēs tegmīa barbara, hoc est externa picta acu. Ex varietate āt vestiū significat eū simul, & sacerdotali habitu ornatū, & armis munitū nā duplices vestes illi pter arma significat fuisse: vīgo cæca .i. excæcata auiditate, oēmēs q̄ sacerdotē Cybelis pseq auderet, & incauta sequebāt p totū agmē hūc .s. Choreā sacerdotē vnū .i. solū ex oī certamīe pugnæ .i. īter oēs ī pugna certātes. siue, vt ipsa pfigeret tēplo Dianæ arma troia .i. troiana (ē āt troia triū syllabaz) ve vt ipsa venatrix ferret se in auro captiuo .i. in vestibus, ac armis aureis ab hoste detractis, & ipsa ardebat fœmineo .i. vehementi, & īpaciēti amore pdæ, & spoliorum (posset dici ardebat p totū agmē, aut sequebat p totū agmē: sed cōcinnius sequebant) pdæ pp aurū, aut virū & spolioz pp exuuias, Arūs vir ille cōijcit ex insidijs, sup. ipsi Camillæ cuētāti .i. morā trahenti, & hoc tpe capto .i. oportunitate, tūc ... ret capta, & pcat supos, pcipue Apollinē arcitenētē sic voce .s. expssa, & mēte pcari posset. O apollo sūme deū .i. deoz, quātū ad nos, q te pcipuū colimus custos Soractis .s. mōtis hirpinorum sancti .i. tibi cōsecrati, quē nos colimus pmi .i. pcipui .⁹ & q pascitur .i. aggerit ardor pineus .i. incēsus ex pinu, aceruo .i. acerua tī, vel ad aceruū, & struē lignoz .i. qb⁹ tibi igetē pyrā extruim⁹ & nos cultores .s. tui freti .i. cōfisi, & muniti pietate .i. religiōe nr̄a pmimus vestigia .i. plātas pedū multa pruna .i. carbōe & īmo p mediū ignē .i. incedim⁹ illæsi p mediū ignē supprunas da o pater oīpotēs hoc dedecus .i. q a vgine supamur tot viri, abo leri nr̄is armis .i. hoc telo ego non peto exuuias vginis .s. cæsæ, ve p vel trophæū vginis pulsæ .i. detractū a vgine in fugā versæ, nec peto vlla spolia. Cætera fcā .i. q̄ post hæc facturus sum, ferēt .i. afferēt mihi laudē .i. nolo ex hac re laudē, sed solū dedecus vitare, & aīo morē gerere meo, dū .i. dūmodo, hæc dira pestis .s. Camilla. vt pestis m̄l'tos interimēs cadat pulsa meo vulnere .i. telo, aut vulnere a me illato, remeabo .i. repetā inglori⁹ .i. sine gl'ia: vrbē priaz .s. vt vi⁹ Soracte. Pheb⁹ audiyt .s. pces Aruntis: & dedit pte voti .i. desiderij eius succedere, mēte .i. sz mēte: & volūtate ei⁹ & dispsit pte voti ī auras volucres .i. irritā habuit. Nā annuit .i. assensus est orāti .s. arūti. vt sterneret morte subita Camillā turbātē sz nō dedit .i. nō pcessit, vt pria alta videret, sup. Arūtē reducē .i. reductū. aut reuertētē & pcellæ vertere vocē .i. pces quātū ad eā ptē. in notos .i. vētos q̄slibet nimbosos. Ergo, vt .i. postq̄ hasta missa manu .s. Arūtis dedit sonitū p auras. acies .s. Volscoz cōuertē aīos .s. ad stridorē hastæ q̄si mīrere ipulsæ & cūcti Volsci tulē .i. direxere oculos ad reginā .s. Camillā. ipsa aūt nihil memor, sup. fuit. nec auras p auræ, nec sonitus .i. stridoris. aut teli venientis ab æthere .i. altiore aere. q̄si vi phœbea ipulsi: donec hasta hæsit .i. īfixa ē, plata sb papillā .i. mamillæ ptē, q̄ lactātibus immittit. exertā .i. abscissā vt sit habilis sagittatiōi, & ipsa acta alte .i. pfunde. bibit cruorē virgineū .i. tīcta est, aut imbuta cruore Camillæ virginis.

SERVI.

Sacer Cybele. Nā mōtē p numīe, qd in eo colit, posuit, & bona occasio ad mortē camillæ vt sacerdotē maioris numīs cōetur occidē, p qd q̄si ex authoraf. Dianæ fauor, īteruenīete maioris numīs iracūdia. Quē pellis ahenis in plumā squamis auro cōfertæ, Cataphractū eū fuisse significat. Cataphracti autē eqtes dicunt, q & ipsi muniti ferro sunt, & eqs silr mūitos hñt ... qb⁹ Salu. Eqs paria opimēta erāt, q̄ lītea ferreis lamis ī modū plumæ aduexerāt, nūc p līteo pellē posuit, & Ahenas squamas ære as lamīas ītelligimus, in plumā vo ē ī silitudinē plumæ, vt excisum euboicæ latus ingēs rupis ī antrū .i. antri silitudinē. Sane sciēdū, q ipos eqtes cataphractos dicimus. Sal. & seqbāt eqtes cataphracti. Spiculatoz. ly. coz. c. Cretēses sagittas lycio arcu dirigebat, qd: vt ēt supra diximus ad ornatū pōt cōuenit. Cassida p cassis, nā actm̄ posuit p noīatiuo. Pictus acu tu. & b. c. Pictus tūicas, pictus crurē barbara tegmīa .i. hebat vestē Phrygiōis arte pfectā. Sāe armoz lōga descriptio il luc spectat, vt ī eoz cupiditate merito Camilla videaf eē succēsa. Fœmineo īpaciēti, irratiōabili, vt Fœmineæ ardētes, Sūme d. ex affectu colētis ... Nā iupiē sūmos ē. Sācti. cu. so. Soractis mōs ē Hirpinoz ī Flaminia collocat⁹, ī h āt mōte cū aliqñ Diti pri sacrū psolueref, nā māib⁹ pscrat⁹ ē, subito veniētes lupi exta rapuerūt q̄s cū diu seq̄ref pastores ad quādā spelūcā halitū ex se pestiferū emittētē, adeo vt iuxta stātes necaret, exide orta pestilētia, qr fuerāt lupos secuti. d q̄ respōsū ē, posse eā sedari, si lupos imitarent .i. rapto viuerēt. qd postea q̄ fcm̄ ē, dci st ipi ppli Hirpini Sorani, nā lupi sabinoz lingua hirpi vocant, Sorani vero a Dite, Nā ditis pater Soranus vocaf q̄si lupi ditis pris, vnde memorat Ver. Aruntē paulopost cōparat lupo, q̄si hirpinū soranū, Pineus a. ignis περὶ φρασις. Aceruo, Pyra coaceruatione lignoz. Freti, p asīē qdē hoc dixit. & Var. vbiq; expugnator religionis ait cū quoddā medicamētū describeret, vt solēt Hirpini, q ambulaturi p ignes medicamēto plātas tingūt: Multa pruna, inter prunas, pruna aūt q̄diu ardet dr: Hora. Prætextā latū clauū prunæq; batyllū. cū aūt extincta fuerit, carbo noiatur. Terē. Tā excoctā, atq; atrā reddā q̄ carbo est. Nā pruna a perurēdo dicta est. Exuuias pulsæ ve trophæū, Exuuias occisæ pulsæ trophæū, & ppriæ. Nā vt supra diximus. hostibus occisis triūphabāt. de fugatis & figebāt trophæa. Partē mēte dedit partē volucres dispsit in auras. Bona moderatio Apollinis iter sacerdotis pces, & volūtatē sororis. Nil ipsa, nec auras. nec sonitus memor. Hæc est antiq̄ lectio. Nā apud maiores ir ahebat iter dū ag ... singularis Hic ē pr̄ familias, & mr̄ familias. q duo tātū noīa remāserūt. nā nec huius auras dicim⁹ hæc hui⁹ custodias fm Sal. q ait, Castella: custodias thesauroz p custodiæ. Et ita .n. ēt Asp ītelligit. lz alij custodias accusatiuū velint. Sane pr̄ familias, q̄n dicimus. familias īdeclinabilē ē. Si āt pr̄ familiæ dicere voluerimus iā nō erit vnū nomē. sz locutio, & familiæ erit dtīus. Nā pr̄ mihi ē dicim⁹. Terē. Nā tu illi pr̄ es. ... ego. Multi tñ volūt in nūero plr̄ali vtrūq; declinari. vt dicam⁹ hi pr̄es familiæ. hoz prūz familiaz. Papillā exertā. nudā. Sāe mamilla ē ois eminētia vberis, papilla vo breue illd, vn̄ lac trahit.

Concurrunt trepidæ comites, dominamq; ruentem
Suscipiunt, fugit ante omnes exterritus Aruns.
Lætitia, mixtoq; metu, nec iam amplius hastæ
Credere, nec telis occurrere Virginis audet.
Ac uelut ille, prius, quam tela inimica sequantur,

ASCEN. Concurrunt trepidæ comites. Recitat fugā aruntis, & morientis vltima verba Camillæ, vn̄ nihil habemus, Donati, s ordo est. Comites .i. sociæ belli Larina, Acca, & reliquæ concurrunt trepidæ .i. trepidātes: aut festinæ, & suscipiunt .s. in vlnas dn̄am .s. reginam .s. camillam ruētem .i. cadētē. Aruns exterritus .s. tanto facinore, fugit ante omnes .i. omnibus dimissis lætitia, & metu mixto .i. habens lætitiā admixtā metui, qr lætus erat de

Continuo in montes sese auius abdidit altos.
Occiso pastore lupus, magnoq; iuuenco
Conscius audacis facti, caudã q; remulcens
Subiecit pauitantem utero, syluasq; petiuit.
Haud secus ex oculis se turbidus abstulit Aruns.
Contentusq; fuga, medijs se immiscuit armis.
Illa manu mo iens telum trahit, ossa sed inter
Ferreus ad costas alto stat uulnere mucro.
Labitur exanguis, labuntur frigida leto
Lumina purpureus quondã color ora reliquit.
Tunc sic expirans Accam ex æqualibus unam
Alloquitur, fida ante alias quæ sola Camillæ.
Qua cum partiri curas, atq; hæc ita fatur.

Camilla: Hactenus Acca soror potui, nunc uulnus acerbũ
Conficit, & tenebris nigrescunt omnia circum.
Effuge, & hæc Turno mandata nouissima pfer.
Succedat pugnæ, Troianosq; arceat urbe.
Iamq; uale. Simul his dictis linquebat habenas

Poeta: Ad terrã non sponte fluens, tum frigida toto
Paulatim exoluit se corpore, lentaq; colla.
Et captum leto posuit caput arma relinquens.
Vitaq; cum gemitu fugit indignata sub umbras.
Tum uero immensus surgens ferit aurea clamor
Sydera, deiecta crudescit pugna Camilla.
Incurrunt densi simul omnis copia Teucrum.
Tyrrhenic; duces, Euandriq; Arcadis alæ.

erat de morte, sz metuebat vltionẽ. nec audet iã amplius crede re .i. cõmittere se hastæ vginis, nec audet amplius currere telis vginis .s. camillæ vulneratæ letalit, sz necdũ mortuæ. Ac velut ille .s. sæuissimus lupus pscius audacis facti occiso pastore, aut magno iuuẽco. abdidit sese ptinuo in altos mõtes, priusq̃ tela inimica sequant, existẽs auius .i. sine via. hoc est nulla viã tenes sz q̃ vat fugiẽs: & remulcẽs caudã .s. gestiẽdo p gaudio subiecit eã vtero pauitãtẽ .i. mixto timore, & petiuit syluas, haud secus .i. nõ alter Arũs turbidus .i. turbatus metu & lætitia, abstulit se ex oculis, & ptẽtus fuga .i. nõ attẽdẽs ad ptectionẽ sui, sz so/ li fugæ intẽtus. imiscuit se medijs armis, Illa .s. camilla moriẽs trahit .i. extrahit telũ manu .s. sua, sz mucro ferreus .i. acumẽ hastæ stat inter ossa ad costas, alto .i. pfũdo vulnere, & ita ipsa exãguis labit .i. decidit. & lumina .i. oculi labũt frigida leto .i. morte. hoc est moriẽtia, color quõdã .s. dũ viuẽs: valẽsq; cẽt purpu/ reus, reliqt ora .s. ei9, ipsa expirãs .i. efflatura aiã alloquit tũc sic Accã vnã ex æqlib9 .i. coæuis, & sodalib9. q̃ .s. Acca erat sola fida Camillæ añ alias. q cũ .i. cũ q̃ partiri .i. partiebat curas .i. sollicitudies ai, atq; fat hæc ita. o Acca soror, ego potui hacten9 .i. ad hanc vsq; horã, sz nũc vulnus acerbũ pficit .i. iterimit me nũc, & oia nigrescũt .s. circũ me. tenebris .i. caligine mortis. ef/ fuge, & pfer Turno hæc mãdata nouissima .i. vltia a me habẽ/ da. vt sup. succedat pugnæ .i. ad pugnã, & arceat .i. depellat tro ianos vrbe .s. laurolatinio, & tu iã vale, & simul his dictis lin/ quebat habenas .s. eq fluẽs ad terrã nõ spõte, sicut pus cũ Tur/ no obuiã veniret, tũ .i. deide ipsa frigida exoluit se paulatiz to/ to corpe .i. aiã exhalat, aut exoluit se officio vitæ, quo pfungi debebat & posuit .i. iclinauit colla lẽta .i. ceruicẽ flexibilẽ: & caput captũ .i. iterceptũ leto .i. morte, reliqñẽs arma, & vita .i. aia q̃ vi uebat, fugit cũ gemitu sub vmbras, idignata .i. q̃ ani diẽ coge/ bat exire nõdũ pfecto muñere vitæ. Tũ vo .i. sz tũc maxie clamor imẽsus: surgẽs .i. oriẽs, ferit sydera aurea .i. extendit ad sydera vsq;, Pugna crudescit .i. fit crudelior, & sæuior. Camilla deiecta .i. deorsuz iacta, q̃r ois copia. Teucrũ .i. teucror, & tyrrheni du/ ces, & alæ Euãdri Arcadis .i. milites leues, q̃s Euãder Arcas cũ pallãte filio suo misit. icurrũt .s. i Volscos, & cæteros hostes sil .i. pit, & vno ĩpetu, existẽtes dẽsi .i. stipati & agminati; irruẽtes.

SERVI. ¶ Dñas reginã, vt hĩ dñaz dĩ thalamo deduceť adorti. Vginis audet. sic fuerat pstrnat9, vt et vulneratã timeẽt. Occiso pastoř lup9, Bñ pastore reginã pparat, nã reges ipsi pastores vocanť, Ho. ποιμένα λαῶν Caudã pa. re Quæ timorẽ idicat. Pro ipe pauitãs Turbidus nũc timidus sup terribilis, vt Venulo aduersus se turbidus ifert, Mucro, hic apparet mucronẽ eẽ cuiuslibet teli acumẽ. Frigida leto. Alij telo legũt, & intelligũt vulnere. Partiri curas. subaudi psueuerat. Hæc ita fať. Vnũ abũdat nã sup ait al loquiť. Potui, absolute, vel pugnare, vel viuere. Succedat pugnæ. Aius bellatricis oñdiť. q̃ nõ se dolet luẽ. sz bella deserere. Non spõte fluẽs. Nõ spõte vt supra, potiusq; ab equo regina sub ipsis Desiluit, quã tota cohors imitata relictis, Ad terrã defluxit ego Paulatiz exoluit se corpe, Vitaq; cũ .g. f in .s. vm. Seruat hoc vbiq;: vt iuuenũ aias a corporibus dicat cũ dolore discedere, q̃ ad/ huc se supstites poterãt. qđ̃ ẽt de Turno dicturus ẽ, Clamor sydera, Troiãor .s. q exultabãt, Crudescit, crudelior fit cæde militũ.

At Triuiæ custos iandudum in montibus Opis
Alta sedet summis, spectatq; interrita pugnas.
Vtq; procul medio iuuenum in clamore furentum
Prospexit tristi multatam morte Camillam.
Ingemuit. deditque has imo pectore uoces.

Opis: Heu nimium uirgo, nimium crudele luisti
Supplicium Teucros conata lacessere bello.
Nec tibi desertæ in dumis coluisse Dianam
Profuit, aut nostras humero gessisse pharetras.
Non tamen indecorem tua te regina relinquet
Extremam iam in morte, neque hoc sine nomine letũ
Per gentes erit, aut famam patieris inultæ.
Nam quicunque tuum uiolauit uulnere corpus
Morte luet merita, fuit ingens monte sub alto
Regis Dercenti terreno ex aggere bustum

Poeta: Antiqui Laurentis opacaque ilice tectum.
Hic dea se primum rapido pulcherrima nisu
Sistit, & aruntem tumulo speculatur ab alto.
Vt uidit fulgentem armis, ac uana tumentem.
Cur inquit diuersus abis? huc dirige gressum.
Huc periture ueni, capias ut digna Camillæ
Præmia, tu ne etiam telis moriere Dianæ?
Dixit, & auratam uolucrem Threissa sagittam
Deprompsit pharetra, cornuque infensa tetendit
Et duxit longe, donec curuata coirent
Inter se capita, & manibus iam tangeret æquis.
Læua aciem ferri, dextra, neruoque papillam.
Extemplo teli stridorem, aurasque sonantes

ASCEN. ¶ At triuiæ custos, Redit ad narrationẽ necis Aruntis ab opi interfecti sagittis Dianæ. Circa quẽ locũ dicit Dona. sic. Pulcherrima, Bonã psilio hic itellige. Cur ingt hæc loqtur secũ ex dolore. Tu ne etiã, indignat, q̃ telis Dianæ sit periturus. ignoto cãpor in pulũi. Qđ fuit vltionis argumẽtũ, vt socij illius obliuiscerent. hæc ille. Ordo est. At .i. sz opis .s. nympha custos triuiæ .i. a triuia .i. Diana custodiæ deputata, sedet iãdudũ .i. ab eo tẽpore, quo a Diana demissa erat alta .s. vt melius pspiceret q̃s Camillã occideret in mõtibus summis, & ipsa interrita .i. nõ territa spectat .s. desup e loco tuto pugnas .s. alior, & vt .i. postq̃ ipsa prospexit pcul camillã mulctatã .i. afflictã tristi .i. insidiosa morte, in medio iuuenũ furẽtũ clamore, ipsa ingemuit: & dedit has voces sup. ab imo pectore. Heu o virgo luisti .i. psoluisti supplicium nimiũ, nimiũ ingt crudele conata lacessere .i. puocare teucros bello. Nec psuit tibi desertæ .i. solitariæ coluisse Dianã in dumis, aut gessisse humeris pharetras nostras .i. venatorias, tñ tua regina .s. Diana nõ linquet indecorẽ .i. sine decore, iã .i. in tua extrema morte, neq; hoc letũ .i. hæc mors tua, erit .i. diuulgabitur p gẽtes sine noie .i. ignobile. immo gloriosum erit, aut tu, non supple patieris famam inultæ .i. vltio fiet de te. Nam quicunq; uiolauerit tuũ corpus, is supple luet, idest purgabit illud scelus morte merita .i. indecora, qualem meruit, q̃r insepultus relinqueť. Ingens bustum .i. sepulchrũ cõtinẽs cineres corporis cõbusti regis Dercenti sic dicti. fuit sub mõte alto factũ ex aggere terreno. laurẽtis .s. soli antiqui .i. nobilis, tectũ ilice opaca .i. ramosa. & vmbrosa, Dea pulcherrima .s. cõsilio .i. prudẽtissima, sistit se pmũ, nisu .i. conatu rapido .i. celeri, hic .i. sub hac illice, & speculat aruntẽ ab alto tumulo, vt idest postq̃ vidit, sup. ipsum fulgentẽ armis, ac tumẽtẽ vana .i. superbientem in vanum, & sup. inquit, cur abis .s. a nobis, Dirige gressum huc, o periture, veni huc .i. ad me, vt capias præmia camillæ .i. pro camillæ morte. digna .s. te inuidet tamen ei tam gloriosum genus mortis dicens. Moriere .i. morieris ne etiam tu, scilicet qui vilissimus es. telis Dianæ, quæ nobilissima est dea dixit .s. opis, & ipsa Threissa .i. similis threissæ .s. harpalicæ, aut alteri venatrici, deprompsit pharetra auratã sagittã volucrẽ, & ipsa infensa .i. multũ offensa arcũ. tetẽdit cornu .i. arcũ & duxit .s. cornu,

Audiit una Aruns, hæsitq; in corpore ferrũ.
Illum expirantem socii, atq; extrema gementem
Obliti ignoto camporum in puluere linquunt.
Opis ad æthereum pennis aufertur olympum.

f. cornu, lõge. s. a chorda, doce capita. s. at cum extremitates cur uata coiret inter se: & ipsa tãgeret iã manibus eq̃s. i. æquiter extẽsis, aut annitẽtibus, leua. i. sinistra manu aciẽ, ferri. s. sagittæ: cuius ferrũ perueniet at ad sinistrã, q̃ arcũ tenebat, & tãgebat dextra a neruo. i. chorda ex neruo facta, papillã. s. camillæ suæ Aruns audiit ex tẽplo. i. ilico vna. i. simul, & stridorẽ teli, & auras sonãtes, & ferrũ hæsit in corpe. i. nihil moræ fuisse vr. Socii obliti. s. de aud pcurãte, illũ expiratẽ. i. efflatẽ aiuz, atq; gemẽtẽ extrema. i. mala videlz mortis, relinquũt, sup eũ i ignoto puluere cãpoz, & sup opis aufert pẽnis. s. alis assũpti, ad olympũ æthereũ. i. cœlestẽ, vñ emissa erat, dicẽte Diana, Labere nympha polo.

ℭ Mulctatã, debilitatã. At triuiæ cu innisti a Conatala. seu ꝑpter illud bellũ ĩpoꝝ unũ ciues cũ gẽte deoꝝ, inuictisq; viris gerũs. Coluisse Dianã ꝓfuit, nõ deã incusat, sz fatoꝝ necessitatẽ ꝫ q̃ nec numinis opitulat auxiliũ. Sine noie, sine glĩa sine fama. Famã pateris ultæ, nec iudicatæ ignominiã sustinebis, qd ẽt Dido dolet dicẽs, Moriemur inultæ: sz moriamur ait. Monte sub alto, vt mõte sub aereo, apud maiores nobiles, aut sub mõtibus sepeliebãtur, vñ natũ est, vt supra cad uera, aut pyramides fieri ẽt aut ingẽtes collocarent colũnæ. Ac vana tumẽtẽ plenũ κενοδοξίᾳ. Digna camillæ pmia. Sic in. y Persoluat grates dignas: & pmia laudũ, Reddãt. Itẽ alibi. Et hæc tibi porto Dona ua, Tunc ẽt te. ino. di. Cũ ingẽti am iritudine dictũ est Nã ẽt et genus inuidet mortis Qd ãt ait. Tunc ẽt ad Nioben numerosaz ptinet sobolẽ. Coniuqz in te. cornu accusatiuus est singularis: ac si diceret. Arcũq; insensa tetẽdit. Nã horũ dubioꝝ casus ex similibus vel synonimis cõprobanf. Coiiẽt inter se capita. Homerica est ista descriptio. Teli stridorẽ. Home λιγξε βιός. Audiit vna, Celeritas iaculãtis exprimit. Sta cũ iã percussum dixisset extinctũ ait, necdũ certi tacet arcus auiyntæ. Ig. cã in p. lin. faciẽte numinis iracundia est relictus, vt nec sepulturã posset mereri,

SERVI.

Sepulturæ antiquos

Prima fugit domina amissa leuis ala Camillæ
Turbati fugiunt Rutuli fugit acer Atinas.
Disiectiq; duces, desolatiq; manipli
Tuta petunt, & equis auersi ad mœnia tendunt.
Nec quisq̃ instantes Teucros, lætumq; ferentes
Sustentare ualet telis, aut sistere contra
Sed laxos referunt humeris languentibus arcus.
Quadrupedumq; putrẽ cursu quatit ungula cãpum
Voluitur ad muros caligine turbidus atra
Puluis, & e speculis pcussæ pectora matres
Fœmineum clamorem ad cœli sydera tollunt.
Qui cursu portas primi rupere patentes
Hos inimica super mixto ꝑmit agmine turba.
Nec miseram effugiunt mortẽ sed limine in ipso
Mœnibus in patriis, atq; inter tuta domorum
Confixi expirant animas, pars claudere portas.
Nec sociis aperire uiam, nec mœnibus audent
Accipere orantes, oriturq; miserrima cædes
Defendentum armis aditus, inq; arma ruentum
Exclusi ante oculos, lachrymantumq; ora parentum.
Pars in præcipites fossas urgẽte ruina.
Voluitur, immissis pars cæca & concita frœnis
Arietat in portas, & duros obice postes.
Ipsæ de muris summo certamine matres
(Monstrat amor uerus patriæ) ut uidere Camillã.
Tela manu trepidæ iaciunt, ac robore duro
Stipitibus ferrum, sudibusq; imitantur obustis
Præcipites, primæq; mori pro mœnibus audent.

ASCEN. Ordo

ℭ Prima fu. Ordo est. Ala camillæ, leuis. i. agilis, & mœstãs, fugit pme: amissa dña. i. regina, rutuli turbati. i. cõsternati fugiũt & Atinas acer. i. q̃uis acer fugit tñ, & duces disiecti. s. a statione sua in diuersa diffugia, & manipli. i. vexilliferi desolati. i. derelicti sine cõsolatiõe, petũt tuta. s. receptacula vrbis. & ipsi auersi. i. obuertẽtes, aut potꝰ auersi a facie hostiũ, tẽdũt eq̃s ad mœnia. s. vrbis: nec qsq̃ valet sustẽtare telis teucros instãtes, & ferẽtes. i. inferẽtes letũ. i. necẽ, aut qsq̃ nõ audet, sistere. i. firmare gressus, & stare, cõtra. s. insurgẽtes teucros, sz referũt humeris lãguẽtibus. i. lassis: & laxis amisso aĩo, arcus laxos. i. nõ amplꝰ tẽtos, & vngula q̃drupedũ. s. equoꝝ q̃tit. i. cõcutit, & carpit cursu, cãpũ putrẽ. i. resolutũ in puluerẽ, puluis voluit ad muros, atra caligine. i. dẽsa nube, & mres pcussæ pectora. i. habẽtes pectora pcussa, tollũt. i. extollũt, e speculis, vñ speculabanf accursũ, & fugã suoꝝ, clamorẽ fœmineũ. i. eiulatũ, & plãctũ muliebrẽ ad sydera cœli. Turba inimica. s. hostiũ psequentiũ, pmit agmine mixto. i. cõfuso supbos, q̃ pmi cursu. i. in curr. do, aut q rupere pmi cursu. i. ipetu portas patẽtes, nec effugiũt mortem miserã. i. miserãdã, sz ipsi cõfixi in ipso limine. s. vrbis, in mœnibus pᵉ[illegible], atq; iter tuta. s. tecta, aut receptacula domoꝝ expirãt. i. efflãt aĩas, q̃si nõ vulnere, s. lassitudine deficiẽtes pcl uderẽ. i. claudebãt portas, nec audẽt aperire socijs viã, nec accipẽ orãtes. s. socios, & cædes miserrima orit. i. surgit, & fit, cædes dicẽ desẽdẽdũ. i. desẽdẽtiũ aditꝰ. s. vrbis armis, atq; ructũ. i. cadẽtiũ i arma. s. tenebãt cõ hostẽ. exclusi. s. añ oclos, & ora parẽtũ lachrymãtiũ. pars. s. exclusoꝝ vl in fossas. s. valloꝝ aut mœniũ pcipites. i. pcipitiũ pbẽtes. & sz ruiña. i. irruptiõe irruẽtiũ vrgẽte aut ruiña. i. calamitate vrbis vrgẽte. i. istãte, & pe cæca. i. iprouida, & cõcita. i. festina, frœnis immissis. s. eq̃s q cõcitati vno ĩpetu ad portas ferebãf, arietat. i. more arietũ capitibꝰ suis, aut equoꝝ insultũ facit in portas. s. clausas, & in postes duros obice. i. ꝓpter obicẽ, & repugnaculũ duro o stãtes. Ipsæ mres (q̃ amor verus patriæ mõstrat. i. indicat ita faciẽdũ esse) vt. i. postq̃ vidẽre camillã. s. extinctã, ipsæ trepidæ. i. festinæ iaciũt sũmo certamine de muris, manu. s. sua. tela. i. iacula: ac saxa & imitantur. i. effingũt ferrũ robore duro, & stipitibus, & sudibus obustis existẽtes pcipites. i. pcipitãter in mortẽ ruẽtes, & audẽt mori pmæ. i. ẽt pꝰq̃ viri: aut sine exẽplo ꝓ mœnibus, aut legamus: patriæq; mori ꝓ mœnibus audẽt, q nõ poterant pmæ mori.

ℭ Turbati fugiũt rutuli, hoc ad camillæ ptinet laudẽ, q̃ amissa imutanf fata belloꝝ. Acer atinãs. s. fugit tñ, Desolatiq; manipli. i. signiferi deserti, qd est nimĩ discriminis, Nãq; hoc vbiq; dux pcipit, vt frequẽter circa se sint milites, sicut in Salu. legimꝰ. Manipuli aũt dicti sunt signiferi, q sub Romulo paup adhuc Romanus exercitus hastis fœni manipulos alligabat & hos pro signis gerebat, vñ hoc nomẽ remãsit Laxos arcus: nõ int tos, sz iã solutos Fœmineũ clamorẽ impatiẽtẽ, nã iã dixerat mres. ꝑ qd muliebrẽ clamorẽ poteramus accipere. Miserã mortẽ. Quia sequif limine in ipso. Mœnibus in pryᵉ. s. vbi se iã tutos eẽ credebãt. Aperire viã. i. dare aditũ, & bono locutus est ambitu. Nã cũ portis via, & aperit, & claudit. Oriturq; miserrima cædes, Sic in. y. vbi intulit, Armoꝝ facie, & graiaꝝ errore iubaꝝ. Defendẽtũ, ĩõ defendẽtiũ & ruẽtũ, q ad masculinũ retulit, & hi defendẽtes facit, qd de fœminino dicimꝰ. Si ãt de neutro loq̃mur, desẽdẽtũ dicamꝰ necesse ẽ, q hæc desẽdẽna facit, & vt sup diximꝰ gtĩs pluralis noĩatiuo plurali minorẽ eẽ nõ debet, qd si forte minorẽ eũ aliq̃n inuenerimꝰ, id metri necessitas fac, & ĩcipit ẽt pathos eẽ nõ declinatio. Præcipites fossas, declives i q̃s q̃s pt pcipitari. Pars cæca irrationabilis, q̃ i clausas portas mos aries ruebar. s. bellici machinamẽti. Sũmo certamie, Extremo discrimie, vt sup, Vocat labor vltimꝰ oẽs. Trepidæ: sz trepidæ, tñ oblitæ sexꝰ tela iaculabãt pcipites: aut festinæ, aut i mortẽ ruẽtes. pmæq; mori ꝓ mœnibꝰ audẽt, Nimĩ doloris ẽ, vt me pmã absumite ferro

SERVI.

Manipuli q̃ dicãtur

Interea Turnum in sylius sæuissimus implet
Nuntius, & iuueni ingentẽ fert Acca tumultum.
Deletas Volscorum acies, cecidisse Camillam.
Ingruere infestos hostes, & marte secundo
Omnia corripuisse, metum iã ad mœnia ferri.
Ille furens (iam sæua Iouis sic numina poscunt)
Deserit obsessos colles, nemora aspera linquit.
Vix e conspectu exierat, cãpumq; tenebat.

ASCEN. Ordo

ℭ Interea Turnũ, &c. Recitat, q̃o nũciatũ est turno in syluis vbi ænea obseruabat, aut cõgruũ irrũpẽdi, q̃ pe camillã occisaz, & volscos in fugã vsos, tẽpusq; subueniẽdi rebꝰ fessis instare: & reliq̃, q̃ textus hz. Ordo est Nũtius sæuissimus. i. res nũtiata grauissima aut nũtius. i. nũtiãs, siue mas, siue fœmina, nã de Acca haud dubie, loquif Vtrũq; itaq; significat nũtius, & q nũtiat, & qd nũtiaf, nũtiũ vo vnũ. Vñ recte sentit Seruius zid valla nõ recte iprobet. Possumus aũt p cõceptionẽ ĩplicitã in masculino loq, vt venit ad turnũ nũtius, cũ de Acca loquaf. Nuntius igif, aut res nũtiata, aut q nũciat, videlz Acca implet interea Turnũ in syluis: vbi. s. insidias tẽdebat, & p. r. Acca fert iuueni. i. ad iuuenẽ aut fert. i. refert, & dicit iuueni. s. Turno ingẽtẽ tumultum,

Cum

Cum pater Aeneas saltus ingressus apertos.
Exuperatq; iugum, syluaq; euadit opaca.
Sic ambo ad muros rapidi, totoq; feruntur
Agmine, nec longis inter se passibus absunt.
Ac simul Aeneas fumantes puluere campos
Prospexit longe, Laurentiaq; agmina uidit.
Et sæuum Aenean agnouit Turnus in armis.
Aduentumq; pedum, flatusq; audiuit equorum.
Continuoq; ineant pugnas, & prælia tentet.
Ni roseus fessos iá gurgite Phœbus Ibero.
Tingat equos, noctemq; die labente reducat.
Considunt castris ante urbem, & mœnia uallant.

SERVI. Nūtius qd & qd nūtium

¶ Sæuissim⁹ iplet, Nuntius, vt ēt sup̄ dixim⁹ nūtius ē tā, q̄ nūtiat, quā q nūtiat. Nūtiū q̄ nūtiat, scd̄m q̄ nūc nec de fœmina nec de re, q̄ nūtiat, pcedit nūti⁹. Vn̄ multi volūt aliū nūtiū itelligi, Accā vero post ea venisse, sʒ meli⁹ ē vt nūtius de Acca dem̄ intelligam⁹. Nouim⁹. n. poni aliq̄ı subauditiōe, q̄ ex apto dicere nō debem⁹, vt nec dextræ errāti de⁹ abfuit, cū necesse sit abfuit, aut iunonē aut alecto itelligam⁹. Itē Salusti⁹, P ria q forte venītes exciperēt: cū de isidijs loquerek, quas numeri tm̄ pluralis ēe plusq̄ manifestū est. Deletas volscorū acies, falsuʒ ē iñ enīʒ fugerat, sʒ vi exprimit nūtij, cui⁹ mos ē plusq̄ bʒ veritas nūtiare. Ingruē, ipetū facere, vt igruit æneas armis. Ille furēs, & sæua iouis sic numia poscūt, duplici rōne eū isidias reliq̄sse cō memorat

multū, acies volscorū eē sup. deletas. s. de statione sua amotas & in fugā versas. camillā cecidisse. i. occisaʒ eē hostes isestos ingruere. aut irruere. i, ipetū facere, & irrūpere isestos. i, isestantes, & molestātes, & corripuisse oia. s, loca, & turni auxilia, & b marte scdo. i, psite. & fauēte, & metū iā ferri ad mœnia. i. timeri iā ē vrbi. Ille. s. Turnus furēs. s. martio furore. nā numina iouis. i. fata sæua. i. irreuocabilia, & tā durissima turno. poscūt sic vt. s. furore peri⁹, singulare certamē nō retractet. deserit colles obsessos, & linquit nemora aspera. i. difficilia accessu. & ipse vix exierat cōspectu. i, q̄tū ɔspici posset, & tenebat campū. s, planū cū pr̄ Aeneas igressus. s. ex syluis saltus aptos. i. nullis arborib⁹ tectos, exuperat. i. trāscēdit iugū. i. mōtis, & euadit. i. exit sylua opaca. i, densa frōdib⁹. Et sic ipsi ambo ferunk ad muros rapidi. i. veloces & sup. cū toto agmīe nec absūt iter se lōge passib⁹. i. nō m̄l̄tis passib⁹ distāt, forte Maro fecit. Nec multis iter se, aut nec lōgis iter se passib⁹ absūt. i. distāt, sʒ q nollunt e l̄raʒ sicut m absumi, apud hūc poetā imutauerūt, sicut alia nōnulla. Ac simul. i. stati postq̄ æneas pspexit lōge cāpos fumātes puluere. i. veluti fumātes obscuros puluere & vidit agmina laurētia. i. laurentiū, seu latinoꝝ, &. i. ēt turnus agnouit ænea sæuū. s, ipsi turno, q i deos, & suos pius erat aut quē turn⁹ indicauit sæuū, aut sæuū nō semp, nec vbiq;: sʒ i armis, & audiuit aduēt⁹ pedū. i, pedes aduētātiū, aut strepitū pedū aduētātiū & flatus equoꝝ & ineāt. i. ingrēt ɔtinuo pugnā. s. singularē & tētent plia ni. nisi phœbus. i. sol roseus i, rube⁹ sub occasuʒ tigat iā eq̄s fessos: sʒ opinionē, vulgi, flumie ibero. i. mari, seu oceāo occiduo, b est hispano, & reducat. s. p discessuʒ suū occasionalr noctē: die labēte. i, occidēte. Qz igit̄ igruēte nocte dimicare nō psit, ipsi cōsidūt. i. simul locū capiūt castris. i. in castris suis, ac tētorijs ante

 vrbē

vrbem, & vallát, idest circundant vallo mœnia. Aliy ne hostes ingrediantur, aliy ne egrediátur, nec commeatum recipiant.

memorat, dolore nimio, & nimiŭ volútate, qđ vtrŭqȝ iõ agit, ne capi possit æneas. Apertos vacátes insidys seua iouis sũ numina poscút. Home Διὸς δ᾽ ἐτελείετο βουλή. Ambo ad muros, vt tueret Turnus. vt obsideret æneas. Fumátes cápos. Veluti fumátes caligine pulueris. Sæuũ forté, vt Sæuus vbi æacidæ telo iacet Hector, ité. Nec min⁹ i erea mimis sæu⁹ i armis. Ibero, Oceano, occiduo. i. hisp mo. Hispania at iberia ab Ibero flumine cóstat é nominatá. Cósidũt castris, i sua q̃sqȝ digressi. Mœnia vallát, hinc pbat, q & g tuent, & q obsidet vallare dicuntur.

ASCEN. Vodecio Turnus, &c. Duodecimũ librũ ↄcludit poeta morte Turni, i q̃ sũmá nactus é æneas gloriá, sũmaqȝ positus victoria Quocirca, vt in Hectore tracto finiunt Iliada Home. ne si ꝑcederet, cogeret ignobilé. Achillis morté describere, ita & in Turno victo cóponit, atqȝ cocludit æneida suá Maro noster. ne & Aeneæ tristé obitũ memorare cópellat, vbi. n. ad sũmá gl'ia eius, quez laudare volumus ꝑventũ é, illic stádũ est. Præterea vti sæpe diximus, mors vltia linea rerũ é, qu ocirca ī morte fere libros ↄclusit. Adde, q̃ senis libris vigenos q̃ternos Homeri exeq cóstituit. Ná sex priorib⁹ odysseá, sex posteriorib⁹ ilia. exp̃nit, quocirca errát, q decimũ tertiũ ænei. aut vsqȝ ad Augustũ scripturũ fuisse dñt. Sȝ ordo é Turnus occidit ab ob & cado. i. succũbit armis diuinis. s. Vulcani, aut æneæ: i deũ idigeté trásferédi, aut fatalib⁹, q̃ꝛ diis ita dys volétib⁹ duodecio, sup. ænei. lib. Et hi monostichō é. Turn⁹ fractis iá latinis q̃ antea ifracti erát marte aduerso, parat. i. disponit semet. i. semetipȝ i arma latino cupiéte pacé. Fœd⁹ cócutitur. s. iter latinũ & æneá, & victus. i. vter eorũ vincat, passur⁹ sup. sit oia. s. mortez & lauinæ, ac regni amissionem Iuturna. s. nympha soror turni, ↄfundit: hoc. s. fœd⁹ ↄsilio iunonis, & agit ambos pplos i pugná eméti a. i. expsse métits, hé simulans se manifeste camerté. æneas tardaƚ mébra. i. hét mébra ꝑcipue eorũ, tardata sagitta volucri ab iecerto authore missa. Cura parétis. s. veneris anxia ꝑ nato. i. filio, seruauit, sup. eum, aut sanauit dictamo herba, vrbs capiƚ, & amata. s. regina finit sibi vitá laqo. i. suspédiũ se. æneas cógressus. s. cũ turno capo. s. patéti, & hoc acie circũfusa vtrinqȝ. i. ab vtraqȝ parte, spoliauit turnũ vita, & armis præcipue baltheo pallantis.

ADILON

Duodecimo Turnus diuinis occidit armis.

¶Modestini iurisconsulti in duodecimum Aeneidos librum argumentum

Vrnus iam fractis aduerso Marte Latinis
Semet in arma parat pacé cupiente Latio
Fœdus percutitur, passurus & oia uictus.
Hoc Turni Iuturna soror confudit, & ambos
In pugnam populos agit, ementita Camertem.
Aeneas uolucri tardatur membra sagitta
Anxia pro nato seruauit cura parentis.
Vrbs capitur, uitam laqueo sibi finit Amata.
Aeneas Turnum campo congressus utrinqȝ
Circunfusa acie uita spoliauit, & armis.

ASCEN. Vrnus, vt ifractos aduerso marte latinos, defecisse videt. In principio huius duodecimi, & vltimi a Vergilio qdé editi libri, turn⁹ vidés latinos defecisse, & in fugá versos, nihilqȝ restare, nisi vt certá cũ ænea ieat, aut loco cedat, stimulo amoris: & generositate animi ad id cópulsus, pollicetur ↄ æneá stare, & oém belli aleá i suũ caput recipere, quo circa cóparat eũ leoni poeta, q tũc maxie irasciƚ, cũ lacessit⁹ é, & euadédi viá ꝑclusá videt. Habenƚ pterea turni ad latinũ verba: qbus æneá multifariá, lȝ paucis vituperat, vt igeniose notauit Dōa. cui⁹ hæc sũt verba. Infractos, valde fractos, Latios

Donati expositio. Nõ solũ ei⁹ géntis milites, sȝ oés, q eént i exercitu turni cóparat leoni. Qui in bestias iperiũ hȝ, vt turn⁹ i suos, sȝ vulnerato, & q vlcisci nõ pót. Desertoré asiæ. Tria cóuitia ī a loco, q̃ asian⁹. q. d. ex corrupta ꝓuĩcia, a gñe q eét Dardáus, q̃si rebellis a feó q eét ꝓditor. Cõe, ná cõe dedec⁹ é, q troiá italiá teneát. Hæc ille, ȝ q̃ sentit Ser. stati i pricipio dicés, ifractos itelligi ñ fractos oli, sed nũc defecisse. Qꝛ dõ ifrigere é iterdũ itrisec⁹, & multũ frágere, iõ possent latini ifracti dici aduerso marte. Verũtamé

Ordo. meo qdé iudicio mẽs poetæ é, q̃ hĩ ordie explicabo. Vt. i. postq̃ turnus videt i, cósiderat latios ifractos. i. nõ fractos q̃tũ ad ꝓpriá vtuté, & fortitudiné defecisse, tñ marte aduerso. s. qꝛ marté & cæteros deos aduersos habuerát & vidés sua ꝓmissa (qb⁹ s. ꝓmiserat se, ibo ais ȝ vl' magnũ ꝑstet achillé) reposci. i. exigi iuste a suis victis, & se signari ocul' s, oiȝ alloq nõ audétiũ, s, tacite i d petétiũ mirabili cóspectu, ipe vltro. i. nõdũ reqsit⁹ nec ꝓuocatus expsse, ardet. i. exeandescit, existés iplacabilis, & attollit aios existés talis, q̃lis ille. s. ferocissim⁹ vtpote iubat⁹ leo, existés in aruis pœnoꝛ. i. punica regione, sauci⁹ pectus. i. hñs pectus sauciũ graui vulnere venátũ. i, venatoꝛ telo, mouet tũ demũ. i. tũ ꝑmũ, postq̃ vulneratus est, arma. s. nãlia: hoc é irã excitat, arrectis iubis, & gaudet. s. de futura pugna excutiés. i. erigés, & rigere faciés, ceruice toros. i. villos comátes. i. crispátes & fruticátes, & ipauidus frágit telũ latronis. s. venatoris, q a latere aut e latibulis adort⁹ é eũ fixũ s. i pectore suo: & fremit ore cruéto: haud secus. i. nõ al', violétia gliscit, . i. crescit turno accéso. s. ira & affaƚ tũ. s, postq̃ sic excaduit, regé. s, latinũ, atqȝ ipe turbidus. i, plenus terroris, & pturbatiõis, ifit. i, sic loq icipit. o pr. s, latie, nullo mora sup. é i turno. i. parat⁹ sũ, q exigũt ignaui teucri singulare obire certá, nihil é. i, nulla é rõ, q. i, cur æneadæ ignaui. i. fertes, & sine idustria suũ piculũ s caput regis sui reyciétes: retractét. i, reuocét p aliũ ꝓ̃ctũ, dicta. i. q̃ prius dixerũt: nec recusent. s. pacta: q̃ pepigere. i. pacti sunt nobiscũ. Ego cógredioꝛ. i. paratus sũ ↄgredi: fer sacra, i, feri porcũ ad fœd⁹ percutiédũ, vñ addit, & cócipe fœdus. s. cũ ænea dimicandi ea lege, vt si vict⁹ sit abeát teucri, sin victoꝛ béat cũ regno Lauiniá ant ego mittá sub tartara. i, occidá hac dextra. s, mea desertoré asiæ. i. patriæ suæ mollis ꝓ ꝓditioné, desertoré dardaniũ. s. a dardáo ortũ. s. æneá, sedeát, & spectét latini q. d. sint ignaui q̃si des q̃tũlibet, & ita eos ignauiæ dánat, vt nõ ꝑmittát singulare

Pub Ver. Maro. Aeneidos Liber duodecimus.

Vrnus ut ifractos aduerso Marte Latinos
Defecisse uidet. sua nũc ꝓmissa reposci.
Se signari oculis, ultro iplacabilis ardet.
Attollitqȝ animos, Pœnorum qualis in aruis.
Saucius ille graui uenãtum uulnere pectus
Tum demũ mouet arma leo, gaudetqȝ comantes
Excutiens ceruice toros, fixumqȝ latronis
Impauidus frangit telum, & fremit ore cruẽto.
Haud secus accenso gliscit uiolentia Turno
Tum sic affatur regem, atqȝ ita turbidus insit.
Nulla mora in Turno, nihil est qđ dicta retractét
Ignaui Aeneadæ, nec quæ pepigere, recusent.
Congredior, fer sacra pater, & concipe fœdus.
Aut hac Dardanium dextra sub tartara mittã
Desertorem Asiæ. sedeant, spectentqȝ Latini.
Et solus ferro crimẽ commune refellam.
Aut habeat uictos, cedat Lauinia coniunx.

SERVI. Vrnus vt ifractos aduerso marte lati. Postq̃ turnus bello defecisse videt latinos antea semp ifractos. Náqȝ ita maior é sensus: q̃ si ifractos valde fractos accepis. Sua nũc ꝓmissa reposci, Qꝛ dixerat, Ibo ais ȝ vl'. magnũ ꝑstet Achillé, se signari oculis ppilludi iure ora Latini. In te oculos referunt. Vltro, aut insup, aut anteq aliqs exposcat. Spóte sua se i certũ offert. Saucius ille, κατ᾽ ἐξοχήν. Ille leo. i, pricepa feraꝝ. Saucius ꝑt pectus i, sauciũ pect⁹ hñs. Et bñ alia verba iterposuit, qꝛ sauci⁹ pectus sonabat asperrime, & iperitis poterat solœcismus videri. Graui vulnere. Forti, vt Ferit ense graué Tymbræ⁹ ostri. Tá demũ nouissime. i, postq̃ fuerit vulnere lacessitus, Hæc. n. leonũ é nã, vt nisi lacessiti irasci nequeant, Mouet arma, Vires suas experiƚ. Ná arma sũt vniuscuiusqȝ ret possibilitas. Vñ é, & q̃rere conscius armis. i, dolos. Latronis. Mõ venatoris, & é græcũ, Ná λατρεύειν dñt obseq: & seruire mercede. Vñ latrones vocanƚ ↄducti milites, Moris auté erat vt hos iperatoꝛ & circa se héret: & ꝓmos mitteret ad oé discrimé

Arma q̃ dicant.

diserimē, vñ nūc dicit latronis telo fixū leonē. Qz ēt venatores operas suas locare psueuerūt. Varro mī dic hoc nomē posse hēre etiā latinā ætymologiā, vt latrones dicti sint qsi laterones. Qz circū latera regū sint, qs nūc satellites vocāt. Vna tñ ē significatio licet diuersa ætymologia. Plautus in pyrgopolinice ostēdit, qd sint latrones dicēs. Rex me Seleucus misit ad pducēdos latrones. Impauidus frāgit telū, Luca. pferr tāti securus vulneris

gulare certū, & ego solus refellā.i. abolebo, crimē cōe.i. cōe dedecus. qd est ab extemo oēs a sedibus pelli, aut iniqs leges suscipere: aut sup. Dardanius desertor asiæ habeat victos. s. oēs in me vno, qui morte mea libertatē mihi pperero, & cæteris seruituteni, & Lauinia cedat .i. cōcedatur illi desertori asiæ cōiunx. Quibus omnibus qtum potest a duello dehortatur.

Clireo vñ dicti

exit, Fremitore cruēto, fremit lz hēat os suo cruore pfusus, Sane cōparatio exitū ostēdit futurū. Nā ēt Turnus ruet ī mortē ferocitate cōpulsus, sic ī qrto idicat futurū reginæ exitū dicēs. Qualis piecta ceruus sagitta. Glisceit. crescit. Vñ & glires dicti sūt, quos pingues efficit somnus. Turbidus, plenus terroris, & pturbatiōis. Sane noīādū affaf, atqz infit, nā iteratio est, qua frequēter ē vsus licet nōnulli dicāt tēperare iterposita cōiūctionē. Retractēt, repetāt, & reuoluāt. Cōgredior, Statius vbi pdimicē vbiqz induerit loquētē. Nō me vilius do mus anxia culpet, expectēt ve truces obliquo lumine nati, vñ & iā sup ait poeta. Se signari oculis. Desertorē asiæ, vt exulibus ne daf ducēda lauinia teucris, vñ ē pmissa illa excusatio: & ī tota sedi œconomius, & ī qrto dicē. Me si fata meis paterer mē ducere vitā: Auspicys: & spōte mea cōponere curas, Vrbē troianā primū, dulcesqz meorū, reliqas colerē. Sedeāt, spectentqz latini, ductus est, vt diximus supra. Pollicet. n. se singulari certamine dimicare velle, cū nolit, nā dicēs, Sedeāt, spectētqz latēter eos ignauiæ arguit, q solus oibus gesentibus dimicet, quā rē plenius sequēs idicat versus: Et sol' ferro crimē cōe refellā.i. cōe fugæ: ac timoris dedecus sol' meis virtutib' cōprimā.

Poeta

Olli sedato respondit corde Latinus
O pstans animi iuuenis, qtū ipse feroci

Latinus

Virtute exuperas, tāto me impensius æquum est
Consulere, atqz omnes metuētem expendere casus.
Sunt tibi regna patris Dauni, sunt oppida capta
Multa manu, nec nō aurumqz, animusqz Latino.
Sunt aliæ innuptæ Latio, & Laurentibus agris.
Nec genus indecores, sine me hæc haud mollia fatu
Sublatis apire dolis, simul hæc animo hauri.
Me natam nulli ueterum sociare procorum
Fas erat, idqz omnes, diuiqz, homines, qz canebant.
Victus amore tui, cognato sanguine uictus
Coniugis & mœstæ lachrymis, uincla omnia rupi.
Promissam eripui genero, atqz arma impia sumpsi.
Ex illo, qui me casus, quæ Turne sequantur
Bella uides, quantos primō patiare labores.
Bis magna uicti pugna, uix urbe tuemur
Spes Italas. recalent nostro Tyberina fluenta
Sanguine adhuc, campiqz ingentes ossibus albent.
Quo referor toties? quæ mentem insania mutat?
Si Turno extincto socios sum accire paratus.
Cur nō incolumi potius certamina tollo?
Quid consanguinei Rutuli, quid cætera dicet
Italia? ad mortem si te (fors dicta refutet)
Prodiderim, natam, & connubia nostra petentem?
Respice res bello uarias, miserere parentis

Poeta

Longæui, quē nunc mœstū patria Ardea longe
Diuidit. Haud quicq dictis uiolentia Turni
Flectit, exuperat magis, ægrescitqz medendo.
Vt primum fari potuit, sic incipit ore.

ASCEñ.

Donati expositio

Ordo

Olli s. r. c. l. In hac pte habet rñsio latini ad turnū ipsū cohortātis, vt derelicta lauinia ad pcēs, reuertat aliā cōiugē sibi expostulaturus qāqdē iā suā dys exhortātib' iā æneæ despōsauerit. Ex ifelicitate ptere a belli & deoꝝ monita suscepti dhortaf a bello amplius cōmittēdo, sz nō flectit dein violētia turni, de qb' oibus hæc sūt vba Dōa. O pstās, enumerat bona ac mala iuuētutis, & senectutis. In iuuene .n. qtū eminet vis corpis, tm ī oēs casus ī cōsulta temeritate capit: sola melioꝝ spe ducit. Totū forte pspeꝝ putat, Nec aduersa pūdet, in sene vis corpis minor, cōsily maior. Oia expē. abest ab eo temeritas, cuius mala: aut in se expert' est, aut ī alys videt. O pstās aī, Laudat eius vtutē cū psuasur' eēt, ne pugnaret ne putaret, q illi ōficeret. Oñdit ōcide nuptias filiæ nūq fuisse ī sua ptāte, sz in deoꝝ nutu ee. Oñdit sua cā oia fecisse. hæc ille. ordo ē latin' rñdit olli .i. tūc illi. s. turno corde sedato .i. tranqllo, & pacato aīo, o iuuenis pstās .i. pstātis aīz potius pstās aī .i. q aiuz pstas ad qtuis r ē obeundā. qtuz ipse .i. tu q iuuenis es, exupas .i. excedis me senē virtute feroci .i. martia, & bellica fortitudie: tāto ipēsius .i. diligētius ipedendo maiorē operā, æquū est, me .s. puectiorē ætate psulere .i. pspicere reip. & me metuētē expēdere .i. examinare & pēsitare oēs casus .i. aleas belli: & dubios r euētus. Regna pris s. tui, dauni, vez nomine, sūt tibi .i. tu habes ea, & multa oppida capta manu s. tua, sūt tibi, necnō .i. & ēt aīus .s. liberalis, & bñficus erga tez aurz, sup. ē latino .i. iuuabo te opib' meis ad als nuptias. Aliæ nuptiæ .i. virgines nubiles pter lauiniā sūt latio .i. & ī agris laurētib', nec idecores genus .i. nō hñtes genus, si dicaf idecorū ē est ihonestū, sz (p liptotē) nobile, & honestū, sine me aperire .i. manifestare tibi, dolis .i. fraudibus, & ambagibus verboꝝ. sublatis .i. de medio latis. haud mollia .i. res nō molles, aut leues, seu friuolas. fatu .i. dū fanf, aut ad fandū: sz graues, & magni mometi. & hauri .i. accipe: simul hæc aīo .i. aīaduerte, & pōdera hæc, q dicā. Nulli .i. nō vlli. fas nō erat .i. non erat faz pmissum, me sociare natā .i. filiā. vlli pcoꝝ veteꝝ .i. eoꝝ, q prius eā cōiugē petierāt, q multi erāt ī latio, & oēs hoies .i. augures, & haruspices, & oēs diui, vt faunus, & porteta deoꝝ, canebāt .i. vaticinabanf, & quasi oraculo dicebāt id. s. q nō erat fas, ego tñ victus amore tui & victus sanguine cognato .s. sanguini cōiugis. s. amatæ: & victus lacrymis cōiugis mœstæ, rupi oīa vincula .i. obstacula, aut fœdera cū alio icta, vñ sequit. ego eripui gñō. s. æneæ pmissam. s. filiā & sumpsi arma ipia, qz cōtra generū violato iure hospitalitatis. dys iratis. O turne. tu vides, q casus: & bella sequanf .i. psequanf me, ex illo. s. tpe, aut facto .i. post illud tps, & factū, & tu vides, quātos labores tu patiare pmus .i. pcipuus, Nos victi bis magna pugna, vix tuemur .i. protegimur vrbe, .i. mœnibus vrbis. aut in vrbe, tu vides spes italas sed potius p acclamationē dixero. spes italas dem: vt sit, o spes italas, quo vos iā recidistis? fluēta tyberina recalēt .i. rursus (qz secūda pugna cōmissa) calēt adhuc sanguine nr̄o .i. italo, hoc ē nr̄oꝝ effuso, & cāpi albet igētib' ossib' .s. nr̄oꝝ q sepulti derelicti sūt. Quo .i. ī quā sniaz. ego referor .i. reducor, & cōuertor toties: hoc ē cur semel nō ausim dicere qd sæpe sesi, q isania mutat mētē, vt .s. qd recte deliberaueri, exeq nō audeā si ego sum paratus accire .s. troiāos socios .s. regni, turno extīcto .i. postq turnus fuerit extinctus. cur ego nō tollo potius ipsi Turno icolumi certamina .i. cur nō dirimo litē. Quid rutuli ɔsanguinei .s. lauiniæ p amatā, sup. dicēt? q d cætera italia .i. gēs itala dicet, si ego pdideri, & exposueri, ac porro dederi ad mortē te petētē natā .i. filiā nr̄az, & nr̄a cōnubia, qz vero mali ominis veteres sp fugerūt occasionē, postq ad mortē dixerat, subiūgit p parēthesiz. fors .i. bona fortuna, & bonus euētus, refutet .i. irrita faciat, dcā .i. ne habeant efficaciā, qbus dixi ad mortē, &c. Respice .i. ɔsidera res varias & dubias, & icertas, bello .i. q sūt sp bello, aut ī bello, miserere parētis .s. Dauī, lōgæui .i. senioris quē .s. parētē tuū ardea pria .s. tua, diuidit .i. separat nūc a te mœstū .i. tristē lōge .i. multū .s. pp piculū: & absentiā tuā. Hæc latinus addit poeta. Violē

SERVI.

Corde sedato, qz de turno ait Atqz ita turbidus ifit. O pstās aī, & pstās viriū, & pstās viribus dicimus. Sane magnæ moderationis est hæc oro Nā & laudat turnū, qsi vir forte: & tñ eūz a singulari certamie dehortaf. Dicēs .n. pstās aī, latēter eū oñdit iferiorē eē virtute. Expēdere casus, ne ex abrupto de eius virtute desperare videaf, casuū varietatē se timere cōmēorat. Sūt tibi regna pris dauni, sunt opida, Si pp regnū dimicare disponis, habes pñū, si pp glīā, multos virtute supasti, qd āt dicit. Nec non aurūqz, animusqz latino est, varie exponit: nanqz aly dñt habes regnū pñū, habes oppida, ēt a me habes aurū & prōptū aīz ad dāda oia, pter filiā. Aly Vo sic itelligunt. Si pp opes: & vxorē dimicaturus es. hæc nō solus habeo. vnicuiqz n. latino est, & auz, & anim' prōptus ī generz, vt latino nō de se dicat, sz cuicunqz de latino, Latio, & laurētib' agris .s. ī ciuitate, & in oī regno latinoꝝ. Nec genus idecores, qz iste regis filiā petebat. Sine me hæc, hoc loco itelligimus Turnū dolore voluisse in aliq verba prūpere. Haud mollia fatu .i. vera, nā aspera sūt q cū veritate dñr, falsa .n. solēt eē plena blādityis. hæc .n. libenter audiunt, Illa vero grauiter, hic Ter. Obsequiū amicos, veritas odiū parit. Aīo hauri: oī itentiōe pcipe. Nulli veteꝝ so .p.

Regula grāmaticalis

Gñalr dicit phibitū eē dare lauiniā cuilibz latino, vt turn' solatiū aliqd hēre possit doloris, qsi latinū nemine pferri sibi videat Diuiqz hoiesqz canebāt, pp Faunū, & vates. Victus amore tui:

tia Turni, hab. i. nõ flectit gest. i. q̃nis mõ, aut si quis re, sz sup. ipa exsupat. i. supexcrescit magis. ægrescit. i. fit ægra magis, aut Turnus fit magis æger, medēdo. i. dũ illi medeř, aut mederi conař. & vt primũ. i. vbi primũ, aut cũ pmũ potuit fari. i. eloqui, q̃d' diu pp nimia cõmotionē, ac turbatione nequiuit pe incipit sic ore. s. expresse loqui, vt sequentia continent.

hoc est pp tuũ amorē, sane iter tui cã feci, & tua cã feci hoc differetio est, vt tui cã tunc dicamus, si aliqs ipsi, ad quē loquimur, pstiterimus, vt puta tui cã te defendi, tua vero cã tũ, cũ alteri aliqd alterius ɔ̃templatõe pstam⁹, vt tua cã hoĩez tuũ defendi. Cognato san. qz venilia mř turni soror ē amatæ. Viola oĩa rupi, & religiõis, ⁊ fœderis, promissã ei ipsi genero, vez est: nã æneæ p legatos pmiserat filiã. Cui postea intulit bellu, lz multi dicãt añ turno fuisse pmissã: qd' falsũ ē. Nã latinus nũq̃ eã turno pmiserat, nã nec faunũ ɔ̃suleret: si eã turno añ pmisisset: sz tñ eũ generũ amata cupiebat, qd' ēt legimus Quē regia coniunx: Adiũgi generũ miro pperabat amore. Q̃ui me casus, q̃ bella sequãt, excusat Turnũ, vt nõ ipsius cē videat, q̃ vict⁹ ē, sz suũ: q̃ ausus ē ɔ̃ generũ bella suscipere. Prim⁹ pcipu⁹ Bis ma. vi. semel cũ ē occisus Mezētius, iterũ cũ ē occisa camilla. Albēt, vsurpatũ verbũ albeo albes. Insania nutat isania n ē illuc reuerti, vñ vix enaseris. Certamina tol. sũmo, remoueo, vt Tollite cũcta inqt. Fors dea. i. resutet, parēthesis plena abominatiõis. Natã & ɔ̃nubia nr̃a petētē inigssimũ ē eũ morti tradeř, q tuã affinitatē exoptat. Respice res bello varias, ne ignauiæ videať arguere, admonet casuũ, vt sup. Arq3 oēs metuētē expēdere casus. Mœstũ pria ardea lõge, diuidit. Lõge mœstũ. i. valde mœstũ, nã lõge diuidit nõ pcedit: nõ. n. ardea a Laurēto lõgo valde distidet spatio. Aegrescitq3 medēdo, i de magis eius ægritudo crescebat, vñ se ei latin⁹ remediũ afferre sperabat. Medendo aũt, dũ ei medereř, ⁊ medicina afferreř, Nã gerũdij modus est a passiua significatione. vt primum fari potuit, Nimius enim dolor iracundiæ intercluserat vocem, sic de. Euandro, & via vix tandem voci laxata dolore est.

ASCEN. ℭ Quã p me, ⁊c. Recitat ɔ̃osi turni rñsionē, ⁊ ad eã amatæ regīæ muliebrē, ⁊ affectuosã pcatonē lauiniæ ad hæc pudorē, ⁊ venustatē, q̃ turnus vehemēti⁹ īflãmatus, amatã rursus affař, significãs se ɔ̃stituisse oĩno cũ ænea certã. De q̃ re nihil ē Dõa. Ordo autē ē. O optĩe subaudi př aut rex. ego pcor deponas p me. i. p honore meo seruãdo, & p aĩ mei volũtate. hãc curam, quã geris p me. i. p salute mea, & vita seruãda, & finas. i. pmittas me pacisci. i. in pactũ cõmittere vitã p laude, o př &. i. etiã nos nõ soli troes spargim⁹ manu. s. nr̃a, tela, & ferp. i. tela ferrata haud debile. s. fortia, & robusta, ⁊ vi multa nitētia, ⁊ sanguis seqř de vulnere. i. telo nr̃o, aut de vulnere a nobis illato. Mr̃. s. venus dea erit illi. s. sæuissimo, ⁊ ingssimo hosti æneæ. lõge. i. pcul, q̃. s. dea tegat. s. ptegat eũ fugacē. i. frequēter fugere solitũ vt a ɔ̃gressu diomedis. nube fœminea, i. velamēto fœminis apto, ⁊ occultat. s. mř dea sese. i. seipsã vmbris vãis. i. ianib⁹, ⁊ mētitis, aut nihil ɔ̃futuris, q̃r ⁊ ipsa id faciens vulnerata ē hæc sup. turn⁹ dixit. At. i. sz regiã. s. amata ɔ̃territa forte pugnæ, noua. i. isolita, ⁊ magna, q̃r nõ solit⁹ erat cũ tali viro cõgreditur/nus, lz fortissimos quosq3 interemerat, flebat ⁊ ipsa moritura. i. similis morituræ, aut certa mori, si retineri nollet, aut q̃ capta vrbe moritura ē, tenebat. i. cõplectebař, aut retinebat, generũ s. quē generũ eē cupiebat. s. turnũ. ardētē. i. excãdescētē, ⁊ vehemēter icensũ ad pugnã, tenebat ãt his verbis. Turne: ego oro te vnũ. i. vnã rē p has. i. meas lachrymas, ⁊ sup. honorem. i. obseruãtiã, & venerationē amatæ: si q̃s honos amatæ tãgit aĩu3. s. tuũ, vt deb3, nã tu es nũc vna. i. vnica, & sola spes senectæ. s. nr̃æ, & tu es reqes vnica miseræ. s. amatæ, decus & iperiũ latini e, sup penes te. i. in tua ptãte & oĩs domus latini, inclinata. s. ad ruinã ⁊ desolationē, recũbit in te. i. reposuit spē in te, & fulciř per te. Oro igiř vnũ, vez desiste cõmittere. i. cõferere manũ tecũ er q̃. i. cũ troianis, q̃r o turne, qcũq3 casus manēt. i. certe expectat te in isto certamĩe, manēt &. i. ēt me, ego relinq̃ simul. s. cũ mortē tuã audiero. hæc lumina inisa. i. hãc vitã mihi molestã nec ego captiua videbo æneã gener. s. meũ: Lauinia. s. virgo filia Latini, & Amatæ pfusa genas flagrantes. i. igneo rubore p pudore ardētes. i. hñs eas pfusas lachrymis. accepit. i. hausit & itellexit vocē mr̃is. s. suæ cui. s. lauiniæ, rubor. i. pudor rubo rē gñans plurim⁹. i. abũdãtissim⁹, subiecit ignē. i. ardorē: aut igneũ colorē, & . s. ignis, q̃ ē calor nãlis q formã generat, cucurrit. i. dispsus ē p ora calefacta. s. p luborē, virgo dabat ore i. facie sua tales colores, veluti. i. quēadmodũ: aut q̃les daniř. figs violauerit. i. miscuerit, ebur idũ. i. idicũ, qd' albissimũ ē, ostro sanguineo. i. purpura sanguinei coloris, vel vbi lilia alba rubēt mixta multa rosa, Amor turbat illũ. s. turnũ, & figit vult⁹ ĩ virgine p ostq̃. s. semel in eã oculos coniecerat, & ardet magis. s. q̃ prius in arma. i. ad arma tractãda in certamine cũ ænea ⁊ affatur Amatã. s. reginã paucis. s. verbis. O mř q̃so ne: ne igř psequere me lachrymis, ve p vel ne psequere. i. ne psequaris, tanto omine. i. indicio tristis exit⁹ me eũtē. i. pficiscētē, in certamina martis duri. i. rigidi: & iexorabiř, neq3. n. mora. i. dilatio mortis, si qdē moriēdũ ē Turno libera. i. ētsi differř morte, quã mihi lachrymæ tuæ portēdũt veli, tñ nõ possez fař vrgētibus q. d. sentio me istigatũ, nescio quo numine ad ɔ̃gressũ ⁊ hoc sensu legēdũ est refer, vt sit, & io o Idmõ refer nũtius. i. nũtians: &c. Aut iõ nõ ē Turno mora libera mortis, q̃r ɔ̃signata ē id dies. Nã Idmõ nũti⁹ refert tyrãno phrygio. s. æneæ mea dicta haud placitura, cũ. i. vbi aurora crastina cõuecta roť puniceis. i. roseis, rubebit pmũ, cœlo. i. p cœlũ, aut aerē, ñ agat Teucros in rutulos sz arma Teucz. p teucroz, ⁊ rutulũ p rutuloz qescãt ⁊ sup. dirimam⁹. i. abscidam⁹, ⁊ finiam⁹, nr̃o sanguie bellũ, lauinia quæratur illo campo. i. p tale certũ coniunx, s. Victoris.

Ordo

Quam p me curam geris, hanc pcor optime p me
Deponas, letumq3 finas p laude pacisci. — Turnus.
Et nos tela pater ferrumq3 haud debile dextra
Spargimus, & nostro sequitur de uulnere sanguis.
Longe illi dea mater erit, quæ nube fugacem
Fœminea tegat, & uanis sese occulat umbris.
At regina noua pugnæ conterrita sorte — Poeta
Flebat, & ardentem generum moritura tenebat.
Turne p has ego te lachrymas, p si quis Amatæ — Amata
Tangit honos animum, spes tu nunc una senectæ.
Tu requies miseræ, decus, imperiumq3 Latini
Te penes, in te omnis domus inclinata recumbit.
Vnum oro, desiste manum cõmittere Teucris.
Qui te cunq3 manent isto certamine casus.
Et, me Turne manent simul hæc inuisa relinquam
Lumina, nec generum Aeneam captiua uidebo. — Poeta.
Accepit uocem lachrymis Lauinia matris.
Flagrantes pfusa genas, cui plurimus ignem
Subiecit rubor, & calefacta p ora cucurrit.
Indum sanguineo, ueluti uiolauerit ostro
Siquis ebur, uel mixta rubent ubi lilia multa
Alba rosa, tales uirgo dabat ore colores.
Illum turbat amor, figitq3 in uirgine uultus.
Ardet in arma magis, paucisq3 affatur Amatam. — Turnus
Ne quæso, ne me lachrymis, ne ue omine tanto
Prosequere in duri certamina Martis euntem
O mater. neq3 enim Turno mora libera mortis.
Nuntius hæc Idmon Phrygio mea dicta tyranno
Haud placitura refer, cum primum crastina cœlo
Puniceis inuecta rotis aurora rubebit
Nõ Teucros agat in Rutulos, Teucrũ arma quiescãt
Et Rutulum, nostro dirimamus sanguine bellum
Illo quæratur coniunx Lauinia campo.

SERVI. ℭ Quã pro me curã geris, hãc pcor optime pro me deponas. Bis qdē aũt p me, sz diuersa affectiõe ñã hoc dicit, quã p salute mea sollicitudinē geris, hãc p mea fama, ⁊ gr̃a q̃ io dereliquas. Debile. s. sic i scdo. Telũ i belle sine ictu, piecit. Nr̃o de. u. s. qd' inferimus, & dubie locutus ē. Longe illi dea mater erit ɔ̃ illud, si mr̃is auxilio vtiř, Noua. s. magna, nã nouũ nõ ē, qd' fuerat añ pmissum, magnã aũt fortē vocauit singulař certã. Per siqs amatæ, tãgit honos animũ: Si qd' a te regina rogat, tuam commouet mentē, ⁊ si quē honorē habes Amatæ, sic in septimo. Si q̃ piis animis manet infelicis Amatæ, Gratia. In te oĩs domus iclinata recũbit, Totũ digessit aũt p spēs, & sic se cõtulit ad gñalitatē & est a ruina trãslatio. Manũ cõmittere Teucris, ab oĩ eũ bello non tñ singulari certamine dehortař, Et me Turne manēt, mire agit nã q̃r scit virũ fortē suã morte facile posse contēnere, deterret eũ dicēs: se simul esse moriturã, vt q̃r piculũ nõ timet, formidet inuidiã. Accipit vocē, ordo accepit vocē mr̃is Lauinia

Nouũ p magno

Flagrãtes pfusa genas, s. lachrymis pfusas hñs genas, Sta. & gemitu mœstos imitata parētes. Ignē subiecit rub. hypallage est p cui ignis ai subiecit ruborē, mouebat ãt intelligēs se eē tantoz causam alorũ, sic supra, Causa mali tãti oculos deiecta decoros nã quo ea formosior iducit, eo magis turnus ardet, vt sequētia idicãt. Violauerit ostro. Si qs ebur. Hõeri cõparatio. Vñ ⁊ vio

lauerit

lauerit trāstulit. Ille enī ait μεινεν. Aut mixta rubent, vbi lilia multa, alba rosa. Aut vbi multa alba lilia pmixta rubent rosa.i.ro/sæ cōiunctione. Naturalr enī ois candor vicinū trahit i se ruborē. Illū turbat amor iuenū occasionē, qua Turn⁹ magis mouet ē in bellū, Neq; enī Turno mora libera mort, hoc loco duplex ē expositio, aut.n.ordo ē. Neq; q̄so mr me lachrymis.i.toto mort omne psequaris ad duri mart certamia pficiscētē, Neq; enī Turno mora libera ē, nō eūdi postq̄ pmissū singulare certū. Aut certe hoc dicit, noli me mr ad bellū eūtē ominosis lachrymis psequ neq; enī Turno ē mora libera mort.i.neq; enī i ptāte ē hāc morā facere venieūb⁹ fat, ac si diceret, si imminet periturus sū, et si nūnc ad bella pficiscar. Sciēdū tñ locū hūc vnū eē de isolubilib⁹ duodecī, q̄ hñt obscuritatē, lʒ a multis p captu resoluant igenij. Cū pmū crastina cœlo. Puniceis coniue. ro. hoc loco auditas pugnaturi exprimit, sane nūc nō dicit diri diē: sʒ designat tps, q̄ vult, vt vterq; ad certū singulare pcedat. Nro dirimam⁹ sanguine bellum: bene se omnibus commendat hoc dicto, siquidem suum sanguinem pro omni bello dicit posse sufficere.

Hæc ubi dicta dedit, rapidusq; in tecta recessit.
Poscit equos, gaudetq; tuens ante ora frementes.
Pilumno quos ipsa decus dedit Orithya.
Qui candore niues anteirent, cursibus auras.
Circunstan pperi aurigæ, manibusq; lacessunt
Pectora pulsa cauis, & colla comantia pectunt.
Ipse dehinc auro squallentem, alboq; oricalcho
Circundant loricam humeris. simul aptat habendo.
Ensem, clypeumq;, & rubræ cornua cristæ.
Ensem, quem Dauno ignipotens deus ipse parenti
Fecerat. & Stygia cādentem tinxerat unda.
Exin quæ mediis ingenti adnixa columnæ
Aedibus astabat, ualidam ui corripit hastam.
Actoris Aurūci spolium, quassatq; trementem
Vociferans, Nunc o nunq̄ frustrata uocatus
Hasta meos, nunc tēpus adest, te maximus Actor
Te Turni nunc dextra gerit, da sternere corpus.
Loricā q; manu ualida lacerare reuulsam.
Semiuiri Phrygis. & fœdare in puluere crines
Vibratos calido ferro, myrrhaq; madentes.
His agitur furiis, totoq; ardentis ab ore
Scintillæ absistūt. oculis micat acribus ignis.
Mugitus ueluti cum prima in p̄lia taurus
Terrificos ciet, atq; irasci in cornua tentat.
Arboris obnixus trunco, uentosq; lacessit
Ictibus, & sparsa ad pugnam, pludit arena.

Poeta

Latinus

Poeta

ASCEN.

Hæc vbi dcā, &c. Docet q̄m ose Turnus istruxit ad pugnā armauitq; armis isignib⁹, vñ ē h̄ sotū Dōa. Stygia vnda, pserationē quādā ensis oñdit. Corripit⁹ q.d. sine conatu extulit q̄uis tanta esset, vt adminiculis columnæ egeret. Hoc ille. Ordo ē. Vbi i. postq̄ Turnus dedit h̄ dcā.i. verba pmissa, & ipe rapid⁹, i. festinus recessit i tecta.t.i domiciliū suū puatuʒ. Ipe poscit.i. exigit eq̄s, & gaudet tuēs, i. ispiciēs eos fremiētes.i. animose gestiētes, añ ora.s. sua, quos, s. eq̄s, ipa Orithya.s. Orithei Regis athenaꝝ filia, & vxor Boreæ, q ex eq̄bus erichtenij scdm Homerū sub forma eq admissarij gñauit eq̄s velocissimos, & cādidissimos, vñ Orithyia ad pilunū atauū Turni eq̄s ppagatos dono miserat, aut si nō miserat, qr tñ ipa sobolē cōsecuauit, & educauit, vñ ad pilūnū bi eq puenerāt p ēptionē, aut cōmutationeʒ, aut alia q̄uis via, dr ipa eos misisse, seu dedisse, sicut in Geor India mittit ebur, qr i dia pducit elephātes. Nihil ē q̄, qd̄ critici merito notēt, cū remotissimi Reges se mutuo donēt. Sʒ ad ordinē redeo quos ipa orithyia dedit pilūno.i. atauo Turni: decus.i. p decore & isigni dono, q.s. eq anteirēt.i. superarēt cādore niues, & cursib⁹.i. velocitate auras.i. ventos. Aurigæ.i. agasones, circūstāt ppert.t. pperare, & vrgere pari, & lacessūt i. puocant ad cursuʒ, & aiositatē, pectora.s. equoꝝ plausa.i. palpata, manibus cauis i. cōcauis & pectūt colla comātia, t. fruticantia, & pilosa, ipse, s. Turn⁹ dehic.t. postq̄ eq̄s visitauerat, circūdat humeris.s. suis, loricā squallēte.i. p modū squamarū piscū relucētē auro.i. squamis aureis: & oricalcho.i. illo genere metali albo.s. respectu auri.i. paulo pallidiore, & simul aptat habendo.t. vt hēatur. aut habiturus. & habilē facit. enseʒ. & clypeū & cornua rubræ cristæ i galea.s. posita. Enseʒ ingt, quē ipse deus ignipotēs.s. Vulcan⁹ fecerat Dauno parēti.s. psi⁹ Turni & quē cādētē, i. cū ipʒ tēperaret, tixerat vnda stygiaq;, s. inconsumptibilē effecerat, exī.i. exide, hoc est postea, aut deide ipse corr pit.i. celeriter rapit, vi.i. virtute, & extulit hastā validā.i. valde fortē, & magnā, q̄ stabat, sup.s. ædib⁹ āixa.i. incūbens ingēti colūnæ, q̄si pua eā sustētare nō potuisset, aut iō igēti dicit, qr cū ipa eēt igēs ad quā saltē i lōgitudie stare nō potuit, appositōre. spoliū actoris Aurūci.i. de gēte aurūcoꝝ q antiq̄ssimi populi Italiæ sūt aut q̄ actor alios, aut q̄ ipe actorā spoliauerat, h̄ hemistichiū assumit Iuue.i d̄risionē Othonis, q speculū mulieb; ferebat: sicut Turn⁹ hastā actoris, & ipe q̄ssat.i. tremētē facit hastā, vociferās i. exclamās, o hasta nūq̄ frustrata.i. q̄ semp pfecisti meos vocat⁹.i. inocatiōes, & desideria mea, ad q̄ te vocaui maxim⁹ actor gessit, sup. aliq̄n te, & dextera Turni gerit nūc te, tps adest, nūc sup. q̄ tui egebo, da igit sternere corp⁹.s. æneæ & lacerare manu valida, loricā reuulsaʒ.s. a corpe phrygis i. Troiani.s. æneæ semiuiri.i. mollis, & effœminati & da fœdare i puluere crines.s. ei⁹, vibratos calido ferro i. calamistratos, & madētes.i. delibutos, myrrha.i. vnguēto ex mirrha: facto, Turn⁹ agit his furijs, vt.s. hastā alloquerer q̄si rōnē hñteʒ, & scintillæ.i. signa ardoris absistūt, i. diffūdunt ab ore toto ardētes, & ignis micat.i. coruscat, oculis acrib⁹.i. acrimoniæ idicib⁹, veluti.i. quēadmodū cū taur⁹ ciet.i. excitat in pma p̄lia.i. ad pmū isultū faciēdū mugit⁹ terrificos i. ad terrorē faciēduʒ: aut tētat irasci i cornua.s. obnix⁹.i. obnitēs trūco arboris, & lacessit.i. dilacerat ventos ictib⁹.s. cornuū, aut pludit.i. facit pludia, & attentamēta ad pugnā, harena sparsa.s. pedibus, vñ in Buc. Iam cornu petat, & pedibus qui spagat harenam.

SERVI. Poscit equos, gaudet tu. a. o. f. Solēt.n. ex equoꝝ vel mœstitia, vel alacritate euētum futuꝝ dimicaturi colligere pilūno q̄s ipa de. de. orithyia, ait Hor. i arte poetica. Nec q̄dcūq; velit poscat sibi fabula credi. Vñ Critici culpāt h̄ loco Vergi. dicētes incōgruū eē figmētū, nāq; cū Orithya atheniēsis fuerit filia terrigenæ, & Borea i thraciā rapta sit. quēadmodū potuit pilūno qui erat i italia eq̄s dare? Dec⁹ de. ad ornamētū vt q̄ & ipa dec⁹ sibi dia Camilla Delegit sane h̄ versus ἀπὸ κοινοῦ λεξον ē. Nā thyidip...hōg⁹ græca. Qui cā. n. a. e. a. Hōc. versus est verbū ad verbū. Properi auri. festini veloces, & erit noiatiu⁹ hic pper⁹ Aurigas aūt p agasonib⁹ posuit, na aurigæ pprie sunt curr⁹ regētes. Alboq; oricalcho: apd̄ maiores oricalchū pciosi⁹ oib⁹ metallis fuit: nāq; sicut Lucre. dic cū pmū boies sylnas icēdissent nullaꝝ adhuc reꝝ piti terra casu fertilis oiuʒ ex icēdij calore desudauit metalla, iter q̄ oricalchū pciosi⁹ visuʒ ē, vt qd̄ & splēdorē auri & æris duritiā possideret nāq; pmū de auro securis facta displicuit eā mollicies: siliter, & argēti cōtēptus ē vsus. Mox oricalchū placuit donec venē ad ferꝝ, vñ & dñr secula ita fuisse diuisa, oricalchū āt fuisse pciosum ēt Plau. docet, q ait i milite glorioso, Ego istos mores oricalcho cōparē. Alboq; oricalcho auri.s. cōparatiōe, nā albū nō est. Circūdat loricā humeris, Nō armat hoc loco, sʒ explorat vtrū arma apte, & cōgrue suis membris inhæreāt. Aptat habē. ad habēdū, vt cōgrue possit ihærē. Cornua cristæ.i. comas q̄s græci κέρατα noiant, vñ & κείρειν dñt tondere. Cornua āt sūt pprie cicinni. De⁹ ipe parēti fecerat, ac si diceret nō p ministros, Sta. Plurim⁹ ipsi sudor ibi & norādū, q affectate variauerit: vt æneæ duo loco arma describeret, Turni vero hastā, gladiū, & loricā hic i octauo āt scutū, & galeā. Exin, deide, nā ordinis est aduerbiū. Ingēti colūnæ: hastæ p colūnā exprimit magnitudo, sicut in. vij. equoꝝ, vt stabāt tercētū nitidi in psepib⁹ alti. Stygia vnda q̄si imortalē fecerat. Vi, i. virtute, Actoris aurūci sp. vl qd̄ actor detraxerat Turn⁹, vl qd̄ actor cuidā alteri, nā ambigue posuit. Quassatq; tremē. Quassat, & tremefacit. Vociferans hæc. s. q̄ dicturus ē: plerūq; enī ita clamor oñdit, vt statī ipsius clamoris verba subdant, sicut sup. Toruūq; repēte, Clamar, io ni. Sane nūc ita ad hastā q̄si ad aliq̄ psonā loqt, & et itellectū, & auditū dat, sicut Ci. verba reip. sed ille ait, si posset fieri Turnus vero q̄si ad viꝝ sentientē loquit, nec imerito. nā eū inducit furētē, vt his agit furijs, totoq; ar. a. o. Scītillæ absci. oc ni a. ig. Vocat⁹ hasta meos: Inuocationes: & pces, nā appellatio est a verbo, q̄ semp aut i io, aut in vs exit, Si in io exeat, tertiæ sunt formæ, si i vs q̄rtæ, vt ab eo, qd̄ ē lego, aut lectio, aut lect⁹ fit, sʒ hoc nos dicimus, qd̄ εὐφωνότερον sicut nūc ab eo, qd̄ ē voco vocat⁹ fecit, nō vocatiōes. Te maximus &c. Ante agere ē cōsueuerat Turni nūc: d. g. ei⁹: q̄ ē sup maturū, q̄si. Da ste figura græca, vt Donat hēc viro, irē Dat ferre talētū, Lacerare. r vt laceratā reuellā, laceratā āt pp illud Et his sex ibo rac a petitū, p fossūq; locis. Vibratos calamistro, nā calamistꝝ acus maior, q̄ calefacta & adhibita torquet capillos, vñ ēt Cice. calamistratā comā appellat frequēter, q̄ ēt vituperatiōi ē, vñ eʒ ad laudē ē positū ab Hora. hic & incōptis curiū capillis, Oeulis mi a. i. Homeri est. Myrrhaq; madētes, vnguētatos. Terrificos hic apparet mugit⁹ non

tum volētū eē, sꝫ ēt irascētū. Ciet, mō dat sicuti tertio legim⁹ Lachrymasq ciebat, nā ꝓprie ciē ē alteri, aut calorē: aut lachrymas commouere. Ad pugnā ꝓludit, præmeditatꝰ Cice. Sine cū in hac prolusione nihil fuerit. i. in hac præmeditatione certaminis.

ASCEN. ℭ Nec minus, &c. Recitat, quo æneas quoqꝫ ad pugnā se excitauerat, stās sæuꝰ. i. nō solū magnꝰ: sꝫ ēt terribilis, qꝛ i armis mīnis. Nā lꝫ nā pius eēt i deos, erat tn̄ strēnuus & acer debellator hostiū. Qꝛ tn̄ inatā habuit pietatē, ipse acuit martem ⁊ se suscitat ira. Recitat pterea quō couenerāt leges, ⁊ ꝓceres cū toto corpore exercitus ad fœdus feriedū, circa quē locū dicit Donatus aras ꝓp cōsecrationē fœderis. Cōibꝰ qꝛ adhuc icertum erat, quo eēt peruentura victoria. Plenis portis, qꝛ securi erant facti de alieno certamine. Varijs qꝛ diuersarū terrarum erāt viri. Hæc ille.

Donati expositio Ordo. ℭ Ordo āt ē. Nec minus. i. nihilominus q̄ Turnus, æneas sæuus. i. magnus, & iplacabilis in Turnū in armis mīnis. i. ꝑ matrē a Vulcano obtentis, acuit iterea martē. i. furorē bellicū, & aiuꝫ bellandi, ⁊ suscitat. i. excitat se. s. ad pugnā ira. s. quā excitat memoria iniuriæ illatæ, gaudēs bellū cōponi. i. finiri fœdere oblato. i. ꝑ fœdus oblatū. s. vt singulariter certet cū hoste. Tū. i. deide solat socios, ⁊ metū iuli mœsti. s. ob piculū, in qđ ꝑr se imissurus erat, solat inq̄ docens fata. i. fatale eē, q̄ in italia regnabit, & iubet viros referre Regi latino certa rn̄sa, & dicere leges. i. cōditiones pacis. s. ineūdæ. Dies postera. i. postridie eius diei orta, vix spargebat mōtes sūmos lumine. i. vix illuxerat dies, cū. i. qn̄. s. equi solis, tollūt. i. extollūt, & erigūt se prīmi alto gurgite. s. maris: in quo se tingere, ⁊ recreare a rusticis putant, & efflant lucē. i. claritatē diei naribus elatis. i. erectis ad ortū. Cōgrue equoꝝ solis ardentiū meminit in descriptione diei, in quo egs ꝓcursuri sunt bellātes, & sup. viri rutuli, & teucri dimēsi. i. dimetiētes, ⁊ per certa spacia inter se diuidētes campū ad certā. s. aptū, sub mœnibus magnæ vrbis, qꝛ regalis parabāt in medio. s. cāpi, ⁊ focos, ⁊ aras dijs cōibus. i. fœcialibus ⁊ vt dn̄t neutris. i. neutri partiū plusq̄ alteri fauētibus ⁊ ita ad fœdus cōcludēdū idoneis, aut q̄ azoni.

Azoni q̄ dicātur. i. sine certa zona, & circulo sunt, aut dijs bellipsīdibus, sed primā expositio ꝓstat, aras gramineas. i. ex cespite factas, aut verbenis stratas. Alij. i. aliq̄ ex eis, q̄ nō erāt intenti ad aras extruēdas. ferebāt. i. afferebāt fontē, & ignē, velati lino. s. ꝑ morem, qꝛ infelicē exitū habituri: aut velati lino. i. veste fœminorali, ⁊ vincti tēpora: idest habentes tēpora vincta verbena. i. herba: aut frōde sacra, legio ausonidū pro ausonidaꝝ ꝓcedit. s. in campū, & agmina pilata. i. pilis, hoc est telis qbus post ea Roma vsuri sūt, vtetia fundūt. i. effundūt se plenis portis. i. q̄tos portæ effundere possint: ōis exercitus Troius. i. ex troianis collectus & tyrrhenus, idest ex tyrrhenis, ruit hinc. i. deide varijs armis. s. instructus, aut cū varijs armis, istructi. s. ferro, haud secus. i. nō aliter q̄ si aspera pugna martis vocet. s. eos ad certamē, ad qđ vocādi sunt. lꝫ tūc i modo ad fœdus percutiendūꝫ exierāt. Nec nō, idest & ēt ipsi ductores volitāt in medijs militibus existetes decori auro, ⁊ ostro, idest aurata purpura, ductores dicit, vꝫ & genus. i. progenies assaraci. i. duo filij eius, & mnestheus, ⁊ Asilas fortis, & Mesapus (qui de pte turni erat) domitor equū. i. equoꝝ proles, idest ꝓpago, aut ꝓgenies, seu filius, neptunia. i. ipsius Neptuni, vtqꝫ. i. & postq̄ q̄sqꝫ recessit in sua spacia, signo dato, ipsi. s. milites stantes vtrobiqꝫ defigūt. i. deorsūꝫ infigunt hastas tellure. i. in terra, ⁊ reclināt scuta, qꝛ nō dimicaturos se putabāt. Tū. i. deide matres effusæ studio. s. videndi, & vulgus inermū. s. pueroꝝ, & senes inualidi, obsedere turres, ac tecta domorūꝫ, & alij astant portis sublimibus idest ad portas sublimes, scilicet vrbis.

Nec minus interea maternis sæuus in armis
Aeneas acuit Martem, & se suscitat ire.
Oblato gaudens componi fœdere bellum.
Tum socios, mœstiq; metum solatꝰ Iuli.
Fata docens, regiq; iubet responsa Latino
Cuncta referre uiros, & pacis dicere leges.
Postera uix summos spargebat lumine montes
Orta dies, cum primum alto se gurgite tollunt
Solis equi, lucemq; elatis naribus efflant.
Campum ad certamen magnæ sub mœnibus urbis
Dimensi Rutuliq; uiri, Teucriq; parabant.
In medioq; focos, & Diis communibus aras
Gramineas, alii fontemq;, ignemq; ferebant.
Velati lino, & uerbena tempora uincti.
Procedit legio Ausonidum, pilataq; plenis
Agmina se fundunt portis, hinc Troius omnis.
Tyrrhenusq; ruit uariis exercitus armis.
Haud secus instructi ferro, q̄ si aspera Martis
Pugna uocet, nec non mediis in millibus ipsi
Ductores auro uolitant, ostroq; decori.
Et genus Assaraci Mnestheus, & fortis Asilas.
Et Messapus equum domitor, Neptunia ꝓles
Vtq; dato signo spacia in sua quisque recessit.
Defigunt tellure hastas, & scuta reclinant.
Tum studio effusæ matres, & uulgus inermum.
Inualidique senes, turres & tecta domorum
Obsedere alii portis sublimibus astant.

SERVI. ℭ Sæuum fortis more suo, ingētem moderationē dat æneæ quippe quē inducit laborātem, vt possit in irā cōmoueri, cum Turnū dicat ira feruere, vt nec latini cōsilijs, nec amatæ ꝓcibus possit obedire. Acuit m. irritat se ad futura certamina: Cōpo. i. diffiniri, vt Añ diē clauso cōponet vesper olympo. Tū. s. m. m. s. i. itelligimus hoīs spe singularis certaminis ꝓ ducis salutis eē turbatos. Rn̄sa. l. C. r. u κατὰ τὸ σιωπώμενον ēt latinū ad æneā legatos misisse itelligimꝰ nā supra Turnꝰ rn̄ dixerat. Nūcius hæc Idmon phrygio mea dicta tyranno, &c. Pacis d. l. q̄s paulopost in ipso fœdere dicturus est æneas. Lucemqꝫ. e. n. f. Ennianus versus est ordine mutato. Ille. n. ait, funduntq; elatis naribus lucē, ⁊ sciendū diem nusq̄ sic patēter descripsisse Ver. cāpum ad c. totus hic de fœderibus locus de Home trāslatus est, vbi Alexāder cū menelao est singulari certamine dimicaturus. Dimēsi. r. u. inter se per certa spacia diuidentes, ꝙ quisqꝫ loca purgaret, & hoc loco, Fauni lucū euertere Troiani: vn̄ ē, Sꝫ stirpē Teucri nullo discrimine sacrū sustulerāt: puro vt possēt cōcurrere cāpo. Focos, qđquid ignē fouet focus vocat, siue ara sit, siue qđquid aliud, in quo ignis fouet. Et. d. c. a. dij cōes sūt, vt alij dn̄t, Mars bellona, victoria: q̄ in bello vtriqꝫ parti possint fauere: vt aūt altioris scientiæ hoībus placet, dij cōes sunt qui ἄζωνοι dn̄r. i. q̄ cœli certa nō hn̄t ptes, sed gn̄alr a cūctis coluntꝰ, Vbiqꝫ. n. eos eē manifestū est, vt mr̄ deū, cuꝰ ꝑtas i oibꝰ zonis est, nā ⁊ iō mr̄ deū dr̄, q̄ cū oibus eiꝰ est cōis ptās, Alij cōes deos volūt. Solē, Lunā, Plutonē, Martē, Hi. n. apud oēs iueniunt: & sunt in oibus terris, Prior tn̄ sensus ē simplex, ⁊ magis aptꝰ negocio. Aras q̄. Romanis. n. moris fuerat cespitē aræ supimpōere, & ita sacrificare. Graminea āt iō, qꝛ de bello res agit & marti sacrificat, cui gramē est cōsecratū, qđ sm Plī. in natu, hi. ex humano cruore ꝓcreat. Gramē āt herbæ spēs lꝫ oīs herba gramē vocet, sicut robur oē lignū cū sit & spēs. Fontēqꝫ i. s. ꝓ aq̄ posuit a toto ptē, sane ad faciēda fœdera aq̄ & ignis adhibent, vn̄ ꝓ q̄s arcere volumus a nr̄o ꝯsortio, eis aq̄, & igni iterdicimꝰ. i. rebus q̄bus ꝯsortia copulant. Velati lino, atq fœciales, ⁊ pr̄ patratus: ꝑ q̄s bella, vel fœdera ꝯfirmabant, nūq̄ vtebant vestibꝰ lineis, vn̄ dicimꝰ errore fem̄, vt linea vestis ꝯ morē adhiberet ad fœdera, q̄ firma futura nō erāt scimus eñ hoc vbiqꝫ seruare. Verg. vt rebus q̄bus denegat exitus, det ēt ifirma pricipia, sicut in thracia ciuitatē condēs æneas, quā mox fuerat relicturus ꝯ morē Ioui de tauro sacrificauit, sic senatū ad priuata latinus couocat tecta, q̄ñ eius nō erāt firma cōsilia, sic paulopost in augurio liberat cygnus in fluuiū cōcidit, qꝛ turnū rutuli eꝫ abrupto fœdere, liberare nō potuerūt. Caper tn̄, ⁊ Iginius hoc loco dn̄t lectionē eē corruptā, nā Verg. ita religsse ꝯfirmāt. Velati limo, Limus aūt est vestis, qua ab vmbilico vsqꝫ ad pedes tegunt pudibūda poparū. Hæc āt vestis in extremo sui purpurā limā hꝫ. i. flexuosā, vn̄ & nomē accepit. Nā limū obliquū dicimus, vn̄ ⁊ Terē. limis oculis dicit. i. obliqs. Verbena t. u. Verbena ꝓprie est herba sacra sumpta de loco sacro capitolij, q̄ coronabant fœciales, & pr̄ patratꝰ fœdera facturi, vel bella idicturi. Abusiue tn̄ ēt verbenas vocamus oēs frōdes sacratas: vt est laurus, oliua, vel myrtꝰ. vt Terē. Ex ara hic verbenas sume, nā myrtū fuisse Menāder testat, de quo Teren. transtulit. Legio ausonidū, ꝓ ausonidaꝝ: q̄ venit ab eo qđ est, hic ausonida, sicut hic auriga: nā ausonis generis ē fœminini, vn̄ ausonidū facit, quod vt diceret, est metri necessitate cōpulsus. Ruit cū ipetu vēit, q ꝓpꝫ græcos ē ἀθροῦν. Instructi, s. bōa pœconomia, ⁊ rei futuræ ꝓparatio, ruptis. a. fœderibꝰ i bella descēdēt. Vulgꝰ. i. senū. s. ac matr sicut ipe memorauit.

Focus q̄d sit

Verbena q̄d sit

ℭ At Iu. ex sū. Cōmemorat, quō Iūo fatoꝝ n̄ ignara vidēs diē fatalē turno aduenisse alloqꝰ iuturnā sororē turni. & nympham diuonē, vt fœdus q̄uis rōne disturber, qꝛ si ꝑ fœdus Turnꝰ

At Iuno ex summo, qui nunc Albanus habetur,
Tum neque nomen erat, neque honos, aut gloria mōti,

cum

Prospiciens

Prospiciens tumulo, campum spectabat, & ambas
Laurentum, Troumque acies, urbemque Latini.
Extemplo Turni sic est affata sororem.
Diua deam stagnis quae fluminibusque sonoris
Praesidet, hunc illi rex aetheris altus honorem
Iuppiter erepta pro uirginitate sacrauit
 Nympha decus fluuiorum aio gratissima nostro.
Iuno. Scis ut te cunctis unam quaecunque Latinae
Magnanimi Iouis ingratum ascendere cubile,
Praetulerim coelique libens in parte locarim.
Disce tuum ne me incuses, Iuturna, dolorem
Qua uisa est fortuna pati, Parcaeque sinebant.
Cedere res Latio, Turnum & tua moenia texi.
Nunc iuuenem imparibus uideo concurrere fatis.
Parcarumque dies, & uis inimica propinquat
Non pugnam aspicere hanc oculis non foedera possum.
Poeta Tu pro germano si quid praesentius audes.
Perge, decet, forsan miseros meliora sequentur.
Iuno Vix ea, cum lachrymis oculis Iuturna profudit.
Terque, quaterque manu pectus percussit honestum.
 Non lachrymis hoc tempus, ait Saturnia Iuno.
Accelera, & fratrem, si quis modus, eripe morti.
Aut tu bella cie, conceptumque excute foedus.
Author ego audendi, sic exhortata reliquit
Incertam, & tristi turbatam uulnere mentis.

cum aenea cogrediatur, occidendus sit. Recitatque Iuturnae rationem. Vn Donatus. Aio gratissima nostro, simulata verba pro tempore, nam pellex nunquam placet uxori. Hoc tamen ille. ¶ Ordo autem est. At .i. sed Iuno prospiciens ex summo tumulo, qui habetur .s. nuncupatus, nunc .i. tempore nostro (inquit poeta) Albanus: sed neque nomen neque honos, neque gloria erat tunc monti, spectabat campum, & ambas acies .s. laurentum, & troum, et urbem latini et affata est ex templo, i. ilico sororem Turni .s. Iuturnam, sic .i. in haec verba, affata est inquam existens diua .i. domina aeris domina, deam, .s. nympham quae praesidet stagnis, & fluminibus sonoris .i. quae est praeses fontis praestantissimi, Iupiter altus rex aetheris sacrauit illi hunc honorem .s. ut nympha sit pro virginitate erepta .i. reponens eum pro uitio illato affata est inquam sic, o nympha decus fluuiorum, gratissima nostro aio, tu scis, ut .i. qualiter, ego pretulerim te unam .i. solam cunctis .s. pellicibus latinis, quaecunque latinae ascendere .i. ascenderunt ingratum .i. eis minime profuturum, cubile Iouis magnanimi, et ut ego locarim .i. locauerim libens te in parte coeli .i. donauerim te coelo disce o Iuturna tuum dolorem, q. d. res tua potius quam mea agitur, ne incuses .i. culpes me: quia non tibi significauerim, ego texi .i. protexi Turnum, & tua moenia .i. urbem tibi gratam, sup. catenus. quae .i. quatenus fortuna est visa pati, et id secundum Epicurum, et parcae .i. deae fatales, hoc est fata ipsa et id stoice sinebant res cedere .i. feliciter procedere, latio .i. populo latino, nunc autem video iuuenem .s. turnum concurrere .s. cum aenea fatis imparibus .i. aeneae plus quam ipsi fauentibus, & dies parcarum, .i. periodus vitae a parcis constituta, & vis .i. fatalis necessitas inimica .s. Turno, cui mortem minatur, propinquat .i. instat. Ego non possum aspicere oculis hanc pugnam: nec possum aspicere oculis foedera .s. haec, tu si audes quid .i. aliquid prius .i. dexterius, et faustius pro germano .i. fratre tuo perge .i. persevera, & page id, quia docet forsan meliora sequentur miseros .i. bello bis iam victos, Iuno sup. vix .s. fata est ea .s. quae premissa sunt, cum Iuturna profudit .i. porro fudit: lachrymas oculis .s. suis, et percussit ter, & quater .i. consummate, & perfecte, pectus honestum .i. pulchrum, et Iuno saturnia .i. saturni filia ait: hoc tempus non .s. congruit lachrymis, accelera .i. festina et eripe fratrem .s. Turnum morti .i. a morte. siquis modus eripiendi, sup. est sup. reliquus. aut tu cie .i. concita bella et excute .i. reiice abs te foedus conceptum. ego .s. quae diuum incedo regina: Iouisque: & soror, & coniunx, sup. ero, aut esse volo author audendi. Iuno exhortata .i. multum hortata Iuturnam, reliquit .s. Iuturnam incertam .s. quid agat, & turbatam tristi vulnere mentis.

Donati expositio
Ordo

SERVI. ¶ Diua dea, aut hypallage pro dea diua, nam deos aeternos dicimus diuos vero, qui ex hominibus fiunt, aut bene dixit de Iunone diuam, respiciens ethymologiam, nam in Hor. legimus sub diuo moriere vi etiam nil miserantis orci, .i. sub aere, quem constat esse Iunonem: deus autem vel dea generale est in omnibus, namque quod graece δέος, latine timor vocatur, unde deus dictus est, quod omnis religio sit timori. Stagnis, quae fluminibusque sonoris Praesidet

Iuturna unde dicta

Iuturna fons est in italia saluberrimus iuxta numicum fluuium cui nomen a iuuando inditum est, Cum enim omnis aqua naturaliter noxia sit extraneorum corporibus, hic omnibus saluberrimus fons est. De hoc autem fonte Romam ad omnia sacrificia aqua afferri consueuerat. Nympha decus fluuiorum supra, Nymphae genus omnibus unum est. Aio gratissima nostro. Home. ἐμῷ κεχαρισμένε θυμῷ. Cunctis praetulerim, liptotes figura per contrarium Plus. n. dicit, et minus significat. Namque omnes est persecuta, huic vero libenter indulsit, & dicit se hanc omnibus praetulisse, quasi etiam alias in bonore habuerit. tale est illud Salustianum. Mare ponticum dulcius quam caetera cum nullum dulce sit. Sane sciendum non immerito finxisse, Ver. Nymphae .i. pro ti suae indulsisse Iunonem. Ingratum cu. p quod grani castae non repraesentat uxori Iupiter, nam cum Iupiter multas vitiasse diceret, nihil tamen a Iunone de Iuturna detractum est, sed potius auctum est. Aduertendum versum hunc sine caesura esse, nam hephthimemeris, quam habere creditur, in synalipham cadit, ut magnani Iouis ingratum ascendere cubile, Terentius. de hoc rarum concedam fieri non posse, negabo, coeli parte. diuinitatis, nam locum numinum pro bonore posuit qua visa est fortuna pati .i. quantum quatenus permisit & sic ait, qua visa erat, supra, Coeant in foedera dextrae. Qua datur, sane latenter ostendit fauorem numinum sine concessione fatorum non posse procedere. Cedere. r. l. feliciter cuncta procedere. Concurrere pro concursus esse: iam quasi de ea bene persisti visa sit ipse. quae etiam futura cernebant. Non p. a. h. o. quia numinis quoties morituros viderit eos, quibus fauent, ab eis recedunt, sic Sta. spoliare inducit Amphiaraum deserentem: ubi eum vicinum morti esse cognouit. Presentius, efficacius, vehementius, nam decet germanam illicita etiam pro fratris salute tentare, Forsan. m. m. s. ne forte possit fatorum ordo mutari: terque quaterque manu pectus percussit honestum: quia solam doloris audierat causam, nihil quemadmodum fratri possit mederi, nam paulopost audiet, aut tu bella cie, conceptumque excute foedus. Non lachrymis. h. t. ait non fiendi, sed subueniendi tempus est, Statius in matrum consolatione, Accenso fletibus igne. Conceptumque excute foe. placidum aio praedestinatum, ut fiat. Author ego audendi, nomina in tor desinentia foeminina ex se faciunt, quae in trix terminantur, si tamen a verbo veniant, ut ab eo quod est lego, & lector, & lectrix facit. doceo, doctor, et doctrix. Si autem a verbo non venerint, communia sunt, nam similiter & masculina, et foeminina in tor exeunt, ut hic & haec senator, hic & haec balneator. licet Petronius usurpauerit balneatricem dicens, tale est hic et haec auctor, sed tunc cum ab auctoritate descendit, ut hoc loco, cum autem ab eo venit quod est augeo: et auctor et auctrix facit, ut si dicas auctor diuitiarum: vel auctrix patrimonii, Relinquit incertam, quia licet dederit ei consilium dicendo forsan eam reliquit incertam

Regula grammaticalis

Poeta. Interea reges, ingenti mole Latinus
Quadriiugo uehitur curru, cui tempora circum
Aurati bis sex radii fulgentia cingunt.
Solis aui specimen bigis it Turnus in albis.
Bina manu lato crispans hastilia ferro.
Hinc pater Aeneas Romanae stirpis origo.
Sydereo flagrans clypeo, & coelestibus armis.
Et iuxta Ascanius magnae spes altera Romae.
Procedunt castris, puraque in ueste sacerdos
Setigerae foetum suis, intonsamque bidentem
Attulit, admouitque pecus flagrantibus aris.
Illi ad surgentis conuersi lumina solis
Dant fruges manibus salsas, & tempora ferro.
Summa notant pecudum, paterisque altaria libant.
Tum pius Aeneas stricto sic ense precatur.

¶ Interea reges: &c. Docet quomodo reges icturi foedus conuenerant: & pro quibus verbis aeneas usus est. Unde quia nihil extat Do. ¶ Ordo est. Reges, .s. latinus, & aeneas procedunt interea castris, nam sup. latinus vehitur ingenti mole curru quadriiugo .i. quaternis equis tracto cui .s. latio bis sex .i. xii radii aurati .i. fulgentes, ut aurum circum cingunt tempora fulgentia .i. resplendentia, appositione, specimen .i. decus, et ornamentum: solis aui secundum Hesio. qui dicit Vlissis et Circes, quae est filia solis filium, ut .i. postquam turnus crispans manu bina hastilia lato ferro, .i. hastilia latum ferrum in bigis .i. biiugis equis albis .s. inuectus Pater aeneas origo stirpis Romanae. Nam ab eo domus iulia orta est flagrans .i. ardens, et resplendens clypeo sydereo, aut syderibus ornato, ut more syderum splendente, aut diuino artificio fabricato, aut coelitus, hoc est per aerem demisso, unde addit: & armis coelestibus .i. coelo demissis, aut coelestium opera factis: sup. vehitur hic .i. ex hac parte, et ascanius spes altera magnae romae vehitur sup. iuxta. s. patrem. Haec verba, magnae spes altera romae, dicunt Cice. protulisse in laudem vergilii, cum eius venam auream accepisset, quod nunc conuertit laudem ut illi pro domum iuliam, ut dixi Romani tantopere refragari, cum Cice. prius caesus fuerit. Haec autem omnia per parenthesim inserta videntur. Nam Ordo est. Reges .s. latinus & turnus ex una parte: et aeneas & ascanius ex altera procedunt interea castris, & sacerdos .s. fecialis attulit in

ASCEN. Ordo

Locus cuo dat

vesle pura, i. ĩpoluta: & sacrificijs aptũ fœtũ suis setigeri. i. porcũ, pcreatũ a sue setigero. i. setas gerẽti, & bidẽtẽ itõsã. i. ouẽm biẽne adhuc crescẽtẽ: vt fœdus diu duret, & admouit pecus. s. qđ feriret aris flagrãtibus. i. incẽsis. Illi. s. q. ceđus pcussuri sunt reges ꝯuersi ad lumina solis surgẽtis. i. ad oriẽtẽ: dãt manibus fruges salsas. i. molã cũ sale, & notãt sũma. i. supma tpa. i. vertices pecudũ, ferro. i. forcipe, & libãt. i. libãt ad futurũ sacrificiũ altaria. s. in honorẽ deoꝝ cõẽz extructa, pateris. i. vino e pateris ꝯpfuso, Tũ. i. dei de æneas pi⁹. i. religiosus deoꝝ cultor pcat sic. vt. s. sequit ense stricto. i. habẽs ensẽz strictũ. i. euaginatũ in manu. O sol esto mihi pcanti testis, & o terra. s. italica, pp quã, ego potui pferre tãtos labores esto mihi pcanti testis, & tu o pr oipotens. s. iupiter, & tu saturnia, i. saturni filia cõiunx. s. iouis, o diua. s. iuno iã melior. i. clemẽtior solito, pcor. i. qđ precor, aut vii pcor & tu o Mauors. i. Mars, iclyte. i. clare. & gloriose, q tenes, & q torques. i. sustines, & quo vis ipellis cũcta bella numine. i. nutu & diuina volũtate: leu ptãte, ego voco i. inuoco sup. vos vñ aptior esset ꝯstructio, si legeret & saturnia teq; iclyte mauors: & c. & voco. s. i testimoniũ, & fõtes, & fluuios. i. deos fontiũ & fluuiorũ: & qq. i. quæcũq; religio. i. cultus deorũ est ætheris alti. i. qcũq; dij in æthere religiose colunt, & numina, q̃ sunt põto cæruleo, i. mari cærulei coloris. i. obtestor oia numina cœli, maris, terræ: & iferorũ, si fors. i. forte victoria cesserit Turno ausonio, cõuenit. i. ꝯueniens est mihi, & placet. nos victos discedere ad vrbẽ Euãdri, & iulus. s. fili⁹ cui regnũ italiæ sciebat deberi: cedet agris: nec æneadæ rebelles. i. rebellantes referent post vlla arma. nunq̃ deinceps rebellabũt: ve, p vel nõ lacessent ferro. i. armis hæc regna. s. p qbus certamus: quæ sunt latini. Sin. i. sed si victoria annuerit nobis nr̃z martẽ i. felicẽ exitũ belli nr̃æ virtuti, & fatis debitũ, aut p hypallagẽ, si noster Mars annuerit nobis victoriã: vt ego reor poti⁹. s. futurũ, & vt sup. dij firmẽt. i. ꝯfirmẽt potius numine. i. nutu, & diuina volũtate sua: ego nõ iubebo nec italos parere. i. obedire teucris vt deditiuos, nec peto mihi regna. i. dominiũ hoc est solus dominari, sed ambæ gẽtes inuictæ, i. quasi iuictæ sint, mittant se in fœdera æterna. i. idissolubilia, legibus parib⁹. i. æqua neutri plusq̃ alteri indigẽtibus: ego dabo sacra, & deos. i. fungar iure põtificio, latinus socer habeto. i. vt habeat cõcedo arma. i. ius armorũ, quod ciuile vocamus, & socer habeto imperium solẽne, i. solidum & toto anno duraturũ: Teucri constituent mihi mœnia: & lauinia dabit vrbi nomen.

Esto nunc sol testis, & hæc mihi terra pcanti.
Quam ppter tantos potui pferre labores.
Et pater omnipotens, & tu Saturnia coniunx
Iam melior iam diua pcor, tuq; inclyte Mauors. — Poeta
Cuncta tuo qui bella pater sub numine torques.
Fontesq;, fluuiosq; uoco, quæq; ætheris alti
Religio, & quæ cæruleo sunt numina ponto.
Cesserit Ausonio si fors uictoria Turno.
Conuenit Euandri uictos discedere ad urbem.
Cedet Iulus agris, nec post arma ulla rebelles
Aeneadæ referent. ferroue hæc regna lacessent.
Sin nostrum annuerit nobis uictoria Martem.
Vt potius reor, & potius di numine firment
Non ego, nec Teucris Italos parere iubebo
Nec mihi regna peto paribus se legibus Ambæ
Inuictæ gentes æterna in fœdera mittant.
Sacra, deosq; dabo, socer arma Latinus habeto.
Imperiũ solemne socer, mihi mœnia Teucri
Constituent, urbiq; dabit Lauinia nomen,

SERVI.

¶ Interea reges, longũ hypbatõ, nã ordo est. Interea reges pcedũt castris. Cætera eni per parenthesiz dicta sunt nec ẽ eclypsis, cũ sermo in oibus congruat. Ingẽti mo. la. põpa ambitu, nã mo hoc signat. Solis aui specimẽ vt ẽt in septimo diximꝰ Latinus scđz Hesio. in [illegible] Vlyssis & Circes filius fuit, quẽ multi ẽr Maricã dñtiscõm quem nunc dicit. Solis aui specimen, nã Circe solis est filia. sane sciendũ Verg. in varietate historiæ: sua ẽt dicta variare, sed de Vlysse, vt ẽt supra diximꝰ in septimo, tẽporũ nos rõ credere nõ finit, Bigis it Turnus in albis quotiẽs vtimur nominibus tm̃ pluralis numeri, & vnũ volumus significare, ita dicimꝰ vnas bigas, vnas q̃drigas: vnas scalas Salu. Hi postq̃ in vna mœnia ꝯuenere. Romanæ stirpis ori. hoc ad laudẽ Augu. respicit. Magnæ spes altera ro. male q̃dam magna volũt, & legũt. Puraq; in veste ipoluta, & pura dr̃ vestis qua festis diebus vti consueuerãt sacra celebraturi. Setigeri, fœtum suis. Romano more, vt & cæsa iungebãt fœdera porca. nam Homerus aliud genus sacrificij cõmemorauit Nõ pter rõnẽ est, quod ait fœtũ suis. Itẽ, intonsamq; bidentẽ. i. biẽnẽ adhuc, nã in rebus: q̃s volebãt finiri, celerius a senibus ẽt aĩalibus, & decrescẽtibus sacrificabant: in rebus vero, q̃s augeri, & ꝯfirmari volebãt: de minoribus & adhuc crescẽtibus imolabãt. Dant fruges manu. s. far. & sal. qbus rebus & cultri aspergebant, & victimæ, Erãt aũt pbatiões vtrũ eẽt animal aptũ sacrificio obliquũ ẽt cultrũ a fronte vsq; ad caudã añ imolationẽ ducere cõsueuerant, nã hoc est, quod dicit tẽpora ferro, summa notant pecudum. Esto nunc sol, hũc primo inuocat deum, quem orientem intuens vidit, nam ait illi ad sui gentem conuersi lumina solẽ, Esto aũt multi volunt tertiã eẽ psonã. i. sit mihi sol testis: qz sequit. & hæc terra, vt elocutionẽ p ntũm factam itelligamus, sed hoc nõ pcedit, qz sequẽtia vocatiuũ habẽt, vt & tu Saturnia iuno. Itẽ tuq; iclyte Mauors, vñ p vocatiuũ eũ oia dixisse accipiamꝰ. In hoc vero tm̃ ad ntũm fecisse trãsitũ, & hæc mihi terra pcanti, licet ẽt hic possit eẽ vocatiuus, nã ἐν Τελεγονίᾳ dictũ, hæc terra esto testis, ac si diceret Italica terra testis esto. Quã pp tãtos, pp hẽt accentũ s, qz est postposita pposito. Iam melior iam diua pcor, ac si diceret: nõ saturnia. i. iam minime nocẽs, sed Troianos ppitia. Torques, sustines, regis. Quæq; ætheris alti, Religio, post spẽalia intulit gñalitatem Cesserit ausonio: si fors, vt si forte, & bene dubitat de hoc cõtra, cũ ad suũ venerit nomẽ, dicet vt potius reor, & potius dij numine firment. Sane ratione non caret q̃ primo de victoria Turni loquitur, post descendit ad suam. scit eni in augurijs prima posterioribus cedere. Rebelles, hõ rebellis, dr̃ resipsa rebellio, nõ rebellatio, sic Suet. Annuerit victoria. Martẽ, hypallage, pro si noster Mars annuerit victoriam, nã Martem victoria comitatur. Inuictæ. quasi inuictæ: & bene sibi conciliat populũ, nam sine dubio vna cum rege vincetur, Sacra, deosq; dabo, magna enim fuit apud maiores sacrorũ cura, sicut diximꝰ supra, vñ nũc æneas id agit, ne pereant: & reuera ꝯstat sacra phrygia nũc latinis tradita coluisse romanos Latinꝰ, habeto aut ãtiquꝰ vocatiuꝰ, aut habeto tertia psona sit, sane sciẽdũ, q̃ crebra soceri cõmemoratiõe sibi fauorẽ latini ꝯciliat. Itẽ dicẽdo mihi mœnia teucri, cõstituẽt: ppłarẽ gratiã capiat, qz sup̃ dixerat Drãces: Saxaq; subuectare hum. eris Troiana iuuabit. — Qua pp an accẽtum bẽat

ASCEñ. Ordo

¶ Sic prior æneas. Recitat verba Latini ad fœdus sanciendũ quo fere celebrato cœperũt Rutuli timere partibus Turni, vt sequentia docebũt, hoc aũt loco cum nihil extat Dona. ¶ Ordo est. Aeneas prior, sup. locutus est sic. i. quẽadmodum præmissum est, latinus sequitur deinde sic suspiciẽs. i. sursum aspiciẽs cœlũ, & tendit dextrã ad sydera. O Aenea iuro hæc eadẽ. s. quæ iurasti terrã, mare, sydera, & Latonæ genus duplex. s. apollinẽ & Dianã. hoc est solem & lunam, & ianũ bifrontem. i. bicipitẽ, & vim deũ. i. deorum, infernã. i. quæ est apud inferos & sacraria. i. repositoria sacrorũ, aut loca execrabilia, ditis. i. plutonis. diri. i. imanis & iuuis genitor. s. iupiter hominum, & deorum pater, qui sancit. i. sacrẽ cõstituit & stabili fœdera fulmine. i. punitione fulminis, si violentur, audiat hæc. s. q̃ dicturus sum. ego tãgo aras, & ignes medios. i. cõsocios, & testor numina. s. deoꝝ, nulla dies. i. nullũ tempus rumpet Italis hanc pacẽ, nec rumpet hæc fœdera, quocũq;. i. in quẽcunq; statũ res cadent. i. accident, nec vlla vis. i. violẽtia auertet me volentem. s. hæc fœdera firma, & rata eẽ. nõ. s. auertẽt vlla vis, si. i. tãetsi effundat tellurẽ. i. terrã in vndas miscẽs. i. confundens ea elementa a diluuio. i. inundãtia aquarum oia diluẽtiũ, sicut olim. ve pro vel, si, idest tametsi. soluat. idest dissoluat, aut resoluat

Sic prior Aeneas, sequit̃ sic deinde Latinus.
Suspiciens cœlum, tenditq; ad sydera dextram. — Poeta
Hæc eadem Aenea terram, mare sydera iuro.
Latonæq; genus duplex, Ianumq; bifrontem. — Latinus
Vimq; deum infernam, & diri sacraria Ditis.
Audiat hæc genitor, qui fœdera fulmine sancit.
Tango aras, mediosq; ignes, & numina testor.
Nulla dies pacem hanc Italis nec fœdera rumpet.
Quo res cunq; cadent, nec me uis ulla uolentem
Auertet, si non tellurem effundat in undas
Diluuio miscens, cœlum ue in tartara soluat.
Vt sceptrum hoc (dextra sceptrum nã forte gerebat)
Nunq̃ fronde leui fundet uirgulta, nec umbras
Cum semel in syluis imo de stirpe recisum
Matre caret, posuitq; comas, & brachia ferro

Olim

Olim arbos, nunc artificis manus ære decoro
Inclusit, patribusq; dedit gestare Latinis,
Talibus inter se firmabant fœdera dictis

Poeta

Conspectu in medio procerum, tum rite sacratas
In flammam iugulant pecudes, & uiscera uiuis
Eripiunt, cumulantq; oneratis lancibus aras.

SERVI.

Terrã mare sydera iuro, ornatior elocutio, ꝛ crebra apd' maiores q̃ si velis addere ꝓpositionẽ, vt si dicas, iuro ꝑ maria, per terras eadẽ sũt bñ dixit.nã ꝑ mari ille fontes ꝛ fluuios posuit ꝑ syderibus solem, latonæq; genus, ac si diceret, vtrũq; sexus Latonæ sobolis.& bñ ĩ fœderibus duplicia inuocat numina:qꝛ in vnũ duo coituri sunt populi.Ianũ quoq; rite inuocat, qꝛ ipse facẽdis p̃est fœderibus.Nã postq̃ Romulus ꝛ titus Tatius ĩ fœdera conuenerunt, Iano simulacrũ duplicis frõtis effectũ ẽ, q̃si ad imaginẽ duorũ ppłoꝝ.legimus tñ Ianũ quadrifrontẽ fuisse vñ Martialis, Et Lingua pariter locutus oi.n ãoẽs de duob' non dicimus, Vim deũ, duriciẽ, inexorabilitatẽ, Sacraria ditis, sacrariũ ꝓprie ẽ locus i tẽplo: ĩ quo sacra reponũt sicut donarium est vbi reponũtur oblata, sicut lectisternia dñr, vbi ĩ tẽplo hoĩes sedere ꝯsueuerũt. q fœdera fulmĩe sancit, ꝯfirmat sãcta eẽ faciᵗ ꝛ h̃ iõ qꝛ cũ fiũt fœdera, si coruscatio fuerit, ꝯfirmanẗ. vel certe, qꝛ apud maiores aræ ĩcẽdebanẗ, s; igne diuinũ pcib' eliciebãt, q ĩcendebãt altaria. Sãcire aũt ꝓprie ẽ sanctũ aliqd .i.ꝯsecratũ facere fuso sanguĩe hostiæ, ꝛ dictũ sanctũ, q̃si sãguĩe, cõsecratũ si tellure effũdat ĩ vnda, hypallage, ꝓ si vnda eã effundat ĩ terras. Diluuio miscẽs, aq̃ superfusiõe vniuersa pturbãs. Vt sceptrũ hoc Ho. locus verbũ, dextra sceptrũ nã forte gerebat, ꝑ parenthesiz dictũ ẽ, vt aũt sceptrũ adhibeaẗ ad fœdera hæc rõ ẽ, qꝛ maiores sp ad fœdus simulachrũ Iouis adhibebãt, qđ cũ tediosũ eẽt, pcipue q̃ fiebãt fœdera cũ lõge positis gẽtib' inuẽtũ ẽ vt sceptrum tenẽtes q̃si imaginẽ simulachri redderẽt Iouis Sceptrũ eni ipsius ẽ ꝓpriũ, vñ nũc t; sceptrũ Latinus, nõ q̃ si rex, s; q̃si pr̃ patratus Imo de stirpe, iõ gñe masculino vsus ẽ, qꝛ de arboribus loqtur, nã de hoĩbus gñe fœminino dicitur, vt Heu stirpẽ inuisam dixit iñ vsurpatiue Hor de arborib', vt stirpesq; raptas ꝛ pec', & dom'. Matre ca. vel terra: vt antiquã ex qrite matre, vel arborem, vt q̃ua sub ingẽti mris se subijcit vmbra. Aere deco.i.oricalcho.dedit gestare la. vt dat ferre. Talibus inter se firmabãt fœdera dictis Latinus ꝛ æneas. Turnũ aũt iducit iuratẽ, q dux ẽ, q p̃sente Rege nõ hẽt ptatẽ, & imitat' ẽ Ho. q post iusiurãdũ Menelai Alexãdrũ q̃si seruidũ, & adolescentẽ a fœdere inducit exclusũ, ꝛ Priamũ adhibitũ ad fœderis cõfirmationẽ. Tũ rite sacratas, rite expurgatas solemnitate, qua diximus supra.

uat cœlũ in tartara, q̃ duo maxime distant. vt .i. quẽadmodũ h̃ sceptrũ (nã gerebat forte sceptrũ dextra) nũq̃; geret virgulta .i. nõ amplius pullulabit, aut germinabit. frõde leui .i. molli, ꝛ tenera, nec fundet vnq̃ vmbras, cũ recisum semel ĩ syluis de imo stirpe caret mr̃e .s. sua, hoc est arbore, aut terra. ꝛ posuit .i. deposuit comas .i. frõdes, ꝛ brachia .i. ramalia ferro .i. cultro, qđ supple fuit olim arbos .i. arbor virens, & manus artificis, inclusit nũc, sup. ipm ære decoro .i. oricalcho ipm decorãte, & dedit prĩbus latinis gestare .i. fecit ipsis gestabile. hoc est nõ prius dissoluet hoc fœdus, q̃ hoc sceptrũ reuirebit & frõdebit. Reges. sup, Aeneas ꝛ Latinus firmabãt inter se fœdera talibus dictis, in medio cõspectu ꝓcerũ. tũ, .i. deinde iugulant .i. mactant in flammã pecudes sacratas .i. expurgatas rite .i. ꝺm ritum, ꝛ cerimonias sacrificãtiũ. & excipiunt viscera .i. intestina, aut exta hoc loco viuis .i. adhuc viuentibus, ꝛ cumulant .i. cumulatim oplent aras lancibus oneratis, idest plenis, ꝛ ponderosis.

Regula grãmaticalis.

At uero Rutulis impar ea pugna uideri
Iandudum, & uario misceri pectora motu.
Tum magis, ut ꝓprius cernunt, non uiribus æquis.
Adiuuat incessu tacito ꝓgressus, & aram.
Suppliciter uenerans, demisso lumine Turnus.
Pubentesq; genæ, & iuuenili in corpe pallor.
Quem simulac Iuturna soror crebescere uidit
Sermonem, & uulgi uariare labentia corda.
In medias acies formam assimulata Camertis
Cui genus a ꝓauis ingens, clarumq; paternæ
Nomen erat uirtutis, & ipse acerrimus armis
In medias dat sese acies, haud nescia rerum.
Rumoresq; serit uarios, ac talia fatᷓ

Iuturna

Non pudet o Rutuli cunctis ꝓ talib' unam.
Obiectare animam? numero ne, an uiribus æqui
Non sumus? en omnes, & troes, & Arcades hic sunt
Fatalisq; manus, infensa Hetruria Turno.
Vix hostem alterni si congrediantur, habemus.
Ille quidem ad supos, quorum se deuouet aris.
Succedet fama, uiuusq; p ora ferecᷓ
Nos patria amissa dominis pete supbis
Cogemur, qui nunc lenti consedimus aruis.

At vero, &c. Recitat q̃uo Iuturna vidẽs Rutulos diffidẽtes viribus Turni de iniqua cõditione fœderis quærulosos ĩ spẽ camertis fœdera disrũpere cohortata sit, circa quaz rem potissimũ circa mœstitiã Turni dicit Donatus sic. Incessu tacito, q̃tuor ponit signa timoris. Primũ est ingressus tacitus: dũ .s. vix pedẽ mouebat, Alterũ, cõ orã venerabaẗ oculis deiectis, tertiũ tabẽtũ genaꝝ ex macie repẽtina Quartũ palloris, Hæc ille. Credo aũcẽ. At vero .i. sed certe ea pugna videri .i. videbaẗ iandudũ .i. iã paulo ante ipar .i. ineq̃lis, cum æneas fortior, & robustior videreẗ q̃ turnus, & pectora misceri .i. miscebanẗ, aut misceri cœperũt vario motu .i. cõmotiõe varia. Tũ magis .i. ꝛ tũc magis, vt .i. postq̃ cernũt ꝓprius .i. attẽtius, & diligetius, supple videri .i. videbanẗ æneas, & turnus nõ viribus æqs .i. non hr̃e vires æquas .i. æquales, turnus ꝓgressus incessu tacito .i. id est ipse tacens, & cogitabũdus, ꝛ venerãs aram suppliciter vultu demisso, adiuuat .s. talẽ opinionẽ ꝛ de ipo existimationẽ ꝛ genæ .s. eius pubẽtes .i. adhuc molli barba, & tenui lanugine tectæ ꝛ pallor in corpe iuuenili sup. adiuuant existimatione talez. Quem sermonẽ .s. de turno simulac .i. statim postq̃ Iuturna soror .s. turni vidit crebescere .i. crebriorez fieri: & magis, ac magis diffundi, & corda vulgi labẽtia .i. vacillãtia: variare .s. sermonẽ, aut sniãs de turno alijs dicentibus victurũ, alijs vincendũz eẽ, ipa assimulata formã .i. ꝑ formã Camertis .i. illi viro strẽnuo, cui .s. camertis genus erat igens .i. magnũ, & generosum & nomẽ virtutis paternæ erat clarũ, & qui sup. ipse .i. ipsemet aut in ꝓpria, vt dicũt persona, sup. erat acerrimus .i. maxime strenuus armis, dat sese in medias acies, dat inquit sese ĩ medias acies, haud nescia .i. pita rerũ, serit varios rumores ac fãtalia o rutuli cũcti, aut potius o rutuli nõ pudet vos cũctos obiectare .s. piculo, & aleæ belli vnã animã .i. vnius hoĩs vitaz pro talibus .i. tã arduis .s. negocijs, in qbus .s. certat ꝓ libertate patriæ. An non sumus æq .i. æquales Troianis nũero, an virib', em oẽs troes arcades .q .s. obuersari nobis possint, sunt hic .i. ĩ hoc paruo exercitu, & manus fatalis, .s. Troianorũ, qui fataliter in italiã se venisse iactant, ꝛ Hetruria infensa Turno .s. propter societatẽ Mezentij, sup. est hic, Nos vix habemus ꝑ habeamus alteri .i. alternatim: vt dũ alter hẽat, alter nõ habeat, hoc est ꝓ dimidio exercitu hostẽ .i. duplo plures simus. si cõgrediamur ille qdem .s. Turnus succedet p̃ fama ad superos .i. merebit imortalitatẽ, ꝛ trãsferetur ad supos, quoꝝ aris ipe deuouet ĩ .morti addicit, & sacrificat se. Nos. sup. autez cogemur patria amissa .i. postq̃ amiserimus patriã parere .i. obedire, & obtemperare dominis supbis .i. tyrãnis phrygijs de victoria supbiẽtibus. nos inqt, q cõcedimus .i. resides locũ cœpim' lẽti .i. ociosi & ignaui, sup in aruis .i. cãpis, vbi illi congressuri sunt.

AS CEN. Donati expositio

Dado

SERVI.

Videri misceri. infiniti sunt pro indicatiuis ꝓpi', cernũt diligentius, vt ꝓpius res aspice nr̃as. Nõ viribus æqs, eos cõgressuros subaudi, incessu tacito, ꝓgressus ipe tacitus hypallage ẽ Cui genus a ꝓauis igẽs, cuius authoritatẽ cõmẽdabat, & origo maiorũ, & pr̃na virtus, & ꝓpria fortitudo: Pro cõ. talibus q̃libus etiã turn', & attẽdit sen suz supiorẽ, vbi ait Turn', & solus ferro crimẽ cõe refellã. An viribus æq nõ sum'. Bñ addit viribus, nã legimus in Salu. cõmemorare possem, qbus ĩ locis populus romanus ingentes hostiũ copias parua manu fuderit Ver. exigui nũero sed bello viuida virt'. En oẽs, ne occurreret s; ĩ castris ẽ alẗ exercit', Fatalisq; man': Troianoꝝ, q fataliẗ ad italiã venerunt, vt sit iteratio. Hetruria autem infensa ꝑ Hetrusci, qui etiam Turno inimici sunt causa Mezentij. Deuouet aris: qui ait supra de Turno suppliciter uenerans, Item supra vobis animam hanc, soceroq; Latino. Deuoui, nã; ipsa iterat verba. Viuusq; per ora feretur, tanquam de viuo omnes loquentur. Lenti, ociosi, vt nos patriam fugimus, tu Tytire lentus in vmbra.

Talibus incensa est iuuenum sententia dictis
Iam magis, atq; magis, serpitq; ꝑ agmina murmur.

Talibus, &c. Docet q̃uo dictis Iuturnæ in forma camertis loquẽtis, & augurio ꝑ eãdẽ fallaciter iducto violatũ ẽ fed' ꝑ tholũniũ augurẽ: assẽtiẽtibus iuuenib'. vñ Donat'. Priusq̃ ĩ bolũmus.

ASCEN. Donati expositio

Ipsi

Ordo

nius, nō solū Rutuli, sed ēt Tholūni⁹ augur augurio decep⁹ ē ħ Hoc ille. Ordo ē snia inuenū tecsa ē. s. ad dirūpēdū fœdus ta/ lib⁹ dcis, s. Iuturnæ sub spē Camertis, accēsae inq̄ iā magis, et q̃ magis & murmur spti p agmina. s. fœdū cē turnū solū p oiz libertate dimicare, q, sup. q spabāt. i. optabāt sibi iā. i paulo an regē. iter missionē, aut abolitionē pugnæ, ꝛ salutē reb⁹ volūt. i, expetūt, nūc arma. i, bella & pcāt fœd⁹ īfectū. i. vt sit nō factū aut anihilatū: & miserāt inīq̄ sorte Turni, q. s. sol⁹ ꝯ fortiorē se dimicatur⁹ sit, Iuturna adiūgit his aliō mai⁹. s. portētū, & p. i. dat signū. i. pdigiū, seu auguriū, alto cœlo. i. in aere, q̄. s, signo vllū. s. aliud nō turbauit pstāti⁹. i. efficaci⁹ mētes Italas. i. Itali/ cas, aut Italoꝝ, vel sic q̄ nō vllū. i. nullū signū exñō pstāti⁹. i. ma gis idoneū ad ħ turbauit metes Italas, & fefellit mōstro. i. mō stratiōe falsi augury, seu auspicy. Nā ales Iouia. i. aqla fulu⁹. i. fului coloris. volās i ethra. i i aere rubra. i alta, ꝛ rubescēte agi tabat aues littoreas. i. i littore ḡsari solitas, & turbā sonātē. so/ norā, ꝛ canorā. s. agminis aligeri. i. auiū, cū. i. qñ ipe ales Iouis Lapsas subito ad vndas, rapit iprob⁹. i. iprobe & imanit pedi bus vncis. i. icuruis: ħ ē vnguib⁹, cygnū. i. olorē excellētē, Itali s. id vidētes arrexere aios, & cūctæ volucres ꝯuertūt fugā cla more. i. redeūt, vt fugerēt cū clamore mirabile visu. i. q̄ res erat mirabilis visu i ad vidēdū, aut dū vr, ꝛ sup. volucres oēs ob/ scurāt. i, occultāt æthera. i. supiorē aerē, & pmūt hostē. s. aqlā, cui Aeneā cōpat, & turnū cygno a suis eripiēdū p auras, gnu be. i. dēsitate alaꝝ multaꝝ fcā. s. ab auib⁹ i æthere, dōec. s. ales vi ct⁹, sup, fuit: vi. i. violētia, ꝛ dfecit ipo pōdere, i. arduitate nego/ cy, & dōec ales ꝓiecit fluuio. i. i fluuiū. p dā. s. cygnū ex vngui/ bus. i. quā habuerat pus iter vngues suos, & fugit pēit⁹ i nubi la. i. obscuꝝ aerē. Tū vo. i. pcipue, aut ad veꝝ. aut ʒ tūc maxīe. Rutuli salutāt. i. venerāt, & blāde affant, ac ratū, saluūq̃ ccē cu pīūt auguriū. s. p Iuturnā fraude oblatū & expediūt manus. i. ad pugnā aptāt, ꝛ Tholūni⁹ augur igi prius, ħ erat i votis. i. qđ sæpe petiui ꝛ desideraui. Ego accipio. i. ratū hēo ꝛ agnosco dos i. volūtatē & fauorē deoꝝ erga nos. O Rutuli corripite ferruz, meme geminatio affectū exprimit, duce i ductore ꝛ auspice. O ru tuli igi: q̄ꝫ aduena. s. æneas iprobus. i. iprobādus, ut auguriū īdicat territat bello, vt aues inualidas. i. imbelles, ꝛ populat. i po pulat, & depredat vi. i. violētia nō iure, nr̃a littora. i. extremas oras q̄ī paulopost fugiturus, ille. s. iprob⁹ aduens petet fugā si cut aqla petiit, & dabit penit⁹ vela pfūdo i mari, sicut aqla pe nitus i nubila fugit. vos igit dēsate cateruas. i acies collectas vnāimi pugna: sic cūctæ volucres hostē p auras fcā nube pss/ rūt, & defēdite vobis. i ad vtilitatē vr̃aꝫ, regē raptū s. turnū, q p hoc fœdus in manibus prædonis est eripiendus a vobis p fœderis disruptionē. Potest etiā ordo esse, defendite vnanimi pugna regem raptum vobis, idest in damnum vestrum.

Ipsi Laurētes mutati, ipsiq; Latini.
Qui sibi iam requiem pugnæ rebusq; salutem
Sperabant, nunc arma uolunt, fœdusq; precantur
Infectum, & Turni sortem miserantur iniquam.
His aliud maius Iuturna adiungit, & alto
Dat signum cœlo, quo non præstantius ullum.
Turbauit mentes Italas, monstroq; fefellit
Nanq; uolans rubra fuluus Iouis ales in æthra
Littoreas agitabat aues, turbamq; sonantem
Agminis aligeri, subito cum lapsus ad undas.
Cycnum excellenté pedibus rapit improbus uncis.
Arrexere animos Itali, cunctæq; uolucres
Conuertunt clamore fugam (mirabile uisu)
Aetheraq; obscurant pennis, hostemq; per auras
Facta nube premunt, donec ui uictus & ipso
Pondere defecit, prædamq; ex unguibus ales
Proiecit fluuio penitusq; in nubila fugit.
Tum uero augurium Rutuli clamore salutant
Expediuntq; manus, primusq; Tholúnius augur.

Tholūni⁹

Hoc erat, hoc uotis inquit, quod sæpe petiui
Accipio, agnoscoq; deos, me me duce ferrum.
Corripite o Rutuli, quos improbus aduena bello
Territat inualidas ut aues, & littora nostra
Vi populat, petet ille fugam, penitusq; profundo
Vela dabit, uos unanimi densate cateruas.
Et regem uobis pugna defendite raptum.

SERVI.

℄ Fœdusq; p̄cāt īfectū, rogāt, vt p nō fcō sit: ne piaculū videa tur admitter. Et alio dat signū cœlo, vt religio alia religiōe sol uat. Pstāti⁹, efficaci⁹. Mōstroq; fefellit, bñ fefellit, nāq; ħ augu/ riū, nec oblatiuū ē, nec ipatiuū, sʒ imissū factiōe Iuturnæ, qđ carere fide idicat, sedes negata: nā vbicūq; firmū itroducit au guriū dat ei firmissimā sedē, vt ipa sub ora viri cœlo venere vo lātes. Et viridi sedere solo, ħē an sinistra caua monuisset ab ili ce cornix. In hoc aūt augurio liberatū cygnū cecidisse i aquā di cit, quā istabilē eē manifestū ē, Littoreas agitabat aues, palu/ stres, nā littus dr̄ oīs terra aq̄s vicina, vt viridiq; i littore ꝯspi cit sus. Excellētē, magnū sicut i exercitu magnus ē Turn⁹. Cō/ uertūt cla. fu. redeūt cū clamore sicut i exercitu solet. Auguriū salutāt, venerant pprie Nā salutari dicit⁹ deos Terē. At ego hic deos domnū salutatū pgā Expediūtq; māus se dimicare velle significāt. Hæc eni ē pfēsio militaria, Luca. Elatasq; atle q̄cūq; ad bella vocaret, Promisere maus. qđ sæpe petiui, q̄si ipatiuū hoc auguriū vult videri, accipio, agnoscoq; de nō q̄si oblatiuo, lo/ qtur, nā i oblatiuis augurys i ptāte videtis ē, vtꝝ id ad se ptinere velit, an refutet, & abominet. q nūc auguriū, dicit se libēter āple ct̄i, & agnoscere circa se fauorē deoꝝ, Quos improbus aduena. Interpiat auguriū, & cōfirmat ad psens negociū ptinere. Littora vr̃a, bona iteratio, nā supra ait, littoreas agitabat aues. Vi populat antiq̄, Nā veteres & pplo & populor dicebāt, nūc tm̄ po/ pulor dicimus: illud penitus de vsu recessit. Penitusq; pfun do. Vela da. vt supra de aqla. Penitusq; in nubila fugit. densate cater, sicut cygni hostem per auras facta nube premunt.

Littus quid sit.

Dixit, & aduersos telum contorsit in hostes
Procurrens, sonitum dat stridula cornus & auras
Certa secat, simul hoc, simul ingens clamor, & omnes
Turbati cunei, calefactaq; corda tumultu.
Hasta uolans, ut forte nouem pulcherrima fratrum.
Corpora constiterant contra, quos fida crearat
Vna tot Arcadio coniunx Tyrrhena Gilippo.
Horum unum ad medium teritur, qua sutilis aluo.
Baltheus & laterum iuncturas fibula mordet,
Egregium forma iuuenem & fulgentibus armis.
Transadigit costas, fuluaq; extendit arena.
At fratres animosa phalanx, accensaq; luctu.
Pars gladios stringunt manibus, pars missile ferrum
Corripiunt, cæciq; ruunt quos agmina contra.
Procurrunt Laurentum, hinc densi rursus inundant.
Troes, Agillniq;, & pictis Arcades armis.
Sic omnes amor unus habet decernere ferro.
Diripuere aras, it toto turbida cœlo
Tempestas telorum, ac ferreus ingruit imber.
Craterasq; focosq; ferunt, fugit ipse Latinus.
Pulsatus referens infectos fœdere diuos.

Poeta.

ASCEN. Ordo.

℄ Dixit. Docet quō augur tholūni⁹ secut⁹ fallax auguriū pmi⁹ fœdus dissoluit. ℄ Ordo ē. Dixit. s. tholūni⁹ augur, & ꝯtorsit te lū. i. hastā aut iaculū i hostes aduersos ꝓcurrēs, cornus, i. ha/ sta cornea, stridula. i. cū stridore ꝑtrāsiēs aerē dat sonitū & ipa certa. i. ieuitabilis secat. i. itersecat auras, ꝛ hoc, sup. fit sil', ꝛ i/ gēs clamor fit sil', & oēs cunei. i. acies militū i morē cuneoꝝ col lectæ turbati sūt, & corda, sup. oīa calefacta, sup. sūt tumultu. Hasta volās, vt. i. sʒ: q nouē pulcherria corpa fratrū ꝯstiterāt. i. sil' steterāt forte. i. a casu ʒ. i. ex aduerso, q̄s tot nouē fr̄s. vna ꝯiūx tyrrhena. i. hetrusca. fida. i. fidelis marito suo crearat. i. p creauerat Gilippo, s. marito suo arcadio. i. arcadi. hasta igit volās adigit vnū horū. s. nouē fratrū: ad mediū. i. circa vmbili cū trās costas. s, ei⁹, q̄. s. pte balthe⁹ sutilis. i. ꝯsut⁹ terit. i. absu/ mit. aluo. i. iuxta aluū, & q̄ fibula mordet iūcturas lateꝝ adigit dico vnū hoꝝ exñtē iuuenē egregiū forma, ꝛ armis fulgētib⁹, ꝛ extēdit. i. extēsū ꝓsternit eū harena fulua, at. i. sʒ frēs phalāx. i. q̄si phalāx a iosa accēsa. i. acrior fcā, luctu. i. dolore fr̄is occisi, ps. i. pri strigūt. i. euagināt ꝛ ꝯnudāt gladios ꝛ ps. i. pti corripiūt m āib⁹ ferrū missile. i. iacula ferrea, aut ferrata, ꝛ ipi cæci. i. ex/ cæcati ꝛ perti furore, ac salutꝫ iprouidi ruūt. s i hostē, ʒ q̄s agmi na laurētū. i laurētiū, ac latinoꝝ ꝓcurrūt. Troes inūdāt. i. mo re vndaꝝ irruūt ħ. i. ħ loco, ꝛ tpe, cū talia fierētrursus, i. iterū dēsi. i. stipati, & se mutuo ꝯprimētes ꝛ agilini. i. missi ab agilia vrbe, & arcades pictis armis. i. hñtes arma picta, ꝛ insignita vt nobiles bellatores. vn⁹. s. vni formis amor hēt oēs sic. i. intm̄ dcernē ferro. i. piculum facere vtri fortiores sint armis aut vn⁹ amor hēt oēs decernere ferro, sic. i. vt paulati suis inuicē subue

niant

Infrœnant

Infrœnant alii currus, aut corpora saltu
Subiiciunt in equos, & strictis ensibus adsunt.
Mesapus regem, regisq; insigne gerentem
Tyrrhenū Aulesten, auidus confundere fœdus
Aduerso proterret equo, ruit ille recedens,
Et miser oppositis a tergo inuoluitur aris.
In caput, inq; humeros, at feruidus aduolat hasta
Mesapus, teloq; orantem multa trabali
Desup altus equo grauiter ferit, atq; ita fat.
Hoc habet, hæc melior magnis data uictima diuis.
Concurrunt itali, spoliantq; calentia membra.

Mesapus Poeta.

SERVI. ¶ Et aduersos telū ptor. i ho, hoc loco ab Ho. recessit œconomia. Ille eni inducit Mineruā psuadērē pādaro vt iacto i Menelaū telo fœdera dissipet. Hic vero dicit ipsū augurē telū sponte torsisse, & occidisse vnū de nouē frīb', qđ ptinet ad œconomiā Necesse eni erat, vt fres ex vnius morte ɔmoti bellū mouerēt, si eni vilis aliqs steruret poterat ei' mors ob fœderis religionē forte ɔtēni: Sonitū dat. i. facit. Certa. i ieuitabilis. vñ icerta, est infirma, & vitabilis, Hasta volās, minus ē nāq3. Hos vnus ad Ordo ē. Trāsadigit vnū costas, & figurate dicit vnū p vnius. Terit q̄ sutilis auro baltheus rē physicā dixit. Oia enī, qb' vtimur nō nosterūt: sz ea nos terim' vt annulū vestē, aiosa phalāx, q̄si phalax. i. legio. Cæt salutis i prouidi. Inūdat more vndæ fluunt. Sic oēs amor vnus hēt, sic. i. dū paulati suis inuicē subueniāt. Oēs eni i bellū coacti sunt. sic Salu. Diripuere aras. Defecerūt dissipauerūt Ferreus in. Permāsit in trāslatiōe q̄ dixerat tempestas telorum, Ferūt auferūt, nā apheresis est, vt tēnere: p contē nere. Pulsatos diuos. i. violatos, læsos, fractis federibus. Infrœnāt alii curr'. i. equos, sic alibi neq3 audit currus habenas. Subiciūt i equos, sup equos iaciūt, sz pprie nō est locutus magisq; ɔrie. Nā subiicere ē subter aliqd iacere, regisq3 isigne gerētē. i. diadema habērē. Auidus cō. fœ Legit, & auidū, simelius auidus qm mesapus Turno fauebat, q erat ipar ad singulare certamen Altus. e. eq magnitudinē latēter ondit. Hoc h3, hoc est letali pcussus ē vulnere, Terē Certe captus ē. Habet, Sane sarcasmos ē de loci qualitate inuentus, nam quia super aras cecidit, aut hæc melior magnis data victima diuis.

Obuius ambustum torrem Chorineus ab ara
Corripit, & uenienti Ebuso, plagamq; ferenti
Occupat os flammis, illi ingens barba reluxit.
Nidoremq; ambusta dedit, sup ipse secutus
Cæsariem læua turbati corripit hostis
Impressoq; genu nitens, terræ applicat ipsum.
Sic rigido latus ense ferit, Podalirius Alsum
Pastorem, primaq; acie per tela tuentem
Ense sequens nudo superemmmet, ille securi
Aduersi frontem mediam, mentumq; reducta
Disiicit, & sparso late rigat arma cruore.
Olli dura quies oculos, & ferreos urget
Somnus, in æternam clauduntur lumina noctem,
At pius Aeneas dextram tendebat inermem
Nudato capite, atq; suos clamore uocabat.

Aeneas

Quo ruitis? quæ ue ista repens discordia surgit.
O cohibete iras ictum iam fœdus, & omnes
Compositæ leges, mihi ius concurrere soli.
Me sinite, atq; auferte metus, ego fœdera faxo
Firma manu, Turnum iam debēt hæc mihi sacra.
Has inter uoces, media inter talia uerba,
Ecce uiro stridens alis allapsa sagitta est

Poeta.

Incertum qua pulsa manu, quo turbine adacta.
Quis tantam Rutulis laudem, casusue, Deusue
Attulerit, pressa est insignis gloria facti.
Nec se se Aeneæ iactauit uulnere quisq̄.

SERVI. ¶ Torrē, erit ntm̄ hic torris, & ita nūc dicimus. Nā illud Enny, & pacuuy penitus de vsu recessit, vt hic torrus huius torri dicamus Nidorē Modo putorē. Ferreus som. Hom. χάλκεος ὕπνος. Nudato capite: vt. s possset agnosci Sane quēadmodū nudato dixerit, cū supra eū nusq̄ induxerit capite tecto. Nō nudatū ē qđ fuit antea cooptū. Nudū vero dr̄, qđ tectū añ nō fuerat Ergo aut nudato p nudo acciptamus, vt sit p noie pticipiū, aut dicamus tectū eū habuisse caput: cū descēdit ad capū Nō legimus, Sydereo flagrās, clypeo. & cœlestib' armis suos clamore vocabat, vtrūq; exercitū iā suū vocabat, vt talis eius fuerit clamor, cur i vos iuicē ruitis mei, Repēs, aut subito, vt sit aduerbiū. repēte, vt sole recēs orto, p recēter. aut repēs discordia p repētina. Faxo, faciā. Incertū, q̄ pulsa manu, Hoc loco, adhuc qdā q̄sr. dubitat, tñ ab Iuturna itelligim' iniussu quēdā, q vulneret æneā. Qđ aūt paulopost Iuno victura ēē Iuturna. Nō vt tela tñ, vt nō cōcēderet arcū: minime ē mirādū, nā scimus vnicuiq; iputari, quod alterius grā fecerit, sicut ē Et potes i ton dē classes ɔuertere nymphas, æneā aūt ab hoīe vulneratū idicat Iuppiter paulo post dicēs. Mortali decuit violari vulnere diuum

Qō cū solutione.

mūt ipsi diripuere. i. dissipauerūt aras. s. ad fœdus feriēdū extructas, & tēpestas. i. grādo, h̄ ē grādinis: aut nimis siīs ɔcipitotis telor, it turbida toto cœlo. i, p totū cœlū. h̄ ē turbās, ɔ obscurās totū aerē, ac &. i. iber feri e', i. ferrator telor igruit. scz toto cœlo. Et ipsi rutuli, ferūt. i. auferūt, & secū ferūt, crateras t pocula vinaria: & focos. i. i qb' fouebaf ignis sacrificys apt'. Ipe latinus. s. rex fugit. s. a tumultu belli, referens diuos pulsatos, i. læsos, ɔ repulsos fœdere ifecto. i. nō ɔsūmato. Aly ifrœnāt curr'. i. eqs, aut subyciūt i sursū iactū corpa i eqs adsūt t. psto sūt ensib' strictis. i. nudatis. Mesap' vir ille fili' Neptuni auidus ɔfūdere fœdus pterret. i. peul, aut ab itериоre pte terret Aulestē tyrrhenū, regē: & gerētē insigne regis. s. diadema p terret iquā eq̄ aduerso. i. ex aduerso obiecto, ille. s. aulestes, recedēs. i. recedere parās, ruit. i. pceps cadit & voluit miser a tergo, i. retorsū i caput: ɔ i hūeros aris oppositis. i. q ɔ iuenit aras oppositas, ac Mesap' feruid'. i. ardēs aduolat hasta, & ipe altus eq̄. i. i eq̄ alto, ferit grauiter desup. i. a supiori loco, sup. ipm aulestē orātē multa, ferit dico telo trabali. i. istar trabis, qui ira he p hasta sūpta, atq3 mesap' fatur, h̄ h3. s. aulestes, h̄ ē leta li pcuss' ē vulnere, hæc ē melior victima data magnis diis q̄. s. porcus, q fuisset i fœdera cæsus Itali ɔcurrūt, & spoliāt. s. insignib' regalibus mēbra calētia. i. adhuc tepida, & palpitantia.

¶ Obuius ambustū. Docet q̄ reliq̄ subsecuta ē pugna, & q̄uo vulneratus ē Aeneas. Circa quā pte dicit Donatus, Olli dura qes, qr ē qes nō dura, & somnus nō ferreus, & nox nō æterna Ruitis, aliud ē ire, aliud iēdere, aliud ruere, Hæc ille. Ordo ē. Chorineus vir ille, vt vr̄ Troianus, obuius. i. obuiā veniēs corripit ab ara torrē. i. facē ambustā, i. circūustā, & occupat. i. ipedit ebuso venienti, & ferēti. i. inferēti, aut inferre volēti plagā. i, vulnus os flāmis ignis barba reluxit illi. s. ebuso, ɔ ipa ambusta. i. circūusta dedit nidorē. i. fœtorē, ipe. s. Chorineus secutus sup. i. insup corripit. i. celeriter rapit læua. i. sinistra manu cæsariē. i. comā hostis s. ebusi turbati. s flāmis, & ipe nitēs genu impresso, applicat ipz terræ, & ferit. i. pcutit, sic. s. applicito terræ ense rigido latus. Podalirius ēt de pte. Aeneæ ferit Alsū pastorē, & sequēs i. psequēs ense nudo ipz timētē. sup. i pria acie p tela. i p mediū telor: supemmet. i. eminēter sup ipz incūbit. s. supereminens Podalirius aut poti' Alsus, nā si Podalirius ense sequebaf, non pcedit, q securi pcusserit, vt ergo hoc dicere, q Alsus, vbi fugere amplius nō poterat, restās insequētē securi pcussit, qđ genus armor pastori cōgruit' Ille ergo i estās. s, Alsus, disiicit securi reducta i, retrorsum ducta, vt fortius feriret frōtē mediā, & mētū aduersi. i. oppositi: & cōtra stātis, ɔ rigat arma. s. ipsius interfecti, cruore sparso. i. sparsim effuso. Dura qes, & somnus ferreus. i. durus, & impturbabilis vrget. i. premit olli. i. tūc illi oculos, & lumia, sup. eius claudunf in noctē. i. caliginē æternā, At, i. sed pius æneas tēdebat. i. extēdebat dextrā inermē, existēs capite nudato p eo, qđ ē nudo, aut nudato ad hoc, vt cognosceref, pot uisset eni3 ortu tumultu galeā suscepisse, atq3 vocabat suos, i nūcupabat eos clamore. i. sic clamās Quo ruitis. i. ɔcipitāter tēditis, q̄ ve ista discordia surgit repēs. i. de repēte, aut repētina, nā a repo p rio scdm nāni pduceref, o cohibete iras: qr fœdus ē iā ictū. i. pcussū, & oēs leges. i cōditiōes pacis aut fœderis sūt cōpositæ: ius sup ē mihi soli concurrere. s, cū turno, sinite me solū sup. cōcurrere atq3 auferre metus, quos. s. infertis, ego faxo. i. faciā fœdera firma. i. stabilia manu. s. victo hoste capitali, hæc sacra. i. sacrificia violata, dēt mihi Turnū. i. caput Turni, aut vitā eius. Ecce. q d. pter spē, & ex improuiso sagitta allapsa ē viro. i. i virū, stridēs alis. i. plumis pēnor, allapsa dico ē inter has. s tā pias voces atq3 iter media talia verba: icertū sup ē q̄ manu pulsa, sup. fuerit, aut allapsa sit, q quo turbine. i. ipetu, aut tormēto adacta, q s vel casus vel Deus attulerit Rutulis tātā laudem vt. s. æneas vulnerat' sit gloria insignis facti est pressa. i. suppressa ignorato authore nec q̄sq̄ iactauit. s. vnq̄ postea se vulnere æneæ, idest q vulnerauerit æneam, vnde putatur iuturnæ in specie camertis monitu factum.

AS CEn. Donati expositio Ordo

Repens q̄ta sit.

ASCEN.

Turnus ut Aeneam cedentem ex agmineuidit.
Turbatosq; duces, subita spe feruidus ardet.
Poscit equos, atq; arma simul, saltuq; supbus
Emicat in currum, & manibus molitur habenas.
Multa uirum uolitans dat fortia corpora leto.
Semineces uoluit multos, aut agmina curru
Proterit, aut raptas fugientibus ingerit hastas.
Qualis apud gelidi cum flumina concitus Hebri
Sanguineus Mauors clypeo increpat, atq; furentes
Bella mouens, immittit equos, illi æquore apto
Ante notos, zephyrumq; uolát, gemit ultima pulsu
Thraca pedum, circumq; atræ formidinis ora,
Iræq;, insidiæq; dei comitatus aguntˀ.
Talis equos alacer media inter pˀlia Turnus
Fumantes sudore quatit (miserabile) cæsis
Hostibus insultans, spargit rapida ungula rores
Sanguineos, mixtaq; cruor calcatˀ arena.
Iá; neci Sthenelúq; dedit, Thamyrimque, polúque.
Hunc cõgressus, & húc, illum eminus, eminus ambo
Imbrasidas, Glaucú atque Ladé, quos Imbrasus ipse
Nutrierat Lycia, paribusq; onerauerat armis.

Turnus vt Aeneam. facit poeta in gloriam Aeneæ, qđ Homerus in gloriam Achillis, nam sicut Home. propter raptam briseida inducit achillem iratum a bello desistere, eoq; desistente. Græcos omnes in fugam verti, qui prius victores fuerant, ita poeta noster inducit æneam pˀpter vulnus illatum a bello destitisse, vt eo absente cæteri a turno cæderentur pateretq; quanta fuerit vnius virtus, quo bellante sui victoriam obtinebant: cessante fugiebant. docet ergo stragem quam Turnus edebat de qua hoc solum est Donati Sanguineus, non ipse, sed q alys sanguinem effundit. Ordo est. Vt. i. postq Turnus vidit æneam cedentem ex agmine, & vidit duces turbatos, idest cõsternatos animo. ipse feruidus, idest incẽsus, & feruefactus spe subita: idest subito orta. Poscit equos atq; arma simul: & ipse superbus idest elatus emicat saltu, idest saliẽdo eminenter puenit in currum: scilicet vnde depugnaret, & molitur, idest cum molimine regit habenas, manibus, scilicet suis & ipse volitans, idest percurrens celeriter dat leto. i. morti, multa fortia corpora virũ. i. virorũ. s. fortiũ, & voluit. i. psternit, & suppeditat, multos semineces. i. semioccisos. aut proterit curru agmina, aut ingerit fugientibus hastas raptas. i. celeriter correptas, vnde addit comparationem dicens. Qualis Mauors. i. Mars sanguineus, idest sanguinem effundens, aut sanguinolẽtus, cum, idest quando ipse cõcitus. i. festinus, increpat, idest crepare facit, ac resonare clypeo: scilicet suo flumina hebri, idest illius fluuij in Thracia, Martis patria gelidi, scilicet niuibus, & glaciæ horrentis, atq; cũ ipse mouens bella immittit equos furentes. i. incensos Martio furore, illi, scz equi iam immissi, volant æquore aperto. i. per æquor, hoc est campũ equũ, & planũ, apertuq; ãñ notos, &

Donati expositio
Ordo.

vel

Vel conferre manum, uel equo præuertere uentos.
Parte alia media Eumedes in p̃lia fertur.
Antiqui p̃les bello p̃clara Dolonis.
Nomine auũ referens, aio manibusq; parentem.
Qui quondã castra ut Danaum speculator adiret.
Ausus Pelidæ p̃tium sibi poscere currus.
Illum Tydides alio p̃ talibus ausis
Affecit p̃tio, nec equis aspirat Achillis.
Hunc p̃cul ut campo Turnus p̃spexit aperto.
Ante leui iaculo longum p̃inane secutus
Sistit equos biiuges, & curru desilit, atq;
Semianimi lapsoq; superuenit, & pede collo
Impr̃sso, dextra mucronem extorquet, & alto

Turnus

Fulgentem tinxit iugulo, atq; hæc insup addit.
En agros & quam bello Troiane petisti
Hesperiam, metire iacens, hæc p̃mia, qui me
Ferro ausi tentare ferunt, sic mœnia condunt.
Huic comitem Buten, coniecta cuspide mittit
Chloreaq;, Sybarimq;, Daretaq;, Thersilocumq;
Et sternacis equi lapsum ceruice Tymœten.

Poeta

Ac ueluti Aedonii boreæ cum spiritus alto
Insonat Aegeo, sequiturq; ad littora fluctus.
Qua uenti incubuere, fugam dãt nubila cœlo
Sic Turno quacunq; uiam secat, agmina cedunt
Conuersæq; ruunt acies, fert impetus ipsum.
Et cristam aduerso curru quatit aura uolantem

notos, & zephiros.i. rapidissimos vẽtos. Thraca.i. thracia vl/tima.i. tota, ita q̃ ad vltimã vsq; orã genuit pulsu pedũ.s. equorũ, & ora atræ.i. p̃niciosæ formidis. & iræ: & isidiæ appositone comitatus.i. q̃ res comitat⁹ é dei.s. Martis agunt.i. ipellunt circũ.i. p circuitũ, Turnus alacer.i. lætus, & celer e x̃his talis s. q̃lis Mars q̃tit iter media p̃lia, equos fumãtes isultãs hostib⁹ cæsis miserabile.i. miserabilr, vel q̃ res miserabilia é, vngula, scz equoz tepida.i. tepefacta i sanguine fuso, spargit rores sanguineos, & cruor calcat mixta harena. Et turnus dedit iã neci id est occidit Stelenũ, & Thamyrim; & polũ, illos tres troianos, dedit dicit neci, ɔgressus.i. comin⁹, hũc, s. Stelenũ, & hũc, scilicet Thamyri, & illũ.s. Polũ eminus.i. de lõge, q̃si e manu misso telo, & dedit neci ambos (legit, & ambo more vetusto) imbrasidas, i. filios imbrasi.s. Glaucũ, atq; Ladẽ, quos Inbrasus ipe, i. p̃pria ope nutrierat, sup. in lycia, & onerauerat.s. ab infantia armis paribus, vel cõferre manũ.i. inuadere, vel p̃uertere ventos equos.i. celeriter effugere. Eumides p̃les antiq̃.i. nobilis, aut annosi dolonis p̃clara.i. inclyta bello fert, alia pte.s. a Turno. i media p̃lia, referens auũ noie, q: & auus ei⁹ Eumedes dictus erat: & parẽtẽ aio.i. aiositate: & manibus.i. rebus p̃clare gestis, q ausus, sup. fuerat quõdã poscere sibi currũ Pelidæ, id est Achillis Pelei filij p̃tiũ.i. p̃tiũ, & mercedẽ: vt ipe speculator adiret castra Danaũ.i. Danaoz, hoc est græcorũ, vñ significat Troianus fuisse, sed sup. Tydides, seu tytides.s. diomedes Tydei filius, affecit eũ p talib⁹ ausis alio p̃tio, q: occidit eũ excep̃tũ insidijs, nec.i. & n̄ victor dolonis, aspirat.i. ausus est aspirare equis achillis, i. ad equos Achillis habẽdos. Vt.i. postquã turn⁹ p̃spexit p̃cul hũc, sup. in cãpo apto secut⁹, sup. eũ añ.i. p̃us iaculo leui.i. missili p lõgũ inane, i. p lõgũ spatiũ aeris, q ianis putat, stetit.s. postea.i. stare facit, equos biiugos & desiliit curru, i. & salit de curru: atq; superuenit semianimi, & elapso, & pede ipresso collo.i. postq̃ ipr̃esserat colo eius pedẽ suũ extorq̃t.i. vi expellit mucronẽ dextra.i. quẽ hebat i dextra, & tinxit, s. mucronẽ extortũ, fulgẽtẽ.s. prius alto iugulo.s. occisi, atq; addit isup hæc s. verba, O troiane, en metire iacẽs.i. iã p̃stratus, agros, & hesperiã: quã petisti bello.i. p bellũ. hæc.i. hmõi ferũt.i. auferũt sup, a me, illi q ausi, sup. sunt tẽtare.i. lacessere, & p̃uocare me bello, & ipsi ɔdũt sic mœnia.i. p̃sternũtur exangues, & ipe mittit.s. ad iferos cuspide ɔiecta: Butẽ.i. Troianũ, comitẽ huic, scz eumedi, & Chlorea, & Sibarim & darheta, tersilocũ; & ibimetẽ lapsũ ceruice.i. de ceruice, aut p ceruicẽ, eq sternacis.i. ferocis, & facile, aut assidue sternere soliti, isidẽtes dorso suo. ac veluti cũ sp̃us.i. flatus, boreæ.i. illi⁹ vẽti: Aedonij.i. thracij ab ædone mõte thraciæ flãtis isonat ægeo.s. mari, & fluctibus.s. ægei maris seqtur ad littora, q̃.i. q̃cũq; pte, vẽti, i. flatus boreæ, icubuere, sup. ea dãt nubila fugã cœlo.i. p cœlũ, hoc é aeré. Id est quẽadmodũ nubes, & p̃cellæ aquaz diffugiũt a facie ipetuosissimi vẽti: sic cedũt agmina turno quacũq; secat.i. itersecat viã & acies ruunt conuersæ.s. in fugam impetus fert ipm, i. turnũ & aura quatit cristam.s. illaz efferam flũmis volãtẽ.i. celeriter agitatam, curru aduerso.i. ex aduerso veniente.

SERVI.

Molitur. regit, & est acyrologia, nã p̃prie moliri é parare. Hebri fluuii thraciæ, Sanguineus Mauors, gaudẽs sanguie, αἱμοχαρής Clypeo increpat, Sonat, alibi arguit, vt increpat vltro, Cũctãtes socios. vltima, hoc est tota: si eni genuit vltia oia sine dubio. Miserabile cæsis: miserabilr nomẽ p aduerbio. Ipse nutrierat, solẽt eni plerũq; filios alijs dare nutriẽdos parẽtes, ausus pelidæ p̃tiũ sibi poscere currus, Difficilis hypallage, nã hoc vult dicere: q vt achillis equos posset accipe, ire ausus é ad castra græcoz. Ordo eni p̃cedit q vt iret, ausus é petere, Affecit p̃tio, mõ pœnã nam p̃tiũ est τῶν μέσων Terẽ. Ego ob stultitiã p̃tiũ fero. Nec eq̃s aspirat achillis. Aspirare apud maiores accidere significat Cic. Nũq̃ aspirauit ad curiã, sed hic figurate dixit, aspirat eq̃s. Pro ad equos, occisus é, nec ad equos achillis accessit, melius tñ é, de Diomede intelligamus, vt sit sensus Diomedes occidit Dolonẽ, q eq̃s Achillis ausus é petẽ, quos nec ille, q eũ vicit, poposcit. Dextra mucronẽ extorq̃t, q̃si p̃œconomia é, vt nõ eũ suo interimat gladio: ne agnoscat q̃ metis ei é ét nũc suũ regnat, quo facto pire poterat sequẽs fracti gladij œconomia. En agros, quos victor ænea te accipe posse credebas inde eni sarcasmos facta é. Nã ɔsuetudo erat: vt Victores imperatores agros suos militibus darẽt, vt in hystorijs legimus. Itẽ in Luca. An melius fierẽt piratæ magni colonis, Sternacis eq, ferocis q facile sternit sedẽtẽ: Aedonij boreæ, thracij, nã ædõ mõs é thraciæ. Sane sciẽdũ hoc loco errasse Donatum, q dicit ædonij legẽdũ é, vt do breuis sit s̃z Luca. q dicit ædonis ogygio decurru plena lyeo, nã certũ é systolẽ fecisse Lucanũ, vñ ædoni legẽdũ est: vt sit hic ædonius huius ædoni. Stati, & Vergiliũ & artẽ secutus ait. tristius ædones, hyemes hæbrũq; niualẽq;, non ædonias aegæo, mari.s. sicut sequẽtia indicat. Seqtur q; ad littora fluctus, nã male ait Donatus mõtẽ eẽ: vñ flat boreas, cũ certum sit, eum de hyperboreis montibus flare.

Aedõ vbi locorum.

Non tulit instantem Phegeus, animisq; frementem.
Obiecit sese ad currum, & spumantia frœnis
Ora citatorum dextra detorsit equorum.
Dum trahit, pendetq; iugis, hunc lata retectum.
Lancea consequit, rumpitq; infixa bilicem
Loricam, & summum degustat uulnere corpus.
Ille tamen clypeo obiecto conuersus in hostem
Ibat, & auxilium ducto mucrone petebat.
Quem rota p̃cipitem, & p̃cursu concitus axis
Impulit, effuditq; solo, Turnusque secutus
Imam inter galeam, summi thoracis, & oras.
Abstulit ense caput, truncũque reliquit arena
Atque ea dum campis uictor dat funera Turnus.
Interea Aeneam Mnestheus, & fidus Achates.
Ascaniusque comes castris statuere cruentum.
Alternos longa nitentem cuspide gressus.
Sæuit, & infracta luctat arundine telum

ASCEN.

Non tulit, &c. Prosequtur reliquã turni victoriã, & quã edidit stragẽ: absente ænea, cui⁹ vulneris grauitatẽ, & difficilẽ curationẽ ope diuinã nõ p̃cedẽte subinfert. Sed cũ nihil exter Donati. Ordo é, Phegeus vir ille Troianus, nõ tulit.i. nõ é p̃pessus turnũ sup. instãtẽ.s. aut sibi, aut alijs, & fremẽtẽ aĩs.i. ferocientẽ, sed sup. obiecit sese ad currũ, & detorsit dextra sua manu, frœnis, i. cõtrahẽdo frœna ora equoz citatoz p cõcitatoz spumãtia.s. ex ipetuosa agitatiõe. Lãcea lata.i. latũ ferrũ hñs cõseqtur hunc.s. phegea, retectũ.i. nudatũ iterea.s. dũ trahit vez ehequos, & pẽdet iugis.s. equoz & lãcea infixa rũpit loricã trilicẽ.i. tribus licijs seu ordinib⁹ s̃qmaz cõstãtẽ, & degustat.i. modicũ mordet, ac sauciat corpus summũ.i. supficiẽ corpis, hoc autem vulnere tamẽ.i. nihilomin⁹, q̃uis leuiter vulneratus ille, scilicet phegeus ibat cõuersus in hostẽ.s. turnũ, clypeo obiecto.s. ɔ ictus & petebat auxiliũ.s. cõtra hostem ipm impediẽdum: mucrõe stricto.i. nudato, aut euaginato, quẽ rota.s. currus, & axis cõcitus.i. cõcitatus p̃cursu.i. procurrẽdo impulit p̃cipitem: & effudit solo, & Turnus secutus.s. cadẽtẽ abstulit ipsi, caput ense.i. gladio pcutiendo, s. inter imã galeã, & oras.i. extremitatem sũmas summi.i. supmi thoracis. hoc est secando ceruicẽ, & ibi ima pars galeæ fere cõiũgitur loricæ, seu thoraci, q̃uis thorax in pectore p̃prie sit & relĩqt trũcũ.i. trũcatũ, & mutilũ corpus,

Ordo.

Eripere

sup, in

Eripere, auxilioq; uiam, quæ proxima, poscit
Ense secent lato uulnus, telic; latebram
Rescindant penitus, seseq; in bella remittant
Iamq; aderat Phœbo ante alios dilectus Iapis
Iasides, acri quondam cui captus amore
Ipse suas artes, sua munera lætus Apollo
Augurium, cytharamq; dedit, celeresq; sagittas.
Ille ut depositi proferret fata parentis.
Scire potestates herbarum, usumq; medendi
Maluit, & mutas agitare inglorius artes.
Stabat acerba fremens, ingentem nixus in hastam
Aeneas magno iuuenum, & mœrentis Iuli
Concursu, lachrymisq; immobilis, ille retorto
Pæonium in morem senior succinctus amictu
Multa manu medica, Phœbiq; potentibus herbis
Nequicq; trepidat, nequicquam spicula dextra
Sollicitat, prensatq; tenaci forcipe ferrum.
Nulla uiam fortuna regit, nihil & author Apollo
Subuenit, & sæuus campis magis, ac magis horror
Crebescit, propiusq; malum est, iam puluere cœlu.
Stare uident, subeunt equites, & spicula castris
Densa cadunt medijs, it tristis ad æthera clamor
Bellantum iuuenum, & duro sub Marte cadentum

sup. i. harena. Atq; iterea dū Turnus victor dat ea funera campis. i. p cāpos, Mnestheus & achates fidus, q. s. nūq; derelīq̄rat ducē, & ascanius comes. i. socius laboris statuere æneā cruētū s. ex vulnere, sup. i castris. s. suis nitētē. i. molietē & cū labore facietē gressus alternos. i. alternatī, & lōgo iteruallo factos cuspide lōga, cui. s. ipse lōgæuus icūbebat, aut q̄ fulciebat. Ipe sup. sæuit. i. sæue irascit & indignat, q̄ sius adesse nō posset & luctat. i. conat eripe telū cuspide ifracta. i. itrisecus fracta, & poscit. s. a psentibus viā. i. modū, & rōnē sanādi, q̄ pxima. i. psentissima aut vicinissima ē auxilio. i. ad auxiliū, aut poscit auxilio. i. i auxiliū viā: q̄ pxima ē, vez vt secēt ense lato vulnus, & recidāt. i. scindēdo apperiat, penit⁹. i. peneitus, & funditus latebrā teli. i. vbi telū latebat. & remittāt sese i bella. Iamq; i. & iā aderat, scz auxilio Iapis Iasides. i. Iasi filius dilectus Phœbo. i. apollini summo medicoꝝ p̄ne p̄ ait alios. i. supra cæteros, cui, s. Iapi ipse apollo captus quodā acri, i. vehemēti amore dabat. i. offerebat lætus. i. lubēter gaudens suas artes, & sua munera. i. officia s. auguriū. i. ptiā diuinādi, & cytharā, i. arte musicā & sagittas celeres. i. artē sagittādi, Ille, s. Iapis vt pferret. i. extenderet, & porro teneret fata, i. mortē parentis. i. patria sui depositi. i. desperati a medicis, & ita depositi, vt siqs forte aduenerit. q̄ sanet i via offendat: maluit scire ptātes herbaꝝ, & vsum medēdi, & agitari. i. sectari aut exercere artes mutas. i. occultas, & gl̄iam nō afferētes, vn̄ addit exp̄s igloriusi. i. sine gloria respectu musicæ: & rei bellicæ. æneas stabat fremens acerba. i. acerbe, nix⁹. i. annitens in hastam ingentem supple. in magno concursu iuuenum & Iuli. s. adolescētis, aut iō seorsum noiat vt egregium significet iuli. q̄ merētis. s. pp dolorē pr̄is, & belli piculū, & stabat imobili. i. imutabilis lachrymis. s. iuli, & alioꝝ. Ille. s. iapis senior, & iō pitior & exptior, succictus amictu retorto. i. retrouerso, in morē Pæoniū. i. medicinalē, trepidat. i. trepidāter tētat multa, i. multas res, manu medica, & herbis phœbi, i. q̄s phœbus docuerat, aut q̄bus sol virtutē infiuit, vn̄ addit potentibus. s. ad medicinalē virtutē, trepidat dicit neq̄cq̄. i. frustra & nihil p hoc efficiēs: & sollicitat. i. tētat neq̄cq̄. i. frustra, educere extra. s. manu spicula. i. telū acutū ifixū & prensat, i. frequenter capere tētat, sz frustra, forcipe tenaci, ferrū. s. teli. Nulla fortuna. i. nullus euētus iopinat⁹ aut p̄ter artē regit. i. dirigit, viā. i. p̄stat rōnē Apollo auctor. s. artis illius nihil. i. non, aut i nullo subuenit. i. auxiliatur, & horror sæuus erebescit. i. fit crebermagis, ac magis cāpis i. p cāpos, vbi Turnus strages faciebat, & malū. i. piculū a turno iminēs, ē ppius. i. vicinius, & vidēs cœlū. i. aerē stare. i. densum, ac plenū eē iā puluere, eqtes subeunt. i. appropinquāt, & spicula. i. missilia tela, cadūt dēsa, i. dēse, aut frequētia, medijs castris. s. i media castra imissa, clamor tristis. i. lamētabilis, iuuenū bellatiū & cadentum sub duro marte, it. s. diffunditur ad æthera. i. ad summum aerem.

Pæonij quid sit.

Instantē p hægeus, aut sibi, aut oībus. Ad currū, p curru ise obiecit. Citatoꝝ, ap hæresis e: p̄ pcitatoꝝ. Bilicē lorica it lōga ē, & accētū hz, sicut bifiliū si p ducit. q̄ & filia, & licia dicim⁹. Degustat, leuiter tāgit. Vn̄ ꝑ de alto vulnere ait virgineuz alte bibit acta cruorē, p cursu, ipetu, & ē vna p̄ profonia p cursus. Sæuit, q̄ nō potes, s. i bella pcedere. Ense secēt lato vulnus. animū ui forti a exp̄ssit iapis. aptū nomē medico. nā ἰᾶσθαι dicit curare, Auguriū, cytharāq; dabat. vera lectio ē dabat, nā nō dedit. Sane p cytharā s̄mam idicat harmoniæ. Vt depositi: despati, nā p̄suetudo erat: vt desperati an ianuas suas colocarentur vt extremū spm̄ redderēt terræ: vel vt possent a transeuntib⁹ forte curari, q̄ aliq̄ simili laborauerūt morbo, Cice, Aegrū, & prope depositā reip. ptē. Ptātes herbaꝝ, vīz possibilitatē, nā i herbaꝝ cura nulla ē rō. Vn̄ etiā ait mutas artes lz alij mutas artes tactū venæ velint. Alij mutas artes musicæ cōpatiōe, vsūq; medendi, Et [illegible] sciaz, hoc est medicinā i vsū: nō i rōne p̄stā tē, Inglorius cōparatione sagittaꝝ, & hermoniæ, & diuinitatis Pæoniū in more, medicinalē a pæoni, nam doricæ liguæ est Pæaz, nā nāle ē pæō. Nulla viā fortuna regit, Null⁹ euēt⁹ rōne p̄stat. Nihil author apollo, Mediciæ iuētor, nā Aesculapi⁹ p̄fest medicinæ, quā apollo iuenit. q̄ i Ouidio p se ait. Inuentū medicina meum est. Propinsq; malum: ex fuga, scz Troianorū, Stare plenum esse, & alibi Stat puluere cœlum,

SERVI.

Hic Venus indigno nati concussa dolore.
Dictamum genetrix Cretæa carpit ab Ida.
Puberibus caulem folijs, & flore comantem
Pupureo, non illa feris incognita capris
Gramina, cum tergo uolucres hæsere sagittæ.
Hoc Venus obscuro faciem circundata nimbo
Detulit, hoc fusum labris splendentibus amnem
Inficit, occulte medicans, spargitq; salubris
Ambrosiæ succos, & odoriferam Panaceam.
Fouit ea uulnus lympha longæuus Iapis
Ignorans, subitoq; omnis de corpore fugit
Quippe dolor, omnis stetit immo uulnere sanguis.
Iamq; secuta manum, nullo cogente sagitta
Excidit, atq; nouæ rediere in pristina uires.
Arma citi properate uiro, quid statis? Iapis
Conclamat, primusq; animos accendit in hostes.
Non hæc humanis opibus, non arte magistra
Proueniunt, neq; te Aenea mea dextera seruat.
Maior agit deus, atq; opera ad maiora remittit.
Ille audus pugnæ suras incluserat auro
Hinc atq; hinc, oditq; moras hastamque coruscat.
Postquam habilis lateri clypeus, loricaque tergo est,
Ascanium fusis circum complectitur armis.
Summaq;

Iapis
Poeta
Iapis

ASCEN.

Tum venus, &c. Narrat sanationē Aeneæ opa materna fcā eiusq; rmationē, & i p̄liū pperationē, vn̄ nihil est Donati, sz ordo talis. Tū. i. deinde postq̄ summū immeret piculū, Venus genitrix. s. æneæ, & genitor oīuz p̄fluentiā, cōcussa indigno dolore nati. i. filij sui æneæ carpit ab ida, s. siluoso mōte Cretea i cretensi ad differentiā idæ phrygiæ, dictamū. s. herbā illā, appositoie caulē. i. thyrsum, & costā p mediū herbaꝝ ptensam, folijs puberibus. i. abūdātibus, & maturis, ac succi plenis, & comātē flore purpureo. Illa gramina, s. dictami: nō sunt icognita feris capris. i. capreis, alij legūt s3 min⁹ apte feris captis, scz ferro, cū. s. sagittæ volucres. i. veloces hæsere tergo. i. dorso earū, venus circūdata faciē. i. h̄ns faciē circūdatā nymbo obscuro. i. velamēto aerio. ne agnosceret dedit hoc. s. dictamū: & inficit. i. miscet hoc. s. dictamo, amnē. i. aquā fluētē, fusum. i. respersum, labris, splēdentib⁹. s. dese, sed nūc nymbo tectis medicās i. tēperans partē mædicinæ occultæ, & spargit succos ambrosiæ. i. herbæ, q̄ dij dn̄r vesci, salubris, i. salutē afferētis, & panaceā. s. herbā odoriferā. Iapis lōgæuus. i. lōgæui medicus, fouit vulnus. s. æneæ, ea lympha. i. aqua sic tēperata ignorās. s. q̄ talis eēt, & oīs dolor fugit. i. aufugit, & euanuit, qppe, i. vt pote dolor, hoc est q̄si dolor: & nō vulnus fuisset subito. i. ilico de corpe. s. æneæ: & oīs sanguis stetit imo vulnere. i. nō emanauit, nec effluxit & sagitta secuta iā manū. s. chirurgici. nullo cogēte, excidit, atq; vires nouæ i. magnæ, rediere i p̄stina. i. i vsū p̄stinuz, aut mēbra p̄stina. Iapis cōclamat, i. stati, vt hoc vidit clamat, o vos teucri sup. pperate. i. festināter afferte ei. i. festini eo. scz æneæ arma qd statis: & ipe p̄m⁹ accēdit aīos. s. teucroꝝ i hostē dicēs. s. hæc n̄ pueniūt opib⁹. i. facultatib⁹ & ptātib⁹ hūanis & n̄ p̄ueniunt

Ordo.

Summaq; p galeam delibans oscula, fatur.
Disce puer uirtutem ex me, uerumq; laborem.
Fortunam ex aliis, nunc te mea dextera bello
Defensum dabit, & magna inter pmia ducet
Tu facito, mox cum matura adoleuerit ætas.
Sis memor, & te animo repetẽtem exempla tuorũ.
Et pater Aeneas, & auunculus excitet Hector.

¶ Indigno dolore, Qui fuerat natus ex vulnere idigne illato p isidias. s. Dictamnũ. Hæc herba lz vbiq; nascat, melior tñ icreta é. Pubetib' cauié solus, hoc é adultis, sicut i q̃rto, pubentes herbæ. & é reciprocaliter herbas, & hoĩes trãslatio: nã & pubertaté herbar, & floré iuuẽtutis vocamus: Facié circũdata: a pte eni totũ corpus accipimus Fusum amnem, p aqua, a toto pté sic supra, Fontẽq; ignemq; ferebãt. Ambrosiæ succos Ambrosia cibus é deor, nã nectare potãt. Panaceam, gen' herbæ. Sciẽdũ tñ Lucretiũ panaceã vbiq; salé dicere. Vñ possumus & hoc loco salé itelligere. nã oẽz pellit dolorẽ, sz meli' herbã, qz ait odoriferã. Quippe dolor, q̃si dolor cuius natura hæc é vt ad hibito remedio statĩ recedat. Nã dolor pseq̃ns hæc est res nõ pncipalis, vñ sublata cã ét ipse stati recedit. Hinc ait qppe, nã ifusa aq̃ in hæres laxare cœperit telũ: qđ antea iserebat dolorẽ. i pstina i vsum porẽ. Maior agit deus, Apollo iuentor medicinæ. s. verũq; laborẽ quẽ p me ipse suscipio, nõ q ex alior virtute iperatorib' ascribi cosueuit. Fortunã ex aliis. Subaudim' opa. neq; n. fortuna discitur. & est zeugma nõ integrum. Inter præmia. Ad pmia Cicero, Dico te priore nocte venisse inter falcarios. matura adoleuerit ætas. adolescendo matura esse cœperit.

uenisse arte magistra. i. magisterio artis medicinæ neq; o ænea mea dextera seruat te, sz de' maior. s. venus, aut apollo iuẽtor medicinæ agit. s. hãc curã, atq; remittit. i. iterũ mittit te ad opa maiora. Ille s. æneas auid' pugnæ icluserat. s. p̃usq̃ aduenerat q ipm armarẽt suras. i. posteriora tibiarũ, hoc est a pte totius crura sua, auro. i. ocreis aureis, hĩc atq; hĩc. i. ex vtraq; pte, & odit. i. odio psequtur moras. i. dilatiões, coruscat. i. q̃tit, & vibrat hastã. Postq̃ clypeus habilis. i. sportabilis, & aptus é lateri, & lorica tergo. i. postq̃ armatus erat ɔplectit̃ Ascaniũ armis circũfusis, & delibãs p galeã sũma oscula. i. pbens oscula summis labris, fatur. i. ãngt. O puer disce virtuté & verũ laborẽ ex me, & sup. opta fortunã ex aliis. s. felicioribus me, mea dextera dabit nũc te defensum. i. defendet nũc te bello, & ducet iter magna pmia. i. pncipe; magnor p̃mior, qz regni. Tu facito mox vt rũ ætas adoleuerit matura. i. adolescẽdo cœpit eẽ matura, memor, & vt sup. & i. filr pr̃ æneas & Hector auunculus excitet te repetentem animo, id est considerantem, & memoria repetentem exempla tuorum, sez parentum.

Poeta

Hæc ubi dicta dedit, portis sese extulit altis.
Telum immane manu quatiens, simul agmine dẽso
Antæus, Mnestheusq; ruunt, omnisq; relictis
Turba fluit castris, tum cœco puluere campus
Miscetur, pulsuq; pedum tremit excita tellus.
Vidit ab aduerso uenientes aggere Turnus.
Videre Ausonii, gelidusq; p ima cucurrit
Ossa tremor, prima ante omnes Iuturna Latinos
Audit, agnouitq; sonum, & tremefacta refugit.
Ille uolat, campoque atrum rapit agmen aperto.
Qualis ubi ad terras abrupto sydere nimbus.
It mare p medium miseris heu pscia longe
Horrescunt corda agricolis, dabit ille ruinas
Arboribus, stragemq; satis, ruet omnia late.
Ante uolant, sonitumq; ferunt ad littora uenti.
Talis in aduersos ductor Rhœteius hostes
Agmen agit, densi cuneis se quisq; coactis
Agglomerant, ferit ense grauẽ Tymbræus Osyrim.
Archetiũ Mnestheus, Epulonem obtrũcat Achates.
Vfentemq; Gyas, cadit ipse Tholumnius augur.
Primus in aduersos telum qui torserat hostes.
Tollit̃ in cœlum clamor, uersiq; uicissim
Puluerulenta fuga Rutuli dant terga p agros,
Ipse neq; aduersos dignat̃ sternere morti.
Nec pede cõgressus, nec equo, nec tela ferentes
Insequit̃, solum densa in caligine Turnum
Vestigat lustrans, solum in certamina poscit
Hoc concussa metu mentem Iuturna uirago
Aurigam Turni media inter lora Metiscum
Excutit, & longe lapsum temone relinquit,
Ipsa subit, manibusq; undãtes flectit habenas
Cuncta gerens, uocemq;, & corpus & arma Metisci.
Nigra uelut magnas domini cum diuitis ædes.
Peruolat, & pennis alta atria lustrat hirundo.
Pabula parua legens, nidisq; loquacibus esca
Et nunc porticibus uacũis, nunc humida circum
Stagna sonat similis medios, Iuturna p hostes
Fert̃ equis, rapidoq; uolans obit omnia curru.
Iamq; hic germanum, iamq; hic ostendit ouantem,
Nec conferre manum patit̃, uolat auia longe.
Haud minus Aeneas tortos legit obuius orbes.
Vestigatq; uirum, & disiecta p agmina magna
Voce uocat, quoties oculos coniecit in hostem.
Alipedumque fugã cursu tentauit equorum.
Auersos toties currus Iuturna retorsit.

Heu

ASCEñ. ¶ Hæc vbi, &c. cõmemorat, aut p æneã istaurata pugna, troiani duces audiores effecti multos pstrauerint, ænea solũ turnũ iuestigãte, quẽ iuturna auriga eius mẽtita semp ab occursu auertit, vñ nihil quoq; extat. Donati Sed Ordo é. Vbi, idest

Ordo. postq̃ æneas dedit hæc dicta, ipse extulit sese altis portis. sez castror, quatiẽs manu, telũ imane, i. hastã terribilẽ p magnitudine, & sil. i. vna cũ eo: & anteus: & Mnesthe' & oĩs turba ruit relictis castris agmie dẽso. i. se cõstipãte. (Setuius legit anteusq; mnestheus, q̃ vera mihi vr̃ lectio, vt antæus sit dissyllaba' dictio hñs i fine diphthongũ, q̃ i actõ dissoluit̃, vt i prĩo. antæa siquẽ, iactatũ vẽro videat(tũ. i. deĩde cãpus miscet̃. i. confundit̃ puluere cæco. i. ex cæcãte, & tellus excita. i. cõmota pulsu pedũ tremit. Turnus vidit ab aggere aduerso. i. ex opposito sito, vbi ipse erat, veniẽtes, s. teucros cũ ænea, & ausonii videre. s. veniẽtes, & tremor gelidus. i. frigus, & horrorẽ icutiẽs, cucurrit per ima ossa. s. ausonior, Iuturna audiit, & agnouit sonũ pria añ oẽs latinos. i. priusq̃ aliqs latinor: & ipa tremefacta refugit. ille. s. æneas q cã timoris erat. volat, & rapit. i. secũ trahit rapti, agmẽ atrũ p puluerẽ cãpo apto. i. p cãpũ aptũ. Qualis nymbus. i. ventosa, & pluuiosa nubes, sup. é vbi it p mediũ mare ad terras, & hoc sydere abrupto. i. magna tẽpestate dissoluta. Corda pscia lõge. s. calamitatis futuræ, heu dolẽtis iteriectio, horrescũt. i. horrore rigescũt, agricolis miseris, Ille. s. nymbus vt dicũt agricolæ, dabit ruinas arboribus. i. psternet arbores, dabit satis stragẽ. i. psternet sata, & ruet. i. eruet, & euertet oĩa late. Talis. i. talr, aut talis exñs, ductor rhœteius. i. troianus. s. æneas a rhœto pmõtorio troiano deno iatus, agit agmẽ i hostes aduersos, & ipsi densi agglomerãt. i. cõdẽsant, q̃sq; se, & lz cuneis. i. aciebus i morẽ cuneor coactis. i. i vnũ cõpulsis. Tymbræus vir ille phrygius a loco dictus, ferit ense osyri grauẽ. i. grauatũ: aut põdere, aut senio & mnestheus i troian' ille ferit archetiũ. & achates obtrũcat epulonẽ, virũ sic denoiatum. Bona allusio i vocabulis. Nã achates curã significat, q nimirũ epulonẽ. i. gulositatẽ obtrũcat: & gyas troianus ille obtruncat, aut occidit Vfẽtẽ. Ipse Tholũnius augur, q torserat pm' telũ i hostes aduersos: cadit. i. occũbit, & sup. ex eius casu clamor tollit̃ i cœlũ, & rutuli versi vicissim, qui prius teucros i fugã vierãt dãt p agros terga pulueruleta, fuga. i. p fugã celeriter excitatã. Ipse. s. princeps belli, s. æneas neq; dignat̃ sternere morti. i. ad mortẽ, aduerso. i. quos obuios, & aduersos offendit, nec isegt̃ cõgressu æquo. i. æq̃li pede, nec ferẽtes tela. i. lz aĩosos offenderet, q viriliť resisterẽt. tñ nõ dignat̃ eos psternere, sz lustrãs. i. circũspiciẽs vestigat. i. igrit solũ turnũ, sup. i caligine dẽsa: & poscit solũ. i. turnũ i certamia: sic n. fœdera exigebãt, Iuturna virago. i. virilẽ iples officiũ cõcussã mẽtẽ. i. hñs mẽtẽ cõcussam hoc metu excutit. s. ab' eqs metiscũ aurigã turni iter media lora, & religt lõge lapsum temõe. i. de temõe, vel religt lõge a temone. i. ligno oblõgo, quo currus cõnectit̃, & dirigit̃, ipz lapsũ Ipa subit. s. offiñ gubernãdi, & flectit manibus habenas vndãtes. i. laxas, & abũdãtes gerẽs. i. p se ferẽs cũcta, & vocẽ, & corpus, & arma metisci. velut. i. quẽadmodũ cũ hirũdo. i. volucris illa nigra saltẽ p pncipali pte q̃uis vẽtrẽ albis maculis distictũ hẽat, puolat magnas ædes. i. domos dñi, i. heri diuitis & lustrat. i. circũuolat pẽnis. i. alis atria alta, legẽs. i. colligẽs pabula parua. s.

Achates qd notet.

na.s.muscas, & culices:& escas.s.paruas, nidis loquacib⁹.i.in quibus sunt pulli garruli, & sonat nūc porticibus, & nūc circū stagna humida, similis.i.siĉ, iuturna fert eqs p medios hostes, & ipa volās obit.i.circuit oia curru rapido.i.raptim acto & ondit germanū.i.fratrē suū turnū, ouātē iā hic.i.ĩ vno loco, & iā hic.i.ĩ alio loco, nec patit sup.eū cōferre manū.s. cū ænea, & vo/lat auia.i. sine via, & ordine, longe.s.ab ænea, Aeneas haud minus.i.codē mō, obuius.i.vt obuius sit.legit.i.pagit, orbes.i.circuitus tortos.i.obliquos, & vestigat.i.inqrit virū.s.turnū, & vocat.s.ipsū magna voce p agmĩa deiecta, & quotiēs cōiecit oculos ĩ hostē, & tētauit.i.simulauit fugā, cursu equor alipedū.i.q̄si alatos pedes habētiū, totiēs retorsit iuturna equos auersos.s.ab ipo ænea, Et ita æneas fluctuat neqcq̄.i.frustra vario æstu.i.feruore irar, heu dolētis vox, dubitās.s.qd agat.i. agere de/beat:q2 nō potuit hr̄e occursū aduersarij, & curæ aduersæ vo/cāt aīm ĩ cōria.i.nūc hoc:nūc illud attētauit, vt cōgressū hēat.

Heu quid agat, uario nequicq̄ fluctuat æstu.
Diuersæq; uocant animum in contraria curæ.

SERVI. Anteusq;, mnestheusq; fuαnt τὸν παρὰ τῶν necesse ei erat vt vulneratio duce, multi cū eo in castra remearent Miscet.mouetur, mō cōfunditur: alibi pturbatur vt miscet agens telis memorat iter frōde a turbā. Aggere turn⁹. Eminētia de via autē aggerē nō possum⁹ dicere, nisi viæ aggerē dicere voluerimus.i.viæ coacervationē, quā historici viā militarē dicūt. vt Quales sæpe viæ deprehensus in aggere serpens. Atrū rapit agmē, Puluer/ris nube coopertū. Abrupto sydere Magna tempestate, alibi, Sorbet in abruptum fluctus. Itē, Scit triste Mineruæ sydus. & mare p mediū miseris, Stati. plenius de hoc sensu, Desleni sua dāna coloni. Et tū oppressos miserant in æquore nautas, Ruet eruet, euerteret, aliter dictum est in secūdo. Ruit alto a culmine troia. Talis, Taliter simili modo, sic paulopost, similis medios futurna per hostes, roethesus: troianus a pmōtorio troiæ, Cuneis se quisq; coactis, Agglomerāt, Densant, vt cuneatim dimicēt, Scilicet in cuneorum modū cōpositi. Tollit in cœlū clamor. Occiso eo, q autor dirūpēdi fœderis fuerat. exortus est clamor, & statim secuta fuga rutulor, vt versiq; vicissim, Puluerulēta fuga rutuli dant terga p agros. Nec tela furētes insequitur.i.nec contra stantes: nec fugientes dignatur occidere, & magna Aeneæ ondit pietas, q nec vulneratus irascit vt velit cōtra legem fœderis in bellum moueri. Virago, virago dicitur mulier, quæ virile implet officiū. aedes puolat, p ædes volat. Nā more suo verbo dedit detractam noi ppositionē. Vacua: Magnis. vt vatua atria lustrat, Saucius, Nec conferre manum, Cum ænea, nam alios persequitur. auia, ab ea.s.parte, qua veniebat Aeneas. Tortos orbes obliquas, & implicitas vias. vestigatq; viruz, inquirit, trāslatio a canib⁹, q p vestigia, & pedum signa ferā indagant. Deiecta p agmina. dissipata aduētu æneæ. Heu qd agat. Omne aduerbiū verbo coheret., Vn̄, heu, & at, & similia, qua verbo cohærere non possunt. Separatim fecerunt aliā partem orationis.s.interiectionem, quam sola latinitas possidet.

Virago q̄ creatur.

ASCEN. Huic mesapus, &c. Docet quō æneas a mesapo satulo petit⁹ sed nō læsus est, verū acri furore petitus, quo mortaliū multos cōstrauit, vn̄ cū nihil habeamus Donati. Ordo ē. Mesap⁹ (vti.i.secūdū q ipe leuis cursu.i.leui militia instructus gerebat forte leua.i.sinistra manu, duo hastilia lenta.i.flexibilia, & vibrabilia pfixa ferro.i.habētia ferrū pfixū) dirigit huic.i.ĩ hunc.s. æneā. vnū horū.s.hastiliū, contorquēs sup.ipsum, ictu certo.i.ineuitabili, & firmo. æneas.s.animaduertēs in se telū impelli, substitit.i.mansit stās, & obseruans hastile, & collegit se in ar/ma.i. enuit se in custodia armorū subsidens.i.incuruans se poplite.i.pterea tū ex aduerso genuū.tū.i.nihilominus q̄uis se ĩ arma icolegerat: hasta incita tulit,i.abstulit summū apicē.s.galeæ.i.conum, & excussit vertice summas cristas. Tū vero.i.pcipue tūc, aut & tunc ad verū iræ assurgant.i.erigunt, & ipe sub/actus.i.ĩpulsus insidijs.i.q2 vidit se insidijs appeti, vbi sensit equos diuersos.i.ĩ diuersas agi, & currū referri, sez a cursu istituto, cū obuiā traheret, ipe testatus iouē multa.i. multum, & aras fœderis læsi.i. violati, ipe iā tādē inuadit medios, & ipse terribilis marte secūdo i.pspero successu belli, suscitat.i.excitat sæuā.i.ĩ immitē.& maximā cædē.i.necē, nullo discrimine.i. sine discretione psonar, & effundit omnes habenas irarū. qs de⁹ (inqt poeta) expediat.i.expedite narret mihi nūc tot acerba.s.funera, aut vulnera, qs expediat carmie cædes diuersas & obitū ducū, quos turn⁹ agit nūc toto æquore.i. toto cāpo & q̄ ĩuicē.i.vicissim & nūc heros trouis.i.troianus æneas .q.d.nullus. vnde acclamat dicēs. Tāto, tātone motu o iuppiter placuit sup, tibi gētes futuras ĩ æterna pace cōcuerere.s.nūc tā hostiliter Aeneas aut.i nō moratus multa excipit in latus sucronē rutulū, & trāsadigit ense crudo.i.duro. costas, & crates.i. iūcturas pectoris.s.circa pcordia: ĩ ea vez pte: q̄ celerrima.i.q̄ mors celerrime accedit, q2 vulnerato corde: statim morimur. ea autez pugna statuit loco.i.firmauit, & stare fecit pria teucros.i.troianos, Turnus cōpressus pedes.i.pedibus, inuēs pedester ferit amycū deiectū equo, & diorē fratrez.s.eius, ferit dicit cuspide lōga hunc.s.p riorē, hoc est amycū venientē.s. cōtra se, & ferit hunc diorē mucrone.i.ense, & suspendit curru.i.ad currū capita duorū.i. amborū illor abscissa.i. amputata, & portat sup.ea rorātia sanguie.i.adhuc distilātia. Ille.s. æneas mittit neci, id est ad necē, talō, & tanaim & cethegū fortē tris.s. viros, vno cōgressu, & mittit neci.i. ad mortē, Onytē mœstū.i.seuerū, & signū mortis p se ferētē, onytē dicit nomē, echoniū.i. gloriā thebanā ab echione rege dictā & genus.i.filiū peridiæ matris. sez nobilis. hic.s. turn⁹ mittit neci, fres missos.s.ĩ auxiliū troianuz lycia.i.ex illa puincia, & p.i. agris apollinis: & menetē iuuenē arcada.i.ex arcadia, exosum.i, detestatū, & abominatū, neqq̄,i.frustra bella, q2 occisus est, cui.s.meneti, ars fuerat circum flumina lernæ.s.palludis apud argos. piscosæ.i.pisciū plenæ. & cui fuerat dom⁹ paup.i.tuguriū, aut cassa modica, nec.i, & nō, & cui mūera potētū nō erāt nota.i.q nihil a potētib⁹ acceparat cui pr̄ serebat.i.semīabat tellure.i.aruis cōducta, i.conducti.

Ordo.

Huic Mesapus uti leua duo forte gerebat
Lenta leuis cursu pfixa hastilia ferro.
Horum unum certo contorquēs dirigit ictu.
Substitit Aeneas, & se collegit in arma.
Poplite subsidens, apicem tamen incita summum
Hasta tulit, summasq; excussit uertice cristas.
Tum uero assurgunt iræ, insidijsq; subactus
Diuersos ubi sensit equos, currumq; referri,
Multa Iouē, & læsi testatus fœderis aras.
Iam tandē inuadit medius, & marte secundo.
Terribilis sæuam nullo discrimine cædem
Suscitat, irarumq; omnes effundit habenas.
Quis mihi nūc tot acerba deus, qs carmine cædes
Diuersas, obitumq; ducum, quos æquore toto.
Inq; uicē nunc Turnus agit, nunc Troius heros
Expediat? tanton placuit concurrere motu
Iuppiter æterna gentes in pace futuras?
Aeneas Rutulum Sucronē (ea prima ruentes
Pugna loco statuit Teucros) haud multa moratus
Excipit in latus, & qua fata celerrima, crudo
Transadigit costas, & crates pectoris ense.
Turnus equo deiectum Amycum, fratremq; Diorē
Congressus pedes, hunc uenientē cuspide longa.
Hunc mucrone ferit, curruq; abscissa duorum
Suspendit capita, & rorantia sanguine portat.
Ille Talon, Tanaimq; neci, fortemq; Cethegum
Tres uno congressu: & mœstum mittit Onyten
Nomen Echionium, matrisq; genus Peridiæ.
Hi fratres Lycia missos, & Apollinis agris.
Et iuuenum exosum nequicq̄ bella Menœten
Arcada, piscosæ cui circum flumina Lernæ
Ars fuerat, pauperq; domus, nec nota potentum.
Munera, conductaq; pater tellure serebat.

SERVI. Huic, p ĩ huc. & ē ordo, huic dirigit. Se collegit ĩ arma, ita se rexit, vt nulla pte possit ferri. Apicē tñ incita sūmū, galeæ eminētiā, quā græci conū vocāt, ĩ q̄ eminēt cristæ. Multa iouē, & læsi testat fœderis aras, lz hēret cāz iracūdiæ, q & fugiebat turn⁹ & ipe appetebat ĩsidijs. Nō tñ añ prupit ille ĩ bellū, q̄ iouē si/dē, & læsa fœdera testaret, Nullo discrimie cædē, Suscitat, ĩ diferete obtrūcat vniuersos, qb⁹ añ pi pepcerat mō, Irar effūdit habenas, ptātē, facultatē, vt & pmere, & laxas sciret dare iussus habenas: & h̄ moderate locut⁹ ē, Nā & Ennius, irar effundit q̄drigas dixit. Quis mihi nūc tot acerba de⁹, ac si diceret, nec musa nec apollo sufficiūt. Stati. Maior ab aonijs sumēda audacia lucis, Mer oēs audete deæ. Inq; vicē, ĩuicē nāq; vocat. Tātō placuit cōcurrere, apostrophe ad Iouē. Sane tātō on circūflectit nā cū p apostrophē apocopē vba patiunt, is q̄ ĩtegra pte fuerat, pseuerat accentus

Conum quid sit.

necēt⁹, vt tātone. Inde fit tātō. Ruētes teucros, quos insequebaᵗ turnus. Crudū ensē, nō durū, alias crudelē. Et crates pectoris Donatus sup̄fluū vult esse cōiūctionē: & vt sit epexegesis: adigit ensē p costas .i. pectoris crates, vbi celerius fata cōplenᵗ, ⁊ hoc est, qđ ait supra. Haud multa moratus. Amicū, fratrēq3 dicorē, Hi duo duces sunt ēt sup̄ memorati: vt Nūc amyci casus ge. ⁊ & nūc tertia palma diorea, vñ ad terrorē populi eorū capita religabantᵗ in curru Curru. ār, aut septimus casus est, aut datiuus antiquus s̄m regulā, ne sit maior a noīatiuo plurali. Mœstū onytē, naturaliter tristē. Senex, quē græci ὀγελαστόν dicūt, intuit aūt sociū supra memoratis. sane Onytē. Dona. dicit, aut gētile: aut patronymicō, vt nomē eius ꝓpriū sit, Echionius, s3 hoc non ꝓcedit, q: nec patronymicō in tes exit, nec Onytes, a q̄ gēte veniat, vsq̄ lectū ē. Propriū ergo ē, & sequēs vsus erit nomē, Echionū .i. thebanā gloriā ꝑiphrasis. Nā Echiony sunt thebani a rege Echiōe, vñ male qdā legūt, nomē ethionū, Matrisq3 genus peridiæ, ꝑiphrasis. Hoc ē filiū peridiæ. Lycia missos, ⁊ apollinis agris. Vacat, ⁊ nā p ἐπεξήγησιν lycia arua apollinis dixit: vt nūc lyciæ fortes. Exosuz neq̄q̄ bella. Sic supra, Iniecere manū pcæ. nā p trāsitū ōndit, vt gētibus fatis eū ad bella deductū, q̄ neq̄q̄ semp vitare cupiebat. Hūc aūt Mœnetē ōndo arcadē fuisse itelligimus, s3 habitasse circa argos: nā lerna palus argiuorū, in q̄ dicit eū solitū fuisse piscari, nā hoc significat piscosæ: cui circū flumina, lernæ, ars fuerat: Pauperq3 domus, hic & hæc paup dicimus: nā paupera vsurpatū est. sic Plautus, pauperis est mulier, s3 hoc hodie nō vtimur, ea eni3, nomina, quæ ablatiuo singulari in e exeunᵗ, si fœmina ex se faciūt, heteroclyta .i. alterius declinationis esse nō possunt. vt puta, q: ab hoc hospite facit: hic & hæc hospes dicamus necesse est: Luca. Hospes in externis audiuit curia tectis. nā ab hoc leone, hic & hæc leo, ab hoc latrone, hic, ⁊ hæc latro, ab hoc fullone, hic ⁊ hæc fullo: ab hoc nepote, hic & hæc nepos in ani vt neptis dicamus p successionis discretionē admissum est. Sciēdū hospita, paupera, leæna, lea, vsurpata poetta. Potētū munera, obsequia, q̄ pauperes diuitib⁹ loco munerū soluūt

Ac ueluti immissi diuersis partibus, ignes
Arentem in syluam, & uirgulta sonantia lauro.
Aut ubi decursu rapido de montibus altis
Dant sonitum spumosi amnes, & in æquora currūt.
Quisq3 suum populatus iter, nō segnius ambo
Aeneas, Turnusq3 ruunt p p̄lia, nunc nunc
Fluctuat ira intus, rumpunt nescia uinci
Pectora, nunc totis in uulnera uiribus itur.
Murranum hic atāuos, & auorum antiqua sonantē
Nomina, p regesq3 actum genus omne Latinos,
Præcipitem scopulo, atq3 ingenti turbine saxi
Excutit, effunditq3 solo, hunc lora, & iuga subter
Prouoluere rotæ, crebro sup ungula pulsu
Incita, nec domini memorū ꝓculcat equorum
Ille ruenti Hilo, animisq3 immane frementi
Occurrit, telumq3 aurata ad tempora torquet.
Olli p galeam fixo stetit hasta cerebro.
Dextera nec tua te Graium fortissime Creteu
Eripuit Turno, nec dii texere Cupentum
Aenea ueniēte sui, dedit obuia ferro
Pectora, nec misero clypei mora ꝓfuit ærei
Te quoq3 Laurentes uiderūt Aeole cāpi
Oppetere, & late terram consternere tergo.
Occidis, Argiuæ quem non potuere phalanges
Sternere, nec Priami regnorum euersor Achilles.
Hic tibi mortis erāt metæ, domus alta sub Ida
Lyrnessi domus alta, solo Laurente sepulchrum.
Totæ adeo conuersæ acies, omnesq3 Latini.
Omnes dardanidæ, Mnestheus, acerq3 Serestus.
Et Messapus equum domitor, & fortis Asylas.
Tuscorumq3 phalanx, Euandriq3 Arcadis alæ
Pro se quisq3 uiri summa nituntur opum ui.
Nec mora, nec requies, uasto certamine tendunt.

SERVI

Reguū cognomina

Arētē in syluā, p aridā. Dāt sonitū spumosi amnes bellū seper incēdio, & fluminibus cōparat. Sic in scdo. In segetē veluti cū flāma furētibus austris, incidit, aut rapidus mōtano gurgite torrēs. Nescia vinci pectora Hora. pelidæ stomachū cedere nescij. Murranū, hic atauos: & noīa hoc est cuius noie maiores omnes Murrani dicti sunt, & reges fuerūt, vt per regesq3 actū genus omne .l. Scimus .n. plerūq3 solere fieri, vt primi regis reliqui nomē ēt possideāt, vt apud Roma. Augusti vocātur apud albanos Syluij, apud Persas arsacidæ apō ægyptios Ptolemei, apud atheniēses Cecropidæ. Vñ sup̄fluū est: qđ ait Donatus, debere nos accipere interēptū esse Murranū, oñ auo & atauo turni: tātū cōmemorat: & efferri laudibus maximis, Per regesq3 actū genus oē la Hora. ⁊ nepotū p memores genus oē fastos, de latino. Nec domini memorū. p e. dñi immemorū. Dextra nec tua te graiū fortissime cre. Eripuit, turno, nec dij texere cupen. ita æneā cōparat turno, vt eū superiorē esse significet, nā quē turnus interemit, fortitudo sua liberare nō potuit, ei vero quē occidit æneas, ne sua qdē numina ꝓdesse potuerūt. Sane sciēdū, Cupētū lingua sabinorū sacerdotē vocari. late terrā, aliud ex altero ōndit: nā p hoc corpis exprimit m agnitudo, vt stabāt tercētū nitidi in ꝓsepibus altis. Euersor achillē a græcis, vt reliquias danaum, atq3 imitis Achilli. Mortis erāt metæ .i. mors quæ meta erat, & finis, nā metā fine vitæ dicimus, nō mortis, Sciē

ASCEN. Ordo

Ac veluti immissi diuersis, ⁊c. Ōndit reliquā æneæ, turniq3 stragē, de qua nihil qdē habetur Donati. Ordo aūt est. Ac veluti ignes immissi diuersis partibus .i. a diuersis locis in syluā arētē .i. aridā. ⁊ in v̄gulta sonātia, lauro .i. frondibus, aut folijs lauri, sup. ruunt q̄sq3 populatus .i. deuastās, aut cōburēs suū iter .i. viā suā, hoc est quicquid offendit. Aut veluti, vbi amnes spumosi de cursu rapido .i. ꝓpter decursu3 rapidū. aut in decursu rapido .s. de mōtibus altis dant sonitū .s. ingentē, & currunt in æquora .i. in cāpos planos: aut in maria (s3 potius, q: de montibus dicit, in campos intelligā) q̄sq3 .i. vterq3 amniū, sup. currit populatus .i. deuastās, & secū trahens suū iter .i. quicquid in itinere, hoc est via sua offendit, Ambo æneas .s. & turnus ruūt .i. incursant p prælia, nō segnius .i. nō tardius, s3 æque impetuose vt illi ignes in syluā aridā missi: ⁊ illi amnes in æquora decurrētes. Ira fluctuat intus .i. in præcordijs, nunc nūc .i. maxime nūc ꝑ pectora .s. amborū nescia vinci rūpuntur .s. rigore, & sæuitia, & itur .s. ambobus nūc totis viribus in vulnera, hic .i. alter eorū .s. æneas excutit .s. ex curru, murranū regē illū latinorū quorumdā .s. sonantē atauos, ⁊ antiqua noīa atauorū .i. habētē nomē suorū maiorū, qui omnes murrani appellati erāt, & sonātē oē genus actū .i. traductū per reges latinos, excutit dicit præcipitē .i. præcipitatū scopulo .i. fragmēto rupis. atq3 ingēti turbine saxi .i. saxo ingenti turbine impulso, ⁊ effundit, sup ipsum solo .i. in solū, hoc est terrā, rotæ ꝓuoluere .i. ꝓuoluerūt hunc .s. murranū excussu3, subter lora .s. equorū, & iuga, nec .i. nō & vngula equorū nō memorū .i. oblitorū dñi (Accipiᵗ .n. nō in dictione, nec) incita .i. incitata, crebro pulsu, sup. .i. insuper, aut sup hunc ꝓculcat, sup. eū. Ille .s. turnus occurrit hilo troiano illi ruēti .i. ꝓcipitāter currēti, ⁊ frementi animis, immane .i. immaniter ⁊ torquet telū ad tpa aurata: galea tecta hasta stetit olli .i. tunc illi cerebro fixo .i. transfixo p galeā .i. p mediū galeæ traiecto telo. Nec o creteu fortissime graiū .i. graiorū, hoc est græcorū tua dextra eripuit te turno (Fuit ergo arcas: Minus aūt est q̄ sua dextra .i. ꝓpria virtute a turno se defendere nō potuit, q̄ q̄ dij ꝓpicij, ⁊ fauētes nō texerūt cupētū ab ænea, vñ, sequiᵗ) nec dij sui .i. fauētes texere .i. ꝓtexerūt cupētū .s. q sacerdos interpretaᵗ. ænea veniēte .i. impetū in eū faciēte. ipse sup., cupētius dedit pectora obuia ferro .i. mucroni ferreo, nec mora clypei æris ꝓ ærei, aut nec mora æris .i. facta p æs clypei .i. qđ erat in clypeo, ꝓfuit misero .s. cupēto. O eole cāpi laurētes viderūt .i. videre si oculi habuissent, potuissent, quoq3 .i. ēt te oppetere .i. fortiter cadere terrā petēdo, & viderūt te ꝯsternere terrā tergo .s. tuo late .i. in latū, q: lato tergo. tu inquā eole occidis .i. occūbis, & in mortē cadis, quē phalāges argiuæ .i. acies instructæ argiuorū nō potuere sternere, nec achilles euersor regnorū priami sup. potuit sternere. Metæ mortis .i. quas mors vitæ affert. erāt tibi .s. cōstitutæ hic .s. in cāpis laurentibus, domus alta .i. inclyti natales, aut clara ꝓgenies, & origo erat, sup. tibi sub ida .s. phrigia, domus inquit alta, sup. erat tibi lyrnessi .i. in illa ciuitate phrygiæ, sepulchrū sup. est tibi in solo laurēte .i. ꝯpo latino, Totæ acies cōuersæ sunt adeo .i. oino .i. coactæ sunt in præliū, ita vt ꝯtra se mutuo starēt oēs. ⁊ oēs latini, & oēs dardanidæ .s. mnestheus, & serestus acer, q sunt dardanidæ, ⁊ mesapus domitor equū pro equorū, q italus erat, ⁊ asilas: q ēt italus: ⁊ phalāx tuscorū .i. tyrrhenorū: & alæ .i. leues armaturæ. seu velites euandri arcadis: quos cū pallāte miserat, q sup. viri nituntᵗ summa vi, opū .i. facultatū suarū, q̄sq3, sup. nititur p se: & nec mora nec reqes: sup. fuit: q: tēdūt .i. cōtēdūt certamine vasto .i. oia vastāte, aut āplo.

dū tñ hoc de Home. esse trāslatū, q ait τέλος θανάτου. Hoc est finis mortis: nā in ipsa morte finis est. Lyrnessi domus alta, Lyrnessos ciuitas est phrygiæ, vnde fuit briseis, & p trāsitū docet, nemine posse statuta vitare. Cōuersæ acies, i bellū coactæ, pro se q̄sq; viri, p qualitate viriū sui p, sic in. v. p se quisq; viri, & deprōmunt tela pharetris: summa nituntur opum vi, bene illic hēi Ennianū.

ASCEN.

Ordo

¶ Hic mentē, &c. Docet quō instinctu veneris æneas, vbi vidit sibi negatā copiā pugnādi cū turno, applicuit aīaz ad expugnādā vrbe, de q̄ re nihil est Donati, sz Ordo est, Genetrix pulcherrima. s. venus, misit hic. i. in hoc rez statu æneæ mentē. i. ꝯsiliū, & animū, vt iret ad muros, & aduerteret. i. appelleret agmē vrbi. i. ad vrbē, ocius. i. celerius, aut subito valde, & turbaret latinos clade subita. i. ex improuiso de repēte orta. Ille. s. æneas, vt. i. postq̄ circūtulit acies. i. acumē oculoꝝ huc, atq; huc. i. in diuersas ptes vestigās. i. inquirēs turnū p diuersa agmina, ipse aspicit vrbē immunē tāti belli, atq; quietā impune. i. sine pœna, ac punitione, aut vbiq; qz qd' impune fit vbiq; fieri pōt, imago. i. species maioris pugnæ accēdit. i. inflāmat, ꝯtinuo, sup. ipsū, & vocat. s. ad se Mnesthea. Sgestū, & serestū fortē ductores. s. exercitus: & capit tumulū. i. colliculū, aut locū editiorē: seu altiorem, quo. i. ad quē cætera legio teucrū. p teucrorū, accurrit, nec ipsi dēsi. i. q̄q deñ, & stipati deponūt scuta, aut spicula, & sup. æneas stās medius in aggere. i. colliculo celso, fat sup. sic dicēs. Ne qua mora esto. i. impero. ne aliqua mora futura sit meis dictis. i. edictis, & imperijs, iupiter stat hac. s. parte nostra. i. fauet nobis: qz illi fœdera rupecūt. Neu. i. neue quis [illegible] mihi (vacat mihi) aut detrimētū meū, segnior. i. tardior, ob iceptū subitū. i. qz id, qd' ꝯcepi, & incepturus sū, subito ortū sit. Ego eruā hodie vrbē appositōe cām belli, & ipsa regna latini, ni. s. illi. s. vrbani, aut ciues fatētur, accipere frœnū, & p. i. parere iperijs, sicut equus frœno cōstrictus paret, & æquo ponā culmina fumātia. i. domorū sūmitates, & fumāris æqua. i. æqualia, & æque plana, solo. s. vt solū est. Scilicet. i. scire lz, hoc est: q̄si vero expectē. i. expectare debeā, donec libeat turno pati nostra prælia, & donec ipse victus velit cōcurrere rursus. s. si habeat ciuitatē incolumē) O ciues, hoc est caput. i. hæc vrbs est pncipalis causa belli nefandi, & hæc est summa. i. pncipalis belli nefandi, ferte faces ꝑpere. i. ꝑperāter, & reposcite. i. innouate fœdus. s. qd' dictū est, flāmis nō aris, sz vrbi impositis. Dixerat. s. æneas atq; oēs dant cuneū. i. cōponūt se in cuneiformā, animis certātibus pariter. i. certatim mādatū æneæ volentibus, & oēs ferunt pariter ad muros mole. i. multitudine, vi dēsa. Scalæ, sup. apparuerūt improuiso, & ignis subitus apparuit. s. vrbanis: vñ sunt. q intelligant scalas, & ignē a venere ministrata præter spē troianoꝝ, sz verius intelligit æneas, dū aīo obsidēdi primū accēderet scalas attulisse, quas nūc subito prius q̄ ciues ipercipet ēt e castris deprōpserūt. Alij. s. teucroꝝ discurrūt ad portas, sup. ex improuiso & trucidāt pmos. i. quos primos obuios habēt, alij torquent ferrū. s. in eos, q forte in muris erāt. & obūbrāt. i. obscurāt, q̄si vmbra æthera telis. Ipse æneas tēdit. i. extēdit dextrā sub mœnia inter pmos. s. scalotores: seu inter duces, & pncipes, & incusat. i. arguit, & exprobrat latinū. s. regē magna voce. & testat. i. obtestat deos, se cogi. i. cōpelli iterū in prælia, & italos sup. eē aut effectos iā bis hostes, violato. s. bis fœdere, semel in aduētu. & nūc p iuturnā, & hæc altera. i. secūda fœdera rumpi. i. dissolui. Discordia exorit iter ciues trepidos, Nā alij iubent reserare. i. apire dardanidis. i. troianis, vrbē, & pādere portas. s. eius, & trahūt ipsum. s. æneā, & regez. i. vt rex sit in mœnia. Alij ferūt arma. s. cōtra eū, & pgūt defendere muros. Vt. i. queadmodū, cū pastor vestigauit. i. ingsiuit, & inuenit apes inclusas in pumice. i. lapide illo latebroso. i. cauernoso, & impleuit, sup. latebras aut cauernas fumo amaro, illæ. s. apes discurrūt intus trepidæ p castra cærea. i. fauos suos: aut p cœlas cæreas, & acuunt. i. puocāt iras magnis stridoribus, odorater. i. teter, & rei fumosæ voluit tectis. i. ad tecta, saxa sonāt nūc. i. aliq̄n intus, murmure. s. apū cæco. i. occulto, & fumus it ad auras vacuas, qz refundit ex cauernis. Aut potius dicamus de vrbe. subaudiēdo sic, vt sit Sic odorater. i. fœdus: & a re atra ꝑcedēs voluit tectis. i. ad tecta vrbis, & saxa sonāt nūc intus murmure cæco. i. mussatione populi aut saxa immissa ab oppugnantibus dant incertū crepitū, fumus it ad auras vacuas: vbi. s. non erant ædificia.

Hic mentē Aeneæ genetrix pulcherrima misit,
Iret ut ad muros, urbiq; aduerteret agmē
Ocyus, & subita turbaret clade Latinos.
Ille, ut uestigans diuersa p agmina Turnum
Huc, atq; huc acies circūtulit aspicit urbem
Immunem tanti belli, atq; impune quietam.
Continuo pugnæ accendit maioris imago
Mnesthea, Sergestum q; uocat, fortēque Serestum
Ductores, tumulūq; capit, quo cætera Teucrum
Concurrit legio, nec scuta, aut spicula densi.
Deponunt, celso medius stans aggere fatur.
Ne qua meis esto dictis mora, Iuppiter hac stat.
Neu quis ob inceptum subitum mihi segnior ito.
Vrbem hodie causam belli regna ipsa latini
Ni frœnum accipere, & uicti parere fatentur.
Eruam, & æquo solo fumantia culmina ponam.
Scilicet expectem libeat dum ꝓlia Turno
Nostra pati. rursusq; uelit concurrere uictus?
Hoc caput o ciues hæc belli summa nefandi.
Ferte faces ꝑpere, fœdusque reposcite flammis.
Dixerat, atque aīs pariter certantibus omnes
Dant cuneum, densaque ad muros mole ferunt.
Scalæ improuiso, subitusque apparuit ignis
Discurrunt alii ad portas, primosque trucidant.
Ferrum alii torquent, & obumbrāt æthera telis.
Ipse inter primos dextram sub mœnia tendit
Aeneas, magnaque incusat uoce Latinum.
Testaturque deos, iterum se ad ꝓlia cogi.
Bis iam Italos hostes. hæc altera fœdera rumpi.
Exoritur trepidos inter discordia ciues.
Vrbem alii reserare iubent, & pandere portas
Dardanidis, ipsumq; trahunt in mœnia regem.
Arma ferunt alii, & pgunt defendere muros.
Inclusas ut cum latebroso in pumice pastor
Vestigauit apes, fumoq; impleuit amaro.
Ille intus trepidæ rerum p cærea castra
Discurrunt, magnisq; acuunt stridoribus iras.
Voluitur ater odor tectis, & murmure cæco
Intus saxa sonant, uacuas it fumus ad auras.

SERVI.

¶ Mētē. æ. g. p. m. Cōsiliū. & dispositionē, vt in. i. Qua facere id possis nostrā nūc accipe mētē. Et pulcherrima, ꝑpetuū est epithetō, nec ad negociū ptinēs, sane bona vsus est œconomia, vt diceret instinctu numinis ꝑfectū esse æneā ad ciuitatis excidiū nā incōgruū fuerat occupatū bello p se tale cœpisse cōsiliū. Vrbiq; aduerteret ag. ꝯtra vt bē acies circūtul. i. oculoꝝ. s. & bona occasiō cpuenit ad id, vt æneas possit ciuitatē aspicere. Immunē belli tāti, sine officio dimicādi. nā immunis est: q nihil pstat. q̄si sine muneribꝰ, siue munijs. Impūe quietā, Quæ specialit debuit pœnas luere, ꝓpter fœdus abruptū. Pugnæ accēdit maioris ima. subaudis eū, Nec scuta, aut spicula dēsi. Deponūt, Ex eo, qd' nō est factū, qd fieri nō soleat, idicauit, vt supra: Defigūt tellure hastas, & scuta reclināt esto, ꝓ sit. Iupit' hac stat. i. ꝓ nobis religio est, quā hæserūt rutuli ruptis fœderibus. nouimus aūt interfuisse fœderi, & deos alios & iouis imaginē sceptri ꝑsentia redditā Neu q̄s ob inceptū. s. m. s. ito tertia psona est ito. i. eat, & hortat eos, vt ita in bellū eāt, q̄si res fuerit ante disposita. Nā hoc dicit repētinū nullā nobis afferat morā, sicut paulopost: scalæ iprouiso subitusq; apparuit ignis. Causaz belli, q: ill e erat Lauinia hoc caput o ciues, sicut supius. Dr̄ces Turno: O latio caput, & cūctoꝝ eā maloꝝ. i. pncipiū Fœdusq; reposcite flam. grauitate sermonis declinationi pōdus iposuit. Nā hoc dicit flāmas fœderis vrbis innouemus incēdio. Nā hic reposcite, est innouate, reuocate. Discurrūt alij ad portas, pmosq; tru. subaudis: puiso, & hæc simul ꝓnūciāda sunt, vt simul facta videant, quo vehemēs vis belli possit agnosci. Inter pmos inter duces, inter pncipes. Hæc altera fœdera rūpi, Bis rūpi fœdera. Bis hostis italos fieri. bis sci ꝓliasæu. i. e cōpelli, nā variæ cādērē iterat. Bis aūt fœdera facta sūt, semel p ilioneū, & pauloāte ꝓpter singulare certamē. Reserare iubēt. i. volūt: vt iubeo chremētē. Terē. Trahūt in mœnia regē trahet euolūt. Nā volūtas animi est nō facti. Trahūt aūt. s. possit iminēs videre discrimē. Donatus dicit, trahūt in mœnia, p dilacerāt in mœnibus, rumoribus suis inclusas vt cū latebroso pumice pastor. Pene oia istius cōparatiōis vba ad supradictū ptinēt bellū, nā ita apes inclusæ sunt vt hoīes: q obsident

Immunis q. dicatur

obsidet, ita ciuitatē tīn etiā latebras dicim⁹, sic apud aluearia. Tē pastor, vt rex, & reuera pastor ē ductor, vt Hom. ὀϊζυρομένα λαῶν. Pumicē aūt iste in gñe masculino posuit: & hūc sequitur, Licet catullus dixerit in genere fœminino, Fumo amaro, q elicit lachrymas. Trepidæ rex nescientes, qd agāt, & ignaræ auxilij. Ater odor: nouæ: nā in odore ecquis color est? sꝫ hoc dicit, Odor atræ rei fumi s. ater odor pessimus, vt Fumoq; impleuit amaro.

Pumex masculino gñe

Accidit hæc fessis etiam fortuna Latinis.
Quæ totam luctu concussit funditus urbem.
Regina ut tectis uenientem ꝑspicit hostem.
Incendi muros ignesq; ad tecta uolare
Nusq; acies contra Rutulas, nulla agmina Turni.
Infelix pugnæ iuuenem in certamine credit
Extinctum & subito mentem turbata dolore.
Se causam clamat, crimenq;, caputq; malorum.
Multaq; p mœstum demens effata furorem.
Purpureos moritura manu discindit amictus,
Et nodum informis leti trabe nectit ab alta.
Quam cladem miseræ postq; accepere Latinæ.
Filia prima manu flauos Lauinia crines.
Et roseas laniata genas, tum cætera circum
Turba furit, resonant late plangoribus ædes.
Hinc totam infelix uulgatur fama per urbem.
Demittunt mentes, it scissa ueste Latinus
Coniugis attonitus fatis, urbisq; ruina.
Caniciem immundo p fusam puluere turpās.
Multaq; se incusat, qui non accepit ante
Dardanium Aeneam, generumq; asciuerit ultro
Interea extremo bellator in æquore Turnus
Palantes sequit paucos, iam segnior atque
Iam minus, atque minus successu lætus equorum.
Attulit hunc illi cæcis terroribus aura
Cōmixtum clamorem, atrecq; aue impulit aures
Confusæ sonus urbis, & illætabile murmur

Turnus. Hei mihi quid tanto turbant' mœnia luctu?
Quisue ruit tantus diuersa clamor ab urbe?
Sic ait, adductisq; amens subsistit habenis

Poeta. Atque huic, in faciem soror ut conuersa Metisci
Aurigæ, currusque, & equos, & lora regebat.
Talibus occurrit dictis. Hac Turne sequamur

Iuturna Troiugenas, qua prima uiam uictoria pandit
Sunt alij, qui tecta manu defendere possint.
Ingruit Aeneas Italis, & pra miscet.
Et nos sæua manu mittamus funera Teucris.
Nec numero inferior, pugnæ nec honore recedes.
Turnus ad hæc.

Turnus. O soror, & dudū agnoui, cum prima p artem
Fœdera turbasti, teq; hæc in bella dedisti.
Et nunc nequicq; fallis dea, sed quis olympo
Demissum tantos uoluit te ferre labores?
An fratris miseri letum ut crudele uideres?
Nam quid ago? aut quæ iam spōdet fortuna salutē?
Vidi oculos ante ipse meos, me uoce uocātem
Murranum, quo non sup at mihi carior alter.
Oppetere ingentē, at q; ingenti uulnere uictum.
Occidit infelix, ne nostrū dedecus Vfens
Aspiceret, Teucri potiuntur corpore, & armis.
Excindi ne domo (id rebus defuit unum)
Perpetiar? dextra nec Drancis dicta refellam.
Terga dabo? & Turnum fugiētē hæc terra uidebit?
Vsq; adeo ne mori miserū est? uos o mihi manes
Este boni, quoniam supis auersa uoluntas.
Sancta ad uos anima, atq; istius inscia culpæ
Descendam, magnorū haud unq; indignus auorū.

¶ Et. s. quātū latinis, Casus, nā ois casus in ꝑtate fortūæ ē. Te ctis

ASCEN.

¶ Accidit hæc fessis, &c. Docet quō Amata cū videret vrbē in periculo, laqo vitā finiuit, vñ clamor miserabilis subort⁹ est. que Turn⁹ accipiēs co ꝑperauit, dehortāte iuturna sub forma metisci aurigæ, quā iā Turnus agnouit, sꝫ audita morte amatæ ei sedē nō obediuit, Vñ q̄ dixerit Dona. Ordo est, hæc fortuna. s. aduersa, q. suspēdiū amatæ reginæ accidit ē latinis fessis, q̄ cōcussit fūdit⁹ totā vrbē luctu, regia. s. amata, vt .i. postq̄ ꝑspicit hostē venietē tectis. s. ad tecta: & muros i cēdi, & ignes volare ad tecta. s. vrbis: & acies rutulas .i. rutulor nusq̄, sup. eē, aut apparere aut stare ꝯ .i. ex aduso, & nulla agmia turni sup. ꝯstare, ipsa infelix credidit iuuenē. s. turnū & iā q̄ iuuenē ꝯ maiur vir ꝯtēdē ausū extinctū i certamie, & ipsa turbata mētē. s. habēs mētē turbatā, subito dolore clamat se causas, & crimē & caput maior .i. incōmodor regni: & ipsa demēs effata .i. elocuta multa p dolorē mœstū .i. mœstitia ortū, discindit manu .s. sua amictus purpureos .i. vestes regales moritura .i. q. certa erat mori, & nectit ab alta trabe nodū .i. laqueū in nodū ꝯ tractū, leti .i. mortis informis .i. inhonestæ: q. q laqueo sibi vitā ademerāt, insepulti abijciebant, ꝑpter fœditatē mortis. Quā cladē .i. calamitatē, postq̄ latinæ. s. matronæ miseræ accepere .i. intellexerūt, sup. lamātaq; genas furor & ferunt. Nā sequit. Lauinia filia s. eius laniata p̄ma .i. inter primas, aut añ alias crinea .i. capillos flauos & genas roseas, sup. furit circū iā .i. deide cætera turba .s. latinarū furit circū. s. cadauer extinctæ. Aedes resonāt latæ, aut ædes latæ resonāt plāgoribus, & fama infelix vulgat hic .i. ex his latis ædibus hoc est regia p vrbē totā. Demittūt oēs mētes .i. animos, hoc est desperāt: latinus attonitus .i. ꝑplexus, q̄si tonitru ꝑculsus, fatis .i. morte cōiugis, & ruina vrbis, quā. s. imminere videbat, it veste scissa .i. dissecta: turpās .i. fœdās, caniciē ꝑfusā .i. ꝑfundēdo eā puluere imūdo. & incusat se multa .i. multū: q .i. vtpote. q nō acceperit añ .i. ꝑusq̄ cogeret, aut ea mala ꝑuenissent, & asciuerit .i. aduocarit vltro .i. nō dū coactus æneā dardaniū .i. troianū gñū .i. vt dicūt i gñū vel vt sit sibi gener. Turnus bellator seq̄t' interea in extremo: æquore. s. extrema parte cāpi, paucos .i. hostes pallātes .i. oberrātes sine ductore, existēs iā segnior, atq; iā minus, atq; minus lætus successu. s. inualido equorū q. s. videbat equos quoq; segnes effectos, & ad eos demisisse. Aura attulit illi. s. turno clamorē cōmixtū terroribus cæcis .i. incertis, vñ ꝑcederēt, & son⁹ vrbis ꝯfusæ, & murmur illetabile .i. nullo mō lætificās, ipulit .i. ꝑcussit, & sollicitauit illi aures arrectas .i. q̄s ipulsas arrigebat, vt melius capet. Et ait sic. Hei mihi qd .i. ad qd turbant mœnia tāto luctu⁹ ve, p vl' q̄s tātus clamor, ruit ab vrbe diuersa .i. diuersa pte vrbis: ait inquā sic. atq; ipse amēs .i. sine mēte, & ꝯsilio subsistit .i. manet stās, hēnis adductis .i. ad se tractis. Atq; soror. s. iuturna (vt .i. sm q̄d' ipsa ꝯuersa in faciē .i. effigiē, & formā metisci aurigæ regebat currus, & equos, & lora s. equor) occurrit huic talib⁹ dictis. Turne seq̄mur .i. ꝑseq̄mur troiugenas, hac .i. p hāc viā, q̄ victoria pādit .i. apit & mōstrat nobis p̄ma .i. ꝑmū viā. Sūt alij, q pñt defendere tecta. s. vrbis manu. s. sua, Aeneas ingruit .i. irruit Italis .s. in Italos, & miscet pña, mittamus igit', & .i. ēt nos Teucris .i. in Teucros, māu. s. funera sæua .i. magna, & crudelia. Tu recedes. s. sic faciēdo, nec nūero: nec honore pugnæ inferior. s. Aenea .i. tot, & cū tāto honore occideris, vt Aeneas. Turn⁹ ad hæc, sup. rñdit. O soror ego agnoui, &. i. ēt dudū, cū .i. q̄n, tu turbasti p̄ma .i. ꝑfidia, fœdera partē .i. astutiā, & subtilitatē tuā, inducēs auguriū lætū & faciē mētita comertis, cohortata es ad ꝑiuriū mēdū & cū dedisti te in hæc bella: & tu dea .i. q̄uis dea fallis nūc neq̄q̄ .i. nullo frugo voluit te demissam olympo .i. cœlo, ferre tātos labores, an sup. iō venisti, aut demissa es, vt videres letū .i. exitiū crudele, frīs misei .i. miseri aliōe digni? Q. vo malū omē admōuit ꝯsciētia vitare, affirmat dico dicēs, dico crudele letū, nā q d ago, aut q̄ fortūa spōdet iā salutē. q. d. nulla: q. ipse .i. ego vidi murranū quo alter nō fuerat mihi charior, murranū ingt ingētē: atq; victū ingēti vulnere oppetere añ meos oculos, vocātē me voce .i. ꝑpria vocatiōe: seu appellatiōe. Vfens vir ille infelix occidit .i. interijt, ne aspiceret: nostrū dedecus. Teucri potiunt' corpe, & armis. s. eius. Perpetiar ne domos excindi .i. vrbē capi, & dirui? Nā id vnū defuit reb⁹. s. nr̄is miseris, quominus ꝑissent funditus, nec refellā .i. redarguā, & refutabo dextra .i. viriliter agēdo, dicta .i. cōuitia Drācis. s. hostis mei capitalis. q. d. id maxie conari debeo, Dabo sup. ne ego terga & hæc terra. s. quā defendere & mihi vēdicare nitor videbit Turnū fug ētē. q. d. nō ideo misero, ne ꝑ on, an mori est vsq; adeo .i. intātū miserū, vt. s. malim inhoneste fugere, q̄ fortit' mori q. d. nequaq̄, & iō, O vos manes .i. dij inferi, este mihi boni .i. ꝑpicij, & fauorabiles, quoniā volūtas ē supis auersa. s. a me .i. nō amplius fauēt mihi. Ego descēdā ad vos, existēs aia sācta, atq; inscia .i. nescia, & isons. istius

Ordo.

Sibi mortē inferre timēt pœna.

s. tā

.s. tã turpis culpæ .i. fugæ, existẽs haud indignus. s. fuẽtus vnq̃ .i. ullo tpe magnoꝝ auoꝝ, sup. gñe, aut noie, vel magnoꝝ auoꝝ p magnis auis nisi poeta scripserit, haud ullo, ubi legit haud vnq̃ ctis veniẽtẽ pspicit hostẽ, aut tectis pspicit. aut ꝯtra tecta veniẽtẽ. Incẽdi muros iuadi. Et subito mẽtẽ turbata dolore, vt Oculos suffusa. ꝛ nodũ i formis læti, aliq dñt q media se iterenit. Sane sciẽdũ, q cautũ fuerat in põtificalibꝰ libris, vt q laqueo finisset vitã insepultus abijceref. Vñ ait iformis læti, q̃si morꝫ intamissimæ. Flauos lauinia crines. Antiq lectio floreos habuit .i. floruletos, pulchros: & ẽ sẽmoˀ Ennianus. Et roseas laniata genas, moris fuit apud antiquos, Vt añ rogos humanus sanguis effunderet, Vel captiuoꝝ, vel gladiatoꝝ, quoꝝ si forte copia nõ fuisset. Laniãtes fœminæ genas suũ effundebãt cruorẽ. Vt rogis illa imago restitueref. Tñ sciẽdũ cautũ lege duodecĩ tabulaꝝ, ne mulieres carperẽt faciẽ his vbis, Mulier faciẽne carpito. Hic totã. De domo regia. Infelix fama, Rex infeliciũ nũtia. Demittũt mẽtes desperãt. sicut sperãtes aliqã metes erigũt, Cõiugis attonitus fatis vrbisq ruina. Et puatis, & publicis luctibꝰ. Inmũdo puluere, bene imũdo addidit sicut in Geor. Et cinerẽ imũdũ iactare p agros. Q ẽt puluis ille, quo vtunf puellæ. cinis vocaf. Vñ ẽt ciniflones dicti sunt, Hor. Custodes lecticã ciniflonẽs pasiti. Bellatoꝝ. Epitheiõ peracti tpis. Minus successu lætus equoꝝ infirmitas animi ẽt ex equoꝝ tarditate veniebat. Attulit Attulit huc illi e terroribus aura .n. nãle .n. est, vt a q̃ pte ventus flat, inde clamor audiaf, Cõmixtũ clamorẽ, expugnatione ꝛ morte reginæ, Arrectas aures audiẽdũ sollicitas. Terẽ. Arrige aures pãphile. Amẽs, ꝯsilij egẽs, nescius rei gerendæ, nã mẽtẽ, & ꝯsiliũ significare dicimus. Vt mẽtẽ Aeneæ genetrix pulcherrima .m. Occurrit dictis, orationi eius obuiã venit. Prima victoria .i. pmũ. Nec vero inferior pugnæ, nec honore re. nec pauciores interimes, nec minor te q̃ aeneã cõmirabif gloria, nã occisoꝝ multitudo cõpẽsat, hoc q tu fugiẽtes interimis. Sane sciẽdũ in hac oi orõne Iuturnã occurref q̃stionibus tacitis. Prima parte fœdera turbasti, pma vt inchoantia: aut tu pma, nã post eius orationẽ Tholũnius tela ꝯtorsit. Nã qd ago, argumẽtũ a necessario. Me. vo. v. atq hoc nusq legimus, sꝫ aut κατὰ τὸ σιωπώμενον intelligimus, aut mortia est omẽ, qđ nõ df, videre, qđ minime occurrit, sic in. iiij. Hec exaudiri gemitus, & vba vocãtis, Visa viri. Superat viuit, vt superat ne, & vescif aura. Ne nostrũ dedecus Vfens, aspiceret. ac si dicere et fortasse viueret, nisi iõ voluisset occũbere ne nos victos videret. Teucri potiunf corpe, & ar. i. ẽt sepultura caret, nã vt in homero legimus de viroꝝ fortiũ cadaueribus erat inter hostes grãde certamẽ. Dextra nec Drãcis dicta refellã .i. virtute. nã pro re et officio ipsam rem posuit pro virtute dextrã. Vsq adeo ne mori miserum est, tacitæ quæstioni occurrit. Superis auersa voluntas quia, vt supra diximus donec viuimus curæ sumus superis dijs post mortẽ ad iferos ptinemꝰ, qbus se mõ cõmendat. Istius in. c. vel fugæ, q fuga grãde crimen est apud virum fortem, vel rupti fœderis, vel læsæ religionis a qua re se dicit alienum pp futura supplicia indignus auo. græca figura est. Nos enim indignus illa re dicimus ꝯtra græci ἀνάξιος στεφάνου .i. coronæ indignus

Vix ea fatus erat. Docet quõ nũtiata morte Amatæ reginæ Turnus e curru desiliens ad muros ruit, Aeneã si posset inde auersurus, qđ etiã effecit, vnde cum desis Donatus. Ordo est, Turnus

Vix ea fatus erat, medios uolat ecce p hostes
Vectus equo spumante Sages, aduersa sagitta
Saucius

Ordo

Saucius ora, ruitq; implorans nomine Turnum
Turne in te suprema salus, miserere tuorum.
Fulminat Aeneas armis, summasq; minatur (Sageo)
Deiecturum arces Italum, excidioq; daturum.
Iamque faces ad tecta uolant, in te ora Latini.
In te oculos referunt, mussat rex ipse Latinus.
Quos generos uocet, aut q̃ se se ad foedera flectat.
Præterea Regina tui fidissima: dextra
Occidit ipsa sua, lucemque exterrita fugit.
Soli p portis Mesapus. & acer Atinas
Sustentant aciem circum hos utrinque phalanges
Stant densæ, strictisque seges mucronibus horret
Ferrea, tu currum deserto in gramine uersa,
Obstupuit uaria confusus imagine rerum
Turnus, & obtutu tacito stetit æstuat ingens
Imo in corde pudor, mixtoq; insania luctu. (Poeta)
Et furiis agitatus amor, & conscia uirtus.
Vt primũ discussæ umbræ, & lux reddita menti est.
Ardentes oculorum orbes ad moenia torsit
Turbidus, eq; rotis magnam respexit ad urbem.
Ecce autem flammis inter tabulata uolutus
Ad coelum undabat uortex, turrimq; tenebat.
Turrim, compactis trabibus quam eduxerat ipse
Subdideratq; rotas pontesq; instruxerat altos (Turnus.)
Iamiam fata soror superant absiste morari.
Quo deus, & quo dura uocat fortuna, sequamur.
Stat cõferre manũ Aeneæ, stat quicquid acerbũ est
Morte pati, neq; me indecorem germana uidebis
Amplius, hunc oro sine me furere ante furorem.
Dixit, & e curru saltum dedit ocyus aruis.
Perq; hostes, p tela ruit, moestamq; sororem
Deserit, ac rapido cursu media agmina rumpit.
Ac ueluti montis saxum de uertice pceps
Cum ruit auulsum uento, seu turbidus imber
Proluit, aut annis soluit sublata uetustas.
Fert in abruptum magno mons improbus actu.
Exultatq; solo, syluas armenta, uirosq;
Inuoluens secũ, disiecta p agmina Turnus.
Sic urbis ruit ad muros, ubi plurima fuso
Sanguine terra madet, stridentq; hastilibus auræ.
Significatq; manu, & magno simul incipit ore.
Parcite iam Rutuli, & uos tela inhibete Latini.
Quæcunq; est fortuna, mea est. me uerius unum
Pro uobis foedus luere. & decernere ferro,
Discessere omnes medii, spatiumq; dedere.

Turnus vix erat fatus ea, quæ pmissa sunt, & ecce. q. d. pter spẽ, & appellationẽ, sages vir ille vectus, i. q vehebat equo volat p medios hostes saucius bora aduersa. i. habẽs ora aduersa sauciã, & vulnerata sagitta. s. immissa & ruit implorans. i. implorãtu vocans, & expectans Turnũ noie. s. eius expressio. O Turne suprema. i. vltima salus, est sup. in te, miserere tuoꝝ, q2 Aeneas fulminat. i. in morẽ fulminis psternit, & sæuit armis, & minat, sup. se deiectura sũmas arces Italoꝝ, & datura, sup. eas excidio. i. ad excidiũ & exterminiũ, & faces volãt ia ad tecta. Latini ferũt in te ora. & oculos, & ipse rex latinus mussat. i. hæsitat summisse loquẽdo, quos vocet generos, an Teucros, an rutulos, & ad quæ foedera flectat. i. inclinet sese. an ad ea: quæ cũ Aenea ferire pmisit, an ad tua. Præterea ipsa regina. s. Amata, fidissima tui. i. rei, aut psonæ tuæ occidit sua manu: q2 sese suspẽdit, & ipsa exterrita fugit lucẽ. s. vitalẽ, malẽs occũbere q hostẽ tã terribilẽ videre. Soli Mesapus & atinas acer sustentãt aciẽ p portis stantes. i. ante portas: p defensione earũ Phalãges stãt circũ hos dẽsæ vtrinq;. i. ab vtraq; parte, & seges ferrea. i. pubes armata horret mucronibus strictis. i. euaginatis, & tu versas. i. agitas currũ in gramine deserto. s. ab hostib9: Turn9 cõfusus varia imagine rex obstupuit, & stetit obtutu tacito. i. cogitabũdus vno obtutu oculos tenẽs, nec qcq̃ dicẽs. Ingẽs pudor æstuat. i. effecuet in imo corde & insania, sup. agitata luctu mixto. i. cõmixto, & amor agitatus furijs, & vtus pscia. i. cuius ipse conscius erat, sup. æstuãt in imo corde, vt pmũ. i. vbi pmũ: vel cũ pmũ, vmbræ. i. tenebræ cæcitatis, hoc est ptur bationes caecãtes discussæ sunt, & lux. s. rationis est reddita mẽti, ipse turbidus. i. adhuc corpe turbatus, & cõmotus torsit acies oculoꝝ ardẽtes ad moenia: & respexit ad magnã vrbẽ rotis. s. inter q̃s sedebat. Aũt p s3, ecce vortex. i. ingẽs cumulus flãmaꝝ, & fumi volutus flãmis. i. p flãmas inter tabulata. s. turris, quæ qdã solaria vocãt vndabat. i. vndatim ascẽdebat ad coelũ, & tenebat. i. occupabat turrim turrim dicit, sup eam, quam ipse. s. turnus eduxerat trabibus cõpactis, & sup. ei subdiderat rotas: vt trãsferri possit, & instruxerat altos pontes. i. scalas: qbus in ipsam descenderet, & dixit, o soror iam iam inquit fata superãt. i. vincunt me, & violenter trahunt in mortem, absiste. i. des ne morari, sequamur, quo deus, & quo dura fortuna vocat. Stat. i. placet, & decretum est mihi pferre Aeneæ. i. cũ Aenea manũ & stat pati morte quicquid est acerbũ: neq;, & nõ: & o germana. i. soror, tu nõ videbis amplius me indecorẽ. i. expertẽ decoris, & honoris, s3 oro sine me furere ante. i. pus q̃ moriar hũc furorẽ. s. quo concepi cũ Aenea cõgredi. Dixit inq̃ Turnus, & dedit ocyus. i. celeriter aruis. i. in arua saltum e curru, & ruit p tela, & p hostes, & deserit sororem. s. Iuturnam moestam, ac rumpit cursu rapido agmina. s. hostium media, ac veluti cũ saxũ auulsũ vento ruit præceps de vertice montis, seu cum imber turbidus pluit. s. ipsũ saxum, seu cũ vetustas sublapsa. i. quæ clã allapsa est annis. s. tacite soluit. s. saxũ magno actu. i. impetu. in abruptum. i. in præcipitiũ prius excisum, existẽs mons improbus. i. instar montis improbi, quia nulli pcit, q2 exultat solo inuoluẽs secum, & syluas, & armenta, & vites. i. qcqd offendit: sic Turnus ruit ad muros vrbis p agmina disiecta sup. p eã parte: vbi terra madet plurima. i. plurimũ sanguine fuso, & vbi auræ strident, hastilibus. s. missis. & significat manu. s. indiciũ sistẽdi, & icipit simul magno. i. magniloq̃ ore. O rutuli pcite iã, & vos latini inhibete. i. continete theci sus tela quæcunq; fortuna est. s. reliqua, e sup. mea est verius. i. iustius, & æquius est me vnũ. i. solũ luere. i. persoluere, aut purgare p vobis foedus. i. violationẽ foederis: & discernere pro vobis ferro. i. armis. s. cum Aenea Omnes medij. i. q pus erãt in medio discessere, & dedere spatium. s. Turno, vt cum Aenea dimicet.

(Tabulata q dicun)

SERVI. Implorare noĩe Tur. ex multis rebus indicat pturbationes, q festinãs venit q p hostes vulneratus, q Turnũ noĩe appellat, nã contumelia est noĩe superiorẽ vocare sic in Geor. Mater cyrene mater, cum præmisisset te crudelem nomine dicit, sicut cõtra. Aeolus ad Iunonem ait Tuus o Regina quid optes, Explorare labor. Turne in te suprema salus miserere tuorum. Omnia quæ supra Iuturna dixerat, oratio ista dissoluit. Fulminat æ. a. exaggeratio est: sic paulopost. Horrendumq; intonat armis. Minatur deiecturum arces. q2 dixerat, Aequa solo fumãtia culmina ponã, Mussat modo dubitat, præterea Regina, q2 occurrebat. Amatam pro eius partibus niti. Soli pro. p. contra illud, sunt alq, qui tecta manu defendere possunt, varia con. ima. r. multiplici nũcio. Et obtutu va. taci. ste. vultu: & obtutus est proprie vultus, quem græci dicũt πρόσωπον propter illud, tu currum deserto in gramĩe ver. Insania, quia in hostes ferebatur. Mixto. l propter Amatæ cognitam mortem. Discussæ vmbræ, postq̃ mentis caligo discessit, quod sequentia indicant, & lux menti addita est. Turbidus plenus perturbationis. Quam eduxerat ipse, quod etiam dolorem cedebat in dolorem. subaddiderantq; rotas, quo posset trahi ad ea loca, quibus hostis instabat. Quicquid acerbum est, morte pati, aut quicquid morte acerbum est, morte placet pati, hoc est inferna supplicia, vel quæ potest superbus hostis inferre, sicut de Hectore legimus. Aut certe positiuus est pro comparatiuo, placet pati, si quid etiam morte acerbius inuenitur. Furere ante furorem. Figura antiqua, vt seruitutem seruit, dolet dolorem, & est sensus: sine me furere ante bellicum furorem. s. priusq̃ ad eum veniam: vt pugnam mente concipiam, & instructus furore in bella prorumpam. Saxum de vertice præceps, Cum ruit. Comparatio ipsa futurum ostendit euentum, simul notandum, q sicut supra in prælio, ita & nunc in comparatione præfertur Aeneas: nam Turnum parti comparat mõtis, montibus æquat Aeneam, Auulsum vento, proprie. Nam & Turnus inuitus attrahitur ad bellũ. Mons improbus: pars montis, & ἐμφατικῶς dictum est, sic supra ait. Haud partem exiguam montis. Magno actu, magno impulsu. Vbi plurima fuso, sanguine terra madet, hypallage est, pro vbi plurimo sanguine, terra madet. Striduntq; hastilibus auræ. Sic Home. Tela inhibere, cohibete, & est translatio a nautis. Me verius vnũ pro vobis foedus luere verius, iustius, & sensus hic est. Iustius est me vnum p omnibus rupti foederis poenas exoluere.

(Oblitus quid sit)

 Atpater

At pater Aeneas audito nomine Turni.
Deserit & muros, & summas deserit arces.
Præcipitatq; moras omnes, opa omnia rumpit
Lætitia exultans, horrendumq; intonat armis.
Quantus Athos, aut quantus Erix, aut ipse coruscis
Cum fremit ilicibus quantus, gaudetq; niuali
Vertice se attollens pater Apenninus ad auras.
Iam uero & Rutuli certatim, & Troes, & omnes
Conuertere oculos Itali, quiq; alta tenebant
Mœnia, quiq; imos pulsabant ariete muros.
Armaque deposuere humeris, stupet ipse Latinus.
Ingentes genitos diuersis partibus orbis
Inter se coisse uiros, & cernere ferro.
Atque illi, ut uacuo patuerũt æquore campi.
Procursu rapido coniectis eminus hastis.
Inuadunt Martẽ clypeis, atque ære sonoro.
Dat gemitum tellus, tum crebros ensibus ictus
Congeminant, fors & uirtus miscent in unum
Ac uelut ingenti Syla, summo ue Taburno.
Cum duo conuersis inimica in ꝑlia tauri
Frontibus incurrunt, pauidi cessere magistri.
Stat pecus omne metu mutũ, mussantque iuuencæ.
Quis pecori impitet, quem tota armenta sequant.
Illi inter sese multa ui uulnera miscent.
Cornuaque obnixi infigunt, & sanguine largo
Colla armosq; lauãt, gemitu nemus omne remugit.
Haud aliter Tros Aeneas, & Daunius heros
Concurrunt clypeis, ingens fragor æthera cõplet.
Iuppiter ipse duas æquato examine lances
Sustinet, & fata imponit diuersa duorum.
Quem damnet labor, & quo uergat pondere letũ.

ASCEN. Ordo

At pr̃ Aeneas. Recitat cõgressũ Turni, & æneæ, in quo Turnus gladio effracto in fugã versus est, sʒ nõ effugit penitus vt sequẽtia docebũt. Cũ vero Donatus desit. Ordo ẽ. At. i. sʒ Aeneas pr̃. i. vir paterna veneratione ꝓpter pietatẽ, & maiestatẽ dignus, & simul deserit muros, & deserit summas arces, q̃s. s. expugnabat, deserit dicit, audito noĩe turni. i. cũ oẽs clamarẽt, eccũ Turnũ. turnus adest pr̃, & præcipitat oẽs moras, & rũpit. i. interrupit, & ꝑtermittit oĩa opa. i. oĩs conatus incœpto, exultãs. i. tripudiãs lætitia. i. ꝓ lætitia, & intonat armis. i. armatus: & in ipsis armis horrẽdũ. i. horrẽde, & horribiliter, existẽs. s. tantus. i. tãtũ emmẽs, q̃tus athon mõs ille macedoniæ thraciæ imminens ad mare ægeũ tãtæ altitudinis, vt vmbras suas in lemnum vsq; portẽdat, aut quãtus eryx mõs ille siciliæ, aut quãtus ipse. Appẽninus pr̃. i. ꝑnceps montiũ, q̃ in ꝑncipe terra, videlʒ italia sup. est cũ fremit. i. fremitũ facit ilicibus coruscis. i. coruscãtibus, & gaudet vertice niuali. i. niuibus tecto attollẽs. i. erigẽs se ad auras. i. ad altũ aerẽ, hoc est tãtũ emmebat Aeneas inter cæteros bellatores, quãtũ mõtes in suis locis iter vicios colles. Vero ꝓ sed, aut iã vero. i. ad verũ, & ꝓ vero, hoc est præcipue iã, & rutuli, & oẽs troes conuertere. i. simul verterũt in suũ quiq; ducẽ oculos certatim. i. cũ certamine: & æmulatione, cõuertere dico oculos oẽs rutuli, quiq; . i. & qui tenebãt. i. defendebant alta mœnia, videlʒ latini quiq; . i. & q videlʒ troes, & etrusci. pulsabãt muros imos. i. euertere e fundamẽtis conabantur muros ariete. i. tali instrumẽto. & machina bellica in morẽ arietis frõte feriẽti. & deposuere arma humeris: vt q ius, & officiũ belli di adʼduces suos referẽt. Ipse latinus. s. rex: & cuius maxie intererat. stupet viros ingẽtis. i. sine exẽplo magnos: q̃si extra cõsuetũ genus hoĩuʒ genitos diuersis partibus orbis, q̃ Turnũ in europa, & Aeneã in asia coysse inter se, & cernere. i. decernere ferro. i. armis. Atq; illi. s. viri Turnus, & æneas, vt. i. postq̃ cãpi. i. loci capaces patuere, æquore. i. æquo spatio: vacuo. s. hominibus inuadũt. i. auspicant, & ineũt martẽ. i. pugnã virilẽ, ꝓcursu. i. cursu lõge icepto rapido. i. festino: & hoc hastis cõiectis eminus. i. delõge, manibus inuadũt dico clypeis: atq; ære sonoro. i. cũ sonoritate clypei, atq; cæteroꝝ armoꝝ, Tellus dat gemitũ. s. ex sonitu armorũ, & ꝑcussu pedũ, tũ. i. deide postq̃ ꝯgressi sunt, ipsi ꝯgeminãt ensibus crebros ictu, fors. i. alea, & dubius exitus belli & virtus. s. militaris miscent in vnũ. i. q̃cqd fortuna aut v̄tus poterat impartitũ est pugnæ. Ac veluti cũ duo tauri incurrũt. i. incursu i eũt inimica ꝑlia frõtibus cõuersis. i. ꝯ se inuicẽ versis, sup. in sila mõte illo lucaniæ: ve ꝓ vel, in Taburno mõte illo cãpaniæ: summo. i. altissimo. aut in altissima eius parte, vbi planiciẽ habet, tũc sup. magistri. s. pecoris pauidi cessere & oẽ pecus. s. reliquũ. i. totũ armẽtũ: stat mutũ. i. tacitũ, & stupefactũ metu. i. ꝓ horrore tãti certaminis, & iuuẽcæ mussant. i. dubitãt: tacite murmurãtes, qs. i. vter illoꝝ iperitet. i. ꝓdominet pecori, & quẽ. i. vtrũ illoꝝ tota armẽta sequant, illi. s. tauri ꝯcertãtes, miscẽt inter sese vulnera. i. mixtim inferũt vulnera multa vi. & ipsi obnixi. i. obnitẽtes, infigũt cornua. & lauãt colla, & armos. i. humeros largo sanguine, & oẽ nem⁹, remugit. i. reboat aut resonat gemitu. s. ipsoꝝ, haud. i. nõ alr̃ hoc est ꝯsimiliter, Aeneas tros. i. Troianus a Troe ortus & heros Daunius. i. Dauni filius Turnus ꝯcurrũt clypeis, & fragor ingẽs cõplet æthera Iupitr̃ ipe. s. fatoꝝ ꝯditor sustẽtat duas lãces. s. libræ aut trutinæ examine. i. hasta: aut v̄ga, seu lingua q̃ de põdere discernit, æq̃to. i. in æq̃li distãtia ꝯstẽto. i. diu facit ambiguã, vter victurus sit, & imponit. s. trutinæ æq̃li, diuersa fata amboꝝ, q̃ alter victurus, alter vincẽdus erat, sustinet dico lãces. i. dubiũ facit, quẽ. i. vtrũ eorũ labor. i. cõnixus, & studiũ dãnet. i. liberet ꝭm Seruiũ. Sed illud dãnabis tu quoq; votis, significat obnoxium facies, vnde dici posset, quẽ labor. i. penuria mortalitatis, & periculũ belli adʼdãnet. s. ad mortẽ: & quo põdere. i. qua vi, & violentia letum. i. mors, vergat. i. ad exitũ tendat, & premat laborantem.

SERVI.

Quãtus athõ, hæc ẽ v̄a lectio. Nã si athos legeris, os breuis est, & v̄sus nõ stat Athõ ãt dici accusatiuus idicat. Nã hũc Athona facit, sicut Apollõ Apollona. Qdʼ aũt Herodotus hũc Athõ, & hũc Apollõ dicit atticæ declinatiõis est. Athõ aũt mõs ẽ thraciæ adiacẽs circa lẽnon insulã. Niuali v̄tice se attollẽs. pr̃ appẽninus ad auras. mõs est Italiæ, de hoc Luca. Nullo quoq; v̄tice tellus, altius intuit, ꝓpiorq; accessit olympo. Troes: & cẽs, græce declinauit, vñ breuis est es, sicut supra troes agunt. Armaq; deposuere hũeris, vel spectaturi, vel defessi. Inter se coysse viros: & cernere ferro. vera, & antiq̃ est hæc lectio. Nã Enniũ secutus est, q ait. Olli cernebãt magnis de rebus agẽtes, & itẽ ferro, nõ auro vitã cernamus vtrĩq; posteritas cœpit legere, & decernere: ꝭm quã lectionẽ synaliphe opus est, ex eo os, vt sit inter se coysse vir. & decernere ferro. Fors & v̄tus miscent i vnũ Casus in Turno v̄t⁹ in æneo. Nã i bello ẽ casus plimũ valet, Cicero in Miloniana, Adde casus, adde incertos exitus, martẽq; cõmunẽ. Ac veluti ingẽtẽ syla summo ve taburno, syla mõs, & sylua est lucaniæ, taburn⁹ mõs cãpaniæ. Salust. De fugitiuis i sylua syla fuerũt, vñ pessime q̃dã syluã legũt q̃ ꝓpriũ appellatiuo ex æq̃ri nõ põt, vñ ꝓpriũ bñ iũxit. Pauidi cessere magistri, ꝓprie magistri sunt militũ, pastores pecoꝝ, sʒ reciprocæ sunt inter se istæ trãslatiões. Nã doctor militũ pastor vocaᵗ, vt dixim⁹ supra: & magistros pecoꝝ dicimus, Cic. Quẽ magistrũ pecoris eẽ dicebãt. Mussantq; iuuen. dubitãt sic supra. mussat rex ipse lati. Iupitr̃ ipse duas æq̃to examine lãces, aut poetice dictũ est, & rõne caret, nã Iupitr̃ ignorare nõ poterat, aut certe illud q̃rit, qs sibi de Turno & ænea mortis afferat cãm, nã dñt phisici mortẽ minime ad eũ ptinere, nã bona tãtũ ꝑstat, nec ad eũ, quæ sunt mala ꝑtinẽt: vñ Cicero in offi. ait sed quia nocere deos non putant, his exceptis homines hominibus obesse plurimũ arbitrãtur. Tamen sciendum locum hunc a Vergilio ita fuisse translatum, vt in home. lectus est, Examine, examen proprie est filum, quo trutina regitur. Damnet labor, liberet, vt Damnabis tu quoq; votis. Vergat pondere lætum: bñ vergat, nã morientes inferos petũt,

Athon vbi locoꝝ

Magistri q & pastores

Examẽ q̃d sit

Emicat hic, impune putans, & corpore toto
Alte sublatum consurgit Turnus in ensem.
Et ferit, exclamant Troes, trepidiq; Latini.
Arrectæq; amborum acies, at ꝑfidus ensis
Frangitᵉ, in medioq; ardentem deserit ictu
Ni fuga subsidio subeat fugit ocyor euro.
Vt capulum ignotum, dextramq; aspexit inermem
Fama est ꝑcipitem, cum primum in ꝑlia iunctos
Conscẽ debat

ASCEN.

Emicat hic, &c. Docet q̃ño Turnus, quẽ vbiq; audacẽ iduxit capta oportunitate, q̃ ipune speraũt, æneã posse ferire totis viribus in ipsum cõsurrexit validissimũ ictũ daturus, quo nisi Aeneas diuinis armis munitus fuisset si ille ꝓpriũ gladiũ habuissʒ potuit totũ ĩtersecuisse, sʒ q̃ casu aut ꝑcipitatiõe gladiũ mortalium anu fabricatũ in diuina arma totis viribus cõtuderat, fregit ipsũ, atq; stupefactus se in fugã dedit, quẽ quãta maxima põt celeritate ꝯsequitᵉ æneas. Vnde.

Ordo

Ordo est (nihil enĩ ba bet dotati) turnus emicat. i. eminẽter agit sese hic. i. hoc loco, & tpe hoc ẽ reb⁹ sese hoc mõ habẽtib⁹: putãs ipune. i. sine periculo, & punitione posse ferire, cũ ænea sese ꝑcussibilẽ exhiberet e videret

Conscendebat equos, patrio mucrone relicto.
Dum trepidat, ferrum aurigæ rapuisse Metisci.
Idque diu dum terga dabant pallantia Teucri
Suffecit, postq̃ arma dei ad Vulcania uentum est.
Mortalis mucro, glacies ceu futilis, ictu
Dissiluit, fulua resplendent fragmina arena.
Ergo amens diuersa fuga petit æquora Turnus.
Et nunc huc, inde huc, incertos implicat orbes.
Vndique enim densa Teucri inclusere corona.
Atque hinc uasta palus, hinc ardua mœnia cingunt.
Nec minus Aeneas (q̃q̃ tardante sagitta
Interdum genua impediunt, cursumque recusant)
Insequitur, trepidique pedem pede feruidus urget.
Inclusum ueluti si quando in flumine nactus
Ceruum, aut puniceæ septum formidine pennæ
Venator cursu canis, & latratibus instat.
Ille autem insidiis, & ripa territus alta,
Mille fugit refugitque uias, at uiuidus umber
Hæret hians, iam iamque tenet, similisque tenenti
Increpuit malis morsuque elusus inani est.
Tum uero exoritur clamor, ripæque, lacusque
Responsant circa, & cœlum tonat omne tumultu.
Ille simul fugiens Rutulos simul increpat omnes.
Nomine quẽque uocans, notũque efflagitat ensem
Aeneas mortem, contra p̃sensque minatur
Exitium, si quisq̃ adeat, terretque trementes.
Excisurum urbẽ minitans, & saucius instat
Quinque orbes explent cursu, totidemque retexunt.
Huc, illuc, nec enim leuia, aut ludicra petuntur
Præmia, sed Turni de uita, & sanguine certant.

SERVI. ¶ Trepidiq; latini, aut q̃ læti esse debuerũt, s3 nimia æneæ ostẽditur, virtus. Nãq; nãle est vt socys timori sit inferioris audacia vñ nũc latini sunt territi, ex eo q̃ supiorẽ ferire ausus ẽ Turn⁹ Vt capulũ ignotũ, dextrãq; aspexit inermẽ, locus hic totus ad gloriã æneæ ptinet. Nãq; id agit, vt nõ videat turnus armorũ vtilitate superatus: vñ ei reddit gladius, quo ẽt cũ diuinis armis ab ænea possit extingui, Patrio mucrone relicto quo fuerat ausus pr Daunus. Sane p̃rio mõ p̃rno signãt, nã Dauni fuerat gladius. vñ est illud. Ense3 quẽ Dauno ignipotẽs deus ipse parẽti fecerat, Alias patriũ a p̃ria ẽ deriuatuũ, Mortalis mucro mortali manu factus. Vndiq; eni dẽsa Teucri iclusere corona, strata gemina ẽ, nã postq̃ Turnũ videre fugere Troiani: clausere loca: p q̃ euader poterat. Cursumq; recusant, retardãt. s. genua: q̃ iped'ebat vulnus illatũ sagitta. sane pue factũ, vt gladio nõ vtat Aeneas, s3 hasta emin⁹ supare cõtẽdat, q2 ipediẽte vulnere: nec seq poterat, nec ĩ ictũ p̃surgere, vñ est. Hic gladio fidẽs. Hic acer, & arduus hasta. Inclusu3 flumie cõparatio Apollony puniceæ septũ formidie pẽnæ. Luc. Claudit odoratæ metuẽtis aera pẽnæ. Venator canis: p venaticus, Insidys pẽ. s. Viuid⁹ vmber, acerrim⁹ ibuscus, nã vmbria pe ẽ thusciæ. Iã iãq; te. ita vt vr̃ ituẽtib⁹, & hi duo vsus ð vbo ad vbũ s̃t trãslati ð apollonio. Increpat oẽs, obiurgat, icusat, vt æstatẽ icrepuãs ferã. Efflagitat ense3: cũ clamore deposcit terretq; tremẽtes, q2.n. saucius nõ timẽt istãtẽ cũ eũ iteger fugeret. Lud. p. vt. digna ludo.

Patriũ quid

videret & cõsurgit toto corpore ĩ ense3 sublatũ, i. sursu3 latũ alte. & ferit. i. pcutit Aeneã, troes exclamant, vt. s. ibi caueat deinceps æneas, & latini trepidi. s. p anxietate, verẽtes hãc ipune fore, q̃ sic Aeneã feriret: ẽt sup exclamãt, acies amboru sut arrectæ. i. attẽtiores effectæ, cũ ambæ speraret & timeret: at. i. s3 ensis p̃fidus. i. fidẽ dñio violãs frãgit, & deseruit. s. Turnũ ardentem. i. ardẽter pcutiẽtẽ, in ictu medio, i. pusq̃ totas vires ictui adhibuisset q2 q cũ timore pcutit, retrahit manũ q̃uo audacter & affectate adhibet vires donec penetret, deseruit dco. i. destituit, ni. i. nisi fuga. i. pfugiu3 subeat. i. succedat, subsidio. i. ad subsidiũ fugit igit ocyor. i. velocior euro vẽto rapidissimo, vt. i. postq̃ aspexit capulũ. i. manubriũ gladij ignotũ. i. icognitũ: & alterius gladij q̃ sui, & dextrã iermẽ. i. sine gladio, cũ effractus eet, soluisq; capulus remãsisset in manu. Fama ẽ, Turnũ pcipitẽ cũ. i. qñ p̃cẽdebat p̃rnũ equos iũctos ĩ p̃lia. i. ad curru ĩ p̃lij ineũdu: rapuisse ferr̃. i. gladiũ ferreũ metisci aurigæ & d p̃rio. i. p̃rno gladio, quẽ vulcan⁹ Dauno fecerat relicto dũ. i. iterea dũ sui s, trepidãt. i. festinãter vrgẽt. Et id. i. fer r̃ suffecit. i. satis fuit diu: dũ. i. q̃diu aut donec. Teucri dabãt terga pallãtia. i. oberrãtia ĩ varia fugã, s3 sup. postq̃ vẽtũ est ad arma vulcania dei. i. a deo vulcano fabricata, ipse mucro mortalis. i. mortali manu fabricatus, dissiluit. i. in diuersa saliit, aut saliuit. ictu. s. dato, ceu. i. quẽadmodũ glacies futilis, i. q̃ cito funditr & rũpitr: cum adhuc tenuis sit, & fragmina. s. ensis, aut glaciei, aut poti⁹ viri usq; rñdẽt in harena fulua. Ergo q2. s. dextra iermẽ hebat ipse Turnus amẽs. i. sine mẽte, petit fugã, & pfugã diuersa æquora i. diuersa loca æquoris. i. capi p̃lani & iplicat. i. iplicãdo facit incertos orbes, i. gyros: & excursus nũc huc: deĩde huc. Nã nõ potuit euadere, neq; excurrere. n, pro q2, Teucri iclusere: sup. eũ vndiq;, i. ex oi parte corona. i. cætu circũcingẽte: dẽsa. i. dẽse stãte, atq; palus vasta. i. valde ampla cingit, sup. hic. i. ex vna parte, & mœnia ardua cingunt hinc. i. ex alia pte, Nec minus. i. & æque acriter æneas isequit. s. Turnũ: & ipe feruidus. i. feruenter istans vrget pede. s. suo pedẽ. s. turni trepidi. i. trepidanter aufugientis. Insequit dicit, q̃q̃ genua ipediut: & recusant iterdũ cursu3, & hoc sagitta. i. vulnere suscepto p sagittã tardãte. i. immorãte: & grauante, Vñ sequit, q̃ nõ erat ad plenũ sanat⁹, dat aũt exẽplu dicẽs. Insequit, sup. veluti. i. quẽadmodũ, si venator nactus. i. adeptus, & q acq̃siuit: qñ. i. aliqñ ceruũ iclusu3 s. canibus: aut retibus in flumine. i. cũ eẽt in flumie: aut septũ i. circũdatũ, formidine pẽnæ puniceæ. i. aglarũ insectãtiũ, quibus pẽnæ punicei sunt coloris aut formidie pẽnæ puniceæ ad terrorẽ pertẽtis, aut chordis affixæ canis. s. venaticus istat s. cursu, & latratibus: ãt p⁹3 ille. s. ceruus sic circũdatus territus insidys, & ripa alta, quã vereẽ superar nõ posse, qn deprehẽdatur a camb⁹ fugit, & refugit mille vias, ac canis vmber. i. tuscus (apud quẽ plurimæ sũt feræ pigues vt inuu psins dicẽs: defensis piguib⁹ vmbris) viuidus. i. acer, & agilis. hæret. i. p̃ximuo psegt, & pscueuerat hians. i. ibians ĩhiãdo icũbẽs, & i3 iã, iãq;, i. proximus ẽ, vt teneat, & sp tẽtu r̃ se sperat, & ipe sit s tenẽti icrepuit i. crepitũ dedit: malis. i. maxillis, qb⁹ mordere sperabat iã elapsu3, vñ seqt: & delusus ẽ morsu iani. i, nihil iter dẽtes offendẽtı. Tũ vo i, s3 tũc maxie exorit clamor. s. cũ Turnũ æneas tenere videret, & ripæ, & lac⁹ rñsant, i. frequẽter rñdẽt & sonitũ referũt circa. i. p circuitũ, & oẽ, i. totũ cœlũ. i. tot⁹ aer tonat tumultu. Ille simul fugiẽs icrepat. i. obiurgat obiertiã, & iprudẽtia3, q2 gladiũ nõ afferrẽt ẽt nõ admoniti oẽs rutulos vocãs quẽq; s. in quo spẽ hẽret noie, s. suo q2 q multis timidis, aut iuidis ipe rat, nemini iperasse vr̃, si seorsu3 neminẽ noiat: & efflagitat ensem notũ. s. p̃rnũ, quo in p̃lys, sæpe vsus erat, Aeneas s̃. i. conuerso minat mortes, & exitiũ p̃ño, si q̃sq̃ adeat. i. accedat Turnũ, & terret. s. oẽs tremẽtes minuãs, sup. se excisurũ vrbẽ, & ipse saucius, i. q̃uis saucius, i. vulneratus sagitta imissa tñ instat, i. istanter p̃sequit turnũ, ip̃si ergo alter fugiẽdo, & alter p̃sequẽdo explẽt. i. percurrũt q̃nq; orbes. i. gyros, & retexũt, i. replicant totidẽ. s, currẽtes huc illuc nec. n. i. nã nõ leuia, aut ludicra p̃mia petunt, sed certãt de vita & sanguine turni, nõ aũt æneæ, q2 tãtisper dũ turnus iermis erat, nõ potuisset necẽ inferre.

Forte sacer Fauni foliis oleaster amaris
Hic steterat, nautis olim uenerabile lignum,
Seruati ex undis ubi figere dona solebant
Laurenti diuo, & uotas suspendere uestes.
Sed stirpem Teucri nullo discrimine sacrum
Sustulerant, puro ut possent concurrere campo.
Hic hasta Aeneæ stabat, huc impetus illam
Detulerat fixam & lenta radice tenebat.
Incubuit uoluitq; manu conuellere ferrum
Dardanides, teloq; sequi quẽ p̃dere cursu
Non poterat. Tũ uero amens formidine Turnus
Faune

ASCEN. ¶ Forte sacer. Vt varietate delectet iducit varios euẽtus narratq; æneã hastã suã stipiti ac trũco oleastri infixa3 recipe non potuisse, donec Turno allato gladio p Iuturnã idignata Venus ipsam dissoluit ac nato accõmodauit, quo facto ipsi ambo iam telis istructi ad acriorẽ pugnã se se accingũt, vñ nihil q̃dẽ ẽ donati. Ordo ãtẽ. Oleaster. i, olea syluestris imitator oleæ sacer. i. sacrat⁹ fauno. s. deo syluestri amaris folys. i. habẽs frõdes amaras, steterat forte. i. a casu hic. i. hoc loco, non q̃a a casu stetit: sed q2 p̃ter opinionẽ & a casu ad illã arbore3 æneas hasta3 sꝑerat q̃ erat sacra Fauno steterat ergo h existẽs olim. s. priusq̃ teucri sustulerãt lignũ venerabile nautis. i. antiq̃ veneratione & religiõe cultũ a nautis, vbi. i. ad quã ipsi nautæ seruati ex vndis. solebãt figere dona. s, votiua diuo laurẽti. s, Fauno, & suspẽder vestes notas. i qb⁹. s, suati erãt: s3 Teucri sustulerãt. i. amouerãt nullo discrimie. i, sine discretione religiõis: nescientes arborẽ

boré sacrā eē stirpē.i.radicez arboris, sacrā.s.Fauno, vt possint cōcurrere cāpo puro.i.plano, & sine īpedimēto, & arbo⁊ aspe ritate, hasta Aeneæ stabat hic.i.ad hu⁹ arboris radicē.ipetus detulerat illā fixā huc.i.ad hāc radices, ⁊tenebat radice leta.i. tarda ad remittēdū, qd' tenebat, hoc ē tenaci, Dardanides.i. Dardani nepos liʒ multo īteruallo æneas īcubuit.i.inixus ē, & voluit ꝯuellere fer⁊.i.hastā ferratā, aut fer⁊ hastæ manu.s.sua ⁊voluit seq͂ telo.i.iaculo, qd' a lōge mitti possi, sup.eū, quē non poterat prēdere cursu.s.Turnū, ve⁊ ꝑ sʒ ⁊Turnus amēs formi dine, ingr tū.i.tūc, aut tū vero.i.tūc ꝑcipue, o Faune ego ꝑcor. miserē.s.mei, & tu o terra optia tene fer⁊.s.hastæ: si ego colui sp̄ vr̄os honores, q̄s.s.honores æneadæ.i.socij adhærētes Ae neæ, fecere ꝑphāos.i.ꝓcul a phano.i.tēplo, h̄ ē reprobādos.⁊ ꝓs īdignos bello.i.ꝑ facin⁹ bellicū.dixit.s.turn⁹,⁊vocauit opē.i.auxiliū dei, ī vota ñ cassa.i.ñ cassāda, sʒ ratificāda. Nāqʒ æne as luctās.i.luctat⁹ diu,⁊morat⁹.i.īmorat⁹ ī stirpe lēto, haud.i. nō valuit discludē.i.apire vllis virib⁹ morsus arboris.i.recī ꝑe hastā: quā mordic⁹ tenebat terra, dū.s.æneas acer nitit,⁊ī stat dea Daunia.i.Iuturna Dauni regis filia, ꝓcurrit mutata rurs⁹ in faciē.i.facturā & effigiē, metisci aurigæ, & reddit fratri ēses qd'.i.quā rē Venus īdignata.i.ægre ferēs, licere.i.q̄ liceret, & ꝑmitteret, Nymphæ audaci.s.Iuturnæ (vt fr̄is filis dicat vl'ob fcīn, vl' q2 Ioui ꝯcubere ausa ē. nā audaces v̄gines stupratae dn̄t) accessit, ⁊ reuellit tellū.i.hastā æneæ, ab alta.i.ꝓfunda ra dice, olli.i.& tūc illi.s.Turnus, & Aeneas refecti.i.īstaurati ar mis ⁊ aīs, h̄.s.Turn⁹ fidēs gladio, hic.s.æneas acer ⁊ ardu⁹.i. elat⁹ ⁊ supbus hasta, īsistūt anheli.i.anhelātes ꝯ certamina Martis aut insistūt ꝯ.i.ꝯ stant: certamie Martis, anheli.i.tali certamie quale Mars anhelās.i.maxime annitens edere solet

Faune ꝑcor miserere inquit, tuq͂ optima ferrum
Terra tene, colui uestros si semp honores
Quos contra Aeneadæ bello fecere ꝓfanos
Dixit, opemq͂ dei non cassa in uota uocauit.
Nanq͂ diu luctans, lentoq͂ in stirpe moratus
Viribus haud ullis ualuit discludere morsus
Roboris Aeneas, dum nitit acer, & instat.
Rursus in aurigæ faciem mutata Metisci
Procurrit, fratriq͂ ensem dea Daunia reddit.
Quod uenus audaci Nymphæ indignata licere.
Accessit, telumq͂ alta ab radice reuulsit.
Olli sublimes armis animisque refecti.
Hic gladio fidens, hic acer, & arduus hasta.
Adsistunt contra certamine Martis anheli.

Turnus

Poeta.

SERVI. Noīa arbo⁊ fœminini generis

¶ Sacer oleaster, fere oia latia arbo⁊ noia gn̄is sūt fœminini: exceptis paucis, vt h̄ oleaster: h̄ siler. Verg. mole siler, itē h̄ bu xū: liʒ ⁊ h̄ buxus dicat: Nā supfluū qdā volūt facere discretionē vt Hæc buxus de arbore dicam⁹, Buxū v̄o de ligno cōpositū, Legim⁹ enī in Verg. de tibijs: Buxusq͂ vocat berecinthia nr̄is Ideæ, itē cū d arborib⁹ loq̄ret ait, Et torno rasile buxū. Venera bile lignū, antiq̄ arborē voluit exprimē. Vbi figere dōa solebāt ꝓprie, vt Aut sacra ad fastigia fixi Nullo discrimie, sine ītuitu religiōis. Fixā lēta radice tenebat, plenū ē: q̄ quā radix fixā tene bat. Fer⁊ terra tene, ꝓ tell⁹, elemētū ꝓ dea posuit. Nō cassa ī vo ta, nō ad īania vota ꝓspicit auxiliū. Luctās morat⁹, luctat⁹, & morat⁹ erat ītegr⁹. qd' vitanit ꝓ ὁμοιοτέλευτον. Rursus ī aurigæ faciē mutata metisci, κατὰ τὸ σιωπώμενον itelligim⁹ Iuturnā ī numē reuīsā, postq̄ curr⁹ religt. Audaci nymphæ īdignata licē vt sup dixim⁹ vbicuq͂ īduci nitētē aliquē fine affectu audacē dic. armis aīsq͂ refecti sicut armis ita ⁊ aīs. Nāq͂ armo⁊ īopia aīa⁊ vtriusq͂ torpebat. Certamīa martis anheli, alīj certamie legunt vt sit sensus, adsistūt cōtra se Martis anheli certamie.

ASCEn.

¶ Iunonē īterea. Recitat mō alloquiū iouis ⁊ iunonis decertā tiū ꝯditiōe disceptantiū, in quo ꝑmissa iouis in prio ad Vene rē factā cōplent. Nā aspera iuno, ꝯsilia in meli⁹ referet, ꝑtēta hoc solo, q̄ latini ꝑstinū nom, ⁊ p̄riuʒ s̄monē retineāt, qd' q2 tpīb⁹ poetæ fuit, ne Aeneas nō censeat verus victor, dicit deo⁊ volū tate effectū, vt victis neq͂ nom neq͂ s̄monē mutar̄. liʒ ab eo sit deductū genus latinū.i.qd̄ poetæ tēpestate latinū erat, nā ꝯfir mādo p̄iscū nom̄ q̄si de nouo īstituit: sicut visuʒ ē in ꝓhemio il lic: gen⁹ vn̄ latinū: Albāiq͂ patres, atq͂ altæ mœnia romæ. Or do āt ē, Rex olympi oīpotētis.i.ī q̄ ē ipse oīpotētes.s.Iupit (nisi forte meli⁹ legamus oīpotētis, dr̄.n.q̄ sit toti⁹ splēdid⁹) allog tur īterea Iunonē tuentē.i.inspicientem pugnas.s.Turni & Ae neæ: de nube fulua.i.de nymbo in aere suspēso. O cōiunx, q̄ fi nis erit iā.i.tandē: deniq͂ qd restat.i.reliquū ē.nisi.s.vt iuxta fata vicat Turn⁹, ⁊ vincat Aeneas: tu ipa scio, & fatens scire, Aeneā deū indigetē.i.in dijs agētem, ⁊ nullius egentē dēri cœ lo.i.futur⁊ eē ī cœlo post victoriam, ⁊ tolli.i.erigi, fatis.i.ꝑ fata, aut secūdum fata ad sydera, vnde in p̄rimo. Sublimeq͂ feres ad sydera cœli. Magnanimū Aeneā. Quid struis.i.molins, ⁊ conaris cōtra fata aut qua spe hæres in nubibus gelidis.i.qd hic expectas. Mortalin.i.mortali ne hoc ē: nunqd decuit, diuū idest deuʒ futur⁊, violari.i.lædi vulnere, ī.telo, mortali.i.a mor tali īmisso, aut q̄ mortales vulnerari debeāt: aut nunqd decuit ensem ereptū reddi, non eundē, sed alterū, aut ereptum dicit, q2 fato⁊ū violētia neglectū reddi inquam, Turno & si dicat Iu no, qd mihi id īputes? Respōdit Iupiter ꝑ parenthesim q̄si di cat, tibi īputo, enī pro q2, qd valeret Iuturna sine te? q.d. nihil posse significet Et nūquid decuit: vim.i.virtutem, & vires cre scere victis.i.q2 iā vicerant. Desine iam tādē, & īflectere, aut reflectere.i.fine, ⁊ ꝑmitte te flecti, p̄cibus nr̄is.i.vel ob nr̄as ꝑ ces, q2 te ꝑeamur q̄ cogere possumus, Nec tantus dolor edat.i.rodat ⁊ ꝯsumat te tacitā.i.tacētē, ⁊ nec sup. curæ tristes.i.tri stitiæ tuæ indices, coruscēt.s.cū coruscatiōe quadā emineāt mihi ex ore tuo dulci. Vētū est ad supremū.i.finē fato⁊ū, tu po tuisti.s.hactenus agitare Troianos terris vel.i.ēt vndis, ⁊ accē dere bellū infandū.i.detestabile īter generū & soce⁊ fatis ve tantibus, & ipsis inuitis, & miscere hymenæos.i.nuptias vir ginis, luctu.s.matris Amatæ a se suspēsæ, ⁊ alio⁊ īteremptorū ego vero tētare.i.attētare, ⁊ conari vlterius, Iupiter orsus est idest sermonē clausit sic, & dea.s.iuno cōtra.s.orsa ē.i.incepit loqui, aut respōdit hęc. vt sequit vultu submisso.i.humili, quia vt dicit Terentius vt res dāt sese ita magni atq͂ humiles sumus

Pulchri tereti dictum

O Iupiter quidē.i.certe, q2 ista tua magna volūtas.i.fato⁊ se ries est nota mihi, ego inuita reliq͂, & turnū, ⁊ terras.i.negocia terrena nec tu videres.s.aliter, hoc ē nisi sic eēt, me solā in sede aeria pati digna indigna.i.& digna & indigna.i.quæcūq͂ fa ta

Iunonem interea rex omnipotentis olympi
Alloquitur, fulua pugnas de nube tuentem.
Quæ iam finis erit coniunx? quid deniq͂ restat?
Indigetem Aenean scis ipsa & scire fateris.
Deberi cœlo fatisq͂ ad sydera tolli.
Quid struis? aut qua spe gelidis in nubibus hæres?
Mortalin decuit uiolari uulnere diuum?
Aut ensem (quid enim sine te Iuturna ualeret?)
Ereptum reddi Turno? & uim crescere uictis?
Desine iam tandem, precibusq͂ inflectere nostris.
Nec te tantus edat tacitam dolor, & mihi curæ.
Sæpe tuo dulci tristes ex ore recursent.
Ventum ad supmum est, terris agitare, uel undis
Troianos potuisti, infandum accendere bellum.
Deformare domum, & luctu miscere Hymenæos.
Vlterius tentare ueto. Sic Iuppiter orsus.
Sic dea submisso contra Saturnia uultu
Ista quidē. quia nota mihi tua cełsa uoluntas
Iuppiter, & Turnum, & terras inuita relinquo.
Nec tu me aeria solā nunc sede uideres
Digna, indigna pati, sed flammis cincta sub ipsa
Starem acie, traheremq͂ inimica in prælia Teucros.
Iuturnā misero fateor succurrere fratri
Suasi, & ꝓ uita maiora audere ꝓbaui
Non ut tela tamen, non ut contenderet arcum.
Adiuro Stygii caput implacabile fontis.
Vna superstitio superis quæ reddita diuis.
Et nunc cedo equidem, pugnasq͂ exosa relinquo.
Illud te, nulla fati quod lege tenetur
Pro Latio obtestor, pro maiestate tuorum.
Cum iam connubiis pacē felicibus (esto)
Component, cū iam leges, & fœdera iungent.
Ne uetus indigenas nomen mutare Latinos.
Neu Troas fieri iubeas, Teucrosq͂ uocari.
Aut uocē mutare uiros, aut uertere uestes.
Sit Latium, sint Albani p secula reges.
Sit Romana potens Itala uirtute ꝓpago.

Iupiter

Poeta

Iuno

Occidit

Occidit, occideritq; sinas cum nomine Troia.
Olli subridens hominum, rerumq; repertor. — Poeta. Iupiter
Es germana Iouis, Saturniq; altera proles.
Irarum tantos uoluis sub pectore fluctus.
Verū age, & inceptum frustra submitte furorem
Do quod uis, & me uictusq;, uolensq; remitto.
Sermonem Ausonii patriū, moresq; tenebunt.
Vtq; est, nomen erit, commixti corpore tantum
Subsident Teucri. morem, ritusq; sacrorum
Adiiciam, faciamq; omnes uno ore Latinos.
Hinc genus Ausonio mixtum quod sanguine surget.
Supra homines, supra ire deos pietate uidebis.
Nec gens ulla tuos æque celebrabit honores.
Annuit his Iuno, & mentem læta retorsit — Poeta
Interea excedit cœlo, nubemq; reliquit.

tis iubet sine respectu psonæ meæ, sed ego starē cincta flāmis sub .i. in ipsa acie, & traherē Teucros in pßlia inimica. s. ipsis, lȝ est, i qbus piret. ego fateor suasi Iuturnā succedere .i. vt Iuturna succedat (nisi amphibologiā vitare voluisset, potuisset dixisse, Iuturnæ. vt regatur a verbo suasi) fratri misero .s. Turno, & pbaui .i. approbaui ipsaȝ: sup. audere maiora .s. q̄ alio q̄ liceret pro vita .s. fratris seruāda, no p laude obtinēda, vt iustior sit rō, tñ ego nō suasi, vt sup. emitteret. hoc est emittere faceret, tela .i. sagittas, & nō suasi, vt cōtēderet .i. simul cū sagittāre tēderet arcū. Ego adiuro caput fontis stygij .i. ipsaȝ stygē lacū īfernalē dy cuius iurare timēt, & fallere numē, vt i. vj. visuȝ ē: īplacabile .i. īmitigabile: q̄ vna .i. q̄ sola: supstitio .i. meticulosa religio, ē reddita .s. ꝯ ptitiū diuis supis .i. cœlestib⁹. s. q̄ nō suaserī, vt cōtēderet arcū, Et eqdē .i. ego q̄dē cædo .s. locū do, nūc exosa pugnas relinquo, sup. eas. Ego obtestor .i. obtestādo oro te illd' qd' nulla .i. nō vlla, qd' nō tenet vlla lege fati, obtestor dicit p latio, & p maiestate tuor .i. a patre tuo saturno ortor, aut q̄ magis tui sūt q̄ troiani, nā troianus bñ voluit ob dardanū ex italia ortū, cū .i. qñ esto .i. pmitto vt ita sit ipsi cōponēt .i. ꝯciliabūt pacē, ꝯnubijs fœlicib⁹, & cū iungent iā leges, & fœdera .s. ppetuæ cōcordiæ, ne iubeas latinos idigenas .i. inde, hoc est ex latio, & nō aliū de genisos: mutare vetus nomē, neu iubeas fieri troas & vocari teucros, aut viros .s. latinos mutare vocē .i. sermonē priū, aut vertere .i. mutare, vestes .i. formā vestiū, latiū sit, & reges albani .s. postea denominādi sūt p secula, & ppago .i. ppagatio romana ex albanis orta sit potēs virtute, itala .i. sub titulo virtutis italicæ, & nō troianæ, Troia occidit, & sinas: vt sup. occiderit cū noīe .i. ita vt ne nomē q̄dā maneat. Repertor .i. reparator: aut pductor hoīuȝ: & rex subridēs olli .i. nūc illi: sup. tu es germana .i. soror mea, & altera .i. scda ples saturni, & sup. voluis tātos fluctus irarū sub pectore: q. d. idnō decere. Verū, .i. sȝ age .s. qd' dicā, & sūmitte, i. supprime. furorē iceptū frustra .i. sine cā aut sine vtilitate, cū ꝑ fata nihil possit, sȝ potius sine cā: qa do .i. ꝯcedo, qd' vis: & remitto me .i. aīuȝ meū, victus, & volēs, nō eni vinci posset nolēs. Ausonij tenebūt sermonē priuȝ & mores prios, & nomē erit, sup. eis, vt est tm̄ .i. tm̄mō teucri subsidēt .i. remanebūt, & occulte sedē capiēt cōmixti corpore, & nō noīe, neq; sermone: ego adijciā morē, & ritus sacror .s. troianorū, & faciā oēs latinos vno ore .i. vna appellatiōe, aut vno sermone, Tu videbis genus .s. hoīȝ, qd' surget hinc .i. ex troianis, mixtū .i. cōmixtū sanguine ausonio .i. italico, ire pietate supra hoīes, & supra deos, qð pp clemētiā Iulij Cæsaris: & augusti dicit, Nec vlla gēs .s. alia celebrabit æque .i. æqualr aut i tm̄ tuos honores Iuno annuit .i. assensuȝ pbuit his & læta retorsit .i. reflexit ab ira mētē .i. aīuȝ, aut memoriā odij, q: demū ē i prio: Neq; eni causæ irarū, sæuiq; dolores. Exciderāt aīo: manet alta mēte repostū, Iudiciū paridis, Et ita excedit iterea cœlo .i. aere. & relinqt nubē, e qua .s. prius speculabat. Semp aūt fauētia numina abesse dicit, duȝ quibus fauent tristia obueniunt.

SERVI. Fulua de nube, de aere elemēto suo. Quæ iā finis erit ꝯiunx qd deniq; restat: Indigetē ænea. Deniq; verba ista q̄si iā tædiātis sunt ob lōgā iunonis iracūdiā. vñ & paulopost ait, Desine iā tādē, pcibusq; reflectere nris. Indigetē ænea, Scis ipsa, subaudi fore, & idigetes dij duplici rōne dicūtur. vel scdm Lucretiū: q nullius rei egeāt, Qui ait, Nihil idiga curæ. Vel certe idigetes dij sunt ex hoīb⁹ facti, & dicti idigetes, q̄si i dijs agetes. Mortalin decuit violari vulnere diuū, nō letali, sȝ aut quo mortales laborat, aut a mortali illato, Diuū aūt subauditur. Quid .n. sine te iuturna valeret, parēthesis est, Poterat eni excusare se iuno nil se fecisse cōmemorās, sȝ eā authorē fuisse iupiter dicit propter illud. Author ego audēdi. Desine iā tādē, pcibusq; inflectere nris, singula pnūciāda sunt. Nec te tantus edat tacitā dolor .s. desine odijs vrgere troianos, Sane edo edis edit itegrū verbū est: vt Lego legis legit. Nā edo es est eē anomalū ꝯstat. Troiāos potuisti .i. iā nō potes, iō eni pterito vsus ē. Submisso vultu. habituȝ futuræ orōnis ośdit. Q: nota mihi tua magna volūtas. iupiter necessitatē obiecerat fati dicēs ventū ad supremū est, sed iuno sciēs fatū eē q̄dq̄d iupiter dixerit se cedē eius volūtati asserit, Nā agit, vt ꝯciliet sibi fauorē eius ad petitionē futurā. Digna idigna passa .i. oīa: pverbialr dcm̄ est. Nō vt tela eā, nō vt ꝯtēderet arcū: hoc loco q̄si iuturnā iecisse sagittā signat sed, vt supra diximus possumus accipere, q alter in eius gratiā in æneā tela cōtorsit. Pro vita, ac si diceret p re a nobis data .i. ꝯ supis. Adiuro stygij caput iplacabile fontis, ꝯiuro Nam prothesis est. Quidā n̄ volūt iuro tunc dici debere, cū ꝯfirmamus aliqd, aut pmittimus: vt iuro me facturū: adiuro vero cū negamus, vt adiuro, me non posse. me nō fecisse, Teren. Adiurat: se nō posse apud vos pāphilo abiente pdurare. Pōt tñ̄ & ad valde signāre. Vana supstitio, religio, metus dicta eo q supstet capiti oīs religio. Reddita, data, Nā pthesis est. Nulla fati, qd' lege tenet, hñ fati, nā victoriæ lex est, vt victi cedant in habitū nomēq; victor. Pro maiestate tuor, respexit ad saturnū, q aliq̄ñ in Italia regnauerat. Vñ ait, tuor. Nā & latinus īde originē ducit, vt Fauno Picus pr̄, isq; parentē, Te saturne refert, tu sanguinis vltimus author. Esto cōponet, cōsentu, sed nō nisi iniuita. Sit romana potēs itala virtute ppago, hoc videt dicere, si fatalr iminet: vt a troianis origo Romana descēdat, Troiani italor nom accipiāt, vt Romani de italis, nō de troianis videant esse pgeniti. Es germana iouis, saturniq; altera ples, Locus de obscuris, de quo q̄dā hoc sentiūt, p eis pene illicita, sȝ ꝯcedēda sūt, qm soror iouis es .i. Saturni filia, qd' si voluerimus admittere: duplicit sequēs versus erit icongruus. irarū tātos voluis sub pectore fluctus, vñ melius est, vt ita intelligamus, soror iouis es .i. Saturni filia. Vñ nō mirū est tantā te retinere iracūdiā sub pectore. Nā scimus vnū quēq; pro gñis qualitate in irā moueri, Nobiles eni & si ad pñs videnf ignoscere, Tamē in posterū irā seruant, qd' nūc iunoni vr obijci. Nā cū se ꝯcedere diceret, petit tñ, q grauiter posset obesse troiāis, sic Homerus iducit Calchāta dicētē de Agamenone. Regia iræ ita sehñt, vt ēt si ad pñs indulgere videat, stimulos iracūdiæ ad futurū reseruet. Do qd' vis, hñ pñti vsus est tpe. Nā ꝯmissio in dijs pro facto est. Subsident, remanebūt, latebunt latinorū .s. multitudine, vt galeaq; ima subsedit accestes. Ritusq; sacrorū Adijciā, verum est, Nā sacra matris deū romani phrygio more coluerūt. Mētē læta retorsit. Iste q̄dē hoc dicit, sȝ constat bello punico secūdo exoratam Iunonē, tertio vero bello a Scipione sacris q̄busdam etiam romam esse translatam.

Marginalia: Dij idigetes q dicantur; Adiuro q̄d sit & q̄d iurare.

His actis, aliud genitor secum ipse uolutat.
Iuturnamq; parat fratris dimittere ab armis.
Dicuntur geminæ pestes, cognomine diræ.
Quas & tartaream nox intempesta Megæram,
Vno eodemq; tulit partu, paribusq; reuinxit
Serpentum spiris, uentosasq; addidit alas
Hæ Iouis ad solium, sæuiq; in limine regis
Apparent, acuuntq; metum mortalibus ægris.
Si quando letum horrificum. morbosq; deum rex
Molitur, meritas aut bello territat urbes.
Harum unam celerem demittit ab æthere summo
Iuppiter, in q; omen Iuturnæ occurrere iussit.

Illa

ASCEN. Donati expositio Ordo — His actis. Docet quō placata, & amota iunōe iupiter iuturnam ablegat: vt sine numinis auxilio sit vincēdus turnus. Circa quā rein habetur hoc donati, Non secus, interponitur parabola, qua narratio interrūpatur, vt legentis tædium excludat. Alitis noctuā, vel bubonē intelligit. Pro virginitate, p erepto virginitatis honore. Sic ille. Ordo est, Genitor .s. hominū atq; deorū iupiter: volutat .s. agitat secum, aliud, idest aliam rē ad aperiendam fatis viam, his .s. superioribus actis .s. cum Iunone iam pacata. q; pro idest parat, dimittere .s. in diuersa mittere scilicet ab armis fratris iuturnā .s. nympham. Geminæ .i. duæ & æquales pestes dicūtur cognomine: idest cognomēto diræ .i. execrabiles quasi deorū ira procreatæ, quas & megærā .s. tertiam furiam: seu diraȝ. nox intempesta, idest ad nullum opus tempestiua: aut oportuna, tulit vno & eodē partu (More suo corripuit eodem in media syllaba, scilicet vt grammatistæ dicunt, vt celeritatem producendi fugiat) & reuinxit, idest illigauit spiris, idest annulis. & reuolutionibus serpentum, idest an

guium

Ill' euolat, celeriq; ad terram turbine fert.
Non secus, ac neruo p nubem impulsa sagitta,
Armatam sæui Parthus quam felle ueneni,
Parthus siue Cydon telum immedicabile torsit,
Stridens, & celeres incognita transilit umbras,
Talis se sata nocte tulit, terrasq; petiuit.
Postq̄ acies uidet Iliacas, atq; agmina Turni,
Alitis in paruæ subito collecta figuram.
Quæ quondam in bustis, aut culminibus desertis
Nocte sedens serum canit importuna p umbras.
Hanc uersa in faciem Tur ni se pestis ad ora
Fertq;, refertq; sonans, clypeumq; euerberat alis.
Illi membra nouus soluit formidine torpor.
Arrectæq; horrore comæ, & uox faucibus hæsit.
At pcul ut diræ stridorem agnouit, & alas
Infelix crines scindit Iuturna solutos.
Vnguibus ora soror fœdans, & pectora pugnis.
Quid nunc te tua Turne potest germana iuuare?
Aut quid iam miseræ supat mihi? qua tibi lucem
Arte morer? tali possum me opponere monstro?
Iam iam linquo acies, ne me terrete timentem
Obscœnæ uolucres, alarum uerbera nosco.
Letalemq; sonum, nec fallunt iussa supba
Magnanimi Iouis, hæc p uirginitate reponit?
Quo uitam dedit æternam? cur mortis adempta est
Conditio? possem tantos finire dolores.
Nunc certe, & misero fratri comes ire p umbras.
Immortalis ego? haud quicquam mihi dulce meorum
Te sine frater erit, o quæ satis ima dehiscat
Terra mihi, manesq; deam demittat ad imos?

…gnium, quos pro capillis habent paribus .i. æq̄lib^9 numero, & mole, & sup. quibus addidit alas uentosas .i. tā celeres, ut uē…to agi uiderent, hæ .s. furiæ tisiphōe, alecto, & megæra, appa…rent .i. p̄sto sunt ad obsequiū ad soliū iouis, & in limine sæui re…gis .s. iouis sæuiētis, hoc est cū sæuitiā suā ostendere uult, aut de …diuersis loquit, ut per sæuū regē plutonē itelligat, innuens fu…rias, & apud superos, & apud inferos esse: & acuunt .i. acriorē …faciūt mortalibus, ægris .i. ægre uiuentibus, & multis miserijs …subditis, si rex deū .i. deo₄, molit .i. cū difficultate, qz pter natu…rā suā, cum sit iustus pr̄, disponit letū horrificū .i. morte terribi…lissimā: aut si terret bello urbes meritas, p qd̄ significat iouis …æquitas, vñ in .vj. aut æquus amauit Iupiter. Et in .x. Rex iup…piter oibus idē Iupiter demittit .i. deorsū mittit: unā .s. triū furia…rū, celerē .i. celeriter descēdentē, qz id munus ei propriū est, ab …æthere summo & iussit occurrere iuturnæ in omē .i. ut omē mor…tis turni efficeret, & illa id agnoscēs, abiret. Illa .s. dira pestis, …aut furia, uolat & fertur ad terrā, turbine .i. ipetu celeri, nō se…cus .i. nō aliter, ac .i. q̄ sagitta ipulsa neruo .i. arcu neruato, quā …s. sagittā, ptbus, q pitissim^9 est sagittator parth^9 mgt, siue cidō …torsit .i. ipulit: armatā .i. isectā felle .i. amaritudine ueneni sæui, …appositione telū imedicabile .i. nulla medicina curabile uulnus …faciēs, nō secus dico: ac talis sagitta fert p nubē stridēs, & trāsi…lit umbras celeres .i. quas celeriter pcurrit existēs incognita .i. …impercepta. Sata .i. pgenita: nocte .s. furia existens talis tulit .i. …mouit se, & petiuit terras, & sup. postq̄ uidet acies iliacas .i. tro…ianas, atq; agmina turni ipsa collecta .i. trāsformata suscepto …corpe ex aere collecto, subito in figurā alitis paruæ .s. noctuæ, …quæ sedēs quōdā .i. aliqñ in bustis .i. sepulturis cinerū mortuorū, …aut in culminibus .i. summitatibus ædificio₄ desertis (Spōdaicū …uersū facit grauitatē innuens) canit nocte serū .i. triste, aut sero …per umbras: existēs iportuna .s. auis, pestis .i. furia, uersa i hanc …faciē .i. spēcē, & effigiē hmōi anis fert, & refert se ad ora turni …sonās .i. cū sonitu, & euerberat alis clypeū .s. turni, Torpor nou^9 …p terrore sanguinis uehemēs soluit .i. dissoluit illi .s. turno mem…bra, formidine, & comæ .s. eius arrectæ sup sunt horrore, & uox …hæsit .i. adhæsit faucibus. At .i. sed iuturna, ut .i. postq̄ agnouit …procul .i. adhuc lōge existēs stridorē, & alas .i. dest stridorē ala…rum diræ, ipsa soror infelix scindit crines solutos, fœdās ora, …idest faciē unguibus, & pectora pugnis, qbus ipa pcussit, sup. …inquit. O turne, quid .i. in quo pōt tua germana .i. soror iuua…re nunc te? q.d. in nullo, aut quid superest .i. restat mihi iam mi…seræ? q.d. nihil. Qua arte morer .i. detinebo tibi lucē .i. uitā? q.d. nulla, possum ne ego opponere tali monstro me? q.d. non: & …ideo ego linquo iā iam .i. pcipue iā acies: o uolucres obscænæ (atq unā erat, sed inuidiose ad pluralitatē trāstulit) ne terrete .i. nolite terrere me timētē, ego nosco uerbera alarū .s. uestrarū, quid prendāt: & pro .i. sonū letalē .i. mortis turni i dicē nec iussa .s. uoluntates, hoc est fata, aut mādata iouis magnanimi .i. pro …animi sui magnitudine oīa gerētis, nec cuiq̄ cedentis fallunt .i. …decipiūt, aut latēt me. Reponit .i. repēdit & psoluit ipe hæc .s. p…mia pro uirginitate .s. q̄ rapta est, quo .i. ad qd, dedit ipe mihi …uitā æternā, cur cōditio mortis est adēpta mihi? ego iā morta…lis .i. si essem iā mortalis, ego certe possem finire nūc tātos dolo…res, & possem ire comes fratri .s. turno misero p umbras .s. infer…nales. qd̄ .s. nunc nō possum, uerū t̄ñ o frater, quicq̄ meo₄ .i. eo₄ …quæ mihi cōtingent, haud .i. nō erit dulce, mihi sine te: o optā…tis uox, q̄ terra dehiscat mihi satis ima .i. pfunda, ut me deuo…ret, & demittat me deā .i. quis deā ad manes imos? q.d. multa. …& ita se miserimā prædicat cū mortem dulcem censeat.

SERVI. ¶ His dictis, remoto Turno auxilio. Dimittere ab armis q̄ tr…suū hystoriæ usus ē uerbis, nā q ab exercitu relaxat̄. ab armis …dicit̄ dimitti, Salu. de Appio, ubi cū tota i cōditione ab exercitu …cogit discedere, dicit se eius opera nō usurū, eūq; ab armis di…mittit. Pestes cognomine diræ, pprie pestes uocant̄, diræ uero …cognomine, & dictæ diræ, q̄ nō nisi ante iratū iouē uidēt̄, ut …sæuiq; in limine regis, Apparēt diræ. Tartareā megærā. bñ tar…tareā addidit, ut ostēdat eē & terrenā, & aera megærā, Nā ut ēt …in tertio diximus, Volūt periti quādā triplicē ptātē, & in terris …& apud supos: sicut est furiarū apud iferos. Iō āt dicit has ex …nocte pgenitas, ut ostēdat & latēter orīri, & itollerabilē eē iram …deorū. Uno eodēq; tulit partu dispositio ē poetæ, q dicit has si…miles esse furijs, & cū his eē pcreatas hoc agit, ut ostēdat illam …prudētiū opinionē eē tā apud supos q̄ in terris, sicut apud ife…ros furias, Apparēt, p̄sto sunt ad obsequiū. Vñ ēt apparitores …cōstat eē nominatos. Letū horrificū uoluit iouē nō eē mortē aut …horē, sed posse mortē genere, uel pdesse, uel obesse mortalibus …Inq; omen iuturnæ occurrere iussit. ut iuturnæ omen fraternæ mortis efficeret. Nō secus, ac neruo p nubē, sic illa descēdit, ut solet sagitta descēdere, hic Stati^9 traxit, ut diceret, de disco iacto. Similisq; cadēti, Crescit in aduersos, Impulsa āt pprie, sic supra, icertū quapulsa manu, Felle ueneni. amaritudie ueneni succo noxio, aut certe pipbrasticos dixit, uenenū. Trāsilit umbras, hyperbole est, nāq; umbras semp tela cōmeāt hic ait, Trāsilit umbras sagitta, male .n. qdā auras legūt. Talis: se taliter collecta eximia .s. furiæ magnitudie. Culminibus desertis, noctuā dicit, nō bubonē, nā ait Alitis in paruæ. bubo aūt maior est, Serū canit, triste: diuturnū ut. Ser aq; terrifici cecinerūt omina uates: Salu. Serū bellū in angustijs futurū, Sonās, clypeūq; euerberat alis, signa sunt ista plāgentiū. Stridorē uocis .s. sonū, nam utrunq; tāgit auguriū, & oscinū. & ppetum. Duræ: immiti quæ posset fratrē cernere tot laboribus subditū. Monstro augurio ex iouis uoluntate uenienti. Obscœnæ uolucres, inuidiose dixit, nam una est. Quo uitam dedit æternam, quia occurrebat, sed præstitit immortalitatem, dicit hanc esse causam doloris.

Serū qd sit

Ogd sit

Tantum effata, caput glauco cōtexit amictu.
Multa gemens, & se fluuio dea condidit alto,
Aeneas instat contra, telumq; coruscat
Ingens arboreum, & sæuo sic pectore fatur.
Quæ nūc deinde mora est? aut qd iā Turne retractas?
Non cursu, sæuis certandum est cōminus armis.
Verte omnes te te in facies, & contrahe quicquid
Siue animis, siue arte uales, opta ardua pennis
Astra sequi, clausumq; caua te condere terra.
Ille caput quassans. Non me tua feruida terrent

Poeta

Aeneas

Poeta Turnus

ASCEn. ¶ Tantū effata. Docet discessum iuturnæ, quem turnus di pꝛ̄si…dio diuino destitutus: & furijs agitatus saxū ingēs in æneā im…pulit sed nō ppulit. At æneas opportunitatē nactus hastā in eū …cōtorsit, & disi upris armis acriter uulnerauit, ac strauit, uñ ru…tulorū miserabilis subsecutus ē clamor de qua re uerba Dona…ti sunt. Aeneas istat, reddit ad narrationē, quā iterruperat in…terpositis dictis iunonis, iouis: & iuturnæ. Ingēs arboreū, Nō …hastā, sed gestatorē laudat. Pinnis (Sed ip pinna & nō pēna est …apud Donatū) in somnis, pōt parabolā, quā q̄sq; sīe expr^9 …intelligere pōt. qd turno euenerit. Urbē: uel in q̄ erat lauinia. uel …unde exp ctare, auxiliū: qd̄ pudor petere uetabat. Nec quo se …eripiat, fugiēdi occasio deerat. Audēdi fiducia negabat, nullū …sperabat auxiliū, sorore iā remota. Hæc ille. Ordo aūt ē. Iutur…

Pina qd Donati expositio

Ordo

Dicta ferox, dii me terrent, & Iuppiter hostis,
Nec plura effatus, saxum circumspicit ingens.
poeta
Saxum antiquũ ingens, campo qui forte iacebat
Limes agro positus litẽ ut discerneret aruis.
Vix illud lecti bis sex ceruice subirent.
Qualia nunc hominum pducit corpora tellus.
Ille manu raptũ trepida torquebat in hostem,
Altior insurgens, & cursu concitus heros.
Sed neq; currentem se, nec cognoscit euntem.
Tollentemue manu, saxumq; immane mouentem.
Genua labant, gelidus concreuit frigore sanguis.
Tum lapis ipse uiri uacuum p inane uolutus.
Nec spatium euasit totum, nec ptulit ictum.
Ac ueluti in somnis oculos, ubi languida pssit
Nocte quies, nequicq̃ auidos extendere cursus
Velle uidemur, & in mediis conatibus ægri
Succidimus, non lingua ualet, non corpore notæ
Sufficiunt uires, nec uox, nec uerba sequuntur.
Sic Turno (quacunq; uiam uirtute petiuit)
Successum dea dira negat, tum pectore sensus
Vertunt̃ uarii, Rutulos aspectat, & urbem.
Cunctat̃ metu, telumq; instare tremiscit.
Nec quo se eripiat, nec qua ui tendat in hostem.
Nec currus usq̃ uidet, aurigamq; sororem.
Cunctanti telum Aeneas fatale coruscat
Sortitus fortunam oculis & corpore toto
Eminus intorquet, murali concita nunq̃
Tormento sic saxa fremunt, nec fulmine tanti
Dissultant crepitus, uolat atri turbinis instar
Exitium dirum hastam ferens, orasq; recludit
Loricæ, & clypei extremos septemplicis orbes
Per medium stridens transit femur, incidit ictus
Ingens ad terrã duplicato poplite Turnus.
Consurgunt gemitu Rutuli, totusq; remugit
Mons circũ, & uocem late nemora alta remittũt.

SERVI. ¶ Clauco amictu: q̃si nympha ppendã similitudinẽ. Ingẽs arboreũ nõ sunt epitheta, sʒ æneas igẽs telũ coruscat arboreũ. Contrahe: collige, ẽ aũt hostilis iracundia. Caput quassans cõcutiẽs, & conquassans caput. Et iupiter ho. Ordo est: ferox hostia. Saxũ circũspicit, Homeri hic totus locus est. Cãpo, qd' forte iacebat, Limes agro positus scdʒ artẽ pnũciãdũ, sic Salust. Est in carcere locus, qd tullianũ appellat̃. Manu raptũ trepida aut festina, aut re uera trepida, q̃ sequit̃, Sed neq; currẽtẽ, nec se cognoscit euntẽ. Torquebat, bñ i perfecto vsus est tpe, q̃ nõ est perfectũ, qd' voluit, vt Nec spaciũ totũ euasit, hic distinguẽdum vt sit totũ, nec totũ ptulit ictũ. i. euacuat' est ĩpetus ipsius spacio lõgiore. Ac velut in somnis, Cõparatio Homeri. Nec quo se eripiat. Totũ. n. troiani clauserãt Sortit' fortunã oculis, hũc locũ ad feriẽdũ oculis elegit æneas, quẽ fortuna destinauerat vulneri. Fulmine tanti, p tonitru, sine quo nunq̃ fulmẽ mittit̃. Atri turbinis instar, multis vtit̃ cõparationibus ad exprimẽdũ turniũ ĩpetũ, Et instar, vt supra diximus, per se plenũ ẽ, nec recipit præpositionem licet Serenus ad instar dixerit qd' in idoneis non reperitur authoribus. Ictus, percussus. Nunc participium est, Ac si diceret, Cecidit elisus.

Sine toni tru nõ fit fulmen

na nympha effata. i. elocuta tantũ. i. dũ lexat̃ pm̃ iffat cõtexit caput. s. p mœsticia, & pudore aut iussum se in aq̃s, amictu glauco. i. marini coloris gemẽs multa. i. multũ, & ipsa dea condidit se alto fluuio. Bñ dicit dea: ne putet̃ submersisse. Aeneas pro contra aduerso instat. i. instãter vrget Turnũ, & coruscat. i. quatit, & vibrat ingẽs arboreũ telũ. i. valde magnã hastã ex arbore factã, aut arborẽ p hasta sumptã, & fat̃ sic pectore sæuo. i. acri, & magnifico, Quæ deĩde. i. tãdẽ ĩ mora est. i. qd' adhuc restat: aut o iurne qd retractas. i. declinas, & refugis pliũ. Nõ est certãdũ. i. nõ decet nos certare cursu, sed certãdũ ẽ cõminus. i. p ferris manibus, & de pp, armis sæuis. i. magnis, & hostilibus. Verte te. i. temetipsũ, in oẽs facies. i. figuras (Alludit ad ptea, qui vt habet Geor. q̃rto, volẽs elabi sese ĩ figuras varias mutabat, nec tñ aristeum autibus elapsus est) & cõtrahe. i. in vnũ collige, quicquid vales siue animis, siue arte, Opta q̃ efficere nõ posset, se qui pẽnis. i. iuolare astra arduus, q; p velopta te cõdere. i. abscõdere clausũ terra, Subaudi, nõ tñ euades, Ille. s. turn', q̃ssans. i. motans ex idignatione caput, effatus est, sup. o ferox. i. ferociẽs hostis, tua feruida dicta, nõ terrent me, dii me terrẽt. & iupiter hostis. i. inimicus mihi effectus, qd' p iuturnæ abscessũ: aut alitis sinistræ ĩfestatione agnouit. Eleganter aũt q̃ verbũ repetit, supprimit cõiunctionẽ, Nã vt valla docet loquẽdũ est sic: tua dicta me nõ terrẽt, sʒ dii, aut vero dii, sine verbo, aut cũ verbo sine cõiunctione, tua dicta me nõ terrẽt, dii me terrent. Nec turnus effatus plura, circũspicit. i. circũspiciẽdo videt saxũ antiquũ ingẽs: dixi alibi. Nullũ epitheto frequẽtius apud Maronẽ cũ alio epitheto sine cõiunctione poni, q̃ hoc nomẽ ingẽs, qd ideo forte fit, q̃ æq pollet ppositioni, & casuali, q̃ duo p aduerbio ponunt. Tutius tñ diceret cũ Seruio æneã ingẽs. Dictũ est etiã p Seruiũ quoties relatiuũ ponit̃ inter duo substãtiua, quorũ sequẽs est rei ppriũ, ipsũ sequẽti debere cõformari: sin appellatiuũ vtriuis cõformari posse. hoc igit̃ loco, lʒ forte minus eleganter, magis tñ grãmatice dicere potuisset, cãpo, qd' forte iacebat, psertiʒ cũ nõ cohæreat substãtiuo sequẽti, nã ordo nõ est, qui limes iacebat cãpo, sed q. s. lapis iacebat cãpo forte. i. a casu, positus agro limes. i. signũ termini in trãsuerso posit̃, vt discerneret. i. dirimeret agris litẽ. i. cõtentionẽ agricolarũ, aut possessorũ: bis sex. i. duodeci sup. viri lecti. i. electi egregii. vix subirẽt illud ceruice, existẽtes talia corpora. i. si essent talia corpore, q̃lia corpora hoim tellus pducit nunc. i. nr̃a tẽpestate ĩquit poeta (vñ Iuuenalis, Nã genus hoc viuo iã decrescebat homero Terra malos hoĩes nũc educat, atq; pusillos) ille heros. s. turnus torquebat in hostẽ. s. saxũ illõ raptũ manu trepida. i. festina. insurgẽs. i. erigens se altior, quominus dicat̃ pondere depressus & cõcitus. i. p citatus cursu, ne cẽseat̃ tardat' sʒ ipse. s. cap' furore, neq; cognoscit se currẽtẽ, nec euntẽ. i. nesciebat, an curreret, an iret, ve p vel nõ cognoscit. i. nõ pcipit se tollẽtẽ. i. erigẽtẽ manu saxũ ĩm ane, ve p vel mouentẽ, sup. ipsum sed sup. genua. s. turni auxilio numinis destituti: labat. i. labascũt, & flectũtur: & sanguis gelidus cõcreuit frigore. s. timoris, Tũ. i. insup: lapis ipse viri. i. quẽ ille ĩpulit, volutus. i. agitatus per vacuũ inane. i. aerẽ, nec euasit totũ spaciũ. i. nõ puenit ad hostẽ. s. æneã: nec ptulit. i. nõ ad finẽ vsq; tulit, ictũ, quẽ. s. turnus ei cõmiserat ad æneã pferendũ, alludit ad aliores, q̃ cũ nuncios mittunt. Ac veluti. i. quẽadmodũ nos videmur in somnis. i. iter dormiendũ: aut per ĩsomnia, vbi q̃es languida. i. ægra (vñ Horatius in arte, velut ægri sõmia vanæ fingunt̃ spẽs) pssit nocte oculos, videmur nequicq̃. i. frustra velle extẽdere cursus auidos. i. auide p cul excurrere, & nos ægri succidimus. i. itercidimus deficiẽtes in mediis conatib'. lingua nõ valet. s. p loq, vires notæ. i. cõsuetæ nõ sufficiunt, sup. in corpore, nec vox, nec verba sequunt̃. s. conatus nr̃os, sic dea dira. i. furia negat Turno successum q̃cunq; virtute petiuit viã. i. p cessũ. Tũ. i. insup, sensus vertunt̃. i. vertẽdo fiunt varii: pectore. i. in animo, & ipse aspectat rutulos, & vrbẽ qd' desperãtis ĩdiciũ est, & cunctat̃. i. imorat̃, aut dubitat metu. i. præ timore, & tremiscit. i. ptimescit: telũ. s. æneæ hoc est hastã, ĩstare. i. iminere, nec videt, quo se eripiat, nec qua vi. i. violẽtia, & ĩpetu tẽdat in hostẽ, nec videt vsq; currus, nec sororẽ aurigã. i. q̃ prius obierat munus aurigæ, æneas coruscat. i. vibrat ipsi cunctãti. i. imorãti, telũ fatale. i. letale quo illi fata mortẽ pscierãt: coruscat dicit, sortitus oculis fortunã. i. oportunitatẽ fortuitã ex illius. s. negligẽtia oblatã, & ipse eminus. i. de lõge q̃si emissũ e manu ĩtorquet. i. telũ toto corpore. i. nixu totius corporis, saxa nunq̃ fremunt. i. stridẽt sic. i. intãtũ pcita. i. cõcite missa, tormẽto murali. i. quo muri quatiũt̃, nec tanti crepitus dissultãt. i. in diuersa saliunt fulmine. i. dũ fulminat: Hasta. n. ferẽs dirũ exitiũ. i. exterminiũ, & mortẽ volat istar. i. in statũ, & formã turbinis. i. venti ĩpetuosi, & recludit. i. aperit & resoluit oras. i. extremitates loricæ. i. tunicæ, q̃ olĩ e loris fiebat & stridẽs trãsit mediũ fœmur p extremos orbes clypei septẽplicis. i. septies ĩplicati diuersis tergoribus, Ipse turnus ictus. i. percussus: icidit ingens. i. existens valde magnus ad terram, & hoc poplite duplicato. s. compressis genibus: rutuli consurgunt gemitu, idest simul gemere incipiunt, & totus mons remugit circum idest in circuitu & nemora alta remittunt vocem, scilicet gementium, late: idest per latum spacium.

Regula gramatica

Ingẽs marcis vsitatum epithetũ

Ille humilis, supplexq; oculos, dextramq; pcantem
Protendens Equidem merui, nec depcor inquit
Vtere sorte tua, miseri te si qua parentis
Tangere cura potest, oro, fuit & tibi talis
Anchises

¶ Ille humilis. Vt sæpe admonui opus suum cõcludit poeta in summa laude æneæ, quæ erat in turno deuicto, cuius et audacẽ: & superbum animum deiecit usq; adeo, vt humilẽ, supplicemq; efficeret

afficeret vt tñ iuxta pceptũ Horatianũ i de arte poetica. vterq; sit ptim⁹ ad extremũ similis sibi nõ sic iducit turnũ humilẽ, vt se ɔtute iferiorẽ fateat, sz forte, dicẽs vtere forte tua nec sic, supplicẽ, vt cõtẽplatõe sui suppliceet, sz pr̃is, cuius caniciẽ plurimũ posse sperabat apud eũ, q i pr̃ẽ suũ pientissim⁹ erebat, vñ euz sic ad extremũ vsq; iducit plurimi: vt et turno vitã cõcessiss;, nisi balthẽo palláṫis itercepti viso, illius necẽ vlcisceda iuxta euãdri parẽtis eius vota duxisset. Sicut ergo multos libros morte alicuius ɔclusit, ita & totũ opus morte turni, qz mora vltia linea verũ est, imitat⁹ in hoc Homer; q in Hectore tracto iliada cõposuit. Circa hũc ãt vltimũ locũ sunt verba Donati. Humilis corpore.i, supplex, deiecto fastu. victoria æneæ, quã põit i fine operis pficit: atq; absoluit cumulũ laudũ æneæ, qs a pñcipio ad finẽ oĩ artificio ɔtinuauit. Hæc ille. ¶ Ordo ãt est, ille.s. turnus humilis.s. corpore scõm Donatũ, r ẽt aliq̃ illi aio, qz vt i. hecyra Terẽtiana, dr̃. Profecto h sic est, vt puto oib⁹ nobis, vt res dãt sese, ita magni, atq; humiles sumus, r supplex ptẽdẽs.i. dirigẽs ait se: oculos.s, miseratione efflagitãtes, r dextrã precãtẽ ingt egdẽ.i. ego qdẽ qñtũ de me ẽ merui.s. mortẽ, aut necẽ, quã tñ noiare formidat. nec depcor.i. & nõ pcor, vt nõ fiat mihi, nã depcari est ɔtrũ eius: qđ ẽ pcari vñ, Ouidius. Sæpe pcor mortem, mortẽ, quoq; depcor idẽ. Vtere tua forte.i, quã p fata sortitus es verũ sup. si qua.i, aliq̃, cura.i, cõmiseratio, miseri parẽtis.s. dauni põt tãgere te, & si sup. anchises genitor fuit tibi talis, vt.s, eius grã tibi pcẽdũ eẽt: ego oro miserẽ senectæ dauni.s. pr̃is mei, & redde me.s, viuũ meis, seu mauis, redde meis, corpus.s, meũ spoliatũ lumĩe.i. vita, tu vicisti, & ausonij.i, itali videre, sup. me victũ, tẽdere.i. ptẽdere palmas.s, pcãtes r supplices. Lauinia.s, regis filia: p qua certauim⁹, est tua cõiunx.i. permittit tibi a me, ne tẽde.i. ne pcedas vlterius.i, ad maiorẽ vltionẽ, odijs.i. pp odia qz ad glãz satis est me victũ fateri, æneas stetit acer i armis, voluens oculos.s. i supplicẽ. r repssit dextera s ab ictu & sermo.s. turni supplicãtis cœperat flectere.s. ad misericordiã iã & iã magis.s. æneã cũctãtẽ.i. hæsitãtẽ & immorãtẽ iñ dicit cũ balthẽus pallãtis pueri, i felix.i, turno ifelicitatẽ afferens apparuit sup. in alto humero.s, turni, & cũ cingula.i. cincturæ ei⁹ fuiserũt.i. resplẽduerũt bullis nosc.s. ipsi æneæ qui agnoscebat isignia pallãtis sibi Turnũ aptasse: q̃ facto monet poeta nemini alterius iacturã p isigni habẽdã, qm sore ola versat, quẽ.s, pallãta victũ turnus strauerat vulnere atq; gerebat humeri isigne inimicũ.i. pniciosũ & exitiale. Ille.s. æneas postq̃ hausit oculis.i. audẽ ispexit monumẽta sæui.i. valde magni doloris. & exuuias.i. spolia.s, pallãtis, accẽsus furijs & terribilis ira ĩquit sup. tu ne idure.i, q indutus es spolijs meorũ (propter dolorẽ ad pluralẽ numerũ trãsfert sermonẽ, aut plurimi isignia gerebat) eripiare mihi hic i, ab hoc loco vbi sub pedibus meis iaces: q d. minime. Pallas.s, filius euandri, pallas immolat i. sacrificat dijs manib⁹ te hoc vulnere.s. qđ tibi eius gratia ifero & sumit.s p me pœnã.i. punitionẽ, ex sanguine.s. tuo scelerato .i. multis scelerib⁹ pollutor sup. æneas dicẽs h ɔdit ferrũ sub pectore aduerso.i. opposito, existẽs feruid⁹.s. ad vindictã Pallãtis sumẽdam, atq; mẽbra soluũtur.i. dissoluunt illi.s. turno trãsfixo frigore.i. morte frigere faciẽte, & vita.i, aia, quæ viuebat, fugit cũ gemitu sub vmbras.s. ifernas idignata.s. qđ ante diẽ fatalẽ ac periodum naturalez exire cogeretur, aut qz ab hoste pcat veniã exorare nõ poterat. Et hæc in Aeneida.

Finis Aeneidos Vergilianæ.

ASCEñ. Turnus vt extremo, &c. queadmodũ dixim⁹ ante explanationẽ æneidos, nõ erat istitutũ ipsius auctoris vltra mortẽ turni qcq̃ de ænea dicere, qppe in qua sũma eius laus cõstituta erat, & vltra q̃ nihil de eo gloriosũ dici potuit nisi q̃ i supioribus libris plibauit erat: vez in cœlũ a venere trãsferẽdũ, vñ in pñio. Sublime qz feres ad sydera cœli, Magnanimũ æneã. Itẽ deũ idigetẽ appellãdũ, vñ i.x. Indigerẽ æneã scis ipsa, & scire fateris, Deberi cœlo: fatisq; ad sydera tolli. Rutulos aũt victos se æneæ subdidisse, Lauiniã æneæ nupsisse, dijs sacrificatũ eẽ ob victoriã, p se manifestaria sunt, vñ frustra quidã q̃drigie rotã qntã addidit.

Poetæ intentio Nã si Homer; imitari voluit, debuit vt ille in hectore tracto opus clausit, i turno deuicto et finẽ facere. Verũtñ qz decimustertius a Mappheo veggio adiect⁹ erat nõ ut ipsũ demere, sed paucis qz facili. r multũ a Marõis caloribus frigẽte vena cõpositus est: pcurrere, nõ ordinẽ: sz vocabulorũ quotidiã elucidatiõe psequẽs: Extremo marte extrema pugna. Profudit vitã.i, aiã vitalẽ, sed alludit ad sanguinẽ in quo vitæ, ac animæ vitalis sedes est. Memores ãni malorũ insie pñio. O socij. neq; n. imemores sumus ante malorum, frustra autez additur Actorũ, ɔgaudere aũt.i, gratulari gnato.i, filio suo ascanio, seu Iulo dicitur qz scit illi regnũ deberi, vñ in quarto dixerat Aeneas ipse quẽ regno hesperiæ fraudo,

Dolco mortẽ poetice Turni morte, idest de morte, Nam dicimus doleo mortem poetice, & oratorie mors mihi dolet. Eius autẽ dolor, videtur importunus. Ouat idest more ouantum gaudet vrbem.s. Lauinium nomine coniugis.s, Lauiniæ.

Anchises genitor Dauni miserere senectæ.
Et me, seu corpus spoliatum lumine mauis.
Redde meis, uicisti, & uictum tendere palmas
Ausonii uidere, tua est Lauinia coniunx.
Vlterius ne tende odiis Stetit acer in armis — **Poeta**
Aeneas uoluens oculos, dextramq; repressit.
Et iã iamq; magis cunctantem flectere sermo
Cœperat, infelix humero cum apparuit alto
Balteus, & notis fulserunt cingula bullis
Pallantis pueri, uictum quem uulnere Turnus
Strauerat, atq; humeris inimicum insigne gerebat
Ille oculis postq̃ sæui monumenta doloris,
Exuuiasq; hausit, furiis accensus, & ira
Terribilis Tu ne hinc spoliis indute meorum
Eripiare mihi? Pallas te hoc uulnere, Pallas — **Aeneas**
Immolat, & pœnam scelerato ex sanguine sumit.
Hoc dicens ferrum aduerso sub pectore condit
Feruidus, ast illi soluuntur frigore membra, — **Poeta**
Vitaq; cum gemitu fugit indignata sub umbras.

¶ Equidẽ merui, scõm artẽ rhetoricã, Nã quotiẽs psonæ inuidiæ sunt: aliæ p his ponũtur. Vñ ait, ego qde occidi mereor, sz tu debes ignoscere parẽtis intuitu. Nec depcor: nõ refuto. Vtere sorte tua, iterfice hostẽ tuũ. Fuit & i. hi talis an. Hic distinguẽdũ, vt duo dicat, r habuisti pr̃ẽz, & pr̃ẽs. Et me redde meis, ordo est: redde meis, sed ne ex apto reviro forti pudẽdã peteret interpositiõe vsus est dicẽs. Seu corpus spoliatũ lumine mauis Tendere palmas. Ausonij videre, ad glãz æneæ ptinet q se turnus cunctis pr̃tibus victũ fatet. Tua est lauinia cõiunx, q̃ fuerat cã certaminis. Vlterius ne tẽde odijs, noli velle crudelitatẽ tuã vltra fata ptẽdere: sed redde corpus sepulchro. Acer i ar. non tm̃ ad pñs refert, sed qz semp in armis acer esse cõsueuit. Cunctãtẽ flectere sermo cœperat. Ois itentio ad æneæ ptinet gloriã Nã & ex eo q hosti cogitat pcere, pius ostẽdit, r ex eo q cũ iteremit pietatis gestat isigne. Nã euãdri intuitu. Pallantis vlciscit mortẽ. Infelix balthẽus, nulli dño felix, & sic est deũ ifelix balthe⁹ sicut lacedæmõios hymenæos, r sciẽdũ Balthẽũ habuisse Turnũ ad isultationẽ & iactãtiã nõ ad vtilitatẽ. Vñ ẽ ait qz humeris inimicũ isigne gerebat, Monumẽta do. pprie nam & monumẽtũ ab eo dcm̃ est q mẽtẽ moneat. — **Monumẽtũ vñ** Hausit, vidit, vt Hauriat hũc oculis ignẽ crudel' ab alto. Pallas imolat, ad suæ mortis, r ab rupti fœderis vltionẽ te tãq̃ hostiã imolat Pallas. Frigore. morte, vt Corpusq; lauant frigẽtis r vngũt. Vitaq; cũ ge. fugit indi. sub, vm. Indignata vel qz mox pceps veniã nõ meruerãt vel qz lauiniã fore sciebat æneæ, vel qz vt sup de Camilla diximus discedebat a iuuene. Nã volunt physici aiaz discedere a corpore inuitã, cũ quo adhuc habitare naturæ legib⁹ poterat. sic Home. ψυχὴ δ' ἐκ ῥεθέων πταμένη αἴδος δὲ βεβήκει ὃν πότμον γοόωσα λιποῦσ' ἀνδροτῆτα καὶ ἥβην

¶ Mapphei Vegii Laudẽsis poetæ clarissimi liber tertiusdecimus additus duodeci Aeneidos libris cuius est hoc argumentum

Turnus ut extremo uitã sub marte pfudit.
Subdunt se Rutuli Aeneæ troiana sequentes.
Agmina, dehinc superis meriti reddun-tur honores.
Congaudet gnato socius memor ante malorum
Actorum pater Aeneas, Turni inde Latinus
Morte dolet, patriæ miserãda incendia Daunus
Euersæ, & chari deflet pia funera gnati.
Connubium instaurat gnatæ, lætosq; Hymenæos.
Rex socet Aeneæ, genero gens utraq; pacto
Fœdere pacis ouat, tum nomine coniugis urbem
Instituit, & tandem placida sub pace regentem
Transtulit Aeneam Venus astra in summa beatum.

¶ Turnus

Poeta

TVRNVS ut extremo deuictus
Marte profudit.
Effugientem animā, medioq;
sub agmine uictor
Magnanim⁹ stetit Aeneas Ma
uortius heros.
Obstupuere omnes, gemitūq;
dedere Latini.
Et dumum ex alto reuomentes
corde dolorem.
Concussis cecidere animis, seu frondibus ingens.
Sylua dolet lapsis boreali impulsa tumultu.
Tum tela infigunt terræ, & mucronibus hærent.
Scutaq; deponunt humeris, & prælia damnant.
Insanumq; horrent optan Martis amorem.
Nec frœnum nec colla pari captiua recusant.
Et ueniam orare, & requiem, finemq; malorum.
Sicut acerba duo quando in certamina tauri.
Concurrunt largo miscentes sanguine pugnam.
Cuiq; suum pecus inclinat, sin cesserit uni
Palma duci, mox quæ uicto pecora ante fauebant.
Nunc sese imperio subdunt uictoris, & ultro
Quāq; animū dolor altus habet, parere fatentur.
Non

ASCEN.

TVrnus vt extremo. Effugiētē aīas, vñ in fine duo
decimi. Viraq; cū gemitu fugit idignata sub vm
bras. Magnanimus stetit, qz victor cū victis fu/
gā qrāt, Reuomētes q̄si ex indignatiōe expuen/
tes, seu frōdibus ingens sylua &c. Cōparatio nō
satis apta: qz rei insensibili attribuit vt syluæ do/
lorē. Verūtam ēid Maro quoq; nōnūq̄ facit. Item
minus apta est cōpositio. Sylua ingens dolet lapsis frōdibus i/
pulsa boreali tumultu. Nā aptius diceret, dolet frōdib⁹ lapsis
boreali ipulsu. Nec frœnū, nec colla, melius nūc colla, vt sit,
nec colla eoz, captiua recusant nūc pati frœnū, sed id min⁹ ge/
nerose de italica gēte dicit: sicut i al'q̄m ultio circa decoz do//
mitat. Et veniam orare .i. orabāt, aut nō recusant. Sicut acerba
duo, cōparatio Vergiliana, Nō aliter rutuli, si nō aliter rutuli q̄
ras quō dictū sit, z durū ex alto reuomētes corde dolorē, nam
nō reuomimus nisi ex fastidio: z cōtēptu, vñ nō cōgruit, q̄ iclyte
ta malūt arma seq, & tū dolorē vomant. Præterea cōtra decor/
rū ē, q̄ cæso duce libēter alienū iugū ferāt, licz forte letitia cō
ueniat. nō aliter, Applicat ɔparationē tauroz ad rutulos, s; ea
Verg. apti⁹ ad ductores ipos primus retulit. Belloq; getē. Id rē
vero siletz facit, qz nulla salus bello pacē te poscim⁹ oēs, dixe//
rat Drāces. verūtamē qz verboz plus q̄ virtutis a Vergilio ha
buisse prædicat. Dicerē fato cessisse potius, q̄ bello, qz dictū est
prius. Cēs aspero bello, debellāda tibi est latio, Tūc turnū su/
perassistens. Verba fere Vergiliana sunt, sed nō tā congrue, vt
ab illo posita Patereris melius diceret conereris: s; plus ē patere
rio. Nā sine pari q̄dem debuit, multo minus id facere licuit. Pa
ti quidem debuit, multo minus id facere licuit. Pati autem nō
debuit, qz debuit Iouis monitis pficiēdis operā pstare, daunia
proles, vituperatio a genere. nā daunus mortalis illi pr̄ fuit, li/
cet diua Venilia mater. Disce Iouem revereri, sic in. vj. discite

Q̄ō cum solutiōe

FF iustitiam

iustitiam monuit, & nō tenere diuos. Iussa facessere, hic iacere alibi factū ire. vt geor. iiii. Nec mora cōtinuo matris pcepta facessit. Sed importune videt mortuū ad virtutem adhortari, & vt pietatē colat, qm̄ nō est in morte qui memor sit deinceps nō aūt qs cō sitebit illi, sed qꝛ in mortuū dicit, ad viuentium ptinet exhortationē, Memoresq₃ malorū, Sic in pri° Aenei. Ver. At sperate deos memores fandi, atq₃ nefandi. Heu nobile corpus, turne. Bene in viro forti, & pio temperamētū ponit iustitiæ: & miserationis, vt gaudeat deorꝫ contemptorē victū eē, doleatq₃ vinci cōmeruisse, Sed vt vitiū dānans hoiem commendet. At nō tibi erit lauinia paruo, sed pꝛæmio. Et sunt verba, quæ Turnus: & eius socij in cōtumeliā teucrorum protulerant. Nec dexꝛa tamen, &c. Sic & camilla prius dixit, vnde & verba, & sniæ ex Vergilio sumunt fere. Sed quæ pallantis. Pietatis erat Turno arma relinquere, sed talionis insignia demere, vt qui alios spoliauerat, spoliaretur. Ingētia balthei, collisio est, nam non pōt versus hypermeter esse, cū nō sequat vocalis. Vt solatia cæso haud leuia hoste ferat, vn̄ ipse in. xi. Vadite: & hæc memores regi standata referte. Quod vitā moror inuisam pallāte perempto, dextera causa tua est: turnū natoq₃ patriq₃ Quā debere vides, &c. Melioribus uti, & c. Discite bellorꝫ auspicijs. hoc est melius auspicemini, Naꝫ cuēta rerū incerta dici nō possunt, ſꝫ in. xii. dictū fit, Disce puer virtutē ex me, verumq₃ laborem, fortunā ex a ijs. Nam illic aliud verbū Seruius subaudiēdum. docet potest et accipi auspiciū pro principio, sicut auspicare pro incohari. nam qꝛ romani nullā rē arduā non prius facte auspicio. i. auiū inspectione inchoabāt, iō accipimus auspiciū p principio vt dixi. Et quia capto auspicio res ſm ipsum factæ prosperæ plerūq₃ succedebant. ideo auspicato venire est opportune, & bona aue, hoc est prospere venire. Ignauosq₃ vocans, ignaui sunt inutiles ad laborem, qui nihil recte nauant, i. quasi nauibus, quibus commode, & cito multa transuehunt, operantur. tracta est enim metaphora a nauibus, sed vt sit melior sonus, adiecta est simplici g littera, nō enim nauus, ſꝫ gnauus, vn̄ & græci ngni vocāt, & quis inhumata rogis, sicut in principio vndecimi dictū est. Aeneas qꝫ, & socijs dare tempus humādis, pcipitāt curæ, turbataq₃ funere mens est. Vota deū primo victor soluebat eoo. &c. Maius opus, qꝛ pietas in superos maior ē ꝗ in defunctos. Honores meritos. i. sacrificia pro victoria obtēta, aut vota psolunt κατὰ τὸ [illegible] vt intelligatur, se votis astrinxisse, si victor euaserit. tū pingues patrio iugulant ex more, bn̄ iugulāt dixit, nō iugulat, qꝛ seruile est officium, qd̄ socijs attribuit sicut Maro, obuertunt pelago pꝛoras, &c. Ex more patrio, aut qꝛ subijciūt cultros, vt se quasi interimētes sponte mori, & offerri videanſ. Erant aūt iuuēci, qꝛ boues intacti. vt nunc grege de intacto septē mactare iuuencos pstiterit. immittuntq₃ sues. s. in tēpla sunt aūt sues sacrificijs apri ſm Donatū exīmij: sicut boues intacti, & oues lectæ. vn̄ Maro mactant lectas de more bidētes: vnde hic dicit. niueasq₃ bidētes, qꝛ dijs superis: & felicibus, vnde maro. Nigrā hyemi pecudē, zephiris felicibus albā. & cæsim. i. per incisionē. in frusta. s. pticulas, & bolos. vina & p. i. dona lyæi, quia dona lyæi. idest bacchi sunt vina vnde est. Munera lætitiamq₃ dei vbi tamen: & die legiſ. Et in secundo Georgi. huc pater o lenæe tuis hic oia plena Muneribus, &c. Thura ignes adolēt. i. incēdunt cremāt magnūq₃ tonantē, fatorꝫ authorē, ioue, & gn̄is caput, vn̄ & in genus ab ioue summo. Et venerē, qꝛ æneæ matrē, & te saturnia iuno iam placidā, & meliorē. id audacter dictū: qꝛ nōdum nonit populus, quæ iuppiter cū iunone egisse a poeta dictus ē, verū vt dicit seruiꝰ in. secūdo bello punico legitur placata. Mauortem. i. martē ipsum. s. principē bellorꝫ: cū cætera turba deorum, alij, tūq₃ extera turba deorꝫ, melius cætera legitur, quis post magnos deos cæteros inuocabant, Erumnis factura modū. i. finē, vt in consimili Maro, & in quarto. Nā quis erit modus. Crastina sublimē, & c. idest quod in. xii. pollicet sic. Nūc te mea dextera bella, Defensum dabit, & magna inter pꝛmia ducet, ea aūt pꝛmia vult eē rutulorū mœnia. i. quæ Rutuli sibi uēdicarāt iure matrimonij. Bene aūt vterq₃ fingit Ascaniū i mœnia ductū, qꝛ æneas occubuisse legiſ. cū latino, nōdū pacto bello. Duplicesq₃ furores, armorū. i. bellorū herynnes. Naꝫ armatis maior est furor: Vnde Euāder. Haud ignarus erā ꝗtū noua gloria in armis Et præ dulce decus prio certamine possit, vbi Seruius in armis, apud armatū, cuius cōsiliū cupiditas victoriæ plerumq₃ cōturbat. Et iō dicit hic duplices furores, aut certe ppter duo bella: troianū. s. & italicū: nā p arma bella intelligamus. Per totq₃ hyemes. i. tēpestates pluuiosas, & vētosas p qcqd acerbū, Maronianū est. Per quicqd iniquum. Propter fœdera rupta, quæ inigtas non in troianis, sed in aduersarijs fuit infaustū, qꝛ & boni occidūt interdū: & occidit, & pelcꝰ iustissimus vnus, Qui fuit in teucris, & seruantissimus æqui, dijs aliter visum. præterea infaustis erat pugna illa, Pallas, quia interemptus erat, & crudelis, qꝛ immaniter multi trucidati sunt vt nisus, & Euryalus, & cæteri. Optatam latia cum gente quietem, iungemus, id secundum Maronem, quod & huius sentit

qui

Non aliter Rutuli licet ingens mœror adhausit
Pectori pulsa metu cæsi ducis, inclyta malunt
Arma sequi, & phrygium Aeneam, fœdusq₃ pcari
Pacis, & æternam rebus belloq₃ quietem.
Tunc Turnum supstitens placido ore pfatur

Aeneas. Quæ tanta animo dementia creuit. A eneas.
Vt Teucros supum monitis, summiq₃ tonantis
Impio huc uectos patereris Daunia ples
Italia, & pactis nequicꝗ expellere tectis
Disce iouem revereri, & iussa facessere diuum.
Magnum etiam capit ira Iouē, memoresq₃ malorum
Sollicitat uindicta deos, en ultima tanti
Meta furoris adest, quo contra iura, fidemq₃
Iliacam rupto turbasti fœdere gentem.
Ecce suprema dies aliis exempla sub æuum
Venturum missura, Iouem ne temnere frustra
Fas sit, & indignos bellorum accendere motus.
Nunc armis lætare tuis, heu nobile corpus
Tume iaces, at non tibi erit Lauinia pro.
Nec dextra tamen Aeneæ cecidisse pudebit
Nunc Rutuli hinc auferte ducē uestrū, arma, uirumq₃.
Largior, atq₃ omnem deflendæ mortis honorem.
Sed quæ Pallantis fuerant ingentia Balthei
Pondera transmittam Euandro, ut solatia cæso
Haud leuia hoste ferat, Turnoq₃ exultet adempto
Vos memores tamen Ausonii melioribus uti
Discite bellorum auspiciis, ego sydera iuro.
Nunꝗ acies, nunꝗ arma libens in prælia moui.
Sed uestris actus furiis defendere toto
Optaui, & licuit Troianas robore partes

Nec fatus plura Aeneas se lætus ad altos. poeta.
Vertebat muros, & Troia tecta petebat.
Vna ipsum Teucrorum omnis conuersa iuuentus
Exultans sequitur, uolucresq₃ p arua pedum ui
Quadrupedes citat, incusans acri ore Latinos.
Ignauosq₃ uocans, strepit altis plausibus æther.
Et ꝗuis inhumata rogis dare corpora surgat
Ingens cura animo, sociosq₃ imponere flammis.
Maius opus tamen Aeneas sub pectore uoluens.
Primum aris meritos superum mandabat honores
Tum pingues patrio iugulant ex more iuuencos.
Immittuntq₃ sues, niueasq₃ in templa bidentes
Purpuream effuso pulsantes sanguine terram.
Viscera diripiunt, & cæsim in frusta trucidant.
Denudantq₃ gregem, & flammis, ueribusq₃ remittunt,
Tum uina effundunt pateris, & dona Lyæi
Accumulant, plenis uenerantur lancibus aras.
Thura ignes adolent, onerata altaria fumant.
Tum plausus per tecta mouent, magnumq₃ tonantem.
Extollunt, Veneremq₃, & te saturnia Iuno.
Iam placidam, & meliorem ingenti laude fatenſ.
Mauortemq₃ ipsum, tum cætera turba deorum.
In medium effertur summis cum uocibus altos
Perlata ad cœlos, ante omnis gratior unus
Aeneas duplices mittebat ad æthera palmas
Et puerum pauca ore dabat complexus Iulum. Aeneas

Nate in quo spes una patris per tanta laborum.
Quem uariis actus fatis discrimina duxi.
Ecce inuenta quies ecce illa extrema malorum.
Erumnis factura modum acceptissima semper.
Atq₃ optata dies, quam dura in bella uocatus
Sæpe tibi dis auspicibus meminisse futuram
Iam memini, nunc tecum primum aurora rubebit

Crastina sublimé Rutulorum ad moenia mittam.
Poeta. Dehinc se se ad géte iliacam uoluebat, & alto
Pectore uerba trahés blando est sic ore locutus.
Aeneas. O socii per durant dasa picula uecti
Per tantos bellorum æstus, duplicesq; furores.
Armorum. p torq; hyemes, p quicquid acerbum.
Horridum, graue, tristeq; ingés, p quicquid iniquum.
Infaustum, & crudele foret, conuertite mété.
In melius, iam finis adest, hic meta malorum
Stabit, & optatá Latia cum géte quieté.
Iungemus, dabit inde mihi Lauinia coniunx.
Bello acri defensa italo cum sanguine mixtam
Troianam transferre æterna in secula gété.
Vnum oro socii Ausonios communiter æquo
Ferte animo, & uosmet socero obseruate latino.
Sceptrum idé sublime geret sñia mété.
Hæc habet; at bello uos, & pstantibus armis.
Discite me, & pietate sequi, quæ gloria nobis.
Cesserit in pmptu est sed coelum, & sydera testor.
Qui uos tantorum eripui de clade malorum.
Idé ego sub maiora potés uos pmia ducam,
Talibus orabat, uariosque in pectore casus.
Præteritos uolués, partamque labore quieté.
Haud paruo, nimium ardéu exundabat amore
Poeta. In Teucros, grauibus euasisse periclis.
Exultans, uelut exiguis cum ex æthere gyrans.
Incubuit pullis, & magno turbine miluus
Insiliés auido ore furit, stragéque minat.
Tum cristata ales pculso pectore mater
Consurgit misero gnatorum exterrita casu.
Rostrum acuit, tonsq; petit conanbus hostem,
Et multa expulsum ui tandé cedere cogit.
Dehinc pturbatos crocitans exquirit, & omnes
Attonitos cogit pro charis anxia gnatis.
Et tanto ereptos gaudet supesse periclo
Non secus Anchisa genitus mulcebat amicis,
Troianos dictis, antiquum corde timorem,
Flagrantisq; agitans curas, & gaudia longis
Tandem pta malis, & quæ pferre molestum
Ante fuit, meminisse iuuat, uetú altior idé.
Ingenti, & clara Aeneas supeminet omnes,
Virtute excellés, & p tot numina donis
Exorat, summisq; Ioué cum laudibus effert
Interea Rutuli magnum & miserabile funus.
Exanimumq; ducé tulerát sub tecta frequétes.
Correpti moerore animos, largumq; pluétes
Hymbrem oculis, & iam lato clamore Latinum.
Defessum, & uarios agitáté pectore casus
Complerant, qui postq; altos crebescere questus
Et turnum ingéti confossum uulnere uidit.
Haud tenuit lachrymas, dehinc moestum leniter agmé.
Corripuit, manibus, uerbisq; siléna ponés.
Ceu spumantis apri quando p uiscera dentes
Fulmineos canis excepit præstantior omni.
Ex numero, tunc infausto perterrita casu
Cætera turba fugit latrantum, atq; ore magistrum
Circunstant querulo pauitat, magnoq; ululatu
Intremit, ac commota manu, dominiq; iubentis
Ore silet, gemitumq; premit, se seq; coercet.
Haud aliter Rutuli suppressa uoce quierunt.
Latinus Tunc sic illachrymans rex alto corde Latinus
Verba dabat Quantos humana negocia motus.
Alternasq; uices miscent quo turbine fertur.
Vita hominum? o fragilis dánosa superbia sceptri?

qui dubitat vter Ascanius successerit, an is qui ex creusa, an q ex lauinia procreatus sit, Bello acri defensa, q2 turnus eá prypere nisus erat. Italo cum sanguine mixtam Troiand trasferre.s. daoit, Vnú oro. Id Ioue inspirante voluisse putari potest, quoniam id Iuno receperat ante finez duodecimi Aeneidos. Et vosmet, sic Maro in primo. & vosmet rebus seruate secundis. At bello, &c. sic in duodecimo ad Ascanium. disce puer virtutem ex me: verosq; labores partam, idest acquisitam labore haud paruo, idest magno, per liptotem figuram. Cristata ales: idest gallina, cui in vertice crista est, minor tamé q gallo gallinaceo, perculso, idest attonito ex subito malo: venit autem a percellor, nec dicitur percusso, quia non nisi rostro percuti posset. ea autem comparatione vtitur, & saluator in euangelio, quotiens volui congregare filios tuos quéadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & renuisti, Crocitans vocabulum versuz a sono gallinæ pullos ducentis. Haudet superesse periculo.i. extare. Dulcius autem videtur euasisse periculum q nó habuisse, vnde in primo dictum est, moestúq; timorem Mittite, forsan & hæc olim meminisse iuuabit. Anchisa genitus, scz æneas sic & Vergili9 declinauit, qui & in vocatiuo dicit libro æneidos ter 10. Coniugio Anchisa veneris dignate superbo. cum a nominatiuo primæ declinationis in es vsitatiores sint vocatiuus & ablatiuus in e, vt o Priamide, & cætera: Quo circa sunt, qui velint ablatiuum & vocatiuum in a formari non ab es: sed ab antiquo nominatiuo in a. Nam antiqui declinabant hic Anchisa, & hic atrida, vnde est vocatiuus Atrida vltima breui apud Horatium in sermonibus atrida vetas cur. Flagrantisq; agitas curas, bene dixit flagrantis, idest ardentes, quia cura sect ndú Seruium dicitur, eo q cor vrat, est autem accusatiuus, nam ordo est agitans, idest depellens corde, scilicet suorum dolorem antiquú, idst inueteratum, & curas flagrant & iuuat meminisse gaudia parta tandem, idest post longam expectationem, longis malis, idest laboribus, & erumnis. vt assuetumq; malo ligurem. Meminisse iuuat ex illo est, vt dixi, forsitaz & hæc olim eministe iuuabit. attamé ne laude sua fraudem, speciose dictum est. Quæ perferre molestum ante fuit meminisse iuuat, &c. Verum altior, dicere potuisset altissimus, sed non dicit altior omnium, sed altior supereminet omnes, quod idem est, ac si diceat altior omnibus supereminet omnes, idest eminet sup oés &c. Interea post victoris triumphum describit viri luctum, Tulerant sub tecta, non ergo extulerant: sed intulerant. Quia effertur, qui mius est ad sepulchrum, aut bustum, infertur, qui foris. Largumq; pluentes hymbrem, idest more pluuiæ demittentes lachrymas guttatim cadentes. Liuius autem dicit pluisse lapidibus Sed hic transumptiue acceptum accusatiuo iunxit Ceu spumantis, &c. Ordo est, Ceu, idest quemadmodum quando canis præstantior ex omni numero, idest præstantissimus, aut præstantior cæteris omnibus, (Nam cum genitiuo comparatiuus duorum est) excepit per viscera dentes fulmineos, i. in morem fulminis inuadentes apri, idest suis syluestris, spumantis, scilicet ferocitate, & agitatione, tunc cætera turba latrantú. scz canum. perterrita, casu, scilicet canis laceri, infausto, idest infelici fugit atq; pauitat, circunstans ore querulo, idest querenti, & lamentanti simili. magistrum, scz venatorem, & infremit, idest valde & intrinsecus fremit magno vlulatu: ac ipsa turba canum commota, idest admonita manu domini, scz venatoris iubentis, idest præcipientis silentium, silet ore, & præmit gemitum, & coercet sese, haud: idest non aliter, hoc est eodem modo rutuli quierunt voce suppressa, &c. Quátos, i. o q magno amor9 & supple q alternas vices, vicissitudines negocia humana miscent, quasi dicat maximos, & maxime alternas, quo, idest quali turbine, idest turbatióe: & vertigine seu vicissitudine, vita hominú fertur, q.d. admirabili. O Damnosa superbia sceptri fragilis, i. regni nó diu durat, vnde in geor: Periturasq; regna, aut quod nemo non fragilis possidet, o furor, o cupido dominádi innata. s. pectoribus nostris nimiú, quo tu cæca vehis mortales. q.d. in maxima sæpe mala, vt de Turno patuit, quo. i. ad qué statú, aut quá conditioné, o gloria, tu quesita, i. parta & agsita tantis periclis pro periculis, transfers. s. a tranqllitate suarios inflatos. s. spiritu superbiæ, & ambitionis, Quot insidias geris tecú, quasi dicat plurimas, o: enim admiratione interrogat. añ oculos (si cernis) habes, Continuat sermonem, naz ordo est, o gloria, si cernis melius diceret, si cernes, q2 cæcam dixit, heu tu habes ante oculos dulce venenum: quod cum dulcedine inficit, & interficit animos & bonos mundi: est supple lætalis. i. mortifer, heu dolentis interiectio, munera regni sunt, supple tristia, quæ, idest vtpote, quæ constent haud paruo (q2 ad generum cereris, Sine cæde, & sanguine pauci, descendunt reges, & sicca morte Tyranni vt dicit iuuenalis) idest magno, quia vita Multis constent. & Heu grandia pondera rerú: supple sunt tristia, quæ. i. vtpote, quæ nunq queant pmittere pacé placidam, i. sine intrinseca lite: & agitatione, quia diuitiæ cú anxietate possidentur: nec requiem placidam. Sic in quarto, Vergilius, Nec placidam membris dat cura quietem, heu decus regale: sortis acerbæ, & miseræ, heu casus regum suppositos

Perculs9 vñ véiat

Cura vñ de dicta.

Lapidib9 pluit dicimus.

Heu qd sit.

magnoq; timori, Negatos paci, Moralis exclamatio, vt ex aliqua saltē parte moribus prosit. O turne, quid iuuat, idest prodest, te supple mouisse, idest concitasse ausoniam, idest italiam saltem pro parte, ingenti tumultu, & turbasse Aeneadas, idest Aeneæ socios coactos .i. cogens eos in dura bella, qꝛ pauci erãt, & externis cum multis indigenis bellandũ erat, quasi dicat nihil iuuat, & quid iuuat te violasse, pignora sacræ quietis .i. sanctæ pacis fœdera: quæ tãta impatiẽtia venit tibi aio, vt gereres martē .i. bellũ cũ gente deum .i. deorum progenie, & cum gente vecta huc .i. ad nos iussu tonantis, quasi dicat maxima. Ego vero potius legerem impaudentia q̃ impatiẽtia peccauit tamen etiam per impatientiam amorum, & vt tu instans vltro, idest non lacessitus velles pellere .s. gentem deorum ut nostris tectis, Nataeq; abrumpere fœdus, tãgit historias a vergilio descriptas, obseruans videlicet ab illo inuēta perinde, ac si eos ayunt; ac dispositio eius opis decimitertij libri exegerit subsecutionem, cum tamen. vt prius diximus: in concesso sit Maronem in turno cæso, sit Homerum legerat in Hectore tracto finem operi constituisse. Quotiens tētaui reuocare. q. d. sæpe, bis aũt legit in vergilio. vt in .xi. & iterũ in .xij. inde ego quanta tuli: vnde in duodecimo. Vincle omnia rupi. pmissam eripui genero arma impia sumpsi. Ex illo, qui me casus q̃ bella sequantur. Turne vides, &c. Semirutis, semidirutis, & deiectis, & agri magni albentes, aut agri albentes magnis ossib⁹, idest magnorum virorum, vñ in eodem .xij. campiq; ingentes ossib⁹ albent, vnde conformiter legendum erit, magni, vt multitudinem occisorum significet, Fluuijq; humana cæde .i. sanguine rubentes, sic in .xij. Recalent nostro tyberina fluenta sanguine, adhuc per tanta picula cæpi, hoc quoq; ꝑtestatus est turnus ipse in .xij. æneid. dicens Quam pro me curā geris, hãc precor optime pro me, Deponas, lætumq; sinas ꝑ laude pacisci, Et ipse Latinus paulo ante dicta verba, O præstãs animi iuuenis, quantum ipse feroci, virtute exuperas. tanto me impēsius equum est. Consulere, atq; omnis metuentem expendere casus, &c. Quonam illa decens .s. pro abiuit, Ah quantas, &c. videtur diutius lamentari casum Turni. quam par erat, quippe qui tãtopere gratulaturus sit æneæ ob victoriam, sed vt dicã, potuit aliud vultu præ se ferre, aliud corde tegere, qđ tamen integro viro non conueniret. Circumfluet ardea, idest ciuitas ardeatina, hoc est populus eius. Nam ipsa vrbs iã nō flagrauerat, & in auem versa erat. quod licet latinum lateret, tamen vrbi non conuenit circumfluere. Sed non degeneri, Idē vt cætera fere ex marone sumptum, vt de Pallante visum est. Aspiciet fossum pudibundo vulnere, idest de quo pudendum esset: vt de vulnere suscepto in tergum, & aspiciet, vt idest qualiter exceperis, quia in pectus aduersum ensem Aeneæ troiani quasi dicat magni. Sublimem ingenti, &c. Omnia sunt ex Marone deprompta & pcipue ex .xi. vbi ad Euandrum missus ē pallas, vt nunc ad daunum Turnus. Multa super Teucrus, sic in vndecimo, Multaq; præterea Laurentis præmia pugnæ aggerat, Non est tamen eadem idoneitas in negocio, nã æneas victor: quem penes erant corpora, & spolia hostium interēptorum potuit funus pallanti ex sententia instruere. latino vero cum quodammodo victus sit, non competit ex Teucrorum corporibus pompam funebrem instruere Nam id esset victoribus insultare. Post currus, idest postmodum equi sudantes cæde, idest sanguine. &c. aut sic. ferentes, sc; rutuli enses, & tela sequuntur post currus sudanes cæde phrygia, &c. Metisc⁹ qui dictus est auriga turni fuisse, sicut acetes pallãtis de quo i. xi. dicitur infelix æuo confectus acetes. Et ducit equum sic. in .xi. post bellator equus positis insignibus æthon. it lachrymãs: Hinc alij versa arma gerũt, sic in .xi. Tũ mœsta phalanx: teucriq; sequũtur. Tyrrheniq; duces, & versis Arcades armis Gressumq; in tecta latinus. sic de ænea in .xi. Nec plura effat⁹ ad altos, Tendebat muros, gressumq; in castra ferebat, Mugitibus. pro eiulatibus dixit. Nam mugitus proprie taurorũ sũt eiulatus mulierum, inscius ad tantos, &c. idest nescius sup. se superesse ad tantos dolores. Superesse autem: idest superstitē esse, & restare. Nam, vt. A. Gellius docet, significat etiam sup. fluum .i. supra id, quod satis sic esse. Et est pathos ab eo, qđ accidit præter opinionem, & quod minime verebamur. Vrbem ingressa flamma &c. hanc Ouidius fingit in ardeam auem mutatam Tecta rutis .i. dirutis. & dissolutis per incendium. Fauillæ altiuolæ .i. scintillæ, bene autem alludit ad fabulã nã ardea auis videtur ab arduitate dicta, eo quod ardua volat, quam naturam videtur ex eo sumpsisse: q ex scintillis, & fauillis ardeæ incensæ facta sit, proprium enim est scintillarum, ac fauillarum ardua petere, & ad globum ignis tendere, pulchre autem alludunt poetæ in figmentis suis ad res gestas. Nam cum vrbs ea ardea dicta fuerit ab arduitate, & post exustionē solũ remanserit nomen: quod idem aui inditū ē pulchre finxer ũt vrbem in auem mutatam, hoc est vrbis nomē in auis nomine perdurasse. Est autem hyperbole, qđ dicit. Et astra fauillæ implebant, nam non tantum ascendere pñt. Siue quidem sic dijs placitum, Mos is est vergilianus, quoties cãnō apparet: sic loq.

vtm

Qō cũ se lusione

Ardea vñ dicta

O furor, o nimium dominandi innatā cupido
Mortales quo cæca trahis? quo gloria tantis
Inflatos transfers animos quæsita periclis?
Quot tecum insidias, quot mortes quanta malorum
Magnorum tormenta geris, quot tela, quot enses
Ante oculos (si cernis) habes? heu dulce uenenum.
Et mundi letalis honos, heu tristia regni
Munera, quæ haud paruo constent, & grandia rerum
Pondera, quæ nun q̃ placidam promittere pacem
Nec requiem conferre queant, heu sortis acerbæ
Et miseræ regale decus, magnoq; timori.
Suppositos regum casus, paciq; negatos,
Quid turne ingenti ausoniam mouisse tumultu.
Et dura Aeneadas turbasse in bella coactos?
Quid iuuat & uolasse sacræ promissa quietis
Pignora? quæ tibi tanta animo impatientia uenit?
Vt Martem cum gente deum, iussuq; tonantis
Huc uecta gereres, & nostris pellere tectis
Vltro instans uelles, nataeq; abrumpere fœdus
Pollicitæ genero Aeneæ, & me bella negante
Dura mouere manu, quæ tanta insania mentem.
Implicuit? quoties te in sæui Martis euntem
Agmina, sublimemq; in equo. & radiantibus armis.
Tentaui reuocare, & iter suspendere cœptum
Corripui, & pauitans cedentem in limine frustra.
Inde ego quanta tuli testantur mœnia tectis
Semirutis, magniq; albentes ossibus agri.
Et latium toto uacuatum robore, & ingens
Exitium, fluuiiq; humana cede rubentes.
Et longi, trepidiq; metus, duriq; labores.
Quos toties senior per tanta pericula cœpi
Et nunc Turne iaces, ubi nam generosa iuuentæ.
Gloria & excellens animus quo splendidus alte
Frontis honos? quoniam illa decens it frontis imago
Ah quantas Dauno lachrymas, acresq; dolores
Turne dabis, quanto circunfluet Ardea fletu?
Sed non degeneri, & pudibundo uulnere fossum
Aspiciet, saltem hoc miseræ solamen habebit
Mortis, ut Aeneæ Troiani exceperis ensem.

Poeta

Hæc fatus lachrymisq; genas impleuit obortis.
Tum se se ad turbam uoluens miserabile corpus
Attollit, & charam mœsti genitoris ad urbem
Deferri, atq; pios fieri mandabat honores.
Mox circunfusi rutuli lato agmine cæsum
Sublimem ingenti iuuenem posuere pheretro.
Multa super Teucrum raptorum insignia secum
Et galeas. & equos, ensesq;, & tela ferentes
Post currus Phrygia sudantes cæde sequuntur
It lachrymans, & ducit equum docta arte Metiscus
Rorantem, & fletu madidum qui uexerat ante
Victorem Turnum, atq; hostili strage furentem.
Hinc alii uersa arma gerunt, tum cætera pubes
Flens sequitur largisq; humectat pectora guttis.
Etiam fessi ibant per muta silentia noctis,
Cedentis se se, gressumq; in tecta Latinus
Flexerat ingenti turbatur funere mentem.
Vna omnes lachrymas, matres, puerique, senesq;
Fundebant, mœstam implentes mugitibus urbem,
Inscius at tantos Daunus superesse dolores.
Et gnatum extremo consumptum marte superbam
Effudisse animam, largisq; ad mœnia duci,
Cum lachrymis, alios gemitus, curasq; fouebat.
Namq; ex diuersa caderent dum parte Latini,
Et calido Turnus fœdaret sanguine terram,

Vrbem ingens flāmma, & muros inuaserat altos,
Fumabatq; arduis miseri patris Ardea tectis.
Et tota in cinerem uergebat. & astra fauillæ
Altiuolæ implebant, nec spes plus ulla salutis.
Siue quidem sic diis placitum est, seu præscia Turni
Signum ut fata darent horrenda morte peremptí.
Extemplo concussi animos, turbataq; ciues
Pectora cædentes miserandæ sortis iniquum
Deflebant casum, longoq; ex ordine matres.
Atq; auidos toti fugiebant uiribus ignes
Ac ueluti cum nigra cohors posuere sub alta
Arbore, & infissa radice cubilia longo
Formicæ instantes operi, si durai securis
Incumbat, uersosq; infringat culmine paruas
Sæua casas, mox certatim se se agmine sparso
Corripiunt, mœstæq; fuga, trepidæq; feruntur.
Et uelut ignitum testudo euersa calorem.
Cum sensit luctata diu, pedibusq; renitens.
Caudam, agitansq; caput magna ui cedere tentat,
Aestuat, & multa insidians conamina miscet.
Haud aliter miseri per tanta pericula ciues
Iactabant se se, & turbata mente ferebant.
Ante omnes senio confectus ad æthera uoces
Fundebat querulas Daunus, superosq; uocabat.
Tum uero e mediis uisa est consurgere flammis
Percussisq; ales uolitare per aera pennis.
Indicium nomenq; urbis uersæ Ardea seruans.
Et cui sublimes stabant in mœnibus arces.
Mutata effusis nunc circumlabitur alis.
Attoniti nouitate omnes monitisq; deorum
Haud paruis confusi humeros, atq; hora tenebant,
At daunus patriæ ardenti concussus amore.
Euersæ, duros gemitus sub corde premebat.
Hæc inter magno uolitans prænuntia motu
Fama ruit, latisq; animos clamoribus implet.
Aduentare nouum multo cum milite funus.
Et turnum exanimem, & lætali uulnere uictum.
Mox turbati omnes nigras duxere frequentes.
Incensas ex more faces, ardentibus agri
Collucent flammis, dehinc se uenientibus addunt,
Quos postq̃ toto uidere ex agmine matres
Percussis uocem palmis ad sydera tollunt.
At Daunus chari ut patuerunt funera nati.
Substitit, & demum ingenti correpta dolore
Ora mouens, medium se se furibundus in agmen.
Pronpuit, Turnumq; super ꝓstratus, & hærens.
Quum primum fari potuit, sic edidit ore.
Nate patris dolor, & fessæ miseranda senectæ,
Daunus Rapta quies, quo me tantis iactate periclis
Duxisti, & sæuis tandem deuicte sub armis.
Quo tua me præstans animi constantia uexit.
Hic claræ uirtutis honos, & gloria scepti?
Hoc magni decus imperii? talesne triumphos,
N ate refers? hæc illa quies ꝓmissa parenti.
Afflicto toties? hæc meta optata laborum?
Heu miserum q̃ præcipites labentia casus.
Secla agitant, quāto uoluuntur fata tumultu?
Qui iam sublimes referebas clarus honores.
Et magnus toto latio, quem Troes in armis
Horrendum, & trepidi toties sensere furentem.
Nunc mi Turne iaces miserandum, & flebile corpus
Iam mutum est sine uoce caput, quo pulchior alter
Non fuit in tota Ausonia, nec gratior ullus

vt in principio tertii æneidos. Postq̃ res asiæ, priamiq; euerte re gentem immeritam, visum superis. Deorum enim iudicia sunt semper iusta, sed sæpe ignorantur, cum iusta sint. Signum vt fata darent, Alludit ad illud, quod de euandro dicitur in. x. Agnouit longe gemitum præsaga mali mens, Pectora cædentes idest contundētes, Ac veluti cum nigra cohors. sic Ennius quod & Maro sumpsit. Et nigrum cāpis agmen, Bona autem est comparatio, nam si cauernula formicarū eruatur oēs farcinulas, quas quæq; potest colligunt, vnde eam sumpsit, & maro in quarto ad profectionē aut fugam troianorum dicēs. Migrantes cernas, totaq; ex vrbe ruentes. Ac veluti ingentē formicæ farris aceruum. Cū populant hyemis memores, tectoq; reponunt. It nigrum campis agmē, &c. Vterq; aūt videtur habuisse respectum negocii, nam troiani sarcinulas suas colligebant in fatalem terrā reportendas, & ideo comparant a Marone formicis colligentibus, ciues aūt Ardeatini ex incendio, quæ poterant, recepere ad incertas sedes transferenda: & ideo bene comparantur formicis post euersum nidum partes opes recipientibus. ab Ennio tamē nigrum agmē de elephantis dictum volunt, & ab alio poeta de mauris, quod inconueniens nō est. Nam licet verba, & dicta aliorum ad suū institutū ꝯuertere. Et veluti posuit secundam comparationē sumptam a testudine animali quidē imbelli: sed pertinaciter parieti domus incensæ adhærenti, & non nisi cum summa indignatione derelinquenti, quomodo & ciues ex incendio res suas tantisper dum ꝑīt, recipiunt nec deserunt, nisi vi summa repulsi ingruente. s. igne Potest autem prior comparatio referri ad strenue migrantes, posterior ad tarde discedentes. Calorem ignium. i. ab igne procedentem, luctata diu. i. renitēs contra flamma calorem, caudam, agitansq; caput. illud q; nō suo loco positum est, nisi sit renitens pedibus caudam: & agitans caput tentat, cedere. s. flammis magna vi. s. pro modulo corporis. Tum vero e mediis, fictionem sequitur ouidianam, secundum quā ardea incensa in sui nominis auem transformata est. attoniti nouitate. Attonitus dicitur quasi a tonitru percussus, & ideo omni vehementi perturbationi subito obruenti attribuitur: recte autē attonitos dixit, propter similitudinem extinctionis vrbis cū tonitru, tonitru enim fit extinctione ignis in nube, qualē crepitū dant sæpe incendia vrbis. Qui vero attonitus est, horrore quodam concutitur ꝓpter inopinatam aeris commotionem, & fulminis præuisi: lʒ post orti apparitionem: quod vt Plinius scribit neminem ferit: nisi prius exanimatum, Eo aūt modo stupefacti erant ciues ardeatini, & ex vrbis incēsione, & ex ardeæ (vt fingitur) apparitione, Monitisq; deorum. i. monstris, quibus admonebantur rem quāuis magnam portendi, humeros atq; ora tenebant humeros a vehendis fascibus, & farcinulis, ora ab oratione, nihil enim dicebant stupefacti. at daunus, &c. nō opportune ponitur particula at, quæ aduersatiua est, & rebus contrariis congruit iamdudum saucia cura. Vulnus alit venis vbi post quietem Aeneæ ponit commotionē Didonis, hic vero rutulorum stupefactionem nihil loquentium, inducit gemitus compressionem, idest simile silentium, vnde non recte dictur at, sed rectius dixisset: & viri autem fortis est corde dolorē premere, vnde in primo de ænea. Spē vultu simulat ꝓmit altū corde dolorem. Quos postq̃ toto: &c. Similem ploratus, & vlulatum inducit in funere Turni. Percussis vocem. Ordo est. Tollunt vocem ad sydera (male aūt legeretur ad æthera, qʓ ad corripi deberet) palmis percussis. s. inter se, vnde dicere potuisset concussis. Quum primum fari potuit, sic & Maro. Male autē legeretur q̃primum Nam lʒ q̃ acceptum ꝓ valde, ne iungatur superlatiuo, tamē sensus malus esset. Nam non vult dicere, qꝛ quamprimum, idest valde cito: sed quod quum primum, aut vbi primum potuit fari, sic edidit ore, aut pleonasmos est: aut ore edidit, quia potuit dolorem suum etiam aliis indicare. Quod, idest ad qd ꝓstans animi, Sic Latinus ad eundē in. xii. O ꝓstans animi iuuenis, q̃tum ipse feroci virtute exuperas, &c. Hic claræ virtutis honos, & gloria sceptri. Sic Euander in. xi. Non hæc o Palla dederas promissa parenti, Cautius vt sæuo velles te credere marti, Et æneas de eodem hi nostri reditus expectatiq; triumphi, hæc mea magna fides, Per hæc autem, κατὰ τὸ σιωπώμενον innuitur Turnus patri dixisse qꝛ regnū & imperium cum Lauinia obtineret, vnde dicit hæc illa quies promissa: &c. Heu miserum. s. me, q̃. i. quantū, quasi dicat maxime præcipites casus agunt secula. i. tēpora labentia, qꝛ tempora labuntur more fluentis aquæ. Quo pulchrior alter, non fuit: &c. vnde Maro petit ante alios pulcherrimus omnes. Turnus auis, atauisq; potens, & aliis cum de pulchro loq̃retur dixit. Excepto Laurentis corpore. Turni honor sydereus. i. splendor, & relucētia, ac mitor ceruicis altæ. quia ipse altus erat. Tali reditu re paratu. i. apparatu, pompa scilicet funebri, legitur & tali, ꝓ tali re, Bellis auidis. i. quæ auide, & feruenter gerūtur. heu mortem inuisam: sic Maro. Heu stirpem inuisam, ꝓ rogæ secunde personæ verbum subiūxit, vnde sunt qui legendū putent, heu mortem inuisam, q̃ tenes scepta communia totis,

Deorum iudicia iusta.

Attonitus q dicatur

genti, qui dominatur mortalibus omnibus: & seruans æterna fœdera, quia omnes, qui oriuntur, aliquando morituri sunt, ut frœnas, idest reprimis, armis ultricibus, scilicet superbiæ, & possunt ultricibus in neutro genere, sicut Maro, victricia dicens res agamenonias: victriciaque arma secutus: animos elatos, i. superbos, quæ res propria fuit Turno, sicut in fine xii. memoratum, mansei at animosos, & elatis animis, usque ad mortem dicens, vive forte tua. Elatus autem venit ab effero exultio elatum. Est autem metaphora sumpta ab equis animosis, & superbis, qui frœno coercendi sunt quotiens ferociunt. Sola autem mors id potest, unde a Iune, dictum. Nulli grauis est percussus achilles, Quæ magnos paruosque teris: quæ fortibus æquas, imbelles, quia omnia mors soluit populisque duces, quos poetæ, ut egregios significent, separare solent. heu mortem obscuram, atque claro vulnere perenptum dixit. Verum obscuram dicit mortem, i. detestabilem, ut quæ tam clarum virum abstulit. O felix magnus dolor sed inepitus. Non enim decet virum fortem sic odisse vitam, ut suspendium laudet, quis mortem honestam appetere posset, sicut æneas O terque quaterque beati, quis ante ora patrum troiæ sub mœnibus altis, Contigit oppetere, & andromache in iii. æneid. O felix una ante alias priamea virgo, hostilem ad tumulum troiæ sub mœnibus altis. iussa mori Deerat adhuc Deerat dissyllabum est, sicut & apud alios, unde Lucanus Non deest prolato ieiunus venditor auro. At virgo tali, & c tangit, quod prius dixit malum malo solere accumulari. unde ordo est. At tres versant se cum tali fœdere, idest pacto, & consensu inter se, idest ita usu venire solet, ut fortuna infrendens petat, & cogat, idest torqueat illum omni turbine, quem ipsa furens infesta, idest infesta: aut quem ipsa furens moratur, idest detinet: & reseruat ad grauiora mala miserum, idest miseratione dignum, & immerito infelicem, existens furens, idest insaniens idest si fortuna alicui misero conseruat vitam, id propterea facit: ut diutius, & grauius torqueat Et multa illachrymans, idest multum nomen pro aduerbio. utitur autem fere verbis vergilianis.

Elatus a quo veniat

Qualis ubi, ordo est. qualis, idest qualiter cerua videns: scilicet raptum pulli, aut hinnuli sui turbatur funere miseri nati, ubi, idest quando, aut postquam ales Iouis i. aquila incubuit, i. inuolauit & toto corpore irruit: unguibus validis idest fortibus, quibus tantam prædam rapere potuit, & diuulsit (si seruio ad illud quarto æneidos, mansuere ueuelli credimus, non dicemus diuulsit: licet in passiuo sit diuulsus. falsum verum Lucanus non futilis author non semel vulsi protulit: ita ut non sit solida in ea re Seruij grammatici authoritas (diuulsit, idest dilacerauit, fœtum paruum. i. tenellum & anniculum adhuc, ut vero similem faciat rem: postera lux, & c. Reddit ad gesta latini, qui nuptias filiæ suæ summa cura celebrauit, rebus iam sedatis. Tunc pater infractos, sic Maro Turnus ut infractos aduerso marte latinos defecisse videt, unde sensus esse potest (ut illic) duplex, ut infractos dicat. i. valde fractos, & ut significet non fractos, hoc ordine, latinus pater, videns tunc italos infractos idest valde fractos, quia marte fatali, idest bello, quo fatis volentibus superandi erant defecisse, idest penitus succubuisse. Aut sic pater latinus: videns italos infractos, idest nunquam alias fractos, defecisse tunc morte, idest bello fatali, & videns totam fortunam cedere æneæ potenti, & voluens animo, idest considerans tumultum belli, & ingentis curas, idest sollicitudines, quas semper habuerat, & fœdera, & promissa, idest promissiones connubij, & hymeneos, idest nuptias suæ natæ, idest filiæ, videlicet Lauiniæ, vocat mille præstantes viros electos. ex toto agmine. modestius Vergilius: centum oratores finxit, Veruntamen multa sunt, quæ hoc pur gentine præter modum dictum videatur. Tum quod apud Maronem tantum comitabantur caduceatores hic autem æneam ipsum Tum quod illic hospitem, & auxilij indignum, hic autem victorem, & sine controuersia filiæ futurum maritum. Magna autem laus æneæ est, qui præditum tanto exercitu, ut ex eo mille præstantes viri possent deligi, superauit, vocat inquam mille viros, qui committentur ad urbem ducem dardanium spectatum virtute. Et iungit oratores togatos, ad quorum morem romani postea togati incedebant: memorans. idest mandans eis multa, & imperat ultro, i. insuper aut nondum rogatus euntibus, idest abire volentibus, & iam iamque profecturis, ut intersint animo placido, & reuisant, & vehant læti Aeneadas in alta mœnia, scilicet urbis suæ, quando, idest quandoquidem expediat auspicijs, idest indicio auspicium, Et nominis deorum miscere gentem Troianam cum sanguine italo. Interea, & cætera. Ostendit officium boni principis. Et pectore toto excipiant verba iuli ad Eurialum in nono habita Atque alacris monet: Terentius. Quin tu es alacris est igitur alacris communis generis, sed consuetius hac tempestate dicitur, hic alacer hec alacris hoc alacre, Ardentia drances verba mouet, quem scilicet Vergilius fecerat legatum ad æneam, & turno semper fuisse infestum, Exultans pro funere turni erepti. quia turno semper fuerat infensus. Unde erepti turni non e periculis, sed e medio mortalium: & e vita intelligemus, Iuramusque deosque, deasque, primumque

Diuulsit an dici possit.

Alacris generis communis

Eloquio, nec quis positis ingentior armis.
Nate ubi forma nitens? niueaque in fronte serenus
Ille decor, dulcisque oculorum aspectus, & altæ
Sidereus ceruicis honos? his gloria Martis
Contigit auspiciis, tali rediture paratu
Discedens uoluisti audis te credere bellis
Heu mortem inuisam, quæ sola ultricibus armis
Elatos frœnas animos, communia toti
Genti sceptra tenens, æternaque fœdera seruans.
Quæ magnos, paruosque teris, quæ fortibus æquas.
Imbelles, populisque duces, seniumque iuuentæ,
Heu mortem obscuram, quæ caussa indigna coegit
Eripere, atque meum crudeli uulnere natum
Afficere, o felix tam grato cædis Amata.
Successu lætare tuo, quæ tanta dolorum
Fugisti monumenta, grauisque immania casus
Pondera, quid misero genitori plura parauis
O superi, natum rapuistis, & ardea flammis
Consumpta in cinerem uersa est: nunc æthera pennis
Verberat, ah me Turne tua plus cæde cruento.
Deerat adhuc sors ista patris suprema senectæ.
At uero tali se res cum fœdere uersant.
Ut quem infesta furens miserum fortuna moratur,
Illum omnis petat infrendens, & turbine cogat.
Dixerat, & multa illachrymans largo ora rigabat
Hymbre, trahens duros gemitus, rapidosque dolores.

Poeta

Qualis ubi incubuit ualidus Iouis unguibus ales.
Et paruum effuso diuulsit sanguine fœtum.
Cerua uidens miseri turbatur funere nati.
Postera lux latum splendore impleuerat orbem
Tunc pater infractos fatali Marte Latinus
Defecisse uidens Italos, totamque potenti
Cedere fortunam Aeneæ, bellique tumultum.
Ingentisque animo curas, & fœdera uoluens.
Connubii promissa suæ, natæque Hymenæos.
Præstantes uocat electos ex agmine toto
Mille uiros, qui Dardanium committentur ad urbem.
Spectatum uirtute ducem, iungitque togatos.
Multa oratores memorans, & euntibus ultro
Imperat, ut (quando auspiciis, et [illegible] deorum
Troianam miscere Italorum sanguine gentem
Expediat) placido intersint, animoque reuisant.
Aeneadasque uehant alta intra mœnia læti.
Interea ipse urbem labefactam, & uulgus inerme
Componit, solidatque animos, requiemque futuram
Spondet, & æternam uentura in secula pacem.
Inde iubet meritos turma plaudente triumphos,
Sublimesque domus fieri regalis honores.
Atque alacris monet unanimes, ut fronte serena
Occurrant genero uenienti. & pectore toto
Excipiant gentem Iliacam, magnisque receptent.
Plausibus, optatæque effundant pacis amores.
Iamque instructa cohors Teucrorum castra subibat
Cincta comas ramis oleæ, pacemque rogabat
Quam bonus Aeneas ad se intra regia duci
Tecta iubet, caussamque uiæ placido ore requirit.
Tunc senior sic incipiens ardentia Drances.
Verba mouet nimium erepti pro funere Turni

Drances

Exultans O Troiane dux inclyte gentis
Gloria, spesque Phrygum, quo nec pietate, nec armis.
Maior in orbe fuit, uicti obtestamur, & omnes.
Iuramusque deosque, deasque inuitus in unum
Conflatum uidit Latium, & temerata Latinus

Foedera, nec Phrygios unq̃ turbauit honores.
Qui natę (quando superum sic uota ferebant)
Connubia, & generum magno te optabat amore.
Sed quicq̃ id tanto armorũ flagrante tumultu,
Tantorum furiisq; operum, atq; laboribus actũ est,
Id rabidus Turni, & stimulis incensus iniquis.
Confectusq; odiis furor attulit, ille negantes
Inuitasq; dedit Latias in praelia gentes.
Illum omnis conuersa cohors poscebat ut armis
Cederet, & magnum sineret succedere pactis
Connubiis Anchisiaden, inde optimus ambas
Iungebat palmas defessi aetate Latinus
Infractus nimioq; ardentem Marte rogabat.
Nec nostrae potuere preces inflectere durum
Nec diuum portenta animum, quin acrius ignem
Spumabat ferus ore uomens, bellumq; ciebat.
At uero dignum inuenit pro talibus ausis
Exitium, qui te tandem uictore momordit.
Nigrantem prostratus humum. nunc improbus aedes
Tartareas uisurus eat, quaeratq; sub imo
Nunc alias Acheronte acies, aliosq; Hymenaeos.
Tu melior succede bonis Laurentibus haeres.
In te omnisq; domus, & fessi inclinata Latini
Spes iacet, unam omnes Itali super aurea mittunt

Sydera

nium q̃ vacat, q̃ dixit & oẽs posuit, ergo satis dure ꝑ ratione metri. Nec dicetur, deosq;, deas, quia q̃ semper in fine, hoc est ad postremũ coniunctũ poni vult, pōt aũt poni post primũ: aut primis: sed nõ solũ. Quia. i. quominus optabat cõnubia natę: & te generũ, &c. Sed quicquid tanto armorũ, &c. Purgat Latinũ, reyciẽs omnẽ culpã in turnũ. Illum oĩs: &c. purgat etiã populũ Latinum, qui poscebat, vt Turnus armis cederet. i. discederet, & ita pute legendũ, vt armis cederet potiusq̃ in arma, nisi sit bis cohors in armis conuersa. s. ad Aeneam: poscebat, sup. vt. s. cederet. & sineret magnũ Anchisiadẽ. i. te o aenea, sed pulchre inducitur orator de eo loqui cura adulationem: q̃ recitare verba, quae tũc de eo vulgares habebãt. Defessa aetate legitur ẽt defecta aetate, & est duplex sensus, aut q̃ sit multum fractus, non vitio, sed aetate defessa, aut defecta, aut q̃ sit non fractus, hoc est, q̃ quis defessa aetate, tamen infractus, aut iam tandem fractus: nec vltra valens iungebat ambas palmas. i. coniunctis manibus orabat, & rogabat ardentem. i. aestuantem nimio marte. i. amore belli, &c. Bellumq; ciebat. i. concitabat, & prouocabat. Dignum exitium, nimiũ assentiretur, nisi ꝓmissum fuisset a vergilio, q̃ fuerat turno semper infensus odiis, & crimine, Momo: dit nigrantem ꝓstratus humũ Sic de Mezentio, & humũ semel ore momordit. Vbi dictũ est, q̃ viri fortes in morte cadentes ne vocẽ viro indignã emitterent: humum mordẽt, qd' aũt nigrantẽ dicit ẽt ex Vergilio sumpsit. Nũc improbus, &c Ostendit ꝑtinax odiũ, q̃ ẽt manes eius odio ꝓsequitur. Acherõ fluuius est infernalis sine laetitia dictus. Tu melior heres, succede bonis laurẽtibus. i. diuitiis: & imperio Laurẽtũ vt succede laurẽtibus. s. populis bonis. i. tibi fauentibus In te, Sic maro in te omnis inclinata recumbit. Et voces. s. te laudãtiũ canunt vera peonia. i. itaest, vt dicũt. Pueri inuptaeq; puellae Vergilianũ est. in te vnũ cõuersi oculi. id de Turno prius dictũ est: sed diuersimode. Nã turnũ postulabãt ad certamen. Aeneã

ad gloriã

ad gloriā, & imperiū Pater ipse Latinus iam senior ergo e vici
no promittit regni successio. Qui gnatā tibi iungat habet Q ni.
i. vt pote is, q & mittat nepotes in secula, i. in ppetuā successio/
nē. s. Troianos admixtos generi. i. pgentei italo, hoc est sāguini
italico ex parte materna. Hæc autē oīa tendunt in gloriam vo/
muli iuliæ, quæ ab ænea originē traxisse gloriabatur. In quo re
sicut in alijs fere in oībus Vergiliū insequitur, illiusq; verba fe
re sumit, sed longo interuallo si quid mihi recti est iudicij. Nam
multū ab illius caloribus friget. Non est tamen vsq; quaq; con
tēnēdus poeta, si seorsum, solusq; inspiciat, q̄uis nihil ad Ma/
ronem. Finierat, &c. Id quoq; tractum est ex Marone, qui con/
similem orationem Dranci dat libro vndecimo. Hilari cū fron
te. Non vacat eum, quia non instrumentum, sed comitantiam
cōnotat, non enim fronte, sed manibus recipiunt amici. Frōs
autem maxime index est lætitiæ, aut tristitiæ. vnde de Marcel
lo, sed frons læta parum. Item pudoris, vt fidei, vnde dictum
est, Frōti nulla fides, quis enim non vicus abundat. Tristibus
obscœnis? Et ideo dicuntur effrontes, qui pudorem & verecū/
diam non habent. Et amico pectore. More vergiliano præmit/
tit habitum futuræ orationis, nec placita solium sub pace lati
num. Sic Maro in. vij. Rex arua Latinus & vrbes. Iā senior lō
ga placidas in pace regebat. Cōciuit. i. cōcitauit, iuuenilis enī
plus laudis amore. Aposiopisis. i. reticentia est. voluit enim
Aeneas dicere, q plus æquo & iusto laudis amore efferebat,
aut qd simile, qd quia inhonestū est cū defunctis contēdere re/
ticuit. Addens q: qd. i. siue iusto, siue iniusto amore laudis sue
census erat, tamen o Ausonij, ego nil. i. in nullo recuso cōnubia
pacta. i. per pactum pollicita, & non recuso iungere cū æterno
fœdere pacē sanctā. i. inuiolabilem Rex quidem. i. quantū vr/
bis rex est socer. i. quia futurus est socer meus, tenebit impe/
rium, & veneranda sceptra. i. insignia regni. i. licet victor sim
tamen non auferam illi regnum. Non staret versus si dicat, idē
imperiū: quia vt dicit Donatus, idem in masculino productū,
in neutro vero correptum est in prima syllaba, statuēt, q mē
mihi, &c. Hoc in fœdere icto lib. xij. promiserat Aeneas. Et no
men natæ vrbis erit: quia a Lauinia vocabitur Lauinium. Et
adijciam penates socios, hoc & Iupiter ad Iunonem dixit futu
rum, lib. xij. dicens. Morem, ritusq; sacrorum adijciā, faciāq;
omnes vno ore latinos, vnde nunc Aeneas ex Iouis instinctu
hæc dicit, quoc. rea Iupiter prius dixit adijciam, sicut nunc Ae/
neas, quia vterq; adiecit, Iupiter, vt cā mouens primū, & Ae/
neas, vt exequens. Vos cōmunes, &c. quia vt huius cōmemo/
rat pp originem Romani cum Latinis multam societatē inie/
runt. Dehinc q̄ primū sic scriptum reperi, & ita forte emissum
est, sed vt prius docui inepte. Nam debuit dicere cum primum
aut vt primum, nō q̄, quod exponitur pro valde, vt sit valde pri
dē, aut cito, sunt aūt verba Vergiliana. preterea Pyrarum in/
structio, & corporum exustio a Vergilio tota sumpta est, Glan/
dilegosq; sues. i. qui glandes legere, & postes frendere solent,
sed tamen non videtur aptum suibus epithetū, nō enim legūt,
sed deuorant glandes, quas tamen rimantur. i. e rimis eruunt
interdum, vnde, & rimari transsumptū est p eo, qd est ingrere
latos incēdia campos enudāt. i. spoliant. s. pecoribus in eis er/
rare, aut pasci solitis. Clarum Phœbum. i. solem rutilum, & splē
dētē quasi nūtiū festiuitatis futuræ, qd Maro diligentius ser/
uauit. Cōsedere in eqs. s. teucri in his, quos Latinus prius do/
nauerat, aut quos ex hostibus abripuerant, aut quos nunc ite
rū Latinus κατὰ τὸ σιωπώμενον misisse itelligetur, ad tecta lau
renti. Ante oēs, sup. mouebat gressum, aptiorē tamen locū illi
Maro assignasset, videlicet mediū. Post ordine. i. per ordinem.
Nam post aduerbium est, hic autē ordo obseruari solet in stati
bus mixtis, vt primus primi status, ac ordinis sit oīuz primus,
& primus secundi ordinis secūdus, & secūdus primi ordinis
tertius, & sic deinceps. Ergo q Drāces erat princeps legatōis
erat secundus in ordine, Multa, duci senior memorans. Ideo
multa, q senior, nā est laudator tēporis acti se puero. Dehinc
vnica ples Ascanius, seruata. s. rōne, quam dixi. Animi matu/
rus alethes. Vergilius maturus æui dixit: & est honestior locu/
tio, q̄ si dicatur maturus æuo. Is enim maturus æuo dicitur,
quē æuū maturū effecit, is vero maturus æui, qui æuū matur
fecit, & réperauit. Quis vero Giæ necē prædixit Maro, oportet
aut aliū esse Gyam, aut hunc illius nimie memorem In cæteris ta/
men prudenter egit, vt eos commemoret, quos Maro in. v. di/
xit aucturos genus Romanum. & illi nosa, daturos, vt Serge/
stum domus, a quo sergia, &c. Interea effusi stabant per mœ/
nia ciues. Docet instabilitas vulgi qd fortunā sequit. Quos læ
ta frōte Latinus, Potius fronte q̄ aīo dixit, q licet pp amatæ su
spendiū doleret: tamen premit alto corde dolorem, Dardaniū
Aeneam. per n scribendū est pp vocalem sequentē. Vbi diligen
ter dixit Alexander. Rectus in a græci solet an quarto breuia/
re, q a ntō in a s nō breuiat, sicut nec en ab e s lōgo. Haud vera
illusit imago. i. nō enim illusit eū vera imago, q facile erat eum
inter cæteros agnoscere et longe adhuc distantē. Tū q̄ primū ite
rū dicendū

Frons læta idex

Maturus ævo & ævi quō dicat

Sydera, & ingentē bello, & cœlestibus armis
Extollunt, & uera canunt præconia uoces
Te grauiū ueneranda patrum consultaq; turba.
Inualidiq; ætate senes, te læta iuuentus
Et cupidæ matres, pueri, innuptæq; puellæ.
Vnanimes æquo ore uolūt, Turnūq; sub armis
Exultant cecidisse tuis te tota precatur
Ausonia, & claris præstantem laudibus effert.
In te unum conuersi oculi, pater ipse Latinus
Iam senior sola hæc longæuæ munera uitæ.
Qui gnatā tibi iūgant habet, generiq; nepotes,
Troianos Italo admixtos in secula mittat.
Ergo age magne ueni Teucrorū ductor, & altos
Ingredere, & celebres cape quos spōdemus honores.
Finierat, cunctiq; eadem simul ore fremebant.
Quos pius Aeneas hylari cum fronte receptos
Prosequitur paucis, & amico pectore fatur.

Poeta.

Nec uos, nec placida soliū sub pace Latinū
Arguerim, uerum infesti uiolentia Turni
Tantum opus haud dubito, & tanti discrimina Martis
Conciuit, iuuenilis enim plus laudis amore.
Quicquid id est tamē Ausonii nil pacta recuso
Connubia, & sanctam æterno cū fœdere pacē
Iungere. rex idem imperii, & ueneráda tenebit
Sceptra socer, statuētq; mei mihi mœnia Teucri.
Et nomen natæ urbis erit, sociosq; penates
Adiiciam, uos communes in secula leges.
Concordesq; ingenti animo mittetis amores.
Interea quod restat adhuc, imponite flammis
Corpora, quæ diri miseranda insania belli
Arripuit dehinc nos cū primum crastina surget
Clara dies, læti Laurentia tecta petemus.

Aeneas

Dixerat, & tanto affatu conuersa tenebant
Ora simul, stupefacti omnes. & apertius ingens
Mirantes pietatis opus, mox robore toto
Congestas tapuere pyras, ignemq; repostis
Ciuibus immisere, altumq; sub æthera fumus
Euolat, atq; atris cœlum sublime tenebris
Conditur, innumeras ex omni rure bidentes.
Glādilegosq; sues iugulāt, pinguesq; iuuencos.
Immittunt rogis, latos incendia campos
Enudant, fremit impulsus clamoribus aer.
Iamq; sequēs clarum extulerat lux aurea Phœbū
Consedere in equis, & gressum ad tecta mouebant
Laurenti, atq; altis erectam mœnibus urbem.
Ante omnes pius Aeneas, post ordine Drances
Multa duci senior memorans. dehinc unica proles
Ascanius, multumq; animi maturus Alethes.
Et grauis Ilioneus, Mnestheusq;, acerq; Serestus.
Sergestus, fortisq; Gyas, fortisq; Cloanthus.
Post alii, mixtimq; Itali, Teucriq; sequuntur.
Interea effusi stabant per mœnia ciues,
Sublimisq; alta statuebant laude triumphos,
Troianam cupido expectantes pectore turbam.
Et iam aduentabat quos læta fronte Latinus
Occurrens magna excepit comitante caterua.
At postq̄ medio uenientem ex agmine uidit
Dardanium Aenean, haud uera illusit imago.
Namq; omnes super excellens, atq; altior ibat.
Et late regalem oculis spargebat honorem
Sydereis, tunc cum primum data copia fandi est
Et uoces capere, atq; optatas iungere dextras

Poeta

Incipit

Incipit, & prior affatur placido ore Latinus.
Venisti tandem, cupidum nec fixa fefellit
Spes animum, lux Troianae clarissima gentis.
Magnorum quem iussa deum tot casibus actū
Italia, & nostris uoluerunt sistere tectis.
Qui si humana furēs nimis ausa licentia, sanctas
Turbarit leges, & diuum exciuerit iras.
Qui etiam multum totiens, me neq; arma negātem
Tradiderit duri pferre pericula martis.
Factum etenim, sed nec paruo stat, numina iustas
Indignata animis misere ultricia poenas.
Nunc age magne Phrygum ductor, quā do oīs origo
Seditionis abest, & tanti criminis author.
Connubiis succede, & pmissis hymenaeis
Sunt mihi regna, iacent ereptis oppida muris.
Sola autem fessae spes unica nata senectae

Aeneas Te generū, & natum tempus complector in omne

Qui contra bonus Aeneas Rex maxime nullā
In te hostē caussam armorum, tantiq; tumultus
Crediderim: placidae assueto sub tempore pacis.
Et si qua est pone hanc curā pater optime quaeso.
Nūc adsum, & patrem, & socerum te laetus in omnis
Accipio casus, magni mihi surgit imago
Anchisae, & rursum ardebo genitoris amore.
Talibus orabant inter se, & tecta subibant
Regia, cum studio effusae matresq;, nurusq;
Longaeuiq; patres stabant, iuuenumq; cohortes,
Pulchra reuisentes troianae corpora gentis
Ante omnes magnum Aeneam, cupidoq; notabant
Altum animo genus, & pstantem frontis honorem.
Quaesitamq; alacres pacemq; optata quietis

Munera laudabant, ceu quando longus, & ingens.
Agricolas tenuit resolutis nubibus hymber
Suspensos, curuumq; diu requieuit aratrum
Tunc si clarus equos spacioso limine titan
Lasset, & aurato coelum splendore serenet.
Laetitia exundant, & sese hortantur agrestes.
Non secus Ausonii tam laeto in tempore rerum
Composuere animos, & iam rex alta Latinus
Atria, regalesq; aditus intrarat, & una
Optimus Aeneas, sequitur quem pulcher Iulus.
Dehinc Itali, mixtiq; Phryges, tum splendida lato
Applausu, & magno completur regia coetu
Haec inter matrum innumera, nuruumq; caterua
In medius comitata uenit Lauinia uirgo.
Sydereos deiecta oculos, quam Trois heros
Virtute & forma, ingentem, mirabile dictu
Vt uidit, primo aspectu stupefactus inhaesit.
Et secum Turni casus miseratus acerbos.
Qui haud parua spe ductus ouans in praelia tantos
Ciuisset motus, durisq; arsisset in armis.
Tum uero aeterno iunguntur foedera nexu
Connubii, multaq; canunt cum laude Hymenaeos.
Dehinc plausus, fremitusq; altum sup aera mittūt.
Et laetam uoce per regia tecta uolutant.
At fidum interea Aeneas affatur Achaten.
Vadat, & Andromache quondā data munera uestes
Intextas auro ferat, & quod saepe solebat
Dum res Troianae stabant, circundare collo
Auratam gemmis, circunseptumq; monile.
Praeterea magnum cratera in pignus amoris
Quem Priamus patri Anchisae donauerat olim.
Nec mora iussa sequens pulcherrima portat Achates

rum dicendum esset, cum primum, data copia in. vij. postq̄ introgressi, & coram data copia fandi Et vocem capere sic in. vj. Venisti tandem, tuaq; expectata parēti, vicit iter durum pietas datur ora tueri, Nate tuaē veras audire, & reddere voces. Caetera quoq; verba Vergiliana sunt, vnde in secundo aenei. Aeneas ad Hectorem, O lux Dardaniae, spes o fidissima Teucrum, & Anchises ad eum in sexto, nec me mea cura fefellit Factum etenim, sed nec paruo stat, idest non paruo constat Turno facinus perpetratum contra deorum voluntatem. Bene dixit, nec paruo, non nec parui, quia duntaxat tanti, quanti pluris, & minoris cum eorum composita, dum sine substantiuis sunt, ponuntur cum verbis precij in genetiuo, nam caetera oia in ablatiuo. Vnde Maro in secundo aenei. Et magno mercētur atridae. Numina indignata vltricia. diuideda sunt epitheta, vt sit, Numina vltricia misere, idest miserunt indignata, idest quae indignata animis iustas poenas. Quādo, idest quādo quidem omnis origo seditionis, scilicet Turnus, & amata. Sunt mihi regna, iacent ereptis oppida muris, vnde in septimo de latini regia Multaq; praeterea sacris in postibus arma, Captiui pēdēt currus, curuaeq; secures. Et cristae capitum, & portarum ingentia claustra. Spiculaq;, clypeiq;, ereptaq; rostraq; carinis, vnde videtur interpretari locum in. xj. alioqui obscurum, de duro latini, vt intelligatur regis, non populi. Quem contra, idest e diuerso, sup. affatur: aut contra quem (quod durum esset) fatur. In te hostem causam armorum, Absumptio literarum & r literae repetitio, durum versum, sed in re tali, vtpote terribili, congruum faciunt. Ordo est in te assueto sub tempore placidae pacis. Socerus te laetus in omnis accipio casus. Sic nisus ad Euryalum libro nono. Iam pectore toto Accipio, & comitem casus complector in omnes. Magni mihi surgit imago Anchisae. Sic in secūdo, subyt chari genitoris imago. Ardebo genitoris amore. Id secundum grammaticem, poetice autem dixit Maro. Coridon ardebat alexim. Matresq;, idest matronae, nurusq;. i. nubiles: aut sponsae. Pulchra reuisentes, idest iterum, atq; iterum videntes quia pulchra, & peregrina. Sed castius Vergilius lib. iiij. dicens. Multa viri virtus animo, multusq; recursat Gentis honos. Non a corpore, sed ab animis laudat. Sed ibi de regina casta. hic etiam de plebe fit mentio. Ceu, quando longus: & ingens quia alterum sine altero esse posset. Est autem comparatio satis apta. nam non minus per bella q̄ per hymbres abducuntur coloni, vnde in Geor. squalent abductis arua colonis, clarus titan, .i. sol, lasset, .i. fatiget celeriter currendo. Splēdore aurato, idest auricomis radijs. Et iam rex alta la. atria, malus esset versus, nisi ponatur coniunctio, & quam ablatam inuenimus. & vna optimus Aeneas, vna, idest pariter coniunctis, scilicet manibus, ita vt neuter alterum praecederet. Dehinc quia Latinum comitabantur: mixtiq; phryges, bene mixti, ne posteriores censeantur. Tum splendida lato applausu, &c. Vt plurimū singulis singula dat epithets, quae carmen concinnum quidem reddunt, sed nimius phucus (vt ait Quin.) vitandus est, quin hoc poematе videtur satis, superq; affectatus. Regia est domus regis, graece aula dicitur, quam autem vulgus aulam vocat, potius atrium dixeris. Haec inter, anastrophe, idest inter haec, scilicet dum haec fierent, deiecta oculos, idest habens oculos deiectos, vnde libro vndecimo. Subuehitur magna matrum regina caterua dona ferens, iuxtaq; comes Lauinia virgo. causa malitanti. atq; oculos deiecta decoros. ideo igitur deiecta, quis causa malitanti & nunc quia sponsa futura. Primo aspectu stupefactus inhaesit. Mira louis decoris Lauiniae, vnde de aenes dictum est in primo. Obstupuit primo aspectu Sidonia Dido. Casu deinde viri tanto. Qui haud parua spe ductus, qui operaepretium censuit pro tali virgine omnia dura pati. Ciuisset, Concitasset: a cieo vnde est bella cient, idest concitant, Connubij & multa canunt. Malus versus, vnde legendum connubij, & multa cantant cum laude: & vt multaq; canunt cum laude hymenaeos, idest dicunt epithalamia, idest carmina nuptialia, quae laeta, & iocunda cum bonorum multorum comprecatione fieri solent, vnde Iuuenalis, dictum est feliciter &c. Quis autem sit hymenaeus, dictum est alibi. Et laetam vocem, quia omnis tristitia ab noptiarum auspicijs proscribebatur. At fidum interea, sic in primo mittitur ad naues, sed ibi epitheton negocio aptum delegit poeta dicens, rapidum ad naues praemittit Achatem. Se non incongrue hic fidum dicit, quia ad talia dona afferenda non nisi fidus admitteretur. Munera autem Andromachen Aeneae dedisse docuit poeta in tertio dicens. Nec minus andromache digressu moesta supremo, Fert picturatas auri sub tegmine vestes, &c. Magnum cratera declinatur enim, hic crater, & est poculum. Strato discumbere in ostro. i. purpura, sic in primo, conueniūt stratoq; super discumbitur ostro. Sed eiusmodi luxus non videtur tam congruus Italicae parsimoniae, ac tyrys opibus, vnde de Carthagine: diues opum, studijsq; asperrima belli. Et ideo licet imitetur

Phucus nimius vitādus ē

poetam

poetam, longo tamen id facit interuallo, multumq; ab illo fri/get, sed non omnia possumus omnes, facilius esset vitia nota/re, q̃ sine vitiis scribere. Donatũ capit, ideo capit q: Donatum Accipimus enim & capimus ab aliis, sumimus per nos. To/tus autem apparatus conuiuii sumptus est ex primo æneidos vbi describitur conuiuium Didonis sic At domus interea re/gali splendida luxu instruitur, mediisq; parant conuiuia te/ctis. Arte laboratæ vestes, ostroq; superbo Ingens argentum mensis, cœlataq; in auro Fortia facta patrum, series longissi/ma rerum. Et paulopost. Dant manibus famuli lymphas, ce/reremq; canistris, expediunt, &c. Vnde quæ hic exponenda sunt, illinc eris possint: vt strato ostro, idest tapetibus purpu/reis. Nam quæ sternuntur intexta velamina tapetes, aut tape/ta vocantur, quæ vero suspenduntur in aulis: aulea dicuntur. Conuenere, discumbere, græce id dictum esset. Nam latine di/cas, discubitum: aut discubituri, aut ad discumbendum, vnde melius construas: conuenere iussi discumbere, & se inferre de/litiis: & dapibus futuris. scilicet deinceps illis, nam & præsen/tes erant, alioquin enim se non inferrent. Crystallus, vas cry/stallinum. Cererem, idest panem. At puerum pater immotis, &c. Id & Dido in cupidine sub forma ascanii fecit, Magis au/tem congrue dicitur, Latinus mores miratus: & prudentiam q̃ vultum, sed vultus etiam animi index est, vnde & vultum de/centem in puero decenter mirari potuit. Et grauiter puerili ex ore cadentia verba. Id enim mirandum, nam verborũ gra/uitas puerili ætati non congruit. Vnde Persius per irrisionem, Scilicet ingenium, & rerum prudentia velox. Ante pilos venit, dicenda tacendaq; calles. Præterea mirandum erat. Verba grauiter cadentia, idest q̃ grauiter cadebant, q̃ si grauia dixis/set. Nam facile potest impudenti dari grauis sermo, dummo/do ex alterius ore loquatur, at difficile est eum grauiter loqui. quod autem dicit cadentia verba, laudem auget. Nam pauca verba etiam grauiter proferre possunt pueri, sed difficillimum est, dum ea cadunt, idest præcipitanter, aut in morem torren/tis fluunt grauiter offerri. Sed quæras quomodo maturum agnouit animum. Nempe ex oratione. Nam ex abũdantia cor/dis os loquitur. Donatum Aeneam pro tali prole ferebat: q: parentum felicitas consistit in bonis liberis, vnde Helenus ad Anchisen, vade ait o fœlix nati pietate: & Aeneas ad Didonẽ. o qui te talem genuere parentes. Postq̃ epulis compressa fa/mes, Vergilius dicit exempta fames. Labentem fallere noctẽ: idest transigere imperceptibiliter. Nunc duros Troiæ casus, locus sumptus ex fine primi æneid. vbi dicitur. Necnon & vario noctẽ sermone trahebat infelix Dido, longumq; bibebat amo/rem. Multa super Priamo rogitans, super Hectore multa. Nũc quibus auroræ venisset filius armis, &c. sed huiusmodi tradu/ctio temporis videtur importuna huic loco, vbi sponsus nouæ nuptæ iungendus erat. Sumpta etiam est pars sermonis, quẽ dat Latino ex sermone Euandri li viii. habito. Legesq; & iura dedisse. Maro autem dicit ipsam ante aduentum præcipue Sa/turni gentem haud vinclis, nec legibus æquam, idem tamen attestatur Saturnum eis leges dedisse dicens. Primus ab æthe/reo venit Saturnus olympo, arma Iouis fugiens, & regnis exul ademptus, Is genus indocile, ac dispersum montibus altis, Composuit, legesq; dedit, Latiumq; vocari, Maluit: his quo/niam latuisset tutus in aruis, &c. Et Bacchi & frugum cultus, vnde a Vergilio vitisator dicitur. Dehinc tecta secutum esse pa/terna Iouem, quia in Italiam venit, vbi ex Electra Athlantis fi/lia Dardanum genuit, qui occiso Iasio fratre, tandem ad phry/giam peruenit. Ex Corytho, scilicet vrbe italiæ, vnde in iii. cory/thum, terrasq; require Ausonias, dictæa negat tibi Iupiter ar/ua. Atq; insignem aquilam. Aquila dicitur in tutela Iouis & ei fulmina ministrasse, eo q̃ directo obtutu solis radios inspicit, nec fulmine tangitur. Hanc autem romani pro insigni habebãt quia per auspicium aquilarum inditum est a Romulo vrbi no/men, vnde Lucanus. Signa pares aquilas, alludit ergo ad Ro/manorum signa, volens ea etiam Troianis, vnde oriundi sunt fuisse, & Dardano ab ioue dono data Dant lucem flammæ, sic in primo. Et noctem flammis funalia vincunt. Et cythara. sic in primo, cythara crinitus Ioppas Personat aurata, &c. Variant q: pedes, scilicet saltando ad modulos psallentium, vnde du/ctitantium chorees gestum exprimit. Etiam festa nouem largo connubia luxu, Attigerant celebrata dies. Nouem dierum tem/pus priscis ceremoniis sæpe adhibitum legimus, quod & no/stræ religionis professores obseruant in purgationibus, & re/bus diuinis, volunt quidam eo q̃ sit ternarius ter repetitus, ex omni angulo trinitatem constituens: sed nihil ad hunc locum. Aeneas vrbem curuo signabat aratro. Nam ab vrbo parte ara/tri dictam vrbem vult Seruius, ducebantur autem primo mœ/nia aratro a boue, vt dicunt, & equo tracto, vt pacis, & belli fe/licitate gauderent, vbi vero porta fieret portabatur aratrum, vnde a portando portam dictam volunt, Varro tamen ab im/

portandis

Accipe q̃d, & q̃d est sumere

Q̃d est solutiõe

Vrbs vñ

Munera, tum socer ingentem cratera Latinus
Donatum capit, ac coniunx Lauinia uestes.
Atq; monile decens, placido dehinc pectore se se
Demulcent, uariisq; trahunt sermonibus horas.
Et iam tarda epulas fugientis tempora lucis
Poscebant, mox regali conuiuia luxu
Effundunt, latoq; alta intra tecta paratus.
Conuenere omnes strato discumbere in ostro
Delitiis iussi, & dapibus se inferre futuris.
Dat manibus crystallus aquas, mensisq; reponunt
Flauentem cererem, tum læta fronte ministri
Innumeri magno distinguunt ordine curas.
Pars dapibus reficit mensas, pars pocula miscet.
Craterasq; replet, nunc hac, nunc uoluitur illac
Turba frequens, uarios miscentq; per atria motus.
At puerum pater immotis spectabat Iulum
Luminibus uultum admirans, moresq; Latinus
Et grauiter puerili ex ore cadentia uerba.
Maturumq; animum ante annos, & multa rogabat.
Permixtas referens uoces, dehinc oscula figens
Dulcia complexum manibus, iunctumq; fouebat.
Et nimium exultans felicẽ, & munere diuum
Donatum Aeneam pro tali prole ferebat.
Postq̃ epulis cõpressa fames traducere longam
Incipiunt fando: & labentem fallere noctem.
Nunc duro. Troiæ casus, gentesq; Pelasgas.
Nunc fera Laurentis memorantes prælia pugnæ.
Quo primum diffusæ acies. quo tela uicissim
Pulsa loco, qui primus ouans inuaserit agmen.
Fulmineumq; ardens in equo madefecerit ensem.
Præcipue Tros Aeneas, seniorq; Latinus.
Magnorum heroum, Latiiq; antiqua potentis
Gesta recẽsebant, fugientemq; horrida gnati
Arma sui Saturnum Italis latuisse sub oris.
Hinc latium dixisse, genusq; in montibus altis
Composuisse uagum, legesq; & iura dedisse.
Et bacchi, & frugum cultus, dehinc tecta secutum
Esse paterna Iouem, utq; Electra Atlantide cretus
Iasio Idæas cæso Phrygiæ esset ad urbes
Dardanus ex Corytho multa cum gente profectus.
Vtq; insignem aquilam dono, & Ioue patre superbus
Hectoreæ gentis signum. illustresq; tulisset.
Primus auctum titulos troianæ stirpis origo,
Talibus atq; aliis inter se longa trahebant
Tempora. tum fremitus, lætæq; per atria uoces
Alta uolant, strepitu ingenti tectum omne repletur.
Dant lucem flammæ, & lato splendore coruscant
Consurgunt Phryges, & cythara resonante sequũtur
Ausonii, & plausum ingeminant, seq; agmine toto
Permiscent, uariantq; pedes, raptimq; feruntur.
Et iam festa nouem largo connubia luxu
Attigerant celebrata dies, tum maximus heros
Aeneas urbem curuo signabat aratro.
Fundabantq; domos, & amictas aggere fossas.
Ecce autem fatũ haud parũ diffundere flammam
Ingentem, & fulgore leuem, & se nubibus altis
Miscentem summo Lauinia uertice uisa est.
Obstupuit pater Aeneas, duplicesq; tetendit
Ad cœlum cum uoce manus. Si Iuppiter unq̃
Gens monitis Troiana tuis, terraque, marique
Paruit imperiisq; libens, si numina uestras
Si metui, coluique aras, per si quid agendum est,
Quod restat, placidam felici affere quietem

Aeneas

Poeta

Augurio, & firmate, malisq; imponite finem.
Talia iactantem circumstitit aurea mater.
Se Venerem confessa, almo & sic edidit ore.
Gnate animo pone hanc curam, & meliora capesse

Venus

Signa deum, gaude isq; bonis succede futuris.
Nunc tibi parta quies, nunc meta extrema malorum.
Nunc tandem optatam cõponunt secula pacem.
Nec flammam ad coelos platam uertice charæ
Coniugis horresce, at constantem dirige mentem.
Nanq; erit illa tuum celebri quæ sanguine nomen.
Troianosq; aucturà duces ad sydera mittit.
Hæc tibi magnanimos sublimi ꝑle nepotes
Conferet, egregiis totum, qui laudibus orbem
Complebunt, totumq; sua uirtute potentes
Sub iuga, uictoresq; trahent, quos gloria summo
Oceanum transgressa ingens æquabit olympo
Quos tandem innumera ardẽs post illustoa rerum
Gesta, deos factura, uehet sup æthera uirtus
Hanc flammam uentura tuæ ꝑconia gentis,
Designant, hoc oĩpotens e culmine signum
sidereo dedit, at tantarum in munera laudũ.
Quam statuis dicas a nomine coniugis urbem.
Præterea sacros Troia ex ardente penates
Ereptos compone noua intra mœnia, & altos
Infer ad æternum mansuros tẽpus honores.
Hi (tibi mira feram) tanto urbis amore trahent.
Vt uecti ad sedes alias loca prima Latini
Sponte sua repetent, iterumq;, iterumq; reuersi,
O felix quem tanta manent, dehinc pace tenebis
Sub placida gentem iliacam, post fessus, & æuo
Confectus, tandem Elysias socer ibit ad umbras.
Succedes sceptro, atq; italis dominabere, leges
Communes Teucrisq; ferens, tum lætus ad altum
Te mittes coelum, sic stat sententia diuum.
Dixit, & inde leues fugiens se uexit ad auras.
Aeneas tanto stupefactam nomine mentem
Perculsus diuæ, ꝑagit mandata parentis.
Et iam compositos felici in pace regebat
Dardanidas, & iam decedens sceptra Latinus
Liquerat, & pius Aeneas successerat, omnem
Ausoniam, lataq; potens ditione tenebat.
Iam paribus Phryges, atq; Itali se moribus ultro.
Et socia ingenti firmabant pectora amore.
Concordiq; æquas miscebant fœdere leges
Tum medio Venus exultans se immisit Olympo
Ante iouem, & complexa pedes sic ore locuta est.
Omnipotẽs genitor, q̃ solus ab æthere summo
Cuncta moues, qui res hominum, curasq; recenses
Cum Teucros traheret fortuna inimica recordor
Spondebas finem ærũnis, rebusq; salutem.
Nec tua me ꝑmissa pater sententia fallit.
Namq; omnes gaudere sacra tris pace ꝑ annos
Viderunt Italæ nullo discrimine partes.
Verum ad syderei missurum culmina cœli
Pollicitus magnum Aeneam, meritumq; ferebas
Illaturum astris, quid nunc sub pectore uersas?
Iamq; optat matura polos Aeneia uirtus.
Olli hominũ sator, atq; deum dedit oscula ab alto.

Poeta Iupiter

Pectore uerba ferens, q̃tum cytheræa potentem
Aeneam, Aeneadasq; omnes infessus amaui.
Et terra, & pelago, & ꝑ tanta pericula uectos
Nosti, & sæpe quidem indolui cõmotus amore
Gnata tuo, tandemq; malis Iunone secunda

portandis rebus. Fundebantq; domos. scilicet Troes, q; ser uile est officium, sed primum sulcum ducere pontificale, vnde illud famulis. hoc Aeneæ contribuit. Sane fundabant domos, ro. cu pro fundamenta domuum iaciebant. Nam fundare est confirmare res prius iactas, fundamenta iacere est eas inchoare, eo q; nobiles, qui claris ædificijs fundamenta prima iaciunt. non descendunt in scrobem, sed primum (vt aiunt) lapidem deyciunt, potest tamen fieri, vt in eo loco fuerint domus: quas Aeneas fundauerit, & muro cinxerit, & ita proprie ponitur. Ecce autem fatum haud paruum. Alij fatu legunt, vt sit haud paruum. idest res haud parua fatu. idest ad fandum, aut dum fatur, aut ecce autem prodigium, sup. aut monstrum, aut portentum, quod etiam Ascanio, & Lauiniæ contigisse Maro memorauit, omnia igitur inuenta sunt Maroniana, & fere verba, sed non tam apte posita vt ab illo, duplicesq; tetendit, Ad cœlum cũ voce manus, verba sunt Vergiliana æneid. ij. At pater Anchises oculos ad sydera lætus, Extulit, & cœlo palmas cum voce tetendit. Talia iactantem, &c. Nulla videtur in verbis iactantia sed precatio cum decenti fiducia. Aliter autem in primo dixit. Maro. Talia iactanti stridens aquilone procella, quia ibi nequicq̃ mortem precabatur. Aurea mater, dicitur a Vergilio quoq; aurea Venus. Se venerem confessa. vnde lib. ij. Alma parens confessa deam, qualisq; videri cœlicolis, & quanta solet, Nec flammam, &c. Inanis præceptio, quia ipse Aeneas nouit eius rei significationem felicem esse, vt ex secundo æneid. & alijs quibusdam poetæ locis constat, Oceanum transgressa propter deuictos britannos, quos Anglos vocamus, aut propter id, quod dictum est in primo de Iulio cæsare, Imperium oceano, famam, qui termine astris. Hanc flammam ventura tuæ præconia gentis designant. Videtur hypallage vt sit pro eo, quod est, hæc flamma designat præconia tuæ gentis. Dicit autem deos factura vehet super æthera virtus Propter Romulum & Iulium cæsarem, quos in deos translatos fingunt. At tantarum in munera laudum, sic verior est lectio, vt sit in munera, idest ad munera, hoc est pro munere tantarum laudum, idest in recompensationem tantæ laudis, quæ tibi per Lauiniam portenditur. don abis eam hoc honore, vt vrbem, quam statuis ab eius nomine Lauinium appelles. Præterea sacros, &c. Coluerunt romani Phrygios deos. vnde hæc ficta Hi, (tibi mira feram), tanto &c. parenthesis est uoi mira feram, idest miranda dicam. Nam ordo est. Hi scilicet dij penates trahentur tanto amore vrbis, ipsi vecti ad alias sedes repetant sua sponte, idest per se prima loca Latini, scilicet vrbis: reuersi iterumq;. iterumq;, idest semel ac iterum, aut iterum, atq; iterum, quod & in hystorijs legitur. O felix, quem tanta: scilicet ornamenta, & dona manent, idest expectant, & cui tanta futura sunt. Tandem Elysias. Non Congruit illi, quod dictum est in primo, Sublimemq; feres ad sydera cœli, magnanimum Aeneam, tertia cum Latio regnantem viderit æstas. Ternaq; transierint Rutulis hiberna subactis, Nam si post subactionem Rutulorum non nisi tres annos victurus dicitur Aeneas, incongrue dicitur de Latino, q; tandem Elisias socer ibit ad vmbras. & ad Aeneam succedes sceptro, atq; Italis dominabere. Sic stat sententia diuum. Hoc enim a Ioue audiuit in. i. dicente, Sublimemq; feres, &c. Tanto stupefactam nomine mentem percussus, idest habens mentem stupefactam percussam aut perculsam, tanto nomine. i. nominis, hoc est famæ promissione. Tum medio. Aggreditur vltimam partem operis: quæ est de translatione Aeneæ in cœlũ, de qua veritatem secutus recte dubitat Horatius dicens quarto carminum ad Torquatũ. Quo pius Aeneas, quo Tullus diues & ancus? Puluis, & vmbra sumus. De morte. n. Aeneæ recitat Seruius, q; secundum Catonem simulac in Italiam venit Lauiniam Turno desponsatam duxit. vnde moto bello in primo prelio periit Latinus: in secundo pariter Turnus & Aeneas. Secundum alios autem victor Aeneas cum sacrificaret super Numicium, in ipsum incidit, & cum non appareret, dicebant deum, indigetem factum, vnde Tibullus ad eum. Illic sanctus eris, cum te veneranda Numici Vnda deum cœlo miserit Indigetem, Est autem datiuus localis, medio se immisit olympo, pro eo quod est in medium olympũ. Non incongrue autẽ datur illi in cœlo, locus medius, q; sydus Veneris est proximũ sub sole, qui medius planetarum est, vnde dictum volunt illud. in medio residens complectitur omnia phœbus. Quod autẽ complexa pedes, aut supplicem indicat: aut q; sydus eius infertus est, q̃ sydus iouis. Ore locuta Pleonasmos est sicut in. Vergilio sæpe, nisi dicamus deos, & deas etiam nutu loqui. i. voluntatem indicare. Tris pace ꝑ annos. Si igitur non nisi tres annos, quæres quomodo prius tandem dixerit, quod multi temporis est? Viderunt italæ nullo discrimine partes, idest sine discretione toti Latio dom natus est, non tamen toti italiæ Pollicitus in primo libro, vt diximus Olli, sic in primo: Olli subridens hominum sator, atq; deorum, Oscula libauit natæ, dehinc talia fatur, &c. infessus. i. non fessus & indefatigatus Nosti & sæpe quidem] sic.

Angelis dicant

Aeneæ mors q̃ fuerit

Qd cum solutione

ſic Venus in pmo ad cupidinē. Nota tibi, & noſtro doluiſti ſæpe dolore. Iunone ſecunda.i. pſpera, & fauēte, ut dictū eſt de ea in primo. Cōſilium melius referet, mecūq; fouebit, Romanos rer dominos, gentēq; togatā. Imitatur aūt illud æneī. iiij. Dys equidem auſpicibus reor, & Iunone ſecūda. Nunc ſtat ſui a mē ti.i. placet, vñ in.i. Neq; me ſentētia vertit. Stat aūt.i. placet, & decretū eſt vt ſtat caſus renouare oēs. Qua ductorē alto phrygiū ſuccedere cœlo Inſtitui. Hæc vera eſt lectio, nō aūt alta phrygū Numeroq; inferre deor. Conſtat.i. pſtas, & firma eſt ſentētia. Si qd in ipſo mortale eſt adime.ſ.p apotheoſim, purgādo ipſum Quin ſit. Ordo eſt. Quin.i. quinetiā, aut gnimo, ſi alios ſua.i.ppria virtus habet, q accingāt ſeſe perēni laude, & ſup q exhorrēt geſtis pſtātibus.i. ppter præſtantiā geſtor, orbē.ſ. caducorū q eſt ſub lunari globo, ego mittā rurſu3 illos ſup æthera, qd ppter Iulū præcipue dicit, cuius viſum putabatur ſydus. vnde eſt. Ecce Dionei pceſſit Cæſaris aſtrū. Nec regia Iuno abnuit: qz iā placata. Vicina Numicus vndis Flumineis, nam fluminibus augeť. Hinc colligū ſaltē ſm mētē Mapphei in noiatiuo dici Numicus, ſm quē in illo Tibulli ſacra vnda Numici, ptractio erit duar vocalium in vnam, ſunt tamen, qui a Numicius dici contendant, Tūc corpus gnati abluere.ſ. iubet, vñ eſt illud Tibulli: tā ſæpe eſt aſtū. Illic ſanctus eris. cū te veneranda numici, Vnda deū cœlo miſerit indigetē. Qui aūt ſint dy indigetes inuenies p tabulā, Quia vero hiſtoria habet ipſu3 ſubmerſu3 in Numico, ſeu Numicio, vide Dido in.iiij. S3 cadam añ diē: mediaq; inhumatus harena, ideo fingiť illic purgatus. Templiſq;, ſubaudi, eni, aut eius, vt ſit cui imponit teplis, aut cuius téplis imponit. Hæc aūt ei a dicta ſunt ſm fabulamēta gētiliū, nā Mapheus ipſe nō ex ſua fide cōpoſuit, ſ3 vt ſuppleret, qd operi Vergiliano deeſſe fruſtra (vt diximus) putabat. Et hæc in hūc decimūtertiū quē cū nō ſit Vergily, a fine chartar numeris ipreſſimus.

Impoſui finem, nunc ſtat ſententia menti.
Qua ductorem alto Phrygiū ſuccedere cœlo
Inſtitui, & firma eſt numeroq; inferre deorum
Conſtat, & id concedo libens, tu ſi quid in ipſo
Mortale eſt adime, atq; aſtris ingentibus adde.
Quin ſi alios ſua habet uirtus, qui laude perenni
Accingat ſeſe geſtis pſtantibus orbem
Exhorrent, illos ruſum ſup æthera mittam.
Aſcenſere omnes ſupi, nec regia Iuno
Abnuit, at magnū Aeneam ſuadebat ad altum
Efferri cœlum, & uoces addebat amicas.
Tum uenus aerias deſcendit lapſa p auras.
Laurentumq; petit uicina Numicius undis
Flumineis ubi currit in æquora arundine tectus.
Tunc corpus gnati abluere, & deferre ſub undas.
Quicquid erat mortale iubet, dehinc læta recētem
Feliceq; animam ſecum ſup aera duxit.
Immiſitq; Aeneam aſtris, quem Iulia ples
Indigetem appellat, templiſq; imponit honores.

FINIS.

P. Verg. Maronis ad Octauium Culex.

Vsimus Octaui gracili modulante thalia.
Atq; ut araneoli tenuem formauimus orsum.
Lusimus, hæc ꝓpter culicis sint carmina dicta.
Omnis ut historiæ, ꝑ ludum consonet ordo,
Notitiæq; ducū uoces, licet inuidus adsit.
Quisquis erit culpare iocos, musamq; paratus
Pondere uel culicis leuior, famaq; feretur.
Posterius grauiore sono tibi musa loquetur
Nostra, dabunt cum securos mihi tempora fructus.

DOMI. Argumentum.

Pastor oues, de more ad vmbrā compellēs ad fontē platanis, & alijs arboribus inumbratū peruenit, huius aquā serpēs bibere solit⁹ illuc peruenit. pastorem qui obdormierat, reperit, & morsu ꝑimere nitebat. Culex pastorē mordens excitauit, pastor culicem manu captū interemit, & indignatus postea q culicē suæ salutis cām īteremerat, iterū obdormiuit, culicē in ꝗete videt, ei oēm inferoꝝ curā mōstrātē, excitatus deniq; somno ei sepulchrū miro instruit ornatu. Thalia, musas Iouis, & memoriæ filias poetæ tradunt, alij thespidis, ac Iouis, alij terræ, ac cœli. Quidā treis eē senserūt, Homer⁹. ix. ee asserit. Hesiodus noia recēset. Vez Clio, Euterpe, Thalia, Melpomene, Terpsichore, Erato, Polymnia, Vrania, Calliope. Diodorus harū noibus ꝓprietatem ponit, ut κλέιω. idest clio, ꝓpter gloriā, quæ ex poetarum laudibus ori. ἐυτέρπη. i. euterpe ob voluptatē percepta ab audientibus θάλεια. idest thalia, quoniā poetarū laus longo tempore uiret θάλλειν dicit̄ virere. μελπομένη. i. melpomene a melodia, qua demulceat audiētes μέλπω enī mulceo dicitur τερψιχόρη terpsichore. i. oblectatio ob doctrinæ bona. ἐρατώ erato ab amore, quē erota vocant, q docti amēt homines

Musæ.

ASCEn.

Vsimus octaui. Sicut in præfatione syluarū suarū attestat̄ papinius, & Homerus, & Maro fecerunt quædā quasi ingenij sui ꝓludia, inter quæ hicē expresse cōmemorat, opus ꝑfecto lepidus, & in re tenui non tenuē gloriā meritū. Inter animātia enim vix quicq̄ minus culice, at tamē de eo rem arduā, & ex medullis philosophiæ haustam confecit, insequens præcipue paradoxon pythagoricū, asserēs, vez etiā culicis manes ac vmbras post mortē extare. Docebat enim pythagoras, vt in litera pythagoræ latius declaraturi sumus, unū, eundēq; esse in hominibus, & in brutis animū vsq; adeo, vt de vnius corpore vicissim in alterius corpus migret, unde orit̄ culicis deploratio, cuius ad inferos cogent̄ manes descendere, imo iam coacti erant, recipi tamē nondū potuerunt, cum viderent̄ adhuc corpori obnoxij, quia nondū obtinuerat legitimā sepulturā. Quā rem tangit. Vergi. æne. vj. ex ægyptiorū dogmate dicens. Nec ripas dat̄ horrendas, nec rauca fluēta. Trāsportari prius q̄ sedib⁹ ossa quierūt. Centū errant annos, volitātq; hæc litora circū, Tum demum admissi stagna exoptata reuisunt. Inducit ergo in hoc ope spiritus culicis a pastore iterfecti ab inferis, eo q insepultus eet rediēs, munusq; sepulturæ ab eo iplorās, eiusq; occasiōe multa, quæ iam apud inferos ꝓcul viderat, recitās. Reliqua argumenti satis a calderino explicant̄. ¶ Ordo igit̄ est. o Octaui. s. auguste, quē vulgus octauianū appellat, nos lusimus. i. tenuiter descripsimus opus nō magni pōderis & hoc thalia. i. musa nra modulāte. i. modulate dictāte. Atq; formauim⁹ orsum. i. cōtextū, tenuē. i. modicū, vt araneoli. i. parui aranei. Nam vermio arane⁹ dr, tela vero ꝓprie aranea, sed cōfundunt̄. Ordiri aūt tam textor q̄ scriptor, vnde. Ordimur telas. ordimur verba loquēdo. Lusim⁹ inqt, & hoc pp. i. ꝓpterea, hæc carmīa sūt dicta culicis. i. de culice cōposita, vt ois ordo. i. cōtextus historiæ cōsonet ꝑludū (quo verbo dicendis fidē adhibiturū negat) Notitiæq; ducū voces, & vt voces notitiæ ducū cōsonēt ludo, voces sunt notitiæ ducū, qz vt dicit Hora. Paulū sepultæ distat inertiæ cœlata virtus. Et alibi. neq; si chartæ sileant qđ bene feceris mercedem tuleris &c. (Alij legūt, Nutricesq; ducū, alij nutritæ) voces igit̄ sunt notitiæ, aut nutrices ducū, licet inuidus adsit. Quisquis erit paratus culpare iocos, scz meos, & musam, ferei, idest habebitur leuior. vel. i. etiam pondere culicis, & fama. Nostra musa loquetur tibi posteri⁹. i. postmodum, sono grauiore, cum tempora dabunt fructus securos. i. sine cura possidenda ocia. aut forte significat, se nec dum agrorum suorum fructus secure percipere.

Opinio stulta pythagoræ

Ordo.

Aranea q dicatur

boies poetas. πολύμνεια polymnia, q̃si multa l ius memoriæ inmortalitas. οὐρανία Vrania ob concentus suauitatē & glias, q̃ uiros doctos ad cœlū tollat: ὑλι τὸ ὕψος. i. cœlū est. καλλιόπη. i. Calliope. i. pulchra vox, q̃ cantus, suauitate cæteros antecedens magis ab auditoribus æstimentur.

ASCEN. ¶ Vt tibi dignato, Post ꝓpositione faciēs aliqualē inuocationē dicit eū fiducia, q̃ phœbus erit carminis author, ea aūt sumpta est ex meritis augusti, cui apollo fauit, ut iuuēs legit, vt in bello actiaco, de quo in fine octaui æneï. Actius hæc cernens arcū intēdebat apollo: Rogat aut musas, vt secum apollinē celebrēt.

Ordo. ¶ Ordo aūt est. O auguste, vt carmina. s. nostra poliātur. i. exornent tibi. i. ad tuam laude, sensu dignato. s. ab Apolline, idest digno habito, capitur enim passiue, vt æneï. iii. Cōiugio anchisa veneris dignate superbo, Phœbus decus latonæ, & ꝓles aurea magni Iouis erit ꝑnceps, & author nr̃i carminis, & erit fautor lyra. i. cythara recinente. i. iterū atq; iterū mecū canēte, siue alma. s. luna, sitte soror aliq legūt luna, aliq intelligunt, de latona: & alma legunt: siue igit alma. s. altrix, seu luna perfusa liquore chimæreo, idest iuxta chimerā lyciæ mōtem, vbi latona tēplū habet præter fluēta xanthi. s. fluminis, educat. i. enutrit eū, hoc est, siue cōuersatur nunc in matris tēplo lycia, seu. i. siue, supple est decus astrigeri. s. cœli. hoc est, siue est in celis (Calderinus tamē itelligit sic, decus astrigeri. s. cœli, hoc est Iupiter educat illū, nos tamē aliter accipimus) seu sup. est ea parte, q̃ rupes parnassia. i. parnassi mōtis apollini sacri, ꝓpādit cornua frōte patula, hic atq; hic. i. ab vtroq; vertice, est enim biceps, & vnda castaliæ, scilicet fontis musis sacri, a quo sæpe castalides dicunt, fonās prælabit liqdo. s. riuo, hoc est, vbicūq; nunc est apollo erit carminis nr̃i author, & ꝑnceps, qre. i. quāobrē, o naiades. i. deæ fontiū, decus laticis. i. fontis pierii, qa in pierio auro ex ioue & mnemosyne. i. memoria genitæ sunt sorores. s. inter vos, ite, & celebrate. i. celebrē, & festiuū reddite, deū. s. apollinē, chorea, ludēte. i. tripudiāte circa eū, & tu o sancta pales. i. dea pabulorū, ad quā bona agrestiū. p agrestiū, hoc est agricolarū, recurrūt. i. recursum ipe ipetrādi auxilii habēt, ventura. i. vt ventura sint, tu inq̃ pales, fac sup. Aut legamus te. i. per te, aut tibi. i. ad tuū honorē, fac, vt cura canētis sit secure. i. sine cura. Quæras qd fieri possit: sed ad diuersa referamus, vt sit cura. i. sollicitudo canētis sine cura, nō canēdi, sed sine timore errādi. Ego feror. i. colof, & erigor iter saltus aerios nemorū. i. syluarū, & astra. i. versor in mediocritate, vt in media regione aeris existēs iter cœlū, & terra, de re enī humili satis sublimit locuturus est. Et tu octaui venerāde, cui fiducia orit ch[illegible] meritis. s. de te, q̃a tantā grām scriptis oppletæ sunt, allabere. s. p fauorē, meis cœptis (inqt) o sancte puer (falsus est q̃, qd netas erat puerū appellari) allabere cœptis meis, nāq; pagina. s. nr̃a. i. codex cōpactus nō canit nō bellū, quo tellus phlegra. i. thessalica ab ardēdo dicta vbi bellū gigāteū cōmissū est, sparsa est sanguine gigāteo, nec pagina nr̃a, cōpellit. i. recitat, cōpelli lapithas populos thessaliæ ab Ixione, & nube genitos, in enses cētaureos. i. cētaurorū vicinorū, q eos occiderūt in nuptiis pirithoi. Oriens. s. solitō vrit. i. nō narrat vrere ignibus, arces erichthonias. i. troianas. Nā erichthonius filius Dardani, & pr̃ trois auus aūt Laomedōtis, q pr̃ priami, summope auxit troianas opes, vt homerus quoq; attestatur. Vnde merito arces ab eo erichthoniæ dicunt. Fuit & alius erichthonius p̄ite ex Vulcano & terra genitus, anguinis pedibus, quā fœditate, vt tegeret, aurigādi offīm ꝑmus inuēt, vnde i Geor. Primus erichthonius currus, & q̃tuor ausus, Iūgere equos, rapidisq; rotis insistere victor &c. Athos. s. mons xerxis p̄ſa regis exercitu demolitus, & solo æquatus, nec vincula. s. iniecta magno ponto. i. mari nō quærentia iā fer. a. i. fero, postq̃ multi græci de his scripserunt famam, lecta. i. cū lecta fuerint meo volumine, & hellespontus pulsatus pedibus equorū, postq̃ xerses super eū pontem extrui fecerat, cum græcia timuit psas venientes vndiq;, tantus enim exercitus, vt dinumerari non posset, sed flumina ebiberet, vnde Iuuena. Epotaq; flumina medo Prādente. nō sup. q̃rel famā lecto meo volumine, sed sup. mea thalia gaudet carmina mollia currere in versu tenui pede. & gaudet ludere. i. faciliter ꝯficere phœbo duce. i. ducente carmina apta suis viribus. o sancte puer. s. auguste ex deorū progenie, gloria lucens perpetuum mansura per æuum, certet tibi, & mortalibus certet inquā tibi, hoc idest per hoc carmē nostrum, aut in hoc carmine nr̃o. i. factā inter te, & mortales sit concertatio, an deorum, an mortaliū numero ascribēdus sis. Et locus maneat tibi, sup. in sede pia, aut in cœtu deorū, aut in imperio pio, & vita sospes. i. incolumis debita tibi memoret p annos felices, & liceat, vt sup. memoret grata. i. vtilis, & accepta bonis. Enī dicit bonis q̃ malis displicēt ꝑbi, & iusti ꝑncipes, sed nos feramur. i. diligamur ad cœpta. s. nr̃a. Igneus, &c. Incipit narrare sic. Sol igneus penetrarat iā in arces æthereas, & quatiebat lumina, aut lumina cādida, curru aurato. i. fulgēti, & aurora fugabat crinibus roseis. i. radiis suis tenebras. s. noctis: &

Castalides vnde dicantur

Erichthonius qui fuerit

Vt tibi dignato poliantur carmina sensu.
Latonæ, magniq; decus Iouis, aurea proles
Phœbus erit nostri princeps, & carminis author
Et recinente lyra fautor, siue educat illum
Alma chimæreo Xanthi perfusa liquore.
Seu decus astrigeri, seu qua parnassia rupes
Hinc atq; hinc patula prætendit cornua fronte.
Castaliæq; sonans liquido prælabitur unda.
Quare pierii laticis decus ite sorores
Naiades, & celebrate deum ludente chorea.
Et tu sancta Pales, ad quam uentura recurrunt
Agrestum bona, secure sit cura canentis.
Aerios nemorum saltus feror inter & astra.
Et tu, cui meritis oritur fiducia chartis.
Octaui uenerande meis allabere cœptis.
Sancte puer, tibi namq; canit non pagina bellum,
Phlegra giganteo sparsa est quo sanguine tellus.
Nec centaureos Lapithas compellit in enses.
Vrit Erichthonias oriens non ignibus arces.
Non perfossus Athos, nec magno uincula ponto.
Lecta meo quærent iam seu uolumine famam.
Non Hellespontus pedibus pulsatus equorum.
Græcia cum timuit uenientes undiq; Persas.
Mollia sed tenui pede currere carmina uersu
Viribus apta suis Phœbo duce ludere gaudet.
Hoc tibi sancte puer, mortalibus & tibi certet
Gloria perpetuum lucens mansura per æuum.
Et tibi sede pia maneat locus, & tibi sospes
Debita felices memoretur uita per annos.
Grata bonis lucerat, sed nos ad cœpta feramur.
Igneus æthereas iam sol penetrarat in arces.
Candidaq; aurato quatiebat lumina curru.
Crinibus & roseis tenebras aurora fugabat.
Protulit e stabulis ad pabula læta capellas
Pastor & excelsi montis iuga summa petiuit.
Lurida qua patulos uelabant gramina colles.

DOMI. ¶ Phœbus erit, phœbus & Diana latonæ & Iouis filii, phœbū lyrā a Mercurio accepisse ait Higinius. Alma chimæreo, non procul a cauriesso mōte lyciæ est ꝑ uallis quædā noie chimera a littore porrecta in mediterranea, hic finxerunt de monstro chimera, quod occidit bellerophon: fabula tamē est. Xāthus flumen, quē priores sirbim vocabat, ad decē stadia lembis nauigari est latonæ tēplum, vltra quod ad sexaginta stadia est Xāthus inter lycias vrbes maxima. Fama est olim Latonam cū filiis deuenisse, & vt sitim sedaret concessisse prope parū lacū, q & sub chimera est. Est aūt chimera lyciæ mons, q flāmas vomit, ab eo labit Xāthus, qui descēdit in phrygiam, in radice mōtis spaciosum facit lacum, ad quē peruenit Latona cum filiis æstiuo tēpore, vt sitim sedaret. Rustici id ægre ferēres lacum intrātes turbauerunt aquam, qui statim demutati sunt in ranas. Siue educat illum. Lunā legi voluit, nō alma, vt hoc sit, q̃ dumna præbuit se fieri obstetrice. Seu decus astrigeri. idest Iupiter, qui educauit bacchum. Nā liber pr̃, & apollo, idē est, vt ipse ait in Georg. Liber & alma ceres, idest sol & luna. Seu q parnassia rupes, hinc in parnasso Bœotiæ mons est vasta rupes, hæc vel numinis maiestate, vel sui horrore visentibus generat. vndiq; fere ꝑceps in forma theatri recessus, quo sonitus, vocesq; multiplices audiunt, hic est Apollinis delphici tēplū, hic fons castalius musis dicatus. hās oras pieres natio threicia habitauere, vñ pierius fons, & pierides musæ, nec Ouidio assentiamus, q dicit hoc nomē a filiabus Pieri, cū eis certātibus, & deuictis in picas mutatis musas accepisse. Phlegra gigāteo. phlegra sylua, & vallis est in thessalia, vbi oēs gigātes ꝯtra Iouē pugnauerunt, & fulminati a Ioue occisi sunt, cuius in fidē taces, saxaq; adhuc ibi cernunt. Solinus meminit, Alia phlegra est in Italia nō loge a Cumis. Nec cētaureos

Latonæ tabula

Phlegra quid sit

cētaureos.i. Lapithus Apollinis & Scilbiæ penei filius circa peneu flu. thessaliæ spe. auit, a quo illi populi lapithæ appellati sunt. hic ex Cirtene phorontem, & piphatem liberos suscepit. Periphas ex astige octo liberos genuit natu maior Anxion ex Ayclace Ixionem pcreauit, qui cū pcipisset socer in ardētem foueā, a Ioue purgatus est, tādem ausus interpellare Iunonem de stupro iterposita a Ioue in forma Iunonis nube ex ea cētauros pcreauit. Hos fermetāq̃ pyrithoi cognatos, ab eo regni paterni partem petijssi. Quod remiēti bellum a Centauris illatum est, quo sedato, quum Pyrithous hippodamia desponditset Theseo, ad nuptias ac centauris vocatis eorum ebrij fœminis, quæ in nuptijs erant, stuprum inferre voluere, qua iniuria permotus Theseus, & lapithæ multis centauris perepus, reliquos ex ciuitate expulerūt, hac ob cam cetauri vna aduersus lapithas pfecti plures interfecere. Qui cædi supfuere partim in pholon arcadiæ pfecti sunt, partim in malea habitauerūt. Pe ... ienus athos xerxes persar rex bellum cōtra græcos, & presertim Atheniēses gessit, cūq; pfica classis ad eleuntem ebe... onesi stationem haberet, ne per desidiam torpesceret, iussu regis mōtē athon perfodere cœpit, adiuuantibus, & accolis. pposti opi fuere Arthases arthasis filius, & bubares Megatei filius, est mons athos inges ad mare pertingit, desinens in peninsulæ effigie, cum isthmo duodecim stadiorum, in quo est vrbs sana nomine. Fossa fiebat iuxta sanam retro limitem, latitudinem fossæ duæ triremes implebant. Strymon fluuius, cuius ostia propre sunt: pontus iūctus fuit. non helespontus. herodo. lib. vii. pons in helespōto abidon vsq; & sestou. vii. stadij spatio factus tēpestate primū delapsus est maris. indignatus xerses iussit helespōtū trecētis verberibus peuti, & stigmata, & colaphos incuti cū barbara execratione quasi disiecti pōtis penas daret, operis prepositis caput præcidi, aduocati alij, triremes, biremes, & triremes simul. CCCLX. versus euxinum pōtū ab altero latere. CCXIII. pōto trāsuei suzbæ anchoris vastissimis tenebant i elicto spacio iter ordiné nauigiorū, vt esset transitus nauib⁹ in pōtū. Cōtinēti machinamētū lignea annexa fuere funibus, lino, & scirpo, supinjectæ, postea trabes fuere, sup q̃s imposuere materiā, facto hinc inde aggere, ne aspectu maris aialia trē sentia terrerentur, octo dies consumpsere transeundo.

Centauri gluere

Athos vbi locorum

ctis, & sup. aut dū Pastor pptulit. i. eduxit capellas e stabulis scilicet caprilibus, ad pabula læta, & petiuit summa iuga excelsi mōtis, qua, sup. pte gramina lurida. i. pinguia, & lubrica velabat colles patulos. i. semp apros, & patētes. Capellæ vagæ. i. errantes pascendo, abdunt, idest abscondunt.

Iam syluis, dumisq; uagæ, iam uallibus abdunt.
Corpora, iamq; omni celeres e parte uagantes.
Tondebant tenero uiridantia gramina morsu.
Scrupea desertas hærebant ad caua rupes.
Pendula proiectis carpuntur & arbuta ramis.
Densaq; uirgultis auide labrusca petuntur,
Hæc suspensa rapit carpente cacumina morsu
Hæc salicis lentæ, uel quæ noua nascitur alnus.
Hæc teneros fruticum sentes rimatur, at illa.
Imminet in riui præstantis imaginis undam.
O bona pastoris, si quis, non pauperis usum.
Mente prius docta fastidiat, & probet illi.
Omnia luxuriæ pretiis incognita, curis.
Quæ lacerant auidas inimico pectore mentes.
Si non assyrio fuerint bis lauta colore.
Attalicis opibus data uellera, si nitor auri.
Sublaqueare domos animum non angit auarum.
Picturæq; decus lapidum nec fulgor in ulla.
Cognitus utilitate manet, nec pocula gratum.
Alconis referunt, Boetiq; toreuma, nec indi.
Conchea bacca maris pretio est a pectore puro.
Sæpe super tenero procumbunt gramine corpus.
Florida cum tellus gemmantis picta per herbas.
Vere notat pulchris distincta coloribus arua.
Atq; illum thalamos lætum retinēte palustri.
Ocia, inuidia degentem, ac fraude remota.
Pollentemq; sibi uiridi cum palmite lucens.
Mollia pampineo subter coma uelat amictu.
Illi sunt grate rorantes lacte capellæ.
Et Venus, & fœcunda Pales, & uallibus imis.
Semper opaca nouis manantia fontibus antra.
Quis magis optato queat esse beatior æuo.
Quàm qui mente procul puras, sensuq; probando.
Non auidas agnouit opes, nec tristia bella.
Nec funesta tenet ualidæ certamina classis.
Quo spolius dum sancta deum fulgentibus ornet.
Templa, nec euectus finem transcendit habendi.
Auersum socius ultro caput hostibus offert.

ASCEN.

Iam corpora syluis: dumis & vallibus: & iā etiā ipsæ celeres: vagātes ex omni parte: tondebat tenero morsu gramina viridātia: & hærebāt ad scrupea: i. lapidosa: caua: idest concaua: seu concauitates: apposito: ie rupes desertas. Scrupi aūt ingt Festus: sunt aspera saxa: & difficilia attactu vmbræ: vnde scrupulosam rem eā dicimus quæ aliqd in se habet asperi: & arbuta pendula carpuntur ramis proiectis: idest porro extēsis & labrusca: idest fructus syluestres: vt vuæ syluestres in labris nouallū: aut vinearū et cæteres. (Sed in Buco. dicitur: hæc labrusca. cæ. Syluestris raris sparsit labrusca racemis) dēse uirgultis petuntur auide: scilicet a capris. hæc. s. capra rapit morsu carpente: cacumina: scilicet uirgultorū: existens suspensa: aut existentia suspensa. i. pendula in præcipiti. hæc dico petit morsu cacumina salicis lentæ. i. flexibilis: uel supple alnī: quæ alnus nascit noua. i. quæ minus annosa est: & ideo magis tenera. hæc rimatur. i. exquirit sentes. i. spinas: teneros. i. recētes: at i. sed illa: idest alia capra imminet in undā riui imaginis præstātis. O bona pastoris: si quis mēte prius docta. i. habēs mentē prius doctā: & eruditā: nō fastidiat vsum pauperis: & i. insuper probet. i. approbet usum pauperis. Omnia sunt illi. s. pastori: & cæteris agrestibus incognita pretiis luxuriæ. s. curis: quæ lacerant mētes auidas pectore inimico. s. illi. hoc est sœ tor quēre curis. Si. i. tametsi uellera data: idest addita opibus attalicis: q primus vestes auro intexere docuit: nō fuerit bis lauata. i. tincta. hoc est dibapha colore assyrio. i. purpura tyria: & si nitor auri sublaqueare domos: idest domus: nō angit animū auarū q3 pro & si decus picturæ nō angit animū: nec fulgor lapidū: scilicet preciosorū manet cognitus in nulla vtilitate: nec pocula referunt gratum toreuma: idest sculpturam: aut cælaturam alconis & bætallorū artificum laudatissimorum nec bacca: idest gemma conchea: idest conchis decerpta a quibus e rore cōcipitur. maris indi: idest indici. est pretio. i. æstimatur magni a pectore puro: scilicet ab ambitiõe: & luxu. Pastores procumbunt corpus. i. habent corpus procumbes sæpe super gramine tenero (more suo ablatiuo dat super) tūc sup. cum tellus florida picta per herbas gemmantis. i. gemas emittentes notat: idest signat: uere. i. tempore uerno arua distincta pulchris coloribus: Atq; coma. s. arborū cū uiridi palmite: lucens: idest resplendens: cælat mollia. i. molliter super amictu pampineo. idest fronde vitium i edimtuo: uelat inquit illum lætum thalamo: idest cubili palustri: & degentem ocia. i. ociose inuidia: ac fraude remota & pollentem sibi. i. ad suam vtilitatem. Capellæ rorantes: idest distillantes lacte sunt gratæ illi: scilicet pastori: & venus: scilicet creatrix rerum: & pales dea pabulorū: fœcunda. i. fœcunditatē afferens: & antra opaca in vallibus imis manātia semp nouis fontibus: sunt illi grata. Quis queat esse beatior æuo optato magis: q3 qui pcul. s. a cupiditate pbada sensus agnouit mente opes paras: & nō auidas: nec tenet: potius timet bella tristia: nec certamina funesta classis validæ. i. naualis pugnæ. Quo nec euect⁹. i. ultra se nectus: trāscēdit fine habēdi: quæ flaccus in primo sermone pscribit: dum ornet sancta templa deum, idest deorū armis fulgentibus offert vltra caput auersum, idest ainorum oppugnandis hostibus socius.

Scrupi q dicantur

Dibapha purpura quæ sit.

DOMI.

Assyrio co. babylon assyrie diuerso colore intexuit. sed aurū attalus intexere inuenit. vnde attalicū: & attalicæ vestes: & babylonicæ. Bis lauta. i. in colore plures inmersa de eis Tibullus: sola puellarū digna est: cui mollia charis: Vellera det succis bis madefacta tyros. De mos genitiuo casu positū est. nā Sueto. authore: Octauius Augustus solitus est pnūciare domos pro domus in gtō casu: & simus: & simuus: & psulto baredū: & p pullo pulelanū: Verg. vt Octauio gratificaretur. codé mō casum primū pnūciauit. Alconis reterēt: bœtiq; to. Toreumata sunt opera magnifice sculpta. Salu. in Catil. Cū tabulas: signa: toreumata emūt: Cōchea bac. m. Margaritas maxime indus oceanus fert: ut Ply. meminit: Margarita genus cochilii est. Bœtiq; toreuma. Ply. li. xxxiii. dicit pximos a mētore fuisse bœtū: Agragantam: & Meni. quorū extāt opera in insula Rhodiorū:

boetius apud lydiã Mineruã in teplo: agragas in teplo liberi patris: in ipsa rhodo bacchas: cẽtauros q̃ cælatos in scyphis. Nec poculagi atũ Alconis. Alcona Oui. meminit in meta. notũ argentariũ: qui æneæ pateram cælauerat: crateram æneæ: quã tab. icauerat Alcon. Hileus & longo cælauerat argumento.

Alcon q̃ g fuerit

Illi falce deus colitur, non arte politus.
Ille colit lucos, illi Panchaia thura
Floribus agrestes herbas uariantibus adsunt.
Illi dulcis adest requies, & pura uoluptas
Libera simplicibus curis, huic imminet omnis.
Dirigit huc sensus, hæc cura est subdita cordi.
Qualibet ut requie motus contemptor abundet.
Iocundoq; locet languentia corpora somno.
O pecus, o panes, atq; o gratissima Tempe.
Fontis Hamadryadum, quarum non diuite cultu
Aemulus Ascræo pastor sibi quisq; poetæ
Securam placido traducit pectore curam.
Talibus in studiis baculo dum nixus apricas
Pastor agit curas, & dum non arte canora
Compacta solidum modulatur arundine carmen.
Tendit & euectus radios Hyperionis ardor.
Lucidaq; æthereo ponit discrimina mundo.
Dum iacit oceanum flammas in utrunq; capaces.
Et iam compellente uagæ pastore capellæ.
Ima susurrantis repetebant ad uada lymphæ.
Quæ subter uiridem residebant cærula muscum.
Iam medias operum partes euectus erat sol.
Cum densas pastor pecudes cogebat in umbras.
Et procul aspexit luco residere uirenti.
Delia diua tuo, quo quondam uicta furore
Venit Nyctelium fugiens cadmeis Agaue
Infandas scelerata manus, & cæde cruenta.
Quæ gelidis bacchata iugis requieuit in antro.
Posterius pœnam nati se morte futuram.
Hic etiam uiridi ludentes Panes in herba.
Et Satyri, Dryadesq; choros egere puellæ
Naiadum cœtu, tantum non Orpheus Hebrum
Restantem tenuit ripis, syluasq; canendo.
Quantum te Peneu remorantem diue choreæ.
Multa tuo lætæ fundentes gaudia uultu.
Ipsa loci natura domum resonante susurro.
Quis dabat, & molli fessas refouebat in antro.
Nam primum prona surgebant ualle patentes
Aeriæ platanus, inter quas impia lothos.
Impia quæ socios Ithaci mœrentis abegit.
Hospita dum nimia tenuit dulcedine captos.
At quibus insigni curru proiectus equorum
Ambustos Phaethon luctu mutauerat artus.
Heliades teneris amplexæ brachia truncis
Candida fundebant lentis uelamina ramis.
Posterius cui Demophoon æterna reliquit
Perfidia lamentandi mala, perfida multis.
Perfide Demophoon, & nunc defende puellam.
Quam comitabantur fatalia carmina quercus.
Quercus ante datæ Cereris q̃ semina uitæ.
Illas Triptolemi mutauit sulcus aristis.
Hic magnum Argiuæ naui decus edita pinus
Proceras decorat syluas, hyrsuta per artus
Appetit aereis contingere montibus astra.

ASCEN. Ordo

¶ Illi falce. Pergit hoc ordine: deus supple cũ falce. s. priapus colitur illi, no politus arte, sed rudis, sup. ille. s. pastor colit lucos, thura panchaia. i. quæ precipue in pãchea nascũtur, cũ in Georgi. dicat solis est thurea virga sabæis, adsunt illi. sup. cũ floribus variãtibus. i. varie ornatib⁹ herbas agrestes. Requies dulcis adest illi, vt voluptas pura, videlicet libera curis simplicibus. i. nihil vtilitatis habẽtibus. Omnis sensus imminet huic. i. in hoc studiũ, & dirigit huc. i. ad hoc studiũ hæc cura est subdita cordi, vt ipse contẽptor motus. i. turbatiõis, abũdet qualibet requie, & locet. i. reponat iocundo somno, corpora. i. mẽbra languentia. i. defessa. O pecus, o panes. i. dii pastorum, o tẽpe. i. temperamenta gratissima fontis amadryadum. i. nympharum arborum, quarum cultu non diuite. i. faciliter parabilis quisq; pastor æmulus. i. imitãs poetæ ascræo. i. hesiodo, traducit sibi pectore placido vitam securam, Dum pastor, scilicet de quo hic loquitur nixus. i. innitens baculo, scilicet pastorali, agit curas in talibus studiis, & dum modulatur carmen solidum. i. integrum non arte canora. i. inconditũ, modulatur inquam arundine. i. fistula compacta. Ardor hyperionis. i. solis euectus. s. ad mediũ cœli tendit. i. extendit radios. s. suos, & ponit mundo æthereo. i. supero, in quo nos sumus, discrimina lucida. i. differentias rerum per lucem apparentium, & dũ iacit. i. proiicit flammas capaces. i. amplas, in vtrunq; oceanum, hoc est, dum est in medio cœli nostri, capellæ vagæ, repetebant. s. vada ima, & hoc pastore compellente eas ad ima vada, lymphæ i. aquæ limpidæ susurrantis. i. cum susurro, & murmure defluentis, quæ scilicet vada residebant, idest sita erant, circa muscum viridem. i. erant iuxta fontes muscosos, quos etiã in buco. muscosos appellat. Iã medias, &c. Ordo est. Sol erat iam euectus medias ptes operũ. i. peregerat iam medium cursum diei, cum pastor cogebat pecudes densas. i. stipatas in vmbras, & respexit procul eas residere in luco virenti o, diua Delia. i. Diana, tuo. s. luco virenti, quo. i. ad quem agaue. s. mater penthei, cadmeis. i. cadmi thebanorũ regis filia victa quõdã furore. s. a Baccho immisso venit fugiẽs nyctilenũ. i. Bacchũ nocturnũ, scelerata man⁹ infandas. i. habẽs manus sceleratas, & cruẽtas. i. habẽs cruentatas cæde, scilicet filii sui quæ bacchata. i. bacchico furore vagata iugis gelidis requieuit. i. reclinauit in antro se futuram pœnam posterius morte nati, idest postq̃ filium occiderat, Panes: idest dii pastorum syluestres, ludebant hic etiam in herba viridi, & satyri, scilicet dii syluestres, & puellæ, idest nymphæ dryades, idest roborũ deæ, egere, idest duxere, choros, idest choreas sup. in cœtu naiadum Orpheus non tenuit canendo, idest per cantum tantũ idest in tantum hebrum fluuium illum Thraciæ restantẽ, idest immorantem ripis, & syluas quãtum o peneu flumen Tessaliæ diue, idest diuine, sup. tenuerunt te remorantem choreæ lætæ fundentes multa gaudia tuo vultu, quis, idest quibus ipsa natura loci dabat domum, idest mansionem, susurro resonantes, & refouebat fessas, scilicet choreas, in antro molli. nã platanus (hic quarta declinationis est) arbores illæ latæ extẽsæ, aeriæ, idest altæ, surgebãt primũ patetes, sup. in valle, iter quas, scilicet arbores. sup. est lothos alia arbor impia, quia socios vlyxis impie tractauit, impia inq̃, quæ abegit, scilicet a ratione, socios Ithaci, idest ithacensis vlyxis mœrentis, idest dolẽtis ob casum sociorũ, dũ ipsa hospita tenuit socios Ithaci captos nimia dulcedine, at. i. sed populi, sup. aut alni. quibus, idest in quas phaethon. i. erydanus proiectus insigni curru equorũ. s. solis mutauerat artus ambustos luctu. i. præ dolore heliades. i. solis filiæ Phaethontis sorores amplexæ brachia, teneris truncis fundebant velamina candida. i. cortices albicates ramis lentis. i. flexilibus. Posterius, supple erat arbor philidos cui demophoõ rex athe. reliquit perfidia. i. per perfidiã æterna mala lamentandi mala, dicit perfidia multis modis, o perfide demophoon defende, &. i. etiam nunc puellam. s. Philida, quam comitabãtur quercus carmina fatalia. s. in dodona dantes quercus datæ ante vitæ. i. victui q̃ semina cererio, sulcus triptolemi. i. quos ille fecit, mutauit, illas. s. quercus aristis, pinus magnum decus naui argiuæ. s. argo: edita seu addita hic decorat proceras syluas hirsuta per artus, appetit contingere montibus aeris astra.

Cadmus q̃ fuerit

¶ Illi falce. de. coli. Ad priapum alludit, de quo sic in obscœno carmine, non me praxiteles, copas ve fecit. Nec sum phidiaca manu politus. Sed lignũ rude villicus dolauit. Et dixit mihi, tu priapus esto. Filius fuit Veneris & Dionysii. Aegyptii aũt dicũt de priapo scriberes, Iside cũ cæteras Osiridis corporis partes a tirãnibus dilaniati reperisset præter pudẽda, quæ illi i flumẽ iecerãt, præcepisse sacerdotibus p deo coli, in tẽplo q; ea suspendi iussit, & vt Diony. meminit, nõ modo i ciuitatũ tẽplis numẽ sed i agrestibus locis vinearũ & hortorũ custos coli meruit, si ictuũ fures falce castigãs, cui sacra cũ ludo fiũt, appellat et ithyphalus, & typhon, Ille, c. l. il. p. thura, præter arabiã nullus, vt Ply. meminit, ac ne Arabiæ qdẽ vniuersæ, sed i ea tãtũ regione quæ Saba

DOMI. Priapus q̃ fuerit

q̄ Saba appellat, significare græci mysteriū volūt. i. hæc est pāchaia regiūcula q̄dā spectat n. saba ortus solis æstiui vndiq; in vertis partibus, & a dextera mario, scopulis incisa, ⁊ d solū e libro lactea tradit. Alex. magno in pueritia sine psimonia thura aris ingerenti pædagogus Leonides dixerat. vt illo mō cū deuicisset thuriferas getes sacrificaret, at ille arabia potit⁹, thure onusta nauim misit ei, large exortatus, vt deos adoraret. O pecuosio panes & c. inter ossa, ⁊ olympū nemorosa planicies, ⁊ conuallis est in thessalia, tempe vocatum montibus circūdata, olim palus. sed quum Hercules fracto monte dedit alueum, nihil amœnius, atq; delectabilius, secat enim planicie peneus fluuius semp liquidus: cuius ripæ arboribus inūbratæ ab ea similitudine poetæ vt meminit Probus, loca oia amœna. ⁊ delectabilia tepe appellauerūt, peneus aūt qnq; millia passuū lōgitudine, ⁊ ferme sex latitudine vltra visu, bois attollētibus se dextera, læuaq; leniter cōuexis iugis inter sua luce viridāte allabit, viridis calculo, amœnus circa ripas gramine, canorus auiū cōcētu. Solū nō adeo terax allicit, atq; iucūdum aspectu, vt visentes ipsa amœnitas alliciat, & iuuet. Fōtis hama Drys. Ply. referente, nō quercus dr̄, sed robur, quæ arbor est, & spes quercuū, dui ior tn̄, Hamadriades nō quercuū, sed roboꝝ deæ & sacerdotes gallici, q̄ vaticinabant in roborib⁹, druydæ appellati sunt, Aemulus ascræo pastor. s. q. poetæ. i. Hesiodo, q pastor fuit, ⁊ pecudes pauit. Oui. j. de arte docet. Pascēti pecudes vallibus ascra tuis. Radios hyperio. Regina, quæ etiā ob prudētiam, & virtutē magna mater appellata est, uthea & cœli filia ex fratre suo hyperione: in vir assumpto, lunā & solē genuit. Poetæ tm̄ vsurpauere. vt p̄rio nomē pro filio poneret. In vtrūq; oceanū idcirco q ab oriete, & athlāticū, q terras ab occidēte attingit, vt mela ait, Flāmas capaces, na sol dū est in medio cursus, spacio vtrūq; coplectit oceanum, & ideo flāmas capaces. Luco residere videt, delia diua tuo, lucus erat sub cytheri one mōte, in quo erat garaphius fons ea, q̄ sunt Thessalica tēpe, vbi se cū nymphis Diana lauabat, sed cū Acteon voluisset videre, qd esset in fonte, vidit Dianā nuda, ideo ab eade Acteon est mutatus in ceruū, & suis canibus dilaniatus, atq; laceratus est, Oui. in ibin. Quiq; verecūdæ speculātē labra Dianæ, ide de pōto in. v. Inscius Acteon vidit sine veste Dianā. Præda fuit canibus nō minus ipse suis. idē etiā in opemeta. Diana delia dicta a delo isula, in q̄ nata est. Venit enī. Nictilius Bacchus dr̄, q: eius sacrificia noctu fiebāt, quæ ex Asia prius i græcia, e græcia in Italiā trāslata. Agaue Cadmi filia pētheū ex echione filiū sacra Bacchi spernētē furore & Baccho istigata interemit, vbi ad se redit penitētia ducta præ dolore in antrū excessit sub citherone, vbi luctis est dianæ, Orpheus œagri filius sono lyræ sistebat flumina, mōtes, & syluas mouebat. Hebrū, hebrus Thraciæ fluuius, Peneu, peneus Thessaliæ fluuius p tēpe discurrēs. Aeriæ platanus, platanus arbor durat in multū tpis spatiū, vt Ply. docet. ait. n. est delphica platanus agamēnonis manu sata, & altera garaphiæ arcadiæ luco in aulocrone, q̄ ab apanica itur in phrygiā, oñdit platanus, ex qua pepēdit Marsias victus ab Apolline, quæ iā cū magnitudine effœta est. arbor enī est solū ad vmbrā voluptatis cā comparata. Impia lotbos, lotbos arbor, in qua eius noie nympha Neptuni filia fugiēs priapū dicit ɔuersa, quā Ply. laudat, est alia, quæ Romæ añ domos ad vmbraꝝ amœnitatē ponebat, vbi sic eadē, ⁊ nūc appellat amarenus, quæ cerasia hēt acria in obsoniis dulcia. Silius inquit. Quos succo nobilis arbor, & dulcis poscit lothos minus hospita baccha. Diximus & de arbore lotho in vltimo de pontho, quā africa gignit, nā Vlysses, e cxconibus tēpestate delatus est in africā, vñ vix abduxit socios, q gustauerāt fructū lothi, in quā etiā ɔuersos fabulant. Vñ, Oui. iiij. de tristibus. Sic noua dulychio lothos gustata palato, Illo quo nocuit grata sapore fuit, heliades solis filiæ dictæ sunt. ἥλιον græci nos sole dicimus, i de Heliades, hæ cū Phaetōtē fratrē (qui antea Eridanus vocabat, & ideo padus in quē fluuiū cecidit fulminatus Eridanus dictus est) deplorassent, in populos cōuersæ sunt, siue vt in Buco. id assueuerat in alnos dicēs. Atq; solo ꝓceras erigit alnos, Phaethon enī Clymenes & solis filius cū affectarū paternū currū regere nō posset, mūdūq; incēdisset, a Ioue fulminatus est, & in padū deiectus. Perfide Demophoon, & nūc defende puellā. Phyllis Lycurgi Thraciæ regis filia Demophoōta Thesei Atheniēsis filiū tere naufragū e bello Troiano redeūtē excepit hospitio, fouit, & classes eius amore capta reparauit, & data de ɔiugio fide, Demophoon a puella patriā reuisere, vno mēse rediturus impetrauit, & cū ɔmisso tēpore nō redysset, puella tā diu fleuit, donec lachrymæ maturuerūt, & in arborē demutata est. plerīq; amygdalū esse volūt. Ply. ait puellā se in amygdalo sine frōdibus suspēdisse, & sternutio authore, arbore tū demum viruisse, cum reuerst Demophoontis ɔiugis sensit amplexū, amplexu cognito, flores simul, ac frōdes emisisse, lꝫ Ply. dicat nunq̄ vires e arborē, ex qua Phyllis se suspēdit. Quercus añ datæ. Ceres, vt Ply. est author frumētī vsum dedit, & leges pma adinuenit, ɔ legifera est dicta, antea enī rudis mortalitas glādibus vescebat, Triptolemus, vt idē est author, bouē, & aratrū reperit, vt aly volunt bu[z]ges Atheniēsis, Oui. in. iiij. de pōto ait, Quis mel aristæo, qs baccho vina falerna, Triptolemo fruges poma dat alcinoo.

Illicis & nigræ species, & læta cupressus.
Vmbrosæq; manent fagus, hederæq; ligantes
Brachia, fraternos plangat ne populus artus.
Ipsæq; excedunt ad summa cacumina lentæ.
Pingunt q; aureolos uiridi pallore corymbos.
Quis aderat ueteris myrtus non nescia fati.
At uolucres patulis residentes dulcia ramis
Carmina per uarios edunt resonantia cantus.
His suberat gelidis manans e fontibus unda.
Quæ lenibus placidum riuis sonet orta liquorem.
Et q̄q̄ geminas auium uox obstrepit aures.
Hanc querulæ referunt uoces, quis nantia limo
Corpora lympha fouet, sonitus alit aeris echo.
Argutis & cuncta fremunt ardore cicadis.
Et circa passim fessæ cubuere capellæ.
Excelsisq; super dumis, quæ leniter afflans
Aura susurrantis possit confundere uenti.
Pastor ut ad fontes densa requieuit in umbra.
Mitem concepit proiectus membra soporem.
Anxius insidiis nullis, sed lentus in herbis
Securo pressos somno mandauerat artus.
Stratus humi dulcem capiebat corde quietem.
Ni fors incertos iussisset ducere casus.

ASCEN. ℭ Illicis ⁊ nigræ. Eādem rē ꝓsequit describes videlꝫ varium ornatū ex arboribus additurus symphoniā, & ɔcētum auiū, & fontium iucūda murmura, grataq; tēperiē. Bñ aūt dicit ramis patulis, q: patulū dicit, q semp patet, aut pādit, vt rami arboꝝ, qui nunq̄ claudunt. patens aūt, qd ad tps patet, vt docuit Seruius ad illud, Tityre tu patulæ recubans sub tegmine fagi. Excelsisq; sup dumis. More suo sup, vbi nō est motus cū ablatiuo ɔstruit, vt in Buco. Tu tñ hac mecū poteris requiescere nocte, frōde sup viridi. Idem in æne. j. dixit, fama sup æthera notus. Q ō nos sequitur. ℭ Ordo aūt est ꝓ spēs illicis nigræ, ⁊ cupressus læta. i. lætitiæ affectrix, & fagus vmbrosæ, q: ramosæ, & hederæ ligātes brachia. i. ramos, ne populus. s. arbor, in quā sorores Phaetōtis trāsformatæ sunt, plāgat artus fraternos. i. phaetōtis fratris, ⁊ ipsæ. s. hederæ lētæ excedunt ad sūma cacumina, & pingūt viridi palore, corymbos. i. fructus suos aureolos. i. subluc̄dos, qs. i. q̄bus aderat myrtus nō nescia. i. ɔscia fati. i. mortis. At. i. sꝫ volucres residētes, sup. in ramis patulis edunt. i. exp̄mūt dulcia carmina resonātia per varios cōtus. i. canēdi modulos. Vnda manās e fontib⁹ gelidis. i. subfrigidis, suberat his. i. erat sub his auibus in dumis residētibus, quæ orta riuis lenibus sonat. i. sonādo idicat liquorē placidū. Et q̄q̄ vox auiū obstrepit. i. strepitu ɔcutit geminas aures, voces querulæ. i. q̄renti similes referūt hāc. s. vndam, aut strepitū eius, qs. i. q̄bus fontibus lympha fouet corpora pisciū, natātia limo. i. sup limū, & echo alit sonitus aeris, ⁊ cūcta. s. loca fremūt, cicadis argutis. i. stridulis, & sonoris ardore. i. pp ardorē, vt i Buco. sole sub ardēti resonāt arbusta cicadis. Et capellæ fessæ cubuēre passim, circa. s. pastorē, aut in circuitu & sup dumis excelsis, quæ. s. oia aura vēti susurrātis. i. obmurmurātis, ⁊ sonātis leniter afflās. i. spirās leniter, possit ɔfundere. i. cōmiscere, vt. i. postq̄ pastor requieuit ad fontes, i dēsa vmbra ɔiect⁹ mēbra. i. hñs mēbra ꝓiecta, ɔcepit soporē mitē. i. trāquillū. Nullis. i. nō vllis. i. nō anxius vllis dolis, sed lētus, in herbis mādauerat artus pressos securo sōno, ⁊ strat⁹ humi capiebat. i. cœpisset corde. i. et aio, qetē dulcē. i. placidā, ni. i. nisi fors. i. fortuna, h̄ est euēt⁹ fortuit⁹ iussisset ducē. s. ad eū casus icertos.

DOMI. Illex quo duplex sit ℭ Illicis ⁊ nigræ, Illex arbor duplex, sed hæc, de qua poeta loquit, a græcis similacea, dr̄ q: folia hēt similia oleæ, glādē paruā. Myrtus nō nescia veteris fati, myrtus in tumulū adhibebat, & pino visa, vt meminit Theophrastus in tumulo Elpenoris nauis Vlyssis gubernatoris, & iō Verg. in Polidori tumulo eā natā dixit, Ply. aūt refert in veliterno, myrtus est ɔspicuæ magnitudinis natam potis africam lata, subest specus, i quo manes eius custodire draco tradit, ⁊ iō myrtus nō est nescia fati. i. mortis.

ASCEN. Ordo.

¶ Nã solitũ, &c. Docet q̃s casus fortuitus requiem pastoris turbauit per interuentum. s. serpentis. ¶ Ordo est, Nam serpens immanis maculatus corpore vario. i. p corpus varium & uolués, sup. se ad tempus solitũ. i. consuetũ sup. in iisdem tractibus in q̃bus. s. pastor cubabat dormiens, vt. i. secundũ, q̃ ipse mersus in limo sub magno æstu syderis. s. caniculæ, aut solis ardentis, & grauis. i. magnus, aut molestus. i. carpens lingua vibrãti, obuia. i. quæcunq; obiecta, videlicet aera (vt sit p appositionẽ dictũ, nã aera. i. obuia gramatica nõ patit) torquebat motibus. i. volutationibus (aut mõtibus. i. a mõtibus sed sit in limo, quõ in mõtibus) late. i. per latum, orbes, idest anulos, suos, & spiras squamosas. Auræ tollebãt. i. erigebant, & vires dabãt, sup. eum, & ei ad omnia vehemẽtis nisus, idest pertinentia ad vehemẽtẽ nisum, aut nixũ, & ita ipse volues iã magis. atq; magis. s. sic adiutus ab auris, corpus reuolubile, attollit pectus fulgoribus nitidis. i. habẽs fulgores nitidos, & caput attollit se sublimi ceruice, cui. s. capiti crista edita. i. eminens, & extãs supne. i. desup maculat. s. lubricitate lacẽs, amictu purpureo. i. sanguinolẽto, & lumina flãmantia. i. oculi igniti micant, aspectu toruo, &, sup. serpẽs metabat. i. demetiebat sicut castrametare voles, loca circũ. i. in circuitu, tũ. i. deinde ipse ingẽs videt ducẽ gregis. i. pastorẽ recubare aduersũ. i. in aduersa regiõe. & instat acrior, & ipse diffundẽs, idest dispergẽs lumina. i. visum, intendere. i. intendebãt sup. ea, aut eũ, & arripiẽs sæpius obuia toruo. s. aspectu infrendere. i. infrendebat, aut infrendere cœpit, q̃. i. quia q̃sq; venisset ad sua vada, & cõparat arma naturæ. s. venenũ, aut dentes, vnde ardet mẽte, furit stridoribus, itonat ore, & torquet flexibus. i. reuolutiõibus, aut annulis orbis. i. gyri corpis versis. i. circũactis, guttæ sanguineæ manãt. i. distillãt vndiq; p tractus. i. vbi corpus lubricũ trahebat, & rũpit fauces spiritibus. i. crebris, & magnis flatibus, quo. s. serpẽte parãti cũcta. s. naturæ arma aduersus pastorẽ. alũnus puulus. i. culex, quẽ pastor alere solebat flatu, & sanguine, ppior hũeros. i. extra valde ppe hũeros, cõterret hũc. s. pastorẽ, & monet vitare mortẽ, nãq; q̃, sup. pte lumiã deducta p culmina. i. oculi apti p summitates padebãt. i. aptiebãt genas. i. receptacula lachrymar, & sinus oculor, gẽmis. i. pupillis oculor in more gẽmar relucẽtibus, & formatis, ac p. i. qua papula. i. pupilla nãe senioris erat icta. i. pcussa leui telo. i. modico aculeo culicis, tũ. i. tũc ipse pastor furibũdus psiluit & misit morti. i. ad mortẽ illũ. s. culice paruulũ obtritũ. s. digitis, aut palma, cui spũs. s. vitalis diffitus. i. resolutus excessit, ois sensus tũ. i. deinde, pastor, sup. respexit cominus. i. de ppe serpẽtẽ tenẽtẽ lumina. s. firma, vt noccat inde. i. deinde, ipse ipiger. i. strenuus, & sup. exanimus vix compos. s. sui mẽte. i. aio effugit. s. a serpẽte, & detraxit ab ore serpẽtis, dextra. s. sua trũcũ validũ. s. quẽ spẽs terociẽs arripuerat, Qui. i. q̃s, aut q̃lis casus, ve p vel, q̃d numẽ deor voluit dubiũ, sup. esse pdere. i. manifestare, s; voluit. s. casus, aut deus, tales. s. hoies simplices, vt pastores vincere horrida mẽbra uoluentia. i. volubilia draconis squamosi, aut voluẽtis. i. agitãtis se, atq; reluctãtis crebris ictibus, & petẽtis. i. inuadẽtis pastorẽ. s. fœde. i. imaniter, ictibus feris. i. ferociẽtis beluæ similibus, aut feri. s. draconis ferociẽtis. Qua. i. e pte, sup. petẽtis, qua cristæ cingũt tepora. i. partes mediũ capitis inter verticẽ & aurẽ, & q̃. i. quia, ipse serpẽs. erat, tardus, omni langore remoto. i. de natura sua fine languore extrinseco, aut ægritudine extrinsecus pueniẽte, aspiciẽs nescius. i. q̃si ignarus, & ibellis, ac repugnare nescius, q̃a. s. timor obcæcauerat. i. hebetauerat artus, hoc. i. tãto minus implicuit mẽtẽ. s. pastoris formidine dira. i. deorir a pueniẽte, hoc est tãto animosior erat pastor, q̃to serpẽs hebetior, & tardior effectus, quẽ. s. serpẽtẽ cæsum postq̃ pastor supple vidit lãguescere. i. deficere lãguore mortis, ipse sedit. i. cessauit, & regeuit. Iã quatit, &c. recitat q̃uo irruẽte nocte pastor iter sopore obrutus est, atq; illi spũs culicis mirũ in modũ plãgẽtis apparuit, atq; ostẽdit sibi mortẽ p bñficio vitæ illatã. Ordo est. Nox oriẽs, i. nascẽs erebo. i. a tenebris infernis q̃tit equos biiugis. i. binos iugũ ducẽtes, & cit. i. excitat eos. i. iã nox appropinquauit, & vesper. piger. i. serus, & tardus, q; erat tpe, q̃ dies lõgi sunt, & vesp. i. hesperus, seu stella veneris tardius appet, tũc. n. culices pcipue mordẽt, pcedit ab œta mõte thessaliæ aurato. i. aureis radiis circũfuso, cũ. i. q̃n pastor vadit. s. in regeiũ suũ, & hoc grege cõpulso. s. ad septa, seu ouilia sua, & vmbris duplicãtibus. s. se. vide in Buc. Maioresq; cadũt altis de mõtibus vmbræ. & cõparat. i. simul parat hoc est cõtẽdit dare. i. inmitere requiẽ in artus fessos, p cuius corpa. i. mẽbra, vt. i. postq̃ somnus leuior. i. aliquãtulũ tenuis & modicus, vt solet esse ægrotis, & difficulter reqescẽtibus, q̃bus videlicet varia apparent fantasmata, q; p. i. mẽbra lãguida reqescẽ corpe effuso. s. sup ipsa, effigies. i. simulachrũ culicis deuenit illũ, & ipsa tristis ab euẽtu mortis. i. q; ob bñficiũ iteẽptus erat culex cecinerat illi. s. pastori puicia. i. opprobria & cõtumeliæ,

Nam solitum uoluens ad tempus tractibus iisdem.
Immanis uario maculatus corpore serpens.
Mersus ut in limo magno sub sydetis æstu.
Obuia uibranti carpens grauis aera lingua.
Squamosos late torquebat motibus orbes.
Tollebant auræ uehementis ad omnia nisus.
Iam magis atq; magis corpus reuolubile uoluens.
Attollit pectus nitidis fulgoribus, & se.
Sublimi ceruice caput, cui crista superne.
Edita purpureo lucens maculatur amictu.
Aspectuq; micant flammantia lumina toruo.
Metabat sese circum loca, tum uidet ingens.
Aduersum recubare ducem gregis: acrior instat.
Lumina diffundens intendere, & obuia toruo.
Sæpius arripiens infrendere, q̃ sua quisq̃.
Ad uada uenissent naturæ comparat arma.
Ardet mente, furit stridoribus, intonat ore.
Flexibus & uersis torquetur corporis orbis.
Manant sanguineæ per tractus undiq; guttæ.
Spiritibus rumpit fauces, quo cuncta paranti.
Paruulus hunc propior humeros conterret alumnus.
Et mortem uitare monet, per culmina nanq;.
Qua deducta genas pandebant lumina gemmis.
Ac senioris erat naturæ papula, telo
Icta leui, tum prosilnit furibundus, & illum.
Obtritum morti misit, cui dissitus omnis.
Spiritus excessit sensus, tum torua tenentem.
Lumina respexit serpentem cominus, inde.
Impiger exanimus uix compos mente refugit.
Et ualidum dextra truncum detraxit ab ore.
Qui casus sociaret opem, numen ue deorum.
Prodere sic dubium uoluit, sed uincere tales.
Horrida squamosi uoluentia membra draconis.
Atq; reluctantis crebris, fœdeq; petentis.
Ictibus ossa feris cingunt. qua tempora cristæ,
Et quod erat tardus omni langore remoto.
Nescius aspiciens timor obcæcauerit artus.
Hoc minus implicuit dira formidine mentem.
Quem postq̃ uidit cæsum languescere sedit.
Iam quatit, & biiugis oriens erebo cit equos nox.
Et piger aurato uesper procedit ab œta.
Cum grege compulso pastor duplicantibus umbris.
Vadit & infessos requiem dare comparat artus.
Cuius ut intrauit leuior per corpora somnus.
Languidaq; effuso requierunt membra sopore.
Effigies ad eum culicis deuenit, & illi.
Tristis ab euentu cecinit conuicia mortis.
Inquit, quid meritis, ad quæ dilatus acerbas.
Cogor inire uices, tua dum me charior ipso.
Vita fuit, uita rapior per inania uentis.
Tu lentus refoues iucunda membra quiete.
Ereptus tetris e cladibus, at mea manes.
Viscera lethæas cogunt tranare per undas.
Præda Charontis agor, uidi ut flagrantia tedis.

¶ Corpora lympha fouet fonti. alit. ec. Echo vocalis nympha garrula admodũ de multis verbis id habet, vt nouissima tñ referat, Iuno cũ posset multas nymphas cũ Ioue deprehẽdere istius sæpius loqcitate dũ fugerẽt nymphæ retardata, q̃d aiaduertẽs Iuno fecit, vt cũ in fine loquẽdi voces ingeminaret audita verba reporter. Hæc enĩ Narcissũ Lyropes & Cephisi filiũ tũ xvj. annũ agẽtẽ adamauit, cui cũ vagaret, fonte p deuia rura sæpe loq conata, natura repugnãte destitit, expectabat .n. vt ille prius emitteret vocem, tãdẽ seductus a fidis comitibus

DOMI. Echo q̃d sit.

bus exclamauit puer ecqs adest, idē rñdet echo, stupet hic, & cōuersus in oēs ptes iterū, huc veni inqt, nō minus ill iterat, tādē puer, hic coeamus. i. cōueniamus dixit, libētius i espōsura nulli imo coeamus retulit Echo, 2 egressa e syluis est, vt iniice ret manus, sperato collo fugiēs puer cōplexū. Ante mt emori, ąsit tibi copia nostri, & sic, qd fuerit sp2eta, pudibūda te cta frondibus in syluis latet, & antris, & dolore, maciecqz, con sumpto corpore ex ea tamen vox superfuit, ossa vero in saxa cōuersa sunt, Succus corporis in aera. Tollebāt auræ vehe mētis. Tollere est inferre, vel eleuare. Ver. iij. Geor. Tollēteqz minas, 2 cærula colla tumētē 2 in. i. æneī Et mulcere dedit flu ctus, 2 tollere vēto, auræ, eniz vires inferebant, & eū ad oia agilē faciebāt Iam quartu, & biiugis oriens erebo cit equos nox. eq noctis sunt nigri, diei candidi, solis rufi, lunæ alter ni

Oeta vbi locoꝝ sit

ger, alter albus Pōp. aūt nullos luna hr̄e dixit. Nox est vmbra terræ, nō cū terra opponit soli, nox est. Et nisi interueniat sol, vt catullus dixit nox ē. Et. p. a. u. p. ab œta, œta thessaliæ mōs, qui mare attingit versus Atticā regionē, in quo cōbustus Her cules fuit, a quo sol orit, occidēte enim sole stellas credūt ori

2 ptumelias, 2 sup. ingrā qd meritis, sup. rependit, aut qd me tuus, sup. sum sed syllaba liceter poneret dicedo, meritus, ad q. s. mala, ego dilatus. i. reseruatus cogor inire acerbas vices . s. mierorū, dū tua vita fuit charior me ipso. i. q̄ vita mea, ego rapior. i. eripior vita. s. mea vētis. i. a vētis, p inania. s. loca ae ris, q̄ vulgus inania putat. Tu lētus. i. ociosus 2 pstratus refo ues mēbra qete iucūda. i. placida, 2 delectabili ereptus. i. libe ratus p me e cladibus tetris. i. diris. s. infernalibus, qbus im mersus fuisses, at. i. sz manes. i. iferi cogūt mea viscera. i. simu lachrū corpis mei tranare p vndas lethæas. i. ipsius lethes, fluuij obliuiōis apud inferos, p quē itrātes aiæ ad iferos scdz gētiles obliuiscunt oium, q̄ dulcia erāt apud superos, 2 redeū tes ad nos obliuiscūtur oium, q̄ passæ sunt, aut viderūt apud i feros Ego agor. i. ipellor existēs pda Charōtis. i. portitoris, sic dicti q cymba subinde traducit aias: vt dictū est i sexto ex supsti tiōe ægyptiorū. vidi, qz apud charōta fuerat, sz nō poterat tra iici, qz sepultura carebat, vnde i. vj. de talib9 dictū est. Cētū er rāt ānos, volitātqz hæc litora circū, vidi ergo, vt. i. q̄lit et oia.

Opinio rua anti quorum.

ri, sicut mane sol exoriri vr ab ida troadis mōte, vt Lucre. ait. Vesper, vt meminit. M. Var. A Plauto vesperugo di, vt vespere vespugo, vespe Vergiliæ occidūt. A Pacuuio lucifer, iubar qz, q iubata sit stella Tēpus in vtrūqz vesperū. 2 lucifer volūt tps esse noctis, sed Catullus docebat oēs tenebras noiare noctē, ereptus tetris e cladibus, at mea manes, manes dij inferi dnr, ab eo q dicebāt antiq manū hoc est bonū, nō q boni sint. sed qa bonos putabāt, quibus aias cōmēdabant, & manes appellaue runt, hinc immane non bonum. i. horrendum, & asper um dicitur. De hinc etiā mane diei pncipiū dicitur, qd. M. Var. approbat 2 ab eo, q cum manat ab oriente dies, ab eo 2 hoies dicti sunt, nam a luce, 2 mane apud Romanos dicti sunt, 2 Lucij & Manij.

ASCEn.

Lumina collucent infernis omnia templis.
Obuia Tisiphone serpentibus undiqz compta.
Et flammas, & sæua quatit mihi uerbera pœna.
Cerberus, & diris flagrant latratibus ora.
Anguibus hinc atqz hinc arent cui colla reflexis.
Sanguineumqz micant ardorem luminis orbes.
Heu quid ab officio digressa est gratia, cum te.
Restitui superis læti iam limine ab ipso.
Præmia sunt pietatis ubi, pietatis honores.
In uanas abiere uices, & rure recessit.
Iustitiæ prior illa fides, instantia uidi.
Alterius sine respectu mea fata relinquens.
Ad pariles agor euentus, fit pœna merenti.
Pœna fit exitium, modo sit cum grata uoluntas.
Existat par officium, feror auia carpens.
Auia cymmerios inter distantia lucos.
Quem circa tristes densentur in omnia pœnæ.
Nam uictus sedet immanis serpentibus Othos.
Deuictum mœstus procul aspiciens Ephialten.
Conati quondam cum sint incendere mundum.
Et Tityos latona tuas memor anxius iras.
Implacabilis ira iacet uiui alitis esca.
Terreor a tantis insistere terreor umbris.
Ad stygias reuocatus aquas, uix ultimus amni.
Restat nectareas diuum qui prodidit escas.
Gutturis arenti reuolutus in omnia sensu.
Quid saxum procul aduerso, qui monte reuoluit.
Contempsisse dolor quem numina, uincit acerbus.
Ocia quærentes frustra sub lite puellæ.
Ite quibus tedas accendit tristis erynnis,
Sic hyemen præfata dedit connubia mortis.
Atqz alias alio densat super agmine turmas.
Impietate fera, cum cernam Colchida matrem.
Anxia sollicitis meditantem uulnera natis.
Iam Pandionias miserandas prole puellas.
Quarum uox querula est, superat q Bistonius rex.
Orbus Epops mœret, uolucres euectus in auras.
At discordantes Cadmæo sanguine fratres.
Iam truculenta ferunt, infestaqz lumina corpus.
Alter in alterius, iamqz aduersatus uterqz.
Impia germani manat qz sanguine dextra,

¶ Auia.

¶ Lumina collucent tēplis infernis (sic enim calderinus legit, cū alij scribāt infestis) flagrantia. i. ardentia tædis. i. gcumqz visunt apud inferos, habēt oculos ardētes fumoso igni, & a tæda pcedit, tisiphone. i. furia illa infernalis vltrix, & ab vl tione dicta, cōpta vndiqz serpentibus. i. habēs p comis serpē tes, & p crinibus angues, quatit mihi. i. ad terrorē meū, 2 flā mas, & sæua verbera, & cerberus, sup est pœna 2 ora. s. eius qa tria habet, flagrāt. i. ardēt, diris latratibus: cui. s. cerbero cani tricipiti, colla arēt, aut horrēt hinc, atqz hinc idest vtriqz anguibus reflexis, & orbes luminis. i. pupillæ oculorū micāt . i. micādo emittunt, ardorem sanguineū. i. sanguinei coloris. Heu qd ab officio. grauis cōquestus culicis volētis beneficiū a se collatū in pnicie versuz cū, ad inferos cogat traduci. ex pa radoxo, vt dixi Pythagoræ, asserētis vnū eūdē spūz i hois, ac bruti aialis corpore vicissim eē, spiritus culicis recēset eos, q̄s apud iferos se iuēturus noscit. Tāgēs plurimas hystorias, q̄s qz calderinus nō negligēter explicat, erimus ordine, 2 expla natu cōtēti, q talis est. Heu volētis vox, qd. i. ad qd, & quo, est grā. i. grā actio, aut gratitudo digressa ab offō. Nā vt cice ro cet officiuz grati ai est imitari agros feraces, q plus reddūt q̄ acceperint, vñ lōge discedit ab offō, q p beneficio summā imi triā reponit, cuz. i. q̄doqdē, ego restitui te. s. existentē in ipso li mine læti. i. mortis. i. cuz paruz abesses ab interitu p morsum serpētis: restitui te supis. i. auris vitalibus, hoc est huic mun do, q respectu iferoꝝ supus est, vbi sunt pmia pietatis. s. meæ Honores pietatis abiere in vices vanas. i. oes pieras euanuit 2 i nihiluz redacta est, 2 illa pos. i. prisca fides iustitiæ. s. astreæ q̄ erat apd antiquos tpe Saturni recessit rure, qz vt dicit Oui. vltia cœlestuz terras astrea reliqt. qd 2 in Georg. testat poe ta. ego vidi. i. ɔsideraui, fata. i. mortē alterius, instātia. i. imi nentia, relinqnēs mea fata sine respectu. i. ɔsideratiōe. i. nō ha bēs respectuz ad mortē, quæ p hoc mihi immineret. Ego agor nunc ad euentus pariles. i. ɔsimiles, q illi nō euenerunt, sz eue nissent, pœna. i. suppliciuz fit merenti. s. bñficiuz, & pœna fit exituz. i. redactus suz i exituz. i. exituz vitæ p pœnā, quā p be nefacto rependo, cuz, i. quādoqdez voluntas grata sit mihi. i. cuz libens, 2 volens bñficiuz ipenderiz, existat, sup. pcor, aut parez, vt existat offm par. i. ɔsimile, vt. s. liberer ab interitu, ego feror. i. auferor, carpens auia. i. loca inaccessa sine via, auia dicit distātia iter lucos cymmerios. i. cumanos, vbi ad i feros accessus est, aut lucos inferos, ad q̄s p cymmerius puē nit, circa quez. s. me pœnæ tristes dēsent. i. accumulātur, 2 sti pant in oia. s. circumiacentia. nā othos filius aloei imanis. i. horrendæ magnitudinis, & crudelis sedet victus serpentib9. Bene sedet, q̄si nō abiturus. vnde i. vi. sedet. æternūqz se de bit, infelix thæseus, sedet, dico mœstus aspiciens pcul ephial tez frēz suuz deuictuz. i. etiā victuz. Cuz. i. q̄doqdez ipsi sint co nati quōdā incendere munduz, & tityos. i. alumnus terræ o latona mater Apollinis, memor. i. memor ās tuas iras vt sit græca locutio existens anxius iacet. s. pstratus, vnde in. vi. p tota nouem, cui iugera corpus, porrigit, existens esca ali tis viui. s. vulturis indefatigabilis, qz ira, sup. tua est iplacabi lis, aut iacet ira tua iplacabilis. Ego terreor insistere. i. pgre di terreor inqt a tantis vmbris. Vix ille, q pdidit escas necta reas. i. cum nectare sumendas, diuuz. i. diuoꝝ. s. Tantalus re uocatus ad aquas stygias. i. stygis paludis infernalis, de q̄ in. vi. satis dictum est vix restat amni infernali, quem mento

Ordo

Auia q̄ dicantur

tenus habet reuolutus in ora .i. in oem partē, sensu gutturis arcti .i. desiccato: qd sup. dicā de illo .s. sisipho, q reuoluit ꝓcul saxū .s. de mōte, ꝯ decrio, quē dolor acerbus .i. stimulus ꝯscientiæ, vincit .i. ꝯuincit, & accusat contēpsisse numina .i. deos. O puellæ .s. bellides qui estis tristia ocia .i. cessationē ab infundēdis aqs sub lite .i. cōtentiōe: qbus tristis erynnis .i. furor accēdit tædas .s. maritales .i. acuit furorē in maritos, quos occidistis, ite .i. discedite a me. q.d triste est vos videre. Sic .i. sic ne hymen .s. deus legitimarū nuptiarū dedit cōnubia mortis ꝯfata .i. fatalia, atq; desat .i. accumulat alias turmas .i. copias gnāg. ta fratrū, vno dēpto sup alto agmine .i. aggere do agminē suꝫ agmē, ipetrate fera .i. belnua, aut feroci, cū ego cernā colchida .i. medeā colchoꝝ regis filiā, ꝛ est patronymicū a patria matrē meditātē, nati .i. filijs suis, Dyndimo & Thessandro sollicitis .i. anxijs vulnera anxia, & cū cernā iā puellas pādonias .s. ꝓgnē & Philomelā, miserādas ple .s. Ithi, aut Ithylo, quaꝝ vox est q̄rula ꝙ .i. qr rex Bistonius .i. thracius .s. thereus superat .i. supuiuit, exultēs orbus .s. filio, quē comedit, & ipse epops .i. effectus talis auis, mœret .i. q̄rit, aut dolet euectus i auras volucres .i. velociter trāsibiles, & cedētes at .i. sed fratres cadmeo sanguine .i. propagati a cadmo rege Thebarū .s. Etheocles & polinices discordantes .i. q discordes vixerunt ferūt iā .i. in morte lumina truculenta, & infesta, idest oculos diros, & infensos exprīens, iam vterq; aduersatus, alter in corpus alterius. ꝙ idest quia dextera impia manat, idest distillat sanguine germani, scilicet fratris altera alterius.

¶ Amacymerios, int d. lucos cymeriū fuit vetustissimū oppidū ꝓpe cumas ad acherusiā paludē, vbi est dēscēsus ad iferos, ideo cymerios lucos ꝓ infetno vsurpauit, Habitauere, & illic pepuli Cymerij ingredietes cauernas, ꝛ nō egrediētes nisi nocturno tpe, erat hi sacerdotes vates oracula deleti a Capano rege, cū semel essent mētiti oraculū, De victus mœstus ꝓcul aspiciens ephialtē. Alocus Titanis filius ex vxore Iphimeride violata a neptuno duos pueros generauit Ephialtē ꝛ othō hi singulis dieb⁹ crescebant digitū. vnde supbia moti Iouē ad pugnā interpellauerunt, quare Iupiter indignatus apud inferos deiectos ppetuis affecit cruciatibus, Ver. vi. æneid. Vidi & aloidas geminos, inmania vidi corpora. q manibus magnū iscindere cœlū Aggressi, supeisq; Ioue detrudere regnis. Et tytios latona, Tytius Iouis filius ex helero orcomeni, qr interpellarat Latonā de stupro adactus ad inferos ab Apolline dat pœnas, nā eius semp cōsumptū renascēs iecur vultures diripiunt. Ad stygias reuocatus aquas, Tantalus Iouis filius paphlagoniæ Ioui, Mercurio, ꝛ Cereri hospitio acceptis filiū Pelopē epulandū dedit, abstinuere dij. Ceres brachiū qd deuorauerat, restituit eburnū, patrē dij apud iferos hoc affecere supplicio, vt sitiēs aquā, quā hēt ad mētū nō possit degustare: & esuriēs poma supra ceruicē pēdentia excerpere non possit. Alij volūt iō dare pœnā Tātalū, ꝙ admissus ad deoꝝ secreta, & mystica sacra ea vulgarit. Quid saxū procul aduerso q mōte reuoluit Sisyphus Corinthi, quæ tunc ephyre dicebat rex æoli filius, ꝛ Creōtis pater hospites coactos, cuius illi pedes lauarent, nacto tpe in eo opere pcipitabat in mare. q̄re apud

inferos saxū a mōtis vertice ad radices pceps ꝯtinuo, deinde & in sublime euoluere coactus est. huc Thæseus vicit. Ocia quærentem tri. sub. h. pu. Danaus Beli filius .l. filias ægypti fratris totidem filijs cōiuges dare negās, ex ægypto pulsus, ꝑ rio magna naui argos nauigauit, & Sthenelco pulso argis ꝑfuit, ægyptus filijs insequi iussit, ac ne redirent, nisi interempto fratre. Danaus vt se liberaret, promisit nuptias, admonuit vero filias, vt noctu maritos trucidarent: oēs, efficiūt, pter Hypermestrē, q lino fine lunceo pepercit. Sic hymen ꝓfata hymen Bacchi & veneris filius, vt capella tradit, desperās puellæ cōnubia, p litora solus vagabaꝛ, piratæ, q ad sacra eleusinæ Cereris proficiscentes virgines rapuerāt, capiunꝛ, ꝛ puellæ liberātur, in pmis Hymen Athenas veniens hoc detulit. ꝛ nuptias ob bn̄ficiū a mre puellæ ipetrat, quā ob felicitatē, vt in nuptijs Iunonis in memoriā Hymen vocarent, Athenienses ꝯstituere, vt apud Romanos Thalassio, Anxia sollicitis meditātē vulnera natis, Medea Oetæ regis colchoꝝ ex perse filia: ꝙ Iason eius vir creusā Creōtis regis corynthioꝝ filiā in vxorē acceperat: sed se sp̄erā ægre ferens viro corā duos natos Dyndimū, & Thessandrū iteremit, relicto Thessalo, a quo Thessalia dcā est, hic euecta draconib⁹ ad Aegeū fugit. Iā pādionias miserāda, ꝛc. Pādiō Athenaꝝ rex filiā Prognē Thereo Thraciæ regi, seu Megaræ vxorē dedit, hic alterā eius sorore stuprauit, q̄re cognita Progne vna cū Phylomela sorore Ithin filiū epulādū pri Thereo posuerūt, q̄rit Ithin pꝑ sæpius inter cenādū. Progne ait, quē petis intus hēs. Philomela vero pueri cruētū caput offert, & repulsa mēsa ambas ense insequtur, ꝛ sic sese pcipitātes præ dolore Progne i hyrūdinē, Philomela i auē lusciolā, Ithis i carduellū, seu fasianū Thereus inerī statā auē, q regū decus ostētat vertitꝛ noīe epops. vnde Ouid. meta. lib. vi. Vertit in volucrē, cui stāt i verticæ cristæ. Prominet in modicū ꝓlōga cuspide rostrū. Nomē epops volucri, facies armata vr. At discordātes. Laius Cadmi pronepos Aedipodē generat, Aedipodes Etheoclē ꝛ Policē ex Iocastra ꝓpria matre eos reliqt, vt alternis regnarēt annis. Etheocles polinici regnū nō restituit s; exulē facit ꝯfugit ad adrastū argiuoꝝ regē, ꝛ accepta filia argia in vxorē ꝯspirātibus cū eo Tideo, Parthenopeo, Adrasto, amphiarao, Hippomedōte, ꝛ Capaneo regibus, q pari fato occubuere, pter senē Adrastū: Polinices aūt mutuis vulneribus cū Etheocle fratre occubuit in duello, mā sitq; defunctis discordia, Nā cū cremarētur, pyra sese in duas diuisit ptes.

Ordo.

¶ Eheu mutandus nunq̄ labor. Terret culicis simulachrum æterna apud inferos detētio, ac imorādi necessitas, quo magis nos arguēdi sim⁹ si eas res nos nō cōmoueat, recitatq;, quo ordine fere in sexto ꝓcessit heroidas .i. mulieres nobiles cæterosq;, q ipatiēter amauerūt esse fere in pzio ordīe apud inferos, vñ varias tāgit, ꝛ fabulas, & hystorias, q̄s cū calderinus graphice, ac dilucide satis explicet Ordo est. Eheu dolētis interiectio, q absolute .i. sine casu ponitꝛ. vt Eheu qd volui misero mihi. Et eheu q̄ pingui macer est mihi taurus in aruo, labor .s. apud inferos nunq̄ mutādus .s. in regē, ego aufeoꝛ vltra in diuersa .s. loca ꝛ cerno lumina .i. oculos, aut potius lumina magis distātia, & agor tranādus .i. trāsuehēdus nauigio, delatus ad vndā elysiā .i. p quā trāsitꝛ ad elysios cāpos q beatoꝝ sunt. tisiphone obuia .i. occurrēs mihi vrget heroidas .i. nobiles, vt dixi, ꝛ q pene imortalitatē meruerūt puella, ac mulieres amatrices comites .i. q ipsas comitātur. vrget dico pferre faces .i. tædas amoꝝ, aut mortales pferre aduersū .i. ex aduerso, vt eaꝝ semp recordarenꝛ, ac ideo torqueātur, qr curæ nō ipsa in morte reliquūt, vt dictū est i. vi. æneid. Alcestis, .s. vxor Admeti regis Thessaliæ immolata .i. incorrupta, qr plenā fidē seruauit, ꝛ legitime amauit, vacat ab oi cura, ꝙ .i. qr sæua, .i. vehemēs cura mariti admeti .i. necessitas moriēdi, aut ipsi, aut alicui pro ipso morata .i. imorata est hic calcedonias .i. megarēses, q nō idē fecerūt, vt scyllā, q Niso patri nō vitā seruauit, sed ademit, aut saltē ipsū i auē mutari coegit Ecce cōiux ithaci .i. ithacen, Vlyxis. existēs vna .i. ꝑpetua, semp decus charōtis .s. portitoris, manet ꝯcepta decus fœmineū. Et procul illa .i. ab illa, sup manet, aut procul illā, sup seqꝛ ferox turba iuuenū procoꝝ .i. ipsaꝝ ad cōiugiū expetētiū, ꝯfixa telis .s. cupidinis, seu amoris, aut curaꝝ nūc apud inferos. Quin .i. quetiā eurydice .i. cōiunx illa orphei, de q ad finē q̄rti Geo. plene dictū est, misera .i. miseratiōe digna: qr ad castitatē seruādā fugiens Aristeū, in anguē incidit, vñ vulnerata interiit, recessit, sup .s. tāto, q̄tū .s. habuerat hic, ꝛ o Orphe⁹ sit, vt licēnosa deliniatio, nūs p vocō, aut legaꝛ i gtō orpheus, vt o eurydice pœna respectu s

A SCEN.

Eheu mutandus nunq̄ labor, auferor ultra.
In diuersa magis distantia limina cerno.
Elysiam tranandus agor delatus ad undam.
Obuia Tisiphone comites heroidas urget.
Aduersum perferre faces Alcestis ab omni.
Inuiolata uacat cura, quod sæua mariti.
Hic Calcedonias Admeti cura morata est.
Ecce Ithaci coniunx semper decus una Charontis.
Fœmineum concepta decus manet: & procul illam.
Turba ferox iuuenum telis confixa procorum.
Quin misera Eurydice tanto mœrore recessit.
Pœnaq; respectus, & nunc manet Orpheus in te.
Audax ille quidem, qui mitem Cerberon unq̄.
Credidit, aut ulli Ditis placabile numen.

¶ Aduersum perferre faces alcestis ab omni, alcestis, seu alceste, Perilei filia nupsit admeto phereoꝛum regi, ex quo genuit Eumelum, qui in bello Troiano fuit hæc contingentem marito mortem ex oraculo cū alij ex propinquis recusarent, sponte subijt. Hic calcedonias admeti calcedon Megarensium vrbs est prope constantinopolim, fatis condita. sed steriliter loco, Calcedonij cæci appellati, ꝙ neglexerunt locum fertilem, & amœnissimum, vbi Bizantium postea conditum. Ecce ithaci coniunx semper decus vna charontis. penelope icari, seu icariontis filia errantē Vlyxē ꝯiugem per decēniū summa castitate expectās, ꝓcos oēs, quos habebat multos, & præsertim eridamāta summa vna ꝯstantia reppulit. Dicimus icarion, & icarius noīandi casu. Quin misera eurydice tāto, Eurydice Talionis filia, vxor Orphei icta ab angue, cū eā īsequeretꝛ Aristæus perijt, Orpheo volēti a proserpina ꝯcessa est, cui

pa eius

DOMI

Alocus fuere

DOMI.

Calcedō vbi locoꝝ

pa eius ablata, quapropter Eurydice ad campos Elysios trā/slata est, & Orpheus apud inferos pro ea dat poenas.

na respectus orpheos mariti tui, mane, ꝛc.i. et nūc in te. Qui/dē.i. certe ille, sup. fuit audax, q credidit Cerbero.i. canē illū tricipitē īfernalē, p quē itelligit triplex ptas Plutōis. nute.i. be/nignū, & placabilē vnq̄, sicut orpheus vr credidisse cū ꝯiugē ab inferis repeterer, aut q credit numē dius.i. Plutonis placabile vlū, nec timuit phlegetōta, lacum, aut fluuium infernalē ab ardore dictus, vnde addit furentem.i. æstuātē vndis ardentibus.

Nec timuit Phlegetonta furentem ardentibus undis
Nec mœsta obtentu Ditis ferrugine regna.
Defossasq; domos, ac tartara nocte cruenta
Obsita, nec faciles Ditis sine iudice sedes.
Iudice qui uitæ post mortem iudicat acta.
Sed fortuna ualens audacem fecerat Orphea.
Iam rapidi steterant amnes, & turba ferarum
Blanda uoce sequax regionem insederat Orphei.
Iamq; unam uiridi radicem mouerat alta
Quercus humo, steterant amnes, syluæq; sonoræ
Sponte sua cantus rapiebant cortice amara
Labentes biiuges, & iam per sydera luna
Pressit equos, & tu currentis menstrua uirgo
Auditura lyram tenuisti nocte relicta.
Hæc eadem potuit Ditis te uincere coniunx.
Eurydicenq; ultro ducendam reddere, nam fas
Non erat inuitam, nec diuæ exorabile mortis.
Illa quidem nimium manes experta seueros
Præceptum signabat iter, nec rettulit inter
Limina, nec diuæ corrupit limina lingua.
Sed tu crudelis, crudelis tu magis Orpheu
Oscula cara petens rupisti iussa deorum.
Dignus amor uenia gratum si tartara nossent
Peccatum meminisse graue, & uos sede piorum.
Vos manet heroum contra manus, hic & uterq;
Aeacides, Peleus nanq; & Telamonia uirtus
Per secura patris locitantur numina, quorum
Connubiis Venus, & uirtus iniunxit honorem.
Hunc rapuit seritas, illum Nereis amauit.
Assidet ac iuuenis sociatæ gloria sortis.
Alter in excessum referens a nauibus ignis
Argolicis phrygios torua feritate repulsos.
O quis non referat talis diuortia belli.
Quæ Troiæ uidere uiri uidereq; Graii
Teucria cum magno manatet sanguine tellus.
Et Symois Xanthiq; liquor, Sygæaq; præter
Littora, cum Troas sæui uos Hectoris ira
Viderit in classes inimica mente Pelasgas
Vulnera, tela, neces, ignes inferre paratos.
Ipsa magis, nanq; Ida potens feritatis, & ipsa
Datq; faces altrix cupidis præbebat alumnis.
Omnis ut in cineres Rhoetei litoris ora
Classibus ambustis flamma lachrymante daretur.
Hinc erat oppositus contra Tælamonius heros.
Obiectoq; dabat clypeo certamina, & illinc
Hector erat Troiæ summum decus, acer uterq;

DOMI. ℭ Alt. i excessuz referēs a nauib' ignis argolicis phrygios. Hector pgressus ad naues ignē in pūa iacē, ac sæuire īcedijs cœpat, terrin græci resistē nō poterāt. Aduoluti oēs ad genua a Grais auxilia īplorātes. Hoc tpe rediēs Aiax e phrygia sæuiē/tē respexit Hectorē p ipeu hostē nauibus repulit: & extincto igni, ipsum Hectorem ictu saxi turbauit, prostratum eripue/re manibus aiacis Troiani, & semianimem tulerūt intra mu/ros. Aiax victor fugiētes insequebaī nō sine magna strage.

ℭ Nec timuit regna mœsta ferrugine.i. obscuritate, obtētu.i. in possessione dius, & domos.i. habitationes, seu mansiones defossas.i. subterraneas, qsi sub terra fossas, ac tartara obsi/ta, nocte cruēta.i. sanguinolēta, & noxia, nec.i. & nō, sedes di/tis, nō sup. sunt faciles.s. aditu, aut abitu, sine iudice, qr vt dr̄ in .vj. nec vero hæ sine sorte datæ, sine iudice sedes. Quæsitor minos vrnā mouet, ꝛc. Sine iudice inqt qui vidicat post mor/tē acta vitæ.i. q̄ qsq; egit in vita, sz fortuna.i. psper successus fecerat orphea audacē, qr amnes.s. inferoꝝ, aut ad iferos du/ceres, rapidi.s. pus steterat iā.s. ad cātū orphei, & turba fera/rū sequax, blāda voce.i. pp blādā vocē, insiderat.i. occupaue/rat regionē orphei.i. quā ipse trāsire vellet. Iaq;.i. & iā querc⁹ alta mouerat unā radice, sup. in, aut ab humo viridi. No ita/ret versus, si dicaī, iā orpheus mouerat unā radicē alte quer/cus, qr sic quercus cū sit genitiui casus in us productū exiret, & amnes steterāt, ꝛ syluæ sonoræ, rapiebāt iā sua spōte cātus, scilz orphei, cortice amara.i. p corticē amarā, sic in Buco. Cir/cundāt amaræ corticis, cū potius masculinū sit, vt rapius de subere cortex. Luna pressit.i. repssit, & a cursu retinuit etiam equos biiuges.i. bigas trahētes, labentes.s. prius, per sydera i. signa cœlestia in zodiaco. Et tu o virgo mēstrua.i. meses di/stiguens.s. luna, auditura lyrā.i. vt audias lyrā Orphei, tenui/sti currentis.s. equos, nocte.i. gubernatione noctis relicta, o coniunx dius.s. Proserpina, hæc eadem.s. lyra potuit vincere se, & reddere.i. vincere, vt cogat reddere vltro, eurydicem.s. ꝯiugē Orphei, ducendā.i. abducendā. Nā nō erat fas, non erat inquā abducere iuitam, & sup. numē diuæ mortis.i. quæ habet dñiuz mortis, videlz Proserpinæ, nō erat exorabile.s. p/cibus, sed tn̄ supabile dulcedine cantus. Illa.s. eurydice, expta manes.i. inferos nimiū seueros.i. rigidos, & sequaces veri, si/gnabat iter pceptū.s. a Proserpina, vt pgerer, nec retrospice/ret, nec retulit, sup. pede inter limina, nec corrupit limina di/uæ ligua.i. nihil gustauit apud inferos, qd̄ tn̄ alibi aliter dicit. Sed tu o Orpheu crudelis.s. per impatientiā amoris, q ꝯiugē osculatucus respexisti, tu inquā magis crudelis, petens oscu/la chara ꝯiugis.i. ꝯiugis charæ, cupisti iussa deoꝝ, qui.s. iusse/runt, ne retrospiceres, amor.s. tuus in ꝯiugem, dignus supple erat venia, si tartara.i. manes nossent gratū.i. grati animi vi/ces, vñ in .iiij. Georg. Ignoscenda qdem scirēt si ignoscere ma/nes. Graue.i. molestuz est, sup. vobis, meminisse.i. recordari peccatum, qr torquenī necessaria recordatione cōmissoꝝ, vñ in .vj. nimium meminisse necesse est, & manus.i. multitudo, q̄ manibus valuit, vtpote heroum manet sup. in sede pioꝝ.i. in/nocentium, manet dico ꝯ vos.i. ex opposito in aduersa regio/ne, vterq; æacides manet, sup. hic, dicit aūt, vterq; æacides, idest æaci filius, nāq; Peleus.s. pater Achillis alter æacidaꝝ, & virtus thelamonia.i. ipse thelamon pater Aiacis locitātur hic per numina patris.s. æaci, secura.i. faciēna eos securos, q̄rum ꝯnubijs venus & virtus iunxit honorem, nā feritas, scilz bellica, rapuit hunc.s. thelamona, qui pimus muros Troiāos sub laomedōte trāscendit, & ob id hesionē laomedōtis filiaz, & Priami sorore meruit, ex qua Teucrum genuit, ꝛ ex Tribia alcatī Athenteñ. Aiacem.i. Nereis, idest nympha marina.s. the/tis, amauit illū, scz Pelea, qui ex ea Achillem genuit. Ac pro ꝛ Iuuenis.s. filius pelei: appositorie gloria sortis sociatæ.i. ꝯsimi/lis, assidet, idest iuxta sedet, & alter sup. iuuenis, videlz Aiax, referens in excessuz.i. excessiue, aut i excessu, ignis phrygios, idest Troianos ab Hercule imissos, repulsos a nauibus argo/licis, aut referēs a nauibus argolicis ignis phrygios, repulsos torua.i. imani feritate, sup. assidet. Et ideo descriptionem mi/nimæ rei, videlicet necis culicis auget rebus maximis: vtpo/te gestis in excidio troianæ vrbis, per qd̄ ondit poeta fertilita/tē ingenij sui: qui res minimas dilatate, ꝛ maximas ꝯhere no/uit. Nec tn̄ impertinentes si receperimus paradoxon pythago/ricū de animoꝝ in aliena corporis trāsmigratione. O quis nō referat: &c. Quia mentionem fecerat belli Troiani, facit di/gressionem per acclamationem dicens. O quis non referat: idest non recenseat diuortia, idest dissensiones. & lites, ac cer/tamina, aut diluuia a vortice, talis belli, quæ scilicet diuortia viri Troiæ videre.i. viderūt & graij.i. græci vidē, cū.i. qñ tel/lus teucria.i. Troiana manaret.i. diffluerēt magno sanguine, & symois fluuius ille Troianus: ꝛ liquor Xāthi alterius fluuij illū ꝯfluēns, sup. manarent magno sanguine pter litora sigæa.i. maris sigæi, in qd̄ icidūt, cū.i. qñ ira Hectoris sæui viderit vos Troas paratos inferre mente inimica, idest hostili animo, in classes pelasgas, idest græcanicas vulnera: tela neces, & ignes eo supple magis: nāq; ipsa ida, scilicet sylua pinifera ilio vicina, potens feritatis, idest quæ potuit sufficere, & subministrare feri/tati arma, & ipsa altrix, scilicet tædaꝝ: & pinoꝝ, præbebat alūnis cupidis.s. incendij cōmittendi, faces.s. in naues immittendas: vt oīs ora litoris rhœtei. illius promōtorij Troiani, ad quod stabant naues græcorum, daretur in cineres, & hoc classibus am/bustis

Phlegetō vñ dictū ASCEN.

Aiacis mater q̄ fuerit

Ordo

bustis.i.circumustis, & flāma lachrymāte.i.aq̄s admixtas ligno guttatis excitæ. Heros thelamonius.s.aiax thelamonis filiꝰ op/
positus erat ꝯ.i.ex aduerso, hinc.i.ex altera pte.s.græcoꝝ, & dabat certamina clypeo obiecto.s.ꝯ tacea, & tela, & Hector summū
decus troiæ erat illinc.i.ex altera pte.s.Troianoꝝ, vterq; acer.i.strénuus, sup.erat, velutis agor edit cœlo.i.in aere.

Fulminibus cœlo ueluti fragor editur, ense
Tegminibus, tælisq; super, Sygæa ꝑ præter
Enperet reditus, alter Vulcania ferro
Vulnera proiectus depellere nauibus instat.
Hoc erat Aeacides uultu lætatus honore.
Dardaniæq; alter fuso q; sanguine campis
Hectora lustrauit uictor de corpore, Troia
Rursus acerba fremit, Paris hunc q; lætat, & huius
Alta dolis Ithaci uirtus q; concidit icta.
Hinc gerit euersos proles Laertia currus.
Et iam Strymonii Rhœsi, uictorq; Dolonis
Pallade iam lætatur ouans, rursusq; tremiscit
Pamoicon, Asiamq; horret Lestrygonas atrox.
Illum Scylla rapax canibus succincta Molossis
Aethneusq; cyclops illum metuenda Charybdis.
Pallentesq; lacus, & squallida tartara terrent.
Hic & Tantaleæ gener Aeacus amplus Atrida
Assidet Argiuum lumen, quo flamma regente
Ons Ericthonias prostrauit funditus arces.
Reddidit heu grauius pœnas tibi Troia furenti
Hellespontiacis obituris reddidit undis.
Illa uices hominum testata est copia quondam.
Ne quisq̄ propriæ fortunæ munere diues
Iret in æternum cœlum super omne, propinquo
Frangitur inuidiæ telo decus, ibat in altum.
Bis repetens Argo patriam, ditataq; præda
Arcis Ericthoniæ, comes huic erat aura secunda.
Per placidum cursu pelagus nereis ad undas
Signa dabat, pars inflexis superata carinis.
Cum seu cœlesti fato, seu syderis ortu
Vndiq; mutatur cœli uultor, omnia uentis.
Omnia turbinibus sunt anxia. iam maris unda
Syderibus certat consurgere, iamq; superne
Corripere, & sol, & iam sydera cuncta minantur
Ac uenit in terras cœli fragor, hic modo læta
Copia nunc miseris circundatur anxia fatis.
Immoritur q; super fluctu, & saxa Caphærei
Euboicas & per cautes, cæcaq; late
Littora, cum Phrygiæ passim uaga præda peracta.
Fluctuat æquoreo nunc omnis naufraga fluctu.

ASCEN. ❡ Fulminibus.i.dū fulminat, & tonat, ita sup.edit fragor teg minibꝰ.s.doinoꝝ, hoc est tegulis, aut in tegminibus.s.capitū h est galeis, edit dico ense, & telis sup, & pter sygea, sup. litora, vt sup. Hector eriperet reditꝰ.i.faceret, ne rediret ambustis nauibus, ꝛ alter.s.Aiax piectus.i.ppulsus, istat depellere nauibus.s.græcoꝝ ferro.i.p arma sua vulnera vulcania.i.quæ vulcanus, h est ignis iferebat, videlꝫ ambustione. Aeacides.i. æaci nepos.s.aiax, lætatus erat vultu.i.præ se ferebat vultuꝫ lætū, hoc honore.i.pp hūc honorē, q hectorē pellere, & classem defendere potuit, & alter sup.æacides, videlꝫ Achilles lætus, sup.erat hoc honore, q ipse victor de corpore, q2 aīuꝫ vincere nequit, lustrauit.i.circuntraxit hectora, cāpis.i.p cāpos, dardaniæ.i.phrygiæ, & h sanguine.s.eius fuso. Troia fremit rursus.i.e diuerso acerba.i.acerbe, q.i, q2 paris lætat.i. vulnerat.s.telis lætalibus, hoc est mortiferis, hūc.s.Achillē in templo Apollinis, vñ dictū est in.vj.phœbe graues Troiæ semper miserate labores, Dardana qui paridis direxti tela, manusq; Corpus i æacide, & q.i.q2 alta vtus huius.s.paridis, ꝯcidit icta dolis ithaci.i.ithacen. Vlyxis, hic.i.hac de cā ꝑles laertia, idest Vlyxes laertæ filius, gerit currus euersos.s.e qbus hostes deiecerat, & ipse iā victor rhœsi strymonij.i. regis Thraciæ, de qbus ꝑ æneī.dictum est, illic videlꝫ. Nec ꝓcul hinc rhœsi niue s tētoria velis, Agnoscit lachrymās, prima quæ ꝓdita somno, Titydes multa vastabat cæde cruētꝰ, Ardētesq; auertit equos in castra, priusq̄, Pabula gustassent troiæ, xanthūq; bibissent, & victor dolonis Troiani illius, qui ad græcos explorator missus ab Vlyxe iterceptus est, lætatus iā ouans, pallade.i.palladio surrepto, vt in.ij.æneī.dictum est, & ipse atrox rursus.i.vicissim, & ecōuerso tremiscit, pamoicon, & horret asiā. vbi.s.picula passus est, & lestrygonas, qui carnibus humanis vescebant, & in quos seidit scylla.i.vorago maris sicu li, aut per fabulā mōstrum illud marinū rapax.i.assidue miseros nantas cū nauibus ad se rapiēs, succincta canibus molossis.i.multū latrantibus, q̄si molossis.i.epyroticis, & cyclops.s. polyphemus, æthneus.i.qui in æthna mōte Siciliæ ipsi dep/ hēdit, & charybdis aliud piculuꝫ eiusdē maris, metuenda.s. nautis, & lacus pallētes.s.aferni, & tartara squalida.i.obscœna, terrent illum.s. Vlyxem, qui tot terruit, & insidijs excepit.

Ordo ❡ Hic, & tātaleæ gener æacus amplus atrida, Assidet, ꝛc. Commemorat cæterā græcoꝝ nobilitates apud iferos eē. Ordo āt est. Gener tātaleæ.s.domꝰ, aut gener Tātalus.s.amphiō niobes maritꝰ, assidet sup. hic, Aeacus amplus.i.cū tota ꝓgenie sua assidet hic, & atrida lumē arguū.i. argiuoꝝ.s. agamēnō, assidet hic, q̄ regēte.i.iperāte, aut dirigēte flāma oris.s.eius.i. vis iperādi, ꝓstrauit funditꝰ arces ericthōias.i.Troianas, Nā

Ericthonius qui fuerit: Ericthonius fuit filius Dardani, & pr̄ trois, auus Laomedōtis, q pr̄ Priami, atestāte Ouidio hīs ꝟbis, Huiꝰ Ericthoniꝰ, tros est generatus ab illo. Is āt Ericthonius sūmope auxit res Troianas, vt & Homerus meminit, quo circa Ericthonias arces appellat. Heu o atrida, Troia reddidit tibi pœnas grauꝰ.i.multū grauiter reddidit, dicit tibi furēti.i.isanienti martio furore, & reddidit obituris.i.oibꝰ, q obituri erāt, vndis hellespōnacis.i.ad caphærea mōtē eubœæ isulæ ad hellespōtū ꝓspectātē. Illa copia.i.multitudo boiūꝫ armatoꝝ, testata ē quōdā.s.tpe belli Troiani, vices.i.vicissitudines hoiuꝫ, ne q̄sq̄ꝫ diues.i.reputās se diuitē, munere.i.bñficio ꝓpriæ fortunæ, iret i cœlū æternū, supꝰ oē.i.i ꝯtinua ꝓsperitate sup oia ferret, ipse atrida, seu atrides frāgit telo iudiæ ꝓpinquo.i.de proxio oibus heu fortunat̄ imminēte. Argo nauis illa oblōga, q̄ argonautæ in colchos vecti sunt, & redeūtes Troiā sub laomedōte expugnauerāt, ibat in altū decus, i epetēs bis patriā.i.iā scd̄o, q̄ si eadē fuerit nauis (Sunt tñ textus hñtes ergo, sic bis ergo, ꝯ sic syllaba bis, ꝯ nāui producaꝫ, nihil aūt est toto ope mendosius, ita vt opus sit reuera cōmēto, qui sniaꝫ īdipisci voluerit) repetēs dico patriā bis, & ditata p da arcis ericthoniæ.i.troianæ bis, q2 bis Troiā spoliauerāt græci aura scd̄a.i. prospera, & a tergo flans erat huic.s.naui, & Nereis.i. dea maris.dabat cursu.i cursui, aut p cursum, signa ad vndas per pelagus placidū, & ps.s.maris erat supata, carinis iflexis.i.cū tuis, cū miror cœli mutaꝫ vndiq;, seu.i.siue fato cœlesti.i. cœlestiuꝫ ꝓ/

Caphareī montis naufragium: desinito, statuto, seu ortu syderis.s.tepestatē excitātis. Tāgit hystoriā q̄ sic narraꝫ. Ad radices caphareī mōtis cum peruenissent græci victores Troiæ, vel ira Mineruæ (vt in ꝓncipio primi æneī.tāgit ibi, & furias aiacis oilei, fingit eni irata Pallas ob stuprū in tēplo suo ab Aiace oileo cōmissum, tēpestatē illic excitasse. vñ fato cœlesti nūc ptis deputaꝫ) vel fraude Naupli regis i euboea regnātis, & cupiētis vlcisci mortē Palamedis filij dolo Vlyxis apud Troiā iterēpti, argiuoꝝ classis duris casibꝰ agitata fuit. Nā nocte laborātibus tēpestate græcis facem rex in caphareo accēdit, qua illi portū proximū existimātes, in asperrimos scopulos delati, naufragiū plurimū dedere, vñ in.xj.æne.scit triste Mineruæ, sydus & euboicæ cautes, vltorq; caphareus, ꝛc. Oia sunt anxia.i. angentia, & angunt, vētis, & turbinibꝰ, vnda maris certat.i.ꝯtēdit ꝯsurgere syderibꝰ.i.ad sydera, vñ alibi, & rorantia vidimus astra, est āt hyperbole poetica. Iā & sol, & sydera.s.minora minanꝫ supne.i desup, corripere cuncta.s.q̄ erāt i terris, & aquis. Ac.i.simul fragor cœli.i.sonitus ille prius auditus in aere, venit in terras, hic.i.hoc tpe, copia læta.i.exercitus ille lætus, modo

DOMI. Sygæum quid & vbi: ❡ Sygæaq; ꝑter, sygæuꝫ vrbs fuit in litore ēt Augusti tēpore diu vita in ea nauale achiuoꝝ, & portus, & achaica castra prope etiā lacus erat. Ida mons Troadi. Rhœtæi litoris ora. Ply. ait mille qngētis passibꝰ remotū a portu illuꝫ est immune, nam ois rex claritas apud poetas, eꝫ sinū sunt Rhœtæa litora habitata bis oppidis rhœteo, dardania, arisbe. Et iā strymonij, strymō fluuiꝰ Thraciæ, eius ostia sunt ad radices Athimōtis, rhœsi. rhœsus rex Iouis filius affinitate iunctus erat Priamo tuꝫ mercede ꝯductus auxiliuꝫ ferebat, & ꝓius q̄ copias auxiliares ilio iferret, itertectus fuit. Nam paulo ante captus erat Dolon vir Troianus, q tortus ab Vlyxe, ꝯfessus est affuturuꝫ Rhœsum, & oraculo nuntiatum, si eius equi bibissent Xāthi aquam, fore Troiam æternam, & non posse expugnari.

tus, modo .i. paulo ante circũdaf: exultẽs nũc anxia nuseris fatis: cõnuscet vtrãq3 opſonẽ vbiq3. vt enalẽ: & fatalẽ fuisse tẽpestatẽ cessat: & imonũ sup fluctus: z saxa caphaerei .s. montis: & p .i. p cautes euboicas .i. scopulos euboici maris: z p .i. late p littora cæca: cũ .i. qñ pda phrygiæ .i. ex phrygia ablata: vaga .s. fluctib' agitata: passiz .i. q̃si p singulos passus: p. ẽta .i. ꝯsumata, & plene obtẽta: fluctuat iã oĩs naufraga .i. p naufragiũ i fluctu æqreo .i. marino, z ita oñdit instabilitatẽ fortunæ ex maris similitudine: qd & Seneca facit. q2 nihil mirabilius ipso mari. qd ex trãqllitate subito cõmouet in turbinẽ: sic stat' rex læt' in sũma cristina.

Hic alii sidunt pariles uirtutis honore
Heroes, mediisq; siti sunt sedibus omnes.
Omnis roma decus magni quos suscipit orbis
Hic Fabii, Deciiq;, hic est Horatia uirtus.
Hic & fama uetus nunq̃ moritura per æuum.
Curtius, & mediis quem quondam sedibus urbis
Deuotum bellis consumpsit gurges in unda.
Mutius & prudens ardorem corpore passus.
Legitime cessit cui fracta potentia regis.
Hic curius claræ socios uirtutis, & ille
Flamminius deuota dedit qui corpora flammis.
Iure igitur talis sedes pietatis honores.
Istic Scipiadasq; duces, deuota triumphis
Mœnia, quos rapidos Libycæ Carthaginis horrent.
Illi laude sua uigeant, ego Ditis opacos
Cogor adire lacus uiduatos lumine Phœbi.
Et uastum Phlegetonta pati, quos maxima Minos
Conscelerata pia discernit uincula sede.
Ergo quam caussam mortis, quam dicere uitæ.
Verberibus sæuæ cogunt ab iudice pœnæ.
Cum mihi tu sis caussa mali, ne conscius adsis.
Sed tolerabilibus curis hæc immemor audis,
Et tamen in uanis demittes somnia uentis.
Digredior nunquam rediturus, tu cole fontes.
Et uirides nemorum syluas, & pascua lætus.
Et mea diffusas rapiantur dicta per auras.

¶ Hic alii sidũt. Dicit etiã Romanos pncipes: ac nobilitatis pceres in elysiis esse, de qbus & eoꝝ hystoriis abũde dictuz est ad illud Geor. ii. Hæc genus acre viꝝ marsos, pubẽq3 sabellã. Assuetũq3 malo ligurẽ. volscosq3 verutos. Extulit hæc decios, marios, magnosq3 camillos, Scipiadas duros bello, & te maxime cæsar, &c. Ordo igit est. Alii heroes pariles .i. æqles honore vtutis, sidũt .i. ꝯsidũt: & sedẽt hic .s. in elysiis cãpis. z oẽs sunt siti .i. positi in sedibus mediis tanq̃ honorabilioribus, cũ inferioris meriti circũstẽt: qs .s. heroas, oĩs Roma, decus magni orbis suscipit .s. in numeꝝ pncipũ suoꝝ. hic sup. sunt Fabii .s. fabius maximus, & cæteri de fabioꝝ a fabis dicta familia, z hic sunt decii .s. pr̃, z filius, q se p repu. vt Liuius docet, deuouerũt, z hic est vtus horatia .i. horatii illi ter gemini, quoꝝ vn' ꝯ albanos curatios victoriã obtinuit cũ pr̃iæ libertate, & hic est curtius .s. marcus de quo Liuius lib. vii decadis pmæ. Eodẽ anno, seu motu terræ, seu q̃ vi alia foꝝ mediũ ferme specu vasto collapsũ in imẽsam altitudinẽ dr̃, neq3 eã voraginẽ dietu terræ: cũ p se qsq3 gereret, expleri potuisse pius, q̃ deũ monitu q̃ri cœptũ, quo plurimũ populus Ro. posset, id enĩ illi loco dicadũ vates canebãt, si rẽpu. Romanã ppetuã esse vellet. tũ M. Curtiũ iuuenẽ bello egregiũ castigasse ferũt dubitãtes an vllũ magis Romanũ bonũ, q̃ arma, virtusq3 eẽt, Silẽtio facto tẽpla deoꝝ imortaliũ, quæ foro iminẽt, capitoliũq3 intuẽtẽ, & manus nũc in cœlũ: nũc in patentes terræ hiatus ad deos manes porrigẽtẽ se deuouisse, equo deide q̃ poterat maxime exornato isidẽtẽ armatũ se i specũ imisisse, donaq3, ac fruges sup eũ a multitudine viroꝝ, ac mulieꝝ ꝯgestas: lacũq3 Curtiũ nõ ab ãtiqllo. T. Tatii milite Curtio meno s3 ab h̃ appellatũ. Hæc ille. vñ poeta. Hic est curti', appositõe vet' fama nunq̃ moritura p æuũ, z hic ẽ Curti', quẽ deuotũ bellis .i. destinatũ ꝑpa deuotiõe morti in bello, vt aĩo ꝑpat obeundã, q2 ei at p sẽti aĩo eqs, gurges .i. vorago, z hiat' voraãs ꝯsumpsit quõdã i vnda .i. hiatu aquæ vndãtis sitũ in mediis sedibus vrbis .s. romæ. Et hic est mutius .s. Scæuola prudẽs .i. puidẽs rei exitus, passus ardorẽ corpore .i. in manu sua, cui potẽtia regis .s. porsenæ fracta .i. deuicta legitime .i. vt decuit, cessit, in locum, & veniã3 dedit, vñ dicit Liuius li. ii. decadis pimæ obsidio vrbis Romæ a porsena etruscoꝝ rege post exactos tarquinios, facta erat, & frumenti cum i summa caritate inopia, sedendoq3 expugnatuꝝ se vrbẽ spẽ Porsena hẽbat. Cũ. C. Mutius adolescẽs nobilis, cui idignũ videbat: populũ Romanũ seruientẽ, cũ sub regibus esset, nullo bello, nec ab hostib' vllis obsessũ esse, liberũ eũdẽ populũ ab iisdẽ hetruscis obsi erẽ, quoꝝ sæpe exercitus fuderit. Itaq3 magno audaciq3 aliq̃ facinore eã idignitatẽ vĩdicãdã rat', pmo sua spõte penetrare in hostiũ castra ꝯstituit, deinde metuẽs, ne si ꝯsulũ iniussu, & oĩbus ignaris iret, forte dephẽsus a custodibus romanis, retraheret vt trãsfuga, fortuna tũ vrbis crimẽ affirmãte senatũ adiit. Trãsire tyberĩ īqt pr̃es, z itrare, si possiz, castra volo, nõ pdo, nec populationũ inuicẽ vltor, maius, si dii iuuãt, in aĩo est facinus, approbãt pr̃es, abdito itra vestẽ ferro pficiscit, vbi eo venit: in ꝯfertissimis turba ppe regiũ tribunal ꝯstint, ibi cũ stipẽdiũ forte militib' daret, & scriba cũ rege sedẽs pari fere ornatu multa ageret, eũq3 milites vulgo adirent, timens sciscitari, vter porsena esset, ne ignorãdo regẽ semet ipse apiret qs esset, quo temere traxit fortuna facinus, scribaz p rege obtrũcat, vadẽtẽ ide q̃ p trepidã turbã, cruẽto mucrone, sibi ipse fecerat viã, cũ ꝯcursu ad clamorẽ facto, comprehẽsum regii satellites retraxissent añ tribunal regis, destitutus cũ quoq3 iter tãtas fortunæ minas, metuẽdus magis q̃ metuẽs, Romanus sum īqt ciuis. C. Mutiũ vocãt, hostis hostẽ occidere volui, nec ad mortẽ minus aĩ est, q̃3 ad cædẽ fuit, z facere, z pati fortia Romanũ est, nec vnus ego in te hos aĩos gessi, lõgus post me ordo est idẽ petẽtiũ decus, pinde in h̃ discrimẽ, si iuuat, accingere, vt in singulas horas capite dimices tuo, ferꝝ, hostẽq3 in vestibulo habeas regiæ, h̃ tibi iuuẽtus Romana idicimus bellũ nullã aciẽ: nullũ pliũ timueris, vni tibi, z cũ singulis res erit. Cũ rex simul ira incẽsus, piculoq3 ꝯterritus circũdari ignes minitabũdus iuberet, nisi expromeret ppere, q̃s isidiaꝝ minas p ambages iaceret, en tibi, īqt, vt sentias q̃ vile corpus sit his, q magnã gloriã petũt, dexterãq3 accẽso ad sacrificiũ foculo inyeit, quã cũ velut alienato ab sensu torreret aĩo, ppe attonitus miraculo rex, cũ ab sede sua ꝓsiluisset, amoueriq3 ab altarib' iuuenẽ iussisset, tu vero abi īqt, in te magis, q̃3 in me hostilia ausus iubere macte vtute esse, si p mea pr̃ia ista vtus staret, nũc iure belli liberũ te itactũ, iniolatũq3 hic dimitto. Tũ Mutius q̃si remunerãs meritũ. Q̃ñq̃dẽ īqt est apud te vtuti honos, vt bñficio tuleris a me, qd minis nequisti. ccc. ꝯiurauimus pncipes iuuentutis Romanæ, vt in te hac via grassaremur: mea pma sors fuit, cæteri vtcunq3 ceciderit, pmi quoad te opportunum fortuna dederit, suo qsq3 tpe aderunt. Mutiũ dimissũ, cui postea scæuolæ a clade dextræ manus cognomẽtũ iditũ, legati a Porsena Romã secuti sunt, adeo mouerat eũ, z pmi piculi casus, quo nihil se pter errorẽ isidiatoris texisset, z subeunda dimicatio toties, q̃t ꝯiurati superessent, vt pacis ꝯditiones vltro ferret Romanis. Hæc ille. Hic, supple manet curius .s. dẽtatus socius claræ vtutis .s. fortitudinis, z ꝯtinẽtiæ. Nã Marcus curius dẽtatus, q de samnitib' triumphauit, z de sabinis, z tertio de Lucanis pyrrhũ epirotã ex Italia expulit, legatis samnitum auꝝ offerẽtib', cũ ipse in foco rapas torreret, malo hic īqt i fictilib' meis eẽ (.i. comedere) z auꝝ hñtib' iperare. vñ Iuue. Qui curios simulãt, & bacchanalia viuũt. Et hic manet, ille flãminius .i. Lucius metellus a flãmia denoiatus, q dedit corpora deuota flãmis. Nã. vi. fast. legit, q signũ cœleste mineruæ armigeræ, qd in Troiã ꝯcidera, Romã deductũ fuerat, suabaturq3 in tẽplo vestæ, qd cũ arderet, ministræq3 attonitæ flerẽt. Lucius metellus hõ pẽticus, z põtifex, Haurit aq̃s tollẽsq3 manus, ignoscite dixit. Sacra vir itrabo nõ adeunda viro, Si scelus est in me cõmissi pena redundet, Sit capitis dãno Roma soluta mei. Dixit z irrupuit factũ dea rapta pbauit. Põtificisq3 sui munẽ tuta fuit Oui. Adde q̃ Plutar. dicit de cõparationib', z q̃ Ply. li. vii. c. xlvii. vbi dicit, metellũ orbã luminib' exegisse senectã amissis icẽdio, cũ palladiũ raperet ex æde vestæ De hu' sctĩtate est illud q̃q3 Iuue. saty. iii. Da testẽ Romæ tã sanctũ q̃ fuit hospes, Numinis idæi, pcedat vel Numa, vel q, Seruauit trepidã flagrãti ex æde mineruã. Protinus ad cẽsum, de morib' vltia fiet. Qd, zc. S3 ad authorẽ redeo. Igit sedes talis pietatis sunt, sup. iure honores .i. iure, z legitime obtinẽt honorẽ p tali pietate. Istic sup. videas, aut vidi scipiadas .i. scipiões duces .i. ductores clarissimos, quos mœnia carthaginis libycæ .i. q̃ sunt i libya pte africæ deuota .i. fatali destinata triũphis .i. vt de illis triũpharẽt. Nã scipionũ alter carthaginẽ tributariã fecit, alter deleuit, quos inq̃ rapidos .i. q̃si fulminãtes, mœnia carthagis libycæ deuota triũphis, horrẽt .i. exhorrẽt. De his, ne nihil dicã, addã Ply. de viris illustrib' verba. q̃ hæc sũt. Publius Scipio ex vtutib' noiatus Africanus, Iouis filius est credit'. Nã anteq̃3 ꝯciperet, serpẽs in lecto matris eius apparuit. z ipso puulo draco circũfusus nihil nocuit. In capitoliũ intẽpesta nocte eunti nunq̃ canes latrauerũt, nec hic q̃q̃ prius cœpit q̃ in cella

ionis dirtissime sedisset, q̃si diuinã mẽtẽ accepisset, decẽ & octo annorũ p̃ter apud Ticinũ singulari virtute seruauit. Clade cãensi nobilissimos iuuenes Italiã deserere cupiẽtes, sua authoritate cõpescuit reliquos incolumes p media hostiũ castra cõmissũ perduxit. xxiiii annorũ pretor in hyspaniam missus Carthaginẽ, q̃ die venit cepit, virginẽ pulcherrimã, ad cuius aspectũ ꝯcurrebatur ad se venire adduci, priusq̃ eius sponsori restituit. Hasdrubalẽ, magonẽq; fratres hanibalis hyspania expulit, amicitiã cum syphace mauro rege coniunxit, masinissã in societatẽ recepit. victor domũ egressus ꝯsul ante annos factus, ꝯcedẽte collega in africã classẽ traiecit, Hasdrubalis, & syphacis castra vna nocte perrupit, reuocatũ ex Italia hanibalẽ superauit. Victis Carthaginiensibus leges imposuit. bello antiochi legatus fratris fuit. captiuũ filiũ gratis recepit, A petilio tribuno ple. repetũdarũ accusatus, librũ rationũ in conspectu populi scidit. Hac die inquit Carthaginẽ vici, q̃si bonũ factũ in capitoliũ eamus & diis supplicemus. inde in voluntariũ exiliũ ꝯcessit, vbi reliquã egit ætatẽ. moriẽs ab vxore petiit, ne corpus suũ romã referret. Idẽ de publico Scipiõe Aemyliano dicit sic. Publius Scipio Aemylianus macedonici filius a Scipione africano adoptatus, in macedonia cum p̃re agẽs victũ p̃sem ita ptinaciter p̃secutus est vt media nocte in castra redierit. Lucullo in hyspania legatus apud intercatiã oppidũ ꝓuocatorẽ singulari p̃lio vicit. muros hostiles ciuitatis p̃mus ascẽdit. Tribunus in africa sub tito malio imperatore octo cohortes obsidiõe vallatas ꝯsilio, & virtute seruauit, a quibus corona obsidionali aurea donatus, cũ ædilitatẽ peteret, ꝯsul ante annos vltro factus carthaginẽ intra sex mẽses deleuit. Numãtiã in hyspania correcta p̃us militũ disciplina, fame vicit. biennium triumphauit. Ob res gestas superb⁹, Gracchũ iure occisũ videri rñdit, Cẽsor mummio collega segniore in senatu ait. Vtinã mihi collegã aut dedisset aut nõ dedisset. Suscepta agraria lege ca. domi repẽte exanimis inuẽtus, obuoluto capite elatus, ne liuor in ore appareret, huius patrimoniũ tã exiguũ fuit, vt. xxxii libras argẽti, duas & semilibrã auri reliquerit. Hæc ille. Vt vero tãdẽ ad ordinẽ reuertamur, p̃git culex misere plagẽs, atq; lamẽtãs, vt eius lamẽtatione nos cõmoueat ingeniosus poeta sic. Illi. s. dicti p̃ncipes tã græci q̃ romani, vigeant. i. sint semp in vigore sua laude. i. p̃p laudẽ, quã meruerũt, ego aũt, sup. cogor adire lacus opacos. i. vmbrosos, & obscuros, ditis. i. Plutonis, viduos. i. expoliatos, & expertes, a lumine phœbi. s. nĩs, & cuiuslibet luminis apud tartara dãnatorũ, videlicet carcerẽ, secũdũ tñ hũc poetã in elysiis cãpis est aliud genus luminis, solẽq; suũ sua sydera norũt. Et ego cogor pati phlegetõta fluuiũ illũ infernalẽ ab ardore dictũ (declinat aũt hic phlegetõ huius phlegetõtis, vel tos, vñ est accusatiuus hũc phlegetõta) vastũ. i. valde amplũ, & capacẽ, quos. s. lacus oẽs, sunt. n. q̃nq; styx, lethe, acherõ, cocytos, & phlegeto, minos. s. iudex inferorũ filius Iouis, & rex cretæ, q̃ ob iustitiã, quã in terris exercuit, habitus est iudex inferorũ. vñ Hora. q̃rto carminũ. Cũ semel occideris, & de te splẽdida minos Fecerit arbitria, discernit. i. seiũgit maxia vincula. i. tanq̃ maxia vincula ꝯscelerata. i. ꝯsceleratorũ, p q̃ vinculi tenẽt noxii apud inferos: ne illinc exiliãt. vñ in. vi. Et nouies styx interfusa coercet, sunt. n. circuli q̃dã paludis eos inferos cingẽtes: & in locutiõe est q̃dã spẽs appositiõis: q̃ maxia vincula scelerata, minos discernit, sup. a sede pia. i. piorũ, q̃ sunt in elysiis cãpis: de q̃bus in. vi. & pauci læta arua tenemus, Ergo q̃a. s. ad inferos ire cõpellor & rõnẽ vitæ ac mortis reddere: quã cãm mortis. & q̃ i cãm vitæ. s. meæ seu pœnæ ab iudice. s. allatæ: aut minis ꝓpositæ verberib⁹. i. flagellis: cogẽt, sup. me dicere: cũ tu sis in hi cãusa. i. mortis meæ, & nõ exactæ, neq; expletæ vitæ: oẽs. n. q̃ violẽter moriunt̃ scdm hũc poetã miuti ad iferos accedũt. vñ de Turno in fine æneidos. Vitaq; cũ gemitu fugit indignata sub vmbras: ne. i. caue sis: ne tu ꝯscius. s. mortis meæ adsis q̃ . de. ego. n. oẽm culpã in te reuocã. q̃ tu immemor. i. ingratus, audis hæc curis tolerabilib⁹. i. modicis, & trãsitoriis, cũ meæ sint intolerabiles: q̃ re terra. Et tñ. i. nihilominus q̃uis curis solicitaris, vel: & tãdẽ demittes somnia. i. visione hãc: & hæc insomnia: ventis vanis. i. inanibus, & mẽdacib⁹ nihil eorũ q̃ acceperint: reddẽtibus Ego digredior. s. a te nunq̃ rediturus: vt q̃ nunq̃ redea, dimũ q̃dẽ verbũ sed in culice ridiculũ tu cole ꝯcessitius modus: sed ꝯcededito: ma vis ꝓhibitiuã ꝯsnantiã vult dicere nõ inanẽ esse, vt ille colit: fontes: & virides syluas nemorũ: & pastua existes lætus: & mea dicta. i. monita, & lamẽta rapiant p auras diffusis. i. dispersas. i. irrita sint: & nõ me reant saltẽ supmũ, hoc est sepulturæ honorẽ. sine quo, vt dixi: putabãt p̃sci gẽtiles se in suas sedes apud inferos nõ posse recipi. Quia vero cæterorũ meminimus: citauimusq; q̃ a bonis authoribus collecta inuenimus, ꝯstitui & de Fabyis: ac Decyis nõ nihil adducere. Fuerũt ãt multi Faby. vñ Vergi. in. vj. Quo fessum rapitis fabij. De morte aũt fabiæ gẽtis dicit Ply. iunior sic: Romani cũ aduersus veientes bellarẽt: eos sibi hostes familia Fabiorũ p̃uato noie depoposcit, & ꝓfecti trecẽti sex duce Fabio ꝯsule fuerũt. Cũ sæpe victores extitissent apud cremerã fluuiũ castra posuerũt. Veiẽtes ad dolos ꝯuersi pecora ex aduerso in cõspectu illorũ posuerũt: ad quæ ꝓgressi Faby in insidias delapsi: ad vnũ occisiõe perierũt. Dies in quo id factũ est inter nephastos relatus porta q̃ ꝓfecti erãt, scelerata est appellata vnus ex ea gẽte p̃p impuberẽ ætatẽ domi relictus genus ꝓpagauit ad. Q. Fabiũ maximũ q̃ Hãnibalẽ mora fregit: cũctator ab obtrectatoribus dictus, De. Q. Fabio sic Quĩtus Fabius rutilianus p̃mus ex ea familia ob virtutẽ maximus, magister eq̃tũ a papyrio securi pene ꝑcussus: p̃mũ de Apulis, & Nucerinis, Iterũ de sannitibus: tertio de gallis: umbris, marsis, atq; thuscis triũphauit, Cẽsor libertinos tribu amouit. Iterũ cẽsor fieri noluit: dicẽs nõ ẽẽ ex vsu reip. eosdẽ cẽsores sæpius fieri: hic p̃mus instituit vt eq̃tes Romani idibus q̃ntilibus ab æde honoris eq̃s insidẽtes in capitoliũ trãsirẽt, mortuo huic tãtũ æris populi liberalitate cõgestũ, vt inde filius viscerationẽ: & epulas publice daret. Idẽ de. Quinto Fabio maxĩo. sic Quintus Fabius maximus cũctator, vt verrucosus a verruca in labris. ita ouicula a clemẽtia morũ, ꝯsul de liguribus triũphauit, Hãnibalẽ mora fregit. Minutiũ magistrũ eq̃tũ ĩperio æquari sibi passus est, & nihilominus periclitãti subuenit. Hãnibalẽ in agro falerno inclusit. Manliũ statiliũ trãsfugere ad hostes volẽtẽ, equo, & armis donatis retinuit, & Lucano cuidã fortissimo ob amorẽ mulieris in frequẽti, eãdẽ emptã dono dedit. Tarẽtũ ab hostibus recepit, Herculis signũ inde translatũ in capitolio dedicauit, de redẽptiõe captiuorũ cũ hostib⁹ pepigit: q̃d pactũ cũ a senatu ĩprobaret, fundũ ducẽtis suũ millib⁹ vẽdidit, & fidei satisfecit. Idẽ de Decys scripsit, de publio q̃dẽ: Decio p̃re sic. Hic bello sannitico: sub Valerio Coruino, & Cornelio cosso ꝯsulibus, tribunus militũ: exercitu in angustiis Gauri mõtis insidiis hostiũ clauso: accepto q̃d postulauerat: p̃sidio: in superiore locũ euasit: hostes terruit. Ipse intempesta nocte p medias custodias somno oppressas incolumis euasit. Ob hoc ab exercitu ciuica corona de q̃rcu: q̃ dabat̃ ei, q̃ ciues in bello seruasset: & obsidionali. s. aurea: q̃ dabat̃ ei: q̃ obsidiõe ciues liberasset: donatus est. Cõsul bello latino: collega Mãlio Torquato: positis apud veserim fluuiũ castris: cũ vtriq; ꝯsuli somnio obuenisset: eos victores futuros: quorũ dux in p̃lio cecidisset: cũ collato cũ collega somnio ꝯuenisset: vt cuius cornu in acie laboraret: is diis se manibus voueret: inclinãte sua p̃te, se & hostes p Valerium põtificẽ diis manib⁹ deuouit. Impetu in hostes facto victoriã suis reliq̃t De publio ãt Decio filio sic. Publius Decius Decy filius p̃mo ꝯsul de sannitib⁹ triũphauit: spolia de iis Cereri ꝯsecrauit, Iterũ & tertio ꝯsul multa domi: militiæq; gessit Quarto ꝯsulatu cũ Fabio maxio: cũ galli: sannites: vmbri: thusci ꝯ̃ Romanos ꝯspirassent: ibi exercitu in aciẽ ductore cornu inclinãte exẽplũ p̃ris imitatus aduocato. M. Liuio põtifice hastæ isistẽs: & solẽnia verba rñdẽs se: & hostes diis manib⁹ deuouit. Impetu in hostes facto victoriã suis reliq̃t. Corp⁹ a collega laudatũ, magnifice sepultũ ẽ. Hæc ille.

Scipionis Aemyliani gesta

Ordo

Phlegetõ vñ dictus

Fabij qui fuerint

Decius q̃ fuerit

Dixit, & extrema tristis cum uoce recessit.
Hunc ubi sollicitum dimisit inertia uitæ.
Interius grauiter mentem æger, nec tulit ultra.
Sensibus infusum culicis de morte dolorem.
Quamtumcunq; sibi uires tribuere seniles.
Quis tamen infestum pugnans deuicerat hostem.
Riuum propter aquæ uiridi sub fronde latentem.
Confirmare locum capit impiger, hunc & in orbem.
Destinat, ac ferri cupidum repetiuit in usum.

ASCEN. ¶ Dixit: & c. Graphice docet abscessũ culicis: quẽ mœstũ abscessisse dicit: aut vt pastorẽ ad cõmiserationẽ: & sepulchrũ instruendũ excitaret: aut q̃a sed inferos abire cogeretur: vbi vt dixit, Nũq̃ mutãdus labor Recitat p̃terea quæ post eius abscessũ egerat pastor: atq; epitaphiũ culicis sepulchro inscripsit quo opus suũ clausurus est poeta. Ordo aũt est. Dixit. s. culex: aut simulachrũ eius: & recessit tristis cũ extremã voce. i. simul extremã vocẽ emisit. vbi. i. quo tẽpore inertia vitæ. i. q̃ uitã traduxerat sine arte: & ita in modica re. multum turbatus erat: dimisit hunc. s. pastorẽ sollicitũ. Nec ipse æger grauiter mentẽ interius. i. habens mente intrinsecus grauiter ægrã: tulit. i. perpessus est ultra. i. diutius, dolorẽ infusum sensibus de morte culicis. Et ipse impiger. i. strenuus: capit. i. incipit, aut constituit cõfirmare locũ. s. ubi sepulchrũ extrueret: capit dico: quãtũcũq; uires seniles i q̃s ipse senior hẽbat tribuere, sibi, uires dicit seniles: q̃ sup. tales: q̃s. i. q̃bus: sen q̃libus ipse pugnãs deuicerat hostẽ in festũ. i. uim inferẽtẽ. s. serpentẽ. aut anguẽ latẽtẽ sub frõde uiridi: pp. i. iuxta: & ꝓpe riuũ. i. decursum aquæ. Et ipse destinat. i. animo format: hunc. s. locũ: quẽ ceperat in orbem. i. circulum, aut figuram rotundam: ac repetiuit. i. redegit in usum ferri. i. fossorij ferrati cupidum. i. celerem: ac rapidum: ut. sup. fodere de cespite.

Ordo

Gramineam uiridi foderet de cespite terram.
Iam memor inceptum peragens sibi cura laborem.
Congestum cumulauit opus,atq; aggere multo.
Telluris tumulus formatum creuit in orbem.
Quem circum lapidem leui de marmore formans
Conserit assiduæ curæ memor,hic & achantos,
Et rosa purpureo crescit rubicunda colore.
Et uiolæ omne genus,hic est & spartica myrtus.
Atq; hiacynthus,& hic cilico crocus editus aruo.
Laurus item Phoebi decus exurgens rhododaphne.
Liliaq;,& roris nouania cura marini.
Herbaq; thuris opes priscis imitata Sabinis.
Chrysanthusq;,hederæq; nitor pallente corymbo.
Et Bacchi Libyæ regis memor,hic amaranthus.
Bumasthusq; uirens,& semper florida pinus.
Non illinc narcissus abest,cui gloria formæ
Igne cupidineo proprios exarsit in artus.
Et quoscunq; nouant uernantia tempora flores.
His tumulus super inseritur,tum fronte locatur
Elogium,tacita quod firmat littera uoce.
Parue culex,custos pecudum,tibi tale merenti
Funeris officium uitæ pro munere reddo.

¶ Viridi terrã gramineã. Cespes enim est terra cũ herbis, & radicibus auulsa, Cura.i. accuratio,& studiũ,seu opa, iam memor pageris labore inceptũ sibi,cumulauit.i. in cumulũ,& tumulũ crexit opus cõgestũ.i. accumulatũ, atq; tumulũ telluris .i. rũba in terra extructa, creuit in multo aggere.i. cumulo telluris.i. terre in orbẽ forma, tum.i. tuba orbicularis formæ, circũ quẽ.s. orbẽ, ac tumulũ, ipse formãs lapidẽ.i. sarcophagũ, de marmore leui.i. polito, conserit,sup. ipsum variis herbis & odorib⁹, existẽs memor assiduæ curæ.i. sollicitudinis hic sup. crescit,&.i. simul acanthos, virgultũ illud odoriferũ, seu frutex semp in ægypto frondes, sic dictus, q spinis est plenus. dictũ tamẽ est in Buc. Et molli circũ est ansas amplexus acantho. propterea aũt,q semp frõdet bene addit tumulo. Putabãt ũt enim id vmbris, & manibus gratũ. vnde Persius: Nũc nõ e tumulo, fortunataq; fauilla. Nascent violæ. Et Iuuenalis, Di maiorũ ũbris tenuẽ, & sine põdere terrã. Spirãtesq; crocos,& in vrna ppetuũ ver. &c. & rosa rubirũda colore purpureo, quẽ pp sanguinis cõformitatẽ alæ appetũt, vnde i sexto æneí. Purpureos spargã flores, animaq; nepotis, His saltẽ accumulẽ donis, &c. oẽ genus violæ, q; sunt, & nigræ, & purpureæ. vñ, Et nigræ violæ, sunt & vaccinia nigra, sup. est hic, aut crescit hic, & myrtus spartica, quæ plurima, aut pstãtissima crescit i sparta, est hic, & hiacynthus.s. flos, de quo in buco.& suaue rubens hiacynthus, est sup. hic, & crocus editus.s. pmũ, aruo cilico.i. in Cilicia, est sup. hic, Itẽ lauri, appositione decus phœbi, pp daphne in eas versam vñ in Bucoli. Phœbo sua sp apud me, Munera sunt lauri, &c. & rhododaphne exurgẽs.s. hic. Est aũt rhododaphne frutex, q & rhododẽdine di, in põto crebro nascẽs, & lilia supple sunt hic, quorũ color ppter lactis similitudinẽ gratus putaẽ. Verg. in. vj. Manib⁹ date lilia plenis, Purpureos spargã, &c. & cura nouania.i. quæ nouano est roris marini, est sup. hic, & herba thuris.i. thurifera, imitata pscis sabinis, opes.i. diuitias, & chrysanthus ab auro dictus & nitor hederæ.i. hedera nitida corymbo.i. fructu eius, pallẽte.i. sub albo, laudat.n. alba. Vñ in Buc. Hedera formosior alba vnde in cedi ope. diffusos hedera vestit pallẽte corymbos, & memor Bacchi regis libyæ, q lybiã deuicit, & ide hedera coronatus redyt, hic supple est aut crescit amarãthus.s. arbor, & bumasthus frutex a mamillarũ bouis similitudine dcũs, virens.s. pperuo, & pinus sp florida & narcissus.s. flos, aut herba eius, i qua puer versus di, no abest illhe: sed adest illic, cui.s. narcisso puero gloria ppriæ formæ, exarsit igne cupidineo.i. amoris i pprios artus.i. in ppria mẽbra, & flores quoscunq; tpa vernãtia.i. verna: aut verre ducentia nouãt.i. inouãt, nõ absunt, sup. illinc, tumulus inserit.i. spargit, sup.i. desup: his floribus, & virgultis dictis, tũ i. deinde elogiũ.i. epitaphiũ cõtinẽs titulũ defuncti, & cami necis, locaẽ in frõte.i. pma pte marmoris sarcophagi (sunt tñ q legãt i frõde i iter frondes, aut q a oliz i folus palmarũ, vt sybillæ scribebat, aut q a frõdes, & flores supponebãt, sed poti⁹ legere i frõte, q a i frõte titulũ scribi solet) qđ.s. elogiũ, lfa.i. scriptura, firmat.i. cõfirmat, voce tacita.i. nõ expssa, sed Epitaphiũ. aut ordo est. O parue culex, ego custos pecudũ, aut culex existẽs custos pecudũ, q a pastorẽ seruauit, ego reddo sup. p munere.i. dono, & officio vitæ.s. saluatæ officiũ funeris.i. funebre, & exequale, reddo inq̃t, sup. tibi, nil.i. nõ aliqd nõ merenti aliqd tale, q a nõ mortis, sed vitæ beneficiũ meruit. Donat⁹ aũt legit tibi tale merẽti, & reddit, vt sit custos pecudũ, reddit tibi merenti tale officiũ funeris p munere vitæ.

ASCEn. Cespes qd sit

Rhododaphne qd sit

Battare

A. CEn. Ordo.

Battare. Quādoq̄dē oīa atq̄ ad pncipia dici solēt: sīa aphice a caldei no explanata tam: Nos ordinem psequemur q̄ talis est. O batt. m. s. ar bor agro meo sita: sub qua olim recubui. repetamus carmine. i. iterū canamus. q̄a ia de culice cecinerat: aut q̄a pus cecinerat. anteq̄ ager restitutus erat: & iterū nūc q̄n ab arrio occupatus erat quæ res in meti declarata est: voces cygneas. i. mœstas na cātator cygnus funeris ipse sui. Canamus sedes iterū diuisas. s. a possessoribus seiūctas: aut militibus diuisas iterū. & canamus rura dura: q̄bus indiximus diras. i. precationes amaras: hoc est ipia. i. execrabilia vota. Hœdi rapiēt ante. i. prius lupos: cōtra naturā vtrorūq̄. vituli rapient ante leones & delphini (a nominatiuo delphinus) fugiet pisces. s. reliquos aq̄læ fugiet añ colūbas: & discordia rerū couersa retro. i. retrorsū glicet. i. crescet multa. i. multū cū sm Salu. cōcordia res puæ crescāt: discordia āt magnæ dilabant. Nō stat er uersus: si legat: multo & ita nō cōstruet cū pus: sed cū crescet. Crescet ergo multa. i. multū: & id prius q̄ mea auena: idest fistula rustica nō sit libera: idest q̄ nō impręcer liber e: quæ volo. O lycurge i extbraciæ infelix: & dire. ego dicā: idest memorabo: & consimilia imprecabor tua impia fata: idest exitum tuū mōtibus: & syluis. ita est vbiq̄ in agro meo: idest imprecabor vindemiatoribus vineæ meæ qd̄ tibi accidit. Gaudia trinacria. i. apū hyblea ū de quibus in buco. Hybleis api. flo. de. sal. sterilescant nobis: nec cura fœcunda. idest fertilia nostri senis: de quo in eodē: Fortunate senex er. tua ru. ma. nec segetes parturiant felicia semina, colles non parturiant pascua. scilicet caprarum, arbusta nō parturiant nouas fruges, pampinus, idest vitis pampinosa, nō parturiat vuas, idest racemos, aut botros, ipsæ syluæ nō parturiat frōdes, ipsi, sup. mōtes non parturiant flumina, scilicet amniū, aut fontium Repetamus rursus, & iterum o battare hoc carmē. s. execratorium. Effœtas cereris. Ordo est. O sulci cereris. i. facti ad cererem: hoc est frugē ferendam condatis. i. abdatis, & foueatis loco cereris, auenas effœtas. i. steriles. vnde alibi. Grādia sæpe q̄bus mandauimus ordea sulcis, infelix loliū, & steriles dominantur auenæ, Prata pallida. i. languidas, & pallidas herbas producētia, sitientia æstu. i. præ calore desiccata, flauescāt. i. fiant flaua. Mala. i. fructus arborum, vt poma, pendentia ramis cadant. i. decidant immatura. i. ante maturitatē: & frōdes desint syluis, & humor desit fontibus, nec carmen deuotū. i. deuotiuum, & imprecatiuū. seu execratoriū desit nostris auenis. i. calamis rusticis, q̄bus hæc canimus. Hæc serta veneris. i. tā pulchra, & odorifera, vt veneris dicas, florētia vario colore, auræ dulces. i. suaues, hic. i. pcedētes ab his sertis, & spiritus agri. i. flatus, & odor diffusus p agrū hic. i. ex his sertis mutēt. i. p imutationē pducāt æstus pestiferos, & venena tetra. i. diras infectiōes, & pestilētias, vlla dulcia. i. vllæ res dulces nō ferātur oculis. i. ad oculos, & vlla dulcia. i. vllæ res dulces nō ferātur aurib[9]. i. ad aures, ego precor sic. & hæc carmina superēt. i. maiora sint nr̄is votis. i. pp vota nostra, vel q̄ sint vota nr̄a. Deinde ad lydiā amicā rusticā, quā derelinquere coactus est, cōuersus, inq̄t. Nos ludimus. i. carmina amatoria conficimus, & tu o battare, optia syluar. i. pstātissima inter arbores, cantata multū nr̄is libellis. s. bucolicis, vbi fagū describit, dēsa virētis. i. virgultis virētib[9] formosis, nos tōdemus. i. amputamus vmbras. s. tuas virides, nec tu læta. i. luxurias frōdibus, & lætitiā afferēs, iactabis ramos comātes. i. frōdētes mollis. i. flexilis, & lētos, aut lēta, si fit nt̄i casus, & hoc auris iflātib[9], nec o battare meū carmē resonabit sæpe mihi, sicut pus. vñ i tityro formosā resonare doces amaryllida syluas. cū. i. q̄n dextera ipia militis ipy. s. arrij barbari, & imitis, succedet ferro. i. ad ferrū applicabit. q̄ p hoc e simul formosæ vmbræ. s. tuæ cadēt, & ipsa. i. tu (aly tñ ipsæ legūt, s3 arboris nome rectius fœminine ponit, sicut pus optia syluar) appositor ligna dn̄i iter felicia necq̄q̄. i. frustra, & potius deuota. i. exitio addicta, nr̄is libellis. i. p libellos nr̄os. Ipse Iupiter. i. aer, flagrabit. i. ardebit ignibus æthereis. i. cœlestib[9], aut q̄ sunt sub globo lunæ, Iupiter. i. aer tēperat[9], aluit hac. s. arborē battar, q̄ fagus est. op3, vt supple hæc. s. arbor, fiat tibi o battare cinis. i. resoluat i cinerē, & vires boreæ thracis i. alli[9] vēti flantis ex thracia. i. a septētriōe. spiret tū i tūc, cū hæc ardebit, inania, i. inanit. nomē p aduerbio. Africus. s. vētus, hoc ē meridionalis, pur[9]. i. sine nube, agat. i. ipellat nubē, nuxtā caligine fulua, & hymber. i. pluuia immineat nymbis nutātib[9]. i. diuersis cātib[9] se, aut nutātib[9]. i. vacillātibus. cū sylua tua. i. ex te facta. Sic fere legit, malim tamē legere Eurus. i. ventus orientalis agat nubē mixtam caligine fulua. Et hymber africus. i. meridionalis immineat nymbis nutantibus, vt taceat fauoniū, quia salutarē. resplendēs æthere cyaneo. idest frequenter mobili, sicut petræ cyaneæ iuxta pōtum dicuntur moueri, nō dicēs iterū erebo, idest deo inferorum, lydia

Lycurg[9] q̄ fuerit

Ordo

Noīa arbor sunt generis fœminini

Cyaneæ motus

P. Vergilij Maronis Diræ, idest carmen execratorium in Battarum.

Battare cycneas repetamus carmina uoces,
Diuisas iterum sedes, & rura canamus.
Dura, quibus diras indiximus impia uota,
Ante lupos rapient hœdi, uituli ante leones.
Delphini fugient pisces, aquilæ ante columbas,
Et conuersa retro rerum discordia gliscet.
Multa prius fuerit q̄ non mea libera auena
Montibus, & syluis dicā tua fata lycurge
Impia, Trinacriæ sterilescant gaudia nobis.
Nec fœcunda senis nostri felicia rura.
Semina parturiant segetes, non pascua colles.
Non arbusta nouas fruges, non pampinus uuas.
Ipsæ non syluæ frondes, non flumina montes.
Rursus, & hoc iterum repetamus Battare carmen.
Effœtas Cereris sulci condatis auenas.
Pallida flauescant æstu sitientia prata,
Immatura cadant ramis pendentia mala.
Desint & syluis frondes, & fontibus humor.
Nec desit nostris deuotum carmen auenis.
Hæc Veneris uario florentia serta decore.
Purpureos campos quæ pingit auena colore.
Hinc auræ dulces, hinc suauis spiritus agri.
Nutent pestiferos æstus, & tetra uenena.
Dulcia non oculis, non auribus ulla ferantur.
Sic præcor, & nostris superent hæc carmina uotis,
Ludimus, & multum nostris cantata libellis.
Optima syluarum formosis densa uiretis.
Tondemus uirides umbras, nec læta comantes
Iactabis mollis ramos inflantibus auris,
Nec mihi sæpe meum resonabit Battare carmen.
Militis impia cum succedet dextera ferro.
Formosæq; cadent umbræ, formosior illis.
Ipsa cades, iterum domini felicia ligna.
Ne quidquam nostris potius deuota libellis.
Ignibus ætheris flagrabit Iuppiter ipse.
Iuppiter hanc aluit, cinis hæc tibi fiat oportet.
Thracis cum boreæ spirent immania uires.
Eurus agat mixtam fulua caligine nubem.
Africus immineat nymbis nutantibus hymber.
Cum tua cyaneo resplendens æthere sylua.
Non iterum dicens erebo tua Lydia dixit.
Vicinæ flammæ rapiant ex ordine uites.
Pascantur segetes diffusis ignibus, auræ
Transuolet arboribus, coniungat & arbor aristas.
Pertica quæ nostros metata est impia agellos
Qua nostri fines olim, cinis omnia fiant.
Sic precor, & nostris superent hæc carmina uotis.

Battare cygneas: summa opusculi huius est talis. Quum bello ciuili inter. M. Antonium & Augustum habito: cremonenses. M. Antonio fauissent: uictoria potitus Augustus: cum in eos ultione puniendos animum direxisset: Arrium centurionem iussisse traditur ad diuidendos inter milites cremonenses populi agros: sed cū non suffecissent: & vicinoꝝ mantuanorū agros diuisit. quo circa Vergilii agri inter alios militibus dati sunt: quod ægre ferens Maro: non solum pp deperditos agros. verũetiam

DOMI. Argumētū opusculi

Battarus quid sit

verū etiā ppter amicā lydiā in Mātua derelictā, hoc opusculū scripsit Verg. & diras appellauit, hoc est male ominatæ ipre/cationes in hostes factas. Dirigit aūt ad Battarū, nō vicū, vt aliq male sentiūt, sed sicut pōt ex verbis Verg. colligi, batta/rum pastorem, qui erat in agro Vergiliano, itaq; fagum de q in Buco. scribit, intelligimus. Repetamus, q; sic ipse erat more culicis la/chrymabile. Cygnus, olorē etiā appellat, auis est alba, & cum ad mortem puenit, maximo dolore angit, adeo vt flere videa/tur, hic Ouid. in Fast. de Arione loquēs, veluti canētia dura. Traiectus penna tempora cantat olor. significat hoc loco lachrymabi/les voces se repentinas de amissione agri sui, qles culex supra

rum, lydia tua scilicet amica vixit, flāmæ vicinæ rapiāt vites ex ordine. i. cōsumant per ordine & segetes palea. i. deuorē/tur, & absumatur, ignibus auræ. i. aeris, aut venti vrens, dif/fusis scilicet per omnia impia. Ex sui Calderinum, arbor per/tica. i. virga lignea, impia, idest ad ipsos vsus redacta, quæ metata, idest mēsa est quodam nostros agellos, ab ea scilicet parte qua, sup. sunt fines nostri, trāsuolet, idest eripiat̃, & era/dicet̃ arboribus, & sup. omnia fiat cinis, & precor sic. & hæc carmina superent, idest maiora sint nostris votis, idest desyde/rijs, aut deuotionibus, sicut prius expositum est.

Auena vñ dicta

egerat. Sedes, rura mea diuisa fter milites. Quibus agris. Indiximus, deuouimus. Diras, iprecationes. Ant. In. oīa sint in con/trarium, qđ est ipossibile. Gliscet, crescet. Auena pro stylo poetico, & scribēdi charactere accipit̃. Est enim herba inter frumen/ta nascēs, & a crescendi auiditate auena appellata est. Mōtibus, & syl. q̃ & circūdabat arua Verg. hinc in Buco. Frigus capta/bis op. & alibi. Qua se subducere colles, Incipiunt, mollīq; iugū demittere cliuo. Lycurge, rex thraciæ, q cū sacra bacchi sper/neret, falce genu subsecuit suum. dicit ergo tale omen aruis se dicitur, & milienum rex nominabant enim, in quo ager contige/rat Vergilianus, Trinacriæ, dicit post q̃ sibi ablati sunt agri, talis eos sequat̃ sterilitas, qualem habuerunt siculi, cum inde Pro/serpina a plutone fuisset rapta. Senis nostri, pr̃is mei Vergilij, qui dicebat̃ Rusacus rex. Sulci. vos sulci agri abscōdatis, Effœ/tas, vacuas. Cereris frumēti. Aestu in æstate sint oīa pestifera. Oculis, neq; videant, neq; audiant aliq̃ dulcia. Optima, vt bat/tare Vinetum, virgultū. Dextera, in litis Arrij. Iupiter, aer. Boreæ thracis, q: boreas flat ex thracia, quæ est in septētrione Im/minent, suauiter. Fulua cæli. respicit puluerē, qui solet, agente vēto caligare oculos. Tua sylua, ex te arbore facta Cyaneo, nō a calore cælesti, sicut qdā interpretati sunt. dixit, sed a Cyaneis petris in regione ponti frequēter se mouentibus epithetum tra/duxit, vt ita ex motu aeris, & vētorū ipsius arboris, rami huc atq; illuc traherent̃, & ipellerent̃, veluti cyaneæ insulæ. Lydia, ly/

Lydia q̃ fuerit

diam enim amicā Verg. nō nomine proprio, sed placabilē notare voluit. Nusq̃ enim meretrices placabiliores q̃ in lydia repe/riuntur, vt non tam a tutoribus pretia non exigant, q̃ omnino illis persoluant. Pascantur, deuorentur. Auræ, ventorū. Trās/uolet, eripiatur, & eradicetur. Metata, mensurata, & quæ metam facit. Pertica, lignea.

Vndæ, quæ nostris pulsatis littora lymphis.
Littora quæ dulces auras diffunditis agris.
Accipite has uoces migret Neptunus in arua.
Fluctibus & spissa campos perfundat arena.
Qua Vulcanus agros pastos Iouis ignibus arcet,
Barbara dicatur Libycæ soror altera syrtis.
Tristius hoc memini reuocasti Battare carmen.
Nigro multa mari dicunt portenta natare.
Monstra repentinis terrentia sæpe figuris.
Cum subito emersere furenti corpora ponto.
Hæc agat infesto Neptunus cæca tridenti.
Atrum conuertens æstum maris, undiq; uentis.
Et fuscum cinerem canis exhauriat undis.
Dicantur mea rura, ferum mare nauta caueto
Rura, quibus diras induximus impia uota.
Si minus heu Neptune tuis infundimus aris.
Battare fluminibus tu nostros trade dolores.
Nam tibi sunt fontes, tibi flumina semper amica.
Nil est quod perdam ulterius, merita omnia dixi.
Flectite currentes lymphas, uaga flumina retro
Flectite, & aduersis cursum diffundite campis.
Incurrant amnes passim remeantibus undis.
Nec nostros exire sinant erroribus agros.
Dulcius hoc memini, reuocasti Battare carmen.
Emanent subito sicca tellure paludes.
Et metat hinc miles spicas, ubi legimus olim.
Occupet arguti grylli caua garrula rana.
Tristius hoc rursum dicat mea fistula carmen.
Præcipitent altis fumantes montibus hymbres.
Et late teneant diffusos gurgite campos.

DOMI.

¶ Vndæ, aq̃s intelligit, situmq; declarauit, & littus nō solū maris, verū & fluminis dici posse. Accipite, audite. Neptunus, mare ipsumq; trāseat in arua mea. Pastos, ɔsumptos. Barbara, sylua & barbara, & syrtes loca esse africæ, fines ægyptū versus, periculosissima a σύρειν dicta, qđ est trahere. Est enim æqlitas maris, & terræ magna, & in vno loco profundissima, in alio vero sa/tis vadosa, spirāteq; vēto cumulus harenæ, q supra mare fue/rat in profundissima residet valles, & q deprimebat̃ mox sup aquis aggerit, & sunt Syrtes maiores, & minores, & spatio passuum ducētorum qnquaginta miliū separant. Minor a carthagine trecentis milibus passuū distat, & totidē ambitus, maior ve/ro q̃dringentis. xxv. milibus passuū. Ser. vero vbicūq; harenosa in mari sunt loca syrtes asserit vocitari. Barbara, aspera, inculta, ɀ altera syrtis. i. tota harenosa. Dicunt hoies portēta na/

Syrtes quæ sint

scitu uiente

¶ Vndæ q̃ nr̃is, &c. Addit cōtinuo nouas iprecationes, i. oīa videlz, quæ in agro suo bona norat, & qbus bene vellet, si sua essent, vt ex ordine patebit, qui talis est. O vndæ. s. nuntij flu/minis, quæ pulsatis litora. i. ripas, nr̃is lymphis. i. aqs ex no/stro fundo defluentibus, & quæ diffunditis agris. i. in agros dulcis auras. i. tepe ratū aera, accipite. i. itelligite has voces. i. imprecationes meas. Neptūnus. i. aq̃ maris, seu similis, migret idest traducat se fluctibus. i. p fluctus in arua. s. sata, & pfun/dat. i. obducat cāpos, harenā spissa. i. dēsa. Et q̃. s. pte vulcanus arcet ignibus Iouis. i. ab ardore aeris, aut fulmine agros. s. nr̃os, dicat̃, sup. eē barbara. i. aspera & iculta altera soror syr/tis lybicæ. i. quæ in lybia est, raro tñ singulariter reperitur. O Battare, ego memini, q. s. reuocasti hoc carmē tristius. Dicūt scilz hoies fere oēs multa portēta. i. mōstra, natare mari. s. exi/stēte nigro. i. turbato, portēta dicit. i. mōstra terrētia sæpe figu/ris repentinis, cū. i. qñ corpora emersere subito, pōto furēti su/bito. Neptūnus agat. i. ipellat hæc cæca. i. icerta, & dubij odij tridēti. s. baculo regali, ifesto, alij referētes ad fuscinā fecerūt ifesta. s. fuscina tridēti, ɔuertēs æstū. i. feruore maris. i. fluuiorū vndiq; vētos, ɔuertēs atrū æstū maris, exhauriat. i. absu/mat, aut desiccet, & exhauriat vndis canis. i. albicātibus, cine/rē fuscum. i. subnigrū. Mea rura dicanē mare ferū, nauta caue/to rura. s. mea iā aq̃s obruta, qbus idiximus. i. imprecati sumus diras, appositiōe ipia vota. O neptūne si nos ifundimus mi/nus, tuis aris. i. nō satis sacrificamus, nec damus, vt tale bñfi/cium mereamur, tu o battare trade fluminibus. s. mitio & pa/do nr̃os dolores. i. quæ ex doloribus illis optamus. Nā fontes sunt tibi semp, sup. amici, & flumina sunt tibi semp amica. Nil est, qđ pdā vlterius, q̃a dixi oīa merita. i. p demerito. q. d. Nō imprecor vltra q̃ meritū sit & hoc dixit, ne qs reprehendat, q̃ sua ita execret̃, dicit enī, nihil suū esse, cū nihil sit, qđ vlterius per/dat. O flumina vaga flectite retro. i. retrorsū lymphas. i. aq̃s currētes, flectite inq̃ā, & vos aduersi. i. oppositi, & ɔtra cur/sum nāle versi. diffundite cursum. i. fluxus vr̃m cāpis. i. in cam/pos, Amnes. s. de mōtib9 cadētes icurrāt. s. i cāpos nr̃os passim & hoc vndis remeātibus. i. sese in gyrū vertētibus, & ita vora/ginē in agro meo facietibus, nec sināt. i. nō pmittāt, nec cōce/dāt erroribus exire meos agros. i. faciāt, vt errores sp sint in agris meis, sic Calderin9, Aut si nec sināt agros nr̃os exire. i. exui erroribus, aut nec sināt supple, quē exire nr̃os agros er/roribus. i. ppter gyros & vortices, q errorē iducunt. Ego me/mini o battare, q reuocasti hoc carmen dulcius. s. q̃ æquum est. Emanent subito. Prosequitur institutum ponendo impre/cationes dirissimas etiam contra naturæ cursum dicens. Pa/ludes, idest aquæ palustres emanēt subito, tellure sicca, idest vbi nunc terra sicca, & arida arationi apta, & miles scilicet arrius metat, scilicet fœnus hinc, idest ab hac parte agri, vbi nos collegimus olim spicas, idest fruges maturas, rana gar/rula occupet caua, idest concauitatem, & antra caua grylli ar/guti, idest vbi stabat prius gryllus argutus. Mea fistula dicat rursum hoc carmen tristius. Hymbres fumantes, idest nebu/losi, & ob id pestiferi, præcipitent se, supple aut præcipites de/cidant altis montibus, & teneant late campos diffusos gurgi/te, idest impetu aquarum, quis, idest quibus campis minan/tes, scilicet milites agrorum occupatores, & incubatores, vt arrius & reliqui.

ASCEN.

Ordo.

scitumente mari. Nigro turbato: & procelloso Agat. h faciat hec portenta. Neptunno amando Fuscum cinerem. terram migram Dicantur mea rura. i. videantur esse quoddam mare turbidum. Minus: summis damnis o Neptune tuis aluaribus: qs debeamus: fac tu o Battare q fontes tui spargantur per arua mea. i. videantur in ireto cito eruentibus vndis. Sinant errorbus .i. faciant: q semper sint in meis agris errores: idest inundationes fontium. Caua: concauitatem. Cryllus: idest hic rana in coloco. vbi stabant grylli.

ASCEn. ¶ Relinquant dominis: idest proprijs possessoribus stagna infesta dominis: vnde: idest a quibus stagnis: vnda elapsa. i. effluens peruenerit agros meos, idest venerit per agros meos. Arator aduena: idest peregrinus: & externus pisceturin nostris finibus: aduena inquit, qui semper creuit crimine ciuili, idest bello intestino: quod per ciuium crimen oritur. O crimina agelli deuoti male: idest multum: & cum summo malo: & tu o discordia semp inimica tui ciuis, vnde in tityro. En quo discordia ciues, perduxit miseros. Ego exul idemnatus, idest non condemnatus propter crimen: sed tamen non indemnatus ... egens, idest exiliês egenus in terra aliena, vt miles scilicet barbarus accipiat præmia belli funesti. i. quod funeris causa est, aut detestandi quia ciuilis. Ego visa: hic, idest ab hoc loco de tumulo, idest colliculo, vbi erat sepulchrum ... bianoris, mea rura nouissima, idest extremos fines eorum, aut visum nouissima, idest nouissime, aut nouissimo de tumulo mea rura, & ibo hinc in syluas, & colles obstabunt, idest contra stabunt, dum in syluas abire volam, & môtes obstabunt, nec licebit adire campos, idest loca plana, & câpestria, & ita quia non dabitur aufugiendi locus, neq p plana, neq per aspera. dulcia rura valete, & o lydia scilicet amica rustica. dulcior illis, scilicet aruis meis, & fontes casti puri idest & lympidi, & sacri, & nomen agelli felix, idest beatum a multis prædicatum, aut felix pro felicis agelli. Ab miseræ capellæ descendite tardius montibus quia nô carpetis iterum pabula mollia, nota, idest assueta vobis, quasi dicat vt primus descenderitis incidetis in manus militum qui vos absument Et tu pater, scil. rusticæ maro, resiste, scilicet militibus. & ego intueor, idest inspicio (pro quo quidam intuor dicunt) nouissima, idest vltimo loco, campos prima, idest primum, hoc est præcipue, nobis scilicet debitos, hostis manet in illis longum. i. p longum tempus. sic enim fere de tempore dicitur longum, sicut de loco longe. vt in Buco. Et longum formose vale, vale inquit iola. Rura valete iterum, tuq optima lydia salue. vtrûq idest vtroq modo, siue eris mecum, scilicet vsq ad mortem (sed in relata noluit meminisse mortis propter omen malû euitandum) siue non morieris mecum, scilicet non eris mecum vsq ad mortem, quam in dissidio nominat, quasi innuat longius velle viuere secum, & paruifacere eius mortem, si cû alio fuerit. Battare reuocemus, idest repetamus auena, carmen extremum, idest de re amatoria, de qua extremo loco dicturus sum. Dulcia amara prius &c. Ordo est. Dulcia fient prius amara, & mollia fient prius dura, & oculi cernêt prius candida nigra, scilicet effecta, aut vt nigra, & cernent dextera idest quæ dextera sunt læua, idest sinistra, casus, idest euenta fortuita migrabunt prius in aliena corpora rerû, idest omnia prius in contrarium, & præter naturam euenient, q cura tua, idest de te suscepta (staret sententia, si diceret, tui, sed versus non patitur) emigret. idest transferatur de nostris medullis, licebit enim meminisse semper tua gaudia, & ideo O agri, & formosa prata, ego inuideo vobis, hoc, idest eo, aut tâto magis, q mea formosa puella est vobis, idest apud vos, & q ipsa tacite suspiret, idest suspirio indicet amorem vestri, idest quem de vobis habet, quia dulcis amor patriæ est, illa videt nunc vos, & mea lydia ludit nûc vobis et quasi ad delectationê vestram, cum ego absim Ipsa alloquitur nunc vos, & arridet, supple vobis, nunc ocellis, idest oculis per lasciuiam contractis. & meditatur, idest exercet, & cantat voce summissa carmina mea, idest a me, vel de me composita, & cantat interea ea, quæ cantauit mihi in aurem, quasi secreta, & non prodenda, quia celari vult sua furta venus. O agri ego inuideo vobis, quia discetis amari, scilicet a lydia, quæ amores canit & amatoria carmina. O agri fortunati, & beati nimium, in quibus illa, scilicet tam formosa puella, ponet vestigia niuei pedis, aut in quibus decerpserit digitis roseis, idest rubicundulis, & odoriferis, vuam viridem, idest adhuc immaturam, Nam viticula (quasi a nominatiuo vites, quod si legatur, vt in multis viticula, ti syllaba producitur, sicut a satyrico in cuticula) viticula igitur, idest parua, & tenella vitis, nondum tumet dulci baccho, idest musto vino, aut succo, aut supple. in quibus illa, scilicet lydia reclinarit, idest reclinauerit membra inter varios flores, appositione stipendia veneris, idest qualem reclinare solet venus, pro stipendijs, & illæserit scilicet concumbendo, & reclinando se in herbâ teneram. Et ipsa secreta, idest separata ab arbitris, & in locis sola existês, narrabit furtim, idest furtiue, & clâculum meos amores, syluæ audientes, scilicet congaudebunt, & prata mollia gaudebunt, & fontes gelidi, idest subfrigidi gaudebunt, & silentia auium fient, idest aues reticebunt, & continebunt cantus suos, vt audiant cantilenas lydiæ, imitarique dabunt, supple se, & ideo o lymphæ, quæ nondum hic vsq perc currere libentes ... amor meus, seu amica mea, quæ mihi curæ est, lydia, exponit quæ clas iucundas. i. amatorias. O agri, ego inuideo vobis, q habetis mea gaudia, & ea voluptas, quæ fuit ante mea, est nunc

Quis dominis infesta minantes stagna relinquant,
Vnde elapsa meos agros peruenerit unda.
Piscetur nostris in finibus aduena arator,
Aduena ciuili qui semper crimine creuit.
O male deuoti pratorum crimina agelli,
Tuq; inimica tui semper discordia ciuis.
Exul ego indemnatus egens mea rura reliqui,
Miles ut accipiat funesti præmia belli.
Hinc ego de tumulo mea rura nouissima uisam,
Hinc ibo in syluas, obstabunt iam mihi colles.
Obstabunt montes, campos nec adire licebit.
Dulcia rura ualete, & Lydia dulcior illis,
Et casti fontes, & felix nomen agelli.
Tardius ah miseræ descendite monte capellæ.
Mollia non iterum carpetis pabula nota.
Tuq; resiste pater, & prima nouissima nobis,
Intueor campos, longum manet hostis in illis.
Rura ualete iterum, tuq; optima Lydia salue.
Siue eris, & si non mecum morieris, utrunq;.
Extremum carmen reuocemus Battare auena.
Dulcia amara prius fient, & mollia dura.
Candida nigra oculi cernent, & dextera læua.
Migrabunt casus aliena in corpora rerum.
Quam tua de nostris emigret cura medullis.
Gaudia semper enim tua me meminisse licebit.
Inuideo uobis agri, formosaq; prata.
Hoc formosa magis mea q formosa puella
Est uobis, tacite uestri suspirat amorem.
Vos nunc illa uidet, uobis mea Lydia ludit.
Vos nunc alloquitur, uobis arridet ocellis.
Et mea summissa meditatur carmina uoce.
Cantat & interea mihi quæ cantauit in aurem.
Inuideo uobis agri, discetis amare.
O fortunati nimium, multumq; beati
In quibus illa pedis niuei uestigia ponet.
Aut roseis digitis uiridem decerpserit uuam.
Dulci nanq; tumet nondum uiticula Baccho.
Aut inter uarios ueneris stipendia flores
Membra reclinarit, teneramq; illæserit herbam.
Et secreta meos furtim narrabit amores.
Gaudebunt syluæ, gaudebunt mollia prata.

¶ Minantes, idest milites, qui minantes nobis terreantur talibus imbribus, & cogantur relinquere meos agros. Bellum inter. M. Antonium & aug. Tumulo, tumulum hunc in Bucoli. Verg. optime declarauit, cum inquit, Iamq; sepulchrum incipit apparere bianoris hic enim bianor annis tusci, & Manthus Tyresiæ filius fuit, a qua mantua denominata est. huius sororem Lydiam fuisse dixere a, qua & denominari potuit amica Vergilij. pater Vergilij dicebatur Vergilius rusticus. Casus, euentus, & fortuna. Emigret, discedat, suspiret, lydia videt vos fontes, & alloqtur, & cantat vobis, discens vos fontes, agriq; mei amari a lydia. viticula parua vitis, Illæserit, concumbendo.

DOMI.

Bianor q fuerit

Ordo

Viticula unde veniat

Et gelidi fontes auium'q; silentia fient.
Tardabunt riui, labentes currite lymphæ.
Dum mea iucundas exponat cura querelas.
Inuideo uobis agri, mea gaudia habetis.
Et uobis nunc est, mea quæ fuit ante uoluptas.
Hei male tabescunt morientia membra dolore.
Et calor infuso decepit frigore mortis.
Quod mea non mecum domina est, non ulla puella,
Doctior in terris fuit ac formosior, ac si
Fabula non uana est, tauro Ioue digna, uel auro.
Iuppiter auertas, auro mea digna puella est.
Felix taure pater magni gregis, & decus, ad te.
Vaccula non unq̃ secreta cubilia captans.
Frustra te patitur syluis mugire dolore.
Et pater hœdorum felix, semperq; beate.
Siue petis montes præruptos saxa pererrans,
Siue tibi syluis noua pabula fastidire.
Siue libet campis tecum tua læta capella est.
Et mas quocunq; est, illi sua fœmina iuncta.
Interpellatos nunq̃ plorauit amores.
Cur non & nobis facilis natura fuisset.
Cur ego crudelem patior tam sæpe dolorem,
Sydera per uiridem redeunt cum pallida mundum.
Inq; uicem Phœbe excurrens, atq; aureus orbis.
Luna tua est tecum, cur non est & mea mecum
Luna, dolor nostri, quid sit, miserere dolentis.
Phœbe gerens in te laurus celebrabit amorem.
Et quem pompa deum non syluis fama locuta est.
Omnia uos estis, secum sua gaudia gestat.
Aut inspersa uidet mundo, quæ dicere longum est.
Aurea quin etiam cum secula uoluebantur,
Conditio, similisq; foret mortalibus illis
Hæc quoq;, præterea notum Minoidis astrum.
Quæq; uirum uirgo sicut captiua secuta est.
Lædere cœlicolæ potuit nos nostra quid ætas,
Conditio nobis uitæ quæ durior esset,
Ausus ego primus castos uiolare pudores.
Sacratamq; meæ uittam tentare puellæ.
Immatura meæ quoq; noxæ soluere fata.

DOMI. ¶ Currite lymphæ, currite, dū ego exponā eas ꝗrimōias. Tauro Ioue, europam respicit filiā agenoris regis phœniciæ, quæ cum armentis delectaretur, & sæpe supra ascendere consueuisset, Iupiter in formosissimum taurum conuersus eam absumptam in hos locos detulit, quibus nomen europæ inditū est. Auro, ad Danaen Acrisij filiam retulit, quæ in turri ænea clausa erat, ne quis eam stupraret propter oraculum, qđ erat, vt filius maior parente nasceretur, quare Iupiter in pluuiū aureū cōuersus, gremio puellæ exceptus fuit, sicq; eā cōpressit, & ex ea Perseus natus fuit. Auertas .a.in.d.p.e. ne capiaris eius amore. Vaccula, parua vacca. Pater .h. hircus. Interpellatos animalia nunq plorant amores impeditos, interruptos, sicut ergo sydera semper redeunt in vices suas, sed ego nō possum redire ad meos agros. Tū orbis. Omnia vos estis, vos .s. luna, & phœbe est .o. omnia tenetis. Voluebant. errāt. Similis .c. nam aureo seculo nymphæ securæ errabant per syluas, & loca, Minoidis, tangit ariadnem filiam Minois, quam in litore a theseo derelictā bacchus rapuit, & in cœlo ductam in sydus conuertit. & coronam astronomi eam appellant. Vergilius primo Georgicorum. Gnosiaq; ardētis decedat stella coronæ. Numina autem, vt plurimū suas amicas cœlo consecrabant, Vittaq;, q̄ oēs virgines insignū castitatis signū gerebāt, hoc est lineas fascias in signū ligatæ virginitatis, & zonā afferebat, q̄ cingebant, vt ēt Catullus in ꝑ passeris ōndit dū inqt, q̄ zonā soluit diu ligatā. Meæ noxæ, q̄ ꝯcubuerit cū Lydia.

Danaæ fabula

Ariadnæ fabula.

¶ Est nūc vobis .i. vestra. Hei mihi membra .s. mea morientia .s. igne amoris tabescunt .i. lente absumuntur corrupta tabe, dolore .i. præ dolore: & calor .s. naturalis decepit .s. me: aut defecit frigore mortis .i. mortali, aut mortifero infuso, q̄ .i. quia mea domina sic enim præcipua amica vulgo dicit, & coniūx etiā a græcis domina vocat: vt helena a deiphobo .in. vi. æneid. & hi dominam ditis: &c. non est mecū. vlla puella non fuit doctior, ac formosior in terris: ac si fabula nō est vana .s. re .i. nimis friuola, nihil de historia continens, hoc est: si vera est fabula, q̄ de europa, & danae narrat: ipsa puella mea est digna Ioue tauro .i. vt in taurū eā auecturus mutet, sicut mutatus est dum europā agenoris filiam auexit, vel Ioue auro .i. in aurū, hoc est aureum hymbrē, sicut in eunucho recitatur versor o Iupiter, auertas sup. te ab ea ne capiaris, quia mea puella est auro digna Felix taure pater magni gregis. Conqueritur suā cōditionem esse deteriorem q̄ tauri, qui cum vaccis semper versatur, cum ipse ab amica longe exulet. Ordo est. O taure pater decus magni gregis .i. armēti: felix, sup. es. Nā vaccula .i. iuuēca captans secreta cubilia ad te nō patit vnq (& ita leges, non autē: nonnunq̃) te mugire frustra, sup. in syluis: dolore .i. præ dolore, & o pater hœdorū .i. hœde, aut caper, si non dicitur a capiendo felix, & semp beate, quia siue petis montes ꝑruptos perrās saxa, siue liber tibi fastidire in syluis noua pabula, siue libet fastidire .i. vsq; ad fastidium sumere noua pabula cāpis .s. iacētibus, tua capella est semper tecum læta. Et quocunq;, sup. loco est mas .i. masculus, illi .i. illic est sua fœmina, vel sic. Et qcunq; mas .i. masculus alius est, illi est sua fœmina iuncta & iō nunq̃ plorauit amores interpellatos .i. impeditos, ac prēpus interruptos, cur natura non fuisset .i. esse potuisset, & .i. etiam nobis .s. hominibus: non solis pecoribus, facilis .i. indulgens, & benigna, & ad generationē non laboriosa. Cur ego patior tam sæpe crudelem dolorem, cum .i. quando sydera pallida .i. subalba redeunt per mundum viridē .s. ad ortus, & in orbes suos, & o phœbe currens inuicē .i. vicissim, atq; .i. sicut orbis aureus .i. globus solis, excurrit, sup, luna tua .s. soror, aut amica est tecum: cur & .i. etiā mea luna .i. amica mea, nō est mecū. q. d. quocūq; sol ꝑcurrat, semper habet amicam sororē sequentem: cur ergo, & mea me non sequitur, o phœbe tu nosti q̄d sit dolor .s. amoris impatientis (q̄r daphnē impatiēter amauit) miserē igitur dolētis, & gerēs laurus in te .i. ad honorē tuū hoc est sacerdos tuus, & poeta tibi sacratus celebrabit amorē .s. tuū, & iō sup. quē pōpa deum .i. deorū, hoc est pōposus cœtus deorū, & nō quātam a locuta est, sup. in syluis. (Oīa sunt tā iuersa, vt difficile sit sententiā bonā cōminisci, referimus autē hæc ad suū cuiusq; iudiciū) Vos .s. phœbus, & phœbe, hoc est sol & luna estis omnia .i. omnia tenetis, aut omniū estis causæ, & id ꝑ parenthesim videtur insertum, hoc est phœbus: quē pompa deorū extollit, nō qui in syluis .i. rex corruptibiliū & generabilium regione versatur, vt nos mortales, gestat secū semp sua gaudia, atq; videt ea inspersa mūdo: quæ .s. gaudia longū est dicere, loquitur autē de daphnide .i. lauro, quā secū ferre dicit & quā in terris videt, aut de luna sorore: quā amat, quæ in cœlo luna, in terris diana: & apud inferos proserpina dicitur, aut de cōcentu, atq; symphonia cœlesti, vnde & lyrā gestat. Quin etiā cum secula voluebantur, idest per syderum benignam reuolutionē erant aurea, & cum hæc conditio .s. nostra, idest humana: foret .i. esset mortalibus .s. nobis, similis illis .s. mortalibus, quia nymphæ tunc errabant ꝑ syluas, & non minus dij q̄ mortales amabant, vnde Iuuena. saty. vi. Viderunt primos argentea secula mœchos. Præterea astrum minoidis .i. ariadnes minois filiæ, hoc est corona aurea, quā ariadne a baccho corrupta meruit, & quæ in cœlum trāslata est, est notum scilicet cunctis, & virgo, quæ secuta est virum, scilicet bacchū, aut ꝑus dædalū, sicut captiua, scilicet ariadne, nota sup. est, hoc est manifestum, & deos amasse vt phœbum. bacchum, Iouem martē, &c. Asserere tamē, vt plynius scribit, deorū cōnubia, aut adulteria, proxime accedit ad dementiam, cum igitur mortales cum dijs amarent, & amarentur. o cœlicolæ, quid, idest in quo nostra ætas, idest fragilis mortalitas potuit lædere vos, quasi dicat in nullo, & tamen quæ conditio vitæ esset: idest esse posset nobis durior. supple q̄ hæc, q̄ nobis quasi æuum conteritis, cum amare cogitis, nec amatis potiri sinitis. q. d. nulla, & ita plāgit iniquā sortem. Ausus ego primus &c. Defendit culpam suam ab exemplo deorum, ob quam rem diuus Augustinus detestatur comœdias, ut eunuchū Terentij, & cæteras, quæ deorum adulteria, quasi ad iuuenum corruptelam præponunt exempla. Ordo autem est, Ausus ne, sup. sum ego primus violare castos pudores. q. d. non, cum & dij, & homines id sæpe fecerint. Et ausus sum ego primus tentare .i. solicitare ad corruptionem, aut attingere vittā .i. signum virginitatis, q̄d in capite ferebat sacratam, scilicet vestæ, aut virginali, puellæ .i. amicæ meæ. q. d. non. Et ausus sum ego primus soluere facta meæ noxæ, idest concubitus cum lydia mea immatura, idest nondū soluēda, idest aperiēda, & prodeda, q̄si dicat minime.

ASCEN.

Domina q̄ dicatur

Ordo

Ordo

Istius atque utinam facti mea culpa magistra
Prima foret, læto mihi uita diutius esset.
Nam mea non ullo moreretur tempore fama,
Dulcia cum ueneris furatus gaudia primum.
Diceret, atque ex me dulcis foret orta uoluptas.
Nam mihi non tantum rubuerunt impia uota,
Author ut occulti noster foret error amoris.
Iuppiter ante sui semper mendacia factus.
Cum Iunone, prius coniunx q̃ dictus uterque est,
Gaudia libauit dulcem furatus amorem.
Et mecum tenera gauisa est ludere in herba.
Purpureos flores quos insuper accumbebat.
Grandia formoso supponens gaudia collo.
Tum credo fuerat Mauors distentus in armis.
Nam certe Vulcanus opus faciebat, & illi.
Tristi turpabatque mala fuligine barbam.
Nun aurora nouos etiam plorauit amores.
Atque rubens oculos roseo cælauit amictu.
Talia coelicolæ nunquid minus aurea promo.
Ergo quod deus, atque heros, cur non minor ætas,
Infelix ego non illo qui tempore natus.
Quo faci is natura fuit, sors o mea læua.
Nascendi miserumque genus, quo fera libido est.
Tanta meæ uitæ cordis fecere rapinam.
Vt maneam, q̃ uix oculis cognoscere possis.

ASCEN. ¶ Atque utinã p̃missa corrupissem puellas, nec ali⁹ puellã meã solicitasset, quia uita esset mihi diutius læto, idest diutius viuerem in fama hominũ, q̃ essem in morte. Nam mea fama nõ moreretur vllo tempore, cum, idest quandoquidem ego dicerer furatus primum dulcia gaudia veneris, idest concubitus, atque dulcis voluptas foret orta ex me. Nam vota impia, idest aut nefanda desideria, aut diræ imprecationes, non tantũ.i. nõ in tantum, rubuerũt, idest erubuerũt, hoc est pudore affecta sunt ob culpam, vt error noster foret, idest esset, author.i. inceptor amoris occulti.i. libidinis furtiuæ. Iupiter factus semper mendacia sui.i. de se cum Iunone scilicet sorore, & coniuge, idest factus mendax, & aliam de se expectationẽ, & aliũ exhibens effectum, ante q̃ uterque scilicet ea ipse q̃ uno dictus est coniux, libauit, idest degustauit gaudia idest voluptatem, furatus amorem dulcem, & ideo præcipue dulcem, quia furtiuũ quia vt etiã in prouerbijs salomonis dicitur, Aquæ furtiuæ dulciores sunt, & panis absconditus suauior, cuius rei causa videtur, quia, Nitimur in vetitũ semper, cupimusque negata, vnde commercia veneris dicũtur furta, vnde est cælari vult sua furta venus. Quo circa animaduertit in cynicos diuus augustinus, qui in propatulo voluerunt habere venerem, arguentes nihil turpe, quod idẽ naturale. Sensus autem est, Iouẽ cum tantum frater esset iunonis, & nondum coniunx habuisse cõmerciũ cum ea, vt ostẽdat multũ abesse, vt ipse primus dicatur, qui virginalem violauerit pudorẽ, quia vt ex iuuenale diximus. Viderunt primos argentea secula mœchos. Verum culpa nõ ideo minor q̃ antiqua, & in multis est, sicut non minus secundum Augustinum ardebũt, qui cũ multis ardebũt. Et sup. puella mea lydia gauisa est ludere mecum in herba, ergo non oppressit uiminan supponens collo formoso grandia gaudia.i. res voluptatis.s. flores purpureos, insup. quos, vacat in ipsa, accumbebat, spondaicus versus, accumbentis languorem indicans. vt vero culpã suam, quã fatetur, palliet, innititur deorum authoritatibus dicens, ego credo, q̃ mauors.i. mars deus belli, qui cum venere in adulterio deprehensus est distẽtus, scilicet a venere in armis. & id per ironiam. Na certe vulcanus maritus veneris faciebat opus.s. fabrile. & turpabat illi barbã fuligine.i. nigredine ex fumo facta, tristi, atque mala, idest nociua, & nõ ad voluptatẽ, vt ẽst ea, qua, vt author est Iuuenalis, molles supercilia depingunt. Nun.i. nunquid, & id per ironiam, nam vult dicere, q̃ maxime ita aurora.s. tithoni coniunx, & mater memnonis. plorauit etiã amores nouos, atque ipsa rubens cælauit.i. occultauit oculos amictu roseo.i. rosei coloris. Coelicolæ.i. dij coelestes, tãta sup. egerũt, aut gesserũt, & est honesta eclipsis, sicut talia p̃ latiã. sup. gerebãt. Nunquid ego p̃mo minus aurea.i. honesta, & aureo seculo digna. q̃si dicat nõ, q̃ deos arguere nephas duxi. Ergo cur ætas minor.i. fragilis & mortalis, videlicet humana p̃dictio, nõ sup. faciat: qd̃ deus sup. fecit, q̃ erat in aureo seculo: atque heros, q̃ erat in æreo sæculo.i. q̃ & vir q̃ p̃ dijs habiti sunt, & q̃ p̃xime ad deorũ vitã accessisse putant, vt heroes fecerũt nã Iupiter, neptunus, & pluto sũmi illi dei virginũ raptores legũtur, & achilles, & hercules, & paris, & sexcenti alij. Ergo, vt dixi, diuus Augustinus merito reprehendit deos, q̃ deos suæ turpitudinis citãt authores. Ego, sup. sum infelix, q̃ nõ sum natus ille tpe, quo natura fuit facilis, q̃, vt amasius poeta dicit, tribus violis puellã cõparabãt. O mea sors nascẽdi. fuit sup. læua.i. inimica mihi, sicut scõz, & fauorabile dicimus, & miserũ genus (modestius tñ scdm̃ vallã, & cũ minore excãdescẽtia supprimitur, q̃ exprimatur, o cũ accusatiuo) q̃.i. in quo, libido est fera.i. nimis tarda, q̃ tũc primũ exæstuãs, cũ negat, qd̃ petiuerat, vnde vult dicere, serã primũ impatienter lydiã amare, q̃ a loco caredũ est. Id aũt scdm̃ veterẽ superstitione, quæ in multis hodie vsque p̃durat fato (id nascẽdi sorti imputat) Vitæ meæ fecere tantã rapinã cordis.i. tantũ abstulerũt a corde meo, vt ego maneã, supple illud, qd̃ vix possis cognoscere oculis.i. tanta miseria confectus, & macie exhaustus per impatientiam, vt tu, idest quicunque (nam secunda personã pro q̃libet posuit) vix possis me cognoscere oculis.i. visu, quis p̃ loquelã, aut alia indicia facile agnosci possit. Et hæc in diras quãta potuimus cõmoditate.

¶ Iupiter ãt sui, p̃usq̃ fact⁹ est cõiux q̃ diceret, q̃si dicat, habuit cõitũ cũ Iunone, p̃usque esset coniunx. Opus, retia. Illi mæsto vulcano Aurora amauit Titonũ, ipsa.n. nunq̃ habuit talẽ infelicitatẽ, qualẽ ego. Aurea, q̃si dicat debere ego etiam habere ætate aureã, qualem habuerũt dei. Læua sors: aduersa. Tãta mala mihi fuere, vt ita maneã, q̃ idẽ vix posses cognoscere.

DOMI.

Regula Vallæ

¶ Finis Dirarum. Sequitur Aethna.

P. Vergilii Maronis Aethna, quæ tamen a quibusdam Cornelio Seuero tribuitur.

Ethna mihi, ruptique cauis fornacibus ignes.
Et quæ tam fortes uoluant incendia caussæ.
Quod fremat imperiũ, quod raucos torqueat æstus.
Carmen erit, dexter mihi carminis author Apollo.
Seu tibi Dodone potior, tecumque phasełis

ASCEN. Ethna mihi. Quæ cætera a calderino satis explicãtur. Ordo est. Aethna mons ille siciliæ perpetuis ignibus flagrans, & ignes rupti.i. erumpẽtes, aut eructati cauis.i. concauis, aut excauatis fornacibus, & quæ caussæ tam fortes, idest tã efficaces voluant incendia.s. tanta, & tam continua, quod impetum premat, & quod imperiũ, aut quid, idest q̃ res torqueat æstus raucos.i. rauce crepitãtes erit mihi carmẽ, vel carmẽ erit mihi æthna.i. canã de æthna, & ignib⁹ eius. & tu o apollo, tu sup. eris author carminis dexter, idest prosper, & fauorabilis, seu.i. siue dodone: sylua illa epiri vaticinio nobilis (declinatur autem hoc loco, hæc dodone huius dodones) sup. erit tibi potior.i. eligibilior, q̃ q̃sq̃ ali⁹ locus, & phaselis mons ille lyciæ ardens, vt æthna, est tecum, seu cynthos mons, aut potius insula inter cyclades.

Ordo.

¶ Domitij Calderini Commentarij in Aethnam Vergilij.

DOMI. Hoc vergilianũ esse opus pleriq; ex authoribus testantur, & Sene. in episto. adeo vt Nasonẽ nõ ob aliã causam opus de æthna omisisse affirmet. nisi p̃pter Vergiliũ, quẽ iã scripsisse compertũ habebat. Cornelius seuerus ẽt ob eãdẽ causam deterritus traditur, summa tamẽ opera est, vt cãm æthnæ incendij eferet, nõ q̃lẽ vulgatores poetæ asserunt, sed a summis philosophis atque poetis exposita sit. Quis enim ignoret, Aethnã flagrantẽ adeo vt ninco neq̃ cadere authores existimauerint, atque ad quinquagena & cẽtena milia passuũ arenas, flammarum globos eructaret, Ardet aũt noctibus semper, & miraculũ est igneã materiã tãto æuo sufficere. Patet crater eius ambitu stadiorũ. xx. fauillã Tauromiuũ, & Catinũ vsque peruenire affirmant, Fragorẽ vero ad Maronẽ.

& gemellos

& gemellos colles. Quo etiam modo tantum per noctem lucere, & splendentem apparere affirmat e re a cacumine. nam interdiu fumo, & caligine obsidetur. Dodona, Dodona Epiri sylua, in qua oracula per columbas reddebantur: licet Herodotus mulierem quandam reddidisse affirmet. Phaselis in lycia mons est, vt Aethna, quem Plinius appellat phasem. Ibidem sicut & in Patara apollo oracula reddebat. Hinc Lycias sortes, alibi poetam appellasse affirmant.

Seu te Cynthos habet, seu Delos gratior illa,
In noua pierio properent a fonte sorores
Vota, per insolitum Phoebo duce tutius itur.
Aurea securi quis nescit secula regis.
Cum domitis nemo Cererem iactaret in armis.
Venturisq; malas prohiberent frugibus herbas.
Annua sed sacrae complerent horrea messes.
Ipse suo flueret Bacchus pede, mellaq; lentis
Penderet foliis, & pingui Pallas oliua
Secretos amnes ageret, tum gratia ruris.
Non cessit cuiq; melius sua tempora nosse.
Vltima quis tacuit iuuenum certamina Colchos.
Quis non Argolico defleuit Pergamon igni.
Impositam. & tristi natorum funere matrem.
Auersum ue diem, sparsum ue in semine dentem.
Quis non periurae doluit mendacia puppis.
Desertam uacuo Minoida littore questus.
Quicquid in antiquum iactata est fabula carmen
Fortius ignotas molimur pectore curas.
Qui tanto motus operi. quae causa perennis.
Explicet in densum flammas, & trudet ab imo.
Ingenti sonitu moles, & proxima quaeq;
Ignibus irriguis urat mens carminis haec est.
Principio, ne quem capiat fallacia uatum
Sedes esse dei, tumidisq; e faucibus ignem.
Vulcani ruere, & clausis resonare cauernis.
Festinantis opus, non est tam sordida diuis.
Cura, neq; extremas ius est dimittere in artes.
Sydera seducto regnant sublimia coelo.
Illa neq; artificum curant tractare laborem.
Discrepat a prima facies haec altera uatum.
Illis cyclopas memorant fornacibus usos.
Cum super incudem numerosa in uerbera fortes.
Horrendum magno quaterent sub pondere fulmen.
Armarentq; Iouem, turpe est sine pignore carmen.

DOMI. ¶ Cynthos mons est vbi Apollo etiam colebatur. Alibi insulam vnam esse cycladum legimus. Delos insula in aegeo mari dicta, quod dela .i. manifesta Apollinis responsa illic praeberentur. Securi regis .i. Saturni. Amnes secretos, quia tacite fluit oleum, & matrem intellige medeam. Diem auersum, Tangit fabulam Atrei & Thiestis, Sparsum in semine, Tangit cadmum, qui dentes seminauit draconis. vnde nati sunt homines armati. Posset etiam intelligi de Iasone. Quis non piurae. Tangit. Thesea, qui Phedram sororem Ariadnes elegit vxorem, licet ipsi Ariadnae iurciurando se eam in vxorem ducturum promisisset. Principio, in narrationis binis principio dicit, se neque executurum poetica figmenta, sed tantum res physicas, ad causas veras ignium spirantium ex ipsa aethna, Resonare cauernis, in secessit, & remotiore Aethnae subterranei sunt meatus ad terram vsque insulam, vbi Vulcanus cum alijs suis fabris fulmina fabricare dicitur, hinc ictibus loca omnia resonant, Vnde Verg. Insula sicanium iuxta latus aeoliamque, Erigitur lypare fumantibus ardua saxis. Qua subter specus, & cyclopum exesa caminis, Antra aethnea tonant, validique incudibus ictus. Sine pignore carmen .i. sine ratione.

ASCEN. ¶ Habet te, seu delos est gratior illa .s. cyntho insula .i. vbicunque es, eris mihi carminis author. & sorores .s. musae Iouis, & Mnemosynes filiae, properent .i. properanter veniant a fonte pierio, in noua vota .s. mea, quia itur .s. ab omnibus poetis phoebo duce .i. ducere, aut ductu phoebi, tutius per insolitum .s. iter, aut per rem insolitam, & nouam. Quare autem rem nouam scribere velit docet, sicut in Geor. quia caetera, quae vacuas tenuissent carmina mentes, omnia iam vulgata quis aut eurysthea durum, aut illaudati nescit busiridis aras, &c. & hic Quis nescit aurea secula regis securi .i. quae fuerunt sub rege securo .s. sub saturno. ideo autem securi, quia regnantis. cum nemo iactaret cererem .i. frumentum in armis domitis .i. cultis, & cum nemo prohiberet frugibus venturis .i. a futuro frumento, herbas malas .i. nociuas, sed cum sacrae messes .i. fruges deorum dono, aut beneficio naturae sponte nascentes complerent annua .i. annue, aut annuatim, vt sit nomen pro aduerbio, aut figurate tempus rei accommodat, vt sint horrea annua .i. quotannis replenda & cum bacchus .i. vinum flueret suo pede .i. sponte nascens non calcatus pedibus vindemiatorum, & cum mella penderet folijs lentis, propter pondus, & liquorem, vnde de Ioue in Geor. Mellaque decussit folijs, &c. & cum pallas .s. inuentrix oleae minerua, ageret .i. duceret riuos secretos .i. secrete, & tacite fluentes, oliua .s. arbore pingui propter oleum, aut oliuum, cum gratia ruris non cessit cuique nosse sua .i. opportuna tempora melius .s. quam alteri .i. cum omnes indifferenter scirent tempora quae messor, quae cultus arator haberet. Quis tacuit .i. non descripsit, quasi dicat nemo fere poeta, colchos, appositore vltima .i. pessima, & grauissima certamina iuuenum .s. argonautarum, qui e colchis redeuntes troiam deleuerunt. Quis non defleuit pergamon .i. troiam (declinat haec pergamos, & plura aliter haec pergama) positam igni argolico .i. graeco, seu argolicorum manu immisso, & quis non defleuit matrem .s. medeam triste funere .i. propter necem natorum .i. filiorum quos interemerat (vt dictum est eclo. viii. ad illud, saeuus amor docuit natorum sanguine matrem commaculare manus) vel quis vel, diem auersum .s. a cena thiestae, vt declaratum est a Seruio ad illud aeneid. Nec tam auersus equos tyria sol iungit ab vrbe, aut dentem .s. draconis sparsum .s. a cadmo, in semine .i. loco seminis vnde nati sunt armati, qui se mutuis vulneribus interemerunt. Quis non doluit .i. dolenter descripsit mendacia puppis piurae .i. qua theseus periurus creta vexit cum phedra, & ariadne, relinquens ariadnem, cui fidem iurauerat, in insula dia. & quis non questus, sup. est .i. elegis descripsit. (Nam versibus impariter iunctis querimonia primum &c.) minoida .i. minois filiam ariadnem desertam .i. derelictam .sup. in litore vacuo, quia sine marito, & cultoribus. q.d. nemo non questus est, quicquid .i. qualitercunque fabula est iactata in antiquum carmen. Sed nos molimur .i. cum molimine agitamus pectore fortius .i. accuratius, causas ignotas. videlicet qui motus sup. sint tanto operi .s. aestus aethnei perpetuo durantis, & mens carminis est haec ingrere, quae causa explicet .i. emittat in densum .i. dense flammas perennes .i. totum annum, imo totum tempus durantes, & trudet .i. eructet, sup. cum ingenti sonitu molles .i. magna saxa ab imo .s. fundo vnde .ij. aenei. Horrificis iuxta sonat aethna ruinis, Interdumque atram prorumpit ad aethera nubem. Turbidine fumantem piceo. & candente fauilla. Attollitque globos flammarum, & sydera lambit. Interdum scopulos, auulsaque viscera montis. Cum gemitu glomerat, fundoque exaestuat imo, & quae exurat proxima quaeque .i. omnia propinqua ignibus irriguis .i. irrigantibus quia sulphuratis, & pinguibus. Principio, ne quem, &c. Hoc vnum verbum mihi fidem fecerit Vergilianum non esse hoc carmen. Quippe qui ingeorgicis dicat. Me verum dulces capiant ante omnia musae. Quarum sacra fero ingenti percussus amore. Et quod ad musas in septimo aeneidos dicit. Et meministis enim diuae, & memorare potestis, non hic tam seuere in poetas animaduerterit, loquitur tamen, quisquis est author, de futilibus, & non de grauibus poetis, veruntamen non in tam excellenti opere (de aeneide loquor fabulam secutus esset de aethna, sed id vitio dandum censuisset. Praeterea, vt taceam stylum non congruere cum Vergilianis musis, nam multum ab illis friget, et hoc testimonio est, quod tityon hic per septem iugera porrectum videmus, &c. vi. aenei, par. Sed vt institutum peragam. Ordo est. Principio .s. dico, aut admoneo, ne fallacia vatum .i. poetarum capiat .i. decipiat, quem .i. aliquem persuadendo, videlicet. Sedes dei .s. Vulcani. vt. viii. aeneidos docet esse, sup. ibi & ignem ruere .i. praecipitem ferri e faucibus vulcani, & opus dei festinantis resonare, sup. in cauernis clausis .i. antro vulcani non dicit capit, quia principio monet, quod cura non est diuis tam sordida .i. de tam sordidis rebus, neque ius est dimittere .s. deos in artes extremas .i. vilissimas. & id secundum Epicurum. secundum quem dicit flaccus in primo sermonum credat iudeus appella. Non ego. nam deos didici securum agere aeuum, nec si quid miri faciat natura deos, id tristes ex alto coeli demittere tecto, &c. Sydera .i. dij coelestes in syderatranstati, aut quorum sydera lampades, & faces pendentes putantur regnant sublimia .i. in sublimi, coelo seducto .i. seorsum a coetu mortalium ducto. vnde Persius. Quae nisi seductis nequeas committere diuis, quod quidam properam exponunt, seductis .i. deceptis. Illa .s. sydera hoc est dij coelestes neque curant tractare laborem artificum .s. mechanicorum: hoc est non exercent artem fabrilem, sicut poetae vulcano imponunt. altera .i. secunda & facies .i. species vatum discrepat .i. dissentit a prima .s. facie, & specie, quia sup. vates memorant cyclopas .s. fabros, aetnaeos, & res vnum oculum in fronte habentes, vnde a cyclo cyclopes dicti sunt. sicut de polyphemo dictum est aenei. iii. telo lumen terebramus

Ordo

lenis Ingens: quod torua solum sub fronte latebat. Argolici clypei: aut phœbeæ lampadis instar, dicunt ergo cyclopes vsos illis fornacibus: qui dicunt ministri vulcani. vñ æneí. viij. Insula sicanium iuxta latus coliaqz, Erigitur lypari fumantibus ardua saxis. Quam super specus, & cyclopum exesa caminis. Antra ethnea sonant, & paulopost. Hoc tunc ignipotens cœlo descendit ab alto. Ferrum exercebant vasto cyclopes in antro, Brontesqz steropesqz, & nudus membra pyracmon. Cum. i. quando ipsi. s. cyclopes fortes quaterent in verbera numerosa. i. secundum numerum facta. vnde pythagoras dicitur rationem musicam inuenisse. quaterent dico super incudem sub magno pondere fulmen horrendum. & armarent iouem, quia telus Iouis dicitur fulmen in sulcis quo gygantes. vicerat carmen supple. tale est turpe: quia sine pignore. i. fide: quam nõ adhibemus rebus dubijs, & ignotis sine pignore, aut fideiussore: aut sic carmen. s. quoduis sine pignore, est turpe.

AS CEn. ❡ Fabula proxima. i. tertia impia. i. detestanda, & deos falso incusans solicitat. i. solicite ponit, sup in capis phlægæis sic ab ardore dictis. vnde Strabo li. v. Superioribus annis torturatus erat, & campus nomine phlægæus, in quo res a gygantibus gestas fabulæ diuulgant: nullam aliam ob causam vt credi fas est, q terra ipsa suapte virtute præliorum concitatrix est, hæc ille. solicitet dico ignes verticis æthnei viuaces. i. quasi viuaces perdurantes. Gygantes. s. terræ filij tentauere olim nefas. i. rem illicitã: & nefandã. s. detrudere, &c, vt sit appositio, aut nefas. i. nefandũ, vt sit interiectio sicut æneí. i. Nauibus infandum amissis, &c. detrudere dico mũdo. s. cœlestia sydera. i. deos cœlestes. & transferre imperiũ Iouis captum. i. que captiuũ facere prætendebãt: & imponere cœlo victo. i. cœlicolis victis: leges. Natura est his. s. gigantibus, tenus aluo. i. vsqz ad aluũ, serpẽs squameus. i. squamosus, & squamis tectus: aut supple sinuat. i. incuruat vestigia ima. i. pedes per orbes suos. i. anulos & reuolutiones. i. secundũ quosdã habent pedes serpentinos a natura illis datos. Agger. i. acumulatio, & aggestio construitur. s. ab his ad prælia. s. cõtra deos, supple ex montibus magnis, ossa mons ille thessaliæ: creat. i. substituit, pelion. s. montẽ vicinũ, olympus, q est in cõfinio macedoniæ, summus. s. montiũ: ita vt vẽti eius verticẽ nõ perflent, premit ossan. i. ponit super ossan (per regulã rectus in a græci faciũt an quarto breuiari) Ipsi, sup. gigantes nituntur iã scadere moles. s. montiũ coaceruatas. i. accumulatas: & miles impius prouocat cominus. i. de prope quasi conserta manu: astra metuẽtia. s. perdi: hoc est deos metuẽtes: & ipse infestus prouocat cunctos diuos ad prælia. Iupiter metuẽs & armatus dextra. i. habẽs in dextra pro armis, flãmã coruscã. i. fulmẽ, renouare cœlo. i. desuper, mũdũ caligine scilicet nubiũ, e quibus fulmen mitti solet. gigantes incursant primũ. i. in primo impetu, atqz insultu, vt temerarij solẽt: sup. cũ vasto clamore. Pr. s. deorum, & hominum Iupiter tonat hic magno ore: & geminat ventos fauentes. i. auxiliantes, discordes vndiqz simul. i. cũ agmine comitũ. i. facit prius discordes fauẽtes. aut facit. vt venti per discordiã ex diuerso flãtes, nunc in vnũ conspirent cõtra gigãtes fulmina dijcietẽs, fulmina dẽsa rumpũtur per nubes attonitas. i. tonitu scissas: & percussas. Atqz quæcunqz potentia diuum pro diuorum. i. quæquid potentiæ est diuis ruit in arma. Et mars erat iam sæuus, & cætera turba deorum erat iam sæua: quæ alias mitis esse solebat. Sane nulla fit synalepha: cũ dicitur. Atqz in arma ruit, &c. Stãt vtrinqz metus. Prosequitur reliquã partẽ fabulæ: de bello giganteo, non quã approbet, sed quã dãnet, vt non verã causam incẽdij æthnei. Ordo autẽ est, Metus. i. timores, stant. i. circũsistunt:

Ordo. vtrinqz. i. ab vtraqz parte, tũ. i. deinde, Iupiter increpat. i. reprehendit tarditatis, aut cum crepitu demittit. validos ignes scilicet fulminis, & perturbat montes, scilicet congestos, fulmine iacto, scilicet in eos ruinæ, scilicet montium, & gigantum deuectæ. i. cum impetu deorsum vectæ. hoc est montes, & gigantes deuecti vertũt terga. s. in fugam versi: & acies, scilicet gigãtum, infectæ. i. destructæ, supple sunt diuis, idest ab ipsis diuis, & ita est datiuus agentis non patientis iacturam. atqz hostis impius, scilicet gigantum exercitus, qui deos contemnebant: agitur præceps cum castris, scilicet in montibus incastatis: & mater, scilicet terra irata. vnde in vltionem phamam genuisse dicitur æneí. iiij. Illam terra parens ira irritata deorum. Progenuit, &c. Impellentes victos iacentis. i. prostratos: agit supple præceps cum castris. Tum. i. deinde liber. s. bacchus, quem Iupiter euchion, idest bonum filium in bello gigantæo sæpe appellauit venit per sydera cœli, & ipse decus. i. columẽ, & ornamentũ, mundi defensi: redditur nunc astris. i. donatur cœlo Iupiter obruit enceladũ. s. gygantẽ morientem gurgite trinacrio. i. siculo, nã sicilia trinacria. & triquetra dicitur a tribus promõtorijs sup. in æthna. quoqz pro, & ipse enceladus æstuat. i. efferuet pondere vasti montis. quem habet super se, vnde æneí. iii. fama est enceladi semiustum fulmine corpus. Mole hac torqueri: &c. Et ipse petulans. i. frequenter se mouens expirat ignes. s. æthneos faucibus, hæc. i. huiusmodi licentia famæ mẽdosæ. i. fabulæ, hoc est, hæc est tertia assertio de causa incendij. Nã prima dicit vulcanũ illic habere officinã: & fabricare fulmina Ioui. Secunda dicit cyclopes illic fabrilem artem exercere. Tertia dicit enceladum cum fulmine, quo deiectus erat illic sepultũ: & flamma dũ se morat: emittere, aut petulantius eructare. Ingeniũ est vatibus. s. talis famæ excogitandæ, & carmẽ nobile. i. nobilis poetæ, vt homeri: aut alterius auget hanc. s. famam. Plurima pars scænæ. i. rerum, quæ aguntur. in vmbraculo comicorum, & tragicorum, est. i. poeta, hoc est poetæ inuentio, appositione fallacia. i. mendacium, rerum: aut plurima pars rerum scænæ est fallacia vatis, & sic potius legerem: nisi scriptum inuenissem vates ab ijs lectorem: qui cũ sequentibus putant construendum, vt sit, vates viderunt carmine, &c. Sed calderinus legit carmina, vt sit. Carmina idest poetæ canentes. Viderunt manes nigros sub terris, idest etiam de inferis, & propter ea de incognitis audent loqui. vnde Maro in. vi. veniam precatur dicens. Dij quibus imperium est animarum, vmbræqz silentes. Et chaos, & phlegeton, loca nocte silentia late. Sit mihi fas audita loqui, sit numine vestro, pandere res alta terra, & caligine mersas: atqz viderunt regna ditis, idest Plutonis: pallentia inter cineres, scilicet ignis infernalis.

Proxima uiuaces æthnei uerticis ignis
Impia sollicitat Phlægæis fabula campis.
Tentauere nefas olim detrudere mundo
Sydera captiuiqz Iouis transferre gygantes
Imperium, & uicto leges imponere cœlo.
His natura suos aluo tenus ima per orbes
Squameus intortos sinuat uestigia serpens.
Construitur magnis ad prælia montibus agger.
Pelion Ossa creat, summas premit Ossan Olympus.
Iam coaceruatas nituntur scandere molles.
Impius & miles metuentia cominus astra.
Prouocat infestus cunctos ad prælia diuos.
Iuppiter e cœlo metuens, dextraqz coruscam
Armatus flamma renouat caligine mundum.
Incursant uasto primum clamore gygantes.
Hic magno tonat ore pater geminatqz fauentes.
Vndiqz discordes comitum simul agmine uentos.
Densa per attonitas rumpuntur fulmina nubes.
Atqz in arma ruit quæcunqz potentia diuum.
Et mars sæuus erat iam, & cætera turba deorum.
Stant utrinqz metus, ualidos tum Iuppiter ignes
Increpat, & iacto perturbat fulmine montes.
Illic deuectæ uerterunt terga ruinæ.
Infectæ diuis acies; atqz impius hostis.
Præceps cum castris agitur materqz iacentis
Impellens uictos, tum pax est reddita mundo.
Tum Liber cessi uenit per sydera cœli.
Defensiqz decus mundi nunc redditur astris.
Gurgite Trinacrio morientem Iuppiter Aethna.
Obruit Enceladum, uasti quoqz pondere montis
Aestuat & petulans expirat faucibus ignes.
Hæc est mendosæ uulgata licentia famæ.
Vatibus ingenium est hanc auget nobile carmen.
Plurima pars scænæ rerum est fallacia, uates
Sub terris nigros uiderunt carmina manes.
Atqz inter cineres Ditis pallentia regna.

❡ Proxima. i. tertia. Phlægæi, cãpi phlægæi ideo dicti, q ibi erant in copia maxima ignes. His natura, secũdũ multos authores loquor, qui dicunt Gigantes pedes habuisse serpentinos: Sinuat, curuat. Coaceruatas, accumulatas. Materqz iacentis impellens victos: scilicet gigantes, dicitur autẽ. terra mater, quia dicuntur filij terræ gigantes. Sub terris audent, poetæ ex scientia nonsolum rerum humanarum. verum etiã diuinarum: ponit autem carmina pro ipsis poetis. DOMI.

Et vates

Mentiri uates Stygias, undasq; canentes.
Hi Tityon septem strauere in iugera foedum.
Sollicitent magna te circum Tantale poena.
Sollicitentq; Scinim: Minos tuaq; Aeace in umbris,
Iura canunt, idemq; rotant Ixionis orbem.
Quicquid & interius falsi sibi conscia terra.
Non est terra satis, speculantur numina diuum.
Nec metuunt oculos alieno admittere coelo.
Norunt bella deum, norunt abscondita nobis.
Coniugia, & falsa quotiens sub imagine peccent.
Taurus in Europen, in Ledam candidus ales.
Iuppiter in Danaen pretiosus fluxerit hymber.
Debita carminibus libertas ista, sed omnis.
In uero mihi cura, canam quo feruida motus.
Aestuet Aethna, nouosq; rapax sibi congerat ignes.
Quacunq; immensus se terrae porrigit orbis.
Extremiq; maris curuis agitatur ab undis.
Non totum est solidum, desit namq; omnis hyatu.
Secta est omnis humus, penitusq; cauata latebris.
Exiles suspensa uias, igiturq; animantis.
Per tota errantes percurrunt corpora uenae.
Ad uitam sanguisq; omnis, qua commeat idem.
Terra uoraginibus conceptas digerit auras.
Scilicet haud olim diuiso corpore mundi
In maria, ac terras, & sydera, sors data coelo.
Prima, secuta maris, descenditq; infima tellus. ∴
Sed tota et mosa cauis, & qualis aceruus.
Exeat imparibus iactis ex tempore saxis.
Ut crebro introrsus spatio uacuata corymbos.
Pendeat in sese simili quoq; terra figura
In tenues laxata uias, non omnis in arctum.
Nec stipata coit, siue illi caussa uetusta est.
Nec nata est facies, seu liber spiritus intra.
Effugiens molitur iter, seu lympha perenni. ∴
Edit humum limo, furtumq; obstantia molis
Haud etiam inclusi solidum uidere uapores.
Atq; igni quaesita uia est, siue omnia certis.
Pugnauere locis, non est hic caussa dolendi.
Dum stet opus caussae, quis enim non uiderit illic.
Esse sinus penitus tantos emergere fontes.
Cum uidet ac torrentem imo se mergere hyatu,
Non ille ex tenui, uocemque agat acta necesse est.

DOMI. ¶ Metuit: quia non habent rē manifestam. Hic tityus titani & elaræ filius latonæ vim inferre voluit, licet Verg. terræ filiū esse significet. aut potius ab ea nutritū dicens æneі vi. Necnō & tityū terræ oīpotētis alumnū. tantæ. n. magnitudinis fuit, vt vix eū. ix. iugera agri caperēt: fœdū. lasciuū. Sollicitant magna. t. c. tā. pœna, quia habet aquas, & poma, nec tamē esuriēs contingere potest, damnatus. n. ad inferos, quia deorū facta reuelarat. Ouidius. Quærit aquas in aquis, & poma fugacia carpit. Tātalus, hoc illi garrula lingua dedit, & hoc in libro de sine titulo. Alibi tamē ꝓpter Pelopē filiū inter epulas deorū appositū ad huiusmodi pœnas damnatū legimus, Solicitantq; scynim. Minos, æacus, & Rhadamātus a poetas iudices inferorū traduntur. Idēq; rotāt, Ixion Iouis scriba, ac vnus ex cētauris, q cū de Iunonis concubitu se iactaret, a Ioue fulminatus, & ad inferos damnatus, voluit rota, vnde Tibullus, Illic Iunonē tentare Ixionis ausi, Versant celeri noxia membra rota. Alter Ixion legitur apud Porphirionē, q socerū suū ꝓdidit facta ignis, foueat, vt non solū dotē: verū cūcta ipsius possideret. Hora. Taurus in europen. i. iupiter mutatus in taurū. In ledā candidus, quoniā mutatus fuit in cignum, & mutatus deuenit Danaen Acrisij filiā in pluuiū aurū. Corymbos, hedera habet racemos inæqles, sicut terra, quæ est inæqlis. Edit. consumit: deuorat. Obstātia molis, mole obstātē. Vapores, ventorū furores. Oia elemēta. Sinus, curuitates. Tenui, ex re minima.

¶ Et vates mētiti, sup. sunt canētes vndas stygias, idest stygis paludis tristitiæ infernalis, dy cuius iurare timet, & fallere numē. hi. s. vates statuere. i. extēderūt tityon. s. terræ alūnū fœdū. i. deformē, aut ꝓpter incōtinētia, aut ꝓpter magnitudinē sicut in georgicis, turpes phocæ dicunt in septē iugera, immo in nouē fœcūdū illud æner. vj. Nec nō & tityon terræ oīpotentis alūnū, Cernere erat, per tota nouē, cui iugera corpus. Porrigitur. Vnde credā huius carminis esse aliū authore, q ipsum vergiliū, licet in diuersis operibus diuersa iter dū sequi liceat, Et vates sollicitāt. Scirim, sic deprauata habet lectio. & librorū corruptio: quæ mihi nō soli, nec semel imposuit, difficile enim est in omnibus syncerā restituere, hūc autē locū restituit. Despauterius noster nimiuta, q in versificatoria sua docet. Scinis legendum, Est autē Scinis latro immanissimus, qui isthmum obsidens (vt in quinto refert Diodorus) duas pinus flectebat atq; illis hominis deprehensi brachia alligabat, remittensq; sursum pinus miserabili cruciatu dissecabat. Hic autē a poetis maxime sollicitatus. Ouidius. vij. metamor. Occidit ille scinis magnis male viribus vsus. Qui poterat curuare trabes, & agebat ab alto. Ad terrā late sparsuras corpora pinus. Propter ai boreasq; cruces scinis, & nō hospita grays, Saxa, & curuatas in sua fata trabes, sollicitant ergo Scinim tyrannū illū immanē, nō sinentes eius immanitatē latere, & o minos ipsi canūt tua iura in vmbris. i. quæ habetis apud inferos, vbi iudices estis. Et ijdē. s. vates. rotāt. i. versant, hē carminib9 suis describūt rotaz orbē Ixionis, q cū Iunone ꝓcūbere voluit: vt æner. vj. late patuit, & sup. canūt, aut speculantur quicquid terra, conscia sibi interius falsi, supple habet, aut cōtinet. & terra nō satis, q: speculantur numina diuū. i. diuorū. Nec metuūt. i. & nō verent admittere oculos. s. suos cœlo alieno. i. sibi negato, qui dicat cœlū cœli domino, terrā autē dedit filijs hominum. Ipsi norūt. i. noscunt bella deum, & norunt coniugia, scilicet deorū abscondita nobis, & quotiens, scilicet dij peccent, scilicet, per adulterium sub imagine falsa, idest transformati in alienā speciē, quæ omnia secundum Plynium proxime ad dementiam accedunt, vt quoties Iupiter peccet, taurū: idest sub imagine tauri in europen, quā scilicet auexit in specie candidi tauri, & ales candidus. i. cygnus, aut olor peccet in ledā. s. tyndari vxorē, ex q helenā & pollucē genuit. vt ipse Iupiter fluxerit, existēs hymber ꝓciosus, idest aureus in danaen, scilicet acrisij argiuorum filiā inclusam turri ꝓpter oraculū, vt fingunt poetæ. Debita carmi. liber. &c. Ordo est Ista libertas. s. fingendi caussas manes, & friuolas incendij æthnei. est debita. i. concessa, & permissa carminibus. i. poematis, aut poetis, sed omnis cura est mihi in vero. i. vera causa, cana. s. vere, quo motu æstuat. i. efferueat, æthna feruida, & quo motu ipsa rapax cōgerat. i. accumulet sibi nouos. i. recētes semp ignes. Nō totū. s. illud spaciū, quacūq;. i. per quācūq; partē, immensus orbis. i. globus terræ porrigit. i. extēdit se, & quacūq; orbis maris extremi. i. oceani agitatur ab vndis curuis est solidū. i. integrū, & plenū sine concauit, nāq; omnis humus. i. terra, desit. i. tatiscit, & dest hyatu. i. vbi hyatus est, & ois humus est secta. s. in rimas, fissuras, & ipsa scilicet cauata penitus. i. pene intus, & omnino intrinsecus, latebris. i. per latebras, est supple suspensa. i. habens suspēsas vias exiles, idest valde modicas: & occultas, igitur venæ animantis. a. animalis errātes. i. diuagantes, percurrunt per tota corpora. i. per singulas partes corporis, & omnis sanguis est. i. qua commeat. i. coit ad. vitam. i. ad sustentationē vitæ. i. sicut per diuersas venas commeat idem sanguis, q vitam sustentat. nam sine sanguine viuere nemo potest, vnde exangues mortuos vocamus si quædā venæ, & qdā spiritus sunt in terra: vnde incēdia illa perpetuo sustentātur. Terra digerit. i. coquit, & in alienā naturā vertit, auras. i. tenues vētos conceptas voraginibus. i. p voragines, & hyatus terræ. Scilicet. i. scire licet quomodo idq; corpore mūdi diuiso haud olim. i. non modico ante hac diuiso dicit in maria ac terras, & sydera. i. cœlum sors prima est data cœlo. i. cœlum sortitum est primum locum, & sors maris secuta est: quia secunda erat, vnde secundū a sequendo dictum volunt, & tellus descendit. i. deorsum locū cœpit, existens infima, sed descedit totis cauis. i. habēs integras cauernas, & talis, qlis exeat i emergat aceruus. s. lapidū, & hoc saxis imparibus. i. inæqualibus. i. minime quadrantibus inter se iactis extempore. i. subito, & ex improuiso. i. sic globus terræ consolidatus eū: vt aceruus lapidū subito accumulatus in quo nimirum multæ manerent concauitates, sicut & in terra. vt. i. quemadmodū corymbos. i. fractus hæderæ pendent, supple vacuata crebro spacio: ita vt nō sit continuus fructus, ipsa terra. quoq; i. etiam coit in sese. i. in seipsam simili figura laxata in tenues vias. i. subtiles poros, & venas. Non omnis. s. terra nec coit. i. conglutinatur in arctū. i. compressum, & condensum. nec ipsa stipata. i. cōpressa coit. i. consolidatur: siue causa est illi. s. terræ vetustas: nec facies

 .i. talis

ASCEN

Scinis q. fuerit.

Ordo

.i.talis factura. aut spōte est nata.i. natiua, & connaturalis. seu i. siue, spūs.i. ventus. liber.i. non compressus effugiens intra.i. intrinsecus molitur.i. cū mole pficit iter.i. meatū, seu lympha.i. aqua. edit.i. absumit secūdū Calderinū, si illud edo hēt pmā breuē & potius cōiugat edo, es, est, vn̄ hic mallē dicere, edit.i. editiorē, hoc est altiorē facit, vn̄ ipsa edit.i. erigit hinnūlimo penni .i. p totum annum perdurante, nisi sequeretur, furtimq; obstanna mollis, sup. edit.i. absumit. etiam vapores inclusi. s. in cauernis æthnæ non videre solidum.i. integrū, & plenū, atq; via est quæsita igni.i. ab igne, vt stet passiue, aut ad cōmodū eius, vt stet possessiue, siue oia pugnauere locis certis, causa dolendi non est hic.i. in hac re. dummodo opus causæ stet.i. paratum sit. Enim pro quia, quis non viderit illic esse sinus.i. curuaturas concauas, & cum videt tantos fontes emergere penitus, ac videt tantum torrentem emergere se penitus, supple ab hiatu imo.i. profundo ille. s. torrens, non s. est, aut oritur. ex tenui.i. modica causa, & necesse est, vt supple terra acta agat.i. emittat vocem, & vt errantes scilicet aquæ arcessant, idest arceant.

Confluuia errantes arcessant undiq; ab undis.
Et trahat ex pleno q̄ fontem contrahat amne.
Flumina quinetiam latis currentia riuis
Occasus habuere suos, aut illa uorago
Direpta in præceps fatali condidit ore.
Aut occulta fluunt tectis adoperta cauernis.
Atq; inopinatos referunt procul edita cursus.
Quod si diuersas emittat terra canales.
Hospitium fluuiorum, aut semita, nulla profecto
Fontibus & riuis constet uia, pigraq; tellus
Conferta in solidum segnis sub pondere cesset.
Quod si præcipiti conduntur flumina terræ.
Condita si redeunt, si qua etiam incondita surgunt.
Haud mirum clausis etiam si libera uentis
Spiramenta latent, certis tibi pignora rebus.
Atq; oculis hæsura uias dabit ordine tellus.
Immensum plerunq; sinus & iugera pessum
Intercepta leget, densæq; abscondita nocti.
Prospectare procul chaos, ac sine fine ruinæ.
Cernis & in syluis spatioq; cubilia retro.
Antraq; demissis pedibus fodisse latebris.
Incomperta uia est operum, tantum influit intra.
Argumenta dabunt ignoti uera profundi.
Tu modo subtiles animo duce percipe curas.
Occultamq; fidem manifestis abstrue rebus.
Nam quo liberior, quoq; est animosior ignis
Semper & inclusus, nec uectus, sæuior ira est
Sub terra. penitusq; mouens hoc plura necesse est.
Vincla magis soluant, magis hoc obstantia pellant.
Nec tamen in rigidas exit contenta canales.
Vis animæ flammam auertit, qua proxima cedunt.
Obliquumque secat, qua uisa tenerrima caussa est.
Hinc tibi terra tremit motu, hinc tibi densus hyatus.
Spiritus exagitat uenas. cessantiaque urget.
Quam si spissa foret, solidoque instaret inani.
Nulla daret miranda sui spectacula tellus.
Pigraque & in pondus confestim mobilis esset.
Sed summis si forte putas concredere caussis
Tantum opus & summis alimentum uiribus oris.
Quæ ualida in promptu cernis, ualidosque recessus
Fallere sed nondum tibi certa hæc lumina recto.
Nanque illic quodcunque uacat specus omnis hyatu.

AS CEn. ¶ Cōfluuia.i. q̄ in mare cōfluūt, & trahat vndiq; ab vndis, q̄ trahat ex pleno, & contrahat fontē amne pleno.i. perenni, & indeficiēte. Flumina quetiaʒ, &c. Eandē rem prosequitur, vnde Ordo ordo est. Quinetiā flumina currentia latis riuis habuere suos occasus.i. receptacula, aut illa vorago direpta in præceps.i. excesa per præcipitationē aquæ. condidit, supple se, ore fatali .i. necessitate, quā fatū instituit in initio naturæ, aut condidit .i. abscondit se in præceps, fatali ore, aut flumina fluunt occulta adoperta tectis, atq; edita cauernis referunt pcul cursus inopinatos, quod de arethusa, & nilo dicitur. vel sic, fluūt occulta cauernis tectis.i. per cauernas tectas, & ita adoperta, atq; edita. s. ex cauernis rursus in lucem data referunt procul cursus inopinatos. s. præter hominū opinionē ortos, q̄ si terra emittat diuersas canales.i. meatus aquarum, per quos, vt fontes per canales fluant, appositore hospitium, i. receptaculum fluuiorum, aut nulla, sup. sit profecto.i. reuera semita.i. angusta via & quasi semi iter, & via. s. nulla cōstet riuis, & tellus pigra cōferta.i. cōstricta in solidū.i. durū, & densum sine uacuo, aut meatu, & ipsa segnis.i. inoperosa, cesset. s. omni operatione. sub pōdere. s. molis suæ, aut aquarum. Quod si flumina conduntur terræ precipiti.i. præcipitanti ea, & si flumina cōdita.i. abscondita redeunt, & si qua.i. alique ēt icōdita.i. quæ prius non exierant, nec rursus recepta sunt surgunt.i. oriunt primū, haud.i. nō, mirū sup. est, si spiramenta.i. meatus, & aperturæ, quibus expirent, latent uentis clausis. s. in terra, priusq; tales exhalationes emittantur, tellus dabit tibi pignora, scilicet fidei, & crudelitatis certis rebus, & in ipsa hæsura oculis dabit ordine.i. per ordinem vias. s. ad cognoscendū, aut p quos talis fiant. Nā ipsa leget.i. ex ordine oculis obiiciet, sinus scilicet aquarum, interceptos, sup. plerunq;.i. plurimum, immensum.i. immense, aut immenso modo, hoc est sane magnos, & leget iugera intercepta pessum.i. deorsum in præceps, & abscōdita densæ nocti.i. a caligine quasi nocturna. Tu cernis chaos.i. voraginē nigram, hoc est baratrum pspectare pcul, ac si ne fine.i. termino, ruinæ.i. præcipitii & cerneris sup. feras fodisse in syluis cubilia, spatio retro. s. relicto, aut retro, & fodisse antra. s. noua, demissis latebris. s. prioribus, via operū.i. quomodo tales cauernas operatæ sint, est incomperta.i. nondum cognita. tantum.i. solūmodo influit intra.i. introrsum intēdit, q̄ sup. res dabūt vera argumēta.i. veras approbationes pfundi ignoti.i. icogniti, hoc est p ea antra, quæ aperiūtur in syluis a feris, cū videmus aperturas valde pfundas, & maiores q̄ʒ vt a feris excauatæ putentur, facile cognoscimus, q̄ latebras terræ ignoramus. Tu percipe modo animo duce. curas.i. inuestigationes subtiles, & abstrue.i. absconde secundū Calderinū, rebus manifestis fidē occultam, aut astrue, idest asserere, rebus manifestis, fidē, idest credulitatem occultam, idest latentem. Nā quo.i. q̄to ignis est liberior, quoq;.i. & quo (sunt.n. duæ pticulæ) est animosior iclusus semp, & nō vectus. s. foras. sup. eo est sæuior.i. maior, & vehemētior ira.i. indignatio, aut incendiū est. s. igni, sub terra, & mouēs penitus.i. pene intus, aut omnino, necesse est, vt supple plura.i. plures res, soluant hoc.i. tanto magis vincla pro vincula, & pellant hæc.i. tāto magis obstāntia, hoc est ignis, qui in visceribus terræ quanto magis abstrusus est, tanto vehementius exedit, & cauat terrā. nec tamē flāma cōtenta. s. in terris exit in canales rigidos.i. non exiccat venas fontiū, sed vis aiæ.i. ventilantis, auertit flāmā qua. s. vi, pxima cedūt. & secat obliquū.i. in obliquū, qua.i. p quā cāʒ tenerrima.i. minima est visa. Nā hinc.i. ex hac causa, q̄ s. sur ignes, & vēti, ac aquæ sub terris, & venti erumpere contendūt, terra tremit tibi motu.i. per motū, & spiritus densus.i. ventus grossus, aut vehemēs, exagitat.i. expellit hyatu .s. suo, venas. s. aquar, & flāmar & vrget cessantia.i. non cito cedentia, q̄ si tellus foret spissa.i. si nō haberet illas cōcauitates, & instaret solido.i. integro, & pleno, inani.i. spatio medio, sine ventis, & flāmis, ac aquis, ipsa nulla.i. non vlla, nō daret vllo miraculo sui.i. de se & ipsa esset pigra, idest ociosa, ac torpens, & esset mobilis in pondus. s. secundū torū globū tantū, cū nūc etiā in parte moueatur per vētos inclusos. Aut in pondus, idest deorsum, quo, scilicet idest grauitas deprimit. Sed summis, &c. Prosequitur institutum indagans ex physicis principijs causas incendij æthnei. Ordo est. Sed si tu putas, idest prætendis forte concredere, idest committere summis, idest cœlestibus causis tm̄ opus, quantum est perpetuum incendiū æthnæ: & cætera, q̄ in terris fiūt mira, & si tu putas concredere summis viribus alimentum oris. s. æthnæ hoc est orificij & foraminis, vnde incendium euoluitur (alij legunt. ori.i. mōtis, sed græcum est, & o corripitur, vt in oreste patet) tu fallere, idest falleris, sup. in eis: quæ tu cernis in promptu valida. & validos recessus, sup. esse .i. quæ tu putas veras, & occultas causas, sed hæc nondum, sup. sunt tibi certa i. perspecta lumine recto, idest cognitione perfecta. Nam q; quodcunq; vacat, idest excauatum est illic, id, sup. omnis specus solum hiatu.

¶ Cōfluuia aq̃s fluētes. Occasus, fines suos. Pigra, decisa. Cesset, det locū. Abstrue, abscōde. Sæuior, sub terra maior ē, si q̄ obstāntia ipsi ignes obstāt, & ipellūt. Hic ex hac cā.i. igne & ventis fiunt terræmotus. Spissa: si non hēret illas cōcauitates. DOMI.

Et rea

Et res introitu soluunt, adituque patenti.
Conuersæ languent uires, animosque remittunt.
Quippe ubi contineat uentos, qua quique morantes
In uacuo desint, cessat, tantum que profundi
Explicat errantes, & in ipso limine tardat.
Angustis opus est turbare in faucibus illos.
Feruet opus, densique premunt, premiturque ruina.
Hinc furtim borea, atque noto, nunc unus uterque est.
Hinc uenti rabies, hinc sæuo quassat hyatu.
Fundamenta solo trepidant, urbesque caducæ.
Inde (neque est aliud) si fas est credere, mundo
Venturam antiquam faciem ueracius omen.
Hæc primo species iterum, naturaque terræ
Introrsus cessante solo trahit undique uenas,
Aethna sui manifesta fides, & proxima uero est.
Non illic duce me occultas scrutabere caussas.
Occurrent oculis ipsæ, cogentque fateri.
Plurima nanque patent illi miracula monti.
Hic uasti terrent aditus, merguntque profundo.
Corrigit hic arctus, penitusque quod exigit ultra.
Hinc spissæ rupes obstant, discordiaque ingens
Inter opus nectunt uaoum, mediumque coercent.
Pars igni domitæ, pars ignes ferre coactæ.
Vt maior species Aethnæ succurrat inanis.
Hæc illis sedes, tantarumque area rerum est.
Nunc opus artificem incendit caussasque reposcit.
Non illos parui, aut tenuis discriminis ignes.
Mille sub exiguo ponam tibi tempore ueras
Res, oculique docent, certas res credere cogunt
Quinetiam tactu moueant contingere toto.
Si liceat prohibent flammæ, custodiaque ignis.
Illi operum est, arcent aditu diuinaque rerum.
Cura sine arbitrio est, eadem procul omnia cernis.
Nec tamen est dubium penitus quis torqueat Aethna.
Aut quis mirandus tantæ faber imperet arti.
Pellitur exustæ glomeratus nymbus harenæ.
Flagrantes properant moles, uoluuntur ab imo
Fundamenta, fragor tota nunc rumpitur Aethna.
Nunc fusca pallent incendia mixta ruina.
Ipse procul magnos miratur Iuppiter ignes.
Ne ue sepulta noui surgant in bella gigantes.
Neu Ditem pudeat regni, neu tartara cœlo
Vertat in occulto, tantum premit omnia dextra
Congeries operis, saxorum, & putris harena.
Quæ nec sponte sua faciunt, nec corporis ulli
Sustentata cadunt, robustis uiribus, omnis
Exigitur, uertit uasa omnia, uertice sæuo
In densum congesta rotant, uoluuntque profundo.
Nec causa expectata, ruunt incendia montis.
Spiritus inflatis nomen languentibus aer.
Nam prope naturæ par est uiolentia semper.
Ingenium uelox illi, motusque perennis.
Verum opus auxilio, interpellat corpore, nullus
Impetus est ipsi, qua spiritus imperat, audit.
Nunc princeps, magnusque sub hoc duce militat ignis.

DOMI. ¶ Faciē antiquā, i. chaos antiquū. Aethna est fides, æthna. n. facit testimoniū, qđ ē verisimile. Duce me, nō potero te edocere, si nolueris pscrutari. Vasti, pfūdi. Euomit qr æthna euomit & emittit saxa ꝯbusta in mare. Hic vasti, cupit exponere miracula mōtis æthnæ: ac dicit terribiles cauernas introitus mari mersos eē. Mergūt, exeūt, exigit, vltra se extēdit. Spissæ duræ & frequentes discordia, quia nō pmittūt rupes vltra extendi ignes

ASCEN. ¶ Et res soluunt. i. aperiūt introitu, & aditu patēti, & vires cōuersæ. s. ad se languēt & remittūt aīos. Quippe. i. vt pote, quæ ignorāt, vbi. s. specus cōtineat ventos, & qua. s. pte, aut in, qq; venti morātes desint. i. deficiant in vacuo. s. subterraneo, & tm pfundi: i. pfunditatis cessat. i. otiosum est: & explicat, sup. ventos tardat. i. imoratur in ipso limine, idest sub exitu: opus est illos. s. ventos, turbare. i. turbinē excitare, i. āgustis faucibus qñ. s. erūpere volūt, nec pñt, opus feruet, & vēti dēsi pmunt, idest vrget vt. s. exeant, & ruina premit. i. vrget, & festinat, hinc borea, atq; noto. i. diuersis vētis septētrionali, & meridionali furtim, idest in occulto, qr nōdū exierūt, nūc. s. post cōgressus vterq;. s. vētus boreas, & notus est vnus quia materia vētorū conglobat, hinc. i. deinceps post exitū, aut ex hac agitatiōe vētorꝫ subterraneorꝫ, ē rabies & hic vēti. i. ex hac agitatione, qssat. s. terrā sæuo. i. valde magno, & terribili hyatu, fundamēta. s. ædificiorꝫ trepidāt solo, & vrbes caducæ trepidāt solo. Omen veracius. i. verax idiciū, āiquā faciē, idest spēm, hoc ē chaos antiquum, vēturā sup. eē mūdo, idē. i. ex hac agitatione vētorꝫ qui oia cōfundēt, neq; est aliud. s. qđ āntiquā faciē reducat, si fas ē credere. s. āntiquā faciē vēturā mūdo, hæc prio spes iterꝫ, alii legūt hæc pria spēs rerꝫ, nec ē mēdosus versus, qr pria pducat positione, aptaq; erit cōpositio, sitñ legat prio ordo est, hæc spēs prior. i. q̄ prio fuit iterꝫ, sup. erit & natura terræ trahit vndiq; vēas solo cessante introrsus. Aethna ē manifesta fides. i. attestatio, & pbatio sui. i. eorꝫ q̄ de se sentire facit, & est pxia vero, i. vero simillima. Tu nō scrutabere illic. s. i æthna, me duce, idest ducēte me, aut ductu meo cās occultas, sed sup. manifestas, qr ipse causæ occurrēt oculis. s. tuis, & cogēt fateri. s. verum eē, qđ de eis p̄dicat. Nāq; plurima miracula patēt illi mōti Vasti, idest valde ampli, & pfundi aditus. i. accessus terrēt hic. i. in vna pte, & mergūt pfundo. i. profunda voragine maris. Arctus. s. locus, idest strictus. & angustus, corrigit. i. simul dirigit hic. i, alia pte, qđ exigit. i. extendit, aut expellit penit⁹ vltra, hic, idest ex vna pte, rupes spissæ obstāt. s. adire volentibus, aut ne fiat exactio lapidū iflāmatorꝫ, & discordia. i. ea q̄ sunt discrepātia inter se, internectūt. i. īpediūt, igens opus varii, & coercēt mediū, ps, idest ptim rupes domitæ sup. sunt igni. i. absumūtur, & mollificant ab igne, & pars coactæ sunt ferre idest emittere ignes, ita vt maior species æthnæ succurrat, scilicet iruētibus, inanis, i. exhausta hæc scilicet æthna est sedes illis. s. miraculis dictis. Et hæc ē area, i. cāpus tātarꝫ rerum, idest in qua tātæ res fiunt, & est quædam acclamatio. Nunc opus pergit, quo accepit hoc ordine. Opus, scilicet inceptum, accendit, idest inflammat studio perficiendi, artificem, idest authorem suum, & reposcit, idest iterum poscit causas. s. tanti incendii. Ego non ponam illos ignes parui, aut tenuis, idest exilis discriminis sed supple maximi, vnde ponam tibi sub exiguo tempore mille res veras, quia oculi docent, & cogunt credere res certas, quin etiā, supple res ipse, hoc ē ignes moueant tactu toto, si liceat contingere, sed non licet, quia flāmæ prohibent, & custodia ignis, idest ignis custos, est illi operum: hoc est illi operi, & supple flammæ arcēt, idest abstinent aditu, idest ab accessu, ne quis accedat, & omnia cura, idest accuratio, & administratio rerum, ē sine arbitrio, idest sine opera, aut consilio alterius, tu cernis eadē omnia procul. i, de longe, qr flammæ vetāt accedere, Nec tñ est dubium penitus, qs qr deus, aut natura torqueat. s. saxa æthna in illo mōte, aut qs faber mirādus. s. qcunq; est, imperet. i. præsit tātæ arti. Nymbus. i. multitudo, ac globus, harenæ exustæ glomeratus. i. inglomus, aut glomū collectus, pellit. i. expellit, & moles flagrātes. i. pōderosa saxa ardentia pperāt. i. festinanter emittūtur fundamēta. s. æthnæ voluūtur ab imo. i. pfundo, & fragor rūpitur. i. rūpendo editur, nūc. i. aliquādo tota æthna, & incēdia pallēt, nūc. i. aliquādo mixta ruina fusca. i. subnigra, qr fumosa, aut puluerulenta. Ipse Iupiter miratur pcul magnos ignes qr in occulto est ne ve. i. vel ne hoc est an noui gigantes surgāt in bella sepulta. i. sedata, & qeta, neu. i. ne ve. hoc est, vel an pudeat ditē. i. plutonē fratrē Iouis. regni. s. inferorꝫ: neu, idest ne ve pluto. sup. vertat tartara cœlo. i. in cœlū, aut cōmutare velit tartara cœlo tātū. i. dūtaxat, quia in occulto est, & cām incēdii nescit, ipse premit. i. coercet oia dextra. i. potētia sua, ois cōgeries opis, & putri harena saxorꝫ exigitur. i. extra pellit, quæ res nec faciunt. i. facescūt, & loca mutāt spōte sua. i. sua pre natura, nec sustētata viribus robustis, vlli. p vllius corporis, cadūt. i. decidūt ex aere, vertit. s. Iupiter: oia vasa. i. saxa cauata, sæuo vertice. s. æthnæ flagrātis, incēdia montis cōgesta. i. accumulata in dēsum. i. dēse rotāt, & voluūt. s. saxa, pfundo. i. ab imo, & ruūt. i. eruunt ea, nec causa, sup. est expectata. i. cognita & extrinsecus ispecta. Nomē est iflātis. s. icēdiis. i. dū iflāt, spūs qr a spirādo dr spūs, & lāguētib⁹. i. dū lāguēt, est sup. nomē aer Nā violētia est semp ppe. i. qsi par. i. æqualēs naturæ. i. cū nullū violētū sit ppetuū, in æthna violēta videtur hēre vim natu

 ræ, nā

ræ, nã ingeniũ velox est illi, & motus perẽnis, verũ .i. sed opus supp. est auxilio, nullus impetus interpellat corpore: sup. ea pte qua spiritus .s. inundi iperat, andit: nũc pricep .i. pdominas & magnus ignis militat sub hoc duce .i. spiritus q vt æneri. vi dicit, oratius alit hoc est, quia spiritꝰ omniũ diffusus ẽ p ora re git icẽdia & excitat ignes, atqȝ extinguit in æthna prout vult.

igneo Domitæ, pars æthnæ, ardet pars consumpta ẽ incẽdio Cogunt, quia q videmus oculis, cogimur credere. Arcent, ... in ortu. Nimbus: multitudo. Infosundo ... Sepulta, quæ ta Enceladus caput suũ sepultus habet sub æthna Ditẽ, Plutonem, ... si aperiret æthna, viderẽtur tartara. Dextra, ... Exigit cogit emittere, vasa appellat vasa punicea, q: sunt concaua Rotant: voluunt. Par, qui semper eadem est violẽtia in æthna, non enim magis æstuat vno tempore q alio Duce spiritu ventorum. Militat, ardet.

ASCEN. ¶ Huic quoniã, &c. Docet hominem ad rerum indagationẽ natũ esse, iuxta quod est illud philosophicũ in pncipio methaphysices, oẽs hoies natura scire desiderat, Docetqȝ qd idem philosophus ait: ex admiratione philosophiã inuenta quæ causas rerum inquirit.

Ordo ¶ Ordo aũt est. Quoniã natura est huic opi in prõptu .i. manifesta, & natura soli, terræ est vna .s. ipsi vẽti, ego subsequar, idest subsequẽter dicã, quæ res pascit incẽdia, & quæ causa inest silenti, idest ꝯquiescẽti .s. æthnæ: eũ .i. quando, cohibet .s. vis ventorum, subito, idest de repente labor est immensus, sed idem: scilicet labor est fertilis: idest vtilis, quia præmia digna curis, idest q̃ sint ope p̃tia respõdet laboranti .i. vestigãti. hæc supple non fuere miranda: scilicet nobis, solum oculis idest solo visu sine inquisitione causarũ. more pecudũ, que scilicet stupẽt, & nihil indagãt, nec pascere corpus graue, idest terrenũ, effusis scilicet oculis in humũ. (Vñ Ouidius methã. primo. Pronaqȝ cũ spectet aĩalia cætera terras, Os hoĩ sublime dedit. cœlumqȝ videre, iussit, & erectos ad sydera tollere vultus) Sed vt dicetur in fine huius particulæ, diuini est animi, ac iucunda voluptas nosse fidẽ, idest certã causam rebus & exquirere causas dubias. & perurgẽtẽ scilicet hominẽ, hoc ẽ instatuer, & urgenter ad finẽ vsqȝ uitæ curãtẽ: sacra, idest res sacras, & religiosas, attollere cœlũ capiti, aut hypallage est pro eo, quod est caput cœlo, aut sic dictum: vt illud. Adueniat nobis regnum tuum, non adueniamus regno tuo. Scire quot, & que & cur sint talia principia magno mundo, & cur secula metuunt occasus, idest finẽ, at pgunt, idest semp tamen procedũt Alij textus habent ad, vt sit, & pergunt, idest procedunt ad sæcula, idest in æternum, quantũ sæcula erũt. & quæ firma machina religata est mundo æterno, quia vt dicit Horatius i odis damna tamen celeres reparãt cœlestia lunæ. Nos vbi decidimus, itaqȝ res singulæ dilabuntur: sed vniuersum manet, & scire modum idest mensuram solis: & cursus eius, & quãto orbita .i. via orbis, hoc est reuolutio lunæ ẽ minor .s. q̃ solis, cur breuior orbita preuolet illi .s. lunæ: cur preuolet isti .s. soli, q̃ ille annuus orbis monet, q̃ sydera currãt certo ordine .s. oĩa preter planetas. quæqȝ .i. & quæ sydera careãt suo .s. ordie, existẽtia icõdita .i. errantia, sed cura .i. p summaȝ accuratonẽ. quia Ply. dicit, nihil illis, quæ erratica vocamus, minus errare. Sũt tamẽ q legant nõ cura, sed cursu: vt sit & q̃ careãt suo cursu .s. certo, sed nõ procedit, aut suo .i. pprie, vt sunt in firmamẽto, que motu raptus feruntur, sed verius legitur cura. Et scire ẽt vices .i. vicissitudines signorum .s. zodiaci, & iura tradita .i. vires, & influẽtias earũ cur .s. planeta aliquis. aut signũ denũtiet cœlo nubila, & terræ hibres, quo igni phœbe .i. luna rubeat. cum naturaliter pallidior sit, & quo igni palleat frater .s. phœbes, hoc est phœbus qui sol est, & cuius natura est. rubere potius. Cur tpa anni variãt. supp. se, aut cur ãni variãt tpa, & cur ver præit æstatem prima iuuẽta .i. prima pte sui. cur ipa æstas senescit .i. ad senũ, hoc est finẽ tendit. & cur hyems obrepit .i. tacite succedit autumno, & recurrit in orbe .i. gyro & circulo. (Quia vt dicit i Geor. Redit agricolis labor actus i orbẽ. Atqȝ in se sua per uestigia voluitur annus. vnde de hac tporum vicissitudine dicit Hora. iiij. carminũ sic inmortalia ne speres monet annus, & almuȝ. Quæ rapit hora diẽ, Frigora mitescũt zephyris, ver proterit æstas. Pomifer autũnus fruges effuderit & mox Bruma recurret iners, hæc ille) Item scire axẽ elices .i. vrsæ maioris. Nã elyce fuit nomen oppidi cuiusdam achiuorũ in peloponneso, vt dicit Iginius, in quo calisto nata fertur, & ab eo elicẽ denominari, postqȝ in vrsam maiore puersa fuerat, Minor aũt vrsa cynosura vocat Et nosse cometẽ .i. sydus crinitũ triste .i. tristitiæ indicẽ, vñ in Geor. Nec toties diri arsere cometæ. Prætẽdere enim dicunt, aut regnoȝ, aut regis interitum

Huic quoniam in promptu est operi natura, soliqȝ
Vna ipsi uenti quæ res incendia pascit.
Cum subito cohibetur, inest quæ caussa silenti.
Subsequar immensus labor est, sed fertilis idem
Digna laboranti respondẽt præmia curis.
Non oculis solum pecudum miranda fuere
More, nec effusis in humum graue pascere corpus.
Nosse fidem rebus, dubiasqȝ exquirere caussas
Sacra perurgentem, capitiqȝ attollere cœlum.
Scire quot, & quæ sint, cur magno talia mundo
Principia occasus metuunt ac secula pergunt.
Et firma æterno religata est machina mundo.
Solis scire modum, & quanto minor orbita lunæ est.
Cur illi breuior, cur isti peruolet orbis
Annuus, ille monet quæ certo sydera currant
Ordine, quæqȝ suo careant incondita cura.
Scire uices etiam signorum, & tradita iura.
Nubila cur cœlo, terræ denuntiet hymbres.
Quo rubeat Phœbe, quo frater palleat igni.
Tempore cur uariant anni, primaqȝ iuuenta.
Ver præit æstatem, cur æstas ipsa senescit.
Autumnoqȝ obrepit hyems, & in orbe recurrit.
Axem scire elyces, & tristem nosse cometem.
Lucifer unde micet, qua ue hesperus, unde Bootes
Saturni cur stella tenax, cur Martia pugnax.
Quo rapiant nautæ, quo sydere lintea tendant.
Scire uias maris, & cœli prædicere cursus.
Quo uolet Orion, quo sæuus & incubet Index
Et quæcunqȝ iacent tanto miracula mundo.
Non digesta pati, nec aceruo condita rerum,
Sed manifesta notis certa disponere sede.
Singula diuini est animi, ac iucunda uoluptas.
Sed prior hæc hominum cura est cognoscere terra.
Et quæ nunc miranda tulit natura notare.
Hæc nobis magna affinis cœlestibus astris.
Nam quæ mortalis species, quæ amentia maior
In Iouis errantem regno perquirere uelle.
Tantum opus ante pedes transire, & perdere segnes
Torquemur miseri in paruis, premimurque labantes.
Dum sese pretio redimant, uerumqȝ professæ
Tum demum uiles taceant, inopesqȝ relictæ.
Noctes atqȝ dies festinant arua coloni.
Callent rure manus glebarum usu experiuntur
Fertilis hæc segetiqȝ feracior, altera uiti.
Hæc platanis humus, hæc herbis dignissima tellus.
Hæc diti melior pecori, syluisqȝ fidelis.

DOMI. ¶ Subsequar: narrabo causam quia ignis silet. Pecudum, non solum hæc videbuntur miranda hominibus, verũ etiam rebus inanimatis. Capiti cœlum: idest caput cœlo, Secula. per omnia tempora. Aeterno. quia machina huius incendii in æthna sempiterna est. Orbita, rotunditas. Annuus, sol per annũ suum cursum facit. Incondita, incomposita, vices. alterationem, & vicissitudinem. Phœbe, luna. Senescit. tres partes sunt æstatis, est noua, adulta, & præceps. Axẽ .i. polũ arcticum, quæ elyce a grais nauigantibus petitur, cynosura vero a tyris. quæ est in polo antarctico. Cometem. qm̃ mutationem indicat regnorum, marisqȝ procellas & tempestatem nauigantibus. Bootes arctophylax, quasi boũ agitator: namqȝ est vltimus septẽ stellarum, iõ Bootes appellatur. Tenax. pertinax, Pugnax, quæ stella martis denotat bellum. Orion, stella, quæ ortu suo indicat pluuias, iõ alibi in æneide. Cum subito assurgens fluctu nymbosus orion, Index tempestatis. Non signis. Cognoscere, hoies prius volunt cognoscere terrestria q̃ cœlestia. Noctes sine lucro sunt noctes, quia nõ sunt exercitæ. Callent, habent duritiẽs, & humiditatem duram in manibus, aut alia parte membrorum, Viti, ad vinum producendum Diti pingui.

Aridiora

Ardiora tenent oleæ, succeßior ulmis
Grata, leues cruciant animos, & corpora caussæ.
Horrea uti saturet, tumeant & dolia musto.
Plena q; desecto surgant fœnilia campo.
Sic auidi semper quod uisum est carius istis.
Implendus sibi quisq; bonis est artibus, illis
Sunt animi fruges, hæc rerum maxima merces.
Scire quid occulto naturæ terra coercet
Nullum fallere opus, non multis cernere sacros
Aethnei montis fremitus, animum q; furentis
Non subito pallere sono, non credere, subter
Scrutamur rimas, euertimus omne profundum.
Quæritur argenti semen, nunc aurea uena.
Torquentur flamma terræ, ferroq; domantur
Cœlesti, migrasse minas ad tartara mundi.
Nosse quid impediat uentos, quid nutriat ignes.
Vnde repente quies, & multo fœdere pax sit.
Concrescant animæ penitus seu forte cauernæ.
Introitusq; ipsi seruent, seu terra minutis
Rara foraminibus, siue in sese abstrahat auras
Plenius, hæc etiam rigido qua uertice surgit.
Illinc infestus, atq; hinc obnoxius intus.
Vndiq; diuersas admittere cogitat auras.
Et coniuratis addit concordia uires.
Siue introrsus agunt nubes, & nubilus auster.
Seu forsan flexere caput, tergoq; feruntur
Præcipites, delecta sono premit una fugato.
Torrentesq; auras, pulsaraq; corpora densat.
Nam ueluti sonitura diu Tritone canoro
Pellit opes collectus aquæ, uictusq; mouere
Spiritus, & longas emugit buccina uoces.
Carmineq; irriguo magni cortina theatri
Imparibus numerosa modis canit arte regentis.
Quæ tenuem impellens animam subremigat undam.
Haud aliter summota furens torrentibus aura
Pugnat in angusto, & magnum commurmurat æthna.
Credendum etiam uentorum existere caussas.
Sub terris similes harum, quas cernimus extra.
Vt condensa cream inter se corpora turba
Elisa in uacuum fugiant & proxima secum
Nomina tota trahant tutaq; in sede resistant.
Quod si forte mihi quædam discordia tecum est.
Principiisq; ab his credas consurgere uentos.
Non dubium rupes aliquas, penitusque cauernas
Prouehere ingenti sonitu casuque propinquas
Diffugere, impellique animas, hic cernere uentos.
Aut humore etiam nebulas effundere largo.
Aut campis agrisque solent, quos obruit amnis.
Vallibus exoriens caligat nubilus aer.

¶ Horrea, vbi reponunt frumenta. desecto falce secto, & sciso. Nullum fallere opus, idest scire omnia opa. Vertimus, vertendo exquirimus. Minas: q; gigantes, qui voluerunt expellere Iouem cœlo, missi sunt sub tartara. Animæ, flatus ipsius æthnæ Seruent, stent in ipso introitu. Coniuratis, simul flantibus, Corpora pulsata. idest aerem, & hoc pacto fiunt nubes. Sonoro, tibicine Tritone, Opem, copias aquarum. Cortina secretior locus templi dicebatur, vbi cor vatis intumescebat, & extendebatur ad carmina ex oraculo dicenda, & similiter locus velatus in theatro, ex quo egrediuntur recitatores nimi dici potest. Modis, sonis, animam, flatum. Nomina tota, quia non possunt intelligi, qui venti sint, & exeant. Animas, ventos humore, pluuijs, quæ ex ventis creantur. Obliuit, circulauat.

DOMI.

Cortina qd fuerit

teritum. Item nosse, vnde lucifer. i. stella matutina, micet, vel pro vel, qua. s. luce, hesperus, idest stella vespertina micet. i. resplendeat, vnde boores, quia ad plaustri uni est, supp. le micet, cur stella, idest sydus Saturni sit tenax, cur stella, idest sydus martia, idest ipsius martis sit pugnax, idest ad pugnas citans, quo sydere, idest cuius syderis ortu nautæ rapiant, idest contrahant, lintea. s. vela: & quo sydere, tedat, z. i. extedat pandant lintea. Ite scire vias maris, z p dicere cursus cœli. i. cœlestium, quo orion. s. nymbosus volet. i. præceps ferat, quo ipse sæuus incidet. s. pluuiæ incubet. i. occidat, qui indicat tam in ortu q̃ occasu ventos, & pluuiam, & quæcunq; miracula iacent. s. ignota, tanto mundo, non pati supple ea, digesta, idest vt digesta cibaria dilitescere, nec condita, idest abscondita esse aceruo rerum, sed disponere singula manifesta, notis, idest per notas, supple in certa sede, idest dispositione. est animi diuini, & voluptas iucunda. Sed prior hæc, &c. Vocat hominem terrenus ad cognitionem terræ. q. d. altiora te, ne quæsieris. Est autem duplex expositio primorum verborum, altera hæc, sed hæc cura est prior. i. altior, z excellentior, vt deorum cura hominum est cognoscere terram. Altera sic, sed hæc prior propinqua cura hominum est cognoscere terram, & notare miranda, quæ natura nunc tulit, hæc scilicet natura terræ magna, qi affinis cœlestibus astris (q: necesse est hunc mundum superioribus lationibus esse contiguum, vt tota eius virtus inde gubernetur) est supple nobis. s. concessa. nam quæ spes mortalis. q. d. temeraria, quæ amentia maior, sup. est q̃ velle inquirere errantem, scilicet planetam, in regno Iouis. i. in cœlo, z transire tantum opus, scilicet terræ: positum ante pedes, & nos segnes perdere. i. negligere tantum opus, idest tantæ operis inquisitionem, nos miseri torquemur in paruis. s. rebus, & ponimur labantes. i. in errorem cadentes, dum. i. dummodo species mortales redimant sese. s. ab inertia, precio. s. talis studij, z professæ. s. sunt, verum tum demum. i. tunc præcipue taceant viles, z relictæ sopes. i. q̃ viles sint, & inopes relictæ. Coloni festinant arua, noctes atq; dies, manus. s. nostræ, callent. i. callum induunt rure, idest exercitio rurali, & experiuntur vsu. i. attrectatione glebarum. q: hæc. s. terra est fertilis segeti, z altera est feracior viti, hæc humus est dignissima. i. conuenientissima platanis, hæc tellus est dignissima herbis, quarum in Geor. latius prosequitur poeta ibi, Diuisæ arboribus terræ, sola india nigrum fert hebenum, &c. hæc. s. tellus est melior. i. conuenientior, pecori dum. i. dum tacieti, & hæc est fidelis syluis, q: feliciter producit arbores.

¶ Oleæ tenent aridiora, scilicet loca, tellus, supple succeßior, idest pinguior, est grata vlmis, caussæ leues, idest modicæ cruciant animos, & corpora, vti, idest vt saturent: idest repleant horrea & vt dolia tumeant musto, idest recenti vino, z vt fœnilia, idest repositoria fœni surgant plena campo desecto. i. demesso a fœnisecis (sic enim a Persio appellantur messores fœni). Sic scilicet coloni semper auidi, idest cupidi sunt (vnde, vt quamuis auidis parerent arua colonis, gratum opus agricolis) eius, supple quod visum est istis carius, idest preciosius cæteris. Quisq; est implendus sibi, idest a se bonis artibus, quia quilibet studia sua insequitur. & id optimum putat, quod maxime scit. Fruges sunt illis: scilicet colonis, animi idest delicæ, z conatus, hæc merces est illis maxima rerum, videlicet scire, quid terra coercet, idest amouet occulto, idest secreta vi naturæ nullum opus fallere, supple eos, idest a nullo opere falli, hoc est omnia opera scire. Non multis, idest paucis est merces, idest studium, & voluptas cernere sacros fremitus, & animum, idest vim æthnæi montis furentis non pallere subito sono, non credere, idest confidere, nos scrutamur rimas idest fissuras subter, idest quæ subtus sunt, & euertimus, idest euertendo inquirimus omne profundum. Semen, idest minera, ac vena argenti quæritur, scilicet a nobis nunc, idest aliquando, scilicet causa auaritiæ, z non scientiæ, atq; aurea vena quæritur nunc, terræ torquentur flamma, scilicet in fornacibus, & domantur, idest aperiuntur, z scinduntur ferro cœlesti, aiunt supple minas mundi: idest gigantes migrasse ad tartara, vbi sunt ditis thesauri. Non multis etiam est merces, nosse quid impediat ventos, q̃ exire nequeant, quid nutriat ignes, vn̄ qes sit repete, z pax sit repete sup. cum multo fœdere. s. inter ignes, & ventos, z nosse, vnde animæ. i. venti: concrescant, seu. i. siue cauernæ, seruent forte sibi, scilicet ventos penitus. i. penitus, & ipsi introitus. i. primi receptacula terræ seruent sibi ventos, seu terra rara foraminibus minutis. i. habens multos poros. siue abstrahat in sese auras. i. ventos tenues, plenius. Etiam, qua sup. parte hæc. s. terra, aut æthna surgit. i. erigitur vertice rigido. ventus sup. infestus istinc idest ab vna parte, atq; obnoxius hinc idest ab alia parte, intus. i. interius, cogitat admittere vndiq; diuersos auras, & concordia scilicet ventorum admissorum addit vires, quia ad hoc concordantes, vt ignem, & saxa expellant fortiores sunt, q̃ si singuli sint, siue nubes: & auster nubilus agant. s. auras introrsus, seu sup.

Ordo

ASCEN.

seu sup. auræ: & vẽti flexere forte caput, vt spõte intrent, ₇ feruntur pcipites tergo. i. per tergum, una scilicet aura, delecta. i. de multis lecta, & conflata premit aures terrentes: idest inundantes sono fugato, idest expulso: & vẽsat. i. vẽse verberat corpora pulsata. Nã veluti bucina. i. tuba: sonitura diu tritone. i. deo marino qui concha canere dicit, canoro. i. frequẽter cantẽti, vnde æmulus interemit misenum, spiritus collectus, & ui/ctus. i. coact⁹ mouere, pellit opes aquæ. i. pcellas agit, & emugit, idest quasi mugiẽs emittit: voces longas. i. diu duraturas & veluti cortina. i. secretior pars tẽpli, aut antri Apollinis, vnde oracula pdibant canit carmine irriguo, existens numerosa modis imparibus, & arte regẽtis. i. dirigẽtis, quæ ars i pellẽs anim m. i. flatũ tenuem, subremigat. i. percutit more remigantium vndam, haud. i. nõ aliter, aura sub mota. i. propulsata, pugnat. i. obstrepit, torrentibus, per torrẽtes, in angusto. i. arcto inclusa, & æthna cõmurmurat magnum, idest magnopẽ: nomen pro aduerbio. Credendum est ẽt. varius ambagibus, & verborum inuolucris rem psequitur affectans verborũ apparatu rem in miraculum trahere, vnde dicit, credendum etiam causas ventorum existere sub terris, similes hacuz, scilicet causarum (bene genitiuo vtitur, qz substantiam respicit, vt nõ est similis tui in dis domine, quas cernimus extra: scilicet terrã, aut extrisec⁹ vt cremẽt. i. cõburãt inter se corpora cõdensa, ₇ fugiant in vacuum, idest aerem, turba elisa, idest eiecta, & expulsa, & proxima trahant secum tota nomina, idest cõfundãt nomina ventorum, quia non potest intelligi: qui venti sint, & exeant, & resistant in sede tuta, idest extra turbam posita, qp si quædam discordia est mihi tecum, o lector, supple qp. i. qz cre/das ventos cõsurgere ab his principijs, non dubium sup. est, aliquas rupes, & cauernas prouehere. i. porro vehere, ₇ docere ventos, sup. cum ingenti sonitu, ₇ animas. i. ventos, diffu/gere, & impelli propinquas casu. i. ad casum, datums antiquus, & non dubiũ est ventos creare hic. i. ex hoc diffugio, ₇ impulsu, aut supple animæ & auræ, so'ent ẽt effundere nebulas largo humore. i. habentes largũ humorem admixtuz. aut cãpis. & agris. i. p cãpos, ₇ agros. quos. s. cãpos: ₇ agros amnis obruit. i. irrigat, & aer nubilus exoriens vallibus. i. exhalatus ex cõualle: caligat. i. obtenebrat.

ASCEN. ℂ Parua flumina. ferũt. i. afferũt auras: vis. i. potentia proxima est uento, & aspirat eminus. i. delõge fortis. s. auras: & humor. s. productus verberat. scilicet obstantia: atqz hoc, supple fit in vacuos scilicet ventos aeri expositos, cuius regione vulgus vacuam putat, sed si tanta potentia rerum est. s. ventis externis, necesse est, vt introclusi efficiãt plura, hoc. s. iam dicto: vel hoc. i. tanto plura. Aethna igitur his causis extra. i. exterioribus. & coactis penitus. i. interioribus, & exagitat. i. expellit ventos. idest venti. s. exacti: pugnãt idest obstant, aut certamen erumpunt, pugnantes. s. in faucibus. s. antri æthnæi. ante. s. qz exeant, & pugnantes suffocant. i. claudunt iter: vt. i. sicut vnda, idest inundatio exusta, terqz qterqz. i. frequẽter aut ad perfectum, vbi. i. postquam perbibit. i. absumpsit euros. i. vẽtos illos graues: idest vehementes, ingeminat. i. multiplicat fluctus, & vltimus. scilicet fluctus vrget, idest pmit primos, haud secus, idest nõ aliter spiritus: idest ventus astrictus, . i. oppressus certamine tangitur ictu, scilicet ab alijs illato, inuoluens sibi vires suo pondere. i. mole sua. Corpora densa exercent scilicet se per neruos ardentes, idest per vires flagrantes & spiritus properat: & transit morantem. s. alium ventũ, quacunqz. s. parte, aut via, aut ratione est iter, donec amnis. i. inũdatio ventorum, reuolutus cũ fluuio. i. abundantia fluuiorũ, & æstibus exilit. i. extra salit, atqz ipse furens vomit tota æthna. s. ignes existẽs igneus. Qđ si tu putas forte. ventos decurrere ijsdẽ faucibus, atqz ventos pulsos remeare ijsdẽ. s. faucibus, ipse locus dabit res notandas oculis, ₇ coget negare scilicet qđ prius putabas: qũuis æther siccus frigeat sic cerulo. i. marino colore, & qũuis iubar aureus (Plautus etiam iubarem genere masculino dixit, sed & gutturẽ, & papauerem) surgat. i. oriatur rubens ostro, idest colore purpureo, ₇ qũuis nubes nigra circũstrepat illic semper caligine obscura, & ipsa humida circũstrepat vultu defuso, ipse tamẽ sublimis pspectat opus: & recessus vastos. i. remotionẽ terraz valde amplam, æthna nõ videt. s. nubem: nec itercipit vllo æstu: obsequitur. i. inseruit obsequendo, quacũqz leuis aura iubet, ₇ redit. Cerne etiã placãtes numina cœlestia thure. sũmo iugo. i. in altissimo loco, vel qđ. s. pte liberrimus ipzospectus hiat. i. apit, seminatarum rez, si nihil irritet. i. cõmoueat flãmas: & stupeat pfundũ. Huic igitur credis torrens, &c. Ordo est: Igitur tu credis huic vt spiritus ille torrens, qui vorat rupes: ₇ terram, ₇ qui fulminat ignes, cur exit vires. s. domitas, ₇ flexit habenas existẽs pceps præsertim ipsa corpora decliuia suo pondere nunq̃ diripiãt suo põdere. i. per suũ põdus, & absolueret vario arcu. i. curuitate, qp nisi fallor, species adest ruinis, & tãtus impetus transfugit

Flumina parua ferunt auras, uix proxima uento est.
Eminus aspirat fortis & uerberat humor.
Atq; hoc in uacuos si tanta potentia rerum est.
Hoc plura efficient introclusi ꝯ necesse est.
Hic agitur caussis extra, penitusq; coactis
Exagitant uentos. pugnant in faucibus ante
Pugnantes suffocant intus, ut unda profundo
Terq; quaterq; exusta graues ubi perbibit euros.
Ingeminat fluctus & primos ultimus surget.
Haud secus astrictus certamine tangitur ictu
Spiritus inuoluensq; suo sibi pondere uires
Densa per ardentes exercent corpora neruos.
Et quacunq; iter est properat, transitq; morantem.
Donec confluuio reuolutus, & æstibus amnis
Exilit, atq; furens tota uomit igneus Aethna.
Quod si forte putas isdem decurrere uentos
Faucibus, atq; iisdem pulsos remeare. notandas
Res oculis locus ipse dabit, cogetq; negare.
Quamuis cæruleo siccus sic frigeat æther.
Purpureo ꝯ rubens surgat iubar aureus ostro.
Illinc obscura semper caligine nubes.
Pigraq; defuso circumstrepat humida uultu.
Prospectat sublimis opus, uastosq; recessus
Non illã uidet Aethna, nec ullo intercipit æstu.
Obsequitur quacunq; iubet leuis aura, reditq;
Placantes etiam cœlestia numina thure.
Summo cerne iugo, uel qua liberrimus Aethna
Improspectus hyat tantarum semina rerum.
Si nihil irritet flammas, stupetq; profundum.
Huic igitur credis torrens, ut spiritus ille
Qui rupes terramq; uorat qui fulminat ignes.
Cur exit uires, & preceps flexit habenas
Presertim ipsa suo decliuia pondere nunq̃
Corpora diripiant, uarioq; absolueret arcu.
Quod nisi fallor adest species, tantusq; ruinis
Impetus attentos oculorum transfugit ictus.
Nec leuitas tantos igitur ferit atua, mouetq;.
Sparsa liquore manus, sacros ubi uentilat ignes.
Verberat ore tamen pulsataq; corpora nostra
Incursant adeo tenuis uim caussa repellit.
Non cinerem, stipulam ue leuem, non arida sorbet
Gramina, non tenuis plantis humor exit eisdem.
Surgit adoratis sublimis fumus ab aris.
Tanta quies illi est, & pax innoxia rapti
Siue peregrinus agitur, propriisq; potentis
Coniurant animæ caussis, ille impetus ignis.
Et montis partes atras subuertit arena.
Vastaq; concursu trepidantia saxa fragoris.
Ardentesq; simul flammas, ac fulmina rumpunt.
Haud aliter q̃ cum prono iacuere sub austro.
Aut aquilone fremunt syluæ, dant brachia nodo
Implicitæ, hæc serpunt iunctis incendia ramis.
Nec te decipiant stolidi mendacia uulgi.
Exhaustos cessare sinus, dare tempora rursus.
Vt rapiant uires, repetantque in prælia uicti.
Pelle nefas animo, mendacemque exue famam.

ℂ Vis, potentia, quia aura est leuior vento. Vacuos ventos. Suffocant, claudunt inter neruos, vires ignium ardentes, confluuio, fluctuum copia. Recessus, remotionem terraz. Hiat, aperit: Irritet, commoueat. Arcum, curuitatem. Rũpunt, erũpunt. Nefas opinionem nefandã ex animo. DOMI.

Non est diuinis tam sordida rebus egestas.
Nec paruo mendicat opes, nec congregat auras.
Præsto sunt operæ uentorum examina semper,
Caussa latet quærunt pariter, coguntque morari.
Sæpe premit fauces magnis exhausta ruinis
Congeries, clauditque uias luctamine ab uno.
Et scisso ueluti tecto sub pondere præsto est.
Haud secus ac teneros cum sicco frigida monti
Desudat, tutoque licet discedere. montes
Post ubi continuere morem uelocius urgent.
Pellunt oppositas moles ac uincula rumpunt.
Quicquid in obliquum est frangunt iter acrior ictu
Impetus exoritur. magnis operata rapinis
Flamma micat, latosque ruens exundat in agros.
Si cessant aure cessant spectacula uenti
Nunc superant quæcunque regunt incendia syluæ.
Quæ flammis alimenta uocent quid nutriat Aethna
Incendi poterunt illis uernacula caussis
Materia oppositumque igni genus utile terrent.
Vritur assidue calidus nunc sulphuris humor.
Nunc spissus crebro præbetur uimine succus.
Pingue bitumen adest. & quicquid comminus atras
Irritat flammas illius corporis Aethna est
Atque hanc materiam penitus discurrere fontes
Infectæ erumpunt, & aquæ radice sub ipsa.
Pars oculis manifesta iacet. rubet. ipsaque dura est.
Ac lapis in pingui feruent incendia succo.
Quin etiam uario quædam sunt uimine, saxa
Toto monte liquant. illis custodia flammæ
Vera, tenaxque data est, sed maxima quippe molaris
Illius incendi lapidis sic uindicat Aethnam.
Quem si forte manu teneas, & robore cernas
Nec feruare putes ignem. nec spargere posse.
Sed simul ac ferro quæres. respondet & ictu
Scintillat calor, hunc multis circundare flammis,
Et potes extorquere animos, atque exue robur.
Fundetur ferro citius. nam nobilis illi.
Et metuens natura mali est ubi cogitur igni.
Sed simul atque hausit flammas, non tutior hausti
Vlla domus seruans aciem duramque tenaci
Septa fide tutum est illi, patientia uicto.
Vix unquam redit in uires. atque euomit ignem
Totus enim denso stipatur robore. tarda
Per tenues admissa uias incendia nutrit
Cunctanterque eadem, & pigre accepta remittit.
Nec tamen hoc uno quod montis plurima pars est.
Vincit. & incendi caussam tenet. illa profecto
Miranda est lapidum uiuax, animosaque uirtus.
Cætera materies quæcunque est fertilis igni.
Vt semel accensa est. moritur nec restat in illa
Quod repetas tantum cinis. & sine semine terra est.
Hic semel atque iterum patiens, ac mille per haustus
Ignibus instaurat uires nec desinit ante
Quam leuis excocto defecit robore pumex.
In cinerem putresque iacet delapsus arenas.

DOMI.

¶ Egestas, miseria. Præsto, paratæ sunt flammæ. Teneros, puros ignes. Tuto sine factione. Exudat, diffundit. Vernacula: vulgaris, & familiaris, & vt dixero, mina. Bitumen: genus cretæ: quod si quis accendi exstingui non potest, & de natura sulphuris est. Molaris lapis. Incendi, pro incendii. Quæras ferro, percutias saxum ferro: subito emittit ignem. Aciem, splendorem. q. d. nihil est splendidius. Stipatur, circumdatur. Vias, venas ipsius lapidis, miranda, quod emittat ignem.

trāsfugit: ictus attentus oculorum: nec lenitas sup. transfugit tātos. s. ictus: agit aura ferit, & monet: vbi manus sparsa ligno/re ventilat igneos sacros: tamē .i. nihilo minus verberat ora: & nostra corpora pulsata incussa sunt, adeo .i. intantum causa te/nuis repellit vim, & non sorbet cinerem: vel stipulam leuem, & nō sorbet gramina arida, & humor (si vera est lectio licentio/sus est versus, nam humor primam producit) tenuis non exit eisdē plantis, & fumus sublimis .i. in sublime volans surgit ab oris odoratis .i. odoribus, hoc est rebus odoriferis perfusis tā/ta .i. tam magna quies est illi, & pax rapti est innoxia, siue agit peregrinis potentis pro potentijs: siue proprijs. animæ .i. venti coniurant causas .i. cū causis ille impetus ignis, & arena sub/uertit atras pres montis, & saxa vasta trepidantia cōcursu fra/gorosos rumpunt .i. arrumpūt simul flammas ardentes, ac ful/mina (alij legunt flumina) haud .i. non aliter quam cum fulmina ia/cuere sub austro prono .i. inclinato ad propellandum aut cum syluæ fremūt. aquilone, vento septentrionali, & ipse syluæ im/plicitæ nodo. s. ex mutuo occursu, dū se inuicē flagellant, dant brachia .i. flagella, & ramalia nodo .i. in nodū, hæc incēdia .i. in/vndationes syluarum more aquarum bullientium, concussa/rum serpunt ramis iunctis. Nec mendacia stolidi vulgi decipi/ant te, dicentis. s. sinus æthnæ cessare. s. ab incendio, & emis/sione flammarum exhaustos .i. materia ignis euacuatos, & tē/pora dare .i. cōcedere cursus, vt capiat vires, & ipsi victi .i. ef/fœti, & elanguentes repetant, scilicet vires in prælio pelle ne/fas, idest nefandam opinionem animo, & exue famam mēda/cē, quia non est tam sordida egestas: vt scilicet vicissitudine, & intercapedine temporis opus sit.

Dictionis humanitas

¶ Rebus diuinis, idest adeo institutis. Nec mendicat, scilicet deus: aut natura: opes, idest facultates, & auxilia. & vt dicunt elemosynas paruo, idest a paruo, vapore a re caduca, nec aggre/gat auras, quibus, scilicet postea ad incēdium vtatur operæ, idest operationes ventorum sunt præsto, idest paratæ, quasi præstantes ad iussa obeūda, & quærūt semp pariter examina idest eruptiones agminatim more apum factas, & cogunt mo/rari. idest immorari pariter idest ad libitū, nūc pariter erum/punt nunc pariter immorantur, sed quare id faciant causa la/tet, congeries, scilicet saxorum, & alterius materiæ exhausta, scilicet ab igne magnis ruinis premit, sæpe fauces, & claudit vias ab vno, idest vniformi luctamine, & est præsto idest paratā supponere. scilicet subeundo veluti tecto scisso idest cooperi/mento interrupto, haud .i. non secus .i. aliter, ac cum frigida scili/cet congeries desudat monte sicco teneros. s. ignes hoc est par/uos & cum licet montes discedere tuto .i. sine interruptione. Post .i. postmodū vbi. s. ignes, & flammæ cōtinuere morā, vr/gent velocius, pellunt moles oppositas, ac rūpunt vincula, & frangunt quicquid est in oppositum, iter, impetus acrior exorit ictu .i. ex ipso impulsu, flāma operata .i. exercita magnis ra/pinis micat, & ruens exūdat in latos agros, si vēti cessant a ru/re. feruntur spectacula .i. res inspectatione dignas, nūc superāt incēdia quæcunque syluæ regūt, quæ vocent flāmis alimēta. & quid æthna nutriat, poterūt incēdii illis causis materia vernacula, idest familiaris mina, & genus vtile oppositū igni terret. s. in/cediū: & tamen vritur assidue: & ita nūc humor sulphuris calidus præbet, nūc succus .i. nutrimētum spissus .i. densum crebro vi/mine .i. virgulto tenui, præbetur. s. incendio, & bitumen genus cretæ, & terræ tenacis de natura sulphuris: vnde dicitur pin/gue adest, idest præsto est, & quicquid irritat, idest prouocat, cominus .i. de prope, flāmas atras, idest fumosas, & obscuras, æthna est illius, idest huiusmodi, corporis: vt. s. talem materiā præbeat. Atque hanc materiam penitus discurrere, & c. prose/quitur intentum. ¶ Ordo est. Atque, supp. iubet discurrere hanc materiam penitus .i. omnino fontes & aquæ infectæ. s. graui odore ex sulphure erūpunt sub ipsa radice. Pars iacet mani/festa oculis, ipsa rubet, & est dura, ac .i. sicut lapis, & incendia feruent in succo, idest alimēto humido, & pingui, Quinetiam quædam saxa sunt vario vimine .i. quæ habent quasi vimen ad incedium aptum, quæ sup. liquant .i. diffluunt, toto mon/te, custodia flāmæ vera, & tenax .i. perpetua est data illis, sed quippe .i. certe maxima. s. custodia illius incendi pro incendij lapidis molaris .i. quasi molaris, vindicat .i. defendit sic æth/nam, quē. s. molarem, si tu teneas forte manu, & cernas robo/re .i. in globo, aut corpore eius, tu putes nec posse .i. quod nec pos/set seruare ignem, nec spargere ignē, cum tamē vtrūque faciat, sed, simul ac .i. statim postquam, tu quæras .idest inquiras ferro, quod est percutias saxum ipsum calybe: respōdet. s. vons tuus, & ca/lor. s. igniitus scintillat .i. per scintillas exilit, tu potes hic idest postquam scintillauerit eit cūdare. s. lapidem flāmis, adhibēdo vi/delicet stupā, atque arida circū nutrimēta, & extorquere aios i. spiritus igneos, atque exue .i. dissolue, robur ipsum fundet ci/tius ferro nā natura est illi mobilis (alij legunt nobilis) & me/tuens mali .i. nocui: & incōmodi, vbi .i. quando cogit igni .i. p ignem

ASCE.

Ordo

igne dissolui, sed simul, atq; .i. imediate postq̄ hausit flāmas .i. incensum est. no ulla domus, est timor sei uās aciem .i. splēdorem hausti. s. ignis. dura .i. tenacē, & perduratem. Fides est illi tenaci .i. dū tenax est septa .i. circūdata tutū .i. tute, & patientia est illi uicto .i. dum uincit ab igne: q: uix reddit unq̄ in uires .i. uix reparat, iut recuperat, aut instaurat unq̄ uires atq; eum igne, stipatur enim, idest circūdat totus denso robore: & mittitur tarda incēdia admissa per tenues uias .i. uenas lapidis, & remittit eade. s. incēdia accepta cūctanter .i. lente, ac cū mora & pro, idest tarde, nec tn̄ uicit hoc uno, idest hac una ratione, q̄ est plurima pars montis, & q̄ tenet causam, incendi pro incendij. Profecto illa uiuax, & animosa uirtus, lapidūq; .s. flāmā emittant, est miranda, Cætera materies quæcūq; est fertilis igni .i. pōt producere ignē: ut .i. postq̄ est semel incēsa ipsa morit .i. extinguit: & ɔsumit, nec restat in illa, qd̄ repetes .i. repetere possis, & est tātū cinis, & terra sine semine .i. uigore alterius producendi. Sed sup. hic lapis patiens .s. ardorē semel atq; iterum .i. frequenter, ac per haustus mille ignibus: instaurat, idest reparat uires: ne desinit ante q̄ pumex leuis defecit robore excocto, idest absumpto per coctionem, & antequam iacet delapsus in cineres, & putres arenas.

ASCEn. ℭ Cerne et similes cauernas arsisse locis .s. alijs maior, idest aliquātulum magna copia materiæ nascētis est illic .s. in alijs locis, sed genus hoc lapidis dat .s. sup. certissima signa coloris, scilicet nigri, q̄si sit exustus ab igne: q̄ id q: ignis nullas .i. non ullas non adiūxit ullas opes .i. nutrimēta ad incēdium: & languit, idest subinde extinctus fuit. Dicit insidijs, Recitat alia loca quæ incēdio: sed nō perpetuo flagrauerūt: adducens ænariam: de qua q: Caldarias facis differit. Ordo est. Aenaria

Ordo insula dicit flagrans: supple fuisse quōdam insidijs, scilicet immisso igne per insidias, nūc dicit extincta super rectis, idest superficiebus. Et supple est locus īter cumas, & neapolin, at .i. sed frigidus iā multis annis, quis sulphur pinguescat, idest pingue crescat illic æternum, idest æterne ab ubere, scilicet materno, idest quis nō desit ei loco copia sulphuris: unde uidet incēdium posse continuari, quod sup. sulphur legitur .i. colligit illic in mercem .i. ad mercimonium faciendum æthna insula est tanto fœcūdior q̄ .s. ænaria q: perpetuum est æthnæ incendium, cui .s. æthnæ ipsa facies rotūda dedit nomen, q: cum sit exusta in rotūdam ab incēdio æthna uocat, αἴθω enim est

Aetho qd. notet incēdo. Enim pro q: sulphur solū nō est, supple. illic: nec terra obesa .i. circumcisa: & absumpta cacumine .i. in summitate, & lapis aceretus .i. qui accreuit existens aptus ignibus retegendis: sed fumat raro, qui uix succēditur, idest etiam parum incendit, & supple ardet, q̄ .i. q: copia nutrit flamas mortales in breue .i. ad breue .s. tēpus insula durata .s. perpetua exustione est sacra noie, idest sub nūcupatione uulcani, q: uulcanus dr̄ illic habere antrum. Tamē maior pars incēdi pro incendij effrixit, idest frigida facta est, & recipit classes iactatas alto .s. mari, & tuetur, idest protegit eas portu. Pars sup. quæ restat, est minor, & terra diues ab ubere, idest fœcunditate: sed non supple talis, quæ conferat .i. cōparet uires, scilz suas illis æthnæis scilicet uiribus: atq; hæc ipsa, scilicet para fuisset iā quōdam .i. olim iam extincta, ni .i. nisi humor generet furtim callibus .i. uijs, aut uenis secretis materiā, & suam syluā, idest fomētum incēdij (unde q: pro eodē sumit materiam: & syluam: patet syluam ab hyle deductā) & ageret uentos huc illuc canali presso, idest stricta uia & augusto meatu, & pasceret ignes, sed res ipsa est melius nota, idest signum sui, & spectata occurrit ueris signis, nec tentat fallere pestem .i. incēdium aut consumptionem. Nā efflat lapides candentes .i. semiustos & q̄si in cinerem uersos circum latera, & in imis radicibus æthnæ: & saxa disiecta intereunt uenis, idest eunt iter uenas: aut moriuntur, & absumuntur in uenis: ut possis credere manifesto, idest manifeste lapidem molarem esse cām ardendi, idest incēdij, aut cur ardeat, cuius .s. lapidis defunctus, idest fragmēta, ignis ieiunus, idest auidus, & famelicus colligit. Ille .s. ignis ubi, idest postq̄ collegit: scilicet ex fragmentis illis flammas .i. ūtm incendij, iacit, idest proijcit, supple eas, & accendit simul materiā ictu, idest eijciendo eam: & cogit secum liquescere, q: dum, materia liquefacta deficit, ignis quoq; extinguitur. Haud equidem, Perstat in instituto pluribus uerbis pauca explicans, ut a maroniana phrasi multum frigere, dū de æthna scribit: agnoscas: sed q: instituimus ordinem prosequamur. Et quidem .i. certe (uel hoc uocabulum monstrat nō esse Vergilianum opus. semper enim equidem primæ personæ accōmodat, authore Seruio, ut sit ego quidem) haud, idest no mirum factu: supp. est id, quod cernimus extra, idest exterius, si opus leniter .i. mitigat, & remittitur: aut intermittit, restat, & uritur magis illic .s. ubi leniebat: & saxū sollicitat magis incēdia uicina, & pmittit certa pignora .i. auctoramēta, aut corroboramēta, flāmæ uēturæ. Nā sil', atq; mouet, sup. se curis .i. āxietate

Ceme loci seriam similes arsisse cauernas
Illic materiæ nascentis copia maior.
Sed genus hoc lapidis certissima signa coloris,
Quam nullas adiunxit opes, & languit ignis.
Dicitur insidiis flagrans Aenaria quondam,
Nunc extincta super testisq; Neapolin inter
Et Cumas, locus a multis iam frigidus annis,
Quamuis æternum pinguescat ab ubere sulphur,
In mercem legitur, tanto est fœcundior Aethna
Insula, cui nomen facies dedit ipsa rotunda.
Sulphur enim solum, nec obesa cacumine terra est,
Et lapis accretus retegendis ignibus aptus
Sed raro fumat, qui uix succenditur, ardet.
In breue mortales flammas quod copia nutrit,
Insula durata est Vulcani nomine sacra.
Pars tamen incendi maior effrixit, & alto
Iactatas recipit classes portuq; tuetur.
Quæ restat minor est, & diues ab ubere terra est.
Sed non Aethneis uires quæ conferat illis.
Atq; hæc ipsa tamen iam quondam extincta fuisset,
Ni furtim generet secretis callibus humor
Materiam syluamq; suam, pressoq; canali
Huc illuc ageret uentos, & pasceret ignes,
Sed melius res ipsa nota est, spectataq; ueris
Occurrit signis, nec tentat fallere pestem.
Nam circa latera, atq; imis radicibus Aethnæ
Candentes efflant lapides, disiectaque saxa
Intereunt uenis manifesto, ut credere possis
Pabula, & ardendi causam lapidem esse molarem,
Cuius defectus ieiunus colligit ignis.
Ille ubi collegit flammas iacit, & simul ictu
Materiam accendit cogitque liquescere secum.
Haud equidem mirum factu quod cernimus extra,
Si leniter opus restat magis, uritur illic.
Sollicitatque magis uicina incendia saxum.
Certaque uenturæ præmittit pignora flammæ.
Nam simulatque mouet curis turbamque minutus
Diffugit extemploq; solum trahit ictaque ramis.
Et graue sub terra murmur demonstrat, & ignes
Tum pauidum fugere, & sacris decedere rebus
Parere, & tuto speculaberis omnia colli.
Nam subito efferuent onerosa incendia ruptis.
Accensæ subeunt molles, truncæque ruinæ.
Et uoluunt atque astra sonant examina arenæ.
Nec recipit flammas mons hinc defessus anhelat.
Atque aperit se hostis decrescit spiritus illic.
Haud aliter q̄ cum læto deuicta tropheo
Prona iacet campis acies & castra sub ipsa.
Tun si quis lapidum summo pertabuit igni
Asperior sobaris. & quædam sordida fax est.
Qualem purgato cernes discedere ferro.
Verum ubi paulatim exiluit sublata caduci
Congeries saxi angusto e uertice surgunt.
Sic ueluti in fornace lapis torretur, & omnis
Exuitur penitus uenis, subit altius humor.

ℭ Coloris, quia ipse lapis est niger, quasi combustus ab igne. Aenaris, insula in sinu puteolano, quam Ply. dicit a statione nauium Aeneæ fuisse denominatam, quia etiam ibi sunt icēdia. est enim locus inter neapolim & cumas ubi olim erat incendium dedit nomen æthnæ, nam αἴθω, idest comburo Effrixit, frigida facta est. Alto, mari. Presso canali, stricta uia. Nota .i. signus. Pestē cōsumptionē. Ieiunus auidus. Sobaris, sobaros uehemēs dicitur. Unde sobaris, uehemētibus ignibus.

DOM.

Amissis opibus leuis sine pondere pumex.
Excutitur liquor ille magis seruare, magisque
Fluminis in speciem, mitis procedere tandem
Incipit, & primis dimittit collibus undas.
Ille paulatim bis sena in millia pergunt.
Quippe nihil reuocat, curtis nihil ignibus obstat.
Nulla tenet frustra moles, simul omnia purgans.
Nunc syluas, rupesque uorat, hæc tela, solumque.
Ipsa adiurat opes, facilesque sibi induit annos.
Quod si forte cauis cunctatus uasibus hæsit.
Vtpote inæquales uoluens perpascitur agros.
Ingeminat fluctus, & stantibus increpat undis.
Sicut cum curuo rapidum mare cernitur æstu.
Ac primum tenuis finis agit ulteriores.
Progrediens late diffunditur, & succernens.
Flumina consistunt ripis, ac frigore durant.
Paulatimque ignes coeunt, ac flammea messis
Exuitur facies tunc prima, ut quæque rigescit.
Effumat moles, atque ipso pondere tracta
Voluitur ingenti strepitu, præcepsque sonanti
Cum solido inflexa est pulsantes dissipat ictus.
Et quia disclusa est candenti robore fulget.
Et micat examen plagis ardentia saxa.
Scintillat procul esse fide, procul esse ruentes
Incolumi feruore cadunt, uerum impetus ignes
Si fumant quondam, ut ripas traiecerit amnis
Vix iunctis quisque fixo dimouerit illas.
Vigenos persæpe dies, iacet obruta moles.
Sed frustra certis disponere singula caussis
Tentamus, si firma manet tibi fabula mendax.
Materiam ue aliam credas furere igne fauillam.
Plurima proprietate simul concrescere, si que
Commixtum uento flagrare bitumine sulphur.
Nam post exustam cretam quoque robore fundit.
Et figulos huic esse fidem, dehinc frigoris usu
Duriciem reuocare suam, & constringere uenas.
Sed signum commune leue est, atque irrita caussa.
Quæ trepidat, uerum ubi certo pignore constat.
Nam uelut argutæ naturæ est æreus ignis
Condomitus, constat eademque, & robore saluo
Vltra quam possis æris cognoscere portam.
Haud aliter lapis ille tenet, seu forte madentes
Effluit in flammas, seu sit securus ab illis
Conseruatque notas, nec uultu perdidit ignes.
Quin etiam extremam multis color ipse resoluit.
Non odor, aut ætas putris, magis ille, magisque
Vna operis facies, eadem per que omnia terra est.
Nec tamen inficior lapides ardescere certos.
Interius furere accensos, hæc propria uirtus.
Quin ipsis quædam siculi cognomina saxis

tate deficiēdi, & minutus .i. diminutus diffugit turbā trahit ex tēplo .i. illico, solū .i. fundū: aut terra solida. & trabs icta .i. percussa ramis .i. ignibus lateralibus, & demōstrat sub terra graue murmur: & ignes sup. grauco: tū .i. tūc speculaberis .i. videbis: sup. quelibet pauidū fuge: & decedē rebus sacris .i. timē dis, qsi execrabilibus: aut diis pseratis: & speculaberis oia parere e colli tuto .s. ab accessu, qr nemo accedit collē .i. verticem æthnæ sic icensū. Na subito efferuēt incēdia onerosa .i. molesta, raptis .i. correptis .s. his, q no aufugerit, & molles accensæ subeūt .i. subsequunt, & ruinæ trūcæ .i. obtruncatæ, & abruptæ. Et arenæ voluunt examina .i. copias flāmarū, atq, & sonāt .i. simul sonitū edūt, nec mons recipit .i. cape, & ptinere pot flāmas: qr sup. defessus hic .i. postmodū anhelat, atq .i. simul, ac hostis .s. ignis apit se, spūs decrescit illic, haud .i. nō aliter qcum acies iacet prostrata .i. pstrata, cāpis deuicta trophæo læto .s. victori, cāpis dicit, & sub .i. ante ipsa castra, qsi inclinata ad castra, na dice potuisset, castrisque sub ipsis. Tū .i. deinde, siqs lapidū .i. siqs lapis ptabuit .i. mollificatus emarcuit igni fūmo, aspior sobaris .i. vehementibus ignibus, & qdā fax est sordida .i. imūda (sic Calderinus legit, fere tamen textus habet sopita, non sobaris vt sit, & quædā fax sopita, & sordida est) qlem cernes discedere .i. abstrahi, ferro purgato .i. postq ferrū purgatum est, verū .i. sed vbi .i. postq congeries exiluit paulatim sublata saxis caducis, tunc surgunt e vertice angusto sic veluti lapis torretur in fornace: dum, scilicet calx efficitur, & omnis humor exuitur penitus venis, & pumex, idest lapis talis.

¶ Leuis .i. planus, & sine pōdere, qr opibus amissis .i. succo perdito, & absumpto sibi alitus, ille liquor .s. pignis excutit magis, & icipit magis seruare sup. se. Et icipit tādē pcedere magis mitis, qr in mores fluminis, & dimittit vndas .s. liquoris sup. sa primis collibus, illæ .s. vndæ pgūt paulatim in bissena .i. xij. milia .s. passuū, quippe .i. vtpote qs, aut qr certe nihil reuocat, nil obstat ignibus curtis .i. correptis, nulla moles .i. reparatio, aut moderatio tenet frustra .i. conatū tenē, & hæc vnda ignis: purgās siforia, vorat nūc syluas, & rupes, & vorat hæc tela .i. saxa, & solū .i. terrā, & ipsa adiurat .i. adiurādo ascissit opes .i. auxilia, & copias, & iduit sibi annos faciles .s. adiuratione. Qd si forte cūctatus hæsit vasibus (alij sinibus legunt, nā vasa vasorum dicimus, verū olim dicebatur vasum vasi, quo Cato apud Au. Gelliū vtitur, & ita posset pluraliter vtrumque dici vasibus a nrō singulari vas, & vasis a vasus, sicut cnetus & cueta legimus. Posset et vasis legi, vt sit spōdaicus versus .i. saxis cauis, vtpote, qui voluēs inæqles agros ppascit: sup. eos, & qui ingeminat fluctus, & increpat .i. crepitus facit, vndis stātibus .i. stagnis, sicut cū mare lapidū .i. marmorū, aut abūdantia illorū saxorū cernitur curuo æstu .i. inūdatione lapidū, ac agit primum tenuis sinus pgrediens, ac succernēs .i. occulte cernens vlteriores diffundit late, flumina psistūt ripis, ac durāt, sup. se frigore .i. pglaciantur, & ignes: ac messis flāmea .i. copia flāmarū, coeūt .i. pgregātur paulatim: tūc prima facies exuit, & vt quæque rigescit .i. rigida fit, moles effumat .i. p fumū dissoluit, atque tracta ipso pōdere, voluit pceps, sup. cū strepitu ingēti, atque sonāti, & cū inflexa est solido .i. ab itegro dissipat .i. in vētos diffundit ictus pulsantes. Et qr disclusa est robore .i. duritia candēti, fulget, & examē .i. multitudo saxorū ex antris, more apium ex aluearijs eductarū, etflatorū, examē dico p appositione, saxa ardētia plagis .i. vulneribus, hoc est ambustionibus, micat scītillat, pcul esse fide, pcul esse ruētes ignes cadunt icolumi feruore, verū si fumant quōdam, vt ipetus traiecerit ripas, nimis vix quisque dimouerit illas .s. ripas iūctis .i. adhærentibus fixo .i. firmo, & stabili, moles iacet sæpe obruta vigenos dies. Sed frustra, &c. Si tu igitur firmiter credis id, quod fabula asserit, frustra tentamus disponere singula certis .i. veris, & nō fictitijs causis, nō qr lectoris fides quicq faciat ad cām rei, sed qr si ista scripseris, quæ nemo sit crediturus: qr oportet discētem credere, sed vt cætera quoque pateant. Ordo est. Sed nos tētamus frustra disponere cūcta certis causis, si fabula medax manet tibi firma .i. firmiter tibi psuasum est, qd fabula asserit, vel pro vel, si tu credas aliā materiam, sup. esse icendio, & fauillā .i. tenuem flāmā furere igne & plurima pcrescere simul pprietate, & si credas sulphur cōmixtū bitumine .i. terra pigui, & sulphurea, flagrare .i. ardere veto. Nam fundit quoque robore .i. duricia sua post cretā exutā .i. postq bitumē exuit, & figulos esse fidē .i. pbere approbationē huic rei, dehinc si credas reuocare suā duriciē .i. robur vsu frigoris .s. cōdensantis, & cōstringere venas .s. in qbus ignis regnat, sed signū cōe est leue .i. inane, atque causa est irrita: quæ trepidat .i. vacillat, & periclitatur, vbi verū constat certo pignore .i. approbatione. Nam velut ignis æreus .i. in massa ærea, aut ferrea candēti, pdomitus .i. victus, & non excedat: est naturæ argutæ .i. subtilis, aut sudulæ, & eadem .s. natura pstat: & .i. etiam robora saluo vltra qz possis cognoscere portā .i. aptionem æris. haud .i. non aliter ille lapis tenet, seu effluit forte in venas madentes, seu sit securus ab illis, & cōseruat notas .i. splēdorem suū, nec perdidit ignes vultu. Quin etiam ipse color resoluit multis extremā .s. naturā, nō odor, aut ætas putris magis, ille scilicet color, magisque scilicet resoluit, vna fa-

cies

AS CEN.

Vas quod flect ar

Ordo

DOMI.

¶ Amissis opibus, succo. Mitis, qr descendit in similitudinem fluminis. Molles reparatio, Qd si forte cauis contactus vasibus hæsit nūc vasis dicimus. Alij sinibus legūt, nā sinū prima lōga significatuas. Verg. in Buco. Sinū lactis & hæc tibi liba priape quotānis. Messis flāmea: copia flāmarū. Robore duricia. Examen, multitudo saxorum. Venas, in quibus regnat ignis. Pignore: promissione, Portam apertionem, Conseruat notas, splendorem suum.

cies est opis: & eadé terra est p oia. Nec tñ ificior .i. nó ificias eo, hoc est: nó nego tñ certos lapides ardescere & furere accésos ite rũ, hæc est illis sup. ppria vtus. Quin .i. quetiá siculi .i. ppl'i siculi eis iposuere ipsis saxis qdá cognoia, & signant etiam.

ASCEn. Fusilia q dicatur

Fricas .i. frigidas petras ipso noie, idest ipsa appellatione, & signant notas esse fusilium .s. saxor, tamen illa, scilicet: quæ fusilia dicunt: nunq̃ liquescunt: quis materies succosior fouear scilicet ignes intus, idest intrinsecus, nec fuit cómissa penitus venæ molari .i. molaris lapidis, q si quis miratur robur fusile lapidis: cogitet verissima dicta libelli obscuri, scilicet ab obscuro authore editi. & dicet nihil gigni insuperabile: vero oia semina, q̃ rara: idest raro iungũt: iacta sup. esse na .i. p naã aut a na, sed nimium mirum supple est: q nos tñ cópescimus sæpe igni corpora densissima, & vicina solido, idest quasi dura: & solida. Non .i. nóne cernis animos æris succumbere flãmis .i. æs mitigari flãmis .q.d. frequétissime. Non, idest nóne exuit .s. flãma, lentitiem .i. mollicies & ductilitates plumbi: & ipsa materies ferri, q̃ uis supple prædura sit, tamen subuertitur .s. a duricie: hoc est mulcet igni, & saxa aurea, idest dilucida propter ignem spissa .i. densa, & solida, exundát, idest dulciter emittunt pretiũ fornacibus suspensis .s. in vertice æthnæ quædam iacent forte incomperta .i. abstrusa profundo, idest in imo fundo, & obnoxia .i. deuicta simili forte, qr ét illa sunt splédida: nec locus est igenio .i. scrutationi mẽtis, oculi vicẽt, idest qd volũt, pbabũt te iudice .i. potius adhærebis rei visæ q̃ rõni quá mẽte ↄcipias. Nã ille lapis, pculsus riget .i. fuenit durus, & obstat ignibus, si tu velis torrere .s. ipm puis .s. ignibus, qr a m ignis superatus icẽdit. Age dum adhortádi aduerbiũ: coerce, sup. ipm lapidé cádeté cœlo .i. aere patẽti, & pressum fornace, ipse nec potes sufferre .s. vim ignis: nec durat in, idest ↄ hostẽ sæuum .i. ignem vehemẽtem: & ita vincit, & soluit .i. relaxat vires: & captus .s. ab igne liquescit .i. resoluit in cinerẽ. Quæ maiora putas aũt tormẽta moueri, Trahit, vt incuperat oia in admiratioñẽ, docetq se quoq de alijs rebus, ac fabulamẽtis posse scribere, cũ notas habeat plurimas, q̃s tá gu historias. Ordo est. Aũt: prosed quæ maiora tormẽta putas posse moueri manu .i. artificio, & ministerio manuũ, q̃s .s. moueant, ab icẽdio, & occulta vi æthnæ .q.d. nulla, q̃ tãta icẽdia putas sustẽtari .s. posse nris .i. humãis opib⁹ .i. facultatib⁹ aut potẽtijs .q.d. etiã nulla. Nã æthna vrit tãtis fornacib⁹, & nũq̃ est nõ fertilis .i. & sp ẽ fertilis igne sacro .s. Ioui, q idẽ fulmĩa hẽt, aut verẽdo nobis, sz nõ tali sup. q feruet moderatior .i. tẽperatior nrõ vsu, sed q sup. feruet ppior cœlo .i. igni elemẽtari, vel q̃li flãma Iupiter ipse est armatus .i. in fulmẽ cõflata. Ingẽs spũs est additus his viribus, & hoc faucibus .s. fornacis, aut cratere astrictis .i. angustis: elisis .i. attritis, aut absumptis, vt cũ .i. q̃n .s. fabri festinãt ↄtẽdere .i. certatĩ exercere opas fabriles .i. exercitia fabror, massis rudibus .i. laminis ĩformib⁹, hoc ẽ adhuc nõdũ formatis ipsi q̃tiũt .i. cõmouent ignes, & exanimãt .i. euacuãt aiã .i. vẽto, folles tremẽtes: & istigãt agmine .i. agminati expellũt vẽtos pssos .s. in follib⁹. Hæc dẽs est fama opis .s. icẽdij æthnei, æthna nobilis .i. multũ nota p tale icẽdiũ vrit sic terra trahit vias foraminib⁹ .i. p foramina, hoc est poros Spũs .i. vis vẽtor, ac ignũ viget in arcũ .i. fornicẽ, & curuaturã, & icẽdit .i. diffundit viuus .i. actiuus, & agilis per maxia saxa. Possemus sup. dicere magnificas laudes hoiuz & tẽpla opofa .i. opose elaborata diuitijs hoium, aut memorare saxa vetusta .i. antiq̃ ædificia, sed currimus mã traducẽ .i. nos traducẽte terris .i. in terris p pxia fatis .i. reb⁹ fato peũtibus, atq nos audi eruimus .i. euellimus ex aio lectoris mẽdacia veteris famæ .i. opionis de icẽdio æthnæ, q̃ erat mẽdax, & erronea, & libet pcurrere cũctas gẽtes .i. oẽs historias insignes diuersar gẽtiũ. Iuuat .i. delectat nos nũc .i. aliq̃n, cernẽ mœnia circũdata thebis ogygijs .i. ab ogyge ↄditis: & iuuat cerne, qd fratres, sup. fecere: ille ĩpiger .i. acer venator Zetus, ille .s. amphió canorus .i. musicus lyra canẽ solitus felices ↄdere .i. ad cõdẽda aliena .s. opa. qr dr amphió thebanæ ↄditor arcis, sa xa monẽ sono testudis: &c. vñ ipe iterserit æuo .i. fac memoriã ↄdurare, saxa inuitata pijs, carmie, & lyra, & miramur nũc gemina saxa fumãtia, ex vno vapore: vt de Ethcocle & Polinice loq, q dũ viuerẽt imortali odio se q̃uis frẽs eẽnt, psequebant, q̃ ppe cũ sit occisi vno rogo ponerẽt, dr eor corpa adhuc odium retinuisse, nec sit cremari voluisse, vñ dissiluisse dr, atq ita gemina saxa fumãtia .i. vrnæ, aut sarcophagi orta ex vno vapore .i. rogo vaporoso, & miraf septẽ duces .s. Thebar, & raptũ .i. absorptũ psundo .s. hiatu, hoc ẽ amphiaraũ vatẽ, vt Sta. i Thebaide docet Eurotas .s. fluui⁹ thessaliæ detinet .s. nos admiratiõe sui, & spsa .s. genua Licurgi .s. regis Thraciæ, q dũ vires amputare vellet, genua icidit, atq dispsa dereliqt. & nũerus facer .i. deuot⁹ i bellũ, hoc ẽ oium, q bello absũpti sũt: si legat i bellũ, posset de belidis & belidib⁹ itelligi, appositione, turba sua .i. ppa: & debit recẽti .s. bello, aut cæsi multa supplẽ, & itelligi op₃, qr oia obscura, & iuersa sũt. Athenæ cecropiæ .i. a cecrope rege fundatæ spectaʒ. nũc hic .i. alia parte.

Ordo

Impositere fricas, etiam ipso nomine signant
Fusilium esse notas, nunquam tamen illa liquescunt.
Quamuis materies fouent succosior intus.
Nec penitus uenæ fuerit commissa molari.
Quam si quis lapidis miratur fusile robur.
Cogitet obscuri uerissima dicta libelli.
Et dicet uero nihil insuperabile gigni.
Omnia quæ raram natura semina iacta.
Sed nimium hæc mirum densissima corpora sæpe
Et solido uicina, tamen compescimus igni.
Non animos æris flammis succumbere cernis.
Lentitiem plumbi non exuit, ipsaque ferri
Materies prædura tamen subuertitur igni.
Spissaq; suspensis fornacibus aurea saxa
Exudant pretium, quædam fortasse profundo
Incomperta iacent, similiq; obnoxia sorte.
Nec locus ingenio est, oculi te iudice uincent.
Nam lapis ille riget percussus, & ignibus obstat.
Si paruis torrere uelis, cœloq; patenti
Candentem pressumq; . agedum fornace coerce.
Nec sufferre potest, nec sæuum durat in hostem.
Vincitur, & soluitur uires, captusq; liquescit.
Quæ maiora putas autem tormenta moueri
Posse manu, quæ tanta putas incendia nostris
Sustentari opibus, tantis fornacibus Aethna
Vritur, & sacro nunquam non fertilis igne.
Sed non qui nostro feruet moderatior usu.
Sed cœlo propior, uel quali Iuppiter ipse
Armatus flamma est, his uiribus additus ingens
Spiritus astrictis elisis faucibus, ut cum
Fabriles operas rudibus contendere massis
Festinant, ignes quatiunt, follesq; trementes
Exanimant, pressosq; instigant agmine uentos.
Hæc operis fama est. sic nobilis uritur Aethna.
Terra foraminibus uires trahit urget in arcum
Spiritus, incedit uiuus per maxima saxa.
Magnificas laudes, operisq; uincere, templa
Diuitis hominum, aut sacra memorare uetusta
Traduce materia, terris per proxima fatis
Currimus, atque audi ueteris mendacia famæ
Eruimus, cunctasque libet percurrere gentes.
Nunc iuuat Ogygiis circundata mœnia Thebis
Cernere, quod fratres ille impiger, ille canorus
Condere felices alieno interserit æuo
Inuitata piis nunc carmine saxa, lyraque.
Nunc gemina ex uno fumantia saxa uapore
Miramur, septemque duces, raptumque profundo
Detinet Eurotas illic, & sparsa Lycurgi.
Et facet in bellum numerus sua turba recenti.
Nunc hic Cecropiæ uarius spectantur Athenæ

Fricas .i. frigidas: frico significat frigeo. Solido, q̃si dura. Aĩos, vires ipsius ferri. Lẽtitiẽ, debilitatẽ. Aurea, splẽdida pp ignẽ. Obnoxia, qr etiá illa sunt splẽdida. Patẽti cœlo, in aere. Sæuũ hostẽ, ignẽ. Vsu nõ est talis ignis, quo vtimur nos, p vsu sed q̃li vtit Iupiter in fabricãdis fulminib⁹. Folles, istrã, qbus ignis creat. Instigãt, sollicitãt. Frẽs zoetũ & Amphionẽ, nõ enĩ etheoclẽ, & polinicẽ hoc loco itelligere debemus. Ille ĩpiger, videlicet zoetus. Ille canorus Amphion. Eurotas fluuius est Thessaliæ, iuxta quẽ Apollo pauit armẽta admeti. Raptũ ptum. Amphiaraũ. Lycurgi. Sparsa genua. Lycurgus rex Thraciæ, qui genu sibi abscidit, dũ Bacchi sacra ↄtẽneret.

DOMI.

Et gaudẽt

Victrici

Carminibus, gaudentq; sua uictrice minerua.
Excidit hinc reduci quondam tibi perfide Theseu
Candida sollicito præmittere uela parenti.
Tu quoq; Athenarum carmen tam nobile sidus
Erigone sedes uestra Amphiona canoris
Euocat in syluis, & tu soror hospita tectis
Acciperis, solis Tereus ferus exulat agris.
Miramur Troiæ cineres, & flebile uictis
Pergamon, extinctosq; suos Phrygas, Hectora paruū.
Conspicimus magni tumulum ducis, hic & Achilles
Impiger, & uictus magni iacet Hectoris ultor
Quinetiam Graiæ fixas timuere tabellas.
Signaq; nunc Paphiæ rorantesarte capillos.
Sub cruce nunc parui ludunt Dioclide nati.
Nunc tristes circa subiecta altaria seruæ.
Velatusq; pater, nunc gloria uiua minoris.
Quinetiam illa manus operum, turbæq; minaces
Hæc uisenda puta terræ, dubiusq;, marisq;.
Artificis naturæ ingens opus aspice, nulla
Cum tanta humanis Phœbus spectacula cernet.
Præcipueq; uigil feruens cum Sirius ardens.
Insequitur miranda tamen sua fabula montem.
Nec minus ille pio q̄ forte est nobilis ignis.
Nam quando ruptis excanduit Aethna cauernis.
Et uelut euersis penitus fornacibus ignes.
Euecta in longum rapidis feruoribus unda.
Haud aliter sæuo q̄ cum Ioue fulgurat æther.
Et nitidum obscura cœlum caligine torquet.
Ardebant aruis segetes, & milia culta
Iugera cum dominis syluæ, collesq; uirentes.
Vix dum castra putant hostem mouisse tremebant.
Et iam finitimæ portas euaserat urbis.
Tum uero, ut cuiq; est animus, uiresq; rapinæ
Tutari conantur opes, gemit ille sub auro.
Colligit ille arma, & stulta ceruice reponit.
Defectum raptis illum sua carmina tardant.
Hic uelox minimum properat sub pondere pauper.
Et quod cuiq; fuit chari fugit ipse sub illo.
Sed non incolumis dominum sua præda secuta est.
Cunctantes uorat ignis, & undiq; torret auaros.
Consequitur fugisse ratos, & præmia captis

DOMI.

¶ Victrici, q̄r vicit Neptunū i ipōnēdo noīe Athenis, orta. n. fuit ꝯtētio iter Neptunū ꝛ Mineruā de ipōnēdo noīe: ꝯtēdūq; vt nomē iponeret, q signū vtili⁹ ondēret pcussa tra. Neptun⁹ effudit equū: aial bello aptū. Mierua vo oleā arborē pacis: s; pax bello pstat, iō athena victrix hita nomē iposuit. Theseu: notat pfe; Thesei ægea pcipitasse se i fluct⁹: nomēq; mari dedisse, dū Thesea redeūte a miotauro iterfecto expectaret, cui mādarat, vt si victor eēt: vela nauiū alba ferrēt: si vict⁹ nigra, vero oblitū nauiū mutare vela nigra relata sūt. Sicq; credēs filiū a minotauro absūptū: excidit i mare. Perfide iqt pp ariadnē ab ipo Theseo derelictā i litore. Sydus, tāgit fabulā Icari, quē cū agricolæ mero potassent, illi ebrij venenū potasse existimātes: peremerūt. Canis vo, q eū comitarat redux ad Erigonē sororē: siue vt alij dicūt, filiā: q cū minime redeūtē Icarū videret sibi fidissimū, & oia loca pquisisset: ab orarulo hūit, i alieno elemēto quæritaret, sicq; i aere pquisiuit sacris adhibitis: q oscilla vocitant: de qb⁹ Ver. i geor. Oscilla ex alta suspēdūt mollia pinu, Athenar, q: Icar⁹ atheñ. fuit Amphiona Iouis fili⁹ ex antiopa canit, & cythara adeo erudit⁹, vt eo pulsante lapides se cōponerēt i ædificiū;

¶ Et gaudent sua Minerua victrice. s. Neptuni, q: rē vtiliorē ꝓducēdo meruit ciuitati nomē dare. Nā ab athena (sic enim Pallas, seu minerua græce dr̄) dictæ sunt Athenæ. O theseu pfide. s. in pfem, ac ariadne, excidit, h̄ est ex memoriā: cecidit tibi reduci. i. reuertēti, h̄ est oblitus es hic. s. apud athenas pmittere pri. s. Aegeo solicito. s. de tua salute, vela cādida. s in signū icolumitatis tuæ, nā cū nigra vides te extictū putaret, se pcipitē in mare dedit, tu quoq; o Erigone filia Icari sydus, idest ꝯuersa in sydus, q: in vgine, es sup. tam nobile carmen Athenar, vra. s. tua, & canis tui sedes, euocat Amphiona i syluis canoris. i. fecit, vt amphion de vobis scriberet in syluis canoris, & tu soror. s. Progne in hyrūdine versa accipis tectis. i. itra tecta domor hospita. i. hospitio, Thereus. s. rex pr eius effectus upupa: aut epops: exulat a regia sua agris solis. i. desertis. Nos miramur cineres troiæ. s. exustæ, & pgamon. i. ilion, flebile victis. s. troianis, sed nō victorib⁹ græcis, dr̄ aūt hic pgamos, sicut hæc ilios ab Hor. ver h̄ loco neutrū posuit, ꝛ miramur suos, pro eius phrygas. i. phrygios Troiæ habitatores extictos: & hectora (vt more suo. si virgilius est, author, aut virgiliano, si alius ducē ab exercitu separet) & ꝯspicimus paruum tumulū magni ducis. s. hectoris: vt Calde. declarat (Idē tñ de Alexādro magno, tydeo, & alijs multis dici pōt, sed nō erāt Troiæ, vt Hector) Achilles ipiger. i. pnix, & velocib⁹ plantis ꝓditus, vt Home. & Sta. attestant, iacet etiā h̄ c. s. apud troiā: in rhœtheo litore, ꝛ vltor magni Hectoris. s. pris, q Achillē itereuit (vn̄ æneī. vi. Phœbe graues Troiæ semp miserate labores, Dardana q paridis dū extitela, manusq;, Corpus in æacide) iacet hic vict⁹. s. a pyrrho. Quinetiā graiæ. s. Athenæ timuere tabellas fixas. s. leges Solōis ꝯtinētes, & timuere nūc signa, appositione capillos paphiæ. s. Veneris ab appelle depictæ rorātes. i. madidos, arte. i. artificiose addito humore. Nati Dioclide. i. Dioclei filia (vt dicit Calderinus) ludūt nūc sub cruce. s. futura, q: Diocleus chretona & Orsilochū genuit, q̄s vt Home. ait pstātissimos viros magnanimus Aeneas vnius horæ momēto iteremit corā ipso Agamēnone, nūc. i. posmodū, sup. sunt seruæ tristes, q̄ ꝓ pferis occidunt, sup. sunt nunc circa altaria subiecta (Alij legūt colchidæ, vt de medeæ natis itelligas, alij ceruæ, vt de cerua ꝓ iphigenia oblata accipias, alij aliud, sed oia ta iuersa, atq; obscura sunt, vt difficile verū exitū inuenias) & pr. s. Diocleus velatus, sup. est pullis vestib⁹ in signū mœroris, & gl'ia minoris. s. natorū ē nūc viua, q: Diocleos dr̄ Iouis gl'ia, quā meruerūt fortiter moriēdo. Quinetiā, sup. cernunt illa manus. i. multitudo oper, ꝛ ille sup. turbæ minaces. s. Xerxis: q̄ Atheniesib⁹ terrorē icusserūt, ꝛ cū illi in muris ligneis spe sua sita itelligetes, nauibus aufugissent, vrbem cōbusserūt, hū aūt dicunt turbæ, q: tātus erat exercitus, vt dinumerari nō posset. Hæc visenda. Per figurata iussione, q̄ vix ꝓhibēdi hēt, monet author nō admirāda eē talia rer figmēta relictis miraculis naturæ, vn̄ reuocat nos ad ꝯsiderationem æthnæ: atq; oppidi in ea icēdio delet: cū fabula de Amphione & zeto, q cū thebani 'int, mir, vn̄ hæc fabula nata, nisi de alijs loquat. Sed ordo est. Tu dubi⁹ terræ, & maris. i. nesciens rer, q̄ in terra: aut maria nā sūt puta. i. existima, hæc. s. sup dicta visenda. i. digna q̄ visant & ꝯtēplent. q. d. ad ter si nō decere: vn̄ addit aspice igēs opus nāæ artificis. i. effectricis, phœb⁹: cū sup. est feruens: ex his pcipue vigil. i. diutissime sup orizōtē nr̄ appens, q: tūc vigilare, & nocte dormire a vulgo putat, & cū syrius. i. stella vicina caniculæ est ardes. i. qū est i solstitio æstiuali & lōgissimi sūt dies, & ita lōgissimū facit gtū ad nos circuitū, nulla cernet tāta spectacula, sup. in rebus humanis: vt sup. sunt in reb⁹ nālibus, vt in ꝑpetuo icēdio æthnæ. Tñ mōtē sua fabula mirāda insequtur. i. ꝯsequit, hoc est de mōte æthnar & eius vrbis, q̄ in ea fuit, icēdio, est mirāda fabula. Nec ille. s. mōs est minus nobilis pio. i. pietate, q forte ignis. Nā qñ æthna. s. mōs, aut potius vrbs in ea sita, excāduit. i. exarsit cauernis ruptis. i. aptis foraminib⁹ cauernar p eruptionē ignis: & ignes sup excāduerūt, velut fornacib⁹ penit⁹ euersis & vnda. s. flāmar: vecta sup. est in lōgū feruorib⁹. i. a feruorib⁹ rapidis haud. i. nō alit q̄ cū æther fulgurat, Ioue existe sæuo, idest irato, aut succēso, ꝛ cū torquet cœlū nitidū. s. ꝓ'us caligine obscura. Segetes ardebant. sup. in aruis, ꝛ milia iugera culta ardebāt cū, dnis. s. cultoribus, syluæ: & colles virētes: dū vix putāt hostē. s. ignē mouisse castra. i. processisse, tremebāt. s. p timore, & iam

ASCEn.

Ordo

Sicq; Thebana mœnia scribunt fuisse ꝯstructa, Hora. i arte poeti. Dict⁹ ꝛ Amphiō Thebanæ ꝯditor arcis, Saxa mouē sono testudinis ꝛ pce blāda: Ducē q̄ vellet. Sorores, Philomelā dic̄ acceptā a Progne sorore, dū a Thereo fuisset violata Hospita āt tectis dic̄ q: i pietib⁹ nidificāt hirūdines. Ferus there⁹: upupa. Hectora: Hector. n. vt tradit Dares phrygi⁹: pua staturæ fuit. Magni ducis, achillis, q sepult⁹ fuit i sigæo ꝓmōtorio: ad quē tumulū: quū venisset Alex. magn⁹, o fortūate inqt tu iuuēis, q tuæ vtutis Home. huisti pconē. Impiger, ita. n. ex nā achilles erat: vn̄ Hor. Scriptor honoratū si forte reponis achillē: Impiger, iracūdus, inexorabilis, acer: Vict⁹ vltor, Paridē dic̄, q vltor fuit Hectoris i iterficiēdo achille, sagitta ab Apol. directa: ꝛ ipse tñ a Pyrrho victus fuit, atq; iterēpt⁹. Graiæ, athenas dic̄. Leges Solōis, Paphiæ Veneris, quā Appelles depixit Athenis. Dioclide nati ex filia Dioclei q fuit fili⁹ Orsilochi, vt ē apud Hōe. Dioclei ide appellāt oēs postea, q diuinā gl'iā hūt. Minacē xerses, q cōbussit athenas boibus vacuas.

re:& iā.s.hostis ignis(aut: vt Calderinus vult, is, q iuerat ad vidēdā ætbnā vrbē in mōte)euaserat iā portas vrbis finitimæ.i. proxiæ:& in ɔfinio sitæ. Tū vero.i.& tūc iuuat:et aut ad vez conant.s.oēs rurati opes rapiuæ.i.qō ex icēdio rape poterāt(graphice aūt describit ppli trepidationē, icēsa vrbe)vt.i.ſm qō auus est:et vires sup.fuit cuiqȝ, ille.i.vnus fugientiū gemit sub auro:qō asportare conat:ille colligit arma i.vtesilia sua, aut arma bellica:& reponit stulta ceruice, qz stulte sumunt arma ɔ ignē illū detectum.i.deficiēre:et raptis.i. rapinis tardat sua carmina.i.sola ɔ minasua asportare molliē, hic.i.alius paup properat nimiū velox sub pōdere paz, aut nihil asportās:et sub illo chari.i.sub illa re chara:qō fuit cuiqȝ, fugit ipse:sed pda nō est secuta incolumis.i.illæsa fuit oīm, qz ignis norat cunctantes.i.morantes:& tori et auari os vndiqȝ:& intus, & foris: consequitur:scilicet igneratos:idest arbitrantes fugisse:idest iam euasisse.

ASCEn.

Et icrepat.i.iproperat captis pmia.s.auaritiæ, h est exustionem, ac icendia parsura nullis pascunt.i.deuorant.s.oēs, & oīa parsura dicit nullis: vl parsura solis deis:nāqȝ optima ples.s. Amphion:& frater.s.zetus:fortes sub patri munere.i. officio pietatis, cū iā icendia strepent tectis vicinis, aspiciunt prem pigrū.s.senio:& mrem senilem, eheu ɔdolētis vox:aut expssiua doloris filioz:defessos.i.fatigatos, ita vt nō amplius possent progredi, q sup.posuissent mēbra in pliminne:qz aufugere nō potuissent(qz vero amphioni Thebano, & fratri Iupiter dī pr, & qz hic de ætbna logtur, oportet de alio amphione ætbneo:videlz intelligere)posuissent dico mebra:nisi sup.fuisset vox dicens. O auara manus.i.multitudo auaroz, parcite attollere.s.in humeros pdas.s.quæ vos opprimant diuitiæ:sup.sunt illis s.amphioni, & fratri, solæ mr & pater, tu qs quis es rapies hāc.i.ɔsimilem pdā.s.prem, & matrem:& ,pperato exire p mediū ignem:ipso.s.igne, dāte fidē.i.fiduciam. Pietas est merito homini maxima i ex, & tutissima virtus:flāmæ.s.icendij, erubuere.i.veritæ sunt attingere pios iuuenes, & cadunt q̄cūqȝ illi ferūt vestigia.s.sua. Illa dies fuit felix:et illa lux fuit inoxia terræ, qz licet excussit vrbē:dedit documētū pietatis colendæ, qō pro dōno repositū vult:icendia sæua tenent.i.occupāt dextera.s.loca, aut dextera pte:aut si legit dextra.i.i dextra:& feruent læua.i.in sinistra parte. Ille.s. amphion cum frat e ti tūphās p sinus obliquos.i.per diffugia icurua(Prius etiā sinus pami a lōga posuit dicens, ac pmū tenuis sinus agit vlteriores, qz tñ sinus nisi capiat pro vase:priorem corripere solet, qdā legunt signis:sed difficilis est cōpositio) vterqȝ tutus sub pio pōdere.i.onere pris, & matris, sufficit.i. sustinet illa.s.icendia, & ignis auidus tēperat sibi circa geminos.s.fratres, & ita ipsi abeunt tādem icolumes:& ferūt secū sua numina.s parentes, & deos cū parentibus salua.i.illæsa ab icendio, carmina vatum mirant.i. admirationem trahunt illos.s.fratres geminos:& ille.s.amphion posuit se sub claro nomine, aut numine:ditis.i Plutonis.i.clarus ad iferos tandem descēdit:nec fata sordida.i.mors obscura, & ignobile letum:attingūt iuuenes sanctos propter pietatez, qz perpetuo illustres erūt in memoria ac ore hominum, sed domus, idest mansiones, & iura piorum, idest quæ debentur pijs in elysijs campis, cessere, idest cōcessa, et attributa sunt iure, idest merito: bis, scilicet dictis fratribus pijs. Et hæc in ætbnam.

Sinus quo capiatur

Increpat, ac nullis parsura incendia pascunt.
Vel solis parsura dies, namqȝ optima proles
Amphion, fraterqȝ pari sub munere fortes.
Cum iam uicinis streperent incendia tectis.
Accipiunt pigrumqȝ patrem, matremqȝ senilem.
Eheu defessos, posuissent limine membra.
Parcite auara manus dicens attollere prædas.
Illis diuitiæ solæ, materqȝ, paterqȝ.
Hanc rapies prædam, medium qȝ exite per ignem.
Ipso dante fidem properato maxima rerum.
Et merito pietas homini tutissima uirtus.
Erubuere pios iuuenes attingere flammæ.
Et quacunqȝ ferunt illi uestigia cedunt.
Felix illa dies, lux illa innoxia terræ.
Dextera sæua tenent, læuaqȝ incendia feruent.
Ille per obliquos sinus, fraterqȝ triumphans.
Tutus uterqȝ pio sub pondere sufficit illa.
Et circa geminos auidus sibi temperat ignis.
Incolumes abeunt tandem, & sua numina secum.
Salua ferunt, illos mirantur carmina uatum.
Illeqȝ se posuit claro sub nomine Ditis.
Nec sanctos iuuenes attingunt sordida fata.
Sed iure his cessere domus, & iura piorum.

Pascunt:deuorant. Amphion:frater Zœtus, pios, idest dū illi vadunt ad arripiendos patres ab incendio flammæ, non illis nocent, sed cædunt igneo, Ditis, Plutonis, Piorum, iuerunt ad loca beatorum.

DOMI.

Et si

¶ P. Vergil. Maronis Cyris ad Messalam.

ET si me uario iactatum laudis amore.
Irritaq; expertum fallacis præmia uulgi.
Cecropius suaues expirans hortulus auras.
Florentes uiridis sophiæ complectitur umbras.
Num mea quæret eo dignum sibi quærere carmen,
Longe aliud studiumq;, alios accincta labores.
Altius ad magni suspendit sydera mundi.
Et placitum multis ausa est ascendere collem.
Non tamen absistam cœptum detexere munus.
In quo iure meas utinam requiescere musas.
Et leuiter blandum liceat deponere morem.
Quod si mirificum proferre ualent genus omnes.
Mirificum fecit, modo sit tibi uelle libido.
Si me iam summam sapientia pangeret arte.
Quatuor antiquis quæ heredibus est data consors.
Vnde hominum errorem longe lateq; per orbem
Despicere, atq; humiles possem contẽnere curas
Non ego te talem uenerarer munere tali.
Non equidem q̃uis interdum ludere nobis.
Et gracilem molli liceat pede claudere uersum.
Sed magna intexens (si fas est dicere) peplo.
Qualis erychthæis olim portatur Athenis.
Debita cum castæ soluuntur dona Mineruæ.
Tarda ue confecto redeunt quinquatria lustro.
Cum leuis alterno zephirus concrebuit euro.
Et prono grauidum prouexit pondere cursum.

ASCEn. ET si me vario &c. Carmẽ hoc Vergilianũ eẽ tota attestat̃ phrasis. Nã plurima ex hoc in alia opera trãstulisse cõstat, vt sic de culice diximus, hoc opusculũ q̃si sui ingenij tentamentum, atq; periculũ plusisse credere par sit. Titulus operis est. Cyris vergilij ad messalam, in quo etiam intentio poetæ expressa videt̃. Nã cyris præconiũ dicit̃. intẽtio videtur præconiũ & sibi Messalæ mereri. Farrago aũt siue argumentũ carminis est fabula de Scyllæ trãsformatione quã miris modis psequitur. Libellus est vnus. Qualitas carminis est hexametra heroicæ nõ absimilis: sed in mediocri stylo versata. Ordo Ordo aũt: & explanatio est huiusmodi. Et si. i. dest q̃q hortulus cecropius: idest atheniensis, hoc est cœtus philosophorum, aut studiũ philosophiæ expirans suaues auras, & supple vmbras florẽtes sophiæ. i. sapiẽtiæ: viridis. i. in vigore existentis cõplectitur. i. deinet me iactatũ vario amore. i. desiderio laudis: & expertum præmia vulgi fallacis. i. instabilis: & non pro merito premiãtis: sup. est irrita. i. friuola, & vana: & p nihilo hñda. Num. i. nunquid mea. s. sophia quæret. i. conabitur q̃rere. i. deligere: sibi carmen dignũ eo. s. vulgo. q. d. minime: vnde addit: ipsa accincta. i. cõplectens longe aliud studium, & lõge alios labores: suspẽdit, sup. me altius ad sydera magni mũdi. i. ad cõtẽplationẽ sydeꝝ, & reꝝ cœlestiũ, & ausa est ascẽdere collem. i. apicẽ philosophiæ placitũ multis, & si nunquam tali laude philosophiæ iactatus sum, nõ tamẽ absistã. i. nõ desistã ppter studiũ philosophiæ, detexere. i. pfecte texere (sicuti Buco. viminibus: molliq; paras detexere iunco.) munus. s. poeticum cœptum. i. inceptũ: in quo. s. munere tibi incepto, vtina liceat meas musas. i. vires poeticas requiescere. i. reponi. iure. i. vt iustũ est, & liceat deponere leuiter. i. faciliter, morẽ blandũ, idest poeticũ, & facetũ scribendi genus. Quod si oẽs. s. musæ aut artes valẽt pferre mirificũ. videlicet genus scribendi, scribam sup. aut dicam mirificũ fecit. i. ætatis nostræ, modo. i. dũ modo libido sit tibi velle. s. tale genus. i. dũmõ tibi gratũ, & acceptũ fuerit. Si sapiẽtia pãgeret. i. cõpingeret: & cõponeret me (Calderin⁹ dicit cãtare, sed icõgrua videt̃ expositio) sũma arte. i. sũmo artificio ornaret, q̃. s. sapiẽtia est data, cõsors. i. in cõsimilẽ sortẽ q̃tuor antiq̃s heredibus. s. pcipuis philosophis. Pythagoræ, Platoni: Aristoteli, & Epicuro, vnde. i. ex qua sapientia ego possem despicere. i. cõtemnere, q̃si in altiori, & honestiori loco positus: q: despicere ppie est deorsum inspicere errores hominũ longe: & late per orbẽ. s. dispersoꝝ: & possem cõtẽnere curas humiles. i. de rebus terrenis. Si nunq̃ tali arte me pãgeret sapiẽtia, ego nõ venerarer te talẽ. i. tã excellentẽ virũ tali munere. i. tã humili: & incõdito carmine. Equidẽ. i. ego q̃dẽ non sup. possum: qḋ volo: aut nõ valeam te quicq̃ dignum afferre, aut quid, quod honeste prætermitti, ne se vituperet præter æquũ, q̃uis liceat nobis interdũ ludere. i. faciles: & de rebus humilibus versiculos facere. vnde in buc. Ludere q̃ vellem calamo permisit agresti, & Oui. Ille ego q fuerã tenerorũ lusor amorũ. Ingenio perij naso poeta meo, & q̃uis liceat nobis interdũ, claudere versum, pede gracili. i. tenui, & humili stylo nõ dicit venerarer te tali munere, sed venerarer te intexẽs versu magno (si fas est dicere q: nefas videt̃ diuinos honores palladi debitos mortali accõmodare, aut sibi tm̃ sumere, vt speret posse q̃cq̃ palladis peplo dignũ cõtexere) peplo. i. velo, qḋ palladi offerri ab Atheniẽsibus solebat, Qualis. s. versus inscriptus peplo, portat̃ olim, sub audiã: vt sit iã olim (qḋ & carmẽ pareret) Athenis erycthæis. i. ab Erycthæo rege sic denoĩatis. sup. tũc cũ dona debita soluunt. i. psoluunt̃, Mineruæ castæ q: ppetuæ virgini. & cũ q̃nq̃tria, aut q̃nquẽnia. i. ludi q̃nquẽnales, redeũt tarda, q: lustro. i. q̃nq; annoꝝ spacio, quo a Romanis lustrũ fiebat. pfecto. i. cõpleto, hoc est q̃nto quoq; anno, in mẽse Maio, cũ zephyrus leuis. i. terræ leuẽ faciẽs, vñ in Geor. & zephyro putris se gleba resoluit, cõcrebuit. i. creber factus est euro alterno. i. alternatim flãte, & puexit cursum grauidũ. i. onerosũ, & tardũ: põdere prono. i. inclinato ad præcipitiũ.

¶ Domitij Calderini in Cyrim explanatio.

DOMI. Argumẽtũ opusculi

ET si me vario. Opusculũ hoc ver. ad messalã dirigit, q Augusti tpe magnis in rebus, & præsertim militaribus exercebat̃, eratq; preterea orator nõ indignus, & poeta. Cupiebat igit̃ maro beneuolẽtissimũ illũ sibi efficere, cũq; nonnulla ad Mecœnatẽ & Octauium scripsisset, Cyrim ad ipsum Messalã direxit, in quo libro ostẽdit famæ, atq; gloriæ gratia semper se fuisse accẽsũ, librosq; græcos nõ solũ poeticos: verũetiã philosophicos euoluisse. Nunc q̃q; nec ipsã poeticã relinquere affirmat laudis eiusdẽ gratia, ideoq; non immerito Cyrim opus appellat, nã cryso pconizo est, & cyris pconiũ, licet aues quãdã esse videat̃. Ver. oñdere. Sophiæ Philosophiæ. Fallacis. incõstantis. Nũ mea. s. philosophia. Eo vulgo Aliosq; poeticos, nãtũc dabat operã philosophiæ, nũc itẽdit dare operã carminib⁹. Colle. locũ difficilẽ. Absistã, desistã. Munus poeticũ, In quo munere poetico. Morẽ scribendi oẽs artes, vel musæ. Pãgerer, cãtaret. Cõsors. s. philosophia est data hæredib⁹ Pythagorã hoc loco, Platonẽ, Epycurũ, & Aristotelẽ itellexerit, q pcipue de phĩa bene meriti fuerũt, & scripserũt. Vnde ex qua philosophia. q. d. possum p philosophiã reprehẽdere mores hoiũ, ea enĩ nos ĩpellit ad bene. beateq; viuẽdũ. Hũiles terrestres curas, & diuina cõsiderare, atq; cœlestia Peplũ velũ appellamus, quo maxime vestales vtebãt, sed enĩ dicitur isigne ex serico factũ i quo depingit̃ aliqd, aut scribi, & populo apparere consueuit. Qualis versus. Ericthæis q: Ericthæus fuit rex Atheniẽsiũ. Dona sacra Mineruæ, q̃ celebrãtur ab atheniẽsib⁹, ac nomẽ ĩposuit suũ, ipsa. n. athena dicebat̃. Quinq̃tria. sacra singulis q̃nq; ãnis fiebãt & pferti i q̃nq; dieb⁹ vñ q̃nq̃tria Mineruæ appellata sũt. Zephyrus describit tẽpus, i quo fiebãt sacra mineruæ, videlicet i reditu zephyri i p̃rio ṽe.

Cyris q̃ sit

Felix ille dies & felix dicitur annus.
Felices, qui talem annum uidere, diemq;.
Frgo Palladiæ texuntur in ordine pugnæ.
Magna giganteis ornantur pepla trophæis.
Horrida sanguineo pinguntur prælia cocco.

ASCEn. ¶ Felix ille dies. Progredit̃ ad q̃nq̃trioꝝ ludoꝝ felicitatẽ describẽdã redditurus ad reꝝ suaꝝ modestiã extenuationẽ, p quã impetrata venia ad narrationẽ accinget̃. ¶ Ordo igit̃ est. Felix, sup. est ille dies, quo peplũ offert̃, & annus dr̃ felix, & felices sup, dicũtur, q videre talẽ annũ & diẽ. Ergo. q: s. in honorem Palladis oĩa fiunt, pugnæ palladiæ. i. q̃s pallas (q̃ & armoꝝ & sapientiæ, sine q̃bus bella recte geri nequeunt dea) cũ diuersis gessit, texuntur. s. in peplo f ordine: i. p ordinẽ q: magna pepla, ornãtur tropheis giganteis. i. spolijs de gigantibus per Palladẽ detractis. Et prelia horrida, q: cruenta, pinguntur. s. acu cocco sanguineo. i. colorem rubro sanguinem imitãte.

Ordo

Despicere q̃d sit

DOMI. [illegible]xuntur in peplo pugnæ palladiæ gesta contra gigante[illegible] Cocco, colore rubro.

ASCEN. ¶ Et additur. s. cæteris gigantibus typho. s. gigas egregius, & cæterorũ victor, cuspide deaurata. i. hñs cuspidẽ auratam, aut pingit sup. eũ cuspide aurata. q̃m in manu tenebat: q. s. typho cõsternens prius. s. q̃ a Pallade pſterneret, æthera. i. summũ aerẽ saxis osseis. i. ossæ mõtis Thessaliæ pelio imposita, dupli cabat olympũ. s. mõtẽ in cõfinio thessaliæ, & macedoniæ, celsuz. i. sublimẽ (vsq; adeo. n. sublimis est: vt venti verticez eius nõ attigãt, vñ. p cœlo hẽtur) vertice æmathio. i. thessalico Athenien. sup. portãt deæ tale. i. taliter depictũ velũ, in tpe solẽni. s. ludoꝝ qnquatriũ. O doctissime iuuenũ. s. messala, ego vellem intexere tali ritu. i. mõ, te magnis chartis naturæ rerũ. i. conscriptis de rerũ naturis, intexere dicit iter soles purpureos. i. rubicũdos, & iter cãdida sydera lunæ, pulsantia orbẽ. s. spherã suã signis cæruleis. i. nigrescẽtibus. Et si sup. posses, qd̃ vellẽ nr̃a pagina. i. cõpacta tabella, hoc est scriptura, loq̃ref carmĩe. i. metrice, senibus seclis. i. iã senescẽtib⁹, & æuo cõfectis, tuũ nomẽ cõiũctũ, æternũ. i. vt dirũt æternaliter, sophiæ. i. philosophiæ quã ɔscriberẽ, Sed qm̃ nos nascimur nũc primũ ad tãtas artes. s. poeticas philosophicis rebus locupletatas. qa vt dicit Flacus i arte. Rẽ tibi socraticæ poterũt ondere chartæ & firmamus nũc pmũ robore. i. fortitudine: neruos teneros. i. vires graciles, subaudi, nõ audemus adhuc rẽ tãtã attẽtare sed id, vt pus dixi prudẽter omittit. Tñ. a nihilominus accipe interea hæc, q̃ possumus: i qbus exegimus pma rudimẽta. i. pmordia: & pmas erudinões æui. i. vitæ nr̃æ, & pmos annos. Accipe inq̃ dona vigilata. i. cũ vigiliis & lucubratiõe edita carmina multũ nr̃o labore. i. opa: & accipe exordia nõ magna. i. exigua pmissa tñ tuis rebus. Et hæc loco pheniꝫ dicta sunt, Impia pdigiis. Aggredit institutũ, qd̃ est fabulã Scyllæ in mõstra mutatæ pcurrere, quæ variæ explicari solet: nã diuersæ sunt scyllæ, sed poetæ habent hoc ex more, vt oia a cognominibus gesta, quasi ab vno gesta recitẽt. vt de his q Iouis Bacchi, Mercurii Herculis, Venerisq; nomẽ sortiti sunt. Vnde in Buc. fabulã cõfundit dicẽs, Quid loquar aut scyllã nisi, quã fama secuta est. Cãdida succinctaz latrãtibus inguina monstris, Dulychias vexasse rates, & gurgite in alto, Ah timidos nautas canibus lacerasse marinis, &c. vbi tñ qdã legũt. Quid loquar, aut scyllã nisi, aut quã fama, &c. Et ita ego q̃q; poti⁹ legerẽ. Nã aut ve, vel ne, nec, & similia nõ ponũtur in principio nisi ponanf etiã in medio: hic tamẽ diuersa s recitat opiniões. Vnde.

Ordo. Ordo est vt i. quẽadmodũ scylla impia. s. in patrẽ Nisum, Megarensiũ regẽ. exercuit quondã nouos cœtus auium: factarũ. s. ex hoibus existẽs sublimis in aere, q: & ipsa in auẽ mutata est, & vt ipsa viderit nouos cœtus auiũ, & conscendens sydera. i. cœlum perennis tenui. i. recẽs nata penna: volitauerit sup sua tecta. i. sup regiã pr̃nã alis cæruleis. i. cærulei coloris. Soluens scelerata. i. scelere cõtaminata hãc penã p capillo purpureo, quẽ. s. pater eius sic habebat ɔsecratũ, vt regnũ non amitteret tãtisper, dũ illum haberet, sed scylla capta amore Minois q tunc vrbem obsidebat. cum patri dormiẽti abscisum ad amatũ transtulit, a quo tamẽ spreta in auem versa est niso aut, in quã nisus pater eius cõuersus est p petuo odio inimicã, & pro vrbe patris i. paterna, excisa fundinis. i. euersa, & vastata. O messala cõplures, & magni poetæ phibent illã mutatã mẽbra. i. hẽre illa mẽbra mutata longe alia figura: quia dicunt quidã in monstrum marinum versam: quod plures de scylla phoret prædicant: perhibent dico mutatam sic vocari monstra cõuersa in saxum scylleum (nam nos fateamur verum: nam polyhymnia. s. musa amat verũ. Calderinus legit amãt. vt sit poetæ amant, sed non procedit, q̃uis liceat dicere o polyhymnia fateamur verum, nam plures poetæ amant de scylla scribere,

Polyhymnia vnde dicatur. Sed vt puto appositum eius nominatiuũ poetæ est perhibẽt quidam legunt polymnia, & ita fere dicitur, sed quia primam corripit. & componitur a poly & hymno, quasi multæ laudis posset dici polyhymnia sicut in primo carmine apud Horatium. Euterpe cohibet, nec polyhymnia. Lesboũ refugit tẽdere barbiton. Alii a πολύ & μνεία i. memoria deducunt, & ita polymnia diceref, sed merito vltima longa & perhibẽt illã esse : quã nos legamus. i. legere possimus sæpe, esse vlyxi erumnis, id est ad erumnas, q: ex sociis eius nonnullos deuorauit, & quam legam⁹ succinctã inguina cãdida. i. habẽtẽ inguina cãdida, succincta mõstris latrãtibus. i. canib⁹: qd̃ fingif, q: vndæ ɔfractæ in ter saxa scyllæa, q̃si latratũ edũt, vexasse. i. vehemẽter agitasse (Docet enĩ Gellius verbũ esse vehemẽtiæ) & lacerasse canibus marinis, nautas deprẽsos. s. a tẽpestate (qd̃ pprie de ipsis dicif. vñ in Geor. Deprẽsis olim statio tutissima nautis) in gurgite alto. i. mari, s dicẽdo alto, e puberto tapinosi. i. humilẽ sermonẽ leuat. Sz neq; chartæ mæoniæ. i. homericæ patiunf credere hæc, vt. s. scylla nisi dicaf in mõstrũ marinũ versa nõ malus. i. falsus author sup. fac credere errorib⁹ dubiis. i. p errores incertos istoꝝ. s. viliũ, q talia asserũ. Nãq; alii finxerũt vulgo. i. passim, & ipune, alias puellas: q dicũt scyllæ homero. i. ab hõero Colophoniaco

Additur aurata desectus cuspide Typho.
Qui prius Ossæis consternens æthera saxis
Aemathio celsum duplicabat uertice Olympum
Tale deæ uelum solemni in tempore portant.
Tali te uellem iuuenem doctissime ritu
Purpureos inter soles, & candida lunæ
Sydera cæruleis orbem pulsantia signis.
Naturæ rerum magnis intexere chartis.
Aeternum sophiæ coniunctum carmine nomen.
Nostra tuæ senibus loqueretur pagina seclis.
Sed quoniam ad tantas nunc primum nascimur artes.
Nunc primum teneros firmamus robore neruos.
Hæc tamen interea quæ possumus, in quibus æui
Prima rudimenta, & primos exigimus annos.
Accipe dona meo multum uigilata labore.
Et promissa tuis non magna exordia rebus.
Impia prodigiis ut quondam exercuit amplis
Scylla nouos auium sublimis in aere cœtus
Viderit & tenui conscendens sydera penna
Cæruleis sua tecta superuolitauerit alis.
Hanc pro purpureo pœnam scelerata capillo.
Proq; patris soluens excisa funditus urbe.
Complures illam & magni Messala poetæ.
(Nam uerum fateamur amat Polyhymnia uerum)
Longe alia perhibent mutatam membra figura
Scyllæum monstra in saxum conuersa uocari.
Illam esse ærumnis quam sæpe legamus Vlyssi.
Candida succinctam latrantibus inguina monstris
Dulichias uexasse rates. & gurgite in alto
Deprensos nautas canibus lacerasse marinis.
Sed neq; Mæoniæ hæc patiuntur credere chartæ.
Nec malus istorum dubiis erroribus author.
Nanq; alias alii uulgo finxere puellas.

DOMI. ¶ Typho. additur etiã typho in peplo, q etiã fuit vnus ex gigantibus dux præcipuus. Ossæis, ossæ mõtis. Aemathio vertice. i. pelio mõte Thessaliæ, nam æmathia Thessalia dicitur a rege post Deucalionem. Deæ palladi solemni, in festis quinquatriis. Doctissime, o Messala poeta, sicut ostendit Tibullus in carm Te Messala canam. Intexere, depingere. Naturæ, inter naturales. Senibus, futuris ætatibus. Nascimur, incipimus Rebus, gestis. Impia scylla, nunc proponit qd dicturus, Sylla Nisi filia Minois amore capta, patrẽ suũ pdidit, cineremq; aureum, quo durãte, fatũ erat, vt regnũ sibi perpetuũ, subsecuit, sed tãde spreta a minoe, rũ nauigaret, in auẽ fert conuersa, sed infra latius declarabimus. Cæruleis, nigrescentibus. Vrbe megarensi. Nisus. n. pater regnabat megaræ, q̃ diruta fuit a Minoe. Amãt illã scyllã. nã crebro scribũt de scylla. Polyhymnia, musa. Scyllæũ, mõstrum vocitatur: sed nota varias esse opiniones quidam dicũt scyllã Nisi in mõstrũ, siue saxum scyllæũ conuersam alii dicunt Phorci & crateidos filiã spreto Tritõe adamasse Neptunũ, ex quo tritõ iratus acceptis a Circe venenis locũ maris, i quo Scylla lauare se ɔsueuerat, infecit quẽ rũ intrasset puella, mox mutata est in monstrũ: & eius inguina canes videbanf latrantes Hero. Secũdũ quosdã huius formã Verg. iii. æneid describit dicẽs: Pria hoĩs facies, & pulchro pectore virgo, Pube tenus, postrema immani corpore pistrix, Delphinũ caudas vtero commissa lupoꝝ. Home. quoq; pedes. xii. habuisse, & colla sex caputq; in singulis terribile, e nauiq; auferre hoium corpora soliã, sic sex accepit e nauĩ Vlyxis, Quidam dicunt ab amphitrite mare fuisse infectũ, irata Scyllam amari a Neptuno, Gui. vero asserit amatã a Glauco, quẽ cũ circe ad suum amorem diuertere nequet veniens sinu mare infecit, dicebat enim Glaucus prius in mari frondes nascitur ac & in mõtibus algas q̃ in littoribus nascunf, q̃ obliuisci scyllæ posset amoris, q aũt hic poeta scyllæũ saxũ dicit, tãgit historiã: nã teste Solino, saxũ est in mari siculo, plures sub se habẽs resectos scopulos, & eius fluctus maris ingredif, latratũ canũ repsentat. Erũnis. calamitatibus Vlyxis Dulichiũ, oppi. Vlyxis i regno laertis. eadẽ fere carmina i buc. sunt Mæoniæ, Homeri. qui dicit, filiã fuisse Phorci non Nisi, vulgo vbiq; Colophoniaco,

Quæ Colophoniaco Scyllæ dicuntur Homero.
Ipse Cratem matrem, sed siue hanc, siue Ericthei.
Siue illam monstro genuit grandæua biformi
Siue est neutra parens atq; hoc in carmine toto.
Inguinis id uitium Veneris descripta libido.
Siue etiam exactis speciem mutata uenenis.
Infelix uirgo quid enim commiserat illa?
Ipse pater timidam sæua complexus arena
Coniugium caræ uiolauerat Amphitrites.
Attamen exegit longo post tempore pœnas.
Vt cum cura suæ ueheretur coniugis alto
Ipsa trucem multo misceret sanguine pontum.
Seu uero (ut perhibent) forma conuinceret omnes.
Et cupidos quæstu passim spoliaret amantes.
Piscibus & canibus rabidis uallata repente est.
Horribiles circum uidit sibi sistere formas.
Heu quoties mirata nouos expaluit artus
Ipsa suos? quoties heu pertimuisse latratus.
Ausa q; est mulier numen fraudare deorum.
Edictam ueneri uotorum uertere pœnam.
Quam mala multiplici iuuenum q; septa caterua
Dixerat, atq; animo meretrix iactata ferarum
Infamem tali meritorum more fuisse
Docta Palepaphiæ testatur uoce Pachynnus.
Quicquid, & ut quisquis tali de clade locutus
Omnia sunt, potius liceat notescere crini.
Atq; unam ex multis Scyllam non esse puellis.
Quare & quæ cantus meditanti mittere certos.
Magna nimis cupidis tribuisti præmia diua.
Pieridem quarum custos altaria, postes
Munere sæpe meo inficiunt, foribusq; hiacynthi
Deponunt flores, aut suaue rubens narcissus.
Aut crocus alterna coniungens lilia calta.
Sparsaq; liminibus floret rosa, nunc age diuæ
Precipue nostro nunc aspirate labori.
Atq; nouum æterno prætexite honore uolumen
Sunt Pandionis uicinæ sedibus urbes
Actheos inter colles, & candida Thesei
Purpureis late ridentia littora conchis.

ASCEN. Colophoniaco .i. q colophonis dr ciuis. septē, enī vrbes, vt Gelius recitat certāt de patria insignis homeri. Ipse .s. homerus, sup. dixit matrē cratē, sed siue dixit hanc, siue, sup. mater fuit erycthei .i. athenien. regis filia siue grādæua .s. parens genuit illā mōstro biformi .i. vt fieret mōstrū biformē siue neutra .i. nec cratis, nec athis est parens .i. mater, atq; id vitiū inguinis .i. quod dicit pube tenus in monstrū versa, est libido veneris descripta in toto carmine: qd .s. de scylla a diuersis scripta est, siue et mutata, sup. est speciē .i. habuit spēm, hoc est formā, seu figurā mutatā, venēs exactis .i. ductis ad hoc, aut exactis .i. petitis, & quæ q fontē venenis infecit, ad hoc exegit, hoc est vt eūq; in monstrū versa sit, est sup. infelix virgo .n. p qr, q d illa cōmiserat .i. peccauerat .q. d. nihil, s; ipse pater .s. neptunus cōplexus .s. scyllā timidā .s. stup:ari sup. in arena sæua, qr maris, aut in aq pfugere, & effugere nō poterat, violauerat coniugiū .i. fidē matrimonialē, amphitrites .s. cōiugis. (Et declinat hæc amphitrite huius tes. & est spōdaicus v̄sus) charæ .s. aut pus, aut postea, nō tūc cū fidē violaret attamē exegit pœnas .s. a scylla lōgo tpe post. vt cū scylla veheret alto .s. mari, aut thalamo charæ coniugis, ipsa, s. amphitrite authoritate mariti misceret pōtū trucē .i. mare tēpestuosum multo sanguine .s. scyllæ q effuso pus sanguine in mōstrū versa est, seu .i. siue vero .i. p certo, vt phibēt .i. dicūt poetæ, ipsa cōuinceret .i. superet oēs forma .i. formositate, & ita in se inuidia excitaret, & spoliaret passiz qstu .s. meretricio, hoc est lucro amātes .i. amatores cupidos .s. cōcubitus, aut copiæ eius, hoc est, siue per odiū amphitrites, siue p inuidiā oium nympharum, cū oēs forma superaret siue pter qstū meretricium, qr amantes spoliauit, conuersa est in monstrum, ipsa vallata .i. circūdata repēte piscibus, & canibus rapidis, qui vterum eius intrauerunt: vidit formas horribiles sibi circunsistere .i. circunstare. Heu ɔdolētis vox, quoties ipsa mirata: seu mutata .s. in monstrum nōdum amissa penitus ratione, expaluit .s. præ timore suos artus nouos, idest quos iam induerat. quasi dicat frequentissime. Heu quoties ptimuisse. p pertimuerat, aut pertimuisse dicitur latratus suos q idest qr, ipsa mulier, idest mortalis. sicut in æneidos. Mixta deo mulier ausa est fraudare numen deorum, scilicet marinorum, quos secum rem habere cupientes defraudauit. & q ausa est vertere, idest inuertere, & immutare pœnam votorum idest quam amatores ex voto debuerant: edictam, idest expresse addictam veneri, si scilicet faceret eius copiam amatoribus, quā .s. scyllam pachynnus .s. promontorium siciliæ, docta: idest informatum voce . palepaphiæ .s. veneris testatur fuisse infamen tali more meritorum, q idest: quia ipsa septa .i. circūdata multiplici caterua iuuenum dixerat mala, idest conuicia, & execrationes, aut imprecationes, aut malefica carmina, existens meretrix iactata aio ferar, idest ferino: aut beluino. Atq; ita multiplex est opinio, quæ scylla, & cur in mōstrū versa sit vñ sequitur. Quicquid, &c. Dimissis varijs opinionibꝰ potius assentiri videtur eis, qui de scylla megareñ. regis filia fabulam scripserūt quā inuocans vt pote ad rē obscurā, & difficilē musis, psequitur describēs primo megareñ. vrbē. Ordo autem est. Quicqd .s. hæc oia sunt .i. siue vera, siue falsa sunt, q de scylla dicunt & vt .i. qualiter qsqs locutus est de tali clade .i. calamitate scyllæ. liceat sup. eam notescere .i. claram fieri, potius crini .i. ppter capillos patris cōsecratos, quos abstulit. atq; licet notescere .i. patere nō vnā esse scyllam ex multis puellis, sed sup. varias. Quare o diua .s. venus, & q .i. qualia pmia nimis magna tribuisti, sup. scyllæ, meditanti .i. cogitanti. mittere cupidis .s. amatoribus certos cātus .i. carmina amatoria. quasi dicat sæuissima sunt quidem præmia, quia in tale monstrū formosissimā mutari videt magni criminis præmium vt commune vocabulū tam in bonā qz in malā partē sumendū credamus. sed enim certa est causa, vnde inuocat musas dicens . o pierides .i. musæ: quarum altaria .i. dona oblatitia, inficiunt .i. imbuūt sæpe meo munere, postes castos .i. thoros in tēplo vr̄o suspēsos .i. qbus sæpe sacrifico, & qbꝰ sanguine postes respergo (nā musaꝫ sacerdotē se fatet in Geor. dicēs. Me pmū dulces teneāt añ oia musæ. Quaꝫ sacra fero, ingēti pculsus amore) & quæ foribꝰ .s. tēpli hiacynthi .s. pueri similes illi, q in florē hiacynthū versus dr, & narcissus alius puer in sui nois florē versus rubens suaue .i. cū suauitate, aut crocus cōiūges .i. cōserēs lilia calta .i. flore luteolo (vt in Buco. Mollia lutteola pingit vacinia calta) alterna .i. alternatim posito cum lilijs: deponunt sæpe flores .s. suos, aut se nam & crocus puer fuisse dicitur: & in quarum liminibus, scilicet templi floret rosa sparsa: age (adhortandi vox, sed contra Vallam: qui vult age singulari tm̄ conuenire vt in eum dicimus) o diuæ aspirate .i. fauete nunc præcipue nostro labori, atq; prætexite .i. ornate volumen .idest libellum nouum æterno hono:e. Hactenus innocauo: nunc opus auspicatur dicens . Vrbes sunt vicinæ sedibus pandionys , idest athenensibus, quarum pandion rex fuit: inter colles attheos .i. atthicos, & inter littora candida thesei .s. regis athenarum ridētia late cōchis .i. cōchilibus, purpureis .i. vn̄ purpureus color extrahitur.

Ordo

Age qd sit

DOMI. Colophoniacho, quoniam Home. Colophonis ciuis habetur, quæ vrbs est mœoniæ, vbi Apollo maxime celebratur, & etiam ab oppido clarius appellatur. Cratinei, quia vt diximus, phorci & Crateidos nymphæ filia fuit Erycthei. Nam quidam dicunt ipsam Erycthei filiam regis athenieñ. nonnulli athidos filiam, quæ filia Cratinei fuit: qui est Athenis teste Strabo imperauit. Neutra, Nec Crateis, nec athis Toto carmine est libido Veneris in scyllam, Exactis ductis venenis, Pater Neptunus, Amphitritē, vxor fuit Neptuni. Trucem, tempestuosum. Sanguine, quoniam fecit illam scyllam mutari in monstrum, sparso prius eius sanguine. Quæstu: lucro, Nā ob predam amantum fuit conuersa in monstrum, circūdata, Numen, qr quoq; numina maris ibam, volebat ea defraudare. Edictam veneri, venus enim affecit Scyllam hac pœna, quoniam spoliabat amantes, cum grains eis seruire debuisset Pachinnus, promōtoriū siciliæ. Palepaphiæ, Veneris. Quicquid omnia sunt ibi, quæ decantata sunt Poetis Notescere, claram fieri. Diua: venus. Meditanti. Nam scylla semper meditabat decipere amantes, crocus, calta, narcissus, hiacynthus flores Pandionis, pandion enim rex fuit athenarum, & pater Nisi, qui habuit scyllam, Actæos, athenienses. Tensa vrbs in peloponneso, est plurali tantum numero declinata: &, sicut arthaxata, & non longe est a pilo, Latex, aqua.

Tēsa vbi locorum

Quarum non ulli fama concedere digna.
Stat Megara Atthei quondam mutata labore
Archadio Phœboq; decus namq; affuit illi.
Vnde etiam citharæ uoces imitetur acutas.
Sæpe lapis recrepat Cyllenia munera pulsus.
Vt ueterem sonitu Phœbi testetur honorem.
Hanc urbem ante alios qui tum florebat in armis
Fecerat infestam populator remige Minos.
Hospitioq; seni fuit Hippolydosaq; uicto
Carpathium fugiens, & flumina Ceratheа.
Texerat hunc bello repetens Cortinius heros
Atthica Cretæa sternebat rura sagitta.
Sed neq; tunc ciues, neq; tunc rex ipse ueretur.
Infesto ad muros uolitantes agmine turmas
Ducere, & indomita uirtute retundere mentes.
Responsum quoniam satis est meminisse deorum.
Nam capite a summo regis (mirabile dictu)
Candida cæsaries, florebant tempora lauro.
Et roseus medio fulgebat uertice crinis.
Cuius q̄ seruata diu natura fuisset
Tam patriam incolumem Nisi, regnumque futurum
Concordes stabili firmarunt numine parcæ.
Ergo omnis cano residebat cura capillo.
Aurea solenni comptum quoq; fibula ritu
Corsellæ tereti nectebat dente cicadæ.
Nec uero hæc uobis custodia uana fuisset.
Nec fuerat tu si Scylla nouo concepta furore.
Scylla patris miseri patriæq; inuenta sepulchrum.
O nimium cupidis si non inhiasset ocellis
Sed malus ille puer, quem nec sua flectere mater
Iratum potuit quem nec pater atq; auus idem
Iuppiter ille etiam Pœnos domitare leones
Et ualidas docuit uictas mansuescere tygres
Ille etiam diuos homines sed dicere magnum est.
Idem cum superis acuebat paruulus iras.
Iunonis magnæ (cuius periuria diuæ
Olim se meminisse diu periura puellæ.
Non ulli liceat) uiolauerat inscia sedem.
Dum sacris operata deæ lasciuit, & extra
Procedit longe matrum comitumq; cateruam

ASCEN. ¶ Quarum. s. vrbium vicinarum atheniis stat megara. s. vrbe, non digna cócedere ulli. s. vrbi fama. i. famositate hoc est, quæ quantum ad famam nulli cedat, mutata. i. reparata in melius quondam labore atthei. s. regis (calderius legit latex, s; malus est versus & inepta cóstructio. præterea dicit, quarū. s. cóchbarum sed melius puto: q̄rum vrbium. sed suus cuiq; captus est vtrumuis sequere) existens decus arcadio. s. mercurio, & phœbo propter cytharam. Naq; affuit. i. ornamento fuit illi: vnde etiam imitatur acutas voces cytharæ. i. lyræ. illic ab Apolline depositæ. lapis pulsus recrepat. i. sonare facit munera cyllenia. i. a mercurio cyllenio accepta, vt testet̃ sonitu. i. sonando veterem honorem phœbi. i. aut quem phœbus a mercurio accepit aut quem illi attribuit illic lyram deponendo. Minos. s. rex cretensiū, q florebat tum in armis ante alios. s. reges. s. pcipue fecerat hanc vrbē infestam. i. infestauerat & vexauerat hanc vrbem remige. i. remigio appulsus, populator. i. depredator, & fuit seni. s. niso regi hospitio. s. dum floreret. & hyppolydosa. i. fœtida ab equorum cadaueribus victo. i. postq̄ deuictus erat, Heros cortinius. s. cretēsis. i. minos vnde in Buc. Perducent aliquæ stabula ad cortinia vaccæ. fugiens carpathiū. s. mare, & flumina cerathea. i. cerathi fluēta apud gnoson ciuitatem cretensem, & est versus spondaicus. texerat. i. obtexerat, & obsederat hunc scilicet senem regem bello, & repetens, idest expetens hunc bello sternebat rura anthica, idest atheniensia sagitta cretea, quia præstantes in creta fiunt sagittæ. Sed neq; tunc ciues neq; tunc rex. & c. Ostendit securitatem regis pp capilli fatalē conseerationem, vt pote, quo saluo regnum amittere non poterat. ¶ Ordo autem est. Sed rex ipse scilicet nisus neq; veretur tūc, scilicet cū minos obsideret, ciues, idest bella intestina aut seditiōes ciuiū, neq; veretur tūc turmas volitātes ad muros, īfesto, idest vim inferente agmine, scilicet hostili ducere. i. ducebat, & retūdere, idest retundebat mentes indomita virtute: idest licet indomita virtute præditæ essent hostium mētes, tamen nihil ducebat, & retundebat eas fatali securitate munitus. Aut sic. Nec sup. curat ducere. s. contra hostem: nec retundere mentes indomita virtute, quoniam satis est meminisse responsum deorum, Nam cæsaries candida (mirabile dictu. i. quæ res est mirabilis dictu) supple erat a summo capite regis & tempora. i, mediæ capitis partes, florebant lauro: idest coronam lauream gerebant: & crinis. i. capillus roseus, aut coloris, aut odoris rosei, fulgebat medio vertice, cuius. s. crinis, q̄diu natura fuisset seruata, tam sup. diu parcæ concordes stabili numine. i. voluntate, & nutu diuino, firmarunt pro firmauerunt, idest stabiliuerunt, & firmiter cōstituerunt patriam nisi, sup. futuram esse incolumem: & regnum nisi futurum: sup. incolume. Ergo omnis cura. s. nisi, residebat. i. sita erat, sup. in capillo cano. i. cani capitis, quem comptum solēni ritu fibula aurea nectebat tereti dēte, cicadæ corsellæ. i. qualis est apud corsellam ciuitatem Africæ frequens, hoc est elephantis, dente igitur eburno: Nec vero hæc custodia. s. capilli fuisset, nec fuerat vobis, scilicet megarēsibus, vana nisi. i. si non scylla. s. filia nisi concepta, idest correpta nouo furore, idest amore in hostem, scylla dicit inuenta sepulchrum, idest excidium patris miseri, & patriæ supple miseræ, si non inhiasset, idest cupiditatem inhiando indicasset, ocellis, idest imminutis per appetitum libidinosum oculis o nimium cupidis sed ille puer, scilicet cupido deus amoris, malus, idest perniciosus, supple fuit. quem nec sua mater, scilicet venus. quæ sæpe impatienter amauit, potuit flectere iratū. i. quoties irascebatur, quem nec pater, atq; auus. i. Iupiter quia Iupiter eū ex filia genuit, sup. potuit flectere, vnde in primo æneid. venus ad cupidinem Nate meæ vires, mea magna potentia solus. Nate patris summi, q tela typhoea temnis. ille. s. amor, seu cupido deus amorū potuit domitare etiā leones pænos. i. pūicos, q feroces & iubati sunt, & docuit tygres validas. s. pertinacitate, & feritate etiā mansuescere victas. s. amore. Ille etiam docuit mansuescere diuos homines. i. inter homines versantes, aut ex hoībus factos, sed magnū est dicere. i. enarrare diuorum amores. idē paruulus, idest cū adhuc esset paruulus acuebat iras. i. litem fouebat: & acriter contendebat cū superis. Scylla inscia. i. ignara, violauerat sedē. i. templū magnæ iunonis, cuius diuæ piuria nō liceat vlli puellæ se meminisse diu piura. i. licite (licet p nefas meminerit) violauerat dicit sedem iunonis, dum operata. i. exercita sacris deæ. i. dū postq̄ sacrificauerat lasciuit, & pcedit longe extra cateruā. i. coetum matrum, & comitum gaudens vestem.

DOMI. ¶ Quarum, concharū. Atthei ipsius Atthis. Deus phœbus. Hoc dicit ppter nymphain Alchatoon megarensem, quæ ab Apolline amata fuit, & quæ dedit nomen cuidam arci megarensium, in quam ipsa scylla ascendere consueuerat, vt spectaret litora maris. Diciturq; Apollo in ipsius arcis mœnibus cytharā recōdidisse accepta a mercurio Cylenio ab cyllene mōte archadiæ dicto, Quo circa quoties arcis lapides mouebantur, sonitū reddebat cythara, vnde modulandi ratione accepisse morales. Oui. lib. octauo refert, Regia turris. i. vo. am. In quibus curotā proles latonia fert Deposuisse lyram, saxo sono eius inhæsit, Sæpe illuc solita est ascendere filia nisi: & petere exiguo resonantia saxa capillo, qd idem hoc loco poeta cōmemorat. Hanc vrbē ante ali. tāgit, quēadmodū Minos venit contra megarā. Remige, bello nauali. Hyppolidosa ab equis fœtida dicitur, cōponiturq; ab hippos, qd est equus & lydosa q̄si lydora. i. fœtida, & maledica īuerdū. Hippolydosa igitur erat megara propter mortes, Carpathium. carpathos insula est Rhodiorum & oppidum in creta, sed ab insula carpathiū mare est appellatū, Cerathus. fluuius cretæ apud grosum ciuitatē Heros, minos Atthica rura Athenas sagitta cretea quia in creta & præcipue apud gnosum sagittis aptissimi calami nascuntur. Responsum, reddit causam: cur Nisus non timebat bellum, & pugnam Minois, & hoc propter crinem fatalem quo durante, nō poterant mœnia vi bis deuastari. Fibula, nectebat crinem Nisi. Corsellæ. ex ebore factæ, corsellæ in africa opp. est vbi sunt elephantes inde corsellæ eburnæ. Furore, amore minois, qz Scylla patri Niso, & patriæ ruinæ fuit, Malus puer, nūc damnat cupidinem, quia fuit causa tanti mali. Auus idem, qui ex venere natus quæ erat filia Iouis, licet plures cupidines enarrentur, alius enim ex mercurio & diana, & alius ex marte. Ille etiam nunc docet potentiam cupidinis. Magnum, est dicēdū de superis. s. Iunonis puer enim Iunonem iratam fecit ipsa inscia, Scylla deæ: Iunonis.

Hippolydosa unde dicta

Suspensam gaudens in corpore ludere uestem.
Et tumidos agitante sinus aquilone relaxans.
Necdum etiam castos agitauerat ignis honores,
Nec dum solemni lympha perfusa sacerdos
Pallentis foliis caput exornarat oliuæ.
Cum lapsa e manibus fugit pila, cumq; relaxæ.
Procurrit uirgo quo uti ne prodita ludo.
Aurea iam gracili soluisset corpore palla.
Omnia quæ retinere gradum cursumq; morari
Possent o tecum uellem tua semper haberes
Non unq̃ uiolata manu sacraria diuæ
Iurando infelix nequidq̃ iura piasses.
Et siquis nocuisse tibi periuria credat.
Causa pia est, timuit fratri te ostendere Iuno.
At leuis ille deus, cui semper adolescentum
Queritur ex omni uerborum iniuria dicto.
Aurea fulgenti depromens tela pharetra.
Heu nimium teriti, nimium Tirynthia iussu.
Virginis interea defixerat omnia mente.
Quæ simul ac uenis hausit sitientibus ignem.
Et ualidum penitus concepit in ossa furorem.
Sæua uelut gelidi Sithonum Bistonis ore.
Icta ue barbarico Cybeles antistita buxo
Infelix uirgo tota bacchatur in urbe.
Non storace idæo fragrantes picta capillos.
Cognita non teneris pedibus, sic omnia seruans
Non niueo retinens bacchata monilia collo.
Multum illi incerto trepidant uestigia cursu.
Sæpe redit patrios ascendere prodita muros.
Aeriasq; facit causam se uisere turres.
Sæpe etiam tristes uoluens in nocte querelas
Sedibus ex altis cœli speculatur amorem.
Castraq; prospectat crebris lucentia flammis.
Nulla colum mouit, charum nec respicit aurum.
Non arguta sonant, tenuit psalteria chorda
Non Lybico moles clauduntur pectine tellæ.
Nullus in ore rubor, ubi enim rubor obstat amori.
Atq; ubi nulla malis repperit solatia tantis.
Turbidulamq; uidet labi per uiscera mortem.
Quo uocat ire dolor, subigunt quo tendere fata.
Fertur, & horribili præceps impellitur œstro.
Vt patris ah demens crinem de uertice ferret.
Furtim atq; arguto detonsum mitteret hosti.
Nanq; hæc conditio raptori opponitur una.
Siue illa ignorans, quis non bonus omnia malit.
Credere, q̃ tanti sceleris damnare puellam?
Heu tamen infelix, quid enim imprudentia prodest
Nisi pater? cum quo rapta crudeliter urbe
Vixerat una, super sedes in turribus altis.
Fessus ubi extructo possis conscendere nido.
Tu quoq; auis moriere, dabit tibi filia pœnas.

ASCEN. ¶ Suspensam .i. pendentē ludere in corpore, & relaxans sinus .s. uestiū tumidos .i. inflatos aqlone agitāte .i. impellente ignis .s. amoris nec dū .i. nō adhuc agitauerat .i. expulerat honores castos .i. castitatis, & uirginitatis, nec dū .i. & nō adhuc. & sacerdos .s. pronuba pfusa .i. aspsa lympha solemni .i. solennitati nuptiali apta, nō exonerat adhuc caput, .s. uirginis foliis oliuæ pallētis qbus onerabaꝫ nubētes: cū pila fugit lapsa e manibus .i. cum adhuc nesciuit ludere pila, cumq; ipsa uirgo pcurrit relaxe .i. dissolute, quo ludo, uti .i. utebaꝫ, ne prodita, idest manifestata esset, q̄ uagaret imprudenter, palla, aurea soluisset .i. laxasset iam gracili corpe oīa q̄ possent retinere gradū, & imorari cursum optādi uox, ego uellē, ut sup. haberes semp tecū tua sacraria, nō uiolata unq̃ manu (si dixeris mea manu non stabit iuramentū) qz infelix nequicq̃ .i. nullo mō piasses .i. polluisses, uñ piaculū res expiatione digna (. Nam piare, & piū facere, ac pie colere, & piaculū cōmittere significat) iurādo .s. p Iunone p quā pprīū est uxoribus iurare, Et si qs credat piuria nocuisse tibi cā est pia. qz Iuno timuit te ostēdere fratri .s. Ioui, at .i. sed deus .s. Iupiter, est sup. leuis .i. leuiter irascens, cui qrit iniuria ex oī dicto uerborꝫ adolescentū (& tamē dicit, q piuria ridet amantū, uerū sunt q dicāt ille deus .s. cupido leuis, qz alatus, unde seqtur) depromēs tela aurea, sup. ex pharetra fulgēti, heu nimiū teriti .i. rotūda, & oblōga .s. pharetra, & tela nimiū tyrinthia .i. herculea, hoc est fortia, qbus hercules tirynthius uti solebat defixerat interea omnia .s. tela mente, idest in pectore uirginis: scilicet scyllæ: iussu scilicet ueneris, aut iunonis læsæ. Quæ simul ac uenis hausit sitienti, &c. Recitat quomō scylla capta amore Minois, debacchata est. Ordo aūt est. Quæ .s. scylla simul ac, idest statim postq̃ hausit ignem .s. amoris uenis sitientibus .i. cupidinis, & concepit in ossa .i. ad medullas usq; penitus, aut amorem penitus, idest omnino ualidū, ipsa uirgo infelix bacchaꝫ, idest amore bacchantium uagaꝫ in tota urbe uelut bistonis, idest mulier threissa ad bistone lacū thraciæ habitās, sup. bacchaꝫ sæua, idest insensa ore, idest cantu tybiæ sithonū .s. populorꝫ thraciæ, ue pro uel, ut sup. bacchaꝫ antistita cybeles .i. sacerdotissa, icta, idest stimulata buxo barbarico, idest fistula a barbaris inuenta, non picta, idest non habens pictos capillos storace idæo .i. unguēto ex storace arbore in ida plurimum crescente. Non cognita .s. per generosum incessum, aut nō condita, idest incomposita teneris pedibus seruatis sic omnia .s. ornamenta incondita, aut incognita, & non retinens collo niueo, monilia bacchata, idest baccis: hoc est gemmis ornata uestigia .idest pedes trepidant illi multum, cursu incerto idest inconstanti. Ipsa redit sæpe prodita, idest accusata & manifestata, ascēdere .scilicet uoluisse, muros patrios, & facit causas, idest occasionē se uisere, idest uisum ire turres aerias, idest sane altas, uoluens, idest agitans animo etiam sæpe in nocte querelas tristes, idest tristitiæ indices, speculaꝫ ex altis sedibus cœli .i. aeris, amorē .i. amatū minoa, aut speculatur amorē cœli, idest significat se speculari sydera ob amorem cœli, & pspectat .i. porro aspectat etiam castra .s. inimicorꝫ lucentia crebris flammis, nulla .i. nō mouit colū .i. non neuit, nec respicit aurū ebarum .s. prius .i. nō intertexerit amplius aurum psalteria .s. instrumēta psallēdi arguta .i. stridula, & sonora prius, nō sonāt amplius corda, tenui .i. subtili telæ molles .i. ex molli lana non clauduntur .i. texūtur amplius pectine libyco .i. eburneo q̄ si utūtur tyrij in lybia telā ad purpureā texentes, Nullus rubor, est sup. amplius in ore. n. p ubi rubor obstat amori, atq; ubi repperit .i. inuenit, nulla solatia .i. remedia tātis malis, & uidet mortē turbidulā .i. aliquātulū turbidā, labi p uiscera .s. sua, ipsa fert. sup. eo, quo dolor uocat ire: & quo fata subigūt tēdere, & ipsa pceps impelliꝫ horribili æstro .i. stimulo furoris sicut aialia æstro ab ut ipsa demēs ferret .i. auferret crinē pris, atq; mitteret ipsū detōsū .i. abrasū, furtiū, .i. clāculū, hosti arguto .i. calido, & uafro, Nāq; hæc una .i. sola cōditio, de crine psecrato opponiꝫ raptori .s. minoi. Siue illa .s. scylla, sup. fecerit ignorās, nā qs bonus .i. pius nō malit credere oīa q̄ dānare puellā tāti sceleris, .s. parricidij, aut pditionis paternæ. Heu cōdolentis uox tamē .i. nibilo minus q̄uis ignorās, ipsa sup. est infelix, qd enim O Nise pater ipsudētia .s. filiæ pdest .s. tibi, q̄si dicat, nihil, cū quo .s. patre ipsa una .i. sola uixerat sup sedes in altis turribus .i. mutata in auē, & hoc urbe rapta crudeliter .s. ab impio amatore, ubi tu o pater existēs fessus possis cōscendere, nido extructo. tu quoq; .i. ētu o pater moriere auis qz uerteris in auē tui nominis, filia dabit tibi Pœnas, qz æterno odio psequeris eam.

Piare q̄d sit

Ordo

DOMI. ¶ Suspēsam, īpēdētē, qz quādo mulier incedit habet uestes laxā, q̄ uideꝫ ludere. Ignis amor. Pallentis sic in Buco. Pallenti cedit oliuæ. Pila, nesciebat ludere pila, quemadmodū puellæ furentes solent, Diuæ. Iunonis, qz eā mulieres colebāt, p quā ēt iurabant. Inue. p Iunonē iurāte inniusto. Adolescētū, q ex minimis dictis patiūtur iniuriā. Fortia tela qbus Hercules tirynthius fuit usus Thyrins peloponnesi urbs isignis mœnibus fuit, & qdā dixecūt colū ibidē cupidinem. Virginis: scyllæ. Bistonis, est lacus in thracia iuxta quē ex buxo tibiam inuenerunt, quā phrygij usi sunt: Antistita, sacerdotissa, Sithonum, sithon ciuitas est thraciæ. unde sithones populi thraciæ. Storace, storax genus arboris, ex qua odoriferū fiebat unguētum, & quo capillos aspergebāt, bacchata gemmis ornata, Cœli simulabat se uidere sydera cœli, & speculari. Sed solū faciebat, ut posset spectare regē Minoē amatū. Psalteria genus instrumēti musici, Libyco, eburneo Rubor, qz pallētes sunt amātes. lege Ouidiū i amoribus Præceps sine respectu salutis. Ostro. ueste ex ostro in quo mitteret hosti nūc paternū crinē. Raptori: capillo nisi patria. Quis bonus. poeta excusat puellā, q quisq; iudex optimus

Thyrins ubi locatum

existimaret puellam non rapuisse crinem paternum dedita opera, sed potius ex ignorantia, & casu quodā.

SCEN.

¶ O volucres, scilicet vos ambo gaudete iam effectæ volucres celeres, quæ subnixæ altis nubibus incolitis mare virides syl/uas, & lucos sonantes gaudete dico vagæ, & blādæ volucres vsq; adeo, idest omnino mutatæ, idest habentes mutatos ar/tus humani corporis. o puellæ dauliades, progne & philomel/la, vis fatorum est, supple crudelis, crudele, scilicet fatum ve/nit, quia cyris, idest scylla charissima nobis venit, augens re/ges cognatos. qui in aues mutati sunt, & numerum suorum, scilicet maiorum, & ipse pater, scilicet. Nisus venit, vos o pul/cherrima quondam corpora, præuertite, idest anteite nubes cæruleas in æthera, idest aera volantes, qua chalcheius, idest auricomus rex. s. nisus, ascendat ad sedes superum, pro supe/rorum. i. primum ascendat æthera, & qua cyris. s. scylla, cyris a tondendo dicta, ascendat honores concessos. s. a dijs. q eam in auem mutatam voluerint. Iamq; adeo. Docet quomodo scylla tentata patris capillum detondere a charme nutrice de/prehensa fuit, & quidnā prætenderet interrogata. Ordo est Iamq; & iā adeo. i. omnino, aut penitus Nisus erat deuictus. lumina. i. habuit oculos deuictos dulci omino, & custodia vigi/lum existens procul iactabat inani studio excubias. i. vigilias extra cubilia existentes vt pote in primis foribus, cū. i. quan/do scylla cum descendens cubili tacito. i. ipsa tacita: aut nō stre/pente furtim. i. furtiue, tentat auribus arrectis more ferarum nocturna silentia & captat primum singultibus. i. repressis ae/rem tenuem. i. exilem tum. i. deinde, ipsa leuās vestigia suspē/sa primis digitis. i. anterioribus pedum partibus egreditur. s. cubili & armata manus. i. habens manus armatas, ferro bidē/ti, idest forcipe inciso:io, euolat. s. cubili, at. i. sed vires dēptæ sup. sunt in formidine subita & testatur prius. s. q̄ egrediatur sua furta. i. furtiuos conat⁹ de rapiedo crine paterno, ad vmbras cæruleas. i. subnigras, aut ad mare versa. Nam remorat pau/lum. i. modicum in vestibulo, idest prima statione: hoc est in itroi/tu thalami, sup. ea parte, qua semita i. pacua via tendebat ad limen patrium. i. paterni cubiculi, & ipsam suspicit. i. sursum aspicit altum. s. mare aut altum idest alte, ad sydera cœli mun/di. i. pari, & sereni nutatia. i. scintillantia, promittens munera. i. vota faciens non accepta, idest displicentia diuis pijs, idest no/lentibus ad parricidiū, aut nefas aliud patrocinari, vnde vt, Augustinus recte docet delirant christiani, qui peccatum gra/ue cum periculo commissuri se cruce muniunt. Quam. s. scyllā simul ac. i. statim postq̄, charme nutrix eius. charme appellata filia phœnicis ogigij. i. ex thebanis oriundi, anus. i. vetula, sen/sit surgere, nā (cardo: scilicet hostij æratus, idest ære munitus stridens in limine marmoreo fecerat illi sonitum corripit exē/plo, idest ilico puellam, scilicet scyllā, fessam languore, scilicet amoris. Et iquit simul, o alumna. i. quam alui filia caput sacrū nobis, pallor viridis. i. sublauidus, non nequicq̄. i. non frustra aut pro nihilo, vt dicunt suffundit tibi tenuis venas sanguine ægroto. i. languenti per viscera. i. carnes tuas. nec leuis cura subegit, sup. te, neq; enim faceret hoc, neq; pote. i. potens esset hoc facere. haud. i. non fallor: q̄. i. sed. rhamnusia. i. dea indi/gnationis, fallar potius te. i. q̄ tu. i. velim q̄ fallar, & falso opi/ner, te graui causa subactam. Nam qua causa dicam te: sup. su/bigi. q. d. nescio, quia nec dicā te contingere pocula dulcis ba/cchi. i. vini. i. non surrexisti, vt dulce vinum bibas nec dicam te contingere grauidos fœtus. i. fruges cereris. i. panem, aut cur abstines victu nisi, q̄ ames. Qua cā sup. dicam te vigillare solā ad patrium cubile, eo sup. tpe, quo mortalia pectora: requie/scunt. i. quiescendo euacuant curas fessas: quo etiam flumina requiescunt. i. retinent: aut remissius faciunt rapidos cursus. Dic nunc saltem mihi miseræ, qd̄ iurabas sæpe mihi miseræ sæpe petenti, quid, scilicet esset quod iurabas. esse nihil, cū. s. ita sit, q̄ o virgo remouere. i. moram facias circum formosos capillos parentis. i. patris tui Nisi. hei mihi, vereor, sup. ne ille furor. i. illicitus amor inuaserit tuos artus. ille inq; furor. q cæ/pit quondam ocellos myrrhæ arabis, quæ cynare regis cypo/rū, postq̄ cū patre circumuēto rē habuerat, in arabia in arbo/rē sui nois, vt graphice describit in Metamorphosi Ouidius versa est, vt studeas lædere vtrūq; parētē. s. patrē. & matrē vno. i. eodē errore, & vno īfando. i. detestabili scelere: qd̄ nec adra/stea. i. rhamnusia ab adrasto culta olim sinit. i. patit, & pmittit. q̄. i. sed si iactaris. i. agitaris & vacillas aīo quouis alio amore.

Gaudete o celeres subnixæ nubibus altis.
Quæ mare, quæ uirides syluas, lucosq; sonantes
Incolitis gaudete uagæ, blandæq; uolucres.
Vsq; adeo humani mutatæ corporis artus.
Vix o crudelis fatorum lege puellæ
Dauliades, crudele uenit charissima nobis.
Cognatos augens reges numerumq; suorum.
Cyris & ipse pater uos o pulcherrima quondam
Corpora cæruleas præuertite in æthera nubes.
Qua nouus ad superum sedes Chalchæi, & qua
Candida concessos ascendat Cyris honore.
Iamq; adeo dulci deuinctus lumina somno
Nisus erat uigilumq; procul custodia primis
Excubias foribus studio iactabat inani.
Cum furtim tacito descendes Scylla cubili
Auribus arrectis nocturna silentia tentat.
Et primum tenuem singultibus aera captat.
Tum suspensa leuans digitis uestigia primis
Egreditur, ferroq; manus armata bidenti
Euolat, ac demptæ subita in formidine uires.
Cæruleas sua furta prius testatur ad umbras.
Nam qua se ad patrium tendebat semita limen.
Vestibulo in thalami paulum remoratur, & altum
Suspicit ad cœli nutantia sydera mundi.
Non accepta piis promittens munera diuis.
Quam simul Ogygii Phœnicis filia Charme.
Surgere sensit anus (sonitum nam fecerat illi
Marmoreo æratus stridens in limine cardo)
Corripit exemplo fessam languore puellam.
Et simul o nobis sacrum caput inquit alumna.
Non tibi nequicq̄ uiridis per uiscera pallor
Aegroto tenuis suffudit sanguine uenas.
Nec leuis hoc faceret, neq; enim pote cura subegit.
Haud fallor q̄ te potius Rhamnusia fallat
Nam qua te causa, nec dulcis pocula Bacchi.
Nec grauidos Cereris dicam contingere fœtus?
Qua causa ad patrium solam uigilare cubile.
Tempore quo fessas mortalia pectora curas.
Quo rapidos etiam requiescunt flumina cursus.
Dic age nunc miseræ saltem quod sæpe petenti
Iurabas nihil esse mihi, cum mœsta parentis
Formosos circum uirgo remorare capillos?
Hei mihi ne furor ille tuos inuaserit artus
Ille arabis myrrhæ quondam qui cœpit ocellos.
Vt scelere infando quod nec sinit Adrastea,
Lædere utrumq; uno studeas errore parentem.
Quod si alio quouis animo iactaris amore.

DOMI.

¶ Celeres aues veloces. Humani, q: ex hūano corpore factæ sunt aues. Dauliades pgne & philomela, q̄ de daulia oppido thraciæ charissima scylla. Cognatos, q: nisus pr̄ scyllæ fr̄ erat phinelæ: & prognes ex pādione pe re rege athenarū. Cyris. i. scylla, q̄ cyris ē denoīata est, q: capillū prīs secuit. Cyris. n. græce enī tōdeo sigt, idq; vna ab authorib⁹ de noīatio ipsius declarat. Præuertie, ite ante oēs nubes. Chalchei⁹, chalchis oppidū est locroꝝ & i euboes est, sꝫ ꝓptera Nisus Megarēsiū rex chalcheius noīatus est. sed potius ab aureo capillo, nā chalcos æs, & metallum significat. Iaq; adeo, describit tēpus, quo Scylla rapuit crinem Niso parenti. Primis pedibus, idest punctis pedum, vt ita dicam. Furta rapiendo crinē. Alrū. Alte. Mūdi, quieti, & sereni. Charme puella filia cuiusdam ogigij. i. thebani phœnicis. hic est nomen ꝓprium cuiusdam ceserani. Charme nutrix ipsius scyllæ Alumna, verba charmes ad scylla eius alūnā, Pote, potens. Quod: idest sed. Rhamnusia, dea indignationis dicitur, & nemesis a quibusdam nominatur, rhamnusia a rhamni op. de quo Luca. in euboea denominata est: in qua etiā ciuita te fortuna colebatur. Luca. Et timidis infesta colit: qua numina rhamnus. & Oui. Exiget ad diras vltrix rhānusia pœnas. Itaq; male quidam pro fortuna interpretantur. Pocula, nec venisti ad bibendum, nec comedendum, Flumina cursus. i. alis sensus est in Buco. Et mutata suos requierūt flumina cursus, Myrrha, cynaræ cyprorum regis filia atque parentis concubitum affectauit

ex quo

ex quo Adonis natus tradit, Adrastea ipsa Rhamnusia vel Nemesis dicta: quæ circa circũ Adrastus rex illi téplũ ɔdidisse pditur

Nam te iactari non est Amathuntia nostra,
Tam rudis ut nullo possim cognoscere signo.
Sin confessus amor, noto te macerat igne.
Per tibi Dictynnæ præsentia numina iuro.
Prima deam dulcem mihi, quæ te donat alumnam,
Omnia me potius digna atq; indigna laturam.
Millia usuram, q̃ te tam tristibus istis
Sordibus & scoria patiar tabescere tali.
Hæc loquitur molliq; ut se uelauit amictu.
Frigidulam iniecta circundat ueste puellam.
Quæ prius ut tenui steterat succincta corona.
Dulcia deinde genis rorantibus oscula figens
Persequitur miseræ causas exquirere tales
Nec tamen ante ullas patitur sibi reddere uoces.
Marmoreum tremebunda pedẽ q̃ retulit intra.
Illa autem quid nunc me, inquit nutricula torques?
Quid tantum properas nostros nouisse furores?
Non ego consueto mortalibus uror amore.
Nec mihi notorum deflectunt lumina uultus.
Nec genitor cordi est, ultro namq; odimus omnes.
Nil amat hic animus nutrix, quod oportet amari,
In quo falsa tamen lateat pietatis imago.
Sed media ex acie mediis ex hostibus heu heu
Quid dicam quo ue ipsa malum hoc exordiar ore?
Dicam equidem quoniam quid me, tibi dicere nutrix
Non sinis? extremum hoc munus morientis habeto.
Ille uides nostris qui mœnibus assidet hostis.
Quem pater ipse deum sceptri donauit honore.
Cui parcæ, & tribuunt nullo q̃ uulnere lædi.
Dicendum frustra circumuehor omnia uerbis.
Ille mea, ille idem oppugnat præcordia Minos.
Quod te per diuum crebros obtestor amores.
Perq; tuum memoris haustum mihi pectus alumnæ
Vt me si seruare potes, nec perdere malis.
Sin autem optatæ spes est incisa salutis.
Ne mihi quam merui inuides nutricula mortem.
Nam si te nobis malus, o malus optima Charme.
Ante hunc conspectum casusue, deusue tulisset.
Aut ferro hoc (aperit ferrum quod ueste latebat)
Purpureum patris dempsissem uertice crinem.
Aut mihi præsenti peperissem uulnere letum.
Vix hæc ediderat cum clade exterrita tristi
Intonsos multo deturpat puluere crines.
Et grauiter questu Charme complorat anili.
O mihi nunc iterum crudelis reddite Minos.
O iterum nostræ Minos inimice senectæ
Semper & aut olim nato te propter eundem.
Aut amor insanæ luctum portauit alumnæ.
Te ne ego tã longe capta, atq; euecta nequiui

¶ (Nã Amathũtia .i. venus, aut gẽs nr̃a nõ ẽ tã rudis vt nullo .i. non illo. nen possim cognoscere vllo signo. s. te iactari amore .i. q̃ iacteris ꝛ agiteris, aliq amore, sin .i. si amor ɔfessus .i. cõfitẽdus, & licit⁹, aut amor ɔcessus, aut que ɔfiteris, neq; dissimulas, macerat te igne noto. Qui ẽ macero p analogã posuit dicẽs maceror: i credũ q̃ sim tibi cã doloris. Ego iuro p numina dictynnæ .i. dianæ psentia .i. fauorabilia, ꝛ auxiliatiua sæpe tibi, quæ. s. dictynna, hoc est diana venãtiũ dea, donat p̃ma mihi te alũnã dulce: ego iuro me q̃ me laturã. (Rarẽ inuenit vbi laturus pmã corripiat) .i. toleraturã ẽ potius, oĩa digna, atq; idigna legendũ putẽ relatu: vt sit iuro me potius usurã. oĩa millia digna, atq; idigna relatu s; vt accipim⁹, ordo pficitur) ꝛ iuro me visura pon⁹ oĩa millia. s. digna, atq; idigna: q̃ ego patiar te tabescẽ .i. lẽta tabe ɔsumi, istis tã tristib⁹ sordib⁹: & tali scoria idest immundicia cutis, quæ te excedit. Hæc loquitur. Confitetur scylla cruiten tentatum, & amorem in minoa. Ordo autem est, Nutrix scyllæ scilicet charme loquitur hæc, ꝛ vt .i. postq̃ ipsa velauit, .i. cooperuit se amictu molli .i. lãeo, aut pelliceo, circũdat puella frigidulã .i. aliqualiter frigidã veste iiacta .i. nuda, & noua, q̃ puella, vt steterat prius succincta tenui corona .i. postq̃ cinxerat eam molli corona, deinde figens genis rorantibus. s. lachrymis, oscula dulcia persequitur idest pseuerat exqrere tales causas, miseræ .i. cur tã misere pereat, nec tñ patitur: sup. puellã añ reddet sibi vllas voces q̃ ipsa moribũ da rettulit pede itra marmoreũ. s. thalamũ, aut q̃ rettulit pedẽ marmoreũ .i. cãdidũ itra .i. intro. Aũt pro s; puella scylla ingr. s. introgressa, o nutricula blanda diminutio, qd .i. ad qd torques nũc me. qd properas .i. festinas tñ, idest tãtũ nouisse, idest cognouisse (a noui imperfecto verbo) nostros furores .i. insanos amores, Ego nõ vror amore consueto mortalibus, quia mortales non solent capitales hostes amare. Nec vultus notorum, idest eorum, quos noui deflectũt .i. incuruant, ꝛ attrahunt mihi lumina .i. oculos. Nec genitor est cordi .i. dest ad cor, hoc est nõ ardeo amore patris, vt mysti ba .i. namq; nos odimus vltro, idest super omnes, s. notos hic .i. meus animus, o nutrix nihil amat, quod oportet .i. decet amari, in quo lateat tamen .i. saltem falsa imago .i. species, pietatis, sed sup. amo ex media acie. s. inimicorũ, & ex mediis hostibus, eheu, interiectio dolentis qd dicã quo ore ipsa .i. ego exordiar, idest narrare incipiã hoc malũ .i. hunc amorẽ meũ perniciosum. Eqde .i. ego certe dicã, qm o nutrix qd nõ sinis .i. nõ pmittis me dicere tibi. q.d. nihil non sinis, hoc est omnia, cum sis fidissima, ꝛ pnisum a sinis me dicere tibi, habeto hoc munus extremũ morientis. s. a ũnæ tuæ (sic & in Bucco. dixit) hoc est pausq̃ moriar pro bñficio reuelabo tibi secreta cordis mei. ille hostis vides sup. ne cũ, q assidet nr̃is mœnibus, quẽ ipse pr̃ deũ. s. Iupiter dõauit honore sceptri .i. regali honore, & cui parcæ .i. deæ fatales tribuũt, q̃ nullo vulnere lædi, sup. possit. At q2 turpe est hostis pcõnia dicere vr̃ a pscietia, vt taceat admonita, sed victa amore addit. dicedũ .i. tacẽdũ est ego circũuehor frustra oĩa vbis .i. frustra tacito insinuatiões, ꝛ loquor p ambages. Ille mq̃, ille idẽ minos, videlicet. qui mœnibus assidet, oppugnat mea pcordia .i. intimã cordis affectionẽ. Quod .i. quocirca: ego obtestor te p crebros amores diuũ .i. deor, ꝛ p pectus tuũ memoris. s. mei. Haustũ .i. suctũ, & potũ mihi alũnæ .i. a me alumna tua, vt si potes me seruare. serues, sup. nec malis .i. ꝛ nõ magis velis pdere. s. q̃ seruare, aũt p s; sin .i. si spes salutis optatæ est incisa .i. remota ne o nutricula inuideas mihi morte, quã meruiui vt. s. mihi⁹ ferrẽ, q̃ mihi tãtũ furorẽ icussit, nã si o optima charme. s. nutrix: si malus, o malus casus, vel p vel deus tulisset .i. abstulisset te nobis ante hũc .i. meũ ɔspectũ ferro hoc (aperit ferrũ. s. incisoriũ, q̃d latebat. s. pus veste .i. sub veste) aut ego dẽsissem .i. abstulissem, hoc ferro, vertice .i. de capite patris. s. Nisi crinẽ purpureũ: aut peperissem .i. pcurassem, ꝛ ɔsciuissem mihi lætũ .i. mortẽ vulnere psenti .i. cito enecãti. Vix hæc ediderat. Recitat nutricis cognito furore eiulationẽ, ꝛ miseriã. Sed Ordo ẽ, vix. s. scylla ediderat .i. elocuta erat, hæc. s. supra dicta, cũ charme. s. nutrix exterrita tristi clade .i. calamitate virginis deturpat .i. fœdat multo puluere, aut vulnere .i. dilacerat atiõe, crines intõsos .i. oblõgos, ꝛ cõplorat grauiter qstu .i. qrimõia, ꝛ eiulatu, anili .i. qlẽ anus .i. vetulæ emittere solẽt. minos reddita .i. q redditus: hoc ẽ effectus es nũc iterum mihi crudelis, o minos iterum inimice nr̃æ senectæ, semp, ꝛ aut olĩ nata: sup. est Scylla. O ppter te eũdẽ, vt. s. eã quoq; psequaris, aut vt ɔiugẽ habeas: aut amor portauit alũnæ, s. scyllæ insanæ .i. furenti luctũ. Nequiui ne .i. ita ne dijs placitũ est. vt ego capta tã lõge. s. a pria q; erat pcussa, & euecta tã longe nequierim effugere.

¶ Amathũtia appellat ab amathũte insula, in mari ægeo q̃ veneri sacra fuit. Facit ergo derivatiuũ amat⁹ amatuntius a. vm. amatũteus a. vm. Amatũtia scylla. tã rudis es o Scylla, q̃ vnico possum cognoscere furores tuos. ergo nõ est quod te iactes .i. mihi aliquid dicas de amore tuo. Dictynna, diana cretensis denominata est, quia virgo quædã cretensis suã virginitatem Dyanæ dicãs, a Minoe cũ opprimeret, & fugæ via nulla daret in mare se pcipitẽ dedit, postea eius cadauer rete cõpertũ fuit quod græce diction dicitur, sed cum patria peste laboraret, responsum habuerunt, vt Dianæ ædem consecrarent, quod ipsi facientes. Dianam ipsam dictynnã vocauere: vnde Tibullus, Perq; suas impune sinit. Dictynna sagittas. Scoria, scoriã metallorum squamas, & purgationem denectunauit. Scoria: idest cura, & ingenti passione. Marmoreum, album. Illa autem responsio Scyllæ. Consueto. quo mortales vti solent, sed potius damna.

ASCEN.

Ordo

Ordo

DOMI.

Cordi non sunt capta amore paterno. Heu, heu: quoniam amor meus est in medijs hostibus. Non dicere, non sinit, omnia pmisit dicere, & aperire tibi. Pater deum, Iupiter donauit scepti i honore, quia fecit ipsum regem. Haustum, potum a me, qui i gustaui, & bibi lacteum. Incisa remora q̃si dicat si nulla habet spes peperissem. Turpauit crinem, audi adoratiõe scyllæ illico charme crines terra maculauit.

ASCEN. ¶ Tam graue seruitium .s. tuum, o minos ego obsistam .s. votis tuis, existens exitum crudele meorum, quia faciam in te propter quod meos in exitium dabis. Iam iam (apta iminantibus, & desperantibus vox, vt æneidos iiij. Iam iam nec maxima Iuno. Nec saturnius hæc oculis pater aspicit æquis Ci. Iam iã dolobella me, &c.) ea copia viuendi, vllũ genus vitæ, q̃ .s. daf senioribus non sup. est aut daf nobis, aut qd ego amans, sup. dico hæc oĩa .q. d. frustra. o britomartis vgo .s. q̃ minos psequebaf spes sepulchri vt ab aliqua mihi cara sepeliar, est mihi vana te erepta, o britomartis potui producere diem vitæ, te erepta .q. d. impium fuisse. Atq3 vtinam. O virgo britomartis grata cereri (alij legunt veneri) nec tantum dianæ, scilicet castitatis, & venatorum deæ, esses sectata venatus, idest venationes virorum contendens spicula gnosia, idest sagittas cretenses, cornu .i. arcu naupacto .i. quali vsi sunt naupacto in ætholia, tu ageres .i. compelleres capellas dictæas .i. cretensea ad gramina nota, nunq̃ .i. & non vnq̃ fugeres tã obnixe amores minoos, aut minois .s. regis. tu isses .i. iuisses ad minoa præceps de specula .s. de aerijs montibus, vnde alij ferunt .i. dicunt te fugisse, & assignant, sup. tibi numina .i. diuinitatem virginia phoræ .i. phoreæ, hoc est illius loci, alij quo .i. ideo vt esses notior dixere lunam .i. dianam, dictynnam de tuo nomine .i. causa, aut facto. Sin .i. sed si ego velim hæc vera: sup. esse o nata tu perisses mihi .i. ad remedium huius mali mei, ego nunq̃ conspiciam te vocitantẽ in summo vertice montis inter comites hircãos .i. armenios venatores, & agmen ferarum, nec ego amplexa tenebo te redeuntẽ, verũ hæc fuere nobis tũ .i. tunc grauia, atq3 indigna tũ dico o luna .i. diana, cũ mea spes tua .i. quã habebã de te, maneret integra, & ista vox .s. q̃ scylla protulit, nondũ violauerat meas aures. Ne .i. an o alumna, sup. fortuna crudelis ademit mihi etiam te, ne inq̃ ademit mihi, o sola causa .i. quæ sola cã viuendi es, meæ senectæ: ego capta sæpe neq̃q̃, idest frustra tuo dulci sopore, idest cum tecum dormirem, cum natura premeret, idest grauaret me senio, & instanti morte. ego te negaui me velle mori, vt glomerarem, idest in glomus ad texturam colligerem flammea, idest indumẽta nuptialia luto, idest eo genere coloris croceo. vnde in Buco. croceo mutabit vellera luto, & id dicit corino, idest croceo, a corito ciuitate siciliæ, vbi copia est suauissimi croci. Quo nunc me infelix. Continuat eiulatum suum anus ad negocium rediens, ac dicens, Quo .i. in quam partem ego infelix vertam, sup. nunc me, aut quæ numina seruant nunc me .i. vitam meam, An o alumna nescis, qua lege .s. fatali. purpura edita de vertice patris, prætexat .i. cooperiat crines canos candentes, idest rutilantes, quæ suspensa, tenui capillo pressit .i. compressit .s. canos. Si nescis .i. si tu ignorans periculum, attentasti tantum nefas: ego possum sperare aliquã salutẽ, quandoquidẽ tu inscia .i. igna, mali. conata es nefandum scelus: sin .i. sed si est sup. illud quod metuo .i. si conata es patrẽ perdere vt amato complaceas, o mea alumna ego precor .i. obsecro per me, & per tuum amorem expertũ mihi miseræ in multis rebus, & per flumina sacra illthyæ .i. dianæ syluarum deæ sæua perdere .i. ad perdendũ adiuratos si non obtemperent, precor inquit ne sequaris, mente tam molli .i. lasciua: aut inconstanti tm̃ .i. tã magnũ, & sceleratũ facinus. O amor .i. cupido, ego nõ conor te flectere .i. reuocare ab incepto, qd non pote, sup. est .i. qd non potest fieri, neq3 sit nostrum contẽdere cũ dijs: sed potius velis o alumna te nubere: regno patris existente incolumi, atq3 velis tamẽ .i. licet nubas aliquos penates .i. in morẽ tuorũ deos esse .i. superesse tibi, ego docta, atq3 experta exitio .i. ad exitiũ meũ, quia si rex omnium penitus ignara fuisset, nõ fuisset nutrix regiæ puellæ effecta, monebo hoc vnum .i. solũ. Quod si non poteris flectere parentem alia rõne .i. via: & mõ (s3 poteris, sup. alia rõne flectẽ qd. n. nõ possis vnica .i. cũ sis vnica eius filia. q. d. nihil q̃ oia potes) tamẽ referto .i. enarrato potius tunc, cum licebit cum pio iure, quia nondum quicq̃ impie in patrem gesseris, referto inquit potius tuo .s. patri conata atq3 incepta .s. adhuc dubia: cũ qd tentare audeas, adhuc dubiter: cũ tu habebis causam facti .i. occasionem faciendi, quia recusauerit pater, & tempus doloris. Et ego o mea alumna polliceor.

Et me

Tam graue seruitium, tam duros passa labores
Effugere? obsistam exitium crudele meorum.
Iam iam nec nobis ea, quæ senioribus ullum.
Copia uiuendi uitæ genus aut quid ego amens
Te erepta Britomartis spes est una sepulchri,
Te Britomarti diem potui producere uitæ.
Atq3 utinam Cereri, nec tantum grata Dianæ
Venatus esses uirgo sectata uirorum.
Gnosia Naupacto contendens spicula cornu.
Dictæas ageres ad gramina nota capellas,
Nunq̃ tam obnixe fugeres Minoos amores,
Præceps aerei specula de montibus isses.
Vnde alii fugisse ferunt, & numina Phoræ.
Virginis assignant alii quo notior esses.
Dictynnam dixere tuo de nomine Lunam.
Sin hæc uera uelim mihi certe nata perisses.
Nunq̃ ego te summo uolitantem in uertice montis
Hyrcanos inter comites, agmenq3 ferarum
Conspiciam, nec te redeuntem amplexa tenebo.
Verum hæc tum nobis grauia, atq3 indigna fuere
Tum mea Luna tui cum spes integra maneret,
Ex uox ista meas nondum uiolauerat aures.
Teneo etiam fortuna mihi crudelis ademit?
Te ne o sola meæ uiuendi causa senectæ?
Sæpe tuo dulci nequicq̃ capta sopore.
Cum premeret natura, mori me uelle negaui.
Vt tibi Corinno glomerarem flammea luto.
Quo nunc me infelix, aut quæ me numina seruant?
An nescis qua lege patris de uertice canos
Edita candentes prætexat purpura crines.
Quæ tenui patrio pressit suspensa capillo.
Si nescis aliquam possum sperare salutem.
Inscia quandoquidem scelus es conata nefandum.
Sin est, quod metuo, per me mea alumna, tuumq3
Expertum multis miseræ mihi rebus amorem
Perdere sæua precor, per flumina sacra Ilithiæ.
Ne tantum in facinus tam molli mente sequaris,
Non ego incepto (fieri quod non pote) conor.
Flectere amor, neq3 sit cum diis contendere nostrum.
Sed patris incolumi potius te nubere regno.
Atq3 aliquos tamen esse uelis tibi alumna penates.
Hoc unum exitio docta, atq3 experta monebo.
Quod si non alia poteris ratione parentem
Flectere (sed poteris, quid enim non unica possis)
Tunc potius tamen ipsa pia cum iure licebit.
Cum facti causam tempusq3 doloris habebis.
Tunc potius conata tuo, atq3 incepta referto.

DOMI. ¶ Seruitium tuum. o minos. Quæ sup. daf senioribus. Quid ego: sup. dico hæc omnia Britomartis, virgo illa dicta fuit, quã Minos: vt virginitate spoliaret, persequebatur. Naupacto, Linius ciuitatem ætholiæ fuisse ostendit in bello macedonico: vbi meleager versabatur sagittis in venatibus vtens. Cornu ergo naupacto .i. arcu, quali naupacto vtebantur. Dictæas a dicte nympha, vel a dicte monte cretæo. Obnixe. certatim, & magno conatu. Phoræ, a loco: idest virginis phoræ, & alij poetæ, Tuo nomine, tua causa. Hyrcanos, hyrcania armeniæ sylua, in qua serpentes abundant. Vnde comites hyrcanos, idest sæuos. Negaui mori pro te q̃uis naturæ cursus prope esset. Corinus ciuitas siciliæ croci abundantissima, & quidem suauis. Flammeæ, vela tenuissima, quibus virgines sponsæ, quum ad maritum ducebantur, vterentur tegendi pudoris gratia. Vnde claudia. flammea sollicitum prævellarunt a pudorem. Lege fatali .s. Ilithiæ. Ilithea Diana est appellata, quia dea syluarum est. Illi enim sylua est, & thea dea: vnde, Ilithea, syluarum dea, Molli: lasciua: Pote: potest fieri. Quid enim, quasi dicat omnia potes apud parentem tuum, cum sis vnica, referto. narrabis patri.

Meq3

Meq́, deosq́ tibi comites, mea alumna futuros
Polliceor, nihil est, quod texat in ordine longum.
Hic ubi sollicitos animi releuauerat æstus
Vocibus, & blanda pectus spe uicerat ægrum.
Paulatim tremebunda genis obducere uestem
Virginis, & placidam tenebris captare quietem.
Inuerso bibulum restringens lumen oliuo
Incipit ad crebros insani pectoris ictus
Ferre manum assiduis mulcens præcordia palmis.
Noctem illam sic mœsta super morientis alumnæ
Frigidulos cubito subnixa pependit ocellos.
Postera lux, ubi læta diem mortalibus almum.
Et gelido ueniens mane quatiebat ab Oeta.
Quem pauidæ alternis fugitant optantq́ puellæ.
Hesperium uitant optant ardescere solem.
Præceptis paret uirgo nutricis, & omnes
Vndiq́ conquirit nubendi sedula caussas.
Tentantur patriæ summissis uocibus aures.
Laudanturq́ bonæ pacis bona, multus inepto
Virginis insolitæ sermo nouus errat in ore.
Nunc tremere instantis belli certamina dicit.
Communemq́ timere deum, nunc regis amicos.
(Nanq́ ipso uerita est orbari mœsta parente)
Cum Ioue communes qui quondam habuere nepotes.
Nunc etiam confecta dolo mendacia turpi
Inuenit, & diuum terret formidine ciues.
Nunc alia ex aliis nec desunt, omnia quærunt.
Quin etiam castos ausa est corrumpere uates.
Et cum cæsa pio cecidisset uictima ferro.
Vt sint qui generum Minoa auctoribus extis
Iungere, & ancipites suaderent tollere pugnas.
At nutrix patula componens sulphura testa.
Narcissum casiaq́, herbas incendit olentes.
Terq́ nouena ligat triplici diuersa colore
Fila, ter in gremium circum inquit despue uirgo.
Despue ter uirgo, numero deus impare gaudet.
Hinc magno generata Ioui frigidula facta.
Sacra nec Idæis auibus nec cognita Grais
Pergit Amyclæo spargens altaria thallo.
Regis Iolchiacis animum defigere uotis.
Verum ubi nulla mouet stabulis fallacia Nisum.
Nec possunt homines nec possunt flectere diui.
Tanta est in paruo fiducia crine cauendi.
Rursus ad inceptum sociam se adiungit alumnæ.

DOMI. ¶ Futuros habebis, & me, & deos, hoiesq́ fauentes. Virginis, Scyllæ. Bibulum, q͂ lumen bibit oleum .i. ardẽdo ɔsumit. Oeta mons inter macedoniã, & thessaliã: in quo primus solis ortus græcis apparet. Optant, fugiunt, q͂ puellæ fugiũt: & cupiũt uideri, vt in Buco. Et fugit ad salices, & se cupit añ uideri, patriæ aures, cohortabanẽ prẽm ad pacẽ cũ Minoe. Incepto, vł virgineo: q͂ virgines nesciũt loq̃, vel incepto, ꝓpter furorem: vt Virg. Incipit affari, mediaq́ in voce resistit, Mẽdacia: oĩa dicebat & simulabant patri, vt fieret pax, vates scylla, corrupit vates: vt dicerent faciendã pacem cum Minoe. Extis, aĩalium Ancipites, dubias. Ter noue na .xxvii. fila, vt i Buco. Ter licia. Generata, scylla filia: Idæis, troianis: faciebãt .n. sacra Ioui nũ q̃ cognita troianis, & græcis, Thallũ, herbã verbenã Amiclæo .i. sparthano amyclæ .n. est ciuitas sparthæ. Iolchiacis, quibus vsa ẽ Medea i iolcho, quæ e ciuitas thessaliæ, vbi regnũ erat Peliæ, & Aesonis patris ipsius Iasonis: q ad iuuẽtã reuocatus fuit Auxilio Medeæ, erant præterea veneficæ multæ i thessalia, & herbæ veneficijs aptissimæ, stabulis .i. ab aula sua, nã stabuliũ apud antiquos erat prior, & præstãtior pars domus.

ASCEn. ¶ Et me, & deos futuros tibi comites .i. intercessores apud patrem. nihil est, qđ .s. pr̃ texat lõgũ i ordie .i. qđ differat lacere ꝓ te. hic .i. hoc tpe vbi .i. postq̃ releuauerat .i. minuerat: & sedauerat æstus sollicitos aĩ .i. amores, q̃ re͂ e sollicitũ plena timorio amor, & vicerat .i. affecerat, & conuenerat pect⁹ ægrũ .i. saucium, & languens amore, vocibus .s. blãdis, & spe .s. blãda, ipa tremebũda i cipit paulati obducere genis virginis veste .i. cooprire lumẽ ei⁹, & captare q̃ete placidã tenebris .i. idu e somnũ ꝑ tenebras, restrigẽs .i. reprimẽs lumẽ .s. lãpadis, aut lucernæ bibulũ .i. ɔsumptiuũ olei, & 𝔥 olivo .i. oleo inuerso .i. ɔtrariũ verso ab eo, quo solet verti, qđ accẽdere volum⁹. Nã recedũ ꝑ oleũ significat Hora. dicẽs. oleũ adde camino & icipit ferre .i. ducere manũ ad crebros ictus isani pectoris .s. virginis amore furentis, mulcens pcordia assiduis palmis. Et ipsa charme nutrix mœsta pepẽdit sic illã noctẽ .s. totã, subnixa cubito super ocellos .i. oculos paruos, frigidulos. q̃ alũnæ morientis .i. grauiter amore languentis. Postera lux. Docet, q̃uo postridie eius diei patrẽ solicitare occeperũt de pace ineũda, & nuptijs ɔtrahẽdis cũ minoe. Ordo ãt est. vbi .i. postq̃ lux postera .i. postridiana læta .i. lætificãs aĩos mortaliũ q̃tiebat .i. efferebat cũ quadã ɔcussione luminis diẽ almũ. q̃si alimẽtũ pbentẽ mortalib⁹, & lux veniẽs mani gelido .i. tpe matutino frigidulo semp. Offendi veniẽtem mane, sed duo sunt vitia, q͂ mane primã producit, & scdam corripit. Persius. Iã clar mane fenestras, &c. Posse aũt mani in ablt̃õ dici, author est sei inus sup q̃ntũ æne. dicẽs, q̃ aduerbia cũ in noĩa migrant, declinari pñt: vt apud Plautũ a mani vsq́ ad vespera: &c. (q̃tiebat .s. die ab oeta .s. mõte in ɔfinio macedoniæ, vñ græcis dies oriunt, quẽ .i. diẽ, puellæ auidæ fugiunt, & optãt alternis .s. votis, fugiũt .s. propter laborẽ, & optãt ꝓpter curas euitãdas, aut q̃ naliter noctu timẽt fantasma, & laruas, siue deuirginatione, vñ p auidæ dñr Vitãt .s. puellæ hespiũ .s. sydus .i. vesper, seu, hesperũ q͂ sub noctẽ cura recursat, & optãt solẽ ardesce .i. splẽdẽ cũ ardore. Postq̃ igiẽ posterus sol ortus est, v̓go paret .i. obedit præceptis .i. monitis nutricis, & ipsa sedula .i. solerter diligens, conquirit vndiq́ oẽs cãs nubendi. Aures patriæ .i. paternæ tentãtur vocibus sũmissis .i. humilibus, & sũmisso vultu plaũs, & bona bonæ pacis laudanẽ .i. cõmendanẽ. (Dicẽdo bonæ pacis, bona depingitur muliebris sermo) multus sermo nouus erat in ore inepto .i. minus idoneo, q͂ virginis insolitæ .s. talia patri suadere. Ipsa dicit nunc .i. aliquando, supple se tremere certamina belli instantis: & dicit se timere deum cõmunem .s. matrem, nunc dicit se timere amicos regis, scilicet Minois, q habuere quondam nepotes cõmunes cu3 Ioue, quia ex eadẽ origine descẽderes dicit se timere, nã mœsta .i. simulãs mœsta, verita est .s. simulauit se veritã orbari ipso parente .i. patre Nunc .i. interdũ etiã inuenit .i. excogitat mẽdacia ɔfecta turpi dolo, & terret ciues formidine .i. minatione diuũ, nũc ipsa & nutrix: q̃runt nũc alia .s. mẽdacia ex alijs, nec desunt oĩa, quin etiã ausa est corrũpere vates castos .s. alioqui, & ita veridicos esse solitos, vt quorũ mentes dij habitare consueuerint, & .i. et cũ victima cecidisset cæsa .i. mactata pio ferro, idest sacrificijs apto cultro: vt sint, q suaderẽt extis authoribus .i. approbãtibus (rar est author cũ neutro genere cõiũctus sed substãtiue accipitur sicut testis cũ dr̃ sydera testes) Iungere .s. decere minoa generũ .s. Niso .i. maritũ filiæ eius, & q suaderent tollere pugnas ancipites .i. dubias, & dubij exitus, licz ɔsecratũ haberet ꝓliũ. At .i. sed nutrix cõponẽs sulphura, testa patula, incendit narcissum, & casiã, appositione herbas oleẽtes, & ligat ter nouena .i. xxvij. fila .i. licia diuersa .i. distincta triplici colore: & id ad magica artẽ pertinere putatũ est, vt in Bucolicis visum est, & inq̃t. O Virgo despue .i. deorsum spue ter circũ .i. per circuitũ in gremiũ .s. tuũ, virgo inq̃t despue ter: q͂ deus gaudet numero impare, pro impari, vt dicit Seruius in Buco. vbi eadẽ sũt verba. Hinc .i. deinde, generata .i. filia Nisi scylla s̃m Calderinũ. sed ɔtinuatior erit ɔtextus sic. Charme frigidula .s. timore (sed præter naturã scdam produxit) pergit .i. perficit, & peragit sacra generata .i. nata Ioui magno, sacra inq̃ã, nec cognita senibus .i. phrygibus, nec grayis .i. græcis. spargẽs altaria thallo .i. herba verbena: amyclæo .i. spartano, seu laconico defigere .i. vt defigat, & dissoluat, aĩaz regis .s. Nisi votis iolchiacis .i. q̃libus vsa est medea in iolcho ciuitate thessaliæ reuocãdo æsona patrẽ iasonis ad iuuẽtam, vel .i. sed: vbi nulla fallacia mouet Nisum stabulis .i. ab aula sua (sic .n. Calderinus legit, alij textus hñt stabilẽ .i. firmũ, & ɔstãtem, aut persistẽtem in ꝓposito suo) nec hoies possunt flectere .s. ab instituto, nec diui .i. diuorũ indicia, & portẽta per vates enunciata: tãta fiducia cauẽdi .s. mali, aut excidij est in crine paruo, & id per acclamationẽ dicit, estq́ antitheton. Tãta .i. tã magna in paruo, &c. vbi .n. q̃ vidit, q̃ nulla mouet fallacia Nisum, ipsa adiungit se rursus alumnæ .s. scyllæ, sociam ad inceptum .s. facinus (Hic locus indicat, quod prius dixi: mẽtem poetæ esse, q̃ charme thallo vsa sit non generata .i. filia Nisi scylla) Posset tamen dici alumnæ .i. nutrici, aut altrici, quia sequitur.

Ordo

Purpureumq; parat rursus tondere capillum.
Cum longo quondam captat succurrere amori.
Non minus illa tamen reuehi, ꝙ mœnia crescant.
Gaudeat & cineris patriæ est iucunda sepulchro.
Ergo metu capiti Scylla est inimica paterno.
Tum coma sidonio florens succiditur ostro.
Tum capitur Megara, & diuum responsa probantur.
Tunc suspensa nouo ritu de nauibus altis
Per mare cæruleum trahitur Niseia uirgo.
Cum plures illam nymphæ mirantur in undis.
Miratur pater Oceanus, & candida Tethys.
Et cupidas secum rapiens Galathea sorores.
Illa etiam iunctis magnam quæ piscibus æquor.
Et glauco bipedum curru metitur equorum
Leucothoe paruusq; dea cum matre Palæmon.
Illi etiam æternas sortiti uiuere luces.
Chara Iouis soboles magnum Iouis incrementum.
Tyndaridæ niueos mirantur uirginis artus.
Has adeo uoces atq; hæc lamenta per auras.
Fluctibus in mediis questu uoluebat inani.
Ad cœlum infelix ardentia lumina tollens.
Lumina, nam teneras arcebant uincula palmas.
Supprimite, o paulum turbata, o flamina uenti.
Dum queror, & diuos ꝗ̄ꝗ̄ nil testibus illis
Profeci, extrema moriens tamen alloquor hora.
Vos ego uos adeo uenti testabor, & auræ.
Vos o Mantina si qui de gente uenitis.
Cernitis illa ego sum cognato sanguine uobis
Scylla, quod alii salua liceat tibi dicere Progne.
Illa ego sum Nisi pollentis filia quondam.
Certatim ex omni petiit quam Græcia regno.
Qua curuus terras amplectitur Hellespontus.
Illa ego sum Minos sacrato fœdere coniux
Dicta tibi, tamen hæc & si non accipis, audis.
Vincta ne tam magni tranabo gurgitis undas?
Vincta tot assiduas pendebo ex ordine luces?
Non equidem me alio possum contendere dignam
Supplicio ꝗ̄ꝗ̄ patriam charosq; penates
Hostibus, immitiq; addixi ignara tyranno.
Verum est hæc minos, illos scelerata putaui.
Si nostra ante aliquis nudasset fœdera casus.
Facturos quorum direptis mœnibus urbis.
O ego crudelis flamma delubra petiui.
Te uero uictore prius uel sydera cursus
Mutatura suos ꝗ̄ mihi talia captæ

DOMI. ¶ Tondere, secare. Reuehi, reduci. Coma, capillus aureus. Ostro sydonio .i. purpureo, nam sydon ciuitas: vbi nascit᷑ murex, ex cuius sanguine tingitur ostrum. Glauco, viridi Marreno. Palemon, Learchus nota est fabula apud Ouidium in fastis. Chara Iouis soboles, de Polluce, & castore intelligit᷑. Has adeo voces concludit, queadmodum ipsa Scylla cōquesta fuerat, de Minoe, ꝙ non merita secundū spem suā fuisset consecuta. Lumina oculos. Arcebant, cōstat enim postea ꝙ parentē Scylla ꝑdidit, & ad Minoem venit, sperās cōnubio ipsius iūgi ad ꝓram nauis suspendi iussa. Quanq̄ nil testibus illis, eadē verba feime sunt in Buco. Mantina .i. thracia, nā mātinæ populi thraciæ sunt, ꝗbus imperauit Thereus Prognes maritus Cognato sanguine quia sum filia Nisi fratris philomellæ & ꝓgnes: quæ fuit vxor terei. Pollentis, splēdētis imperio. Victa, ligata ad proꝛā nauis. Verū est, o Minos: ꝙ ꝑdidi patriā, ꝙ sum digna tali supplicio. Quorū direptis, quasi dicat ego existimaui eos vlturos iniuriam a me patriæ illatam.

ASCEN. ¶ Et parat. s. scylla potius ꝗ̄ charnie tōdere rursus capillum purpureū .i. purpuram reū, cū .i. qū, qm̄ captat succurrere lōgo amori, illa non minus gaude. ꝗ reuehi .i. reduci, ꝙ .i. qm̄ mœnia crescāt. ꝗ est iucūda sepulchro cineris p̄rīæ .i. si videat cinerē p̄rīæ sepultū, hoc est p̄riam in cinerem resolutas, ita vt amatū videat voto ꝓpositū. Ergo metu capitis scylle, &c. Paucis edocet scyllā capillū desecuisse desectū ad minoa misisse, quo habito & vrbe capta ad eū migrasse, nec pro ꝯiuge suscēptam, sed ꝓ perfida habitā: & naui alligatā miserādos, quos recitat depofuisse ꝗstus. Ordo aūt est. Ergo, q; placuit succūbere amori, scylla est inimica. s. effecta capiti paterno, q; ablato crine illi exitium imminere sciebat: & tū abstulit metu. q; metuit, nō aliter posse dilecto cōplacere. Tum .i. deinde post talez deliberationem. coma. s. Nisi florens ostro sidonio .i. purpuræ tyriæ similis, aut inclusa ostro tyrio succidit᷑ .i. clā detōdetur a scylla, megara. s. vrbs capit᷑. tū .i. deide. s. a minoe, ꝗ responsa diuina probantur. s. veridica, q; dixerant ablato capillo vrbē capiēdam, nec ꝓius. Virgo Niseia .i. scylla nisi filia, cū .i. demum capta vrbe suspēsa de altis nauibus .i. ad gubernaculū nauis nouo ritu .i. mō trahit᷑ per mare cæruleū. Cōplures nymphæ mirātur illā in vndis, ꝗ oceanus p̄r. s. rex ꝓm milesiū Thalerē, ꝗ dic oīa ex humore pcreari (Vn̄ est illud Geor. iiij. Oceanūq; patrē rex, vel p̄r ꝑcipue nymphaꝝ) sup. miratur eā, & tethys .i. vxor oceani cādida. s. dea mirat᷑, sup. eā & galathea. s. nympha rapiēs secū sorores .i. alias nymphas maris cupidas. s. talis spectaculi vidēdi: sup. mirat᷑, & ēt illa. s. leucothoe, ꝗ metit᷑ magnū æquor piscib⁹ .s. delphinibus iūctis. s. ad iugū: & quæ metit᷑ æquor curru glauco .i. viridi, aut marini coloris, equoꝝ bipedū .i. binos dūtaxat pedes hn̄tiū, sup. mirat᷑, ꝗ palæmon. s. deus maris, puer .i. ꝗ puer deus maris effectus est miratur, sup. cū matre. s. ino, dea. s. marin. Illi ēt tindaridæ. s. castor & pollux gemini (q; a nautis inuocari solēt, vt Hora. i. j. carminū declarat in carmine cuius ꝓncipiū est. Sic te diua potēs cypri, sic fratres helenæ lucida sydera, &c.) sortiti .i. ꝗ sortiti sunt alternatis viuendo, & moriēdo viuē luces æternas, appositione chara soboles Iouis, ꝗ magnū icremētū Iouis (benus hic hum hoc in buco. habet᷑, nā illic vr̄, Chara deū soboles, qd̄ hic mutatū est, sed ꝗ̄as si Iouis soboles sunt, quō tindaridæ dicant᷑. ver manifesta est solō, q; denoiantur a p̄re putatiuo: sic ꝗ helenā tyndarida vocat, cū Iouis sit filia, s; ex læda tyndari vxore, ex qua Iupiter in specie cygni ꝯcubuit. vnde vr̄, illa duo oua ꝯcepit cōmixto semine tyndari, na ex altero ouo nat⁹ ē pollux imortalis ex altero castor mortalis, vn̄ p̄mo Sermonū. Hora. Ouo ꝓgnatus eodē, &c. Simil̄r Hercules Iouis ex alcmena amphitrionis ꝯiuge filius d̄r a Virgil. Amphitrioniades) tyndaridæ inq̄ mirātur niueos art⁹ vginis. Infelix. s. scylla voluebat .i. emittebat inani ꝗstu .i. q̄rela per auras in medijs fluctibus adeo .i. penitus, has .i. hmōi voces: atq; hæc lamenta, tollēs .i. erigēs, extollēs lumina ardētia .i. oculos ex idignatione ardētes, ad cœlū, lumina inqt, nā vīcula arcebāt teneras palmas .i. manus. Idē ꝟsiculus positus est in .ij. æne. de cassandra, Verba igitur scyllæ sunt. O inqt vēti, supprimite paulū .i. modicū flamina turbata .i. flatus vr̄os nos turbātes, dū .i. donec q̄ror, & dū mouēs alloquor diuos hora extrema .i. vltima pte vitæ, ꝗ̄ꝗ̄ nil .i. nihil ꝓfeci, illis testibus .i. l; eos in testimoniū aduocauerī; tn̄. s. alloquor. Idē versus est in Buco. O vēti, ꝗ o auræ ego testabor .i. testes faciā adeo .i. oīno vos: vos inquit vos o vēti, si qui .i. aliq venitis de gēte mātina .i. thracia, quia vos cernitis. s. ꝗ patior, aut sic, Si vos: ꝗ venitis .i. origīnē ducitis de gēte mātina .i. thracia, vt boreas, cernitis, sup. hæc. Ego sum illa scylla sanguine cognato vobis .i. quæ originē traxi ex ꝓgenie vr̄a: qd̄ o progne liceat dicere tibi salua. s. te, aut lege poti⁹ liceat, te salua. s. existēte, ꝗ nūc te ꝯuersa in auē. Ego sum illa. s. notissima, filia nisi regis megaren pollētis .i. potētis quōdā, quā. s. scyllam, græcia .i. nobilitas græca petijt. s. in mr̄imoniū, ex oī regno, sup. ex ea pte, ꝗ hellespontus curuus .i. mare hellespōticū amplectit᷑ terras. Est aūt versus spōdaicus rerū pōderi aptus. O minos: ego sum illa coniux dicta .i. addicta, & pacta tibi fœdere sacrato .i. sacramēto iusiurandi firmato. Etsi .i. ꝗ̄ꝗ̄, nō accipis .i. rata nō hēs ꝗ grata hæc. s. dicta mea. tn̄ tu audis sup. ea, ne ꝓ an, an ego victa .i. alligata naui tranabo vndas magni gurgitis. s. maris, tapinosim .n. epitheto leuat. pēdebo ne sup. victa tot luces .i. dies assiduas .i. ꝯtinuas ex ordine .i. sine itermissione. Eqdem .i. ego qdē nō possum ꝯtēdere me dignā alio supplitio. s. ꝗ̄ꝗ̄ hoc, quonie afficis, ꝗ̄ꝗ̄ ego ignara addixi hostibus, & imiti tyrano patriā, & penates .i. deos penes nos natos, & domesticos, charos .i. qui chari esse debebāt. O minos verū est .i. fateor ego scelerata putaui illos, quorum mœnibus vrbis direptis, ꝗ o ego crudelis petiui delubra flāma .i. quoꝝ templa incēdenda curaui, hoc est ciues nostros facturos hæc, scilicet, quæ tu in me facis, si aliquis casus nudasset, idest reuelasset tantæ, idest priusq̄ res effectum sortita esset nostra foedera .i. pacta de tradendo capillo paterno, quo tradito vrbs caperetur. vero pro sed ego.

Factorum metui iamiam scelus omnia uincit.
Ten ego plus patrio dilexi perdita regno.
Ten ego nec nimium uult decepta puella.
Vt uidi, ut perii ut me malus abstulit error.
Non equidem ex isto speraui corpore posse.
Tale malum nasci forma, uel sydere fallor.
Non me delitiis commouit regia diues
Coralio fragili & lachrymoso mouit electro.
Me non florentes æquali corpore nymphæ.
Non metus incensam potuit retinere deorum.
Omnia uincit amor, quid enim non uinceret ille?
Non mihi iam pingui sudabunt tempora myrrha.
Pronuba nec castos accendet pinus odores.
Non Libys Assyrio sternetur lectulus ostro.
Magna queror, nec ut illa quidem communis alumno,
Omnibus iniecta tellus tumulabit harena.
Me ne inter comites ancillarumque cateruas.
Mœnalias inter famularum munere fungi.
Coniugis atque tuæ quæcunque erit illa beata.
Non licuit grauidos penso deuoluere fusos.
At belli saltem captiuam lege necasses.
Iam fessæ tandem fugiunt de corpore uires.
Et caput inflexa lentum ceruice recumbit.
Marmorea, adductisque labascunt brachia nodis.
Aequoreæ pestes immania corpora ponti
Vndique conueniunt, & glauco in gurgite circum
Verbere caudarum atque oris minitantur hiatu.
Iam tandem casus hominum, iam respice Minos.
Sit satis hoc tantum solum uidisse malorum.
Vel fato fuerit nobis hæc debita pestis.
Vel casu incepto merita, uel denique culpa.
Omnia nam potius quam te læsisse putabo.
Labitur interea reuoluta ab littore classis.
Magna repentino sinuantur littora coro.
Flectitur in uiridi remus sale, languida fessæ
Virginis incursu moritur querimonia longo
Deserit angustus inclusum faucibus Isthmon
Cypselidæ magni florentia regna Corinthi,
Prætereit abruptas Scyronis protinus arces.
Infestumque suis diræ testudinis exit
Spelæum mutoque cruentas hospite cautes.
Iamque adeo tutum longe Pyræum cernit.

DOMI. ¶ Delitijs, nō sum capta diuitijs tuis, nec coralio, nec electro Lachrymoso, qr ex lachrymis arboris populi defluit. incensam, insaniatam, nullū habui respectū deorū, dūmodo te amarem. Pronuba, qr faces pineæ fieri solet, quæ accenduntur in nuptijs. Libys, eburneus, qr in libya sunt elephantes, ex quibus est ebur. Mœnalias, arcadias. Captiui, oēs captiui i bello mactabant. Marmorea, alba. Adductis, curuatis. Classis Minois, describit recessū minois a megara. Solo, mari. Isthmos, strictura illa terræ appellatur inter ioniū & ægeū mare, Luca. Qualiter vndas. Qui secat & geminū medius mare separat isthmos, Nec patit cōterre fretū, si terra recedat, Ionius ægeo frāget mare. Cypselidæ a Cypselo Etionis & Iadæ filio dicti sunt corinthij, & enim fuerat oraculū primum corinthiorū tyrānū fuisse, cui successit Periāder filius, & nomē habuit a mēsuræ trumētariæ genere, quod Cypsela noiauit, quippe cū grēdibus corinthijs interficerem mensura trumētaria marer pdi tur condidisse. Scyronis, scyron in megaræ montibus habitasse traditur, atque appellentes hospites interficere solitum, & prædari, inde scyronia saxa denominata sunt. Spelæus, cecpulam significat, sed portus est sub saxis scyronis, infaustus olim minoi, & inde rupes Minoia vocitata. Pyrræum, pyrræum locum, forum Athenienseın significat pariter & portus eiusdem nominis fuisse tradunt.

Isthmos quid & vbi locorum

ASCEN ¶ Metui. i. metuissem prius, vel. i. etiam sydera mutata suos cursus q te (te victore. i. cū esses victor, & voti compos) facturæ capta mihi talia, qlia. s. facis. sed iam iam. i. pcipue scelus, vincit. i. exuperat oia. s. genera malorū. quæ uiceri possunt. Ten. i. te ne, hoc est, an ne ego pdita, dilexi te plus patrio regno, tem ego ing plus dilexi. q. d. feci qde, sed nō debui, feci aut, nec mirū. qr puella decepta vultu, qui. s. amore, & benignitatē præ se ferebat, vt. i. statim, postq vidi, sup. te, vt. i. qualiter. q. d. o ḡ boni q miserei: vt in buco. oñdimus, vbi idem habetur versiculus, vt. i. qlr error malus. i. furor amoris abstulit. s. a rōnis viu, me. q. d. miserrime, & lōgissime alienauit. eqde. i. ego qde nō speraui. pro nō suz verita, aut nō timui (Sicut æneidos. iiij. Hūc ego si potui tm sperare dolorē. Et pferre soror potero, & est acyrologia) tale malū. i. tātā pfidiā: aut talē cruciatū, posse nasci ex isto. s. tuo tā formoso corpore, ego fallor forma. i. specie, & pulchritudine tua, quæ aliud præ se fert q faciat, vel sydere. i. fatali necessitate, quæ facit, vt vultus tuus mihi alius appeat q sit, vt deciperer, Moris. n. est amātibus fatis iputare furorem. vt in heroidibus Ouidianis late pz, verū caste loquitur poeta, & sub disiūctione. neutrum affirmans, qm ex psona ipatienter amātis affirmatum poetæ vitio dari nō posset, sed vt istituti nostri ronem habeamus, breuitati nobis studēdum est. Nō me delitijs, &c. Prosequitur querelam suā scylla dicens. Regia tua diues delitijs. i. diuitijs delitias afferentibus, nō cōmouit. i. nō affecit me, nō inquit mouit me coralio. s. lapide fragili. i. faciliter frāgibili respectu adamantis, aut parū potēti, quātum ad amorem, nō electro specie illa succini: quam ex arboribus fluere crediderunt prisci, lachrymoso. i. quod ex lachrymis sororū phaetōtis in alnos, aut populos versarū distillari putat. Nymphæ. i. virginis nubiles aut deæ florētes. corpore æquali, supple mecū. i. iuuenili. nō sup. potuerūt retinere me incēsā. s. amore. metus deorū nō potuit retinere me. quia amor vicit oia, vñ i Buc. Oia vicit amor & nos cedam9 amori qd. n. i. nā qd ille nō vinceret. q. d. nihil cū ēt deos vicerit. Tepora nō sudabūt. i. pinguescēt. & distillabūt mihi iā. i. post hā myrrha pigui vt nubētib9 solet. nec pinus pronuba. i. quæ præfertur nubētib9 nō accēdet mihi odores castos. i. castitatis matrimoniales idices. lectulus libys. i. libyc9, hoc ē qlis acqrit ex libya videlz eburneus nō sterneē mihi ostro assyrio. i. purpura. Ego queror magna. i. magnas res, nec illa qdē. i. & ne illa qdez. s. tellus alumna. i. altrix cōis oibus. s. in terris viuētib9 tumulabit. i. tumulo codet, sup. me. (Notū ergo, qr alūna ēt p alente accipit) harena iniecta. i. superiecta. i. nō sepeliar, sed fluctibus obruar. Me ne. i. an ne nō licuit me fungi munere famulaꝝ inter comites. s. cōiugis tuæ, atque iter cateruas mœnalias. i. arcadicas ancillarū, atque nō licuit deuoluē pēso fusos grauidos cōiugis tuæ, quæcūque illa btā erit. s. cōiux tua. at. i. nihilomin9 si hō nō licuit, saltē necasses captiuā, lege. i. iure belli, quo lz captos occidere: vñ serui dicti sunt, qr seruati cū occidi potuissēt. vires fessæ tādem. i. post lōgissimū laborē fugiūt tāde de corpore. s. meo, & caput lentū recūbit ceruice iflexa. i. inclinata: & brachia marmorea. i. alba & lurida, vt pariū marmor, labascunt nodis adductis. i. ptractis in nodū neruis. Pestes æquoreæ. i. monstra marina, videlicet immania corpora pōti: idest maris vt cetæ & balenæ, cōueniūt vndique. i. ex oī pte, & mirāt i gurgite glauco. i. marino, circū, idest pcircuitū. verbere caudarum atque hiatu immanis oris (Alij textus hñt verbera, & hiatū) cē hoies, & in similē casum posse icidere: sit satis hoc. s. me sola vidisse tantū malorū, vel hæc pestis. i. tribulatio fuerit debita nobis fato. i. violētia fatali, vel casu. i. fortuna, vl dēique culpa merita. i. ob demeritū, nā putabo oia poti9 q te læsisse. i. peccasse in me, vel q te maledico: & cōuiciō lædā, hactenus Scylla. vñ addit poeta. Classis reuoluta ab littore labitur interea. i. dum Scylla sic quæritur, & littora magna sinuant. i. incuruātur, & i sinū excauāt, iterea coro. i. vēto illo, q & caurus dr: repetino. i. subito obuiete, remus flectitur. i. incuruat i sale. i. mari, viridi. i. vitrei coloris, querimōia. i. q̄rela virginis fessæ, & ita languida. i. lāguida effecta, & habita, moritur. i. desinit a cursu lōgo. Ipa aūt sic tracta deserit isthmō. i. stricturā terræ & angulū inclusum angustis faucib9. s. maris & præterit regna corinthi florētia. s. tunc tēporis, regna inquā cypseli filij magni. s. olīz. & ptereūt protinus arces abruptas scyronis. s. tyrāni, q pro. i. exit speleum, idest antrū testudinis, idest fornicis, aut crepidinis in morem testudinis inuolutæ diræ. i. diri tyranni, infestum: idest vim inferentis suis, & cautes cruentas, idest aspersas cruore multo hospite seu mimo: scilicet iam extincto, hospite, scilicet scyrone illuc appulso. Iamque adeo. &c. Docet quomodo tandem in auem mutata fuit quā Cyrim appellat. Ordo autem est. Iamque idest & iam adeo, idest penitus, cernit, longe, idest procul pyrreum: scilicet portum Athenien. tutum scilicet ab effectu, quia tutos facit.

Ordo

Ordo

Ordo

Et notas secum heu frustra respectat Athenas.
Iam procul e fluctu Minoia respicit arua.
Florentesq; uidet iam Cycladas, hinc Strophadasq;.
Hinc sinus, hinc statio contra patet Hermiona.
Linquitur ante alias longe gratissima Delos
Nereidum matri, & Neptunio Aegeo.
Prospicit incinctam spumanti litore Cynthum.
Marmoreamq; Paron, uiridemq; allapsa Donysam,
Aeginamq; simul sementiferamq; Seriphum.
Fertur & incertis iactatur ad omnia uentis.
Cymba uelut magnas sequitur cum patuula classes.
Afer & hyberno bacchatur in æquore turbo.
Donec tale decus formæ uexauerit ægram.
Non tulit ac miseros mutauit uirginis artus
Cæruleo pollens coniunx Neptunia regno.
Sed tamen externam squammis uestire puellam.
Infidosq; inter teneram cõmittere pisces
Non statuit nimirum est auidum pecus Amphitrites.
Aeriis potius sublimen sustulit alis.
Esset ut in terris facti de nomine Cyris.
Cyris Amyclæo formosior ansere Ledæ.
Hic uelut in niueo teneræ cum protinus ouo
Effigies animantur & internodia membris
Imperfecta nouo fluitant concreta colore.
Sic liquido Scyllæ circumfusum æquore corpus
Semiferi incertis etiam nunc partibus artus
Vndiq; mutabant, atq; undiq; mutabatur
Oris honos, primum multis optata labella.
Et patulæ frontis species concrescere in unum
Cœpere: & graci'i mentum producere rostro.
Tum qua se medium capitis discrimen agebat.
Ecce repente uelut patrios imitatur honores.
Purpuream concussit apex in uertice cristam.
At membris uarios intexens pluma colores
Mansuetum uolucri uestiuit tegmine corpus.
Lentaq; perpetuas fuderunt brachia pennas.
Inde alias partes minioq; infecta rubenti
Crura nouamq; aciem obduxit squalida pellis.
Et pedibus teneris ungues confixit acutos.
Et tamen hoc demum miseræ succurrere pacto.
Vix fuerat placida Neptuni coniuge dignum.
Nunq̃ illam posthac oculi uidere suorum.
Purpureas saluo retinentem uertice uittas.
Non thalamus tyrio fragrans accepit amomo.
Nullæ illam sedes quid enim iam sedibus illis.
Quæ simul ut sese cano de gurgite uelox
Cum sonitu ad cœlum stridentibus extulit alis.
Et multum late dispersit in æquore rorem.

ASCEN. ¶ Et respectat secũ .i. respiciendo considerat athenas, heu (interiectio dolentis vox) notas frustra, aut respectat frustra, quia nõ potuit illic tuta esse, & respicit iam procul e fluctu arua minoia .i. quæ minos cretensium rex possidebat, & videt iã cycladas .s. insulas in mari ægeo florẽtes, & respicit: hic .i. deinde strophadas .s. insulas a conuersione dictas, vt visum est ad illud tertij æneid. Strophades graiæ stant noĩe dictæ. Hic .i. deinde, p3 contra .i. ex aduerso sinus .i. maris incuruatio, hinc, patet statio .i. vbi naues ad tẽpus stare solent, & hermiona .s. ciuitas in ægeo mari patet cõtra .i. ex aduerso: & delos .s. insula gratissima longe ante alias .s. insulas matri nereidum .i. nympharum marinarum, hoc est doridi, & ægeo neptunio (Sic in .iij. æneid. Sacra mari medio colitur gratissima tellus. Nereidum matri: & neptuno ægeo) & ipsa allapsa, idest allabens prospicit, idest porro: seu procul inspicit .s. ciuitatem incinctam .i. circũdatam litore spumanti a crebro vndarum ictu, & pharon .s. insulam vnam ex cycladibus marmoream .i. candido marmore insignitã: & donysam aliam inter cycladas, insulam viridem, quia syluosam, & simul prospicit (in quo significat celeritas nauigãtiũ) æginam, & seriphũ insulam, in qua noxij ablegari solebant, sementiferam .i. afferre solitam copiam semẽtis. Ipsa aũt has insulas prospiciens fert .s. impetu, & iactatur ventis incertis .i. mutabilibus .i. scapha patuula .i. nauicula sequitur classes magnas: & turbo ater .s. vẽtus africus tut binẽ facere solitus, bacchatur in æquore hiberno .i. hyemali tẽpore: donec tale decus formæ .i. specimẽ, & spectaculũ rex: vexauerit ægram .s. syllã, quia sic vexaretur ægre ferentẽ, Coniunx neptunia .i. amphitrite: pollens .i. valens, & potens regno cæruleo .i. mari cærulei coloris, nõ tulit .s. tales dolore: ac mutauit miseros artus virginis .s. scyllæ. Sed tamẽ nõ statuit .i. nõ constituit, puellã externam .i. nõ in mari, sed in terris ortam vestire squamis .s. piscium, & cõmittere ipsam teneram inter pisces infidos, quia deuorant quicquid inijcitur, & aufugere nesciunt, dũmodo comestibile sit, quia pecus amphitrites .i. deæ maris: hoc est marinum, est nimium auidum .i. vorax, sed sustulit .i. sursum tulit potius ipsam sublimen alis aereis .i. quibus in aere vtatur, vt esset .i. appellaretur in terris cyris .i. auis sic dicta de nomie facti .i. tracto vocabulo facto, Cyris inquit formosior ansere amyclæo, idest cygno, in quẽ Iupiter conuersus dicitur apud amyclas, cũ læda rem habiturus: vnde duo oua sustulit: vnde addit ansere lædæ, qui candidissimus erat, sed cygnus, nõ anser. Hic, idest hoc loco, & tempore vbi, & quãdo Cyris mutata est, velut cum effigies .s. auium teneræ, quia nondum ad plenũ formatæ, animatur protinus: in ouo niueo .i. albissimo, & iternodia .i. connexiones: vt genuum & cubitorum in homine. imperfecta .i. nondum perfecta fluitãt sup. in mẽbris, concreta, idest cõstipata colore nouo: quia immutato ouo in alium colorem, sic corpus Scyllæ est circunfusum æquore liquido idest aqua marina: & artus etiam semiferi .i. ad dimidium in feram versi partibus incertis .i. nondũ in formam auium dispositis mutabãt, supple se vndiq; atq; ipsa mutabatur vndiq; (Bonus est versus spondaicus, quia langores præ se fert immutãdæ puellæ) honos .i. decor, & pulchritudo oris, videlicet labella optat multis, & species .i. decor spectabilis, frontis patulæ .i. ampliter semper patentis, & extensæ, quod e decus est mulieri, cœpere concrescere in vnũ, scilicet formã rostri: & pro idest producere, idest extendere mentũ idest inferiorem partẽ oris. rostro gracili, tũ idest deinde, ecce, supple ab ea parte: qua discrimen capitis: idest capillorum agebat se medium, idest diuidebatur dũ puella esset in geminas tricas, imitatur repẽte velut honores patrios. idest accipit cristãm morẽ capilli paterni, & apex idest summitas concussit in vertice cristã purpuream, idest purpurei coloris, vt fuerat capillus patris: at pluma intexens mẽbris varios colores vestiuit corpus mansuetum .i. nõ immutandũ amplius tegmine volucri, idest plumeo, integumento, & brachia lenta fuderunt perpetuas, idest nõ auferẽdas pẽnas. Inde idest deinde, infecta .i. infectas: hoc est tinctas hẽns alias partes minio, idest terra rubenti, pellis sq̃lida. obduxit idest cooperuit crura, & nouã faciem scilicet oculorum, & cõfixit pedibus teneris .i. ad pedes, dũ puellæ essent teneros vngues acutos, q̃les .s. nunc Scylla in auem versa hẽt. Et tamen hoc demum, &c. Conclusurus opus docet quomodo sic immutata Scylla in aerem se sustulit, in scopulis: & rupibus habitatura a Niso patre, in auem sui nominis versa perpetua inimicitia prosequẽda. Ordo est. Et tamen, idest, licet miserum hoc fuerat solatium, tamen vix fuerat dignum coniuge. Neptuni .s. amphitrite placida, idest benigna succurrere dũmũ. tandẽ post prolixos questus miseræ .s. Scyllæ. hoc pacto .i. mõ immutando .s. ĩ auẽ. Nunq̃, idest nõ vnq̃ illã oculi suorũ .s. notorum, & familiarium, nunq̃ videre post hæc .i. post illud tps. (Cõstruitur actiũs illã ante suorum propter relatione) non viderunt unquam illã retinẽtẽ, vertice saluo, vittas purpureas, idest purpurei

Cyclopes vnde dicti

Ordo

DOMI. ¶ Cyclades, insulas in mari ægeo. Strophades, similiter insulæ appellatæ sunt a conuersione, quam fecerunt zetus & Calais Boreæ & Orythiæ filij depulsis harpyis a mensis phinei, & plotæ antea dicebantur. Herimina, ciuitas est in cõspectu maris ægei, Delos notissima isula origine phœbi & Dianæ. Cynthus, ciuitas. Paros & donysa, insulæ cycladũ clarissimæ marmoribus Aeginum seryphum etiam clarissimas insulas non magnitudine, sed quod ad eas consueuit damnatus aliquis dimitti. Aegina vero in peloponeso est, vbi eadem est hermione, & dicta est teste Ouidio a matre Aeaci, ait enim Aeacus æginas genetricis nomine dixit, est enim in epidauri cõspectu. Coniux nep. Amphitrite vxor Neptuni, verum ponitur pro omni mari: quod, circuit terram in oceano. Alis aerijs, quia conuersa est in auem. Ansere, Cygno, qui habuit rem cum læda, sed idem Iupiter erat. Honos, reuerentia oris, & fortuna suorum quia post illa tempora nunq̃ perijt oras megarenses.

Amphitrite quæ sit

Infelix uirgo nequidq̄ morte recepta
Incultum solis in rupibus exigit æuum,
Rupibus & scopulis & littoribus desertis.
Nec tamen hoc iterum pœna sine, namq; deum rex
Omnia qui imperio terrarum millia uersat.
Commotus talem ad superos uolitare puellam.
Cum pater extinctus cœca sub nocte lateret.
Illi pro pietate sua (nam sæpe nitentum
Sanguine taurorum supplex resperserat aras.
Sæpe deum largo decorarat munere sedes.
Reddidit optatam mutato corpore uitam.
Fecit & in terris halyetos ales ut esset.
Quippe aquilis semper gaudet deus ille coruscis.
Huic uero miseræ (quoniam iam nata deorum
Iudicio natiq;, & coniugis ante fuisset)
Infesti apposuitq; odium crudele parentis,
Iam ueluti æthereo signorum munere præstans,
Vnum quem duplici stellatum sydere uidi
Scorpius alternis clarum fugit Orionem.
Sic inter sese tristis halyetus in iras.
Et Cyris memori seruant ad sæcula fato.
Quacunq; illa leuem fugiens secat æthera pennis.
Ecce inimicus atrox magno stridore per auras
Insequitur Nisus qua se fert Nisus ad auras.
Illa leuem fugiens raptim secat æthera pennis

DOMI. Halyetos natura

¶ Exigit, pterit ætatē suā in scopulis, & rupibus. Halyetos, de genere aqlar, q̄ talē hn̄t naturā, vt nō ꝓpo generis sui ꝯcubitu, nascant̄, sed ex diuersis aqlis fœtus, quo noscūt generosos cogendo eos intueri in oles, seu radios solares pascūt. Infesti, q: pr̄ Nisus est inimicus huic aui. Atrox, pater Nisus.

purei coloris in morē capilli paterni, Thalamus. s. nuptialis. fragrās amomo tyrio, aut syrio (Nā in Buco. legitur. Assirius vulgo nascetur amomū) non accepit: sup. illam postea, Nullæ sedes, supple. acceperūt eam postea, qd eum. i. nā qd ea sup. opus habet sedibus illis regalib⁹: in qbus prius fuerat quasi dicat nihil. Quæ. s. Scylla simul, vt. i. postquā ipsa velox. i. volucris effecta, extulit se se, de gurgite cano, idest spumis albicāti ad cœlum, idest aerem cum sonitu. s. concomitante: hoc est alis stridētibus, & dispersit late multum rorem. i. aspergine in aquæ marinæ in æquore.

ASCEn.

¶ Ipsa ōgo iselix i ecepta. i. dēpta, & erepta, neqcq̄. i. frustrā, morte: q: adhuc multis laborib⁹ erat fatigāda, aut morte recepta. i. suscepta neqcq̄. i. nequaq̄ exigit. i. trāsigit, æuū incultū. i. reliquā vitā incultā in mōtibus solis. i. desertis in rupibus, & scopulis, & in littoribus desertis. (Iter spōdaicus versus languorē indicās, & molē curar). Nec tñ hoc. s. facit aut fit illi sine pœna: imo cū maxima pœna: q̄ pr̄i pēdere cogitur. Nā rex deū. i. deor. s. Iupiter q versat impio. i. regit, & gubernat oīa millia. i. spatia terrar cōmotus. i. ægre ferens puellā talem. s. quæ parricidiū ppetrauerat volitare ad supos, cū pr̄, sup. eius videlicet Nisus, extictus. i. mortuus lateret sub nocte. i. caligine obliuionis cæca. i. ignorata, reddidit illi pro sua. s. nisi pietate. (Nā nisus supplex respserat sæpe aras. s. Ioui extructas sanguine tauror, nitentū. i. cādidor, & decorarat. i. decorauerat sæpe sedes deum p deorum. i. tēpla & ædes deor aut phana, munere. i. dono oblatino, largo) reddidit ergo illi vitā optatam. s. vt de filia vltionem faceret, & hoc corpe mutato, i suē s. Scyllæ inimicā, q: fecit vt eēt halyetus, ales. i. auis de gn̄e aqlar in terris, qppe. i. q: certe ille deus. s. Iupiter gaudet semp aqlis coruscis. i. coruscātibus plumis. Hoc ār dicit assentando Romanis impatoribus, qbus ꝓ insigni aqlæ sunt a Romulo in cōdenda vrbe ꝓ augurio visæ, dicunt āt in tutela Iouis q̄ in bello gyganteo Ioui fulmina ministrabāt, qd fictū est, q: fulmine negātur tangi. alij legūt, ille deus coruscus. i. coruscās. s. fulgure. gaudet semp aqlis, qd potius approbē, q: aqlæ nō sūt coruscæ. Vero p s;, Iupit, sup. apposuit huic miseræ. s. Scyllæ odium crudele parentis. s. nisi i auē versi, q & halyetus & nisus dr̄ infesti. i. psecutoris eius, & illi vī inserēs, qm̄ sup. ipa fuisset iā añ. i. aña nata iudicio deor, & nati, & cōiugis. i. totius coetus deor ipsam ad hoc iudicantis. Nam veluti scorpius. s. signū p

Cur aquila i Iouis tutela cē dicatur

stans munere æthereo signor. i. inter signa cœlestia, quem ego vidi vnum. i. solum duplici sydere stellar (de q̄ re abūde dem est circa principium primi Geor. ad illos versus. Qua locus erygonem iter: chelasq; sequētes panditur ipse tibi iam brachia cōtrahit ardens Scorpius & cœli iusta plus pte relīqt) veluti inq̄ scorpius, fugit orionē clar. i. sydus oriōis. (Est āt versus spōdaicus nam oriō dēt hr̄e primam longā licet in primo æneid. corripiētur, vbi dicit. Cū subito assurgens fluctu nymbosus oriō. Iōq; cum nullus sit ordo, non est legēdū fugiat (alternis. s. vicibus) sed raro, aut nūq̄ eā pticulā apud doctos nūerabilibus aditam inuenias vnī non dices bina vice, sed bis, sic alternis. i. alternatiis (sic halyetus. s. auis, in quā nisus versus est. & Cyris. s. auis, in quā Scylla transformata legitur, seruāt inter sese ad secula. i. ppetuū, iras tristis. i. odia vera) Bn̄ addit tristis. q: amantium iræ reintegratio amoris est. Sunt eni gratæ nōnunq̄ iter amātes ꝓtecuitates, & zelatiōes, atq; iræ ex amore ꝓcedentes, vnde ēt in Buco. dicit. Nōne fuit satius tristis amaryllidis iras atq; supba pati fastidia, &c. (seruāt igitur iras tristis, fato memori (sicut primo æneid. Memorem Iunōis ob irā. Et pōitur memor in neutro gn̄e, sicut ēt in. iij. æneid. Iustiūq; memor q; ꝓcatur.) Quacūq; illa leuē, &c. eadē carmina alibi posita inuenimus. Ordo est. Quacūq; illa. s. Scylla, aut Cyris fugiēs. s. nisum prēm, aut halyetus secat. i. diuidit, & trāsuolat pēnis æthera. i. aerē leuem. i. facile cedentem, ecce. q. d. de repente pter expectationez Scyllæ, inimicus atrox. i. ferox in filiā ppter facinus nefandum, insegtur per auras, sup. cū magno stridore, & qua. i. qcūq;. s. via, aut parte nisus fert se ad auras, illa fugiēs. s. Nisum: raptim i. celeriter secat æthera leuem pēnis. s. alarum suar. ¶ Et hæc in Cyris.

Publi Vergilii Maronis Moretum.

Am nox hibernas bis quiq; peregerat horas.
Excubitorque diem cantu prædixerat ales.
Simulus exigui cultor cum rusticus horti.
Trista uenturæ metuens ieiunia lucis.
Mēbra leuat uili sensim demissa grabato.
Sollicitaque manu tenebras explorat inertes.
Vestigatque focum læsus quem denique sensit.
Paruulus exusto remanebat stipite fumus.
Et cinis obductæ celabat lumina prunæ.
Admouet hinc pronam submissa fronte lucernam.

ASCEn.

Am nox hibernas, &c. hoc Publij Verg. Maronis Opusculū Moretū ab eo inscriptum est, a pastilli, seu placētæ, ac crusti genere ex pane, & herbis confecto. In quo describendo ingenij vbertatem abūde aperit, cum in re tā tenui, tāq; (vt ita dicā) nulla tam graphice, & diserte rusticanā diligētiam, & ꝯtinētiam, & parsimoniā, præscribit subinferens horti feracis cōmoda. Primo describit patrisfamilias diligētiam isurgēdo ante lucem, psertim tpe hiberno, Cōputat aūt horas more pr̄iæ suæ, nā illic pma hora est in occasu solis, cū ergo sol occidat tpe brumali, fere hora decima noctis, hora erit secundum nos quarta. qua & rustici fere ad opus suū surgunt ¶ Ordo igitur est: nox pegerat iam bis quinq;. i. decē horas hibernas. i. quæ erant tēpore hyemali, & ales. s. gallus, excubitor. i. excubias curans ꝓdixerat. i. annunciauerat, priusq̄ venerat. diem. i. lucē quum i. qñ simulus cultor horti exigui. i. modici, metuens ieiunia tristia. i. tristitiam afferentia, lucis uenturæ. i. diei appropinquantis, leuat, idest erigit sensim. i. paulatim, mēbra. s. sua demissa prius, idest deorsum missa, & prostrata grabato. i. strato: & lecto vili: & explorat. i. exquirit tenebras inertes. idest ad nullam artem vtiles manu solicita. i. solicite palpitanti, & vestigat, idest inquirit focum. i. locum, vbi ignis fouebatur. quē ipse læsus. s. ab igne sensit. i. pcepit sensu tactuo, deniq;. i. tādez. Nā sup. fumus paruulus remanebat stipite exusto: alij legūt manabat, & exusto duab⁹ dictionibus, vt sit, fumus puulus. i. modicus manabat ex stipite vsto. & cinis cœlabat. i. occultabat. & sopiebat lumina. i. splēdorē prunæ. i. carbonis obductæ. i. coopītæ. Ipse simulus admouet. i. applicat, bis. s. cineri, & prunæ lucernam pnā. i. ad recipiēdum lumen debite reflexa, aut ipse pronus admouet fronte submissa, idest sursum missa, ne a fumo læderetur, & producit acu, idest ferro acuto, alij legunt acu a stuppasq; vt sit.

Ordo

Et producit acu stuppas humore carentes.
Excitat & crebris languentem flatibus ignem.
Tandem concepto tenebræ fulgore recedunt.
Oppositaq; manu lumen defendit ab aura.
Et reserat clauis quæ præuidet ostia clausa.
Fusus erat terræ frumenti pauper aceruus.
Hinc sibi depromit quantum mensura petebat.
Quæ bis in octonas excurrit pondere libras.
Inde abit assistitq; molæ, paruaq; tabella,
Quam fixam paries illos seruabat in usus.
Lumina fida locat geminos tunc ueste lacertos
Liberat, & cinctus uillosæ tegmine capræ.
Præuerrit cauda silices, gremiumq; molarum.
Admouet inde manus operi, partitus utrasq;
Læua ministerio, dextra est intenta labori.
Hæc rotat assiduis gyris, & concitat orbem.
Trita Ceres rapido silicum decurrit ab ictu.
Interdum fessæ succedit læua sorori.
Alternatq; uices, modo rustica carmina cantat,
Agrestiq; suum solatur uoce laborem.
Interdum clamat Cybalen, erat unica custos.
Afra genus, tota patriam testata figura
Torta comam, labroq; tumens, & fusca colore.
Pectore lata tument mammis compressior aluo
Cruribus exilis, spatiosæ prodiga plantæ.
Continuis rimis calcanea scissa rigebant.
Hanc uocat, atq; arsura focis imponere ligna
Imperat, & flamma gelidos adolere liquores.
Postq̃ impleuit opus iustum uersatile finem.
Transfert inde manus fusas per cribra farinas.
Et quatit, ac remanent summo purgamina dorso.
Subsedit sincera, foraminibusq; liquatur
Emundata Ceres leui cum protinus illam
Componit tabula, tepidas superaggerat undas,
Contrahit admixtos tunc fontes, atq; farinas.
Transuersat durata manu, liquidoq; coacto.
Interdum grumos spargit salis, iamq; subactum
Leuat opus, palmisq; suum dilatat in orbem.
Et notat impressis æquo discrimine quadris.
Infert inde foco (Cybale mundauerat aptum
Ante locum) testisq; tegens superaggerat ignes.
Dumq; suas peragit Vulcanus Vestaq; partes.
Simulus interea uacua non cessat in hora.
Verum aliam sibi quærit opem, neu sola palato
Sit non grata Ceres, quas iungat comparat escas
Non illi suspensa focis carnaria iuxta.
Durati sale terga suis truncíq; rigebant.
Traiectus medium sparto, sed caseus orbem.
Et uetus astricti fascis pendebat aneti.
Ergo aliam molitur opem sibi prouidus heros.
Hortus erat iunctus casulæ, quem uimina pauca,
Et calamo redimita leui munibat arundo.
Exiguus spatio, uariis sed fertilis herbis.
Non illi deerat quod pauperis exigit usus.
Interdum locuples a paupere plura petebat.
Nec sumptus erat illud opus, sed regula curæ.

ASCEN.

Et producit acus.i. stramenta, aut: vt dicsit, paleas, & stup/pas carentes humore.i. aridas, & excitat ignẽ languẽtem fla/tibus.i. sufflationibus crebris. Tenebræ recedũt tandẽ, & hoc fulgore.s. ignis ꝯcepto.s. a stuppa, aut lucerna, ⁊ defendit lu/mẽ ab aura.i. vẽto, ne extinguat, defendit, aũt opposita.i. con/tra posita, & reserat ostia clausa claui, quæ præuidet, scilicet, an clausa sint. Pauper.i. modicus aceruus frumẽti erat fusus terra.i. p terram, & depromit sibi hinc.i. ex hoc aceruo, sup. tã/tum, quãtum mẽsura.s. moreti faciendi, petebat.i. exigebat, aliq tñ legunt, patebat, quæ excurrit põdere in libras bis octo/nas.i. sexdecim. Inde, scilicet iam deprõpto frumento abit, & assistit molæ, idest ad molas, ⁊ locat lumina fida, sup. in tabel/la pua, quam paries seruabat fixam in illos vsus, tunc.i. dein/de deposita candela, aut lucerna ad tabellam, ipse liberat.i. expedit denudando, veste lacertos geminos, idest ambo bra/chia, ⁊ ipse cinctus tegmine capræ villosæ, peruerrit, idest in to/to vertit cauum, idest concauum, & pro idest gremium.i. rece/ptaculum molaꝝ, hoc est dispõit ad molendum. Admouet i/de manus. Pergit hoc ordine. Simulus aduocat.i. asciscit, ⁊ ap/plicat tanq̃ auxiliatrices inde, idest deinde manus, partitus.i. impartiens vtrãq; operi, læua.s. manus est intenta ministe/rio, q: administrat far, aut frumẽtum aliud molẽdum, dexte/ra est intenta labori, q: circũagit molam, hæc.s. dextera rotat, & concitat orbem.i. molarem assiduis gyris.i. circũuolutioni/bus ceres trita ab rapido ictu silicum.i. molarium lapidũ de/currit.i. deorsum currit. Læua succedit interdum sorori.i. dex/træ fessæ.i. fatigatæ, & alternat vices.i. alternatim, & vicissim rotat, & cantat.s. simulus modo.i. interdum carmina rustica, & solat voce agresti.i. cantilena rustica laborem, ⁊ clamat in/terdum cybalen, scilicet ancillã, quæ sup. erat vnica custos.s. domus, & horti, afra.i. ex africa genus.i. origine, & sm genus & hoc tota figura, scilicet eius corporis testante patriam.i. ap/probante, afram esse, torta comam.i. habens comam intortã ⁊ crispam in morem lanæ villosæ tumens labro, idest habens labra inflata, ⁊ spissa, ⁊ fusca colore, vt mauri sunt. Pectora ia/cent lata mãmis, idest habent mãmas latas iacentes in pecto/re, & aluus sup. iacet cõpressior, quod cõtra venustatem est, nam amatur vẽter, ⁊ pectus tumens in muliere, strictis tamẽ mãmillis, alij habẽt cõpressior aluo, vt sit existens cõpressior, aluo.i. habens aluũ cõpressiorem, & exilis, idest gracilis, cru/ribus, & prodiga.i. vltra modum abundans planta, scilicet pe/dis spatiosa, calcanea.i. calces pedum, rigebant scissa conti/nuis rimis vocat ergo hanc.i. talem, atq; imperat, imponere focis ligna arsura, & adolere, idest tẽperare, liquores gelidos idest aquas frigidas flãma, scilicet ignis, sed postq; versatile, scilicet molendinum impleuit iustum finem, idest perfecit mu/nus suum, ipse transfert inde, idest deinde farinas fusas ma/nu in cribra, & quatit, idest excutit, ac purgamina, scilicet fur/furis remanẽt in summo dorso, scilicet cribri. Ceres emunda/ta.i. flos farinæ subsidit.i. ad ima tẽdit, existẽs sincera, & liq/tur.i. colat, vnde colatur quidam contra artem legunt forami/nibus.i. per foramina cribri, tum.i. deinde ipse simulus com/ponit illam, scilicet cererem purgatam tabula leui.i. polita, & leuigata, & super ingerit vndas tepidas, quas cybale tẽpera/uerat, tum.i. dein de contrahit frondes, scilicet herbarũ, atq; farinas admixtas, atq; trãsuersat, sup. iam dicta durata.i. du/riora effecta manu, ⁊ coactũ.i. coagulo liquido, ⁊ spargit inter/dum grumos, idest globulos sale, idest de sale, ⁊ leuat. idest le/uigat (nam primam producit) & politias opus subactũ, idest extẽsum, & erectum, ⁊ dilatat palmis in suum.i. iustũ, ⁊ debi/tum orbem, & notat.i. distinguit notis, quadris impressis di/scrimine æquo.i. æquali distantia, & infert inde.i. deinde foco, idest in focum, q: cybale mundauerat ante, idest prius locum aptum.i. conuenientem coctioni, ⁊ tegens.s. moretum testis, superaggerat ignes, idest carbones ardẽtes, ⁊ dum vulcanus, idest ignis grossior, & vesta, idest ignis purior pagit suas par/tes.i. coquit, simulus nõ cessat interea, hora vacua.s. negotio verum quærit sibi aliam opem.i. aliud subsidium ꝯtra famẽ, quia comparat, idest acquirit escas, quas iungat.s. cereri de/coctæ, ne ceres sola.i. sine herbis, & obsonio, sit nõ grata pa/lato.i. insipida. Terga suis.i. porci durati.s. contra putredinẽ sale, non vacabant.i. superfluebant illi suspensa focis iuxta carnaria.i. loca, vbi carnes salsæ conduntur, & trunci, scili/cet suis sale durati non vacabant, illi suspẽsi focis, sed caseus traiectus medium orbem, idest habens medium orbem tra/iectũ sparto.i. illo lini genere, & fascis.i. manipulus vetus.i. ue/teratus anethi illius herbæ, astricti.i. contracti, aut sole, aut vetustate. Ergo quia carnaria non habebat: ipse heros, idest pa/ter familias princeps domus suæ molitur.i. cũ molimine comparat sibi aliam opem: hortus erat iunctus casulæ, idest tugurio, quem vimina idest lenta virgulta salicum, aut silerum, & arundo redimita leui idest non ponderoso calamo idest fistula, & cã/na munibat pro muniebat scilicet ab ingressu bestiarum, existens exiguus spatio, sed fertilis herbis. Illud quod vsus.i. vtilitas & indigẽtia pauperis exigit, nõ deerat illi. Locuples.i. plura loca habens, ⁊ diues terrarũ petebat interdum plura a paupere. nec illud opus erat sumptus, idest expensæ, idest non curabat ad sumptum, sed erat regula curæ, idest solicitudinis.

Venustas muliebris qualis

Si quando

Siquando uacuum casula pluuiae ue tenebãt.
Festa ue lux, si forte labor cessabat aratri.
Horti opus illud erat, uarias disponere plantas
Norat, & occultae committere semina terrae. ∴
Vicinosq; apte curat deducere riuos.
Hic holus, hic late fundentes brachia betae.
Foecundusq; rumex, maluaeq; inulaeq; uirebant.
Hic siser, & capiti nomen debentia porra.
Hic etiam nocuum capiti, gelidumq; papauer.
Grataq; nobilium requies lactuca ciborum.
Et grauis in latum demissa cucurbita uentrem.
Plurima crescit ibi, surgitq; in acumina radix
Verum hic non domini (quis enim contractior illo)
Sed populi prouentus erat, nonisq; diebus
Venales holerum fasces portabat in urbem.
Inde domum ceruice leuis, grauis aere redibat.
Vix unq̃ urbani comitatus merce macelli. ∴
Cepe rubens, sectiq; famem domat area porri.
Quaeq; trahunt acri uultus nasturcia morsu.
Intibaq; & Venerem reuocans eruca morantem.
Tunc quoq; tale aliquid meditans intrauerat hortum.
At prius digitis leuiter tellure refossa.
Quattuor educit cum spicis allia fibris.
Inde comas apii graciles rutamq; uirentem
Vellit, & exiguo coriandra trementia filo. ∴
Haec ubi collegit, laetum consedit ad ignem.
Et clara famulam poscit mortaria uoce.
Singula tum capitum numeroso cortice nudat.
Et summis spoliat coriis contemptaq; passim
Spargit humi, atq; adiicit seruatum gramine bulbum.
Tingit aqua, lapidisq; cauum demittit in orbem.
His salis inspergit micas, sale dutus adeso
Caseus adiicitur, dictas superinserit herbas.
Et laeua uestem setosa subinguina fulcit.
Dextera pistillo primum fragrantia mollit ∴
Allia, tum pariter mixto territ omnia succo.
It manus in gyrum, paulatim singula uires
Deperdunt proprias, color est e pluribus unus.
Nec totus uiridis, quia lactea frusta repugnant,
Nec de lacte nitens, quia tot uariatur ab herbis.
Saepe uiri nares acer iaculatur apertas
Spiritus, & summo damnat sua prandia uultu.
Saepe manu summa lacrimantia lumina tergit.
Immeritoq; furens dicit conuicia fumo.
Procedebat opus, non iam salebrosus ut ante.
Sed grauior lentos ibat pistillus in orbes ∴
Ergo Palladii guttas instillat oliui.
Exigui uires super ipse infundit aceti.
Atq; iterum commiscet opus, mixtumq; retractat.
Tum demum digitis mortaria tota duobus
Circuit, inq; globum distantia contrahit unum.
Constet ut effecti species, nomenq; Moreti.
Eruit interea Cybale quoq; sedula panem.
Quem lentis recipit manibus, pulsoq; timore
Hinc famis, inq; diem securus Simulus illam ∴
Ambit crura ocreis paribus, tectusq; galero.
Sub iuga parentes cogit lorata iuuencos.
Atq; agit in segetes, & terrae condit aratrum.

¶ Si quando ve, idest vel pluuiae, ve, idest vel, lux festa: idest festiua tenebãt enim casula .i. in tugurio vacuũ: scilicet ab opere alio i agro faciẽdo, & si labor aratri cessabat: forte illud erat opus horti, idest tunc vacabat horto. Ipse norat disponere varias plantas, & cõmittere semina terrae occultae, idest occultatum semina sibi credita: & summittere idest clã supmittere: apte, idest decenter cura .i. cum solicitudine, riuos vicinos .i. ex vicino mõte scaturiẽtes, hic sup. virebat holus, & betae illud genus holeris fundentes .i. effusim extendentes brachia idest caules aut frõdes late, & rumex scilicet herba foecũdus idest foecũde crescens, & maluae & inulae virebant hic, cicer, illud genus leguminis, sup. virebat hic, & cepe (quidam scripserunt porra) debẽtia nomen capiti, qz κεφαλή & κεφαλίσ dicitur caput. Hic etiam sup. virebat papauer nocuũ .i. nocituũ capiti, & gelidum, idest frigidum ab effectu, vñ somnũ iducit, & lactuca grata reqes, .i. intermissio ciborum nobiliũ, cũ scilicet prae facietate illos fastidit stomachus &, cucurbita genus herbae, cuius fructu vasa potoria fieri solent (nam cucumis alius est, q̃q̃ imperiti pro eodem accipiunt) grauis, qz ventrosa dimissa, .i. extensa: in ventrẽ latũ sup. virebat hic. Verũ hic nõ domini: &c. Prosequitur intẽtũ ostendẽs cõmoditatem horti, & parsimoniã simuli. Vnde redit ad cõfectionẽ moreti, postq̃ narrat opus diurnum simuli, quod erat arare terram, aut interdum res venales ad vrbẽ deferre. ¶ Ordo aũt est. hic nõ erat prouentus domini .i. viri alijs dominari volentis, & pompose viuentis. (Enĩ pro qz: quis erat cõtractior .i. minus dilatus, & extẽsus quãtum ad põpas mundanas illo .i. q̃ille, quasi dicat nullus) sed erat prouentus populi, idest plebeius: & popularis: & portabat diebus notis: .i. statutis, qbus sciebat mercatum esse fasces holerũ venales in vrbem & redibat inde domum leuis, idest deoneratus ceruice, & grauis, id est oneratus aere (Contra in Buco. q̃uis multa meis exiret victima septis, Pinguis: & ingratae premeret caseus vrbi. Nõ vnq̃ grauis aere domum mihi dextra redibat) redibat dico domum grauis aere, comitatus vix vnq̃, idest rarissime merce, idest re venali macelli vrbani quae in macello vrbano vendit: hoc est carne, aut alio obsonio delicatiore. Caepa rubens: quae maior sed vilior est q̃ alba, & area porri secti, .i. sectilis (qz etiã capitatum est, sed sectile vilius) hoc est porrũ ipsum domat, idest sedat, & nõ penitus extinguit famẽ: scilicet simuli rustici Quaeq; .i. & nasturcia herbae & acetosae, quae trahunt vultus acri morsu, & intyba .s. herbae fibrosae, & eruca: scilicet herba salax reuocãs venerẽ morantẽ, idest excitans appetitum coeundi, sup. domant famem eius. Simulus intrauerat hortũ meditãs aliquid tale id est, aut vt venunder, aut vt famẽ domet intrauerat tum, quoq; idest etiam tũc, aut meditans tũc quoq; aliquid tale, intrauerat hortum scilicet suum, ac educit primum tellure, idest terra refossa, idest apta per fossionem, leuiter .i. modice quatuor alia cũ fibris, idest filis quibusdam, spissis, id est spisse ad caput adhaerentibus. Inde, idest deinde vellit, idest carpit comas graciles apij: & rutam rigentẽ, alij legunt virentẽ, qz semper viridis est, est tamen & rigẽs, idest firma, & solida herba, & vellit coriandra idest grana coriandri trementia exiguo filo, scilicet, cui affixa erant: vbi idest postq̃ ipse colligit haec, scilicet ante dicta genera herbarum, ipse cõsedit ad ignẽ laetum, idest laetificantẽ & poscit famulam, scilicet cybalem idest a famula sua mortaria, idest vas, i quo herbas illas cõtundebat, poscit dico voce clara, & nudat: idest decorticat tunc: idest deinde singula capitum idest singula capita, vt alij cepatum cortice numeroso, idest multiplici, & spoliat corijs idest pelliculis summis, idest extremis, & spargit humi, idest super humum, passim cõtempta, idest reprobata a moreti cõdimento (humi genitiuus fere ponitur etiam vbi accusatiui significatũ videtur, vt deiecit oculos humi, idest i humũ) atq; abicit, scilicet contempta (alij textus habent adicit, vt referantur ad sequentia, scilicet adijcit bulbum, sed verbũ eius est tingit. Siue aũt abicit, siue adicit, legitur per sincopam scribetur ablato altero, qz prima corripitur & tingit aqua bulbũ seruatum, sup, cum gramine. Est aũt bulbus species herbae capitatae, cuius cum multa sint genera: vnũ est, quod epimenidum dicitur. optimi in africa saporis. Incitat autem venerem vnde Martialis in distichis, cum sint tibi mortua membra. Nil aliud bulbis q̃ satur esse potes q.d. nõ arrigeris per eos, & dimittit in orbem lapidis, scilicet moralis cauũ, idest excauatum & inspergit hic: idest modo: aut hinc, idest deinde micas salis & caseus durus adusto sale: adicitur (hic scribetur duplici i, quia producit prima positione) & superinserit herbas dictas, scilicet sic cõtusas: & fulcit, idest subnectit laeua, idest sinistra manu vestẽ, sub .i. vsq; ad iguina setosa .i. pilosa. sed qz rustici duros pilos hũt, malim setosa q̃ pilosa dicere, dextera .s. manus, mollit .i. mollificat & cõtundit primum pistillo .i. idest instrumẽto pinsendi, hoc est contundendi, & frangẽdi, alia fragrãtia .i. multũ olentia: tum idest deinde terit, idest cõtundit omnia pariter succo mixto. Manus .s. eius it in gyrum, scilicet mortarij, & singula deperdunt paulatim proprias vires, qz accipiant saporem mixtum, vnde etiam per admixtiones liqda corrũpitur vsus olivi, &

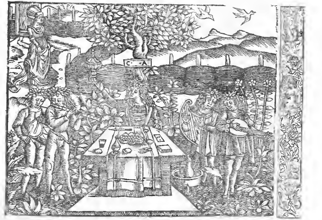
ASCEN

Ordo

ui & vnus color est:idest fit, e pluribus, scilicet coloribus, scilicet nec totus viridis, qr frusta, idest fragmenta lactea, vt alii pori, & cepe repugnant, nec nitens: idest nõ penitus album de lacte scilicet infuso: aut de frustis lacteis, qr: scilicet lac: aut confectio illa variatur a tot herbis. Spiritus, idest odor diffusus, acer. idest vehemens: iaculatur idest in morem iaculi ferit acriter, nares viri apertas patulas potius diceret: & damnat sua prandia, idest escam prandii sui, vultu summo. idest oculis flatib⁹ ꝓpter cepe, aut naso cõtracto propter allium: & tergit sæpe manu, scilicet sua lumina lachrymantia, idest oculos lachrymas emittentes quas cepe, vt dixi: excitat, & ipse furens. i. insaniens per impatientiam dicit cõuicia. i. cõtumelias, fumo immerito. qa nõ propter fumum: sed pp cepe lachrymabat. Opus ꝓcedebat: scilicet ad speciem moreti, & pistillus: s. quo herbas contundit nõ ibat iam salebrosus, idest asper plenus salebris: vt ante, idest prius supple ierat, sed ipse grauior ibat in orbes lentos. i. tardãtes: & cõglutinantes globos herbarum: ergo quia: scilicet videt opus procedere, & fere cõfectum, ipse instillat guttas: vbi parsimonia eius ostenditur, qui nõ effundit. sed guttatim instillat guttas, oliui: . i. olei palladii idest a Pallade inuenti, & producta primum cum olea, dum. scilicet contenderet cum Neptuno de nomine Athenarum, & lis ad hoc deducta esset, vt is daret, qui fœtum vtiliorem reip. produceret. Nam cum ille equum produceret, animal belligerum, hæc oleam paciferam proferens victrix effecta vrbi nomen dedit: nam græce athena dicitur. Et superinfundit vires exigui, idest modici aceti, atq3 cõmiscet iterum opus, & retractat mixtum, & circuitum demũ. i. tunc tandem mortaria duobus digitis, & cõtrahit distantia in vnum globum: vt nomen, & species ꝯstet. i. resultet moreti effecti: aut vt nomen, & species effecti constet moreti. Cybale, scilicet ancilla, sedula. i. diligens, exuit quoq3, idest etiam operosa interea panem, quem simulus recipit manibus lotis: & timore famis pulso, hinc. i. deinde, & securus, idest seorsum a cura, & solicitudine victus in illam diẽ, idest pro tota illa die: ambit crura ocreis, idest peronibus paribus, idest vtriq3 cruri aptis: aut æqualibus, & tectus galero, idest pileo rustico cogit iuuencos parẽtes, sub iuga lorata. i. loris fulta, atq3 agit. i. impellit eos in segetes. i. terras satiles, vnde est. Quid faciat lætas segetes: &c. & ꝯdit terræ idest in terram aratrum, idest arat.

Athenæ fabula

¶ Et hæc in moretum.

ASCEN.

Deste musæ, &c. Opusculũ hoc de laude hortuli, q̃uis epigrãma sit, & cõgrue iter sequẽtia epigrãmata collocari possit, tñ qr in moreto multa de herbis, & feracitate hortuli dicta sunt ad hæc ꝯformia, non inepte illi cohæreat. Est autẽ qualitas carminis ĩãbica trimetra senaria. Iambica ab iãbico prædone nũcupatẽ, trimetra: qr tern as mẽsuras ꝯtinet, mẽsura aũt binos pedes: qr enim iãbus (vt Flaccus dicit in arte) pes citus est, ideo bini pedes pro vno metro. i. vna mẽsura cõputanẽ, est tñ senaria. i. senis pedibus ꝯstãs. Recipit aũt põt iãbũ locis oĩbus, sicut in ꝓ carmine iãbũ hẽt in ꝓmo, scdo: quarto, & sexto locis. Recipit & dactylũ, ac tribachum locis omnibus: præterq̃ nouissimo. spondeũ vero & anapestũ locis præcipue imparibus: sed & sexto loco spondeũ, & eius loco trochea admittit. Intentio est describere laudes hortuli. ¶ Ordo est. O musæ, appositone ꝓles maximi Iouis ex mnemosynæ, videlicet, vt dicturus sum in epigrãmate de musarũ inuẽtis. adeste. i. auxilio sitis, vt sup. ꝓdicemus laudẽ hortuli feracis. Hortus ꝓbet corpori cibos salubres, & refert sæpe cultori varios cultus: & refert holus suaue. s. ad vescendum, & multiplex genus herbæ, & vuas nitentes, atq3 fœtus. i. fructus arbor3, vt poma: & nuces, &. i. etiam voluptas

Iãbica vñ dicta

Ordo

Publii Vergilii Maronis Hortulus.
carmen iambicum trimetrum senarium.

Adeste musæ maxumi ꝓles Iouis
Laudẽ feracis prædicemus hortuli.
Hortus salubres præbet corpori cibos.
Variosq3 cultus sæpe cultori refert.
Holus suaue, multiplex herbæ genus.
Vuas nitentes, atq3 fœtus arborum.
Non deest hortis, & uoluptas maxuma.
Multisq3 commixta modis iucunditas.
A quæ strepentis uitreus ambit liquor.
Sulcoq3 ductus irrigat riuus sata.

Flore

Flores nitescunt discolore gramine.
Pinguntq; terras gemmeis honoribus
Apes susurro murmurant gratæ leni.
Cum summa florum uel nouos rores legunt.
Fœcunda uitis coniuges ulmos grauat.
Textas ue inumbrat pampinus arundines.
Opaca præbent arbores umbracula.
Prohibentq; densis feruidum solem comis.
Aues canoros garrulæ fundunt sonos.
Et semper aures cantibus mulcent suis.
Oblectat hortus, aduocat, pascit, tenet.
Animoq; mœsto demitur langores graues.
Membris uigorem reddit, & uisus capit.
Refert labori pleniorem gratiam.
Tribuit colenti multiforme gaudium.

Elegia authoris incerti in Mœcenatis obitum.

Defleram iuuenis tristi modo carmine fata.
Sunt etiam merito carmina danda seni.
Vt iuuenis defendus erat, tam candidus, & tam.
Longius annoso uiuere dignus æuo.
Irreligata ratis nunq̃ defessa carina
It redit in uastos semper onusta lacus
Illa rapit iuuenes prima florente iuuenta.
Non oblita rapit, sed tamen illa senes,
Nec mihi Mœcenas tecum fuit usus amici
Illius hoc ergo conciliauit opus.
Fidus eras nobis, nam propter Cæsaris arma.
Cæsaris & similem propter in arma fidem.
Regis erat genus Hetrusci, tu Cæsaris almi
Dextera, Romanæ tu uigil urbis eras.
Omnia cum posses, tanto tam charus amico.
Te sensit nemo posse nocere tamen.
Pallade cum docta Phœbus donauerat artes.
Tu decus, & laudes huius & huius eras.
Vincis uulgares, uincisq; penitus arenas.
Littore in extremo quas simul unda mouet.
Quod discinctus eras, animo quoq; carpitur uno.
Diluuii ac nimia simplicitate tua.
Sic illi uixere quibus fuit aurea uirgo.
Quæ bene præcinctos post modo pulsa fugit.
Inuide quid tandem tunicæ nocuere solutæ,
Aut tibi uentosi quid nocuere sinus?
Num minus urbis erat custos, & Cæsaris obses.
Num tibi non tutas fecit in urbe uias?
Nocte sub obscura, quis te spoliauit amantem?
Quis tetigit ferro durior ipse latus?
Maius erat potuisse tamen, nec uelle triumphos
Maiores, maius abstinuisse fuit.
Maluit umbrosam quercum, nymphasq; canentes.
Paucaq; pomposi iugera certa soli.
Pierides Phœbumq; colens in mollibus hortis,
Sederat argutas garrulus inter aues.
Marmora Mœonii uincunt monumenta libelli.
Viuitur ingenio, cætera mortis erunt.
Quid faceret? defunctus erat, comes impiger, idem
Miles, & augusti fortiter usq; pius.
Illum piscosi uiderunt saxa Pelori.
Ignibus hostiles reddere ligna rates.
Puluere

voluptas maxima non desit: idest deest (sicut in Buc. Lac mihi non æstate nouum, non frigore desit) & iocunditas commixta multis modis non desit hortis. liquor vitreus. i. vitrei coloris, & transparentiæ: aquæ lit epentis. i. cum murmure decurrentis ambit: scilicet hortulũ. & riuus ductus sulco irrigat sata flores nitescunt in gramine discolore. i. diuersorum colorum, & pingunt terras gemeis honoribus. s. herbarum, & florum honores autem pro venustatibus accipi solent, apes gratæ. i. vtiles murmurant læui susurro, cum. i. q̃ñ legunt. i. colligunt summa. i. summitates florum, vel nouos. i. recetes rores: vitis fœcunda grauat vlmos cõiuges, quia: illis in Italia maritantur. Est autem deliciose dictum, vt pro vel pampinus. i. frons vinum inumbrat arundines textas. s. circum quasq; arbores p̃bent vmbracula vmbrosa: & prohibent solem feruidũ comis. i. frondibus densis. Aues garrulæ fundunt sonos canoros, & mulcent semp aures suis cantibus. hortus itaq; oblectat auocat a curis, & vitijs pascit. s. holeribus, tenet. s. oblectamẽto, & demit animo mœsto langores graues, & reddit membris vigorem, & capit visus: & refert labori pleniorem gratiam, q. s. accepit: vt Cice. in offi dicit, & tribuit colẽti gaudiũ multiforme.

¶ Domitij Calderini Veronensis Commentarij in de Mœcenatis obitu Elegiam.

DOMI.

Defleram iuuenis tristi modo carmine fata. Non compertũ habemus: cuius hæc elegia fuerit, neq; n. Vergilio ascribi potest ex dicendi charactere, nec est alter author: quẽ in ea tepestate existimemus scripsisse, verum non desunt, qui Lactantij firmiani opus dicant. Eo enim stilo versari videtur: quo, & eius viri scripta videntur, summa tamen omnis est Mœcenatem laudet, pariterq; filij ipsius mortẽ defleat. Iuuenis filij mei, q immatura morte preceptus fuit. Seni mœrenti, qui iam diem suũ obierat. Vt sicut Iuuenis, filiũ mœcenatis. auo Annoso, in genere dixit, neq; en in mœcenatis auus longo vixisse tẽpore traditur, vnde quẽpiam aliũ longioris vitæ hominem notauit. Annoso, antiquissimo. Ratis, rates trabes incultæ appellantur, nauigio postea accommodatæ sunt: & pro nauibus ponunt. Ratis, acherontis. Carina appellatur trabs illa in fundo nauis, quam circum tabulæ tanq̃ brachia affiguntur, etiam pro naui ponuntur. Lacus vastos fluminis lethæi: per qd̃ Charon animas trãsfert. Amicullius quoniam habui consuetudinem: tecum o Mœcenas, non habui familiaritatem illius filij tui. Opus, si habet per hanc epistolã de obitu filij Mœcenatis eidem se factũ amicum. Regis ethrusci, quia Mœcenas natus erat ex nobili stirpe, ac regia aretinorum. Vnde & Horatius Mœcenas atauis edite regibus, vrbis eras custos. Quoniam Cæsare in bella concedente. Mœcenatem vrbis Romanæ custodem, & gubernatorem reliquisse constat. Posse nocere. commendat ex animi tranquillitate, & mansuetudine, quia de nemine vlcisci voluit. pallade, designat Mœcenatem artibus liberalibus præstantissimum, hinc literatos semper coluit, pariter rem militarem amauit, cuius artis & dea Pallas est, vincis vulgares. ostendit doctrina Mœcenatem. & rerum peritia non sanguinis claritate principatũ adeptum fuisse, atq; alijs præstantissimus prælatũ. vulgares, populares. Arenas in extremo littore dicit Mœcenate sapientem superare omnes gemmas, & lapides præciosos, qui nascuntur in mari, Extremo oriente, Oui. Indutus collo lapides oriente petitos. Discinctus ostendit Mœcenate molli, ac effœminato fuisse corpore, verum magnanimitate, & simplicitate vitæ p̃stantissimum, qualis fuisse traditur & diluuij tempestate in qua pro tempore, & necessitate quisq; ad ville cultum nitebatur, & oportunitatem: Discincti enim hoies laxi, ac molles, & minime apti appellantur. hortensi. discinctũ hominem: & vt nepotem & luxuriosũ appellauit, cõtra cinctos illustres, & omnibus laboribus exercitos, atq; expeditos intelligimus. Animo tuo. i. magnitudine animi tui. Diluij, q̃ñs simplicitas fuit tempore diluuij. Sic vixere laudat ipsum a iustitia. virgo iustitia, quæ vna cum pudicitia nequitiam mundi reliquisse prodita est, non cum fide, vt multi scribũt, dicente Iuuenale in satyra, Credo pudicitiam Saturno rege moratam, Postq ad superos astrea recessit, hac comite: atq; duæ piter fugere sorores: & hoc cum ad pudicitia loqueretur. Precinctos, illustres, Inuide: arguit inuidos, qui criminabatur ex corporis mollicie ac dicit illam animi prudentia cõpescuisse, sicq; nihil offuisse. Solute, aut tibi ventosi, notat vestiũ tenuitatem, q̃ ventos faciunt, Dici tpe quo gubernator vrbis relictus est ab Augusto Siciliã petetẽ vrbẽ oĩ ĩpedimẽto libera fuisse. Quis spoliauit. q. d. nemo te spoliauit amãtẽ. Ipsæ solẽt dictiões nõnunq vacare: teste Seruio, qdo. n. Ver. iqt, Nũ dextera igeminãs ictus, nũc ille sinistra: ille abundat. Maius erat. laudat Mœcenatẽ, q: nõ erat ambitiosus in desiderãdis triũphis, cũ potuisset hic, tũ ab illis se abstinuit qd̃ gde maius fuit. Nymphas musas. Inge

Rates q̃ dicant

Mœcenatis laudes

ra, habuit enim hæc iugera in æsquilijs, & his cōtētus ab hora. tumte perhibet, nisi q in ædificiorum mole reprehenditur, ex qua exulare in sacrius. & ipsius horatij agrum spectare poterat. Pierides procœ. colen : ipse Mœcenas musas, studiosissime venerabat poetas: vt Vergiliū, Horatiu, Propertiū. Argutas sonoras, quæ aues erant in suis hortis, vel aues poetas intelligit. q. d. Mœcenate esse non auerandū inter sonoros poetas Mœonij, comendat Mœcenatem a poetica. Mœonij. i. homeri, nā variæ fuerunt sententiæ de ipsius patria. Ephorus enim cumæū dixit: Pindarus smyrneū, & chiū. Antimachus & Nicāder Colophoniū. Aristarchus & Dionysius Atheniensem. Aristoteles ilete, nōnulli, salaminiū, alij argiuū coledūt. Qui. Mœoniū: vnde est, Aspice mœonide, a quo ceu fonte perēni: Vatū pierijs ora rigantur aquis, Marmorea marmorea. Facerer, facere poterat. Defunctus, emeritus. Pius, pij dicuntur, q maiores suos excolūt. Illū piscosi, Octauius vicit Sextū Pompeiu, bello nauali in mari siculo. Piscosi. Asperi. Pelori, pelorus summus est ex promontorijs siciliæ aduersus Italiā. Rates, scilicet Sexti Popeij. Puluere in æmathia appellatur thessalia ab Aemathione filio Deucalionis. Saxa. p. notat Mœcenate fuisse secutū Augustū in bello cōtra Sextū Pōpeiū p agrippam e fratre, & cōmissa pugna no longe a charybdi, & scylla ea pte, qua pelorus Italiā respicit. Piscosi. a. dicit q circa ipsum promontoriū pp aspera saxa optimi sunt pisces. Illū Mœcenate, Ignibus, adest icēdere naues inimicorum Philippi, cāpi thessaliæ a Philippo rege denominati. Puluere. e. i. certamine, nā e cotra Cassiū & Brutum Mœcenas Octauiū secutus est. Tener fuit secūdū Senecā, qui eū mollissimū dixit corpore et effœminato. niliacæ carinæ, significat, & illū fuisse secutū. Augu. ad bellū actiacū habitū tanie contra Antoniū & Cleopatra, quā nauigia sequebant ægyptiaca, vnde niliacæ dixit. Circū, quado erat : & ante, & circū Augu. erat semp fortis secutus. Octauius victoria potitus est de Antonio & Cleopatra atqua ide Antonius imperio vrbis ornare pollicitus fuerat in stupri premiū, verū deuictus est: & Cleopatra alexandriā vsq ad nili caput aufugit. Acoi autem militis, quia ex oriente ipi ani plures sunt secuti e herodes i ex iudeorum, & Aniathus arabiæ, & Polemo ex ponto & medi, & Philadelphus ex paphlagonia, & glices, quādo Mithridates ex comagena, Amyntas Lycaonius ex mauritania, e pene totus oriens. Ipse mœcenas, quia exactis bellis dedit opera musicæ & poeticæ hic mœcenas fœmina turpis cleopatra mereri ix: Dotalē, qa in coniugijs, & crapulis Antonius pmi. erat imperiū vrbis hic Mœce. in pfusos ægyptios fugiētes quos pepulit vsq ad oriētē, Bacche, vertit sermonem ad bacchu, & colligere hic possumus ex poetæ verbis, q victoriæ & triūpho ipsius detinterfuisse se dicit, Galū poeta opus hoc scripsisse, qppe in cuius corpus euphorbi, & Pithagoræ, ac homeri, & Ennij animos intrasse pbat, verū fuerit sic, vel ne, incertu habeo, qcūq ille sit, nihilominus refert: Coloratos, nigros factos colore solis. Alibi Verg. in Geor. iij. vsq coloratis amnis deuexus ab Indis. Tunicæ, vestes longæ, duas. s. vestes habuisse eo tpe, Thyrsos hastas pāpinis inuolutas, in qbus in sacris Bacchi, & choreis vtebant. Purpurea et reperitur aloa, cū pprie sit rubra. Tibi con. o bacche. vix habuere, tygres vix habebant locū pp multitudine gēmarum, seu serpentū. Sandalia, genus calceamentorum albor, quibus magni vtebant. Noua, nō militaria. sed dulcia & amori apta. Impiger. alcide. vertit sermonem ad herculem. Defunctæ. i. qui eualisti a multis laboribus. Puella tenera, quia habebat Omphalē. cui secūdū oraculi responsum parere coactus erat, dum nauigās in africam a quo rundā ex amicis suis sponte esset venundatus. Illa enim Iordane Meoniorum. i. lydiorum reginæ filia fuit, Nemœi laboris, habito in sylua Nemœa pp mortē leonis circa monte tritone, & ēt in apro erymantheo arcadiæ agros deuastante, & mandatū erat. vt eū viuū afferret. Morsu, nā mulieres filando solet mordere fila. Nodos. quia Omphale faciebat multos nodos causa tua o Hercules, quonia & tu ide faciebas, Torosa membrosa ex duro amore versus Omphalē. Pede su. q Hercules suspendebat pede suū super pede alacia, sicut sæpius nos fecimus, renascente pp ter fœcunditatem capitis, Equos, equos Threcij Diomedis, humana carne vescentes interemit Hercules, tribus fra. geryonē tangit, qui in insula erythrea existens. tria corpora habebat, e sic sex manus. Aluū, ventre. Aeolidas rhœtū. & ephialte Aeoli filios. Dominator, Iupiter, Nitidum claro diē, hoc secundū more Traciæ, qui getos dies, & fœlices candido lapillo denotabāt. Referre ioui, quia voluit habere Ganymede. Sacerdos, fecit enī ipsū sacerdotē i ida sylua. formoso Ganymedes. Potatur Mœcenas amica, In vmbra. i. hortis suis. Rosa pestana, maioris odoris secundū more antiquū, Lectos: & an aelytreia ex rosarū folijs cōficiebat ad suauitatē spirandā, vt e de principe Antonio heliu Lampridius refert. Dispensant, diuidunt & ordinat, oia fieri solent secūdū serie temporis.

Homeri patria q̃ fuerit

Sādalia quæ sint

Puluere in Aemathio fortem uidere Philippi.
  Quam tener ille fuit, tam grauis hostis erat.
Cum læta Niliacæ texerunt lata carinæ.
  Fortis erat circum fortis & ante ducem.
Militis æoi fugientis terga secutus.
  Territus ad Nili dum fugit ille caput.
Pax erat hæc illos laxarunt otia cultus,
  Omnia uictores Marte sedente, decent.
Actius ipse Lyram plectro percussit eburno.
  Postq̃ uictrices conticuere tubæ.
Hic modo miles erat, ne posset fœmina Romam
  Dotalem stupri turpis habere sui.
Hic tela in profugos (tantum curuauerat arcum)
  Misit ad extremos exorientis equos.
Bacche coloratos postq̃ deuicimus Indos.
  Potasti galea dulce iuuante merum.
Et tibi securo tunicæ fluxere solutæ.
  Te puto purpureas tunc habuisse duas.
Sum memor & certe memini sic ducere thyrsos
  Bacchica purpurea candidiora niue.
Et tibi thyrsus erat gemmis ornatus & auro.
  Serpentes hederæ uix habuere locum.
Argentata tuos etiam sandalia talos
  Vinxerunt, certe, nec puto Bacche negas.
Mollius ex solito mecum tum multa locutus.
  Et tibi consulto uerba fuere noua.
Impiger Alcide multo defuncte labore
  Sic memorant curas te posuisse tuas.
Sic te cum tenera lætum lusisse puella.
  Oblitum Nemeæ iamq; Erymante tui.
Vltra num quid erat, torsisti pollice fusos.
  Leuisti morsu leuia fila parum.
Percussit crebra te propter Lydia nodos.
  Te propter dura stamina rupta manu.
Lydia te tunicas iussit lasciua fluentes.
  Inter lanificas ducere sæpe suas.
Claua torosa tibi pariter cum pelle iacebat.
  Quā pede suspenso percutiebat amor.
Quis forte credebat cum iam premit impiger infans.
  Hydros ingentes uix capientē manu.
Tunc ue renascentem tereret uelociter hydram.
  Frangeret immanes uel Diomedis equos:
Vel tribus aduersis communem fratribus aluum.
  Et sex aduersas solus in arma manus.
Fudit & Aeolidas postq̃ dominator olympi.
  Dicitur in nitidum procubuisse bouem.
Atq; aquilam misisse suam, quæ quæreret, ecquis
  Posset amaturo uina referre Ioui.
Valle sub Idea, dum te formose sacerdos
  Inuenit, & presso molliter ungue rapit.
Sic est, uictor amet, uictor potiatur in umbra.
  Victor odorata dormiat inq; rosa
Victorem uictus metuat metus imperet illi.
  Membra nec in strata cernere discat humo.
Tempora dispensant usus, & tempora cultus.
  Hæc homines, pecudes, hæc moderantur aues.
Lux est, taurus arat, nox est, requiescit arator.
  Liberat emerito feruida colla boui.
Conglaciantur aquæ scopulis se condit hirundo.
  Verberat & gelidos garrula uere lacus.
Cæsar amicus erat, poterat uixisse solute.

Cum iam cæsarides quod cupiebat, erat.
Indulsit merito, non est temerarius ille.
Vicinus Augusto iudice dignus erat.
Ergo saxa patens postq̃ Scylleia legit.
Cyaneosq; metus iam teliganda ratis.
Viscera disiecti mutauit arietis agni
Oetias, & succis omne petita suis.
His te Mecoenas iuuenescere posse decebat.
Hæc utinam nobis Colchidos herba foret.
Redditur arboribus florens reuirentibus æstas.
Ergo non homini quod fuit ante redit?
Viuacesq; magis ceruos decet esse pauentes.
Si quorum in toruа cornua fronte ngent.
Viuere cornices multos dicuntur in annos.
Cur nos angusta conditione sumus?
Pascitur auroræ Tithonus nectare coniunx.
Atq; ita iam tremulo nulla senecta nocet.
Vt tibi uita foret semper medicamine sacro.
Te uellem Auroræ complacuisse uirum.
Illius aptus eras croceo recubare cubili.
Te dare purpurea lora legenda manu.
Tum mulcere iubam, tum iam torsisset habenas.
Procedente die respicientis equi.
Quæsiuere tori iuuenem, sic hesperon illum.
Quem nexum medio soluit in igne Venus.
Quem nunc in fuscis placida sub nocte nitentem
Luciferum contra currere cernis equis.
Hic tibi Coritium, casias hic donat olentis.
Hic & palmiferis balsama missa iugis.
Nunc pretium candoris habes, nunc redditur umbris.
Vel sumus obliti decubuisse senem.
Ter Pylium fleuere sui, ter Nestora canum.
Dicebant tamen hunc non satis esse senem.
Nestoris annosi uicisses sæcula si me
Dispensante tibi stamina nempe forent.
Nunc ego quid possum? tellus leuis ossa teneto.
Pendula librato pondus & ipsa tuum.
Semper serta tibi dabimus tibi semper odores
Non unq̃ sitiens florida semper eris.
Sic est Mecoenas fato uiuente locutus.
Frigidus & iam iam tum moriturus erat.
Me ne inquit iuuenis primæui turpiter ante
Augustam Bruti non cecidisse fidem?
Pectore maturo fuerat puer integer æuo.
Et magnum magni Cæsaris illud opus
Dissidio uellemq; prius non omnia dici.
Inciditq; pudor. quæ prope dixit amor.
Sed manifestus erat moriens, quærebat amatæ
Coniugis amplexus, oscula, uerba, manus.
Si tamen hoc satis est, uixi te Cæsare amico.
Et morior dixit dum moriorq; satis.
Mollibus ex oculis aliquis procederet humor.
Cum dicar subita uoce fuisse tibi.
Hoc tibi contingat iaceam tellure sub æqua.
Nec tamen hoc ultra me potuisse uelim.
Sed meminisse uelim, uiuam sermonibus, illic
Semper ero, semper si meminisse uoles.
Et decet, & certe uiuam tibi semper amore.
Nec tibi qui moritur desinit esse tuus.
Ipse ego quicquid ero, cineres, interq; fauillas.
Tunc ego non potero non memor esse tui.

temporis, Cæsar amicus erat, concludit, in laudem Moecenatis nil fuisse quod a Cæsare impetrare nequiuisset, Amicus Moecenati erat paratus ad omnia eius vota. Indulsit. i. gessit morem ei. Saxa parens, Iason legit, id est nauigat, de Iasone loquor, Oetas rex colchorum filiam habuit Medeam. Oethas dicitur ab oetha, Theophrastus ponit herbam in ægypto, qua reuiuiscunt homines. Inhabistorieusti adit, succis herbarum reuocari homines ad vitam. Xanthus primo historiarum ait draconis Catulum reuocatum ad vitam herba quadam quam balim appellent colchidos medea informa vetulæ mutata intrauit Iolchon regiam Peliæ regis Thessaliæ, testans se missam ab hyperboreis cum quibusdam medicaminibus, vt faceret iuuenem peliam, & vt fidem darent verbis suis experimento probauit, mactauit enim arietem, & in aheno coxit, & inde restituit in vitam, pelias senex phanaticus cupiens iuuenescere properauit: vt id fieret, & sic a medea cæsus fuit. Ego saxa: laudas & ipsum Iasonis comparatione: & Aesonis ad iuuentutem reuocari, ac dicit eo modo reuocari ad iuuentutem debuisse Moecenatem, parens. Medea mater ob filios, quos habuerat ex Iasone. Cyaneos metus, symplegadas, ita enim denominantur vltra pontum intra se scopuli concurrentes. Arietis significat Medeam postq̃ ad Iolchon vrbem Peliæ regis peruenit, vt suam doctrinam. atq; artem ostenderet, mactasse arietem, & in aheno decoxisse. mox in agnum restituisse quod cum pelias optaret iuuenescendi gratia, a qua id faceret, a Medea cæsus fuit per eius filias, vt Oui. testatur. Oetias, Medea filia Oetæ regis, & per synæresim prima breuis, & secunda longa in vnam conuertitur syllabam longam. Omne, ad omne fuerat perita: Oui. Medeæ faciunt ad scelus omne manus. Herba. Ply. ex Theophrasto, & ex multis alys testatur in ægypto herbam, qua homines reuiuiscunt. Quidã hanc moly nonnulli balin. cuius succo draconis catulos ad vitam reuocasse quidam Xanthus dixit. huiusmodi herbam Medea vsã poeta ostendit. Quod fuit, si herbæ reuiuiscunt, tãto magis debent homines reuiuiscere. Ceruі viuaces, ceruі teste Plyni, exuperant. c. annos, & mutatis cornibus iuuenescunt, Angusta, quia ita cito nos morimur, Cornices, nongentos annos viuere produntur. vnde & Ouidi. Ora capitiq; nouem cornicis sæcula passæ. Auroræ titan aurora titanis & terræ filia fuit, dictaq; ab eo: q ab igne solis, aut auro aurescit. Tithonus filius Laomedontis priami patris, relicto fratre ex phrygia in assyriam se contulit, breui in re militari præstantissimus fuit. Regi gratus duxit vxorem filiam regis æthiopum. ex qua genuit Memnonem, ea tempestate Priamus vexabatur bello Teutrani regis capadociæ. regnum phrygiæ tunc subditum erat regibus assyriorum, Tithonus, qui præfectus erat assyriorum misit Memnonem filium cum decẽ milibus æthiopum, tondemq; susianis, & cum ducentis curribus, vt Priamo auxilium ferret. Aly volunt, Tithonos fuisse duos, & phrygem, & assyrium, & scribunt vnum pæonis. Alterum Memnonis patrem, sed alterum imperasse phrygiæ, & lydiæ & ex vxore dindimene genuisse Cybellez, Tithoni, de Tithono Auroræ marito plurima scripta sunt. Itaq; satis est intelligere, illum senem delectatione tamen coniugis iuuenescentem quotidie. & Memnonem filium in Troianorum auxilium quondam missum ex vltima plaga orientis. Vt tibi vita foret, vt fieres maritus Auroræ lubam: crines. Tori, vult comparare eũ Hespero Athlãtis filio. Tori sponsæ. Hesperon illum, Hesperus filius fuit Athlantis, cum ascendisset mõtem athlantem, nunq amplius visus fuit, crediderunt incolæ imperiti ascendisse cœlum, & esse stellam quæ eadem mane dicitur lucifer, Aly volunt Venerem adeo perdiam fuisse amore hesperi formosi iuuenis, vt eius nomẽ sumpserit, & venus est quæ dicitur hesperus, & lucifer, hic vero hesperus filius fuit Auroræ, & Cephali, hoc autem ideo, q a pythagorei eandem inuenere esse stellam, quæ sero hesperus in mane lucifer appellatur. Igne, amore. Hic lucifer. Coritium crocum intelligit, qui plurimum in coryco ciliciæ antro abundat, Casias Iugis palmifer inter assyria & phœniciã locus est palmar abũdantissimus, ex quo ẽt loco balsama aduchi, pdãt ex arbore modica, & hoc nõ longe ab hyerosolymis. Candoris vtutis. Nestora canũ q Nestor vixit tres ætates. iuuq; Nelei filius. Neleus in Messania regione cõdidit oppidũ Pilo vñ Nepilius. Pili tres sunt in pelopõneso, in pisæa regiõe, & hæc pylos cõdita ab Emathõte, tertio in Messania patria Nestoris. Tellus. o tellus, Librato, p libres. Serta i. semp ponã coronam sup tumulũ tuũ, & sacrificabo. Augustã, breuẽ in Cæsarẽ, q si dicat voluissem mori ante bella ciuilia. Illud opus Fuerat enim nutritus a Cæsare. Dissidio, Quæ fuit inter Augustum, Cassium, & Brutum, Amor cogit me vlterius loqui, manifestus moriens. determinata erat ei mors. Si tamen hoc satis Moecenas incipit alloqui Augustum. Humor lachryma. Sub æqua non ponderosa. Potuisse vltra, id est iacere non desidero in

Theophrasti miraculum

Ceruorũ vita

Hesperus q fuerit

in meliore tellure q̃ tu. Eram pectus pectoris, et am cor cordis tui. Te quoq; velle decet, videlicet diu viuere in terris, ob cōmoditatem mortalium Cæsare: hoc dicit propter Tyberium adoptatum ab Augusto: & Germanicū ab ipso Tyberio. Qui & drusum Tyberij fratrem, vt enim Suetonius tradit, ex Scribonia Iulia nata est ex Liuia infans: qui conceptus fuerat immaturus fuit editus Iulia marcello Augusti iunxit, deinde. M. agrippæ ex quo tres nepotes Caium, & Titum, & Lucium & Agrippinam, & Iuli im nepotes: de quibus late apud Sueto. traduntur, producāt, & amplificent, munera ruptæ, quia in partu. filius obyt Patrio sinu, idest in Cæsaris sinu, idest faciet te deum. Cæsaris vsq; genus: semper sint ex genere tuo. Liuia coniunx. scilicet perdidit, quia Liuia Drusilla fecit abortiuum ex Augusto.

ASCEN.

VIr bonus, & sapiens. Quisquis inquit vir bonus est, & sapiēs. Iudex ipse sui, hoc est seipsū iudicat. Quisq; aūt iuste rē q̃uis iudicet ipsā iusta lance pensitet atq; dispiciat, sanoq; iudicio sit oportet. Sed quis mortalium miseriarū suarum pōdus recte examinabit: nec animos summittens sese humilem profitebitur: Vt vero fragilitatem nostram conspiciamus, Ply. in primo capite, vij. naturalis historiæ verba repetere lubeat, quæ huiusmodi sunt, Cum omnia exequi humanus nequeat animus, principium iure tribuetur homini, cuius causa videtur cuncta alia genuisse natura. magna & sæua mercede contra tanta sua munera, vt non sit satis æstimare parens ne melior homini, an tristior nouerca fuerit. Ante omnia vnum animantium cunctorū, alienis velat opibus, cæteris varia tegumenta tribuit, testas coria, spinas, villos, setas, pilos, plumam, pennas, squāmas, vellera. Truncos etiam, arboresq; cortice interdum gemino a frigoribus: & caloribus tutata est. Hominem tantum, nudū & in nuda humo natali die abijcit, ad vagitus statim & ploratum: solumq; tot animalium ad lachrymas, & has protinus a vitæ principio, At Hercule risus præcoxilli, & celerrimus ante quadragesimam diem nulli datur. Ab hoc lucis rudimento q̄ ne feras quidem inter nos genitas vincula excipiunt, & omnium membrorum nexus. Atq; infeliciter natum, iacet manibus, pedibusq; deuinctis flens animal cæteris imperaturum, & a supplicijs vitam auspicatur, vnam tantum ob culpam. qz natum est, Heu dementia, ab his initijs existimantium ad superbiam se genitos. Prima roboris spes, primumq; temporis munus quadrupedi similem facit. Quando homini incessus? quando vox? quando firmum cibis os? q̄diu palpitās vertex? summe inter cuncta animalia imbecillitatis indicium Iā morbi tot atq; medicinæ tot cōtra mala excogitatæ, & quoq; subinde nouitatibus victæ. Cætera sentire naturam suam. alia pernicitatem vsurpare, alia præpetes volatus. alia vires, alia nare, hominem scire nihil permisit sine doctrina, nō fari, non ingredi, nō vesci, breuiterq; nō aliud naturæ spōte q̄ flere. Itaq; multi extitere, q̄ non nasci optimū censerent, aut q̄ ocissime aboleri. Vni animantiū luctus est datus. vni luxuria: & q̄dem innumerabilibus modis, ac p singula mēbra, vni ambitio, vni auaritia, vni immensa viuēdi cupido, vni superstitio vni sepulturæ cura: atq; etiā post se defutura. Nulli vita fragilior, nulli rerū omnium libido maior, nulli pauor confusior, nulli rabies acrior. Deniq; cætera animātia in suo genere pbe degūt, congregari videmus, & stare ptra dissimilia. Leonū feritas inter se nō dimicat. serpentum morsus nō petit serpētes. ne maris q̄de beluæ, ac pisces nisi in diuersa genera sæuiūt. At Hercule nō hoi ex hoie plurima sunt mala? Hæc ibi idē, eiusdē libri, vij. capite Miseret atq; ēt pudet æstimāte friuola aīaliū superbissimi origo cū plerūq; abortus cā fiat odor lucernæ extinctu, his principijs nascuntur tyranni carnifex his aīus. Tu qui corporis viribus fidis, tu q̄ fortunæ munera amplexaris, & te ne alūnū q̄dē eius existimas: sed partum, tu cuius semp in victoria mens, tu q̄ te deū credis, aliquo successu tumēs tati tamē perire potuisti atq; ēt hodie minoris, quantulo serpentis ictus dente? Aut etiā, vt anacreō poeta acino vuæ passæ: vt fabius senator prætor in lactis haustu vno pilo strāgulatus? Is demum profecto vitam æqua lance pensitabit, qui semper fragilitatis humanæ memor fuerit. Hæc Ply. Ex q̄bus si quis humana conditiones penitioribꝰ oculis intueri volet, modestior nimirum euadet. quādo nihil hoīe si agiliꝰ respexerit, liq̄t, itaq; quomodo hoc vno verbo, si aīum aduertimus, facile supbiā exegerit. Nā & ecclesia sancta, quo die nos summissiori aīo tacere vult, repetit illō Memēto hō, q̄ cinis es, & in cinerē reuerteris, Neq; tamen facundissimus poeta solā superbiā in hoc opusculo persequitur. uel ūetiā modestiā quā nūc humilitatē vocāt, atq; oēm bene, viuēdi rōnē perscribit. Nam veluti imbecillitatis suæ memor inferiorē sese q̄, qui fastu turgeat, ētiam aīa ut ita dignitatis suæ rōnem habēs (ēt miserrimus q̄sq;) multo superior: eo q̄ q̄ peccati sordibus

Hūana fragilitas q̄lis

Exemplum uixi te propter mol e beate.
Vnus Mecœnas teq; ego pro pter eram.
Arbiter ipse sui, uoluit quod contigit esse.
Pectus eram uere pectoris ipse tui.
Viue diu mi chare senex, pete sydera sero.
Est opus hoc terris, te quoq; uelle decet.
Et tibi succrescant iuuenes bis Cæsare digni
Sed tardant porro Cæsaris usq; genus.
Et tibi securo quod primum Liuia coniunx
Expleat amissi munera rupta gener.
Cum deus in terris diuis insignis auitis.
Te Venus in patrio collocet ipsa sinu.

P. Vergilii Maronis epigrammatum opus.
& primo opusculum de uiro bono.

VIr bonus, & sapiens qualem uix reppérit ullum
Milibus e cunctis hominum cōsultus Apollo.
Iudex ipse sui, totum se explorat ad unguem
Quid proceres uaniq; leuis quid opinio uulgi
Securus, mundi instar habens, teres atq; rotundus.
Externæ ne quid labis per leuia sidat.
Ille diem q̄ longus erit sub sydere cancri.
Quantaq; nox tropico se porrigit in capricorno
Cogitat, & iusto trutinæ se examine pensat.
Ne quid hiet, ne quis protuber angulus, æquis
Partibus ut coeat, nil ut deliret amussis.
Sit solidum quodcunq; subest, nec inania subtus
Iudicet admotis digitis pellentibus ictus.
Non prius in dulcem declinat lumina somnum.
Omnia q̄ longi reputauerit acta diei.
Quo prætergressus, quid gestum in tempore, quid nō.
Cur isti facto decus affuit, aut ratio illi?
Quid mihi præteritum? cur hæc sententia sedit.
Quam melius mutare fuit miseratus egentem.
Cur aliquem fracta persensi mente dolorem?
Quid, uolui, quid nol e bonum foret, utile honesto.
Cur malus antetuli, nū dicto, aut deniq; uultu
Perstrictus qui q̄, cur me natura magis, q̄
Disciplina trahit, sic dicta, & facta per omnia
Ingrediens, ortoq; a uespere cuncta reuoluens.
Offensus prauis dat palmam & præmia rectis.

DOMI.

¶ Domitij Calderini Veroneñ. cōmētariū i opusculū sequēs.

VIr bonus. Sermo de viro bono hic habetur, in quo Maro noster non minus alios sapiētes, q̄ se i numero sapientū esse declarat, q̄ ta recte interpratur homine bonū: & sapientē. Et merito Apollini cōparādus vr̄, q̄ Socrate sapientē solū iudicauit. Iudex ipse sui. q̄ iudicat seipm ad vngue .i. pfectione, nam est metaphora a marmorarijs sumpta, q̄ vngue sup marmora elaborata, & plana tacta ducūt. Quin & possumus deducere de his: q̄ magna diligentia, & cōsideratiōe aliq̄d faciūt: & in ipsa re cogitanda vngues mordent. Persius, nec demorsos sapit vngues. Securus Sapiēs nō q̄rit, q̄d faciant pceres, & cæteri hoies Rotundus, Ois res rotūda pfectio est, Leuia, polita, & ornata. Ille, sapiēs. Cācri. Cacer est signū cœleste ad qđ, xv. Kalē. iulias sol accedit p qđ æstiue designat. Capricorno, Capricornꝰ signū cœleste a cœlo sacratū pp memoriā Amaltheæ capræ, q̄ Iouē aluisse, & lactasse pditur. Ad hoc signū sol accedit xv. Kalen ianuarias. Tropico. Tropicū dr̄ a trope, q̄ est couersio. eo enim tpe sol se conuertit. & retrogradit̄. Se examine pēsat. Examē dr̄, qđ est in medio spacio libræ. Hiet, vitro apiat se. Coeat, vult vir sapiēs;

Cancer quid sit

Delirare quid sit

vt idea

vt vita sua sit æq̄ ex oī pte. Amussis.i.regula, q̄ latomi i aut fabri vtunt. Sed late ꝓ oī ordie sumit. Delıret. Delirare a lira, q̄ sulcū signat, copotuit, & de ppositioe & errare atq; extra sulcū e viā rectā cedere notat. Quodcūq; subest. Cēs locū sapiēs vult esse solidū, Dec⁹, ornamētū. Ro, iudicium placuit miseratus si quē videt egēte. Cur aliqte, cur passus sū dolore. Nā. Cur ego potius ducor, & vicor in alignitate naturæ q̄ doctrinæ pstātia. Prauis oī. prauis rebus ledit sapiēs. bōis & rectis lætat. Hæc illa, q̄ tametsi arguta, & doctis satis esse pūt, tñq̄m ardiuscula, & nimiū ieiuna gallice iuuētuti, cui hāc opellā recepimus, videbātur, ani pliore lcubratiōe ofa ꝓseq̄inur, atq; vt significemus qd hoc carme cōtra tumidos aīos, & erectas ceruices faciat (aliud siq̄de multo poeta intēdere vr̄) rē ipsā aggrediamur.

ti sordibus seruāt esse iudicabit. Si igit iudex ipse tui, & haud dubie inter supbiā, sīmētis elationē. & abiectā humilitatē, mediū (q̄ modestis est) seruaueris, teq; nō ad inertiā, nō ad ignauiā, nō ad discordiā, nō demq; ad reliqs aīoꝝ pestes, verū ad optimas q̄sq; opationes genitū naturæ sedulitate cēsueris. Sz qz (vt inqt Salustius) oīs vis nr̄a in aīo, & corpe sita est, animi imperio, corpis seruitio magis vtimur, alter nobis cū dijs, alter cū beluis cōe est, quo mihi (inqt) rectius esse vr̄, ingenij q̄ viriū opibus gloriā quærere, &c. ideirco consultissimus poeta noster nos ad animi studia adhortat, admonetq; vt patria nostrā illā cœlestem scrutemur, atq; admiremur, astroꝝq; cursus, & potentias obseruemus, quæ res a primo illo ꝓcepto. Iudex ipse sui, nō abhorret, nā si (vt physici dicūt) supioribus lationibus ferimur, & ad bene, secusue agedū tametsi nō subigimur inducimur tamē. operepretiū est illas nosse. vt si ad bonū duxerint, faciles sequamur, sin ad malū fortes reluctemur. Sāctū igit & notatu dignū verbū. Iudex ipse sui: Quod nimirū olim apollinis oraculo æquale habitū est. Vnde Ply. xxxij. capite vij. naturalis historiæ. Rursus mortales oraculoꝝ societatē dedere Chiloni, tria eius præcepta delphis cōsecrādo aureis litteris, quæ sunt hæc. Nosse se queq. Est nihil nimiū cupere. Comitēq; æris alieni q; atq; litis esse miseriā. Hæc Ply. Primū ꝓceptum a Iuuenale sumitur vbi inquit. E cœlo descendit γνῶθι σεαυτόν hoc est nosce teipsum. Sed Maro noster vberius inqt. Iudex ipse sui. plus eni ē seipsuz iudicare, q̄ nosse dūtaxat oportet quē iudicemus, noscamus, & i iudicio ab oī mētis morbo simus icorrupti, itudeilludi sermōibus Horatij, Male verū examinat oīs corruptus iudex. Alterū Terētius i andria sic vsurpat Nā id arbitror apprime in vita eē vtile vt neq̄d nimis, Tertiū vero experiētia nos docet. Sed Laertius i vita Chilōis aliter refert dicens, Spōsioni comes ē iactura &c. quæ res nūc quoq; multe vsu venit. Verū ne nimiū philosopher, i edeo ad poetā, cuius singulas, ferme voculas elucidare conabor. Vir bonus Vt grāmatici ali dicunt. Vir notat ætatē sexū, vel ꝓprietatē, ætatē, vt i Buc. hinc vbi te firmata virū iam fecerit ætas, quia siq̄dē ætas in hoīe virilis dr̄. Sexum, vt, ij. æneī. Matresq; virosq;. Pro prietatē multiplicē notat nō cōiugalē, vt apud Comicos. Mi vir. i. marite. Nunc animi magni significatione habet vt cū locus affuerit te ꝓfecto eē virū. Dr̄. n. vir, cui & virtutes aīo, & vires i corpe plurimæ sunt. Bonus, Bonū dicimus nūc a bōitate formæ vt bōa species. i. formosa. nūc ab vtilitate, vt Et bello bōa cornus. i. vtilis, nūc a bōitate ingenij & artis, vt cur nō mopse bōi quoniā cōuenimus am bo. i. docti, & diserti, vt bōus cytharedus bon⁹ physicus. i. ꝑitus. Nūc a bōitate volūtatis quē beniuolū appellamus vt assit letitiæ bacchus dator, & bona Iuno, Aliqñ a multitudine, vt At bona ps ppli. i. magna ps, Deniq; quicq̄d ꝓueniēs aut, vsui esse pōt bonū nūcupamus, Videtur aūt hic accipi, vel pro docto, & studiosa bonitate ingenij vel verius pro bonæ vitæ viro a bona animi volūtate Nam vt gn̄aliter accipias, nō ꝓcedit, vt enim inqt Cicero. Vitandū est ne cuius genus posueris eius speciē: sicut aliquis diuisam, ac dissimile parte ponas in eadē partitione, vt hic si bonus gn̄aliter accipit & pro studioso virtutis & ꝓ docto frustra adderet sapiens. est ergo vir bonus, virtutis honestæ vitæ. Nā, vt inqt, Cice. in officijs. In iusticia virtutis splēdor est maximus, ex qua viri boni noīantur. Sed qz rari admodū sunt huiusmodi viri inqt eni Iuuenalis. Rari q̄ppe bōi &c. Quia ēt rari sunt sapientes. Vnde idē. Omnibus in terris: q̄ sunt a gadibus vsq;, Aurorā & gangen: pauci dignoscere possunt. vera bona, atq; illis multū diuersa remota. Erroris nebula, &c. Cōsequēs est, vt rarissimus sit. Vir bonus & sapiēs. Sapiēs siq̄dē multo pstātior est q̄ sciēs, Nā q̄ sapit eius qd̄ scit, experiētiā hēt. Exptus aūt (inqt philosophus) certior est sciente, verbi grā (ne a propria significatione recedamus) si ex physica demōstratione cognoueris quēuis cibū eē naturæ tuæ dulcē, & salubrē iā eius rei sciētiā habes. Sapientiā vero non, priusq̄z gustaueris, atq; exptus fueris. Sic & rei honestæ, si certas cās certo noris, sciēs eris, non ꝓtinus sapiēs, q̄ ea res tibi sapiat, hoc est cordi, atq; vsui sit, hāc rē sicm officijs satis tāgit Cicero testimon o Platonis: quin nō solū (inqt) sciētia, quæ est remota a iustitia, calliditas potius q̄ sapiētia est appellāda verū ēt aīus paratus ad picula si sua cupiditate nō vtilitate cōi ꝑpellit, audaciæ potius nomē habet, q̄ fortitudinis: Ipse quoq; Cicero in Rhetoricis sic inqt. Moderatrix oium sapientia rerū. Quia igit inquā tam rarissimi sunt bōi, q̄ idē sapiētes, intulit poeta ꝑ parēthesim. Qualē vix repperit vllū: Milibus e cūctis boium consultus Apollo. Parēthesis (ne quelateat) est elegās interpositio sniæ, qua remota sermo manet integer vt hoc loco, ordo est. Vir bonus. & sapiēs iudex ipse sui, &c. reliquū aūt quasi ꝑ parēthesim interponit. Eius aūt interpositionis cāz plerūq; pathos, aut affectio parit, fit eni quoties aīus a quauis passione commotus: cogit ab eo, qd̄ dicere cœperat digredi: donec q̄uo id patiat indicauit, vt hoc loco poeta incipiēs dicere. Vir bonus, & sapiēs, nō potuit cōponere sermonē suū donec q̄si acclamās indicauit eiusmodi viri penuriā, & raritatē, dicēdo q̄lē vix, &c. Quibus verbis nescio q̄uo aptius difficultatē reperiēdi significet. Vix enim summā difficultatē præ se fert. Quod tñ vix factū, dicis factū sit, oportet, at qd̄ q̄si factum nūtias, cōtigisse negas. Reperire etiam diligentiā inquirēdi demonstrat. Est enim cōpositū a re & pario. Parere aūt est cū difficultate, & molimine parare, vt mulier parit prolē, & vir fortis gloriā. Reperire ergo est rez ꝑditā, aut destitutā reparare, qd̄ vt plurimū sane difficile est. Quia tñ particulare nō semꝑ ꝑportat iterationē, sed aliquādo simplicis significatū non mutat, vt reuertor, vnde iam primū vertor, aliquādo cōtrariū eius significat, vt quoties verbis additur, quæ clausurā cōnotant, vt claudo, & recludo, texo & retexo, sero & resero, velo & reuelo, texo & retexo, contraria sunt, &c, Possemus dicere repperit hic nō esse secūdo inuenit. sed inuenit dūtaxat, & id q̄dē cū difficultate. Geminat p litera in ꝑterito huius verbi, vt syllaba ꝓducat, sic etiā in reppuli, & in rettulit. & in reddidi d. Vllū hoc quoq; nomē summā raritatē ostēdit Est enim ꝑ diminutionē deductū a nomine vnus. a. vm. vt sit quasi quēuis vnū. Millibus e cūctis, hoc vero q̄ maxie pōdus difficultatē auget. nā parū esset talē repertū nō esse in paruo boīuz cōsortio, sed maximū est, vix vllū reptū, millibus e cūctis boīuz, qd̄ additū vr̄, ne i aroē ea tepestate fuisse mortales credas. Millia ergo inqt boium multa erāt (aliter eniz nō diceret, cūctis) tamē vix vllū repperit. Est aūt mille interdū (vt hoc loco) nomē substantiuū, significās, quasi numex millenarium. Estq; generis neutri, & in singulari indeclinabile, quocirca latine, dices, mille boium in ꝑlio desideratū est, mille eq̄tū occisuz, mille nūmū vno ꝯuiuio absumptū. In plurali aūt idē nomē declinat. hæc millia, hoꝝ miliū. his millibus, &c. qz ergo substātiuū est. efflagitat adiectiuū eiusdē generis nūeri & casus. Aut substātiuū genitiui casus: vt mille viꝝ, vbi si Gellio credis nō dices viroꝝ, gtūus. n. scdæ declinatiōis cū noībus nūerabilib⁹ fere syncopat. vt mille denariū. Est ēt mille iterdū adiectiuū generis oīs, pluralis dūtaxat nūeri, & īdeclinabile, vt mille fœminæ. mille capita Hoīuz (vt de singulis q̄d dicā) pōt addi supioribus. vt sit milibus e cūctis boīuz, & inferioribus, vt sit boium consultus Apollo habuit aūt oliz homonis ingtō, vt apud Enniū. Vulturis in syluis miseꝝ mādebat homone. Cōsultus Apollo, expssa auxesis, q̄d eniz rari, si boīum ꝯsultus Apollo, vix e cūctis millibus hoīuz reppeit vllū, q̄ sit vir bōus & sapiēs, Si q̄dē mortalium q̄sq; huius vti indaginē sumpsisset, posset aut vecordia, aut iperitia ēt nullū reppeisse. Cōsultus deflectit a cōsulor, hoc est interrogor ꝯsiliū. Nā is ꝯsultus dr̄, q̄ ꝯsulit. verūtamē qz q̄ ꝯsulit, sæpe ꝯsulit. i. ꝯsiliū dat. Valla docet ꝯsultū in actiua significatione accipi. Nihilominus tñ sicut cōsultor est, q̄ cōsiliū rogat, ita cōsultus, q̄ cōsiliū rogat, rogatus aūt dare solet. Est aūt verbū ꝯsulo duplicis significatiōis, cū datiuo eniz est ꝯsiliū do. aut si ad maiā (qd̄ sæpe fit) referat, ꝓuideo vt ꝯsule honori & rebus meis. Cū accusatiuo aūt est ꝯsiliū rogo, vt ꝯsule medicū ꝓbatū. Certū est aūt Apollinē a multis oliz consultū esse, vñ & eius oracula sunt respōsa orānbus data. Est aūt Apollo sol ipse, de quo in Geor. Solē q̄s dicere falsuz, audeat, &c. Ply. aūt credit nō aliū eē naturæ deū: accipi solē. Macrobius ēt in saturnalibus docet oīuz numinū ptāte, ac noīa vni Apollini cōpetere posse. Eius ꝓpriuz epitheto apud græcos est phœbus, hēt multa adiectiua locis, in q̄bus colit, vt Grinæus, Thymbræus, Delius, Delphicus. Clarius, Lycius &c. vt vero q̄d Ply. de eis sentit referamus, eius verba sunt eiusmodi in. vj. & vij. capitibus secūdi libri nālis historiæ. Inter terrā, cœlūq; eodē spiritu pēdet certis discreta spatijs septē sydera, quæ ab incessu vocamus errāna, cū errēt nulla minus illis. Quoꝝ medius sol fert amplissima magnitudine, ac ptāte, nec temporꝝ mō, terrarumq;, sed sydeꝝ ēt ipsoꝝ cœliq; rector, hūc mūdū esse totius aīum, ac planius mētē, hūc ꝓncipale naturæ regimē, ac numē credere decet opa eius æstimantes. Hic lucem rebus ministrat aufertq; tenebras. Hic reliqua sydera occultat, hic vices temporum, annumq; semper renascentem ex vsu naturæ temperat, hic cœli tristitiam discutit, atq; etiam nubila humani serenat, hic suū lumen cæteris quoq; syderibus

Tria aurea præcepta

Vir quid notet

Sapiens quid sit

Parere qd sit

Apollo quid sit

foenerat, præclarus, eximius, omnia intuens, omnia etiã exaudiens, vt principi litterarum Homero placuisse in eo vno video. Quapropter effigiem dei, formamq; quærere imbecillitatis humanæ reor. Quisquis est deus (si modo alius est) & quacunq; in parte, totus est sensus, totus est visus, totus auditus, totus animæ, totus animi, totus sui. Innumeros quidem credere, atq; etiam ex virtutibus, vitijsq; hominum, & pudicitiam concordiam, mentem, spem, honorem, clementiam, fidem, aut (vt Democrito placuit) duos omnino pœnam, & beneficium maiorem ad secordiam accedit. Fragilis & laboriosa mortalitas in partes ista digessit infirmitatis suæ memor vt portionibus coleret quisq;, quo maxime indigeret. Itaq; nomina alia alijs gentibus, & numina in ijsdem innumerabilia reperimus. Hæc & plura alia Ply. Ex quibus (qđ ad rem nostram facit) palã est Apollinẽ (q idẽ sol est) oia scrutari, ideoq; vera posse iudicare. quo circa mirãdũ est, qꝫ vix vllũ repperit, &c. Tãgit autẽ Socratẽ, q cum philosophiam de cœlo in terras deuocasset, hoc est ab astrorum nimia indagatione, & a naturaliũ causarum morosa inquisitione, nos ad nostri cognitionẽ inuitasset, moralemq; philosophiã quã Ethicã vocãt, docẽdo, & faciẽdo instituisset Cerephonti eius discipulo Apollinẽ consulẽti, quẽ in terris sapiẽtẽ cẽseret, sapiẽtissimus oium pronũciatus est, q res illi fãmã i inuidiã ptulit, falsosq; criminis tus, cicuta in carcere Atheniẽsi diẽ clausit. Mortuus vero Aeneas tantũ donatus est. iudex ipse sui. Iudex dr, q sm leges & iura iudicat ꝓ his q per causidicos vltro, citroq; habita sunt. Arbiter libere iudicat ex sui volũtatis, & rõnis suæ. Ipse hic multis vacare videret, qꝫ satis esset. Vir bonus, & sapiẽs est iudex sui, sed si bene respexeris, mirã emphasim habet. Est. n. sensus, vir bonus, & sapiẽs est iudex sui, ipse inqꝫ sui, quia nõ vult ab alijs iudicari. Vnde Hora. in epistolis Sed vereor, ne cui de te plus q tibi credas. Neue putes aliũ sapiẽtẽ, bonoq; beatũ Et Persius. Examẽq; improbũ in illa, Castiges trutina, nec te quæsiueris extra, sic etiã diceres, rex ipse mihi litteras ad te dedit. Ipse inqꝫ, hoc est nõ alius noie regis. Quare aũt a se iudicet vir bonus in promptu est, qꝫ qui ab alijs iudicant, minus peccata deserunt: quæ vir bonus sui iudex, sponte sua cõtẽnit, vnde illud in epistolis Hora. Oderũt peccare boni virtutis amore. Oderũt peccare mali formidine pœnæ. Est aũt pronomen ipse triũ personarum, sicut apud græcos, qđ idẽ significat αὐτὸς. primæ, vt En ipse capellas, protinus æger ago: ipse. i. ego. itẽ & ipsum ludere q vellẽ calamo ꝑmisit agresti. ipsum. i. me. Secũdæ, vt in. vj. æneid. Ipsa canas oro, ipsa. i. tu. Tertiæ, vt Pollio & ipse facit noua carmina, &c. declinabaĩ olim ipsus ipsa ipsum. Plautus etiã cõparationẽ dedit dicens in trinũmo ipsissimus, vbi etiã ipsus ponit, Habẽt autẽ hæc tria pronomina, ille, ipse, iste hoc elegãtiæ. Quod ille notat summã nobilitatẽ, & rẽ, de qua loquimur, notissimã, vt Alexãder ille magnus. Cato ille censorius. Ipse aũt emphasim hẽt, & excellẽtiã: vt Ioue missus ab ipso. i. magno secundũ Seruiũ. Iste vero cõtẽptũ (vt docet Donatus) ꝓ se fert, vt. Quid istud inqꝫ ornati est, Vergilius, vel qđ petis istis quasi vilibus. Adde qꝫ sicut hic, cũ oibus aduerbijs, & casibus ad primã psonã, & ad eũ locũ: in quo ego sum: ptinet, vt hoc caput. i. meũ, oẽs, q hic sunt. i. apud me, &c. Sic iste refert ad secũdã psonã, vt istud caput. i. tuũ, & aduerbia inde deducta ad locũ in quo tu es, vt velim scire qđ istic fiat, qꝫ nemo istinc huc venit. Et ille cũ suis tertiã psonã ab vtroq;, inter quos est sermo: remotã respicit, vt docet Valla. Sin pronomẽ reciprocũ est primitiuũ, tuncq; bonã reciprocationẽ esse cognosces, quando addere poteris in eodẽ casu obliquos pronominis ipse. vt iudex ipse sui. i. sui ipsius. Quisq; fauet sibi, hoc est sibi ipsi. Quisq; amat se. hoc est seipsum, &c. Ponit itaq; sæpe cũ pronomine ipse, vt hic, & cũ nomine quisq;, cũ quo & suus sua suũ adiectiuũ reciprocũ elegãter ponit, vt cuiq; suus mos est. Itẽ trahit sua quẽq; voluptas, &c. Est ergo hic bona reciprocatio Neq; in hac significatiõe bene dixeris. Iudex ipse suus. Vnde (licet lõgior sim) operæpretiũ est semel naturã vocabulorum exponere, & postea huc remittere. Scies igit (vt docet Valla) genitiuũ oẽm aut actiue, aut possessiue: qđ fere idẽ putat, aut passiue significare. Actiue, vt productio: & creatio dei, qꝫ deus producit, & creat. Possessiue: vt regnũ dei, qꝫ deus regnat. Passiue, vt timor dei, qꝫ deus timet: nec timet. Isti aũt genitiui mei, tui, sui nostri, & vestri, quãdo sunt primitiui tantũmõ passiue significãt. Ideoq; cõstrui volũt cũ dictiõe passionẽ inferẽte, vt cũ verbo regẽre gtĩn, vt recordare mei memẽto mei. miserere mei, indigeo tui: &c. Itẽ cũ verbali ab actiuo verbo deducto tã adiectiuo q̃ substãtiuo. Adiectiuo, vt cupidus mei, amans tui, nescius mei: quãdo ego cupior, amor, nescior. Substãtiuo, vt amor tui, desideriũ mei, &c. quãdo tu amaris, ego desideror. Itẽ cũ noibus, q partitionẽ, seu diuisionẽ, quæ qdã passio est, inferũt, vt pars mei, aliqd mei. qcqd mei, in quibus ego ipse: & nõ res mea significat partiri. nisi forte fuerit genitiuus substãtiuus a neutro meũ. Et qđ dixi. de mei. dicet et cõsimili mõ de alijs quattuor. vt iudex ipse sui, qꝫ ipse iudicat Cõtra genitiui, mis, tis, sis, q nũc absoleti, & quibus aliquãdo vtimur nostri: & vestrũ tãtũ actiue, aut possessiue significabãt. Et qꝫ absoleti sunt. Ponimus ꝓ ipsis possessiua meus: tuus, suus, noster & vester. Quãdo ergo aliqd possideo, nõ dicã mei, sed meũ, vt liber meus, non mei. similiter quãdo qđ ago, vt amor meus in te. i. quo ego amo te. Bene ergo dictũ est: iudex sui. Totũ se explorat. Totũ se. i. oẽm partẽ sui, totũ enim magnitudinẽ respicit: vt totũ cœlũ, omne vero multitudinẽ, vt oẽs hoies. Confundunt tamẽ, vt. ıı. æneid. Tonitru cœlũ omne ciebo. i. totũ. Explorare est ingrere, & scrutari, vnde exploratores, si tamẽ ad originẽ respexeris, affectate hic positũ videbis. Cõponit. n. ab ex, siue extra, & ploro. quasi sit plorãdo in amaritudine animæ vitã ante actã recogitare, quæ prima pœnitẽtiæ pars est, altera, quæ confessio, se quit salẽt tacita sibi. Nõ prius in dulcẽ, &c. Tertia, quæ satisfdatio dr hr ibi. Offensus prauis. Cõplemẽtũ vero, & vltima pars, q est pseuerãtiam in virtute consequit. Dat palmã, & præmia rectis. Nullus. n. nisi vsq; in finẽ legitime certauerit, coronabitur, nam palma, & præmia consumationi debẽtur. Itaq; a viro ante xpm defuncto christianæ religionis forma pscribitur. Ad vnguẽ. i. ad pfectionẽ, quæ res satis a Calderino deducitur. Qđ aũt hic metaphora a marmorarijs fiat, patet. nõ sequet, nec inania subtus, iudicet, &c. Quid pceres. Quid (vt oia iã dicã) & oia eius cõposita, vt qcqd, aliqd, neqd, siqd, ecqd, nũquid, qlibet. qcq;, &c. substãtiua sunt, ideoq; cũ adiectiuo eiusdẽ casus, aut cũ substãtiuo genitiui casus cõstruũtur: vt quicqd honestũ, qcqd lucri, non aũt qcqd lucrũ, sed quodcũq; lucrũ. Quod enĩ, & oia eius cõposita adiectiuũ est, & vult substantiuũ eiusdẽ casus, vt aliqđ animal, refugit aũt adiectiuũ, nisi substãtiue ponat, vt quodcũq; honestũ, &c. De cõpositis vero a qs & q, & eor declinatiõe scies. Quis duobus modis cõponi. Primo, vt ponat in secũda parte cõpositionis, & hoc cũ his quinq; particulis, en, vt ecqs, ne, vt nequis. Nũ. vt nũquis, si, vt siquis, alius, vt aliquis, & hoc modo i noiatiuo singulari fœminini generis, & noiatiuo, & accusatiuo pluralibꝰ neutri generis inuenies qua, nõ quæ, vt si q cã, si qua fata, nõ si quæ. Secũdo: vt est pꝛ pars cõponẽs, & subdũtur hæ particulæ, q, vt quisq; qꝫ, vt quisq; piã, vt quispiã, putas, vt quisputas, & ipsum qs, vt qsqs, qđ raros casus habet vt docet Valla, vt qsqs, quicqd, quẽquã, quoquo, quaqua, quoquo, quosquos, quæquæ, qbusqbus, & reliquos addere possis. Et cũ his particulis nõ ponitur, q sed cũ vis vt qdã, vis, vt quis, cũq;, vt qcũq;, libet, vt qlibet, & tã cõposita a qs q a q habẽt in illis casibꝰ dictis, quãdo in priori parte ponũtur, nõ q, sed quæ, vt qdã mulier nõ quadã, quædã poma: nõ qdã. Optima quæq; dies, nõ optima quaq;. Quisq; aũt caret genitiuo plurali, sed ꝓ eo vtimur singulari, authore valla. Et licet oia relatiua, & interrogatiua geminata posterio. ẽ partẽ in cunq; resoluit authore Prisciano, vt quãtus quãtus, quãtuscũq; vbi vbi, vbicũq;. Quisqs tñ nõ fit qscũq;, nec qcqd quidcũq;, sed illud fit quicũq; hoc quodcũq;, ppterea quodcũq; ponitur cũ q, nõ cũ qs, sed qđ deficẽtitur a qui, nõ a qs. Quæ sic differũt, qꝫ q, & qđ ponũtur sæpe relatiue, qs aũt & qđ nunq relatiue, sꝫ vel indiffinite, vt nescio qs sis, vel qđ agas, vel interrogatiue, vt qs es, qđ agis. similiter & ablatiuus a qđ, vt q scis hoc. i. quõ. Proceres. Propꝛie sunt capita trabiũ eminẽtia in muris: & põdus ædificij sustinẽtia, a quibus primores ciuitatis pceres appellãtur. Vaniq;, læuis, &c. Bonũ est adiectiuũ vulgi, nihil. n. eo vanius, vñ in. ıı. æneid. Scinditur incertũ studia in cõtraria, vulgus, verũ tñ, vt docet. A. Gelius vani sunt nõ (vt vulgus putat) desipiẽtes, aut hebetes, aut inepti, sed vt veterũ doctissimi dixerũt, mẽdaces, & infidi, & leuia, inaniaq; p grauibꝰ, & vera astutissime cõponeres, &c. sic in. ıı. æneid. Nec si miserũ fortuna sinonẽ finxit, vanũ ẽt, mẽdacẽq; iproba finget. Leuis opinio. Verisimile est, vt vani vulgi sit læuis opinio. Leuis aũt priori breui significat sine põdere, q res facilẽr vẽto huc illuc agitatur. vñ fit trãslatio, vt leuis dicatur, incõstãs, facilis in verbis, factis, aut moribꝰ. Sed quãdo hẽt priorẽ lõgã, significat politũ, nõ asperũ vt paulopost. Per leuia sidat, Bene aũt dat vulgo opinionẽ, quæ falsorum esse põt: nõ aũt sciẽtiã, q verorum dũtaxat est, sed necessariorum. Vulgus dicitur q̃si vilis grex, & est incerti generis, aliquãdo masculini, vñ in. ıı. æneid. Hinc spargere voces in vulgũ ambiguas. Sæpissime neutri (qđ Seruius tamẽ cõtra artẽ esse docet) vt. ı. æneid. Sæuitq; animis ignobile vulgus. Securus. Ordo est. Vir bonus: & sapiens est securus. i. nõ curãs, qđ pceres sup. gerãt, & qđ leuis opinio vulgi agat. Docet aũt Valla in orationibus nonnunq verba deesse, quod tunc etiã (licet pathos non est) licite contingit quãdo generale verbum intelligitur, vnde substantiuum verbum, Prisciano teste, facillime intellectionis est, vt nũc fama minores. Italiam dixisse de nomine gẽtem Nunc fama, subaudi est. Similiter. ıx. æneid. Talia per latium, faciliter intelligitur, geruntur. vnde pulchram eclipsim esse censet Seruius, sic hoc loco facillime intelligeo: gerant, faciãt, vel agant, vt apud Ply iuniorem Studes, an piscaris, an venaris, an simul omnia, subauditur facis. Pathicis autem orationibus legitima est eclipsis, quæ in alijs quoq; admittitur, si obscuritatem

Iudex q dicatur

Significatus genitiuorum qui sunt

Explorare qđ sit

Proceres q dicatur

securitatem non faciat. Securus dicitur qui est seorsum a cura ne quicq̃ sollicitus, neq̃ est idẽ quod tutus. Nã si inter mille peri
cula ignarus gaudia ducis, securus es: non tutus. Contra, vbi nullus est hostis, si multos instare formidas tutus es, securus
non es. Est ergo vir bonus non implicitus negotijs nihil ad salutem facientibus, talia enim non curat, quoniam tales curæ de/
hortarentur a perfecta sapientia, vnde Flaccus in epistola ad florum. Quod si frigida curarum fomenta relinquere posses. Quo
te cœlestis sapientia duceret, ires. Hoc opus. hoc studium parui properemus, & ampli. Si patriæ volumus, si nobis viuere cha
ri. Mundi instar habens Mundus dicitur ornamentum, vnde mundus muliebris complectitur quicquid ad muliebrem orna/
tum spectat. Totius etiam vniuersi congeries propter varios ornatus mundus appellatur. Legitur etiaz. vt meminit. A. G. præ
cipue in priori significato hoc mundum. De mundo sic in naturali hystoria Ply. Mundum & hoc, qđ alio nomine cœlum appel
lare libuit, cuius circumplexu teguntur cuncta, numen esse credi par est, æternum, immensum. neq̃ genitum, neq̃ interiturum
vnq̃. Huius extera indagare, nec interest hominum, nec capit humanæ coniectura mentis. sacer est, æternus, immensus. totus
in toto, immo vero ipse totum, infinitus, ac finito similis, omnium rerum certus, & similis incerto, extra, intra cuncta comple/
xus in se. idemq̃ rerum naturæ opus, & rerum ipsa natura, furor est mensuram eius animo quosdam agitasse: atq̃ prodere
ausos, &c. Hactenus ille. Recte igitur Vergilius dicit sapientem habere instar mundi. Quia sicut mundus vndiq̃ sui plenus est
& solidus vsq̃ adeo vt plerique philosophi omnia vnum esse dixerint. Et sicut extra mundum nihil esse constat, ita virtus, & sa
piens quicquid desideret (nihil enim in hac mortalitate citra virtutem, & bonam doctrinam quærit) in se habet. Vnde nota est
Biantis sententia. Sapientem omnia sua secum ferre. Stoici quoq̃ dicunt. In quo virtus est. ei nihil deesse solumq̃ sapientẽ esse
diuitem, quibus sic Cicero confirmat, Quãobrẽ vt improbo stulto: & inerti nemini bene esse potest, sic bonus vir, & sapiens, &
fortis miser esse nemo potest, Nec vero cuius virtus, moresque laudandi sunt, non laudanda vita est. Neque porro fugienda
vita est, quæ laudanda est. Esset autem fugienda, si esset misera. quãobrẽ quicqd est laudabile, idẽ & beatũ, & florens, & expe/
tendũ videri debet. secundũ paradoxũ sic fundatur. Contentum esse suis rebus, maximæ sunt, & certissimæ diuitiæ. sed solũ
sapientẽ constat esse suis rebus contentũ. ergo soli sapienti maximæ sunt diuitiæ. maior est Ciceronis in paradoxis, minor est
poetæ nostri, qui dicit, Sapientẽ esse teretẽ, atq̃ rotundũ. De sapiente idẽ sentit Hora. in epistolis vbi inqt. Ad summã sapiens
vno minor est Ioue, diues, liber honoratus. pulcher, rex denique regũ. Instar nomen indeclinabile est significans, vt docet Valla,
hoc complexum & æqparationẽ, vel ad mensurã. Cõstruitur q̃ cũ gtõ: nec pponitur ppositio, ad vt instar montis. i. ad magni
tudinẽ montis. Non ergo dices ad instar montis, vt vetustiores. nec expones instar montis. i. ad similitudinem, vt Seruius ine
ptius. si vallæ suffragandũ est. Verũ hoc loco melius dixeris, instar mundi. i. ad similitudinẽ, & formã mundi. q̃ ad æquipa/
rationẽ, qs enim æquiparet mundũ? & licet Valla dicat: se non audere dicere tabulã depictã esse instar orbis terraz. Vergilius ta
men dicit sapientẽ habere instar mundi. Videtur autem esse quasi in statũ, & figurã. vnde instauro, quod est in statum priorẽ
reddo. In aũt hoc modo cũ accusatiuo constructũ significat ad similitudinẽ: vt in sexto. Euboicæ latus ingens rupis in antrũ. i.
in similitudinẽ antri. Teres, atq̃ rotundus. Teres dicitur longus, & rotundus, qualis interdũ hasta. rotũda figura est orbicula
ris, & sphærica, qualis pilæ, qua ludimus. Est ergo vir fortis vndiq̃ plenus habens oẽs dimẽsiones solidas: qui enim rotũdus
est illi, nil deest, nec ab ante, nec a retro, nec a dextra, nec a sinistra. Quod vero teretẽ habet formã, illi nihil deest iter sursum, &
deorsum, oblongũ enim est. Ideo aũt teres, atq̃ rotundus est. Externæ, ne qđ labis p leuia sidat. Res externa est extrinsecus
adueniens. Labes dicitur vitiũ, quod in deteriorem conditionẽ nos cogit dilabi. Honestius aũt sermo est quoties adiectiuum
partitionẽ sonat, ponatur potius in neutro genere, & substantiuũ in genitiuo q̃ ambo in eodẽ casu, vt libentius dixero aliqd vi/
ni, q̃ aliquod vinũ. sic hic ne quid externæ labis q̃ ne qua externa labes: Leuia vt iã dixi polita sunt, & nõ aspera. qualia omnia
molliter tangi possunt. vt leuis facies, quã barba non vestit. Si ergo sapiens habet instar mundi, necesse est vt sit leuis. Quia,
vt docet Philosophus si vltimi mobilis cõuexũ, sit rugosum. asperũ, aut angulosum. necesse esset, vt extra ipsum esset locus, in
quẽ sese reciperent anguli extantes, dũ ipsum moueretur, quod maxime inficias it. Si vero leuis sit, hoc est nihil extãtis habẽa
tamẽ non satis est, ne quid per leuia sidat. quoniã possit esse rimosus, aut fistulosus. atq̃ ita fatiscens rimis externã labem acci
pere. Quocirca dicetur Paulo post sit solidũ quodcunq̃ subest, &c. Sidat. Sidere pprie est descendere ad capiendã sedẽ, & in ea
requiẽ, vnde aues dũ repositoriũ captant, sidere dicuntur: vnde in. vj. æneı. Gemma super arbore sidunt. Itẽ pfugi in q̃s ter/
ras migrant, considere dicuntur. vt. j. æneı. Vultis, & his mecũ pariter considere regnis. Præterea feces, & limus sidere, siue
subsidere dicuntur, dum ad ima descendunt: fundoq̃ incubant, Proprie ergo, & affectate, & omnia dicta, dum labem sidere
testatur, quasi admoneat tametsi sordes leniter subsidant, difficulter tamen expugnari posset. Habet, vt monet Vallen. hoc ver
bũ in præterito, sedi sicut sedeo, tametsi creditũ est carere præterito. Hæc aũt omnia, quæ maro de viro bono, & sapiẽte dicit.
Horatius in sermonibus habet, vbi inquit sic. Quisnã igitur liber? sapiẽs sibi, qui imperiosus. Quẽ neq̃ pauperies, neq̃ mors
neq̃ vincula terrent. Responsare cupidinibus, contẽnere honores Fortis, & in seipso totus teres. atq̃ rotundus. Externi ne
quid valeat per læue morari. In quẽ manca ruit semper fortuna, &c. Ille diẽ: quia virum bonum ociosum esse non decet. Vir/
tutis enim (inquit Cicero in offici.) Laus in actione consistit. Nec dicũ sapientẽ versari in pecunia cumulanda, quã (vt inqt Sa
lustius.) Nemo vnq̃ sapiens desiderabit. Et de qua Cicero. Nihil (inquit) est taz angusti, animi, tamq̃ parui q̃ amare diuitias.
Idcirco optimus poeta ostendit munus viri boni & sapientis, dicens. Ille diẽ, &c. Simili modo Hora. sermonẽ, & studium viri
boni describit in Satyris dicens. Sermo oritur non de domibus, villisue alienis, Nũ male, necne lepos saltet, sed quod magis
ad nos pertinet, & nescire malũ est, agitamus. Vtrũne diuitijs hoies, an sint virtute beati. Quid ve ad amicitias. vsus rectũ ne
trahat nos, & quæ sit natura boni, summumq̃ quid eius, &c, Vergilius autem dicet sapientem oportere astrorum esse peritũ
nec vacat ratione: quoniam si ipsorum ignari fuerimus, possent nos in laqueos illicere. Sapiens autẽ dominabitur astris. Dies
naturalis vigintiquatuor horas complectitur, quibus sol duodecim signa zodiaci circuimit. Initium die. alij ab initio lucis, alij
medio lucis. alij ab initio noctis. alij a medio eius faciunt. Vt enim recitat Macrobius in Saturnalibus. Marcus Varro in. q. li.
rer um humanarum ait. Qui ex media nocte ad proximam mediam noctem nati sunt, vno die nati dicuntur. Item dicit ab oc/
casu ad occasum solis Athenienses diem finire. Babylonios ab ortu ad ortum, Vmbros a meridie ad meridiem. Prima igitur
pars diei more Romano erit statim post mediam noctem. Deinde dicitur gallicinium, quo galli canunt: tum conticinium, quo
omnia tacent, tum diluculum: quando lux primum a tenebris dignoscitur. Deinde aurora, quando aura incipit rubescere. tũ
manente, idest oriente sole mane dicitur, vel a mano: quod significat profluo: & tacite diffudo. vel a manibus: quoniam ab infe
ris sol manat. vel a mano nomine, quod significat bonum, cui contrarium immanis crudelis, & perniciosus dicitur. Consue/
tudinis autem erat, vt matutino tempore salutarent, dicerentq̃ mane, idest bene sit tibi. vnde mansit mane pro tempore il/
lo. Paulo post dicitur, prima lux sole iam lucente. tum dicitur meridies, quasi medius dies: Reliquum temporis occiduum dici
tur, ab occasu solis, qui occidere incipit, Sole iam vicino ad occasum dicitur suprema tempestas. Vnde in. xij. tabulis solis oc/
casus suprema tempestas esto. Oriente autem vespere, seu vespero (nam vtrunq̃ legitur, & hoc vesper in tertia declinatione,
vt hic orto a vespere, & hic vesper in secunda declinatione. vt Geor. j. Denique quid vesper serus vehat, dicitur etiam vesperus.
Item & hesperus) denominatur vespera vespere, a quo flectitur vespernanc. conuiuium, qđ non nisi labente die inibant pasci.
vnde est, Iamq̃ eadem labente die conuiuia quærit. Post vesperam est nox cõcubia, quæ nos ad cubandũ inuitat, Nouissimo
est nox intempesta, quæ nulli agendo tempestiua est. Et hæc de partibus diei, Solet autẽ dupliciter accipi, aliquando generali/
ter pro omni tempestate tam noctis q̃ lucis, neq̃. xxiiij. solũmodo, verum etiam quotuis horarum, & tunc auctoribus omnibus
Seruio. Donato. Nonnio marcello. Laurentio vallensi. Perotto: &c. fœminini duntaxat generis est. vt. v. æneı. Quã nec longa
dies, pietas neq̃ mitigat vlla. Longa dies. i. longũ tẽpus. Sic dicimus. multa dies dat magnã hominibus rerum experientiam.
Quandoq̃ autem accipitur specialiter, vt quando pro die. xxiiij. horarum, aut pro tempore lucis duntaxat sumitur, & tũc fre
quentius est generis masculini. vt latine magis dixeris, die dfico, die crastino. Reperit tamẽ etiã in fœminino. vñ est, postera
cũ primo stellas oriente fugarat, clara dies. In plurali autem numero volunt dũtaxat masculinũ esse, quia tunc semper specia/
liter accipit, vnde signandũ est illud Tibulli, Venit post multas vnis serena dies. Bene ergo hic dr, Quã lõgus in masculino gñe
& est q̃ logus, q̃ tũ lõgus. q̃. n. tripliciter sumit. Aliqñ p q̃tũ, & id semp cũ positiuo, qđ fit qñ significamus nos admirari vt q̃ bonus
dei boni, Plato fuit, aut dubitare, vt nescio q̃ bonus fuerit. aut interrogare, vt q̃ bonus fuit Plato. aut sciscitari, vt videro q̃ bo/
nus fuerit. Itẽ qñ æqparamus, vt tã doctus fuit Aristoteles. q̃ Alexã. potẽs. Scđo accipit, sed raro p q̃to, vt q̃ magis illa fremẽs,

Vir bonus qui

Instar cũ qbus construatur

Sidere quid sit

Quam quo sumatur

tanto magis efferã flammis, q̃ magis .i. q̃to magis. Tertio accipitur pro valde, & id vbi assertiue sine figura loquimur, habetq; semper superlatiuum. vt Plato fuit q̃ optimus .i. valde bonus. Caue dixeris in exponendo, valde optimus. nã valde, sane, per, perq̃ oppido, apprime, in primis, inter primos, præter cæteros, præ alijs, multum, parum, modicum, minimum, & alia omnia quæ superlationem connotãt: positiuo, non superlatiuo quadrant, vt per bonus, non peroptimus. Sapiens ergo vir cogitat diẽ q̃ longus erit sub sydere cancri, idest in solstitio æstiuali, quando longissimus est. Est autem imitatio græca. Cogitat diem q̃ longus erit. græci enim sæpe anteriori verbo dant, qđ sequentis est. vnde Comici. scis me quid velim. pro eo, qđ est scis quid ego velim. & hic cogitat diem, &c. pro eo, qđ est cogitat q̃ longus dies erit. Sub sydere .i. in ipso sydere cancri. Sub enim vtriusq; casus præpositio est. Et vt omnes sciunt, quando motum ad locum connotat accusatiuum, & quando quietem, aut motum in loco sine eius mutatione importat, ablatiuum desiderat. Quod pari modo verum est de tempore, quando enim significat quid vergere, seu tendere, in tempus accusatiuum requirit. vt in Geor. Sub lucem exportant calathis .i. paulo ante lucẽ, hoc est tendẽte tempore ad lucẽ. & .iiij. æneι. Sub noctem cura recursat .i. paulo ante noctẽ. Quando vero notat quid esse, vel fuisse, vel futurum esse in tempore ablatiuũ habet. vt in principio sermonũ Hora. Sub galli cantu cõsultor, vbi ostia pulsat. Et hic sub sydere cancri. hoc est, dũ sol erit in cancro, quo tempore dies longissimus est. quia est solstitium æstiuale. Solstitiũ aute dicitur a solis statu. quod quidẽ dixi verũ quo ad ascensum, & descensum. nõ quo ad circularẽ motũ. In æstiuali enim solstitio eo altitudinis peruenit, quo altius venire nõ põt. & in hyemali quæ bruma dr̃ tantũ descendit: vt nõ sit, quo amplius seruato suo motu descendat. Quantsq; nox tropico se porrigit in capricorno. vide Calderinum. porrigit .i. extendit, cõponitur enim a porro, & rego. tũc enim nox maxime porrigitur. hanc rem sic primo æneι. consequitur. Quid tantum oceano properent se tingere soles. Hyberni, vel quæ tardis mora noctibus obstet. Cogitat frequentatiuũ est a cogo, quod cõponitur a co, & ago, & est co[illegible]ere in vnũ locum compellere: vt Tityre coge pecus, inde sumitur cogitare, quod est omnes ingenij, intelligentiæq; vires in vnũ cõpellere ad quãuis rem intelligendam. Cogitat ergo vir sapiens. quippe qui externis rebus occupatus non est. Et iusto trutine se examine pensat. Hoc est (meo quidẽ iudicio) Postq̃ astrorum concitationes exceperit, videbit quo ab illis magis trahatur, fortẽq; se illorum violentiæ obijciet ita vt in neutrã partẽ flectat, sed lances ipsius trutinæ æqualiter sese habeant. Trutina est: qua res pensitant, & trutinant, vocaturq; alio noĩe statera. Examen est illud, quo examinat .i. exquiritur rerũ positarum in lancibus põdus. Est etiã fœtus apũ eductacũ, vt Iuuenalis. Examenq; apũ lõga cõsederit vua. Pensat frequentatiuũ est a pendo. Et quia ante pecuniã signatã olim omnis solutio fiebat pẽdendo, pendere accipit pro satisfacere. Quia vero pendẽdo pondus, vt valor rerum discernitur: Pensitare accipit pro æstimare. Vnde trassumit ad significandũ explorare, & de hoĩe inerti dicimus, q̃ nihil pẽs .i. firmi, rati, & explorati habeat. Nunq̃ dhiet, &c. Ostẽdit cãm, quare vir bonus se pensat. simulq; ostẽdit fidelitatẽ trutinæ. Põt enim dari globus auri, aut argenti, qui teres sit, atq; rotundus, & tamẽ externã labe admittat, si intus inanis, & concauus sit: quã rẽ non videndo: non tangendo, sed pẽsitãdo depræhendis. Nõ ergo satis est, vt vir sapiens foris, hoc est in oculis hominũ plenus sit, & contentus suis opibus. Verũ oportet, vt intus quoq; hoc est in iudicio conscientiæ suæ totus plenus: & solidus sit. Pẽsat ergo se. Ne quid hiet .i. ne aliqua fissura, aut rima, seu cõncauitas sit alterius rei capax. Præterea, vt de primo mobili diximus, necesse est nullus sit angulus in viro sapiente, quia si fuerit angulus, hoc est qua vis pars eleuata eminens, atq; extans. necesse est, vt manẽ sit, quia sicut mons non appareret si non esset vallis. sic nec angulorum asperitas, nisi assit pars depressior. dicit ergo. Ne quis angulus perturbet se quibus verbis excludit manitatem externam, sicut superioribus internam. Aequis partibus, vt coeat. alia via idem ostendit. Potest enim fieri, vt aliquod corpus plenum sit. neq; angulosum, sed ex vna parte maius q̃ alia: vt videre est in ouo, & tale facile externum in partem minorem admittit. ideoq; dicit, vt coeat .i. consolidetur æquis .i. æqualibus partibus. Nil vt delĩret amussis. Amussis, vt notat Calderinus: est norma, seu regula, qua fabri in æquandis muris vtuntur. ea enim depræhendunt, an partes coeant, quia si delĩret .i. extra directum tramitem oberret, certũ est al[illegible] muro extare: & asperũ esse. aut partes inæquales esse. delirare. vt Domitius exponit, est extra lirã, id est sulcũ errare. [illegible] delirus, quod senectutis adiectiuũ est, quoniã titubãt, & oberrãt senes. Referturq; ad aĩam tametsi corpis est. Solidũ [illegible] quodcunq; subest. exclusit rimas exclusit angulos exclusit inæqualitatem: exclusit asperitatem: nunc excludit latentem concauitatem dicens [illegible] solidum quodcunq; subest. Solidum dicitur: qđ est stipatum, & vndiq; plenum. & densum. tale autem durum est, ideo corpora dura solida vocamus, eo q̃ nihil raritatis habeant, nihil per poros recipiant, vt solida marmora, solidus adamas, &c. Subesse dicitur subtus esse, sed qđ subtus est. latet, & occultum est. ideoq; transsumitur, vt significet latere, & occultum esse. Enimuero sub eam naturam habet in compositione: vt occultationem importet. Quemadmodum surripio, clam rapio. Sublego clam lego .i. furor, similiter susurror, suppono, subduco. subtraho, &c. Nec inania subtus, &c. Ordo est. Nec ictus .i. violentius ductus seu tractus, vnguiũ, vt faciunt marmorarij, iudicet inania esse subtus digitis palantibus .i. oberrantibus. Icere est ferire, & percutere. vnde dicimus per metaphoram, ab antiqua militia, ictum fœdus .i. percussum, Inde etiam dicitur ictus, tamen qđ significat violentam impulsionem, qua opus est, vt vngues ducens sentiat asperitatem, nam si molliter ducat, posset etiã in aspero non delirare. Palare autem est oberrare, & extra tramitem rectum vagari, quo vocabulo Salustius frequens vtitur. Non ergo leges digitis pallentibus. Non prius in dulcem declinat lumina somnum. sancta profecto sententia etiam paulo digna. Aut animaduerte autem q̃ accurate omnia dicantur. Primum dulcem somnum dicit. Est etenim quies donum deorum. vnde in secũdo æneι. Tempus erat quo prima quies mortalibus ægris, Incipit, & dono diuum gratissima serpit. ideoq; Vergilius quotiens aliquem grauiter somno excussum dixit. malum subsecutum edocuit. Licet ergo dulcis sit somnus. non tamen prius declinat, &c. Semper enim, quæ ad salutem spectant, prima facienda sunt. vnde in quarto æneι. At pius Aeneas q̃q̃ lenire dolentem, Solando cupit. & dictis auertere curas. Multa gemens, multoq; aĩum labefactus amore. Iussa tamen diuum exequitur, classemq; reuisit. Sic in Geor. In primis venerare deos. Quã acceptũ aũt deo sit reputare acta diei ostendit diuinus vates dicẽs. dixi confitebor aduersum me iniustitiã meã domino: & tu remisisti impietatẽ peccati mei, Dicit pterea: declinat, hoc est, deflectit. Negligẽtiæ enim argui deceret, si pfundo somno sopiret, priusq̃ reputauerit acta diei, verũ deus imbecillitati humanæ ignoscere posset, si grauatus somno declinet lumina. Itẽ lumina dicit, q̃ vt primũ tenui cilio tegant, luminis vnde dicunt experta sunt. Addit oĩa acta. Integra enim debet esse cõfessio. Sequit longi diei, quẽ p singulas ptes, quas mõ memorauimus, discurrẽdo lõgũ efficit. Tametsi enim in toto nihil est, qđ nõ in aliqua parte, copiosius tamẽ qđ esse videt, dũ singulas eius partes enumeras. Quocirca (authore Seruio) Iupiter in primo æneι. ad Venerẽ loquẽs de imperio æneæ, ne parũ videret, si triẽnio ipsum regnaturũ diceret diuisit annum dicens. Sublimenq; feres ad sydera cœli. Magnanimũ æneam, &c. Tertia dũ latio regnãtẽ viderit æstas Ternaq; transierint rutulis hyberna subactis. Qui itaq; in dolore sunt, & singulas temporis percipiscunt partes, multo lõgius tempus putant, q̃ qui in delitijs. Reputauerit vero. cumulatissimam diligentiam importat. Putare enim est, vt in vite superflua resecare. Putamus autem inquit donatus. præsentia, & instantia, reputamus præterita. Sicut ergo putator vitium diligenter exquirit, qui es palmes futuris vuis producendis erit vtilis, & quis mutilis, sic vir bonus, & sapiens reputans acta totius diei offensis prauis, dat palmam, & præmia rectis. Similem confessionem profitetur. Hora. in sermonibus. vbi docet resipiscendi viam dicens. Sic teneros animos aliena opprobria sæpe. Absterrent vitijs: ex hoc ego sanus ab illis, Perniciem quæcunq; ferunt mediocribus & quis, Ignoscas vitijs teneor, fortasse & istinc, Largiter abstulerit longa ætas. liber amicus. Consilium proprium, neq; enim cum lectulus, aut me, Porticus excepit desum mihi rectius hoc est, Hoc faciens viuam melius, sic dulcis amicis, Occurram, hoc quidam non belle, nunquid ego illi: Imprudens olim faciam simile? hæc ego mecum, Compressis agito labris, &c. Quo prætergressus. Venerabile verbum, & multa sanctitate fœcundũ, quod tametsi aliquibus forte prolixitate odiosus fiam siccis pedibus transire non possum. Sapiens inquit non solum considerabit, prætergressus metas recti ne sit. Verumetiã animo complectetur, quo prætergressus sit, idest in quantam culpam ceciderit. In qua re satius, ac humanius sentit q̃ ipsi stoici, qui (vt in paradoxis etiam Cicero monstrare contendit) peccata omnia paria esse censent, nihilq; referre, parum ne, an multum transgrediaris, si modo transgressio fuerit. Nam auri nauem euertat gubernator an, paleæ, in re aliquantum, in gubernatoris iustitia nihil interesse aiunt. Quã rẽ vrbane dãnat Flaccus primo sermonũ dicens Quis paria esse fere placuit peccata laborãt, Cũ ventũ ad verũ est, sensus, moresq; repugnãt. Atq; ipsa vtilitas iusti ppe mater, & æqui, reliqua vide Saty. iij. Vergilius ergo vult nos attendere ad pondus peccatorum non solũ ad peccata. Nam (vt docet in sexto, & noto versu dicitur) qui deliquit grauis grauioribus ille subyeitur pœnis. Quid gestũ in tempore, quid nõ. In tempore. hoc est tẽpestiue, & quo tpe oportuit

quæ res

Sub cũ q̃bus iũgatur

Solstitiũ vñ dcm

Cogito quid sit

Delirare quid sit

Palare quid sit

Somnus quid sit

Putare quid sit

quæ res ad virtutem moralem plurimum facit. Non ergo simpliciter intelliges, quid enim non fit in tempore. Cur isti facto decus affuit, aut ratio illi. Diligenter inquit disquiret opera sua, ne forte benefecisse existimans peccauerit. Itaq; ad philosophiam moralem nos cohortatur. Principium enim recte faciendi est recte sapere. Eorum vero, quæ recte geruntur, quædam sola consuetudine probantur. vt sunt instituta, qualia lætum continuam interdum agere, amicis arridere. & reliqua, quæ temporis loci, personarumq; decorem expetunt. de illis ergo dicit. Cur isti facto decus affuit. Alia vero immutabili ratione obseruantur. qualia sunt iuris præcepta, & apud nos mandata dei. contra quæ ne mortis quidem metu faciendum est, talibus ergo quadrat, aut ratio illi. Cur hæc sententia sedit, quam melius mutare fuit. Diceres forte virum bonum, & sapientem non posse peccare. quia si bonus est, volet bene operari, si sapiens scit, quomodo bene operandum est. Scienti autem, & volenti nunquam deest virtus. nam non effectum, sed affectum deus aspicit. Itaq; non addunt ad scientiam, & voluntatem, potentiam, quia si illa desit, virtus tamen non minus affuerit. Ad hac rem per antipophoram videtur poeta respondere neminem in hac mortalitate omnia scire, sed paulatim per experientiam nunc hoc: nunc illud. Quapropter vir bonus vbi viderit, quod bonum putaret esse contra vitæ decorem. dicat mecum, cur hæc sententia, quam melius mutare fuit, sedit .i. placuit, & firmiter hæsit, vt in. iiij. æneid. Si mihi non animo fixum immotumq; sederet. Est ergo plus sententiam sedere quam placere, tunc enim sedet. quum fixa est, & super ea quiescimus. Miseratus egentem. Cur aliquam, &c. Magni momenti sententia, quam ne nostræ religionis sanctitati contrariam putes, altius exequar. Primumq; poetæ nostri verba ex fine secundi Geor. repetam: vbi inquit. Felix qui potuit rerum cognoscere causas, Atq; metus omnis, & inelucatabile fatum, Subiecit pedibus, strepitumq; acherontis auari. Fortunatus & ille deos, qui nouit agrestes. Panaq; syluanumq; senem, nymphasq; sorores. Illum non populi fasces, non purpura regum, Flexit, & infidos agitans discordia fratres, Aut coniurato descendens dacus ab istro. Non res Romanæ, perituraq; regna, neq; ille, aut doluit miserans inopem, aut inuidit habenti. &c. Quibus superius verbis idem videtur dicere quod hic, virum bonum, & sapientem miseratorem esse non decere. quo nihil remotius a sanctitate nostra abest. Sic enim Iesus Christus nostræ vitæ author, & decus: nos instituit, vt supra omnia misericordes simus. Quin & ipse poeta in durissimo carcere occlusos. dicit, pœnasq; expectare, Aut qui diuitijs soli incubuere repertis, nec partem posuere suis: quæ maxima turba est. Ad hanc obiectionem sic respondet Seruius in illud Geor. Cice. in tusculanarum lib. v. hoc tractat dicens. In quem cadit vna mentis perturbatio, posse in eum omnes cadere, sicut potest omni virtute pollere, cui virtus vna contigerit. Vnde nunc Verg. noluit (inquit) dare rustico misericordiam, ne ei daret etiam cæteras animi passiones, quas nouimus a bonis, & a malis venire rebus. A bonis opinatis duas, vnam præsentis temporis: vt gaudium, vnam futuri, vt spe. A malis similiter duas: vnam præsentis: vt dolorem, & vnam futuri: vt metum. Quas passiones esse animi non dubium est. Vnde & ipse ait in sexto. Hinc metuunt cupiuntq;, dolent: gaudentq;. Salust. et in Catilinæ bello ait omnes homines, qui de rebus dubijs consultant: ab odio, amicitia, ira, atq; misericordia vacuos esse decet. Nam animus haud facile verum prouidet, vbi illa officiunt. Ergo aut secundum tractatum Ciceronis hoc dicit. Aut (quod absolutius est) intelligamus, ideo rusticum paupertatem non dolere, quia eam malum esse non credit, sed munus deorum. Luca. de paupertate. Et munera nondum intellecta deum. Hæc ibi Seruius. Possumus ad confirmationem posterioris opinionis, qua dicit rusticum paupertatem modeste pati: afferre Ofellum horatianum, qui rusticus a suis agris expulsus postquam eos annua pensione a milite redemerat, sic inquit. Sæuiat, atq; nouos moueat fortuna tumultus. Quantum hic imminuet. &c. & concludit. Quo circa viuite fortes. Fortiaq; aduersis opponite pectora rebus. Sed Verg. nunc de rustico non loquitur. imo de viro sapiente, & bono. Sed ad hanc purgationem huiusmodi ambagibus minime opus est. Non enim poeta vetat virum bonum esse misericordem, sed ne sic misereri, vt dolorem, aut tractæ mentis perturbationem inde sentiat. Quamobrem dixit in illo Geor. Neq; ille, aut doluit miserans inopem, & hic miseratus egentem: Cur aliquem, &c. cuius ordo est, cur miseratus egentem præsensi aliquem dolorem fracta .i. effœminata mente, hoc est, cur sic miseratus, vt inde dolearum? Nam de vera charitate, & humanitate, quam proximos misericorditer suscipimus vir bonus dolere non potest. Dolet autem, si vel propter turpem causam miseratum se sentit, vel propter metum futuræ egestatis: quoniam ipsum sui non eius, cui dat miseret. Vt autem ad grammaticem respiciam dicimus miseror aris. cum accusatiuo, vt. ij. æneid. Nunc lachrymis victus dedit, aut miseratus amantem est vbi significat ut (quod nunc diximus) virum fortem non miserari ex turpi causa. Dicimus etiam misereor eris. cum solo genitiuo inquit Seruius vt in secundo æneid. Miserere animi non digna ferentis. & in quarto, Miserere, domus labentis. Nostri dicunt miserere nobis, quod est ignosce, & da veniam. Dicimus præterea miseret impersonale verbum, quod vtrumq; simul regit & accusatiuum & genitiuum vt in quinto. Et te lapsorum miseret. Dicimus ad hoc miserescit, quod impersonaliter sumptum a miseret impersonali, deducitur, & eosdem casus habet, vt inopis te miserescat mei. Personaliter vero misereor flecti vt, & nonnunquam datiuum regere. vt ij æneid. His lachrymis vitam damus: & miserescimus vltro. Quid volui. quid nolle bonum foret: certum est quod dicat. Foret .i. certum esset, & habet hic præteriti imperfecti significationem, aliquando præsentis. Fore autem semper futuri significationem, gerit, idemq; est quod futurum esse: quo circa nunquam participijs præcipue futuri temporis, sed semper nominibus iungitur, vt non dices, spero te amaturum fore: sed vel amaturum, esse, vel amatorem mei fore. Nec dices, intellexi te iam sanum fore. imo sanum esse. Vtile honesto. cur malus antetuli. Sententia sapiente viro digna. Nam est in paradoxis. Quod honestum sit id solum bonum esse. Multa tamen multis videntur vtilia, quæ honesta non sunt. vt carni inseruire: voluptatibus indulgere per phas & nephas diuitias accumulare. Pulchre ergo dicit, Cur malus antetuli, hoc est prætuli quasi dicat, si bonus essem, bona dumtaxat quærerem. Iucundum autem est, si aduerteris, quod vir bonus se malum dicat. Accipitur autem malum tot modis, quot bonum, contrariorum enim (vt aiunt) eadem est disciplina. Num dicto, aut de, &c. Si legeris quisq; iustum virum describit. Iustitiæ enim præcepta sunt honeste viuere. vnde est vtile honesto, cur malus antetuli, Alteri non nocere: vt hic, Cur quisq; est perstrictus .i. male affectus verbo, aut vultu meo. hoc est truculentia vultus. Item ius suum vnicuiq; tribuere. vnde sequetur, Offensus prauis dat palmam: & præmia rectis. Videtur tamen melius cæteris quadrare, si legerimus quicquam, vt sit sensus, Cur ego perstrinxi hominem quicquam .i. quouis modo, aut dicto, aut vultu. Itaq; omnes partes, quibus peccare posset exquirit. Peccamus enim facto, vt vtile honesto, Cur malus antetuli. verbo & cogitatione. Cogitationis autem tacite iudex est vultus, qua a volendo dicitur pro duobus ergo posterioribus dicitur. Num dicto, aut denique vultu, & cætera. vel refertur ad fortitudinem, vt sit, Cur malus non fortem animum omnibus obieci, sed visus sum perstrictus, arctatus, commotus dicto, hoc est obmurmurando, aut denique sistat enim vultu motum animi prodidit cur me natura magis quam disciplina trahit? vt hoc quoq; verbum, cui equidem palmam tribuendam arbitror, altius exordiar. Sciendum est vulgarem fuisse opinionem, fatorum, astrorumq; violenta necessitate omnia in terris geri. atq; vt quisq; optime natus fuerit, ita eum sanctissimam vitam ducere oportere. Vnde illud Satyricum. Distat enim quæ sydera te excipiant modo primos incipientem edere vagitus: & adhuc a matre rubentem, si fortuna volet fies de consule rhetor. Si volet hæc eadem fies de rhetore consul. Ventidius quid enim: quid Tullius an ne aliud quam, Sidus & occulti miranda potentia fati. Hæc Iuuenalis. Quia igitur multis mortalibus persuasum est, omnia ex necessitate contingere, in cassum se eniti dicebant. quo circa multos excepit ignauia. Contra quem errorem dicit aureus poeta noster. Naturam quidem .i. nascendi rationem nos trahere, sed si velimus medicas manus adhibere, atq; bonis præceptionibus acquiescere possumus disciplinam sequi, & naturam comprimere. Sunt enim contra singula vitia certa remedia. Vnde Hora. in epistolis. Laudis amore tumes, sunt certa piacula quæ te, Ter pure lecto poterunt recreare libello. Inuidus, iracundus, iners, vinosus, amator. Nemo adeo ferus est: vt non mitescere possit. Si modo culturæ patientem commodet aurem. Hæc ille. Disciplina dicitur a discipulo. vna enim, eademq; res prout a doctore procedit: doctrina dicitur, qua quia a discipulo suscipitur: disciplina vocatur. Sic dicta & facta per omnia ingrediens. hypermetrum versum fecit: qui quoties fit syllaba abundans apud Vergilium quidem a sequenti vocali abijcitur, vt hic a peri. Et (ne quem lateat) hypermetrum dicimus, in quo syllaba vltima abundat ὑπὲρ enim est super, & μέτρον mensura. Ortoq; a vespere. idest vt primum vesper oritur. de vespere iam diximus. Sunt qui hic, sensum putent ab orto vespere, idest a lucifero, qui idem noctu sæpe vesper dicitur, sed acquiesco priori. Offensus prauis. vtilitatem huiusmodi examinis ostendit esse consumationem pœnitentiæ. Quem enim vere pertæsum est peccati, pœnam sibi statuit, ne recidat. & pro bene gestis modeste gaudet. licitum enim est enim viro christiano quoties deum obsecrare vult, aut desperationis nebulas repellere, de bene actis lætari, & ea recensere. Offensus dicitur is, qui a re, quam offenderit læsus est, & idcirco illi succenso. Offendere enim est citra spem inuenire, vt dum lapidum ingrediens pedibus ignoranter impello. ipsum offendere dicor. & ille item me offendit, hoc est lædit. Ob enim præpositio apta est rebus quæ insperatæ obueniunt. Offensus ergo prauis dat palmam, idest laudem, & gloriam. Nam summis victoribus palma dabetur, non (vt opinatur Plynius) quia semper vireat. id enim lauro. buxo. alijsque pluribus datum est: sed quia lignum eius semper contra pondus renitatur, atque incuruetur, Sic vir fortis contra aduersa: quoties ita factum decet, fortis inuictusq; procedit, eoque acrior. quo res, quam aggreditur, difficilior est.

Sedere quid sit

Pauptas quæ sit

Iustitiæ præcepta quæ

Fatum quid sit

Hypermetri versus qui

ASCEN.

QVoniã quidem reipub. incolumitati, in q̃ palmã animi Romani sibi vendicant, nihil auaritia ipsa pniciosius ortũ est, crescẽtibus siquidẽ diuitijs oẽm honestæ vitæ gloriã amisere, Vñ Salustianũ illud in Catilinario. Igit̃ p̃ pecuniæ, deinde iperij cupido creuit, ea q̃si materies oĩum malorũ fuere. Nãq; auaritia, fidẽ, pbitatẽ: cæterasq; artes bonas subuertit. Pro his supbiã, crudelitatẽ, deos negligere, oĩa venalia hr̃e, prauitas docuit. Et paulo post. Auaritia pecuniæ studiũ hẽt, quã nemo sapiẽs cõcupiuit, ea q̃si veneno malis imbuta, corpus, aĩumq; virilẽ effœminat, semp ĩfinita: semp ĩsaciabilis est. neq; copia, neq; inopia minuit̃. Et i Iugurthino. Cæterũ mos ptiũ populariũ, & senatus factionũ, ac deide oĩum malarũ artiũ paucis añ annis Romæ ortus est, ocio atq; abũdãtia earũ reru, q̃ pma mortales ducũt. Nã añ Carthaginẽ deletã pplš & senatus Romanus placide, modesteq; iter se rẽpu. tractabat. Neq; gliæ, neq; dñationis certamẽ iter ciues erat. Metus hostilis in bonis artib⁹ ciuitatẽ retinebat, sed vbi illa formido mẽtib⁹ discessit. s. ea: q̃ res secũdæ amãt, lasciuia atq; supbia icessere. ita q in aduersis reb⁹ optauerunt ociũ: postq̃ adepti sũt, aspius, acerbiusq; tulẽ. Nãq; cepe nobilitas dignitatẽ in supbiã, ppls libertatẽ in libidinẽ v̄tere. Ita oĩa in duas ptes abstracta sunt, respub. q̃ media fuerat, dilacerata. Huic Salustianæ sñiæ correñdet illud Iuue. in. vj. Præstabat castas humilis fortuna latinas. Quõdã, nec vitijs cõtigi puã fine bãt. Tecta, labor: somniq; breues, & vellẽ tusco, Vexatæ, duræq; manus: ac pximus vrbi, Hãnibal, & stãtes collina i turre mariti. Nũc patimur lõgæ pacis mala. sæuior armis, Luxuria icubuit, victũq; vlciscitur orbẽ. Nullũ crimẽ abest, facinusq; libidinis, ex quo, Paupertas Romana perit, hinc fluxit ad histros, Et sybaris colles, hinc ad rhodõ, & miletos Atq; coronatum petulans, madidũq; tarẽtũ: Pria pegrinos obscœna pecunia mores, Intulit & turpi fregerũt sæcula luxu, Diuitiæ molles. Hæc ille. Quoniã igit̃ inquã tã nociua auaritia Romano iperio fuit. Nihil dirius Romani poetæ (q semp reipublicæ pdesse studuerũt) execrati sunt. Hinc illa exclamatio in. iij. æneĩ. Quid nõ mortalia pectora cogis, Auri sacra fames. Hic in sexto apud tartarũ dãnatos dicit. Aut q diuitijs soli incubuere repertis. Nec ptẽ posuere suis, q̃ maxia turba est. Et paulo post de ijs, q auro iustitiã polluerũt, Discite iustitiã moniti: & nõ tẽnere diuos, Vẽdidit hic auro patriã, dominũq; potẽtẽ, Imposuit, fixit leges p̄tio, atq; refixit. Hinc tota Horatij excãdescentia, q vbicũq; põt in auaritiam insurgit. atq; insanissimos auaros eẽ docet. & plurimæ purgationis (quã p helleborũ itelligit, cuius copiam in anticyra pueniẽ) indigere. Vnde ait in sermonibus noie stoicorũ. Dãda est hellebori multo pars maxia auaris. Nescio, an anticyrã rõ illis destinẽt omnẽ. hoc est nescio, an auaris oĩ helleboro opus sit, vt purgẽtur, oĩs enĩ peccati spẽs ex mala cupiditate (q̃ auaritia gñaliter dici põt) nascit̃. Sunt autem tria huius pestis præcipua capita, Aut enĩ mala cupidine ductus, p phas & nephas acqrit. & pprie dr̃ auarus ab auẽdo. i. cupiẽdo. vnde & auidus dicit̃. Aut res vtcunq; acqsitas illiberaliter amat semp secũ seruat, & dr̃ tenax. Aut nulli vsui expẽdit. & dicit̃ pprie sordidus, sicut cõtra, qui nitidum rerum suarũ vsum hñt, Lautos vocamus. Vñ Iuuenalis. Atticus eximie si cenat lautus habetur. Habet autẽ auarus hoc dementiæ. q vt dicitur in pmo sermonum Hora. semp inuidia cruciatur. Vnde ait. Quodq; aliena capella gerat distentius vber Tabescat, habet & illud, q rebus partis nescit vti, Vnde idẽ ibidẽ, Cõgestis vndiq; saccis, Indormis inhians, & tanq̃

parcere

Auaritiæ effectus

P. Verg. Maronis de ludo contra auaritiam & iram lepidum epigramma.

SPerne lucrũ, uexat mentes uesana libido.
Fraude carete graues, ignari credite doctis.
Lusuri nũmos, animos quoq; ponere debent.
Irasci memini uictos, placet, optime frater.
Ludãt secure, quibus est æs semper in arca.
Si quis habet nummos ueniens exibit inanis.
Lusori cupido semper grauis exitus instat.
Sancta probis pax est, irasci desine uictus.
Nullus ubiq; potest felici ludere dextra.
Initio furiis ego sum tribus, addita quarta.
Flecte truces animos, ut uere ludere possis
Ponas mature bellum precor, iraq; cesset.

parcere factis. Cogeris. Adde q̄ auaritiæ vitium tanto plus viriū habet, quāto nos imbecilliores efficimur. Est enim senibus cōmune vitiū, q̄(vt inquit comicus) oēs ad rem auidiores sunt. Hinc illud Horatij in de arte poetica. Multa senē circumueniūt incōmoda, vel q̄, Quærit & inuentis miser abstinet, & timet vti, &c. hēt, & hec mali, q̄ cætera vitia multo vsu viri, licentiaq̄ superbia exteriora, qualis luxuries, & reliquæ pestes. Auaritia vero nec copia, nec inopia minuitur. Vnde Iuuenalis. Crescit amor nummi quātum ipsa pecunia crescit. Est ad hoc execrabile malum, q̄ cætera vitia quandam apparentē dulcedinē insipientibus pariūt. Auaris vero tanto minus quietis, aut dulcis fruitionis, quāto magis rerum. vt enim inquit Seneca. Tam deest auaro, quod hēt q̄ quod nō habet. Est ad summum auarus odiosus omnibus, nemini amicus. non deo. nō sibi, non proximo. Nō sibi, q̄ parit, & inuentis miser abstinet. Vnde in sermonibus de homine auaro. Vix credere possis q̄ sibi non sit amicus. Nō deo, Vnde est in eisdē sermoni, dum inimice senex custodis, ne tibi desit. Non deniq̄ proximus, q̄ multa si potest congerit. nec ulli impertit quicq̄. Quando igitur tantum est auaritiæ malum: vt quod misericordiæ maxime officit. seuerissime a poeta nostro nunc improbat. Dices forte nihil video seueritatis. Nempe hoc est maximum, q̄ ita auaritiam damnat. vt ne vitam nostrā polluat, etiā a ludo, qui recreandi animi gratia fieri solet, nobis abstinendum dicat. Vtitur ergo argumento a verisimiliori. Nam sine ludere quidē lucri causa possumus, certum est a malis quæstibus abstinendum esse.

Vexo qd sit

Sperne lucrū. nō dicit, Sperne ludum, q̄a nec versus id pateretur, nec sniā. non versus q̄ ludus primas longā habet. Non snīa. q̄ interdum ludēdum est. Nam & sacri ludi sunt, vt Apollinares, Loquitur tn̄ de ludo aleæ, aut pilæ. aut alterius rei, vnde lucellū exquiritur. Vexat mētes vesana libido. Vexare verbum est magnæ violentiæ, vt docet Aulus Gelius. Est enim frequētatiuum a veho, sed qui vehitur alterius viribus impellitur. Qui vero vexatur nunc huc, nunc illuc agitatur. Qn̄ enim quis per idē spatium sæpe violenter rapitur, atq̄ retrahitur tunc, ppriie nō vehitur, q̄d semel fit, sed vexatur. Vesana ergo libido vexat mētes, hoc est impotētes vi sua agitat, & cogit, sub alio sole quærere merces. Hīc plurimi poetarū loci. Hora. in p̄mo carminū. Nequicq̄ deus abscidit prudēs oceano dissociabili. Terras, si tn̄ impiæ, Nō tāgenda rates transiliunt vada. Et multis alijs in locis. Vesana. Ve particula aliqn̄ auget. vt vehemens. aliqn̄ minuit. vt vestibulum, aliq̄n cōtrarium īducit, vt vecors sine corde, & animo virili, vel certe praui cordis. sic vesanus: malesanus. Libido vt plurimum in malā ptem accipitur. semel apud Salu. in bonā, refertur autem ad ambitionē, vt est libido dominādi, & ad cōcupiscentiā, vt est libido carnis. itē ad q̄uis malā cupiditatem, vnde nōnulli codices hñt hoc loco, vexat mentes vesana cupido. Fraude carete graues: ignari credite doctis. Tribus vitæ nostræ partibus poeta cōsulit, primæ quæ iuuenis ætas dicitur, cū ait: Ignari credite doctis. Mediæ cum dixerat. sperne lucrum. ea enī ætate ludis incumbunt: supremæ aūt dicens. Fraude carete graues. Et sunt sane salubria p̄cepta. Quid & enī adolescentibus salubrius q̄ vt discant. Oportet aūt (inquit pbs) discentē credere. Neq̄ tn̄ vult, vt nimium credulissimus, sed vt doctis, & expertis dūtaxat fidem habeamus, quæ res si rite seruetur, nihil in repu. vtilius cōtingeret. Quot & enim ignari sumus, q̄m ab ignaris, & indoctis doceri sperabamus, & nisi fert nostri parētes, si doctos p̄ceptores nobis cōparassent, nō nequitiæ, sed literis nunc incumberemus. Quid itē adolescentiæ & virili ætati decentius conueniret, q̄ vt ludo, & libidine abstineamus? Quid deniq̄ senectæ nostræ iucūdius: aut pulchrius cōtingat, q̄ vt fides nobis habeatur, q̄d non dubie fiat, si fraude vacaremus, Inquit ergo bn̄, fraude carete graues: hoc est maturi æui. Ignari credite doctis. de hac re sic Cicero vbi adolescentiæ officia pscribit. Est igitur adolescentis maiores natu vereri, ex hisq̄ eligere optimos, & pbatissimos: quor̄ consilio, atq̄ auctoritate nitatur. Ineuntis enim ætatis inscitia senū cōstituēda, & regēda prudētia est. Maxīe aūt hæc ætas libidinib⁹ arcēda est exercēdaq̄ in labore, patiētiaq̄ & animi, & corporis, vt eor, & imbecillis, & ciuilibus officijs vigeat industria. Atq̄ etiam cum relaxare animos, & dare se iucūditati volent, caueant intēperantiā, meminerint verecūdiæ, quod erit facilius, si eiusmodi quoq̄ rebus maiores natu interesse velint. Hæc ille. Et si, vt frequēti capite docet, senū interest: vt amicos, & iuuentutē: & maxime repub. cōsilio, & prudētia q̄plurimum adiuuēt, &c. ante oīa opus est, vt sine fraude inueniātur. nam vt iam dixi, nihil proficeremus docendo si doctrinæ nostræ propter fraudem in nobis cōpertā: fides desit, quid enim pfuit cassandræ prognosticō, de qua sic Virgilius. Tunc etiam fatis aperit cassandra futuris. Ora dei iussu nō vnq̄ credita teucris. Lusuri, &c. Ordo est lusuri: q̄d est, quicunq̄ ludere parant. debent ponere nūmos, quoq̄ .i. etiā animos. hoc est tametsi amiserint nūmos, non tn̄ irascentur. Irascimemini victos. gerit personam p̄ceptoris ptes. Quo circa vult sibi credatur tanq̄ experto. memini inqt. hoc est memoria cōplector ex his, quæ vidi victor irasci. Placet optime frater, &c. Facete loqtur. solent enī qui moralia pcipiunt, ad liberos suos, vtpote ad charissima pignora scribere. sic Marcus Cicero ad Marcum filium officia scribit, & opus illud morale. Cum aīaduerteret em, etiā ad filium destinatur debent enim p̄ceptores, vt meminit Iuuenalis, haberi parētis loco, sed Vergilius modestiæ gratia optime frater dixit: quomodo & apostoli nostri ad suos scripserunt. Dicitur autē frater, quasi fere alter. Ludant secure, Huius sensum potes dicere a cōtrario sensu eliciendum esse. vt sit, q̄ nulli semper satis æris in arca est. Nulli ludant, vel intelliges simpliciter sic. Ludant pdiuites, si qui sensum, & thesaurum exhaustum hñt. Tu vero optime frater, hoc est, qui meæ cōditionis es, a ludo abstineas. Aes æris species metalli est, sed p̄ pecunia accipitur, nō p̄mi nūmi ærei, nō aurei, aut argentei fuere. Ouid. de fastis, Aera dabāt olim melius, nunc omen in auro est. Victaq̄ cōcessit prisca moneta nouæ. Hinc pecuniā debitā æs alienum dicimus. Et ærarium repositorium publicæ pecuniæ. Seruius Tullus primus fertur æs signasse. nā antea rudi vtebātur. Signatūq̄ aiunt nota pecudū. vñ pecunia dicta. Nā argēteus nūmus p̄mum signatus est anno vrbis. CCCCC.LXXXVI. Deinde. lxij. anno signatus est aureus. Alij aliā appellādæ pecuniæ rōne dant. Dicunt olī oē cōmerciū fuisse in cōmutādis pecudibus, in q̄bus p̄cipuas diuitias sitas putabāt, q̄d vbi ære, & auro, argētoq̄ fieri cœpit pecunia (q̄ in pecudū locū successit) appellata est. Sunt qui dicāt extare nūmos æreos signatos sub Iano antiquissimo Italiæ rege, quor̄ alterius partis nota est nauis: qua saturnus in Italiā vectus erat. Alterius Ianus biceps p̄pter rerū experientiā, & prudētiam. Certum autem est æs accipi solitum pro pecunia. Vnde in bucolicis. Nō vnq̄ grauis ære domū mihi dextra redibat. Arca dr̄ ab arcēdo, q̄ arceat homines a rebus, quas arcanas. i. secretas, & occultas esse volumus. Si quis hēt nūmos, &c. Cōformiter ad priorē sniā, qua diximus, nullis ludēdū, q̄ nullis æs semp in area est. Nā si q̄s habet nūmos, veniens exibit inanis. Inanē dicimus, cui pecunia nō est propter inanē crumenā. siue sacculos ærarios inanes. vnde & vacuus dicitur. Iuuenalis: Cantabit vacuus corā latrone viator, Nummos a numeris dictos putant. inuēto enī nūmo hoc est signato ære, orta est numeratio in satisfactiōe. Antea enī æra pendebant. Vnde hodie pēdere satisfacere significat vt sexto æneī. Tū pedere pœnas Cecropidæ iussi. hinc ēt est, q̄ hodie quoq̄ talentū auri. libram auri: & argenti dicimus, tametsi nō pondere, sed numero satisfacimus, Lusori cupido, &c. Causa est q̄ cæcus cupidine lucri, ludēdi perinā nō hēt. Exitus grauis. At qui dictum est exibit inanis. Sed dic grauis. i. molestus, & tristis, vt apud Iuuenalē. Quorondente grauis iuueni mihi barba cadebat non enī iuuenibus grauia. i. pōderosa barba est, sed molesta. Exitus est finis, vt Exitus acta probat, & scdo æneī. Hæc finis fatorum. hic exitus, sed pulcherrime hic ponit, alludit enī ad exitum lusoris a taberna lusoria.

Ve qd sit

Aes qd sit

Exitus quid sit

Sancta probis pax est. Hactenus auaritiā criminatus est. nunc pulchro moderamine iram retinēdam docet. Et velut plena laus cōtrariorū vituperationē habet, ita & vera vituperatio vnius cōtrariorū laude cumulatur. Cōmendat igitur pacem. Quam christiano viro author & saluator humani generis satis cōmendatam fecit quando eā: vt rem præciosissimā charissimis legauit. Hominibus vero mortalibus per se laudata eē poterit, quando & ferē in suo genere eam seruent. Nam de publica pace quid boni habet, nō dicto opus est videntibus, quod & quanta sint belli mala. Quod vero Iuue, ait. Nunc patimur longe pacis mala, non pacem criminatur: sed ocium & desidiā quā ingrati, ignauiq̄ animi subiere. dicit ergo, Sācta pbis paxē, Quorū v̄borū ordo ē, Pax sancta. i. inuiolabilis pbis, idest pbi hēt pace, q̄ sancta ē. vel sic, Pax est pbis sancta. i pax habita, & estimata sancta a probis, vel sic Pax est sancta. i. sancita, & introducta a pbis. Vñ est illud Horatianū in arte. Syluestres hoīes sacer, interpresq̄ deor̄, Cædib⁹ & victu fœdo deterruit orpheus, &c. Virū, virū aūt dicatur, sensus erit, q̄ magnæ pbitatis idem est seruare pacē. Nihil. n. moribus honestis tā obest q̄ lites: & iurgia. vñ notum verbum poetæ. lis est de paupere regno. Sanctū dici volunt, de quo sancitū est pœna sanguinis, ne q̄s violet, vñ sancta sepulchra, sancta mœnia romæ, &c. Irasci desine victus. Vide q̄ moderate p̄cipiat. Quia. n. ira q̄ subita sanguinis īflāmatione circa cor nasci in nostra ptāte nō est. Nec oīs ira mala est. vt enī docet p̄ipatetici ira multū ad fortitudinē facit, & in diuinis eloq̄is dr̄. Irascimini: & nolite peccare. Idcirco poeta nō dicit, noli irasci desine victus, & paulo post, dicet, iraq̄ cesset, Iram q̄n importat primum aī motum, in nr̄a ptāte non esse docet Flaccus in sermonibus dicens.

Pax qd sit

dicēs. Denicꝫ quatenus excidit penitus vitiū iræ. Cætera nē neqitcunt stultio bærentia, &c. ꝑpterea idē in epistolis non vult ira oīno expelli sed cotineri ubi ingt, q nō moderabitur iræ. Infectū volet esse dolor qd suaserit, & mēs Dū pœnas odio vi festinat inulto. Ita furor breuis est. animū rege, q nisi paret, imperat, hunc frenis, hunc tu cōpesce catbena. Nullus vbicꝫ pot fe/ lix ludere dextra. Prouerbiū est, qd' in se cōmunium multum gratiæ habet. Solēt autem tali dene bro, q victi sunt se cōsolari Ni/ hil est ex omni parte beatum. cōmune eniꝫ malum tolerabilius est. Initio furijs, &c. Ordo satis obscurus est. ego ita suꝫ addita quarta furia furijs initio tribus. i. quæ ab initio nō nisi tres erant. Sunt tñ q sic legant. Initio furijs ita est tribus addita quarta, & sic ordo facilis est, ⁊ meo indicio magis quadrās. Furiæ apud inferos tres dicunt. Alecto, megera, & Tisiphone, quas ache/ rontis filias eē dicunt ex nocte. nec ab re. Acheron eniꝫ interpretatur absqꝫ lætitia, nam ꝑmittiua est particula. ⁊ χαρὶν dicit læ titia, & nox est cæcitas quædā, ⁊ ꝑuatio luminis quādo ergo mens nostra tristitia, afficit ob inim tātilatā. nec bet lumen rōnis: quo i efrœnetur, statim in furore i apit. Itaqꝫ ira pōt esse quarta furiarum. Qui ara furor bi cuis. Hæsiodus i theogonia aliud dicit, sed nō oīa referre in vnum locum possumus, Hoc tamē non prætcribo poetas solere, ad noiū i eritꝫ numerum adijciēdū aliqd esse attestari. Sic quia duo Catones insigni virtute fuerunt: Iuuenalis allusit, habeat nūc tri Roma pudorē. Tertius e cœ/ lo cecidit Cato. Sic Horatius ad septem sapientes in græcia nobilissimos respiciens ingt in sermonibus, Hæc miri Sertinis sa/ pientum octauus amico, Arma dedit. Sic sapho decima pieridū dicta est, Sic & hic ira quarta furiarū nuncupatur. Plecte ti bi/ ces animos, vt vere ludere possis. Qui & eniꝫ spe lucri i apitur, non ludos: sed solicita seria ducit. Plecte ergo, hoc est rigide fle/ cte, & castiga truces. i. feroces, truculētos animos, Plectere est afficere tormētis: vt in epistolis Horatij. Quicquid delirant re/ ges plectūtur achiui. Ponas mature bellū pcor, Ponas, idest deponas mature, idest tēpestiue. Nam id maturū dicitur qō neqꝫ citius, neqꝫ citius solis bñficio decoctū est. Inuitat ergo ad tēperantiā. Nam certū est lusorem, vbi amiserit quouis. mō irasci. Vnde Horatius in epistolis. Ludus eniꝫ genuit trepidū certamē, ⁊ iram. Itaqꝫ cesset, qꝛ: vt dixi fieri nō pōt, vt vir acer: & stre/ nuus omnino ira vacet, id eniꝫ imbellis animi est: idirco dicit, esse ita. i. placetur tempestiue.

Furto gd fa

Liuor tabificum, &c. monstratum est auaritiā ⁊ irani infestissima esse vitia, auaritiam quidem reipublicæ. ira vero ꝓximis. Auarus siquidē oīa venalia habet, vt pecuniā accumulet, iracū dus quo tēpore ira percitus est. sanguinis, ⁊ vi dictæ sitiens debacchat: nihilqꝫ tam exoptat, q̄ quo minucum vlcicatur. Nunc autē poeta noster ingeniosissi mus: ostendit inuidiam perniciosissimam esse illi, cui inest. Ef ficit enim ipm liuidum. tabidum, macilentum, atqꝫ omnis læ titiæ ⁊ boni expertem. Vnde Horatius in epistolis. Inuidus, al terius rebus macrescit opimis. Inuidia siculi non inuenere ty ranni. Maius tormentum &c. Neqꝫ vsqꝫ adeo mirum est, hāc tam dir am esse pestem. Nam si vt quisqꝫ summa charitatem habet, ita perfectissimus est consequitur vt qui maxima inui/ dia laboret infelicissimus sit. Nihil enī vsqꝫ adeo fraternæ cha ritati. atqꝫ inuidia officit. nam inuidus is demum dicitur. qui nō potest bonis oculis videre salutē alterius: quam optimus qsqꝫ nō minus ac suam desiderat: possumus ergo miseros des picere, hoc est nolle aspicere contemptu, sed felicibus dunta/ xat inuidemus. vnde Martialis. Oībus inuideas, liuide nemo tibi. hoc & enim pacto oēs præter Liuidū felices forent. q cer te felicitate indignus ē, quocirca dici solet, nihil iustius eē inui dia. Notus et est author, q inuidos oībus ī locis habere oculū desiderauerit. Credo equidē, vt tāns bonorū bonis cruciat⁹ aliquādo (si qdē fieri posset) ipsum sui misereat: Pestiferam ī inuidi inēte pulcherrime apit Aesopus phrygius ille fabu/ lator ingeniosiss. mus ī apologo, ī quo ostēdit auaro, atqꝫ inui/ do oblata a deo cōditionē, vt quæcūqꝫ ī peterēt, cā impetra/ ram abducerēt. Cūqꝫ inuido vt peteret iussit auarus. ille re/ putans se auarū posse aliqd accumulari⁹ petere nō eē. Iussus auarus postulare nō immemor sui nec auatura discedēs, petijt. vt quācūqꝫ rē inuidus exoraret, eā geminatā haberet. Qō inuidus audiret tabesceꝫ, q illi cumulatus, & geminū bo

ASCEN.

nam

P. Vergi. M. de liuore seu inuidia carmen hen/ decasyllabum.

Liuor tabificum malis uenenū.
Intactis uorat ossibus medullas.
Et totum bibit artubus cruorē.
Quod quisquis furit ? inuidet
qꝫ forti.
Vt debet, sibi pœna sp ipse est.
Testat gemitu graues dolores.
Suspirat, gemit, icuitqꝫ dētes.
Sudat frigidus intuēs qd' odit.
Effundit mala lingua uirus atrum.
Pallor terribilis genas colorat.
Infelix macies renudat ossa.
Non lux, non cibus est suauis illi.
Non potus iuuat, aut sapor Lyæi.
Nec si pocula Iuppiter propinet.
Atqꝫ hæc porrigat, & ministret Hebe.
Aut tradat Ganymedes ipse nectar.
Non somnum capit, aut quiescit unqꝫ.
Torquet uiscera carnifex cruentus.
Vesanos tacitos mouet furores.
Intentatus animo faces Erinnys.
Et talis Titij qꝫ ultor intus.

Qui

Qui semper lacerat comesi q mentem.
Viuit pectore sub dolente uulnus.
Quod Chironia nec manus leuaret.
Nec phœbus sobolesue clara Phœbi.

num foret, oculum sibi erui petiit, quo alteri vterq; occæcare/tur. Itaq; inuidus nō tā sibi pdesse q alteri nocere cōnat. Ve/rūtn, & plurimū auaritia inuidiā generat. nō semp aūt. Nam nōnunq alteri inuidemus: qd' nos ipsi hēre voluerimus. Sed ve hac re nihil pulchrius q poeta adduci pōt, quo circa ad ipsius accedamus. Liuor tabificum, &c. Carmē hoc endecasyllabū i. vndecim syllabar, pstat spōdeo, dactylo, & tribus trocheis: q̄m in vltio loco, ppterea q vltima syllaba idifferēs est, etiā spōdeus ponatur. Primus versus sic metitur. Liuor spōdeus tabifi. dactylus. cum ma. trocheus. lis ve trocheus. nenum. trocheus pari modo, & reliqua scādes. Liuor existes tabificum. i. generātium tabis venenum: vorat deuorat, abglutit medullas intactis. i. nō tactis ossibus. Liuor est macula subnigra quæ ex pressu & cōpressu corpe inducitur. Iuue. Vtraq; cōspecta liuorē ducit ab vua. Tibullus. Tum succos, herbasq; dedi, qs liuor abiret. Quē tacti ipresso mutua dēte venus. Et qm inuidia similē macu/lā generat, & obscœnum aspectum efficit, animulus liuor vocatur, vt hic. Nā sicut cādidus dicitur, q oia bono oculo aspicit, nul/liq; inuidet, aut detrahit, sic ē cōtrio Liuidus dicitur, q vbi alterius dexteritatē videt, lēta tabe medullitus exedutur. & exhausto, q in cādido hoīe est nāli succo totus liuescit. Vn̄ vocat liuorē tabificum venenum. Venenum. n. dicitur, q veniat. i. fluat per ve/nas, & medullas. Tabes autē dicitur sanguis exudate putiore succo corruptus. tale aūt liuor generat. vn̄ dicitur tabificū vene/num. Additur aūt notāter malis: nō tā q pcipue mali sunt, q alterius bona videre nō pn̄t. q̄ q hoc venenum malis, hoc est in/uidia dūtaxat nocuum est. Nā luxuria luxurioso delectationē affert, & colluxurioso labē. Supbia miseris, quos fastidimus mo/lesta est, auaritia oibus odiosa, ira offendēti dānosa: gula heredibus iniq. Accidia quis desidibus dulcis, bonis tñ operationi/bus, q̄s aut deo. aut sanctis: aut liberis, aut patriæ, aut reip. debemus, summope nocua est. Inuidia vero inidum, dūtaxat cru/ciat. nā inuisus semp beatus est, aut talis indicatur, q ergo inuidia exedit inidum, bene dixit tabificum malis, neq; vero erit tam ineptus interpres, qui dicat tabificū. i. tabē faciens malis. i. maxillis, tametsi liuor edax dicatur. q ops vt por syllaba bre/uis sit, quæ in dictione malis, semper nisi adiectiuū fuerit, pducitur. Nec obiciēdum est q inidus alijs sæpe molestus est qm sibi dūtaxat per inuidiam nocet, alijs vero q pter inuidiā alia quoq; peccata hēt. sunt enim multa familiaritate deuincta iter se. Et totum bibit artubus cruorem. Ex hac re: vt dixi, fit liuor. Qd' quisq; turit, &c. rō est, quare cruorē ebibat. Qd'. i. q quisq; idest qcūq; turit. i. insanit, & irascitur: & inuidet sorti alterius, ipse est semper sibi pœna. Hoc est seipsum crucians, vt debet, q dicitur, Iustius inuidia nihil est, quæ crimine nōdum, perfecto authorem cruciat pprio ense reflexo. Sors dicitur quicquid, sortimur. i. accipimus ab aliquo, vt illi fœnus faciamus. Dicunt autē Iouē vnicuiq; nascendi dare partem boni, & partem ma/li, illud ergo quod a deo accipimus, vt bene operemur, sors dicitur. Illud etiam, quod a fortuna nobis obiicitur. sors dicitur: vnde. Hora. in principio sermo. Qui fit mœcenas, vt nemo quam sibi sortem, seu ratio dederit, seu sors obiecerit, illa cōtentus viuat. Dicitur præterea sors pecuniæ illa, quā vsurarius fœnerat, hoc est fœnori dat, qd' a iurisperitis, capitale dicitur. Fœnus autem est lucrum: qd' præter sortem rei redditur. Denique quicqd sortimur. i. quadam sorte obtinemus, id sors dicitur. Sudat frigidus: pulchra cōpositio, qua ostēdit sudorem nō esse naturalem: qualis est qui ex vehemēti calore, apertis poris, generat. Intuens qd' odit. Odit psentis tēporis significationem habet, præteritu tamē est sm declinationem. Nā odio (licet semel in de oratore apud Cic. odias legeris) rarissimum inuētu est, & si inueniatur corripere pmam: sicut odium nomē: hic autem longa debet esse prior syllaba, quā ra est in præterito bisyllabo, paucis dēptis. Effundit mala lingua virus atrum. mala lingua, nomi/natiui sunt suppositales, illi verbo effundit. nā si legas, liuor effundit mala lingua. i. per mala linguam. vt septimi casus sint: ver/sus nō staret. Virus venenum, nec tātum ti eu casus habet, olim etiam virus genitiuo repertum est. Pallor terribilis, hoc est ob/scœnus aspectu. Genas colorat. Genæ sunt quasi vestes: quibus oculus tegit: cum cōniuit. i. aperitur, & clauditur, quæ, vt dicit Ply, olim cilia dicebantur, Pulchrū ergo est, q inuidus in ea parte liuescit, qua peccat. Infelix macies renudat ossa. signate dicit infelix macies, q pōt esse felix, vt est quam maturo cōsilio per abstinētiam, & ieiunium ptrahimus pro salute animæ, aut cor/poris. vtriq; enim efficit crapula. Renudat, hoc est aperit, & ostentat ossa, exhausto sanguine, cōsumptio carnibus, & euapora/to succo naturali. Nō lux, &c. Nihil est sanis iucūdius luce, vnde de Didone insaniente ex amore dicitur, lucēq; refugit: qd' vici/næ mortis indiciū est. Nō cibus est suauis illi. Exhausto enim sanguine, imminūta est virtus digestiua, quasi nullus cibus sua/uis est, vt patet in ægrotis: suauis, hic trisyllabū est. Nō potus iuuat, qui alias curas expellit, vnde est, assit lætitiæ bacchus da/tor. Nec sapor lyæi. i. bacchi, qui lyæus dicitur, eo q soluit hoiez cu. lyō enim est soluo, vnde mirādū est: q qui nos liberos & solutos oibus cur is reddere solet, nō iuuet inu dū, mirabilius, q nec sopor ipse iucūdus, miserabilius multo, q potus sua/uissimus nō iuuet, etiā si pocula Iupiter ipse ppinet, aba quo q hospitalitatis deus est tute sumi possent. Maxime aūt miran/dum est, q nec hebe deor pincerna, & iuuenum dea. nec ganymedes oium mortalium pulcherrimus puer. nō posset tam delica/te pocula dulcis a Ioue ppinata ministrare, vt inuidi ē iuuent. Notæ sunt fabulæ. hebe filia iunonis pincerna deor est, quæ dū incautior pocula ministraret, & casu pudēda renudauit ob quā rē iratus Iupiter Ganymedē pulcherrimum puer Trois phry/gum regis filium, dū in ida sylua venatur, rapuit, raptūq; in hebes locū suffecit. Vnde est illud. i. æneid. Et rapti ganymedis honores. Qnātum aūt ad gratiā poculor faciāt inuidiæ p incecenarum, ostēdit Iuue. vbi de misera clientum cœnulis cōqueritur di/cens, tibi pocula cursor. Cetulus dabit, aut nigri manus ossea mauri. & paulopost de rege ptium. Flos asiæ ante ipm precio ma/iore paratus. Quā sint & Tulli cēsus pugnacis, & Anci. Nectar est potus deor. sicut ambrosia dapes significat ipsor. Neq; vero dicit a nectēdo, volunt eni dictū nectar, q linguā nectat: græcum enim τὸ νέκταρ του νεκτάρεος, &c. Non somnum capit. Qd' tamē manus deor est, vt. ij. æneid. Tēpus erat, quo prima quies mortalibus ægris Incipit & dono diuum gratissima serpit. Aut quiescit vnquam. Plus est non quiescere q̄ non capere somnum, quia sæpe animi quietem capimus, nec tamen dormimus. Vn̄ de didone infeliciter amāte. At nō infelix animi phœnissa, nec vnq̄, Soluitur in somnos: oculis ve, aut pectore noctē: Acci/pit. Quare vero nō quiescat inidus, est q Torquet viscera carnifex cruentus. Liuor cruentus. i. plenus cruoris torquet viscera & ideo est carnifex. Viscus. ceris sm Seruium significat omnem carnē intra pellē contētam. Viscum aūt secūdæ declinationis si/gnificat illud, quo aues viscantur gluten. Sunt qui in singulari so um ablatiuū viscere vsitatū dicant. Donatus super illud in an/dria, Vix sum apud me, ita animus cōmotus est, metu, spe, gaudio. Duo inquit carnifices futurarum rerū sunt spes, & metus, &c. qbus verbis accipit carnifices: sicut nūc Verg. Vesanos tacitos, &c. hoc. n. differt liuor ab ira, q ille tacitus ad pcordia icu/bat. ira vero manifeste in offensorē isurgit. Tacitus vtroq; mō accipitur, vt docet Valla. Nūc actiue, vt si velis hic liuor tacitus idest tacēs, mouet vesanos furores, q in inidū debacchatur quē dilacerat. Nūc passiue, vt apud Senecā. Qd' tacitū esse vis, ne/mini dixeris, & apud. vj. æne. Quis te magne Cato tacitū, aut te Cosse relinquat, sic pōt hic accipi. liuor tacitus. i. occultatus, & cōditus intra viscera inidi mouet vesanos furores, quasi diceret intestinos. Incētans aio, &c. Interpretatur quos furores mo/ueat, estingt incētans. i. intēsiores faciēs, vel augumētans aio faces. i. flāmas erynnis. i. ptentiosi furoris, ἔρις enī cōtentio di/citur. Est talis. i. ordo est. q & talis vultur est intus. i. intra viscera inidi. q. i. q̄lis lacerat semp iecur tityi comesti. i. exesi, quo ad iecoris fibras, vt sit totū p parte, vel leges comestū. De tityo sic. sexto æneid. Necnō & tityon terræ oīparentis alumnum Cerne/re erat: per tota nouem, cui iugera corpus. Porrigitur, rostroq; immanis vultur adūco, Immortale iecur tundens, fœcūdaq; pœnis, Viscera, rimaturq; epulis habitatq; sub alto, Pectore, nec fibris requies datur vlla renatis, &c. Intelligitur aūt p Tityū luxu/riosus. Amauit eni latonā appollinis, & Dianæ matrē, ob quā rē cōfixus iaculis phœbi dānatus ē apud iferos ea pœna, vt vis/cera eius vult immanis exedat, q̄ tametsi cōtinue absumūtur, nūq tamen deficiūt, q semp renascunt. Quod iō fingit, qm cre/dūt mortentiū aīas ea affectione, eoq; mētis habitu permāsuras. qua corpora liquunt. Vnde de amātibus i eodem sexto, Curæ, nō ipsa in morte relinquūt. Et paulopost de aliqs studijs. Quæ grā currū Armorūq; fuit viuis, q̄ cura nitētes, Pascere equos eadē sequit tellure repostos, Quia itaq; amātes nimijs curis agitantur inuita, bene fingit Tityus, quē Hora. incōtinētem appel/lat, ppetuis griphibus, seu vulturibus exedi. Simili aūt modo tantisper, dum viuit inidus: torqtur q̄si dicat ipsum hic inferna/les pœnas luere. Et nō lōge abest. nā sicut in inferno semper cruciantur, neq; tamen culpa purgatur aut offensio remittit, sic in/uidus cōtinua pœna afficitur. nec tamē melior euadit, Vultur olī dicebat hic vulturis. vnde Ennius Vulturus in syluis miserū mādebat homonē. Viuit pectore: sub dolēte, vulnus viuit. i. semp recēs est, sicut aqua semp fluēs viua dr. vt secundo æneid. Do/nec me flumine viuo, abluero. Quod quidem vulnus manus chironia. i. ipse chiron phillyrides iustissimus centaurorum, leua/ret. i.

Candi/dus qui dicatur

Sors quid sit

Nectar quid sit

ret.i.curaret. Nec phoebus leuaret. Nec clara soboles phoebi.i. Aesculapius leuaret.hoc est hec sanabile vulnus. Chiron, vt dixi, phillirideo.i. phillirae nymphae, & neptuni in equu͂ cõuersi filius fuit, pater ibendis: auus achillis, q plurima medicinae adiumẽta inuenit, quorũ quaedã adhuc extat, Maxie peritus fuit eius, quae chirurgia vocat, vt nonnulli putãt a chirone denominatam, vel potius a manu, quae χείρ dicitur. Docuit achille, vt dicit statius in achilleide, cui atione vulnere, vt verbeleppho nobilis recitatur leuauitq; quem ferruginem eius ferri, quo ipsum vulnerauerat, sanum reddidit, vnde est in remedio amoris, Vulneris auxilium pelias hasta tulit. Phoebus aũt, vt dixi, solis est peculiare epitheton. fingitur aũt phoebus, siue apollo medicinae peritus, quoniam omnes herbarum virtutes solis radiis percoquuntur. Aesculapius autem praeter omnes mortales in hac re doctus fuit, abo quo Verg. virbium a morte reuocatum dicit. Et qz tantum in medicina potuit, Apollinis filius dicitur.

ASCEN.

Nec veneris, &c. Si penitioribus oculis virgilianã dicẽdi formã cõspexeris, non interrogato opus esset, q̃ vitia magis fugiẽda sint. Cũ e.n. supbiã dãnaret, vidisti quãta diligẽtia nos ad miseriae humanae memoriã vocitauit. Cũ auaritiã, pretiosum illud mõstrũ vilipẽderet, vehemẽter vero vsus est dicẽs. Sperne lucrũ, &c. At de ira, q̃ ad aerumnia facit. parcius, inqt, Iraq; cesset. Cũ vero liuorẽ mõstrũ nulla vtute redẽptũ adptes vocaret, q̃si excãdescẽs inqt, Liuor tabificũ malis venenũ &c. Nũc vero de venere, & vino locuturus, quorũ abusus, nõ vsus malus est, inqt. Nec veneris, nec tu vini capieris amore. Nõ &.n. venus mala, nec vinũ malũ, sed amor & nimia idulgẽtia vtriusq; detestãda est. Nõ ergo dicit, nõ tu capieris amore luxuriae. oĩs.n. luxuries dãnãda est, nõ oĩs aũt venus. Simili nõ dicit. Non capieris amore ebrietatis. oĩs &.n. ebrietas mala, nõ itidẽ oẽ vinũ. Tametsi aũt venerẽ p cõcubitu per metonymiã ponimus, vt sine Cerere & Baccho friget venus, nõ tñ p oĩ sed p eo dũtaxat, q nalis ẽ nec icestuosus, nã cestus est zona veneris dictus a castitate, q̃ legitime nubẽtes cingunt. Verũtñ ponũt tres veneres: vnam ex coelo patre, & die matre natã apud priscos. Et hãc honestatei praeesse volũt. Alterã ex viribus coeli, & spuma maris, & huic incõcessos cõcubitus imputãt. Tertia Iouis & diones filiã: ex qua Aeneas natus est. Scimus tñ cõplures multae enumerẽtur veneres, multi Ioues, multi Mercurii, &c. Poetae tñ oĩa sic cõfundũt, vt oĩum vni addicãt, siue q vnã coeleste nãm putent oĩum effectuũ cãm, tametsi per diuersos fiant, siue q oĩa in admirationẽ trahere volũt. Volũt aũt venerẽ dictã q per eã oĩa veniãt, & ornãtur. Et qz generatio rerũ nõ sine viri & femine fit, Ideo veneri vtriusq; sexus pticipationẽ reddere. Nã, vt recitat Macrobius i Cypro, est barbatae veneris simulacrũ. Quocirca Ver. loquẽs de venere ait. Descẽdo, ac ducente deo. & Caluus, Pollẽtẽq; deũ venerẽ. & Aristophanes pñs aphroditõ gñe masculino appellat, & Leuinus ait venerẽ igit almũ adorãs, siue foemina, siue mas est, &c. De veneris aũt virtute sic. Lucre. Aeneadũ genitrix hoĩum, diuũq; voluptas. Alma venus coeli subter labẽtia signa. Quae mare nauigerũ, quae terras frugiferẽtes, Cõcelebras, per te qm̃ genus oẽ aĩantum concipitur, visitq; exortũ lumina solis, haec ille. Propter hãc rẽ dicit. natis venus alma creãdis, seruit. Certũ est ergo pro cõuersatione humanae, caeterorũq; aĩantiũ naturae veneris vsu opus esse: q si legitime fiat, iure matrimoniali laudãdus est. Ecõtrario nemini dubium est, quãtũ noceat trãsiluisse finẽ. vsq; adeo, vt nulla sit labes, qua hõ a diuina mẽtis cõteplatione ad corporis sordes citius auocetur nulla, pp quã plura bella fiant, nulla pp q̃ citius, & plures in turpe egestatẽ ruãt. Nã Plautus paupertatẽ luxuriae filiã nũcupat. nulla itẽ, quae oĩ honesto studio magis inimica sit, nã hoĩem totũ effoetũ reddit, ac desidẽ tardũ, & segnem. vsq; adeo, vt saepe tardũ p luxurioso poetae ponãt. Nocet igit, & aĩae, & corpori, & vtriq; plurimũ. De vino quoq; nihil ignotũ dicã, nã oẽs scimus si tẽperate sumat, humano ingenio adiumẽto esse. Vñ illud Hora. in epistolis. Prisco si credis Moecenas docte cratino, Nulla placere diu, nec viuere carmina pñt. Quae scribũtur aq̃ potoribus, vt male sanos, Ascripsit liber satyris, faunisq; poetas. Vina ferre dulces oluerũt mane camoenae, Laudibus arguitur vini vinosus Homerus. Ennius ipse pr, nunq̃ nisi potus ad arma: Prosilyt dicẽda, & reliq̃ q̃ cõmẽtarii pirrisionẽ dicta putãt, nemo tñ mihi ificias ibit. vinũ modice sumptũ acuere igeniũ. At quãtum ebrietas detestãda sit, facillime cõstabit, si hoĩes potũ ist expertis, q iã oẽ id (loquor de rõne, & vtute) quo a beluis, ferisq; differimus, exuit & sui imũdo q̃ hoi similior sui o inuoluit, facilis ad irã: facilis ad seditionẽ, facilis ad luxuriã, facilis ad blasphemiã, deorũq; cõtumeliã, facilis ad secreta reuelãda. ad amicos pdẽdos, & ad oĩa deniq; mala faciẽda, & ad nullã vtutẽ parat⁹. Quocirca, si ita decesserit, iã de eius salute actũ esse dixeris, sed redeo ad poetã. Nec veneris, nec tu vini capieris amore. Cape multa vr̃ significare, sm̃ q varia sunt, q̃ capiũtur. Aliqñ n. est in se cõtinere, vt atriũ meũ capit mille viros. Aliqñ est itelligere, vt capio te.i. sensum tuũ. Aliqñ auferre. vt qñ capimus rẽ, q̃ capta q̃s ea ppetuũ priuat. vñ captus oculis dr̃ priuatus. Verg. i. Georg. Aut oculis capti fodere cubilia talpae. Sic caper dicitur, q captus est coleis.i. genitalibus, vt docet Au. Gel. Aliqñ est vestale virgine, cui rei peculiare erat verbũ, Aliqñ est cõprehẽdere, & in carcerẽ cõycere. vñ captiui dñr. Aliqñ est inescare: fallere, aut decipere, vñ dicimus hoĩem captũ amore, captũ vino, vt hic. Nec capieris.i. nõ illaqueaberis amore veneris, nec ẽt amore vini. rõ est. Vno nãq; mõ vina, venusq; nocẽt. Vt venus eneruat vires, &c. Eneruare est dissoluẽ, neruis.n. cõsolidamur, vñ est ossib⁹, & neruis cõpegisti me. Sic copia vini, Copia dr̃ abũdãtia & plenus vsus rei, vt meretrix facit oĩbus copiã sui. sic copia vini est abũdãtia vini. Nõ tñ dices de exẽplari isto. q sit copia, sed poteris dicẽ, fac mihi copiã istius istrumẽti, hoc est fac vt vsũ eius habeã. In plurali aũt copias, copiosũ exercitũ vocamus & apud poetas necessitudine v̄sus, aliqñ etiã in singulari nũero idẽ figt. vt. ii. Aenei. Respicio & q̃ sit me circũ copia lustro. Attẽtat gressus, &c.i. titubare facit: vt Chremes in eunucho Teren. Vicit me uinũ, qd ego bibi, At dũ accũbebã: q̃ videbar mihi eẽ pulchre sobri⁹, postq̃ surrexi, neq; pes neq; mẽs sat suũ offm̃ fac. In. ii. geor. Ver. tenuisq; lageos, Tẽtatura pedes oli. victuraq; linguã, multos caecus amor cogit secreta fateri. Cui rei medea, & Ariadna testes sunt, & i sanctis litteris Sãson, Caecus amor.i. caecos faciẽs pingit tñ amor, seu cupido puer alatus oculis velatis habẽs i altera manu iacula, i altera flãmas, Caecũ aũt vocamus nũc, qd nõ videt, vt hoiem caecũ, nũc qd nõ vr̃, vt saxa occulta caeca dicimus, nũc qd nõ sinit nos videre. vt caecã noctẽ: caecã auaritiã. caecũ amorẽ, & reliqua, q̃ nos, aut mẽtis, aut corporis lumine priuãt. Archanũ demẽs detegit ebrietas, Hora. i epistolis. Quid nõ ebrietas designat? opta recludit, Spes iubet eẽ ratas ad praelia trudit inermẽ. Sollicitis aĩs onus eximit, &c. & in sermonibus, Condita cũ verax apit pcordia liber. Arcanũ dr̃ ab arca, q̃ arcet.i. tegit. Demẽs. Bonũ ẽ adiectiuũ ebrietatis. Nã demẽs dr̃. nõ q sine mẽte ẽ (qz is amẽs vocat) is q puersã & dipauatã mẽte hẽt, qlẽ ebrietas efficit. Bellũ saepe petit ferus exitiale cupido. Ponit exẽplũ de amore paridis i Helenã, p q̃ destructa est Troia: exẽpla aũt sine numero sunt. Vñ Hora. i sermõe. Nã fuit añ Helenã cunnus deterrima belli Cã, sz ignotis pierũt mortibus illi, Quos venerẽ icertã rapiẽtes more ferarũ Viribus editior cedebat, &c. Bellũ. p ãtiphrasim.i. cõtrariũ sensus. dici putãt, eo q nihil belli.i. boni, aut pulchri hẽat. Alii a beluis. Exitiale dr̃, qd ad exitiũ vitae pducit, Ferus cupido teporale epitheton. nã est ẽt placid⁹ amor. vñ ẽ i. iii. placido ne ẽt pugnabis amori. Solẽt aũt amãtes iselicẽ cupidinẽ feritatis arguere, vt i Buc. Nec lacrimis crudelis amor nec gramina riuis, nec cythiso saturant apes. Et alio loco, Saeuus amor docuit natorũ sanguine matre, Cõmaculare man⁹. Et Tibullus. Sp vt iducar blãdos offers mihi vult⁹. Post tñ es misero tristis & asp amor, Cupido gñe masculino deũ amoris figt filiũ veneris. Gñe foeminino cupiditatẽ ipsã. Venus iproba, ẽt tẽporale epitheton, qz dictũ ẽ: Alma venus &c. Saepe manus itidẽ bacchus ad arma vocat, Dat exẽplũ. Et lapythas bello pdis iacche graui. Itidẽ.i. eodẽ mõ, bacch⁹ & iacchus noĩa sunt liberi pris: q est deus vini. Sed p metonymiã: noĩa deorũ p reb⁹, qb⁹ psunt ponimus, tũc pcipue, qñ reb⁹ actionẽ dãmus,

Ebrietatis effectus quis

Cupido quid sit

P. Verg. Carmen de Venere & Vino contra luxuriam & ebrietatem.

Nec Veneris, nec tu uini capiaris amore,
Vno nãq; mõ Vina, Venusq; nocent.
Vt Venus eneruat uires, sic copia uini.
Et tentat gressus, debilitatq; pedes.
Multos caecus amor cogit secreta fateri.
Arcanum demens detegit ebrietas.
Bellum saepe petit ferus exitiale Cupido.
Saepe manus itidem Bacchus ad arma uocat.
Perdidit horrendo Troiam Venus improba bello,
Et Lapithas bello perdis iacche graui.
Deniq; cum mentes hominum furiant uterq;.
Et pudor, & probitas, & metus omnis abest.
Compedibus Venerem, & uinclis constringe Lyaeum.
Ne te muneribus laedat uterq; suis.
Vina sitim sedant, natis Venus alma creandis.
Sed fines horum transiluisse nocet.

mus, vt pdere, & mouere manus: De hac re dr in Georg. Bacchus ad culpā cās dedit, ille furētis: Cētauros leto domuit, Re- tumq; pholūq;. Et magno hylæū lapythis cratere minātē, &c. Lapythæ populi sunt thessaliæ ex lapytha sīn Diodor Apolline filia geniti. At cētauri dnr eē Ixionis fily. Ixion.n. credēs cū Iunone ocubere, cū eius simulachro ex nube facto rē habuit, vñ nati sunt Cetauri, quoꝝ supnæ partes humanæ, iferiæ eqnæ erāt. q res ficta est, qm̄, vt docet Plyni. pmi pugnare in eqs uenerūt: nā nisi q̄ a lōge femi boies, & ferineq̄ putati sūt. hi ebrij effecti: a martio furore pcit, lapythas occiderūt. Deniq; cū metes boiū, &c. deniq; pticula est, q vtimur cūq; paulatiz dicē icipiebamus, q̄ tā absolumus, vt hic. Deniq; ingt oīs metes boiū alter⁹ furore pcitæ sunt, & pudor, & pbitas & mer⁹ ois abest, qbus tib⁹ humana nā, ne effera vageā, maxie repimū. Pudore q̄, mulierib⁹, & adolescēnb⁹ maxie comēdāt. Amissa naq; pudicitia nihil in muliere comēdādū est Cic. in eplis. Qui semel verecūdiæ fines trāsierit, eū bñ, & grauiter opz esse ipudete, qd Dido no āū illecebris amoꝝ capta sentiēs ait, sed mihi vel tellus opte prius ima dehiscat, vel pr oipotes adigat me fulmine ad vmbras, Palletes vmbras erebi. noctēq; pfundā. Añ pudor q̄ te violē, aut tua iur a resoluā. De adolescēnb⁹ Ter. Erubuit, salua res est: est.n. pudor: quo nos pudet turpis facinoris, p quē viri magni etiā sæpe ad fortia facta iuitati sunt, vñ de Hectore dic Homerus, q veritus a polydamate culpari, multa ausus est. Probitas āt est, q̄ viri pbi, & pbati, ne īfamiā icurrāt, oia quæ p bonos mores, & honestate face possent, euitāt, Metus vero duplex est, alter filialis, quo filius veref patrē offendē, de eo timore dr. Initiū sapietiæ timor dñi, Eo.n. pacto optimū qq; vel eni peccare, ne offensā dei icurrāt. Est & suilis timor, quo Ꝑber a sin timet poti⁹ q̄ dñoꝝ idignationē, & de illo dic Hora. Oderūt peccare mali formidine pœnæ. Qñ aūt qs, aut veneris amore captus aut bacchi furore tactus est, nullis viculis cohibet. Cōpedibus venere ē, &c. Affectate dictū. Nā venus a veniēdo dr, recte ergo, ne nimiū veniat, pcipit, vt pstrigat cōpedibus. Cōpedes.n. sunt īpedimentū pedū. Lyæus aūt dr, vt diximus, a soluedo, qz solutos nos facit, qobrē viculis pstrigēdus est. Ne te muneribus: &c. No inciās id munera verum sq;: nisi abusio fiat, nobis vtilia esse, sed cauedū esse, ne nos lædat vterq;: qd' nimis fiet, nisi & legitie & tēperate vtamur. Quæ aūt munera sint, declarat, qz, Vina sitis sedāt. Valēt ingt vina ad restringedā sitī. Natis venus alma creādis: ferunt. Venus fuit.i. vtilis est natis creādis.i. ad ple pcreāda: q res apprime necessariæ sūt. Sed trāsilisse fine hoꝝ. B est idulge venerī ob nimiū luxū, & vino vsq; ad ebrietate, nocet. Alma. dr venus ab alēdo: qz eius psidio alit oīum aīantium genus.

P. Vergilii Maronis de litteray, Carmen.

Littera Pythagoræ discrimie secta bicorni,
Humanæ uitæ speciem præferre uidetur.
Nā uia uirtutis dextrū petit ardua callem.
Difficilemq; aditum primum spectantibus offert.
Sed requiem præbet fessis in uertice summo.
Molle ostentat iter uia lata, sed ultima meta
Præcipitat captos, uoluitq; per ardua saxa.
Quisquis enim duros casus uirtutis amore
Vicerit, ille sibi laudemq; decusq; parabit.
At qui desidiam, luxumq; sequetur inertem.
Dum fugit oppositos in cauta mente labores.
Turpis, inopsq; simul miserabile transigit æuum.

Littera pythagoræ, &c. Propulsamus q̄ta maxima potuimus diligētia sex morbos, q singulis virtutibus officiūt. Nūc exaguāda est pestis, oī virtuti pria, qz nūc desidiā: nūc pigritiē: nūc segnitiē, nūc accidiā, nūc iertiam, & nūc ignauiā, ad suma omissione eie boni vocare poteſ. Qua qde ægritudine, quiq; pficiui tingi atitudinis viro (qd sane detestādū est) puinci pnr. Si etenī psiderare voluerimus, quāto optio maxio deo nro debeamus, qppe abs quo qcqd boni nobis est, aut erit, aut cepimus, aut suscepturi sumus: fatebimur qde egregie, nullū esse desidiæ locū, nihilq; facētibus aīs esse dānosius. Nā qūqdē finis vniuscuiusq; rei est optima eius opatio, videbimur (nisi bona opemur) finem nrm attingere nolle. Enimuero turpe est hoī aīaliū facile pncipi deesse, qd' in cæteris creaturis tā copiose pspicimus, cœli.n. cœlo: rūq; ornameta (q̄s stellas, & sydera vocamus) cōmuni volubilitate munera explere nō cessant. Elemēta rerū iusta cōmigratione tēperamētū vt iussa sunt, seruant. aīantiū quoq; nullū pter hoiem sibi deesse videmus. Auiculæ.n. fragili admodum corpore fretæ. feræ multa sæuitia, fidonitæ. Belnæ maritimæ indulgētia nimia ad ignauiā inuitatæ, ad generationē tñ, & pseruationē plis nunq̄ defatigātur. eq qua quæq; eoꝝ maxime valet arte, pro igenij, hoc est naturalis idoietiæ benignitate seip in ope pspicitur. Adde, q & ipsi hoies ad iniqua agēda, multo vigilatiores sunt q̄ ad bona. Quā re Hora. sic in epistolis pqueritur. Vt iugulēt hoies: surgūt de nocte latrones Vt teipm seruēs: nō expergisceris, &c. Quia igit no satis est vitia fugitasse. nisi bñ egeris, Scriptū enim est a diuino poeta, Declina a malo, & fac bonū. ideo maro volēs desidia pscribere: nos ad bene operādum pulcherrime allicit. Nam si (vt stoicoꝝ est paradoxum) oēs mali stulti sunt, stul.i vero, & insipietes ptundissime platonicoꝝ doctrinæ minime capaces, opere pcium erat indoctū stolidūq; vulgus, rudi, ac enorui minerua via virtutis docere. Et q̄si signis illiteratos erudire. ad q̄ rem nihil accōmodatius est q̄ lra pythagoræ, in qua tota humanā, & vitā, & diuersæ vitæ exitū videre licet, idcirco Ver. eā istituto suo accōmodat, & dicit: litera pythagoræ, &c. Pythagoras ex samo insula pfis in Italiā venit, Tarquinio filio regnū obtinēte: cui cognomētū superbus fuit. Is multa doctrina, & virtute clarūit. pmum musicæ studuit, in qua egregiam laudem assecutus est. deinde phiæ naturali. moræ æthicæ.i. morali operam nauauit, & populum conatus ab insolētia ad cultiorem vitam vocare. virtutis amorē animis mortalibus instillare satagebat, quod qz philosophicis rationibus non potuit signis, & indicijs effecit, nouāq; viam cōmetus est. Sciuit enim esu carnium multam feritatem in animis nostris innasci, multumq; nos ad libidinem impelli, quo circa pcepit (vt meminit in xv. transformatis Ouidius) vt ab oī carne, sicut ab humana abstineremus, turpe enim putauit in viscere viscera cōdi: assignans inauditā ronē, q aīæ nræ, qm̄ imortales essent, e corporibus nris in alia corpora migrarēt, neq; in humana solū, sed et in ferina. atq; fieri posse, vt receptaculū auitæ: aut paternæ aīæ absumeremus, si q̄uis carne vescamur. id aūt alij eū sensisse putāt, alij ita pcepisse duntaxat: quo luxū carnis vetaret. Oui.i. xv. metamor. inducit ipm sic loquētem, Parcite mortales dapibus temerare nefandis, Corpus, sunt fruges sunt deducētia ramos Pondere poma, &c. Et iter. Prodiga diuitias, alimentaq; mitia tellus Suggerit, atq; epulas sine cede, & sanguine pbet. Carne feræ sedāt ieiunia, & rursus. Heu q̄tū scelus ē in viscere viscera cōdi. Cogestoq; auidū piguescere corpore corpus. Itē, qsqs fuit ille deoꝝ, Corporeasq; dapes auidā demersit in aluū. Fecit iter sceleri, &c. Idē apud eūdez imortalitatē & cōmigrationē aiæ in diuersa corpora sic docet, Morte carēt aiæq; semper q; priore relicta Sede. nouis domibus viuūt, habitātq; receptæ. Et paulopost Oīa mutātur, nihil interit, errat & illic. Huc venit hic illuc, & quoslibet occupat artus, Spiritus æq; feris humana i corpora trāsit. Inq; feras nr̄, nec tpe deperit ullo. Itē parite vatice nos cognatas cæde nephāda, Exturbare aīas, ne sanguine sanguinis alaf. Cæteꝝ vt ad virtutē, nos alliceret, & a vitijs abstērret, docuit virtute qde semitā, videri primū difficilē sed incredibilē aī getem, atq; iucūditatē pere. Cōtra vitioꝝ latas vias facilies oibus patere, sed in miseros aī, remordēte cōscientia cruciatus ipellere, neq; quicq̄ pter pnlam pducere. Et quo id in dubus oculis māifestius obijceret Ψιλόν hoc est y tenue ipsis ita figurari monstrauit, vt in ipso oēs humana vitā discere possent, habet.n. talē figurā, vt basis, seu fundamētū, qd ad discrimē bicorne sese extēdit, acta itantiæ nīæ, q neq; bona neq; mala sūt, significet. deīde vbi ad biuiū puenerimus, B est ad verū discrimē boni, ac mali dicebat nos libē ex libero arbitrio nro in vtrāuis partē voluerimus pgredi posse, siquidē in dexterā q virtutis est: tēdere voluerimus summis opibus primū enitēdū esse, sz ad amœna loca nos puētūros. sin ad sinistrā, q vitioꝝ est, declinauerimus, facilē qdē aditū eē, sed deterrimū istare exitū. Si qs verba ipsius pythagoræ græca ligua bre volet, qbus integritatē arbitrij cū fatorū necessitudie psistere docuit, petat Aulū Gel. li. vj. ca. ij Nos interptationē gellianā posuisse satis putamus, q̄ hæc ē. Noscēs hoies spōtaneas hauire calamitates, cū detrimēta singulis a seipsis fiāt, & suo ipetu delinquāt, & in cōmoda ruāt, sua voluptate. atq; pposito, pptere anegat optere fieri. Audire hoies, aut neq̄, aut ignauos, & nocētes, & audaces, q cum culpa, & maleficio reuicti sunt. pfugiunt ad fati necessitatē, tāq̄ in aliqd phani asylu, & q pessime fecerūt eanō suæ temeritati: sed fato esse attribuēda dicūt. Hæc Gel. interpres Et paulo post. Primus at sapiētissimus: & antiqssimus poetaꝝ dixit hoc tribus versibus quos illic subdit, quorūq; hæc p Gel. iterpratio est: & loquunt, vt itelligas numia, seu dei ipsi. Hei mihi qd dānāt mortales numina cœli. Esse aūt eteni p nos mala, cū tñ ipsis, Vecordi pter fatū sint niēte dolores. Difficultatis āt, q i dextero calle ē, cā; ita ex philosophorū documētis habere possumus. nā hebrai

fiani

stiani nihil ambigimus, qui scimus originalis criminis fomitem extinctum quidem esse in fonte baptismatis, sed incitamento tamen quodam derelictum esse, quo ad peccandum proni sumus. quod hoc ad hunc locum in quo poeta nõ christianus loquitur. Neque tamẽ respuenda propterea est doctrina philosophorum, si modo cum christiana veritate conueniat. Dicemus philosophicas opiniones nihil a fide sanctissima degenerantes. dicunt itaque Pythagoram, & deinde Platonem secutum, animas a singulis elementis passionem cõtraxisse, similiter & a singulis planetis. Planetarum autem congeriem, vt memorauimus, syluam vocauerant, propterea quod dicebãt difficile esse tenere dexterum callẽ, & venire ad aureum ramũ. de quo Verg. in. vj. per quem aliud nõ intelligit quam ramũ humanæ teræ dexteræ: per quem virtus significatur. quocirca Aeneas, per quem omnis vir sapiens significatur, iussus quærere aureum ramũ: aspectans syluam immensam, hoc est tot cœlorum influẽtias, nos ad vitia illicientes, sic præcatur. Si nunc se nobis ille aureus arbore ramus, ostẽdat nemore in tanto, &c. vbi signate dicit se ostẽdat nobis. quia putabant plurimi, nisi virtus nos sponte ad se vocarit, difficillime posse eam contingere: quocirca dixit Sybilla. nemine autem illum ramus posse carpere, nisi fata ipsum vocet. Videt tamen admittere humana diligentiam quocirca id vita est dicere. Si nõ es prædestinatus, peccare, vt prædestineris. ad quid enim nostra opus esset diligentia: si credidissent etiam philosophi (nam de theologis certũ est, qui rectius sentiunt) omnia fatorum necessitudine contingere. Verba Sybillæ ad Aeneam in sexto sunt hæc. Ergo alte vestiga oculis, & rite repertũ, Carpe manu, namque ipse volens, faciliśque sequetur. Si te fata vocant, aliter non viribus vllis. Vincere, nec duro poteris conuellere ferro. Quibus verbis cum dicit, vestiga alte oculis, videtur, vt dictũ est, nos inuitare ad diligentiam inquirendæ virtutis, quæ difficillima inuentu est, quocirca Aeneas illũ aureum ramũ nõ inuenit propria inquisitione, sed maternis auibus monstrantibus, quo nõ aliud significat quam eos, qui ad egregiam virtutẽ euadũt, adiutos oportere benigniore nascẽdi hora. Vñ & illud Iuue. Plus etenim fati valet hora benigni quam si te Veneris cõmendet epistola Marti. Verum vt ad rẽ redeamus, tametsi dexterum illud iter arduũ, & difficile, ab alijs facilius petatur: vtpote a bene natis ab alijs difficilius vtpote ab infelicius natis, ab omnibus sine discrimine virtus acquiri potest. Nã quanto magis infirmus ad scãdendum fuerit, tãto maiorem scãdẽti gloriam continget, neque deerit, si vt Aeneas deum precemur, qui conantis ascẽdere manũ porriget, sed ad rẽ. Litera dicitur secundum plures quasi legitera, eo quod legatur. vel quasi linitura, quia cũ olim in ceratis tabellis scriptitaret, sæpe litura est. Itaque voluerunt vno t debere scribi, sed quia prima deberet corripi (tametsi quidam a preterito deducere moliuntur) cœpit tt dupliciter scribi. sicut quattuor cum quater, & quaternus, & similia quæ corripiunt, vno t scribant. Similiter quondie secundum multos tt dupliciter nõ alia ratione quam vt significet prima lõga scribitur, quotus enim prima breui vno t contentũ est. Significat ergo litera elementum lecturæ, hoc est minimũ quod legi pot. vt a vel b. & hic litera pythagoræ, hoc est y aliquando significat manũ, seu formã scribentis. Vnde ad Atticum Cic. Nã alexidis manũ amabam, quod tam prope accedebat ad similitudinẽ tuæ literæ. In plurali autem etiam significat epistolam, sed quũ epistolã significare volumus: addemus numeralia distributiua, quæ congrue adduntur carẽtibus singulari numero. quũ vero elemẽta, hoc est singulas literas significamus, addẽda sunt cardinalia. vt si dicis, vnã literam ad te dedi, significas te dedisse vnũ elemẽtum, vt puta, a vel b. Si vero dicis, te dedisse vnas literas, idem est, ac si diceres vnã epistolã, & si duas literas. perinde est, ac si diceres duo elemẽta. vt a & b. vel alia quæuis duo. Sed si binas literas te misisse dicis, nõ aliud est, quam si diceres duas epistolas misi. Pythagoræ. nõ quã pythagoras inuenit, sed qua vitam humanam figuratã docuit, vt supra ostendimus. & nũc per Verg. videbimus. Erat, vt dixi, pythagoras Samius philosophus, primusque, vt perhibet, eo nomine nũcupatus. Nam cũ antea sophi. i. sapiẽtes vocarent, percũctatus, an sophus esset, dixit se philosophum. hoc est studiosum, & amatorẽ sapientiæ. Discrimine secta bicorni. i. diuisa in duo cornua, dexterum, quod anterius est, & sinistrũ, quod idẽ posterius. Discrimẽ dicitur a discernẽdo. est enim discernere cognoscere. vnde discreti, qui rem bene discernũt, sciuntque diuidere bonũ a malo. Secta. i. diuisa, participium est a secor secaris, vt autem affectate vsus hoc loco. nã secare pertinet ad itineris discrimẽ, vt in fine sexti Aenei. Ille viã secat ad naues, & significat quasi tenere. Inde secta philosophorum, quia alij ab alijs diuidunt. tenẽtes suã quisque opinionem. sic hoc loco alij secant dexterũ iter, hoc est iubet melius esse virtutẽ per labores acquirere: quam voluptatibus molliter indulgere, Bicorne dicitur quod habet duo cornua, & declinatur hic & hæc bicornis & hoc bicorne. habẽt autem virgulæ huius literæ se, quasi sint cornua. Vñ dixit, discrimine bicorni. Spẽs dicitur a speciendo, hoc est videndo. licet specio in simplici quidem in vsu nõ sit. Dicitur autem spẽs quicquid oculis conspicitur. hoc est forma, & dispositio ipsa coloris, vnde spẽm aliquando accipimus pro pulchritudine. Vñ speciosus. Est ergo idem, quod forma, & imago videtur, itaque litera pythagoræ præferre. i. per dispositionem figuræ suæ indicare spẽm. i. imaginẽ humanæ vitæ. Præferre est quibusdã signis, & indicijs aliquid certũ significare. Sic homo, cuius seuerus est vultus omnibus eũ aspicientibus, dicitur præ se ferre seueritatẽ. Nã via virtutis, &c. Ordo est. Nam via virtutis existẽs ardua, petit dexterũ callẽ, hoc est dexterã virgulã in ipsa litera, & offert spectãtibus primũ difficilem aditum. i. accessum, sed præbet fessis requiem. i. locũ quietis in summo vertice. i. in altissimis fastigijs Via lata, quæ in sinistrã tendit, ostẽtat molle iter, &c. omnia faciliora sunt, quam vt exponãtur. Dicam tamen naturã vocabulorũ, & subinde sententias aliorum, via, actus & iter apud iuridicos distinguuntur, Iter enim est ius eundi ambulantis hominis, non agendi iumentum, vel vehiculũ. Actus est ius eundi ambulantis hominis, & agendi iumentũ, non autem vehiculũ. Via est ius eundi, agẽdi iumentũ. & ducẽdi vehiculum, qui ergo viã habet, habet actũ, & iter, Qui actũ habet & iter, sed nõ viã habet. Qui vero iter habet, solũ ius eũdi possidet nã iter ab eundo dicitur & est quasi itio. Vñ facere iter nõ est aliud quam ire, quasi facere itionẽ, seu profectionẽ. habere iter est debere ire, vt si ignarus viæ, crederẽ Romam ire, quo mihi eũdũ est, & Venetias eo, tũc vere possum dicere, habeo iter Romã: nõ autem facio iter Romam & diuerso facio iter Venetias, non autem habeo iter Venetias. Est ergo iter ipsa itio: sed via est spaciũ, per quod itur. ita facere viam, est ipsam reficere. Dicebant antiqui tum etiã vñ semita quasi semi. i. dimidiata & parua ita, Callis vero est locus callo pedũ tritus, Callus vero est ille vortex, seu illa duricies in manibus, & pedibus, quã ex frequẽti agitatione contraximus. Vnde fit callere: quod per trãslationem significat callide scire, nam in qua re faciunda nobis induruit callus eam iampridem experti sumus. Vnde illud in epistolis Flacci. Dicenda, tacendaque calles. Inde etiam callidus. a. um. i. vafer, & ex multo vsu cautior factus, Difficilemque aditum, facilis, & difficilis communis significationis sunt. Nam facilis is dicitur aliquando, qui cito facit, quod volumus. i. exorabilis, vt faciles dei sunt exorabiles Vnde in Bucolicis Vergilius. Sed faciles Nymphæ risere sacello, hinc etiam dicimus facultatem quasi facilitatem faciũdi. Facile etiam dicitur quod cito fit. vt facilis doctrina, quæ cito cõprehenditur, facile opus quod facile fit. i. sine difficultate. Faciles etiam mores dicimus, qui leues, & incõstãtes sunt, vtique facile. i. sine disquisitione faciũt. Cõtra difficiles vocamus inexorabiles, & morosos, qui nihil faciũt, nisi exacta ad vnguem ratione, quales sunt secũdũ Cice. senes, vocatur etiam quod difficile, quod cũ difficultate fit: vt difficilẽ aditũ. quo nõ facile est adire, &c. Aditus tus tui quartæ declinationis & masculini generis, verbale est a verbo adeo adis, & significat aditionẽ, siue accessum. Sed adytũ ti secũdæ declinationis & neutri generis cõtrariũ sonat, est. n. locus secretior, in quo res sacras reponimus, nulli præter sacerdotẽ accessibilis. Dictus ab α priuatiua particula & δύω, quod est subeo quasi sine accessu Spectantibus a verbo specto participiũ. est Specto autem frequẽtatiuum est verbi inusitati specio quod significat video. vñ plurima cõposita aspicio cõspicio, &c. significat autem specto frequẽter aspicio: Inde expecto quasi extra specto ad illũ qui me moratur. vel quem obseruo. Optime autẽ vsus est hic frequẽtatiuo, quo pigritiam animum depingit. Piger. n. dum quid laboriosum videt sibi faciẽdum, iterũ atque iterum aspicit: quod vir strenuus quam primum aggreditur. Spectãtibus ergo omnino, languido virtus nimirum difficilis & ardua videtur, quæ tamẽ si scanderimus, pulchritudine, atque dulcedine sua omnẽ laborem leniret scriptum. n. est, Iugum meum suaue, & onus meum leue, quod quidem verũ ijs quam primum pride ipsum subeũt. nã spectãtibus primum etiam arduum videtur, oportet ergo rẽ aggrediamur, & operemur, si deos auxiliatores habere voluerimus. vnde. M. portius Cato apud Salu. in oratione de bello Catilinario. Scilicet res aspera est, sed vos eam non timetis. Immo vero maxime, sed inertia, & mollicia animi alius alium expectantes cũctamini, velut dijs immortalibus cõfisi. qui hanc rempublicã sæpe in maximis periculis seruauere. Nõ votis neque supplicijs muliebribus auxilia deorũ parantur, vigilando, agendo, bene consulẽdo prospere omnia cedũt. Vbi secordiæ te atque ignauiæ tradideris, nequicquam deos implores, irati, infestique sunt. Hæc ille. Horatius quoque bene sperantem animo rem aggrediendã monet in epistolis dicẽs. Nam cur quæ lædũt oculos festinas demere, si quod. est autem animum differs curandi tempus in annũ, Dimidium facti, qui bene cœpit habet. sapere aude. Incipe viuẽdi, qui recte prorogat annũ, Rusticus expectat, dum defluat amnis, &c. Cur inquit differs curare, quod est. i. cõsumis animũ, hoc est vitium, animum obtenebrãs, cũ tamen si inceperis: facile purgari posset. Vt enim dicitur in principio digestorũ, vniuscuiusque rei summa pars est principiũ. Audendum ergo est. Neque desperandum propterea, quod difficile est ad summã virtutem peruenire nam vt in eadem prima epistola Horatius dicit. Qui ad summã virtutem peruenire non potest. conari tamen debet, vt quam proxime possit, accedat. vnde ait, non possis oculo quantum cõtendere linceus. Non tamẽ idcirco cõtemnas lippus inungi. Nec quia desperes inuicti membra glycõis. Nodosa corpus nolis prohibere chiragra. Est quodam prodire tenus

dire tenus

Platonis opinio

Discrimine vñ dictum

Facile qd fit

otre tenus, si non datur vltra. Offert, tan͞q improuidus. Composita enim ex ob præpositione deseruiunt venientibus præter spē vt obycio, obuenio, offero, oppono &c. Vertex dicitur a vertendo, & est summum cuiuslibet rei fastigium, qđ vbi attigerimus, vertendum nobis est, si progredi volumus: vnde vertex in capite: vn̄ pili vertuntur, dicitur. & vertex mōtis est summitas eius. neqȝ vero propter summitatem vertex dicitur. Nam aquis, vbi propter ꝓfunditatē nō ꝓfluunt. sed in gyrū reuertuntur, vorti/cem dicimus: antiq enim familiariter vtebantur o. vbi nos e, vt dij bene vortāt. vbi nos, dij bene vertāt. Videamus ergo quāti momenti hæc vna dictio hoc loco sit. Dicit via virtutis præbet requiem in vertice. per qđ expresse vult, ꝑseuerādum esse vsqȝ in finem, nā non prius verticem attigeris. Deinde ostēdit ꝑfectionē dextræ itineris: quia q per voluptatem, & caenis delitias via leuam calcauerit vbi iam in vertice est, nisi p amaritudinem aiæ, & per laborem corporis reuersus fuerit præceps i æterna supplicia profecto delabitur. Qui vero per laborē, per ieiunium: per excubias, cæterasqȝ penitentiæ partes virtute ꝓcēderit neqȝ defatigatus fuerit, dum verticē auidis manibus prensitauerit, illic mirū coronabitur, neqȝ ipsi, q via venerit, redeundū erit. vnde est, qđ dicit, fessis requiē præbet in vertice summo. Molle ostentat iter via lata. Etiaȝ in in sanctis literis dr̄ q lata sit via, quæ ducit ad perditionem, hæc aūt ostendit molle. i. facile. & delicatum iter, sed vltima meta, hoc est extremū tempus vitæ ꝑcipit. i. deycit (vt ad euāgeliū accedā) in tenebras exteriores, vbi est fletus, & stridor dentiū & voluit ꝑ ardua sua, per quā i ē æternitatem pœnarum cōspicere possumus, iō. n. philosophi cœlum perpetuo motum ir i dicebāt, q volutatur, hoc est circulari motu impellatur. si n directo motu ageretur, q̄do spaciū infinitum non est. aliqñ terminum contingeret. voluit ergo, hoc est cir/cumuolat, neqȝ satis est semel per saxa cecidisse. Hoc discrimē dextræ & sinistræ etiam i euangelio de extrēo iudicio videre pos/sumus, sed quoniā recipi poetarum, & philosophorum dicta adducere, totam hanc litteræ pythagoricæ descriptionem in sex/to æneí. videre possumus. vbi etiam apud iferos. hæ geminæ viæ discernūtur. Nam postq̄ descripta sunt loca in quibus erat in/fantes insontes, senes deliri, amantes monstrosa oīa, & imperfecta quorum opera per insipientiam aut furorem patrata. neqȝ bona omnino. neqȝ mala censeri possunt, ideo qȝ i basi huius litteræ locanda progreditur ad biuium vnde ait. Hic locus est par/tes vbi se via findit in ambas, Dextera, quæ ditis magni sub mœnia tendit. Hac iter elisiuȝ nobis. at læua malorū. Exercet pœ/nas, & ad imp a tartara mittit, &c. De hoc malorum carcere sic idē Cato, Bene, & cōposite. C. Cæsar paulo ante in hoc ordine de vita & morte disserit, credo falsa existimans ea, q̄ de inferis memorantur, diuerso itinere malos a bonis loca tetra, inculta, fœda. atqȝ formidolosa habere, &c. Huius item rei sic meminit Persius. Et tibi, quæ samios diduxit litera ramos. Surgētes dex/tro monstrauit limite callē. Quisquis enim duros casus, &c. Nunc poeta commendat virtutem, & econtrario vitia dānat. Vtit/autem simili fere verbo eius: qđ apud Aulum gellium li. xvi. Capite primo cōperies. vbi sic ait. Adolescentuli cum etiam tū i scho/lis essemus ἐνθυμημάτιον. i. commentariunculam, hoc, græcum, quod adposui dictum esse a Musonio philosopho audiebamus Et quoniā vere, atqȝ luculente dictū, verbisqȝ est breuibus, & rotundis vinctū, per q̄libenter meminerāmus, ἄν τι πράξῃς καλὸν μετὰ πόνου, ὁ μὲν πόνος οἴχεται, τὸ δὲ καλὸν μένει, ἄν τι ποιήσῃς αἰσχρὸν μετὰ ἡδονῆς, τὸ μὲν ἡδὺ οἴχεται, τὸ δὲ αἰσχρὸν μένει. idest, Si per laborem honeste quippiam egeris, labor abit, honestum manet. Si per voluptatem turpe feceris qppiam Quod suaue est, abit, qđ turpe est manet. Postea (inqt) istā ipsam sententiam in Ca. oratiōe, quā dixit Numātiæ apud eqres po/sitam legimus, quæ & si laxioribus paulo, lōgioribusqȝ verbis comprehensa est, præter q̄ȝ illud græcum, qđ diximus, qm̄ tamē prior tēpore antiquiorqȝ est, venerabilior videri debet, verba ex oratione hæc sunt, Cogitate cū animis vestris si quid vos per laborem recte feceritis, labor ille a nobis cito recedet, benefactū a nobis, dum viuetis, nō abscedet. Sed si qua per voluptatem nequiter feceritis, voluptas cito abibit, nequiter factum illud apud vos semper manebit. Hæc ille, Xenophon quoqȝ in eo libel/lo: quem scripsit de dictis, & factis Socratis memoratu dignis, dicit. Herculi iam infantia supremā voluptatem, & virtutem ha/bitu muliebri oblatas, qui cum vtriusqȝ cohortationem audiuisset, virtutisqȝ arduum iter optatum receptaculum habere dici/disset, cōtraqȝ voluptatis aditum per q̄ facilem, sed finem sane amarum grauibus verbis voluptatem, & nequitias aspernatus virtutem per labores, & sudores in dexteram insecutus est. De hac re sic dicit Cice. in pri. offi. Nāqȝ Herculem prodicus dicit vt est apud Xenophontem cum, primum pubesceret (qđ ips a natura ad deligendum, q̄ȝ quisqȝ viā viuendi sit ingressurus datū est) exisse in solitudinem, atqȝ ibi sedentem diu secum, multūqȝ dubitasse, cum duas cerneret vias, vnam voluptatis, alteram virtutis, vtram ingredi melius esset, Hæc Ci. Aristoteles aūt dicebat studiorū liberaliū amaras esse radices, fructus vero dulces simile est de virtute, qđ sic dicit Ver. Quisqȝ n. &c. Ordo est. n. ꝑ qr qsqȝ. i. qcūqȝ vicerit amore virtutis. duros casus. i. cōia ad/uersa lubētia oppressus fuerit. Ille. i. is pabit. i. coparabit sibi laudē, & decus. At q. sed is, sup. q sequit desidiā, & luxū inerte, dū fugit. i. fugere conat i cauta mēte labores oppositos. i. obiectos sibi. ipse turpis, inopsqȝ simul trāsiget æuū. i. vitā miserabile. i. miserā, & detestabilē. Dicit notāter virtutis amore. qr si ambitiosus. ꝑ vana gl'a, & popularib' auris bene egerit, opam ludit. Vn̄ Ci. de sō, Sci. Igitur alte spectare si voles, atqȝ hāc sedē: & æternā domū cōtueri, neqȝ te sermonibus vulgi dederis, nec in p/mys humanis spē posueris rerum tu. r, suis te illecebris oportet ipsa virtus trahat ad verū decus. &c. De hac re est diuina illa Persij vbi cōtra desidi- sloqui sn a, Magne pr diuū sæuos punire, ita besc āt qȝ relicta: An ne magis siculi gemuerūt æra iuuēci. Et ma/gis auratis pēdēs laq̄aribus ensis. Purpureas subter ceruices terruit, imus, imus pcipites: q si sibi dicat: & intus, Palleat infelix, qđ proxima nesciat vxor. Au. Gel. in no. atticis. ca. j. xvij. li. refert Sto. dicere, Malitiā satis esse ad summā miseriā: virtutē e diuer/so ad summū bonū. ꝑipateticos aūt consentire, malitiā qdē summam miseriā cōficere, negare tñ summum bonum virtute sola ꝑfici posse, nisi & naturæ, & fortunæ bona accesserint. Idē ipse Gel. li. xj. sic inqt. Philo. noīe pegrinū vir grauē, cui postea cogno/mētū pteus fert est audiuimus. Qui virū qdē sapiētē nō peccaturū esse dicebat, ēt si peccasset eū dij, atqȝ hoīes ignoraturi ecēt qȝ n. pœnæ metu nō esse peccādū, sed iusti, honestiqȝ studio. & officio, &c. Iuxta qđ iā adduxi Hora. illud. Oderūt peccare boni virtutis amore. Oderūt peccare mali formidine pœnæ. Duros casus. casus dr̄ a cadēdo: itaqȝ qr in malū cadere dicimur: & in morte sæpe in malā partē accipit. verūtñ ꝓ euētu ponit vsqȝ adeo, vt ēt, sin bonā partē accipiat. quocirca dicit duros casus. i. duros euentus & duros labores Sicut. j. æneí. vbi hæc litera allegorice describitur, cū dicit. Per varios casus, ꝑ tot discrimina rerum. Tendimus in latiū sedes vbi fata quietas. Ostendunt, illic ꝑhas regna resurgere troiæ. Durate, & vosmet rebus serua/te secūdis, & Quid n aliud est tēdere in latiū nisi in patriam ꝓmissionis, in quā nimirū per dexterum hunc callem tendimus, vt enim monstratum est, ille in vertice summo te ssis requiem præbet iuxta quod dicitur, sedes vbi fata quietas, &c. Sed i ō nisi in summo vertice. vnde est. Durate, & vosmet rebus seruate secundis. Atqȝ desidiam. Hic manifeste desidiam, vt omnium vir/tutum hostem exagitat. Virtutis enim (inquit Cicero) laus omnis in actione cōsistit, &c. Ocia vero nos ad omnia mala conci/tant, præcipue ad luxuriā. vnde Oui. in de remedio amoris. Quæritis ægistus, quare sit factus adulter? In ꝓmptu cā est, desidio/sus erat. Et alibi. Ocia si tollas, periere cupidinis arcus. Et Iuue. Nūc patimur lōge pacis mala sæuior armis. Luxuria incubuit &c. Dicit autē bene luxū inertē, qr oīno segnes. & inertes i. sine arte nos facit, priuatqȝ diuinarū rerū cōtēplatione, qđ significatur. ij. æneí. vbi Aeneas deos videre non potuit, tamdiu per dū venus adesset, quos, ea absente cōtinuo vidit, Summo pe aūt prisci illi Romani inertiam fugerunt. Vnde Salu. Prudētissimus quisqȝ maxime negotiosus erat. Ingenium nemo sine corpe exercebat. Optimus qsqȝ facere q̄ dicere, sua ab alijs benefacta laudari, q̄ ipse aliorū narrare malebat Igit domi, militiæ boni mores cole/bant, &c. Quia igit boni, & sapiētis viri est nō mō sapere, verū etiā agere. Affranius (vt recitat Gel.) egregie sapiētiā sic descri/bit. Vsus me genuit: mr̄ peperit memoria, Sophiā vocāt me graij: vos sapientiā. Pacuuius quoqȝ, eo de Gel. teste: ad sapiētē, vt bene agat prinere sic docet, Ego odi hoīes ignaua opa, & philosopha snia. Nihil. n. indignius fieri posse, neqȝ intolerantius dice/bat, q̄ hoīes ignauos ac desides, opi barba, & pallio mores, & emolumēt a philosophiæ, in linguæ, verborūqȝ arte conuerterēt vt vitia facūdissime accusarēt, intercutibus ipsi vitijs madētes, Hæc illi. Hinc Iuue. Vltra sauromatas fugere hic libet & glacialē Oceanū, quoties aliqd de moribus audēt. Qui curios simulāt, & bacchanalia viuūt, &c. Dū fugit & c a. dū fugere tētat, nō etenīȝ euitat, sed dū incautus requie nācisci sperat. senex reb' ꝑitus consumptis, & corpe oī indulgētia depaurato miser inops, & turpis oībus modis laborat. Dicit notāter in cauta mēte, qr si sapiēs esset, nō ita fugeret labore. Est aūt, qđ dicit in sermoni/bus Hora. Dum vitant stulti vitia in contraria currunt, & in/de arte poetica. In vitiū ducit culpæ fuga: si caret arte. Affecta/te autē videt Verg. tēpora diuersa ponere, cū de bono dicit p

Composita ab ob ppositione quid deseruiant

Herculis factum

P. Verg Maronis Coppa.

Oppa syrisca caput graia redimita mitela
Crispū sub crotalo docta mouere latus
Ebria, famosa saltat lasciua taberna.
Ad cubitum raucos excutiens calamos.

Quid

ccc verbū

verbum de futuro, laudemq; decusq; parabit. non. n. bonus vir conti uo laudatur. licet sibi tacite gaudere potest. Nam sæpe post fata, hoc est post corporis mortem, primum gloria datur. Vnde Propertius. At mihi quod viuo detraxerit inuida turba, Post obitum duplici fœnore reddet honos.

ASCEn. Coppa syrisca. Omnis eius opusculi summa est, vt hortetur Mecœnatem, & socios ad voluptatem insinuatione quadam vtens coppæ mecœnatis libertæ, quæ a loco sic nominata græce apud orchomenon Boetiæ, sunt enim Coppæ iuxta cephisum amnem, qui lacum facit copaidem nominatum, syrisca, quæ venerat ex syria. Graia mitella, fuit .n. mitra ornamentum capitis primum apud Mœonios. deinde ægyptij, & syri vsi sunt, teste Hero. Verg. Mœonia mentum mitra, crinesq; madentem. Crotalo. crotalum instru- (Crotalũ quid sit) mentum musicum, quo ægiptij in deorum cerimonijs vtebantur & quidam a crno, quod est pulso denominarunt, non nulli græcorum pro palustro resonante posuerunt. Alij annulum ex ære factum, qui secreto baculo percutiebatur ad sonitum reddendum intellexerunt. Calamos, phystulas, quas ipsa pulsabat, Raucos: sonoros, Ad cubitum, idest quietem. Bibulo, nam qui dormiunt, videntur bibere susurrãdo in somno. Coppæ, vasa vinaria. Chordæ: citharæ: Triclinia, lecti erant, vel triclinia in quibus veteres comedebant. Harundinibus quæ solebant apponi ad voluptates. Mœnalio arcadio, idest quales solent esse in monte arcadio vbi solebant pastores, etiam potest referri ad euandrum, qui venerat ex arcadia, vbi erat palanteum, & palatium condiderat. Vappa vinum asperum: & fetidum & vappa dicitur vinum euaporatum, idest quod (Vappa quid sit) amisit saporem. Picato, nigro, vel a pice. lege Martia. Chorollæ dicuntur, a choro, & sic a chorona. Cecropio, apud Himetum montem Athenienses solent adesse apes. Luthea, rubicunda apud Bucolico. Molli a luthcola. Achelois nympha fuit acheloi: filiæ enim Acheloi dicuntur syrenes, vt idem Vergi. alibi, Syrenum cantus varios, acheloia proles Fiscina, canistrum & calathus. Bromius, cognomen bacchi est a bromo, quod est consumo. vino enim moderate sumpto omnes humores repelluntur. Tuguri, casa pastoralis. Custos priapus saligna ex salice factus. Alybida, priape ab alybidibus, apud quos in veneratione est. Illi. Asello. Vestri .i. quod habetur ex vobis. Vitro, ciato vitreo. Aestiuo Optimo, & apto tempore æstatis. Strophum, coronã. Decerpes. capies. Prisca pereant, illi qui seruant grauitatem, vt prisci nostri habuere. Cineri ingrato, nihil sentienti alibi idem Vergi. in. vi. æneí. Flebatu, & cineri ingrato suprema ferebant, solebant enim sepulchra vnguentis & floribus odoriferis spargere antiqui, quod testatur Tibullus dicẽs, illic quas mittit diues pãchaia merces: Aeoiq; arabes diues, & assyria. Pone, para, & funde vinum. Curat, qui seruet voluptatem ad diem crastinum.

ASCEn. Coppa syrisca. Carmen hoc elegiacum, quod Vergilio ab omnibus adscribit, facile quidem est expositu: sed non minus delitiosum, q̃ quæ ab epigrammatistis, ac elegiacis scribi solet, vt sciamus & elegiacum Maronem non fuisse penitus negatum, Inuitat autem mecœnatem ad voluptatem: sic tamen vt prudentes potius ab ea retrahat. Nam conclusurus opus sic. Pone merum. & talos, pereat qui crastina curat, Addit, Mors aurẽ vellens viuite ait venio. Pro quo quidam mendose legunt mors autem veniens: Vellere vero aurem accipi solet pro eo quod est admonere, admonentes enim id facere solebant, nam auris memorie dicata est, vt in Bucoli. Cynthius aurem Vellit & admonuit quia vero manifestaria sunt finem facio, hoc solum monuisse contentus.

Ver erat. Opusculum Vergi. de Rosa in quo virgines hortatur ad voluptatem percipiendam, & pariter viros intelligere possumus ei udiri ad ætatis suæ commoda percipienda, ita enim pulchritudo, & virginum decus præterit, & breue tempus sortitæ sunt, sicut rosa, quæ mane aperta, & viuacitatem ostendens peracto die,

DOMI. languida & fragilis, vero rubore deperdito, appaiet Ver, tempus veris, quo omnia florent. Renecta, reducta Croceo, purpureo propter auroræ ruborem. Strictior, quia noctes situ breuiores. Anticipare ante capere. Quadeua quadrata. rigatis:, aspersio, Vegetare: viuaciorem me esse. Pruinas rores Gramina, herbas. Guttas, congelatas. Grauidas caules oppressos pruinis. Pestum oppidum in campania abundantissimum rosarum. vnde Biferiq; rosaria pesti. Lucifero, stella

matutina

Quid iuuat æstiuo defessum puluere abesse.
Quam potius bibulo decubuisse thoro?
Sunt cuppæ, calices, ciati, rosa, tibia, chordæ,
Triclinia umbrifer frigida arundinibus.
En, & mœnalio quæ garrit dulce sub antro.
Rustica pastoris fistula more sonat.
Est & uappa cado nuper diffusa picato.
Et crepitans rauco murmure riuus aquæ.
Sunt etiam croceo uiolæ de flore corollæ.
Sertaq; purpurea lutea mixta rosa.
Et quæ uirgineo libata Achelois ab amne.
Lilia uimineis attulit in calathis.
Sunt & caseoli, quos scirpea fiscina siccat.
Sunt Autumnalis, cerea pruna deæ.
Castaneæ nuces, & suaue rubentia mala.
Est hic munda Ceres, est Amor, est Bromius.
Sunt & mora cruenta, & lentis uua racemis.
Et pendet iunco ceruleus cucumis.
Est tuguri custos armatus falce saligna.
Sed non & uasto est inguine terribilis.
Huc Alybida ueni, fessus iam sudat asellus.
Parce illi, uestri delitium est asinus.
Nunc cantu crebro rumpunt arbusta cicadæ.
Nunc etiam in gelida sede lacerta latet.
Si sapis æstiuo recubans nunc prolue uitro.
Seu uis crystallo ferre nouos calices.
Eia age pampinea fessus requiesce sub umbra.
Et grauidum roseo necte caput strophio.
Formosus teneræ decerpes ora puellæ.
Ah pereat cui sunt prisca supercilia
Quid cineri ingrato seruas bene olentia serta?
An ne coronato uis lapide ista tegi?
Pone merum, & talos, pereat qui crastina curat.
Mors autem uellens, uiuite ait, uenio.

Publij Vergilij. Maronis aut potius
Ausonij Rosæ.

Ver erat, & blando mordentia frigora morsu.
Spirabat croceo mane reuecta dies.
Strictior Eoos præcesserat aura iugales.
Aestiferum suades anticipare diem.
Errabam riguis per quadrua compita in herbis
Matura cupiens me uegetare die.
Vidi concretas per gramina flexa pruinas
Pendere, aut holerum stare cacuminibus.
Caulibus & patulis teretes colludere guttas.
Et cœlestis aquæ pondere tunc grauidas.
Vidi Pestano gaudere rosaria cultu.
Exoriente nouo roscida lucifero.
Rara pruinosis canebat gemma frutetis
Ad primos radios interitura die.
Ambigeres raperet ne rosis tunc aurora ruborem.
An daret, & flores tingueret orta dies.
Ros unus, color unus, & unum mane duorum.
Syderis & floris est domina una Venus.
Forsan & unus odor, sed celsior ille per auras
Difflatur, spirat proximus iste magis
Communis Paphiæ dea sideris, & dea floris.
Præcipit unius nutricis esse habitum.

Momentum

Momentum intereat quo se nascentia florum
Germina cum paribus diuiderent spatiis
Hæc uiret angusto foliorum tecta galero.
Hanc tenui folio purpura rubra notat.
Hæc aperit primi fastigia celsa obelisci
Mucronem absoluens purpurei capitis.
Vertice collectos illa exinuabat amictus.
Iam meditans foliis se numerare suis.
Nec mora, ridentis calathi patefecit honorem.
Prodens inclusi semina densa croci.
Hæc modo quæ toto rutilauerat igne comarum,
Pallida collapsis deseritur foliis.
Mirabar celerem fugitiua ætate rapinam.
Et dum nascuntur consenuisse rosas.
Ecce & defluxit rutuli coma punica floris.
Dum loquor, & tellus tecta rubore micat.
Tot species, tantosq; ortus, uariosq; nouatus
Ipsa dies aperit, conficit ipsa dies.
Conquerimur natura breuis q; gratia florum est
Ostentata oculis ilico dona rapis.
Quam longam una dies, ætas tam longa rosarum,
Quas pubescentes iuncta senecta premit.
Quam modo nascentem rutilus conspexit Eous.
Hanc rediens sero uespere uidit anum.
Sed bene q; paucis licet interitura diebus.
Succedens æuum prorogat ipsa suum.
Collige uirgo rosas, dum flos nouus. & noua pubes,
Et memor esto æuum sic properare tuum.

P. Vergi. Maronis est, & non.

Est, & non, cuncti monosyllaba nota frequentant.
His demptis, nihil est hominum quod sermo uolutet.
Oia in his, & ab his sunt omnia siue negoti
Siue oti quidq; est, seu turbida, siue quietis.
Alterutro, pariter non nunq;, sæpe seorsis
Obsistunt dubiis, ut mores, ingenium q;
Et faciles, uel difficiles contentio nacta est.
Si consentitur mora nulla interuenit, est, est.
Si controuersam dissensio subiciet, non.
Hinc fora dissultant clamoribus, hinc furiosi
Iurgia sunt Circi, cuneati hinc læta theatri
Seditio, & tales agitat quoq; curia lites.
Coniugia, & nati cum patribus ista quietis
Verba ferunt studiis, salua pietate loquentes.
Hinc etiam placidis schola consona disciplinis,
Dogmaticas agitat placido certamine lites.
Hinc omnis certat dialectica turba Sophorum.
Est lux, est ne? dies ergo, non conuenit istuc?
Nam facibus multis, aut fulguribus, quoties lux
Est nocturna homini. non est lux ista diei.
Est, & non, igitur quoties lucem esse fatendum est.
Sed non esse diem, mille hinc certamina surgunt.
Hinc pauci, multi quoq; talia commeditantes.
Murmure concluso rabiosa silentia rodunt.
Qualis uita hominum, duo quã monosyllaba uersant.

matutina. Canebat, albescebat. Rosida, plena rore ad primos radios, quia quando soloritur, rosa liquescit. Duorum, auroræ, & floris, color vnus, ille color floris dea, venus, dea floris & stellæ, Murex, cõchile. quo tingitur purpura hæc rosa. Galero, appellat galerũ illa folia. quibus vestitur rosa. Obeliscus amianus Marcellinus dicit obeliscũ lapide asperrimũ in figura metæ cuiusdã sensim a proceritate in celsum cõsurgentem esse, & vt radium imitetur paulatim gracilescentem, ipseq; quadrata in uerticem productum angustius, manuq; artificis leuigatum, ad cuius similitudinem rosæ ipsius tumorem, noster hic poeta obeliscũ appellat, rosa videtur obeliscus anteq; aperiatur. Mucronem, cuspidem. Illa, alia rosa, Exinuabat, explicabat amictus folia, quæ sunt ta q amictus. Meditans. cogitans. Rosa quando est aperta, vt calathus ridens. i. læta, Rutilauerat, splenduerat, sed facta est pallida. Punica, rubicũda, Rubore, rosarũ, Nouatus, nouationes. Iuncta: cõiuncta, & vicina. Aeuũ suum, q rosa viuit logo tẽpore, nomine, & fama atq; gloria. Qui in amoribus, venturæ memores iam nunc estote senectæ. Sic nullum vobis tempus abibit iners.

Obeliscus q̃d sit

Er erat. Hoc quoq; carmine poeta (siue is Maro siue, vt vir doctissimus Hieronymus aleander asserit ausonius est) nos ad voluptate inuitare videtur, sed prudentes magis deterret ab eius illecebris. Na si, vt Iob dicit, Homo q̃si flos egreditur & conteritur, & fugit, velut vmbra, stultus erit quisquis in hac tam fragili vita beatitudinem suam constituerit, & voluptati inhiauerit, vnde poeta concludens opus his verbis. Collige virgo rosas dum flos nouus, & noua pubes, Et memor esto æuum sic properare tuum non tam ad voluptatem q ad laudabilia opera facienda cohortatur. Cæterum cum omnia facilia sint, paucissima præter Calderinum, elucidabimus. Blando morsu, q sunt frigora bruma lia, q lædant, vnde in Buco. ab ne te frigora lædant, sunt, & æstiua, quæ delectent, vt in eisdem, frigus captabis opacum. Croceo mane, idest matutino tepore. Plautus tamen declinauit dicens a mani secundum Serui. iugalea eoos, idest equos solis ab oriente venientes, Rara gemmas grossus euangelista vocatur in vite nodus; vnde pampinus exit, sic hic vnde rosa. Venus, est domina, quia lucifer, & hesperus stella est veneris. Forsan & vnus odos, idest odor vnde de venere, in j. æneí. Ambrosiæq; comæ diuinum vertice odorem Spirauere, dea paphiæ. paphos ciuitas cypri, vbi venus, quæ paphia inde dicitur præcipue colitur, vnde æneí. primo: ipsa paphum sublimis abit, sedesq; reuisit, Læta suas, &c. Cõquerimur natura, ordo est. o natura nos conquerimus: q gratia florum est breuis, &c. eous, idest sol. anum, idest, vetulam.

A SCEN.

St & nõ. Deridet dialecticos, & sophistas, quorũ omnis scientia nugax, & vana est, nec aliud sonnet q̃ est & nõ Fatemur huiusmodi disputationibus ingenium reddi acutius, sed tamen, barbarius fieri. in primis autem effectus eorũ exponit inde hypotheticũ quendã syllogismũ adducit. Cuncti mortales. Illoꝝ. dialecticoꝝ hominum. Oci, quietis, Alterutro vnũ dicimus. Obsistũt, aduersantur. Seorsis, a se remotis, & incognitis, vt mores sunt illoꝝ sic & disputant. Si consentitur ab aduersario Subiiciat: subiũgat, & dicat aduersarius, nõ est verum, subit. sunt controuersiæ, Cuneati ad similitudinẽ cunei facti. Cõiugia, maritus, & vxor agitant, hoc est, & non sic, & nati faciunt cum patribus. Consona, conueniens, agitat mouet lites. Dogmaticus, dogma significat decretum & iudicium, atq; deliberationem. Sophorum, sapientium, Est lux, exemplum ponit hipothetic orũ syllogismorum, quorum species sunt quinq; syllogismorum dialecticorum octo & decem traduntur. Est lux, fateris esse lucem, ergo est dies Non est dies, non videtur dies. Certamina, disputationis, Qualis vita, exclamatio poetæ qui miratur, q semper vita hominum versatur in his monosyllabis, est, & no.

DOMI.

St & non. Deridet inquit Calde. dialecticos. Mihi quoq; deflere vr miserã mortaliũ sortẽ sub tãta ignoratiõe degetiũ, vt nihil certo sciãt qd' magni viri asseruisse legunt. Est lux. Argumentum sophisticũ. Qñcunq; lux est, dies est, Noctu, dum faces accenduntur, lux est, ergo dies est.

ASCEn.

Er binos, sunt qui hos versiculos præponant. Tris annos sepes, & tris sepes canis explet Tresq; canes bene viuit equus, sed equos homo ternos. Per binos, & c. adest per. xcij. annos, hoc est per tres cursus Saturninos viuit homo ad iustam senectam pertingens. Sunt enim qui quartum addunt, sed meliore luto conditi: aut regimine præditi. Hos nouies, scilicet viros, Phœnix reparabilis ales, dicitur enim sola auis esse, & ad vltimum vitæ ligna colligere, & odoribus, ac calore solis flatu. alarum adiutorio incendere. incensaq; intrare, & ex cineribus ac rore cœli nouam renasci. De ætatibus autem cornicis, ceruí, & corui Plynium legito. Hamadryades sunt nymphæ syluarum, quas cum syluis oriri, & interire dicunt, vnde prisci semideos diu quidem viuere, sed aliquando mori dicebant.

Phœnicis nā gl'io sa.

ASCEn.

Rima Cleonæi, &c. Monostichis. i. singulis carminibus describit erumnas: atq; labores herculis quos varij varie referunt, sed & multi memorātur Hercules vsq; adeo, vt omnes viros fortes Hercules cœperint nuncupare. verum poetæ suo more ascribunt vni Iouis ex alcmena amphitriōis coniuge filio omnia q̄ hercules gessisse dicitur facinora, quorum Maro binis epigrammatis duodecim enumerat, sed non eodem ordine, vt in explanatione videbimus, quæ cum ordine talis est. Prima erūna. i. calamitas & persecutio eurysthei mycenarum regis (Nam. xlv. annos illic regnauit, & Herculem Iunonis instinctu ad varia monstra domanda misit eo quidem animo, vt tandem succumbat verum gloriosior inde semper emersit, vnde Hercules dictus q̄si ἡρακλέος. i. Iunonis gloria) tolerata scilicet ab hercule est, sup. leonis cleonæi. i. iuxta cleonas oppidum in sylua nemæa interfecti vū statius. Illius inspeciem, quæ pertcumesia tempe Amphitrioniades factū iuuenilibus armis. Ante cleonæi vestitur præl. a monstri Hic leo vt recitat siponitus in cœlum dicitur translatus a Ioue patre, vt Herculis gloriæ cōsuleret

Ordo Herculis et ūnæ quæ

℄ De ætatibus animalium.

Er denos, deciesq; nouem super exit in annos
Iusta senescētum quos implet uita uirorum.
Hos nouies superat uiuēdo garula cornix.
Et quater egredit̄ cornices secula ceruus.
Alipedē ceruum ter uicit coruus, & illum
Multiplicat nouies phœnix reparabilis ales.
Quam nos perpetuo decies præuertimus æuo.
Nymphæ Amadryades, quarum longissima uita est.
Hæc cohibet fines uiuacia fata animantum.
Cætera secreta nouit deus arbiter æui

Monostica de erumnis Herculis.

Rima Cleonæi tolerata erumna Leonis.
Proxima Lernæam ferro, & face cōtudit Hydram.
Mox erymātheū uis tertia pculit Aprum.
Aeripedis q̄rto tulit aurea cornua ceruí
Stymphalidas pepulit uolucres discrimine quinto.
Threiciam sexto spoliauit Amazona balteo.
Septima in Augeis stabulis impensa laboris.
Octauo expulso numeratur adorea Tauro.
In Diomedæis uictoria nona quadrigis.

Cerȝone

Geryone extincto decimam dat Hiberia palmam.
Vndecimum mala Hesperidum distracta triumphum.
Cerberus extremi suprema est meta laboris.

¶ Alia eiusdem de eiusdem Hercu/lis laboribus.

Compressit Nemeæ primum uirtute Leonem.
Extincta est Anguis, quæ pullulat Hydra secundo.
Tertius euictus Sus est Erymanthius ingens.
Cornibus auratis Ceruum necat ordine quarto.
Deicit horrisono quinto Stymphalidas arcu.
Abstulit Hippoliti sexto sua uincula uitæ.
Septimus Augei stabulum labor egerit undis.
Octauo domuit magno luctamine Taurum.
Tum Diomedis equos nono cum rege perempto.
Geryonem decimo triplici cum corpore uicit.
Vndecimo abstractus uidit noua Cerberus astra.
Postremo Hesperidum uictor tulit aurea mala.

consuleret, q eum in erumnis occiderat, & q hæc prima Herculis adolescentis certatio fuerat, Eius simulachrum virgini proximum est Nigidius hunc leonem tradit a luna iussu Iunonis in terra arcadica, & regione nemeæ educatum, & deinde inexitum Herculi dimissum, quem Hercules iussu Eurysthei claua, quam a Molorcho hospite acceperat: interfecit. Itaqz postea claua pro gladio, pelle leonis pro scuto vsum Herculem fuisse leonem vero a Iunone inter syder a relatum, q ad occasum spectans, supra caput hydræ constitutus, dictus est. & nemæus leo a nemæa sylua inter cleonas, & phliuntem, in qua argiui ob Herculis memoriam nemæa sacra celebrare cō sueuerunt. Sunt autē cleone oppidum in via situm, quæ ex argo corinthum ducit, distatqz ab argo stadijs .cxx. a corintho vero .lxxx. vnde hic cleonæi leonis, & apud Lucanum. Ille cleonæi proiecit terga leonis. Proxima .s. erumna .i. secunda, quæ est proxima a prima, hoc est hercules in secunda erumna, con tundit ferro, & face .i. igni hydram .i. serpentem aquatilem lernæam .i. in lerna lacu versari solitam, quam hercules cum totam regionem deuastaret, primo claua percussit, sed cum amputato vno capite, continuo bina renascerentur, congesta lignorum strue: in cauernis abditā igni exussit, atqz deleuit, vnde Maro noster alibi Quinquaginta atris immanis hyatibus hydra, & Sen. Quid sæua lernæ monstra numerosum malum, Non igne demum vicit, & docuit mori. hoc ideo fictum quidam existimant. quia cum lernæ palus frequēter siccaretur, ac denuo impleretur aquis, Hercules deprehendit venas terræ incendio posse præcludi, atqz ideo postq̄ exhausit eam ignem adhibuit, & si qua vnda prorumpebat obstruxit: hinc monstro hydræ nomen fabulæ imposuerunt, quoniam hydor aquam significat, Mox .idest paulo post vis tertia, scilicet herculi facta idest violenta, aut vis, idest virtus tertia, perculit (a percello) idest percussit aprum: idest suem syluestrem. erymantheum, idest arcadicum ab erymantheo sylua arcadiæ denominatum; herculea enim aprum miræ magnitudinis arcadicum agrum vastantem occidit, vel vt quidam uolunt viuum cœpit, & detulit Eurystheo. Sene. Solutum qz densis hispidum erymanthi iugis arcadica quærere nemora mœnalium suem. Dictus est hic aper mœnalius a mœnalo arcadiæ monte, quamuis & oppidum sit eiusdem nominis, quod & mœnalia dicit. Et supple hercules tulit, idest abstulit quarto, scilicet loco, aut quarto labore cornua aurea ceruæ aeripedis .i. aerios, hoc est veloces pedes habentia vt per apheresim, aut synæresim eripedis pro aeripidis dictum sit vt æneid. vj. fixerit æripedem ceruam licet, aut erimanthi. Erat enim illic dicit cerua: vt hic ceruus aureis cornibus & pedibus, vt qdam dicunt æreis, vt alij aereis .i. velocissimus, quam vel quæ hercules cursu superauit in mœnalo mōte arcadiæ, & spoliauit. Et pepulit .s. a sedibus suis volucres .i. aues aquaticas, stymphalidas .i. in stymphalo lacu arcadiæ immorantes, dicuntur autem fuisse tantæ magnitudinis, vt solis radios obumbrarent, omnem arcadiam deuastantes. Est aūt stymphalus arcadiæ lacus, ex quo erasinus fluuius erumpit in æginam terram, quondam vero exitum non habebat, vrbs autem vicina stymphalum dicitur pepulit dico discrimine .s. periculo, & labore quinto, & spoliauit amazona .i. reginam amazonum threiciā .i. iuxta thraciam, & scithas regnantem, spoliauit dico baltheo .s. aureo, quem ad eurystheū reportauit, Sene. non vicit illum cœlebis semper tori regina gentis vidua thermodontiæ. Dicitur autem amazon quasi sine mamilla, eo q alteram inurunt, vt alibi sat. s dictum est, spoliauit autem sexto .s. discrimine, aut periculo. ¶ Septima impensa laboris, est sup. in stabulis argeis .i. argiuis, vbi ferocientem taurū interfecit. ¶ Octaua adorea .i. octaua laus bellica. Sic enim interpretatur adorea ab adore, eo q victores adorentur a victis. vnde & festus: adoream laudem dicebant, gloriam, & gloriosum putabant esse, qui farris copia abundabat. Pli. autem gloriam denique ipsam a farris honore adoream appellabant, Ergo octaua adorea .i. laus numeratur, tauro expulso: alij legunt numeratur octauo, vt sit discrimine, aut labore. Et loquitur de tauro atticam regionem deuastante. Sene. Taurumqz centum non leuem populis metum. ¶ Victoria nona, sup. numeratur in quadrigis .i. equis qdrijugalibus diomedis .i. quos humanis carnibus aluerat diomedes bistonius. vnde sipontinus. Præterea Hercules Diomedem thraciæ rege virū, ac sanguinarium hominem. qui equos suos aduenarū carne in tyrida Thraciæ oppido pascebat, occidit, eumqz iumentis suis epulandum apposuit. Seneca, Quid stabulantemorem viri bistonij regis Nā bistonis stagnū & regio Thraciæ a Bistone rege denominatur. ¶ Hiberia .i. hispania dat decimam palmam. Gerione .s. rege hispanorum tricorpore, extincto .i. interempto, cui & boues abstulit: e quibus cacus nonnullos furatus in Italia ab eodem occisus est, vt æneid. vj. late scribitur, dicitur autem tricorpor, qui tribus insulis præfuit. ¶ Mala hesperidum .i. atlantidum puellarum, quæ aurea mala .i. poma habuerunt, distracta .s. per Herculem, occiso peruigili dracone, sup. dant vndecimum triumphum: vnde Lucanus, abstulit arboribus pretium nemorisqz laborem, Alcides, passusqz inopes sine pondere ramos. Pertulit argolico fulgentia poma tyranno .s. Eurystheo. Sunt qui per poma oues intelligant, quia græce mela: & poma, & oues significant, & per draconem pastorem earum custodem. ¶ Cerberus canis triceps triplicem Plutonis potestatem significans apud inferos, est suprema .i. vltima meta extremi laboris. Nam cum perithoua ad inferos detrusus esset, accessit eo cum Theseo, & Cerberum canem tricipitem ad superos traxit, e cuius vrina inter cotes sparsa aconitum natum fingitur. Sunt autem plures alij labores Herculis, vt de antheo, & busiri, acheloo, & caco. sed nos quoqz his contenti sumus.

Mœnalium vbi locorum

Diōedes q fuerit

Cerberus qd notet

Compressit &c. (si mō idē est author) alijs psequitur verbis, quo circa qui a fabulas satis aperuimus, erimus ordine contenti, q talis est. Hercules sup. cōpressit primum leonem nemeæ .s. syluæ virtute .s. sua, verūtamen dicitur adhuc in cunis positus, serpentes fraude Iunonis immissos strangulasse, vñ non dicemus hunc primū laborē fuisse, sed primum narratum, nisi dicamus additum esse virtute ad discretionem eorum, quæ gessit nō virtute: sed diuino auxilio adiutus. non enim vero simile est infantem angues potuisse necare, nisi Iupiter pater auxilio fuisset, hydra anguis: quæ pullulat, quia amputato vno capite, bina renascebantur. Sus .i. aper erymanthius ingens .i. valde magnus euictus est tertius .s. ordine quarto ceruum auratis cornibus .i. habentem cornua aurata. Et deycit stymphalidas .s. volucres arcu horrisono .i. horribiliter sonante, quinto .s. ordine (Prius secundom) corripuit dicens Stymphalidas pepulit volucres, Eandem tamē hic producit, sicut & Martialis dicens, Auripedem sylus ceruam: stymphalidas vndis, abstulit. Item in sexto ceruam cum Martiale posuit, hic & prius ceruum, sed cornua ceruo congruunt, Abstulit .s. Hercules hippolitæ .s. amazonum reginæ victæ .s. a se sua vincula .i. balthea, quibus vinciebatur. Septimus labor egerit vndis stabulum Argei .s. tyranni. Et Hercules domuit, Octauo .s. discrimine aut labore taurum .s. ferocientem, & atticam regionem deuastantes domuit inquit magno luctamine. Tū .i. deinde .s. nono sup. labore, aut luctamine, sup. domuit, equos Diomedis .s. Thracij, qui humanis carnibus ab eo pascebantur, cum rege .s. Diomede perempto .s. a se. Et vicit decimo .s. labore Gerionem .s. regem hispaniarum, cum triplici corpore .i. habentem triplex corpus, & id poetice: aut cum triplici cor .s. cum triplici exercitu ex tribus insulis collecto. Cerberus .i. canis infernalis, abstractus .s. ab inferis, vidit astra noua, idest quæ non prius viderat, cum tamē apud inferos astra testetur in sexto dicens, solemqz suum sua sydera norunt. Vndecimo .s. labore, prius autem dixit vltimo, vnde non obseruat ordinem rei gestæ. Et Hercules victor, tulit postremo .s. labore .i. per postremum laborem, quem vndecimum prius posuit mala .i. poma aurea hesperidum .s. puellarum in hesperia minore degentium.

ASCEN.

Publii Vergilii Maronis de musarum inuentis

Clio gesta canens transactis tempora reddit.
Melpomene tragico proclamat mœsta boatu.
Comica lasciuo gaudet sermone Thalia.
Dulciloquis calamos Euterpe flatibus urget.
Terpsicore affectus citharis mouet, imperat, auget.
Plectra gerens Erato saltat pede, carmine, uultu.
Carmina Calliope libris heroica mandat.
Vrania ipsa poli motus scrutatur, & astra.
Signat cuncta manu, loquiturq; Polymnia gestu.
Mentis Apollineæ uis has mouet undiq; musas.
In medio residens complectitur omnia Phœbus.
Clio historias inuenit, Melpomene tragœdias.
Thalia comœdias, Euterpe tibias Terpsicore
Psalterium, Erato geometriam, Calliope litteras.
Vrania astrologiam, Polymnia rhetoricam.

ASCEN. Clio gesta canens, &c. Opusculum hoc de musarum inventis inscribitur. Quo circa de musis, quæ collegimus, alias paucis repetam. Musa secundum nonnullos dicitur a μυεῖν, quod est instruere, & in sacris initiare Hesio. in theogonia ait, musas Iouis & Mnemosynes filias in pierio monte ex eadem nouem noctibus genitas, quarum nomina sic ponit. κλειώ τ' εὐτέρπη τε, θάλειά τε μελπομένη τε τερψιχόρη τ' ἐρατώ τε πολύμνιά τ' οὐρανίη τε καλλιόπη θ'. idest Clio te euterpe te (sed per collisionem profert pro te euterpe, te euterpe, te autem est apud græcos id, quod que apud nos) thalia te mellepomene te. Terpsicore, te erato te polymnia, te vraniæ, te calliopem. quod sic dices. Et clio, & euterpe, &c. Clio autem dicitur quia cleos gloria est. Et poetæ ex laudibus, quas aliis tribuunt, & sibi: & illis maximam gloriam parant hæc hic dicitur historias inuenisse: vnde ordo est. Clio canens gesta, idest res gestas. reddit tempora transactis scilicet rebus, idest reducit ad memoriam res transactas memorans, quibus temporibus actæ sunt. & paulo post. Clio historias inuenit, Melpomene (vt sequar ordine poetæ) proclamat, idest porro exclamat, boatu tragico, idest quasi tragico vultu, qui tragœdias agunt, existens mœsta: idest præ se ferens maestitiam, quia res mœstas agit Et paulopost, Melpomene tragœdias, supple inuenit, dicitur autem a cantus sua ui se. Nam μέλπομαι & μέλπω, idest Melpome, & melpo dicitur canto, Thalia, scilicet musa comica) quia thalia comœdias supple inuenit) gaudet sermone lasciuo, idest amantibus & parasitis ac seruis nequam apto, dicitur autem ἀπὸ τοῦ θάλλειν, idest a thalun, quod est florere. Per eam enim poetæ diu florent, Euterpe. s. musa vrget, idest inflat, calamos, idest fistulas, & tibias, flatibus dulciloquis: quia euterpe tibias: supp. inuenit. Euterpe vero dicitur a iocunditate. nam euterpos dicitur iocundus, Terpsicore mouet affectus cytharis & imperat. s. affectibus, & auget. s. eos. Terpsicore psalterium, supple inuenit. Et dicitur a delectando, nam terpo significat delecto, & terpome delector, & terpsis delectatio Erato. scilicet musa gerens plectra: idest instrumenta musica, quæ plectuntur, idest feriuntur saltat pede carmine vultu. Erato, supple inuenit geometriam, & dicta volunt ab amore, quem erota vocant græci. Calliope s. musa mandat libris carmina heroica. Calliope supple inuenit literas, dicta autem est a pulchra voce. Vrania, scilicet musa scrutatur motus poli, idest cœli, & astra. s. cœlestia. Vrania, supple inuenit astrologiam vnde a cœlo: nam græce οὐρανος vranos, dicitur nomen accepit. Polymnia, scilicet musa signat, idest indicat cuncta manu, & loquitur gestu, idest per gestum, vnde rhetoricam inuenit, quæ docet cum honesto, & decenti gestu orare, dicta autem est a multa memoria, aut multa laude. Vis mentis apollineæ idest apollinis, idest solis mouet vndique has musas, quia phœbus, scilicet Apollo residens in medio complectitur omnia, scilicet musarum inuenta, & conamina. Est. n. medius planetarum, sed per musas philosophi syrenas intelligunt, quas singulis orbibus, aut sphæris cœlestibus præsidere etiam Plato asserit, vnde mirabilem concentum in cœlis ponit, sed satis, superque hæc a nobis dictum putamus.

Musarum nota vnde dicta

De cantu

De cantu syrenarum.

Syrenes uarios cantus Acheloia proles.
Et solito mistos ore ciere modos.
Illarum uoces, illarum musa mouebat.
Omnia q̄ Thimele carmina dulcis hēt.
Quod tuba, quod litui, qd' cornua rauca sonentum.
Quodq; foraminibus tibia mille sonat.
Quodq; leues calami, quod suauis cantat Aedon.
Quod lyra, qd' cytharæ, quod moribundus olor.
Illectos nautas dulci modulamine uocis.
Mergebant auidæ fluctibus Ionius.
Sanguine Sisyphio generatus magnus Vlysses.
Hac tutos solida præstitit arte suos.
Illeuit cera sociorum callidus aures.
Atq; suas uinclis præbuit ipse manus.
Transiluit scopulos & inhospita littora classis.
Illæ præcipites dissiluere freto.
Sic blandas uocis notulas, ac carmina uicit.
Sic tandem exitio monstra canora dedit.

Eiusdem de die festo.

Lætus in offenso radiabat lumine Titan.
Lætificusq; dies erat oībus æthere puro.
Vosq; simul iuuenes ais, & uoce fauentēs
Cōcelebrate diem uotis felicibus almum.
Prosp ut is semp redeat, natiq; quotannis
Asmenidæ referant alacres sua mantua uati.

De fortuna.

Fortuna omnipotens insipientibus.
Tantum iuris atrox quæ tibi uendicas.
Euertensq; bonos, eligis improbos.
Nec seruare potes muneribus fidem.
Fortuna immeritos auget honoribus.
Fortuna innocuos cladibus afficit.
Iustos illa uiros pauperie grauat.
Indignos eadem diuitiis beat.
Hæc aufert iuuenes & retinet senes.
Iniusto arbitrio tempora diuidens.
Quod dignis adimit transit ad impios.
Nec discrimen habet, rectaq; iudicat.
Inconstans, fragilis, perfida lubrica.
Nec quos clarificat perpetuo fouet.
Nec quos deseruit perpetuo premit.

De Orpheo.

Threicius quondam uates
Fide creditur canora
Mouisse sensus trium fratrum.
Atq; amnes tenuisse uagos.
Et surda cantu concitasse saxa.
Suaui sono testudinis.
Arbores secutæ umbram ferunt præbuisse uati.
Sed placidis hominum dictis
Fera corda mitigauit.
Doctaq; uitam uoce temperauit.
Iustitiam docuit, cœtu quoq; congregauit uno,
Moresq; agrestes expoliuit Orpheus.

ASCEn. Syrenes. Quæ reliqua sunt Vergiliana opuscula tā facilia sunt, vt explanationis nō egeant. ne tñ nihil dicā, interīī vocabula explanabo. Syrenes solis ex Acheloo amne filiæ, tres legunt, parthenope, a quo Neapolis olī dicta erat leucosia, & lygia dictæ ab eo qd' est, σειρὰν pnectere, & retinere: mutata aspiratione i. s. fuerūt ingl Ser. in parte vgines, in pte volucres, Acheloi & Calliopes musæ filiæ, har vna voce, altera tibijs: alia lyra canebat, & iuxta pelorū post in capreis insula habitarūt, quæ illectos suo cātu in naufragiū deducebāt. Scōm veritatem meretrices fuerūt, quæ transeūtes qm deducebat ad egestatē: ibi fictæ sunt inferre naufragia, has Vlyxes pténēdo deduxit ad morte, hæc ille. Obstruxit enī socioꝝ aures, & se alligari ad malū pcepit, donec eos ptrāsierat. Carminis earum pncipiū est apud Cice. O decus Argolicū qn puppim flectis Vlysse. Miseros modos, cātus ad miseriam deducētes. Legendū tñ putem miros. Thymelæ dr̄ pulpitū. & cena. vnde fictū est nomē vxoris mimi cuiusdā latini noīe apud Iuuena. saty. j. Litui sunt tubæ clarisonæ, Aedo musici nomē, Moribundus olor, Mar. Cantator cignus funeris ipse sui sanguine sisyphio. hoc illi apud Ouid. improperatur, nā Sisyphus eius matrem cum ad laerte duceret stuprasse dr̄, & Vlyssem genuisse, Illeuit i. obstruxit, Callidus. s. Vlysses nō circe. Præbuit manus vinculis, qr se ligāri fecit: ne captus dulcedine cantus eas sequeretur.

ASCEn. Clarus in offenso. Festiuā lucē patriæ suæ carmine celebrat. In offenso. i. nō offenso. Titā sol lætificus, lætos faciēs dies, & voce, aibi. ais, linguisq; fauete, quotānis, singulis annis sua mātua, alij mœnia: alij munera legūt, vtcūq; certū est corruptū eē.

ASCEn. Fortuna omnipotens. hoc quoq; carmen mutilū inuenimus, pōt tamen sic perfici. Fortuna omnipotens insipientibus: qr vt dicit Iuuen i. Nullū numen habes, si sit prudētia sed te, Nos facimus fortuna deam, cœloq; locamus. Genus carminis est lyricum asclepiadeum constans spondeo & dactylo, & cæsura: hoc est syllaba abundante, & duobus dactylis.

ASCEn. Threicius quondam vates. Fabula Orphei in. iiij. georg. explicata est fatis late, hanc aūt interptatur, Hora. sic, Syluestres hoies sacer, iterpresq; deoꝝ. Cædibus, & victu fœdo deterruit Orpheus, Dictus ob hoc lenire tygres, rabidosq; leones.

De seipso, aut alius eius nomine.

Mellifluū quisquis romanū nescit Homerū
Me legat, & lectum credat utrūq; sibi.
Illius immensos miratur Græcia campos.
At minor est nobis, sed bene cultus ager.
Non miles, pastor, curuus non desit arator.
Hæc Grais constant singula, trina mihi.

ASCEn. Mellifluū quisq;. Aut de se loqtur poeta, aut qs alius noīe poetæ, vr̄ aūt phrasis esse Ouidiana, Cōparat aūt se Homero, cæterisq; græcis, atq; id cū sui platione qd' Vergilianæ modestiæ nō q̄drat vti in culice. Vtq; araneoli tenuē formauimus orsum. Minor ager. i. libroꝝ copia. Nō miles, vt Aeneas pastor, vt nō Buc. in arator curuus, vt in Geor. desit. i. defecit mihi. hæc grays ɔstant singula. Miles Homero in Iliade. Pastor Theocrito, & arator Hesiodo.

P. Verg. Maronis de speculo.

Redditur effigies, liquidaq; tuētis ī unda.
Qualis i aduerso speculorū cernit̄ orbe
Formā pura refert oculis spectātib⁹ unda.
Quales obiecti speculi fulgore uidentur.
Fōtis aq̄ referūt simulachra imitātia uerū.
Qualis leue refert speculi cum cernimus æquor.
Exprimit, oppositas immobilis unda figuras.
Leuan quales speculi nitor ipse remittit.
Apparet mendax in limi fonte figura.
Qualem reiectat speculi nitidissimus orbis.
Vnda quieta refert alto de gurgite formas.
Ac ueluti speculum nitido splendore coruscans
Spectantis faciem mundissimus assimulat fons.
Sicut in opposito speculi solet æquore cerni.
Forma repercussus liquidarum fingit aquarum.
Qualis purifico speculi tum ex orbe reducit.
Fontibus in liquidis, simplex generatur imago.
Vt solet e speculo facies splendente referri.
Effigies liquido respondet ab æquore fontis.
Qualis & a speculo simulatrix unda resultat.
Effingit species purissimus ardor aquarum
Palma uelut speculi uiuas imitantia formas.
Fonte repulsatur depicta uentis imago.
Ceu leui in speculo solet apparere figura.

Spectātis

Redditur

ASCEn. Redditur effigies. Eandem rem vario modo cõsequitur, atq; exprimit, quo & ingenij sui vbertatem, & in versibus effingendis experientiam demonstrat. Sũma aũt hæc est, ita in aquis reddi effigiem: vt in speculo. Fontis aquæ ordo est, Aquæ fontis referunt simulachra, idest effigies, imitantia. i. quæ imitantur, & representant, verum rem, cuius sunt, qualia. s. simulachra, refert. i. representat æquor leue. i. spacium planum, & non asperum speculi. Forma repercussus. i. reuerberationis. Ab æquore. i. æqualitate, & planicie fontis. s. tranquilli, Purissimus ardor. i. splendor aquæ. Binis vbiq; versibus sniam concludit. Tuentis. i. inspicientis imago.

Mira Verg. uersus experientia de glacie.

Qua ratis egit iter iuncto boue plaustra trahuntur.
Postq̃ tristis hyems frigore iunxit aquas.
Sustinet unda rotam patulæ modo peruia puppi.
Vt concreta gelu marmoris instar habet.
Quas modo plaustra premũt undas, ratis ante secabat.
Postq̃ brumali diriguere gelu.
Vnda rotam patitur, celerem nunc passa carinam.
In glaciem solidam uersus ut amnis abit.
Quæ solita est ferre unda rates, fit peruia plaustris.
Vt stetit in glaciem marmore uersa nouo.
Semita fit plaustro, qua puppis uecta cucurrit.
Postq̃ frigoribus bruma coegit aquas.
Orbita signat iter, modo qua citus alueus exit.
Strinxit aquas tenuis ut glacialis hyems.
Amnis iter plaustro dat, qui dedit ante carinæ.
Duruit, ut uentis unda sit apta rotis.
Plaustra boues ducunt qua remis acta carina est.
Postq̃ diriguit crassus in amne liquor.
Vnda capax ratium plaustris iter algida præbet.
Frigoribus sæuis ut stetit amnis iners.
Plaustra uiam carpunt qua puppes ire solebant.
Frigidus ut boreas obstupefecit aquas.

Vt

ASCEn. Qua ratis egit iter. Eadem facilitate, eodẽq; artificio constrictionem aquarum in glaciem, vt rotis curuum iter pbeant describit, vnde cum pedibus semper concludens. Est enim carmen elegiacum hexametro, & pentametro constans. Qua ratis. i. nauis. Modo. i. pauloante, pertransibilis. Instar. i. formam & statum, seu duriciem marmoris. Diriguere. i. ꝯgelatæ sunt, & in glaciem concretæ. Nouo marmore. i. specie marmoris. s. cristallini. Qua puppis vecta. Sunt qui legant auecta, sed ae breuem primam producit. Bruma: idest tempestas breuissima. hoc est hyems accipiendo tempus pro qualitate eius. Coegit. i. coagulauit, condensauit, constrinxit, seu congelauit. Orbita. i. circumferentia rotæ, signat iter, qua alueus citus. i. fluctum rapidum, exit pro exijt, modo. i. pauloante. Vt idest postq̃ hyems glacialis strinxit aquas tenuis. i. fluxibiles: & cito congelari se permittentes. Amnis iter plaustro dat. s. modo. Duruit, vt ventis. i. postq̃ idurata est boreali præsertim frigore. Crassus liquor. i. aqua cõmixta terrestribus, quæ facilius cõgelatur. Vnda capax ratium. i. nauium, sup. paulo ante, algida. i. ꝯgelata, præbet iter plaustris. Iners amnis frigore pigro torpens. Obstupefecit. i. torpore affecit aquas. Est autem noue, & artificiose dictum, vnde Flaccus, dixeris egregie notum si callida verbum, reddiderit iunctura nouum. Vt idest postq̃ boreas, frigidus: aut Cum frigus boreas, pro boreæ legendum est.

Mira Ver. experientia de Iri.

Thaumantis proles uarianti ueste figuras.
Multicolor picto per nubila deuolat. arcu.
Iris & insigni decorat curuamine coelum
Cum sol ardentes radios in nubila iecit.
Cumque colorifico nymbos fulgore repleuit.
Apparet uarii radiis distincta coloris

Iris

Clara

Clara sub æthereis fulgens Thaumantia proles,
Nubibus ut radiis pluuiam sol attigit hymbrem,
Et picturato cœlum uelamine cingit.
Discolor æthereis appaet nubibus Iris.
Postq flammifero rapuerunt lumina solis,
Et cœlum uariis mitanda coloribus ornat.
Vmbriferas nubes radiis ubi contingeret sol,
Luce sub aduersa uarios facit unda colores,
Dicitur hæc Iris picto spectantibus atq.
Dum nubes radiis fulgentibus attigit atras.
Phœbus & aduerso lumen resplenduit hymbri.
Tunc iacet insignes per nubila densa colores.
Mirifico nubes ambit Thaum inte creata.
Quis cum ex aduerso tetigit loca aurgida solis,
Tunc Iris uario circundat nubila cinctu.

Nuntia Iunonis uario decorata colore.
Aethera nubificum complectitur orbe decoro.
Cum phœbus radios in nubem iecit aquosam.
Nubila cum Phœbus perfundit numine claro.
Tunc fit ut humor aquæ suffulgeat, atq colores
Sub uaria specie iaciat miral iris arcus.
Tum radiis hymbres, & aquarum pendulus hūor.
Frangitur, existit, quam Græcia nominat Iris
Multorum insignis uario splendore colorum.
Iris habet uarios subiecta luce colores.
Quam sol hymbrifera fulgens de luce creauit.
Cum pepulit radiis obstantia nubila claris.
Luce repentina tum sol impleuit aquosus.
Aduersas nubes effulget protinus Iris
Picta ueste decens, & multi coloribus alis.

ASCEN.

Nuncia

THaumantis proles, Similr modo arcum cœlestem. i. irim describit, quæ thaumantis filia dicitur. Vnde Tortelius Thaumantias voca ... tris ab thauma, qđ est miraculum, seu admirabile. Nam sic quoq apud mortales is di/uersorum colorum aspectus visus est, & ideo thaumantis. i. miraculi filia dicta est, vnde thaumantis deriuatus est Verg. æneid. ix. Ad quem sic roseo tl. aumantias ore locuta est. ha cille. Verum hoc verbi in a genitiuo græco thaumatos, quasi a nominatiuo thauma, non fieret patronymicum thaumantias, vnde videntur poetæ finxis/se viri nomen thaumas thaumantis, nullum enim græcum exit in ns, sed multa in as recipiunt n in obliquis: ve (?) gigas gigantis. calchas calchantis. Thaumantis igitur proles, idest iris insigni curuamine, idest arcu varijs colorib. ue insigni eo. aduerso lumen resplenduit hymbri. Semper enim ex aduerso solis nascitur iris, vnde idem Maro, Mille trahit varios ad/uerso sole colores. Nuncia Iunonis, vnde alibi Irim de cœlo misit saturnia Iuno. Est enim Iuno dea aeris: in quo iris apparet, & qui coloribus causa est, vnde & patio tutelæ Iunonis ascribitur, quia varietas colorum eius aeri obnoxia est, sed iris etiam a Ioue missa legitur. humor pendulus, periphrasis nubis. Quam græcia nominat iris alij legunt irim, & id quidem magis ele/ganter, in agi qz latine, cum superius magis grammatice dicatur. Quam sol hymbrifera fulgens de luce creauit de hymbrife/ra luce, aut fulgens, aut vtrūq dicamus, Sol aquosus. i. aquis interimedijs obtenebratus Picta veste decens & multi coloribus alis. Nim. un festiuc, atq lepide dictum principio correspondens, varianti veste figuras. Multicolor, &c.

De quattuor temporibus anni.
Erq nouum stabat cinctum florente co/rona.
Stabat nuda æstas, & spicea serta gerebat.
Stabat & autumnus calcans corbibus uuas.
Et glacialis hyems canos hirsuta capillos.
Vere sinum tellus aperit, flores p ministrat.
Tempore solis ager messs fert pinguis opimas.
Fœcundus autumne lacus de uitibus imples.
Vis hyemis glacie currentis alligat undas.

Frigoribus pulsis nitidum uer æthera mulcet,
Scindit agros æstus phœbeis ignibus ardens.
Autumno dat hyems mixtum uicina teporem.
Albentes hæc durat aquas & flumina nectit.
Ver pingit uario gemmantia prata colore.
Ignea uestit agros culmis cerealibus æstas.
Vitibus autumnus turgentes detrahit uuas.
Frigidus hyberno grauidus niue, nubilus æther
Vere uenus gaudet florentibus aurea sertis.
Flaua ceres æstatis habet sua tempora regna.
Vinifero autumno summa est tibi Bacche potestas,
Imperium sæuis hyberno tempore uentis.
Vere grauis fundit tellus cum floribus herbas
Frugiferas agris fert æstas torrida messes
Pomifer autumnus tenero dat palmite fructum.
Mox humus hibernis albescit operta pruinis.
Vere nouo lætis decorantur floribus arua.
Et riget æstiuis hyrsutus campus aristis.
Labra per autumnum musto spumantia feruent.
Et ponunt frondes hyemali frigore syluæ,
Ver placidum uario nectit de flore coronam.
Spicea serta gerit calidissima solibus æstas.

Temporaq; autumnus cingit tua bacche racemis,
Tristis hyems montes niueo uelamine uestit.
Ver agrum nitidum gemmis stellantibus ornat.
Et feruens æstas pinguissima frugibus arua.
Mox autumnali redolet uindemia foetu.
Fronde nemus male nudat hyems, amnesq; rigescunt
Purpureos flores humus effert uere comantes.
Et certis donis horrescunt arua per æstum,
Bacche tuo tempus fluit, autumniq; liquore.
Obtegitur tellus per frigora uesta niuali.
Vere tepet picto zephyris spirantibus aer.
Decrescunt celeres æstiuis ignibus amnes.
Temperies autumne fluit tua nectare dulci.
Perque hyemem lentus cœlo niuis aduolat imber.
Veris honos tepidi floret, uere omnia rident.
Arua sub æstiuis nudant torrentia labris.
Vite coronatas autumnus degrauat ulmos.
Decutit ipse rigor syluis hyemalis honorem.
Flore solum uario depingit odoriferum uer.
Falciferamq; deam messes memorantur in æstu.
Dat musto grauidas autumnus pomifer uuas.
Scythonia glacialis hyems niue cana senescit.

Temporaq;

ASCEN. Lerq; nouum. Eãdem experientiã suam docet in tẽporibus anni describẽdis, quæ vt quattuor sunt, quaternis canit versibus, singula quidem singulis. videtur aũt abũdareq; in principio cũ dicit, verq; nouũ stabat, vnde sunt, qui scripturam asserãt. Ver nudũ stabat, sicut Plautus, mustã .i. recentem virginẽ dixit. Florẽte corona .i. ex floribus facta, vnde sunt plebei versiculi. Ver præbet flores æstas pro vomere fruges. Poma dat autũnus frigore torquet hyems. Nuda æstas, quia nudos facit vt in Geor. Nudus ara, sere nudus. Serta spicea .i. ex spicis, propter serta verna, quæ ex floribus sunt. Calcatis corbibus .i. corbibus vuis, sunt qui sordibus legãt, sed minus diligẽter. Canos capillos pruinæ. Sinũ aperit. vt in Geor. Vere nouo gelidus canis cũ montibus humor Liquitur, & putris Zephyro se gleba resoluit. Opimas messis .i. frugis accusatiuus est: sicut currentis, cum dicitur currentis alligat vndas. Phœbeis ignibus .i. solaribus. Teporẽ mixtũ, quia est autũnus inter æstatẽ, & hyemẽ vtriusq; particeps. Albẽtes .s. niue, gelu. & pruina. oĩa enim, quæ a frigore producunt, albescũt, quæ a caumate nigrescũt. nectit flumina .i. constringit gelu. Prata gẽmantia .i. flor nodis exuberãtia. Vuas turgẽtes .s. vino. Aethere, est sup. frigidus hiberno .s. tpe, & grauidus niue, & nubilus cinctus. Venus aurea .i. pulchra. Sua tẽpore. Ordo est ceres flaua habet sua regna tẽpore æstatis. Imperium, subaudi est. Mox humus .i. terra albescit hibernis pruinis. Cãpus hirsutus, propter spicas hirsutas .i. asperas: & barbaras. Labra per autũnũ. Labra sunt vasa magna, quibus vinum effunditur, vel labra torculariũ. Tẽporaq; autũno. Ordo est. O bacche, autũnus cingit tua tpa .i. coronã capitis tui, racemis. Gemmis stellãtibus .i. floribus rutilãntibus. Autũnali foetu .i. vino. Male .i. cũ malo & dãno, quia tunc nudatur arbores, quæ deberent vestiri. Comati .i. comas hoc est frõdes, & flores producẽti. Bacche. Ordo est O Bacche, tpus fluit liquore tuo, & autũni .i. vino. Vbi apte coniunctio diuersos casus copulat. vere oĩa rident, vnde in Buco. Nunc rident syluæ, nunc formosissimus annus. Decutit. Ordo est: rigor hyemalis decutit honorem syluis .i. frondes: & flores. Scythonia. Ordo est. hyemis glacialis senescit .i. senij indicium præ se fert: existens cana niue scythonia .i. Thracia, quia iuxta Thraciam: & Scythiam perpetuæ sunt niues.

P.V.Maronis de ortu solis.

Aurora oceanum croceo uelamine fulgens
Liquerat, & biiugis uecta rubebat equis.
Luce polum nitida perfundit candidus orbis.
Et clarum emicuit sole oriente iubar.
Rosida puniceo palantias exit amictu.
Astrigerum inficiens luce oriente polum.
Sol insigne caput radiorum ardente corona
Promit ab æquoreis Tethyos ortus aquis.
Extulit oceano caput aureus igniferum sol.
Fugerunt toto protinus astra polo.
Concessere deo tenebræ, rebusq; colores.
Lux iterum cunctis reddidit alma suis.
Tithoni coniunx roseo sub lumine iubar
Inficit, & cœlum luthea sydereum
Tum sol igniferos curtus e gurgite magno
Sustulit, & claris astra fugauit equis.
Nox abit astrifero uelamine, cincta micanti,
Et retegit stellas, exoriturq; dies.
Emicat oceano Phœbi rota clara relicto.
Illustrata nitent lumine cuncta suo.
Aurea fulgebat roseis aurora capillis
Et matutino rore madebat humus.
Tethyos undiuago cum prosilit æquore Titan
Flammiferos uultus ore micante ferens.

Exoritur

Exoritur Phœbus perfundens luce nitenti.
Et maria, & terras, stelliferumq; polum.
Astraq; cesserunt fulgentia crinibus aureis.
Et nox sydereas occulit astra faces.
Sol oriens, cursusq; suos e gurgite tollens
Oceano, claro reddidit orbe diem.
Flammiferumq; iubar, terræq;, poloq; reduxit.
Et pepulit radiis astra repente suis.
Memnonis ut genitrix infecerat humida cœlum.
Et roseis manibus sydera dispulerat.
Phœbus Athlanteis e fluctibus aureus orbem
Sustulit igniferum: luxq;, diesq; redit.

Prævia flammiferi cursus aurora rubebat.
Extuleratq; alto gurgite Phœbus equos.
Noctiuagosq; simul radiis uagantibus ignes
Depulerat cœlo, reddideratq; dies.
Vix aurora suo rubefecerat æthera curru.
Summaq; canebat roribus herba nouis.
Prosilit e mediis candens rota Tethyos undis.
Et uaga cesserunt sydera solis equis.
Surgit ab oceano Tithoni fulgida coniunx.
Et ueste ambrosea subruit ipsa pedes.
Tum Phœbus radiis nitidum fulgentibus orbem
Depulit e tenebris, noxq; peracta fuit.

Prævia

ASCEN.

Aurora, &c. Eandē pictam suam in solis ortu describēdo varijs modis eruditissimus poeta ostendit. velamine croceo .i. luthei coloris. Biiugis eqs, cū sol quadriiugis vehi singat. Candidus orbis .i. globus solaris, cadens, vbi paulo altius, ascenderit, aut vbi in ortu sudum est, vnde addit. Et clarū emicuit sole oriente iubar, qr plurima ipendente iubet orbis solis: Palātis hic pro aurora ponitur. rosida .i. rore perfusa, amictu puniceo .i. roseo. Prodiit ab æquoreis thetyos ortus aqs. Sol ortus ab aqs æquoreis tethyos .i. magnæ maris oceani vxoris. Quā primam, & interdum secūdam noīatim pducit. vt in Geor. Teq; sibi generi uni tethys emarorbus vndis. Thetys aūt mater Achillis aliter scribit, & vtraq; corripit. Sane poetæ alludētes opionem vulgi dicūt solem in oceanū occidere, & rursus inde oriri, vt æneid. j. Quid tantū oceano pperent se tīgere soles, Hiberni: &c. Fugerūt, vel quatuz ad apparētiā, qr maius lumē offuscat minus, vel quantum ad opinionem vulgi negantis interdiu sydera in cœlo nostro esse. Rebusq; colores, qr sine luce colores non discernuntur. Ipse alibi Et rebus nox abstulit atra colores. Tithoni coniunx, scilicet aurora. Erat autem Tithonus frater Laomedontis qui senio in cicadam mutatus fingitur, vnde Flaccus in carminibus. Nihil est ab omni parte beatum, abstulit clarum cita mors Achillem. Longa tithonum minuit senectus. De hac re Verg. in æneid. sic Tithoni croceum linquens aurora cubile, &c. Sublimine iubar, si vera est lectio præter morem iubar prima longa posuit. Nam prius dixit, sole oriente iubar. Et alibi. Iam iubare exorto, iam rebus luce repertis. Legi potest phœbum aut solem, aut mundum, aut quid simile. Luthea crocei coloris a lutho coloris genere. Velamine astrifero micanti, distinguenda sunt epitheta. Regit stellas, idest iterum regit Aut reregit, idest aperit terras legendum est. Thetyos vndiuago. Ordo est, cum idest quando, titan, idest sol, prosilit, idest porro exilit, æquore thetyos: idest maris oceani æquis aquis vndiuago: idest vndis vagante, &c. Est ergo legendum vna dictione vndiuago. non vndauago. Crinibus aureis, sineresis quam & alibi sæpe facit. Et nox, scilicet atra, oculi faces sydereas. Cursusq; suos, alij currus legunt, & pro equis intelligunt. Loquitur autem secundum opinionē vulgi, vt iam te igimus. Nam credit vulgus solem in occasu descendere ad mare oceanum vt illic resocilletur. Memnonis vt genitrix, idest aurora. Roseis manibus, idest radijs suis, Athlanteis, idest hesperis, aut mauritaniceis in quibus Athlas olim regnauerat. Et veste ambrosea, idest ambrosei odoris, vt .j. æneid. Ambrosiæq; comæ diuinum vertice odorem. Spirauere, dicitur autem cibus deorum, sicut nectar potus. Tum phœbus, bene cōmiscet epitheta cum substantiuis: scilicet radijs fulgētibus & orbem nitidum. Sed finis nobis faciendus est.

P.V.M. De signis cœlestibus.

Primus adest aries, taurusq; insignibus auro
Cornibus, & fratres, & cancer aquatile signum.
Tum leo terribilis ueniens, atq; innuba uirgo.
Libra subit, caudaq; animal, quod dirigit ictum.
Armatusq; arcu chiron, & corniger hircus.
Fusor aquæ simul, & fulgenti piscis in auro.
Proditor est helles, & proditor europeus.
Et gemini iuuenes, & pressus ab hercule cancer.
Horrendusq; leo sequitur cum uirgine sancta
Libraq; lance pari, & uiolentus acumine caudæ.
Inde sagittiferi facies senis, & capricornus.
Et qui portat aquam puer urniger & duo pisces
Signorum princeps aries, & taurus, & una
Tyndaridæ iuuenes, & feruida brachia cancri.
Herculeusq; leo, nemeæ pauor, almaq; uirgo.
Libra iugo æquali pendens, & scorpius acer.
Centaurusq; senex chiron, & cornua capri.
Et iuuenis gestator aquæ, piscesq; supremi.
Corniger astrorum ductor, taurusq; secundus.
Tum sydus geminum, & cancri repentis imago.
Truxq; leo, & uirgo quæ spicea munera gestat.
Et libram, quam cæsar habet, chælasq; minaces.
Atq; arcu pollens, & salsi gurgitis hircus.
Vrnaq; nymbiferi, piscisq; nouissima forma.
Dux aries, & frons tauri metuenda minacis.

ASCEN.

Primus adest aries. Eadē varietate describit duodecim Zodiaci signa, de quibus in Georg. Per duodena regit mūdum sol aureus astra. Sunt aūt nominibus fere aialium designata, & eorum figuras situ stellarum repsentātia, quorum ingr. Primus adest aries. Hunc aūt quidam arietem voluēre esse illum aureo vellere, in quo phryxus trāsuectus est, qdam eum, quē Bacchus in lybya vidit in harena fontem demōstrantem cum siti cōficeret, quem & Iouem patrē esse putauit, in cuius gratiam tēplum Amonis, idest Iouis arenarij illic extruxit, volens aūt vtrumq; confundere in principio, non dat illi epitheton: postea tamen manifeste loquitur de Helleo: seu Phryxe dicens, Proditor est helles. Item Velleris aurati fulget pecus aurea cœlum, vbi pecus etiam de masculo dicitur, quia de ariete. Taurusq;, idest & taurus cornibus insignibus, idest habens cornua insignia & insignita auro, quæ honesta est locutio, licz Seruius magis grāmatice dictum censeat, taurus insignium cornuum. Hunc quidam cēsent eum, in quem Iupiter versus eurōpam Agenoris filiam auexit, Alij eum quem Hercules domuit. Sed author hic manifeste loquitur de europes vectore dicens, & proditor europeus. Aut & portitor est Europes. Item Europæ quoq; vector. Et fratres, scilicet gemini Pollux & Castor, quorum alter ex Ioue, alter ex Tyndaro natus dicitur. vterq; autem ex Læda. Cum vero Castor diem obierat, rogauit Pollux patrem, vt pro fratre alternis vicibus obiret, quod cōcessit. vnde Aeneidos sexto. Si fratrem Pollux alterna morte redemit. Idq; reditq; viam toties, &c. Author tamen hic vtrunq; filium Iouis censet vbi dicit: Et proles duplex Iouis. Hoc autem fictum volunt, quod tam latum est geminorum signum, vt dū alter oritur, alter occidat. Et cācer. hūc miræ magnitudinis a Iunone, dum Hercules cum hydra pugnaret, missum dicunt. q hydræ suppetias ferret. Hic pedem Herculis mordiens apphendit cuius vulneris dolore permotus Hercules cancrum interfecit, quem deinde Iuno in cœlum transtulisse dicitur. Et cancer igitur signum aquatile, primo in aquis versari solitum, cū sole existente in cancro torrida sit æstas. Tum leo terribilis veniens, de hoc in erumnis Herculis, dictum est. Atq; virgo innuba, quæ ad nuptias nō peruenit, vt Erygone Icarij filia, de qua

Aries q fit

Cancri fabula

ad illud

ad illud Bucoli. Iam redit & virgo, satis dictum est. Libra, sub/bit, idest subsequitur: inter signa. Et animal quod vrgit ictu cauda, idest scorpius. Et chiron, scilicet sagittarius, iustissimus centaurorum armatus arcu. Et hircus corniger, idest capri/cornus, & fusor aquæ, idest aquarius, simul & piscis in auro fulgenti. Creditor est belles, senis versibus eandem rem pro/sequitur. Creditor est belles: idest aries, qui bellen transuchē dum suscepit, sed non retinuit, vnde et creditor dictus est. Et p/ditor europeus, idest taurus in quem Iupiter versus Euro/peus prodidit, spondaicus est versus, legendus sic: Creditor est belles, & proditor est europes, pro quo mendose legitur et eropeus, sed verior lectio est proditor est belles. Et proditor europeus, quia aries bellen, & taurus europen trāsuexit. Vio/lentus acumine caudæ, scorpius. Tyndaridæ iuuenes, gemi/ni: Almaq; vgo erigone. Chelatq; minaces, quæ brachia scor/pij sunt. Lædæ soboles, gemini, speciesq; virginis q; commu/nis est syllaba sic æneid. iij. Liminaq; laurusq; dei, totusq; mo/ueri. Troianusque puer, aquarius, scilicet Ganymedes trois troianorum regis filius, quem Iupiter forma eius captus ab aquila in cœlum raptum ministrum suū in loco hebes fecit, raptus autem dicitur, cum vrna: qua aquam afferre parabat, alij tamen deucaliona putant propter diluuium sub eo factū, alij cecropem: qui ante vini vsū regnauit: quo tempore aqua in sacrificijs vtebantur. Momentumq; sequens, idest libra amussim, iuuenis vector. aries phryxi. Proles Iouis gemini. Nepa, cancer hoc loco, multi tamen contendunt scorpium ne/pam dici. violenta cuspide sæuus, scorpius in cauda venenū gestans. Seminir centaurus, semiequus chiron sagittarius. Terribilisq; feræ, leonis. Nigrumq; ferens in acumine virus.

Scorpio quid sit

Scorpius, Sane animal scorpius, flagelli species scorpio recte dicitur. Puella virgo. Corniger i ductor gregis aries ouiū Eu/ropæ vector. taurus. Trutinæ, libræ. Iuuencus, taurus. Cau/daq; ferens lætale: idest mortiferum venenum, scorpius, Tū geminus chiron biformis: quia partim homo: partim equus. Germani fratres gemini. Iam comes æstus. quia olim in ags erat. Deucalionis aquæ, nunc sequitur secundam de aquario opinionem. Aequale iugum, scilicet libræ, Neptunia proles, hircus æquoreus. Et pisces: appositione, vltimus ordo. Quod verbum nescio, quo euentu etiam vltimo loco inter opuscula vergiliana posuimus. Nam quæ sequentur fragmenta nō sa/piunt Vergilianam phrasin, præter primum fortassis mono/stichon, cuius simile fecerat distichon. Nocte pluit tota, &c. Se nex: ex his varietatibus patet quanta fuerit poetæ nostro in carminibus faciendis dexteritas: quantaq; ingenij vbertas, qui vnam rem tot modis explicare valuit: atque ita explica/re, vt nescias, quis omnium sit optimus. nam malus nullus est. Quocirca eundem mihi videtur in illorum sententiam, qui poetam nasci aciunt, sic tamen vt (quod Horatius sentit) studium non desuerit, nam huiusmodi varietate vsus vide/tur non tam ad ostentandum, q̄ ad periclitandum ingeniū suum poeta. Sed finem facio.

¶ Iupiter &c. Versiculis, cum sermoq; sunt authoris, non mul/ta eger explanatione. Primus sensum tenet, quem Donatus in vita authoris explicat, cum his. Nocte pluit tota, redeunt spectacula mane, Diuisum imperium cum Ioue Cæsar ha/bet. Tarpeio quondam, hoc Vergilianum non esse docet Sue/tonius in Cæsarum vitis. Litera rem gestā. Hæc autem phra/sis se Vergilianam negat. Sus iuuenis, &c. sed ne hoc quidem Vergilianam venam sapit. Argumentum autem est. Iuuenis videns fuentem syluestrem ipsum cuspide citus petijt, sed inter inuadendum serpentem pedibus offendit, simulque aprum percussit: & a serpente percussus est, atq; in ipsum cadens, eundem occidit, quocirca tres simul periere. Non puto tamē Vergilianum, sicut nec obscœnum carmen Vergilianum est, vt in facie huius Angeli politiani attestantur eruditissima te/stimonia, nos itaq; bis ptenti exoptatum portu3 itramus.

τέλος.

Et lædæ soboles, & cancri torridus ignis.
Terribilisq; leo, speciesq; uirginis almæ.
Momentumq; sequens, caudaq; timendus adunca.
Hinc tendens arcum, liquidi capri æquoris inde.
Troianusq; puer, geminiq; sub æthere pisces.
Nubigenæ iuuenis uector, taurig; trucis frons.
Et proles duplex Iouis, & nepa torrida flammis.
Aestifer inde leo mixta cum uirgine fulgens.
Quam sequitur libra, & uiolenta cuspide sæuus
Seminir arcupotens, subdit & capricornus aquosus.
Et cui nomen aquæ faciunt, piscesq; gemelli.
Corniger in primis aries, & corniger alter
Taurus item, gemini, sequitur quos cancer adustus.
Terribilisq; feræ species, & iusta puella.
Libra simul, nigrumq; ferens in acumine uirus.
Centaurusq; biformis adest, pelagiq; puella.
Atq; amnem fundens, & pisces sydus aquosum.
Corniger e ductor gregis, europæ quoq; uector.
Et duo tyndaridæ tum cancer sole perustus.
Herculeaq; manu pressus leo. & optima uirgo.
Hinc trutinæ species uenit, armatusq; ueneno
Scorpius, atq; sagittifer, æquoreiq; capri frons.
Quiq; urnam gerit, & pisces duo signa sub uno,
Principium signis ouium sator, inde iuuencus.
Progenie duplex. & aquarum cancer alumnus.
Pressa sub herculeis manibus fera. iustaq; uirgo.
Libra subest caudaq; ferens lætale uenenum.
Tum geminus chiron. & corniger æquoris alti.
Dilectusq; Ioui puer, & duo sydera pisces.
Dux gregis & placidum pendens sup æthera taurus.
Germani e pares. & cancro iam comes æstus.
Atq; leo primus labor Herculis, & pia uirgo.
Libra comes sequitur, minitans, & scorpius ictu.
Et qui tela gerit centaurus. & æquoris hircus.
Deucalionis aquæ, & pisces extrema figura.
Vellens auream fulget pecus aurea cœlo.
Lætus & Amphion, cancriq; figura calentis
Insequitur leo sæuus, & almæ uirginis astrum.
Hinc æquale iugum, caudaq; ueneniferi unca.
Centaurusq; minax arcu, & Neptunia proles.
Quiq; refudit aquas, & pisces, ultimus ordo.

Monosticon Vergilii
Iuppiter in cœlis, Cæsar regit omnia terris.

Distichon.
Tarpeio quondam consedit culmine cornix.
Et bene non potuit dicere, dixit erit

Alind.
Littera rem gestam loquitur, res ipsa medullam
Verbi quam uiuax mens uidet, intus habet.

Morstrium animalium.
Sus, iuuenis, serpens, casu uenere sub uno.
Sus iacet ex ictu, serpens pede. & ille ueneno.

Idem aliter.
Anguis, aper, iuuenis, pereunt ui, uulnere, morsu.
Hic fremit, ille gemit, sybilat hic moriens.

Idem adhuc aliter.
Sus, serpens, iuuenis pariter periere uicissim.
Dente perit iuuenis, serpens pede, porcus ab ictu.

Finis Opusculorum.

Diuersorum

Diuersorum ueterum Poetarum in priapum
Lusus.
Ad lectorem.
Carminis incompti lusus lecture procaces,
Côueniens latio pone supercilium.
Non soror hoc habitat phoebi, non uesta sacello.
Nec quæ de patrio uertice nata dea est.
Sed ruber hortorum custos membrosior æquo.
Qui tectum nullis uestibus inguen habet.
Aut igitur tunicam parti prætende tegendæ.
Aut quibus hanc oculis aspicis, ista lege.
Ad priapum.
Ludens hæc ego teste te priape
Horto carmina digna, non libello,
Scripsi non nimium laboriose.
Nec musas tamen (ut solent poetæ)
Ad non uirgineum locum uocaui.
Nam sensus mihi, corq; defuisset,
Castas pieridum chorum sorores
Auso ducere mentulam ad priapi,
Ergo quicquid id est, quod otiosus
Templi parietibus tui notaui.
In partem accipias bonam rogamus,
Priapus.
Obscure poteram tibi dicere, da mihi, quod tu.
Des licet assidue, nil tamen inde perit.
Da mihi, quod cupies frustra dare forsitan olim.
Cum tenet obsessas inuida barba genas.
Quodq; Ioui dederat, qui raptus ab alite sacra,
Miscet amatori pocula grata suo.
Quod uirgo prima cupido dat nocte marito.
Dum timet alterius uulnus inepta loci.
Simplicius multo est, da pædicare latino
Dicere, quid faciam? crassa minerua mea est,
Ad priapum.
Obscœnas rigido deo tabellas.
Ducens ex Elephantidos libellis
Dat donum Lalage, rogatq; tentes,
Si pictas opus edat ad figuras.
De priapo,
Quam puero legem fertur dixisse priapus,
Versibus hic infra scripta duobus erit.
Quod meus hortus habet, sumas impune licebit,
Si dederis nobis, quod tuus hortus habet.
Priapus.
Quod sim ligneus, ut uides, priapus,
Et falx lignea, ligneusq; penis.
Prendam te tamen, & tenebo prensam.
Totamq; hanc, sine fraude, quantacunq; est,
Tormento, citharaq; tentiorem,
Ad costam tibi septimam recondam.
Priapus.
Cum loquor una mihi peccatur littera, nam. T.
P. dico semper, blæsaq; lingua mea est
Priapus.
Matronæ procul hinc abite castæ.
Turpe est uos legere impudica uerba,
Non assis faciunt, euntq; recta.
Nimirum sapiunt. uidentq; magnam
Matronæ quoq; mentulam libenter.

Priapus.
Cur obscœna mihi pars sit sine ueste requiris.
Quæro regat nullus cur sua tela deus?
Fulmen habet mundi dominus, tenet illud aperte.
Nec datur æquoreo fuscina tecta deo,
Nec Mauors illum, per quem ualet, occulit ensem.
Nec latet in tepido Palladis hasta sinu.
Num pudet auratas Phœbum portare sagittas?
Clam ne solet pharetram ferre Diana suam?
Num tegit Alcides nodosæ robora clauæ?
Sub tunica uirgam num deus ales habet?
Quis Bacchum gracili uestem prætendere thyrso?
Quis te cælata cum face uidit Amor?
Nec mihi sit crimen, quod mentula semper aperta est.
Hoc mihi si telum desit, inermis ero.
Priapus
Insulsissima quid puella rides?
Non me Praxiteles, Scopas ue fecit.
Nec sum phidiaca manu politus,
Sed lignum rude uillicus dolauit.
Et dixit mihi, tu priapus esto.
Spectas me tamen, & subinde rides.
Nimirum tibi salsa res uidetur,
Astans inguinibus columna nostris.
Priapus.
Ne prensere caue. prenso nec fuste nocebo.
Sæua nec incurua uulnera falce dabo.
Traiectus conto sic extendere pedali.
Vt culum rugas non habuisse putes.
Priapus
Quædam iunior Hectoris parente
Cumeæ soror, ut puto, Sibyllæ,
Aequalis tibi, quam domum reuertens.
Theseus repperit in rogo iacentem.
Infirmo solet huc gradu uenire,
Rugosasq; manus ad astra tollens,
Ne desit sibi mentulam rogare.
Hesterna quoq; luce, dum precatur,
Dentem de tribus exscreauit unum,
Tolle inquam procul, ac iube latere
Scissa sub tunica, stollaq; rusa,
Vt semper solet, & timere lucem,
Qui tanto patet indecens hiatu,
Barbato macer eminente naso.
Vt credas Epicuron oscitari.
Priapus.
Præcidere puer moneo, futuere puella.
Barbatum furem tertia pœna mane.
Priapus.

Huc huc. quisquis es, in dei salacis
Diuerti grauere puta sacellum.
Et si nocte fuit puella tecum.
Hac re quod metuas adire non est.
Istuc cœlitibus datur seueris.
Nos uappæ sumus, & pusilla culti
Ruris numina, nos pudore pulso
Stamus sub Ioue coleis apertis.
Ergo quilibet huc licebit intret:
Nigra fornicis oblitus fauilla.
Commisso mihi non satis modestas.

Quicunq; tulerit manus agello.
Is me sentiet esse non spadonem.
Hic inter frutices loco remoto,
Dicat forsitan hoc sibi ipse nemo
Præcisum sciet esse me, sed errat.
Magnis testibus ista res agetur.

Ad priapum.

Qualibus Hippomanes rapuit Schœneida pomis.
Qualibus hesperidum nobilis ortus erat.
Qualia credibile est spatiantem iure paterno
Nausicaam pleno sæpe tulisse sinu.
Quale fuit malum, quod littera pinxit Aconti.
Qua lecta cupido pacta puella uiro est.
Talia cunq; puer dominus florentis agelli
Imposuit mensæ nude Priape tuæ.

Priapus.

Quid mecum tibi circitor moleste?
Ad me quid prohibes uenire furem?
Accedat sine, laxior redibit

Priapus.

Cõmoditas hæc est in nostro maxima pene.
Laxa quod esse mihi fœmina nulla potest.

Ad Priapum.

Hic quando Theletusa circulatrix.
Quæ clunem tunica tegente nulla
Extis aptius, altiusq; motat.
Crissabit tibi fluctuante lumbo?
Sicut non modo te Priape posset,
Priuignum quoq; sed mouere Phædræ,

Priapus.

Fulmina sub Ioue sunt, Neptũni fuscina telum.
Ense potens Mars est, hasta Minerua tua est.
Sutilibus Liber committit prælia thyrsis.
Fertur Apollinea missa saggita manu.
Herculis armata est inuicta dextera claua.
At me terribilem mentula tenta facit.

Ad Priapum.

Copia me perdit, tu suffragare rogatus.
Indicio nec me pro de priape tuo.
Quæq; tibi posuit tanquam uernacula poma,
De sacra nulli dixeris esse uia.

Priapus.

Fœmina si furtum faciet mihi, uirq;, puerq;.
Hæc cunnum, caput hic, præbeat ille nates.

Priapus.

Quicunq; hic uiolam, rosam ue carpet,
Furuum ue olus aut inempta poma.
Defectus puerorq; fœminaq;,
Hac tentigine, quam uidens in me,
Rumpatur precor usq;, mentulaq;
Nequicquam sibi pulset umbilicum.

Priapus

Hic me custodem fœcundi uillicus horti
Mandati curam iussit habere loci.
Fur habeas pœnam, licet indignere, feramq;
Propter olus dicas hoc ego, propter olus.

Priapus.

Hoc sceptrum, quod ab arbore ut recisum est,
Nulla iam poterit uirere fronde.
Sceptrum quod pathicæ petunt puellæ,
Quod quidam cupiunt tenere reges,
Cui dant oscula nobile cinædi,
Intra uiscera furis ibit usq;
Ad pubem capulumq; coleorum.
Porro (nam quis erit modus quirites?)
Aut præcidite seminale membrum,
Quod totis mihi noctibus fatigant
Vicinæ sine fine prurientes,
Vernis passeribus salaciores
Aut rumpar, nec habebitis Priapum.
Ipsi cernitis exfututus ut sim,
Confectusq;, macerq;, pallidusq;.
Qui quondam ruber, & ualens solebam
Fures cædere, quamlibet ualentes.
Defecit latus, & periculosam
Cum tussi miser expuo saliuam.

Ad Priapum

Delitiæ populi magno notissima circo
Quintia uibratas docte mouere nates,
Cymbala cum crotalis, pruriginis arma, Priapo
Ponit, & adducta tympana pulsa manu.
Pro quibus, ut semper placeat spectantibus, orat,
Tentaq; ad exemplum sit sua turba dei.

Priapus.

Tu qui non bene cogitas, & ægre
Carpendo tibi temperas ab orto.
Pædicabere fascino pedali.
Quod si tam grauis, & molesta pœna
Non profecerit, altiora tangam.

Ad Priapum.

Obscœnis peream Priape, si non
Vti me pudet, improbisq; uerbis,
Sed cum tu posito deus pudore,
Ostendas mihi coleos patenteis.
Cum cunno mihi mentula est uocanda.

Ad priapum.

Falce minax, & parte tui maiore Priape,
Ad fontem quæso, dic mihi qua sit iter.
Pr. Vade per has uites, quarum si carpseris uuas,
Cur aliter sumas hospes habebis aquam.

Priapus.

Donec proterua nil mei manu carpes.
Licebit ipsa sis pudicior Vesta.
Sin, hæc mei te uentris arma laxabunt.
Exire ut ipsa de tuo queas culo.

Priapus.

Vuis aridior puella passis,
Buxo pallidior, nouaq; cera,
Collatas sibi quæ suisq; membris,
Formicas facit altile uideri.
Cuius uiscera non aperta thuscus
Per pellem poterit uidere auspex,
Quæ succo caret, utq; putris pumex.
Nemo uiderit hanc ut expuentem,
Quam pro sanguine puluerem, scobemq;
In uenis medici putant habere.
Ad me nocte solet uenire, & affert
Pallorem maciemq; larualem.
Ductor ferreus insularis æque

Laternæ

Laternæ uideor fricare cornu.

Priapus.

Naiades antiqui, Driadasq́ habuere priapi,
Et quo tenta dei uena subiret erat.
Nunc adeo nihil est, adeo mea plena libido.
Vt nymphas omneis interiisse putem.
Turpe quidem factu, sed ne tentigine rumpar,
Falce manu posita, fiet amica manus.

Ad priapum.

Cum sacrum fieret deo salaci.
Conducta est pretio puella paruo,
Communis satis omnibus fututa,
Quæ tot nocte uiros peregit una,
Tot uerpas tibi dedicat salignas.

Priapus.

Pædicabere fur semel, sed idem
Si prehensus fueris bis, irrumabo.
Quod si tertia furta molieris.
Vt pœnam patiare, & hanc, & illam,
Pædicaberis, irrumaberisq́.

Priapus.

Notas habemus quisq́ corporis formas.
Phœbus comosus. Hercules lacertosus.
Trahit figuram uirginis tener Bacchus.
Minerua flauo lumine est, Venus peto.
Fronte crinitos Arcades uides faunos.
Habet decenteis nuntius deum plantas.
Tutela Lemni dispares mouet gressus.
Intonsa semper Aesculapio barba est,
Nemo est feroci pectorosior Marte.
Quod siquis inter hæc locus mihi restat,
Deus Priapo mentulatior non est.

Voti solutio.

Cur pictum memori sit in tabella
Membrum quæritis, unde procreamur.
Cum penis mihi forte læsus esset.
Chirurgiq́ manum miser timerem.
Dis me legitimis, nimisq́ magnis,
Vt phœbo putatq́ filioq́ Phœbi,
Curatum dare mentulam uerebar.
Huic dixi fer opem priape parti.
Cuius tu pater ipse par uideris.
Qua salua sine sectione facta,
Ponetur tibi picta, quam leuaris,
Parq́, consimilisq́, concolorq́.
Promisit fore, mentulámq́ mouit.
Pro nutu deus, & rogata fecit.

Priapus.

Simpliciter tibi me quodcunq́ est dicere oportet.
Natura est quoniam semper aperta mihi.
Pædicare uolo. tu uis decerpere poma.
Quod peto si dederis, quod petis accipies.

Priapus.

Forma Mercurius potest placere.
Forma conspiciendus est Apollo.
Formosus quoq́ pingitur Lyæus.
Formosissimus omnium Cupido est.
Me pulchra fateor carere forma.
Verum mentula luculenta nostra est.
Hanc mauult sibi, quam deos priores,
Si qua est non fatui puella cunni.

Ad priapum.

Nota suburranas inter Theletusa puellas.
Quæ puto de quæstu libera facta suo est.
Cingit inaurata penem tibi sancte corona.
Nunc pathicæ summi numinis instar habent.

Priapus.

Quisquis uenerit huc poeta fiat.
Et uersus mihi dedicet iocosos.
Qui non fecerit, inter eruditos
Ficosissimus ambulet poetas.

Ad priapum.

Lætus Aristagoras natis bene uillicus uuis,
De cæta facta dat tibi poma deus.
At tu sacrati contentus imagine pomi.
Fac ueros fructus ille priape ferat.

Priapus.

Nolite omnia, que loquor, putare
Per lusum mihi, per iocumq́ dici.
Deprehensos ego ter, quaterq́ fures.
Omnes ne dubitetis, irrumabo.

Priapus.

Velle quid hanc dicas, quamuis sim ligneus, hastam,
Oscula dat medio si qua puella mihi.
Augure non opus est in me, mihi credite dixi,
Vtetur ueris usibus hasta rudis.

Priapus.

Cum quendam rigidus deus uideret
Feruenti caput ustulare ferro.
Vt maturæ similis foret puellæ.
Heus inquit tibi dicimus cinæde
Vras te licet usq́ torquearis.
Num tandem prior es puella quæso?
Quam sunt mentula quos habet capillis?

Priapus.

O non candidior puella mauro:
Sed morbosior omnibus cinædis,
Pygmæo breuior gruem timenti,
Vrsis asperior, pilosiorq́,
Medis laxior, indicisq́ bracis
Manes hic licet ut libenter ires.
Nam quamuis uidear satis paratus.
Erucarum opus est decem maniplis.
Fossas inguinis ut teram, dolemq́
Cuni uermiculos scaturientes.

Priapus.

Quicúq́ uestrum, qui uenitis ad cœnã,
Libare nullos sustinet mihi uersus.
Illius uxor, aut amica, riualem
Lasciuiẽdo languidum precor reddat.
Et ipse longam nocte dormiat solus,
Libidinosis incitatus erucis.

Priapus

Quod partem madidam mei uidetis,
Per quam significor priapus esse.
Non ros est, mihi crede, non pruina.
Sed quod sponte sua solet remitti.
Cum mens est pathicæ memor puellæ.

Priapus.

Tu quicunq́ uides circa tentoria nostra

Non nimium casti carmina plena ioci.
Versibus obscœnis offendi desine, non est
Mentula subducti nostra supercilii.

Ad priapum

Quædam, si placet hoc tibi priape,
Ficosissima me puella ludit.
Et nec dat mihi, nec negat daturam.
Causas inuenit usq; differendi
Quæ si contigent fruenda nobis.
Totam compatibus priape nostris
Cingemus tibi mentulam coronis.

Priapus.

Quid hoc negotii est? qua ue suspicer causa
Venire in hortum plurimos meũ fures?
Cum quisquis in nos incidit, luat pœnas.
Et usq; curuos excauetur ad lumbos.
Non ficus hic est præferenda uicinæ,
Vuæq;, quales flaua non legit Crete.
Non mala truncis afferenda picenis,
Pirum ue tanto qd' periculo captes.
Magisq; cera luteum noua prunum,
Sorbum ue uentres lubricos moraturum
Præsigne rami nec meiferunt morum,
Nucem ue longam, quam uocant auellanam?
Amygdalum ue flore purpureo fulgens.
Non brassicæ fero gulosior caules,
Betasue, quantas hortus educat nullus.
Crescens ue semp in suum caput porrum.
Nec seminosas ad cucurbitas quenquam.
Ad ocymum ue, cucumeres ue humi fusos.
Venire credo, sessiles ue lactucas.
Nec ut salaces nocte tollat erucas,
Mentamq; olentem, cum salubribus rutis,
Acres ꝑ cepas, alliumq; furatum.
Quæ cuncta quamuis nostro habemus in septo.
Non pauciora proximi ferunt horti.
Quibus relictis in mihi laboratum
Locum uenitis improbissimi fures.
Nimirum apertam conuolatis ad pœnam.
Et uos hoc ipsum, quod minamur, inuitat.

Priapus.

Heus tu, non bene qui manum rapacem
Mandato mihi contines ab horto.
Iam primum stator hic libidinosus
Alternis, & eundo, & exeundo,
Porta te faciet patentiorem.
Accedent duo, qui latus tuentur,
Pulchre pensilibus peculiati.
Qui cum te male foderint iacentem,
Ad partem ueniet salax asellus,
Nihil deterius mutoniatis.
Quare si sapiet malum cauebit,
Cum tantum sciet esse mentularum.

Ad priapum.

Contentus modico Bacchus solet esse racemo,
Cum capiant alti uix sua musta lacus.
Magnaq; fœcundis cum messibus area desit,
In Cereris crines una corona datur.
Tu quoq; diue minor maiorum exempla secutus,
Quamuis pauca damus, consule poma boni.

Priapus.

E, D, si scribas, temonemq; insuper addas.
Qui medium uult. D. scindere, pictus erit.

Priapus,

Credere quis posset, falcem quoq;, turpe fateri,
De digitis fures surripuisse meis?
Nec mouet amissi tam me iactura, pudorq;.
Quam præbent iustos altera tela metus.
Quæ si perdidero, patria multabor, & olim
Ille tuus ciuis Lampsace, gallus ero.

Priapus.

Derides quoq; fur, & impudicum
Ostendis digitum mihi minanti,
Heheu me miserum quid ista lignum est?
Quæ me terribilem facit uideri.
Mandabo domino tamen salaci.
Vt pro me uelit irrumare fures.

Priapus.

Cornix & caries, uetusq; bustum,
Turba putrida facta seculorum,
Quæ forsan potuisset esse nutrix
Tithoni, Priamiq;. Nestorisq;.
Illis ni pueris anus fuisset.
Ne desit sibi me rogat fututor.
Quid si nunc roget. ut puella fiat?
Si nummos tamen hæc habet, puella est.

Priapus.

Quicunq; fur fefellerit fidem nostram.
Effœminato emineat procul culo.
Quæq; hæc proterua carpserit manu poma
Puella, nullum inueniat fututorem.

Priapus.

Prædictum tibi, ne negare possis.
Si fur ueneris, impudicus ibis.

Ad priapum.

Si quot habes uersus, tot haberes poma priape.
Esses antiquo ditior Alcinoo.

Malus.

Quid frustra quereris colone mecum?
Quod quondam bene fructuosa malus,
Autumnis sterilis duobus adstem.
Non me prægrauat, ut putas, senectus,
Nec sum grandine uerberata dura.
Nec gemmas modo germine exeunteis
Seri frigoris ustulauit aura.
Nec uenti, pluuiæ ue, siccitas ue,
Quod de se quererer, malum dederunt.
Non sturnus mihi, graculus ue raptor,
Aut cornix anus, aut aquosus anser.
Aut coruus nocuit siticulosus.
Sed quod carmina pessimi poetæ
Ramis sustineo laboriosis.

Priapus.

Securi dormite canes, custodiet hortum
Cum sibi dilecta Sirius Erigone.

Priapus

Parum est miser quod hic fixi sedem
A gente terra p caniculam timas,
Siticulosam sustinemus æstatem.
Parum quod imi perfluunt sinus imbres.

Et in capillo sgrandines cadant nostros.
Rigetq; dura barba iuncta crystallo.
Parum quod acta sub laboribus luce,
Parem diebus puigil traho noctem.
Huc adde, quod me terribilem fuste
Manus sine arte rusticæ dolauerunt,
Interq; cunctos ultimum deos numen.
Cucurbitarum ligneus uocor custos,
Accedit istis impudentiæ signum
Libidinoso tenta pyramis neruo.
Ad hanc puella (pœnæ nomen adieci)
Solet uenire cum suo fututore.
Quæ tot figuris, quot Philenis enarrat,
Non inuentis pruriosa discedit.

Priapus.

Quidam mollior anseris medulla
Furatum uenit huc amore pœnæ.
Futetur licet usq;, non uidebo.

Ad priapum.

Hic tibi qui rostro crescentia lilia mersit.
Cædit e tepida uictima porcus hara.
Ne tamen extinctum facias pecus omne Priape.
Horti sit facias ianua clausa tui.

Priapus.

Tu quæ, ne uideas notam uirilem,
Hinc auerteris, ut decet pudicam.
Nimirum, nisi quod times uidere,
Intra uiscera habere concupiscis.

Priapus.

Penelopes primam, Didonis prima sequat,
Et primam cani, syllaba prima Remi.
Quodq; fit ex illis mihi tu deprnsus in horto
Fur dabis, hac pœna culpa luenda tua est.

Priapus.

Rusticus indocte siquid dixisse uidebor.
Da ueniam, libros non lego, poma lego.
Sed rudis hic dominam toties audire legentem
Constituiq; meras edidiciq; notas
Psoleon ille uocat, quod nos psolœnta uocamus,
Id, quod nos culum, coleon ille uocat,
Smerdaleos certe nisi res noo munda uocatur,
Et pædiconum mentula smerdalea est.

Priapus.

Quod nisi tænareo placuisset troica cunno,
Mentula, quod caneret non habuisset opus?
Mentula tantalidæ bene si non nota fuisset.
Nil senior Chryses quod quereret erat.
Hæc eadem socium tenera spoliauit amica.
Quæq; erat Aeacidæ, maluit esse suam.
Ille pelethroniam cecinit miserabile carmen
Ad citharam, cithara tentior ipse sua.
Nobilis hinc nota nempe incipit ilias ira.
Priocipium sacri carminis illa fuit.
Altera materia est error fallentis Vlyssi.
Si uerum quæras, hanc quoq; mouit amor.
Hic legit radix, de qua flos aureus exit.
Quem cum moly uocat, mentula moly fuit.
Hic legimus Circen, atlantiademq; Calypso
Grandia dulichii iussa tulisse uiri.
Huius & Alcinoi mirata est filia membrum
Frondenti ramo uix potuisse tegi.
Ad uetulam tamen ille suam pperabat, & omnis
Mens erat in cunno Penelopea tuo.
Quæ sic casta manes, ut iam conuiuia uisas.
Vtq; fututorum sit tua plena domus.
Equibus ut scires quicunq; ualentior esset.
Hæc es ad arrectos uerba locuta pcos.
Nemo meo melius neruum tendebat Vlysse.
Siue illi laterum, seu fuit artis opus.
Qui quoniam piit, modo uos intendite, qualem
Esse uirum sciero, uir sit ut ille meus.
Hac ego Penelope potui tibi lege placere.
Illo sed nondum tempore factus eram.

Priapus.

Cum fici tibi suauitas subibit.
Et iam porrigere huc manum libebit.
Ad me respice fur, & æstimato
Quot pondo tibi mentula est cacanda.

Priapus.

Illa sit mihi pauper inquilinus,
Qui libum dederat; molaq; fusa,
Quare partibus additis in ignem.
Sacro protinus hinc abit peracto.
Vicini canis huc subinde uenit
Nidorem puto psecuta fumi.
Quæ libamine mentulæ comeso,
Tota nocte mihi litat rigendo.
At uos amplius hoc loco cauete
Quicquam ponere, ne famelicorum
Ad me turba uelit canum uenire.
Nedum me colitis, meumq; numen.
Custodes habeatis irrumatos.

Priapus

Si commissa meæ carpes pomaria curæ.
Dulcia quid doleam pdere, doctus eris.

Ad Priapum

Tutelam pomarii diligens priape facito.
Rubricato furibus minare mutino.

Priapus.

Quod moueat non est, quia si furaberis ipse,
Grandia mala, tibi brachia mala dabo,

Priapus.

Obliquis pathicæ quid me spectatis ocellis?
Non stat inguinibus mentula tenta meis.
Quæ tamen exanimis nunc est, & inutile lignum.
Vtilis hæc, aram si dederitis, erit.
Per medios ibit pueros, mediasq; puellas
Mentula, barbatis non nisi summa petet.

Ad priapum.

Dodona tibi Iuppiter sacrata est.
Iunoni Samos, & Mycenæ dites.
Vndæ Tenaros æquoosq; regi.
Pallas cecropias tuetur arces.
Delphos pythius orbis umbilicum.
Creten Delia, cynthiosq; colles.
Faunus Mænalon, Arcadumq; syluas.
Tutela Rhodos est beata Solis.
Gades Herculis, humidumq; Tybur.
Cyllene celeri deo niuosa,
Tardo gratior æstuosa Lemnos.

Aetnæ Cererem nurus frequentant.
Raptam cizicos ostreosa diuam.
Formosam Venerem Gnidos, paphosq;.

Priapus

Quod sum iam senior, meumq; annis
Cum barba caput albicet capillis.
Deprensos ego perforare possum
Tithonum, priamumq;, Nestoremq;.
Immanem stomachum mihi uideris.
Qui densam facitis subinde sepem.
Et fures prohibetis huc adire.
Hoc est lędere, dum iuuans, hoc est
Non admittere ad aucupem uolucres.
Obstructa est uia, nec licet iacenti
Iactura natis expiare culpam.
Ergo qui prius usq;, & usq;, & usq;
Furum scindere podices solebam.
Per noctes, aliquot, dieśq; cesso.
Pœnas do quoq;, quod satis, superq; est.
In semenq; abeo, salaxq; quondam
Non uitam perago, quis hoc putaret?
Vt lusu citharœdus abstinerem?
At uos ne peream situ senili.
Quæso deinite esse diligentes.
Neue imponite fibulam Priapo.

Priapus.

At dii deteq; dentibus tuis escas
Negent amicas cunnilinge uicine.
Per quem puella fortis ante, nec mēdax.
Et quæ solebat impigro celer passu
Ad nos uenire, nunc misella Landace
Vix posse iuuat ambulare præfossis.

Ad priapum

Priape quod sis fascino grauis tento.
Quod exprobrauit hic tibi suo uersis
Poeta noster, erubescere hoc noli.
Non est poeta farcinosior nostro

Ad priapum.

At nō lōga satis, nō stat bene mētula crassā
Et quam si tractes, crescere posse putes.
Me miserū cupidas fallit mensura puellas.
Nō habet hæc aliud mentula maius eo.
Vtilior Tydeus, q, si quid credis Homero.
Ingenio pugnax, corpore paruus erat.
Sed potuit dāno nobis nouitasq;. pudorq;
Esse, repellendus sæpius iste mihi.
Dū uiuis, sperare decet, tu rustice custos
Huc ades, & neruis tente priape faue.

Repertū in agro Patauino marmori isculptū extremis q̄busdā priorū quattuor carminū syllabis uetustate corrosis.

Ad priapum.

Villicus ærari quondā, nūc cultor agelli,
Hæc tibi pspectus templa priape dico
Pro q̄bus officiis, si fas est, sancte paciscor
Assiduus custos ruris ut esse uelis,
Improbus ut siqs nostrū uiolarit agellū.
Hunc tu sed tento scis puto qd̄ sequit̄.

M. V. Martialis.

Ad priapum.

Non horti, neq; palmitis beati,
Sed rari nemoris Priape custos,
Ex quo natus es, & potes renasci.
Furaces moneo manu repellas,
Et syluam domini focis reserues.
Si defecerit hæc, & ipse lignum es.

In antiqs libris separatū ab aliis ē Priapū lusibus sub Vergilii nomine legit̄.

Quid hoc noui est? quid ira nūtiat deū?
Silente nocte candidus mihi puer
Tepente cum iaceret abditus sinu.
Venus fuit quieta, nec uiriliter
Iners senile penis extulit caput.
Placet priape, qui sub arboris coma
Soles sacrum reuinctus pampino caput
Ruber sedere cum rubente fascino.
At o priape sæpe floribus nouis
Tuas sine arte deligauimus comas.
Abegimusq; uoce sæpe, cum tibi
Senex ue coruus, impiger ue graculus,
Sacrum feriret ore corneo caput.
Vale nefande destitutor inguinum,
Vale priape debeo tibi nihil.
Iacebis inter arua squalidus situ.
Canis aut tibi sæuus usq; lig̃ñ
Lutosa sus fricabit oblitum latus.
Sceleste penis, o cui meum malum
Licet querare, nec tibi tener puer
Patebit ullus, imminente qui toro
Iuuante uerset arte nobilem natem.
Puella nec iocosa te leui manu
Fouebit, opprimet ue lucidum fœmur,
Bidens amica Romuli senis memor
Paratur, inter atra cuius inguina
Vacuaq; pelle tectus inguinum gelu
Araneosis obsidet fores situs.
Tibi hæc parātur, ut tuum ter antquar es
Voret, pfūnda fossa lubricum caput.
Licebit æger aut languentior cubes,
Tereris usq;. donec ah miser miser
Triplexq; quadruplexq; cōpleas specū
Supbia ista proderit nihil, simul
Vaguim sonante mersens caput luto
Quid est iners? piget ne lentitudinis?
Licebit hoc inultus auferas semel.
Sed ille cum redibit aureus puer.
Simul sonante senseris iter pede.
Repente neruos excitet libidine,
Et inquietus inguina arrigat tumor.
Neq; mutare possit usq; dum mihi
Venus iocosa molle rupit latus.

P. V. Maronis Catalecta.

Priapus.

Vere rosa, autūno pomis, æstate frequētor
Spicis, una mihi ē horrida pestis hyems.
Nā frigus metuo, & ue reor, ne ligneꝰ ignē
Hic Deus ignauis præbeat agricolis.

Priapus

Priapus.

Ego hæc, ego arte fabricata rustica,
Ego arida o viator ecce populus
Agellulum hunc: sinistra tute quem vides.
Herisq; villulam, hortulumq; pauperis
Tuor, malasq; furis arceo manus.
Mihi corolla picta vere ponitur.
Mihi rubens arista sole feruido.
Mihi virente dulcis vua pampino.
Mihi glauca duro cocta oliua frigore.
Meis capella delicata pascuis
In vrbem adulta lacte portat vbera
Meisq; pinguis agnus ex ouilibus
Grauem domum remittit ære dexteram.
Teneraq; matre mugiente vaccula
Deum profundit ante tépla sanguinem.
Proin viator hunc deum vereberis.
Manumq; sursum habebis hoc tibi expedit.
Parata nanq; crux est arte mentula.
Velim pol inquis at pol ecce villicus
Venit, valenti cui reuulsa brachio
Fit ista mentula apta claua dexteræ.

Priapus.

Hunc ego iuuenes locum villulámq; palustrem
Tectam vimine iunceo, cariciisq; maniplis.
Quercus arida rustica conformata securi.
Nutriui, magis, & magis vt beata quotánis.
Huius nã domini colunt me, deumq; salutát
Pauperis tugurij pater, filiusq;
Alter assidua colens diligentia, vt herba
Dumosa: asperaq; a meo sit remota sacello
Alter parua ferens manu semp munere larga.
Florido mihi ponitur picta vere corolla
Primitiæ, & tenera virens spica mollis arista
Luteæ violæ mihi, lacteumq; papauer,
Pallentesq; cucurbitæ, & suaue olentia mala.
Vua pampinea rubens educata sub vmbra.
Sanguinea etiam mihi (sed tacebitis) arma
Barbarus hinc hirculus: cornipesq; capella.
Pro qs omnia honoribus, hoc necesse priapo
Præstare, & domini hortulum vineamq; tueri.
Quare hinc o pueri malas abstinete rapinas.
Vicinus prope diues est, negligens priapus.
Inde sumite semita hæc deinde vos feret ipsa.

Ad Tuccam.

De qua Tucca tibi venit: sed sæpe videre
Non licet, occulitur limine clausa viri.
De qua sæpe tibi, non venit adhuc mihi, nãq;
Si occulitur, longe est tangere, qđ nequeas
Venerit aut tibi, sed iam mihi nuntius iste
Quid prodest? illi dicite quæ rediit.

Corinthiorum amator iste verborum.
Iste iste rhetor. nanq; quatenus totus
Thucidides tyrannus atticæ febris
Tau gallicum spinæ ipsemet male illisit
Ista omnia, ista verba miscuit fratri.

Socer beate nec tibi, nec alteri,
Generq; Noctuine putidum caput,
Tuq; nunc puella talis, & tuo
Stupore pressa rus abibit, & mihi.
Vt ille versus vsquequaq; pertinet.
Gener, socerq; perdidistis omnia.

Superbe Noctuine putidum caput,
Datur tibi puella, quã petis, datur.
Datur superbe Noctuine, quã petis
Sed o superbe Noctuine, non vides
Duas habere filias Atilium.
Duas, & hanc, & alteram tibi dari.
Adeste nunc, adeste, ducit vt decet.
Superbus ecce Noctuinus hirneam.

Iacere me quod alta non possim putas,
Vt ante vectari freta.
Nec ferre durum frigus aut æstum pati.
Neq; arma victoris sequi.
Valent, valent mihi ira, & antiquus furor.
Et lingua: qua adsim tibi,
Et prostitutæ turpe contubernium
Sororis, o quid me incitas?

Quid impudice, & improbande Cæsari?
Sed furta dicantur tua.
Et helluato sera patrimonio.
In fratre parsimonia.
Vel acta puero cum viris conuiuia,
Vdæq; per somnum nates.
Et inscio repente clamatum super.
Thalassio Thalassio.
Quid palluisti fœmina? an ioci dolent?
An facta cognoscis tua?
Non me vocabis pulchra per Cotyttia
Ad feriatos fascinos.
Nec deinde mouere lumbos in rotulam
Prensis videbo altaribus.
Flauum prope Tyberim & olentis nauticum
Vocare, vbi adpulsæ rates
Stant in vadis cœno retentæ sordido.
Macraq; luctantes aqua.
Neq; in culinam. & vncta compitalia
Dapesq; dulcis sordidas.
Quibus repletus vt salinosis aquis
Obesam ad vxorem redis.
Et æstuantis dote soluis pantices.
Osusq; lambis sauij.
Nunc læde, nunc lacesse, siquicquam vales.
Et nomen adscribo tuum.
Cinæde luci. ante reliquerunt opes?
Fameq; gemini crepant?
Videbo habentem præter ignauos nihil
Fratres. & iratum iouem,
Scissumq; ventrem, & hirneosi patrui
Pedes inedia turgidos.

Ad Venerem.

Si mihi susceptum fuerit percurrere munus
O Paphon o sedes quæ colis idalias.
Troius æneas romana per opida digno
Iam tandem vt tecum carmine vectus eat,
Non ego thure mó aut picta tua tépla tabella
Ornabo, & puris serta feram manibus.
Corniger hos aries humilis, & maxima taurus
Victima sacratos tinget honore focos.
Marmoreusq; tibi, aut digne coloribus ales
In morem picta stabit amor pharetra.
Adsis o Cytherea, tuus te Cæsar olympo.
Et surrentini littoris ora vocat.

Ite hinc, inanes rhetorum manipli,
Inflata rore non achaico verba,
Et vos seliquati: Atquinq; Varoq;.
Scolasticorum verio madens pingui.
Ite hinc inanis cymbalon iuuentutis.
Tuq; o meorum cura sexte curarum
Vale Sabine iam valete formosi.
Nos ad beatos vela mittimus portus
Magni petentes docta dicta Scironis.
Vitamq; ab omni vendicabimus cura.
Ite hinc camœnæ vos quoq; iam ite sæuæ
Dulces camœnæ (nam fatebimur verum)
Dulces fuistis, & tamen meas chartas
Reuisitote, sed pudenter, & raro.

De Sabino

Sabinus ille, quem videtis hospites.
Ait fuisse mulio celerrimus.
Neq; vllius volantis impetum cisi
Nequisse præterire: siue Mantuam
Opus foret volare, siue Brixiam.
Neq; hoc negat Tryphonis æmuli domus.
Negare nobilem insulam ve cæruli.
Vbi iste post Sabinus ante quintio
Bidente dicit attondisse forcipe
Comata colla, ne quis sordidum iugo
Premente, dura vulnus ederet iuba.
Cremona frigida, & lutosa Gallia.
Tibi hæc fuisse, & esse cognitissima
Ait Sabinus, vitima ex origine,
Tua stetisse dicit in voragine.
Tua in palude deposuisse sarcinas.
Et inde tot per orbitosa millia
Iugum tulisse: læua, siue dextera.
Strigere mulas siue vtrasq; cœperat.
Neq; vlla vota semitalibus Deis
Sibi esse facta, propter hoc nouissimum

paterna

Paterna lora, proximúq; pectinem.)
Sed hæc prius fuere: nunc eburnea
Sedetq; sede, seq; dedicat tibi
Gemelle castor, & Gemelle Castoris.

Ad Varium

Si licet hoc, sine fraude Vari dulcissime dicam.
Dispeream, nisi me perdidit iste potus.
Sin autem præcepta vetant me dicere, sane
Non dicam, sed me perdidit iste puer.

Ad Villam Scironis.

Villula, quæ Scironis eras, & pauper agelle,
Verum illi domino quoq; diuitiæ.
Me tibi: & hunc vna mecū, quos semper amaui.
Siquid de patria tristius audiero.
Commēdo, imprimisq; patrem, tu nunc eris illi,
Mantua qđ fuerat: quodq; Cremona prius.
Pauca mihi niueo, sed non incognita Phœbo,
Pauca mihi docta dicite Pegasides.
Victor adest magni magnū decus ecce triūphi,
Victor qua terræ, quaq; patent maria.
Horrida barbaricæ portans insignia pugnæ,
Magnus vt Aeneidos, vtq; superbus Eryx.
Nec minus idcirco nostros expromere cantus
Maximus, & sanctos dignus inire choros.
Hoc itaq; insuetis iactor magis optime curis.
Quid de te possim scribere, quid de tibi.
Nanq; (fatebor enim) quæ maxima deterrendi
Debuit, hortandi maximus caussa fuit.
Pauca tua in nostras venerunt carmina chartas,
Carmina cum lingua, tum sale cecropio.
Carmina, quæ Pylium secla accepta futuris,
Carmina, quæ Pylium vincere digna senem.
Certatim ornabant omnes Heroida diuæ.
Certatim diuæ munere quæq; suo.
Felicem ante alias tanto scriptore puellam.
Alter non famam dixerit ipse prior.
Non illa Hesperidum nl munere capta fuisset.
Quæ volucrem cursu vicerat Hippomanem.
Candido Cycneo non edita Tyndaris ouo.
Non supero fulgens Cassiopea polo.
Non defensa diu multū certamine equorum.
Optabant gramdæ qđ sibi quenq; manus
Sæpe animā generi pro qua pater impius hausi,
Sæpe rubro similis sanguine fluxit humus.
Regia non Semele: non inachis acrisione,
Immiti expectant fulmine, & imbre iouem
Cuius & ob raptum pulsi liquere penates
Tarquini patrios filius, atq; pater.
Illo, quo p̄mum dominatus Roma superbos
Mutauit placidis tempore consulibus.
Multa neq; immeritis donauit p̄mia alumnis,
Præmia Messalis maxima Publicolis
Nā quid ego si menti memorē studia ista laboris?
Horrida quid duræ tempora militiæ?
Castra foro solitos vbi præponere castra?
Tam procul hoc tāns to procul hac patria?
Immoderata pati nūc frigora: nunc q; calores?
Sternere vel dura posse super silice?
Sæpe trucem aduerso plabi sydere pontum?
Sæpe audēdo mare vincere sæpe hyemem?
Sæpe etiam densos immittere corpus i hosteis?
Communem belli nec timuisse Deum?
Nunc celereis Afros periuriæ in millia gentis?
Aurea nunc rapidi flumina adire Tagi?
Nunc aliam ex alia bellando quærere gentem?
Vincere & oceani finibus vlterius?
Non nostrum est inquā tantas attingere laudes.
Quin, ausim hoc etiam dicere vix hominū est.
Ipsa hæc ipsa ferent rerum monimenta per orbem.
Ipsa sibi egregium facta decus parient.
Nos ea: quæ tecum finxerunt carmina diui
Cynthius, & Musæ, Bacchus, & Aegisle.
Si laudes aspirem humilis, sed adire camoenas,
Si patrio graios carmine adire soles.
Possumus, optatis plus iam procedimus ipsis,
Hoc satis est pingui vel nihi eum populo.
Aspice quem video subnixum gloria regno.
Altius & cœli sedibus extulerat.
Terrarum hic bello magnum concusserat orbem.
Hic reges asiæ fre gerat, & populos.
Hic graue seruitium tibi iā tibi Roma ferebat.
Cætera nanq; viri cuspide conciderant.
Cum subito in medio rei iā certamine præceps,
Corruit e patria pulsus in exilium.
Tale Deæ numen, talime talia nutu
Fallax momento temporis hora dedit.

Quocunq; ire ferunt variæ nos tempora vitæ
Tangere quas terras, q̄sq; videre homines.
Dispeream si te fuerit mihi carior alter.
Alter enim quis te dulcior esse potest?
Cui venus ante alios, diuiti diuumq; sorores.
Cuncta neq; indigno Musa dedere bona.
Cūcta, qđ gaudet phœb⁹, chor⁹ ipseq; phœbi.
Doctior o quis te Musa fuisse potest?
O quis te in terris loquitur iucundior vno?
Clio nā certe candida non loquitur.
Quare illud satis est, si te permittis amari.
Non contra vt sit amor mutuus inde mihi.

Quis deus Octaui te nobis abstulit? an quæ
Dicunt, ab nimio pocula dura mero?
Vobis si culpa est bilis: sua quenq; sequuntur
Fata, quid immeriti crimen habēt cyathi?
Scripta quidē tua nos multū mirabimur, & te
Raptum, & romanam flebimus historiam.
Sed tu nullus eris peruersi dicite manes,
Nunc superesse patri quod fuit inuidia.

Q. Catuli.

Aufugit mi anim⁹ credo (vt solet) ad Theotimū
Deuenit, sic est, perfugium illud habet.
Quid si nō interdixem ne illum fugitiuum
Mitteret ad se intro: sed magis eiceret?
Ibimus quæsitum verum, ne ipsi teneamur.
Formido quid ago? da Venus consilium.

Eiusdem.

Constiteram exorientem aurorā forte salutans
Cum subito a læua Roscius exoritur.
Pace mihi liceat cœlestes dicere vestra.
Mortalis visus pulchrior esse deo.

Valerij Aeditui.

Quid faculā p̄fers philerox quā nil op⁹ nobis.
Ibimus, hæc lucet pectore flamma satis.
Illam nam potis est vis sæua extinguere venti.
Aut imber cœlo candidus præcipitans.
At cōtra hunc ignem veneris, nisi si venus ipsa,
Nulla est quæ possit vis alia opprimere.

Eiusdem.

Dicere cum conor curam tibi pamphila cordis
Quid mi abs te quæram verba labris abeunt.
Per pectus miserum manat subito mihi sudor.
Si tacitus subidus duplo ideo pereo.

Portij Licinij.

Custodes ouium videre [illegible] ignem.
Quæritis ignē? ite huc [illegible] ignis homo est
Si digito attigero, incendā syluā simul omnem.
Omne pecus flamma est, omnia quæ video.

Caij Cæsaris.

Thrax puer astricto glacie dum ludit in hebro.
Pondere concretas frigore rupit aquas.
Dumq; imæ p̄tes rapid, ot raherent ab amne.
Abscidit tenerum lubrica testa caput.
Orba quod inuentū mater dum cōderet vrna.
Hoc peperi flammis: cætera dixit aquis.

P. Ouidij Nasonis.

Cum foderet ferro castum Lucretia pectus.
Sanguinis & torrens egrederetur ait.
Testetur cūctis me non violasse pudorem.
Ante virum sanguis, spiritus ante deos.

Incerti Authoris de Narciso.

Hic est ille, suis nimium qui credidit vndis.
Narcissus vero dignus amore puer.
Cernis ab irriguo repente m gramine ripam.
Vt per quas periit crescere possit aquas.

Actij Synceri.

Tractabat clypeum Marti placitura Dione
Sæuaq; fœmineas sumpserat arma manus,
Pone dea exclamat petulanti voce priapus.
Pone: decent istas hæc magis arma manus.

Eiusdem.

Dum venus armatū cōplectitur obuia Martē.
Distrinxit teneram fibula adunca manum.
Sensit: & ante Iouem ridens ait æmula pallas.
Bella

Bella iterum gessit cum Diomede foror.

¶ Sequuntur varia P. Vergilij Maronis operumq; eius pconia librorũ argumẽta, eiusq; epitaphia

Alcinoi versus

De numero vatum si quis seponat Homerum
Proximus a primo, tum Maro primus erit.
Et si post primum Maro seponatur, Homerum.
Longe erit a primo quisq; secundus erit.

Cornelij Galli versus.

Temporibus lætis tristamur maxime Cæsar.
Hoc vno amisso, quem gemo, Vergilium.
Sed vetuit relegi, si tu patiere libellos.
In quibus æneam condidit ore sacro:
Roma rogat, precibusq; etiam tibi supplicat orbis.
Ne pereat flammis tot monumenta ducum.
Atq; iterum Troiam, sed maior flãma cremabit.
Fac laudes italum, fac tua facta legi.
Aeneamq; suum fac maior nuncius ornet.
Plus satis possunt Cæsaris ora dei.

¶ Exclamatio Cæsaris Augusti in iussos Vergilij pæneidos, eo q̄ ipfectã dereliqueret, cõbustiõe.

Ergo ne, supremis potuit vox improba ṽbis
Tam dirum mandare nefas? ergo ibit in ignes!
Magnaq; doctiloqui morietur musa Maronis?
Ah scelus indignum, soluetur litera dives?
Et poterunt spectare oculi, nec parcet honori
Flamma suo, ductumq; operi seruabit amorem?
Pulcher apollo veta, musæ prohibete Latinæ.
Liber, & alma Ceres succurrite, vester in armis
Miles erat, vester docilis per rura colonis.
Nam docuit quid ver ageret, quid cogeret æstas.
Quid pater autũnus qd bruma nouissima ferret
Arbuta formauit, sociauit vitibus vlmos.
Curauit pecudes, apibus sua castra dicauit.
Hæc dedit: vt pereant, ipsum si dicere fas est.
Sed legum est seruanda fides, suprema volũtas
Quod mandat, fieriq; iubet, parere necesse est.
Frãgatur potius legum veneranda potestas.
Quam tot congestos, noctesq; diesq; labores
Hauserit vna dies, supremaq; verba parentis
Amittant vigilasse suum, si forte superbus
Errauit in morte dolor, si lingua locuta est.
Nescio quid titubante animo, non sponte: s; altis
Expugnata malis. odio langoris iniqui.
Si mens cæca fuit, iterum sentire ruinas
Troia suas, iterum cogetur reddere voces.
Ardebit miseræ post funera vulnus elissæ.
Tam sacrum soluetur opus: tot bella, tot enses.
In cineres dabit hora nocens, & perfidus error?
Huc huc pierides date flumina cuncta sorores.
Expirent ignes viuat Maro doctus vbiq;.
Ingratusq; sui, studiorumq; inuidus orbi.
Et factus post fata nocens: quod iusserat ille.
Sit vetuisse meum: satis est post tempora vitæ
Immo sit æternum, tota resonante camœna
Carmen, & in populo diui sub numine nomen.
Laudetur, vigeat, placeat relegatur, ametur.

Ouidius in laudem Aeneidos

Et profugum Aeneam altæ primordia Romæ.
Quo nullum Latio clarius extat opus.

Propertius in laudem eiusdem

Cedite Romani scriptores, cedite Graij.
Nescio quid maius nascitur Iliade.

Idem de Bucolico carmine

Tu canis vmbrosi subter pineta galesi.
Tirsin, & attritis Daphnin arundinibus.
Vt decem possint corrumpere mala puellam.
Missus & impressis hœdus ab vberibus.

Versus Ouidij.

Qualis Bucolicis, quantus tellure domanda.
Vitibus, arboribusq;, apibus, pecorisq;, satisq;
Aeneadum fuerit vates, tetrasticha dicent
Contineat quæ quisq; liber, lege carmina nr̃a.

Summa Vergilianæ narrationis in tribus operibus Bucolicis, Georgicis: & Aeneide.

Pastorum musam vario certamine promit.
Ruris item dociles culturam carmine monstrat
Arboribus vitem, prolemq; quoq; iungit oliuæ.
Pastorumq; palem, & curam tradit equorum.
Tunc apium seriem, mellisq;, & dona recenset.
Aeneas profugus intrat Carthaginis oras.
Conuiuio series narratur Troica belli.
Tertius hinc complet narrantis in ordine gesta.
Ardet amans dido fatum sortita supremum
Quintus habet tumuli varia spectacula patris.
Infernos Ditis manes, & regna pererrat.
Aeneas Latium italas simul intrat in oras.
Intonat hic bellum tecti de culmine turnus.
Eurialum & Nisum deflet cum matre iuuentus.
Pallanti exitium, & Turno deluditur orsus.
Euandrusq; sibi multorum funera deflet.
Mezenti interitus canitur post funera Lausi.
Victa dehinc fertur telo mactata Camilla.
Turni vita fugit infernas mœsta sub vmbras

Argumẽta duodecim librorũ æneidos.

Primi.

Aeolus immittit ventos iunone precante.
Troianosq; vagos Libycas expellit in oras.
Solatur Venerem dictis pater ipse dolentem.
Aeneam recipit pulchra Carthagine Dido.
Cui venus Ascanij sub imagine mittit amorez.

Secundi.

Cogitur æneas bellorum exponere caussas.
Graiorumq; dolos, & equuz. fraudẽq; Sinonis.
Excisamq; vrbem, priamiq; miserrima fata.
Vtq; patrem impositum forti ceruice per ignes
Extulerit clara atq; amiserit ipse Creusam.

Tertij.

Post casum Troiæ fabricata classe superstes.
Velabat æneas vrbemq; in litore Thraces.
Mox aliam pulsus Cretæis condidit oris.
Cedit & hic, Helenũq; videt, præceptaq; sumit.
Aeternum Cyclopa fugit, sepelitq; parentem.

Quarti.

Ardet amore grauiter dido, soror anna suadet
Nubere, iunguntur nymbo cogente sub antro.
Incusat precibus patrem cõtemptus Hiarbas.
Nauigat æneas iussa iouis, illa dolore
Impatiens: & amore necez sibi protinus infert.

Quinti.

In Sicul'as iterum terras fortuna reducit
Aeneam, tumuloq; patris persoluit honorem.
Tum cogit naues incendere Troadas iris.
Troes ibi linquunt socios, venus anxia placat
Neptunũ, somnus palinurum mergit in vndas

Sexti.

Sacratam phœbo Cumarum fertur in vrbem.
Rex phrygius, vatisq; petit responsa Sibyllæ.
Misenum sepelit: post hæc addit infera regna.
Congressusq; patri discit genus omne suoruz.
Quoq; modo casus valeat superare futuros.

Septimi.

Tandem deueniunt Laurentia troes in arua
Et pace accepta læti noua mœnia condunt.
Nocte satam iuno furiam vocat illa Latinos
Inter & Aeneadas bellum serit, & ciet arma.
Protinus auxilijs terra instruit itala turmas.

Octaui.

Vidit vt æneas summis vi bella parari.
Arcadas: Euandrũq; senem sibi fœdere iungit
Dardanioq; duci sociatur Hetruria tota.
Arma petit genetrix, dat Mulciber, in clypeoq;
Res pingit Latias, & fortia fata nepotum.

Noni.

Ad turnum propere iunoni mittitur iris.
Infestatq; animos, acies mouet ille, phrygasq;
Obsidet, inde igni eursa est ænea classis,
Euryalus, Nisusq; ruunt nece præ[...]
Vi turnus potitur castris, impellit[...]

Decimi.

Placat & vxorem dictis & iurgia natæ
Iupiter: auxilijs instructus Troius h[...]
Aduenit, occurrũt populi: atq; in litto[...]
Occidit a Turno pallas, victorq; supe[...]
Aeneæ eripitur, Mezentius interit ace[...]

Vndecimi.

Occisis proprium pars vtraq; reddit ho[...]
Supplicibus Calydõe satus negat arm[...]
Cum Turno alterno iurgat certamine
Aeneas equitem præmittit. & obuia vi[...]
Excipit, extincta Rutuli dant terga Cam[...]

Duodecimi.

Troianis: Rutulisq; placet coniungere fœ[...]
Id Rutuli rumpũt, nato Venus alma m[...]
Dictamo, Rutuliq; cuntu periuris victi
Cogitur æneæ Daum concurrere proles
Pallantæa necem misero dant cingula tu[...]

¶ Epitaphia Vergilij, quæ fecerunt diuers[...] nominis præponentur hoc ordine.

Palladius.

Conditus hic ego sum, cuius modo ru[...]
Per syluas, per rus veni ad arma vi[...]

Asclepiades.

Tityron: ac segetes cecini Maro, & arma v[...]
Mantua me genuit, parthenope sepelit

Eusebius,

Vergilius iacet hic. qui pascua versibus
Et ruris cultus & phrygis arma viri.

Pompeianus.

Qui pecudes, qui rura canit, qui prælis vi[...]
In calabris moriens hac requiescit hum[...]

Maximianus.

Carminibus pecudes, & rus, & bella canet
Nomen inextinctum Vergilius meruit.

Vitalis.

Mantua mi patria est, nomẽ Maro carmi[...]
Ruraq; cum bellis, parthenope tumulu[...]

Basilius,

Qui syluas, & agros, qui prælis versibus o[...]
Mole sub hac situs est ecce poeta Maro.

Asmodianus.

Pastores vates ego sum, cui rura, ducesq;
Carmina sunt, hic me pressit acci ba qui[...]

Vomanus.

A syluis ad agros, ab agris ad prœlia veni
Musa Maronis adest nobilis ingenio.

Eugenius.

Bucolica expressi, & ruris præcepta colend[...]
Mox cecini pugnas, mortuus hic habit[...]

Iulianus.

Hic data Vergilio requies, qui carmine r[...]
Et pana, & segetes, & fera bella canit.

Hilasius.

Pastores cecini, docui qui cultus in agris.
Prælia descripsi, contegor hoc tumulo.

Vlud de pictura eius.

Subduxit morti viuax pictura Maronem.
Et quem parca tulit, reddit imago virum

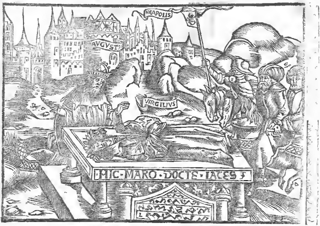
Aliud.

Lucis damna nihil tanto nocuere poetæ.
Qem præsentat bonos carminis, & plur[...]
ergilius, aut alius eius nom[...]
Mantua me genuit: Calabri rapuere, ten[...]
Parthenope, cecini pascua, rura, duces.
Pastor, arator, eques, paui, colui, superau[...]
Capras, rus, hostes, frõde, ligone, man[...]

Quidam de ipsius De[...]

Tristia fata tui dum fles in Daphnide flo[...]
Docte Maro, fratrem dijs immortalibus[...]

FINIS

in Seruianis Commentariis pluribus in locis graeci citentur authores, ne in illis legendis quis titubet, pauca pro illorum intelligentia annotare ... etium duximus.

... igitur apud graecos sunt quattuor & viginti. α.β.γ.δ.ε.ζ.η.θ.ι.κ.λ.μ.ν.ξ.ο.π.ρ.σ.τ.υ.φ.χ.ψ.ω. Sunt etiam alii characteres, quibus cum ... iccirco eos annotare praetermisimus, hae autem literae in duas diuiduntur partes. εἰς φωνήεντα καὶ εἰς σύμφωνα, hoc est in Vocales & co... Sunt autem Vocales septem. α.ε.η.ι.ο.υ.ω. Consonantes vero decem & septem. β.γ.δ.ζ.θ.κ.λ.μ.ν.ξ.π.ρ.σ.τ.φ.χ.ψ. Vocales autem diuidu... εἰς μακρὰ εἰς βραχέα καὶ εἰς δίχρονα. hoc est in longas, breues & ancipites, Vocales autem natura longae sunt duae. η.&.ω. Natura breue... ε.& ὀμικρόν. Ancipites tres. α.ι.υ. ex Vocalibus Diphthongi propriae sex sunt, αι αυ ει.ευ.οι.ου. Abusiuae vero quinque. ᾳ ῃ ῳ ηυ.υι. Caeter... monebo quoties in latinum sermonem vertenda est aliqua dictio in qua sit η. semper in e longum commutanda est, vt ὁ Δημοσθένης τοῦ ... hic demosthenes huius demosthenis. ἡ γραμματική τῆς γραμματικῆς haec grammatice huius grammatices. At si quis cupit haec ada... gnoscere Constantini seu Vrbani erotimata perlegat.

...etis Vergilii Poetae eminentissimi bonarum literarum Candidati, opera omnia nuper summis vigiliis, ...oque labore recognita, emaculata: expolita, multis que graecorum authoritatibus, quae in seruianis comēta deerant locupletata: Adiectis etiā lusibus illis: qui vulgo Priapeae nomine appellantur a Seruio viris que aliis eminentissimis Iuuentuti poetae attributis. Impressa vero Venetiis Sūma diligentia per Gregorium de Gregoriis. Impensis vero. D. Lucae Antonii de giunta Anno a Natiuitate Seruatoris nostri. M.D.XXII. Die XX. Mensis Nouembris.

Registrum huius operis

a b c d e f g h i k l m n o A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z
AA BB CC DD EE FF aaa bbb ccc ddd eee fff
Omnes sunt quaterni preter EE FF eee fff qui sunt terni.